Bart. in Digest. à lib 1 ad. 22

No 1

[illegible]

A 3

10 25 - 13

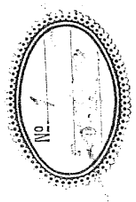

2 400 50
MADE IN SPAIN

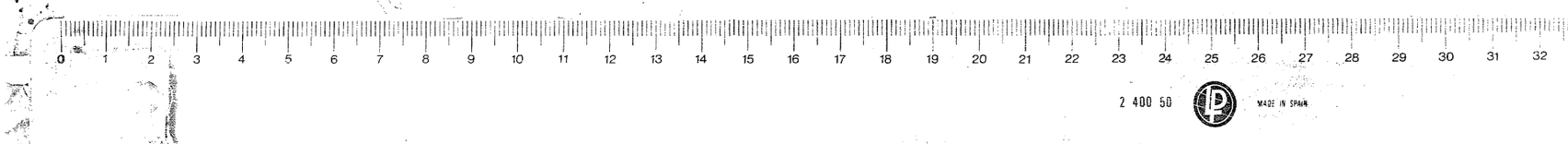

BARTOLI,
INTERPRETVM
IVRIS CIVILIS CORYPHÆI,
IN IVS VNIVERSVM CIVILE,
COMMENTARIA,

STVDIO ET OPERA IAC. CONCENATII B. IVRISCONS.
à capite vsq; ad calcem, ab innumeris mendis expurgata, vnà cum Interpretationibus in margine Locorum communium & obscuriorum, quibus Index locupletissimus, operis initio accessit.

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
M. 2.ª C. 2.ª N. 14.

BASILEAE, M. D. LXII.
Cum gratia & Priuilegio Cæs. Maiest. ad decennium.

ILLVSTRISS. PRINCIPI

C▸ L▸ B▸

IAC. CONCENATIVS B. S. D.

PRAETER CAETERA DONA, QVAE DEVS OPT. MAX. liberalissimè, munificentissimèq; in hominem cõtulit, hoc post Æui felicitatẽ, uel præcipuũ esse existimandũ est, Princeps Illustriss. quòd ipsum sui similem, hoc est, Iuris diuini & humani participem fecerit. Hinc permulta Legibus præclarè instituta, quæ ad humanæ uitæ regulã ac beatitudinẽ pertinẽt. In quibus omnes ita cõuenisse uidentur, ut nõ planè à diuersis, sed ab eodẽ prorsus defluxisse uideantur. Addamus puritatẽ atq; elegantiã, ut ne ipse quidẽ Romanę eloquẽtiæ parẽs Cicero, si leges cõdere maluisset, existimet melius fuisse dicturus. Sed ut est hominũ natura ad malũ prona, paulatim in eã uitiosam & deprauatã uoluntatẽ incidẽrũt, ut Ius duntaxat pro libidine constituendũ esse censerẽt. Quò fit ut inter angustiarũ pestis, penurię, belli, ijsq; similium genera, quibus Seruator noster, hominẽ beneficiorũ suorũ immemorẽ ulciscitur: hoc uel acerbius & magis deplorandũ esse existimẽ, quòd obcæcatis hominũ mentibus, non tantummodò à Sacrosanctis Institutis ac Legibus, quibus ad perpetuã felicitatis quietẽ ducimur, deflectant & in subterraneis, obscurisq; antris educẽtur, ceruicibus & cruribus adeò deuinciant, ut in eodẽ semper esse loco, & ante pedes duntaxat posita intueri cogantur: uerũ etiã ciuiles leges, quæ ad Reip. ociũ & quietẽ maximè pertinẽt, adeò inextricatæ, confusæ & perturbatæ sint, ut utrã in partẽ deflectamus, plerũq; nõ tantũmodò incertũ, uerũ etiam desperatũ esse uideatur. Hinc nõ tantũ lites perpetuæ, uerũ etiã & iniustæ, ut plericq; Ius suũ cedere potius, q̃ cõtendere parati sint. Alij qui Iurisprudentiæ studio operã nauare instituunt, à principio terreantur, & nonnunquã desperatione quadã ab hoc discedãt. Hæc intestina & deploranda calamitas, à Principe initium capit, cũ Sacrosanctum Iustitiæ sceptrũ Diuinitùs sibi cõmissum ac traditũ prostituit, & in diẽ addicit. Non mirum tandẽ si cæteri magistratus Principẽ suũ imitentur, q; & ipsi ab eodẽ emerint. Apud quos nimirũ dubius semper est futurus litis euentus, q; suffragia muneribus corrumpant, tametsi tenuis legẽ pro se clamitare dicat. Excusantur ipsi, si in amplissimo magistratus gradu positi sint, q; ueterum Imperatorũ, aut Iurisconsultorũ legibus nõ adstringant. Si canonica cõstitutio fuerit, quę ut plus sapere & cæteris autoritate pollere uideret, passim Iuri Ciuili obsistit: cõtrouertũt illã quò uolũt, put lubet uel sequunt, uel damnãt. Si Regia lex fuerit, obij ciũt amplissimã legis cõdendę potestatẽ sibij psis cõmissam ac traditã esse. Illustrẽ Senatorũ gradũ, eorumq; amplissimã & antiquã potestatẽ esse, pro cõfesso est. Romulus enim cũ suã Ciuitatẽ, uiribus & robore iuuenũ munitã cerneret, difficileq; uideretur, plebẽ in unũ cõuenire posse: Vt eã & cõsilij ope fulciret, ex triginta quinq; tribubus, quæ & curiæ sunt dictæ, ternas ex singulis eligẽs ad iudicãdũ, Centũ uiri numerati sunt. Quibus primã Reip. curã & supremũ dignitatis gradum Licurgus detulit, & in ipsorum manu leges posuit. Qui ex equestri ordine (primores enim equestri ordinis, senatoribus adscribebant) creari solebant. Patres Reip. ab honore, ob ætatẽ, Senatores appellati sunt, qui erant in dignitate supremi consilij. Quorũ tanta erat potestas, ut magistratus gerere, & ius dicere, ipsis tãtũ permitteret. Quorũ cõstitutiones, Senatusconsulta, aut Centũuiralis autoritas appellabat. A quibus, hæreditatis petitionẽ[a]; ne qui filiosa. mutuã pecuniã dedisset, etiã post mortẽ patris, actio petitio'ue daret[b], usucapionẽ, tutelas, agnationes, alluuiones, neces, mancipia, testamẽta rupta & rapta[c], & alia eiusdẽ generis simi lima Senatusconsulta accepimus, quæ ad Ærariũ deferri solebãt, ubi leges in æs incisę erant.[d] De scripto enim sentẽtia dicebat, eã recitando. A quibus appellare sicuti nũc, fas non est. Ita tamẽ ut legis condẽdæ potestatẽ amplius nõ habeant,[e] cũ illa in Prin-

a Litẽ. §. prætor. ff. de pet. her.
b l. j. ff. ad Maced.
c Cic. de Orato.
d Cic. Philip. 5.
e Bar. l. xij. nu. 3. C. de legib.

cipẽ trãslata sit. Porrò si inferiores magistratus sint, nõ deest illis copia autoritatũ & opinionũ Iurisconsultorũ, Interpretũ, & decisionũ, uel etiã canonũ, in utrã malint par
a l.nõ possunt.ff. de legib. tẽ suffragia corruptis ferre. Quàm multis Iuliani[a] illa sentẽtia in animo impressa est, eũ qui Iurisdictioni præest, ad similia ꝓcedere, atq; ita ius dicere & ꝓ libito interpretari
b l.in prætorijs. ff.de præt. stip. posse.[b] Nõ omittenda plebs est, quæ cõdendæ, interpretandæq; legis potestatẽ, ex
c l.dedie.ff.qui sa uisd.cog. l.ij.de orig.iur. Paulo Iurisc5s.[c] sibi usurpare uelle uidetur. Hæc sanè iuris opinionum uarietas & constantia, nõ potest nisi Reip. (cuius ara, asylũ & fundamentũ, Cõstans Iustitia est) exitũ protẽdere. Quare minimè laudãdi, quin potius omnino uituperandi sunt, qui factis ius tollunt, dictis tamẽ cõmendant: incõstantiæ enim uitiũ est, subinde sine cau sa aliũ fieri. Si doctrina sana est, cur eã secus uiuẽdo refellunt. At mutantur, inquiunt, sed pro temporũ ratione, prudẽtis enim est, pro re nata mutare consiliũ. Hoc, modo integrũ sit, non improbo, alioqui uerò usq; ad interniciẽ constantissimè probo uiro permanendũ est. Inuitus enim animus, rationis rectæ placitis cõfirmatus, cedit nemi ni: Immanissimi qui iustorũ sanguine lactant̃, nec refici possunt, cõstãtes sunt, seu potius ipsorũ impiorũ & sanguinolẽtum hominũ cor obduratur, duce ambitione & auaritia, omniũ malorũ radice obcæcati. (Quos inimicos pacis, otij, bonorum denicq; omniũ, ad internicien̄, DEVM Iudicẽ iustũ, fortẽ & patientẽ in posterum perducturos,
d Psal.5. admonet nos Psaltes ille Regius,[d] Virũ, inquit, sanguineũ & dolosum, abominabit̃ dominus.) Nũ & multò magis eos, qui per DEI gratiã, nõ tantummodò huiusce modi nefandissima facinora abhorrẽt, uerũ etiã ius integrũ & incorruptũ amplectunt̃, cõstantissimos esse cõuenit. Alioqui uerò qui nõ prẽmiorũ exhortatione, sed pœna rũ tantũ metu ducunt̃, audiãt perhorrẽdũ DEI iudiciũ, in pusillanimes & uecordes.
e Apoc.3. AGNOSCO TE (inquit Dominus[e]) NEQVE FRIGIDVM, NEQVE FERVIDVM: VTINAM TE ALTERVM AGNOVISSEM: CVM TAMEN NEVTER SIS, EVOMAM TE EX ORE MEO. Qui licet in Sacrosanctæ Rẽligionis integritate molles & tepidos alloquatur, non tamẽ eos excludit, qui in ius suũ unicuiq; reddẽdo, uarij
f l.j.ubi Bar.ff.de prænaricato. & tepidos alloquatur, non tamẽ eos excludit, qui in ius suũ unicuiq; reddẽdo, uarij mutabiles q; exist̃ut, quib. grauissimè ius Ciuile cõminatur.[f] Quod ut ijs malorũ sen tinis occurreret, interpretes nobis detulit. Initio enim urbis conditæ, Reges septẽ nu mero omnẽ potestatẽ habuerunt, Romulus, Numa Pompilius, Tullus, Ancus, Tarquinius, Seruius. Tũ Superbi & Sexti filij importuna dominatione, populus lacessi situs, & libertatis cupiditate incensus: Bruto, Collatino q; ducibus, à Rege defecit, & imperiũ Regibus ademptũ, in eosdẽ libertatis suæ uindices transtulit. Verũ cũ Pop. Ro. incerto magis iure & consuetudine uteretur: decẽ cõstituti sunt uiri, per quos pe terentur leges à Græcis ciuitatibus, ut ciuitas fundaret̃ legibus. Quibus datũ est ius
g l.ij.§.postea ne diutius.ff. de orig.iur. eo anno in ciuitate summũ, ut leges corrigerẽt, & (si opus esset) interpretarent̃.[g] Sed cum hoc priuilegiũ personale esset, Valentinia.[h] similẽ posteris prærogatiuã concessit. Iurisperitos, inquit, in hac regia urbe profes sionẽ suam exercentes, &
h l.j. de profeß. qui in urb. Constan. lib. xij. C. inter stutos cõnumerandos, si laudabilẽ in se probis moribus uitã esse monstrauerint, si docendi peritiã, & facundiam dicendi, interpretandi subtilitatẽ, copiam q; differendi se habere patefecerint, & cœtu amplissimo iudicante, digni fuerint æstimati: cum ad uiginti annos, obseruatione iugi, ac sedulo docendi labore peruenerint: placuit honorari, & ijs qui sunt ex uicaria dignitate connumerari. At uerò q; miserè nostri Iuris interpretes hac licentia abutuntur, quorum uariæ discrepantes q; sententiæ, pleraq; deprauârunt. Qui quod in una, simplici q; cognitione positum est, id ad infinitas tor quent, solenni, ut aiũt, apparatu tractantes, & pergrauatas hominũ opiniones, etiam in causa aperta, minime q; dubia cumulãtes. Ita fit, ut cũ perspicuis dubia debeãt illustrare, perspicua dubijs tollãt. Sed quorsum hæc? an non totũ ius nostrũ ciuile habet causam in natura positã per omnes sanctiones? Quis tandẽ Iurisprudẽtiæ nostræ generis q; totius humani nõ miserebitur? Quæ est igit̃ causa istarũ angustiarũ? Gloriosa ostẽtatio nostrorũ interpretũ, prolixa illa & infinita decisionũ uolumina, cõfusa iu riũ perturbatio, ut nulla iã lex suã retineat puritatẽ. Quos grauiter taxamus, q; tumultuarijs immodicis q; lectionibus, semet ingurgitẽt, quibus neq; doctiores euadunt, neq; meliores. Quin potius hinc tantũ errorẽ cõsequuntur, ut quem in portũ se reci

piant,

piant, scire nõ possint. O miserã Iurisprudentiã, in quorũ manus incidisti? Tuo tantũ nomine delectari deberemus, quia suppeditas nobis, quo animus ex hoc forẽsi strepitu reficiatur, & aures cõuitio defessæ cõquiescãt: cũ sis ignea Solis flamma, ex qua omnis humanæ rationis splẽdor proficiscitur. Ita'ne uerò misera Iurisprudẽtia, te homines isti faciũt? De insolentibus loquor & ineptis, nõ de ijs summæ integritatis uiris, qui ius suũ unicuiq; reddunt: ac solidioris doctrinæ, ineptias huiusmodi ostentationũ, è pectoribus promunt, ad naturã omnia referẽtes, Quorũ BARTOLVS Coryphæus est, qui ne hoc malũ intestinũ recrudesceret, forte nobis cõtigit, ut Iuris Ciuilis immẽsas cõtrouersias nobis dirimeret: Causas ciuiles, de plano, methodo seruata, tractaret: prius fontes, q; riuulos prospiceret, & humani iuris formulas, cũ diuinis no bis proponeret. Cõmodius enim est probo & docto uiro, in singulas leges, breues atq; utiles edere cõmentarios, in quibus pollet BARTOLVS nõ ingenio solũ, uerũ etiã artificio quodã singulari. Qui in discipulis eruditẽdis, & Iurisprudẽtiæ uera disciplina tradẽda, diligentẽ quandã atq; accuratã ordinis, tẽporis q; ratione seruauit.[a] A mollioribus aggreditur, initio enim legis, Axioma eiusdẽ proponit, ut facilius ad occulta inuestigãda, quæ per obiectiones ꝓsequit̃, tandẽ aditus pateret. Atq; ita omnibus placet, q; in officijs præstandis spectet utilitatẽ, at uerò nõ pleriscq;. Duo enim hactenus aduersariorũ in BARTOLVM & in alios cũ Iurisc5sultos tũ interpretes genera animaduerti. Primũ est, elatorũ, aliud famelicũ & sitientiũ: Elatos & efferos pleroscq; animaduerti, qui ut inertibus aliquid de se polliceri possint, nullã morã faciũt, ut nõ tantũ rabie quadã canina, in alios latrẽt: uerũ etiã acri, ardẽte & cæco ueneno alios simplices & indoctos inficiãt, & ipsum adeò inertibus imprimũt, hoc est, falsam causam in ipsorũ animos infundũt, ut ab ipsis eradicari & euelli nõ possit. Atq; ita ueræ doctrinæ famelici & sitiẽtes re uera expertes sunt. Qui cùm præstantissimũ illius mẽtis donũ, ijs solũ qui uiri habent̃, à DEO OPT. MAX. traditum nõ adhibeant: sed tanq; beluæ, & omni ratione obcæcati, ipsorũ cæcitatis ducẽ sequant̃, nulla ipsis nisi interitus & ignominiæ spes esse debet. Ad quæ studia, cũ initio ætatis & studiorum initiatus, & tandẽ DEO gratia, in rectã uiã reductus fuerim: indignũ me tanto beneficio iudicarem, si non etiam reliquos, ceruicibus & cruribus ita deuinctos, miseris uinculis liberarem. Nã & mentis iudicio, & Iudicum ac Senatorum, (Secundùm ea quæ ad politicam generis humani institutionem pertinent) re iudicata agnouimus, quantùm à recta uia deflecterent. In causa est, efferata illa immanis superbia, qua se aliquid plus cæteris proferre præstare q; posse hariolant̃. Sed ut homini innatũ est, ut semper aliquid ab eo desideremus, nõ adeò nos Iurisc5sultorum responsis & BARTOLI interpretationibus addicendos & cõsecrandos esse existimaui, quin ubi palã ius & æquitas ex aduerso clamitaret, eos dispungere desinamus. Quo nomine hoc suscepti operis onus aggressus sum. Cũ enim à Iurisprudẽtiæ fonte ipso BARTOLO tria potissimũ desiderari putarẽ, subueniendum pro mea uirili existimaui. Primũ erat, q; cũ ipsius breuitatẽ nõ tantùm laudandam, uerùm etiã admirandã, nescio qui antecessores nostri, duplici passim legis interpretatione, ne uerbo quidẽ discrepantes, autorẽ illustrare tentauerint, eidẽ ius suũ restitueremus. Callidiores quidẽ certè sunt plericq;, qui cũ ostentatione tantùm ualeant, sæpius eundem sensum uerbis, uel scriptis commutatis, repetunt, ut plura dixisse uideant̃. Atq; ita uel lectorem, inaniter alunt, & nõ tantummodò se expertes indicãt, uerùm etiã alios sibijpsis similes persuadent, quòd ipsorum animi sensa nisi sæpius repetita, assequi non posse persuadeant. Ac tandem non mirum est, si paulatim ab ijs deserantur, qui inter summos Iurisconsultos habentur. Præterea cùm plerisq; loci, uel sine sensu, uel nõ satis explicati, aut quibus Iurisconsultorum autoritas desideraretur, passim mihi occurrerent, etiam professorum Iurisprudentiæ studijs hoc loco subueniendum esse existimaui. Et ne fortè quis me omnino BARTOLO addictũ & consecratum putaret: nõ dubitaui, ubi alia sententia uerior mihi, secundũ legis præscriptum occurreret, in ipsum animaduertere. Nõ enim passim adeò illi adstipulandũ esse censeo, ut interim iudicium nostrum, quo solo dono, à brutis animantibus uel maximè differimus, nõ adhibeamus, & id solũ, quod ab

ipso iudicatũ est,ratum habeamus. Quo nomine nõ dubitaui:ubi non secundũ legis præscriptũ ab ipso probatũ aliquid occurrit,ipsum dispungere. Non em̃ Pythagorica lege tenemur,ut omnia credere ipsi dicẽti debeamus. Quẽ auscultare ubiq;,& plerisq; etiã in locis auscultare illi debemus,ubi Vlpianũ & alios Iurisperitorũ proceres non modo auscultasse,sed etiã exaudisse uidetur. Cæterùm q; BARTOLVM tot mendis corruptũ anteà habuerimus, nõ tam illis qui ipsum purũ & integrũ ab omnibus mendis restituere anteà tentauerint,q̃; & ipsimet BARTOLO, uitio dandum esse existimo,qui plerũq; uel imparatus ad lectionẽ accederet. Qui licet ut erat,& reuera hodie est Iuris Ciuilis Interpretũ princeps:tamen cũ omniũ habere memoriã, diuinitus magis,q̃; humanitus sit: fieri nõ potuit,quin uel in sentẽtia,uel in Iurisconsulti autoritate quandoq; laberetur,quin etiã plerunq; ob suã labilem memoriã addubitare soli
a *l.iij. C.unde ui. l.j.de emen.ser. l.ij.ut cõtra cer. temp. cũ simili.* tus sit.[a] Quod minimè mirum uideri debet, cùm em̃ legum Thesaurus esset, & leges passim in suis lectionibus scaterent & profluerent, incredibile esset quandoq; non labi. Quod tamen plerisq; recẽtioribus interpretibus uitio dandũ est, q̃ circa unam duntaxat facti legis speciẽ,lectionis horam transigant,atq; ita auditoribus tempus terant nõ animaduertentes sese uerbis & ostentationib.inanibus lactari. BARTOLVM uerò ne in os quidẽ nisi ut aliquid in ipsum quò doctiores ab inertibus uideanť, detractent,habere uolunt. Adeò ut somnũ quidam cũ per noctem uidere nõ posset,manè tandem causam agnouerit,q̃ in suo cubiculo,aliquid ex fragmentis BARTOLI cõperijsset,qui cur BARTOLVM adeò sibi infensum haberet,sciscitatus: propter barbariem(inquit)illam,quę Iurisconsultis inimica esse debet. Ego uerò cũ ab istis uel sanè legũ tyronibus,si cum BARTOLO eos conferamus,æs duntaxat resonãs,hoc est, uerba,prętereà nihil colligam,& ab scopo planè abhorrere animaduertã: censeo ut quilibet Iuris professor,cum suo BARTOLO maneat,maximè cùm in Iudicio BARTOLI autoritas,nisi palam lex in contrariũ clamitet,cæteris omnibus anteponatur. Veluti quãdo agitur de statu Romanæ ecclesiæ in quo defendendo multũ sese torquet,contra suam cõscientiã: ut cũ agitur de donatione Cõstantini,cũ quęritur de monachis, an ex delicto, ante ingressum monasterij teneanť, an succedere possint, an euanescat substitutio, per ingressum monasterij,& alijs similibus. In quib. ex eo colligere licet, secus q̃; sentiret proposuisse, quod in eadem sententia nõ permanserit in utranq; partem flectat,& seipsum tandẽ corrigat & emendet. Qua in re utinam omnes ij,quibus ueritas detecta est, BARTOLI prudentiã imitarentur. Et cuperẽ certè cuilibet hac in re melius consultũ esse,ut suam hæreditatis portionẽ,ad instar Esau,pro iusculo non cederet, hoc est, nõ tam momẽtaneis honoribus ac dignitatibus & rebus familiarib. intenti essemus,quin saltẽ aliquo temporis minusculo interuallo, animæ nostræ immortali, perpetuæ felicitatis sedẽ pararemus. Sed ut ex hoc diuerticulo,ad BARTOLVM nostrũ redeamus, unum tantũ admonendũ restat,in alijs editionib. Nouellas, Institutionibus præpositas fuisse, quod nõ decere, & plurimũ referre existimo,cum priores leges,ad posteriores trahantur. Neq; ferenda est eorũ sentẽtia,qui existimãt, in Authenticorũ constitutiones, quæ cũ lege Institutionũ pugnant, animaduertendum esse. Qua de re Imp. [b] nonnihil idq; satis confusè nobis reliquit. Cũ enim sacras cõstitutiones euulgasse scripserit, de quib[9] intellexerit, nõ satis seipsum explicat. Vi
b *§.& cum sacra tissimas. in pœ. Instit.* tanda aũt illa interpretatio est, ut ad Codicis & Nouellarũ cõstitutiones referamus, sed ad duodecim libros Codicis duntaxat, cõstitutiones trahamus,quod etiã annue
c *l.cum furiosus. §.sed cum.nu.1. C. de cur. fur. Bar.cons.144. nu.2.* re uisus est Bar. [c] dum dicat Institutiones post Codicẽ editas fuisse, & eiusdẽ Imp.responsi.moueatur quod tamẽ non Codicis,sed constitutionũ mentionẽ facit. Quę utpote supremũ genus,& ad Codicẽ & ad Nouellas referri possent. Sed Bart. ipse,[d] ad Codicẽ duntaxat interpretať. Quare & ex autoritate ipsius,in eundẽ ipsum animadd *d.§.sed cum.* uertemus, q̃ illis adstipulari uisus fuerit, [e] qui sentirent Codicẽ post compilationem e *in l.iij. nu. 9. C. unde lib.* Institutionũ editum fuisse,quod procul abest à uero. Cùm em̃ lex Institutionum, corrigat legẽ Codicis,ut idem Bart. [f] sentit eam nimirũ Codicis legem anteriorẽ esse nef *l.j.nu.6.C.uti poßid.* cessariò profitebimur,cũ posteriores leges,anterioribus derogent. [g] Sed ne BARTOg *l. non est nouũ, ff.de legib.* LVM in origine & legũ elementis aberrasse putemus:dicendũ est, duas Codicis compilationes

pilationes editas fuisse,quarum prior,duodecim libros continet, idipsuḿq; Codicis propriũ & peculiare nomen retinet,& ante Institutiones editus fuit. Alius Codex est,qui Authenticę,seu Nouellæ nuncupať, & hunc post Institutiones editũ fuisse obseruabimus. Atq; ita quod ex alijs BARTOLVS ipse refert,[a] interpretabimur. Non est dubiũ,inquit,q̃ secunda cõpilatio Codicis(de Authẽticis intelligit)fuit facta post compilationẽ Institutionum. At uerò hanc nostram interpretationẽ,ille ipse planè subuertit,[b] quòd dicat,secundam Codicis editionem non extare, cùm tamen extet, ut & ipse Imp.[c] apertè ostendit. Iubemus, inquit, duobus istis Codicibus(scilicet xij.libris Codicis, & Auth. de quibus paulo antè dixerat)omnia gubernari. Sed ignoscendum est BARTOLO, qui hęc tanquã legum candidatus, & ex gymnasiis uix eductus, edidisset. Sed ne in posterum ij qui nostrã Iurisprudentiã profiteri cupiunt,in fraudẽ ducanť, non temere hæc interpretandi Institutiones cura cõmittenda est. Maximè quo semel imbuta recens,seruabit odorem,testa diu. Atq; utinam cautius hac in re tanti momẽti ageretur, ut non amplius sufficerentur illi,qui uelut æs resonans, auribus duntaxat, & more histrionum sibijpsis tantùm, legendo prosint. Sed rerum humanarũ status, magno eorum dispendio & incõmodo,qui Iurisprudentiæ studio operam nauant, sic habet donec melius prospiciatur. Igitur illum BARTOLI locum ex procœmio Institionum, [d] omnino corruptum, emendandũ, & alios complures sine capite, sine pedibus,denicq; sine sensu aliquo(ut qui ueterẽ cum hac nouissima editione conferet, facilè colligere potest) restituendos esse in hac posteriore editione & censeo, & operam meã omni studio ac diligentia,quantùm in me situm fuit,in studiosorũ gratiam interposui. Verùm cũ ex multis in posterum collegerim,Cõmentaria planè scrabrosa & impolita in Institutiones,nunquã à BARTOLO profecta fuisse,illa restituere destiti, quòd nullum planè sensum elicere possem,in quibus nimirùm censeo eos,qui Iuris Ciuilis studio initiantur,immorandos non esse. Habent uirum Iurisconsultissimũ FR. HOTOMANVM, itidem & IOACH. MYSINGERVM, qui doctè,copiosè & disertè in easdẽ Institutiones cõmentaria ediderunt,quibus maiore cũ fructu frui poterunt. Eas tamen quæ BARTOLO tribuuutur, in hac postrema suorum cõmentariorum editione, adijcere uoluimus,ne quicquam huic deesse uideretur,tantùm ueteris editionis ordinem eò cõmutaui(quemadmodum antè dixi)quòd & in confesso sit,post Codicis editionem,Institutiones compositas fuisse,quibus Pandectarum libri anteriores sunt,tametsi medio tempore,inter editionẽ Codicis,& Institutionum in ordinem redactæ fuerint. [e] Post deinde Nouellæ decisiones, quas uulgò Authenticas appellant, editæ sunt,ut Imper.[f] autor est. Quibus absolutis, si quid tandem mutaretur,Institutionum uicem Imper.[g] obtinere uoluit. Habes Princeps Illustriss. ad commentaria BARTOLI,Annotationum mearum rationem. Quæ utpote præstantissima, & ad lites perpetuas & immẽsas cõponendas æquissima cũ FROBENIANI & EPISCOPIANI Basilienses typographi,nõ tantùm consulentibus,uerùm etiam efflagitantibus Iurisconsultis. uiris aggressuri, me ex Germania in Galliam isthàc iter properantem consulerent, & à me auxilium efflagitarent: licet nihil minus mihi propter reditus mei in Galliam cupiditatem incredibilem,propositi esset: tamen cùm interim BARTOLVM uoluendo,multa ab illo desiderarem,pro bono publico, meam ipsis uehementer solicitis, ut omnia doctorum uirorum monimenta, bene polita,& ad amussim restituta & correcta posteritati relinquant,operam pollicitus: studio in posterum meo ab innumeris mendis eius commẽtaria expurgata & restituta, unà cum Interpretationibus in margine locorũ obscuriorũ,ederent: eadem tuis felicissimis auspicijs,eò euulgare permaximè fui affectus,quòd non tantummodò uehementer sis solicitus, ut Christianissimus Rex noster CAROLVS VALESIVS, Cui fausta precamur, totaq; Gallia,cui magnum es præsidium & abundè magnũ præmium,DEI normam:uerùm etiam Politicam Institutionem amplectatur,quod fortunante DEO perages, à quo instanter petimus;
ut Amplitudinem tuam felicitet, conseruet,suo uultu in dies magis ma
gisq; illustret, & nobis omnibus pacem conciliet.
Vale Basileæ,Calendis Augusti:
M. D. LXII.

Duos Codices editos.

a *l.iij.nu.8.C. unde lib.*
b *in proœ.Instit.nu.18.*
c *l.j.§.idemq;. C.de uet.iur. enuc.*
c *§.& cum sacratissimas.l.j.§. nulla itaq;.& l ij.§. & principales. C. de uet. iur.enucl.*
f *§. sed cum.C. de emend.Cod.*
g *l.j. §. ideoq;. C. de uet.iur.enuc.*

ELENCHVS TIT. IN PRIMVM TOMVM PANDECTARVM, DIGESTVM VETVS.

A

ACtionibus empti & uẽditi 766
Ad exhibendum 481
Ad legem Aquiliam 468
Ad legem Rhodiam de iactu 705
Adoptionibus 56
Ad senatusc. Macedonianum 709
Ad senatusc. Velleianum 722
Ædilitio edicto 831
Æstimatoria actione 801
Aleæ lusu, & aleatoribus 490
Alienatione iudicij mutan. 354

C

Calumniatoribus 297
Capitis diminutione 342
Commodati 671
Communi diuidundo 480
Communia prædiorum 458
Compensationibus 724
Condictione causa data 580
Condictione ex lege 650
Condictione furtiua 645
Condictione indebiti 597
Condictione ob turpẽ causam 595
Condictione sine causa 643
Condictione triticaria 653
Constituta pecunia 663
Constitutionibus principum 46
Contrahenda emptione & uẽd. 785

D

Depositi uel contra 725
Distractione pignorum, & hyp. 824
Dolo malo 313

E

Edendo 171
Eo per quem factum erit 157
Eo quod certo loco 653
Euictionibus 831
Exceptione rei traditę & uẽditę 836
Exercitoria actione 700

F

Familiæ erciscundæ 475
Feriis & dilationibus 167
Fideicommissaria hær. pet. 418
Fide instrumentorum 844
Finium regundorum 475

H

Hæreditate uel actione uẽdita 764

I

Iis qui deiecerunt, uel effu. 473
Iis qui notantur infamia 237
Iis qui sunt sui uel alie. iur. 53
In diem addictione 763
In integrum restitutione 299
Ius uocando 132
Ius uocati ut eant 142
In litem iurando 574
Inofficioso testamento 388
In quibus causis pignus uel hypotheca tacitè contrahatur 817
In rem uerso 721
Institoria actione 706
Interrogatoriis actionibus 481
Iudicijs 369
Iureiurando siue uolunt. 544
Iurisdictione omnium iudicum 105
Iuris & facti ignorantia 851
Iustitia & iure 7

L

Lege commissoria 764
Legibus & senatusc. & lon. cõs. 30
Locato & conducto 784

M

Mandati uel contra 739
Minoribus xxv. annorum 322
Mortuo inferẽ. & sepul. uiola. 493

N

Nautæ caup. stab. ut recepta rest. 368
Nautico fœnore 841
Negotijs gestis 276
Ne quis eum qui in ius uoc. exi. 142
Noxalibus actionibus 471

O

Officio assessorum 103
Officio consulis 71
Officio eius cui mand. 101
Officio præfecti Augustalis 90
Officio præfecti prætorio 72
Officio præfecti uigilum 81
Officio præfecti Vrbis 72
Officio præsidis 90
Officio prætoris 74
Officio proconsulis & legati 82
Officio procuratoris Cæsaris 95
Officio quæstoris 74

P

Pactis 188
Peculio 711
Periculo & cõmodo rei uenditę 765
Petitione hæreditatis 401
Pignoribus & hypothecis, & qualiter contrahatur 808
Pignoratitia actione 684
Postulando 234
Possessoria hæreditatis petitiõe 418
Præscrip. uerbis, & in factũ act. 802
Probationib. & præsumptionib. 841
Procuratoribus 248
Pro socio 747
Publiciana in rem actione 438
Quẽ actio de peculio est annalis 721
Quæ res pignori oblig. poss. 818
Quemadmodũ seruitutes amit. 466
Qui satisdare cogantur 143
Quib. ex causis maior. in int. rest. 345
Quib. mod. usus fructus amittat 442
Quibus mod. pig. uel hyp. sol. 826
Quib. rebus ad eundem iud. eat. 489
Qui potiores in pignore hab. 819
Qd cuiusq; uniuersitatis nomine 272
Quod cũ eo qui in aliena pot. 708
Quod metus causa gestum erit 303
Quod quisq; iuris in alterũ statuerit, in se eodem iure utatur 124

R

Rebus creditis, & si cert. pet. 493
Receptis arbitris 357
Rei uendicatione 418
Religiosis & sumptibus funerũ 490
Rerum diuisione 68
Rerum permutatione 801
Rescindenda uenditione 764

S

Senatoribus 70
Seruis exportandis 765
Seruis fugitiuis 489
Seruitutibus 444
Seruitutibus rusticorũ prediorũ 455
Seruitutib. urbanorũ prædiorũ 450
Seruo corrupto 489
Si ager uectig. uel emphyt. pet. 440
Si ex noxali causa agatur 154
Si mensor falsum modũ dixerit 490
Si pars hereditatis petatur 417
Si quadrupes paup. feciſſe dic. 468
Si quis cautionibus 159
Si quis ius uocatus non ierit 136
Si quis ius dicenti non obtemp. 128
Si seruitus uendicetur 461
Si usus fructus petatur 443
Statu hominum 49

T

Testibus 844
Transactionibus 226
Tributoria actione 708

V

Vsu & habitatione 443
Vsufructu accrescendo 442
Vsufructu earum rerũ quę usu. 443
Vsufructu & quemad. quis uta. 440
Vsuris & fructibus & mora 837

FINIS.

LOCORVM COMMVNIVM INDEX IN PRIMVM TOMVM PANDECTARVM, DIGESTVM VETVS.

A

ABbas an mortuo monacho, hæreditatẽ adire possit. l. 23. nu. 1. pagina 469
Abesse qs dicatur. n. 3. 4. pa. 345
abesse Reip. causa dicitur ea die, qua qs urbẽ egreditur, et quatenus. l. 32. p. 352
Ablatiui absoluti magis conditionem, quam dispositionem inducunt, licet quandoq; in ultima uoluntate disponant. l. 59. nu. 1. pag. 223
Absens aduersus sententiã interlocutoriã quo restituatur, quãdo absentia est probabilis & necessaria. nu. 4. pag. 301
absens causa Reip. si non est defensus, ad totã causam restituitur. nu. 2. pagi 301
absens cõdẽnatus, an sit infamis. §. itẽ. nu. 3. p. 262
absens ex causa necessaria tantũ, nõ restituitur, si potuit procuratorem dimittere. l. 21. pag. 330
absens ex causa probabili & necessaria legitimè defensus, restituitur ad appellandum, non defensus, ad totam causam. nu. 4. 5. 6. 7. pag. 301
absentiæ causas allegaturus ueniens, non condemnatur. §. litem. nu. 1. 2. 3. pag. 293
absentiarum genera quinq. nu. 3. pag. 301
absentis bonis procurator cõstituitur. l. 15. p. 345
absentis defensio, quomodo committatur, leg. 22. pagina 350
absenti iurisiurãdũ remitti põt. l. 41. nu. 1. 2. p. 573
absenti præceptũ fieri potest, cum clausula, si senseris te grauatum, &c. nu. 12. pag. 88
absenti quando dilatio statuitur, notificari potest per nuncium uel epistolam. l. 41. nu. 3. pa. 573
absenti quatenus succurrendũ. §. sed. nu. 4. p. 345
absente aliquo si cõtra eum proceditur, iudex non procedit, nisi ad partis instãtiã. l. 68. n. 1. p. 385
absente aliquo, ubicunq; põt cõtra eum procedi, quilibet etiã sine mandato admittitur ad ostendendũ eius innocentiã, & processus alioqui factus nullus est. l. 33. §. 1. nu. 3. 7. pag. 255
absentes læsi quib. ex causis restituantur, deq; ipsorum materia. l. 1. cum seq. pag. 345
Absolui quando possit reus ab obseruatione iudicij. §. cum res. nu. 1. 3. pag. 571
absolutus sub conditione, &c. si secus faciat, ipso iure incidit in pœnam. nu. 26. pag. 209
Absq; magis separat, q excipit. nu. 6. pa. 165
Abundãs cautela non nocet. §. item. nu. 1. pag. 278
Accedere duobus quando una res non potest, accedit preciosiori. l. 25. nu. 1. pag. 457
Acceptilatio non extinguitur per cõtrariam acceptilationem. nu. 24. pag. 209
acceptilatio non tollit obligationẽ iurisgent. l. 4. nu. 1. pag. 227
acceptil. tollit actionẽ ipso iure. l. 52. n. 2. pa. 221
Accessorium quãdo remaneat, principali sublato. §. sed. nu. 4. p. 234. et quãdo nõ. §. labeo. p. 308
accessorium regulatur secundum naturã principalis. nu. 13. pag. 511
accessi. sequitur naturã sui principalis. l. 17. p. 467
Accrescendi ius, an inter querelantes testamentum locum habeat. nu. 12. pag. 396
accrescendi ius, an locum habeat in querela inofficiosæ donationis. nu. 23. pag. 397
accresc. ius, in cõtractib. locũ nõ habet. l. 5. p. 458
accrescendi ius, in seruitutibus locum non habet. l. 16. nu. 1. pag. 467
accrescendi ius, in testamentis diuersorum locum habet. l. 16. pag. 443
accrescendi ius, locum habet in donatione causa mortis. l. 8. nu. 2. pag. 228
accrescendi ius locum habet inter cõiunctos, deq; eius materia. l. quoties. cum seq. pag. 442
accrescendi ius locũ nõ habet inter eos, qui uocantur diuerso iure ex diuersis dispositionib. num. 17. pagina 396
accres. ius nonhabet locũ in portione quæ nõ defecit ipso iure, sed ope exceptionis. l. 13. n. 1. p. 551
accrescendi ius nõ uidetur prohibere clausula posita in institutione, & prohibeo quod plus petere non possit. nu. 18. pag. 396
accrescendi ius, quando in contractibus locum habeat. l. 64. pag. 762
accrescendi ius quõ locum habeat inter cõiunctos coniunctione legali. nu. 15. pag. 396
accrescẽdi ius testator prohibere põt. n. 18. p. 394
Accusans de percussione & sanguine, si de percussione tamen probetur, reus absoluendus est. §. si detracta. nu. 2. pag. 473
accusans & non probans, quãdo præsumatur calumniator, & quomodo puniatur. l. 4. §. 1. n. 3. 4. 7. pagina 239
accusati bona non sunt litigiosa. l. 7. pag. 300
accusatio ualet, licet nõ insit locus, dummodè alia demonstratione sit certus. §. demonstratione. nu. 1. pagina 762
accusationi locus & tẽpus quãdo inferendũ. l. 11. nu. 2. pag. 469. l. 23. nu. 2. pag. 469
accusationẽ deferens, postea nõ auditur. §. si quis. pagina 389
accusator licet nõ teneatur apponere diem cõmissi delicti, tamẽ si ponat, & nõ probet, succũbit. l. 13. n. 1. p. 707. Cont. bar. §. si quis. n. 2. p. 655
Acquirere per quorum stipulationẽ nobis possumus, etiã per pactum poterimus. l. 60. pa. 225
acquirimus absenti et ignoranti actionem, eius nomine pecuniam numerãdo, quod in mutuo speciale est. nu. 1. 3. 4. pag. 515
Actio ad uindictam, alteram tollit. nu. 3. pag. 156
actio amissa, per restitutionem in integrum resuscitatur. l. 2. nu. 4. pag. 154
actio an competat, si numero nomine meo & stipulor nomine alieno. nu. 12. 13. 15. pag. 516
actio an oriatur ex pacto. si promisi tibi cẽtũ, si iures ascẽdere Capitoliũ et iuras. l. 39. n. 1. p. 573
actio an oriatur ex stipulatione, uel numeratione, si numeratio facta est nomine meo, & stipulor nomine meo. nu. 5. 12. pag. 515
actio arbitraria quæ dicatur. n. 9. 10. 11. pag. 577
actio cõfessoria aduersus quẽ competat. §. si quis. pagina 461
actio confessoria competit pro seruitute tigni immittendi. §. competit. pag. 462
actio confessoria cõtra quẽ cõpetat. §. agi. p. 463
actio confessoria & negatoria, admittit interesse agentis. l. 4. pa. 461. & competit pro iuribus incorporalib. & domino tantum. l. 1. pag. 461
actio confessoria, uel negatoria quare sic appellata. l. 1. nu. 4. pag. 461
actio contractuũ innominatorum datur ad similitudinem contractuum nominatorum, quibus assimilantur. nu. 2. pag. 805
actio de dolo concurrit cũ alia actione generali, non speciali & interdicto unde ui. §. ait. nu. 2. 3. pagina 314
actio de dolo non perpetuatur iuramento. §. si is. nu. 2. pag. 548
actio de in rem uerso, quando competat, eiusdẽq; materia. l. si ij. cum seq. pag. 721
actio de peculio an psonalis. n. 26. 42. 43. p. 623
actio de peculio an sit natiua, uel datiua, & an oriatur ex naturali, uel ciuili. nu. 27. 28. p. 623
actio de peculio in quo differat ab act. exercitoria, institoria, tributoria. n. 7. 9. 10. 11. pag. 712
actio de peculio quando potior tributaria. leg. 11. pagina 708
actio descẽdẽs ex cõtractu cõpetit ad ea quæ ueniunt in pacto incõtinenti apposito. §. si uẽdidi. pagina 770
actio de tigno iuncto, quando in duplum detur. §. tignum. nu. 1. pag. 424
actio directa & utilis, an differant effectu. l. 49. nu. 2. pag. 297
actio directa, potior est utili. §. si procurator. pagina 265
actio & causa differunt. nu. 17. pag. 172
actio & officium iudicis, an idẽ sint. nu. 10. p. 108
actio ex contractu informatur per pactũ inconti-nenti appositum. nu. 1. pag. 780
actio ex iurciurando, est prætoria. §. iureiur. n. 2. pagina 547
actio ex uendito non nouatur, per stipulationem pœnalem. nu. 4. pag. 780
actio famosa quando intenditur, quæ exprimẽda sint. §. in hæc. nu. 1. pag. 319
actio in factum ab actione de dolo, quomodo cognoscatur. §. meritò. nu. 2. pag. 319
actio in factum competit, lege Aquil. deficiente. l. 11. pagina 870
actio in factum in actione in rem, an locum habeat. §. si petitor. nu. 4. pag. 549
actio in factum oritur ex edicto, quãdo in eo non exprimitur nomen actionis. l. 3. nu. 1. pag. 158
actio informatur quãdo noua forma ei datur. nu. 8. pagina 195
actio iudicati, seu in factũ, unde oriatur, & an datiua. nu. 13. 14. pag. 718
actio iudicatur mobilis, uel immobilis, secundũ naturã eius quod in ea deuenit. l. 18. nu. 2. p. 690
actio iureiur. an sit natiua, uel datiua. §. si petitor. nu. 2. pag. 550
actio leg. Aquil. datur domino propter factum, non negligentiam. §. deniq;. pag. 441
actio mihi competens pro damnis præteritis non tollitur, tametsi res mihi detur in solutũ. l. 24. nu. 6. pag. 693
actio negatoria proponitur uerbis affirmatiuis, licet resoluatur in negatiuis. §. cõpetit. n. 1. p. 461
actio neg. gest. directa & utilis quæ dicatur. l. 49. nu. 1. pagina 297
actio non diuiditur. l. 37. nu. 3. pag. 259
actio non sortitur eius naturam, in cuius locũ surrogatur. §. item. nu. 4. pag. 716
actio ordinaria qualiter concurrat cum extraordinaria. §. nouissimè. nu. 3. pag. 361
actio oritur ex contractu à lege, uel consuetudine inducto.

inducto.nu.10.12.13.pag. 652
actio pœnalis,ciuilem non tollit.l.45.pag. 749
actio per iusiurandū, uel lit. contest.perpetuatur. §.si is.nu.1.3.6.pag. 548
actio personalis sufficit quod declaretur per iudicem l.75.nu.2.pag. 386
actio personalis,triginta annis præscribitur.l.25. nu.1.pag. 467
act.præscrip.uerb.appellatur,Condictio, & personalis est.§.idem.nu.4.pag. 581
act.præscrip.uerb.concludit ad interesse,& quod promissa dependantur.l.9.pag. 806
actio præscrip. uerb. concurrit cum alia, quando ex diuersis fontibus oritur.nu.9 pag. 195
act.præscrip.uerb.cur non detur in contractu,facio ut des.§.quod si.nu.4.pag. 804
act. præscrip. uerb. datur ad repetendum datum, uel æstimationem.l.8.nu.2.pag. 806
act.præscrip. uerb.datur, ut fiat quod conuenit in pacto incontimenti apposito.l.12.pag. 807
act.præscrip.uerb.ex cōtractu,do ut faciæ, et des ut facio,uel facio et do ut des oritur.n. 5.p. 806
act.præscrip.uerb.oritur ex contractu, facio ut facias.nu 3.pag. 805
act.præs.uerb.oritur ex conuentione per,Si.l.16. nu.2.pag. 807
act. præscrip. uerb. quæ datur pro re permutata, est bo.fide.l.sicut.nu.7.pag. 801
act. præscrip. uerb. quādo cōpetit ex facto ut des. l.16.nu.1.pag. 807
act.præscrip.uerb.quomodo cōcurrat cum actione ex uendito.l.50.nu.1.pag. 762
act.præscrip.uerb. ut fiat quod cōuenit, oritur ex contractu,do ut facias & des.l.8.nu.1.pa. 806
actio quæ contra filium & patrem competit, una est.nu.17.pag. 713
act.quæ exceptione repellitur,esse non uidetur.§. seruus.nu.1.pag. 318
act.quæ ex statu,uel cōsuetudine oritur.n.2.p.553
act.quæ oritur ex numeratione,de facili nouatur, & tollitur per stipulationem sequentē, uel præcedentem.nu.8.pag. 520
act.quæ pendet.fingi pōt nō nata.nu.5.pag. 284
act. quando dari impeditur, non intelligitur, ipso iure,sed per exceptionē tollitur.l.2 n.2.p.722
act.quando in aliam deuoluitur,intellegitur deuolui secūdum naturam primæuā, non accidentalem.§.cum.pag. 408
act. quādo ipso iure, uel ope exceptionis tollatur. l.9.nu.4.pag. 546
act. quando oriatur ex solis probationib. §.si cū. nu.2.pag. 551
act.quādo ꝓpetuetur.§.si quocunq;.n.3.pag.282
act.quādo restituitur,quæ est quæ restit.n.7.p.158
actio quando una est ad aliam præparatoria,tunc possunt simul in eodem libello proponi .l. 20. nu.6.pagina 399
act.quāti minoris,est duplex.l.14.n.2.3.p. 774
actio quō esse posit in pendenti.nu.3.pag. 284
actio rescissoria quæ sit.§.exemplo.pag. 352
actio stricti iuris admittit fructus & accessiones, à tempore lit.contest.l.31.pag. 532
actio stricti iuris non admittit usuras, uel fructus ex mora.l.5.nu.1.pag. 658
actio subrogata an sapiat naturā eius, in cuius locū subrogatur.n.1.3.p.165.§.quod.n.3.p.668
actio una quando per alteram nouata esse censeatur.§.uetus.pagina 668
actio una quando aliam tollat. §. sed, nu. 16. pag. 670.§.nouissimè.nu.2.pag. 369
actio uniuersalis quæ dicatur.nu.7.pag. 171
actio utilis quādo præferatur directæ, uel directa utili.l.55.pag. 267
actionis appell. contimetur exceptio, & aliud remed.§.ait.nu.1.§.seq;& l.7.pag. 313
act.causa mediata & immediata.nu.5.pag. 712
act.confessoriæ natura.l.9.pag. 463
act. diuersitas & qualitas concluditur ex medio concludendi.l.9.nu.2.pag. 510
actio.neg.gestorū materia.tit.de neg.gest.p. 276
act.origo non attenditur.§.sed.nu. 3.17.pag.716
act.præscrip.uerb.materia. tit.de præscrip. uerb. pag. 802
act.præscrip.uerb.uaria genera.nu.2.pag. 194
act.proprium nomen non est,si certum petatur.l. qui certam.nu.1.pag. 653
act.rescissoriæ ueniunt fructus.§. in actiōe. p.352
act. stricti iuris ueniunt fructus percipiendi post lit.contest l.3.nu.2.p1.837. & quando à tempore moræ.l.38.pag. 841
act.ineptam proponēs succumbit.§.ideò pa.490
act.lex dat sine cessione,quādo is qui cedere tenetur,non repertur.l.1.nu.1.pag. 706
act. prætor denegans, quando intelligatur ipso iure,uel ope exceptionis.l.9.nu.4.pag. 546
act semel propositam,iterum repetere poterit. §. is qui.pagina 709
actionem utilem & in factum parit iusiurādum. §.si cum.nu. 4.pag. 551
act.utilem quis potest intentare contra eum,à quo ipsam habuit.l.64.nu.2.pag. 434
act.carens,experiri non potest.nu.7.pag. 282
actione cessa agens, cedentis nomine experitur.l. 3.pagina 475
act.in negatoria cogitur uictus cauere, quod imposterum seruitute nō utetur.§.agi.pag. 463
actiones aliæ sunt natiuæ, aliæ datiuæ. §. & ideò. nu.1.pag. 192
act.bo. fid. nō dicuntur arbitrariæ, & de illarum differentia.l.2.nu.1.pag. 654
actiones bo. fid. non dicuntur arbitrariæ propter locum.l.8.nu.12 pag. 658
actiones directæ & contrariæ, ex quibus contractibus oriātur, & an dolus ute culpa ueniat.§. contraria.nu.1.2.pag. 681
actiones diuersæ cōtra eundem proponi possunt. §.de.pagina 476
act. diuersæ eiusdē speciei, ad diuersa cōpetentes, possunt simul in eodem libello cumulari.leg.10. pagina 771
actiones duæ contrariæ ex eodem facto oriri possunt.l.14.pagina 680
actiones duæ si ad idem tendant, una per alteram non tollitur.nu.3.pag. 780
actiones & nomina, sunt tertium genus per se. §. in peculio.pagina 719
act.ex delicto cedi possunt.§.Iul.nu.1.pag. 407
actiones plures speciales si ex libello rejultant, actor debet unam eligere.nu.20.pag. 172
actiones quæ perpetuentur per solam citationem, & quæ per lit.contest.nu.6.pag. 158
actiones sunt de iure ciuili.nu.13.pag. 14
actiones sunt temporales.§.in dolo.pag. 720
actionum coniungendarum gratia causa unius occultatur.nu.2.pag. 520
act.in bo.fid.tēpus rei iud.inspicimus.n.2.p. 671
actionibus in rem curatur in litem.nu.7.pa. 577
actionibus in stricti iuris, an locum habeat iuramentum in litem.l.3.nu.7.pag. 575
actionibus in stricti iuris,tempus.lit.contest.inspicimus.nu.3.pag. 671
actionibus stricti iuris,nunquam usuræ accedūt. nu.18.pagina 673
Actor cōstitus ab ordine decurionū reuocari non potest,sine autoritate superioris, lite contestata.§.quod si.nu.2.pag. 275
actor debet ire ad locum rei,ut sibi soluatur.l.18. nu.3.9.12.13.pagina 666
actor dicitur esse in mora,quando sine iusta causa recipere recusat, & quæ dicatur iusta causa.l. l.17.nu.2.pag.666.l.18.nu.1.5.7.pag. 666
actor dicitur, qui primò ad iudicium prouocauit. l.14.nu.2.pag. 134
actor non excusatur à mora propter difficultatē, sicut reus.l.18.nu.2.6.pag. 666
actor quādo habeat electionē fori.l.15.n.4.p.122
actor quādo reo instrumentū edere teneatur. nu. 7.pagina 174
Adulter an capite plectatur.§.miles.pag. 238
Adultus quando posit iuramentū deferre sine curatore.§.pup.nu.4.pag. 555
Aduocatus debet esse literatus.§. postulare. nu.2. pag. 235
aduocatus pro hærede testamentū approbare uidetur.l.32.pag. 401
aduocato an putetur in suū salariū, interesse eius rei,quæ ab eo euicta est.l.31.nu.1.pag. 794
aduocatum gratis habens, salarium tamen petere potest.l.31.nu.2.pag. 794
aduocatorū materiam no.tit.de procur.pa. 248
Aedificare cuilibet permissum est.l.1.nu.2.p. 272
ædifi.in suo liberū est.l.1.n.2.p.272.l.13.p. 452
ædificare prohibenti,succurritur actione de dolo. l.35.pag. 322
ædificiū factū ab eo qui inædificat domū, domini uolūtate,domino nō acquiritur.l.60.pa.434
Aedium appell.quæ ueniant.§.ædibus.pag. 778
Aegrotus quomodo restituatur aduersus sententiam.nu.4.pag. 301
Aequitas consideratur mistim, habito respectu ad ius ciuile & prætorium.l.31.nu.1.pag. 731
æquitas in specie, quando præferatur æquitati in genere.nu.19.pag. 599
æquitatem non scriptam princeps facit,iudex inferior scriptam.nu.10.pag. 487
Aestimatio an spectetur à tēpore sententiæ,uel morę,uel contractus.nu.1.4.5.6.9.cū seq.p. 527
æstimatio certa,emptionem facit. nu.6.7.p. 675. l.3.pag. 784
æstimatio incerti quō facienda.l.13.nu.1.pa. 774
æstim.propter morā quō probetur.nu.16.p. 673
æstimatio quādo faciat transire periculū in accipientem.§.æstimatio.nu.3.pag. 801
æstimatio quomodo dicatur crescere post sententiam.nu.12.13.cum seq.pag. 673
æstimatio rei totius,non partis faciendæ est.§.cum famil.pag. 479
æstimatio rerum quomodo facienda.l.33.pa.470
æstimationē & ualorem probandi modus. §. nūc. nu.3.pag. 657
æstimatoriæ actionis materia.l.act.cū seq.pa. 801
æstimetur res an tantum, quantum uendi potest. l. 14.nu.3.6.7.pag. 648
Aetas quomodo probetur.l.33.nu.2.pag.333.nu. 7.cum seq.pag. 338
ætas p liberorū numerū nō suppletur.l.2.pa. 323
ætatis probatio sola sine pronūciatione, facit præiudicium.nu.14.pag. 340
ætatis quæstio,quomodo in iudicio deducenda. le. 44.nu.1.4.5.pag. 337
ætatis uenia, à senatu,uel statuto non conceditur. leg.8.nu.2.3.pag. 32
ætatem probandi onus cui incūbat.n.12. pag.339
affectus non punitur, si non sequatur effectus. §. hæc.nu.2.4.pag. 125
Affinis contra affinē non cogitur esse procurator, aduocatus,nec testis.l.22.pag. 251
affinitas intelligitur, quandiu durat matrimoniū. §.affinitatis.nu.1.pag. 236
affinitas non contrahitur per sponsalia.l.8.n.1. 2. pagina 588
Affirmatiua oratio dicitur respectu suppositi, nō appositi.l.1.nu.5.pag. 461
Agendi ius ex legis dispositione quando oriatur. nu.3.pag. 650
agendi ius quando ex lege competit, utrum sit actio,uel officium iudicis.nu.6.pag. 651
agens cōtra quem non poterat, suam actionē non amittit.§.creditor.nu.2.pag. 632
agens ex una causa,& probans ex alia, non obtinet.nu.12.pag. 172
agēs si nō ualet quod agit, ut agit, obligationē inducēdo non ualet ut ualere potest.§.eū.p. 663
agens si non ualet ut agit, in pactis liberatorijs ualet ut ualere potest.§.si acceptilatio.pag. 212
ager semel mensuratus,iterum mensuratur,si quis se deceptum dicat.§.ideò.nu.2.pag. 490
Aggredi & insultare idem sunt.l.1.nu.3.pa. 468
Agnatio est nomen iuris, & capitis diminutione tollitur.l.7.nu.1.pag. 343
Agnatorum & cognatorum differentia,est solum in successione ab intestato.l.6.nu.1.pag. 388
Allegans id, cuius contrarium non esset postulatus,non auditur.§.ſi creditor.nu.3.pag. 693
Allusio uocabuli,propriam significationem indicat.l.1.pag. 844
allusioni uocabuli quando stetur.nu.31.pag. 496
Alienare prohibitus,locare pōt.l.4.n.1.pa. 11
alienari interim an possint res subiectæ restitutioni.l.34.pag. 493
alienari ut possit res,satis est, quod de facili corrūpi possit.l.63.nu.2.pag. 269
alienās qui defendere paratus est,rei restit.sub pœna,nō interesse promittere debet.§.quid.nu.2. pagina 355
alienans quomodo teneatur, si alius eam cum tit. possideret.§.opus.nu.1.pag. 355
alienans quomodo teneatur, si res extincta sit. §. opus.pag. 395
Alienatio earum rerū quas quis possidet,non præsumitur.§.superuacuam.pag. 828
alien.per statutū prohiberi pōt.§.omniū.pa. 760
alienatio rei,de qua est controuersia, prohibetur ante litem contest.l.5.nu.2.3.pag. 401
alienatio rerum hæreditariarum, ob æs alienum permittitur.l.56.pag. 416
alienatio uni permissa,ad alterū nō porrigitur, et ad tempus facta,non porrigitur ultra. §. si debitor.pagina 830
alienat.prohibitio à iudice facta, impedit transl. dominij,quid in arbitro.l.26.pag. 760
alienationis prohibitio, non impedit alienationē dominij,sed ad interesse agitur.l.62.n.1.p.225
alienationis quando unus actus permittitur, omnis alius illi similis,& eundē importās effectū, uel meliorem,permittitur.§.sed.nu.1.pa. 830
alienationis rei propriæ prohibitio, non ualet.le. 62.pagina 225
alienationis species, est delatio iuramenti. §. si libertus.nu.2.pag. 561
alienat.pactū adiectū seruādū est.l.14.n.1.p.459
alienatione cōcessa, permissa permutatio non censetur.§.sed.nu.3.pag. 830
alienatione quando deterior conditio nostra efficiatur.§.item nu.1.pag. 354
alienationes uolūtariæ,in iudicijs prohibitæ sunt. l.13.pag. 475
alienat,qui transigit.l.13.pag. 232
Alienum,dictio hæc nō uerificatur in bo.fid.poss. §.qui bona.pag. 489
alienū intelligitur,ratione dominij.l.locū.p.450
Alimēta debita,quādo soluēda.§.ault.n.5.pa.229
Alimentarius ad instar legatarioꝝ habet tacitam hypothecam.§.si uni.nu.3.4.pag. 230
alimenta si à pluribus debeantur, quomodo alimentario conſulatur.§.ault.nu.6.pag. 229
alimentorum appell. an ueniunt habitatio & uestiarium.§.qui.nu.3.pag. 230
alimentorum expensæ paruæ compensantur cum operis.nu.4.pag. 533
alimentorum gratia fundo relicto,proprietas relicta censetur.§.si uni.nu.1.pag. 230
alimentorum transactio in fauorē alimentarij, sine prætore ualet.§.si ad.pag. 231
Alter,utrūq; sexū cōplectitur.§.parui.n.1.p. 715
Alternatiua deteriorata reddi potest: peremptа, æstimatio petitur.§.nunc.nu.5.pag. 674
alter.in obligatione,utrumq; ei inest.l.25.p.669
alternatiua posita inter genus & speciem, ponitur pro,id est.l.2.nu.1.pag. 468
alternatiua potest esse quadruplex.l.3.n.1.p. 655
alternatiuæ electio,an actoris,uel rei sit.l.3.nu.2. 4.pagina 655
alternatiuarum rerum debitarum una peremptа, altera manet in solutione.l.32.pag. 617
alternat.quò ad actionē electio est actoris, quò ad solutionē,rei,ante lit.contest.§.rē.n.2.pa.682
alternatiuis in obligationib. annuis, quolibet anno uariare permissum est.§.qui.pag. 779
Ambaſſatores habent securitatē.l.5.nu.3.pa. 191
Ambigua petitio,siue intētio interpretatur secundùm intentionem profrentis.l.66.pag. 385
ambiguæ orationis interpretatio, personam non egreditur.§.si plures.nu.1.pag. 420
amb.ab obscuro,in quo differat.l.40.nu.1.p. 216
Amicitia hodie inter paucos ē.§.mādatū.2.p.739
Amissum nō uidetur, quod restitui pōt.l.5.p. 299
amissum quando quid dicatur.§.an nec.n.1.2.cum seq.pagina 185
Ampliùs,repetitiua dictio est.nu.9.pag. 537
Animus ex sequentib.colligitur.§.proinde.p.710
Annalia ad agendum,sunt perpetua ad excipiendum.nu.5.pag. 548
Annus 365.dierum est.l.52.nu.3.5.pag. 472
annuum relictum quādo uideatur factū gratia alimentorum.§.si in singulos.nu.1.pag. 230
Antecedenti destructo, destruitur consequens.§. præter.nu.1.pag. 258
Antiphona dicitur missio ex primo decreto.i.præparatio ad secundū.§.si antichresis.n.1.p.810
Apices iuris dicuntur, qui subtilitatē respiciūt magis,quàm factum.§.quædam.nu.1.pag. 743
Apostata ad dignitatē ignorāter creatus, non fruitur dignitate.nu.11.12.pag. 79
Apparitor.No. Nuncius.
Appellando ab interlocutoria, locum non habet reg.non probatum probato.nu.3.pag. 325
appellando à sententia restituendo rem, an euitet pœnam.§.hæc.nu.6.pag. 307
appellans à sententia interlocutoria, causam expримere debet.nu.3.pag. 325
appellās prius,quādo prius agat.l.29.n.1.pa.378
appellare ab iniusta sententia desistens,sibi nō imputatur,tametsi index puniatur.nu.9.pa. 125
appellare ab interlocutoria, quando permissum.

Loci communes

clausula in cõpromisso,quod posit semel & plu-ries indicare,& quoties sibi placuerit,qd ope-retur.l.25.nu 1.pag. 361
clausula,Non obstante, posita in reformatione nouã,non impedit reformationem,quæ fieret per alia statuta.l.15.nu.2.pag. 152
clausula,Non obstante priuilegio,non intelligitur de incluso in corpore iuris.§.legatis.n.5 p.371
clausula,plus minusue, in contractu apposita, ni-hil operatur.§.titius.nu.1.pag. 730
clausula præcedens,an in sequenti repetita intelli-gatur.l.7.pag. 241
clausula,rato manente pacto,quid operetur.nu 1. 9.10.pag. 234
clausula, Rebus sic stantibus, intelligitur quando quis renunciat omni iuri,quod habet,uel habe-re potest in aliqua re.l.8.nu.4.pag. 588
clausula,si senseris te grauatum,compareas, quid operetur.nu.11.pag. 88
Clericus citatus à Laico, non tenetur comparere. nu.3.pagina 139
clericus fi deiubens pro Laico,de iudicio sisti, licet obligetur, nõ potest tamen nisi coram suo iud. conueniri.l.1.nu.2 pag. 136
clericus succedens Laico, declinat forũ Laici, põt tamẽ corã suo iudice conueniri.l.19.nu.1.pag. 374.l.21 nu.2.pag. 376
Cœptum aliquid non facit committere pœnam, si non compleatur.§ ferui.nu.5.pag. 115
Cognomina debẽt adijci in scripturis,quãdo ex so-la nomine incertitudo nascitur. nu.8. pag. 1.§. nos.nu.2.pag. 5
Collatio ob causam facta,causa non sequuta, repe-titur.l.13.pag. 590
Collecta põt imponi uniuersitati,pro eius necessi-tatib.nõ ut alteri donetur.§.quod.nu.3.p. 273
collectam princeps solus imponere potest.§.quod si.nu.4.pag. 273
collegij adesse,non requiritur quod habeat caput. l.2.nu.2.pag. 273
collegia licita,de quibus statuta facere possint.nu. 6 pagina 17
collegia omnia sunt improbata, nisi constet appro bata fuisse & de ipsorũ materia.nu.7.pag.12. l.1.cum seq pag. 272
Colonus est qui sit procurator domini.n.8.p.478
colonus furem accusare nõ põt.l.14 n.3.p.a. 441
colonus nõ potest fundum ita exfructuare ultimo anno quod fructus anni sequentis extenuentur. §.cum fundum.nu.3.pag. 796
col. quãdo ob mercedẽ nõ præstitã, intra biennĩ, uel triennium expellatur.§.inter.nu.2.p.797
Comitatus probatur per terminos designatos. §. cum urbem.nu.3.pag. 73
comites nõ possũt cognoscere de causa inter ipsos & subditos suos nec ea delegare.nu.2.pa. 119
Cõmendare & deponere idem sunt. l.24.nu.1.pa gina 729.l.26.nu.2.pag. 730
cõmẽdationis uerba nõ obligãt.§.cũ qdã.p. 742
commodans ut cõmodes, præscrip. uerb.act. agi-tur.§.fi cum.pag. 807
cõmodatarius qua culpa teneatur.nu.35.pa. 737
cõmodatarius reperiẽs rem cõmodatã apud aliũ, officio iudicis agit.l.21.nu.2.pag. 407
cõmodata res,cuius periculo pereat.§.sed.p.680
cõmodatũ à precario in quo differat.§.sicut.num. 25 pag. 681
commodati actione quando ad rem, uel æstimatio nem agatur.nu.4 pag. 529
commodati actio quando cum alijs actionib.con-currere possit.nu.13.15.pag. 679
commodati materia.l.1.cum seq.pag. 670
Commodum ad eum non spectat, ad quẽ periculũ non pertinet.§.si quem.pag. 680
Cõmune quod ẽ,meũ est.l.4.n.1.p.156.n.6.p.715
commune quid pro diuiso, uel indiuiso dicatur, deq; eius materia.l.19.cum seq.pag. 480
communi diuidendo actio non tollitur per actio-nem pro socio.l.43.pag. 749
cõmuni diuidẽdo agens si succũbat,ad publicianã redire nõ potest.§.si seruus.nu.2.pag. 834
communi diuidendo in iudicio, opponitur excep-tio dominij.§.hæc.nu.2.pag. 475
communem rem cum alio habere nemo cogitur. §.si centum.nu.1.4.pag. 610 (pa. 599
Cõpẽsare debitũ naturale quãdo pmissum.nu.18.
cõpensari an posit quod iudicis officio debetur. §.lucius nu.4 pag. 643
cõpẽsatio ad aliã quãtitatẽ nõ admittitur,quando quãtitas petitur ut species.§.si seruo.pag.720
compensatio an obijciatur contra agentem condi ctione indebiti.§.fideiussor.nu.3.pag. 617
compensatio an tollat debitum ipso iure,deq; eius materia.l.4.cum seq.pag. 724
compensatio contra agẽtem actione depositi, non admittitur.§.fideiussor.nu.4.pag. 617
compensatio debiti naturalis non admittitur con-tra repetentem.l.29.nu 5.8.pag. 616
cõpensatio de debito an posit opponi contra ue-rum debitum absolutum.nu.36.pag. 638
compensatio de specie ad speciẽ fit partib. uolenti bus,uel iudicis officio.§.item.nu.1.pag. 417
compensatio fructuum perceptorum cum precio admittitur.l.66 nu.2.pag. 435
compens.ipso iure actionẽ tollit.l.52.n.4.pa.221
comp.nõ admittitur,quãdo pecunia petitur ut spe cies,& sic de specie ad quãtitatẽ.n.8.pa. 534
compens.nõ est propriè exceptio.l.30.n.3.p.617
cõpẽsatio nõ uidetur retecta,cũ pronunciatur su-per principali.§.si quocunq;.nu.1.pag. 282
cõpen satio quãtitatis ad quãtitatẽ admittitur,non aũt speciei ad quantitatem l.18.nu.1.pag.690
cõpẽsantur fructus pignoris,pro usuris.l.8.p.818
compensantur usuræ ab uno debitæ, cum fructib. perceptis ab alio.§ prædia.pag. 336
compensatur quod euincitur.l.24.nu.2.pag.693
cõpensatur quod iudicio contrario peti potest,& quod plus est, non adiudicatur, nisi per modũ reconuentionis.§.quod autem.pag. 683
Cõpromissum est quædã trãsactio.l.23.n.3.p.608
cõpromiss.factũ ante lit.cõtest. finitur lite contest. factũ post,finitur per sententiã.nu.4.pa. 234
compromissum factũ, quod feratur sentẽtia secun dum consilium sapientis ualet.nu.15.pag. 703
cõpromissum non habet locum in executione sen tentiæ,uel instrumenti.l.11.nu 2.4.pag. 232
compromissum non obligat eum,quem neq; iudi-cium.§.si seruus.pag. 716
compromissi materia.l.1.cum seq.pag. 357
compromisso pœna adiecta non obligat, si iniquè arbitratum sit.nu.7 pag. 634
compromisso quando pœna adijcienda. §. sed si. num.1 pag. 364
Compromittendũ si fuerit de qualibet lite,nõ com promittitur super instrumẽto, uel sententia ha bente executionẽ paratam.l.23.nu.2.pa. 608
compromitti causæ misti imperij non possunt. §. quæsitum.nu.2.pag. 366
compromitti de causa famosa permissum est.§. ex compromisso.pag. 243
Conceditur quod mihi prodest,& tibi non nocet. l.38.nu.2.pag. 833
Cõcessio prima,ad ultimã trahitur.n.1.pag. 460
Concesso antecedente consequẽs tacitè concessum esse censetur.nu.5.pag. 111
concesso uno,accessoria eiusdem concessa censen-tur.§.qui habet pag. 455
Condẽnatus ad dandum,secundũ morẽ antecesso-rũ,sub cõditione nõ cõdẽnatur.§.iul.n.1.p.664
cõdemnatus in aliqua interlocutoria in expensis, si obtinuit in diffinitiua, supradictas expensas non consequitur.l.22.nu.2.pag. 692
condemnatus in exceptione,non prohibetur illud ius in iudicio per modũ actionis deducere, quã do ad eundẽ effectũ nõ tẽdit.l.17.n.1.pag. 832
condemnatus non tenetur de fructibus percipien-dis, si mora non præcesit intra tempus, quod datur iudicat.l 3.nu.1.pag. 837
condemnato dilatio quatuor mensium data, an sit legalis,uel iudicialis.nu.24.pag. 62
condẽnato quæ dilatio danda sit.nu.5.6.pag. 310
Condicere partem dimidiam,non corpus quid sit. §.si falso.nu.2.pag. 606
condicere rem suam quando quis posit. §. rem. nu.1.2.pag. 653.
Condici à fure & malæfidei possessore potest. §. res.pag. 506
Condictio certi non competit, quando ex stipula-tione debetur incertum nu.3.pag. 509
condictio certi oritur ex stipulatione continente certum.l.24 pag. 530
condictio certi quando competat, deq; eius mate-ria.nu.1.cum seq.pag. 510
cõdictio ex lege,cũ alia concurrit.nu.14.pa. 652
cõdictio furtiua oritur ex delicto.l.15.pag. 649
condic.furtiua oritur ex delicto.§.quoties.p.725
condictio incerti an sit actio. §.cũ.nu.2.pag.607
condictio incerti, an sit proprium nomẽ actionis. l.3.nu.4.pag. 643
condictio incerti est proprium nomẽ actionis, & competit deficiẽte actione furtiua. §.Neratius. nu.1.5.pag. 647
condictio incerti, existente alia actione non com-petit.§.cum.nu.6 pag. 607
condictio incerti quando competat habenti ius in re.§.neratius.nu.2.pag. 647
condictio indebiti ad id tantùm agitur, quod lucu pletior effectus est.nu.19.pag. 673
condictio indebiti cessat, quando soluens nihil fa-cit accipientis.l.33.nu.2.pag. 618
condictio indebiti cui & contra quem competat. nu.13.14.pag. 603
condictio ob causam,locum non habet in contra-ctu donationis,& de ratione n.9.10.pa. 594
cõdictio indebiti non tollitur per promissionẽ de nõ mouẽdo controuersiam.§.item.n.1.p. 642
condictio indebiti oritur ex negocio gesto.leg.33. nu.1.pag. 68
condictio indebiti oritur ex quasi contractu. leg. 52.nu.3.pag. 630
condictio indebiti,personalis est l.49 pag. 630
condictio indebiti ut tollatur,cautela.§. item. nu. 5.pag. 642
condictio ob causam an locũ habeat, quando est permissus contractus nominatus & innomina tus.nu.14.pag. 595
condictio ob causam habet locum in contractibus nomin atis,non innominatis,& an ex pœniten-tia.n.1 & 15.pag.594.§ is qui.nu.2.pa.772. & nu.6.pag. 789
condictio ob causam non oritur ex ipso cõtractu, sed extra id quod agitur.§.& si.nu.2.pa. 803
condictio ob causam, quãdo datur quasi causa nõ sequutæ

Digesti Veteris.

sequuta, quæ sit ista causa quæ non est sequuta, ob quam datur condictio.nu.17.pag. 592
condictio ob causam, quando in contractib. nomi natis locum habeat.l.52.nu.2.5.pag. 783
condictio ob causam,quando locum habeat.n.16. 17.cum seq.pag. 585
condictio ob causam quando locum non habeat in contractibus innominatis.nu.12.pag. 595
condictio ob causam quando locum nõ habeat in permutatione:l.sicut.nu.6 pag. 801
condictio oritur ex contractu ob causam, non ex contractu,facio ut des.nu.5.pag. 805
condictio quando competat domino contra pos-sessorem.nu.2.pag. 533
condictio triticaria,generalis,deq; eius materia.l. 1.cum seq.pag. 653
condictionis furtiuæ & incerti differentia. §. ne-ratius.nu.4.pag. 647
condictionis furtiuæ materia.l.1.cum seq.p. 645
condictionis incerti materia.§.cùm.nu.1.pa.607
condictionis ob causam materia.l.1.cum seq. 580
condictionis indebiti materia.l.1.cum seq.p. 597
condictionis indebiti natura:l.6.nu.2.pag. 603
cõdictionis sine causa materia:l.1.cum seq p. 643
condictione furtiua damnatus,non est infamis. l.1. nu.5.pag. 237
condictione indebiti repetitur quatenus locuple-tior aliquis effectus est.§.libertus.nu.5.p. 611
Conditio ab hærede impleri potest. §. si hæredis. n.1.pag. 363
conditio casualis, nõ potestatiua obligationis re-tro trahitur.nu.26.pa.536.l.19.pag.821.l.11. pag.822.§.si filiosa.pag. 741
conditio de præsenti,uel de præterito non suspen-dit.l.37.pag. 536
conditio in dando per quemlibet impleri potest.l. 15.nu.1.pag.51.§.si quis.nu.3 pag. 582
conditio inducitur per relatiuum quis, iunctum uerbo futuri temporis.l.si uinum.pag. 765
conditio non diuiditur.nu.2.5.pag. 164
conditio pro impleta habetur, quando aduersa-rius implementum impedit.§.quanquam. pag. 583.l.50.pag. 762
cõditio tacita ita impedit natiuitatem actionis, si-cut expressa,non autẽ impedit transmissionẽ le gati.§.huius.n.1.p.190. §. sed et.n.1.pag. 364
condit.& diei incerti differentia.l.17.n.1.p. 606
conditionem an, donec, dum uel quandiu faciant. nu.2.pag. 447
conditionem an faciat relatiuum appositum uer-bo futuri temporis.l.30.39.pag. 760
conditionem si remittas, sub qua promisisti centũ, ea pendente non possum statim petere.§. Vtpu ta.nu.2.pag. 196
conditione non existente,rectè nõ agitur. §. si sub. pag. 812
conditione pendente fructus percepti non restitu-untur.l.66.nu.3.pag. 435
conditiones fato non implendæ.l.6.nu.8.pag.228
Conditionalis cõtractus,retro trahitur. §.quòd si. nu.2.pag. 765
conditionalia uerba,quando dispositionem indu-cant.l.23 pag. 441
Conducens à prædone,non tenetur domino: l.55. nu.1.pag. 631
Conductio quando renouata esse censeatur. nu. 1. cum seq.pag. 786
conductio tacito consensu cõtrahitur & dissolui tur.nu.16.pag. 787
Conductor est,qui operas debet. l.39. nu.2. l.41. pag. 796
conductor est,qui pecuniã dat.§. siquis. pa. 726. §.item.nu.2.pag.788.l.1.nu.2.pag. 803
conductor in decennium, dicitur habere ius in re. l.35.nu.1.pag. 795
conductor in domo cõducta,capi non potest.l.18. nu.3.pag. 135
conductor non tenetur de damno dato à tertio: l. 19.pag. 683
conductor operarũ ob casum superuenientẽ,inte-grã mercedẽ non amittit.l.39.n.3.l. 41.p.796
conductor pulsus ab emptore,agit aduersus uendi torem,ad interesse.§.qui fundum.pag. 792
conductor quando per singularem successorẽ ex-pelli non possit.l.35.nu.1.cum seq.pag. 795
cõductor qui pœnam exigit,ab eo qui damnũ intu lit domino restituere non tenetur.l.6. pa.784
conductor tenetur locatori,de alijs secum habitã-tibus.l.12.pag. 785
conductoris secundi res primo locatori non obli-gantur.§.si colonus.pag. 791
conductori quãdo mercedis remissio fiat. §. si uis. nu.1.et §.item.cum seq.p.788.§.uis.p.seq.792
conductores operarij in fundo alieno excusantur: §.tignum.nu.3.pag. 424
confessio alicuius, an liberet uerum debitorem.le. 19.pag. 484
Confessio cedentis, non præiudicat cessionario: l. 59.nu.4.pag. 467
confessio extorta à seruo cum tortura indicijs le-gitimis præcedentibus, fidem facit contra do-minum.l.15.nu.8.pag. 593
confessio extraiudicialis iuncta cum alijs iudicijs, plenè probat.l.22.nu.2.pag. 247
confessio facta coram uno iudice quando posit co ram alio executioni mandari.l.1.nu.8.pag. 71
confessio facta coram incompetenti,non nocet co-ram competenti.l.12.nu.4.pag. 121
confessio facta in actione famosa,infamat.l.73.nu. 2.pag. 271
cõfessio facta parte absente,inducit doli exceptio-nem.§.sed.nu.2.pag. 205
confessio filij, contra patrẽ nocet patri.n. 6.p.155
confessio habet executionem paratam.§.qui.num. 2.pag. 217
confessio licet non uera,probat contra confitentẽ. §.si quis.pag. 482
confessio mutui facta in contractu inutili, probat mutuum.nu.10.pag. 516
confessio ob iustum errorem reuocatur.§. ex cau-sa.§.quæ iusto.pag. 483
confessio præiudicat,quò ad personã interrogan-tis,non quò ad alios.l.23.pag. 488
confessio quomodo reuocetur.§. qui iusto. num.3. pag. 483
confessio serui facta in tortura super facto pro-prio,probat contra dominum.l.2.nu.1.p.154
confessio super una re, quando in alijs præiudicet. nu.16.pag. 340
confessio simplex ad liberandum,inducit pactum. l.36.nu.2.pag. 214
confessio sine causa ad liberandum, dispositionem inducit.l.41.pag. 216
confessionem factam post probationem actoris, potest reus reijcere.l.30.nu.6.pag. 559
confessionibus standum est, quibus ius uel natura non repugnat.l.14.pag. 484
Confessoria.No. Act.confessoria.
Confessus in iudicio crimen publicum, an sit infa-mis:l.22.nu.3.pag. 247
confessus in iudicio in ciuilibus,habetur pro con-demnato,secus in criminalibus.l.22.nu.4. pa gina 247
confessus mutuum recepisse, intelligitur de præ-senti.nu.9.pag. 516
confesso sit præceptum de soluendo, in termino decem dierum.l.21.nu.1.pag. 376
Confitens per torturam, licet antè uacilauerit, nõ punitur ut negans.l.30.nu.10.pag. 559
à Confitenti probationes non exigitur,sed iudicis partes tantum sunt condemnare. §. notandum. nu.2.pag. 469
Confirmans,quando dicatur dare.l.5. num.5. pa-gina 115
Cõnexitas operatur quod in iudicio ueniat, quod aliàs non ueniret:l.18.nu.2.pag. 288
Consensus adhibitus super actu inualido, non no-cet.l.4.nu.1.pag. 827
consensus perficitur inter præsentes, uel per nun-cium,uel per epistolam.l.1.nu.4.pag. 758
consensus tacitus & expressus æquiparantur. nu. 4.pag. 35
consentire quando uideatur, qui præsens tacuit. l. 39.nu 2.pag. 697
Consequenti concesso, antecedens concessum cen-setur.l.16.pag.267.l.62.pag. 268
conse quinuer per alium,quod per nos non possu-mus.nu.8.pag. 819
Consilium plurium circa unum & idem,unũ con silium est.l.9.nu.2 pag. 118
consilium fugæ dans, de dolo tenetur.l.32.p. 322
consilium malum si aduocatus dederit, non tene-tur,nisi de dolo.l.2.nu.1.pag. 739
consiliarij successerunt in locum decurionum. l.1. nu.3.pag. 103
Constituere pro alio quando liceat, deq; eius mate ria:l.1.cum seq.pag. 665
constituens se nomine meo possidere, licet realis traditio nõ intercesserit, nudo consensu ab ista traditione non receditur, & quando recessum uideatur.nu.6.9.10.12.15.pag. 223
Constitutum debet dici contractus nominatus.§.i-gitur.nu.2.pag. 193
constituto inest spatium decem dierũ.§.si sine. pa-gina 668
Consuetudo cui lex nõ aduersatur, seruanda est. l. 9.pag. 706
consuetudo diutina habet uim legis.l.22 pa. 46
consuetudo ex mulierum usu non inducitur.nu.6. pag. 31
consuetudo longissima inducit priuilegium. num. 3.pag. 6
consuetudo potest auferre de iure alterius, ex cau sa.l.1.nu.2.pag. 53
consuetudo qd sit,& quõ inducatur uel probetur, deq; eius materia amplissimè.l.31.nu.2. cum seq.repet.pag. 35
consuetudine casus dubius interpretatus, secundũ eam iudicandum est.l.10.nu.2.pag. 33
Consul habet merum et mistum imperium:l.2 nu. 1.pag. 133
consul habet iurisdictionem contentiosam. l.1.nu. 2.pag. 71
Consulere alium quando quis teneatur.nu. 2. cum seq.pag. 701
consulere priuatim potest,qui patrocinari prohi-betur.§.postulare.nu.1.pag. 235
consultor nouas probationes admittere nõ debet. nu.14.pag. 170
consultor qui imperitè consuluit, tenetur tantum de dolo.§.si quis ea.pag. 741
Consumptio rei licet reconciliet dominij transla-tionem,nõ tamen reconciliat cõtractũ inualidũ.

Loci communes

l.18.nu.5.pag. 525
consumptione facta per recipientem,uel per aliũ, mutuum et solutio reconciliantur.§.si pup.nu. 1.pag. 526
consumptione, indebitum reconciliatur.§.si falso. nu.1.pag. 606
consumptione rei mutuatæ sequuta, an ex numeratione, uel consumptione nascatur certi condictio:l.12.nu.3.pag. 518
continuatur usucapio,non possessio.l.30.pa. 352
continuus actus,quando uideatur quotidie et semper fieri.nu.7.pag. 561
Contractus bo.fid.ob termini breuitatem non uitiatur 798
contractus certus quando dicatur. nu.14.16. pagina 511
contractus claudicat, si fiat cum pup. siue tutoris autoritate.§.si quis.nu.2. pa. 778
contractus collatus in arbitrium alterius contrahentium,uel tertij,an ualeat:l.7.nu.1.pa.759. §.illud.pag. 760
contractus dicitur celebratus gratia eius qui rogauit.§.si margaritas.nu.1.pag. 807
contractus dotis est iurisgen.& contractus nominatus:l.6.nu.2.pag. 191
contractus dum est bo. fid. eo casu & distractus, seu liberatio:l.59.nu.2.pag. 223
contractus factus ad dissoluendum, nõ prodest ad agendum:l.59.nu.3.pag. 223
contractus innominatus an dicatur,quando aliud reddendum est.nu.4.pag. 498
contractus innominatus non uitiatur, licet ei apponatur nomen contractuum nominatorum, & non sit.nu.7.pag. 806
contractus innominatus est,quando frumentũ datur,ut uinum reddatur.nu.8.pag. 499
contractus innominatus est,qui habet aliquam similitudinem cum mandato.§.& si.nu.6.7. pagina 803
contractus inutilis,an probet mutuum.nu.10.pagina 516
contractus nominatus dicitur,si consuetudine, uel statuto, alicui contractui innominato, de iure gent.adijcitur nomen.nu.19.pag. 196
contractus non suspenditur per modum,secus per conditionem:l.41.pag. 762
contractus non uitiatur, si in nomine erratum sit, quando uerba de se contractum important:l.1. §.1.nu.3.pag. 72
contractus primus, utrum per pactum secundum appositum circa substantialia contractus,renouatus censeatur.§.adeò.nu.1.pag. 197
contractus prohibitus, propter utilitatem pub. iuramento non firmatur.§. si pacisear. nu.1. pagina 199
contractus quando integer,uel nõ esse dicatur.nu. 9.11.pag. 224
contractus qui est ipso iure nullus, tenet ex parte decepti:l.17.nu.5.pag. 329
contractus unus, unam actionem producit, secus si plures:l.16.nu.5.pag. 287
cõtractus usurarius,uel simulatus,quomodo probetur.§.idem.nu.2.pag. 191
contractatus bo.fid.& stricti iuris,differentiæ ratio.nu.2.pag. 317
contractus diuersæ species non resultant ex uno eodemq; facto.nu.2.pag. 498
contractus cuius gratia celebratus sit, principale propositum attenditur:l.11.nu.4.pag. 517
contractus locus inspicitur, circa ea quæ ueniunt ex consuetudine:l.1.nu.1.pag. 837
contractus locus inspicitur in pertimentib. ad decisionem contractus:l.6.pag. 832
contractus natura quod accedit,præsumitur inter partes actum.nu.3.pag. 504
contractus pars ex causa tolli potest,alia remanẽte:l.57.pag. 222
contractus præfationes quæ dicantur. §. idem.nu. 1 pag. 191
contractus resolutio iudicatur eiusdem naturæ,cuius contractus:l.12.nu.2.pag. 647
contractus uerba intelligenda sunt, ut nõ pugnẽt. §.item.nu. 4.pag. 642
contractum implens ex eius parte, potest pœnitere,& quando:l.5.nu.4.5.cum seq.pag. 583
contractus ab initio sunt uoluntatis, post necessitatis.§.sicut.nu.1 pag. 681
contractus celebrati inter rusticos, intelliguntur naturaliter grosso modo,& impropriè.§.si annua.nu.4.pag. 686
contractus ex consensu,pacto tolluntur.nu.4. pagina 223
contractus ex conuentione legẽ accipiunt.§.nunc. nu.2.pag. 674
contractus facti illegitimè à prælato, an ualeant. nu.10.pag. 79
contractus innominati an iudicentur secundũ modum ineundi cõtractum,an secundum modum implendi.§.sed.nu.4.pag. 805
contractus innominati celebrãtur etiã per dictionem,si.l.42.nu.3.pag. 218
contractus innominati iudicantur secundum naturam contractus nominati, cui adjciuntur. §.si rem.pag.680.nu.7.pag.789.§.æstimatio. nu. 2.pag. 801
contractus innomati quando inducantur secundũ modum inducendi cõtractũ:l.39.nu.2.p. 573
contractus innominati quando fiunt per si,& per ut.l.39.nu.3.4.pag. 573
contractus innominati uariantur secundum personas.l.42.nu.2.pag. 218
contractus metu facti,quando ualeãt.§.si dos. nu. 1.pag. 312
contractus nominati non admittunt condictionem ob causam,uel indebiti.l.30.nu.1.pag. 617
contractus nominati, ubi ex pacto informatur actio,admittunt condict. ob causam. nu.11.15. pag. 594
contractus nominati,uel innominati, per interualla non fiunt.l.37.nu.2.pag. 215
contractus nõ utiantur,ob dissensum circa accessoria.l.34.nu.1.pag. 760
contractus qui consensu fiunt,nuda uoluntate non tolluntur:nu. 4.pag. 284
contractuum innominatorũ materia.l.1. cum seq. pag. 580
contractuum innominatorum uerba,proferantur in tempus præsens,uel in futurum, non differt. nu.6.pag. 806
contractibus innominatis si fiat traditio ex interuallo,utrum pactum apponi possit: l.42.nu.2. pag. 220.
contractibus innominatis quæ culpa inest. num. 37.pag. 737
contractibus bo. fid. accedunt usuræ, officio iudicis.l.56.nu.2.pag. 797
contractibus bo. fid. quatenus accedat interesse.l. 24.nu.4.pag. 204
contractibus naturalia tacitè insunt. l.44.p. 219
contractibus quando insit dolus,lata, uel leuis culpa.§.nunc.pag. 674
contractibus quæ dubitationis causa tollendæ inseruntur,ius cõmune non lædunt.l.56.pa. 746
contractibus in extraiudicialib.nemo cogitur præcise ad factum.§.procuratorem.nu.3.pag.250
Contradicit,qui non consentit.l.4.pag. 451
Contrahere quasi uidetur, qui indebitum recipit. l.27.nu.2.pag. 615
contrahitur quasi in iudicio.§.idem.nu.1.6.8.pagina 716
contrahens apposito nomine officij,in dubio contemplatione officij contraxisse uidetur. le. 20. pag. 707
contrahens in alio loco,quàm domicilij, quãdo ibi conueniri possit.§.proinde.nu.1.pag. 375
contrahenti ex necessitate,magis fauetur. nu.6.pagina 478
contrahentium liberato uno ex dispositione legati,alter effectualiter non tenetur. l. 52. nu. 1.3. pag. 783
Contrarijs ex duobus,elicitur optimum temperamentum.l.25.nu.4.pag. 695
Contrauenire facto proprio quando quis possit. l. 11.nu.1.pag. 455
Cõtrouersia dicitur ante lit.contest.l.5.n.1.p. 401
Contumacia,delictum est.nu.9.pag. 132
contumacia in quacumq; iudicij parte facta, punitur.nu.1.pag. 129
contumacia procuratoris,uel tutoris domino,uel pupillo non nocet.nu.12.pag. 302
contumacia quando punitur,an nouo processu opus sit.nu.13.pag. 129
contumaciæ autor,tenetur ad interesse.l.1.p. 157
Contumax ad hoc ut dominus dicatur,an sufficiat generaliter fuisse iniunctum procuratori. nu. 3.pag. 131
contumax amittit priuilegium, quod habet in satisdatione necessaria.§.planè.pag. 149
contumax antequàm multetur,citandus est. n.17. 18.pag. 138
contumax dominus efficitur, si procurator sistat cum mandato minus sufficienti.§.quòd si.num. 5.pag. 273
contumax est,qui procuratorem misit, & non cõparuit.§.si tutores.nu.2.pag. 740
contumax excommunicatus non auditur.§. ait. n. 2.pag. 351
contumax ex prima citatione quis dicitur. nu. 4. pag. 130
contumax fictè, uel uerè an dicatur, qui citatus tacet.l.8.nu.1.pag. 186
contumax multatur,iudicis officio. nu.12.14.16. 17.18.pag. 138
contumax non est,qui non uenit eo tempore, quo uenire non expediebat.l.45.pag. 367
contumax non potest haberi pro confesso,quando iudicium non tenet.l.20.21.pag. 484
contumax non punitur, quãdo actoris non interest.nu.14.pag. 138
contumax priuilegiatus potest multari. num. 17. pag. 140
contumax quis dicatur, & quatenus restitui possit.l.8.pag.300.nu.10.11.cum seq.pag. 302
contumax quomodo prosequatur.n.2.4.p.464
contumax redcundo,an recuperet possess. num.3. pag. 464
contumax tenetur ad interesse parti, propter uenram contumaciam,& fisco ad pœnam.nu.4.5. 6.7.pag. 132
contumax uerus non appellat.§.sciendũ.pag. 386
contumax uerus ut quis dicatur, amici requirendi sunt. l.21.nu.2.l.22.pag. 350
contumacis alienatio bonorum,quando fiat.§.deinde.

Digesti Veteris.

Inde.nu.1.pag. 351
contumacis suspecti causa, etiam die feriata prosequitur.l.2.nu.2.pag. 168
contumace reo,quomodo in eum procedatur.§.si quis.nu.2.pag. 389
contumaces quoslibet,ut testem,uel aduocatum iudex multare potest.nu.5.pag. 130
conuenire.No.Citare. (381
cõueniri maiores magistratus nõ possunt. l.48.p.
conueniri non potest in alio loco existens causa appellationis.§.legatis.nu.2.pag. 371
conueniri potest transiens per ciuitatem cum re mea.§.sed.nu.1.pag. 377
Conuenitur quis,ubi contraxit.l.20.pag. 376
Conuentio facta cum una persona alteri non præiudicat.§.ante.nu.1.pag. 211
conuentio super testamento eo non inspecto & cognito,non ualet.l.6.nu.5.pag. 228
conuentionis uerbum,quando stipulationem præcessisse præsupponat.nu. 12.pag. 537
Conuentus illiciti,quomodo de iure naturali dicãtur.§.huius.nu.4.pag. 8
Copula inter diuersas orationes,facit coniunctionem legalem.§.hæc.pag. 443
cop. quæ cadit inter duo, quorũ de necessitate inest alteri, tunc cadit inter diuersa, & illa duo in unum resoluuntur.l.1.nu.2.pag. 189
Copulatiua,quando requirat concursum copulatiuorum,& quando resoluatur in disiunctiuã. l.1.nu.2.pag.7.l.3.nu.5.pag. 9
Corporalis dicitur ille qui mandat.l.10.pag. 489
Correlatiuorum eadem est natura.l.1.nu.2.p. 303
Corrumpens iudices, causam amittit. §. sed. num. 1.3.pag. 297
corrumpentis aliquid pœna.§.ferui.nu.1.pag. 118
Corrumpere principalem quãdo liceat.§. sed.nu. 2.6.10.pag. 297
corruptor qs,& de eius materia.l.1.cũ seq.p.297
Credendi multiplex significatio.§.creditum.num. 3.pag. 501
credendi uerbum, an comprehendat obligationẽ fideiussoris.nu.18.pag. 495
credere & scire quomodo differant.nu.7.p. 482
Creditor agens contra nomen sibi obligatum, excussio principalis non requiritur.§.cùm. num. 4.pag. 811
creditor agit pignoratitia contraria ad interesse, & in quo consistat.l.32.nu.1.pag. 696
creditor an dicatur is,cui legato,uel delicto in diẽ, uel sub conditione debetur.nu.30.32.pa. 496
creditor an pendente conditione experiri possit. l.41.pag. 470
creditor an possit prohibere, ne filius cedatur. §. si quis.nu.6.pag. 692
creditor cogitur ostendere debitori uolenti uendere rem mobilem penes eum pignoratã,præstita prius per debitorem cautione, & quid in immobili.l.6.nu.4.pag. 685
creditor cogitur recipere, si offeratur totũ, quod ex una causa debetur,tametsi debitor ex pluribus causis sit.l.15.pag. 831
creditor conditionalis,an debitum recipere cogatur.l.6.nu.4.pag. 827
creditor conditionalis,impropriè creditor est.nu. 5.pag. 502
creditor deterioratam rem quando recipere cogatur.nu.6.pag. 317
creditor dicitur à credendo,deq; eius materia. nu. 5.cum l.seq.pag. 494
creditor & debitor eiusdem debiti quando quis censeatur.nu.33.pag. 623
creditor excipere potest,uenditionem simulatam. nu.8.pag. 829
creditor falsus scienter recipiens indebitum, quando furtum cõmittat.nu.5.pag.591.l.18.p.649
creditor in diem,cautionem exigere potest. l.3.n. 3.pag. 581
creditor in pignore, est quasi procurator debitoris.nu.8.pag. 478
creditor integrum debitum recipere cogitur, ne causa continenti diuidatur.l.21. n.4. pag.526
creditor licet agere possit pro singulis rebus, potest tamen cogi, ut de omnib.agat. l.34.p.781
creditor malè tractans rem pignoratam, tenetur pignoratitia.§.etsi.pag. 695
creditor non tenetur de euictione,ipse tamen euincere non potest.l.10 pag. 825
creditor non tenetur de periculo rei pignoratæ.§. Titius.pag. 699
creditor non tenetur ostendere rem uendendã debitori, nisi prius satisfecerit de ea restituenda. §.illud.nu.2.pag. 829
creditor non tenetur suscipere alium uenientem, animo nouandi.l.45.nu.1.pag. 745
creditor pacisceudo socijs non præiudicat, secus per solutionis receptionem,uel lit.contest. leg. 28.pag. 205
creditor petitionem suam diuidens cogi potest, ut totum reducat in unum.l.10.nu.3 pag. 771
creditor pignus uendens, quicquid utiliter gesserit,cõtrario iudicio repetit.§.si creditor.p.693
creditor possidens prædium pignoratum, tenetur soluere tributa.l.43.pag. 219
creditor posterior habet ius offerendi priori,& si bi pignus confirmãdi.§.si paratus, pag. 822.l. 21.pag. 824
creditor potest ratam habere inuito soluente,solutionem factam gestori.l.25.nu.1.pag. 291
creditor potest remittere iuramentum debitori, qui iurauit soluere tali die.l.41.nu.1.pag. 573
creditor potest uendere pignus & fidem habere de precio.§.si uenditerit.nu.1.pag. 695
creditor præiudicat cæteris,litem cõtestando: uel iurando.l.28.pag. 558
creditor qua actione agat aduersus primum uendentem,pro residuo precij.l.1.n.1.2.pag. 824
creditor qua actione agit ad restitutionem pignoris.§.si post.nu.2.pag. 693
creditor quando cogatur admittere particularem solutionem.§.Lucius.pag. 841
creditor quando debiti tantum partem petere potest:& quando non.§.duabus.nu.1.2.pag.682
creditor quando retineat precarium,extincto iure pignoris.l.29.nu.2.pag. 695
creditor quãdo teneatur communicare alteri creditori,id quod exigit.nu.9.24.pag. 220
creditor quando teneatur probare pecuniam uersam in utilitatem debitoris.nu.12.13.pag. 531
creditor quando teneatur restituere, uel luere pignus.l.27.pag. 695
creditor qui alienationi pignoris consensit,quando posit agere hypothecaria.§.illud.n.1.p.829
creditor qui emit rem obligatam,uel eius partem, quam actionem habeat.nu.5.pag. 477
creditor qui habet ius pignoris quo excluditur, ius uendendi non habet.§.Iul.pag. 432
creditor qui habet nomen obligatum,qua actione aget aduersus debitorem.l.18.nu.3.pag. 690
creditor qui per uim debitum reposcit, id amittit. l.13.nu.6.pag. 306
creditor qui pignus non idoneum accepit, actioni personali non renunciat.l.28.pag. 532
creditor qui pignus uendit, superfluum debitori restituere tenetur.l. 42.pag. 699
creditor recipiendo sortem cum protestatione interesse,& c.an sibi præiudicet.nu. 4.pag. 662
creditor res obligatas alteri obligare potest.§.qui res.pag. 812
creditor retinet poss.pignoris, per conductionem debitoris.l.37.pag. 697
creditor secundus si offert primo, utrum succedat in ius primi.l.3.nu.1.6.pag. 818
creditor si auocauit rem ab usucaptore, per hypothecariam, an illam debitor recolligere possit. §.cum.num.4.pag. 809
creditor si est consecutus aliquid ab alio, nomine pœnæ,quando computet indebitum.l.22.num. 1.3.pag. 692
creditor si ex pacto possit habere pignus iusto precio,id iudex æstimat.§.potest.nu.3.pag. 814
creditor tenetur partem debiti confessatam reciapere,& de dubia litigare.l.21.n.1.3.5.p. 526
creditor uendens pignus, quando de euictione teneatur.§.si pignori.pag. 686
creditoris ius,per diuisionem hæredum non impeditur.l.11.pag. 825
creditoris mutuantis in refectione,priuilegium. l. 25.pag. 530
creditoris periculo quando cedat pignus ui arreptum.l.33.pag. 696
creditoris secundi ius confirmatur, resoluto iure primi.l.4.pag. 720
creditori absenti non præiudicat decretum iudicis,pro debitore.§.Lucius.pag. 746
creditori agenti hypothecaria, quid probandum. nu.5.13.pag. 697 (450
creditori cõpetit utilis actio pro seruitute. l.16.p.
creditori creditoris soluendo, quando contingat liberatio ipso iure.§.solutam.nu.2.pag. 688
creditori expensæ necessariæ, uel utiles, quatenus restituendæ sint.§.si seruos.nu.2.pag. 695
creditori inuito alibi non soluitur, quàm in loco destinato.l.10.pag. 660
creditori minoris,actio denegatur.§.si pecuniam. nu.2.pag. 332
creditori quando præiudicet, pignoris alienatio per debitorem facta.§.non.nu.2.pag. 830
creditori quando sententia, uel probationes contra debitorem præiudicent.l.3.pag. 809
creditori quando utile interdictum competat. nu. 9.pag. 698
creditori rei peculiaris si peculium à patre donatum sit,an pater liberetur.nu.43.pag. 624
creditore succedente debitori, an extinguatur hypothecaria.nu.14.pag. 698
creditores accipientes, alijs se reddituros cauent. §.tributio.pag. 708
creditores chyrographarij prærogatiua temporis non utuntur.l.29.nu.3.pag. 794
creditores habentes personales actiones, uocãtur in tributum, & habentes reales, suum integrũ consequuntur.§.planè.pag. 708
creditores plures quando pro uno habeantur.leg. 10.pag. 199
creditores plures si pignora possideant, an possit unus impetrare,ut omnes pro solutione debiti, pro rata contribuant.l.8.nu.3.pag. 825
creditores quando & quibus ex causis anterioribus potiores sint.l.1.cum seq.pag. 819
creditores quib. solutum est, quando contribuere teneantur cum cæteris.l.40.pag. 640
creditores sunt potiores legatarijs in executione testamenti.l.8.nu.5.pag. 229

creditorum maioris partis præsentium pactum nocet absentibus etiam priuilegiatis. l.11.nu.3.4.pag. 199
creditorum uno misso in poß. ex pignore prætorio, an omnes immißi censeantur. l.10.num.1.2.pag. 821
Creditum ex necessitate, non dicitur propriè creditum. l.20.nu.3.pag. 526
Credulus quis esse potest, in præiudicium loquentis, non tertij. l.1.nu.1.3.pag. 157
Crimen probandum est per testes, non per instrumenta. §. idem. pag. 847
crimina atrocia & leuia quæ dicantur. n.5.p.334
criminalis actio quando ex lege inducitur, non dicitur conditio ex lege, sed accusatio ex lege. n.11.pag. 652
criminalibus æquiparantur magnæ causæ. nu.53.pag. 566
criminalibus in actionibus, pacisci, uel transigi in præiudicium aliorum nõ permittitur. §. in pluralibus. nu.3.pag. 560
criminalibus in actionibus, quæ dantur ad interesse fisci, actor non potest iuramentum deferre. §. in popularib. nu.2.pag. 560
criminalibus in causis, æstimatio rerum futurarũ non probatur iuramento. l.11.nu.4.pag. 580
criminalibus in causis, quando iuramentum deferatur. l.3.nu.1.pag. 545
criminaliter agitur, quando fisco pœna acquiritur. nu.4.pag. 31
Culpa in genere quid sit. nu.6.pag. 733
culpa lata, æquiparatur dolo. n.20.21.22.p. 735
culpa lata, error iuris est. §. qui iusto. nu.1.p. 483
culpa lata non inducit malam fidem, dolus sic. nu.24.pag. 735
culpa lata quid. nu.3.7.16.17. cum seq. pag. 733
culpa latior, quid sit. nu.13.pag. 734
culpa latißima quid sit. nu.11.pag. 734
culpa leuis & leuißima quomodo probetur. l.14.pag. 690
culpa leuis in rebus communibus quæ sit. §. non.pag. 476
culpa leuis quæ dicatur. l.74.pag. 752
culpa leuis quid sit. nu.26.pag. 735
culpa leuißima est, non facere illud, quod diligentißimꝰ paterfa. faceret, eiusdemq; effectus. l.18.pag. 683. nu.27. cum. seq. pag. 736
culpa præsumitur, quando quis res commodatas amisit, suas autem saluas fecit. §. quod. num.1.2.pag. 675
culpa quando æstimetur. §. rem. nu.2.pag. 682
culpa quando præcesit casum, quando quis de casu teneatur. §. sed. nu.1.2.pag. 675
culpa quomodo in dubio præsumatur. §. Imp. nu.1.pag. 785
culpa quomodo punienda. l.1.nu.3.pag. 30
culpæ latæ & doli differentiæ. nu.24.25.pa. 735
culpæ species, quinq; sunt. nu.8.pag. 733
culpæ quomodo attendantur in contractibus. nu.30. cum. seq. pag. 736
culpa non caret, qui minus subtiliter de iure autoris sui inquirit. l.57.pag. 835
culpa caret, qui solitum facit. §. si creditor. num.1.pag. 693
Cum, quid importet. nu.5.pag. 702
Curator ad lites, eodẽ modo reuocatur, quo procurator. §. Iul. nu.2.pag. 255
curator adultum adoptare non potest. l.7.pag.58
curator rectè datur filiosa. ad adeundam & admistrandam hæreditatem. l.1.nu.3.pag. 461
curator minoris, quando ætatem scire præsumatur. l.33.nu.6.pag. 333
curator minori actionem quærit. l.26.pag. 530
Custodia arcis, operæ dicuntur. nu.15.pag. 612
custodia hominis facilior est, quàm rei. §. custodiam. pag. 675
custodiam qui promisit, ad arctißimam diligentiam, non de casu fortuito tenetur. l.43.p.796
Custode apposito, quãdo remissa custodia censetur. §. fide. nu.1.2.pag. 676
custodes de negligentia puniuntur. nu.2.pag. 81
custodes torqueri possunt, quando furtum noctu committitur, ut furem indicent. nu.3.pag. 81

D

Damnum passi iuramento quãdo statur, iurare debet de damno passo, tempore damni. nu.10.pag. 673
damnum quod quis patitur ab inimicis proprijs, sui culpa pati intelligitur. §. culpæ. pag. 792
dans pecuniam ut alicunde proficiscatur, quando locatio, uel contractus innominatus sit. nu.13.pag. 584
dare promittens alteri, in aliquem futurum euentum, præsc. uerb. act. tenetur. §. si quis. pag. 807
dari uerbum quando intelligatur propriè, & secundum naturam contractus. nu.2.pag. 594
Dat, qui remittit. l.4.nu.1.pag. 718
Datum indiuidium, partim ob turpem causam, partim ob legitimam, repetitur pars æstimationis. l.3.nu.1.pag. 595
datum inter uiuos, ut in quartam cõputetur, querelam excludit. l.25.pag. 400
datum ob causam, an causa non impleta, debeatur. nu.18.pag. 505
datum ob causam impossibilem, quando repetatur. l.5.pag. 643
datum ob causam, quando repetatur. l.52. num.1. & seq. pag. 630
datum pro cõditione implenda, qua actione repetatur. §. sed. pag. 641
dati ob causam, materia. l.1. cum seq. pag. 580
De, auget significatum. l.1.pag. 725
de, denotat causam proximam & materialem. nu.4.pag. 702
Deberi nõ dicitur, quod exceptione perpetua repelli potest. §. si quis. nu.1.pag. 664
Debet, pro, potest, sumitur. l.4.nu.2.pag. 82
Debitor à creditore pignus conducere, uel precario rogare potest. §. pignus. pag. 696
debitor alternatiuæ speciei, quando liberetur per interitum, & ad ipsum spectet periculum. n.9.pag. 507
debitor an præiudicet cæteris litem contestando, uel iurando. l.28.nu.3.pag. 558
debitor captus ob debitum, suis expensis alendus est. l.8.nu.3.pag. 69
debitor captus ut ueniat ad soluendum, non dimittitur, nisi soluerit. l.22.nu.2.pag. 135
debitor certæ monetæ, quando liberetur, reprobata moneta. nu.6.pag. 507
debitor certæ speciei, actione personali cõuentus, habet quadrimestre ad soluendum. l.3. num.4.pag. 837
debitor cuius nomen est obligatum, non potest soluere primo creditori, si ei denunciatum fuit, ne soluat, et quomodo ei denunciandum. §. cum. n.2.pag. 811
debitor cui relicta liberatio est, an interim naturaliter obligatus sit. §. adeò. nu.1.pag. 610
debitor debitoris quando conueniatur. l.8.p.275
debitor debitum cum usuris soluendo liberatur, si contra ipsum, in litem iuratum sit. §. si pluris. pag. 813
debitor ex chirographo, seu literarum obligatione ante biennium, an sit naturaliter et ciuiliter obligatus. nu.20.27.pag. 600
debitor ex contractu innominato, præcisè dare nõ cogitur, sed liberatur præstando interesse. §. etsi. nu.4.pag. 803
debitor generis, non tenetur ad rem certam. §. sed si. pag. 211
debitor generis quando liberetur per interitum, & ad quem periculum pertinet. n.8.pag. 507
debitor hæreditarius, hæreditatis petitione conuenitur. §. itemq;. pag. 406
debitor hæreditatis quõ conueniatur. l.45.p.415
debitor in diem, quando cauere non teneatur. l.3.nu.4.pag. 581
debitor in diem, uel sub conditione cauere tenetur. l.41.pag. 381
debitor in domo pignoratitia potest inuito creditore emptorem domus deducere per cubicula. l.6.nu.5.pag. 685
debitor in pignore prætorio, debito sublato, utilem pignoratitiã habet, sicut in conuentionali. n.5.pag. 684
debitor in pristinam obligationẽ reponitur, si causa propter quam liberatur, non impletur. leg.4.pag. 583
debitor liberatur, si alter cui mãdauit ut solueret, promiserit. nu.19.pag. 522
debitor morosus non liberatur ob diem adiectam, causa limitandæ obligationis. §. ille. pag. 746
debitor non tenetur restituere creditori, si pecuniam alterius esse sibi constiterit. l.13.nu.1.2.3.5.pag. 518
debitor ne sit in mora, uel pœnam uitet, quando actorem accedere debeat. l.18.n.9.10.p.666
debitor non liberatur, uendito pignore, nisi pretio creditori soluto. l.9.pag. 825. l.13.num.2.pag. 826
debitor non potest pignus emere à creditore, sed precium in debiti solutionem conuertitur. leg.40.pag. 697
debitor obligatus ad dandum, tenetur certi condictione. nu.27.pag. 512
debitor ob necessitatem, aliud pro alio soluere potest. nu.4.21.pag. 499
debitor per nudam rationem non constituitur. l.50.pag. 720
debitor pignus uendens, si ex noua causa ad eum reuertatur non reincidit in obligationem. nu.3.pag. 828
debitor post moram ubiq; conueniri potest. l.43.pag. 381
debitor potest agere ex pacto creditoris uendentis. l.13.pag. 690
debitor promittens stichum, & si non daret, promisit decem, mortuo sticho, an deheat decem. l.4.nu.3.pag. 145
debitor quando non constituatur in mora, nisi per interpellationem. nu.11.pag. 667
debitor quando præcisè ad soluendum cogi possit. l.6.nu.2.pag. 685
debitor quando prius ille conueniatur, qui pecuniam recepit. nu.12.pag. 678
debitor quando pro correo conuenitur, ei cedenda actio est. nu.17.19.pag. 679
debitor quantitatis quando liberetur per interitũ rei, & ad quem spectet periculum. n.4.p. 507
debitor quatenus in solutione uariare possit. §. idem. pag. 408
debitor qui confitetur hodie, quòd Titius sibi mutuauit, iam sex mensibus elapsis, ista confessio non præiudicat alteri creditori. l.3.pag. 844
debitor qui permisit posse conueniri in pluribus locis, copulatiuè, an summa censeatur diuisa. §. si quis ita. nu.1.pag. 656
debitor qui ubiq; ex conuentione conueniri potest, etiam aduersus eum ad pœnam et interesse agitur. l.18.nu.4.pag. 123
debitor rei actione personali, eam tradere non tenetur. l.21.nu.3.pag. 764
debitor rei annuæ an cogi possit, ut hodie & in futurum soluat. l.35.nu.1.pag. 379
debitor rem pignoratam faciens deteriorem, creditori tenetur. l.27.pag. 815
debitor, re perempta ante moram, liberatur, & is cuius culpa perierit, tenetur. §. si seruum. p.321
debitor si fuerit suspectus, ante diem, uel conditionem, competit persecutio pignoris. l.14.p. 812
debitor si non restituit pignus quod conduxit, ad interesse tenetur. §. si post. nu.1.pag. 693
debitor soluens creditori creditoris sui, ex eadem causa, liberatur ipso iure. l.38.pag. 295
debitor soluens creditori, succedit quò ad retentionem, si facit sibi cedi ius. nu.3.pag. 819
debitor soluẽs pendente iudicio, an & quando repetat. l.60.nu.1.11.pag. 633
debitor soluens possessori hæreditatis, liberatur. §. quod. pag. 414
debitor soluendo usuras pro parte sua, non liberat correum ab actione competenti in solidum. §. post. pag. 217
debitor speciei per condemnationem, in actione personali, non liberatur, nisi faciat rem accipientis: in reali liberatur sola traditione. §. sed. n.6.7.8.pag. 262
debitor unus poteri conueniri hypothecaria, antequàm cæteri discutiantur. l.20.nu.1.pa.824
debitor, ut pœnam euitet, si creditorem non reperiat, pecuniam consignare debet. l.73.num.5.pag. 271
debitor ut ubicunq; fuerit, conueniri possit, quæ clausula instrumento adijcienda sit. §. si quis. n.3.pag. 656
debitor generis, potest soluere quamlibet speciem generis. §. qui. nu.2.pag. 618
debitoris bona quatenus pro debito accipienda. nu.1.pag. 463
debitoris eius conditio inspicitur, ad quem pecunia peruenit. §. item. pag. 710
debitori an pactum correi prosit. l.26. pag. 204
debitori hæreditatis exceptio transactionis competit, si cum putatiuo hærede transegerit. l.17.pag. 234
debitori ut cedat periculum interitus rei, an consideretur, num eodem modo penes creditorem peritura esset. nu.10.pag. 507
debitorem quatenus delictum serui obliget. leg.31.pag. 696
debitores duo quãdo teneantur pro parte, uel in solidum. nu.4.5.11.pag. 678
debitores plures unius rei indiuidua, non dicuntur plures rei, nec inter eos locus est beneficio duorum reorum. l.45.pag. 836
debitores soluentes, & ignorantes pronunciatum super ætate, excusantur. l.33.nu.2.3.pag. 333
debitorum quilibet quando teneatur in solidum. §. si duo. pag. 707
Debitum an sit, inspicitur persona eius cui soluitur. l.44.pag. 629
debitum decennio nõ præscribitur. num. 7.8.pagina 84
debitum dicitur, etiam quod uenit officio iudicis. nu.8.pag. 427
debitum ex causa depositi, in mutuũ conuerti potest. §. deposui. nu.1.pag. 517
debitum falc. uel treb. naturale est. nu.3.4.p. 598
debitum mihi ab uno, quando cõuerti possit in aliud debitum mihi ab alio debendum. num.18.pag. 521
debitum mihi ex una causa, quando conuerti possit in alia causa. nu.20.21.pag. 522
debitum nullo iure est, quod per legitimam portionem defalcatur. nu.5.pag. 598
debitum purè, sub conditione constitutum, an interim peti possit. l.19.pag. 668
debitum quid. §. debitum. pag. 663
debitum quod erat ante administrationem, ut compensetur cum expensis administrationis, quæ requirantur. l.37.pag. 294
debitum si ultra certam summam, per testes probari non possit: damnum & interesse promissum, ultra illam summam p testes probari poterit. n.4.pag. 514
debitum sub duabus conditionibus contrarijs alternatiuè positis, quando peti possit. num.35.pag. 638
debiti uniuersitatis causa, singuli an & quando cõueniantur. l.7.nu.2.3.pag. 275
debitor ubi conueniri possit deq; eius materia. l.4. lio. cum seq. pag. 653
Decipere se inuicem, in precio & in pensione licitum est. §. quemadmodum. pag. 791
Decretum iudicis interpositũ dolo aduersarij, non ualet ipso iure. nu.3.pag. 30
decretum primum missionis in poß. interponi potest, si lis secundum iudicis præceptum nõ contestetur. §. quòd si. pag. 474
decretum primum non potest interponi ratione debiti, quod de præsenti exigi non potest. l.51.pag. 720
decretum primum quomodo interponatur in actione negatoria, uel confessoria. num.8.9. cum seq. pag. 465
decretum primum ut fiat, latitatio nõ requiritur. l.18.nu.4.pag. 135
decretum quando interponitur primum, pars nõ debet citari, si appareat de eius contumacia. n.4.pag. 86
decretum secundum in causa noxali interponitur, etiam contra non latitantem. leg.12.num.3.pagina 154
decretum secundum non interponitur parte non citata, etiam quando constat ipsum in causa esse interponendum. nu.4.pag. 86
decretũ secundũ transfert dominiũ. l.2.n.2.p.154
decreti primi missio, antiphona uocatur. §. si antichresis. nu.1.pag. 810
decreto secundo rescisso, rescinditur deliberatio ex eo quæsita, et uetº actio instauratur. §. si absens. nu.4.pag. 155
Defendere aliquem quid sit. nu.7.pag. 4
defendere quis per seipsum, uel per alium cum satisdatione iudicatũ solui, tenetur. l.64.pa.384
defendere seipsum quando liceat. l.3. num.3. cum seq. pag. 9
defendere, uel satisdare quãdo quis cogatur. §. qui alienum. pag. 475
defensio moderata quæ dicatur. nu.9.pag. 10
defensio quando probata dicatur. l.5.n.2.p. 469
defensio quomodo probetur. §. qui cum. §. tabernarius. pag. 472
defensor ciuitatis, potest iuramentum deferre, & quando tutori æquiparetur. §. defensor. p. 570
defensor. No. Procurator. & totum tit. de procur. pag. 248
defensoris partes sustinet, qui interdicto utitur. §. si procuratori. nu.1.pag. 265
Defuncti res pro eo sepeliendo, ante aditam hæreditatem, iudicis autoritate uenduntur. l.50.nu.2.pag. 479
Delegare potest, q iurisdictionẽ habet. l.13.pa.121
delegare tantum potest, qui suo iure iurisdictionẽ habet. l.5.nu.2.4.6.pag. 115
delegari potest causa simplicis libertatis. num.9.pag. 404
delegari qui possint. nu.6.pag. 85. num.8.9.pag. 87. l.4.§.1.pag. 103
delegatio facta à principe, morte principis extinguitur. nu.7.pag. 116
delegatio iurisdictionis uniuersalis & particularis differunt, decq; eiusdem materia. l.16.p. 122
delegatio plurib. facta, intelligitur, uel maiori parti eorum. l.11.nu.1.pag. 199
delegationis tempus, censetur repetitum in secundo delegato. l.32.pag. 379
delegationi clausula apposita, sententiam profera, nisi delegauero, quid operetur. nu.10.pagina 88
delegatus à iudice, à maiore prohiberi potest. l.58.nu.2.3.pag. 383
delegatus ab inferiore à principe, in casu impedimenti, non subdelegat. l.12.nu.7.pag. 89
delegatus ad cognoscendum, an sententiam ferre possit. l.17.pag. 267
delegatus ad unam causam, non potest delegare certum articulũ, nisi sit delegatus principis. l.12.nu.6.pag. 89
delegatus ad uniuersitatem causarum quis dicatur. l.12.nu.4.pag. 89
delegatus ad uniuersitatem causarum, unam delegare potest. nu.11.pag. 116
delegatus causa Reip. salarium quod aliunde habet, non amittit. §. eum. nu.1.pag. 349
delegatus ignorans & absens cõstitui potest. l.39.nu.3.pag. 380
delegatus, in loco solito intelligitur. l.59.pa. 384
delegatus non potest subdelegare. nu.1.pag. 112
delegatus potest insignem latronem punire, quando esset periculum, eius pœnam differre. nu.5.pag. 102
delegatus potest reuocari post lit. contest. l.58.nu.1.pag. 383
delegatus principis, potest citare re & uerbo, & quid in delegato inferiori. nu.1.pag. 110
delegatus principis, quomodo posit subdelegare. l.12.nu.2.pag. 89
delegatus pro repræsalijs non potest capi, etiam per locos ubi transeunt. §. legatis. nu.1.pag. 371
delegatus quatenus conueniatur. §. sed. nu.1. cum l.seq. & §. sed. pag. 377
delegatus qui posit mittere in possessionẽ ex primo decreto. nu.2.pag. 110
delegatus quod facit præter formam sibi commissam, ipso iure nullum est. §. sed. pag. 274
delegatus si dubitetur, quomodo agnoscatur. §. sed & si dubitetur. pag. 372
delegatus si effectus est socius delegantis, an iudicium soluatur. l.58.nu.4.pag. 383
delegatus subdelegans, quando possit reuocare. l.12.nu.

12.nu..spag. 89
delegatis donatum,an sit delegantis. §. socius.nu. 2.pag. 751
delegati casus fortuitus domino an præiudicet. §. non omnia.nu.1.pag. 743
delegato ægroto stipendia debentur. §. tam. pagina 352
delegato mortuo,instantia redibit ad delegantem. l.60.pag. 384
delegati plures quando uideantur insolidum. n. 1. pag. 701
delegatorum materia.l.5.pag. 115
delictum maius est in committendo,quàm in omittendo.§.si filiusfa.nu.1.pag. 718
delictum unum est,si quis rem alterius diu possederit.l.16.nu.4.pag. 287
delictum unius,non nocet alteri. §. meminisse.nu. 4.pag. 392
delicti tempus spectandum. nu. 2.4.7.8.pag.156
delicta plura quare magis in albo corrupto conferantur,quàm in furto.l.9.nu.5.pag. 118
delictorum plurium nomine,quando una,uel plures pœnæ imponendæ.l.32.pag. 470
delictis quando ineſt culpa lata, dolo non æquiparatur.l.1.nu.3.pag. 30
delinquens mandato alterius,tenetur.l.37.num.1. pag. 470
delinquens unus ex dominis, an ab altero puniatur.l.11.nu.3.pag. 69
delinquentis bona si dirimenda sint,pars loci communis diuini potest.l.27.nu.5.pag. 292
delinquentibus pluribus,quilibet insolidum tenetur:& uno soluente,alter non liberatur.§. fere.nu.12.& l.9.pag. 118
Denuncians procuratorio nomine, tempore denunciationis debet fidem facere de mandato. l. 75.nu.4.pag. 271
Denunciationes tres quando requiruntur,uno instanti fieri non possunt.l.4.nu.3.pag. 685
Deportatus & citari,& defendi potest. l.10.§.liberos.pag. 133
deportatus non amittit ea quæ sunt turisgen.l.3.n. 1.pag. 9
deportatus restitutus,pro eo tantùm tempore,quo bonis caruit, restitutus censetur. §. quod.pagina 353
depositarius nõ conuenitur rei uendicatione. l. 9. nu.2.pag. 421
depositum quando est factum gratia utriusq;, cuius sit periculum:l.4.nu.5.pag. 506
depositum quando reguletur secundum naturam mutui.l.4.nu.3.pag. 506
depositum reuocare permittitur.nu.9.pag. 584
depositi actio quando competat, decp cius materia:l.1.cum seq.pag. 725
depositi actione quando ad rem,uel æstimationem agatur.nu.4.pag. 529
depositi periculum spectat ad recipientem,quando eius causa factum fuit: leg. 4. num.1.2.pagina 506
Destitisse non dicitur,qui distulit:l.10.pag. 373
destitisse qualiter quis dicatur.§.si quis.num.1.pagina 389
Deterioratam rem quando quis recipere cogatur. nu.6.pag. 317
Deus fecit hominem, ut dominaretur omnibus aliis rebus.l.1.nu.1.pag. 446
Dictio,antè, & post, quomodo intelligantur. nu. 7.pag. 502
dictio,id est,uidelicet,& similes,declarant & restringunt.l.2.nu.2.pag. 468
Dictum per rationem restringitur.l.4. nu.1. pagina 298
Dies appositus in principio filiæ, in alijs repetitus non censetur. num.7. pag. 176. num. 22. pag. 180
dies & consul appositus in principio,in sequentibus repetitus censetur.§.si initium. num.1.pag. 176.& nu.1.pag. 177
dies quando incipiat.l.8.nu.1.pag. 169
dies termini, quando computetur in termino. l.1. nu. 1.pag. 159
Digitus, non est membrum. leg. 14. num. 1. pagina 51
Dignitas descendit,non ascendit.leg.1.num.2.pagina 70
Dilatio ad probandum est peremptoria. l.10. nu. 1.pag. 169
dilatio computatur à tempore scientiæ. leg.6.pagina 298
dilatio data ad probandum ante litem contest. est peremptoria.nu. 9.pag, 170
dilatio expectatoria, non intelligitur peremptoria,nisi dicatur.nu.12.pag. 170
dilatio omnis requirit causæ cognitionem,& quæ cognitio requiratur in danda prima dilatione. l.10.nu.3.4.pag. 169
dilatio prima ad probandum, intelligitur peremptoria.nu.4.pag. 170
dilatio propter absentiam aduocati quando detur. §. deinde. num. 2. pag. 351. leg. 18. num. 1.pag. 374
dilatio secunda ad producendos testes datur, si nulla fuerit mora, in prima dilatione. num.8. pag. 563
dilatio secunda data sine causæ cognitione,non ualet.nu.7.pag. 170
dilatio secunda datur propter impedimentũ quod fuit in prima,& quæ sit iusta causa dandi secundam dilationem.l.10.nu.5.pag. 169
dilatio secunda nisi causa cognita, non datur. leg. 7.pag. 168
dilatio una pro omnibus dari potest, quando ponit plura capitula se inuicem non impedientia. nu.10.pag. 170
dilationis tempus,quando sit utile,uel continuũ.l. 6.nu.2.pag. 298
dilationis terminus quando minui possit. l.68.nu. 3.pag. 385
dilationi datæ reo ad probandum renunciari non potest, si actor probare non possit. num. 23. pag. 62
dilatione data ad agendum quis postea nõ audiatur.§.si quis.nu.2.pag. 389
dilatione data reo, an actor uti possit ea inuito. l. 42.nu.1.pag. 337
dilatione peremptoria lapsa,reus arbitrio iudicis spectatur.l.73.nu.1.pag. 386
dilationes currũt minori,sed restituitur. §.item et. nu.1.2.pag. 326
dilationes duæ, uel tres in causa criminali dantur sine causæ cognitione,& ulteriores, causa cognita.nu.11.15.pag. 170
dilationes plures dantur accusato, quàm accusatori,& plures in causa capitali,quàm ciuili. l. 10.nu.1.pag. 169
dilationes potest iudex ex causa prorogare. l.35. pag. 379
Discipulus excusare debet sententiam magistri. l. 23.nu.2.pag. 361
Discussionem fieri tutius est,quàm agere cõtra debitorem.l. 18.nu.4.pag. 690
Dispositio duabus rationibus confirmata, si una, cessat,alia superest.l.11.nu.1.pag. 242
dispositio pro ea tantùm parte uitiatur, qua falsa est.l.ususfructus.pag. 443
Dissensus partium à contractu quomodo probetur.l.18.nu.6.pag. 525
Diuersitas personarum uel temporum, inducit diuersitatem factorum & operarum.§.libertus. nu.3.pag. 611
Diuisibilis est quælibet res, & in infinitas partes. l.9.nu.2.pag. 448
Diuisio ad species de nouo repertas, non porrigitur.l.36.pag. 214
diuisio, ex patientia longi temporis præsumitur. nu.5.pag. 839
diuisionem non reuocaturum promittens, fideicom.petere poterit.§.item.nu.6.pag. 642
diuisionum materia.l.1.cum seq.pag. 480
Diuitem aliquem dicens, probare tenetur. §. qui. nu.2.6.pag. 146
Diuortij causa,ciuilis est.§.item.nu.2.pag. 262
Diuortio dolo facto,aduersus pœnam eius, minor non restituitur.§.si mulier.pag. 327
Doctor maior xvij. ann. habet iurisdictionem in scholares.§.initium.nu.3.pag. 235
doctor minor xvij.ann.esse non potest. §. initium. nu.2.pag. 235
doctor quando illustris.nu.12.pag. 2
doctor senior præfertur iuniori.nu.8.pag. 504
doctoris autoritas,probabilis est,nõ necessaria.n. 20.pag. 495
doctores & qui collegijs præsunt, licet iurisdictionem habeant,non tamen certum locum maiorum habent.nu.8.pag. 372
Dolus commissus in uendendo rem, non purgatur eum redimendo.§.si rem.nu.1.pag. 726
dolus cum dolo compensatur.§.sed &.pag. 159.
dolus dans causam contractui bo.fid.reddit ipsum nullum ipso iure.l.27.nu.1.4.pag. 329
dolus dans causam contractui pignoris, annullat ipsum ipso iure.§.omnis.num.1.pag. 687
dolus dans causam contractui,quando annullet cõtractum.l.65.nu.2.pag. 641
dolus dolo repellitur.§.quarta.nu. 2.pag. 391
dolus est culpa leuissima.nu.10.11.12.pag. 734
dolus & fraus idem sunt, & fraus ineſt dolo.num. 1.pag. 732
dolus futurus remitti non potest,secus in præterito.§.illud.pag. 210
dolus in quo debeat esse cõmissus, ut in litem iuretur.nu.14.pag. 578
dolus non præsumitur,ubi adsunt consanguinei.l. 23.nu.2.pag. 312
dolus præsumptus est,in re aliena intempestiue misericordiam exercere.l.7.pag. 727
dolus quando uideatur remissus.nu.7.pag. 284
dolus qui uitiat contractum,uitiat & distractum. nu.8.pag. 285
dolus quõ posit dare causam gestioni, & quando contrà.nu.9.11.pag. 285
dolus uerus uel præsumptus quomodo prebetur & in quod differant.nu.14.pag. 732
doli & fraudis differentia.§.sed.nu.1.4.pag. 198
doli, & quod metus causa exceptio competit etiã actione de dolo non intentata.§.si minor. n.2. pag. 548
doli exceptio datur in subsidium, deficiente exceptione pacti,in pactis liberatorijs.§. plærunq; nu.1.pag. 200
doli exceptio non prodest,nisi opponetur. nu.18. pag. 208

doli exceptio obstat ei, qui petit quod restituturus est.§.si quis.nu.1.2.pag. 589
doli exceptio quando locum habeat in petitione pœnæ.§.idem.nu.4.pag. 777
doli exceptio quotuplex sit.l.7.nu.2.pag. 587
doli exceptio,semper est in rem. l.24.num.2.pagina 204
dolum quis dicatur committere, decp materia eius dem.l.1.cum seq.pag. 313
dolo malo, hoc uerbum, post duo uerba positum, ad utrunq; refertur.l.5.pag. 489
dolo non caret,qui id ad quod tenetur,nõ præstat, cùm posit.l.44.pag. 745
Domicilium originale propter dignitatẽ non mutatur,secus propter matrimonium. l.11.num.1. pag. 71
domicilium originis,in matrimonio mutatur.leg. 19.nu.2.pag. 123
Dominium ædificij in fundo alieno,transfertur in dominum soli.§.redemptores.pag. 432
dominium amittitur per restitutionem ab usufructuario factam.l.5.pag. 481
dominium an per sententiam transferatur. nu.23. pag. 636
dominiũ an qui habere, uel qui suum dicit, aut ex genitiuo denotet. §. potestatis.num.1. cum seq. pag. 715
dominium an ratihabitione quæratur.l.25.nu.2. 3.pag. 291
dominium an sine traditione transferatur in iudicio fa.ercisc.com.di.fin.regundorum.l.12.nu.1. pag. 647
dominium ei acquiritur, cuius nomine quis constituit se possidere.l.51.nu.2.pag. 433.l.77.nu. 1.pag. 436
dominium errans quando transferat.nu.1 pa.533
dominium & iurisdictio, æquiparãtur. l.20. pagina 52
dominium ex causa iudicati quando transferatur. §.ait.pag.438.& nu.6.pag. 12
dominium ex secundo decreto transfertur.l.5.pagina 480
dominium ex solo tit. absq; traditione non acquiritur.l.fi.pag. 433
dominium ex uenditione non transfertur, nisi precio soluto,uel fide habita de precio.l.19.p.759
dominium in aliam formam transiens, non extinguitur.§.si quis.nu.3.pag. 692
dominiũ in societate uniuersali quæritur sine traditione, ita & in eius resolutione. l.12. num.3. pag. 647
dominium licet initio non transferatur,tamen cõsumptione sequuta reconciliatur mutuum, creditore furente.l.12.nu.1.pag. 518
dominium non probatur per sententiã latam contra actorem,in rei uendic.l.3.nu.2.pag. 809
dominium non transfero, si quod meum est, tibi transfero tanquàm tuum.§.subtilius.pag. 583
dominium non transfertur ex imaginaria uenditione.l.55.pag. 762
dominium non transfertur in falsum procuratorem.nu.18.pag. 592
dominium non transit pro parte, licet pro parte quantitas soluta sit.§.qui fundum.pag. 765
dominium per conductionem quando transferatur.l.77.pag. 436
dominium per præscriptionem,non usucapionem occiditur.§.libertas.nu.2.pag. 454
dominiũ,per uerb.accipio,uel,susçipio, nõ transfertur.l.sicut.nu.3.pag.801.§.etsi.nu.3.p. 803
dominium probatur uoce & fama publica. nu.2. pag. 289
dominium quando acquiratur fisco sine apprehensione.nu.9.pag. 98
dominium quando incidenter uenit in iudicium, sufficit probare quem esse possessorem. §. sed. nu.4.pag. 462
dominium quando rerum commissione non amittatur.l.5.cum §.seq.pag. 420
dominium quando transferatur,si datũ sit, ut detur reddatur.l.20.nu.4.pag. 526
dominium quando transferatur sine possessione. l.3.pag. 438
dominium quare ad tempus transferri posit. nu. 5.pag. 447
dominium rei existentis apud aliquem, absq; traditione transfertur, domini uoluntate accedente.nu.14.pag. 521
dominium quomodo probetur.nu.6.pag. 698
dominium sequitur possessionem trãslatam.§. sed &.nu.2.pag. 605
dominium simpliciter prolatum,intelligitur de directo.l.agri.nu.1.pag. 440
dominium solo consensu non acquiritur. l.55.nu. 1.pag. 433
dominium transfertur ex inutili contractu. num. 11.pag. 316
dominium transfertur per secundum decretum. l. 2.nu.2.pag. 154
dominium transit in soluentem litis æstimationem. l.47.pag. 433
dominium utile est introductum de iure Ciuili.nu. 5.pag. 12
dominij exceptio quando obijci posit. l.13. nu.3. 4.pag. 518
dominij pars,ususfructus est.l.4.pag. 440
dominij proprij exceptio,in deposito,uel commodato obijcitur.l.25.nu.1.2.pag. 729
dominij quæstio non refertur,agenti pignoratitia. §.si prædo.nu.2.pag. 693
dominij quæstionem, prædo conuentus referre nõ potest.l.15.nu.1.pag. 680
dominij quæstionem quando depositarius,commodatarius,& similes referre posint. l.15. nu.2. pag. 680
dominij translationem error impedit. l.1. num.3. pag.95.nu.10.pag.98.l.12. pag.525.et n.20. 21.pag. 541
dominij tria genera.§.si seruus.nu.5.pag. 834
dominia quot modis iure ciuili quærantur. l.24. nu.5.pag. 424
dominiorum diuisio,iurisgent.est.nu.4.pag. 12
Dominus an posit suscipere iudicium,pendente suspicione procuratoris.l.25.nu.4.pag. 252
dominus ex contractu institoris, uel procuratoris conuenitur.l.29.pag.532.l.1.pag. 706
dominus pro seruo quatenus obligetur.nu.33.34. pag. 623
dominus obligatur seruo naturaliter,quæ obligatio sequitur seruum manumissum.l.64.p.640
dominus onera realia nõ potest recusare, licet res posit ab eo auferri.l.36.pag. 475
dominus partis inferioris,qualiter posit immittere fumum in partem superiorem.§. aristo.n. 1. pag. 463
dominus partis superioris, qualiter posit aquam deijcere.§.aristo.nu.1.pag. 463
dominus pro iniuria sibi à subdito facta non cognoscit,sed alius dominus,si ibi est.num.6.pagina 119
dominus quando cogatur sistere in iudicio, non procurator.l.29.nu.3.pag. 254
dominus quando posit seruum delinquentem punire.l.1.nu.3.pag. 53
dominus quatenus teneatur pro seruo.l.2.pa. 158
dominus qui impedit iurisdictionem condomini, ab eodem non punitur.nu.7.pag. 130
dominus quomodo teneatur pro delicto à familia commisso.l.9.nu.4.pag. 118
dominus si citatur, quando lis fuit contestata per procur. & neuter comparet, nullum est quod geritur.l.24.nu.6.pag. 252
dominus tenetur ex facto magistri, uel exercitoris decp eius materia.l.1.cum seq.pag. 700
domini actus factus post lit. contest. quando uideat. l.24.nu.4.pag. 252
domini uoluntate facere uidetur,faciens quod dominus cœperat.l.25.nu.1.pag. 695
domino quando succurratur cõtra procuratorem corruptum.§.sed.nu.8.9.pag. 298
dominorum singuli, pro damno illato separatim agere possunt.l.19.pag. 474
dominorum si unus unius castri deliquit, quando alter posit cognoscere.nu.7.pag. 119
dominorum unus,alterũ cogere non potest.l.49. pag. 266
Domus destructa à uicinis,ne ignis ultra transeat, debet à uicinis emendari.l.1.nu.1.pag. 705
domus ex solo & superficie constat.l.50.pa.433
domꝰ pariete interiecto medio diuiditur.§.si quis. pag. 459
domus quæ corruit, potest usq; ad pristinum statum restitui.l.30.pag. 454
domus alienationi pactum adiectũ, ne emptor ibi exercere posit talem artem, seruandum est.l. 14.nu.1.pag. 459
domus appell.ineſt ostium,& porticus. l.10.n.4. 5.pag. 89
domus appell.quæ insint.l.35.pag. 454
domus appell.quæ ueniant.l.7.nu.4.5.pag. 343
domui fistulæ & canales cedunt. §.firmius. pagina 781
domum ædificare permissum est.nu.7.pag. 15
domũ reficere nemo cogitur.l.11.nu.3.pag. 287
domo inuitus extrahi nemo debet, nisi in criminalibus.l.18.nu.5.pag. 135
domo materiam unitam,dominus materiæ uendicare non potest.secus ea dissoluta,tametsi præscripta.§.item.pag. 425
Donandi animo adhibitus nõ uidetur, qui mandato alterius stipulatur.l.59.pag. 746
donare an posit,qui liberam administrationẽ habet.§.si filius.nu.1.pag. 212
donare an uideatur, qui ad stipulandum rem suam aliquem adhibet.§.si cui.nu.2.3.pag.741
donare uidetur occupanti, qui rem pro derelicto habet.l.1.nu.1.pag. 154
Donata causa mortis, uidentur in ultima uoluntate relicta.l.8.nu.2.pag. 228
Donatariꝰ naturaliter ad antiquiora, donatori tenetur.§.consuluit.nu.1.pag. 411
Donatio an fuerit olim & hodie contractus nominatus uel innominatus.nu. 6.pag. 594
donatio ante nuptias, est contractus nominatus. nu.19.pag. 196
donatio, à pacto de donando differt. nu. 8. pagina 594
donatio causa mortis,admittit ius accrescendi.l.8. nu.2.pag. 223
donatio causa mortis,quando cẽseatur promissio facta cum moriar.l.17.nu.2.pag. 606
donatio causa mortis, reuocari potest. l.19.nu.2. pag. 525

donatio ex simplici pacto non inducitur. l.1.num. 4.pag. 226
donatio facta à iudice,coram se insinuari non potest.l.3.nu.3.pag. 56
donatio facta Papæ Siluestro, per Constantinum, an ualuerit.num.13.pag.2.l.20.pag.95.l.omnia.nu.1.pag.72.& §.1.nu.4.eo.
donatio inter patrem,& filium,in causa dotis consistit.l.36.pag. 478
donatio inter uirum & uxorem,an iuramento cõfirmetur.§.item.nu.4.pag. 550
donatio omnium bonorum præsentium & futurorum,non ualet.§.idem nu 2.pag. 750
donatio pacto nudo non perficitur. §. si tibi.num. 2.pag. 518
donatio propriè non est,si pactum,seu modus donationi adijciatur.l 20.nu.2.pag. 526
donatio quando præsumatur,si dictum sit,accipe istam pecuniam.nu.11.pag. 504
donatio remuneratoria,an insinuanda. §. consuluit.nu.3.pag. 411
donatio semel collata non reuocatur. num. 7. pagina 594
donatio semper fuit contractus nominatus. l.7.n. 2.pag. 192
donationis ex pacto nudo agitur,quando donatio continet aliquid dari,non si cõtinet aliquid fieri.nu.12.pag. 207
donationis unius actus,facit aliam donationẽ præsumi.§.idem pap.pag. 741
donatione causa mortis reuocata, res condicitur cum suis accessionibus.l. 12.pag. 590
donatione reuocata,propter insinuationem omissam,an pignus reuocetur. leg. 3. num. 3. pagina 827
donare quando uideatur, qui scienter plus debito constituit. §.si quis.nu.1.pag. 664
Dos apus eum esse debet, qui matrimonij onera sustinet.l.47.pag. 479
dos data ob matrimonium illicitum,quando repetatur.nu.1.3.pag. 644
dos est nomen iuris ,sicut hæreditas & peculium. §.item.nu.3.pag. 407
dos est titulus onerosus.nu.6.pag. 644
dotis actio,constante matrimonio non nascitur. §. idem.nu.2.pag. 197
dotis actio datur contra hæredes foceri recipientis dotem.l.47.pag. 479
dotis actio , incontinenti soluto matrimonio nata est.§.utputa nu.1.pag. 196
dotis contractus, est iurigent. leg. 8. num. 1. pagina 344
dotis contractui inest , ut locum domicilij uiri attendamus.l. 65.pag. 384
dotis fructus sunt fratrum existentium in communione l.52.pag. 479
dotis nomine datum, uel permissum, non sequutis nuptijs repetitur.l.9.nu.3.pag. 589
dotis promissio roboratur lege, non tamen ualida tur de iure gen.l 6.nu.2.pag. 191
dotis stipulatio quando et unde nascatur.§.omnis. nu.3.pag. 647
dotis usuræ debentur marito per patrem , si eam non soluerit.§.non tantum.nu.1.pag. 290
Dotale prædium ab hærede defendi debet , si filia se abstineat ab hæreditate paterna.§.prædium. pag. 783
Dubitare quando quis dicatur,nu.20.pag. 563
Dubium non est,de quo elicitur regula.l.13.num. 1.pag. 167
dubia,exceptionis perpetuæ causa,dubietate pendente,habent uim exceptionis perpetuæ. le. 6. pag. 632
dubia interpretamur in casum magis impedientem.l.56.nu.1 pag. 632
dubia res efficitur per negationem.l.11.num.1.pagina 232
Duellum an licitum.l.7.pag. 469
duello prouocatus,licet sit accusatus, & condemnatus,tamen mortis executio differenda est,donec pugnauerit.l.18.nu.3.pag. 52
Dux belli,dat securitatem exuli. l. 5. num. 1. pagina 191
dux belli potest inducias facere, nõ tamen pacem, sine mandato.l. 5.nu.2.pag. 191
dux.No.Capitaneus.

E

Ecclesia contra ecclesiam,an minore c.ann.spatio præscribere possit.nu.17.pag. 210
ecclesia uendicatur per Parrochianum.§.huius.n. 2.pag. 8
ecclesiæ contractus,non seruata forma,ualet,si nõ lædatur.§.causa.nu.3.pag. 229
ecclesiarum prælati , an de re ecclesiæ transigere possint.l.13.pag. 232
Editionis actorum uel instrumentorum materia, est sub tit.de Eden.pag. 771
Eligere leuiorem alternatiuorum permissum est. §.idem.pag. 750
eligere quis potest , an testamentum dicat nullum, uel mofficiosum.§.siquis.pag. 392
eligere seipsum nemo potest.§ si tibi.pag. 742
Eligens manuter,potest iterum eligere. l.33. num. 3.pag. 570
Electi,an unum ex ipsis eligere possint. l.3. nu.5. pag. 56
electa altera alternatiuarum actionum , ad aliam redire non permittitur.§.eligere.pag. 708
electis ex duobus , præfertur electus dignioribus. l.3.nu.1.pag. 845
Electores possunt eligere unum ex se. leg. 4. pagina 274
electorum illegitimè actus cassantur.§.pupillus.n. 6 pag. 555
Electio alternatiuæ personarum, reo competit. §. item.nu.1.pag. 657
electio alternatiuarum quando sit debentis. l.6.n. 2.3.pag. 685
electio debitoris est, in obligatione generis subalterni,in cæteris,non cadit electio.§.si dolia. pagina 784
electio procuratoris,ita consumit ius eligendi, sicut si facta fuisset per dommum . l. 66. pagina 269
electionem alijs committere qui possint. l. 6. nu.1. pag. 274
electione facta,uariatio non permittitur.l.9.num. 4.pag. 448
electione iuris competentis , non uidetur quis renunciare iuri quod quis sciebat sibi competere.l.19.nu.41.pag. 398
electione iuris incompetentis , non uidetur quis renunciare iuri competenti. l. 19. num.3. pagina 398
electione non tollitur ius quod quis ignorabat sibi competere.l.8.pag. 405
electionibus in faciendis , lex & consuetudo antiqua seruatur.l.5.nu.2.pag. 274
Emancipatio an per procuratorem fieri possit. §. necq;.nu.1.pag. 67
emancipato,ubiq; fieri potest.l.36.pag. 67
Emere prohibitus,non censetur prohibitus emere, ea,quæ ad uictum necessaria sunt.§.non. num. 1.pag. 83
emens à primo creditore,irreuocabiliter possidet, secus si à debuore.l.3.pag. 825
emens bo.fid.à fure,quomodo conueniatur.§.Natius.nu.3 pag. 647
Emphyteusis accepta pro se & filijs, quando transeat ad filios ut filios,nõ ut hæredes, & sic non pro hæreditarijs portionibus nu.34.pag.614
emphyteusis non uenit in iudicio petitionis hæreditatis.§.nunc.nu.2 pag. 407
emphyteusis uendita, quomodo euincatur. §. hic. nu.2.pag. 785
emphyteusim si accepero pro T. hæredibusque suis, usque ad tertiam generationem : si T. non habuit ratum , manet apud me , & finitur per generationem Titij.l.7.num. 4.pag. 770
Emphyteuta eiectus,ob nõ solutum canonem,meliorationes non repetit.l.63.nu 5.pag. 800
emphyteuta & similes , dicuntur tantum naturaliter possidere.nu.21.pag. 697
emphyteuta habet utile dominium . leg. agri. pagina 440
emphyteuta litigando non præiudicat domino ignorati.§.quidam.nu.2.pag. 149
emphyteuta qui rem sine licentia domini uendidit,postà recuperauit,in commissum incidit.§. si rem.nu.3.pag. 726
emphyteuta,utilis dominus est.§.item.num.3. pagina 550
emphyteutæ competit utilis actio pro seruitute. l. 16.pag. 450
emphyteutæ plures non possunt emphyteusim inter se diuidere & alienare , domino irrequisito.§.si uni.nu.2.pag. 230
Emphyteuticarius fundus obligari potest,saluo iure dominij.§ etiam.pag. 690
emphyteuticarium ius personale est. num.13. pagina 605
emphyteutica res si diuiditur inter fratres, an debeat solui lauemium , & an domino irrequisito diuidi possit.l.12.nu.4.pag. 647
emphyteutica res tota,in commissum incidit, si unus ex hæredibus , pensionem soluere cessauerit.§ si unus.nu.2 pag. 686
emphyteutici fundi si possessio ad te peruenit, durante illa emphyteusi, fundum alius à te uendicare non poterit.nu.15.pag. 106
emphyteutico ex contractu , oritur actio specialis ex emphyteusi.nu.8.pag. 651
Emptio & uenditio est iurisgent . decq; eius materia.l.1.cum seq pag. 758
emptio & uenditio,sunt iurisgentium.num.8.pagina 13
emptio non est, si pecunia detur in sacculo non numerata.§.idem.nu.3.pag. 581
emptio quando consistat sine re.l. 13. num. 2. pagina 774
emptio quando perfecta esse dicatur, ad hoc ut periculum sit emptoris.§.quòd si.§. ut libro. pagina 765
emptio secunda imperfecta, non tollit primã perfectam.l.7.pag. 764
emptio stipulatione confirmata,nudo consensu nõ reuocatur.l.48.pag. 219
emptioni adijciendum , Cedit omne ius quod habet, & habere sperat.l.14.nu.2.pag. 742
emptioni uerbum,Dedit,appositum,nihil importat.l.4.nu.2 pag. 838
emptionem nõ facit æstimatio quæ sit tempore diuisionis.

uisionis.l.35.pag. 478
emptione perfecta si res experienda datur, agitur ex uendito , alias præsc. uerbis. §. item . pagina 808
Emptor ad rem recuperandam, qua actione aget. l.52.nu.5.pag. 783
emptor desinit esse dominus , existente conditione pacti adiectionis in diem.l. 42.pag. 432
emptor nõ potest petere rem cum fructibus , à die qua solui debuit.l.48.nu.2.pag. 782
emptor non tenetur respondere de dominio euincen tis.nu.5.pag. 289
emptor non uidetur habere fidem de precio, si stat im sibi solui putet.l.3.pag. 685
emptor pignoris potest ex pacto in locum prioris creditoris succedere.l.17.pag. 824
emptor potest eligere precium commune, & non interesse.nu.16.pag. 766
emptor potior est , cui possessio traditur. §. uterque.pag. 781
emptor præcisè ad precij solutionem compellitur. nu.15.pag. 767
emptor quando uti possit exceptione , ex persona uenditoris.§.item.nu.3.pag. 411
emptor quare teneatur ad precium tradendum, non uenditor ad rem tradendam. l. 11. num. 5. pag. 771
emptor qui ad precium tenetur, ad dandum obligatus est.l.11.nu.4.pag. 771
emptor qui promittit alteri non alienaturum, quàm uenditori, quomodo intelligatur. nu.5. 10.pag. 165
emptor rem euictam, denunciare uenditori debet. nu.4.pag. 289
emptor respectu utilis dominij , habet publiciam. §.in uectigali.pag. 439
emptor si cecidit à possessione , & possessio sit reuersa ad uerum dominum,an possit agere pub. §.item.nu.2.pag. 411
emptor uictus,appellare cogitur.§.Caia.pag.836
emptori an paretur exceptio, si uenditor offert se defensioni.§.item.nu.4.pag. 411
emptori datur exceptio in precio si uenditor agat ad precium,antequàm res sibi restituatur.l.59. nu.5.pag. 223
emptori hæreditatis,quæ actio competat.l.57. pagina 416
emptori non imputatur, si non opposuit exceptionem declinatoriam contra personam iudicis, uel actoris.nu.7.pag. 289
emptori non prodest dolus uenditoris.leg.38. pagina 781
emptori prodest ius superueniës uenditori. l. 47. pag. 782
Empta res ex pecunia pupilli,est sibi obligata, & eam uendicare potest.l.7.nu.2.pag. 720
Empti actionis materia.l.1.cum seq.pag. 766
empti actione qui tenetur , an teneatur ad factum purum.nu.20.pag. 512
epistola ex solo sigillo mittentis probat.num.7.pagina 1
Epistola officialis,quatenus probet.l.13.num.2.pagina 93
epistola quando probet.nu.30.pag.564.l.24.nu. 1.pag. 669
epistolæ non statur in fauorem scribentis , nisi per aduersarium approbetur.§.Titius. num.3.pagina 730
epistolam recipiens & non contradicens, consentire uidetur.l.24.nu.2. pag.669.leg.18.pagina 710
Equus diuiduus est.l.3.nu.2.pag. 595
equum dimittens in pascuis , an domino actione neg.gest.teneatur.l.12.nu.1.pag. 287
equo conducto non licet imponere sarcinulas. §. qui mulas.pag. 794
Equa alienata,an pullus alienatus censeatur.§. usque.pag. 676
Errans in iure,quando malæfidei præsumatur. §. scire.nu.4.pag. 410
errans non consentit.l.15.nu.1.pag. 121
errans restituitur.l.1.nu.3.pag. 299
Error causæ uitiat pactum, ipso iure.l.52. num.1. pag. 221
error communis quando faciat ius. n.2.7. pa.75. nu.19.pag. 80
error,constitutionem pignoris non impedit.l.1. n. 2.pag. 684
error in facto proprio toleratur,quando certatur de damno uitando.l.22.nu.1.pag.607.l.25.n. 5.pag. 842
error in nomine contractus nõ uitiat, quando uerba de se contractum important. l.1.§.1. num.3. pag.272.l.6.& nu.6.pag.684. l.6. nu.1.pagina 806
error in specie contractus impedit contractum. l. 18.nu.3.pag. 525
error iuris, fructuum acquisitionem non impedit. §.scire.nu.1.2.pag. 410
error iuris in quolibet literato , an sit lata culpa.t. nu.19.pag. 735
error iuris,lata culpa est. §. qui iusto. num.1. pagina 483
error iustus quatenus pro tit.habeatur. l.47. nu. 1.pag. 349
error non impedit actionẽ neg.gest.§.si quis quasi.pag. 279
error non impedit pactum, quin ualeat, tamen ope exceptionis eliditur.l. 52.nu.1.pag. 221
error probatur,probando rem aliter se habere.§. qui iusto.nu.2.pag. 483
error quãdo impediat translationem dominij. l.1. nu.3.pag.95.nu.10.pag. 98
error quando oriri actionem non impediat. §.si libero.pag. 680
error quando præsumatur.§.sed.nu.2.pag. 607
error semper præsumitur , nisi scientia probetur. §.item.nu.1.pag. 162
error iuris,quando inducat prorogationem iurisdictionis.l.15.nu.3.pag. 122
Et , quando requirat concursum copulatiuorum, & quando resoluatur in disiunctiuam. l.1.n.2. pag.7.l.3.nu.5.pag. 9
Euenire quod potest,quando inspiciatur.§.si una. nu.1.pag.120.§.hic.nu.1.pag. 785
Euentus quãdo præcedentem actum indicet.§.interdum.pag. 442
euentus rei quando non spectandus.l.1.num.1. pagina 574
euincens rem fictè,agitur ex empto. l. 49.num.2. pag. 745
Euicta re, facto emptoris , de euictione nõ agitur. §.si tibi.pag. 770
euicta re,quando agatur præscrip.uerb.§.at cum. nu.§.pag. 804
euicta re non agitur prima actione,sed utili ex empto,ad interesse.l.24.nu.2.pag. 693
Euictio locum non habet in contractu innominato.nu.4.pag. 594
euictionis fideiussor ob controuersiam petitur. §. emptor.§.ante.pag. 765
euictionis pactum,ad quæ non porrigatur. §. qui. nu.2.pag. 773
euictionis stipulatio an committatur, si res uendita pro parte euincatur, & de materia euictionis.l.1.cum seq. pag. 838
euictionis stip.in ignorantem non committitur. §. cùm me.nu.1.3.pag. 289
euictionis stipulatio committitur, etiam si sententia non sequatur, quando rem alienam esse constat.l.16.nu.1.pag. 423
euictionis tempore,rei æstimatio attenditur.§.Titius.nu.4.pag. 782
euictione agitur pro re,& accessorio eiusdem,secus in actione ex stip.§.si quis.pag. 773
euictione antequam res euincatur,non agitur, sed ex empto.l.4.pag. 770
euictione liberatus per pactum , doloso non prodest. §.si cum.pag. 770
euictione non agitur, si euincitur fundus iure possessionis.l.3.nu.1.pag. 769
euictione non tenetur malæfid.possessor , qui litis æstimationem soluit.§.cauere.pag. 649
euictione non tenetur, procurator in rem suam factus.§.dolo.pag. 741
euictione nõ tenetur,qui æstimationem soluit, cum restituere rem posset.§.petitor.pag. 420
euictione quando ante sententiam agatur.l.12. pagina 773
euictione tenetur,qui precij partem recipit. l. 12. nu.1.pag. 832
Ex,denotat principium temporis. l.5. num.1.pagina 12
Ex,& propter differunt.§.seruus.pag. 720
Examinari quæ possint,finita causa principali. §. Lucius.nu,2.pag. 642
Exautoratio quando reddat quem infamem . l.2. §.2.nu.2.pag. 238
Exceptio alienationis , mutandi iudicij causa facta,impedit litis ingressum.§. quid.num.1. pagina 355
exceptio canonis non soluti, non opponitur nisi à domino.l.agri.nu.2.pag. 440
exceptio cessationis turpitudinis quando opponi possit.l.8.nu.2.pag. 596
exceptio concludens actionem non competere ipso iure,ut excep.solutionis,acceptilationis et similium,quando lit.contest.impediat. num.7. cum seq.pag. 546
exceptio declinatoria, an semper usq; ad litis contest.opponi possit.nu.11.pag. 140
exceptio declinatoria debet proponi ante alias exceptiones.l.18.nu.3.pag. 123
exceptio declinatoria , initio iudicij proponenda est.l.33.nu.1.pag. 379
exceptio declinatoria,ubi lis non contestatur,usq; ad quantum tempus obijci possit. num. 12. pagina 140
exceptio debet esse de regula,uel genere.l.14.pagina 33.nu.6.pag. 165
exceptio dilatoria non admittitur in causa notorij,uel spoliationis.nu.13.pag. 493
exceptio dominij impedit publicianam . l. 18. pagina 440
exceptio est iurisgent.nu.19.pag. 14
exceptio & officium iudicis differunt. l.41.nu.3. pag. 414
exceptio excommunicationis , uel banni, uel non solutarum collectarum , potest quandocunque opponi.§.si quis.nu.6.pag. 608
exceptio facti,uel intentionis , perimit obligationem ciuilem,uel naturalem.nu.13.pag. 635
exceptio incompetentiæ , seu priuilegij fori debet opponi

opponi initio, ex sic antequam aliquid fiat. §. si quis. nu. 4. pag. 608
exceptio inducta ad rigorem iuris conseruandi, dicitur exceptio litis pendentiæ. l. 401. num. 5. pag. 628
exceptio iurisiurandi, impedit litis ingressum. l. 9. nu. 1. 9. cum seq. pag. 546
exceptio iurisiurandi quando obstet. §. quæ. pagina 559
exceptio impediens lit. contest. si amittatur, non reddit processum nullum. §. si quis. num. 2. pagina 608
exceptio impediens processum, debet opponi ante lit. contest. & quando post. §. si quis. num. 3. pag. 608
exceptio litis pendentiæ non perimit, nec elidit naturalem, uel ciuilem obligationem, sed solum elidit actionem: est inducta ad rigorem iuris conseruandum. nu. 19. 20. pag. 636
exceptio loci nõ tuti, allegatur per citatum, etiam lite non contest. nu. 19. pag. 140
exceptio maced. est in rem. §. non. pag. 710
excep. Maced. & velleya. post sententiam opponi potest. l. 13. pag. 710
exceptio minoritatis contra minorem opponitur, etiam post lit. contest. l. 51. nu. 3. pag. 266
exceptio, ne quis conueniatur, nisi quatenus facere potest, post sententiam opponitur, & temporalis est. l. 8. nu. 2. 4. pag. 603
exceptio non fit in procuratorem, nisi succedat domino. l. 31. nu. 2. pag. 255
exceptio nullititatis, impedit executionem. §. Marcell. nu. 4. pag. 387
exceptio opposita & discussa in uno iudicio, quando posit in alio iudicio refricari. num. 10. pagina 635
exceptio peremptoria non potest opponi post sententiam, uel post iusiurandum. nu. 4. pag. 553
exceptio per quam factum redditur impunitum, potest opponi ante lit. contest. in criminalib. n. 6. pag. 546
exceptio procuratoria, nõ potest opponi post lit. contest. §. siquis. nu. 5. pag. 608
exceptio procuratoris an post sententiam opponi posit. §. si duobus. nu. 2. pag. 266
exceptio quæ est inutilis in persona principalis, est etiam inutilis in persona defensoris. §. nos. nu. 1. pag. 203
exceptio quæ non impugnat sententiã, potest post sententiam opponi. nu. 16. pag. 431
exceptio quæ solet impedire litis contest. non impedit, quando requirit altiorem indaginem. l. 9. nu. 2. 8. pag. 546
exceptio quando fauorabilis, uel odiosa. l. 40. n. 2. 3. 4. pag. 628
exceptio quãdo tollat ipso iure actionem, uel obligationem. nu. 34. pag. 637
exceptio rei iudicatæ est inducta, ad rigorem iuris conseruandum. nu. 17. pag. 635
exceptio rei iudicatæ & transactionis, quando impediant lit. ingressum. l. 9. nu. 5. pag. 546
exceptio rei iudicatæ quando opponi potest contra succumbentem. §. si rationem. num. 2. 3. pagina 724
exceptio rei iudicatæ, iuris non facti est. num. 13. pag. 599
exceptio superueniẽs post litem contest. culpa rei, iudicio pendente, non potest per eum opponi. l. 8. nu. 4. pag. 423
exceptio, tibi non competit ius agendi, non potest opponi post sententiam. l. 37. pag. 478
exceptio transactionis, iurisiurandi, & rel iud. impedit lit. contest. & quando opponi posit. §. si qui. nu. 1. 7. pag. 608
exceptio; tua non interest, admittitur usq; ad lit. contest. §. si quis. nu. 2. pag. 389. l. 19. num. 2. pagina 398
exceptio, tua non interest, uel, non potes agere, impedit lit. contest. §. antè. nu. 3. pag. 211. num. 7. pag. 282. §. siquis. nu. 2. pag. 393
exceptionem habens, potest etiamsi non conueniatur, implorare officium iudicis, ne ab aduersario uexetur. nu. 18. pag. 754
exceptionem habens, si uim committat, reus est. §. quæri. nu. 3. pag. 305
exceptionem habere aliud est, aliud habere posse. l. 35. nu. 2. pag. 619
exceptionem si opposui ad impediendum processum, & super ea fuerunt testes examinati, & succubui, utrum post lit. contest. potero illã opponere. §. si quis. nu. 8. pag. 608
exceptionem solutionis, uel pacti opponens, non uidetur confiteri intentionem aduersarij. num. 9. pag. 635
exceptione declinatoria per errorẽ omissa, processus non tenẽt. nu. 10. pag. 140
exceptiones duæ contrariæ opponi possunt in eodem iudicio. l. 25. nu. 2. pag. 842
exceptiones inhoneſtæ quæ dicantur. §. generaliter. nu. 1. pag. 741
exceptiones iuris quæ elidant actionem. num. 14. pag. 635
exceptiones legitimæ parti competentes, non tolluntur per sententiam, in cuius prolatione non requiritur partis citatio. nu. 3. pag. 86
exceptiones metu pœnæ omittens, non tenetur. §. cum. me. nu. 6. pag. 289
exceptiones peremptoriæ neq; ciuilem, neque naturalem obl. tollunt, sed utranque elidunt. num. 18. pag. 635
exceptiones procuratoriæ, quando opponi possint. §. ratihabitionis. nu. 1. pag. 263
exceptiones quæ requirunt altiorem indaginem, in causis summarijs nõ admittuntur, sed in causa principali reseruantur. l. 3. pag. 481
exceptiones quando actionem pariant. l. 12. num. 1. pag. 550
exceptiones calumnioſas opponens, non uidetur boni uiri arbitratu defendere. l. 77. pag. 272
Exceptiuæ dictiones à taxatiuis, quomodo differant. nu. 6. pag. 165
exceptiuæ dictiones, tres sunt. nu. 6. pag. 165
Excipere de iure tertij non licet, quod non est exclusum iuris agentis. §. competit. pag. 461
excipiendi ius, contra singularem successorẽ transit. §. si inter. pag. 480
excipiendo quis facit controuersiam. §. si status. n. 1. 2. pag. 262
Excipiens ineptè, succumbit, sicut qui ineptè agit. nu. 7. pag. 403
excipiens, probare debet. §. ei. nu. 2. pag. 231
excipientis & nõ probantis pœna, etiam in mandante locum habet. §. si procurator. num. 1. pagina 126
Excommunicatus non potest facere statutum. nu. 13. pag. 18
excomunicatus licet non audiatur agendo, tamen auditur excipiendo. l. 14. nu. 1. pag. 134
excommunicatus opponit exceptionem compensationis. l. 14. nu. 1. pag. 134
excommunicatus qui appellauit, & neglexit prosequi, an dicatur retro infamis. l. 6. num. 6. pagina 240
excommunicatus, ubiq; est excommunicatus. l. 9. nu. 2. pag. 237
excommunicato, defensio necessaria permittitur. §. si necessaria. nu. 2. pag. 147
Executio alicuius dispositionis, facti est. num. 3. pagina 40
executio an incontinenti fiat, quando fit condemnatio contra non cauentem ad interesse. §. &. nu. 5. pag. 772
executio an fieri posit in bonis cõdemnati, ad pœnam corporalem. §. idem. nu. 2. pag. 750
executio impeditur, per nullitatis exceptionem. §. Marcell. nu. 4. pag. 387
executio iudicati, quando fiat contra procuratorem. l. 61. pag. 268
executio quando impediatur, propter tertium superuenientem. l. 60. nu. 1. pag. 416
executio sententiæ aduersus exterum, ad iudicem loci sui mandanda est. nu. 19. pag. 138
executio statim fit contra non cauentem, qui cauere debuit. l. ij. nu. 1. pag. 832
executioni non sufficit sola relatio nuncij, sed pronunciatio requiritur. §. si cum. nu. 3. pag. 551
executionem facere an quis cogatur. §. Titius. nu. 3. pag. 699
executionem sententiæ petens ad rem uenditam, non possum opponere in executione de precio. nu. 3. pag. 553
executionem unius portionis, altera non impedit. l. 60. pag. 416
Executor non cognoscit de iniquitate sententiæ. l. 75. pag. 386
executor non tenetur de euictione. l. 50. num. 4. pag. 479
executor quatenus teneatur. §. si executor. pagina 277
executor suscepto officio, id adimplere cogitur. §. potest. pag. 493
executori, an cognitio commissa censeatur. l. 17. nu. 2. pag. 267
executori ignoranti non currit tempus. l. 8. num. 3. pag. 242
executores non possunt emere de rebus, quas debent uendere ex officio. §. tutor. pag. 760
executores si sunt dati duo, in testamento, unus potest contra alium debitorem testatoris agere. §. si duobus. nu. 1. pag. 266
Exemplum quam probationem faciat. nu. 31. pagina 565
Exercitor non tenetur de facto nautarum, nisi deliquissent in officio. l. 7. pag. 369
exercitor quis dicatur, deq; eius materia. §. exercitorem. cum seq. pag. 704
Exercitus nõ dicitur, nisi legiones habeat. l. 2. §. 1. pag. 238
Exhæredato non datur Carbo. bo. poß. l. 20. pagina 399
Exhibere quãdo quis teneatur, deq; eius materia. l. 3. cum seq. pag. 481
Exilium instante parte datum, an ab eadem reuocari posit. l. 3. nu. 2. pag. 101
Eximens eum qui ad iudicium ducitur, quando puniatur, uel non. leg. 3. & 4. §. 1. cum seq. pagina 142
Expendens pluſquàm sibi iniunctum est, non repetit. l. 33. §. 1. pag. 293
Expẽſa à quo in dubio facta præsumatur. §. adeò. pag. 411
expensa facta capiendo bannitum, quando reputatur. l. 1. nu. 4. pag. 7

expẽſa facta ne res pereat, repetitur ab eo, ad quẽ res spectat. §. si Titij. pag. 280
expensæ ad rei utilitatem factæ, quando repetantur. §. sed si. pag. 425
expensæ factæ causa pietatis non repetuntur. l. 28. §. 1. pag. 292
expensæ factæ gratia quærẽdorum fructuum, deducuntur ab omni possessore. num. 5. 6. 7. cum seq. pag. 430
expensæ factæ in re pignorata, contraria pignoratitia repetuntur. l. 8. pag. 686
expensæ in honoribus factæ, repetuntur. l. 47. pagina 296
expensæ non debent excedere duplum rei, contra ignorantem. §. Titius. pag. 782
expensæ omissæ in sententia, an peti possint. l. 13. nu. 1. pag. 421
expensæ quæ actione repetantur, & quando retineantur, uel deducantur. nu. 15. 16. pag. 431
expensæ quæ debentur ob contumaciam, petuntur actione in factum: quæ ratione uictoriæ, ueniunt officio iudicis, quibus non insunt, nisi expensæ ratione litis. nu. 1. 2. 3. pag. 132
expensæ quas pater fecit pro filio, non debent filio imputari. l. 51. pag. 479
expensarum deductio quando fiat officio iudicis, etiam parte non petente. l. 61. nu. 2. pag. 416
expensarum deductio ut fiat, quæ requirantur. n. 2. pag. 430
expensarum genera. nu. 4. pag. 430
expensarũ in condemnatione, de quibus ratio habenda sit. l. 1. nu. 1. pag. 354
expensarum in condemnatione, ueniunt sumptus litis, uiatica, & cætera damna. l. 97. nu. 3. pagina 387
expensas dominus non restituit, si pauperior effectus sit. nu. 18. pag. 431
expensas paruas factas circa rem cõmodatam, cõmodatarius non repetit. §. possunt. pag. 683
expensas quando quis non debeat, propter iuramentum calumniæ præstitum. l. 3. nu. 4. p. 545
expensas qui potest repetere ab alio euincente, quando non posit habere regressum contra autorem suum. §. Titius. nu. 5. pag. 782
expensas repetit, qui nomine alterius agens, obtinet. l. 40. nu. 1. cum seq. pag. 478
Expensum si est in re necessaria, ultra quã ualeret, non repetitur. l. 23. nu. 2. pag. 291
Experiendæ rei commodum, domini est. l. 22. pagina 807
Expreßio eius quod tacitè legis autoritate ineſt, nihil operatur. nu. 4. pag. 59. nu. 11. pag. 60
Expreſſo uitiato, non uitiatur tacitum, si non est eadem ratio uitiandi utrumq;. §. cum. pagina 826
expreſſo uitiato, quando uitietur tacitum. §. de pignore. nu. 4. pag. 202
Exul an capi posit pro repreſalijs. §. item. num. 2. pag. 344
exul, an offendi posit. l. 3. nu. 1. 2. pag. 9
exul ipso iure amittit bona. §. item. pag. 344
exul non auditur. §. ait. nu. 2. pag. 351
exul non habetur pro deportato. nu. 4. pag. 6
exuli non est concedenda securitas, cum per procuratorem sistere possit. l. 21. nu. 3. pag. 330
exul quando æquiparetur deportato, & quæ iura amittat, & quando testamentum facere possit. l. 5. nu. 1. cum seq. pag. 343
exul quatenus iura ciuitatis amittit. §. item. num. 1. pag. 344
exul qui impunè occidi potest, etiam patri, uel filio promittitur. l. 35. pag. 493
exul qui prohibetur agere, non prohibetur excipere. l. 14. nu. 2. pag. 134
exul restitutus, quando infamis esse desinat. §. item. nu. 4. pag. 262
exul ut sit cancellatus, an sufficiat uerbo cancellari, uel requiratur factum. §. Lucius. num. 4. pagina 220
exulem scienter capiens, debet habere præmium statuti, tametsi statutum ignorauerit. num. 38. pag. 21

F

FAcere aliquid de nouo, & iam factum continuare, sunt diuersa. nu. 5. pag. 561
facere qui non potest, facienti consentire non potest. §. si nesciente. nu. 3. pag. 812
Faciens, & fieri faciens, an pariter teneantur. §. nam. nu. 1. pag. 795
faciens iniuſtè nomine alterius, punitur, tametsi ad eum nihil peruenerit. §. si procur. num. 5. pag. 126
factor quando teneatur finito officio. l. 67. num. 2. pag. 269
Factum à iudice partibus præsentibus & non contradicentibus, altera pars nõ potest postea contrauenire. nu. 2. pag. 86
factum à parte censetur, quod à iudice, uel à lege fit. nu. 30. pag. 623
factum esse aliquid quando dicatur. l. 39. num. 3. pag. 352
factum ex quo quis uult quod aliquid præsumatur, debet allegari. nu. 15. pag. 505
factum gratia uirtutis, non punitur. §. remouet. n. 5. 6. pag. 235
factum legitimè, ex superuenienti facto, uel casu non retractatur. l. 8. nu. 3. pag. 55. num. 21. pagina 80
factum malè & non factum, idem. l. 6
factum non sufficit, in his quæ habent causam successiuam, nisi duret factum. §. ipsi. nu. 1. p. 275. l. 49. pag. 368
factum pro facto, uel dato, an constitui posit. §. an. nu. 1. pag. 663
factum promissum quando certum est, intra tempus fieri nõ posse, licet sit nata actio, tamen exactio impeditur. l. 19. nu. 3. pag. 525
factum suum etiam ex persona alterius reuocare nemo potest. §. si filius. pag. 611
facto proprio quando quis contrauenire posit. n. 1. pag. 66
factum punitur, licet non sequatur effectus. §. si igitur. pag. 298
facta non possunt repeti, sed æstimatio. §. libertus. nu. 2. 4. pag. 611
facta retro, an trahuntur ad præsens. l. 11. num. 3. pag. 455
factorum declaratio, uenit ad paritatem effectus. nu. 1. pag. 39
Falc. quare testator potest remittere, & cur secus in hærede. l. 47. nu. 2. pag. 219
Fallacia de quid & quale, uocatur fallacia accidentis. §. cum. nu. 3. pag. 607
Falsam monetam expendere, an sit crimen falsi. §. qui. nu. 4. pag. 694
Falsi accusatus, & in contumaciam condemnatus, an instrumentum conficere posit. le. 55. num. 1. pag. 814
falsi crimen committit, qui per obreptionem aliquid consequitur. §. item. pag. 282
falsi damnatus, non prohibetur dicere nullum. leg. 50. pag. 416
Falsitatis literarum exceptio, contra literas delegatorias opposita, quãdo faciat processum nullum. nu. 8. pag. 140
Fama bona quid. l. 1. nu. 1. pag. 237
fama iudicatur quis dignus, uel innocens. nu. 22. pag. 81
fama per se non probat, licet probationem coadiuuet. §. eiusdem. pag. 847
fama quomodo probetur. §. eiusdem. num. 2. pagina 847
fama sequens tollit effectum famæ præcedentis. §. de eo. nu. 2. pag. 410
famam princeps solus restituere potest & quando pop. §. de qua. nu. 1. 2. 3. pag. 236
Familia unius ex duobus dominis si deliquit, alius cognoscit, & bona ipsius familiaris diuidentur. nu. 3. pag. 119
familiæ appell. qui ueniant. l. 7. nu. 4. pag. 343
familiæ ercisc. iudicij origo de que eius materia. l. hæc. pag. 475
famil. ercisc. iudicio non uenit id quod quis ut hæres non facit. nu. 8. 12. pag. 540
famil. ercisc. iudicium contra quos detur. §. proinde. nu. 2. pag. 417
familiæ ercisc. iudicium, & hæreditatis petitio æquiparantur. §. hoc. pag. 413
Famulus infirmus non habet salarium, tempore infirmitatis. nu. 8. 9. pag. 700
famuli furtum, obligat dominum, si damnum per eum commissum repromiserit. nu. 9. pag. 734
famulum tuum quando alteri concedere possis, ipso inuito. nu. 30. pag. 614
Fateri uidetur, qui pacisci tur. l. 5. pag. 240
Fauetur magis ei qui ex necessitate facit, quàm qui ex uoluntate. §. restitutio. nu. 2. pag. 331
Fauor amittitur propter dolum. §. uerba. pa. 722
Feriæ sunt tantum inductæ in actibus indicialibus. l. 9. nu. 1. pag. 169
Feriato tempore quæ sunt illa, quæ possunt expediri. l. 9. nu. 2. pag. 169
Ferijs inductis in honorem Dei, renunciari nõ potest. l. 41. nu. 2. pag. 366
Feudum est contractus nominatus. nu. 19. pa. 194
feudum nepos ex persona aui retinet, quod ob patris sui culpam amiserat. l. 7. §. 1. nu. 2. pag. 71
feudum non uenit in iudicio petitionis hæreditatis. §. nunc. nu. 1. pag. 407
feuda quæ dicantur. l. 31. nu. 1. pag. 35
Fictio citra æquitatem non procedit. l. 20. num. 1. pag. 349
fictio est super certo, cùm fingitur contra ueritatem. l. 23. nu. 4. pag. 312
fictio legis, ad legem naturæ porrigitur. num. 14. pag. 787
fictio procedit in ijs quæ facti, nõ iuris sunt. l. 20. nu. 3. pag. 349
fictio quando plus operetur, quàm ueritas. num. 5. pag. 540
fictio priuatiua, quæ fingit non esse illud quod est, regulariter non habet locum in ijs quæ sunt uris sed in ijs quæ sunt facti. nu. 23. pag. 209
fictio requirit extrema habilia. nu. 2. pag. 460
fictio triplex. l. 20. nu. 9. pag. 349
fictio præsupponit quod nunquam fuit. §. solutam. nu. 3. pag. 688
fictiones duæ circa idem concurrunt. num. 3. pag. 520. §. Marcel. pag. 741
Fideicommissarius uniuersalis hæres est. §. sed si. pag. 709
fideicommissario iusiurandum delatum, alteri nõ præiudicat. §. si libertus. nu. 3. pag. 561

fideicommissario uniuersali prodest pactum hæredi factum.§.creditor.pag. 828
fideicommissario uniuersali, restituta hæreditate, petitio hæreditatis competit.l.ex.cum seq. pagina 418
Fideicommissum tacitè ex cessatione longi temporis,&c.remissum censetur.l.26.pag. 844
fideicommissum tacitum, etiam in secundo testamento repetitum censetur.l.3.pag. 842
fideicommissi petitio non impeditur,tametsi diuisionem non renouaturum quis promiserit.nu. 6.pag. 642
fideicommisso quando fructus instant. §. nonnunquàm.pag. 837
Fideiubere non tenetur, qui immobilia possidet.l. 15.nu.4.5.6.cum seq.pa.152.§.possessor.cum seq.pag. 153
fideiubendo uidetur quis approbare obligationẽ bonorum suorum ante factam.l.5.pag. 818
fideiubens ante diem,nisi adueniente die non agit. l.22.pag. 742
fideiubens in defectum alterius, petitione facta à primo,non liberatur,sed exactione.l.42. pagina 342
fideiubens in minus quàm fuerit mandatum, habet actionem mandati,secus si in plus.l.33. pagina 744
fideiubens pro accusato, uel inquisito, tenetur etiam ad pœnam, quæ infertur propter negationem maleficij, uel solutionis non factæ in termino.l.56.nu.3.pag. 797
fideiubens pro conductore conductoris, principali domino non tenetur.l.55.pag. 797
fideiubens pro minore, mandati actionem non habet.§.si adolescens.pag. 741
Fideiußio in prorogatione diei, repetita non censetur.§.si ser.pag. 363
fideiußio non censetur renouata in conductione. nu.3.pag. 786
Fideiussor an appellare & appellationem prosequi teneatur.§.si ignorantes.nu.3.pag. 740
fideiussor an iterum cõueniendus & condemnandus,condemnato principali debitore. §. etiam. nu.2.pag. 812
fideiussor an teneatur ad id, quod ex contumacia condemnatio crescit.l.1.nu.2.pag. 574
fideiussor censetur habere mandatum de soluendo.l.47.nu.1.pag. 629
fideiussor censetur idoneus, si ab arbitro est approbatus.l.10.pag. 150
fideiussor, contractui serui accedere potest. l. 26. pag. 779
fideiussor datur pro debito conditionali. l.12. pagina 152
fideiussor datus in prima instantia, non censetur repetitus in secunda.l.6.nu.9.pag. 240
fideiussor de iudicio sisti, non tenetur de eo quod creuit per inficiationem uel iur. in litem.l.3. n. 2.pag. 145
fideiussor de iudicio sisti, & iudicato soluendo, in criminalib. non tenetur,si pœna augeatur contumacia,uel negatione partis.l.1.num.3.5. pagina 574
fideiussor de iudicio sisti, mortuo uel deportato reo ante moram,liberatur, secus si post morã. l.4.nu.2.pag.145.& l.5.pag. 146
fideiussor de iudicio sisti, quando pœnam promittere debeat.nu.8.9.pag. 152
fideiussor de iudicio sisti, tenetur ad iterum interesse,nisi in certam quantitatem interceserit. §. in fideiussorem.pag. 144
fideiussor de iudicio sisti, tenetur certi conditione.l.3.nu.3.pag. 145
fideiussor de iudicio sisti tenetur usque ad sententiam,si actor litem prosequatur,alioqui usque ad duos menses.l.3.nu.2.pag. 145
fideiussor delegans debitorem, etiam non soluendo,soluisse uidetur.§.abesse.pag. 743
fideiussor emens pignus,uenditori,uel secundo soluenti restituere cogitur,extraneus non. l.2.pagina 825
fideiussor est debitor.nu.34.pag. 496
fideiussor ex cõdemnatione rei,an inquietari possit.l.63.nu.1.pag. 226
fideiussor excußione non facta conuentus, procedit iudicium, si non opponatur.l.34. num. 1.pag. 833
fideiussor exterus quando admittatur. §. iubetur. pag. 149
fideiussor idoneus non est minor, mulier, uel seruus.§.si seruus.pag. 149
fideiussor idoneus non est, qui est de loco forti, & custodia ad eum spectat,uel notarius cauillosus. l.2.nu.1.pag. 144
fideiussor idoneus nõ est, qui fori priuilegio tutus est.l.1.pag. 136
fideiussor idoneus non est,qui immobilia non possidet.nu.13.pag. 153
fideiussor in criminalibus tenetur de quantitate taxanda per iudicem. §. in fideiussorem. num. 3. pag. 144
fideiussor indemnitatis obligatur ad sortem, & ad usuras.l.5.6.nu.4.pag. 797
fideiussor iudicatum solui, obligatur ex sententia lata contra principalem.§. igitur. num. 3. pagina 559
fideiussor liberatus,quando prosit reo.§.item.nu. 7.pag. 558
fideiussor licet sit tempore liberatus, tamen si soluit, repetit per act. mandati. §. fideiussor. pagina 743
fideiussor minoris,an restituatur.l.14.pag.328.§. Pomp.pag. 329
fideiussor naturali obligationi accedere potest. l. 13.pag. 604
fideiussor non conuenitur,quandiu principalis cõueniri potest.§.si is.nu.2.pag. 126
fideiussor non datur pro obligatione filiasi. mortui,qui mutuum acceperat.l.20.pag. 711
fideiussor obligationi naturali accedere potest. §. etiam.pag. 720
fideiussor potest habere obligatum principalem, uel alium tantum.l.53.pag. 746
fideiussor potest promittere interesse, licet principalis factum promiserit.nu.6.pag. 766
fideiussor potest soluere de substantia principalis. §.si ignorantes.nu.1.pag. 740
fideiussor procuratoris, contra dominum actionẽ habet.§.idem Pap.pag. 741
fideiussor quando conueniatur, non facta excussione principalis.l.42.nu.1.pag. 543
fideiussor quando conuenitur, an nouum iudicium inchoandum sit,uel executionem paratam habeat.l.3.nu.4.pag. 145
fideiussori quando mandatum allatum uidetur, ut soluat.l.29.nu.1.pag. 292
fideiussor quando posßit agere ante quàm soluat. l.38.pag. 744
fideiussor quando posßit in plus teneri, quàm principalis.num.6.pagina 659.leg.11.num.1. pagina 661
fideiussor quando solus obligetur, & non habeat beneficium de fideiussoribus, nec pactum principalis prosit fideiussori.§.qui pecuniam. num. 1.pag. 213
fideiussor qui iudicio sistere non potest uel non tenetur,idoneus non est.§.si quis.pag.144.& l. 7.nu.7.pag. 147
fideiussor qui iurauit, quãdo repetere posßit à reo principali.§.item.nu.2.pag. 558
fideiussor qui pignora recepit, tenetur mandati, non pignoratitia.l.2.pag. 809
fideiussor qui promittit de iudicio sisti, non tenetur de iudicatum soluendo.nu.6.pag. 151
fideiussor qui soluit, non habet actionem negest.contra confideiussorem, & de ratione. l. 31.nu.4.pag. 292
fideiussor si decesserit,denuo cauendum est.§.si fideiussor.pag. 149
fideiussor simpliciter acceptus, an uideatur intercedere in omnem causam. leg.56. num. 5. pagina 797
fideiussor simpliciter acceptus,uidetur intercedere in usuris.l.9.nu.3.pag. 659
fideiussor si soluit,ignorans debitorem liberatum, repetit.l.29.pag. 743
fideiussor soluens aliud nilius, ut principalem liberet ab obligatione maiori,mandati actione repetit.l.46.pag. 745
fideiussor solus liberatus,soluens repetit.l.59.pagina 633
fideiussor tenetur etiam in arbitrarijs.l.9.num.1. pag. 659
fideiussor ut habeat actionem mandati contra reum,debet docere se soluisse.§.item.num.3. pagina 558
fideiussoris datio, per mutationem status actoris, non extinguitur.l.11.cum repet.pag. 150
fideiussoris ex mora, quando agi posßit arbitraria, & quando ex sua mora teneatur. num. 5. 7.pag. 659
fideiussoris in utilitatem sententia lata, prodest reo.§.sed.num.1.pag. 574
fideiussoris iuramentum super facto, prodest reo. §.si fideiussor.pag. 574
fideiussoris iurisiiurandum quando prosit principali.§.item.pag. 558
fideiussoris nomine soluens,ab eo repetere potest, & fideiussor à principali. leg. 50. §. 2. pagina 745
fideiussoris obligatio nulla est, ubi principalis nõ subsistit.l.9.pag. 164
fideiussoris obligatio,propter moram rei non auget ur.l.9.nu.2.8.pag. 659
fideiussoris obligatio quando remaneat, defuncto principali sine hærede. §. idem. num. 2. pagina 726
fideiussori an prosit pactum debitoris. l.8. pagina 199.l.23.num.1.l.24.pag.204.§. sed. §. si cum.pag. 205
fideiussori nõ datur beneficium,ne ex persona autoris conueniatur ultra quàm facere posßit, & quo remedio utendum.leg. 64. num. 3.4. pagina 751
fideiussori non imputantur exceptiones omissæ, quæ sunt de apicibus iuris.§.quædam.pa. 743
fideiussori non imputatur, si non opposuit exceptionem declinatoriam contra personam iudicis,uel actoris.nu.7.pag. 289
fideiussori non præiudicat, pactum principalis.l. 63.pag. 226
fideiussori non prodest,quod neque principali.n. 3.pagina 206

fideiusso-

fideiussori prodest exceptio rei.l.4.nu.1.pa.161. l.6.7.pag. 163
fideiussori prodest restitutio principalis. leg. 51. pagina 266
fideiussori prodest sententia pro reo lata, non contra.l.34.pagina 364
fideiussori prodest transactio facta cum principali.l.7.§.1.pag. 228
fideiussori quando noceat delictum rei.§. si is. nu. 1.pag. 126
fideiussori soluenti indebitum,competit repetitio. §.legati.pag. 628
fideiussori solutio quæ parit repetitionem, non parit reo liberationem.§.fideiussor.pag. 617
fideiussori tribuit actionem mandati acceptilatio facta causa remunerãdi,secus si simpliciter causa donandi.§.si fideiussori.pag. 741
fideiussorem conueniens, debet de ueritate debiti probare.§.in fideiuß.nu.5.pag. 144
fideiussorem dare promittens,intelligitur de fideiussore eiusdem ciuitatis.§.si necessarias. num. 1.pagina 147
fideiussorem omittentem exceptionẽ,excusat ignorantia:omittentem appellare,excusat paupertas.§.si ignorantes.pag. 740
fideiussore conuento ei contra principalem, uel correos cedenda actio est.nu.18.pag. 679
fideiussore restituto non uidetur restitutus principalis.leg.50.pag. 342
fideiussore soluente indebitum,quando ipsi uel debitori competat repetitio.l.47.pag. 629
fideiussores idonei non sunt fœminæ, aut milites. §.qui mulierem pag. 148
fideiussores qui tenetur præstare, tenetur illos personaliter exhibere.l.7.nu.7.pag. 147
Fieri palàm & publicè dicitur, quod fit consanguineis & amicis præsentibus. num. 51. pagina 626
fieri quod debet inspicitur, aliter factum sit. leg. 11.nu.1.pag. 30
Filia potest instrui in dote.nu.7.pag. 324
Filiatio quomodo probetur.l.6.nu.1.pag. 54
Filius adoptiuus fœminæ, querelam non habet. §. quoniam. pag. 400
filius an naturaliter obligatus maneat, peculio adempto.nu.45.pag. 625
filius à patre non agnitus, querelam habet. §. ei. pagina 400
filius captus sine culpa, & redemptus à patre, an solutum sibi imputet in partem.§.Pap.num. 2. pagina 749
filius dicitur dominus rerum paternarũ propter spem successionis.nu.5.pag. 711
filius effectus sui iuris, pro negotio ante gesto non tenetur,nisi locupletior effectus sit. l.16. nu.2. pag.287.l.18.pag. 288
filius emancipatus,capite minuitur. leg.1. §. 1.pagina 343
filius emancipatus patris dignitatem retinet. leg. 7.pagina 71
filius emancipatus tenetur de depósito antè sibi facto.l.21.pag. 729
filius est nomen appellatiuum naturæ, & capitis diminutione non perijt.l.7.nu.2.pag. 341
filius ex mendacio punitur, non ex taciturnitate. l.13.pag. 484
filiusfa. capi potest pro debito per ipsum contracto.§.sed.nu.2.pag. 324
filiusfa.ex omni causa obligatur, præterquàm in mutuo,& uoto.§.sed.nu.1.pag. 324
filiusfa.ex testamento,hæredem habet.leg.37.pagina 414
filiusfamiliàs fideiubendo obligatur. leg. 8. pagina 710
filiusfa.in castren.peculio, in iudicio sine consensu patris esse potest.l.8.nu.2.pag. 249
filiusfa.mutuans nomine suo,quando mutuũ contrahat.nu.14.pag. 622
filiusfa. quãdo iuuetur macedoniani excep. deq; eius materia.l.uerba.cum seq.pag. 709
filiusfamiliàs reus potest esse in iudicio,& executio fieri, & in quibus bonis, sine consensu patris.l.34.nu.1.2.pag. 474
filiusfamiliàs sui iuris effectus, contra quem petitur executio instrumenti per eum celebrati, dum in potestate esset, poterit opponere exceptionem,&c.l.5.pag. 709
filiusfa.sui iuris effectus, quando teneatur quatenus facere posßit.l.2.pag. 709
filiusfa.tenetur ex empto.§.si filiusfamil. pa.770
filius grauatus de restituendo purè, non detrahit nisi unam quartam, sub conditiones duas §.me minisse.nu.5.pag. 392
filius hæreditatem restituere grauatus, an fructus medij temporis in legitimam sibi imputet.§.unde.pag. 392
filius illegitimus,an dicatur nobilis.leg.7. num.3. pagina 345
filius illegitimus quando familiæ appell.continea-tur.l.7.nu.4.pag. 343
filius in atrocioribus patri obedire non cogitur. nu.7.pag 10
filius in causa peculiari potest nocere & prodesse patri.l.20.pag. 557
filius in causa publici iudicij esse potest, sine patris consensu.l.9.pag. 55
filius iudicio sisti tenetur, tametsi patrem habeat immobilia possidentem.nu.12.pag. 153
filius iure ff. quæsita de bonis maternis, non quærebat patri.l.22.nu.3.pag. 399
filius legitimus, patris conditionem sequitur. leg. 19.pagina 52
filius lucrans cum pecunia patris,medietas lucri dicitur aduentitia. §. si pactus.num. 5. pagina 202
filius minor pro patre absente, an admittatur ad plenam defensionem.l.51.nu.2.pag. 266
filius mutuans pecuniam alteri nomine patris, an & quando mutuum contrahatur,ita quod patri acquiratur.nu.13.pag. 622
filius nisi ex iustis nuptijs procreatus,in patris potestatem non transit.l.3.nu.2.pag. 54
filius naturalis inuitus non legitimatur.leg.11.pagina 56
filius natus secundo die,supra sextum mensem,uel septimo mense,uel secundo die, ultra decimum mensem est legitimus.l.12.pag. 51
filius non amittit querelam ob patris factum. leg. 22.pagina 399
filius nõ est idoneus defensor pro patre, sine satisdatione.nu.14.pag. 152
filius non potest percutere patrem ipsum uerberantem.l.3.nu.4pag. 9.
filius non uenia impetrata, an contra patrem litigare posßit.l.11.nu.2 pag. 134
filius obijcere potest compensationem de eo quod patri debetur, si de rato cauet.§. sed. pagina 725
filius patre absente pro sua iniuria agere potest. l. 12.pagina 154
filius patre monasterium ingresso, sui iuris efficitur,item si ipse filius sacerdos efficiatur.leg. 8. nu.4.5.pag. 55
filius per adoptionem transit in potestatem adoptantis.l.1.pag. 56
filius potest compromittere sine patris consensu, tametsi in iudicio esse non posßit.§. sed. num.4 5.pagina 716
filius potest peculium obligare. §. seruus. pagina 692
filius propter pupillarem substitutionem, querelam non habet.§.si quis.pag. 390
filius quando agit nomine alterius, an patris consensus requiratur.§.1.ipse.pag. 249
filius quando non amittat feudum ob patris culpam.l.7.§.1.nu.2.pag. 71
filius quando pacíscendo acquirat, uel noceat patri.§. si filius.cum l.seq.pagina 203.leg.30.pagina 212
filius quãdo patrem corrigere posßit.§.si quis. nu. 1.pagina 582
filius quando posßit agere sine consensu patris. §. si filius.nu.3.pag. 374
filius qui propter dignitatem eximitur patria potestate, successionis iura nihilominus retinet. l. 4.nu.6.pag. 54
filius remittere pignus non potest.§.an pacisci. pagina 828
filius rem patris de pecunia profectitia emere nõ potest.§.debitoris.pag. 697
filius restituitur, si quid ob reuerẽtiam patris gessérit.§.si fœnerator.nu.1.pag. 313
filius sui iuris,non tenetur ex antè gestis.§.qui. pagina 296
filij appell.ueniunt nepotes.l 16.pag. 710
filij assertioni circa merita an præcesserint, nõ stat ur.§.si pactus.nu.6.pag. 203
filij confessio contra patrẽ,nocet patri.n. 6.p.155
filijs.peculij uaria genera.nu.4.pag. 620
filij querela, alteri non prodest. lege 16. pagina 397
filio agenti in studio,agere permissum est,licet patri actio competat.l.17.pag. 525
filio an aliquid remaneat, quando per ipsum patri acquiritur.nu.20.pag. 622
filiosa.minori quãdo detur curator liti. §.si filius. nu.5.pag. 374
filiosa. mutuata pecunia de peculio, uel de in rem uerso,uel quod iussu pater tenetur.§.si quis.pagina 742
filiosa. quod mutuetur pacto fieri non potest. nu. 6.pag. 215
filio quando noceat casus patris, ne uti posßit priuilegio aui,uel patris.l.7.§.1.nu.1.pag. 71
filio quando prosit iuramentum patris super obligatione.§ si pater.nu.1.pag. 557
filio uno exhæredato,an alij habere debeant integrum trientem.nu.20.pag. 397
filij an teneãtur pro debito patris, ut ipsos aleret, contracto.l.49.nu.3.pag. 630
filij excludunt quoscunque, in successione contra testamentum, uel ab intestato. num.1. pagina 394
filij licet nõ sint hæredes patris, habet tamen iura sepulchrorum.l.6.pag. 493
filij nati ex incestis nuptijs, an per dispensationem papæ legitimentur.l.11.nu.1.pag. 51
filij non legitimi,propter patris ignorantiam legitimantur.nu.5.pag. 644
filiorum appell. non ueniunt spurij.leg.3.num.4. pag. 54
filiorum legitima portio quæ sit, fratre ipsorum exhæredato.nu.21.pag. 397

Loci communes

filijs substitutio facta,an intelligatur de filijs primi matrimonij,uel alterius.l.10.nu.1.pag. 3
filios non extare, & extare, sed exclusos esse, idem est.l.14.nu.2.pag.394.& num. 7.9.11. pag. 395
filiæ dies appositus in principio,in alijs repetitus non censetur.num.7.pagina 176.num.22. pagina 181
Firmum ad factum refertur.§.uolenti.num. 3.pagina 304
Fiscus an acquirit sibi hæreditatem obuenientem exuli,post exilium.l. 7.nu.1.pag. 55
fiscus nõ acquirit bona uacantia,sine agnitione.§. in decurionibus.nu.4.pag. 275
fisco acquiritur,quod ab indigno aufertur.§. meminisse.nu.1.pag. 392
fisco per subditum non quæritur,nisi notarius ipse stipuletur.l.47.nu.1.pag. 367
fisco quæ iura acquirãtur, sine apprehensione & additione.nu.9.pag. 98
Fistulæ damnum quod dant,uenit in actione in factum & in cautione damni infecti. le. 17. pagina 452
Fœmina non potest postulare. §. secundo. num. 1. pagina 235
fœmina non potest realiter citari.leg. 18. num.7. pagina 135
fœmina prægnans non datur ultimo supplicio,do nec peperierit.l.18.nu.5.6.pag. 52
fœmina quæ non potest obligari, non potest liberare.nu.13.pag. 203
fœmina quando arbitratrix,procuratrix, uel testis in testamento esse possit.l.19.pa. 50
fœmina transiens ad secunda uota, an amittat tutelam, si testamentaria sit. leg. 32. num. 1. pagina 67
fœminæ ab officijs remouentur.leg.12.pa. 188
fœminæ non uocantur ad statuta condenda.leg. 1. nu.19.pag. 30
fœminæ quæ extantibus masculis succedere prohibentur, ad eas non porrigitur, quæ partem obtinuerunt, uel cum fratribus diuiserunt. nu. 42.pag. 21
fœminis pro parentibus, causa cognita agere permittitur.l. 41.pag. 264
Fœtus cedit ei cuius est mater.l.5.§.3.pag. 420
Forum quibus modis quis sortitur.leg.præses.nu. 1.pag.91.l.1.nu.3.pag.136.nu.5.pag.375. leg. 27.nu.2.pag. 615
fòrum quod quis sortitur ratione contractus, non potest mutari.l.19.nu.1.pag. 123
fòri exceptioni quando quis renunciare uideatur. §.quoties.pag. 382
fòri esse eiusdem, an intelligatur respectu eiusdem ciuitatis,an eiusdem dominij.nu.13.pa. 667
fòri mutatio post sententiam,uel litis contest. prioris iudicis iurisdictionem non impedit. leg. 19. pag. 123
fori priuilegium qui amittit, sibi tamen iudicem eligere poterit.l.1.nu.2.pag. 136
Fossata & aggeres an mensurentur.leg. 51. pagina 762
Franciscani seu cordigeri licet nõ possint aliquid habere in communi,tamen legatum alimentorum acquirunt.l.10.nu.1.2.pag. 344
Frater an sibi donatum communicet.§. socius.nu. 3.pagina 751
frater an suorum fratrum sumptibus studia tempore uitæ patris inchoata persequatur. §. idẽ. pagina 476
frater cedens hæreditatis partem feuda & emphyteusis non continentur.§. nunc. num. 2. pagina 407
frater conuentus à fratre, non habet beneficium, ne conueniatur,ultra quam facere possit.l.64. num.2.pag. 751
frater conuentus ex obligatione hæreditaria, actione de peculio, quando teneatur pro parte, & quando in totum.nu.46.pag. 625
frater debitor si soluit creditoribus peculiaribus de suo,an repetant à fratre creditore, ad quem peruenit peculium pro parte.num.44. pagina 625
fratres diuidentes si remittant ad inuicem omne ius quod habent,non refertur ad ius, quod recenter contigit.leg.9.nu.2.§.1.pa. 231
frater quando emere possit à fratre, existenti in eiusdem potestate.nu.52.pag. 626
fratribus quando exhæredati portio accrescit, legitima ipsorum erit semis, persona exhæredati computata.nu.21.pag. 397
fratri quando imputanda sit pecunia sublata pro maleficio per cum commisso.§.pap.pag. 749
frater quando uideatur dotare sororem de suo. n. 5.pag. 294
fratres simul habitantes, quando societatem contraxisse uideantur.§.pap.nu.3.pag. 749
frater soluens mutuum acceptum à fratre ipsi fratri,post mortem patris ante aditam hæreditatem,an repetere possit.nu.38.p ig. 624
frater tenetur dotare sororem.nu.14.pag. 2
fratres prohibiti diuidere per testatorem,poterũt nihilominus si frater rixosus fuerit. l.14. nu.3. pag. 748
Fraus præsumpta non est,adhibere maiorem diligentiam in proprijs,quam in communibus.nu. 5.pagina 733
fraus quando præsumatur.l.37.pag.844.leg. 6. nu.2.pag. 842
fraudis & doli differentia.§.fed. ñum. 1. 4. pagina 198
Fructuarius litigãdo nõ præiudicat domino ignoranti.§.quidam.nu.2.pag. 149
fructuarius.No.Vsusfructuarius.
fructuario contra dominum, actio de dolo non datur.§.si dominus.pag. 320
fructuario non debetur, quod protocoli ratione percipitur.§.nihil.nu.6.pag. 187
Fructus computãtur in usuras.§.si antichresis.nu. 3.pag. 810
fructus connumerantur inter res tempore peritu ras.l.63.nu.1.pag. 269
fructus extantes, seu pendentes uidentur uenditi, re uendita.§.si fructus.pag. 776
fructus industriales qui dicantur.nu.2.pa. 426
fructus percipiendi qui dicantur.nu. 4.pag. 426
fructus qua actione petantur.nu.7.pag. 428
fructus quando ante,uel post lit. contest. ueniunt. l.3.pag. 837
fructus quatenus debeantur.l.79.pag. 436
fructus qui ciuiles & qui naturales dicantur.l.35. nu.1.pag. 426
fructuum appell.non ueniunt ea quæ sunt in fructibus.l.65.pag. 434
fructuum ratio quomodo & à quo tempore habẽda sit.l.60.nu.2.pag.435.l.15.nu.2.pa. 604
fructus in rei repetitione, quo iure ueniant. §. ei. pagina 641
Fuga est indicium contra malefactorem. §. sicuti. pagina 831
fuga quando probationem faciat.nu.35.pag. 565
Fũdus diuiditur destinatione patris.§.si quis.pagina 459
fundo cedit sepulchrum.§.si eum.pag. 783
fundo quæ indiuidua sunt.l.53.pag. 433
fundo quæ taciè insint.§.ædibus.pag. 778
Fur in ludo non punitur.l.prætor.pag. 490
fur quando licitè occidatur.l.5.pag. 469
fur ubi cum re furtiua deprehensus est, conueniri potest.l.11.nu.4.pag. 464
fur ut indicaretur,precium promissum. act. præs. uerb.petitur.leg.16.pag.807.§.si tibi.num. 1. pagina 596
furis est periculum interitus.l.16.20.pag. 649
Furiosus etiam habens dilucida interualla,arbiter esse non potest.l.39.nu.1.pag. 380
furiosus gerens negotia aliena, quando teneatur actione neg.gest.§.alterius.nu.2.pag. 277
furiosus habetur pro absente, ubi requiritur aliquis consensus tacitus,uel expressus.§.dari.nu. 1.pag. 249
furiosus indebitum solutum indistinctè repetit. le. 29.nu.1.10.12.pag. 615
furiosus quando conuenitur, libellus formatur in persona curatoris.§.parui.nu.3.pag. 715
furiosus satis ipso furore punitur.l.13.nu.1.pa. 93
furiosus uxorem ducere non potest, licet iam ductam retineat.l.8.nu.2.pag. 55
furiosi restituuntur.l.22.nu.3.pag. 350
Furor non tollit iurisdictionem,sed impedit executionem.l.46.pag. 381
furor superueniẽs dignitatem siue dominium non mutat.l.20.pag. 52
Furtum apud alterum perquiri non potest. leg. is qui,nu.2.pag. 490
furtum non est rapina.§.si quis.nu.1.pag. 558
furti actio non extinguitur,re alienata. §. tandiu. nu.3.pagina 646
furti actio non cõpetit, ex assidua contractatione, nisi dominium mutetur.l.11.nu.3.5.pag. 646
furti pœna est duplum, uel quadruplũ. §. in eum. nu.2.pag. 143
furti sententia,cõdictioni furtiuæ non præiudicat. l.7.pag. 645
furti tenetur qui rem in usus suos citra formã mandati conuertit.§.si tibi.pag. 742
furtum non committit bo.fid.pos.si postea contractat.l.4.nu.2.pag. 355
furtum non committit,qui indebitum mala fide recipit.l.15.nu.3.pag. 604
furtum qui committere non potest,cõdictione furtiua,ex alterius persona conuenitur.leg.2. pagina 645

G

Abella annullorum, uel uestimentorum precioforum an soluenda sit.§. cùm.nu.1.2.pagina 705
gabella non soluitur de uestimentis, quæ quis à tergo gerit.l.4.nu.1.pag. 369
gabella pro solutione contractus, quando non soluatur.nu.12.pag. 224
Gabellarijs quando fiat remissio,propter guerrã. §.culpæ.pag. 792
Generalis sermo non comprehendit personam loquentem.§.si habitatoribus.num.1. cum seq. pag.783.l.1.nu.3.4.pag. 70
Genitiuus quãdo dominium, uel possessionem denotet.§.potestatis.nu.2.pag. 715
genitiuus uerificatur ratione possessionis.§. item. pag. 368
Gentis appell.latior est quàm generis. leg.1.n. 4. pagina 284
gentem quatuor faciunt.l.1.nu.2.pag. 842

Genus

Digesti Veteris.

Genus dicitur,quod uerificatur in qualibet sui specie.l.1.nu.2.pag. 494
genus & species quomodo accipiantur apud logicos,& apud legistas.nu.3.pag. 499
genus generalissimum quid sit.nu.1.pag. 107
genus inest cuilibet speciei.§.conuentionis.num.1. pagina 189
genus intelligitur de parentela.leg. quoties. num. 1.pagina 842
genus repræsentatur in qualibet sua specie, licet species inter se differant.nu.4.pag. 733
genere remoto, sequitur remotio speciei.§. sed.n. 2.pagina 198
Gesta & acta differunt.leg.1.num.1.pag.95.num. 1.pagina 97
gesta per nos, nisi in persona nostra initium capiant,inutilia sunt.l.1.nu.3.pag. 189
gestoris negotiorum materia. leg. 1. cum seq. pagina 276
Gladis appell.omnes fructus cõtinẽtur.§. si glans. nu.1.pag. 807
Grauatus in uno,in alio releuatur.leg.30.num. 1. pagina 559
Grex est uniuersitas. §. armamenta.num. 1.pagina 419

H

Habeo dominium non indicat. §. potestatis.n. 1.pag. 715
Habere rem non dicitur, ad quam restitutio competit.l.5.nu.1.pag. 299
Habitare quis dicitur in loco,ubi uxorem retinet. §.habitare.nu.2.pag. 473
Habitans domum alterius, quomodo cõueniatur. §.& sic.pag. 641
Habitatio domus,fructus est.§.si antichresis.num. 4.pagina 810
habitatione gratuita concessa, præs.uerb.act.agitur.l.18.pag. 807
Hæres ab intestato,quando teneatur ad onera, cũ hærede scripto.nu.9.pag. 233
hæres acquirit sibi fructus rei legatæ, quandiu legatarius non cauet.l.35.pag. 426
hæres agit & tenetur ad seruitutes. leg.17. pagina 450
hæres agit condictione indebiti.leg. 12.num.1. pagina 604
hæres ambiguam testatoris interpretationem non declarat.§.si plures.nu.1.pag. 420
hæres an conditionem implere possit.§.de uenden do.nu.2.pag. 686
hæres an debeat legatario domus præstare accessum per alias ædes.leg.9.num. 1.pag.451. leg. 26.pag. 457
hæres an pro hærede uel bo.possessor gerat, interrogandus & quando proclamare fit.num.7.8. pagina 233
hæres an quis sit ex testamento, uel ab intest.quando respondere cogatur.§.illud pag. 482
hæres citra dispendiũ alterius,fingitur à die mortis.§.qui.nu.1.pag. 290
hæres cui pignus adiudicatum est, pro qua parte condemnabitur cohæredi.nu.1.7.pag. 477
hæres cum legatarijs quasi contrahit. num.8. pagina 598
hæres de dolo defuncti tenetur, tametsi in defunctum actio competere non potuisset.leg.14.pagina 319
hæres dum speratur posthumus,quartam hæreditatis consequitur, quod tres in dubio esse præsumantur.§.pater.pag. 378
hæres ecclesia construenda, an institui possit.§. si turo.pag. 453
hæres eius qui iurare noluit, non conuenitur, si principalis ante condemnationem decesserit. l.38.nu.7.pag. 572
hæres emolumentum quod percepit ex protocollo, antequam illud tradat legatario, debetur ipsi legatario.§.nihil.nu.5.pag. 187
hæres est dominus rei legatæ, sub conditione. leg. 14.nu.1.pag. 648
hæres & agit & cõuenitur cõdictione indebiti.§. hæredi.pag. 611
hæres ex contractu defuncti, ubi conueniri possit. l.50.§.fed.§.si.pag. 382
hæres ex contumacia testatoris non tenetur. leg. 24.pag. 135
hæres ex culpa defuncti condemnatur, & quando si defunctus possederit.l.43.pag. 432
hæres filij, beneficio eiusdem non fruitur.§. beneficium.pag. 709
hæres fruitur beneficio restitutionis in integrum. l.6.nu.1.cum seq.pag. 300
hæres fruitur effectu sententiæ arbitri, licet de eis mentio facta non sit.l.42.pag. 366
hæres grauari potest,ne in certa maris parte ei piscari liceat.l.14.pag. 450
hæres hæredis T. quando eiusdem hæres dicatur. l.3.nu.1.pag. 401
hæres hæredi quando acquirat.nu.34.pa. 342
hæres hæredem quomodo conueniat. §. proinde. pagina 417
hæres in aliquo actu inter uiuos nuncupatus, quãdo pro hærede habeatur.§.pater.n.3.pag.217
hæres institutus in re certa, habet portionem cohæredis mortui instituti in reliquo, quem testator uiuere putabat.leg.58.nu.2.pag. 632
hæres ius implendi conditionem obtinet. §. si hæredis.nu.1.pag. 363
hæres legatam pecuniam sub conditione, quando mutuare poterit.l.7.nu.3.pag. 509
hæres legatarij,si legatum petat,testamentum approbat.§.si legatario.pag. 401
hæres minoris,in integ.rest.postulat.§.Pomp.pagina 324
hæres negotiorum gestoris, quatenus teneatur. §. hæc.nu.1.pagina 277
hæres neq; tenetur, neque agit ex pacto personali defuncti.l.53.§.de inofficioso.pag. 222
hæres non acquirit seruitutem pecoris pascendi, & aquam appellendi.l.4.pag. 455
hæres non cogitur dotare,sicut defunctus.§.si debitori.nu.1.pag. 830
hæres non efficitur quis beneficio prætoris.§. fed. nu.2.pagina 326
hæres non fruitur compromisso nisi actum sit,effectus autem sententiæ arbitri ad hæredem porrigitur.§.si hæredis.nu.2.pag. 363
hæres non fruitur mandato.l.57.pag. 746
hæres non fruitur societate, tametsi ita pacto conuentum sit,nisi in societate uectigalium.le.60. nu.1.3.pag. 750
hæres non obtinet beneficium defuncti ne conueniatur,ultra quam facere possit.leg.64. nu.5. pagina 751
hæres non potest arguere defunctum mendacij. nu.3.15.pag. 697
hæres non potest personaliter capi, tametsi defunctus potuisset.l.4.nu.1.pag. 145
hæres non præscribit, quod defunctus mala fide possidebat.l.14.pag. 405
hæres non soluens pensionẽ pro parte rei emphyteuticæ, tota res cadit in commissum.§.si unus. nu.2.pag. 686
hæres non tenetur pro contumacia testatoris ante condemnationem decedentis.§.fed.num.4. pagina 297
hæres non tenetur,uel non agit ex pacto personali.§.si quis.pagina 202
hæres ob calumniam defuncti, non tenetur nisi ad simplum.leg.4.num.3.cum leg.seq.pag. 298
hæres pactum simplex testatoris seruare debet. l. 53.§.1.pag. 222
hæres perpetuò tenetur ex dolo defuncti, quatenus ad eum peruenerit.l.27.29.pag. 321
hæres possessoris cum titulo, potest utili conuenire,sicut defunctus poterat directa.§. hæredem. pagina 406
hæres potest habere ratum, quod defuncti nomine gestum est.nu.14.pag. 540
hæres præsumitur in solidum.l.10.pag. 482
hæres quando agat pignoratitia, contra debitorem.nu.9.pagina 478
hæres quando agat,uel conueniatur ex conuentione negatiuè concepta.l.58.§.1.pag. 223
hæres quando & quatenus ex dolo defuncti, uel suo proprio teneatur.l.18.22.pag. 729
hæres quando insolidum uel pro parte, & quando quatenus facere possit conueniatur. leg. 4. pagina 709
hæres quando non utitur exceptione autoris. §. si annua.pagina 720
hæres quando præsumatur scire,uel ignorare.nu. 29.30.pag. 541
hæres quando sit melioris conditionis defuncto. l.20.nu.2.pag. 330
hæres quando teneatur ex delicto defuncti.§. condictio.pag.645.l.9.pag. 646
hæres quando teneatur ob dolum defuncti & contra eum iuretur in litem.nu.21.25.pag. 578
hæres quatenus transmittat hæreditatem in suos. §.in hæredem.nu.1.pag. 311
hæres qui ex hæreditate sibi debitum nõ deducit, repetit.l.45.pag. 629
hæres qui negatur, iudicio famil. excisc. non agit. l.hæc.nu.1.pag. 475
hæres qui semel est,an possit desinere esse hæres.§. sed,pagina 326
hæres restituitur in integrum, ex persona testatoris.l.2.nu.3.pag. 654
hæres repræsentat personam defuncti tantùm pro hæreditaria portione.l.34.nu.2.pag. 213
hæres scriptus & legitimus transigentes super testamento, possunt requirere creditores, ut consentiant transactioni.nu.12.pag. 233
hæres scriptus semper conuenitur,quando est contentio inter legitimum hæredem & scriptum super testamento.nu.2.4.5.11.pag. 233
hæres sequitur forum defuncti,nec potest propriũ priuilegium allegare.l.19.pag. 374
hæres succedens absq; confectione inuentarij,uidetur habere ratum, quod defunctus suo nomine fecerat.§.solutam.nu.1.pag. 688
hæres succedens hæredi indigno,tenetur creditoribus & legatarijs.nu.10.pag. 233
hæres tantùm qui contrà fecit,tenetur,si factũ diuiduum sit.§.si quis.pag. 479
hæres tenetur de dolo & lata culpa,quando iudicium roale in ipsum transfertur.l.52.pag.433
hæres tenetur actione tributaria, quatenus ad eũ peruenit.§.hæc.pag. 708
hæres tenetur ad pœnã testatoris. §. quod autem. nu.1.pag. 127
hæres tenetur ultra hæreditariam portionẽ, quatenus

tenus rei constituendæ facultatem habet,in obligationib.rem restitui.§.hæres.pag. 673
hæres uel hæres eiusdem, quatenus teneatur de uilli.ata à defuncto. §.in hæredem. pag.311.le.19. pagina 311
hæres utitur beneficio restitutionis. §. non.cum le. seq.pag. 330
hæres utitur instantia iudicij.l.14.pag. 246
hæres ut non agat, uel conueniatur ex pacto personali,taxatiua dictio addi debet.l. 23. num.2. pagina 204
hæres utitur iure defuncti.§.nihil.nu.1.pag. 187
hæredis appell.qui teneant.nu.26.pag. 62
hæredis bona non censentur obligata, per generalem obligationem à defuncto factam. le. 29. pagina 815
hæredis in persona,quando uarietur conditio.§.si debitori.nu.2.pag. 830
hæredis pactum, prodest alijs propter ipsum successoribus.§.pater.pag, 217
hæredis putatiui pactum,uero hæredi prodest.le. 61.num.1.pag. 225.leg.3.§.2.pag. 226.le.7. pagina 475
hæredis sui existentia,legata non confirmat.le. 5. nu.2.pag. 602
hæredis sui existentiã tollit, substitutio uulgaris expressa.nu.3 pag. 391
hæredis sui existentiam, uulgaris substitutio non impedit.nu.11.pag. 60
hæredis uicem quando defunctum sepeliens gerere uideatur.nu.1.pag. 491
hæredis unius additione, totum testamentum confirmatur, non tamen desinit uocari hæreditas. nu.32.pag. 541
hæredis unius factum,an alteri prosit.leg.34.pagina 213
hæredis unius factum, omnibus prodest.§.si quis. pagina 389
hæredi condictio furtiua competit. §. tamdiu. nu. 1.pagina 646
hæredi cõsentire uidetur,qui debitori sponte consentit.§.si debitori.pag. 830
hæredi non obijcitur compensatio, de eo quod ad alterum peruenit.l.16.pag. 725
hæredi pactum possessoris neq; prodest, neq; nocet.§.cum possessor.pag. 203
hæredi patris,prodest pactum personale filij. leg. 20.pag. 203
hæredi uiri defuncti cõtra uxorem datur actio de gestis constante matrimonio.l.35.pag. 293
hæredem conuenit is, qui in integrum restituitur. leg.30.pag. 352
hæredem qui falso se esse contendit, conuenitur ut prædo.l.12.nu.2.pag. 405
hærede necessariò instituto, non requiritur apertura tab.nu.4.pag. 540
hæredes diuidunt actionem & instantiam. leg.31. pagina 370
hæredes ex facto unius, insolidum tenentur in actionibus stricti iuris,secus in bo. fid. nu.8.pagina 164
hæredes licet diuidant actiones, non tamen pœnales,uel conditionales.nu.2.6.7.pag. 164
hæredes necessarij sunt, furiosus & infans. leg. 2. nu.1.pag. 645
hæredes non tenentur ex cõtumacia defuncti. nu. 9.pagina 132
hæredes non tenentur ex quasi delicto. leg.15.nu. 1.pag. 373
hæredes officialis mortui debentis salarium, illud debent integrum,&c.nu.7.pag. 105
hæredes plures simul,non separatim agere debẽt. §.quinimò.pag. 417
hæredes plures unius hæreditatis tenentur unum procuratorem constituere.l.49.pag. 479
hæredes quando fruantur priuilegio personali defuncti.nu.2.pag. 46
hæredes qui tenentur ad certam speciem,cum neuter solutione partis liberetur, potest unus soluere partem alterius. §. si ignorantes. num. 2. pagina 740
hæredes tenentur act.neg.gest.§.dum.pag. 290
hæredes tenentur insolidum, quando dolus defuncti purgatur per actionem descendentem ex eo contractu.§.datur.pag. 727
hæredum maiori parti depositum restituendum est.l.14.pag. 728
hæredum quilibet tenetur insolidum, licet sint hæredes ex parte, in obligatione secundaria. §. si ex.pag. 681
hæredibus aduocati mortui,an debeatur salarium totius temporis,uel pro rata.nu.5.pag. 105
hæredibus filijsa.excep.maced.competit.§. quamquam.pag. 710
hæredibus non nocet delictum defuncti,si purgatur per actionem descendentem ex delicto.leg. 10.pag. 480
hæredibus præiudicat sententia contra hæredem lata.§.si ex.nu.2.pag. 393
Hæreditaria res,& ex hæreditate differunt.§.ait. nu.1.pag. 409
Hæreditas accessionibus augetur.§.augent.pagina 413
hæreditas ex testamento,uel ab intest.ad nos pertinet.l.1.pag. 401
hæreditas filio præterito,iure ciuili adiri non potest.l.1.nu.1.pag. 401
hæreditas iacens non repræsentat personam hæredis futuri.§.qui.pag. 290
hæreditas iacens, quando non dicatur domina.le. 3.nu.3.pag. 715
hæreditas impleta conditione,quando adita uideatur.l.1.nu.2.pag. 580
hæreditas iusta dicitur, quæ ab intestato defertur. §.de illo.pag. 747
hæreditas non possidet uerè, sed fingitur possidere.nu.33.pag. 541
hæreditas non potest pro diuiso possideri, corpora sic.l.8.nu.2.pag. 421
hæreditas pendente quæstione falsi,non minuitur. §.diuus.nu.2.pag. 402
hæreditas per seruum ignorãtem se liberum possidetur.nu.27.pag. 541
hæreditas quando aufertur ab hærede scripto,ueluti indigno,successor tenetur legatarijs & creditoribus.nu.10.pag. 233
hæreditatis aditio an inducatur ex nimis aditionis.l.7.nu.1.pag. 389
hæreditatis aditio consistit in animo per extrinseca declarato.nu.6.pag.97.nu.15.pag. 100
hæreditatis aditio,ob futurum posthumum impeditur.l.3.pag. 417
hæreditatis diuidendæ materia. leg.1.cum seq. pagina 475
hæreditatis diuisione facta,inter hæredem scriptũ & legitimum quilibet à creditoribus conuenitur pro hæreditarijs portionibus. leg. 14. nu. 5.pagina 233
hæreditatis & peculij differentia. num. 40. pagina 624
hæreditas monachi nõ adita ob abb. non transmittitur.l.3.nu.2.pag. 645
hæreditatis partis incertæ petitio, propter partis futurum admittitur.§. interdum. & leg.5.pagina 417
hæreditatis petitio datur contra tit. possidentem. §.quid si.pag. 406
hæreditatis petitio, est in rem, habet tamen quasdam præstationes personales.§. petitio.num.1. pag. 413
hæreditatis petitio & rei uẽdicatio, circa fructus differunt.§.item.nu.2.pag. 407
hæreditatis petitionis conclusio. §. is qui. pagina 417
hæreditatis petitionis & rei uendicationis arg. quando procedat.§.sed &.nu.1.2.3.pag. 425
hæreditatis petitionis materia.leg. 1.cum seq. pagina 401
hæreditatis petitioni insunt, quæ post iudicium cœptum contigerint.§.si quis. pa.407.l.44. pagina 415
hæreditatis petitor et possessor,lites speciales proponere non debent.§.si is.pag. 365
hæreditatis possessor,in quo satisdet. §. diuus. nu. 4.pag. 402
hæreditatis uel actionis uenditæ materia.tit.de hæred.pag. 764
hæreditati uenditæ seruitutes insunt, leg. 10. pagina 459
hæreditatem adijsse non uidetur, qui querela agit & obtinuit.l.7.nu.2.pag. 389
hæreditatem augent fructus & aliæ accessiones.§. item.nu.1.pag. 407
hæreditate uendita,quæ transeant actiones.l. 14. nu.1.pag. 742
Hic pronomen est demonstratiuum ad oculum. §. illud.nu.1.pag. 7
Historiographici libri probant.nu.2.pag. 456
Histriones sunt infames. §. remouet. num. 7.pagina 235
Hoc est demonstratiuum.num.18.pag. 713
Homicidium commisisse negans, si conuictus dicat quod ad sui defensionem fecerit,auditur.le. 25.nu.5.pag. 842
Homo expressione nominis proprij indicatur. le. 6.nu.1.pag. 420
hominum gratia omnia sunt cõstituta. leg. 1.nu.1. pagina 49
Hospes hospites recipere tenetur. §. maxima. pagina 368
hospes qui dedit claues cameræ,nõ liberatur à custodia.§.item.nu.1.pag. 369
Hostem decipere priuato licet.§. non. num. 1. pagina 313
Hypotheca cessa,an uideatur cessa personalis.nu. 3.pagina 477
hypothecam qui tacitè habeant.leg.1.cum seq. pagina 817
hypothecæ & pignoris differentia. §. tertij. nu.1. pagina 6
hypothecæ materia.l.1.cum seq.pag. 808
hypothecæ quæ res obligari possint. le.1.cum seq. pagina 817
hypothecaria agens, cum non apparet de prioritate creditoris,uel possessoris,quis obtinere debeat.§.quod dicitur.nu.1.pag. 812
hypothecaria auocat nudam possessionem.le. 66. pagina 836
hypothecaria extinguitur,perempta obligatione principali.l.6.pag. 841

hypothecaria non tollitur,nisi solutione.§.etiam. nu.1.pag. 812
hypothecaria quando extinguatur re perempta. nu.7.pag. 698

I

IDem relatiuum est substantiæ identitatis.nu.2. pagina 177
Ign immisso à familiari,an teneat.§.proculis.pagina 470
Ignorantij currit tempus continuum.l.8.nu.1.3 pagina 242
ignorantem possumus liberare,non ei actionẽ auferre.l.41.pag. 295
Ignorantia excusatur.§.seruj.num.7.pag.118.l.8. nu.1.pag.242.§.notatur pag. 243
ignorantia facti præsumitur in pupillo & minore.l.3.nu.4.pag. 710
ignorantia in facto proprio admittitur, quando agitur de damno uitando.l.32.nu.1.pag. 617
ignorantia iuris quando excuset, quò ad pœnam adulterij.nu.4.5.pag. 644
ignorantia quando puniẽda.l.1.nu.2.pag. 30
ignorantia prodest.l.17.pag. 95
ignorantiam allegare quando liceat. leg. 8.nu. 2. pag. 242
Illatio non fit ex separatis.l.21.nu.2.pag. 330
Immissum in re propria, uel communi propria autoritate tolli potest.l.26.nu.2.pag. 453
Imperator non dicitur ante coronationẽ, sed Rex Ro.nu.15.pag. 2
Imperitia ad ius & factum refertur. leg.15. nu. 2. pag. 122
imperitia culpæ assimilatur.§.Celsus.pag. 785
Imperium merum quibus competat.nu.7.pa. 112
imperium merum quid sit, & quare sic appelletur.nu.6.pag. 112
imperium simpliciter sumptũ,est iurisdictio, quæ officio iudicis nobili expeditur.nu.5.pag. 112
imperij materia.l.3.cum seq.pag.111.cum seq.
imperij maximi est,deportare.nu.9.pag. 113
imperij meri & misti causæ quando & à quibus delegentur.nu.5.pag.101.nu.5.8.9.10.11.cum seq.pag. 102
imperij meri sex gradus.nu.8.pag. 112
imperij misti quæ sunt,non delegãtur.§.sed.p. 230
Impersonalitas quando uitiet stipulationem.§. Labeo.nu.1.2.pag. 543
Impetrãs ut à singulis aliquid mihi detur, cogi nõ potero,ut eisdem soluam. §. quod. num. 3. pagina 127
impetrans ius iniquum,quatenus teneatur.§.hæc. nu.1.pag. 126
Incendia sæpius fiunt culpa habitantium. num. 1. pag. 81
Incendiarius qua pœna plectatur.nu.5.pag. 81
Incertum non est, quod ex alio certificari potest. §.huiusmodi.pag. 759
Inconstantia reprobatur.§.plane.nu.3.pag. 253
Incontinenti dicitur fieri,quod fit antequam partes habeant contractum pro perfecto.num.21. pag. 196
incontinenti quæ fieri dicantur. num. 18. pagina 538
Incorporalia non præscribuntur. leg.14. num.2. pagina 449
Indebitum consideratur etiam ex parte soluentis. §.quamuis.pag. 606
indebitum quid.§.indebitum.pag. 610
indebitum recipiens si non est soluendo, an detur actio contra eum, cui profecit.leg. 49.num.2. pag. 630
indebiti quatuor species.nu.2.pag. 698
Indefinita æquipollet uniuersali, & quando.l.21. nu.1.2.pag. 453
indefinita in statuto æquipollet uniuersali.nu.57. cum seq.pag. 23
indefinita non æquipollet uniuersali, quando resultat prauus intellectus.nu.7.pag. 346
indefinita oratio, quando æquipolleat uniuersali. §.si annua.nu.5.pag. 686
Indicare malefactorem parti quis non cogitur,& quando iudici.§.si tibi.nu.2.3.pag. 596
indicãs qui est particeps criminis, præmium non consequitur.§.si tibi.nu.3.4.pag. 596
Indigni hæreditas, fisco applicatur. §. meminisse. nu.1.pag. 392
Indiuidui partem qui fecit, nihil fecit. leg.4. pagina 142
indiuidua absolui pro parte non possunt.leg. 42. nu.1.pag. 296
indiuidua agi possunt à singulis dominis insolidũ. §.si fundus.pag. 461
Inducere cãcellare & circunducere quatenus differant nu.6.pag. 403
Infamis an suam turpitudinem detegere cogatur. l.1.nu.1.pag. 103
infamis non efficitur quis, si in actionibus contrarijs de fide rupta agatur.§.si ei.pag. 727
infami non defertur iuramentum necessarium.nu. 58.pag. 567
infamis potest esse procurator, non aduocatus. §. hoc.nu.1.pag. 236
infamis quando quis per exautorationem efficiatur.l.2.§.2.nu.2.pag. 238
infamis quando posit esse testis. leg. 2. num. 1. pagina 70
infamis tutor uel curator esse potest. §. deinde.cũ l.seq.pag. 236
Infamia diminuitur,pœna diminuta.nu.11.14. pagina 244
infamia quid,ciusdemq; materia.l.1. cum seq. pagina 237
infamia uitatur si quis soluat ante lit. cõtest.l. 22. nu.5.pag. 247
infamiam ut quis uitet, soluat ante condemnationem.§.cum res.nu.2. pag. 571
Infante nato in naui,penso non debetur.§.si quis. pagina 791
Inficiatio quando faciat crescere condemnationẽ. l.30.nu.8.19.pag. 559
Inimicus quando cogatur dare cautionem,de non offendendo.§.si ea res.nu.1.pag. 382
inimicum capitalem criminalis causa facit. leg. 3. nu.2.pag. 845
Initio inutile,postea non confirmatur.§. si pactus. nu.2.pag. 202
Iniuria an uideatur illata in corpus, si uestibus illata fit.l.1.nu.5.& §.hæc.pag. 473
iniuria æstimatur atrox per iudicem, uel peritos. l.2.nu.3.pag. 168
iniuria illata ab uno ex uniuersitate, an uniuersitas teneatur.l.7.nu.4.pag. 275
iniuria illata à parente,non est iniuria.leg.3.num. 4.pagina 9
iniuria non fit uolenti. leg.11.nu.3.pag. 134
iniuriarum actio,cuilibet offenso competit.§. huius.nu.2.pag. 8
iniuriarum actio non est sublata, si quis dicat sacerdoti,se remittere iniuriam.§.quædam.nu.3. pag. 202
iniuriarũ actio tollitur per pactum ipso iure. nu. 4.pag. 206
iniuriarum tenetur, qui fideiussorem idoneum recusat.§.qui. nu.3.pag. 146
Inquilinus.No.Conductor.
Inquisitio quæ sit permissa. leg. 13. num. 3. pagina 93
Inobedientia.No.Contumacia.
Inspiciendare data, & ignorata ubi sit, act.proscuerb.agitur.l.19.pag. 807
inspiciendam rem accipiens, de casu fortuito non tenetur.§.si cum.pagina 807.& §. si cum.& l.25.pag. 808
Instantia peremptanon datur restitutio, sed de dolo agitur.§.si cuius.pag. 320
Institor constituitur sola patientia. leg. 7. pagina 709
institor obligat dominum utili institoria. leg. 32. pagina 293
institor quis dicatur,deq; eius materia.l 5.num.2. pagina 706
Instituto quando competat querela inofficiosi. §. quarta.nu.1.pag. 391
Instructæ rei appell. quæ ueniant. §. armamentaria pagina 419
Instrumentum amissum uel obliteratum uetustate nõ potest à notario iterũ dari,nisi causa cognita.§.nec.nu.1.2.cum seq.pag. 185
instrumentum carens indictione, uel nomine principis,quam fidem faciat.nu.34.pag. 565
instrumentum confessionatum, habens paratam executionem, de quo intelligatur. §. prætor. nu.2.pag. 144
instrumentum confessionatum, quando compromissum non admittat.l.2.nu.1.pag. 357
instrumentum confessionis mutui, cum promissio ne restituendi non probat.nu.6.pag. 515
instrumentum continens raturas & concellationes licet reddatur suspectum, tamen ex subscriptione scribentis corroboratur. leg. 6. num.1. pag. 175
instrumentum de quo facta est mentio in libello, debet edi ante lit.contest.l.2.pag. 174
instrumentum factum inter duos, an faciat semiplenam probationem pro tertio innominato. nu.32.pag. 565
instrumentum factum in territorio,ex forma statuti,ualet etiam extra territorium. l.7.§.1. num. 8.pag. 58
instrumentum in quo duo erant obligati, si detur alteri,ille uidetur liberatus,& donata actio cõtra alium.§.sed.nu.5.pag. 190
instrumentum liquidum,quomodo exequatur.nu. 8.pag. 172
instrumentum mutui, in quo notarius dicit, dedit & mutuauit, non probatur ſalsum, licet testes deponant, quod tempore contractus non interuenit pecunia:secus si diceret, Dedit & numerauit.nu.22.23.pag. 522
instrumentum non dicitur falsum, sed inualidum, si testes deponant,debitorem habuisse & recepisse,sed statim restituisse.nu.24.pag. 522
instrumentum originale edendum quãdo non potest ferri, iudex delegat idoneum,qui illud uideant,& referant.§.quod si.pag. 175
instrumentum originale quid. numero 2. pagina 184
instrumentum proprium uel commune edi debet cum die & consule.nu.4.5.pag. 173
instrumentum propter uitiosam Grammaticam, non uitiatur.l.8.nu.1.pag. 50
instrumentum publicum dicitur,cui soli creditur, sine alio adminiculo.nu.2.pag. 178

Loci communes

instrumentū publicum scribi potest in tab. lineis, uel in chartis papyraceis. §. sicut. nu. 7. pa. 681
instrum. quando signum notarij exigat. n. 6. pag. 1
instrumentum si in libro rationum reperitur cum die & consule, & relictis chartis non scriptis, reperitur aliud instrumentum sine die: dies apositus in primo instrumento, non intelligitur repetitus in sequenti. n. 6. pag. 176. nu. 18. 19. pagina 180
instrumentum si producitur continens plura capitula, possim acceptare quæ faciunt pro me, & refutare quæ faciunt contra me. §. Titius. n. 4. pagina 730
instrum. ut fiat, quomodo agi possit. nu. 7. pag. 581
instrumenti admicula probātur per instrumenta. §. idem. nu. 2. pag. 847
instrumenti alieni editio, quando fiat cum die & consule. nu. 6. pag. 173
instrumenti amissi tenor probatur per testes peritos. nu. 27. pag. 496
instrumenti conficiendi forma. nu. 5. pag. 148
instrumenti editio quæ sit à notario parti, ad cuius utilitatem pertinet instrumentum, sit cū die & consule. §. huius. nu. 2 pag. 175
instrumenti exemplum factum manu notarij publici, fidem facit. nu. 1. pag. 184
instrumenti & pignoris differentia. §. sed. num. 2. pag. 190
in instrumenti nota dies apposita, in instrumento repetita censetur. nu. 3. pag. 178
instrumenti intitulatio facta in margine, in breuiaturis notarij, quam fidem faciat. nu. 33. pagina 565
instrumenti particula non facit fidem. §. edere. nu. 1. pag. 174
instrumenti particula quando edenda. l. 10. §. edi autem. nu. pag. 188
instrumenti protocolo statur, quando est uarietas inter protocolum & instrumentū datum parti. nu. 3. pag. 184
instrumenti publici requisita substantialia. nu. 6. 7. cum seq. pag. 178. & nu. 23. cum seq. pa. 182
instrumento adijcitur dies, quo celebratur contractus, non quo extenditur. nu. 12. pag. 180
instrumento an sufficiat appositam diem, per relationem ad aliquem actum. nu. 17. pag. 180
instrum. creditur propter loci distatiam, cui alias non crederetur. nu. 42. pag. 566
instrum. dies in fine appositus, an ad præcedentia referatur. nu. 3. pa. 176. nu. 15. pag. 179. & nu. 21. pag. 181
instrumento dies in principio uel medio appositus, in fine repetitus censetur. nu. 2. pa. 176. nu. 14. pag. 179. nu. 19. 20. pag. 181
instrumento dies, uel loca, & similia apposita, an in alio instrumēto, eodem libro conscripto, repetita censeātur. nu. 6. pag. 176. nu. 18. 19. pag. 180. & nu. 24. cum nu. seq. pag. 182
instrumento locus & testes appositi, in sequēti repetiti censentur. nu. 8. pag. 176
instrum. si nō adiectus fuerit dies & consul, quando à notario adijci possit. l. 8. nu. 3. pag. 50
instrumento uenditionis tradito, res tradita uidetur. nu. 8. pag. 224
instrumentum alteri edere, quo iure quis compellatur. nu. 8. pag. 174
instrumentum quod mihi debitori tradidisti, si tibi tradidi, uideor in pristinam obligationē mereponere. §. sed. nu. 6. pag. 190
instrum. reprobandi modus, quando pecunia fuit data, sed postea restituta. nu. 25. cum seq. p. 522
instrumento cancellato quando præsumatur liberatio. §. sed. nu. 4. pag. 190
instrumento reddito, an debitum remissum censeatur. §. sed. nu. 1. 3. pag. 190
instrumēta confecta à notario uili, quam fidem faciant. l. 6. nu. 1. pag. 175
instrumenta eius qui diu se gessit pro notario, an ualeant. nu. 6. pag. 75. nu. 8. pag. 79
instr. de nouo reperta, possunt produci post conclusionem in causa. nu. 2. 3. 4. pag. 562
instru. guarentigiata, habent uim diffinitiuæ sentētiæ, & habēt executionē paratā. n. 7. p. 528
instrumenta plura si de una re facta sint, & unum sit redditum, uidetur facta liberatio debiti. §. sed. nu. 7. pag. 190
instrumenta quæ habeāt executionem paratam. §. notandum. nu. 3. pag. 469
instrum. quando habent executionem paratam, utrum habeatur ratio æstimationis à tempore moræ. nu. 11. pag. 673
instrumētorū appell. nō cōrinētur acta. n. 2. p. 173
instrumentorum clausulæ secundum usum attendendæ sunt. §. si creditor. nu. 2. pag. 693
instrumentorum libri initio annus appositus, in sequentibus repetitus censetur. nu. 4. pa. 178
instrumenta duo habens, diuersis temporibus de eodem facta, ex utraq; dicitur posidere. nu. 12. pagina 519
instrumenta non exhibens, contra eum iuratur in litem. l. 10. p. 49 580
instrumenta petens sibi edi, quo iure quis petat. l. 9. nu. 3. pag. 186
instrumentis si non posit obijci exceptio doli, metus, uel turpitudinis, repeti tamen poterit. nu. 4. pag. 597
Insultans & uulnerans, punitur tantùm de uulnere. l. 32. nu. 2. pag. 470
Insultum quis facere dicatur. l. 1. nu. 1, 13. pa. 468
Integra res quando esse non dicatur. nu. 11. p. 224
integram rem præparatoria non impediunt. le. 5. nu. 2. pag. 583
Intercedendi uerbum, omnem obligationem comprehendit. §. omnis. pag. 722
Intercessio, officium est. §. si filiusfu. nu. 3. pa. 715
Interdictū locum habet, quando est contentio inter duos de re tertij. §. per hanc. nu. 3. pag. 419
interdictum Saluianum directum competit pro rebus coloni, utile pro reb. inquilini. nu. 6. p. 688
interdictum Saluianū est adipiscēdæ. n. 5. pa. 688
interdictum unde ui, non cōcurrit cum actione de dolo. l. 41. nu. 2. pag. 322
interdicto agens, ne uis fiat ei, sustinet partes defensoris. §. si procuratori. nu. 1. pag. 265
interdicto retinendæ poss. agenti, quando obstet exceptio dominij, & quid in interdicto recuperandæ, uel adipiscendæ. l. 37. nu. 3. pag. 380
interdicto uti possidetis utili, an agi possit pro possessione seruitutis turbata. §. aristo. n. 2. p. 463
Interesse an habeatur ratio à tempore moræ, uel contractus, uel lit. contest. nu. 1. 4. 5. 6. 9. cum seq. pag. 527
interesse an locum habeat in ratione lucri cessantis. §. nunc. nu. 2. pag. 657
interesse contra dolosum æstimatur secundum iuramentum in litem. l. 64. pag. 384
interesse contra eum qui est in culpa, qualiter probetur. l. 2. 3. pag. 575
interesse communis & singularis differentia. leg. 14. nu. 2. 4. pag. 774
interesse extra rem quando habeatur ratio. leg. 3. nu. 3 pag. 575
interesse faciendi quando cessat, recurrimus ad cō dict. ob causam. l. 7. pag. 806
interesse illius non uidetur, qui exceptione tutus est. §. si reus. pag. 157
interesse initio inspicitur. §. is. pag. 186
ad interesse totale quando ob maleficium agatur. §. colonus. pag. 792
interesse intrinsecum esse dicitur damnū quod patitur dominus, propter delictum serui. §. ijs. pagina 489
interesse non petitur, quando ex post facto, interesse desinit & cessat damnum de præterito. nu. 2. pag. 165
interesse particulare, de interesse totali deducitur. §. & nu. 4. pag. 772
interesse petitur propter moram non faciendi. §. si domus. pag. 791
interesse petere ab initio quando sufficiat. l. 12. nu. 1. pag. 167
interesse principale quo iure accedat. n. 11. p. 767
interesse probatur per iuramentum. §. docere. nu. 3. pagina 143
interesse quando duplum excedat. l. 6. pag. 835
interesse quādo petitur, non est necesse petere certam quantitatem. nu. 31. pag. 512
interesse quando sorte soluta peti possit. nu. 3. pagina 662
interesse quatenus ueniat, si conuenta non seruentur. §. si ergo. nu. 2. pag. 806
interesse ratione personæ creditoris dicitur singulare. nu. 2. pag. 766
interesse rei commodatæ, qua actione petatur. §. si reddita. nu. 2. pag. 670
interesse triplex. nu. 3. pag. 766
Interfectus dicitur quis eo tempore, quo est uulneratus. l. 52. nu. 2. pag. 472
Interpellatio unica sufficit, ad sibi ius quærēdum, uel constituendum quem in mora. leg. 32. nu. 1. pagina 841
Interpretatio, quando ad iudicem pertineat. l. 10. nu. 3. pag. 33
Interpretatio quando latè, quando latius, uel latissimè fiat. nu. 1. pag. 47
Interrogari an quis possideat, ante litem contest. uel post potest. nu. 1. pag. 429
interrogari pars non potest super iure, secus est in teste. nu. 13. pag. 496
interrogari quis non debet super eo quod iam decisum est. §. si pater. nu. 3. pag. 557
Interrogatus de duob. potest simul in diuersis orationibus respondere. §. si filiusfa. nu. 1. pa. 715
interrogatus de duobus, si uni respondit affirmatiuè, uidetur alteri negatiuè respōdere. §. sed. nu. 1. pag. 326
interrogatus de re continente delictum suum, non tenetur respondere. nu. 2. pag. 429
interrogatus qui semel respondit, an iterum interrogari possit. l. 12. nu. 4. pag. 405
interrogatoria incongrua possunt per iudicē moderari. nu. 9. pag. 495
interrogatoriæ actiones, quæ iudicis officio fieri dicantur. nu. 3. pag. 485
Interrogatio eorum quæ decisa sunt, non admittitur. nu. 1. pag. 552
interrogationi per quam periurij detegitur, quis respondere non cogitur. §. si pater. n. 2. p. 557
interrogationes & positiones quomodo differāt. nu. 11. pag. 487
interrogationes quando & quomodo faciendæ, deq; eius materia. l. 1. cum seq. pag. 481
interrogationes quæ libellum non exigant. nu. 4. pag. 485

Digesti Veteris.

pag. 485
Interusurium medij temporis incertum est. num. 36. pag. 513
Intra comprehendit terminum cui apponitur. le. omnia. nu. 2. pag. 72
Inuenta in re empta, cuius sint. l. 68. pag. 435
Inuentarium omissione alicuius rei uitiatur. §. itē. nu. 6. pag. 73
inuentario adiecta clausula, si aliqua apponenda non apposuerit, & quid operetur. §. item. nu. 4. 8. pag. 73
Inuitum possumus liberare, non actionem ei auferre. l. 41. pag. 295
Inuocatio diuini numinis, operis initio facienda. num. 1. pag. 1
Item repetit. l. 3. nu. 1. pag. 54
Iterum pro sæpius sumitur. §. hæc. pag. 186
Itineris seruitutem habens per claustrum meum, nocte ianuā claudere permittitur. l. 15. p. 459
itinera à ciuitatibus securè tenenda sunt, aliàs tenetur. l. 1. pag. 473
Iubere & scire differunt. l. 17. pag. 474
Iudæus non potest esse tutor Christiani. tit. de iust. nu. 2. pag. 7
iudæus qui iurauit per Christum, iusiurandum seruare cogitur. nu. 3. pag. 1
iudæis non est deferendum iuramentum per euangelia, nec per Christum. §. iurari. nu. 1. pa. 545
Iudex acta facta die feriata, eadē die reuocare potest. nu. 7. pag. 141
iudex ad egregias personas mittit ad officialē, pro iuramento. l. 15. nu. 1. pag. 554
iudex adesse debet examinationi testium. leg. 22. nu. 1. pag. 850
iudex ad instantiam unius patris non datur. l. 47. pagina 381
iudex ad quem debet condemnare, uel pronuncia re restituendum, quando prima sentētia est absolutoria. nu. 6. pag. 335
iudex agit pro collegio, quando caput non habet. l. 3. nu. 1. 3. pag. 273
iudex an de exceptione suspicionis deq; principali causa cognoscat. nu. 20. pag. 140
iudex an nihilominus teneatur, si non fuerit appellatum. §. competit. nu. 1. l. 8. 10. pag. 490
iudex antecessoris sui dilationes perficere, non sua peraddere tenetur. l. 55. pag. 383
iudex appellat ad quem sentētiam exequitur. l. 6. nu. 8. pagina 240
iudex appell. de causa nullitatis cognoscit. le. 42. pagina 479
iudex appell. exequitur sententiā, quam ipse confirmauit. §. qui. nu. 3. pag. 217
iudex appell. potest sententiam confirmare ex noua causa. l. 7. nu. 2. pag. 709
iudex à quo, sententiam exequitur, quando sententia remaneat firma, propter cursum fatalium, uel aliter. §. qui. nu. 3. pag. 217
iudex causa cognita, imponit pœnam corporalē, pro pecuniaria. nu. 1. pag. 244
iudex causa cognita potest augere, uel minuere pœnam, & sic non erit conformis libello. n. 9. pagina 224
iudex causæ principalis, succedens iudici appell. an de ea cognoscere possit. l. 22. nu. 4. pa. 399
iudex cogere potest reum deponere. l. 73. num. 4. pagina 271
iudex cogere potest subditos ad pacem cōponendam. l. 13. nu. 4. pag. 93
iudex cogit arbitrum sententiam ferre. leg. 22. pagina 361
iudex cogit ius reale, uel personale iterū constitui si pendente iudicio amissum sit. §. sed. num. 2. pagina 462
iudex coniunctus, inter cōiunctos pari gradu, quis potest esse, secus si dispari. nu. 5. pa. 119
iudex cuius iurisdictio ad certam quantitatem limitatur, est competēs, si ex maiori summa, usq; ad quantitatem, suæ iurisdictioni competentē, petatur. §. quoties. pag. 123
iudex dat tutorem pupillo non habenti. l. 3. nu. 4. pag. 273
iudex de delicto per eius familiam commisso, quādo cognoscere possit. nu. 5. pag. 94
iudex de iniuria sibi illata non cognoscit. num. 4. pagina 94
iudex delegatus. No. Delegatus.
iudex delegatus in una causa, de alia cognoscere potest. l. illud. pag. 128
iudex delegatus non delegat. l. 5. pag. 103
iudex delegatus per litis contestationem, non efficitur dominus litis. l. 73. nu. 3. pag. 271
iudex delegatus quando citat, debet copiam sui rescripti in citatione inserere, & ipse cognoscit de surreptione. nu. 6. pag. 137
iudex delegatus quando multare possit. nu. 6. pagina 128
iudex delegatus qui fuit aduocatus in causa, dicitur suspectus. l. 17. pag. 122
iudex de lite inter suos familiares, cognoscere potest. nu. 6. pag. 94
iudex de re alterius territorij inter suos subditos ius dicere potest. l. 20. nu. 1. pag. 123
iudex diuersarum causarum quando quis existat. l. si inter. pag. 489
iudex elegit arbitros, & arbitri coguntur eligere tertium. §. principaliter. nu. 1. pag. 360
iudex exercet officium suum tametsi non petatur. §. obseruare. nu. 1. pag. 88
iudex ex officio cogit successores, defunctum sepelire. l. 50. nu. 1. pag. 479
iudex ex officio debet perquirere de innocentia eius inquisiti. l. 33. §. 1. nu. 4. pag. 255
iudex ex officio in illis supplet etiam ex se, quæ iurisdictioni obstaculo essent. nu. 4. pag. 403
iudex ex officio infamē repellit tametsi non oppo natur. l. 1. nu. 1. pag. 103
iudex ex officio potest de consuetudine inquirere. l. 4. nu. 3. pag. 848
iudex ex officio potest differre quæstionē libertatis, ne fiat præiudicium testamento. n. 3. p. 403
iudex ex officio repellit procuratorē inhabilem. §. ueterani. nu. 3. pag. 250
iudex ex suo arbitrio taxat expensas. nu. 8. p. 132
iudex extra prouinciam non habet iurisdictionē. l. præses. nu. 2. pag. 91
iudex filiusfa. per imperitiam iudicās, tenetur quatenus est in peculio. l. 15. nu. 2. 3. pag. 373
iudex formet pactum, quando inter partes dissensus est. §. si de. nu. 1. pag. 571
iudex habens iurisdictionem ab inferiore à principe, illam non exercet extra territorium. l. 1. nu. 1. pagina 82
iudex in alio quàm petitum sit, condemnare non potest. nu. 7. 9. pag. 244
iudex incompetens an condemnet in expensis. le. 79. nu. 5. pag. 387
iudex incōpetens si procedat contra contumacē, gesta possunt pronunciari nulla. nu. 8. pag. 137
iudex in ijs in quibus aspectus ex cursu temporis mutatur, debet ex aspectu pronūciare, ut in futurum fidem faciat. nu. 18. pag. 340
iudex initio officij potest præscribere pœnam delinquenti. nu. 11. pag. 17
iudex in probationib. negligens, quomodo teneatur. §. cum autem. nu. 1. pag. 188
iudex in quacunq; parte iudicij, etiam post conclusionem in causa, interrogat partem, & positiones facit ex officio. nu. 7. pag. 486
iudex in re mobili mutato decreto, & præcedēte cōtumacia rei, & causæ cognitione requisita, in ij. decreto potest transferre ius plenum, quò ad causam noxalem damni infecti, & quando infecti, & quando agitur ad præstationem aliquam. §. si absens. nu. 3. pag. 155
iudex in sententia absolutoria, potest imponere actori silentium. §. si arbiter. nu. 4. pag. 362
iudex interlocutoriam latam super dilatoria, post lit. contest. reuocare poterit, & acta facta non peribunt. nu. 7. pag. 140
iudex iudicat secundū conscientiā. l. 33. n. 1. pa. 333
iudex iuramentum in litem defert. §. deferre. cum seq. pag. 576
iudex iuramentum præstitum an sequi cogatur. §. iurare. nu. 3. pag. 576
iudex libellum malè conceptum ex officio lacerare debet. l. 1. nu. 2. pag. 193
iudex maior cogit minorem, non maiorem, uel parem. §. tractemus. pag. 358
iudex maior minoribus consulentibus de iure respondet. §. iudicib. pag. 388
iudex maleficiorum ciuiliter cognoscere potest. §. si dicantur. pag. 475
iudex maleficiorum non cognoscit de causis ciuilibus. §. latrunculator. pag. 384
iudex multam impositam, ob inopiam minuit. nu. 14. pag. 129
iudex neq; citare, neq; indicare extra territoriū potest. l. præfectus. pag. 74
iudex nimium seuerus, potest ab officio remoueri. l. 1. nu. 4. pag. 53
iudex non plus condemnat alium quàm sit petitū, nisi ex causa necessit. tis. nu. 14. pag. 528
iudex non cognoscit, an sua sit iurisdictio, quando sentiret aliquod commodum. l. 5. nu. 1. pag. 372
iudex non constituitur, consensu priuatorum. leg. 81. pagina 388
iudex non debet admittere articulum impertinentem. nu. 1. pag. 552
iudex non potest cogere partes ad transigendum, neq; cōpromittendū, neq; ad pacem faciendā, nisi pro Reip. tranquillitate. §. quæ iussu. nu. 2. pagina 241
iudex non potest, etiā quando constat de confessione debitoris, ipsum debitorē absentem & non citatum condemnare. nu. 3. pag. 86
iudex non potest se intromittere de delicto, quod extra territoriū cōmissū est. §. cū. nu. 6. 7. p. 73
iudex non tenetur de facto familiæ, nisi deliquerit in officio. l. 7. nu. 1. pag. 369
iudex non tenetur deferre iuramētum necessariū, quando est plenè probatum. nu. 59. pag. 563
iudex ob necessitatē alienare pōt. l. 27. n. 6. p. 292
iudex ordinarius, in causa delegata, uice delegantis fungitur. l. 3. pag. 103
iudex ordinarius potest delegare causam cœptam coram eo. l. 30. nu. 2. pag. 378
iudex ordinarius qui propter absentiā delegauit, si reuersus est, iurisdictio delegati statim expirat, & ad eum reuertitur. nu. 14. pag. 102
iudex ordinarius, uel delegatus, an recusari possit. nu. 4. pag. 119
iudex per actionem in factum, & etiam ex suo officio,

ficio, potest multã imponere. l. 1. nu. 9. pag. 128
iudex per inquisitionem procedere potest, quando accusator excusatur à præsumpta calumnia. l. 4. §. 1. nu. 5. pagina 239
iudex petit legata ad pias causas etiam nemine petente. §. obseruare. nu. 1. 2. pag. 88
iudex plures discordantes inter se, inuitos & cum ipsorum incommodo conciliat. leg. 28. num. 1. pagina 457
iudex pœnam præcepto appositam augere, uel minuere potest. nu. 11. pag. 129
iudex potest alienam iurisdictionẽ defendere, & pro sua defendẽda, brachiũ alterius iudicis implorare. nu. 8. pag. 128
iudex potest creare actorem, seu curatorem bon. ciuitatis. l, 27. nu. 1. pag. 292
iudex potest committere nuncio, ut causam dirimat. l. 82. pag. 388
iudex potest concedere licentiam timenti offendi, ut secum comites ducat. nu. 8. pag. 92
iudex potest non adhibere fidem testi. l. 21. num. 3. pagina 246
iudex potest restituere contra sententiam suam, & prædecessoris sui. l. 43. pag. 337
iudex potest statuere certum tempus ad agendum. nu. 8. pag. 404
iudex potest terminare ea, quæ post cœptum iudicium deducta sunt. §. si quocũq;. nu. 2. p. 282
iudex principalis causæ, est iudex in causa reuocationis, ad arbitrium boni uiri. nu. 19. pa. 754
iudex principaliter adiri potest, ut pronunciet sua per ætate. l. 2. nu. 1. pag. 168
iudex procedẽdo ad ulteriora opposita exceptione declinatoria, quando uideatur pronunciare se competentem. nu. 9. pag. 140
iudex pro fructibus qui percipiuntur lite pendente, potest in condemnatione sibi reseruare declarationem. nu. 9. pag. 429
iudex propter aduentum maioris iudicis, iurisdictionem non amittit. l. 16. nu. 2. 3. pag. 90
iudex pronunciare debet super emergentibus. nu. 5. pag. 325
iudex punit etiam extraneos, suam iurisdictionem impedientes. nu. 6. pag. 130
iudex qualiter condemnabit in expensis, quando ius intentatum superuenit, iudicio pendente. §. qui. nu. 2. pag. 687
iudex qualiter exercebit eius officium, imponendo pœnam. nu. 10. pag. 129
iudex quando ad credulitatem inducatur. nu, 16. 19. 23. pag. 563
iudex quando ex officio suo supplere possit. num. 20. 21. pag. 209
iudex quando interponit decretum super re minoris, non est necesse quod taxet precium. nu. 6. pagina 325
iudex quãdo multam imposita remittat. §. si quis. pagina 140
iudex quando non sentit cõmodum, cognoscit, an sua sit iurisdictio, nisi obstet consuetudo. num. 3. pagina 137
iudex quando posit facere acta iudiciaria, diuersis in locis. l. 30. nu. 1. pag. 378
iudex quando supplere possit, etiam super facto. nu. 9. pag. 486
iudex quẽ interrogare potest, an sit infamis, & an respondere teneatur. l. 1. nu. 1. pag. 103
iudex qui cognoscit de crimine ciuiliter, eo comperto potest ex officio suo punire criminaliter. l. 51. nu. 1. pag. 299
iudex qui malè iudicauit, pendente appell. conuentu, causa cognita. l. 10. §. prætor. nu. 12. pa. 133
iudex qui malè iudicauit, punitur. l. 8. 10. pa. 490
iudex qui non admittit exceptiones, quãdo uidetur grauare partem. l. 3. nu. 2. pag. 299
iudex non condemnat uictum uictori in expensis, uel in fructuum restitutione, quomodo teneatur. §. iudex. nu. 1. 2. pag. 380
iudex qui nõ potest cognoscere de maleficio commisso à sex mensibus retro: an poterit cognoscere de maleficio commisso habente causam permanentem. §. in populoribus. nu. 4. pag. 560
iudex qui per imperitiam malè iudicauit, tempore syndicatus non potest partẽ repellere, quod non appellauit. l. 4. nu. 3. pag. 355
iudex qui pronunciauit super competentia, uel in cõpetentia, an posit illam reuocare. n. 5. p. 139
iudex qui ultimo mense officij sui, absoluere nõ potest, potest pronunciare absoluendum. l. solent. nu. 2. pag. 83
iudex quomodo formet sententiam, quando de expensis discutitur ante sententiam. nu. 17. p. 431
iudex repetit testem obscurè loquẽtem ex officio. l. 23. nu. 2. pag. 850
iudex rescripto iudicis quando iudicare non cogitur. l. 8. pag. 93
iudex secularis, ex sententia iudicis ecclesiastici, hæreticum pronũciantis executionem facere non debet. l. 12. nu. 5. pag. 121
iudex secularis quando posit incidẽter cognoscere de causa spirituali, matrimoniali, uel usuraria. nu. 4. pag. 110
iudex secundum allegata & probata iudicare debet. l. 6. §. 1. pag. 91
iudex sententiam ubiq; de partium consensu ferre potest. nu. 6. pag. 30
iudex si cõdemnet secundum consilium, an ualeat condemnatio. l. 9. nu. 3. pag. 764
iudex si coram quo causa mota est infirmatur, an poterit coram alio agitari. l. 1. nu. 3. pag. 71
iudex si præcepit responderi positionibus, saluo iure impertinentium, & non admittendarum, post responsionem poterit disputari, an debuerit responderi, uel non. nu. 11. pag. 552
iudex subditum de delicto per eum extra prouinciam commisso, punire potest. l. præses. nu. 4. pagina 91
iudex substitutus in locũ iudicis absentis, uel mortui, dicitur ordinarius, non delegatus. nu. 6. pagina 102. & cognoscit de causis meri imperij. nu. 15. pag. 102
iudex succedens litigatori, desinit esse iudex. leg. 17. pag. 373
iudex summatim cognoscit, an petitio sit imperti-nens. §. illud. nu. 2. pag. 482
iudex super incõpetentia allegata ratione suæ personæ, uel quando de re spirituali agitur, non cognoscit. nu. 4. 5. pag. 137
iudex taxat antequam deferatur iuramentum in litem. nu. 24. pag. 578
iudex taxat quantitatem iuramenti. §. iurare. nu. 2. pag. 576
iudex uerba ambigua contrahentium interpretatur. nu. 6. pag. 216
iudex ut multare possit, quæ requirantur. §. item. nu. 1. pag. 141
iudicis arbitratu quando aliquid faciẽdum est, intelligitur, causa cognita. §. uult. nu. 1. pa. 229
iudicis arbitrium durat, re perempta. nu. 3. p. 309
iudicis boni est, lites dirimere. l. 21. nu. 2. pag. 526
iudicis consensus ubi requiritur, in dubio intelligi

iudicis præceptum, ob pœnæ incertitudinem non uitiatur. nu. 12. pag. 129
iudicis prioris iurisdictio non mutatur, tametsi litigantes statum mutauerint. leg. 19. nu. 3. p. 123
iudicis successori, prioris iudicij acta committuntur. §. ex facto. nu. 2. pag. 328
iudici datum ut ferat sententiã iustam pro se, quando repeti possit. l. 1. nu. 1. pag. 595
iudici delegato illa causa suspicionis non opponitur, quæ iudici deleganti opponi poterat. l. 17. nu. 2. pag. 122
iudici non parendo, quando in litem iuretur. nu. 16. pagina 578
iudici non parere circa restitutionem rei, uel facere quò minus parere possit, idem est. nu. 15. pagina 577
iudicem corrumpens, causam amittit. §. sed. nu. 1. 3. 4. pag. 297
iudicem deiegare, est iurisdictionis. num. 8. p. 108
iudicem quando æquitas mouere debeat. l. 22. pagina 484
iudices chartularij nullam habent iurisdictionem, nisi inter cognoscentes. nu. 7. pag. 372
iudices maiores sunt illustres, uel spectabiles. num. 10. pagina 17
iudices statuta facere possunt, pro tempore eorum officij. l. 1. nu. 1. pag. 124
iudicum unus, alium cogere non potest. §. si duobus. nu. 4. pag. 266
Iudicare in causa propria potest, qui superiorem non recognoscit. l. 14. nu. 1. pag. 121
iudicare quid sit. nu. 2. pag. 107
iudicatum solui stipulatio, quæ contineat. num. 7. pagina 151
iudicatum solui stipulatio, quando committatur. l. 27. §. 1. pag. 253
Iudicium agitatũ à procuratore reuocato per domini mortem, non ualet. leg. 65. num. 6. pagina 269
Iudicium agitatum nomine mortui, qui uiuere putabatur quatenus ualeat. §. cum absentem. pagina 386
iudicium constat actore & reo. l. 62. pag. 384
iudicium criminale non concurrit cum ciuili. leg. si ab. nu. 2. pag. 299
iudicium inter dominum & seruum quando consistat. l. 53. pag. 383
iudicium irritatur, si deuenit ad eum casum, à quo incipere non potest. l. 11. pag. 373
iudicium nullum est, quacunq; parte iudicij detegatur seruus. §. cum posteà. pag. 381
iudicium non mutatur, iudicis mutatione. le. 76. pag. 387
iudicium non mutatur propter falsam demonstrationem rei petitæ. l. cum. pag. 420
iudicium non remoratur priuilegium fori, quod tandem superuenit. l. 7. pag. 373
iudicium per falsam demonstrationem non uitiatur. l. 80. pag. 388
iudicium procedit, si causa & conclusio in libello aptè apponantur, licet actio ineptè proposita sit. nu. 19. pag. 172
iudicium procedit, si in libello proponantur duæ actiones, quæ electione tolluntur, si non opponantur. l. quæsitum. pag. 721
iudicium qualiter intelligatur cœptum, ut ibi fini ri debeat. l. 30. nu. 3. pag. 378
iudicium quando ex parte iudicis soluatur. le. 58. pagina 383
iudicium quando faciat semiplenam probationẽ. nu. 47. pag. 566
iudicium sine citatione non procedit, nisi pars ultro sistat. l. 1. nu. 1. pag. 132
iudicium suscepisse quando quis dicatur. l. 52. pagina 382
iudicium uniuersale & generale quomodo differant. nu. 9. pag. 172
iudicium uniuersale propter particulare non differtur. l. 52. pag. 416
iudicij cœpti coram uno iudice exceptio, quando opponi possit, & per quem. nu. 4. pag. 378
iudicij instantia trãsit in singularem successorem, ex necessitate. l. 48. pag. 479
iudicij ordo, quando per partes remitti possit. nu. 10. pag. 753
iudicij præposterationis exceptio, si non opponatur, iudicium tenet. §. si cõmuni. nu. 2. pa. 833
iudicij transferendi modus, quod procurator cedat domino ius instantiæ. l. 24. nu. 4. pa. 252
iudicij translatio ante litem cõtestatam, potest sola domini uoluntate fieri. le. 27. §. 1. num. 1. pagina 253
iudicio cœpto, actor ius suum commutare non potest. l. 18. nu. 2. 3. 4. pag. 423
iudicio inest ius intentatum, quod superuenit pendente iudicio, ex causa de præterito. §. qui ante. nu. 1. pag. 687
iudicio pendente actio superueniens ex causa de præterito, prodest actori ad condemnationem. l. 17. pag. 742
iudicio quæ insint. l. 61. nu. 1. pag. 384
iudicio quæ postea accidunt, an insint. leg. 23. pagina 376
iudicio res terminata, quando in alio iudicio refricari possit. nu. 10. pag. 635
iudicio sistit quis alieno nomine, quatuor modis. §. si quis. nu. 1. pag. 241
iudicio uniuersali insunt ea, quæ quis post lit. contest. possidere cœperit. l. 4. pag. 401
iudicium impediũt ea, quæ post lit. contest. superuenerunt. nu. 8. pag. 648
iudicia duo uniuersalia, respectu eiusdem, concurrere possunt. §. proinde. nu. 1. pag. 417
iudicia & stipulationes æquiparantur. nu. 16. pagina 718
iudicia quando imulcem se impediant. num. 12. 13. 14. 15. pag. 404
iudicia sunt quasi contractus, & in quibus differant. §. idem. nu. 3. 8. 16. pag. 716
Iuramentum calumniæ non excusat ab expensis. l. 79. nu. 4. pag. 387
iuramentum contra utilitatem publicam non seruatur. §. filiasa. pag. 204
iuramentum ex leui præsumptione non defertur. §. si quis. nu. 2. pag. 323
iuramentum factum de non reuocando testamentum, non ualet. §. idem. nu. 3. pag. 750
iuramentum in ciuilibus facit plenam probationem, in criminalibus semiplenam. leg 11. nu. 5. pagina 580
iuramentum in litem affectionis, non defertur nisi ob dolum commissum in non parendo iudici præcipienti rem restituere. nu. 5. pag. 672
iuramentum in litem defertur cõtra dolosum, pro interesse. l. 64. pag. 384
iuramentũ in litem defertur in actione cõfessoria & negatoria. l. 7. nu. 2. pag. 462
iuramentũ in litem, defertur propter dolum, qui committitur in nõ restituendo. §. restituere. nu. 1. pag. 409
iuramentum in litem defertur, quando quis iudici non paret. §. sed. pag. 475
iuramentum in litem duplex, affectionis & ueritatis. nu. 4. pag. 672
iuramentum in litem est affectionis. l. 1. num. 2. pagina 354
iuramentum in litem non datur contra debitorẽ pignus non restituentem. §. si res. pag. 815
iuramentum in litem non plus defert, quàm debitum sit. nu. 5. pag. 813
iuramentum in litem quatenus deferẽdum. nu. 18. pagina 578
iuramentum interpositum super generali renunciatione, refertur ad casus, ad quos refertur renunciatio. §. quæsitum. nu. 4. pag. 161
iuramentum necessarium in quib. causis locum habeat & quib. defertur. nu. 52. cum seq. pa. 566
iuramento non firmatur contractus prohibitus propter publicam utilitatem. §. si pacifcar. n. 1. pag. 199
iuramentum præstare non cogitur, qui defendere non tenetur. §. ex quibus. pag. 378
iuramentum ueritatis in litem præstatur propter dolum commissum antè sententiam, quandoq; propter difficultatẽ probationis. nu. 6. p. 672
iuramenti in litem materia. l. 1. cum seq. pag. 574
iuramẽto censetur esse excepta autoritas legis, uel superioris. l. qui. pag. 154
iuramento si adijciatur, plurisue, an uitietur. le. 9. nu. 3. pag. 579
Iurans rem ualere centum, non est periurus, si res ualeat plus. l. 9. nu. 1. pag. 579
Iuratur in litem contra eximentẽ calumniosẽ uocatum, ad aliud interesse extra ius. §. item. nu. 2. §. in eum. nu. 1. 3. pag. 143
iuratur in litem contra non restituentem. §. in uendicatione. nu. 4. pag. 813
iuratur in litem contra possessorem, qui dolo malo desijt possidere. §. perinde. pag. 418
iuratur in litem in iudicijs contrarijs, quando agitur de fide rupta. §. si post. nu. 3. pag. 693
iuratur in litem quando agitur officio iudicis. le. 7. nu. 4. pag. 462
Iurisdictio acquiritur ignoranti. l. 39. num. 2. pagina 380
iurisdictio an cohæreat territorio, & posit esse sine territorio, & territorium sine iurisdictione. nu. 15. 16. pag. 109
iurisdictio delegata, tripliciter cõsideratur. nu. 5. pagina 78
iurisdictio & dominium æquiparantur. leg. 20. pagina 52
iurisdictio iudicis potest prorogari consensu partium. §. iudex. pag. 386
iurisdictio iudicis quomodo prorogetur, deq; eius materia. l. 1. cum seq. pag. 369
iurisdictio longo tempore non amittitur. leg. 19. pagina 456
iurisdictio quæ personæ debetur, præscribi potest. l. 13. nu. 2. pag. 439
iurisdictio quando prorogata censeatur. l. 18. nu. 2. 3. pagina 123
iurisdictio quatenus præscribatur. §. in uectigalib. nu. 1. pag. 439
iurisdictio quid continet. nu. 4. pag. 112
iurisdictio quid & unde dicta. nu. 2. 3. pag. 112
iurisdictio si ex usu probetur, ultra usum non producitur. nu. 11. pag. 839
iurisdictionis defendendæ remedia. num. 7. pagina 128
iurisdictionis definitio. nu. 3. pag. 107
iurisdictionis prorogatio non ualet, nisi expresse appareat de consensu actoris & rei. l. 15. nu. 5. pag. 122

Loci communes

pagina 122
iurisdictionem delegatam quis concedit. num. 10. pagina 116
iurisdictionem iudicis declinantis pœna, etiam in mandantem locum habet. §. si procurator. n. 1. pag. 126
iurisdictionem ordinariam qui dare possint. num. 9. pagina 116
iurisdictionem perpetuam habens, legem perpetuam edere potest. l. 1. nu. 1. pag. 124
iurisdictione concessa, an de ordinaria, uel delegata censeatur. nu. 8. pag. 116
iurisdictione cõcessa delegato, uel ordinario, quãdo uideantur concessa ea, quæ sunt maioris iurisdictionis. nu. 3. pag. 110
Ius gent. duplex, & qualiter intelligatur, quod seruis quò ad ius ciuile, pro nihilo reputetur. nu. 10. pag. 13. l. 64. nu. 2. pag. 640
ius iniquum quomodo obtineatur. §. si quis. nu. 2. pagina 125
ius plura significata habet. l. 11. nu. 1. pag. 30
ius post xij. tab. dicitur nouum. l. 3. nu. 4. pa. 401
ius priuatum & naturale differunt. §. huius. nu. 3. pagina 8
ius pub. qualiter consistat in sacris. §. huius. nu. 2. pagina 8
ius publicum quando pacto contrahentium mutari possit. l. 39. pag. 215
ius quando alicui reddendum non est, intelligitur, quod de delicto in eum commisso non procedatur, neq; per accusationem, neq; per inquisitionem. §. quod. pag. 490
iuris ignorantia quando & quõ excusет à fructib. §. scire. nu. 5. pag. 410
iure ipso & ipso facto, æquiparantur. l. 1. nu. 7. pagina 237
iura naturalia, licet non possint mutari, possunt tamen transferri de uno ad alium. nu. 18. p. 622
iura ubi docenda. §. hæc. nu. 2. pag. 6
Iusiurandum quare introductum, deq; eius materia. l. 1. cum seq. pag. 544
Iussus iudicis & testatoris æquiparantur. l. 26. n. 1. pagina 695
iussus non est intercessio, sed fideiussio. leg. 25. pagina 723
iussus quando excusет. §. qui iussu. nu. 1. 3. 4. pag. 241. §. excusatur. pag. 243
Iustitia quomodo dicatur prius fuisse, quã ius. le. 1. nu. 1. pag. 7
Iuuare alium nemo tenetur. §. sed licet. num. 2. pagina 304

L

Lapidicina dicitur, ubi lapis cæditur, non ubi cædi potest. l. 77. pag. 765
Latitantis bona uniuersa capiuntur, quando personali act. agitur. nu. 4. 7. 8. pag. 464
Laudimium an solui debeat, si emphyteutica res diuidatur inter fratres. leg. 12. nu. 4. pag. 647
Legare rem suam permittens, cõtra eum exceptio competit. §. uenditionis. nu. 2. pag. 830
Legatæ pecuniæ dominium non transit in legatarium, recta uia. l. 7. nu. 1. pag. 509
legatæ rei dominium, quando recta uia non transeat in legatarium. §. ancillam. nu. 1. pag. 435
Legatarius non prohibetur petere hæreditatem ab intestato. l. 46. pag. 415
legatarius non tenetur eligere, an ex testamento, uel ab intestato uelit legata, quando successor est incertus. nu. 6. pag. 233
legatarius re euicta, denunciat hæredi ante lit. contest. emptor uerò post. l. 58. nu. 1. pag. 835
legatario actio personalis quæ competit, bo. fid. est. l. 3. nu. 2. pag. 837
legatario condictio furtiua uel furti act. non competit. l. 11. nu. 1. 2. 5. pag. 646
legatarijs non præiudicat transactio facta inter scriptum hæredem & uenientes ab intestato. l. 3. pag. 226
legatarijs quando noceat sententia lata contra hæredem. §. cùm. nu. 4. pag. 398
Legatum ad incommodum alterius repudiari non potest. l. 59. nu. 4. pag. 46
legatum amittit, qui falsò accusauit. l. 6. nu. 2. pagina 402
legatum conditionale an impediat exactionem ex stipulatione pura. l. 36. nu. 1. pag. 536
legatum factum in testamento non solenni, est debitum naturaliter. nu. 6. pag. 598
legatum in testamento nullo quando debeatur. le. 7. nu. 5. pag. 770
legatum non amittit, qui querelam nomine alterius proponit. §. tutores. pag. 400
legatum probatur duobus testibus asserentibus relictum coram septem. nu. 39. pag. 565
legatum quando errore causæ uitietur. l. 52. num. 3. pagina 221
legatum quando peti possit, pendente appell. falsi testamenti. l. 6. nu. 1. pag. 402
legatum quod quandocunq; peti potest, non præscribitur. l. ficut. nu. 2. pag. 442
legatum relictum officialibus, & Titio qui officialis erat, ex quinquaginta, T. ad utrunq; legatũ admittitur. l. 3. nu. 2. pag. 56
legatũ uitiatur propter cõditionem impossibilem, quã testator possibilem putabat. leg. 58. p. 632
legato fundi iter inest. l. 20. pag. 466
legato rei ad uitam, in dubio ei seruitus imposita non censetur. l. 40. pag. 455
legata ad pias causas, minuuntur propter legitimam. §. si imp. nu. 1. pag. 390
legata à quo peti debeant, cùm hæres succubuit in querela. §. cùm. nu. 5. pag. 398
legata debentur, si querela transactione decisa sit. §. quamuis. pag. 400
legata an debentur, testamento rupto per querelam. l. 5. nu. 2. pag. 388. l. 13. & §. si ex. nu. 1. pag. 393. l. 28. pag. 400
legata ex testamento non debentur, quando hæreditatis aditio non ualuit. l. 5. nu. 1. pag. 602
legata ex testamẽto, in quo filius emancipatus præteritus est, an debeantur. l. 31. nu. 1. pag. 332
legata non confirmantur per existentiam sui hæredis. l. 5. nu. 2. pag. 602
legata non debentur, si filius ignoranter præteritus sit. §. pater. nu. 4. pag. 217
legatorum nomine, an iure antiquo tacita hypotheca inducta esset. l. 26. nu. 3. pag. 695
Legitima parentum hodie est aucta, sicut legitima filiorum. nu. 6. pag. 395
legitima per libertates minuitur. §. quarta. num. 1. pagina 391
legitimæ imputatur, quod conditionis implendæ causa datum est. §. si conditioni. num. 2. pagina 392
legitimæ in supplemento, an querela locũ habeat. nu. 14. pag. 396
legitimæ supplementi actio, est successio particularis. nu. 16. pag. 396
legitimæ supplementi petitio, succedit loco querelæ. nu. 19. pag. 397
Legitimare qui possit. §. de qua re. pag. 236
Legitimatio an per procuratorem fieri possit. §. neq; nu. 1. pag. 67
legitimatio quo iure & quomodo petatur. l. 44. nu. 2. pag. 337
Lenocinium maius peccatũ est, quàm adulterium. l. 4. pag. 239
Lex ad futura trahitur. l. 6. nu. 1. pag. 9. l. 6. nu. 1. pag. 191
lex de iis quæ sæpè contingunt, statuitur. leg. 3. pagina 31
lex & rescriptum principis differunt. num. 6. pagina 4
lex ex identitate rationis extẽditur. §. ait. p. 408. l. 14. pag. 489. l. 13. pag. 849
lex indeterminatè loquens circa locũ, & tempus, debet intelligi de omni loco & tempore. l. prætor. nu. 1. pag. 490
lex, merces. § . loc. quando locum habeat. §. potest nu. 2. pag. 814
lex loquens per uerba futuri temporis, non intelligitur ipso iure, sed per sententiam. num. 7. pagina 307
lex, naturalis. § sed si dedi. de præsc. uerbis in quo corrigatur per §. & ideò. nu. 3. pag. 192
lex per non usum non tollitur, sed deuiando, uel à recto diuertendo. §. & anteà. nu. 1. pag. 5
lex præcedens determinatur per sequentem. l. 25. pagina 34
lex quando non respondet quæstioni propositæ, uidetur determinare pro ea parte, quæ ultimo loco ponitur. l. 31. nu. 2. pag. 731
lex quam alteri præscribo, mihi seruanda est. nu. 3. pagina 620
lex referens se ad statutum, licet statutum non reperiatur, ualet. nu. 7. pag. 563
lex secundum tit. suum interpretanda. num. 6. pagina 465
lex semper certa est. §. si seruum. nu. 4. pag. 586
lex semper loquitur, & in quo consistat. nu. 2. 3. pagina 650
lex simpliciter loquens, restringitur, ne sequatur absurdum. §. pactus. nu. 2. pag. 241
lex, si quis argentum. C. de dona. an locum habeat in donatione renumeratoria. nu. 20. pag. 196
lex, si quis conductionis. C. loca. quando locum habeat. l. 29. nu. 3. pag. 695
lex ubi non distinguit, an nos distinguamus. l. præses. nu. 3. pag. 91. §. sed. num. 2. pag. 345. leg. 10. pagina 439
lex uel consuetudo ubicunq; induceret nouũ contractum, ex tali contractu oritur actio, & non condictio ex lege. nu. 10. pag. 652
lex uetans quando alteri actionem, uel exceptionem pariat. nu. 5. pag. 651
legis auxilium frustra implorat, qui in eam cõmittit. l. 38. nu. 1. pag. 334
legis generalis præfatio, licet lex sit specialis, generaliter intelligitur. §. si quis. pag. 851
legis mens quando attẽdatur potius quàm uerba. l. 28. nu. 1. pag. 35
legis ratione cessante, cessat & ipsa lex. le. 33. pagina 213
legis uerba quando actionem, uel iudicis officium inducant. §. sed quod. nu. 3. pag. 304
legis uerba, secundum propriam significationem intelligenda. l. 52. nu. 4. pag. 472
legis uerba secundum tit. materiã intelligẽda sunt. nu. 4. pag. 520
legis uim habet contractus omnis factus ab eo, qui legis condendæ potestatem habet. nu. 3. 6. pagina 530

legi

Digesti Veteris.

legi prohibenti renunciari non potest. l. 7. p. 236
legi quam quis in alios tulerit, subditus est. l. 1. nu. 3. 4. cum seq. pag. 124
legem offendit, qui contra illam facit. §. hæc. num. 1. pagina 6
Libellus act. de dolo. nu. 4. pag. 317
libellus act. præscrip. uerb. §. & si. nu. 5. pa. 803
libellus actionis singularis, debet rem singulariter designare. nu. 10. pag. 172
libellus an procedat, si negotium in iudicio gessisse dicatur. l. 1. nu. 2. pa. 95. nu. 2. pag. 97
libellus citationis uim non obtinet. l. 15. pag. 135
libellus conditionis indebiti. nu. 9. pag. 616
libellus datur in scriptis. nu. 4. pag. 171
libellus debet dari ita clarus, ut reus possit deliberare; an cedere, uel contendere uelit. num. 1. pagina 171
libellus depositi. §. si cista. nu. 1. pag. 727
libellus in actione generali quomodo formetur. n. 9. pagina 172
libellus incerti condictionis. nu. 4. pag. 511
libellus in condictione ob causam ex pœnitentia. nu. 10. pag. 584
libellus in confessoria quomodo formetur. leg. 17. nu. 1. pag. 462
libellus in materia moræ quomodo formetur. nu. 17. pagina 528
libellus in officio iudicis, quando requiratur. n. 6. pag. 87. nu. 5. pag. 485
libellus in officio rescindente, quomodo formetur. nu. 14. pag. 348
libellus in pet. hær. quomodo proponendus. leg. 3. nu. 2, 3. pag. 401
libellus in quo dico seruitutem deberi mihi, præcedit, quia intelligitur, mediante fundo. leg. 1. nu. 2. pag. 461
libellus in utili rei uendicatione, quæ datur cessionario. l. 64. nu. 1. pag. 434
libellus iudicij quod metus causa. §. hæc. num. 2. pagina 307
libellus narrans & concludens in aliquo contractu innominato, & tandem proponatur actio ex empto, non uitiatur. leg. 16. num. 2. pa. 806
libellus necessariò actionis nomen exprimere non debet. nu. 18. pag. 172
libellus non procedit, si asserat dixisse, tolle istam pecuniam, quam T. recepit, & denegat restituere. nu. 13. pag. 504
libellus petitionis hæreditatis. nu. 7. pag. 171
libellus peto domum, cum singulis massaritijs, nõ procedit. §. armamenta. nu. 2. pag. 419
libellus peto iure domimij, uel quasi, ualet. l. 1. nu. 1. pagina 438
libellus peto secundũ statuta & cõsuetudines, procedit. nu. 9. pag. 41
libellus peto te condemnari ad rem restituendam, uel ad soluendum debitum, an procedat in hypothecaria. §. in uendicatione. nu. 4. pag. 813
libellus precarij, uel commodati. §. sicut. num. 4. pagina 681
libellus quando generaliter, uel specialiter proponendus. nu. 7. 9. pag. 171
libellus quando locũ ac tempus continere debeat. nu. 14. pag. 172
libellus quando iudicis officium imploratur, non est necessarius. nu. 3. pag. 85
libellus quando procedat, si rei confinia omissa sint. l. 6. nu. 2. pag. 420
libellus quomodo causam continere debeat. num. 12. 13. 16. pag. 172
libellus quomodo super consuetudine formetur. nu. 19. pag. 37
libellus rei uendicationis uel fructus quid continere debeat. nu. 1. 8. pag. 428. nu. 11. pag. 698
libellus retentionis pro expensis. §. si pars. num. 2 pag. 629
libellus si concludat rem ad me pertinere iure dominij, uel quasi, & probo me præscripsisse, an obtineam. §. si seruus. nu. 3. pag. 834
libellus unicus pro pluribus sufficit. §. unius. pagina 255
libelli conclusio in hypothecaria. l. 66. num. 1. pagina 836
libelli conclusio, in querela inofficiosi. §. cum. nu. 1. pagina 398
libelli copia quando datur reo, an detur expensis actoris, seruatur fori consuetudo. num. 3. pagina 171
libelli criminales sine conclusione non ualent. nu. 8. pag. 244
libelli forma quando agitur ad seruitutem prædij. §. uno. nu. 1. pag. 293
libelli narratio & conclusio, in hypothecaria. nu. 10. 12. pag. 698
libelli uerba debent intelligi secundum intentionẽ proferentis. nu. 7. pag. 515
libello adiecta clausula, Saluo iure addendi, nihil operatur. nu. 2. pag. 294
libello non inseritur causa remota in actione personali. nu. 33. pag. 512
libello non est necesse inserere, an utili, uel directa agatur. l. 49. nu. 3. pag. 297
libello quãdo locus exprimatur. §. si quis. p. 655. l. 3. nu. 3. pag. 655
libello si additur, uel detrahitur aliquid, quãdo dicatur nouus libellus. nu. 2. pag. 15
libello si peto centum, quia numerauí, quæ reddere promisisti procedit. nu. 8. pag. 516
libellum male conceptum iudex lacerare potest. l. 1. nu. 2. pag. 103
libellum non sufficit præsumptiuè concludere. nu. 14. pag. 505
Liber homo non potest se dare in quæstionem, uel torturam alicui. nu. 6. pag. 593
liber homo quando actionem nobis acquirat. leg. 68. nu. 1. l. 72. pag. 270
liber idem an sit, ex colligatura cognoscitur. n. 5. pag. 176. nu. 18. pag. 180
liber in singulari pro filio sumitur. leg. 35. num. 1. pagina 213
liber rationum quando plenam, uel semiplenam fidem faciat. nu. 26. 27. 28. pag. 564
libri coopertura, an dicatur esse de libro. nu. 36. pag. 184
libri historiarum & antiqui probant. num. 22. pagina 496
libri instrumentorum initio dies appositus, an in sequentibus repetitus censeatur. nu. 4. 10. pag. 178. nu. 11. pag. 179
libri mercatorum & aliorum conficientium rationes, quatenus probent. §. nummularios. nu. 2. 3. pag. 187
libri particula quando edenda. leg. 10. §. 1. n. 1. pagina 188
librum rationum qui edere cogantur. leg. 9. nu. 2. pagina 186
Liberatio facta dolo aduersarij, initiatur ipso iure, sicut contractus bo. fid. l. 52. nu. 1. pag. 221
liberatio generalis restringitur ad ea, de quibus nominatim actum est. §. Lucius. pa. 220
liberationis causa agenti qualiter consulatur, si coactè instrumentum ediderit. num. 15. pagina 466
liberationis causa fauorabilior est, quam obligationis. nu. 18. 24. pag. 541
Liberatus prætextu falsarum literarũ, actione de dolo tenetur. l. 39. pag. 322
Liberorum appell. latissima est. l. 10. pag. 71
Libertus non tenetur ex antè gestis. §. qui. p. 296
Libertus patronũ quem uult, eligit. §. Titius. n. 6. pagina 782
libertus quas operas præstet patrono, suo sumptu, & quas non. nu. 31. pag. 614
libertum habere, non est ius æstimabile. §. si ergo. nu. 1. pag. 806
Lis contestatur per confessionem. l. 73. num. 1. pagina 271
lis ordinatur secundum consuetudinem. §. testes. pag. 848
lis quare in delictis contestanda. nu. 1. pag. 94
lis quomodo contestetur. l. 45. nu. 2. pag. 415
litis contest. non impeditur, si transactio facta est inter te & me, ex certa causa, & post rei uendicationem, nulla causa expressa, excipiatur de transactione. nu. 11. pag. 404
litis contestatio quando requiratur in officio iudicis. nu. 4. pag. 85
litis contest. requiritur in causis summarijs. nu. 2. pag. 88
litis euentus dubius est. l. 52. pag. 720
Literæ acceptatæ uidẽtur, cum retinẽtur. §. idem. nu. 4. pag. 817
literæ credentiæ quando præiudicent domino. l. 5. nu. 3. pag. 706
literæ insculptæ in lapide, ius non acquirunt. l. 6. nu. 1. 2. pag. 493
literarum obligatio non parit conditionem ex lege, sed actionem ex literis. nu. 9. pag. 651
Litigandi iusta causa magis requiritur in actore, quam in reo, ut ab expensis excusetur. leg. 79. nu. 2. pag. 387
litigandi iustam causam quatenus habere quis dicatur. l. 13. nu. 2. pag. 728
litigat iustè, qui litigat causa conseruandi suum pudorem. l. 25. nu. 3. pag. 252
Locans equum si furiosum miserit, an conductor liberatus sit. §. si de. nu. 3. pag. 676
locans prædo, domino actionem quando quærit. l. 55. nu. 6. pag. 631
locare operas suas perpetuò quis potest. §. constituitur. pag. 440
locatio consistit etiam in reb. non consuetis locari. nu. 14. pag. 499
locatio est ubi principaliter uenit datio, secundariò factum. §. quoties. nu. 2. pag. 791
locatio sine pecunia numerata, non perficitur. §. at cum. nu. 3. pag. 804
locationis & conductionis materia. l. 1. cum seq. pag. 784
locationes factæ quomodo agnoscantur. §. at cum. nu. 1. pag. 804
Locator an possideat inducta per inquilinũ in domo. nu. 4. pag. 688
locator est ille, qui debet pecuniam, scilicet dominus. l. 39. nu. 2. pag. 796
locator est, qui dat operas, uel patitur. §. item. nu. 2. pag. 788
locator est qui pecuniam recipit. §. si quis. pagina 726. l. 1. nu. 2. pag. 803
locator illata & inuecta an pro alio debito, quam pro pensione, retinere possit. nu. 9. pag. 689
locator primus quando habeat hypothecariam, contra secundum conductorem. nu. 8. pa. 688

Locupletem aliquem esse quando est causa actionis cõcedendæ, tempus litis contest. inspicitur. l.39.pag. 295
locupletior effectus ut quis dicatur, quod tempus inspiciatur.§.quo tempore.nu.1.pag. 414
locupletior ut quis dicatur, an sufficiat quod res peruenerit,licet postea deperierit.l.18.num.1.pagina 311
Locus quando in contractibus inserendus.nu.34. pagina 539
locus utilior actori à tempore moræ inspicitur. §. si per.nu.2.pag. 769
Lucrari satis uidetur, qui uoluntatem suam impleuit.nu.4.pag. 593
Ludendo qui perdidit,deinde recuperauit, an locupletior factus uideatur.l.35.nu.1.pag. 333
Ludus crimen est.§.illud.pag. 7
Luminibus uicini officere licet, si seruitus imposita non sit.l.8.pag.451.l.10.pag. 452
Lupam prægnantem capiens,an pro singulis Lupatinis, præmium consequatur. leg.7. num.1. pagina 49

M

Magister quando obliget dominum, ex omni facto.§.magistrum.pag. 700
magister regius quomodo possit cognoscere de familiaribus suis,& eos punire.nu.1.pag. 119
Magistri grammaticæ,& aliarum artium,an statuta facere possint.nu.12.pag. 18
magistro quid probandum, ut iure magistri quid faciisse dicatur.§.si magister.pag. 469
Magistratus municipalis cognoscit tantùm de uilibus causis.l.1.nu.1.pag. 101
magistratus municipalis,dignos maiori pœna,incarcerare potest, ut mittat ad maiorem iudicẽ. l.12.nu.3.pag. 121
magistratus. No. Iudices.
magistratus quatenus inuicem pro altero teneantur.l.27.pag. 292
magistratus qui non possint multare.num. 5.pagina 128
magistratus rem priuati, propter utilitatem publicam capere potest.§.Titius.nu.1.2.p. 699
in Magistratibus seueritas laudanda.l.19.pag. 15
Maior pars intelligitur pro cumulo debiti, non pro cumulo personarum.l.9.pag. 199
maioris uoloris ea quæ sunt, præmittenda sunt. n. 4.pagina 712
Mala fides autoris quando noceat bo.fid. possessori.l.43.pag. 415
mala fides malæfidei tantùm nocet.leg.31.num. 1. pagina 454
mala fides ob iuris errorem non inducitur.§.scire. pagina 410
malæfidei non constituitur quis reus per denunciationem à non domino factam.l.49.pag. 342
malæfi. possessor quatenus teneatur.leg.51. §.cum prædia.cum l.seq.pag. 416
malæfid. possessor,quot actionibus teneatur.§.tigunum.nu.2.pag. 424
malæfidei quando quis post motam controuersiam,uel post lit.contest.censeatur. l.etiam. nu. 1.2.pag. 411
Maleficia non debent remanere impunita,nec fuga spectanda est.§.si filius.num.1.2.pag. 374
maleficia plura plurium facta esse cẽsentur, quando de uindicta publica tractatur. leg.9.num.1. pagina 118
Mali continuatione habens inducitur. §. si seruo. pagina 489
Malitijs quando sit indulgendum.nu.3.pag. 430
Mandans homicidium committi, an puniatur ex delicto,uel ex mandato. §. quod. num.2.3.pagina 489
mandans quando non uideatur propriè facere. §. si procurator.nu.1.pag. 126
mandans tenetur,licet mandatarius non sit in dolo.§.seruũ.nu.11.pag. 118
mandans tenetur sicut faciens.l.5.pag. 143
mandantes plures,an teneantur in solidum. le. 9. nu.3.pag. 118
mandatum ad agendum tantùm ualet.§.pœna.nu. 2.pagina 265
mandatum censetur reuocatum, procuratore exbannito.l.17.nu.1.pag. 251
mandatum collatum alteri sub nomine officij, uel dignitatis,an ad successorem suum prorigatur. § pater.nu.2.pag. 218
mandatum constitutionis peculij, morte non finitur.§.patrui.nu.4.pag. 715
mandatum dubium quando dicatur. num. 3. pagina 261
mandatum factum nuncio de mittendo in possessionem, non extinguitur morte iudicis. leg. 5. nu.6.pag. 115
mandatum finita tutela nõ expirat. §. si impubes. nu.1.pagina 707
mandatum finitur domino reuerso. §.procuratorem.nu.5.pag.250.l.24.nu.4.pag. 252
mandatum generale legis non sufficit,ubi speciale hominis requiritur.l.28.nu.4.pag. 332
mandatum habens speciale ad aliquid agendum, uidetur habere etiam mandatum ad ea quæ ueniunt necessariò ad mandatum. l. 47. num. 2. pagina 625
mandatum ignorante nuncio reuocatum, an ualeat.l.1.nu.5.pag. 758
mandatum institoris,an & quãdo morte finiatur. nu.6.9.16.pag.540.§.si impubes.pag. 707
mandatum licet finiatur morte,tamẽ effectus mandati durat.nu.16.17.22.23.pag. 540
mandatum morte domini non finitur, si satisdatio procuratore præsente præstita sit. le. 15. pagina 250
mandatum non habere & habere, sed non apparere paria sunt.nu.2.pag. 556
mandatum non inducũt uerba ista, si negotia mea gesseris.nu.8.pag. 282
mandatum perfectum, an reuocari possit. nu. 14. pagina 100
mandatum probatur per literas,instrumentũ, uel per testes.nu.4.pag. 261
mandatum procuratoris, editur cum die & consule.l.11.pag. 188
mandatum procuratoris literæ, uel testes quando probent.l.65.nu.2.3.4.pag. 269
mandatum quando dirigitur ad hominem incertum, quomodo obligatio contrahatur. §.item. nu.3.pag. 278
mandatum quando morte non extinguatur.§. iudices.pag. 382
mandatum re integra,morte mandantis finitur.l. 5.nu.3.pag. 115
mandatum reuocare permittitur.nu.9.pag. 584
mandatum reuocãs, an procuratorem admonere debeat.§.si seruum.nu.2.5.pag. 586
mandatum tametsi non gratuitum,dicitur mandatum,respectu illius qui egit,& eius contra quẽ agitur.nu.1.pag. 805
mandatum testatoris, mandati actionem non parit.§.si cui.pag. 493
mandatum uniuersale non finitur morte. §. si absente. nu.1.pag. 706
mandati actio an competat,si mandauit ut emeres, & emisti.§.si procurator.nu.1.pag. 777
mandati actio datur inter tutorem & actorem ab eo constitutum.l.31.nu.3.pag. 292
mandati actio ob necessitatem impeditur.leg.20. pagina 289
mandati contemplatione, quod te habere credebam,si contraxero,agere possum ex altero mãdato,quod uerè constat.l.13.nu.2.pa. 707
mandati contraria actio infamat. §. mandati. pagina 241
mandati duo genera,eiusdemq; materia.§.mãdatum.cum l.seq.pag. 739
mandati & ratihabitationis differentia. num. 2. pagina 284
mandato adiecta hæc clausula, promittens ratum & firmum habere,an importet liberam administrationem.nu.5.pag. 96
mandato generali non inest ut procurator possit facere dominum incidere in pœnam. §. si procur.nu.3.4.pag. 126
mandato generali inest id quod dominus facere solitus fuerat.§.sed.nu.2.pag. 689
mandato generali ineſt,quod quis creditorib.soluit.l.6.nu.2.pag. 602
mandato generali non continetur illicitum. nu. 3. 6.7.pagina 602
mandato generali quæ tacitè insint.nu.10.p. 602
mandato quæ culpa ineſt.nu.31.pag. 736
Manifestum & notorium quid, et in quo differãt. §.qui.nu.4.pag.146.nu.2.pag. 491
manifestum dicitur,quando probãtur indicia sufficientia ad dolum.l.6.nu.1.pag. 842
manifestum non indiget probatione, nec alterius expressione.l.1.nu.1.pag. 299
Manumissio cum causæ cognitione facienda est. l. 2.pagina 103
Maritus alens uxorem,integras dotis usuras consequitur.§.si inter.pag. 747
maritus excusatur, si non inuenit mediũ pro uxore curanda.l.16.nu.2.cum seq.pag. 748
maritus possidens rem dotalem,est plus quam procurator.§.quidam.nu.2.pag. 149
maritus potest dari curator uxori ad litem. §. iul. nu.3.pag. 255
maritus qui ex forma statuti lucratur partem dotis,illam transmittit sine agnitione.num.9. pagina 60
maritus quod habet in domo uxoris,iure familiaritatis habere censetur.l.22.pag. 443
maritus utili petitione hæreditatis tenetur,si hæreditas ei in dotem data sit.§.apud.pag. 406
mariti domiciliũ,non locus contractus dotis quando attenditur.l.65.nu.1.pag. 384
Masculinũ continet fœmininum.§.serui.nu.4.pa. 118.l.3.§.1.pa.276,§.ait.nu.1.3.pa.663.n.24. cum seq.pag. 714
Masculus & fœmina per se non sufficiunt ad generandũ,nisi cũ auxilio planetarũ.nu.27.pa.196
masculus præpollet autoritate & dignitate fœminis.l.1.nu.1.pag. 70
masculus præsumitur primò nasci.l.6.n.3.p. 587
Mater abnegans filium, filio non præiudicat. l. 6. nu.2.pag. 54
mater est nomen appellatiuum naturæ,& capitis diminutione nõ perimitur.l.7.nu.2.pag. 343
mater in proiectis ad Xenodochium, incerta est. l.5.nu.1.pag. 133
mater quando excludatur ex testamen. §. sed. nu. 3.pagina 390

mater

mater quando excluditur à successione pupilli, ob non tutorem petitum, etiam pater ipsius. l. 13. §.1.pag. 243
mater quando uideatur habere animum repetendi alimenta præstita filio.nu.3.7.pag. 294
matris præteritio,& lineæ maternæ,quare habeatur pro exhæredatione non patris.nu.5.10. pagina 394.§.de testa.pag. 400
Materia si transit in materiatum, quando pignus extinguitur.§.si quis.nu.2.5.pag. 692
Matrimonidi in causa, an deferendum iuramentum.l.3.nu.2.pag. 545
Matrimonium quo iure sit introductum.§. huius. nu.5.pag. 8
matrimonij onera sustinens, dotem percipere debet.l.20.pag. 476
Medicus in arte sua negligens,est in lata culpa.nu. 17.18.pag. 734
medico qui curauit podagram, si in morbum rein incidat,an debeatur salarium.l.61.num.4.pagina 799
medico imputatur imperitia, non casus humanæ fragilitatis.§.sicuti.pag. 92
Medium in querela inofficiosi concludendum.l.2. nu.3.pag. 388
Melioranda re tradita,quando præscrip.uerb.uel societatis act.competat.l.14.pag. 807
Mendacium simplex non præsumitur dolosè dictum.§.item.pag. 318
mendacij conuictus, quomodo puniatur. §. si absens.nu.1.pag.155.l.80.pag.437.l.9.pagina 518.§.si cum.pag. 482
Mendax,beneficium amittit.§. interdum.l.6. pagina 709
Mensor negligens,est in lata culpæ. nu.17.18. pagina 734
Mensura ligni,uel ponderis quando spectanda. §. si conduxisti.pag. 706
mensuræ cuius regionis spectanda sit.§.si libertis. nu.2.pag. 382
mensuratio à continentibus ædificijs quomodo fiacienda.nu.3.pag. 159
mensurator pronunciare per nuncium,uel per literam,uel alteri committere potest,& de ipsorum materia.l.5.pag. 490
Mentiris, potes dicere ei, qui obijcit aliquod crimen.l.25.nu.1.pag. 252
Mercatorum incuria, ex bono & æquo iudicanda est.§.quædam.nu.2.pag. 743
Merces integra quando ante perfectum opus debeatur.§.qui ædem.nu.1.pag. 794
Mercedis uerbum,generale est.l.1.pag. 708
mercedes ante diem solutæ, quomodo repetantur. §.imp.nu.2.pag. 785
Meretrici promissum,peti potest. l.4. num.1. pagina 596
Metallorum materia magis quàm forma spectanda.nu.7.pag. 507
Metus amissionis bonorum, æquiparatur metui mortis.nu.6.pag. 507
metus contrarius est consensui.l.15.nu.2.pag.122
metus dans causam contractui, non infirmat contractum,sicut dolus.nu.6.pag. 315
metus exceptio non prodest,nisi opponatur.num. 18.pag. 208
metus iustus quid sit.nu.9.pag.302.l.5.pag. 303
metus materia.l.1.cum seq.pag. 303
metum iustum quando minæ inducant.l.3.pa.345
Meum,an dominium,uel possessionem denotet. §. potestatis.nu.3.pag. 715
meum condicere possum, quando est penes te sine causa.l.32.nu.1.2.pag.535.l.31.pag. 781
meum quid dicatur.l.32.nu.3.pag. 535
Miles absens quatenus restituatur.l.17.pag. 349
militi tempus accusationis non currit. l. 40. pagina 353
milites an hodie priuilegijs militum fruantur. l. 34.pag. 352
Milliare,constat mille passibus.nu.2.pag. 159
Minima quando non curentur.l.4.nu.1.pag.299
minimorum ratio habenda.l.10.nu.1.pag. 405
Minor curatorem non habens si compromittat, obligatur.l.3.nu.1.pag. 358
minor hodie cum iuramento est legitimus defensor,si fuit admissus.l.51.nu.5.pag. 266
minor qui iurauit non contrauenire,quando restituatur.nu.6.pag. 552
minor,non ostante patris autoritate, in integrum restituitur.l.30.pag. 332
minor non restituitur ad lucrum, quod ex alterius delicto facere potuisset.l.17.pag. 840
minor non restituitur contra naturalem obligationem tantùm, nisi ex ea obligatione læderetur.l.51.nu.4.pag. 266
minor quando restituatur aduersus naturalem obligationem.nu.4.pag. 616
minor quatenus in integrum restituatur, deq; eius materia.l.1.cum seq.pag. 322
minor qui non appellauit, non est læsus ex hoc. §. si minor.nu.6.pag. 548
minor restituitur aduersus iuramentum alteri delatum,non sibi.nu.8.pag. 549
minor restituitur, si inconsultè passus est in se compromitti.§.maiori.pag. 367
minor si intra terminum nõ probauit, non statim restituendus ad terminum, nisi ostendat se habere probationem.nu.7.pag. 549
minor summa,ineſt maiori.§.si cum.pag. 211
minor ubi admittitur ad agendum sine mandato, non restituitur.l.51.nu.2.pag. 266
minor xx.ann. non potest esse arbiter. l. 46. pagina 367
minoris contractus non seruata forma uidet, si nõ lædatur.§.eam.nu.3.pag. 229
minori aduersus latam culpam, uel dolum præsumptum succurritur.l.8.nu.2.pag. 186
minori, solus princeps administrationem permittere potest.l.3.pag. 323
Missio in possessionem, delegari non potest. num. 5.pag. 108
missio in possessionem ex primo decreto, quando non reuocetur.nu.5.pag. 464
missio in possessionem fit contra præsentem & nõ respondentem.l.29.pag. 474
missus in possess. ex primo decreto, non tenetur discedere de possessione,nisi sibi soluatur.§. Celsus.pag.476.§.si antichresis.nu.2.pag. 810
Mitius agitur cum lege,quàm cum homine. §. intra.nu.1.pag. 363
Mobilia pro diuiso possideri non possunt. l. 8. nu. 1.pag. 421
Modicum dicitur respectu personæ dantis.§.si libertis.nu. 4.pag. 382
modum an donec,dum,uel quamdiu faciant.nu.2. pag. 447
Monachi sunt liberi.l.3.nu.3.pag. 49
Monumento constructo,non potest limitari mensura,uel numerus sepeliendorum.l.4.pa. 458
Mora actoris,quando faciat æstimationem decrescere.nu.15.pag. 673
mora communis quid sit.l.32.nu.2.pag. 841
mora constituitur,ex interpellatione negotij gesti. l.24.pag. 840
mora debitoris non attenditur, cùm etiam creditor in mora est.l.53.pag. 783
mora excusatur ratione partis, indebitè petitæ. l. 3.nu.5.pag. 837
mora ex euentu conditionis constituitur. l.18.pagina 810
mora furis purgatur per obligationem & nouationem.l.17.nu.1.3.pag. 649
mora intra paucos dies purgari potest.§.colonus. nu.1.pag. 792
mora non committitur, qui soluendi facultatẽ non habet.nu.2.pag. 507
mora non constituitur, nisi per interpellationem, quando dies tacitè, uel expressè obligationi nõ inest.l.18.nu.8.pag. 666
mora non obligat possessorem post lit. contest. si in dolo,uel culpa non sit.l.21.pag. 424
mora obligat ad fructus & cæteras accessiones, re perempta.§.idem.pag. 42
moraobligat debitorem,re perempta.n.1 pa.507
mora præcedens uidetur remitti per nouam denunciationem,seu protestationem de soluendo. nu.1.pag. 335
mora an excusetur propter difficultatem. nu. 14. pag.507.l.18.nu.2.6.pag. 666
mora quomodo constituatur.nu.15.pag. 507
mora si non præcesserit, reus non tenetur de fructibus percipiendis, intra tempus quod datur iudicato.l.3.nu.1.pag. 837
mora ultima nocet.§.quòd si.pag. 78
morausq; ad lit.contest.purgari potest,et interim periculum interitus ad debitorem pertinet. § ergo.pag.665.l.17.nu.1.l.18.pag. 666
mora ut per procur.uel hæredem constituatur,fidem facere debet per instrumentum, se talem esse.d.23.nu.1.pag. 721
moræ materia.l.22.pag. 527
moræ purgatio admittitur, soluendo interesse. § intra.nu.3.pag. 36
moræ purgatio admittitur,usq; ad lit. contest. ubi pœna, non dies est, secus ubi utrumq; inest. § intra.nu.2.pag. 363
moræ purgatio ex parte actoris, quatenus admittatur.§.idem.pag. 36
moræ purgatio in stipulationib. iudicialibus,quatenus admittatur.l.8.nu.1.cum seq.pag. 16
moræ purgatio non admittitur, ubi est dies & pœna.l.8.nu.5.pag. 16
moræ purgatio non liberat aliquem ipso iure, sed ope exceptionis.l.8.nu.2.pag. 16
moræ purgatio,post commissam pœnam admittitur.l.57.pag. 361
moræ purgatio quando non admittatur. l. 35. nu 1.pag. 615
moram non committit, qui se legitima exceptione tueri potest.l.51.pag.222.nu.4.pag. 537
Mores antiquorum sunt seruandi.n.1.pag. 11
Morosus & fur æquiparantur.nu.11.pag. 507
Mortis probatio est,quando quis intrauit bellum & postea non reperitur.§.si quis.pag. 24
Mortui & occisi differentia.l.25.pag. 46
Mox, pro confestim sumitur,& quando temporis interuallum denotet.nu.33.pag. 49
Mulier an statim post partum, nubere possit. l. 1 pag. 24
mulier mortuo uiro nubere potest, & pœnæ olim impositæ,sublatæ sunt.l.11.nu.2.pag. 24
mulier, No. Fœminæ.
mulier præsumitur gestare tres in utero. §. si pater. pag. 37

mulier propter honestatem iurat parte absente. l. 15.nu.3.pag. 554
mulier quæ fideiussit & soluit pro dote,repetit.§. si in ea.nu.2.pag. 618
mulieri aduersus dotis constitutionem non subuenitur.§.in dotis.pag. 327
mulieribus pro alio intercedentibus datur uelleya.deq; eius materia.l 1.cum.seq.pag. 722
Multa ex causa necessitatis remitti potest.§.præses.pag. 92
multa propter contumaciam imponitur.§.præses.nu.1.pag. 92
Muros ciuitatis Ro. uiolãtis pœna est capitalis,in alijs est arbitraria.l.11.nu.2.pag. 69
Mutuare pecuniam meam alteri debitam possum, alienam non.l.16.pag. 525
Mutus an semper egeat curatore.§.in curatorib. nu.1.pag. 236
Mutuum contrahentium animus qualis esse debeat,deq; eius materia.l.2.cum seq.pag. 498
mutuum contrahitur licet non fiat de meo tuum, certis casibus.nu.1.pag. 520
mutuum est,si eadem mutua pecunia reddatur.n. 3.pag. 498
mutuum & solutio reconciliantur consumptione.§.si pup.nu.2.pag. 526
mutuum non contrahitur in plus,quàm datum sit. §.si tibi.nu.1.pag. 518
mutuum non contrahitur,si dominium nõ transferatur in accipientem.nu.19.pag. 541
mutuum nudo pacto non contrahitur ex pecunia debita solutioni non parata.l.34.pag. 744
mutuum propriè petitur,non repetitur, deq; eius materia.tit.de reb.cred.num.1. cum l. seq. pagina 493
mutuo quatuor insunt.nu.10.pag. 499
mutuum quando sit contractus innominatus.l.30. num.3.pag. 532
mutuum, uel contractus innominatus an dicatur, quando aliud reddi debet.nu.4.5.pag. 498
mutuum ut contrahatur, requiritur ultra precũ, consensus.l.32.nu.5.pag. 535
mutui specialia,contra regulas eiusdem.num.17. pag. 521
mutui specialia respectu aliorum contractuum.n. 6.pag. 520
mutuo qui accipit frumentum, non potest restituere pecuniam,nisi frumentum non existat.num. 5.pag. 499

N

Naturalis,dictio, ad ius gent.refertur.l.1.num. 1.pag. 189
Naturam suam quælibet res sequitur.num.17.pagina 210
Natus an dicatur extractus ex uentre. l. 15. nu.4. pag. 51
natus primo quis præsumatur,an masculus,uel fœmina.l.15.nu.2.pag. 51
Natus armamenta,nõ est uniuersitas.§. armamenta.nu.1.pag. 419
nauis,uel mercium materia.l.1.pag. 705
naui deteriorata,non contribuitur.§.si conseruatis.pag. 705
Necessitatis gratia concessum,ea cessante,cessat cõcessio. §. sed excipiuntur. pag.168. §. sed. pagina 378
necessitatis tempore,omnia communia. §. cum.n. 3.pag. 705
Negans quando puniatur in duplum. §. notandum.pag. 469
negantis possidere pœna, in qua nouus libellus nõ datur.nu.1.2.cum seq.pag. 437
neganti quando probatio incumbat.l.22.num.2. pag. 350
Negata qualitas, quando faciat crescere condemnationem.l.30.nu.9.pag. 559
negatio facit rem dubiam,ad commodum agentis. nu.3.pag. 261
negationes duæ quando referuntur ad diuersa, nõ faciunt affirmationem.l.38.nu.1.pag. 572
Negatiua ab actore probanda est,quando est fundamentum suæ intentionis.§.docere.num.2.pagina 143
negatiua,nullo tempore uera est.§. uolenti. nu.2. pag. 304
negatiua oratio dicitur respectu suppositi, nõ apposití.l.1.nu.5.pag. 461
negatiua præposita signo uniuersali,facit æquipolere suo contradictorio.§.si annua.num.3. pagina 686
Negligens hodie, quando præsumatur retro fuisse negligens.num.8.pag. 346
negligentiæ ad negligentiam admittitur compensatio.l.10.pag. 725
Negotiatio quæstuaria, in re propria non dicitur. l.5 nu.1.pag. 706
negotiationis præpositi materia.l.1.3.cum tit.seq. pagina 700
Negotia separata quæ dicantur,et quæ connexa.l. 18.nu.4.pag. 288
negotiorum appell.quæ ueniant.l.1.§.1.pag.297
negotiorum gestor qua culpa teneatur. num. 34. pag. 737
negotiorum gestorum actio, locũ habet inter præsentes, deq; eius materia amplissimè. l. 1. cum seq.de neg.gest.pag. 276
negotiorum gestorum act. locum habet sine mandato expresso,uel tacito.nu.2.pag. 248
negotiorum gestorum in actione cõcluditur,quòd negotium pertinet aliquo ex quatuor modis.l. 23.nu.2.pag.529.nu.13.pag. 540
Nepos,filius fratris est.§.de inoff.nu.1.pag. 400
nepos in potestate retentus, filio emancipato coniungitur, si testamentum rumpitur per contra tab.l.25.pag. 399
nepos non admittitur ad successionem aui uiuente patre.num.8.pag. 395
nepos retinet feudum ex persona aui, quod pater ipsius ob culpam amiserat.l.7.§.1.num.2.pagina 71
nepotis appell.continetur pronepos.§. affinitatis. nu.2.pag. 236
Nisi,dictio ponit,uel priuat,quod in præcedẽti est positum, uel priuatum, & quando conditionẽ sapiat.nu.4.8.pag. 165
nisi,quomodo differat à dictione, Si non. nu. 8.9. pag. 166
Nocte quæ sunt illa,quæ ualidè expediri possunt.l. 8.nu.2.pag. 169
Nomen mutare an sit licitum.§.nos.nu.2.pag. 5
nomine proprio hominem indicamus. l. 6. num. 1.pag. 420
nomina propria & appellatiua, quomodo differant.nu.1.pag. 509
nomina uerbalia designantia aliquam dignitatem uel aliquod exercitium, ad quod non sufficit solus actus exercentis, sed ab alio dependet, tunc illud exercitium, non inducit illum effectum. nu.9.pag. 1
nomina uerbalia quæ delictum indicant, ex uno actu uerificantur.nu.10.pag. 2
nominare quem nomine matris sufficit. l. 6. num. 3.pag. 420
Notarius an possit corrigere errorem suum, post publicationem instrumenti.l.8.nu.2.3.4. pagina 50
notarius an teneatur parti læsæ, si errorem suum corrigere non possit.l.8.nu.4.pag. 50
notarius conficiens instrumentum inter Iudæos, inuocat nomen Christi nu.2.pag. 1
notarius creatus ab alio, quàm à principe, non potest extra territorium conficere instrumenta: in territorio tamen confectu,ubiq; ualent.l.1.n. 2.pag. 82
notarius creatus ex forma statuti ciuitatis, extra territorium illius ciuitatis, non cõficit instrumenta.l.7.§.1.nu.7.pag. 58
notarius debet adijcere instrumento nomen contrahentium.§.nos igitur.nu.1.pag.5.adde nu. 8.pag. 1
notarius debet esse rogatus de contentis in instrumento,& an præsumatur rogatus. nu. 29.30. 31.cum seq.pag.183 & nu.4.pag. 184
notarius falsum committit, si diem commutet.l.3. pag. 844
notarius infamis non admittitur. §. miles. num.2. pag. 238
notarius instrumentum alteri scribendum cõmittere non potest, publicationem uerò sic.l.1.nu. 4 pag. 71
notarius motus ab officio, uetera instrumenta ante depositionem edita,publicare et perficere potest.nu.16.pag. 80
notarius non potest conficere instrumentum,de facto suo proprio.l.3.nu.4.pag. 57
notarius pendente iudicio falsi, potest instrumenta conficere.nu.17.pag. 80
notarius petit officio iudicis,ut sibi salarium constituatur.l.10.nu.2.pag. 188
notarius potest delegare rationes & protocola, & etiam uiuus donare.§ nihil.nu.3.4.pa. 187
notarius potest scribere testamentum proprium. §.fundum nu.2.pag. 765
notarius pro imbreuiatura instrumenti & extensione,licitè accipit pecuniam.l.10.nu.2.p. 188
notarius quando posit alterius notarij instrumentum complere.l.10.nu.3 pag. 188
notarius qui alteri stipulatus est,si ille non uult sibi acquiri,nec ipse agere poterit.l.7.§.1. nu.5. pag. 58
notarius qui falsum instrumentum edit, quomodo puniatur.l.6.nu.2 pag. 175
notarius recipiens stipulationem pro alio,debet dicere,Mihi notario stipulanti pro T.l.7.§.1.nu. 1,3.pag. 58
notarius stipulando alteri,obligationem acquirit, etiam ex contracta iurisgent.l.7.§.1. nu. 2. 4. pag. 58
notarius tenetur edere creditoribus transactionẽ factam super testamento inter legitimũ & hæredem scriptum.nu.13.pag. 233
notarij subscriptio apposita in fine libri refertur ad præcedentia,si hoc exprimatur.num.3.pagina 176
notario succedenti alteri notario, uidetur commissum à lege,ut instrumenta notarij defuncti extrahat.l.6.nu.3.pag. 175
notarios creant principes & magistratus.l.7.§.1. nu.6.pag. 58
Notorium & sententia an æquiparentur.l.12.nu. 3.pag. 773
notorium habet uim sententiæ.l. 22. num. 1. pagina 247
notorium

notorium inductum per sententiam,non habet effectum notorij,nisi quãdo inducitur ad eum finem,ad quem fuit sententiatum.nu.14.pa. 140
notorium iudicialem ordinem non exigit, deq; eius materia.nu.3.cum seq.pag. 492
notorium non indiget probatione.leg.12.num.4. pag. 772
notorium quid.§.qui.nu.4.pag. 146
notorium quid sit, & quid manifestum & in quo differant.nu.2.pag. 491
notoria nõ indigent probatione.§.qui.n.1.p.146
Notatio an præsumatur ipse iure, uel ope exceptionis.l.36.nu.4.pag. 536
nouatio contractus præcedentis, quando dicatur facta per stipulationem sequentem.n.10.p. 521
nouatio hodie non fit,nisi expressè agatur. nu. 11. pag. 516
nouatio inducitur per iuramentum. l. 30. num. 5. pag. 559
nouatio quando facta censeatur, si stipulatio præcedat,& pactum sequatur.nu.11.pag. 521
nouatio quando inducatur,si stipulatio et contractus fiant simul.nu.13.pag. 521
nouatione dominus liberatur. § . meminisse. pagina 707
in Nouatione pignora repetita,intelligũtur cũ priuilegio prioritatis.l.3.pag. 819
nouatione quæ olim fiebat per stipulationem pœnalem subsequitur,nihil nouatur.n.6.p.780
nouatione quãdo pignº,uel fideiussoris datio peragitur.l.11.pag. 687
nouatione quando tollatur prima stipulatio ipso iure.§.qui.nu.2.pag. 213
Nullitatis exceptio,impedit executionem.§.Marcel.nu.4.pag. 387
Nummularij edere tenentur.§.nummularios. nu. 1.pag. 187
Numi inducti sunt de iure gen.non ciuilis.l.1. nu. 2.pag. 758
nummi quando æstimentur.l.3.nu.2.pag. 575
Nunciatio quomodocunq; facta, ualet. §.petitam. pag. 408
Nuncius an posit interuenire in iudicijs. num. 7. pag. 87
nuncius causam cœptam finire debet. l. 1. num. 5. pag. 71
nuncio sine literis, uel signo non creditur. §. sed. nu. 4.cum seq.pag. 680
nuncius est quoddam organum,quo mediante uox unius uadit ad alium.§.constituere.nu.3.p.665
nuncius in re propria quis esse potest. l. is qui. nu. 3.pag. 490
nuncius priuati nunquam potest esse generalis. §. constituere. nu.4.pag. 665
nuncius specialiter, non generaliter constitui potest.nu.4.pag. 278
nuncij culpa si res amittatur, perit domino, non remittenti, nisi malæ electionis culpa fuerit. l. 20.pag. 683
nuncij uerba in cõtractu,in personam domini referenda sunt.§.item. nu.1. pag.664. §. constituere.nu.2.pag. 665
nuncio iurato quomodo & quando credendũ sit. §.cura.nu.2.pag. 74
Nundinarum causa aliquò uenientes, possunt ibi conueniri.nu.3.pag. 375
Nurus appell. continetur pronurus. §. affinitatis. nu.2.pag. 236

O

Oblatio facta in iudicio, inducit liberationem, sicut oblatio & consignatio extra iudicium. §.qui.nu.3.pag. 687
oblationes factæ ecclesiæ,ad quem pertinẽt.l.16. pag. 90
Obligare qui iudicio non potest, neq; compromisso poterit.§.si seruus.pag. 716
obligari aliena res non potest.l.67.nu.1. pa.269. l.2.pag. 684
obligari aliquem naturaliter quid sit.nu.9.p.598
Obligatio alternatiua, dicitur induiidua, quò ad solutionem.l.42.nu.2.pag. 296
obligatio bonorum, ob aliam principalem obligationem, & solo pacto fit, deq; eius materia. l. 4.cum præced.& seq.pag. 810
obligatio ciuilis actionem parit.nu.22.pag. 600
obligatio ciuilis,duplex est.nu. 12.pag. 14
obligatio ciuilis, exceptione rei iudicatæ tollitur. nu.16.pag. 635
obligatio ciuilis præscriptiõe tollitur.n.15.p.635
obligatio ciuilis, uel naturalis nõ tollitur per Maced.& uelleya.exceptionem.nu.28.pag. 601
obligatio contracta per separationem dominij,nõ extinguitur.§.cum.nu.1.pag. 809
obligatio dandi recipit æstimationem officio iudicis.nu.15.18.pag. 528
obligatio descendens ex quasi maleficio, est iuris ciuilis.nu.16.pag. 14
obligatio ex contractu dotis,est de iure gent.num. 20.pag. 14
obligatio ex maleficio tollitur per pactum ipso iure.nu.25.pag. 209
obligatio ex quasi contractu, est de iure ciuili. n. 17.pag. 14
obligatio faciẽdi,ex legis dispositione,præcisa est. §.sed.nu.1.pag. 308
obligatio faciendi quando admittat interesse. §. si domus.pag. 791
obligatio facti diuidui,si pro parte fiat, an pro alia tantum parte pœna cõmittatur.n.4.p.164
obligatio facti est præcisa, quando quis tenetur ad factum ex legis dispositione.nu.15.pag. 285
obligatio facti in iudicijs,præcisè obligat. §. præter.nu.3.pag. 258
obligatio facti, post moram admittit interesse. l. 3.pag. 141
obligatio facti,præcisè nemimem cogit.§. procuratorem.nu.4.pag. 250
obligatio generis & alternatiua in quibus æquiparentur.§.qui.pag. 618
obligatio habet plurimum iuris & parum facti, ut obligatio uerborum,quædam plurimum facti & parum iuris, ut pactum de non petendo: quædam multum facti & multum iuris, ut pactum liberatorium.nu.6.pag. 206
obligatio naturalis introducta per pactum de nõ petendo, tollitur per secundum pactum. num. 7.pag. 207
obligatio impossibilium nulla.l.4.pag. 473
obligatio in diem,ante diem actionem parit. §. Vt puta.nu.1.pag. 196
obligatio inter patrem & filium quare non consistat.l.32.nu.1.pag. 442
obligatio naturalis, an ex pollicitatione nascatur. nu.16.pag. 208
obligatio naturalis,an in crimimalibus uersetur.n. 35.pag. 624
obligatio naturalis dicitur de iure gent.nu.26.pa. 636.l.64.nu.1.pag. 640
obligatio naturalis & ciuilis,per exceptionem pacti de non petendo, uel iuris iurandi tollitur. pag. 635
obligatio naturalis etiam sine consensu contrahitur, ubicunq; naturalis æquitas hoc dictat. nu. 10.pag. 598
obligatio naturalis ex testamento condito per pupillum non oritur, nec ex eo quod defecit præteritione filij, quem testator ignorabat. num. 11.12.pag. 598
obligatio naturalis iuncta cum ciuili,non sunt una substantia. nu.6.pag. 206
obligatio naturalis nascitur ex testamento, uel stipulatione non solenni.nu.7.pag. 5
obligatio naturalis non tollitur per l. siquis in tantam.l.19.nu.1.pag. 606
obligatio naturalis nõ tollitur per sententiam, sed per iuramentum.§.item.nu. 6. pag.558. num. 12.pag. 563
obligatio naturalis oritur de iure gen.n.29.p.623
obligatio naturalis oritur solũ inter patrẽ & filiũ & inter duos fratres in eiusdem patris potestate,& quando ciuilis.nu.1.5.11.16.pag. 620
obligatio naturalis pacto tollitur, quando non est contra bonos mores.§.si pactus.nu.1.pag.629
obligatio naturalis, per S.Maced.non impeditur. nu.15.pag. 622
obligatio naturalis, quæ secum habuit ciuilem ab initio,ciuili sublata conseruat actionem, quam cum ciuili produxerat.nu.14.pag. 599
obligatio naturalis,quando ob peculij peruentionem extinguitur,an ratione quotæ,uel quantitatis extinguatur.nu.39.pag. 624
obligatio naturalis quotuplex sit, & an omnis actio sit naturalis.nu.11.pag. 13
obligatio naturalis sola, licet nõ sit habilis ad producendam actionem, est tamen habilis ad eam conseruandam.nu.32.pag. 637
obligatio naturalis, soluti repetitionem impedit. §.libertus.nu.1.7.10.pag. 611
obligatio naturalis tunc contrahitur, quando lex neque assistit,neq; resistit obligationi. l.26.nu. 1.pag. 609
obligatio neutra est,quando ei lex resistit.l.26.nu. 2,3.pag. 609
obligatio non nascitur ex turpi promissione. nu. 8.pag. 597
obligatio peculiaris est, onus ipsius peculij. num. 2.4.pag. 620
obligatio personalis, non sequitur fundi possessorem.§.Lucius.pag. 765
obligatio propter difficultatem non impeditur.n. 13.pag. 507
obligatio propter impersonalitatem non uitiatur. §.Labeo.pag. 543
obligatio realis,ultra quam peruenerit,trahi non potest.l.18.pag. 201
obligatio rem dari est diuidua, quò ad obligationem & solutionem,& quare.nu.8.pag. 678
obligatio rem restitui,quando diuidua,uel indiuidua.nu.2.3.6.9.pag. 677
obligatio rem tradi est indiuidua, quò ad obligationem & solutionem.nu.7.pag. 678
obligatio sine causa,quando sit ipso iure nulla.l.3. nu.2.pag. 643
obligationis in diem actio,ante diem nata est.l.30. nu.1.pag. 532
obligationi consentit, qui rei suæ contractum scribit.§.pater.pag. 815
obligationi generali inest pecunia quocunq; modo quæsita.§.creditor.pag. 817
obligationi iurigen.inest ciuile uinculum. nu.18. pag. 14
obligationi rem tradi,post moram,succedit interesse.nu.1.pag. 766

obligationem naturalem, actus iuris Ciuilis nõ tollit. §. ex hac. nu. 1. pag. 127
obligationem quæ impediunt actionẽ oriri, impediunt eius solutionem. nu. 3. pag. 317
obligationes ex maleficijs, sunt de iure gent. num. 15. pag. 14
obligationes facti, non arctant præcisè ad factum, sed ad interesse agitur. §. sed. nu. 2. pag. 193
obligationes iuris Ciuilis quæ sint. nu. 14. pag. 14
obligationes quæ oriuntur ex rescriptis principum, uel ex edicto prætoris, actionem pariunt. nu. 15. pag. 717
obligationes quo iure institutæ sint. nu. 9. pag. 13
Obligatus ne faciat, uidetur promittere curaturũ, ne per alium fiat. l. 32. pag. 794
Obscuri & ambigui differentia. l. 40. nu. 1. p. 216
Obsequium an sit opera. nu. 17. pag. 612
Occidere proprijs manib⁹, et mortis causam præbere, differunt. l. 52. nu. 1. pag. 472
Occupantis quando melior conditio non sit. l. 32. nu. 1. pag. 255
Odium ampliatur fauore publicæ utilitatis. l. 2. §. 1. nu. 2. pag. 238
Oeconomus ab actore & syndico in quo differat. l. 1. §. 1. nu. 1. pag. 272
Offendi qui dubitat ab inimicis, custodes suis expensis petere potest. l. 8. nu. 1. 2. pag. 69
offendi timens potest iudicis officium implorare, ut sibi securitas præstetur. §. ne. nu. 1. pag. 91
offensurum se nullo pacto promittens si offenderit extra territorium, an teneatur. n. 6. pag. 91
Offerenti sponte parcitur. §. quid. nu. 4. pag. 355
Officialis aliquò proficiscens, substituere alium sibi potest. l. 4. nu. 3. pag. 82
officialis ante ingressum officij, an alium substituere possit. l. 4. nu. 5. pag. 82
officialis putatiui gesta quando ualeant. nu. 13. 15. 18. pag. 79
officialis remotus ob crimen, an aliud officiũ exercere possit. l. 2. nu. 2. pag. 70
officialis secum uxorem ducere nõ debet, aliàs tenetur pro ea. l. 4. nu. 1. pag. 82
officiali remoto ab officio ob delictum, eius bona proscribi possunt. §. item. nu. 1. pag. 73
officiales publici tenentur de facto aliorum officialium, quos ipsi habent in subsidium. l. 31. nu. 1. pag. 292
officiales quando possint contrahere cum subditis. l. 33. pag. 535
officiales quatenus inuicem pro altero teneantur. l. 27. pag. 292
officialibus mutatis, non mutatur officium. l. 10. nu. 2. pag. 89
Officium est quod homo homini debet in genere. §. mandatum. nu. 1. pag. 739
officium est, quod sine doctrina fit, & quæ sit officialis opera. nu. 8. 18. 22. pag. 611
officium petere, & pro ea pecuniam promittere quando quis possit. num. 1. 2. pag. 74. nu. 2. pagina 77
officia quæ ex necessitate geruntur, finito tempore non censentur renouata. nu. 8. pag. 786
Oliua dicitur fructus industrialis. l. 78. pag. 436
Omissus casus remanet in dispositione iuris communis. l. 6. nu. 1. pag. 587
Omnino, comprehendit omnem casum. nu. 1. pagina 309
Omnis, dictio collectiua est. §. cum in plures. pagina 365
omne & totum differunt. nu. 1. pag. 3
Onus reale euitatur ab eo, qui uult rem dimittere, secus in onere personali. l. 68. pag. 442
onere sublato, quod est causa alicuius commodi, cessat commodum. l. 30. nu. 2. pag. 559
Opera est diurnum officium, diei scilicet artificialis. nu. 14. pag. 612
operæ præstitæ quando repetantur, uel earum æstimatio. nu. 13. pag. 612
operæ qualiter diuiduntur. nu. 12. 16. 21. pag. 612
operarum genera, & materia. §. libertus. pagina 611
operarum obligatio, pacto tollitur, quæ posteà solutæ repetentur. §. si pactus. pag. 629
operas suas, quæ consistunt in artificio, uel in aliqua arte liberali, uel scientia præstans, non dicitur locatio, sed magis præberi opera, beneficij causa. l. aduersus. pag. 490
Opinio communis excusat aliquem. l. 3. nu. 1. pagina 700
opinio quando dicatur in iudice. nu. 22. pag. 564
opinio quomodo præferatur ueritati. nu. 20. pagina 80
opus faciendum suscipitur, quando sit mandatum, locatio, uel contractus innominatus. l. 24. pagina 808
operis periculũ in se suscipiens, intelligitur, quousq; opus approbetur. l. 39. pag. 796
Oratio negatiua, priuatiua est. l. 2. nu. 3. pag. 842
orationes plures quando copulantur respectiuè ad aliud, tunc requiritur concursus utriusq;. l. 1. nu. 9. pag. 237
ordo iuris spectandus est. l. 1. nu. 1. pag. 711

P

Pacis contractus quomodo fiat. l. 8. nu. 4. pagina 148
pacis habendæ gratia, non licet dare pecuniam ante condemnationem. §. item. nu. 3. pag. 239. §. pactus. nu. 1. pag. 241
pace facta cum aliquo, qui posteà bannitus est, offendi potest. §. & si. nu. 2. pag. 695
pace rupta, quis tenatur. l. 1. nu. 2. pag. 468
pacem faciens cum bannito, si tandem offendat, an teneatur. §. non. nu. 2. pag. 313
Pacisci extraneo quis non potest. §. si pactus. num. 1. pag. 202
pacisci licet contra tenorem legis priuatam utilitatem continentis. l. 32. pag. 213
pacisci super pœna imposita permissum est. num. 7. pag. 244
Pactio obscura interpretatur contra proferentẽ. §. hæc. pag. 452
Pactum afferens dilationem, quando inest actioni, non est necesse quod pars opponat. num. 21. pag. 538
pactum alteri factum, quid operetur. num. 4. pagina 189
pactum appositum ad excipiendũ, quando ualeat ad agendum. l. 49. nu. 3. pag. 220
pactum appositum fauore unius, in eius læsionem interpretandum non est. l. 6. nu. 1. pag. 685
pactum appositum incontinenti iuxta contractũ, quando possit reuocari. l. 37. nu. 3. pag. 214
pactum appositum super naturalibus, uel accidentalibus cõtractibus, quid operetur. l. 72. p. 762
pactum appositum traditioni rei, quando producat actionem. l. 49. nu. 1. pag. 220
pactum appositũ traditioni rei meæ, quæ mea durat, alteri parit utilem in rem actionem. l. 26. n. 1. 3. pag. 730
pactum contra bonos mores non ualet. num. 5. pagina 215
pactum de liberando in futurum, producit exceptionem de præsenti. l. 42. nu. 4. pag. 218
pactum de non petendo, in obligatione alternatiua, totam obligationem elidit, secus in obligatione generis. §. sed stip. pag. 211
pactum de non petendo, non repellit agentem, nisi allegetur. nu. 18. pag. 208
pactum de non petendo, quando obligationem naturalem tollat. nu. 23. pag. 600
pactum de parendo sententiæ, si transactioni non paretur, meretur executionem, sicut sententia & confessio. §. qui. nu. 2. pag. 217
pactum de quota, uel certa parte litis, non ualet. l. 54. pag. 222
pactũ de uendendo, in dubio non intelligitur personale. §. de uendendo. pag. 686
pactum eorum qui præsunt collegijs, prodest & nocet ipsi collegio. l. 15. pag. 201
pactum est genus, continens in se transactionem. l. 1. nu. 5. pag. 226
pactum factum ab eo, cui competunt utiles, præiudicat ei cui competunt directæ. l. 17. §. sed. pagina 201
pactum factum super una re, non porrigitur ad aliam. §. ante. nu. 2. pag. 211
pactum incõtinenti appositum informat ueterem actionem, si est apta informari. nu. 32. pag. 539
pactum incõtinenti appositum perinde habetur, ac si in ipsam stipulationem fuisset deductum. nu. 30. pag. 539
pactũ in rem, ad omnes porrigitur, personale extinguitur cum persona. §. in ijs. pag. 204
pactũ si in rem est, uel in persona, in dubio intelligitur in rem. §. pactorum. nu. 1. pag. 198
pactum ne maleficium committatur, quid operetur. l. 51. nu. 1. pag. 221
pactum ne perpetuò diuidatur, nõ ualet. §. si conueniatur. pag. 480
pactũ ne quis conueniatur ultra quàm facere possit, seruandum est. l. 50. pag. 220
pactum non ualet, ut alicui liceat facere, quod de iure communi poterat. §. apud. pag. 463
pactum nudum de donando, quod continet factũ, actionem non parit, secus si continet rem, uel quantitatem. §. sed. nu. 1. pag. 193
pactum nudum parit actionem de dolo, quãdo aliquid abest parti. §. seruus. nu. 2. pag. 318. §. ait. nu. 2. pag. 663
pactum nudum purum appositum super alio non contento in stipulatione conditionali, quando informet primam actionem, & dicatur uestitum. nu. 25. pag. 538
pactum nudũ quando dicatur lege roborari. l. 6. nu. 3. pag. 191
pactum nudum quando pariat actionem. §. igitur. nu. 2. pag. 193. nu. 18. pag. 196
pactum nudum quid sit. §. igitur. nu. 1. pag. 193
pactum nudum si apponitur ex interuallo, post cõtractum conditionalem, ex eo non oritur actio. nu. 28. pag. 539
pactum nudum uestitur cohærentia alterius contractus, non cohærentia actionis. §. idem. num. 1. pag. 197
pactum nudum uestitur cohærentia contractus, & nouam producit actionem, scilicet, præscriptis uerbis. nu. 1. 3. cum seq. pag. 194
pactum nudum uestitur cohærentia contractus, quãdo pro eodem apponitur pactum, pro quo contractus. nu. 10. pag. 537
pactum nudum uestitur rei interuentu, si præcedit contractus conditionalis. num. 27. pagina 536

pactum

pactum nudũ restituitur rei traditione, nisi traditio sit facta ad liberandum, à præcedenti obligatione. l. 42. nu. 1. pag. 218
pactum per quod aliquis decipitur, non ualet. l. 6. nu. 2. pag. 228
pactum personale, consideratur dupliciter. l. 22. pag. 203
pactũ personale quando fiat. l. 58. §. 1. nu. 2. p. 223
pactum personale ferui, non porrigitur ad dominum. §. quòd si. pag. 203
pactum personale, uiuo pacisc ente, porrigitur ad successorem in rem, etiam tit. singulari. §. pactum. pag. 203
pactum personale ut non egrediatur persona, fieri debet cum dictione taxatiua. l. 23. nu. 2. pagina 204
pactum quod pignus sit solutum pro debito, quando ualeat. l. 34. pag. 696
pactum quòd quis possit conueniri, corã iudice nõ suo, non ualet, secus si ex priuilegio tantũ eum recusare poterat. l. 18. nu. 1. pag. 123
pactum secundum contrarium, primum illud non tollit. nu. 1. pag. 206
pactum simile legi commissoriæ reprobatur inter creditorem et debitorem, non inter debitorem & tertium. l. 88. pag. 765
pactum simplex seruandum est. l. 53. §. 1. pag. 222
pactum ualet, ut debito nõ soluto, creditor habeat pignus iusto precio. §. potest. pag. 814
pactum ultimo loco appositum, quando impediat cursum usurarum. nu. 15. pag. 538
pactum ultimo loco appositum, non tollit primã stipulationem ipso iure, sed ope exceptionis. nu. 19. pag. 538
pactum ut porrigatur ad alios, requiritur quòd interfit pecuniariter, non ratione affectionis. l. 24. nu. 3. pag. 204
pactum utrum uestiatur cohærentia contractus cõditionalis. l. 10. pag. 765
pactum ut ueniat dolus futurus, non ualet. l. 17. pagina 681
pacti de non petendo interpositi super re non petenda, multiplices effectus. n. 8. cum seq. p. 207
pacto gratuito remitti aliquid potest, controuersia pendente. l. 1. nu. 3. pag. 226
pacto ipso iure, tolluntur actiones descendentes ex maleficijs, uel continentes causam famosam, ex maleficio. §. quædam. nu. 1. pag. 202
pacto iure ciuili confirmato, tollitur ob. ciuilis & naturalis. l. 6. nu. 4. pag. 191
pacto non diuidendæ societatis inest, si promissa seruentur, uel socius rixosus non fuerit. l. 14. nu. 1. pag. 748
pacto nudo promissa recusare, uerecundum est. l. 48. nu. 2. pag. 745
pacto quibus iuribus renunciari permissum sit. l. 39. pag. 215
pacto quando fieri possit id, quod fieri potest per legem. l. 51. nu. 4. pag. 221
pacta incontinenti apposita quomodo dicantur inesse, & nouam parere, & ueterem informare actionem. nu. 20. 22. pag. 538
pacta incontinenti apposita, uidentur inesse stipulationi. l. 40. nu. 1. 20. pag. 537
pacta quomodo in factis esse dicantur. nu. 17. 22. pag. 208
pacta si pura apponuntur iuxta contractum, omnia uestiuntur cohærentia contractus. num. 22. pag. 194
pacta turpia, uel contra publicam utilitatem, non sunt seruanda. §. pacta. pag. 211
pactorum uestimentum quotuplex sit. nu. 12. cum seq. pag. 195
Parentes an patriæ præferendi. l. 2. nu. 1. pag. 9
parentum educatio, an sit de iure naturali. §. huius. nu. 6. pag. 8
Parere maioribus est præceptum iuris gen. n. 49. pag. 626. nu. 27. pag. 636
Pares qui sunt tempore, pares sunt iure. §. si pluribus. pag. 692
Paria sunt, ab initio aliquid esse tale, uel ex post facto deueniri ad tale. l. 4. pag. 643
Parieti communi fenestras facere non licet. l. 39. pag. 455
parieti communi quicquam immittere non licet. l. 12. cum §. 1. l. 18. pag. 452. l. 25. pag. 453
Pariter, quomodo intelligendum. §. si duo. num. 2. pag. 813
Pars à toto separata, in speciebus non ualet tantũ, quantùm si unita est toti. §. si centum. num. 5. pag. 610
partem an faciat, qui non admittitur ad partem. n. 11. 13. pag. 396
partem facit, qui admitti speratur. l. 2. pag. 417
partem facit, qui nõ admittitur ad partem. §. quoniam. pag. 396
partem non facit, qui admitti non speratur. le. 17. pag. 397
Partus monstruosus, non est legitimus. l. 14. pa. 51
Passus, est quinq; pedum. l. 1. nu. 2. pag. 159
Pater abnegans filium, filio non præiudicat. l. 6. n. 2. pag. 54
pater adrogator consequitur omnia iura filij adrogati. l. 15. pag. 57
pater an filium uendicet. §. per hanc. nu. 1. p. 419
pater an naturaliter obligetur, ex persona filij naturaliter obligati. nu. 31. 32. 36. pag. 623
pater an possit autorari uni filio uendenti alteri rem peculij aduentitij. nu. 53. pag. 626
pater an possit uendicare filium quæ ad precium participandum sese uenũdari passus est. §. pap. nu. 3. pag. 327
pater cogitur consentire filio, pignoribus captis. §. si filius. nu. 3. pag. 374
pater constituit procuratorem in rebus filij. num. 6. pag. 248
pater de peculio tenetur, non filius quod eius nomine gestum erit. §. sed si ego. nu. 1. 4. 5. p. 279
pater de quo peculio & quamdiu teneatur. num. 22. 23. pag. 714
pater emancipationem filij reuocare non potest. l. 25. pag. 66
pater & filius an dicantur duo rei credendi, in obligatione naturali. nu. 7. 22. pag. 620
pater & filius naturaliter uicissim non obligantur. §. sed ij. pag. 764
pater & filius quando litigare possint. l. 4. num. 1. pag. 372
pater & filius quando mutuò contrahant. num. 47. 48. 50. 54. 55. 57. pag. 625
pater expendens pro filio in studio, quando non uideatur expendere de suo. num. 5. pag. 294
pater ex sua mora, ad usuras non tenetur. §. in bonæfid. pag. 841
pater in aduentitijs cõuenitur tanquàm legitimus administrator filij. tit. de pecul. nu. 3. pag. 711
pater in contractibus bo. fid. & de peculio pro filio & de suo dolo tenetur. l. 37. pag. 720
pater loco fideiussoris, quò ad quædam, non quò ad omnia habetur. §. sed. nu. 3. pag. 324
pater naturalis, uenit appell. parentum. l. 5. nu. 2. pag. 133
pater nomine filij, eo inuito, querelam instituere non potest. l. 8. nu. 1. pag. 389
pater non potest remittere iniuriam illatam filio. l. 31. pag. 212
pater non tenetur de peculio, ex maleficio filij, nisi quatenus peculium locupletatur. §. ex furtiua. pag. 718
pater pacis cendo filio, quando eidem acquirat. §. si pactus. nu. 3. 4. 7. 8. pa. 202. §. si filius. §. nos autem. pag. 203
pater per superuenientem furorem, natos in potestate habere non desinit. l. 8. pag. 55
pater potest interficere filiam grauidam in adulterio deprehensam. l. 18. nu. 2. pag. 52
pater pro filio inuito querelam non instituit. l. 8. pag. 389
pater pro filio non est idoneus defensor sine satisdatione. l. 14. pag. 153
pater pro filio restitutionem in integrum petere potest. l. 28. pag. 332
pater promittens directò filio, obligatur naturaliter, sed ad ipsum patrẽ reuertitur, secus quando obligatur filio per filium. nu. 10. pag. 621
pater quando contra testamentum filij emancipati habeat contra tab. & quando querelam. nu. 3. 7. pag. 394
pater quando & quatenus ex contractu filij obligetur. §. si is. nu. 2. pag. 704
pater quando uideatur dotare filiam de suo. num. 5. pag. 294
pater quando uideatur expendere de bonis filij. l. 61. pag. 416
pater quare teneatur potius pro filio, act. de peculio, quàm alia actione iuris ciuilis. num. 8. pag. 712
pater quatenus conuenitur ex contractu filij minoris. §. si cum. pag. 714
pater qui contra tab. querelam indebitò intentauit, uincentibus filijs, in querela, hæreditatẽ & fructus restituere tenetur. §. contra. pag. 397
pater qui stipulatur sibi & filijs, intelligitur ordine successiuo. nu. 35. pag. 614
pater si tenetur soluere condemnationem pro filio reo, admittitur ad probandum, filium non esse reum. §. si absens. nu. 7. pag. 155
pater tenetur actione neg. gest. pro filio. §. pater. pag. 295
pater tenetur de peculio filij fideiussoris, uel ex cõ promisso. §. sed. nu. 1. pag. 716
pater tenetur sequi instantiam filij defuncti. l. 57. pag. 373
patria potestas quomodo inducatur. l. 3. n. 5. p. 54
patris transactio, filio non præiudicat. l. 10. pagina 232
pater ut successor filij restituitur. §. Pomp. pa. 324
patris assertioni circa merita an præcesserint, non statur. §. si pactus. nu. 6. pag. 203
patris bonis publicatis, non publicatur peculium filij, sed ususfructus patre uiuente. §. sed. num. 5. pag. 324
patris conditio, per filium deterior effici non potest. §. si filius. pag. 127
patris confessio se habuisse à filio spurio decem inter uiuos, præsumitur fraudulosa. l. 37. num. 2. pag. 844
patris consensus generaliter sufficit filio, ut in omnibus agere possit. §. si filius. nu. 4. pag. 374
patris & filij obligatio, eadem est numero. §. sed. nu. 2. pag. 716
patris obligatio naturalis, an sit potentior obligatione filij. nu. 23. pag. 623

patri

patri an obligatio naturalis per filium acquir.tur.nu.17.19.21.37.pag. 622
patri succurritur propter absentiam filij,nõ propter ætatem.§.fed.nu.3.pag. 324
Paterna affectione factum,act.neg.gest.non repetitur.l.46.pag. 296
Patientia informis, quando consensum inducat.l.7.pag. 719
patria potestas est de iure ciuili.nu.12.pag. 621
patria potestas in ijs quæ publici iuris sunt, non attenditur.l.5.nu.1.pag. 274
patria potestas soluitur, patre effecto monacho.l.8.nu.4.pag. 55
Patronatus ius,quando sit æstimabile.§.si ergo.n.3.pag. 806
Paupertas est iusta causa non defendendi.l.76.nu.2.pag. 272
paupertas à quo,& qualiter probanda.§.qui.nu.7.pag. 147
paupertas quando prosit.§.præses.nu.2.pag. 92.
Peccare humanum est,diabolicum perseuerare.§.meminisse.nu.2.pag. 392
Peculium filij est patris, qui eius contemplatione, tenetur act.neg.gest.§.sed si ego.nu.1.pa. 279
peculium profectitium qualiter conferatur. num.25.pag. 623
peculium quid,decẽ eius materia.tit.de peculio,cũl.seq.pag. 711
Pecunia dicitur de rebus,quæ seruando seruari nõ possunt.l.29.nu.2.pag. 615
pecunia expensis publicis cudi debet.n.7.p. 499
pecunia fuit principaliter inuẽta,ut numeretur.n.11.pag. 499
pecunia omnes aliæ res æstimantur. l. 4. num.4. pag. 227
pecunia si mutuatur, quando secundum nouam, uel uetere restituenda sit.nu.17.pag. 505
pecuniæ appell.ad quascunq; res porrigitur.§. pecuniam.pag. 298
pecuniæ numeratæ specialia tantum, respectu aliorum mutuabilium.nu.15.16.pag. 521
pecuniæ triplex significatio. §. creditum. num.4. pag. 501
pecuniæ uerb.in Maced.strictè sumitur. §. mutui. pag. 710
pecuniam in capsa, uel marsupio habens, dicitur eam habere paratã solutioni,& quomodo hoc probabitur.nu.5.27.pag. 520
Pensio in fine soluenda est.§.si quis.pag. 791
pensio quæ præstatur ad mensuram,pro rata tantùm temporis petenda est.§.qui ædem.p. 794
Perditum quando quid dicatur. §. an nec. nu.1.2. cum seq.pag. 185
Peregrini quando conueniri non possint. §. legatis.nu.3.pag. 371
Perempta res petitur, in obligatione rem restitui. l.3.nu.1.pag.645.l.8.pag.646.§.tam diu.eo.
perempta si res deposita non apparet, & ignoratur, quid sit de ea, cuius erit periculum. num.17.pag. 507
perẽpta re, in obligatione dandi, agitur ad ipsam rem,non ad æstimationem.§.in frumen.p. 641
perempta re,quando agi possit ad rem, uel æstimationem.nu.3.5.pag. 593
perfecta res dicitur,executione facta.§. sed quod, nu.1.pag. 304
perfectum nõ inducitur ex duobus imperfectis ad diuersa tendentibus.nu.49.pag. 566
Periculum in se suscipiens,de casu fortuito non tenetur.l.39.nu.5.pag. 796
periculum interitus,ad furẽ pertinet.l.16.p. 649
periculum interitus,ad morosum pertinet.leg.35.pag. 535
periculum rei æstimatæ transit in accipientem. §. paulus.pag. 798
periculum rei traditæ ad uendendum, quando spectet ad accipientem.l.11.nu.3.pag. 517
Periurus quando infamis.l.21.nu.2.pag. 246
Periurium quando non committatur. l. 41. num.6.7.p.g. 573
periurium quis anceps subire non potest. l.4.nu.3.pag. 576
Permisso an ius aliquod competat.nu.4.pag. 651
permissum intelligitur ad postulationẽ.l.3.pa.125
Permittere nemo potest alteri, ut eum percutiat, uel ab eo crucietur.nu.7.pag. 593
Permutatio quare non dicatur contractus nominatus.l.7.nu.1.pag. 192
permutatio rei, ob alimenta soluenda non potest fieri,nisi autore prætore.§.si cui.pag. 231
permutationis materia.l.sicut.cum seq.pag. 801
Per,perfectionem indicat.l.25.pag. 94
Perpetua quæ dicantur,& quæ non. l. 32. num.1. pag. 454
Persecutoria non tollitur per pœnalem, uel contrà.§.furti.pag. 645
persecutoria tollitur per pœnalẽ.§.licet.pag.305
Persona una quando possit sustinere uicem pluriũ. l.3.nu.1.pag. 56
personarum acceptio quando sit apud Deum. l.1. num.1.pag. 234
Perfuadens alicui semel, ut malum committat, an de cæteris teneatur.§.si seruo.nu.1.pag. 489
Petendi tempus si datum sit,an post terminum addere quis libello possit.l.40.nu.1.pag. 761
petens plus debito, quando totam causam amittat.§.boue.nu.3.pag. 640
petentis ante tempus,pœna.l.36.nu.3.pag. 536
peti potest insolidum ab eo, qui exceptione summouere potest.l.7.nu.1.pag. 709
petitio partis,uel totius quando admittatur.§.boue.nu.1.pag. 649
Petitum,non debitum inspicitur.l.10.nu.2.p.771
petitur id quod nunquam datum fuit. tit. de reb. cred.nu.4.pag. 493
Pignorans rem alienam, qua actione teneatur. §. nunc.nu.1.2.pag. 676
pignorans rem duobus,quando teneatur.§.sed.pagina 696
pignorari aliena res quando possit. §. cum. num.1.pag. 720
Pignoratitia actio,post moram usuras admittit.§. si creditor.pag. 686
pignoratitia actio quando & unde nascatur.§.omnis.nu.2.pag. 687
pignoratitia ad rem & ad fructus, agit prædo. §. si prædo.nu.1.pag. 693
pignoratitia directa quæ datur debitori cõtra debitorem,oritur pignore tradito, uel alio modo ad creditorem peruenit. §. de pignore. num.3. pag. 202
pignoratitia in actione uenit dolus,lata culpa, leuis,non casus fortuitus.§.uenit.pag. 690
pignoratitia pro damnis et interesse agitur, etiam non soluta.l.43.nu.1.pag. 699
Pignus à pugno dictum.l.7.nu.3.pag. 192
pignus aliud si substituatur, furtum committitur. l.36.pag. 696
pignus censetur remissum sola uenditione,si debitor tradere tenetur.§.si debitor.pag. 830
pignus constitutum nuda cõuentione,de iure prætorio producit actionem.§. de pignore. num.1. pag. 202
pignus datum defuncto,qua actiõe petatur.§.hæres.pag. 416
pignus datum ob turpem causam potest repeti rei uendicatione.§.si ob.nu.2.pag. 193
pignus extinguitur æstimatione rei obligatæ. l.8. pag. 828
pignus extinguitur,quando materia in materiatũ transit.§.si quis.nu.2.5.pag. 692
pignus extinguitur,re effecta creditoris.l.24.nu.1.pag. 693
pignus in pristinum statum restituitur, si soluatur uenditio,& res cum eadem causa ad uenditorẽ redeat.l.10.pag. 830
pignus in testamento constitui potest.l.26.num.2. pag. 695
pignus iureiurando, uel sententia liberatur. l.13. pag. 831
pignus liberans,non succedit in ius debitoris, quò ad actionem,sed quò ad exceptionẽ sic.l.1.pagina 826
pignus non confirmatur,si tempore confirmationis,res in bonis debitoris non reperiatur.§.citia.pag. 821
pignus pacto,uel solutione tollitur.l.14.pag. 831
pignus partis suæ constituere quis potest.l.2.num.1.pag. 446
pignus post denunciationem, ante biennium non uenditur.l.4.nu.4.pag. 685
pignus prætorium non constituitur,nisi quis in possessionem mittatur.l.26.pag. 695
pignus pro parte debiti remissi, remissum censetur.l.5.pag. 827
pignus quando non obstante conuentione uendatur.l.4.nu.1.pag. 685
pignus quando tollatur per pactum expressum ipso iure.§.de pignore.nu.2.pag. 202
pignus qui tacitè habeant.l.1.cum seq.pag. 817
pignus quomodò contrahatur,eiusdemq; materia. l.1.cum seq.pag. 684
pignus quomodo dissoluatur.l.1.cum seq.pa. 826
pignus rei alienæ quando consistat.l.20.pag.692
pignus remittit, qui consentit rem sibi obligatam in dotem dari.l.11.pag. 830
pignus remittit,qui consentit,ut idem pignori detur.l.12.pag. 830
pignus resoluitur,reuendito fundo,qui debebat ex conuentione reuendi.§.sed.nu.1.pag. 764
pignus soluitur,pecunia soluta.§.soluta.pag.697
pignoris alienationi consentiens,ius suum remittere uidetur.l.4.pag.827.§.si uoluntate.p. 828
pignoris alienatio non impeditur, ex sola uerbali oblatione solutionis, secus si pecuniam offerat. l.9.nu.1.pag. 764
pignoris & hypothecæ differentia. §. tertij. nu.1. pag.6.§.propriè.pag. 687
pignoris ius an repetitum censeatur, si alius pro debitore soluerit.l.3.pag. 818
pignoris ius quare non usucapiatur triennio, sed maiori tempore præscribatur, & ipsa res pignorata sic.§.cum.nu.1.2.3.pag. 809
pignoris obligatio, ex dominio superueniente debitori confirmatur.l.41.pag. 697
pignoris obligatio per liberam personam nobis non acquiritur, possessio sic. §. per libram pag. 689
pignoris obligatio quando pro usuris, sicut pro sorte intelligatur.§.si in sortem.nu.2.pag. 688
pignoris possessor hodie non potest conueniri,nisi discusso principali.§.quæritur.nu.2.pa.825

[illegible] & iudicialis differentia.l.10.n. 821
[illegible], prius in usuras,deinde in [illegible]nt.tur.l.35.pag. 696
pignoris re[illegible]sio uero domino quãdo fieri possit.l.20.nu.2.pag. 824
pignori an tacitè insint res alienæ in domum deductæ.l.4.nu.1.2.pag. 190
pignori quod accedit,pignus est.§. si nuda. nu.1. pag. 691
pignore reddito, debitum remissum non censetur. §.sed.nu.1.pag. 190
pignore uendito, reliquum debitori restituendum est.§.Pomp.pag. 825
pignora data iniquo arbitratori non retinentur pro sententia iudicis.nu.6.pag. 753
pignora data ob turpem causam, quando repeti possint.l.1.nu.2.pag. 595
pignora quomodo & quando distrahantur. l.1. cum seq.pag. 824
pignorum materia.l.1.cum seq.pag. 808
pignoribus non potest adiici pactum legis commissoriæ.nu.6.pag. 215
Placet,boni uiri arbitrium indicat.num.16.17.pagina 703
Plurale,resoluitur in singulare.l.1.nu.1.pag. 248
pluralis numerus,quãdo in uno uerificetur.§. negotia.nu.1.pag. 276
pluralitas quando geminet singularitates.num.1. pag. 164
Pœna actiõis popularis applicatur parti, nõ fisco. §.ferui.nu.3.pag. 118
pœna adiecta facto natura diuiduo,actum indiuiduum efficit.nu.5.pag. 164
pœna an posit ascendere in infinitum. l.56.num. 1.pag. 835
pœna ante moram non committitur.l.4. nu.3. pagina 145.l.5.pag. 146
pœna cautionis iudicatum solui & damni infecti toties committitur,quoties interest.n.9.p. 672
pœna censetur remissa,remisso principali.l.2.pagina 160
pœna cõmittitur, si in termino non soluatur, licet admittatur mora purgatio.l.57.pag. 368
pœna committitur, tametsi conuentioni pareatur, si tandem reuocetur.l.5.nu.1.pag. 770
pœna compromissi commissa, si reus iusta exceptione tutus,paratus sit denuo compromittere, auditur.§.si quis.pag. 362
pœna corporalis pro pecuniaria quando imponatur.nu.4.16.pag. 244
pœna elapso die,an sine interpellatione committatur.l.21.nu.2.pag. 350
pœna & res in contractibus non petitur.l.62. pagina 752
pœna & usura differunt.l.40.num.1.pag. 295
pœna ex contractu inutili non petitur.l.8.num.7. pag. 229
pœna ex multiplicatiõe delicti, an multiplicetur. §.quadruplatur.pag. 308
pœna grauissima est,flagris cædi. l.10. §. prætor. nu.3.pag. 133
pœna non committitur, quando contra compromissum nullum uentum est.§.si seruus. num.4. pag. 716
pœna non committitur, si debitori protestatio facta sit,ne soluat.l.8.pag. 764
pœna non committitur, si ex causa publica & necessaria, uel alio casu fortuito impeditus quis fuerit.l.2.§.1.2.cum seq.pag. 160
pœna pacto nudo apposita, non exigitur, nisi interfit.l.7.pag. 766
pœna pecuniaria deficiente, quando deuenitur ad corporalem, ad maiorem iudicem remittitur. l.25.nu.1.pag. 135
pœna propter casum tandem superuenientem nõ excusatur.l.40.pag. 796
pœna quadrupli,an sit pœna contumaciæ, uel delicti.§.in hac.nu.1.pag. 307
pœna quando actori pro parte acquiratur.l.5.pagina 473
pœna quando contrà faciendo commissa esse censeatur.nu.2.5.pag. 234
pœna quando duplicatur pro eodem delicto. nu.3.pag. 244
pœna quando in fraudem usurarum adiecta censeatur.§.idem.nu.1.pag. 777
pœna quando petitur,an simul interesse peti possit.l.48.nu.3.pag. 782
pœna quando pro eodem delicto bis imponatur. nu.14.pag. 679
pœna,quando sorte soluta peti possit. l.11. num.3. pag. 662
pœna quando uenit applicando fisco, dicitur criminaliter agi.nu.4.pag. 31
pœna semel commissa, amplius non committitur, nisi sit actum.§.semel.pag. 366
pœna sæpius committi potest.nu.12.pag. 234
pœna,seu interesse & res an simul petatur. nu.9. 10.cum seq.pag. 766
pœna si aliter exacta sit, quàm deberetur, altera non petitur.§.qui.nu.3.pag. 694
pœna si minus contineat, quàm interesse, residuũ peti potest.nu.11.pag. 234
pœna si pro maleficio imposita, nõ soluatur, grauior adiiciatur:si per negationẽ augmentetur, uel quid simile,pœna maleficij sufficiat. l.1. nu. 4.pag. 574
pœna transactionis peti, et exceptio obijci potest. l.qui.nu.6.8.cum seq.pag. 234
pœna ut augeatur, uel minuatur in extraordinarijs criminibus, consuetudo attenditur. nu.12. pag. 245
pœnæ nomine quod consequor, occasione rei tibi debitæ,restituere non teneor.l.21.n.4.p. 764
pœnam excusat casus uel difficultas. §. si ea. cum seq.pag. 706
pœnam uitare,soluendo uolens, si creditor nõ reperiatur, pecunia consignanda est. l.73. num. 5.pag. 271
pœnæ restringendæ.l.25.nu.2.pag. 135
pœnis in arbitrarijs,illud est certum,quod est usitatum.l.33.§.1.nu.2.pag. 255
Pœnalibus in actionibus,non inspicimus interesse. l.43.pag. 366
Pœnitentia quando in contractibus admittatur. l. 5.pag. 583
Pœnitere facti,quando & quatenus liceat. l.11.n. 1.pag. 134
Poetarum autoritas,potest in causis allegari. l.6. nu.2.pag. 68
Pondera si diuersa sint, de minorib. intelligimus. nu.6.pag. 537
pondere,numero,uel mensura quæ consistunt, recipiunt functionem in genere suo.n.1.pag.499
Popularis actio, non admittit procuratorem, & quomodo proponenda. l.42. & §. in popularibus.pag. 264
Pop.Ro.an Imp.reuocare possit.l.8.nu.1.pag. 32
populus,particularem tantum legem edit.nu.2.3. 4.pag. 16
populum,decem faciunt.nu.2.pag.491.l.1. num. 4.pag. 842
populum quot homines faciunt, tot faciunt gentẽ. §.in decurionibus.nu.2.pag. 275
Positio quid, & in quo ab interrogationibus differat,deq; ipsarum materia.nu.11.12.cum seq.pagina 487
positioni iuris non est respondendum. num.12.13. pag. 495
Possessio amittitur per inundationẽ.l.23.pa. 443
possessio est facti.l.19.pag. 349
possessio habet plurimum iuris & parum facti, quædam multum facti et parum iuris,quædam multum facti & multum iuris.nu.6.pag. 206
possessio libera quæ sit.l.36.pag. 781
possessio naturalis, ad fructus acquirendos nõ est sufficiens,secus in ciuili.l.14.nu.1.pag. 441
possessio non continuatur.l.30.pag. 352
possessio quando iuris,uel facti sit.l.20.nu.2. pagina 349
possessio quasi quæ dicatur.§.sciendum.num.1.pagina 461
possessio rei sequestratæ amittitur.l.17.pag. 729
possessio rei uenditæ, nacta tradenda est, quæ à nemine detineatur, uel possideatur, &c.§. uacua.pag.768.§.si emptor.pag. 769
possessio transfertur in pœnã negantis.n.1.p.437
possessio transit, etiam ubi contractus non tenet.l. 31.nu.5.pag. 731
possessionis medium censetur probatum,probatis extremis.nu.7.pag. 829
possessionẽ repetere,an dicatur incertum. §. cum. nu.7.pag. 608
Possessor bo.fid. acquirit sibi fructus quoquo modo à terra separatos.nu.3.pag. 426
possessor bo. fid. ad quorum fructuum restitutionem teneatur,quo iure & qua actione.num.6. 10.pag. 426
possessor bo.fid.an de interitu rei teneatur.§. si seruus.pag. 423
possessor bo.fid.ante litem contest. tenetur de dolo,malæfid.de culpa, & etiam bo. fid. post lit. contest.l.46.pag. 432
possessor bo.fid.computat fructus in usuris. l.66. nu.1.pag. 435
possessor bo.fid.cum tit. facit fructus suos. num.5. pag. 427
possessor bo.fid. deinde malæfid. quod ædificauit, potest tollere.l.38.pag. 430
possessor bo.fid. doli exceptione expensas recuperat.l.49.pag. 433
possessor bo. fid. etiam debitum naturale deducit. §.sed.nu.1.pag. 414
possessor bo.fid.non tenetur ad precium,nisi quatenus est factus locupletior.l.26.§.1.pag.409
possessor bo. fid. omne lucrum restituere tenetur. §.augent.cum l.seq.pag. 413. & l. 59. pagin. 416.nu.7.pag. 427
possessor bo.fid.qualiter dolum cõmittere possit.l. 46.nu.1.pag. 431
possessor bo.fid.tenetur ad precium,possessor malæfid. ad rem æstimandam per iuramentũ in litem,si extat,aliàs ad uerum precium. §. restitue re.pag. 409
possessor bo.fid.tenetur ad rem,& quatenus locupletior effectus est.l.25.p.409.§.item.p. 410
possessor bo.fid. ubi rem restituere teneatur. l.10. pag. 421
possessor bonorum potest conueniri,quando ignoratur quis sit hæres.nu.1.7.pag. 233
possessor fructus à solo separatos sibi acquirit. l. 78.pag. 436

possessor hæreditatis conuentus rei uendicatione, an possit opponere excep. ne fiat præiudiciũ petitioni hæreditatis, uel ne conueniatur ultra q̃ sit locupletior. nu. 1. pag. 412
possessor malæfidei à principio, uel ex postfacto, quò ad fructũ æquiparatur. §. de eo. n. 1. p. 410
possessor malæfid. non acquirit seruitutem. l. 22. nu. 2. pag. 467
possessor malæfid. qua actiõe teneatur. l. 13. p. 421
possessor malæfid. quando ad precium, uel ad rem teneatur. §. iul. pag. 414
possessor malæfid. quatenus teneatur de neglectis. §. sicut. pag. 414
possessor malæfid. quod sibi debetur, uel sumptus quando deducat. §. sed. cum §. seq. pag. 414
possessor non debet restituere indebitum quod exigit. §. ait. nu. 2. pag. 409
possessor nõ dicitur, qui actionem personalem ad rem immobilem, uel rei uendicationem habet. §. si fundus. nu. 2. pag. 153
possessor non est arcendus ad docendum de iure suo, quãdo proponit aliquam exceptionem remouentem ius petitoris. §. qui pignoris. num. 1. pag. 830
possessor non interrogatus, an possiderct, absoluitur. l. 26. nu. 1 pag. 425
possessor præsumitur possidere ex tit. prius contracto. l. 77. nu. 3. pag. 436. §. bonam. num. 2. pag. 439
possessor putans alium non dominum, esse dominum, est bo. fid. nu. 14. pag. 431
possessor quando locupletior dicatur. §. si quis. pagina 411
possessor quatenus rei nomine conueniatur. l. 28. nu. 2. pag. 409
possessor qui dolo desijt possidere, ad rem & fructus tenetur. §. perinde. pag. 411
possessor quilibet deducit sumptus factos causa fructuum. §. fructus. cum l. seq. pag. 414
possessor q initio fuit bo. fid. deinde malæfid. quando faciat fructus suos. nu. 9. 12. pag. 427
possessor qui necessariò distrahit, ad precium dum taxat tenetur. §. si quis. pag. 422
possessor quod nomine pœnæ exigit, an restituere teneatur. l. 28. nu. 3. pag. 409
possessor rei immobilis, satisdare non tenetur. l. 15. num. 4. cum seq. pag. 152. §. possessor. cum seq. pag. 153
possessor re perempta, uel perdita post lit. contest. non tenetur, si in culpa non sit. l. 21. pag. 424
possessor tenetur ad fructus perceptos, et qui percipi potuerunt. l. 34. pag. 425
possessor tertius qualiter conueniatur. §. interdũ. nu. 2. pag. 328
possessoris loco condemnatur, qui sc liti obtulit. l. 48. pag. 416
possessoris solutio, liberat dolosum, non econtrà. §. item. nu. 1. pag. 406
possessori bo. fid. non potest negligentia imputari. §. sicut. pag. 414
possessorum alterum quando conuenire sufficiat. l. 8. pag. 421
Possessorium & petitorii an possint simul intentari, & de ipsorum differentia. l. 37. num. 1. 2. pag. 380
possessorio potius quàm petitorio agere consultius est. l. 25. pag. 425
Possidens naturaliter & ciuiliter, fructus sibi acquirit. l. 26. pag. 765
possidens rem alienam titulo & bona fide, potest illam pignorare. l. 29. nu. 1. pag. 695
Possidere bo. fide sciens liberum hominem posse non uidetur. nu. 28. pag. 541
possidere desinens post lit. contest. an condemnari possit. tit. de rei uendic. nu. 3. pag. 418
possidere desinenti dolo, nõ caucndũ. l. 70. p. 435
possidere duo simul eandem rem non possunt. §. sed. nu. 3. pag. 262
possidere quando sufficiat tempore lit. contest. uel sententiæ. §. possidere. pag. 425
possidere quem desijsse dolo, qualiter probetur. l. 37. nu. 3. pag. 429
possidere qui dolo desijt, an conueniatur utili, uel directa. l. 26. nu. 1. pag. 474
possideri iura pro diuiso non possunt. l. 8. num. 1. pag. 421
possidet totum, qui pro parte utitur. l. 20. p. 443
Possim ut alius, quod non possum, ut ego. §. paul. nu. 1. pag. 746
possumus per alium, quod per nos ipsos non possumus. l. 15. §. 1. pag. 57
Postea, modicum tempus indicat. §. sed. n. 1. p. 345
Posthumus alienus institui potest. l. 6. nu. 2. p. 388
posthumo præterito, uel exhæredato querela cõpetit. l. 6. pag. 388
Postliminium habet duo capita. l. 20. nu. 6. p. 349
postliminij fictio quando locum habeat, uel non. l. 19. & 20. nu. 5. pag. 349
Postquàm, non inducit conditionem, sed modum. l. 33. nu. 1. pag. 322
Potestas. No. Index.
potestatis uerbum, pro patria & dominica potestate sumitur. §. in potestate. pag. 705
Potest, iunctum cum negatione, necessitatem inducit. nu. 7. pag. 170
potest, negatiuè prolatum, inducit necessitatem. l. 6. nu. 4. pag. 228
potest quis alieno nomine, quod suo nomine non potest. l. 22. nu. 1. pag. 399
potest, uerb. quomodo intelligatur. l. 8. n. 3. p. 588
Precario quæ culpa inest. nu. 36. pag. 737
Precium in uniuersalibus, non particularibus succedit loco rei. l. 25. nu. 1. pag. 409
precium quando succedat loco rei. l. 18. num. 2. pag. 311
precium redemptionis, ab omnibus conferendum est, secus in precio rerum perditarum. §. si natus. pag. 705
precium rei, non dicitur esse ex re. l. 21. n. 1. p. 764
precium rei uenditæ, quomodo in mutuum conuertatur. l. 34. nu. 2. pag. 744
Prædio insunt, quæ ad usum perpetuum inducuntur. l. 32. pag. 816
prædiorum rusticorum & urbanorum differentia. l. 4. pag. 818
Prædo non est, qui precium numerauit. §. sed. nu. 1. 2. 3. pag. 406
prædo est, qui tacitam fidem accommodat. l. 49. pag. 416
prædo locans res alienas, ad quid obligetur domino. l. 55. nu. 2. pag. 631
prædo qui fructũ lucratur, an eos restituere teneatur. §. si prædo. nu. 3 pag. 693
prædo quis et ad quos fructus teneatur. §. quod autem. nu. 1. 2. pag. 410
prædo tenetur petitionis hæreditatis actione. §. quod ait. nu. 1. pag. 410
prædones post litem contest. possessores censentur. §. etiam. pag. 411
Præfatio denotat mentem & rationem legis contentis. l uerba. nu. 1. pag. 709
præfatio restringit actum. l. 8. nu. 4. §. eam. n. 1. pagina 229
præfationes in sequentibus repetitæ censentur. §. idem. nu. 3 pag. 191
Præfectus uigilum habet iurisdictionem in uiles personas. nu. 2. pag. 593
Prælatus. No. Officialis.
prælati ecclesiæ, sunt quodammodo usufructuarij rerum ecclesiæ. nu. 6. pag. 248
Præmium quod offertur à magistratu, ei qui aliquid fecerit, an debeatur. l. 1. nu. 3. pag. 7
Præpositus negotiationi uniuersali potest alium substituere, deq; eius materia. l. 1. §. 2. cum seq. pag. 700
Præscribens quando instar habeatur soluentis. §. quod. nu. 1. pag. 668
præscribere libertatem, est occidere seruitutem. §. libertas. nu. 1. pag. 484
præscribere libertatem seruitutis urbanæ nõ possumus, nisi factum domini prædij seruientis interuenerit. §. si cum pag. 467
præscribitur adiudicatũ per errorem, etiam à male fidei possessore. l. 26. nu. 2. pag. 474
Præscriptio actionis & non rei quando licita. §. hi planè. nu. 2. pag. 351
præscriptio an currat ignoranti. l. 8. pag. 242
præscriptio an per missionem in possessionem interrumpatur. l. 39. nu. 2. pag. 353
præscriptio an per simplicem controuersiam interrumpatur. §. etiam. nu. 3. pag. 411
præscriptio an tollat naturalem obligationem. §. ex hac. nu. 1. pag. 127
præscriptio cœpta contra maiorem, perficitur cõtra pupillum, sed restituitur. l. 46. nu. 1. pa. 341
præscriptio contra seruitutes, post lit. contest. non currit. §. sed. nu. 6. pag. 463
præscriptio conuentionalis incipiens cum defuncto maiore, & finiens in minore, currit citra restitutionem. l. 19. nu. 5. pag. 335
præscriptio inducta per statutum, non currit contra minorem. nu. 4 pag. 342
præscriptio in quo differat à consuetudine. num. 10. pag. 41
præscriptio legalis, quæ, & quando currat contra minorem. nu 1. 3. pag. 341
præscriptio libertatis, quando bonã fidem exigat. l. 5. nu. 1. pag. 451
præscriptio interrumpitur per inundationem. l. 23. pag. 443
præscriptio iuris sepulchri, longissimo tempore non procedit. l. 4. pag. 493
præscriptio non currit indebito, quod quandocumq; peti potest. l. sicut. nu. 2. pag. 442
præscriptio non interrumpitur, per lit. contest. factam in act. ad exhib. l. 9. pag. 481
præscriptio non interrumpitur sola citatione. l. 3. nu. 2. & de qua præscriptione. nu. 4. pag. 158
præscriptio non ualenti agere quando currat. nu. 2. 3. pag. 94
præscriptio odiosa, fauorabilis, mista. l. 3. nu. 5. pagina 158
præscriptio quando currit ex negligentia alicuius, initio adijcienda sunt ea, quæ negligentiam inducunt. l. 8. nu. 4. pag. 242
præscriptio quãdo incipiat currere contra actionem pignoratitiam. §. omnis. nu. 4. pag. 687
præscriptio quando per malam fidem superuenientem interrumpatur. §. prætor. nu. 1. p. 438
præscriptio rerum corporaliũ non requirit scientiam domini, incorporalium utiq;. nu. 6. pag. 449. l. 20. nu. 2. 3. pag. 450
præscrip. rerum corporalium requirit tit. & bonam fidem, in præscrip. incorporalium sufficit bona fides. nu. 5. pag. 449
præscriptio seruitutis, bonam fidem exigit. l. 25. pag. 467
præscriptio seruitutis realis non requirit tit. & quantum tempus exigat. l. 10. pag. 463
præscriptio seruitutũ urbanarũ difficilior est rusticis. l. 5. nu. 3. pag. 451
præscriptio sine possessione non procedit. l. 17. pagina 349
præscriptio xxx. ann. bonam fidem non exigit. l. 5. nu. 2. pag. 451
præscriptionis interruptionem impediens, de dolo tenetur. l. 40. pag. 322
præscriptioni seruitutis sufficit bona fides. num. 5. pag. 499
præscrip. uerb. act. æstimatoria, est bo. fid. l. actio. nu. 2. pag. 801
præscrip. uerb. act. locus est, quando dubitatur de nomine contractus. l. actio. nu. 1. pag. 801
præscrip. uerbis actionis, materia. tit. de præscrip. uerb. pag. 802
præscrip. uerbis act. No. Actio præscrip. uerb.
Præsens contra absentem quomodo et quando restituatur. l. 39. nu. 1. pag. 353
præsens est, qui in patria est. §. si cum. pag. 352
præsens & non intelligens, habetur pro absente. §. coram. nu. 1. pag. 364
præsens non audiens, habetur pro absente. §. propter. pag. 235
Præsentia partis non requiritur in dependentibus à mera uoluntate alicuius. nu. 1. pag. 284
Præsidis appell. qui ueniant. l. nomen. pag. 90
Præstare, & tradere idem sunt. l. 11. nu. 1. pag. 771
Præsumptio est super dubio. l. 23. nu. 5. pag. 312
præsumptio in specie, tollit præsumptionem in genere. l. 25. nu. 1. pag. 843
præsumptio præteriti in futurum fit. nu. 12. 13. pagina 339
præsumptio una, tollit aliam. l. 8. nu. 3. pag. 300
Præter, multa significata habet. §. præter. num. 5. pag. 258
præter, quando ponat, uel implicet. num. 7. pagina 165
præter, quando ponatur inclusiuè. nu. 3. 7. p. 684
Præuaricator quis dicatur. l. 4. §. 1. nu. 1. pag. 239
Princeps an debeat esse Christianus, ut iurisdictionem habeat. tit. de iust. nu. 1. pag. 7
princeps an dicatur dominus rerum particulariũ. nu. 3. pag. 3
princeps an posit rem meam mihi auferre. nu. 4. 6. pag. 4
princeps concedendo territorium uniuersaliter, dicitur concedere iurisdictionem. nu. 17. p. 109
princeps ex causa aufert mihi rem meam. l. 25. n. 1. pag. 422
princeps solus constituit legem uniuersalem, populus particularem. nu. 2. pag. 16
principis interlocutio redacta in corpore iuris, legis uim obtinet. l. 1. num. 1. pag. 46. §. sed quod. nu. 4. pag. 304
principis rescriptum & lex differunt. nu. 6. pa. 4
Principale, non accessorium attendendum. l. 34. nu. 2. pag. 760
principalior pars attendenda. l. 44. pag. 493
principaliter quod agitur, quãdo insiciatur. l. 4. nu. 6. pag. 506
Principium alicuius rei, quatenus esse intelligatur. nu. 2. pag. 129
principium quando spectandum. l. 1. nu. 1. pag. 819
Prior tempore præfertur posteriori. l. 2. pag. 819.

Priuilegiatus quando non tenetur respondere coram iudice, an delinquens sistere cogatur. nu. 5. pag. 48
priuilegiatus quando uti posit priuilegio contra priuilegiatum. §. item. nu. 2. pag. 328
Priuilegium ætatis, potius est priuilegio filiorumfam. §. item. nu. 3. & l. seq. pag. 328
priuilegium alicuius, in damnum alterius interpretandum non est. l. 7. nu. 1. pag. 720
priuilegium antiquatum, uel obliteratum, renouari potest. §. nec. nu. 4. pag. 185
priuilegium concessum liberis, quatenus extendatur. l. 10. nu. 1. pag. 71
priuilegium concessum personæ, quod respicit actum cõueniendi, an habeat locum, cùm per aliam conueniatur. l. 10. §. semper. nu. 1. 2. pa. 133
priuilegium personale, quando ad hæredes transeat. nu. 2. pag. 46
priuilegium quanto tempore tollatur. nu. 6. p. 48
priuilegij allegatio in extraiudicialibus nihil operatur. nu. 16. pag. 140
priuilegio mihi competenti ex persona tua, non possum uti te inuito. l. 42. pag. 337
priuilegia si à principe confirmentur, de iustis intelligendum est. l. 1. nu. 1. pag. 53
Probandi & liberandi in actione reali, modus. §. sed. nu. 2. pag. 262
probandi terminus peremptorius quando dicatur. nu. 14. pag. 563
probare debens si contra eum præsumptio sit, difficilius ei creditur. l. 23. nu. 1. pag. 312
probare quis teneatur turpitudinem, uel metum adfuisse tempore solutionis. nu. 3. pag. 597
probare quid possum in secunda instantia. num. 3. pag. 633
probare iuris errorem tenetur, qui eum allegat. §. scire. nu. 3. pag. 410
probasse nihil uel plenè quando quis dicatur. nu. 13. 15. pag. 563
probaturum se adstringens, succumbens amplius non auditur. l. 13. pag. 70
Probatio contra promissionem in scriptis factam non admittitur, nisi per contrariam scripturã. §. sed. nu. 2. pag. 843
probatio facta in una causa, præiudicat in alia penitus extranea, & quomodo. nu. 15. cum seq. pagina 340
probatio includit omnem modum probandi. nu. 3. pag. 552
probatio per confessionem, solum contra præsumptionem & de iure admittitur. l. 60. nu. 2. pagina 633
probationis onus cui incumbat, eiusdemq; materia. l. 1. 2. cum seq. pag. 842
probationes semiplenæ duæ, quando faciant unam plenam. nu. 48. pag. 566
probatio una imperfecta, quando tollat aliam. nu. 51. pag. 566
probationes factæ in ciuili, fidem faciunt in criminali. l. si ab. nu. 1. pag. 299
probationes factæ in incidenti, an in principali fidem faciant. nu. 13. pag. 140
probationes factæ super emergenti, non probant etiam inter easdem personas, si ad alium finem agitur. nu. 15. pag. 140
probationes respicientes uires sententiæ, quando post sententiam admittuntur. nu. 6. pag. 563
probationes utriusq; partis quando sunt pares, ille obtinet qui habet aliquam præsumptionem pro se. l. 13. nu. 3. pag. 551
probationum materia. l. 31. pag. 562
probationibus in faciendis, consuetudo attendenda est. nu. 29. pag. 564
Processus nullus potest consensu partium uno momento ualidari, & quomodo. l. 24. num. 3. pagina 252
procurator acquirit domino sine cessione in pactis liberatorijs. §. plerunq;. nu. 2. pag. 200
procurator act. mandati, instrumẽta restituere tenetur. l. 8. pag. 740
procurator ad emendum, potest precium rei & alias expensas repetere. §. si mihi. pag. 741
procurator ad iudicia, ante lit. contest. non substituit. §. si quis. nu. 1. pag. 740
procurator admittitur cum cautione generali, cùm de mandato dubium est. §. si talis. num. 1. pag. 331
procurator ad negotia, alium substituere potest. l. 48. nu. 2. pag. 296
procurator ad negocia substituit, quando non est electa industria personæ. §. si quis. num. 2. pagina 740
procurator amittit actionem mãdati per pactum de quota litis. §. maurus. nu. 1. pag. 740
procurator an interuenire possit pro crimine, si pecuniaria pœna imponatur. nu. 19. pag. 718
procurator an posit uendere & habere fidem de precio. nu. 4. pag. 96. l. 1. pag. 836
procurator coniunctus sine mandato quis esse potest. l. 35. pag. 257. §. an is. pag. 264
procurator constitutus ad accipiendum pecuniam mutuo, si confiteatur recepisse, an obliget dominum. nu. 6. pag. 503
procurator constitutus ad uendendum, an alium procuratorem facere possit. l. 1. nu. 6. pag. 95. nu. 2. pag. 100
procurator contrabendo, scire debet se habere mandatum. nu. 6. pag. 278
procurator contrabens contemplatione domini, quando ipse uel dominus tantum tenetur. §. item. nu. 1. pag. 278
procurator datus ad litem, quando appell. prosequi possit. §. si procur. nu. 3. pag. 265
procurator domino actionem quærit. leg. 26. pagina 530
procurator eius, contra quem in integrum restitutio petitur, sustinet partes rei: ideò debet cauere iudicatum solui. §. quòd si. pag. 332
procurator falsus, etiam lite contestata, non facit suam conditionem meliorem. nu. 3. pag. 151
procurator falsus quando committit furtum, tenetur condictione furtiua, & alijs condictionib. nu. 10. pag. 592
procurator falsus, scienter recipiens indebitum, quando furtum committat. nu. 5. pag. 591
procurator generalis, dominum ad pœnam non obligat. nu. 7. pag. 602
procurator generalis non reuocat, quæ specialiter prouisa sunt per dominum. l. 30. num. 1. pagina 743
procurator habens generalẽ & liberam, an possit beneficia conferre. nu. 11. pag. 100
procurator ignorans se reuocatum, an liberare dominum, uel ipsi acquirere possit. §. qui filio. pag. 610
procurator impetrans iniquum ius pro domino, potest contra dominũ eodem iure uti. §. si procur. nu. 6. pag. 126
procurator in actionibus popularibus non admittitur. l. 42. pag. 264
procurator in criminalib. non interuenit & quãdo. §. pu-

do.§.publicè.pag.255.§.&.pag. 258
procurator in illis casibus, in quibus domino non acquirit, neq; dominum obligat. §. per liberã. nu. 2.pag. 689
procurator in omni actu cõstituto, in omnibus actibus, procuratoris nomen exprimere non tenetur.l.21.nu.1.pag. 484
procurator in rem suam, non potest reuocari.leg. 14.nu.2.pag. 590
procurator in rem suam, procuratorem constituit ante lit.contest.nu.3.pag. 248
procurator in rem suam, quando constitutus quis censeatur.l.3.pag. 475
procurator is putatur, qui bene & fideliter gerit. nu.4.pag. 97
procurator licet non exprimat, se nomine domini facere, tamen inter ipsum & dominum mutua actio competit.§.item.nu.8.pag. 278
procurator non admittitur ad iusiurandum in litem.l 7.nu.3.pag. 579
procurator nõ iubet seruo, ut hæreditatem adeat. nu.5.pag. 97
procurator non potest facere dominum incidere in pœnam.§.si procur.nu.3.pag. 126
procurator non potest iurare de ueritate pro domino.§.si tutor.nu.1.pag. 474
procurator non potest pignus remittere sine speciali mandato.l.7.pag. 828
procurator obligat dominum.l.29.pag. 532
procurator omnium bonorum cum libera, potest agere & in iudicium deducere, licet non sit dictum.l.13.pag. 201
procurator pignus non nisi ratihab. contrahit. l. 21.pag. 814
procurator potest domino computare, quicquid licitè impendit.§.idem Lab.pag. 741
procurator quando acquirat hypothecariam domino.§.per liberam.nu.4.5.pag. 689
procurator quando iuramentum subire cogatur. § pup.nu.1.2.pag. 571
procurator quando posit iuramentum deferre.§. procurator.nu.1.7.pag. 555
procurator quando sine speciali mandato nõ admittatur.l. 40.pag. 260
procurator quando uendere & transigere possit. nu.7.pag. 98
procurator quare domino acquirat, & dominus non obligetur.l.28.nu.3.pag. 253
procurator qui alium ex necessitate defendit, exceptionibus ex sua persona uti potest.§. generaliter.nu.2.pag. 741
procurator qui facit aliquid ut nuncius, non ualet quod agit.§.constituere.nu.5.pag. 665
procurator qui non habet liberam, alienare non potest.nu.4.pag. 602
procurator quomodo concludere debet in libello. l.14.nu.2.pag. 201
procurator quomodo liberet reum absentem actore inuito.§.litem.nu.5.pag. 293
procurator si detulit iuramentum, & postea dominus ueniens uincat, uel succumbat, qualiter cõmittatur stipulatio rati.nu.7.pag. 556
procurator, Syndicus appellatus, hæc nominatio non uitiat.l.6.nu.3.pag. 806
procurator soluens indebitum, quando repetatur per dominum.l.6.nu.1.4.pag. 602
procurator tenetur de dolo & culpa, & de eo qd' ad eum peruenerit.§.dolo.pag. 741
procurator tenetur de leuissima culpa.§.item. nu. 4.pag. 586
procurator tenetur mihi cedere actionem, si appa ret emptionem factam meo mandato non ualere.§.si liber.pag. 746
procurator tenetur restituere id, quod ad eum ex mandato peruenit.§.si mandauero.pag. 741
procurator tres cautiones præstat. §.qui. num.1. pag. 251
procurator uendens, potest fidem habere de precio.§.non.nu.1.pag. 706
procurator uerus ad recipiendum indebitum dicitur, quando habet ad hoc speciale mandatũ. nu.7.pag. 591
procuratoris casus excusat dominũ. §. si tutores. nu.3.pag.740.§.non omnia.pag. 743
procuratoris contumacia licet noceat domino, quò ad primum decretum, non tamen ut perueniat ad secundum.l 3.nu.1.pag. 156
procuratoris contumacia, quãdo domino noceat. nu.1.pag. 130
procuratoris cõtumacia uel negligentia nocet domino.nu.8.9.pag. 602
procuratoris delictum quando noceat domino, ut contra eum detur exceptio, uel actio. num. 4. 5.pag. 131
procuratoris iusiurandum prodest domino.§. iusiurandum.pag. 541
procuratoris pactum in rem suam, prodest & nocet domino.§.si procur.pag. 828
procuratoris quando quis instar haberi uideatur. nu.8.pag. 478
procuratoris stipulatio super re domini, in dubio intelligitur facta procuratorio nomine, & ad domini interesse refertur.l. 14.pag. 167
procuratoris uerba in personam procuratoris, non domini referenda sunt, in nuncio secus est. §.item.nu.1.pag. 664
procuratori absentis, collatio præbendæ fieri potest.l.41.nu.4.pag. 573
procuratori dato ad lites, solui non potest.l.14.n. 1.pag. 201
procuratori falso datum ut nuncio, ut ad creditorem deferat quando liberet dantem & quo remedio succurratur.nu.13.14.pag. 592
procuratori falso in rem suam solutum, quando repetatur.l.14.nu.1.11.pag. 590
procuratori falso soluens indebitum, quando detur condictio indebiti contra procuratorem, uel contra dominum.nu.6.8.19.pag. 592
procuratori ignoranti reuocatum modo datum, non præiudicat.l.15.pag. 742
procuratori in rem suam, indebiti cõdictio datur. §.Titius.nu.2.pag. 642
procuratori non appellanti imputatur. §. litem. nu.4.pag. 293
procuratori quando culpa imputari non potest, periculum pertinet ad dominum. num. 5. pagina 602
procuratori reuocato ignoranter qui soluit, statim liberatur, si recipit bona fide.nu.4.18.pagina 591
procuratori simplici solutum qui nunquã habuit mandatum, quando parat soluenti liberationẽ, uel repetere posit soluens, & quo remedio succurratur.nu.15.16.pag. 592
procuratorem qui mittere tenetur, intelligitur, si idoneum nanciscipossit.l.16.nu.1.cum seq.pagina 748
procuratore condemnato nõ infamatur dominus, etiam si dominus fuerit lit.contest.§.si quis.nu. 2.pag. 241
procuratores duo constituti, quãdo uideantur insolidum.nu.1.pag. 701
procuratorum materia.l. 1.cum seq.pag. 248
Prodigus cui bonis interdictum est, a quiparatur pupillo.nu.2.10.pag. 514
prodigus indebitum solutum indistinctè repetit.l. 29.nu.1.10.12.pag. 615
prodigus, uel furiosus, non possunt iusiurandũ deferre.§.prodigus.pag. 571
Producens instrumenta quando partem uocare debeat.l.18.nu.5.pag. 666
Prohibitus exceptionem opponere, iudicis officiũ implorare poterit.l.41.nu.4.5.pag. 414
prohibito antecedenti, an consequens prohibitiũ esse censeatur.nu.6.pag. 111
prohibito tempore factum, licet in tempus permissum conferatur, non ualet.l.4.pag. 765
prohibitum ad tempus, post tempus uidetur esse permissum.l.8.pag. 237
prohibitum un, cæteris permissum censetur.l.12. pag. 373
Promissio 10. salmarum boni uini, non est certa. nu.2.4.pag. 509
promissio de non offendendo facta sub maiori pœna, quàm sit lege comprehensa, ualet.l.51.num. 3.pag. 221
promissio de non uendendo alij, nisi tibi, quomodo intelligatur.nu.5.10 pag. 165
promissio & solutio quando æquiparentur.l.8.n. 1.3.pag. 603
promissio facta à sciente se non posse compelli, nõ condicitur.l. 24.pag. 609
promissio facta de re, uel pecunia, ut maleficium fiat, est nulla ipso iure.§.si ob.nu 1.pag. 193
promissio impossibilis, nulla est.l.13.15.pag. 167
promissioni factæ sine causa, quando stetur. §.fed. nu.1.pag. 843
promissioni semper tacitè inest, quod æquum & bonum est.§.inter.nu.1.pag. 797
Promissum indebitum scienter non repetitur.leg. 62.pag. 640
Promitto fundum sub pœna centum, & si non dedero ipsum, promitto centum, idem est dicere. §.si pacto.nu.2.pag. 200
Promittens aliquem quid facturum, intelligitur se facturum & curaturum. §.si quis. num.1.pagina 664
promittens bonum nomen facere, quid importet: l.uerba.nu.3.pag. 709
promittens plus debito, liberationem condicit. l. 31.pag. 617
Propositum in mente retentum, nihil releuat.§.lector.pag. 800
Proprium illud est, quod alicui non communicatur.l.1.nu.2.pag. 56
Protestatio an in principio, uel in fine termini faciendafit.nu.14.pag. 538
protestatio, cui aduersarius consentit, liberat protestantem.§.item.pag. 369
protestatio declarat animum protestantis. num. 1. pag.294.§.plerique.pag. 493
protestatio per procuratorem, etiam sine mandato fieri potest.§.renunciare.nu.1.pag. 751
protestatio ne quis faciat id ad quod tenebatur, impedit actum geri.l.16.pag. 440
protestationi causa inferenda. leg.30. num.2. pagina 743
protestationibus dies inferendus. num. 2. pagina 335
Prouincia quæ accedit regno, an regni constitutionibus regenda.§.si nuda.nu.2.pag. 691
prouinciæ pars, quælibet eiusdem insula est.leg.9. pag. 373

prouinciarum diuisio, est iurisgent. num. 4. pagina 12
Puericia durat usque ad xvij.ann.§.initium. num. 1.pag. 235
Publiciana quando competat, deq; eius materia.l. 3.pag. 438
Pupillus aduersus naturalem obligationem non restituitur, nisi ex ea lædi posset.§. alterius. nu. 1.pag. 277
pupillus de dolo tenetur, quatenus locupletior factus est.§.in pup.pag. 726
pupillus dicitur, etiam qui est proximus pubertati.l.14.§.1.nu.1.pag. 319
pupillus etiam cum tutoris autoritate, peculiũ nõ constituit.§.parui.nu.5.pag. 715
pupillus ex iuramento non obligatur, nisi sit doli capax.l.26.nu.2.pag. 557
pupillus liberatur, pecunia per ipsum soluta, tametsi perdita sit, uel non conuersa in utilitatem debitoris.§.si pup.nu.4.pag. 526
pupillus in actione neg. gest. quando utiliter gestum est, in solidum tenetur.l.6.nu.2.pag. 277
pupillus indebitum solutum indistinctè repetit. le. 29.nu.1.10.11.pag. 615
pupillus in eo quo factus est locupletior, obligatur ciuiliter & naturaliter sine tutore. §. item. num.1.2.pag. 604
pupillus infans, uel cum tutore contrahens, etiam naturaliter non tenetur.l.41.pag. 629
pupillus naturaliter obligatus, non restituitur.leg. 40.pag. 366
pupillus non tenetur absoluere negotia cœpta.§. tutoris.pag. 293
pupillus paciscendo, suam conditionalem deteriorem facere non potest.l.29.pag. 212
pupillus promittendo si efficiatur locupletior, obligatur ciuiliter & naturaliter. num. 8.pagina 514
pupillus prouocat ad diuisionem socium rixosum. l.14.nu.2.pag. 748
pupillus pubertati proximus quando dicatur. leg. 26.nu.4.pag. 557
pupillus quæ sine tutoris autoritate gerere possit. l.24.nu.1.pag. 34
pupillus quando dicatur factus locupletior.§. impuberes.nu.2.pag. 670
pupillus quando possit ratificare gestum à tutore. nu.11.12.pag. 602
pupillus quando teneatur actione commodati. §. impuberes.nu.1.pag. 670
pupillus quatenus tenetur act.neg.gest.l.16.num. 1.pag. 287
pupillus qui fari potest, iurare potest. l. 26. num. 3.pag. 557
pupillus qui loquitur, potest esse in iudicio cum tutore, & quando posit iuramentum deferre. §. pup.nu.2.pag. 554
pupillus soluens debitum naturaliter & ciuiliter, non repetit.§.si pup.nu.3.pag. 526
pupillus restitutus ut adeat, agit ut à locatione defuncti liberetur.§.interdum.pag. 790
pupillus, uel eius mater quando non admittantur ad iurandum de affectione. l. 4. num. 1. pagina 576
pupillus ut posit conueniri pignoratitia, tutoris autoritas in recipiendo pignore necessaria est. l.38.pag. 697
pupillo non habenti tutorem, iudex supplet. l.3.n. 4.pag. 273

Q

Quadrupedes mortua, quando corium & carnes peti posint.§.boue.nu.2.pag. 649
Quadruplo inest simplum.§.fed.pag. 308
Quæstio dum datur reo, aduocati interesse nõ debent.l.7.nu.1.pag. 32
Qualitas adiecta uerbo, intelligitur secundum tẽpus uerbi, cui adijcitur.§.si damnum. pa. 473. §.iul.pag. 474
Quantitas in genere, perire non potest.nu.5.pagina 507
quantitas quæ dicatur parua, uel magna.num.25. pag. 754
Quaq;, dictio, idem importat quod omnis.§.si annua.nu.1.pag. 686
Quarta earum rerum detrahẽda est, quæ quis ab intestato habiturus esset.nu.8.pag. 59
quarta filij adrogati, ad suos hæredes transmittitur.l.22.nu.2.pag. 59
quartæ duæ à filio impubere, hæreditatem restituere rogato, non detrahuntur.nu.25.pag. 62
Quasi est dictio improprietatis.l.1.nu.1.pa. 226. l.2.nu.1.pag. 388
quasi, ueritatem exprimit.l.3.nu.2.pag. 581
Querela agit principaliter de meritis. l.22.num. 2.pag. 399
querela est extremum refugium.§.si quis. num. 1. pag. 393
querela & petitio hæreditatis, possunt in eodem libello proponi.l.20.nu.4.pag. 399
querela inofficiosi, neq; actio, neq; accusatio est.§. si minor.nu.3.pag. 548
querela inofficiosi non nascitur ante aditam hæreditatem.§.si conditioni.num.1.pag. 392
querela inofficiosi proposita qui succubuit, non amittit quod extra testamentum capit.l.11. pagina 393
querela inofficiosi quibus competat, deq; materia eiusdem.l.1.cum seq.pag. 388
querela non competit, si quarta, causa mortis donetur.§.si quis mortis.pag. 390
querela nõ potest intentari, nisi pro ea parte, pro qua successurus esset ab intestato. leg. 19. pagina 398
querela nõ præparata, an transmittatur.§.si quis. pag. 389
querelæ iterum locus est, si transactionis fides nõ seruetur.l.27.pag. 400
querelam habet, qui hæredi instituto, iure uniuersali succedit, secus si tit. particulari. §. si hæres. pag. 401
querelam inofficiosi non habet, qui sibi relictum agnoscit.l.12.pag. 393
querelam non habet, qui aliquid ex testamento assequitur.§.illud.pag. 393
querelam proponens, non proponit petitionẽ hæreditatis.l.20.nu.2.pag. 399
querelam proponens si obtinuit, appell. pendente, ex hereditate ali debet.§.de.pag. 400
querelam qui in fraudem hæredis distulit, desistisse non uidetur.l.21.pag. 399
Quietationem generalem quis nõ potest cogi facere, specialem sic.l.4.nu.3.4.pag. 227
Quilibet, dictio distributiua est. §. in plures. pagina 365
Quis, Relatiuum, quando ponatur declarative, restrictiue, uel augmentatiue.nu.1.pag. 16
Quisquis, dictio distributiua. §. si annua. num. 2. pag. 686
Quod, relatiuum substantiæ est.nu.3.pag. 527
Quodammodò, est nota improprietatis.n.10. pagina 678.§.huius.nu.8.pag. 174
Quondam in quibus actibus subintelligatur. n. 1. cum seq.pag. 540
Quoq;, dictio implicatiua est.l.2.nu.1.pa. 190

R

Rapina est furtum, sed non econtrà.num.1. pagina 558
Rarò fieri dicitur, quod bis fit.nu.1.pag. 31
Ratio quando ponitur indeterminatè, quid comprehendat.§. animaduertendum. num. 1. pagina 304
Ratum, ad ius refertur.§.uolenti.nu.3.pag. 304
ratum an habere uideatur qui tacet.num.22. pagina 286
ratum dominum habiturum, quando procurator satisdare teneatur.§.ait.nu.4.pag. 256
ratum habere an possim, quod meo nomine gestũ non est.num.3.7.pag.279.§.item.pag. 280
ratum habere possum negotium non meo nomine gestum, in subsidium re perempta. l.51. pagina 297
ratum habere præcisè quando quis cogatur, et solu endo interesse quis liberetur. num.13.17. pagina 285
ratum habere quod quis cogatur, non est necesse adire iudicem.nu.14.pag. 285
ratum haberi non potest, quod per aliquem tanquam nuncium gestum est.nu.23.pag. 286
ratum haberi potest, quod per procuratorem reuocatum gestum est.nu.24.pag. 286
ratum habentis error, in quo sibi præiudicet. nu. 21.pag. 286
ratum habiturum quicquid per eum factum fuerit, si dominus promisit, libera administratio concessa censetur.l.58.nu.4.pag. 267
ratum in mei præiudicium, quod meo nomine gestum est, habere possim.§. si nesciente. num. 1. pag. 812
ratum quando habere possim, quod meo nomine gestum non est.num.15.pag. 540
ratum quod utiliter gestum est, quando quis habere cogatur.nu.16.pag. 285
rati cautio à denunciante peti potest, quando quis sine mandato, pro absente denunciare potest. l. 75.nu.5.pag. 271
rati cautio ita præstatur, quando aliquid petitur in iudicio, sicut quãdo petitur extra iudicium. l.75.nu.3.pag. 271
rati cautio, quomodo interponatur. num. 5. pagina 261

Ratificatio. No. Ratihabitio.

ratihabitio an retro trahatur, ut uideatur pignus rei alienæ retro naluisse.l.22.nu.2.pag. 692
ratihabitio eorum quæ legitimè per procuratorẽ gesta fuerunt, inutilis est. §. planè. num. 3. pagina 253
ratihabitio & mandatum differunt. num. 2. pagina 284
ratihabitio ex parte rei, quando retro trahatur.n. 2.pag. 151
ratihabitio quid operetur, in negotio quod nostrũ est.ratihabitione.nu.20.pag. 286
ratihabitio, quando mandato æquiparetur. num. 4.pag. 82
ratihabitio retro non trahitur, quando consensum certo tempore attendimus.l.13.pag. 243
ratihabitio retro trahitur.nu.12.pag. 285
ratihabitio retro trahitur, et confirmat iudicium. l.56.pag. 383
ratihabitio retro trahitur, & mandato comparatur.§.si nesciente.nu.2.pag. 812
ratihabitio tacita, non obligat.nu.16.pag. 100
ratihabitionis necessariæ effectus.nu.18.pag.286

ratihabitione an factum à nuncio ualidari possit. §. constituere. nu. 6. pag. 665
ratihabitione, an statim dominium & usucapiendi conditio quæratur. l. 25. nu. 2. pag. 291
ratihabitione, antè inutiliter gesta non confirmantur. l. 4. nu. 6. 7. pag. 82
Realia iura magis rem quam usum spectant. l. 25. nu. 2. pag. 457
Recepisse aliquem dicitur, qui eum abscondit. §. quod. pag. 489
recipienti fugitiuum parcitur, si eum reddit intra xx. dies. l. 16. §. qui. nu. 1. pag. 490
Receptatores puniuntur. l. 13. nu. 1. pag. 93
Reconuenire uolens, an cautionem petere possit. §. ait. nu. 1. pag. 256
reconuentiui non potest ciuiliter, qui criminaliter accusat, secus in eo qui ciuiliter. §. sed etsi agat. pag. 372
Reconuentio, coram arbitro locum non habet. l. 14. nu. 2. pag. 121. §. item. pag. 365
reconuentio non fit in causis summarijs. §. non. n. 3. pag. 258
reconuentionis materia, quare introducta. §. quòd si. nu 1 pag. 120
Rectè, denotat iustitiam, ritè, solennitatem. l. 2. nu. 2. pag. 388. nu. 16. pag. 538
Rector. No. Officialis. Et, Iudex.
Recuperanti possessionem rei immobilis, nullũ datur possessorium. §. sed. nu. 3. pag. 605
Redactum uidetur, quod non est exactum. §. redactæ. pag. 408
Redditum nõ uidetur, quod deterior redditur. §. si reddita. nu. 1. pag. 670
Reficere qui seruitutem debet, quando teneatur. §. etiam. nu. 1. pag. 461. l. 8. cum §. 1. pag. 462
Reformationes & statuta, inuicem determinantur. l. 15. nu. 1. pag. 152
reformationes quis possit dictare. §. quæsitum. nu. 1 pag. 365
reformationes quo ordine faciendæ. l. 2. num. 1. pagina 722
Regnum est quid uniuersale. §. si nuda. num. 3. pagina 691
regna quæ aliàs fuerunt Christianorum, & hodie per infideles possidentur, princeps Christianus concedere potest. l. 57. nu. 1. pag. 784
Relatio quatenus ad præcedentia non fiat. num. 1. pag. 177
Relictum annuum, quãdo uideatur factum in causam alimentorum. §. si in singulos. num. 1. pagina 230
relictum in testamento confirmatur, per uerã causam proximam intrinsecam. l. 22. num. 2. pagina 484
Relinquo, ad ultimas uoluntates restringitur. l. 8. nu. 1. pag. 228
Remanere, uerbum commune est. §. pater. num. 1. pag. 217
Remedia plura cui competunt, uno sublato, aliud ill æsum manet. l. 20. pag. 453
Remissio an in contractibus locũ habeat. §. si quis. nu 1. 3. pag. 374
remissio generalis liberat à dolo & culpa. num. 5. pag. 214
remissio pœnæ an ualeat, si hac lege fiat, ut si reincidat, committatur pœna. nu. 26. pag. 209. nu. 4. pag. 217
remissioni generali non inest dubium, quod dependet ex testamento. nu. 7. pag. 214
Remittens, donare uidetur. l. 4. num. 1. pa. 718
Remuneratio quid. §. consuluit. nu. 2. pag. 411
Repeti an id quod indebitè solutum est, uel æstimatio possit. nu. 11. 12. cum seq. pag. 612
repeti datũ non potest, si turpitudo ex parte datis uersetur. §. illud. pag. 298
repetitio quando competat, ex defectu causæ. nu. 14. pag. 585
repetitur quod est apud aliquem ex iniusta causa & turpi. Et tempus solutionis, non promissionis inspicitur. leg. 6. & l. 8. num. 1. cum seq. pagina 596
Repetitio rei cum accessionib. naturalibus, qua actione competat, deq; eius materia. §. fundus. pag. 588
repetitum in lege separata, dictum alterius legis non censetur. l. 1. nu. 5. pag. 473
Replicationes sunt temporales. §. in dolo. pa. 720
Reprobatio quando retro trabatur. num. 12. pagina 285
Repudiatione exclusus, partem non facit. l. 17. nu. 1. pag. 397
Renouare aliud est, & aliud in contractu antiquo perseuerare. nu. 6. pag. 561
Renunciare iuri futuro permissum est. §. item. nu. 1. pag. 204
renunciare iuribus pro se introductis permissum est. l. 47. pag. 219
renunciare legi prohibenti non permittitur. nu. 3. pag. 228. l. 7. pag. 236
renunciare legi quæ dat formam & prohibet, etiã cum iuramento non possumus. l. 8. num. 7. pagina 229
renunciare quibus iuribus permissum sit. l. 39. pagina 215
Renunciãs cõdictioni indebiti, et sine causa actioni in factum, non propterea condictionẽ indebiti tollit. §. item. nu. 2. pag. 642
renuncians unum ius, alterum remittere non uidetur. l 20. pag. 457
Renunciatio defensionis suæ, quãdo ualeat. l. 47. nu. 5. pag. 219
renunciatio feriarum an ualeat. §. sed si. nu. 2. cum seq. pag. 168
renunciatio futurorum non ualet. leg. 6. nu. 3. pagina 228
renunciatio iuris præsentis, uel futuri, intelligitur ex causa de præsenti. leg. 9. num. 1. cum §. 1. pagina 231
renunciatio per procuratorem fieri potest. §. renunciare. cum seq pag. 751
renunciatio priuilegij fori, quid operetur. l. 1. nu. 4. pag. 136
renunciatio specialis plus operatur, quàm generalis. §. quæsitum. nu. 1. pag. 161
Res iudicata nõ dicitur, quandiu appellari potest. l 23. nu. 5. pag. 608
res quando integra esse non dicatur. num. 9. 11. pag. 224
res transit cum causa sua. §. si fundus. pag. 691
res tantùm ualet, quantùm uendi potest, & quomodo hoc procedat. l. 14. nu. 3. 7. pag. 648
rerum appell. non ueniunt iura & actiones. le. 1. nu. 3. pag. 49
Rescindere contractum uolens, aduersarium admonere debet. §. si seruum. nu. 1. pag. 586
rescindere uenditionem non permittitur, si quod plus ualet, donatum sit. l. 37. pag. 761
rescinditur id quod iure communi ualet, officio iudicis, & intra annum utilem. n. 23. pag. 754
rescindens ius, quomodo proponatur. §. si filius. pag. 392
Rescisionem contractus qui timet, petere potest ut approbetur. §. si quis. num. 2. pag. 778
Rescisso principali, uel accessorio, alterum rescinditur. §. Labeo. pag. 308
Rescriptum contra ius diuinum, naturale, uel gent. uel ciuile quando ualeat. l. 1. nu. 3. 4. pag. 47
rescriptum principis, quando perpetuò duret. nu. 6. pag. 48
Resoluto iure donationis, resoluitur ius acceptionis. l. 31. pag. 816
resoluto iure unius, resoluitur ius alterius. §. heres. pag. 467
Respondere nihil, uel obscurè, perinde est. §. nihil. pag. 483
respondere non uidetur, qui ad interrogata non respondet. §. quòd autem. pag. 483. §. depositi. nu. 5. pag. 517
respondere positioni, per quam detegeret quis turpitudinem suam, nemo cogitur. §. si pater. nu. 5. pag. 557
Responsio interrogationi congrua esse debet. §. si filiusfa. nu. 2. pag. 715
Restituere grauatus post certum tempus, fructus medij temporis an sibi in legitimam computet. §. unde. pag. 392
restituere tenetur quis, quod ad se ex re aliena pueniit. nu. 1. pag. 529
restituitur actio, uel amissa, uel nata. leg. 43. pagina 353
restituitur absens contra absentem. l. 46. pa. 354
restituitur in integrum, qui actionem amisit. l. 2. n. 4. pag. 155
restituitur, qui persuasus ab aduersario, positionibus respondit. nu. 2. pag. 157
restituitur, qui uexatur litibus, licet incommodo pecuniario non uexetur. l. 6. pag. 325
restituitur quis ad quod tempus usucapione rescissa. §. quoties. nu. 1. §. si quis. nu. 1. pag. 351
restituta actio, de qua intelligatur. nu. 7. pag. 158
Restitutio aduersus actum, per quem status alicuius non permittitur, non datur. §. pap. pag. 327
restitutio aduersus furiosum competit. l. 22. num. 3. pag. 350
restitutio aduersus libertatem non datur. §. aduersus. §. quòd. pag. 327
restitutio aduersus diuortium dolo factum, memori non datur. §. si mulier. pag. 327
restitutio citra æquitatem non procedit. l. 18. 20. pag. 349
restitutio concessa super principali, ad accessoriũ non extenditur. §. Lucius. nu. 1. 3. pag. 642
restitutio cui, et à quo cõcedatur, et quatenus, deq; eius materia. l. 1. cum seq pag. 299
restitutio datur aduersus præscriptionem completam, dum quis in utero esset. l. 46. pag. 341
restitutio datur contra eos, qui de dolo non conueniuntur, patre et patrono excepto. §. aduersus. pag. 332
restitutio est in pristinum statum repositio. l. 29. nu. 2. pag. 615
restitutio fit cum onere suo. l. 41. pag. 353
restitutio in integrum, an contra tertium detur. §. interdum. nu. 1. pag. 328
restitutio in integrum, an libellum exigat. §. causa. nu. 2. pag. 328
restitutio in integrum, antè gesta non reuocat. l. 23. pag. 330
restitutio in integrum competit aduersus latã culpam, non aduersus dolum. nu. 23. pag. 735
restitutio in integrum datur contra patrem. §. si seruus. pag. 331
restitutio in integrum, est in rem scripta, & per eã agitur

agitur contra tertium possessorem. numer. 4. pagi. 335
restitutio in integrum, est officium iudicis, & non actio. l. 27. nu. 2. pag. 329
restitutio in integrum, exigit cautionem de rato, et de iudicato soluendo. §. est. pag. 262
restitutio in integrum, exigit lit. contest. §. si quis. pag. 330
restitutio in integrum, non restituit rem, sed ius agendi, uel tollit exceptionis obstaculũ. §. item. n. 1. 2. pag. 265
restitutio in integrum non tollit actionem, nec obligationem, sed exceptionem. §. sed. nu. 4. pagina 324
restitutio in integrum non transit ad defensorem, sine mandato. l. 48. pag. 342
restitutio in integrum, parit exceptionem, sed non tollit actionem. nu. 31. pag. 637
restitutio in integrum, quando maioribus competat. tit. ex quibus caus. pag. 345
restitutio in integrum, quatenus competat. l. 20. n. 3. 4. pag. 330
restitutio in integrum quomodo petatur. §. si minor. nu. 1. pag. 548
restituere in integrum qui possint. §. nunc. pa. 329
restitutio inscientibus ijs quorum interest, non uidetur. §. si ab hæred. pag. 332
restitutio lite non contestata, an concedatur. §. causa. nu. 1. pag. 328
restitutio non postulatur, quando quis certat de lucro cum alterius iactura. l. 18. pag. 349
restitutio non reuocat libertatem concessam per emptorem. l. 50. §. 1. pag. 342
restitutio omnia reponit in pristinũ statum. §. restitutio. pag. 331
restitutio per se, uel per procuratorem petitur. §. si talis. pag. 331
restitutio petitur per officium iudicis, non iure actionis. §. ex hoc. pag. 331
restitutio post usucapionem, uel alienationem datur. §. si is. pag. 352
restitutio præcedere debet, antequàm actio competat. §. exemplo. pag. 352
restitutio propter quas ferias competat. §. si feriæ. pag. 351
restitutio quid & ad quid impetretur. num. 5. pagina 345
restitutionis in integrum & appell. differentia. §. sed. pag. 330
restitutionis in integrum libellus, quid contineat l. 19. num. 1. 2. pag. 330. §. sciendum. num. 2. pagina 328
restitutionis in integrum mandatum, quid exigat. §. si talis. nu. 2. 3. pag. 331
restitutionis in integrum petitio, quando differat executionem. §. Marcell. nu. 5. pag. 387
restitutionis in integrum tempus, quando currere incipiat, & quando finiatur. n. 11. 12. pag. 347
restitutioni in integrum maiores renunciare possunt, non minores. l. 39. nu. 3. pag. 215
restitutioni in integrum, per unum actum contrarium renunciare quis uidetur. l. 31. pag. 332
restitutioni subiecta possunt interim à domino uendicari. l. 67. pag. 435
restitutionem condictio indebiti non impedit. §. Pomp. pag. 329
restitutionem in integrum, iudicis decretum super alienatione non impedit, secus si super ætate. l. 33. nu. 5. pag. 33
restitutione in integrum petita, quis locus spectandus sit. l. 2. nu. 2. pag. 654
Restitutus aduersus sententiam, intelligitur restitutus aduersus executionem. l. 10. pag. 327
restitutus in integrum is contra quem obtinuit, ex præcedentibus non tenetur. l. 52. nu. 1. 3. p. 783
restitutus in parte contractus, potest à toto discedere. l. 49. §. 1. pag. 342
restitutus ut adeat, restitui potest, ut repudiet. l. 8. pag. 326
Retentio datur possessori uicto propter expensas, si in culpa non sit. l. 19. pag. 407
retentio & actio inducitur, ex interusurio medij temporis. nu. 30. pag. 601
retentionis ius durat, etiam si principale debitum sit sublatum. §. cum. nu. 6. pag. 809
retentionis ius ex inutili obligatione non competit. l. 25. pag. 815
Retinemus ius nostrum, per malefid. possessorem. l. 12. nu. 1. pag. 467
retinemus ius uniuersale, per singularem actum. §. de illo. pag. 440
retinemus per socium in indiuiduis, quod per nos non possumus. l. 10. pag. 467
retinemus possessionem per familiam. l. 22. nu. 2. pag. 443
retinemus seruitutem per quemlibet nostro nomine possidentem, deq; eius materia. l. 5. cum seq. pag. 466
retinere nõ debitum pro debito an permissum sit. §. si centum. nu. 7. pag. 610
retinetur datum in solutum, quod debitum excedit. §. si centum. nu. 6. pag. 610
retinetur res data, pro impensis. §. si pars. num. 1. 2. pag. 629
retinetur res uendita pro pignore, loco precij. §. offeri. nu. 4. pag. 775
retinetur seruitus per quemcunq; nomine domini utentem. l. 20. pag. 467
retineri pignus pro usuris an permissum sit. §. si in sortem. nu. 2. pag. 688
retineri potest indebitum solutum ex una causa, si ex alia sit debitum. §. libertus. nu. 6. pag. 611
retineri res pro debito quando possit. §. si centum. nu. 2. 3. 7. 8. pag. 610
Reus conuictus de maleficio, potest probare quod illud fecit ad sui defensionem. §. si absens. num. 2. pag. 155
reus cum primùm constat uulneratum morituru, an condemnari possit. l. 25. nu. 7. pag. 472
reus damnat⁹ si est de uulneribus, et deinde sequitur mors, quid iuris. l. 46. 47. pag. 472
reus debet petere dilationem ad deliberandũ, quid iurare uelit, non ad iurandum. §. si neque. num. 3. pag. 546
reus est, cuius ictu quis perijt. §. si plures. pa. 469
reus quando dicatur paratus subire iudicium. §. si dolo. nu. 1. pag. 318
reus quando fideiussore dato relaxandus sit. l. 6. nu. 3. pag. 827
reus quando teneatur edere instrumentum actori. nu. 7. pag. 174
reus tenetur respondere positioni criminosæ, seu petitioni, quæ delictum continet. §. prætor. pagina 474
reus qui habuit terminum ad deliberandum, debet intra illum proponere omnes suas exceptiones. nu. 2. pag. 171
reus qui primò negauit delictum, postea confessus est, non habet beneficium statuti. l. 30. nu. 4. pagina 559
reus sequitur fõrã eius loci, in quo deliquit. l. præses. nu. 1. pag. 91
reus ubi negocium gessit, ibi se defendere debet, fo

ri priuilegio non obstante. §. senator. pag. 380
rei appell. continetur pars. l. 7. nu. 1. pag. 546
rei partes sustinet, qui petit se cancellari de banno, absolui ab accusatione, & simil. §. si procurator. nu. 1. pag. 265
rei uerbum, generale est. nu. 6. 36. pag. 494
reo quando pœna imponitur, an tempus sententiæ uel delicti inspiciatur. l. 5. nu. 1. 2. pag. 156
rei plures eiusdem homicidij, diuersis temporibus esse possunt. l. 52. nu. 6. pag. 47
reorum duorum constitutio impeditur, quando ex utrietate personarum causa uariatur. l. nu. 2. pag.
reis pluribus existentibus, ab uno res, ab... tereſſe peti non potest. §. item. pag.
Rex potest facere legem perpetuam. l. 1. nu. 1. pagina 124
Ritè, significat solennitatem ordinis. l. 2. num. 2. pag. 308
Rustici diuidunt per medium quæstiones. num. 6. pag. 294
Rusticitas excusatur. §. serui. nu. 7. pag. 118

S

Sacerdos an sit persona publica, & posit alteri stipulari, uel tabellio esse. §. huius. nu. 78. pag. 8
sacerdos potest esse arbiter. l. 37. pag. 365
sacerdotium primum uacaturum, an concedi possit. l. 79. pag. 442
Salarium officialis ante finem officij defuncti cui debeatur. nu. 1. cum seq. pag. 104
salarium promissum procuratori, quando impediat actionem mandati. l. 1. nu. 7. pag. 248
salariũ pacto nudo promissum, iudicis officio exigitur. l. 7. pag. 740
Sanctio, plura significata habet. nu. 2. pag. 3
Satisdatio, No. Fideiussor.
satisdatio necessaria quando dicatur. §. tutor. pagina 149
satisdatio quando faciat rem nõ integram, quòd ad reuocationem tacitam. l. 15. nu. 2. pag. 250
Scholari relictum in subsidium sui studij, debet ei in studio solui. nu. 5. pag. 382
scholares non possunt capi pro represaliis, nec parentes, affines, uel nuncij, qui destinantur ad eos. §. legatis. nu. 4. pag. 371
scholasti plures unà manentes, possunt facere collegium. l. 1. nu. 3. pag. 272
Scientia patientiam præsupponit. l. 1. pag. 708
scientia unius, non præiudicat ignoranti. §. quòd si. pag. 708
Scire, dicitur oculis intellectus: legere, oculis corporeis. l. 6. nu. 7. pag. 228
scire & credere, quomodo differant. num. 7. pagina 482
scire & iubere differunt. l. 17. pag. 474
scire per rationes & demonstrationes, est uerè scire. nu. 17. 18. pag. 563
scire, uel scire debere, idem est. nu. 3. pag. 507
Scriptura priuata diem, uel locum non exigit. §. quod. nu. 1. pag. 198
scriptura priuata necessariò necesse nõ est ut subscribatur, neq; ut sigilletur. §. idem. nu. 3. p. 817
scriptura priuata quando plenam faciat uel semiplenam probationem. nu. 24. 26. pag. 564
scriptura priuata sine die & consule ualet, nõ publica. nu. 4. pag. 1. §. idem. nu. 1. 3. pag. 817
scriptura priuata triplex. nu. 25. pag. 564
scriptura publica exigit signum scribentis, secus in priuata scriptura. nu. 5. pag. 1
scriptura quando sit de substantia contractus. l. 4.

soluens ante diem, nisi aduenient die non agit. le. 22.pag. 742
soluens creditori, an in ius suum succedat. num. 2. 4.pag. 819
soluens debitum alienum, quando repetat. nu. 10. pag. 281
soluens debitum ante diem, non repetit. leg. 10. pag. 604
soluens debitum falso procuratori, ratihabitione non sequuta liberatur. nu. 9. pag. 592
soluens debitum quod per instrumentum constat, quando condici possit. nu. 12. pag. 635
soluens exceptione doli tutus, quomodo repetat. l. 7. nu. 1. pag. 587
soluens habenti mandatum, licet modo reuocatū, liberatus est. nu. 7. pag. 533
soluens id quo tutus erat, ne ultra quàm facere posset conueniretur, non repetit. l. 8. pag. 603
soluens indebitum ne uexer, nō uideor soluere scienter. §. si quis. pag. 610
soluens indebitum, quid debeat probare. l. 25. nu. 4. pag. 842
soluens indebitū scienter, an ad instar donationis, ualeat sine insinuatione. nu. 1. pag. 598
soluens indebitum scienter, ne incidat in aliud debitum putatiuum, tanquam indebitum repetit. §. si quis. pag. 611
soluens indebitum scienter, non repetit. leg. 21. nu. 1. pag. 339
soluens minori, quando liberetur. l. 7. nu. 2. p. 325
soluens non repetit, si solam retentionem haberet. l. 51. pag. 630
soluens partem unius ex rebus alternatiuè debitis, an liberetur. §. si decem. cum seq. pag. 614
soluens per errorem, tutus exceptione iurisiurandi, repetit. l. 43. pag. 629
soluens post sententiam absolutoriam, quando repetere possit. nu. 6. pag. 634
soluens prædoni, quando liberetur. l. 55. num. 3. 4. pag. 631
soluens procuratori reuocato, propter ignorantiam excusatur. l. 41. nu. 7. 12. pag. 539
soluens pro alio redimēdo, recuperat per act. neg. gest. l. 22. pag. 290
soluens pro inuito non repetit act. neg. gest. secus si pro ignorante. l. 41. nu. 2. pag. 295
soluens quocunq; errore, tutus exceptione perpetua et fauorabili, repetit, secus si exceptio odiosa fuerit. l. 40. pag. 628
soluens scienter falso procuratori, non liberatur, nec repetit. nu. 3. 4. 6. 18. pag. 591
soluens scienter indebitum, non repetit. leg. 50. pagina 630
soluens si cautionem omiserit, condicit. l. 39. pagina 628
soluens tutus exceptione doli, quando repetat. le. 52. nu. 4. pag. 630
soluens tutus excep. facti, uel intentionis repetit. nu. 13. pag. 635
soluens tutus exceptione rei iudic. non repetit. le. 28. pag. 615
soluenti æstimationem, quæ actiones competant. §. rem. nu. 1. pag. 682
soluenti æstimationem rei, an actio cedēda sit. l. 2. nu. 3. pag. 643
soluentibus duobus idem debitum, ultimo soluenti repetitio competit. §. Titius. nu. 3. pag. 642
Solutio æstimationis facta à non possessore, non liberat possessorem. l. 7. pag. 421
solutio alternatiuæ quādo usq; ad litis cōtest. permittitur, & quādo usq; ad executionē. §. idem. nu. 1. 2. 3. pag. 408
solutio diuturna usurarum, obligationē inducit, per totam. l. 6. pag. 838
solutio eadem non parit liberationem & repetitionem. l. 59. nu. 1. pag. 633
solutio facta ab uno ex pluribus reis, an liberet alios. §. in eum. nu. 1. pag. 143
solutio in fine termini facienda est. nu. 3. pag. 537
solutio partis, in obligatione generis, non suspendit petitionem actoris. nu. 3. pag. 164
solutio partis, quæ parit liberationē in parte, quò ad commissionem pœnæ nihil operatur. nu. 5. pag. 164
solutio partis quando admittatur. nu. 4. pa. 477
solutio pecuniæ reprobæ, soluentem non liberat. §. qui. pag. 694
solutio quæ liberationem parit, non tollit obligationem ciuilem, uel naturalem. leg. 59. num. 2. pag. 633
solutio speciei debitæ non perfectè facta, non parit liberationem, nec inducit repetitionem. leg. 63. pag. 640
solutio speciei faciendæ est, ubi est: quantitatis uerò, ubi petitur. l. 37. pag. 380
solutio unius rei, liberat alios, qui ad interesse tenerentur. §. si plures. pag. 157. §. si à fid. num. 1. pagina 159
solutionis indebiti materia. l. 1. cum seq. pag. 597
solutionis locus, ex qualitate personæ præsumitur. §. si libertis. nu. 3. pag. 382
solutionis locus quando spectandus. le. 1. nu. 2. pagina 837
solutioni faciendæ ineſt tacitè dies, qua posit peruenire ad locum. §. si quis. pag. 657
solutioni tacitè ineſt, ut de proba moneta fiat. nu. 5. pagina 537
solutione eius quod debetur, quando tollatur obligatio ipso iure, & quando ope exceptionis. l. 37. nu. 1. pag. 214
Solutum antequàm debeatur, pendente dubio repeti potest. l. 16. pag. 606
solutum autoritate sententiæ non repetitur. l. 37. pagina 478
solutum causa conditionis implendæ quando repetatur. l. 34. nu. 1. pag. 619
solutum ex una obligatione plurium conditionū, an repeti possit. nu. 37. pag. 638
solutum falso procuratori, transferēdo in eum dominium, ut faciat liberari soluentem, quando condictione ob causam, & quando cōdictione sine causa repetatur. nu. 12. pag. 592
solutum indebitè an repetatur, si ab utraq; parte debetur quantitas, ita quod locus esset compensationi. l. 30. nu. 2. pag. 617
solutum indebitè in actionib. pœnalibus repetitur. §. si qua. nu. 1. pag. 609
solutum indebitè in actionibus quæ crescunt per inficiationem, non repetitur. §. si qua. num. 2. 3. 5. pag. 606
solutū indebitè falso procuratori, repetitur. §. creditor. pag. 632
solutum indebitè, quando uendicatur, uel condicitur. l. 53. pag. 631
solutum indebitum ciuiliter, sed naturaliter debitum, si per errorem soluatur, repeti potest. nu. 16. 17. 25. 26. 27. 29. pag. 599
solutum indebitum errore causatum à pietate, nō repetitur. §. si in ea. nu. 1. pag. 618
solutum indebitè per errorem, repetitur. §. si putem. pag. 607
solutum indebitum per tutorem, à pupillo condicitur. l. 57. pag. 632
solutum indebitum repetitur, nisi autoritate rei iudicatæ solutum sit. §. in omnib. pag. 743
solutum ob transactionem fraudulentam quando repetatur. l. 65. nu. 1. pag. 640
solutum ob transactionem inualidam conuertitur in aliud debitū, aliàs repetitur. §. si eidē. p. 230
solutum pendente dubietate, quando repeti possit. nu. 38. pag. 639
solutum per errorē in causa non obligatoria, non repetitur. §. id. pag. 641
solutum precium ex causa emptionis inualidæ repetitur. l. 37. pag. 619
solutum pro libertate ab eo qui postea ingenuus compertus est, repetitur. l. 77. pag. 641
solutum prosenectis, an repeti possit, si uenditio reuocetur. l. 27. pag. 831
solutum quocunq; errore repetitur, si excep. pacti, de non petendo, uel iurisiuran. competeret. nu. 14. pag. 635
solutum si est in re necessaria, ultra quàm ualeret, non repetitur. l. 23. nu. 2. pag. 291
soluti datio, est similis emptioni. l. 24. nu. 3. p. 693
soluti datio non aufert actionem competentē pro damnis præteritis. l. 24. nu. 6. pag. 693
soluti datio si in aliqua parte fiat plus debito, in totū uitiatur, tametsi locus sit retentioni. §. si centum. nu. 6. pag. 610
soluti datio uenditio est. nu. 7. pag. 809
soluti in datione clausula adijcienda, quod si res euincatur, remaneat actio in pristino statu. leg. 24. nu. 4. pag. 693
soluti indebiti repetitio, posteriori soluenti datur. l. 26. pag. 609
soluti indebiti repetitionem quæ impediant. §. si qua. nu. 6. pag. 609
soluti repetitio quādo nō cōpetat. l. 1. cū se. p. 597
solutum iterū uel petens, uel recipiens, stellionatus crimen cōmittit. §. in omnibus. nu. 1. pag. 743
soluta indebitè pecunia, cuius periculo cedat. §. sed. nu. 4. pag. 605
Soror uenit appellatione fratris. l. 36. pag. 214
Sorte soluta, quando remaneat petitio pœnæ, seu interesse. nu. 3. pag. 662
Species derogat generi. l. 13. pag. 747
speciei ad positionem, sequitur generis positio. §. si quis. nu. 2. pag. 558
specie posita, tacitè ineſt genus. §. sed. nu. 3. p. 198
specie remota, non censetur remotum genus. §. si quis. nu. 3. pag. 558
Sponsus primò interrogandus est, quā sponsa, nec aliter factum uitiat. l. 1. nu. 1. pag. 56
sponsus sponsæ donare potest. l. 14. pag. 439
sponsa nō cogitur lugere sponsum, nisi per uerba de præsenti desponsata esset. l. 9. pag. 242
Sponsalia sunt initiū matrimonij. l. 5. nu. 3. p. 583
Spurius an posset per statutum legitimari. l. 8. nu. 4. pagina 32
Status mutatione, uidetur alia persona. §. si antè. nu. 1. pag. 199
Statu liberi sunt serui. l. 3. nu. 1. pag. 49
Statuētes sine autoritate, quō puniātur. n. 14. p. 18
Statutum ad utilitatē publicā conditum esse, exprimere non conuenit. l. 1. nu. 2. pag. 299
statutum ciuitatis, ad uillas & castra porrigitur. nu. 8. pag. 73
statutum cum producitur, debet totum produci. l. 23. pagina 34
statutum ex causa publicæ utilitatis, licet respiciat principaliter utilitatem priuatam, pacto non tollitur. nu. 7. 8. pag. 215

statutum extenditur ad alium casum, eadem militante ratione. l. 14. nu. 2. pag. 489
statutum faciens mentionem alicuius personæ, ad aliam non trahitur. l. 7. nu. 1. pag. 32
statutum generaliter loquens, fœminam comprehendit. l. 7. nu. 2. pag. 32
statutum loquens in casu uero, quando non trahatur ad fictum. §. hæc. nu. 1. pag. 277
statutum quando ad futura non trahatur. l. 27. n. 1. 2. 3. pag. 34
statutum quando retro trahatur. num. 44. cum seq. pag. 21
statutum quod omnes causæ committātur, non porrigitur ad causas meri imperij. §. de liberali. nu. 1. pag. 365
statuti mens quando attendatur potius, quàm uerba. l. 28. nu. 1. pag. 35
statuto uenia ætatis non conceditur. leg. 8. num. 3. pagina 32
statuta & reformationes inuicem determinantur. l. 15. nu. 1. pag. 152
statuta qualiter fiant. nu. 15. cum seq. pag. 18
statuta quam interpretationem recipiant. nu. 54. cum seq. pag. 22
statuta quomodo fiant. nu. 5. pag. 31
statuta spectant communem loquendi usum. §. potestatis. nu. 4. pag. 715
statutorum præfationes in sequentib. repetitæ intelliguntur. §. hæc. pag. 470
statuta qui facere possint, & de sede materiarum ipsorum nu. 8. cum seq. pag. 17
Stipulari alteri nemo potest, & quando ius. nu. 1. 6. 14. pag. 514
stipulari rem nostrā nobis dari, quando posimus. l. 17. nu. 2. pag. 649
stipulatio absenti acquiritur, si ratum habeat. nu. 14. pagina 515
stipulatio accessoria, quando uestiat pactum super principali. nu. 8. pag. 537
stipulatio alteri accessoria, assumit sibi naturam eius, cuius accedit. §. qui iniuriarum. pa. 165
stipulatio alteri facta, quid operetur. le. 1. num. 4. pag. 189
stipulatio apposita super contractu, an impediat actionem oriri ex contractu. nu. 11 pag. 537
stipulatio conditionalis, obligationem præcedentem puram suspendit. l. 36. nu. 2. pag. 536
stipulatio conditionalis si præcedit, & sequatur pactum nudum cōtinens purè illud quod est in stipulatione, debetur purè. nu. 24. pag. 538
stipulatio faciendi quādo locum exigat. §. si quis. nu. 1. pag. 656
stipulatio facta nominatim defuncto, nō ualet. nu. 25. pag. 541
stipulatio incontinenti apposita, an nouationem inducat. l. 62. nu. 1. 2. pag. 752
stipulatio interposita super contractu emptionis, societatis & similium, an impediat actionē oriri ex contractu. nu. 9. pag. 521
stipulatio inutilis non impedit actionem oriri ex utili numeratione. §. quoniam. pag. 514
stipulatio legatorum extinguitur, spe legati extincta. l. 28. pag. 815
stipulatio nouans est duplex. §. si pacto. num. 1. pagina 200
stipulatio nouans sententiam, non habet executionem paratam. l. 41. nu. 2. pag. 336
stipulatio pœnalis actionem ex uendito informatam non nouat. l. 29. pag. 779
stipulatio pœnalis ad personā relata, nō facit præsumi stipulationem personalem impositam. l. 36. pagina 458
stipulatio pœnalis non nouat, nec perimit actionē descendētem ex contractu. l. 48. nu. 1. pa. 782
stipulatio pœnalis non nouat præcedentem obligationem, nisi ex causa non onerosa factam. le. 41. pag. 748
stipulatio propter impossibilem conditionem uitiatur. nu. 9. pag. 514
stipulatio quæ cōmitti non potest, interponi non debet. §. si procuratori. nu. 2. pag. 265
stipulatio quando succedit in locum contractus emptionis, fructus ueniunt. §. si actionem. num. 4. pagina 841
stipulatio quomodo iuris esse intelligatur. nu. 17. pagina 208
stipulatio rem dari non committitur ad interesse, sed quis tenetur ad dandum, & fructus uenūt post lit. contest. §. si actionem. nu. 1. pag. 841
stipulatio rem tradi, admittit interesse à tempore moræ, & non fructus, nisi post lit. contest. §. si actionem. nu. 2. pag. 841
stipulatio rem tradi, & quælibet stipulatio facti, dicitur continere incertum. nu. 25. pag. 512
stipulatio sequens, quādo actionem ex contractu nouet. nu. 2. cum seq. pag. 780
stipulatio si interuenit in contractu, an tacitè renouatus contractus censeatur. nu. 13. pa. 787
stipulatio sine consensu, inutilis est. §. conuentionis. nu. 3. pag. 189
stipulatio tollitur per aliam stipulationem, si hoc agitur. nu. 2. pag. 206
stipulatio ualet, licet dies omittatur, qui à iudice exprimitur. l. 8. nu. 1. 3. 6. pag. 147
stipulationis pars est dies & summa. nu. 23. pagina 538
stipulationi dies qui tacitè ineſt, à lege tantùm declaratur. §. si quis. nu. 1. pag. 657
stipulationi ineſt naturalis obligatio. §. conuentionis. nu. 4. pag. 189
stipulationi locus petitionis, non solutionis adiecius: promittens si in loco non inueniatur, alibi conueni: i potest. l. 8. nu. 4. pag. 658
Stipulationi si ineſt certum, & in pacto inconstinenti appositio incertū, quæ actio oriatur. nu. 29. 31. pag. 539
stipulationem allegans, debet probare omnia solenniter præcessisse. nu. 19. pag. 208
stipulatione Aquiliana non trāsigitur super re iudicata. l. 23. nu. 4. pag. 608
stipulatione quando nouetur actio prima. num. 7. pagina 514
stipulatione rem dari & tradi, ueniūt fructus. leg. 4. nu. 1. pag. 838. §. si actionem. nu. 3. pa. 841
stipulationes tot sunt, quot sunt res expressæ. leg. 44. pag. 762
stipulationibus prætorijs quando pœna inferenda. §. quid. nu. 3. pag. 355
Strata cum intrat in platea, definit esse strata. §. idem. nu. 1. pag. 458
Subrogat sapit naturam eius, in cuius locum subrogatur. nu. 1. pag. 165
Subscribens quando consentire uideatur. §. non. nu. 1. pag. 830
subscribens scripturæ alterius, quando sibi præiudicet. §. Lucius. nu. 2. pag. 220
subscriptio quando non præiudicet. l. 39. pa. 697
Substantialia non possunt abesse, præter subiecti corruptionē, secus in naturalibus, seu accidentalibus. §. usufructus. pag. 444
Substantiua duo, quando præponuntur adiectiuo, utrumq; determinat. l. 13. nu. 2. pag. 306
Substitui super quarta debita filio adrogato impuberi non licet. nu. 3. 7. pagina 59
substitutio an sit compendiosa, uel directa, si testator duobus filijs instituit substituat pauperes, si uterque sine liberis decesserit. num. 27. pagina 64
substitutio directa, potest fieri super legitima. nu. 11. pagina 60
substitutio pupillaris directa et expressa, matrem excludit. §. sed. nu. 1. pag. 390
substitutio pupillaris facta ab arrogatore arrogato, non trahitur ad omnia bona pupilli. nu. 5. 6. pag. 59
substitutio pupillaris fit ei, qui non est in patris potestate recasurus. l. 41. pag. 68
substitutio reassumit uires, si hæres repudiās restituatur. §. sed. nu. 4. pag. 326
substitutio uulgaris expirat adita hæreditate. §. sed. pag. 326
substitutio uulgaris expressa, tollit existentiam sui hæredis, non tacita. nu. 11. pag. 60. num. 3. pagina 391
substitutio impuberis admittitur, si impubes monasterium ingressus, in pupillari ætate decesserit. nu. 24. pag. 62
Succedi potest in locum prioris creditoris, uel domini. §. cum. nu. 2. pag. 720
Successio habet uim solutionis et exactionis factæ in iudicio. §. si is qui. nu. 1. pag. 834
successione nō extinguitur obligatio duorū reorum debendi. nu. 6. 8. pag. 620
successor creditoris, utitur remissione illi facta. §. Titius. pag. 830
successor particularis, non tenetur ex promissione antecessoris sui. §. opus. nu. 2. pag. 355
successor si fuerit dominus fundi pignorati, non confirmatur pignus. l. 22. pag. 815
successor singularis, etiam ius excipiendi patitur. §. qui igitur. pag. 748
successor singularis, ex pacto autoris sui, possessionem propria autoritate ingredi poterit. le. 56. pag. 762
successor singularis, ius excipiendi consequitur. l. 7. nu. 2. pag. 546
successor singularis, non tenetur ad actiones personales antecessoris sui. §. nihil. num. 2. pagina 187
successor quando utitur exceptione sui autoris. §. item. nu. 2. pag. 406
successoris negligentia, cum negligentia autoris sui iungitur. §. tempus. pag. 467
successori quando prosit dominium superueniens autori suo. l. 7. nu. 2. pag. 509
successori ius superueniens quatenus prosit. l. 73. nu. 5. pag. 436
successorē comitatur instantia, quæ in eodem loco terminanda est. l. 34. pag. 379
successorem singularem comitatur instantia iudicij. l. 48. pag. 479
successorium edictum locum habet in querela inter personas eiusdem, uel diuersi generis, & in supplemento legitimæ. nu. 4. 22. pag. 394
Summariè quando cognoscendum est, intelligitur quò ad ordinem, non quò ad probationem. nu. 5. pag. 86. nu. 1. 2. pag. 88
Summarijs in cognitionibus iuramētum ad cognitionem sufficit. l. 15. pag. 481
Summa modica quæ dicatur. §. meritò. num. 1. pagina 319
summarum cumulatio fit, ubi uertitur [illegible] nu. 1. pag. [illegible]

Sumptus litis qui in re fierent, promittens, an de proprietate, uel de possessione intelligatur. l. 3. nu. 2. pag. 769
Supini natura est, denotare ipsum actum, & opus in quo aliquid fit. §. minorem. nu. 1. pag. 323
Suprascripta dictio, ad proximum capitulum refertur. §. hoc. nu. 2. pag. 236
Surdus an semper egeat curatore. §. in curatorib. nu. 1. pag. 236
Surrogata res in locum alterius, in obligationem non cadit. §. Lucius. pag. 815
Surrogata sapit naturã eius actionis, in cuius locũ surrogatur. nu. 19. pag. 397
Suspectum quæ aliquem faciant. §. si satisfatum. nu. 1. pag. 147
Suspicio quæ dicatur. nu. 21. pag. 564
Iuspicionis causa probanda l. 21. pag. 251
Syndicus actor & œconomus, quomodo differãt. l. 1. §. 1. nu. 1. pag. 272

T

Tabellio. No. Notarius.
Tabernæ appell. uenit uniuersitas mercãtiæ. l. 34. pag. 816
Tabularum appell. quæ ueniant. num. 4. 5. pagina 176
Tacens ad sui commodum consentire uidetur. l. 1. nu. 2. pag. 276
tacens an consentire uideatur. §. inuitus. nu. 1. pagina 249
tacens quando habeatur pro consentiente. l. 1. nu. 1. pagina 54
tacens quod ad sui commodum attinet, habetur pro negante, & insolidum cõeunitur. §. qui tacuit. pag. 483
Tacitè omitti quædã possint, quæ expressè utiãt. §. Veterani. nu. 4. pag. 250
Tacitum habetur pro expresso. l. 3. num. 2. 9. 10. pagina 504
Tamen, aduersatiua dictio est. leg. 1. num. 4. pagina 128
Taxatiuæ dictiones appositæ orationi affirmatiuæ, affirmant id quod ponunt, & reliquum negant. l. 1. nu. 1. 3. pag. 128
Tempus contractæ obligationis, uel moræ, quando attendatur. l. 37. pag. 744
tempus modicum est decem dierum. §. si sine. nu. 1. pag. 668
tẽpus numerationis, non stip. seu mutui inspicitur. l. 4. pag. 710
tempus obligationis, uel solutionis, quando spectandum. l. 1. pag. 819
tempus præteritum, non continet præsens, ex propria significatione. §. serui. nu. 5. pag. 118
tempus quare non sit modus tollendæ, uel inducendæ obligationis. nu. 4. pag. 447
tempus sententiæ non delicti, in imponenda pœna inspicitur. l. 5. nu. 1. cum seq. pag. 156
tempus sententiæ, uel delicti commissi quando in pœnalibus attendatur. num. 48. 49. cum seq. pagina 22
tempora diuersa quando spectantur, extrema habilia esse conuenit. §. quanquam. pag. 484
Tertius potest prorogare iurisdictionem. l. 7. nu. 1. 2. pag. 402
tertij ius quando opponi possit. num. 14. pagina 605
Testamentum an rescindi possit, ob hæredis contumaciam. §. cum. nu. 3. pag. 398
testamentum approbari censetur, per contractum ab exhæredato cum hærede factum. §. si hæreditatem. pag. 399
testamentum castrense, subiacet querelæ. leg. 30. nu. 1. pag. 400
testamentum delens, tenetur de dolo. leg. 36. pagina 322
testamentum est iurisgen. nu. 7. pag. 615
testamentum non potest rescindi partium conuentione, nisi iudex pronunciet. nu. 3. pag. 233
testamentum patris, qualiter dicatur eius testamentum & filij. §. sed. nu. 3. pag. 390
testamentum perfectum obligationem naturalem & ciuilem parit, imperfectum, naturalem. nu. 6. pag. 615
testamẽtum præteritione, uel exhæredatione rumpitur, tametsi paupes instituti fuerint. §. si imp. nu. 1. pag. 390
testamentum pro parte tantum rescindi potest. §. filius. pag. 397
testamentum pupilli, quatenus subiaceat querelæ. §. sed. pag. 390
testamentum rescinditur per querelam. §. huius. nu. 1. pag. 388
testamẽtum rumpitur, etiam eo agente, cuius non interest. §. si quis. pag. 400
testamẽtum ualet, causa super querela, transactione decisa. §. quamuis. pag. 400
testamentum ueterani subiacet querelæ, nisi intra annum missionis decesserit. §. pap. pagina 390
testamentum liberam facultatem per indirectum quis sibi auferre non potest. §. idem. pag. 750. l. 60. nu. 2. pag. 750
testamento rupto, libertates debentur. leg. 26. pagina 400
testamento rupto per querelam, actiones confusæ hæredi restituuntur. l. 21. nu. 2. pag. 399
Testamẽtaria actio quãdo instar habeatur bo. fid. l. 6. nu. 1. pag. 579. l. 6. nu. 1. pag. 658
testamentariæ actioni quæ culpa insit. num. 38. pagina 737
Testator non potest remittere cautionem, de utendo, fruendo arbitrio boni uiri. leg. 47. num. 3. pagina 219
testator quando prohibetur testari, iudex ei mittit notarium & testes. l. 22. nu. 4. pag. 850
testator si confitetur se debere decem Titio, Titius non capiet ut debitum, sed ut legatum, nisi debitum probetur. l. 37. nu. 1. pag. 844
testatoris uerba, secundum conditionem personæ interpretanda sunt. §. equiti. pag. 444
testatus decedit, qui in codicillis de omnibus bonis disponit. §. intestato. pag. 479
testatus pro parte, ex post facto decedere quis potest. leg. 34. pagina 399. §. si quis. num. 1. pagina 400
Testimonium condemnati pendente appell. ualet, tametsi appellatio deserta sit. leg. 6. num. 5. pagina 240
testis consanguineus, uel ualde amicus, suspicionẽ tantum facit. nu. 37. pag. 565
testis debet iurare super tota causa. num. 9. pagina 552
testis declarat dictum suum obscurum. §. si ei. nu. 1. pagina 558
testis deponens de auditu, quibus casibus probet. nu. 29. pag. 496
testis deponens de morte alicuius, quomodo probet. l. 8. nu. 5. pag. 242
testis deponens extra articulum, an ualeat eius dictum. nu. 8. pag. 552
testis deponens quem diuitem, uel sanum, reddit rationem, quia uicinus, uel consanguineus, cõclu dit. nu. 15. pa gina 495
testis deponẽs, quòd Titius possedit xx. an. tantũ, non probat. l. 1. nu. 2. pag. 128
testis deponens rem ualere centum, si pluris tandem æstimetur, poterit iterum examinari. l. 9. nu. 4. pag. 579
testis deponens Titium mutuasse centum Sempronio, quando instrumentũ uidit, non probat. nu. 26. pag. 496
testis deponens T. possedisse decem annis & plus, nihil operatur. l. 9. nu. 5. pag. 579
testis de uniuersitate, deponens in causa uniuersitatis, si interrogatur, an sentiat commodum, respondit non, quod nõ est falsarius. nu. 4. p. 139
testis dictum ambiguum, ab eodem interpretatur. l. 66. nu. 4. pag. 385
testis dictum cõcordari non potest cum dicto partis. nu. 8. pag. 502
testis dictum debet concludere necessariò, uel præsumptiuè. nu. 16. pag. 495
testis dictum per uerb. uidetur, quando ualeat. §. si arbiter. nu. 3. pag. 362
testis examinatus in palatio capitanei, si deponendo super articulo, quod cõtractus fuerat factus in palatio episcopi, dicat contractũ fuisse factũ in hoc palatio, sustinetur dictũ, & refertur ad oculum intellectus. nu. 19. pag. 713
testis inductus super uno articulo, quando possit super alio examinari. nu. 10. pag. 404
testis interrogari potest, quid sit mutuum. nu. 10. 14. pagina 495
testis interrogatus, an sit criminosus, & respondet, sic, eius dictum non ualet. nu. 12. pag. 552
testis interrogatus super articulo impertinenti, quando non ualeat eius dictum. nu. 10. pa. 552
testis malè iosè, uel obscurè loquens, uel omittens aliquid dicere, tenetur tanquam falsarius. l. 43. pagina 762
testis non debet interrogari de eo, quod semel declarauit. nu. 11. pag. 495
testis non examinatus à iudice, quam fidem faciat. nu. 41. pag. 566
testis non reddens causam sui dicti non probat. §. ault. nu. 3. pag. 229
testis quãdo in causa propria admittatur. l. 6. nu. 1. pag. 68
testis qui primò inualidè deposuit, potest iteratò examinari, tametsi testificata didicita fuerint. l. 33. nu. 4. pag. 570
testis qui se ingerit, est suspectus. l. 25. nu. 2. p. 252
testis qui se interpretatur, non dicitur deponere extra articulum. nu. 8. pag. 495
testis rationem reddens ab autoritate, quando concludat. nu. 24. 28. pag. 496
testis se ipsum declarare potest. nu. 10. pag. 502
testis senior præfertur iuniori. nu. 8. pag. 504
testis si est condemnatus de falso, non nocet producenti, sic econtrà. l. 21. nu. 1. pag. 247
testis singularis, in causa uniuersitatis ualet. l. 10. §. 1. pag. 133
testis unicus quãdo semiplenam probationem faciat. nu. 36. pag. 565
testis ratio debet concludere per aliquem sensum corporeum. nu. 17. pag. 495
testis ratio debet esse diuersa à dicto. l. 3. nu. 1. pag. 101. l. 12. nu. 1. pag. 405
testem deponere impediens, tenetur ad interesse. l. 33. pag. 322
testem potest repellere iudex. l. 21. nu. 3. pag. 246
testem reddere rationem per aspectum sufficit & quomodo. nu. 9. 11. pag. 339

testes ad perpetuam rei memoriam ex parte rei nõ actoris, possunt examinari & publicari ante lit. contest. nu. 3. pag. 338
testes ad perpetuam rei memoriam examinandi sunt coram iudice rei. num. 20. pagina 754. §. transactiones. pag. 230
testes an à mimore, uel muliere, post didicita testificata produci possint. l. 8. nu. 3. pag. 186
testes deficientes in dicto, quando probationẽ inducant. nu. 40. pag. 566
testes die feriata examinari possunt. num. 6. pagina 141
testes examinati inter alios, faciunt præsumptionem. nu. 5. pag. 403
testes falsos producentis pœna, locũ habet in producente unicum tantum. §. negotia. num. 2. pagina 276
testes non interrogantur, nisi super articulo, super quo sunt producti. nu. 7. pag. 552
testes non sunt falsi, si dicant simul factum, quod eadem die factum fuerat. leg. 29. pag. 794
testes quando admittuntur post confessionem. leg. 30. nu. 7. pag. 559
testes quando possunt examinari ad æternam rei memoriam. l. 41. nu. 1. pag. 470
testes qui iurauerũt & non deposuerunt, uel contrà, non probant. nu. 38. pag. 565
testes quomodo super consuetudine deponant. nu. 23. cum seq. pag. 44
testes si aliqui deponunt factũ fuisse ante nuptias, & aliqui post nuptias, quomodo conueniant. nu. 6. pag. 502
testes super articulis contrarijs non examinantur. nu. 2. pag. 552
testes super capitulis produci possunt, post didicita testificata. l. 9. nu. 1. pag. 421
testes uocati extra propriam iurisdictionem, non possunt ex alia causa ibi conueniri. §. legatis. nu. 2. pag. 371
testium dicta inter alios examinata, faciunt semiplenam probationẽ, si modò examinari possunt. nu. 45. pag. 566
testium mors, uel absentia diuturna, ex suspicione probatur. nu. 1. pag. 471
testium numerum iudex refrenat, & corundẽ materia. l. 1. cum seq. pag. 845
testibus dissentientibus in summa quibus stetur. §. si plures. nu. 2. pag. 363
testibus duobus affirmantibus quando magis creditur. quando mille negantibus. §. si plures. nu. 3. pagina 363
testibus negantibus quando creditur, sicut affirmantibus. §. si plures. nu. 4. pag. 363
testibus res exhibenda est, ut eam agnoscant. nu. 2. pag. 154
testibus si obijcitur exceptio falsi, an causa principalis differatur. §. diuus. num. 3. le. 6. num. 3. pagina 402
Tigna immittens ultra quàm statutum sit, act. negatoria tollere cogitur. l. 14. pag. 463
Timoris uani nulla æstimatio est. §. si qua. num. 4. pagina 609
Titulus à percipiendis non excusat. leg. 12. §. 1. nu. 1. pag. 305
titulus inualidus, quando per præstationem postea sequutam confirmetur, & quãtum tempus requiratur. l. 6. nu. 1. cum seq. pag. 838
titulus excusat conuentum rei uendic. à fructibus percipiendis, secus in conuento, propria obligatione. l. 3. nu. 3. pag. 837
titulus probari potest per publicam famam. nu. 3. pagina 289
titulus putatiuus inducit usucapiendi condic. & publicia. l. 8. pag. 438
titulus quando ex iusto errore comparetur. l. 17. nu. 1. pag. 349
titulus quando non excuset à fructibus & usuris. §. si pecuniam. nu. 2. pag. 332
Tortura. No. Quæstio.
Totius ad totum ius idem est, quod partis ad partem. l. 3. nu. 1. pag. 643
totum denotat totalitatem circa eandem rem. nu. 5. pagina 206
totum & omne differunt. nu. 1. pag. 3
Tradere sibijsi quis potest. §. fundum. pag. 765
tradere uidetur, qui se pro alio possidere cõstituit. l. 59. pag. 223
tradi potest res citra animũ transferendi possessionem. nu. 7. pag. 688
tradit qui patitur, in incorporalibus. leg. 20. pagina 450
tradens rem uitiosam, quando teneatur ad interesse. §. item. pag. 683
traditio facta à non domino, uel à domino, quid operetur. l. 74. nu. 2. pag. 765
traditio rei in libello peti potest. §. &. num. 2. pagina 773
traditio uera, uel æquipollens æquiparatur. le. 11. pagina 439
traditionis quãdo domini uoluntas instar habeatur. §. depositi. nu. 2. pag. 517
traditionis uicem obtinet patientia, in incorporalibus. §. si per. pag. 769
traditionis uim habet cõtractus in fundo celebratus. l. 77. nu. 2 pag. 436
Transigere super quo crimine permissum sit. nu. 18. pagina 718
transigi post rem iudicatam potest, si sententia dicitur nulla. l. 11. nu. 3. pag. 232
transigi quãdo potest super crimine, potest & in arbitratorem compromitti. §. iul. nu. 2. pagina 365
transigi super incognitis non potest. leg. 4. nu. 2. pagina 227
Transactio est contractus innominatus. §. conuentionis. nu. 2. pag. 189. l. 2. nu. 1. pag. 544
transactio & diuisio æquiparantur. leg. 36. nu. 3. pagina 214
transactio & petitio specialis, etiam extra iudicium facta, non præiudicat alteri rei, uel personæ, nisi esset de appendicijs. leg. 36. nu. 3. 4. pagina 214
transactio facta per dolum, quãdo ualeat, & solutum repetatur. l. 65. nu. 1. pag. 640
transactio facta super testamento, refertur ad quãlibet partem testamenti. l. 12. pag. 232
transactio fieri potest, qualitercunq; res fuerit dubia. l. 1. nu. 2. pag. 226
transactio non porrigitur ad codicillos postea repertos. l. 3. §. 1. pag. 226
transactio non porrigitur ad ea, de quibus non est cogitatum. §. transactio. pag. 231
transactio non porrigitur ad ea, quæ dolo partis celantur. §. qui pag. 231
transactio non ualet, si in summa erretur. l. 6. nu. 1. pagina 228
transactio quare post sententiam non ualeat. l. 23. nu. 1. pag. 608
transactio quomodo fiat. l. 2. pag. 226
transactio restringitur ad speciem petitam, si petitio quò ad uerba generalis sit. nu. 6. pag. 214
transactio si est facta, antequàm ad iudicium uentum sit, pœnitere licet, & morã purgare usq; ad lit. contest. nu. 3. pag. 234
transactio si non ualet ut transactio, non ualet ut pactum. l. 1. nu. 6. pag. 226
transactio super alimentis, quando sine prætore inutilis sit. l. 8. nu. 6. pag. 229
transactio super testamento, eo non uiso, est inutilis. l. 6. nu. 5. 6. pag. 228
transactio trahitur ad futura, de quib. aliqua spes suberat de præsenti, quãdo remittitur quicquid debet, uel debebit. §. ci. nu. 1. pag. 231
transactioni pœna adijcienda est. l. 15. pag. 233
transactioni si non stetur, res in pristinum statum restituitur. l. 10. pag. 818
transf. facta in causa appellat. uidetur solum illi instantiæ renunciatum, & sententia prima rem æ net firma, si id quod deuenit in transactionẽ, nõ impleatur. §. qui. nu. 1. pag. 217
transactione facta post lit. contest. actori licet pœnitere, & reo moram purgare. num. 3. pagina 234
Transmissioni an locus sit, si tutor scierit hæreditatem delatam pupillo, et postea pupillus decesserit. §. si damnum. nu. 1. pag. 473
Transmittere querelam non uidetur, qui à lite mota desistit. §. hæredi. pag. 397
transmittendi ius in querela quando locũ sibi uendicet. l. 7. pag. 389
Tributa soluuntur à creditore possidente prædiũ pignoratum. l. 43. pag. 219
tributis non solutis, fundus uendi potest. leg. 54. nu. 2. 3. 4. pag. 783
Tributaria actio quando competat, deq; eius materia. l. 1. cum seq pag. 708
Tunc, extremitatem temporis indicat. num. 7. pagina 537
Turpitudinẽ suam quando quis allegare non possit. l. 33. pag. 333
turpitudinem suam quando quis allegare possit. nu. 3. 5. pag. 556
turpitudinem suam quis allegare potest, ad coadiuuandum causam suam. l. 1. nu. 3. pag. 595
Tutela etiam procuiæ deferenda. §. affinitatis. nu. 3. pagina 236
tutelæ actio, durante tutela non competit. §. qui. nu. 2. pag. 290
tutelæ actio licet sit pœnalis, tamen non tollitur ipso iure per pactum. §. quædam. num. 2. pagina 202
tutelæ actione restituta, non restituitur contrarius. l. 29. pag. 332
tutelæ in actione iuratur in litem. l. 8. pag. 579
tutelæ in actione ob latam culpam iuratur in litẽ. nu. 3. 13. pag. 577
tutelæ quæ culpa insit. nu. 33. pag. 737
tutelam susceptam quando quis recusare possit. §. ex facto. nu. 1 pag. 328
Tutor debitor modicæ quantitatis non repellitur. §. sed. nu. 2. pag. 697
tutor deficientibus probationibus, iuramentũ deferre potest. §. Tutor. pag. 571
tutor duorum pupillorum quis esse potest, licet unus sit actor, & alter reus. §. si plures. num. 4. pagina 264
tutor est quasi dominus. l. 4. nu. 4 pag. 576
tutor & curator æquiparantur. §. parui. num. 2. pagina 715
tutor ex dolo suo, non pupillus conuenitur. §. sed. pagina 775
tutor ex sola scriptura, in causa mutui fit debitor. nu. 7. pag. 520

tutor filio naturali à patre non datur, nisi confirmetur.l.3.nu.3.pag. 54
tutor legitimus,an datiuo præferatur.num.2.pagina 712
tutor minori actionem quærit.l.26.pag. 530
tutor nõ legitimus,non præiudicat domino.n.10.pagina 79
tutor non est,qui creditor est.l.45.pag. 219
tutor ob dolum commissum in inuentario, à tutela remouetur.§.item.nu.7.pag. 73
tutor non potest promittere in instrumento, stare simplici uerbo aduersarij,de expensis & damno.l.32.pag. 570
tutor potest transigere de re dubia. §. si cum. pagina 230
tutor pro infante conuenitur.l.2.nu.3.pag. 645
tutor pupillum adoptare non potest. leg. 7. pagina 58
tutor quam actionẽ pupillo acquirat. §. liberam. nu.3.pag. 689
tutor quando ætatem minoris scire præsumatur. l.33.nu.6.pag. 333
tutor quando possit iurare de ueritate, in causa pup.§.si tutor.pag. 474
tutor qui litem calumniosam egit, potest solus in expensis condemnari.nu.7.pag. 131
tutor qui non posuit in inuentario omnia opponenda accusari, & ut suspectus remoueri, & criminaliter puniri potest.§.item.num.2.3.pagina 73
tutor quod iuramentum præstare cogatur.leg.4. nu.2.pag. 576
tutor quomodo iuramentum affectionis præstet. l.4.nu.5.pag. 576
tutor si mandauit cõtutori,quod ad pup.non pertinet,est act.mandati uel tutelæ.§.si tutores.pagina 740
tutor tenetur actione tutelæ,si contra debitam seruitutem fecerit.l.15.pag. 463
tutor testamentarius,creditor esse potest.leg. 70. pagina 270
tutor uel curator de affectione iurare nõ cogitur. l.4.nu.1.pag. 576
tutoris contumacia quando noceat pupillo. nu.6. pag. 131
tutoris datio semper est missi imperij. num. 6.pagina 108
tutoris dolus pupillo nocet, quatenus locupletior effectus est.§.si seruus.pag. 708
tutoris pactum, an noceat pupillo. leg. 16. pagina 201
tutoris suspecta causa est,ciuilis.§.item.num.2.pagina 262
tutoris suspecti cognitio delegari potest.l. 4. pagina 103
tutoris suspecti cognitio, quando ad iudicem ciuilem,uel criminalem pertineat.§.item. nu.4. pagina 73
tutori quandoq; salarium constitui potest.§.mandatum.nu.4.pag. 739

V

Vagabundus ubique conueniri potest.num. 4 pag. 375
Variatio quando admittatur.§.sed.num.2.pagina 390
Vasallus an conueniri potest tanquam talis, ex seruitio diturno.nu.9.pag. 84
uasallus non potest prorogare iurisdictionem alterius iudicis,inuito domino.l.1. num.2. pagina 369
Vectigal an uehicularius, uel dominus mercium soluere teneatur.§.uehiculum.pag. 800
Venator quod post prohibitionem cepit,eius efficitur.l.16.pag. 546
Vendenda re data, ut precium in mutuum conuertatur,præscrip.uerb.act.agitur. leg. 21. pagina 807
in Vendendo rem minoris, subhastatio facienda est.§.hodie.pag. 325
uendens carius, quàm proximè taxandum erat, quando emptori teneatur.l.28.nu.2.pag. 25
uendens & promittens pro suo dato & facto tantùm, etiam tenetur de facto illius, cuius hæres est.l.14.nu.4.pag. 648
uendens in fraudem fisci, ut pœnam euitet, quando possit postea eum repetere.nu.6.pag. 556
uendens ius suum, pignoratitia non tenetur. leg. 34.nu.1.pag. 293
uendens prægnantẽ equam, hoc pacto,ut si pareret masculum, pertineret ad emptorem, si fœminam,ad uenditorem,si utrunq; peperit, partus diuiditur.l.6.nu.2.4.pag. 587
uendens quando ad rem,uel ad precium teneatur. §.quod si.pag. 408
uendens rem alienam quatenus teneatur. §. si sciens.pag. 781
uendens rem duobus,tenetur fals. §.fed.num.1.pagina 696
uendens si iterum emat, & emptor constituat se uenditoris nomine possidere, an à priore contractu recessum uideatur.nu.13.pag. 324.
u endens ut procurator, de euictione tenetur. leg 49.pag. 745
uendentis expensis, ad emptorem generis, emptiũ portandum est.nu.14.pag. 667
Vendere prohibitus,quando pignorare prohibeatur.l.24.nu.1.pag. 815
uendere rem suam,etiam uilius,quando quis cogatur.§.circa.nu.1.pag. 74
uendere secundum consuetudinem uel statutum cogi possumus.§.si constat.pag. 459
uendicãdo rem simpliciter, de tota intelligitur. §. sed.nu.9.pag. 262
uendicans à possessore bo. fid.quãdo rem, uel precium consequatur.§.cæterum.pag. 408
uendicans precium restituit, quod in eius utilitatẽ uersum est.l.66.pag. 435
uendicans rem si succumbat, an possit intentare publicianam.§.si seruus.nu.1.pag. 834
uendicans rem uenditam & peremptam à prædone,iustum, uel conuentum precium exigere potest.§.si prædo.pag. 414
Vendicari non potest ab eo,qui precario dedit.le. 22.pag. 474
Vendicatio cui & contra quem competat, déque eius materia. tit.de rei uendic.cum leg.seq.pagina 418
uendicatio datur non possidenti. §. utrum. pagina 443
Vendita aliena re,quando ad precium agere possimus.l.1.nu.3.pag. 824
uendita re certo precio, ut superfluũ lucretur uenditor,act.præsc.uerb.agitur.l.13.pag. 807
uendita uniuersitate,transit ius patronatus. l. 22. pagina 760
Venditio ad mensuram quando fieri dicatur. §. si Titius.nu.1.pag. 776
uenditio non præsumitur simulata, si uenditor remansit in possessione, & respondeat de fructibus emptori.nu.6.pag. 829
uenditio omnium bonorum, præsumitur fraudulosa.l.37.nu.3.pag. 844
uenditio præsumitur simulata,quando emptor patitur uenditorem possidere.nu.5.pag. 829
uenditio totius rei,ratione partis admittitur. §. si unus.pag. 686
uenditio una dicitur, licet emantur plures res uno nummo.l.34.nu.2.pag. 781
uenditio ut resoluatur,qualiter contrarius consensus interuenire debeat.nu.10.12.pag. 224
uenditionis appellat. continetur omnis actus, per quem dominium transfertur.§.uenditionis.nu. 1.pag. 829
uenditionis hæreditatis & rei singularis differentia.l.21.pag. 764
uenditioni si adiiciatur pactum de retro uendendo,an interim pignorari possit. leg. 3. num. 1. pagina 827
uenditionem impediens,quando de dolo,uel in factum teneatur.l.34.nu.2.pag. 322
uenditionem rei meæ,re perempta, ratam habere possum.l.21.nu.2.pag. 764
Venditor ad dandum non obligatur, alioqui innominatus contractus est,l.11.nu.6.7.pa. 771
uenditor ad interesse condemnatus,an dando rem in secunda instantia liberetur. num. 14. pagina 767
uenditor ad rem tradendam obligatus, ad faciendum & dandum tenetur.leg.11.nu.2.pa. 771
uenditor an possit contra emptorem agentem excipere uenditionem simulatam.nu.8.pag.829
uenditor an præcisè cõpelli possit ad rem tradendam.nu.12.pag. 767
uenditor ante rei restitutionẽ,ad precium nõ agit. nu.5.pag. 223
uenditor cedit actiones pro re euicta, contra auctorem suum.l.38.nu.1.pag. 833
uenditor consequitur utiles sine cessione. §. interpagina 783
uenditor de facto emptoris tenetur.leg. 17. pagina 423
uenditor defendens emptorem, an priuilegio suo uti possit.l.49.nu.1.pag. 381
uenditor ex natura emptionis promittit emptori habere licere.§.&. nu.1.pag. 772
uenditor ex necessitate non tenetur actione dupli. l.50.nu.3.pag. 479
uenditor generis tenetur ad translationem dominij,non ex natura cõtractus, sed ex natura rei. nu.7.pag. 498
uenditor in causa executionis, an sit testis.leg. 10. pag. 849
uenditor non potest esse testis in causa rei uenditæ.l.12.nu.1.pag. 475
uenditor non tenetur de casu fortuito.l.32.p. 781
uenditor qualiter teneatur ad sumptus litis. l. 75. nu.7.pag. 271
uenditor quando est in mora tradendi, quomodo libellus formetur.nu.4.7.8.pag. 766
uenditor quando tradit alteri quàm emptori, cui iustè arbitrabatur tradere posse: liberatur ab emptore,& ei tenetur cedere actionem. nu.9. pagina 534
uenditor qui ad rem tenetur, partim ad faciendũ, partim ad dandũ obligatus est.nu.13.pa. 767
uenditor qui constituit se nomine emptoris possidere,tradere uidetur:poterit tamen rei uenditione,uel uti possidetis conueniri,non actione ex uendito,ut tradat.nu.7.pag. 224
uenditor rei euictæ,si præstat æquè bonum, an liberetur.l.9.nu.3.pag. 784
uenditor rei uitiosæ quatenus teneatur. le.14.nu. 5.6.pag. 774

uenditor

uenditor sciens,ex pacto de euictione non liberatur.§.idem iul.pag. 775
uenditor sciens rem alienam, statim conueniri potest.§.cum me.nu.8.pag. 289
uenditor sciens rem minori precio proximè uẽditum iri,si carius eam uenditerit,tenetur ad interesse.l.40.num.1.pagina 781
uenditor si est dominus,tenetur ad transferendum dominium.nu.22.23.pag. 512
uenditor si promsit pro se hæredibusq; suis, quando teneatur de euictione extraneorum. §. qui. nu.1.pag. 773
uenditor si re non integra, à uenditione recedat, si ex interuallo interueniat actus cõtrarius, an sufficiat.nu.14.pag. 224
uenditor tenetur de dolo & culpa. leg. 56. pagina 784
uenditor tenetur de euictione, cum res uẽdita, tradita,& precium solutum est.l.11.nu.3.pa. 771
uenditor tenetur defendere emptorem, in controuersia quæ fit resistendo ipsi emptori. leg. 75.nu.6.pag. 271
uenditor tenetur de seruitute,si sciuit,& non monuit emptorem,tametsi dixerit se nolle de seruitute teneri.§.uenditor.nu.2.pag. 768
uenditor tenetur emptori instrumenta fundi ostendere.leg. 85. pagina 782.leg.54. num.1.pagina 783
uenditor tenetur præcisè ad tradendum si potest. nu.21.24.pag. 512
uenditori etiam scienti litem contestatam, denunciandum est. leg. 75. num. 1. 2. pagina 271. l.12.nu.2.pag. 773
uenditori quãdo debeantur usuræ ob precium nõ solutum.§.non tantùm.nu.2.pag. 290
uenditori quatenus rei incrementũ prosit.§.si Titius.nu.2.pag. 776
uenditore non tradente, quatenus ad interesse agatur.§.cùm pag. 779
Verbum denotat factum, aduerbium, qualitatem facti.nu.19.pag. 286
uerbum futuri temporis indicatiui, quid indicet. §.hæc.pag. 489
uerbum obscurum quomodo interpretandum. l. 26.nu.1.pag. 409
uerbum præteriti plusquam perfecti,uel præteriti imperfecti subiunctiui, uel optatiui modi, ad futurum trahitur.§.ueri simili.nu.3.pag. 761
uerba ciuiliter intelligenda.l.9.nu.3.pag. 448
uerba cõtractus, ad tempus contractus referuntur. l.69.pag. 762
uerba cum effectu sunt intelligenda. §. hæc. num. 1.pagina 125
uerba dubia quomodo interpretanda. nu. 8. pag. 98.l.40.pag. 216
uerba ea conditione,non faciunt conditionem,nisi natura uerborum hoc suadeat. num. 2. pagina 753
uerba enunciatiua à testatore prolata, creditoribus non præiudicant.l.28.pag. 723
uerba enũciatiua emissa propter aliud, dispositionem non inducunt.l.53.pag. 222
uerba enunciatiua non inducunt obligationem in contractibus,sed probationem.§. Titius.num. 2.pag. 730
uerba enunciatiua per modum causæ prolata, inducunt dispositionem.§.idem.nu.2.pag. 817
uerba enunciatiua prolata per principem, fidem faciunt.§.cum urbem nu.1.pag. 73
uerba enunciatiua propter aliud emissa, reuocari possunt.l.39.pag. 478
uerba enunciatiuè prolata per modum causæ, dispositionem inducunt iure exceptionis.§.ancillam.pag. 435
uerba generalia quando recipiant restrictionem de habilitate.l.alio.nu.3.pag. 653
uerba generalia uel indefinita, sunt intelligenda, ne alteri legi obstent.§.non.num.2.pag. 83
uerba in contractibus impropriantur.l.20. num. 1.pag. 526
uerba ista, si Deus fecerit aliquid de filio meo, intelligũtur,si moriatur.leg.26. numero 4. pagina 730
uerba ista singulis causis, intelliguntur singulis capitulis,sese inuicem non compatientibus.nu. 8.pagina 169
uerborum à significatione non recedendum, nisi de contraria mente apparcat. §. cùm. num. 4. pagina 607
Via indiuidua est.§.si ego.pag. 466
Vicarius episcopi, sine speciali mandato, de crimine cognoscere non potest.nu.10.pag. 73
Vicini capi possunt, quãdo maleficia occulta committuntur.l.57.nu.3.4 pag. 798
uicini qui dicantur.§.hoc.pag. 475
Victor & uictus quis esse non potest. §. si plures. nu.5.pag. 264
uictus uictori etiam ratione temeritatis, condemnatur in expensis, nisi habuerit iustam causam litigandi.l.79.nu.1.pag. 387
Videbitur,boni uiri arbitrium indicat.nu.16.17. pagina 703
Vim inferri sibi dubitans, iudicis officium implorat.l.23.nu.3 pag. 312
uim si committat is qui exceptionem habet, non excusatur.§.quæri.nu.2.pag. 305
uim ui etiam ex interuallo repellere licet.§.quæri. nu.1 pag. 305
Vincens uincentem te,quando uincam te.l.17.nu. 1.2.pag. 823
Vineæ appellatio ad solum, non ad superficiem refertur.l.13.pag. 456
Vinum mutuo datum si uindemiarum tempore restituendum sit,de nouo intelligendum est.nu. 5.pagina 504
uinum uetus an pro nouo reddi possit.num.6.pagina 504
uinum uetus nouo præfertur.nu.1.pag. 504
uinum uetus quod dicatur.nu.4.pag. 504
Violentiarum genera.l.13.nu.3.pag. 306
Vir, post uicesimum quintum annum dicitur. l. 1. nu.1.pag. 322
uir quæ mittit uxori, quando eam ducit, quando commodare magis,quàm donare censeatur. §. interdum.nu.1.pag. 676
Vis ei infertur, qui de domo inuitus extrahitur. l. 18.uu.1.pag. 135
Vitiosum initio tractu temporis confirmatur.l.11. nu.2.pag. 455
Vitium naturale quando excuset. leg. 27. num.1. pagina 470
Vitricus potest esse tutor priuigni. leg. 32. nu. 2. pagina 67
Vltima uoluntas,fauorabilior est contractibus.le. 8.nu.5.pag. 229
Vna causa non potest operari circa diuersos effectus.l.13.pag. 725
Vniuersalis oratio,limitationem recipit. l.12. nu. 2.pag. 152
Vniuersitas ita defenditur,sicut quilibet priuatus. §.si nu.6.pag. 273
uniuersitas potest dolum committere.§.sed an.nu. 1.pagina 319
uniuersitas quando æquiparetur pupillo, & de materia uniuersitatis.§. quod si.cum seq. le.& l.3.nu.4.pag. 273
uniuersitas quando aliquid statuit, sufficit quod sit maior pars,tamen omnes uocandi sunt. nu. 8.pagina 273
uniuersitas si nihil habeat in communi, cogitur imponere collectam.§. quod. nu.2.pag. 273
uniuersitatis ius,in uno solo conseruatur.§. in decurionibus.nu.1.pag. 275
uniuersitatis pactum singulis prodest ab ijs factum,qui municipium regunt.§.plures.num.1. pagina 466
uniuersitate diruta, ad quem bona pertineant. §. in decurionib.nu.4 pag. 275
Volo,an dispositionem inducat.l.1 pag. 739
uolo,extensiuũ uerbum est.§. deposui.num.3.pagina 517
Voluntarium factum,ex necessitate non faciendũ. l.solent.nu.1.pag. 83
Voluntas coacta,uoluntas est.§.si metu.pag. 312
uoluntas si effectus non sequatur, non punitur. l. 11 nu.1.pag. 69
uoluntas morte finitur.l.4.pag. 784
uoluntas nuda quæ dicatur. nu.6. pag. 284
uoluntati liberæ inest, quod absit dolus malus. §. Lucius.pagina 747
Vrbis appell. comitatus, non districtus cõtinetur. §.cum urbem.nu.2.pag. 73
Vsq;,denotat cohærẽtiam, & quomodo ponatur. l.10.nu.1.6.pagina 89
Vsus est facti.§.deposui.nu.4.pag. 517
usus quando haberi possit pro parte.num.1.2.pagina 677
Vsucapere ignoranter an possimus.§.cum me. pagina 289
usucapio an per superuenientẽ malam fidem interrumpatur.§ de eo.nu.1.pag. 410
usucapio continuatur & perditur,hæreditatis accente.l.3.nu.1.pag. 352
usucapio ex ciuili possessione causatur.nu.20. pagina 679
usucapio si est completa, per modicum tempus, an restitutio detur.nu.6.pag. 345
usucapionem ante litis contest. completam probare conuenit.l.18.nu.1.pag. 423
usucapionem iuris error impedit.§. scire.nu.1.2. pagina 410
usucaptor an à debitore, qui rem à creditore recuperauit, possit eam uendicare, & quale remedium habeat debitor contra usucaptorem. §.cum.nu.5.pag. 809
Vsus communis loquendi attenditur.num.57.pagina 23
Vsufructuarius est quasi procurator domini. nu. 8.pagina 478
ususfructuarius fructus perceptos sibi acquirit, nec refert,quota anni parte uixerit. leg 65. pagina 442
usufructuarius habet facultatem eundi per fundũ domini,per quem ibat dominus iure seruitutis. §.rectè.pagina 461
ususfructuarius non acquirit fructus, nisi à fundo separatos.l.14.pag. 441
usufructuario competit iudicium possessorium pro seruitute,sicut domino.§.Pomp.pag. 461
Vsusfructus constitui potest sub conditione, & ad diem.nu.3.7.pagina 447
ususfructus diuiduus est, deq; eius materia. leg. 5. cum seq.pag. 440

usufructus

tutor filio natu dilà patre non datur, nisi confirmetur.l.3.nu.3.pag. 54
tutor legitimus, an datiuo præferatur.num.2. pagina 712
tutor minori actionem quærit.l.26.pag. 530
tutor nõ legitimus, non præiudicat domino. n.10. pagina 79
tutor non est, qui creditor est.l.45.pag. 219
tutor ob dolum commissum in inuentario, à tutela remouetur.§.item.nu.7.pag. 73
tutor non potest promittere in instrumento, stare simplici uerbo aduersarij, de expensis & damno.l.32.pag. 570
tutor potest transigere de re dubia. §.si cum. pagina 230
tutor pro infante conuenitur.l.2.nu.3.pag. 645
tutor pupillum adoptare non potest. leg. 7. pagina 58
tutor quam actionẽ pupillo acquirat. §. liberam. nu.3.pag. 689
tutor quando ætatem minoris scire præsumatur. l.33.nu.6.pag. 333
tutor quando possit iurare de ueritate, in causa pup.§.si tutor.pag. 474
tutor qui litem calumniosam egit, potest solus in expensis condemnari.nu.7.pag. 131
tutor qui non posuit in inuentario omnia apponenda accusari, & ut suspectus remoueri, & criminaliter puniri potest.§.item.num.2.3.pagina 73
tutor quod iuramentum præstare cogatur.leg.4. nu.2.pag. 576
tutor quomodo iuramentum affectionis præstet. l.4.nu.5.pag. 576
tutor si mandauit cõtutori, quod ad pup. non pertinet, est act. mandati uel tutelæ.§.si tutores.pagina 740
tutor tenetur actione tutelæ, si contra debitam seruitutem fecerit.l.15.pag. 463
tutor testamentarius, creditor esse potest.leg. 70. pagina 270
tutor uel curator de affectione iurare nõ cogitur. l.4.nu.1.pag. 576
tutoris contumacia quando noceat pupillo. nu.6. pag. 131
tutoris datio semper est misti imperij. num. 6.pagina 108
tutoris dolus pupillo nocet, quatenus locupletior effectus est.§.si seruus.pag. 708
tutoris pactum, an noceat pupillo. leg. 16. pagina 201
tutoris suspecta causa est, ciuilis.§.item.num.2.pagina 262
tutoris suspecti cognitio delegari potest.l. 4. pagina 103
tutoris suspecti cognitio, quando ad iudicem ciuilem, uel criminalem pertineat.§.item. nu.4. pagina 73
tutori quandoq; salarium constitui potest.§.mandatum.nu. 4.pag. 739

V

Vagabundus ubique conueniri potest.num. 4 pag. 375
Variatio quando admittatur.§. sed.num.2. pagina 390
Vasallus an conueniri potest tanquam talis, ex seruitio diturno.nu.9.pag. 84
uasallus non potest prorogare iurisdictionem alterius iudicis, inuito domino.l.1. num.2. pagina 369
Vectigal an uehicularius, uel dominus mercium soluere teneatur.§.uehiculum.pag. 800
Venator quod post prohibitionem cepit, eius efficitur.l.16.pag. 546
Vendenda re data, ut precium in matuum conuertatur, præscrip.uerb.act.agitur. leg. 21. pagina 807
in Vendendo rem minoris, subhastitatio facienda est.§.hodie.pag. 325
uendens carius, quàm proximè taxandum erat, quando emptori teneatur.l.28.nu.2.pag. 25
uendens & promittens pro suo dato & facto tantùm, etiam tenetur de facto illius, cuius hæres est.l.14.nu.4.pag. 648
uendens in fraudem fisci, ut pœnam euitet, quando possit postea eum repetere.nu.6.pag. 556
uendens ius suum, pignoratitia non tenetur. leg. 34.nu.1.pag. 293
uendens prægnantẽ equam, hoc pacto, ut si pareret masculum, pertineret ad emptorem, si fœminam, ad uenditorem, si utrunq; peperit, partus diuiditur.l.6.nu.2.4.pag. 587
uendens quando ad rem, uel ad precium teneatur. §.quod si.pag. 408
uendens rem alienam quatenus teneatur. §. si sciens.pag. 781
uendens rem duobus, tenetur falsi.§.sed.num.1.pagina 696
uendens si iterum emat, & emptor constituat se uenditoris nomine possidere, an à priore contractu recessum uideatur.nu.13.pag. 324.
u endens ut procurator, de euictione tenetur. leg 49.pag. 745
uendentis expensis, ad emptorem generis, emptũ portandum est.nu.14.pag. 667
Vendere prohibitus, quando pignorare prohibeatur.l.24.nu.1.pag. 815
uendere rem suam, etiam uilius, quando quis cogatur.§.circa.nu.1.pag. 74
uendere secundum consuetudinem uel statutum cogi possumus.§.si constat.pag. 459
uendicãdo rem simpliciter, de tota intelligitur. §. sed.nu.9.pag. 262
uendicans à possessore bo. fid. quãdo rem, uel precium consequatur.§.cæterum.pag. 408
uendicans precium restituit, quod in eius utilitatẽ uersum est.l.66.pag. 435
uendicans rem si succumbat, an possit intentare publicianam.§.si seruus.nu.1.pag. 834
uendicans rem uenditam & peremptam à prædone, iustum, uel conuentum precium exigere potest.§.si prædo.pag. 414
Vendicari non potest ab eo, qui precario dedit.le. 22.pag. 474
Vendicatio cui & contra quem competat, deque eius materia. tit. de rei uendic. cum leg. seq. pagina 418
uendicatio datur non possidenti. §. utrum. pagina 443
Vendita aliena re, quando ad precium agere possimus.l.1.nu.3.pag. 824
uendita re certo precio, ut superfluũ lucretur uenditor, act. præsc. uerb. agitur.l.13.pag. 807
uendita uniuersitate, transit ius patronatus. l. 22. pagina 760
Venditio ad mensuram quando fieri dicatur. §. si Titius.nu.1.pag. 776
uenditio non præsumitur simulata, si uenditor remansit in possessione, & respondeat de fructibus emptori.nu.6.pag. 829
uenditio omnium bonorum, præsumitur fraudulosa.l.37.nu.3.pag. 844
uenditio præsumitur simulata, quando emptor patitur uenditorem possidere.nu.5.pag. 829
uenditio totius rei, ratione partis admittitur. §. si unus.pag. 686
uenditio una dicitur, licet emantur plures res uno nummo.l.34.nu.2.pag. 781
uenditio ut resoluatur, qualiter contrarius consensus interuenire debeat.nu.10.12.pag. 224
ue nditionis appellat. continetur omnis actus, per quem dominium transfertur.§.uenditionis.nu. 1.pag. 829
uenditionis hæreditatis & rei singularis differentia.l.21.pag. 764
uenditioni si adijciatur pactum de retro uendendo, an interim pignorari possit. leg. 3. num. 1. pagina 827
uenditionem impediens, quando de dolo, uel in factum teneatur.l.34.nu.2.pag. 322
uenditionem rei meæ, re percepta, ratam habere possum.l.21.nu.2.pag. 764
Venditor ad dandum non obligatur, alioqui innominatus contractus est.l.11.nu.6.7.pa. 771
uenditor ad interesse condemnatus, an dando rem in secunda instantia liberetur. num. 14. pagina 767
uenditor ad rem tradendam obligatus, ad faciendum & dandum tenetur.leg.11.nu.2.pa. 771
uenditor an posit contra emptorem agentem excipere uenditionem simulatam.nu.8.pag.829
uenditor an præcisè cõpelli possit ad rem tradendam.nu.12.pag. 767
uenditor ante rei restitutionẽ, ad precium nõ agit. nu.5.pag. 223
uenditor cedit actiones pro re euicta, contra auctorem suum.l.38.nu.1.pag. 833
uenditor consequitur utiles sine cessione. §. interpagina 783
uenditor de facto emptoris tenetur.leg. 17. pagina 423
uenditor defendens emptorem, an priuilegio suo uti possit.l.49.nu.1.pag. 381
uenditor ex natura emptionis promittit emptori habere licere. §.&. nu.1.pag. 772
uenditor ex necessitate non tenetur actione dupli. l.50.nu.3.pag. 479
uenditor generis tenetur ad translationem dominij, non ex natura cõtractus, sed ex natura rei. nu.7.pag. 498
uenditor in causa executionis, an sit testis.leg. 10. pag. 849
uenditor non potest esse testis in causa rei uenditæ.l.12.nu.1.pag. 475
uenditor non tenetur de casu fortuito.l.32.p. 781
uenditor qualiter teneatur ad sumptus litis. l. 75. nu.7.pag. 271
uenditor quando est in mora tradendi, quomodo libellus formetur.nu. 4.7.8.pag. 766
uenditor quando tradit alteri quàm emptori, cui iustè arbitrabatur tradere posse: liberatur ab emptore, & ei tenetur cedere actionem. nu.9. pagina 534
uenditor qui ad rem tenetur, partim ad faciendũ, partim ad dandũ obligatus est.nu.13.pa. 767
uenditor qui constituit se nomine emptoris possidere, tradere uidetur: poterit tamen rei uenditione, uel uti possidetis conueniri, non actione ex uendito, ut tradat.nu.7.pag. 224
uenditor rei euictæ, si præstat æquè bonum, an liberetur.l.9.nu.3.pag. 784
uenditor rei uitiosæ quatenus teneatur. le. 14.nu. 5.6.pag. 774

uenditor sciens, ex pacto de euictione non liberatur.§.idem Iul.pag. 775
uenditor sciens rem alienam, statim conueniri potest.§.cum me.nu.8.pag. 289
uenditor sciens rem minori precio proximè uẽditum iri, si carius eam uendiderit, tenetur ad interesse.l.40.num.1.pagina 781
uenditor si est dominus, tenetur ad transferendum dominium.nu.22.23.pag. 512
uenditor si promisit pro se hæredibusq; suis, quando teneatur de euictione extraneorum. §. qui. nu.1.pag. 773
uenditor si re non integra, à uenditione recedat, si ex interuallo interueniat actus cõtrarius, an sufficiat.nu.14.pag. 224
uenditor tenetur de dolo & culpa. leg. 56. pagina 784
uenditor tenetur de euictione, cum res uẽdita, tradita, & precium solutum est.l.11.nu.3.pa. 771
uenditor tenetur defendere emptorem, in controuersia quæ fit resistendo ipsi emptori. leg. 75.nu.6.pag. 271
uenditor tenetur de seruitute, si sciuit, & non monuit emptorem, tametsi dixerit se nolle de seruitute teneri.§.uenditor.nu.2.pag. 768
uenditor tenetur emptori instrumenta fundi ostendere.leg. 85. pagina 782.leg.54. num.1. pagina 783
uenditor tenetur præcise ad tradendum si potest. nu.21.24.pag. 512
uenditori etiam scienti litem contestatam, denunciandum est. leg. 75. num. 1. 2. pagina 271. l.12.nu.2.pag. 773
uenditori quãdo debeantur usuræ ob precium nõ solutum.§.non tantùm.nu.2.pag. 290
uenditori quatenus rei incrementũ prosit.§.si Titius.nu.2.pag. 776
uenditore non tradente, quatenus ad interesse agatur.§.cùm pag. 779
Verbum denotat factum, aduerbium, qualitatem facti.nu.19.pag. 286
uerbum futuri temporis indicatiui, quid indicet. §.hæc pag. 489
uerbum obscurum quomodo interpretandum. l. 26.nu.1.pag. 409
uerbum præteriti plusquam perfecti, uel præteriti imperfecti subiunctiui, uel optatiui modi, ad futurum trahitur.§.uerisimili.nu.3.pag. 761
uerba ciuiliter intelligenda.l.9.nu.3.pag. 448
uerba cõtractus, ad tempus contractus referũtur. l.69.pag. 762
uerba cum effectu sunt intelligenda. §. hæc. num. 1.pagina 125
uerba dubia quomodo interpretanda. nu. 8. pag. 98.l.40.pag. 216
uerba ea conditione, non faciunt conditionem, nisi natura uerborum hoc suadeat. num. 2. pagina 753
uerba enunciatiua à testatore prolata, creditoribus non præiudicant.l.28.pag. 723
uerba enũciatiua emissa propter aliud, dispositionem non inducunt.l.53.pag. 222
uerba enunciatiua non inducunt obligationem in contractibus, sed probationem.§. Titius.num. 2.pag. 730
uerba enunciatiua per modum causæ prolata, inducunt dispositionem.§.idem.nu.2.pag. 817
uerba enunciatiua prolata per principem, fidem faciunt.§.cum urbem nu.1.pag. 73
uerba enunciatiua propter aliud emissa, reuocari possunt.l.39.pag. 478
uerba enunciatiue prolata per modum causæ, dispositionem inducunt iure exceptionis. §.ancillam.pag. 435
uerba generalia quando recipiant restrictionem de habilitate.l.alio.nu.3.pag. 653
uerba generalia uel indefinita, sunt intelligenda, ne alteri legi obstent.§.non.num.2.pag. 83
uerba in contractibus impropriantur.l.20.num. 1.pag. 526
uerba ista, si Deus fecerit aliquid de filio meo, intelligũtur, si moriatur.leg.26. numero 4. pagina 730
uerba ista singulis causis, intelliguntur singulis capitulis, sese inuicem non compatientibus.nu. 8.pagina 169
uerborum à significatione non recedendum, nisi de contraria mente appareat. §. cùm. num. 4. pagina 607
Via indiuidua est.§.si ego.pag. 466
Vicarius episcopi, sine speciali mandato, de crimine cognoscere non potest.nu.10.pag. 73
Vicini capi possunt, quãdo maleficia occulta committuntur.l.57.nu.3.4 pag. 798
uicini qui dicantur.§.hoc.pag. 475
Victor & victus quis esse non potest. §. si plures. nu.5.pag. 264
victus victori etiam ratione temeritatis, condemnatur in expensis, nisi habuerit iustam causam litigandi l.79.nu.1.pag. 387
Videbitur, boni uiri arbitrium indicat.nu.16.17. pagina 703
Vim inferri sibi dubitans, iudicis officium implorat.l.23.nu.3.pag. 312
uim si committat is qui exceptionem habet, non excusatur.§.quæri.nu.2.pag. 305
uim ui etiam ex interuallo repellere licet.§.quæri. nu.1 pag. 305
Vincens uincentem te, quando uincam te.l.17.nu. 1.2.pag. 823
Vineæ appellatio ad solum, non ad superficiem refertur.l.13.pag. 456
Vnum mutuo datum si uindemiarum tempore restituendum sit, de nouo intelligendum est.nu. 5.pagina 504
uinum uetus an pro nouo reddi possit.num.6.pagina 504
uinum uetus nouo præfertur.nu.1.pag. 504
uinum uetus quod dicatur.nu.4.pag. 504
Violentiarum genera.l.13.nu.3.pag. 306
Vir, post uicesimum quintum annum dicitur. l. 1. nu.1.pag. 322
uir quæ mittit uxori, quando eam ducit, quando commodare magis, quàm donare censeatur. §. interdum.nu.1.pag. 676
Vis ei infertur, qui de domo inuitus extrahitur. l. 18.nu.1.pag. 135
Vitiosum initio tractu temporis confirmatur.l.11. nu.2.pag. 455
Vitium naturale quando excuset. leg. 27. num.1. pagina 470
Vitricus potest esse tutor priuigni. leg. 32. nu. 2. pagina 67
Vltima uoluntas, fauorabilior est contractibus.le. 8.nu.5.pag. 229
Vna causa non potest operari circa diuersos effectus.l.13.pag. 725
Vniuersalis oratio, limitationem recipit. l.12. nu. 2.pag. 152
Vniuersitas ita defenditur, sicut quilibet priuatus. §.si.nu.6.pag. 273
uniuersitas potest dolum committere.§.sed an.nu. 1.pagina 319
uniuersitas quando æquiparetur pupillo, & ue materia uniuersitatis.§. quod si.cum seq. le.& l.3.nu.4.pag. 27
uniuersitas quando aliquid statuit, sufficit quod sit maior pars, tamen omnes uocandi sunt. nu. 8.pagina 273
uniuersitas si nihil habeat in communi, cogitur imponere collectam.§. quod. nu.2.pag. 273
uniuersitatis ius, in uno solo conseruatur.§. in decurionibus.nu.1.pag. 275
uniuersitatis pactum singulis prodest ab ijs factum, qui municipium regunt.§.plures.num.1. pagina 466
uniuersitate diruta, ad quem bona pertineant. §. in decurionib.nu.4 pag. 275
Volo, an dispositionem inducat.l.1 pag. 739
uolo, extensiuũ uerbum est.§. deposui.num.3.pagina 517
Voluntarium factum, ex necessitate non faciendi. l.solent.nu.1.pag. 83
Voluntas coacta, uoluntas est.§.si metu.pag. 312
uoluntas si effectus non sequatur, non punitur. l. 11 nu.1.pag. 69
uoluntas morte finitur.l.4.pag. 784
uoluntas nuda quæ dicatur. nu.6. pag. 284
uoluntati liberæ inest, quod absit dolus malus. §. Lucius.pagina 747
Vrbis appell. comitatus, non districtus cõtinetur. §.cum urbem.nu.2.pag. 73
Vsq; denotat cohærẽtiam, & quomodo ponatur. l.10.nu.1.6.pagina 89
Vsus est facti.§.deposui.nu.4.pag. 517
usus quando haberi possit pro parte.num.1.2.pagina 677
Vsucapere ignoranter an possimus.§.cum me. pagina 289
Vsucapio an per superuenientẽ malam fidem interrumpatur.§.de eo.nu.1.pag. 410
usucapio continuatur & perditur, hæreditate iacente.l.3.nu.1.pag. 352
usucapio ex ciuili possessione causatur.nu.20. pagina 679
usucapio si est completa, per modicum tempus, an restitutio detur.nu. 6.pag. 345
usucapionem ante litis contest. completam probare conuenit.l.18.nu.1.pag. 423
usucapionem iuris error impedit.§. scire.nu. 1. 2. pagina 410
usucaptor an à debitore, qui rem à creditore recuperauit, possit eam uendicare, & quale remedium habeat debitor contra usucaptorem. §.cum.nu.5.pag. 809
Vsus communis loquendi attenditur.num.57.pagina 23
Vsufructuarius est quasi procurator domini. nu. 8.pagina 478
usufructuarius fructus perceptos sibi acquirit, nec refert, quota anni parte uixerit. leg 65. pagina 442
usufructuarius habet facultatem eundi per fundũ domini, per quem ibat dominus iure seruitutis. §.rectè.pagina 461
usufructuarius non acquirit fructus, nisi à fundo separatos.l.14.pag. 441
usufructuario competit iudicium possessorium pro seruitute, sicut domino.§.Pomp.pag. 461
Vsufructus constitui potest sub conditione, & ad diem.nu.3.7.pagina 447
usufructus diuiduus est, deq; eius materia. leg. §. cum seq.pag. 440

ususfructus ius licet uendi non possit, tamen commoditas uenditur. §. ususfr. nu. 2. pag. 811
ususfructus ius quasi possideatur. §. is autem. nu. 1. pagina 350
ususfructus præscribitur. l. 13. pag. 439
ususfructus qui in aliam materiam transit, extinguitur. §. si quis. nu. 3. pag. 692
ususfructus quomodo amittatur, & eius materia. l. sicut. cum seq. pag. 442
ususfructus semel extinctus, ex repetitione nō incipit. nu. 4. pag. 829
usum fructum qui obligatum habet, proprietatem uendere non potest, tametsi sibi non soluatur. §. iura. nu. 3. pag. 811
Vsura à pœna in quo differat. leg. 40. num. 1. pagina 295
usura quæ debetur ab emptore uenditori, an sit licita, iur. ca. §. idem. nu. 2. pag. 777
usura quando sit, si in contractu mutui apponatur promissio facti. §. si tibi. nu. 4. pag. 518
usuræ absq; mora non currunt. nu. 2. pag. 537
usuræ in act. societatis, post moram ueniunt. l. 60. pagina 750
usuræ in contractibus bo. fid. ex pacto debentur. l. 34. nu. 3. pag. 744
usuræ in contractibus bo. fid. ueniunt à tempore moræ, uel ex nuda conuentione. l. 24. nu. 2. pa. 729. §. Lucius. pag. 730
usuræ in contractu dotis debentur marito per patrem mulieris, ob dotem non solutā. §. non tantum. nu. 1. pag. 290
usuræ non debētur ex pacto nudo appositō iuxta contractum. §. si tibi. nu. 3. pag. 518
usuræ omnino prohibitæ sunt. leg. 26. num. 4. pagina 609
usuræ quando incipiant à tempore moræ. num. 13. pagina 537
usurarum materia. l. 1. cum seq. pag. 837
usuras promittens sub spe mutui, si eum pœnitet, quando cogatur usuras soluere. leg. 30. nu. 2. pagina 532
usuras soluendo, tacitè pacisci uidetur, ne sors petatur. leg. 58. pag. 223
Vsurarius qui desijt exercere usuras, ita compellitur ad restitutionem, sicut exercens. §. etiam. pagina 175
Vti iure suo in dubio quis præsumitur. leg. 51. pagina 749
utile per inutile uitiatur. leg. in seruum. nu. 3. pagina 358
Vt, modum facit. nu. 1. pag. 753
Vulnus est quando fit scissura. leg. 27. num. 3. pagina 470
Vxor cui fuit relictus ususfructus per uirum mortuis filijs an habebit è substitutis integrū usumfructum. l. sicut. nu. 1. pag. 442
uxor illustratur à marito, & eius priuilegijs gaudet. l. 8. pag. 71
uxor militis, uel doctoris, non potest cogere maritum, ut eam dominam uocet. leg. 42. num. 3. pagina 337
uxor quatenus potest rem propriā obligare pro marito. §. cum. nu. 2. pag. 809
uxor quod habet in domo uiri, iure familiaritatis habere censetur. l. 22. pag. 443
uxor quomodo probet metum præcessisse contractum. num. 7. pag. 597
uxor restituitur, si propter reuerentiam mariti quid gesserit. §. si fœnerator. numero 1. pagina 313
uxor sequitur domicilium uiri. leg. 65. num. 2. pagina 384

INDICIS
LOCORVM COMMVNIVM DIGESTI VETERIS
FINIS.

IN NOMI=

IN NOMINE DOMINI

NOSTRI IESV CHRISTI, IMPERATOR IVSTINIANVS, CAESAR, FLAVIVS, ALEMANICVS, GOTTHICVS,

Francus, Germanicus, Atticus, Alanicus, Africus, Vandalicus, Pius, Felix, inclytus, victor ac triumphator semper Augustus, Theophilo, Dorotheo, Isidoro, Anatolio, Thalleleo, Cratino, Salaminio, & Triboniano, viris illustribus antecessoribus, Salutem.

1 *Inuocatio diuini nominis fieri debet in quolibet principio, & quare.*
2 *Iudæus non inuocat nomen Iesu Christi.*
Notarius Christianus conficiens instrumentum inter Iudæos, inuocat nomen Iesu Christi.
3 *Iudæus, qui iurauit per Christū, potest cogi ad eius obseruantiam, & Christianus hoc iuramentum recipiens non peccat.*
4 *Scriptura priuata non requirit ad eius esse, nec diem nec consulem, secus in publica.*
5 *Scriptura publica requirit signum scribentis, secus in scriptura priuata.*
6 *Signum notarij, quando apponendum sit in instrumento.*
Instrumentis sunt apponenda consueta.
7 *Sigillum solum non sufficit ad probationem.*
8 *Cognomina debent apponi in scripturis, quando ex appositione sola nominis incertitudo redditur.*
9 *Nomina uerbalia designātia aliquam dignitatem, uel aliquod exercitium, ad quod non sufficit solus actus exercentis, sed ab alio dependet, tunc illud exercitium, non inducit illum effectum.*
10 *Nomina uerbalia sonātia in delictum, quando ex solo actu uerificentur.*
Mercator non dicitur, qui uno actu mercaturam exercet.
12 *Doctor quando dicatur illustris.*
13 *Donatio facta Papæ Syluestro per Constantinum, an ualuerit.*
14 *Frater tenetur dotare sororem.*
15 *Imperator non dicitur ante coronationem, sed rex Romanorum.*

a

VBRICA [a] HAEC SIMUL cū Cōstitutione, est quæ dā epistola, & diuidit in tres partes. Primò, ponit nomen mittentis eā, cū noib. & cognominib. & durat usq; ad uerb. Theophilo, ibi est 2da pars, in qua ponuntur noīa eorū quibus mittit ista epistola, cū cognominibus, & durat usq; ad uerb. Salutem, ibi est tertia, in qua ponitur salutatio, & durat usq; ad finē. Et primò no. † q hic fit inuocatio diuini nominis, scilicet, Christi. Concordat in corpore, de quæstore. §. j. & in auth. de armis. post princ. & l. in noīe. C. de off. præf. præ. Afri. Rationem quare fit inuocatio Diuini nominis, reddit gl. in proœmio Inst. & auth. de hær. & falc. in rub. coll. j. & est talis, quia qñcūq; & ubicunq; fit inuocatio diuini nominis, sequit bonū initium, melius mediū, & optimus finis, auth. quomodo opor. Episc. in princ. Et certè hic dubitat de uno, ut in gl. quadā antiqua, quæ cōmuniter nō habetur, & quærit quō est hoc possibile, q inuocatio Iesu Christi fuerit facta hic, cū omnes istæ leges fuerint factæ per Paganos &c. hic, & Inst. in pro. & j. tit. j. super rub. Et uoluerunt quidā dicere, q quāuis hoc sit, nihilominus ille qui loquit, ut est Iustinianus, potest hoc facere, qui fuit huiusmodi cōstitutionis cōpilator. Item non loquit hic de legib. sed loquit de cōpilatione sua, h. d. q illis non licuisset hoc nomē inuocare, quia nō credebant in eum. Gl. hoc non approbat. Tu proba; quia illis qui nō credunt in Christum, nō licet aliquid seq illius, nec aliquo modo assumere, ne uideant in despectū eius hoc facere. l. Iudæos. C. de Iudæ. ubi dicit, q Iudæi nō possunt accipere crucem, in despectum, siue opprobriū eius, & Christianæ religionis, † & ita nec eius nomē inuocare. Ex quo optimè colligitur, q quā-

1

2

b uis tabellio faciat instrumentū inter Iudæos, [b] q possit in-

c uocare nomē domini nostri Iesu Christi, [c] & ualet, ut Iusti-
d nianus hic facit. Sed quæro, quid in iuramēto, [d] pone q Iu-
3 dæus iuret tibi Christiano, per Christū, † & sic hic quæro de duobus, Primò cū iste Iudæus nō possit huiusmodi nomē assumere, nunquid tamē cogi possit ipsum iuramentū obseruare? Secūdò, an ipse Christianus, qui hoc sacramētum recepit, aliquo modo peccat? Et certè hoc uidet Inn. dicere, q quāuis ille nō possit iurare, cogat tamen stare tali iuramento. Item q iste Christianus nō peccet, quia in sua potestate nō erat iurare, uel nō iurare, ut ipse, pbat quasi ad tex. & ipse ponit in c. & si Christus. ex. de iureiu. p c. mouet. xxij. q. j. Itē no. hic modum mittēdarum literarū, uel epistolarū. Sed tamē aduerte, quia hæc scriptura potest diuersificari à scriptura publica, in qua requirit dies, & consul, ut in corp. ut præpo. no. Imp. Et tamē in hac scriptura non est, & sic uide-
4 t, † q in scriptura priuata [e] nō sit necessarius dies, & con-
e sul. Sed tamē fm Petrū hoc uidetur falsum, per finē huius cōstitutiōis. Sed saltem eius reuerētia, in hoc nō bene reprehēdit, qa ibi nō est certus dies appositus, nec specificatus, qd est necessariū in instrumento publico, seu scriptura publica, & nō in priuata, ut hic, & l. cùm tabernam. j. de pig. §. idem quæsijt. Gul. de Cug. l. j. de iust. & iur. tamen uenit examinandū propter cōtrarietatē legū, maximè, l. scripturas. C. qui po. in pig. ha. de qua dicā in l. j. §. editiones. j. de eden. Sed circa hoc uide gl. l. i summa. §. Idē Labeo. de aqua plu. arc. & ibi gl. allegat d. §. idē quæsijt. itē est alia differētia in-
5 ter scripturā publicā, † & priuatā, quia in scriptura publica
f requrit signū [f] scribētis, ad suū esse, ut signū tabelliōis, auth. de inst. cau. & fid. uer. oportet aūt. coll. vj. §. sed & si. & inst. de pub. iud. §. itē lex Cor. ubi ponit ratio, quare signū debeat apponi. l. fi. §. nec callidis. C. de assess. ibi, signū, quod solitū
6 est chartis imponat. Secūdò † aduerte ad unā q. magnam, quā habui in ista ciuitate de hoc, & dicebā tunc, q tex. non dicūt, q apponat signū in instrumēto, quia quāuis dicant, si apponat, quid facere habet, tñ non urgēt q apponat, tamē dixi, qd sunt apponēda quę cōsueta sūt poni, ut no. gl. autore, auth. ut præpo. no. Imp. coll. v. & ideò si cōsuetū est
g signū [g] apponi, apponat, aliàs nō debet de iure apponi, cū signū nō sit de illis, quæ de iure poni debēt. gl. l. gñali. C. de tabu. li. x. & Iac. de Are. l. ad testiū. §. si quis. j. de test. ubi allegat. d. l. gñali. Et sic ex dictis gl. & Iac. de Are. pōt instrumentū sustineri, aliàs sic fieri in gl. d. l. gñali. & Spe. de instr. edi. §.
7 j. uer. ponit aūt. Itē † quæro, si est solū sigillū mittētis, an sufficiat ad declarationē epistolæ, cum hoc nō uideat hic positū nec expressum, de quo uidet haberi tex. in l. ad testiū. §. si quis. j. de test. qa dicit, q est necesse q testis subscribat se, at-
8 tamē dicit ibi, qd sigillauit, qd no. † Quæro, nūquid sit necesse in epistola, qd hæc cognomina apponant? Tu habes gl. q si ex sola nominis cōmemoratione redditur incertitudo, recurrit ad ista cognomina, ut si sunt duo Titij & duo Ioannes, tūc dicit, Ioānes talis, gl. l. hac cōsultissima. in prin. q test. fa. pos. l. ad recognoscendos. C. de ingē. ma. Itē dicit hic,
h Imperator. dicit hic gl. exponēdo ex ptāte, ut quia imperat [h] subditis. Aduerte, qa ex hoc uidet, q etiā pater, dominus, uel abbas, potest dici Imperator, quia pater imperat filijs, dñs seruis, abbas monachis, qa nomina uerbalia semper significāt secundū nomen uerbi. l. j. de iust. & iur. ibi est autē
9 ius &c. & Inst. de tute. in prin. Sol. dico q hæc † nomina uerbalia, interdū habēt designare aliquā dignitatē, uel aliqd exercitiū, ad quā uel ad qd, nō sufficit solus actus exercen-

tis,sed habēt ab alio dependere,& illud exercitiū illius no
minis uerbalis,nō habet inducere illum effectū,ut dicit in
doctore,qui dicit à docendo,tñ ut posit esse doctor,oportet ex quodā medio optimorū doctorū conspirante cōsen
su,ad insignia doctoratus peruenire,l.magistros.C.de pro
fes.& ideò si nō habet istud præambulū,nō dicit doctor.sic
in ꝓposito Impator habet dignitatē,quæ nō depēdet ex so
lo nomine,sed etiā ex quibusdā præambulis,ut ex electio
ne & coronatione. c. uenerabilē. exē. de elec.Ita in ꝓposito.
pater,uel dñs,uel Abbas nō dicit Imperator,ꝙa ex solo no
mine depēdet à seipso.Interdum †ista nomina uerbalia so
i nant in delictū, [i] ut calūniator & præuaricator:tūc ex uno
solo actu uerificant. l.athletas.§. calūniator. ī.de his q no.
infa.Fallit in tribus nominibus,quæ quāuis sonēt in delictū,nihilominus ex uno actu solo,nō dicunt
* Verificari.Modest.tamē etiā ea quæ semel duntaxat fiūt, spectanda esse dixit:l.mella. ff.de ali.lega. I.Conc.B.
uerificari:* ut in abigeo, qđ est nomē uerba
le,ab abigo abigis.l.fi.ī. de abigeis. prope fi.
& eo.tit.l.j.ibi,non tenet ut abigeus &c. Itē in
errone,ꝙa ex uno solo actu nō dicit erro, sed
ubi frequēter line causa uagatī.l.quis sit fugi
tiuus.§.erronē.de ædi.edic. Itē in plagio, ut l.
si abducta.cū sua gl. C. de fur.ubi plagiū cō
mittit,qñ ex cōsuetudine quis habet surripe
k re seruos alienos,nō ubi semel tñ. Itē fallit [k]
in mercatore:l.j.§.j.gl.ỽ.oēs.ī.de trib.ubi mercator propriè
l est ille qui plures facit negociatiōes,[l] nō unā tñ, quod no.
Sed regulariter dico cōmitti,secundū uulgi opin. licet hoc
nō liqueat,ut probat:ꝙa dicimus in artifice,qđ ille appellat propriè, quē uulgus appellat artificē. Videt pro hoc l.
sciendū.§.illud.de ædi.edic.Modò circa ultimā partē opp.
& uidet,ꝙ rub.hic posita nō ꝓcedat ibi, semper Augustus
&c.quia uerb.semper, habet denotare perpetuitatē. l.j.sol.
mat.Sed nos uidemus ad oculū, ꝙ Imperator minuit imperiū qñꝙ,ut qñ Cōstātinus donauit Papæ Sylueſtro. Gl.
sol.ꝙ hic habuit respectū ad id qđ rōnabiliter esse debuit,
nō aūt ad id qđ accidit de facto:ut aliàs diximus, ꝙ matri
moniū est in diuidendū:& tñ interdū separat. Itē qđ dicit hic,
ꝙ fuit filius Iustin. nō uidet uerum,sed fuit filius Constan
ıı tini:xvij.q.ij.c.habeo.Sol,Iustinianus† dicit [m] à Iustitia, ibi
m uerò de alio Iustiniano loquit,ꝙa plures fuerūt Iustiniani.
Itē opp.ꝙa dicit hic ꝙ illi quibus trāsmittit ista epistola,dicūtur maiores nobis.Imò uidet ꝙ nō:C.de dign.per totū.
Sol.interdū dicit quis antecedere aliqua dignitate:ut ibi,
interdū respectu scientiæ uel morū,& tunc loquit hic.Ita sen
ıı tit gl.hic,& bene.Itē opp.dicit hic,† ꝙ sunt illustres.Cōt.ꝙa
n doctores [n] nō sunt illustres,nisi certo tēpore legāt: C. de ꝓfes.ꝙ in urbe cōst.lib.xij.l.j.Sol.Hæc fm illam.Vel dic,ꝙ hic
uidet loqui de illis illustribus, qui absq; doctoratu erant
aliàs illustres,& utraq; solutio est bona.Itē dicit hic ꝙ hæc
salutatio trāsmittit, & sic miscet istā cōpilationē cū cōpilatione Codicis,imò uidet ꝙ separatim poni debeāt, ut primò illa Codicis, secūdò Digestorū, tertiò Inst.l.ij.C.de iur.
ue.enu.Itē qđ dicit Augustus,dicit gl.quia semper augeat.
ıı Et sic quæro nūquid donatio [o] facta per Constantinū Pa
o pæ Sylueſtro,ualeat uel nō. [p] Et primò uidet ꝙ nō ualuerit,
p ꝙa debet augere,ut hic.Sed donatio est dilapidatio quædā:l.filiusfa.ī. de don. & l.cū de indebito. ff.de prob. Et sic
nō ualet,ex quo sua interest augere,nō minuere. Prætereà
si ualeret, sequeret ꝙ imperiū posset annihilari, quia sicut
ipse facit,ita succesſor eius poterit,& tñ eius actus successori præiudicare nō pōt.l.digna uox.C.de legi.& istā opinionem tenet gl.in corpore quō opor.epis.§.j.ubi hāc q. dispu
tat,& finaliter tenet,ꝙ non ualet,quā opinionē sequit hic
Iac.de Beluiſo.Sed in cōtrariū facit.quia omnis liberalitas
ꝓcedens à principe,habet ſpecialia multa.l.cùm multa. in
prin.C.de bo.quæ lib.& sic ex quadā benignitate & ſpālitate ualet.Itē si nō est ꝓhibitū principi dare seu donare, nec
ecclesiæ d.l.cùm multa.Item certū est ꝙ Imperator erat dñs
eius quod donauit:ut in prin.q.ergo saltē ius illud quod
ipse habuit,donauit, qđ facere potuit:l. si domus.§.fi.ī.de
leg.j.& l.qui tabernas.de cōt.emp.Item dicimus ꝙ donando ecclesiæ,omnis immēsitas dicit esse mēsura,q.d.nō pōt
uideri in infinitū ecclesiæ esse donatū, §. finimus. auth.de
non ali.& sic donatio ualere debet.Prætereà probat sic,im
q periū & ecclesia dicūtur quodāmodò fraternizare, [q] auth.
14 quò opor.epiſc.§.j.Sed & alia lege cauet, [†] ꝙ frater nedum
posit,sed etiā teneat dotare sororē:l.cū plures.§.fi.iunc. gl.
ī.de adm.tut.& l.nō omni.C.de adm.tut.& ibi Azo & gl.l.ij.
C.ad Maced. Ita ergo in ecclesia nedū ꝙ posit frater eius,
scilicet imperiū donare ei,sed teneat eam dotare,ut dixi.Prę
r tereà probo [r] etiā sic,illud qđ fit in signū remunerationis,
s non dicit donatio: [s] l.sed & si lege.§.cōsuluit.ī.de pet.hær.l.
Aquilius.& l.si pater.§.si quis.ff.de don.Si igit hoc est uerū,
sequit ꝙ Cōstantinus donās, fuit ille qui liberatus fuit à le
pra,quare &c.Itē in causa remunerationis est debitū, in tā
tum ꝙ etiā ex his quæ aliàs prohibent alienari à iure, cōce
dunt tamē illo casu:l.iubemus nullam.C.de sac.eccl. Sic ergo in proposito quid dicendū? Gul. tenet hanc partē. pro
cui⁹ op. uidet gl. licet ipse eā nō alleget,in l.de off. pref.urb:
Videte,nos sumus in terris,ecclesiæ,& ideo dico, ꝙ ista donatio ualeat.Sed si ꝙs uellet tenere op.ꝙ non ualuerit,pos
set tñdere ad cōt.& ꝓbare opi.suā per d.l.digna uox. Et dico ꝙ est uerū,ꝙ potest donare ob meritū in rebus particularib.Itē dotare Ecclesiā tāquā sororē, sed illa donatio fuit
respectu iurisdictionis,ut haberet tēporaliter & ſpiritualiter iurisdictionē.Sed lex alibi dicit, ꝙ Imperiū ipsum fi milies Impator uellet à se abdicare, nō posset,nisi superiori daret,l.legatus.ī.de off.præſ.Modò si hoc est uerū, donatio illa nō ualuit.Ad cōtraria est rñsum ut dixi.Ex quo sequit,ꝙ
Papa nō habet iurisdictionē aliquā,sed uo
lens fauere * Ecclesiæ,dico ꝙ illa donatio ua * Fauere. Attendē nō est ipsius legem cōdere, sed interpretari.ś.ijs legib.ī. de orig. iur. I.Conc.B.
luit. Et ad d.l.legatus. rñdeo, ꝙ Imperator &
t Ecclesia procesierunt à Deo, [t] tanquā à causa
efficēte, auth. quō opor.epi.§.j.ergo donan
do Ecclesię, abdicat à se,& dat in manibus su
perioris sicut est ipse Deus,sed papa est uica
rius eius,* & sic quasi ipsi Deo donare uidet, * Eius. Iuxta illud Paul. Apo. Thess. ij. ca.ij. I.Conc.B.
& sic est responsum ad l.legatus.Itē dicit hic,
15 ꝙ Iustinianus est Imperator. Quæro, † quan
do quis dicat Imperator esse? Et dico,ꝙ ante
coronationē, [u] nō est Imperator, sed rex Romanorū.c.uenerabilem.exē.de elc.sed post co
ronationē,dicitur Imperator,siue princeps, nam princeps
& Imperator sunt idem, Vt in proœ.Inst.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Rub.Ista lectura super hoc j.lib.nō est Bar.sed alterius, qui pro eo legit,excepta l.oēs populi.ī.de iust.& iur.Iaſ.qui allegat multos ita dicentes,in d.l.omnes.ī.de inſt.& iur.j.lect.in princ.& etiā in ij.lect.ad fi.

b Iudæos.Bar.& doct.rub.ī.de ope.no.nun.Fel.c.j.de fid.inſt. Hic ponitur, an Iudæus posit iurare.Sed quid de iuramento Iudæorum,hæreticorū, uel excōmunicatorum inter se,puta in casu auth. sacramenta.C. si aduer.uēd. & c.cùm cōtingat.de iureiur.An ualeat? Videtur ꝙ nō,quia uincula sacramentalia nō cadunt in ipsos,quia nō sunt de sacro ouili.uel dic cōtra, quia arctat eos Imperator,ar.l.quoniā.§.inter se.C. de hæret.Bal.c.j.§. item sacramēta.de pace iur.fir.Mod.c.fi.de Iudæis.Dec.l.pactum dotali.ix.limit. C.de coll.Georg.Nat.c.quamuis.de pac.in vj.ubi pulchrè.

c Christi.In conſ.Ang.nu.xciiij.est quædā copia transactionis celebratæ inter Iudæos,in qua nō est inuocatio Diuini nomimis,& tamē cōfecta à Christiano,estq; iurata,& ibi Ang.cont.uidetur uelle eius qđ uoluit Cast. conſ. mihi.c.per Iaſ.hic alleg.cxviij.opi.tamen Cast.habuit Ro.conſ. clv.in fi.in quantū etiam tangit,an Iudæus posit esse tutor,adde latè And.Sic. cōſ.xv. Quæ autē cōmercia possint habere Iudei cum Christianis,Rom. cōſ.cccclxxxix.Bal.conſ.cclxvj.iij.lib.A quo etiā iudice debēt puniri si delinquāt, Bal.cōſ.cclxvj.ij.lib.Cal.conſ.ij.de Iudæis.Pet.de Anch.conſ.xv. Old.conſ. cccxxxiij.& xxxvj.& an cōtra Christianū posit esse testis,Pet. de Anch. cōſ.clxxxix.Et an ualeat locatio ad longū tempus facta Iudæo de rebus ecclesiasticis,Cald.conſ.iij.de loc.& an filij Iudæorū baptizari possint inuitis parentibus,Idem conſ.ij.de Iud.

d Iuramento.Et istud facit utrū Iudæus posit esse testis contra Christianum, & in iudicijs? Dic ꝙ, non,sed in contractibus forte sic. l.quoniā. C.de hær. Quis erit iudex in causa periurij? Pet.de Anch.reg.ea quæ. in q.vj.de reg. iur.in vj.& an Iudæus posit iurare per Christū,uel uirginē,gl. Christum. q. no.auth.iusiuran.quod præst.ab his,& c.in princ. & ibi Ang. per doc. & Imo.c.& si Christus.de iureiur.

Priuata

c Priuata.Gl.l.in summa.§.idem Labeo.de aq.plu.arc.& ibi Bar. dicit,ꝙ in instrumentis publicis obligationis,non requiratur dies & cōsul. Dixi post Bar.l.cōtractus.C.de fide instr.Io.And.c.cū nobis.in nouella. de elec.ad fi. qđ quādo hora est de cōsuetudine uel de natura actus,expressio diei habetur pro expressiōe horæ.Bal.c.j.de milit.uasal.qui cōtu.est. Imo.c.cū nobis. de elec.ꝙ si in citatione nō apponatur hora,intelligitur de cōsueta.hoc tamē uidetur limitandū,nisi essemus in casu in quo cōputaremus tēpus de momēto ad momentū,Raph.l.j.§.dies quādo appel.sit. Et dum ī.allegaui Io. And.c.cùm nobis.adde Bal.l.j.C.quō & quādo iudex.& Bar.cōſ.iudex stat. Adde an scriptura priuata requiratur diē & cōsulem. Abb.cōſ.lxxxviij. ij.lib.Bal.conſ.x.iiij.lib.Alex.cōſ.xx.iij.lib.Fel.c.j.de fid.instr.

f Signum.Gl.delete.c.inter.de fid.instr.Bal.l.scripturas.C.qui pot.in pig.& qđ ī.prox.dixi,per Io. And.post Spe.tit.de inst.edi.§.breuiter.Cy.& Bal. l.cōtractus.in fi.C.de fid.inst.Ang.auth.de tabel.Bal.et Ang.l.Luciu.uersꝰ quærūt hic quidī.ff.de testā.mil.& Imo.c.j.de fid.inst.qđ cōiter tenetur,qđ nō sit de substātia.Adde an signū sit de substātia,& alia quæ requirūtur ad esse instrumēti. Ang.conſ.cix. Cal.cōſ.cxxx.Fel.c.j.de fid.inst.Alex.rub.ff. de no.op.nun.Bar.l. ad testiū.§.si quis ex testib.de testa.gl.l.generali.C.de tab.lib.x.quæ sult etiā apponi diē ciuitatis,in qua fit instrumentū. si fit cō suetudo.Alex.conſ.xxxvij.ij.uol.Fel.c.j.de ſponſ.iij.no.

g Signū.Bar.l.ad testiū.§.si quis.ī.de testa.Bal.l. cōparationes.C.de fid. inst. & qđ no.Spec.tit.de inst.edi.§.breuiter.uer.ī fine autē.& c. et ibi Io.And. gl.& Imo.l.ij.§.si dubitetur.ī.quemad.testa.aper.moder.in rub.ff.de ope. no.nū.Imo.l.si ita stipulatus.§.Chrysogonus.de uer.ob. Bal.l.j.§.j.in prin. ī.de eden.Ang.§.fed & si instrumenta.auth.de inst.cau.

h Imperat.Bar.l.j.in fi.de iur.om.iud.

i Delictum.Bal.rub.C.de const.pe.in fi.

k POMA. Fallit. Alex.l. cetera.§. sed & si quis.ff.de leg.j.Et uide tex.& Præp.c.si quis.xviij.distin. Pan.c.j.de iud. in fi.uer. itē fallit in mercatore. Arc.c.clerici.eo.tit.Anch.c.canonum statuta. de cōſt. & Fel.etiā d.c.clerici.& Iaſ.l.scriniarios.C.de testa.mil.& Card.in proœ. Cle.in prin.& Bal. l.seruus.C.de exerc.Iaſ.l.si quis.ff.de edē.Et anteqđ mercator gaudeat priuilegio mercatorū alicuius ciuitatis,oportet ꝙ habeat maiorē partē suorū bonorū in mercātia,seu in exercitio mercātiæ.Alex.cōſ.cviij.incip.uiſo the mate.in iiij.uol.& seq.Iaſ.l.scriniarios.C.de testā.mil.Pan.c.j.circa fi.de iud.

l Negot.Fel.in proœ.Greg.Aret.conſ.xxix.Idem de artifice.Bar.l.legatis.de leg.iij.& l.mariti.§.j.ī.de adul.Bar.rub.C.de cōſt.pec.in fi.subdit tamen ꝙ eo casu,quo unā solam negociationē exercet, dicitur mercator si est ꝓfessus uel matriculatus. Alex.cōſ.cviij.iiij.lib. An autē mercator usurarius,gaudeat priuilegio mercatorum? Bal.conſ.ccxx.iij.lib.

m Dicitur Moder.rub.de uer.ob.

n Doctores.Bar.l.ex eo.de testā.mil.& in proœ. C. Bal.l.j.C.de aduoc.diuer. iu.& Sal.j.const.C.& quod ibi dixi.

o POMA.Donatio.Pan.cōſ.lxxxij.uol.j.cōſ.xxxiiij.et Aret.rub.ff.de uer. ob.Fel.in proœ.Decr.Bar.l.de.ff.de off.præſ.ubi uidetur tex.facere ꝙ non ualuerit.Alex.rub.ff.de uer.ob.Car.conſ.cxxxvij.& conſ.ult.Pan.c.intellecto.de iureiur.

p P.PAV.P.Nō.Are.rub.ff.de uer.ob.Alex.l.filio.ff.de lib.& posth.& paulo post in uer.Item in causa renūciationis possint alias prohibita allegari, Iaſ.l.ex hoc.ff.de iust.& iur.An ualeat donatio facta per Constantinū Romānæ ecclesiæ,Bal.in proœ.Feud.& Bal.c.j.§.si quis per trigin.si de feud. fue.contro.& ibi uidetur tenere ꝙ ualuerit,ut dixi,secundū eū,post Bar.l. prohibere.ś.plane.quod ui aut clam.Et adde ꝙ donatio facta Romanæ ecclesiæ,ualet absq; insinuatione,auth. item à priuatis. & ibi Bald.C.de don. Bal.l.filio quē.ī.de lib.& posth.& ibi Ang.Bal.hic,& in pri. Cod. ubi plenè de hac q.post Iac.But.& ibi,& Imo.rub. de uer.ob.& Bal. hic in proœ. Ang.l.si certarū.in prin.ff.de testā.mil.& ibi Bal.per gl.in clem.j.uerb.Constantinū.de iureiur.& Spe.tit.de inst.edi.§.nunc aūt.uersꝰ fi.An si Imperator dotet ecclesias,& priuilegia cōferat,successor reuocet,Bal.l. pen. C.de bo.quæ lib.& ibi etiā ecōtrā,an Papa posit alienare terras,& ciuitates ecclesiæ? De prædictis etiā uide per doct.in cle.j.in fi.de iureiur.Io.And.tit.de pa.const.uer.successorū.Bar.l.pe.ī.de off.præſ.Adde ꝙ, Abb.cōſ.lxxxiiij.j. lib.dicit ꝙ, nō esset procul ad hæresi, renocare in dubiū an donatio facta ꝙ Constantinū ualuerit.Alex.cōſ.lxxxvij.ij.lib.Cast.conſ.lxxij. Et de alienatione Papæ,Bal.conſ.xxxviij.j.lib.Cast.conſ.cclxxxiiij.& ſeq. Fel.c.ſolite. circa fi.de maio.& obe.Are.rub.ff.de uer.ob.Alex.conſ.xxiiij. ponderatis his quæ in themate.lib.v.

q Fraternizare.Bald.l.bene à Zenone. de quad. præſc.uer. in tex. ibi diuino. Rom.conſ.cxcvij.quod si l.quoties.de rei uend.locum habet in ecclesia,eodem modo in Imperatore.

r POMA. Probo.Abb.rub.de don.Et l.si quis pro uxore.§.fi.ff.de don.int. Bar.super ff.uet.

uir.& ux.l.si pater.§.j.ff.de don.Vau.conſ.xxvij.ad fi.conij.ij.uol.

s Donatio.Scripsi post Bar.l.j.ī.de don.

t Deo. Imperator habet imperium à Deo.c.j.in princ. de pace tenen. & ibi Bal.Imol.rub.de uer.ob.

u Coronationem.& an priuilegia posit cōcedere,Fel.c.eam te. de reſc.Dec. conſ.cxciij.

PRIMA CONSTIT. PANDEC.

1 Omne & totum differunt.
2 Sanctio pluribus modis accipitur.
3 Imperator an sit dominus rerum particularium.
4 Imperator an posit rem meam alteri dare.
5 Ciuitas l.condendo,non potest auferre dominium rei meæ.
6 Imp.quando posit auferre dominium rei meæ.
Lex,& rescriptum Principis differunt.
7 Defensorem seu protectorem aliquem suscipere,quid importet?
8 Peritis quando credatur,& an deponat cum sacramento.
Et quando unus solus sufficiat.nu.9.

MNEM.Ista cōstitutio diuidit in quinq; partes. Prima usq; ad ỽ.sed cùm uos.tractat ī genere post cōpilationē factā de necessario tradendo modū legendi istam ciuilē sapientiā. Ibi secūda pars, ubi ponit ꝙ doctores debēt scire quid doceāt,& similiter scholares quid eos sit docendū,& durat usq; ad ỽ.in tertio autē anno.Ibi tertia,ubi ponitur quid olim legebat,& durat usq; ad uers.nos uerò.Ibi quarta,in qua ponit quid hodie tenendū sit, & durat usq; ad ỽ.hæc aūt tria.Ibi, quinta,quæ diuidit in plures partes & ibi dicā.Et sic pone casum,licet male posit poni, ꝙa nō est accidētia facti.Iustinianus alloquit in suo principio, & tradit modū addiscēdi,aliàs adipiscēdi, & approbat illud quod per cloquētissimos uiros quos noīauit in rub. factū fuit.Modò opp.ad prin.quia certum est qđ dictio,omnis, seu omne,est nomē uniuersale, qđ uerificat ex pluribus,l. si pluribus.de leg.ij.Sed legislator loquit de tota ciuili sapientia purgata,quæ unica est,& sic nō cōuenit ista uniuer
salis propositio.Cuius timore gl.exponit, omnē,id est, to
1 tā.Iac.de Are.Et pro opi.gl.& Iac.habemus gl.† expressam, quæ ponit differētiā inter adiectiuū,totū, & omne,ut est gl. Inst.ꝙ socio.in princ.& ī.§.ita q; cū.post prin.ī gl.quę est ibi, quæ incipit,id est,totius scientiæ Iuris ciuilis.Vel potes dicere alio modo,ꝙ iste tex.non loquit impropriè, uidelicet ꝙ Iust.nō habuit tantū respectū ad solam ciuilē sapientiam, sed ad multas cōstitutiones,& decisiōes antiquitus factas, qđ uoluit sentire gl.tua.Et sic uidet posse dici, quod istud nomē,omne,propriè stare posit.Itē quod dicit hic, ꝙ sanctio purgata est,& sic uidet cōprehendere etiā eas, quæ pœnam nō imponūt,cùm tamē sanctiones pœnā imponant. §.sancte.Instit. de re.diu. & Inst.in prooemio. Cuius timore
2 fuit facta gl.quæ incipit,sanctionē. † Et appellatur sanctio plurib.modis,uno modo strictè, ut illa quæ est pœnalis,& de illa nō loqt hic. Alia largè*, * Largè. De quæ loqtur Cic. de legib. Populares inter, inqt, interdum loqui necesse est, & appellare eam legē, quæ scripto sancit, qđ uult aut iubendo, aut uetando? l.fi.C.si cōt. ius. I.Cōc.B.
a & de illa loquit hic.Quæro, dicit hic [a], omnē sanctionē totius reipub.nostrę, id est, totius nostri Imperij. Quærit gl.sanctionē.nūquid
3 secundū † quod Imperator dicit habere dominiū uniuersalis iurisdictionis, ita & particularīū rerum? Quæ q.fuit antiquitus agitata inter Mar.& Bul. Et primò uidet ꝙ fm qđ ille est dominus uniuersaliū,ita & sit particularīū rerum.l.deprecatio.ad l.Rhod.de iac.& l.benè à Zenone. in princ.C.de quad. præsc. Item aduerte,quia gl.hic leges inserit,quæ faciunt ad illam q.nūquid princeps posset donare rem mea? Quæ uideretur idem cū prima, sed tamen sunt omnimodo diuersæ,& allegat gl.hic l.item si uerberatū. §.item si fortè.ī.de rei uend. & l.Lucius.ī.de euic.ubi trāsfert dominiū illius rei, quæ erat sua, quia non suæ rei nō posset trāsferre dominiū. ar.l.id quod nostrū.ī. de reg.iur.Item per l.quæris.ī.de natali. restit.In cōtrarium

facit, quia dominiū in solidum penes duos esse nō potest,
4 ſi ut certo.§.ſi duobus uehiculū.ī.cōm. Sed ego uideo qđ
dominia rerū sunt singulorū.ut inſt.de re.diu.§. singulorū.
Ergo nō principis. Prætereà,rei uendicatio datur dño.ī.de
rei uendicat.l.in rem. sed ego uideo,ꝙ singulares homines
possunt res uendicare,l.j.de rei uendi.& ſi sunt dñi. Sicipſi
sunt dñi,ergo nō princeps. Quid dicendū?Gl.hic determi
nat pro op.Bul.ꝙ Imp.nō ſit dominus particulariū rerum.
Ad l.cont.& ad tex.iſtum, qui dicit,noſtræ, & ad l.depreca
tio.& ad l.bene à Zenone. rñdetur ꝙ ratione protectionis
b & iuriſdictiōis Imp.dicitur dominus mūdi,[b] quia tenetur
totū mundum defendere & protegere, & ſic appoſitio uer
bi noſtræ,pōt referri ad dominiū,& tūc nō refertur ad Prin
cipem. Interdū ratiōe protectionis,& tūc refertur, ut hic. Itē
probatur,quia ego uideo,quod ratiōe protectionis uel ad
miniſtratiōis, dicit quis esse dñs.l.interdū.§. qui tutelā.ī.de
fur.& l.qui fundū.§. ſi tutor.ī.pro empt. Et hæc op. est uera,
quā ſequit hic Iac.de Are. Et ad l.item ſi uerberatū. & l.Lu
cius.s.alleg.rñ.fm gl.& gl.hic poſita in uer. ſanctione. ad fi.
est uera.& dicit qđ propter delictū poſſeſſoris,&c. Alia ſol.
est uera.& dicit qđ propter delictū poſſeſſoris,&c. Alia ſol.
est,ꝙ ibi cōcedebat in fauorē militiæ,cōcedendo in præmi
um,ex quo bene meruerat. Sed ſecunda ſol.est uera,& con
gruit l.Lucius.& ibi no.in gl. Sed ad l.item ſi uerberatū. nō
est cōgrua ſol.quia ibi gl.dicit in §.item ſi fortè. quod Imp.
aliqđ tradiderat poſſeſſori,à quo trāsfertur iſta poſſeſsio,
ſed ſi eſſet uerū quod propter delictū poſſidentis hoc face
ret,nō eſſet neceſſe hoc facere,ſcilicet ꝙ daret poſſeſſori,ſed
ſufficeret ſolū ꝙ auocata eſſet ab eo,d.l.Lucius.& ideò dic,
ꝙ ibi in fauorē militiæ,fm primam ſol.hic poſitā,quæ con
gruit illi legi,& ſecūda cōuenit l.Lucius, ut s.dixi. Ad l.cōt.
hic allegatā,rñ.ut in gl.& bene. Tene primā ſol. Ad l.j.hic al
c leg.rū.ꝙ ibi est ſpeciale. Quæro, fm Iac.de Aret.[c] nunquid
4 † Imp.poſsit rem meā [d] alij dare? Sed tu dices,ꝙ est inculca
d tio uerborū cum q.præcedēti. Ego dico,ꝙ nō est uerū, imò
est penitus diuerſa: Circa ꝙ uidetur primò dicendū, quod
non poſsit donare,cū certū est ꝙ id quod noſtrū est,&c.l.id
quod noſtrū.ī.de reg.iur. ſed iſta est talis, ergo,&c. In cōtra
rium faciūt præalleg.ll.item ſi uerberatū. & l.Lucius. Quid
dicendū?Iac.de Are.utiq; aliquibus uerbis,nō tamen perfe
ctè,& dicit ꝙ indiſtinctè nō potest.ar.præalleg.l.id qđ' no
ſtrū. Sed interdū ex causa potest, ut legē condēdo,interdū
cognoſcendo, & tunc ſpectat ſententia,§.j.in auth.de ince.
nup.& C.de mul.quæ ſeruis propr.l.j.& exē.de hęr. cùm fm.
lib.vj. Interdū ſpectatur ſententia condēnando,ut per totū
tit.de bo.dam.C.& ff.& l.ſi quis in tantā, cum gl.ſua. C.un
de ui.in gl.amittat. Interdū transfert iuriſdictionē exercen
do ſeu extēdendo,l.fi.C.de iur.do.dūmodò nō erret in exe
cutiōe,l.elegāter.circa prin.ī.de pig.act.tunc eī nihil tranſ
fert,ut ibi no.in gl.j. Interdū mediante cōtractu priuat me
domīnio rei meæ.& hoc dupliciter,quia partē habet in re
quæ transfert,& tunc recurre ad l.j.C.de uend.rer.fiſc.lib.x.
Interdū nullā partē habet,& tunc recurre ad l.j.tj.& iij.C.de
quad.præſc. Et his dictis,uidet cōtentus Iac. de Are. Sed tu
dic melius,& ſic quæro nūquid legem cōdendo poſsit ſim
e pliciter auferre[e] dominiū rei meæ,ſine aliqua causa? Et di
5 de imm.ecc. Item † quæro quid de ciuitate? Dico idem mul
tò fortius,quod etiā legē condendo, dominiū rei meæ ſine
causa auferre non pōt. Et ſic intelligo l.toties.§.fi.ī.de polli.
cum causa poſsit,& ſic intelligo l.ſi priuatus.ī. qui & à qui.
quæ lex non est alibi. Sic intelligo l. uenditor.§. ſi conſtat.ī.
cōm.præd.qui §. est ſing.quantū ad hanc materiam magis
quam aliqua alia lex,quæ ſit in mūdo. Ad quod facit gl.l.
tj.circa fi.magnæ gl.C.quæ ſit lon.cōſue.ubi tenet expreſſè,
qđ' quælibet uniuerſitas hoc facere nō poſſet, & ſic ciuitas
uel aliud collegiū,hoc nō poſſet facere, ꝙ aliquid minuat
de patrimonio meo. Ex quo cōcludo qđ' ciuitas ſine causa
6 non poſſet auferre dominiū rei meæ. Item quęro † quid de
reſcriptis? Et dicimus fm gl.ꝙ non.l.j.ī. de conſt.princ.& l.
quoties. C. de præci.Imp. offer.& l.fi.C.ſi contra ius uel uti.
pub.ubi ſine causa per reſcriptū non potest me priuare do
minio.Iac.But.dicebat qđ' allegara gl.dicit uerum, ſcilicet
ꝙ non poſsit ex uolūtate,quia nō uult,ſed ex poſsibilitate
ſic,quia ex quo princeps ponit clauſulā derogatoriā, ut in
d.l.quoties.etiā in eiuſdē poteſtate ſit,eandē clauſulā dero
gatoriā tollere,dicendo,non obſtante tali lege. Quod nitit
probare tali modo,quia quæ habēt eandem cauſam pro
ductiuā, habent eundē effectū,l. de quib.ī.de legib.ſed ea
dem est causa legis & reſcripti,quia à uolūtate & conſenſu
tantū causant,ergo debēt eſſe paris potētiæ. Sed per legem
pōt, ergo & per reſcriptū,ut s.probatū est. Maior ꝓpoſitio
est uera,quia ea quæ dependent à cōſenſu &c. Sed minor,
ſeu ſecūda propoſitio,fm Logicos,qđ' eadē ſit cauſa ꝓpōſ
reſcripti & legis,non est uera,ut probabo,quare,&c.nam l.
dicit,qđ' leges fiunt cū magna deliberatione,l.humanū.C.
de legib.ſed reſcripta ex quadā importunitate,& indelibe
tè cōcedunt.l.j.C.de pet.bo.ſub. Et hanc rationē inter leges
& recripta ultra rationē meam ponit gl.exē. de cōſt.c.j.li.vj.
Et ſi tu iudicare uelles,diceres qđ' intelligis in reſcripto,qđ'
cōſtat tunc qđ' cum deliberatione fuerit cōcēſſum. Sed rñ.
f & dico[f] ꝙ poteſtatē legis cōdendæ Princeps habet à Deo,
auth.quō opor.epiſc.§.j. Sed poſsibile est, ꝙ legē cōdendo
uel reſcriptū,concedat aliquid,quod repugnaret legi diui
nę,uel charitati,ſed ſic cōdendo repugnaret,quare &c. Sed
quāuis lex dei poſsit diſtingui in his quæ nō inducūt pec
catū,l.j.de conſt.prin.ut in teſtamēto requirūtur ſeptem te
ſtes, & lex Dei dicit,quod in ore duorū uel triū ſtat oē uer
bum,quia tamē in his quæ peccatū inducerent,lex nō ua
let,ergo multò minus reſcriptū,quia debet cōtinere honeſ
7 defenſionis,dicūtur ſpectare ad principē. Quæro, qđ † im
g portent iſta uerba,[g] recipio te in protectorē, & defenſorem
meum? Can.ſe de hoc expediūt,& dicūt,quod ſi quis reci
peretur ſub defenſione eccleſiæ,nō debet eū eccleſia defen
dere cū armis,ſed uidet ei magis reuerētia deberi ꝙ altēri,
c.recipimus.exē.de priuilegijs.cū gl.ibi poſita. Sed nos poſ
ſumus probare oppoſitū, nam per uer.protegere, uidetur
importari, cū armis defendere,l. deſertorē.§.fi.ī.de re mil.l.
j.& fi.C.de profeſ.& med.lib.x.quicquid iſti dicāt. Sed ſi lo
queris in materia cōtractuū, de quorū natura est iudicialis
defenſio,l.fi.C.de act.emp.cū ſi.tūc intelligit ſine armis. V
bi autē natura ꝓpt[9] nō repugnat,dico etiā ꝙ tenet defende
8 re cū armis,ꝙ no. Itē no hic ꝙ illis,† qui periti ſunt est credē
h dū,[h] & ſic dicit Odof.ꝙ ſi dubitat de uulnere an ſit morta
i le,uel nō,ꝙ ſit remittendū iudicio,& teſtimonio medicorū.l
l.ſemel.de re mil.lib.xij.& c.ſignificaſti.in fi.exē. de homic.&
in huiuſmodi pūctis,habemus tex.infinitos,ut in alluuio
ne,de quo recurrit ad ruſticos,gl.§.prætereà.Inſt. de re.diu.
uer.planè.gl.lōgiori. Sic in ſimili,ſi tractat de domo, recur
rat ad magiſtros,auth.de nō alie.§.ꝙ aūt.& Spe. tit.de ꝓb.
§.fi.circa fi. Sed aduerte,uidimus de iſtis peri
tis,ꝙ debet eis credi,* quæro nunquid credi * *Credi.l.Septi-*
tur eis ſimpliciter,an uerò cū ſacramento,ut *mo mense.ī.de*
dicimus in teſte? non.l.j.§.j.cū gl.uel duę.ī.de *ſta.ho.*I.C,B.
uend.inſp.& l.iuriſiurandi. C.de teſti.in gl.&
ibi dixi. In cont. uidetur alia gl.ab his.l.cōparationes.C.de
fid.inſt.ubi tractat de cōparationis materia,recurrit ad ta
bellionē,& ſic cōtra. Quid dicem[9]? Breuiter credo eſſe uerū,
quia ſi quæris nūqđ deponat cū ſacramēto appoſito aſſer
torię, & ſic etiā dico ꝙ non. Et ſic intelligo primas gl. quia
ius nō debet facere,ut qs incidat in periuriū,l.j.C.de ind.ui
dui. & l.j.C.ſi aduer. uen.& ſic est impoſsibile perfectè ſcire
ꝙ nō cōſtat,quia poſſet decipi.l.j.ff.de uen. inſp. quia dicit
ibi debere referre prægnantē uideri,uel non, qđ' quidem
in teſte nō admittit,quod in obſtetrice admittit,ut ibi tex.
& ideò lex admittit ad talem rationē,qualē referre pōt. Sed
ſi tu quęris de ſacramēto probatorio,& tunc dico ꝙ ſic,qa
euitat periuriū,& ſic intelligo gl. præalleg.l. cōparationes.
Præterea pro hoc uidet bo. tex.cū gl.l.hac edictali.§.his.il.
lud.uer. mobiliū uerò.C.de ſecū.nup. ubi medio iuramēto
per ęſtimatores fit æſtimatio rerū mobiliū donatarū uxo
ri,quę tranſiuit ad ſecūda uota,l.nemini,C.de aduo.diū.

iud.

iud. ubi doctor deponit de peritia ſua, & tamē iurat, quod
intellige.ut dico. Item potes ex hoc uidere, utrū & qualiter
k debeant iurare doctores,[k] qñ deponunt in examinatione
ſcholaris,apud epiſcopū,uel archidiaconum, pro ipſo ad
doctoratus apicem promouendo,quem pauciſsimi rectè
9 attingunt,fm Cy. hic in lectura. Item † quæro, nos dicimus,
ꝙ perſonæ iſtæ admittūtur ad deponendum de arte, & pe
l ritia,nūquid ſufficiat unus,[l] cùm alibi dicatur, Vox unius,
uox nullius,l.iuriſiurandi. C. de teſti. nunquid, & hoc hic
erit. Sol. Circa hoc dico,ꝙ aut in ciuitate reperiūtur plures
periti,aut unus tantū. Si unus tantū,tunc depoſitio unius
ſufficit. Si plures,& tunc non,auth. de nō alien.§.ꝙ autem.
uer.& ut neq;. coll.ij.qui.§. de ſacramento probat.& est no.
& ſic est ar. quòd ſi quis est aduocatus illius qui est uulne
ratus,ꝙ habet tacere in poſitionibus. quod ſi ſint plures in
m ciuitate periti,& pars ponit unum,hic habeo tacere,[m] & in
concluſione opponere,ꝙ ſi reperiantur plures,ſi unus tan
tum proponitur,tunc non ſufficit,l. decem. & ibi dixi.ī.de
uerb.oblig.

ADDITIO.

a Hic.Vide gl.cle.ſepè. uer.conſtitutione. de uer.ſig.quæ dicit. ꝙ ſanctio eſt cū pœna,& cōſtitutio ſine pœna.And.Barb.ibi.Dec.in rub.de conſt.ij.lec.

b Mundi. Bar.l.j.§.per hanc.ī.de rei uend. & in l.hoſtes,j.q.de capti.Bald. hic.Et dum Bar.dicit,ꝙ Imp. non eſt dominus rerum particularium. idem tenet Alex.conſ.lxxvj.in cauſa & lite.lib.ij.& conſ.cxij.iiij.lib.

c Are.c.quæ in eccleſiarum.de conſt.& Io.And.conſ.cccvj.And.Barb.

d Meam.Bar.l.ſi.C.ſi cōt.ius uel uti.pub.Bal.& Ang.l.ij.in prin.C.de quad. præſc.& Bal.l.ſi.C.ſenten.reſcin.non poſſe.Bal.conſ.xiiij.& ſeq.iij.lib. & conſ. cclxxviij.ij.lib. & cxxxiij.iij. lib. Ang.cōſ.cvij. & cxxix. Abb. conſ. lxxxiiij.j.lib. ubi dicit ꝙ cauſa ſemper præſumitur in principe. Caſt.conſ. ccxxvj.Bar.l.ſi.uer.circa hoc.C.ſi cōt.ius uel uti.pub.& Alex.cōſ.cxxiiij. iiij.uo.& præpoſ.c.quo iure.diſt.& Pan.cōſ.ult.uo.j.Aret.ſ.ſi.inſt.de oſſ. iud.Imo.conſ.xliij.& conſ.cxlvj.xx.

e Auferre.Bar.l.ambitioſa.de decret.ab or.fa.in l.conſt. Cod.§. quibus. in fi. & Bar.l.ſi.de app.recipi. et Bar.v.ꝙ.prin.in fi.l.omnes.ī.de iuſt.& iur.& Bar.l.prohibere.§.planè.quod ui aut clam.dixit tamē Bal.per illū tex.cum gl.l.de latronū.C.qui ad liber. procla. non li.quod tenet ſtatutū,ꝙ banniti efficiantur capientium.& poteſt ciuitas pro pace habenda,res ciuium priuatorū donare.Bal.& Ang.l.bene à Zenone.C.de quad.præſc.Et poteſt ciuitas facere ſtatutū,quod in cauſis ſuis procedatur ſummariè appellatione remota,& ſibimet cōcedere priuilegiū ſecūdum Bal.l.ſi.C.quor.app.Ang. l.ij.C.de quad.præſc.ubi tenet ꝙ etiā ſine cauſa,priceps poteſt mihi auferre dominiū.Ang.l.item ſi.§.j.de rei uend.Quando autē dicitur ꝙ ciuitas poſſit,intelligo facta debita recōpenſatione,Bal.d.l.item ſi. Bar.l.fin.in fi.ī.de pig.act.Ang.conſ.lij.lxij.cxxxvj.& l.iij.§.ſi is.ff.quod quiſq; iur. & Bal. hic.& Ang.l. ij.ī. de his qui ſunt ſui.& ibi Bar. & Ang.l.item ſi.§.j.tenet ꝙ de plenitudine poteſtatis, etiam ſine cauſa,poſſit Imp. auferre mihi rem me.m.Rom. conſ.cccx.Abb.conſ.ult.j.lib.

f Dico.Vtrum princeps poſſit tollere quæ ſunt iuris ciuilis, no.l.j.in fi.ī.de conſt.prin.& Bal.l.ſi.C.ſen.reſcin.non poſ.quod poterit auferre mihi dominium acquiſitum per ſententiam ,cum illud dominiū fuerit acquiſitum de iure ciuil. ex hoc iure. ī.de iuſt. & iur.Et ſic cùm poſſit tollere ea quæ ſunt iuris ciuilis, poterit tollere totale dominium. Bart.l.ſi. C. ſi cont.ius uel util.pub.

g Verba.Bar.l.ſtipulatio iſta.in prin.de uerb.oblig.Cy.& Bal.l.j.C.ſi quacunq; præd.po.ad fi.& quid ſi ſtatutum dicat,talis ſit extra protectionem cōmunis,Cy.l.j.C.de nat.lib. Pet.de Anch. conſ.xciij.& Moder. c.olim.de accuſ.tex. & gl.c.ego. uer.ſaluo.de iureiur.Bart.l.j.C.de excu.mun.lib.x. Bal.conſ.cccc.j.lib.& an per ſubmiſsionē ſimplicem,quis uideatur dare in riſdictionē in terris ſuis,illi domino:Bal.cōſ. cccxciij.ij.li.Barb.cōſ.lxij.uo. iiij.ubi etiam ponit,an taliter recipiens,teneatur etiam defendere ſuis ſumptibus.Fel.c.propoſuiſti.exē.de prob.Alex.conſ.cxlviij.uo.ij.

h POMA.Credendum.Alex.conſ.cxlviij.uo.ij.& cōſ.xxvj.& conſ.xv.in ſ. uo.Pan.conſ.xxj.uo.j.Fel.c.ne innitaris.de cōſt.& c.propoſuiſti. de prob. & unum.c.quoniā.iij.no.de prob.& c.pe.iij.not.eo.ti.& in viij.not.& in apparatu,& in c.ueniens.uer.iiij.in quantum.de teſt.& c.ſi aternitatis.de teſt.& c.de teſt. uer.fallit. de teſt.& c.in noſtra.in fi.eo.tit.& c.cùm cauſam.uer.iij. tempera.de teſt.& c.tuis quæſtionibus. eo.tit.& c. quia indicante.de præſc.& Cæpo.conſ.xxviij.in ij.dubio.& conſ.lij.& Barb.conſ. xxix.j.uol.& conſ.xlvj. eo.uol. Rom. conſ.cclv. Pan. c.j. de iud. Bart.l.j. de uen.inſp.

i Medicorum.Bal.hic dixit ꝙ ubi tales deponunt ſuper tali facto,cuius ueri-
Bar.ſuper ff.uet.

tas perfectè haberi poteſt,ut est in agrimenſore, & ſimilib.illuc debent iurare de ueritate,non de credulitate, Bar.hic.Bal.hic.& Aret.c. propoſiti.de prob.& Ang.de Are.ad trac. maleſ.uer. cicatrix. Adde etiam ꝙ ubi aliquid relinquitur iudicio medicorum,uel ſimiliū,ſufficit tales eſſe peritos in illa arte, licet non eſſent doctorati: Caſ.l.ij.prope fin.ī. quod quiſq; iur. Qualiter autem debeat procedi ad inueſtigationē medicorum pro uelnere,an ſit remāſura cicatrix,uel an aliquis ſit infirmus,Bar.l.ſemel. C.de re. mil.lib.xij.quod talis denūciatio facta per medicum nihil operatur, niſi de hoc præcedat diligens iudicis inquiſitio,& ideò debet apparere de hoc in actis,& idem ibi An.Spec.tit.de prob.§.ſi.uer.hoc quoq;.in ij.par.& gl.c. fraternitatis.de ſri.& male.Canon.c.propoſuiſti. de prob.& ibi Bal. dicit ꝙ non dicūtur propriè teſtes.Moder.c.ſignificaſti.el.ij. de homic. Ang.l.ſi uacantia.C.de bo.uac.lib.x.& Lud.l.j.§.ſi. de uer.ob.Bal.& Ang.hic.

k Doctores.d.l. neminē. de aduoc.diuer.iud. & Abb.c.propoſuiſti.de prob. Ang.in repe.d.l.ſi uacantia.Fel.c.ex literis.ad fi.exē.de conſt.

l Vnus.Bar.l.ij. C.de pond.& auri.lib.x.& l.ſi.ff. de ſic.& d.c.ſignificaſti. Bar.l.j.§.ſi.de uer.ob.Bal.l.directas.C.de teſta.Mod.d.c.ſignificaſti.Lud.l. j.§.ſi.de uer.ob.Fel.c.propoſuiſti.ij.concluſio.exē.de prob.

m Tacere.Debet ergo probari ꝙ in ciuitate est unus ſolus, ad hoc,ut unius ſo lius depoſitio ſufficiat.c.propoſuiſti.de prob.& c.ſignificaſti. el.ij.de homic.& mēs Bar.hic est dare cautelam aduocato,ut ſi iudex accipiat unum peritum tantum,ꝙ aduocatus ſileat,quia ſi ſententiam habebit pro ſe,bene eſt,ſi autem contra,poteſt appellare,quoniam iudex debebat capere duos peritos.Bal.cccij.conſ.lib.ij.& Ro.conſ.xx.

§. SED CVM. Hic ponit qđ ſcire expedit doctoribus & ſcholaribus,quid docendum ſit, & quid per doctores legendum,uſcq; ad §.& anteà quidem.in tex.ibi,neceſſe ſit,id est,utile, aliàs importaret neceſsitatē: Sed opp. & uideo ꝙ non incipientes ab inſtitutionibus, efficiuntur ſapientes,ſed exponeut dixi.

i Lex per non uſum non tollitur,ſed deuiando uel à recto diuertendo.

§. ET ANTEA. Sicut expedit ſcire quid ſit legendum, & quid docendum, tam ſcholaribus,ꝙ doctoribus,ita ſimpliciter ſcire expedit quid olim legebatur, & tradebatur: quoniā oppoſita,iuxta ſe poſita, clarius eluceſcunt.

i †Quæro nunquid per deſuetudinem[a] tollatur lex? Gl.de
a hoc dicit hic & in corp.de hær.& fal.circa princ.ſup uer. ne
glectas.& inſt.in proœ.§.igitur.in gl.fi.quod debes intelli
b gere tolli per deſuetudinem,[b] ſ.ſeu deuiando,ſeu diuerten
do à recto intellectu,ſed ex eo quod nō utatur, uidetur hic
ꝙ tollebatur eodem modo,ut hic,& Inſt.in proœ.

ADDITIO.

a Deſuetudinem.Io.And.& Abb.c.Io.de cle.coniu.dicit ꝙ quando ꝙ non uſus,non habet in ſe aliquem tacitū actum contrarium,& nō tollit legem,nec inducit conſuetudinem,ſecus ſi haberet in ſe tacitum actum, Cy.l.ij.C.quæ ſit lon.conſue.q.an ex factis negatiuis inducatur conſuetudo,& Bald.l.de quibus.uer.modo quæritur an ex non actibus.Iac.de Belu. auth.de hær.& falc.in prin. Cy.l.ij.uer.expediti. C.quæ ſit lon.conſue,ij.q.per doc.c.ſi.in prin.de conſ.in vj.

b Deſuetudinem.Cy.l.ſi.C.de iur.do.impet.ubi dixit nūquam legem, uel ſtatutum tolli per non uſum,ſed per cōtrarium uſum ſic, l.receptitia. in prin. C.de conſt.pec.ibi inuſitato.ibi Bal.in prin.adde quæ no. in c.ſ.de treu.& pace. & quæ dixi in l.de quibus. de legi.Ang.conſ.ciij.& ſeq. Bald.conſ. cxvij.iij.lib.

§. NOS VERO. Reprobatis modis antiquis tradēdę ciuilis ſapientię,& ſtudio ꝙ ſcholares faciebant, tradit modū quē ſcholares tenere debēt in addiſcendo,& doctores ī legēdo ſiue docēdo,& hoc uſcq; ad uer. hæc aūt tria. Modò aduerte qđ' mutat nomē in §. ſed quia. uer. diſcipuli.
i qui facit mentionē de nomine antiquo,& ponit nouū, qđ'
1 facit † ad ar.ꝙ tabelliones debēt ponere in inſtrumēto no
men cōtrahentiū, ſ. nomen uetus,& nouum. Ita aliàs habe
mus, qđ' etiā cognomē, ut l. Lucius Titius. ī. de fidei. li. quo
2 etiā utimur in cōtractibus,& teſtamentis. Sed adde † quod
a interdū fit mutatio nominis[a] autoritate legis,& tūc eſt lici
tum, ut hic. Interdū fit ab ipſo eodē, & tunc interdū fit frau
dulenter,& tūc incidit in pœnā falſi. l. falſi. in tex. & gl. ī. de
fal. Interdum fit generaliter,& ad libitū, ut ab iſta hora uo
lo uocari talis. Iſta mutatio nō nocet, quia non in fraudem
est facta. l.j. C. de muta.no.& l.falſi præalleg.in princ.

ADDITIO.

a *Nominis. Vtrum liceat sibi nomen mutare, Bald. & Iac.But.in princ.C.& Bal.l.demonstratio.in fi.prin.de cond.& demon. Abb.in proœmio Decre. & Bal.l.filium.C.de suis & leg. Et de mutante nomen Guelphum, uel Gebellinum, l.hoc iure.§.fi.ff.de don.& quod Bal.l.j.C.ad l.Iul.uiscel.& dicit Bal.rub.C.de fide inst.in vj.q.q.qui mentitur nomen suum in contrahendo, uel in instrumento, dicitur falsum committere.l.falsi.ff.de fal.Bald.ff.in prin.digest.xij.q.& l.fi.C.de hær.inst.Mod.c.accedens.de fal.*

1 *Hypothecaria & pignoratitia quomodò se habeant.*

§. TERTII. Aduerte ad quãdam gl. quam alibi melio-
rem nõ habes, & dixi, quod uult dicere æmulor, id est,
inuideo uel sequor, uel imitor. Sed prima expositio est
2 uerior, sed tamen aduerte. Quæro † quomodo actio hypo-
thecaria & pignoratitia se habeant, & quomodo conueni-
ant & quomodo differant? Dico hoc modo, Si quidem lo-
quimur de pignoratitia directa, & dic quod differt ab hy-
pothecaria natiuitate, utilitate, & uita. In natiuitate, quia
hypothecaria nascitur ex solo consensu, l.fi tibi decem.§.de
pignore.ff.de pact.& ibi dixi, & l.j.§.per seruũ.ff. de acq. poss.
a & l.fi.C. qui pot.in pign. ha. Sed pignoratitia actio [a] nascit
rei interuentu, Inst. qui mod.re cont. ob.§.fi. Et ratio diffe-
rentiæ est, quia cùm directa competat debitori soluta pecu
nia, ad repetendum pignus. l.fi cum uenderet, ibi, recipere,
& l.fi rem.§.omis.ff. de pig.act. oportet q rei interueniat tra-
ditio, aliàs non posset repetere, quod secus est in hypothe-
b caria, quia absolutè competit. Item differunt in utilitate, [b]
qa pignoratitia est actio bonæfidei, hypothecaria uerò est
stricti iuris. gl. Inst. de act, §. actionum. Item in utilitate differ-
runt in alio, quia pignoratitia competit directa, & contra-
ria, directa debitori ad repetendũ pignus, & creditori con-
traria, si fecit expensas in pignore, l. si necessarias. ff. de pig.
act. sed hypothecaria solùm creditori. Item differunt in uti-
litate, quia pignoratitia semp est personalis, sed hypothe-
caria est in rem, l. pignoris. ff. de pig. & competit contra quẽ-
cunq; possidentem, sed pignoratitia solùm debitori, quæ
c competit ex contractu. Item differunt in uita [c] hoc modo,
quia actio pignoratitia durat triginta annis, actio hypo-
thecaria interdum durat x. annis, interdum xx. interdum
xxx. interdum xl. l. cùm notissimi. C. de præscr. trí. ann. & C.
si aduer. cre. l.j. & ij. Sed tamen aduerte nũquid illud quod
dicimus, quod pignoratitia nascitur demum interuenien-
te re, sit contraria, uel directa? De directa est certum q non.
d Sed si quæris de illa quæ competit creditori, [d] tunc secus,
quia solo consensu nascitur, l.j. de pig. act. quod no.

ADDITIO.

a Actio. Limita per Bar.l.inquilino.uer.sed pone.de dam.infec.
b Vtilitate. Aliam differentiam uide per Bar.l.si rem.§.propriè.ff.de pig.act. per Mod.Inst.de act.§.actionum.
c In uita. Pignoratitia est semper personalis, sed utrum de iur.cano. sit in rem scripta, ita q, forte soluta competat contra emptorem pignorum, & contra quemlibet possessorem. Inn. c.cùm constet.de pig. dicit quod est mera personalis. Allegat hic no. & subdit ibi Host. q, quomodocunq; actum sit non est uis, quia quicunq; pro possessore tenetur, & sic est ambulatoria. Bal.c.j.de feu.dat.in uicem leg.commiss.limitat Bal.l.j.C.de pig.act.& l.j. C.de non nu.pec.& Bar.l.pignoris, C.de pig.
d Creditori. Bar.l.si tibi.§.de pig.uer.potes.ff.de pact.

1 *Legem offendit, qui facit contra illam.*
2 *Iura, in quibus locis doceri possint.*
3 *Consuetudo longissima, inducit priuilegium.*
4 *Expulsio de ciuitate non habetur pro deportatione.*

§. HAEC AVTEM. Suprà dictum est, [1] qualiter iu-
ra tradi debent, hic autem ponit, in quibus locis tradi
debeant ista iura, uidelicet in ciuitate Romana, in ciui-
tate Athenensi, & in ciuitate Constantinopolitana, prohi-
bens in alijs locis legi, & contra facientes punit, hoc dicit
a usq; ad §. illud autem. [a] No. pœnam expulsionis de ciuita-
1 te. Sic. C. de epis. & cle. quicũq; cum si. No. † quòd qui facit
contra legem, dicitur offendere legem, & nõ meretur à lege
2 defendi. l. auxilium. §. in delictis. ff. de min. Circa hoc † reuo
catur in dubium, quia sunt aliæ ciuitates à regibus, & prin-
cipibus conditæ, utrũ in his possint iura doceri? gl. in uer.
regijs urbibus. dicit q sic, unde dic, q in ciuitate Bononiæ,
possunt iura doceri, quia est ciuitas regia. Nã fecit eam Im-
perator Theodosius, iussu beati Ambrosij, ut in legẽda bea
ti Ambrosij reperitur, quæ est apud sanctum Victorem lo-
cum religiosum & amœnum cõstitutum. s. sanctũ Michae-
lem de Nemore, ubi ego steti per magnum tempus ad stu-
dendum, & reuidendũ libros per meipsum. Sed licet ciui-
tas aliqua condita fuerit à principe, nõ propterea possunt
ibi doceri iura, nisi hoc habeat ex speciali concessione, ut
hic habuit ciuitas Berytensium, quæ dicitur ciuitas Augu-
stana, quia Augusti fuit priuilegijs præ cæteris prædotata,
ff. de cẽsi. l.j. & l.j. C. de metropol. Beryto. lib.xj. tamẽ ut in ea
possent iura doceri, super hoc speciale priuilegiũ habet, ut
hic. Prætereà sicut exponẽdo literã dixi, Alexandria ciuitas
fuit condita ab Alexãdro, in quo fuit secundũ Imperiũ, ut
dicam ff. tit. j. l. ex hoc iure. & tamen in ea non possunt iura
doceri, ut hic patet. Non obst. quod dicitur, in urbibus re-
gijs, &c. quia intelligitur de urbibus regijs singularibus, sci
licet, Romana, & Constantinopolitana quæ dicũtur urbes
singulares, C. de priuil. eor. qui in sa. pala. mili. l.j. lib. xij. &
in quibus iura nata sunt. C. de fer. l. omnes. auth. ut ecc. Ro.
b gau. cen. an. & auth. ut præpo. nom. Imp. Quid ergo [b] si ciui
tas hoc priuilegio careat? lac. de Are. dicit, quod si hoc ha-
bet ex cõsuetudine longissima, sicut habet ciuitas Paduæ,
3 possunt ibi iura doceri legitimè. cũ † talis cõsuetudo sit si-
milis priuilegio, & facit quid licitum, sicut priuilegiũ, ff. de
aqua quotid. & æsti. l. hoc iure. §. ductus. & C. de epis. & cler.
l. quisquis: Et cõsuetudo inducit priuilegium, in decretis.
xviij. q. ul. c. seruitium. & exẽ. de uer. sig. c. super quibusdam.
§. prætereà. Item probat, quòd expressum & tacitum æqui-
pollent, ff. si cer. pet. l. cùm quid. Sed princeps permitten-
do alibi doceri, uidetur concedere, & suam prohibitionem
reuocare, ff. de exerc. l.j. §. magistrum. ij. & ff. loc. l. cùm in plu-
res. §. locator. Aret. dicit, q iura possunt doceri in locis per-
missis ex priuilegio, uel consuetudine antiqua, quæ pro l.
seruatur, uel ex permissione eius tacita uel expressa, qui est
princeps, uel loco principis in territorio suo, & qui in tali-
bus locis docent & docẽtur, debent habere priuilegia quę
tribuit auth. habita. C. ne filius pro pat. & quæ tribuit l. de
excu. tut. l. sed & reprobari. §. fi. Plus dicunt quidam Moder
ni, ut Richar. Malum. q possunt hæc iura hodie doceri in
qualibet ciuitate uel castro, ut Mutinæ, Regij, Parmæ, Ver-
sellis, & in castris, ut uidimus maximè in prouincia Mar-
chiæ Anchonitanæ probant, quia ubi cessat ratio legis, &
lex, ff. de iure pat. l. adigere. §. quamuis. & ff. de re. mil. l. milí-
tes. Item cùm ratio uincat legẽ, possumus facere contra le-
gem rationi adhærendo, gl. ff. de acq. re. do. l. qua ratione. §.
literæ. Sed ratio quare prohibitum fuit iura doceri in alijs
locis, illa erat olim, ne iura peruerterẽtur & falsificarentur,
cùm in illis locis, nõ erat copia iurisperitorum, sed cùm ho
die ubiq; sint iurisperiti, nec sit locus peruersioni uel falsifi
cationi, sicut olim, cessat ista ratio, & ideò ad hoc obseruan
dum nõ tenemur. Quod mihi non placet, quia tẽpore hu-
ius l. multæ erant splendidę ciuitates, in quibus fortè ma-
ior erat copia sapientum q in ciuitate Berytensi, & cùm ali
bi non possint doceri iura, nec; in Alexãdria, nec; in Con-
stantinopolitana ciuitate, dico ergo, quod habere studiũ
c uel licentiã docendi, procedit ex priuilegio [c] tantùm, uel ex
consuetudine longissima, sicut Paduæ, ubi est studium ge-
nerale ex cõsuetudine, & sic eadem priuilegia sunt ibi, quæ
sunt Bononiæ, ubi est studiũ ex consuetudine & priuilegio
Lotharij Imp. ut dicunt quidam. Quid ergo est, q in publi
ca doctoratus examinatione, dicit episcopus uel archidia-
conus, Damus tibi licentiã legendi hic, & ubiq; locorũ. Sed
dic q ubique, accipitur pro omni loco scilicet idoneo, ff. de
mu. & ho. l. ut gradatim. §. j. & ar. ff. de his qui sunt sui uel a-
4 lie. iur. l.j. §. quicunq;. cum sua gl. † Vltimò quærunt hic qui-
d dam, utrũm hæc pœna expulsiõis ciuitatis, [d] habeatur pro
deportatione? & dicunt quidam q non, l. mathematicos.
C. de epis. an. ubi aliud est expellere de ciuitate, aliud de-
portare, quò ad bannitos nostri temporis, qui de ciuitati-
bus

bus exbanniũtur, utrũm habeantur loco deportatorum,
de quo dicemus ff. de off. præs. l. illicitas. §. qui uniuersas. &
dixi in l.j. C. de hær. inst. Et ista sunt uerba. Cy.

ADDITIO.

a Autem. Docto. c.tuæ. de cle. nõ resi. ubi quærũt, an posint legi in alijs ciuitatibus non priuilegiatis, Barb.
b Ergo. c. causam. de præsc. & c. super. §. prætereà. exẽ. de uer. sig. Alex. cons. iiij. iiij. uo. & cons. xxxv. ij. uo. Præp. c. responsa. ij. distin.
c Priuilegio. Et an doctores dicãtur habere iurisdictionem ordinariam. Bar. q. sic. l.ij. de op. leg. & Bal. auth. habita. C. ne fil. pro pat. Sed an priuilegia concessa per auth. habita. habeant locum in forensibus tantùm, an etiam in ciuibus. Bal. ibi uidetur uelle q, tantùm in forensib. An doc. & scholares cuiuslibet scientiæ habeant illa priuilegia. Bald. cons. xxvj. j. lib. consuluit, q, gratia non diceretur surreptitia, ex eo q, quis supplicauerat summo pontifici se studere iure ciuili, non expresso loco, cùm studeret Mediolani, quia ex antiqua consuetudine, dicitur habere studium generale, ex quo ibi legitur, & est ciuitas regia, & metropolitana.
d Ciuitatis. c.j. de usur. in vj. l. hi qui. C. de apostat.

1 *Nomen demonstratiuum, ad oculum ponitur intellectiuè.*

§. ILLVD AVTEM. Hic ponitur quomodò scri-
bentes libros per signa, debẽt puniri ciuiliter, & crimi-
naliter, & hoc usq; ad uer. illud uerò. Aduerte ad §. hæc
1 autẽ. q pronomẽ hic, hæc, hoc, est † demonstratiuũ ad ocu-
lum, nihilominus ponitur intellectiuè, ut l. hæc actio. de ca
lum. de primo patet. Item intellige hic de noibus duplicati
uis, secus in pœnis, gl. l. qui textrini. C. de murile. lib. xij. q. d'
dico, quod nõ est uerum, [a] quia lex quã allegat, loquitur in
casu dubio, hoc est certũ, quare dico, q ista gl. & nõ illa, be-
b ne loquit [b] q; no. de quo habes l. quicũq; in fi. C. de hær. Itẽ
aduerte, q debet puniri scribens per signa. Dicit gl. secus si
resecatorię per abbreuiaturas. No. gl. quæ incip. nota ergo, &c. quæ intelligit, si non sciret falsum, quia tunc esset se-
cus, ff. de eo quod cer. lo. l. fi. & l. iij. ff. de trit. & l. & eleganter. §.
non solùm. ff. de dolo. & l. exhibitionis. C. ad exhib.

ADDITIO.

a Verum. Bar. l. stipulatio ista. §. cum qui. de uer. ob.
b Loquitur. Ias. l. stipulatio ista. §. cum qui. in gl. j. ff. de uer. ob. §. hæc autem tria. uer. quid ergo. Alex. cons. lxxiiij. uo. iiij. Barb. cõs. xlj. uo. j. & cons. liij. fere per totũ uo. ij. & Fel. c. cũ cõtingat. de foro cõp. uer. ij. inquantũ. Abb.

1 *Ludus est crimen, & uenit criminis appellatione.*

§. ILLVD VERO. Hic habes, q scholares non de-
bẽt ludere, nec ipsis ludis se immiscere, maximè illi qui
rudes uenirũt ad hanc doctrinam. Vltimò loquitur de
doctoribus docentibus, hãc ciuilem sapientiã, & hoc usq;
1 ad fi. Et sic no. † q ludus est crimen, [a] ibi, ex quibus crimina,
a &c. quod ualet ad multa, ut in statuto quod dicit, q banni
tus de crimine, possit impunè offendi, & occidi, & cũ qui-
dam foret occisus quia lusit, nũquid puniatur occidens?
Et fuit ista q. Pisis seu Perusij, tẽpore domini Nicolai de Ar-
manijs. Et finaliter ipse nullo modo uolebat huic assenti-
re, nisi quod quidã doctor tũc Bonoñ. uenit, & breuiter di-
xit per hunc tex. q talis occidens puniri non debebat.

ADDITIO.

a Crimen. Si statutum dicit, q, bannitus propter crimen, possit offendi. quidã fuit bannitus pro ludo, & ludus est crimen, ergo potest offendi. Bal. rub. C. de cond. ob tur. cau. & c.j. de sacrileg.

DE IVSTITIA ET IVRE. TIT. I.

1 *Imperator an debeat esse Christianus, ad hoc ut habeat iurisdictionem temporalem.*
2 *Iudæus hodie non potest esse tutor Christiani.*

RVBRICA nostra diuiditur in quinq; partes, in pri
ma ponit inuocationẽ diuini nominis, i secũda ponit de-
nominationẽ imperialis culminis, in tertia enumerationẽ
siue enucleationẽ noui iuris, in quarta ponit nomen libri,
in quinta ponit id, de quo ad præsens tractare intendit. Se
cunda ibi, domini. Tertia ibi, iuris enucleati. Quarta ibi, di
gestorũ. Quinta incipit, liber primus. No. gl. collecti. de cu-
ius materia uide in præcedenti quæstione, & ibi dixi. No.

q etiam Imp. inuocauit nomẽ dñi, & sic fuit Christianus, ut
dixi §. in prin. cõst. Et ex hoc sequit, q si nõ fuisset Christia-
1 nus, † nõ potuisset esse Imp. nec tẽporalem iurisdictionẽ, a-
liàs dñationẽ, Gl. l. spadonẽ. §. iam aũt. ff. de exc. tut. & auth.
iusiurandũ qd' præsta. ab ijs. §. j. in prin. ubi dicit, quod nõ
potest habere iurisdictionẽ tẽporalem qui nõ est Christia-
2 nus. Tutor † ẽt [a] Christiani, põt aliqs ludęus esse d. l. spado
a nem. §. iam aũt. qd' potest esse uerũ, sm illa iura antiqua, nõ
secundũ hodierna, cũ tutor iurare debeat tactis Euãgelijs,
qd' nõ præstaret ludæus, auth. ut ij q ob. §. fi. Sed cõtra ista
ob. l. gñaliter. §. fi. ff. de decur. Sol. ut no. C. de ludæ. l. fi. & hoc
modo intelligo dicta iura, ut s. dixi. & dic ut d. §. iam aũt.

ADDITIO.

a POMA. Tamen. Adde q, ludæus potest ita testari, sicut Christianus. Bald. l. fideicommissa. in princ. ff. de leg. ij. & nunquid ludæus ligetur iuramento, Pan. cons. xxxix. ad fi. in j. uo. & Bal. cons. xv. in j. uo. Ro. cons. clv. in fi. & aliquid in c.j. de Iud. vis. Pau. ibi, & inn. cons. x. Ro. l. pactum. C. de coll. Bar. d. l. spadonem. & ibi tenet cont. eius quod dicitur hic per Moder. c. fin. de iud. in ult. q.

LEX I.

1 *Iustitia quomodò dicatur prius fuisse, quam ius.*
2 *Copula, & quando requirat concursum copulatorum, & quando resoluatur in disiunctiuam.*
3 *Proclamatio facta per potestatem, quod quicũq; ceperit talem bannitum, habeat mille, quando ualeat.*
4 *Expensa facta capiendo bannitum, quando posit repeti.*

VRI operam. Hoc principium usq; ad §. hu
ius studij, diuiditur in quinq; partes, sm Iac.
de Are. In prima, ponit quid oporteat fa-
cere uolentem studere in iure. In secũda, docet il-
lud. In tertia, probat per autoritatem Celsi. In
quarta, ponit, quid habeat quis consequi ex hoc studio.
In quinta, ponit, unde sequitur hic honor. Secunda ibi, est
autem. Tertia ibi, nam ut eleganter. Quarta, ibi cuius meri
to. Quinta ibi, iustitiam nãq;. No. tex. ibi, bonos. nam du-
plici de causa, quis efficitur bonus, metu pœnarum, & præ
miorum gratia. Opp. & uidetur quod debeat primò audi
re Institutiones, ut s. in prima const. §. discipuli. Sol. uerum
est in contrario. Sed antequã ueniamus ad materiam seu
diuisionem, opp. dicitur hic, quod hoscę oportet, &c. uerb.
oportet denotat necessitatẽ, sed ad hoc ut cognoscam ali-
quid, nõ est necesse ut cognoscam principium. Vnde opp.
a l. neq; natales. C. de prob. & l. fi. C. unde cog. Huius [a] timore
gl. hic in uer. prius. exponit oporteat, id est, deceat uel melius
sm Dy. dic, quod ad sciendum aliquid, non est necesse scire
principium, ex quo, & sic contraria loquũtur, sed principi-
1 um propter quod sit, ut hic. Dicitur hic quod ius a iustitia
dicitur, sic † prius fuit iustitia quam ius. Opp. l. iustitia. in
b princ. ff. eo. Sol. dicit gl. debet exponi ius [b] suum, id est, me-
ritum hominis. Vel melius, sm Dy. quod aut consideratur
ius prout est in habitu hominis, & tunc iustitia & ius fue-
runt & sunt in omni tempore. Aut consideratur ius prout
est in actu, & tunc iustitia fuit prius, & posteà ius, & sic intel
ligitur hic, nam ius est uirtus, iustitia est executio ipsius uir
tutis, Inst. eo. in prin. Opp. exẽ. gl. dicitur hic, quòd ius est ars
2 boni, & æqui. † Videtur ergo q ius semper disponat super
bono, & æquo, quia natura copulæ est, q semper faciat cõ-
cursum copulatorum, ut ff. de cond. inst. l. si hæredi. Sed tũc
instatur, quãdoq; ius disponit super bono, licet non sit æ-
quum, ut in usucapione, quandoq; super æquo tantùm.
R. quãdoq; qualitas una copulatur duobus substantiuis,
& tunc non est uerus concursus copulatorum, ut hic, quan
doq; duobus adiectiuis, & tunc loquũtur contraria. Opp.
ad hoc. ff. de usuf. leg. l. si Titio. Sol. ibi copula ponitur inter
duo incõpatibilia, & tunc resoluitur in disiunctiuam, d. l. si
Titio. Simile in l. fi. C. de cod. unde tũc copula accipit pro,
uel. Opp. l. ea tamen. ff. de leg. iij. Pro quorum sol. dic, quan-
c doq; copula [c] ponitur inter duo incõpatibilia, & tunc re-
soluit in disiunctiuã, l. si Titio. & ad quid ualet, dic ut ibi, li-
cet gl. aliter dicat, ut in auth. hoc locũ. C. si mulier secũ. nup.
quãdoq; ponitur inter cõsonantia simul, & tũc aut conso-

nant simul in unum, ut quasi insit unũ alteri, & tunc dempta copula de medio, resoluitur in adiectiuum illius, l.j.§.j.ff.de pact.ibi, placitus &c. & arma uirumq; cano. &c. Si simul consonãt in unum, ut genus, & species. Dy.c.generi, eẋ.
d de reg.iur.lib.vj. Quãdoq; copula ponitur inter diuersa,[d] tunc aut inter duo substantiua, non aliter uerificata, & re-
e quiritur cõcursus copulatorum.[e] j. de leg.I.huiusmodi.§. si Titio. & in omnibus legibus tractantibus materiã coniunctorum. Quandoq; cadit inter duo adiectiua, & tunc aut respectu alicuius substantiui, aut non. Primo casu requiritur concursus copulatorum, ut sic dicamus, Titius ma-
f gnus[f] & albus, j. de leg.j.l.Titiæ textores. in prin. Quãdoq; non copulat respectu certæ substãtiæ, & tunc dic ut dicam in seq.membro. Quãdoq; copula cadit inter orationes, & tũc aut respectu alicuius accidentis, aut nõ. Primo casu requiritur cõcursus copulatorum, d.l.si hæredi. Secundo casu non, l.j.ad l.Cor.de fica. & l.j.j.de his qui no.inf. hæc sunt
g uerba Iac.But.[g] in q.de mercatoribus, & artificib⁹ artis lanæ. Tangam in l.si is qui ducenta. j. de reb.dub. Item indu-
3 citur per Gul.ad q.† Potestas ciuitatis facit bãnum, q; qui-
h cunq; capiet talem bannitũ, habeat mille libras, utrũm ua leat hoc bãnum siue proclamatio? Videtur q; sic, C.de stat. & imag.l.& uirrutum. & tex.hic. In contrar. facit l.j.C.de sal. hosp.non præstan.lib.xij. Sol.fm cum, aut potestas hoc facit de uoluntate gubernatorũ ciuitatis, & tunc ualet, & ita intelligitur prima pars. Aut facit sua spõte sine aliqua causæ cognitione, & non requisitis gubernatoribus ciuitatis, & tunc nõ ualet. Et ita debet intelligi l.j.C.de sal.hosp. non
4 præstan. Aduertendum est tamẽ, q; posito q; in hoc ultimo casu, non debeat habere præmium, † tamen expensa facta in illum capiendum, potest repeti. de capti. & postli.reuer. l. mulier. & dic ut ibi, & hic per Gul.

ADDITIO.

a POMA. Huius. No.q; uerb. necessitatis, quando q; secundũ subiectam materiam accipitur de honestate, quod amplius procedere etiã ubi adijceretur hic dictio præcisè, uel omnino, c.j.uer. debet. cũ gl. de despon. impub. & ibi Pan. gl. in uerb. debeant. in clem. ij. de sta. mo. Iaſ. post Alex. l.j.ff. de iurisd. om. iud. Fel. c. nam. de const. Barb. cons. xxiiij. in ij. no.

b Ius. Quid sit ius, uide gl. & Io. And. in mercu. in rub. de reg. iur. in v.

c Copula. Bar. hic, adde post Alex. Iaſ. de copula, q. Pet. de Anch. cõſ. cclxxij. Bald. cons. xiiij. & lxj. & xliij. & cxix. j. lib. & cons. ccclv. iij. lib. & ibi, qd in pœnis. & cõſ. xxxvij. lxvij. ccix. cclv. & cxxij. iij. li. & cõſ. cccljx. & cccclxij. iiij. lib. Ant. cõſ. xxvij. & xxxvij. & clxvij. & ccxcij. Caſt. cõſ. cxciij. Card. cons. lviij. & cix. Old. cons. clxj. Ang. cõſ. lxj. & Ro. cons. ciiij. & inquantum subdit, q, si dico sententiam nullam, & si qua sit, appello, q, nullitas uidetur æque principaliter intentata, Alex. in c. dilecto. eẋ. de app. Cal. cons. xiij. de appel. Bal. cons. cccclxiij. iiij. lib. Ang. cons. cclxvj. Inquantum etiam ponit de teste deponente per uerb. credo, uide quod uoluit Ang. cons. iiij. & cclxxiiij. Et de teste qui dicit uidere suo, quando probet, Bal. cõſ. ccxxv. iiij. li. Vnũ dicit Ro. cõſ. s. alleg. ciiij. q. ubi testis deponit per uerbum, credo, q, est approbatus per partem producentem, & per illud uerbum deponit aliquid in fauorem alterius partis, q, hoc casu plenè probat. Istam materiam copulæ, uide per Fel. c. ij. uer. copu. cum seq. usq; ad uerſ. leges. ext. de resc. & Iaſ. hic. Et uide unum casum per Ro. cons. ciiij. de statuto dicente contra debitores cessantes & fugitiuos, q, non requiritur concursus copulatiuorum.

d POMA. Diuersa. Aduerte q, Bar. in isto membro uidetur contrarius his quæ dixit s. in sol. l.si hæredi plures. ibi enim uult q, quoties qualitas una copulatur duobus substantiuis, q, non requiritur concursus copulatorum, hic uerò dicit totum contrarium, & uide hic Dec.

e POMA. Copulatorum. Hoc tamen fallit quoties in illa substantiua, caderet ordo charitatis, tunc enim non requiritur ordo concursus copulatorũ, doc. l. Gallus. §. j. post gl. ibi. j. de lib. & posth.

f POMA. Magnus. Hoc tamen intellige, quando adiectiua copulantur respectu certi detrimenti, & specifici substantiui, ut in exemplo Bar. ut per eundem. in l. qui concubinam. in prin. per illum tex. j. de leg. iij. quod tamen uidetur confundi per l.si Titium. hic al. ubi substantiuum, suos, est indeterminatum, & non requiritur concursus copulatorum, cogita.

g But. Bal. l.j. ad fi. C. de cond. inser.

h Vtrum. l. non omnes. ff. de re milit. in fi. & quod ibi dixi, & l. præses. C. de transſ. Bar. l. iiij. in fi. C. de nauic. lib. xj. in l. si liberum. in fi. de plagi. & in l. pe. C. commi. uel epistolas. Ang. l. interesse. de acq. poss. & l.j. in princip. j.

quod quisq; iu. & Ang. & Bal. hic, Gul. & ibi dixi post Bar. l.j. ad l. Rhod. de iact. & istam l. mulier. allegat Bal. c. domino guerrã. hic finitur l. & incip. consue. reg. q. si cœpi bannitum, & expendi in ista captura, fiscus tenetur mihi restituere expensas, per d.l. quam no.

1 Dictio huius, denotat principium temporis.
2 Ius publicum qualiter consistat in sacris.
Ecclesia uendicatur per parochianum.
Iniuriarum actionem, cuilibet offenso competere.
3 Ius priuatum à iure naturali, qualiter discrepat.
4 Conuentiones illicitæ quomodo dicantur de iure naturali.
5 Matrimonium quod sit iure inductum.
6 Parentum educatio, an sit de iure naturali.
7 Sacerdos an sit persona publica, & possit alteri stipulari.

§ HVIVS STVDII. Hic Iurecõs. incipit tractare per modum diuisionis, & procedit usque ad l. iustitia, j. eo. exempla ponendo. Et diuiditur principaliter in quatuor partes. In prima ponit diuisionẽ, in secunda assignat rationẽ, in tertiam ponit substãtiam iuris publici, in quarta prosequitur secundũ membrum diuisionis, uidelicet de iure priuato, & illud tripartitũ. Secũda ibi, sunt enim quæ-
1 dam. Tertia ibi, publicũ. Quarta ibi, priuatum. No.† q; dictio, huius, denotat principiũ temporis, auth. de hær. & fal. §. hĩc nobis. & l. placet. C. de sac. ecc. & Iac. But. l.j. si quis cau. & ibi dicam. Opp. nam quælibet uilla habet ecclesiã sacrosanctã, nõ tamen pertinet ad statũ rei Romanæ, cuius contrariũ dicitur hic in gl. Sol. dico, q; etiam spectat ad ciuitatẽ Romanã, & eius statum, quia aliàs resp. Ro. non esset perfecta ex suis partibus. j. tit. j.l.j. post prin. ubi debet esse, ut ibi
a dicitur. Opp. & uidetur, q; utilitas priuatorũ sit publica,[a] nã interest reip. locupletes habere subiectos, ut inst. de his quí sunt sui. §. pe. So. Est uerũ, q; utilitas priuatorũ est utilitas resp. secũdario tamen. Opp. dicitur hic, q; procreatio liberorũ &c. Et dic ut in gl. & potest dici, q; illa generaliter ex
2 instinctu naturæ procedit, & idẽ de naturalibus. † Quærit gl. qualiter ius publicum consistat in sacris, quam no. quæ incipit, cõsistit ius publicũ. de quo habes l.j. in j. resp. j. de interd. seu extraor. act. & plus, quia ecclesia potest uẽdicari per parochianũ ecclesiæ, de quo per gl. l. iubemus. §. sanè. de sac. ecc. Et no. subtiliter q; quilibet potest cõqueri de injuria ecclesiæ facta, C. de epis. & cle. l.si quis in hoc. Item dicitur hic, q; ius priuatorũ est collectum ex naturalibus præ-
3 ceptis &c. † Quæro quid discrepat ius priuatũ à iure naturali? dic ut in gl. Gul. de Cug. cam reprehẽdit, quia cum ius naturale sit cõmune omnibus animalibus & brutis & cæteris, non cõsideratur de locupletatis, & ideò dicunt ipsi in educatione filiorũ quę cõtingit in brutis, &c. Quæro quid
4 † de illicitis cõuentionibus, nunquid sint de iure naturali? Et gl. uidet uelle quod sic. Si intelligas naturali, id est, à iure diuino, & dic q; non. Si uerò intelligas de eo quo loquitur tex. noster, & dic, q; sic, quia primus animi motus nõ est in potestate nostra à natura, nõ tamẽ actu, fm gl. Sed quæro, nunquid naturaliter inducamur ad peccãdum? tex. est
5 in auth. de testi. §. pe. col. vij. Quęro eẋ. † gl. nunquid matrimonium sit de iure naturali, uel gentiũ, uel ciuili? Et uidetur q; sit de iure naturali. Item de iure gentiũ, quia consensus & coitus & similia, sunt de iure gentiũ, l. cõsensu. de act. & ob. Item uidet, q; sit de iure utriusq;, & de iure naturali & diuino, per ordinationẽ à iure gent. propter confirmationem, & propter formã traditam à iure ciuili, cùm ipso iure sint prohibitæ certæ nupriæ illicitæ, ut j. de rit. nup. & Inst.
6 de nup. in princ. & hoc approbat Gul. de Cu. † Quæro utrũ ęducatio parentũ sit de iure naturali? Et uidetur q; sic, propter identitatẽ rationis. Cont. determinat Gul. hic, q; imò est contra ordinẽ naturæ, & ex accidenti procedit, ut j. de lib. agn. l. si quis à liberis. §. si uel parens. Vel potest dici, q; hoc non sit de iure naturali, & tamen ius naturale est, ut bene facienti benefaciamus, ut j. de pet. hær. l. sed & si lege. §.
b consuluit. Vltimò inducit Gul.[b] de Cug. ad q. † cùm dicit
7 q; ius publicum consistit in sacerdotibus &c. q; sacerdos sit
c persona publica.[c] Vnde quæro nũquid sacerdos possit sti-
d pulari alteri?[d] Videt q; sic, qa est persona publica, ut hic colligitur

ligit, & sic ut seruus publicus uidetur alteri stipulari posse, ita presbyter. De seruo, habes j. de adop. l. non aliter. auth. quib. mo. nat. eff. leg. §. quantũ. licet quidã dicant q; ille §. loquitur de scriptura priuata, tamẽ non est uerũ, quia de publica loquitur, qd patet, quia ponit in instrumẽtis dies & cõsul, q; in scriptura priuata nõ requirit, j. de pig. l. cũ tabernam. §. fi. C. de his qui in ecc. ma. l.j. In cõt. uidetur, quia certæ sunt personæ quæ possunt alteri stipulari, quæ ponũtur inst. de inut. stip. §. si quis alij. Sed sacerdos nõ est de illis, ergo &c. Sol. dico q; aut sacerdos stipulat in casu ad eũ pertinente, ut si usuras quis promittit sacerdoti restituere nomine omniũ quorum interest, & ualet. c. quanquã. eẋ. de usur. lib. vj. & sic possunt intelligi primo loco alleg. Aut stipulat in casu nõ pertinenti ad eũ, & nõ ualet, ut in secũdo loco al-
8 le. Io. And. d. c. quanquã. † Sed nũquid sacerdos possit esse
f tabellio?[e] Vide tex. eẋ. ne cler. uel mona. c. sicut. & quod ibi no. & Spec. de fid. inst. §. restat. uer. quid si tabellio. Et ad id quod dicit, an per tabellionẽ quærat actio, potest poni exẽ-
g plum,[g] si aliquis cõfitetur sacerdoti, q; habet centum, quæ fuerũt Sempronij, & sacerdos nõ uult aliter eum absoluere, nisi promittat sibi, q; illa centũ restituat Sempronio, an ex promissione quærat Sempronio actio.[h] Et tenet Guil. q; sic, ut dixi, & idem in simili, ut ponit in seruis, hoc modo tenet Gul. Pro hac op. de hac stipulatione qualiter per publicam personam quæratur, dicam in l. nõ aliter. j. de adop.

ADDITIO.

a Publica. Et quot modis sumatur ius publicũ. Bal. l.j. C. de sac. ecc. et ibi Bar. & Bal. l.j. j. fol. mat.

b POMA. Gul. Oldr. cons. xcvij. & cõſ. cj. & Pan. cons. lxxxj. ultimo dubio. & Fel. c. ex parte. de test. & c. cùm olim. eo. Bar. cons. j. sub prima distin.

c P. PAV. P. Publica. An sacerdos notarius possit ascribere legatum suo monasterio, Ro. sing. cccxlvij. & Barb. cons. lxvij. uol. iiij.

d POMA. Alteri hic Dec. Bal. c. j. §. iniuria. de pac. iur. fir. Pan. cons. lxiij. uol. ij. & d. Præpo. c. ius pub. j. distin.

e Publica. Azo. in sum. de sac. ecc. & c. dudũ. de cõuer. cõiug. & Io. c. sicut. nec. le. uel mo. & Ant. in prin. decr. Bal. & Ang. hic.

f Tabellio. Bar. l. seruus. j. de test. & Io. And. d. c. sicut. q; potest facere testamentũ. c. relatũ. & c. cùm esses. de testa. Adde etiã post Iaſ. dum ponit q; sacerdotes sunt partes reip. Old. cõſ. xxxij. & an clericus possit esse tabellio, Bal. cons. ccc. iij. lib. ubi uoluit q, clericus damnatus de falso & priuatus officio tabellionatus, nõ possit restitui per episcopũ, in quantũ etiam tãgit, an ualeat statutũ, q, mulier nõ possit cõtrahere matrimoniũ sine consensu patris, uel fratris. De primo uide Pet. de Anc. cons. xx. de secundo, Bald. cons. cccxxix. iiij. lib. & Old. cons. xvj, & quò ad limitationẽ de sacerdote paro chiali, uide cons. Gaſpar. de Cal. inter cons. Bal. xxv. j. lib.

g Exemplũ. dic q, sic, nisi in causa matrimonij. gl. c. tua uos eẋ. de spõſ. Barb.

h Actio. Bar. l.si tibi. §. qui. eda. j. de pact. Guil. de Suz. l. cũ clericis. C. de episc. & cle. Bal. l. rationes. ad fi. C. de prob. & Io. And. ad Spec. de inst. edi. §. nũc aliqua. uersſ. item pone &c.

a § IVS GENTIVM.[a] No. exisio §. & l. seq. q; quis de-
b beat suæ patriæ siue prouinciæ obedire,[b] ut dicit Cato, Pugna pro patria, & sic cuilibet de patria permissa est defensio patriæ suę, tanquam ad se pertinentis.

ADDITIO.

a Gentiũ. l. minimè. j. de reli. & gl. ibi restrin. illum tex. de quo Fulg. hic. Bar.

b POMA. Obedire. Raph. Cu. cons. lxxxij. & Barb. cons. lvj. in j. uo. & cons. xliiij. ij. uo. gl. l. ciues. C. de incolis, lib. x. & alle. Bar. l. neq. §. j. ff. de test. mil.

LEX II.

1 Parendum cui sit magis, an parentibus, an patriæ.

VEluti. Opp. q; religio erga Deũ consistit in sacris, ergo debuit poni sub iure diuino, siue publico, & tamẽ ponit sub iure priuato, ut hic uides. Sol. ut in gl. quæ incipit, sed nõne &c. & ultima op. est per Iac. approbata, sed prima opinio uidet satis melior, quia ut uere ius publicũ consistit in sacris. §. ius publicũ. l.j. s. eo. ita ius priuatũ potest in sacris cõsistere, quia ius nõ prohibet, & forma
a q.[a] quã format hic Odof. & Frãc. Acc. uidelicet † cui sit parẽdũ potiꝰ an parẽti, an reip.[*b]. tibus, ex ordi- b uidelicet aut pater cõmittit illicitũ cõtra rẽp.
* Reip. Dic parẽ 1

ne huius l. Sic etiam lex Dei habet, quæ primò parẽtibus: Exod. xx. Deinde principi: Matth. xxij. uersſ. xxj. I. Conc. B.

ADDITIO.

a Forma q. sed quid si pater & patria insimul mandant licitum, cui magis tenetur parere? patri, sed tex. uidetur probare quod patriæ. l. militem. C. de procur. Fortè potest colligi solutio ex l. postliminium. §. filius. ff. de cap. & postl. reuer. Barb. Iaſ. l. litem. C. de procur.

b Reip. Bal. l. qui necessario. C. de aduo. diuer. iud. dicit q; aduocatus debet potius aduocare pro patria q; pro patre, per l. postliminium. §. filius. de capt. Tu adde l. pe. & fi. ibi no. j. de postu. Spec. tit. de aduo. §. j. uer. quid si pater. & uer. sed nunquid clericus. & uer. sed nunquid potest quis, & adde q, si ciuis derelinquat ciuitatẽ periclitantem, perdit ius ciuitatis, Bal. l.ij. C. de insan. expo. & Ang. l. prox. §. fi.

LEX III.

1 Banniti nostri temporis non possunt de iure communi offendi impunè.
2 Bannitorum in bonis potest damnum impunè dari.
3 Vim inferre alicui quando liceat, & quando liceat se defendere.
4 Bannitus qui ex forma statuti potest offendi, si se defendendo occidit, punitur & iterum est banniendus.
Filius & seruus non possunt percutere patrẽ & dominũ ipsos uerberantẽ.
Iniuria omnis quæ fit à parẽte usq; ad septimum gradum, non præsumitur animo iniuriandi facta.
5 Defensio quando sit de iure gent. & quando de iure naturali.
Defendere se non licet contra dormientem, uel mente captum.
Copula, & in dispositiõib⁹ legalib⁹, ponitur pro pũcto orationis separatæ.
6 Offensio quando sit licita pro defensione rerum.
7 Alterius causa quando liceat alium offendere.
Filius uel seruus non tenetur in atrocioribus obedire patri uel domino.
8 Defendere alium quando quis cogatur.
Gl. Autoritas est maior, quam sit autoritas Dy. & Iac. But.
9 Defensio moderata quæ dicatur.
10 Insultatus quando teneatur fugere, & se non defendere.

a VTVIM. Quæritur hic, an mihi liceat me defendere,[a] dicitur q; sic, & hoc est in quibusdã animalib. sed lex uult inducere, quo iure. Dic quod est de iure gẽt. sed in animalib⁹ est de iure naturali, & ideò cùm tractatũ sit s. de iure gent. non cõtinuatur ab eo, quia illud est licitũ, cuius ꝓriũ est illicitũ, sed licitũ est ut homo fraternizet unus cũ alio, & alius cũ alio, ergo ꝓrium est nefas. Primò no. q; si quis ob tutelã sui corporis fecerit, iure fecisse uidet. Item no.
q defensio cõtra iniuriã propulsandam, uidet inducta de
1 iure gent. scilicet quia licitũ, quod facit ad q. Nunquid de
b iure cõmuni[b] liceat nostros bãnitos offendere?[c] Pro hoc
c facit, quia bannitι nostri tẽporis æquiparant deportatis,
d gl.[d] §. relegati. Inst. quib. mo. ius pat. pot. sol. Sed ego uideo, q; deportati non perdunt ea quæ sunt iurisgent.* licet perdant ea quæ sunt iuris ciuilis. * Iurisgen. Vt alimẽta. l. in metallum. ff. de iis quæ pro non-
scrip. I. C. B.

do q. in perpetuam
tamq; deportati
in metallum. l. q. ti
q. 4. & de hoc ui
Defensio

fit,non aut̃ dixit in persona.Itẽ dicitur hic[r] q̃ uim ui licet repellere.Cõt.quia debet adhiberi cũ moderamine, quod culpa careat.l.sciẽtiã.§. qui cũ. ad l.Aq. &l.j.C.unde ui.Sol. gl.Ego dico,q̃ existẽte iure gent.antequã superueniret ius ciuile,cõ cedebat̃ ista defensio,superueniẽte iure ciuili mo-
3 derauit hoc,& bñ. †Opp.ad hãc l. q̃ lex dicit,q̃ nõ licet alicui se defendere, imò debet q̃ sibi inferẽ æquo aio tolerare. l.q restituere.j.de rei uend.& l.siqs iussus.j. nẽ uis fiat ei.ubi ab executiõe facta per uim,nõ licet se defendere. Sol.Interdum infert̃ uiolẽtia à priuato, interdũ à publica persona, ut est executor.Primo casu loquit̃ hęc lex,si à publica persona, tũc loquit̃ cõt.*Sed ád hãc
* *Cont. Imò etiã publicæ personæ puta, iudici, aliquid contra ius exercẽti obsistere permissum est: l. omnes. de decur. lib.x.C.* I.Conc.B.
g solutionẽ aduertẽ,g quia gl.alibi ualde bene distinguit,in l.non uidet̃.§.qd̃ iussu.j. de reg. iur.Dy.c.q̃ quis mãdato.i eo.tit.in vj.de quo uide ibi per eos,& recita hic illã distinctionẽ, quia non addo aliqd.Itẽ opp.& uidet̃ q̃ hęc sol.nõ possit stare,quia uidet̃ etiã q̃ à priuato illata iniuria non posset repelli,l.extat.j.q̃ met.cau.& l.iiij.j. ad l.Aq.Sol.& no. quia aut inferr̃ uis à priuato licitè,aut illicitè.Si licitè, & tũc dico q̃ non liceat uim inferre, & ita loquitur cõt.Si uerò infertur illicitè,& tũc licet defendere,ut
h hic l.j.C.unde ui.Quæ sol.[h]determinat q.q̃ † si[i] aliqs offen-
4 dat bãnitũ quẽ licet ex forma statuti offendere, q̃ bãnitus ad sui defensionẽ occidit ipsum,nunquid bannitus debet
i puniri?Et dicit ista sol.q̃ sic,[i] quia ubi est iusta offensio,ibi reprobata est defensio,ut in hac sol.& sic est in ꝓpolito.Ex quo dico q̃ est iterũ banniendus,uel si capit̃,iterũ punien-
k dus.gl.l.j.C. qñ lic.sine iud. & ibi gl.licet nõ multũ clare.ad hoc facit[k] si querit̃,si filius uerberaret patrẽ, uel seruus dominũ qui eũ percuteret, ex hac eadẽ sol. possumus dicere, q̃ nõ licet filio uel seruo recalcitrare in patrẽ, uel in dominum se defendẽdo, cùm pater possit licitè offendere filiũ, uel dominus seruũ:l.ij.iij.& iiij.C.de pat.pot.& de emenda. ser.& ꝓpin.per totũ.Ad qd̃ etiã facit,quia licet licita sit ista talis offensio, adeò q̃ defendi nõ possit,quia sit per patrẽ
5 tum impunè.Opp.dicit̃ hic, †q̃ iure gẽt.hoc uenit,imò iure naturali l.j.§.cum arietes.j. si quad.pau.fe.di.gl.uidet̃ uoluisse soluere,licet succinctè & nõ clarè,q̃ aut loquimur de ui iniuriosa,& ista est quã licet iure gent.propulsare per aliam uim,ut hac l.Aut loquimur de ui nõ iniuriosa,& tunc illam talẽ uim posset propulsare, cõpetit.n.iure naturæ, & animal,qd̃ sensu careat,ut aries &similes non dicit̃ iniuriã facere,uel recipe, quia nõ habet animũ, ex quo aio causat̃ iniuria.l.j.in princ.si quad. pau.fe.di. Quã sol.no. quia per eam uidet̃ restringi effectus huius legis,quia & si non licet per hãc legẽ propulsare iniuriã, & uim & iniuriosum factũ per illũ qui nõ habet animũ, ergo sequit̃ q̃ si ab eo qui est mẽte captus,uel ab eo qui dormit inferat̃ uis, nos nõ posmẽte captus,uel ab eo qui dormit inferat̃ uis, nos nõ posmus nos defendere:[l] ut erat quidã Pisanus qui se armabat de nocte,& ibat per ciuitatẽ cantando.Et ideò gl.quantũ ad istud minus strictè pertrãsiuit.Et ideò dico q̃ si quæramus,nũquid etiã uim nõ iniuriosam licet repellere & defenderẽ Dico q̃ sic,& hoc sentit hic tex. cõiungẽdo uim & iniuriã copulatiuè,quia uim habet ꝓpulsare sine iniuria, dic ad cõt.q̃ propulsare uim, etiã iniuriosam uel nõ, est de iure naturali.d.l.j.§.cũ arietes. Sed propulsate cũ moderamine inculpatę tutelæ,est de iure gẽt.& solùm gẽtes humanæ utunt̃.Itẽ si quæramus an iure naturę possit resistentia fieri? dico q̃ sic:d.§.cũ arietes.Sed q̃ illud discernat̃ illo iure naturali,qd̃ quidẽ cõuenit animalib.bruris, absit à fecũ lo,q̃ hæc animalia bruta discernãt. Sed hic tex. uidetur fa-
. cere in opp.quia copulatiua cõiunctio requirit utrũq; uerum:l. si hæredi plurẽs.j. de cond. inst.Sol.In dispositionibus legalib. illa talis copulatiua, ponit̃ pro pũcto oratio-
m nis separatę:l.j.j. de his qui no.infa.& ibi de hac materia dicemus,quia est longa materia.Ita dico esse in proposito,q̃ & uim repellere licet & iniuriã.gl.c.j. de hom.i cle. Quæritur
6 gl.†.uideo qd̃ licet me defendere ad tuitionẽ corporis, sed an etiam ad tuitionẽ rerum? Videt̃ dicere q̃ sic,l.iij.§.eũ igi-
tur.j. de ui & ui ar.& l.cùm fundũ. eo.tit.quia nedũ permittit̃ resistẽtia ut uim repellã,uerùm etiã uiolẽtiã ex interuallo,ut ibi.col.j.& l.j.§.uim.eo.tit.Quæ uiolẽtia circa rem,põt multipliciter cõmitti,quia interdũ cõmittitur uiolẽtia turbatiua,& cõtra illam licet resistere, l.si seruus in fi.j. de acq. rer.do.Interdũ cõmittitur uiolentia ablatiua, & tũc dic, ut l.furem.j. de fica.& l.iiij.ad l.Aq.Interdũ fit uiolentia ædificando,uel huiusmodi,& tũc licet resistere mea autoritate,l. quemadmodũ.j. ad l.Aq.& l.si alius.§.j.j. qd̃ ui aut clam.&
7 l.de pupillo.§.meminisse.j.de oper.no.nũ.Quærit gl.†quid
h de offensis alterius,nunquid licet ob defen-
sionẽ alterius uim[n] inferre?* dicit gl.q̃ est cõ siderandà affectio. Quæ sol.uidet̃ ualde determinatè posita,quia uidet̃ q̃ offensio facta est cõsanguineis uel similibus,quia qñ fit iniuria uni cõsanguineo,uidetur facta alteri:l. lex Corn.j. de iniur. Ad qd̃ facit l.j.ij.& iij. de lib.cau.Et hoc est qd̃ gl.alibi sentire uoluit in l.j.C.de rapt. uirg.ubi loquit̃ in cognato.Potuit enim gl.moueri hac cõsideratiõe,quia tex.dicit,ob tutelam sui corporis, sed dum fit iniuria filio,fit patri.l.j.j. de iniur.Itẽ si fiat uxori,uidet̃ facta uiro:ut ea.l.ergo facit ad tutelã sui corporis,defendẽdo
o uxorẽ.Item si fit cõsanguineis,uidet̃ facta sibi,o d.l.lex Cor. Ergo ad suũ corpus.Ego teneo q̃ etiã in alijs extraneis, qa determinatũ est lege,q̃ licet pro tutela rerũ suarũ,ergo multò fortius pro corpore tuendo.ar.l.fancimus.in fi.C.de sacc.Item uideo q̃ ad tutelã rerum suarũ potest cõuocare uicinos : l.iij.& l.cũ fundũ.de ui & ui ar.j.& quod hic dicit̃ sui
p corporis subaudi maximè.Et rõnes quæ me mouẽt suprà dictæ sunt euidẽtes,ut s. dixi.Cui q.addo c.j.eẋ.de hom.in cle.Ad quod posset etiã induci l.gracchus.C. de adult. nisi tu respõdeas,q̃ ibi loquitur in filijs,tamẽ nihil ualet, quia in atrocioribus nõ tenentur filij uel serui obedire parentibus,[p] uel dominis.l.liber homo.ad l.Aq. Sed potest euadi illa lex,quia q.nostra quærit qñ sine aliquo mãdato posset fieri,sed ibi loquit̃ cum mãdato.propter hanc diuersitatẽ, ista gl.non attentauit dicere,& ideò est cõsilium ut facias tibi mãdare ab illo propter opin. euitandas, & hoc qñ es in in practica. Et hanc opin.sequitur Pet.& Iac.l.j.C.unde ui. & Guli.hic licet nõ eo.modo,quia leges quas allegauit,nõ
8 allegat.† Sed quæro,nũquid cogatur[q] defendere? Quę qõ
q satis differt à prima,& ista quæstio mouet̃ per gl.l.culpa caret.de reg.iur. & Dy.l.j.§.j.j. ad Syll.& c.nõ est sine culpa.eẋ. de reg.iur.in vj.Et uidet̃ uelle,q̃ in quibusdã magis cõuentis teneatur omnino[r] defendere, nedũ quod posset, nititur firmare hanc opin.ar. Iac.But. quia ubicũq; quis tenetur aliquid gratis facere,& pro id faciẽdo accipit pecuniã, uidetur turpiter accipere & tenetur,l.idem & si.de cond.ob turpem cau.*Sed alia lex dicit, q̃ pro defensione alterius licet accipere pecuniam,ergo non turpiter facere uidetur,l.metum.§.sed licet.j. quod met.cau.& sic nõ teneẽ,quia nõ turpiter accipit.[s]Ista op.uidetur mulcere aures audientiũ.Sed dico quòd est gl.quæ hoc ad literam dicit, & easdem leges allegat,& eius ar.facit in c.quantæ.eẋ. de senten.excom.cu-
t ius autoritas est maior,[t] cẽ ipsorum opin.& facit eẋ.de sen-
9 ten.excom.c.dilectio.lib.vj.† Quæro quomodo uersatur[u]
u aliquis cum moderamine? Circa quod gl.l.j.C.unde ui.& moderni ibidem, & ubiq; uidentur uelle, quod ubi aliter pertransire nõ posset &c. Et primo gl.dicũt. quòd moderamen est,ut qualis est offensio, talem faciat defensionẽ: sed ueritas

* *Inferre.Bar.in distinct. annitẽ l.generali. nu. v.vj.de decur. lib.x.* I.C.B.

* *Cau. Melius l. fi.eo.ti.*I.C.B.

ueritas est ita,q̃ pósset esse pugillus tuus peior cũ pugno, & peius facere quàm alius cum ense, ut fuit quidam Pisanus. Et ideò dico quòd ueritas est ista,quia tũc dicitur moderata defensio, quando aliter non potest euadi, quin tu recipias offensionẽ.Item ad maiorem cautelam debes clamare,succurrite,uel occurrite,gl.l.iiij. j.ad l.Aq.& l.furem.j.
10 de fic.Item quæro † quid si poteras fugere & non fugis, dico quòd si tu es Perusinus qui times uerecundiam. dico q̃ optimè potes,usq; ad actum occisionis,quia est magna offensa,& est uerecundia. sed in illo qui non timet uerecundiam, ut est Florentinus in quo non est uerecundia, dico quòd si non fugit (quòd tarde euenit) punitur. Cyn.l.j.
x C.unde ui.x

ADDITIO.

a *Defendere.Et quãdo licita sit defensio,& quando in rebus & in personis, adde gl.c.significasti.el.ij.de homic.& l.cùm fundum.§. quæsitum.ff.de ui & ui ar.& generaliter,an uindicta à iure permissa ꝓsit per alium expediri, Alex.l.cùm dotẽ.§.trãsgrediamur.ff.soi.mat.Item uide pro declaratione reg.q̃. defensio tolli nõ ꝓsit:Bar.l.defensionis.in prin.C.de iur. fis.li.x. Item q̃ exceptio innocẽtiæ tolli non ꝓsit,Io.de An.cons.lix.Item in materia,an & quãdo citatio & defensio tolli ꝓsit,Fel.c. cùm olim. de re iu.& c.dilecti.eẋ.de excep.& c.ex parte.el.ij.de off.dele.& ibi latè ponit an & quando excedens modũ inculpatæ tutelæ,debeat puniri,& an de toto, uel de tanto.Item q̃ si ex duobus simul rixãtib. unus sit robustior altero,robustior præsumitur incepisse.Fel.c.j.eẋ.de treuga & pace.item no.q̃ non dicitur quis incipere rixam,qui aliquid facit per iram,sed ille qui ad se alium prouocat.Bal.c.domino.in prin.hic fin.lex Corra. Bar.l.j. C.unde ui. item q̃ ubi cõmittitur uiolentia in aliquẽ lege permittente,non sit licita resistentia,Cast. cons.cxciiij.Item q̃ propulsatio personalis sit licita,etiam pro cõseruatione rerum,dummodo essent possessæ,Fel.c.uerùm.de foro cõpet.*

b POMA.Cõmuni.Cast.l.raptores.C.de episc.& cler.Fel.c.quæ in ecclesiarum.de const.Cast.l.addictos.C.de epis.aud.& Fel.c.ad nostram. de prob. & Cæpo.cons.xlj.& cons.l.Bar.cons.clxxxj.Barb.cons.xlviij.no.ij. Bald. l.cùm mulier.ff.sol.mat.& l.j.C.de hær.inst.et utrũ uindicta sit licita,Nic. de Lyra,Matth.vij.in prin.& Barb.cons.xlvj.ij.uol.& Præpos.c.consuetudo.j.distinc.

c Offendere.An liceat bãnitos offendere,Bal.l.j.C.de hær.inst.An ualeat statutum q̃ bannitus ꝓsit impune offendi,Ang. cons.cclxxvij.Bal.cons.cix. v.lib.ar.Bar.in tract.bannitorũ,uers.sed quæro.Et an statutũ permittẽs ꝓfendere,uideatur ꝓmittere occidere,Bal.allegato cons.& Cast.cõs.xxxiiij.

d Gl.Et illã pl.nõ teneas,quia nõ est uera.Io.And.in Spe. tit.de cess.act.Barb.

e Dari.gl.c.j.de milit.uas.qui cõt.est.uerb.deprædare.Et ibi Bal.qui ibi subdit,q̃ ualet etiam statutũ,dans licentiã prædãdi, dixi in l.ij.de requir.reis. & Ang.l.in suis.de lib.& posth.& Bal.l.omnes.C.si contra ius.& Bar. in tracta.qui sint rebel.uers.rebellando & est uerum ipsis uiuis, non autem mortuis,Sal.l.qui sepulchra.C.de sepul.uio.& l.diuus de bo.dam.

f Hic.An liceat resistere officiali,Bal.l.addictos. C.de epis.aud. & l.prohibitum.C.de iur.fisc.lib.x.Barb.

g Aduerte.Dixi in l.j.in fi.C.quõ appel.& l.quoniã iudices.C.de appel.Bar. l.uis eius.C.de prob.Pau.de Lea.in cõment.rust.de restit.ꝓl.in antiquis. Bal.l.sed eximendi.§.item si quis.j.ne quis eum qui in ius uoc.& Ang.& Fulg.l.j.in princ.eod.tit.Cy.l.j.in fi.C.unde ui.& ibi Bal.& Ang.l.iij.j.de his qui sunt sui.

h Sol.Bal.hic & tene menti cont.uidelicet q̃ non posset puniri,nisi forte hoc feciss̃et propter utilitatem publicam, sed si propter odium, non.hic Raph. hoc seq.& respon.ad l.j.j.de his qui mor.sibi consc.quia ibi non constabat de delicto.Barb.

i Sic.Et sic uidetur q̃ ualeat statutum,q̃ non liceat bannito se defendere. cõt. Bar.l.cum mulier.j.sol.mat.latius Bar.l.defensionis. C.de iu.fisc.lib.x.Bal. l.omnes.C.si cont.ius uel util.Adde q̃ Cast.dicit cons.cxciij.q̃ non solùm licet occidere bannitum,sed affines & amicos,pro eo se defensioni opponentes,& Bal.cons.cv.j.lib.

k Facit.& no.unum,q̃ si est iniuria illata filio,potest pater filiũ uindicare,licet hic Cy.ponat duas opi.Inn.c.si uerò.de sent.excl.j.§.item diuus.j.de fica.Host.c.fi.eẋ.de consuet.& Io.And.in Spe.de const.in add.Barb.

l Defendere.Bal.in repet.l.j.C.unde ui.

m P.PAV.P.Gl.Alex.cons.cclxxxiij.

n Vim.Bal.l.raptores.C.de episc.& cle.& l.j.C.unde ui.& Guid.de Suz.d. l.raptores,& Flo.de sanc.Pet.l.scientiã.j.ad l.Aq.Ex opposito adde,q̃ spurius potest defendere patrem, secundũ Bal.l.cùm acutissimi. C.de fideicõ. Moder.c.suscepimus.de homi. Adde an spurius ꝓsit defendere patrem. Bald.cons.viij.

o *Sibi.Inn.c.si uerò. de sent.excl.j.Bart.l.si quis in seruitute. in fi.ff.de fer. & c.dilecto.de sent.excom.in vj.& xxiiij.q.iij.c.non inferenda. & ibi no. & c.quanto.de sent.excom.*

p *Parentibus.Dixi in d.l.liber homo.ad l.Aquil.*

q P.PAV.P.Cogatur.An autẽ sciens aliquem uelle cõmittere maleficiũ contra aliquẽ,teneatur ei denunciare in foro cõscientiæ.Pan.c.j.circa fi. eẋ.de rest.ꝓl. & an quis teneatur aliquem defendere uel reuelare delictum in alium cõmittendum & quomodo.c.j.de off.de leg.in simi.d.l.ut uim.in ult. q.Alex.cons.cix.uol.j.

r *Omnino. Bar.d.l.metum. §.sed licet. Item fallit in filio contra patrem.l.utrum.j.de parric.*

s *Accipit.Bar.l.j.§.sed in eo.ad Syll.*

t POMA.Maior.Barb.cons.x.in ij.uol.Alex.cons. lvj.in ult.dub.ad fi.in ij. uol.Raph.Cu.cons.iiij.& cons.xliij.& cons.xlv.& Old.cons.xlix. Alex. cons.xcix.uol.iiij.& lj.eo.uo.& cons.lv.eo.uo.& Præpo.c. domino sancto. in prin.l.distin.& c.in canonicis.in prin.xix.distin. §.item preciũ.ibi ualidatoribus.Inst. de emp.& uend. Abb.cons.lxxxv.j.uol. Fel.c.j.de const. ubi dicit q̃ ubi non est lex,sufficit allegare dicta doct.Fel.c.fi.de const.Cæp. cons.lxxij.Barb.cons.j.ubi pulchrè de autoritate glossæ.& cons.xx. j.uol. Fel.c.j.de re iud.Barb.cons.iij.ix.xix.xxiij.xxxv.lij.lvij.ij.uol.& Præpos.cõsuetudo.j.distin.& c.responsa prudentũ.ij.distin.Pan.c.cùm uenissent. fent.de iud.& c.prudentiam.de off.deleg.iij.no.Imo. cons.lxxviij.& cons. cxl.incipiẽ.perspectis,in iiij.uol.Ferrar.in cautelis suis,ultra Cæp.in cautxvij.ubi infinitas doctorũ sentẽtias pro gl.autoritate cõglomerat. Iac. But. l.j.C.qui pro sua iurisd.Pan.c.edoceri.de resc.Cast.conc.clxx.incip. cũ tempore contractus.Sal.l.j.C.de pact.Bal.c.contingit.de do.& contu.Fran.de Curte,cons.xlij.in v.uol.

u POMA.Versatur.Adde an excedens moderamen puniatur tũc pœna à lege statuta in totum,uel tantũ de excessu,Alex.cons.cxl.ij.uol.& xiiij.in fi. in iij.uol.Cæp.cons.j.Fel.c.dilecti filij.de excep.Cæp.cons.xxix.

x Vi.Et ibi uidetur tenere cont.Bar.sed cum Bar. hic concordat Bald.c.j.in prin.de pace tenen.allegat Cy.in add.l.si ex plagis.& l.scientiam.ad l.Aq. & Ant.c.olim.el.j.de restit.ꝓl.per moder.c.suscepimus.de homic.Aduerte q̃ allegantes Bar.hic in hac l.ut uim,sibi cõtrarium,cùm dixerit in l.j.C. unde ui.persona uilis insultata habens facultatem fugiendi, & non aufugiat,& se defendendo occidat insultorem,q̃ non debeat puniri, & tamen hic cõt.teneat,tales nõ bene intellexerũt Bar.eo quia in hac l.ut uim.ꝙ se refert ad no.per eum in d.l.j.Vel melius dic q̃ in hac l.distinguit in illo qui timet uerecundiam,ut ille nõ puniatur.Ita intelligitur in d.l.Si autem nõ timet,procedat quod dixi in hac l.ut uim. Prætereà in hac l.ut uim. non loquitur de persona uili,Pau.ita sentit,c.olim.el.j.de restit.ꝓl.sed opi.illam q̃ indistinctè non teneatur fugere,tenet Ias.d.l.ut uim,quam probat multis autoritatibus,& bene.Adde quando aliquid dicatur fieri cum moderamine inculpatæ tutelæ,& an quis teneatur fugere,& qualiter testes debeant deponere,q̃ aliter occidens euadere non poterat,Bal.cons. ccxj.iiij. lib.& quando aliquis excedit modum in uindicãdo,qualiter debeat puniri. Cast. cons.cxcij.cum seq.

LEX IIII.

1 *Pacto inito quòd res non exeat de manu emptoris, locando non recedit à pacto.*

MAnumissiões. gl.super hoc uer. uult dicere, hoc ius non disponit,ut detur libertas,qui eã habet de iure naturali,sed ut libertas detegatur,& ut remoueatur illa offuscatio,& ideò gl.exponit dispositionem in libertatem &c.Et no.tex.qui dicit q̃ manumissio est datio libertatis,quõ hoc procedit.Aut ego manumissor do seruo libertatem meã,& hoc est falsum,quia remanerẽ seruus,aut alienam,& tunc peius, quia nemo dat q̃ non habet.gl.timore huius cont.dicit datio,id est,detectio:In hac opin. uidetur fuisse Guar. Gul.remouet opi.gl.& dicit quòd iste tex.stat propriè,scilicet,datio,quia do meam libertatẽ,ar.l.legatis. §.ornatricibus.de leg.iij.ubi per uigilationẽ,exercitium aut
a getur non minuitur.Et nõ ob.[a] q̃ gl.dicit, quia aliquando damus quod nõ est nostrũ,ut quãdo creditor de uolũtate debitoris dat,ut j.fam.ercisc. l.rem pignori. Itẽ dicitur hic, quòd erat unum genus hominum,& postea dicit tria genera.Cuius cont. dicit hic tex.qui non sunt quatuor.Sol.dic quòd illud unum genus, computatur in numero istorum trium,q̃ ualet.ad q.f.cõmodaui tibi duos equos,posteà dixi,uolo facere ita quòd tu habeas tres equos à me, & ita factum est, quæro quot ꝓsis petere? Et uidetur q̃ quinq;, quia

quia duo & tria sunt quinq;.In cõtrarium uideꝫ,q; tres tantum quia primi duo sunt de numero triũ,l.iij.de cond.inst.

b Item inducit ad q.uendo tibi rem hoc pacto, ne exeat[b] de manu tua,tu locasti alteri,utrũm uideaꝫ recedi à pacto? & uidetur hic tex.q; sic.In cõt.est ueritas,quia locatio nõ mutat dominium.ĵ.loc.l.non solet.ĵ.de leg.iij.l.codicillis.§.instituto.& uide ut ibi.Et hoc põt induci ad similia,quæ possunt formari,& argumentari.

ADDITIO.

a POMA.*Obstat.tm.consl.lxvj.ij.dub.Barb.cons.lj.j.uol.*

b *Exeat.l.sed eximendi.i.ne quis eum qui in ius uocat. Bald.l.fi.C.de reb.alie. non alie.& l.ij.in fi.C.de fideic.Adde q; non solũm per illa uerba,relinquo filium in custodia matris suæ,mater est data tutrix,sed nec etiã si dicat,relinquo uxorem meã dominam & administratricẽ filio meo:Bal.cõs. cccxxxix.iiij.li.inquantũ etiam ponit q; manus exponatur pro dominio. Adde Bal.cons.cccxxxiij.j.lib.q; si testator nullo alio instituto hærede,dicat,pono omnia bona mea in manibus Titij,q; propter hoc censetur hæres institutus Titius. Quo uerò ad locationes prælatorum, si fiant ad nouennium cum pacto de renouando,an ualeant,Bal.cons.cccxxxij.iij. lib.& ibi quid si Prælatus locauit ad centum annos,an ualeat in nouem.& Bar.cõs.clviij. ubi etiam stante statu,q; rector ecclesiæ non possit locare ultra quinquennium,& casu aliquo uenerit ad compromissum,& arbiter laudauit, quòd locauerunt pro sex annis,an saltem ualeat in quinq;,inquantum etiam in fine ponit, quis sit colonus, quis ascriptitius, uide an nepotes nati ex filijs ascriptitijs,sint ascriptitij.Ro.cons.ccclv.Et ad q.Bar.hic uide Soc. c.j.iiij. q.no.de lib.ob.*

LEX V.

1 *Dictio,ex,denotat principium temporis.*
2 *Bella quæ oriuntur iure gentium.*
3 *Bella licita quæ sint.*
4 *Prouinciarum diuisio,& dominiorum est de iure gentium.*
5 *Dominium utile est introductum de iure ciuili.*
6 *Dominium an transferatur per sententiam.*
7 *Collegia regulariter sunt illicita.*
Domos & terras construere licitum est.
8 *Emptio & uenditio sunt de iure gentium.*
9 *Obligationes quo iure sunt institutæ.*
10 *Ius gentium habet duas partes.*
11 *Obligatio naturalis quotuplex sit,& an omnis actio sit naturalis?*
12 *Ciuilis obligatio duplex.*
13 *Actiones sunt de iure ciuili.*
14 *Obligationes de iure ciuili quæ sint.*
15 *Obligationes ex maleficijs sunt de iure gentium.*
16 *Obligatio descendens ex quasi maleficio,est de iure ciuili.*
17 *Obligatio ex quasi contractu est de iure ciuili.*
18 *Obligatio ciuilis est,quod sit in contractibus iuris gentium.*
19 *Exceptio est de iure gentium.*
20 *Obligatio ex contractu dotis,est de iure gentium.*
21 *Seruitutes sunt de iure ciuili.*

EX hoc.Tex.est clarus,dictio,† ex,principiũ temporis denotat,l.ij.ĵ.dies.de lib.agn.& l.j.§.ĵ.de itin.actu.priua.Potest ualere,ad dationẽ termini dati per iudicẽ. Iac.de Are.d.§.dies.Aliquãdo adijcit loco,& tunc cuius natura sit,dic ut in d.l.j.§.j.Habetis ergo notare quædã inuenta de iure ciuili.†Opp.dicit hic,q; bella sunt inducta de iure gent.Cõt.bella sunt iniqua,auth.de armis.in princ.& l.j. in prin.C.de cad.tol.sed iniquitas nõ debet oriri de iure,l. meminerint. C.unde ui. ergo, &c.Vnde gl. subaudit,bella, scilicet,licita.Et ita tollitur cõt.quod est uerũ,fm Iac.q; bella illicita nõ oriunt ex iure,scilicet disposituè,sed occasionaliter sic. Nam eo ipso q; fuit distinctũ meũ à tuo,fuit data materia belli occasionaliter.Et ita debet intelligi secun-
3 dum eũ.Quæro†quæ sunt bella licita?
a gl.ponit duo exẽpla.Pet.& Vltramõt.duo alia.Dicit gl.bella licita sunt,quæ
b princeps uel pop.Rom.indicit.l.hostes.[b] & ibi gl.ĵ.de capt. &idem Gul.de Cug.in alio populo,per quẽ resp. gubernatur,imò plus dicit ipse,q; bellum est licitũ à maiore in suos subditos,c.domino guerrã.in tit.hic finitur lex Cotta. *in ubi.feu.dictum suũ uidetur cõtra tex. C.ut usus armorũ in*scio principe &c.lib.xj.& ibi gl.no.Quare putarẽ dicẽdum, q; etiam à maiore in subditos,bellũ non est licitũ,nisi cum
c licentia principis,[c] ut ibi.Et hoc intelligo quantũ ad offensionem,sed ad defensionẽ bellum esset licitũ,l.ut uim.§.eo. quod intelligit Pet.fore uerũ,nisi posit haberi copia principis,aliàs etiam ad offensionẽ bellum permitteret in subditos rebelles.l.ait prætor.§.si debitorem.ĵ.quæ in fraud. cred.l.iiij.in prin.ĵ.ad leg.Aq. ponit gl. aliud exemplũ, per l.ut uim.§.eo.Addit Pet.duo exẽpla,unũ quãdo bellum fit autoritate legis,C.quando lic.se sine iud.l.j.Et addit aliud, de l.ait prætor.d.§.si debitorẽ. Sed certè primũ exemplum non uidetur bonũ,quia si ibi fit autoritate legis,ergo fit de iure ciuili,nõ gentium:l.ius ciuile.ĵ.eo.Item fm exemplum potest includi sub secũdo exẽplo gl.quare tene gl.Opp.dicitur hic,discretæ,id est,separatæ sunt gentes.Cont.ĵ.de off. assel.l.si eadem.ubi princeps diuidit ,puincias, ergo est de
4 iure ciuili.Sol.Dicatis,† q; diuisio prouinciarum est de iure gent.ut hic.Nec ob.cont.nam licet Princeps diuidat, nõ sequitur q; sint de iure ciuili.Nam si cõtraheret Princeps, nõ tamẽ sequit, q; contractus ille esset de iure ciuili, sed de iure gent.ita si diuidit.Et sicut Princeps potest diuidere prouincias,ita & unire,auth.ut iud.fine quoquo suff.§.illud tamẽ. &§.seq.col.ij.Sic & papa unit ecclesias, c.j.exẽ.ne sede uacã. & ad quid ualeat,uide no.l.j.C.de metrop.Beryt.lib.xj. Vl-
d terius opp.[d] dicitur hic,regna cõdita.Cont.imò uidetur q; hoc sit de iure ciuili.l.ij.§.post originẽ.ĵ.tit.j.Sol. Dic q; ibi loquitur de magistratibus iure ciuili introductis, secus in regnis,quia regna propter impunitam licentiam delinquẽdi cõdita fuerunt, & princeps cõstitutus,ut ibi patet. Dicit hic,dominia distincta,Cõt.imò uidetur q; sit de iure naturali uel diuino. Vnde opp.l.j.ĵ.de fur.ibi, quod de iure naturali,&c. Inst.de ob. quæ ex delic.in prin.Gl. dat duas sol. Prima,q; etiam ante illas leges,& ante illam autoritatẽ,fuit tum non facies,erat ius gent.fm quod dominia rerũ erant distincta,& hæc est uera sol.tamen quidam dicunt, q; ante
e ius gentium,dominia erant in cõmuni, & erant unita, sed posteà per ius gẽt.distincta fuerũt.Et ista est op.falsa,[e] quia si dominia fuissent in cõmuni ante ius gentiũ,non potuis-
5 set cõmitti furtũ, quia nemo præsumit, &c.ut l.merito. pro
f soc.& sic furtũ non cõmittitur. Aliam sol.† dedit gl.[f] q; hic sunt distincta dominia directa,ab utilibus.Et sic gl. conclu dit,q; utile dominiũ fuit introductũ de iure gent.Iac.de Rauen.aliàs de Aret. reprehẽdit gl.per l.superficiario. ĵ.de rei uẽd.Pet.tenet gl.per istam rationẽ, locatio est de iure gent. ut hic,& tamẽ per locationẽ ad non modicũ tempus,transfertur dominium utile,Inst.de loc.§.adeò.Patet ergo,quòd de iure gent.est introductũ utile dominiũ. dominus meus solebat tenere opi.Iac. & dicebat,q; utile dominiũ erat introductum de iure ciuili,l.j.in fi.ff. si ager uect. uel emphy. pe.ibi,placuit,&c.Ad cõt.potest respõderi,q; nõ ob.§.adeò. quia ibi loquit de cõtractu emphyteutico, qui est merè de iure ciuili,ut statim uidebitis. Vlterius opp. & uideꝫ q; dominia fuerunt introducta de iure ciuili,nam testamentum
g est de iure ciuili,[g] l.testamẽti factio.ĵ.de testa.
h & tamen dominiũ * acquiritur[h] ex eo.l.à Ti- * *Dominiũ,hæ-*
tio.ĵ.de fur.Item sententia est de iure ciuili,§. *reditatis. l.vj.*
post originem. ĵ.tit.j.& Inst.de ob. in princ.& *C.de iur.delib.*
tamen per sententiam transfertur dominiũ,l. *Non autẽ pos-*
sunt & alię.ĵ.de publicia.Item per arrogatio- *sessionis hære-*
nem,inst.de acq.per arrog. in princ.Item per *ditatis,nisi na-*
i monachationẽ,[i] auth. ingressi. C.de sac.san. *turaliter ap-*
ecc.& omnia ista sunt de iure ciuili,& nõ gen *prehẽsa fuerit:*
tium,dicit gl.q; de iure gent.sunt introducta, *l.q uniuersa.*
ut hic,& de iure ciuili,ut l. cõtraria. Vel melius fm doc. potest dici,dominia introducta *§.qui per colo-*
de iure gent.ut hic,tamẽ modi acquirẽdi do- *num.ff.de acq.*
minia,sunt introducti de iure ciuili,ut ĩ cõt. *poss.* I.C.B.

6 † Aduerte tamen [k] ad unũ,q; gl.dicit,q; per sententiã transk fertur dominiũ,[l] quod intelligę,cũ traditione secuta.l.j.&l.
l sunt & alię.ĵ.de publicia.& inst.de off.iud.§.fi.l.Põp.§.si ius-
su.ĵ.de acq.poss.Gl.no.cõtrarium in l.excep. ĵ.de excep.rei iud.Dy.tenet primã,idẽ tenet Gul. in l.statuliberi à cæteris. §.statuliber.ĵ.de statulib. Et intelligę in sententia condemnatoria, Quid autẽ in absolutorias? dic ut d.l.excep. & Cy. in li

in l.j.C.cõmunia utri.iud.Tu dicas quicquid isti docto. dicãt, utrãq; gl.posse bene loqui,sic distinguẽdo,quia aut loquimur in actione psonali,aut reali, si loquimur in personali, dico q; sententia trãsfert dominiũ. d.l.sunt & alię.ĵ. de pu.& qd' ibi no.fm unã lecturã,qd' est uerũ,si sententia cũ actione,ppolita ad hoc tẽdit,secus si ad hoc non tẽdit, ut in cõmodato,de posito & huiusmodi.Sin uerò loquimur in reali,an sententia super ea lata fit,tũc dico q; aut sententia ferẽ ,p reo, cõtra quẽ agebaꝫ reali absolutoria specialiter, & tũc
m nõ trãsfert[m] dominiũ.l.sed & si possessori.in prin.ĵ. de iure iur.Et ita intelligo gl.l.exceptio.de exce.rei iud.Si uerò sententia ferẽ ,p reo hoc modo, qd' ,pnũciatur rẽ eius esse à quo petiũ,& tunc idẽ,quod nõ transfertur dominiũ.Ratio quæ me mouet est,q; reus petit,pnunciari se dñm,& nõ petit dominiũ in se transferri.Dico tñ q; inducitur quędã præsumptio dominij, & ad illud probandũ,posset induci sententia, quia ,p ueritate habet. l.res iud. ĵ.de re iu. Sic intelligo d.l.sed & si possessori.in prin.ubi quod possessor iurauit rẽ esse suã,cõpetit ei utilis.Si uerò loquimur in reali actione, & pro actore, & tũc aut pronũciatũ est,cũ esse dñm qui agebat, & in ueritate sic erat,& tũc dico q; impossibile est trãsferre dominiũ, quia natura actionis nõ patit trãsferri,sed potius declarari. l.& ex diuerso.§.ubi aũt. ff.de rei uen.&l. litibus. in fi.C.de agric.& cõfit.li.xj.& l.sicuti.§.sed si quæratur.ĵ.si seruꝰ.uend.Tum etiã, qd' nec pars egit in se aliquid trãsferri.Itẽ qd' inducereꝫ cõtrarietas in actione,si ,p actore pronunciareꝫ esse dominiũ,& in eũ trãsferri,ista cĩ inuicẽ repugnant.Aut pronunciat ,p ipso actore, & rei ueritas est, dominiũ rei petitæ esse aduersarij, & tũc trãsfertur dominium. l.iij.§.itẽ quęri põt.de reb. corũ. quẽ inducit gl. in l.iij. super ỽ.tradita.ĵ. de pub.in rẽ act.& in d.§.itẽ quær.per Iac. de Arc. Opp.dicitur hic, ædificia collata.quasi sint de iure
7 gẽ.† Cõt.imò uidet,q; istud nõ fit licitũ,nã regulariter collegia sunt illicita.l.j.per totũ tit.de colle.illic. Sol.uerũ est qd' regulariter collegia sunt illicita,tñ cõstructio domorũ non est illicita,imò est licita.Ita no.hic,& in l.j.circa principiũ.ĵ. quod cuiusq; uniuersi.no.quod est uerũ, nisi castrũ uel uil-
n la fieret ad æmulationem[n] alterius ciuitatis,quo casu fieri nõ posset.l. per ,puincias.C. de ędi.priu.& ibi no.in gl.Sed cõtra hoc opp.l.quicũq; castellorũ. C.de fun.limi.li.xj. ubi indistincte nõ est licitũ.Sed rñ.quod ibi loquit specialiter in castris nõ fiendis in limitibus imperij,sine licẽtia princi-
8 pis,in alijs locis sic,ut gl.parua no.Opp.† dicitur hic, emptiones,uẽditiones,&c.q; sint de iure gẽ.Cõt.imo uideꝫ qd' sint facti.l.cõsi.in fine.de cura.furio.dicit gl.facti sunt, tamẽ ex iure deficẽdũ.Ita intelligit hic,nã & aliàs,hæreditas, est
* *Incorporales. Hoc falsum: si non enim res corporales,hæreditatis appellationi complecti tur, ex co. §. quædã.et aper tius in l. cũ hæredes. de acq. poss.* I. C. B.

ius, l.hæreditas.de ỽ. sig.& tñ cõprehẽdit res corporales & incorporales,* l.j.§.quędam.ĵ. de rer.diui. Vel melius fm Gulie. sunt considerandа tria,primũ est potestas cõtrahendi, & hoc est de iuregen.ut hic.Secundũ contractus,& hoc est facti,d.l.cõsi.Est tertiũ,s.cõsiderare effectus cõtractus,& hoc est iuris, qa obligatio, nã obligatio est iuris uinculũ &c. Inst. deobl. in prin. Opp. dicit hic, q; emptiones sunt de iuregẽ.cõtrà empt.nõ possunt esse sine pecunia, l.j. de cõtra. empt.in fi.sed pecunia nõ põt cudi sine autoritate prin. l.j. C.de
veter. numiſ.po.li.xj. si nõ põt cudi sine autoritate
o prin. ergo est de iure ciuili,l.ius ciuile.ĵ.eo.So.Dicas° q; licet autoritate principis fiat pecunia,tñ contractus emptio
p nis,qui recipit formã ex pretio,est de iure gẽt.[p] ex inuentio
9 ne,nã si princeps emeret,est contractus iurisgẽ.Op. † iterũ dicitur hic, obligationes instituręˊ,iste tex.concludit, q; obligationes sunt de iuregẽt. Cont. qd' omnis obligatio aut
q est ciuilis, aut naturalis.[q] l.si fideiuss.ĵ.de condict.indeb.& l.fideiussor.§.fideiussor.ĵ. de fideiussor. ergo nõ est de iure gẽt.Timore huius,gl.dicit quòd obligatio, quæ est de iure gent.hic potest appellari naturalis, nã & ius gentiũ dicit naturale.§.singulorũ. Instit.de rerũ diui.Cõt.istã sol.instat. Ius naturaleˊ & gentiũ ponunt ut species separateˊ.l.j.§. pri-

[1a] Sæpe solutio in plures Bar.super ff.uet. Paulon nº 29 pg. 21.
exercitoriam quibusdam mod. do. videre poteris aliquãt

uatũ.§.eo.Exponere ergo iurisgẽ.id est,naturale, nõ uideꝫ cõgrua expositio.l.naturaliter.§.nihil.ĵ.de acq. pos.& l. Pa. de min.Possumus saluare gl. & respondere, q; cõtraria loquũtur de iure naturali primeuo cõmuni omniõ. animãtibus.gl.intelligit de iure naturali, qd' põt dici gentiũ, q; p; cedit ex ratione naturali.Sed cõtra hoc instatur, Si hoc esset idem, aliàs uerũ, seruus qui est nihil de iure gentiũ,nõ obligaretur,q; est falsum.l.naturaliter.ĵ.de con.indeb.Sol. gl.per interpretationem,quod seruus de iuregentiũ est aliquid,de iure ciuili,est nihil.l.q; attinet.ĵ.de reg.iur.Gl.uide tur uelle contrariũ,in l.si id q;.de cõd.ind.Dominus meus,
10 † Cuius opiniones procedunt de mente iuris, dicit sic, q; ius gen.habet duas partes,unam quæ procedit ex ratione naturali,ut seruare promissa,de quo inl.j.in prin.ĵ.de pact. Et secundũ hanc partẽ,seruus est aliquid. Et ita debet intelligi d.l.naturaliter.Est & alia pars,quæ procedit ex usu gentium,& tũc habito respectu ad hanc partẽ,seruus potest dici nullus,& hoc respectu non posset obligari.Opp. iterum
11 contra prædicta,† uidetur q; omnis obligatio debeat dici naturalis,nã naturaliter sum obligatus bene facienti mihi.Item naturaliter debeo alere filium.l.j. §. ius naturale.§. eo.Ergo uidetur q; sit naturalis, non iuris gent. uel ciuilis. Gl.clarius in l.sed & si.§.cõsuluit.de pet.hęr.dicit quòd obligatio naturalis est duplex,Quædã quæ procedit ex ratione naturali,quæ conuenit solis hominibus & in ista procedunt,§. dicta. Quædã est obligatio naturalis, quæ procedit ex instinctu naturali, & hæc est modici effectus, quia nõ habet exactionem,habet tamen unũ effectũ, quod nõ impedit repetitionẽ semper, l. si nõ sortem. §. libertus. ĵ.de cond.inde.quasi dicat, q; regulariter posset repeti, sed aliquid impedit,d.§.libertus. Cõt.hoc dictũ gl. op. & uideꝫ quòd indistinctè hoc debitũ nõ repetaꝫ. Vnde op.l. si testa mẽto.§.j. de fideiuss.& ma. Ia. dicit hic, q; obligatio naturalis est quadruplex,quædã est obligatio naturalis,quæ procedit ex naturali ratione,& est ad obligãdũ,ut seruare promissa,& ista naturalis iũcta cũ ciuili, habet plenũ effectũ: Inst. de obl.in prin.& l.legitima.ĵ. de pact. sed si nõ est iuncta cũ ciuili,habet effectũ compensationis,l.etiã.de cõpen. Itẽ si soluat,non potest repeti,nisi secundũ distinctionẽ.l.j. de cõd.ind.Itẽ inducit nouam obligationẽ, ĵ. de noua. per totũ. Quædam obligatio est ad liberandũ, & de hac no. ĵ. de pac.l.si unus. §. pactus. Quædam est obligatio quæ descendit ex æquitate naturali,ut benefaciẽti benefaciamus, & ista est duplex,nã quædã est redacta in præceptis iuris ciuilis, l.si non sortẽ. §. libert. ibi,licet libertus naturaliter teneatur benefacere patrono suo, tamen hæc est redacta in præceptis iuris,qd' potest cogi per officiũ iudicis, l.j.§.cum patronus.ĵ.de off.præf.urb. Quædã nõ est redacta in præ-
r ceptis iuris,sed merè stat in cordibus laicorũ, ut obligatio ad antidora,[r] ut si facis mihi unũ seruitiũ,si seruio tibi alia uice,nõ possum repetere.Et sic intelligit hãc gl.Iac.Sed per hoc nõ respõdet ad l.si testamẽto.§.j.quod dominus meus dicit, q; quædã obligatio procedit ex instinctu naturæ, & tunc aut est redacta ad præstandi necessitatem per ius ciuile, & ista habet plenũ effectũ,d.§. libertus. & põt dici quodammodo ciuilis,licet gl.notauit contrariũ,& malè,d.§.libertus.Quædã nõ est redacta ad præstãdi necessitatem, & tũc quædã cõtrahitur respectu certę rei,uel facti, & ista habet hũc effectũ,q; si soluatur,nõ repetatur,& ita intelligitur d.§.libertus. secundũ aliã opinionẽ. Quãdoq; nõ contrahitur respectu certæ rei,uel facti. & tunc aut redditur indebitũ illud, ,pter qd' dicta naturalis obligatio est cõtracta, & tũc nõ potest repeti,& ita intelligit l.si testamẽto.§.j.Si uerò soluitur aliud, tũc semper potest repeti, & ita intelligit hęc gl.per ipsum.Sed cont. d. gl.potest instari, quia quod soluit prætextu huiusobligationis,regulariter potest repeti,ut hac gl. Sed gl.dicit alibi cõtrariũ,q; nõ repetitur: l.sed & si l.§. cõsuluit. circa fi.ĵ.de pet.hær.Quod dicendũ.Teneo eius opi. pro uera.Et respõdeo ad cõt.q; ista gl. debet intelligi,quãdo istud debitũ naturale soluitur ignoranter. Secus si soluereꝫ sciẽter,& de hoc cõstaret,qd' tũc nõ repe-

b titur

petitur, quia tũc uidetur quædã renunciatio, & ita intelligo gl.cont. Si uerò dubitaretur, uide l.si uerò non remunerandi.§.idem Pap.ff.mã. Est etiam alia obligatio quæ procedit ex ratione naturali, nõ ex instinctu naturæ, & ista aut probatur à iure, & habet plenũ effectũ, l.legitima.ff.de pact. Aut nec reprobatur, nec approbatur, & ista habet effectũ cõpensationis, d.l.etiam. Itẽ pro ea potest retineri pignus, l.j.C.etiã ob chirog.pe. Itẽ ijs accedit fideiussor, l. fideiussor obligari.§.fideiussor.ff.de fideiuss. Itẽ non potest repeti si soluatur, nisi secundũ no. in l.j.ff. de cond. indeb. & hoc habet locũ in obligatione naturali, descẽdente ex ratione naturali ad obligãdũ. Quædã est ad liberandũ, & tũc quãdoq; approbatur à l.& per hãc omnis obligatio tollit, l. ab empt. ff. de pact. Quãq; ei lex resistit, & tũc habet locũ l.iurisgẽt.§.si paci.ff. de pac. Quãq; lex ei nõ resistit, nec assistit, et tũc dicut

12 l.si unus.§.pactus.ff. de pac. † Est & alia ciuilis obligatio, & hæc est duplex, quia quædã est ciuilis obligatio effectu, ut in quatuor cõtract. ciuilibus, qui notãtur hic. Quædã est ciuilis approbatione, & hęc est regulariter omnis obligatio, nã illa quæ est de iure gent. potest dici naturalis, in effectu tamen approbatione potest dici ciuilis. gl. Insti. de obl. in princ. Sed cõ. quia secundũ hoc, ciuiles essent multæ, & tamen rex. non excipit nisi quatuor. Possumus dicere q; ciuiles sunt paucæ, ut hic, sed approbatione sunt multæ, & in istis quatuor obligationibus, ius ciuile est causa immediata, & ex hoc dicuntur esse obligationes ciuiles. Sed in alijs contractibus, non est sic, quia ibi causa immediata est consensus. Sed ius ciuile obligationem naturalẽ comitatur, & per concomitantiã inducit plenius effectus exactionis, & de hac loquitur diffinitio obligationis. Et hoc dicũt gl. quod duæ sunt radices, unde substãtia utriusq; obligationis definitur, l.si debitori.ff. de fideiuss. Modò expeditus de cõtrarijs, quærit gl. quæ sit differentia inter contractũ, actionẽ, & obligationẽ. De quo Inst. de obl. in prin. & l. licet. §.ea

13 obligatio.ff. de proc. † Quærit gl. hic dicit quòd obligationes sunt de iuregẽ. quid de actionibus? [s] Et effectus est magnus, quia siue æquiparemus bannitũ deportato, ut in §. cùm autem. uer. pari ratione. Inst. quib. mo. ius pat. pot. sol. siue æquiparemus cũ transfugę, l. amissione. siue relegato, ut no. gl. l. ad cognitionẽ. ex quib. cau. in pos. ea. effectũ habemus ex hac quæstione, quia deportatus & transfuga, possunt acquirere ea, quæ sunt iuris gent. non ea quæ sunt iuris ciuilis, l.si mandauero. §. is cuius. ff. mãd. Vnde si dicerem⁹ actiones esse de iuregẽt. deportatus & bannitus posset sibi quærere, secus si diceremus actiones esse de iure ci-

t uili. Et ad primũ [t] quidã dicunt, q; sunt de iuregẽt. l. rerũ. ff. rer. amot. & l. indeb. j. de cond. indeb. Prętereà quandocũq; quid potest referri ad duo, debet referri ad antiquius, l. in finalibus. ff. fini. reg. Sed ius gentiũ est antiquius, q̃ ius ciuile, ergo sunt de iuregent. Prætercà tex. dicit, compositæ sunt actiones, & sic antè erãt. l. ij. §. deinde. ff. tit. j. Prætercà q; sint de iure gent. probat, Certũ est quòd deportatus cõtrahit, & sibi actio quæritur, l. si mandauero. §. is cuius. ff. mand. Si

u quærit actionẽ, ergo sunt de iuregẽt. aliàs nõ quæreretur. l. quidã. de pœ. Cõtr. determinat gl.[u] hic q; sunt de iure ciuili. l. ij. §. deinde. ff. ti. j. & institit. de act. §. sed istę. & §. alię. & l. in cõmodato. §. sicut. ff. cõmo. & l. j. post princip. ff. de superficieb. Non ob. l. indebiti. & l. pe. re. amo. quia respondet ut in cisno. Non ob. cont. quod fit de l. in finalibus. quia procedit in casu dubio, sed tex. dicit, q; procedit per leges, §. deinde. ff. alleg. & sic non est dubium. Non ob. arg. quod sit de deportato, nã potest dici, q; ibi licet actiones sint de iure ciuili, tamè per quandã consequentiã, quia cũ permittitur deportato cõtrahere, permittit & actionẽ sibi quærere, aliàs

14 frustra permitteret sibi contractus. Quærit glo. † quæ sunt ista quę sunt de iure ciuili? Dicit q; uerborũ obligatio, l. j. ff. de uerb. ob. institit. de actio. §. de cõstituta. alleg. in glo. Itẽ & literarũ obligationes. Insti. de lite. obli. post. prin. Itẽ est contractus emphyteuticus, qui recipit certã sedẽ à iure ciuili. Inst. de loc. §. adeò. Itẽ sponsalitia largitas, cui ius ciuile de-

15 dit certũ locũ. † Dicitur hic, q; obligationes sunt de iuregẽ, &c. quid de obligationib. ex maleficijs? Gl. uerb. penẽ. §. ius autẽ gent. Inst. de iur. nat. gent. & ciui. dicit q; obligationes sunt de iure ciuili. Doctores nostri reprobãt gl. illã, quia etiam obligationes ex maleficijs, sunt de iure gen. l. j. ff. de fur. & Institit. de ob. quæ ex delic. in princ. licet gl. ibi exponat, iure naturali, id est, diuino, quod nõ credo fuisse de mẽte iurisconsulti. Vnde ex illo tex. cõcluditur, q; sint de iure gent. introductæ. Itẽ quia in maleficijs uidet naturalis obligatio,

16 auth. de non alienan. §. quia uerò Leonis. collat. ij. † Sed

x quæro [x] quid de obligationib. ex quasi maleficio? [y] Gl. d.

y §. ius aũt. uidetur dicere, q; etiã sunt de iure ciuili, & nõ gẽt. Dico q; in isto casu gl. bene dicit, quòd sint de iure ciuili. Et ratio est ista, Ius gent. considerauit solũ hoc, q; culpa propria deberet alicui nocere, & non aliena. Sed per ius ciuile fuit inductũ, q; quis teneretur facto alieno, mediante tamè culpa sua, ut in omnibus casibus. Inst. de ob. quæ ex quasi

17 delic. nasc. Sed quæro † quid de descendentibus [z] ex quasi

z cõtractu? Videt q; sint de iuregent. l. indebiti. ff. de cõd. indebi. In con. q; sint de iure ciuili, no. l. apud Iul. in fin. ex quib. cau. in pos. cat. sed testamentũ ex quo defertur hæreditas, est de iure ciuili, & tũc cõcludit, q; sit de iure ciuili. Guliel. dicit hic, q; regulariter obligationes ex quasi contractu, sunt de iure ciuili introductæ, ut, pbatur in omnibus exemplis positis, In ff. de ob. quæ ex quasi cõtract. prætereà in uno casu, scilicet, in obligatione quę orit̃ ex cõtractu, indebitũ recipiẽdo, quæ dicitur de iure gẽt. l. indebiti. de cond. in

18 deb. † Quæro iterũ, nũquid in cõtractibus iurisgent. sit ciuilis obligatio? Vltramont. quod nõ, nã & ante ius ciuile, ex eis agebatur. l. j. de cõtrahen. empt. Sed gl. & Guil. cõtra, & bene, secundũ dominũ meũ. Nã in quolibet cõtractu iurisgentiũ, est ciuile uinculũ: Insti. de ob. in princ. Nã si nõ esset utrũq;, quõ diceret lex, q; tollit ciuilis, & remanet naturalis, l. Stichũ. §. aditio. ff. de sol. maximè cùm naturalis non

19 sit per se efficax ad agendũ. † Sed quæro, an exceptiones sint de iure gent. Dico q; cùm exceptio sit actionis exclusio. l. ij. ff. de excep. licut actiones sunt de iure ciuili, ita & exceptiones. In quodam ueteri Codice ita legitur, sicut actiones

20 sunt de iure gẽt. ita & exceptiones. † Quæro, quid de obligatione ex contractu dotis? Tex. est q; sit de iure gent. l. eas

21 obligationes. ff. de cap. di. † Quæro, quid de seruitutibus? Videtur q; sint de iure ciuili, nam si essent de iure gẽ. qd̃ potest dici naturale, nõ posset tolli per ius ciuile: ut Inst. de iure. nat. §. fi. & tamẽ tollitur per capitis diminutionem, Inst. de usuf. §. morte: & §. pe. Dico contr. q; sit de iuregent. Institit. de usu & hab. §. fin.

ADDITIO.

a Licita. Bellum est licitum, quod indicit princeps. Quid autem de duello, Bal. c.j. de pac. tenen. & eius uiolator. et ibi de eo qui moritur in pugna, an moriatur seruus pœnæ? Et dicit q, non, nec suũ testamentũ rũpitur, secus si capiatur, & seruetur. Bar. l. qua actione. §. si quis in colluctatione. ff. ad leg. Aquil. Bal. & Imo. l. cum filius. §. fin. de leg. ij. mod. rub. de cle. pugnan. in duello. & c.j. & fin. eo. tit. & Bal. l. is penes quẽ. C. depos. & hic in viij. q. Guilel. & Bar. l. imp. la. ij. ff. de stat. hom. & de bello licito per An. in disp. renouata guerra, in princ. & quærit Bal. l. fin. in fin. C. de prob. quid si probatio in causa capitali committitur pugnæ, utrum conuictus per pugnam debeat mori. Vltra quem addo c. ij. de pur. uulg. l. libertorũ. C. de testib. & quid posśim facere in eum quem uici in duello? Bal. l. j. C. delati. libe. quando duellum sit licitum, ibi uide.

b P.PAV. P. Hostes. Bar. d. l. hostes. ad fin.

c Principis. Imo. c. q, super his. de uoto. & c. sicut. de iureiur. & in c. quod super his. de resti. §. pol. quod retulit post Bar. et ibi Imo. l. de pupillo. §. Sextus Pedius. de oper. non. nunc. Adde quis posśit indicere bellum, Old. cons. lxx. & an duellum sit licitum, Bal. cons. xxviij. j. lib. & ccx. co. lib. Et quis posśit de iure bellum indicere, & qualiter sit fienda distributio acquisitorum in bello, & per quem & multa de bello, per Calde. cons. j. de treuga & pace.

d POMA. Op. Bar. gl. Cast. l. iij. ff. de testam. & A lex. cons. xx. Fel. c. quæ in ecclesiarum. de const.

e Falsa. Imol. l. j. prin. de acq. poss. Ang. in repet. l. si quis ui. §. differẽtia. eo. ti.

f P. PAV. P. Glos. An & quando dominium sit de iure ciuili. Aret. l. tertia ff. de test.

P. PAV. P.

g P.P AV.P. Ciuili. Mar. Laudẽ. in trac. primogenituræ, Bertach. in uerb. primogenitura.

h Acquiritur. gloss. nostræ. l. j. ff. de acq. rer. do.

i Monachationem. No. l. j. ff. de acq. rer. dom. & l. constitutio nib. ff. ad mun.

k POMATES. Tamen. Bal. l. traditionibus. C. de pac. Fel. c. cum uenerabilis. uer. dicit gl. de excep.

P.P AV.P. l. Pomp. §. si iussu. post Bar. de acq. poss. §. fi. Insti. de off. iud. Iaf. hic. Item q, transferatur, quando pronũciatur super aliqua diuisione, Ant. de But. cõs. lxxvij. circa mediũ. gl. & Bar. l. & ideo. ff. de condi. furt.

l Dominiũ. Bar. d. §. si iussu. & Bal. l. ij. & iij. ff. de pub. ubi dicit, quòd in petitione hæreditatis, sententia sine possessione facit uictorem uerũ dominiũ. Bal. l. traditionibus. C. de pac. ad fin. Et idem dic in sententia arbitri, Inn. & doct. c. Reynal. de testa. Et de hoc an per sentẽtiam transferatur dominiũ, Bal. l. j. C. com. utriusq; in. ubi etiam ponit, an ex diuisione transferatur dominiũ. & Bal. hic j. q. & Imol. in rub. ff. de re iud. gl. d. §. fin. Inst. de offi. iud. Sed per sententiam arbitri nõ transfertur dominiũ, nec per cõpromissum, nec laudum dicitur quis alienare, Bald. l. fin. in fin. C. cõm. deleg. & de materia habetur per omnes in c. proposuit. de conces. præben. c. j. & c. cum nostris. eo. tit. Pet. de Anch. in clemen. auditor. de resc. Adde an per sententiam transferatur dominium. Alex. cons. xxij. lib.

m Transfert. Imo. cont. in c. proposuit. de conces. præb. scripsi post Roma. in d. §. si iussu.

n Emulationẽ. Imo. c. Pisanis. de restit. spol. & Bar. l. j. ff. quod cuiusq; uniuersi. l. ij. ff. de colle. illici. & in l. ij. de uerb. sig. & in extrauagã. qui sint rebel. uerb. Lomb. ardiæ. & Bal. de pace Cõst. circa prin. Bal. l. opus. de ope. pu. et l. quicũq;. hic alle. p eũ. Bal. & Ang. hic, no. q, non licet ædificare ad emulationẽ alterius ciuitatis uel castri, uel si posset suspicionẽ seditiõis inducere, aliàs sic, Bal. de pa. Con. uer. nos. Ro. dicit quòd si ex plurib. castris alicuius ciuitatis fiat una cõgregatio, quæ uelit se insurgere in nomẽ ciuitatis, nõ põt fieri sine cõsensu regẽtiũ illi ciuitatẽ, in cuius territorio ædificatur. l. j. ff. de coll. illic. ar. l. antep. §. pe. ff. de re. di. secundũ Odof. & C. de fund. li. l. quicunq; castellorum. in auth. qui mo. na. effi. sui. §. si quis igitur ex quolibet. Adde etiam post Iaf. an liceat ædificare ad emulationem, Bal. cons. li. j. lib. Ro. cons. lij. Ang. cons. cxx.

o POMA. Dicas. Ale. cõs. clxxij. in fi. in ij. uol.

p Gent. Bal. rub. de cont. emp. in prin.

q Naturalis. Bar. l. Iulia. ff. de cond. indeb.

r Antidora. doc. c. tuam. de eta. & quali. Adde post Iaf. circa primum effectũ obligationis antidoralis, q, ualeat donatio remuneratoria, sine insinuatione. Ro. cõs. xcv. Pau. de ca. cõs. cv. et. ciij. Bal. cõs. li. Cal. cõs. l. j. de Ang. cõs. clxxix. Et Ro. an sufficiat confessio bene meritorũ in instrumento. Circa uerò secundum effectum, ubi ponit, an donatio propter in gratitudinem possit reuocari, adde quia non ualet pactum, q, donatio propter ingratitudinem non posśit reuocari, Bal. cons. ccxcv. ij. lib. & cons. xviij. iij. lib. Et an donatio facta ecclesiæ, reuocetur per ingratitudinem prælati, Ro. cons. clxxiiij. & Old. cons. cclxxviij. Quo ad tertium effectũ, adde quod uoluit Pet. de Anc. cons. ccxlviij. ſ. q, ubi aliàs non ualet donatio, nec relictum factum per sacerdotem concubinæ, quod tamen ualet in recompensationem bene meritorũ, si illa probentur. Et dum dicit etiam, q, ualet donatio inter patrem & filiũ ob merita remuneranda, adde Bal. cons. cccxvij. iij. lib. ubi dicit, q, debent apparere idoneæ merita, quod facit ad hæc dicta per Iaf. sci licet quanta debeant esse merita. Et unum singulariter no. q, licet communiter concludatur, q, donatio inter patrem & filiũ ualeat, cùm merita in instrumento sint specificata, tamen si in instrumento dicatur sanguinis affectione, & ob alia merita, potius præsumitur donatio celebrata naturali affectione, quàm ob merita, Cast. cons. cv. & de donatione uicissim facta inter coniuges, quando ualeat, Abb. cons. xlviij. quo ad septimum effectum, uide Oldra. cons. xxx. circa octauũ effectũ, Old. cons. ccxxxj. cuius uerba de eo mentionem non facientis, refert Io. And. in loco hic per compatriotam allegato. Et ibi uide quanta debeãt esse merita circa xj. effectũ, Rom. cons. cxcix. Cast. cons. cij.

s Actionibus. An actiones sint de iure ciuili, & quid de actione de dote, Bar. l. eas. de cap. dim. & est contrarius in rub. C. de pri. dot.

t POMA. Primũ. Fel. c. quæ in ecclesiarum. de const. Bar. b. cons. j. uol.

u POMA. Gl. hic communis conclusio solet esse, q, sint de iure ciuili, et per consequens princeps potest eas tollere. Super quo tu no. q, licet princeps posśit eas tollere, non tamen potest facere, quin mihi reddatur iustitia, ideò fiet executio manu regia. Fel. c. quæ in eccl. ext. de const. quod tamen declara ut ibi per eum.

x POMA. Sed quæro. Math. no. xlj. vj. art. in prin. uer. in contrarium. Fel. c. j. de resc. Math. no. xlvj. ad fi. ad tex. in uer. itaq;. Bar. cons. j. uol. j. Bar. super ff. uet.

y Maleficio. Et hoc uidetur restringendum in actionibus quæ dantur ad meram pœnam ex parte agentis & rei, quia dicto iure naturali, gentium & diuino, non tenetur quis ad meram pœnam applicandam aduersario. xij. q. ij. c. fraternitas. Sed ubi ex delicto daretur actio ad restitutionem rei iniuste ablatæ, uel ad emendationes damni illati per dolum, uel latam culpam, tunc illa actio uidetur oriri ex naturali obligatione, tam de iuregent. q̃ diuino. l. j. ad fi. ff. de fur. & Inst. de ob. quæ ex quasi delic. et Bal. l. post decisi. C. de fur. Bal. auth. ad hæc. C. de usu. an in oblig. ex maleficio, insit naturalis, & quæ dixi post Bal. l. reos. de accus.

z Descen. Fel. rub. de exce.

LEX. VI.

1 Libello si additur uel detrahitur aliquid, quando dicatur nouus libellus.

a IVS ciuile. [a] Hic incipit tertia pars iuris priuati. Ius ponitur illatiuè, sed ordo non, quia uidimus quid est ius, uidimus quid naturale, quid gentiũ, ergo uideamus eorũ diuisionẽ, quia aut constat ex scripto, aut ex nõ scripto. Et secundũ ista, dictio aut, stat propriè, secundũ gl. aliàs aut, pro, &. Et exponimus ius, ſ. scriptum. & dicit, adiudicãdo, f. dando bo. poss. de quibus j. & C. de bo. poss. per totũ. Et

1 primò no. quid sit ius ciuile. † Secundò no. q, quãdo aliquid additur, uel detrahitur alicui rei, q, tunc sit species de per se, & aliquid ualet, dicã statim. Tertiò no. q, hoc ius est diuisum in duo membra, quia aut est scriptũ, aut non. Itẽ no. partes iuris scripti, in l. ius autẽ. hic posita. Itẽ no. q, ius

b [b] prætoriũ, quandoq; corrigit, quãdoq; supplet, quãdoq;

2 iuuat ius ciuile. Inducit hæc lex in ar. † ad q. quòd si forma tur libellus, & posteà aliquid adiiciat, uel detrahatur, q, di

c catur esse nouus libellus, [c] ar. huius l. secundũ Gul. Intelligo tamè dictum suum quando detrahitur aliquid, uel adiicitur, de his quæ habent substãtiare libellũ. l. j. ff. de eden. & l. edita. C. de eden.

ADDITIO.

a Ciuile. Ro. cons. xlv. scripsi in l. C. quando non pet. par. ad tex. in uer. itaq;. uide Barb. cons. j. uol. j. Et quando ius ciuile extendit ius prætoriũ, an in casu extensionis, dicatur ciuile, Are. l. v. in prin. de uer. ob. & Iaf. ibi. quomodo autem differat ius legale, à iure naturali, uide Io. And. reg. possessor. in ij. q. in mer. ubi alleg. ipsam l. & doc. rub. de const.

b Ius. Idem dicas in tutore in testamento inualido, si confirmatur à iudice, dicitur datus, ut hic per Ang. secus si daretur, Bal. l. edita. et Pau. de Leaza. c. quod sicut. ext. de elec. And. Barb.

c Libellus. c. ij. de cõst. in vj. l. j. ff. j. ad leg. fal. Bal. l. edita. de edẽ. Bar. l. talis ad fi. de leg. j. Ang. & mod. l. scire. in prin. de uer. ob. Bal. l. edita. in repet. Peru. in vj. q. princ. & quæ scripsi in d. l. scire. post Io. de Imo. ibidem. Ang. & l. j. §. si quis. uerſ. dum adijcitur. de uer. ob. Bar. l. qui fundum. ff. de cõt. emp. Inn. c. j. de libel. obl. & ibi uoluit q, si opponatur aliquid, uel adijciatur, quod poterat comprehendi sub generalitate libelli, non dicatur nouus libellus. l. in delictis. §. si detracta. de nox. Declaratio autem bene admittitur post terminum. l. hæredes. §. sed & si. de testa. Dy. reg. in obscuris. adde post compatriotam meum, inquantum in tertia eius decisione dicit, q, per illa uerba. autoritate nostra, ordinarius efficitur delegatus. Ro. cõs. cclxxxvo. ubi uidebis, an Alle. eum debitè reprehendat, l. uiro. ff. so. ma. Quò uerò ad id quod tangit, an reficiens dicatur de nouo facere, posui in l. j. ff. de ope. no. nũ. Quò uerò ad id quod ultimò tangit, de testamento facto apud barbaros, adde quod Bal. aliter loqtur, cõ. clxiij. cũ seq. ij. li. Pro cõcordia. Aduerte q, Bar. in hac rep. nõ meretur allegari sibi cõtrarius, prout à qui busdam. uer. ecce alia. dicit statutum, q, qui per decem annos & c. tenet non uidere, et hoc propter malam fidem, quæ nutrit peccatum. quasi sit contra ius diuinum, et tamen contrarium allegatur idem Bar. tenere in l. sequitur. §. si uiam. ff. de usuc. si tamen bene inspiciatur. Bar. non sibi contradicit, eò quod in d. §. si uiam. non dicit q, ualeat indistinctè. imò quasi idem in effectu, dicit q, in hac rep. Et dum dicitur hic, q, non ualet, debet intelligi secundum diffinitionem, ſ. quò ad tollendam funditus obligationem naturalem, quæ tolli non potest, nisi contrario actu naturali. l. nihil. ff. de re. iur. Et ita sentit Bar. dum dicit, tollitur obligatio ciuilis, & lædit effectus naturalis, quando dicit statutum, cadat à iure suo, quantùm autem ad effectum eli dit, sed non ualet quantùm ad tollendum ius naturale, multò minus tollit prædictum statutum, obligationem naturalem, quando dicit in secundo casu, non audiatur, quia nulla tollitur obligatio, sed præcluditur uia agendi, & sic non ualet, intellige ut tollatur obligatio naturalis, ut in hac rep.

& ualet quò ad effectum. Et ita intelligatur in d.§.si uiam. ubi sicut differẽtiam an statutum dicat non audiatur, elapso aliquo tempore. et elapso tempore cadat à iure suo. Bar. l.fi. ff. rem ra. ha. Pa. c. fi. de præſc. Nico.

LEX IX.

1 *Relatiuum, quis uel qui, quando ponatur declaratiuè, quando reſtrictiuè, & quando augmentatiuè.*
2 *Princeps ſolus conſtituit legem uniuerſalem, populus particularem.*
3 *Populus carens iuriſdictione, ſine autoritate ſuperioris circa cauſarum de ciſionem ſtatuere non poteſt, ſecus circa adminiſtrationem rerum ſuarum. & nu. 162. & 51.*
6 *Collegia licita, in pertimentibus ad ipſos collegiatos, poſſunt ſtatuta facere.*
7 *Ciuitatis pars in perimẽtibus ad ipſam partem, poteſt ſtatuta facere, ſecus quò ad cauſarum deciſiones 28.*
8 *Rex, Legati ſedis apoſtolicæ & alij maiores iudices ſimiles prædictis poſſunt facere ſtatuta.*
Comites, Barones, Marchiones, epiſcopi, & alij habentes dignitatem perpetuam, poſſunt ſtatuta facere.
9 *Præſides prouinciarũ miſſi ab eccleſia, non poſſunt facere ſtatuta, ſine cõſilio prouincialium.*
10 *Maiores iudices dicuntur illuſtres, uel ſpectabiles.*
11 *Poteſtas qui habet arbitrium imponendi pœnam, ubi non eſt expreſſa lege uel ſtatuto, non poteſt illam declarare in principio ſui officij.*
Excommunicati etiam interdicti, non poſſunt facere ſtatuta.
14 *Statuentes & non habentes poteſtatem, ſi dolo malo cauſa occupandæ iuriſdictionis faciunt, incidunt in l. Iul. maieſt.*
15 *Statuta qualiter fiant.*
Princeps ſolus poteſt condere ſtatuta, licet humanum ſit quòd conſilio prouerium utatur.
17 *Statutum ſi fiat ab his qui remanſerunt in ciuitate, quod ualeat quando abſentes ſunt iuſtè expulſi, ſecus ſi iniuſtè.*
18 *Conſenſus omnium ſimul requiritur, & non ſufficit quod ſeparatim omnes conſentiant, quando ſtatuta conduntur.*
19 *Populi uoluntas in condendis ſtatutis, poteſt per ſigna & nutus explicari.*
20 *Populus tantum & non alius iudex, poteſt alteri demandare, & committere quod faciat ſtatuta.*
21 *Statuta facta ſuper diſpoſitis à nullo iure, ualent & ſuper diſpoſitis à iure naturali uel gentiũ, addendo uel minuendo, in totum autem tollendo, non.*
22 *Statui quando poſſit ſuper diſpoſitis à iure diuino.*
23 *Statutum quod bannitus poſſit impunè occidi, ualet.*
24 *Statutũ q, qui per decem annos non petiuit debitum, cadat à iure ſuo, non ualet, ſecus ſi dicit, q, inſtrumentum præſumatur fictitium.*
25 *Statutũ ſi dicit, q, contractus minoris etiam ſi fuerit iuratus, non ualeat, niſi interuenerit conſenſus duorum conſanguineorum, non ualet. Secus ſi dicit quod aliter factus, præſumatur doloſus.*
26 *Statuere quando poſſit ſuper diſpoſitis, uel prohibitis à iure cõmuni, Arg. de pacto ad ſtatutum quomodo procedat.*
27 *Statutum factum à ciuitate, ne à ſententijs ſuorum iudicum liceat appellari, an ualeat.*
29 *Statutum primum præcedens, quando poſſit per ſequens mutari.*
30 *Statutum, quod qui uenerit ad habitandum in tali caſtro, gaudeat immunitate perpetuò, non poteſt reuocari in præiudicium eorum qui iam uenerunt.*
31 *Statutum præcedens habens clauſulam derogatoriam ad ſecundum, quando poſit per ſecundum reuocari.*
32 *Statutum primum, ſi eſt iuramento firmatum, quando poſſit per ſecũdum tolli.*
33 *Statuti reuocatio, an eandem ſolennitatem exigat, quæ in condendo. Iuramentum an habeat uim uerborum derogatoriorum.*
34 *Statutum iuratum, an poſſit per ſecundum reuocari.*
35 *Statuta ſi ſunt duo in eodem uolumine contraria, attẽditur ultimo loco poſitum, niſi poſſint per diſtinctionem reduci ad concordiam.*
37 *Statuta à quo tempore ligent.*
38 *Bannitum ſcienter capiens debet habere præmium ſtatuti, etiam ſi ſtatutũ ignorauit.*
39 *Statutum poſtquam habuit uigorem, an liget ſolum ſequentia, an etiam præcedentia.*
40 *Statutum quomodo trahatur ad præterita indeciſa, & ad non deciſa, & dependentia, etiam ſi in ſtatuto hoc dicatur.*
41 *Tranſactione, ſententia, ſolutione, iuramento, quietatione, præſcriptione, uel ſimilibus negotium dicitur deciſum.*
42 *Statutum, q, fœminæ non ſuccedant, & habeat locum in præteritis, nõ cõprehendit fœminas, quæ habuerunt partem ſuã, uel cũ fratribus diuiſerũt.*
43 *Statutum trahitur ſolùm ad futura, quando hoc expreſſè cauetur.*
44 *Statutum ſimpliciter loquens, quando trahatur ad præterita, & futura.*
45 *Statutum, quod uiſo inſtrumento index faciat capi debitorem, nec poſſit opponi contra inſtrumentum exceptio, niſi ſolutionis, quietationis, falſitatis, & quomodo habeat locũ in inſtrumentis ante ſtatutum confectis.*
46 *Statutum, quod poſſeſſor bonæfid. præſcribat quinq; annis, poſſeſſio habita ante ſtatutum non prodeſt.*
47 *Statutũ q, uxore mortua in matrimonio ſine filijs, uir lucretur tertiã partem, habet locum in dote data ante ſtatutum, ſi uxor poſt moriatur.*
48 *Statutum in delictis trahitur ad præterita, uel futura. 51.*
49 *Pœna quãdo eſt ordinaria et propria, ſemper inſpicitur tẽpus delicti. 50.*
52 *Appellari non poteſt à ſtatuto generaliter condito, ſecus ſi ſtatutum eſt factum contra ſingularem perſonam.*
53 *Statuta quam interpretationẽ recipiant. & nu. 54. 55. 56. 68. 60. & 65.*
57 *Indefinita in ſtatuto, quod æquipollet uniuerſali.*
Communis uſus loquendi in interpretandis ſermonibus præualet, & derogat omni conſtitutioni, & diſpoſitioni, ac regulæ.
59 *Significatio propria unde ſumatur, & qualiter cognoſcatur.*
61 *Arg. à contrario ſenſu, quando habeat locum in ſtatutis.*
62 *Statutum an extendatur ad caſum, qui eſt idem, ſecundum iuris fictionem an ſecundum ueritatem.*
63 *Statutum factum in una perſona propria, non extenditur ad alias, ſecus in alijs diſpoſitionibus.*
64 *Statutum loquens per uerba præteriti uel præſentis temporis, an trahatur ad futura.*
66 *Statuta qualiter in iudicio deducantur, & quando inducant ius agẽdi, uel quando ius accipiendi.*
67 *Statutum an debeat produci, ſicut producuntur alia inſtrumenta.*
68 *Statuta correcta quando poſſint allegari.*
69 *Statuti particula non poteſt produci, ſed totum ſtatutum produci debet.*

a OMnes.[a] Omni populo iuriſdictionẽ habẽti, ius prium ſtatuere permittitur, qd' ius ciuile uocat. Qd' uerò ab omni gente æqualiter cuſtoditur, iusgentiũ appellatur. h. d. Primo ponit dictũ bimembre, uſq; ibi, nã qd'. Ibi, ſecunda, ubi ponit exemplũ primi membri, uſque Ibi, qd' uerò. Ibi tertia, ubi ponit exemplũ ſecundi mẽbri, uſq; ad fin. l. Caſũ in terminis pone ſic, Dictũ eſt ſ. q uaria ſunt iura quib. utitur po. Ro. Quæro ergo an ius, quo quiſ
b que populus utit,[b] ſit ius ciuile nec. Omnes populi, &c. Notabilia collige per te. Op. i. Relatiuũ quis, uel qui, adiũctũ certæ generalitati ſine copula, reſtringit genus, ſ. de lega. iij. l. ea tamen. Sed hic dicitur, omnes populi qui legibus, &c. Et ſic innuit, quòd quidam ſunt qui non reguntur legib. uel moribus, quod eſt falſum, cum omnes utãtur iure gẽt. ut hic in ſi. ergo, &c. So. dicit gl. quod hoc dicitur, propter homines ſylueſtres, qui non utũtur moribus, nec legibus, nec ratione, ut Inſt. eo. §. ius autem ciuile. Hoc non placet, cùm tales homines ſylueſtres non faci-
ant populũ,* ergo de iſtis non meminit hæc lex, quæ dicit, omnes populi. Alij dicunt, q hoc dicitur, ppter populos de nouo inchoatos, qui nõ habent certam legem, ſ. de orig. iur. l. ij. in prin. & ibi no. ſecundũ Iac. de Aret. Sed nec nobis opi. iſta placet, quia tales legibus & moribus utũtur, licet nõ certis. Dic ergo qd' hoc relatiuũ non ponitur reſtrictiuè, ſed declaratiuè hoc modo, omnes populi, qui ſcilicet ões, ratio eſt, quia qualitas quæ ponitur per relatiuum cõpetit cuilibet de genere, C. de ſum. trí. & fid. catho. l. j. & ad Tre. l. iubemus. Aut
1 ergo † qualitas, quæ per relatiuum adijcitur, competit cuilibet de genere, & ponitur declaratiuè, ut hic, cum ſim. Aut non competit cuilibet de genere, & tunc aut relatiuum ponitur ſine copula, & ponitur reſtrictiuè. Aut ponitur cum copula, & tunc ponitur augmentatiuè. d. l. ea tamen. † Secundò opp. c & uidetur quòd ſolus princeps poſſit facere legem, C. de legi. l. fi. hic autẽ dicit, omnes populi, qui legibus, &c. ergo malè, cũ innuat quemlibet populum

** Populum. Imò dic melius huiſcemodi homines ſyluestres, naturaliter ea quæ legis ſunt facere: Paul. Apoſto. Rom. cap. ij. I. Con. B.*

pulũ poſſe legẽ condere. Sol. Dicunt quidam, q hęc, peril-
lam corrigit, quod non placet, quia debet euitari legũ correctio, quantùm poteſt, l. uni. C. de in off. dof. Vel dicit gl. q ibi loquit de iuregẽ. & hic de iure, pprio. Voluit dicere gl. q illud ius gent. appellatur. Item ius ciuile propriũ poteſt cõ ſtitui à populo, ut hic, ſed ius ciuile cõmune conſtituit ſolus princeps, ut in cont. Vel dic quod ſolus princeps conſtituit, & nullus alius ſolus, ut in cont. no. ſed bene poteſt conſtituere populus, d. l. ſi. Tertiò opp. & uidet q iſte tex. ſibi cõtradicat, dicit enim, quod uerò naturalis ratio, &c. poſteà dicit, q uocatur ius gentiũ, imò debet uocari ius naturale, quia ratio naturalis inducit. Sol. Fateor, quod ius gentiũ poteſt uocari ius naturale, ſecundũ uerũ ſignificatũ, l. j. §. ius naturale. ſ. eo. Inſt. de rer. diui. §. ſingulorũ. Vel ſolue, poteſt uocari ius naturale, ut dicit, ſed propriùs uocat ius gent. Nam cùm uerbum naturale, refertur ad rationem, intelligitur de iuregent. Nam nõ eſt cõmune animalibus ca
rentibus ratione, ſed ſolis gentibus, & ita loquitur hic. Itẽ quando q uerb. naturale, refertur ad hominem, & idẽ quia intelligitur de iuregent. ut ſ. eo. l. ut uim. ibi, inter nos cognationem quandam natura cõſtituit, &c. Expeditus de cõtrarijs, quia hæc lex tractat de iure proprio, quod ipſa ciuitas ſibi conſtituit, hoc eſt, de ſtatutis, ideò materiam ſtatutorum tangamus per q. principales, & acceſſorias. Et primò quæro quis poſſit facere ſtatuta, ſecũdò qualiter, tertiò de quibus, quartò quos ligat ſtatutũ factum, quintò à quo tempore liget, ſextò utrùm ſtatuta recipiant interpre-
3 tationem, ſeptimò qualiter ſtatuta in iudicio deducãtur. †
d Primò ergo d quæro, quis poſſit facere ſtatuta, & primò an 4 p
omnis populus poſſit facere ſtatuta per ſe, & ſine ſuperioris autoritate? Et uidetur quòd ſuperioris autoritas requiratur, C. de leg. l. ſi quod extraordinariũ. lib. x. auth. de def. ciui. §. interim. Gul. uerò hic tãgit, ſed minus perfectè, ideò
e dic, Aut quæris e de populo qui nullã habet iuriſdictionẽ, ut ſunt uillæ, & caſtra, quæ ſimpliciter ſubiacent alicui ciui
tati, uel domino, aut de populo, qui habet omnem iuriſdi
ctionẽ conceſſam à principe, uel præſcriptam. auth. de defen. ciui. §. iuſiurandum. in fi. mag. gl. Aut quæris de popu-
f lo, qui habet iuriſdictionem limitatam f, ut in ciuilibus tã
tum, uel in criminalibus leuibus cauſis, ut ſunt multa caſtra in marchia. Primo caſu, aut talis populus uult facere
g ſtatutum g pertinens ad cauſarum deciſionẽ, aut ad admi-
niſtrationẽ rerũ ipſius populi. Primo caſu, aut interuenit autoritas ſuperioris illius populi, & ualet, C. de teſta. l. fin. ubi conſuetudo ruſticorũ ideò eſt ſeruãda, quia princeps uel populus, cui illi ruſtici erãt ſubiecti, ap, pbauit. de cõſt. c. cũ acceſſiſſent. & c. cùm M. Ferr. Sic ſ. quitur d. l. ſi quid ex traordinarium. Aut non interuenit autoritas ſuperioris, &
h non ualet, cùm careat iuriſdictione, h & facere ſtatuta, eſt iu
riſdictio in genere ſumpta, ut patet ex diffinitione, ſ. de iuriſ. om. iud. l. j. Et cùm quid denegatur, & omne id per qd' peruenitur ad illud, l. oratio. ſ. de ſponſ. Si uerò quæris de his quæ pertinẽt ad ſuorũ bonorũ adminiſtrationem, ut de expendẽda pecunia cõmuni, & poſſunt fieri ſtatuta, niſi eſſent decreta ambitioſa, ſ. de decret. ab ord. facien. l. j. & l.
4 ambitioſa. † Secundo caſu, quãdo populus habet omnẽ
i iuriſd. poteſt facere ſtatutũ, non expectata ſuperioris autoritate, ut hic. & Inſt. eo. §. ius autem. & §. ſed ius quidẽ. & de pri. cred. l. Antiochenſiũ. & quod iſto caſu non expectetur ſuperioris autoritas, patet exemplo conſuetudinis, quę in
ducitur ex tacito conſenſu populi, & æquiparatur ſtatuto, in qua conſtat q non requiratur ſuperioris autoritas, ſ. de leg. l. de quibus. Et quod generalitas iſtius l. debeat intelligi de populo, qui habeat iuriſd. patet ex tex. Inſt. eo. ti. ubi explicat de po. Ro. & Athenienſiũ. Nam per iſtã l. & ſimiles
k uidetur concedi libera licentia k faciẽdi ſtatuta, & ideò nõ requiritur alia ſuperioris autoritas, licet præſides prouinciarũ in terris Eccleſiæ faciãt aliter obſeruari. † Tertio caſu, quãdo habet iuriſdictionẽ limitatã, in his in quib. habẽt adminiſtrationẽ, ſeu iuriſdictionẽ, poſſunt facere ſtatuta,

l in alijs nõ, ſine ſuperioris autoritate, p ea quę dicta l ſunt.
6 † Secũdò quæro, utrùm collegia poſſint facere ſtatuta? Videtur dicendũ q collegia licita & approbata in his in quibus habent iuriſdictionẽ, & quo ad ea, quæ ad ipſos colle-
m giatos pertinent, poſſunt facere ſtatuta, m C. de iur. om. iud. l. fi. & qd' ibi no. gl. expreſsius. C. de conſt. pec. l. ij. in fi. & ibi
7 no. † Tertiò quæro, nunquid pars aliqua ciuitatis, puta ũ nũ quarteriũ, n poſſit facere ſtatuta? Videtur q ſic, quaſi ſit collegiũ quoddã approbatũ. ſ. de leg. j. l. ſi quis à filio. §. ſi. & C. de fund. rei priua. li. xj. l. pe. ibi, uel burgis &c. ſ. ti. j. l. ij. §. nº 17. deinde cũ eſſet. Sed cũ iuriſdictio nõ reſideat in certa parte ciuitatis, ſed in toto populo uel conſilio, qd' populũ repræſentat. ſ. diceẽ. & no. ſ. de iur. om. iud. l. & quia. In hoc dico, q ſtatuta ad cauſarũ deciſiones, non poſſunt facere ſine confirmatione totius populi, ſed ſtatuta pertinentia ad modũ expediendi ea, quæ in cũbunt ipſi parti, ſeu quarterio, poſſunt facere, ut. ſ. dictũ eſt. Nec ob. §. deinde cũ eſſet. imò facit pro, quia illa plebicita, ualẽt ex cõfirmatione poſteà ſubſequuta, ut ibi patet. Et ita intelligebat Iac. de Bel. Quartò
o quæro, nunquid iudices o poſſint facere ſtatuta? Et uidet q ſic, ſ. qd' quiſ. iur. l. j. §. j. gl. ſ. ti. ij. l. nõ ambigit. C. de off. præfe. Orie. l. normã. & patet in omnibus edictis prætorũ, ut dicũ eſt, ſ in l. px. Ecõtrà uidetur q nõ poſſunt, C. cõmi. uel
8 epiſ. l. programa. ſ. de decre. ab ord. fa. l. ij. †. Diſtingue tñ, qa aut quæris de maioribus iudicibus, ut ſenatoribus, prætoribus, præfectis prætorio, qui æquiparantur regibus, qui ſunt hodie per mundũ, doc. ſ. de off. præfec. præt. l. j. Et iſti poſſunt facere ſtatuta & conſtitutiones. ſ. l. prox. & d. l. non ambigitur. & d. l. normã. Idẽ poteſt dici de legato p apoſtolicæ ſedis, ut ext. de off. le. c. fi. Aut quæris de alijs q nõ ſunt in tãta dignitate, & tunc aut habent dignitatẽ perpetuam ſeu ad uitã, ut comites, marchiones, in corũ terris, & epiſcopi in corũ dioceſibus, & tunc poſſunt cõdere ſtatuta, ut ext. de maio. & obe. c. ij. & de cõſt. c. j. li. vj. c. nos. Frid. §. j. de ſta. & cõſu. cõtra li. ecc. in uſi. feu. ubi dicit, ſtatuta, quæ ciuitates, cõſules, uel quæcũq; aliæ perſonæ, intelligo de prædictis dominis habẽtibus iuriſdictionẽ perpetuã, nõ ad tem
pus. Rõ eſt, ut ſicut princeps, qui eſt dñs totius, facit legem uirilẽ, ita iſti, qui ſunt domini in parte, faciũt ſtatuta in parter. Aut quæris de iudicibus habentibus iuriſdictionẽ temporalẽ, ut poteſtates & rectores terrarũ communiter, & tũc aut uolũt facere ſtatuta ſeu cõſtitutiones cõuocato cõſilio, & proceribus ciuitatis, & poſſunt, d. l. j. §. j. qd' quiſq; iur. Et ita ſibi ſentit gl. & l. j. & ij. de decre. ad ord. fa. Et ita debet intelligi d. conſtitutio. de ſtat. contra lib. eccl. Aut uult facere ipſe ſolus, & non põt, C. comm. uel epi. l. programma. Sed bene põt facere ordinationẽ, ſiue legẽ, pro toto ſuo tempo
re ſpectantẽ ad exigentiã factorum, quod nullus extrahat frumentũ de ciuitate, uel portet arma, uel nullus uadat ad ſalariũ uel ſtipendiũ, uel de nocte, & ſimilia, ſ. de off. præt. urb. l. fi. C. de naui. l. cũ nauiculariorũ. Ii. xj. & facit l. j. ſ. qd'
9 quiſq; iur. Ex his † patet, q præſides prouinciarũ miſſi ab eccleſia nõ poſſunt facere ſtatuta, ſeu cõſtitutiones, ſine cõ
ſilio prouincialiũ, quia non ſunt de maioribus iudicibus, ſunt eñ clariſſimi, ſ. de off. præſ. ſuper rub. Itẽ habẽt iuriſd.
10 tẽporalẽ. Illi † uerò, quos appellaui maiores iudices, ſunt illuſtres, uel ſpectabiles, ſ. de off. præf. præt. & de off. præſ. ſup rub. Sed cõtrariũ ſeruat ex cõſuetudine, uel ſpeciali cõ
11 ceſſione papæ. † Quintò quæro, poteſtas q habet arbitriũ q imponendi pœnã, ubi nõ eſt expreſſa à iure uel ſtatuto, ut ſ. de effra. l. j. §. expilatores. & ſ. de pœn. l. ſanctio. an poterit in princi. ſui regiminis hoc declarare, ut pro tali maleficio, tanta pœna imponatur? Gul. de Cug. dicit q ſic, tamen tale ſtatutũ nõ ualebit, niſi durãte ſuo officio, ut in uſi. feu. de cle. qui i nue. facit c. j. Cont. credo, q illa declaratio quæ poteſt recipere uarietatẽ in tẽpore, nõ põt fieri ante tẽpus, &c. ſ. de leg. ij. l. cùm pater. §. à filia. Sed hic põt uariari, quia ſecundũ uarietatẽ temporũ, perſonarũ, & locorũ poteſt eſſe æquũ, ut pœna imponat maior uel minor, l. Pædius. ſ. de incen. ruí. nau. & l. reſpiciendum. ergo &c. Quæ ratio ceſſat in

22 d.c.j.de pœ.Sexto quæro,† magistri grãmaticæ faciũt statuta inter scholares, ꝙ qui fecerit tale qd, soluat xij. denarios. An tale statutũ ualeat, ita ꝙ dicta pœna iudicio possit exigi? Circa qd breuiter dico, ꝙ magistri grãmaticę habẽt iurisdictionẽ in scholares. ut ff.in j.const.§.illud uerò.& auth. habita.C.ne filius pro patre. Itẽ habẽt modicã correctionẽ seu leuẽ, ff.ad l.Aq.l.sed & si quẽcunq.§.fi.de loc.l. itẽ quęritur.§.itẽ Iul. Aut ergo magistri faciũt statuta pertinentia ad decisionẽ causarũ, in quib. nõ habent iurisdictionẽ, & non possunt. quia nõ sũt maiores iudices, nec habẽt iurisdictionẽ perpetuã, & nõ possunt facere talia statuta, nisi sint qui habeãt iurisdictionẽ perpetuã, ut ff.dixi. Aut faciũt statuta circa mores & hic aduerte, quia talia statuta habere cõsueuerũt duas partes. Prima est, quia prohibẽt, uel præcipiũt aliqd fieri fm bonos mores, & hęc statuta ualẽt & eis debet obediri, sicut præcepto patris, ff.de obseq. à liber.l.liberto.i gl.quæ dicit qd magistri sunt patres, &c. Ergo sicut patri debet obediri, ut ff.eo.l.ueluti.ita & magistro. Secũda pars est, quæ imponit pœnã ꝑ facienti, & tũc aut imponit pœnã pecuniaria. ut quidã magistri faciũt, ꝓpter lucrũ, & nõ ualet, cũ ob mores nõ debeat fieri pecuniæ receptio, C. de rei ux. act.l.j.§.taceat. Aut imponit pœna alteriuscoercitiõis, & nõ ualet ante tẽpus, ut ff.dixi. sed cũ casus euenit, hoc debet facere suo arbitrio nõ excedendo modũ. Eadẽ possent quæri & dici de statutis quæ paterfamiliãs facit i domo, ꝙ corrigẽ
13 dis moribus filiorũ & filiatũ.† Septimò quæro nũqd excõica
r ti,r interdicti possint facere statuta? Et dico ꝙ non, ut exẽ. de imm.ecc.c.aduersus.§.quia uerò. nec facta recõualescũt impedimẽto cessante, sine noua cõfirmatione, eo.tit.c.j.& ar.ff. de le.iij.l.j.§.sed si filius & ff.de bo.pos.fm ta.l. qui ex liberis. §.test. Idẽ credo de bannitis imperij, de sta.contra liber. ecc. §.j. cum enim nõ obediũt principi, pdũt ea quę iuris ciuilis sunt. ff. de ca.di.l. amissione. sed statuta sunt iuris ciuilis, ut
14 hic, ergo &c.† Octauò quæro, qualiter puniant illi qui fa-
s ciũt statuta, cum nõ habeant potestatẽ?s Credo quod si faciant dolo malo causa occupãdę iurisdictionis, incidũt in l.Iul.maiest.ut ff.ad l.Iul.maiest.l.iij.§.fi.
15 QVAERO† secũdò t principaliter, qualiter statuta fiãt? Et
t si quidem iudices maiores uel dñi hoc faciãt, humanũ est qd faciãt cõsilio sapientũ, C.de leg.l.humanũ. Sed si uolũt, possunt hoc facere, ꝓprio motu, & hoc subditis diuulgare,
16 C.de leg.l.iij. Si uerò † statuta fiũt à populo, talis est ordo, ꝙ cõuocetur totus populus, seu hoies, qui sunt de cõsilio populi, qui repræsentãt populum, C. quæ sit lon. consuet. su-
u per rub. & hæc cõuocatio fiet u autoritate Potestatis, uel alterius magistratus soleniter, hoc est, sono tubæ, uel pulsata cãpana, uel uoce præconis. C.de decur.l.ij.iij.gl.lib.x.& ff.de re.iur.l.aliud.§.refert. & ibi no. quod cõuocentur ad curiã, uel ad aliũ locum publicũ cõsuetum, d.l.ij. & de legatio.l.si quid extraord.lib.x. Quibus sic ordinatis, aliàs coadunatis uideatur, utrũm sint duæ partes populi, seu consilij, qd requiritur, C. de decur.l.nominationũ.lib.x.& no.ff.quod cu-
x ius.uni.no.l.nulli. Nec sufficit x uocatos esse, nisi duæ par-
y tes y sint præsentes. C.de prædijs decu.l.fi.lib.x. ubi dicitur nec ex tabella decreta recitari, q.d.non sufficit sono tabellæ uocatos esse, nisi uenerint. Et ita intelligit ibi Odof.licet gl.aliter exponat, d.l.aliud.§.refertur. quibus sic coadunatis debet fieri propositio per unũ, altero de duob. modis, quia potest fieri gñaliter, Quid placet uobis super tali facto statuere & super tali ꝓposito erũt cõsultores, & iste modus colligit ff.ad Velleia.l.ij.§.j. Alius modus est, ꝙ fiat propositio certa & limitata, an placeat populo ꝙ sit talis lex, uel statutum. & iste modus colligit Inst.de iur.nat.§.lex.& §. plebiscitũ, & Inst.ad l.Aq.§.ex hoc. tunc quod placuerit maiori parti, illud erit firmũ, ff.ad municip.l.quod maior.& de reg.iur.l.aliud.§.refertur. & ff.quod cuiusq; uniuer. no.l.nulli.& d.l.nominat. C. de decu. Sũt tamẽ quidã, qui circa hoc
z distinguũt z aut fit statutũ præter legẽ, & sufficit consensus maioris partis, d.l. Aut fit cõtra legem, & tũc oportet ꝙ nullus dissentiat, auth. de defen. ciui. §.fi. ibi, nullo reluctante. Cy. C. quæ sit lõg. cõsuet. l. cõsuetudinis. in iiij. q. circa fi. Sed non placet, quia in d.§.fi. est casus specialis, prædicta de iu-
17 re cõmuni, sed per statuta quãdoq; aliter ordinatur.† Secũ-
A dò quęro, a dixi ff. omnes uocãdos, quid si una b pars expu-
b lit aliam de ciuitate? Distingue, aut aliqui absũt de ciuitate uolũtariè, tũc remanet tota potestas in præsentes, ar.ff. de tut.& cur.da.ab ijs.l.ubi absunt.& l.nominationũ. C. de de cur. Si uerò sunt expulsi, tunc ad illos expulsos cõpetebat ius cõdendi statuta, aut nõ. Si secũdo casu, uel ubi gratia, qa nõ erant de cõsilio, & tunc nõ obstat aliorũ expulsorũ absentia, qñ illi qui remãserunt in ciuitate, possunt facere statuta, ut ff.ti.ij.l.ij.§. deinde cũ esset. ubi dicit ꝙ non est dubiũ, ꝙ ad partes remanẽtes, remãsit potestas cõdẽdæ legis. Aut ad expulsos pertinebat, sicut ad remanentes, potestas condendi legẽ, quia erãt de cõsi.& tunc, aut sunt expulsi ex iu-
c sta causa, & adhuc c in remanẽtes, remanet potestas cõden di legẽ, quia cũ non obediãt ciuitati suæ, perdũt omnia iura propria ciuitatis suę, ff.de cap.dim.l.amissione. & sic perdũt ius cõdendi statuta, quare potestas remanet apud præsentes. Aut expulsi sine iusta causa per inuidiã fortẽ, & tũc licet statuta facta per remanẽtes seruẽtur, fortẽ quãtùm ad eos, l. per fundũ. ff. de seru. rust. præd. tamen in præiudicium expulsorũ, nõ possunt, ne ex sua malignitate, &c. ff. de fur. l.
18 ita ꝙ fullo.† Tertiò dixi, omnes uocandos ad unũ. Quæro,
d quid si omnes de populo cõsentiunt d separatim in domo sua, & hoc cõstat per publicũ instrumentũ, an ualeat? Videtur ꝙ sic, ut dicimus in cõsuetudine. ff. de leg.l.de quibus. & ff. cõm.præd.l.fi. & de aqua plu.arc.l.si autẽ. Cont. credo per duas regulas. Prima in his quæ pertinẽt ad plures ut uni-
e uersos, requirit simul omniũ consensus, e d.l.ij. C. de decur.
f expressius exẽ. de elec.c.in genesi. Secũda regula est, f in his quibus cõsensus maioris partis præiudicat minori, ctiã si pertineat ad plures ut singulos, requirit ut fiat simul. ff. de pact.l.iurisgẽt.§.fi. ergo hic cũ prædicta cõcurrant, requirit ꝙ fiat simul. Nec ob. quod dicit de cõsuetudine, quia pluralitas actuũ, & cursus tpis, succedit loco talis coadunationis. Nec ob. l. fi. & l. si aũt. quia ibi loquit in cõi pluribus ut
19 singulis, nec cõsensus partis alteri præiudicat. † Quartò di xi quid seruat. quæro qualiter explorabitur talis uolũtas populi? Et uidet, ꝙ requiratur expressus cõsensus uerbis: ff. de leg.l.de quibus. cũ in hoc differãt statuta à cõsuetudine, quia unũ uenit ex cõsensu expresso, aliud ex cõsensu tacito. Sed credo sic dicendũ, ꝙ requirant uerba ex parte cõsulis interrogãtis, ex parte uerò populi respõdentis, nõ requirũtur uerba, sed sufficiũt signa cõsensus, fm quod propositũ fuit in partito, siue de laudo, uel de sedẽdo, siue de fabis albis uel nigris, ar. ff. de act.& ob.l.cõsensu. Et pro hoc specialiter induco. ff. ad Treb.l.seruo inuito.§.si pupillo. ibi, uel interrogati nutu possint respõdere, seu significare. Ita etiam debet intelligi ff.tit.ij.l.j. in fi. & d.l. de quib. Et ita ob-
20 seruatur de cõsuetudine.† Quintò quæro, nunquid possit
g aliquibus cõmitti g ꝙ faciãt statuta? Et uidet ꝙ non, quia sicut testator nõ potest suam uoluntatẽ cõmittere. ff. de her. inst.l.illa institutio. & l. captatorias. quæ uolũtas est lex particularis, ut in auth. de nup.§. disponat.col.iiij.& C. de usuc. pro emp.l.ij. præterea hoc specialiter cõmittitur, ergo non potest demãdari, ff. de off.eius.l.j. Ecõtrà ꝙ possit, ff.tit.j.l.ij. §. deinde quia difficile. Tu dic aut iudices, seu domini, qui habent autoritatẽ hoc faciẽdi, uolunt hoc delegare, & non possunt, quia hoc eis ut maioribus est cõcessum, ff. de off.eius cui mand. est iur.l.j. Aut populus uult hoc cõmittere, & potest, ff.tit.j.l.ij.§. exactis. & §. deinde quia difficile. & apparet ratio differẽtiæ. Vel dic ꝙ rõ est, qa ille cui cõmittit à po-
h pulo, uidet ordinarius. h & non delegatus, qa populus põt dare ordinariã iurisdict. ff. de iur.om.iu.l.& qa. sed alij iudices nõ dant ordinariã, istud autẽ nõ põt delegari, ergo, &c.
21 TERTIO † quæro principaliter, de quibus i possint fieri sta-
i tuta? Et si quidẽ statuta fiant sup his, quæ nullo iure disposita sunt, a iure naturali uel gentium, non ualent, tollendo in totũ, sed in aliquo derogãdo, uel addẽdo sic. l. ius ciuile, & quod

qd ibi no. l. manumissiões. ff. e. & ff. de cõst. prin. l.j.† Secũdò
22 iuxta prædicta quæro, an possit fieri statutũ de his quæ dis-
k posita sunt k à iure diuino? Et uidet ꝙ nõ, nã aut statuit idẽ quod ius diuinũ, & uidetur superfluũ, sicut cùm debitor legat creditori, ff. de leg.j.l.si creditori. ad muni. l.j. in fi. & C. de thesau. l.j. lib.x. Aut disponit aliter, & tunc uidet non posse, ne minor tollat legẽ maioris, ff. de arb. l. nam ff. de cõst. princip. l.j. & C. si cont. ius uel util. pub. l. fi. Ecõtrà uidetur quòd sic, quia ius ciuile præcipit septẽ testes adhiberi in testamẽto, tamẽ de iure diuino in ore duorũ uel triũ stat omne uerbum, ut exẽ. de iud. c. nouit. ff. de test. ubi numerus. Item ius diuinũ dicit, Non occides, & tamẽ à iure ciuili in pluribus ca-
l sibus permittitur. C. qñ lic. sine iu. se uin. l.j. & ij. Et gl. simpliciter se expedit, ꝙ ius ciuile potest distinguere, nõ tollere ius diuinũ. d.l.j. de cõst. princ. C. si cõtra ius uel uti. pub. l. fi. Cy. C. de prec. imp. off. l. quoties. in iij. q. tamen perfectè non loquitur. Vnde tu distingue, aut ea quæ de iure diuino statuta sunt, merè spiritualia sunt, & tũc sup ijs nec Imp. nec populus potest condere legem, exẽ. de cõst. c. ecclesia. C. de episcop. & clc. auth. clericus. in fi. & auth. statuimus. Aut sunt tẽ
l poralia, l & tunc aut de iure diuino nõ est simpliciter constitutũ, ut in illo præcepto, Non occides, Nam alibi permittitur ex causa cùm dicit, qui occidat. & alijs causis, tũc ex cau-
m sa potest permitti m per leges, & statuta, ꝙ quis occidatur, d. l.j. & ij. C. quando lic. sine iud. se uin. ut ff. ad leg. Corn. de sic. l.iij. in fi. Aut de iure diuino est simpliciter statutũ, tunc aut causa legis excludit peccatũ, & ualet lex siue statutũ, ut patet in testamẽto, ubi requirunt septẽ testes, & ideò non sufficiunt duo, quia tunc lex præsumitur dolosè n & fraudulen-
n ter fieri, C. de test. l. iubemus. in fi. & qui testa. fac. poss. l. hac constitutis. in fi. propter quam uiolentã præsumptionem, iuri diuino additur quod dicit, in ore duorũ uel triũm, &c. & illa causa excludit peccatũ, quod si uerum est, dolosè & fraudulenter factũ esset, quod cõstat apud nos iuris præsumptione, nõ tenetur hæres seruare, sed in foro cõscientiæ disputent theologi. Aut causa legis uel statuti nõ excludit peccatum, & nõ ualet lex uel statutũ derogans iuri diuino. Exemplũ de iure Imperiali, Alienatio rei dotalis nõ ualet, nec confirmatur per iuramentũ. C. de legib. l. non dubium. cuius causa est fauor dotis. Item pactũ factum à filia ne succedat, nõ ualet, nec cõfirmatur iuramento. Ratio, quia pactum est de futura successione, C. de col. l. pactum. & quod ibi no. l. ista leges nõ ualent. Ratio, quia propter tales causas non excluditur peccatũ, cùm propter eas non sit licitũ deierare. exẽ. de iureiur. c. cùm contingat. de pact. c.ij. in vj. & de
o iureiur. c. licet. lib. vj. o Idem in legibus, quæ permittũt malefidei possessorem præscribere, quæ leges nõ ualent, quia non excludunt peccatum. exẽ. de præsc. c. fi. & ibi no. de reg. iur. c.ij. lib. vj. ubi per Io. And. Ex ista theorica apparet sol.
p plurium quæstionũ. p Primò † an ualeat statutũ quòd ban-
23 nitus possit impunè occidi? Et certè sic, quia contrariũ à iure diuino nõ statuitur simpliciter, d.l.j. & ij. quando lic. sine iu. se uind. Pro hoc dico, quòd est casus duarũ legum simul coniunctarũ, quòd ille qui nõ est obediẽs illi, sub cuius est imperio, habetur ut trãsfuga & hostis, & perdit iura suæ ciuitatis. l. amissione. ff. de cap. dimin. Sed transfuga & hostis possunt etiã ex forma legis seu iuris cõmunis impune occidi, ergo & iste ex forma statuti. ff. ad leg. Corn. de sicar. l.iij.
24 † Ecce alia. q dicit statutũ, quòd qui per decem annos de-
bitum suum nõ petierit, cadat à iure suo. Certè statutum tale non ualet, quia nec lex Imperialis, quæ hoc diceret, ualeret. Sed statutum diceret, quod contractus seu instrumentum ficticium præsumatur, tũc ualeret, quia talis causa ex-
r cludit peccatũ, per ea quæ dicta sunt. r Item si statutum di-
25 ceret, quòd † minoris cõtractus non ualeat etiam si fuerit iuratus, nisi interuenerit cõsensus duorum cõsanguineorum, non ualet. Sed si statutũ diceret, quòd si cõtractus aliter factus fuerit, præsumãtur minores dolo inducti ad contrahendum, tũc ualeret statutũ, quia si dolus ineſt, non ualet, sed quia præsumitur dolus per statutũ, potest iuramentum sine pœna cõtemni, d.c.cùm contingat, & de pact. c.ij. de iureiur. c. licet. & in eis nõ. & sic iam uidi iudicari, & quo-
dammodò uidetur sentire Iac. de Bel. in quadam sua dispu-
26 tatione. † Tertiò iuxta prædicta queritur, utrum super ijs quæ disposita uel prohibita sunt à iure ciuili cõmuni, pos-
s sint fieri statuta aliter statuẽdo? s Videtur quòd sic, ff. tit.ij. l. de quibus. in fi. de pact. l. paciscì. coniuncta l. nõ epistolæ. non impedit eo. tit. In ꝓtium uidetur quòd nõ, C. de usu. l. eos. uers. nec licet. Circa hoc dic, quãdoq; lex resistit statuto prohibendo ne fiat, & tũc nõ ualet statutũ. Nam ideò ualet statutũ, quia Princeps permisit, ut hic & ff. dixi. Secus ergo si prohibet, d.l. eos. C. de usur. & C. de fur. auth. uuigia. & de sacr. ecc. auth. cassa. & C. com. de suc. auth. omnes peregrini. Quandoq; lex non resistit statuto, & tunc quædam gl. uidetur dare talem doctrinã, aut cõtra talem legem potest ueniri per pactum, & poterit per statutum. Aut nõ per pactum, & tũc nec per statutum. C. de decre, decu. super rub. lib. x. Aliæ gl. uidentur dicere cont. quod talis æquiparatio pacti ad statutum non sit bona, ff. de reg. iur. l. nec ex prætorio. & l. neq; pignus. §. priuatorũ. & no. C. quæ sit lon. cõsue. l. ij. in gl. mag.
t ff. tit. ij. l. de quibus. t Pro quibus glo. cõcordam. u dic, quòd
u quãdoq; prohibitum est fieri per pactum, quia contra bonos mores, & tũc procedit ar. quia tũc nec per statutum, & ita loquitur gl. de decr. decur. super rub. Ratio, quia lex & statutum debẽt esse sancta, & honesta, ff. l. prox. §. j. & C. de legib. l. leges sacratissime. ff. tit. ij. l. iij. & iiij. distin. c. erit autem lex. Ergo si continent aliquid inhonestũ, non ualet. aut est prohibitũ fieri per pactũ alia ratione, puta publicæ utilitatis, uel alterius iuris subtilitatis. Exemplũ. in §. alteri. Inst. de inut. stip. tunc tale arg. nõ procedit. Ita loquũtur aliæ gl. Ad quæ facit ff. tit. ij. l. de quibus. in fi. Et istis casibus non dicit statutum contra legẽ, licet disponat aliter quam lex, ut ff. de pact. l. paciscì. & C. de pact. l. pacta quæ cõtra. Prædicta uera, quãdo fit statutum de his quæ ad populi iurisdictio-
x nem x spectant. Si uerò fierent in causis maioribꝰ, quæ sibi soli Princeps reseruauit, ut in uenia ætatis concedenda, C. de his qui ue. æta. imp. l. ij. Item in arrogatione, ff. de adopt. l.ij. & in similib. & tum statutũ non ualet, quia nõ pertinet ad populi iurisdictionẽ, per ea quæ dicta sunt. ff. j. q. ita no. exẽ. de maio. & obe. c.ij. xj. distin. c. catholica. & ibi no. & viij.
27 distin. quæ cõtra mores. † Iuxta præmissa quæro, an ualeat statutum factũ à ciuitate, ne à sententijs eorũ iudicum liceat appellari. uideẽ quod non, quia solus Princeps potest hoc facere. ff. à quib. appel. non licet. l.j. in fi. ergo, &c. ut modo dixi. In contrariũ y uidetur casus, ff. tit. l. ij. §. exactis. Ego sic dicerem, Aut quæris de iure ciuili fm quod nõ potest appel-
z lari ad Principẽ omissis medijs, z ut ff. de appel. l.j. §. si quis in appellatione. & tunc aut ciuitas quę facit tale statutum, habet iurisdictionẽ. ff. & ij. appel. & ualet, quia de his quæ ad eius Iurisdictionẽ pertinent, &c. d. §. exactis. Aut habet solam iurisdictionẽ primæ appellationis, & non secundæ, & non ualet. Impediẽdo enim primã appellationẽ, impedit secũdam, per quã deuenit ad superiorẽ, ꝙ non licet, ut dixi, ar. ff. de spon. l. oratio. & uidetur tex. & ibi dixi in l. fi. ff. de aqua plu. arcen. Aut nullam causam appel. habet, & idem. d.l.j. ff. à quib. appel. non licet. Aut quæris de iure Cano. fm quod potest appellari ad Papã omissis medijs, exẽ. de ap. c. si duob. a. & c. sollicitudinẽ, & tunc tale statutũ, prout impedit iurisdictionẽ superioris, non ualet, exẽ. de maio. & obe.
28 c.ij. † Quarto quærit, utrum liceat facere statutũ super his
ꝙ ab alijs statutis ciusdẽ ciuitatis sunt dispositæ? Et hic est aduertẽdum, qñ ꝙ statutũ precedens est simplex, qñ ꝙ derogatoriũ secũdi, qñ ꝙ non derogatorium, sed iuramento firmatũ, quia qñ ꝙ sunt duo statuta cõtraria, eodẽ tempore cõfirmata, in eo. uol. reperta. De quolibet est uidẽdũ.
29 † Circa primum, quando præcedit statutũ simplex, per se-
aa quens a postea mutari uidetur, inst. eo. §. sed naturalia. & §. ea uerò. In cõt. quod nõ possit reuocari, uidetur de decr. ab ord. faciem. l. quod semel. Distingue, aut statutũ stat in simplici dispositione statuti, aut trãsit in cõtractum uel quasi. Primo casu, per sequens potest statutũ simplex reuocari, d. §. ea uerò. An aũt in reuocando requiratur superioris auto-

ritas,ĩ. dicetur circa tertiũ articulum. Secundo casu nõ po-
b test reuocari[b] in præiudiciũ quasi cõtrahẽtis. ĩ.qđ cuiuscũ
uniuer.no.l.itẽ eorũ.§.ex ijsdẽ.ubi nõ potest reuocari actor
constitutus,per decretũ, postẽ inde sequutus est quasi cõ-
tractus,qui resultat ex lit.cõtestatione. sic debet intelligi d.
l.qđ semel.& gl.ibi posita,quia respicit interesse alterius. Et
intellige ratione cõtractus, uel quasi,qui ex decreto uel sta
tuto resultat. Et circa prædicta subijcio unã q.ad intelligen
30 tiam ipsorũ.† Statuto cauetur[c],qđ qui uenit ad habitandũ
c in tali castro, habeat immunitatẽ ppetuò, quidã uenerũt,
nũc ciuitas uult reuocare statutũ, & uult ne illi gaudeãt im
d munitate[d]. Certè in præiudiciũ eorũ qui iam uenerũt non
potest reuocari. Secus in his qui nondũ uenerunt. Nam di
ctũ statutũ transiuit in contractũ, uel quasi cõtractũ, do ut
facias,uel facio ut facias.i.cõcedo tibi immunitatem,ut ue
nias, si aliqui uenerũt ex utraq; parte,perfectus est contra-
ctus,& ideò nõ est locus pœnitentię,sed anteq; ueniant, sic
ĩ.de cõd.cau.dat.l.si pecuniã. Sic intelligo d.l. quod semel.
31 & ibi gl.& Dy.† Circa fm,qñ præcedẽs statutũ est derogato
riũ secundi, ut quia prohibeat illud fieri, uel dicit, qđ non
possit contrariũ statui,seu cõtra ipsum ueniri,nisi certa for
ma, nũquid fm statutũ contrarium, simpliciter ualeat,uel
cũ generali reuocatione contratiorũ requiratur specialis
e reuocatio[e] primi? Et uidetur qđ sequẽs simpliciter factum,
tollat primũ,ar.ĩ.de iur.cod.l.diui.§. licet. Prætereà eo ipso,
qđ lex facta ex sui uirtute tollit præcedentẽ contrariã,nec di
sputandũ est de ea,sed est iudicandũ fm eam,iiij. dist.c.erit.
& C. de crimin. sacri.l.ij.C.de legib.l.humanum.ubi prohi-
bet Imperator ne leges fiãt nisi certa forma, & tamẽ posteà
plures leges factæ sunt simpliciter, nulla de ea habita men
tione, & ualẽt ut ibi no.de emen.Iust. Co.circa fi.& hoc qui
dam tenẽt. Econtrà qđ requiratur specialis reuocatio, sicut
in testamẽtis, de le.ĵ. l.si mihi & tibi.§.in legatis. & de leg.iij.
l.si quis in principio testamẽti. Præterea hoc patet in rescri
pto impetrato cõtra legẽ,qđ nõ ualet,nisi dicat in rescripto,
nõ obstante tali lege, C. si contra ius uel uti.pub.l.fin.C.de
testa. auth. hoc inter liberos. Ratio, propter præcedentem
clausulam derogatoriã,positã in l.nec damnosa. C.de pre-
f cib.imp.offer. Pro hoc d.auth.hoc inter liberos.gl.l. pacta[f]
nouissima.C.de pact.& hoc tenent alij. Sunt qui distingũt,
aut statutũ præcedens est derogatoriũ uoluntatis, & requi
g ritur expressa reuocatio,[g] per iura secũdò allegata. Aut est
derogatoriũ solennitatis,quia uult fm non ualere, nisi ser-
uata certa forma, & tunc tollit per fm statutũ simplex, d. l.
diui. §. licet. & d.l.humanũ. Et hanc opinionẽ sequebatur
Oldrad.& And. de pisis, cui consonat opinio Iaco.de Are.
quã ponit in d.l.si quis.& Cy.recitat,C.De testa.l.fancimus.
h Quid dicemus?[h] Dy. circa testamentũ uidetur dicere,qđ re-
quiratur specialis reuocatio: ext. de reg. iur.c.quod semel.
lib.vj. Sed Cy. hunc articulũ disputauit in hac ciuitate me
audiente,& tenuit indistinctè,qđ fm statutum nõ ualeat,ni-
si fiat expressa reuocatio primi,per iura allega. Hoc etiã ꝓ-
bat,quia protestatio præcedens, declarat animũ in futurũ
decesse,l.at si quis.§.plericq. de reli.& de acq.hær.l.qui in alie
na.§.fin. Si ergo in secundo statuto deficit animus & uolũ-
tas,non est statutũ. Non ob.l.diui.§.licet.& distinctio prædi
cta, quia intellige qđ ibi expresse pœnituit prioris, ut ibi
no.aliàs deficeret uoluntas. Non ob.quia de ea non est di-
sputandũ, quia uerũ est, qñ est lex. sed hoc non est propter
defectũ uoluntatis. Nec ob.d.l.humanũ.quia Imp. ibi loq
tur ex humanitate nõ dicendo, si alter fiat nõ ualeat, quia
tũc secus, ut patet ꝓ ea quæ dixi. s. in rescripto. Ita dicit Cy.
32 quẽ in hoc sequor. Circa tertiũ,quando primũ † statutum
est iuramẽto firmatũ, uidetur quod per secundũ non pos-
i sit tolli, cùm non possit ueniri contra sacramentũ,[i] C. si ad
uersus uen.auth.sacramenta.& ext.de iureiur.c.cum cõtin-
gat.eo.tit.c.licet. lib.vj. & de pac.c.quamuis.lib.vj.Econtra
quòd tollatur per sequens, nam si iuro non cõtrahere ma-
trimonium cũ Seia, uel contrahere cũ Titia,& postea cõtra
k ho cũ Seia, utroq; casu[k] ualet matrimoniũ, ext.de spon.ij,
c.j.in fin.& de uoto.c.j.in fi. lib. vj. Tu dic, ꝓ aut tale statutũ
per quod primũ tollitur, requirit superioris autoritatẽ, &
tunc non potest tolli primũ,per iura primò allegata. Ratio
quia ille qui habet interponere primò autoritatẽ, nõ uult
esse autor periurij. Aut nõ requiritur superioris autoritas,
& potest reuocari, licet reuocantes sint periuri, per iura se
cundò allegata. Iudex enim suũ, non tuũ tibi denegat au-
33 xiliũ. C.si aduersus uend.l.† Iuxta prædicta quæro,an in re
l uocando requiratur autoritas superioris?[l] Dic,aut erat talis
populus, qui poterat statutũ facere sine superioris autori-
tate,& tũc eadẽ ratiõe poterit reuocare ꝓ ea quæ dicta sunt.
Aut nõ poterat facere sine superioris autoritate, & tũc aut
uult statutũ primum tollere aliter statuendo, aut simplici-
ter tollere,& ad ius cõmune redire. Primo casu non potest,
nisi interueniat eadem solẽnitas in destruendo, quæ inter-
uenit in constituendo. Secundo casu, potest sine superioris
m autoritate[m],arg.ĵ.de iniust.testa.l.ij.& C.de testa.l.hac con-
sultissima. §.si quis aũt. ubi primũ testamentũ tollitur per
secundũ minus legitimè factũ,quando per eum ad ius cõ-
mune redditur, quia sunt instituti uenientes ab intestato,
aliàs secus.ext.de const.c.cùm accessissent. Sed an iuramen
n tum habeat uim uerborũ derogatoriorũ[n], ita quòd requi
ratur expressa reuocatio. Io. And. in illa q. quã disputauit
de eo qui iurauit non reuocare testamentũ,tenet quòd sic,
arg. ĵ. de leg. ij.l.cùm pater.§.filius matrẽ. & ĵ. de leg.iij.l.cũ
quis.§.codicillis. Sed illud uidetur malè dictũ,quia eadem
ratione uidetur,quòd iuramentũ debeat habere uim renũ
tiationis, exceptionis non munera. pecu. quod est falsum,
l.fi.C. de non nu.pecu. Sed certè ibi,sicut promissio fuit fa
cta spe futuræ numerationis,ita iuramentũ, gl.in renuntia
34 tione,l.si ex cautione,eo tit.† Quæ ratio hic cessat. Itẽ quid
si utrũq; interueniat,scilicet uerba derogatoria, & iuramẽ-
tum. Dicebant quidã quòd non potest reuocari, ut sic iura
mentũ aliquid operetur, quod non placet,quia nemo po-
test sibi legẽ imponere,à qua nõ liceat discedere, d.l.si quis
in prin.& iuramentũ satis operatur,quod eius timore non
35 ita de facili ad reuocationẽ proceditur.† Circa quartũ,qñ
o sunt duo statuta in eodẽ uo.contraria,[o] & eodem tempore
confirmata,quod prætendetur istam q.no.Dy.ĵ.de test.tu.l.tu
tores.& Cy.C. de testa. tut.l.ij.& ibi recitat op.finaliter tenet
p opinionẽ Dy. qđ illud quod est ultimũ[p] in uolumine libri
& sic in cõpositione præualeat, & tollat primũ, quia tẽpus
q compositionis,nõ confirmationis inspicitur,[q] d.l. tutores.
& d.l.ij.& de testam.mil.l.si certarũ.§.fi.& de iur.cod.l.consti
tuntur. §. si miles. Quod puto uerũ,nam totus codex fuit
eodem tempore confirmatus, & tamẽ in eo sunt quædã le-
ges contrariæ,& ultimæ derogant primis. Prædicta uera,ni
r si per quandã distinctionẽ reduci possunt ad cõcordiam,[r]
quia utrunq; seruaretur, ut in prima constitutione Codi-
cis.§.quibus.ibi,si alia iuris diuisione adiuuentur. C.de in-
off.dot.l.j.cum similibus.
36 QVARTO† quæro quos[s] ligẽt statuta,scilicet an ligẽt
s forenses,an minores, an clericos,an ciues extra territoriũ
existentes & similes q. de quibus uide Cy. C. de sum.trin.l.
j.& quæ sit lon.cõsuet.l.j.& ij.circa fi. Hoc omitto, quia esset
longa repetitio per se & per doct. perfectè non tractantur,
alia uice dicemus, saltem in l.si sine hæred.§.Lucius.de ad-
minist.tut.ĵ.& l.fi.C. in quib.cau.in integ.restit.
37 QVINTO† principal.[t] quæro, à quo tempore statuta
t ligent?[t] ista q. potest intelligi duobus modis,scilicet à quo
tempore ista statuta incipiant habere uigorẽ. Secundò,an
post uigorẽ assumptum ligent facta præcedẽtia, an solum
sequentia? Circa primũ uidetur quòd ligent post duos mẽ
u ses,[u] auth. ut factæ nouæ const.col.v. Econtrà,quòd à tem-
pore scietiæ,ĵ. de decret.ab ord.facien.l.fi. Distingue,aut so-
x queris de scientibus,[x] & eos ligat statim, d.l.fin. aut ignoranti-
bus,& tunc aut sunt statuta præiudiciũ afferentia, aut
afferentia solum cõmodum. Primo casu differentia est in-
ter leges cõmunes, quę ligãt post duos menses,& leges mu
nicipales, quæ ligant post modicũ tempus arbitrio iudicis
ita

sta qđ quis possit dici esse in supina ignorãtia, d.l.f.& ex. de
constit.c.ut animarũ.lib.vj. Secũdo casu, statuta statim suũ
operantur effectũ, ar. C. de decu.l.pe.in fi.lib.x. simile in le-
gato,qđ acquiritur ignorãti,quia cõtinet solũ cõmodum,
Est aliud in hæreditate,ĵ.mand.l.fi hereditatẽ. Et ita sentiũt
38 doctores. Ex his apparet,† qđ ille q cepit bannitũ,[y] debeat
y habere præmiũ in statuto contentũ, licet statutũ ignoraue-
rit. Quod intellige, si cepit sciens cum bannitũ,aliàs nõ ui-
detur sua opera captus bannitus. ĵ. de acq.re.dom.l.si is q.
39 §.qđ si seruus.† Secundò quæritur, postq̃ statutũ assumpsit
z uigorẽ,utrũ liget solũ sequentia, an etiã præcedentia[z]. Ista
q.est dubia, & ualde utilis & quotidiana, Cy. aliquantulũ
tangit. C.de legi.l.leges sacratissimę. Iac. de Bel. disputauit
de hoc,& suam disputationẽ ponit in auth. ut cũ de appel.
cog.in prin.col.viij.tñ multũ obscurè,& minus perfectè lo-
quitur. Ideò diuido istã in tres articulos. Quando q; expres-
sè cauet in statuto, qđ trahatur ad præterita, qñq; expresse,
40 ut trahat ad futura,qñq; nihil dicitur. Circa primũ † uide
tur,qđ talis adiectio.l.q. habeat locũ in præteritis,ualeat. C.
de legib.l.leges.la ij.de transac.l.fi.& de pact.pi.l.fi. Econtrà
qđ non ualeat, de transac.l. causas. in auth. ut cũ de appell.
cog.in princ. Distingue,aut quæris de præteritis decisis seu
finitis, & ad prædicta statutũ nouũ bene põt porrigi cõfir-
mando, C.de transac.l. fi. sed infirmando, uel aliter dispo-
AA nẽdo,ad prædicta nõ porrigit,[a] etiã si expresse caueret, C.
de transa. l.causas.de sac.ecc.l.pe.in fi.& auth.ut spõ.larg.§.
fi.& per ea quæ dicã ĵ.prox. Aut sunt negotia præterita pen
b dentia,[b] & tũc aut sunt in iudiciũ deducta,& tũc aut pẽdet
per appellationẽ, & ad ea nõ porrigunt, etiã si expresse ca-
ueat,auth.ut cũ de app.cog.in princ. Aut pendent in præiu
c dicio[c] causę principalis, & idẽ auth.in medio litis.col.viij.
ibi eñ loquitur nõ solũ de rescripto principis, sed cuiusli-
bet iurisdictionẽ habentis, ut patet in eodẽ tit.§.illud. Item
ibi loquit de omni statuto speciali, per qđ iudex prohibet
aliter iudicare,cũ fm leges generales præcedentes,ut ibi pa
d tet.[d] Et hoc sentit.gl. d.tit. ut cũ de appell.cog.in princ. Et ꝓ
hoc patet responsio ad l.fancimus. in l.fi. & fi.de sac.eccl.&
de ueteri iure enucl.l.ij.§.pe.& fi. Quia uerũ est, quòd lex ge
neralis potest facere,ut ad præcedentia in iudiciũ deducta
trahantur,sed per legẽ fieri non potest, ut d.auth.in medio
e litis.[e] Si enim Imperator sanctissimus in quo omnia cessat
suspicio,ut ĵ.ad leg.Iul.de amb.l.j. non uult suas sacras for-
mas ualere, multò minus ualebunt statuta & reformatio-
nes ciuitatũ, quas canes curiarũ, & deuoratores omniũ cõ
munium, fieri faciunt,pro libito uoluntatis,& hoc expres-
sè cautũ intelligo,scilicet qđ ad præterita porrigatur, etiam
quando statutũ per uerba præteriti temporis est confectũ.
C.de sac.eccl.l.decernimus.& de quad.præsc.l.bene à Zeno
f ne.§.quia igitur.† Iuxta prædicta[f] quæro,quæ dicantur ne
gotia præterita decisa,seu finita ꝛ transactione, sententia,
iuramento,solutione,quietatione, præscriptione,& simili-
bus modis,d.l.causas.C.de sac.eccl.l.pe.in fi.auth.ut sponsl.
larg.specialis sit contractus, & de diuersis cap. §. fin. uerb.
hæc autem ĵ. iud. sol.l.cùm quærebatur.§.proinde & de iu-
42 reiur. l.j.& ij.C.de transact. l.transactione. Et per hoc † dice
bam pridie in q.de facto, Dicebat statutũ, quòd filiæ fœmi
g næ non succedant,[g] & hoc locũ habeat in præteritis,& futu
ris, dicebã quòd si fœminæ habuerunt partẽ suam, uel cũ
fratribus diuiserunt, quòd ad eas statutũ non porrigitur.
Sed si ipse cum fratribus suis steterant,& partẽ suam nõ pe
43 tierant,tunc ad eas statutũ bene porrigitur.† Circa secun-
dũ scilicet, quando hoc exprimitur, ut ad futura trahatur.
ad ea sola trahetur, hoc est enim de natura legis. d. l. leges,
C. de legib.& auth. de nup.in princ.& §.duo igitur circa fin.
coll.quarta.ext.de const.c.fi.& auth. de hær.ab intesta.§.fin.
44 coll. nona.† Circa tertiũ,quando nihil exprimitur,dic, qđ
in casibus, in quibus s. dixi, quò ad præterita non trahat,
etiam si expresse sit cautũ, ad illa sine dubio simplex statu-
tum nõ trahitur, etiã si expressum sit. In alijs distingue, aut
statutũ procedit declarãdo, aut annulando, aut confirmã
h do, aut aliqđ de nouo inducendo.[h] Primo casu porrigit[i]
i ad præterita. C.de pact. conuent. tam super dote, cũ l. fin. &
de transact.l.fin.& auth.de filijs ante dot.instr.natis.§.j. col.
iij. ubi hoc expresse habetur. Secũdò casu, aut causa annu-
lationis suberat de præterito, & porrigitur ad præterita, ut
in auth.de ali.& emph.§.omnia uerò & auth.de incest.nup.
§.& hoc quidẽ,& C. de incestis nup.l.pe.& fin. Aut causa an
nulationis per legẽ annullantem introducta est, & nõ por-
rigitur ad præterita. C. de testa.l.iubemus.in fi.de curat.fu-
rio.l.fi.in fin.& auth. de non ali. §.alienationis. Tertio casu,
qñ statutum procedit confirmando, dicunt quidã, ut lac.
de Beluiso, quòd tunc porrigitur ad præterita,l.bene à Ze
none.§.quia igitur. C. de quad. præsc.& auth.de monachi.
§.ordinatione. Sed certè illud ideò,quia dictæ leges sunt ꝓ
latæ per uiros præteriti temporis, aliàs putarẽ dicendũ, ut
dicã ĵ.prox.membro. Quis enim diceret,l.si quis argumẽ-
tum.§.fin autẽ. C.de don.quæ confirmat pactũ nudum do
nationis, porrigi ad donationes ante legẽ illã factas? Certè
nullus. Quarto casu,quando lex procedit inducẽdo seu
statuendo de nouo,tunc aut tale statutum pertinet ad litis
k ordinationẽ,[k] aut ad causæ decisionẽ. Primo casu,[l] statutũ
l habet locum in omnibus futuris litibus, quanq̃ sit super
præteritis negotijs. C.de iur.cal.l.ij.in princ.§.pẽ.de fid.inst.
l.comparationes.in fin. Cy.l. leges.la ij.C. de legib.& Oldr.
m Secundo casu, qñ pertinet ad decisionẽ,[m] tunc aut loque-
ris in delictis aut in cõtractibus,& in alijs dispositionibus.
Si in delictis, tunc aut lex facit aliquẽ actum esse delictum,
qui prius non erat, & non porrigitur ad facta præterita. C.
de testa.l.iubemus.in fi.& auth.de sanc.episc.§.fin. Aut lex si
ue statutũ pœnam impositã auget, uel minuit, & tũc dic ut
statim dicam. Si in cõtractibus,& alijs dispositionibus, di-
stingue, aut lex siue statutũ solennitatẽ seu formã inducit,
seu exceptionẽ, seu defensionẽ parit, aut eam tollit. Primo
casu, aut actus est inceptus, sed nõ perfectus, & ad illud lex
n nõ porrigitur. C. de fide instr.l. contractus.[n] uer. quæ tam. negat. &c.ext.de elec.c.cùm in cunctis. §.hoc sanè. aut actus perfe-
ctus est ratione formæ, sed pendet ratione effectus, & ad il-
lud l.noua nõ porrigitur, d.l.iubemus. C.de testa. & de cur.
fur.l.fi.in fi.& de rei ux.actio.l.j.in fi.& C.de legi.hær.l.leges.
o in fi.& auth.de non alie.§.alienationis. Secũdo casu,[o] quã-
do inducit exceptionẽ, tunc aut exceptio causatur tempo-
re contractæ obligationis,& tunc statutũ talem exceptionẽ
ad contractus præteritos non extendit, auth. duob. reis.§.
fi.fallit in auth.de temp. non sol. pec.super dote.§.fi.quia i
bi aliter exprimit. Aut exceptio causat ex aliquo facto,post
cõtractã obligationẽ, tunc si illud tale factũ post statutum
cõtingit,porrigitur exceptio etiam ad præteritã obligatio-
nem: C.de usur.l. pe. de testib.l.testium. Nam in quantitate
soluẽda: tempus obligationis inspicitur. Sed qualiter ipsa
solutio probetur? Dicitur ibi, qđ si ipsa solutio fuit facta an
te illam legẽ, probatur fm tempus antiquũ. Si post, proba
tur fm illam legẽ, quanq̃ sit ex ueteri obligatione. Tertio ca
su qñ exceptionẽ tollit, & idem, quia si quidẽ exceptio cœ
perat competere, ante statutũ non tollitur. Aut cœpit cõpe
tere postea, & tollitur per ea quæ dicta sunt, arg.ĵ.de iur.fisc.
p l.fiscus. Ex his possunt solui[p] multæ quotidianæ q. Pone a-
45 liquas,† Dicit statutũ, quod uiso instrumẽto iudex capi fa
ciat debitorẽ, nec possit opponi cõtra instrumentũ, nisi ex-
ceptio quietationis,solutionis, & fallitatis. Quæritur an ta
le statutũ habeat locũ in instrumentis ante statutum confe
ctis? Certè in quantũ respicit litis ordinationẽ, qđ debitor
capiatur, habebit locũ in præteritis. In quantũ respicit deci
sionẽ, ex eo ꝓ res adimit exceptionẽ, tũc si qdẽ exceptio cœ
pit competere post statutũ, illa non adimitur, aliàs sic ut ex
46 prædictis patet.† Ecce alia, dicit statutũ, qđ possessor bonæ
fid. præscribat quinq; annis, quæritur an possessio habita an
q te statutũ factũ, proficiat? [q] Et uidetur casus qđ sic, auth. hæc.
const.in nouat const.§.fi. Cont. dico, cũ natura legis sit, futu
ris dare formã negotijs, ut dictũ est, oportet qđ ipse actus ex
quo debet oriri præscriptio, s. cursus v. annorũ, currat post
statutũ, d.l.pe. de usur. de testi.l.testiũ. Nec ob. auth. hæc cõ-
stitutio, quia illud ideo, quia sic est actũ, aliàs cautũ. Ecce alia

47 † dicit

47 † dicit statutū q uxore mortua in matrimonio sine filijs, uir luerēt tertiā partē dotis, quæriť utrū hoc habeat locū in dotibus ante statutū datis ? & certe cū tale ius retinendi certam partē dotis, cōpetat uiro ex isto facto, ſ. morte uxoris, ſi hoc cōtingit post statutū, credo q habeat locū statutū
r etiam in dotibus ante[r] datis, per ea quæ dicta sunt. † Iuxta
48 prædicta quæro, quid in delictis ? Et pro huius declaratione subijcio quandā q. diſputatā per Richar. Malumb. quæ talis est, In feruore tēpore ortæ diſcordiæ inter cōmune Paduanū, ex una parte occaſione ſalis, & cōmune Venetiarū, ſtatuerūt domini Paduani, q quicunq priuatus fuerit deprehēſus ſal uendere priuato, capite puniat. Titius incidit in pœnā ſtatuti, & anteq accuſaretur, nouū ſtatutū factum est, q priuatus uēditor ſalis puniat pœna xxx. librarū tantùm. Nunc accuſatur Titius, quæritur an ſit puniendus ſm formā prioris ſtatuti, an ſm formā poſterioris ? & idem Richar. ſic determinauit, q in iſto delicto duo debemus conſiderare. Primò actū obligatoriū, & iſte est actus præteritus. Secūdo actū liberatoriū ſatisfaciēdo obligationi, & iſte est actus futurus. Modò ſi fieret ſtatutū q licet uendere ſal priuato, uel certo modo uendere, nō porrigeret ad præteritū, quia reſpicit actū obligatoriū. Sed ſi ſit ſtatutū minorans pœnā, reſpicit actū liberatoriū, ſed talis actus est futurus, ergo ſtatutū eū cōprehendit, quanq pendeat ex actu obligatorio præcedēti. C. de teſti. l. teſtiū. & auth. hæc conſtit. in no. conſt. ſ. fin. Iſta ſunt uerba ſua, quibus uidetur conſonare Cy. l. leges & cōſtitutiones. C. de legib. Sed iſta nō uidentur uera, d. l. teſtiū. nā facit, quia fatetur q actus ſolutionis, qui ſequitur poſtillā legem, debet probari ſm formā illius legis, ſed ipſa quantitas ſeu ſubſtātia eius qd debet, inſpicit ſm tempus obligationis, ut ſ. dixi. Probatur ſ. de iur. dot. l. res quę. & ex. de cenſi. c. olim. Ita hic uidetur, q decapitatio hic debeat fieri ſm formā primę legis, ſed ipſe modus decapitandi, deberet fieri ſm formā noui ſtatuti, ſi ſuper hoc cō ditū eſſet. Nec ob. auth. hæc conſtitutio, quia ibi ideò, quia
s expreſſè cautū est ut prędixi, ibi patet. Quid dicemus ? Mihi uidetur, q hoc pendeat ex ſolutione duarū, legū quæ uidentur ſibi inuicē contradicere, ſ. ſi ex nox. cauſa aga. l. pe. quæ dicit in pœnis tēpus ſentētiæ debere in-
* *Inſpici. In pœnis ordinarijs inſpicitur tempus delicti: in extraordinarijs, inſpicitur tēpus ſentētiæ:* Bar. *l. ſi ſeruū. nu. j. cū ſeq. ſ. ſi ex nox. cauſa ag.* I. C. B.

ſpici *. Alia est ſ. de pœn. l. j. quæ dicit, q contrarīū est ualde difficile, & gl. d. l. pe. ſup uer. uindictā, ſoluit, quia in publicis delictis ſpectatur tempus ſententiæ, d. l. pen. in priuatis, tēpus delicti, d. l. j. Iſta ſol. eſt falſa, l. ſi quis de curio. C. de fal. Prętereà in publicis criminib. nō habet locū noxa. ſ. de ædi. edic. l. ſi quis ſit fugitiuus. ſ. quod aiunt ędiles. uer. noxas. de uer. ſig. l. hęc ſtipulatio. & l. pe. ſi ex nox. cauſa ag. Alij ut Dy. dicunt, q illa l. pe. cōſiderauit coerctionē & pœnā uinculorū ad cuſtodiā, quæ aliter fit in ſeruo, aliter in libero, de cuſt. reo. l. ij. Sed in impoſitione pœnæ inſpicit tempus delicti. Sed hoc non procedit, quia d. l. pe. reſpexit pœnā, ut patet dum dicit ſuppliciō & uerberibus. Gul. de Cun. dicit, econuerſo ad gl. q lex pe. loquitur in priuatis tantū, & l. j. in publicis. Aſsignat rationē, quia in priuatis nō est limitata pœna. l. fin. ſ. de priua. delict. Sed in publicis ſic. Iſtud non placet, per l. iniuriarū. la. ij. ſ. de iniur. ubi in priuatis inſpicitur tēpus cōmiſsi delicti, in auth. ut iud. ſine quo quo ſuffrag. ſ. oportet igit. circa fi. tit. ubi in publicis ſpectatur tempus
49 ſententię. † Dicendū est ergo, q quædam est pœna ordina-
t ria[t] & propria delictorū, & in iſta ſemper inſpicitur tēpus delicti, ſiue ſit publicū, ſiue priuatū, l. j. de pœn. & d. l. ſi quis
50 decurio. de fal. & d. l. iniuriarum. & l. ſtatu liberi à cæteris. in prin. ſ. de ſtatu lib. †. Quędam est adiectio pœnæ, quę adijcitur ex aliqua cauſa, aliàs quādoq diminuit, l. quid ergo. ſ. pœna grauior. & qd ibi notatur. ſ. de his qui no. infa. & in tali adiectione, uel diminutione facienda, inſpicitur tēpus ſententiæ, d. l. pe. ſ. ſi ex nox. cauſa agatur. Et iſtud ſentit ibi gl. in ult. ſol. & d. ſ. oportet igitur. in auth. ut iud. ſine quo-
51 quo ſuff. † In[u] q. ergo propoſita, cū primùm ſtatutum fue-
u rit factum in feruore ortæ diſcordiæ, ut prædicitur. in dicta cauſa fuit impoſita pœna grauior, q esſet conueniens delicto, ſcilicet pœna decapitationis, & ideò ſequens ſtatutum debet inſpici, quod uiget tēpore ſentētiæ. Et hoc modo poteſt ſubſtineri dicta determinatio. Richar. hoc etiā tetigit in quadam q. Diſtingue ergo aut per ſtatutū imponitur pœna delinquenti, aut iam impoſita mitigat. Primo caſu, aut ſtatutū continet pœnam conueniētē delicto, & inſpicitur tempus delicti. Aut cōtinet pœnam grauiorē ultra quā cōueniat, & inſpicit tempus ſententiæ, ut ex prædictis patet. Secundo caſu q pœna iam impoſita mitigatur, Verbi gratia, dicit ſtatutū, q bannitus liberetur ſoluendo tantū, tūc iſtud porrigitur etiam ad bānitos anterioris temporis, ſm quod erat aliud ſtatutū. Ratio, quia talis modus liberationis, contingit poſt delictū cōmiſſum, ut ex prædictis patet.
52 Sic intelligo quod no. Cy. d. l. leges. † Quartò iuxta prædicta quæro, uſq ad quod tempus ſtatuta ligent ? Dicūt quidam uſq ad annū, quia tāto tēpore conſueuit durare officiū poteſtatis, qui ea iurauerat ſeruare, arg. ſ. de pœn. l. fin. Dy. dicit cont. quia ſtatuta ſunt iuris ciuilis, ut hic, ergo perpetua, ut inſt. de perpe. & prin. & hoc puto uerū, ex. de offic.
x leg.[x] c. fin. Vnum tamē[y] credo, q ſi ſtatuta ſunt facta à po-
y pulo, tunc actio ex eis deſcendens, est ciuilis & perpetua. Si uerò ſint facta à iudicibus, de hoc poteſtatē habētibus, tūc dicerentur actiones pœnales ex his deſcendentes eſſe temporales, & annales ad ſimilitudinē prætoriarū, d. tit. de per-
53 pe. ſ. dc act. & ob. l. in honorarijs. † Vltimò[z] quæro, utrùm
z appellatio ſuſpendat effectū ſtatuti ? Verbi gratia, ſtatutū est factū. Titius uidens ſe grauatū per ſtatutū, appellat à ſtatuto, an poſsit. Et uidetur q non, ut ſ. tit. j. l. ij. ſ. exactis. ibi, neq ,uocatio eis, & c. ſ. de uerb. ſig. l. ſi qua pœna. in gl. ſuper uer. de pœna. ubi ab iniquitate legis, non appellat. Pro hoc ſ. de appell. recip. l. fi. ubi ab eo quod decernitur ex perpetuo edicto, non appellatur, & ibi de hoc per Dy. Prętereà ſtatutū non est ſententia, ergo, &c. d. l. fi. in gl. ſuper uer. uendere. Prætereà ius debet eſſe perpetuū, C. de diuer. reſc. l. falſo. ſed ſi per appellationē ſuſpenderetur, hoc nō eſſet: ergo &c. Cont. q poſsit appellari, quia appellatur à decreto decurionū. l. j. ſ. ſolent. qñ app. ſit. Prætereà ſpeciale est in Senatu, q ab eo non appelletur, ſ. à quibus app. non licet. l. j. ergo in cont. est ius commune. Prætereà in l. ij. ſ. exactis. ſ. tit. j. hoc ſpecialiter fuit ſtatutum, ergo in cont. est ius cōmune. Sic puto dicendū, Aut ſtatutū ſeu conſtitutio ſit contra certam perſonā, & poteſt appellari. arg. d. l. j. ſ. ſolēt. & C. de cenſi. l. j. & l. qui grauatos. lib. xj. Aut ſit generaliter, & nō poteſt appellari, ar. ſ. tit. j. l. ij. ſ. exactis. & ſ. de uer. ſi. l. ſi qua pœna. & d. l. fi. de app. recip. Credo tamen q licet ſtatutum, ſeu conſtitutio uerbis generalibus cōcipiatur, q ſi probari poteſt, aliquibus legitimis coniecturis, in odiū certę perſonæ ſpecialiter eſſe confectū, q tunc à tali iniquitate licita esſet
a appellatio. ſ. de dol. excep. l. j. in fi. ubi contra dolum cōmiſ-
q ſum in l. cōdenda ſuccurrit læſo. [a] & ex to prin. quæro, an ſta-
b tuta recipiant interpretationē. [b] Iſta quæſtio est difficilis, & antiquis temporibus diſputata, modernis etiam temporibus diſputauit eam Iac. de Belui. & Ray. de For. Ego tamen tam ex dictis omnium, q̃ etiam ex mei intellectus modicitate, talem trado doctrinā, quia interpretatio ſumitur quādoq p correctione, ut ſ. ad Ter. l. j. ſ. qui operas. Quandoq pro arctatione ſeu derogatione, ſ. de uer. ſig. l. derogatur. & l. uerbis legis. in fi. Quandoq pro uerborum expoſitione, ſeu declaratione, ſ. de uerb. obl. l. j. in fi. Quandoq pro additione, ſeu ad nouū caſum extenſione, auth. quibus mod. nat. effic. leg. in prin. col. vj. & ſ. de parric. l. ſed ſciendū. & ibi no. De qualibet ergo interpretatione uidendum est per ſe.
54 † Primo igitur quæro, utrùm ſtatuta recipiant interpreta-
c tionem correctiuā. Breuiter dic. Aut quis interpretari uult ſtatutū eſſe correctum per l. generalem ſuperueniētē, dic ut ext. de conſtit. c. j. lib. vj. per Cy. C. de teſta. l. fi. in fi. tangitur. C. quę ſit lon. cōſue. l. ij. Aut quis uult interpetari ſtatutum eſſe correctū per ſequēs ſtatutum, & dic ut dixi ſ. iij. q. prin. Aut quis uult iſtā correctionē facere ex ſeipſo, & priva-
tus non

tus nō poteſt, ſed ille q legē tulit, poteſt, C. de legib. l. ij. & fi. & c. ex parte. el. ij. & ibi no. de uer. ſig. & ſ. de legi. l. de quib. in
55 fi. & de præt. ſtip. l. j. in fi. & l. in prætorijs. † Secundo quæro,
c an ſtatuta recipiāt interpretationē arctatiuam, ſeu reſtricti-
uā. [c] Videtur q non, ut ſ. qui & à qui. l. ,p ſpexit. & ad Sylla. l. ſi quis in graui. ſ. fi. de leg. præſt. l. j. ſ. generaliter. Cont. ſ. de mu. & hon. l. ut gradati. ſ. & ſi lege. C. de nox. l. j. de fac. ecc. l. j. de ri. nup. l. pe. ſ. j. Dic aut ſtatutū plura capita habet, tu uis unū detrahere, & dicidem qd ſ. circa correctionē dictū est. Aut ſtatutū loquit generaliter, & uis ipſum reſtringere ad certos caſus, quia in eis ceſſat ratio, quæ mouit ſtatuentes, uel reſultaret iniquitas, tūc aut quis uult facere talē reſtrictionē, ne damnū quis indebitè patiatur, aut ne ab aliquo lucrū indebitè perdat, aut ne aliquis ad lucrū indebitè p-
d ueniat. Primo caſu talis reſtrictio facienda est, [d] ut ſ. de iur. pat. l. adigere. ſ. quāuis. & l. quāuis. de in ius uoc. Nam niſi ibi fieret reſtrictio, perderet ius patronatus, de iure pat. l. q cōtra. Et ſic loquitur l. ij. C. de nox. Nam niſi fieret reſtrictio
e ſtatuti, dominus teneret inſolidū. [e] Secūdo caſu talis reſtrictio non fit, ſ. qui & à quib. l. proſpexit. ibi cm ſeruus perdit lucrū libertatis, quod iniquū est & contra rationē, & tm propter hoc nō recedimus à uerbis generalib. legis, nec reſtringimus, l. j. ſ. generaliter. ſ. de leg. præſtan. Fallit ſ. de rit. nup. l. pe. ſ. j. Sed illud ideo, qa lex ultra, ,pcedit, ſic ſtatuēdo. Tertio caſu, talis reſtrictio fit, l. ut gradatim. ſ. & ſi lege. de mu. & hon. Fallit ratione publicæ utilitatis, ſ. ad Syll. l. ſi qs in graui. ſ. utrū. uer. hic cm. Et iſta talis reſtrictio ſeu interpretatio
f fit à iudice, [f] ſ. tit. ij. l. non poſſunt, & l. ſeq. Ex prædictis poſ-
ſunt ſolui multæ q. Ponę unā, Dicebat ſtatutū Bono. quod qui fecerit ſanguinē in Palatio, capite puniat. Quidā bar-
g berius[g] phlebotomauit quendā officialē in Palatio, quæritur nunquid ueniat puniendus. Fuit magna cōtentio, finaliter determinatū fuit q non, quia nō debēt uerba legis captari, ut ſ. ad exhiben. l. fin. debet ergo intelligi, quicunq fecerit ſanguinē iniuriosè. Et hoc ne quis indebitè perdat perſonā. Sed ſi ſtatutū priuaret facientē aliquo lucro, tunc
56 talis reſtrictio nō fieret, ut ex prædictis patet. † Tertiò quæ-
h ro [h] an ſtatuta recipiāt interpretationē declaratiuā, [i] ſeu ex-
i poſitiuā. Et uidet q nō, quia ubi ſunt uerba legis obſcura, recurrendū est ad legiſlatorē, ſi preſens est. C. de legi. l. leges ſacratiſsimæ. & no. eo. tit. l. cū de nouo. & ſ. tit. ij. l. nō poſsūt. Sed populi ciuitatū ſemp ſunt præſentes, ergo, &c. Econtrà q ſic, quia ſic fit in legib. ſ. tit. ij. l. benignius. ſic in beneficijs ſ. de conſt. prin. l. fi. & in ſtipulationib. ſ. de uerb. ob. l. eum q cal. & in libellis, ſ. de iud. l. ſi quis intētione. In ultimis uolūtatibus, ſ. de le. iij. l. nō aliter. & per totū, & iſtud est uerū, ſm Inn. Arch. & oēs, dū tm dicta expoſitio ſeu declaratio ſit cō-
k ſona iuri. [k] de conſuet. c. cū dilectus. Vbi uerò ſtatutū est adeò obſcurū, q nō pōt haberi cōgrua expoſitio, tūc fateor q recurrit ad ſtatutētes. Sed an recurrat ad illos homines, quibus cōmiſſum fuit à populo ut conderēt ſtatuta, an ad ipſum populum. Et uidetur q ad illos ſapiētes homines, conditores, ſ. tit. j. l. ij. ſ. exactis. Veritas est ſm omnes quòd populus ſeu conſiliū interpretatur, [l] cū illi ſapiētes ſtatutarij ſint functi officio ſuo, nec amplius habēt imperiū, & ſic non habēt ius interpretandi: ut ſ. de appel. l. ab executore. in prin. & in fi. ſ. de re iud. l. iudex. Nō ob. ſ. exactis. quia ibi durabat corū officiū. Vt igitur uideamus, quæ ſit illa congrua expoſitio, aliqua perſtringamus, Quandoq † in ſtatuto
57 reſtringātur ex cauſa, ut ſ. dictū est. Quandoq † in ſtatuto
l ſunt uerba indefinita, [l] tūc utrū æquipollēat uniuerſali in aliįs diſpoſitionibus, habemus doctrinā traditā p Dy. cx. de reg. iur. lib. vj. ſuper rub. & Pet. ſ. de leg. ij. l. ſi plurib. Sed an illa doctrina ſit ſeruanda in ſtatutis, est dubiū conſistēs in hoc, an eo caſu quo indefinita æquipollet uniuerſali, illud ſit ex propria ſignificatione uocabuli, an ex illa interpretatione, & certè est ex benignitate, ut ſ. de ſer. urb. prę. l. ſi ſeruitus. ibi, benignius, &c. ubi patet, q d est ex benignitate, nō ex ,ppria ſignificatione. Si ſic, ergo nō debemus à propria recedere, niſi aliud appareat de mēte. Sed tm dico q cō-
grua expoſitio est, ut æquipolleat uniuerſali in his, in quibus est eadē ratio, licet hoc ſit de interpretatione. Et hoc uidetur esſe de mēte ſtatuentiū. Nam ſi aliter diceres, ea ratione, qua unū non cōprehenderet, eadē ratione nec alterū, & ſic eſſet ſtatutū cluſoriū. Ergo omnia ex mēte diſponētis uidetur cōprehendere, C. de lib. prætl. j. in. fi. Et differt ab uniuerſali, quia qñ uniuerſalis reſtringitur, & nō trahit ad caſus nō habētes eandē rationē, illud est ex interpretatione, ſed indefinita illos caſus nō cōprehendit ex propria ſigni-
58 ficatione. † Iuxta præmiſſa [m] quæro, qd ſi in ſtatuto est ali-
m qd uerbū habēs plures ſignificationes, quæ erit cōgrua expoſitio. Circa q ſciendū est, q qñq uerb. habet plures ſignificationes, ,pprias, qñq una propriā & aliā impropriā. Primo caſu accipiet illa ſignificatio quæ cōgruit ſubiectæ materię, ſ. loc. l. ſi uno. & de le. j. l. ſi ſeruus pluriū. ſ. fi. expreſsius de re. iur. l. quoties idē ſermo. Et ibidē ſunt exēpla. Pono aliud in ſtatuto cōtinetur uerbū fuerit, qd reperiť in prętero & futuro ſubiūctiui, qualiter intelligemus ? Et certè cùm natura legis & ſtatuti ſit, futuris dare formā negotijs, intel-
n ligim9 in futuris. [n] Pro hoc ſ. de cōd. & demō. l. ſi ita legatū. & l. ſolemus. Secūdo caſu, qñ habet unā propriā, aliā im,ppriā, reg. est, q debet aſſumi propria, & omitti impropria: l. nō aliter. ſ. de le. iij. & de exercit. l. j. ſ. ſi is qui nauē. uer. in re
o igit dubia. Fallit ſi de mēte diſponētis aliud [o] appareat. d. l. nō aliter. De mēte aūt dico apparere, ſi intelligēdo ſm propriā ſignificationē cōtineret iniquitatē ſeu abſurditatē, p & tūc aſſumemus impropriā, l. in ambigua. ſ. tit. ij. Vel ſi qualitas perſonæ aliud innueret, ut dixi in l. j. in prin. ſ. ad l. fal.
q Vel ſi cōmunis uſus loquēdi aliter ſe haberet. q l. cùm de lanionis. ſ. aſinā. de fund. inſt. Hic em uſus omni regulæ, omniq cōſtitutioni, in exaudiēdis, uel examinandis ſermoni
59 bus derogat. ſ. de leg. iij. l. librorū. ſ. quod tñ. † Quæro [p] un
r de ſumat iſta propria ſignificatio, & qualiter cognoſcat[r] ur. primò ab autoritate, ut ſi in aliqua lege hęc dicatur, ſ. de uer. ſig. l. proprię. l. ferri. & per multas ll. illius tit. Item à diffinitione, ſ. de teſta. l. j. de tute. l. j. & Inſt. de ob. in princ. & Inſtit. de act. in princ. Item qñ prædicta deficiūt, ſumitur propria ſignificatio ex alluſione (aliàs ſeu deriuatione) uoca-
s buli, [s] l. pupillus. ſ. territoriū. de uerb. ſig. & l. tuguti. eo. tit. & ibi no. ſ. ſi cer. pet. l. ij. ſ. appellata. Quod intelligo, niſi alluſio ſeu deriuatio repugnet diffinitioni, quia tūc ſtat diffinitioni, ut in teſtamēto, quod dicit quaſi teſtatio mentis, nō tñ omnis teſtatio mētis est teſtamentū, ſed illud cui conuenit diffinitio poſita. ſ. de teſta. l. j. Et dicidē in ſimilib. Itē intelligo uerū, niſi alluſio repugnet limitationi ſeu qualificationi factæ à iure. Exemplū in d. ſ. appellata. ubi mutuū dicit qd de meo ſit tuū, nō tñ ubicūq ſit de meo tuū, illud erit mutuū, ſed requiruntur aliæ qualitates, quæ ponūtur
60 in d. l. ij. Plura alia exēpla poſſem ponere. † Quartò quæro,
t utrùm ſtatuta recipiāt interpretationē extenſiuam ? [t] Et uidetur q non, nam non est noſtrū legem extendere, l. ſi uerò. ſ. de uiro. fol. mat. de teſt. mil. l. quod conſtituēdi. & ad mu-
u nicip. l. cōſtitutionibus. Prætereà, ſtatuta ſunt ſtricti iuris [u], d. l. conſtitutionibus. quod patet, quia actio ex eis deſcendens est ſtricti iuris, ut inſt. de act. ſ. actionū. Sed in his quæ ſunt ſtricti iuris, caſus nō expreſſus habet pro omiſſo, ſ. de uer. ob. l. quicquid. Et caſus omiſſus iuris cōmunis diſpoſitioni relinquitur, ſ. ſol. mat. l. ſi cùm dotem. in prin. de lib. & poſth. l. cōmodiſsime. Econtra, q talem interpretationē recipiāt, nā ſtatuta ſunt iuris ciuilis, ergo extēdunť de ſimili
x bus ad ſimilia [x], ut ſ. tit. ij. l. nō poſſunt. & ibi no. gl. in cōſuetudine. l. de quib. circa prin. & C. quæ ſit lon. cōſue. l. j. Prætereà ſtipulatio est ſtricti iuris * * *Iuris. l. quicqd & tamen recipit interpretationē extenſiuā.* ſ. *ff. de verb. obl.* Iac. C. B. de uer. ob. l. ſi ita ſtipulacus fuero, pe te non fieri. Dic aut quæris utrū ſtatuta recipiāt interpretationē extenſiuā actiuè, hoc est, utū extendant ad caſus in ſtatuto non cōprehenſos, an paſsiuè, hoc est, utrū leges ſe extendāt ad ſtatuta. Primo caſu, aut quæris de caſibus, ſine quibus diſpoſita per ſtatu t nō poſſunt cōmodè
y fortiri effectū, & ad illos extenditur [y] ſtatutum, d. l. ſi ita ſti-
pulatus

pulatus fuero per te,& de arb.l.nō distinguemus.§.de offi-
cio,& qd' ibi no. & de iu. om.iud.l.ij.de proc.l. ad rē. & l.ad
legatū. Aut quæris de alijs casibus, in quib. est eadē ratio,
& tūc aut casus illi p ius cōmune non sunt decisi,& ad illos
extendit. d.l.de quibus.in prin.& C. quæ sit long. consue. l.
j.Ita debet intelligi gl.ʃ.tit.ij.l. nō possunt. Aut sunt decisi p
ius cōmune,& tūc ad illos statutū nō extendit, sed iuris cō
munis dispositioni relinquit.Ita loquunt oīa iura per quę
alleg.q nō est nostrū legē extendere.l.si uerò.§.de uiro.sol.
z mat.cū si.s.alle.Pro hoc ʃ.ti.ij.l.qd' uerò.& l.in his.Secūdo
casu,qū palsiuè,tunc indistinctè dico qd' sic.Exemplū,per
statutū alicuius ciuitatis est inductū aliqd' munus perso-
nale, certè omnes ll.quæ de munerib.personalib. subeun-
dis loquunt,ad illud extendunt.ʃ. de mu.& hon.l.j.§.j.& i-
bi tex.Aliud exemplū,statutū confirmat aliquod testamē-
tum,qd' de iure cōmuni nō ualet,utrum lex Falc. Senatus-
con.Treb.& aliæ leges testamētariæ,se extēdāt ad hoc testa
mētū.Certè sic,ʃ.ad l.fal.l.j.§. lex falcidia.Et hoc modo po
test intelligi, qd' dicit, leges priores trahi seu determinari
61 ad posteriores,ʃ.tit.ij. l.nō est nouū. † Iuxta a prædicta quę
a ro, utrum statutū extendat ut decidat casus à cōtrario sen-
b su,b sicut dicimus ʃ.de off.eius cui mand.est iurisd.l.j.§. hu-
ius rei.Ista q.residet in hoc, utrum arg.à contrario sensu,fit
ex propria significatione,an ex quadā interpretatione ex-
tensiua.Iac.But.dicebat,aut casus qui ucnit à cōtrario sen-
su, erat aliās decisus, & tūc per ꝓrium sensum non decidit,
sed tanꝯ casus omissus remanet sub dispositione iuris cō
munis,ʃ. sol.ma.l.si cum dotē.in prin.Aut nō erat aliās de-
cisus, & tūc ar. q sumit à cont.sensu, est magis ex mēte,seu
ex interpretatiōe cꝯ ex uerbis, qd' colligitur ʃ. sit cert.pe.l.
pecuniā.ibi,tanquā sub ꝓria cōditione,&c.No. dictionē,
tanꝯ, quæ est nota improprietatis, ʃ. de cond. & demon.l.
aliqñ.in fin.ubi dicit,intelligit,quæ est nota intellectus ta-
citi,nō expressi,C.de fur.l.apud antiquos.& ibi gl.sup uer.
coniecturā.Et sic dico,q de statuto nō sumitur arg.à contr.
sensu,qū scilicet casus,qui à ꝓrio sensu decidit,est etiā de
cisus à iure cōmuni, fm distinct. s.dictā.Sed ꝑ prædicta ui-
detur ʃ.de manu.test.l.si quis locuples.in fin.ibi,ut apertis-
simè,&c.Vbi innuit, qd' arg.à contrario sensu,sit sensus ap
pertissimus.No uerb.apertissimè, in superlatiuo.Sed uer.
uideatur,qd' ibi sequit, tollit ꝓrium. Item ꝑ prædicta uide-
tur,nam s.dictū est,q ar.à cōtrario sensu,fit ex mēte.Sed il-
lud qd' est ex mente, uidet esse in ipsa lege, seu statuto,ʃ.de
uer. sig.l.nominis & rei.§. uerbū ex legibus.Sed certe qū ca
sus est aliàs decisus à iure cōmuni, nunq̄ uidet esse de mē-
te,q ab illo iure recedatur, nisi exprimatur, ʃ.tit.ij.l.qd' ue-
c rò. c † Vlterius quæro, an statutū extendat ad casum, q̄ est
62 idem fm iuris fictionē, d nō fm ueritatē, uidetur q sic, nā
d libertus, q impetrauit ius annulorū aureorū, est ingenuus
fictè & imaginariè,C.de iure aure.annul.l.ij.Et sic cōstituta
in ingenuo uero,habet locū in isto ingenuo fictè,ʃ. de exc.
tu.l.cū ex oratione.in princ.Con. quia ad hoc ut illud, qd'
est fm fictionē,cōprehendatur in statuto,necesse habet spe
cialiter exprimi.ʃ.de neg.gest.l.iij.§.hæc uerba. ibi,de quo.
& sic statutū ad talē casum non extendit, nisi fm distinctio
nē s.dictā.Non ob.l.cū ex oratione.quia illud nō est ex ui-
gore orationis, sed ex uigore rescripti postea subsequētis.
63 † Itē quæro, quid si statutū prolatū est in una ꝑsona, ut in
e Titia,nunq̄d extendet ad alias? Videtur qd' sic,e ʃ.tit.ij.l.iu
ra.& in prima cons.C.§. quibus.circa fi.ibi nullaq̄ dubie-
tate,&c.& Dy.de reg.iur. C. qd' alicui gratiosē. lib.vj.Sol.in
legibus cōmunibus,& in rescriptis imperialibus,dic ut ibi
per Dy.In statutis uerò & in alijs dispositionib.factis p no-
mina propria, dic q ad alias personas nunq̄ extenditur:
d.c.qd' alicui.ʃ. de const.prin.l.j.in fin. Pro hoc induco ʃ.de
testa.tut.l.si quis ita dixerit.in ʃ.gl.Cy.C.de'ser.fu.l.quicūq̄.
64 in j.q.† Quid de tēpore, statutū est prolatū per uerba præ
f teriti,uel præsentis tēporis, an trahatur ad futura? f Videt
q sic,quia præteritū cōtinet futurū,ʃ.de leg.j.l.talis scriptu-
ra.in princ.& in fin.de uer.sig.l.uerbū oportebit.Ecōtrà,qa
præsens nō trahit ad futura, l.si ita scripsisset.ʃ.de leg.ij.& ʃ.
de uer.ob.l.si stipulatus fuerim.§.cū stipulamur.Distingue
aut lex siue statutū continet delictorū indulgentiā, ut qui-
cunq̄ est, uel fuit bānitus liberet, soluēdo duos solidos ꝓ
libra,& sic restituat, & tale nō porrigit ad futura.tit.ʃ.ij.l.cū
lex.& C.de generali abol.l.ij.Ratio est,ne detur materia de-
linquendi,l.meminerint.C.unde ui.Si uerò cōtinet aliquā
dispositionē, tunc trahit ad futura,si sit eadē ratio,quia lex
semper loquit. C. de hæret.l.Arriani.ibi. semper uiridi, &c.
Vndē si statutū dicit, Quicūq̄ est, uel fuit personaliter obli
gatus per publicū instrumentū, possit personaliter capi,&
detineri,habet locū in eo q incidit in obligationē post sta-
tutū,siue ante:Tunc em lex siue statutū loquit,& dicit,qui-
cūq̄ est,uel fuit obligatus,&c. Et sic eum cōprehendit.Pro
hoc ʃ. de cond.ex lege. l.ʃ.ibi, quoties obligatio lege noua
introducta est,&c.Est em uerbū præsentis tēporis, & tū con
stat,q porrigit ad futura, ideò gl.ibi exponit, est, ꝓ erit.Itē
uidet casus,ꝓ hoc.ʃ.de legib.l.legis uirtus.Semp em lex im
perat,uetat,punit & pmittit.ʃ. de pac.l.& suū.§. fin.qui inci.
hodie tū,&c.& oēs auth.C.quę incipiunt hodie,uel sed ho
die.Nā omni die,qua talis lex legit,potest dici illud hodie
g & sic semper loquit. g † Vltimo quærit, quid si in uolumi-
65 ne statutorū reperit quoddā statutū, q statuta omnia nō
h recipiāt interpretationē h glossationē,uel extraneū intelle-
ctū,quid operabit? Credo q tale statutū nihil aut modicū
operabit. Nam p d.uerba,solū, friuola interpretatio uide-
tur remota.C.de uete.iur.enucl.l.j.§. fin.& l.ij.§.pe.qd' intel-
ligit de friuola,iusta em interpretatio,bene debet & potest
fieri,C.de legib.l.j.& ibi no. & ʃ.tit.ij.l.si de interpretatione.
Præterea istæ interpretationes sunt necessariæ naturaliter.
ʃ.tit.j.l.ij.§.his legib.latis.Sed illud qd' est naturaliter necel
sariū, ꝓ ll.ciuiles tolli nō potest:Inst. de iur.nat. §.sed natu
ralia. Præterea oēs dictæ interpretationes fiūt autoritate le
gis. Sed statuta nō possunt facere, ut leges circa ea locū nō
habeāt,ʃ.de legat.j.l.nemo potest. ergo,&c.Præterea ex ista
generali prohibitione,multæ sequerentur absurditates.er
go,&c.l.sed & si quis.§.quæritū.ʃ. si quis cautio.Præterea,ꝑ
hoc facit, qd' dicit de iure canonico, q si causa cōmittit ap
pellatiōe remota, intelligit scilicet friuola,ʃ. à quib.appel.
nō licet.l.j.§.fi.Dixi in l.j.§.fi. qd' ui aut clā. Septimo princi-
66 paliter quæro, † qualiter statuta in iudiciū deducant? i Ista
i qō potest intelligi duob. mod. Primo, q̄ actionē, seu qd'
remediū intētabo ad cōsequendū id qd' in statuto cōpre-
hendit.Secundò potest intelligi, utrū statuta debeat quis
k in iudicio producere, sicut alia instrumēta. k Circa primū,
dic q quādoq̄ statutū tribuit ius agendi, qñq̄ tribuit ius
excipiendi. Primo casu, aut tribuit ius agēdi criminaliter,
& tūc nulla orit actio, q̄a causę criminales non expediunt
ꝑ actiōes.Inst.de pub.iud.in prin.Sed erit accusatio ex illo
statuto, sicut dicimus, accusatio ex lege Cor.uel officiū iu-
dicis, si iudex ex suo officio ꝓ inquisitionē ,procedit. Appet
ergo, qd' errāt q dicūt,qd' condēnatus ex forma statuti,sit
cōdēnatus cōditione ex lege, qd' falsum est,q̄a cōdictio ex
lege est actio, quæ in causis criminalib. non habet locum.
Quādoq̄ tribuit ius agendi ciuiliter, & tunc aut ꝓ statutū
l est introducta certa actio, l & non est dubiū q illa utemur.
Aut non, tūc aut est statutū interpretans aliquā legē com-
munē,& tūc aget ea actione, quæ habet locū de iure cōmu
m ni, m quia illa actio uidet in statuto ex interpretatione repe
tita,ʃ. de cōiun. cū eman.lib.l. nihil.Facit auth.de fi.añ.do.
instr.na.§.j.Aut est statutū de nouo inducēs, uel disponēs,
& tūc aut disponit aliquid formiter, & nō aget ex illo statu
to, sed ex illo iure formato ꝓ statutū. Vnde si statutū indu
n ceret contractū, ageret actione ex illo cōtractu. n Si induce-
ret ius succedendi, ageret petitione hæreditatis.Si induce-
ret dominiū, ageret rei uendītione.Sicut dicimus in iureiu
rādo.ʃ.de iureiur. si duo patroni.§.si quis iurauerit.Aut sta
tutū disponit difformiter,ita q nō cadit in aliquod ius for
matū,unde possit oriri actio de iure cōmuni,tunc aget cō-
o dictione ex illa lege municipali, o ʃ. de cond.ex le.l.j.Secū-
do casu. qñ inducit ius excipiendi, & tūc aut rescindit ius
actoris ipso iure, tunc sufficit solum statutū quandocunq̄
ostendere,

ostēdere,nec em est necesse, q ꝑ etatur à iudice q rescindat
illud quod ius rescindit, ʃ. de cond. inst. l. quæ sub cond.§.
fi.aut tribuit ius excipiendi,seu excusandi,& tūc debet pro
poni exceptio, seu excusatio intra tēpora debita, C.sen.res.
nō pos.l.peremptorias.& ʃ.de exc.tu.l.scire oportet.& C. de
67 app.l.ciues. † Circa secundū p utrū statuta debeant, p duci
p sicut alia instrumenta, dic aut litigo in una ciuitate, & uolo
fundare intentionē meā ex statuto alterius ciuitatis,aut ex
q statuto ciusdē.Primo casu debeo illud ꝓducere q & allega-
re iudici.Ratio quia illud potest ꝓbabiliter ignorare,ut ex.
de cōst. c.j.lib. vj. C. si ꝫius, uel util. pub.l.præscriptiōe.ubi
quis allegabat principi ius consuetudinariū suæ ciuitatis,
ut ibi no.& ibi dixi in fi.Secundo casu, aut sunt statuta pu
blicè nota in uolu.statutorū inserta, & illa nō oportet ꝓdu
r ci, r ar.ʃ.ad Turp.l.j. §. nam si quidē.& gl.ʃ. de confes.l.ij. quæ
dicit,q positioni iuris nō est respōdendū,nec em potest iu-
dex eā probabiliter ignorare. Aut sunt statuta nō sic publi
s cè no. s quia sunt reformationes factæ à prioribus uel anti-
t quis nō insertæ in uolu.statutorū, t & illæ debēt produci,cū
quis possit ipsas ꝓbabiliter ignorare,sicut dicimus in con
u suetudine u quæ debet probari iudici, C. quæ sit lon.cōsue.
68 l.j. † Quid de statutis antiquis correctis? Dic, aut allegātur
ad decisionē corū, quæ post correctionē factam emerserūt,
x & nō licet, & est pœna falsi, x C.de nouo Co. confir.l.j.§.hūc
igit.& §.falsi criminis.Aut ad decisionē corū, quæ ante cor-
rectionē emerserunt,& tunc licet,auth. de nup.§.duo igit.&
69 auth.ut cū de appel.cog. in prin. † Quæro q̄d si y in aliqua
y ciuitate ꝓducit aliqua particula statuti alterius ciuitatis,
an sufficiēs sit productio? Credo q non,ʃ.tit.ij.l.in ciuile.q̄
posset esse quædā alia particula, quæ illā determinaret, nō
obstante q producit particula testamēti, uel alterius instru
mēti, ut ʃ. de eden.l. argentarius.§.edi.& Cy.C. de preci.imp.
off.l.fi. quia instrumēta priuata nō possumus sic habere, ni
si quatenus ad nos pertinet,l.si quis ex argētarijs.§.pertine
re.ʃ. de eden.sed statuta quilibet potest habere. Nec ob.ʃ. ad
l.Aquil. l.ij. & omnes decretales, quæ dicuntur decisiones,
quia illud facit legislator,in quo cessat omnis suspicio.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Omnes. Circa materiā istā adde primò, an dispositio huius legis habeat locū in ecclesia, ita ut possit populus sine superioris autoritate sibi facere legē.Pan.c.q, clericis.uer.ultimò no.de foro cōp. Itē an & quādo statutū possit fieri in præiudiciū personæ particularis, & an et quādo tūc sit opus appellatione,Fel. c. cū omnes.in prin. ex. de const. Ias. j.ʃ. de leg.& ibi etiā ponit,an in beneficiū priuati et particularis personæ fieri possit. Itē ibi ponit de mō et forma cōdendi statuta,et an mulieres interesse possint. Itē q, possit appellari à statuto iniquo,& q, nunq̄ transeat in rem iud.Ias.l. ij.in prin.ff.qd'quis.iur.in l.ij.post prim.eo. tit. ubi dicit,q, quantūcunq̄ esset dolose factum statutū, non est nullū,quia est stricti iuris.Item factum in odiū alicuius non ualet,licet factum esset uerbis generalibus.* Ias.l. quomi-nus.xxo.q.de flu.

b POM. Vltur. *Adde q, statuta municip. dicūtur ius cōmune,in loco in quo uigent.Fel.c.ius naturale.in princ.j.dist.*

c POM.OP,Fel.c.*ad petitionem.ext.de accus.uer.considera.*

d POM.*Ergo.Fe.c.cum omnes.de const.*

e P.PAVL.P.*Quæris.Dec.c.quæ.ex.de const.*

f *Limitatam.Dixi in l.fi.C.de iur.om.iud.post Bar.& cont.Bart.hic Abb.c. quod clericis.de foro comp.*

g *Statuum.Doc.c.cū omnes de const.& Bal.tit.de pact.const.uer.in causis. ad fi.Bal.l.j.C.quæ sit lon.consue.adde quis possit statuta cōdere, Bal. cōst. ccxxviij.iij.lib.& ibi uide de eo qd'tangit hic Ias.an appell.iuris,ueniat ius municipale & quis possit statuta condere,Ro.cons.ccxviij.Abb.cons.vj.ij. lib.Cal.cons.cviij.& xx.*

h *Iurisdictione. Bal.l. nulli.de sen.Inn.c.cū olim.c.cū accessissent.de cōst.Bal. l.j.ʃ.de iur.om.iu.& ibi etiā tāgit, an statuta populi sint confirmāda de necessitate. Bal.& Ang.hic.Bal.in add. Spe.tit.de iur.om.iu.in prin.Bal.& Sal.l.fi.de iur.om.iud. Ang.ī l.j.in prin.si quis ius dic.nō obtē.adde an inferiores possint cōdere statuta super administrat. rerū suarū.Ca. cōs.cxlviij.*

i *Autoritate.Dicit tamē Bal.l.humanū.C.de leg. per illum tex.q, licet populus possit condere statuta,tamen non ualent sine confirmatione principis,si ibi princeps est presens.*

k *Licentia.Quid si castrū est in possessione eligēdi sibi rectorē, præses pro-Bar.super ff.uet. uinciæ facit statutū, q, nullū castrum possit sibi eligere rectorē, an ualeat? Bar.q, sic,cons.cxxxvj.& Pet.de Anch.c.canonū.de const.in.xv.char.uer. iuxta prædicta quæro,de tali q. ubi plenè tractat omnia scripta per Bar.et doc.hic an infeudatus de castro cum iurisdictione possit statuere, Ang.l.im perium.ʃ.de iur.om.iud.*

l POMA. *Dicta. Alex.cons. cxxij.j.col. ad fi.iiij.uol.et cons.seq.Pan.cōs.cv. j.uol.Præpo.c.nō est.§.ius uerò.vj.dist.Ro.cōs.cclxxvij.Pan.c.quæ in eccle siarū.de const.Et si faceret statuta cōtra ius cōmune,uel cōtra statuta ciuitatis,l.receptitia.§.fi.C.de cōst.pec.§.fi.auth.fide iuss.Sed an requiratur autoritas superioris,ut cōfirmetur tale statutū p omnes factum? sic,Bal.l. humanū.C.de legi.Sed est sibi cōtrarius in l.receptitia. C. de const.pec. quia tale statutū cōfirmatur à lege,legib.s.alleg.Sed an habeat locū in alio foro.Bal. d.l.receptitia.ubi format q.& aliqd ꝓ Fel.c.quæ in ecc.de cōst. uer.nec ob.*

m *Statuta.Adde tamē q, talia statuta requirūt cōfirmationē superioris,Bal.d.l. fi.de iur.om.iu.Bar.l.fi.C.de colle.illi.uide tamē Bal.l.humanū.C.de leg.an statutū regrat reformationē.et Bal.l.receptitia.de const.pec.qd in subiectis ecc.uide gl.& doc.c.qd'clericis.de fo.cōpe.an episcopus possit statuere,uel præcipere,ne mulieres portēt ornamēta,& qd in alio ſupiore.Io. An.reg.ea quæ fiūt.in mercur.An abbas cū cōuentu possit cū iuramēto statuere,q, singulis monach. dētur x.annua,ꝓ uestib.et an possit statutū reuocare,Io.An. reg.nō est obligatorii. in mercu. et adde q, canonici possunt facere statuta ecclesiæ,dū mō sin tlicita,aliàs secus,c.cū oēs.de const.per gl. c.ij. uers.statutū.de uer.sig.li.vj.Et an statutū episcopi liget alium episcopū, uel archiepis. Io. Cal.c.de illis.in vj.q.de rap. adde q, princeps,confirmando statuta, non intelligitur cōfirmare iniusta.Bal.cons.cccxxxvj.ij.lib.*

n P.P A V.P.*Quæritū. Quid aūt in una casata,ponunt Mod.puta si faciāt intra se constitutionē,q, fœminæ nō succedant,uel quid simile.Quid autē si reliquæ personæ priuatæ facerent tale pactū,an ualeret,Bar.cons.lxxj.no. ʃ.in ij.q.principali. & no.in l.si quis à filio.§.fi.de leg.j.Et quid in consuetudine partis populi,uide Bar.l.de quibus.ʃ.de leg.l. ij.§. deinde cum esset. ff.de orig.iur.*

o *Iudices.Bar.l.j.in prin.qd'quisq; iur.Ro.rub.C.qui admit.Ancha.c. canonum.Frid.de Se. cons.cxc.incipi. Guli.*

p Delegato.*An delegatus possit statuere, idē qd'hic tenet Ang.in l.apertissimi.per illū tex.C.de iud.ibi, ex generalib. formis amplissimæ tuæ fedis. ubi loquitur de præfect.prætо.q̄ æquiparātur Card.ut ibi per Ang.uer.formis. adde & post Ias.an legatus possit statuta condere,Ro. cōs. xxxvij. & Ab. cons.lxvj.ij.lj.& ibi an possit cōmittere causam summariè,et appellatione remota.et Io.de Ana.cons.lxxxiij.Et ibi an possit cōcedere repræsalias. De episcopis & archiepis. an possint statuta cōdere. Cal. cons.viij.an aūt aulā possint statuere, Ang.cons. lviij. & cclxx.in quantū Ias.l. fi. cōcludit,q, ex causa episcopus potest statuere cōtra ius,uide Ro.cons.cccxxv.et proximè dicta Ias.singulariter limitat procedere,dū mō causa exprimatur in actu q̄ gerit,ꝓ ea quæ uoluit Ro.cons.ccccl.xxxiij.ubi alle.Ol.etiā cōs.cclxxvij.ſ.q, licet aliàs causa præsumatur in Papa rescribēte, tamē ubi rescribit cōtra uniuersale statutū ecclesiæ, debet causa exprimi. Et an legatus possit causam summariè cognoscendam cōmittere, Abb.cons.xxv.j.lib.*

q *Potestas.Pe.de An.c.canonū.uer.quærit Bar. adde Bal.de pa.const.uer.sed maiores debet no. quòd licitum est ciuitati habere propria statuta confirmata per præsidē prouinciæ.sed si ciuitas sit sibi ipsi præses, sufficit q, potestas ciuitatis cū decurionib. faciat statuta,uel ciues eius accedēte autoritate. Nam cū facere statuta sit iurisdictio. & illa quantū ad actū exercitij sit in magistratib.ʃ. de ori.iu.l. ij.§.post originē.meritò requiritur magistratus, nisi alia esset cōsuetudo loci, quæ possit dare iurisdictionem ipsis decurionib.sine magistratu.C.de diuer.offi.l.uiros.lib.xij.uel si ciuitas illa pro tempore illo careret magistratu. ff. qd'quisq.iur.& Iac.But.Bar.& Mod.& Imo.l.municipibus.de cond.& demonst.*

r *Excōmunicati.Bar.l.actor. ff. rē rat.hab.sed an excōmunicati possint inducere consuetudinem.Bal.l.de quibus.de legi.*

s *Potestatē.& de statutis dolo factis,adde qd'dixi post Bar.l.fi.ʃ.eo.falsè pœna arbitraria puniatur,Bal.l.nemo.de sac.ec.et de reformatione statutorū, Bar.l.j.ʃ.de legi. & ibi etiā Ang. de statuto qui debet requiri, q, consensus præsumitur alta uoce.sed Bar.ʃ.prox.co.tenet contrarium.*

t POMA.*Secundo.Præpo.c.lex est.c.sententuscon.dist.ij.*

u *Fiet.Im.l.municip.de cond.et dem.& l.j.in prin.ʃ.ad le.fal.et ibi An.et Ca.*

x POM A.*Suffict.Cont.Pan.c. in causis.de eccl. sed idem qd'Abb.sequitur Barb.c. cum omnes.& ibi Fel.in contrariū facit quod no. Bal. & Imo.l.si quis à filio.§.fi.de leg.j.& ibi Are.uer.adhuc restat.Imo.cons.xxij.*

y *Partes.In cōuocatione debēt esse duæ partes. Et quid si sunt incitatæ,& no luerunt cōuenire,an minor pars possit,& qūo,uide hic,et Pet.de Anc.c.canonū.statuta.de const.Vtrū aūt absentes sint specialiter curandi,& de quo*

loco c.præsentiũ,de rest.li.vj.& c.cũ in ecclesijs.de præb.eo.lib.& c.corã. de elect.& Bal.l.nulli.uer.secũdò no.ĩ.qd'cuiusˢ.uni nom.& Bar.l.ij.ĩ. dec. ab ord.fã.Adde q, no.gl.uer.ipsorũ.c.ij.de testi.li.vj.quæ tenet q, regulariter absentes nõ sunt uocandi,nisi in trib.casib.ibi no.Quã etiam limita,nisi tractaretur de faciendo aliqd in præiudiciũ absentiũ. Ita solent intelligi gl. in.c.j.de his quæ fi.à ma.par.ca.uersˢ. constitutũ.gl.d.c.ij.q, in omnib. casibus arduis,& grauib.sunt citãdi,nã casus excepti per gl.in d.c.ij.sunt fauorabiles,ideò debẽt extẽdi ex idẽtitate rationis,ad oẽs casus graues.c.dilecti. de cõsfir.uti.et gl.l.j.ĩ.de cõd.et dem. ubi casus exceptos à regula extẽdit ad aliũ habentẽ eandẽ rationẽ.Et hoc q, in arduis sunt citandi , sentit Inn. c.ij. de no.ope.nun.& An.d.c.j.c.fi.de maio.et ob.et Bar.et Mod.l.rescriptũ.in prin.ĩ.de pac. Bal.consˢ.iij.de cõsˢt.Abb.c.in causis.de elec.& c.cùm omnes de constˢt.ubi reprehendit Bar.hic.

z Distinguũt.Notabile dic tũ ad limitationẽ l. qd'maior.ad municip.si est uerũ,& ibi dixi.adde Bar.d.l.qd'maior.in fi.ubi uidetur uelle scdm Dy. q, id qd'fieret etiã ab omnib.nõ teneret, si fiat cõt.ius ar. l.iubemus.§.sanè.C.de sac.ecc.cogitabis,adde Bal.l.fi.C.de auto.præsta.

A POMA.Quæro.Pan.Fel.c.cùm.de constˢt.

b Vna.Bar.& Im.l.si quis à filio.§.fi.de le.j.et Bar.ĩ.ea.l.in ij.q.j.q. prin.sed nũquid illa pars expulsa, posit facere statutaˢ Bal.l.cũctos.C.de sac.ecc.Et ad Bar.hic uide l. de quibus.ad fi.ĩ.de legi.& Bal.l.j.C.de monopo.& d.l. ij.de orig.iur.& Bal.hic & Ant.de But.c.fi. de consue. & Bal.l. testatrix. §.plures.ĩ.si seru.uend. aduerte, quia licet Bar. hic dicat quòd in faciendis statutis, uoluntarij absentes non uocantur , nec etiam illi,qui sunt absentes ex iniusta causa,secus si causa sit iusta. can.c.cùm omnes. de cõsˢt.Bar.hic tenet gl.tamen indistinctè tenet, quòd in omnib.actibus capitularibus absentes sint uocandi,gl.tamẽ quæ reputatur singularis, c.præsentiũ.de testibus. in vj.super uer.ipsor . dicit q, solùm in tribus casib.de quibus ibi,uocantur absentes.sed Inn.c.ij.de nouo ope.tenet q, in arduis debẽt uocari,imol.d.c. cùm oẽs.q, in tribus casibus, de quibus in d.c.præsentiũ,debet fieri uocatio in alijs dic,q, si sint uoluntariè absentes,nõ uocantur, si aũt ex iusta causa, in arduis uocẽtur, nõ in leuibus, nisi in cont. reperiatur expressum.Et hoc modo possunt saluari opiniones , fortè tamẽ in practica seruaretur gl.d.c. præsentium.saltem in foro can.Io.An. & do.c.cùm omnes. (dub.ij.uol.

c POMA.Adhuc.Are.l.si quis à filio.§.fi.ff.de leg.j.& ibi Bal.Pan.cõsˢ.xc.ij.

d Consentiunt. Bal.l.ij. C.de decur.gl.c. cùm oẽs.de constˢ.fed gl.fi.c.j.de reb. eccl.nõ alie.tenet cont.uidelicet q, speciale sit in electione, aliàs in omnibus actibus capitularib.sufficit singularis cõsensus saltem quãdo tractatus præcessit,sed illa cõmuniter nõ tenetur per Mod.nec Io.Cal.nec Ant.c.in Gene fi.hic allegatũ in ratione sui,quæ est generalis.& sic amplificat dictã l.fin. de offˢ.proc.cæs.& ita refrt Io.de Imo.d.c.cùm oẽs.Adde qd'no.Bar.& Io. l.si quis à filio.§.fi.de leg.j.& Bal.auth.hoc ius porrectũ. de sac.ec.& Bal. add.Spe.tit.de instr.ubi quærit, an executores testamenti possint eligere separatim:Bal.l.non ambigitur.ĩ.de legib.& ibi An.

e Consensus.Bal.l.j.v.q.ĩ.de offˢ.cong.

f P.PAV.P.Abb.c.iij.ad fi.de iu.pa. Pro intellectu.l. fi.ff.cõmit. præd.& l. si aũt.ff.ad aq.plu.arcend.

g Commiit.qd'no.pro legato,an possit cõmittere.tex.& qd'ibi Bar.l.item eorũ. §.fi decur.ĩ.quod cuiusq; uni. no.& Bar.q. v. inci.abundãtia,& c.Pet. de An.c.canonum statuta.Pan.c.grauem.de sent.excom.

h Ordinarius.Bar.l.ambitiosa.de decr.ab or.fac.

i Quibus.Bal.l.cunctos.C.de sum.trin.

k P.PAV.P.Stunt.Scripsi in l.adigere.§.fi.ff.de iur.pac.Item dũ dicitur,quãdo statutũ præsumit dolũ,quod ualeat.Pet.de An.consˢ.cccxxx.Ias.auth.sacramenta.C.si aduer.uend.Alex.consˢ.vj.uol.iiij.

l Temporalia.Et faciunt hæc,an ualeat statutũ prohibens,matrimoniũ contrahi cum certis personis.Bal.l.nemini.C.de nup.

m P.PAVL.P.Permitti.Alex.consˢ.lxxxvij.vol.ij.

n POMA.Dolosè.Alex. consˢ. xx.in j.uo.& consˢ.xxvij. eo.uo.Pan.consˢ.xij. j.uol.Frid.de Sen.consˢ.xxxvj.Ro.cõsˢ.ij.& consˢ.xij.Alex.consˢ.pe. in v.uo. Barb.consˢ.j.uo.j.Præpo.c.ad eius.v.diˢt.

o POMA.Lib.vj.Ang.l.seqtur. §. si rem.ff.de usuc.& l.fi.ff.quẽad. seruit. amit.Alex.consˢ. lix.j.uo.Raph.Co. consˢ.lxvij.Alex.cõsˢ. xxxix.iiij. uo.& consˢ.xx.ad fi.eo.uo.Pan. consˢ.lxxvj.ad fin.j.uol.Frid.de Sen.consˢ.cclxxv. & seq.Ca.l.cunctos.C.de sum.tri.Pan.consˢ.lxxvij. iij.dub.in.ij. uo.& iiij. dub.Fel.c.j.& c.ecclesia . de constˢt. & c. ad nostra. de probãt. Bar.consˢ. lxxxvj.Ro.consˢ.xc.& consˢ.cij.Im.consˢ.xxvj.& xliij.& lxxxiiij.in fi.& cxxij.Gemi.c.fi. uer.sed pone debitor.de excep.lib.vj.

p POMA.Quæstionum.Fel.c.quæ in eccl.de constˢt.

q P.P A V.P.Alia.Pet.de An.rep.c.canonũ.de constˢt.ubi limitat istud dictum Bar.dũ allegat l.fi,ambo de cõpensˢ.Abb.c.ecclesia.de cõsˢt.Com consˢ.lxvij. Bar.l.sequitur.§.si uiam. ff.de usuc.ubi uult cõtrariũ eius qd'dicit hic.& ibi etiam habes multa in simili,de eo qd'dicit Bar.hic, q, licet statutũ non ualeret,si tamẽ præsumatur simulatũ,tunc ualeret,idem dicit ipse in præscriptione.Com.q.inci.uisa copia.in uer.circa secundũ.ubi tenet statutũ,si præsumatur tanto tempore seruatũ, ut ibi etiã singulariter dicit,quòd tali præsumptioni nõ potest renunciari per partes,pacto expresso.Et ibi etiam dicit q, ualet in uim præscriptionis,quãdo debitor nõ esset in mora.Com.cõsˢ. cliij.ad fi.ubi dicit , cõuer talia statuta seruari qui potest moueri bona ratione,quia præsumitur debitũ solutũ, uel res alienata, Com. consˢt.clxxvij. ubi ponit , quid si debitor esset forensis,quõ posset gaudere tali statuto . Et quid si in aliquo tempore fuit forensis,aliquo tẽpore ciuis.Bar.hic Fel.c. fi. ext.de præsc. ubi consuluit , contra Bar.& ponit viij. uel x.saluationes ad opi.Bar. quas tamẽ oẽs pro maiori pte impugnat . Itẽ an statutũ abbreuiãs tẽpus præscriptionis ualeat, Ant.de But.consˢ.xlv.Et ibi etiã dicit,q, tenendo q, ualeat, non cõprehenderet casu quo quis fuisset absens, uel esset insta ignorantia , quia poterit saltẽ peti restitutio in integ. ex clausula generali, etiã si statutũ expressè diceret,q, talis præscriptio currat contra absentẽ & ignorantẽ,ut etiã scripsi ad Bar.l.j. §.si quis aũt.de sti.act.pri.Itẽ q, dispositio talis statuti, nõ habeat locũ quando in instrumẽto adest iuramentũ.Iasˢ. l.nam posteà.§.si quis in ij.no.ff.de iureiur.aduer.tamẽ,quia loqui uidetur in iuramẽto decisiuo,secundũ qd' loquitur materia ibi tradita. Item procedere non uidetur,ubi nominatim aliqd debetur in instrumẽto,tunc prædictũ statutũ nõ traheretur ad debita iura. cõsˢt.de resˢ.cũ sim.Itẽ q, licet talia statuta nõ ualeãt,seruãtur tamẽ de facto.Ca.l.fi.ad.fi.ff.rẽ ra.ha. Itẽ q, opi. Bar.sit cõis, Alex.consˢ. clxxxv. in ij. uo. Quòd aũt ualeat statutũ, quando eius uerba diriguntur in odiũ negligentis,Bar. consˢ.xxxvj.no.iiij. in j.du. Item q, ualeat,quãdo præsumitur solutionẽ facta, Barb.consˢ.lix.in iiij.uo.

r POMA.Sunt.Alex.consˢ.cxxxiij.iiij.uo.Are.consˢ.ij.Alex.cõsˢ.cxxxviij.uo. ij.consˢ.lviij.v.uo.Pan.cõsˢ. lxxj.j.dubio.Frid. cccxxxix. Fel. c.eccl.de cõsˢt. Barb.consˢ.ix.uo.j.& consˢ.xxj.liij.uo.ij.

s Statuendo. An æquiparatio pacti ad statutũ procedat, Io.An.c.ul.de consˢ. ubi approbat gl. l. neq; pignus.ĩ.de reg. iur. reprobata gl.rub. de decr.ab ord. fac. cui similis est in l.si cum te.& l.nõ impossibile.ĩ.de pac.gl. et doc. c.cũ dilectus.uer.constitutũ.de cõsue.Et Bal.l.si ex cautione. in vl.q.de non nu.pe.& latius p cum,l.ij.C.quæ sit lon.cõsue. & Bal.l.Titio centũ.§.ij.de cõd.& dem.& in l.de quib.ĩ.de legi. Et dici potest,q, gl.in rub.C.de dec,p cedat affirmatiuè,nõ negatiuè,i.fi. C.de fideiu.in fi.Bal. l.cũctos.C.de sum. trin. q, quicquid põt fieri per pactũ iuramẽto allatũ , põt fieri per statutũ. qd'no.Hic adde Bal.l.pe.C.cõmi.uel epist. & Ang.hic,adde an ualeat æquiparatio pacti ad statutũ.Bal.consˢ.ccccxcvj.iiij.lib.& an ualeat statutũ impeditiuũ matrimonij,P.de Anc.consˢ.xx. Abb.consˢ.xj. Et an ualeat statutũ, q, nõ petens debitũ p x.an.cadat à iure suo,idẽ consˢ.ccxcj.An.consˢ.ccix. Et an ualeat statutũ disponẽs super iuramẽto, Car.consˢ.xcij.Ang.cõsˢ.clx.Bal. consˢ.cxxxij.& se.ij. l. & consˢ. ccclxxxij.j.li. Ca.consˢ. lxvj. & Anc. consˢ. cclxxij.Ro.consˢ.ccccxxxj.& ccxlvij.Frid.de Se.consˢ.xij.Alex.consˢ.lix.j.li. & xxxviij.iij.li.Bal.consˢ.clxix.v.lib.& cal. consˢ.xv.& se. Et an statutum permittens occidere bannitũ ualeat, Bar.quòd sic,consˢ.clxxxviij.Ca.consˢ. xciij.& consˢ.ccxij.Bal.consˢ.lxxxj.v.lib.Io.An. add. ad Spe. ti.de constit. rub.ubi alleg.beatũ Tho. & tex.diui Hier.ubi clarè uult, q, tale statutũ ob bonum publicum ualeat , etiam de iure Can.contra id quod hic uult dicere compatriota meus fortè immemor.Io.An.ibi,& c.

t POMA.Quibus.Ale.consˢ.lix.iiij.uo.Et an procedat istud ar. potest fieri p pactũ.ergo per statutũ,Alex. ru. ff.so. mat.in fi.Præpositus.c.quæ cõtra.viij. diˢt. & c. consˢue.xj.diˢt. Pan.consˢ.lxxij.in j. uo. Et uide quid ex isto tex.j. mẽb.diˢt.Bar.iferat. Alex.l.pactũ.C.de col.et cõsˢ.j.iij.uo.Ro.cõsˢ.xxij.Bar. l.j.§.familiæ.ff.de pub.Ro.cõsˢ.ij.Fel.c.ecclesia.de cõsˢt.& c.ij.de pb.et rub. de præsc.uer.fallit.Barb.cõsˢ.j.in.j.uo.& cõsˢ.iiij.eo. uo. & consˢ.xxiij. eo. uo.& cõsˢ.xxxvij.& cõsˢ.xciij.eo.uo.& cõsˢ.v.eo.uo.consˢ.xiij.in ij.uo.& cõsˢ.xxiij.e.uo.Ro.cõsˢ.ix. & cõsˢ.cxlij.Fr.crem.in tra.seq.xj.aliàs viij.in fi.

u P.PAV.P.Concordandis.Ale consˢ.lix.uo.iiij.

x Iurisdictionẽ.Nõ ualet statutũ nec pactũ,in reseruatio p principẽ. uide tamẽ qd'no.Bar.l.j.§.pe.uer.sed quæro an populus.ĩ.de postu.et l.relegati.ĩ.de pœ.et l.nõ ambigitur,de legi.& iõ dicit Bal.de pace. Cõsˢt.uersˢ.scdm mores et leges illius ciuitatis, q, si statuta tãgerẽt principis iurisdictionẽ,ut in causis appellationũ,talia statuta nõ ualẽt, per tex.ibi,& c.uenẽtes de iureiur.

y P.PAV.P. Cont.Com.consˢ.cxxxvj. inci.uisis instrumẽtis.uer ad secũdum.

z Medijs.Adde q, imò dicebat Bal.l.ut uim. ff.e. q, cũ appellatio sit definsio, nõ põt tolli p statutũ. d.l.uim.uidetur tamẽ concludendũ, ut dixit Bar.l.fi. de aqua plu.arcen. & l.ambitiosa, & l. præsc. C.si contra ius uel uti.pu.q, licet p statutũ nõ possit tolli appel.tamẽ põt tẽpº modificari.Ro.cõsˢ.ccxvij. Bal.an p statutũ possit tolli appell. Bar.cõsˢ. cxvij.Bal.cõsˢ.cclxxxviij.iiij.lib.

Sequens

a Seqũes.Car.c.ij.de præsc.uoluit.q, p scdm statutũ nõ itelligitur sublatũ primũ,nisi apponatur clausula spãlis,non ob.tali statuto,gl.c.cũ nõ deceat.de ele.lib.vj.Et adde,q, si nouũ statutũ seu reformatio nõ fuit usu receptũ,sed antiquũ fuit obseruatũ,tũc uidetur recessũ ab ipso nouo.Io.An.c.ad audiẽtiã.de cl.nõ resˢt.et c.j.de his quæ fi.à ma.par.c.Pau.de Lea.cle.j.de re.Pau. c.cũ accessissẽt.de cõsˢt.Bal.auth.oẽs pegrini.q pulchrè loqtur.C.cõ.de suc. quẽ seqtur Pe.de Anch.c.j.de cõsˢt.uer.quæro ulterius,est facta reformatio, & maximè quãdo reformatio non est inferta in uo.statutorũ.Bar.l.j.C.de pet.bo.sub.li.x.Io.And.c.j.de his quæ fiunt à ma.par.cap. q, iurãs seruare statutũ,intelligitur inquantũ sit uoluntũ,et iustũ,c.j.de iureiur. li.vj.gl.c.cũ nõ deceat.de elec.li.vj.facit,quia si nõ tenet contractus,nec iuramentũ.Salyc.l.si quis pro redemptione.C.de do.& Ro.consˢ.lxxvj.

b P.PAV.P.Reuocari.l.digna uox.C.de legib.l.Cæsar.ff.de pub.Ant.et Flor. c.nouit.de iud.p id qd'dixit ibi Inn.uoluerũt, q, ubi lex uel statutũ trãseunt in priuilegiũ nõ subditi,nõ posit reuocari.Idẽ si trãseãt in cont.p bicno.Secus scdm eos,si trãsiret i cõtractũ uel priuil.subditi, Inn.c.nostra.de ius.sed fortè scdm Io.illud ultimũ est uerũ,subsistẽte causa, aliàs fine causa nõ uidetur posse tolli ius subditi,Inn.c.quæ i ecclesiarũ.de cõsˢt.et l.qd'semel.de dec. ab ord.facie.& Ant.d.c.nouit.& intellige q, cõcessum subdito,põt reuocari.Clemẽ.pastor.de re iud. & Inn.d.c.in nostra.hic intelligit uerũ,quando priuilegiũ habet causam successiuã,ut q, nõ teneatur soluere collectã.Si autem dedit unã rem,tũc quia trãsiuit ius gentiũ acquirẽdo dominiũ,non põt acgrẽti tollere.Abb.Sicu.d.c.nouit.Bal.l.si cũ mihi.ĩ.de dol.Anc.cõsˢ.ij.Domini.c.ij.de cõsˢ.im v j.Sed quid si priceps cõcesserit ciuitati facere statuta sua, nũquid poterit reuocare?uidetur q, nõ,qa intelligitur de primo actu,l.bones.§.hoc sermone.ff.de uer.sig.Cõt.est uerũ,ar.l.oĩm.C.de testa. & quod no.in c.nõ põt.de præb.in vj.no.Et ex hoc apparet,q, statuta potius acceduũt ultimæ uoluntati,q, cõtractui.c.quia diuersitatẽ.de cõcess.præb. & ff.de legib.l.sed & posteriores.Cy.l.fi.§.j.C.de cõ.de leg. Bal.uer.criminalibus. de pac.cõstan.Bal.l.ex placito.de re.per.& quæ dixi in l.fi.ĩ.de reg.cat.Et ad intellectũ l.q, semel.de decr.ab or.fa.adde Bal.l.ij.C.si seruus expor.ue. Bal.in add.Spe.ti.de sen.

c P.PAV.P.Cauetur.l.ij.ff.de iu.im.& Bal.l.si cum mihi.ff.de do.Alex.consˢ.liiij.cxvj.uo.iij.

d Immunitate.An dans immunitatẽ posit reuocare?Bar.l. priuilegia.in fi.de sac.ecc.Bal.l.si quis patris.C.unde lib.Cy.l.nõ amplius.§.j.de leg.j.dicit, q, si ex forma statuti debeatur,fratribus minoribº propitantia, nũquid posit reuocari statutũ?Et uidetur q,nõ,quia uidetur tractari de dãno propter lucrũ qd'perderetur.Sed scdm Io.ibi cont.tenetur,quia ex quo per uim legis istud lucrũ uenit quærendum,põt tolli. cõt.l.facit qd'no.Inn.c.in nostra.de imiu.Nec ob.qd' habetur in l.quod semel.quia ibi statutũ transit in contractũ,propter reciprocũ factũ.Adde Bar.in extrau.ad repri.uer.nõ ob. Adde an immunitas cõcessa posit reuocari.Abb.cõsˢ.xij.j.li.Castˢ.cõsˢ.cclxxxv. Pet.de Anc.consˢ.ij.& consˢ.cclxviij.Ro.consˢ.cclij.incip.pro decisione.

e Reuocatio.No.tamẽ q, si sublata sunt statuta,uidentur etiam sublatæ reformationes factæ circa statuta.Bal.l.j.in prin.C.de lat.lib.tol.

f Pacta.& Bal.l.humanum.& Ant.& Inn.c.quæ in ecclesiarũ.de constˢt.

g Reuocatio.unum no.secundum Bal.l.fi.C.de la.lib.tol.q, clausula reuocatoria l.uel statuti,non reuocat nisi eatenus quatenus reperitur repugnantia, & non in alia parte.

h Dicemus.Bal.l.j.C.qui bo.ced.possˢ.ubi statutũ tollens,nõ requirit clausulam,nõ ob.secus in rescripto.Bar.in extraua.ad rep.uer.nõ ob.Sed si scdm stat.est generale,an tollat primũ speciale?Bar.l.de quibus.uer.iij.ĩ. de legi. in l.quæstitũ.§.si quis fundũ.de fun.inst.Adde,an cũ statutũ sit generale,tollat aliud spãle,cõsˢ.clxv.& ccccxvi.iij.lib.& cõsˢ.ccxxcviij.j.li.Bar.l.qui se patris.C.unde li.Alex.cõsˢ.lviij.in iiij.uo.& cõsˢ.xcviij.eo.uo.& consˢ.cxxij. & seq.eo.uo.Alex.consˢ.lv.in iiij.uo.

i Sacramentũ.Quod tollatur primũ statutum factum cum iuramento, adde quod dixi in l.quod seruus.ĩ.de cond.ob causˢ.Guido de Seuza.l.j.C.de sac. ecc.per eundem in q.inci.quæstio fuit de facto in ciuitate Parmæ.

k Casus.l.si quis pro eo.ĩ.de fideiusˢ.Io. An.c.j. de ijs quæ fiũt à ma.parte cap. dicit,q, quãdo personæ de collegio iurant seruare statuta,iuramentũ uidetur præstitũ quod seruabũt singulariter,uel specialiter,nõ autẽ ligat iuramentũ,quin posint tollere collegialiter statutũ,& per cõsequens iuramentum accessorium.Pau.de Leaza. cle.j.de reg.qui dicit,q, aut illi de collegio iurãt seruare statuta,& tũc si cõtra uenit collegialiter,nõ incidũt in periurũ,quoniã tollitur statutũ & per cõsequẽs iuramentũ.Aut iurãt seruare cõtenta in statuto,tũc secus,quia incidũt in periurũ uenièdo cõtrà sine rõnabili causa,& hoc si nullã fecerũt relationẽ ad statutũ,aliàs secus, puta si dixerũt,iuramus nõ recipere aliquẽ,qui nõ sit graduatus sicut cõtinetur in statuto,quia uidetur iurare seruare statutũ,Inn.c.cũ olim.Sed Io.de Lig.

Bar.super ff.uet.

d.clc.tenet q, etiã in j.mẽbro incidãt in periurũ.Inn.c.prætered.de appell. Io.An.c.p illorũ.de præb.et ibi dicit Abb.Sicu.q, iste passus semp fuit ei difficilis,& putat pro cõcordia,q, aut singulares de collegio iurãt seruare stat tuta singulariter,ita q, obseruãtia statuti habet uerificari semp in singulis, ut i statuto,q, nullus det uocẽ nisi sit matriculatus,& tũc,pcedit opi.Io.An. d.c.j.Sed si iuramentũ affringit eos ad obseruãtiã collegialẽ,ut qa canonici iurãt aliquẽ nõ recipe in canonicũ,ultra numerũ ut in casu,d.c.p illorũ. & procedat alia op.q, sint piuri,nisi iustã cã & c.Pet.de Anc.d.cle.j.uidetur in effectu tenere op.Io.An.d.c.j.& ibi dicit,q, quãdo iurat collegiũ nõ tollere statutũ,uerũ est,q, nõ põt tollere sine periurio. Sed si iurat seruare statutũ cõtinẽs,puta q, doc.de collegio,aliquẽ qui nõ studuerit per vij.ann. nõ possint admittere in examine,tũc isto casu possunt sine periurio tollere statutũ, & admittere scholarẽ,qa quãdo admittũt,repiũt statutũ esse sublatũ.Ita dicit,qd'cõsuluit ipse,& Gas.de Cal.& Laurẽ.de Pinu. Omni tamen casu uidetur tenere Abb.d.c.pro illorũ.in fin.q, subsistẽte causa cõtinente fauorẽ publicũ,semp possunt tolli ipune.Alle.gl.xj.dist.in his. Et in prædictis adde gl.de ele.c.cũ nõ deceat.in vj.Abb.d.c.j.de his quæ fi.à ma.par.c. et Bar.l.fi.C.si cõtra ius.Adde q, Bal.l.clari.C.de fidei.tenet q, si iuratũ fuit non reuocari statutum,nõ possit nisi ex causa.do. de Ro.deci.cxcciij.in no uissimis.de iureiur.

l Supioris.Bar.& Bal.l.oĩm.C.de te.& idẽ Bal.l. ex placito. de re.perm.& Im.l.ex facto.de uul.Ad hoc bene facit q, no.Bar.l. q, maior. ad mu.Ro.cõsˢ. cxvj.Frã.cõsˢ.lxxv.Ia.d.l.oĩm.re.l.ex facto.in iiij.no.ff.de uul.& pu.an aũt posit tolli,uel interpretari sine autoritate supioris, Dec.c.cũ accessissent. de cõsˢt.Ale.post Bal.l.oĩm.C.de testˢ.Can.maximè.Fel.c.cũ accessissent. exde cõsˢt.Quid si statutũ sit præcisum,an possit reuocari? Abb.& ibi Fel.c.ij. de resˢ.Alex.l.j.ff.si cer.pet.

m Aut dicit.Abb.Sic.per illũ tex.c.dilecto.de præb. q, statuta collegij cõfirmata per superiorẽ,possunt tamẽ per collegiũ reuocari cõfirmatione nõ obstante ad idem c.cũ accessissent.de consˢti.& refert Abb.hoc intelligendũ cum limitatione,de qua per eum in d.c.cum accessissent.

n Derogatorium.Bar.l.si quis. in prin.test.ff.li.leg.iij.

o Cõtraria.Quãdo sunt duo statuta cõtraria,qd'præualet,Tu dic ult.& uide qd'no.Bal.auth.cassa.C.de sac.ecc.& auth.omnes.in fi.C.com.de succ.

p P.PAV.P.Vltimũ.Limita nisi ultimũ esset speciale, & primũ generale, qa secundũ non derogat primo.Fel.c.grattum.in prin.de offˢ.del.

q Inspicitur.Bal.l.impuberem.ĩ.de fal.Et hic adde Ang.& Im.l.si miles.ĩ.ad l.fal.& Ang.l.inciuile.ff.de legi.ubi etiã dicit,quãdo in unomet statuto est contrarietas.Aliter dicit Ang.l.ij.C.de can.lar.lib.x.

r Concordiam.ad hoc no.Bar.l.sed & posteriores.ĩ.de legib.& l.sciendum. in prin.q sat.cog.Bar.uer.nõ obst.in extrau.ad repri.& l.j.§.& parui.qd ui aut clam.Bal.l.fi.de lib.præt.

s Quos. uide eũ.l.cũctos.C.de sum.tri.in vj.q.Et q, statuta ligẽt minores, est casus,& ibi Bar.l.si fine hærede.§.Lucius.ĩ.de adm.tu.Bar. & Bald.l.fi.in quib.cau. in integ.restˢ.non est necesse & l.fi.C.de in integ.restˢ.& quod no. Bal.j.consˢt.Cod.& consˢ.cccvj.ij.lib.Alex.consˢ.xxxvj.iiij.lib.

t POMA.Principa.Bar.l.cõtra leges.ff.de leg.& Alex.cõsˢ.cxxiij.in iiij.uo. cõsˢlj.j.uo.Bar.auth.statuimus.C.de epiˢ.& cle.Pan.cõsˢ.xxxv.j. uol.Præpos.c.qd'dicitis.xvj.diˢ.Frid.cxj.Castˢ.l.leges.C.de legi.Ro.cõsˢlix.i iij.dub. Cæpo.consˢ.xxiij.im primo dubio.Barb.consˢ.xxxiij.j.uo.Ro.cõsˢ.ccxxx. An imcõstitutione inferioris,à principe ad hoc ut liget, requiratur concursus istorũ duo mẽ. Et quãdo quis cõstitutione edita,& promulgata,præsumatur habere notitiã & scientiã,Pan.cõsˢ.xxxv.Fel.c.cognoscẽtes. exde cõsˢt. Item q, nõ liget,nisi à tempore scientiæ.Ro.consˢ.ccxxx.

u Duos mẽses.Et hoc uidetur esse uerũ, nisi esset cõstitutio priuilegiãs,quia assumit naturam priuilegij,& statim ligat etiam ante publicationem:ut in præc.cle.doct.d.c.ij.de constˢt.

x De sciẽtiã,Io.de Lig.& Io.And.etiã p gl.c.ij.uer.hactenus.de reb.ecc.non alie.in vj.doct.c.ij.de cõsˢt.licet.Pau.de Leaza.ĩ præc.cle.tenuerit cõt. uer. de cætero.& Ant.d.c.ij.q, solũ ligẽt sciẽtẽ post duos mẽses.Sed superior opinio quia solũ duo mẽses dãtur ad certiorandũ.Sed si certus est, certiorari nõ debet.Et subdit q, cõstitutiones Imp.debẽt primò publicari per totã puinciã,auth.ut factæ nouæ cõsˢt.De cõsˢt.Papæ sufficit fieri in curia. Adde an constitutio liget ignorantes.Ro.consˢ.cccxlv.

y Bannitum.Bal.l.inter omnes.§.rectè.circa fi.ĩ.de fur.

z P.PAV.P.Præcedẽtia.uide de materia ista,quæ scripsi.in l.leges.& cõsˢt.C. de legi.& l.causas.C.de trãsact.& adde qd'idẽ est in priuil.quia nõ trahitur ad præterita,uel ad ea sup qb.lis pẽdet,etiã si motu ꝓprio cõcedantur. Iasˢ.l.si qs.ĩ.si qs caut.cõt.Bar.& Castˢ.& Ale.ibi.itẽ an trahãtur ad præterita,quãdo sunt talia quæ habẽt tractũ in futurũ,ut est testamentũ,si à l.uel statuto tribuatur noua forma,& testator uinat post tale statutũ. uide Ia.l.

iubemus.C.de testa.Fel.c.fi.eẽ.de testa.& ibi Dec.Bar.l.cũ lex.j.de legi.in l.ij.de cõd.& de.Et no.q.quãdo cõstitutio emanat ad irritandũ aliquid,qd' sit cõtra ius diu.uel nat.hoc casu põt extẽdi ad præterita.doct.c.cum ita.de usu.Bal.l.nõ dubiũ.in prin.C.de le.ubi dicit,q. declaratio trahitur ad præterita,nõ cõstitutio,scdm Io.And.& de his oĩb⁹ dic p Bar.& Bal.l.leges,et cõstitutiões.C.de leg.& Bar.l.fi.j.de fal.sed an sufficiat qd' supueniat cõfirmatio statuti,lit.pẽd.Bar.l.ex placito.C. de re.perm. Pet.de Anc.c.canonũ statuta.circa med.Et uide no.q.Bald.l.j.cũ.l.ij.de iniust.test. & Bal.hic,Et an statutũ liget ante pub.Bal.l.ij.C.de ori.iur.& Io.An.in data.vj.li.i mer. in prin.& Ang.auth.de nõ eli.sec.nub.in fi.& quãdo statutũ trabatur ad præcedẽtia,Bal.l.si qs quenq.j. si qs caut. Ang.cons.lxv.& lxvj. Cast.cõs. ccxcj. Abb.j.li.cõs.cx.§.lj.Cast.cõs.xxj. Ale.cõs.vij.et cxxxix.cõs.j.de cõst.

Aa Porrigitur.Bar.l.fi.C.sent.resc.nõ poss.& Guid.de Seuz.l.leges.C.de legi.

h Pendentia.Im.c.fi.de constit.

c Principalis.Sed hoc intelligit uerũ Cõpo.c.ij.de cõst.quẽ referunt doct.maximè Im.si est cõclusum i causa,aliàs secus.Sed ut ipsi dicũt, Cõpo. propriè loquitur in cõstitutione noua,nõ in statuto loci,in qua noua constitutione dicit Flo.& Io.aut fit motu proprio,& sic loquitur Cõpo. aliàs nõ.Sed in statuto loci.Io.tenet cõtra Bar.hic,sub dubio fortè.Bald.l.sancimus.§.fi.de sac.ecc.Bar.l.fi.in fi.de iur.cal.& Bald.rub.de usu.l.si quis.j.si quis cautio.

d Patet.Põdera ad sustentandã gl.l.defensionis.C.de iur.fi.li.x.dixi in c.j.de pec.cle.An.Io.de Imo.Abb.& ibi dixi in c.fi.de cõst.Bar.l.j.§.fi.ff.ad Ter. ubi dicit esse casum,& Bar.cons.lxxvij. incip. factum tale est,qui declarat illud,quod hic dicitur.And.Barb.

e POMA.Litis.Bar.l.sancim⁹.la.j.i fi.C.de sac.ecc. Pan. cõs.cxij.dub.ij.ij.uo. & Fel.c.fi.de cõst.Alex.l.j.in prin.ff.quod quisq; iur.Bar.cons.xxvij.in ij. uo.Præpo.c.erit autem lex.iiij.distin.

f POMA.Prædicta.Bar.l.lucius.§.quæ marito.uer. & intelligo. ff.de leg.ij. Alex.cons.xcviij.in iiij.uo.Bal.l.quidam.ff.de iur.cod.& Imo.cons.xlix.

g Succedant.Bar.l.j.in fi.j.ad Tertu.

h P.PAV.P.Inducendo.Limita ut per gl.c.j.de postu.præla.in vj.

i Porrigitur.Limitat Ias.l.non dubium.in vj.uo.C.de legib.

k Ordinationem.Vult in sum.dicere Bar.q. in præparatorijs, tale statutum respiciat præterita,d.l.ij.sed hic intelligit uerũ Imo.c.fi.de cõst. quãdo lites inchoãtur,post cõstitutionẽ nouam.Nam ad illas trahetur,licet sint super facto de præterito,quia tunc illæ sunt futuræ post ipsam cõstitutionem,secus si essent iam incboatæ,quia tunc nõ trahentur ad istas,per id quod habetur in auth.ut cũ de appel.cog.& d.auth.in med.litis,& c.nisi aliud caueatur in cõstitutione.Et ita intelligitur l.ij.per quã hic se firmat Bar.Bal. rub.C.de usur.& l.sancimus.in fi.de sac.ecc.

l POMA.Casu.Limitat Fel.c.fi.de cõst.uer.fallit nono.Pan.cõs.lvj.j.uo.

m Decisionem.Ant.c.fi.de const.

n Contractus.Sed secundũ Im.c.fi.de cõst.illud fortè ibi contingit ex eo,quia illud ita fuit ibi expressum,aliter uidetur à cõtrario sensu ipsius l.quia non comprehendisset talem actum,sed potius remansisset sub l.antiqua.

o POMA.Casu.Bar.l.fi.C.de fen.paſ.Bar.est sibi cont.l.fi.j.de const.prim.dũ alle.l.fi.cũ gl.C.de cõsu.lib.xij.& Bar.hic sequitur.Bal.d.l.fi.de cõst. prin. & Are.l.qui absenti.ff.de acq.poſſ.cont.Pan.c.ij.uer.dubito.de const.

p Solui.Tanc.rub.j.par.q.j.& xij.rub.q.ij.Barb.

q Proficiat. Et si statutum excludit filiam dotatã,uerificatur etiam in dotata ante statutum,quæ semper dicitur dotata,Bar.cõs.statuto ciuitatis Assisij. et Bal.l.illã.in fi.C.de col.& ibi quid de statuto excludente filiam dotatam ab hæreditate,an habeat locum in futuris tantum.

r Ante.Sed Imo.c.fi.de cõst.dicit q. hoc non est sine dubitatione, quia agitur de præindicãdo iuri hæredum mulieris, quibus erat quæsitũ ius in casu matrimonij dissoluendi,& per cõsequens uidetur,q. nõ trahatur ad talem casum,sed solum ad contrahentes post statutum,& hoc maximè per reg.d.c. fi.& ibi latius per eum.

s Dicemus.Bene.de Plũ.l.statulib.Bar.& alij.l.pe.si ex nox.causa aga.Barb.

t Ordinaria.Ad intellectũ,l.j.de pœn.Adde quæ idem dicit in l.pe.si ex noxa.causa.aga.

u POMA.In.Paul.cons.lxj.uol.ij.

x Leg.Idem in l.fi.de pœ.hic alleg.& l.v.de uerb.ob.in fi.prin.& ibi,quid si sint facta ab antianis,& Bal.hic.

y POMA.Tamen.Alex.l.j.uer.ff.ad leg.falc.

z POMA.Vltimo.De istis coniecturis,uide Fel.c.cùm oĉs.de const.& c.quæ in ecclesiarum.uer.iij.no.eo.tit.Pan.rub.de const.

AA Læso.No.q. lex uel statutũ dolo factũ,tenet,tamen doli exceptio.succurrit,uel appellatione,doct.l.j.quod quisq; iur.Ang.cõs.cclxx.Alex.cõs.clx. ij.lib.& Fel.c.cùm omnes.de const. Ang.cons.cxxxvij. incip.dissolutio.& Alex.cons.lvij.ad fi.

b Interpretationẽ.Cõpo.& Io.And.c.causam quæ de resc.& gl.in reg.con. eum.lib.vj.ubi quid de interpretatione cõtractuum & testamentorũ, quid in priuilegijs.c.cùm dilectus.de dona.& Bald.l.non dubiũ.C.de legi.& ibi Bar.& in l.cõtra.j.de legi.& dicit Bal.l.ij.C. an seruus ex suo facto.q. nun quã statutũ interpretatur cõtra rem pub.in eo quod tangit alios,& de hac materia interpretationis,& extensionis, Bal.l.j.C.quæ sit lon.consuet.& Io. And.re.pro possessore,in merc.

c Restrictiuam.Bal.l.quicũq;.C.de ser.fug.dicit,q. statutũ non punit ignorantes.Quod intellige ut ibi,et quod ibi no.Bal.l.j.si quis testa.lib.esse iuſſue. l.j.j.de leg. Bar.l.ij.j.de legi.& Ang.l.non est nonum.eo.ti.Bart.l.cunctos pop.C.de sum.tri.& Bal.l.contractus.C.de fid.inst.& l.ita nobis. C.de adul.& l.accepta.C.de usur.et hic,et in l.miles.C.de testa.mil. Adde,an statuta recipiãt interpretationẽ restrictiuã,Bal.cõs.clxxv.iiij.li.Ale.cõs.xxxvj. iiij.li.Cal.cõs.vj.Ang.cõs.cxij.ubi dicit,q. statuta recipiant interpretationẽ restrictiuam & extensiuam ex ratione ipsius.Cõp.cõs.xxx.post prin. Adde etiam q. quantũcunq; præcisè loquatur,recipit interpretationẽ à regula iuris cõis fundata in ratione naturali. Soc.l.iiij.per illum tex.ff.de cond.& dem.l.prosexit.ff.qui & à quibus.

d Est.l.Cæsar.& ibi Bar.ff.de publica.& Cast.l.in ambigua.j.de legib.

e Prosexit.De cuius intellectu per Bar.l.j.quæ sit lon.cons.ibidẽ,alia q.decidit ur p hoc in d.§.utrũ.per Bar.ubi uide,et alia q.no.an statutũ recipiat interpretationẽ,Bal.l.qd'à multis.in fi.C.si cer.pet.& Bal.l.si qs sub cõd.j.de cõd.inst.Et dicit no.Bal.l.j.C.de fid.ist.post gl.q. si statutũ dicat q. quælibet pbatio sufficiat,intelligeretur de solẽni et legitima.Bal.l.j.C.q bo.ced.poss.

f Indice.Bal.l.decuriões.C.de insa.et auth.igreſsi.C.de sacr.eccl.& hic.& l. benignius.per illum tex.j.de legib.

g Barberius.Bar.l.non dubium.C.de le.& doc.per illum tex.l.quãuis.j.de in ius uo.quia iniuria non fit uolenti, ut ibi. l.j.§.adeò.& quod ibi per gl. & Bar.j.de iniu.& Ang.d.l.quãuis.& Bar.l.j.§.hæc stipulatio.j.si quis test. li.esse iuſ.fu.Io.reg.p possessore.Bar.l.j.per illũ tex.C.de ag.& cen.lib.xj.

h POMA.Quæro.Cuma.cõs.xxviij.xlviij.& cons.liij.& Pan. cons.xxij.ij. uo.Ang.l.gallus.§.etiam.in j.no.ff.de li.& post.

i Declarationem.no.q. statuta recipiũt interpretationẽ declarationã,de in eodem sint cõtrarietates,Bal.& doct.l.fi.in fi.C.per quas pers.& omnis interpretatio desiderat æquitatem.l.in his.ff.de cõd.& demõ. Bal.l.cùm allegas.ad fi.C.de usur.& auth.ad hæc.eo.ti.

k Iuri.Et sic no.q. statutũ interpretatur scdm ius cõe,& scdm illud debet intelligi.Hoc prius limitat Bald.l.maximũ.C.de lib.præter.nisi appareret,q. ueniret ad correctionẽ iuris cõis.Secundò limitat hoc Bald.l.memininus.C. de leg.hær.& l.si auiæ.C.de suc.edic.q. statutum nõ debet intelligi scdm ius cõe,in eo quod ius cõe disponit extraordinariè,uel per fictionẽ.Inn. c.pasto.de cau.poss.pro intellectu.l.ij.§.exactis.ff.de orig.iur.

l Indefinita.Bar.l.j.ff.de reg.iur.& l.si plurib.de leg.ij.& gl.c.ut circa.uer. aliorũ.de elec.i vj.& ibi de hoc per doct.ubi sequitur dicta Bar.hic.Quid si statutũ requirit habere pacẽ ab hæredib⁹ offensi seu occisi,an sufficiat haberi ab occiso.Bar.q. nõ.l.dãni.§.Sabini.de dã.infec.sed Bal. cont.l.ij.C.de lib.& eo.li.Et de istis interpretationibus uide no.Ang. cons.lxvij. & cons. cclxvj.incip.statutũ cõis Fl.& Bal.hic.ubi tãgit quãdo sint attendenda uerba & quãdo mens,& etiã de extẽsione statuti,statutũ inducit serias, an ea quæ disposita sunt in ferijs iuris cõis,habeãt locũ i illis,Bal.l.j.§.fi.j.de ser. statutũ interpretatur scdm ius cõe.c.cũ dilectus.de cõsue.l.si serui uestri.C. de nox.Quid in resc.& priuilegijs?Inn.c.causam.de resc.c.licet de transl. episc.& quæ dixi in prin.huius q.princ.Et adde no.Bar.l.si quis sub cõditione.j.de cõd.inst.& an & quãdo statutũ sit interpretandũ scdm ius commune.Bal.l.ita nobis.C.de adul.& statuta non sunt interpretanda Iudicè.Bal.l.quicunq;.C.de seru.fug.

m POMA.Præmissa.Fel.c.j.uer.ij.amplia.de cõst.Ias.l.j.i ij.no.ff. qd' qsq; iu.

n Futuris.de natura subiũctiui per Bal.& alios,l.cùm in secũdo.in fi.de iniu. test.& l.cũ tale.§.pe.de cond.& dem.& Do.post gl.c.fi.de const.lib.vj.

o POMA.Aliud.adde Ant.c.cùm dilectus.de consue.

p Absurditatẽ.uel repugnãtiam iuris cõis,uel læsionẽ iuris tertij, Ant.& Im. c.cũ dilectus.de cõsue.Pau.d.l.ambigua.Et adde tu,qd' hoc etiã est in quælibet dispositione cõtrabentiũ,scdm Ale.cõs.cxxxv.in fi.in v.no.alle.l.si stipulatus fuero per te nõ fieri.j.de uer.ob.et l.scire oportet.§.aliud.j.de exc. tut.Et adde q. de causa fi.de mente dicitur apparere ex prooemio statuti, Car.c.pe.de cleric.coniu.

q Haberet.Bar.cum his,quæ ibi dixi,in rub.j.de ope.no.nun.

r POMA.Quæro.Bal.l.fi.C.de hær.inst.& l.non sine.C.de bo.quæ lib.

s Vocabuli.Idem l.j.de acq.poss.Ant.in prooe.decr.

t Extensiuam.Bar.l.gallus.§.nunc uidendũ.de lib.& po. Et hic potest inferri ad no.per.Bal.l.si te.C.de insa.& l.transigere.de trãsa.Et de hac interpretatione

pretatione extẽsiua in statutis ex identitate,uel maioritate rationis. Cy.& Bal.l.j.C.de inter.Et.quãdo dicatur interpretatio extensiua,Bal.l.si furiosi.C.de nup.Et de hac materia,aliquid per Ang.l.nõ possunt. de legi.ubi ali qua dicit.Cast.cons.xxiiij.Cal.cons.xxij.de const.Alex.cons.xxix.iij.lib.

u Iuris.Bal.l.cõtractus.C.de fi.inst.& Paul.benignius.de legi.Et adde quod dixit Bal.c.j.§.ad hæc.uer.æquitas.quod statuta omnia extensiuam interpretationẽ recipientia,debent fundari in æquitate.& ideò ar.à simili,desiderat æquitatem quæ similes casus iungit.

x P.PAV.P.Ad similia.Fel.c.ij.in iiij.no.de spon.

y Extenditur.Bal.post.Cy.l.j.C.si rect.prouin.ubi hoc tenet in permissis,secus in prohibitis.q. prohibito aliquo consequenti,non intelligitur prohibitum antecedens.

z POMA.Secundò.Alex.cons.xcij.iiij.uol.& cons.xx.aliùs,cc.Pan.cõs.lxxj. j.uo.Alex.l.j.§.lex Falc.ff.ad l.falc.

AA a POMA.Iuxta.Alex.cons.cxxvj.uer.nã id.in ij.uo.& cõs.lxv.iiij. uol.& cons.xcv.eo.uo.Pan.cons.lxxv.in j.uo.Ro.cons.xj.Alex.cõs.vij.v.vo.Pan. cons.xcij.ij.uo.& cõs.cxvij.eo.uo.& Præp.c.humanũ.j. distin. Ias.l.j.uer. sed an ar.& Alex. ibi, uer. stat ergo conclusio.& Rimi. ff.de off.eius cui man.Ias.l.non dubium.C.de legib.

b Sensu.Bal.uidetur uelle quod sic,l.cõuenticulam. C.de epis.& cle. Abb.Sic in c.cũ apostolica.de his quæ fi.à.præla.sine cõsensu.cap.refert quod Bald. d.l.cõuenticulam.uidetur tenere cont.Bar.etiam si resultaret intellectus cõtra ius cõe,quod etiam habet locum in q.quã ibi refert fuisse disputatã per Cy.& cum ipso uidetur transire.Abb.& d.c.cũ apostolica.Linter.§.cum inter.de pac.dot.q. istud arg.habeat locum in cõtractibus,facit c.ex parte. de spõs.De hoc arg.à cõt.sensu uide per Io.An.& alios,c.publicato.de elec. & Bar.hic.Bal.l.j.C.de inut.stip.limitat Im.l.si cum dotem. in fi.princ.sol. mat.& ibi Lu.Ro. Bald.l.apud antiquos.C.de fur.Bar.l.seruo legato.§.de leg.j.& Bal.l.properandũ.in prin.C.de iud.Ben. de Plũ.l.si quis locuples. de manu.te.Illud tamen est uerũ quod habet locũ ar. à cõtrario sensu,in statutis,nisi statuẽtes inciderent in pœnã ex resultatione talis arg.Gl.est multum.no.in cle.j.de usu.uer.facere.Exemplũ pone,dicit statutũ q. nullus possit accipere nisi solidũ pro floreno,nam potest sumi ar.à cõtrario sensu uidelicet q. quilibet possit accipere solidum pro floreno,quia sic statuẽtes inciderent in pœnam excommunicationis,quod no. Quod statim dixi,refert Bal.auth.ad hæc.de usur.& in rescriptis habet locum arg.à contrario sensu,gl.l.si procuratorẽ.& si ignorantes.uer.intelligere.j.man.Sal.l.j.j.de of fic.eius.& d.l.cõuenticulã.Et an ualeat statutũ,quod usuræ sint licitæ,Bal. auth.sed omnino.C.ne ux.pro mar.et dixi in l.cũctos. Cast.cons.cccxxxvj. & Bal.cons.clxxj.iij.lib. & cons.xc.& seq.& cxliij.ij.li.Ang.cons.ccx.

c POMA.Quod uerò.De ista q.uide Ale.l.j.§.lex fal.in x. not.ff.ad l.fal. & Alex.cons.iiij.& cons.lxv.iij.uo.Pan. cons.cxj.in j.du.in ij.uo. Alex.l.j.§. hoc autem.& §.seq.ff.ad Treb.

d Fictionem.Bar.l.iij.§.hæc uerba.& quæ ibi dixi ẽ.de neg.gest.& an statutum loquens in casu ficto,extendatur ad casum uerum, Bal.l.si quis seruo. C.de fur.Car.cons.lx.Ang.cons.lxxij.Adde q. licet statutũ non extendatur ad casum fictum,tamen extenditur ad casum præsumptum. Comẽ.cons.iij. in j.du.ubi ponit exemplũ in dote.quæ præsumitur data secũdo uiro, quia maritus eam lucretur,stabitur statuto q. maritus lucretur dotẽ. Bar.l.iij.§. hæc uerba.ff.de neg.gest.& circa decis.cons.de qua ẽ.de do.præsumpta,ut maritus lucretur eam,stãte statuto,de quo ẽ.uoluit etiã Abb. cõs.xlvj.in j. par.in iij.du.Cast.cons.cclxxxiij. in discursu. Bar. disp.inci.mulier habens amplum patrimonium.cõcor.de q.ad Bar.in l.mulier.ff.de iur.do.in cont. Cor.cons.cclviij.in j.par.Pro intellectu,l.cùm ex oratione.ff.de exc.tut.

e Sic.Bal.l.si dominus.de his qui sunt sui.& Bal.j.const. C.§.quibus.& l.j.§. qui magistratum.ff.quod quisq; iur.l.iij.& ibi Bal.C.de legi. & Bal. authabita.C.ne fi.pro patre.Et an ualeat statutum personale, & ligans unam personã,Bal.l.fi.de ap.reci.Et an ualeat statutũ ligans unũ quarterium ciuitatis tantum,Ang.l.j.de leg.j.& Ang.l.iura.j.de legi.Cast.cõs.cccxj. Old. cons.cl.Alex.cons.lxxx.j.lib.

f Ad futura.Si statutũ est prolatum per uerba præsentis,uel præteriti tẽporis,an trahatur ad futura.Bal.& Im.l.cũ tale.§.p.j.de cõd.& dem.& Bal. l.leges.la ij.C.de legi.& Bal.Ang.& Im.l.cum in secũdo. in fi.de iniust.te.& quod no.Bar.l.illicitas.in prin.j.de off.præ.& d.l.cum lex.& quod ibi scripsi.& ẽ.in hac vj.q.in uers.pono aliud.Are.tit.de prob.& c.fi.de cõst.

g POMA.Loquitur.Alex.l.j.ff.de cõst.prin.Cast.cons.cxliij.ij.uo. Bal.l.j.C. de legi.Alex.cons.l.j.uol.& cõs.lxxx.j.uo.& cons.ccxiiij.no.ij.Aret.cons. cxc.Barb.cons.xxj.l.j.& xxxij.j.uo.cons.lxx.& xxxviij.& xxxix.ij.uol. Præp.c.erit autem lex.iiij.dist.Car.cons.lxxij.in vj.& vij.dub.

h Interpretationem.cle.exiut. de verb.sig.Bald.auth.si qua mulier.C.de sac. ecc.in fi.& Bal.l.si quis filium.C.de lib.præt.& Ang.l.si ita scriptũ. de lib. Bar.super ff.uet.

pretatione extẽsiua in statutis ex identitate,uel maioritate rationis. Cy.& Bal.l.j.C.de inter.Et.quãdo dicatur interpretatio extensiua,Bal.l.si furiosi.C.de nup.Et de hac materia,aliquid per Ang.l.nõ possunt. de legi.ubi ali qua dicit.Cast.cons.xxiiij.Cal.cons.xxij.de const.Alex.cons.xxix.iij.lib.

u Iuris.Bal.l.cõtractus.C.de fi.inst.& Paul.benignius.de legi.Et adde quod dixit Bal.c.j.§.ad hæc.uer.æquitas.quod statuta omnia extensiuam interpretationẽ recipientia,debent fundari in æquitate.& ideò ar.à simili,desiderat æquitatem quæ similes casus iungit.

x P.PAV.P.Ad similia.Fel.c.ij.in iiij.no.de spon.

y Extenditur.Bal.post.Cy.l.j.C.si rect.prouin.ubi hoc tenet in permissis,secus in prohibitis.q. prohibito aliquo consequenti,non intelligitur prohibitum antecedens.

z POMA.Secundò.Alex.cons.xcij.iiij.uol.& cons.xx.aliùs,cc.Pan.cõs.lxxj. j.uo.Alex.l.j.§.lex Falc.ff.ad l.falc.

AA a POMA.Iuxta.Alex.cons.cxxvj.uer.nã id.in ij.uo.& cõs.lxv.iiij. uol.& cons.xcv.eo.uo.Pan.cons.lxxv.in j.uo.Ro.cons.xj.Alex.cõs.vij.v.vo.Pan. cons.xcij.ij.uo.& cõs.cxvij.eo.uo.& Præp.c.humanũ.j. distin. Ias.l.j.uer. sed an ar.& Alex. ibi, uer. stat ergo conclusio.& Rimi. ff.de off.eius cui man.Ias.l.non dubium.C.de legib.

b Sensu.Bal.uidetur uelle quod sic,l.cõuenticulam. C.de epis.& cle. Abb.Sic in c.cũ apostolica.de his quæ fi.à.præla.sine cõsensu.cap.refert quod Bald. d.l.cõuenticulam.uidetur tenere cont.Bar.etiam si resultaret intellectus cõtra ius cõe,quod etiam habet locum in q.quã ibi refert fuisse disputatã per Cy.& cum ipso uidetur transire.Abb.& d.c.cũ apostolica.Linter.§.cum inter.de pac.dot.q. istud arg.habeat locum in cõtractibus,facit c.ex parte. de spõs.De hoc arg.à cõt.sensu uide per Io.An.& alios,c.publicato.de elec. & Bar.hic.Bal.l.j.C.de inut.stip.limitat Im.l.si cum dotem. in fi.princ.sol. mat.& ibi Lu.Ro. Bald.l.apud antiquos.C.de fur.Bar.l.seruo legato.§.de leg.j.& Bal.l.properandũ.in prin.C.de iud.Ben. de Plũ.l.si quis locuples. de manu.te.Illud tamen est uerũ quod habet locũ ar. à cõtrario sensu,in statutis,nisi statuẽtes inciderent in pœnã ex resultatione talis arg.Gl.est multum.no.in cle.j.de usu.uer.facere.Exemplũ pone,dicit statutũ q. nullus possit accipere nisi solidũ pro floreno,nam potest sumi ar.à cõtrario sensu uidelicet q. quilibet possit accipere solidum pro floreno,quia sic statuẽtes inciderent in pœnam excommunicationis,quod no. Quod statim dixi,refert Bal.auth.ad hæc.de usur.& in rescriptis habet locum arg.à contrario sensu,gl.l.si procuratorẽ.& si ignorantes.uer.intelligere.j.man.Sal.l.j.j.de of fic.eius.& d.l.cõuenticulã.Et an ualeat statutũ,quod usuræ sint licitæ,Bal. auth.sed omnino.C.ne ux.pro mar.et dixi in l.cũctos. Cast.cons.cccxxxvj. & Bal.cons.clxxj.iij.lib. & cons.xc.& seq.& cxliij.ij.li.Ang.cons.ccx.

c POMA.Quod uerò.De ista q.uide Ale.l.j.§.lex fal.in x. not.ff.ad l.fal. & Alex.cons.iiij.& cons.lxv.iij.uo.Pan. cons.cxj.in j.du.in ij.uo. Alex.l.j.§. hoc autem.& §.seq.ff.ad Treb.

d Fictionem.Bar.l.iij.§.hæc uerba.& quæ ibi dixi ẽ.de neg.gest.& an statutum loquens in casu ficto,extendatur ad casum uerum, Bal.l.si quis seruo. C.de fur.Car.cons.lx.Ang.cons.lxxij.Adde q. licet statutũ non extendatur ad casum fictum,tamen extenditur ad casum præsumptum. Comẽ.cons.iij. in j.du.ubi ponit exemplũ in dote.quæ præsumitur data secũdo uiro, quia maritus eam lucretur,stabitur statuto q. maritus lucretur dotẽ. Bar.l.iij.§. hæc uerba.ff.de neg.gest.& circa decis.cons.de qua ẽ.de do.præsumpta,ut maritus lucretur eam,stãte statuto,de quo ẽ.uoluit etiã Abb. cõs.xlvj.in j. par.in iij.du.Cast.cons.cclxxxiij. in discursu. Bar. disp.inci.mulier habens amplum patrimonium.cõcor.de q.ad Bar.in l.mulier.ff.de iur.do.in cont. Cor.cons.cclviij.in j.par.Pro intellectu,l.cùm ex oratione.ff.de exc.tut.

e Sic.Bal.l.si dominus.de his qui sunt sui.& Bal.j.const. C.§.quibus.& l.j.§. qui magistratum.ff.quod quisq; iur.l.iij.& ibi Bal.C.de legi. & Bal. authabita.C.ne fi.pro patre.Et an ualeat statutum personale, & ligans unam personã,Bal.l.fi.de ap.reci.Et an ualeat statutũ ligans unũ quarterium ciuitatis tantum,Ang.l.j.de leg.j.& Ang.l.iura.j.de legi.Cast.cõs.cccxj. Old. cons.cl.Alex.cons.lxxx.j.lib.

f Ad futura.Si statutũ est prolatum per uerba præsentis,uel præteriti tẽporis,an trahatur ad futura.Bal.& Im.l.cũ tale.§.p.j.de cõd.& dem.& Bal. l.leges.la ij.C.de legi.& Bal.Ang.& Im.l.cum in secũdo. in fi.de iniust.te.& quod no.Bar.l.illicitas.in prin.j.de off.præ.& d.l.cum lex.& quod ibi scripsi.& ẽ.in hac vj.q.in uers.pono aliud.Are.tit.de prob.& c.fi.de cõst.

g POMA.Loquitur.Alex.l.j.ff.de cõst.prin.Cast.cons.cxliij.ij.uo. Bal.l.j.C. de legi.Alex.cons.l.j.uol.& cõs.lxxx.j.uo.& cons.ccxiiij.no.ij.Aret.cons. cxc.Barb.cons.xxj.l.j.& xxxij.j.uo.cons.lxx.& xxxviij.& xxxix.ij.uol. Præp.c.erit autem lex.iiij.dist.Car.cons.lxxij.in vj.& vij.dub.

h Interpretationem.cle.exiut. de verb.sig.Bald.auth.si qua mulier.C.de sac. ecc.in fi.& Bal.l.si quis filium.C.de lib.præt.& Ang.l.si ita scriptũ. de lib. Bar.super ff.uet.

i Deducantur. Gl.l.j.C.quæ sit lon.consue.& Iac.But.l.fi.eo.ti.Bar.l.j.C.de cond.ex lege.

k POMA.Instrumẽta. Alex.cons.lxx.iiij.no.& l.j.ff.de leg.j.

l Actio.Bar.l.j.j. de pu.iud.& in l.de quibus.circa fi.j.de legib.l.j.in princ. j.ad l.Falc.

m P.PAV.P. Communi.Com.cons.l.iiij.Bart.c.j.quo temp.miles.ubi dicit q. l. fi.C.in qui.cau.in integ.rest.non est necess.habet locum etiã hodie in præscriptiõe statutaria,si talis præscriptio est inducta loco præscrip.quæ erat olim de iu.communi,ante illam legem,& ibi Bar.

n Contractu.Bal.l.ex placito.x.q.C.de re.perm.& Bar.l.j.de cõd.ex leg.

o Municipali. Bar.d.§. si quis iurauerit.l.Arrian.C.de hære.licet Bar.l.j.in prin.ad l.Falc.j.uideatur uelle,q. semper detur condictio ex statuto in illa. q.an statutum disponens id quod ius commune.& Bart.l.de quibus.circa fi.j.tit.j.

p POMA. Secundum. Fel.c.j. & de re iud.Car. cons.lxxj.in fi.in iij.dub.& cons.seq.

q Producere.Bar.l.quod Nerua.j.depos.Pet.de Anc.cle.j.de re.ecc.non alie. Moder.l.si expressim.de appell.in intellectu.l.cum prolatis.j. de re iud.& Bal.l.j.in prin.C.ut quæ des.aduoc.Limita,nisi contineat idem quod ius cõmune.Fel.c.pastoralis.in prin.& c.contingit.in prin.eẽ.de fi.inst.

r Produci. Abb.c. pastoralis.de fid.inst. Cast.d.l.cum prolatis.de re iud.& ibi Ang.& Imo.

s No.Bal.l.leges sacratiss.C.de legib.& Bal.auth.omnes.C.com.de suc.

t Statutorum. Secus si essent registratæ in uolumine. Bald.auth.habita.in fi. C.ne fil.pro pat.differ. inter statutum & reformationem, Bald.l.j. ad fin. ff.de prob.

u Consuetudine.Bar.l.ornamentorũ.de aur.& arg.leg.& omnino Iac. But. l.fi.C.quæ sit lon.cons.& quod dixi in auth.iubemus.C.de iud.

x Falsi.Bar.l.fi.j.de fal.Fel.c.j.uer.fallit.ij.de const.

y Quid si. Pondera quia Bar.hoc casu,uidetur æquiparare statuta, priuilegia,& rescripta,in rub.de ope.no.nun.hic non dicit cont.Idem ibi in Linci ulle.Fel.c.j.de prob.Aduerte quia inquantum Bar.hic loquitur in instrumento,quod tenet cõtrarium,q. hic in rub.j.de no.ope. nun.& late ibi Alex.uer.cogitaui concordare.tamen uerba Bar.hic non patiuntur istam distinctionem,si recte inspicias.Pro intellectu,l.ij.ad l. Aquil.

LEX X.

IVstitia.Hic incipit tractatus de iustitia & iure,& quid sit, & qualiter sit bipartita.Dicitur hic, quòd iustitia est constans,&c.Cont.de eo quod legitur in corpore,de non eligẽ.§.hoc autem,col.j. & scriptum est, Iustus septies in die

peccat. Huius timore gl. intelligit hoc, de diuina iustitia. Opp. cõt. hoc, & uidetur qd' fuerit iniustus, quia tantùm fuit datũ uenienti in sero, quantùm uenienti in mane. Sol. illud mystícè uidetur & figuratiuè. Tamẽ bene potest dici, q̃ diffinitio, prout cadere potest in homine, q̃ nõ sit constãs, sed in quantùm est possibile. ff. de ædil. edic. l. si quid uendi tor. Ad idẽ qd' habẽt in corpore, quõ oporteat epis. §. j. Vel põt dici, q̃ hic loquitur de iustitia, prout est certa iustitia, et sic loquitur in auth. ut omnes obed. iud. prouin. in prin.

LEX XI.

1 *Fieri quod debet inspicitur, licet factum sit.*
2 *Sententia lata contra ius legis uel partis, quando ualeat. 4.*
3 *Decretum iudicis interpositum per dolum aduersarij, non ualet ipso iure.*
5 *Sententia lata per imperitiam tenet, nec rescinditur per restitutionem in integrum.*
6 *Iudex potest de consensu partiũ iudicare alibi, quam in loco maiorum, & etiam extra territorium.*

IVs plurib⁹. Ius quãdoq̃ ponitur pro eo quod est ars boni & æqui, qñq̃ pro loco, quandoq̃ pro cõsanguinitate. h. d. ista lex usq̃ ad fi. in qua no. tex. ibi, nec minus
1 &c. Et ibi, prætor. Et ibi, salua maiestate, &c. Itẽ no. † q̃ insp
a citur [a] quod fieri debeat, licet sit factum contrarium. no. gl. quæ incipit, si semper est bonum. Cont. dicit tollerari usurpationes, cùm aliter nõ possint ferè probari dominia. Op.
b [b] dicitur hic, quòd dicitur reddi ius, licet iudex iniquè pro
c nuntiet [c]. Con. l. Titiæ de cõd. & demonst. Sol. dicit gl. q̃ hic debet exponi, iniquè non quod iudex pronuntiauerit cõtra ius scriptũ, sed contra bonam æquitatem. Opp. cont. hoc, nam gl. uult cõcludere, q̃ si contra ius scriptum sit, pronuntiatio, non ualet. Cont. de l. ij. C. quando prouo. nõ est
2 necess. Sol. dicit gl. † aut pronuntiatur contra ius legis, aut contra ius partis. Primo casu, sententia non ualet, si est expressus error in ea. Secundo ualet, ut not. gl. in contrario.
3 Opp. contra hoc, † & uidet q̃ ibi non est pronuntiatũ cõtra ius legis, sed partis, q̃ sententia ipso iure nõ teneat. C. quãdo prouo. nõ est necess. l. uenales. Sol. ibi iudex fuit cor
d rupt [d] pecunia, hic alio modo. Opp. ad hoc, [d] de l. si prætor. §. Mar. de iud. et de re iud. l. diuus. Sol. ibi fuit corruptus iudex dolo aduersarij, unde sententia non est nulla, sed rescin
4 ditur per restitutionẽ in integrũ. Et hæc est reg. Vnde habetis concludere, † qd' quãdoq̃ iudex pronũtiat õ ius legis, & tunc aut exprimitur error in sententia, aut non, & dic ut l. ij. C. quando prouoc. non est necesse. per gl. & doc. Quan
e doq̃ pronuntiat [e] contra ius partis, & tunc aut est corruptus pecunia, & hoc casu non ualet sententia ipso iure. d. l. uenales. Quandoq̃ est corruptus precib. uel gratia, & hoc casu ualet sentẽtia, sed rescinditur per restitutionẽ in integ. ff. ad Trebel. l. seruo inuito. §. cũ prætor. Quãdoq̃ iudex p nunciauit per dolũ aduersarij, qa fuit fortè deceptus falsis allegationibus, & tunc sententia tenet, sed rescinditur per restitutionem, & sic loquitur l. si prætor. §. Marce. & l. diuus. Sed aduerte, quia hoc est uerũ in casib. ubi ferẽ sentẽtia diffinitiua, sed ubi deberet interponi decretũ iudicis, & esset iudici obreptũ per dolũ aduersarij non ualet ipso iure, C. de præd. mi. l. & si præses. Non ob. Inst. qui ma. non pos. §. semel. quia ibi nõ est falsa causa, sed iniusta, ut ibi no. & de fi
5 deic. li. l. cũ uerò. §. hoc Senatus. † Qñq̃ iudicat per imperitiã, ut quia nõ bene nouit negotiũ, & tunc sententia tenet, nec rescinditur per restitutionẽ in integ. sed potest haberi remedium per appellationem, ff. de app. per totum. & ff. de cui. l. si per imprudentiam. Iudex tamen facit litem suam. ff. de iud. l. si filius. & de uar. & extraor. cog. l. si iudex. Et sic intelligo dictum §. cùm prætor. & quod no. ff. de acq. hær. l. si is ad quem. in ult. gl. licet ibi aliter habeat per Dy. sed quod
6 hic dico, magis placet. † Quærit [f] hic Guil. dum dicit, quòd
f debet iudicare in loco maiorum, pone quod partes con
g cordant [g] quod iudicet alibi, utrũm ualeat sententia? Et ui detur quòd non, ut hic. In contrarium facit ff. de arbi. l. si cum dies. §. si arbiter. Et hanc ultimam tenet ipse hic. Nam sicut partes possunt concordare, de tempore. C. quando prouo. nõ est necess. l. cũm nõ eo die. ita possunt cõcordare
h partes [h] de loco. ar. de tẽpore ad locũ. ff. si cer. pet. l. uinum. Et hoc uerũ est, si locus ille, est intra territoriũ suum. Sed quid si concordant partes, q̃ pronũcietur in alieno territorio, utrũ possit fieri? uidetur quod nõ, quasi extra territoriũ suũ, &c. ut l. fi. de iurisd. om. iud. In cõt. uidetur, q̃ propter cõsensum partium hoc possit. ar. legum allegatarũ in præcedenti q. Pet. tenet quod possit fieri, nisi prohibeatur à iudice alterius territorij. l. quæro. ff. de sol. Cy. l. si quí ex cõsensu. de episc. aud. & dicã in l. j. de iud. in gl. & quod no. in c. P. & G. ex. de off. dele. aliàs in c. nouit. ex. de off. deleg. per Bar. & Inn.

ADDITIO.

a POMA. *Inspicitur. Præposi. c. omnes. ff. distin.*
b POMA. *Opp. Limitat Alex. cons. lxxix. in ij. uo.*
c *Pronunciet. Sed quid de lege dolo facta, utrum teneat? Dic q̃, sic. l. j. §. f. l. ij. ff. q̃ quisq̃ iur. uidetur tamen q̃, posit uti exceptione doli. l. j. in fi. de do. except. Bar. ff. l. omnes. in fi. q. princip. & in l. fi. in fi. princ. de app. recip.*
d *Hoc. Ro. l. si is ad quem. ff. de acq. hær. Ang. d. §. Marcellus. & hic dicit Bal. q̃ si iudex iudicauit secundũ unam opi. demũ superuenit dispositio declarans illam opi. fore falsam, q̃ sententia nõ dicitur falsa. c. fi. de const. in vj. in nouella. quod bene no. Et limita hoc ubi statutum diceret, q̃ non poterit opponi de incompetentia. gl. c. fi. ff. de sequest. possess. & fru. Barb.*
e POMA. *Pronũciat. Limitat Arch. c. xj. q. iij. Pro itellectu. §. semel Inst. q̃ sua.*
f POMA. *Quærit. An iudex posit iudicare in alio loco, q̃ in loco maiorũ, c. cùm episcopus. de off. ord. lib. vj. Car. Flo. cõs. ij. posito sub tit. de off. uic. in ci. an sit uicarius, & quid si partes cõcordant, Alex. l. fi. ff. de iurisd. om. iud. In quo loco autẽ debeãt federe arbitri electi in locum iudicis recusati, Bal. c. j. circa fi. de prohi. feud. ali. per Frid. Quid autẽ in delegato & arbitris, Iaf. hûc, sed contra conclusionẽ, q̃ ipsi faciunt, q̃ delegatus possit sibi eligere locum, uide l. fi locus. ff. de iud. & ibi gl. & ibi Cast. & Bal. quia Cast. uidetur intelligere illum tex. contra cõmunem conclusionẽ, de qua hic.*
g *Concordant. Bar. l. j. C. de sent. ex bre. reci. & l. si ut proponis. la ij. C. quomodo & quãdo iud. & quod dixi in l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. & c. cũ episcopũ. de off. ord. lib. vj. Spec. in tit. de ref. præsen. §. fi.*
h P. PAV. P. *Partes. l. ij. §. sed si iudex. ff. de iud.*
i *And. Bal. d. l. si qui. & hic tenet q̃, non posit.*

DE LEGIB. ET SENATVSC. TIT. III.

LEX I.

1 *Mulieres non debent uocari ad statuta facienda. 9.*
2 *Ignorantia quæ puniri debeat.*
3 *In maleficijs lata culpa dolo non æquiparatur.*
Et quomodo quis ob culpam puniatur.
4 *Pœna quando uenit applicanda fisco, dicitur criminaliter agi.*
5 *In fiendis reformatiõibus proposítio debet ab uno fieri, & interrogare an placeat alijs.*
6 *Consuetudo non inducitur ex usu mulierum.*

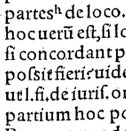

1 EX est. no. tex. ibí, uirorũ. q̃ mulieres † non possunt esse, ad faciendа statuta, qd' tene mẽ
2 ti. De ignorãtia, † de qua hic dicit, scias q̃ quę dam est quæ culpam habet in se, * & de hac loquit hic, quædã * est quæ non habet culpã in se, & tunc nõ est punienda * ut ff. de pœ. l. respiciendũ. §. fi. Cõ tra ff. ad l. Cor. de sic. l. in lege Cornel. Sol. ibi
3 loquitur de lata culpa, † quę uenit puniẽda, non tñ hoc casu punit, ut dolus. quia in maleficijs

Se. Vt si p ignorantiam, iudex iniquã sententiã tulerit, ista ignorãtia punitur. §. j. Inst. de ob. quæ ex qua si delic. l. fi. de uar. cogn. l. ex maleficijs. §. si iudex. ff. de act. & ob. Punitur medic. q̃ Pharmacũ ignorantia sua noxium exhibet. §. Præterea. Instit. de leg. Aqu. Punitur is q̃ ex suo cœnaculo quicquam deijciẽs, aliũ ignoranter uulnerauerit. §. ij. Inst. de ob. quæ ex quasi delic. Sic nautæ, caupones, stabularij, si furtũ ipsis ignorantibus cõmissum fuerit, nihilominus tenẽtur. l. fi. naut. caup. Punitur qui in loco insolito, iaculis ludẽs, alterũ ignoranter leserit. §. itaque. Inst. de leg. Aquil. I. Conc. B.

* *Punienda. Imò & innoxius, tametsi citra culpã fuerit, punitur. l. j. de coloniis Illyricanis. lib. xj. C. Quod specialiter in illis colonis esse opinor. Elicit nõ absimile q̃ppiã Bar. ex l. cũ satis, de agric. et cẽs. eo. lib. Sed hoc nõ dicit lex, ut ibidẽ annotaui & aliùs casus in quo ignorãtia non excusat, in l. uir uxori. ff. ad Velleia. qd' intellige secũm Bar. l. j. nu. xxv. C. eo. ad Velleia.* I. C. B.

ficijs nõ æquiparatur dolo, ut ibi, & l. in actionibus. de in litẽ iur. l. quicquid calore. j. de reg. iur. Pro quorũ sol. dic, q̃ quãdoq̃ aliqs delinquit ex casu, quandoq̃ ex culpa, qñq̃ ex dolo. Primo casu, aut culpa præcedit casum, aut nõ. Primo casu delinquẽs tenetur. arg. l. fluminũ. §. hæc stipulatio. ff. de dam. infec. ff. de act. & ob. l. j. §. is quoq̃. Si uero culpa nõ
a præcedit casum, tũc delinquens nõ tenetur, [a] l. ij. §. si eo tempore. ff. de admin. re. ad. ciui. perti. De hoc dicut ff. ad l. Aq. l. Itẽ Mela. in princ. Verum est, q̃ decretistę hic dicunt, q̃ aut deliquẽs dabat causam rei licitæ, aut illicitæ. c. fuscitata. eẋ. de rest. in integ. Et uidetur eorũ opinio approbari. ff. ad leg. Aq. l. Scietiã. §. qui cũ aliter. In secũdo casu principali, aut est culpa lata. & puniet, non tamẽ ita acriter ut ex dolo, ff. ad l. Cor. de sic. l. in lege. Aut est culpa leuis, & minus punitur, l. quicquid calore. ff. de reg. iur. Aut leuissima, & tunc etiã minus, d. §. qui cũ aliter. In tertio mẽbro principali, aut stat in finibus cogitatiõis, aut peruenit ad actũ, de quo plenè per gl. & Cy. C. de epis. & cler. l. si quis nõ dicam rapere. & C. ad l. Iul. de ui pub. l. si quis ad se fundũ. Et ideò uide quod no.
b in d. l. si quis nõ dicam rapere. [b] Et no. hic gl. quæ incip. hæc descriptio quatuor, quõ culpa uenit puniẽda, ad mensam
4 fisci, & sic criminaliter, † nam criminaliter dicit agi, quando cũq̃ pœna uenit fisco applicãda, l. si qũa. C. de epis. & cleri. & l. iij. ff. de sepul. uiol. Et sic habes q̃ delictũ quacunq̃ culpa cõmissum, uenit criminaliter puniendũ. Nam hic dicit
c ignorãter, [c] & sic cõmissum culpa leuissima, & tamẽ hic punitur. Et gl. allegat legẽ quę de criminali accusatione loquitur. Cy. l. si quis nõ dicam rapere. & ibi doc. C. de epis. & cle. & gl. l. fi. de priua. delic. & l. qui ędes. ff. de incen. rui. nauf. & l.
5 j. §. diuus. ff. ad l. Corn. de sic. & ff. de reli. l. ossa. in fi. † Item no.
d pro reformationibus [d] & cõstitutionibus, quæ quotidie fiunt, q̃ unus proponit in cõsilio, & interrogat an placeat alijs hęc reformatio, & ita posteà cõstituit & reformat, prout placet cõsilio, & sic interrogatur à Potestate, uel alio consiliario. l. pe. ff. quod quisq̃ iur. & l. nulli. eo. tit. quõ debet fieri
6 cũ autoritate supioris. † Vltimo induco in arg. [e] hoc uerb.
e uirorum, q̃ mulieres non possunt esse de consilio, unde in cõdendis legibus, uel senatusc. cõsultis, uel cõstitutionibus,
f mulieres non debent interuenire, ut §. dixi. Et est arg. [f] q̃ usus mulierum non inducat cõsuetudinem, quia lex & consuetudo [g] æquipollent. l. de quibus. ff. eo.

ADDITIO.

a *Tenetur. Bald. c. j. quib. mo. feu. amitt. dixit q̃, ubi scientia est de forma, seu diffinitione delicti, quia omnis diffinitio est formalis, ibi ignorantia nõ puniatur, nisi cadat in dolo præsumpto. C. de falsi. l. nec exemplum. & C. de his quib. ut ind. l. fi. Ideò dicit lex, q̃, mitius agitur in dolo præsumpto, q̃ in dolo uero in pœnis corporalibus. ff. de sic. l. Cor. & dicit Inn. q̃, mtius agitur contra eum qui punitur ex præsumptiõe. Dixi post Bar. l. item apud. §. si quis. de iniur. Et an scientia in delictis, sit de essentia delicti, an uerò sit qualitas, Bal. l. j. C. qui accus.*
b POMA. *Rapere. Fel. c. ij. de constit.*
c *Ignoranter. Bal. l. quicunq̃. C. de ser. fug. Et quando ignorãtia releuet eum, gl. l. ex maleficijs. §. longe minus. de act. & ob. Bal. l. j. qui accus. & Bar. d. §. delinquunt. ff. de pœ.*
d *Reformationib. Bal. l. ij. C. de pbat. & l. oẽs. et quæ ibi dixi ff. de iust. et iur.*
e *Arg. Imo. l. ij. §. fi. de uerb. ob. Et quid in comitissa, Ang. hic, Ang. cons. cxcj. uoluit, quod licet sit lubricum consilium mulierũ, quod tamen statuto prohibente rem alienari, sine consensu consanguineorum, uel proximorum, q̃ consensus mulieris maioris xiiij. annis, poterit requiri. Et in quantum idem concludit, q̃, in maleficijs, dolus est ponderandus, ad Bar. cons. ccccxviij. ij. lib. Ang. cons. xxxij.*
f POMA. *Arg. Vide l. item ueniunt. §. pridie. ff. de pet. hær. & l. j. & ibi per doc. ff. ad l. Fal. Bar. l. ij. C. de prob.*
g POMA. *Consuetudo. Præpos. c. frustra. viij. distin. & Pride. cons. lxv. Pan. cons. liij. in ij. uol. Fel. c. quoniam. de testi.*

LEX III.

1 *Raro fieri dicitur, quod fit bis.*

IVra. Lex ista cum duabus sequentibus, quas secũ continuat, dicit in summa, q̃ lex debet cõstitui de his quæ sępè & nõ raro cõtingũt. Casus põt sic poni, Quærit scho-

Bis. Nõ tamen ea cõdemnauit Modest. cũctiã ea quæ semel dũtaxat fiunt, spectãda esse dixerit: l. mella. ff. de ali. leg. I. Conc. B.

Induci. Et sic But. sũa est cõtra Bar. l. de q. nu. x. ff. hoc tit. I. Conc. B.

1 laris studiosus à iurisc̃s. Domine, bene uidi descriptiones legis in Latino & in Græco, sed dicatis mihi, de quibus rebus debent leges constitui. Iuris cons. resp̃. q̃ debent leges constitui de ijs quæ sępè accidunt, nõ de ijs quę raro. Nam de his quę semel accidunt, non cõtendunt legislatores, uel autores. Hicq̃ Græcum exponit gl. duobus modis, sed secunda expositio melior est, Non constituuntur, id est, constitui nõ debent. Cõtemnunt, id est, despiciunt, ita q̃ super
1 eis iura non cõduntur. † No. raro dici, quod
a bis* fit. Et sic colligebat hic Iac. But. cõtra [a] eos * q dicũt, ex bino actu consuetudinẽ induci, * cũ ex frequẽtib. iducat. C. quę sit lõg. cõs. l. j. De quo dicem⁹ ff. l. de qb⁹. Modò ante oia, uiden da sunt exẽpla harũ legũ. Et quidẽ gl. ponit tria exẽpla, Primũ est de Lazaro, utrũ resuscitatus à mortuis, ab hęredib⁹ q̃ suã adierunt hęreditatẽ possit auferre bona? Et dicit, q̃ su per hoc nõ est lex, subaudi, nec est cõdenda, scilicet de hoc, qa est cõtra naturã, ut ff. uidebi
mus. Secũdũ exemplũ est in l. iam cõdita. ut ĩ auth. ut fine, phi. mat. debi. & cre. §. qa uerò. col. vij. dicit, † q̃, ppter bonas fœminas seruã
2 tes iuramentũ de nõ pueniendo ad secũdas nuptias, non debuit lex noua fieri, qa paucę fiũt, sed, ppter malas fœminas deieratęs, quę fiũt multę. Vnqa nõ solet euenire frequẽter, & de facili præuaricat, meritò illud qd' præbet cãm præuaricãdi, mutat, ut ibi. Et sic per rarò cõtingẽs, & sæpè eueniẽs, recedit à iure antiquo. Et no. p l. q̃ mulieres tutelã suscipiẽtes, nõ præstãt iuramentũ. Tertiũ exemplũ sumit ex l. iusto. in prin. ff. de usuc. Sed certè ibi uidet, q̃ utrũq̃ casum cõtineat. Nã i casu frequẽti, s. de libero hoie possesso, p seruo, statuit q̃ acqrat per eũ. In casu de libero hoie, p filio arrogato, statuit qd' nõ acqrat, & sic nõ frequẽti casu, sed in utroq̃ ait lex, dicũt quidã q̃ in frequẽti casu, statuit p affirmatiuã, in casu raro statuit p negatiuã. Alij dicũt, q̃ licet ibi utrũq̃ casum cõtineat, tñ i casu, q̃ sępè cõtingit, statutũ est ius nouũ, s. ut p liberũ hoiem arrogatũ, ut filio, nõ quærat, qa rarò cõtigit, Vel põt dici, q̃ utrũq̃ casũ nõ cõprehẽdit. Nã i casu raro cõtingẽti, statuit qñq̃ qd' bonũ & æquũ suadet, ut C. de cõsul. l. ult. li. xij. Itẽ & de raro cõtigẽtib. fiũt iura, ut de filio mulieris lx. an. C. de leg. hęr. l. si maior. & de muliere quę parit tres uel plures fil. ut ff. si paris hęr. pet. l. antiq. & ff. de sol. l. si pater. & i casu de ĩsula. Inst. de re. di. §. ĩsula. Iõ gl. dicit, q̃ nõ cõstituunt iura de raro cõtigẽtib. regulariter, sed qñq̃ sic, ut in casib. prędictis. Tu uerò plenius dicas, q̃ quędã sunt facta, quę sępè tm̃, & nõ raro accidũt, quędã sunt quę aliqñ sępè, aliqñ raro cõtingũt. In factis quę tm̃ raro contingũt, refert, aut nõ pñt euenire sm naturã, ut in Lazaro, q̃ surrexit miraculosè, & tũc nõ debet fieri lex. Aut pñt naturaliter euenire, sed raro, & tũc non fit sup his lex noua, sed lex uetus super alijs facta seruat, ut sic illa naturaliter licet raro cõtingẽtia, regulant fm iura cõia. Et sic tellĩguntur prędicta iura C. de leg. hęr. l. si maior. & si ps hęr. pe. l. antiq. cũ si, & §. ĩsula. Aut euenire pñt accidentaliter, & tũc licet raro cõtingãt, statuit lex super eis, d. l. iusto. & d. l. ult. Secũdo casu, qñ loqmur in his quæ sępè & raro acci
dũt circa idẽ, tũc lex fit sup sępè cõtingẽtib⁹, nõ sup his quę
3 raro fiũt, d. auth. ut sine, ph. ma. debi. & cre. §. qa uerò. † His intellectis, reuertamur ad exẽplũ de Lazaro, pone q̃ Lazarus habuit bona quę hęredes sui hęreditario noie possidẽt, nunqd posteà resuscitatus recupabit ea? Gl. dicit q̃ sic. Et ꝓbat primò, qa nõ uidet mortu⁹, q̃ tã cito surrexit. sic nõ uidet diuertisse uxor, quę cito reuertit, ut ff. de diuor. l. iij. qa nõ uidet ẏsum, si non durat ẏsum, ff. de in rẽ ẏ. l. si, p patre. §. ẏsum. Cũ ergo nõ uideat decessisse, recupabit bona sua, tã quã idẽ ipse hõ, cũ uiuus nõ possit habere hęreditatẽ ff. de hær. uẽ. l. j. Secũdò probat sic, Posito q̃ Lazarus resurgẽs à mortuis, nõ sit idẽ homo, tñ admitteretur ut posthumus, qa posthumus rũpit testamentũ, ut ff. de iniust. test. l. iij. & Inst. de exhęr. li. §. j. Ergo multò fortius ille qui mortuus est, si resurgat. Et per illa arg. determinat gl. & etiam Odof. q̃ bona

recuperet.Sed cont.uidetur,quòd non sit idem homo, sed alius.Et hoc probatur sic,Seruitus comparatur morti,ff. de reg.iur.l.seruitutem.Sed lex dicit,quòd manumissus est alius,ff. de adi.le.l.si seruus.§.fi.Et pro hoc ff. de stat.hom.l.homo liber.& inst.de ca.di.§.fi. & ff. de uer.ob.l.inter. §.sacram. circa fi. cum si. ergo si est alius homo,nō admittitur ut ipse idem.Et per hoc tollitur primū ar. gl.Item nō potest admitti tanquā posthumus,qa posthumus tūc admittitur,quando est conceptus ante mortem defuncti, ff. de iniust. test. l.si quis filio.§.j. sed Lazarus uidet esse posthumus post mortem cōceptus,ergo ar. fm gl.nō ualet. Restat ergo, q hæres eius non debet priuari hæreditate,quam legitimè acquisiuit,quia qui semel est hæres,&c.ut ff. de hær.inst.l. ci qui. nō est aliquo casu.hic Cy.

ADDITIO.

d POMA.*Contra.Alex.l.si constante.§.fi.ff.sol.mat.*

LEX V.

a NAm ad ea.[a] Opp.l.antiquí.ff.si pars hær.pe.Sol. uerū est,q iura nō constituunt de talibus casibus,quando tamē de aliquibus cōstituunt, ut in cont. Gul. de Cug.reprehendit gl.quæ dicit,q Lazarus posset rūpere testamentū,quia regula est,q posthumus natus & conceptus post mortē testatoris,nō rūpit testamentū,ff. de iniust. rup.l.si quis filio exhæredato.§.ij.Vos teneatis opi.gl.Et ratio est,quia sicut mors priuauit eum istis bonis, ita restitutio per Deū facta operat, q uideant sibi bona restituta,qa hoc est restitutiōe principis,* multò magis in restitutione Dei, C.de sentē. pas.l.fi.& restitutio principis hoc facit. Gl. q casu huius legis ponit multa exēpla alia.Nā propter bonas fœminas:non debet fieri lex, quia rarę sunt.Item propter legem scriptam, auth.ut sine phi.ma.deb.& credit.§.quia uerò.Et pone ut dixi in casu. Circa id quod dixi §.de Lazaro, quærit hic prędictus.Gul.qd de uxore Lazari,[b] nūquid eam recuperet:Et uidetur q sic, per eandem rationē.In cont. uidet q matrimoniū sit solutum morte.Quid dicemus:Dic q ultima pars est uera,ff. de cap.l.cùm duę.ibi,nō pater,&c.Ideò uide d.l.cùm duę.quę hoc clarè dicit.Sed quid de filijs,nūquid eos recuperet:Et dic q de hoc nullū est dubium, d.l.cùm duæ. & hic Gul.de Cug.qui allegat d.l.cùm duæ.quæ optimè ad hoc facit, & ideò nō curo alia dicere extra eū, quare dic q ipse hoc no.

Principis.l.j.ff. de bo.po. cōt.tab.l.fals. §.ordine. ff.de fals. tametsi. l. ij.cum fi. C. de sent.pas.cont. dicat. I.C.B.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Ea.*Limitat Bar.l.si maior.C.de leg.hær.*

b *Lazari.Gl.& doct.l.seruus.de act.& ob.& Bald.l.j.circa C.de sac.ecc.& gl.& doct.l.ea quæ raro.de reg.iur. Sed Ang.l.si marito. in princ.fol.mat. dixit q,uidetur,q, cùm fuerit sola uita restituta,nō uidetur q, recuperauerit bona,ar.eorum quæ scripsi post Bar.l.fi.C.de sen.pas.Sed Io. de Imo.ibi trāsit cū cōmuni opi.q, recuperet bona.Bar.l.j.C.de sac.ecc.doct.c.fraternitatis.de fri.& malef.hic Ang.gl.xxij.q.vij.licitè.Bal.cons.ccxiij.ij.lib.*

LEX VI.

1 *Aduocatus torquendi non debet interesse eius torturæ, nec quando interrogatur.*

LEgis uirtus.No.hic quæ sint legis uirtutes. Exēpla po nunt in gl.Opp. & uidetur q etiā sit alia uirtus legis, nam lex qnq cōsulit ut ff. de rei uend.l.is quę.&l.age. C.de trāsac.Sol.ut in gl.Vel dic fm Cy.q consulere, non est uirtus legis, quia lex est præceptorū collectio & ars, ut dixi in l.j.§. de iust.& iur.Opp.& uidetur,q hic præsupponat, q non sunt leges, quæ nō cōtineantur sub uno istorum quatuor.Cōt.imò sunt multæ leges, quæ nō continētur sub alī quo istorū quatuor.Sol:licet nō contineant aliquid istorū
a quatuor, cōtinent tamen ius æquipollens.No.unum [a] ex ista gl. q qñ aliquis torquetur, aduocatus eius, debet esse
1 presens torturę,ut hic.† Tu dic,& melius, q aduocati non debēt esse presens torturæ,nec interrogationi uel executioni,licet examinari debeāt,& ideò gl.no.& melius, in corpore, de testib.§.quia uerò sæpè.Et hoc modo intellige quod hic dicitur,quia gl.præallegata melius loquitur.

ADDITIO.

a *Vnum.Bar.l.custodias ff. de pub.iud.*

LEX VII.

1 *Statutum loquens de una persona,non trahitur ad aliam.*
2 *Statutū quod nullus uadat de nocte sine lumine,cōprehēdit fœminam.*

IVra.Opp.l.necp.C.de decur.li.x.Sol. Lex illa fuit specialiter cōdita in eius personā,& ideò ad aliū non porrigetur.Opp.l.j.§.planè.ff.tit.j.Sol.ibi loquitur de priuilegio nō redacto in corpore iuris,& specialiter alicui cōcesso ob gratiā.quod nō est ad alios,in cōsequentiam trahendum, c.quod ob gratiā.ex.de reg.iur.lib.vj.Opp. dicit hic,q trahetur ad similia,& sic omnis lex erit regula, q est falsum. Sol.oīs regula trahit per uerba affirmatiua, uel negatiua uniuersalia,quod nō contingit in alijs legibus, quæ nō trahūtur per regulas, ff. de reg.iur.l.j. & in singulis legibus per
1 totū.† Quæro dicitur hic,q ad similia trahitur. Et quid de
a statutis,an trahant ad aliam personam:[a] Et uidetur q sic, quia eadem est ratio,& idētitas ratiōis,l.j. & ibi Iac.de Are. C.quæ sit lon.cōsue.Gul.de Cug.in proœ.Digest.tenet q in statutis consideratur ratio. In ꝓrium est ueritas,q si statutū facit mentionem de una persona non trahatur ad aliā.ff. l.j.§.planè.Item pactū personale nō egreditur personas, ff. de pact.l.item.§.j.Idem in statutis,quæ pacto æquiparātur. rub.de decre.decur.lib.x.& l.j. & l.si quis ita.ff. de testa.tut.&
2 Cy.C.de ser.fug.l.quicūq.† Quæro quid si statutum[b] nō faciat mentionē de certa persona, sed de certo genere, ut si loquatur in masculino, q nullus de nocte uadat sine lumi-
c ne,an cōprehendat fœminā:[c] & Dy.tenet q non.ff. de uerb. sig.l.j.quia esset quædā extentio.Tamen credo statutū prędicto modo loquēs, cōprehēdere fœminā, si cadē rationis
d idētitas fuerit in fœminis,Iac.l.j.C.quæ sit lon.cōs.[d] & Cy.l. quicunq.de ser.fug.& d.l.j.in antep.q.

ADDITIO.

a *Personam.Idem l.omnes.v.q.ff. de iust.et iur.& fcdm Bal.l.si quis id quod. ff. de iurisd.om.iud.etiam in criminalibus procedit de similib. ad similia,Dy. reg.in arg.vj.Bar.l.si quis seruo.C.de fur.& adde,q, potest iudex ex officio procedere de similib.ad similia,& ex officio,l.j.C.ut quæ desunt aduo. adeo q,no.dixit Spec.tit.de disp̄u.& alleg.§.post hæc.uer. iuribus etiā.& uer.seq.quod si quis alleget dissimilitudinē,illam debet probare.Lud.l.iij. §.hoc autem.de dam.infe.Host.c.ij.de transla.Io.And.c.ij.de cōst.Et nunquam procedit hoc arg.quando induceret extensionē contra ius naturale, Bar.l.ij.§.fi.ad Tertul.& in l.j.C.quæ sit lon.cōs. ubi dicit, quod si statutū est quod de uino soluatur gabella,non extenditur ad oleum.*

b *Statutum.Bald.l.si quis.de iurisd.om.iud.gl.l.j.ff. de re iud.l. hominis.ff. de uer.sig.Bal.l.in multis.ff. de stat. hom.Ang.& Cy.l.quisquis.C.ad l.Iul. maiest.And.Barb.*

c *Fœminam.Cy.& Bal.l.quicūq.C.de ser.fug.Bal.& Imo.l.si cōstante.§.fi. fol.mat. Adde an masculinum cōprehendat fœmininum,Abb.cōs.xxxvj.j.vo.Bal.cons.clxxj.ij.lib.Ang.cons.cxcj.& Bal. cōs.cccxij.iiij.li.Pe.de Anc. cons.cxj.Ang.cons.lxvij.& cclxxxvij.Alex. cons.xxiiij.iij.lib.*

d *Consuetudo.Et ibi Cy.in antep.q.*

LEX VIII.

1 *Pop.Ro.potest Imp.reuocare.*
2 *Senatores non concedunt ueniam ætatis.*
3 *Statuto non potest concedi uenia ætatis.*
4 *Spurius an possit per statutum legitimari.*

NOn ambigitur.Opp.& uidetur, q soli principi sit licitum condere legem,l.fi.C.eo.tit.Timore huius [a] cōtrarij fuit reuocatū in dubium, utrum hodie isti possint cōdere legem.Quidā q sic,per hanc l.non ob.l.fi.C.eo. quia uerū est,quod solus princeps potest, nō tamen alius solus,sed simul.Vnde senatores possunt condere legem,& pop.Ro.idem poterit,cum populus Romanus posset principis potestatem reuocare,sed tamen hoc gl. non tenet,sed tenet quòd popul.non posset hodie. Vnde Gul. hic bene dicit, quod est differentia inter legem & senatusc̄ sultum. Nam legē nullus potest facere, nisi princeps, sed senatusc.
1 poterūt facere senatores, † Quæro nūquid [b] pop.Ro.possit reuo-

b sit reuocare potestatē imperatoris?[c] Et uidet q sic,l.j.§.fi.de
c off.eius.Cont.l.quod semel.de decr.ab ord.fac.Gul.de Cu. tenet q pop.Ro.posset reuocare,maximè,cùm primus imperator,cui fuit data illa potestas,nō potuit querere successi
d sori,nam creatio imperatoris,nō est ex successione,[d] sed ex electione.Nam iste nō est de casibus,in quibus quæritur per aliū ius,Inst.de inut.stip.§.alteri. Imò dicit plus, qd possit
e eū degradare,gl.c.j.si de inuest.[e] inter do.& uas.quā ita alle
f gat hic etiā Cy.Item dicit, q hic [f] æquiparatur imperatori.
2 Quid si † coram senatoribus est impetrata uenia ętatis,an ipsi hoc possunt?Odof.tenet hic,& bene,q non, quia concessionē ueniæ ætatis princeps specialiter sibi reseruauit,l. ij.C.de ijs qui.uen.ęta.imp.Idē in arrogatione,Inst.de ado.
3 §.j.† Quæro,nūquid per statutū uenia ætatis[g] concedi pos-
g set:Et tenet q nō,quia tunc ius municipale derogat iuri ci uili, qñ ius ciuile cōtinet ius cōe.Sed si cōtineret ius speciale,puta in uenia ætatis,& in arrogatione,quæ non permittitur nisi principi,tūc secus.Et hoc probat per ar.ab absurdo,quia aliās quælibet ciuitas posset instituere Imperatorem,& auferre qd sibi reseruauit, quod est ualde absurdū, c.ij.ex.de maio.& ob.l.deniq.in prin.ff. de min.Et faciūt ad
h q.[h] nūquid † statutū possit legitimare spuriū?[i] & ideò fuit
4 disputata ista q.per filium Iac.But.Et uidet per prædicta q
i nō,quia legitimatio est de his quæ princeps specialiter reseruauit sibi,ut princeps,& hæc cōcedi nō posset,§.fi. auth. qui.mod.nat.effic.sui.& auth.ex cōplexu.C.de incest. nup. Vnde statutū hoc nō posset,ar.d.c.ij.Item statutum fit per populū siue consiliū,quod populū representat,gl.rub.C.quę sit lon.consue.ff. de dolo. l.sed & si ex dolo. Item consiliarij æquiparant decurionibus,gl.rub.C.de decur.& l.ij.eo.tit. Et ordo ergo nec consiliarij,& sic nec statutum.

ADDITIO.

a *Præpositum.c.lex est.c.senatusc.ij.distin.*

b *Gl.c.j.si de inuest.inter do.& uasa.lis ori.& l.ij.C.de adop.Ant.c.transla. de const.Raph.l.digna uox.C.de le.ubi tenet.q, populus posśit hodie priua re imperatorem.Barb.Alex.cons.lxv.uo.ij.*

c *Imperatoris.Dixi post Bal.l.ij.in fi.de req.reis.& Bar.l.fi.C.de legib.cons. cccclj.iiij.lib.*

d *Successione.Videtur tamen uendicare sibi ius successionis, nam legatū uni imperatori factum,acquiritur eius successori,si ante diem primus moriatur.l.quod princip.de leg.ij.*

e *Inuesti.Et ita alle.gl.istam.hic Cy. quæ est fin.fcdm Bal.ibi,sed ibi dicit,q, il la gl.dicit totū cōt.quia ut patet i fi.gl.decidit,plus posse imperatorē quam populū.Et illa uera secundū eum,l.Barbarius. de off.prætor. Olim ergo potebat,hodie non potest.l.ij.C.de adop.*

f *Hic.Bar.hic tenet,q, non,cuius cōtrariū apparet de facto in multis ciuitatibus.Dic ergo q,aut per modum priuilegij,& tamen princeps potest. Aut per modū cōcessionis generalis,& tamē Papa potest, nō obstante hac doctri.Bar.uide Raph.l.ij.C.de his qui ue.æta. Bar.l.Antiochensium.ff. de priui.cre.Ang.l.more.ff. de acq.hær.Et limita,nisi esset statutum ciuitatis,quæ non recognoscit superiorem,gl.fin.de denfen.ci.§.j.And.Barb.*

g *Aetatis.Bar.l.oēs.iij.q.prin.& Bar.l.ij.ff. de mu. in princ.sed Sal. & Mod. cōt.l.ij.C.de his qui.ue.æta.imp.& ibi dixi,Bal.c.cùm uicesimū. de off.deleg.In cōtrarium facit,quia à Deo processit,ergo hoc nō tollit,in auth.quō opor.epi.in prin.Resp.quia per apostolum fit cōfirmatio, & propter hoc fieret degradatio,seu depositio per apostolum, c.ad apostolicæ. de re iud. li.vj.ad q.Bal.l.j. C.de sum.tri.Limita fcdm Ang.l.more.ff. de iurisd.om.iud. nisi ista potestas esset usurpata,quia tūc super reseruatis à principe,potest statui.Et Ang.sequuntur omnes doct.l.omnes pop.ff. de iust.& iu. Sed ipsemet tenet oppositū,in l.usucapionē.ff. de usuc.quod reseruata principi,non sunt præscriptibilia.*

i *Spurium.Bal.l.j.C.iu.aur.annu.Bar.l.iij.de testa.Bald.cons. ccxxvj.iij.lib. Cast.cons.ccxxvj.Frid.cons.cclxxv.& seq.*

LEX X.

2 *Consuetudine casus dubius si fuit interpretatus,ita debet iudicari.*
3 *Interpretatio si sit uaria seu dubia super aliquo negocio,quid agendum?*

a ETideò.[a] In tex.ibi,interpretatione,scilicet iurisconsulto rū.In tex.ibi.Cōstitutiōe,f.Imperatoris.Opp.& uidet, qd nō sit procedēdū de similib ad similia. Vnde ob. I.nō possunt.ff.eo.Sol.ut ibi dicā,& ideò continua cū ista,&
1 cōtinua simul oēs leges seq.ex gl.seq.ī med.ubi † de substit. facta filijs loqr.utrū intelligat de filijs primi matrimonij, uel alterius.Et gl.est in l.maritū. & l.etiā. in princ.ff.sol.mat. & l.sciendū. de re iud. Dic per Cy.l.fi.C. qui pot.in pig.hab. & ibi per doct.Opp.l.minimè. & l.si de interpretatiōe.ff.eo.
2 Sol.† si casus dubius fuit per cōsuetudinē interpretatus,[b]
b fm eam debet iudicari,aliās habet locum lex nostra.Opp. imò ad principē debet recurri,l.prox. & C.eo.l. cùm de nouo.Sol.una debet intelligi fm aliam. Nam ubi simile non habemus,debemus recurrere ad principē.Opp.l.benignius.ff.eo. Pro cuius sol.gl.hic & etiā in d.l.cū de nouo. distinguit,aut multū distat,aut nō,& ista distinctio est contra l.fi. C.de tēp.in inte.rest.qa ex uarietate loci nō uariat ius. Sol.
3 † Dic,aut sup negocio nouo est uarietas, seu dubietas;aut super ueteri.Primo casu,recurrimus ad iudicis interpretationē,ut ff.ea.l.& ideò iudex inspiciat,si consuetudo un quā in simili casu fuit interpretata,ff.eo.l.minimè.Si hoc nō appareat,ad principē recurret, ut hic dicit, siue sit de propinquo,siue de lōginquo.Si aūt emergit dubiū super lege, tūc sequimur interpretationē cōsuetudinis,ff.ea.l.minimè.Et si de interpretatione cōsuetudinis nō apparet,tūc aut apparet una significatio uerborū,& certa,aut multiplex,& incerta.Primo casu stamus significi.uerb.si nō apparet de mente cōdentis legē,C.de legi.l.nō dubiū.Secūdo casu,aut apparet quis sit benignior intellectus,aut nō. Primo casu,illum sequit,ut ff.eo.l.benignius.Secūdo casu, aut apparet aliqd simile,habēs identitatē rationis,aut non.Primo casu, procedimus de similib.ad similia,l.nō possunt. Secundo casu, recurrimus ad principē,l.humanū.& l.cùm de nouo.& ibi no.C.eo.Et hoc obtinet,quādo emergunt dubietates in iudicio.Alias si esset dubietas in aliquo casu nō decisō,& tractaretur de aliqua lege cō denda, in distinctē ad principem recurrimus,auth.de hær.& fal.§.j.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Ideò.*An & quādo sit,procedēdū de similib.ad similia,Fel.c.trāsla. eē.de cōst.& c.ij.in iiij.no.de ſbō.Dec.d.c.trāsla.In priuilegijs nō procedit ur de similib.ad similia:l.qd'uerò.ideò priuilegiū datū mulieri,& eius hæredi,ut præferatur oīb' alijs,nō datur nisi filio.l.fi.C.qui pot.in pig.ha.*

b P.PAV.P.*Interpretatus.Quō istud,pcedat q, cōsuetudo interpretās sit attēdenda,Are.cons.cxiiij.in uer.secunda respōsio.ubi inter cætera dicit hoc solū,pcedere,si uerba sunt dubia.secus si sunt clara,quia tūc diceretur extēsio,nō interpretatio.Abb.c.cū dilectus.de cōsue.q, standum sit intellectui dato à cōsuetudine,etiā si ex post appareret q, nō esset bonus intellectus.Et in c.ad audientiā.de deci.Quō aūt fienda sit interpretatio legis, & quādo recurrendū sit ad condentem legē pro interpretatiōe.& ad reg.l. minimè; uide Bar.cons.xxxiiij.uol.iiij.*

LEX XIIII.

1 *Exceptio quomodo sit de regula.*

1 INhis.Quęro,† nūquid exceptio sit de regula:[a] Videt q
a nō,imò ꝯ regulā,ut hic,& ff. de reg.cato.l.j.&ij.Io.Triū Pla-
b cē,[b] quia exceptio regulā cōfirmat,auth. de no.alie.§.ut aūt.& l.nā qd liqdē.§.fi.ff. de penu.leg.Quid dicēdū:Dy.in rub. de reg.iur.li.vj.saluat opi. utriusq; nā dicit q exceptio nō est de regula,id est nō determinat fm regulā,& hoc modo tenet Io. Item q exceptio sit de regula,id est, de cōtētis sub regula,& obtinet opi.Placen. Nā bona exceptio est, qñ dico,Omnes libri sunt mei,excepto tali libro.Sed nō est bona exceptio,qñ dico,Omnes libri sunt mei,excepta domo, quia exceptio non est de contentis sub regula.

ADDITIO.

a *Regula.Vtrū exceptio sit de regula.Bar.l.j.de reg.iur.Cast. cons.cccxxiij. Scripsi ad Bar.l.nam quod liquidæ.§.fi.ff. de penu.lega.*

b POMA.*Plac.Isa.post Cast.l.nummis.uer.nisi fortè.ff. de in lit.iur.*

LEX XVII.

a BEnignius.[a] Hæc lex legitur duobus modis. Vno modo quod benignius,ponatur propriè.Alio modo q ponat impropriè,ut benignius pro benignè,& pone casum, ut in gl.Nā breuiter scias,q hæres tenet petitiō hæreditatis,quicquid ad eum peruenit,ut ff. de pet.hær.l.utrū. Nam debet intelligi,peruenit,& duravit.Hæc lect.reproba

tur

tur, quia de tutore dicitur in l.non omnium. Ideò pone aliam lec.in gl.q̃ de usucapione dicit, cuius ratio reddi non potest, & ideo uide eam.

ADDITIO.

a POMA.*Benignius.Ro.consl.lij.*

LEX XXI.

1 *Statutum q̃, bannitus in pecunia, soluendo quinq̃ pro centenario rebanniatur, non comprehendit bannitum post statutum.*
2 *Statutum loquẽs per uerba præteriti uel præsentis temporis, ubi nõ datur materia delinquendi, trahitur ad futura.*

CVm lex.Hic ponit gl.tripliciter casum, posteà ponit casum cõuertendo literã.Vnde pone casum,& melius per l.ij.C.de gñali aboli.Nam cõuerterẽ tex.ubi non
1 est opus, est perfatuũ.Allegat† hæc lex ad q.dicit statutum qd' quilibet bãnitus in pecunia, soluẽdo quinq̃ pro cente
a nario, debet rebanniri.[2] Post statutũ factum quis cõmisit delictũ, uult soluere quantitatẽ fm formã illius statuti, an
b possit, ut de bãno extrahat'.[b] Videt q̃ sic, quia de natura legis est ad futura trahi, l.leges.i fi.C.eo.In cõt.est ueritas, fm dominũ meum, per hanc legẽ, & est casus in præalle.l.ij.C. de gñali abol.Et est ratio in isto casu, quia statutũ trahitur ad præterita, nõ futura, quia si traherẽt ad futura, darẽt ma
2 teria delinquẽdi.† Sed nũquid statutũ loquens per uerbũ
c præsens uel præteritũ, trahat ad futura,[c] etiam ubi non da
3 retur materia delinquẽdi, ut si statutũ dicit,† Quicũq̃ fuit uel est obligatus per instrumentũ, liquidato instrumento possit capi ad petitionẽ creditoris.Modò quidã est obligatus post statutũ per instrumentũ, an possit capi liquidato instrumẽto: Videtur q̃ nõ, per hanc legẽ. In cõt. est ueritas, quia natura legis est, ut ad futura trahat', l.leges. C.eo.Item lex semper loquitur, C.de hær.l.Arriani.ibi, semper pro uiridi, &c. Et gl.ꝯ.' de cond. ex leg.l.j.ubi gl. exponit, est.i.erit, uel fit, id est, erit.

ADDITIO.

a POMA.*Rebanniri.Fel.c.fi.de cõst.Pan.c.ij.de cõst. Ro.cõs.cccxxxiij.Pan. ſ.& ij.no.de cõst.& ibi Dec.qui arguit post alios.Pan.c.cognoscentes. & ibi Dec.eẽ.de const.& Fel.c.fi.in vij.fallen.eo.tit.*
b *Extrahatur.Bar.l.oẽs.in.vj.q.prin.ſ.tit.ij.Cy.Bal.& Iaſ.l.cũ tale.§.p.ꝯ.de cõd.& dem.q cõcordant cũ Bar.& Bal.l.leges.la ij.C.eo.ti.Bar.l.ij.in fi.de cõd.& dem.Bal.l.cũ in secũdo.de iniu.test.Et Cast.hic.Ang.conſ.lxvij.*
c *Futura.Hic Cy.Bal.l.talis.de leg.j.Bar.l.ſi ita.de aur.et arg.leg.& Do.post gl. c.ut aiarum.de cõst.in vj.& doct.& c.fi.de cõst.Bal.hic, Bar.l. illicitas. in prin.de off.præſi.& l.qui fundũ.§.fi. ad fi.& ibi per Imo.ꝯ.ad leg. falc. Iaſ.l.ſi quis.ff.de iur.om.iud.& l.j.ff.de cond.ex leg.*

LEX XXIII.

1 *Statutum cùm producitur, debet totum produci.*

IN ciuile.Quæro,† quid in statuto, an totũ debeat extrahi,[a] an illa particula quæ pro me facit? Et uideẽ qd' par-
1 ticula, l.argẽtarius.§.edi.ꝯ.de cden.& l.fi.C.de preci.imp. offe.& ibi Cy.In cont.est ueritas, per hanc l.fm domin.meũ. Non ob.cont.quia loquit de instrumẽtis, de quibus non possunt petere aliquid, nisi qd' ad eos pertinet. d.§.edi aũt. Sed statuta sunt toti ciuitati cõia, ergo tota sunt ꝓducenda.Et hæc est uera opi. quicquid in alijs sit.

ADDITIO.

a *Extrahi.In rub.de op.no.nũc.in proœ.decr. & c.ultra tertiũ.de testi.*

LEX XXIIII.

1 *Pupillus, quæ possit facere sine tutoris autoritate.*

NVlla.Dicit hic, q̃ illud qd' est in fauorem, nõ retorqueẽ in odiũ.*Cont.l.j.§. ſ.ꝯ.qd' quisq̃ iur.Dic ut no.ĩ cõt.ut hic, & l.quod fauore.C.eo. Et hoc tenet Dy.c.qd' ob gratiã.eẽ.de reg.iur.lib.vj.ibi, scilicet q̃ cõ
2 cessum fuerit ad postulationẽ &c.Opp.[a] Inst.de auto. tut.§. neq̃.ubi pupillus nõ põt adire hæreditatẽ, etiã si sit lucrosa, quia pupilli interest, nõ uexari litib' & expẽsis, ut hic, & l.quod fauore.C.eo.So.hæc ratio nõ est bona, nam si præsupponitur hic q̃ est lucrosa, nõ uexaret'. Vnde Dy.d.c.qd'
1 ob gratiã.† dicit q̃ quædã sunt, quæ afferũt utilitatẽ pupillo, & hoc est certũ: & tũc potest hoc facere pupillus sine tutoris autoritate: inst.de auto.tut.in prin. Quædã sunt quæ certa sunt esse dãnosa, & tunc non põt: ut in d.prin. Quædã sunt, in quibus est dubiũ, & tunc nõ potest, ut in cont. Hæc sol.est contra d.§.neq̃.nam ibi dicit, etiã si sit lucrosa. Vnde Iac.de Are.& Cy.post eũ dicunt in d.l.quod fauore. q̃ hoc cõtingit ꝓpter repugnantiã regularũ. Nã si diceres q̃ pupillus possit adire sine autoritate tutoris, iã cõcederemus,
b q̃ pupillus possit obligari sine autoritate tutoris. Si aut'[b] cõcederemus q̃ adiret & nõ obligaret' creditorib', locupletaret' cũ aliena iactura. Per hoc non uidetur rñsum ad l.qd' fauore. Item nõ rñdetur ad §.neq̃. Item pupillus obligatur sine autoritate tutoris, ubi est locupletior: ꝯ. depos.l.j.§. an in pupillũ. Quare ergo nõ permittit' pupillũ lucrosam hæreditatem adire, nisi dicas q̃ ibi loquit' in ꝑctu, hic in quasi cõtractu. Hoc est peius, quia idẽ esset ĩ quasi ꝑctu: ꝯ. de neg. gest.l.si pupilli. Quid dicendũ? Credo q̃ sol.gl.sit melior, & quòd cõditio personæ hoc faciat, quia quantũcunq̃ hæreditas sit lucrosa, pupillus tamẽ nõ potest adire sine tutoris autoritate, ne posset litibus uexari, & ideò lex hoc nõ cõcedit, ar.l. minoribus. ꝯ.de min. Opp.l.si uiua.de peri.& cõ.rei uen.Sol.Dicũt quidã, q̃ illa lex loquit' de fauore introducto per tractatũ seu per pactũ; hæc per legẽ. Hæc sol.est contra l.ea lege.ꝯ.loc.Quare gl.& Dy.tenẽt ultimã sol.q̃ lex illa nõ loquatur de fauore uel priuilegio extra ius cõe, sed fm ius cõe.Nam priuilegiũ est cõtra ius cõmune, uel præter, l. j.C.de thesau.lib.x.Vel dic fm Iac.de Raue. q̃ aut fauor qui introducit' per pactũ, est adiectus ad nõ ꝓhendũ, aut ad cõtrahendũ, aut ad contractũ resoluendũ. Primo casu, loquitur illa lex, quod etiã si uellet, illi fauori renũciari non posset, fm Iac.quia tunc ꝑctus ex suo arbitrio pẽderet, contra l. in uẽdentis.C.de cõt.emp. Secũdo casu põt procedere reg. l.ij.de in diẽ addic.Opp.l.die sabbati.C.de Iudæis. Sol.ĩ gl. Vel melius fm Dy.ibi priuilegiũ non stetit in finib' cõcessionis, sed ultra processit.Opp.l.pridem.C.de quæstio.Sol. Illud cõtingit ratione necessitatis, uel connexitatis, quia si pro me testificarent', & contra me deberẽt, auth.sed iudex. C.de episc.& cler.Opp.ꝯ.de exc.tut.l.cũ ex oratione.Sol.ibi priuilegium quod libertus habebat, nõ habebat à seipso, sed à patrono.Vnde nõ ob.huic legi, quæ loquit' de eo, qui suo iure habet priuilegium.Dy.d.c.quod ob gratiã.eẽ.de reg.iur.lib.vj.Cy.C.eo.l.quod fauore.

ADDITIO.

a *Opp.Aliam rationem assignat Bal.l.quod fauore.C.de legib.*
b *Si autem.No.quod Bar.æquiparat contractũ & quasi cõtractum, uide eũdem in auth.sacramẽta.C.ſi aduer.uen.& l.pupillus.ff.de acq.hær.Old.l.ſi mora.ſol.mat.& ibi Ang.cõs.ult.gl.c.fi.de foro cõp.& cle.auditor.de rese. Alb.in tractatu statutorũ. Sed in cont.facit gl. l.ij. ff.de aceptila. Vide quæ ibi remiſi ad tex.And.Barb.*

LEX XXV.

NOn est nouum.Lex præcedẽs determinat' per sequẽtem.h.d.cum duab,seq.Et pone casum,ut in gl.qd' lex interdũ ponitur correctiuè, interdũ declaratiuè, interdum suppletiuè. Correctiuè, ut patet, in auth.ingressi.hic alleg.& l.sciendũ. Itẽ declaratiuè, & suppletiuè, ut in epistola diui Adr.de quo no.Cy.l.iij.C.de fideiuſ.

LEX XXVI.

1 IDeò.[a] No. quòd ubi aliquid suppletur per legem noua, illud uideẽ esse in antiqua, ut hic, ibi, semper quasi hoc legibus, &c.

ADDITIO.

a *Ideò.Sed quid si fiat l.noua, qua caueatur q̃, ipsa habeat locũ, nulla alia obstãte, quæ in cõt.faciat, etiã prius edita, utrũ hoc nõ obstãte noua declarabitur p primã.Doc.hic, q̃ sic.Facit gl.in uer.nacãt.& ibi Iac.de Bel.in auth. de hær.ab intest.in prin.quã etiam ad hoc alle.Bar.post gl.ibi, in l.sciendũ. in prin.ꝯ.qui sat.cog.& in extraug.ad reprim.uer.non obstantibus.*

LEX

LEX XXVII.

SED posteriores.Inducit' in arg.ad q. per Guli. uidco q̃ trahitur lex noua, ad legem antiquã interdũ, ut dixi ſ. Modò pone, q̃ statutũ est in ciuitate, q̃ si furtum est de nocte commissum, emendetur per custodes loci, posteà est factum statutũ, q̃ si furtũ est de nocte cõmissum, & nõ repe
a ritur fur, quòd emẽdetur per oẽs de ciuitate. Quæro quali
a ter[a] ultimũ statutũ intelligatur? Quidã dicunt q̃ corrigit
b primũ per ultimũ, ar. l. nõ est nouũ. ſ.eo. Gul. tenet[b] hic q̃ ultimũ statutũ intelligat' fm primũ, & q̃ illa generalitas, qd' emendet' per omnes de ciuitate, intelligat' per omnes, ſ. de ciuitate custodes, nõ solùm custodes illi' uicinię, ubi factũ est furtũ, ar. huius l. maximè. cũ istud statutũ sit generale, & primũ sit speciale, & speciei per genus nõ derogat', sed
c trà, ut l. alimẽta. §. basilicæ. ꝯ. de ali. & cib. leg. & ibi ꝓ doc. & gl.l.decurionib.in prin.C.de silentia.li.xij.& Dy. de leg. j. l.talis scriptura.& c.generi de reg.iu.li.vj.ſ.de leg.ij.l.legatorũ.§.qui plures.& C.fam.erci.l.quoties.cum ſi. Et in hãc partẽ inclinant quidam Moder.quod satis placet.

ADDITIO.

a POMA.*Qualiter.Alex.conſ.cxlij.in ij.uo.& quæ scripſi ad Bal.l.omnes in ult.q.iij.q.ſ.de iuſ.et iur.Pan.conſ.v.uo.j.Ro.conſ.lvij.Bar.cõs.xlix.vo. j.& conſ.xxxj.xxxj. lxxxviij.uol.ij.Ro.conſ. cccxxij. Imol. conſ. cxxxj. Anch.c.canonũ de conſt.Alex.conſ.cxxxv. uo.j.Ang.l.non est nouũ. ſ.eo. ubi tenet cont. Bar. Bal.& Pan.c.fi.ad ſi.de reſ.& ibi posui. Capra. conſ. lxij.Alex.conſ.lxiij.*
b *Tenet.Bar.l.quæſitum. §.ſi quis.ꝯ.de fun.inſt.Bar.l.j.§.deniq̃.ff.quod ui aut clã.Bal.c.ſtuduiſti.de off.le.Ro.cõs.cccxvij.*

LEX. XXVIII.

1 *Legis mens, quando attendatur potius quàm uerba,& quid in statuto.*
2 *Vendens frumentum pro maiori pretio quàm quod taxandum erat de proximo, ſi id ſciebat, tenetur de hoc emptori.*

a CONTRA[a]. Exempla huius l. ponuntur in gl. quæ sunt bona. Nam q̃nq̃ fit fraus de persona ad personam, quandoq̃ de cõtractu ad eundem contractũ, quandoq̃ de re ad rẽ, quandoq̃ fit fraus fm Gul. de mensura ad mensuram, ut ꝯ.de dol.l.arbitrio.§.dolo.& ꝯ. de cõt. em.l.imper.& Dy.c. fi.ext.de re.iu.lib. vj. Aliquãdo de uerbis ad sententiã legis, nã nõ uerba, sed sententia legis spectanda est. l.nõ dubiũ. C.eo. & hic habes quot modis fit cõtra l.& Dy. d. c.fi. Quæro, dicitur hic, q̃ cõtra legẽ facit qui facit, quod lex prohibet. Quid si lex dicit unũ expresse, &
b quidam uult uerba offendere, & sententiam seruare,[b] an possit? Videtur q̃ nõ, quia à uerbis non est recedendũ, ꝯ.de le.iij.l.nõ aliter.& ꝯ.de exer.l.j.§.ſi is q̃ nauẽ. Cõt. nã si seruat' mẽs satis est, q̃a lex nihil aliud est, quã ipsa mẽs, ꝯ.de iur.pa.
1 l.adigere.§.quãuis. Quid dicẽdũ? † Aut sententia, & mens legis est clara, & tũc seruãdo mẽtẽ possunt offendi uerba, ꝑ
c ultimo allegata. Aut mẽs legis nõ est clara[c], & certa, & tũc nõ est licitũ offendere uerba, ꝯ.de le.iij.l.nõ aliter.& d.§.si is qui nauẽ. Sed quid in statuto? uidetur q̃ sint cõsideranda uerba, ut l.cõstitutionib.ꝯ.ad munic.& q̃a strictí iuris sunt, Dy.l.j.ꝯ.de uer.sig.& C.quę sit lon.cõsue.l.j.& no.Gul.j.cõst. In cont.uideẽ, q̃ licet offendantur uerba statuti, si tñ mens seruatur, quòd sufficiat. Nã ratio in statutis & in cõsuetudine est seruanda, Iac.de Are.& Cy.l.quicũq̃.C. de ser.fug. Et
2 ista† iura inducũtur per Gul. de[d] Cug. ad gl. Pone qd' ego
d eram magnus in cõmuni, sciebã quòd consiliũ & cõmune huius ciuitatis seu homines debebãt taxare corbẽ & mensuram frumenti, ita q̃ nõ possit uẽdi corbis uel mẽsura nisi decẽ, antequã esset notũ omnib. uendidit tibi magnam quantitatem frumenti, pro ualde maiori pretio, & non notificaui id qd' erat statutũ, quærit' an teneor
* *Sic.Etiã ad interesse agere poteris, q̃ tegerẽ qualitatẽ rei, propter quam deterior fuerat: Bar. l. quæro.de act.emp.l.j.ſi quis teſta.*

in aliquo? Gul. per dicta iura dicit quòd sic* quia debui te certiorare. l. j. in fi. ꝯ. de act. em. melius ꝯ.de peri.& com.rei uẽ. l. si quis uina. l.iij.§.si quis minor. ꝯ.de mino.

ADDITIO.

a *Contra.Are.l.ſi mihi & tibi.in prin.ff.de leg.j.*
b P.PAV.P.*Seruare.Sunt uerba l.uel statutorum intelligenda secundũ bonum sensum non implicitum, ad corticem.Barb.c.ad nostrã.de emp.& uẽ. in prin.& etiam ibi refert dicta Ang.de eo qui non poterat ponere in territorio,& fecit se portare in curia.*
c *Clara.Bal.l.non dub.C.eo.And.reg.certum.*
d *Bar.l.quæro.de act.emp.Ang.et Cast.l.j.§.fi.ꝯ.de act.emp.Ro.sing.cclxxxxvij.Fel.c.ij. ar.collect.ibi ꝑ Pã.ext.gl.fi.de cõst.Barb.cõs.lvj.lxvj.eo.uo.j.*

LEX XXX.

a PRINCEPS[a] No. quæ priuilegia habet Augusta. Et dico quòd habet ea quæ habet fiscus, ut ꝯ. de iur.fil. l fiscus. Opp. l. quod principi. & quod ibi. no. ꝯ. de leg. ij. Gl. facit differentiam inter caduca & non scripta. Tu dic melius, qd' princeps tribuit priuilegia quæ habet, ut hic. Sed non omnia, ut in cont. Nam ei non concedit ius condendi legem. Et dicit no. gl.l.cont.& Dy.& doc.ea.l.

ADDITIO.

a *Princeps.Et an statutum liget imperatorem, Bal.l.& in lega.C.ad l.fal.*

LEX XXXI.

1 *Feuda quæ dicantur.*
2 *Consuetudo dicitur quæ sit contra legem per consuetudinem, dissuetudo quando non utimur aliqua lege.*
3 *Consuetudinis ad esse requiritur actuum frequentia, & longum tempus, quæ dicitur decem annorum. nu. 9.& binus actus sufficit. 10.*
4 *Consensus tacitus & expressus, æquiparantur.*
5 *Consuetudo quomodo tollat legem.*
6 *Consuetudo quid sit, & in repeti. nu. 9.*
7 *Consuetudo est ius.*
8 *Scriptura quomodo requiratur ad esse consuetudinis, & in repeti. nu. 10.*
10 *Consilium repræsentat mentem populi.*
11 *Consuetudinem non inducit actus unicus.*
12 *Consuetudinem non inducunt actus tres, eadem die contra legem.*
13 *Consuetudinem inducunt actus extraiudiciales, & in repe. nu. 3.*
14 *Consuetudo inducitur, ſi iudex pluries contra legem iudicauit, & decenni um præteriit.*
15 *Consuetudinem una pars populi potest inducere.*
16 *Consuetudo quomodo in iudicium deducatur, & per modum actionis & exceptionis. & in repe. nu. 9.*
17 *Consuetudo quomodo probetur remissiuè, latè in repe. nu. 21.*
18 *Consuetudo ab usu & moribus, qualiter differat.*
19 *Libellus quomodo formetur in consuetudine.*

DE quib. Ista lex tractat de tertia parte rub. & h.d. Occurrente casu à lege non decisso, recurritur ad consuetudinem urbis Romæ, & diuturna consuetudo pro lege seruatur. Nam sicut lex sumit uigorem ex expresso cõsensu populi, ita consuetudo ex tacito, & est tantę autoritatis, quòd legem tollit. h.d.usq̃ ad fi. Diuiditur in quatuor partes, nam primò ponit unum effectum consuetudinis, qualiter negotia iure non decisa, per consuetudinem dirimantur. In secunda parte assignatur ratio dicti. In tertia assignatur ratio rationis. In quarta & ultima ponitur alius effectus consuetudinis, & qualiter l. per consuetudinem tollatur. Secunda ibi, inueterata enim consuetudo. Tertia ibi, nam. Quarta ibi, quare. Gl. magna, quæ incipit, ut de
1 feudis, ponit casum in terminis. † Feuda autem nihil aliud sunt, nisi consuetudo redacta in scriptis. hodie. Et no. quòd dictio, &, ponit' pro, id est, sic aliàs in l.prin.ꝯ. de pac. & de hoc dixi in l.j.§. de iuſ.& iu.l.omnes. Et ꝯ. dicitur, suffragio, i. consensu in scriptis redacto, q. d. nihil, & no. hic tex.
2 Et no. ibi, de consuetudine, † nam est differentia inter actũ consuetudinis & dissuetudinis. Nam cõsuetudo est, quando fit cõtra legẽ per consuetudinẽ, & dissuetudo est, quando non utimur aliqua lege in iure posita: an per hoc tollatur? De hoc no. Inst. de iur. nat. §. pe. & habes gl. hic. Itẽ no. †
3 q̃ ad esse cõsuetudinis, requiritur longũ tẽpus, ut hic, & tacitus consensus populi, ut ꝯ. in uer. nã cũ ipse. Itẽ requiritur frequentia actuũ, l.j. quæ sit lon. consue. & l. an in totum. de
4 ædif. priua. & gl. hic no. † quòd hic tacitus & expressus[a] cõ
a sensus æquiparant', & sunt paris potentiæ. Itẽ no. qd' generalis cõsuetudo, generalem tollit legẽ, ut in fi. huius l. dicit'.

Opp.

Opp.ad hanc legem,posui casum in feudis quæ sunt scripta.Et sic non ut consuetudo,sed ut lex.Sol.ut dixi,licet cõ
suetudo feudorũ sit in scriptis redacta, hoc
* *Memoriã. Et sic consuetudo etiã ea dicitur, quæ in scriptis redacta est: l. diuturna. ff.de legi.*I.Cõ.B. fuit ad cõsuetudinis memoriã.* Opp. ad id qd' posui de debilitato,nã hoc nõ esset ꝓcedere de similibus ad similia. Nã debilitatus est mãchus,& sic est idẽ,ĩ.depos. l. qd' nerua. Et ibi no.unde hoc nõ ꝓcedit.Sol.per interpretationẽ, pcius est esse manchũ, ꝙ habere manũ debilitatã,ut dixi.Op.dicit hic,ꝙ scripta lege nõ utimur, imò uidet qd' uti ea debemus,C.d.legi.l.leges.Timore huius cõt.est facta glo.quę icipit,qa nõ habemus.q.d.si cas haberemus,eis uteremur. Et sic tollit cõ.Op.ad hãc sol.fi.l.ubi dicit,qd' cõsuetudo tollit legẽ,& sic magis obseruat cõsuetudo, ꝙlex.Sol. Aut lex nõ est abrogata ꝙ cõsuetudinẽ&l.utimur, ut hic in pri.Aut lex est per cõsuetudinẽ,abrogata,& cõsuetudinẽ obseruamus,ut hic in fi.Opp.dicit hic seruari,ut lex,hoc est contra tex.ibi, quare,&c.Nã cõcludit, ꝙ ius nõ sit cõsuetudo, contra.§.ex nõ scripto.Inst.de iur.na.Sol.Dicit lac. But. Quando que cõsuetudo sonat in merũ factũ, ex quo ius nõ resultat,& de hoc loquit l.ij.C.quæ sit long.cõsue.& l.uel uniuer sorũ.de pig.act.& huic etiã congruit Inst. de rer.diui.§.apũ. Quãdoq; cõsuetudo sonat in factũ,ex quo ius resultat, & de hoc loquit pri.huius l.& fm hoc,mores,usus & cõsuetudo sunt idẽ. Qñq; cõsuetudo sonat in nomẽ iuris,quia descẽdit ex moribus,& tacito cõsensu populi,& ista cõsuetudo dicit esse ius nõ scriptũ,& ita loquit §.ex nõ scripto.Op. ad hoc.prin.ꝙ licet nõ habeamus casum lege determinatũ, tñ debemus recurrere ad similẽ legẽ,ut l.non possunt.§. eo.Sol.Hęc lex debet intelligi in casu,in quo ius scriptũ nõ loquit, necꝙ simili iurisscripto,ut in feudo & homagio,&ita loquit cont.Opp.dicit hic,nõ interest an suffragio,&c.cõt. l.j.in prin.ĩ.de uer.ob.Sol.Quædã sunt,in quibus nõ sufficit solus cõsensus,sed sunt necessaria uerba,& tũc loquitur cõt.Quædã sunt,in quibus sufficit cõsensus,
* *Expressius. Vt in omnib.cont. bo. fi.l.ij. ff.de act.& ob.* I.Con.B. etiã uerbis non expressus,* ut loquit hic.Vel dic ut in cõt.Opp.ad fi.huius l.dicit hic, † ꝙ cõsuetudo tollit legẽ.[b] Cõt.l.iij.§.diuus.de sepul.uiol.Et pro sentẽtia Gul.dic, ꝙ lex quando ꝙ præcedit, & cõsuetudo sequit, & tũc legẽ tollit:ut hic,qñq; ecõtrà,& loquit cont.Verũ est, ꝙ decretistæ aliter intelligũt,c.j.ext.de const.lib.vj. & Dy.c.generi de reg.iur.lib.vj.& dic ut per Io.And.d.c.j. Op. imò cõsuetudo nõ tollit legẽ,l.ij.C.quę sit lõ.cõsue. Gl. hic & l.cõt.dedit multas & uarias sol.& finaliter tenet ꝙ ista est ueritas,ꝙ aut lex est generalis,& cõsuetudo sequẽs generalis,& consuetudo tollit legem, si est contra legẽ,ut hic.Aut consuetudo est specialis, ut hic Perusi, & tunc generalem legem non tollit,ut in cont.sed specialem tollit,in loco ubi est, ut l. uenditor. §. si constat. ĩ. com.præd. Tamen aliqui intelligunt d.l.ij.quia respõdent ibi,nõ uilis,&c. idest, magnæ autoritatis est, ideò,&c.& sic cõcordat.Op.dicit hic ꝙ specialiter tollitur,cõt.auth.nauigia. C.de fur.& auth. oẽs. C.com.de suc.& l.cos.§.j.C.de usu.Sol.ibi lex erat derogatoria consuetudini futuræ,& ideò nõ tollit per cõsuetudinẽ.
Oppo.ꝙ indistinctè nõ tollat lex,auth.cassa.C.de sac. eccl. Sol.Ibi cõsuetudo erat cõtra libertatẽ Ecclesię.Et ideò cùm quærit de effectu cõsuetudinis,dic,aut cõsuetudo est fm legẽ,aut præter legẽ,aut cõtra legẽ.Primo casu,quando legẽ interpretat,qñq; eã confirmat,& dicit potius cõfirmatio legis,cꝙ cõsuetudinis:ĩ.co.l.fi interpretatione.& l.seq. & l.minimè.ff.eo.Secundo casu quãdo est præter legẽ,indistinctè
c seruãda est[c], ut in feudo.Ita loquit principiũ legis nostræ. Tertio casu quãdo est cõtra legẽ,sub distingue, quia aut cõtra legẽ diuinã,& eã abrogare nõ põt,quia par in parẽ non habet imperiũ.l.nã magistratus.de arb.multò minus, minor in maiorẽ.l. minor.la ij.ĩ.de min. distinguere tamẽ potes,ut no.in gl.fin.ĩ.tit.ĩ.l.j.& l.fi.C.si cõt.ius uel utili. pu. Si uerò est cõtra legẽ naturalẽ, & tũc cõsuetudo nõ potest eã tollere, quia est ius naturale & immutabile, ut inst. de iur.nat.§.ex nõ scripto.Et an debita iure naturę,possint tolli per statutũ:uide Dy. c. indultũ.ext.de reg.iur. in vj. & eo modo nõ potest tollere ius gentiũ, quod est iure naturali inductum,l.omnes.ĩ.ti.ij.& parificantur inter se,ut inst. de re.diu.§.singulorũ.Si uerò est cõtra ius ciuile,& tũc aut contra libertatẽ ecclesiæ[d], & non ualet,d.auth.cassa[e]. Aut ꝓ publicam utilitatẽ,& adhuc nõ ualet cõtra legẽ, sicut nec lex, C.de preci.imp.offe.l.nec damnosa,& ibi per doct. & l. fin. C.si cont.ius uel utili. Si uerò est cõtra utilitatẽ priuatã, & tunc aut lex est derogatoria cõsuetudini,aut nõ. Primo casu,cõsuetudo nõ operat cõtra legẽ,auth.nauigia.C. de fur. & l.eos.§.cæteros.C.de usur.In secundo casu,aut lex præcedit,& cõsuetudo sequitur,aut ecõtrà.Primo casu,aut cõsuetudo est generalis,& generaliter uincit legẽ,ut hic in fi.Aut est specialis,& tũc nõ uincit legẽ, generaliter, l. ij.C.quæ sit long.cõsue.sed specialiter sic,ĩ.comm.præd.l. uenditor. §. si cõstat.Et hoc obtinet,nisi cõsuetudo esset erronea,quia tũc
f nõ habet effectum,ut seruetur in similibus[f] casibus,ĩ.eo.l. quod ratione.Si uerò præcedit cõsuetudo, & lex sequitur,
g tunc nõ tollit legẽ, [g] l.iij.§.diuus. fm unũ intellectũ, ĩ.de sepul.uiol.licet decretistæ à nobis uarient,ut dixi in c.ext. de const.lib.vj. & ibi per Io.And.Nã dicũt ꝙ generalis lex sequens,nõ tollit statutũ ciuitatis. Ratio est,quia lex principis,non extẽditur ad ea quę princeps præsumitur ignorare,sed statuta princeps præsumitur ignorare,quia cõsitũt in facto,de quo dicit ibi per eos,& Dy.d.c.generi.Expedi-
6 tus de contrarijs,uenio ad q.† Primo quero,
quid sit cõsuetudo.* Dicunt quidã quod est * *Consuetudo. Hæc repetita sunt à Bar.l.ij. nu.4.C.quæ sit long. consuet.* ius non scriptum,moribus & usibus com,ꝓbatum.Hæc diffinitio non est bona,quia nõ habet substantialia,nã ad confirmandũ cõsuetudinem,requiritur tacitus cõsensus populi.Vnde dicunt alij,ut Mar. cõsuetudo est ius non scriptum,moribus & usibus populi constitutũ.Et hæc bona, tamẽ plenius potest dici. Cõsuetudo est ius nõ scriptũ,moribus & usibus populi, uel à maiori parte ipsius,ratione initiatum,& continuatũ & introductũ,habens uim legis.Primũ quod dixi,ius nõ scriptũ, probatur per §. ex nõ scripto.Inst.de iur.nat.Secundũ quod dixi,moribus & usibus populi,probat hic,quia per mores populi,cõprehendit tacitus cõsensus.Vel,à maiori parte,ideò dixi,quia qd' maior,&c.ĩ.ad municip. l. qd' maior. Rectè initiatũ, ideò dixi,quia si esset per errorẽ introducta,nõ obseruaret, l.quod nõ ratione.ĩ.eo.Et cõtinuatũ ita dixi,quia si abesset diuturnitas tẽporis,in cõseruatione cõsuetudinis,nõ ualeret,ut hic & l.fe.& C.eo.in rub.& nig.Habẽs uim legis,ideò dixi,quia est paris potentiæ cũ l.ut probatur in medio huius legis.† Quæro tamẽ,nũquid cõsuetudo sit ius[h]? Et uide-
7 h tur quod sic, ut & hic & in §.ex non scripto.ff. allegat. In
i contrariũ uidetur[i] quod nõ sit ius, quia iure nõ ꝓbatur,l. ab ea parte.ĩ.de prob.& ideò non admittuntur probationes iuris,sicut nec positiones iuris.l.ij.§.qd' obseruari.& ibi no.C.de iur.cal.Sed cõsuetudo probat,l.ij.C. quæ sit lõ. cõsuet.ergo, &c. Quid dicendũ?Prima pars uera est,per iura primò alleg.Nõ ob.cõt.quia uerũ est, quod iura cõmunia nõ probant,quia sunt scripta, & ab omnib.
sciri debẽt, l.leges.C.eo. sed cõsuetudo consi- * *Facto. Nõ. tamen quæ dixit Bar.l.ij.nu.10. C.quæ sit lõg. consue.*I.C.B. stit in facto,* quod sæpè prudentissimos fallit,& ideò probari debet. † Quæro, nũquid
8 k [k] ad esse cõsuetudinis,sit nõ esse scriptũ? Videt ꝙ sic,l.ius aũt ciuile.ff.tit.ij.§. ex nõ scripto.ff.allegat.In cõt.uidet ĩ.eo.l.imò.ibi, nõ fuerit necesse &c.quasi dicat,ꝙ si aliquis uellet,bene posset cõsuetudinẽ redigere in scriptis. Breuiter aut quæris de consuetudine[l] introducẽda,& in eius introductione,nõ requiritur scriptura.Nam non differt à statuto,si adsit tacitus cõsensus populi. Circa eius tamen obseruantiã, & ut melius possit teneri menti,potest redigi in scriptis ad memoriam eius,ut uidemus in usibus feudorum,arg. l. contractus.C. de fide inst. Quæro quæ requirantur ad esse cõsuetudinis?
9 Gl.dicit,ꝙ requiritur diuturnitas temporis.† Quæro circa hoc,

m hoc,quantum tempus requiratur,* [m] gl.hic & l.diuturna.ĩ.eo.dicit ꝙ requiritur tẽpus decẽ,uel uiginti annorũ.Hoc reprobat per Vltramon.quia tẽpus consuetudinis est unifor-
* *Requiratur. Adde Bar.l.ij. nu.16.C.quæ sit long. cõsue.* I.Con.B. me.l.ij.C.quæ sit lõ.cõsue. Vnde dicũt alij, ꝙ requirit tẽpus cuius cõtrarij memoria nõ exist.Sed hoc est falsum,quia lex dicit,diutur-
n na.&c.Et quod sufficit tẽpus decẽ ann.[n] habes C.de præsc. lon.tem.per totũ. requiritur etiã frequẽtia actuũ,l.j.C.quæ
10 sit lon.cõsue.& de ædif.priua.l.an in totũ.† Quæro,quot actus sufficiant? Gl.hic,& ubiq; dicit, qd' sufficit binus * actus,puta si fuit bis iudicatum
* *Binus.Bar.l.ij. nu.32.C.quæ sit long. cõsue.* I.Con.B. conuocato consilio.Et no.eam in fi. dũdicit, cõuocato cõsilio.Adde quod consiliũ repræsentat mentẽ populi,ut no.in rub. quæ sit lõ. cõsue.& l.sed si ex dolo.ĩ.de dolo.& gl. alle. l. ij.C.quę sit lõ.cõsue.Sed illa lex nõ facit,ꝙa loquit de quadã cõsuetudine facti,melius facit pro gl.in auth. de defen. ciui.§.fi.Pet.& Cy.post eũ reprobãt gl.& dicũt, ꝙ si apparet de tacito cõsensu populi,nõ requiritur binus actus, sed sufficit unus,nã tacitus cõsensus populi, est causa ꝓxima cõsuetudinis.Gui.de Cug.hic saluat gl.quæ habuit intellectũ bonũ,uidelicet ꝙ actus sunt qñq; adeò notorij populo, qñ sufficerẽt duo:nã ut scitis,super uia publica nõ licet facere pontẽ,l.ij.§.tractatũ.ne quid in loco pub.ĩ.de flum.l. fi.Modò quidã facit pontẽ in platea communi ab una domo ad aliã,alius similiter fecit,& petijt decerni,an est introducta cõsuetudo:Gul.ꝙ sic, quia isti duo actus, sunt adeò notorij toti populo,quod cõprehẽditur tacitus cõsensus populi,fm qd' requirit lex ista.Secus si pons fieret in loco nõ publico seu in loco nõ cõuersabili.Nã ea quę palã fiũt,dicũtur frequẽter fieri,ĩ. de rit.nup.l.palã.& ita põt saluari gl.
11 fm eũ.† Quæro iuxta hoc, nũqd unus actus multũ notorij[o] toti populo,sufficiat ad cõsuetudinẽ inducẽdã? Petr[o] dicit ꝙ sic. Cont.cõsuetudo requirit frequentiã actuũ, l.j.& ij.C. quę sit long.cõsuet.& ꝓalleg.l.an in totũ.Sed tñ quę uno casu cõtingunt,non dicũtur frequẽter fieri, l. ex his.& l.nã
12 ad ea.ff.eo.Et hoc tenet Gul.& bene.† Quæro, quid si eadẽ die fiũt tres uel quatuor actus cõtra legẽ, an sit introducta
o cõsuetudo? Et uidet ꝙ sic,[o] quia sufficit semel fieri pro omnibus uicibus,ĩ.de iud. l.nõ unquam.& l. cõsentaneũ. C. quõ & quãdo iud.Cõt.qui ea quæ fiunt de proximo, licet plura sint,tñ ꝓsumuntur esse idẽ,l.j.de iud.
* *Iud.Hoc nõ dicit lex.Et cõtra ipsum expresse facit.l.quingẽta.ff.de pro. Quære dicas* 13 *duos actus qui eodem instanti fiunt,ita demũ pro uno habẽdos esse, si hoc nominatim dicãtur:l. cõsentaneũ.C.quõ et quando iud.l. nonnunquam.* 14 *ff.de iud.* p I.Con.B. * Præterea sicut populus potuisset errare circa unum actũ,si nõ cõtigisset pluries,ita potuisset errasse,quando plures actus fuissent eodem die facti.ar.l.antiquæ.& l.si mulier.C.ad Velle.Et hæc est ueritas, fm Guli.Et pro eius opinio.facit qd' no.ĩ.de pig. act. l. si cõuenerit.† Quæro,nunquid ad introducendã consuetudinẽ,requiratur actus iudicialis? Videtur ꝙ sic,ĩ.eo.l.cùm de consuetudine. In cõt. uidetur,ꝙ sufficiat unus actus extraiudicialis,ut hic,ibi,morib.&c.C.eo. per totũ. Quid dicemus:ueritas est ꝙ sufficit actus extraiudicialis.Non ob.cont.quia uerũ est, ꝙ actus iudiciales inducunt consuetudinẽ, nõ quia iudiciũ sit causa cõsuetudinis,sed quia exilis actibus faciliter cõprehenditur tacitus cõsensus populi.† Quæro,quid si iudex pluries iudicauit[p] contra legẽ,& decenniũ prætereat fm eũ.† Quæro iuxta hoc, nũqd unus actus multũ notorij toti populo,sufficiat ad cõsuetudinẽ inducẽdã? Petr dicit ꝙ sic. Cont.cõsuetudo requirit frequentiã actuũ, l.j.& ij.C. quę sit long.cõsuet.& ꝓalleg.l.an in totũ.Sed tñ quę uno casu cõtingunt,non dicũtur frequẽter fieri, l. ex his.& l.nã ad ea.ff.eo.Et hoc tenet Gul.& bene.† Quæro, quid si eadẽ die fiũt tres uel quatuor actus cõtra legẽ, an sit introducta cõsuetudo? Et uidet ꝙ sic,[o] quia sufficit semel fieri pro omnibus uicibus,ĩ.de iud. l.nõ unquam.& l. cõsentaneũ. C. quõ & quãdo iud.Cõt.qui ea quæ fiunt de proximo, licet plura sint,tñ ꝓsumuntur esse idẽ,l.j.de iud. * Præterea sicut populus potuisset errare circa unum actũ,si nõ cõtigisset pluries,ita potuisset errasse,quando plures actus fuissent eodem die facti.ar.l.antiquæ.& l.si mulier.C.ad Velle.Et hæc est ueritas, fm Guli.Et pro eius opinio.facit qd' no.ĩ.de pig. act. l. si cõuenerit.† Quæro,nunquid ad introducendã consuetudinẽ,requiratur actus iudicialis? Videtur ꝙ sic,ĩ.eo.l.cùm de consuetudine. In cõt. uidetur,ꝙ sufficiat unus actus extraiudicialis,ut hic,ibi,morib.&c.C.eo. per totũ. Quid dicemus:ueritas est ꝙ sufficit actus extraiudicialis.Non ob.cont.quia uerũ est, ꝙ actus iudiciales inducunt consuetudinẽ, nõ quia iudiciũ sit causa cõsuetudinis,sed quia exilis actibus faciliter cõprehenditur tacitus cõsensus populi.† Quæro,quid si iudex pluries iudicauit[p] contra legẽ,& decenniũ prætereat,an ex hoc inducatur consuetudo? Videtur,ꝙ sic,ut ĩ.eo.l.cùm de cõsuetudine. In cont.uidet, quia iudex uidetur errare.Et sic uidet quod ex errore procedat cõsuetudo,cõtra legẽ, qd' non ualet, l.quod non ratione. Præterea sententia lata ꝓ ius legis,nõ habet effectũ, ĩ. quæ senten.sine appell.resc.l.j.§.j.ergo nõ põt inducere cõsuetudinẽ.Prætereà res inter alios acta,&c.quid dicemus? Prima pars est uera.Nõ ob.con.licet enim sententia sit nulla, & ex ea nõ inducat cõsuetudo, tanquã ex sententia, inducit tñ tanquã ex actu, ex quo cõprehenditur tacitus consensus populi. Nõ ob.ꝙ res inter alios acta,&c.Nã respõ.eodem modo quo ŝ.dicitur hic,ꝙ requiritur tacitus cõsensus po-
15 puli.† Quæro,nũquid per unã partẽ populi[q] induci possit cõsuetudo? Et uidet ꝙ nõ,nã dicit hic,ꝙ requirit tacitus
q cõsensus populi,& nõ partis ei?,ut hic.cõt.nã ea ratio,quæ hic est de toto quo ad totũ,eadẽ est de parte quo ad partẽ, ĩ.de rei uendic.l.quæ de dota.Quid dicendũ? Gul.de Cug. tenet hanc partẽ.Et pro hoc facit l.si quis à filio. §.fin.& ibi Dy.ĩ.de leg.j.ubi quærit,an pars ciuitatis possit cõdere sta-
16 tuta.† Quæro,qualiter cõsuetudo in iudiciũ proponatur?
r [r] Respon.ꝙ proponitur per modũ exceptionis,ut puta, est cõsuetudo cõtra legẽ in ciuitate,ꝙ uenditor animalis non teneatur de uitijs,& morbis,modo uẽditor conuenitur ab emptore.Certè uẽditor potest opponere consuetudinẽ in modũ exceptionis,arg.l.pacisci.ĩ.de pact.Potest etiã ꝙ modũ officij proponi,ut si est cõsuetudo ꝙ minor uiginti annis,possit restitui.Certè si ostendit se deceptũ, & minorẽ triginta annis,habebit restitutionẽ,& proponet consuetudinẽ per officiũ iudicis,l.quod si minor,§.fi.de min.Itẽ potest proponi per modũ actionis, nã aut cõsuetudo emanauit somiter super aliquo cõtractu,ut ille qui uẽdidit equũ,est
s consuetudo ꝙ teneatur dare sellã * empto-
ri,[s] si uenditor nõ uult dare sellã. tenet Guli. * *Sellam. Nam ꝙ emptor agat pro sella actione ex eo cõtractu, faciat tamẽ in libello mentionẽ de cõsuetudine.Secus si cõsuetudo emanasset infor- ius commũ. est in contrariũ: ar. l. j. §. quæ miter,ut puta,ꝙ quilibet posset euellere lapides soluendo certũ quid,tunc agitur condi- depositis.ff.de pos.*I. Cõ. B. ctione ex cõsuetudine,fm Gul.Hæc sunt uera,arg.l.fi duo patroni.§.si quis iurauerit.& l. se.ĩ.de iureiu. & C.de reb.cred.l.actori.Et hoc est uerũ,quãdo agitur ciuiliter,qñ aũt ageretur criminaliter,ex cõsuetudine, nõ cõpeteret actio,sed accusatio,arg.instit.de iust.& iur.& in princ.
Et idẽ dicit dñs meus in statutis,ut plene dixi in l.omnes ŝ.
17 ti.j.† Quæro,qualiter probet cõsuetudo?[t] Dic ut no.in l.ij.
t C.quæ sit lõg.cõsue.& per Cy.iiij.q.princ.† Quæro, in quo
18 differt cõsuetudo,[u] ab usu & moribus? Dicũt quidã, ꝙ differunt sicut causatũ à sua causa,Hoc non est uerũ [x],quia et
x usus,& mores nõ sunt causa proxima cõsuetudinis,sed tacitus consensus populi,qui resultat fm Pet.Vnde dicit Pet. usus & mores sonãt factũ, ex quo descẽdit cõsuetudo.i.ius,
19 ut dixi.ŝ.in hac.l.† Quæro,formaui libellũ super consuetudine,ueritas est,ꝙ nõ erat cõsuetudo, sed statutũ in ueritate,nũquid procedat libellus,& sequi poterit cõdemnatio: dico quòd uenit absolutio ferenda, quia qui proponit actionem ineptam cadit à causa.l.j.in fi.prin.si men.fal.mo. di.l.Bebius.in fi.j.de pact.do.

ADDITIO.

d *Expressius.Vnum scias in materia quod est singulare,quod ubicũque fit mẽtio de cõsuetudine, debet intelligi de longa & præscripta. ext.de elect. cumana.secundũ Ang.l.diuturna.ĩ.eo.& Bal.c.j.in prin.de feu.cog.& Bal.l. binos.C.de aduo.di.iudi.et gl.c.nõ putamus.de cõsuet.in sexto.et Bal.auth. hoc ius porrectũ.C.de sac.eccl.Bal.c.j.in prin.de feu.cog.ubi dicit,ꝙ cõsuetudo excusat à falsitate commissa,si sic erat consuetudo.Sed quæro nũquid si consuetudo præscripta tollatur,per legem superuenientem,possit iterato præscribi?Respondeo:aut illa consuetudo continebat olim ius commune & potest præscribi,tanquam ius municipale.Aut continebat ius municipale,& tunc secus,ĩ.de sepul.uiol.l.iij.§.diuus.l.fin.& ibi Bal.C.de test. ratio diuersitatis est,quia in uno casu erat potius obseruãtia iuris communis tũc uigẽtis,quã mera consuetudo:c.j.de const.in sexto.Bal.l.j.C.quæ sit long. consuet.& c.j.in princ.de lege corradi.uel alias est,de capitaneo qui curiã uendidit & c. & scias quod in præscribenda consuetudine, non est necesse allegare tit.ut not.in ca.j. de præsc. in sexto. in nouella quod reassumpsit Bald.in fin.de pace constant.uer.sicut ab antiquo.& Ang.& Bal. hic. Sed an per desuetudinẽ lex tollatur,Bar.in procæ.digest.§.& antea.et no.quod uaderet consuetudo contra legem,quòd testator posit in testamento dare curatorem adulto,absq; aliqua confirmatione.Item q, quis posit substituere filio directo,etiam post hæreditatem aditam. usq; ad xx.annos. Item q, quis decedat pro parte testatus & pro parte intestatus, et cum pluribus testamentis, secundũ Nic.l.ij.in princ.per illũ tex.ĩ.de uulg.& pup.et unum*

adde quod no.in materia,nam dicit tex.in c.auariciam.de elect.in sex.q.si episcopus ante confirmationẽ papæ administrat bona episcopatus,priuatur beneficio:pone, cõsuetudo est, q. episcopus electus ante confirmationẽ administret,an talis consuetudo excuset à pœna?uidetur q.nõ.Quia nulla consuetudo excusat à pœnæ cuasione.Dic q. est glo. c. cùm uenerabilis. de constit.& intellige de pœna temporali,in infernali secus,gl.ordi.x.distin. cano.deniq.& an uideat cõsuetudo permittens clericos testari de fructib. præbendarũ percipiendis post mortẽ infra annum,per Io.And.in reg. nemo potest plus.& an cõsuetudo quæ ligat principẽ,posit tolli per principẽ?Bal.auth.omnes.C.cõm.de succeſs.& ibi etiam dicit, q. longo tempore potest præscribi cõsuetudo in ecclesia,q. prior canonicus posit petere maiorẽ præbendam.ibi etiam dicit,q. ubi prohibitio iuris cõmunis importat necessitatẽ,nõ uidet cõsuetudo contraria.& an consuetudo posit circa negatiua,quæ regulariter probari nõ possunt, Io. And.& Ant.c.Ioannes.de cler.coniug.Adde etiam post Ias.an mala consuetudo excuset à pœna?Pet. de Anch.consʃ.quinquagesimo.ubi cõsuluit q. electus administrans ante cõfirmationem,excusatur á pœna canonis.Oldra.cons.ix.

b Legem. glo.l.rem.C.de iud.uer.tacitus.uidetur tenere q. uideat cõsuetudo contra legem,licet canonistæ teneant cont. Sed potest intelligi ut hic plenè per Bart.& Bal.d.l.ij.C.quæ sit long.cõsuet.Bal.d.l.rẽ. in fin.& auth. oẽs C.com.de succeſs.Berna.& Inn.et doct.c.j. de treuga & pace.& Bar.l.fin. in princ.de reg.iuris & quod tollat legem,tenet Bal.l.j.ẽ.ad uelleia. Et circa nota.in d.c.j.de treuga & pace.uide Pet.de Anch.in cle.j.de reb.ecc.nõ alie.& Moder.l.si expreßim.ẽ.de appell.& quæ habentur in prooemio ſ. §.& anteà.Adde Alex.consʃ.cxxxij.lib.j.

c Est. no.tamen quòd plus operatur statutum quàm consuetudo.c.ex parte. ibi doct.maxime Abb.Sicul.de concef.præben.

d Ecclesiæ. No. quod statutum, seu consuetudo non uidet contra libertatem ecclesiæ,ex quo deciditur,quod conuentus, uel capitulum, uel collegium, non possunt eligere prælatum de uoluntate laici, nec talis consuetudo uidet.c.cum terra.de elec.Sed utrùm uideat consuetudo, q. capitulum debeat significare mortem prælati populo.Item q. debeat ab alio haberi licentia, antequã procedatur ad electionem,dic q.sic. c.sicut. de elec.et ibi per Inn. Ego tamẽ non inueni.Adde quæ latè posui in l.cunctos.& inquantum Ias. tangit,an si statutum disponat,q. instrumenta non mandentur executioni, nisi sint elapsi decem anni,an lapso decennio,clericus posit petere executionem?Petr.de Anch.consʃ.cclviij.

e Cassa.uidetur tamen uelle Bal.auth.quas actiones.C.de sacr.ecc.q. uideat.si est consuetudo triginta annorum. Et uide quæ not. in l.iubemus. & auth. ibi posita,eo.tit.

f Similibus.Glos.& Bart.l.j.quæ sit lon.consuet.

g Legem.Bal.l.ij.C.quæ sit lon.consuet.Bar.d.§. diuus. Sed dubitatur utrùm una consuetudo tollat alteram:Gl.l.nemo.§.temporalis.ĩ.de reg.iur. ult. quòd prima consuetudo tollatur per secundam cõtrariã, nisi secunda esset præscripta,aliàs aũt prima præscripta non tollitur per secundã non præscriptam.Hoc uerũ in consuetudine concernente causam petitorij,sed in cõsuetudine concernente causam possessorij, secunda consuetudo etiam non præscripta, tollit primam.Bal.c.j.de cog.feud.Io. And.c.ecclesia.de elect. c.abbate.de uer.ſi.Vtrùm autẽ una forma tollat aliam.Bart.& Bal.l. is potest.de acq.hær.& dixi in l. de minore.§.tormenta. ĩ.de quæstio. Inn.c. tuæ.de cohabit.cle.Ang.d.§.tormẽta. & Bal.l.j.C.de testi. Et ad id qđ dixi de cõsuetudine,adde quæ dixi in d.l.nemo alieno.§.temporalis.post.Bar.

h POMA. Ius. Sed an sit prætorium, uel ciuile? Bal. l.fin.C.unde legit.& quid sit stilus.Cy.l.ij. C. quæ sit lon.consuet.& Bal.l.si.eo.tit.Alex.l.si mihi.§.fin.de leg.j.& consʃ.cxcij.& cxcvj.in ij.uolu.

i Videtur. Adde q. consuetudines cõfirmatæ sub certo modo uel forma,non ualent,nisi sub illo modo,& forma.l.fin.C.de testa.quas princeps uidetur tacitè confirmare,eo ipso q. sint tollerabiles.C.de re milit.l.tam colatores. li.xij.C.de agr.& cens.l. domini.C.de fun.limit.l.j.et l.quicũq;.et l.fin.C.de iur.fisc.l.super creãdis. C.de uend.rer.ciuil.l.j.Ecõtrà malæ consuetudines tanquam abortiuæ,non conualescunt tempore,auth.ut nulli ind.§.nulli uerò.& auth.de usur.mant.§.fin.Et ideò contra consilia generalia, quæ sunt seruanda,ut Euangelia,non tenet consuetudo uel contraria constitutio, c. cum laicis.de reb.ecc.non alie.in uouella.c.nulli.eo.tit.Vnde nõ uidet statutum,uel consuetudo,de præstandis usuris, quia est contra consilium, C.de usu. auth.ad hæc.Bal.l.humanum. C. eo.nunquid aũt uideat sententia lata contra consuetudinem,uidetur q. sic,quasi contra factum lata,nam consuetudines sunt facti,tamen potest appellari. c. cum uenissent.de eo qui mit.in posseſs.causa rei seruan.ubi etiam probatur,q. locales consuetudines dicuntur,quo ad locum,ipsum ius commune.Bal.l.ij.C. quando prouoc.Item cũ de sententia non constet sine probationibus,meritò dicitur in facto consiſte re,articuli uerò iuris dicuntur illi,sine quibus super probationibus facti,stante non potest pronũciari.c.ad decimas.de restit.spol.in nouel.Sed super facto non potest pronunciari, nisi examinetur factum.C.de hæred. instit.l.cum proponas.Bal.de pace const.uersi.& ex hoc ergo.§.nos Romanorum.ergo & c.& no.q. consuetudo excusat notarium à falso,secundũ Bal. c.j.de cognit.feud.Pro intellectu l.ab ea parte.ff.de prob.

k POMA.Nũquid.Fel.rub.de cõst.Præposi.c.lex.& c.cõsuetudo. distin.j.

l Consuetudine.Et qualiter consuetudo sit seruanda in actu, Spec.de instrũ. edit.§.breuiter.parum post princ.gl.notat in auth.ut præpo.no. Imp. quæ incipit.puta.& Bar.ſ. in princ.lib.& Io.And.& Can. c.nulli. de reb. eccẽ. non alienan.ubi etiam habetur,an cõsuetudo tollere uel augere posit solẽnitatem.Bar.l.antiquas.§.fin autem.ad Velleia.ubi dicit Bal. q. consuetudo contra naturam uel substantiam actus non uidet.Et gl.c.ij.de consuetu: lib. vj.Et q. consuetudo nõ differat à statuto,Alex.hic. & cõs. quinquagesimo secundo,in quinto uol.Et Ang.consʃ.quinquagesimo primo.lib.ij. q. pluris autoritatis est cõsuetudo,quam statutum.

m Requiratur.Bal.c.j.in prin.qualiter seu.alie.possʃ.gl.& Bal.rub.C. quæ sit long.consue.Ro.sing.c.iij. Alex.cõs.quinto.in iij.uol. Pan. cõs. quinquagesimotertio, in ij.uol.& cõs.lxiij.in ij.dub.uol.ij.Fel. c. cum accessissent . de const.& c.ad audientiam. Bal. consʃ.lxij.

n Annos.Arch.c.generali.uer. antiqua. de elec.in vj.& ita intelligas gl. & quæ hic dicuntur,de consuetudine quæ est præter legem,non autẽ iuri cõtraria.Item prædictã banc gl.limita.l. Inn.c.cum dilectus.ad fin.ext.de cõsue.Bal.rub.quæ sit long.consuet.

o Sic.Bal.l.iij.de episʃ.audiẽ.dicit q. statur iudicis arbitrio,per gl.et Bal.rub. quæ sit lon.consuet.

p POMA.Iudicauit.Glos.& ibi Bal.l.nemo.C.de senten. et Bal.rub.C.quæ sit lon.consuet. & not. q. licet sententia iudicis confirmet consuetudinem, ut hic patet,non tamen confirmatur consuetudo per sententiam arbitri.Inn. Io.et And.c.abbate.de uer.ſig.Bal.c.j.l.& de feu.cog.& Bal.hic.San.consʃ. lxxxiij.uol.ij.& Fel.c.de causis.de re iud.

q Populi.Bal.l.ij.C.quæ sit lon.consuet.& hic.& Ang.hic.

r Proponatur.Bal.l.ex placito.x.q.C.de rer.per.& Bart.l.j.ĩ.de cond.ex lege.Adde etiam post Ias.quæ requirantur ad esse consuetudinis, Abb. consʃ. liij.& lvij.lib.ij.consʃ.xviij.ubi ponit quæ sit differentia inter consuetudinẽ & præscriptionem.Car.consʃ.cx.gesimoseptimo.Bal.cõs.ccccl.xxv.quarto lib.ubi non audet decidere an statutum uideat,quod credatur libris mercatorum.Ang.consʃ.quinquagesimotertio.& qualiter probetur consuetudo.Bal.consʃ.ducentesimo trigesimo quarto.lib.ij.Alex.consʃ.cxxxv.lib.ij. cõs.ccv.eo.lib.Old.cõs.cxliij.Ang.consʃ.xxv.Abb.ubi suprà & consʃ.xxvj. & quinquagesimo tertio.ubi dicit q. difficilimũ est probare consuetudinẽ, & quod multi aberrant. Card.consʃ.lxxij.an autẽ consuetudo tollat legẽ? Bal.alleg.consʃ.cccc.q. tollit,nisi lex expreſſè damnaret.& per eundẽ, cõs. cxxviij.& cõs.octuagesimo.ij.lib.& consʃ.cẽtesimo tertio.primo lib.Abb. consʃ.iij.q.xxij.& an per contrauentionẽ tollatur consuetudo, Card. consʃ. cxxxj. an etiam consuetudo liget ecclesias, Abb. consʃ.lxxij.lib.j. dicit quod non omnis quæ est contra ecclesiam, est nulla.sed illa tantùm,quæ in ecclesijs est damnosa,& quæ nulla ratione fulcitur, & non est communis tam clericis quam laicis.uis autem cõsuetudinis est q. si in contrarium eius memoria non existat,tribuit consuetudinẽ,& priuilegium æquipollet uetustati,illa est potens ad acquisitionem pedagiorum,gabellarum, & aliorũ iurium fiscalium.Bald.consʃ.tricentesimo octuagesimo septimo.& consʃ.cẽtesimo septimo.lib.j.& consʃ.quadragesimonono & centesimo octauo.ij. lib.Abb.consʃ. vij. lib.secundo. Card.consʃ.lvij.And. Sic.cõs.uigesimosexto lib.j.Item ex solita consuetudine dubietas declaratur, Bal. consʃ.centesimo trigesimo primo.lib.j. consuetudo reddit inualidũ quod de iure communi erat ualidum.Old.consʃ.centesimo quinto.Consuetudine declarantur et interpretantur statuta.Card.consʃ.sexagesimo.Consuetudine induci potest,ut fœminæ succedant in feudo. Card.consʃ.lxiij.& Bal.consʃ. clxxxv.lib.j.q. consuetum est,innatum est, & illa potest inducere alienationem feudi.& Iudex non seruans consuetudinem sui palatij,uenit puniendus.And. Sicul. consʃ.xlvij.j.lib.& consuetudo recipit interpretationem à iure communi. And.sicul.consʃ.lxj. an etiam consuetudo honorabilis ecclesiæ posit tolli per capitulum solum,et episcopum solũ.Ab.consʃ.lxvij.li.ij.Car.consʃ.cviij. & an ex consuetudine quæ seruatur in die purificationis de dãdis cãdelis, agi posit contra parrochianũ.Frid.consʃ.clv.& an si statutũ & consuetudo concordant,& etiã cũ iure communi,ex quo uel qua agendũ sit? And. Sicul.consʃ.xxiij.& an consuetudo extendatur de simili ad similia.And. Sicul.consʃ.vj.& an extendatur de una persona ad aliam,de uno casu ad alium,ex identitate rationis,Cast.consʃ.centesimosexagesimo secundo.et Bal. consʃ.septimo.lib.ij. Ale. consʃ.sexagesimo.ij.lib.Old.consʃ. ccxxv.lib.ij. & doct.

doct.alleganti consuetudinẽ esse credendã,And.Sicul.consʃ.xxiij.

s Emptori.& dic q. etiam de iure tenetur dare sellã,Bar.l.eũ qui.§. nõ solũ. de fur.& Bar.post gl.l.si ut certo.§.usq; adeò.ĩ.commod.

t Consuetudo.Consuetudo notoria nõ debet probari.Bal.l.j.C.ad uelleia. et de modo probãdi consuetudinẽ,Ant.c.licet ex quadã. de testi.Io. l.inter pares.ĩ.de re iud.& Bal.hic,& quod dixi de cõsuetudine notoria,Adde Bal. l.ij.C.quãdo prouoc.non est necesſ.& an cõsuetudo debeat allegari,dixi in l.si adulteriũ.§.idẽ Pollioni.de adult.& Bal.l.j.in fin.C. ut quæ desʃ.aduoc. Alex.consʃ.cxxxj.& consʃ.cxxxvj.uol.ij.

u Consuetudo.Et in quo differunt ab usu,generales tamen consuetudines nõ licet ignorare,ut dixi in l.cunctos.C. de sum.trin.

x POMA. Verum.Iasʃ.sed & si.§.item si iurauero.ff.de iureiur.

REPETITIO.

1 Declaratio factorum uenit ad paritatem effectus.

2 Quando in lege uel in consuetudine non reperitur,an ad similitudinem legis uel consuetudinis recurrendum sit.

3 Executio alicuius dispositionis,semper est facti.

4 Arguere à ratione legis correctæ per consuetudinem an posit.

5 Consuetudo quando declaret legem,corroboret,immittetur,tollat, et quãdo per legem tollatur.

6 Consuetudo,sumitur tribus modis.

8 Consuetudo postquam est redacta in scriptis, an desinat esse consuetudo? & nu.7.

9 Libellus,peto secundum statuta,& consuetudines procedit.

10 Consuetudo,usus,mores,stylus,& præscriptio quomodo differant. Stylus inducitur ab uno,& respicit ordinem loquendi, præscribendi, uel procedendi.

11 Consuetudo per quos inducatur,& qualiter?

12 Consuetudini inducendæ quot actus sufficiant.& nu.13. & quanto tempore.nu.14.15.16.& 17.

18 Consuetudo quomodo inducatur per sententiam arbitrorum.

19 Condemnatus ex forma statuti,conditione ex lege,non dicitur condemnatus criminaliter.

20 Consuetudo quando sit alleganda in libello.

21 Doctori attestanti de consuetudine creditur.

22 Iudex de consuetudine circa ordinẽ iudicij,potest summariè se informare.

23 Testes deponentes super consuetudine,quomodo habeant deponere.

24 Testes deponentes super consuetudine,si deponat de diuersis actibus,quo modo probent.

25 Consuetudinis effectus quis sit?

26 Consuetudo quomodo liget forenses.& nu.29.
Cõsuetudo in contrarium quõ attendatur,quid in testamẽtis.nu.28.

30 Consuetudo laycorum an liget clericos?

31 Consuetudo locorum quos liget,& an extendatur extra territorium.

a DE quib.[a] Subtilis est, & cõsuevit repeti. Cõsuetudo in casibus non decisis,habet uirtutẽ mutandi leges in casibus decisis,habet uirtutem corrigẽdi, et interpretandi,quia cùm procedant à consensu,& sic à patre potẽtia descendãt, debent esse æquales effectus. hoc dicit cũ l.si de interpretatione.& l.seq.Diuido in duas partes principales.Primò ponit effectũ consuetudinis, circa casum à lege nõ decisum,Secundò effectũ, circa casum à lege decisum, quia lex per contrariã consuetudinẽ tollitur.Secunda ibi, quare.Itẽ prima subdiuiditur in tres.Primo ponit dictum bimembre usq; ibi,inueterata. Ibi ponitur ratio dicti, usq;
1 ibi.nã cũ.ibi,ratio rationis,usq; ad uersʃ.quare. † No. q. declaratio factorũ uenit ad paritatẽ effectus.ĩ.rẽ ra.ha.l.Pau. alia notabilia collige per te.Modò declaremus quædã textualia,quæ in prima gl.ponuntur.Et primò uideamus exẽplum primi dicti.Et gl.ponit exemplũ in feudis,quorũ causæ sunt decisæ per consuetudinẽ,nõ per legem. Quidã hoc exemplũ reprobant,dicẽtes q. liber feudorũ sunt leges, nõ cõsuetudines,cũ sint scriptæ.Sed an hoc sit uerũ,ĩ. patebit. Secundò uideamus exemplũ secundi dicti,ubi est casus,ubi non reperitur lex,nec consuetudo, sed simile cõsuetudini, Gl.tenet q. in consuetudine feudi est q. filius mancus, qui manũ non habet, nõ succedat, quia nõ potest seruire feudo.Emergit casus de eo filio,qui manũ habet, sed debilitatã,certè simile est,quia eadẽ ratio est.Sed certè quilibet istorũ casuũ expresse est decisus à cõsuetudine,ut in usib.feud.

b an mutus uel aliter imperfectus.[b] c.j.Aliud exemplũ ponit in monacho & canonico regulari. Sed certè hic uterq; casus,est consuetudine decisus, si de feudo fuer.controuer. c. j.§.qui clericus.Tertiũ est exẽplũ,ut qui succedit patri, succedat matri in feudo, sed hic est expresse consuetudine decisus,de feu.fœmi.c.j.§.j.Aliud exemplũ dat gl. de muliere, quę nõ succedit in feudo,an equiparaẽ hermaphrodito,q in eo sexu inualescit.Quidã hoc repræhẽdunt,quia est idẽ non simile,sed in substantia est similis, quod patet ex uerbo,comparemus. de sta. ho.l. queritur & hoc sequitur Cy. Tertiò uideamus exemplum de casu, qui non est decisus, nec lege, nec consuetudine, nec per simile, sed per consuetudinem urbis Romæ: Hic pone exemplũ de illo, qui est Romanus,sed apud Canonistas potest poni in omnibus consuetudinibus,uel opinionibus, in quib.dicit Spec. sic
c seruat curia Romana.Primò opponi[c],& uidetur, q. † in ca-
2 su lege,& consuetudine non decisa.sit recurrendũ ad simile legis,ut.ſ.co.l.nõ possunt.Hic dicitur quòd ad simile cõsuetudinis,quare malè.Sol.Dicũt quidã q. hic obtinet, qñ simile legis non reperiẽ.Certè hoc non posset accidere, uel raro,ut dixi.in l.cont.Alij dicunt q. illa determineẽ peristã, uel recurretur ad simile legis,quando deficit simile cõsuetudinis,ad hoc assignant rationẽ, sicut fortior est consuedo q. lex,ut hac l.in prin.Ita fortius est simile cõsuetudinis, q. simile legis,& ideò posterius expectamus,quod nõ placet,quia cõsuetudo tollit legẽ propter tacitũ cõsensum populi,quia ratio cessat in simili cõsuetudinis, in quo nõ est talis cõsensus,ideò nõ tollit legẽ.l.nõ possunt.ſ.eo.ubi expresse cauet q. trahat ad similia.Dic aut non reperiẽ simile l.& recurritur ad simile consuetudinis,si habetur,ut hic,fm ueram solutionẽ.Ãut reperitur simile legis & cõsuetudinis & tũc aut casus emergit circa ea,de quibus nõ tractatur in lege,ut in feudis,& tũc recurritur ad simile cõsuetudinis,ut hic.& de cognitione feudi.c.j.in fin.& ibi not. Aut casus nouus emergit circa ea,de quibus in lege tractatur,sed si talis casus non est expressus,tũc recurritur ad simile legis,omisso simili cõsuetudinis.ut ſ.eo.l.nõ possunt.Exemplũ, quę ritur an emphyteutæ cedat incrementum alluuionis? Hoc nõ reperitur expresse,sed habemus simile cõsuetudinis in feudis.tit.si de inuestitura feudi.c.j.§.si quis de mãso.ut ibi patet.Item habemus simile legis,quia fructuario cedit tale incrementũ.ĩ.de usufru.l.itẽ si fundi.§.huic uicinus,& istud inspicitur.ut hic dicit gl. licet feudatarius sit magis similis emphyteutę,eo q. habet utile dominiũ.Prædicta uera, nisi cõsuetudo,uel lex sit contra rationẽ, quia tũc nõ trahit ad similia,ſ.co.l.q. uerò.& ĩ.eo.l.q. non ratione. Ratio prædictorũ est,[d] quia cõsuetudo procedit ex quodã usu præscripto:Sicut ergo ille qui præscribit fundũ, præscribit omnia accessoria,ut seruitutes,ĩ.de usuc.l.si aliena. §. hoc iure. ita omnia emergentia circa factum cõsuetudine decisum, per simile consuetudinis decidentur,secus in his quę emergũt circa casus lege decisos.Sic ergo patet q. ius nõ scriptũ,trahitur ad nõ scriptũ.Itẽ Scriptũ ad non scriptũ, ut in exẽplo emphyteutæ.Itẽ scriptũ ad scriptũ, ut quãdo princeps uel Iurisc̃ol.interpretatur,ut ſ.eo.l.& ideò.l.nõ possunt. Quando q. nõ scriptũ ad scriptũ,ut quãdo per consuetudinẽ, lex est certo modo intellecta.ſ.eo.l. minimè. C. de episc.audiẽ. l.si lenones.Secundo opp.si prius est iudicandũ secundũ simile legis,ergo prius recurrendũ erit ad cõsuetudinẽ urbis Romæ quæ habet potestatẽ legis generalis,hic aũt dicit, q. prius recurritur ad simile cõsuetudinis, ergo malè.Sol. dico fm Gul.& Cy.qñ populus fecit legẽ generaliter omnib, tũc ad eã prius recurrit, q. ad simile cõsuetudinis. Secus si faceret legẽ specialẽ,sibi scilicet Romæ,cùm ita est in cõsuetudine.Et licet sit inducta à po.Ro.tñ tanquã generalis, nõ est diuulgata omnib.& ideo ad eã nõ recurrit, nisi in subsidiũ,ut hic.Et hoc patet q. arg.qđ hic colligit,in fine primæ gl.licet uerũ sit in se per l.uẽditor.§. si cõsistat.ĩ.cõ.prę. nõ tñ per istã l.Tertio opp.hic dicit, de quibus causis scripta legẽ nõ utimur,quasi dicat,secus si haberemus legẽ.Sed cõr. de hac eadẽ,l.in fi.Sol.ut hic in secũda gl.Quartò op. quia

nō debemus iudicare exemplis.l.nemo. C. de senten.Sol. ut hic in fin. gl. quæ est sup uer.inueterata,ut no.C.quæ sit
e lō.cōſ.super rub.Quintò e opp.quia multū interest,utrùm declaretur uolūtas uerbis uel factis,nā sunt quidā qui declarant uerbis,& nō factis,ut magistratus municipales, arbitri, & iudices, qui ferūt sententiā,nec eā exequūtur, ſ. de iur.om.iud.l.magistratib.de rē iu.l.â diuo pio.in princ. ad municip.l. ea quæ.Sol.gl. Fateor q̄ q̄ñq; multùm interest, quidā eñ sunt. &c. Ista gl.licet sit in se uera, nō tñ congruit huic legi,appellat eñ declarationē fieri uerbis & factis,qñ
3 fit executio.Sed certè de hoc nullū est dubiū, † q̄ executio alicuius dispositionis,semper est facti,siue sit executio Sententiæ,C.de excep.rei iud.l.executorē.siue sit executio alterius obligationis.ſ.de cura.fur.l.cōſilio. in fin. de solu. sup rub.Sed istud debemus inspicere hic.An aūt ipsa uolūtas posset declarari uerbis & factis:Et dic q̄ regulariter sic, ut hic,& ſ.rē rat.hab.l.Paulus.de act.& ob.l.consensu.Fallit in his de quorū substantia sunt uerba,ſ.de uerb.ob.l.j.in prī. & C.de senten.ex breuic.recit.per totū.Sextò opp.ad secundā partē.hic dicit q̄ lex tollit p cōſuetudinē.Cōt. C. eo.l.ij. Gl.hic & ibi tenet sol.lo.q̄ sicut generalis cōſuetudo generaliter mutat legē,ita specialis specialiter,ut hic, cū similib. nō aūt specialis generaliter,nec ecōtrà.Alij dicūt hic,an legi posset derogari per pactū:De quo dic ut dixi in l.oēs.s̄. de iust.& iur.Alias opinio.quæ sunt in gl.& hic,& in l. ſria nō recito.Alij,ut Nicolaus de Matare.dicunt, q̄ legi derogat,ut hic,nō aūt trōni naturali,uel legi sibi resistēti, in cōt. Vel dic legi derogat,ut hic,nō tñ uincit legē, & eī rationē,
4 quin ex ea possit sumi argumentū.Ex quo no. † q̄ licet ex lege p aliā correcta nō possit sumi arg.C.de Lat.liber, toll. l.j.circa prin.& ibi no . tñ ex lege correcta per cōſuetudinē, sumit,quia cōſuetudo uenit ex tacito cōſensu,& nō tollit rationē legis,minus eñ excludit tacitū,quā expressum, ut dicimus in tacita pupillari,quæ matrē nō excludit. Et hoc tenet Gulielmus.Prima sol.tenet cōmuniter,ac etiā duæ ultimæ possunt esse bonæ.Septimò opp.ſ.de sepul.uiol. l.iij. §.diuus.ubi lex tollit consuetudinē contrariā.Dicit gl. hic loquit,qñ lex præcedit,cōſuetudo ſequitur,secus si præcedat cōſuetudo,tūc tollit per ſequentē legē.Sed ista sol.est ſ casum,ext.de cōſtit.c.j.lib.vj.Vnde quidā moderniores dicunt,Qñq; præcedit lex,posteā ſequit cōſuetudo ſ ria, posteā iterū fit lex,tunc tollit cōſuetudo.De facili eñ redit ad primā.Ita loquit d.§.diuus.si aduertatur. Sed qñ nulla lex præcedit consuetudinē,tunc habet locū.c.j.de cōſtit.lib.vj. Ista sol.non placet,nā si ratio dicti capituli aduertat,nullo modo tollit cōſuetudo,principe ignorāte.Dic ergo ut no. in d.c.j.q̄ hoc uoluit gl.§.diuus.Vel ſciebant cōſuetudinē, licet hoc ſapiat diuinationē.De hoc p Cy.de test. l. fin.s̄.tij.l.ius ciuile. Octauò op.q̄ nō tollit legē, ut ſ.eo.l.q̄ non rōne.Sol.ibi in cōſuetudine erronea,q̄ intelligit,ut ibi dicā.Nonò op.C.de usur.l.cos.§.fin.de sac.ecc.auth.cassa. de fur.auth.naugia.cū sim.Sol.q̄ lex ibi improbat consuetudinē,hic secus.Decimò opp.& uidetur q̄ uirtus cōſuetudinis sit,interpretari & declarare legem,nō corrigere,ſ.eo. l.si de interpretatione.Sol.hîc loquitur,quādo cōſuetudo est cōtra id,q̄ lex disponit,sed si secundū legē,tunc eā interpretatur,si est dubia:l.ſria. Si certa,tūc lex eā confirmat & corroborat,l.fin.C.eo.Et sic ualet cōſuetudo nō ut ex ea agatur,sed ex lege cōmuni,ut dixi in l.ius ciuile. Dicitur aūt cōfirmare sicut agnitio debiti cōfirmat priorē cautionem, nō patiendo eā tolli præscriptione, l. cùm notissimi,§. fin. & l.si quis.C. de præſ.xxx.an.& sic debet intelligi gl. quæ dicit ualere cōſuetudinem,secundum legē.Dic † ergo ad de-
5 claratiōnem omnium.Aut consuetudo est secūdum legē, & eius uirtus est interpretari,si est dubia,& corroborare,si est certa, l.si de interpretatione. s̄. eo. & C.eo.l. fin . Aut est præter legem in casu omisso,& tūc eius uirtus est legē imitari,ut tantùm ualeat eo casu,quantùm lex scripta, ut hic, &.C.eo.l.fin.Aut cōtra legē,& tūc aut contra ius naturale, uel gentiū,uel diuinū,& dic ut dixi circa statuta s̄. l.omnes de iustitia & iur.Aut cōtra ius ciuile, & tūc aut l. improbat cōſuetudo,& nō ualet,d.l.omnes in fi.cū sim. Aut à iure ciuili nō improbatur,sed aliàs est contra iuris ciuilis dispositionē,& tūc aut consuetudo præcedit,aut ſequitur. Primò, casu,aut legislator sciebat talē consuetudinē, uel expresse uoluit cā tolli,& tollit,ut d.§.diuus. & no.d.c.j.Aut ignorabat,quod in dubio præsumitur,& nō tollitur consuetudo, d.c.j.Secundò, quando consuetudo ſequitur, & tunc aut consuetudo fuit inducta errore,non ratione, & dicas tunc ut habetur in l.qd̄ non ratione.Aut fuit inducta ratione,et ex certa scientia,& tunc aut generalis, & generaliter uincit legem,ut hic,aut specialis,& specialiter uincit. l. uēditor.§. si constat.ſ.com.præd.& C.eo.l.ij.

Veniamus ad quæstiones, in quibus tenebo ordinē, Pet. Cy.Primò eñ queritur,quid sit cōſuetudo:Secundò,qualiter & per quos inducatur:Tertiò,qualiter introducta in iudicium proponatur iudici:Quartò,qualiter probetur:
6 Quintò,quis sit effectus consuetudinis, & interseram aliquas q. accessorias.† Primò igit quæro, qd sit cōſuetudo: Et ne in æquiuocū procedamus,sciendum est secundū doctores q̄ consuetudo sumitur tribus modis.Primò,pro assuefactione hominis,& tunc est factū,ſ.de pig.act.l.uel uniuersorū.l.si seruus pluriū.§.fin.de leg.j.de pe.le.l.dominus. §.pe.Quæ cōſuetudo accidit etiā in animalibus,ut inst. de rer.diu.§.apū.& de acq.rer.do.l.naturalē.§.in his.Et ex isto facto oritur iuris dispositio,& de hoc nō loquimur hic. Secundo accipitur consuetudo, pro facto plurium personarū, & istud appellatur, usus, seu, mos,& istud similiter dicitur esse facti,qd̄ debet,p̄bari,ut C.eo.l.j.ext.de cōſtitut.c.j. Tertiò accipitur cōſuetudo pro iure,qd̄ resultat ex usu, & moribus plurium personarum,& sic loquitur hic in uer. inueterata,& l.sed ea,& l.ſeq. De hac ergo quærit qd sit. Et Azo in summa,C.eo.dixit,Consuetudo est ius nō scriptū, moribus populi diuturnis inductū,ut hac l.ibi,inueterata.Inst. de iur.nat.§.cōſtat.lac.de Aret.reprehēdit,quia dicit q̄ scriptum,non sit de esse consuetudinis, quod an sit uerū, statim dicam.Alij reprehendunt alia ratione,quia etiā in cōſuetudine,ex moribus unius hominis resultat ius, & certū est q̄ de eo hic non loquitur, & tamē in diffinitione Azo. cōprehenditur. Quare ipse lac.de Aret.sic diffinit, Consuetudo est ius moribus uel usibus totius populi,uel maioris partis rectè initiatum,& continuatum,habens legis autoritatē:Cy.C.eo.l.ij.in j.q.Ita diffinitio non est bona, nā etiā capitula ecclesiarū inducunt consuetudinem , nec in dicta diffinitione comprehenduntur. Tu ergo pone diffinitionē, quam ponit textus in d.c. consuetudō:ubi dicit, Cōſuetudo est ius quoddam moribus institutū,qd̄ pro l. ſuscipitur,cū deficit lex.Ista est bona diffinitio, in qua uerba ista, ius quoddam, ponuntur ad differentiā eius consuetudinis quæ est facti.ut dixi.Moribus institutū,ponitur ad differētiam aliarū partiū iuris,quæ ueniūt ex expresso cōſensu.Quod pro lege ſuscipitur,ponitur ad differentiācius iuris,quod descendit à cōſuetudine unius singularis personæ,illud enim non seruatur pro lege.Est eñ ibi ius dispositum,seu circa q̄ disponat.Sed istud ius de quo loquimur, est ius disponens,ideò dicit,pro lege seruat.Cū deficit lex, hoc ponitur,ut ostēdat nō ualere cōſuetudinem à lege reprobatā.Nam aut consuetudo est in casu lege non decisō, & tunc deficit lex.Aut à lege decisō,& tunc si quidē lex non
7 resistit consuetudini,ualet cōſuetudo,tunc impropriè dicitur,q̄ deficiat,quia per consuetudinē derogatur uel generaliter uel specialiter.Aut lex resistit cōſuetudini , & tūc lex non deficit,nec cōſuetudo ualet.Sed iuxta præmissa † quæro,utrum sit de esse consuetudinis, esse non scriptum: Videtur q̄ sic,ut Inst.co.§.constat.s̄.tit.ij.l.ius ciuile.in fin.Ecōtrà q̄ non,quia potest esse scripta,ſ.eo.l.imò.ubi dicitur,q̄ non est necesse scribi , ergo innuit, q̄ etiam si scribatur , est cōſuetudo.Præterea lex & consuetudo differūt,sicut tacitū & expressum:ut hic,non sicut scriptū,& non scriptū.Iac. de Raue.C.eo.l.j.& quæ sit long.cōſuet.l.ij.Pro hoc q̄ usus seu
f dorum f,qui sunt cōſuetudines,sunt redacti in scriptis. Tu dic secundum Gu,q̄ cōſuetudo potest cōſiderari, quo ad sui

sui originem,seu introductionē,& tūc impossibile esset q̄ sit scripta,cū ueniat ex tacito cōſensu populi, ut hic, & d.§. constat.Aut queris quantum ad sui reformationem, ut ecce,ciuitas est usa longo tempore aliqua cōſuetudine, nūc facit eam redigi in scriptis.Hoc potest fieri,Et ita fuit de cōſuetudinib.feud.Lex autem ex necessitate debet scribi, C. eo.l.humanum. Posset tamen princeps, si uult facere sine
8 scriptis,ſ.tit.j.l.j.† Item quæritur,g utrum postquam est re-
g dacta in scriptis,desinat esse consuetudo: Quod uidetur, quia omnino non uenit ex tacito consensu. Econtrà nam licet contractus sit redactus in scriptis,tamen non dicit̄ contractus celebratus in scriptis,sed tūc cùm ab initio sit actū: C.de fid.inst.l. contractus.ubi dicitur q̄ actus non operat ultra agentis intentionē.Quandoq; quis facit eam in scriptis redigi,non ut de nouo ius constituat, sed ut iam constitutum probet,& tunc remanet cōſuetudo sicut primò, licet sit facilior probatio,ar.ſ. depos.l.Publia.in fi. et ita fuit
6 in feudo,unde adhuc sunt consuetudines. Quādoq; redigitur in scriptis,ut ius constituatur de nouo,tunc etiā consuetudo prima remanet,& ius scriptum ualet, ut ius scriptum.Exemplū de præbē.c.ij.lib. vj.Et poterit agi ex utroq;, & cùm utrunq; sit auxilium ordinarium,uel utrunq; extra ordinarium,unum aliud non excludit,ut ſ.de dam.infe. l. qui bona.§.j.de act.& obl.l.quoties. Sed uidetur q̄ ſequēs statutum non ualet,cùm nihil commodi afferat.Sed certè satis magnum commodum affert, eo q̄ statim poterit probari,ſ.de leg.iij.l.iij.§.fi rē.Secus econuerso, si præcedat lex scripta,& ſequatur cōſuetudo,nā ualet cōſuetudo, ut s̄.
9 dixi.† Sed quid si dicatur in libello , Peto secundū statuta prædicta,& consuetudines huius ciuitatis: Videtur q̄ nō ualet,quia debet unam actionem eligere,l.nemo ex his.de re.iur.& l.q̄ in hæredc.§.cligere.de trib.Dico q̄ cū interpretatio fieri debeat secundū proferentem,utſ.de iud. l. si quis intentione.d.uerba debent intelligi coniunctim,ut una sola actio uideatur intentata,& exponat sic secundū consuetudinem & statuta,per cōſuetudines approbatas,uel ecōtra secundū cōſuetudines approbatas,seu cōfirmatas per statuta. Sed à simili, si quis in libello proponeret stipulationē, & numerationē, intelligitur agere stipulatione impleta & ualidata per numerationē,ut ſ.de noua.l. ſrita stipulatus fuero.§.j.& l.cùm enim.Item si quis diceret in libello,Peto prędicta de iure gent.& ciuili,debet intelligi,id est, de iure ciuili approbante ius gētiū.ar.ſ.re.amo.l.rerū amotarum.in princ. & qd̄ ibi no. Idē credo de eo qd̄ quotidie dicitur in libellis,Petens prædicta secundū formā iuris statutorū,ut intelligatur,secundū formā statutorum,ſ.de iure permissorum & approbatorum. ext. de eo qui. mit.in pos.
10 causa rei ser.c.cum ueniſſent.Vltra hoc hic quæro,in quo† differant usus,mores,cōſuetudo,stylus,& præscriptio:Breuiter mores,& cōſuetudo sunt idem,& sonant in factū. Cōſuetudo potest accipi pro ipso facto,& erit idem,ut s̄. dixi, & potest accipi pro iure,ut accipitur hic, & tūc differūt, q̄a unū est factum,& aliud ius.Nā usus & mores sunt causa cōſuetudinis,dico causa renouata.Nā causa proxima,est tacitus consensus,qui colligit ex usu & moribus,ut hic.Stylus
h licet sit h in usu loquendi,tamē non bene declaratur à iure. & de eo fit mentio.C. de faciec.l.j.Pet.dicit,q̄ ab uno homine inducitur,ut ab aliquo maiori iudice, qui habet potestatē legis cōdendæ.Vel dic, quòd stylus appellatur cōſuetudo,quæ respicit ordinē loquēdi,scribendi,uel proceden di.Cōſuetudo est,quæ respicit decisionem. Præscriptio in quo differat à cōſuetudine,Pet.& Cy.multa loquūtur,finaliter se non intellexerūt.Dic q̄ consuetudo est quoddā ius inductū ex usu & moribus eorū,qui unico expresso cōſensu hoc poterant inducere,& est pro ipsis utentibus uel contra ipsos,extra eos autē non præiudicat, nisi eatenus quatenus expressus consensus poterat præiudicare.Hoc patet manifestè in populo inducente cōſuetudinem,q̄ eorū cōſensu poterat induci , & populo suo prodest, & nocet. Per præscriptionē inducitur quædā acquisitio iuris,& usus alicuius,qd̄ nō poterat suo solo cōſensu inducere , & pro se

cō tra alium,ut patet in toto contractu de præscrip. & usuc. C.& ff.Vnde ciuitas,quæ dicit se habere merū imperiū, ex longa consuetudine,proprius diceret ex præscriptione, inducta per consuetudinē,nā hoc ex solo unius expresso cōſensu,non potuisset inducere. Itē est solū pro se, cōtra aliū superiorē,apud quem residebat dicta iurisdictio. Idē dico de nobili,qui dicit se habere ius collectandi rusticos ex cō suetudine,quia imò debet dicere ex præscriptione, quic
11 qd dicat.Pet. † Secūdo loco quæro principaliter, qualiter, & p quos inducat cōſuetudo: Et dico,q̄ p oēs , quos dixi
i in l.oēspopuli.posse facere statuta,i per oēs illos pōt induci cōſuetudo:Illud enim possunt per tacitū cōſensum, qd̄ possunt per expressum,ut hic.Qualiter aūt inducat: Et leges uidentur ponere tria,ſ.frequens actus,ut C.eo. l.j. & C. de ędi.pri.l.an in totū.& hic & in rub.s̄.eo.tit. Secundò tēporis diuturnitas,ut hic in gl.Tertiò q̄ principiū sit rationabile,non erroncū,utſ.eo.l.quod nō ratione. Ista omnia
k examinemus.Primò uideamus,k quot actus requirantur, ut dicatur frequēs:& gl.uidetur dicere de duobus,ar.C.de epiſ.aud.l.nemo.in fi.& inst.de iur.per.in fi.dicit ibi, multas esse cōditiones librorū hominū,& tñ nō sunt nisi duę. Facit ſ.ad Sillania.l.j.§.hoc rescriptū.C.ad le.Iul.de ui.l.seruos.ubi dicitur,bis aut sæpius , ergo bis est sæpè, patet ex comparatiuo qui sequit. Alij dicūt hoc esse relinquendū arbitrio iudicis,ar.ſ.de iur.delib.l.j.in fi.qui hoc iudicet ex actuū qualitate.Cùm eñ causa proxima consuetudinis,sit tacitus cōſensus,si hūc habemus per unū actū,sufficit, & si per plures,& hunc nō habemus,nō sufficeret, & hoc tenēt quidā Bononienſes.alij,ut Gul.dicunt q̄ unus actus non sufficit,nā cōſuetudo est in his quæ frequenter fiunt. C.eo. l.j.de ædif.pri.l.an in totū.Sed quod fit semel,nō est frequēter,ut s̄.eo.l.nā ad ea.& pluralitas requirit plura,ut ſ.de testib.l.ubi numerus.Nec ob.si dicis,sufficit cōſensus p unū actū,quia in statutis, expressus cōſensus particulariter receptus,nō sufficit,ut dixi in l.omnes populi.Ita in cōſuetudine tacitus cōſensus ex uno actu nō sufficit,quia requiritur frequēs actus,qui æquialet cōſensui dato in cōmuni, nō in particulari,dico ergo q̄ ad minus duo actus requirunt̄,& plures qñq; ex qualitate actuū,ut statim dicam. Se
13 cundò uideamus,† qui actus requirant: gl.uidet dicere,q̄ actus sentētiarū,ut hic dicit gl.in uer.inueterata. Latius tñ loquit gl.C.eo.super rub.& l.prox.scilicet q̄ actus sentētiarum.Item quia perpetuò sit obtentū sine cōtradictione.Itē quia libelli quærimoniarū nō sunt admissi. Istud cōmuniter tenent doct.scilicet q̄ per actū iudiciorū, & non iudiciorum,inducatur consuetudo,ſ.l.cùm de consuetudine. ibi, an etiā contradictorio aliqñ iudicio,&c.nā dictio , etiā, innuit idem. ſ. extra iudiciū. Et pro hoc l.nā Imp.ſ.eo.ibi ponitur diffinitiua,alternatiuè.Sic ergo frequens actus in cōtractibus inducit cōſuetudinem contrahēdi,l.quod si nolit.§.quia aſsidua.ſ.de ædilit.edict.cū similib.ibi no. Sic frequens actus expendendi,facit cōſuetudinem,de qua moneta intelligatur.ſ.de leg.iij.l.numis.Sic frequēs actus ducēdi aquā,ſ.de aqua plu.arc.l.si prius.§.j. Sic usus loquendi inducit consuetudinē intelligendi illā.ſ.de uerb.sig.l.anniculus.la j.& l.ut Alphenus.& de fun.inst.l.cùm de lanionis.§.j.In istis tñ casibus extra iudicialibus requirit maior frequentia,quā in iudicialibus,ſ.in iij.q.prin.qualiter cō
14 suetudo probet.Tertiò uideamus † de l tempore, quantū l tempus requiratur:Quidā dicūt, qd̄ tempus,cuius cōtrarij nō extat memoria.ut hic,ubi dicit,inueterata.& C. eo. l. cōſuetudinis.ubi dicit loq̄ui.de aqua quoti.l. hoc iure. §. ductus aquæ.Pro hoc,quia actus,ex quibus inducitur cōſuetudo,habent causam discōtinuā, ergo &c,utſ. de seruit. l.seruitutes.la.iij.Io.& Azo,& oēs gl.dicūt,q̄ sufficit spatiū lōgi tēporis,scilicet x.uel xx.ann.ut hic patet,& C.eo.super rubr.doctores nostri hic tenēt,de decē annis inter præsentes,illud quod gl.dicit,uel uiginti annis inter absentes,hic nō cadit,cū populus semper sit præsens.etiā si aliqui ex populo sint absentes,ut ſ.de iud.l.proponebatur. Canoniste uidenē dicere,q̄ requiritur tempus,xl. ann.ext. de consue.

in c.fi. Sed illud in consuetudine inducenda contra Canones, & iura spiritualia, sed hic contra iura ciuilia & temporalia: ar. C. de sac. eccl. auth. quas actiones. Nō ob. iura, quæ arguunt de tempore, cuius contrarij non extat memoria, quia si inducitur longo tēpore, multò fortius longissimo. Non ob, quod habet causam discōtinuā, quia illud est uerum in præscriptione, quā quis nō posset statim sua sponte inducere, secus in cōsuetudine. Dico plus, q̄ cùm cōsuetudo inducaī ex tacito cōsensu, ad præsumēdi tacitū cōsensum agentis, nō requiritur cōtinuus actus, ǰ. de usu. l. cùm
15 de in rē uerso. † Iuxta prædicta quæro, à quo tēpore incipiat currere istud decenniū? Dicūt quidā, à die secūdi actus, tunc enim populus incipit cōsentire. Ante em̄ nō pōt præscribi cōsensus, qui nō est, ar. C. de ann. excep. l.j. Sed certè nec per secundum actū uidetur populus cōsentire, nisi interuenerit cursus temporis. Gl. & doct. uidētur tenere, q̄ à die primi actus, quod patet ex eo quod hic dicit, q̄ sufficiat, si intra decenniū sit sententiatū. Ex cursu enim tēporis & frequentia actuū, inducit tacitus cōsensus, qui parit cōsuetudinē, & hoc dicit Pet. quod canonistæ quidā dicūt, q̄ cōsuetudo est præscripta, ut ext. de cōsuet. c. fin. nō bene loquuntur, quia ad hoc ut aliquid præscribatur, oportet q̄ sit ius certū formatū, ut dominij, & pignorū, & similia. Sed in consuetudine ante cōpletum tempus, nullū est ius formatum, ergo nō potest præscribi. Tu dic, q̄ quædā sunt iura inducta & disposita, quæ præscriptione tollūtur, & in alium transferuntur, ut patet in præscriptione alicuius dominij rei. Quædā sunt iura nō inducta, sed præscriptione in
ducunt, ut apparet in præscriptione seruitutis. Ita in cōsue
16 tudine præscribēda, inducit ius, meritò potest dici consuetudo præscripta. † Item quæro, quid si intra decennium quā dog̃ fuit sententiatū unum, quādog̃ aliud? Dic ergo aut cōsuetudo erat iam perfectè inducta, & tūc licet aliàs cōtrarius actus fiat, tamē non tollit cōsuetudinē, nisi tot sint alij actus contrarij, & tanti temporis, quòd consuetudo cōtraria inducatur, ǰ. de reg. iur. l. nemo. §. temporalis. & ibi not. Aut cōsuetudo non erat adhuc perfectè inducta, quia intra decenniū, & tunc aut sunt tot actus pro consuetudine, quod contra consuetudinem, & non inducitur consuetudo. gl. ǰ. eo. l. cùm de consuetudine. in fi. gl. & l. semper in stipulationib. de reg. iur. Pro hoc, quia non est cōtinuatus cōsensus, ut ǰ. de usuc. l. ij. Pro hoc ǰ. de fund. inst. l. quæritū. §. si quis. Aut sunt plures pro consuetudine, aut pauciores cōtra, & tunc aut loquimur in contractibus & alijs actibus extraiudicialibus, aut in sententijs & alijs actibus iudicialibus. Primo casu, credo inductam consuetudinem, Exemplū colligitur, Omnes de populo iudicant totā hæreditatē primogenito dari, duo uel tres iudicāt equaliter, & hoc totū fit intra decē annos, inducta erit cōsuetudo. Idē si in quolibet cōtractu ab omnib⁹ de populo apponit obligatio bonorū, duo uel tres nō apposuerūt, nihilominus erit inducta cōsuetudo ɔ̄hendi, de qua loquitur §. qui alsi dua. Ratio, quia sicut in statuto, q̄d uenit ex expresso consensu populi, prævalet cōsensus maioris partis, ǰ. ad municip. l. quod maior. & dixi in l. omnes populi. ita etiā in cōsuetudine, quę uenit ex tacito cōsensu. Et sic debet intelligi quod nō. C. eo. l. ij. in iiij. q. principali, circa fi. ibi, circa hoc quæro, & c. talis etiā actus licet uideatur cōsuetudini ɔ̄rius, potest intelligi ut inducat ɔ̄riū consensum. Cōsuetudo em̄ ɔ̄hendi, intelligitur habere uires, nisi aliud intelligat inter partes: ut ǰ. de reg. iur. l. semper in stipulationib. Igit̄ isto casu intelligetur à partib. ɔ̄rium obseruatū, ideò quia sic est actū inter eos non ideò quia uoluerunt consuetudini derogari. Secundo casu, quando de actibus iudicialibus, tūc aut quādo illi actus contra consuetudinē sunt facti, populus murmurauit, & dicebat intra se, malè factū, & cōtra iustitiā, tunc non impediunt consuetudinē induci, cū appareat cōtinuatio uoluntatis populi, ar. ǰ. de leg. iij. l. fideicōmissa. §. si rem. Dicitur autem contradicere populus, quando decuriones & alij, qui regunt ciuitatē, contradicūt. Aut pop. Ro. non murmurauit, sed tacuit, & tūc aut sunt actus, qui se ad inuicem cōpatiuntur. Exemplū in quæstionibus decē librarū, ut plurimùm procedit sine libello, & sine litis cōtestat. q̄nq̄ processum est ordinariè. Isti em̄ actus se compatiuntur, scilicet ut ualeat processus factus summariè, & etiā ualet, si fiat ordinariè ad cautelam, c. sępè. de uer. sig. in cle. tunc nō impedit cōsuetudo induci, cùm per tales actus nō inducaī mutatio uolūtatis, sicut dicimus in testamēto & codicillis. Inst. de cod. §. nō tātùm. q̄d intellige, nisi cōsuetudo allegaret, & contra eā pronunciaret. Aut sunt actus se inuicē nō cōpatientes, ut quia sententia diffinitiua sit lata, q̄ primogenitus habeat totā hæreditatē. Alia sententia est quod æqualiter diuidat, & tunc impeditur cōsuetudo, q̄a uidetur mutata uolūtas. Sic etiā pōt intelligi glos. quæ est ǰ. eo. l. cùm de consuetudine, & ǰ. de reg. iur. l. nemo. §. temporalis. Ratio quia cùm iudex autoritate populi sit præpositus, quod facit iudex, totus populus facere uidet, l. j. §. om-
17 nia. C. de uet. iur. enu. Sed quæro, † quid si plures actus reperiantur facti eodem tempore, puta eodem die, uel duobus, & lapsum est decennium, utrū sit inducta cōsuetudo? Videtur quod sic, quia sunt frequentes actus, licet eodem die euenerint, ar. ǰ. de iud. l. nonnunquam. arg. ǰ. de re iud. l. contumacia. §. contumax. de uer. sig. l. cū enixa. ubi nota. Cont. tenet Gul. ter uisa. Nam quando emanant eodē tempore, non potest ista constare de cōsensu populi sicut, quā do successiuè, ar. Velleia. l. si mulier. & ad leg. Aqui. l. illud. in fi. Quid si proferantur plures sententiæ intra decē annos, nec apparet an sint executioni mandatæ, an sufficiat? Videtur q̄ non, nam quid ualet mittere in possessionē, nisi iudex tueatur eā, ǰ. ne uis fiat ei qui in possess. mis. l. in princ. ff. tit. j. lij. §. post originē. Dic, aut nō sunt mādatæ executioni, quia pars tacuit, & neglexit, tūc sufficit nihilominus ad inducendā consuetudinē, ar. ǰ. quod quisq̄ iur. l. iij. in prin. Facit quod sola sententia inspicitur. ǰ. de iniust. testa. l. si qs. §. & ǰ. de pœn. l. quod ad statum. Aut non sunt mādatæ executioni, quia non potuit, & tunc aut non potuit, quia sententia nulla, aut rescissa. Primo casu, siue sit nulla propter defectum iurisdictionis, siue quia lata contra ius expressè, quia parte non citata, & tunc nō sufficit ad consuetudinē, quia non dicitur sententia, quæ nulla est: ff. de appell. l. si expressim. quæ sen. sine app. rescin. l. j. Secūdo casu, q̄n fuit rescissa per appellationē, & idem, quia nō uidetur pronūciatum, l. j. in fi. ǰ. ad Turpill. Aut prestitutionē in integrū, & tūc aut in restitutione uenit iniquitas sententiæ, aut solus fauor personę. Primo casu, idē sicut in appellatione, q̄a eadē est ratio. Secūdo casu, q̄n fauore personæ restituit, pone exemplū, Volo probare q̄ uino uendito, uideaī uenditū uas: consuetudo est, inducō inter alia unā sententiā, cōtra quā fuit habita restitutio ideò, quia minor deceptus in siuendendo, nō ideò quia nō iustè lata sit, & isto casu nō impeditur cōsuetudo, quia effectus sententiæ, quo ad alia remanet. ar. C. si unus. ex plūri. l. j. & C. si in una eademq̄ causa. l. j. Nam etiam post restitutionem remanet cōsensus populi secundū Gul. Sed cont. prædicta opp. tu dicis, q̄d per sententias nullas non induceretur consuetudo, secundū hoc nūquām induceret consuetudo, quia si sententia est secundū ius, tūc non quærimus de cōsuetudine. Si est cōtra ius, tūc est nulla ipso iure, & sic nunquā inducetur cōsuetudo. Ad quod dic, quod potest ferri sententia super eo quod nō est lege decisum, & inducitur cōsuetudo, Q̄nq̄ super eo q̄d est lege decisum, & tunc potest ferri sententia secundū legē, & inducitur cōsuetudo interpretatiua, de qua loquit̄ l. si de interpretatione. & l. minimè. Q̄nq̄ fert̄ sententia contra legē, tūc si quidē nō est expressus error in sententia, ualet, & inducit̄ cōsuetudo. Aliàs si est expressus error in snia, nō ualet, nec inducit̄ cōsuetudo, ut dixi. Hoc uerū, nisi ēet executioni mādata, tūc populus uideī eā habere p ualida, & sic tacitè cōsentire, ergo inducereī cōsuetudo, ut hic. Itē posset opponi, quod iudiciū redderet̄ in iniuitū, l. inter stipulā tē. §. j. de uer. ob. Nō est ergo uolūtarius cōsensus, ergo p sententiā non inducit̄ cōsuetudo, quę uenit ex tacito cōsensu, sed eo q̄ non est appellatū, uideī consentire. Ex tractu ergo tēporis

tēporis uideī cōsentire, & approbare, q̄d ab initio nō fuit approbatè factū, C. quod met. cau. l. ij. Sententia ergo & tractus temporis, hoc inducūt, ar. C. de test. l. sancimus. posset etiā opponi, q̄ ille uidetur tacitè consentire qui posset expresse cōtradicere, sed alij de populo quos negotiū nō tangit, illi non possunt sententiæ cōtradicere, nec appellare, ǰ. de appel. l. à sententia. ergo, &c. Sol. licet alij non habeāt beneficiū appellandi, dicit Pe. tñ quia sciunt, uel scire debent, de facto contradicere debēt, sicut dicitur de patre, q̄n filius creaī decurio, ǰ. ad munic. l. ij. cū ergo possunt expresse contradicere, ergo tacendo uidenī consentire, hoc etiā operaī
18 tractus tēporis. Sed an † per sententiā arbitrorū inducatur consuetudo? Quod uidetur, quia ad instar sunt iudiciorū, ǰ. de arb. l. j. Econtrà q̄ non, quia non habet effectū aliarum sententiarū, sed ei paretur metu pœnæ. C. de arb. l. j. Itē non infamat, ǰ. de his qui no. inf. l. quid ergo. §. ex cōpresso. Sol. dicit Gul. Aut est arbiter assumptus sine pœna, & sic ex eī sentētia omologata oritur actio, C. de arb. l. cū anteà. & tūc inducitur consuetudo, licet in hoc plures sententiæ requirant̄. Aut fuit cū pœna, & tunc non tenet in expresso, ergo nec in tacito, l. iij. §. qui habet. ǰ. de seru. rust. pred. Sed credo q̄ sicut ex contractibus, & alijs extraiudicialibus actibus, potest cōsuetudo induci, ut ſ. dixi, ita etiā ex sententia arbit. Præterea in quolibet cōpromisso, cōsueuit apponi clausula, rato manēte pacto, & sic potest omologari. l. ij. C. de arb. Vtrū per abstinentiā usus inducaī consuetudo cōtraria legi, dic plenè per Cy. C. eo. l. ij. in iij. q. Item an requiraī con-
19 tradictio, dicā ǰ. eo. l. cū de cōsuetudine. † Tertiò principaliter quæritˇ, qualiter cōsuetudo in iudicio apponaī. Ad q̄d breuiter dic, quod inuestigandū est, utrùm ex consuetudine oriaī actio, uel aliud ius. Dic ergo q̄d consuetudo q̄nq̄ tribuit ius agendi, q̄nq̄ ius excipiendi. Primo casu tribuit ius agendi criminaliter, & tunc nulla oritur actio, quia causæ criminales nō expediuntur per actiones, sed per accusationes, Inst. de pub. iud. in prin. Sed erit accusatio ex illo statuto per consuetudinē, sicut dicimus, accusatio est ex l. Corne. Vel erit officiū iudicis, si iudex ex officio suo per inquisitionē procedit. Apparet ergo tibi, q̄d errant, qui dicūt, q̄ cōdemnatus ex forma statuti cōditione ex lege, dicatur cōdēnatus criminaliter, quia falsum est, cū cōdictio ex l. sit actio, quæ actiones in casis criminalib. non habēt locū. Aut tribuit ius agendi ciuiliter, & tūc aut cōsuetudine est introducta certa actio, & illa agetur sine dubio: Aut non est cautum de actione, & tunc aut est cōsuetudo, quæ aliquā legē cōmunem interpretatur, & agetur ea quæ habet locū de iure cōmuni, quia illa ratio, uidetur in cōsuetudine interpretante repetita, ǰ. de coniungen. cum emā. lib. l. nihil. Aut est consuetudo de nouo inducens, & tūc non agetur ex cōsuetudine, & hoc si dispon at aliquid formiter, uel ex statuto, scilicet ex illo iure, formato à consuetudine. Vnde si consuetudo inducit contractū, agetur ex illo contractu. Si inducit ius succedendi, agetur, petitione hæreditatis. Si inducit dominiū, agetur rei uindicatione, sicut dicimus in iureiurando. l. si duo patroni. §. si qs iurauerit. ǰ. de iureiu. Aut disponit difformiter, ita q̄ non cadit in aliquod ius formatū, ita quod posit oriri actio de iure cōmuni, & tunc agetur ex l. seu cōsuetudine: ut ǰ. de cōd. ex leg. l. j. Exempla sunt facilia. Secundo casu, q̄n inducitur ius excipiendi, tunc aut rescindit ius actoris ipso iure, & tunc nō est necesse q̄ aliqua proponaī exceptio, sed sufficit q̄d consuetudo probeī, ut dicā ǰ. prox. Non enim est necesse, q̄d petatur à iudice, q̄d rescindatid quod à iure rescinditur: ut ǰ. de cond. inst. l. quæ sub cōditione. §. fi. Aut tribuit ius excipiēdi, seu excusandi, tūc debet proponi intra tempus statutū. Exemplum ǰ. de excusatio. tut. l. scire oportet. §. j. & C. de appel. l. ciues. Ex his satis
20 † apparet, utrùm cōsuetudo debeat allegari in libello. Nā considera, quā actionē intentas, ut ex prædictis patet, & sic an causa proxima uel remota sit alleganda in libello uel uel non, sm̄ ea quæ no. ǰ. de eden. l. j. Et ista licet tangantur
21 per doct. no tñ ita plenè. Quartò † principaliter [m] quæritˇ [m] qualiter cōsuetudo probeī. & in hoc multū pendet uis istiº materiæ. Q̄nq̄ primo, consuetudo est redacta in scriptis, q̄d contingit, q̄nq̄ est autoritate superioris uel populi, ut in usi. feu. & cōsuetudine ciuitatis urbis Romæ, & ciuitatis Mediolani, & tunc probaī per libri apertionē, sicut in alio iure scripto. Quandoq̄ redigit̄ in scriptis à doctore. Exemplum gl. quæ est in l. dos à patre. C. fol. mat. & gl. quæ est. C. de pact. conuen. auth. æqualitas. Item in gl. quæ est Inst. de act. §. aliæ. in princ. magnæ gl. quæ dicit q̄ de consuetudine ꝓcedit libellus, si peto rem iure dominij, uel quasi. de hoc an talis scriptura sufficiat, uel requiraī alia ꝓbatio, potest dubitari. Et uidetur q̄ nō sufficiat, sed requiratur alia probatio, qa dictū unius nō sufficit, C. de testib. l. iuriſiurandi.
n Econtrà credo q̄ sufficiat, [n] nisi probetur cont. Nam autoritas poetæ, uel alterius excellentis uiri, probaī in arte sua, ǰ. de sta. hom. l. septimo. & ǰ. si pars hæred. pet. l. antiqui. de
o solut. l. si pater. Ergo autoritas [o] excellentis doctoris. Præterea creditur libro argentariorū, cuius officiū est cōmissum ex publico, l. quædam. §. nūmularios. & ibi no. ff. de eden. ergo & doctori, quia ei cū tanta examinatione, officiū doctoratus publica autoritate decernitur. Prætereà dicit̄, doctorum interpretatio est probabilis, nō necessaria, nec in scriptis redigenda, C. de profess. qui in urb. Constan. l. unica. li. xij. & C. de legi. l. j. & ǰ. eo. l. si de interpretatiōe. Ideo autē dicitur non necessaria, quia nō statur, si probatur contrariū. Nec ob. d. l. iuriſiurādi. quia loquit̄ in simplici teste, hic in doctore, cui hoc incumbit ratione officij, ut dicimus in tabellione, l. si quis decurio. C. de fal. Quandoq̄ redigitur in scriptura in actis publicis, quia iudex pronunciauit inter duos, talem esse consuetudinē, an hæc pronunciatio facit fidem inter omnes. Azo in summa, C. eo. uidetur tenere q̄ fic. Iac. Bal. Iac. de Aret. Pet. & Cy. sequēdo eos cont. qa regula est, quòd res inter alios acta, alijs non præiudicat, C. res inter alios acta ergo, &c. Nicolaus, Mat. & Mart. de Fano, retinebat opi. Azo. ut ista sententia faciat ius apud omnes, si cut in publicis iudicijs, id est, popularib. ǰ. de iureiur. l. eum qui. §. in popularibus. Ideò uidetur sic distinguēdum, Aut iudex hoc sententiauit diffinitiuè, causa cognita, & probat apud omnes. Aut interlocutoriè, & tunc secus: ar. C. de legibus l. fi. in princ. & l. ij. & iij. & ibi no. co. tit. Diceres tu, istæ leges loquunt̄ in principe. ℟. uerum est, q̄ aliud est in alio iudice, quantū ad hoc ut hæc lex sit generalis, sed quantū ad hoc ut probet consuetudinē specialē, sufficit sententia iudicis specialis, qui quantū ad illam ciuitatē potest dici princeps, ut ǰ. de excus. tut. l. spadonē. §. si ciuitatis. cū omnis ciuitas iudici potestatē iudicandi permittat, cū iudicat, ipsa ciuitas uideī iudicare, & declarare. C. de uet. iur. enu. l. j. §. omnia em̄. Nec ob. q̄ res inter alios acta, &c. Quia uerum est in his quæ respiciūt ius priuatū, ut quod talis fundus sit Titij uel non. sed in his, quæ respiciunt ius publicū, ut q̄ talis sit cōsuetudo, tūc omnib. præiudicat, q̄ ea quæ dicta sunt. Credo tñ, q̄ si ille, contra quem talis sententia producitur, uult probare cōtrarium, q̄ audiatur, cùm ad eum modo negotium spectat, arg. l. si cui. §. ijsdem. ǰ. de accus. ǰ. l. cùm de consuetudine. fm ij. lecturam. Quandoq̄ reperitur scriptum, non consuetudo, sed illud, ex quo resultat cōsuetudo. Verbi gratia producuntur duæ sententiæ latę intra decem annos, in quib⁹ tota hæreditas primogenito est adiudicata, non tamen est scriptum in sententia, quod talis sit consuetudo, tunc si quæris, an ex istis sententijs tantùm probetur consuetudo. Doct. Vltramon. circa hoc inhærent fantasiis eorum, magis quā rationi, & dicunt, quòd hoc nō sufficit, sed dicunt q̄ si ciuitas habet mille homines, q̄ debet probari, quòd sunt latę tot sententię, & coram tot hominibus, quod faciant maiorē partem populi, aliàs in dubio præsumit̄ cuilibet sententiæ interfuisse uiginti homines. Istæ sunt
p truffæ licet Cy. in hoc resideat. Tu dic audacter [p] quòd probata est consuetudo. l. j. C. eo. & de edif. priua. l. an in totum & ǰ. eo. l. cùm de consuetudine. secundū primam lecturam. Nec est opus q̄ probetur maiorem partem populi sciuisse, nam cùm sententia diffinitiua fertur cum magno cōflictu, l. fin. C. com. uel episto, lex præsumit q̄ sciat maior pars po-

puli,uel saltē maior pars consiliariorū, qui repræsentāt populum.C.eo.super rub.Nam ratione istius officij,quia præsumptio est q̄ consiliarij sciant ea, quæ fiunt in cōmuni & in palatijs in quibus conuersant.C.de in integ.rest.l.de tutela.Eadē ratione dico de interlocutorijs hoc casu.Idem dico si reperiť in actis, hoc obseruatū esse, sine cōtradictione. Ad hoc hic est casus ſ. eo. l.cùm de consuetudine.prout ibi est litera negativa.Quandoq; ad probationē consuetudinis, inducunť acta extra iudicialia, ut qñ tractatur quæ sit consuetudo cōtrahendi.Credo etiā tunc, q̄ per instrumenta probatur,l.qd' si nolit.§.quia assidua ſ.de ędi.edict.cum sim.& de reg.iur.l.semper in stipulat. Credo tñ q̄ tot requirantur actus,ex quibus uerisimiliter colligitur tacitus consensus populi.Acta enim extraiudicialia,nō ita inntescūt sicut iudicialia l.in donationibus.C.de donat.& C.de testamen.l.omniū.Secundò probatur consuetudo per testes, &
22 hic aduertatis.Quādoq; tractamus † de cōsuetudine,quæ respicit ordinē iudicij,& cū ista sint modici præiudicij,suffi
q cit q̄ probenť q̄ summariē, & sine scriptis,quia iudex uocabit ad se aduocatos, & procuratores palatij, & explorabit, de cōsuetudine,ar. C. de sen.ex breui.reci.auth.nisi breues. ſ.de test.l.iij.§.fi. ibi diligentiæ iudicantis est explorare, &c. Quandoq; tractamus de cōsuetudine, quæ respicit litis decisionē, & tunc de hoc debet plenè cōstare, sicut de alijs,C.
23 de iud.l.iudices.† Sed quid debēt deponere testes?r Modus certus & indubitatus est, q̄ debēt deponere de frequentia actuū,& cursu tēporis,sm ea quæ dicta sunt. Quod aūt fuerit inducta ex certa scientia, quis debet probare. dicā ſ. eo. l.qd' nō ratione. Et ex his habes modū faciendi articulos. ut Spe. tit.de consuetud. ponit. Sed quid si testes dicunt,q̄ ita est cōsuetudo, nec sunt interrogati ultra, an hoc suffici-at? Dicunt quidā q̄ non, quia testis debet deponere de his quæ perceṗit per sensum,l.testiū.C.de testibus.Sed consuetudo est quoddā ius incorporale,ut ſ.dixi,qd' non percipi
r tur sensualiter,r debet ergo deponere de tali facto,qd' ex eo consuetudo resultet.Ego sic dicerē,Aut ille qui sic deponit, est homo peritus,ut aduocatus uel bonus ꝓcurator, & tūc ualet tale dictū,qua ꝓtis in arte est credēdū de eo, q̄ intelligūt,& cognoscūt sm eorū doctrinā: ut ſ.de uent. inspi.l.j.§. C.de re mil.l.semel. li.xij. Dixi ſ.in proœ.Digest.Aut est homo imperitus,& tunc uideť dixisse de facto,q̄ talis est usus ar.ſ.de uer. ob. l.stipulatio ista. §. hi quoq;.utrūm tū ex tali resultet consuetudo,prout est ad propositū,remanet in examinatione iudicis, cōsideratis his quæ ſ. dicta sunt. Et est ar.ad hanc distinctionē, quod nota.C.de usur.l.j. solet dici
24 ſ.de uer.ob.l.sciendū. †Sed pone qd' testes deponūt de diuersis actib⁹,utrū probēt? Circa hoc Cy.se inuoluit,nec uidetur habere intellectū,eius quod ipse ponit.Breuiter dic, aut duo testes cōcordāt de uno actu, alij duo de alio actu, & tunc sufficit in iudicialibus. In alijs requirunť plures actus,ut dixi.Non enim testis habet necesse deponere de frequentia actuū, sed eo ipso quod probata est pluralitas actuum, resultat probatio frequētiæ, l. iij.in fi.C.de de episc. audiētia. Vix enim posset reperiri, q̄ testificaretur de diuersis actibus,& probationes non sunt angustandę.l.quoniā C.de hæret.Quod intellige, si constat de cursu tēporis. Aut unus testis deponit de uno actu,aliuś de alio actu, & sic de singulis,hic potest esse dubiū, nam uidetur q̄ non probēt, cùm sint singulares,l.iurisiurandi.C.de testi.Econtrà uidetur q̄ sic,per ea quæ no.l. ob carmen.in fi.ſ.de testib.Sed dicas,Aut unus testis deponit de frequentia actuū,alius idē, tamen in causa scientiæ discordant, quia unus dicit q̄ uidit quosdā actus, alius dicit de alijs, & isti probāt,quia de frequentia,ad quod inducuntur,concordant. Non cñ inducunť ad probationē alicuius actus singularis. Ita loquitur gl.l.ob carmen. Aut quilibet testis deponit de actu singulari tantū,& isti non probāt. Nullus enim actus est probatus,quia singularis. d. l. iusiurandi.De frequētia aūt nō deponūt,ergo,&c.sic debet intelligi dictū Pet.no.per Cy.C.
25 eo.l. cōsuetudinis. Quintò † principaliter quæro, quis sit ℮ffectus consuetudinis?r Potest intelligi primò,an tollat legē? Et hic distingue ut ſ. dixi circa contraria. Secundò, an habeat uirtutē extensiuā, & recipiat interpretationē? Hoc tetigi in primo contrario, & latius circa statuta.in l.omnes populi.Tertiò potest intelligi ad quas personas,& ad quæ loca suā uirtutem extendat,& de hoc agendū est,primò de personis, & omnia quæ dicā in consuetudine,intelligūtur in statutis,& ecōuerso. Primò ergo quęro,an cōsuetudines ligēt minores, & furiosos? sic ſ. dixi.de adm.tut.l.ſi sine hærede.
26 §. Lucius.qd' tenent omnes. Itē quæro nunquid ligēt † forenses? Istud tangitur per Cy. C. de summa trinita. l.j.& C.
r eo.l.j.& Spe.tit.de const.Tu dic,q̄ r aut circa delicta, & tunc aut illud qd' cōmissum est in hac ciuitate,erat aliàs delictū de iure cōmuni,& punit secundū statuta & consuetudines huius ciuitatis, C.ubi de crimi. agi opor.auth. qua in prouincia.ſ. de extraord.crimi.l.sacularij.Et hoc tenet Dy.ſ.de accuſ.l.ſi cui.§.fi.Iac.de Aren.& omnes.Nec obstat.l.j.C.ubi senat.uel clarissimus quia respōde ut ibi no.Cy.Aut non erat delictū de iure cōmuni, & tūc aut ille forenses ibi tantā morā cōtraxit.q̄ uerisimiliter deberet scire,& tūc idē,C.ubi de crimi.agi opor.l.ij.& idē ibi no.in ult.gl.Aut nō ibi cōtraxit tā tā morā, & tūc aut illud erat cōmuniter p oēs ciuitates, seu per totam prouinciā prohibitum,ut puta,ne extrahat frumentū de territorio. quod est cōmuniter prohibitū per totam Italiā,& isto casu nō licet ignorantiā allegare, ad totalem excusationē,ſ.de pub.uect.& cōmi.l.fi.§.licet. Aut non
27 est totaliter sic prohibitū,& non teneť, nisi fuerit sciens,l. fi. ſ. de dec.ab ord.faciē.Sed quęro,† quid in cōtractibus? dic latius q̄ doct. Aut quæris de statuto,uel cōsuetudine, quæ respiciunt ipsius cōtractus ordinationē,aut de his quæ pti nent ad ius ex ipso cōtractu oriente. Primo casu, inspicit locus cōtractus,l.ſi fundus.ſ.de cuic.ar.C.quēad.testa.aper.l. ij.Secūdo casu,aut quęris de his quę ptinēt ad litis ordinationē,& inspicit locus iudicij, ſ. de testi.l.iij.in fi.Aut de his quæ pertinēt ad litis decisionē, & tunc aut de his quæ oriūtur sm ipsius naturā,aut de his quæ oriuntur ex postfacto, propter negligentiā seu morā. Primo casu inspicitur locus contractus,ubi est celebratus, non locus in quē collata est solutio,sm l.contraxisse.ſ.de actio.& ob.& in hoc consentit gl.& Dy. fallit in dote,l.exigere.ſ.de iud. per rationē positā in tex.Secundo casu inspicitur consuetudo loci, in quē collata erat solutio,ſ.ſi cer.pe.l.unum.ut ſ.de tritica.l.fi. Ratio patet,quia ibi uideť esse contracta negligentia seu mora,& ista faciūt ad multa. Primò, si diuersa est consuetudo lucri dotalis in ciuitate uiri, & diuersa in ciuitate uxoris, qd' inspiciať ciuitas uiri, d.l.exigere.& rationē ibi positā. Item in ciuitate ista est statutū,q̄ qui non petit debitū per decē annos,cadat à iure suo.Modò Florētinus mutuauit mihi centū reddenda sibi in hac ciuitate,tacuit per x.annos,præscribeť contractus,quia uideť hic contracta negligētia,& ideò
28 cōsuetudo huius ciuitatis inspiciať. Itē quæro,† quid in testamētis.Pone,consuetudo est Venetijs,q̄ ualeat testamentum corā tribus testib. modò quidā mercator aduena ibi fecit testamentū corā trib.an ualeat? Primò uidendū est an ualeat cōsuetudo. Ia. de are. disputauit hāc q.& declarauit sic,Aut ista cōsuetudo est expresè reprobata, cū ad minus debeāt esse v.testes,in loco, ubi nō est legū pitia,C.de testa. l.fi. Præterea ista cōsuetudo uideť nulla & temeraria. Nam propter timorē falsitatis, est inuentū ut septē sint testes, C. de testa.l.iubemus. C. de fideicom.l.fi.Sed ex tali obseruātia talis consuetudinis, falsitas facilius poterit perpetrari, C.de indi.uidui.l.ij.in fi.ſ.de eden.l.j.§. diem. & malè inuentæ cōsuetudines,non sunt seruandæ, authen.ut null.iud.§. i.Aut talis consuetudo est de cōsensu principis,& ualet,qa uidetur hoc induxisse,eo qd' patitur,ſ.de his qui no.infa.l. quid ergo. §.j. ſ.loc.l.cū in plures.§.locator.ſ.de exerci.l.j.§. magistrū. & constat ptincipē indulgere ex speciali priuilegio potuisse,C.de testa.l.fi nō speciali. Et ex tali consuetudine inducitur priuilegiū,ix.q.iij.c. cōquestus.& lxv.distin.c. mos antiquus.Et ita credo.qd' statutū & cōsuetudo ualeat etiā principe ignorāte. Nā ad hoc,ut ualeat testamentū factū in scriptis,requirit publicatio, C. de testi, l. publicati.ſ.

quemad.testa.ape. l.sed si quis ex signatorib. & ibi no.Sed ista solēnitas publicationis ꝓ statutū, & cōsuetudines minuiť, & mutať eadē ratione solēnitas testiū. C.quemad.testa.ape.l.ij.& ibi uideť casus. Non ob.l.ult. C. de testa.quia ibi cōsuetudo limitať,futura aūt non prohibeť. Et istud uidetur,tibi sentire Cy.& l. dudū. & de cont.emp. Nec ob.qd' dicit,qd' est temeraria & mala cōsuetudo, quia imò bona, ne pereāt ultimæ uoluntates,cū in ciuitate Venetiarū propter occupationes mercantiarū, ferè nō possint haberi testes.Idē in alijs ciuitatib⁹ ꝓpter multas causas, quas ibi,ip
29 si ciues cognoscūt,sicut dicim⁹ in militib⁹,& in patre interli beros.Secūdò est uidendū, † an talis cōsuetudo trahať ad forenses.Iac. de Are. determinauit q̄ non,ꝓ l.ſi nō speciali. C.de test.& ſ. de iur.fisc.l.sed si accepto.Prætereà licet cōcessum sit rusticis, ut possint facere testamētū corā v.testibus, tñ ciuibus illuc eūtibus, hoc nō concediť, arg.ſ. de iur.cod. l.cōficiunt.§.j.Prætereà statuta dicunt ius propriè ciuitatis ſ.de iust.& iur.l. omnes pop.ergo nō porriguntur ad extraneos.Mihi aūt sic uidetur, Aut statutū loquiť limitate inter personas ciuiū, & non porrigit ad forenses, ita intelligo l. fi. C,de testa.cōiuncta.l.conficiunt.§.j.ibi eñ concediť specialiter rusticanis,& sic limitate.Et rationes quæ ponuntur in prin.l.nō habent locū in ciue. Et posito,qd' esset eadē ratio in ciue rus habitāte,esset dubiū,cū ex identitate non inducať correctio iuris, C.de sac.ecc.auth. quas actiones.Aut loquiť statutū simpliciter & indefinitè, & porrigit ad forenses ibi testātes,ar.d.l.ij.C.quēad.test.ape.Prætereà circa ea quę sunt uolūtarię iurisdictionis,statutū ciuitatis cōprehendit forenses,l.j. C. de emen.lib.de milita.testa.l.fi.Prætereà ita est in cōctibus. l. ſi fundus,ſ.de euic.& ſ. dictū est, ergo,&c.arg. n. de cōtractibus ad ultimas uoluntates procedit. l. seruū filij.§.eum qui.ff.de leg.j.Nec ob.l.ſi nō speciali. quia cā intelligo,sm prædictā distinctionē.Nec ob.l.sed si accepto,in fi.qa ibi loquiť in obsidibus,q̄ non sunt ciues Romani,nec habēt testamēti factionē, l. obsides ſ. de testa.& ideo oportet q̄ accepto usu toge, habeanť ciues Romani, ut eorū testamentū ualeat.Sed in q.nostra,ille qui est ciuis Romanꝰ, in omni solo Romano potest testari sm consuetudinē locorum,ut dictū est,an ualeat tale testamentū, & extēdatur ad bona alibi posita,ſ. dicam. Vlterius quæritur,quid in alijs quæ nō sunt delicta, nec cōtractus, nec ultimæ uolūtates? Pone q̄ forensis habeat domū hic, & est quæstio an possit altius leuare? Breuiter cū est quæstio de aliquo iure descendente ex re ipsa, seruatur cōsuetudo loci,ubi est res. l. an in totū.C.de edi.prin.Et sic intelligitur l.uenditor.§.ſi constat.
30 ſ.com.præd. †Quæro etiā utrùm ista statuta & consuetudines secularium,ligēt clericos,& debeāt seruari in curia episcopi? Et uideť q̄ nō, exē. de cōſt.c.quę in eccle.& c.ecclesia q̄ tenet Cy. C. quæ sit long. consue.l.ij.circa fi.In hoc puncto libenter audirē doc. Mod.iuris Can. Mihi uidetur tñ sic dicē dū,qd' nos habemus auth. cassa. C. de sac.ecc.ex cuius intellectu,ista materia declarabiť. Dicit eñ q̄ non ualeāt statuta laicorū contra libertatē ecclesiarum,& earū personas. A contrario sensu innuit,qd' ea quæ nō sunt contra libertatē ecclesiæ,id est,quæ nō sunt ſ priuilegia ecclesię,& clericis cōcessa à Papa uel Imperatore,ualeant.Inn.ext. de sentent. exco.c.nouerit.Hoc præmisso sic distingue.Aut statuta sunt facta directè super clericis,& rebus ecclesiasticis,& non ualent,nec pertinent ad iurisdictionē condētis,ut ext.de cōſt. c.ecclesia.Aut statuta sunt facta simpliciter,& tunc si redundant cōtra ea quæ concessa sunt ecclesiæ, & clericis in priuilegiū,& non ualēt tanq̄ contra libertatē,auth.cassa,& c.nouerit. Aut contra ea quæ competūt ecclesijs, uel clericis nō in priuilegiū, sed ut cuilibet, & tunc ligant clericos, & sunt seruanda, etiā in foro episcopi, si tñ sint honesta, ut ext.de eo qui mit.in pos.causa rei ser.c.cùm uenissent,& no.per gl. ſ.de postu.l.ex ea.in fin.Subijcio exempla.Cauetur statuto huius ciuitatis, q̄ nisi testamenta in sinuent coram iudice, non ualeāt,modò quidā clericus fecit testamentū non insinuatū,an ualeat? Sic dico,Aut in illo testamēto cōtinentur legata ad pias causas,& quantū ad ea, talis dispositio non infirmať,quia concessum est in priuilegiū,ut ualeat etiā cū duobus testib.ut exē.de testa.c.relatū. Quantū uerò ad alia, nō ualet,quia clericis ex priuilegio non est cōcessum posse facere testamētū, sed ipsi possunt ipso iure, quo possunt a-
31 lij homines.Modo uideamus, † quos liget cōsuetudo locorū.Circa qd' est sciendū, q̄ quædā sunt statuta prohibitiua ratione pœnæ, quædā permissiua, quædā punitiua.Circa primū dic,Aut statuta sunt prohibitiua respectu solennitatis,ut puta,nō posset quis facere testamentū, uel instrumētum,nisi sint duo notarij,& similia,& tunc subiectos non ligat exē.territoriū.quia in solēnitate actus, semper debet inspici locus ubi agiť,ut ſ. dictū est. Aut est prohibitiuū in rē, id est,respectu rei,ut puta,prohibet rem alienare,& tūc etiā si cōtractus fiat ext.territoriū, talis alienatio non ualet,qa talis prohibitio legis,tunc afficit rem quę est in eius territorio,l.ea lege.C.de cond. ob cau.Aut prohibitio respicit personā seu actū ꝓsonæ, ut qd' minor uiginti annis nō possit facere testamentū, uel uir nō possit legare uxori,& similia, & tunc credo q̄ homo illius ciuitatis, etiā extra territoriū, nō possit facere testamentū, uel similē actum, quia uideo in eo cui à iudice suo est bonis interdictum generaliter,illa interdictio extendit effectū suum ubiq;,ſ.de uer. ob.l.is cui bonis.ſ.de test.l.is cui. de cur. fur.l.Iul.Eadē ratione,ista interdictio est specialis.Et ista equiparatio interdictionis specialis & generalis probatur de const.prin.l.j.

ADDITIO.

a P.PAV.P.De *quibus* Fel.c.j.*ext. de treuga & pace. Item uide duas limitationes ad reg. quæ ault, q̄ in consuetudine inducenda, præter ius,sufficiant decem anni.Fel.c.statuimus.ext.de maio.& obed.Item quinq; casus in quibus per unum actū tollatur consuetudo.Fel.c.cùm accessissent,& c.de constitu.Ant.consi.iij.Adde qd'ea quæ constituit in simplici uelle,nō præscribūtur, licet quis nō sit usus suo iure aliquo tēpore, qa satis est q̄ potuit uti ex quo lex id ꝑmittebat. Itē qd' statuta, quæ sunt cōtraria iuri, facilius tollantur,Ant.consi.xlij.ante ſi.ij.dub. Itē quo cōsuetudo cōtra ius diuinū uel gentiū ualeat,& an requiratur causa,Are.c.ij.de præb.qui ponit an lex derogans consuetudini,censeatur derogasse etiā futuræ,& an per non usum tollatur statutū,uel lex,Alex. cōſ.cclxxix.et consi. cccxxxix.inci.uiso testamēto.ad fi.et sequūtur Moder. hic.Itē circa materiā cōsuetudinis præscriptæ, uide Ro.sing.xliij.& ciij.Itē an ex sententia arbitrorū inducatur consuetudo,Ro.sing.xlij.Item q̄ nō per usum tollatur,si non fuerit continentia utendi.Iaſ.l.ij. C.de diuer.rescrip. Itē q̄ lex uel statutū non receptum ad usum ꝑ x.annos,postq̄ conditum fuit,Iaſ.l.rem non nouā,ij.no. usq; ad fi.C.de iud. Item q̄ ea quæ sunt quæsibilia priuilegio, sunt etiam quæsibilia consuetudine,reg.& limit.Fel.c.cùm cōtingat.de fo.comp.& quod consuetudo etiam mala excuſet,uide Iaſ.Dec.consi. ix.ubi ponit de cōſuetudine ludendi ad pugnos.Si quis occidat ludendo, nō tenetur ut ibi etiā dicit qd' talis ludus eſt etiā permissus de iure,& quæ differentia sit inter consuetudinē & præscriptionē,usum & stilum: & an redacta consuetudo in scriptis,dicatur constitutio,& quō,& quædam alia, uide Dec.rub.de consuet.*

b POMA.*Imperfectus.Cœp.cōſ.xviij.in j.dub.Fel.c. auditis.de præsc. Barb. consi.vj.uo.j.& consi.xix.eo.uol.*

c POMA.*Oppo.Præpoſ.c.consuetudo. di.j.*

d POMA.*Est.Fel.c.auditis.de præsc.*

e P.PAV.P. *Quintò.Scripsi in l.reprehendenda.de inst.& sub.*

f P.PAV.P.*Feudorum. Co.consi.clxiij.ij.dub.*

g P.PAV.P.*Quæritur.Iaſ.in prælud.feud.j.q.circa fin.& quod ibi habes in recollectis, Are. l. ij.in prin.j.not. de uul.& pup.Dec.rub.ext.de consuet. quam legit.in prin.lecturæ,de off.deleg.*

h POMA.*Sit.Are.consi.xcv.& Alex.consi.xx.uol.ij.ubi dicit,quot actus requirantur ad inducendum ſtylum.Et uide ipsum consi.xxxvj.uol.ij. ubi dicit quòd iudex bene potest inducere ſtylum,ad declarationem iuris cōmunis, sed non econtrà, quia tunc requiritur consuetudo. & consi. nonagesimonono. uol. iij. ubi dicit, quòd tantum operatur ſtylus unius principis, quantum totius uniuersitatis consuetudo, & Are. consi.ciij.ubi ponit quantum temporis requiratur ad probandum ſtylum,& Ang.consi.xcij.ubi ponit quid sit ſtylus,&c.*

i *Statuta.Franc.de Are.c.ij.de prob.*

k *Videamus.Præpoſ.c.mos.c.consuetudo.dist.l.*

l *Videamus.Fel.in c.in causa.de re iud.Barb.consi.v.ij.lib.Præpoſ.c.mos est. col.j.dist.j.& in c.frustra. viij.dist.*

m POMA.*Principaliter.Allegatur istud dictū Bar.quod doctori uel gl.attē-*

stanti

stati de consuetudine, est credendũ, contra Bar. tenet Alex. l. post dotem. ff. sol. mat. Are. cons. cxxxiij. incip. in causa quæ uertitur. Barb. cons. liij. incip. præclarè. in j. uo. Et idẽ Bal. l. si quis. in lect. ant. de pig. Idẽ in proœmio feu. Idem in l. consentaneũ. in v j. opp. C. quõ & quando iud. Idem in l. fi. C. de fi deicom. & l. cũ quidã. §. fœtia. ff. de acq. hær. et l. si. cũ fi. ff. de cõpẽs. Bal. l. talis. ff. de le. j. Ang. cons. ij. incip. Statutũ excludẽs matrẽ. Imo. l. centurio. ff. de uul. Ang. cons. xcv. Fran. de Cur. senior. in proœ. feu. ubi subdit posse seruari Bar. quãdo gl. ordi. attestatur de consue. Et dicit ista esse uerba aurea. Bal. c. dilectus de consue. & dicit procedere, si gl. sit cõmuniter approbata. Ita serua dicta Bar. in mol. l. j. §. nũciatio. ff. de oper. no. nun. sed bene considerando fundamẽta reprobantiũ, militant contra glo. ordi. sicut contra alios doct. & ideò posses sequi dictũ. Bar. qd' sequitur Lanfran. in re. c. quoniã. cõtra de prob. & Alex. sibi contrarius cons. lv. iiij. uol. Barb. sibi ita q; contrarius cons. xxiij. uol. ij. Et pro ista opi. Bar. facias unum fundamentũ, per qd' tolluntur omnia cõtraria, nam si est cõclusio, q; licet testis sine iuramẽto nõ faciat probationẽ, inducit tamen præsumptionẽ, gl. est cõmuniter approbata in c. nuper de testib. Solet enim dici, q, dictũ probabilis uiri, inducit credulitatẽ. Gl. l. Titio fundus. ff. de cond. & demonst. quã gl. affirmat Alex. l. de pupillo. §. si quis de op. no. nuncia. cons. lv. Fel. c. cũ contingat. de præsc. Et rationes quas doctor. attestantur de consuetudine, dant iustã causam credulitatis iudici, donec contr. probetur. Et ex hoc solutũ est fundamentũ Alex. d. l. post dotem. Fran. iunior, in sua repetit. l. Paulus. ff. de sol. Barb. cons. viij. uo. j. & cons. xxij. uo. ij. Bal. c. cum dilectus. de consuet. in. l. j. §. nunciare. de op. no. nun. Lanf. c. quoniã de prob. Alex. l. post dotẽ. ff. sol. mat. Barb. cons. xiij. Ias. hic. Dec. cons. dcxciij. Ant. Rubeus Alexandrinus.

n P.PAVL.P. *Sufficiat. Comen. cons. lvij. circa fi. incip. monasteriũ. Bal. c. cũ dilectus. in prin. de cons. Im. l. j. §. nuntiatio. de ope. no. nun. Lanf. rep. c. quoniã de prob. ext. Mod. in prælud. feu. & latissimè ibi Cur. Quod aũt creditur etiã si plures hoc attestentur, Alex. l. post dotem. ff. sol. mat. Barb. cons. xlij. j. uol. Ias. hic.*

o POMA. *Autoritas. Cont. Aret. cons. cxxxiij. Alex. l. post dotem. uers. ex hoc quæri posset. ff. sol. mat. Pro intellectu, l. iurisiurandi. C. de testi.*

p POMA. *Audacter. Ro. sing. xlj. Præpos. c. consuetudo. j. dist.*

q POMA. *Probentur. Fel. c. ij. de testa.*

r POMA. *Sensualiter. Præpos. c. quæ contra. viij. dis. Pro intellectu, l. sed si accepto. ff. de iur. fisc.*

LEX XXII.

Diuturna. Longa cõsuetudo habet uim legis, maxime si in cõtradictorio iudicio sit opposita, & sumit uigorẽ ex tacita populi cõuentione, & nõ est necesse qd' redigatur in scriptis, & lege interpretatur, cũ de legis intellectu dubitatur, & omnia prædicta obtinent, nisi consuetudo sit erronea. hoc dicit usq; ad l. ergo. Et uide gl. quæ incipit, scilicet x. uel xx. ann. quia est tempus longũ fm Pet. qd' dixi in l. de quibus. & quod dicit l. sed plurimos, nõ intelligas, q; sint pauciores x. annis. Et no. tex. tacita, & ibi cõuentione, &c. & hoc quod dicit in l. imò, hocius, l. non scriptũ, ut dixi §. in l. de quibus & quot modis sumatur interpretatio, uide gl. l. ij. §. deinde. §. de orig. iur. Itẽ no. l. si de interpre-

a tatione. ibi, [a] quod est optima legũ interpres, & no. ex. hac l. quod dixi. in l. de quibus. quod ad esse consuetudinis, requirit diuturnitas temporis, & cõsuetudo firmata cõtradictorio iudicio obtento, non tñ est necesse, quia etiã sine iudicio consuetudo inducit, ut dixi in l. de quibus. Et ponit exẽplũ in gl. l. j. C. quę sit long. consue. Item differt à statuto, quia statutũ inducitur ab expresso consensu populi, hic ex tacito. Item no. q cũ dubitat de legis intellectu, recurrit ad consuetudinẽ, quæ si non appareat, recurretur ad similia, l. non possunt. & ibi no. §. eo. Item no. q quædã est interpretatio necessaria, & probabilis, ut in Principis interpretatione. Quædam necessaria tantùm, quędã probabilis tantũ. De quo per gl. & doc. d. l. si de interpretatione. Itẽ no. in tex. l. quod nõ ratione. q erronea consuetudo non trahitur ad

b consequentiam. [b] Hic ponit gl. exemplum in eo, qui duxit plaustrum, quæ consuetudo est Bononiæ, per errorem introducta. ut hic.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Ibi. Bar. §. eo. l. neq;.*

b *Consequentiam. Gl. l. j. C. quæ sit long. consue. ibi Sal. & Cy. l. ij. eo. tit. uer. quarto quæritur circa hoc, & ibi Bal. post. gl. Ant. c. fi. de consue. Bal. post gl. l. de quibus §. eo.*

LEX XXXIX.

Ergo. Hæc lex continuatur in gl. In tex. ibi, consensus, scilicet, expressus.

LEX XL.

Totum. In tex. ibi, alienet. De ista alienatione uidel. ij. C. de fund. dot.

DE CONSTITVTIONIB. PRINCIpum. Tit. IIII.

LEX I.

1 *Principis interlocutio redacta in corpore iuris, habet uim legis.*
2 *Priuilegium concessum personæ, quando egrediatur personam, & adhæredes transeat.*
3 *Rescriptum contra ius diuinum uel naturale, quando ualeat.*
4 *Rescriptum contra ius gent. quando ualeat.*

VOD principi. [a] Lex ista diuidit in quatuor partes. In prima, ponit dictum. In secunda, ratio dicti. In tertia, ponit quædã illatio. In quarta, ponit quoddã exemplum. Secunda ibi, ut pote. Tertia ibi, quodcũq; Quarta ibi, plãe. Et in summa hoc intendit, Principũ placita animo ius condendi facta habẽt uim legis generalis, nisi sint facta ad certas personas, quia tũc personas nõ egrediunt. h. d. usq; ad fi. In tex. ibi placuit, s. animo legẽ condendi. Opp. ad hãc l. Dicitur hic, q princeps interloquit quod est contra l. iij. in fi. C. de legi. Sol. Dicit gl. interlocutio principis, non habet pro lege generali, ut in cont. nisi hoc expresse dicat, ut hic. Op. ad sol. istã, l. metũ. §. sed q prętor. in fin. j. q metus cau-

1 sa. Sol. † Aut principis interlocutio est redacta in corpore iuris, aut nõ. Primo casu obseruat, p lege generali, ut in cont. secũdo casu nõ, ut dixi. Et circa hoc dic, ut per Cy. d. l. leges.

2 Opp. iterũ, dicitur hic, † q priuilegiũ personale nõ egreditur personam, cont. l. j. §. j. quasi per totũ. j. quod quisq; iur. Sol. Aut priuilegiũ est cõcessum ad postulationẽ alicuius, aut non. Primo casu personã egreditur, ut in contrario, secundo casu non, ut hic. Opp. ad hoc l. fi. C. de fruct. & lit. expẽ. Sol. ibi contingit propter æqualitatẽ iudiciorũ seruandã, ut ibi notari solet. Op. dicitur hic, q priuilegiũ personale personã nõ egreditur. cõt. l. j. in fi. iur. immu. Sol. ibi fuit cõcessum priuilegiũ sub nomine posterorũ, ut ibi, posterisq; datæ. Vnde non mirũ si personã egreditur, ut in cont. Opp. ad hanc sol. l. iij. de censi & l. fordidorum. C. de exc. mu. lib. x. Sol. aut priuilegium conceditur personę, & habet locum id quod dixi. Aut concedit rei, & tunc ad quẽcunq; res trãseat, transit priuilegiũ, ut in contrario. Opp. ad hanc sol. & uidetur, quòd etiam si priuilegium concedatur personę quòd personam egrediatur, j. de in integ. restit. l. non solũ. j. de minor. l. minor. §. fi. Sol. secundũ Dy. quãdoq; persona est causa immediata priuilegiũ concedendi, & tunc personale priuilegium non egreditur personã, ut hic, quandoq; persona non est causa immediata, sed mediata, ut in minore, quia proxima causa restitutionis, est læsio, j. de iure iur. l. nam & postea. §. si minor & isto casu priuilegiũ trãsit in hæ-

b redem [b] d. l. minor. & l. non solum. Ista sol. Dy. reprehẽditur per doc. quosdam, nam quandocunq; habemus causam remotã, & proximã, inspicimus remotã, magis quã proximã, ut in usucapione, cuius causa proxima est, dominiũ, & tamẽ magis inspicitur possessio quæ est remota, utrùm sit iustus tit. uel nõ, uel utrũ possessio sit cõtinuata uel nõ, qa sine ea usucapio nõ ꝓcedit, j. de usuc. l. sine possessione. & c. iiij. de reg. iur. lib. vj. Vnde dicũt ipsi, q quandoq; priuilegiũ concedit personæ, qñq; rei, qñq; loco uel ciuitati, quandoq; generi, uel posteris. Primo casu, fm Vltramõ. aut quæritur de priuilegio cõcesso à lege scripta, aut de priuilegio cõcesso ã principe uiuo. Primo casu, aut priuilegiũ est concessum inspecta naturali & sufficiẽti ratiõe, ut in restitutione minoris propter naturalẽ rationẽ, & læsionẽ, & tunc priuilegiũ concessum personæ, egredit personã, & transfert in

c hæredẽ, [c] l. nõ solũ. & l. minor. prælL. Aut nõ est cõcessum inspecta naturali, & sufficiẽti ratione, qa non est defectus magis in

gis in eo cui concedit, q; in alijs hominib. tunc regulariter ad hęredẽ non transit, j. de re iud. l. & si fideiussor. in fi. & l. si cũ procuratore. eo. tit. Fallit in l. ẽt. j. sol. mat. l. fi. C. q pot. in pig. hab. Et ratio ponit ibi ꝑ Cy. Si uerò quæritꝝ de priuilegio cõcesso à principe uiuo, & tunc personã nõ egredit, ut hic, nisi de hæredib. esset facta mẽtio, ut j. de uerb. sig. l. scien-

d dũ. Et intellige [d] per uerb. pluralis numeri, ut tibi, hæredibusq; tuis. Secus si tibi hæredicq; tuo, tũc non trãsit nisi ad primũ hæredẽ, l. antiquitas. C. de usuf. quæ ad hoc no. facit, & ibi est ratio in tex. Si uerò priuilegiũ concedit rei, tũc ad quẽcũq; trãsit res, & priuilegiũ. d. l. fordidorũ. C. de exc. nun. li. x. Et hoc ponit Dy. c. priuilegiũ. ex. de reg. iur. lib. vj. & j. de exc. tut. l. nõ tantõ. Si uerò cõcedit ciuitati uel loco, semper trãsit succesiuè, cũ semper sit eadẽ ciuitas, j. de iud. l. proponebat. Si uerò concedit generi, uel posteris, & tunc

3 recurrit ad legẽ j. j. de iu. immu. Quæro, nũquid † rescriptũ

e ꝺ ius diuinũ [e] uel ꝺ ius naturale ualeat? Dicut in gl. & l. fi. C. si ꝺ ius. Videt tñ q ꝺ ius diuinũ, nõ possit rescribere, j. de arb. l. nam magistratus, & j. de min. l. minor. In cont. uidet q hic, qa sicut se habet princeps quò ad Deũ, ita iudex quò ad principẽ, sed iudex potest proferre sententiã, ꝺ ius Principis, errore nõ expresso in sentẽtia, & ualet, l. ij. C. qñ. puoc. non est necesse. Ita debet esse in rescripto Principis, cõtra ius diuinũ. Sol. Aut Principes uult in parte derogare iuri diuino, interpretando, & derogãdo, ut in testamẽtis dicimus, & tũc potest. Aut uult iuri diuino abrogare, tũc aut hoc facit

f nulla causa subsistẽte, ut puta q [f] frater cõtrahat cũ germana, & nõ potest fieri, arg. legũ pro prima parte allegatarũ. aut rescribit aliqua causa subsistẽte, ut puta, q talis decapi

f tet, quia fortè fecit maleficiũ, & hoc potest fieri, [f] licet de iure diuino dicat, Non occides. Et pro eius sentẽtia præsumitur, adeò q ab eius sententia nõ appellat, j. à quib. appell. non licet. l. j. §. j. j. ad l. Corn. de sica. l. j. §. transfugas. An ꝺ ius

g naturale [g] possit, gl. tenet q non. Cont. eam facit, nam sententia iudicis tollit libertatẽ, quæ est de iure naturali, j. de poe. l. qd' ad statutũ. & l. q ultimo. Et dic q causa subsistẽte, ualet rescriptũ ut dixi. Sed an possit † rescribere ꝺ ius gẽ-

4 Gl. hic. & l. rescripta. C. de preci. Imp. off. dicit q nõ, quia dominiũ rei meæ, mihi auferri non potest. gl. no. cont. in l. causas. C. de transac. & Inst. de iur. nat. §. pe. & licet ius gent. uel naturale in totum mutari nõ possit, tñ in parte potest. Dic fm Pe. q causã subsistente, ualet tale rescriptũ, j. de rei uen-

5 dic. l. itẽ si uerberatũ. §. pe. dixi in proœmio. † Sed nunquid contra ius ciuile possit rescribere? Cy. l. si. C. si cõtra ius. & ibi plenè per doct. de hac q. dixi §. in prima const.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Principi. Adde circa istam materiã, quod constitutio principis, est fortior q; lex. Barb. cons. j. in j. parte. Et de nouo Cod. compo. in fin.*

b *Hæredem. Quid in priuilegio ciuitatis, Bar. relinquit cogitandũ, in l. assuptio. §. filius. ad municip. Sed ipse decidit in l. libertis. §. patris. uer. simile in hac. eo. ti. Et uide, quod ibi dixi. Et Bar. l. j. C. de pat. qui fi. dist.*

c *Hæredẽ. l. fi. Cy. & ibi Ang. j. eo. Bar. l. qa tale. j. sol. mat. Sed Bal. ibi in hac materia considerat quatuor modos principales, quos uide ibi per eũ. Sed Io. alius exordiendo dicit, q, tu potes sic cõcludere, q, aut priuilegiũ conceditur uniuersitati, uel loco, & tunc transit ad successorẽ, quia eadẽ uidetur uniuersitas, licet homines remoueãtur, Bar. gl. l. fordidorũ. per illum tex. C. de exc. mu. lib. x. Aut cõcessum est rei, & tũc similiter transit, ad quẽcunq; transit res. l. ætatem. j. de censib. et l. si aquæ ductus. j. de contraben. emp. c. ex literis. de pig. aut fuit concessum personæ, & tunc aut conceditur beneficium, & similiter intelligitur cõcessio realis, ut transeat ad hæredem. ar. l. fi. j. eo. quã semp intelligas, nisi natura rei aliud inducat, ar. l. stipulatio ista. §. si quis ita. de uerb. ob. Aut cõceditur priuilegiũ, quod est propriè contra ius cõmune. iij. dist. c. priuilegia. Et facit qd' no. per gl. l. q, fauore. C. de legib. & Io. An. c. olim. de uer. sig. tũc secundum gl. in dubio similiter intelligitur concessio realis. gl. l. forma. §. quanq; j. de censib. & gl. xxv. q. ij. in fum. Sed cont. gl. d. c. cum uenissent. Et istud uidetur uerius per d. l. quia tale. & l. privilegia. de re. iur. Quod est clarũ si priuilegiũ inducit exceptionẽ dilatoriam, Bar. l. quia tale. Si aũt inducit exceptionem peremptoriã, tunc secundũ Bar. in dubio transit ad hæredem, l. non solũ. de rest. in integ. & l. etiam. C. ad Velle. Si aũt sit dubium an uoluerit inducere exceptionem peremptoriam uel dilatoriam, potes dicere, licet Bar. nõ tangat, q, si uersatur priuile-*

gium circa unum debitũ particulare, tunc uidetur inducere dilatoriã. Sic potest intelligi, q, no. gl. & Bar. l. iij. §. q, aũt. j. quod quisq; iur. Nam si conceditur alicui priuilegium, q, non teneatur respondere creditoribus, uel q; non teneatur respondere donec uiuat, in dubio intelligitur inducere exceptionẽ dilatoriã. Et ita intelligitur d. §. q, aũt. secundum gl. & Bar. ibi licet Bar. aliter. intellexerit in d. l. quia tale. & male, quia ibi cont. no. et hoc maxime quia priuilegia quæ tendũt ad læsionẽ tertij, debẽt restringi, ut lædat quãto minus possunt. ar. l. nec auus. C. de emũcip. liber. & l. ij. §. meritò. & §. si quis à principe. j. ne quid in loco pub. c. cũ dilectus. de cõsue. Si aũt priuilegiũ cõcernit ius uniuersale, sub quo possũt esse multa particularia, puta alicui cõceditur priuilegiũ immunitatis, ut nõ teneatur ad collectas, uel ad munera, tũc satis uidetur, quo ad particularia, quæ uiuo defuncto habuissent ortiũ, & consequẽter cõtra quẽ exceptio fuisset à defuncto quæsita, & tũc trãseat ad hæredẽ, sed nõ quo ad illud l. fi. de iur. im. Et hoc uidetur quã do non fit mẽtio de hære. In aliis aũt, q, in priuilegijs recurritur ad not. l. si sic. la. ij. de uer. ob. Adde quæ in materia dicũtur ultra prælegata, in l. in oĩb. j. de reg. iur. l. iij. §. fi. j. de cẽs. Et de materia, quãdo priuilegiũ trãseat ad alios, Ant. c. quia. de iud. Et utrũ in dubio præsumatur priuilegiũ reale, uel personale, Bal. l. fi. j. eo. Io. And. in mercu. in reg. priuilegiũ. Spe. de instedit. §. nunc aũt. uer. item q, fuit. cũ seq. Adde q, in personalissimis actib. personæ inseparabiles includũtur. l. si stipulatus fuero p te nõ fieri. de uer. ob. l. & hæredi. de pac. In rescriptis aũt dic ut in c. quoniã Abbas. de off. delega. Prædictis adde Bal. post. Cy. l. ij. C. de epis. & cle. & tex. & Bal. l. omnia. eo. tit. et l. si nõ speciali. C. de testa. Et adde q, ubi cõceditur priuilegium mistratione loci, & ꝑsonæ, nõ potest in alio loco exerceri, Inn. c. bonæ. de post. præl. & Bal. l. ij. xvij. q. C. de serui. Et quãdo beneficiũ transeat ad hæredẽ, Bal. rub. C. de priuile. do. Quid aũt in rescriptis, an transeat ad successorẽ & contra successorẽ, c. significauit. de resc. & Io. And. reg. is qui in ius. de reg. iur. in vj. & c. quia. de iud. & c. dilecti. de foro compe. Cy. & Bal. l. j. C. quando libel. prin. da. & c. Adde quando priuilegiũ transeat ad hæredẽ & successorem, Bal. cons. c. j. li. & melius cons. cccv. ij. lib. Old. cons. ccc. Frud. cons. lxvj. Pet. de Anc. cons. cccxxxviij. Alex. cons. lxxxvij. j. lib. Cal. cons. j. de priui. & in quantũ. l. si tangit an cõtractus principis, obliget principis successorem, Bal. cons. ccxlj. iij. li. Et in quantum etiam ponitur clausula de rogatoria. Ro. cons. ccccxxxvj. & ccccxcvij.

d POMA. *Intellige. Fel. c. in præsentia. de prob.*

e *Diuinam. In l. de quibus. circa medium. §. tit. j.*

f *Fieri. Ex causa etiam potest tolli ius diuinum per principẽ, Inn. c. innotuit. de elect. & Bal. auth. ad hæc. de usur.*

g *Naturale. Inn. c. quia plerique. de imm. eccl.*

LEX. III.

1 *Interpretatio, quando fiat latè, quando latius, & quando latissimè.*
2 *Beneficium principis latissimè interpretatur, si non respicit ius alterius.*
3 *Beneficium, priuilegium, & rescriptum quomodo differant.*
4 *Beneficium impetranti quæritur ius à tempore scientiæ beneficij concessi.*
5 *Priuilegiatus nõ tenetur respondere coràm episcopo si delinquit, an et quando illud priuilegium ei prõderit, ne possit cogi coram episcopo conueniri.*
6 *Priuilegiũ principis, uel rescriptũ, uel aliud beneficiũ quanto tpe tollatur.*

a Beneficium. [a] Bona lex est. & gl. ponit casum in terminis, duob[b] modis, primo per l. iij. in fi. de pe. leg. & l. si qñ. l. j. C. de bo. quæ. Et ista lect. non uidet procedere, fm Guil. de Cu. & uidet contra l. si qñ. C. de ope. pub. la. j. ubi licet Imp. concedat alicui opus publicũ, non ueniũt adiacentia. Pro hoc facit l. prædia. §. pe. de fun. inst. & instr. leg. & in prælleg. l. si qñ. de ope. pub. Pet. cuius opi. puto uerã tenet opin. Io. per l. Sciæ. §. fi. j. de fu. instr. & d. l. si qñ. Et hanc opi. uidet hic approbare etiã Iac. But. Glo. ponit alio modo casum per l. j. ad munici. Hæc lec. non placet, quia illud ibi nõ contingit ea ratione, quia beneficiũ Principis latissi-

b mè est interpretandũ, imò si sic nõ interpretaret, [b] esset nullum, & sic ad legitimũ non extenderet. De iure em cõmuni filius naturalis sequit matrẽ, l. si qua. C. ad Orf. Vnde tene primã. Vel pone ut l. j. §. cũ urbẽ. j. de off. præfe. urbis. Opp. dicitur hic, q latissimè interpretatur. Cont. imò etiã cõtractus debet latissimè interpretari. l. fi. C. quæ res pig. ob. posi.

1 † Qñq; interpretatur aliquid latè, ut in cõtractu, & tũc loquitur contrarium. Quandoq; latius, ut in ultimis uoluntatibus. l. quæsitum. §. idem respon. & l. Seiæ. §. fi. de fu. instr. Quandoq; aliud interpretatur latissimè, ut hic. Opp. ad hanc sol. l. si quando. C. de inoff. test. Sol. ibi loquit de priuilegio quod erat contra ius cõmune, & ideò non est latè

interpretan-

interpretandū, imò ſm ius cōmune. Op. ad hoc d. l. ij. §. meritò. & §. ſi quis à principe. ī. ne qd in loco pub. Sol. Ibi idē
c priuilegiū c late non interpretat, quia tangit ius alterius.
d Vel dic, quòd aut beneficiū d reſpicit ius cōdentis, aut ius alterius, puta tertię perſonę. Primo caſu latiſſimè debet interpretari hic, in ſecundo caſu non, ut in cōtrario. Oppo. §.
2 quia uerò ueriſimile. auth. de non alie. Sol. dicit gl. † beneficiū Principis debet latiſſimè interpretari, ut hic, nō tamē ut tollat ius cōe, imò facilius tollit ius ſpec. Opp. l. ſæpe. ī. de off. præſ. Gl. nō ſoluit. Adde qd ibi no. & ibi ſoluit, nā ibi ſi interpretat late beneficiō, poſſet eſſe inutile, & ideo beneficia nō ſunt latiſſimè interpretanda. Quæro quæ differen
e tia c ſit inter beneficiū, & reſcriptū r † Doc. ut Pet. hic, & Cy.
3 poſt eū dicunt, qd beneficiū eſt genus cōprehendens priuilegiū, & reſcriptū comprehendit beneficiū ſtrictè ſumptū. Priuilegiū uerò, eſt lex ſcripta contra ius cōmune, l. j. §. eo. & l. quod fauore. C. de legib. & ibi not. & l. nulla. §. tit. prox. & l. j. C. de theſau. nā reſcriptū eſt ad obſeruationē iuris cōmunis. l. falſo. C. de diuer. reſc. Beneficiū uerò aut tangit ius cōdentis, & tunc latiſſimè interpretat, ut hic, aut tangit ius alterius, & tunc nō, l. ij. §. meritò, ī. ne quid in loco pub. Priuilegiū uerò non interpretat late, qa ꝫ ius cōmune l. ſi qñ. C. de inoff. teſta. & idē in diſpēſatione, c. qd dilectio tua. & ibi no. ext. de conſangui. & affi. Tertiū uidelicet reſcriptū, ſtrictè interpretat, c. cauſam quæ & ext. de reſc. & ibi bona gl. Quæro
f qñ f ſit † interpretatio beneficij, & qñ acquiratur g ius priuilegiato, an tempore ſcientiæ, an à tēpore conceſsionis. Et
g uidet quòd à tempore ſcientiæ, ī. de acq. poſ. l. qui abſenti. In cont. uidet l. licet. C. de re. Pe. uidet tenere, quòd acquiratur ius priuilegiato etiā ignoranti à tēpore conceſsionis p leges ultimò allegatas. Item, qa uoluntas principis, & teſtatoris æquiparant, de nup. §. diſponat. col. iiij. & ignorāti p teſtatorē quæritur ius, ī. de l. ij. l. cū pater. §. ſurdo. Et hoc uerum, ſi cōtinet fauorē priuilegiati, ſecus ſi odiū eius, * Sicut dicimus in ſocio. ī. pro ſoc. l. ſed & ſocius. §. j. & l. adeò. §. j. & iſta fuit op. Petri mihi uidet quòd à tempore ſcientiæ ei quæratur, C. de conſulib. l. fi. li. xij. & Dy. l. j. circa fi. ī. de bon. poſ. & l. ex. eo. de teſt. mil. Dixi tibi,
5 † qualiter interpretat circa tēp[o], quæro qua/
h liter interpretat circa locum, h ut Abb. ſancti Petri habet unam exceptionē ne teneatur reſpondere corā epiſcopo, uel alio ordinatio, mō Abbas delinquit, an ei hoc priuilegium proderit, ut non cogat coram epiſcopo, uel alio ordinario iudice reſpōdere? Et uidetur qp non, auth. qua in prouincia. C. ubi de criagi oportet. In ꝫrium uidetur l. magiſterię. C. de iur. om. iud. Item ſi poſſet cōueniri coram ordinario, priuilegiū nō haberet effectum, ꝫ l. ſi qñ. ī. de leg. j. Quid dicendum eſt? Et dicit Pet. Aut quæritꝛ de caſu, quo ſpecialiter eſt exemptus, aut nō. Primo caſu propter delictū, uel contractū non poteſt corā ordinario cōueniri, l. ij. C. ubi quis de cu. uel cohor. poſt prin. Secūdo caſu i aut conuenit ratione publicarū functionū, & tunc exceptio ſibi non prodeſt. d. l. ij. in ſi. & l. j. circa mediū. C. in qui. cau. mili. fo. pręſ. nō. utā. ad idem in auth. iud. ſine quo quo ſuffra. §. uolumus. Si uerò conueniatur alia ratione, & tunc aut eſt data exē ptio loco, & perſonæ, aut perſonæ tantū. Primo caſu, aut exemptus deliquit in territorio ordinarij, & exēptio ſibi non ꝓdeſt, l. d. auth. qua in prouincia. Si uerò deliquit in loco exempto, uel in alio loco, qui nō ſit de iuriſdictione ordinarij, tunc corā ordinario nō poteſt conueniri, c. uolentes, ext. de priui. lib. vj. Dic plenè ut ibi. Si uerò exēptio eſt data perſonæ tantū, & tūc aut eſt data ratione dignitatis, aut præeminētiæ, & tunc recurre ad l. ij. C. ubi ſena. uel cla. Circa hoc diſtingue ut ibi, aut eſt data ratione publicæ utilitatis, ut militib. & tunc aut loquit in ciuili, aut in criminali. Primo caſu priuilegiatus nō poteſt corā ordinario cō ueniri. d. l. magiſterię. C. de iuriſdict. om. iud. Secundo caſu, aut delictū eſt cōmune & enorme, & tunc coram ordinario poteſt cōueniri, auth. qua ex prouincia. Aut delictū eſt ſingulare, ut uehdere arma, & tunc dic ut no. in l. pe. C. de iuriſ dict. om. iud. Solet dici in l. j. & ij. de re. mil. & hęc ſunt uerba
6 Pet. Quæro † quanto tēpore duret hoc beneficiū? [k] R. ſi lo
k quimur in reſcriptis ad obſeruationē iuris cōmunis, tunc ſunt ꝑpetua l. falſo. C. de diuer. reſcri. Si uerò de priuilegio an tollatur tempore, dico qp ſic, l. quoties. C. de precib. Imp. offe. Et ſi quærat, quanto tēpore tollat, aut quæris propter nō uſum, aut ꝓpter actū ꝓriū. Primo caſu, aut concedit aliqd ius, ut actio, & tūc tantū durat, quantū durat illa actio, & perdit per tēpus quo actio, arg. l. ij. C. de cōſt. pec. l. oēs. C.
l de præſc. trigin. ann. Aut concedit facultas, l pura nundinarū & tunc tollit decē annis, l. j. ī. de nūdi. Et quæ ſit ratio, dic ut ibi no. & d. l. falſo. Si uerò quærat qualiter tollat p actū ꝓrium, tunc aut habet effectum momentaneū, aut ſucceſsiuum. Primo caſu, priuilegiū unico actu emiſſo in cōtrariū
m perditur, m l. ij. C. de iur. do. impe. Si uerò habet effectū ſucceſsiuū, & tunc per unicum actū non perditur, C. de excuſ. tut. l. uoluntariæ & ibi Cy. & de hoc ult. no. Can. c. cum acceſsiſſent. n ext. de conſt. & in eo habes optimā gl. licet ipſi alijs uerbis utantur, & ideo dic, ut dixi momentaneum aut ſucceſsiuum.

Bar. hic propōnitur. I. C. B.

ADDITIO.

d *Beneficium. Pet. de Anch. reg. beneficium. de reg. iur. in vj. & ibi Inn. c. cum dilecti. de don. & gl. c. cauſam quæ. de reſc. & Dy. c. quæ à iure. & Archi. xj. diſtin. Bar. l. ſi quando. C. de bo. uac. lib. x. habent in c. olim tibi. de uer. ſig. Io. And. c. quamuis de præben. in vj. Et adde q priuilegiū principis, non eſt aſtutè nec abſurdè interpretandū. l. ij. & ibi Bal. C. de legib. ſed benignè hic, & l. ex facto. de uul. & Bar. l. j. C. de iur. & fac. ig. Alex. & Are. l. qui ij. ff. de leg. j. Alex. conſ. clx. in ij. uol. Pan. conſ. lvij. j. uol. et cōſ. xcvij. eo. uol. Frid. cōſ. clxv. Pan. cōſ. xxxvj. ij. uol. Bar. conſ. xxxiij. in j. uol. Aret. cōſ. liij. in fi. in j. uol. Barb. conſ. xxxv. ij. uol. Et cōſ. lvj. eo. uol. & cōſ. ſeq. adde q, ſi princeps cōcedat alicui ſimpliciter iuriſdictionē in aliquo caſtro, cenſetur cōceſſum merū et miſtū imperium. Et ſimiliter ſi conceditur ſimpliciter, ui de quæ ſcripſi ad Bar. l. j. ī. de iur. om. iud. circa fi. j. apoſt. magnæ. Licet Iaſ. ibi dicat cont. Bar. c. cum dilecti, ext. de don. P. Pan. P.*

b *Interpretaretur. Dicit Bal. l. ij. C. an ſeruus ex ſuo facto. quod ſtatutum ciuitatis nunquā interpretaretur contra rempub. in eo quod poteſt tangere alios, ligatur tamē reſpub. à ſtatuto, ſecundū Bal. l. ſi mater. C. ne de ſtat. defun. & Bar. d. l. ſi quando in prin. de inoffi. teſt. ubi reſcripta interpretātur ſecundum ius cōmune, ſecundum Bal. ibi, & c. cum delicta. de reſc. & intelige ſecundum ius municipale, nō ciuile, ſecundum Bal. l. ſi quando ibi etiā dicit q, reſcriptum papæ, interpretatur ſecundum ius canonicū, non ſecundum ciuile, Bal. l. j. C. .quō & quando iud. Bal. l. ſæpè. in fi. de off. præſ.*

c *Priuilegium. Quid in diſpenſatione utrum interpretetur ſicut beneficium uide c. j. de fil. preſby. Inn. c. dudum. de elec. & c. quod dilectio. de con. an. & af. doc. l. ex facto. de uulg. Bar. hic. Bal. l. nec auus. de eman. lib.*

d *P. PAVL. P. Beneficium. Ant. de But. conſ. xix. ubi iuult, q, ſi primo procedat diſpoſitio circa ius alterius, poſtea ſequatur conceſsio generalis principis, qd' eſt latiſſimè interpretanda, quia nō dicitur concedere præiudicium tertij, cui iam erat expreſsè derogatum. Dicit tamē poſteà in diſcurſu, q p quæcunq; generalia uerba, nō intelligatur cōceſſum illud, quod ſolet cum maxima difficultate concedi.*

e *Differētia. Bar. l. ſi finita. §. ex hoc edicto. de da. infe. et Io. an. c. olim tibi. de uer. ſig. Pet. de Anch. ru. de reſc. in vj. Bal. l. quæ ex relatiōib. C. de legi. ubi dicit, q, priuilegium eſt lex priuata, & æquiparatur ſtatuto, Bar. l. ſi quando in prin. C. de inoff. teſta. & Bal. l. j. C. de pet. hæred. ubi quærit, pone q, aliquid conceditur fiſco præter legē, an præſumatur conceſſum, ut priuilegium, uel ut ius cōmune. Dicit Bal. l. geſta. C. de re iud. q, omne priuilegium eſt præſcriptum, ſed nō econtrà. gl. c. j. uer. naſcatur. de conſt. in. vj. Archi. c. gratia. de reſc. in vj. Caſt. in l. maritus. ī. ſol. mat. Cy. l. reſcripta. in prin. de precib. Imp. offf. Et quando dicatur aliquid conceſſum in priuilegium, Bal. l. j. ī. eo. & hic. Et no. quod priuilegium generaliter indultum, non includit caſum publicè utilitati cont. & ſi includeret, non ualeret. l. iubemus nullam & ibi Bal. in prin. C. de ſac. eccl.*

ſ POMA.

f POMA. Quando. Fel. c. ij. in iiij. limit. de conſt. Barb. conſ. xxxiij. uo. ij.
g *Acquiratur. Io. And. c. j. de conſeſ. præb. in vj. in no. c. ex conquæſtione. de reſt. ſpo. Bar. l. ſi. de ſen. paſ. Cy. Bal. & Ang. hic. Adde an ignoranti acquiratur beneficium, Pet. de Anch. conſ. cccxcix. & Bal. conſ. ccxcix. iij. lib. Et inquantum laſ. tangit quid ueniat conceſſo caſtro cum pertinentijs, Bald. conſ. ccccxxxvj. Et an in donatione facta per Principem in eccleſiam de ali quo caſtro, ueniat merum, & miſtum imperiū, Old. conſ. cclij. Et an aliena ta ciuitate, ueniat territoriū, Bal. conſ. cccclxxxij. Et an uendito fortilitio & tradito, uideatur uenditū caſtrum, & traditum, & an uendito caſtro, uideatur uendita iuriſdictio, Rom. conſ. ccccliij. & inquantum tangit, an reſtituto bannito, uideatur reſtitutus ad bona medio tempore alienata, Bal. conſ. ccxxij. iij. lib.*
h *Locum. Pet. An. c. ſi. de foro comp. & l. ſi ex parte. §. quanquā. ī. quod cum eo. cle. j. de ſup. negl. prælat.*
i *Caſu. Vide multos caſus in quibus exempti conueniūtur coram ordinario, in cle. j. de ſup. neg. præla. Bar. auth. Item nulla. C. de epſ. & cler. poſt gl. & quod dixi poſt Bar. auth. habita. ne fil. pro pat. Bal. l. ueteramus. ī. quando prouoc. l. iubemus nullam. C. de ſac. ecc.*
k *Beneficium? Bar. l. licitatio. aliàs, locatio. §. earū. ī. de publica. Spec. de inſt. edi. §. nūc autem. uer. item opponitur, ubi ponit omnes caſus, in quibus priuilegium perdatur, & Inn. c. cæterum, de reſc. Adde an per non uſum perdatur priuilegium. d. Car. conſ. xxxviij.*
l P. PAV. P. *Facultas. laſ. l. ij. C. de diuerſ. reſcrip. ubi limitat non procedere, quando non contigiſſet opportunitas faciendi, & illud latè confirmat, ut ibi latè per eum.*
m *Perditur. Bar. l. j. C. de his qui ſponte mune. pu. ſuſci. lib. x. & l. uſum aquæ. C. de aquæduc. lib. xj. per gl. & Archi. xxv. q. ij. in ſumma per Mod. c. fi. de conſt. in vj. Io. An. c. ij. de imm. eccl. & c. ſuggeſtū. de deci. d. Car. conſ. cxxx.*
n POMA. *Acceſsiſſent. Vide ibi l. ſtius. Fel.*

DE STATV HOMINVM. TIT. V.

LEX I.

1 *Hominum gratia, omnia ſunt conſtituta.*
2 *Arguere ex ordine titulorum poſſumus, licet aliqui interſerantur.*
3 *Donādo ſi dicatur, dono tibi omnes res meas, non uenīūt iura, & actiones.*

a 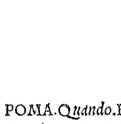
1 MNE IVS.[a] No. qp ius eſt triparitū. no.
2 ex l. proximè ſequēti, quod † omnia ſunt hominum gratia conſtituta, ī. de iuſur. l. in pecudum. No. ex l. cum igitur. † quod licet arguere ex ordine tit. licet quādoqp quidam extranei tituli interſerant. no. gl. in Rub. de eo, per quem factum erit. Cont. l. prox. Sol. Hic loquit quantū ad tractum, lex ſe-
b quens quantū ad utilitatē hominum. Op. [b] dicitur hic, qd' ad iſta tria pertinet omne ius, imò ſunt quædam iura quæ ſub iſto non continent, ut bo. poſſ. & ſimilia. Sol. Prædicta poſſunt nomine rei cōtineri, quod eſt nomē generale, ut ī. de uer. ſig. l. rei. & l. j. ſi cer. pet. Opp. in cōt. & uidetur qp nō ſit neceſſarium poni de actione, quia appellatione rei, continetur actio, §. dixi, & no. in gl. huius l. j. ubi uideas, ubi hoc
3 declaratur. † Quærit Gul. [c] nunquid ſi dono tibi res meas,
c an cōtineantur iura quæ habeo cōtra Titium, & actiones? Gl. uidetur hic uelle qp ſic, ipſe tenet cont. quia gl. iſta procedit, qñ donarentur res, ſed in quæſtione propoſita fuit dictum, res meas, & meas denotat dominiū: l. ſeruos. in prin. de leg. iij. l. ſolùm. §. meum. ī. de rei uendic. quod non poteſt in actione cōtineri, quia actiones meæ nō dicuntur: l. rei.* in princ. de uer. ſig. & hoc tenet
* Rei. Totū op- poſitū dicit d. l. rei. j. & ij. Et qd' rei appell. Gul. [d] & no. ī l. ſi legat[a]. §. ſi qs bona. ad Treb. & ibi dixi. & de bo. poſ. l. j. & dic ut ibi no. ī gl.

ueniant iura & actiones, contra Bar. probatur ex l. j. §. quædam. ff. de rer. diuiſ. At fortè Bar. de appell. pecuniæ dicere uoluit, quæ ad ea tantùm quæ in patrimonio noſtro ſunt, refertur: d. l. rei. j. Hoc eſt (ut ego interpretor) actiones nō ueniunt. Nam ſi quis aurū, puta, ſuum legauerit, id tantū quod ſuum eſt, non quod in actione uenit legaſſe cenſetur: l. ſcribit Quintus. ff. de aur. & arg. leg. I. Conc. B.

ADDITIO.

a P. PAV. P. *Omne ius. Circa iſtam materiam, an ſit neceſſarium continuare Rub. & eas ſemper ad proxima ſituare cōmodè, uide Bar. quod nō, ſed ſecundū quod res patitur. in Rub. C. qui admit. laſ. Rub. Inſt. de act. Et an imperator ſequatur ordinem Iuriſconſ. in Rub. ſituandis? Et poſteà in diſcurſu Bar. ſuper ff. uet.*

ſic, an Rub. generales præmittende ſint, & poſtea ſpeciales, uel econtrà, & an cōtinuatio ſit fienda de lege ad legē, & de §. ad §. & quomodo. & quædam alia ponit And. Sic. c. prouidentiam. §. ſexto. de off. deleg. & ibi Dec. ponit in j. not.

b POMA. *Opp. Alex. conſ. lxxiij. uo. iiij. & conſ. xcix. eo. uo. & de ſignifica. huius uerbi, res, Fel. c. peruenit. ij. de teſt. cog.*
c POMA. *Gul. Bart. l. quintus. §. argento. ff. de aur. & argen. Barb. conſ. xxxv. j. in ij. uo.*
d *Gul. Bar. l. Quintus. §. argento. ī. de aur. & arg. leg. & Bar. l. uxorem. §. locauerat. de leg. iij. Adde quæ dixi in l. ciuib. ī. de reb. dub. Sed Bal. tenet cōt. Gul. l. j. in prin. C. de uſuf. Bal. conſ. lxxx. j. lib. & Old. conſ. ccxviij.*

LEX III.

1 *Statuliberi ſunt ſerui.*
2 *Adſcriptitij ſunt liberi.*
3 *Monachi & canonici regulares ſunt liberi.*

SVmma. Primò ponitur diuiſio perſonarū, ſecundò diffinitio libertatis, tertiò diffinito ſeruitutis, quartò ponitur etymologia huius uocabuli. ſecūda ibi, libertas. Tertia ibi ſeruitus. Quarta ibi, ſerui, ubi etymologia ponitur, & durat uſq; ad finē legis. Quærit gl. † nunquid ſtatuliberi ſint ſerui, uel liberi? R. qp ſunt ſerui, ut ī. de ſtatulib. per
1 totum. Nec ob. l. fi. ī. fi ex nox. cau. aga. ut ibi no. Quid † de
2 aſcriptitijs? Dico qp ſunt liberi, §. aſcriptitios. auth. de ſanc.
3 epiſc. Quid de † monachis & canonicis regularibus? Dic quod ſunt liberi, gl. Inſt. de iur. perſ.

LEX V.

ET ſeruorū. Diuiditur in quatuor partes, in prima ponitur alia diuiſio perſonarum, ī ſecunda dicit, qualiter fiant ſerui, in tertia ponitur, qui ſunt ingenui, in quarta ponitur, qui ſunt libertini. Secūda ibi, ſerui autem. Tertia ibi, ingenui. Quarta ibi, libertini. In ſumma hoc dicit, Seruorum una eſt conditio, liberorū duplex. Hoc primo, & ſerui fiunt dupliciter, aut de iure gentiū, aut de iure ciuili. Hoc ſecundo. Et ſiue mater ſit libera tempore conceptionis, ſiue tempore partus, ſiue medio tēpore, inter conceptionem & partum, partus eſt liber. h. d. Opp. l. fi. de ędil. edic. ubi ſunt plures conditiones ſeruorum, quia quidam ſunt ſerui ordinarij, quidam ſunt ſerui uicarij. Sol. una eſt cōditio, ſed officia & miniſteria poſſunt eſſe plura, ut in cōtrario, tamen eorū cōditio una eſt, unus enim plus cp alter
a ſeruus eſſe nō pōt. Quæro [a] quæ requirant ad hoc, ut homo liber efficiat ſeruus? Dic ut in gl. Inſt. de iur. perſ. §. pen. &c.

ADDITIO.

a *Quæro. Not. illud mirabile hic, ſecūdū Ang. q, licet minor. xxv. & maior. xx. non poſſit alienare ſua bona, poteſt tamen alienare ſe. Cy. auth. ingreſſi. C. de ſac. ecc. & Inn. c. in præſentia. de prob.*

LEX VII.

1 *Statutum quod qui cœperit lupū habeat decem, ſi aliquis capit lupam præ gnantem, num debebit pro quolibet lupatino habere decem?*

a QVi in utero.[a] Qui eſt in utero, pro nato habetur, quo ad ſui commodum. Opp. ad hanc l. hic dicitur, qp habetur pro nato, ut ſibi proſit, non autem ut alij proſit. contra l. lmp. ī. eo. quia matri etiam prodeſt, quia interim non poteſt puniri, ſi faciat maleficiū. Sol. Illa debet intelligi ſm iſtam, quia fallit, & prodeſt ſibi, quia etiam ipſe puniretur, ſi ipſa occideretur. Opp. l. j. §. j. de uen. in poſ. mit. Sol. dico etiam qp illo caſu fallit. Opp. l. fi. de coll. bo. gl. non ſoluit, dic qp ideò ibi non ſit collatio, quia ille qui eſt in uētre, non poteſt dici qp ſit in poteſtate patris, ut ibi in tex. dic ut ibi per doc. Inducitur hæc lex in arg. ad q.
1 p Gul. ſtatutū dicit, † qp ſi quis ceperit lupū, * habeat decem, modò quidam cepit lupam prægnantem, ān pro quolibet lupatino debeat habere decem? Et uidetur quòd ſic, ut
b hic. Cont. tenet Gul. [b] & facit l. ſed addes. §. ſi quis mulierem. ī. loc. Nec ob. hæc lex, quia loquitur quando tractatur de commodo ipſius partus, hic autem in quæſtione noſtra, non eſſet commodum ſuum, ut patet in cont.

* *Lupum. Not. Bar. l. cū ſatis. nu. xiij. de agr. & cenſ. lib. xj.* I. Conc. B.

ADDITIO.

a Vtero.l.cùm inter,& quod ibi no.Bal.C.de fideic.li.& l.fi.C.de lib.cau.& l.fi.C.de bo.proscri.& l.quod dicitur.ff.de lib.& posth.& Ang.l.Arethusa.ff.eo.l.ij.§.quæ autem.& ibi Bal.ff.de exc.tu.Item no.q,posthumus non habetur pro nato,quo ad ætatem habilitandam,exemplum,si mandat Papa prouideri Titio de beneficio si est maior pupillo,non cõputabitur tempus,quo fuit in utero,etiam quod istud esset ei utile, quia Titius consequeretur beneficium. Bald.c.cùm in cunctis.exẽ.de elec.l.non est pup.ff.de uer.sig.Franc.cons.xlix.Item quod appellatione hominis in statuto, non ueniant existentes in utero,Berta.in trac.de gabellis,in j.parte.viij.partis principalis.& ibi quædã alia in materia partus.Item an posthumus antequam nascatur,dicatur,homo.Barb.in repe.l.cùm acutissimi.C.de fideicom. Bal. l.quod dicitur.ff.de lib.& posth.l.cùm inter.C.de fideic.lib.Item an contra existẽtem in utero currat præscriptio,uide Fel.c.j.exẽ.de resc.item antequã nascatur posthumus,sit suus hæres,tas.l.ij.C.de bo,poss.cõt.tab.l. qui se patris.C.unde lib.

b Gul.Bal.l.fi.C.de lib.cau.Et quid si habet lupatinos ad ubera.Imo.l.sal.placuit.ff.ad l.falc.Pro cõcordia,aduerte quod Alex.l.si unus. C.de testi.alleg. Bar.contrariari,eo quia in hac l.imp.dicit,q tabellio posit corrigere post publicatum instrumentũ,&c.& quod tamen contrariũ tenuerit in l.cancellauerat.ff.de his quæ in testa.delen.Sed Bar.non meretur allegari contrarius,nam alia est quæstio,An notarius possit corrigere errorẽ suum, de qua in prima opi.Alia est quæstio,an appostillæ appositæ per notarium, faciant fidem,quasi sine die,& cõsule,& sic alio tempore factæ,quàm tempore cõtractus.Et ita loquitur secũda opinio,quod nõ ualeant. Pan.c.cùm uenerabilis.de relig.do.in fi.cum concor.ibid. Aduerte tamen q,in d.l.cancellauerat.illa cancellatio ualet,licet non trabatur ad omnes,quia de absolutione constabat forte per aliud instrumentũ.l.fi.C.de sen. ex breuit. reci.

LEX VIII.

1 Grammatica mala non uitiat instrumentum.
2 Tabellio quando posit corrigere errorem suum, post publicationem instrumenti.& nu.4.
3 Notarius si in confessione instrumenti, omisit diem, & consulem, quando illud posit apponere.

IMperator.No.quod error tabellionis,parti non nocet. Et gl.exemplificat in mala grammatica, nunquid propter† malam grãmaticam,uitietur instrumentum tabellionis?Et uidetur quod nõ,ut hic in gl.& gl.de resc.c. ad au
2 dientiam.Quæro, nũquid tabellio † posit suum errorem corrigere,post publicationẽ instrumenti?Et uidetur quod sic,ut hic.Præterea melius esset suũ errorem corrigere, quã, &c.auth.ut fratrũ filij in prin.In cont. uidetur q non, cùm tabellio equiparetur testi,ut ſ.de testa.l.Domitius.sed testis non potest suum errorẽ corrigere post publicationem attestationum,ergo,&c.auth.de testib.§.quia uero. Sol.Dicunt quidã,q si uult corrigere errorẽ in grammatica,potest ar.ſ. de reiud.l.actorum uerba.Si uero aliquid uult addere,uel minuere,tunc nõ potest,quia nouum instrumẽtum facere uidetur, ut ſ.de iust.& iur.l.ius ciuile, nisi consentiat pars, auth.de tabel.§.j.Declarare cutẽ potest,ar.l.hæredes palã.§.
a sed & si notã.ſ.de testa. Tu dic fm Gul.[a] de Cug.q post instrumentũ publicatum,& postquam esset facta copia parti de eo,tabellio suũ errorem corrigere non potest, ar.eius quod dicimus de teste,d.§.quia uerò. & ibi no. nec etiã potest ibi declarare,qa præsumeret suspectus, sicut ī teste.Nõ ob.§.sed & si notã. qa sine cõsensu alterius, cõdere poterat testamentũ,sed tabellio nõ põt facere sine cõsensu partiũ, d.§.j.de tabel.Gul.ī Spec.de inst.edi.§.postremo.uer.sed nũ
3 qd.†Subijcit talẽ q.nũqd tabellio qui fecit instrumẽtũ sine die,& cõsule,hoc potest reficere,& ea apponere,si bene re-
b cordet?[b]Dicit q sic,exẽ.de supplẽ.neg.prel.c.j.& Inst.de uer. ob.in prin.Creditur enim ei,de his quæ gessit, C. de fal.l.si quis decur.& ſ.ad leg.Iul.de adul.l.accusaturus.Distingue, aut incõtinenti seu ex interuallo modico, aut ex interuallo magno.Primo casu poterit, & ualet, auth.de æqualitate dot.§.illud.& ſ.de uer.ob.l.j.in prin.exẽ.de elec.c.officij.& de test.cogen.c.prætereà.uer.quorum testimonia. Alij, q nullo modo potest,etiam incõtinenti postquã est facta copia parti, cum functus sit officio suo,nec etiam sibi tabellioni creditur,in auth.de hær.& fal.§.si uerò absunt. Dicit tamen Spec,q multi sapientes ab eo consulti concordauerunt,& bene,q si tabellio potest ostẽdere se per errorem,& non ex certa sciẽtia hoc omisisse,bene potest ita facere & prædicta apponere,& ualet instrumentũ,aliter non.Consulo tamen sibi,q de licentia iudicis illud faciat.Per prædicta apparet q malè faciunt notarij quidam,qui aliquid in instrumen-
c to omittunt,[c] & postea cùm in margine adijciunt,illud in fine,dicunt,scilicet q suprà per errorem omisi,&c. nõ enim
d potest corrigi error ita incõsultè.Consulo tamen [d] q de au-
e toritate iudicis [e] illam correctionẽ faciant.Quæro †nunqd
4 tabellio tenetur[f] parti læsæ, si non potest corrigere suũ er-
f rorem?Sic.in l.fi.C.de mag.cõue.& l.fi.si mẽs.fal.mo.dix.

ADDITIO.

a Gul.Bald.Rub.C.de fid.inst.uer.sed pone,tabellio. Et dum Bar.dicit quod notarius non potest declarare,adde Bar.l.Gallus.§.idem credẽdum. de lib. & posth.& Ang.hic.
b Recordetur.Bar.& quæ ibi dixi,in l.fi.de tab.exhiben.& Bal.de pace constan.uer.mihi autem.uer.pacta.Et no.q, notarius sine licentia iudicis corgens errorem suũ,uidetur puniendus de falso, Bal.l. cùm proponeretur leg.ij.& Io.An.in add.Spec.de inst.editio.§.instrumentũ.uer. sed nunconfectio.dum allegat l.eos.ſ.de fal.Et uidetur sic probare,quia testibellio æquiparantur,ut hic per doc.sed testis uarians punitur de ..
cos.& expressè.Io.And.in data vj.lib. Decret.& Bald.l.fi.C.de eden.. iiij.quæritur.ergo,&c.
c Omittunt.Sed credo hoc intelligendum quando in prothocollo esset omissum.Sed si esset in prothocollo,& in publico postea facit hoc,credo quòd posit,quotidie fit.Bar.l.j.in prin.de his quæ in testa.delen.Adde quæ dixi post Bar.l.in fraudem.§.sicut.de test.mil.Adde an notarius posit errorem suũ corrigere,Ang.cõs.xcj.Bal.cons.cxxvij.v.lib.Bar.cons.cxcvij.
d POMA.Tamen.Raph.Cuma.cons.xxix.
e Iudicis.Illa est necessaria,secundũ Bal.l.si quis.§.nec iterum.in fi. per illum tex.ſ.de eden.
f POMA.Tenetur.Vide Barb.cons.xlvij.in j.uo.ubi ponit quid in testibus.

LEX IX.

1 Mulier potest esse arbitratrix,procuratrix,pro patre,& coniunctis personis,testis in testamento inter liberos,& in codicillis.

a 1 INmultis.[a] Pone casum,ut in gl. † Quæro nunquid mulier possit esse arbitratrix.Et uidetur dicendũ q sic, cùm non sit prohibitũ,ut ſ.quib. ex cau.ma.l.nec nõ. §.quæ
eis. Cy.l.fi. C.de arb. Item non potest esse procuratrix pro patre,uel cõiunctis personis,ſ.de proc.l. fœminæ.Itẽ non põt esse in testamẽtis testis,** nisi in testamẽto inter liberos,C.de test.auth. quod sine.Item nisi in codicillis,l. qui testamento.§.mulier.ſ.de test.& l.fi.in gl.uer.quinque.C.de codicil.

** Testis. §. Sinec; Inst.de test.I.Conc.B.

ADDITIO.

a Multis.Adde ad hanc l.xxxviij. casus per Spe.in tit.de proc.§.j.uer.item regulariter.cum se.

LEX X.

1 Dispositio quæ potest referri ad duo,ad unum per prius,& ad aliud per posterius,refertur ad id quod est per prius.

a QVæritur.[a] Quando aliquid potest iudicari secũdum minus potens,& maius potens.attẽditur maius po-
1 tens.h.d.No.q† quoties aliquid refertur ad duo,ad unũ per prius, & ad aliud per posterius, refert̃ ad id quod est per prius,l.j.ſ.si ager uect. uel emphy.pe. Inducitur hæc lex ad q. Aliquis tanquam mercator uocatur ad aliquod munus,& tanquam tabellio uocatur ad munus tabellionum,& peritus est in utraq; arte,cui magis debet obedire?
b Dic quod illi arti [b] seu officio cui magis adhæret,seu obedit,ſ.de leg.iij.l.legatis.§.si unus.

ADDITIO.

a Quæritur.De hermaphrodito uide Bal.l.fi.de suis.& legit.& ibi etiam an imponatur ei nomen masculi.Et ad hanc l.uide Ang.l.de quibus. ſ.de legi. & Ant.de But.c.omnis.de pœn.& remiss.Adde de hermaphrodito,an succedat in feudo,cons.ccccxxviij.j.lib.Abb.c.j.de iur.pat.q, cõpositum assumat naturam dignioris,& uide quod per hanc l.dicit Matth.not.cccxcvij. Barb.cons.ij.in ij.uo.Tas.l.imperium.ff.de iurisd.om.iud. Bald.l.fi.ff.de offproconſ.Pro corroboratione regulæ,q, ubi aliquid participat de duobus, quod attenditur magis dignum,Tas.l.Imperium.ff.de iurisd.om. iud.Bart.l. solet

solet.ff.de ali.& cib.in illo articulo,quando duo sunt,quorum unus est dignior,alius laicus,licet ista nõ sunt propriè de regula huius legis.Item quod denominatio fiat à digniori,Tas.l.j.de uer.ob.
b Arti.Aliter uidetur dicere Bal.l.pe.de const.pe.Bar.l.fi.de colleg.illici.

LEX XI.

1 Matrimonium si est contractum inter gradus prohibitos,& superueniat dispensatio papæ,an filij nati ante habitam dispensationem,sint legitimi?

a CVm qui.[a] Alias, Paulus. Matrimonium à principio illicitum,non ualidatur per ius superueniens quantùm ad legitimationẽ filiorum iam natorum. Opp. l.nuper.& l.cum quis.C.de nat.lib.Sol.Ibi ille coitus erat licitus,& de iure nostro, ut ſ.de cõcub.l.in concubinatu.hic uerò iste coitus erat omnino illicitus de iure nostro,& ideò cessante causa impediente, non cõualidatur matrimoniũ. Opp.l. quinta & l.si contra. C.de nup.Sol. Aut superuenit consensus patris expressus post contractũ matrimonium, & tunc cõualidatur,ut in contrario. Aut tacitus,& tunc matrimonium non conualidatur, ut hic. Hæc sol. reprobatur per doc.quia contra tex.illius legis.Quare dic,& melius,ut ibi no.quia non cõualidatur,ut retrotrahatur, sed ex tunc
b ĩcipit ualere,hęc uera fm Iac.de But.Opp.§.fi.[b] Inst.de nup. Gl.non soluit.Dic q ille coitus fuit legitimus, non autẽ reprobatus.Istam l.intellige,q loquitur de iure nostro, non
1 de iure canonico, ut dicitur hic.Inducit̃ hæc lex in arg.† ad q. q si matrimoniũ est contractum inter gradus prohibi-
c tos, licet superueniat dispensatio papæ,[c] tamen filij ante nati* sunt legitimi,fm Gul.per hãc.l.Ego puto opi.Gul.procedere, nisi coniuges hoc ignorauerint,quia tunc coniuges excusarentur,& filij essent legitimi, ut no.l. q cõtra.C.de incest.nup.Itẽ dicit gl.hic, lege nõ caueẽ. Nam error habetur pro tit.ſ.de usuc. l.Celsus.Et sicut iustus error dat iustũ tit.ita in matrimonio dicuntur isti filij legitimi. Et qd si unus ignorabat?Dic ut in c.ſi.exẽ. qui filij sint legit.& ibi habes q sint legitimi. Quæro,quid si superueniret causa dirimẽs matrimonium,ut quia est patefacta consanguinitas, & diuortium est secutũ, an sint legitimi, de hoc dic,ut d.c.ij.

* Nati. Addas negatiuã, quæ typographorum incuria omissa est,mens enim Bar. est (ut ex seq. apparet) huiuscemodi filios non legitimari. Quã sententiam C.ſi.l. vj.C.de legi.et Anch.cõs.cccc x.sequuti sunt.

I.Conc.B.

ADDITIO.

a Eum qui.Bar.Bal.& doc.l.& si contra.C.de nup. & Bal.l.si qua illustris. C.ad Orf.Anch.cons.xx.Abb.cons.xij.lib.ij.
b §.fi.Sed an uideat statutum,q, non posit contrahi matrimonium, sine consensu patris,Bal.l.omnem.C.ad Tert.cum concor.
c Papæ.Bal.c.j.§.naturales.si de feu.fiue. cõt.Cy. hic,nisi fiat mentio de ipsis filijs.Et secundũ Cy.fuit de facto in quibusdam de Vbaldinis,Bal.l. & si cõtra.C.de nup.Bal.in l.bonorũ.ſ.rem ra.hab.& in l. ex liberâ.C. de suis,& legit.adde q, Pet.de Anch.consuluit,q papa legitimat filios natos in figura matrimonij in gradu prohibito,etiam altero coniugum mortuo,ratificando matrimonium,ut uidere poteris eius cons.ccxx.

LEX XII.

1 Nasci in sexto mense,& uno die quis potest.
Item natus ultra duos dies post decimum.

SEptimo.Natus in septimo mense dicitur legitimus. Et
1 no.gl.† q in sex mensibus & in uno die potest nasci,itẽ natus in nono est legitimus, & si nascat intra decimũ, uel per duos dies ultra,est legitimus,§.mulier.auth.de test. & ea quæ pa.gl.l.fi.C.de posth. hær. & ibi per doc.in l. Gallus.in prin.& §.j.& ibi per me.de lib.& posth.Et hęc sunt notanda pro materia successionis,an sint legitimi,uel non.

LEX XIIII.

1 Statutum quod amputanti membrum alicui,amputetur simile membrum, non comprehendit amputantem digitum.
Digitus non est membrum,sed officium membri.

a NOn sunt.[a] Partus monstruosi, id est, contra naturam,seu formam hominum non dicuntur esse legi-
timi.*h.d.cum gl. Et no. gl. quæ dicit quantum ad hoc instituit debeant. Opp, imò est si
* Legitimi. Opi Bar.super ff.uet.

lius.ſ. de uerb. sign. l. quæret. Sol. quantùm ad hoc,ut conditio matri apposita,uideatur impleta,dicitur filius,non quantùm ad successionem paternam,ut hac l.Inducitur hæc
b lex[b] in ar.ad q.Statuto cauetur,† quod si ali-
1 quis aliquod membrum alicui amputauit, quod idem membrũ sibi amputetur, modò
c quidam amputauit alicui digitum,[c] an puniri possit ex forma statutiꝰ Et dic q nõ, tex. est hic cũ gl.Nam digitus nõ est membrũ,sed officium membri,ut ſ.de ædil.edi.l.Idem Offilius.& hoc consului.

nor hũc locum ex Cratylo Platõis desumptũ esse. Si ex homine,imgt,alia proles q̃ humana producatur, quod nascitur, homo uocari nõ debet. I.C.

ADDITIO.

a Non sunt.An occidens hominem monstruosum,puniatur pœna homicidij. Bal.Ang.& Imo.l.quod dicitur.de lib.& posth.
b POMA.Hæc l.Bar.cons.cj.inci.quæritur.
c Digitum.Mar.Sil.hic,quod Odof.& Bal.Bar.l.ij.de pub.iud.Bar. cõs.ccj.

LEX XV.

1 Conditio in dando,potest per alium impleri.
2 Natus primò,Quis præsumatur,an masculus,an fœmina,in natis uno partu,si ignoratur quis fuerit ultimus.
3 Seruo si dicatur,uade ad pontem,& si obuiaueris seruo liber esto,& seruus dicat seruo,uade ad pontem,& si obuiaueris libero,liber esto. Si serui inuicem se obuiauerunt quis ipsorum erit liber.
4 Natus an dicatur,extractus ex uentre?

a ARethusa.[a] In prima parte ponitur thema,in secunda parte ponitur duplex quæstio,in tertia respõsio ad primam, in quarta ponit determinationẽ secundæ quęstionis,in quinta ponit determinationẽ suam per similẽ,in sexta ponitur quædã diuisio,in septima ponitur quædam excusatio,quam facit iurisconsultus.Secũda ibi,quęsitum.Tertia ibi,& hęc cõditio.Quarta ibi,sed dubitari nõ. Quinta ibi,ueluti.Sexta in prin.l.seq.Septima,& ultima in fi.ibi,quæstio ergo facti,&c.Et in summa hoc dicit, Conditio ancillæ apposita circa libertatẽ, si tres filios pepererit, impletur tres filios pariendo, adeò quod quartus partus dicitur esse liber,cùm mater sit libera,& conditio in dando
1 apposita,potest impleri per aliũ.h.d.† No.tex.ibi nec enim, &c.Et no.quod cõditio in dãdo potest impleri per alium, l.fi.de cond.inst.Itẽ no.quod Iurisc̃ons.non interrogaẽ de facto,sed de iure.Opp.ad hanc l.dicitur hic,quod potest conditio impleri per alium.Cõt.l.j.§.ne autem.de cad.toll.Sol. ibi loquitur de conditione in faciendo. Opp.ad hanc sol. de eadem l.uer.si uerò talis.§.quid enim.Sol.Aut conditio consistit in dando,& obtinet,ut hic, cum si.Si in faciendo, tunc si requiritur industria personæ,nõ potest impleri per alium,ut in secũdo casu,aliàs per quemcũq;. Opp. dicitur hic,quod conditio impletur eodem momẽto,imò uidetur cont.l.qui hæredi.§.fi.ſ.de cond. & dem. Sol.non est cõtra, quia hæc cõditio fuit impleta eo modo quo fuit apposita,
2 quia data fuerũt decẽ,antequã pareret,ut in cont. † Quærit gl.l.prox.quid sit præsumendum in dubio, si ignoratur quis sit ultimus.& sic liber.Sol.Aut peperit masculum, aut fœminã,aut tres & fœminas.Primo casu præsumitur prius natus masculus quã fœmina,sic fœmina erit libera,de reb. dub.l.si fuerit.§.fi.Hoc reprobatur per doc.nec facit lex allegata ad hoc,quia est fauor ibi libertatis,ut mater iudicẽt̃ libera,& per cõsequens partus,sed in casu nostro non est sic, si diceremus masculũ primò natum,nõ ex eo erit libera fœmina.Gl.uadit ulterius,& dicit,quod in dubio, omẽs sunt
b liberi,nec potest sorte dirimi,[b] & ita põt responderi ad hoc ar.l.cùm inter.C.de fideic.lib.Pet.reprobat hãc opi. primò per hunc tex.in l.idem erit.ibi,non posse dici utrũq;.Et hoc etiam tenet Gul.de Cug.hic,quod nullus sit liber. Nec ob. l.cum inter.alleg.quia aut cõstat testatorem nullum excludere uoluisse à libertate,& tũc omnes sunt liberi, ut in cõt. Aut constat aliquẽ uoluisse peruenire ad libertatem,& alios excludere,ut i casu legis nostræ,& tũc nullus erit liber, arg.l.duo sunt Titij. de testa.tu. Nam hic dicit, si tres peperit,patet ergo,quod nullus istorũ ex uolũtate testatoris est liber,cùm ipsa ante tres non sit libera,hoc tenent Gul. Per.

& Cy. Quæro nũquid tertius sit liber. De quarto non est dubium quod est liber, & dico, q etiam si tertius est liber, per uer. incipiente. nam aut intelligit incipiẽte quarto partu, & non habet locum tex. qui sequitur ibi, qui posteà nascitur, quia post quartum partũ, nullus nascitur posteà. Aut intelligis incipiente tertio partu, & tunc habeo propositum. Dicũt quidam, quod & tertius est liber. Item in uer. ueluti. eo. momento cùm impletur conditio. Arethusa sit libera. Pro hoc l. fi. de cond. inst. ubi eodem momento impletur conditio. Cont. determinat hic Pet. & Gul. per l. idem erit. ff. eo. Nã si tertius esset liber, ergo & quartus, quod esset contra tex. allegatum ibi, utrunq, &c. Item conditio debet impleri in forma specifica, l. Meuius. de cond. & demõ. Non ob. cont. præalleg. in uer. incipiente. quia ibi debet exponi partu, s. quarto. Item ibi, qui posteà nascitur, intelligitur de eodem quarto partu. Nõ ob. uer. ueluti. quia cõditio fuit plene impleta, & data fuerũt decem ipsa parturiente, & antequã pareret, quod non est in q. nostra. Ad hoc enim ut illa conditio sit impleta, oportet quod tres filij sint perfectè editi. Et
3 per prædicta † potest respõderi ad q. de ponte, ut si dico seruo meo, uade ad pontẽ, & si obuiaueris seruo liber esto, & tu dicis seruo tuo. Vade ad pontẽ, & si obuiaueris libero, liber esto. nunc seruí isti, inuicẽ obuiauerunt, quis erit liber? Et secundũ opi. illorum qui dicũt eodem momento impleri, & esse liberum, uterq; erit liber, fm illam opi. quam tenet do. meus, erit liber meus, & nõ tuus, quia in eo est impleta conditio, quia seruo obuiauit, quia tui serui cõditio est in
4 fieri, quod nõ sufficit, l. qui hæredi. §. fi. † Quæro, quid si Arethusa non peperit, sed fuerint extracti de uentre, an obtineat hæc lex? Et uidetur quod nõ, quia non est impleta cõditio, quia nõ peperit. Cont. l. etiam ea mulier. ff. de uer. sig. Sol. Aut fuit dictum, si tres peperit, & non uidetur impleta cõditio, cùm mortua sit ante conditionẽ impletam, & per consequens ex legato conditionali, mortuæ, hæredib. nullum ius quæritur, C. de cad. tol. §. finautem. licet secus sit in contractu, Inst. de uerb. ob. §. ex conditionali. & ibi ponunt doc. Si uerò fuerit dictum, si tres habuerit filios, tunc uidetur impleta, l. etiam ea mulier. ff. de uer. sig.

ADDITIO.

a P.PAV.P. Arethusa. Arc. l. ex duobus. de uul.
b Dirimi. Quid si primogenitus debeat præcedere, & ignoraretur quis sit primogenitus. Bal. l. in quib. C. de secun. nup. dicit q, pater potest eligere.

LEX XVIII.

1 Adiuncti ratione permittitur, quod aliàs non permitteretur.
2 Pater potest occidere filiam, etiam prægnantẽ, inuentam in actu uenereo.
3 Duello prouocatus licet sit accusatus, & condemnatus, tamen executio ad mortem debet differri donec pugnauerit.
4 Mulier prægnans damnata ultimò supplicio potest confinari.
5 Mulier damnata in amputatione mẽbri, si est prægnãs, executio differtur.
6 Mulier prægnans damnata, & conseruata postquã peperit, erit etiam conseruanda, si partus alio modo commodè nutriri non posit, aliàs non.

IMperator. Mulier prægnãs non debet dari ultimo supplicio, donec pariat. h. d. No. q mulier damnata consequitur per partum, quod non potest consequi per scipsam. Item ratione adiuncti † permittitur aliquid quod
1 aliàs non permitteretur. Ad primum op. l. si per impressionem. C. quod me. cau. Sol. hoc cõtingit ratione necessitatis, ne patiatur partus detrimentum propter delictum matris. Opp. ad ij. l. j. C. si incõm. eademq; causa re. po. gl. non soluit. Sol. q aut est adiunctũ separabile, aut nõ. Primo casu loquitur contrarium, secundo casu loquit̃ lex ista. Quærit gl. hic loquitur in muliere libera, nũquid idem in ancilla? Et dic q sic, quantũ ad hoc ut seruari debeat, non quantùm ad hoc ut liberũ pariat, quia in ancilla est eadẽ ratio,
2 sic idem ius: l. illud. ff. ad l. Aquil. † Quæro an filiam in actu ueneris inuentã existentẽ prægnantem pater possit occide
a re. [a] Et tenet Gul. q sic, quia impetus seu dolor accerimus patris, eum excusat, licet filia sit prægnans. Hic enim solum factum attenditur, & non iuris ordo siue effectus, ff. de cõd. & demon. l. Mæuius. & ff. de his qui not. infa. l. quid ergo. §. cùm autem factum. & ff. de acq. re. do. l. bonæ fidei. §. pen. ibi dum dicit, ad factum illud pertinere &c. Item inducitur ad
3 † q. de eo qui est prouocatus ad duellum ab aliquo, qui dicit ipsum interfecisse fratrẽ suum, & qui tenetur bellare ex consuetudine illius prouinciæ, si supponat unum pro se, & posteà ille est accusatus & condẽnatus, ut illa de causa executio mortis eius debeat differri, sed Gul. contrà, ut hic uide-
b tur. Quærit hic gl. quid si mulier [b] ista debeat deportari,
4 uel confinari hodie, an possit non obstante partu. Et uidetur q sic, quia lex ista loquit̃ in ultimo supplicio. Cont. tenet Gul. q mulier ista non deportetur, si partus ex hoc habet detrimentũ, quia est eadem ratio in hoc quæ in ultimo supplicio. Si uerò partus non habet detrimentũ, quia potest nutriri alibi sicut hic, tunc dico q posset, l. ex facto. §. ex facto. ff. ad Treb. Nec ob. q hic dicitur de ultimo supplicio,
5 quia ponitur ad maiorẽ exacerbationem. † Quæro quid si damnata est in mẽbro, an seruetur donec pariat. Et uidet̃ q non, ut hic, quia dicitur hic de ultimo supplicio. In cont. est ueritas, auth. de collat. §. ad hoc prohibemus. ubi comparantur mutilatio mẽbri & ultimum supplicium. Item quò ad iurisdictionẽ æquiparãtur. ff. de iurisd. om. iud. l. imperiũ. & ista est ueritas. Sed nũqd debet examinari interim? Dic
6 q sic, non tamen torqueri. ff. de pœn. l. prægnantem. Quæro † mulier prægnãs est cõseruata, peperit, officialis uult eam tradere ultimo supplicio, dicit ipsa, si tradis me ultimo supplicio, periculũ est ne infantulus pereat, an debeat cõseruari? Gulielmus tenet q non cõseruet̃ amplius, per textũ ibi, donec partũ edat, &c. In cont. uidetur q eadem ratio est in illo casu, sicut quando prægnans est, ergo idem ius est. Prætercà in mora modici temporis nõ est periculũ, ut ff. de iud. l. si debitori. & l. uniuersa. C. de precibus Imp. offer. Idem in seruo uidemus. d. l. j. de bon. prosc. C. & l. si domus. §. in pecunia. ff. de leg. j. & ibi per Dy. Vnde concludo q si commodè per alium non possit nutriri partus, mater debet conseruari, ut prælleg. iur.

ADDITIO.

a Occidere. l. nec in ea. ff. de adul.
b Mulier. Ex hac ratione dicunt doc. prægnantem non compelli testificari, si ex hoc partus incommodaretur: ar. huius l.

LEX XIX.

CVm legitimæ. [a] Legitimè natus quò ad cõditionem & originem patrem sequitur, matrem uerò sequitur non legitimè natus.

ADDITIO.

a POMA. Legitimè. Bar. cons. lvij. in ij. uol. & in l. ne diutius. C. de agri. & cens. lib. xj.

LEX XX.

1 Iurisdictio & dominium æquiparantur.

a QVi furere. Superueniens furor non mutat [a] dignitatẽ,
b siue dominium. h. d. Allegatur [b] hęc lex per Gul. de
1 Cug. † quod iurisdictio, & dominium æquiparãtur, uidelicet quod si aliquis delegat alicui aliquam causam delegabilem, modò ille cui facta est delegatio, non erat capax eius, an delegatus amiserit iurisdictionem? Et Gul. cõ-
c cludit [c] quod non, æquiparando dominiũ iurisdictioni, quia dominium nõ perditur, si ille, cui debebat acquiri, nõ est capax, licet secus sit in possessione, ut ff. de acq. poss. l. qđ meo. §. si furioso. dicam in l. si ego. de neg. gest.

ADDITIO.

a Mutat. Bar. l. j. in fi. de iurisd. om. iud. l. fed nec legatarius. de cond. fur.
b POMA. Allegatur. Fel. c. cùm ex officij. de præsc.
c Concludit. Vide tamen quod idem dicit, in l. si quis. ut §. differentia. de acquir. poss.

LEX XXV.

1 Sententia, quando faciat ius quò ad omnes.

a INgenuum. [a] Not. quod sententia facit ius, inter omnes.
b Opp. d. l. qui repudiantis. §. fi. ff. de inoff. testa. Sol. [b] Aut aduersarius est præsens tempore sententiæ, aut absens. Primo casu, facit ius inter omnes, ut hic. Secũdo non, ut in cõt. Opp. ad hanc sol, imò etiã si est præsens, nõ facit ius. ff. de col-

lusu. dete. l. cùm nõ iusto. Sol. Aut interuenit aliqs legitimus contradictor, aut non. Primo casu, habet locum lex
c ista. Secũdo casu, habet locũ lex contraria. Opp. [c] ad hanc
d sol. l. diui fratres. [d] §. j. de liber. causa. Sol. aut quis per sentẽ-
e tiam pronunciatur ingenuus, [e] & cũ legitimo contradictore, & facit ius, ut hic. Secus si pronunciaretur non esse seruũ
1 alterius, uel nõ esse liberum, ut in cont. Vnde dic, † aut iudicium agitur cum iusto contradictore, aut non. Primo casu, aut sententia declarauit eum esse ingenuũ, & tunc facit ius inter omnes, ut hic, nisi detegatur collusio, ff. de collu. detega. l. ij. & quasi per totum. Aut sententia declarauit non esse libertum, uel seruum, & tunc non facit ius inter omnes, d. l. diui. §. j. Secundo casu principali, quando in iudicio nõ interuenit iustus contradictor, & tunc sentẽtia non facit ius, l. qui repudiantis. in fi. & d. l. cùm non iusto.

ADDITIO.

a P.PAV.P. Ingenuum. Alex. l. sæpè. ff. de re iud. Item qualiter pro sententia sit præsumptio iuris, & de iure, nec cõtra eam admittatur probatio, etiam si notoriè constaret, uel cõfessione partis deberet retractari, Ant. cõs. xxvij. & cõs. xxviij. Abb. c. suborta. de re iud. & ponit Ant. d. cõs. xxvij. ex cuius uerbis potes elicere alias limitationes.
b POMA. Sol. Alex. l. seruum filij. §. si statuliberum. ff. de leg. j. Fel. c. super eo. de test.
c POMA. Opp. Ang. Are. §. præiudiciales. Inst. de act.
d Fratres. Bar. l. j. C. quo bo. & Bar. l. Iul. ff. de cond. ind. Et an sententia lata super sexu, faciat ius quo ad omnes. Bal. l. fi. C. de suis, & legit.
e P.PAV.P. Ingenuus. Item si pronuncietur aliquem esse bonæ uocis, famæ & conditionis, Com. cõs. lxiij. post prin. Bal. l. j. C. quibus res iud. non noc. Item circa reg. huius l. ingenuum, quod præsumatur pro sententia, & quod est præsumptio iuris, & de iure, contra quã regulam non admittetur probatio, uide multos casus, in quibus potest opponi contra sententiam, licet transierit in rem iudicatam, quos ponit Fel. c. quoniã. ex. de prob. Itẽ postquam sententia transiuit in rem iudicatam, si aliquis petat eam coram superiori confirmari, præsumitur pro ea quo ad certitudinẽ, ut non sit opus aliud probare. Fel. c. cum uenissent. ex. de testi. in prin. Item quid si sententia esset notoriè iniqua, uel iniusta, an transire posset in rem iudicatam, & an reddatur nulla, scripsi ad Bar. l. j. C. quãdo prouo. non est necess. Item ad reg. quod habeatur pro ueritate, & faciat ius, Pau. de Eleaza. liiij. q.

DE IIS QVI SVNT SVI VEL alie. iur. Tit. VI.

LEX I.

1 Papa confirmans priuilegia uel statuta alicui ciuitati, intelligitur confirmasse iusta.
2 Consuetudo potest auferre de iure alterius ex causa.
3 Dominus quibus casibus possit seruum delinquentem punire?
4 Iudex ob nimiam seueritatem, potest ab officio remoueri.

a EIVRE. [a] Hæc l. usq; ad l. item in potesta
te nostra. h. d. Personarum quędam sunt sui iuris, quædã alieni, ut seruus & id quod per seruũ acquiritur, domino acquiritur, & dominus inhumaniter contra seruos seuiens, punitur, & seruũ uẽdere iubetur. Diuiditur in duas partes, quia primò continuat se ad præcedentia, & ponit diuisionem personarum, quæ est bimembris. In secũda prosequitur secundũ mẽbrũ diuisionis. secũda ibi, ita
b que, &c. No. tex. [b] ibi, nam si cognouerimus &c. q cognito uno contrariorum, cognoscitur & reliquũ. Opp. ad hanc l. hic dicitur, q personarũ quędam sunt sui iuris, quædã alieni, imò quædã sunt personæ, quæ nõ sunt sui iuris, uel alieni: §. si ab hostib. Inst. quib. mod. ius pa. po. sol. Captus ab hostibus est seruus, de quo in cõtrario, sed si reuertatur iure postliminij dicit̃ esse liber, & isto respectu
*. Et ita. Ista quæ sequuntur ex status eius uidet̃ fuisse impẽdenti. Et ita * in-

Bar. planè cõfusa, & sine sensu, sic restituẽda esse censeo. Quæstio nascitur de differẽtia huius l. cũ l. ij. §. tit. px. Vtraq; in lege, cũ summa personarũ diuisio, ponatur, ergo harũ altera superflua est. Resp. in d. l. ij. hãc personarũ subdiuisionẽ, ppositã, q, oẽs aut liberi sint, aut serui. Hic uerò reassumit primũ caput, scilicet liberorũ, quos aut sui (ut paterf.) aut alieni iuris (ut filiusfa.) esse dicit. Atq; ita istos duos locos, tũ etiam tit. Inst. de iur. perf. cum tit. de ijs qui sunt sui. interpretandos esse censeo. I. Conc. B.

Bar. super ff. uet.

tellig̃tur quod sequitur in gl. quæ hoc dicit, & gl. hic posita dicit, q hæc distinctio tota est de iure ciuili, sed præcedẽs posita in tit. prox. l. iij. est partim de iure naturali, & partim de iure gent. Et ista gl. posset reprehendi, quia uidet̃ q hæc diuisio sit partim de iure naturali & ciuili, scilicet si quis sit iuris sui uel alieni, & sic liber, quare gl. non uidet̃ bene loq, tamen gl. q etiã ista pars, q si quis sit sui iuris, est de iure ciuili, quia patria potestas est de iure ciuili, l. nam ciuiũ. ff. eo. Et nõ sequitur, & licet sit filius in potestate patris, q non sit liber, imò liber est. Opp. dicitur hic, quòd quicquid seruus quærit, domino quærit: cont. l. quod seruus. ff. de acq. pos. Sol. Illud quod acquirit, domino acquirit, si iustè acquirit,
1 ut hic secus si iniustè acquirit, ut in cõt. † q ualet si papa cõ
c firmat [c] omnia priuilegia alicui ecclesiæ uel collegio seu ci
d uitati quæ statuit, q uidet̃ confirmare quæ sunt iusta, [d] ar. §. §. j. de his quæ in testa. del en. & est casus extra de iureiur. c. j. lib. vj. Opp. & uidet̃ etiã q seruus acquirat nõ domino, ut Inst. per quas pers. no. acq. §. de his. Sol. Dic q seruus acquirit domino, ut hic. Itẽ quasi domino, ut in cõt. Opp. q imò sibi acquirit. ut inst. de stip. ser. §. sed cum factũ. Sol. licet ibi domino principaliter non acquirat, quærit tñ secundario, quia cõmodum ex eo prouẽiens est domini. Opp. imò q seruus acquirit est in pendenti, ff. de usuf. l. sed & si quis. §. interdum. Sol. licet aliquo tẽpore sit in pendenti, tamẽ ex solutione posteà facta de pecunia fructuarij, præsumitur res retro fuisse fructuarij, & ei fuisse acquisita, & sic non obstat.
e Opp. iterum nam seruus publicus [e] non acquirit reip. sed alij ut pupillo, ff. rem pup. sal. fore. l. ij. & l. non aliter. ff. tit. px. Sol. ibi loquitur in tabellione, non in seruo, & qualiter tabellio acquirat, ibi dicam. Op. l. seruus. ff. de acq. re. do. Sol. ut ibi not. Opp. ad id quod dicitur, domino non est licitũ in seruos seuire. Cont. l. qui seruum. ff. de uer. ob. Sol. exiusta causa potest dominus seruũ occidere, ut in cõt. sine causa non, ut hic dicitur. Opp. C. de emen. ser. lib. j. So. Sine causa non est licitum seuire in eum, ut hic, tamen castigare cũ potest, & etiam sine causa cum uerberare, & ita loquit̃ hoc cõt. De quo dic ut ibi no. imò potest eum uinculare, ut ibi. Opp. dicit̃ hic q dominus occidẽs seruum, tenetur imò nõ tenetur, quia contra dominium non datur actio Aquilia-
na, sed contra alium eidem sic, l. itẽ Mela. §. legis Aquilię. ff. ad leg. Aqui. Sol. uerũ est q dominus nõ tenetur ciuiliter, cùm illa actio detur domino ut in cõt. sed bene tenetur criminaliter. ut hic. Opp. dicit̃ hic quòd ius suum non debet alicui auferri. Cont. l. fi uenditor. §. si constat. ff. cõm. pre. Sol. Quod hic dicitur est uerum, nisi cõsuetudo aliud inducat.
2 Ex quo habetis, † quòd consuetudo potest auferre de iure
f alterius, quòd intelligitur ex iusta causa, [f] aliter non, quia nec princeps hoc posset, ut dixi in l. j. §. de const. princ. gl. & doc. l. quoties. de precib. Imp. offer. Itẽ dicitur hic, q cogitur uendere. Cont. C. de iur. delib. l. nec emere. Sol. Hoc speciale contra illam reg. ut dicam in l. j. §. cura carnis. ff. de off. præf.
3 urb. Quærit hic Gul. † nunquid seruus si committat maleficium, possit eum punire dominus? Et uidetur quòd sic, ff. ad Silla. l. & si certus sit percussor. & ff. de uer. ob. l. qui seruũ. & l. si quis fortè. §. si quos. ff. de pœnis. In cont. uidet̃ tex. iste. Dic secundum Guli. q aut dominus uult punire seruũ, qui adulterium cum uxore sua commisit, uel qui ei nõ succurrit cum offendebatur, & tunc potest eum punire: d. l. qui seruum. & d. l. & si certus sit percussor. Ex alijs autem causis nõ posset, ut hic, Posset etiam pro delicto in uinculis eum tenere: d. l. j. C. de emẽ. seruo. tamẽ postea oportet eum puniendũ iudici præsentare: ff. ad l. Cor. de sicarijs. l. circũcidere. §.
g fi. Vlt. § lex † ista inducitur [h] ad q. quòd sicut dominus pro-
4 pter nimiam seueritatem repellitur â dominio seruj, ita iu-
h dex propter nimiam seueritatem repellitur ab officio.

ADDITIO.

a POMA. De iure. Iste tex. secũdum Bal. hic, de quo Alex. cons. lxx. uol. iij. præstat ar. quòd testis nesciens, & non cognoscens id, super quo deponit, non probat.
b POMA. Tex. Mod. Ias. præsertim l. j. C. de bo. pos. contra tab. quod est contrarium quo ad cognoscendum, quòd cognito uno contrariorum, cognoscitur alterum, sed quo ad cognitionem iuris, secus, quia cognito uno, non co-

gnoscitur alterũ, nisi eadẽ militet ratio in uno quæ in alio, aliàs secus esset. l.sed & cum.ff.de neg.gest.gl.

c Confirmat.Bal.l.j.C.de monop.& Gui.de Suza.l.priuilegia. C.de sac.ecc. & ibi Bar. & Bald.l.j.C.de prec.imp. offe.ex opposito.& c.si gratiosè.de resc.in vj.Cy.& Bal.l.cùm oportet.C.de bo.quæ lib.in pri. Fel.c.ij.de resc. Bal.l.omnes.de iust.& iur.& ibi Ias.& Bal.c.j.p quos fiat inuesti.Ro.cõs. ccxviij.Alex.cons.lix.in j.uo.& cons.cxxv.ij.uo.& cons.ccxciij.iij.uol.

d P.PAV.P.Iusta.Are.l.q; Seruus.de acq.poss.

e Publicus.Sed hic dicit Bal.q; per tabellionem non acquiritur, sed per legẽ, & idem Ang.hic per istam gl.

f Causa.l.j.§.fi.de his quæ in testa.delen. & Bar.l.diuus.§. nec generalem.ĩ. de fal.& Gul.idẽ in materia feudorũ, ut si cõfirmantur possessiones, intelligetur facta cõfirmatio de iustis, c.j.in tit.p quos fi.inuest. Ang.hic, & idẽ dicit Bal.d.c.j.& ibi dicit q; etiam non intelligũtur confirmata priuilegia iuri cõtraria. Et ibi dicit etiam q; si aliqua priuilegia confirmentur, nõ intelligũtur confirmari, ut aliquod ius nouum detur, nisi constaret de intentione, secundũ Ca.& ibi latius uide, & Bar.l.si constat.de appell. adde Bal. cons.cccxvij.iij.lib.

g POMA.Vlt.Bal.c.j.§.j.de pace iur.fir.Barb.cons.xxxvj.ij.uol.

h Inducitur.Bar.l.illicitas.§.ucritas.ĩ.de off.præsid. Gul.Cy.& Ang.hic.Itẽ remouetur propter negligentiam.l.mancipia.& ibi Bal.C.de ser.fug. Item propter longam infirmitatem.l.si quis uitium.C.de off.præf.præt.

LEX III.

1 Dictio item, est repetitiua.
2 Naturalis non est in potestate patris, nec etiam spurius pupillariter substituitur.
3 Pater non dat filio naturali tutorem nisi confirmetur.
4 Statutum q; qui ceperit aliquem de Petra mala uel eius filium, habeat mille, non comprehendit bastardum.
5 Patria potestas quomodo inducatur.
6 Consuetudine stante q; patre decedente sine filio in potestate, fiscus occupet bona, q; fiscus non habebit patre mortuo habente filium episcopum.

ITem in potestate. Hic prosequit primum membrũ usq; ad l.filium.& breuiter hoc intẽdit, Filius ex legitimo matrimonio natus, & descendentes ex eo sunt in potestate parentũ, & nepos ex filio post mortẽ aui reincidit in potestatem patris, si pater suus fuit in potestate aui, quousq; auus uixerit. †No.q dictio, item,[a] est dictio repetitiua: ĩ. de
a leg.iij.l.in repetẽdis.& hoc est quod dicit, nõ est recasurus, uidelicet ad substitutionẽ pupillarem, quę eis fieri nõ posset: l.ij.C.de impub. Itẽ no.q † ad hoc ut sit in potestate patris, oportet q; sit ex iustis nuptijs. Vnde naturalis tantum, non est in potestate patris, multominus spurius, auth.quibus mod.nat.effi.sui.§.fi. adeò q; istis non põt fieri pupilla-
3 ris substitutio. l.Lucius.ĩ. de uul. Itẽ no. † q; pater nõ potest ei dare tutorẽ, nisi confirmetur: l.fi.C.de confir.tut. Idem in spurio: l.j.in prin.ĩ. de test.tut. quia non dicitur filius, d.§.fi.
b Et hoc[b] allegabatur † ad q.de facto, dicebat statutũ hic, q;
4 si quis caperet aliquẽ de illis de Petra mala, uel de eorũ filijs, q; habeat mille, captus fuit quidã bastardus, an capiẽs debeat habere præmiũ: Et certè non, quia spurius non di-
c citur filius:[c] d.§.fi.& no.Dy.l.cũ pater.§.mater.de leg.ij. Item no.quõ patria potestas est introducta à iure ciuili. Ex hoc posset reddi ratio, quare filius non obligeẽ patri ciuiliter, quia cùm patria potestas fuerit introducta à iure ciuili, fm quod, quid filius quærebat, patri quærebat, si obligarẽtur ciuiliter, illa quærerent patri, & idem apud eundem inueniretur obligatus, quod esse nõ potest. Opp.& uideẽ q; alij
d sint modi, quibus patria potestas[d] cõstituitur, q̃ iustæ nuptiæ: §.si quis igitur.auth.quib.mod.nat.effi.sui.& tit.prox.
5 per totũ. Sol.hic † est unus modus patriæ potestatis inducendæ, alius per adoptionẽ: ĩ. tit.prox.& alij sunt per legitimationẽ, ut hic no.& gl.Inst. de nup.§.fi. & no.hãc gl. Opp. dicitur hic q; recidit in potestatẽ, nisi exierit & c. Cont.§. illud.in auth.cõst.quæ de dig.Sol.ibi pater exierat de potestate patris sui, per dignitatẽ, quo casu filij reincidũt in potestatem suam: ut in cont.secus si per emancipationem, &
e hoc no.quia[e] ualet ad q. Consuetudo est in multis parti-
6 bus, † q; si pater decesserit, & aliquem filium mortis tempo-
f re in potestate non habuit, q; curia, uel baro[f] possit omnia bona sua occupare. Modò quidam decesit. & nullũ filium tempore mortis habebat, nisi quẽdam clericũ positum in dignitate, puta quia erat episcopus, * modò curia petit bona. Opp. contra ea, qd' iste qui decesit tẽpore mortis habebat filium, replicabat q; non erat in potestate, quia exierat per dignitatẽ, quid iuris? Dic quod curia nihil debet habere, imò debet succedere filius. Ad id quod dicitur, q; filius exiuit de patria potestate per dignitatẽ. uerum est, scilicet in quantùm faceret cõtra eum, q; esset in patria potestate. Sed si esset dei fauor, adhuc in potestate patris iudicaretur: d.§.j.in gl.præstet. & est gl.j.l. nepotes.ĩ. eo.& ĩ. ad Maced.l.j.§.j. * Episcopus. Episcopalis enim dignitas, ꝑpat: po. soluit: auth. sed episcopalis. C. de episc. & cle. I. Cõc. B.

ADDITIO.

a Item. Vide eundem, in l.j.in prin. de publi.
b POMA. Et hoc. Fel.c.in præsentia. de prob. Barb. cons.xx.uo.j. Bal.l.apud hostes. C. de suis & legit.
c Filius. cõt. quia ratione publicæ utilitatis, uidetur etiam hoc casu habere locum statutum, l.si quis in graui.§.utrum. ad Syll.& ibi Bar.gl.cle.j. de baptis.& l.j.C. de accu.
d Potestas. Sed an Iudæi habeant filios in potestate, uidetur q; non, quia non contrahunt secundũ morem ecclesiæ. Cont. Bal.hic. si cõtrahant secundum cõsuetudinem eorum. Iac. de Are.& Lud.l.multum.ĩ. de uer.ob. Quid autẽ in filijs Iudæorum assumentibus sanctum baptisma. gl.no.xxviij.q.j.can. Iudæorum. uidetur uelle q; liberentur. Et ad primum, adde q; idem dixit hic Bal. in Paganis, quia matrimonium fuit de iure naturali, & hoc dummodò sint sub imperio Ro. secundũ Bal.hic. Sed certè nõ fit uerum matrimonium apud eos. c. quanto. & c. gaudemus. de diuor. ideò ob. hæc l. Quæ dixi ex iustis nuptijs, respõ. secundũ Pet. de Anch. per l. die sabbati. C. de Iudæ. uer. extollerãtia. Et q; Iudæi dicantur habere filios in potestate, scripsi post Bar.l. apud Iul.§.j. de leg.j. Cal. cons.iij. de Iudæis. ubi ponit an filij Iudæorũ possint eis inuitis baptizari.
e Quia. Cy.d.auth. sed episcopalis. Et Nic.Neap.hic, quid in Iudæo effecto Christiano habente patrem. And.Barb.
f Baro. Et sic no.q. monachus est in patria potestate, quo ad fauores, gl.l.si ex causa.§.Pap.ĩ. de min. Ibidem quomodo intelligatur per dignitatẽ solut patria potestas, q; uerum quantum ad commodum filij. Adde tamen q; per militiam & doctoratum non liberatur quis à patria potestate. l.si maritus. & ibi Bal.C. de pat.po. et in l. apud hostes. in fi. C. de suis & leg. & in l. nepotes. eo. tit. & ibi etiam Ang.

LEX VI.

1 Filiatio quomodò probetur.
2 Patris uel matris assertio super filiatione, non præiudicat filijs.

a FIlium.[a] Ille dicitur filius legitimus, qui ex uiro & uxore, ad matrimoniũ contrahendum & generandũ habilibus simul cohabitantibus, cõstante matrimonio
1 nascitur. †No. quem præsumi habilem ad cõtrahendũ seu generandũ, nisi probetur oppositũ: ut ibi, si constet maritũ
b &c. Et no.[b] practicã ex hac l. qualiter probetur filiatio. [c] Prò q; inter Titiũ & Seiam fuit cõtractũ matrimoniũ legitimè, & q; isti erãt habiles ad matrimoniũ cõtrahendũ. Itẽ q; Titius & Seia ut uir & uxor insimul habitabãt, & sic adinuicem se tractabant, ibi, assiduè &c. Et q; talis eorũ filius fuit natus ex dicta Seia, & q; dictus filius fuit, & est in quasi possessione filiationis, & q; dicti Titius & Scia eũ tractauerunt & tractant ut filiũ suum. Et ita tenetur & reputatur ab eis, & ab alijs eũ cognoscentibus, ut hic uidetur probari. & in l. non ignorat. C. qui accu. nõ pos. & l. non nudis. & l. non epistolis. C. de prob. & l.j. & ibi dixi, ĩ. quo. bo. & Cy. l. si uicinis.
d C. de nup. Opp.[d] dicitur hic, q; absens per decẽ annos non tenetur eum quẽ inuenerit pro filio cognoscere, cont. l.j.§.fi
2 quis. ĩ. de lib.ag. Sol. ut hic & ibi. † Quærunt doc. est quæstio inter aliquos de aliquo filio, & negat esse filius ab aliquibus cõsanguineis eius, qui dicit se filium esse, pater, quem asserit, dicit, certè tu non es meus filius, an filio noceat? Et tenent doc. q; non, quia dictũ patris prodesse potest & nõ obesse, l.j.§.si quis. ĩ. de carb.edi. Et breuiter refert Cy. & Iac. de Aret, q; fuit quædam mulier quæ erat regina, & habuit unum filium de quodã milite, postea ille filius, qui credebatur filius[e] primogenitus Regis, successit in regno, demum mater ueniens ad mortẽ dixit, licet sit filius meus, tamen nõ est filius regis, sed cuiusdam militis, & sic filius postea sciens renũciauit regno. Credo q; filius qui renũciauit
f regno, nõ bene fecit, quia hoc sibi non præiudicabat. Et dicit Iac. hoc non fecissem ego, quia nõ renunciassem regno. Pro hoc est gl.l. ult. coniuncta gl. cum tex. ĩ. de prob. Qualiter autem probatur quem esse de tali genere, uel de tali natione & familia, uide gl.l.j. circa fi. de prob.

ADDITIO.

a POMA. Filiũ. Dixi in l. miles. §. defuncto. ĩ. de adult. Alex. cõsi. ij. uo. j. et ibi ponit, quid de adoptiuo, & Ro. cõs. xxxiiij. Alex. cõs. ult. uo. v. & cons. peruer. ij. etiam eo. uo. Et aliquid per Fel. c. in præsentia. de prob. & in c. per tuas. j. & ij. no. de prob. & c. ueniens. de testi. & c. series. de testib. Bar. cõs. cxvij. Barb. cons. xxvij. & cons. v. & cons. lviij. ij. uo. Ias. l. si is qui. de usuc. Fel. c. in præsentia. de prob. Ias. l. j. in prin. de contratab.
b POMA. Et no. Pet. de Anch. cons. ccxxvij. inci. uidetur prima facie. Et modum probandi filiationem, uide per Alex. cons. xxv. in iiij. uol. & cons. cvj. aliàs ccvj. in j. uo. Fel. c. j. de fum. trin. & c. illud. de præsum. per illum tex. Modum uero probandi cõcubinatum, uide per Ang. §. cõsideremus. auth. de trien. & semis. & modũ probandi filiationem in spurio, uide per Inn. c. Michael. de filijs presb. quod refert. Bal. l. iij. ff. de lib. & posth.
c Filiatio. Can. c. per tuas. de prob. & Iac. But. l. quidam. ff. de prob. & l. neq; professio. C. de testa. Bal. hic, per hanc l. q; ad probandũ legitimationem filij, debet probari de matrimonio parentum, quod qualiter probatur, uide Bar. l. si quis uxor. de adult. Bald. l. neq; natales. C. de prob. Bal. cons. lix. & cxix. ij. lib. Pet. de Anch. cons. ccxxvj.
d Opp. An stetur dicto patris & matris &c. Adde gl. l. j. §. si mulier. & §. idẽ per contrarium. de lib. agn. Bar. & Bal. l. Gal. in prim. de lib. & posth. gl. c. per tuas. qui filij sint legit. et Bal. l. nõ nudis. C. de prob. & d. c. p tuas. de ꝓb.
e Filius. c. ex transmissa. qui filij sint legit. Bal. l. neq; professio. de test. Iac. But. l. quidã. ĩ. de prob. Bar. & doc. l. si posthumus. à primo. §. fi. de lib. & posth. Cy. l. si uicinis. C. de nup.
f Hoc. Limitat Imo. c. officij. de pœnit.

LEX VII.

1 Bannito existente aliquo, cuius bona sunt confiscata, si aliquis ei coniunctus decedit, & sic ad bannitum defertur hæreditas, bannitus non fiscus succedit.
2 Bannitus nostri temporis, non æquiparatur deportato.

SI qua. Sublato filio de medio, nepos succedit loco patris sui. & hanc legem multùm no. nam facit ad q.ar-
1 duam, † Aliquis commisit maleficium, ex quo est ban-
a nitus, & omnia sua bona sunt publicata fisco.[a] Contingit q; pater istius banniti moritur. Vel pone q; aliqua persona proxima bannito, cui bannitus posset succedere, moritur, modò fiscus uel commune, petit hanc hæreditatẽ, quæ est delata isti bannito tanquã proximiori, filius banniti asserit q; debeat succedere, & nõ fiscus. Quæritur quid iuris? Et uidetur q; fiscus uel cõmune debeat succedere: l.j.C. de her. inst. maximè cum fiscus in omnia bona debeat succedere, & posset dici hæres, C. ad l. Iul. de ui. pub. l.j. Cont. Gul. per
b istam l.[b] & facit l. si necem.§. si deportatus. ĩ. de bo. liber. Nõ
2 ob. gl. l.j. alleg. quia est falsa fm Oldr. maximè cùm † bannitus hodie non æquiparetur deportato, fm Iac. de Are. & ita ibi per Cy. Vel ibi in successione, quæ defertur ex testamẽto, & ideo in odium testatoris, qui instituit personam inhabilem, defert fisco, & quæstio nostra loquitur in successione, quæ defertur ab intestato, & hoc fm Gul. & Oldr.

ADDITIO.

a Fisco. Bar. l. amissione. §. qui deficiunt. de cap. dimi. Bal. l.j. C. de hær. inst.
b Istam l. Quia cum exbannitus dicatur sublatus de medio d. l.j. ergo filius eius loco succedit.

LEX VIII.

1 Arguere à sufficienti partium enumeratione possumus.
2 Furiosus non potest uxorem ducere, licet iam ductam retineat.
3 Legitimè factum non retractatur ex facto superuenienti.
4 Patria potestas soluitur patre effecto monacho.
5 Filius effectus sacerdos liberatur à patria potestate.

a PAtre.[a] Furor superueniens non potest facere, quomi-
1 nus filij ex ultimo matrimonio nati ante uel postea dicantur esse in patris potestate. h.d. Et per hanc l. † arguitur à sufficienti partium enumeratione, nam si iste non est de modis exeundi de potestate, ergo remanet in pote-
2 state, per hoc ar. Itẽ no. q † furiosus nõ potest uxorẽ ducere,
3 licet iam ductã retinere non impediatur. Itẽ † q; legitimè factum est, nõ retractatur ex facto superueniẽti. Opp. l. sunt personæ. ĩ. de relig. gl. non soluit lac. But. dicit q; illa l. con-
b cor. Opp. l. non distinguemus. §. sacerdotio.[b] ĩ. de arb. gl. nõ sol. But. dicit q; quãdoq; causa impediens respicit causam finalem, & tunc sicut impedit à principio faciendũ, ita impedit iam factũ, §. sacerdotio. Quãdoq; respicit causam efficientem, ut consensum, qui est causa efficiens matrimonij, & licet ab initio aliquid impediat faciendũ, non tamè tollitur iam factum, ut hic, fm But. Dy. c. actum. exẽ. de reg. iur. lib. vj. Quærit hic Gul. multi sunt modi quibus soluit patria potestas. Quid si pater † efficiatur mona-
4 chus, an filij efficiantẽ sui iuris, * & utrùm pos- * Iuris. Bar. in re
sint facere testamentũ? Et uidetur q; nõ, quia pet. auth. ingref.
nõ est de modis quibus soluitur pat. pot. ut fi. nu. lxiiij. C.
c hic. In cont. uidetur, nam iste mutat statum.[c] de sac. ecc. I. C.
Sicut deportatus, per quod soluit pat. pot. ut
inst. quib. mo. ius pat. pot. sol.§. relegati. Item habetur pro mortuo, ut d. l. deo nobis. C. de epis. & cle. Idẽ tenet hic Gul. & Dy. l. ergo. ĩ. de acq. re. do. Item quia transit in potestatem alterius, ut abbatis, ideò nõ potest habere aliũ in potesta-
5 te. ĩ. ad l. Iul. de adult. l. sic eueniet. Quæro, quid † econtrà, filius est factus clericus, uel alias consequutus dignitatẽ, an efficiatur sui iuris? In dignitate episcopali nõ est dubium, quia efficitur sui iuris auth. const. quæ de dign.§. illud. In alia dignitate habes gl. ĩ. de min. l. si ex causa.§. Pap. Quid si filius efficiat̃ sacerdos, an liberetur à patria potestate? Et uidetur q; fic.* c. indecorum. exẽ. de ætate & qual. dic ut ibi. * Sic. Sed iur. ci. contraria sententia receptior

est. l. sancimus. uer. potestate. C. de epis.& cle. Bar. cons. lxj. I. Conc. B.

ADDITIO.

a POMA. Patre. Pet. de Anch. cons. ccccliij. incip. tria dubia. in fi. Barb. cons. lxiiij. j. uo. & Barb. c. cõsuluit. in gl. uer. tenebras. de off. deleg. Pan. c. ab excommunicato. de resc. Alex. l. si unus. §. pactus. ff. de pact.
b Sacerdotio. Bar. l. pe. §. fi. ĩ. de uer. ob.
c Statum. Sed quid si pater efficiatur hæreticus? Dicas q; filius liberatur à patria potestate, secundũ gl. no. c. ij. de hær. in vj. iuncto tex.

LEX IX.

1 Filius f. in causa publici iudicij potest esse, sine patris consensu.

FIlius. Quantum ad ius publicum, patria potestas nõ curatur. Opp. quòd imò curatur, quia testamenti factio est de publico iure. ĩ. de testa. l. iij. & tamen filiusfamilias non potest facere testamentum: l. tam his. §. j. ĩ. de donat. cau. mor. Sol. Quod hic dicitur, non curatur, s. in publicis officijs, autoritate & utilitate. Cy. C. qui testa. fac. pos. l.
1 senium. Allegatur hæc lex † per doc. quòd filiusfa. posit esse in causa publici iudicij sine consensu patris, licet contrarium no. & malè in l. cũ non solum. §. j. C. de bo. quæ lib. in fi. mag. gl. & est contra eam, l. inter. §. pe. & ibi Dy. ĩ. ad leg. Iul. de adult.

LEX X.

1 Sententia lata in causa principali, quando præiudicet in incidenti.

a SIiudex.[a] Sententia lata in principali, non præiudicat in incidenti, de quo summariè est cognitum. Opp. l. ij. C. de ord. cog. Gl. soluit duobus modis, uno quod in
b l. cont. non potest esse hæres, quin sit liber, & ideò sententia[b] lata super hæreditate in libertate, præiudicat, sed hic possunt alimenta dari, licet non sit filius, ut puta quãdo pater contempsit Plautianum, quia eius nõ seruauit solennita-
1 tem. Aliter † glos. soluit in fi. & melius, & hoc ponunt doct. quod hoc. Nam aut est de incidenti summariè cognitum, aut plenè. Primo casu sententia lata in principali, inciden-
c ti non præiudicat,[c] ut hic. In secundo casu quando est plenè cognitum, præiudicat incidenti. l. ij. C. ad leg. Cor. de fal. Opp. ad gl. l. quod in diem. §. j. de compen. & l. si autem. §. j. de negotijs gestis. Gul. de Cug. dicit, & bene, quòd si quæris an sententia lata super principali, noceat incidenti,

dic aut ſuper principali quæſtione eſt plenè cognitum, aut ſummariè. Primo caſu, aut ſententia nō poteſt ferri in principali, quin incidenti præiudicet, tūc præiudicat, l.ij.& ibi no. C.de ord.iud. Et pro hoc ℸ.de excep.rei iud.l.duob. Aut poteſt ſuper principali ferri ſententia, adeò ꝙ ſuper incidenti non præiudicet, tunc ſi de ea cognitū,& fuerit per iudicem facta mentio ſuper reprobatione incidentis, tunc præiudicat incidenti. Aut tacitè fuit reiecta, & tūc non præiudicat, ut alias dicitur, quando iudex reprobat cōpenſationem, uel non, d.l.ſi autē.§.j.& l.quod in diem.§.fi. præalleg. In ſecundo caſu principali, quādo ſuper principali eſt ſummariè cognitū, ut in cauſa alimentorum, de qua ſummariè cognoſcit, tunc ſententia lata in principali, nō præiudicat incidenti, & ita debet intelligi hæc lex, quæ eſt no.& ſua gl. De hoc etiam dic per doc. l.j. C. de ord. iud.

ADDITIO.

a POMA. *Si iudex. Ang.§. præiudiciales. Inſt. de act. Pan. conſ. v. j. uo. Imo. conſ. cxxx. & conſ. cxlv. & ſeq.*

b P. PAV. P. *Sententia. An autē ſententia lata in iſtis ſummarijs, dicatur merè diffinitiua? Iaſ. ꝙ non, l. imperium. ff. de iuriſd. om. iud. licet Caſt. teneat cōt. ut ibi per eum, qui aliqua addit poſteà in fine illius legis. Item quod ſententia & probationes factæ in ſummario iudicio, proſint & fidem faciant in iudicio plenario, quādo in ſummario fuiſſet plenè cognitū, Ant. cōſ. xxxvj. poſt prim. iuncto fin. Alex. l. à diuo Pio. §. ſi ſuper rebus. ff. de re iud. & l. fæpe. eo. tit. & Fel. c. cauſam quæ. el. j. eẍ. de teſtib. Caſt. conſ. ccvij. Cur. & Moder. l.ij. C. de eden. ubi cōcludit, ꝙ ubi in iudicio ſummario fierēt plenæ probationes, tunc præiudicatur in plenario, licet Bar. uoluerit cont. d. l.ij. & Ang. hic uide per eos, quia iſta reg. ſecundū cōmunem ſententiam debet intelligi, quādo iudicium eſt ſimulatū reſpectu probationū. Dec. conſ. xcvj. quia in eo ſufficiat ſemiplena & ſummaria probatio. Secus ubi plenæ probationes fuerint, & requiritur, licet reſpectu proceſſus, eſſet ſummarium. Item adde ꝙ cōfeßio facta in ſummario, præiudicat plenario. Fel. c. ueniēs. el. ij. eẍ. de teſtib. & d. c. cauſam quæ. & ibi etiam dicit, ꝙ ſi teſtis in iudicio ſummario uerū dicit, licet iſtud non faciat fidem in plenario, tamē ſi in plenario cōtrariū diceret, repelleretur tanquā periurus. Item circa illud quod dictū eſt, quādo in plenario, iudicium plenè cognitū fuit, in cont. facit Bar. in extrauag. ad reprimē. uerſ. ſummariè. propè ſi. uide pro j. opin. Dec. cōſ. xcvj. Bar. l. iubemus. hic alleg.*

c *Præiudicat. Bar. l. à diuo. §. ſi ſuper. de re iud.*

LEX XI.

1 *Pater non legitimat baſtardum, nec naturalem inuitū, niſi ſit infans.*

INuiti. Opp. imò rediguntur in poteſtate, l.j. C. de dignit.

a lib. xij. Sol. fallit ibi. Quæro, ſi filius baſtardus[a] nō eſt in poteſtate patris, nunquid pater poteſt eum legitimare,

1 † ſi filius non uult? [b] Et dic quod nō, auth. quib. mod. nat.

b effi. ſuí. §. generaliter. quia non ſunt in poteſtate, l. itē. ſ. eo. i/ deò non poteſt cogi inuitus, ar. huius l.& gl. idem dico de naturalibus ex cōcubinis, ex cauſa uero hoc eſt uerū, idem ſi ſit infans. l. iubemus. C. de emanc. lib.

ADDITIO.

a *Inuiti. Baſtardus. Limita ut in l. iubemus. C. de eman. lib. Gul. & Bal. l. beniġnus. ſ. de legi. Bar. conſ. xxiij. ij. uo. & conſ. lviij. eo. uo. Ro. conſ. cxciij. incip. in propoſita. uer. aduertendum.*

b *Vult. idē in filio ignorante, Pet. de Anch. hic, c. quia cunctis. de conſeſ. præben. in vj. An infans poſſit legitimari, Ro. conſ. cxciij.*

a DE ADOPTIONIBVS.[a] *&c.* TIT. VII.

ADDITIO.

a P. PAV. P. *De adoptionibus. No. quod naturales & ſpurij, non poſſunt adoptari nec arrogari per patrem. l. in lege. C. de nat. lib. §. & nos non latuit. auth. quō nat. eff. leg. Item no. quod ſtatutum loquens de filio, non habet locum in adoptato, quia non eſt uerè filius, ſed fictus. gl. l. filio quem pater. ff. de lib. & poſth. Cy. l. generaliter. §. cùm autem. C. de inſt. & ſubſt. ſub cōd. fac. Ang. l. cùm in adoptiuis. C. de adop. Imo. l. ſeruus. ff. de lib. et poſth. Bal. l. ſi arrogator. ℸ. eo. in auth. niſi rogati. C. ad Treb. & in l. ſi ita. §. fi. de leg. ij. quod recipiens emphyteuſim pro ſe & filijs ſuis, non comprehenduntur adoptiui. Alex. d. l. filio quē pater. Imo. l. j. §. lex falcidia. ff. ad l. falc. ꝙ ſtatutum contra ius cōmune loquens de filio, non uerificatur in adoptiuo. An clericus poſſit adoptari, Aret. l. ſi quis poſthumus. in prin. de lib. & poſth. Alex. l. gallus. §. quid ſi is. ad fi. eo. Bar. l. cùm in adoptiuis. C. de adop. ubi autem fieret mentio de adoptione, intelligeretur prout ſumitur in ſpecie, non*

aūt in genere. Bar. l. pediculis. §. argēto. de aur. & arg. leg. Bal. l. hoc legatū. de leg. iij. Ale. l. certi cōdictio. ff. ſi cer. pet. Bar. Ang. l. ubi pactū. C. de ſtipu.

LEX I.

1 *Spōſus primo eſt interrogādus quam ſpōſa, nec aliter factū utitur.*

2 *Proprium illud eſt, quod alicui non communicatur.*

a

ILIOSFA.[a] Per adoptionem quis trāſit in poteſtatem adoptantis, & adoptio in genere continet ſub ſe adoptionem in ſpecie, & arrogatio fit de eo qui eſt ſui iuris autoritate

b principis, [b] ſed adoptio in ſpecie fit de eo qui

c eſt alieni iuris autoritate magiſtratus. No. [c] primò ꝙ † ante

1 debeat interrogari ſpōſus ꝙ ſpōſa, & hoc debet ſeruari ſm gl. Vel dic ſm Mar. Silli. ꝙ non eſt uis, ſi aliter fiat, quæ hic no. nec omiſsio ordinis, habet hoc uitiare, cùm non ſit de ſubſtantia, ℸ. de ſo. l. nec enim. Sed hoc fit ad effugiendū uo-

2 recundiā, quod etiam gl. hic no.& no. tex. † ꝙ illud eſt proprium, quod alicui nō cōmunicatur, ſm Iac. de Aret. quod ualet ad multa.

ADDITIO.

a POMA. *Filios. Alex. conſ. cxxvj. uol. iiij. Et an filius adoptiuus dicatur uerè legitimus. Alex. conſ. j. uo. j.*

b *Principis. Nec ſufficeret autoritas ſenatorum, uel populi etiam permittente ſtatuto, Bar. l. non ambigitur. ſ. de legi. Io. Fab. Inſt. eo.*

c POMA. *No. Are. l. ſerui elec. §. j. de leg. j.*

LEX III.

1 *Perſona una quando poſſit ſuſtinere uicem plurium.*

2 *Legatum factum fuit prioribus ciuitatibus de centum & Titio, qui erat ex prioribus quinquaginta, Titius admittitur ad utrūq; legatum.*

3 *Iudex non poteſt inſinuare coram ſe donationem per ſe factam.*

4 *Tabellio non poteſt conficere inſtrumentum de facto ſuo proprio.*

5 *Electi ſi plures ſint ad eligēdum rectorem, an poterūt unū ex ipſis eligere.*

a SI conſul.[a] Vbi officia non ſunt repugnantia, unus poteſt uicem duorū ſuſtinere. Ad hoc allegatur iſta lex, & hanc no. quia bona eſt. Opp. emancipatio in conſule non eſt neceſſaria, imò conſulatus eximit à patria poteſtate: C. de decu. l. fi. lib. x. & auth. conſt. quæ de dign. §. j. Sol. Olim dignitas conſulatus nō liberabat à poteſtate patria, ut hic, hodie ſecus, ut in cont. & ibi ſunt caſus in quibus eximitur. Opp. l. ille à quo. §. tempeſtiuū. ad Treb. Sol. Differen-

b tia eſt inter iuriſdictionem contentioſam & uoluntariam. Primò loquitur contrarium, ſecundò loquitur hic. Opp. [b] l. ſi plures. ℸ. de pact. gl. non ſol. Tu dic, ꝙ ibi non ſuſtinet ui-

1 cem duarum perſonarū uel plurium, imò ut una perſona reputatur ratiōe unius officij, licet ſit tutor plurium perſo-

i narum, ut in cōt. uel melius ſm Gul. de Cug. ſic dicas, † Aut cōſideratur perſona ut perſona, & tūc una perſona nō poteſt ſuſtinere uicē pluriū perſonarū. ℸ. de pac. l. ſi plures. Aut conſideraᷓ perſona reſpectu alicuius qualitatis, uel officij, & tunc aut officia inuicem ſe cōpatiuntur, aut non: primo

c caſu poteſt ſuſtinere uicem pluriū ut hic, aliàs non: d. ſ. rem peſtiuum. & ℸ. de off. conſ. l. j. §. fi. Et [c] ex prædictis † arguitur

2 ad q. teſtator reliquit prioribus [d] iſtius ciuitatis, centum di-

d ſtribuēda inter eos. Item reliquit quinquaginta Titio qui erat de prioribus. nunquid poterit petere Titius quinquaginta, & admitti ad partem illorum centum? & uideturꝙ ſic, per hanc l. in cont. uidetur, quòd in generali legato de centum, ſit derogatum per ſpeciale, quia generi per ſpeci-em derogatur: ℸ. de ali. & cib. leg. l. alimenta. §. baſilicæ. &c. generi. eẍ. de reg. iur. lib. vj. Quid dicendum? Dico ꝙ poteſt admitti ad utrunq;, l. Titia. §. qui Marco. & ibi Dy. ℸ. de ann. leg. Non ob. §. baſilicę. quia reſpōde ut ibi no. per Dy. Idem

e eſt ar.[e] ad q. † Donatio ultra quingentos aureos non ua-

3 let ſine inſinuatione: l. ſancimus. C. de dona. modò Titius iudex facit maiorem donationem, & eam inſinuat coram

f ſe, [f] an poſſit? Videtur ꝙ ſic, per hanc l. maximè cùm magiſ-

g tratus poſſit ſuos emācipare, [g] ut hic, & l. ſeq. ſed in emancipatione, ſolita eſt fieri donatio, C. de col. l. ut liberis. con-cluditur ergo, ꝙ coram ſe poſſit fieri. Cōt. Gul. de Cu. Nam donatio ibi requirit inſinuationē, ne forte donās decipiatur, ſed ſicut errore poſſet induci ad donādū, ita errore poſ-

ſet induci ad inſinuandū, ar. l. antiquę. & l. ſi mulier. ad Velleia. Vnde coram ſeipſo non poſſet fieri. cōtra cuius opi. facit l. ſi pater. §. fi. ℸ. eo. Nam cauſæ cognitionē requirit emācipatio, ſicut inſinuatio, ut ibi, & tamen poteſt fieri corā ſe, ut

h hic dicitur. Quæro [h] nunquid † tabellio de facto ſuo pro ſe

4 poſsit cōficere inſtrumentū? Et uidetur quod ſic ut hic, qa eſt tanquā officialis, & eius uicem ſuſtinet. Item etiam tanquā priuata perſona, unde poſſet uicem duorū ſuſtinere,

i ut hic, & l. ſeq. Cont. Gul. [i] Nam tabellio æquiparatur teſti. l. Domitius. ℸ. de teſt. ſed in facto proprio, nullus poteſt eſſe teſtis, l. omnibus. C. de teſti. & l. nullus. ℸ. de teſtib. Item dicerētur autor in re propria, quod eſſe nō debet, ℸ. de auto. tut. l. quod dicimus. cum ſit ad eius utilitatē, maximè cùm ad eum recurratur pro fide ſui inſtrumēti, l. ſi quis decurio. C. de fal. Nam inquantùm facit inſtrumentū pro ſe, ei nō ſtatur, ſi autē contra ſe, ei ſtatur, ℸ. contra. l. nō putauit. §. ſi quis ſua. Dy. l. j. §. j. ad leg. Cor. de fal. Pet. l. Publia. in fi. ℸ. depo. ta-

k men gl. in fi. facit contra opi. Dy.[k] & Gul. in gl. parua. Nam ibi dicitur, quod in totū debet approbari, nō tamē poteſt approbari inquantum facit pro ſe, & inquātum facit cōtra ſe, niſi uelles opi. iſtorum defendere, quod aliud ſit in tabellione officium gerente, quā in alijs perſonis, cùm ei maior fides adhibeatur ꝙ priuatis. Nam cùm aduerſarius nō habeat aliam probationē pro ſe, niſi illam aduerſarij confeſſionem, ſicut eam pro ſe approbat, & ita contra ſe. Facit ad prędicta quod no. l. ij. & ibi Cy. C. de do. ante nup. & per eū-

5 dem, l. j. xij. q. C. de confeſ. Quæro, plures, † ſunt facti electores ad eligendum unum rectorem, an poſsint unū ex ſe eli-

l gere? [l] uide gl. l. planc. ℸ. quod cuiuſ. uni. no. Secus ſi uni eſſet cōmiſſa electio, quia ſeipſum eligere nō pōt, gl. & doc. ibi.

ADDITIO.

a POMA. *Si conſul. Pet. de Anch. conſ. cccxxiij. & ſeq. Fel. c. iij. de prob. poſt Pan. j. opp. Alex. l. lecta. ff. ſi cer. pet. Fel. c. ex literis. eẍ. de prob. An autem comes Palatinus poſſit filium ſuum legitimare. Bal. hic, iij. q. Iaſ. l. qui iuriſdictioni. uerſ. iiij. fallit. ff. de iuriſd. om. iud. qui uidetur cōcludere cont. Io. de Dama. conſ. xxix. Iaſ. poſt alle. l. eſt receptum. ff. de iuriſd. om. iud. in nepote autem ex filio, ſecus eſſet, ſecundū Io. de Dama. d. cōſ. xxix. quia poſſet eum legitimare, imò etiam filium ſecundū Bolog. in add. illius conſilij. Ad hanc materiam, quando quis ſe poſſit in duobus exercere, uide Bal. in proœ. C. §. ideoq;. & Iac. de Bel. coram ſe in ij. cōſt. C. per Cy. Ray. & Imo. l. ille à quo. §. tempeſtiuum. ℸ. ad Treb. gl. & doc. c. iiij. de prob. Pau. de Leaza. q. incip. primò quærtur, utrùm electio, &c. in ij. dub. in lib. diſput. q. lxviij.*

b POMA. *Opp. Bald. ibi, & Moder. l. j. de ſer. fug. & doct. l. fi. C. qui teſta. fac. poſſ.*

c *Et. Alex. l. lecta. ff. ſi cer. pet. Can. c. cùm olim. de re iudic. & ibi Fel. Card. conſ. liij.*

d *Prioribus. Bar. l. ij. de ſtip. ſer.*

e POMA. *Arg. Alex. conſ. clvij. ij. uol.*

f *Se. Bal. l. ſancimus. C. de dona.*

g POMA. *Emancipare. Ex hoc infertur, ꝙ habens priuilegium legitimandi, poterit filium ſuum legitimare, ut hic Bal. quem ſequitur Alex. conſ. pe. ij. uol. Fel. c. iij. de prob. & c. inſuper. de teſti. Alex. l. cùm filioſa. de leg. j. Iaſ. l. qui iuriſd. uer. iiij. iſta regula. j. de iuriſ. om. iud. Sed cont. uiſus eſt tenere in l. eſt receptum. eo. tit. Vide Card. Alex. c. per uenerabilem. qui filij ſint legi.*

h P. PAV. P. *Quæro. Fel. c. j. eẍ. de fid. inſt. Io. Dama. conſ. xlix. ij. dubio.*

i *Gul. Bar. l. ſi conuenerit. §. ſi nuda. ℸ. de pig. act. Et iſta faciūt, an ſi unus recedat ab uno collegio, & trāſeat ad aliud, an poſſit per illos de primo collegio ibi reſeruari, ut etiā in poſterū dare poſſit uocem in collegio à quo receſsit. & dixi quod non, c. cōſtitutus. eẍ. de elec. Et facit quod no. hic, quod non poteſt ſuſtinere officium duorum, Bar. l. ſi. ℸ. de colle. illic. Item adde ea ſum no. in quo poteſt quis ſuſtinere officium duorū. ℸ. de ope. lib. l. duorum, qui tex. eſt no. & l. qui duobus. de cond. & dem. & Bal. in doctore utriuſq; collegij, & utriuſq; iuris: l. ſi ad ſcribatū. circa fi. C. de app. & l. ſi binos. C. de aduoc. diuer. iud. Item hæc regula uera, quando officia ſunt prorſus diuerſa ſecus ſi circa idem tendunt, Bar. l. comperimus. C. de prox. ſa. ſcri. lib. xij. Et adde q, ex neceſsitate quis poteſt fungi duplici officio, uſq; ad trienium. l. ſi. C. de execu. & exac. lib. xij. l. iubemus. §. ſane. C. de ſac. ecc. de iudice & tabellione, ibidem ex oppoſito, & cum Bar. contra Gul. inclinat Io. And. l. Aquilius. de dōn. in fi. Bar. l. Modeſt. de dona.*

k *Dy. Bar. l. filius. §. ſequens. de falſis.*

l *Eligere. Scripſi in hac materia, l. j. ff. de auto. tut. Bart. l. ab omnibus. §. ij. ff. de leg. j.*

LEX V.

1 *Tacens quando habeatur pro conſentiente.*

IN adoptionibus. In arrogationibus requiritur uoluntas arrogatoris, & illius q debet arrogari, & in adoptione requiritur uoluntas adoptantis, & eius qui adoptatur & patris ſui, & non aliorum conſanguineorū. & ſi in loco nepotis quis adoptatur, requiritur filij uoluītas, qui loco patris eſſe debet, quæ ſi non adeſſet, non recēderet in poteſtatē ipſius mortuo patre ſuo. h. d. cum l. ſeq. & l. ſi is qui. ℸ. e. Opp. dicitur hic ꝙ ſufficit non cōtradicere, & ſic tacēs uidetur conſentire. Cōt. l. filiuſa. §. inuitus. ℸ. de procur. gl. non ſoluit, tu ſolue* ut ibi no. per Dy. c. qui tacet. eẍ. de reg. iur. lib. vj. Vel dic ſm Vitramon. nō conſentire eſt unū extremum per ſe, contradicere eſt aliud extremū, tacitur

1 nitas eſt mediū. Modò ſi quæris, † nūquid ta-

a cens[a] uideatur conſentire, dic ꝙ qñq; eſt una uia à iure diſpoſita, l. j. §. ſciētiam. ℸ. de tribut. Qñq; non eſt uia à iure diſpoſita, tunc aut loquimur de taciturnitate furioſi, aut ſanę mē-tis. Primo caſu, aut eſt talē negociū in quo cō-ſenſus non requiritur, aut requiritur, ſi non requiritur, non habetur pro diſſentiēte, imò ipſe obligatur, l. iij. §. & ſi furioſi. de neg. geſt. ſi uerò requiritur conſenſus, non habetur pro cōſentiente: ℸ. loc. l. qui ad certum. Si uerò in homine ſanę mentis tacente loquimur, tunc regula eſt ꝙ qui tacet, conſentire nō uidetur, d. §. inuitus. & ℸ. de fur. l. qui uas. §. uetare. Fallit ratione cōiunctionis & affectionis perſonæ, ut hic. Cy. C. de procur. l. inuitus. & ibi ſunt opiniones.

*Poſſunt aūt ſolui ſine uiſu, & ſine ſcientia creditoris, ut hic, & l. ſi ſeruus. ℸ. de ſolu. & l. ſi ſeruus. ℸ. de pig. act. & l. ſi ſeruus. ℸ. de ſtip. ſer. & l. ſi ſeruus. ℸ. de noxa

quam alius,& ita loquitur cont.Opp.l.j.C.de dolo.& l.fi.§.
1 quatuor.ff.de leg.ij.De hoc sic dicas,†q aut est i hoc aliqua
cõtrarietas,aut nõ.Primo casu, qd' qs nõ põt tanquã ipse,
non potest tanquã alius.d.l.si proponas. Secũdo casu qd'
b quis põt tanquã ipse potest tanquã alius,[b]ut hic,& hoc est
uerum,nisi ueniat contra fidem debitã iure contractus,uel
contra fidem debitã iure cõiunctionis personæ, quibus ca
sibus qd' quis non potest tanquã ipse,nec tãquã alius.d.§.
quatuor.d.l.j.C.de dolo.

ADDITIO.

a Tanquã.no.hic de dictione,sicut,& tanquã. Adde l.j. C.de hæred. inst.& ibi Bal.in prin.& de pa.Const.in uer.sicut.& Bar.l.j.ff.de off.eius cui mã. est iurisd.Et per istum tex.dat hic Bal.mirabilem cautelam in successionem intestati.

b Limita istud procedere in notario qui est à partibus rogatus,& sic in exercente actum notariatus.§.nos autem.auth.de tabel.Ita Ang.cons.lxxiij.Iaf. l.stipulatio ista.§.si stipuler.de uer.ob.Ant.Rub.Alexandrinus.

§ IN ARROGATIONIBVS. In adoptione consi-
derantur causæ infrà scriptæ,& ars imitatur naturã in-
quantũ potest,& tutor durãte tutela,& curator duran-
te cura,non potest adoptare pupillum uel adultũ.h.d.usq;
ad §.eorum.l.seq.Opp.hic dicit,quod libertus alienus,nõ
potest adoptari,cõt.l.fi.C.de adop.Sol.Arrogari potest au
toritate Principis,ut in cõt.adoptari non põt, ut hic.Opp.
dicitur hic in l.seq.q potius ad naturalitatẽ,q̃ ad arroga-
tionẽ &c.cõt.l.iij.C.de nat.lib. Sol.Sicut resp. interest filios
procreari,l.j.ff.sol.mat.ita interest eius cõseruare, & hoc mo
do adoptio & arrogatio sunt permissæ.

LEX VII.

NEc ci.Adultus uel pupillus non potest adoptari per
tutorem,uel curatorẽ.Opp.l. nonnunquã.in fi. Sol.
durante tutela uel cura non potest fieri, ut hic,ea fi-
nita sic,ut in cont.

1 *Notarius recipiens stipulationem pro alio,debet dicere, mihi notario stipulanti pro Titio,& nu.3.*
2 *Notarius stipulando alteri,obligationem acquirit,& etiam ex contractu de iure gentium.nu.4.*
5 *Notarius qui stipulatus est alteri, si ille sibi non uult acquiri,nec ipse agere poterit.*
6 *Tabelliones creat Princeps,& etiam magistratus.*
7 *Notarius creatus ex forma statuti ciuitatis extra territorium illius ciuitatis non conficit instrumenta.*
8 *Instrumẽtum factum in territorio ex forma statuti, ualet etiam extra territorium.*

a §EORVM. [a] Arrogatio pupilli debet fieri cum causæ
cognitione,quæ infrà sequitur,& arrogans pupillum,
debet satisdare se restituturum bona ipsa arrogatione
finita,per mortẽ impuberis,illis ad quos bona peruenire
debẽt,ut puta substitutis,uel alijs hæredibus,quæ satisda-
tio si non fuerit appositа, datur eisdem utilis actio contra
ipsum arrogantẽ.h.d.usq; ad l.si arrogator.Et quod hic di-
cit,interdũ denotat causalitatẽ,& uerum est,l.interdum.de
cond.ind.sic in dictione,quædã.l.cum quædã.ff.de iur.om.
1 iud.In tex.l.seq.ibi,seruo publico.i.tabellioni.& no.† hunc
tex.qualiter tabellio debeat concipere uerba instrumenti
quãdo recipit stipulationẽ pro alio.Et est tex.q debeat di-
cere,mihi recipiẽti pro alio. Et ad hoc eũ alleg. Gul.de Cu.
Prædicta no.pro Mar.Silli.in l.si arrogator.quæ est difficil-
lima & subtilis.Quærit gl.quid si in omnibus huiusmodi
casibus,non est quæsitũ,an ualebit.Et dicit q nõ,l. cum hi.
§.si prætor.ff.de transa.Cont.hoc facit l.j.in fi.de uẽt. inspic.
Dico q ibi loquitur de modica solennitate quæ non est de
substantia negocij & potest omitti,hic autẽ de substantiali
solennitate. Sed quid si unus iudex quæsiuit, tamen non
bene pronũciauit,an hoc dictũ ualeat:De hoc est gl.l.cũ hi.
§.si prætor.ff.de transi.Quæro quid sit seruus publicus? Dic
q est tabellio, ut est tex.& gl. Inst.eo.§. cùm autem. Quæro
2 nũ quid† tabellio possit alteri acquirere obligationẽ?[b] Et
b uidetur q nõ,quia alteri per alterũ &c. ut Inst. de inut.stip.
§. alteri.Gl.tenet hic & in §.si quis alij.eo.& auth.matri & a-

uiæ.& ibi p doc.C. qñ mulier tut. off.fun. potest.& per l.iij.
ff.rem pup.sal.fore. & l.j.§. exigere.ff. de magist.conue.& hac
l.Alij ut Gul.de Suza.reprobant gl.præal.dicentes, in prę-
torijs stipulationibus illas leges loqui, quasi in alijs nõ sit
iure cautũ.Tu dic fm Gul.q põt quærere ubicũq.Non ob,
q Guid.de Suza.dicit hic nam si hoc esset, quod nõ posset
habere locum nisi in præto.stip.nulla esset specialitas in ta
bellione,quia quilibet in eis hoc potest,l.in omnibus.ff. de
præt.stip.tamen in eo est specialitas,d.§.si quis alij. Quæro
3 †qualiter tabellio cõcipiat uerba:Dicũt quidam q debet
cõcipere in persona eius cui uult acquirere,l.eũ qui.§.ij.de
const.pec.l.stipulatio ista.§.j.de uer.ob.& ff. de administ.tut.
l.quoties.in prin.Tu dic quod debet concipere in persona
sua nomine eius cui uult acquirere.Sic est tex.hic fm Guil.
4 de Cug.Quæro nũquid†tabellio possit acquirere obliga
tionem ex cõtractu iurisgent.Et uidetur quod non,quia e
ius officiũ est de iure ciuili,sicut & magistratus,l.ij.§.post o
riginem.ff.de orig.iur.& nõ extẽditur ad ea quæ sunt iuris
c gent.Item tabellio potest quærere obligationẽ, [c] nõ alium
obligare,& si esset cõtractus iurisgent. claudicaret. In cont.
uidetur per hanc d.l.ut patet in d.§.si quis alij.& dixi tibi in
prima q.Nec ob.qd' dicitur,q eius potestas est de iure ciui
li,nam & tutor est de iure ciuili,ut Inst. de tut.in princ.& ta
men quærit pupillo,ex quocũq; contractu. ideò uidet hic,
q si tabellio emit nomine meo,& uolo mihi ex isto contra
ctu acquiri obligationem,agendo ex eo sum obligatus ad
precium.arg.l.Iul.§.offerri.ff. de act.emp. aliàs sequeret ab
surditas.Vnde eo ipso q approbas,te obligas.Sed nunqd
5 †si tabellio fuit stipulatus [d] nomine alterius,& ille nõ uult
d sibi acquiri,an tabellio poterit exigere pro se:Et uidetur q
sic,l.si absentis.Ç.si cer.pet.Vos dicatis cont.quia cum ipse
sit nudus minister,nihil debet penes eum remanere, arg.ff.
de leg.ij.l.si quis Titio. Item quia nõ habebat uoluntatem
e sibi acquirendi,nec cõtrahens cum eo.Quæro,[e] † quis pos
6 sit istos tabelliones creare:[f] Et uidet quod solus princeps,
f l.actuarios.C.de num.& actuar.lib.xij. In cont. facit q imò
eiam magistratus:auth. de defen. ciui.§. ex prouinciali.&
teius est creatio, cuius est remotio. sed magistratus potest
remouere propter eorum delictum: auth.de armis. in fi.&
auth.de tabell.§.pe.ergo & creare, C. de magi. con.l.fi.& est
expressum C.de suscep.&arca.l.duos.li.xj.& hoc tenet Gul.
Nõ ob.l.actuarios.quia ibi est speciale in his, qui exigebãt
g publicam pecuniã,& ciuitas hoc non potest [g] allegare.Sed
7 tunc quæro,† tabellio fuit creatus in aliqua ciuitate,ex for
ma alicuius statuti,an extra territorium illius ciuitatis pos
sit conficere instrumẽtum:Videtur q sic quia est actus uo
luntarius,l.emancipari.ff.eo. l.fi.ff. de iurisd.om.iud.Contl.
cũ unus.§.fi.de bo.auto.iud.poss.& l.hac parte. C. de prox.
h fac.scrin.lib.xij.hoc tenet do.meus in l.cunctos.[h]C.de sum.
8 trin. Quæro, nunquid † instrumentum factum in territo
rio ex forma statuti, ualeat extra territoriũ:Et uidet q sic,
sicut emancipatio,l.j.C.de emanc.li. quod solet ibi notari.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Eorum.Bal.Rub. C.de fid.inst.& l.nec exemplo.C.de prob.q stante statuto,uel consuetudine,q̃,credatur schedulæ priuatæ, faciat fidem etiam extra ciuitatem.

b Obligationem.Bal.l.j.ff.de ijs qui sunt sui. dixit q, quando notarius stipulatur mihi,non quæritur mihi per ipsum,sed per legẽ.Bar. l.j.§.j.ff.de iust.& iur.Bal.cons.lxiij.iiij.lib.

c Obligationem.Bar.l.constitutionibus.ff.ad munic.

d Stipulatus.Bar.l.possessorem.alias,possideri.§.j.de acq.poss.& Bal.l.certi condictio.§.si nummos.ff.si cer.pet.

e POMA.Quæro.Alex.cons.lxxv.

f Creare.Inn.c.cùm tabellio: de fid.inst.Spe.tit.de inst. edi.§. restat. uer.sed quis posit.& ibi Io.And.& Bal.Rub.de fid.inst.Oldr. cons.lxxv. Pro intellectu l.actuarios.C.de num.& actu.li.xij.

g Vetusti codices habent,& ciuitas hoc potest.sed magistratus potest remouere propter eorum delictum.tex.quoq;.in l.iubemus,corruptè allegatur, credo Bar.uoluisse adducere l.iubemus.C.de defen.ciui.quæ clarè in proposito loquitur.Alex.Lofeus Aulianus.

h Cunctos.Bar.ibi.ff.de off. proconsl.li.j. in fi. pro intellectu l.qui ex liberti. §.testamento.ff.de secun.tab. & pro intellectu.§.cum autem.Inst.de adop.

LEX

LEX XXII.

1 *Actio directa non acquiritur per tabellionem.*
2 *Quarta,de qua hic,etiã non acquisita,transmittitur ad hæredes arrogati.*
3 *Arrogator non substituit in ista quarta impuberi per fideicõmissum,quia illam non habet ex prouisione testatoris.& nu.7. an ad suũ incõmodum.*
4 *Arrogatus impubes institutus ab arrogatore in legitimam,illam non capit beneficio testatoris,sed legis.*
Expressio eius,quod tacitè inest,per legẽ facta à priuato nihil operatur.
5 *Substitutio pupillaris facta ab arrogatore arrogato,non trahitur ad omnia bona pupilli.*
6 *Pupillaris facta ab arrogatore in quartam, trahitur ad omnia bona arrogatoris.*
8 *Quarta,de qua hic,non est totius hæreditatis,sed eius quod quis esset habiturus ab intestato.*
Filius non potest defraudari quarta,per alienationem.
9 *Maritus,qui ex forma statuti lucratur partem dotis,an illam transmittat sine agnitione.*
10 *Arrogatus aget ad quartam,etiam contra filios legitimos & naturales arrogatoris.*
Rationes duæ uincunt unam,quando utraq; operatur.
11 *Quælibet substitutio directa potest fieri in legitima.*
Vulgaris tacita non impedit existentiam sui hæredis.
Impuberi arrogato,quo iure bona restituantur mortuo arrogatore, hæredi impuberis arrogati quo iure succurratur.
Impubes arrogatus decedẽs an posśit habere hæredẽ ab intestato.et nu.17.
14 *Impubes arrogatus quo iure petat quartam,de qua hic.*
15 *Hæres impuberis arrogati,quo iure petat quartam,de qua hic.*
16 *Arrogatus decedens in pupillari ætate.potest habere hæredẽ ex testamento patris naturalis,non arrogatoris.*
18 *Filius arrogatus,an transmittat ius stipulationis.*
19 *Filius decedens ante patrem,non transmittit legitimam.*
20 *Impubes arrogatus decedens,an posśit habere hæredem ex testamento uel ab intestato simul.*
21 *Impubes arrogatus an posśit decedere cum duabus tabulis pupillaribus,patris naturalis,& arrogatoris.*
22 *Si statuto Perusino cauetur,q, testamentum fiat coram septem testibus,& Florentino q, coram decem,an hæres testamento facto Perusij, Florentiæ bona existentia habere posśit.*
23 *Reus dilatione sibi data ad probandum,non potest renũciare, si actor non non posśit probare.*
24 *Iudex si assignat condemnato tempus quadrimestre ad soluendum, an talis dilatio dicetur legalis? quid in dilatione assignata ab arbitro.*
Impubes factus monachus, & decedens in pupillari ætate substitutus admittitur.
25 *Impubes arrogatus, si solus instituatur, & grauetur de restituendo, non detrahit duas quartas.*
26 *Hæredi impuberis arrogati si relinquatur,de quo hærede intelligatur.*
27 *Testator duobus filijs impuberibus institutis si dicat, q, si uterq; decesserit sine liberis,substituo pauperes Christi,quæ substitutio dicatur,an compendiosa,an uerò directa?*

a SI arrogator.[a] Hæc est bona lex, difficilis, & subtilis: Et
ad euidentiam istius scias & teneas, quod habuisti in
l.nec ei.& l.seq.ff.eo.Item scias quod si pupillus, cui est
facta substitutio pupillaris, det se in arroga-
tionem,pupillaris substitutio euanescit,* ut
* *Euanescit. Idẽ Bal.l. nec ei.ff. eo.Quod tamẽ neq; lex dicit, neq; hæc sentẽtia in fraudẽ testatoris et substituti recipiẽda est. Diuersa ratio est in matore, q sese inadoptionẽ dat,* inst.qui.mo.testa.infir.§.non tamen.Item scias,q satisdatio,de qua fit mentio,in l.nõ aliter.ff.eo.fuit inuẽta, quia per arrogationem, pupillaris substitutio euanescit,ut ff. dixi, & habetur in l.nec ei.ff.eo.& arrogatus decedẽs in potestate adoptantis, nõ habet hæredem ab intestato,licet hodie sic, authẽt.de hęr.ab inteſt.§.j.& ideò fuit eis consultum per d.satisdationem,* & d. satisdatio habet locum, cũ impubes decedit in pupillari ætate.l.hæc eius enim testamentũ rumpitur:§.j.Inst.qb.mo. testa.infir.potuit enim legem sibi dicere.At uerò eius qui defunctus est uoluntatem,per adoptionem subuertere,æquum non est:l.j.C.de sac.ecc. I. Conc. B.

* *Satisdationem.Et non extenditur ad quartam debitã ex const.diui Pij:§.j. §.cum autem.Inst.eo.Hæc ex prælec.Bar. I.Conc.B.*

autem.ff.eo.Item pro euidẽtia huius legis, uide l.qui ex li-
beris.§.testamẽto.ff.de bo.poss.fm tab.Et lex nostra diuidi-
tur in quatuor partes,in prima parte ponitur una q.& eius
determinatio,in secunda ponit alia q. & eius responsio,in
tertia ponit quandam limitationem,& annectitur ratio,in
quarta & ultima ostendit dicta in filio,trahi ad nepotẽ.Se-
cunda ibi,sed an in impubere.Tertia ibi, cæ-
terũ.Quarta ibi,hæc autẽ omnia,usq; ad fi.* * *Fi. Et in summa hoc intendit,Mortuo arrogatore, & deide ipubere adrogato, bona quæ peruenient ad adrogatorẽ ab adrogato sunt restituẽda, et insuper quarta pars est relinquẽda, in qua pater & adrogator possint facere substitutionẽ directã, usq; ad tẽp' pubertatis,& nõ ultra, etiã per fideic. Hæc ex prælec.Bart. I.Conc.B.*
Tertia gl.hic,quę est super uer. restituere sen-
1 †tit quod per tabellionẽ acquiratur directa,
quod est cõtra l.j.§.exigere.uer.j. ff.de mag.cõ
uc.Et no.tex.q non potest ultra tẽpus pupil-
laris ætatis substituere,quia hoc habet ex le-
gis prouidentia,& quod uer.restituere, trahi
tur ad directam,& ista potest dici quarta legi
tima,& ideò fideicõmissariam substitutionẽ
nõ facit.No.quod præmortuo arrogato,bo-
na per arrogatorẽ quęsita debẽt restitui.No.
q debetur etiam quarta ex cõstitutione diui
2 †Pij,& q ista quarta etiã non acquisita, trã-
mittitur ad heredes arrogati.No.q impubes
3 trãsmittit legitimã.No.q in ista quarta †non
potest arrogator substituere impuberi per fi
deicõmissum.No.q ideò nõ potest grauare
eum in ista quarta,quia non habet ex proui
sione arrogatoris.No.quod in hac quarta,po
test fieri directa substitutio usq; ad puberta-
tem,nõ post.No.q si arrogator relinquit ul-
tra quartã,potest ei quemlibet substituere in
isto,quod ultra relinquit. No. quod iura lo-
quentia in filijs,porriguntur ad nepotẽ.No.
4 quod si pater †arrogator instituat impuberẽ
in legitima, nõ dicitur eam capere beneficio testatoris, sed
legis,& sic no.q expressio eius quod tacitè inest,per legem
facta,à priuato nihil operatur.Et hoc colligitur, & collige-
re licebit,q nõ præstat beneficiũ,qui debitũ impendit, Sic
ff. de tit.nup.l.prox.& de hær.inst.l.si seruo.& de leg.ij.unũ.
Cont.nõ dicitur grauare,qui exequitur,ut ex.de appel.c.nõ-
uit.Opp.primò ad hãc l.dicitur hic, q arrogator potest in
sola quarta substituere,imò uidetur q trahat ad bona pu-
pilli.ff.de uul.l.sed si plures.§.ad substitutos.Sol. †Substitu
5 tio arrogatoris nõ trahitur nisi ad solam quartã, ut hic, fa-
cta uero filio naturali & legitimo ad eam porrigitur, ut in
cont.Ratio colligitur in l.nec ei.§.j.ff.eo.quod non debet a-
b lijs nocere. Opp. [b] ij.dicitur hic, † q ad solam quartam te-
6 net substitutio.Cont.imò in omnibus bonis quæ ab arro-
gatore, deueniunt, l.sed si plures. §. in arrogato. ff.de uulg.
Sol.quòd ista suppleť per illam,uel dic,q ista dicit idem,si
certo modo punctuaretur & suppleretur litera, unde non
7 ob.gl.j. uerior. Opp. tertio dicitur hic, † q non capit hanc
quartam iudicio testatoris.Cont.nam si testator eum insti-
tuit in quartam,istam etiam capit iudicio testatoris, auth.
ut cùm app.cog.§.aliud quoq; capitulum. Dicitur enim ca
pere iudicio testatoris,quia titulo institutionis.Sol.Quan
tùm ad suum commodum,uidetur capere iudicio testato-
ris,ut habeat ius accrescendi,sed nõ quantum ad suum in-
commodum & onus ut possit grauari,ut hic,quia debitor
non debet imponere onus rei debitæ inuito creditore, uel
quasi creditore.ff. de act. emp.l.si tibi librum.Opp.quarto,
hic dicitur quòd ista quarta debetur sine onere. Cõt. quia
8 † quarta non debetur totius hæreditatis, sed eius partis,
quam quis esset habiturus ab intestato, C. de inoff.testa.l.
cùm quæritur.Sol.ibi in quarta debita iure naturæ, hic in
quarta debita iure arrogationis. Et est ratio diuersitatis,
quia hæc quarta debetur in quãdam recompensationem
commodi,quod interim arrogator percepit ex bonis arro
gati.C.de sac.eccles.auth.si qua mulier.Ista sol.non uidetur
uera, quia secundum hoc esset melior conditio adoptiui,
quàm ueri filij,contra mentem l.nec enim.§.prætereà.ff.eo
dem. Solut. Concedo,nam & in alio uideo,quòd efficaci-
or est ista,quàm illa, quæ debetur filijs ueris,nam propter
alienationem, arrogatus non debet defraudari hac quar-
ta,sed

mittit legitimã,si decedit ptius cp pater,quia nõ debetur ei
nisi mortuo patre.C.de fac.ec.auth.si qua mulier.& Dy.l.fi.
de lib.agn.& l.j. §.si impuberi.ff.de coll.bon.Non em̃ trans-
20 mittitur obligatio,cuius conditio deficit.Iac. † Vlterius di
ctum est,cp altero iure.i. ex testamento uel ab intestato,po-
test impubes hæredẽ habere.Sed an utroq; iure simul? uer
bi gratia decedit impubes mortuo arrogatore, cui impu-
beri pater naturalis non dederat substitutũ, sed arrogator
sic, dicit gl. cp iste in totũ testatus decedit, quia substitutio
trahitur ad uniuersum, qd' est no.cp substitutio directa fa-
cta in legitima trahatur ad omnia bona, ita tenet hic gl.Fa
cit, quia ne decedat pro parte testatus causa est indiuisibi-
lis,& ista duo cõtraria in eodẽ subiecto,i.in eadẽ psona,nõ
cadunt,ff.de reg.iur.l.ius nostrũ. & ar.ff.de testa.l.si is qui.Itẽ
facit pro gl.C.de secun.nu.l.j.ad Treb. l. cog.§.ij qui solidũ,
licet qui uenirẽt aliàs ab intestato, tunc nõ uenirent ab in-
testato, tñ agerent cõtra substitutũ,cùm nõ sit hęres impu-
beris,nisi de iure legitimæ,quia nõ sequuntur debita legiti
mã,l.Pap.§.quarta.ff.de inoff.testa.Et quia actio personalis,
nõ sequitur fundũ. l.j. §.si hæres.ff.ad Treb.Si uerò tu dicis,
non cõueniri substitutũ,sed hæredẽ arrogatoris,tunc sub-
stitutus ibi cãtando,qui habebit bona & restituet,hęres ue
rò nihil deplorabit. Istæ sunt truffæ, ideò dicetur in seq.q.
21 † Quæro nunquid iste impubes posit decedere cũ duab⁹
tabulis pupillaribus.ff.primi testatoris,& secundi?Et uidet
cp non potest quis decedere testamẽtis ualentibus iure di-
recto ,ff.ad Treb.l.si quis priore. & ideò substitutus ab arro
gatore,tancp substitutus ultimo testamẽto, totũ capiet,sed
restituet,ut §.prox.q.uel tenebũtur hæredes uniuersales ar
rogatoris. Gl. nescit se firmare,quia loquitur male,in eo cp
dicit substitutionẽ patris naturalis cessare, & etiã in eo qd'
dicit §. in causa testati.Et iõ dicit Iac.de Are.aliàs de Ra. qñ
concurrũt substituti,præferr substitutus uniuersaliter sub-
stituto in quarta, cũ sufficiat substitutionẽ in quarta obli-
quari, & trahi ad restitutionẽ. C. de hær.inst.l.quoties.Sed
illa loquit qñ in eadem uoluntate est substitutus in re cer-
ta, & uniuersaliter hoc iure fm Gul. Sed opp. quia qñ etiã
in eodẽ testamẽto est substitutio in re certa, & uniuersalis,
quęlibet ualet suo iure,ergo multò fortius in diuersis testa
mentis.Nec debemus dicere obliquari,quia substitutio in
re certa uel quãtitate, in suis finib. nunq; est directa,qd' sic
probo. directa substitutio est qñ substitutus nõ capit ab a-
lio,sed ipse manu sua media capit, ergo substitutus in legiti
ma, nõ est substitutus pupillariter, sed quidã legatarius.ff.
de hær.inst.l.his uerbis gl.nostra peruertit ordinẽ.Nam fa-
cit successorẽ in legitima uniuersalẽ,& successorem uniuer-
salem directũ obliquari.& sic est cõtra ueritatem fm Iac. de
Raue.Sed ista opi.est cõtra q. quæ dicit, cp de re certa impu
beri in legitima nõ potest per fideicõmissum substitui, &c.
Sed si obliquaretur,esset fideicõmissaria,ergo impossibile
est obliquari.Item substitutio est directa,& sic restituere ne
minem rogauit.Sed respondeo, quia ex quo uigore substi
tutionis pupillaris, non potest aliquid aliud consequi, q̃
quarta, oportet cp ipsam petat ab obligato, sed certè non
tenentur ad hoc hæredes scilicet impuberis,sed patris,& i-
deo dicit Pet.utrãq; substitutionẽ ualere,iure directo, in eo
in quo facta est,& eundẽ propter diuersitatẽ patrum posse
habere plura testamenta. Item in eodẽ potest esse causa te-
stati & intestati, siue per repudiationẽ quod credo uerum.
Non ob. cp nõ potest decedere duobus testamentis factis,
nam resp̃deo,cp posito uno incõuenienti, sequitur aliud.
C.de rescin.uend.l.ratas.Sed inconueniens est, cp quis ha-
beat duos patres.l.uulgo.§.de stat.hom.& tamen hic secus
ergo sequitur aliud inconueniens, cp quis posit decedere
cũ duobus testamentis, & eodẽ modo cp potest testatus, &
22 intestatus, &c.Et hæc ualẽt ad q.† In ciuitate Perusij est sta-
tutum,cp in testamento interueniãt septem testes.In ciui-
tate Florentiæ statutũ est, cp interueniant decem.Modò testa-
mentũ est conditũ Perusij,hæres petit in ciuitate Florentię,
obij̃citur sibi cp testamentũ non ualet, quia nõ habet decẽ
testes. Dico cp hæres habebit illa bona quæ sunt Perusij, &
uenientes ab intestato quæ sunt Florentiæ.l.j.C.de sum.trini
nit. & etiam per me in repetitione mea,d.l.j.quia ad unam
pluritatẽ sequitur aliquid propter quod in perplexis fal-
lunt ille regulæ,ff.de hæred.instit. l. si pater.& ff.de uerb.obl.
l.ita stipulatus.& quia in diuersis hęreditatibus separatis,
non habet locũ ius accrescẽdi, sed in coniunctis hæredita-
tibus sic, ut dixi in. l. fi.ff. de acq.hær.impossibile est,cp una
hæreditas accrescat alteri.l.si sub conditione quibus mod.
usufr.amit.quia testator in aliũ non potest accrescere, Cy.l.
23 j. C. de adopt. Ista lex inducitur † in arg.ad q.reo fuit data
dilatio,uult actor probare,reus ad hoc ut actor nõ probet,
renunciauit dilationi sibi datæ,an possit? Et allegatur hæc
lex cp non,quia id beneficiũ quod conceditur aduersario,
ut possit probare intra terminum datum, est ex prouiden-
tia legis,& ideò non potest per partem renunciari.l. si post
mortem.§.fi.ff.de bo.poss.cont.tab.Dy.Ext.no. arg. ad q. de
24 tempore † quadrimestri,ut intellig̃atur legale,nõ iudicia-
le.Sed dices contrà,qa est dilatio iudicis.Sed dic cp est lega
le, ut de quarta arrogatoris, & ideò arrogator non est ali-
quis agens,sed merus executor. Sed certè iudex uidetur le
gis exequutor,ut ff. de re iud. l.iiij.§. si quis. in fi.fortè secus
in arbitro, quia arbiter nõ est minister legis, sed priuatus,
qui etiam habet liberũ arbitrium, & non potest ab eius fa
cto appellari. Et faciunt prædicta, ad q. de impubere filio
monacho facto. Nam si decedat in pupillari ætate, uenit
substitutus pupillariter, aliàs nõ.& no.impuberi posse fie-
ri codicillos, sicut testamentũ. ff. de leg.j. l. ff Titio.§.fi. & ibi
gl.fi.per illũ text.iuncta l. quod fideicom. eo.tit. Vnde post
pupillarem substitutionẽ possunt addi codicilli pupilla-
res, & hoc non habes alibi. Extra not.quòd ista litera facit
differentiã inter substitutionem directã, & fideicõmissariã,
Sed quæ dicat fideicõmissariam ꝛc. Quando testator fidẽ al
terius interponit, sed qñ non interponit inter se,& substitu
tum aliquẽ, tunc est directa, C. de fideicom.l.cam quam.&
ideò quando dubitatur,an uoluerit fideicõmissariam, uel
hæredem facere, in directã substitutionẽ interpretabitur,
quia media manet inter substitutos directa, ut ff. de acq.hæ
red.l.ex parte.Sed quomodo cognoscitur in hoc uoluntas
testatoris? per formã uerborũ, & quandoq; in uerbo di-
spositiuo consistit ius,quandoq; in conditione,quę quan
doq; importat directã substitutionẽ, quadoq; obliquã.l.
25 precibus.C. de impub.& alijs subst. Quæro extra gl.† quid
si impubes arrogatus instituat solus, & de restituendo ro-
getur,an detrahat duas quartas? Et uidetur quòd sic,quia
ad duo iura prætendit.In cont. facit de inoff.testamento.l.
Pap.§.si quis impuberi. Et hoc est uerius,quia compẽsatio
fit.C.un.uir.& ux.auth. præterea. & ff. fol.mat.l.si cùm dotẽ.
§.si pater.Sed in alio legitimo & naturali distinguitur,utrũ
sit rogatus purè, uel sub conditione.ext.de testa. c. Ramu-
26 tius.& l.Pap.§.meminisse.ff.de inoff.testa.& ibi dicam.† Ex
tra quæro,ex quo arrogatus potest decedere cum duobus
testamentis, quid si relinquatur hæredi eius,de quo hære
de istorum intelligitur? ꝛc. interdũ fit mentio hęredis,respe
ctu seu ratione cõiunctionis, at ff. ad Treb.l.ex facto.§.fi. in-
terdum respectu successionis, tunc intelligitur de hærede
uniuersali, quia est iste hæres propriè.l.quædam. §.j.ff.de e-
den.In gl.hæc lex,&c. Ista gl. diuiditur in tres partes.Primò
loquitur quando arrogator præobijt. Secundò quando
præobijt arrogatus. Tertiò redit ad primũ thema. Secun-
da ibi,sed quid. Tertia ibi, sed pone.Et tertia subdiuiditur
in duas partes. Prima loquit quando est quæstio inter ue-
niẽtes ab intestato, & substitutum.In prima q. gl.firmat cp
causa testati trahat ad se causam intestati. In secunda q. gl.
ponit duas opiniones. Vna est, quòd substitutus ab arro
gatore directa uia, succedat in omnibus bonis,& teneatur
alijs substitutis ex stipulatione. Secũda quòd uterq; succe
dat prout substitutus est, qui possidet teneatur non pos-
sidenti,utili petitione hæreditatis,quę est in rem actio,& se
quitur possessorẽ, & tunc sequitur quòd quis cũ duplici te
stamẽto decedat, quod alibi non reperitur in Pagano, fm
gl.in eadem gl.ibi,per bo.poss.quia id quod est nullũ,non
reconuale

reconualescit,nisi de iure prætorio.l.& posthumus.ff. de in-
iust.rupt.testa. Sed hic sit deterior conditio primi substitu-
ti? per arrogationẽ,quare non potest succedere de iure ciui-
li. Vel dic cp homo hoc casu dispensat, nisi possit succedere
de æquitate iuris ciuilis,ff. de uulg.l. causa,quia legata,& li-
bertates uidentur posse peti per utilem actionẽ. d.l.his uer
bis §.eo.fm doct. Quæro, arrogator non facta aliqua sub-
stitutione filio arrogato decessit,& demũ decessit filius ar-
rogatus,dicit textus quòd bona arrogati debeant restitui,
sed non dicit cui & qua actione. Vnde cui restituant,& qua
actione est dubiũ. Et gl. in princ. dicit, quòd si filio arroga-
to fuit facta substitutio à patre naturali, illi substituto de-
bent bona restitui, aliàs uenientibus ab intestato, tamẽ ista
gl. uidetur dicere cont.§.non tamẽ. Inst. quibus mod.testa.
infirm.& contra l.nec ei.§.j.§. eo.quia per arrogationẽ sub-
stitutio euanuit,ut d.iuribus. Quomodò ergo substitutus
admittetur ad petitionẽ istorum bonorũ. Certè non uide-
tur gl. bene posse defendi, nam licet per arrogationẽ pupil
laris substitutio euanuerit, tamẽ quia tempore mortis pu-
pilli, pupillus est sui iuris inuentus, testamentũ pupilli est
ualidum: d. §.non tamen. & hoc modo gl. procedit.Hanc
responsionẽ infringit.Mar.Sil.per l.ex liberis.§.testamento
ff.de secund.tab. quia per arrogationẽ ruptum testamentũ
nunquã conualidatur, nisi arrogatione finita declaret se
uelle istud testamentũ ualere,ut ibi. Vnde huius timore di
cit ipse,cp substituti non admittunt ut substituti,sed agnut
ex stipulatione uel utili actione. Tu dic secundũ Iac. But.cp
substitutus admittitur ad bonorũ petitionem, ut gl. dicit.
Nec ob. §. testamẽto . nam loquitur in persona quæ possit
confirmare & declarare testamentũ, quod nõ contingit in
hoc casu, quia pupilli non possunt uelle uel nolle, ut ff. de
reg.iur.l.pupillus.maximè quia testamentũ non fuit factũ
ab eo sed à patre suo. Et ita potest sustineri gl. secundũ Lap
pum, & hoc est uerum fm Pet. nisi pupillus factus sit adul-
tus, quia tunc requiritur declaratio,uel confirmatio testa-
menti,tamẽ hoc est impossibile,quod requiratur declara-
tio , uel confirmatio testamẽti facti ab alio. Vnde d. §.testa-
mento. loquitur quando ab eodẽ arrogato fuit factum te-
stamentũ , quare indistinctè tenuit gl. Quæro ulterius,qua
actione restituatur bona arrogatis? Quidã dicunt quòd a-
gẽt isti substituti bono.hæreditatis petitione prętoria,qua
si confirmatũ sit testamẽtũ de iure prætorio, & uires assum
pserit,d.§.non tamẽ.& l.j.ff. de bo.poss.& hær.pet.per totum
& tenet hoc Iac.But.licet.Martinus Sil.cont.Quæro,quid si
decesserit prius pupillus arrogatus,cp arrogator? Veniunt
bona restituenda, quæro cui & qua actione, & sic econtrà.
Ad primũ d.gl.quòd admittent substituti, dati à patre na-
turali,si sunt,aliàs uenientes ab intestato,& agunt ex stipu
latione expressa,uel tacitè intellecta,& sic ac si fuerit expres
sa,l.ijs uerbis.§.eo.Dicit gl. quòd substituti à patre natura-
li, admittantur , est contra dictũ. §.non tamen.quia substi-
tutio pupillaris euanuit,nec põt dici confirmata,ut in præ
cedenti quæstione,quia hic pupillus arrogatus decessit,ex
istens in potestate arrogatoris. Ad hoc potest responderi
saluando gl. quòd ibi substituti nõ admittantur ex substi
tutione facta à patre naturali,sed agent ad ista bona ex sti-
pulatione, ut l. non aliter.& l.his uerbis §. eo. Ad hoc opp.
& uidetur,quòd cùm pater arrogator teneatur ad restituẽ-
da bona ex obligatione legati, ut Inst.eo. §. cum autẽ,non
uidetur fuisse necessaria stipulatio tacita uel expressa, cu-
ius contrariũ gl.dicit.Nam illa legalis obligatio,qua arro-
gator tenetur ad restituenda bona,fuit quæsita pupillo, &
per consequens hæredibus pupilli,& sic gl.malè loquitur,
maxime,cùm ad istam utilem actionẽ, quæ datur ad subsi
dium,non debeat peruenire.l.nõ aliter. §.eo. cùm hæredes
pupilli habeant actionẽ contra arrogatorẽ, ex legis dispo-
sitione, d.§.cùm autẽ. Quid dicemus? Teneo gl.secundum
Iac.But.Et ad contrariũ respondet,nam ex stipulatione tacita uel expressa agunt. Nec ob. quòd de obligatione legali dicit.§.cùm autẽ. quia illud obtinet,quando arrogator de-
cedit uiuo pupillo,quod tamen non est in nostra q. imò e-

cõtrà. Et potest dici,quòd substitutis datis à patre natura-
li,uel uenientibus ab intestato,possit aliomodo cp per istã
stipulationẽ succurri,nã substitutus uigore substitutionis,
non potest agere,quia fuit extincta.d.§. non tamen.l.nec ei
§.j.§.eó.Item nec ab intestato uenientes possent agere,quia
cùm decesserit pupillus uiuo arrogatore; non habebat se-
cundũ hæc iura hæredes hodie,secũdũ iura noua sic,auth.
de hær. ab intesta.§.j. Vnde cùm substituti, uel ab intestato
uenientes sint omni iure exclusi in nostra q.meritò fuit per
satisdationẽ subuentum,l.non aliter.§.eo. & possunt agere
ex stipulatione tacita uel expressa. Et hæc uerba refert glos.
Inst.eo.§.cùm autẽ.Vnde concludemus,quòd substituti a-
gent ex stipulatione tacita uel expressa, uigore substitutio
nis,etiã si non essent substituti uenientes ab intestato.Que
rit gl.magna ibi,sed pone,&c.Pater arrogator decesit, & fi
lio arrogato quartam relinquit,& ei dedit substitutũ in ea,
pater naturalis primò decesserat, & dederat filio substitu
tũ in omnib.bonis,decesit posteà pupillus arrogatus,bo
na quæ ad arrogationẽ deuenerũt, sine dubio debẽt resti-
tui. Sed quærit cui, an substituto dato à patre naturali, an
substituto dato ab arrogatore,uel si non sunt substituti, re
stituantur uenientibus ab intestato. Dubium huius quæ-
stionis est, ne quis decedat pro parte testatus, & pro parte
intestatus,contra l.ius nostrũ ff. de reg.iur. Gl.ad hanc q. di
cit quòd nõ audet respondere hic, finaliter gloss. resident in
hoc, quia substitutus in quarta à patre, capiet omnia bo-
na, & restituet substituto dato à patre naturali, bona quæ
fuerunt arrogati.Pro hac gl.&eius responsione facit, quòd
quando quis primò fecit unum testamentũ,& posteà fecit
fm, & uult cp primũ ualeat, licet per secundũ ipso iure tol-
latur primũ, tamẽ in effectu remanet testamentũ primum,
qa institutus in secũdo , restituit bona institutio in primo,
arg. l. si quis priore ff. ad Treb. & Inst.qui.mod.testa.infir.§.
sed & si quis. l. posthumus. §.fin.de iniust. testa.Sed ista re
sponsio gl.impugnatur per doct. Nam aut dicis quòd sub
stitutus à patre naturali, aget ex testamento patris natura-
lis,ut sibi restituantur bona iure fideicõmissi,& hoc est fal-
sum,quia naturalis nullam facit fideicõmissariam: Aut di
cis,quòd aget ex testamento arrogatoris, & hoc est falsum
quia arrogator substituẽdo in quartã, non rogauit aliquẽ
de bonis restituendis: Aut dicis, quòd substitutus à patre
naturali agat contra substitutũ ab arrogatore, ex stipula-
tione expressa uel tacita,& hoc est falsum,quia non potest
agi contra substitutũ ab arrogatore, sed contra ipsius arro
gatoris hæredes: quia ista obligatiõe,qua tenebatur arro-
gator,hæredes tenentur pro hæreditarijs portionibus, l.ij.
C. de hær.act.& l.j.C.si certũ.pet. Gl.huius timore in ult.opi
nio.dicit. Vel dic quòd hæredes arrogatoris tenẽtur, tamẽ
ista respõsio laborat eodẽ morbo quo prima, quia nullus
fuit de restituendo rogatus, & sic non habet locũ ista restitu
tutio, uel ius fideicõmissi. Vnde Iac. de Are. dicit quòd sub
stituti dati à patre naturali , capiant omnia bona , & resti-
tuant quartã substituto ab arrogatore,iure fideicõmissi,&
sic pupillus arrogatus non dicetur decessisse duobus con-
ditis testamentis.Pro hoc facit, quòd substituti à patre na-
turali,uidentur hæredes in uniuerso,sed substituti ab arro
gatore in quarta,& sic in re certa,unde loco legatarij,uel fi-
deicõmissarij debẽt haberi, C. de hær. instit.l.quoties.&l.j.
§. si ex fundo. ff. de hær.inst. Prætereà cùm substitutio facta
ab isto arrogatore, non ualuerit directò , ne quis decedat
duobus conditis testamentis,non mirùm si trahitur ad fi-
deicõmissariam, ar. l.ex facto ff.ad Treb.& l.cùm quis.§.Se-
iam.ff.de legat.iij.hæc fuit opinio Iac. de Aret.aliàs de Rau.
cuius opinio.tenet hic Iac.But.Pet.aliter dicit scilicet quòd
substitutus ab arrogatore admittitur ad quartã, sed substi
tutus à patre naturali , admitteretur ad omnia bona. Et istã
opinionẽ ponit gl. hic in fi. Ad contrariũ respondet.Quæ-
rit, quæ quarta sit hæc,de qua hic loquitur,eorum,an om-
nium bonorũ,uel quæ habiturus erat ab intestato? Et uidet
quòd omniũ bonorum, cùm lex indistinctè loquatur, l.fi.
si quid in frau.pat. Instit,eo.§.cùm autẽ.In contrariũ est ue-

ritas, secundū gl. quòd sit solūmodò quarta eorum, quæ erat habiturus ab intest. sicut in naturalibus est, ut ff. de inofic. testa. l. Pap. C. quoniā. maximè cū isti filij æquiparētur, ut Inst. de acq. per arrog. §. j. Et ita tenet gl. d. §. cùm autē. & Gul. de Cu. & Iac. But. Non ob. iura hic alleg. quia debet distingui per illa iura. Quæro, qua actione petatur ista quarta. g Dicit gl. quòd agetur condictione ex constitutione diui Pij, ut hic in gl. super uer. quartam. quod no. Quæro, arrogator reliquit quartā in testamēto, qua actione petitur? Et uidetur, quòd actione ex testamento non possit peti, cū illa quarta sit debita, & debitor legando debitū, legatum non affert aliquod cōmodum, ff. de leg. iij. l. si deportati. §. fin. & Inst. de lega. §. si debitori. Item quòd & ex constitutione diui Pij non agatur, facit, quia condictio ex constitutione diui Pij, cōpetit quando quarta non esset relicta, ut hic sed in quæst. nostra est relicta, gl. l. j. §. si impuberi. de col. bo. Quæro, nunquid sit augmentata hæc quarta per auth. de triente & semis. sicut in liberis naturalibus. Breuiter uidet quod sic, sed contrariū tenet gl. auth. de triente & semis. §. j. & Iac. But. quicquid Pe. dicat. Nam si non corrigitur, quare stare prohibetur, Cy. C. de adop. l. j. uel ij. Inducitur hæc l. in arg. ad q. Actori fuit data dilatio, in qua nihil probauit, posteà fuit datus terminus reo, actor uult, p̄bare, reus ad hoc ut actor non probet, renūciauit dilationi sibi datæ, an possit? Et allegatur hæc lex quòd non, quia illud beneficium qđ conceditur aduersatio, quòd possit probare intra terminū datum, est ex prouidentia legis, ideò nō potest pars renunciare, altera parte inuita. Ad hoc l. si post mortē. §. fin. de bo. poss. contra tab. & ibi Dy. Inducitur etiā in arg. ad q. condemnati habenti quadrimestre tempus à lege, ut l. fin. C. de usur. rei iud. modò iudex facta condemnatione, assignauit condemnato terminū quatuor mensiū, an iste terminus dicatur iudicialis, uel legalis? Et effectus est, quia si dicitur esse legalis, & intra terminū esse facta solutio, posset usq; ad lit. contesta. mora purgari. l. si cùm dies. §. fin. & l. celsus. ff. de arbit. Secus si est iudicialis. Sed ad quæst. dico qđ est legalis per hanc legē. l. iiij. §. si quis condemnatus ff. de re iud. ubi gl. tangit. Sed quid in arbitro statuente tempus legale dicitur per Dy. l. iij. ff. de leg. j. & ibi uide in pen. & ult. q. quæ facit ad hanc l. Iste uers. sed an impuberi, inducitur in
27 arg. ad quæstionē talem, quæ fuit disputata hic. † Testator facit testamentū, & si filios suos pupillos hæredes instituit, & post mortē eorum substituit pauperes, si uterq; eorū moriatur sine liberis in hac forma, si ambo filij mei sine liberis decesserint, substituo pauperes Christi. Modò quæritur nū quid ista substitutio sit directa compendiosa, intra tempora pubertatis, & posteà sit fideicōmissaria, & maximè matre in medio existente? Et uidetur quòd dicta substitutio, sit in omni tempore fideicōmissaria. Primò quia eadē res non debet diuerso iure censeri, l. eum qui. ff. de usuc. Secundò quia una est ratio, quæ importat unū intellectū testatoris, ar. l. j. §. his ita uer. hoc ita tam uariè. C. de cad. toll. Ergo repugnant sibi diuersi modi intelligendi. Tertia, quia ibi una determinatio sequit̄ multa determinabilia, respectū personarū, pariter ergo & eo. modo, ea determinare debet. l. iam hoc iure. ff. de uulg. C. eo. l. quamuis. si ita est circa personas, idem debet esse circa tempora, quia sic arguit homo de personis ad tempus, in ista materia, ut ff. de uulgar. l. qui plures, in prin. sed hoc uer. substitutus, habet se per modū determinationis, ergo si est relatū diffinitiuè ad multa tempora, determinat tempora eodē modo: sed eo modo non potest determinare, nisi in fideicōmisso, ergo, &c. Et p̄ hoc uidetur nota. in l. nostra. quia si testator impuberi arrogato substituit, quando cunq; decedat, dicitur quòd non potest admitti, nisi per fideicōmissum, ergo est fideicommissaria. C. de inst. & substit. l. generaliter. in principio. ubi dicit, si testator filium substituit sub duplici conditione, dicendo, si decesserit sine liberis, & uxorē non habuerit, talē substituo, utraq; conditio, debet secundū uerba testamenti intelligi. Ergo est fideicōmissaria. Azo in summa. C. de impuberū. Hoc tenet Azo in legibus præallegatis. Idem ibi tenebat Cy. in lectura antequā faceret additiones. Idem Dy. in materia substit. & Gul. de Cun. & prædicta cōcluduntur, etiam si mater non esset in medio, sed quod matre existente in medio, prędicta procedant sine dubio probatur, primò ratione fauoris, quæ matri adhibetur in successionē filij, homo præsumit successionē, matre existente in medio, esse fideicōmissariam. Vnde uulgati expressa, nō continetur tacita pupillaris, quando mater est in medio, & ideò non excludit matrē: quia non uideretur ita excludere tacita substitutio matrū, sicut expressa, l. precibus. C. de impuberū. & l. fin. C. de inst. & l. in testamento. C. de milit. testamento. & inst. de pupil. §. qua ratione. in gl. Secundò probatur, quia si hæc substitutio traheretur ad pupillarē, esset per interpretationē, quia uerba non sonant in pupillarē, cùm non scripta concepta, sicut cōcipitur uera pupillaris, ut instit. de pupil. substit. in princi. Sed ista interpretatio est odiosa, quia cōtinet odiū irrationabile, cùm excludat matrē sine suo facto, à successione filij, ergo ista interpretatio est restringenda, & nō amplianda, ne contineat pupillarē. C. de impuberum. l. humanitatis. ubi per exemplarē, non posset mater excludi, per dictā rationē, quia eam excludere, esset odiosum, licet contineret fauorē, & prouisionē filij furiosi, cui fecit testamentū. Prętereà lex quæ dicit, patrē filij pupilli, posse excludere matrem à successione filij. d. §. sed nec impuberis. de quadā ratione, de rigore iuris ualet, quia quodā respectu est testamentū paternum, scilicet quò ad ordinationem, non tamen potest negari, quin de iure illa ratio subsistat, l. nam & si parentibus. de inoff. testa. Sicut enim filius non posset excludere matrē, ita nec minister filij, in testando pro filio, cùm fauore filij hoc ministeriū ei concesserit lex quod ipsi filio remota causa impediente, scilicet ætate, nō debet ergo de æquitate licere patri. Et hac ratione æquitatis, & humanitatis fundatur l. humanitatis. prælleg. & ibi tangitur par Iac. de Rauc. Si igitur materna exclusio procedit de rigore, maximè de bonis filij, ita quòd nunquā fuerunt patris, dicta exclusio nō debet trahi ad consequentiū, nec debet intelligi fieri in dubio, l. quoties. ff. de reg. iur. Cōtrarium q̄ mater omnino excludat, & per substitutionē omnino iure directo succedat substitutus, probatur legibus & rationibus. Et primò hoc tenet gl. Instit. de pupill. §. quia ratione, in gl. magna. in fin. ubi dicit, quòd intra tempora pubertatis est directa, posteà trahitur ad fideicōmissariā, nec distinguit sit mater in medio, uel in substitutiōe facta à pagano, sed sentire uidetur, quòd illa distinctio habeat locū in substitutione facta à milite, & ubi filius non succedat in pupillari ætate, sed post. Ratio differentiæ potest esse qđ si miles substituat directò filio post pupillarē ętatem, istud est introductū specialiter contra ius cōmune, in priuilegiū militis, & ideò nō debet trahi ad consequentiā, id est, ad exclusionē maternam, & per hoc patet, quare sit secus in pupillari ætate, quia intra id tempus, potest substitutio ualere de iure cōmuni, unde matrē excludit, l. precib. C. de impub. Ratio enim est, quia fortius est ius cōmune, cū priuilegium ad excludendū, l. eius militis. §. j. ff. de milit. testam. & hoc casu loquitur l. in testamēto. C. de testa. milit. Prętereà in dubio non est credendū, patrem uelle grauare filiū, imò consiliū capit pro filijs suis, & nō contra eos, l. nihil. de bo. quæ lib. & l. scripto. ff. unde lib. Sed ita est, quòd pupillaris substitutio continet prouisionē filij, fideicōmissaria continet onus, l. hac. l. si arrogator. uers. sed an impuberi. & C. de inoff. testa. l. ex tribus. Ergo in dubio pater non intelligitur substituere filio per fideicōmissum, sed pupillariter. Et hāc rationē uidetur sequi textus ext. de testa. c. si pater. uer. cùm in substitutionibus. libro sexto. Nec ob. quòd ex isto fauore sequatur odiū respectu matris, nam hoc est uerisimile, q̄ pater uoluerit, quia exordinata charitate, & affectione magis tenetur ad filiū, quem etiam diligit ultra seipsum, l. isti quidem. ff. q̄ met. causa. Vnde si sequitur ex hoc odium, respectu matris, nō est curandū, quia uenit per quandā consequentiam. Sicut dicimus in simili, q̄ exceptio dicitur fauorabilis, quæ principaliter continet fauorē, licet per cōsequentiā

lequentiā contineat odium, ut patet in except. Velleiani, ff. de cōdictione, indeb. l. qui exceptionem, & ff. ad Macedon. l. tametsi. ita in proposito, ista interpretatio debet dici fauorabilis, considerato principali respectu, & intentione testatoris, & nō odiosa ratione consequentiæ suæ. hoc etiam gl. uidetur dicere, quæ dicit q̄ directa in dubio recipit interpretationē directæ. l. uerbis. ff. de uulg. sed non potest negari, quin ista substitutio sit dubia, cùm uerba ipsa non exprimāt speciē substitutionis. Prætereà, quando dubitatur super aliquo, cui extremorū applicetur, debet applicari digniori, sed substitut. pupillaris, est dignior fideicōmissaria, l. quod per manus. de iur. cod. ergo substitutio dubia applicatur tanq̄ media, ad illud extremū quòd est dignius, id est, ad pup. substitutionē, non ad fideicōmissariam. Prætereà dicta substitutio est compendiosè facta, id est, indefinitè quò ad casus, & tempora, quam substitutionē iura uocāt cōpendiosam, l. præcipuus. §. si uerò substitutio. Sed cōpendiosa substitutio, applicatur secundū casus & tempora, uel ad pupillarē, uel ad fideicōmissariā, ut si moriat̄ pupillus, ad pupillarē, si posteà ad fideicōmissariam, d. §. si uerò. ergo liquet apertè, q̄ erit pupillaris. Prætereà duæ sunt species substitutionū, directa & fideicōmissaria. Item duæ sunt species directæ, scilicet uulgaris & pup. ad quas reduc̄tur cōpendiosa, breuiloqua, & exemplaris. l. j. de uulg. sed illa est compendiosa, ergo ad uulgarem, & pupillarem. Prætereà substitutio debet uariari secundū tempora, ff. de leg. ij. l. Titia Seio. §. usur. ff. de hæred. inst. l. iij. §. qui fideicōmiss. & l. pater Seuerinā. §. conditionum. ff. de condit. & demon. Item uerba quæ diriguntur ad aliquē intelligūtur secundū conditionem eius, ff. de iud. l. sed & si susceperit. §. si libertis. & ff. de usu & habit. l. plenum. §. equitij. Ex quibus cōcluditur, quòd debet intelligi pupillaris, in pupillari ætate, quòd uidetur de hoc l. centurio. ff. de uulg. & hac l. si arrogator. in uer. sed an impuberi. primo respon. ubi dicitur, q̄ usq; ad pupillarē ætatem, ualet iure directo, si pater substituat arrogato, ergo idem in patre naturali, ut §. eo. l. in adoptionibus. si pater de testa. lib. vj. Prædicta quæstio magis est facti, quàm iuris. Ius enim potestatē permittit patri substituendi pupillariter, & fideicōmissariè, & si ualet ipsi per fideicōmissum substituere, nihil repugnat, nc substitutio discernatur à substitutione quæ fit à patre, sed ideò dicitur quòd facti est quæstio, quia de intentione testatoris dubitatur, qui nō satis exprimit suā intentionē l. de sta. ho. l. idē erit. uer. quæstio. In isto igitur, dubio oportet uenire interpretationē uoluntatis, ex uerbis testamenti præcedentib. & sequentibus. l. si seruus. in fin. ff. de leg. j. & de testamentis l. hæredes. §. sed & si notam, & de leg. ij. l. cùm proponebat. ibi, coniectura potuit admitti, &c. Item debet sic intelligi, ut adhærcat æquitati, & naturali rationi in quantum magis potest. Ista est eñ melius iuridic. cū ars sit boni, & æqui. l. j. in princ. de iust. & iur. His igitur præmissis si constat aliquo iudicio, testatorē uoluisse suam uxorē certa re, fore cōtentam pro omni successione, quæ competeret, dicerē matrem excludi. l. quoties. §. si duo. de hær. instit. & ibi not. per me. Dico, q̄ hoc est uerum, quando constat q̄ uoluit eam excludere post mortē filij, nam illa uerba, iubeo eā esse contentam, in propria ipsorū uerborum significatione, de æquitate non intelligentur eam excludere post mortē filij. ff. de leg. iij. l. Paulo Chalimacho. §. j. & de uerb. ob. l. qui Romæ. §. fin. Item diligenter est considerandū, si ista substitutio est determinata ad certa bona paterna, quia etiā intelligitur fideicōmissaria, nec enim tunc fit larga interpretatio, l. cogi. §. generaliter. & ibi Dy. ff. ad Treb. intelligo factum in certis rebus, etiā si est facta in bonis mobilibus. Nam hæc appellatio, strictè intelligitur, quia si traheret eā ad bona maximè hæredis, esset contra rationē, & magis esset contra rationē, trahere ipsam pupillarem substitutionē, q̄ ad bona propria filij, de quibus nihil testator dixerit, unde in tali uinculo censent̄ bona hęredis, arg. ff. de pig. l. Pau. Quod autem appellatio mobilium, & immobilium non trahatur ad hæreditatē, patet quòd mobilia, & immobilia sunt corporea, sed hæreditas est qđ incorporale * sed corporale & incorporale sunt species distinctæ, ergo unū non infertur ad alterū. Itē talis significatio, nō pertinet ad nomina debitorū, cùm amplius sint q̄ mobilia, & immobilia, l. quam Tuberonis. §. in pecu. de pec. & l. iij. C. de quadriennij. Spec. tit. de fruct. & interesse, & Guliel. l. j. §. de stat. hom. Item non ueniunt nomina pafsiuè, Instit. de acq. per arrog. in fin. de pec. leg. l. si peculiū. §. j. maximè quando mater est in medio, quia trahere ad dictā substitutionē ad exclusionē matris esset interpretari beneficiū largè, contra ius tertij, id est, contra ius matris, sed nedū in testamentis, quæ plenius interpretantur. Sed etiā in beneficijs, quæ plenissimè interpretantur nunquā in præiudiciū tertij fit larga interpretatio, imò stricta & strictissima. l. beneficiū §. de const. princ. & est materia l. princeps bona. & l. mouentiū. ff. de uerb. sign. Prętereà ponamus, quod dictus testator decesserit nihil habens in bonis, nec mobilia, nec stabilia, nec nomina debitorū, hæc uerba testatoris, deficiūt, & eius intentio est intelligenda, secundū quod uerba sonant. l. ille autille. §. cū in uerbis ff. de leg. iij. & tamen hæreditas est. l. hæreditatis. in princ. ff. de pet. hær. Potest contingere utilitatē ratione bonorum impuberis, si trahatur ad pupillarem, ergo non trahitur, quia hoc nō uult testator. Sed si filius decederet impubes, ista substitutio esset fideicōmissaria, & si tunc traheretur ab bona ad quæ uenit substitutus, nunquid sit fideicōmissarius uniuersalis? Dicemus quòd non, l. cogi. §. & generaliter. ad Treb. & ibi Dy. sed singularis fideicōmissarius reputaretur, in quem recta uia transit dominiū. l. à Titio. ff. de fur. Est igitur hoc tunc respectu rerum testatoris, ut non uarietur hęc substitutio omni tempore, per fideicōmissarium particularem. Iac. de Are. d. l. mouenti. facit l. quod dicitur. cum gl. sua ff. de impens. in reb. dot. fac. facit quia alia est significatio hæreditatis, alia aliarū rerū quæ sunt hæreditatis * ut ibi no. &c.

* Incorporale. l. j. §. quædam ff. de rer. di. l. C.

* Hæreditatis. l. cùm hæredes. ff. de acq. poss.

REVERTENDO ad principalem quę stionem, quæ est multum dubia, & ardua in oi uoluntate testatoris, nō ualendo aliquo modo colligere eam ex contentis in testamē to. Franc. de Pisis, & Hug. Pello. Pau. Simonis, & ego consuluimus, quòd secundum ius ciuile, dicta substitutio fideicōmissaria censeatur. Et tūc respondetur ad capitulū, si pater ext. de testam. lib. sexto. quia substitutiones filiorū, quæ fiunt per uerb. moriatur, diriguntur ab instituto in substitutum reciprocè, & reciproca substitutio est species direct. Item uerb. moriatur, immediatè uidetur significare, aliàs non orietur substitutio pupillaris, sed aliter directa, igitur sunt uerba, quia testator sic dirigit, quòd instituto uult succedere substitutū, C. de fideicommiss. l. eam quā. uerb. directis. Item illa substitutio facta de pauperib⁹, in c. si pater. fuit facta per uerb. instituto. quod est uerb. directū, si testator dicit, instituo hæredē filio meo, uel simpliciter, instituo hęredē, quia intelligitur filio meo, nam apertè exprimit, q̄ uult hæredē facere filio, ideò non est pupillaris. Idem si testator dicit, si hæres mihi, hoc eñ non p̄t nisi mediante filio, qui adita hæreditate decesit, non enim potest habere duos hæredes directè in solidū, nisi habeat unum medianteltero. C. de hæred. instit. l. fin. ff. de secun. tab. l. si ita. §. j. Ergo est necesse dicere, quòd uidetur fecisse testamentū ipsi filio, sed qui uult unum, uult omne illud, per quod perueniturdirectò ad ipsum, l. illud. de acq. hæred. sed tamen ratione illius c. si pater. ubi dicit, quòd in dubio est interpretanda directa, etiā si maret sit in medio, scilicet intra tempora pubertatis, nō uidetur respōsum, nec datū, nec dari posse, nisi dicamus, quòd illa ratio restringatur ad dictū illius c. scilicet, quando uerba substitutionis sonant magis in directam, quam in fideicōmissariam, ut quia est uerbū moriat̄ uel instituo, uel uerbū succedit filio, c. Rayn. exē. de test. uel si milia uerba. Verbum aūt substituo, simpliciter prolatū, exponitur propriè, id est substituo, secundū primam expositionē propriè adaptatur ad obliquā. ff. de uulg. substit. l. j.

& eo.tit.l.cohæredi.§.cùm filiæ.Vnde nõ elegit sibi aliquod extremorũ,de sui significato.Vel dic,q̃ ibi loquitur,quando dubitatio non est ratione uerbi prolati, sed ratione personæ,quę est in medio,licet quandoq; aliàs obliquetur,ut ibi dicit.Item non obstat gl. quæ est in l.uerbis.quia ibi nõ loquitur,quando dubitatio erat in qualitate uerborũ, scilicet in gradu,quia indicat q̃ unus gradus trahitur ad alterum,id est,institutio ad substitutionẽ.Item una substitutio directa ad aliam substitutionẽ directam,nam hæc substitutio,Titius,Plotij hæres esto, sonant in testamentũ hæredis, & sic in institutionẽ similem pupillari, uel exemplari.tamẽ iura interpretantur istam substitutionẽ uulgarem, ad hoc ut ualeat,& sic non facit pro parte contraria. Item non ob. §.conditionũ.& §. usuras. quia ibi res nõ poterat censeri uniformiter omni tempore, & sic nõ obst.l. plenum.§.equit. & ibi loquitur,ubi conditio personæ conuenit utriq;,quia ibi ita bene potest substitui per fideicõmissum,sicut pupillariter.¶Et per hoc respondeẽ ad hanc l.si arrogator.uer.sed an impuberi . quia ibi nõ poterat substituere arrogator p fideicom.sed pupillariter tantùm. Et ita intelligitur de pupillari, ad hoc ut ualeat,& non poterat.Item non ob.q̃ cõpendiosa est species directæ,quia, hoc est uerũ . si conuenit uerbis compendiosę,nec enim sequitur,substitutio est sub cõpendio temporis,ergo directa,quia etiã fideicõmissaria continetur in compendiosa,quod patet fm omnes post tẽpora pubertatis.Item non ob.quòd in dubio pater uideatur prouidere filio,non grauare,quia istud grauamẽ de restituendo,post mortẽ filij si decesserit sine liberis,non est tale grauamen,q̃ pater uideatur nolle imponere,l. Lucius.¶. de hær.instit. Et hoc expresse patet filio decedẽte post tempora pubertatis sine filijs . Sed quare reciproca simpliciter facta per uerbũ substituo,est directa secundũ omnes,l. Lucius.& l.iam hoc iure.¶.de uul.& pupil.non compendiosa, cùm nulla ratio posse uideatur assignari, non enim dicere tur, quòd reciproca fit pluribus ,& cõpendiosa potest fieri uni . Difficile est tenẽdo dictam opinionẽ reddere rationẽ, nisi dicatur,q̃ quando reciproca cõtinet duas pupillares, fit duplex fauor, q̃ ex pupillari succedatur, quia fit prouisio filio cui succeditur,& prouisio filij succedentis,& iste duplex fauor, uincat unum, scilicet fauorẽ qui deberet adhiberi,l.j. C.de his qui ante aper.tab.Iac.de Aret.fuit in mirabili opinio.dixit enim quòd si adiectũ uerbum quandocũque inter pubertatẽ, censetur directa & posteà cẽsetur fideicõmissaria,& hoc dicit ideò, quia dictũ aduerbium quandocunq; est distributũ, unde tot uidentur substitutiones, quot tempora,& qualitates temporum,l.sicut in annos, ¶. quibus modis usufr. amittatur.& ideò sicut si facta esset distinctio, & per distincta tempora censetur in pupillari ætate,ita hic. contra rationẽ istam facit, quia in compendiosa intelligitur istud uerbũ quandocunq;,& ideò dicitur compendiosa,quia cõplectitur plura tempora & diuersa . ergo talis expressio nihil operatur.Itẽ quia indefinita æquipollet uniuersali ¶. de hær. instit.l.hoc articulo . Item quòd tot sunt substitutiones , quot sunt tẽpora.l.j.§.fi.de usufr.accrescend.ibi,omnes enim autores,&c. Et tamẽ cùm est simpliciter facta,non continet pupillarẽ , & ideò teneo cùm gl. q̃ illud uerbũ quandocunq; nihil operatur, quia licet distribuat tempora,non tamen distinguit qualitatẽ temporum si talis est,qualis diceretur, si decesserit hodie uel cras, quæ distinctio non inducit pupillarẽ substitutionẽ,licet gl. quę est in d.§.qua ratione.tenet cùm opinio.Iac.Et prædicta clarius procedunt, si apparet quòd pater in substituendo uoluit prouidere sibi, & non filio, puta quia dicit,pro anima sua quod enim caperet ex pupillari testamento, caperetur ut à filio meo , nõ dixit post mortẽ filij,sed simpliciter,ideò hæc est uulgaris, & nullã aliam continet: l. qui plures. ¶. de uulg.Sed Cy.l.precibus.tenet contrariũ.arg.reciproce quę si fit ita.Vos inuicem substituo , continet pupillarẽ, nisi repugnet cõditio personarũ, uel inæqualitas.Pro hoc facit ¶. de uulg.l.iam hoc iure.§.j.Et ita credo, quòd contineat uulgarẽ simpliciter ad ætatẽ in uita filij , & pupillarẽ in suo casu.de lib.& posth. l. Gallus.§.j. Item quæro,pater substituit filio pupillariter,hæc continet uulgarem post mortẽ filij,ita quòd si filius uult repudiare ex testamento, adire ab intestato potest.Quid ergo si repudiat ex testamento,& adijt ab intestato,& habuit cohæredẽ extraneum, qui repudiat, & demũ decessit filius in pupillari ætate , nunquid admittatur substitutus? Et uidetur quòd nõ,nam ex uulgari nõ, qa adijt ab intestato , ex pupillari nõ, qa fuit repudiata ex testamento,nam existentia sui hæredis,non habuit locum propter dationẽ cohæredis , propterea pone quòd in casu prædicto repudiat ex testamento uel ab intestato, nũquid substitutus possit admitti ex pupillari.dico quòd sic,quia ueniendo ex uulgari,testatori succedendo confirmat tabulas paternas & pupillares. Et sic est casus in quo ipse idem succedit patri ex uulgari,& filio ex pupillari, nec aliquid sibi repugnat, quia etiam exhæredato potest substitui, ¶. de uulg.l.j.§.fi.C.de iur.deli.l.quidam eulogio.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Si arrogator.Quod ista nõ sit repetitio Bar.attestatur,Alex.l.cẽturio.de uulg.& latius Ias.hic.*

b POMA.Opp.*Ias.l.si à substituto.in j.no.de leg.j.ubi dicit istam opinionem esse cõmunem.& Cast. auth. res quæ.C.com.de le. Alex.l.Marcellus.§.res quæ.ff.ad Treb. Are.l.ij.de uul.in prin.*

c P.PAV.P.Patro.*Ista l.habet locũ siue alienatio fuerit facta titu. lucratiuo, siue oneroso.Alex.cons.lv.ista l.fi.alleg.hic per Bar. habet etiã locum,siue alienatio sit facta. tit.lucratiuo siue oneroso.Alex.cons.v.Ant.Alex.*

d *Efficaciter.Idem hic in gl.& Ias.l.si à substituto.in princ.no.j.ff.de leg.j.ubi dicit istum correctionẽ esse opin.Cast.auth.res quæ.C.com.de leg.tex.& ibi Fel.& Bal.l.Marcellus.§.res quæ.ad fi.ff.ad Treb. Are.l.ij.in prin.ff.de uul.Et pro ista opino.facit ratio,quia in instrumento pupillaris dicitur meus fauor & profusio pupilli instituti.Inst.de pup.subst.in prin. nam si per pupillarẽ substitutionem prohiberetur alienari, istud uerteretur in odium eius,contra l.quod fauore.C. de legib.nisi dicas q̃ istud dubiũ est annexum fauori.Ang.cons.cl.in iij.dubio.*

e POMA.*Sexto.Alex.cons.cl.uol.ij.In antiquis codicibus lego, quia unus testator in aliũ,non potest multa accrescere .iudicio meo sanius legeretur, q̃ unum testamentum ad aliud non potest accrescere, tu quod mauis cape.Alex.Lose.*

f *Ad q.Bal.hic in ij.q.quæ contra hanc determinationẽ facit,quod no.Bar.¶. eo.l.non aliter.lecta cum.§.nec enim. & l.ij.de off.procon.ubi instrumentum factũ in territorio unius castri, secundũ formam statuti illius loci , ualet in alio territorio.Et ita quotidie seruari uidemus,& hoc idem Bar.uidetur uelle in l.qui à latronibus.¶.de testa.*

g *Quarta . Pro hoc facit , quòd sicut supplementum legitime , petitur condictione ex l.omnimodo.C.de inoff.testa.& est ibi gl. parua no.ita in casu nostro,quod no.*

h *§.fin.Illud quod datur à iure . puta terminus iudicialis , licet etiam à iudice detur,tamen legalis non iudicialis dicitur.Bal.l.eos.§.apostolos.de app.& hic in ult.opp.*

LEX. XXV.

1 *Facto proprio quando quis contrauenire potest.*

a POst mortem.Pater cõtra emancipationẽ à se factam[a] & diuturnitatem temporis roboratã uenire non potest,hoc dicit.No.quòd quis contra factũ suum uenire non potest.Opp.dicitur hic quòd non potest contrauenire,&c. imò potest, C.de agricolis & censit.l.quemadmodum libro undecimo, ibi fuit factũ contra legem, hic autẽ præter . Opponit & uidetur quòd licet sit factũ proprium, quòd liceat contrà uenire, l.j. C. de sacrosan.eccl. Sol.ibi erat actus de sui natura reuocabilis,ut testamentũ.Opponi 1 tur ad solutionẽ istam , † & uidetur quòd etiam licet nõ sit reuocabilis tamen possit uenire contra . Vnde obst.l. si pecuniam.in principio de condictio.ob causam . Solutio.Ibi loquitur in contractu innominato,secus in alijs,l.fin.C.de actionibus & obligationibus.Et ratio ibi ponitur in gloss. Circa hoc dic,quòd aut factum est secundũ legem,aut præter legem, aut contra legẽ. Primo casu, aut est actus qui de sui natura est reuocabilis, ut donatio causa mortis,& testamentum, & potest quis uenire contra factum proprium,l. non

non omnis. in princ.¶. si cer. pet.& d.l.j.C.de sacr. ecc. sic in precario,& commodato,ut ¶. de precar.l. cùm precario.& ¶. commo.l.in commodato.§.sicut.Si uerò est actus de sui natura irreuocabilis, tunc regulariter non potest contrauenire,C. de act.& ob.l.sicut.Fallit in casibus ibi no.& hoc in cõtractibus innominatis.Quid autem in innominatis? uide ibi per gl.& Doct. Dy. c. qui semel.ext.de reg.iur.li.vj.Si uerò est factum præter legem , tunc habet locum lex nostra, quia aut est roboratum diuturnitate temporis , aut non.

c Si uerò est factum contra legem, [c] & tunc est nullum præiudicium tertiæ personę,aut propter fauorem publicum,aut fauorem uolentis contrauenire. Primo casu habet locum l.si creditoribus.C.de seruo pig.dato manu. Secundo casu est licitum contrauenire. Ita loquitur l. quemadmodum. C. de agric.& cẽs.libr.xj.& ita potest intelligi,quod no.inst. quibus alie.lic.uel non.§.j.Tertio casu licitum est contrauenire,l.j.& per totum , C. de præd. min.C.de sac.ecc. l. sanctimus.§.sanè.& ibi no.Opp.dicitur hic,quòd non potest cõtrauenire,cont.l.si cùm pater. C. si aduer. rem iud. Sol.Hic ob.patri factum suum,ac etiam diuturnitas temporis , ibi solummodò factum suum. Opp. ad hanc sol. l. quod est

d constitutum.C.ne de sta.[d] defunc.& l.decessit.ad Carb.Pro quarũ solutione dic secundũ Iac.de Are. pater uult contra emancipationem à se factam uenire, uiuo filio emancipato,aut post mortem.Primo casu,aut filius legitimo tempore existente sui iuris, præscripsit,aut non.Primo casu nõ potest contrauenire,ut hic.Secundo sic,d.l.si cum pater. Secũdo casu principali quando pater uult contrauenire post mortem. & tunc aut principaliter , aut non principaliter, sed uult eam mutare. Primo casu non potest contrauenire, ut hic,si emancipatio est longo tempore roborata,alias cõ trauenire potest.C.ne de sta. defunc.l. quod est constitutũ. In secundo casu, habet locũ l.decessit.ad Carbo,¶. secundũ Iac.de Aret. & hoc ipse no. d.l.si.cùm pater.

* *Concorda. Tu minore negotio sic concilia,Qui ius rei suæ cedit, id tandem reuocare nonpoterit,l.per fundum.ff.de ser.rust.Qui uero rẽ alterius, uel alienari prohibitã alienat, eã nihilominus reuocare potest:l.quemadmodum.de agric.& cens.I.C.B.* Et hoc mo/do concorda*illas bonas leges.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Mortem.l.transactionem ubi scripsi.C.de transac.Item no.q̃ qui potest uenire contra factum proprium, quando est contra legem , etiam si sit iuratus.secundum Frid.de Sen.cons.clxxij.quem refert Imo.c. cùm contingat. ext. de iureiur. Ias. l. si donatione. C. de coll. Fel. c.lator de re iud. in prin.*

b *Præter.Dicitur hic quod quando est factum præter legem, potest contraueniri.Bar.l.cùm à matre.C.de rei uend.& l.cum profitearis.C.de reuo.doc.ex tenore.de conces.præb.& Bal.l.fi.C.de peric.& com.rei uend.& Fri de.Sen. cons. clxxij. dicit quòd imò quis potest uenire contra factum suum etiam iuratum,quando factum est à l.reprobatum.Pone exemplum in donatore,ut possit uenire contra donationem factam etiam iuratam,si tamen non fuit insinuata,quia contraueniendo facit ex autoritate legis impugnãtis contractum,l.Modest.de dona.& quod ibi. no.& Bar.l. si quis pro eo. de fideius.Imo.c.cùm contingat de iureiur.in fin.Bal.l.si creditoribus. C. de de fer.pig.da.ma.Can.c.diuersis.de cleri.coniu. & c.si quis presbyterorũ. de reb. eccl. non alie.Bal.l. j. C.de li. cau.Can. c. nostri. de elec. quòd no. Adde quando aliquis possit uenire contra factum suum. Pet. de Anc. cons.cccxv.*

c *Legem.Gl.c.j.ne sede uac.c.si quis presbyterorum.de reb.eccl. non alie. & c.diuersis fallacijs.de cler.coniug.*

d *In antiquissimis exemplaribus post uerbum,defun.ita legimus.Sol. ibi non uixit diu sui iuris,hic sic.Demum opp.l.decessit.quæ sol.fuit.Accur. in ipsa l. quod est constitutum. dum dicit ad hunc. tex. uel ibi steterat sic diu. Alex.Lose.*

1 *Legitimatio,adoptio,& emancipatio an possint fieri per procuratorem.*

a §. NEQVE.[a] Dicit hic quòd id quod per me possum, non possum per alium. cont. l. ita tamen.§.gessisse. de administrat.tut.& l.j.§. fin.¶.de proc.gl.hic.se referre ad §.ne autem.C.de cad.tol.qui tex.soluit brocardum hoc.Tu

1 dic melius per Dy.c.quod quis.ext.de re.iur.li.vj. † Quæro dicitur hic,quòd adoptio non potest fieri per procurato/

b rem,quid in emancipatione,[b] an possit pater filium emancipare per procuratorem? Et uidetur quòd sic,l.j.in fi.¶. de proc.In cont.uidetur hæc l.& l.nec mulierem.C. de uindic. liber.Quid dicendum? De hoc uidetur tex.no. quòd non. C.de emanc.lib.l.iubemus.in medio.ibi,precibus à semet. oblatis,&c.Sed hoc dixi plenè in l.Gallus.§.forsitan.de lib. & posth.¶.Quæro,quid in legitimatione, an possit fieri legitimatio per procuratorem? Et uidetur quòd non,d.l.nec mulierem.& hac l.cont.uidetur q̃ etiam per alium fieri possit,cum rescriptum per alium possit impetrari, l. j. iuncta l.

c uniuersis.C.de precib.imp.offe.& hoc sentit gl.[c] auth. qui. mo.nat.effi.sui.§.si quis ergo.uers.sit igitur licentia. Et uide no.in d.l.uniuersis.& no.multùm illam gl.& quod ibi ha-

d bes,ubi tenet gl.q̃ si ea quæ[d] non possunt fieri per procuratores,fiant,ualeant si non opponatur.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Alex.cons.lxij.Ro.cons.cxcv.scripsi in l.si emancipati.in una op posi.gl.mag.C.de col.& ibi Ias.*

b *Emancipatione.Sed de hoc & similib.de legitimatione,adoptione & emancipatione,Bar.l.gallus.§.forsitan.de lib.& posth.ubi tenet quod absens ad optari potest per rescriptum,isto tex.non ob.Quid autem in petitione absolutionis ab excommunicatione, an peti possit per procuratorem , c. cùm desideres.de senten.excom.in vj.Bal.hic quæ latissimæ scripsi in d. §. forsitan.& uide c.uenerabilem.de elec.Adde an legitimatio possit peti per procuratorem.Bal.cons.cxxxj.Et an emancipatio possit fieri per procuratorem,& quæ requirantur, Ang. cons.xliij. & inquantum Bar. hic in fi. dicit,q̃ ea quæ non possunt fieri per procuratorem,ualent si non opponantur,uide Ro.cons.ccv.inc.duo sunt.uer.tertio ad idem.*

c POMA.*Gl.adde quòd istam gl.sequitur Aret.c.uenies.in fi.de act.et Ro. l.uulgo.de in lit. tur.*

d *Quæ.Lud.ro.cons.ccxij.ubi alleg.istud dictum Bar. & ponit multa quæ tenent si non opponatur.Idem dicit si actus fiat ex internallo. Idem in excommunicato , uide ibi And. Barb. addetu ad Bar. hic Aret.c.ij.de prob. Ro. cons.ccxv. & cons.xlix.circa medium.Ias.l.patre.¶.de ijs qui sunt sui. Fel.c.fi.ext.de constit.*

LEX XXVIII.

LIberum.Hæc est bona lex & no.& euenit multoties de facto in adoptione,& arrogatione,nec est ei similis.

LEX XXIX.

SI pater: No. quòd in adoptione uerborum expressio non requiritur. & no.ibi , si iure. & gl. exponit q̃ aliter.ultramon. dicentes , quòd actio non est ius cont. inst.de act. in princ.De hoc per Dy.& ultramon.C. de eden. l.edita.& ibi tex.

LEX XXXI.

NOn potest.Opp.l.lęsiones.C.de epis.audi.So.hæc regula fallit in casibus hic no. & no. inst. qui.mo. ius. pa.pot.sol.§.fi.So.quid econtra: uide gl. l. nec auus. C.de emanci.lib.nam beneficium non confertur in inuitũ, ut hic no.& bene.

LEX XXXII.

a NOnnunquam.[a] No.uitricum posse esse tutorem pri-

1 uigni,licet apud eum ali non debeat: † Et facit pro eo quod dicimus , nunquid mulier transiens ad secunda uota , amittat tutelam si est testamentaria. De quò quo per Doc. C.ad Tertul. l. omnem. Nam uidetur quòd

2 nõ cùm † etiam uitricus possit esse tutor priuigni,& tamen contrahit nuptias plures.Ad hoc posset responderi, quòd masculus est alterius conditionis quàm fœmina,de eo magis confidit lex,quàm de fœmina,cùm fœmina sit fragilioris naturę quàm masculus,ideò non est comparatio unius ad alium.doc.auth.matr.auiæ.C.quãdo.mulier tu.off.fungi potest.

ADDITIO.

a *Nonnunquam.l.fi.& ibi Bar.C.de contra.iud.tut.*

LEX XXXVI.

a EMancipari.[a] Emancipatio & adoptio quæ de uoluntaria iurisdictione sunt,possunt fieri quocunq; loco, dum tamen idoneo.Opp.imò extra territorium non debet iudici pareri,l.fi.¶.de iur.om.iud.So. Hic loquitur in iurisdictione uoluntaria,ibi in contentiosa.

ADDITIO.

a *Emancipari.gl.l.ab ea.in fi.ff.de prob.Limita duobus modis ex Pe.de Anc. cons.xxxij.inci.primum dubium,uer.non obst.quod legi.*

LEX XXXVIII.

1 *Aduersarius citandus ubicunq; potest ledi.*
2 *In impetratione rescripti pars quæ ex eo ledi potest citari debet.*
3 *Citari debet pars quando instrumentū antiquum petitur ut renouetur, uel exempletur,uel quòd amissum reficiatur,quæ ex eo lædi posset.*

a ADoptio.[a] In confirmatione adoptionis non iure fa
ctæ requiritur citatio illorum qui ex confirmatio
ne possunt lædi.ff.l.nam ita diuus.& C.si per uim.l.j.
In tex.ibi,sederetur cōfirmatione adoptionis, alle.iste tex.
1 † q ad quemlibet actum ex quo aduersarius posset lædi,
b debet fieri citatio.d.l.j.Quærit[b] gl.nunquid agnati sunt ci
tandi:Et uidetur q non,ſ.eo.l.adoptio.gl.tenet cont.q re-
2 quiratur citatio.† Inducit hoc lex in arg.ad q.per gl.q quā
c do impetratur rescriptū à principe,[c] debent citari illi qui
læderentur ex eo,l.causæ. §. causa.ff.de min.Item inducitur
3 in arg.† uos scitis,q quando instrumentum est adeò anti-
quatum, q non possit legi,potest peti ut reficiatur, auth.
de hær.& fal.§.j. isto modo quando debet fieri renouatio,
debet citari aduersarius,ut hic.Idem si instrumentū amis-
sum sit,& peto ut reficiatur. C. de discu.l.ij.lib. x.ff. de adm.
tut.l.chirographis.Certè ad istam refectionem debet cita-
ri aduersarius.qui posset lædi & qualiter amissio probet,
ext.de priuil.c.cum olim.& Cy.auth.si quis in aliquo.C.de
eden.& d.c.cùm olim. ubi plena gl. est quæ incipit,hoc est
no.&c.tex.est cum gl.l.ult.C.de fid.instr.

ADDITIO.

a POMA.Adoptio.Alex.cons.cxxxij.uol.cvj.v.uol. cont. *Quādo princeps aliquid disponit uel rescribit in præiudicium tertij an requiratur citatio ipsius,Bar.l.si item uerberatum.ff.de rei uend.in l.de unoquoq;. ff. de re iud. & generaliter quando aliquid potest fieri,eo non citato,uide infinita per Fel.de quo scripsi ad Bar.d.l.de unoquoq;.et an posit tolli citatio, ad Bar. l.ut uim.ff.de iust.& iur.*

b *Quærit Flo.c.inter.de maio.& ob.Bar.*

c *Princ.Gl.& doc. c. cū olim.el.j. de re iud.Ca.cons.clxix.Iac.de Are.hic in apo.sed Bar.l.gallus.§.& quid si tantum. de li.& post.c.ex insinuatione. & c. ex literis de resc. Bar. l.ij.C. de temp.ap.Do.c.cùm olim.de re iu.& Spe.ti.de resc.præsen.§.fi.uer.item quod ad rescriptum.& Ant.c. cùm dilecta.de cōfir.uti.uel inut.et ibi Io.de Im.Inn.c.ex parte.et c.olim.de uer.sig.*

LEX XL.

ARrogato. In potestatem arrogatoris,nō solum tran
sit arrogatus,sed filij eius.
§ NON TANTVM.No,gl.q incipit,no.plene,&c.q
dicatur plena pubertas, quia aliquando de xiiij. ali-
quando de septemdecim,& aliquando de
octo decim annis.* Et dic ut in gl.

* *Annis.Plena pubertas est octodecim annorum,l.Mella.ff.de ali.& cib.leg.*I.Con.B.

LEX XLI.

a SIpater.[a] Emancipato filio,uel in adoptionē dato,ne-
1 pos ex eo post mortem aui,non reincidit in potestatē
ipsius. † No.hanc l. nam subſtitutio pupillaris fit ei
qui non est in potestate patris recasurus,& ad hoc allegat
in l.ij.§.fi.de uul. Quæro quæ sit ratio huius legis & gl. assi
gnat duas rationes.Vna ratio gl. est ista,quia si filius à pa-
tre emancipatur,& posteà in adoptionem datur, nihil cō-
sequitur,nisi tanquā extraneus,sed extraneus finita ado-
ptione,morte adoptātis,omnia iura pdit.l.in omni. ſ.eo.
ti.Hæc ratio non uidetur bona,per l.j.in fi.ff. de suis leg.&
ideò tene primam rationem gl.quæ fundatur ex l.qui libe
ratus.ſ.e.ti.

ADDITIO.

a POMA.*Si pater.Are.l.iij.qui.mo.ius pa.pot.sol.*

ETiam.Sed an infans possit fieri Monachus? Dic q
non,c.ij.ex.de regularibus lib.vj.Cy.auth.ingressi. C.
de sacr.ecc.& hic,& ibi fit equiparatio arrogati,& trās
euntis ad ordinem,ut inst.de acq.per arrogat.§.fin.

LEX XLIIII.

a SIis qui.[a] Lex ista legitur duobus mo.Vno modo secū
dum Guar.q lex ista ponit duos casus.primus est,q
aliquis sit adoptatus loco nepotis,tanquam nati ex fi
lio non nominando aliquem filium, cum plures habeat.
& hoc casu non contrahuntur iura consanguinitatis inter
adoptatum,& alium naturalem,imò non ualet secundum
Guar.ut innuit gl.j.huius l.in fi.Secundus casus est, secun-
dum tex.q aliquis fuit loco nepotis adoptatus, tanquam
nati ex filio certo,puta Titio,& incipit ibi, sed si sic.Et secun
dum eū pone casum in terminis,& ista lex est multùm diffi
cilis.Et concludit Guar.q non ualet adoptio,nisi nomina
tus sit filius.Sed hoc uidetur falsum,quia adoptio ualet e
tiam si filium non habeat,l.emancipari.ſ.eo.ti.Vnde la.le
git hanc l.q ponat duos casus,Primus, quòd aliquis sit lo
co nepotis adoptatus tanq̄ natus ex filio mortuo.Secūd
q aliq̄s sit adoptat loco nepotis,tanq̄ nat ex filio uiuēte,
& incipit ibi,sed si sic.Certè ista lec.laborat eodē morbo,quo
prima,d.l.emancipari.in fi.tamen salua eam,q hęc iura cō
sanguinitatis,& fraternitatis cum nepote legitimo & natu
rali non contrahuntur,tamen inter nepotem adoptatum,
& ipsum auum sic,d.l.emancipari. Et hoc modo loquitur,
aliter legit Cy.& bene,quę lex fuit à multis malè intellecta,
ut ipse refert,& ita intellige hanc l.

ADDITIO.

a *Si is.Bal.l.cùm in adoptiuis.§.fin autem.C.eo.Bar.l. gallus.§. nunc de lege. ff.de lib.& post.ad fi.*

LEX XLV.

a ONera.[a] Ista lex facit pro monacho quòd onera trans
eunt ad monasterium, auth. ingressi.C. de sac. eccl.
auth.cassa.C.de epis.& cle.

ADDITIO.

a *Poma.Onera.Fel.c.in præsentia. de prob.*

DE RERVM DIVISIONE TIT. VIII.

LEX I.

SVMMA.Lex ista ordinatè procedit, quòd
quędam sunt diuini iuris,quędam humani,
quædam sunt res publicæ,quędam priuatę,
quædam sunt corporales,& quædam incor
porales.Et signa gl.quæ incipit,scilicet priua
ti,quæ ponit res,quæ in nullius bonis sunt.

LEX II.

QVædam.Hic ponitur quarta diuisio,quoniam quæ
dam sunt communia uniuersitatis,quędam sunt sin
gulorum,& hic tex.per exempla omnes ponit,& no.
gl.l.pro.& seq.quæ incipit,gemmæ,& signa eam,quę ponit
differentiam inter publicum,& commune.Quæritur,quid
si unus uult retia siccare,& alius incidere arborē,quis præ
feratur?Dic ut gl.quæ incipit,id est,flumine.ibi est bona ra
tio,quam gl.assignat.

LEX VI.

1 *Testis de collegio uel uniuersitate,quando possit esse testis in causa collegij uel uniuersitatis.*
2 *Poetarum autoritas potest in causis allegari.*

a IN tātum.Vniuersitatis[a].No.tex.& gl.eius,et no. ibi tan
gitur &c.Et sic no.signa gl.quæ incip.an ergo testimoni
um possit ferre.&c.Et sic no.quod ea quæ sunt uniuersi
tatis,non sunt singulorum,ff. de in ius uoc.l. sed & si hac. §.
qui manumittitur.Et inducit iste tex. ad q.quod unus de
b collegio potest esse testis in causa collegij. [b] Vnde tenet gl.
1 quod unus ciuis potest esse testis pro ciuitate sua. † Opp.
cont. istud quòd nullus potest esse testis in causa sua pro
pria.ff. de testi.l.nullus.& l.omnibus.C.eo. sed causa uniuer
sitatis uidetur propria,quia quilibet de uniuersitate tenet
eam defendere,& obedire,l.ij.ſ.de iust.& iur.& non est ido
neus testis,cui pōt imperari per illū qui habet causam,ff.de
testib.l.idonei.ubi est eadē gl.quæ est hic.Sed q libet ē subie
ctus collegio suo,& sibi per maiorē de collegio suo, potest
imperari, ergo &c. Quid dicendum. Secundum Guliel.
c dicas, quædā sunt[c] quæ nō possunt probari nisi per illos
de collegio,uel electiones quæ fiunt in secreto, & isto casu
il e

ille qui est de collegio est idoneus testis,l.consensu. in me-
dio.C.de repud.Quædā sunt quæ possunt probari per alios, quàm per illos de collegio, & tūc aut causa super qua
debet ferri testimoniū,spectat ad collegiū,uel ad uniuersi-
tatē principaliter,quantùm ad honorē & commodū colle
gij,& tūc unus de collegio pōt esse in causa collegij, & uni-
uersitatis testis,quia dicitur causa omniū,nō aūt propria;
ut hic,Aut non spectat principaliter ad honorem, & com-
modū collegij,uel uniuersitatis,sed ad cōmodum singula
d rū personarū[d] Collegij,& tunc unus de collegio nō uidet
idoneus in causa collegij,ut ff. de testi. l. idonei. & l. nullus.
C.eo.l.omnib.Et quæ dicant spectare ad cōmodū uniuer-
e sitatis,[e] uel collegij,uel ad cōmodū singulorū.l.ciuitatib[9].
in princ.ff. de leg.Vnde cū tractatur de donatione facta fra
tribus minoribus pro fabrica ecclesiæ, quilibet de cōuen-
tu pōt esse testis,si donatio reuocaret in dubiū,Secus si do
natio esset facta ex qua singuli de cōuētu perciperēt cōmo
dū:utputa si cēt facta ut quilibet de cōuentu perciperet tu
nicā,tūc eā illi de cōuentu, nō essent idonei testes. Et hoc
no.& adde ad hanc gl.q[d] no.in auth.de mona.§. cogitan-
dū.ubi multæ q.fiūt,an unus monachus possit esse testis.
Itē signa gl.§.sacræ.quæ opp.l.Sabinus.ff.com.diuid. & dic
2 ut no.per Dy.c.in re cōmuni.ext.de reg.iur.lib.vj.& no.† q
f in causis liceat allegare autoritates poetarum [f],licet gl. di-
cat,& bene,quòd in hoc fuit falsus testis,ut ibi.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Vniuersitatis.Facit iste tex.an si unus de uniuersitate est cōdemnatus,possit fieri executio in bonis uniuersitatis?Bal.l.etiā. C. de exec. rei iudi.Fel.c.cā te.uer.aliquid singulare.de resc. Ideo immunitas cōcessa hominibus alicuius loci,non trahitur ad singulos.Dec.cons.lxj.*

b *Collegij.Bar.l.sed & si hac.§.qui manumittit.ff.de in ius uoc.Cy.& Bal.l. parētes.C.de testib.Bal.cōs.cccxxxix.et ccclij.et ccclxx.ij.lib.Cors.in cons. lxix. & ibi non ponit quid si testis dicat ad se pertinere commodū ex uictoria illius causæ cū reuera non spectet,an repellatur?uide etiā in.fi.dicit ,q, in casu in quo admittitur,non est tamē omni exceptione maior,non tamen signantur q, in casibus in quibus illi de uniuersitate repelluntur, domestici tamen ipsorum in uniuersitate admitterentur, si sunt aliàs bonæ uocis & famæ.Ro.cons.vij.Fely.c.super.ext.de test.ta.l.sed & si hic. §. patronum. el.ij.vj.no.usq; ad fi.ff.de in ius uoc.*

c *Sunt.Gl.c.uenientes.Io.ij.de test.cum ibi no.q, Cano. compellitur testificari contra ecclesiam super contractu inito cum capitulo,non tamē ex hoc perdit beneficium,secus in procuratore,uel aduocato,quia perdit beneficium secus in procuratore,uel aduocato,quia perdit beneficiū.ext.de postu.c.fi.*

d *Personarum.Bar.l.sed & si hac.§.qui manumittitur.et ibi dixi, ff. de in ius uo.Ang.l.omnibus.C.de testi.& si per alios quam per illos de ueritate probari non potest,admittuntur illi de collegio simpliciter:c. & si Christus.in fi.de iure iur.Bar.l.potest.de auth.tut.q, procurator constitutus à capitulo cum autorit.superioris,& syndicus constitutus à populo cum autoritate Potestatis,non erit sufficiens ad agendum in causis motis inter prælatū, & inter populum & potestatem.*

e *Fel.c.eam te.de resc.Alex.cōs.j.uol.iiij.& cōs.cxxvij.eo.uol.Pan.cons.viij. uol.j.Ro.cons.vij.Fel.c.cùm accessissent.de const.& c.iij.loco. de prob.& c.insuper.de test.Bar.cons.lvj.uol.j.& cons.lij.uol.*

f *Poetarum. adde q, autoritates diuinæ, possunt alleg. in causis decidendis, tanquā leges gl.auth.ut iud.fine quoquo.suff.§.j.uer.et omnino.Bal.auth. ad hæc.C.de usu.Bar.l.j.ff.si cer.pet.*

LEX VIII.

1 *Offendi qui dubitat ab inimicis,potest petere signū à iudice,Itē custodes.*
2 *Custodiam qui petit à iudice ne offendatur ab inimicis,debet illam habere suis expensis.*
3 *Debitor captus ob debitum,ali debet suis expensis.*

1 SAnctū.Gul.alle.hāc l.† qd si aliquis dubitat offendi [a]
a ab inimicis suis,pōt à iudice impetrare,ut sibi cōceda
tur aliquod signū,p qd apparet de uolūtate iudicis,li
cet nemo debeat signū apponere,auth.de mād.prin. §. tit.
2 & l.ij.C.ut nemo pri.Itē si dubitat † aliquis offendi, pōt pe
tere custodes à iudice,uel familiares,qui eū custodiant,ar.
l.fi.in pri.C.de erro.mil.an.li.xij.Sed cui[9] expēsis gl. est ibi,
quæ nō est alibi,& no.ut dicā in l.illicitas.§.ij.ff.de off.præsi.
3 Et dicit illa gl.q suis expēsis.Et sic † debitore capto [b] pter
b debitum,q suis expensis debitor debeat ali,q[d] tene mēti.

ADDITIO.

a *Offendi.l.denunciamus.& ibi Bar. C.de iis qui ad ecc.conf.& l.illicitas.§. ne potentiores.ff.de off.præf.gl.uer.transitu.inſtit.de liber.§.serui uero.& q, no.Bar.l.ait prætor.§.si debitorem.ff.quæ in fra.cre.*

b *Capto.Adde q, si debitor non habet unde se alat,debet ali expensis creditorum,aliàs si creditor eum non alat,iudex potest eum relaxare, secun. gl. no.l.fi.uer.agnoscere.C.de errog.mi.ann. Mod.inſti. de act.§.fi.ff.si cer.Bar. l.illicitas.§.ij.uer.si potest.ff. de off.præf.*

LEX IX.

SAcra.No.muros municipales nō licere reficere sine au
toritate iudicis uel principis.Sed nunquid licet facere
de nouo?Videtur q sic.l.ex hoc iure.ſ.de iust.& iur.

LEX XI.

1 *Statutum q, qui uoluerit aliquam corrumpere, puniatur capite, intelligitur de eo qui corrumpit.*
2 *Muros ciuitatis Romæ uiolantis pœna est capitalis,in alijs est arbitraria.*
3 *Delinquens unus ex dominis,an puniatur ab altero.*

a SI quis.[a] No.tex.q non licet transcendere muros. Opp.
1 S dicitur hic,q uoluit.Cont.† sola uoluntas non puni-
tur,ff. de pœn. l.cogitationis. Sol.hic peruenit ad actū,
& ideò punitur.De hoc plenè per gl.& Doc.l.si quis non di
cam rapere.C. de epis.& cle.Sol.gl.alio modo,q hic dicitur
b transcendere uoluit,id est,uoluntariè transcēdit,[b] q no. &
ualet ad statuta quæ dicūt,quod si quis uoluerit aliquam
corrūpere,puniatur capite.modò quidam est accusatus q
uoluit corrūpere aliquā,an puniatur si eam non corrūpit,
licet uoluerit corrumpere:Et uidetur q sic,per formam sta
c tuti.In conc.[c] est ueritas,quia intelligitur statutum, uoluit
d corrūpere,id est,uolūtariè corrūpit.[d] quod est no.Opp.q[d]
nō debuit hic Remus occidi,cùm esset magnus, & nobilis,
l.Pedius.ff.de incen.rui.nauft.Sol.Hic erat taxata pœna in
quemlibet transcēdentem muros,uel hic prætextu nobili-
tatis fuit motus ad delinquēdū, ideò sic puniri debeat, ar.
C.de con. & pc.Ang.l.j.li. xj. & de dignita.l.quoties.lib.xij.
Vel dicendū est quod tēpore punitionis istius, nō erāt istæ
leges,quia habuimus eas post legē xij.tab.quę fuerūt post
mortē Romuli,& reges expulsos,ſ. de orig.iur.l.ij.§.exactis.
Et sic potest rīderi ad omnia præcedentia. Iuxta hoc quæ-
2 ro,† qua pœna puniatur [e] qui muros uiolauerit? Dicunt
e quidā q si uiolentur muri ciuitatis Romanæ, est pœna ca-
pitalis,ut hic,in alijs est pœna iudicis arbitrio,ff. ne quid in
f loco fac.l.ij.& de pœ. l.sanctio. Vltimò colligitur [f] per legē
3 istam ar.ad q.pone† q duo sunt domini unius ciuitatis,[g]
g uel castri,quibus cōpetit iurisdictio,unus ex eis committit
delictū,alter uult cū punire,quæritur an possit. & ar.huius
l.uidet q possit.Itē quilibet ipsorū habet iurisdictionē in-
solidū,ergo,&c.ff. de off. cōs.l.j.& ff. ad munic.l. quid ergo.&
l.magistratus.Item quia præses punit sibi æqualē. C.ne li-
ce.poten.l.j.in fi.Ecōtrà q nō quia par in parem nō habet
imperiū.l.nam magistratus.ff. de arb.[h] Prætereà cū duo pa-
res sunt cōtendentes adinuicē,recurritur ad Principē.ff. de
re iud.l.duo.& l.in offerendis.C.de app.Sol.q non possit,
per iura allegata proximè & hoc tenet Gul. de Cu.Nō ob.
hæc lex, quia hic Romulus obtinuit in sorte,ut in gl.dicit.
Itē nō ob.q[d] præses punit parē,scilicet clarissimū,quia nō
erat par in administratione, sed in dignitate. auth. ut iud.
fine quoquo suffra.§. quod autē. Itē quia quātus haberet
parem dignitatē,tamē quia erat in præsentia præsidis, de-
bebat obedire.C. de pala.sacr.larg.l.omnino.lib.xij.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Si quis.Quid autē in transcendente ualuas uel foueam. l. desertorem.§.nec non.ff.de re mil.*

b *Transcendit.Sed quando cognoscitur,& quando dicitur quē uelle & nolle.Bal.l.si prædium.C.de ædi.edict.*

c POMA.*Cont.gl.l.q,si ab initio.ff.si cer.pe.Franc.Cre.sin.xlix.& Bal.l.& Im.l.si quis Sempronii.de hær.inſt.l.j.uer.an si uoluerit.ff.de leg.ij. quem ad hoc ibi pōderat Paul. adde l.j.in princ.C.de cond.& ibi per Moder.l.si constiterit.C.si.reg.& Alex.l.j.ff.de leg.ij.& l.iij.& ibi gl.ij.si is qui. ff.de re mili.Bar.l.j.§.diuus.ff.ad l.Cor.Cæp.l.si fugitiui.C.de fer. fug.Bar.cons. xxj.& cons.xxij.ij.uo.*

d P.PAV.P.*Corrumpit.la.l.fi.eod.*

Puniatur

e *Puniatur.Et no.q,fodiens iuxta murum castri,ut muri cadant,punitur hac pœna secundum Bal.l.pergit.C.de sepul.uio.*
f P.PAV.P.*Colligitur.Fel.c.prudentiam de off.deleg.in princ.Dec.ibi.*
g *Ciuitatis.Bar.l.inter tutorem.ff.de adm.tut.l.de leg.j.Ang.l.est receptũ.j. de iur.om.iud.& ibi Cast.*
h POMA.*Arbi.Limita.Bal.c.j.ad fi.in quib.cau.deb.uasal.iura.*

DE SENATORIBVS TIT. IX.

1 *Senatus æquiparatur imperatori,quandoq; concedit aquam duci ex flumine,& ab eius sententia non appellatur.*
2 *Senatus dicitur ab assentiendo.*

SVPER Rub.de senatoribus,op.q hoc nõ uidetur uerũ,quia præfectus prætorio est maior & dignior. Certè est uerum, q præfectus est maior q̃ unus de senatoribus,licet totus ordo senatorum,qui erant centum numero, l. fi.C.de pet.hær.erat maior,quàm præfectus.Præterea q̃q;
1 † senatus in aliquibus æquiparatur Imperatori, nã põt restituere à sententia,j.de postul.l.j.§.de qua autẽ.Itẽ potest cõcedere aquam duci ex flumine, l. quo minus.j.de flum.Itẽ fert sententiã sine metu appellationis l.j.§.j.à quib. appell. non lic.uel dicendũ est,q maximè incipit à senatore,nõ ut maioribus,sed tanquã ab illis,de quorũ corpore.Imperator eligebantur, quia sint pars corporis eius,l.quisquis.C. ad leg.Iul.maiesta. Vel tanquã ab illis, de quorũ numero summi magistratus eligebant,sicut de numero decurionũ tanquã magistratus municipij.j.de muneribus. & honoribus.
2 l.honores.§.de his honorib.† Põt hic quæri,unde dicit Senatus:Dicit Hugo quod potest dici ab assentiendo, nã Senatores facultates dabant agendi,nam sine licentia eorũ, nulli magistratui licebat aliquid facere.Dicendũ est etiam q Senatus dicitur ille locus in quo conueniuntipsi Senatores.Senator autem dicitur secundũ cũ qui habet dignitatem Senatus.*

* *Senatus tu melius dic, secundum Vlp l.fi.j.hoc tit.q; Senatores dicuntur,qui à patric.& ijs consularibus,usq; ad omnes uiros illustres descendunt, quia ij soli in senatu sententiam dicere possunt.*I.Con.B.

LEX I.

1 *Dignitas maior est in masculo,quàm in fœmina.*
2 *Dignitas descendit & non ascendit regulariter.*
Persona loquentis,in generali sermone non intelligitur.
4 *Promittens commodare domum contra quancunq; personam, non intelligitur promisisse contra seipsum.*

COnsulari. uir in dignitate positus, præfert in dignitate uxori,& dignitas non trãsit de inferioribus, ad
1 superiores,hoc dicit.No.† q in masculo est maior dignitas,quam in fœmina.†.No.etiam q dignitas non ascẽdit,sed descẽdit.Opp. ad hoc q dicitur hic, q ad maiores non transit,cõt.l.in sacris.in princ.de prox.sac.scri.& l.fi. in prin.C.de meta.lib.xi.Sol.Verũ est,q ad inferiores descendit,nõ ad superiores. Fallit in dignitatibus, de quibus fit mẽtio in ꝓrio,ut ibi no.Opp.dicit hic q nunquã fuit auditũ,imò fuit auditũ,ut hic,à Saturnino, & sic est cõtra seipsum.Huius timore dicit gl.præterquam à Sa
* *Generali. Secus in speciali: l.quid si nolit. §. si uenditor. ff.de ædil.edic.* turnino, & Et sic no. q in † generali* si seruitus in generali sermone non continetur persona loquẽtis.op. l.Paulus. in fi.inf.de pig.Gl.nõ soluit,Tu dic ut no.C.de sol.l.inquisitio.Vel dic fm Ia. Bu. regula est q persona loquẽtis, cõtinetur, d. l.Con.B.
3 a quæ sunt[a] arg.ad q.promisi † cõmodare tibi domũ meã, ꝑ quancunq; personã, posteà altercor tecũ an tenear cõmodare ꝑ meipsum ꝛ q. non, per hãc l.& l. inquisitio. Dic ut ibi per Cy.q nõ cõtinetur persona loquentis in generali sermone,qd est uerũ,fm Pet.si hoc est tit. lucrat.secus si ratione præambuli ꝑctus,quia tũc uerba intelligerent fm uerba ꝑctus,l.inter stipulantẽ.in prin.j.de uer. obl.& l.uendicantẽ.j.de euic.& hoc modo inducitur, & facit multùm ad alias q.quas tu ipse potest ponere.

d *Quæ sunt.l.petitiones.de aduo.di.iud.Bal.c.j.de no.For.fidel.Ale.l.frater. ff.de cond.inde.& aliquid per eum cons.cxliij.ij.uol.*

LEX II.

1 *Infamis quando possit esse testis.*
2 *An remotus ob crimen ab officio,possit habere aliud officium.*
a
1 CAssius. [a] Remotus à Senatu tanquã infamis,nõ põt esse iudex,nec testimoniũ perhibere.† Opp.nã hæretici sunt infames,l.j.in fin.C.de sum.trini.& fid. cath. & tñ possunt ferre testimoniũ. C. de hær. qñ ergo infamis põt esse testis.Gl.nõ hic,sed in illo cõt.dat plures sol. & dicit inter alia,q infamis de facto non repellit à testimonio. Et ita intelligit illa lex,sed infamis infamia iuris repellit,l. iij.§.lege Iul.j.de testi.Tñ hæc gl.no.cõt.q testis infamis,etiam de facto nõ ferat testimoniũ.Tu dic,q aut est infamat[a]
b [b] infamia iuris,aut infamia facti,& differentiã harũ notat Dy.c.infamibus.ext.de re.iu.li.vj.si infamia iuris,nõ potest esse testis.l.iij.§.lege Iu.j.de testib. Si uerò est infamatus infamia facti,& tũc aut quæris utrũ possit ferre testimonium in causa ciuili,aut criminali.Si in causa ciuili,& tũc põt ferre testimonium,d.l.j.C.de sum.tri.& fid.cath.fm unã sol.tñ minor fides ei adhibetur,ut hic no.& gl.ponit in l.iij.§.duę aũt sunt causæ.j.ad Carb.Si uerò quæris,an in causa criminali possit esse testis,& dic q nõ,ut hic no.quia in causa criminali,lucidæ debent esse probationes,l.sciãt. C. de prob. & infamia facit uacillare dictũ testis,nõ mirũ si hoc casu repellitur,fm dominũ meũ.Vel dic q ista gl.se refert ad hoc, q iste remotus à Senatu,nõ potest esse iudex,& iste intellectus probat,per leges quas gl.allegat, tñ gl.ꝓria, loquit in testimonio,& sic nõ est contrà.Et de hac materia no.c.testimoniũ.ext.de testi.d.l.j.per Cy.& Iaco.But.dicit hic in prin.
c l.q propter delictũ remotus fuit iudex, sed de hoc delicto nõ apparet.sed dic q loquit de delicto cõmisso in officio,c q finẽ huius legis.nã lex lul.repetundarũ punit delinquentẽ in officio,secus si quis propter aliud remotus sit, l.si qs ex grege.C.de cohorta.lib.xij.uel propter negligentiã,§.su
2 spectus.Inst.de suspe.tut.† Sed nũquid aliud officiũ potd erit haberer[d] uidet q nõ,q̃a q semel malus,&c.inst.de suspe. tut.§.sed antequã.Iac.de Are.dicit,q qui semel est malus in una re,semper præsumit malè facere in alia re simili,sed nõ præsumitur in alia penitus dissimili. Vnde in alio officio dissimili posset esse,nisi etiã prohiberet,ꝓpter infamiã.c.testimoniũ.extr.de testi.& d.l.j.per Cy.& Iac.Bu.C.de sum.tri.

ADDITIO.

a *Cassius.Ang.§.hinc nobis auth.de hær.& fal.Bal.l.nõ ignorabis. circa fi. C.dd exhi.Fel.c.scriba de præsum. nũquid mercator semper præsumitur mercator. Franc. de Are.l.cætera.§.sed & si quis.ff. de leg.j.Fel.in proœ. Decre.Mod.l.si prius.iiij.q.v.opp.de ope.no.nun.*
b P.PAV.P.*Infamatus.Iaſ.l.j.C.de sum.tri.in prima lec.et in secunda lec.ubi etiam declarat,quæ sit infamia facti & quæ iuris.*
c *Officio.No.q,remotus propter culpã ab officio, nunquam ad illud potest aſpirare.l.j.C.si qua præd.pote.dixi in l.j.C.si rec.prouin.*
d *Habere.Scripsi in l.is cui.§.ijdẽ.de accuſ.Alex.l.fideiussor.§.fi.ff.qui satisf. cog.et cõſ.v.uol.j.Fel.c.præsentiũ.de test.& c.testimoniũ.Bar. cõſt. clxix.*

LEX III.

SEnatorem.Remotus à senatu,non propter infamiam retinet dignitatem,& filius senatoris appellatur, non solùm naturalis & legitimus,sed etiã legitimus tantũ, & filius à senatore adoptatus,& posteà emancipatus, per emancipationẽ,dignitatẽ perdit, & per adoptionẽ, dignitas non minuitur,hoc dicit,cum l.seq.

LEX IIII.

QVi indignus.Ad euidentiã est sciendũ q multi sunt ordines magistratus,de quibus dicam j. de off.eius; cui man.est iurisdic.l.j.Dicit ergo lex ista,q qui indignus est minori ordine,multò magis indignus est maiori.Et pone literam, qui indignus est,scilicet propter malũ suum,& per hoc cessat expositio gl.Nã gl.facit unum ar. sophisticum hoc modo,Imperator non est dignus q sit præses uel iudex,ergo nec Imperator.Dicit gl.quòd bene est dignus,sed inferior gradus non est dignus eo: Sed Ioannes soluit aliter,scilicet,q Imp. non sit dignus minori gradu,

non sequitur q sit dignus maiori,Dicit Iac.de Rau. ego nescio quid uoluerit dicere Io. quia imò sequitur ista consequentia subiecti,non est dignus, ergo est indignus. Vnde dicit,q habet duas significationes.Vnã quæ sonat in malum,ut iste omnino est dignus propter delictum & peccatum suum,tali pœna,& ita hic accipitur.Aliam significationem habet quæ sonat in bonũ,ut iste est dignus omni honore:Modò ad propositum cùm dicatur,Imperator nõ est dignus inferiori ordine,uerum est in mala significatione, & tunc loquitur cõclusio prædicta,sed dignus est in bona, et ideò inferiori honore,& ẽt quolibet aliomaiore dign[a] ẽ.

LEX VII.

EMANCIPATVM.Filius legitimus & naturalis,emancipatus à patre, nihilominus filius Senatoris dicitur, & conceptus uel natus ante mortem Senatoris patris, senatoris filius dicitur, & conceptus ante remotionem patris à Senatu, licet post remotionem natus, Senatoris filius dicitur. h. d.usque ad fi.§. si quis, No. tex.hic, quòd tempus conceptionis inspicitur. Opp. l.j.§. prox.in prin.ubi propter emancipationem amittitur filij nomen.Sol.Filius legitimus & naturalis propter emancipationem non amittit,ut hic secus in legitimo tantùm ut in cont.Et est ratio, quia in legitimo & naturali, sunt duo iura,secus in legitimo tãtũ,quia unũ,& sicut duæ rationes uincũt unã &c.ut in auth. de consan.& uteri.fra.§.j. Quærit gl.pater emãcipauit filiũ,& posteà factus est senator, an dicatur ille filius senatoris?Et tenet q sic per hanc l.ij. respõ. Tu dic secundũ Mar.Sil. contrà per eandẽ l. uerſ. sed eum &c.& no.l.imperialis.C.de nupt.

1 *Filio quando noceat casus patris,ne uti possit priuilegio aui,uel patris.*
2 *Filius commisit culpam ob quam debet feudum perdere,quod nepos ex persona aui illud retinere possit.*
a §. SI QVIS.Macula patris, [a] nõ nocet filio, quò minus ipse filius uti possit priuilegio & dignitate ex persona aui.Opp.l.diuo Marco. C.de q. Gl. dat plures sol. fin. tenet,q aut filius est conceptus post mortẽ patris, aut nõ. Primo casu nocet filio,ut in con.secũdo casu nõ,ut hic:Vel
b dic fm Pet. [b] & Cy.d. l. diuo Marco.circa hoc † q aut quæ-
1 ris,nũquid filij filius, nepos quò ad auum possit uti priuilegio uel dignitate ex persona aui aut patris. Primo casu,aut est conceptus uel natus ante mortem aui, uel post. Primo casu potest uti priuilegio ex persona aui, maximè in his quæ à genere procedunt, j. de interdic.& relega. l. iij. Secũdo casu,nõ.l.j.§.si quis.j.unde cog.Si uerò quæris, an ex persona patris sui hoc possit,tũc aut fuit cõceptus ante maculã patris,aut post.Primo casu,nõ nocet filio casus patris,ut ſ. prox.§.ij.secundo casu nocet.d.l. diuo. fm Pe. Qd est uerũ,fm gl.quantùm ad hoc,ut nõ possit uti priuilegio
2 ex persona patris, sed aui fit, ut hic.Et † ualet ad q. de feu-
c do,[c] q si filius cõmisit culpam,nepos nõ debet ꝓpter hoc amittere feudũ, sed põt ex persona aui retinere. j. de in ius uo.l.adoptiuum.§.j. & ibi est similis gl.no.j.de iur.pa.l. diuus. & ibi gl.optima.

ADDITIO.

a *Patris.Bar.l.iij.ff.de inter.& releg.et Bal.l.ij.C.de ingra.lib.Io.Fab.§. pe. Inst.de inge.Ant. rubeus Alexandrinus.*
b *Pe.Dy.c.non debet aliquis.de re.iur.Cy.d.l.diuo.C.de quæsti.*
c *Feudo.Bar.l.iij.j.de interdic.& releg.*

LEX VIII.

1 *Negationes duæ faciunt unam affirmationem.*
a FOEMINAE. [a] Vxores coruscãt radijs maritorum & eorum dignitate & priuilegio gaudent etiã post mortem ipsorum,donec nubant alteri inferioris gradus,
1 quo casu dignitatem amittent. usq; ad fi.Et no.† de dictionibus negatiuis, quomodo duæ negationes faciunt unã affirmationem.l.j.C.de ser.fug.

ADDITIO.

a POMA.*Fœminæ.Fel.c.super eo.el.ij.de testi. dixi l.filij.§.ulduæ.j.ad muni.*

LEX IX.

FILIAM Sicut casus patris non nocet filio, nec ita debet prodesse,ne illicitè facta,sumant uigorem.

LEX X.

1 *Priuilegiũ cõcessum sub nomine liberorũ, nõ extenditur ultra pronepotes.*

LIBEROS.Appellatione liberorum,cõtinentur omnes descendentes per lineam masculinã, siue sint naturales & legitimi,siue legitimi tantum.† No. gl. quæ dicit q priuilegium concessum sub appellatione liberorũ,nõ extẽdit ultra ,pnepotes.* * *Pronepotes. Ego uerò usq; ad trinepotes trahendum esse censerem:l.sed & si.§. liberos.ff.de in ius uocan.*I.Con.B.

LEX XI.

1 *Domicilium originale propter dignitatem non mutatur,sed pro matrimonio sic.*

SENATORES.Dignitas senatoria non mutat ꝓpriũ
1 domicilium,sed aliud adiungit.† quia propter dignitatẽ quæritur nouũ domicilium,& non mutatur originale,sed aliud domicilium iungitur,ut sic propria origine quis nõ possit spoliari,ut hic,& j.ad muni. l. assumptio. & C.de mun.& orig.l. origine.lib.x.Et hoc nisi quantùm ad matrimonium,ut ibi no.& l.j.de mulierib.& in quo loco. l. fi.de inco.lib.x.Vnde Perusina nupta Florentiæ, dicit Flo-
2 rentina,nõ Perusina.Et est arg.† q si pedona quæ uadit rectè efficitur dona,cũ promitto tibi dare schacum matũ cũ pedona,& do cum dona,an uideor dare cum pedona? Et hic est casus q sic,& hoc per hanc l.fuit determinatũ.Iac.de Raue.determinat cõt.quia mutatum est eius artificiũ,nam mutatum est officium pedonæ in dona.ar.l.legatis.§.j.ſ.de leg.iij.& per illum §.hoc determinatur, & tangitur per. do. & Cy.C.de susp.tut.l.ij.& dixi in d. l.seruis legatis.

LEX XII.

NVPTAE.Priuilegium potest princeps facere, ut cõsularis fœmina nupta plebeio, consularem retineat dignitatem.

DE OFFICIO CONSVLIS.
Tit. X.
LEX I.

1 *Administrationes plures habentes,quando illam dicatur habere in solidũ.*
2 *Consul quòd habet iurisdictionem contentiosam.*
3 *Iudex si coram quo causa est mota infirmatur,an poterit corã alio agitari.*
4 *Tabellio rogatus de scriptura,potest eam alteri mandare publicandam.*
5 *Nuncius qui primo citauit in causa,ipse idem debet in tota causa citare & non alius.*
6 *Nuncius deputatus ad unum banchum, non debet apud alium citare.*
7 *Causa incepta coram uno ex uicarijs Episcopi, non potest coram alio illa prosequi.*
8 *Confessio facta coram uno iudice, quando possit coram alio executioni mandari.*

FFICIVM. Consulatus officium circa ma
numissiones uersatur,& consules habent ad ministrationem in solidum. & causa coram uno ex consulibus cepta,non potest per alium explicari, nisi in causa necessitatis, & cõ
a sules apud seipsos,possunt seruos suos manumittere,[a] nisi sit minor.No.tex.ibi,qui apud alterum nomina ediderit &c.No.q qñ aliquis teneat aliqd facere causa mediãte,examinatio causæ sibi nõ permittit,ut in minore dicit, q sine causa non põt manumittere. Opp.dicit hic,q singuli põs-
b sunt autoritatẽ interponere,[b] cõt.l.duo ex trib.j.de re iud. Sol.ut hic,& ibi.no.gl.q hic erãt ordinarij qui habẽt à l.ad
1 ministrationẽ.ibi delegati.Opp.dicit † q habẽt hic administrationẽ,in solidũ.cõt.l.plurib.j. de ꝓc.Sol.quædã sunt officia publica autoritate & utilitate,quę à lege dant,& tũc qlibet habet administrationẽ in solidũ,ut hic quædã sunt autoritate publica,sed utilitate priuata,ut tutelę,& tũcidẽ, j.de adm.tut.l.si plures. & l.tuto.§.cura. eo. tit. quædã sunt officia priuata,ut ꝓcuratoris,& tũc si plures sunt dati ,pcuratores,nõ uidet qlibet dar in solidũ,sed ꝓ parte, & no. in d.l.plurib.de ꝓc.& hoc uerũ fm Gul.de Cu.uisi esset ꝓcurator generalis,& certę negotiationis,l.j.§.si plures.j. de exer. & ibi dicam plenè. Opp. dicitur hic,q minor non potest apud

apud seipsum manumittere.con.l.si rogatus.§.fi.de manu. uin.Gl.dat plures sol.sed hęc est uera,quòd aut minor qui est consul,uult causam probare & approbare corã se,& nõ potest,ut hic.Aut uult causam corã collega suo probare,& tũc corã se potest manumittere,ut l.cont.quia cùm manumissio nõ possit fieri nisi ex causa.inst.quib.ex cau.manu. nõ lic.§.pe. ideò debet cõmitti examinatio illius causæ,ut hic.Opp.dicit hic q̃ minor manumittere nõ põt apud collegã.cont.l.apud eũ.§.j.ĩ.de manu. Dic ut punctuat in text. q̃ in fine legis dicitur causa probata,debet fieri punctus, scilicet,q̃ causa manumissionis debet corã collega fieri,tñ corã se potest fieri manumissio,ut in cõt.Opp. ad hoc de ℣.sed nõ põt.ẽ.ea.l.Sol.hoc cõtingit hic ratione minoris ætatis.Opp.l.apud eũ.§.j.ĩ.de manumiss.Sol.ut in præceden-
2 ti cõt.dixi,ut in punctatione.† Quæro, nunquid cõsul ha-
c beat iurisdictionẽ cõtentiosam:[c] Et tenet gl.q̃ non.In cõt. uidet l.j.§.pe.de appell.& l.ij.de in ius uoc.& hoc tenet Gul. Item est arg.hic,q̃ causa incepta corã uno iudice,nõ potest
3 corã alio agitari.† Quæro,quid si ille, corã quo causa incepta est,infirmatur,an poterit corã alio agitari? Et uidet q̃ sic,ut hic dicitur.cont.l.si longius.ĩ.de iud.quia loco impediti,debet alius subrogari.Quid dicendũ? Certe dicere potes,q̃ aut impedimentũ est longũ uel speratur esse longũ, & tunc loco impediti alius est subrogandus.Aut est breue, & de facili cessans,& tunc potest collega cognoscere,ut hic,
4 Item inducitur † ad q.scitis q̃ tabellio rogatus de scriptu-
d ra,non potest alij committere scribendum,[d] authen. de tabel.§.j.& ibi no.& §.fin.co.tit.Modò tabellio est impeditus, & uult causam cõmittere alteri per aliũ,uel suã scripturam
5 publicari,an possit? Dicit Frãc.Accur.q̃ sic per hãc l.† Item
e inducitur ad q.q̃ si baiulus seu nũtius unus,fuit inceptor in causa,[e] q̃ ipse idem debet esse in tota causa,[e] & non alius,
6 ut hic,ad idẽ l.j.C.de sportu.Et ex hoc† concludit aliud, q̃ si un⁹ baiul⁹ est ad unũ bãchũ deputatus, nõ debet apud
7 aliũ citari,auth.de iud.§.nullo.† Et hoc põt induci ad multas q.similes,& maximè ad q.quã uidi de facto,Episcopus
f clusinus habebat duos uicarios[f]. cã cuiusdã erat incepta coram uno,uolebat postea partẽ prosequi corã alio:Certe
8 non potest,nisi ex causa,ut hic.† Inducitur ista lex[g] per lac.
g de Aret.ad q.q̃ confessio facta corã iudice unius ciuitatis, nõ potest mãdari executioni per iudicẽ alterius ciuitatis. Quod probatur sic,quia hic dicit,q̃ si corã uno iudice fuit probatũ,aliàs nõ potest manumittere.Sed cõfessio est spe
h cies[h] probationis,l.sed & si possessori.§. pe. ĩ.de iurciur.ergo &c.Quod intelligẽ uerũ,nisi fortè fieret ad requisitionẽ primi iudicis,l.cùm quædam puella.ĩ.de iurisd.om.iud.Cy. l.j.C.de confess.x.q.

ADDITIO.

a Manumittere.c.ueniẽs.de iureiur.et Spe.de iureiur.sed quid si intrauerunt consules prætermisso iuramento? Dic q̃ quia malo ordine intrarunt, sunt extra mittendi & puniendi,nec dicuntur in canonica possessione consulatus.Bal.de pac.constan. uers.uasalli. lo. primo,ubi tamen dicit,q̃ in dubio ex quo sunt publicè in possessione consulatus, præsumuntur canonicè consules,ar.ĩ.de offic.pr.et.l.Barbarius.

b Interponere.No.q̃ ista lex etiã extẽditur ad cõtentiosam iurisdic.gl.l.Pop. alias inci.si uni.ĩ.de re iud.& ibi etiã est tex.fin.secundũ ĩmo.q̃ illud quod hic dicitur,unũ ex collegis habere iurisd.in solidũ est uerũ,ubi ambo simul in eadem causa fuerunt aditi.

c Contentiosam.Et dicit quod sic,l.ij.§.exactis.de ori.iur.& l.iij. de arb. est tex.& ibi ĩmo.l.si cui libertas.de cond.& demõ.Ang.l.ij.de in ius uoc.

d Scribendũ.Bar.& ibi dixi in l.quædã.§.nihil.de eden. ĩmo. c.quoniam de prob.& c.cùm super. de re iud. sed quid in notario actorum, si sit absens, an posset alijs committere? Bal.l.imperator.ĩ.de sta. ho. dicit q̃ non, licet iudex bene potest,per id quod habetur hic,& l. j. & ij.C.de sport. & ibi Bal.& quod dixi in l.ait prætor.in fi.ĩ.quib..ex causis maio.

e Causa.Bar.l.j.§.si plures.ĩ.de exerci.inst.de act.§.quadru.sed Ant. c. cùm dilecti.de dolo & contu.tenet quod sic,& Ro.sua concl.cccl xx. & sic uidetur contra Bar.hic,quem ipse.Ant.non alle.Et Bal.hic,in xv. q.

f P.P.A.V.P.Vicarios.Dec.c.prudentiam.de off.del.

g P.O.M.A.Lex.Bar.l.diuus.ff.de cust.rer.

h Species.Bal.l.à diuo pio.§.sententiam.ĩ.de re in.Ant.c.fi.de confes.

DE OFFICIO PRAEFECTI PRAETORIO
Tit. XI.

LEX VNICA.

BREVITER. Diuiditur in duas partes, Primo ponit, unde sumpsit originem officium præfecti prætorio.Secundo tractat de priuilegijs quibusdam, eidem cõcessis.Secũda ibi, his cunabulis,& breuiter hoc intendit. Ã sen tentia præfecti prætorio non appellatur,licet possit peti in integrum restitutio.Scitis,q̃ quatuor sunt istæ dignitates, l.j.§.j.ĩ.de of.eius cui man.est iurisd.& ideò gl. in huiusmodi titulis,semper uenit exponẽda,qui sunt isti qui habẽt has dignitates.No.hic optimã gl.q̃ isti præfecti æquiparantur
a [a] Cardinalibus & Episcopis, quod est not. propter multa.

ADDITIO.

a Æquiparantur.Glo.sl.speciale.C.de episc.aud.Et facit q̃ à sententia Episcopi uel Cardinalis non possit appellari.crederem hoc uerum in cardinalib. legatis de latere, cum illis hoc præcipuum sit,ut credatur eorum simplici uerbo,& uiuæ uocis oraculo,ut gl.c.sicut nobis.de senten.excõ. Spec. tit. de le.§.superest.uers.quid si legat.iurisd.& c.& Bar.l.j.C.de super.ind.li. x.Bal.l.si qua per calumniam.C.de epi.& cle.l.j.C.de man.prin.& l.exẽplo.C.de prob.Ant. c. quod super his.de fid.inst.Mod.l. cõstitutiones.ĩ. de ap.& l.ex consensu.in prin.eo.ti.& l.j.à qui.ap.non li.Bal.l. ad similitudinem.C.de epi.& cler.quid aut in regibus,Guliel.& Bal.hic,& Bar.l.j.in prin.ĩ.quod quisq.et adde quod credatur legatis,de eorum commissione: Abb.con. lxxx ij.lib.Ro.cons.lviij.Et an à sententia regis appelletur,Bal. cons.cccvij.j.lib.

DE OFFICIO PRAEFECTI VRBI. TIT. XII.

LEX I.

1 *Donatio facta à Constantino papæ Siluestro,an ualuerit remissiuè.*
2 *Dictio,intra comprehendit terminum cui apponitur.*

OMNIA.Præfectus urbi,habet cõmissionem seu cognitionem de omnibus intra urbem, & centesimũ milliariũ,& commissi delicti habet cognitionẽ, & potest cognoscere de querelis pro seruis, contra suos dominos, & de querelis porrectis per patronos, contra libertos,& potest relegare,& in insulam deportare,& cognoscit,& punit tutores malè administrantes negotia pupillorum, & habet cognitionem circa nummularios & libertos & magistratus, & pro modo culpæ potest corrigere & castigare. hoc dicit usq̃ ad §.cura carnis.Et no.quantùm uadit Italia.Et no.gl.
a quæ dicit, q̃ Roma est sub papa.[a] Et sic concludit ista gl.
1 † quia donatio facta à Constantino ualuit, licet cõtra no. in auth.quo oportet epis.§.j.ĩ.in proœmio.De natura hu-
2 ius dictionis,† intra,an compræhendat ultimam diẽ, dic quod comprehendit terminũ cui apponitur.l.j.§.si intra.ĩ.
3 de succes.edic.No.gl.† q̃ est turpitudo accipere pecuniam. Item generaliter isti tutores puniuntur.Dic,scilicet extraordinariè,l.in eos.ĩ.de tutel. Item possunt poni in compedibus,l.iij.§.pe.ĩ.de suspec.tut.

ADDITIO.

a Papa.Bal. rub. constitutiones feudales. q̃ statuta specialia ab Imperatore facta,in ciuitate Romæ,quò ad illam non ualent,sed legem generalẽ facere possunt,ut ibi dicitur.

1 *Verba enunciatiua prolata per principem faciunt fidem.*
2 *Urbis appellatione continetur comitatus non districtus.*
3 *Comitatus probatur per terminos designatos.*
4 *Donatio facta per Constantinum Papæ Syluestro,quod ualuerit.Marchia & Ferraria sunt in patrimonio beati Petri.*
5 *Castro concesso in feudum,intelligitur concessa omnis iurisdictio & nu.9.*
6 *Iudex non potest se intromittere de delicto,quod constat fuisse commissum extra territorium.*
8 *Statutum quod uiget in ciuitate, intelligitur uigere in uillis & castris. nu.9.*
10 *Vicarius episcopi si non potest cognoscere de crimine,non cognoscat etiã si episcopus dixit,committo tibi curam & regimen episcopatus.*
11 *Legato grano quod est perusij,uenit granum quod est in comitatu.*

12 *Concedo*

2 *Concedo tibi quicquid habeo infra tale arborem,an ipsa arbor ueniat. Dictio,infra,ponitur inclusiuè,ubi fit latissima interpretatio.*

1 §. CVM VRBEM.In tex.ibi,cõmiserimus. Ista † sunt uerba enunciatiua, tamen quia prolata sunt à principe, plenam fidem faciunt,ut hic, & c.j. de prob.in clemen. Secundò no.q̃ per ista uerba cõmittit.talẽ locũ tibi censẽt
2 cõmissa libera & plena potestas iurisdictionis.Tertio no. † q̃ licet uerba epistolæ dicant,urbem nostram, & non comitatũ,tamen comitatus,urbis appell. continetur. ĩ. ea.l.uer. si ultra.sed districtus qui est ultra comitatum,non continetur, quia urbs Roma distinguebat quasi totum mundum,
3 & tamen non uenit nisi comitatus eius, ĩ.ea.l.uer. si ultra.† Et quò probetur comitatus,dico q̃ probatur per terminos designatos.ab eo qui habũerat potestatẽ terminandi inter comitatũ & comitatũ ut patet hic,& quia terminus ciuitatis urbis romæ terminatur ad centũ miliaria,ut hic, & ĩ.eo. l.fi.ibi,cũ terminos urbis &c.Et de hac materia no. per Inn.
4 c.cum ad sedẽ.ext.de resti.§po.† pertinere,præsupponit donationem factam per Constantinũ tenuisse, quod uerũ est fm Richar. Malum. quia donatio principis, habet uim legis, quæ durat etiam mortuo principe condente,l.pe.C.de do. inter uir. & ux. Item præsupponit gl. alibi in au. ut ecle. Ro.cen.an.gaudeat præsc. ubi dicit,q̃ in patrimonio beati Petri,est Marchia & Ferraria.In tex.ibi c.lapidem.Et hoc col
5 ligẽ† q̃ si papa,Imperator, uel Comes concedũt castrũ uel uillam in feudum, quod omnis iurisdictio sit eis concessa,
a ar.ĩ.de const.prin.l.fin.Item omnis[a] uilla uel castrũ, quod sit in comitatu alicuius ciuitatis, sub ea ciuitate esse uideatẽ nisi habeat speciale priuilegiũ.arg.C.de episc. & cle. l.nulli. uer.quod si in uico. In tex. ibi præfecti urbi noxio. Ex hoc
6 no.† quod qñ cõstat delictum esse commissum extra territoriũ iudicis,q̃ iudex non potest de ipso cognoscere,nec se intromittere. Et ex hoc colligitur forma excipiendi. Exci-
7 piam enim ĩ iudicem, q̃ ad eũ non pertinet. Sed quid † si dubitat de loco delicti, an fuerit intra territoriũ uel extra, u el quid si dubitat de qualitate loci, quia bene cõstat delictum esse commissum, tamẽ dubitatur an ille locus sit sub una iurisdictione uel sub altera, quis põt cognoscere? Itẽ quid si unus incepit cognoscere de isto dubio, an alter potest se intromittere,siue excipiat siue non.Dic q̃ no.Inn.ext. de res.c.super.In tex.ibi,notio non est.dic ratione territorij. Sed bene posset esse,ratione domicilij,uel ratione originis ut si sit oriũdus de his ubi speciale domiciliũ habet, uel de liquisset,C.ubi de cri.agi.opor.l.j.& auth.qua in prouincia
8 † & istè §.allegatur ad q. q̃ statutum quod uiget in ciuitate,intelligat uigere in uillis & castris.ĩ.de legi.l.ij.& gl.ordi-
9 naria.ĩ.de postul. l. ex ea.C.de testa.l.fi.† Item allegatur in arg.q̃ si cui concedatur castrum, intelligitur etiam concessa iurisdictio castro adhærens,& est iurisdictio adhærẽs territorio,omnis iurisdictio ordinaria,l.fi.C.ubi & apud quẽ. Gul.hic.Dy.hoc no. in l.ergo. de acq.rer. do. & hic per Cy.
10 † Itẽ allegatur ad.q.Vicarius episcopi nõ potest cognoscere de crimine,sine speciali mandato.Pone quod episcopus dicit,committo tibi curã uel regimẽ episcopatus, an uideatur specialiter demãdare,ut possit cognoscere de crimine? Videtur q̃ sic.ar.huius §.sed dic cõ.ut hic,& arg.de peculio. l.quã Tuberonis.§.alia.Ad hoc fecit ĩ.de off. procon. & leg. l.ij.in fi. ubi si legatus proconsulis habet â proconsule administrationẽ uel cõmissionem generalẽ in prouincia, tñ de causis meri Imperij non cognoscit,sine speciali mandato,ĩ.de off.procõ.l.solent.in prin.ubi uideas.Licet enim indefinita æquipolleat uniuersali,tamen illud est uerũ,si om
11 nisũ particulariũ eadẽ est ratio,aliàs nõ.† Itẽ allegatur iste §. ad q.q̃ si legatur granũ quod est Perusij,sub isto legato uenit granum quod est in comitatu, quod dic ut hic per Gu-
12 lielmũ, & allegat.ĩ.de penu.leg.l.nã quod liquidè.§.si cui.† Item allegatur per Cy.ad q. concedo tibi quicquid habeo intra talẽ arborẽ,an cõtineat arbor? Gu.uidet dicere q̃ sic, p.l.j.§.q̃ dicimus.ĩ.de succ.edic.& de uer.ob. l.qui ante calendas.Et ad hoc facit iste §.quia in istis uerbis, intra cẽtesimũ miliare & ipsum cẽtesimũ miliare cõtinetur.Breuiter ego dico,& præmitto,q̃ iste sermo est dubius,q̃ illa dictio,

intra põt poni inclusiue & exclusiuè.Si ponit inclusiue,tũc cõtineat arbor, d.iurib.alleg.p Gul.Si exclusiuè,& tunc secus.Vel dic q̃ aut loquimur in actu cõcessionis beneficij, quod est latissimè interpretandũ,& tũc dictio,intra, ponit inclusiuè, & continetur arbor, d.iuribus,aut loquimur in his in quibus sit stricta interpretatio cõtra illum, qui uult sibi alium obligare,tunc ponitur exclusiuè,& non continetur arbor,l.uet.eribus.ĩ.de pac.

ADDITIO.

a POMA.Omnis.Old.cons.cxxj.j.q.& ult.

1 *Prælatus remotus à prælatura ob eius delictum, tamen poterit ulterius in bonis puniri.*
2 *Tutor qui non posuit in inuentario omnia apponenda accusari, & ut suspectus remoueri,& criminaliter puniri potest.*
3 *Tutor qui non ponit omnes res in inuentario, an præsumatur esse in dolo.*
4 *Clausula in inuentario,q̃ si aliqua apponenda apposuerit quod uoluit haberi pro appositis,quid operetur.*
Cognitio suspecti tutoris quando pertineat ad iudicem causarum criminalium,& quando ciuilium.
6 *Inuentarium quod utitetur,si tutor quid modicum non apposuit in eo.*
7 *Tutor à tutela remouetur ratione doli commissi in inuentario.*
8 *Clausula quod si qua apposuit non apponenda,uel econuerso, apposita in inuentario quid operetur.*

1 §. ITEM SOLENT.† Iste tex.facit ad q. de prælato,ut licet sit remotus à prælatura sua, ratione delicti tamẽ poterit ulterius puniri in bonis,& in pſona,Inn.c.qua
2 liter.ext.dẽ acc.† In tex.ibi,quos probare poterit.dicit duo, primò q̃ tutores isti qui non ponunt in inuẽtario omnia ponenda,sunt accusandi,& ut suspecti remouẽdi cũ infamia.Secundò sunt criminaliter puniẽdi.ĩ.de tute. l. in eos. Sed primum nõ uidetur uerũ,quia si tutor non facit legitimè inuentarium,non potest ei decerni administratio,& decreta non tenet,quia est obreptum prætori,C.de admi.tut. l.tut.§.fi.C.arb.tu.Quomodò potest ergo remoueri ab administratione,ex quo iure nõ potest administrare. Dico q̃ remouetur à tutela,& non ab administratione,l.j. de sup. tu.& effectus est remotionis, quia ante remotionem poterat inuentarium conficiendo suscipere iterum administrationẽ rerum per decretũ iudicis,sed modò nõ poterit, & sic nõ ob.cont.Potest etiã intelligi,q̃ si ab initio tutor fecit inuentariũ legitimũ,& sibi legitimè decernit administratio, tamẽ si posteà augentur bona pupilli,quæ ipse cõsulto nõ addidit in inuẽtario,certè ista erit iusta causa remouendi â
3 tutela uel ab administratione. † Iuxta hoc quæro an tutor qui non posuit omnes res in inuẽtario,præsumatur esse in dolo. Circa hoc respondeo, q̃ si tutor nullo modo fecit inuentarium, & se ingerit administrationi, tunc præsumitur esse in dolo.l.tutor qui repertoriũ.ĩ.de administ. tut. Sed si aliquid omiserit,tũc oportet probari,quòd ipse fuerit in dolo.Et ita est casus hic.Sed † quid si in fine inuentarij est facta protestatio, q̃ si aliqua ponenda non posuerit, qđ uoluit haberi ꝓ appositis, an hoc sufficiat? Rx. nõ,si sciuerit aliquid esse in bonis,secus si ignorauerit. Vbi aũt sciuerit,ista protestatio est facta mala fide,cùm habeat ponere res figillatim in inuentario. l.fin.C.arb.tut.& de admini. tut.l.chirographis.de bon.uac.l.iij.li.x. & l.aut quia.ij.resp.
5 quod uí aut clã.† Sed an cognitio suspecti tutoris pertineat ad iudicem causarũ ciuiliũ uel criminaliũ? dic q̃ aut agitur contra tutorẽ,ut puniatur criminaliter ratione doli, & pertinet ad iudicem criminalium causarum: aut agitẽ ut remoueatur à tutela.& potest dici, q̃ pertineat ad iudicem ciuilium causarum.Et hoc uidetur satis colligi hic,ubi remotio à tutela fit per unum iudicem, & remittitur puniendus ad alterum.potest etiam dici,q̃ ista causa remotionis intelligitur sapere de criminali,& hac ratione posset etiam agitari coram iudice causarũ criminaliũ, ĩ. ad Turpill. l.j.§.su-
6 specti.† Item pone quod tutor in inuentario non ponit aliquid,quod est ualde modicum,an habeat uitiare? Ego nõ credo,quia defectus qui est in modicare, non habet uitia-
7 re.ĩ.de ædil.edic.l. cui. cum simi. † Item uos uidetis, quòd nulla est differentia,an tutor sit de cõiunctis,uel extraneis

omnino, ideò quod dicit in l. si tutor aliquo. ff. de suſ.tut. ꝙ ratione doli quis nō remouetur à tutela, eſt uerū, niſi dolus ſit cōmiſſus in cōficiendo inuētariū, uel ſit dolus manifeſtus, ff.prox.reſpō. † Vlterius quæro, [a] tutor in inuētario
8 a proteſtatur, ꝙ ſi aliqua poſuit nō ponenda, ꝙ uult habere ꝓ nō appoſitis, & ecōtra. Modò tutor cōtrauenitur ut ratio nē reddat, & poſuerat in inuētario, ꝙ ipſe recepit ſalmas li. x. &c. ideò reddat illas, replicat tutor, ꝙ licet ipſe tutor poſuerit, nō tamē fuit uerū. Replicaꝭ ſibi ꝙ ipſe nō pōt hoc dicere, quia tenetur de his quę ſcripſit in inuētario, l. ſi. C. arb. tut. Iſte replicat ꝙ l. fin. habet locū, qñ aſſertiuè poſuit ſed hic nō poſuit aſſertiuè, quæritur modò an proteſtatio hoc operet? Ego credo ꝙ nō, quia in inuētario tutoris, lex reſpicit illud qđ ſpecialiter eſt expreſſum. Vnde illa uerba nihil operantur. d. l. fi. C. arb. tu. & C. de bo. proſcri. l. ſi quis intra.

a P. PAV. P. Quæro. De iſta materia nūciorum, uide Iaſ. §. quadru. in iiij. no. Inſt. de act.

1 Vendere rem ſuam etiam minus iuſto pretio, quando quis cogatur.
2 Nuncio iurato quomodo & quando credatur.

a §. CVRA CARNIS. [a] ut uictualia iuſto pretio uendant, ſpectat ad prefectū urbi. Opp. nemo cogitur rē ſuā uen
b dere. C. de lud. l. nemo. [b] & l. nō em. ff. rer. amot. Sol. Pro rebus competētibus ad uictū quis pōt cogi uēdere, ut hic, ſed alias res non cogitur uendere, ut in cont. Opp. l. j. ff. ad l. Iul. de anno. gl. dat plures ſol. ultima eſt melior. Vel dic ſe-
1 cundū Mar. Silima. † Aut quæritur an aliquis cogaꝭ rē ſuā uendere, & dic ꝙ nō cogitur, C. de iur. del. l. nec emere. & de contr. emp. l. inuitus. Fallit in caſibus ibi no. Aut quæritur,
c [c] nunquid aliquis minus iuſto pretio cogatur rem ſuā uendere, & tunc dic, aut eſt tempus neceſſitatis & caritię, & tūc cogitur uendere minus iuſto pretio, leg. ij. §. deinde. ff. leg. Rhod. de iact. & ibi no. Aut nō eſt tēpus neceſſitatis, & tūc. aut quęritur de his rebus, quę ſunt ad cōmunem uſum hominum, ut carne, frumentū, & ſimilia, & tūc cogitur uendere iuſto pretio, ut hic, aliàs nō: ut d. l. nec emere. Sed cōt. l. j. §. fin. j. fur. aduer. nau. Vbi no. ꝙ hoſpitē expellere non pōt. Sol. ut ibi. Et no. ibi, ad referēdū ſibi, quid ubiꝙ agaꝭ, & ſic uideꝭ tex. quod nūcio credaꝭ. Cy. C. qui accuſ. nō poſ. l. ea quidē. & alle. gl. l. magis puto. §. ne tamē. ff. de re. eo. & ibi no.
2 Opp. l. diuus. ff. de cuſt. reo. & l. j. C. de decur. lib. xij. Sol. † Di-
d co ꝙ ſi quæris de nūcio iurato, [d] an debeat ei credi de facto ſuo, ſcilicet ꝙ aliquem citauerit, & tūc debet ei credi. ut hic, & l. magis puto. §. ne tamen. de reb. eor. dummodò de com
e miſsione [e] appareat, ſm Cy. aliàs non, l. fi. C. de exhib. reis l. ij. quemadmo. teſta. ape. Si uerò quæris, an debeat credi de facto alieno, ſcilicet ꝙ talis cōmiſit homicidiū, tūc non debet credi nuncio, niſi alias offerat probationes, ut d. l. j. C. de decur. lib. xij. & hoc quātùm ad maleficiū puniendū, creditur tamen ei quantùm ad hoc ut ad ſui relationē poſſit inquiſitio formari, d. l. diuus. de cuſt. reor. & l. ea quidē. C. qui accu. non poſ. de hoc nuncio & eius relatione uide. ff. de iur. om. iud. l. fi.

b

ADDITIO.

a Carnis. Bar. l. nec emere. C. de iur. de lib. Pro concordia aduerte ꝙ Bar. allegatur in hac l. j. §. cura carnis. ſibi contrariari, eo ꝙ, in l. diuus. ff. de re. eo. uoluit quod iudex procedens ex officio, poſſit recipere denuntiantem in teſtē, & ſic profit ad condemnandum, & tamen in hac l. uoluit quòd ſit potens eius dictum ad inquirendum, non ad condemnandū, non tamen meretur argui de contrarietate Bar. nam in hoc §. dicit ꝙ non creditur nuncio extra ſuum officiū. nam erat nuncius de citando, nō creditur de homicidio extra ſuum officium, ſentiens ꝙ ſi fuiſſet conſtitutus ad denunciandum ꝙ in leuibus non in grauibus crederetur, & ſic non contradicit, præterea dū dicit in hoc, §. ꝙ non credetur ad condemnandum, debet intelligi ſcilicet, ut non faciant plenam probationem, d. l. diuus. aliter dici poteſt, quia dato ꝙ Bar. hoc diceret in hoc §. ut loquatur etiam in deputato ad denunciandū, ut colligi poteſt in eius generalitate, dico quod debet intelligi ſecundū diſt. quam ponit in d. l. diuus. ſcilicet in leuibus, non in grauibus, ut in deportato &c.

b L. nemo. Bal. l. j. C. de epi. aud. Bar. & quod ibi ſcripſi in l. annonam. ff. de extraord. cri. & Bal. l. item ſi uerberatū. §. j. ff. de rei uen. Bal. & Ang. l. ſi pendentes. §. ſi quid cloacarij. de uſuf. & ibi tex. & Bal. l. uendi. §. ſi cōſt. j. cōmunia præd. per doc. c. j. de emp. et uē. Bar. l. j. C. de frumen. ur. cōſt. li. xj.

c POMA. Quæritur. Barb. c. j. ext. de emp. & uē. & ibi ponit de pœna illorum qui falſificant merces quæ uenduntur, ut frumen. & ſimilia.

d Iurato. Iaſ. §. quadrupli. Inſt. de act. Cy. l. j. C. de dila. & Bar. in tra. de cita. & dixi in l. j. de in ius uoc. Bar. & quod poſt eum dixi in l. ſi. C. de exhi. re. & l. eum qui. §. ſi. ff. cōm. & ibi dixi. Inn. c. nouit. et Io. an. de off. dele. in rep. l. ſi uacantia. de bo. uac. lib. x. in prin. Bar. in extraua. ad reprimē. uer. per nunciū. et ibi etiā quærit quid ſi nō eſt iuratus. Et Bar. l. præſes. de off. præſ. et quid ſi ſit infamis, & quādo credatur nūcio citāti, et ſine ſcriptura, Bar. l. ſi palatios. C. de col. ſun. fiſ. lib. xj. & ad Bar. hic adde Bal. & Ang. l. ij. in in ult. col. de anna. exce. & an nuncio credatur de commiſsione ſibi facta à iudice, Bal. l. ſi. C. de exhi. re. Bar. hic, Ang. l. hæc autem. §. j. quibus ex cau. in poſ. ea. Ro. conſ. ccccxcvij. Pau. conſ. ccxxv. Et ad Bar. hic dum dicit, ꝙ de commiſsione iudicis debet apparere in actis, Are. c. j. extr. de iu.

e POMA. Commiſsione. Fel. c. propoſuiſti. c. poſt ceſsione de prob. Cæp. cōſt. iiij. in j. dub. Pan. c. j. iiij. no. de iud. & ibi Are.

LEX III.

1 PRAEFECTVS. Intelligas ꝙ † nec citare, nec iudicare extra territorium poteſt, ſed poteſt delegare extra territorium, & hæc eſt uera lect.

DE OFFICIO QVAESTORIS TIT. XIII.

LEX VNICA.

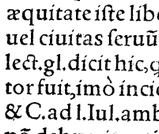

RIGO. Primò ponit unde ſumpſit quæſtor originem. Secundò dicit quòd ſit eius officium, & unde fuit. Secunda ibi, ex quæſtoribus.

DE OFFICIO PRAETORIS Tit. XIIII.

LEX III.

1 Dignitatem petere quando quis poſsit, & pro ea pecuniam promittere & in rep. nu. 2.
2 Error communis, quando faciat ius. & in rep. nu. 7. & quomodo hoc colligitur. nu. 9.
3 Barbarius in caſu huius legis fit liber, & in rep. num. 6. ꝙ non.
4 Barbarius in caſu huius legis, quod fuerit, prætor. & in repet. etiam nu. 3. quod non.
5 Acta facta coram iudice minus idoneo an ualeant. & nu. 6.
6 Inſtrumenta confecta ab eo, qui diu ſe geſsit pro tabellione, an ualeant, et in repet. nu. 8.
7 Geſta per iudicem qui poſteà apparet excommunicatus, an ualeant & in rep. nu. 9.

a
b

BARBARIVS. [a] Hęc eſt bona & ſubtilis & ſolennis [b] lex: & legitur dupliciter, uno modo ſm gl. alio modo ſm Vltramon. & ſm gl. diuiditꝭ in quatuor partes. Primò ponit thema, Secunda ponit unam. q. & reſponſionē ad eā. Tertiò ponit aliā q. & eius ſol. Quartò ponit aliā q. & eius ſol. Secunda ibi, & tñ uideamus. Tertia ibi, quid dicemus. Quarta ibi, ſed & ſi ſciuiſſet. Et ſecundùm gl. breuiter h. d. Agitata [c] per prætorem minus idoneū, ut puta ſeruili macula aſperſum, tenent & ualent ob publicā utilitatem, imò plus, quia ſi ſeruus electus fuerit prætor, liber & prætor dicitur fuiſſe. hoc dicit ſm gl. legitur & alio modo ſm Vltramon. ut dicā. Et no. ſm hāc lect. ꝙ Barbarius olim ſeruus & prętor creatus, fuerit uerè prætor, & ꝙ error cōmu-
d nis [d] facit ius, propter publicā utilitatē, & agitata corā iudice incōpetenti ualent, & hoc propter publicam utilitatē, de æquitate iſte liber fuit. Et ſic no. ex iuſta cauſa pōt Imp. uel ciuitas ſeruū alienū manumittere. Venio ad gl. & op. ad lect. gl. dicit hic, ꝙ Barbari[9] petijt prætoriā dignitatē, & prætor fuit, imò incidit in, l. Iul. ambit[9]. unde ob. ff. ad l. Iul. amb. & C. ad l. Iul. amb. l. j. Gl. ſol. multis modis, Vna ſol. ē & licet nō debuerit peti, tñ petita ualeat, & teneat. arg. l. j. §. j. qñ appel. ſit. Hęc ſol. uidetur ff. l. ſi quęquā. C. de epi. & cle. Vel dic, dicit gl. ꝙ hic Barbarius petijt officiū publicè & palā, nō tacitè uel ſimoniacè, & ideò tenet. & nō incidit in l. Iul. ambitus. ar. l. j. §. j. de polli. Hæc uideꝭ bona, licet gl. eā nō teneat.

Vnde

Vnde dicit ꝙ officiū fuit petitū in ciuitate Romana, in qua lex Iul. ambitus nō habet locū, l. j. ff. ad l. Iul. de amb. Tu dic, ꝙ hæc ſol. obtinet quādo princeps eſſet in urbe, & officiū peteret ab eo, quia in eo nulla cadit ſuſpicio. Ita debet intelligi l. j. ſm lac. Bu. Secus ſi peteretꝭ à populo, ut ibi, quia tūc obtineret ſecūda ſol. huius gl. quæ eſt Io. Op. dicit hic, ꝙ nō incidit in l. Iul. ambitus, ſi à principe petatur, imò à quolibet petere nō licet, l. ſi quenquā. C. de epiſ. & cle. Sol. Ibi loquitur in dignitate ſpeciali, prædicta in tēporali. Op. §. ſed neq; ſufficiemus. & §. j. auth. ut iu. ſine quoquo ſuff. Et
1 ideò dicas, † ꝙ aut petit publicè & bona fide & ſine pecunia, tunc eſt licitū, ut hac l. Aut petitur dignitas & pecunia promittitur, & tunc aut quæris de dignitate ſpirituali, aut de dignitate tēporali. Primo caſu non eſt licitū, d. l. ſi quenquā. & auth. quomodo opor. epi. §. j. Secūdo caſu, aut dignitas habet ſecum iuriſdictionem annexā, aut nō, primo caſu non eſt licitum petere, neq; pecuniam promittere. d. §. j. d. §. ſed neq;. Secūdo caſu dignitas peti pōt, & pro ea pecunia dari, ff. de poll. l. j. §. j. & ideò inter hos caſus uideꝭ, qñ dignitas habet iuriſdictionē in ſe annexā, præſumitur ꝙ ꝓpter pecuniā promiſſam grauaret ſubiectos ſuos, qđ non eſt in alio caſu, d. §. j. ſm Pe. Opp. dicitur hic, ꝙ agitata corā eo ualēt, imò uideꝭ ꝙ nō, & error cōmunis non facit ius, ſ. de legi. l. quōd nō ratione. Sol. hoc cōtingit ꝓpter publicā
2 utilitatē. † Op. imò error [e] facit ius. etiā ſit nō ſi cōmunis er-
e ror, ff. ad Maced. l. iij. in prin. Pro cuius ſol. dic ſm Iac. But. ꝙ aut publica utilitas ſuadet, ꝙ error cōmunis habeatur pro ꝟitate, & tūc facit ius, ut hic. Aut publica utilitas ſuadet, ꝙ error cōmunis habeatur ꝓ ueritate, & tūc non facit ius. d. l. quod non. Aut publica utilitas non ſuadet pro uel ꝑ, tunc aut errans uult damnū euitare prętextu erroris, & tūc communis error facit ius, & ꝓ ueritate habeꝭ, d. l. iij. in prin. ad Maced. Ad idē l. Zenodo. C. ad Maced. aut illius qui errat, intereſt potius ꝙ error nō habetur ꝓ ueritate, & tūc ꝓ ueritate non habeꝭ, l. j. §. fi. qñ actio de peculio eſt annalis. & l. fi. de habere. iuſt. & hæc ſunt no. uerba. Opp. ꝙ imò acta corā eo nō ualeāt, l. q aliena. §. quanq;. ff. de neg. geſt. Sol. hic fuit legitimè factū ſm gl. & ideò facta corā eo ualēt, ibi nō erat legitimè factū, quia ibi nō erat tutrix. Op. dicitur hic ꝙ nō retractaꝭ, ſi poſteà ſeruus appareat, imò ex caſu ſuperueniēti debet retractari, cùm ad eū caſum peruenit, à quo inciꝑe non potuiſſet, ff. de arb. l. nō diſtinguens. §. ſacerdotio. Sol. ut dixi ſ. de his qui ſunt ſui. l. patre. Opp. dicit hic in fi. multò magis, imò pariter. l. ij. in fi. C. de adop. So. dicit gl. ideò hoc, quia princeps facilius hoc cōcedit, cū po. Ro. non ꝙ habeat maiorē poteſtatē. Op. l. ſi priuatus. ff. qui & à quibus. ubi non pōt alienū ſeruū manumittere populus. Sol. Ex iuſta cauſa pōt pop. alieno ſeruo dare libertatē, ut hic. & l. j. & ij. C. quib. ex cau. pro præmio liber. acci. ſed ad pretiū tenet. Opp. dicitur hic, ꝙ fuit liber, & ſic prætor, ſm gl. tamē ob. l. Herēnius. de decu. & l. moueor. C. de ſer. expor. quia cū Barbarius ſit inuētus ſeruus, præſumitur tēpore retro acto, fuiſſe ſeruus. Timore huius cont. Vltramont. receſſerunt à lect. gl. & intelligunt, qđ iſta lex ponat unā quæſtionē tantùm, ſcilicet an agitata coram Barbario teneant. Et ſm hoc diuiditur hęc lex in quinq; partes, in prima ponitur quod dam thema in ſecunda quædā circunferentia ad q. mouendā, in tertia ponitur q. in quarta q. ſol. In quinta ponuntur duæ rationes. Secunda ibi, ſed nihil. Tertia ibi, quid dicemus. Quarta ibi, & uerum puto. Quinta ibi, hoc em̄. In ſumma hoc dicit ſm hanc lec. Agitata corā prætore minus idoneo, propter publicā utilitatē & propter autoritatē creantiū eū in prętorē, tenent & ualent. Et ſic differt à lect. gl. quia hic nō dicit ꝙ fuit liber, uel prætor. Tamē pro huius declara-
3 tione, ut ſciamus quæ ſit uerior lect. † Quæro nūquid iſte fuerit liber? Et tenet gl. ꝙ ſic, maximè ne homines decipiantur legis autoritate, l. j. C. de his qui ue. æta. imp. Vltramon. ut Pe. & Iac. de Rauen. Cy. & Gul. de Cu. tenēt con. gl. primò per l. j. & ſecundū C. ſi ſer. ad dec. aſp. lib. x. Præterea dicūt ꝙ eſt caſus de hoc in l. non mutāt. C. de lib. cauſa. Item & ſi ſeruus militat, nō eſt liber ſuper ſeruis. C. qui mil. non poſ. lib. xij. Præterea ſi fuiſſet iſte liber, fuiſſet uerus prætor, & acta coram eo, de rigore iuris ualerent, & tamen tex. hic dicit, ꝙ de æquitate ualent. Et ex hoc ipſi concludunt, ꝙ non fuerit liber, & hoc eſt fortius contrariū. Quid dicendū. Dico ꝙ gl. bene dicit, & Iac. But. tenet eā hic. Nō ob. l. j. & ij. C. ſi ſer. aut libertus ad decu. aſp. Et eſt ratio, quia hic fuit liber propter aut. pop. Ro. uel princip. qui hoc ex cauſa potuit facere, ut dixi in cont. ſed in l. cont. ſeruus aſpirauit ad dignitatē ſine autoritate alicuius ſuperioris, & in l. noſtra, hoc operatur publica utilitas, & ſuperioris autoritas, Et eodem mō. reſp. ad l. non mutant. & ad l. ſuper. Non ob. quod ipſi dicunt, quia ſi fuiſſet liber, de rigore iuris agitata ualuiſſent, ſecundū Iac. quia de æquitate dicitur liber, & prætor fuiſſe, & ea-
4 dem æquitate, agitata corā eo ualent, ut in gl. & tex. † Quæro, utrùm Barbarius fuerit prætor. Et determinat gl. ꝙ ſic. Vltramon. cōt. l. Herennius. ff. de decu. quia in eo ſtatu quo te inuenero, te iudicabo, l. moueor. C. de ſer. expor. Sed Barbarius fuit detectus ſeruus, ergo uidetur fuiſſe ſeruus, & ſic non prætor. Prætereà dicit tex. eum functum prætura, nō dicit ꝙ fuerit prætor. Prætereà, ſi fuiſſet prætor, non eſſet neceſſe ꝙ de æquitate ualerent acta, quia de rigore ualerent. Et ex his concludunt contra gl. Dico tñ ꝙ gl. bene loquitur, Non ob. cont. l. Herennius. quia ſol. ut in gl. Ad l. moueor. reſpon. ut gl. Non ob. tex. dum dicit, eum functū prætura, quia ſecundū Iac. eſt quædā deciſio, quia bene ſciebamus quòd ipſe erat functus prætura ut in tex. Dicere em̄, quòd non iure fuit uſus prætura, eſſet ſtultitia, imò fuit creatus prætor, & Iuriſconſ. reſpon. ad ius, non ad factum, & dicit ꝙ fuit prætor. Non ob. ꝙ ipſi dicūt, quòd acta de rigore ualerent, nedum de æquitate, ſi fuiſſet prætor, quia reſpondeo ut in præcedenti q. Quæro nunquid acta coram eo ualeāt. Iſta q. non eſt dubia, quia acta ualēt, ut hic uidetur, per tex.
5 & in hoc omnes concordant. † Quęro, quæ eſt ratio ꝙ acta per iudicē minus idoneum ualent. Iac. de Rauen. & Gul. dicunt, ꝙ hic eſt duplex ratio, Prima, autoritas principis uel populi, creantis hunc prætorē, ut in uer. cùm etiā. Secūda ratio fuit, publica utilitas, ne tot acta corā eo pereāt. Et hęc ij. ratio probatur ibi, an forè, &c. Pet. & Cy. poſt eum tenent, ꝙ fuerit una ratio ſcilicet publica utilitas, ne actorū multitudo periret. Et huic opin. applaudit Dy. c. j. in vij. q. extr. de
6 reg. iur. li. ſexto. † Et ſumit arg. [f] ad q. Pone, aliquis geſsit ſe
f diu pro tabellione, & multa inſtrumenta & acta confecit, poſt ca apparet ipſum non fuiſſe tabellionem, quia nō habebat priuilegium, an facta per eum ualeant. [g] Dic ſecūdū
g Iac. de Rauen. & Gul. de Cug. hic, ꝙ hic fuit duplex ratio, quare inſtrumenta facta & acta per eū non ualent, quia licet fuerit una ratio, ſcilicet publica utilitas, tamen alia ceſſat, ut autoritas eius qui potuit hunc creare tabellionem, l. actuarios. C. de numer. li. xij. Tu dic, quòd inſtrumēta ualeant tenendo opi. Pe. quam in ſimili tenet Dy. c. j. Pro hoc uidetur tex. auten. de tabell. §. pe. in fin. ibi, documentis, ꝓpter utilitatem contrahentium non infirmandis. aut. de tabel. coll. iiij. Non ob. l. actuarios. quia loquitur in certis exactoribus pecuniæ publicæ, qui ſine licentia principis hoc non poſſet. Et ita eam intellexit Gul. ſ. de ado. l. non aliter.
h & ibi dixi. & in l. nec ei. §. eorum. Item prædicta [h] ſunt in ar-
7 ad q. † quòd ſi coram iudice ſunt multa agitata, licet poſteà appareat excommunicatus, acta ualeant. Et idem in prælato, qui multa adminiſtrat, ut ualeant quæ facit, licet appareat poſteà ipſum non fuiſſe idoneum. Vide quę dixi in l. ij. C. de ſen. & no. in. c. ſciſcitatus. de reſc.

ADDITIO.

a POMA. Barbarius. Fel. c. cim dilecta. de reſc. Frid. conſ. ccij. Pan. c. dilectus. de preb. & c. ſciſcitatus. ibi Fel. eo. tit. & Alex. con. lxxvij. uol. ij. ubi inquit, quòd non habet locum in iudice delegato. Ab. con. lxxxviij. eo. uol. P. PAV. P. Quòd iſta non ſit lec. Bar. tenet Alex. conſ. cxxxviij. uide de materia quā habes ad Bar. ff. in ſeq. apoſt.

b Solennis. Hanc l. limitat Inn. c. nihil. de elect. in gl. uer. adminiſtrēt. & c. quia intelligit hanc l. quando iſte Barbarius Philippus fuit electus prætor, & confirmatus, dato quòd inualidè, quia per ipſum geſta ualent, tamen ſecus ſi propria autoritate iuraſſet præturam. Bar. in ſuo tract. repe. in v. q. ij. q. principalis. Inn. c. cum ſuper de offi. dele. Io. And. c. mora. de reg. iu. li. vj. in nouel. & quod dixi poſt Bar. l. Heren. ff. de decur. Item limita ut per docto.

c.ad probandum.de reg.iur.& Bal.auth.habita.C.ne fil.pro pa.uer.sequitur in tex.dignitate & c.in l.nihil.C.de manumiſ.uin.Et de hac l. no. Bal.l. non mutãt.C.de li.cau. tamẽ ibi alleg. Inn.c.nihil.de elec. & etiam limitat Bal.l.ij.C.de ſen.et de materia huius legis,lac.de Bel.in diſp. quam ponit in l.ij.C.quomodo & quando iud.adde q. Inn.& Ant. c.cum dilecta.de reſcr. facit differentiam,an una cauſa committatur,an multæ,primo caſu nõ habet locum lex, Barbarius Philippus.ſed Io.de Imo. ibi uidetur tenere cont. lege ſecunda C. de ſent. cum quo Bal.l.non dubium. de legi. & Bal. de l.ij.in prin.& Imo.l. quidã.de re.iud.& cũ d.l.ij.concorda tex.iij. q. vij.§. uerũm.aliàs eſt,§.tria.uer. uerum. Item ad materiam huius l.uide etiã Bar. in trac.de tyrannide,in xj.q.per Io.Car.in q. incip.ex communi ubi cõcordat,cum communi opi. Io. And. reg. beneficium.de reg.iur.in mercu. & reg.mora in mer.& de inſtr.edi.§.reſtat.uer.& ſcias.Pet.de Anch.reg. acceſſorium.v.opp.Bal.l.non dubium.de legi.Guido de Suza.l. decernimus. & ibi Cy.C.de ſacr.eccl.& Bal.l.j.ad fi.C.qui & aduer.quos. & limita,niſi ſemel Barbarius Philippus fuiſſet depoſitus,quia poſtea in poſſeſſione to lerari nõ dicitur,qui eſt intruſus.Bal.l.pe.de pig.act.Inn.c.qualiter & quãdo.de accu.Bal.l.nihil.de manu.uind.Et quid ſi Barbarius fuiſſet à ſuperiore confirmatus.alij tamen non reputant ipſum pro tali,Bal.l.ij.C.de ſeruit. & aqua.ubi dicit,quòd hic concurrunt tria,autoritas ſuperioris, communis error,utilitas publica.l.ij.C.de ſer.& aqua.& idem dicit,ſi concurrat, communis error & publica utilitas , ut patet in occultè exautorato, auth. de tabel.§.pe.Vide ibi late ubi etiam dicit,quod licet communis opinio firmet geſta per Barbarium, non tamen firmat eius præturam , quin detecta ueritate ſit amouendus,Inn.c.nihil.de elect.

c Agitata.Quid in delegato,Inn.c.cùm dilecta.de reſc.ubi dicit quòd non habet locum in delegato.cõt.tenent omnes ibi,per l.ij.C.de ſent. & inter. om. iud.Card.ibi,qui alleg.Bar.in repet.huius l.uide ibi doct.Bar.cõt.Inn.uide ibi Ant.& pondera,quia hic erat error communis,& ita erat in d.l. ij.ſed in d.c.cùm dilecta.non erat error communis.And.Barb.

d Communis.Bar.l.ij.de ſupel.leg.& in.l.j.C.de teſti.

e Error.An & quando communis error excuſet,limita.Bal.l.nihil.C.de manu.uin.& quando communis error habeatur pro ueritate.Bal. But.Iul.l. j.in iiij.q.C.de teſta.in l.ij.C.de ſen.& Cy.d.l.decernimus.C.de ſacr.eccl.

f Arg.Card. conſ.lxxiij. Alex. conſ. cxxxviij. uol.j.& l.j.C.de teſta.& ibi Caſt.Alex.conſ.j.uol.ij.ubi inquit quòd bannitus diu tolleratus in ciuitate, non poterit offendi,ſtante ſtatuto q, bannitus poſſit impunè offendi, quia talis tolerantia uidetur ei ſecuritatem præbere, & ſi quis geſſit ſe pro locũ tenente alicuius ſuperioris,eo ſciente & patiente,quòd ſuperior dicitur tacitè ſibi hoc mandare.Et quæ requirantur ad hoc,ut qui geſſit ſe pro tabellione,& c.uide etiam Alexan.conſ.lxxx.uol.ij. & lxxxv.eo.ib. ubi ponit quæ requirantur ad hoc , ut ille qui ſe geſſit pro tali , habeatur talis in aliquo officio.Bar.hic, Anch. conſ. cciij. Bal.hic,& l.j.C. de eman.lib.& l.j. C.de fideicom.Ang.auth.de hæred.et fal.§.ſi uerò expreſim.Ant.& Abb. c.j.de fid.inſt.ubi dixi in rub.Bal.d.l.actuarios.Bal.l.j.C.de teſta.& l.ij. C. de ſent.l.Heren.de decur.& ibi dixi.uide in l.actuarios.C.de nume. & act. lib.duodecimo,Bal.l.j.C.de fideic. Alex. conſ. centeſimo trigeſimooctauo, uer.ex quibus apparet.& ibi dicit communem opinionem eſſe contra Bar. hic.& quod in iſta parte,iſta non eſt lec.Bar. Pro intellectu legis actuarios.C.de nume.lib.duodecimo.*

g P.PAV.P.Valeant.Com.conſ.lxij.ubi loquitur de quodam notario qui fuit priuatus de officio tabellionatus,et poſtea perſeuerauit per multos annos, conficiendo inſtrumenta,et publicè tenebatur pro notario legali,an inſtrumenta ab eo confecta poſt tale tempus ualeant? conſ.cliij.dum loquitur de eo,qui ut princeps reputabatur,quod omnia per eum geſta ualerent. conſ. clviij.j.dubio.& circa notarios,quod diu exercuerunt ſe pro notarijs & comites palatinos,Alex.con.clviij.quaſi per totum.Item q, regula huius legis,quod ſententia ſuſtineatur propter commnem errorem,limita nõ procedere,quãdo illi inter quos lata eſſet ſententia.ſignificaſſent ueritatem diter eſſe.Ro.ſing.lxx.Pan.c.dilectus.ext.de prob.Item quod iſta reg.procedat ſolum fauore publicæ utilitatis,non autem in æ libus priuatis, Ro. cõſ. lvj.Item quòd ſicut communis error facit ius,idem ſit in errore principis, Bal.c.j.de ſcu.guar. An autẽm ſi communis ſit opinio, Titium eſſe mortuum,& filius eius faciat teſtamentum ualeat tale teſtamentum , Alex. conſ. ccxxvij.& ibi etiam ponit,quid ſi aliquis communi opinio.reputetur ſanæ mentis,& ſit furioſus,ex dicta communi opinio.quod inducat iuſtam cauſam credendi.Bart.l. fi. ff. de hæred.inſt.Item circa ea quæ dixi ſ. de notario,quòd diu ſe exercuit,Barb.repet.rub.de fid.Fel.c.ſciſcitatus.ext.de reſ. & ibi in uer.ualet proceſſus , ponit,an iſta lex habeat locum in iudice delegato.& in c.cùm dilecta. ext. de reſc. dñ autem procederet iſta lex,ſi iſte Barbarius potuiſſet eſſe prætor,ſed nulliter ut ſi minus legitimè fuiſſet electus.Bar.& ibi Alex.in apoſt.l.actuarios.C.de numerarijs,lib. duodecimo Pau.de eli.conſ.ccccxcviij.ubi ponit,ſi aliquis paganus uel Iudæus reputabatur Chriſtianus,& erat publicus uſurarius,an teſtamentum ab eo factũ ualeat? Vide etiam in materia Egidium,in ij.q.incip. Titius.ubi ponit de archidiacono electo & confirmato,qui poſtius fuit in poſſeſſionem & adminiſtrauit,ſed poſteà in cauſam appellationis,fuit confirmatio reuocata, an per eum geſta,anterius ualere debeant.uide de materia notarij qui ſe exercuit diu,laſ.hic & Fe.c.j.de fid.inſt.*

h Prædicta.c.ſciſcitatus.de reſc.Bar.l.ij.C.de ſenten.

REPETITIO.

1 Simonia non habet locum in curia Romana.
4 Acta per Barbarium an ualuerunt,& quare.
Quaſi poſſeſſio in temporalibus quando ualeat.
5 Iuriſdictio delegata poteſt tripliciter conſiderari.
10 Contractus facti à prælato non legitimo,quando ualeant.
Geſta à tutore non legitimo,non præiudicant domino.
11 Apoſtate facta promotio per papam non ualet.
12 Papa promouens ſcienter apoſtatam uel aliter inhabilem,uidetur diſpenſare,ſecus inferior.
13 A prælato putatiuo ordinata per modum legis quando ualeant.& nu.15.
14 Sententia ſpiritualis epiſcoporum putatiuorum quomodo liget.
16 Notarius remotus ab officio, poteſt uetera inſtrumenta ante remotionem per eum confecta,publicare & perficere.
17 Notarius pendente iudicio de falſo,poterit inſtrumenta conficere licet honeſtius faciat,ſi ſe abſtineat.
18 Acta facta coram epiſcopo translato de uno epiſcopatu ad alium ignorante,quando ualeant.
20 Opinio quomodo præferatur ueritati.
21 Legitimè factum ex ſuperuenienti caſu non retractatur.
22 Dignus ex fama quis præſumitur,item innocens.

a BArbarius.[a] Hęc lex diuiditur in tres partes,primò ponitur thema,ſecundò eliciuntur ex ea tres q.ſecundũ gl. tertiò iura in creato à populo,extendũtur ad creatum ab Imperatore.Secunda ibi,ſed nihil ei.Tertia ibi, qđ ius.Et breuiter hoc intendit, propter publicam utilitatem & communem errorem,prætura ſeruo decreta, eum prætorem efficit,geſta tenent,& ſeruum in libertatem deducunt. Et hæc ſunt uera in prætore creato à po.Ro.multò magis ſi ab Imp.Caſus , Barbarius Philippus ſeruus fugitiuus,Romam aufugit,ibiq; ſe pro libero gerebat,& talis erat in apparentia & habitu exteriori,ut dum prætură peteret à populo,dignus prætura iudicaretur,& prætor decretus eſt, & in ſua prætura, multa ſtatuit & decreuit. Quæro de tribus, primò an fuerit prætor? Et uidetur quòd ſic. Secundò an geſta in officio,ualuerint de æquitate,quia pop. Ro.poteſt etiam ſeruo conferre iuriſdictionem officium, & eius exercitium.Ter.an fuerit liber.Et uidetur quòd ſic, ex præſumpta uoluntate populi,quia, præſumitur fuiſſe liber à principio,& ante omnia feciſſe ipſum liberum.Coniũge has rationes ſimul,nõ eſt defectus ex parte poteſtatis,nec ex parte uoluntatis , ergo &c.ſecundũ Iac. qui tenet gl.Et adde q, no.ſ.de pact.l.tale pactum.in fi.Poſteà dicit,ſi Imp.decerneret ſeruo præturam,multò magis prædicta foret uera. No. primò , quòd officium publicum poteſt decerni petenti. Secundò no.quòd propter publicam utilitatem , ſuperiorum autoritatem & errorem communem , Barbarius fuit prætor:Tertiò nota qnòd eiſdem rationibus geſta ualent, quæcunq; in prætura geſſit,etiam ex officio , etiam legem & edicta condendo.Quartò no,q, eiſdem rationibus in libertatem crigitur. Quintò no.q, hoc quod facit princeps, multò fortius iura tuetur,q, id quod facit populus. Opp. ad primum no.ille qui petit officium,incidit in legem Iul. ambitus.l.j.ſ.ad leg.Iul.de amb.Ergo non debet creari,ſed repelli, tanquam criminoſus & ſuſpectus.l. quæ omnia.§. nec ferendus.ſ.de procur. So.Illud uerum eſt ante factum, ſed poſt factum tenet.In creatione ergo futura præcedit poſitũ,ſed hic loquitur facta creatione & approbatione. Nam ſuperioris approbatio , omnem malitiam excludit, & omnem maculam deleuit.Non ob.l.quæ omnia.§.nec ferendus.quia ibi ingerebat ſe contra uoluntatem domini, hic ſecundũ domini uoluntatem.ſ.de teſt.tut.l.ex ſententia. Et eſt ſimile,quia facilius diſpenſatur in tolerando , quàm in pro-

in promouendo.Arch.diſtinc.c.non confidat. Secũda ſol. eſt,q, priuatim & clam non licet petere honorem, ſed palã ſic,quia ex clandeſtina petitione,præſumitur fraus & uitium animi,ſ.de adminiſt.tut.l.non exiſtimo.& l.j.C.de con. iud.Tertia ſol.eſt, q, hic loquitur in ciuitate Ro. ubi ceſſat lex Iulia ambitus,ſecundũ gl.Sic ergo quandoque petitur honor licitè,quia publicè,uel in urbe Ro.ſecundũ lac.Sed cont.hoc opp.l.ſi quem quam.uel in hac.C.de epiſc. & cler. Sol.Ibi eſt in epiſcopatu,hic in prætura,ſecundũ gl. Tu melius dic,† quia idem utrobiq;.Nam petenti poteſt Papa epiſcopatum conferre,maximè ſi petat non per uiam gratiæ,ſed per uiam iuris ſcripti, aliàs ſpiritus ſancti, ut quia petat electionem ſuam confirmari,dum tñ à ſimonia committenda abſtineat.Tamen ſecundum quoſ

* Romana.Iuxta illud Petri apo. act.c.viij. uerſ.xx.Quare taceant illi maledicti, qui dicunt papam hodiernũ q, à Carapha, quẽ bene tãdem remunerauit, papatum compararit ſimoniacũ eſſe.Eſto qđ'fecerit chirographũ, nõ tamen fidem ſeruauit, quia nihil tandem ſoluit, & ſic non eſt ſimoniacus.Idem dicunt illi maledicti de papa de mõte, quòd promiſiſſet Ca. Lotharingo le gationem Auenio. & alios mõtes aureos, ut ipſum papã erigeret, ſed inani ſpe lactauit eum , ut ipſe complures alios fecit, & ſic neuter dici poteſt ſimoniacus,maximè quòd etiamſi dependſa promiſſa,nulla tamen ſimoniæ nota eſſet, ut hic.I. C. B.

dã ſimõia nõ habet locũ in curia Romana.* Iſtud eſt uerum,quia papa nõ committit ſimoniam,quia papatus eſt apoſtolatus, aut ſanctum recipit, ſed promouendi. committunt infinitas ſimonias in curia Ro. inſcio apoſtolico,quapropter illicitè & impunè ſua beneficia retinent, & ſicut beneficia emunt, ſic & beneficia aliꝭ uendunt & deteriora faciunt,in eorum damnationẽ temporalia præferentes animæ,quæ diabolo quotidie deterioribus confirmatur actibus, ſecundum naturam peccati.Nam ut dicit Gregorius, peccatum quod per pœnitentiam non deletur, ſuo pondere aliud trahit.Quarta ſol.ad cõt. eſt,quia hic non petit uerbis , ſed rebus ipſis & factis,taliter ſe habendo, q, prætura petijt eum magis , quàm ipſe prætura, ſecundũ Iac.Nam oportet uolentem & nolẽtem principari,qui dignus eſt principatu.Dicit Ariſt. Vir dignus bene agit.Vnde actus qui ſecundum uirtutem fiunt,neceſſariò laudem pariunt,non enim ſunt inanes & ſteriles. Laus enim parit honorem,honor bonam fortunã. Ars ſcilicet bona,dilexit fortunam , & fortuna bona dilexit artem,id eſt,induſtria & bonos mores,& raro ſeorſum conſiſtunt. Laus eſt ſermo illucidans magnitudinem uirtutis,ſecundũ Ariſt.in Reth.& uirtus alta petit, quia diuinum quid eſt,& ſemper ſurſum ei' fama per aſtra uolat, ſicut ait Virgilius poeta egregius.Tu † autem ex omnibus conclude,Vtrum quis poſsit publicũ officium , uel dignitatem petere?ſic diſtingue , Aut petit q, modum iuſtitiæ, aut per modũ uirtutis , aut per modum ambitionis, aut dubitatur qua mente petat.Primo caſu licet petere, unde licet electo & poſtulato petere confirmationẽ ut cxt.de elect.c.cupientes.lib.ſexto.Nam ipſe prouocari,non prouocare uidetur. Secundo caſu concedi , non impetrari conſueuit? ſ.de orig.iur.l.ij.in fin.Tertio caſu, nec impetrari nec concedi conſueuit , imò tanquam temerarius repellitur,qui de ſe præſumit , l.j. ad l.Iul.amb.Quarto caſu , aut loquimur in dignitatibus ſpiritualibus;& non licet petere.Tamen ſi abſq; prauitate concedatur, ualet conceſsio , quia ſuperioris decretum inducit præſumptionem iuſtæ petitionis. arg. hic ſecundũ primam lectu ram,nec tamen poteſt appellari,ſi denegatur, & bene meri to,quia de gratia petitur,ar.ſ.de aqua.quo.& æſti.l.j.§. permittitur.quia ſuperior,ſuum non tuum denegat tibi bene ficium.Aut in officijs temporalibus,& in dubio præſumitur contra eum , qui inuerecundè petit, tamen ſi concedatur,licet retinere, ut hic, Palam autem & bona fide peti licet,ut hic ſecundũ Io.And.no.ſ.quod cuiuſq; uniuer. no.l. item eorum.§.j.Et hæc uera, niſi petat per ſimoniam. Nam

frag.§.ſed neq;.Non enim debet iuſtitia eſſe uenalis. Si autem eſt dignitas,quæ impetranti prodeſt,& alij non nocet, puta , ſine adminiſtratione, uel Imperio , quidam concedũt, quòd pecunia dari poteſt, ſ.de polli.l.j.§. ſed ſi quidẽ, ſed publicè, nõ priuatè. Nam præſumitur contra illum, qui ex mala conſcientia timet exire in publicum. l. j. C. de fam.libel.Nam ex mala conſcientia , digna timere naturale eſt, & qui furtiuè & clam nititur , malam & iniuſtam causam habere præſumitur , & mala res agitur cùm quod uirtute fieri debet , id pecunia tentatur , ſecundũ Tullium.Itẽ cauẽdum eſt,ne quis ſupra fortunam , animum gerat. Nã nõ omnibus omnia cupienda ſunt. ut ait Salluſtius. Nam ab illicitis & noxijs abſtinendum eſt, & oportet prudentẽ magis regulare cõcupiſcentiam ſuam,quam ſubſtantiam, ſicut ait Ariſt.j.Politic.Iſtis ad ſolatiũ præmiſsis,ueniamus

3 ad factum , & ad ſecundum no.Et primò opp. & uidetur † quòd Barbarius non fuerit prætor uerus , ſed ſolùm putatiuus,quia dicit lex,quòd ille,qui nõ iure decretus eſt decurio,etiam ſi ſalarium perceperit,non efficitur decurio. ſ. de decur.l.Herennius.Sed ſeruus de iure nõ poteſt creari prætor,ut ſ.de iud.l.cùm prætor.§.fi.ergo &c.Sol.gl.Aut loquimur utrùm receptio ſalarij, conferat officium,uel dignitatem,& dico quòd non confert, utin cont.Aut utrùm error communis habiliter, & dico quòd habilitat, ut hic, Nã error populi, pro ueritate habet,ut hic, & ius facit , ſ. de ſup. leg.l.iij.in fi.Secundò opp.& uidetur q, Barbarius nõ fuerit prætor,quia talis medio tempore aliquis eſſe præſumitur,qualis poſteà declaratur.C.de ſer.expor.l.moueor. ſed hic Barbarius poſteà declaratur inhabilis , ergo & interim fuit,Sol.gl.quòd iſte Barbarius poſteà non declaratur inhabilis,quia liberatur in hora ſuæ creationis, & ſic nõ obcontrà.Tertiò opp.quia ſeruo non competit publicum officium,ut ſ.ſi quis cau.l.ſi quis ſeruum. Sol. Iſte non eſt ſeruus. Concludit ergo gl. quòd Barbarius fuit prætor. Pro hoc facit,quia ubi de publica utilitate agitur,perſonæ habilitas non curatur,ſ.ad Syll.l.ſi quis in graui.§.is quoq;.&

b arg.C.de preci.Imp.off.l.j.Sed cont.[b] hoc opp.j.de tex.quia licet Pomp.hoc dixerit,tamẽ autor legis hoc nõ dicit, imò uidetur dicere cont. quia dicit quòd ſeruitus in Barbaria latuit,ergo erat talis,aliàs nõ lateret,ut ſ.de acq.poſſ.l.peregre.in princip.Sol.Latuit præambula hora ſuæ creationis.Vel dic etiam tempore officij geſtionis latuit ſeruitus, ſcilicet præambula,non autem tunc erat ſeruus , ſed liber, ergo prætor,Item opp.etiam cont. hoc, q, ſeruus,ſed libertus ad dignitatem aſpirare non poſſunt,C.li.ſeruus aut liber.ad decurio.aſpi.l.j.& ij.Sol.Dic ſpeciale propter publicam utilitatem,& communem errorem.Item opp.ſi Barbarius fuit prætor,ergo geſta per eum ualent de rigore , litera autem dicit de æquitate,non de rigore. Sol.Eadem æquitate qua eſt prætor in habitu,exercet in actu,quia ab una cauſa & ratione prodit & eſſe,& operari,ſecundũ Iac.Item opp. Barbarius eſt per obreptionem promotus,ergo promotio nulla,ut ſ.de in ius uoc.l.ſed & ſi hac.§.patronum.& de nat. reſtit.l.j.& de excuſ.tut.l. qui teſtamento. & de tut. & cur. datis ab ijs.l.tutor ſi petitus. Sol. Ibi loquuntur in factis priuatorum,iſta lex loquitur in facto publico,& ubi uerſatur ius publicum autoritate & utilitate. Prætereà, hic error cõmunis facit fingi nõ fuiſſe obreptũ.Itẽ opp. quòd Barbarius illicitè inſignijs uſus eſt, unde non debet dolus ſuus, ei patrocinari,ſed debet puniri,ſ.de fal.l.eos.§. qui ſe.Sol.Hic nõ eſt uſus illicitè inſignijs,ex quo eſt prætor,ergo ei iure licet ſe talẽ uocare qualis eſt, & ſic cõualeſcit dignitas in eo, qui eſt uitioſe electus,Arch.l.diſtinct.c. quicũq;. Item opp. quare Barbarius eſt prætor.ratio tex. eſt, publica utilitas. Sed iſta ratio eſt falſa,nam quòd ad ſtatutum Barbarij,non uerſatur publica utilitas , ſed quòd ad litigantes, ergo ratio non eſt uera.Sol. Geſta dependent à ſtatu,quia ſi non eſſet prætor & liber,non ualerent acta per eum,ut ergo ualeant, ideò eſt prætor & liber.Iſta ſol.non eſt uera, quia licet non eſſet prætor de iure,ſufficit quò ad litigãtes,quòd erat prætor de facto,C.de ſenten.l.ſi arbiter.& ar.l.j.de teſta. Si ergo

dicis Barbarium esse prætorem,& creationem suam habere ualentiam in seipsa, hoc redundat ad priuatam utilitatem Barbarij,non ad bonum publicum.Barbario autē fauere,qui decepit populum, peccatum est, & maximè quia criminosus & infamis non habuit canonicum ingressum. Præterea,si Barbarius fuit prætor,quare formatur quæstio de actibus gestis,uel exercitio an ualeāt? Quis dubitat ualere,cùm sint facta à iusto prætore? Prætereà aut Barbarius est prætor de iure communi,aut dispēsatiuè. Primo modo non,quia non capax,nec secundo,quia super defectu præsumpto non intelligitur dispensatum,ĵ.de reiud.l.quidam consulebant.& de excus.tut.l.idem. & de nat.rest.l.j. & ĵ.de pecu.leg.l.cùm dominus.Prætereà nihil debemus præsupponere frustra,sed præsupponere Barbarium fuisse prætorem,est frustra respectu publicæ utilitatis, quia licet sit oppositum,gesta ualent, & seruatur utilitas publica.Item nō debemus implicare tot inconuenientia,Quid dices? Guil. & Cy.dicunt,quòd hic Barbarius nō fuit uerus prætor,sed putatiuus,& secundū hoc,hæc lex hoc dicit, propter publicam utilitatem, & superioris autoritatem & errorem communem,ualent gesta à minus legitimo prætore. Et hoc sōlùm determinat hæc lex,scilicet ex ualentia actuum exercitorum,quandiu latuit inhabilitas Barbarij,& alia, quæ dicit, circunferentia sunt, uel rationes ad probandum gesta ualere,secundū eos.Sed pro gl.facit, quia Pomponius dicit Barbario non obesse seruitutem. Vnde expresse decidit q.quòd ad personam Barbarij,nec enim est dicendum, non obstitit scilicet de facto,sed de iure sic.Nam factum præsupponitur, unde de eo non est opus disputare,secundū Iac. Item pro gl. Facit quòd si Barbarius esset minus legitima persona,ergo pro nulla debet et reputari,ĵ.quod cuiusq; uniuer.l.j.§.quod si nemo.Et confirmo gl.tali ratione, ubi ē defectus solùm in persona electi, cōfirmatio superioris tribuit ei ius,idem est in promotione.Vnde si homicida, qui est irregularis uel simoniacus, confirmetur in episcopum uel prælatum,ualet confirmatio superioris,arg.ĵ.quod falso tuo autor.l.j.§.idem Pomponi⁹.Arch.viij.q.j.c.in scriptis. Nam in cum hoc ius cadere potest, uirtute cōfirmationis. Inn.ext.de consuet.præbē.c.cùm in nostris in prin.Sed certum est,quòd promotio Barbarij habuit uim electionis & confirmationis.Arch.sexagesima tertia distin.c.in synodo. cùm alium actum non requirat,sed trahat secum suum effectum,sicut confirmatio,ĵ.de cond.& demonst.l.Publius. Inn.c.nihil ext.de elect. & c. cùm inter canonicos. & c.cùm dilectus. eodē tit.per Inn. Et hoc uerum in confirmatione Principis,sed confirmatio inferioris non ualet,si in electione sit uitium intolerabile.Ita intelligo Innocentiū.d.c.cùm dilectus. Et adde Inn.ext. de dolo & contu.c.cùm olim. facit ĵ.de excus.tut.l.qui testamento.Et quod istud ius cadat in seruo,saltē dispensatiuè,dicit litera aperte ibi,cùm pop. Ro.etiam seruo &c.nam & tenet iudicium ubi seruus iudicat,si non opponatur exceptio,Inn.ext.de præscr.c.fcisciatus.ergo in eo cadit istud ius quodam modo,sed in d. c. nihil est.Inn.uidetur dicere,quòd error communis non prosit huic,qui de statu suo non errabat,sed bene prosit litigātibus errantibus.Et ita post multa uerba , uidetur concludere Inn.in fi. d.c. quod uerum credo, quia furtiuū ingressum habuit obtinens,l.fin.C.de primice.lib. duodecimo, & ideò Barbarij detecto statu non oportet ipsum sententialiter priuari,prætura,sed declarari non esse.Quod no.Et hanc partem cont.Barbarium tenet Inn.c.cum dilectus.ex. de elec.Et quod dico in seruo,idem in excōmunicato,quia non recipit titulum dignitatis,maxime spiritualem, Arch. lxiij.distinct.c.nullus. Venio ad iij. no. † de ualentia actuū exercitorum.Et uidetur primò,quòd non ualeant,nā Barbarius nō fuit prætor quantum ad ueritatem ergo falsus prætor,ergo acta non ualent,l.ij.C.de eo qui pro tut. & C. de sac.ecc.l.decernimus.Si uera esset opi.gl. non esset opus laborare,quia Barbarius fuisset uerus & legitimus prætor. Sed tenendo, quòd quantūm ad se,non fuerit uerus prætor,sed quantum ad alios,debet uerus prętor reputari,tūc oportet soluere q̄ alia est exceptio, tu non es creatus. alia tu non potes esse.nam ibi in primo abest factū, in secundo ius & eius executio.& ibi abest factū, est exceptio falsi. hoc non est hic,quia non erat defectus in facto , sed in iure, ubi uerò adest ueritas facti,sed nō iuris, iste nō uidetur falsus, sed inhabilis,ĵ.de proc.l.quæ omnia.§.fi.Ad l.decernimus. respon.quòd ibi nūquam fuerat creatus , sed se intruserat, & inuaserat sicut tyrannus. Secundò opp.si Barbarius nō fuit prætor erga detecta ueritate, procedirur per modū declarationis,& non per modum priuationis, ergo retro gesta apparent infirma, quia declaratio retro trahitur. l.pe.ĵ. de re mili.& l.furti.§.j.ĵ.de insa.Sol.obiectio est uera per modum regulæ,fallit hic in his quæ pertinent ad iustitiam,& iurisdictionem.Iac.ĵ.de acq.hær.l.quoties.Tertiò opp.& uidetur,quòd acta ualeant de rigore iuris,ex quo Barbarius erat in quasi possessione officij, nam sola quasi possessio, sufficit in temporalibus,ut ext.de iur.pat. c. consultationibus.Sol. dicit Inn.quòd illud est uerū, in his quasi possessionibus , in quibus non requiritur decretum superioris, ut quasi,possessio iuris eligendi,& præsentandi. Secus ubi requiritur autoritas superioris,nam si ibi est interpositum decretum,de iure ualet,quod fit de rigore iuris , sin autem de facto,loquitur hæc lex,& Inn.ext.de elec.c.nihil. Oppono acta non ualeant, nam Barbarius sciebat se nō procedere legitimè,ĵ.de procur.l.si procuratorem.Sol.nego q̄ non gitimè procedit,ex quo creatus erat.† Venio ad rationem dicitur acta ualere propter publicam utilitatem.cont.in idem in priuata, C. de sen.l.ij.Sol.Iurisdictio delegata potest considerari tripliciter,Vno modo respectu delegantis, alio modo in seipsa, tertio modo respectu actus exercitij. Respectu delegantis iurisdictio delegata est ordinaria,sicut in dominio usufructus formalis & causalis.sed ordinaria iurisdictio est publica autoritate & utilitate, respectu iurisdictionis in seipsa est idem,ĵ.de mun.& hon.l.municipes iudicandi.Respectu uerò actus exercitij , inter Titiū & Seium,nō attenditur qualitas iurisdictionis,quia non denominat à priuato,l.j. §. ius publicū.§.de iusti.& iur.Cy. dicit q̄ lex cont.loquitur in liberto,non in seruo,q̄ nihil est,quia si id quod non est iurisdictionis,ualet propter errorem cōmunem,l.j.C.de testa.multò magis id quod est iurisdictionis,quia est magis fauorabilis.Item opp.dicitur hic,in alia ratione literę,q̄ error habetur pro consensu.cont. tenet gl. q̄ pro dissensu,l.si per errorem.de iurisdict.om.iud.Sol.ibi error unius personæ,hic populi secūdū gl.Vel ibi error dat causam actui exercitato,hic est error incidens, quem habebat populus in latenti qualitate personæ,non aūt fuit dolo inductus ad eligendū.Tu dic, error non habetur p̄ consensu,quo ad Barbariū,sed quo ad acta,imò nec acta indigēt fictione,sed ualēt ex æquitate,quā habent in seipsis.Ité op.3 tertiam rationem,de autoritate superioris,& uidetur q̄ non requiratur autoritas superioris.l.j. C. de testa.Sol.ibi in actu testis,qui de sui natura,nō desiderat autoritatē superioris.Inn.d.c.nihil.Venio ad aliā partem,dicitur hic fm gl.q̄ Barbarius fuit liber effectus cont. quia populus non potest mihi auferre dominium rei meæ, ut j. qui & à quib. l.si priuatus. Sol. Illud uerū in alio pop. quàm Ro. in quo olim summa potestas & absoluta residebat.Vel hic specialle fauore libertatis,l.queris.ĵ.de nata.rest.Nā in seruo,quædam uestigia iuris naturalis remanserant,§.de iust.& i manumissi.Vnde de facili ad talem naturam reuertitur de pac.l.si unus.§.pactus.uer.quod &in specie.Similiter restitutione natalium,per uiā legitimationis.Vnde sæpe dicimus q̄ Princeps restituit filium ad successionē, alter. gnato quęsitā,quod tamen in dubio non uidetur uelle,ut ext.de resc.c.quamuis.lib.vj.& gl.ĵ.de lib.&posth.l.Gallus. §.& quid si tantum.Secundo opp.actus agentium,non debent ultra eorum intentionem operari, l. Neratius.ĵ.de re iud.sed hic non fuit uerus animus dandæ libertatis, C.de dona.necignorans.Sol. Imo præsumptione huius legis, secundum Iacobum Butrigarii animus intercesit uerus. Vel dic,quòd non operatur ultra, nisi in his,sine quib⁹ uo

luntas suū effectū non haberet,ĵ. de procur.l.ad rem mobilem.l.ad legatū,ĵ.de acqui.hær.l.illud.Tertiò opp.C.de lib. cā.l.non mutāt.ubi dicit, q̄ dignitas & honores ciuiles,nō
6 liberāt à potestate,& ideò dico q̄ † Barbar. non fuit liber, sed solū in possessione libertatis,& hoc uult litera,ibi,quādiu latuit,&c.& ibi,si sciuisset. Nam omnia quæ animo cōcipiūtur nō possunt perfici sine uera, & scerta scientia,ĵ.de reg.iur.l.in totū.C.de his qui à non d.manu.l.fin.& de fidei cōmiss.lib.l.generaliter.§.si quis tutorē.& ĵ.de mil.testa.l.neque.§.si seruū.Quia nō creditur quòd Princeps uelit alicui præiudicare,ut ext. de autoritate , & usu pal. c. ex tuarū. Ité quod non fuerit liber, facit l.pe.C.de præpo.sa.cub. Cōcludamus ergo tres singulares cōclusiones , prima est de Barbario,quod nō fuerit prætor,Secunda de actionibus exercitis , quod ualuerūt. Tertia q̄ Barbarius nihil fuit quò ad se,sed quo ad litigantes aliquid fuit, Et sic casu, & fortuna, pop.Rom. fuit seruus & subiectus seruo.Fortuna enim omni reī dominaī.Et si dicatur,si Barbarius non fuit liber, nec prætor ergo fuit iudex incompetēs, quomodo acta ualēt? Sol. Quò ad subditos , iudex cōpetens fuisse uidetur, ut ŝ. dixi, sed in seipso non potest habere dominiū , nec iurisdi-
7 ctionē.arg.ŝ.de sta. ho.l.qui furere.† Modò quærere restat, an cōmunis utilitas & publica autoritas superioris , & error populi, omnia ista tria essentialiter requirātur ad ualidationē actorum.Et uidetur quòd sufficit superioris autoritas cum quasi possessione libertatis, C.de sen.l.si arbiter. Econtra q̄ propter periculum multorū dispenset hæc lex, & sit finalis ratio, publica utilitas uel quasi. Econtrà uidet q̄ sufficit sol⁹ error cōmunis q̄ facit ius, & maximè in iudice ordinario , cui subdit⁹ nihil potest opponere, ex quo est in pacifica quasi possessione iurisdictionis, autoritate superioris,Inn.ext.de off.de leg.c.cùm super.Arch.viij.quæst. iiij.c.nónne.Nam quasi possessio,non debet esse sterilis.Parit ergo usum quendā, qui est exercere iurisdictionē, Inno. extr.de restitut.spol.c.in literis.Solutio. Credo quòd potissima ratio sit error cōmunis,& superioris autoritas,dic.l.si arbiter . Nam ita debet illa lex intelligi , quòd hic cōmuni errore ,p libero habebaī.Item ibi interuenit superioris autoritas,id est delegatio superioris. Et est illud in iurisdictione delegata, quæ est extraordinaria & odiosa,C. de dila.l.si quādo,ergo idē in ordinaria,quæ est fauorabilis , & necessaria,& amplianda. l. cùm urbem.ŝ. de off.præf.urb. Et per hoc puto,quòd si Barba.non exercuisset nisi unicū actum, ille actus ualeret, & de æquitate ita ualuit primus actⁿ quē fecit sicut & ultimus.Ponamus quòd deficiat autoritas superioris , nunquid error cōmunis sufficiat. Exemplū in eo
8 † qui diu se pro notario gessit,an ualeant instrumēta,semper enim falsum cōmisit,dum se in notarium subscripsit.Et uidetur q̄ non ualeant de rigore,sed de æquitate.arg.l.nostræ. &l.j.C. de testa. Nam notarius est testis approbatus à iure.l.hac consultissima. §.fi.C.de testa.l.j.Azo dicit cōt.authen.de instr. fid.& caut.ubi dicit non ualere,& idem tenet Gui.per l.actuarios.C.de nu.& actua. Nō ob.hæc lex, quia hic non erat aliquis defectus , nisi in persona Barbarij,qui defectus est defectus materiæ. Sed in q. proposita est defectus formæ,imò est funditus falsitas,ĵ. de fal.l.eos.§. qui se. Vnde suæ scripturæ nō debet credi,ĵ.de eden.l. si quis exargentarijs.§.j. & C. de probationib.l.iubemus.tenetur tamē iste scribens partibus ad interesse,l.si.C.de magi.conueniē. Nec obstat.l.j.de testi. quia ibi in officio testis in quo nō requirit superioris autoritas , sed nemo est tabellio,nisi creetur tabellio à superiore,Innocen.ex. de fid.instrumentorū. c. cùm Pet. Nec iuuat quasi possessio , quia in ea fuit mala
9 fide uersatus.doc.C.de fid. inst.l. si solennibus. † Sed quid dices de iudice uero , qui tamen erat excōmunicatus,& iurisdictionē exercuit,an teneat processus suos? Et uidetur q̄ nō l.j. C.de iur.& fac.ig.Tu dic contrariū, q̄ occultè excommunicatus, partibus obesse nō debet.arg. nostræ nam iste excommunicatus est uerus iudex in seipso,ergo multo fortius ualent in eo gesta uel acta , quàm in Barbario. In.c.cō
10 sulti ext. de proc. † Sed quid dicemus in his , quæ non fiūt per modum iurisdictionis,ut in cōtractibus,an de æquitate ualebunt cōtractus stricti iuris facti à non legitimo prælatore? Siquidē est intrusus, de facto non ualent duodecima quæstione,secunda alienationes. Si uerò,authoritate superioris , tamē illa autoritas non ualet , ut quia confirmatus erat excōmunicatus, qui habetur pro mortuo,quo ad spiritualia.Innocen.d.c.nihil extra de electio.Et tūc subdistinguo,Aut est actus necessarius,& ualeat arg.ĵ. de minorib.l. ait prætor.§.permittitur.& de procurat.l.procurator.in fin. arg.huius l.quia iurisdictio est necessaria,& debet subditis impartiri,auth.de quæst. §. super hæc. Aut est uoluntarius, & tunc aut concernit proprietatē rerum,aut fructus.Primo casu,non ualet cōtractus, C. de eo qui pro tu.l.ij.& de iure iur.l.iusiurandū.§.j.Secundo casu ualet,si erat in bona fide quia administrationē habet facti,licet non habeat ius plenum,arg.extra de elect.capitulo. querelā.& extra ne prælatiuices suas.c. fin. & hoc in prælatis.Secus in tutoribus nō legitimis,qui nihil possunt nec in iudicio nec extra,in præiudiciū domini.l.qui neq;.de rebus eorū. Nam dominus eorum administratione non succedit, nec cogitur ratū habe-
11 re.l.filiæ.ĵ.de solut.† Sed quid de seruo religionis,qui fugit à clausтro,ut sunt apostatæ,an si papa ignorās promoueat eos,ualeat promotio,ut puta ad expiscopatū? Et dic quòd non sunt episcopi , sed tamē ualet id,quod faciunt,ex quo cōmuni errore pro episcopis, reputātur, ut hic,& iste casus frequenter contingere potest. Ratio aūt quare non est episcopus, quia hoc ius ipso iure non cadit in apostatam. Secus in homicida , in quo cadit ius ipso iure, & ideò est uer⁹ episcopus, Innocen. ext.de concef. præb.c.cum nostris,donec remoueatur,nam remouendus est tanquā criminosus & indignus. Sed quandiu nō priuetur, uerus prælatus est. Nec ob. ĵ. de fideicom.lib.l.cùm uero.§. subuentū. quia ibi agitur de præiudicio tertij , hic uerò de iure solius cōcedentis,puta papæ.Simile,si dolus dat causam contractui,& sequaī traditio, dominiū transfertur,l.& eleganter.in prin.ĵ.
12 de dolo.† Sed quid si papa ex certa scientia tales promouet. dico q̄ dispensare uidetur.ĵ.de er.iud.l.quidā.& l.ij.C.de diuers.off.libro.xij.Inferiores autē non dispensant, nisi causa cognita,& in casibus præmissis. c. at si clerici. ext. de iud. & Ber.& Innocent.ext.de filijs præsbyt.c.uentens.ubi dicit,q̄ nō potest haberi pro legitima dispensatione temerariū fa-
13 cum inferiorū,quod est ualde no.† Sed quid de his, quos isti prælati putatiui ordinant, per modū legis condendæ, ut in c. ut animarū. §.statuto.extra de constitutionib.libro vj.an ualeant? est casus hic,quòd sic,tamen dicit Innocen. quòd licet pro cessus exerciti per modū iurisdictionis inter partes non ueniunt cassandi,ut hic,secus an legibus , quia sunt cassandæ quò ad futura dānata autoritate, Innocent. extra de electione c. nihil.tamen ista cassatio,nō trahit suū effectum retro. Conclude ergo ex præmissis sic,quòd quidam sunt actus per modū legis, quidam per modum iurisdictionis contentiosæ, quidā per modū cōuentionis, quidam per modū liberationis.ĵ.de conditione,in deb.l. si ur-
14 bana &ĵ.de pac.l.si tibi.§.cùm possessor.† Sed quid de sententijs spiritualibus episcoporū putatiuorū,an ligent? Videtur q̄ non,quia cùm Deus ligat, non ligat contra ueritatem, arg. ĵ. de cōdictione.ob causam.l.si pecuniā.§.si seruū. Vnde in sententia excōmunicationis , plus cōsideratur ueritas quām opinio,Arch.undecimo,quæstione tertia.c.sententia. Ego credo cont.quo ad ecclesiā huius mundi,quia habet administrationē iurisdictionis meri & misti Imperij tam in ciuilibus , q̄m in criminalibus, etiam per inquisitionem, & officiū iudicis , ut hic. Et hoc est uerū in spiritualib⁹ quæ fiunt ratione publicæ utilitatis,& publici officij,secus in alijs,Inn.ext.de consuetu.c. cum dilectus. Archid, ix. q.j.
15 nos in hominē. † Sed quid de actionibus motis à non iusto prælato,uel ab eo qui postea remotus est ab actu uel officio uel dignitate, uel ab administratione,an teneat iudicium? Videtur q̄ sic arg.ĵ.de iud.l.non idcirco.§.cùm postea.&ĵ.rem rat.hab.l.procurator.§.fi.Cont.ĵ.de sol.l.dispensatorem.&l.eius qui ĵ.si cer. pet.& de administ.tut.l.uulgò.

& l. actor.rem ra. hab. Tu dic cp prima pars est uera in prælatis,ex quo sunt in pacifica possessione,arg.l.nostræ.& ex. de elec. c. querelam.Secunda pars est uera, in tutoribus & simplicibus administratoribus, de quibus etiã loquit gl.l. quæ omnia ĵ.de proc.Dy.c.j.ext.de reg.iur.lib.vj.q. viij.ubi sentit,quòd lex nostra loquitur & habet locũ in officijs publicis autoritate & utilitate. Secus si utilitate priuatis, uel priuatis utilitate & autoritate. Et officiũ prælatorum censetur publicũ autoritate,& utilitate, arg. ſ. de iust. & iur. l.j.ſ.
16 publicum ius in sacris. † Quide de notario ab officio priuato,an uetera instrumenta publicare,& perficere poterit? Et uidetur cp non,quia deficit in fide,in cont.uidetur,quia fides illa, fm præteritum æstimatur.nam ista pars est uera, quia alijs non debet nocere contra notariũ lata sententia, ĵ.de infam.l.Luc.cum si.Inn.ext.de hæret. c.fraternitatis.Ex quo enim sententia amotionis sortitur suũ effectũ, ex tunc non ualent scripturæ posteà inchoatæ, sed retro uetera cõsummare potest, quia sententia non mutat uim retro, arg.
17 C.ut cau.post pub. adsit tu.l.j.† Quid si notarius nõ est adhuc dãnatus de falso,sed pendet processus, an interim possit instrumenta conficere?Et uidetur cp non,C. de procur.l. reum.arg.ĵ. de excus.tut.l. diximus.quia idẽ operatur processus pendens, quod sententia.ĵ. de except.l. fundum.& l. fundi.ĵ. de libe. causa.l.qui de libertate.& ĵ.de sol.l.quòd si fortè.ſ.j.de admin. tu.l.chirographis.ſ. pe. Ecõtrà uidetur, quia pendentia processus operatur idem cp sententia absolutoria, quia dubiũ, & certũ, paribus palsibus ambulãt pro reo,sed non operantur idẽ quod condẽnatoria. Vnde ex quo interim est in possessione officij, uidetur cp possit officiũ exercere,nisi expressè interdicatur,l.moris.ĵ.poenis. & d.l.chirographis.ſ. fin.ĵ.de infa.l.furti. ſ. j. Nam & miles, antequã sit exautoratus,pro milite est tractandus, ĵ. de infa.l. ij.ſ. miles. & de eden.l.si quis.ſ. j. & ibi Odoff.Credo cp hæc pars sit uerior,quia licet interim ad nouũ honorẽ non possit aspirare, tamẽ executio officij prioris non denegat, quia est in quasi possessione, quod interim sibi cõpetit iure proprio, nam etiam interim notarius est, Non ob. C. de suspe.tu.l. eum. quia officiũ tutelæ est gratia alterius tantũ introductũ, & non interest tutoris.Secus in officio tabellionis,nam honor est sibi credi, & sua interest officiũ publicũ autoritate & utilitate priuatũ.Et facit,quia in dubio constitutus,potest licitè possidere,& uti possessione,ĵ.de noui.oper.nun.l.si prius.cum sim.Et sicut non auferunt bona sibi interim,ita non debet auferri officium nec status.arg. ſ.de sta.hom.l. qui furere.nec etiã fama. C. de inf.l.nullã.Honestius tamen facit, si interim abstinet à nouis instrumentis, imò uidet quòd sit omnino prohibitũ, sicut ferre testimonium, l.iij.ſ.Iul.& l. ij. de testibus. & l. j. C.de reis post.lib.x. nisi dicas aliud in tabellione.Nam infamis non potest esse testis,tamen potest exercere tabellionatũ, nisi in officio de liquerit, & sit amotus ab eo.Item dictũ tabellionis, est magis authenticum, cp dictum testis,Instit.de inut.stip.ſ.item uerborũ. Item quidam non possunt esse testes in iudicio, sed in contractibus sic. C. de hæret.l.quoniã. Non credo ita liter fidẽ annihilari,sed diminui,si posteà culpabiles esse
18 iudicentur. † Quid si papa transtulit episcopũ,de uno episcopatu in alium episcopatũ, ignorãs ille tanquã primus
c episcopus,aliqua gesit, an ualeant?c Et uidetur quòd sic, quia papa non uidetur executionem officij adimere ignoranti,ut ext.de restitutione, spoliatorũ. capitulo.audita.ni si ex eo quòd sit plenè trãslatus à iure,arg. ĵ.de officio.præsid.l.si fortè.ſ.j.de admin. tu.l.chirographis.ſ. pe. Ecõtrà uidetur, quia pendentia processus operatur idem cp sententia absolutoria, quia dubiũ, & certũ, paribus palsibus ambulãt pro reo,sed non operantur idẽ quod condẽnatoria. Vnde ex quo interim est in possessione officij, uidetur cp possit officiũ exercere,nisi expressè interdicatur,l.moris.ĵ.poenis. & d.l.chirographis.ſ. fin.ĵ.de infa.l.furti. ſ. j. Nam & miles, antequã sit exautoratus,pro milite est tractandus, ĵ. de infa.l. ij.ſ. miles. & de eden.l.si quis.ſ. j. & ibi Odoff.Credo cp hæc pars sit uerior,quia licet interim ad nouũ honorẽ non possit aspirare, tamẽ executio officij prioris non denegat, quia est in quasi possessione, quod interim sibi cõpetit iure proprio, nam etiam interim notarius est, Non ob. C. de suspe.tu.l. eum. quia officiũ tutelæ est gratia alterius tantũ introductũ, & non interest tutoris.Secus in officio tabellionis,nam honor est sibi credi, & sua interest officiũ publicũ autoritate & utilitate priuatũ.Et facit,quia in dubio constitutus,potest licitè possidere,& uti possessione,ĵ.de nouo.oper.nun.l.si prius.cum sim.Et sicut non auferunt bona sibi interim,ita non debet auferri officium nec status.arg. ſ.de sta.hom.l. qui furere.nec etiã fama. C. de inf.l.nullã.Honestius tamen facit, si interim abstinet à nouis instrumentis, imò uidet quòd sit omnino prohibitũ, sicut ferre testimonium, l.iij.ſ.Iul.& l. ij. de testibus. & l. j. C.de reis post.lib.x. nisi dicas aliud in tabellione.Nam infamis non potest esse testis,

quis de leuissima culpa,non tenentur, non probata alio modo culpa in eo, quod si probaretur ipsum solitum esse uigilem & solertem, tolleretur illa præsumptio culpæ leuissimæ,quæ à iure contra eum oritur.Iaſo.l.ſed & ſi quis.§.quæſitum.ff.ſi quis caut.Iaſ.l.ſi quis ex argentarijs. §. prætor ait. ff. de eden.ubi dat aliã notabilem cautelam,pro ſaluando inhabitantẽ. Ita pro defenſione inhabitantis,uide Io.de dama,conſ.xj.ubi ponit, quòd licet præſumatur culpa habitantium, non tamen præſumitur culpa domini,& ſic certæ perſonæ,atq; talis culpa præſumpta eſt leuiſſima. Et quomodò do minus teneatur de culpa alicuius,de ſua familia ſibi commiſſa circa incendium, apertè uide ī.Et circa iſtam materiam,an incendium præſumatur factum culpa inhabitantiũ, & abſq; eo quòd aliquid probetur contra eum taliter quòd teneatur domino domus,ad reſarciendum damnum,Alex.cõſ. to.uel alijs,qui fiunt gratia unius tantum.l.ſi ut certo.§.nunc uidendum.ff. cõmod.Io.concludit,quòd non teneatur actione aliqua,licet ex ea teneatur ex culpa leuiſſima,quia intelligit de culpa in faciendo commiſſa, ut ibi per eum,qui multa alia ponit,ad defenſionem habitantium,ut non teneatur ex iſta ſola præſumptione,& in fine dat cautelam,quòd nunquam tenebitur, ſi probaretur quòd non erat ſolitus talia facere:quem ſequitur etiam Curt. l.dominus horreorum. circa fin.ff. loc. & idem tenet Alex. l. ſi quis ex argentarijs. §.prætor ait. ī.de edend. & idem repetit. l. domos hæreditarias. ff.de leg.j.cont.tamen ſententiam,quòd primò,ſine alia probatione teneatur habitans,puta conductor domino, quia præſumatur talis culpa, quòd ſit obligatus,uidetur uelle Bar.l.ſi quis ex argentarijs.§.an uerò nec hæredi.ff.de eden.& l.uẽdita.ff.de peri.& com. rei uend. ſed reſpon. Bal. conſ. xiij.Item circa iſtam materiam quõ præſumatur factũ incendiũ culpa habitantium.Ang.conſ.ccxiij.incip.incendium eſt actũ. & conſ.ſeq.ex ſupradictis conſilijs poteris colligere,quando cõnumeretur inter caſus fortuitos incendium,de quo per Ang.in tractatu maleficiorum.uer.incendiario. & §. prætereà inſtit.quibus modis re contrah.ob.faciunt etiam ad prædicta quæ ſcripſi ad Bar.l.j.C.de iur.emph.an ſi domus ſit cõbuſta,liberetur emphyteuta à ſolutione canonis,de quo ponũt moderni in repetit. l. quominus.in xxiiij.q.ff.de flumi.ſed ad iſtud propoſitũ parũ faciunt ſi uidebis.quia nihil dicitur an culpa præſumitur,ſed alia ratione fundatur illa defenſio,ut ibi p eos, quõ aũt teneatur dominus de incendio cõmiſſo per ſeruos in domo cõducta,Sali.l.quæ fortuitis.C.de pig.ac.l.uideamus. §.fi.ff.loc.

b POMA.Item no.Bal.l.j.in fi.j.repe.C.de ſum.trin.
c Ficret.Bar.l.j.ad fi.fur.aduer.naut.cau.ſta.
d POMA.Puniri.Pan.conſ.ciiij.uol.ij.
e Plerunq;.Dictio plerunq;,facit reg. adde gl.& ibi Io.de Imo.l.non dubitamus.de cond.& dem.& tex. cum gl.l.ſi plures.& ibi Rayn.Nic. de Neap. ī.de uulg.
f Incendium. Qua pœna ſit puniendus, qui dolo ponit incendium in aliqua domo,Cy.l.data opera. C. qui accuſ. Quid aũt ſi incendium eſt cõmiſſum, negligentia,uel leuiſſima culpa?Bar.Sal.conſ.c.ubi dicit,quòd immittens tenetur ad emendationẽ,damnum paſſo,non autem ad aliquam pœnam.d.§. qui ob inimicitias facit.l.ſi uendita.de peri.& cõm.rei uend. Sal.l.quæ fortuitis.C.de pig.act.& d.conſ.ponit plenè, quid ſi aliquis de familia immiſſit incendium,an dominus teneatur? l. ſi ſeruus.§.Proculus.ī.ad l.Aquil.Si autem ſit ignorans,in dubio præſumitur à domino & habitantibus,ut hic. & d.l.uendita.& ideò tunc tenetur damnũ paſſo,d.l.ſi ſeruus.§.ſi furnum. & §.ſi quis inſulam.& l.qui occidit.§.in hac.& l.capitaliũ.§.incendiarij. de pœn.Bal.l.pignus.C.de pig.ac.ubi,à quo præſumatur ignis immiſſus.& Aug.Aret.in trac.malef.uerb.incendiario.& an incendium ſit caſus fortuitus? Bal.l.j.C.depoſ.hic,& in l.ſi creditor.C. de pig.act. & ad ſuperius dicta uide Sali.d.l.data opera. & d.l.ſi uenditor.Adde an incendium præſumatur culpa inhabitantium. Bald.conſilio ugeſimoquinto, & ſeptugeſimono,& trecenteſimo trigeſimo,libro quarto,& conſilio trecenteſimo ſeptuageſimotertio,libro ſecundo, & conſilio decimotertio, & trigeſimoſeptimo,& ducenteſimo ſeptuageſimoquinto,& ſequenti.libro j. An. conſilio centeſimo nonageſimoſeptimo.

DE OFFICIO PROCONSVLIS ET legati. Tit. XVI.

LEX. I.

1 *Iurisdictionem habens ab inferiore à principe,illam non exercet extra territorium.*
2 *Notarius creatus ab alio quàm à principe,non poteſt extra territorium cõficere inſtrumenta,tamen in territorio confecta ubiq; ualent.*

PROCONSVL.Proconſul anteq̃ ingrediatur prouinciã ſibi deputatã, iuriſdictionem uoluntariã exercere põt,nõ contentioſam, ſed legatus ,proconſulis nullã.Op.l. apd procõſulẽ. de manu. uin.Sol.ibi eſt egreſſus prouinciã,hic non.Et † allegat[a] hęc lex,q;ſi
1 a aliquis prętendit iuriſdictionẽ ab aliquo,qui ſit inferior à principe,q; extra territoriũ non poteſt exercere iuriſdictionẽ uoluntariã, ſecus ſi à principe dignitatẽ prætenderet,ut
2 hac l.in fi.† Dixit in l.nõ aliter.de adop.quã lego.cũ l.nec ei §.ſ.q; tabellio poteſt creari ab alio quã à principe,ut ibi fm Gul.de Cu. Modò tabellio eſt creatus fm formã huius ciui
b tatis & ipſius ſtatuti,an poterit extra territoriũ [b] ciuitatẽ illius cõdere inſtrumẽta:Et uideẽ tex.[c] hic q; non,cũ talis tabellio hoc habeat ab inferiore à principe, licet hoc ſit de iuriſdictione uoluntaria.Dico tñ,q; inſtrumẽta in alio loco facta,ubiq; ualẽt,l.j.C.de eman.li.ſecus ſi tabellio prætẽderet officiũ à papa,uel à principe,uel comitib.quia faciũt principis autoritate, & tũc ubicũq; poſſunt. Pro hoc eſt gl.ī.de exc.tu.l.nõ ſolũ,§.& qui in teſta.ut no.Spec.tit.de inſt.edi.§. reſtat.uer.qd de hmõi.& uerſ.& no.q; tabellio.& dixi in d.l. nõ aliter.ſ.de adop.aliàs eſt in l.nec ei.§.eorum.co.tit.

ADDITIO.

a POMA.Allegatur.Bar.l.j.in rep.de ſum.trin.
b POMA.Territorium.Pan.conſ.iiij.uol.ij.
c Tex.Adde Bal.l.non aliter.ſ. de adop.Pe. & ibi Io. de Imo.c.cum olim de cler.coniu.And.Barb.

LEX IIII.

1 *Officialis non debet ducere uxorẽ ſecum,& ducens tenetur pro ea.*
2 *Dictio,debet,ponitur pro,poteſt.*
3 *Officialis uadens aliquò,poteſt pro ſe dimittere uicarium.*
4 *Ratihabitio quomodo æquiparetur mandato.*
5 *Rector uel poteſtas ante ingreſſũ officij,an poſſit conſtituere uicarium.*
6 *Acta facta coram aliquo tanquam delegato qui non erat,etiam ſequutura tificatione delegare debentis, ſunt nulla.*
7 *Partes non poſſunt ratificare proceſſum factũ coram incompetenti iudice.*

1 OBſeruare.No.† q; officialis,ſecũ ducere uxorem non debet, aliàs pro ea tenetur. * Itẽ no.q; debet notificare aduentũ ſuũ. Pro cõ- * *Tenetur. Hinc*
tinuatione huius dixi ſ. qd facit ante ingreſ- *Cic.de imperio*
ſum, nũc ponit, quid poſt ingreſſum.& h. d. *Cn.Po.ſic ſcri-*
inſumma procõſul poſt ingreſſum ſuum po- *pſit, qui magnis rebus præfi-*
teſt facere legatũ, & eidẽ iuriſdictionẽ cõmit- *citur, talẽ eſſe*
tere, & legatus proconſulis, anteq̃ procon- *oportet ut ſed à*
ſul prouinciã ingrediatur iuriſdictionẽ non *pecuniis ſocio-*
habet,& ratihabitio proconſulis non confir- *rũ,ab illius cõ-*
matacta per legatum,niſi ex nunc,& procon- *iuge,ab liberis*
ſul ſi ſit impeditus ex cauſa neceſſaria, ante *qui à domo ga-*
ingreſſum, legatũ poteſt mittere in prouin- *zaq; manus,o-*
2 ciã,hoc dicit uſq; ad l.ſolent. † No. quod po- *culos,animum*
a nitur,debet[a] pro poteſt, ī. tit.l.ſæpè.& ī.de ꝓ *cohibere poſ-*
cur.l. Plautius.dixi in l. creditores. C. de pig. *ſit. Maritus au-*
No. quod officialis anteq̃ ſit ingreſſus pro- *tem quatenus*
uinciam,non habet in ea iuriſdictionẽ. Item *pro uxore te-*
b no. [b] quod quis nõ poteſt dare quod nõ ha- *neatur,no.Pi-*
bet.Item no. ex l. ſeq. quæ cõtinuatur,& gl.c. *teus deSynd.c.*
3 ius, dum dicit, hodie uicarij, &c.† quod cũ *aũ ex eo. nu.ī.*
officialis Principis uadit aliquo, quod po- *uigintiſex.quæ*
teſt pro ſe dimittere uicarij, & hoc hodie ſit *ſunt ſpecia. cõ*
multoties,& omnia poteſt facere,quæ poteſt *tra l.iij.l.ne u-*
principalis officialis, niſi membrorũ abſci- *xor pro mari.*
ſionem.Item no.quod interdũ legatus à pro *I.Con.B.*
conſule, habet iuriſdictionẽ etiam antequã
delegatus habeatur, & proconſul ingredia-
tur prouinciam. Item nota.in ſin.quod ratihabitio non æ-
c quiparat mandato. [c] Opp.[d] l.fin. C.ad Maced.Sol.fm Iac.
d But. ſi quæris, † an ratihabitio æquipareẽ mandato, ſic di-
4 cas,aut illud qd fuit factũ ante mandatũ, potuiſſet aliquo iure ualere,& tũc ratihabitio retro trahit & mandato comparat,ut in ꝑrio. Aut nõ potuiſſet aliquo iure ualere,& tũc ratihabitio nõ cõparat mãdato,nec facit retro acta ualere, ut ex

ut ex tũc.i.à tempore quo fuerunt facta,ſed ut ex nũc ſic. Et
e ita debet intelligi hæc lex, & eſt bona ſol. Opp. ad hanc[e] l. aliquando dicitur,q; legatum ſuũ poteſt mittere, anteq̃ in grediatur prouinciã, cont.§.nulla.in auth.de defen.ciui.ubi defenſor ciuitatis,non poteſt facere uicariũ.Sol hic ſubeſt iuſta cauſa,ibi non. Opp. ad hãc ſol. imò & ubi ſubeſt iuſta cauſa impedimẽti, nõ poteſt facere uicariũ, imò loco
f eius alius ſubrogatur,l.ſi longius.in prin.ī.de iud.& ideò [f]
5 dic † qd aut quæris, an rector ciuitatis uel alius officialis, poſſit uicariũ facere ante ingreſſum officij, aut poſt.Si ante,aut eſt iuſta cauſa impedimẽti aut nõ.Primò caſu,poteſt uicariũ facere,ut hic,& l.aliqñ.ſecundo caſu non,ut ſ.l.px. §.fi.cũ determinatione ibi poſita.Si uerò quæris, an poſtq̃
g eſt in officio,poſſit facere [g] uicariũ,& ei cõmittere iuriſdict. & uicẽ ſuam,& tunc aũ ſubeſt iuſta cauſa,aut non.Si iuſta cauſa ſubeſt,ut infirmitas, quę eſt iuſtum impedimentũ,& tũc aut eſt longũ tẽpus impedimẽti,& non põt uicariũ facere.Sed eo remoto,debet alius ſubrogari loco eius, d.l.ſi lõgius.in prin. ī. de iu. Aut nõ eſt longũ impedimentũ,& tũc uicariũ põt facere ar.l.j.§.j.ſ.co.& auth.de coll.§.ad hęc pro hibem[o].coll.ix.Si uerò nõ ſubeſt iuſta cauſa,tũc uicariũ nõ põt facere.Ita debet intelligi.§.nulla.auth. de defen.ci. coll. iij.& uide gl.quæ eſt hic,& nõ inuenies in multis locis,& tñ
6 eſt eadẽ gl.l.vl.C.de off.eius qui uicẽ alte.ge.† Quæro,aliqs
h cognouit de aliqua cauſa,tanq̃ delegat[o] [h] qui nõ erat, poſtea ille qui delegare poteſt ratificauit, an ualebit ,proceſſus & ſententia:Et uideẽ qd ſic l.licet.ī. de iu. & quia ratihabitio retrotrahit,C.ad Mace.l.fi.in cont.detetmiuat gl.d.l.licet.& bene fm doc.& l.inſtar.C.de iur.fiſc.li.x.in fi.gl.ma.Nam cũ agitata ꝙ hũc fuerũt nulla, nõ poſſunt ratificari. l.unica.C. qui pro ſua iuriſdict. & l. j. & ibi Cy. C. ubi de cri. agi opor.
7 † Quæro nũquid partes poſſunt eius ,proceſſum ratificare,[i]
i cũ fuerit iudex incõpetens:Et uideẽ qd ſic,l.ij. C. cõia utriuſq; iud. d. l.j. C. qui pro ſua iuriſdict. Doct.dicunt ꝑrium,
k quia ratihabitio nõ cõfirmat [k] quæ ſunt nulla,& quę non habuerũt ſuaeſſentialia. Nec ob d.l.ij.quia ibi nõ ualet,ut ſententia,ſed magis ex cõſenſu partium & hoc modo intelligitur q; ibi dicitur,& no.l.j.C.de pe.iu.& ibi gl.uideẽ contrariari. quę hoc modo debett intelligi.

ADDITIO.

a Debet.Bar.l.creditores. C. de pig. Hoc pro rem ratione ſubiectæ materiæ, quo caſu ſi adijceretur dict. præciſa, puta omnino debet,reſoluitur in põt. Iaſ.l.j.in prin.p illũ tex.de iuſt.& iur.et in l.j.ff.de iu.om.iu.ubi etiã ponit, q. uer.põt aliquãdo neceſſitat,maximè quãdo eſt geminatũ poſit et debeat.
b Not.Pan.c.Paſtoralis.de reſc.§.quoniam.
c Mãdato.l.fi.ī.rem ra.ha.adde q. ratihabitio nõ retrotrahitur,niſi ad id qd à principio fuit inualidũ.gl.l.ſi.ī.q.ſatiſd.cog.& ibi per doc.
d P.PAV.P.Opp.An ratihabitio æquiparetur mãdatis.Fel.c. ſicut tuis.de ſimo.ubi limi.ix.modis.et Alex.cõſ. lxxviij.ubi limitat v. modis.uol.v.& in ul.q.l.uer.nõ infirmat,quæ ſunt nulla.Alex.conſ.lxxviij. ſ.alleg.
e P.PAV.P.Opp.Bar.c.j.de off.de leg.
f POMA.Ideo.Alex.conſ.cxxiij.ij.uo.Alex.c.j.de ind.
g Facere.l.nullus qui.C.de dec.lib.x.& l.ſciendũ.§. legati.ī.de leg. Bal.l.fi.ī. de exc.tu.& c.j.§.ſi quis deceſſerit,ſi de feu.fiue.contro.
h Delegatus.Inn.c.ij.de confir.uti.
i Ratificare.l.inſtar. C.de iur.fiſc.Inn.c.prudentiã.de off. dele.Io. And.c.aduerſus.de inm.ecc.dicit q. ſententia lata ab excõicato, ratificari nõ poteſt. Bal.c.domino guerrã.in prim.tit.hic fi.lex deinde inci.cõſue.re.doc.c.ſignificaſti. de for.cõpe.Et adde q. ubi iuriſdictio iudicis poteſt elidi ꝙ exceptionẽ,ſi non opponitur ab initio proceſſus habitus tenet. c.ſi. & ibi Inn.de fo. comp.gl.cle.ij.ut lite pen.Io.And.c.cum conſuetudinis.de conſue.Alex.l.eius qui uer.placebat.ff.ſi cer.pet.
k Cõfirmat.Bal.cũ antea.C.de arb.Bar.l.j.C.ubi de cri.agi opor.et ibi gl.no.

LEX III.

1 *Voluntarium factum,non debet fieri ex neceſſitate.*
2 *Statutum q; poteſtas ultimo menſe ſui regiminis non poſſit aliquem abſoluere,non prohibet pronunciare aliquem abſoluendum.*

a SOlent.[a] Proconſul poteſt quantũ ad cognitionẽ, cauſas meri imperij ſuo legato cõmittere, non quantũ ad deciſionẽ,& procõſul non debet paſsim enxenia recipere,licet quandoq; poſsit non tñ ea quę munus tranſeũt.
b No.q; auariſsimũ eſt omnia enxenia recipere [b]. † No. gl.ſi/
1 lud qd fit ex uoluntate,nõ debet fieri ex neceſsitate.l.cũ de in rẽ uerſo ī. de uſur. &doc.l. ſi certis annis. G. de pac.Dicit hic,q; nõ poteſt abſoluere uel cõdemnare, ſed an poteſt,p nunciare eum eſſe liberandũ uel condemnandũ:Et poteſt
c dici,qd ſic,d.gl.&gl.l.j.C. ſi adu. li.[c] & l.fin. C. qui & aduer.
2 quos.Illę gl.faciũt ad multa,† & ſunt argumẽta ad q.Statuto caueſ, q; poteſtas in ultimo tempore uel menſe ſui regiminis,non poſsit aliquẽ abſoluere,an poſsit pronunciare
d cum eſſe abſoluendũ. Et poteſt dici qd ſic [d] d. gl. & Iac. De Are.l.j.C.ſi aduer.lib.& ibi per Cy.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Solent. Adde in quantũ in iſto prim.dicitur, q. qui non poteſt condemnare,non poteſt abſoluere,q; idem eſt econtrà.Fel. c.cum inferior.ext. de maior.& ob.ī.ad Bar.l.ij.de iur.om.iu.ſeu in rub.prope fi.apoſtille magnæ.Soc.rub.ff.de acq.poſ.poſt Are.ibidem.
b Recipere.Bar.l.lex iul.§.apparet.ī.ad l.iul.repet.
c POMA.Lib.Bal.l.nec quicquã.ſ.ubi decretũ. circa fi.ī.eo.tit.Bal.et Alex. l.j.ff.de iur.om.iu.& Bal.poſt.Cy.d.l.j.C.ſi aduer.li.i.ſi quis filio exhęredato.§. eius. ibi Bar. & Bal. ff.de iniuſt.rup. teſt. & ibi etiã gl.& c.ſuper eo.uerb.ordinet eccleſia.de off.de leg.c.ij.de accu.Imo.& Ro.l.j.ff.de uer. ob.Ioan.And.c.tranſmiſſa.de elec.Ang.§.ſi.auth.de exhib.reis.& Fel.c.iij. de re iudic.
d Sic.Bal. & Io.l.ſi quis eius filio.§. eius qui. per illum tex,de iniuſt.teſt.ubi dicit,q; ſucceſſor officij poteſt approbare id,ſi iuſtũ reperiret, & referunt Moder.l.j.in princ.ī. quando app. ſit gl. & Bal.l.fi.C.ubi & apud quem. Bal.l.j.C.ſi aduer.lib.Ang.auth.de exhiben.reis.§. fi.in fi.Io.And.c. tranſmiſſam.de elect.Imo.l.j.§.ſi quis ita.de uerb. ob.& Bal.l.j.ī. de iur.om.iu. gl.ibi, quod ſi iudex ultimo menſe executionẽ facere non poteſt, ex forma ſtatuti,poteſt tamen pronunciare faciendã, Bal. hic.& Fel. l.j. C.ſi aduer. lib.Cy.l.j.& v.q.ī.de iur.om.iu.Ro.l.cognitio.§.ut poſſeſſio.ī.de off.eius. & c.Bal.l.ſi non ſortem.§.adeò.ī. de cond.indeb.

1 *Emere prohibitus in aliquo loco,non prohibetur emere uictualia.*
2 *Verba generalia ſeu indefinita ſunt intelligenda,ne contradicant alteri legi & ita in dictis teſtium.*
4 *Soluens aliquid annuatim,an poſsit compelli in futurum?*
5 *Præſtatio annua ut debeatur in futurũ,etiam ratione alimentorum,requiritur quod fuerit præſtita per decennium.*
6 *Actio,per quam agitur ad quod ſolitũ eſt præſtari, oritur ex conſenſu uero,& promiſsione facta.*
7 *Pactum de non petendo non uideor feciſſe,ſi ceſſaui decem annis à petitione debiti.*
8 *Obligatio quæ acquiritur ſeu acquiſita probatur ex aliqua præſtatione, an cauſet præſcriptionem.*
9 *Vaſſallus an conueniri poſsit tanquam talis,ex ſeruitio diuturno.*

§ NON VERO.Iſte eſt bonus §.& habet bonã mate
1 riam.In tex.ibi,uictus quotidiani cauſa.† No.q; prohibitus emere aliquo loco,intelligit poſſe emere uictualia ſibi neceſsaria,peristũ tex.fm Gul.facit ī. de pig.l.in quorum.In tex.ibi non pertinet,ſcilicet nõ intelligitur de enxe-
2 nijs,ne contradiceret his quæ ſ.dixi.† Et ſic no. q; uerba generalia,uel indefinita,ſic ſunt intelligenda,ne contradicãt alteri legi. Sic in dictis teſtium,ut ext. de teſti.c.cùm tu.in gl. In tex.ibi,ad munerũ qualitatem,id eſt ad præſtationis neceſsitatẽ in poſterũ.Gul.de Cu.examinat hic duas queſtio
3 nes. Vna eſt de contractibus iudicũ, † utrum iudices temporales uel perpetui, poſſunt inire cõtractum in loco quẽ regunt,quia hæc litera uidetur cõtradicere,niſi uictus cauſa quàm quæſtionẽ hic examinat Gul. pleniſsimè, & uide
4 quæ dixi ī.ſi certũ pet.Principalibus.† Itẽ quærit hic Gul. an qui ſoluit aliquid annuatim,poſsit in poſterũ compelli:Et uidetur quod ſic,ī.de uſur.Et cùm de in rem. contrariũ uidetur per hunc tex.l.ſi certis. C. de pac.& de uſur. l. creditor.&ī.de oper.lib.l.operis.Gl.dicũt, Aut creditor uult fundare intentionẽ ſuam ex ſola præſtatione diuturna inducẽdo ipſam præſtationem, tanquam modũ & cauſam obligandi,& non poteſt. quia aut nos dicimus quod poteſt ratione temporis,& iſtud eſt falſum, quia tempus non eſt modus tollendi ſeu inducendi obligationem.l.obligationum ferè.§.pen.ī.de actionibus & oblig.Aut nos dicimus, quod poteſt ratione præſtationis,& hoc eſt falſum: quia

cum

cũ præstatio sit ordinata ad destructionẽ obligationis, nõ
potest operari suum oppositũ:l.qui hominẽ.in fi.&l.in nu
merationibus.ff.de sol.Sic intelligit l.creditor.de usur.&l.ope
ris.de ope.lib.Aut agens non fundat intentionẽ suã ex præ
statione, sed ex promissione, & ad probationẽ promissio
nis, inducit præstationẽ diuturnã, & tunc aut allegat cau
sam efficacẽ,& solennẽ promissionẽ,& cogi debet in poste
rum,d.l. cùm de in rem uerso. Aut non allegat causam effi
cacem ad agendũ,& tunc secus,d.l.cùm de in rem uerso. In
telligit Gul. quãdo præstatio uniformis fuit, quia rusticus
omni anno portabat æqualẽ portionẽ.Sed si fuerit diffor
mis, qa uno anno portabat capones,alio anno spalã por
ci,& tunc secus,quia tunc nunq̃ poterit cogi.l.Scio.§.medi
co.ff.de ari.leg.& de ser.ur.præd.l.q aũt.& de fun.inst.l.quę
sitũ.§. si quis.eo.ubi ex diformi usu testõris,
* *Testatoris.* I= *mò ex nouissimo testatoris actu colligitur l.mella.ff.de a
lii.lega.*I.C.B.
non potest colligi intentio testatoris.* Simi
le uidistis in l.de quibus ff.de legib.ubi ex dif
formi usu populi, non colligit intentio uolẽ
tis inducere consuetudinẽ,l.nemo.§.tempo
ralis.ff. de reg.iur.Ego credo, q̃ distinctio gl.
,pcedat,qñ de causa,ex qua fit præstatio non
apparet,sed qñ apparet causa, ex qua fit præ
statio,tunc non habet locũ distinctio gl.Vt puta,si promisi
tibi nudo pacto omni anno soluere decẽ, & solui p annos
decẽ simpliciter, sine expressione causæ.ad hoc ut quæstio
habeat dubiũ,modò tu cui solui,agis contra me,& dicis q̃
promisi tibi per stipulationẽ, & ad hoc probandũ inducis
præstationẽ,an cogar:gl.dicit q̃ sic.Ego dico contrariũ,qa
cũ constet de causa precedenti,apparet solutũ ab ea causa,
licet inhabili.l.si certis.C.de pac.& de acq.pos.l.iij.Instit. de
rer.di.§.interdũ.Hoc modo intelligo d.l.operis.Nam ibi te
nẽ patrono libertus, ad antidora,l.si nõ sortẽ.§.libertus.ff.
de cõd.indeb. & ideò uidẽ prætextu illius oblig. soluisse.
Modò cũ illa obligatio nõ sit efficax, nõ potest cogi ui illi
obligationis, nec ui alterius,qa nõ præsumit inita obliga
5 tio hoc casu, cũ cõstet de causa precedẽti. † Quæro, quãto
tẽpore requirit præstatio? Dicũt doc. q̃ decenniũ sufficit,
nisi ex causa alimẽtorũ,ubi sufficit triennium,l.j.C. de fideic.
Ego dico q̃ in causa alimentorũ, tũc sufficit triennium qñ cõ
stat qd' alimẽta sunt relicta,aliàs requirẽ decenniũ,etiã in cã
alimentorũ.Ratio,quia ubi alimenta sunt relicta,cõstat de
naturali obligatione,quæ oritur ex testõ non solẽni,maxi
mè circa alimenta, l. in testamẽto.de fideic.lib.Item quæro
6 † unde oritur ista actio? Gl.dicunt,quod oritur ex contra
ctu qui allegat.Vnde fm gl.Si ergo dicerẽ, qd' debetur ex cõ
ctu uenditionis,uel locationis,ex contract.præsumpto ori
tur,id est,orta præsumet per præstationẽ,unde in allegatio
ne causæ,nõ est uis fm doc.quia omnẽ causam allegare po
test.Odof.l.cùm de in rem uerso, dicit, q̃ non potest aliam
causam allegare, cũ stipulationis.Et est ratio, quia cũ ex fi
cta cõuentione agitur,nunq̃ fingit lex aliquã causam, nisi
stipulationẽ,C.de rei ux.act.l.j.§. j. Demũ potest dici, quod
ista actio oritur ex duobus,scilicet ex cõsensu uerò, & ex ,p
missiõe ficta & præsumpta. Ex cõsensu uerò, quia si præsto
tibi aliquid singulis annis,uerè consentio,quia uolo te ha
bere singulis annis ex ,pmissione præsumpta, quia præsu
mit q̃ iste cõsensus uerus fuerit in stipulatione & solennita
7 te deductꝰ. † Itẽ pone, debebas mihi decẽ, steti decẽ annis,
q̃ non petij, post decẽ annos dicis, tu fecisti mihi pactũ de
nõ petendo, & hoc uis probare, quia ego passus sum te sic
esse isto tẽpore.Et uidetur dicendũ,quod per cursum tẽpo
ris probatur istud, quia si per cursum tẽporis probatur pa
ctum obligatorium, per istud tẽpus multò fortius liberato
rium,ff. de act.& ob.l.Arrianus. & l.fauorabiliores.ff.de reg.
iu.& hoc uidet expressè.ff.de ,pb.l.Procula.de usur.l.q semis
ses.gl.d.l.cũ de in rẽ uerso. & C. cõm.diui.l.pe.Et qd' ex sola
patientia præsumat tit. seu factũ,uidet casus in l.si filius.C.
de pet.hær.& l.q in aliena.§.j.de acq.hæ.In ꝑtium,uidet lex
expressa, quia fm hoc, ꝓsonales actiones tollent, spacio x.
annis.l.sicut & ꝑ l.oẽs.C. de præsc.xxx.uel xl.an l.j.de præsc.
long.temp.& inst.de perpe.& temp.act.in fin.Pro hoc facit,
q̃ ex sola negligẽtia quis non perditius suũ nisi cũ reperit
expressum in iure,l.in filijs.C.de decur.lib.x.de agri.& cẽl.
cũ scimus.§.sed illud nõ uidetur iure cautũ.ergo, &c. & hãc
partẽ tenent doct. & respondẽt ad l. cũ de in rem uerso, qd'
ibi interuenerit factũ soluentis, per qd' intelligitur intẽtio
exprimi,l.de quibus ff.de legib. Sed quæstio nostra loquit
in omittente, nõ in faciẽte, per hoc reprehendit gl.l.si quis
diuturno.ff.si ser.uen.Ego credo,qd' isti optimè dicãt,saluo
in eo qd' reprehendũt opin.dicentiũ, qd' in seruitute, quæ
nõ habet causam continuã, sufficit longũ tempus,cũ alle
gatione tit. d. l. si quis diuturno. Ego credo qd' isti optimè
dicant,saluo in eo qd' reprehendũt hos per l.pe.C.com.di.
quia ibi præsumit diuisio, quia præcedebat obligatio ad
diuidendũ, meritò si longo tẽpore possidet pro diuiso in
telligit facta diuisio,uirtute præambulæ obligationis.Sed
ubi est patientia sola,& nõ præcedit eam uera obligatio, nõ
præiudicat,per istũ modũ ꝑ.ad l.si filius.C.de pet.hęr.& ad
l.vj. de acq.hær. quia ibi præcedebat causa, ex qua poterat
adiri hæreditas,quare meritò operat patientis uirtute cau
sæ præcedẽtis. Et adde ad hoc qd' no.x.q. iij.c.quia cogno
8 uimus.& xviij.q. iij.seruitiũ. † Iuxta hoc quæro,an obliga
tio quæ acquisit,seu acquisita probat, ex aliqua præstatio
ne causet præscriptionem? Et uidetur qd' sic,quia si tu præ
stas mihi aliquid annuatim, ego sum in possessione istius
iur. C. de ag.& cẽl.l.litib⁹. & ex. de elec.c.querelã. ergo præ
scriptio, est ista quæ ,pcedit mediãte possessione. Cont. qa
ubi nulla est possessio, nõ est præscriptio, sed hic nulla est
possessio,l.ult.ff.quor.bo.Veritas est,qd' cùm ꝑ cursum istꝰ
tẽporis non creatur ius nouũ, sed probatur acquisitũ, qd'
nulla est præscriptio. Ex præscriptione eñ sumitur ius no
uum,ff. de usuc.l. sequit.§. Iana.Nec dico, qd' iste qui recipit
aliquid annuatim, sit in possessione per hoc, qñ recipit re
spectu personæ seu personalis obligationis. Sic intelligit l.
fi.ff.quor.bo.Sed qñ recipit respectu rei,ut censum respectu
fundi, tunc intelligitur recipiẽs esse in possessione istius iu
ris.Sic intelligit c.querelã & l.litibus.C.de agric.& cens.Pos
set tñ dici subtilius, qd' sic intelligitur istũ esse in possessio
ne respectu rei censualis, ,p qua præstatur census,nõ istius
obligationis, seu actionis personalis,qd' patet ad sensum.
Nullũ enim mere incorporale,põt poni determinatè,quia
actus corporalis, nõ cadit in incorporalibus. Possessio aũt
exigit actũ corporis, l.j.ff. uti possideò actiones quæ sunt me
rè incorporales,& obligationes,non possidentẽ. Item quia
res quæ nõ est presens,nec in cõspectu,nõ potest incipi pos
sideri,sed actio ubicũq̃ est,nõ in cõspectu,l.fi.C.de præsc.lon.
temp.ergo,&c.Vnde cõcedo qd' iura corporib.adherentia
possidentẽ,l. fi. ff. uti pos.& l.sicut.§.Aristo.ff.si ser.uend.Ideò
si quis diceret actionẽ confessoriã possideri, si quis diceret
9 seruitutẽ possideri,malè diceret.† Quid in eo qui mihi ser
uiuit longo tempore tanq̃ uasallus meus, nunquid pote
ro petere ipsum ad me pertinere tanq̃ uasallũ? Et loquor
ubi assumo mihi partes agentis,Dic qd' non, imò requirit
tempus longissimũ,l.cùm satis.C.de ag.& cens.Et hoc exa
minat Ant.de Barulo,d.l.litibus.& Odoff.d.l.cùm de in rẽ.
& l.fi.C.de præscr.long.temp. quæ pro liber.Et per rationẽ,
quia causæ status,æquiparãtur causæ criminali,in qua nõ
sufficiũt præsumptiones, sed requirunt probationes luce
clariores.Et est ratio,quia iste cursus decẽnij,nõ potest ope
rari,nisi operat cõfessio sola uel promissio, sed cõfessio so
la non operat, quia iste nõ est modus inducendi seruitutũ
materiã,l.& seruorũ.§.j. ff. de sta. ho.& l.cũ satis.§.j. C. de ag.
& cẽl.ff.quemad. ser. amit.l.nam satis.§.de aqua plu.arc.l.ij.

LEX. VIII.

SI inaliqua.Procõsul debet obseruare ea quæ inferiꝰ de
scribunt,& in prouincia sibi deputata,habet plenioꝛ
potestatẽ omnibus præter Principẽ: De causa tñ quæ
uertit inter fiscum & priuatũ non cognoscit,licet cognosce
re possit. h. d. usq̃ ad. §. ubi decretũ.l. nec quicquã. Et no.
de consuetudine & eius materia.

LEX. IX.

1 *Sententia interlocutoria,quando ferri possit sine causæ cognitione.*
2 *Sententia interlocutoria debet in scriptis ferri.*

Libellus

3 *Libellus in officio iudicis non est necessarius, quando imploratur pro de
creto interponendo.*
4 *Litis contestatio,quando requiratur in officio iudicis.*
6 *Delegari quæ sint ea quæ possint. & in repet.nu.8.*
7 *Sententia,& decretum differunt.*

NEC QVICQVAM.

§ VBI DECRETVM. Hic. §. legitur quatuor mo
dis in gl. & quinq̃ modis. fm Iac. de Aret.de cuius lec.
ff.dicetur. Et primo modo legitur fm gl. qd' hic ponat
decretũ,pro sententia diffinitiua,& libellus ponat pro qua
dam scriptura partibus missa, & secundũ hanc lect.hoc in
a tendit.Sententia diffinitiua debet ferri presentibus partib.[a]
non per scripturã partibus transmissam. h. d. Opp.ad hãc
lecturã,dixi,q̃ sententia diffinitiua debet partib. presenti
bus ferri,& non potest per scripturã expediri.Cont.l.diem.
in princ.de arb.sol. Diffinitiua debet ferri partibus presen
tibus,ut hic.sed interlocutoria, eis absentibus potest ferri,
ut in cont.qd' no. Opp. hic.à procedẽte. C.de dilat.Solut.
Ibi erat talis interlocutoria,ex qua pars poterat lædi, & id
eò parte presente & legitimè citata debet ferri, ut ibi, secus
in alia interlocutoria,ut dixi. Opp.ad hoc l. qd' iusit.ff. de
1 re iud. † Pro cuius sol. dic fm Iac. But. q̃ quædã est snia in
terlocutoria, quæ cõtinet aliqd dari uel fieri à parte, & ista
æquiparatur diffinitiuè, d.l. qd' iusit.& l.qualẽ.& l.dicere.
ff. de arb.Et hoc no. nam sicut diffinitiua debet ferri cũ cau
sæ cognitione,presentibus partibus & legitimè citatis,d.l.
de unoquoq̃. ff. de re iu. & l.ad peremptoriũ.ff.de iud.& ita
fit etiam in hac interlocutoria. Quædã est interlocutoria,
quæ nõ continet aliqd dari uel fieri,sed ex ea aduersa pars
posset lædi,& tunc etiã debet ista ferri presente pte & citata,
l.à procedẽte.præalle.Quædã est interlocutoria, ex qua ad
uersarius non lædit,ut in citatione, quæ est interlocutoria.
l.cũ clericis.C.de episc.& cl.Idẽ potest in prorogatione dici,
quã facit arbiter,& tũc ista potest ferri parte absente,d.l.diẽ
proferre.in prin.& q̃ ibi no. & ita intelligo qd' hic no.in gl.
de diffinitiua,non est dubiũ,qd' debet ferri parte presentẽ,
2 d.l. de unoquoq̃. Sed † an in scriptis dẽt ferri interlocuto
b ria? gl.est quod non,[b] l.ij.de appel.quę est ff. tex.C.de priui.
scho.l.fi.in fi.li.xij. Si uis saluare illã gl. dic, q̃ ibi est casus
specialis.Et hæc etiã lec. licet sit uera in se,non tñ cõgruit li
teræ,& ideò ponit gl.aliã lec.q̃ hic loquit de decreto alimẽ
torũ uel eorũ trãsactione,ubi requirit officiũ iudicis. Et fm
3 hãc lec.hic.§.dicit, † q̃ ubi implorat officiũ iudicis, in quo
eius decretũ ueniat interponendũ, nõ requirit libell⁹. Et hoc
mõ expone decretũ,id est,officiũ iudicis. Op. imò porrigo
libellũ.ff. de exc. tu.l. scire oportet.§.oportet.gl. huius timore
recedit ab hac lec. Vel dic fm Iac.But.hic, qd' ibi libell⁹ por
rigit uoluntariè & nõ necessariè, & sic saluat hæc lec. Quæ
c ro ,p hoc,nũquid [c] in officio iudicis sit necessari⁹ libellus? [d]
d Gl. dicit q̃ nõ,in rub. d. e inter. act. alia in l.de submersis.C.
de nau.lib.xj.quę no .cont.& idem tenet in l.ij.§.dies.ff.quis
or.in bo.pos.ser.& l.j.ff.de eden.in prin. Quid dicendũ? Dic,
q̃ quoddã est officiũ iudicis, q̃ datur loco deficiẽtis actio
nis,& in isto dic qd' aut apertè petit aliquid dari uel fieri, li
cet concludat iudici, ut in salatio aduocatorũ qd' petit iu
dicis officio, & tũc in hoc necessarius est libellus, nam de
liberatio ꝑtis requirit,utrũ uelit cedere uel contendere.Itẽ
causæ cognitio & dat sententia diffinitiua, unde nõ mirũ si
libellus requirat,& hoc propter generalia uerba,auth.offe
rat.C.de lit.conte.maximè cũ actiõis uerbo,officiũ iudicis
cõtineat,ff. de ac.& ob.l.actiõis uerbo,& inst. de act. in prin.
aut nõ petit dari,uel fieri à parte iudici,tũ cõcludit,ut in of
ficio,per qd' petit restitutio,& in cautione de dãno infecto.
e & in illo requirit etiã libellus, [e] quia restitutio plenã causæ
cognitionẽ desiderat,ff. de mino.l.in causę.§. causa cognita.
& de iureiu. l. nã posteà.§.si minor. & ibi no.in gl. Quoddã
est officiũ,in quo requirit causę cognitio,nõ tñ ex parte im
ploratis illud,ut qñ imploratur iudicis officiũ, ut tutor de
tur pupillo,ex pte illius nõ requirit causæ cognitio, sed ex
parte tutoris sic,& in isto nõ requirit libellus fm Gu. de cu.
ff.qui pe.tu.l.diuus.§.j. Quoddã est officiũ, in quo nõ requi
ritur causæ cognitio,nec ex parte implorãtis illud, nec alte
rius,& in hoc nõ requirit libellus, nec causæ cognitio, ff. ea.
l.§. de plano. Quoddã est officiũ,q̃ cõpetit loco exceptiõis,
& in isto nõ requirit libellus.l.planè.de pet.hær. de uolũta
te tñ põt porrigi. l. scire oportet.§.oportet. de exc.tu. Et hoc
tenet ibi Gul.q̃ de necessitate ibi nõ teneat offerre libellũ,
f qd' no. Quoddã est officiũ iudicis nõ nobile, [f] & nõ princi
pale,sed deseruit actiõi,ut in officio ꝑ q̃ petit executio fiẽ
interlocutorię fieri,de qua executione habes ff. de min.l.mi
nor.uel per qd' petunt fructus, uel aliæ accessiones,post li
tẽ contest.& tũc in isto officio, nõ est necessarius libellus.Et
de hoc debet intelligi qd' no.ff. de inter.ac.in rub.& l.ædiles
§.itẽ sciendũ.ff. de ædi.edic.& ff. de dam. infe. l.si quis.§.fi.& i
4 bi gl.† Quæro nunquid in officio iudicis requiratur litis cõ
test.uide no.c.fi.& ibi ꝑ Ber.ex. de off.iu.Cy.C.si ut ſe ab hæ
5 red.abst.auth.si oẽs. & ideò nõ curo hic dicere. Legit † & a
lio modò,fm gl.q̃ si unus iudex de causa cognoscit & sentẽ
tiã uult ,pferre, qd' nõ debet alij cõmittere scribendã uel le
gendã.Et hæc lec.nõ placet,quia nullo modo applaudet li
teræ.& ideò gl.legit alio modo,q est in ordine tertius,& fm
eã hoc intẽdit. Ea quæ requrunt causæ cognitionẽ & decreti
interpositionẽ,nõ delegant,& hæc est uera,& cõiter appro
bat, & intelligo libellũ.i.iudicẽ delegatũ. Opp. dicit hic q̃
ea quæ requirũt causæ cognitionẽ,nõ possunt delegari.ff.l.
j.C.ubi & apd' quos.Sol.dicit gl.qd' ibi est speciale,& ratio
specialitatis dicit,qd' est in fauore maioris.Hec est falsa,qa
lex illa etiã in rest.minoris habet locũ. Et ideò dic qd' ratio
specialitatis, est propter restit.in integrũ,quæ est fauorabi
lis.Opp.dicit hic qd' non potest delegari, cont.l. cognitio.
§.fi.de off.eius cui man.est iurisdic.Sol.quædã sunt quæ re
quirũt plenã causæ cognitionẽ,& decreti interpositionẽ,&
illa non delegant,ut hic.Quædã requirũt semiplenã causę
cognitionẽ.& ista sic,ut in cont.& ibi no. Opp.ad hanc sol.
g l.i.C.qui ,p fua iurisdictione.l.j.§.quæ uero.ff. de off. eius cui
mand.est iurisd. Sol. hic loquit de his quæ expediunt offi
cio iudicis, & sic propter suum decretũ. ibi de his quæ iure
actionis.Opp. Et uidetur qd' possunt delegari, l.suggeren
te. C. de off.eius qui uicẽ alter. ge. Sol.& hoc no. ibi loquit
in substituto loco iudicis mortui,uel loco absentis, qui nõ
dicit delegatus, sed habet ordinariã iurisdictẽ. Et hanc sol.
no. q̃ substitutus hoc loco absentis uel uicarij dimittit ab
eo qui se absentat,uel qui ponitur loco mortui,habet ordi
nariã iurisdictẽ.qd' est no. Opp.cõtra omnia,et uidetur qd'
nullo casu sit permissa delegatio,ff. de off.eius cui mand.est
iurisd.l.j.in princ.Sol. hic loquit in causis meri imperij & mi
sti, quæ nõ sunt delegabiles. Opp. ad hanc sol. ff. de ea.l.j.§.
huius.Sol.hic quantũ ad cognitionẽ.Vel aliter, quædã re
quirunt causæ cognitionẽ, & decreti interpositionẽ, & ista
non delegant,ut hic.Quædã requirũt semiplenã causæ co
gnitionẽ,& loquit ibi.Ad hanc sol.opp. l. magistratibus.ff.
de iurisd.om.iud.pro quorũ sol.dic fm Iac.de Aret: qd' quæ
dam sunt,quæ requirũt causæ cognitionẽ, & sententiarum
prolationẽ. Quædã sunt quæ requirũt cognitionẽ causæ,
h & decreti interpositionẽ. Nam differentia [h] est inter senten
tiam,& decretũ,quia sententia est deliberatio iudicis, con
tinens in se causæ decisionẽ & absolutionẽ uel condẽnatio
nem,ff. de re iud.l.j.Decretũ uerò est considerata seu delibe
rata prouisio iudicis,quasi decretũ cum deliberatione uer
bũ certũ. Et hoc fm Iac.de Aret.In primo casu,aut est causa
ciuilis & pecuniaria,aut est criminalis,aut status. Primo ca
su,aut est ff.centũ aureos,aut ff.Si ff.delegari põt. Nam quili
bet magistratus põt de hoc cognoscere, §. & iudicare auth.
pe defen.ciui.Si ff.centũ aureos,& tunc aut delegans est im
peditus,& non est dubiũ,qd' talis causa potest delegari,C.
de peda.iud.l.placet.l.j.ij.rñ. Aut non est impeditus,& tunc
si uult sibi reseruare sententiã, & tunc cõmittere potest, d.l.
placet.in princ.cõiuncto §.qd' usq̃ adeò.in ea.l. qui dat in
telligere illam legẽ difficilem,fm Iac.dum tñ ter audiat cau
sam,auth.ad hæc.C.de iud.Delegatus aũt si uult cõmittere
omnia,potest,sed si uult sibi reseruare sententiã,non põt a
liquid cõmittere,d. auth. ad hæc.& hoc de iure ciuili,de iu
re can.secus,ut ext,de off.de leg.c.super.& ibi Ber.Si uero est

causa criminalis,tũc aut continet modicã coercionẽ,& po
test delegari,ĩ.de iurisd.om.iud.l. magistratibus. Aut conti
net magnam coercionẽ, ut membri abscisionẽ,uel mutila
tionẽ,& finaliter omnia quæ sunt meri imperij, & tunc aut
delegãs est impeditus,aut nõ.Si impeditus est,& potest de
legare quantũ ad cognitionẽ, nõ quantũ ad executionẽ,l.
j.§.huius rei.& ibi no.ĩ.de off. eius cui man.est iurisd. Si uerò
nõ est impeditus, tũc regulariter delegare nõ potest. Fallit
in legato procõsulis,l.solẽt.s.eo. quia lex de eo.multũ con
fidit,sm nostros doc.& ideò si delegãs magnã morã patere
tur,§.ad hęc prohibemus.auth.de coll.Si uerò est causa sta
tus,& tũ aut ingenuitatis,& libertinitatis,& ista non potest
delegari, C. de ped.iu.l.placet.in fi. Aut est causa libertatis,
& seruitutis,& ista põt delegari, C.ubi causa status, l. iãdu
dum.In secundo casu principali,qñ requiritur causę cogni
tio,& decreti interpositio, tunc aut requirit cognitio plena
aut semiplena.Primo casu regulariter nõ potest delegari,ĩ.
de off.eius cui mand.est iurisd.l.ij.in princ.& §.j.Fallit in resti
tutione,C.ubi & apud quem.l.fi.& l.ius dandi.& ĩ.de tut.&
cu.da.ab his.Secũdo casu qñ semiplena causæ cognitio re
quiritur,tunc posset delegari quantũ ad cognitionẽ, ut pu
ta qđ delegatus cognoscat ũtrũ bonorũ possessio sit dan
da uel non, & utrũ sit mittendus aliquis in possessionẽ uel
nõ, nõ tñ qđ in rem ipsum immittat,l.cognitio.§.ut posses
sio.ĩ.de off.eius cui man.est iurisd. Quinta lec.Iac.de Are.est,
qđ iste tex. planè loquatur, qđ si aliquis ad iudicẽ uadat,
& conqueratur de aliquo, cp debet aliquid recipere, dicit iu
dex,faciã tibi literam per quã statim tibi soluet,quia præci
pia ei tibi solui,hoc fieri non potest.Opinio hæc est confor
mis textui multũ,quam approbant Cy.&Pet.& melius lo
cutus fuit,cp aliquis doct.de mundo in hac materia.

ADDITIO.

a *Partibus.l.adoptio.aliàs l.nam ita diuus.ĩ.de adop.& l.si opus.de ope.no.
nun. ibi dixi post doct. Dy. Bar.Ang.& Imo.l.recusare. ĩ.ad Treb.& l.q.
iusšit.ĩ.de re iud.Arch.c.ij.de confes.in vj.Inn.c.petitionẽ.de acc.c.ij. de do
lo & contu.in vj.& q.no.in c.consuluit.de off.dele.et c.sæpe.de uer.si.per
Io.And. ubi dicit in omnibus actionibus iudiciarijs, esse necessariã citatio=
nem:& Bal.l.tres denuntiationes. C. quomodo & quando iudex. ubi dicit
ad absolutoriã ab obseruatione iudicij necessariã esse citationẽ, & l.pro=
perandũ.§. & si quidẽ. C. de iud.Bar.l.Titia.de accus.Bal.rub.C. cõmi.uel
epist.et quid de taxatiua expensarũ,Inn.c.fi.q.me.cau.& Bal.l.terminato.
C.de fruc.& lit.expen. Bal.l.ij.C. quomodo & quando iu.& qd'dixi post
Bar.l.consentaneũ. C.eo. tit.Et Bal.l.diffamari.C.de ing.man.& l.j.C.qui.
non obst.longi temp.præsc.*

b *Non.Bar. l.ij. C. de sent.ex breui reci. & l. iij.de appel.re. & Bal.l.fi.C.de
sent.ex breui.ubi dicit.q. potest fieri sine scriptis, & q. satis est q. postea re
digatur in scriptis,& potest probari per testes.l.quoniã.C.de hæret.*

c *POMA.Nunquid.Bal.cons.xxxvj.iij.uol.Alex.cons.xvj.j.uol.*

d *Libellus.Bar.l.iiij.§.hoc aũt.ĩ.de dam.infec.in vj.& vij.q.*

e *Libellus.Bal.plenè in repet.l.incerti.C.de interd.Can.c.fi.de off. iud. Bal.l.
j.ĩ.de iurisd.om.iud.ibi Cy.pe. q. Bar.in repe.l.iij.in fi.C.de pi.& Bal.auth.
offeratur de lit.contest.*

f *Nobile. Cont.Bar.l.iubere.ĩ.de iurisd.om.iu.sed ibi de diffinitiua loquitur.*

g *Verò.Bar.post.gl.l.arbitro.ĩ.qui satisd.cog.*

h *Differentia.Bal.l.iustè.de acquir.poss.Cy.l. cum proponas.C.de bo.au.iu.
poss.Cy.l.placet.C.de pe.iud.*

REPETITIO.

1 *Interlocutoria quæ & quando possit ferri, parte non citata, & sine causæ
cognitione.*

2 *Factum à iudice, partibus præsentibus & nõ contradicentibus altera pars
non potest postea contrauenire.*

3 *Iudex,non potest etiã quando constat de confessione debitoris,ipsum debi=
torem absentem,& non citatum condemnare.
Exceptiones legitimæ parti cõpetentes,non tolluntur per sententiam,in cu
ius prolatione non requiritur partis citatio.*

4 *Decretum secundum non interponitur parte non citata,etiam quando con
stat ipsum in causa esse interponendum.
Decretum quando interponitur primum, pars non debet citari,si apparet
de eius contumacia.*

5 *Dispositio loquens de summaria cognitione, q. intelligatur quò ad ordinẽ
processus,non quò ad probationem.*

6 *Libellus in officio iudicis quando requiratur.*

7 *Nuncius an possit interuenire in iudicijs.*

8 *Sententia sola non potest delegari.*

9 *Clausula in delegatione apposita,sententiam proferas nisi reuocauero, an
importet quod sententiæ prolatio uideatur delegata.*

10 *Clausula,& si senseris te grauatum comparas,quid importet.
Præceptũ potest ferri absenti cum clausula,& si senseris te grauatum,&c.*

11 *Citanda in executione sententiæ quando pars sit.*

§. VBI DECRETVM. Causæ in quib. plena causæ co
gnitio,& decreti interpositio requirit,non sunt delega
biles.h.d.iste §.Si uis omnia habere plana,sm j.lect.iste
§.ponit duas reg. Vna qđ ubi sententia diffinitiua desiderat
nõ potest ferri parte absente nõ citata, & aliter lata sententia
nõ tenet. Secunda regula, cp ubi causæ cognitio desiderat,
licet nõ desideret diffinitiua sententia,idẽ erit.Et sm hoc inti
matio diffinitiuæ uel interlocutorię præiudicialis,nõ iusti
ficat interlocutionẽ,sed est necesse qđ citatio præcesserit.Et
1 qđ gl. subdit de interlocutoria, † quæ absentib⁹ partibus
a fert,patet intellexisse de ea,quę modicũ prejudiciũ[a] affert.
Ideò alia gl. quæ est in l. omnia quæcũcp. de reg.iur.nõ est
locuta indistinctè,sed dixit,qñcp. de quo in gl. l.diẽ proferre
de arb.dicit indistinctè. Et istã gl.huius §. intellige. in di
latione expectatoria,hoc potest esse,donec quis est absens,
quia talis dilatio,de sui natura nõ cõpetit præsenti,sed ab
senti,præsens emi iam cõparuit. Secus emi in dilatione,pba
toria,& aliįs interlocutorijs, qñ cognitio super hoc præces
sit ipsam interlocutoriã. Vnde est considerandũ sm Ia.But.
cp in causis,quædã est cognitio causæ, quæ pertinet ad cau
sæ instructionẽ,& ista ubicũcp requirit, debet citatio præce
dere interlocutoriã uel diffinitiuã: C. de sen.& inter.om.iu.
l.prolatã.& de dilat.l.à.pcedẽte.& l.fi. si p uim, uel alio mõ.
alia est causæ cognitio quæ pertinet ad expediendũ, uel p
nunciandũ, & ista in sententijs diffinitiuis uel interlocuto
rijs habentib. uim diffinitiuarũ, debet interuenire citatio
ad sententiã audiendã:exi. de testi.c.cũ olim.in gl.fin. sed in
alijs interlocutorijs nõ est necesse. Verbi gratia,si iudex per
pbata,& actitata à partib. cognoscit dilationẽ ad proban
dũ esse dandã, põt dare absente parte cui dat. Et sic intellige
d.l.diẽ proferre.de arb.sm Iac.But.Sed si nõ cõstaret sibi
de causa dãdi,nõ posset dare, d.l.à.pcedẽte.& tñ est uerũ cp
ubi daꝛ dilatio absenti,dẽt intimari per nunciũ uel episto
2 lã.d.l.diẽ.pferre.& l.sed interpellaꝛ.§.j.eo. tit. † Sed quæro,[b]
b circa hoc. Iudex facit aliquid partibus præsentib.& non ĩ
dicentibus,an possit aliqua ex partib.ĩdicere.Inn.dixit cp
nõ,c.qm̃.exi. de prob.ĩ.de fideiuss. tu.l.cũ ostendimus.§. fi.&
3 §.accedit. C. de rei ux.act.ubi de hoc. † Sed pone, peto à te
centũ ex mutuo,apparet de debito per confessionẽ tuã,nũ
quid iudex poterit te absentẽ & non citatũ condẽnare? Et
certe nõ,quia est diffinitiua.l.de unoquocp.ĩ.de re.iud.Sed
in ĩrium facit,ff. de adm.rer.ad ciui.pert.l.ij.§.cp de frumẽta
ria.Sol.cp ibi nõ est cõtrà,sed pro,quia ibi est ſ speciale, ergo
in cont.est ius cõe,cp est no. p intellectu illius.§.& per illũ.§.
dixit Dy. cp ubicunq nõ exigit partis citatio ad audiendã
sententiã, cp exceptiones legitimæ cõpetentes parti nõ tol
luntur per talẽ sententiã,sed oęs legitimæ defensiones solu
tionis,& inhabilitationis,& similes reseruantẽ,ut ibi expres
4 sẽ dicit, cp est no. † Itẽ pone cp ĩ non citatũ apparet, cp in cã
est interponendũ sm decretũ, nunquid iudex poterit inter
ponere istud decretũ parte nõ citata?non, quia habet uim
diffinitiuè.Pone cp ex actitatis ex aliqua p̃te apparet inter
ponendũ primũ decretũ,quia apparet de cõtumacia,an ue
rit necesse cp citeꝛ pars ad audiendũ interpositionẽ primi
decreti?nõ, quia nõ habet uim diffinitiuę,sm Iac.But.Mo
dò sequit in gl. in his quæ plenã, &c.illa est reg.nam causæ
cognitio semiplena,est imperfecta, ad instar psonæ humanę
quę nõ est perfecta.ar.de sta.ho.l.non sunt liberi.No.tu,
cp causæ cognitio aliqñ est de summaria iurisdict.quia,pce
ditur exi. ordinẽ.Aliqñ ex probationis necessitate,seu ex in
structione causæ, quia sufficiũt semiplenæ probationes.Et
istud est ex paruitate causæ generãtis modicũ præiudiciũ,
ideò nõ prohibetur deligatio,tunc emi per libellũ sunt deli
5 gabiles.† Sed quęro,ubi lex loquit de summaria cognitio
ne,an intelligaꝛ quo ad ordinẽ processus, an quo ad ꝓba

tionẽ? ꝛ. quo ad ordinẽ processus, sed probationes debẽt
esse sm qualitatẽ causæ. Nam si est talis causa postcp sperat
alia quæstio reqres altiorẽ indaginẽ,cũ prima sit preparatoria,uel de modico præiudicio agitur, sufficit aliqualis fi
des,que animũ iudicis inclinet,l.iij.§.est aũt.& l.thesaurus.
ad exhib.Sin aũt de magno præiudicio agit, & nõ reparabili in alio iudicio,tũc secus,quia requirit plena ꝓbatio ex
parte peręris in iudicio, & plena etiã ex altera parte, seu semiplena ex natura causæ, cũ illa pars actus ex cuius parte
nihil inducit, probationẽ nõ requiraꝛ, ga causarũ merita,
partiũ assertione pandunt, quæ tñ licet sit summaria & se
miplena,subtilis tñ dicit ista cognitio, auth.de exhi.reis.§.
igit ne latẽte.ꝛ. declarati.in gl.& C.qũo & qñ iu.auth.qui se
mel. Et hanc reg.no.Inn.c.j.de accus.Sequit in gl. alij dicũt.
6 sm hoc exẽplũ, decretũ dicit, i. iudicis autoritas. † Sequit
in gl.ibi,hanc reproba,nã in excusatione à tutela,est credi
tor pupillus,cuius amici,cognati,& agnati,quorũ interest,
sunt citandi l.qui filiũ.& l.fi.ĩ.ubi pup.& ex quibus causis.in
poss.ea.l. hæc aũt,sed in transactione alimentorũ, & in de
creto transactionis nõ est creditor,imò partes uadũt ad iu
dicẽ,de cõmuni consensu.Vnde dicas sm Iac.But.cp ubi ꝓ
ponitur officiũ iudicis,& lis contestaꝛ,utrùm debeat offeri libellus de necessitate iudicij,& utrũ possit offerri spõtẽ
Si quæris utrũ sit necessarius,aut loquimur in officio mer
cenario, qđ cognoscit ex eo quia deseruit alicui emergẽti,
uel incidẽti quæstioni,& tũc nõ est necessarius libellus,l.æ
diles.§.itẽ sciẽdũ. de ædi.edic.& l.itẽ si serui.§.fi.Et ita intelligitur gl.Inst.de act.in prin.Aut loquimur in iudicis officio
nobili,& tunc si ꝓponit in modũ actiõis,ut plenũ prejudiciũ aduersario generet, libell⁹ est necessari⁹. l. qđ si minor.
in fi.gl.& l.in causæ.§.causa cognita.de min.& l.j.§.& post o
peris.de no.ope.nun.facit exi.de off.iud.c.fi. Aut modicum
præiudiciũ generat alteri, & semiplena causæ cognitio req
rit,& libellus nõ est necessari⁹. ĩ.ca.l.§. de plano. Vtile tñ est
cp aliqualis petitio seu narratio offeraꝛ, licet nõ in modũ li
belli,ad hoc,ut iudex sciat super quo ꝓnunciat,C. de fidei.
liber.l.fi.& l.de submersis. C. de nauf. Intelligo aũt qualem *liber.*
narrationẽ,s.si nõ habet petitionẽ annexã, ut puta si patro
nus dicat, Conqueror de tali liberto,qui me nõ alit.d.§.de
plano,quia nõ subijcit, peto me ali, ut ibi no. Qñcp officiũ
iudicis nobile implorat,& causæ cognitio requiritur, & ali
quid non perit ab implorãte ipsum, ut quia partes de cõi
cõcordia petunt interponi decretũ transactioni alimento
rũ,& tũc nõ offeraꝛ libellus,quia nõ est cui offeraꝛ,quin ad
iudicẽ uocet. Si uerò quæris an sponte possit offerri, & spõ
te actor possit seruare iudiciarium ordinẽ? Dico qđ sic,ubi
habet aduersariũ, cui possit offerri libellus,d.l.de submer
7 sis.& Inst. de liber. §. in multis.sm Iac.But. † Sequit in gl.ut
absens per epistolã & libellũ,&c.uel nunciũ. Nũquid in iu
dicijs possit interuenire nũcius? Et uidetur cp sic, prꝛter eos
actus, in quibus peracta stipulatio fit,ut in cõtestatione lis
tis. Nã talis actus nõ potest expediri ꝑ nunciũ, l.j.ĩ. de uer.
ob.Cont.l.certũ.§.si quis absentẽ.ĩ.de confes.itẽ facit,cp à cõ
testatione depẽdet quicquid fit in iudicio. Pone, ego uole
bã te defendere & cõparui & produxi aliqua,an per hoc su
stineaꝛ ꝓductio talis facta per eũ qui erat cõstitutus lator
dñi? Dicas cp uideaꝛ produci tancp per nunciũ, qui cõcepit
uerba in persona dñi. Itẽ substinebã alia ratione, quia esto
cp prout procurator ꝓduxisti, tñ habes personã dñi repræ
sentatã. C. de ĩhen.& cõmit.stip.l.fi cũ pecuniã. Vnde nõ ui
debaꝛ abesse dñs, ut inst. de satisd.§.si uerò. & l.peto.§.mater.
de leg.ij.& l. cũ. §. si actori de const. pec. & l.sed si plures.§.in
arrogato. de uulg. Sequit in gl. de tutore,& curatore,& no.
per Inn.c.tua.exi. de off.uic.& adde cp dixi in l.j.§. de off. cõs.
8 Et ut plene scias † quæ causę possunt delegari,& quæ non,
dic cp quædã sunt causæ determinandæ per diffinitiuã sen
tentiã, continentẽ absolutionẽ uel cõdemnationẽ,quædã
sunt determinandæ per decretũ continẽs missionẽ. Primũ
membrũ distingue in tria membra principalia,qa aut nos
loquimur in causis criminalib⁹,aut status,aut pecuniarijs.
Si in pecuniarijs,aut à trecẽtis aur.ĩ.& tunc quia cõpetit iu
re magistratus,põt delegare,auth.de defensor.ciuit.§.& iu

dicare.coll.iij. Aut à trecẽtis aureis s.& tunc aut quæris, an
posit delegari in totũ,& dico qđ nõ. nisi est causa iusti im
pedimẽti. Aut quæris an posit delegari,quò ad ꝓcessum,
& dico cp sic, C. de peda.iud.l.placet.in princ. debet tñ dele
gans audire causam in principio semel, in medio semel,&
semel in fine,auth.ad hæc.C.de iud.Sed quæ est ratio,qua
re causæ pecuniariæ à trecẽtis aureis suprà,non possunt de
legari interdũ, nisi ex causa? Aliquæ gl. dicũt,qđ sunt missi
imperij, sed ueritas est,cp omnis causa pecuniaria est iuris
dictionis,gl.ĩ.ad municipa.l.inter conuenientes. ubi dicit,
qđ non põt fieri prorogatio iurisdictionis ad imperiũ,sed
solum de iurisdictione ad iurisd.per cũ gl. determinatur, cp
causa pecuniaria cuiuscunq quãtitatis sit delegari possit.
Quæ ergo est ratio, cp istæ causæ non possunt delegari? Ve
ritas est cp propter sui arduitatẽ. Cum emi de maximo dam
no agaꝛ, iura cõmiserunt maiorib. magistratibus,ideò nõ
possunt delegari,l.j. de off.eius. Aut loquimur in causis sta
tus,& tũc si loquimur in ingenuitate & libertinitate,nõ po
test delegari,l.placet in fi.C.de peda.iudi. Aut loquimur in
causis seruitutis, & libertatis,& põt delegari, cũ competat
iure magistratus,l. iamdudũ.C.ubi cau.stat. Sed quæ est ra
tio? Nam ista causa seruitutis,est magis ardua, cp causa pa
tronatus,& sic nõ uideꝛ delegabilis. Ratio uerò est, quia ex
parte eius qui agit, ista est pecuniaria,sicut si peteret bouẽ
uel asinũ,ideò ad instar causarũ pecuniarũ,,pcedit delega
tio? Sed ubi agit de causa patronatus,hoc nõ continet in
tereſſe pecuniariũ,l.ij.ĩ. qui ad li.pro.nõ licet.& l.naturalis.
in fi.ĩ. de præsc.uerb. Aut loquimur in causis criminalibus
& tũc aut uenit imponẽda modica coercitio,& sunt delega
biles. Quod patet,quia cõpetunt omnib. magistratibus iu
re magistratus,& apparet cp possunt sic delegari,l.si quid.ĩ.
eo.& l.fi.s.de off.præfe.uigil. Aut uenit imponenda magna
coercitio,ut amissionis uitæ,uel mẽbri,tunc nõ sunt delega
biles. Fallit in proconsule, quia potest delegare ex permis
sione,& sententia legis.l.solent.s.eo. Itẽ fallit ratione absen
tiæ,ubi permittit cp delegeꝛ,non tñ in toto, sed quò ad pro
cessum tantũ,l.j.§.huius rei.ĩ.de off.eius. Secus dicemus,in
substituto in locũ mortui, uel absentis,ab eo qui habet do
testatẽ substituendi,quia cũ ille sit ordinarius,& habeat iu
risdict.uel imperiũ,sicut ille,in cuius locum substitutus est,
poterit procedere ad impositionẽ dictarũ pœnarũ.l. quæsi
tũ.ĩ.de tute.Aut loquimur in causis mediocribus,in quib⁹
coercitio uenit imponẽda,& tũc non põt delegare sine cau
sa,sed causa subsistẽte,potest in totũ delegare, auth. de col.
§.ad hæc prohibebimus. & s. eo.l.aliqñ.In secundo genere
causarũ, quæ expediunt per modũ decreti, recurrit ad hãc
gl.quia aut exigunt plenã causæ cognitionẽ,& nõ possunt
delegari. Fallit in restitutione in integ. Itẽ fallit in datione
tutoris,quæ delegaꝛ,aliàs habenti iurisdictionẽ,l.ius dan
di.ĩ.de tu.& cu.da.ab his.Aut exigunt semiplenã causæ co
gnitionẽ,& tũc possunt delegari,l.j.ĩ.de off.eius.Nã missio
ex primo decreto, põt demandari. Sed missio ex secundo
nõ,ut trãseat iurisdictio in delegatũ.Ratio est ex premissis,
quia ad missionẽ ex primo decreto, deuenit ad summariã
cognitionẽ, & semiplenã,nõ ad sm decretum. l.iubere.ĩ.de
iur.om.iu.& l.j. & iiij.§.ij.ĩ.de dam.infe. Vnum modũ uide,
quare ubi proceditur per officiũ iudicis, magis prohibet
delegatio,cp ubi iure actionis. Istud non soluũt doc. Sed e
go dico,cp qñ per officiũ iudicis proceditur, electa uidetur
industria ordinarij,sed ubi procedit,per uiam actionis,nõ
est sic. Et hoc probo per id cp dicit alibi, cp si delegaꝛ alicui
à papa uel imperatore cognitio inter partes, cp potest dele
gare, quia est delegatus à principe. Sed ubi cõmittit ut co
gnoscat per officiũ, ubi pars nõ est promotor,tũc sua indu
stria uidetur electa,ut teneat locũ partis, cp ideò est nũc, qa
tunc nõ est actor,& ideò nõ potest subdelegare.c.fin.ext.de
off.deleg.hic Iac.But.& Iac.de Are.l. placet. C.de ped.iud.&
no.ext.de off.uica.c.licet.lib.vj.& cp no.ĩ.de ꝓb.l.ab.ea par
te in fi. Item adde cp de iure can. causæ imperij sunt delega
biles,ut ext.de off.ord.c.cp sedem.de rapto.c.in archiepisco
patu. & hæc uera in mediocribus causis, secus in magnis:
xxiij.q.iij.c.illud.in gl.uers.sed ad iudices. ubi omnino ui

deas.Sequit in gl.de sentẽ. ex breui.reci.l.j. Vel dic,q̃ si apparet q̃ sententia est scripta,& non apparet lata,q̃ non valet:gl.& Iac.de Are.l.fideicom.j̃.de leg.iij.& Inn.c.cũ iure.ex. de off.de leg. & dixi in l.aliàs. j̃. de iureiur. Modò sequit in
9 gl.uel ut ipse cognoscat, &c. Dic ordinariè.Et sic no.† q̃ sola sententia nõ potest delegari, cũ sit necesse, q̃ ille qui fert sententiam,cognoscat & audiat causam:C.de iud.auth.ad hæc.tñ licet hoc de iure ciuili non possit, ut ff. de off.cons.l. j.de iure uerò can.nõ ꝓcedit, quia potest delegari sola sententia,c.super quæstionũ.ext.de off.deleg. Aliæ gl.legunt il lud c.secundo modò, ut ordinarius nõ possit cõmittere totum processum,usq̃ ad sententiã ferendã, tamen de suo cõsilio,potest delegare duntaxat:ut dum dicit delegamus tibi talẽ causam ut pronuncies,& proferas de nostro cõsilio. ext.de off.de leg.c.si pro debilitate.j̃.de off.præs. l.diuus cir
10 ca mediũ. † Quæro circa prædicta, quid si in delegatione est adiecta clausula,sententiã proferas, nisi reuocauero,an uideat delegata sententię prolatio ꝛ Inn.ext.de off.deleg.c. si pro debilitate.uidet dicere q̃ non,in prin.gl.sed finaliter dicit,q̃ sic, nisi ordinarius reuocauerit.Cont.uidebat,quia dictio,nisi,importat conditionẽ, ideoq̃ nihil uidebant actitata ualere. Sed can. dicunt cont. q̃ ualent actitata ante reuocationẽ, per dictũ Inn.Iac.de Are.& Cy.legunt istũ.ş.septimo modo, iudex non potest alicui mandare per literas suas, qd̃ aliquid det uel faciat alteri in his quæ requirunt causæ cognitionẽ, ut quia relaxet Titio possessionẽ suam, uel qd̃ soluat Titio certũ quid. Istud enim mandatũ & istæ literæ nullæ sunt, C. unde ui.l.meminerint. & C.si per uim, uel alio modo.l.fi.& adde ad hoc q.no.l.fi.ş.fi.qd̃ met.cau.
11 † Iuxta prædicta ᶜ quæro, quid si literæ sunt iustificatæ per
c clausulã,& si senseris te grauatũ,cõpareas coram nobis,recepturus iustitiæ complementũ.Dico,qd̃ quædã sunt quę ex sui natura ext.ordinẽ præcipiũtur, & ad extraiudicialia pertinent,& in his quæ pertinent ad suũ officiũ debet pareri suis literis, j̃. de publica.l. si publicanus. ş.j. Quædã sunt quæ causa cognita debẽt expediri, & in omnibus istis si cõstat de cognitione, ualent, quia ante non habet iustificare præceptũ, ut in nostro ş.Aut non constat de cognitione, & tunc quò ad ea de quibus nõ constat, non habet iustificare factũ in iudicio. Dico tñ, q̃ sola cõparitio sufficit ad impediendum tale factũ, seu actitatũ iudicis, statim eñ cum cõparet, apparet de cõtradictione. Si aũt non cõparet, staretur ei quod factũ est per iudicẽ. l. ergo.ş.si bona. de fideicom.lib.& l.fin. de edic. di. Adria.tol.Inn.ext.de coha.cle.c. tua.in gl.mag. in uer.itẽ monitio iudicis. & uideas optimã gl.l.de pupillo. ş. meminisse.j̃. de no. ope. nun.in uer.eum. dicit ibi, quod præceptũ potest fieri absenti, & iustificari p illam clausulã, & si senseris te grauatum, qd̃ no. perpetuò.
12 † Vltimò quæro circa hoc an in executiõe sentẽtiæ, sit pars citanda ꝛ Dic aut mera est executio, & nõ debet pars citari, l.qui restituere.j̃. de rei uend. aut est mista,& tũc debet pars citari,& adde l.præscs.C.de senten.

ADDITIO.

a Præiudicium. Adde post Ias. Ang.cons. cvij.& ad iiij.eius limita.Vide Ol. cons.xliij,& lxv.& quod ad vj.limita.to.An.dicit melius esse, q̃ citentur, in tit.de senten.ş.ut aũt.uer.& no. quo ad septimã.Bal.cons.cclvj.l.j.dicit q̃ sententia principis, nõ ualet parte nõ citata. Et dum subdit,qd̃ fallit nisi princeps faceret ex certa scientia, adde qd̃ Ro.cons. ccclxxxvj.dicit,q̃ ubi princeps facit ex certa scientia,no requiritur citatio.Quo ad octauã limit. uide Cal.cons.j.de fer.& cons.vij.de iureiu.Ol.cons.cxx.& clxxvj.quò ad nonam,adde Bal.cons.alle.cclvj.et melius cons.ccxliij.in fi.eo.lib. Quò ad decimã limi.uide Bal.cons.ccxxxviij.lib.iij. Cast.cons.l. ubi quando ualeat talis citatio.Frid.cons.clxxj.Quò ad quartamdecimã, adde Cal.cons.iiij.de citatio.& Old.cõs.xlij. Quò ad decimasextã,quæ debet esse decimaquinta, nisi impressores erraßẽt,adde Cast.cõs.ccxxvij. Pet. de Anch.cõs.ccccxxx. ubi habebis aliã limitationẽ.& Old. alle.cõs.lxv. Quò ad decimamoctauã limita.uide de directo cont.Ro.cons.ccxxliij.circa fi.Quo uerò ad id q̃ tangit idem Ias.uer.iuxta.an arbitri debeant citare sicut iudices.uide Bal.cons. cclxij.lib.j.& an cùm arbitri prorogãt partibus absentib. debeat prorogatio intimari, & de illa causa mediolani agitata,uide late par eundem cons. ccxcix.& seq.lib.ij.Et in quantũ ponit,an sententia interlocutoria sit ferenda in resc.uide per ordinẽ, quæ necessaria sint in sententia interlocutoria, Ro.cons.ccccj. Quò etiã ad aliud, an sententiæ absolutoriæ ab obseruatione iudicij sit diffinitiua uel interlocutoria, Cast.cons.cccxcij. inquãtum etiam ponit, an præsumatur pro decreto iudicis, Bal. cons.xxvij.lib.iiij.& cons. ccxxiiij.lib.iij. Are.l. q̃, in rerũ. ş.si quis. ff.de leg.j. Pan.cons.xvj.& cons. xxxiij.uol.ij.Fel.c.ecclesia.de consti. & c.ij.de testi.& Ro.cons.lxxij.Car. cons.septuagesimotertio.

b Quæro.Bar.l.ij.C.de seru.fug.

c Io.Fr.Ru.Prædicta.Adde de literis, siue præceptis iudicũ iustificatiuis,cuna clausula,si senseris,& c.Ang.de Aret.ş.curare.circa fi.inst.de act.

1 Clausula de plano,in rescripto apposita,quid importet?
2 Litis contestatio,requiritur in causis summarijs.

ş DE PLANO.Proconsul de plano cognoscit inter pa
1 rentes & liberos, patronos,& libertos,obsequ nõ præstãtes.† No.gl.quę est hic,q̃ de plano est dicere, sine processu & causæ cognitione.** Cognitione.

a Opp.l.miles.ş.sexaginta ª.ş.ad l.lul.de adul. ubi dicit tex.de plano.& tñ libellus ibi requirit.Idem sentit gl.l.ij. ş. dies.j̃.quis ord.in bo. poss.seruetur.Quid dicemus ꝛ Dicas ſm Gul. de Cug.q̃ quãdoq̃ causa est leuissima,& tũc statutũ uel lex utit hoc uerbo, de plano, &c. nõ requiritur libellus,ut hic.Aut quæstio nõ est leuis,sed grauis,& tũc requiritur libellus. Ita debet intelligi d. ş. sexaginta. & qd̃ no. j̃. de ferijs.l.j.post prin.Si dicas, quid ergo operabuntur hæc uerba de planor &c. dic q̃ per hæc uerba, de plano,&c. poterit dilationes abbreuiare, & alia non tñ substantialia omittere.Sic aliàs uidemus in seruo,cui remittit rationum redditio,quia hoc operaꝛ,ne scrupulosa fiat exactio, j̃. de leg.j. l. si seruus . Et licet iudex aliàs nõ potuisset procedere tẽpore feriato, isto casu poterit procedere, non tñ introducto in honorẽ Dei. Et ita debet intelligi.d.ş.lx.Facit ad hoc,q̃ no.j̃.de fer.l. si feriatis. Item operabunt, quia posito q̃ iudex teneat seruare morẽ maiorũ,& in loco consueto iudicare, hoc casu poterit alibi iudicare ar.l.uoluit.ş.j.& ibi no.j̃.de interr.act.de quib.omnib. ibi plenè dicẽ. & ideò uide, quia omnia ista, & plura alia bona circa hanc materiã ponunt in c. sæpe.ext.de uer. sig.in cle. Quæro, si in rescripto continet, q̃ procedatur de plano, sine strepitu & figura iudicij, nunquid hoc casu erit necessarius libellus ꝛ Breuiter ſm Gul. dico q̃ non. Ratio, quia figura iudicij,denotat hoc,ſ.q̃ ea quę partes dicũt coram iudice, redigãtur in actis, & etiã in scriptura, ş.similiq̃ modo.l.j.C.de lat.lib.to. Vnde qñ remittit figura iudicij,uidet esse remissa porrectio libelli ar. d.l. & dic ut in d.c.sæpè.
2 † Quęro nunquid in summarijs ᵇ requirat litis cõtestatio?
b Et uidetur q̃ sic, nam in actione ad exhibendũ , summariè cognoscitur,j̃.ad exhi.l.iij. ş.sciendũ, & tamẽ lis in ea contestatur.l.tigni.ş. fi. eo.tit.ideò requiritur litis cõtesta.Spe.tit. de off.iud.ş.fin.

ADDITIO.

a ş.Sexaginta.Et aduerte,quia concedo q̃ d.ş.sexaginta.uelit q̃ tali tempore libellus possit dari iudici , non autẽ produci parti, nec super eo procedi, de quo uide mod.l.j.ş.nunciatio j̃.de ope.no.nun.& sic Bar.hic non uidetur bene intellexisse illum tex.

b Summarijs.Bar.l.si constante. iiij. q.iij.quæst.prin.j̃.fol.mat. Bar.l.iij.iiij. q.prin.C.de pig.Bal.auth. offeratur.C.de lit.conte. auth.q̃ semel. C.quò et quãdo iu.dã alle.gl. c. p uenerabilẽ.qui filij sint le. Bal.l.iudic.C.de iu.Bar. l.si in l.in prin.j̃.loc.& l.filiusfa.in princ.j̃.de dona.Et quis possit causam, hoc modo cõmittere,uide gl. c.fi. de hær. in vj.tmo.l.nemo potest.de leg.j. Et illã refert Ang.in q.sua,astensis miles.Bal. in hac l.in ş.fi. & an in causa de plano,requiratur libellus,litis conte. & alia,no.Bal.d.ş.simliq̃ modo.dixi l.j.ş.fi.de præt.stip.& quid in causa alimentorum,Gul.de Suz.l.de alimentis.C.de transac.

1 Iudex exercet officium suum,licet non petatur.
Iudex petit legata ad pias causas etiam nemine petente.
2 Iudex ex officio suo pro relictis factis fratribus minoribus, etiã ad petitionem alterius coget hæredem.

ş.OBSERVARE.Proconsul ordinẽ seruare debet,circa aduo-

ca aduocatos audiendos,& nõ habẽtibus aduocatos* da
re debet ne imbecilles à potẽtibus opprimã-
* Aduocatos. In a tur ª h. d. usq̃ ad fi.Plerũq̃. i. maximè.No.q̃
dex ex officio b iudex ᵇ exercet officiũ suum † licet nõ petat,
dabit aduoca- 1 sicut aliàs in appellatione, C. de app.l.eos.ş.
tũ non petenti, c fin.Itẽ aliàs iudex ᶜ curare debet,ut relicta ad
maximè pupil pias causas præstentur, si hæres est negligẽs
lo,mulieri, fu- in soluẽdo,uel episcopus sit in hoc negligẽs,
rioso:arg.l.iij. & nõ petantur ab aliquo.auth. de eccl.tit.ş.fi
ş.pen.ff.de fu- 2 aũt.col.ix. q̃ no.Et ualet, † q̃ licet fratres mi
spec.l.bonorũ. d nores ᵈ non sint capaces relictorum, c. exiui.
C.q̃ admit.l.ij. ext.de uer.sig.in cle.& si nõ possunt petere,cõ
et fi.de ped.iud. sulit eis officio iudicis, uel ad peritionẽ cuiuscunq̃ petentis,uel ex officio.l.quintus.in fi.j̃.de ann.leg.& j̃.de pe.hæred.l.hæreditas.

ADDITIO.

a Opprimantur.Sed quæ dicãtur miserabiles personæ , dic relinqui arbitrio iud.secundũ Pet.de Bell.pert.l.j.C.de col.& Mar. in tract.de carcere.& l. j.C. quãdo Imp. inter pup.& uid.Cast.l.j. C.quãdo Imp.inter pup. et uid.

b Iudex.Bar.l.nulli.C.de epis.et cle.Aug.d.ş.si aũt Lud.Ro.auth.similiter.C. ad l.fal.dixi in c.nos quidem.de testa.in c.si hæredes.de test. ibi Hostien.Io. And.Pet.& Bal.auth.hoc amplius.C.de fideico.Ro.cons.lxvij.facit l.ciuitatibus.et ibi Bal.post Bar.de leg.j.Ro.cons.lxviij. ubi dicit q̃ potest quilibet de populo agere.Bar.cons.xvj. ubi dicit,q̃ legatũ ad pias causas,nõ recipit dilationẽ, nec regrit interpellationẽ. Barb.c.nos quidã. iij.uol.ex.de testa. & cons.j.uol.iiij.in ij.dub.ubi ait,q̃ spectat ad utrunq̃ iudicem,tam ecclesiasticum,q̃ secularem executio ad pias causas.

c Iudex.Bar.cons.viij.j.uol.& cons.xij.eo.Archi.c.j.de prob.

d Minores.Bar.l.ciuitatibus.j̃.de leg.j.

LEX. X.

1 Dictio usq̃ denotat cohærentiam,& quomodo ponatur.6.
2 Officialibus mutatis,non mutatur officium.
3 Arbitrium datum officiali,an duret eo in officio confirmato.
4 Satutum puniens aggredientem aliquem in domo,comprehendit aggredientem coram ostio,uel porticu,aut apotheca.

a MEminisse.ª Hoc principiũ est optimũ,& dicit in sum
1 ma,q̃ proconsul debet de causis cognoscere, & omnia agere usq̃ ad aduentũ successorũ. Et no. † de dictione usq̃, quæ denotet separationẽ, aliàs cohærentiam,si cut aliàs dictio à uel ab,denotat separationẽ,j̃.de act.cimp. l.ratio.ş.fi.j̃.de duo. re.l.ex duob.no.tex.ibi,cũ sit unus proconsulatus,&c.Opp.dicit hic,q̃ usq̃ ad aduentũ iudicat,i
b mò expirat officiũ per aduentũ successoris , ᵇ j̃. tit.prox. l.j. ergo à modò nihil poterit facere, & dicit priuata persona,
c j̃.de iur.om.iud.l.eum qui.ꝛ.gl.ᶜ no.q̃ hoc est, quia non dicitur officiũ finitũ,nec dicitur priuatus, donec successor uenerit.Vnde ꝓrium dicit gl.q̃ licet sit finitũ tempus,tñ nõ est
2 priuata persona.Item no.† q̃ licet mutent officiales,tñ officium dicitur esse idẽ, & multò magis si non mutentur personæ,sed idem officialis reconfirmet in officio,ar.j̃.de pec-
d ca.l.sed & si manente.Et ualet ad q.ᵈ q̃ si circa quædã † fuit
3 datũ arbitriũ potestati huius ciuitatis, nunquid eo confirmato in officio,,psequenti tẽpore illud arbitriũ habeat: Et uidet q̃ non,Cy.j.q.quia illud officiũ & arbitriũ expirauit, d.l.eum qui.cont.d.l.sed & si manente.j̃.de prec.& l.si dona
4 tæ.ş.fi.j̃.de do.inter uir.& ux.†Item indicio in ar.ad q.dicit
e statutũ, ᵉ q̃ si quis aggredit aliquẽ in domo sua, puniatur in tantũ,modò quidã aggressus fuit eũ corã ostio, uel porticu, an incidat in pœnã statuti ꝛ Et alle. ibi Richar. Mal. q̃
5 sic,ibi usq̃ aduentũ successoris, † ꝙa dictio ad,ᶠ denotat co
f hærentiã, adeò ut omnis locus domui cohærens,ˈdicit de domo.l.prædijs.ş.pe.& fi.j̃.de le.iij. Ad idẽ l.itẽ apud.ş.cõuitum.uer.proinde.j̃. de iniu.gl.& qd̃ ibi scripsi l.quidã Iberus,j̃.de fer. ur. præd. l.lege cor.ş.fi. de iniu.d.ş.cõuicium.&
6 uer. proinde. qui facere uidentẽ ꝓ gl. † Quæro qualiter hæc
g dictio usq̃ ᵍ hic ponatur ꝛ Et uidetur q̃ ponatur inclusiuè. Sed contrà uidet q̃ ponatur exclusiuè hic, j̃. an per aliũ causæ appell.l.j.ş.fin aũt.Cy.l.à calliga.C. de nup. dicit hæc uerba,q̃ aut proferr à l.aut ab homine.Si ab homine,tunc aut si poneretur inclusiuè,contineret odiũ,& tunc ponitur exclusiuè . Secus si cõtineret fauorẽ, ut ibi per eũ no.Et pro

hoc est gl.j̃.de dol.idẽ est.Et pro declaratione huius,dic ſm Gul.q̃ qñq̃ ponitur absolutè,l.fi.C.de reuo.don. Qñq̃ ponitur respectiuè,& tũc aliqñ adiicitur tẽpus,ut puta, ad calendas. Qñq̃ locus,ut usq̃ ad talẽ locũ. Qñq̃ annus,ut usque ad xiiij.annos. Qñq̃ gradus,ut à patricijs usq̃ ad consules, & tales. Si tẽpus, tunc ponit inclusiuè,l.eum qui cal. de uer.ob.nisi alia ratio suaderet contrariũ, ut puta do tibi decẽ pro carnib.usq̃ ad diem ueneris,isto casu ratio suaderet q̃ poneret exclusiuè, Sicut etã in similibus, qñ dico, do tutorẽ filio meo,usq̃ ad pubertatẽ, tũc usq̃,nõ poneret inclusiuè,quia per pubertatẽ finitur tutela,inst.qui.mo.tu.fi. in prin.Si uerò adiiciat locus,tũc dictio usq̃ ponit inclusiuè,j̃.de le.iij.l.patronus.& l.pẽ.j̃.de flu.nisi alia ratio suaderet ꝓrium, q̃ poneret exclusiuè, ut puta, uendo tibi fundũ meũ,usq̃ ad talẽ domũ,an domus cõprehendatur ꝛ Certè non, ſm Gul.Qd̃ intellige ſm determinationẽ Dy.puta,q̃ habeat respectus ad pretiũ rei,ut ipse no.d.l.patronus.ş.j.j̃. de le.iij.& l.filiusfa. ş.j.j̃.de le.j. Et idẽ in aliȝ qñ adiiceretur gradus,l.fi.ş.de sena. Simile no.in numero,ut l.si cum præfinitione.j̃. qñ di.le. ce.quia semper poneret inclusiuè.licet ratio suadeat,q̃ ponat exclusiuè.& ita potest intelligi d.l.j. ş.ante.j̃.an per alium cau.ap.& l.j.in prin.j̃.ad l.fal.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Meminisse.Ro.sin. cccxcij.ubi dicit. q̃ debet habere salariũ pro toto tẽpore,pro quo exercuit officium non adueniente successore.

b Successoris.Scripsi in l.eum.j̃.de iur.om.iud.

c POMA.Gl.idem tenet Ang.ş.item si in iudicio.de excep.inst.Card.in repetit.l.nec quicquam.ş.prox.ſ.eo.

d Ad q.Bar.l.iiij.in prin.j̃.de dam.infe.

e Statutũ.Bar.l.cætera.ş.hoc sena.de le.j.mod.l.plerisq̃,de in ius uoc.

f POMA.Ad.Alex.& Are.l.si cui in princ.post Bar. ibi.ff.de le.j.Alex.l.cætera.ş.hoc.senatus.de le.j.

g Vsq̃.Vide omnino de istis dictionib.& his dictis in l.à calligato.C.de nup. Old.cons.xlix.

a ş LEGATVM.ª Proconsul . nõ debet remittere legatũ
suum antecẽ de prouincia recedat.h.d.Et sic no.q̃ ante sindicatũ nõ debet officialis suos officiales remittere.

ADDITIO.

a Legatum.l.j.C.ut omnes iud.tam ciuiles quàm crim.

LEX XI.

Si quid. Causa quæ animaduersionẽ requirit, non spectat ad legatum proconsulis.h. d. & hoc modo intelligas hanc l.

LEX XII.

1 Cardinales legati tenent locum proconsulis.
2 Delegatus principis uel cardinalium legatorũ qũo possit subdelegare.
3 Argumentum de iudice ad procuratorem non procedit.
4 Delegatus ad uniuersitatem causarum quis dicatur.
5 Delegatus subdelegans quando possit reuocare.
6 Delegatus ad unam causam non potest delegare certum articulum, nisi sit delegatus principis.
7 Delegatus ab inferiore à principe in casu impediměti , etiã nõ sub delegat.

LEgatus.Hæc l.habet duplicẽ intellectũ & literam,unã negatiuã, & aliã affirmatiuã. Si negatiua est.opp.l.cũ prætor.ş.j.j̃. de iud. Dic q̃ si est legatus ad plures causas, tũc unam causam potest delegare,ut in ꝓrio secus si ad unã causam tantũ esset delegatus. quia tunc illã nõ potest delegare,& hoc modo loquitur hic.Pro hoc l.à iudice C.de iud.Alij habẽt literã affirmatiuã,& tũc opp.l. à iudice.C.de iud. Sol. regulariter delegat nõ delegat, ut ibi.Fallit in delegato principis, & in delegato proconsulis, ut hic dicitur, si habes literam affirmatiuã , & sic utrunq̃ procedit. gl.j.ibi, in ceteris,non reperit delegato quicq̃.dicunt ergo isti,q̃ legatus proconsulis.cũ sit delegatus,facit speciali permissione principis,q̃ intelligatur delegatus à principe,ideò subdelegat. pro hoc facit alia ratio , quia iurisdictio delegata, quæ est in legato proconsulis,est fortior q̃ iurisd.quę est in legatis aliorũ,l.solẽt.ş.sicut,ş.eo.Et ex ista secunda opinione,no. † q̃ legati cardinales, scilicet qui mittuntur ab eccl. Ro.tenent locũ procõsulis,ergo delegatus Cardinaliũ,põt

alteri subdelegare.Idē no.ff.de iurisd. om.iu.l.more maiorū.
2 Sed ista opinio † uidet p̄ rationē. Nā cū delegatus cognoscat autoritate aliena. Aut ergo uult subdelegare autoritate aliena, & hoc nō pōt quia est radicata in ordinario. Aut autoritate propria, & hoc etiā non pōt, quia eā nō habet.ff. de off.eius cui mand.est iur.l.ij.§.q mandatā, & ff.de iur.om. iu.l.& quia,& l.more.Quæ ratio ita habet locū in legato p consulis, sicut in alio legato. Et cū ista ratio habeat locū in delegato ad uniuersitatē causarū, uidet q̄ nec ipse delegare posset,& quia idem operant generale ad genus, sicut speciale ad speciē.Per l. imperiū.ff. de iur.om.iu.ꝛ.imò potest, quia cū ei generaliter iurisdictio sit concessa,etiā hoc uidet cōcessum ut possit delegare.Nam & hæc est species iurisdictionis,d.l.imperiū. in fi. Ergo cōcesso uniuersali, hoc concessū uidet.No.Azo in summa,de iur.om.iu.§.delegata.ergo ordinari⁹ specialiter posset cōcedere delegato ut subdeleget, qd̄ est uerū, ar.no.in l.cū essēt.de ser.rust.præd.sequit gl.l.& quia idē tenet ibi gl.& in l.j.§.j.ff.quis & à quo appell. Odof. reprobat istā opinio.per l. iudiciū soluit.ff. de iud.&
3 Cy.l.à iudice. C.de iud. Nec † est bona cōparatio de iudice ad procuratorē, quia procurator per contestationē efficit dñs litis,quia obligat se instantiæ, & si non adesset in iudicio posset puniri ex hoc,l.j.ff.de proc.l.j.C.de proc.l.si defunctus.&l.j.§.si procur.ff.si quis ius di.&c.Sed nō est ita in iudice. Vnde cū iudex nihil sibi appropriet per contestationē, ita modicū pōt post contestationē, sicut ante. Sequit in gl. demandat unā,uel hic loquitur cōmunis ratio,quare unā delegare potest,quia habet instar ordinarij. Vel dic,ut ff. de off.præs.l.sæpe in gl.quæ incipi.nam nō. in fin. ubi uidetur
4 colligi alia ratio.Et adde, † q̄ ille intelligit ad uniuersitatē causarū delegatus,qñ genus causarum cōmittitur sub uno nomine collectiuo,nec est necesse,q̄ istud genus sit generalissimū,sed sufficit q̄ sit subalternū, & restrictiuū, uel tēpore,uel quantitate,ut cōmitto tibi causas à decē libris Perusinoꝝ. ff. Vel loco,ut cōmitto tibi omnes causas talis loci. Sin aūt esset coarctata respectu personarū enatratarum,ut puta cōmitto tibi causas inter Titiū & Seiū, inter Marcū & Conradū,& inter Bal.& Ang.& Christophorū,tunc ista delegatio,non esset in uniuersitate causarū,sed ad plures numeratas species,ff.si quis cau.l.sed & si quis.§.quæsitum,fm Gul.C.de iud.l.à iudice.In hoc ultimo ego dubito, q̄ si oēs causę inter Titiū & Martinū cōmittuntur,ista cōmissio etiā est generalis,in genere subalterno, & pōt stare interuenīte augmēto uel diminutione,quę est inter causas,p qd̄ dat intelligi, qd̄ est uniuersalis, ex quo pōt recipere augmētū, & diminutionē,stante significato uniuersalis cōmissionis.
5 doc. in fimi.ff.de fun.inst.l. lucius.† Sed pone,q̄ delegatus subdelegat,nunqd possit reuocare sicut ordinari⁹ potest ꝛ. aut subdelegat in totū,& nō pōt reuocare.Aut aliqua sibi reseruat de iurisdictiōe,uel purè uel sub cōditione,& tūc potest fm Inn. ext. de off.dele.c.si pro debilitate. Tamē no. q̄ duo sunt delegati, qui possunt subdelegare, s. delegatus principis, & in isto procedit ista distinctio,& delegatus ad uniuersitatē,& in isto non procedit ista distinctio, quia ille non semper manet iudex subdelegatus in totū,sed quo ad certā speciē, ut hic no. Et ideò si totā unam causam cōmisserit,liberè reuocat, quia eius delegatio procedit autoritate
6 sui delegātis,ad uniuersitatē causarū.Sed an delegat⁹ † ad unā causam,possit subdelegare certū articulū causæ ꝛ non nisi delegatus à principe,ubi distinguitur, q̄ aūt cōmissio fuit ita facta.qd̄ transit iurisdictio delegata,& potest subdelegare. Aut merū factū fuit sibi cōmissum, & non pōt alteri subdelegare, quia nō est iudex delegatus,sed nudus minister.Si aūt uno respectu esset merus minister, alio respectu haberet iurisdictionē delegatam, quatenus habet iurisdictionē delegatam,pōt delegare fm Inn. c.fi. ext.de off.dele. &.ext.de re iu.c.cùm Bertolus. Dicit etiā Inn.d.c.qd̄ ubi cōmittitur aliquod factum explicandū extra iudiciū, quod non potest alteri cōmittere, maximè si est electa industria personæ, quia tale ministeriū cohæret personæ, l.j.§.ne aūt. C.de cad.tol.Et scias q̄ ideò delegatus à principe subdelegat, quia cū habet iurisdictionem immediatè ab eo q̄ dat
7 ordinariā,ista iurisdictio sapit de ui ordinaria,d.l.à iudice. † Sed quæro,an in casu impedimenti delegatus ab alio q̄ à principe, poterit subdelegare? Dic qd̄ non, sed reuertitur ad ordinarium, auth.ut defun.cum fune.§.illud.& l.prætor. §. si post de uac. mu. Sequitur in gl. fm aliam lec. dic prout habes literā negatiuam,quod intellige non subdelegat uniuersitatē causarum. Vel intellige,ut non subdelegēt causam,scilicet nominatim sibi demandatā inter cęteras,quasi in ea sit delegatus, ut ad certā causam,non ad uniuersitatem causarum,ff. de uer.ob.l.doli.

LEX. XIII.

LEgati.No. pro eo quod dixi in l.meminisse.ff.eo.q̄ nō dicitur officium finitū, nisi aduenerit successor,& hoc etiā si non sit cōfirmatus. Opp. ad hoc quod dicitur, q̄ non habet propriū.cont. l.j.§. qui mandatā.ff. de off.eius cui mand.est iurisd.Sol.ut ibi. no.quia propriū non habet ordinarium,ut hic,sed delegatum habet,ut ibi dicitur.

LEX XVI.

1 *Archipresbyter,qui ex consuetudine habet oblationes factas in die dominica,& sacrista in die sancti Laurentij, si dies sancti Laurentij uenerit in die dominica,habebit archipresbyter oblationes,non sacrista.*
2 *Iurisdictionem minor propter aduentum maioris,non admittit.*
3 *Episcopus propter aduentū legati Cardinalis, nō admittit iurisdictionem.*

a PRoconsul.[a] Allegatur hæc lex, ad q.[b] Cōsuetudo † est
b in ecclesia sancti Laurentij, q̄ Archipresbyter habeat
1 oblationes dominicales,& sacrista eas quę fiunt in festo sancti Laurentij. Contingit q̄ festū sancti Laurentij. uenit in die dominico,& concludit q̄ oblationes sunt archipresbyteri. Nam maior est dominica q̄ aliud festū,& inspicitur potius q̄ est naturale, q̄ q̄ est accidentale. ar.l.iij.§.j.ff. de tutel.& sic potius inspicitur dies dominica,q̄ festum sanc ti Laurch.l.dies festos. C.de fer. Itē inducitur[c] in ar. ad q.[d]
d †.q̄ minor iudex propter præsentiam maioris amittat suā
2 iurisdictionē. Cont. tamen est in auth. de defe.ciui.§.nulla. in fi. ubi defensor non amittit iurisdictionem,propter præsentiam præsidis. l. cunctos. C. de metatis. & epidemenci cis,libro xij.Et hæc ualent,† quia si ueniunt hic cardinales
3 legati,q̄ nihilominus non amittat iurisdictionē suam, d.l. cunctos, Dixi etiam in l.iiij. §.si tam uicinum.ff. de dam.in
e fec. Quid autem[e] de iure canonico,uide c. uolentes. eẋ.de off.leg.Et dic ut ibi dicitur.

ADDITIO.

a POMA.*Proconsid.Are.l.si seruus.§.fi.ff.de le.j.Alex.l.si quis posthumos. in prin.de li.& post.*
b *Ad q.Sed Bal.post Cy.l.iij.§.j.ff.de iut.uidetur tenere,q.debeat diuidi illud lucrum.Cy.d.l.dies.& Cy.& Imo.d.l.qui in solidū.§.cùm post.de leg.ij.latissimè quæ scripsi in l.si ita scriptum.de lib.& posth.*
c *Inducitur.Car.c.fi.de fer.Ego cont.Bar.allegaui Gul.et Bal.hic et Ro.quia si potest uti iurisdictione præsente matre,& sic consequi cōmodum,eodem modo potest colligere oblatiōes.gl.c.deniq;.xxj.dist.l.nihil. C.de pala. sac. lar.lib.xij.& uide quæ ibi remisi.gl.l.cunctos hic allegata.And. Barb.*
d P.PAV.P.*Ad q.Bar.c.uolentes.de off.dele.*
e POMA.*Autem.Barb.cons.xlv.ij.uo.*

DE OFFICIO PRAEFECTI AVgustalis. Tit. XVII.

LEX Vnica.

PRAEFECTVS.Præfectus Augustalis,eo ipso imperium amittit, quòd successor intrauit Alexādriam. h.d.usq̄ ad fin.

DE OFFICIO PRAESIDIS. Tit. XVIII.

LEX I.

NOMEN.Appellatione præsidis cōtinet quicunq̄ rector prouinciæ, & apud se, talis præses potest manumittere.h.d.cum l.seq.

LEX III.

1 *Eorum quis sortitur ratione delicti,*

Iudex

2 *Iudex extra prouinciam,non habet iurisdictionem.*
3 *Lex ubi non distinguit quando distinguamus.*
4 *Iudex subditū de delicto per eū commisso extra prouinciā,punire potest.*

PRæses prouinciæ cognoscit de criminibus in sua prouincia,per quoscunq̄ commissis & eos punit, donec est in ,puincia.h.d.usq̄ ad fi.In tex.ibi priuatus ē, quā
1 tū ad exercitiū.† No.q̄ dixi summariè, q̄ rōne delicti quis sortitur forū,l.j.& in auth.qua in ,puincia.C.ubi de cri. agi opor.& q̄ ubi l.nō distinguit,nec nos distinguemus. Dicit
2 hic,q̄ † habet ,p persona priuata,qñ est extra suā ,puinciā. Cōt.l.ij.ff.de off.procō.Sol.quantū ad iurisdictionē cōtentiosam, habet ,p priuata, ut hic nō quantū ad uoluntariā, ut in cōt.Op. ad hāc sol.l.fi.ff.de off. præfec. urb. Sol.etiā in cōtentiosa,licet sit extra ,puinciā pōt inhibere,uel iubere aliū iudicare,ut in cōt.nō tñ habet exercitiū iurisdict. cōtentiosę,ut hic,& allegaī ,p q.q̄ iudex maleficiorū licet sit extra
a prouinciā,habet iurisdictionē,nō tñ cius exercitiū.Op.[a] †
3 dicit hic,q̄ nos distinguemus:ubi l.nō distinguit.cōt.l.quę sitū.ff.de test.i.fol.dico q̄ si lex distinctè loquēs,distinguit ,p
4 aliā legē,& tūc per eā distinguemus,nō aliter,ut hic.† Quęro,hic dicit,q̄ habet cognitionē in hoies suæ ,puinciæ, q̄d si subiectus istius prouinciæ, nō delinquit in sua ,puincia, sed alibi,an poterit in sua ,puincia puniri?Et uidet q̄ non, qa debet puniri in loco delicti, ut in.d. auth. qua in ,puincia.Vnde in loco domicilij nō debet puniri,ne ,p eodē delicto,bis puniat,ff.nau.cau.sta.l.j.In cōt.est ueritas,Nā & accusari pōt corā iudice suo,de suo delicto & puniri, ff. de inter. & rele.l.relegatorū.§.interdicere.& ibi no.& l.j.C.ubi de cri. agi opor.Sed nūquid iudex poterit de hoc inquirere, licet sit alibi cōmissum?De hoc dicā ff.de iur.om.iu.l.extra territ. Et an fm statutū eius loci,hanc q.disputauit Cy.in ciuitate Senarū.

ADDITIO.

a POMA. Op.*Ias.l.quamuis.ff.de in ius uoc.*

LEX VI.

a ILlicitas.[a] No.quæ pertinēt ad præsidē. Quæro dicit statutum, quòd iudex de facto debet rescindere uēditiōes factas p minores:post hoc statutū,factæ sunt multæ uēditiones,& etiā post ingressum officij sui, an eas poterit de facto rescindere?Et uidet q̄ nō,quia hic dicit,factas, nō faciendas, in cōt.est ueritas,quia intelligit etiā de factis post
1 statutū.Aliàs,lex est modici effectus, † Natura legis est, ad futura trahi,nō ad præterita,l.leges.de legib.& l.j.ff.de condic.ex.l.ubi exponit,sit,id est,erit,& quia semper lex loquit secundum do.meum.l.Arriani.C.de.hæret.

ADDITIO.

a POMA.*Illicitas.Fel.c.ij.uer.amplia.iij.de constit.*

a §. VERITAS.[a] Allegatur q̄ iudex debet iudicare fm allegata &,pbata,[b] nō aūt[c] fm cōscientiā. Op.l.si irruptio
b ne.ff.fi.reg.& l.ij.in fi.ff. de fer.Sol. Aut id q̄ iudex habet
c in conscientia,est notū sibi ut iudici, aut tanq̄ priuatæ personæ.Primo casu, fm conscientiā suā iudicat informatus, ex actis,corā eo.Et ita pōt intelligi hic.Aliàs si ut priuatæ ꝑ sonæ est sibi notum,tunc nō pōt iudicare fm conscientiā,sed fm ,pbationes sibi factas.*c. ij.ext.de off.ord.ubi si iudex iudicat fm legē, non peccat,licet cont.cognoscat, Cy.l.j.C. ut quæ desunt aduo.

* *Factas. At uerò Senatus, secundū conscientiā indicare indistincte pōt secundū Cy. Luna.§.pro hac.& ibi Bar.in fi.C.ut quæ des.aduoc.Ias.§.si minus.col. iiij.de act.Quod & omnib. iudicib. p̄missum uideri debet: Fel. c.pastoralis.de off. dele.gl.c.j.de off.ord.in antiq.gl.l.lex quæ. C.de admi. tut.I.Con.B.*

ADDITIO.

a POMA.*Veritas.Ias.§.si minus.Inst.de act.ubi ponit etiā quid in criminib. uide mod.l.j.C.ut quæ desunt aduoc.& Imo.cōf. xxiij.No. tamen q. iudex pōt se fundare,ad iudicandū,etiā ex cōfessione facta corā eo.uiua uoce, licet nō sit redacta in scriptis,Bal.l.j.C.de manumiss.sim.quē refert Fel. c. cū uenerabilis.ext.de excep. Alex.l.si is ad quē.ff.de acq.hær.& Fel.c. pastoralis.§.uerò.de off.dele. Ias.l.ij.ff.de in lit.tur.*
b *Probata. Ant. et Imo.d.c.j.Io.cal.c.pastōralis.de off. dele.Bal.l.j.C.de uid. li.& apud cōf.manu.dixi post Bar.l.j.C.ut quæ desunt aduo. & Spe.ti. de sen.§.qualiter uer.ij.Et ista faciūt ad quæstionē,capitaneus uidit duos rixātes in fenestrā,si nō mittit familiā,pōt priuari officio. Bal.l.j.§.qui es.ff.de off.præfec.ur.Cy.l.seruus.C. de nox.qd̄ dictū loquitur in patre,in ptāte hæbēte filiū rixosum,quo casu si nō,puideat, pōt licitè ab officio repelli,Bar. l.j.in fi.de his qui sunt sui. Et utrū ex hoc posit puniri,Gui.de Suza.l.j.C. ut quæ de sunt aduo.Bal.l.nullus.C.de sum.tri.& fi.cath.Ang.l.ij.C. de his qui sunt sui.*
c *Nō aūt.Flo.l.si irruptiōe.ad.fi.ff.fi.re.l.ea.ff. de fer.C.de admi.l.tutores.j.q. vij.c.iudicet.ij.qō.j.§.quādo uerò.Et istud procedit,in iurisdictione cōtentiosa,in uoluntaria aūt pōt. Ita intelligitur gl.l. bonorū.C.q̄ admit.Io. And. tit.de disp.& alleg.§.fin.Ang.& Io.l.à diuo Pio §.j.ff.de re iud.c.si sacerdos.de off.ord.& Io.Cal.c.pastoralis.§.quia uerò.de off.dele.quomodo respondet ad istum tex.A.B.*

1 *Officiū iudicis,timēs ab alio offendi,pōt implorare,ut sibi præstetur secu-*
2 *Securitas quid sit,& legitimum præsidium. (ritas.*
3 *Securitas quotupliciter præstetur.*
4 *Securitas,de qua hic,debet præstari,& cum fideiussoribus et sine inspecta qualitate præstare debentis.*
5 *Securitatē præstare debēs de nō me offendendo,debet etiā præstare pro amicis & complicibus meis,& quæ ipse nec complices sui me offendent.*
6 *Promittens nō offendere,si offendit extra territorium,an teneatur.*
7 *Securitas præstita de me non offendendo,durat arbitrio iud.*
8 *Iudex potest concedere licentiam timenti, ut secum ducat familiares & seruientes. (niatur.*
9 *Securitatis præstitæ alicui de non offendendo,effectus est,quod acrius pu-*

a §. NE POTENTIORES.[a] Ad præsidē spectat,ne impotē-
1 tes à potentibus opprimantur.Iste §.in ducitur † in ar.
b [b] ad q.q̄ si aliquis timeat offendi ab aliquo magnate, quod potest officiū iud.implorare, propter quod ille magnas cogitur præstare securitatem, de non offendendo illū.l.denunciamus.C.de his qui ad eccl.conf. & ibi per doc.
2 & Cy.& quæ dixi in l.sanctum.ff. de rer.diui.† Quæro quid sit securitas?Et dico quod est legitimum præsidium, quod per officium præsidentis,iuste timenti datur,secundū Gul. de Cu.Quod sit legitimum præsidiū,probatur in d.l.denū ciamus.Quod detur iuste timenti,& causa cognita, probatur ff.qd̄ met.causa.l.metum.cū l.seq. Quod hoc postulet
3 per officiū iudicis,tex.est hic.Et scias,qd̄ quandoq; petitur securitas præstari à re rei,tot.tit.de dam.infec. Et de illa nihil ad præsens. Quandoq;[c] à re personæ,& de ista præstatione non cauetur iure,fm Gul.ut si domus tua minat ruinā,non debet inde per me trāsiri, l. qui bona.§.j.ff. de dam. infecto.imploranti pōtest officiū iudicis,ut faciat dam. re
d fici,si est uicinus, ff.l.prox. Spec.de satisd.[d] §. fin.uers. circa,
e Quandoq; petitur præstari à persona rei,[e] & ista est licita,l. fi.in prin.& fin.C.de ero.milit.ann.lib.xij.l.si fideiussor. §.si satis.ff. qui satisd.cog.Quandoq; petitur præstari à persona personæ,& tunc loquitur materia huius §.quia est licita, & officio iudicis præstatur hæc,causa cognita,an sit iusta uel
4 non,d.l.metum.& per doct.d.l. denūciamus.† Quæro[f] nūquid in tali securitate debent fideiussores præstari. Et uidetur q̄ sic, quia per eos magis cautum,l.j.qui satisd. cog. In cont.uidetur,quia lex de nuda cautione intelligitur, quia cautionis appellatione non continetur fideiussoris præstatio,C.de uer.sig.l.sancimus.Breuiter dic secundū Gul.q̄ debet considerari qualitas personæ, à qua hoc petitur, quia si sit persona locuples,& immobilia possidens,non erit necesse,q̄ præstetur fideiussor, arg.l.fin.iuncta l.sciendum.in
5 princip.qui satisd.cog.† Quæro circa hoc,uolo quod ille de quo timeo,non solùm pro me præstet fideiussorem siue securitatem,ne me offendat,sed etiam de amicis meis, & uidetur q̄ hæc possum petere, ff. de preca.l. cum precario. l.si stipulatus fuero per te non fieri.ff. de uer. ob. & l.ij. & l. non solùm.ff. de usu & hab. Sed nunquid debet dare securitatē pro se,& suis familiaribus,& alijs suis, quod nō offendet? Guliel.quòd sic,l.j.C.si rec. prouinc. & ff. loc.& l. qui insulā. §.fi. Quod intelligo non ita indistinctè, quia si offenderet ab alio suo inimico,non esset conueniens quòd iste teneatur,arg. l. si merces. §. culpæ. ff. loc. Vnde debet promittere pro se & familiaribus & complicibus suis. Quæro, si Titi-
g us s, de quo timebam, † præstitit mihi securitatem coram
6 iudice istius ciuitatis,de nō offendēdo me, ipse offēdit me, sed nō in isto territorio,an teneatur?Et uidet q̄ non, quia

hoc officiū non extenditur ultra territoriū suū,ff.de iurisd. om. iud.l.fi.& de bo. aut.iud. poss. l.cùm unus.§.fin.Cont. Gul.Nã sicut exemptus hic posset ex sua promissione conueniri,l.j.ff.si quis in ius uoc.nō ierit.Ita,& multò magis iste debeat ex sua promissione cōueniri. Nã qui promittit nō offendere,generaliter loquitur,& sic generaliter debet eius promissio intelligi,& sic ex sua persona poterit cōueniri,ratione contractus,& ratione domicilij,sicut ciuis uel incola, ut de iud.l.hæres absens.& l.omnē,imò poterit conueniri, corã iudice,in cuius territorio fuit cōmissum delictū,l.iij.ff.
7 eo.† Quæro,[h] quãto tempore duret ista securitas.Quidam
h dicunt triginta diebus,§.sed neq;.auth.de mand.principū. Tu dic fm Gul.q; cùm hoc nō sit in iure determinatū,relinquit arbitrio iudicis, ar.l.ratū.ff. de sol.& l.j.ff. de iur.delib. & l.si finita.ff. de dam.infec.& ff. de appell.l.nōnunq;.esset enim incōueniens,q; ita cito me posset offendere post triginta dies,& esset incōuciniēs quod ita sæpè renouaretur securitas,l.bene à Zenone.C.de quad.præsc.Nō ob.§.sed neq;. quia loquitur de quadã securitate,quæ præstatur per iudi
8 cē,ut dicitur in gl.† Quæro,[i] peto à iudice, ut sit mihi licitū
i ducere familiares uel seruientes,an hoc debeat mihi cōcedere:Et uideē qd' nō,quasi sufficiat cautio,ut s. dixi.Pōt tamē dici,qd' ex causa potest hoc iudex cōcedere, arg. l. fi. in prin.C.de erog.milit.anno.lib.xij.& ibi plenè no. cuius expēsis sit.Vide ad prædita,quæ dixi in l.sanctum.ff. de rer.di. No.ff. homines de Castroplebis, qui uolebāt concedere li-
k centiã domino Mattheo de monte polini. [k] † Quæro quis
9 sit effectus huius securitatis:Dicūt quidã, qd' est iste, quia si post securitatē offenderet,tanquã fractor pacis,teneturl. Iul.magist.ff. ad leg.Iul.maie.j.§.j.Hæc opinio est falsa, quia ibi loquitur quãdo aliquid cōmittitur cōtra principē, uel remp.nō cōtra singularē personã.Quare dicunt alij, quod qui postea offendit,debet tradi puniendus offensō, arg.l. fin.de leg.j.hoc nō est uerū, quia est casus specialis in lega-
l to,qui nullo modo debet offendi,ar.l.sanctū.ff. de re.di.Et[l] ideo dic fm Gul.q; effectus erit,q; iudex acrius puniat eum quia hoc potest iudicis officio cōsiderata conditione, ar.l. quid ergo.§.pœna.ff. de ijs qui no.infa. Est etiã quædam alia securitas,quæ petitur à iudice,& eã potest ex causa cōce-
10 dere de qua in §.sed neq;.auth. de mād. prin.Et ex causa †
etiã exbannito potest dari sicut in relegato,d.§. sed neq;. & l.is qui reus.ff. de pub.iud.Sed quæro nūquid iudex tenea tur eã seruare:Et gl.in d.§.sed neq;.dicit quod nō.Tu dic ut no. Cy.C.de ijs qui ad eccl.cōf.l. præsenti,ubi de hac securitate no.& in l.ij.eo.tit.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Ne potentiores.Fel.rub.de treu.& pac.Are.l.ij.§.q; si in patris. ff.so.mat.Itē an ille qui timet ne offendatur ex culpa sua, possit petere istã cautionē,Alex.post Bar.l.qui bona.§.si quis iuxta.ff.de dam.infec.& in §. si quis iura legis.ubi ponit aliã decisionē,quam uide & de eo quòd dictum est,quãdo ex culpa sua,Pan.c.j.ext.de lit.cōtes.Item q; causa suspicionis allegata probari debet,antequam quis possit cogi ad præstandū hanc cautionem.Alex.cons.lxx viij.v.uo.& de eo q; dictū est, quando quis tenetur ex culpa sua,& de quibusdã alijs,Ias.l.si super.iiij,no.C.de transac.

b Arg.l.sanctum.de re.di.Ias.l.si de poss.C.de transac.Ant.Are.

c POMA.Quandoq;.Alex.rub.ff.de dam.infec.

d POMA.De satisd.Alex.l.ij.fo.ma.

e Rei.Adde q; si timeo uim fieri in possessione mea,possum implorare officium iud. ne mihi uis fiat. l. si super possessione. & ibi Bal.C.de transac.Bar.l. qui bona.§.quidã.de dã.infe. & §.siquis iuxta.Spe.tit. de satisd.§.fi.uer.area.Et de ea quæ præstatur à persona personæ, ultra Bar. hic, uide etiam Alex.cons.lxxviij.v.uolu.

f Quæro.Limita nisi fuisset data ad consilium sapientis.Gl.l.si mandato Titij.§.fin.ff.mand.And.Barb.

g Titius.Bar.l.qui bona.§. si quis iuxta.ff. de dam.infec.& quæ ibi dixi in l. capitalium.§.ſtatus.de pœn.
POMA. Ang. cons.xxxiij.Ias.l.extra terri.vj.limit.ff. de iur.om.iud.cont. Bal.l.j.§.huius.ff.de iust.& iu.& Cur.d.l.extra vj.limit.

h P.PAV.P.Quæro.Alex.l.dies cautionis.ff.de dã.infec. Dixi post Bart.d.l. qui bona.§.si quis iuxta.ff. de dam.infec.Pro intellectu §.fed neq; auth. de man.prin.

i POMA.Quæro.Ias.l.prætor.§.etiam is.ff.de eden.

k POMA. Polini. Cuma.cons.xxxij.

l P.PAV.P.Cō.cons.xxxij.ubi dicit consiliū esse,q; apponatur certa pœna.

a §. SICVTI. [a] Casus humanæ fragilitatis medico nō imputat', sed imperitia.h.d. Ex hoc cōcluditur aliud de iure canonico, qd' sicut imperitia nocet, ita casus nō nocet sibi, quantum ad irregularitatem, quò minus ad alios ordines possit ascendere,c.tua nos.ext.de homic.

ADDITIO.

a Sicuti.Sed quid in aduocatis & alijs,Guido,de Suza.l.j.C.de aduo.diu.iu.

a §. QVI VNIVERSAS.No.† qd' præses pōt dānare[a] ime
1 tallū,nō tn deportare,l.j.§. si qb. ff. de leg.iij.Ad hoc oppl. us est damnare in metallū,q; deportare in insulã,qa etiã ex damnatione in metallū,amittitur libertas, inst.de cap.di.§. maxima. & §.media.Modò arguo,cui licet qd' est plus,licet qd' ē minus,reg.cui licet.Sed præses nō pōt facere qd' est maius,ut dixi.Sol.Damnare in metallum pōt, ut hic,nō tn in insulã deportare,sine principe,ut in cōt. Ratio quia insulæ sunt in dominio principis,nō præsidis, & licētia non extendit' ad ea,nisi ex permissione principis.Dy.c. cui licet.ext.de reg.iur.li.vj. Et per prædicta reprobatur gl. quæ est in §.relegati.inst.quib.mo.ius pa.pot.sol. ubi fit æquiparatio exbanniti & deportati,quia præses non potest
b in insulã deportare, d. §.hi quib.Certè nec exbannire,[b] er-
c go multò minus potest rector ciuitatis,[c] qui est minor Iac. de Are.l.j.& ibi Cy.de hær.inst.

ADDITIO.

a Damnare. Sed si quid si alicui committitur de prouincia, seu ciuitas sub protectione & regimine,an per hoc uideatur concessum merum & mistū imperium?dic ut per Bar.l.j.C.de excus.mu.li.x.uide quæ no.Bar. l. interdū.cū l.ergo.aliàs est l.cū inter eos.de acq.rer.do.dixi in l.ij.C.de ped. iud.

b Exbannire.Sed hoc non uidetur uerum,quia in exbannimento non ꝑsignatur certa insula,sed interdicitur sibi aditus ad patriam,ideo non uidetur sic qui,non potest deportare,ergo nec exbannire.

c Ciuitatis.Dixi post Bar.d.l.imperium.
1 Bannum & multa,æquiparantur.
2 Paupertas,quando prosit.

a PRAESES [a] Multa ex causa necessitatis & paupertatis, remitti pōt.Et licet ille cui est facta remissio, efficiat' solutus,
b nō tn ꝓpter hoc tenet'.h.d.usq; ad fi.& signa gl.Et no.[b] q; ꝓpter paupertatē & inopiã absolut' seu remiss', licet fiat solutus,nō debet exigi. Et hoc no.†Et hoc pōt ualere,nã bannitus nō debet haberi,ꝓ cōfesso,ut hic Dy. & uidet' magis ꝓpter cōtumaciã,q; propter delictū.Et quod bannum multæ æquipareť,ē gl.l.j.§.ex hoc rescripto.ff. de uent. insp. ubi gl.exponit,multa,id est,bannū.Et idē no.inl.j.post.prī. de admin.tut.Et ex hoc cōclude,q; sicut multa ꝓpter pau-
2 pertatē pōt remitti,ita bannū,qd' no.† Itē no. qd' pauper-
d tas,ꝓdest,[d] cōt.§.sancim'.aut.de testi.col.vij.Sol.Quātū ad fidē habendā circa testimoniū nō ꝓdest,imò nocet, qa magis credit' diuiti,q; pauperi.Dic,ꝓdest,quantū ad remissionē pœnæ.Op.ad hoc,quia imò quantū ad remissionē pœnæ,nocet,ff. de incē.ruin.nau.l.prædius.& l.nemo. in fi.C.de sum.trini.Sol.ibi loquit' in pœna corporali, circa quã no-
e cet paupertas,secus in pœna pecuniaria, ut hic. Opp. [e] l.j. in fi.de pœn.& l.quicunq;.C.de ser.fug.Vnde dic, q; quantùm ad fidem habendã non prodest,imò nocet,d.§. sanctimus.Quantum autē ad remissionē pœnæ, an prosit paupertas,hic subsūngue, aut quæris de pœna corporali, aut pecuniaria.Primo casu f nocet,qa magis puniť pauper, q; diues,d.l.nemo.Secūdo casu,aut est pœna pecuniaria,seu ordinaria,aut extraordinaria.Primo casu nō ꝓdest pauptas,qa si nō pōt soluere pecuniã,luati corpore,l.qcunq;.C. de ser.fur.& l.j.ff.ff. de pœ. Secūdo casu ꝓdest pauptas,ut hic,& quātū ad dignitatē ꝓsunt diuitię,C.de dec.l.ad subeunda. li.x.Et hoc mō intelligas de pauptate,q; interdū,ꝓdest, interdū nō,distinguēdo ut dixi in l.fi qs ad declinandã. C.de epis.& cle.&c.

ADDITIO.

a Præses.Bar.l.j.in prin.ff. si quis ius dice.non obtem.

POMA.

b POMA.No.Bar.l.si cōstante.ad fi.ff. sol.ma.an aūt posit remittere pœnam quæ uenit applicanda parti,dic q; nō,gl.l.ij.C.de in ius uoc.& Bal.& gl.l. rescripta.de præci.imp.offe.c.nisi.de offic.& ibi tex. q; iudex amore pōt remittere pœnã.Pan.d.c.clericos.j.dist.& ibi dicit.An q; si uenit applicanda fisco principis,indistincte pōt remittere pœnã si applicatur parti, non pōt, nisi cū causa ante sententiã:post sententiã nō pōt,nisi pœna sit arbitraria,etiã sine causa,pōt ante sententiam,post aūt nō.tnn.c.cognoscentes. de cōs.& c.licet de pœ.uide ibi Pet.& alios.Et an iudex posit incōtinēti pœnã excōmunicationis imponere,gl.l.in actionib.ff. de in lit.iur. And. Barb.

d Prodest.Bal.l.si quis ad declinandã. C.de epis.& cle.& quando prosit paupertas,& quando diuitiæ,Arch.c.statutū.de rescr.in vj. & c. pauper. xj. q.iij.& xxxj.dist.hoc autem.

e Opp.Sed quid si ille peruenit ad pinguiorē fortunã,an teneatur soluere pecuniam?non Bal.l.sed si unius.§.si ante.ff. de iniur.gl.c.sicut dignum.ext.de homic.And.Barb.

f Casus Bal.l.quicūq;.C.de sc.fu.ubi dicit,q; pro minima pecuniaria pœna ei qui soluēdo nō est, nō pōt subrogari in pœnã corporalē. Bar.ad hoc d.l.j. in fi.prin.ff. siquis ius di.nō ob.Bal.l.certa ratione.C.quãdo prouo.et Bar. l.quædã.ff. de pœ.Bal.post Cy.l.fi.C.de fum.tri.& fid.cath.

LEX VII.

PRæses.Ad iudicis officiū spectat, facere ædificia reficih.d.quã l.allegaui.§.l.px.§.ij.& ibi per Gul.de Cu.&c.

LEX VIII.

SAcpè.Verba necessitatiua à principe prolata,ad impe
a trantē rescripta directa, nō imponūt necessitatē iudi. No.q; beneficia principis non interpretant' latissimè.
a Op.ad id [a] q; sub istis uerbis,pōt adire,nō imponit' necessi
b tas [b] iudici iudicare.ff. auth.§.coges aūt.de mād.pri.Sol.ibi fuerūt prolata per principē uerba,quæ necessitatē importāt,hic uero nō.Opp.& uidet' q; inter uerba nō ē fienda differētia.an dico,præcipio,uel iubeo,&c.l.omne ỽbū.C.cōia delc.& l.peto.in prin.l.unum ex familia.§.fi.ff. de le.ij.fol.ibi loquit' in ultima uolūtate,hic in ꝯctu,aliàs rescripto. Op.l. j.in prin.ff. mād.Pro quorū sol.dic,q; qñq; hæc uerba profe runt in ꝯctibus; qñq; in ultimis uolūtatibus,qñq; in rescri
c ptis.Primo casu,[c] nō est differētia inter hæc ỽba,nec importāt necessitatē.l.j.ff. mād.nisi post susceptū mandatū,ut in ꝯrio.& l.cōmodato.§.fi.ff. cōm.Secūdo casu,aut sunt ỽba præceptiua,aut deprecatiua.Primo casu,imponūt necessitatē hæredi,& de hoc nō ē dubiū.Si deprecatiua,tūc aut dirigūtur ad hæredē,aut ad legatariū.De quo dic,ut no. in d.l.peto.Tertio casu si rescripto, tūc aut dirigunť ad impetrantē rescriptū,aut ad iudicē.Primo casu nō imponūt necessitatē,ut hic,& l.seq.Si ad iudicē,tūc distingue, ut in gl. q; aut
d rescriptū [d] dicit,mādamus [e] ut cognoscas, tūc per hoc non
e imponit' necessitas cognoscēdi per se,sed pōt alij delegare,
2 ut hic,Secus si diceret,præcipimus, uel iubemus.† Nã ỽb. iubemus,necessitatē importat,ff. q; iussū.l.j.secus in ỽb. mãdamus,l.j.ff. mād.Op.dicit hic,q; iudici nō imponit' hæc necessitas per hoc,& sic principis rescriptū nō interpretat' latè,ꝯ l.fi,ff. de cōst.prin.Sol.ut hic in gl.l.eū qui cal. in prin. ff. de ỽ.ob.Quæro nūquid si rescriptū dicit,adire debes iudi-
f cē,[f] an ꝓ hoc sit iudici imposita necessitas:Et uideť q; sic,ut hic à ꝯrio sensu,tn hæc gl.tenet ꝯriū,& melius, qa si hoc diceremus, imponeret' actori necessitas agendi. cont. l.j.C. ut nemo inuitus.in rub.& nig.

ADDITIO.

a POMA.Id.Alex.l.more.ff. de iur.om.iu.ubi dicit q; totus mūdus approbat istā gl.licet aliqui tenuerint contrariū,ut refert Fel.c. eā te.de resc. & ibi p mod.in apost.Pan.in apost.inci.mandatū & præceptum.Ro.l.ij. ff. de offic.eius.& eā sin.appellat Ro.cle.sæpè.de uer.& latè Frid.c.procurator. de p cu.in vj.& sentit hoc idem gl.l.& quia.in uerb.anteq;.ij.fol. ult. contrarij. ff. de iur.om.iud.Bal.l.ij.C.com.de le.Fel.c.nam de const.

b Necessitas.Quæ uerba in rescriptis importēt necessitatē,& quæ cōsilium, & quid cātractibus & ultimis uolūtatib.Ant.c.nā cōcupiscentiā.de cōst.et ibi Imo.& tex.cū gl.l.tutor.ff. de suspe.tu.Io.l.cū prætor.§.mādato.de le.ij. quæ aūt sit differētia inter mandatum,præceptū,gl.& Arch.xiiij.q.j.§.q; præcipit.si aliquis in. c.quoniã abb.de off.dele.gl.no.c.cū aliquib.de ref.in vj.post gl.hic,et Bal.C.quõ et quãdo iu.et differētiã iter mãdo,et iubeo,ui de p Bar.l.ij.C.communi.de le.& Ro.l.j.§.j.ff. de off.eius cui mãd.est iurisd.

c Casu.Arch.c.q; præcipitur.xiij.q.j.ubi refert Ros.tenere cōtra istã distinctionē,q; imò uerbū,mãdo,prolatū à superiore,importat necessitatē. Ar b.

d P.PAV.P.Rescriptū.de ista gl.& quæ sit differentia inter uerb.mando, & præcipio,seu iubeo,Fel.c.cā te ext.de resc.uer.inter mandatū & præceptū.Cor.c.grãdi.de stup.ne.præl.in vj.ubi ponit de ueritate huius gl.quando mittitur causa ꝓ uerb.præcipio,uel iubeo nō pōt alteri delegare.secus si ꝓ uer.mãdo,Bar.l.omne.C.cō. de leg.et ibi Ias.Alex.l.more.ff. de iur.om.iud

e Mandamus.Bal.l.j.C.quomodo & quando iud.

f Iudicem.Bar.l.creditores.C.de pig.Bal.c.ij.apud quem uel quos cōtro. seu. dixi per illum tex. quod uerb.debet,nō importat necessitatem.Et est ratio, quia refertur ad creditorem.

LEX X.

EX omnibus. Præsidis prouincię cognitio est ampla, & cognoscit in prouincia sua de omnibus, de quib. alij magistratus Romæ cognoscunt.Not.tex.q; debet potius inspici quod fieri debet,quàm quod sit.Et gl. colligit ar.contra illos,qui in defectum legum allegāt gl.ut hic.

LEX XIII.

1 Furiosus satis ipso furore punitur.
2 Epistola seu scriptura officialis quomodo probet.
3 Inquisitio quæ sit permissa.
4 Potestas potest cogere subditos ad faciendam pacem.

COngruit.Ad præsides spectat generaliter,ꝯ latrones inquirere & homines malæ cōditionis & uitæ; & eos punire atq; eorū receptatores, & ad præsidis officiū
a spectat,ut furiosi in carcere [a] detineant',si aliàs cōmodè retineri nō possunt,& delictū per furiosum tpe furoris cōmissum,puniri nō debet,sec' si fuisset cōmissum tpe sanæ mē-
b tis [b],ad custodiã furiosorū debet aliquis deputari, qui si sit
1 negligēs,punitur.h.d.usq; ad fi.† No.tex.quod receptatores puniuntur. No. q; furiosus satis punit ipso furore,& sic
2 nō debet afflictio dari afflicto. No. † qd' epistola seu scriptura officialis,facit probationem.Dicã.j.de proc.d.l.,procurator & ff. de pac.l.epistola.Et no.quō debet,pcurare, circa pæces faciendas.Itē qd' custodes puniunt de negligētia,ut s.
3 de off.præfec.uig.l.iij.§.j.Et uidet' † quod inquisitio,de qua
c hic dicitur,sit prohibita [c], quia nemo sine accusatore punitur,l.rescripto.§.si quis.ff. de mune.& hon.fm Iac.But. dic q; quædã est inquisitio facti,quæ fit generaliter,ista est permissa,ut hic.Nam præses debet generaliter inquirere,ut malis hominibus prouincia purgetur.Et hæc est practica, quam in princ.sui regiminis rectores faciunt,generalem,s.inquisitionē,& ꝓ hāc l.Quædã est inq̃sitio specialis,ꝯ certā pſonā, & ista regulariter ē,phibita,qa nemo sine accusatore punit' d.l.rescripto. §.si qs.de mu.& ho.nisi in casib. no. in l.ij.§. si
d publico. ff. ad l.Iul.de adul.& l.nullū.C.de test.Et aduerte [d],
e quia etiã in casibus permissis, [e] iudex nō debet inquirere, nisi iudicijs præcedentibus,aut fama publica referēte,l.iustissimos.C.de off.rect.prouin.ext.de accus.c.qualiter.Item potest inquirere secundū Iac.ad relationem nuncij iurati. Pro hoc l.diuus.ff. de cust.reo.no.doc.l.ea quidē.C.de accu.
4 dixi in l.j.§.de off.præf.urb.† Et inducitur [f] in ar.ad q. ꝓ po
f testates prouinciarum siue terrarū,possunt cogere ciues, & prouinciales suos ad faciendã pacē,auth.de mand.prin.§. deinde.& ff. de usuf.l.si usufructus.§.inter duos.aliàs est l. q; quisimū.Cont.auth.ut lit.iurent.§.fin.& ideò dic,qd' interdum quæritur de pace fienda inter unã ciuitatē & aliam,& hoc casu præses siue potestas debet se interponere ut fiat,§.
g deinde.Quandoq; quæritur de pace [g] fienda, inter singulares personas,& tunc aut quæstio uertitur criminalis, aut ciuilis.Primo casu debet interponere se,& eos cogere, ff. de usuf.l.si usufructus.§.si inter duos.secundo casu, debet monere partes ad concordiam,maximè ubi iura partiū cōseruarent' illæsa,aliàs nō,& ita intelligē d.§. fi. in fi.ut lit. iurēt.

ADDITIO.

a Carcere.Bal.c.j.an ille qui interfecit frarē domini sui, dicit quod nasallus, qui est effectus furiosus potest ex culpis præcedentibus ciuiliter condemnari,nō criminaliter. Imò.in rep.c.Ray.nãcius.de test.c.cū percussio.vij.q.j.

b P.PAV.P.Mentis.Ias.l.ex facto.ff. de uul.

c Prohibita.Bar.l.ij.si publico.de adul.

d POMA.Aduert.Are.c.cùm oporteat.de accu.

e Præmissis.uerum est si opponatur,aliter non.c.si.de accu.in vj.Bar.in extraua,ad reprimen.uer.denunciatione.& dum Bar.dicit, q; sufficiat fama, adde

adde Bal.l.j.C.qui accu.& hic Bar.fallit in inquisitione generali,et in alijs multis casib.secundū Ang.l.si uacantia.de bo.uac.Item fallit in inquisitione formata cōsulto principe.l.nullus.& ibi Bal.C.eo.ad l.iul.maie.& Imo.c.cum oporteat.in fi.de accu.

f POMA.*Inducitur.Alex.l.j.§.& post operis.ff.de no.ope.nun.Fel.rub. de treug.& pa.Pan.cons.cviij.j.no.Ang.auth.ut liti.iurent.§.fi.& Bal.l.j.§. quies.de off.præf.urb.& l.quidā.si cer.pe.Abb.cons.cviij.iij.li.*

g POMA.*Pace.Mod.l.j.C.ut quæ desunt aduo.& Bar.d.§.si inter duos. hic alle.Bal.c. cum ecclesia. Ant. de Bu. Imo.& doc.c. j.de mut.pe.Pan.Alex.& Mod.l.quidam.ff.si cer.pet.*

LEX XV.

ILlud.Ibi,& pernoctare,l.per totam noctem stare, l. urbana.§.pernoctare.ĵ.de uer.sig.Nam dictio,per, perfectionem denotat,& ideo per totam noctem intelligitur.

LEX XVI.

1 *Lis quare in delictis consturi debeat.*
2 *Præscriptio quando currat non uolenti agere,& nu.3.*
4 *Præses de iniuria sibi facta non cognoscit.*
5 *Potestas de delicto commisso per eius familiam quādo poterit cognoscere.*
6 *Potestas de lite uertente inter eius familiares cognoscere poterit.*

a SEnatusconsulto.[a] Primò ponit de actionibus competentibus præsidi,uel eius familiæ,ex cōtractibus, utrū durante officio possunt intētari,& qualiter ei cōsulat, si nō possit intētari.Secundò ponit de actionibus cōpetentibus ex maleficio.Secūda ibi,si quid tamē.Et prima subdi uiditur in duas,quia primò prohibet,secūdò,remediū adhibet.Secūda ibi,ita ut actiones.Et breuiter h. d. Actiones præsidi uel eius familiæ cōpetentes,nō possunt intētari efficaciter,durāte officio,sed si tēpore amissę forent,dareť eis restitutio,& hoc in actionibus cōpetentibus, ex cōtractib. Cōpetentes autē ex delicto, possunt intentari, ut lis in eis cōtestetur.h.d.parcissime ius dicat,i.eis ius nō dicať.fm gl. Et no.fm Iac.hic,quia pōt mittere executorē.i.baiulū.Quæ

1 ro,quare † magis in delictis cōtestať lis, cū in alio⁹. quia actio ex delicto potest perire, adeò qd restitutio nō habet locū,ut quia erat mortuus delinquēs, quo casu nō possit agi ꝑ hæredē,l.j. C. ex delic. defun. Vnde necessaria est litis cōtestatio,secus in alijs ciuilibus actionibus,quia trāseunt ad hæredē sine cōrestatione.Et no.ex isto tex.qd hic præstā

b tur duæ cautiones,[b] fm Iac. But. Nā satisdat per fideiussores.l.fideiussor.qui satisd.cog.& tñ hic dicit,ꝙ debet satisdare de iudicio sisti,& de re nō barantāda.Et hūc tex.alleg.gl.

c l.si fideiussor.[c] §.fi.ŝ.alle.Opp.ad hanc l.dicit hic, anteq̄ in prouinciā uenerit,ergo â contrario sensu,uideť qd debeat eis dici ius postquā in prouinciā uenerint.Sed cōt.hoc op. ĵ.de iud.l.pars literarū. & ĵ. de iniu. l. nec magistratib. Sol. qd hic dicitur,antequā in prouinciā ueniat, debet subaudiri, multò minus qñ post. & ar.à cont.sensu, nō est licitū, l.cōuenticula.C.de episc.& cler.Dicitur hic,qd actio restituitur,& restitutio præsupponit amissionē.Cont. qd hoc casu actiones nō amittuntur,l.ij.§.sed & si agāt. ĵ. de iud.Sol. Actiones nō amittunť,ut ibi,quia restituuntur, ut hic.Op. dicitur hic,qd istis officialibus restituunť actiones per re-

2 scriptū,si sunt peremptæ.Sed cōt.hoc,nā † non ualēti agere,nō currit præscriptio:C.de ann.exce.l.j.in fi.ergo nō sunt actiones amissæ.Sol.Hic amittuntur actiones,quia isti poterant præscriptionē per executionē interrumpere. Op. ad hoc,si id potuerūt,fuerūt in negligētia,ergo nō debent restitui,ĵ.eo.qui ex cau.maio.l.nō enim negligētibus. & ĵ. de reg.Iur.l.qd quis.Sol.Licet hoc possent,non tamē commode,propter multa negotia quæ habebāt expedi.Op. nā licet per scipsos incōmodē nō poterāt agere,tñ per procuratorē poterāt,ĵ.de minor.l.Papinianus.Huius timore, quidā retinet primā expositionē gl.ꝙ parcissimē ponať,ꝑ nō. q.d.quod durante officio,non possit agere,& sic restitutio debeat dari,ut hic innuit in tex.Op.imò indistincte nō ua-

d lenti agere,nō currit præscriptio.[d] ĵ.de ser.ruſt.prædi.l.& Attilicinus.Sol.fm Gul.qd aut quis est impeditus impedimēto iuris,aut facti.Primo casu,aut impedimentū super uenit ante actionem competentem,aut post. Si ante,nō ualenti agere nō currit præscriptio, l.j. in fi.de ann.except. Si uerò post actionē cōpetentē uenit impedimentū,tūc currit præscriptio,tamē datur restitutio,ut hic.Secundo casu principali quādo est impeditus impedimēto facti,& tunc aut impedimentū est iusti,& præscriptio currit,& datur restitutio

c d.l.& Attilicinus.Si uerò nō est iustū impedimentū, [c] tunc præscriptio currit,& nō datur restitutio,ĵ.si quis cau.l.ij.& si quis.tñ Iac.But. eū reprehēdit in primis duobus casibus, dū dicit,ꝙ nō currit præscriptio, quādo est impedimentū ante actionem competentē, hoc est falsum per hāc l.Nā si præsides isti cōtraxissent postq̄ in prouinciā uenerūt, multò minus debet eius dici,ut hic no.in prima gl. magna,ergo multò magis deberet restitutio ei cōcedi.Itē in secundo mēbro reprehendit,ut dicit Gul.ꝙ si impedimentū superuenit post actionē competentē, currit præscriptio, sed datur restitutio,ut hic.Sed hoc fm Iac.est falsum per l. sancimus.

f §.donec.C.de iur.delib.Quæro [f] hic, fm † Iac. But. nūquid

3 impedito currat præscriptio,& nūquid impedimentū tollat præscriptionē inchoatā, uel inchoandā.Sic dicas, autē impedimentū rōne rei,quia nō præscriptibilis, & tunc tale impedimentū superueniēs,nō tollit præscriptionē inchoatā,sed impedit inchoandā,l.si fundū.ĵ.de fun.dot. Si uerò impedimētū est ex parte agētis,seu agere debētis,& tūc aut omnino impediť agere, & tūc tale impedimētum impedit præscriptionē inchoatā,& inchoandā,l.j.§.fi.C.de ann.exc. Aut nō impeditur omnino agere,sed cōmode nō pōt agere,& tunc currit præscriptio,sed datur restitutio.Et ita intelligit hāc l.Iac.But.Vel si uis defendere gl.respon.ad primū,

g [g] ꝙ iste tex,nihil dicit de eo qđ dixi.Ia.ĵ. ꝙ si impedimentū superuenit ante actionē cōpetentem, ꝙ currit præscriptio, & datur restitutio,nec Gul.hoc dicit,sed bene dicit,ꝙ nō debet eis ius dici,nec dicit ꝙ currat præscriptio, & datur restitutio.Imò hoc dicit no. tex. de his qui anteq̄ ad prouinciā uenerint,cōtraxerūt,ideò dico, ꝙ nū currit præscriptio ipso iure,& si nō sit necessaria restitutio. Et hāc opi. tenet Cy. hic.& ideò teneas distinctionē Gul.nō ob.§.donec.quia ibi pōt dici,qd impedimentū supuenit etiā ante actionē competentē ꝑ hæredē inuentariū facientē,d.§.donec.Opp.dicitur hic,ꝙ debet sequestrari,cōt.l.j.de ꝓhi. sequest.Sol.Ibi regulare,hic ē casus specialis,qñ esset persona suspecta.dl.

4 si fideiussor.§.fi. † Quæro.quid si est facta iniuria nō familiari,sed præsidi,an habeat locū finis huius legis? Et tenet gl. quòd non, ut de hoc coram se possit cognosci, l.fi.C. ne quis in sua.sed coram superiori posset lis cōtestari.Cyl.

5 fi.C.ne quis in sua causa.Quæro,dicitur hic † ꝙ recipit,sed quid si aliquis familiaris facit alicui iniuriā,an de hoc præses poterit cognoscere:Et tenet gl.ꝙ nō.ꝑ eum uideturĵ.de pœn.l.si quis forte.§.si quos.& no. ibi in gl. Puto ꝙ præses uel potestas de delicto cōmisso per familiam suā, circa sui officiū,possit cognoscere & punire,Et ita intelligo hāc l. Si aūt in aliā personam,tunc habet locū quod ibi no.Cont.

6 nulli.C.quorum appell.nō recip.Quæro,† quæstio uertat inter familiares præsidis,an de hoc præses poterit cogno-

h scere.[h] Et tenent doc.nostri,ꝙ sic,quia cessat ratio suspicionis.Secus si uerteretur inter prouinciales & familiares ꝗa est suspicio, ꝙ magis faueret familiari quàm prouinciali, & hoc non est,quando uertitur inter familiares, unde cessat ar.l.adigere.§.quamuis.de iur.pat.&c.

ADDITIO.

a Senatusconsulta.Ia.de Bel.auth.ut iud.sine quoquo suffra.§.si quis aūt præter.et possint criminaliter puniri.Bar.l.hos accusare.ĵ.de accu.& Ang.l.qui iurisdictioni.ĵ.de iur.om.iu.& Ca.l.pe.ĵ. de off. asse.

b. Cautiones.l.diuortio.§.interdum.fol.ma.& ibi Bal.& Imo.§.fi.post gl.ibi.

c POMA.Fideiussor.Bal.l.j.xxiij.op.C.qui admit.et Cy.l.quoties.C.de prec. imp.offe.

d Præscriptio.Bal.l.quoties.C.de prec.imp.offe.& l.j.xxj.op. cum trib. sequ. C.qui admi.Soc.l.si in diem.iiij.no.ff.cond.& demō.Bal.auth.nisi tricennale.C.de bon.mat.& adde quòd etiam si quis esset impeditus ex sua culpa,et de facto nō currit sibi præscriptio,Alex.cons.fi.lviij.v.uo.circa fi.ubi singulariter loquitur,& eundem in apostilla magna ad Bar.l.j.§.si quis autem.de iti.actuq̄ priua.Bar.l.aristo.§.fi.ff.de don.quòd actori ratione euictionis,non currit præscriptio,nisi à tempore quo euincitur res,nō à princōtractus,quia actio de euic.nō oritur. Itē quod uolēs se excusare propter impedimentum

impedimentū debet omnia possibilia facere,ut remoueat impedimētū. Soc. l.quib.dieb.iij.no.ff.de cōd.& demō.Cō.cōs.lxxiij.in prin.Fel.c.trāsmissa. in ult.co.ext.de præscr.Quō aūt cōtra iustē impeditū cōmittatur pœna, l. ad diē.ff.de uerb.ob.& de pœna caducitatis cōtra nō soluentē iusto errore,in l.quāuis.ff.de cōd.& demo.Mod.l.ij.C.de iur.emphy.ponūt de hære de ignorāte.Et de ista gl. & de hoc impedimēto,quādo iudex multitudine causarū,Fel.c.cū olim.ext. de re iud.& ibi generaliter uult, ꝙ multitudo negotiorū.præbeat iustū impedimentū,Barb.in repet.Rub.de fid. inst. Itē de materia quid habeat facere impeditus,ad probandū impedimētū, quod sit necesse,ꝙ expresse protestetur de impedimēto.Fel.c.ex trāsmissa.in prī. ext.de præsc.& ibi etiā ponit multa,de mō probādi impedimentū,& ꝙ debeat fieri protestatio,& ꝙ ubi impediretur ex facto iudicis, debeat fieri requisitio à iudice cū instātia.Iaſ.l.properandū.§.sin aūt.C.de iud. ubi multa pulchra refert,& ꝙ debeat fieri protestatio per impeditū.Cōrset.c.grādi. uer.no.ibi per hoc aūt.de supplē.neg.prael.in vſ.Alex.de pupillo. §. si quis ipsi prætori.& de ope.no.nū.ubi ēt Iaſ.ij.no.An aūt credatur iudici asserēti se fuisse absentē,uel aliter impeditū.l.si fortè.ff.de cast.pec.ad Bar. auth. ei qui.C.de tēpor.appell.& auth.Itē si.eo.Et generaliter ad materiā impedimēti,Iaſ.l.si.ff.de fer.Peru.c.ex rōne.de ap.latè.Fel.c.uenerabilis. de iud. Iaſ.in.l.de pupillo.§.si quis ipsi prætori.ubi limitat.

e Impedimētū.Limitatio ad regulā,nō ualēti agere &c.no.Ang.hāc gl.sing. in uer.restituerēt.quod cōcurrit præscriptionis tēpus,si iudex propter multitudinē negotiorū impeditus est,adeò ꝙ eum non possim adire,& ꝙ impedimento iuris nō currat præscriptio,est tex.& gl.& ibi Bar.l.j.§.si quis,propter.de iti.actuq̄ pri.& ibi dixi.

f POMA.Quero.Pan.cōs.iij.ij.dubio.& cons.xxij.eo.uol.et Fel.c.ex transmissa.de præsc.

g Primū.Bal.& Ang.l.j.C.de ann.excep.Bal.l.naturaliter.ĵ.de usuc.& Imo. c.quia propter.de cōcess.præben.& ibi dicit,ꝙ de iure Can. impedito inpedimento facti,nō currit præscriptio , quid aūt si agere uoleti , obstet exceptio compēsationis,Pet. de Anc.cons.v.Pro intellectu,l.sancimus.§.donec. C. de iur.delib.

h Cognoscere.Substantiam & effectus huius disputationis,uide in d.l.si quis forte.hic alleg.

LEX XVII.

SI forte.No.ꝙ ignorans poterit id qđ non posset sciens. cont.l.Labeo.ĵ. de supel. leg. Sol.Ibi scientia uel ignorantia,non est de substantia.

LEX XVIII.

1 *Xenia dicūtur dona, hospitibus dari solita, quæ ad munerum qualitatē pducenda sūt. I.Con.B.*

a PLebiscito.[a] No.gl. quæ dicit qđ debent aliqua xenia * recipere, tamē reprehenditur per Gul.quia inhumanū esset, nō recipere interdū aliqua xenia,l.solēt.ŝ.de of. proc.& le.Nec ob.§. hic alleg. in gl. qui dicit, quod auaritia debet refrenari, quia non est auaritia,aliqua recipere.

ADDITIO.

a Plebiscito. Ang.l.iurisgen. §. prætor.ĵ. de pact.Deutero.c. xvij. quòd munera excæcant oculos sapientum,& mutat uerba iustorum.Ang.l. non dubiū. C.de test.Bar.l. Aquilius. ff. de.don. ubi dicit,an possit habitans,gratis accipere ab alio.Alex.cons.ccvj.uol.ij.

LEX XIX.

a OBseruandum.[a] Magistratus nō debet lenis esse suis officialibus, seu subditis, ne aliàs contemnatur. h. d. No. tex. quod ex conuersatione æquali, nascitur contemptus,&c.Et no.ibi,non est constantis,&c.Et hoc faciunt Bononienses.

ADDITIO

a POMA.Obseruandum.Cæp.cons.xl.

LEX XX.

a LEgatus.[a] † Hic est casus fm Iac.But.ꝙ donatio facta â

1 Constantino[b] nihil ualuit,quia à seipso nō potuit abdicare, nisi in manibus pop. Rò. Et signa gl. dixi,ŝ.in

b proœ.Cont.l.j.§.cum urbem.ĵ.de off.præfec.urb.Inno.c.qđ in duobus.& c.fi. de renun.& c.fi. de rest.in integ.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Legatus. An ualeat renuntia.officij uel beneficij absq; eo quod fecit in manib.superioris, Alex.l.si quis ui.§.differētia.in fi.ff.de acq. poss. Bar.cōs.cxcvj.ubi cōsuluit q rector prouinciæ dixit, dū legationis officio fungeremur.an uitietur cum esset rector,consuluit ꝙ sic,quia rector dicitur legatus.An.Barb.

b Constantino.Bar.l.si quis.§.differentia.in fi.j.de acq.pos.doc.c.ex ore. de his quæ fi.à ma.par.cap.Ro.l.is qui hæres.in prin.de acq.hær.Bal.l. Barb. ad fi.ŝ.de off.præt.c.de regularib.et c.ex insinuatione.de fimo.et ibi ꝑ doc.

LEX XXI.

1 *Error. Intelligas de tradēte, qui rē alterius, fuā esse putans tradiderit. Secus si uerus dominus rē suam ꝓcuratori, uel filiō uel seruo alicuius tradiderit:eidem tamen si ignorāti acqr: l. iiij.l.q. seruus ff.de ac. poss.I.C.B.*

PRAeses.No.ꝙ si hic loquitur,ꝙ agať ciuiliter de rebus corrupto,probatur fm Gul.† ꝙ acta in causa ciuili, ꝑbent in causa criminali,quia in fine dicit, de criminali,dū dicit seueriſsimè.gl.ē in l.si qs.ad se fundū.C.ad le.Iul. de ui.l.is apud quē.de eden.Cy.l.j.C.quan.ciui.ad.cri. præiu.& d.l.si quis.auth.de mand.prin.§.quod si delinquētes. & alleg.l.interdū.§.qui furē.ĵ.de fur.facit l.pe.ĵ. de calū.&c.

DE OFFICIO PROCVRAT. CAESARIS Tit. XIX.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Cæsaris.Iaſ.hic in lectura.

LEX I.

1 *Acta & gesta quomodo differant,& in repe.nu.1.in rep.*
2 *Si libellus dicat,qa aliàs in iudicio gessi negotia tua,an,pcedat in rep.nu.2.*
3 *Error quando impediat translationem dominij.& in repe.nu.10.*
4 *Procurator an possit uendere & habere fidem de pretio.*
5 *Clausula promittens ratum et firmum habere in mandato procuratoris,an importet liberam administrationem.*
6 *Procurator constitutus ad uendendum,an possit facere alium procuratorē & in rep.nu.12.*

a VAE acta.[a] Gesta per ꝓcuratorē Cęsaris tenēt, & ualēt,dummodò diligēter & nō contra commodū Cæsaris sunt gesta & ꝑ procuratorem Cæsaris,querit hæreditas Cæsari,quæ si appareat postea nō soluēdo,habeť ꝑ nō adita. h.d. usq̄ ad l. curatores. Et diuiditur in quatuor partes, quia in prima ponit unum dictum generale. In secunda ponit aliud dictum, cum quadā limitatione primi dicti. In tertia ponit unū speciale circa procuratorē Cæsaris.In quarta ponit aliud speciale.Secūda ibi,si rē Cæsaris.Tertia ibi, est hoc præcipuū.Quarta est in l.seq. ꝙ si ea.No. hic,ꝙ ꝓcurator simpliciter cōstitutus, uideť habere liberā administrationē,fm Iac.sed speciale est,in hoc ꝓcuratore.No.ꝙ error* in dominio impedit transla * *Error. Intelligas de tradēte, qui rē alterius, fuā esse putans tradiderit. Secus si uerus dominus rē suam ꝓcuratori, uel filiō uel seruo alicuius tradiderit:eidem tamen si ignorāti acqr: l. iiij.l.q. seruus ff.de ac. poss.I.C.B.*
tionē dominij. Itē no.ꝙ per ꝓcuratorē,hæreditas Cæsari quæritˇ,qđ nō ē in alio tacitè,ut hic,uel expressè, l.per ꝓcuratorē.de acq.hær.

b Itē no.ꝙ interdū hæreditas adita,habeť pro nō adita,[b] ꝙ non est alibi, nisi in minore,l.j.

1 C.si ser.se ab hær.abst.Opp.dicit hic,acta † et

c gesta, quæ uideť idē, sed de natura copulæ [c] est inter diuersa copulare, de iu. & fac. ig. in rūb.& l.fi.C.per quas pſ.no.acq.hic uideť copulari idē, ergo,&c.Huius timore dicit gl. ꝙ acta , est nomē generale, & cōprehendit acta in iudicio & extra.Sed uerb. gesta, cōprehendit tātùm ea,quæ fiūt extra iudicium,l. Labeo, in fi.de uer. sig. &illa lex nihil de hoc dicit. Vnde dicas, ꝙ hic est quædā inculcatio uerborū ad maiorē expressionē,sicut aliàs in l.certi condic. in

2 prin.ĵ.si cer.pet.Et per prædicta fm gl. quidam † reprehendunt talē libellū,Ago contra te,quia aliàs gessi in iudicio negotia tua,&c.quare peto,&c.Vnde dicūt quidā,ꝙ libellus nō ꝑcedit,quia nō trahit uerb.gerere,ad ea quæ in iudicio fiūt.Tu dic cōt.fm Doct.quia utrūq; est generale,ut dixi,nā pōsito ꝙ esset dubiū uerbū, gereré,tñ ꝑ actore debet interpretari,ĵ.de iud.l.si quis intētione ambigua.Op. dicit hic, ꝙ acta ꝑ procuratorē ualēt,posteà in uer.deniq;, dicit cōtr. Sol.Gesta per procuratorem Cæsaris,ualent,ut in prin. dū

3 tamen non sint ꝓ commodū eius, ut in cōt. † Opp.dicitur hic,ꝙ si alienat rem Cæsaris ut propriam , non transfertur dominium,cōt.l.seruū Titij.ij.respon.ĵ.mand. ubi procurator alienat rem domini tāquam suam propriā,& tamē dominiū transfertur.Sol.Dicit gl.ibi interuenit mandatū domini,licet ignoret rem esse suam, hic interuenit mādatum Cæsaris.Vel dic,secundū Doct.nostros, quòd ibi fuit error in causa dominij,quia ibi dominus bene sciebat,ad se rem

pertinere

pertinere uel spectare, sed ignorabat ex qua causa, & sic errabat in causa, qui error nō impedit trāslationē dominij, ut ibi, plus quia ibi fuit error in persona domini, cuius res erat, hic in persona procuratoris. Opp. dicitur hic, qđ procurator tradēdo rē Cæsaris, uō transfert dominiū, quasi error hoc impediat. cōt. l. Iul. §. j. ff. de cur. furio. Sol. Ibi curator tradebat rem suā, ut rē domini, & sciebat rē esse suam. Vnde licet tradat eā tanquā domini sui, trāsfert dominiū, ut hic. Opp. ad hāc sol. l. si procurator, la. ij. ff. de acq. re. do. Sol. Ibi procurator tradit rem uerè suam, quā ignorat* esse suam, & ideò non trāsfert dominiū, ut ibi. Opp. uideť, quod procurator indistinctè transfert dominiū alienādo. ff. de procu. l. procurator cui libera. Sol. ibi tradebat rem domini scienter, & libera administratio erat ei concessa. Et ideò dominiū transfert, aliās non. Opp. imò uidetur, qđ indistinctè error impedit translationē dominij, ff. de fur. l. si qs uxori. §. cùm Titio. * Sol. ibi errabatur in persona, qui error impedit translationem dominij. Opp. ad prædicta, q indistinctè error nō impediat [d] dominij translationē, ff. de acq. re. do. l. cū in corpus. Sol. ibi errabatur in causa * traditionis, qui error nō impedit, ut ibi. Opp. ad hāc sol. l. si ego. ff. si cer. pet. Sol. ibi unica causa tantū erat habilis ad translationē dominij, & apparet quod tradēs nolebat dominiū trāsferre, nisi ex unica causa, unde non transfert dominiū, ut ibi. Secus si ambo erant habiles, ad dominiū transferendū, d. l. cùm in corpus. nisi appareat tradentem ex una causa tantùm, se uelle dominium transferre, quia tunc nō trāsfert dominiū, d. l. si ego in princ. Pro quorū sol. sic distingue, [e] nā qñq; erratur circa personā, qñq; circarē, qñq; circa dominiū, qñq; circa causam dominij, qñq; circa causam traditionis dominij. Primo casu, qñ circa personā erratur, aut erratur circa substantiam ipsius personæ, & tūc talis error impedit translationem dominij, d. l. si quis uxori. §. cū Titio. & §. seruus qui. ff. de fur. Aut erratur in qualitate personæ, ut si puto talem liberum, cùm sit seruus, uel patremfa. cùm sit filiusfa. tunc nō impeditur translatio dominij, ut. d. l. si qs uxori. §. cū Titio. & §. seruus. Aut putabā te diuitē, cū tu esses pauper, nā talis error non impedit translationē dominij, nisi circa hoc sit cōmissa falsitas uel dolus. l. si is qui. §. si tu Titiū. ff. de fur. & l. q si cùm scires. ff. de dolo. Aut est erratum, quia credebā te procuratorē Titij, cum noneras, & tunc aut nunquā habuisti mādatū, aut habuisti, sed fuit reuocatū. Primo casu fit furtū. Secundo nō, gl. & Doc. l. falsus. C. de fur. & ibi Cy. & l. si procurator. de cond. ob cau. Si uero putabā te sanę mētis [f] cū sis furiosus. tunc etiā impedit dominij translationē, l. qđ meo. §. si furioso. ff. de acq. pos. & hoc de primo mēbro. In secundo mēbro principali, quādo errať circa rē, [g] tūc aut erratur in corpore rei, ut quando uolo dare equū, dedi hominē, tūc impedit translationē dominij. ff. de cont. emp. l. in uenditionibus. Si uerò erratur in substantia rei, ut quādo uolo dare massam argenteā, & ipsa est de ære, & tūc uitiat dominij translationē, nec contractus uenditionis ualet, d. l. in uenditionibus. in fi. & l. seq. licet stipulatio ualeat, ff. de uerb. oblig. l. si id qđ. Et ratio ibi reddit de hoc per glo. Si aūt erratur in nomine rei proprio, aut appellatiuo, de quo dicunt no. in l. si quis in fūdi uocabulo. ff. de leg. j. Qñq; erratur in pōdere uel mēsura rei, & tūc impedit dominij translatio, in eo in quo est erratū, d. l. Si quis uxori. §. si maiora. l. arbitrio. §. de eo. ff. de dolo. Tertio casu principa

* *Ignorat. d. l. si procurator. non exprimit, utrùm procurator sciret, uel ignoraret rem quam distrahit suam esse. Mihi uidetur potius cō. Bar. q sciuerit, ut melius dissoluantur contraria, ex quibus sic tibi reg. statues, Qui rem illius cuius negocia gerebat, esse existimās, cùm sua esset, in alium transtulerit, domini um trāsit, l. seruum. uers. cum ignoraret. cū uers. & puta. ff. mand. Atq; ita l. Iul. §. curator. ff. de cur. fur. interpretā da est. Quòd si sciuerit rem esse suam, et cā tanquam alterius tradiderit, dominiū non trāsfert. Sic d. l. si procur. ij. ff. de acq. re. do. interpretā da est.* I. C. B.

* *Titio. Ille §. nullam dominij mentionem facit, neq; colligo in quo obstet.* I. Cō. B.

* *Causa. Secus si in corpore erretur. §. si de alia. Inst. de inut. stip.* I. C. B.

h lí, qñ erratur in dominio, [h] **tunc intro gl. quæ est hic melior** cp̄ sit alibi. Dic aut errās tradidit rem suā, aut alienā. Si suā aut ipse scit ipsam esse suā, sed tradidit eā tanquā alienam, tūc transfertur dominiū, l. Iul. §. fi. ff. de cura. fur. Aut ignorabat rē esse suā, & tūc aut tradidit eā tanquā si esset eius cui tradidit, & impeditur dominij trāslatio, l. iij. §. subtilius. ff. de condict. ob caus. fallit fm gl. quādo traderetur autoritate rei iudicatę, quo casu per sententiā mediante traditione transfertur dominiū. ut dixi in l. ex hoc iure. §. de iust. & iur. & Inst. de offi. iud. §. fi. & l. Pomp. §. si iusti. ff. de acq. poss. Aut tradidit rē non tanquā eius cui tradidit, & tūc aut tradidit eā, tanquam alterius. à quo causam habet, & tūc nō impedit trāslationē dominij, l. eius qui. §. quas uerò. ff. si cer. pet. & ibi no. in gl. magistra. uer. alienatus esse. & ibi Guliel. de Cu. Aut tradidit eā tanquā alterius, à quo causam non habet, & tūc talis traditio impedit translationē dominij. l. si, p curator. ff. de acq. rer. do. Si uerò tradit rē alienā, tūc aut tradit ut suā, & dominiū transfertur, hac l. nec pōt haberi rata à domino rei hæc trāslatio, nisi in subsidiū pempta re, uel prescripta, l. mater. C. de rei uend. Si uerò tradit rem alienā, nō ut suam, sed tanq̄ domini, tūc aut nō habet mādatum ad hoc, dominiū nō transfertur, l. j. C. de re. alie. nō alie. & p totū. Aut habet mandatū, & tunc alienat in tribus, si habet mandatū speciale, uel generale cū libera, aut in rē suam sit procurator, & nō in alio casu, no. hic in fi, gl. magnæ. I. procurator cui libera. ff. de proc. & hanc gl. signa & tene mēti. In quarto membro, quādo erratur in causa dominij, ut credo me dominū ex una causa, & sum ex alia. & tunc impeditur dominij trāslatio, l. seruum Titij. ff. man. fm nostros doc. In

i quinto membro, quādo erratur in causa [i] traditionis, tūc aut ambo cōtrahentes in eandē causam cōsenserunt, licet errent, & tūc non impeditur dominij translatio, sed habēt locū remedia iuris, ut cōdictio indebiti, uel ob causam, ut p totū tit. de condic. ind. uel sine causa. Aut non cōcordant in eandē causam, & tunc aut utracp̄ est habilis ad dominiū transferendū aut altera tantùm: si altera tantùm, nō transfertur dominiū, ff. si cer. pet. l. si ego. in fi. Si uerò utracp̄ erat habilis ad dominiū transferendū, & tūc aut apparet cp̄ tradens ex una causa tantùm, uolebat dominiū trāsferre, nō ex alia, & hoc casu impeditur dominij trāslatio. d. l. si ego. in prin. Aut non apparet, cp̄ uoluerit tantùm ex una causa tradere, tūc talis error in causa traditionis, nō impedit dominij translationē. d. l. cùm in corpus. ff. de acq. re. do. Opp. dicitur, hic cp̄ transfert quādo cōsensu Cæsaris facit. Imo etiā sine eius cōsensu, l. mulier. §. sed etenim. uer. sed si cùm distrahere. ff. ad Treb. Sol. faciēdo cōmodum potest indistinctè, aliās non pōt, ut hic. Opp. dicit hic, cp̄ per procuratorē quæritur hęreditas: cōt. l. Paulus per procuratorē. ff. de acq. hær. Sol. hic est casus specialis in isto procuratore, ut patet

4 manifestè in tex. † Quæro, dicit hic, [k] cp̄ potest alienare gerēdo cōmodū Cæsaris, sed nū quid posset uendere, & habe

l re fidē de pretio, [l] habes in l. procuratoris. §. pe. ubi bona gl. ff. de trib. & per gl. l. cū uēdēte. C. ubi causæ fiscales. Quid in alio procuratore, an hoc possit? Tex. uidet cp̄ sic, ar. l. cui cūq̄. §. ité si in institor. ff. de instito. Cont. l. à diuo Pio. §. si post edictū. in fi. de re iu. & ibi no. Quid dicēdū? Ia. de Are. dicit, cp̄ aut à domino est prohibitū, ne faciat fidē de pretio, aut nō. Primo casu nō potest fidē habere de pretio. Secūdo sic, d. l. cuicunq̄. Et hoc intelligit ipse, in procuratore generali uel uniuersali ad quandam negotiationem. In procuratore singulari, dicit Ia. cp̄ non pōt habere fidē de pretio, l. à diuo Pio. de re iud. & ff. de excep. rei uen. l. j. §. j. Ia. de Are. & Cy. fm eū dicūt, in l. in ciuile. C. de rei uē. & ibi recitatur, & quo

5 tidie fit hoc practicando. † Quæro [m] fm Pet. & Cy. in instrumento dicitur, fecit & ordinauit procuratorē ad ista, & ista: & postea in fi. instrumenti dicitur, promittens dictus constituens, habere ratū & firmū quicquid per eū agereť. Quærit Pet. nunquid per hęc uerba uideat libera administratio

n concessa? [n] Et facit hæc l. in prin. cp̄ sic. Prætereà uerba debēt aliquid operari, l. si quādo. ff. de leg. j. aliās si non operarent liberam administrationē, nihil operarentur, nā ea quæ do **minus mandauit non est necesse, cp̄ ea habeat rata.** In cont. est ue-

est ueritas, fm Pet. nam per ista uerba generalia, non uidetur libera administratio concessa, nec debet cōcedi per uerba generalia, sed specialia & expressa, ff. de pecu. l. quā Tuberonis. primo in. & §. alia. in gl. quæ ita exponit. & uerba illa apponūtur ad maiorem cautelam, nō quod aliud concedatur, fm Pet. & Gul. dicit in l. quam Tuberonis. & ego in l. creditor. §. Lucius. ff. man. quæ uidētur facere cont. Quæro

6 † cōstituo te procuratorē ad uēdendū librum, o tu cōstitui

o sti alium ut uenderet, & ille uendidit, an ego possum retractare uenditionē? Et uidetur cp̄ non, quia li feci te procuratorem ad negocia, potuisti alium facere, l. si procuratorem. §. si quis. ff. man. In cont. uidetur l. in usucapione. §. item adiciendum. de diuer. & temp. præsc. Prætereà gl. d. §. item adiciendum. uidetur dicere, cp̄ procurator ad uendendū, possit alij cōmittere, quia præsumitur dominiū rei permittere. Hoc uidetur Mar. Sil. aliter intelligere, quia aut est factus procurator generalis, & tūc potest alteri cōmittere. Secus si esset specialiter constitutus ad uendendū, tunc non posset alteri cōmittere, arg. l. j. §. j. ff. tit. j. Alij dicūt & melius, Aut est electa industria primi procuratoris, & tunc alij cōmittere non potest, nisi dominus permisisset hoc, & ita loquitur §. item adiciendum. Secus si non esset electa industria persona, d. §. item adiicien. Ita saluatur illa gl.

ADDITIO.

a *Quæ acta. Barb. cons. xx. alias, x. ij. uo.*

b *Adita. Idem in ecclesia secundū Bal. l. j. C. qui admit.*

c *Copulæ. Bar. l. ij. in prin. de iust. & iur.*

d *Impediat. Et adde quod quemadmodum error in causa dationis, uel dominij translationem. si fiat solutio per principalem, ita nec etiā si fiat per procuratorem. gl. l. si seruus in scio. ff. de fideiuss. l. cum indebitum. ff. de cōd. indeb. l. si procurator. eo. tit.*

e *Distinguc. l. item si cum putaui. de neg. gest.*

f *Mentis. Si putabā te seruum, qui ex liber, & tecum contraxi, impeditur actio. l. si is qui. §. si non liber. ff. comm.*

g *Rem. l. si rem aliquam. de acq. pos. per Bar. l. cùm falsa. C. de iur. & fac. ign. Bal. rub. C. de cont. emp. xiiij. q.*

h *Dominio. Idem error in dominio, quando dominiū uenit transferendū legis potestate, nūquā impedit. Bar. l. si is cui. ff. de leg. ij. Bal. l. error. C. de iur. & fac. ign. Bal. l. cùm fundą. §. j. si cer. pet. & ibi Sal. post gl. ibi, in uer. traditus. Et ista loquūtur in errore tradentis, quid si recipiens errauit, l. regula. §. qui ignorauit. ff. de iur. & fac. ign.*

i *Causa. Bar. post Pet. l. j. C. de err. calc.*

k P. PAV. P. Hic. Bal. & Sal. l. inciuile. C. de rei uend. Bar. l. si procurator. §. j. ff. de iur. fisc. per illum tex.

l *Precio. Bar. l. à diuo Pio. §. fed si emptor. de re iud. & ibi gl. l. cum uendente. C. ubi cause fisc.*

m POMA. Quæro. Ias. l. si procurator. ff. de cōd. ind. Alex. cōs. xlj. uol. iij. Ro. cons. xcix. iij. q.

n *Concessa. Bar. l. procurator cui libera. ff. de procur. gl. c. per tuas. de arb. c. cùm dilectus. de relig. do. & remissiones quas dixi in d. l. procurator cui libera. Sed aduerte, quia Spec. in tit. de proc. uer. ratione autem formæ, dubitat an ualeat procuratio quādo dicitur, promitto me ratum habiturū quic quid per te legitimè factum fuerit. Adde Cy. & Bal. l. si procu. C. de procur. & ibi etiam, quid si promitto ratificare quicquid erit legitimè factum, non ualet, Abb. cons. cxl.*

o *Librum. Bar. d. §. fed uidendum.*

REPETITIO.

3 *Facta ab alio de mandato iudicis, putantur facta ab eo.*

4 *Procurator tunc quis reputatur, cùm bene & fideliter gerit.*

5 *Procurator, non iubet seruo ut adeat hæreditatem.*

6 *Aditio hæreditatis consistit in animo, per extrinseca declarato. 15.*

7 *Procur. quando uendere & transigere potest.*

8 *Verba dubia quomodo interpretanda.*

9 *Fisco quæ iura acquiruntur sine apprehensione, & aditione.*

11 *Procurator habens generalem & liberam, an possit beneficia conferre.*

14 *Scholaris recedens de studio, si mandauit socio ut uenderet libros, & cum fuit domi, pœnituit, & misit nuncium reuocando mādatum, sed antequam nuncius peruenisset, libri fuerunt uenditi, an uenditio retractetur.*

Qvæ acta. In lectura huius legis tenebo hūc ordinem, primò diuidam, ponam casum, & literalia expediā. Secundò extraham de litera quædam notabilia. Ter-

tiò opponam. Quartò quæram. Venio ad primū. Lex ista cum l. seq. quæ cōtinuatur ad ea, diuiditur in sex partes. In prima parte ponit reg. siue dictum suū sub regula. In secunda parte, regulam, siue dictum suum uerificat & restringit. In tertia parte concludit. In quarta parte, ponit unū speciale in procuratore Cæsaris. In quinta, ponit aliud speciale. In sexta parte, præmissa specialia uerificat & restringit. Secunda pars incipit ibi, si rem Cæsaris. Tertia ibi, denique. Quarta ibi, est hoc præcipuū. Quinta incipit ibi, & si Cęsar. Sexta incipit in l. seq. quod si ea bona &c. Casus satis patet intelligenti. Litera est plana per infrà dicta quæ declarabitur fm quę poteris interlineare tex. Venio ad secundū. No.

1 † primò ex l. ista, cp̄ inter ista uerba, acta gestaq̄, est differentia, quia ponuntur copulatiuè, C. per quas pers. nob. acq. l. ij. Quidam tamē uolunt dicere, quod hæc uerba sunt synonima, sicut ensis, mucro, gladius, & si tamen hoc nō approbat gl. dicens cp̄ uerb. istud, Acta, generaliorem significationem habet, q̄ gesta, quia cōprehendit ea quæ fiunt in iudicio & extra, sed hoc nomē gesta, nō pertinet, nisi ad ea quæ extra iudicium fiunt. ff. de uer. sig. l. Labeo. Aduertatis, imò hoc est inculcatio uerborū, nam posito uerbo generali, ponit uerbum speciale, hoc fit ad denotandū aliquam rationem specialem, ut patet, C. de hæret. & mani. Nam ibi propter aliqua quæ statuunť in Manichæis, quæ nō pertinent alij hæretico, fit specialis mentio. Sic etiā dicimus C. de seruí. & aqua. in rub. Sed istud non cōtingit hic, & ideò dicendum est, cp̄ legislator cōfundit, seu cōculcat uerba, ut facit aliās ff. si cer. pet. l. certi. in prin. Vel possumus dicere cp̄ uerb. gesta, hic accipiatur largè, ut cōprehendat rem in iudicio gestā, ut patet hic dum dicit, atqui si à Cęsare gesta essent. & tamē quò ad istud uerb. acta, semper erit inculcatio uerbo-

2 rum. Et per ista † patet, cp̄ quidā pessimè reprobabant quēdam libellū, in quo quidā qui fuerat, procurator, petebat ali quid dicens sic, Dico contra talem cp̄ gessi negocia cius in iudicio, quare &c. Dicebat quidā hūc libellum esse formatum malè, quia gessi, uerbū, denotat gestam rem extra iudicium. Sed certè imò libellus est bonus. quia istud uerb. gesta, largo modo sumitur, ut hic. prætercà posito cp̄ ppriè uerb. gesta, significat rem extra iudiciū actam, tamen ad ea quæ in iudicio agūtur, potest extendi, cū per adiuncta patet de proponētis intentione, & uerba æquiuoca, per adiuncta intelligūtur & determinātur. ergo cum hic dicat, in iudicio &c. ff. de pe. le. l. nam quod. §. fi. Item ex usu loquēdi dicimus gesta, quæ agūtur in iudicio uel extra, & uerba ex cōmuni usu debent exaudiri: ff. de sup. le. l. Labeo. in fi. Secū

3 dò no. hic in prin. † cp̄ ea quæ facta sunt ab alio, de mandato iudicis, perinde reputantur, ac si ab eo facta forent. ff. ne quis eum, qui in ius uoc. l. si per aliū. §. j. & de adm. tut. Ista

4 autem. §. gessisse. Tertiò no. † cp̄ tunc reputať quis procurator, cum bene & fideliter gerit, nō autē tunc cum spoliat dominum suū, ut hic, & ff. pro emp. l. qui fundum. §. si tutor. Et ad hoc facit, cp̄ habens quantūcunq̄ liberam administrationem, donare nō potest: ff. de pac. l. contra iuris ciuilis. §. si

5 filius. ff. de don. l. filiusfa. † Quartò no. cp̄ regulariter procurator nō potest iubere seruū adire, similiter ipsemet nō potest adire hæreditatē, in qua seruus domini uel ipsemet dominus sit institutus hęres, & hoc ita probať, illud est speciale, cuius contrariū est ius cōmune: ff. de legib. l. ius singulare. & ff. ad munic. l. j. in fi. sed speciale est in procuratore Cæsaris, ut possit iubere uel adire, ergo &c. ut hic. & ff. de acq.

6 her. l. si quis mihi bona. §. iussum. & l. per, procuratorē. † Quinto & ult. no. cp̄ hæreditatis additio cōsistit in animo, qđ intelligit Iac. de Ra. in animo per extrinseca declarato. * Alij cōt. ut dicam in q. j. circa fi. Ex-

* *Declarato. Vt si hæres, alium hæredē in eadem hæreditate instituerit, l. si auia. l. cùm antiquioribus. uer. sed nec. C. de iur. delib.*

pediti sumus de secūdo, ueniamus ad tertiū, scilicet ad opp. Primò ad l. istam opp. dicitur in princ. quod acta gestaq̄ per procuratorē Cæsaris perinde rata debent haberi, &c. Sed cont. quia dicit lex, cp̄ si debes mihi dare certo loco, & quia non das, recipio alibi, cp̄ uideor interesse remittere, sed si hoc facit, procurator meus, interesse nō est remissum, & sic per-

tractibus inter uiuos ubi uerba sequũtur actum præceden
tem determinatũ, non operatur ultra illud, sed est inculca
tio uerborũ non necessaria, quæ non operatur: ĵ. de aur.&
11 arg.l.pediculis.§.Labeo. Secũdò quæritur, † nunquid iste
procurator habens generalem & liberam, posit beneficia
cõferre spectantia ad collationẽ domini? Videtur q nón,
quia non potest donare, quantũcunq; liberã habeat, ĵ. de
pac.l.contra.§.si filiusfa.& ĵ. de do.l.filiusf. Econtrà uidetur
q possit, quia habens generale tantùm, potest alienare ea
quæ seruando seruari nõ possunt, ergo &c. ĵ. de proc.l.pro
curator.Sol.Dicit Pet.q ea beneficia quæ dominus sibi re
tinere nõ potest, sed necessariò debet dare, procurator so
lùm generale habẽs potest conferre. Non ob.q non potest
cõferre & donare, quia cùm habeat necesse cõferre, non ui
detur liberalitas, imò necessitas, ĵ. de leg.ij.l. unũ ex familia.§.
de Falcidia.& de adimen.leg.l.rem legatã. Prætereà sicut di
ctum est, qui habet generale, potest alienare quę seruando
seruari nõ possunt, sed ista beneficia intra certa tẽpora con
12 ferenda,& sic non possunt seruari, ergo &c. † Tertiò queriẽ
circa istam materiã, pone q ego dedi mandatũ Titio de li
bro meo uendẽdo, ipse Titius mãdauit alteri uẽdendum
& sic substituit alterũ loco sui, ille procurator substitutus
uendidit, ego uenio & uolo retractare uenditionẽ factam à
procuratore substituto, quæritur nũquid hoc possint? Vi
detur q non, quia procurator potest ad negocia quãdoq;
aliũ substituere, sed ad iudicium non, nisi post lit. contest. ĵ.
mand.l.si procuratorẽ.§.quis.& C.de procur. l. necq. Econ
trà uidetur q sic, quia hoc mãdauit Titio, ut uẽderet, Titius
uerò nõ uendidit, sed mandauit uendendũ alteri, ergo &c.
ĵ. mand.l.diligẽter.in prin. Prætereà uidẽ casus, nisi cauille
tur literã, ĵ. de diuer.& tem.præscrip.l.in usucapione.§.item
adijciendũ est.uer.q si is &c. Quid dicemus? In ista q. sunt
uariæ sententiæ doctorum, Prima est sententia gl. quę dicit
q uenditio ualet, nec retractari potest ob hoc, d.§.item adij
ciendũ. Secũda est sententia quorũdam, ut Mar. Silli. distin
guentis inter procuratorem generalem ad negocia consti
tutum,& specialem ad rem uendẽdam. In primo dicit pos
se per substitutum negociũ geri, d.§. si quis. In secũdo non,
quia ea quæ specialiter cõmittuntur, non possunt alij de
mandari: ĵ. tit.ij.l.j.& sic intelligunt d.§.item adijciendum.
Alij dicunt, aut est electa industria personæ, & nõ potest, &
sic fuit in præalle.§.Item adijciendũ. ar.ĵ. mand.l.mãdatum
distrahẽdo.& de sol.l.inter artifices. Aut nõ est electa, & po
test: §. si quis. Alij ut Iac.de Ra. dicũt, q nõ ualet uenditio fa
cta per substitutũ, quia ubi exigitur specialis cõcessio, pro
pter magnitudinẽ rei cõmissæ & ideò nõ potest alij deman
dari, ĵ. tit.ij.l.j. Modò ita est q uẽditionis potestas, requirit
spãle mandatũ, nec sufficit gñale ad ita magnũ negocium,
ergo &c. ĵ. de proc.l.procurator totorũ. Aduertas, prædictæ
tres sententiæ satis recidunt in diem, nam quia mãdatum
speciale requirit uenditio, uidetur magnũ negociũ, & quia
magnũ est negocium, ex eius cõmissione præsumitur ele
cta industria personæ, C.de sum.tri.& fi.cath.in epistola li
quet, ad fi. Sed certè, quia hoc fit ex arduitate uel magnitu
dine rei cõmissæ, est falsum in casu nostræ q. nam licet uen
dendi potestas, requirat speciale mandatũ, non propterea
est arduum negociũ, aliàs hic procurator non posset uen
dere unum cultellũ, sine speciali mandato, & tamen q hoc
sit arduum negocium, truffa est. Dicas ergo q procurator
constitutus ad uendendum, non potest alium substituere,
13 quia fines mandati excedit. Nam uos debetis scire, q† est
differentia inter nunciũ & procuratorẽ. Nuncius enim uer
ba cõtractus confert in personam domini tantùm, & non
se obligat: ĵ. de const.pec.l.qui autem.§.fi. & l.seq. Procura
tor uerò, cõfert uerba cõtractus in se,& suam personã obli
gat, ĵ. de cõst.pec.l.eum qui.§.Iul. & C.si quis alteri uel sibi.
l.multùm. Modò ita est, q si mando tibi, ut uendas librum
meum, ego mando q uendas tu tanquam procurator, &
tuam personam obliges. Si tu mandas alij, tu præbes nu
dum ministerium, & non seruas finẽ mandati, & ideò non
præiudicat mihi, ut præall.l.diligenter.& ista est ratio illius
§.item adijciendũ, fm Pet. Et hoc puto uerum. Sententia er
go Iacobi præfati & suorum sequaciũ uera est, non per ra
14 tiones quas ipsi assignãt, sed per rationẽ prædictã. † Quar
tò quæritur circa materiã huius legis, Pone, ego uolens re
patriare & nõ habens pecuniã, tibi socio meo mandaui, q
uẽderes libros meos, postmodùm cum essem in partibus
meis, quia profeceram in hac scientia, inueni multos amí
cos qui mutuauerunt mihi pecuniã, sic accidit mihi. Vnde
pœnitui de cõmissione facta super uẽditione librorum, &
misi nuncium pro certiorando sociũ ne uẽderet, sed antequã
nuncius uenisset, erant libri mei uenditi. Ego dolens ueni
Bononiã, & uolo reuocare uenditionẽ, dicens q postquã
pœnitui, dominiũ non erat translatum. Quæritur quid iu
ris? Et primò uidetur q non sit translatũ dominiũ: ĵ. de ma
nu.uind.l.si pater.in prin. uidetur cõt. ĵ. mand.l.si mandas
sem. & in ista q. sunt uariæ sententiæ similiter. Nam quidam
distingunt. Aut erat talis procurator, in quẽ fuit trãslatum
dominium, & tunc ualet. Aut nõ, & tunc non ualet: ĵ. de do
na.l.hoc iure.§.si quis donaturus.& l.ij.§.si quis.& ĵ. de cõd.
ob cau.l.si pecuniã. §.si seruũ. Pet. uerò simpliciter dicit in
casu q. nostræ dominiũ non esse translatũ, quia deficit sub
stantiale ꝑctus: d.l.si pater.ar.ĵ. de orig. iur.l.j. Sed ita est q
ad translationem dominij requiritur cõsensus mei dñi. ĵ.
de reg.iur.l.id quod nostrũ. Ergo cum cõsensus domini de
ficiat per reuocationẽ, licet procurator domini ignoret, nõ
transfert dominiũ rei meæ, quia essentiale deficit. Sed con
tra istam sententiam instatur, ad esse iudicij requiritur con
sensus domini, super cuius re litigatur, & tamen reuocatio
mandati facta partibus ignorantibus nõ præiudicat: ĵ. de
procu.l.si procuratorẽ. & C.de satisd.l.j. Prætereà ut debitor
liberetur, requiritur cõsensus creditoris, & tamẽ si fuerit re
uocatus procurator, nihilominus contingit liberatio, ĵ. de
sol.l.cùm quis.§.j. Ergo uidetur q ista sententia Pet. non sit
probabilis. Ad hoc respõdetur, & primò ad id quod dicit
de iudicio, quod nõ est uerũ, q ad esse iudicij requiraẽ con
sensus domini, nam licet non cõsentiret, ualet. ĵ. de proc.l.
Plautius. Sed ista non est bona rãsio, nam uerum est, q ad
esse iudicij ut teneatur, non requiritur consensus domini,
sed ut domino præiudicet, bene requiritur eius consensus,
sicut nec ad esse uenditionis requiritur consensus domini
rei, quia rem alienam quis uendere potest, nõ tamẽ in præ
iudicium domini ita est in iudicio: ĵ. de procur.l.in causæ.§.
sed hoc ita.& l.sed & hæ.in prin. & ĵ. iud.sol.l.iij. Quid ergo
dicemus. Dico fm eum, q speciale est in hoc casu, quia deli
beratione agitur hic. Similiter respondetur ad id quod di
citur de solutione, ubi ad eius esse requiritur uoluntas cre
ditoris, q ibi fallit fauore liberatiõis, cuius gratia est spãle,
& sic est in alio casu fauore liberatiõis. Et quãdo erratur in
diuersis causis, quarũ una est obligatoria, altera liberato
ria, ibi cedit in liberatoriã fauore liberatiõis: ĵ. de sol.l.qui
hominẽ.§.si debitorẽ.& ĵ. si cer. pet.l.eius qui.§.quas uerò.
Secus ubi est utraq; obligatoria, ut dixi §. in distin. circa fi.
De articulo huius q. plenissimè dixi C.man.l.mandatum.
15 dic ut ibi. † Quintò & ult. quæritur, quia hic dicitur q adi
tio hæreditatis consistit in animo, nunquid solus animus
sine aliquo actu extrinseco, faciat aliquẽ hæredem, uel cũ
animo requiratur actus extrinsecus? Dicit Iac.de Ra. q re
quiritur, q animus declaretur per aliquem actum extrin
secum: quia res de qua cõstare non potest, debet per admi
nicula sua ꝑbari: ĵ. de cõd.cau.da.l.dedi.la j.§. sed si seruus.
& ĵ. de pœn.l.cogitationis. Et sic intellige de acq.hær.l.pro
16 hærede. cum fim. Hinc est, fm eum, † q mẽtalis ratihabitio,
nõ cõstat, nec obligat: ĵ. de neg.gest.l.Pomp. Sed contra eũ
uidetur ĵ. de test.tut.l.duo sunt Titij. Sed ipse intelligit præ
dicta uera, ubi ius nõ deficit, id est, iuris præsumptio, ut si
factum esset certũ, quia esset tutor, de quo testator censit, ta
men quia non apparet, neuter est tutor. Idem est quando
duo sunt Titij legatarij, & non apparet de quo testator cen
serit: ĵ. de leg.j.l.si quis à filio.§.j. de reb.dub. l.si fuerit. neu
ter est legatarius, quia deficit probatio, non autem defice
retius, id est, iuris præsumptio, si factum constaret, ar. ĵ. ad
leg. Aquil.l.si ex plagis.§.in cliuo. Pet. tamen tenet cont. Di
cit enim q solus animus facit quem hæredem, & sola men
talis

talis ratihabitio obligat etiam, de qua non constat proba
tio. Exemplũ dicit, si dedi tibi seruã ut manumitteres, intra
pascha, & pœnitui quod potui, nec te certioraui, qđ si ma
numittas, nõ erit liber, quia lex est cõtra. Sic est in propósi
to: ĵ. de cõdict. ob caus. l.si pecuniam. §. si seruũ. Illa lex nõ di
cit hoc, fm gl. quæ est ibi, sed facit l. si pater. de manu. uind.
Tamẽ lex dicit, q si pater decedit illo iam nato, & relicta u
xore, de qua dubitat utrũ esset prægnans, cũ in ueritate nõ
esset, q filius natus in totũ est hęres. ĵ. de acq. hęr. l. uẽtre. §. j.
Sic ille est tutor, ille est legatarius, de quo testator sensit. Fa
cit enim hoc ipsa lex quæ de omnibus certa est. Verũtamẽ
quia nõ apparet, licet sit tutor & legatarius fm ueritatẽ, lex
eum non admittit, d.ll. Et licet sit in ueritate acquisitũ do
minium, habetur pro non acquisito, & per cõsequens pro
non recesso: ĵ. quib. ex cau. maio. l. nec utilem, &c. Ex ijs ha
bes finem huius solennis l. repetitæ per do. Cy.

LEX II.

QVod si ea. No. hic gl. huiusmodi hæreditatis. quæ uí
detur uelle, q sicut procurator adire hæreditatẽ non
posit, l. Paulus respõdit. aliàs, per procuratorem. de
a acq. hær. sic[a] per procuratorẽ repudiari non posit, [b]quod
b nota cum ll. quas allegat.

ADDITIO.

a POMA. Sic. Barb. conf. xviij. uo. ij. Ang.& Imo. l. apud Iul. §. utrum. ĵ. ad Treb.& Bar. l. recusare. eo. tit.

b Posit. Cont. gl. l. apud Iul. §. utrum. uer. & restituere. ad Treb.& ibi Imo. & Bal. l. recusare. eo. tit. in prin.

LEX III.

1 *Testis ratio debet esse diuersa à dicto, & si est eadem non ualet dictum.*
2 *Bannum datum ad instantiam partis, an possit per istam partẽ reuocari.*

CVratores. Procurator Cæsaris non potest impone
re pœnã deportationis, sed colonos improbos, po
test à colonia remouere, necq; ad eandem iterũ reuer
a ti possunt. h.d. No. q ratio nõ debet esse eadem cũ dicto,[a] l.
1 j. de exerci. Et sic est arg. † ad dictũ testis, q si interrogat de
b causa, & assignat [b] causam eandẽ cum dicto, nihil ualet ex
2 ius testimonium, ut hic. Et Gul. allegat hũc tex. ad q. † q si
ad petitionẽ partis est datũ bannum per iudicẽ contra al
teram partẽ, modo partes ueniunt ad cõcordiam, pars ad
cuius petitionem fuit datum bannum, uult hoc bannum
remittere, uidetur q bannũ non possit remitti sine iudice,
ut hic. Cont. quia in fauorẽ partis fuit datum bannũ, ergo
ei potest renunciari: l. ij. §. & post. ĵ. de ope. no.
nun. tamen cont. hunc tex. facit l. ij. in fi. C. de lib. & eorũ lib.
Item quia non potest sine iudice: auth. de nup. §. ideoq;.

ADDITIO.

a Dicto. l. qui interrogatus. ff. de pet. hær. in l. inter oẽs. §. rectè. de fur. Bald. l. non omnẽ. ĵ. de legi. Adde tamẽ secundũ Bal. l. iij. vj. q. C. de testi. q, si testis simul annectit rationem & dictum, quia dicat q, uidit talem cõmittentem homicidium, interrogatus postea de causa scientiæ, non tenetur respondere. Sed si idem respondeat, bene ualet eius dictum. Inn. c. cum causam. de testib. Imo, cons. cxxxv j. j. uo.

b P. PAV. P. Asignat. Bar. l. qui interrogat. ff. de pet. hær.

De officio eius, cui mandata est iurisdictio.[a]
Tit. XXI.

RVBRICA nostra cõtinuatur hoc modo, Dictum est.
ĵ. de officio iudicum ordinariorũ, nunc uidemus de offi
cio delegatorum. Et uidendum quis possit delegare, & di
cam in l. more. ĵ. tit. ij. Et cui possit fieri delegatio, dicam in
l. eum qui. ĵ. tit. ij. & l. j. C. qui pro sua iurisd. Et quæ possunt
delegari. uidebitis statim, & dixi ĵ. de off. proconſ. & leg. l.
nec quicquam. §. ubi decretum.

ADDITIO.

a Iurisdictio. Adde post Ias. in quantum ponit, an laico posit delegari causa clericorum, quod uoluit Abb. cons. lxij. j. lib. & an delegatus sit maior, uel dignior ordinario & quomodo. Fel. c. cõsultationes. §. sanè. in prin. de off. deleg. Dec. rub. eo. tit.

LEX I.

1 *Magistratus municipales cognoscunt tantum de uilibus causis.*
2 *Causarum quatuor genera.*
3 *Causæ meri & misti imperij delegantur in casu absentiæ, quò ad cognitionem, & nu. 5. & quando est infirmus ordinarius, nu. 11.*
4 *Argumentum à contrario sensu est licitum. & nu. L. & quando. nu. 16.*
5 *Delegatus potest insignem latronem punire, quãdo esset periculosum, eius pœnam differre.*
6 *Substitutus in locum iudicis absentis uel mortui, dicitur ordinarius, & nõ delegatus.*
8 *Causa una meri imperij uel misti non potest per ordinarium delegari.*
9 *Imperator uel princeps potest delegare causam meri imperij.*
10 *Delegatus principis potest delegare causam meri imperij.*
12 *Præses etiam multùm occupatus non delegat causam meri imperij.*
13 *Præses multùm occupatus in causis meri imperij potest unam ex ipsis delegare.*
14 *Ordinarius qui propter absentiã delegauit si reuersus est, iurisdictio delegati statim expirat, & ad eum reuertitur.*
15 *Subst itutus loco absentis uel mortui, cognoscit de causis meri imperij.*

VAECVNQVE. Ad euidẽtiam huius tit.
scias q magistratuum plures sunt ordines.
Nam quidam sunt illustres, quidam specta
biles, quidam clarissimi, quidã infimi, ut ma
gistratus municipales. Qui sunt isti, uidistis
per ordinem in gl. rubricarũ à tit. de senatoribus, hucusq;.
& gl. est plana in auth. ut ab illustri. & qui super eos sunt. in
prin. uers. post magnificentissimos. coll. v. & ibi enumera
a tur quintus gradus superillustriũ, ut papa & imperator,[a]
hic uerò quatuor enumerantur. Item sicut duo sunt solue
re, & ad diem soluere, l. Celsus. §. idẽ ait. lo j. ĵ. de arb. ita sunt
duo, esse magistratum, & esse de maioribus. Item scias q tri
bus primis gradibus magistratuum, committuntur causæ
meri & misti imperij, tanquam de maioribus & specialiter
& in priuilegium, & ita eis q nõ alijs regulariter, l. illicitas.
§. qui uniuersas. ĵ. de off. præf. ubi causæ meri imperij præsi
di committuntur, qui est clarissimus, quantò magis com
1 mittuntur illustribus qui sunt maiores. Item no. q † magi
stratus municipales cognoscũt de uilibus tantùm causis,
auth. de defen. ciui. §. audient. & §. & iudicare. Item scias q se
cundũ gl. nostras, est iurisdictio in genere quæ sub se com
prehendit causas meri & misti imperij, & causas iurisdictio
2 nis ifimæ, & causas uiles à trecẽtis solidis ĵ. Et sic sunt† qua
tuor genera causarum. Vel melius, ut notaui in l. imperiũ.
ĵ. tit. j. Et quid sit merũ & mistum imperiũ, & quæ sunt eius
causæ, ibi dicam. His præmissis lex nostra diuiditur q princi
paliter in quinq; partes. Nam in prima ponitur una regu
la, in secunda ponitur alia regula, in tertia ponitur quædã
illatio ex prima regula, in quarta ponitur probatio illius
illationis, in quinta & ultima ponitur exemplũ primæ re
gulæ & eius illationis. Secunda ibi, quæ uerò. Tertia ibi, &
ideò. Quarta ibi, huius rei. Quinta ibi, & si à familia, & in
summa, h.d. Causæ meri & misti imperij conceduntur ma
ioribus iudicibus specialiter & expressè, & in priuilegiũ: &
& ideò non possunt delegari, nisi in casu absentiæ. Causæ
uerò iurisdictionis infimæ, cõmittuntur & competunt cui
uslibet magistratui, & delegari possunt. h.d. Pone exẽplũ
per l. placet. de peda. iud. non autẽ ponas ut gl. dicit per l. j.
C. ne lice. poten. quia illa lex est noua, hæc autem est anti
qua. In tex. ibi, tribuũtur specialiter in priuilegiũ non trans
feruntur, ideò non delegantur. Delegatã, id est, concessam.
No. ibi, non aliter itaq; ibi dicetur, & uerum sit. No. primò
3 † q causę meri & misti imperij non delegãtur, nisi in casu
absentiæ, & causę iure magistratus cõpetentes delegantur.
4 No. in uer. huius rei. q ar. † à cont. sensu est licitũ, & multa
permittuntur causa necessitatis, quæ aliter non permitte
rentur. Item no. q ea quę in uno casu conceduntur, in alio
prohibita esse uidentur, in quo nõ est eadem ratio. Opp. di
citur hic, quæcunq; causę lege tribuũtur, non delegantur.
Cont. imò ea quę lege tribuũtur, possunt delegari. Et dicit
lex, quòd demandant, quæ lege tribuũtur: ĵ. tit. ij. l. & quia.
Sol. ista dictio, quæcũq;, licet sit uniuersalis, non tamẽ com

prehendit causas iurisdictionis, quia ille delegantur, sed cõprehendit causas meri & misti imperij, ut hic, in prin. Opp. dicitur hic, q causæ meri & misti imperij non delegantur. cont. uer. huius rei. j. ea. l. Sol. Regulariter non delegantur,
5 ut hic, fallit in casu absentię, ut ibi. † Opp. cõt. hanc sol. imò & in casu absentiæ non delegantur, ut in auth. de coll. §. ad hoc, phibemus. coll. ix. Sol. Causæ meri imperij, in casu ab-
b sentiæ delegantur,[b] ut hic, quod est uerũ, quantùm ad cognitionem, nõ quantũ ad executionem, ut in cont. secundum gl. uerum est q Gul. de Cug. hic dicit, q in casu absentiæ delegantur, quantũ ad cognitionem & ad executionẽ, per hanc eandem l. quæ in distinctè loquitur: l. fi. C. ubi sen. uel clariss. Tamẽ ista opinio est satis dubia, & iura per eum allegata malè hoc probant, quia illa loquũtur in delegato principis. Vnde puto opin. gl. ueram, quæ communiter approbatur, scilicet q quantùm ad cognitionem tantum in casu absentiæ possunt delegari. Vnum tamen scias secũdum Pet. & Cy. in opi. q in casu delegatus habet executionem, non solũ cognitionẽ in causa meri imperij, ut si est insignis latro, cuius pœnam differre esset periculosum, quia etiam tunc delegatus potest talem latronẽ punire propter maius periculum euitandum per hanc l. & l. si quis. §. hi autem. j. de iniust. rup. testa. & ar. l. de pupillo. §. si quis riuos. j. de no. ope. nuncia. Op. & uidetur etiã q causæ meri impe-
c rij[c] delegantur: l. ij. C. de off. eius qui uicem alte. ge. Sol. † ibi
6 non loquitur in delegato, sed loquitur in substituto, in locum iudicis mortui, uel absentis, & non dicitur delegatus, imò ordinarius, & ita debet intelligi illa lex. Et ita no. s. de off. proconsl. & leg. l. nec quicquam. §. ubi decretũ. in fi. mag. gl. Opp. ad hanc sol. & uidetur q etiam delegatus cognoscat de causis meri imperij, unde ob. l. solent. s. de off. procon. & leg. Sol. Ibi loquitur in delegato proconsulis, ubi est speciale. Opp. cont. ij. reg. Dicitur hic, quòd ea quæ iure magistratus competunt, delegantur. cont. l. mandata. in prin. j. eo. ubi interponere autoritatem manumissionibus, competit iure magistratus, & tamen non delegatur, ut ibi. Sol. Ibi loquitur de manumissione, quæ plenam causæ cognitionem requirit, & ideò non est delegabilis, ut ibi no. Opp. datio tutoris cõpetit iure magistratus: l. ius dandi. de tut. & cur. & tamen non delegatur: l. nec mandante. j. eod. tit. Sol. Non demandatur, s. non habẽti aliam iurisdictionem. uel dic ut no. Inst. de auto. tut. §. pe. Opp. dicit hic, q causæ possunt delegari si præses proficiscat cont. §. eos. auth. de mãd. prin. coll. iij. & auth. ut nulli. iud. in prin. col. ix. Sol. ibi loquitur de quibusdam latronibus, qui ibant per prouinciam spoliando, & illud est prohibitũ, hic permissum in alio. Vel dic secundũ Pet. q ibi loquitur in casu quando præses sine causa uolebat prouinciã exire, & in ciuitate unũ relinquere, qui generaliter hoc faceret, Certè non est permissum, ut hoc faciat in perpetuũ, sed delegare causam donec reuerta
7 tur, est permissum, ut hic. † Opp. & dicitur hic, quod ar. à cõ
d trario sensu[d] est ualidum, cont. l. cùm patrem. C. de cond. inser. & l. conuenticula. C. de epis. & cle. & de iurisd. om. iud. l. nemo. Sol. Quandoq; monosyllaba, si, ponitur causaliter, & tunc est licitum arg. à cõt. sensu, ut hic, & quasi idem cum argumento à causa cessante. Quãdoq; monosyllaba, si, ponitur cõditionaliter, & tunc non est licitum ar. à contrario sensu, ut in cont. Intellige tamen hoc ultimum, quod obtineat, nisi resultaret absonus intellectus seu prauus, sm Odof. de hoc no. doc. & Cy. d. l. cõuenticula. Expeditus de cõtrarijs, ueniamus ad q. Quæro dicitur hic, q mandatum iurisdictionis non ualet, & sic concludit hic tex. q hoc sit uerum, quãdo iurisdictio generaliter demandatur. Sed quid
8 si specialiter† una causa demãdatur, an possit? Et uidetur q sic, ut hic. Cont. gl. hic, uer. iurisdictione. & Cy. hic, in iij. q. & bene sm doc. per l. nemo potest. j. de reg. iur. & uerè illa lex loquit in mero imperio, tamen idem est in misto. Nam si conceditur merum imperiũ istis maioribus iudicibus, & in priuilegiũ propter industriam personę, multò magis ui
9 detur cõcedi mistum, & ideò dices idem in misto. † Quæro nun quid imperator possit delegare causam meri imperij? Et dicunt quidam q nõ, quia lex prohibet delegationem talis causæ, & digna uox est &c. Cont. determinant doct. nostri. Nam princeps est legibus solutus. l. fi. ubi sena. uel cla-
10 riss. & l. j. C. de prec. imp. offe. † Quæro nunquid delegatus
e principis[e] possit delegare causam meri imperij? Gl. hic tenet q non, sed in l. j. C. qui pro sua iurisd. tenet q sic, per illã l. Pe. & Cy. hic, & in d. l. j. tenent cont. Nã non debet plus delegatus posse, quàm ordinarius. Sed ordinarius sine causa non posset, ut hic. Ergo nec delegatus principis. Gul. saluat gl. dicit ipse, q postquã princeps merum imperiũ committit delegato, quod potest, ut dixi in præcedẽti q. ista causa mutauit naturã suam. Vnde nimirum, cùm semel naturam suã mutauit, si amodò est delegabilis. arg. l. j. in fi. uer. res uerò. & uer. contra. C. de impo. lucra. descrip. l. pater. §.
11 quindecim. j. de leg. iij. † Quæro dicit hic, q causa meri im-
f perij potest delegari,[f] si præses uadit extra prouinciam. sed quid si ipse est infirmus, an eodem modo potest delegare? uidetur q non, per hunc tex. ibi, non aliter &c. Cont. est ueritas, sm nostros doc. & Cy. hic in sexta q. ar. l. j. in ij. respõ. s. de off. consl. Præterea eadem est ratio in infirmitate, quæ est in recessione præsidis, & sic idem ius: l. illud. ad leg. Aquil.
12 & l. milites agrum. in prin. j. de re milit. † Quæro, præses est multis occupationibus impeditus, nunquid poterit causam meri imperij delegare? Et uidetur q sic, j. de procur. l. filiusf. in fi. & l. seq. Cont. est ueritas, ut hic in tex. & de peda.
13 iud. l. placet. in fi. uer. dumtamen. † Quæro quid si præses,
g uel alius ordinarius est occupatus[g] tot & uariis causis criminalibus ad merum imperiũ spectantibus, quod nõ potest intendere, ita quod uult unã delegare, an possit? Et uidetur q non, ut hic. Cõt. Gul. de Cug. propter identitatem rationis quæstionis propositæ, sicut in causa absentiæ, de
14 qua hic facit l. ij. C. de his qui latro. §. j. Quæro, † præses uel ordinarius de prouincia recessit, modò redit, nunquid iurisdictio iudicis, quam ipse delegauit, statim expiret eo reuerso, uel oportet q aliter reuocetur? Ista q. est similis q. proposita per gl. l. qui mutuam. §. ij. j. mand. Tu dic sm Pet. q statim q reuersus est præses, reuocatur iurisdictio. Nam ces-
15 sante causa, cessat iurisdictio delegati, ar. huius l. † Quæro
h quid si non est delegatus, sed quidam est substitutus[h] loco absentis, uel mortui iudicis, an de causis meri imperij, uel misti possit cognoscere? Et dic q sic, j. de leg. iij. l. j. §. à præfecto. Cõt. gl. & male, in l. ij. in fi. C. de off. eius qui uicem alte. ge. & melius dicit gl. hic, quæ incipit, scilicet, cognitionem,
16 meo uidere, quę indistinctè loquitur. † Quæro hic dicitur, q arg. à contrario sensu est licitum, & hoc est ex lege cõmu-
i ni, quid in statutis,[i] an habeat locũ? Iac. But. hic dicit q aut casus qui apparet à contrario sensu, est aliàs de iure cõmuni decisus, & tunc non ualet arg. à cõt. sensu ex statuto sumptum: l. fi cùm dotẽ. in princ. j. sol. mat. Aut non est aliàs de iure cõmuni decisus & tunc dicit Ias. q arg. à cont. sensu uidetur potius interpretatiuũ ex mẽte, quàm ex significatione uerborum: l. pecuniam. j. fi cer. pet. ibi, tanquã si sua con-
17 traria conditione &c. No. † dictionẽ, tanquam,[k] quę est no-
k ta improprietatis, sm eum. Ex hoc concludit, q arg. à contrario sensu non habeat locũ in statutis. quid dicendũ? Re-
18 cidit in illam, utrùm † arg. à cont. sensu sit proprium, uel interpretatiuũ? Iac. But. allegat in hac q. pro casu, l. apud antiquos. C. pe fur. ibi, per coniecturam &c. & ibi gl. uidetur cõsentire. De hoc uide Cy. c. q ob gratiam. in fi. exẽ. de reg. iur. lib. vj. ubi dicit Dy. q arg. à cont. sensu fit ex sensu, & mente ipsius l. & hoc teneas.

ADDITIO.

a *Imperator. Ang. rub. j. tit. ij. & Spec. de iurisd. om. iud. in prin. Ro. cons. lix. Quot sint ordines magistratuum, & exempla de quolibet, Ias. hic, glos. & ibi Ang. de Aret. in proœ. inst. §. cunq; hoc, uer. illustribus.*

b *Delegantur. Bal. l. ij. C. de ped. iud. Sed gl. quã sequitur Ang. ibi, tenet quod etiam hodie quò ad sententiam possunt delegari causæ magnæ iurisdictionis, ut causæ ingenuitatis & libertimitatis, Bal. l. nec quicquam. §. ubi decretum. ff. de off. proconsl. Ang. l. imperium. j. de iurisd. om. iud. Ray. hic tenet idem quòd Bart. per l. solent. de off. proconsl. Saly. d. l. ij. & ibi Cy. in quarta opposit.*

c *Imperij. Doc. c. nouit. de off. deleg. & Cy. hic.*

Sensit

d *Sensu. & habet locum etiam in contractibus, Bal. l. uenditi. C. de act. emp. Alex. cons. v. & xcv. iiij. lib.*

e *Principis. Bald. l. j. C. ne lic. poten. Io. And. Spec. de off. deleg. §. fi. uer. Item quod est delegatus, sed quid si est delegatus à lege prætoria, non imperialis dic quòd non potest: Bar. l. iiij. §. duas. de dam. infec. Ang. cons. cxcvj. Bald. d. l. imperium. dixi post Ang. l. à iudice. C. de iud.*

f *Delegari. l. quæstum. de re iud. Saly. l. placet. C. de pe. iud. Ang. l. prætor. j. tit. ij. Bal. l. imperium. j. tit. ij. Vide in quadam disputatione quam habes in iiij. lib. circa medium, incipien. Rex Arragonum. in j. & ij. dubio, & ibi etiam quædam alia. Baptist. Caccialup. ut addidi ad Bart. l. more. de iurisd. om. iud. & in disputatiõe de qua. j. in iij. dubio. habes etiam in causa misti imperij, quæ requirunt magnam causæ cognitionem, & etiam coercionem, posse delegari interueniente aliquo impedimento, de quibus in l. penult. C. de ped. iud. An autem credatur iudici attestanti de impedimento? Fel. c. si pro debilitate. de off. deleg. Ias. hic, & Fel. c. pastoralis, in prin. eod. tit. Dec. d. c. si pro debilitate. Item quando alicui committitur causa, ut per seipsum cognoscat, an possit alteri delegari, Ias. l. j. §. j. in primo no. de acq. poss. An autem ea quæ sunt uoluntariæ iurisd. possint alteri delegari? Fel. c. cum P. tabellio. uer. xj. quæritur. de fid. inst.*

g *Occupatus. Gul. hic, Saly. cont. l. placet. C. de ped. iud. per illam l. & illud placet, quia rationes hic alleg. per Gul. sunt fragiles.*

h *Substitutus. Gul. hic tenet idem quod Bar. tamen dicit q, quidam cont. per §. ad hoc prohibemus. auth. de coll. Vide ibi Iac. de Bella. per Spec. §. tit. de off. deleg. §. fi. uer. item quòd est delegatus. Bar. l. filius. de leg. ij.*

i *Statutis. Dic q, cum fit ex mente legis, non est opus dicere, an habeat locum in l. omnes populi. ubi dixi, quod etiam procedit in contractibus, & uide de hoc articulo, quæ dixi post tmo. l. si cùm dotem. in fi. prin. sol. mat. Cy. hic, in vj. opp. & in ult. q. Bene. l. si quis locuplex. de manumiss. test. Cast. cons. cccxxxvj. & cccxlvj.*

k *Tanquam. l. si pater. §. j. s. de adop. Bal. l. apud antiquos. C. de fur. gl. c. solitæ. de maio. & obe. uerf. tanquam.*

a §. QVI MANDATAM. Delegatus non habet iurisdictionem propriam,[a] sed uice fungitur delegantis, habet tamen modicum coercionem. h. d. Opp. de seipso ad seipsum, dicitur in princ. quòd non habet propriam iurisdictionẽ delegatus, & in uer. uerius, dicitur quòd iurisdictio transfertur. Sol. In hoc uer. uerius, dicitur quòd iurisdictio transfertur, id est, conceditur, uel permittitur. Transfertur enim quando uerè permittitur, tamen fictè propriam iurisdictionem habere non dicitur, & ideò dicitur quòd statim potest delegatio reuocari. Oppo. dicitur
b hic,[b] quòd delegatus non habeat propriam iurisdictionem. cont. j. eo. l. cognitio. uer. cùm propriam. Sol. non habet propriam, ut hic, uerùm ordinariam, delegatum uerò sic, ut in cont. proximo dixi, quia nõ fingitur propriam habere, eo quòd statim potest reuocari, uerè tamẽ habet eam: d. l. cognitio.

ADDITIO.

a *Propriam. Gl. & Bar. l. ait prætor. in prin. dixi in l. fi. C. eo.*

b *P. PAV. P. Hic. An habeat locum institutio, uide Alex. cons. xvij. ij. uol. Robi multa ponit in omni ferè alia materia, cons. cccxcix. An autem in contractibus etiam stricti iuris. Ias. l. pecuniam. si cer. pet. Item quòd hoc modo habet locum, ubi induceretur legum correctio, aliàs statutum nihil operaretur, Aret. l. nec furiosis. in ul. col. de test. Fel. c. significasti. de foro compet. Cont. Fel. c. si pro debilitate. de off. deleg. & c. q; sedes. de off. ord.*

LEX II.

a MAndata.[a] Manumissio debet fieri cum causæ cognitione. Item uenditio rerum minoris non potest delegari. h. d. Ratio colligitur ex l. nec quicquam. §. ubi decretum. s. de off. proconsl. quia in causa quæ requirit causę cognitionem, decretum interponitur, sm Iac. de Are. & dixi in d. §. ubi decretum.

ADDITIO.

a *Mandata. & hic habes unam gl. cui est glos. cont. in l. ob æs. ubi dixi. C. de præd. min. Ias. in quantùm ponit q. tutor potest uendere sine decreto rem minoris, cùm ei à testatore permissa est alienatio; adde Ang. cõs. centesimo septuagesimoquinto.*

LEX III.

a ET §i.[a] Delegatus licet aliàs sit ordinarius, tamen uice elegantis fungitur in causa delegata, hoc dicit, & si, id est, quamuis. Hanc l. no. & intellige quòd delegatio fiat uolenti. Nam ad hoc ut delegatio ualeat, tria requiruntur, ut no. j. tit. ij. l. eum qui. inter quæ requiritur quòd sit de eius iurisdictione.

ADDITIO.

a *Et si. Hanc l. intelligas, quando alteratur iurisdictio ordinarij, aliter esset potius excitatio iurisdictionis, quàm delegatio, ut dixit Gul. de Cug. l. ius ciuile. s. de iust. & iu. Iac. But. l. sæpè. s. de off. præs. c. licet. de off. ord. tex. cum gl. c. cum aliquibus. de resc. in vj. doct. hic. Quid autem si pronunciasset ut delegatus, & sententia non ualuit, an si potuit ualere in uim ordinariæ, ua lebit, Com. quod non. cons. cij. in ij. dubio.*

LEX IIII.

a COgnitio.[a] De suspecto tutore potest delegari. Opp. l. j. s. eo. ti. Sol. ut ibi &c.

ADDITIO.

a *Cognitio. Bar. l. j. §. suspecti. j. ad Ter.*

§. VT POSSESSIO. Ea quæ semiplenam causæ cognitionem requirunt, & in quibus decretum interponitur, delegantur. Et scias quòd quædam sunt bon. poss. quæ tribuuntius: ut l. fin. & ibi gl. C. un. legit. & in illis nihil dicitur hic. Quædam sunt quæ non tribuuntius, ut Carbo. de dam. infec. & de his loquitur hic, quæ dantur si-
a ne causæ cognitione. & hæc gl. innuit. Opp. dicitur hic,[a] q quis in possessionem mittatur, potest delegari. Cont. mittere in possessionem, est misti imperij, l. iubere. j. tit. ij. sed quæ sunt misti imperij, non delegãtur, l. j. in prin. s. eo. Sol. & hanc sol. no. quia cognoscere utrùm sit mittẽdus in possessionem, uel nõ, hoc potest delegari, sed mittere in possessionem re ipsa, istud delegari non potest, quia est misti imperij, d. l. iubere. j. tit. ij. Et hoc modo intelligas quòd hic dicitur in gl. nostra.

ADDITIO.

a *Hic. Aliter dicit Bar. l. imperium. & in l. iubere.*

LEX V.

a MAndatam.[a] Iudex delegatus non delegat, modicam tamen coercionem habet. dicam in l. more. j. tit. ij. ibi, imperium, quod nõ est merum; intelligas de modica coercione, j. no. non autem intelligas de mero Imperio, ut no. in tex. in fi. Opp. dicitur hic, quòd delegatus non delegat. imò delegat, C. de iud. Sol. Regulariter non delegat, ut hic. Fallit in delegato principis, ut in cont. Opp. l. cùm præt. §. j. j. de iud. Sol. ibi fallit, quia loquitur in legato proconsulis. de quo lex multùm confidit, secũdum nostros doc. Opp. de leg. j. §. j. j. quis & à quo appel. ubi delegatus delegat. Sol. Ibi erat delegatus ad uniuersitatẽ causarum, hic ad unã causam. Et hoc dic ut plenè no. in gl.

ADDITIO.

a *Mandata. Gl. c. ex literis. de off. deleg. & Ang. l. magistratibus. j. tit. ij. ubi ponitur, in quo non consistat modica castigatio. Circa materiam huius l. q iurisdictio sine modica coercione nulla est, ad eius declarationem. Vide Pan. c. cùm contingat. exẽ. de foro comp.*

De officio assessorum. *Tit. XXII.*

LEX I.

1 *Iudex interrogare potest partem, uel testem an sit infamis, & an quis teneatur respondere? Iudex ex officio infamem repellit, etiam si nihil opponatur.*

2 *Iudex libellum malè conceptum ex officio lacerare debet.*

3 *Conciliarij successerunt in locum decurionum.*

4 *Accessor in causa qua assidet, iudicare non potest, nisi sibi delegetur.*

a 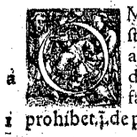 MNE. No. in quibus officium assessoris cõsistat. Quæro quę sunt illa quę debet ingrere assessor? Ista gl. hic, quę incipit, ut uideat &c. dicit, q debet uidere,[a] an ille q postulat sit infamis, quia talis postulare nõ potest, l. quos
1 prohibet. j. de postu. Et sic no. † q tenetur rndere,[b] & iudex

b potest de eius infamia querere. & si non teneret respondere, frustra permitteret ei hæc interrogatio, s. iudici. Et hoc facit pro teste, scilicet, q iudex possit eum interrogare de suo statu, an sit infamis, uel nō, licet gl. teneat cont. c. j. eō. de excep. & reddit ibi ratio, quāuis suā infamiam nō debet patefacere, unde nō tenet. l. j. §. si præses de magist. conue. Vnde uidet q non cogit ad talē interrogationē nō rndere. Dic ut j. de iureiur. l. si duo patroni. §. idē Iul. Potest ergo ex suo officio infamē repellere, licet nō opponat. Quæro nun
2 quid uersetur officiū eius circa aliud. † R. sic, quia si libellus cōuentionalis est malē cōceptus, qui producit corā eo ipse debet eum lacerare[c] & respuere, ut hic no. l. fi. C. ut nemo prima, &c. & quotidie fit in practica. Itē dicit gl. q mittitur bannū cōsilio assessorū, ut ibi. Tu dic, imò banna mittūtur
3 autoritate decurionū, ut no. in rub. de decur. † in quorū loco successerūt nostri cōsiliarij homines, C. de decur. in rub. & l. nulli. j. q[d] cuiusq; uniuer. no. & j. dolo. l. sed & si ex dolo. & ibi gl. de hoc no. & bene. Itē dicit gl. q decreta interponūtur præterquā in alienationibus rerū minoris, l. ij. C. eo. dicit tamē gl. ibi, q hoc de cōsuetudine nō seruatur. Item dicit gl. in epistolis, s. mittendi iudicibus alterius prouinciæ, pro exequēdis sentētijs. Quod dic, ut l. cū quādā puella. in
4 prin. j. tit. j. † Quærit gl.[d] nunquid iudicare possunt in causa in qua assidere dicūtur. [e] Dicit gl. q nō, nisi delegaretur
c causa, & ideò est de cautela, q ubi aliàs per statuta terrarū nō est prouisum, q assessores possunt iudicare, fiat in principio officij delegatio generaliter oīm causarū. q dico cau
f sarū, s. ciuiliū, criminaliū, nō [f] quia criminalia, siue ea quæ sunt meri imperij, nō delegantur, scilicet, quòd ad executionem, sed quòd ad cognitionem, sic. s. de off. eius. l. j. & l. fi. de off. proconsul. & l. j. de tut. & cur. l. obseruare. de off. proconsul. Et dicit gl. q hodie obseruatur, q ipsi assessores cognoscāt. Potestates uerò & capitanei ferunt sententias.

ADDITIO.

a *Videre. Bar. l. si duo. §. idem. j. de iureiur.*

b *POMA. Respondere. Cy. l. j. ut quæ des. aduoc. Bal. c. domino. tit. hic finitur lex Corrad. gl. c. bonæ. de postul. præl. Fel. c. cum causa. de test.*

c *Lacerare. Gl. l. j. j. si menson fals. mod. dix. Idem dicas in libello calumnioso, uel qui notorie dicebat, contra ueritatē, secundū Inn. c. fi. de off. uic. & Moder. l. Titius. de uerb. ob. l. sicut. in fi. C. de sacrificijs Pagan. & cor. templis, alias est de Paganis, & templis, & corū sacrificijs. Cy. l. j. C. ut quæ desunt aduoc. post gl. ibi. & Inn. c. examinata. de iudicis. post gl. ibi, & hic unum bene no. quod si porrigo libellum in causa, in qua nō requirebatur libellus, & libellus sit ineptus, omnia tenent, & procedunt. gl. fi. l. unum in fi. glos. mag. j. si cer. pet. Bal. cons. cvj. clxxxij. j. lib. Ro. cons. ccccxcvij. & post Ias. q exceptio ineptitudinis, quandocūq; opponi potest, adde Cast. cōs. cclxj. Et an libellus ineptus posit suppleri ex probationibus? Ro. cōs. clxvij. Bertach. uer. Sententia, super inepto libello.*

d *P. PAV. P. Gl. Bar. in tract. iurisd. in ix. q. ubi tamen dicit, q de consuetudine contraria obseruatur? Dec. cōs. viij. & c. si pro debilitate. de off. deleg.*

e *Assidere. Not. q, assessor in causa in qua assidet, non posset iudicare, nisi ei delegetur à præside, uel statuto. Bal. auth. C. de iud. Bar. l. præcipimus. §. j. & quod ibi dixi. C. de appel. Spec. & Ioan. An. tit. de acces. §. officium. & hic per Ang.*

f *Criminalium. Bal. l. j. C. qui. acc.*

LEX IIII.

1 *Potestate defuncto ante finem officij, totum salarium debetur hæredibus ipsius, & nu. 7.*

2 *Potestati, qui non fuit ingressus officium, nec per se, nec per alium, licet fecerit præparamenta, & mortuus sit, non debetur salarium.*

3 *Salarium pro tempore quo seruiuit, remotus ab officio sua culpa, consequitur. & nu. 8.*

4 *Assessor an poterit petere salarium totum ab officiali remoto ab officio.*

5 *Hæredibus aduocati mortui, an debeatur salarium totius temporis, uel pro rata.*

6 *Assessoris officiū non durat mortuo præside, usque ad euentū successoris.*

7 *Hæredes officialis mortui debentis salarium, illud debent integrum, nisi talis ante finitum aliud officium acceperit.*

a DIem functo. [a] Hæc lex diuiditur in duas partes. Primò loquitur in præside mortuo durante officio. Secundò loquitur in præside secundū unam lecturam, uel in assessore secundū aliā, uel utroq; remoto durante officio, secundū nos. Secūda ibi, diuersum. Et prin. legit tribus
b modis. Vno modo, [b] quod loquatur in salario præstando assessori, & soli. Alio modo q loquatur in salario præstādo assessori, & hæredib[9] defuncti præsidis. Tertiò modo, q loquatur in salario præstito ipsi præsidi, & eo mortuo per hæredem præsidis præstando ipsi assessori. Itē alia pars habet duas lecturas, quia uno modo intelligit in assessore remoto ab officio. Alio modo intelligit in præside, prout in præside remoto, intelligitur duobus modis. Vno modo q fuit remorus præses ob culpam assessoris. Alio modo propter culpā suam, & consequenter tractatur de salario assessoris. Et allegatur lex ista in arg. ad q. q licet Potestas in aliqua ciuitate decedat ante cōpletū officiū, hæredes
* * *Salarium. Hoc non dicit ista lex, imò uerò secūdum eam, salariū residuū tēporis, comitibus delegati debentur. Tamen Bar. sentētia defendi posse uidetur, ubi nulli superfluēs essēt legationis comites essent: l. post. C. de aduoc. di. iū dicio. Sed et utraq; sententia reprobari potest, & quòd potius salariū Reip. acquiratur: l. ij. de legat. lib. x. Cuius rōnem ponderet ibi, dū dicitur, Si in ea causa sit, Vt restituī omnino oporteat, & sic conditionaliter loquitur. I. C. B.*

quia per cū non stat, quòd minus seruiat toto tēpore, fm Gul. ibi, cùm per eū, &c. Credo q bene dicat, sed hæc lex non facit. Nam loquitur qñ moriē ille qui debet dare. Quæstio autem nostra est, q moriē ille cui debeē. Vnde dico, q hæc lex nihil facit. Sed est uerū p aliā l. scilicet, p l. j. §. diuus. j. de ua. & extraor. cog. quę expresse dicit, ideò tene q ibi dixi. Et no. tex. & q[d] hic dicit, debeē, &c. Intelligo per hæredē præsidis, qui assessores conduxit. Et q[d] dicit in tex. fuerint, intellige, q uacuū tēpus prodest assessoribus, & cōtinuatur cū tempore quo seruierūt, quia lex fingit eos seruiuisse, cùm per eos nō steterit. Sed ubi operas suas alteri locauerūt, per eos stetisse uideē, cū se obligauerūt alteri, nec possunt simul esse assessores, & seruire duobus, ergo nō fingit lex, eos seruire duobus, quia est impossibile. Similis ratio no. l. talis scriptura. in fi. j. de leg. j. Et q dicit, ante tēpus accipit, dic, ipso remoto, propter culpā, uel dolū. Nā nec sibi debeē integrū salariū, nec assessoribus à se, quia in dubio præsumit remotus ꝓpter culpā assessorū, & sic per assessores stetisse uideē. Alij hic dicūt, propter propriū delictū remotū esse, & ista lectura potest etiā sustineri, quia si præses propter propriū delictū, sine culpa assessorū est remotus ab officio, q totū salariū assessoribus debeat etiā si alijs locauerit operas suas. † Ego aūt reuoco in dubiū unā lec. huius l. hoc modo, ptās officio durante decessit, an hæredes eius petere possunt totū? Et loquor ubi nō apparet cōuentio inter partes, ut l. j. §. si cōueniat. ff. depos. Quid ergo erit, an hęredes petāt salariū totius tpis? Gl. dicit q sic, nā cū ptās, uel præses non intelligat nisi, p se mestri, uel anno, ad instar aduocati, hęredib[9] eius debeē p anno illo quo decessit. Allegat gl. l. post duos. C. de adu. diud. Ita intelligit hic fm unā lect. Alij doc. reprobāt istā gl. & in hac opi. est d. Bertādus de mōte Fauētino, q nō debeat, nisi pro rata tpis, Allegat rationē, quia salariū & tēpus diuisibilia sunt, l. Seio. §. j. j. de an. leg. Secūdò per illā rationē, quia casus cōtingens in persona unius, nō nocet alteri, si uno. §. itē cū quidā. & l. si qs fundū. §. Imperator. j. loc. Tertiò per l. j. C. de re. mil. lib. xij. ubi dicit, q hæredibus stipēdiarij qui decessit, nō debeē stipendiū, nisi pro rata tpis quo seruiuit ipse stipēdiarius. Itē per aliā rationē, quia speciale est in domesticis & defensorib[9], quod istud trāsmittat ad hæredes, l. fi. C. de dome. & ptec. l. j. lib. xij. ergo in ꝓrium est ius cōe, l. petitionē. §. qñ aūt. C. de aduoc. diuer. iud. Quid dicemus? Gl. hic. & in l. j. §. diuus. de ua. & extraor. cog. tenet cōt. per ratiōes prædictas, ego adduco aliā rōnem, quia præciū q[d] petit nō debeē antè, sed post operā, qa opa futura, non est in rerū natura, ergo promissum pro ea, conditionē habet, l. interdū. & l. si à colono. ff. de uer. ob. & etiā quò ad acquisitionē, l. sed & si quis aliàs. l. ādhuc. §. si operas, j. de usuf. & l. si seruus cōmunis. §. j. j. de stip. ser. Si igitur cōmune est, non trāsmittitur ad hæredē. Sed unū facit me dubitare pro

pro opi. gl. quæ uidet magis æqua, per illam l. nam cū præses teneat soluere ipsius accessoribus, & familiaribus integrum salarium, ergo ipsi præsides debent integrū recipere. Esset enim incōueniens, q ipsi tenent insolidū, & reciperet partē. Ad cont. rndeo, q quandoq; debetur salariū intuitu suæ personæ, & aliorū, ut in salario quod debeē Præsidi & Potestati, quod debetur sibi intuitu sui, & officialiū suorū, in quorū persona nō superuenit impedimentū, & loquit
2 ista gl. † Sed quæro de potestate, qui nō est ingressus officium, sed parauerat ad ueniendum. Videtur q idem dici debeat, quod in ingresso, l. eū uerò. in fi. primi rñi. ibi, qui enim, &c. j. de fideic. lib. Et dic aut ille fuit ingressus officium per alium quē misit pro necessitate astante, fm no. in auth, de coll. §. ad hoc id prohibemus. & habeē perinde ac si fuisset ingressus. Aut nō fuit ingressus per alium, & tunc nullo modo debetur ei salarium. Hoc probo, primò per l. si pecuniam. j. de cōdic. ob causam. Secūdò per rationē, quia tęqritur q aliquo tēpore seruiaē. l. qui concubinā. §. uxori. j. de
3 leg. iij. sed iste nullo tēpore seruiuit, ergo, &c. † Itē quæro, q̄d in remoto ab officio ratione suæ culpæ, an debeat habere salariū? Dic breuiter, aut quæris an debeat habere salariū totius temporis, & dico q nō. Aut quæris pro eo tempore quo seruiuit, & dico quod sic, quia ut dixi, pecunia & tem
4 pus sunt diuisibilia. l. Seio amico. præal. † Itē pone q remo
c tus est potestas [c] ab officio, an accessor poterit petere salariū totius temporis? dic aut est remotus expresse cū tota familia & assessore, & tūc assessor nō debet habere salariū, qa ista remotio expressa, culpæ eorū annumerat, l. si merces. §. culpæ. locat. & l. pe. j. sol. mat. Aut solus potestas est remot[9],
d & tūc distingue, Aut est remotus propter delictū [d] suū proprīū, ut propter furtū & baratariā, & tunc debeē assessori salariū. Aut propter culpā assessoris, & tūc non debetur. Aut dubitatur, & præsumitur assessorē fuisse culpabilem,* quia eius officiū consistit asserendo, seu assidēdo sibi. Vnde oē factū, uel negocium intelligitur factū ab assessoribus, secun
* *Culpabilē. Atq; unusquisq; præsumitur bon[9], nisi probetur contrarium.*
5 dum Cy. & est gl. fi. hic. † Quid in aduocato? Dicit gl. debeē salariū illiusanni, l. post duos. I. Conc. B. C. de aduoc. diuer. iud. Sed posito, quod esset uerū in aduocato, cui debetur salariū annuū, quid si non annuū, sed certæ litis tantùm? Videtur q admittatur ad totū, & quod eius hæredi cōpetat petitio, & retētio. Et hoc sequēdo op. gl. sed sequendo opinio. aliorū, non debetur nisi pro rata tēporis. Et loquor de salario promisso à parte, nō à publico. De quo in d. l. post duos. Et sic dicūt, q salariū debeē, p rata tpis, nisi pro labore debeat salariū. ita q p rata laborū, ubi labor debeē, cū labor respici
6 at diuisionē. d. l. Seio. † Sed an assessores durēt mortuo præsideusq; ad euētū successoris? Dic q nō, imò oportet q aliē surrogetur, C. de off. eius qui uicē alterius gerit. l. j. Et est ratio, quia si durarēt assessores, deberēt eis salariū, nec procederet quod hic dicit de locatione operarū quia nō posset assidere ī alio præsidatu, durāte officio eodē, C. eo. l. nemo.
la 2 la ij. & ibi gl. No. ex hac l. q si moriē ille, qui salariū dare teneē, ante expletū officiū eius, cui dare debet, nihilominus integrū debetur, nisi post mortē talis ante expletum offici-
7 um acceperit aliud officiū & salariū. † Allegatur hæc lex in arg. ad q. q licet Potestas salariatus in aliqua ciuitate decedat ante expletū officiū, q nihilominus hæredes possunt petere totū salariū, quia per defunctū nō stetit, quò minus seruiuerit toto tēpore, fm Gul. hic, & bene dicit. Sed hęc lex nihil facit ad hāc q. Nā hæc lex loquit qñ moritur ille, qui debet dare salariū, q. aūt nostra loquit, qñ moriē ille cui debeē. Vnde dicas, q hęc lex nihil facit, sed quod dixi tibi est uerū, l. j. §. diuus. & ibi gl. j. de uar. & extraord. cog. & ideò te
8 ne q[d] dixi, & ibi no. Itē no. dicit gl. † q si iste qui debet dare salariū officialib. suis, remoueē ante completū officiū, & alius uocatur loco eius, q non debet dare salarium officialibus suis. Ratio est, fm gl. quia præsumitur remotus propter culpā officialiū, nisi fortè probaretur q Potestas, uel Capitaneus propter suā euidentem culpam foret remotus, tūc enim deberet officialibus suis de suo proprio totum salarium soluere. Itē dicit gl. q si assessor fuit remotus, Potestas non debet ei dare salarium, &c.

ADDITIO.

a *POMA. Dic fucto. Ro. cōs. lxxxv. Bap. de Caccialup. Bal. l. fi. C. de domesti. & ptec. lib. xij. q. speciale est in domesticis et protectorib[9], ut uno mortuo, hæres suus habere debeat salariū, nedum illius anni, sed etiam anni sequentis. Itē no. q, ubi hæres officialis mortui debet habere salarium, non est alius subrogandus, ne respub. duplici salario fatigetur, Bart. l. matriculam. C. de agentib. in reb. lib. xij. Bertach. uer. salarium. Alex. cons. cccxlix. in princ. ubi ponit, q. censetur officialis conductus cum salario solito. Et ibi etiam, q si uicarius uel alius officialis, noluit redire domū, sed alio proficisci, non tamen tenebitur longius potestas facere expensas itineris, quas tenebatur facere, si uoluisset ire domum, Cur. hic circa medium.*

b *Modo. Bar. cons. clxxxiiij. Lud. Ro. cons. lxxxiij. Bar. b.*

c *Potestas. Dixi secundum hanc gl. in fi. huius l. & Bar. l. Mænia. in princ. de ann. leg. & in l. j. §. diuus. de uar. & extraor. cog. Bal. l. ædem. C. loc.*

d *POMA. Delictum. Dic quod etiam potest remoueri propter crudelitatem. Bal. l. ij. §. j. de his qui sunt sui.*

LEX VI.

a IN consilio. Aliàs in consilium. [a] Ratio quare curator potest assidere, quia publicum salariū nō habet. Et est una ratio, alia ratio est, quia iste nō est assessor inter cōciues sed inter fiscū, & priuatū, unde conciues ei inuidere nō poterunt. Nam ratio quare quis non potest in sua prouincia assidere, est propter suspicionē, ne quid gratiosē faciat, &c. Item nemo Propheta acceptus in patria sua, ex quib. cau. ma. l. hi qui. & Matth. xiij. in fi. & no. s. e. l. si eadem. Aliàs debet puniri, l. in consiliarijs. C. de assess. Vnde hæc suspicio, quam is habet de ipsis, facit ne ipsi in sua ciuitate possint assidere, & eos punit si assident sine principis permissu, l. si cui. & l. hi qui. præall. Alia ratio assignat per alios. Et ideò hoc casu potest in prouincia assidere, quia gratis seruit, & sine damno reip. & ideò admittat, ut hic dicitur. Prima tamen opinio est melior, quam gl. hic assignat.

ADDITIO.

a *In cons. Ludo. Ro. cons. ccxiij. ubi disputat, si quis potest reddere ius in propria patria. Barb. Gl. no. auth. de defen. ciui. §. iusiurandū. uer. nulla. POMA. Ro. cons. ccxvij. aliàs ccxv. in j. col.*

LIBER SECVNDVS DIGESTORVM SEV PANDECTARVM.

De iurisdictione omnium iudicum. Tit. I.

ADDITIO.

TABVLA IVRISDICTIONVM.

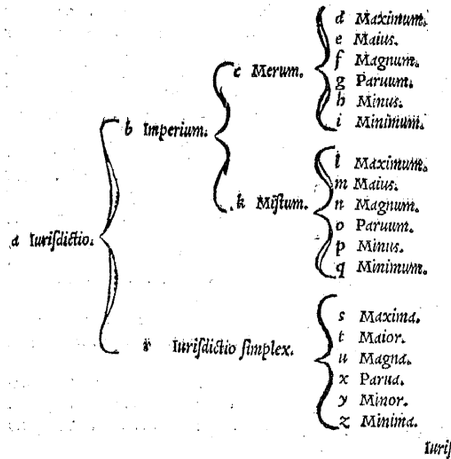

Iurisdi-

a IVrisdictio in genere summpta diuiditur secundum Pet. & Bar. in duas
species (reiectis opinionibus gl.l.Imperium. & doct.aliorum) scilicet,
in Imperium, & in iurisdictionē simpliciter sumptam. Ideò operæpre-
cium duxi, nonnullas hic subijcere declarationes, seu potius diffinitiones ad
huius arboris, uel diuisionis iurisdictionū notitiam. Et primò quid sit iuris
1 dictio, † est autem iurisdictio in genere sumpta, potestas de publico intro
ducta, cum necessitate iuris dicendi, & æquitatis statuendæ. gl. & ibi Bar.
in l.j.gl.auth.de defen.ciui.§.iusiurandum. in gl.magna, circa medium. I-
dem Bar.d.l.Imperium. & ibi Ias. dic q, si uerba dictæ diffinitionis propriè
intelligantur, nō est opus ad dictam diffinitionem aliqua suppletione, pro-
ut facit Bar. imò uerissima & perfecta, ut ibidem latè per eundem. Et dici-
tur iurisdictio à iuris & ditiōe, quod est potestas, Inst. in proœ. §. quorum.
uerf. ditioni, & l.ij. C. de lib. & eo. lib. sic dicitur iurisdictio, quasi iuris po-
2 testas. Circa ista quæro de q. utili. † Princeps concessit alicui iurisdictio-
nem, nihil aliud addendo, utrum per hoc uideatur cōcessisse merum & mi-
stum, an tantummodò iurisdictionem in specie sumptam? Ang. & Ias. d.l.
Imperium. dicunt (licet communiter doc. tenent cont.) quòd princeps con-
cedendo iurisdictionem concedit tantum simplicem iurisdictionem, & non
merum & mistum Imperium, nisi princeps concessisset plenissimam iuris-
dictionem, quia in tali superlatiuo, censetur concessisse merum, & mistum
Imperium. l.si in aliquam. §. cùm plenissimam. ff. de off. proconf. & leg. I-
dem & si per uerbum omnimodam. in glos. Cle. j. uerbo omnimodam. de
foro compet.

b Imperium, † est iurisdictio, quæ officio iudicis nobili exercetur, & poni-
3 tur in diffinitione iurisdictionis pro genere, & uerba officio iudicis nobi-
li, ponuntur ad differentiam iurisdictionis simplicis, quæ exercetur offi-
cio iudicis mercenario. Et quia hæc diffinitio constat ex genere & diffe-
rentia, ideò est bona. Bar. l.j. ff. de test. Et dicitur, Imperium, quia ex Impe-
rio, & autoritate iudicis procedit, & non ex aliquo iure, quod resideat
apud partem. Bart. d.l. Imperiū. & diuiditur Imperiū, in merum & mistū.

c Merum † Imperium, est iurisdictio, quæ officio iudicis nobili, uel per ac-
4 cusationem exercetur, publicam utilitatem respiciens. Et dicitur merum,
quod est purum & simplex, & cum nullo alio mistum. l. qui res. §. mihi. in
parua gl. uer. merum. ff. de fol. & Instit. de diui. stip. §. prætoriæ. Et diui-
ditur secundū Bar. in sex gradus, ut in hac figura patet intuenti, licet Ias.
ponat tantùm quatuor gradus & melius, quia secundum eundem, maius
& magnum constituunt tantùm unum gradum, & paruū & minus con-
stituunt tantùm unum.

d Maximum, † est concedere legem, secundum Bart. & alios, d.l. Imperium.
5 Aliud exemplum, congregare † concilium generale, secundū Inn. c. trans-
6 missam. de elect. Patet, quia solus papa potest congregare. gl. c. translatio-
nem. de off. leg. & in c. sicut uenire. de excess. præl. & deficiente papa, po-
test collegium Cardinalium. gl. c. si duo. lxxix. Bal. c. olim ex literis. de re-
scrip. ubi subdit, quòd nec Imperator, nec Rex Franciæ possunt facere
congregare concilium. Aliud exemplum, publicare bona delinquentis
contra auth. bona damnatorum. C. de bo. dam. quia est de reseruatis prin-
cipi. & sic meri Imperij maximi. Bald. c.j. in princip. de pace tenenda in
usibus feudorum.

e Maius, † est adimere uitam corporalem, & particularem, habereq; gla-
7 dij potestatem, in animabus ratione pollentibus, gl. d.l. Imperium. & eti-
am in irrationabilibus. c. mulier. xv. q.j. & etiam animaduertere in corpus
inanimatum, gl. Inst. de hær. quæ ab intest. defe. §. per contrarium. Plenior
gl. in l. ex iudiciorum. ff. de accu. gl. l.ij. ff. arb. fur. cæsa.

f Magnum, † est imponere pœnam, per quam amittatur ciuitas, uel de-
8 portatio constituatur, gl. & Bart. d.l. Imperium. Sed secundum Ias. ibi
iste gradus continetur sub præcedenti, & ambo non constituunt, nisi
unum gradum.

g Paruum, † est relegare gl. l. nulli. C. de senten. & interl. om. iud. & §. rele-
9 gare. Inst. quib. mod. ius pat. potest. fol. & flagellare, imò omnis pœna cor-
poris afflictiua est istius gradus. l.si quid erit. ff. de off. proconf.

h Minus, † est modica coertio, quæ competit omnibus magistratibus, j.l.
10 magistratibus. & cognoscere, de leuibus crimininibus. l. leuia. ff. de. excus.
tu. & istud membrum cum præcedenti, unum tantùm faciunt membrum.
& sic propriè non faciunt, nisi quatuor species meri Imperij, secundum
Ias. d.l. Imperium.

i Minimum † est, per quod multa pecuniaria imponitur. l. fin. C. de modo
11 multa. l.j. cum ibi notat. ff. si quis ius dicenti non obtemperauerit. l. secun-
da. C. de sport.

k Mistum † Imperium est, quod officio iudicis nobili exercetur, priuatam
12 respicientis utilitatem. Bar. d.l. Imperium. & communiter Moderni appro-
bant. Et dicitur mistum, quasi ex diuersis constitutum, scilicet, ex imperio
& iurisdictione. gl. d.l. Imperium. Capit enim ab imperio partem, eo quod
officio iudicis nobili expeditur. Capit autem à iurisdictione partem, quia
priuatam utilitatem respicit. Et sic no. quòd illud dicitur mistum quod par-
ticipat de duobus, uel pluribus. Et quæ sit differentia inter mistum & con
fusum, uide gl. l. idem Pomp. §. sed plures. uer. utraq;. ff. de rei uend. & diui
ditur etiam secundum Bar. in sex gradus, ut in Tabula. Sed hic dic melius
secundum Ias. quòd tantùm diuiditur in tres, ut j. patebit.

l Maximum est, † quod soli principi competit, actus uoluntarios concer-
13 nens, l.ij. C. de his qui ue. æta. l.ij. ff. de adopt. l.ij. C. de emancip. lib. auth.
quibus modis nat. effic. sui. coll. vij. Et istud cum sequenti gradu, debet
simul adiungi.

m Maius, † est cognoscere de supplicatione aduersus sententiam latam ab
14 eo, à quo non potest appellari, quod soli principi, & præfecto prætorio
conuenit. l.j. C. de sen. præfec. præt. auth. quæ supplicatio. C. de precibus
Imper. offer.

n Magnum, † est cognitio earum causarum, quæ important plenam causæ
15 cognitionem, & coertionem realem, uel personalem, ut mittere in posses-
sionem ex secundo decreto, restituere in integrum, expellere aliquem de
possessione re ipsa. l. ea quæ. §. magistratus. j. ad municip. & istud mēbrum
cum sequenti, debet simul iungi, secundū Ias. d.l. Imperium.

o Paruum, † est cognoscere de causis, quæ habent plenam cognitionem, li-
16 cet non habeat coerctionē realem, uel personalem, ut dare bonorum pos-
sessionem quæ tribuit ius, pronunciare aliquem mittendum in possessio-
nem, ex secūdo decreto, interponere autoritatem in alienationib. & trans-
actionibus alimentorum. Et ista tanquā membra misti imperij, non possunt
delegari. l. iij. §. duas. ff. de dam. infec. l. nec quicquam. §. ubi decretum. ff.
de off. proconf.

p Minus, † est dare bo. possess. ex edicto Carboniano, in possessionem mit-
17 tere summariè cognoscendo, & sic omnia requirentia causæ cognitionem
tantùm summariam, sunt istius gradus, & possunt delegari. l. cognitio. §. ut
possessio. ff. de off. eius cui mand. est iurisd. Et iste gradus cum sequenti, sub
eodem comprehenduntur, & sic propriè non sunt nisi tres gradus misti im
perij, secundum Ias. d.l. Imperium.

q Minimum † est, quod expeditur absque causæ cognitione, ut interponere
18 autoritatem manumissioni & emancipationi, competuntq; ista iure ma-
gistratus, & sic sunt delegabilia. l.j. in prin. ff. de off. eius cui mād. est iurisd.

r Iurisdictio † simplex est, quæ officio iudicis mercenario expeditur, priua-
19 tam utilitatem respiciens. Bar. d.l. Imperium. Et diuiditur etiam in sex gra
dus. Sed melius, secundum Ias. in tres, ut patet per ea quæ j. dicentur.

s Maxima, † in qua uertitur res magni præiudicij, ut causæ status, ingenui-
20 tatis, & libertinitatis. l. placet. C. de peda. iud. Bal. c. edocert. de rescrip. qd
negocium arduum dicitur, in quo agitur de statu, & idem in c. ex ratione
de app. quòd omnis causa famosa est, quando agitur de fama hominis, &
tunc dicitur ardua.

t Maior, † est quando ex causa descendenti ex delicto, quis fuit condemna-
21 tus ciuiliter, & quia non habet in bonis, luat in corpore. l. quicunq;. C. de
ser. fug. Et cum sit quædam executio, non potest delegari, secundum Bart. l.
placet. C. de ped. iud. ubi dicit hos duos primos gradus propriè facere unū,
quamuis in l. Imperium. dicat duos esse gradus distinctos.

u Magna, † ut ultra trecentos aureos, & non potest delegari. §. & iudicare.
22 auth. de defen. ciuit. nisi propter occupationes, uel longā absentiam, l. pla-
cet. & ibi Bar. C. de ped. iud. & Ang. l. Imperium.

x Parua. † A trecentis aureis infrà, & illa potest delegari indistinctè. l. Impe
23 rium. in fi. & iste gradus cum præcedenti possunt simul iungi.

y Minor, † & minima, quæ dicantur, remittendum est arbitrio iudicis, cùm
24 non sit à iure determinatum, per regulam. l.j. §. fi. de iur. delib. Et hæc duo
computari debent pro uno, & sic propriè non sunt nisi tres gradus iurisdi
ctionis simplicis, secundū Bar. d.l. placet. & Ias. d.l. Imperium. quāuis Bar.
hos sex gradus hic prosequatur.

25 Quædam † sunt, quæ possunt esse meri Imperij, & iurisdictiōis simplicis,
diuersis tamen respectibus. Primò tortura, quādo aliquis torquetur qd pœ
nam, est meri Imperij, & si in criminalibus imponatur ad ueritatem eruen
dam, est etiam meri Imperij. Bar. l. interdum. §. qui furem. ff. de fur. si impo
natur in ciuilibus, quia testes uacillant, est iurisdictionis, auth. de testib. §.
si uerò ignoti. coll. vij. Secundò, quando leuis coertio imponitur ad pœ-
nam leuis delicti, est meri Imperij. Si in ciuilibus, contra cōtumacem est sim
plicis iurisdictiōis, secundū Ang. Ias. l. Imperium. Tertiò incarceratio, quæ
fit de iure Canonico, ad puniendū delictum, meri Imperij, alias est simpli-
cis iurisdictionis, secundum Gul. Alb. Bart. Saly. Alex. & Ias. d.l. Imperi-
um. licet aliter Bart. in secunda specie meri Imperij. Quartò excommu-
nicatio, quæ ex publica causa imponitur contrà rebelles, uel contuma-
ces

ces, est meri imperij, sed ad instantiam partis concessa, est simplicis iuris-
dictionis. Pan. c. cum contingat. de fo. compe. Quintò appellatio in causa
criminali, est meri Imperij.

GL. cōtinuat hanc Rub. quia §. posuit de cuiuslibet iu
dicis officio singulariter, & specialiter, hic simul tractat cō
muniter, siue in genere, de iurisd. om. iud. Simile est C. com.
utriusq; iud. & com. de leg. & com. præd. & com. de succes. Ex hac continuatione habes, q idem est dicere, de iurisdi-
ctione omnium iudicum, & de iudicio iudicum. Quod an
sit uerum, dicam statim, j.l.j. Quærit glos. quæ est differētia
inter hunc tit. & tit. §. de off. eius cui mand. est iurisd. Sol. ut
in gl. & quælibet est bona & clara, & ideò non curo eam ali
ter declarare.

LEX I.

1 Genus generalissimum quid.
2 Iudicare quid sit.
3 Iurisdictionis definitio.
Pater in filium, dominus in seruum, & tutor in pupillum, quam iurisdictio
nem habeant.
4 Bonorum possessionem dare, hodie est misti imperij, sicut olim.
5 Missio in possessionem, non potest demandari.
6 Tutoris datio semper est misti imperij.
7 Misti imperij causæ etiam in fauorem pupillorum non delegantur.
8 Delegare iudicem est iurisdictionis.
9 Iurisdictio & officium iudicis quando sint idem.
10 Officium iudicis, & actio an sint idem, & quomodo differant.
11 Officium iudicis misericorditer imploratur.
12 Officium est triplex, nobile, mercenarium, & aduersarium.
15 Iurisdictio an cohæreat territorio, & potest esse sine territorio, & territo
rium sine iurisdictione.
17 Princeps concedendo territorium uniuersaliter, dicitur concedere iuris-
dictionem.

a
VS DICENTIS. a Primò po-
nit dictum in genere. Secundò illud
declarat per species, hæc est commu
nis diuisio. Vel aliter potes dicere, q
primò ponitur dictum, secūdò eius
probatio. Secunda ibi, nam & bono
rum. & breuiter hoc dicit in summa.
Officium iudicis est genus genera-
lissimum cōtinens omnia quæ pos-
sunt expediri per iudicē, hoc dicit usque ad fi. Ibi, latissimū
est, id est. quoddam genus generalissimū. Ibi, nam & bono
1 rum. Ad euidentiā huius partis, scias † q genus generalissi
mum est, quod omnia cōtinet, & nullū genus habet supra
se, l. cū post. §. genus. j. de iur. do. & l. legato. & ibi no. j. de leg.
j. hoc præmisso casus est clarus. Dicit tex. nam &. expone, &,
pro etiam, quasi dicat, non solùm ista quæ hic enumeran-
tur, sed etiam oia alia potest facere iudex. Meritò concludi-
tur, q est latissimum, hoc est, genus generalissimū. Notabi
lia sunt clara. Et no. pro iuuenibus, primò q ex officio iudi
cis, datur tutor, mittitur in possessionē bonorum, delega-
tur iudex, & similia quæ hic ponūtur. Venio ad primum di
ctum, & opp. nam illud, quod est latissimum, omnia conti
net, quia ultra illud nihil reperit. j. de uer. ob. l. ubi autem
in fi. princ. ibi, at cùm optimū. Sed hic enumerantur solùm
ea quæ sunt misti imperij, & iurisdictionis, non ea quę sunt
meri, ergo nō est latissimū. Sol. Illa dictio, & ponitur impli-
catiuè, ut omnia illa cōprehēdat. quæ possent per iudicem
expediri, ut §. dixi. Item opp. dicitur, hic q potest dare bo.
b poss. cont. imò b habet necesse, j. munerum. §. iudicandi. j. de
mun. & hon. Sol. Dicit gl. potest, id est, debet. Fateor tamen
quod sunt quædam quæ in libera iudicis potestate ponū-
tur, & necessitati non subiacent. l.j. C. quō & quando iud. &
l. nō quicquid. j. de iud. Venio ad q. & primò ad ea quæ tan
guntur in gl. & quæro quare dicit ius dicentis, & non iudi
cis dicentis? gl. hoc dicēdo quia nō de omni iudice, sed tan
tùm de eo qui habet merū & mistum imperium, ita hic iu
risconsl. intelligit, quod tenet Gul. per l.iij. §.j. j. ne quis eum
qui in ius uoc. est, ui exi. & j. tit.ij. super rub. dū dicit, si quis
ius dicenti non obtēperauit. Nam loquitur de maiori iu
dice, ut ibi dicam. Pro hoc, quia differentia est inter notio-
nem & iurisdictionem: j. de uerb. sig. l. notionem. in prin. &
j. de re iud. l. ait prætor. in princ. Idem dicit Iac. But. hoc de-
2 clarans latius sic. † Iudicare propriè est dirimere litem, quę
est inter partes: l.j. j. de re iud. Ius dicere potest etiā ubi nul-
lum est litigium, ut quādo interponitur decretum, super a-
lienatione rerum minorum, uel super transactione alimen
torum, quæ sunt misti imperij. Quibusdam aliis uidelicet
Iac. de Aret. & Cy. & Ray. hic hoc displicet. Nam idem est di-
cere iudex, quod ius dicens, ex. de uer. sig. c. forū. q placet,
quia hic sincopatur, quia detrahitur litera. s. de medio. Itē
quia appellatio iudicis refertur ad maiores, auth. de iud.
& ut omnes obed. iud. prouin. Et ideò dicit ius dicentis, &
non iudicis, quia sic placuit sibi. Et si instares, ergo uidetur
q hic loquatur de quolibet iudice, quod falsum, per exem
pla quæ hic ponūtur, quæ sunt misti imperij, & non perti-
nent ad magistratus. l.j. j. tit.ij. & l. ea quæ ad municip. Sol.
hic loquitur de officio iudicis in genere, non istius, uel illi
us, & hoc sumendo cōtinet omnia quæ possunt expediri
per quemcūq; iudicem de mundo, non quod possit unus-
quisq; omnia, sed hæc appell. officium iudicis, continet o-
mnia quæ possunt pertinere ad unūquemq; iudicem, cùm
sit genus generalissimum. Quæro ex. gl. quare dixit latissi-
mum & non longissimū? q. Pet. quia sapientia consistit in
latitudine, & non in lōgitudine. Nam raro longus inueni-
tur sapiēs. Sed hæc Sol. displicebat Cy. quia ipse multum
longus erat, & ideò dicit Cy. q ideò sic dixit, quia sibi pla-
cuit. Tu dic q ideò dicit latissimū, quia officium iudicis nō
habet longitudinem corporalem, quia est incorporale, &
quantam lōgitudinem habeat in tempore, uel in uita, hic
Iurisconsl. non intendit tractare, sed tantùm intendit tracta
re de latitudine quod cōprehendit, scilicet quid & quan-
tùm contineat, cùm sit genus generalissimū, ut dixi. Item
c quæro, c quid sit iurisdictio? Glos. hic diffinit, q iurisdictio
3 † est potestas de iure publico introducta, cum necessitate
ius dicendi, & æquitatis statuēdæ. Similem gl. habemus in
§. iusiurandum. auth. de defen. ciui. circa mediū gl. magnæ.
Gl. j. dicit q est potestas. hoc probatur in l. potestatis. j. de
uerb. sig. Sequitur de iure publico introducta. hoc proba-
tur in l.j. §. huius. ff. de iust. & iur. & de orig. iur. l.ij. §. post ori-
ginem. & quasi per totum. Sequitur, cum necessitate iuris
dicendi. hoc probatur in l. munerum. §. iudicādi, j. de mun.
& hon. & l. de quare. j. de iud. Sequitur, & æquitatis statuen
dæ. hoc probatur C. de iud. l. placuit. & j. de eo qđ certo lo-
co. l. quod si Ephesi. in fi. Sed cont. hoc opp. quia secūdum
hoc pater in filios, dominus in seruos, tutor in pupillos ha
bent iurisdictionem. Est enim eorū potestas introducta de
publico. Nam potestas patris, est introducta â iure ciuili: l.
iij. de ijs qui sunt sui. & Inst. de pat. pot. Itē simile in tutela:
l.j. j. de tute. Est enim munus publicum autoritate, licet uti-
litate priuatū. l.j. j. de muner. & ho. l. athletæ. uer. tutela. j. de
excus. tut. & Inst. de excus. tut. iuxta princ. Potestas domini
est de iure gent. l. manumissiones. §. de iust. & iur. Item ha-
bent necesse reddere ius, hoc est, dare & facere eis illud qđ
ius præcepit. j. de lib. ag. per totū. & C. de lib. alen. per totū.
In tutore est planū. Item debet statuere æquū in eos, nō iní-
quū. l.ij. §. de ijs qui sunt sui. Horum occasiōe addas in dif-
finitione unum uerbū, & dicas, Iurisdictio est potestas de
iure publico introducta, cum necessitate iuris dicēdi, & æ-
quitatis tāquā à persona publica statuēdæ. Hoc q dico, q
tanquā à persona publica, perficit diffinitionē, quia in cō-
trarijs facit tanquā priuatus, & hoc prout iurisdictio sumi
tur, & diffinitur in genere, quæ diuidit in tres alias species,
ut ita dicam, & no. in l. imperiū. j. eo. Et si dicas, quid ad pro
positū, cum hic tractetur de officio iudicis, & non de iurisd-
dictione. r. ut dicam statim. Item quæro, utrùm dare bono
rum possessionē sit misti imperij? Gl. dicit q sic, ut in ea, &
declarabo j. cod. l. iubere cauere. ad fin. ubi propriè est ista
d materia. Quæro, an hodie d † dare bonorū possessionem,
4 sit misti imperij? glos. dicit quòd non, C. qui ad bonorum
possessionem admit. l. fin. Instit. de bonor. possess. in fi. Tu

dicas

dicas,quòd hoc,scilicet,bonorũ possessionem agnosci coram iudice cõpetenti iure magistratus,nihil est. Nihil enim
e facit iudex,nisi q̃ exhibet præsentiam sui. Sed si quis ᵉ uelet,q̃ iudex decerneret bo.poss.tunc esset missi imperij hodie,sicut olim,nec reperimus aliquid immutatũ. Itẽ quæro in tertia gl.utrũ mittere in possessionẽ,sit impij ᵛ Gl.distinguit,dic ut in ea.Et hoc qualiter debeat itelligi,declarabo
5 in l.iubere.ff.eo.Sed uidetur † q̃ missio in possessionẽ possit demãdari,quia uidemus quotidie quod iudex mandat nuncijs,ut mittant quẽ in possessionẽ,l.is cui.§.missus.ff.ut in poss.leg. Sol. Non cõmittit ut transeat iurisdictio,q.d.q̃ nuncius faciat tanquã nudus minister, hoc est, quod per
6 nunciũ faciat iudex.l.qui autem. §.fi.& l.seq.ff.de const.pec. † Item quæro,utrùm dare tutorẽ sit missi imperij.Gl.distinguit hic & alibi melius ff.de tut.& cur.datis ab ijs.l.ius dandi. Aut substantia pupilli est ultra quingentos solidos,& tunc est missi imperij,nec potest demãdari,nisi habenti iurisdictionẽ,ff.de tut.l.muto. §. tutoris.& ff.de tut. & cur.l.nec mãdante.Aut est infra quingẽtos solidos,& est iurisdictionis.Inst.de Attil.tut.circa fi.Tu dicas,q̃ est semper missi imperij, tamen quandoq̃ est missi imperij maioris,quãdoq̃
7 minoris,ut dicam ff.eo.l.imperiũ.†Item quæro,an aliæ causæ quæ sunt missi imperij, possint delegari habẽti iurisdictionem,sicut tutoris datio?ꝛ.gl.q̃ non,ut hic no. & in tutore est speciale,pupillorũ fauore. Sed an aliæ causæ missi imperij possint delegari fauore pupillorũ.ꝛ.gl.q̃ nõ,quia in eis nõ uertitur tantum periculũ.Quod etiã no.fallit fortè si per hoc pupillus cogeretur litigare extra prouinciam:
8 l.j.C.quãdo imp.inter pup.& uid. † Vltimò quærit gl.utrũ iudicẽ delegare,sit iurisdictionis. Et dicit gl. q̃ sic.& bene.l.
f imperiũ.ff.eo.ᶠ Expeditis gl.uenio ad materiam. Et† quæro
9 utrùm officiũ iudicis,& iurisdictio sint idem ᵍ Videt quod sic,nam in rub.dicitur,de iurisd.om.iud. & in nigro dicitur, ius dicentis officiũ.Nam si aliud esset,ista lex non congruè poneret hic.Et hoc uidetur sentire gl. rub. ut dixi super ea. In cont.uidetur,nam ex eo q̃ dicit,officiũ iudicis, præsupponit q̃ ante sit iudex,q̃ habeat officiũ,& iudex nõ est,nisi qui habet iurisdictionẽ:l.j.de iud.ergo iurisdictio est aliud. Pet.dicebat aliter, scilicet q̃ iurisdictio est ius,officium est exercitium ipsius iuris.Gul.dicebat aliter,q̃ referre tibi nõ
g curo.Tu clarius sic dicas, ᵍ q̃ officiũ iudicis potest considerari.Primò simpliciter & absolutè prout nõ cohæret personæ,ut officiũ potestatiæ,officiũ capitaneatus, officiũ regis uel principis.Illud enim officiũ potest esse,& est etiã, si non sit persona, quæ subeat illud,& isto modo officiũ iudicis & iurisdictio quasi idẽ significãt, sed diuersimodè, nam cùm dico officiũ iudicis,denoto principaliter ipsam personam cui inest administratio,seu honor iurisdictionis, secundariò ipsam iurisdictionẽ:ff.de mun. & hon.l.honor. & C.ubi apud quem.l.fi. Cum dico iurisdictio.denoto principaliter iurisdictionem,& per cõsequens officiũ,cui inhæret iurisdictio:d.ll.Et hoc modo sumendo tale officiũ omni tempore est unũ, licet personæ mutentur:ff.de iud.l.proponebatur.& exẽ.de resc.c. si gratiosè.lib.vj. Secundo modo potest considerari officiũ,prout cohæret personæ,& tunc si quidẽ accipere tur officium,pro totali administratione, differt officium à iurisdictiõe,quia iurisdictio est ius & potestas &c. ut §.dixi,officiũ est exercitium illius iurisdictiõis,ut de administratione rerũ ad ciuitatẽ pertinẽ.l.iiij.§.in eum.Et hoc modo sumendo in persona cuiuslibet iudicis,est unum officiũ:l.cùm apud,ff.iud.sol.d.c.si gratiosè. Tertio modo potest considerari officiũ iudicis,prout particulariter exhibetur in quibuslibet causis,nõ pro administratione totali,& tunc loquitur hæc lex,quia officiũ iudicis est quoddã genus generalissimũ,continens omnes species officij,scilicet nobilis,mercenarij,uel aduersarij, per quas iudex põt aliquid facere,ut hic.Et q̃d sit, & in quo differat à iurisdictio-
10 ne,statim dicam.†Quæro tamen utrũ iudicis officium ʰ &
h actio sint idẽ?hoc tangũt hic doc.& Dy. Inst.de act.in prin. ubi gl.tangit.breuiter prout officium iudicis cohæret personæ iudicis,de quo hic loquit, stultum est quærere,an sit idem quod actio,Nam actio cõpetit parti,& est ius petendi in iudicio,quod sibi à parte debetur,inst. de act.in prin. sed officiũ iudicis est ius competens ipsi iudici,& est ius faciendi ea quæ sibi ut iudici facienda incumbunt. Quod sit ius,probatur ff.de tutorib.& cur.da.ab ijs.l.ius dandi. §.de off.præsid.l.illicitas.§.qui uniuersas.& l.fi.in princ.§.de off. procur.Cęs.& differt à iurisdictione,sicut ab oblatione.Nã sicut per actionem consequitur quis quod in obligatione deuenit,ita per officiũ iudicis ad effectũ producitur,quod uenit in iurisdictione,ut hic probatur, & in omnibus legibus præcedentiũ tit.quæ de officijs tractant. Sicut enim aliud est humanitas nostra,seu locutio nostra, aliud est potentia loquendi,quæ locutionẽ deducit in actum:sic aliud est iurisdictio,& aliud est iudicis officiũ,quod iurisdictionem deducit in actum.Et licet quãdoq̃ leges dicant,quod iudicis officium, est ipsum facere,l.j.§.de off. proconſ. impropria tamen locutio est,hoc est,ius faciendi illud,ut §.dixi.Item quæro utrũm officium iudicis, prout cõpetit parti,sit idem quod actio?& huc tendit disputatio doctorum, & Dy.Inst.de act.in princ.Sed aduertẽdum,nam cùm dicimus,q̃ officium iudicis cõpetit parti,impropria,& impropriissima locutio est.Continet enim repugnantiam in seipsa,scilicet q̃ sit officium iudicis,&sic partis,uel in partem, & ideò sciendum est,quòd officiũ iudicis prout partí competit,aliter deberet nominari de iure.Quandoq̃ enim nominatur proprio nomine,ut de in integ. restitutio.l.quòd si minor.in fi. de min.& per totũ tit.de in integ. restit.ut est
11 excusatio,ff.de excus.tut.l. scire oportet.§. oportet.& ibi no. Est enim ius impetrandi officium iudicis super excusatione,& tamẽ appellatur excusatio,l.præfecti.de min.Dixi plenè ff.de appell.l.j.in princip.Vbi autem non reperitur proprium nomen,appellatur persecutio,ff.de uerb.sig.l. pecuniæ.§.persecutionis.Ista autem persecutio,hoc est,ius impe
i trãdi officium iudicis,utrùm sit idem q̃ actio, determinat gl.& Dy.Inst.de act.in princ.quòd nõ,sed habet similitudinem cum actione,ff.de act.& ob.l.actionis uerbo. Et est differentia in hoc, quia actio oritur ex obligatione regulariter,l.licet.§.ea obligatio.ff.de proc.Officiũ iudicis non præsupponit obligationẽ.de act.emp.l.qui per collusionem.§.
i ff.& de ann.leg. l. Quintus.Ex hoc sequitur,ⁱ q̃ quando libellus formatur super actione, debet quis narrare ea, per quæ concluditur, q̃ pars tenetur ad aliquid dandum, uel faciendum, ut uidebitis plenè ff. de eden.l.j.in princip.sed quando formatur super officio iudicis, debet quis narrare ea,per quæ cõcludatur,q̃ iudex debeat facere,uel posit id quod petitur, nõ quod pars teneatur. Exemplum est in tit.de min.& tit.de in integ.rest.& qui pet.tutores.& in mul-
k tis similib.Item ex prædictis ᵏ apparet alia differentia,ut dicunt doc.& bene,q̃ per interpellationẽ factam parti, quan
do solùm potest cogi officio iudicis,nõ constituitur in mora,ff.de dam.infec.l. cùm postulassent. in princ.ff. de eden.l. ubi. in fin.quia iudex cogit partem hoc facere, non autem pars est obligata ad hoc faciẽdum, quia pars nihil debet. Est ergo à iudice postulandũ, nõ à parte.Secus in eo quod
11 uenit iure actionis,ut ff.de usur.l.mora.†Item ex hoc cõcluditur,q̃ officium iudicis dicitur misericorditer imploratí, ff.de interr. act. super rub. Quia illud q̃ pars petit,sibi non debetur,sed iudex ex officio suo potest facere,ut sibi detur, licet quandoq̃ esset iniuria,si denegaret. l.j.§.pe. ff. de aqua quotid.& æsti.& ideò est inducta appellatio à sententia lata super officio iudicis, si deneget. l.j.C. si sæpius in integ.
12 restit.post. Item quæro quotuplex sit† officium iudicis?gl. inst.de act.§.præterea,& gl.C.depo. l.iiij. dicit, q̃ est triplex, quoddam nobile,quoddam mercenarium,quod deseruit actioni ex natura ipsius actionis, ut in bonæfid. iudicijs, quoddam,quod deseruit actioni contra naturam ipsius, ut in arbitrarijs.Pet.& Gul. & alij faciunt alias diuisiones, dicentes quòd quoddam est officiũ, quod residet in parte,quoddã quod residet in iudice.Sed certè minimum officium residet in parte, ideò istam partem omitto, & omissis eorũ uerbis,aliter quàm ipsi & gl. sic dicas, q̃ est triplex species,officij iudicis,quoddã est nobile,quoddam mercenarium, quoddã aduersarium. Officiũ nobile est,q̃ per se stat

stat, siue hoc iudex suo motu exerceat, siue ad postulationẽ alterius,ut inquirendo,cõcedendo restitutionẽ in integrũ,dando tutores,interponendo decreta, cõstituendo salaria aduocatis,& medicis,& similia.Quoddã est officium mercenariũ,qđ per se nõ stat licet deseruiat actioni, & hoc potest esse multiplex, quia q̃q̃ deseruit actioni proponẽdæ ut in citationib. & interrogationibus,& in omnib.quæ fiunt ante litem contestatam. Quandoq̃ deseruit actioni propositæ terminandæ,& hoc tripliciter,aut ex natura actionis:ut cũ condẽnat in usuris,& fructibus,& interesse in bonæ fidei.iudicijs.Aut ꝑ naturam actionis,propter aliquod extrinsecus accidens,ut in arbitrarijs,uel propter naturã iudicij,uel instantiæ, nõ attẽto quæ fit actio,ut in condemnatione expensarum, C. de fruct. & lit.expen.per totũ. Q̃q̃ deseruit actioni propositæ, & determinatè exequendæ,ut officiũ iudicis,qđ est in executione exercenda,ut ff. de re iud.l.à diuo Pio.per totũ, tñ utrùm sit illud officiũ nobile,uel mercenariũ,posset dubitari,dicã ff.eo.l.iubere.in fi.Quoddã est officiũ iudicis aduersarium, quod nõ deseruit actioni,sed imò sibi aduersatur,& ꝑ dicit inquantũ põt,& hoc dupliciter.Primò q̃n officiũ iudicis loco exceptionis directæ proponit,ut ff.de pet.hær.& l. planè, & l.itẽ si uerberatũ.§.ff.de rei uend.uel q̃n deseruit exceptioni propositæ,ut toto tit.de excep. Ista diuisio.omne officiũ iudicis comprehẽditur.Alia pulchra exempla possent dari, de quo uide Spec. de off.iud. ubi ponuntur plura cius
13 exempla,quàm alibi.† Itẽ quæro,utrũ ˡ iudex possit officium suum exercere sine petitione partis,de quo uide plenis
14 simè in l.iiij.§.hoc autem.ff.de dam.infe. † Item quæro utrũ
m in officio ᵐ iudicis,ⁿ debeat libellus dari, & lis cõtestari.Gl.
n tãgit in rub.ff.de inter.ac. & l.nec quicquã. §.ubi decretum. de off. procon. & legat.& ibi dicemus.tex. est cum gl. in c.
15 fi.eẋ.de off.iud.†His uisis circa officiũ iudicis restat uidere unũ circa iurisdictionẽ,scilicet utrùm iurisdictio cohæreat territorio.Gul.uidet dicere q̃ sic.Est enim quędã qualitas, sicut seruitutes sunt quædã qualitates prædiorũ : l.quid aliud.de uer.sig.Sciendũ primò pro declaratione,q̃ non est de necessitate, q̃ iurisdictio cohæreat territorio. Potest etiã esse iurisdictio sine territorio,ut in iudicibus chartularijs, ff.de iud.l.j.& C.ubi & apud quẽ.l.fi.Item põt esse territoriũ sine iurisdictiõe,ut patet in cõmunitatibus quę sunt in comitatu huius ciuitatis,uel alterius,qui nullã habẽt iurisdictionẽ,sed ciuitas habet in eos.Vel pone exemplũ in principe,quí priuauit ciuitatẽ Brixiæ omni iurisdictione, quæ habet territoriũ,non tamẽ habet iurisdictionẽ.Secũdo no. q̃ iurisdictio nõ cohęret territorio,ut sit iurisdictio in seipsa actiua.Verbi gratia,nõ põt dici unũ territoriũ habere iurisdictionẽ in seipso,sed bene põt dici, unũ territoriũ habere iurisdictionẽ in alio, sicut ciuitates in alio territorio, bene potest iurisdictio cohęrere territorio paſsiue,quia alius habet iurisdictionẽ in territorio:ut ff.de uer.sig.l.[illegible] pupillus.§. territoriũ.Tertiò dico,q̃q̃ iurisdictio cohęret territorio siue actiuè siue paſsiuè,nõ cohęret,sicut qualitas ipsius territorij,sicut dicit Gul.sed aliter ut apparet ex l.more.ff.eo.ubi dicit q̃ ille q̃ habet iurisdictionẽ ordinariã,habet eã suo
o rio,d.§.territoriũ.º Ad huius ergo intelligẽtiã scias,q̃ quædam sunt iura merè realia debita à re rei, ut seruitus, & illæ sunt propriè qualitates prędiorũ. Quædã sunt iura debita
16 ꝑsonæ in re,ut dñiũ,pignus & similia. † Sicut ergo dñium cohęret ꝑsonę dñi,tñ est in re,ita iurisdictio cohęret officio & ꝑsonæ eius qui habet officiũ,tñ est in territorio, & sic nõ est qualitas territorij,sed magis ꝑsonæ.Et ista equiparatio de iurisdictione ad dñiũ,ꝑbatur sic,Princeps habet omnem iurisdictionẽ:§.de cõst.princ.l.j.& ex hoc dicit dñs totius mũdi:ff.ad l.Rho.de iactu.l. deprecatio. Sicut quilibet iudex dicit princeps ciuitatis, uel territorij,cui præest:ff.de exc.tut.l.spadonẽ.§.si ciuitatis.& rectè põt dici dñs totius illius territorij uniuersaliter cõsiderati,sicut de principe plu

ries dixi.& maximè in prima cõst.huius lib.Ex hoc sequit
17 pulchra† cõsequentia & uera,q̃ si princeps uel alius cõce-
p deret tibi uniuersaliter unũ territoriũ,ꝑ uidet tibi cõcedere uniuersaliter iurisdictionẽ. * qa * iurisdictionẽ. Ampliꝰ dic, ut. sicut ille qui concedit rem singularẽ,dicit dominiũ rei singularis cõcedere,l.si ita.in fi.de per Bar.l.j.§.j cõt.emp.ita ille qui cõcedit uniuersale territo- nu.v.§. de off. riũ,uidet cõcedere iurisdictionẽ, quæ est i- præf.urb.& l. dem q̃ dñiũ alicuius rei particularis.Secus si illicitas. §. qui cõcederet in una particula,uel in una re par- uniuersas. de ticulari:l.in modicis.ff.de cõt.emp.l.fi.§.de cõ off.præfã add. stit.prin.dixi in l.fi qñ.C.de bo.uac.lí.x. Et ex I.Conc.B. hoc patet, q̃ iurisdictio nõ cohęret,ꝑ priè territorio.Pro tãto tñ dicit q̃ cohęret territorio, quia terminatur territorio,l.fi.ff.eo.Sed dices tu,imò rei cohęret, Nam uidemus,q̃ ciuitates & castra habẽt iurisdic. ꝛ.imò populus eorũ & cõitates eorũ,ut in fi.& est modica coercitio de qua gl.dicit quia sunt personæ repręsentatæ quæ habẽt iurisdictionẽ,& ipsi sunt qui faciũt potestatẽ & similia, unde personis inhęret iurisdictio & personarũ est. Et ita intelligitur quod dicitur hic,casus est fm Gul.l.qui furere. §.de sta.ho.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Ius dicentis.Circa materiam istam iurisdictionum, adde multa, primò an domini castrorum siue ciuitatis,de iure communi habeant merũ & mistum imperium. Item quot modis quis possit habere iurisdictionem in suis castris,& quò probetur in dubio,an iurisdictio censeatur personalis uel realis.Item si sunt multi filij unius comitis mortui an omnes habeãt iurisdictionem insolidum,& de quibusdam alijs uide Bar.latè cons. centesimo octuagesimo secũdo:an autẽ tollatur iurisdictio alicui, generaliter cessa sibi propter hoc,quòd in certis causis detur alicui iurisdictio ſpecialis,Ro.cõs.cccxciij.incip.præsens consultatio.Bal.c.j.qui feu.dare pos.Fel. c.pastoralis.de off.ord.ponit octo limitationes ad communem cõclusionẽ, quòd non tollitur iurisdictio generalis.Bar.l.j.C.de off.præfe.urb. Item an in dubio appellatione iurisdictionis intelligatur de ordinaria,an de delegata.Alex.& Ias.rub.istius tit.ubi Ias.tenet contra Alex.ideò considera. Item quòd iurisdictio probetur per correctionem filiorum, Bertach.in trac.de gabel.in j.parte.Itẽ quod per alia exercitia probetur iurisdictio,Bal.tit.de pace Constant.uer.amplius.nunquid autem iurisdictio uni concessa, possit alteri uendi? Bertach.in prælleg.nũquid autẽ in iurisdictione ordinaria, siue legata,uel inter arbitros,habeat locum ius accrescendi,uide eũdem ibi in ult.col.ponit de diuisione iurisdictionis,& quod iurisdictio teneatur insolidum,qualibet parte territorij diuisi.Item no.q̃ quando causa aliqua est fundamentum iurisdictionis,debet esse uera.& decisiua iurisdictio,aliàs iudicium esset nullum ipso iure,secundũ Bal.tit.de pace Constan.uer.in nomine Christi.Item no.quod iurisdictio,est quid uniuersale, secundum Bal. in proœmio feud.Item qui reparauit castrum,uel de nouo ædificat locum,ubi se congregant homines,& populus,an habeat iurisdic.super illo populo, Bal.c.j.§.marchio.qui feu.dare poss.nunquid autem acquiritur quasi possessio per processum factum contra contumacẽ?Bal.c.sacramentũ. de consue.recti feu.Item no.q̃ de iure communi,iurisdictio uendi nõ possit,licet secus sit de consuetudine approbata,secundũ Bal.c.j.§.ex eadẽ de lege conradi.Item an & quando iurisdictio sit indiuidua,Bal.c.j.in princ. de alienat. feu.Quid autẽ,si quis uendat omnes possessiones suas quas habet in castro, an uideatur uendere iurisdictionẽ?Bal.c.j.de capit.qui cur.uend?Bal.j.c. § ad hæc de pace iur.fir.Itẽ q̃ quasi possessio.iurisdictio,acquiratur per unũ actum,qui non solet de gratia concedi, Pan.cons.lxj.Item an cõsuetudo tribuat iurisdictio.Fel.c.ex parte circa princ.de resc.Itẽ in ciuitate sunt duo iudices,unus superior,alius inferior,an iurisdictio inferioris dicatur stare cũmulatiuè an priuatiuè, c.pastoralis.ext.de off.ord.Itẽ q̃ ille cui est concessa iurisdictio,de condemnando,intelligatur etiam concessa iurisdi.absolutè dic?Fel.c.cùm inferior.ext.de maio.& obe.Item an creditor in castro sibi assignato,possit exercere iurisdictionem,Ro.sing.dlxxviij. incip. quæritur. Itẽ q̃ cõcessio iurisdictionis simpliciter factæ comprehendit sub se merum & mistum imperium,Alex.cons.dxxiiij.Item an concesso castro intelligatur concessa iurisdictio, Ro.cons.ccccxliij. Ias. post alios l. fi. ff.de const. princ. Item de eo quod dictũ est §. quod concessa iurisdictio intelligatur concessum merum & mixtum imperium,in cont.Ias.l.imperium. ff. eo.ubi etiam facit mentionem de decisione præcedenti,quod cõcesso castro, uideatur concessum merum & mistum imperium.

b Imo.Et hic nec istam necessitatem imponi sibi per legem,nam potest cogi per superiorem,cui iurisdictio subalternatur.auth.de quæsto.§. super hæc. l.missi opinatores.de exact.trib.Barb.

c Quæro.No.per illud uerb.æquitatis statuendæ,dicunt Doc. facere statuta iurisdictionis,Bal.& Bar.l.omnes.de iust.& iu.Ang.ibi,qui concordat opiniones.Barb.
d POMA.Hodie.Ang.l.j.ff.de bo.pos.hær.pet.Bar.l.j.ad fi.C.si de mom.pos.
e Quis.Non credo uerũ,q; istud decretũ esset nullũ,nec cõferret aliquod ius etiã in bo.poss.contra tab.l.fi.§.de cur.furio.& ibi est gl.fin.Barb.
f POMA.Infrà eo.Fel.c.post cessionem.de prob.
g POMA.Dicas.Ro.cons.cclx.Bal.cons.xxxij.Alex.cons.lx.
h P.PAV.P.Officium.Adde q; ea quæ debentur iudicis officio, non transeunt contra hæredes obligati, Bal.l.si socer.ff.sol.mat.& ibi sequitur Alex.sed Cast.tenet cont.Et istud puto uerius,l.si quis ex argentarijs.§.j.iuncto §.ex hoc edicto.ff.de eden.Item facit quia maior restituitur officio iudicis.l.q; si minor.§.si.ff.de min.tantum certum est,q; nedum cõtra principalẽ sic contrahẽtem, sed etiã contra hæredem restitueretur.l.si intra.C.de in integ.restitut.facit l.si quis à liberis.§.itẽ rescriptũ.ff.de lib.agn.tamẽ aduerte,q; in primo dicto faceret pro opinione Bal.et Ale.An aũt in officio iudicis nobili requiratur libellus,et iudiciarius ordo regulariter sic,fallit de quo p Bar. Iubere.in ult.col.j.e.Itẽ fallit in casu l.pe.§.q; si sit quæ ibi ponderat Cast. pro singulari,ff.de præt.stip.Item an requiratur libellus,Iaſ.l. ne quicquã. §.ubi decretum.ſ.de off.proconſul.An autem si iudex nõ faciat id pro quo competit officium iudicis,posit appellari,Fel.c.exceptionẽ.ext.de excep. De differentia quæ fiat an alicui competat actio,an officium iudicis, Iaſ.d. §.ubi decretum.Item ad cognoscendum,an aliquid expediatur officio iudicis mercenario,Iaſ.l.iubere cauere.j.eo.ex Bar.ibi,item an,ubi imploratur officium iudicis,requiratur libellus,Aret.Inſt.de act.in prin.Bar.Cast.l.requirendi.C.de ſer.fug.
i Sequitur.l.defendente.de aut.tut.Barb.
k Prædictis.Quod intellige officio nobili,nõ aũt mercenario,Cy.l.j.C. de ali. iu.circa mediũ.Imn.c.j.de off.iud.tenet q; si iudex nõ uult ex officio suo procedere,nõ teuetur.Ang.& Io.And.sed Bar.hic dicit q; fit iniuria,& per cõsequens potest appellari.Io.de imo.ibi dicit,q; si committatur potestati iudicis,potest decretum interponere, secus si committatur suo officio mero. Vide ibi & no.q; officium iudicis est nobile.Card.c.ij.de off.iud.ubi dicit q; est potestas.& Bar.in proœ.loquitur aliter.de off.ord.Barb.
l Vtrum.Dic aut loquimur in eo quod solo officio iudicis residet,& tunc potest parte nõ implorãte.aut in quo non residet,& tũc põt d.§.hoc aũt Bar.
m Officio.Gl.cõt.l.de submersis.C.de nauf.lib.xj.Barb.
n P.PAV.P.Iudicis.Alex.cons.xxxv.uol.ij.Bal.l.j.in princ.§.in initio. ſ. de off.præfec.urb.
o POMA.Territorium.Alex.cons.xxxv.in iiij.uol.
p Territorium.Ro.cõs.ccccxliij.& an ueniat merum & mistum imperium, Ol.consi.cclij.& inquantũ tangit.q; in præscriptione eorũ,quæ sunt reseruata principi,requiritur eius scientia,Bal.cons.lxiiij.j.lib.

LEX II.

1 Delegatus principis potest citare re & uerbo,& quid in delegato inferiori à principe.
2 Delegatus quis possit mittere in possessionem ex primo decreto.
3 Iurisdictione concessa delegato uel ordinario,quando uideatur cõcessa ea, quæ sunt maioris iurisdictionis,q; ea quæ concessa sunt,uel alterius speciei.
4 Iudex secularis quando possit incidenter cognoscere de causa spirituali,matrimoniali uel usuraria.
5 Cõcesso aliquo alicui,an uideatur concessa omnia quæ ad id sequi possunt.
6 Prohibito aliquo,an id quod ex eo est,uideatur esse prohibitum.

CVI iurisdictio.[a] Clara est & breuis hæc lex,& scipsam summat,& põt legi duobus modis, sm gl. Primò in iudice delegato,ut cui delegata iurisdictio,uideantur ei delegari omnia,sine quibus iurisdictio expediri nõ põt: [b] ſ.ti.ij.l.j.in fi.& hæc modica est coertio,de qua gl.dicit.Sed 1 quæro.†an delegatus [c] possit citare uerbo & re.[d] ſ.ubo,potest,quia etiã arbiter põt j.de arb.l.sed interpellatur.§.j. & l. 2 diẽ proferre.in princ.Sed an potest re,ſ.capiẽdo personam. gl.dicit,aut est delegatus à principe,& põt,arg.auth. de litigio. §. omnẽ.hic allegat in gl.& C.quõ & qñ iud.auth.q; semel.l.sed & si is.de in ius uo.Si aũt ẽ delegat[e] alteri[o], tũc ante litẽ contestatã nõ põt citare re,sed postea sic,auth. de exhib.& intro.re.§.si uerò etiã.Ita dicit gl.hoc qd dicit, q; põt recitari post litẽ contestatã,reprehendit per doctores: ut j. 2 statim dicam.Itẽ quæro,† utrũ delegatus possit mittere in possessionẽ ex primo decreto:Ex gl.colligit distinctio,Aut ẽ delegat[e] principis,& põt.d.§.si uerò. Aut alteri[o] &nõ põt, cũ sit misti imperij:j.eo.l.iubere.Et sic uides, q; in missione in possessionẽ nõ distinguitur,an sit lis contestata, uel nõ.

Nã etiã post litẽ contestatã nõ potest in possessionẽ mitte re,sed deberet referri ad maiorẽ iudicẽ:C.de iud.l.properãdũ.§.fin autẽ.ibi,ad superiorẽ.& auth.exhiben.re.§.si uerò. Si nõ põt facere coertionẽ realẽ,multò mínus personalẽ,& ideò põt citare re ipsa,etiã lite cõtestata.Sic reprehẽdit ista gl.per Fran. Accur. hic, qd tenet Cy.auth.de qui semel. C. quõ & qñ iud.Quod uidet uerũ,per auth.de testi.§.si uerò ignoti.ubi delegatus nõ põt testes coercere & eos torquere.Nec ob.auth.de exhib.re.§.si uerò etiã ubi dicit q; delegatus nõ põt aliquid facere, quia lis nõ est cõtestata quã dicat,ergo lite cõtestata posset,quia nõ uult hoc dicere, sed uult hoc dicere,si lis esset cõtestata, posset de uenire ad sententiã ẽt absente reo,& sic posset aliq; facere.Dices tu,Hoc uidetur ꝑ legẽ istã.quia sine hac coertione iurisdictio expediri nõ põt, quia fortè reus nunquã ueniret ad iudiciũ, cui iurisdictio est delegata,omnia mãdari uident,sine quibus ipsa expediri nõ põt,dũ tñ ea nõn sint maioris iurisdictionis,quã quæ principaliter demandant.ut patet ex præmissis,q; mittere in possessionẽ re ipsa,capere,uel torquere personã,& similia,sunt maioris iurisdictionis,quãcognitio causæ.Hoc uidet ꝑ l.j.in fi.& contra l.fi.ſ.tit.ij. ubi modica coertio uidet mandata.Sol.Nõ intelligas ibi de coertione reali uel personali,sed de uerbali tantũ, ne contradicat prædictis.Secundo mõ lego tibi hanc l.in iurisdictione ordinaria,ut cui data est ordinaria iurisdictio,oĩa uideantur, mãdata,sine quib.iurisdictio illa nõ põt expediri, ẽt si sint maiora,& sic coertionẽ personæ habeãt.Qd hic loquat de ordinaria,ꝑbat,dũ dicit,cui iurisdictio data ẽ.Nã dare, est in aliũ trãsferre.l.ubi autẽ.§.fi.j.de ꝓb.ob.qd nõ fit in delegatis,l.j.§.qui mandatã.ſ.ti.ij.Et q uideant mãdata etiam quæ sunt maioris iurisdictionis,ꝑbatur C.de re iud.l.quoties.& ſ.de orig.iur.l.j.& auth.de testi.§.si uerò ignoti. ubi q libet ordinarius,& sic defensor ciuitatis,qui nõ habet merũ & mixtũ imperiũ,potest torquere testes,loquit eñ ibi de administratore.Et administrator exponit,i.defensor,auth. de exiben.re.§.si uero ẽt.Sed ꝑ hoc opp. q; habet iurisdictionẽ,nõ põt mittere in possessionem ex primo decreto,§. iusiurandũ.in fi.auth.de defen.ciui.& l.ea quæ.§. magistratibus.j.ad munic.Sol.Videtur mandata ea quæ sunt maioris iurisdictionis,ut dixi,dũ tñ sint eiusdẽ speciei,ut de iurisdictione.Secus si essent alterius speciei,ut de mero & misto imperio.Nã tunc illa nõ uident mandata,ut in cõt. Itẽ op. ext.qui fil.sint legi.c.lator.& ext.de ord.cog.c.tuam.Sol.Ibi sunt alterius speciei,ſ.iurisdictionis spiritualis.Vndeiudex ordinarius,etiã incidẽter nõ põt cognoscere de re spirituali.C.de sac.ecc.l.omni.Vnde ius canonicũ in hoc nõ discor 3 dat à iure ciuili,ut uidistis.Ex his ergo † collige distinctionẽ,aut cõceditur iurisdictio delegata,aut ordinaria.Si delegata,aut à principe,aut ab alio.Si ab alio, aut quæris utrũ uideant cõcessa ea,sine quib.esse nõ põt, aut ea quę maioris sunt iurisdictionis, aut ea quæ sunt æqualis, uel minoris.Si uerò loqueris in iurisdictione ordinaria, & tunc aut quæris,an uideat cõcessa ea, sine quibus explicari nõ põt, quæ sunt alterius speciei,aut ea quæ sunt eiusdẽ,ut ex præ 4 dictis patet.Iuxta prædicta † quæro,si iudex secularis non potest incidenter cognoscere de re spirituali,ergo quasi de nulla re cognoscit.Si cñ petis hæreditatẽ uel aliã rẽ, tãquã patris tui,oportet & probare esse filiũ legitimũ,qd esse nõ põt sine matrimonio.Matrimoniũ aũt est res spiritualis,ergo de hoc iudex secularis non põt cognoscere, & sic nec de principali cognoscit.Sol.Dico q; illa q.an fuerit matrimoniũ inter patrẽ & matrẽ alicuius,est super facto,nec ẽ causa spiritualis,& ẽt põt tunc iudex secularis expedire. Põt esse ẽt quæstio super iure,ut posito facto,ꝓ cõstanti,est quęstio, an inter eos poterat esse matrimoniũ,tũc est quæstio spiritualis,& iudex secularis nõ põt se intromittere.d.c.lator. & d.c.tuã.eodẽ modo si dubitet de usurario,si est quæstio super facto,põt iudex secularis cognoscere,quia non est quęstio spiritualis,sed posito facto,ꝓ cõstanti,q; sit ꝑctus,sed dubitatur utrũm ꝑctus sit usurarius uel nõ,tũc est quæstio spiritualis,c.j.ext.de usu.in cle.Et ita audio q; tenet Pau. de Lia. dixi in l.Titia,fol.ma.Expeditis lect,ex gl.collige unũ gene

rale,ad aliud quã ad iurisdictiones,ut cũ quid cõcedit, uidẽt cõcedi oĩa,quæ ad id sequi possunt.Circa hoc † dicas 5 f [f] breuiter,q; quædã sunt quæ sequuntur ad id qd concedit ex significatione uerbi,tũc oĩa uidẽt concessa, l.legatis.j. de alimẽ.leg.l.si quid earũ.§.interemptũ.j. de leg.iij. &j. de pac.l.iuris gent.§.sed si fraudandi.Quædã sequũtur ex natura rei,tunc idẽ,quia tunc illa uidet esse cõcessa, l.fundi.j. de ach.emp.ut si cõcedo fundũ deducto usufructu, uideor cõcedere ut fructuario capite minuto,ꝑprietarius habeat etiã usumfructũ.d.l.fundi.quædã sunt consequẽtia,uel antecedentia ad rẽ,non ex natura rei,uel significatione uocabuli,& tũc aut cõceditur aliquid quod momento expedit, ut si concederem tibi unã domũ uel fundũ,ad quã tu non potes ire.Et dubitatur utrũm tibi sit concessum iter,& tunc dic ut in l.in uẽdẽdo.j. de cõt.empt.dixi plenè in l.j.j. de seruit.leg.Si uerò concedatur aliquid, q; habeat causam successiuã,uel tractum in tẽpore,ut in usufructu,uel seruitute, & similib.quæ habent tractum in tempore, tunc uidentur concedi omnia, sine quibus ad illud concessum ueniri nõ potest:l.j.j.fi usufruc.pet.& l.iij. §. qui habet.de seruit.ruſt. præd.l.ad rẽ & l.ad legatũ.de proc. Secũdò ponit gl. aliud 6 † generale,cconuerso ad istud,qñ aliquid prohibetur,& id qd ex eo est,uidet esse prohibitũ. Quod põt intelligi duobus modis,ut patet ex legib. allegatis hic in gl. Primò sic, Quando aliquid prohibet,& id qd est eius antecedens, q; qd peruenit ad illud:j.de spon.l.oratio.Quod est uerũ,qñ directè ordinatur ad productionẽ illius,ut spõsalia ad matrimoniũ,ut ibi.Aliàs secus,si incidẽter posset euenire:l.nõ omne.j.de statulib.Secũdo modo potest intelligi, ut iacet: ut cũ prohibetur aliquid,prohibetur id quod est ex eo,tanquã eius cõsequens.Quod dic, ut C. de legi.l.nõ dubium. Vltimò ista lex est multũ nõ.ad arbitria quę habẽt priores & regimina ciuitatũ,ut si cõceditur prioribus arbitriũ sup aliqua guerra uel abundantia,uel super custodia, qd possint facere ex uigore huius arbitrij. Quod plenè examina ui in l.non ambitiosa.de decre.ab ord.faciẽi.

ADDITIO.

a POMA.Cui iurisdictio.Bar.l.solent.in fi.uer.ex hoc.ff.de alimẽ.& cib.leg. Regulã huius l.limita primò procedere,quãdo antecedens esset maius, uel maioris importantiæ,q; consequẽs,secundũ Ro.l.illud.ff.de acq.hær.sequitur Iaſ.l.fi.j.de hær.inſt.Bart.hic.Paul.j.& duo iura allegãtur,ut per Iaſ. ubi hoc etiã tenet Ro.ibi, secundò limita ut per Bal.Sal.Alex.& mod.in d. l.fi.nisi antecedens esset tale q; requireret specificã ẽt expressam mentionẽ, de eo habes ibi exemplũ,Si substituo Sempronĩũ Titio, per hoc nõ cõsetur Titius institutus.l.ex facto.ff.de hær.inſt.quia hæredis institutio requirit q; hæres ore proprio nominetur,Aret.l.Gallus.§.& quid si tantũ.ff.de lib.et posth.Tertio limita d.reg.nõ procedere in eo sine quo nõ potest cõsequens expediri,licet facilius ex eo expediretur,Fel.c.prætereà.usq; ad fi.de off.de leg.Dec.& gl.c.solet.de sen.excõ.in.vj.est tex.& ibi Bal.l.j.in fi.ff.si usufruct.Quod tamẽ sublimitat ibi Bal.nisi sine eo esset tãta incõmoditas, quòd aufferret effectũ totius dispensationis. Cõtra istam limitationẽ ponit Iaſ.l. j.j.de transãc.itẽ an & quãdo habens mandatũ ad præparationẽ alicuius actus,dicatur habere ad executionẽ,Ro.cons.xxxiij.& cõs.cccxxxvij.Fel. c.ij.iij.no. de ſponſ.Si committatur alicui ut moneat & inducat aliquẽ ad aliquid,nõ poterit ad id eũ cõpellere sine aliqua cõmissione.Itẽ istã reg.ornat & ampliat Iaſ.hic,licet prædictas limitationes nõ ponat, sed alias quinque limitationes ut per eũ,& de ista limitatione quãdo antecedẽs est mãtus,uide Iaſ.l.si causã cognita.C.de transſ.fi.C.de hær.inſt.Itẽ ad reg. q; qui uult cõsequẽs,censetur uelle & antecedẽs et ecõuerso.Iaſ.l.planè.de leg.j. ubi ponit quasdã limitationes.Dec.cõs.lxxvij.in c.prætereà.de off.del.

b Potest.Ro.cons.ccccxliij.q; si papa cõmittat alicui,q; cognoscat de suppressione tituli, quòd delegatus poterit cognoscere de omnibus dependentibus ab illa suppressione:& quod idem uoluit cons.cxiij.quòd habens mandatum ad capiendum mutuo centũ, & obligãdo bona constituentis, censetur etiã habere mandatũ ad se obligandũ pro usuris, si mos est in ciuitate, q; si pecunia nõ soluatur in tẽpore,capiatur sub usuris nomine creditoris:& in quantũ Iaſ.tangit,q; si causa est cõmissa per episcopũ de petitione hæreditatis & superueniat quæstio matrimonij,q; de illa quæstione põt cognoscere, Ro.cons.ccxcviij.An autem cui commissum est consequens,uideatur commissum antecedens,Ro.cons.ccccxj.

c P.PAV.P.Delegatus.Quomodo posit delegatus suam iurisd.tueri.Dec. c. j.de off.dele.v.not.

Bar.super ſſ.uet.

d Re.Adde inquantũ.Iaſ.dicit,q; debitor fugitiuus põt citari re ꝑ delegatũ in feriorem,& per iudicẽ incõpetentẽ & allegat Pet.de Anch.cõs.cxcij. quia etiã de feriato capi põt.Adde quod idẽ Pet.cõs.cxxij.in fi.tenet q; debitor fugitiuus capi possit die dominico,& duci ad iudicem competentem,quod sequitur Ro. cons.ccxliij.ut etiam hic alleg.Iaſ. Pro intellectu ſ. si uerò etiã. auth.de exhiben.reis.
e POMA.Contra.Fel.c.cæterum.de reſc.& c.licet causam.de prob.
f POMA.Dicas.Fel.c.translate.de const.

LEX III.

1 Delegatus non potest delegare.
2 Iurisdictio est potestas de publico introducta.
3 Iurisdictio dicitur à ditione & iuris.
4 Iurisdictio continet merum & mistum imperium,coertionem modicam, et simplicem iurisdictionem. (tur.
5 Imperiũ simpliciter sumptũ,est iurisdictio quæ officio iudicis nobili expedi
6 Imperium quare dicatur merum,& quid sit merum imperium.
7 Imperium merum quibus iudicibus competat,præsidi Romano & aliarũ ciuitatum habentium hoc ex concessione.
8 Gradus sex meri imperij.
Imperij maximi est leges condere.
Animaduertere in facinorosos homines est maioris imperij.
Mistio in carcerem facta ad pœnã non ad custodiam, est maioris imperij.
9 Deportare est maximi imperij.
Causæ liberales non sunt magni imperij,sed iurisdictionis.
10 Relegare & torquere aliquem ad pœnam est imperij parui.
11 Modica coertio est imperij minoris.
12 Multa leuis est minimi imperij.
13 Imperij maximi quæ sunt,maioris,magni,& parui, delegantur causa absentiæ,minus & minimum indistinctè delegantur.
14 Imperium mistum quare sic dicatur.
15 Imperium mistum est iurisdictio,quæ officio iudicis nobili expeditur,priuatam utilitatem respiciens.
16 Imperium mistum competit,quibus competit merum.
17 Imperij misti sex sunt gradus.
Dare ueniam ætatis.Legitimare per rescriptum. (ximi.
Interponere autoritatẽ adoptioni,uel emancipationi,sunt misti imperij ma-
18 Cognoscere circa sententiam ex supplicatione,est misti imperij minoris.
19 Causæ cognitionem requirens plenam & coertionem realem uel personalem,est misti imperij magni.
20 Imperij misti est,quod sit cum causæ cognitione,& non continet coercitionem realem,uel personalem,est & non parui.
21 Quæ iudicis officio nobili expediuntur,& summariam cognitionem requirunt,sunt misti imperij minoris.
22 Iudicis nobili officio quæ expediuntur causæ cognitione,sunt misti imperij minimi.
23 Iurisdictio strictè sumpta est quæ officio mercenario expeditur, priuatam utilitatem respiciens.
24 Iurisdictionis gradus sunt sex.
Causæ liberales & status sunt maximæ iurisdictionis, & non delegantur.
25 Maioris iurisdictionis est,quando uigore sententiæ latæ super aliqua actio nẽ potest ueniri ad cruciationem corporis,& non delegatur.
26 Iurisdictionis magnæ dicitur causa,quæ ascendit summam trecentorũ aureorum,& delegatur propter absentiã,& propter multas occupationes.

a IMperiũ.[a] Iurisdictio diuiditur in imperiũ,& iurisdictionẽ.Et imperiũ diuiditur in merũ & mistũ imperiũ.h. d. Diuisio patet,quia primò ponitur diuisio bimẽbris imperij.Secũdò ꝓsequitur primũ membrũ.Tertiò sm. Quartò ponit quid sit iurisdictio.Partes per se patent in textu.Et pone casum in terminis, Cum dictũ sit ſ. de iurisdictione in genere,quæro in quot species diuidat.Et dicit q; in tres, ſ.merũ,mistũ imperiũ & simplicẽ iurisdictionẽ.quæ sint,patet in tex.& hæc ẽ difficilis materia,quæ nõ habet cõmuniter.Op.ad primũ,q; illa nõ sit bona diffinitio imperij meri, quia nõ cõuertit cũ suo diffinito,ergo &c. l. omnis diffinitio.j. de reg.iuris.& l.j.§.dolũ.j. de dol. Quod nõ cõuertat, apparet, quia multa sunt alia quæ sunt meri imperij,quæ hic nõ ponũtur,ut damnare in metallũ &c.l.si quid erit.de off.procõ.& l.illicitas.§.q; uniuersas.ſ. de off.præſi.Sol.huius dicit gl.hic & gl.fi.hic in princ.q; hic nõ ponitur diffinitio,sed exemplũ,& eodẽ mõ posset opponi ad mistum imperiũ,& ad iurisdictionẽ, & eodẽ mõ soluit. Opp. ad fi.

huius l.Nã ex illo tex.uidet præsupponi, q iudex delegat⁹ possit delegare,nã iudex delegatus habet iurisdictionẽ.l.j. §.qui mandatã.ff.ti.ij.ergo põ delegare,ut hic. q̃ est cõt. l. â iudice.C.de iud.Sol.Dixit gl.q delegatus nõ habet iurisdictionẽ generalẽ,sed quãdã speciẽ iurisdictionis. Vel hic loquit̃ de iurisdictione ordinaria.Pet.dicit q delegata causa est delegabilis,& ideò dicit esse iurisdictionis.Delegatus aũt non delegat,nõ ex defectu causæ ipsa enim delegabilis est,sed ex defectu personæ.Sic in causa põt cõstitui ,procurator â domino, nõ à ,procuratore,l.neq; de proc. q̃ satis placet.Nunc uenio † ad materiã,& pro eius declaratione quæro,quid sit iurisdictio in genere sumpta ℟. iurisdictio est potestas de iure publico introducta,&c.ut no.gl.l.j.ff. eo. & ibi plene dixi.Secũdo quæro,† unde dicat iurisdictio: Dicit gl.hic, q̃ dicit â ditione, q̃ est potestas, & iuris,quasi iuris potestas.Quod aũt ditio sit idẽ q̃ potestas, probat̃ in prœmio Inst.ibi,nostræ ditioni,&c.& C.de liber,& eo.liber.l.ij.† Tertiò quæro utrùm imperiũ merũ & mixtũ comprehẽdant̃ sub hoc genere, q̃ est iurisdictio. Quidã dicũt q̃ nõ,per hanc l.Ponunt̃ enim hic ut species separatæ,iurisdictio ab imperio.Gl.tenet cont.& bene,ut ꝓbatur.ff.ti.ij.l. j.ubi merũ imperiũ appellat iurisdictionẽ,& auth.defen.ciui.§.iusiurandũ.in fi.& hic dũ dicit,q̃ etiã potestas appellatur.Nã potestas & iurisdictio idẽ sunt,ut dixi, & ẽ potestas iuris,ergo est iurisdictio.Idẽ de mero & misto imperio, per hũc tex.q̃ dicit,cui ẽt iurisdictio ineſt, sicut genus ineſt speciei suæ:l.ſi quid earũ.§.inter.de leg.iij.& ibi no.Est ergo iurisdictio genus.Itẽ quæro quot species cõtineat sub se iurisdictio,prout̃ est genus ℟.gl.quatuor,merũ & mistũ imperiũ,coertio modica,& simplex iurisdictio,& sub his omnes cõprehẽdunt̃, & hoc mõ diuidit Iac.de Are.& Gul.de Cug. ponit modicã coertionẽ sub mero imperio,& sic ponit tres species tantũm. Certè ista nõ uidet uera, nã merũ & mistũ imperiũ, nõ sunt species iurisdictionis immediatè.Nõ eñ iurisdictio diuidit in merũ & mistũ imperiũ, sed imperium simpliciter sumptũ diuidit in merũ & mistũ.Dic ergo secundũ Pet. q̃ iurisdictio in genere sumpta,diuidit in duas species,ſ.in imperiũ simpliciter sumptũ, & in speciẽ q̃ est iurisdictio:l.j.ff.de adop.& l.ij.C.eo.tit.Itẽ imperiũ subdiuidit in merũ & mistũ,ut hic. Videamus ergo † quid sit imperiũ simpliciter sumptũ.℟.Imperiũ est iurisdictio quę officio iudicis nobili expeditur,hoc q̃ dico iurisdictio ponit in diffinitione tanquã genus.Sequit̃,quæ officio nobili expedit̃ tur.hoc ponitur ad differentiã iurisdictionis, quæ expedit̃ iudicis officio mercenario. q̃ hoc sit uerũ probat̃ in auth. de defen.ciui.§.iusiurandũ.in fi. dũ dicit, de iurisdictione, quæ iudicis autoritate expeditur: C. de peda.iud.l.placet. & l.ij.circa medium,& q̃ no.in l.nec quicquã.§. ubi decretũ.ff.de off.procõ.& ideò dicitur imperiũ, quia ex imperio & autoritate iudicis procedit,& nõ ex aliquo iure, q̃ resideat apud partẽ,& istud imperiũ simpliciter sumptũ diuidit in merũ,& mistũ,ut hic.† Videamus ergo de mero. Circa q̃ quæro primò,quare dicat̃ merũ ℟.ut colligo ex dictis doc.,ꝓpter tria,primò merũ,quasi liberũ.Fuit enim collatũ in principẽ imperiũ liberè, nulli necessitati subiectũ, ff.de legi.l.princeps.ff.de constit.princ.l.j.q̃ imperium per principẽ fuit postea cõmunicatũ aliis, ut procõsulibus, & præsidibus,& similib.l.ſi in aliquã.in fi.ff.de off.pcõ.& l.iiij. de off. præf. & quò ad alios ẽ necessitatis,tñ ꝓpter principalẽ sui originẽ dicit̃ merũ,hoc est,liberũ.Dices tu fm hoc,merũ imperiũ nõ est species iurisdictionis,quia iurisdictio habet necessitatẽ,ff.eo.l.j.℟.,put refert̃ ad principẽ, nõ habet necessitatẽ præcisam, sed habet necessitatẽ honestatis, q̃a princeps profitet̃ se legibus alligatũ, l.digna uox. C. de legib.Secundo modo dicitur merũ,hoc est,liberũ, nõ seruũ, ad differentiã officij mercenarij quod seruit actioni. Nã si iudex inquirit̃ malefactores, liberè inquirit: ſi accusant̃ malefactores,ex officio suo nobili,ꝓcedit iudex,licet sit imploratum illud officium per partem. Causæ enim criminales non expediuntur per actionem,sicut ciuiles,sed solùm per officium iudicis imploratum, ut per illum accusatorẽ. Inst.de pub.iud.in prin.& j.uidebitis,& patet hic in tex.Ter

tio modo dicitur merũ, quaſi nõ mixtũ, totum enim q̃ſ fit ex uirtute meri imperij,respicit publicã utilitatẽ principaliter:ut j.uidebitis,& patet in exẽplo hic posito.Quęro quid
b sit[b] merũ imperiũ: tex.& gl.hic nõ ponunt diffinitionẽ,sed exempla.Iac.de Are.fuit ille qui primò incepit ponere diffinitionẽ,& dicebat ſic,Merũ imperiũ,est iurisdictio seuerioris ultionis inferendæ,publicã utilitatẽ respiciens. Hæc diffinitio non placet.Nã cõstat q̃ condere legẽ est meri imperij:l.j.de cõſt.prin.& l.non ambigitur.ſ. de legi. & tñ põtest condi lex, quæ non cõtinet seuerioꝛẽ ultionẽ, sed aliud q̃ consistit in acquirendo,uel in cõseruando:l.legis uirtus. ſ. de legi.Gul.de Cug.ponit aliã diffinitionẽ,quæ eadẽ rõne damnari posset,& ideò eam nõ refero. Dic ergo ſic fm Pet. Merũ imperiũ est iurisdictio quæ officio iudicis nobili expedit̃,uel per accusationẽ,publicã utilitatẽ respiciens principaliter.Iurisdictio ponitur ut genus generalissimũ, quæ officio iudicis nobili expeditur.Per hoc denotatur, q̃ſ est imperiũ.Vel p accusationẽ,hoc posuit Pet.dubitãs, ne q̃n iudex procedit per accusationẽ,ꝓcedat officio nobili.Vnde ponit gratia dubitationis tollẽdæ,sed nõ est necesse ponere,quia tunc officio nobili procedit,ut dixi publicã utilitatẽ respiciẽs principaliter. Hoc dixi ad differentiã misti imperij,quod principaliter respicit priuatã utilitatẽ:ut j.uidebitis.Ista secunda diffinitio comprehendit potestatẽ legis condendæ,& omne quod officio nobili potest expedi-
c ri,quod est meri imperij,ut j.dicam.Quæro,[c] † quibus iu-
7 dicibus cõpetat merum imperiũ ℟.q̃n̄ aliquis pręest alicui uniuersitati,quæ facit prouinciã, tunc habet merũ imperiũ de iure cõmuni,l.illicitas.§.q uniuersas.ff. de off.præſ. q̃n̄ q̃ qui præest alicui uniuerſitati quæ facit,non prouinciam,sed ciuitatẽ,& tũc de iure cõmuni regulariter nõ habet merũ imperium,neq; mistum.§.iusiurandum.in fi.auth.de defen.ciui. Quod intellige de mero & misto imperio, ut j. uidebitis.Fallit in ciuitate Ro.l.j.§.cũ urbẽ.ff. de off. præfec. urb.Fallit etiã in multis aliis ciuitatibus,quæ habẽt immunitatẽ ex concessione facta per principẽ,ut in extrauag. de
d pace Constan.Itẽ fallit in multis [d] aliis,quæ hoc habent ex præscriptione,uel consuetudine,ut uidebitis, quæ præscriptio qualiter procedat,dicemus in l.more. j.eo. & ideò hic nõ curo dicere qualiter præscribatur. Q̃n̄ q̃ quis præest alicui uniuersitati,quæ non facit ciuitatẽ,sed castrũ,seu municipiũ,tũc ſi illud castrũ subsit alij ciuitati,tunc nullã iurisdictionẽ habet,l.qui ex uico.ad munic.& l. iij. C. de nat.lib.& de epiſ.& cle.l.nulli.Si uerò nulli ciuitati subesset, tunc habet eandem iurisdictionem,quã defensor ciuitatis.Hoc apparet ex ordine titulorum positorum in C.nã primò ponitur de officio rectoris prouinciæ.Secundò ponitur de officio præfe.Tertiò de defẽsore ciuitatis. Quartò de magistratu municipũ,hoc est, de rectoribus illorũ municipiorũ.Et uide quod dicit ibi Azo in summa.Q̃n̄ q̃ præest alicui uniuersitati,quæ non facit prouinciã,ciuitatẽ,uel castrũ,& tũc nõ habet iurisdictionem,seu merũ imperiũ.C.de iurisdict. iud.l.fi.Fallit in doctore,qui habet merũ imperiũ in schola-
res.auth.habita.C.ne fil.pro patre.licet de facto nõ seruet.
8 † Quęro exempla de mero imperio,an posſit delegari? Ad hoc uidendũ,diuido merũ imperiũ sex modis, Quoddã ẽ imperiũ maximũ,quoddã maius,quoddã magnũ, quoddã paruũ, quoddã minus,quoddã minimũ.Imperiũ maxi-
e mum [e] est habere potestatẽ cõdendi legem generalẽ, quod cõpetit soli principi & senatui,l.j.de cõſt.princ.& l.nõ ambigitur.ff.de legib.& etiã prefecti præto.l.normã.aliàs formã. C.de off.præf.præt.Secũdò est imperiũ merũ maius, ut habere potestatẽ animaduertẽdi in facinorosos hoies,ut hic. Quod dicit,animaduertendũ,intelligo de animaduersione,p quã uita adimit̃ in totũ,uel ſi membrũ abscindat̃.hoc uult dicere hic gl.iij.dũ dicit,totũ corpus,uel partẽ.C.de oficius,qui ui.alte.l.ij.in gl.& auth. de coll.§.ad hoc id ꝓhibemus.dixi plenè de pub.iud.l.ij.Idẽ ſi adimat̃ uita ciuilis,ut quia perdat libertatẽ, d.§.qui uniuersas. hoc etiã tenet gl. hic.Sed iuxta hoc quæro,an missio in carcerẽ sit de illo mero imperio maioris ℟.Aut missio in carcerem,sit ad custodiã,donec de maleficio inquiratur,& nõ est de mero impe-

rio,

rio,quia minoribus magistratibus & defensoribus competit,auth.de defen.ciui.§.& iudicare.l.diuus Pius.j.de ser. fu. Si uerò fiet ad pœnã, ut ſi aliquis damnaretur ad perpetuum carcerem,ut fit per iudices ecclesiasticos, seu spirituales de iure canonico,licet de iure ciuili nõ debeat fieri.l.aut damnũ.§.solẽt.j.de pœn.& tunc esset meri imperij, quia æquiparatur damnato in metallũ. d.§.solẽt.& §. fi. & melius in §.inter.& hoc tenet Inn.c.qualiter & q̃n de accuſ.& tenui.
9 in l.ij. quæro aliquis.j.de pub.iud.† Tertiò est imperiũ magnum,ut q̃n perditur ciuitas tantũ,ut per deportationẽ.Et ita tenet gl.hic,facit l.edicto.§.rei aũt capitalis.j. de bo.pos. facit l.sed & ſi quis.§.rei.j.ſi quis cau.cũ sim.Circa hoc quæro,utrũ causæ liberales dicant de mero imperio. Quod uidetur,quia q̃n̄ q̃ per eas perdit̃ ciuitas & libertas.l. pen. in fi. C. de ped. iud. Cont.dico, quia illæ expediuntur iure actionis competentis parti,Item officio iudicis mercenario quod respicit priuatam utilitatẽ.Itẽ cõmodum partis,& sic
10 est iurisdictionis, ut j. dicam. † Quartò est imperiũ paruũ, ut relegare aliquem,& illud est meri imperij,gl.C. de sent.l. nulli.& Inst.quib.mod.ius pat.pote.sol.§.relegati.licet quidam de hoc dubitauerint, ut Spec. in hoc.tit.uers.quid de relegatis.& tamen ista est ueritas, quia expeditur officio iudicis nobili,& respicit publicã utilitatẽ.Sed quia nõ est meri imperij magni,põt super eo sententia ferri in absentẽ, & causa agitari per procuratorẽ,l.pe.§.ad crimẽ.de pub. iud. & l.seruũ quoq;.§.publicè.j.de ꝓcur.& l.absentẽ.j. de pœn. De isto eodẽ imperio,puto q̃ ſit omnis pœna.per quã corpus alicuius acriter afficitur,l.ſi quid erit.ſ.de off.procons. Et ideò dico, q̃ ſi quidẽ aliquis torquetur ad pœnam,esset istius meri imperij.Sed ſi torqueretur ad inuestigationem, tũc esset possibile,q̃ esset de iurisdictione, q̃a tũc expediretur iudicis officio mercenario,auth.de testib.§.uerò ignoti.facit q̃ tetigi.ſ.l.pro.& j.dicã.† Quintò est merũ imperi
11 um minus,ut modica coertio corporis, & ista cõpetit omnibus magistratibus,ut ſ.eo.l.magistratibus.& auth.de defen.ciui.§.audiẽt. Habent enim cognitionẽ leuiũ criminũ. j.de accu.l.leuia. & hoc quod sit meri imperij, apparet, q̃a officio iudicis nobili expedit̃, & respicit publicã utilitatẽ. Nõ est ergo uerũ, q̃ dicit gl.& Iac.de Are. q̃ modica coertio non est merũ imperiũ.Sed respõ.q̃ ibi nõ loquitur de modica coertione, quę fiat ad uindictã maleficij,sed de quadã coertione uerbali,quæ fit officio iudicis mercenario,ad expedi
13 tionẽ causæ, ut ſ.dixi,l.prox.† Quæro utrùm merũ imperium posſit delegari.Breuiter merũ imperiũ,maximum, maius,magnũ & paruũ,non possunt delegari, nisi ex causa absentiæ,l.solẽt.in prin.ſ.de off.procon.ſ.ti.ij.l.j.Minus autẽ, & minimũ uidẽtur posse delegari,quia cõpetunt iure ma-
14 gistratus,ergo &c.l.j.ſ. ti.ij.Expeditus de mero,uenio † ad mistũ imperiũ,& quæro quare dicatur mistũ. Gl.l.iubere.j. eo.uidetur dicere q̃ sicut participiũ partẽ capit à nomine, partem è uerbo,sic mistũ imperiũ partẽ capit à mero imperio,partẽ à iurisdictione.à mero imperio,ut nõ posſit delegari,à iurisdictione,q̃a cõsistit in cõmodo pecuniario. Et secundũ hunc tex.qui dicit mistũ imperiũ,cui etiã iurisdictio ineſt, deberet exponi,q̃ ei ineſt iurisdictio,hoc est,qualitas iurisdictionis,quia cõsistit in cõmodo pecuniario,& ita exponit Iac.de Are.quod satis ꝓcedit.Tu dic melius, q̃ ideò dicitur mistũ, quia capit à mero imperio,hoc est, q̃ iudicis officio nobili expeditur,& hoc est melius dicere, q̃illud q̃ dicit gl.ſcilicet,q̃ demandari nõ posſit. Nã q̃n̄ q̃ merũ imperiũ demandat̃, ut dixi, q̃n̄ q̃ mistũ, ut j. dicã.à iurisdictione uerò capit,quia respicit priuatã utilitatẽ, ut patet in exemplis positis in tex. ſ.eo. l.j. Et hoc est melius dicere, q̃ſ q̃ dicit gl.ſcilicet q̃ cõsistit in cõmodo pecuniario. Nam q̃n̄ q̃ ẽt merũ imperiũ, cõsistit in pecuniario cõmodo, ut in pœnis,& multis.Itẽ q̃n̄ q̃ mistũ imperiũ nõ cõsistit in pecuniario cõmodo, ut in datione tutoris qui dat̃ personæ, nõ
f patrimonio seu rebus.Quæro ergo, quid [f] est mistũ imperium?la.de Are.posuit unã suã diffinitionẽ, & Guil.aliã, q̃ſ
15 non patet,ut ſ.e.l.j.Dic † ergo fm Pet.Mistũ imperiũ est iurisdictio,quæ officio iudicis nobili expedit̃,priuatã utilitatẽ respiciens.Per hoc q̃ſ dico, priuatã utilitatẽ respiciens, differt à mero imperio.Ex eo q̃ dico,officiũ iudicis nobile, differt à iurisdictione,ut dixi in mero imperio, hoc q̃ſ dicitur de priuata utilitate, probatur exemplo hic posito, ut l.
16 ne quicquã.§.ubi decretũ.ff.de off.procon. † Quæro quib. cõpetit mistũ imperiũ ? ℟. illis, quibus dixi cõpetere merũ imperiũ,& non aliis.d.§.iusiurandũ.in fi.de defen. ciui.q̃ſ
17 intellige de misto imperio magno,de aliis,j.dicã.† Quæro quot sunt gradus istius misti imperij? ℟. sex, sicut in mero. Est eñ quoddã mistũ maximũ,q̃ſ non põt expediri, nisi q̃ solũ principẽ,ut dare ueniã ætatis impetrãti. C. ut de his q̃ uę.æta.impe.l.ij.Interponere autoritatẽ arrogationi, l.ij.ff. de adop.& in emancipatione infãtis, l. fi.C.de emãc.li.Et in legatione per rescriptũ,auth.qui.mo.na.eff.sui.§.illud. & §. pe.& ibi no.omnia ista expediuntur officio iudicis nobili,
18 & respiciunt priuatã utilitatẽ,ergo sunt misti imperij. † Secundo est mistũ imperiũ maius,ut cognoscere circa sententiã ex supplicatione, quæ cõpetit soli principi & præfecto prætorio,auth.quæ supplicatio.C.de preci.imp. offe. & l.j.
19 C.de off.præfe. præt. † Tertiò est mistũ imperiũ magnũ, ut illud q̃ſ requirit plenam causæ cognitionẽ,& coertionem realẽ,uel personalẽ,ut in danda restitutione in integrũ, & in missione in possessionẽ,ex secundo decreto,& simili, ut in expellẽdo quẽ de possessione re ipsa, ista non cõpetunt iure magistratus,l.ea quæ. §. magistratib.j. ad munici. nec possunt demandari,j.eo.l.iubere.Fallit fauore minorũ,q̃n̄
20 petitur restitutio,l.fi. C. ubi & apud q̃nẽ. † Quartò est mistum imperiũ paruũ, ut illud q̃ſ fit cũ plena causæ cognitione,licet nõ habeat coertionẽ realẽ,uel personalẽ, ut dare bo.possſ.quæ tribuit ius,pronunciare de mittẽdo in possessionẽ,ex secundo decreto,interponere autoritatẽ in aliquibus & trãsactionibus alimẽtorũ,& ista similiter nõ competunt magistratibus,d.l.ea quæ.§. magistratibus.nec possunt delegari.j.prox.& de dam.infe.l.iiij.§.duas.& §.de off.procõ.l.nec quicquã.§.ubi decretũ.& j.de re.iu.l. omnia.Fallit in datione tutorum fauore pupilli,ſ.eo.l.j.cũ ibi no.& quantũ ad missionẽ in possessionẽ,expediã plenius
21 in l.prox. † Quintò est mistum imperiũ minus,ut quæ iudicis officio nobili expediuntur, & summariã cognitionẽ requirũt,& ista possunt demandari, ſ. ti.ij. l. cognitio. §. ut
22 possessio bonorũ.† Sexto est mistũ imperiũ, minimum ut quæ expediuntur officio iudicis nobili,absq; causæ cognitione ut interponere auth.manumissioni & emancipationi.& ista competunt cuilibet magistratui,auth.de defen. ciui.§.nulla.& possunt demãdari,ſ.ti.ij.l.j.in prĩ.gl.ij.Q̃ aũt dixi,q̃ nõ põt demãdari imperiũ mistũ,intellige, nisi i causa absentiæ,l.j.ſ.ti.ij.& nisi in principe,q̃a ẽ solut̃ legib.Ve-
23 nio ad tertiũ,ſ.ad iurisdictionẽ.Et † quæro primò q̃d est iurisdictio, stricte sumpta? ℟.q̃ est iurisdictio q̃ſ officio iudicis mercenario expedit̃,priuatã utilitatẽ respiciẽs. Per hoc q̃ſ dico,officio iudicis mercenario, differt à mero & misto imperio,ut ex prædictis patet.Q̃ſ priuatã utilitatẽ respici-
24 at,patet,q̃a q̃libet petit iure actionis,q̃ſ sibi debeat.† Quæro quot sunt gradus iurisdictionis? ℟. sex,sicut dixi in mero & misto imperio. Quædã eñ est iurisdictio maxima, in qua uertitur res maximi prędicij,ut causę liberales & status ut ingenuitatis,& libertinitatis quæ iure actionis expediuntur,Inst. de act.§.prætudiciales.ideo dicuntur de iurisdictione,& ẽ species distincta ab aliis,quæ expediunt̃ officio iudicis,l.placet.C.de ped.iud.& quia maxima non põt delegari,& per magnos iudices debet explicari, d.l.placet. q̃ſ intellige ut ibi no.& dicã j.de pet. hær. l. ſi quis libertate.§.plane.† Secũda est iurisdictio maior,ut in casibus in q̃
25 bus ex uigore sententiæ latæ,super aliqua actione põt uenire ad cruciationẽ corporis,ut ſi qs nõ põt soluere, luat in corpus.l.quicũq;.C.de ser.fu.& j.de iniu.l.ſi quis iniuriã.Et ista puto ẽt q̃ nõ posſit delegari,quia coertio in corpus nõ
26 trãsit in iudicẽ delegatũ,ſ.l.px.dixi.† Tertia est iurisdictio

magna,ut quæ ascendit summã trecẽtorũ aureorũ, ista nõ cõpetit nisi maioribus magistratibus.auth.de defen.ciui.§. & iudicare.& ista causa nõ põt delegari, nisi ex duab⁹ causis.Primo ꝓpter absentiã.ar.ei⁹ quod dixi tibi.ſ.de mero & misto impe.Secũdo ꝓpter multas occupationes,C.deped. iud.l. placet.circa prĩ. qd' nõ esset in mero & misto impe.ut ibi dũ loquit' de his quæ expediunt' iudicis officio.Quarta est iurisdictio parua,ut illa quæ est ȷ. trecẽtos aureos d.§.& iudicare.& ista indistincte põt delegari,hæc l.in fi.Quinta ẽ iurisdictio minor.Sexta ẽ iurisdictio minima.ut illa quę cõsistit in causis centũ aureorũ, ȷ.in quib.cau.si ordo iudiciarius obseruaret,plus esset dãni ꝑ emolumẽti,& plus expẽderet,ꝑ haberet,& istæ possunt delegari, & in his summatim ꝓcedi,auth.de mã.prĩ.§.si tibi.C.de sen. ex breui. auth. nisi breues.& auth.de iudicibus.§.ne aũt.Facit de exac.tri.l. mediterraneę.& qd' ibi dixi.Vltimò scias,ꝙ qdãfaciũt aliã distin.iurisdictionis,ſ.alia uolũtaria,alia cõtẽtiosa, quæ ꝓbat' in l.ij.ſ.de off.ꝓcõ.sed in ueritate in hac materia nõ cõgruit, qa uolũtaria & cõtentiosa dicit' respectu partiũ,hos aũt tractam⁹ de iurisdictione,respectu iudicis.Alij ut Spe. ĩ hoc ti.ĩ prĩ. distinguũt iurisdictionẽ,alia ordinaria,alia delegata.Sed ista nõ ẽ bona distinctio,qa iurisdictio delegata nõ differt ab ordinaria,sed est una & eadẽ,licet exercitiũ sit diuersum,qa delegatus exercet iurisdictionẽ delegãtis, ſ.tit.ĩj.l.j.§.qui mandatam.

ADDITIO.

a *Imperiũ.Old.cõſ. x. disputat,ũtrum castrũ cũ iuribus & pertinẽtijs suis, excepto mero & misto imperio.qd cõprehendat merũ & mistũ imperiũ. Adde in materia huius l.Fel.c.ij.uer.de duplici officio.ext.de off. iud. Bap. caccialup.Alex.in quadã disputatione inci.Sigismũdus.in j.dub. ibi ponit, an aliquæ ciuitates Italiæ potuerũt præscribere merũ imperiũ cõtra imperatorẽ.Fel.c.quod sedẽ.ext.de off. ord. An dũt cõcessa simpliciter iurisdictione,cẽseatur cõcessum merũ & mistũ imperiũ.Bar.l.j.ſ.eo.Itẽ de eo qd' dictũ est,an merũ imperiũ possit præscribi,& quõ,& cuius scientia requiratur.Ias.hic.Itẽ an possit præscribi obedientia cõtra suprema potestatẽ principis,Are.l.is qui putat.de acq.hær.Item an reseruata principi præscriban tur,Fel.c.cum contingat.de foro compe.*

b *Sit No.diffinitionẽ meri imperij,tamẽ Ang.fuit hic in noua opi.uidelicet ꝙ merũ imperiũ diffinitur hic à Iuriscõ.et miratur de antiquis, qui ad hoc nõ aduerterũt.licet Ray.cont.teneat. Bal. uerò cont.quia imò expedit ponere per accusationem,cum aliud sit iudicis officium,aliud sit accusatio.Barb.*

c POMA.Quæro.Bart.l.j.ſ.de dam.inf.& cons.clxxxix.

d *Multis.An ex cõsuetudine detur imperiũ,& licet detur iurisdictio,l.uiros. C.de diuer.off.li.xij.et l.j.C.de emanci.lib.nõ tamẽ datur imperiũ.gl.auth. de defen.ciui.§. & iudicare.& an præscriptione,tnt.c.dilecto.de off. Archid.uer. sed oppones.qui eleganter dicit,præscripto iure cõdemnãdi,non uidetur præscriptũ ius absoluẽdi,licet cõtra tenẽat hic Bal.et Ang.Et an ex consuetudine detur iurisdictio priuato.Ang.l.ea lege.de legi.Bar.*

e *Maximũ.Hinc est,quod si datur ciuitas alicui,non uidetur data licẽtia condendi leges,uel statutum,secundum Ang.hic.& l. ad bestias.ȷ.de pœn.*

f *Quid.Tene mẽti consilium Ang.qui dicit ꝙ mistum transit in diuersam speciem à componentibus.Vnde si statutum loquitur de interlocutoria, & est data sententia super causa summaria,dicitur sententia mista, & non merè diffinitiua,nec merè interlocutoria.*

LEX IIII.

1 *Pronunciatio & missio in possessionem est misti imperij,sed pronunciatio misti imperij minoris,& delegatur.*
Missio in possessionem est superioris gradus,& non delegatur.
2 *Decretũ secundum.i.ꝙ res ipsa in qua fit missio in possessionem, adiudicatur misso,solum interponitur in causa damni infecti,in alijs causis non adiudicatur,sed uenditur.*
3 *Decreti primi interpositio qualiter fit misti imperij.*
4 *Bo.dare poss.est misti imperij,& quando possit delegari.*

a IVbere cauere.[a] Iubere ꝙ caueat, mittere in possessionẽ, sunt misti imperij.h.d.Ista difficilis in gl.suis.Ad declarationẽ huius l.debetis scire ꝙ legit' duobus modis in gl. principaliter.Primò ꝙ ponant' hæc duo,tanꝯ separata, iubere cauere,hoc est unũ.In possessionẽ mittere.hoc ẽ aliud. Secũdo modo legit',ꝙ hæc duo simul iungant',& ambo simul iũcta sunt misti imperij.Itẽ prima lectura, subdiuidit' ĩ duas lec.qa fm primã,qd' hic dicit,in possessionẽ mittere, intelligit' ex primo decreto.fm secundã,intelligit' in possessionẽ mittere,ex secũdo decreto.Antequã ueniã ad ȝria,declaremus tex.Et primo quærit',de qua prætoria hic stipulatione loquit'.Gl.hic dicit de stipulatione dãni infecti,qd' satis placet.Tñ puto,ꝙ generaliter intelligat' de qualibet stipulatiõe,quę petit' officio iudicis nobili.Est em̃ misti imperij,cũ priuatã utilitatẽ respiciat.Secũdò quæro de qua missione in possessionẽ loquit' hic ℞. gl.de missione in possessionẽ ex causa cã,ꝯ dãni infecti.Et hoc dicit timore cuiusdã ȝrij,ut uidebitis ȷ.Tu intellige generaliter,ut iacet, ex qua cũꝯ causa fiat missio ex primo & secũdo decreto,ut ȷ.dicã. Tertiò quæro,qd uult dicere tex.ꝙ magis est imperij ꝯ iurisdictionis.Dicit gl.ꝙ istud magis,dicit' cõparatiuè,nõ ele ctiuè,quasi dicat,quædã habet ab imperio, quædã à iurisdictione,ut in gl.Tu potes accipere etiã electiuè, quasi dicat,imperij est,nõ iurisdictionis,imperij dico,ſ.misti, cũ imperiũ diuidat' in merũ & mistũ,ut dixi.ſ.l.prox. Expeditus de prima parte gl.quæ respicit tex.uenio ad secũdã, ſ.ad ȝria,& opp.ſ.tit.ĩj.l.cognitio.§.ut possessio bonorũ.Dicit gl. Sol.ut ibi,qa ibi loquit' de ꝓnunciatione de mittẽdo, quæ expedit' in summaria cognitione, & sic est iurisdictiõis.Idẽ sentit gl.ſ.eo.l.j.Habuerunt em̃ glossatores nostri,multũ ꝓ incõueniẽti,ꝙ causæ misti imperij delegenť.Tu dic fm moder.ꝙ etiã ibi loquit' de misto imperio,licut hic, sed est misti imperij minoris,& ideò põt delegari.Hæc est misti imperij,superioris gradus,fm moder.fubaudi, & ideò nõ delegat',ut dixi.ſ.l.ꝑx.Secũdo opp.auth.de exhi.& intro.re.§.si uerò. ubi missio in possessionẽ cõpetit delegatio.Sol.gl.ꝙ ibi intelligit' in delegato principis & bene.Tertiò opp. ȷ.de dã.infe.l.iiij.§.duas.ubi missio in possessionẽ delegat',ergo nõ est misti imperij,Hui⁹ timore est hic uariatio lecturarũ, ut ſ.dixi.Sol.ibi speciale,quasi dicat gl.in illo casu missio ĩ possessionẽ nõ est misti imperij,& ꝓpter gl.intellexitin possessionẽ mittere,ex alia causa,cã damni infecti.Sed cõt.hoc instat',si iubere ꝙ caueat' ex causa damni infecti,ẽ misti imperij,ut in prĩ.hui⁹ l.& in prĩ.gl.multò magis missio in possessionẽ,qd' ẽ grauius.Ad hoc respõ.gl.qd' hic intelligit' de tali iussu qui importet,& inferat necessitatẽ.Cõcludit ergo fm hãc lecturã sic, iubere qd' caueat' ex causa dãni infecti, ita ꝙ inferat' necessitas,ẽ misti imperij mittere in possessionẽ ex causa dãmni infecti simpliciter,nõ cogẽdo resistentẽ remedijs prætoris,nõ est misti imperij,ut in cõt. Sed mittere in possessionẽ ex alia causa,cã dãmni infecti, est misti imperij.Ista lect.nõ placet,qa hęc lex simpliciter loquit' de missione in possessionẽ ex omni causa,neq; restringit semagis ad unã, quã ad aliã.Præterea mittere in possessionẽ ex causa dãmni infecti,est misti imperij,ut ȷ.dicã. Et ideò gl. legit hãc legẽ secũdo mõ,ut qd' dicit,ĩ possessionẽ mittere,intelligat' ex secũdo decreto,& ẽ misti imperij.Et fm istã cõcludit sic,Iubere qd' caueat' ex causa dãni infecti,ita qd' inferat' necessitas,est misti imperij.Itẽ mittere in possessionẽ,ex secũdo decreto indistincte,ẽ misti imperij,ut hic.Nõ aũt mittere in possessionẽ ex primo,ut l.cõt.Ista lect.reprehẽdit gl.& bene.ꝑ l.ea quę.§.magistratib.ȷ.ad muni.ubi loquit' de missione ex primo decreto, & dicit. qd' est misti imperij. Et qd' intelligit' in primo decreto,patet,quia fm decretũ,nõ interponit' nisi in causa dãni infecti, ut ȷ.declarabo. Et bene dicit.quia ibi nõ põt intelligi in missione ex secũdo decreto. Propter hoc gl.recedit ab ista lec.et legit tertio mõ,ſ.qd' ista duo ponunt ut unũ,ſ.hoc totũ,iubere cauere, & mittere in possessionẽ,ẽ misti imperij.Cõt.loquit' de uno tantũ,ꝙ nõ est misti imperij,& sic trãsit.Ista lect.nõ ẽ ẏa,qa iussus de caũedo,& missio ĩ possessionẽ,expediunt' officio iudicis nobili,& respiciũt priuatã utilitatẽ,ergo quodlibet ꝙ se est misti imperij.Qualiter ergo cõueniũt? Dic breuiter, ꝙ missio in possessionẽ re ipsa est misti imperij,ut hic,& ibi,undè cõcordãt in uno,tñ ẽ ibi speciale,qa delegat',licet misti imperij sit.& hoc qa causa illa,celeritatẽ desiderat. Vnde prima sol.gl.quæ dicit ibi ẽe speciale,illa ẽ ẏa intelligẽdo ut dixi.

1 †Habes ergo ex prædictis ꝙ ꝓnũciatio & missio ĩ possessionẽ semꝑ est misti imperij,sed ꝓnũciatio est misti imperij minoris grad⁹.unde põt delegari.Missio in possessionẽ ẽ misti imperij supioris gradus,unde nõ potest delegari,nisi in causa

a causa damni infecti. † Quæro quid ualet[b] dicere gl.qd' fm
b decretũ non interponitur,nisi in causa damni infecti, cùm uideamus quotidie, qd' in omnib⁹ alijs causis interponatur ℞. secundũ decretũ hoc est. qd' res ipsa in qua facta est missio,adiudicetur misso, non interponit',nisi in causa dãni infecti,& in causa noxali,l. ĩj. si ex nox.cau.ag.& l.& generaliter.in fi. ȷ. de nox. & in actione de peculio,l.ædium.ȷ.de pecu.In alijs causis non adiudicatur res ipsa,sed uenditur, l.Fulcinius.§.j.qui.ex cau.in pos.eatur.Vnde l.ea quæ.§.magistratibus. quæ loquit' de missione in possessionẽ ex alijs causis nõ potest intelligi ex secũdo decreto, qa in alijs causis nõ interponitur fm decretũ mittẽdo in possessionẽ, sed
3 uendendo.† Quæro ext.gl.quõ hoc,ꝙ missio in possessionẽ ex primo decreto est misti imperij, nónne hoc expedit' officio iudicis mercenario deseruiẽte actioni propositæ,ut tedio affectus ueniat responsurus,l.is cui.in prin.ut in pos. le. Præterea ex officio mercenario magistrat⁹ minores possunt multare,l.j.ȷ.tit.ĩj.& l.fi.ſ.tit.ĩj.Et possunt personã capere auth.de exhibẽ.& intro.re.§.si uerò.& dixi.ſ.eo.l.ij. Quare nõ potest mittere in possessionẽ ex primo decreto. Veritas est ista,Primũ decretũ qd' sit sufficiens præambulũ perueniendi ad secundũ, interponit' ex officio iudicis nobili, & est inductũ ex nouo edicto,l.Fulcinius.§.j. quib⁹.ex caus. in pos. eat. Dicit em̃,prætor, Bona latitantis possideri uendicq; iubeo.Vnde hoc nõ fit ex uirtute primæ actiõis,sed ex nouæ cõcessionis factę per prætorẽ.Puto tñ qd' si magistratus uellet grauare partẽ capiendo pignora,ut ueniret in iudiciũ,& similia, ꝙ hoc posset ex officio mercenario. Hoc tñ nõ esset sufficiens, ut peruenireť ad fm decretũ. Illud em̃ oportet,ut expediat' officio iudicis nobili,qd' non competit magistratibus minoribus,auth.de defen.ciui.§.iusiur.in fi. Dices tu, Si hoc fit ex officio iudicis nobili, ergo cũ petitur fieri missio ex secundo decreto,debebit dari libellus, sicut cũ petitur in integrũ resti.ext.de off.iud.c.fi. ℞. Istud officiũ imploratur super eo quod est notũ & liquidatũ in iudicio, scilicet propter contumaciã,ideò summariè expeditur,nec est necessarius libellus, sicuti cùm petit' executio iudicati, quã puto peti ex officio iudicis nobili, inducto ex edicto prætoris posito.l.iiij.§.ait.ȷ.de re iud.dum dicit,condemnatum soluere cogã.Et ideò delegatus non exequitur suã sen
4 tentiã,quod dic,ut l.à diuo Pio.ȷ.de re iud.† Item quærit gl. hæc l.loquit' de missione in possessionẽ bonorũ, & sic mittitur in possessionẽ bonorũ. Quæro, quid quando conceditur bo.poſſ.℞. Quicquid gl.dicat,ſ.eo.l.j.dare bono.pos. est misti imperij,quia expeditur iudicis officio nobili, & respicit priuatã utilitatẽ, tamen quandoꝙ potest demandari,quandoꝙ non, ut puta, quando nõ tribuit ius,quia expeditur habita summaria cognitione, & nõ habita plenaria causę cognitione,quia est misti imperij minoris,& ideò potest delegari, aliàs secus,eo.l. j. Vltimò quia ista l. secundum gl.tractat de cautione damni infecti & de missione in
5 possessionẽ,† Quæro quot sunt remedia prætoria circa cautionẽ damni infectiť Dic ut l.iiij.§.duas.ȷ.de dam. infec.ubi no.decẽ remedia.Secundò deberemus uidere,qualiter cognoscat' prætoria stipulatio ab alijs. Dic ut l. stipulationũ. ȷ.de uerb.obl.Semper tamẽ intelligo hanc l.in his quæ officio iudicis nobili interponuntur, aliàs non essent misti imperij,nec procederet hæc lex.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Cauere.Bap.Caccialup. in sua repetitione.*
b *Vult.Et non habet tex. loquentẽ de primo decreto,secundũ Ang. nisi in l.si finita.§.iul.de dam.infec.Barb.*

LEX. V.

1 *Mores antiquorum sunt seruandi.*
2 *Qui habet iurisdictionem suo iure,delegat,qui alieno iure,non delegat.& qualiter quis dicatur habere suo iure.nu. 4.6.*
3 *Mandatum re integra morte mandantis finitur.*
5 *Confirmans quando dicatur dare.*
6 *Mandatum factum nuncio de mittendo in possessionem, non extinguitur morte iudicis.*
7 *Delegatio facta à principe,morte principis extinguitur.*
Princeps concedendo iurisdictionem, an in dubio uideatur concedere ordinariam uel delegatam.
9 *Iurisdictionem ordinariam dant,lex, princeps, consuetudo,populus,uniuersitas,& similia.*
10 *Iurisdictionem delegatam quis concedit.*
11 *Delegatus ad uniuersitatem causarum,unam delegare potest.*
Delegatus ad unam causam,potest unum articulum delegare.
Delegatus ad unam causam,etiam lite contest.illam non delegat.
Ordinarius auocando causam ad se,potest delegatum reuocare.
12 *Delegatus potest delegare quãdo in delegatione dicitur, ꝙ possit delegare.*
13 *Licentia dandi iudicem,est iurisdictionis.*
Citatione sola,res desinit esse integra, ad hoc ut iurisdictio delegati nõ extinguatur morte mandantis.
Iudicium incipit à citatione.
14 *Causæ si plures sunt cõmissæ,& in una incepit delegatus,an morte mandãtis extinguatur iurisdictio.*
15 *Delegante remoto,ita extinguitur iurisdictio delegati,sicut eius morte.*
16 *Delegante excommunicato non extinguitur delegati iurisdictio.*
17 *Morte delegantis,extinguitur delegatio,non tanquã reuocata,sed tanquã quòd uoluntas cesset.*
18 *Delegati facta,ignorante mortem delegantis,non tenent.*
19 *Morte delegati, an extinguatur iurisdictio, uel quomodo transeat in successorem.*

a MOre maiorum.[a] Qui habet iurisdictionẽ in sua persona residentẽ,potest delegare, aliàs secus,& morte delegantis re integra extinguit' delegatio. h.d. cum l.seq.Diuide, quia primò ponit duo dicta, ex quibus concludit unum tacitè, qd' principaliter intendit probare.Secundò illud probat alia ratione. Tertiò ex prædictis infert unam aliã conclusionẽ. Quartò illã illationẽ probat per similе.Secũda in l.& quia.Tertia ibi,ideoꝙ.Quarta ibi,sicut in reliquis.Quærit' utrũ delegatus possit sub delegare.℞. ꝙ de more antiquorũ inductũ est,ꝙ ille qui habet iurisdictionem suo iure, possit delegare, non qui alieno. Sed delegatus habet iurisdictionẽ alieno iure,ergo delegatus nõ sub delegat.Instat quærens,est ne alia ratio ad hoc probandũ? ℞.Iurisconſ.probo à sufficiẽti partiũ enumeratione.Ille potest delegare, qui habet iurisdictionẽ à principe, uel à lege. sed delegatus nõ habet à principe,uel à lege, ergo delegat⁹ non subdeleg. licet enim l.confirmet iurisdictionẽ delegatam,non tñ dat ita ꝙ principaliter fundeť in persona delegati.h.d.Sequit' uer.ideoꝙ.† No.ſ.ꝙ mores antiquorũ ser-
1 uandi sunt,C.de testa.l.testamẽta.†Secundò no.duas regulas;unam affirmatiuã, ꝙ ille potest delegare,qui habet iurisdictionẽ suo iure,Aliã negatiuã, ꝙ ille nõ potest delegare,qui habet iurisdictionẽ alieno iure. Itẽ no. in l.& quia.ꝙ
2 ꝙ confirmat nõ dat.ult.no.[b] † ꝙ mandatũ morte mandan-
3 tis re integra finit'. [c]Venio ad apparatũ, & op.ex primo dicto huius l.more sequunt' duæ falsæ cõsequentiæ.Nã princeps habet iurisdictionẽ ex cõcessione,ſ. beneficio populi, l.j.ſ.de const.princ.Itẽ quilibet ordinarius habet beneficio principis,ergo nõ delegat,qd' est falsum,l.imperiũ.in fi.ſ.e. Sol. dicit gl.ꝙ hic dicit alieno bñficio,intellige,ſ.hominis, sed princeps habet à lege facta per populũ, aliꝯ magistrat⁹ habẽt à principe, qui est lex animata. hoc non placet,nam lex nullũ habet effectũ, nisi ex persona condentis, sed legẽ condidit po. Ro. ergo ab hominibus princeps habuit iu-
4 risdictionem.† Dic ergo fm doc.ꝙ tex.uult dicere,ꝙ ille habet iurisdictionẽ suo iure, qui habet eam exiure qd' principaliter fundat', & radicat' in persona sua,& hoc habet quilibet ordinari⁹, nõ ergo cohæret territorio, ut dixi.ſ.e.l.j.ille uerò habet alterius bñficio,ꝙ habet eã à iure,qd' principaliter radicat' in persona alterius,ut delegatus,l.j.§. qui man
5 datã.ſ.ti.ĩj. †Op.[d] ad l.& qa.in prin.si lex cõfirmat,ergo dat
d auth.de defen.ciui.§.interim.gl.soluit duob.mod. finaliter,
6 tenet ꝙ non est per omnia simile confirmare, & dare. † Tu
e dic clarius fm Gul.& sic quandoꝙ aliquis cõfirmat[e] illud ꝙ est ipso iure nullũ, & tũc uidetur dare, l.adop.de adop.& l.legata inutiliter.ȷ.de admi.leg.Quandoꝙ quis cõfirmat illud,qd' non est ipso iure nullũ,sed est imperfectũ,ut quãdo superior confirmat electionem, tunc non uidetur dare qui cõfirmat,sed uidetur imperfectũ perficere,auth. de defen. ciui. §. interim. Similiter cum prætor interponit decretum alienationi, emancipationi, & similibus non uidetur

dare,uel facere illum actũ, sed confirmat & perficit. Quando quę quis confirmat actum perfectũ, & ualidum,& tũc aut ille actus non erat in sua libera potestate, quia eum nõ poterat tollere, & tunc qui confirmat,nõ dat,l.unum ex familia. §. si de fal.ĩ. deleg. ij. Aut erat in sua libera potestate, & tunc aut ipse confirmat, uolens de nouo inducere, & tunc uidet primũ reuocare, & de nouo inducere,l. posthumus. in fin.ĩ. de iur.rup. & irri. testa.& l.quærebatur.de testa.mili.Aut noluit inducere de nouo, sed uoluit confirmare prout est, & tũc qui confirmat,non dat,ut ext.de confir. uti.uel inut.c.antepe.& fi.Ita hæc lex confirmat iurisdictionẽ delegatam, tanq̃ delegatam prout est, non autẽ faciendo eam ordinariã. Ita debetis intelligere hic. uenio ad l. & quia. in gl.opp.ĩ.de insti.l. si quis mancipijs.§.si impubes.Sol.intelligit gl. q̃ ibi non erat res integra. Tu dic q̃ ibi loquitur in mandato uniuersali,qđ æquiparatur concessioni ordinariæ iurisdictionis, hic uerò in mandato particulari.Dixi in l.eius qui.ĩ.si cer. pet. & plenè in l.j.§.si plures.ĩ.de exer.Op. auth. ut nul.iudi.§.& hoc uerò iubemus. Gl.soluit trib. modis,primò,q̃ ibi non fuit delegata iurisdictio, sed mandatum quoddã negotium. Vel ibi fuit præceptũ,hic mandatum.Ista uera,prima nõ placet,quia quando mandatur negotiũ,citius extinguitur illud mandatũ, q̃ qñ mandat iurisdictio, ut ĩ.dicã. in fin. Ista secunda placet, quã tenet Pet. declaro, ibi fuit mandatũ ei, qui aliàs habebat iurisdictionem,uel officiũ in his quæ pertinebãt ad suum officiũ,meritò est iussus propriè,non aũt delegatio,quia ante sibi cõ
6 petebat. Et per hoc dico, † q̃ mandatũ factum nuncio de mittẽdo in possessionẽ,& similia, nõ extinguunt morte iu
f dicis.[f] cẽ. de off.dele.li. vj. c.si super gratia.& ĩ.de acq.pos.l. fundi,& ibi dixi.Tertia sol.est,q̃ hic loquitur de morte mãdantis. ibi de morte eius, cui mandatũ est factum.ĩ. dicam
7 in q. † Quæro j. utrùm morte principis extinguat delegatio facta à principe.Et uidetur quod nõ,quia princeps dedit. Contrariũ determinat gl. & bene, quia hic intelligitur quando princeps dat,transferendo in eũ iurisdictionẽ ordinariam,ita q̃ facit eum ordinariũ. Aliàs cum iurisdictio non resĩdat in delegato,idẽ quod in alio,& hoc tenent om
8 nes. † Iuxta hoc, pro huius declaratione quæro, qñ princeps uel populus, qui possunt dare iurisdictionẽ ordinariam, concedunt iurisdictionẽ, utrùm uidentur concedere ordinariã uel delegatã? Breuiter sic dico,Aut in concessione sic exprimitur, quòd hoc faciat autoritate concedentis,
g & tunc nõ uidetur concedere ordinariam[g] ut in proœ. Instit. cumq̃ hoc ibi,autoritate nostra,&c. & C. de uet. iur. enucl.l.j.§. ea enim.Probatur ĩ.eo.l.solet.expressius extra de cle.ægro.c.j.lib.vi& ibi gl.Si uerò hoc non exprimitur,tunc aut cõmittitur unum negotiũ,uel plura particularia, & nõ uidetur concedi ordinaria iurisdictio.ar.l.certarũ.ĩ. de test. tu.& ext.de resc.c. cum aliquibus.lib.vj. & c. ne aliqui.cum ibi no.per Io. And.de hær. in vj.Aut cõmittitur uniuersitas quædã negotiorum,& tunc in dubio uidetur concedi ordinaria iurisdictio.l.j.§.cùm urbem.s. de off.præfe.ur.C.ubi &
9 apud quem.l.fin. † Quærit gl.quis dat ordinariam iurisdictionẽ? Respondet lex,princeps,consuetudo,populus,uniuersitas,& similia,ut in gl.Idem Innoc.c.cùm ab eccl.de off. ord.Hoc quod dicit de consuetudine, intelligas de consuetudine illius populi,qui posset illam iurisdictionẽ dare expresse? statuendo.Si enim intelligeres de præscriptione scilicet,an præscriberet iurisdictionẽ, ista esset longa quæstio, & ponit eam Cy.C.de eman.lib.l.j.& Gul.l.imperium.s. eo. Aliàs tibi dicam,nõ potui modò cogitare, quia profunda
10 quæstio est. † Quærit gl.quis potest dare iurisdictionẽ delegatam? Dicit gl.quilibet qui potest dare iurisdictionẽ ordi
h nariam.Itẽ quilibet[h] ordinarius,ut hac l.Item quilibet delegatus à principe.C.de iud.l.à iudice.Hoc est uerùm, quãdo delegatur iurisdictio.Sed si delegat aliud officiũ, tunc istud nõ potest demandari, extra de off.& po.iud.dele.c.fi. in fin.& ĩ.de le.j.l.sciendũ.§.legati.& C.de decu.l.nullus.lib.
11 x. Item dicit gl. † delegatus ad uniuersitatẽ causarum, potest subdelegare unam.Et hoc cõmuniter tenetur,licet quidam cõtra,prout tenet Pet.l.j.§.ij. quis & à quo.Pro hoc dico, q̃ etiam delegatus ad unã causam potest delegare unũ articulum illius causę,sicut ille qui est delegatus ad plures causas,potest unã de his subdelegare,de off.deleg.c.j.in clement.licet Cy.cont.l. à iudice. C. de iud. Item dicit gl.quòd lite contest.delegatus ad unã causam,potest rem delegare, ad similitudinẽ procuratoris,C.de procur.l. hęc.Idem sentit gl.in hac l. more, in fol. cont.l.legatum. s. de off. procur. Et idem ibi tenet, & in d.l.j. §. j. ĩ. quis & à quo. Vltramont. cont.ut Cy. refert in l. à iudice. C. de iud. Nam procurator, per contestationẽ efficitur dominus litis, non iudex delegatus,ĩ.de iud. l. iudicium soluitur.quia iudex ordinarios eum potest reuocare quando uult, ut ibi.Et gl.ext. de re iudi. c. cùm Bertoldus. & de appellatio. c. cùm causam. & Io. And.extra de procur.c.licet.lib.vj. Quod dixi,quod iudex ordinarius potest reuocare delegatũ,etiam post cõtestationem, intelligit Gul. reuocando ad se.Sed si uellet alij committere,nõ posset,nisi ex causa,l.placuit. C. de peda.iu.Sed
12 illa lex ad hoc non urget. Quæro, † quid si in delegatione dictũ est q̃ possit alteri delegare? Pet. dicit qđ non potest. Cy.refert in l.à iudi.C.de iud.Gl.hic & Cy.postea in add.ad l. à iudice. ubi dicit cont.quia tunc nõ uidetur ipse delegatus delegare, sed delegãs, l. unum ex familia.§.si de fal.ĩ.de leg. ij. Pro hoc inducit ipse specialiter l.non distinguemus. §.quæsitũ.ĩ. de arb. & de seruitute rust. præd.l. cũ essent.§.fi. facit l.apertissimi. in fin. & gl. C.de iud.& ĩ.eo.l.solet.& hoc placet, nam sicut cognitio causæ est iurisdictionis, & ideò delegabilis,ita iudicis dandi licẽtia est iurisdictionis, l.imperium.in fin.s. eodem.& ideò delegabilis. Venio ad fin.l. quia dicitur hic, quod iurisdictio delegati extinguit mor
13 te mandantis re integra.[i] Quæro †[k] quando desinit[l] res esse
i integra? Gul. hic disputat, finaliter tenet,q̃ per litis contes
k ta.non enim sufficit sola citatio.[k] Iac.But.l.j.& auth.ibi posita.C.de lit.contest.Cont.c. gratum.extra.de off.deleg.Credo quòd Decretalis illa dicat ueritatẽ. Item tex. hic dicit, si res ab eo cui mandata est iurisdictio,gerí cœperit.Quid est illud quod oportet esse cœptũ,ut mandatũ non extinguatur? Certè illud quod est mandatũ, sed iudici non datur iurisdictio.Iurisdictio autẽ incipit gerí per solam citationem, quia cõmissio citationis, est iurisdictionis, & ab ea incipit iudiciũ,ĩ. de in ius uoc.per totũ.& Instit.de pœn.teme.litig. §.fin. in princ. Ergo apparet, quòd desinit esse res integra. Sed si quidẽ procuratori mandatur exercitiũ causæ, uel litis,est secus,quia causa uel lis non erat ante litem contestatam,l.causas.C.de transac.Ergo ante litem contestatã, non definit res esse integra, sed dicitur mandatũ integrũ. Quæ
14 ro † quid si cõmittuntur plures causæ,& incipit in una,uel cõtrà plures personas,& incipit contra unã,an morte mandantis extinguitur mandatũ quò ad aliàs? Innocent.& gl. uidentur dicere quòd sic, extra de off.deleg. c.licet undiq̃. Quod intelligẽ,quando plures causæ fuerunt nominatim cõmissæ, & sic fuerũt plures delegationes, l. scire debemus. & l. pluribus. ĩ. de uerb.oblig. Sed si esset cõmissio uniuersaliter facta,ut quia uniuersitas causarum est cõmissa,& sic una cõmissio, tunc incipiendo in una, perpetuaretur quò ad omnes.l.etiã.la prima.§.j.ĩ. de minoribus. Eadem enim
15 est ratio quæ est in una. † Quæro ulterius,[l] dicit hic quòd
l morte mandantis, extinguit mandatũ delegationis,quid si mandans non est mortuus, sed aliter remotus? idem,l.si per epistolam.ĩ. de acq.hæred.& ĩ.de suspec.tut.per totum.
16 Quid si excõmunicatus,† unde remanet officium,licet impediatur administratio? Innocen.tenet quòd reuocatur officium delegati, dicto capitulo, licet undiq̃. Quod placet pro hoc, quia licet delegãs posset recusari ut suspectus, nõ tamen impediretur officiũ seu iurisdictio delegati,ut extra de officio delegati.capitulo,si is cui.lib.sexto. Quæro, mor
17 te † mandantis extinguitur mandatũ,an extinguatur tanquam reuocatũ,uel qualiter? Respondeo,non extinguitur tanquã reuocatum à domino, sed tanquã uoluntas mandantis,cessat,ĩ. locati.lege quarta. Aliud est enim reuocare, quia tunc ponitur uoluntas contraria primæ. Aliud est,uoluntatem cęssare, quia tũc ponit non esse uoluntatẽ,uel esse,& cessare. Et per hoc apparet,quod si aliquis delegauerit causam,

causam,donec duxerit reuocandã,quod ex mortuo nõ uideatur reuocare,c.si delegatus. de off.deleg.lib.vj.Quæro,
18 † morte mandantis extinguit mandatũ, quid si delegatus ignorat & procedit, an ualeant acta? Inn.d. c. licet undiq̃. uidetur dicere quòd sic, quasi mandatũ non extinguatur ipso iure, sed ope exceptiõis. Gl.ĩ.si cer.pet.l. eius q̃ in ,puincia.uer.ignorassent,tenet* cõ
* *Cont.Sed cont. gl. q̃ tinò ualeant gesta per procurat. qui mortem domini ignoraũt,fu cit l.inter.& l. si præcedente.* trariũ.Idem tenet gl.ext.de testi.c. cùm uenisset.uer.egerit.Idem Spe. tit. de off. iud.deleg. §. restat. uersic. quid si delegatus. quod mihi satis placet, per istum tex. qui simpliciter di
19 xit mandatũ solui. Vltimò † quæro,[m] uidi
m quod mandatũ delegati,soluitur morte mãdãtis, seu delegantis, an soluatur etiã morte
*ff.man.*I.C.B. n delegati, an uerò transeat in successorem?[n] Gl.hic distinguit, aut cõmittitur sub nomine proprio, aut sub nomine dignitatis, quã uide & nota. Dic breuiter. Aut cõmittitur aliquod negotiũ, non iurisdictio, & tunc licet sub nomine dignitatis,non transit ad successorem,fm Inn.extra de off.deleg.c.fin. Aut cõmittitur iurisdictio, & tunc aut sub nomine proprio, & non transit ad successorẽ,arg.l.si seruus cõmunis,ĩ. de stip. ser. Aut sub nomine dignitatis, tunc gl.uidetur dicere simplici
* *Transit. Cont. Verius uidetur l.si quis.§.mortẽ. l. mandatũ.* ter,quod* transit. Doct.dicunt,aut apponit nomen dignitatis,quã quis habet beneficio alterius,ut uicarius,uel delegatus,& similes, & tunc non transit in successores,fm Pet.arg. l. quod principi. & l.si Augustæ.ĩ.de le.ij.Aut sub nomine dignitatis, quã quis habet iure proprio,& tunc transit in successorem,ut ext.de off.deleg.c. quoniã.& d.l.si seruus.ĩ.de stip.seruo. Aut sub nomine proprio,& appellatiuo,& tũc in spicimus quod præcedit, d.l.si seruus, nisi ex aliqua causa uel aliquibus circunstantijs aliud præsumatur, ut plenè dixi in d.l.si seruus,&c.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Maiorum.Io.Bap. Caccia lup.Bar.l.j.s. de off.eius cui mand.est iurisdict.

b P.PAV.P.No.Dum in isto tex. traditur regula, q̃ æquiparantur mandatũ procuratoris & mandatum delegati,uide octo differentias per Fel. c.relatum.de off.dele.

c Finitur.Adde in quantũ.taf.iiij.limit.ponit,an mandatũ extinguatur morte sibdelegantis,cũ primus delegans est uiuus,qđ'consuluit Frid. cons.cciij. & cùm Papa mandat executori si ita inuenerit, prouideat. mortuo Papa, non expirat re integra secundũ Rot. decis.ccclix. in nouis.de off.deleg.& dum in septimo no.parificat mandatũ procuratoris, & delegati.uide Rot. decis.ccccxij.de procur. & in quantum in iij.parte gl.dicit, q̃ si papa confirmat excõmunicationem,latam ab ipso,q̃ episcopus potest absoluere,uide Cal.cons.j.de off.deleg. ubi uoluit q̃ delegatus nõ posit elapso anno, ex cõmunicatum ab ipso absoluere, licet non appellauerit, uel appellationem nõ sit prosecutus,& in quantum ponit,q̃ qui confirmat,dat,quando actus est nullus,& apparet de certa scientia principis,adde Abb.cons.lxij.ij.lib. Abb. cons.ccviij. & quod princeps,cõfirmando priuilegia nõ censeatur cõfirmare iniusta,Bal.cons.cccxxxvj.ij.lib.& in quantũ etiam ponit,q̃ delegatus non posit supplere defectum solennitatis omissæ, Abb. cons.xvj. Et in quantũ ponit, q̃ si princeps scribit ordinario, autoritate nostra facias, q̃ censetur delegatus.Rom.cons.cclxxxv.

d P.PAV.P. Opp.Circa istam materiã,an confirmans dicatur de nouo dare, moderni hic latè ponunt.Adde Alex. cons.cclxviij.ubi inter cætera dicit,q̃ confirmatio non trahitur in præiudiciũ alterius, & q̃ per derogationem factã pactis uel statutis,uel intelligitur derogatiũ confirmationi, de quo latius per eum,cons.cccxxxviij. & uide etiã de materia,eundem cons.d.c.xj. per totũ.in cons.seq.nunquid aũt in confirmatione requiratur solẽnitas ea dẽ quæ in actu primo, & an cõfirmatio trahatur retro,Are.cõs.cxxviij.et cons.seq.Itẽ q̃ confirmatio nunq̃ trahatur ad illicita,Ro.cõs.ccxviij. Quid aũt si princeps confirmet donationẽ factam Titio, an per hoc probetur donatio.Ro.cons.cccxxxvj.Item q̃ confirmatio statutorũ, trahatur ad præterita, quorũ effectus porrigitur in futurũ, Bal.l.Plautius. ff. de iur.cod.An aũt confirmatio actũ ualidi,trahatur ad omnia contenta in ipso actu, an solum ad principalẽ dispositionẽ? Ang. cons.xj.Item q̃ cõfirmatio operetur, Bal.c.unico.qui succes.feud.dar.ten.Item q̃ confirmans,non uideatur uelle ius de nouo dare, Bal.c.j.in princ.per quos fiat inuest. Item qđ'unusquisq; posit petere actũ cõfirmari,de quo posit esse dubiũ,an posit infringi,l.si quos. C. de decu. lib. x. uide ibi ad Bart. & de materia confirmationis,& quid si alicui sint confirmata priuilegia antiqua, an ea teneatur ostendere, & quid si confirmatũ esset falsum.Fel.c.inter dilectos.de fi.inst. et de eo qđ' dictum est,an teneatur ostendere,uide Ias.auth.si quis in aliquo.ponentem quatuor limitationes ad reg.qđ'confirmans nihil dicatur de nouo dare, & ibi ad fi.C. de edẽ.utde ibi in materia aliquid dictũ per eum post 1mo.Itẽ ad regulã,& quotuplex sit interpretatio, Fel. c. super quæstionũ. de off.dele. in prin.Item qđ'confirmans testamentũ primo factũ, à non habente potestatem faciendi, dicatur de nouo cõcedere.Bar. cons. cxcvj.uo.j. Limita.Pau. cons.centesimo octuagesimonono,& uide Alex.consilio centesimo uigesimosecundo in iiij.uol.& cons.centesimo uigesimotertio, in v. uo.ad fi.Fel. c.cùm uenisset.de testib.Ro.cons.viij.& 1mo.cons.lxxiiij.

e Confirmat.1mo.cons.j.in v.uol.& cons.xxx.uo.uol.

f Iudicis.Adde in quantũ taf.ponit,q̃ licentia de capiendo debitorẽ,duret in tempus successoris,si causa cognita est concessa.Bal.cons. cccx. ubi dicit, q̃ à renouatione licentiæ,non potest appellari, q̃uia absq; renouatione durat facultas capiendi.

g P.PAV.P.Ordinariam.Abb.c. fi.de off.deleg.

h POMA.Quilibet.Pan.c.cæterũ.uers.insuper.de iud.uer.& no.ij.in tex.c. de off.ord.ubi Bal.ad hoc simpliciter ponderauit.

i P.PAV.P.Definit.Circa istã materiã an per unũ actũ perpetuetur iurisdictio? Ro.sing.cxlix.Ias.hic Fel.c.gratum.de off.deleg.

k Citatio.Adde post Iac.q̃ per citationẽ rescriptum fit cõmune, & aduersarius uti potest inuito imperatore,Fran.de Are. cons.xxxiij.& Rom. cons. cccxliij. & an ante præsentationem rescripti, iudex possit recusari. Frid. cons.uigesimoquarto,quòd sic.

l P.PAV.P.Vlterius.Quid aũt in gratia concessa per papam,solo uerbo,an expiret morte eius,Dec.rub.ext.de conces.præb.

m P.PAV.P.Quæro.Limitat.Bar.l.terminato. circa fi. de fruc.& lit.expen. & circa illud qđ' hic dicitur,quando cõmittitur iudum negotiũ ad ministerium,uide Alex.Are.& moder.l.qui liberis.§. hæc uerba.de uul.post Bar. Item q̃ quando cõmittitur aliquid cõscientiæ alicuius,dicatur factum cohærens personæ,Bar.l.j.§.ne aũt hoc. C. de cad.tol. Alex.in apostil. ad Bar.d. §.ne aũt hoc.Itẽ quomodò concessio facta sub nomine dignitatis, censeatur realis,uel personalis,Paul.de eliaza.j. q.Item nõnulla ex quibus cognoscitur,an delega.fuisse de off.electa industria personæ,taf.l.j.ff.eius.Itẽ quãdo cõmittitur aliqđ sub nomine officij, si mutetur dignitas,nõ transit in successorem,Io.de Dama.cons.xix.Item de re ardua,& c.quibus cognoscatur,qđ' sit electa industria personæ,Fel.& Pan.c.quoniã.§.j.de off.deleg.

n In Successorem.Adde Bal.cõs. ccccxvij.& quando mandatum sub nomine dignitatis,transeat in successorẽ.Io.de An.cons.xix.Card.cons.xlviij.Abb. cons.xciij.An autem mandatũ factum episcopo,successor possit exequi ante consecrationem,Rot.deci.ccccxxiij.

LEX VII.

SI quis id. Contra corrumpentẽ uel corrumpi facientẽ album propositũ,uel quod in albo proponitur,datur actio popularis,in quingentos aureos,quæ in defectũ est corporalis.Primò ponit edictũ,secundò eius expositionem.Secũda ibi,seruí quoq̃.Ad euidentiã scias, q̃ olim in ciuitate Ro. erat quidã murus dealbatus,in quo ponebantur edicta prætorũ. Item citationes cõtumacium, & illud si quis destrueret, punitur hac l.intellige si edictum prætoris destruitur,quod propositũ esset perpetuò. Secus si destrueretur id, qđ' poperetur ad tẽpus,ut citatio,quia tũc post finitam causam, non interest alicuius,licet destruatur,& destruens hoc edicto non tenetur,&c.

1 *Corrumpens uel destruens aliquid in libris existẽtibus in armario cõmuni, tenetur hoc edicto.Item destruẽs imaginem alicuius proditoris uel falsarij.*
2 *Citationes positas destruens in loco publico,punitur extraordinariè.*
3 *Pœna actionis popularis applicatur parti,non fisco.*
5 *Tempus præteritum non continet præsens ex propria significatione.*
Statutum quod capitaneus proponens aliquid cõtra statutum cõmunis,decernat esse capitaneus,intelligitur q̃ propositio sit perfecta.
6 *Soluere qui non potest in ære,luat in corpus.*
7 *Rusticitas & ignorantia excusant.*
9 *Edictum tollens,licet non corrumpat,tenetur hoc edicto.*
10 *Mandans & faciens tenentur hoc edicto.*
11 *Mandans quando teneatur,etiam si mandatarius non sit in dolo.*
12 *Delinquentibus pluribus quilibet in solidum tenetur,& uno soluente,alter non liberatur.*

SERVI QVOQVE. Hic incipit exponere uerba edicti, scilicet, si quis, quia continetur liber & seruus, masculus & fœmina. Versic. qđ si dum, &c. hic exponit uerbum, propositũ erit. Versic. in seruos. hic declarat cp dixit, quingentorũ aureorũ. Versic. doli mali. hic exponit uerbũ, dolo malo. Versic. hoc uerò edicto, exponit uerbũ, corruperit. Examinemus modò per partes, & in principio quæro expositionẽ uerborum quorundã, quæ non sunt exposita à iurisconſ. Primò, quid est hoc dicere, iurisdictionis perpetuę causa, non prout res incidit. Gl. exponit, perpetua dicũ tur edicta, nõ prout res incidit, sicut citationes. Tu dic clarius, cp omnia quę scribuntur in albo, uel in charta, ad hoc ut ibi sint perpetuò cõprehendunt hoc edicto. Et ideò si
1 quis † destruxerit aliquid in libris armarijs cõmunis, hoc edicto tenetur. Hoc tenet Rof. super tit. de act. in factũ, quæ
a oritur ex hoc edicto. Et eadẽ ratione, [a] si quis destrueret figurã alicuius hominis depicti, in aliquo pariete, propter falsitatẽ uel proditionẽ, tenetur hoc edicto, nõ enim loquitur de scriptura tantũ, sed si quid propositũ erit. Quod uerò dicitur, non prout res incidit, intelligit de his, quæ ibi ꝓponuntur, ut eleuentur, ut edicta cõtinentia citationes. Di-
2 cunt tamẽ gl. † cp etiam ille qui illa corrumpit, teneẽ ex huius edicti sententia, qđ Doc. non placet, quia est hoc in uerbis edicti specialiter exceptũ, aliter ergo extra ordinẽ puni
3 retur. † Quæro, cui applicabitur ista pœna quingentorum aure. Gl. dicit cp applicabitur actori, non fisco. Ista est uera, quando cp per actionem popularẽ petitur pœna applicari parti, l. si cui. ff. de uerb. sig. nisi aliter l. sit expressum, l. lege Cor. in fin. ff. ad Syl. Secus quãdo pœna imponitur per uiã accusationis criminalis, quod plenè examina, ut dixi in l.
4 agraria. de ter. mot. † Venio ad uer. secundũ. No. cp masculinum continet fœmininũ, quod dic plenè in l. j. ff. de uer. sig. & ibi per Dy. & Iac. But. l. si quis in tantam. C. unde ui. & Cy.
5 l. quicunq;. C. de ser. fug. † Venio ad uer. quod si dum. No. quòd præteritũ non continet præsens ex propria significatione, quod ut ff. de uerb. sign. l. uerb. erit. Et hoc not. ad multa, Iac. But. allegat ad q. quam disputauit, Dicebat statutũ, cp si capitaneus proposuit aliquid contra utilitatẽ cõmunis desinat esse capitaneus, an sit necesse quòd propositio sit perfecta, an desinat, cùm incepta est proponi? Et fm propriã significat, requirit cp propositio sit perfecta. Venio ad
6 uer. in seruos. No. † cp q̃ nõ potest soluere in ære, luat in corpus, l. Quicunq;. C. de ser. fug. Quod qualiter intelligatur. no. Cy. l. si non conuitij. C. de iniur. Dixi in l. si quis iniuriã.
7 ff. de iniur. Venio ad uer. dolí mali. no. † quòd rusticitas, & ignorantia excusat, & ei parcitur. Dy. c. iuris, ext. de reg. iur.
8 lib. vj. Item no. † cp iussus iudicis excusat, cp dic ut ff. de reg. iur. l. nõ uidetur. §. qui iussu. Venio ad uer. hoc uerò edicto,
9 No. quòd qui tollit, † licet non corrũpat, tenetur, quia qui album corrũpit, & illud quod propositũ est. Nam cùm dico propositũ est, cõprehendo rem propositam, & rem, seu locũ, in quo proponitur. Sed quando eleuat rem propositam, tũc illud propositũ corrumpit, ideò tenetur uerbis e-
10 dicti. Item no. † cp tenetur ille qui mandat, [c] & ille qui facit,
c Hoc intellige, ex sententia edicti, nõ uerbis, quia uerba sunt scripta in personã, si quis corrumpit. ff. quòd ui aut clam. l.
11 aut qui aliter. in fin. & ff. de adul. l. hæc uerba. Item no. † cp licet mandatarius non sit in dolo, tenetur mandãs. Contra ff. de fur. l. si is qui rem. §. si tu. Titium. Gl. sol. & bene. Tu clarius dic, Furtũ est quoddam maleficium nominatũ, hæc enim appellatio furti, continet contrectationẽ rei alienę, factam animo lucrandi, inuito domino. Sed si quis contrectauit rem, & non fuit in dolo, non potest dici furtũ esse cõmissum, ergo mandans nõ potest teneri furti, quasi furtum sit factum, quia non est factũ furtum. Sed istud maleficium de quo hic loquimur est innominatũ, ut hic. Non enim habet aliud nomẽ, nisi quòd factũ ponat, si quis corrũpit album. Sed siue corrumpẽs fuit in dolo, siue nõ album corruptum est, meritò potest quis teneri, de eo quòd mandauit
12 album corrumpi. Venio ad uer. si uterq;. no. † quòd quando sunt plures delinquentes, quilibet teneẽ in solidum, & uno soluente, alter nõ liberatur. Opp. gl. ff. de eo per quem factum erit. l. j. §. si plures. Sol. ut in gl. & bene. Opp. extra gl. l. si multi. ff. de pub. uect. com. & ff. de iur. fisc. l. au feritur. §. fin. Sol. istud est uerũ in pluribus, non officialibus. Nam plures officiales delinquentes in officio non ita tenentur, sed inter omnes sufficit solui unam pœnã, ut d. l. probatur. & ff. de admin. tu. l. tres tutores. Vltimò dicitur hic, quòd si plures mandauerint, quilibet tenetur in solidũ. Cont. ff. l. prox. in fin. Sol. ut ibi statim dicam.

ADDITIO.

d Ratione. Alex. dum dicit, cp filius potest exhæredari per causas similes expressis, Ro. tenet cont. cons. clxxxv.
b Rustici. Bal. l. j. C. de inter. ma. Barb.
c Mandat. in quantũ Ias. hic latè prosequitur, an mandans teneatur sicut faciens, & transit cum cõmuni sententia, uide cons. Bal. super statutis Mediolani, quorum uno cauetur, cp homicida capite puniatur, ita cp statim moriatur, alter cp nullus corporaliter puniatur. nisi l. municipali caueatur, an tũc mandans debeat decapitari. & consuluit q̃ non, eius cons. lij. iij. li.

LEX. IX.

1 Maleficia plura pluriũ facta cẽsentur quãdo de uindicta publica tractatur.
2 Plurium consilium circa unum, & idem, unum consilium censetur.
3 Mandantes plures, an teneantur sicut plures consulentes.
4 Dominus quomodo teneatur pro delicto à familia commisso?
5 Delicta plura quare magis in albo corrumpendo cõsiderantur, q̃ in furto.

SI familia. Plura facta unius familiæ puniunt ut plura, si de publica uindicta tractat, aliàs unũ. Primò dicit, cp si familia albũ corrumpit, dominus tenetur pro quolibet seruo. Et quia huic dicto uidebat contradicere edictũ, si fa. fur. fe. di. illi respondet, & hoc primò. Secundò huic dicto ob. autoritas Octaueni Iurisconsult. cui etiam respon-
1 det. Secunda ibi, unde Octauenus. † No. cp quando tractatur de uindicta publica, plura maleficia, plurium facta cen-
2 sentur. † Item no. in fi. cp cõsilium pluriũ circa unum & idẽ, unum cẽsetur consiliũ. Opp. cp imo, idem sit in damno dato, cp in furto, l. illud. ff. ad l. Aquil. Gl. soluit duob. mo. & bene, omnes tenent gl. Sed contra opp. ff. de iniur. l. si plures. Gl. sol. teneas ult. sol. quod ibi erant plures serui diuersorũ dominorũ, & sic non faciebant unam familiã. Opp. ext. gl.
3 ad fin. & uidetur cp † plures mandãtes, teneantur in solidũ, sicut plures consulentes, ff. eo. l. si quis in fin. Sol. Ibi plures mandantes liberi, hic plures mandantes serui, qui constituunt unam familiã. Ita no. ff. de nox. l. si pluriũ. Cont. ff. qđ ui aut clam. l. semper. §. j. Sol. ibi quãdo agitur ad id quod continet interesse respectu petentis, licet sit pœna respectu conuenti, hic quando est simpliciter pœna. Distingue ergo circa hoc plenè, ut ibi per Dy. & ibi dixi. Itẽ aduerte ex hac lege, cp quando ageretur criminaliter de damno dato, nõ haberet locũ l. illud. ff. ad l. Aquil. quia tunc ageretur de uindicta publica & plura facta sunt, idẽ qđ in albo corrupto. Mart. Sil. hic & bene, furtum aũt semper punitur ut unum, quia unum factũ est, ut hic in fin. Sed quid, si pro furto agere-
4 tur ad uindictam publicam? non est idem, quod in damno, & iniuria. † Et ideò circa familiã seruorum delinquentium, dic, Aut delinquit quilibet ex proprio proposito, nõ simul cõmunicato consilio, & pro omnibus tenetur dominus, non tanquã pro uno ut hic no. fm. j. sol. facit. l. semper. §. j. quod ui aut clam. Aut delinquunt cõmunicato cõsilio, & tunc aut domino sciente, & pro omnibus tenetur, l. j. §. j. ff. si fa. fur. fe. di. Aut domino ignorante, tũc aut est unum ma-
a leficium, ut furtũ & mandatũ, [a] & tunc semper tenetur dominus, ut pro uno, ut hic, in fin. Aut sunt plura delicta, & tunc aut agitur de uindicta publica, ut in albo corrupto, uel iniuria, uel dãno dato, & tunc tenetur pro omnibus, ut hic. Aut agitur pro uindicta priuata, & tunc teneẽ tanquã pro uno, l. illud, ad legẽ Aquil. l. j. ff. si fa. fur. fecit. di. Quod intellige, si tẽpore cõmissi delicti erat, una esset familia, aliàs, secus ut ff. de noxalib. l. quod ait prætor. in fi. Quæro quare † hic sunt magis plura delicta, quàm in furto? Respon-
5 deo, ut dixi ff. l. px. Furtũ est quoddã maleficiũ nominatũ, ut in hac l. appellatione furti, multa cõprehendũtur. Vnde si plures furripiunt unam rem, licet facta sint diuersa, quia alia est contrectatio unius, alia contrectatio alterius, tamẽ furtum

furtum est unũ, & ideò punitur ut unũ. Sed corrumpere album, est quoddã maleficium innominatũ, & punitur contemplatione, facti, scilicet ex eo qđ corrumpit. Si facta sunt plura, ergo puniunt ut plura. Idem in iniuria, nam edictũ de iniurijs, sonat in factũ, & etiam lex Cor. ut si quis percusserit, propulsauerit, &c. & eodẽ modo l. Aquilia. si quis ruperit, fregerit, &c. l. si seruus seruũ. § tertio aũt capite. ff. ad le. Aquil. & ideò iurisconſ. hic dicit quod hic plura sunt facta. In furto unũ non dicitur, scilicet factum, sed unũ scilicet furtum. Quod aũt dicit in fine, quod pluriũ seruorum unum est consiliũ, eodem modo proceditsicut, dicimus in furto. Nam in eo quòd dicit, consiliũ comprehendit actus consulentis, & eius cui consulitur in recipiendo consiliũ. Sed istud est unũ in omnibus saltem respectu recipientis, sed in albo corrupto, denotat solus actus, prout est in faciẽte. Ad uerte tamẽ quòd licet dicatur unum factũ siue plura, tamẽ plura sunt delicta, cp sunt personæ delinquentiũ, ut ff. de noxalib. l. si plurium seruus. Sed dices tu, si sunt plura delicta, quare non puniũtur ut plura delicta? ꝛ. quia non puniuntur ut delicta in genere, sed ut furtum, & istud est unum uel ut consilium, & istud est aliud.

ADDITIO.

Mandatum. Melius, & damnum, ut aliquis sit sensus iudicio meo, licet anti qui codices ita habeãt, nec est inculcatio uerborũ, ut docet Ias. hic. Ale. Lo.

LEX. X.

1 Magister regius quo posit cognoscere de familiaribus suis, & eos punire.
2 Barones non possunt cognoscere de causa uertente inter ipsos, & eius subditos, nec illam delegare.
3 Familia unius ex duobus dominis si delinquit, alius cognoscit & bona ipsius familiarijs diuidentur.
4 Iudex ordinarius, uel delegatus an recusari possit.
5 Iudex cõiunctus inter coniunctos pari gradu, quis põt esse, secus si dispari.
6 Dominus pro iniuria sibi à subdito facta non cognoscit, sed alius dominus, si ibi est.
7 Dominorũ si unus unius castri delinquit, quando alter possit cognoscere.

a QVi iurisdictioni. [a] Non debet esse iudex quis in causa sua, uel liberorũ suorum, uel famulorũ. Opp. ff. de
b iud. l. in priuatis. Sol. ibi in iudice delegato, [b] qui fungitur uice delegantis, hic in ordinario, & hoc uerum est, qđ clarè examinat gl. l. quinetiã. ff. de arbit. Opp. l. senatusconsul. ff. de off. præf. Solut. uſcp ad litẽ contest. potest esse iudex si res erat peritura, ut ibi aliàs secus, ut hic. Quæro, quid de alijs cũsanguineis iudicis. Tex. uidetur nominare aliquos, ut l. lex Cor. ff. de iniur. & ext. de appell. c. postremo. Et dicit idem de omnibus, qui sunt infra illum gradũ, infra quem possunt inuicẽ succedere, nisi forte actor, & reus essent eiusdem gradus, arg. l. nõ solùm. § j. de ritu nup. Ad illud quod dicit, cp non potest sibi ius dicere, dic plene per doct. l. j. ne quis in sua, & Inn. c. ex parte, ext. de uerb. sig. Quæro nunquid filius possit esse arbiter in causa patris? Dic quòd sic. l. quinetiam. ff. de arbi. Item hic dicitur qui iurisdictioni pre-
1 est, non potest dicere ius cæteris, quos secum habet. † Nũquid ergo Magister regius, qui uenit ad partes aliquas regni, poterit cognoscere de suis familiaribus delinquentibus? Dic aut quæris, an possit delinquentes in officio punire, & dic quòd sic. C. de offic. magn. milit. leg. j. & ij. C. de sport. l. ij. aut quæris, an possit suos familiares delinquentes punire extra officiũ, & tunc aut isti familiares conueniũtur coram isto, & dic quòd potest eos punire. ff. de pœn. l. si quis forte. § fi quos. Aut isti familiares uolunt cõuenire alios coram eo, & hoc casu, nõ potest cognoscere, argumen. huius l. & d. § item is. qui alleg. in gl. hic, & hoc probat ille §. in ij. respon. & hoc ff. de iniur. l. lex Cor. in princ. Habes hic,
2 quòd quis non potest esse iudex in sua causa. Et istud no. † cõtra comites & barones, quòd nõ possunt cognoscere de causa, quæ uertitur inter eos, & eorũ subditos. Sed nũquid saltem causam alicui poterũt cõmittere? Videtur quòd sic, ut habetur in usib. feud. in tit. an apud iud. uel curi. domi. quæstio feu. termi. c. j. Contrariũ credo, cũ prohibeatur de iure, ne detur iudex delegatus ille, quẽ pars petit dari, ergo multò fortius ipsa pars dari prohibeẽ. ff. de iud. l. obseruã-
dum. Et pro hoc cuius prohibetur postulatio, & eius effectus. C. de peti. bon. subla. l. j. lib. decimo. Et ibi gl. quæ alle-
3 concordan. No. ex ista l. † quòd si sint duo domini, & familia unius delinquat, ipse nõ debet cognoscere. Quis ergo? Dic quòd dominus alius, quia cessat ratio huius legis in illo. sed nũquid hoc casu si familiaris sit damnatus ad amissionem bonorũ suorum, dominus cuius est familiaris habebit potestatẽ suam de bonis? Et uidetur quòd sic, saltem iure retentionis, scilicet ut retineat dimidiã illorum bonorum illius sui familiaris condẽnati, & aliam dimidiam habebit alter dominus, ar. ff. de leg. j. l. ab omnibus. § si à Titio. de cond. demon. l. qui hæred. § fi. per quas hoc dico, imò in iuriã sibi & familiæ suæ factã punire potest, extra de pœn. in vj. c. Romana. & cp Inn. c. ex parte. ſ. alle. Opp. l. in priua-
4 tis. ff. de iud. Solut. ibi in iudice delegato, hic in ordinario. † quia delegatus fungitur uice delegantis, nec aliquid proprium habet, secus in ordinario. l. j. § qui mandatã. ſ. de off. eius, cui mand. est iurisdict. Vel dic cp ratio est quia ordinarius recusari non potest de iure ciuili, C. eo. tit. l. iiij. Licet secus sit de iure Can. ext. de for. compen. c. si quis contra cleri cum. & de appell. c. cùm speciali. Delegatos autẽ potest ante lit. contest. C. de iud. l. apertissimi. de lit. contest. auth. offeratur. ideò sibi imputet, quia passus est causam agi corã patre, uel filio iudice delegato, cùm possit eum recusare. Et ista est differẽtia, quã clarè examinat gl. in l. quinetiam ff. de arb. Istud nõ aperit tex. iste, nec ille, & ideò sequens solutio magis uidetur uera, sed illi, qui tenent eam, assignãt rationem, & dic prout dixit Rof. ti. qui possunt esse iudices ordi. & dele. & ibi uide de hoc. Sequẽs sol. uidet melior, ut imputet sibi actor, cp coram eo cõuenit eum. Opp. l. senatusconſ. & ibi ſ. de off. præſi. Sol. potest esse iudex usq; ad litem contest. si res erat peritura, aliàs secus ut hic. Video quid iuris sit de personis hic in tex. enumeratis. & ff. de iniur. l. lex Cor. & tex. uidetur nominare quosdã, in c. pastoralis. ext. de appell. uidetur dicere idẽ in omnibus, qui sunt ff. illum gradũ. ff. quem sibi succedere possunt, quoniã inter illos prohibẽ-
5 ius dicere, nisi forte † actor & reus essent eiusdẽ gradus, forte quia sunt duo fratres. Et aduerte, quia notãter dixi. eiusdem gradus, quia si essent dispari gradu cognationis, cognoscere non posset. Ratio est, quia iudex est medius inter partes. C. ad l. Cor. de fal. l. ubi. Et inſt. de off. iud. in rub. Cõstat aũt qđ medium inter duo extrema positum, est magis fauorabile extremo propinquiori, quã remotiori, ſinſt. de rer. diui. §. insula & de ſta. hom. l. quæritur. Et ideò non esset tũc dare parem distantiã inter illa duo extrema, quia iudex, uelut mediũ positum inter illa extrema, est magis connexũ & fauorabile extremo propinquiori, q̃ remotiori, ergo sequitur, cp non remouentur suspiciones fraudis, ergo iudicare nõ poterit, ut hac l. Tunc aũt inter illos ius posset dicere, qñ per parem distantiã gradus suspicionẽ remouet. ar. ff. de rit. nup. l. non solùm. §. de unо. & ext. de appell. c. postremo. Ad
b id aũt cp dicit, cp nõ põt sibi ius dicere, [b] dic plenè ut ꝓ Doc. C. ne quis in sua causa. l. j. & Inn. ext. de uerb. sig. c. ex parte.
6 Sed nunquid † si dominus castri sit iniuriatus per subditũ suũ, ille poterit cognoscere de tali iniuria, uel an cognoscat cõdominus si ibi sit dñs alius cum illo? Dic per Inn. ext. de uerb. sig. c. ex parte. Et istam q. uidi de facto. Casus uidet esse qđ nõ. auth. de defen. ciui. §. fi uerò egerũt. & ita dicũt ibi
7 aliqui Doc. † Quæro circa istam materiã, si sunt duo domini in eodẽ Castro, & unus deliquit, ad quẽ deuoluetur cognitio. Et uidetur cp ad superiorẽ solùm cognitio pertinet, quia ubi sunt duo habentes superiorẽ ratione alicuius in quo habent ius, si unus perdat partẽ suam, illa pars deuoluitur ad superiorẽ, ideò nõ ad consociũ. Sic est hic, igitur, &c. Pro quo ff. de usuf. l. dominus. §. per fideicom. & ff. quemadmod. ser. amit. l. aquã. in cont. uidetur, cp condominò cognitio competat, quia ibi ius indiuiduũ competit duobus uno perdente, illud ius accrescit alteri consocio. ff. de bo. libe. l. cõmuni liberto. & de alen. liber. l. j. Sed dic aut iste condominus cõmisit delictũ, ex quo perdit iurisdictionẽ ipso iure, uel propter cp interdicit statim sibi administratio, & tũc ad cõdñm spectat cognitio, ut in crimine læsæ mate. Aut eõ

mittitur

mittit delictũ, propter q perdidit administrationẽ suam, sententia lata & tunc cognoscit superior, ar. II. contrariarũ, quæ sic concordantur. C. dẽ dig. l. si grauius. & l. quoties. circa med. lib. xij. &. C. ne lic. pol. l. j. in fi. de off. rect. prouin. l. ij. & sic concordantur, ubi uidetur gl.

ADDITIO.

a Octo limitationes ponit Fel. in c. causam quæ de off. dele. et ibi uide Dec. ponentẽ an procedat ista regula, etiã nõ apposita exceptione. Qui iurisdictioni. Ol. cons. vij. ubi consuluit, q, si est iniuria facta potestati, ut priuato, non potest cognoscere. ideò si pœnã extorsit, tenetur restituere. uide ibi, & limita qd' hic dicit Bar. nisi causa esset summaria, l. senatusc. præalleg. Secundò, nisi spõte litigaret, q, intellige in causa ciuili, in causa aũt criminali, nõ propter fraudẽ fisci. fallit in casu nostro, quẽ uide omnino l. nulli. C. quor. app. non re. & ibi Bar. secundũ Ang. & tene menti, q, in isto casu, pater tenetur ire ad alium iudicẽ, l. lex Cor. ţ. de iniu. gl. l. quinetiã. de arb. notaui ţ. l. senatusc. de off. præs. & c. accedens. ut. lit. non conte. c. insinuante. & c. causam quæ de off. dele. & c. postremo. de app. & mo. c. cùm contingat. de foro compe. Bar.

b Delegato. Ista sol. non uidetur uera de iur. Can. quia ex ea sequeretur, q, sicut ordinarius nõ posset recusari, ita nec delegatus, q, est cont. c. insinuante. de app. & c. iudex. de off. dele. lib. vj. Soc. c. cum contingat extra de foro compe. arti. iij. in princ.

c Dicere in quantum Ias. hic ponit de episcopo, qui potest cognoscere de causa ecclesiæ suæ, no. Oldra. cons. clvj.

LEX XI.

1 Coaceruatio summarum fit ubi uertitur fauor.
2 Iudicium iudicis non ualentis cognoscere usq; ad certã summã, ualet etiam si pendente iudicio in summa excedit. Idẽ si summa creuit per inficiationẽ.
3 Annuum debitũ si petatur pro toto tempore, etiam pro futuro, an coaceruatio impediat iurisdictionem.

a b SIidem. a Non debet fieri coaceruatio b plurium summarum, ex diuersis actionibus debitarũ, ad iurisdictionẽ impediendã. h.d. Opp. l. si qui separatim. §. j. ţ. de app. Sol. ibi debebantur ex una causa continente sub se plures species, ut tutelæ. Hic ex diuersis actionibus. Ita sol. gl. j. Itẽ
1 opp. l. si plures. §. pe. & fi. ţ. de pac. Gl. non soluit. Tu dic, † q ibi admittit coaceruatio in fauorẽ, si hic admitteret, in du-
2 ceret odiũ, & excluderet omnẽ iurisdictionẽ iudicis. † Sed quæro, quid si tempore, quo agit' res, id est summa, nõ excedit iurisdictionẽ, pendente tñ iudicio summa excedit? R. q
c procedit iudiciũ, C. de app. l. ampliorem. in fi. Sed quid c si causa creuit per inficiationẽ partis. R. idem, q, iudiciũ pro-
3 cedit, l. item ueniunt. §. cùm prædixerimus. ţ. de pet. hær. † Quæro quid si petatur annuũ debitum pro præterito tempore & pro futuro, an fiat coaceruatio? Videtur distinguẽdũ fm formã, l. sancimus in fi. C. de dona. Vel aliter distinguendum est, an sit una actio pro toto tẽpore, an sint plures, ut ex prædictis patet. Quid aũt sit, dic ut ţ. de uer. ob. l. si stichum. §. stipulatio. & gl. l. j. C. de fideicõmiss. & non quẽ admodum. ţ. de iud.

ADDITIO.

a Si idem. Idem dicas in coadunatione temporũ, secundum Ang. hic de q. per eum hic no. Gul. & Bal. in proœ. ff. & Bal. hic in quantitate, arg. gl. fi. l. ubi fideiussor. ţ. de sol. Et uide hic Ang. reprobantẽ. Bar. d. l. ubi no. illud quod dicit Bal. si peto centũ, cùm debeba habere cc. an ualeat libellus? Bar. l. quidã existimauerũt. ţ. si cer. pet. & l. cõmodato. §. duobus. ţ. cõmo. & Bal. l. si mihi & tibi. ţ. de leg. j. & in l. j. de acq. hær. ţ. & ibi Lud. & pondera istud dictu Bar. inquantũ alle. l. si q separatim. qa uidetur sentire ibi, q, hic dicit Ang. licet Ang. reprobet Bar. de eo quod dixi in l. ubi. de. sol. uide quæ dixi in c. pe. de. do. Bar. Circa materiã coaceruationis, uide latè Ale. cons. ult. in prin. in iij. uol. Barb. c. apostolicæ. de dona. An aũt fiat coaceruatio delictorum cõmissorum in alio territorio, ad aggrauandũ delictũ: Card. hic. Bar. in tract. iurisd. in iiij. q. uide omnino in materia, quomodo fiat coaceruatio condemnationũ, quando quis est condẽnatus in diuersis summis, Cæp. cõs. xiiij. ij. dub. ubi constituit differentiã, an sint condemnationes omnes ex eodem delicto, an ex diuersis.

b Coaceruatio. Adde inquãtùm Ale. hic ponit de cumulatione in libellis. Ro. cons. ccl. & cclv. & circa dicta Bar. hic uide. Alex. cons. quinquagesimo, et cons. cxliij. j. uo.

c POMA. Quid. Fel. c. ij. de prob. §. si una. uer. uenio ad secundum. c. cũ in cunctis de electione.

§. QVOD SI mutuę. Petitiones mutuę, corã eodẽ iudice debẽt expediri. Gl. dicit q, in litera sunt tres uarietates, & quælibet est uera, fm primã. Ille q primo agit ad maiorẽ quantitatẽ nõ potest trahi ad aliũ iudicẽ super minori: hoc, put est in litera minorẽ. Secũdũ aliã lect. quæ habet, maiorẽ, dic q, qui agit primò ad maiorẽ, nõ põst trahi ad aliũ iudicẽ, super maiori quãtitate inuitus, sed debet cõ ueniri corã primo iudice, si uult. Sed fm tertiã conuenit corã iudice, siue uelit, siue nolit, aduersario uolẽte, quælibet i-
1 starũ est uera. No. ex hac l. causam † quare ĩtroducta est ma-
a teria recõuẽtionis, a l. ne sit in potestate aduersarij, &c. ut de clarauit in auth. & consequẽter. C. de sen. & alia causa ponit in l. pen. eo. tit. Opp. fm hoc Imp. d. l. pe. & auth. consequenter. nihil ĩduxit de nouo, in materia reconuẽtionis, qd' ui det falsum, ut ibi patet. R. qd' qñq; cõuentio & recõuentio fit super eodẽ & tũc absq; dubio debet tractari corã eodem iudice, ut ţ. de qui. re. ad eundẽ iud. ea. l. j. Qñq; super diuersis, & tũc si quidẽ iudex, corã quo agit', erat iudex cõpetens utriusq; partis, licet nõ fortè in tota quãtitate, tũc erat loc' recõuentioni, etiã fm ista tẽpora, ut hic. Si uerò iudex corã quo agitur non erat iudex actoris, sed rei, tunc est inducta reconuentio, d. l. pe. & auth. & cõsequenter. C. de sena. & qd' ibi plenè tractaui in repet. quam feci.

ADDITIO.

a Reconuentionis. Ang. l. ij. §. sed & si agant. ţ. de iud. Et an habeat locũ, ubi imploratur iudicis officiũ, gl. sing. l. sed si restituatur. ţ. de iud. Et Bal. c. j. de controuer. apud pares termini. & uide hic Bal. qui dicit q, triplex est materia nõ adeundi iudicẽ alterius, uide limitationẽ ad l. nulli. C. de iud. Io. And. c. fi. de iud. Inn. c. cũ. M. de const. & Bal. d. c. j. & hic, qui dixit, q, si sunt duo iudices, & se impediunt, iudiciũ est nullum, per l. si duas. ţ. de excu. tut. Et quid sit in clerico. uide §. reuerendissimi auth. de sanc. episc. gl. c. at si clericis, de iud. & c. j. de foro comp. Barb.

1 Euenire quod potest, quando inspiciatur.
2 Clausula quando in fine exposita, referatur ad proximã.

§. SI VNA. Ex pluralitate personarũ fit diuisio rerũ in actione contentarum. No. qd' inspicitur quod euenire potest. Secundò no. qd' clausula in fine posita, refertur
1 ad proximã, ut in fi. eorum, scilicet proximiorũ. Cont. † primum uidetur l. sciendũ. §. pe. qui satisd. cog. Ol. non soluit. Dic, q, ibi erat dispositio de præsenti, cuius effectus non suspenditur in futuro, ideò non considerat' quod euenire potest. Opp. l. cùm hi. §. fin. de transac. & l. j. ţ. de in lit. iur. Sol. Ubi præsens status rei, nõ indicabat exigentiã de futuro, hic sic. Sed cont. ţ. eo. l. pe. in fi. Sol. Non ob. Vel solue ut in præcedenti cont. Opp. l. eo tempore. ţ. de pec. Sol. eodẽ modo, quia considerato præsenti statu, res ibi non tendit ad futurum euentũ, licet gl. ista non soluat contraria, distingue plenè, ut no. per Doc. ţ. de uer. ob. l. inter stipulantem. §. sacrã. &
2 ibi plenè dixi. Venio ad fm no. & † opp. & uidetur q, clau-
a sula in fine posita, ad omnia referatur, a l. j. C. de lib. præter. & l. talis scriptura. ţ. de leg. j. Gl. soluit q, ad omnia refertur simpliciter, si potest. sed si nõ potest referri ad proxima, tũc ad præcedentia, ut §. de adop. l. qui in adoptionẽ. in fin. Et ad huius declarationẽ scis, q, est duplex materia, una repetitionis, alia relaxationis. Materia repetitiõis est, qñ aliquid per modũ cuiusdam accessorij ponitur in uno capitulo, utrùm intelligatur in alijs capitulis & hoc nõ est nostra materia. Sed uide de ea in l. licet. ţ. deleg. j. Alia est materia relaxationis, qñ in aliqua causa, uel dispositione cõtinẽte plura capitula, ponit' aliqua clausula per se principaliter, quæ potest modificare alia capitula, & tũc dubitatur, ad quod referat'. Et in hoc distinguit iurisc. aut clausula ponitur ante omnia capit. aut intra ipsa, & his casibus, ad omnia refertur. Si uerò ponitur intra unum capitulũ, tunc ad illud solùm refertur, l. iij. §. filius. & §. seq. ţ. de lib. & posth. Quod autem dixi, q, referatur ad omnia, debet intelligi, cum determinatione huius gl. si potest, ita q, non sit ratio, quare referatur magis ad unum, quã ad aliud, ut l. j. C. de lib. præt. Si
b non põt omnia, tũc debet ad proxima referri, b ut hic, & l. j. §. deinde. ţ. de postul. Si non põt ad proxima, tunc ad superiora, l. qui in adoptionem, §. de adop.

ADDI-

ADDITIO.

a Referr. l. talis scriptura. in fin. ff. de leg. j. ubi Bar. & l. j. C. de lib. præter. alleg. tamen cont. tenere in hac l. si idem. §. si una. in ij. no. ubi tenet q, tantum refertur ad proxima. Sed nõ est sibi contrariũ, quia regula est, q, referatur ad omnia, & ita procedat quod dicitur in l. iij. §. filius. ff. de lib. & posth. & ibi doc. & in d. l. talis. in fi. et seq. nouissimè de hoc clarius loquitur Bar. cons. liiij. & in d. l. talis. dat aliã fallen. positam. in l. sed & si per prætorem. §. deinde. ff. ex quibus cau. maiores, quia non refertur ad id quod est specialiter prouisum. Et plures aliæ fallen. dantur in locis præallegatis. Præterea aliam limitationẽ ponit Bar. l. Seia. §. Catio. ff. de fundo instruc. scilicet quando prædentia omnia ad quæ refirri debet, sunt eiusdẽ naturæ, & est not. q, omnis clausula magis adaptatur ad sequentia, q, ad præcedẽtia, Bar. l. actio. in prin. ff. de cond. & dem. & l. si quis ex argẽtarijs. §. si initiũ. ff. de ed.

b Referri. Com. cons. xxij. c. fi. ubi uidetur uelle, q, in dubio non debet referri, nisi ad proxima, sed ibi si cum uidebis, se remittit ad no. Bar. hic, et pulchra uerba dicit, & incidenter loquitur.

LEX XII.

1 Coertio modica aliud est à castigõe modica, & ibi qd sit modica castigatio.
2 Coertio modica quæ transit in delegatum quid sit.
3 Magistratus municipalis, dignos maiori pœna incarcerare potest, ut mitat ad maiorem iudicem.
4 Confessio facta coram incompetenti, non nocet coram competenti.
5 Clericus cõdemnatus de hæresi, & remissus ad iudicẽ seculare puniendus, uigore talis processus, iudex secularis non debet executionem facere.

a MAgistratibus. a Magistratus municipalis, nõ potest ad mortẽ damnare, sed modicè castigare. auth. de defe. ciui. §. audiẽt. † Sed quæro quæ sit illa modica
1 castigatio, seu coertio, de qua hic loquit'? R. gl. q, illa est modica coertio, sine qua iurisdictio expediri non potest, l. ij. §. eo. & l. j. §. fi. §. tit. ij. Illud nõ uidet' uerũ, nã modica coertio, cõpetit iudicibus delegatis, d. ll. sed iudex delegatus nullo modo põt corpus tangere, auth. de test. §. si uerò ignoti. Dixi. §. e. l. ij. Et ideò uidet' dicendũ q, aliud est modica castigatio, de qua hic, quæ est meri imperij. Expedit' em officio iud. nobili propter publicã utilitatẽ. Ergo est meri, & nõ mixti imperij, ut dixi in l. imperiũ. §. e. Simile in d. §. audiẽt. & ţ.
2 de ac. l. leuia. Aliud est † modica coertio, de qua in l. illa. & illud potest esse mixti imperij, uel iurisdictionis, ut, pnũciare de mittendo ex primo decreto ob contumaciã, & hoc trã sit in iudicẽ delegatũ, l. j. in fi. §. tit. ij. Vel denegare contumaci suã audientiã, l. sed & si per prætorẽ. §. sed & si cùm decreto. ex qui. cau. ma. Vel cõdemnare in refectionẽ expensarũ, l. sancimus, de iud. Vel habere quẽ pro confesso, quia non respondet positionibus, ţ. de inter. act. l. de æta. §. qui tacuit. Vel si nõ iurat de calumnia. l. ij. §. sin aũt reus de iur. cal. Vel deferre iuramentũ in litem, l. in actionibus. de in lit. iur. Ista est modica coercitio, quæ transit in delegatũ. d. ll. non autẽ corporis coercitio, ut castiget, quæ transit in magistratus, ut hic. Quæro, utrùm delinquẽtes maiori pœna dignas possit magistratus municipalis incarcerare, & mittere ad maio-
3 rem iudicẽ? R. Tex. est q, sic, d. §. audient. auth. de defen. † Sed
b quæro, an b tunc cõfessio facta corã magistratu, sufficiat coram iudice ad quem remittit'? Dico q nõ, c l. diuus. la ij. ţ. de
c cus. & exhi. reo. l. iij. §. idem diuus. de test. Ratio, quia nõ fuit
d facta coram iud. cõpetenti. d l. si pater. C. de sta. defun. & c.
4 at si clerici, ext. de iud. † Quæro, pone q inquisitor hereticę prauitatis condẽnauerit quendã de hæresi tanq; relapsum cum tradidit curiæ seculari, utrũ secularis debeat de nouo inquirere, uel solũ exequi sententiã illius. Et uidet' q, solum debet exequi, ut ţ. de cust. reo. l. nõ est dubiũ. & ibi no. & in l.
e diuus. e. tit. Cont. e §. si uerò crimẽ. auth. sanc. Epis. Ad cont. rñ. Gul. q, ibi primus erat iudex cõpetens, & remittebat ad aliũ, non propter defectũ iurisd. sed propter priuilegiũ personæ eius, ad quẽ remittebat, militẽ em remittebat ad magistrũ militũ, quãuis remittens esset iudex de iure cõi, sed hic erat defectus iurisd. qa remittebat' clericus ad iudicẽ seculare, quia iudex secularis põt ad mortẽ damnare, nõ ecclesiast.

ADDITIO.

a Magistratib. No. ex isto tex. q, potestas terrarũ non posset capitaliter punire, licet de consuetudine sit secus. gl. auth. de defen. ciui. §. iusiurandum. in fi. uer. iurisdictione, in fi. Barb.

b An. Et an ualeat ut confessio extraiudicialis, quãdo est facta corã iudice incompetenti. Ang. l. j. C. de confes. super gl. fi. l. c. v. de adul. Barb.

c No. Bal. cons. centesimo quadragesimoquinto. iij. lib. tenet q, confessio facta coram iudi. in cõpetenti, non ualet, nec etiã confessio facta coram iudice cõpetenti, uigore inepti libelli, parte absente. Et per hoc uidetur tolli dubitatio. Ias. an confessio extraiudicialis in criminalibus, faciat iudiciũ ad torturam, quia uidetur dicendũ q, non, nisi fiat præsente parte, per supra dicta. Io. And. in add. ad Spec. tit. de confes. §. sequitur, uer. quinto. Et quod dicit Ias. de confessione facta coram notario, intellige ad hoc deputato, Bal. cons. cxxix. j. lib. & Io. de Ana. cons. xlj.

d P. PAV. P. Competenti. Fel. c. at clerici. de iud. Dec. ibi, in viij. no.

e P. PAV. P. Cont. Franc. de Are. c. at si clerici. §. de adulteris. de iud. qui dicit d. Bar. falsum. Anch. c. ea quæ de reg. iur. li. vj. q. x.

LEX XIII.

EVm qui. Ille põt delegare, & etiã delegatũ cogere, qui iurisdictionẽ habet. Item delegatio nõ debet fieri, ut iudicetur ultima die officij. h. d. gl. optimè legit. Hãc primã partẽ huius l. examina, ut in gl. Nam dicit quot requirantur, ut possit delegare, uel iubere iudicare. Circa ij. partem gl. ponit casum duob. mod. Dic ut in ea. Ber. tñ ex. de iure-
a iur. c. & si Christ' in gl. uer. seruandũ. dicit q, licet ultima a die officij hoc fieri nõ debeat, factum tamen tenet, l. memi nisse. ś. de off. proconſ. & leg. & idem Cy.

ADDITIO.

a P. PAVL. P. Vltima. Pan. cons. lv. dicit hoc non procedere in delegato & arbitro.

LEX XIIII.

1 Superiorem quilibet non recognoscens potest in propria causa iudicare, et eam alteri demandare.
2 Superior quando se submittit iurisdictioni inferioris, coram tali non habet locum reconuentio.
Reconuentio, non habet locum coram arbitro.

a ESt receptum. a Iudex maior potest se submittere iurisdic. minoris, uel æqualis. Cont. C. de lib. cau. l. cũ affirmes. & l. post certi. sol. hic per consensum fingitur tolli maioritas, quæ erat causa impedimenti, sed ibi per pactũ dominiũ non tollitur. Opp. l. & hoc Tiberius. ţ. de hær. inst.
1 ubi Imperator fuit iudex in causa propria. Sol. † Fateor q isti iudices, quando non habent superiores, ut papa & Imperator, possunt esse iudices, in causis suis, & iudicare p se uel per alios, quos ad hoc deputant. Idem est in regibus, principibus & comitibus, uel ciuitatib. qui non recognoscunt superiorem. tamẽ si uolunt, possunt se submittere iu-
risdic. minoris, uel æqualis, ut hic. & Inn. c. ex parte ext. de
2 uerb. sign. † Sed quæro utrùm coram tali iudice cuius iurisdictioni se sponte submittit, sit locus recõuentioni? Dicit
b gl. quòd sic, quam no. quia secus est coram arbitro, b ut extra de arbit. c. cum dilectus.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Receptum. An papa possit se submittere iudicio Imperatoris, uel alterius. Ro. sing. cxlv.

b Arbitro. Adde post Ias. in quantum subtiliter limitat limitationẽ, uolentis, quòd coram arbitro electo necessitate statuti, habeat locum reconuentio. Et ipse limitat uerũ, nisi partes de cõmuni cõsensu eligant arbitrũ, quia tũc imputandum est partibus, si de reconuentione non protestati sunt in compromisso, quæ sua limitatio nõ uidetur posse procedere. Anch. cons. centesimo quinquagesimooctauo, ubi uoluit, quod stante statuto, quòd cõiunctim teneantur cõpromittere certa forma, & laudũ inde latum habeat executionem, quòd si partes eligant arbitros, etiã alterata forma, quòd nihilominus laudũ debet habere executionẽ ex forma statuti. Et inter multa quæ adducit, hoc est unũ, quòd ubi quis scit se posse compelli per iudicẽ ad gerendũ actum, si sponte facit, non minus coactè facere dicatur, quasi non sponte faceret. l. nouissimè. §. quid enim si compulsus. ff. quod fal. tu. unde concluden dum uidetur, quòd licet cõpromittentes uoluntariè elegerint, tamẽ habeat locum reconuentio. non ob. q, non adiecerint, q, uolebant habere facultatẽ reconueniendi, per scripta in d. cons.

LEX. XV.

1 Errans non consentit.
Metus, non est contrarius consensui.
2 Imperitia refertur ad imperitiam cuiuslibet artis.

3 *Error iuris quando inducat prorogationem iurisdictionis.*
4 *Actor quando habeat electionem fori.*
5 *Prorogatio iurisdictionis non ualet, nisi expresse appareat de consensu actoris, & rei.*

a SI per errorem.[a] Iurisdictio sine consensu non prorogatur, & ille qui erat, nō consentit, ergo qui erat, iurisdictionem[b] non prorogat. † No. qui errat nō consentit.
1 Sed contra metus uidetur magis cōtrarius consensui, cū error, ff. quē met. causa. l.j. Solut. gl. Fateor contrariū, sed hyperbolicè loquit. Certè dico, quòd metus nō est contrarius cōsensui aliquo modo. Hic enim homo meticulosus, inducitur ad consensum, licet coactū, ff. quod metus causa. l. si mulier. §. pe. Sed error est magis contrarius consensui, quia per errorē declaratur q̄ non consentit, ut hic. Item opp. l. cum qui. §. si iniuria. ff. de iniur. gl. non soluit. Tu dicas q̄ ibi hic consentit delinquere, licet errauerit in cōditione personæ.
c Item opp.[c] l.j.§. si legatarius. ff. ad l. falc. Gl. nō soluit. Tu dic, q̄ ibi consensit in soluendo, licet errauerit in quātitate patrimonij, & sic error etiā impedit cōsensum, circa id in quo erratur, non circa id, in quo consentit, ut in cōtrario. Ita loquitur tit. totus, de cōd. indeb. ubi erratur in causa solutionis, nō in soluendo, quia uolo trāsferre dominiū, & in hoc non erro, & sic dominiū transferretur. Modò aduerte, quia Gul. antiquus glossator, circa hāc l. ponit illa dicta, quæ reprobantur per gl. Nam primò, dicit ipse, q̄ hoc debet intelligi de errore facti, non de errore iuris, quia error iuris ante lit. contest. non nocet, posteà uerò sic, l. nō fatetur. ff. de confes. Hoc reprehendit gl. per l. ij. ff. de iud. & per hanc l. dum dicit, imperitiā detegit. Et sic no. q̄ imperitia refertur ad iuris
2 errorē, quantū ad hoc. De isto † uerbo, imperitia, dicendū est q̄ pōt referri ad imperitiā cuiuslibet artis, tā iuris quā facti ff. loc. l. itē quæritur. §. si gemina. & ff. ad l. Aqui. l. qua actione. §. fi. Nunc uideamus de principali dicto, Et est sciendū,
3 † q̄ quando errat super eo quod in iudicio deducitur, & tunc procedit distinctio erroris facti, uel iuris, dicta l. non fatetur. hoc sentit gl. hic, super uerb. qui errant, & bene. Quando q̄ erratur circa iurisdictionē, & hoc est aduertendū, si errāt in facto, quia omni tempore impedit iurisdictio, ut hic, sm omnes. Idē si erratur in iure, ante lit. contest. Sed si erratur in iure post lit. cōtest. est opi. inter Gul. & gl. Circa quod est aduertendū, q̄ si ab initio nullus fuit error, sed instantia iurisdictionis fuit confirmata per lit. contest. tunc uidetur, q̄ nō posit posteà error superuenire qui impediat. Sed si dicere fortè q̄ per lit. contest. ille coram quo agebat, desijt esse iudex illius causæ, fortè l. lata à populo, uel à superiori, & tunc si erratur, error iuris, non debet nocere, sicut nec ante lit. contest. quia currit circa ea quæ posteà emergunt, l.ij. C. de consor. eiusd. lit. & ff. de proc. l. Pomp. §. rati. & ibi no. Si uerò ponas, q̄ ante lit. contest. fuerit error in iure, qui durauit etiam post li. contest. tunc eodem modo nō nocet. quia litis contest. nō ualuit, tanq̄ non facta coram suo iudice, C. si à non compet. iud. & per totū. & l. si pater. C. ne de stat. def. Et sic concludit, q̄ Gul. omnino male dixit, quia error iuris, nullo modo inducit prorogationē iurisdictionis. Secūdò dicit Gul. qd̄ hoc debet intelligi, quando errauit reus, non
4 actor, † quia actor sequitur forū rei. Non ergo curet de sciētia, uel ignorantia, seu errore actoris, l. iuris ordinem. C. eo. Gl. hoc reprobat, quia l.ij. ff. de iud. requirit cōsensum in utraq̄ parte. Ad rationē Gul. nō respōdit. Dicas q̄ licet actor sequat forum rei, tñ si reus habet plures iudices, electio est actoris, l.iij. §. j. ff. de eo qd̄ cert. loc. & ideò requiritur consen
5 sus actoris, sicut & rei. Tene mentē gl. q̄ † nisi de cōsensu utriusq̄ appareat, non ualet prorogatio iurisdictionis, & sic
d iudicis consensus[d] nō requiritur, d.l.ij. §.j. de iud. Tertio dicit Gul. q̄ sicut ex litis contest. fit prorogatio iurisdictionis, ita ex solo consensu sine lit. conte. quod gl. reprobat, dicam statim in l. si conuenerit. ff. eo.

ADDITIO.

a Errorem. Quando habeat locū prorogatio iurisdictionis, de una specie ad aliam, de uniuersitate ad unam speciem, de re ad rem, de loco ad locum, de tempore ad tempus, de persona ad personam no. Ang. consilio nonagesimo tertio, Et an non positam exceptionē declinatoriæ partes uideantur proro gare iurisdictionem Ang. cons. clxij. & an ita per scriptum, sicut per homi nem fiat prorogatio, Ang. cons. ccxiiij. & in quantū Alex. dixit. quòd non ualet processus factus per ordinariū, cùm partes litigant, tanq̄ coram delegato, adde Ro. cons. ccccxlvij. Quò uerò ad tertiam limit. hic posita per Ias. adde Ang. cons. cxcviij. Ista reg. q̄ error impediat prorogationē, limitat Ro. sing. dcxcv. Quòd dicitur q̄, prorogatio in iudicē suum per errorē non tenet, est uerū, quando fit per personā quæ in omnes nullā habet iurisdictionem, nec habitu, nec in exercitio. Secus si haberet saltē iurisdictionem quò ad omnes, si duo sagaces per errorē consentirent in eum, qui habet in habitu, teneret prorogatio. Imo. c. prudentiā. in prin. de off. deleg. Bal. c. nouit. in gl. ij. de iud. Fel. c.j. de off. deleg. Alex. cons. clxxxij. uol. j.

b POMA. *Iurisdictionē. Limita Bal. l.j. de cōfes. Iaf. §. Item si quis. Inst. de act.*
c POMA. *Opp. Bar. l.j. C. de err. cal.*
d Consensus. Dictum Bar. non procedit, in prorogatione quæ fit de tempore ad tempus, quia tunc requiritur iudicis consensus Bar. d. l.ij. §.j. Intelligetur tamen q̄ sufficit consensus tacitus. Soz. c. significasti. ar. vj. q.x. de fo. comp.

LEX XVI.

1 *Delegata iurisdictio uniuersaliter & particulariter, differunt.*
2 *Delegari potest causa, ut alteri delegetur.*
3 *Delegare unam speciem causarum quid sit.*
4 *Delegatus causæ castri, uel uillæ, potest delegare ea.*
Delegatus ad unam causam, potest articulum eius delegare.

SOlet. Iurisdictio licet in totū uel in partē delegetur à delegante non addicatur, sed delegatus, delegantis uice fungitur. Primò ponit dictū, secundò respondet tacitæ objectioni. Secūda ibi, nam & is. & objectionē tacitam for-
1 mat, ut in gl. in uer. nam. † Quæro utrū sit differentia inter eum cui delegata est uniuersa iurisdictio, & illū cui delegata est species iurisdictionis? Gl. dicit sic, quia potest subdelegare ille, cui uniuersalis iurisdictio est delegata, aliquam particularē speciem ipsius uniuersalis, & tamē alias singulares species retinet, sed ille qui particularem speciē habet,
2 si eam à se abdicaret, nihil sibi retineat. † No. & tene menti istam gl. q̄ expresse potest delegari causa alicui, ut eam de-
3 leget alij. De quo dixi in l. mores. ff. eo. † Itē quæro, quid sit delegare unam speciē causarū? Dicunt quidā, hoc est omnes causas, quæ sunt in una uilla uel castro: Alij dicunt unā
4 causam tantū, quælibet potest esse bona. † Quæro utrū ilb
a le, cui delegant causæ castri, uel uillę posset, eas[a] subdelegare? Gl. q̄ non. Cont. l.j. §.j. ff. qui & à quo. app. Et istud tenet cōmuniter, quia sicut ille, cui delegat una causa, pōt unum articulū cōmittere, c.j. ext. de off. deleg. in cle. Ita ille cui committit illa pars causarū, uel particularis unius loci, pōt ex
5 illis unā delegare. † Quæro, [b] utrū delegatus dicat habere
b aliquā iurisdictionē? Tex. hic sentit q̄ nō. gl. aliter uidet dicere, l.j. §. qui mandatam. ff. tit. ij. ubi est hæc materia.

ADDITIO.

a POMA. *Eas. Alex. cons. xxxij. in fi. in iij. uol. uers. quæro utrū. de leg. Old. cons. cxxviij.*
b POMA. *Quæro. uide Old. cons. cxxviij.*

LEX XVII.

1 *Delegatus qui fuit in causa aduocatus, dicitur suspectus.*
2 *Suspicionis causa quæ poterat opponi deleganti, nō opponitur delegato.*

a PRætor.[a] Iudex potest delegare in totū uel in partē, ma
1 xime ubi causa subest. † No. q̄ iusta causa suspicionis
b est, si iudex fuit aduocatus in causa, l. fi. C. de assess. † Se
2 cundò no. q̄ causa suspicionis quæ poterat opponi deleganti, nō potest opponi delgato. ext. de off. deleg. c. fi is cui & c. iudex. lib. vj. & dixi in l. more. ff. eo.

ADDITIO.

a POMA. *Prætor. Pan. c. si quis de for. comp.*
b POMA. *Aduocatus, An uerò qui semel fuit iudex, in eadem causa, possit esse aduocatus? Franc. Tig. & bene, l. quisquis. de postul. tenet quòd sic, Alex. l. apertissimi. C. de iud.*

LEX XVIII.

1 *Pactum quòd quis possit conuenire coram iudice quem recusare poterat, ualet.*
2 *Iudex qualiter dicatur adiri.*
3 *Iurisdictio dicitur prorogari per lit. contest. & per oppositionem & exceptionem dilatoriam.*

Exceptio

Exceptio declinatoria, debet proponi ante alias exceptiones.
4 *Pactum q̄ quis possit ubiq̄ conuenire, quid operetur.*
Pactum per quod promittitur soluere in quolibet loco, quo placuerit actori, quid operetur?

a SI cōuenerit.[a] Pacto de litigādo corā iud. nō suo, q̄s stare non cogit. Sed ꝑ. C. de pac. l. si quis in conscribendo.
1 Sol. gl. & tene istā partem, † q̄ pactū, q̄ qs conueniat coram iud. nō suo, quē non astringit, ut hic, sed pactum q̄ quis conueniatur coram iudice suo, quē poterat ex priuilegio recusare, ut in scholaribus, hoc pactū bene ualet, ut in cont. & sic loquitur c.j. ext. de iud. Item dicitur, quòd pœnitere potest anteqū iudex adeatur. q.d. conuentio nō astrin-
2 git, sed prorogatio quæ fit per additionē. † Sed quæro, qualiter dicatur iudex adiri? Et gl. intelligit per lit. contest. Gul. dicit hic, & in l. si per errorē. quòd per simplicem additionē, seu per solam contentionē, breuiter per solā libelli oblationem factā à parte. q̄ gl. reprobat, quia nō dicitur prorogata iurisdictio, quia utriusq̄ consensus requiritur, l.ij. §.j. ff. de iud. per solam comparitionē posteà factam à reo, si petat copiam petitionis, non uidetur prorogata iurisdictio. ff. de iud. l. non uidetur. Ia. ij. Istud enim petit, ut deliberet, auth.
b offeratur. C. de lit. contest. & l.j. de eden. Item [b] dedit satisdationem de iudicio sisti, non uidetur prorogata iurisdictio, quia in illa satisdatione intelligitur, nisi ex iusta causa, iudex recusaret, auth. offeratur. ubi post satisdationē datur tēpus ad deliberandū. Si uerò alias exceptiōes proposuerit, licet istā iudicis exceptionē incōpetentis omisit, quia ꝑ ponendo istas exceptiones, uidetur petere, quòd iudex su
per eis pronunciet, per hoc uidetur in eum consentire, ff. de
3 iud. l. sed & si susceperit. in princ. Et sic duo, † modis consen
c tiuntur in iudicē, uel contestando litem,[c] uel proponendo alias exceptiones, q̄ declinatorias, d. l. sed & si susceperit. licet gl. ibi aliter intelligat. Ita nō. extra de sentent. & re iud. c. inter monasteriū. Et hoc est quòd dicit l. fin. C. de except. q̄ exceptio declinatoria debet opponi, antequā alia ꝓponatur & ideò modus est, q̄ illa exceptio primò opponatur, &
d alię proponātur sub cōditione, si prima nō obstet.[d] † Quę
4 ro quid releuent ista pacta quæ quotidie apponuntur instrumentis, quòd quis possit ubiq̄ aliquē conuenire? Re-
e spond. Aut istud fit simplici pacto, & non releuat[e] aliquid, ut hac l. Aut fit per stipulationē, tūc qui promisit & posteà recusat conueniri posse corā iudice non suo, potest conueniri ad pœnā, uel interesse, ut ff. de arb. l. diem proferre. in fi. Sed si ista cōuentio esset facta per alia uerba, scilicet q̄ quis promittat soluere in quolibet loco, & tunc est aduertendū, aut promittit soluere in quolibet loco, quo placuerit actori, & istud non releuat: quia debet intelligi, quòd actor nō trahat reum debitorē extra suum domiciliū, l. Mæuia. in fi. ff. de ann. leg. & l. sicut patronus. ff. de oper. liber. & l. quod ni si. §.j. eo. tit. Aut promittit quis soluere in quocūq̄ loco fuerit inuentus, & tunc ubicunq̄ inuenitur, potest conueniri, quia ibi uidet ꝓxisse. l. ꝓxisse. ff. de act. & ob. & ff. de adm. tut. l. Titiū. §.j. Et sic aduertas differentiā, quòd aliud est promittere, quòd ubicunq̄ possit conueniri, aliud est promittere
f soluere ubicunq̄ [f] inueniatur. Facit ad prædicta quod dixi in l.iij. §. si quis ita. el.j. ff. de eo q̄ cert. loc. Sic intellige, qd̄ no. Guil. in l. si quis in cōscribendo C. de episc. & cler. Idem si promitto soluere ubicunq̄ in Tuscia me inueneris. Nam ubicūq̄ in ea ꝓuincia me potes cōuenire, si ibi me inueneris, ff. de iud. l. hæres absens. §. fi. & l. seq. Nec ob. §. quæsitum. l. sed & si quis. ff. si quis cau. quia bene possunt quælibet ciuitates & castra, quæ sunt in Tuscia cogitari.

ADDITIO.

a POMA. Si cōuenerit. Fel. c.j. ext. de iudæ. ubi dicit omnes mod. tenere indistinctè, q̄ contra mutantē uoluntatē pōt agi ad interesse. Quod dictū reddit tur multum dubitabile, per dicta hic Iaf. Fran. Cur. hic. Circa materiam huius l. uide Dec. c. de iud. ubi ponit multas limitationes ad istam l. Fel. ibi. Itē limitat Pan. c. significasti. circa princ. ext. de fo. comp. nisi pactum esset factum in ꝓsentia iudicis acceptantis, per illum tex.
b POMA. *Item Fel. c. inter monasterium. uer. v. declaratio. de re iud. Are. c.j. de iud. & ibi Pan.*
c Item. Ang. cons. xxvij. & in quantū Iaf. dicit in j. limit. q̄ iuramentū appo Bar. super ff. uet.

Situm in testamento, non impedit renouationē. Old. cons. xxvj. & quā plurimis alijs. Ro. cons. ccciij. Cast. cons. cclxxvj. & in quantū dicit, q̄ iuramentum non ualet ratione defectus consensus, adde Bal. cons. xxviij. Cal. cons. j. de iureitur. ubi de tribus comitibus iuramenti. & in quantū ponit, quid operetur præsentia iudicis, adde Io. de Ana. cons. xl.
d POMA. *Obstet. Alex. l. cùm rem. ff. de leg. j.*
e Releuat. Anc. cons. cxxxix.
f Vbicunq̄. Bal. cons. cccl xvij. Dec. c.j. de iud. Soc. c. delicti. art. ij. q. vj. & vij. ext. de fo. comp. & c. significasti. artic. iij. q. viij. co. tit.

LEX XIX.

1 *Forum q̄ quis sortitur ratione contractus, non potest mutari.*
2 *Domicilium originis in matrimonio mutatur.*
3 *Laicus bannitus uel condemnatus si efficitur clericus, ob hoc iurisdictio primi iudicis non imutatur.*

a CVm quædam.[a] Mutatio fori post sententiam, uel lit. contest. prioris iudicis, iurisdictionē non impedit. h. d. No. q̄ mulier sequitur forum uiri. Opp. l.ij. C. co.
1 Sol. Forum † q̄ quis sortitur ratione contractus, nō potest mutari, ut ibi, sed forum qd̄ quis alia ratione sortitur, bene
b potest mutari.[b] & ita loquit hic. Item opp. domiciliū ex origine mutari non potest, l. senatores. ff. de sen. hic dicit cont.
2 quare malè. So. Fallit † in matrimonio, l. origine. C. de mu. & orig. lib. x. Querit gl. Quid si nihil habeat in loco prioris
3 domicilij? Dic ut in gl. & est hæc l. ar. ad q. q̄ si quis † secularis est cōdemnatus, uel bannitus, qui postea efficitur clericus [c] q̄ in mutatione fori nō impediat iurisdictio primi iudicis, no. doc. l. pe. ff. si ex nox. causa aga. Dixi in l.j. de pœn. & Io. And. ext. de obl. ad ratiocī. c.j. Et q̄ gl. dicit, q̄ tenet exequi ad literas primi iudicis, quō hoc procedat, cùm nō sit eo maior, dic q̄ lex reputat eum maiorē quantum ad istā causam exercendā, ne pereant effectus sententiarū. Et hoc tenent oēs mod. Cy. l. properandum. §. fin aūt reus. C. de iu.

ADDITIO.

a POMA. *Quædam. Cast. Are. l. si seruus plurium. §. si quis ante. ff. de leg. j. Pan. cons. lxxxv. in ij. dub. j. uol. Pau. l. episcopale. C. de episc. aud. Fel. c. iuxta uit. de prob. Ista decisio non procedit in concubina, nisi sit concubina clerici, Ro. sing. lxviij.*
b P. PAV. P. *Mutari. Videtur ergo, q̄ ante sententiā, uel litis contest. non possit amplius conueniri, ibi, Are. cons. cxxxv. j. Bar. l.j. ff. de pœn.*
c Clericus. Old. cons. iiij. Pet. de Anc. cons. lxviij. Cal. de for. comp. cons. xiij.

a §. QVOTIES.[a] No. q̄ corā iudice minoris summæ, possunt petere à debitore modicam quantitatē, de maxima summa. Inspicit enim illud q̄ petitur, ut hic, & l. incōmodato. §. pe. ff. cōm. Secundò no. quòd si petit magna, quātitas à debitore inope, licet illud ius & illa actio sit modici ualoris, nō inspicitur effectus eius, sed summa quæ pe-
b titur. Et sic faciat ad q. dicit statutū, [b] ꝓ actor debeat soluere sex denarios pro libra, de tota summa litis, ut sic inspiciat
c quòd petitur, non quòd in effectu debetur, [c] ut hic. Opp. ff. eo. l. si. idem. Sol. dic ut ibi.

ADDITIO.

a POMA. *Quoties. Alex. cons. j. v. uol. Bar. l.ij. ff. si quis in ius uoc. non ierit.*
b P. PAV. P. *Statutū. Iaf. §. tripli. j. no. inst. de ac. sed quid si petatur aliquid in certum, puta factū corā quo iudice debet peti, cùm posit tale factū, uel plus uel minus existimari? credo q̄, si aliquo casu posset sequi cōdemnatio in maiori summa, quā sit illa in qua posset cognoscere minor iudex, q̄ debet agi corā iud. maiore. etiam q̄ posset cōstringere, q̄ in maiori fieret cōdemnatio Com. cons. xvij. Item quod inspiciatur, qd̄ petitur, uide Mat. no. cxlv.*
c Debetur. Pro cōfirmatione eorū quæ hic Iaf. scribit, q̄ stante statuto, qd̄ hæres teneatur soluere gabellā, secundū æstimationē catastri, quod debet intelligi, deducto ære alieno, & expensis, Bal. cons. xlviij. iiij. lib.

LEX XX.

1 *Iudex de re alterius territorij, inter suos subditos ius dicere potest.*
2 *Iudex iudicās ultra summā suæ iurisdictionis, an sententia ualeat in summa?*

a EXtra territorium.[a] Legitur trib. mod. ut in gl. & ff. patebit. No. ex hac l. duas reg. in princ. & in fi. Quæro exēplum huius principij. Gl. primò ponit tria exempla, quia q̄nq̄ iudex uult dicere ius in hominē alterius territo
b rij, & non potest, ut hic. quandoq̄ uult dicere in suos, [b] & de re sui territorij, uult tamē extra territoriū, & non pōt,

1 ut hic.† Quando q̃ uult dicere in suos, de re alterius territo
2 rij, & tunc põt, & sententia ualet, tñ non potest facere executionem, s. l. cũm unus. §, pe. j. de bo. aut. iud. poss.† Quæro, c
c utrũ statuta huius ciuitatis ligent extra territoriũ. De quo dic ut ext. de const. c. ut animarũ. lib. vj. Dixi plenè in l. j. de fum. trin. Pet. hic diffusè tractat, ego plenius in l. cũctos populos. Venio ad secundã † partẽ, & quæro, si iudex iudica-
3 uit, ultra summã suę iurisdictionis. an ualeat
* Summa. Ad q. proposită amplius dicut per Bar. l. j. nu. 7. C. Si in cõ. ead. causa. et ti. seq. e. l. j. nu. j. 7. Bar. l. iiij. nu. 3. C. de fruct. & lit. expen. I. C.
sententia saltẽ in summa* Gl. hic tenet q̃ nõ cõt. no. in l. ij. C. de re. iud. Breuiter dicas, Aut sententia cõtinet diuersa, & seperata capitula, & tunc potest in uno capit. ualere, in alio non, l. quædã. fa. erc, & l. Carmelia Pia. de iur. pat. Aut cõtinet j. c. tantũ, & unã summã tñ, & tunc nõ potest pro parte ualere, & p̃ parte non: l. fi. C. qñ prouoc. non est ne. Ita loquit hic q̃ patet per tex. s. l. prox. in fi. Inspicitur enim quod petitur. Et si summã iurisdictionis excedat, in nihilum uidetur ad iudicẽ pertinere. l. si idem in fin. s. eo. ubi ad inducendã iurisdictionẽ, non fit diuisio summæ. seu rei petitæ. Et sic apparet q̃ iste q̃ iudicauit, in nullo fuit iudex. l. in hoc iudicio. fa. erci. Non ob. l. sancimus, in princ. de don. ubi utile per inutile nõ uitiatur, quia loquit de his quæ diuidua sunt, sed iudiciũ est indiuiduũ, d. l. in hoc iudicio. fa. erci. l. si idem. in fi. s. eo.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Territorium. Adde q̃ ad hoc ut posit extra territoriũ ius dici, in his quæ sunt cõtentiosæ iurisdictionis, requiruntur duo copulatiuè, scilicet consensus partium, & iudicis, Ro. sing. xv. ubi tamẽ singulariter limitat id procedere, in ijs quæ cõpetunt de iure. Com. cons. cxij. in ij. dub. Cont. Rom. cons. lxv. Io. And. c. ea quæ. de reg. iu. in vj. circa med. gl. Bar. in tra. iurisd. in j. q. Item circa istã l. adde q̃, insignia dignitatis possunt portari extra territoriũ, Bal. c. excõmunicatus. de off. dele. Item potest ea quæ sunt iurisd. uoluntariæ, uide eundẽ c. nouit. eo. tit. Bar. in tract. iurisd. in ea q. Item qd' ext. territoriũ non posit ius dici, nisi certis casibus. Item latè quõ extra territorium posit iudex citare re uel uerbo, Fel. ponit. regul. & decem fallen. in c. fin. de for. competen.

b Suos. Adde post Ias. in quantũ ponit, an parochianus posit suum subditum ubiq; absoluere, quod consulit Old. cons. lxxiij. ubi uoluit, q̃ si episcopus concederet indulgentiã ecclesiæ ædificandæ in territorio alterius episcopi, illo inscio, q̃ illa indulgentia nõ prosit subditis cõcedentis. Quò ad octauã limitationẽ, uide Rot. dec. cclxxx. q̃ non potest procedere. Quò ad xj. fal. uide Frid. cons. xij. quò ad xiij. limitationẽ, uide Bal. cons. ccxcix. in fi. j. lib.

c POMA. Quæro. Adde, an episcopus posit (in dioceſi alterius) subditis indulgentias confirre? Old. cons. lxxiij.

a *Quod quisq; iuris*[a] *in alterum statuerit ipse eodem iure utatur. Tit. ij.*

DICTVM est s. de iurisdi. om. iud. uel de eo quí habet iurisdictionẽ, sed quía interdum ius iniquum statuit, iustũ & æquum est, ut eodẽ iure utatur, & ideò ponitur hæc Rub. & istud summarium, totius nigri.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Quod. Fel. rub. de rescrip. & in c. sanctorũ. ext. de præsc. ubi ponit limitationem, q̃ fiat retorquutio in his quæ intuitu Dei aguntur, & cõtenduntur, & in c. ij. de mutuis peti. ubi ponit etiam, quando cõcessio est facta motu proprio, q̃ fit retorquutio in multis casibus.

LEX I.

1 Rectores ciuitatum & Magistratus, statuere aliquid possunt pro tempore eorum officij, non autem quod perpetuò ualeat.
Senatus, præfectus prætorio, Rex, uel Cardinalis, potest facere legem perpetuam.
Episcopus, uel comes, uel alius habens iurisdictionem perpetuam, potest statutum perpetuum condere.
2 Edictum hoc, de quibus statutis intelligatur.
3 Statutum factum à prioribus, q̃ offendens eos, puniatur ad mortem, comprehendit Priorem alium offendentem.
4 Statutum factum à præside cum consensu populi, retorquetur contra eundem, non contra quemlibet de populo.
Rectores faciunt statuta cum consilio procerum.
Præses qui fecit statutum iniquum cum consensu populi, non utitur eo iure, si hoc non fecit uoluntariè.
5 Statutũ iniquum conditũ à præside cum consensu populi, retorquetur contra quemlibet de consiliarijs, licet non contra quemlibet de populo.
8 Edictum hoc an habeat locum quando statuitur aliquid sententiando.
9 Parti contra quem iniustè est sententiatum, non imputatur, si non appellauit, ad hoc ut contra iudicem fiat retorquutio.
10 Potestas, qui puniendum in pecunia pro homicidio decapitari fecit, nõ potest allegare q̃ ipse puniatur in pecunia.
11 Iudicans contra legem, quia sic erat consuetudo, non tenetur hoc edicto.

HOC edictum. Primò cõmendat edictũ. Secundò ponit uerba primi capitis. Tertiò ponit uerba secundi capitis. Quartò incipit exponere edictũ. Secunda ibi, qui magistratũ. Tertia ibi quis apud. Quarta ibi, hæc autẽ. hęc rub. summat hãc l. & est difficilis multũ,
1 & subtilis. No.† q̃ rectores ciuitatũ, & magistratus possunt facere statuta. Sed p̃ imò solus Princeps põt condere legẽ, l. fi. C. de legi. So. dicit gl. uerũ est, legẽ utilẽ, sed legem municipalẽ possunt etiã facere inferiores magistratus. Ita tenet gl. quã no. & uide eam, & tene menti. Sed hoc uidetẽ falsum, C. com. uel. epi. l. programa. & j. de decret. ab ord. fac. l. ij. & C. de legatio. l. si quid. lib. x. & ibi dixi. Breuiter si magistratus uellet facere unã legem, fm exigentiã factorũ, fortè pro toto tempore suí officij, ut quod nullus nobilis inter plateã ex aliqua cã, uel ꝓpter charitatiã, quicũq; portauerit frumẽtum habeat tantũ, & similia, q̃ hoc posset, ut s. de off. præfe.
a urb. l. j. §. pe. & C. de naui. l. cum nauiculariorũ. lib. xj. Sed si[2] uellet facere legẽ perpetuã, tunc si quidẽ est de iudicib. subalimioribus & maioribus, ut Senatus & præfectus prætorio & tũc põt, l. non ambigit. s. de leg. & C. de off. præfec. præto.
b Orien. l. formã. aliàs normã. Idem in regib' & cardinalib.[b] qui æquiparant præfecto prætorio, s. de off. præf. præt. l. j. & idẽ in legatis apostolicæ sedis, ext. de off. leg. c. fi. Si uerò nõ est de maioribꝰ, sed de minoribꝰ, tũc si quidẽ habeat iurisdictionẽ perpetuã, ut episcopi, & comites, q̃ habẽt suos comitatus, & possunt facere cõstitutiones, ut exẽ. de cõst. c. ut animarũ. lib. vj. de maiori. & obe. c. ij. Et sic intelligo. de stat. cõt. liber. eccle. iuxta prin. in eo qd' dicit Potestates & Rectores posse facere statuta. Si uerò non sunt de his, tũc nõ possunt facere statutũ per se, d. l. programa. l. ij. j. de decre. ab ord. facien. & C. de legatio. l. si quid extraordinariũ. lib. x. Potest tñ hoc facere ex uoluntate populi, & cõcilij, j. prox. §. & s. proxim. gl. Sed an tũc egeat cõfirmatione superioris, dixi plenè de iust. & iu. l. oẽs populi. Tetigi in d. l. si quid extraordi-
2 nariũ.† Videndũ est ergo, de quibus statutis loquitur hæc lex[2]. de necessitate requirit, ut statutũ habeat effectũ, ut hac l. in fi. & ideò debet intelligi de statutis, quæ habẽt effectum iuris, quia ualẽt, licet sint iniqua, dum tñ sint facta ab habentib. autoritatẽ, fm distinctionẽ prædictam. Itẽ potest intelligi in statutis inualidis, si tñ habuerunt effectũ de facto, j. eo. l. iij. in princ. ibi, usus, & j. de nox. l. non solũ. la. j. & ideò est bonũ exemplũ, qd' ponitur hic in prin. gl. mag. hic positæ, si iudex cõcessit alicui, ut nõ possit cõueniri usq; ad biennĩ, certè etiã si statutũ nõ ualeret, posset habere executionẽ de facto, qa iudex non audiuit partẽ, certè ipse iudex eodẽ iure uteť, quia usq; ad biennĩ nõ poterit alios cõue-
3 nire.† Et ista sunt multũ utilia, & not. Pone,[c] Priores huius
c ciuitatis statuerũt, qd' si quis offenderit eos puniat ad mortẽ. Certè si ipsi offendũt alios, debent puniri eadẽ pœna, ut
d hac l. Ex quo etiã no. q̃ statuta ligãt ipsum statuentem[d] de quo plenè per Arch. d. c. ut animarũ. ext. de const. lib. vj. Pro
e cedo ulterius, & intro gl. magnã post prin. Quæro, pone,[e]
4 † Præses cũ consilio populi huius ciuitatis, fecit unũ statutum iniquũ, quis eorũ eodẽ iure utetur? Dicit gl. q̃ ipse rector, nõ quilibet de populo. Vide gl. & no. multũ. No. mirabilia ex hac gl. Primò q̃ rectores faciũt statutũ cũ consilio procerũ ciuitatis. Secundò no. q̃ qñ statutũ est iniquũ, qd' ipse rector debet eodẽ iure uti. Qd' intellige, si hoc fecit uoluntariè, secus si haberet necesse hoc proponere ex forma statuti. Tunc eñ careret dolo, & edictũ istud requirit dolũ.
no. etiam

no. etiam qd' quilibet de populo nõ teneť uti eodẽ iure. Et ideò si cùm statutũ hic fit, q̃ si forensis occidať, teneať occidens pœna, ccc. librarũ, si tñ Perusinus alibi occidatur, occidens non puniet ista pœna, quia quilibet de populo non
5 debet uti eodẽ iure. † No. etiã diligẽter, q̃ gl. dicit, quilibet de populo. nõ dicit, quilibet de proceribus, uel quilibet de cõsiliarijs. Illi eñ si interfuerint cõsilio, & cõsenserint, debẽt
6 uti eodẽ iure, j. de magi. conue. l. j. in princ. † Et ista faciunt, q̃ licet in ciuitate ista sint cõcessæ repræsaliæ iniustæ p̃ aliã ciuitatẽ, q̃ propter hoc in alia ciuitate nõ poterit capi quilibet de populo Perusino, utẽdo eo. iure, uigore huí[f] statuti. De hoc dixi in tractatu repræsaliarũ, quẽ feci modo, cito
7 dabo uobis. Vltimò facit ista † gl. q̃ ex delicto uniuersita-
f tis, nõ teneť quilibet de populo,[f] qd' plenè dixi. in l. aut fac-
8 ta. §. fi. j. de pœn. † Vidimus qñ ille qui habet magistratũ, uel potestatẽ, aliquid statuit legẽ condendo, uideamus qñ quis statuit sententiando. Et uideť q̃ nõ habeat locũ istud edictũ, nam aut sententia fuit iusta, & non teneť, quia cessat dolus. Aut fuit iniusta, & nõ habet effectũ, ut j. prox. §. Sol. Potest intelligi in sententia interlocutoria iniusta, à qua nõ potest appellari. Item põt intelligi in diffinitiua iniusta, nõ expresso errore, qñ quis propter paupertatẽ nõ potuit appellare. Põt etiã intelligi in sententia diffinitiua iniusta, expresso errore, tñ fuit mandata executioni, & sic habuit effe-
9 ctũ de facto, ut dixi, s. in q. fi. † Quæro, an imputeť[g] parti p̃
g quã est pronunciatũ, si non appellauit? Gl. dicit q̃ nõ, & bene. Non eñ potuit imputari ei. j. de euic. l. uendicantẽ. cum l. seq. Prætereà iudex est in dolo, & deliquit in faciẽdo, pars est in culpa in omittendo, & sic factũ iudicis præponderat, l. si mora. i prin. j. sol. ma. & l. itẽ si obstetrix. §. fi. in fi. j. ad l. A-
10 quil. Et istud † facit contra illũ potestatem, qui fecit decapitari unũ pro homicidio, cũ esset pœna ccc. lib. Nam tẽpore syndicatus, nõ poterit ipse dicere, q̃ sibi imponať pœna pecuniaria pro homicidio, sed debet imponi illa q̃ ipse impo-
11 suit alij, ut hic. † Quæro qd si iudex iudicauit p̃ legẽ, tñ ita erat consuetudo r. q̃ non teneť hoc edicto, quia cessat dolus. Consuetudo eñ tollit legem, l. de quibus. s. de legi.

ADDITIO.

a Sed fi. Rom. cons. ccxxv. ubi dicit, q̃ per hæc dicta probatur, q̃ constitutio episcopi, dicitur ius prætoriũ. Pet. de Anch. c. fi. de off. dele. Barb.
b Card. Alex. l. nemo. j. de le. j. cons. cxliij. uol. iiij.
c Pone. Bar. & Bal. l. digna nox. C. de leg. Barb.
d Statuentem. Ro. cons. ccccxliij. & in quantũ Ias. ponit, qualiter iudex teneatur de eo qui mortuus est in tortura, uide Bal. cons. cccxxxvj. iij. lib. & in quantũ Ias. etiam dicit qd' sit rei executio contra impetrantẽ ius iniquũ, intellige post præsentationẽ, & citationẽ, quia ante, potest lacerare. Are. consilio trigesimotertio.
e POMA. Pone. Alex. l. cætera. §. item quæri. ff. de leg. j. Fel. c. j. de const.
f Populo. Adde q̃ licet dicatur, q̃ uniuersitas tota non punitur, nisi cõmunicato consilio, maleficiũ cõmiserit, q̃ illud procedit in his, quæ habet tractũ momentaneũ, secus si successiuum, ut bellum, quia tunc uniuersitas punitur. licet non fecerit cõmunicato, Anch. cons. cliiij.
g Imputetur. Cont. Inn. c. pastoralis. de off. deleg.

1 Edicto hoc quæ personæ comprehendantur.
2 Ius iniquum potest obtineri, uel per sententiam, uel impetrando rescriptũ, uel priuilegium, uel statuendo.

§. SI QVIS apud. Sumus expediti de primo capite edicti, ueniò ad secundũ. Hic habes q̃ ille qui impetrauit ius iniquũ contra ipsum, qui utitur eo iure. Quæro utrùm distinguatur, si petierit dolo, uel nõ, dic ut in gl. Quæro dicitur hic, aduersario postulante, &c. quid si alius hoc petat? gl. aduersario, ponit opin. dicam j. eo. l. iij. §. hæc pœna. ubi gl. de hoc tangit, & dic ut ibi. Quæro, istud edictum
1 loquiť de eo qui facit constituí nouũ ius, † quæro quæ personæ cõprehendunturr Dicit gl. litigator, assessor, ut j. l. proxim. Item procurator & tutor, fm distinctionem positam. j. ea. l. iij. §. si procurator. Et eãdem distinctionẽ puto adhibẽdam in aduocato, secundũ Gul. de Cun. Quæro, dicitur hic
2 de eo qui obtinuerit aliquod ius iniquũ, † qualiter hoc cõtingat? r. tribus modis uel obtinendo sententiã, quod no. quia si quis obtinuerit unam sententiã pro se, fm unã opi-

in una causa, q̃ in alia de necessitate cõtra eundẽ debet sic iudicari, per hunc tit. Pone etiam secundò, quòd obtinuit iniquũ ius, impetrando rescriptum, uel priuilegiũ, certè idem eodẽ iure uti debet, j. eo. l. iij. in princip. Potest etiã tertiò obtinere iniquũ ius, si est facta lex, & tũc eodem iure uti debet, siue fuerit proponens, siue allegãs. Facit quòd s. proxim. dixi. Alia circa expositionem huius edicti, dicemus j. prosequendo titul.

1 Verba cum effectu sunt intelligenda.
2 Affectus non punitur, nisi sequatur effectus, & quando, nu. 4.
3 Futurũ subiunctiui formatur à præterito Indicatiui, ideò requirit rem perfectam.

a §. HAEC AVTEM.[a] Verbum statuerit, est futurũ Subiunctiui, q̃ formatur â præterito perfecto indicatiui, &
b sic rem cũ effectu perfectam[b] significat. Signa tex. in fi.
1 l.† No. q̃ uerba cum effectu sunt accipienda, & ad hoc alle-
2 gatur.† No. q̃ non punitur affectus, si non sequať effectus.
c Opp. q̃ male arguat Iurisconsultus. Dicit[c] enim, nam statuit. Sed
3 uerb. statuit, q̃ † est præteritũ indicatiui, non reperitur in edicto. sed bene reperitur uerbum statuerit, qd' est futurũ subiunctiui. r. futurũ subiunctiui, formatur à præterito Indicatiui: ut no. j. de cont. emp. l. hæc uenditio. & j. de uer. ob. l. centesimis. §. fi. ideò requirit rẽ perfectã, sicut præteritũ indicatiui, & sic bene arguit. Intro gl. op. de rescin. uẽd. l. ratas. Sol. ut in gl. Opp. j. de extraord. cri. l. j. & C. de episc. & cler. li. si quis non dicã rapere. ubi puniť affectus, licet non sequa
d tur effectus. d Sol. dicit † gl. ibi, in criminibus grauioribus.
4 Vel aliter, hic nullũ crimen est, impetrare ius iniquũ, ut no. doc. d. l. fi quis non dicã, & gl. l. iij. §. ij. j. eo. Opp. C. de fur. l. si quis. Sol. ut in gl. Opp. j. de calum. l. & generaliter. Sol. ut in gl. quantum ad hoc edictum.

ADDITIO.

a Hæc autem. Et hic alle. iste. §. quod capiens bannitũ, si eum non potest tenere, quia ab eo fugit, non debet habere præmiũ ex forma statuti. in l. fin. j. de pet. hæ. facit. C. de fideiuss. l. si Barbatorum. & limita per l. j. C. de pet. bo. subla. lib. x. & l. quisquis. C. ad l. Iul. maiest.
b Perfecta. Adde post Ias. de inuento in uia, stante statuto, q̃ extrahens bladũ puniatur. Io. And. in add. ad Spec. in tit. de const. ubi pulchrè. Quod uerò est alleg. q̃ uerba debent intelligi cum effectu, uide quæ posui in l. iiij. §. condemnatum. ff. de re iud.
c Codices nostri habent, statuerit, et sic opp. elusoria redditur, utilis tamẽ est, & notanda, ex his quæ tradit Tac. hic. Ale. Lo.
d Effectus. Bal. cons. cccvj. iij. lib. & ccvj. iiij. lib.

LEX II.

HOc edicto. Imperitia assessoris excusat magistratũ, nõ ipsum assessorẽ. h. d. Opp. j. circa fi. gl. Inst. de obl. quæ ex quasi delic. in prin. & j. de uar. & extraor. co. l. ul. So. quantũ ad istud edictũ, impitia assessoris excusat magistratũ, non quantũ ad actionem in factũ ex quasi maleficio. Tenemenți, quia pluries uidi dare petitiones cõtra magistratus de imperitia assessoris, tempore syndicatus. Quærit gl. quare in potestate requirit dolus, & non in assessore? Dic ut in gl. nam assessor asserit se iurisperitum, quòd non contingit in magistratu.

LEX III.

a SI quis.[a] Híc incipit exponere uerba edicti, secundi capi-
b tis.[b] Quæro quid si non apparet, utrũm ad postulatio nẽ uel nõ? r. In dubio præsumitur ad postulationem, ut exẽ. de præben. c. fi motu proprio. lib. vj. & dixi C. de pet. bo. subla. l. j. lib. x.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Si quis. Bar. l. tutor si petitus. de tu. & cu. Alex. l. iustè posidet. de acq. poss. Item istud de motu proprio, limita ut proceda t circa decisoria, secus circa præparatoria, et ordinatoria iudicij, secundũ Ro. sing. cclxxiij. incip. reg. alle. Bar. l. fi. C. de fruc. & lit. expen. Fel. c. ij. de mutuis pet. ubi ponit etiam alias limitationes, an aũt in dubio, cõcessio præsumatur facta motu proprio, uide Bar. l. j. C. de pet. bo. sub. lib. x. uide in materia Alex. & modernos hic. Item limita nisi esset concessio geminata, quia tunc præsumitur motu proprio concessa, Mod. l. nec dãnosa. C. de preci. impe. offer. Bar. l. Balista. ff. ad Treb. Pan. cons. lxxij. incip. quanq̃ ijs dubijs. dicentẽ q̃ geminatio

denotat omnimodã liberationẽ ita faciendi, & uolendi. Itẽ clausula, motu proprio, & ex certa scientia, æquiparatur. d.l. nec dãnosa. mod. Io. de Dama. c.j. de excess. prælat. But. c.j. ext. de resc. Bal. c. studuisti. de off. deleg. Ang. §. ex his uerò iubemus. auth. ut nulli iud. Bal. c. cũ ordinẽ. de resc. c. eam te. cotit. c. si quando. Sal. l. fi. j. si contra ius, uel util. pub. Bar. l. idem Vlpianus. de excus. tut. Crem. sin. cxxxxv. Fel. c. nonnulli. in prin. uers. fallit. vj. de resc. ubi etiam dicit, quòd operatur idem q, clausula non obst. & de plenaria potestate, & de certa scientia, iuncto uersi præcedenti.

b POMA. *Capitis. Alex. consi. xxv. in ij. dub. iij. uol.*

§ SED ET SI. Opp. q uerb. imperauerit, debeat intelligi cũ effectu. ut ff. e. l. j. in fi. Sol. intelligẽ, cũ effectu, ſ. iuris, ut hic, uel facti, ut dixi. ff. e. l. j. in princ. Et dic uel facti & iuris, ut hic, prout dixit, usus fuerit. Opp. l. qui falsam. j. de fal. Sol. ut ibi, delictum non erat consummatũ, hic sola interpretatio sequuta cõfessione, ita q obtinuerit, delictũ est consummatum. Et ita habes gl. expeditam.

1 *Mandans quando non uidetur propriè facere.*
2 *Statutum puniens excipientẽ, & non probantẽ, uel declinantẽ iurisdictionẽ iudicis, non cõprehendit producentẽ uel declinantem per procuratorẽ.*
3 *Mandato generali non uenit, ut procurator possit facere dominum incidere. in pœnam.*
4 *Mandato generali non uenit etiam id quod potest esse pœnale.*
5 *Impetrans pro alio ius iniquum, si non habuit mandatum, uel ratihabitio non sit secuta, tenetur hoc edicto. (eodem iure uti.*
9 *Procurator impetrans iniquum ius pro domino, potest contra dominum*

a § SI PROCVRATOR. a Ex impetratione procuratoris habentis speciale mandatũ, uel ratihabitione sequuta coerceꝛ dñs, secus si habet generale, uel in rem suam, tunc coercẽt procurator, tutor uerò semper. h. d. usq; ad fi. & hic, exponit uerbũ, si quis. Opp. ext. gl. cũ uerba edicti sunt scripta in personam, ſ. sed si quis impetrauerit, ergo nõ coercet illũ qui impetrari fecerit, l. aut qui aliter, in fin. j. q' uide aut clam. Sol. Qñ mandatur id qd' est delictũ, tunc p
1 cedit cont. Ratio † quia tũc mãdatarius coactè nõ facit uirtute mãdati, cùm mandatũ rei turpis, sit nullũ, inst. mand. §. illud quoq;, cũ cõcord. sed facit uirtute sui arbitrii. Meritò ille qui mãdat, nõ uidet propriè facere. Et sic uerbis edicti nõ comprehenderet, sed hic mandat illud, qd' non est delictum, ut gl. dicit, ut statim dicam. Ergo procurator coactus hoc facit uirtute mandati qd' suscepit, non ex suo arbitrio. Et sic ille qui mandat, propriè facit, ineritò uerbis edicti cõprehenditur. Sicut qui proiecerit unũ lapidẽ, cũ lapis non percutiat ex sui uirtute, sed uirtute proficientis, proficiens propriè percutit, l. ité Mela. in princ. j. ad l. Aquil. Dixi j. de iniur. l. sed si unius. §. seruus meus. & ibi plane dixi. Et p hoc
2 dico † q statutũ, qd' punit eum, qui produxit exceptiones, & nõ probat, uel punit eum, qui iurisdictionẽ iudicis declinauit, habebit locũ in eo qui produxit exceptiones, uel declinat per procuratorẽ licet in personã loquat, ſ. si quis produxerit, uel si quis declinauerit. & ſ. cũ actus, pducendi, uel
3 declinandi, non sit delictũ. Ex hoc etiam sume aliud, † q licet quædã sint de se licita, si tñ ex eo sit possibile inferri pœnam, non uenit ex uirtute generalis mandati, sed requirit
b speciale mandatũ, b ut hic, & ideò c qñ per procuratorẽ pro
c ponunt aliquæ exceptiones, ex quibus pœna inferꝛ, si nõ probent, nisi habeat speciale mãdatũ ad hoc, potest petere q dñs approbet, uel reprobet illam productionẽ, aliter nõ audiat procurator super eis, ut hic. Venio ad gl. dicit hic q teneꝛ dñs solũ. cont. imò & procurator, l. j. de ui & ui ar. Sol. ibi mandatũ fuit delictũ, & sic, pcurator parere nõ debuit, hic uerò nõ fuit mandatũ delictũ. Ita dicit gl. tene menti ad id q modò dixi. ff. e. Quærit gl. quid si, pcurator habuit generale mandatũ cũ liberar. ff. e. Idẽ, quia hoc non uenit in man
d dato. Ita dicit gl. Ex quo d no. ut modò dicebã, in j. q. † q sicut illud qd' est omnino prohibitũ, non uenit in generali
4 mandato, ita illud q nõ est omnino prohibitũ uel delictũ,
5 si põt esse pœnale, uide gl. Quæro, an tunc † cũ non habuit mandatũ, nec ratihabitio est sequuta, teneat, pcurator impetrãs? Gl. dicit q sic licet eñ ipse eodẽ priuilegio uti non posset, qa alij impetrauit, sufficit tñ q obtinuerit, & q alius uti possit. Itẽ quia edictũ, ff. e. o. l. j. §. si quis apd'. dicit, q si qs obtinuerit, sed ipse obtinuit hic, nõ dñs, sed qñ habet mandatũ, obtinuit ipse dñs, nõ alius. Ita dicit gl. Vide gl. & Bart. l. si pater filio. j. de his quæ in frau. cred. Quærit gl. quare nõ
6 pcurator, sicut tutor? Dic ut in gl. Quærit gl. † utrũ pcurator impetrãs posset uti eodẽ priuilegio ꝑ dñm? Gl. nõ determinat. ff. quidã q non, quia fuit particeps criminis, l. qñ C. de testib. cõt. l. ait prætor. §. si quis particeps. j. quæ in fra. cred. Alij cont. ut Rich. Mal. quia officiũ pcuratoris nõ debet sibi esse dãnosum, l. sed si quis. j. quẽad. test. aper. Itẽ qñ pcurator facit dñs facere uidet, fm cum. Tu dic, imò dñs p priẽ facit, ut dicit ff. Idem tenet Iac. But. Nam dñs non põt si bi obijcere illam culpã seu hanc exceptionẽ, ar. l. cũ in fundo. §. quid si mulier. j. de iu. do. q satis placet. Fortè hoc nõ esset uerum, nam fm opi. gl. l. j. ff. eo. ut habeat locũ illud edictum, oportet q teneat de iure istud qd' impetratur, licet sit iniquũ. Sed si dñs non habet ratũ, non tenet de iure. Nam in persona pcuratoris non, quia ibi non est impetratũ, in persona dñi, etiã non ualet, quia nõ habuit ratũ. Nec ob. q dñs possit uti, quia iam reprobauit nõ habendo ratũ & sic interim nõ ualet de iure. Nec ob. qd' dicit gl. de tutore, quia fortè ipse tutor posset uti absq; cõsensu pupilli, q non esset in pcuratore. Quæro, quid si in impetratione tutoris ꝙuenerit cõmodum ad pupillũ? ff. Eatenus tenebit pupillus, quatenus ad eũ peruenit de commodo, ut in gl. & bene.

ADDITIO.

a P. PAV. P. *Si procurator. Ad istam reg. q, in generali mandato nõ uenit, ut aliquid faciat indebitè, l. j. §. si procurator. j. tit. j.*
b *Mandatũ. Bal. consi. xciij. ij. lib. Io. de ana. consi. xij. Ro. consi. cxl. consi. ccv. iij. lib. dicit q, non ualet testamentum eius qui exercuit usuras nomine alieno, nisi præstita cautione.*
c *Et ideò. Idẽ secundũ Bal. in syndico uniuersitatis. gl. l. nõ põt dolo. et l. aliud. §. refertur. j. de reg. iur. Bar. l. si procurator. ff. de cond. inde. Ang. consi. inci pien. consultationes mihi.*
d *Ex quo. Hæc uerba addita fuere, nec in antiquis uo. habentur, dum alle. l. si filio. & l. si super filio. de his quæ in frau. cre. Et facit secundũ Bal. q, habentibus generale arbitriũ condendi statuta, non poterunt condere statuta contra libertatem ecclesiæ, cùm illa sint pœnalia, auth. cassa. C. de sac. eccl.*

1 *Impetrãs ius iniquũ, nõ tenetur hoc edicto, ultra quã impetratio se extẽdit.*

§ HAEC POENA. Hic generaliter dictũ ponit & non eget ſummario. Op. dicit hic, q alij utunt eodem iure aduersus impetrantẽ. Cont. C. res inter alij. acta p. Sol. gl. intelligit, qñ fuit impetratũ ius iniquũ uniuersaliter ꝑ óes, ut hic. ut hic. Secus si cont. unũ tm, ut in cont. Quidã tñ fuerũt in ꝓuincia opi. ut gl. tangit hic & ff. e. o. l. j. circa prin. super uer. aduersario. Pro istis facit C. de rescin. uend. l. rat. s. Sed opi. gl. est uerior, per tex. huius l. in prin. ibi, cæteri ũ si ipso non postulante, &c. non eñ extendit se pœna huius edicti, nisi quatenus extẽdit postulatio impetrata, & ibi p hoc ff. e. o. l. j. ibi aduersario eius postulãte. & hoc tenet Iac. de Ar
1 re. & oẽs. Ad l. ratas rñ. ut ibi no. Cy. † Quæro, qd si aliquis impetrauit ius iniquũ, usq; ad quantitatẽ centum librarũ, an aliquis utaꝛ eodẽ iure ꝑ eum in maiori quãtitate? Videtur q sic, per hanc l. quia etiã ille contra quẽ nihil impetrauit, põt uti iure ꝑ impetrantẽ. Ergo multò magis ille, cõtra quẽ impetrauit, licet in maiori quantitate. Et hoc procedit qñ impetratio esset facta simpliciter non expressa quãtitate, licet impetrans non teneret fortè nisi ad centũ. Sed si in petrantione esset expressa certa quantitas, tunc non ꝓtur ultra quàm impetratio se extendat, ut hac l. in princ. gl. quandoq; experitur. innuit q ex hoc edicto oriatur actio & exceptio, quod dicam statim, j. ea. l. §. quod autem.

1 *Fideiussori quando noceat delictum rei.*
2 *Principalis prius conuenitur quam fideiussor, si conueniri potest.*

a § SIIS PRO QVO. a Impetratio principalis nocetꝛ fideiussori, nõ ecõtra. h. d. & est subtilis §. Op. C. de preci. imp. off. l. quoties. Huius timore legũt quidam, q hic fuit impetratũ ne aliquis utatur exceptione dilatoria. Hãc reprobat gl. per tex. qui dicit, mãdati actionẽ non habetis. Posteã j. in gl. parua, super uer. non habetis, sustinet, ut dicã
b mus, non habebis mandati actionẽ, scilicet interim, quod satis põt procedere. Vide istã gl. Secũdo mõ b põt intelligi, saus

q impetrauit exceptionẽ peremptoriã, si fuit dictũ ꝓ principẽ, nõ obst. lege, quælibet põt esse bona, & uera. Secundò op. j. de pact. l. fiu. ubi pactũ principalis, fideiuss. exceptionẽ nõ põt tollere. Huiꝰ timore dicit gl. intellige, q quo tpe fideiussit, impetrauerat ius iniquum, uel impetrauit postea de uolũtate fideiuss. Vide gl. istã. Istã distinctionẽ uidet reprobare gl. j. prox. §. fed sustine eã ut ibi dicam in j. opp. Tertiò op. l. j. j. de alie. iud. mu. cau. fac. Sol. fateor q hic factũ unius nocet alteri, qa hoc debuit & potuit ab initio prouideri. Dicit gl. sic, mora rei nocet fideiussori, l. mora. j. de uer. ob. Istud aliquantulũ uidet cõtradicere superioribus, Nã supra ius dictũ est, q factũ rei nõ nocet fideiussori, si nõ cõsensit. Et ideò circa hoc dicas, si quæris an pactũ rei non noceat fi
1 deiussori dic, ut l. fi. j. de pact. Si quæris de † delicto rei, Aut quæris utrũ noceat ad inducendã obligationẽ ꝑ fideiussorem, & dic q nõ nocet, j. de fideiuss. l. si in pignore. Aut ad actionẽ iã natã augendã, ut aliquid, addat, & dic ut l. j. de eo per quẽ fac. erit. & l. centum Capuæ. j. de eo qd' cer. loc. Aut quantũ ad actionẽ cõseruandã, & tũc si quidẽ actio erat iã elisa exceptionẽ, nõ nocet fideiussori, si nõ cõsentiat, ut hic, cũ sua gl. Si uerò actio nõ erat exceptione elisa, tũc sine dubio nocet, l. mora rei. j. de uer. ob. & l. si seruum. §. nũc uideamus. eo. tit. No. ob. qd' potuit cogitare, qd' potuit, quia sic in l. fi. j. de pact. potuit cogitare qd' potuit fieri pactũ de petendo, & tamẽ nõ nocet fideiussori, ut ibi. Nõ ob. l. si qs domũ. §. j. j. loc. quia ibi põt euenire rationabiliter, & fm naturã præcedẽtis ꝓctus, hic non põt euenire rationabiliter, qd' quis impetret ius iniquũ, lac. de bel. l. si idẽ. §. j. §. ti. j. in gl. super uer. adiudicari põt. &c. Vel dic ad ꝓrium, de l. j. j. de alie. iud. q hic fideiussor nũquã habuit exceptionẽ efficacẽ, ut no. ff. in gl. px. & factũ rei nõ nocet fideiussori. Extra gl. op. q nõ possit cõueniri fideiussor, nisi prius agat ꝓ principalẽ, l. iure nostro. C. de fideiuss. cũ auth. ibi posita. Sol. illud uerũ, fm iura hodier. licet olim secus, d. l. iure nostro. Præterea hodie † debet intelligi, qd' prius cõueniat principalis,
2 si põt cõueniri, secus si cõueniri nõ posset, l. Marcellus j. de fideiuss. & ibi Dy. & ibi dixi. Et hoc probatur in hoc tex. in ij. parte, ubi reus habet exceptionẽ, & nõ fideiussor, quenĩ enim ad fideiussorẽ, quia certũ est reum conueniri nõ posse. j. si cer. pet. l. fi. de uer. ob. l. decem.

ADDITIO.

d POMA. *Quo. Ale. limita in l. nisi. §. fi. quam legit cum l. et hæredẽ. de pact. Moder. aliquid im l. fi. j. si cer. pet. Modò et sic insurgit ex hoc, qd' princeps potest auferre ius meum. l. item si uerberatum. §. j. ibi limitibus. j. de rei uẽ. l. uenditor. §. si constat. j. eo. & Bal. & Ang. hic, quod intellige cũ causa, secus sine causa. l. toties. j. de policit. l. si priuatus. j. qui & à quib. l. Antiochẽsium. & ibi Bar. j. de prini. cre. l. non ambigitur. & ibi dicã ff. de legi. l. bene à Zenone. C. de quad. præsc. Ang. d. l. item si uerberatum. §. j. An autẽ sufficiat dicere, non ob. tali l. uide sin. limitationes Sal. l. fin. C. si cont. ius, uel uti. pub. an Bar. Pro intellectu l. si quis domum. §. j. ff. loc.*

* Patrẽ. *Quãdo pater, p filio, in ciuilib. uel criminalibus teneatur, no. l. iij. C. ut fil. p pat. Bar. l. si quis in tantã. im. xj. C. C. un. vj. l. C.*

§ SI FILIVS. Imperatio filij nõ coercet patrẽ. * No. q per filiũ nõ potest fieri deterior cõditio patris, impetrauit emẽ ut usq; ad decenniũ cõueniri nõ possit. Sed op. & ui detur q factũ filij in ipso ꝓctu, noceat patri. l. ꝑ iuris. §. fi. cũ l. se. de pac. Huius timore quidã distinguũt hic, sicut fuit distinctũ ff. px. §. Aut si lius impetrauit patre sciẽte, aut nõ, uel aut filius impetrauit anteq; esset ius quæsitũ patri, aut posteà. Sed gl. reprobat istã distĩ. simpliciter & nihil alle. Vide eã. Quid dicemus? Dico q precedens §. loquitur in reo, & fideiussore, hic autẽ ĩ patre & filio. Rõ diuersitatis est, quia primo acquirit q filiũ directò, ex l. dispositione, nõ ex dispositione filij. ar. l. Paul⁹ §. Paulus. j. de bo. lib. uel præcedens §. loquitur in exceptione quæ facilius trãsit, q actio. l. etiã si in rem. j. de iureiur. & ideò trãsit cũ suo uitio, hic uerò loquitur in actione, quæ nõ ita trãsit de facili, nisi ex speciali legis dispositione. Ad l. ꝑ iuris. §. fi cũ l. seq. ff. q ibi loquitur in his quæ per filiũ fiũt in ipso contractu, sed hæc impetratio iuris iniqui, est totaliter separata ab ipso ꝓctu. Cont. nã sicut se habẽt reus, & fideiussor, ita se habẽt pater & filius, l. cũ filius. j. de uer. ob. Gl.

1 *Pœna ipso iure imposita à lege transit ad hæredem.*
2 *Actio, & exceptio, & replicatio ex hoc edicto oritur.*
3 *Impetrans ut quilibet de ciuitate det mihi unum grossum, non potero cogi ego ut alij soluam grossum.*

a § QVOD AVTEM. Pœna huius edicti transit ad hæredẽ. a Opp. priuilegiũ non transit ad hæredem. l. in omnibus j. de reg. inr. ergo nec pœna. Sol. Intellige hic fuisse actũ q trãseat ad hæredẽ, uel priuilegiũ fuisse concessum in rẽ, ita q ad hæredẽ trãseat, fm gl. & bene. Opp. pœna nõ transit ad hæredẽ, C. ex delic. defunc. l. j. j. de priua. deli. l. j.
1 Sol. † & hęc est uera, ibi loquitur in pœna imponenda. * Sed hæc pœna est à lege ipso iure * imposita, unde sicut si lata esset sententia, * teneretur hæres, ita hic quando pœna ipso iure infligitur, nec expectata sententia trãsit ad hæredes. j. de publica. uer. & com. l. cõmissa. & hoc est uerum, prout opponitur hæredi ex persona defuncti, sed prout opponitur ex persona sua, tunc non ob. contrariũ, quia hæres punitur ex delicto suo, quia priuilegiũ transit ad eũ, ut in præcedentibus dictũ est, & ubi cunq; hãc impetrationẽ appello delictũ, impropriè loquor, ut dixi ff. ea. l. si procurator. & quod ibi no. per gl. Vltimò gl. dicit unũ ꝙbũ hic scilicet q nõ transit contra hæredem, ut detur actio, sed repellatur exceptione. Vide gl. sic innuit ista gl. q ex hoc edicto nõ oriat actio, sed exceptio, & hoc uidet ẽt de mẽte Io. qui in arbore nõ facit mẽtionẽ de actionẽ ex hoc edicto, nec Rof. in libel. suis, de actione ista posuit. Cõt. gl. ff. ea. l. §. hæc pœna.
2 uer. qñq; experit. Dico, † & hoc tenent doc. q ex hoc edicto oritꝛ actio, & exceptio, & ẽt replicatio. Et in actiõe ponit exẽplũ, impetraui q ex pacto nudo possum agere, certè ali⁹ ex pacto nudo poterit agere ꝑ me ex hoc edicto. Vel impetraui q uẽditio, quę erat inualida, ualuerit, certè ita ualebit, p alia parte, sicut pro me, ar. j. de act. emp. l. bona fides. & ſi ex nox. cau. ag. l. ij. & C. si aduer. trãsac. l. j. & j. de iureiur. l. si duo patroni. §. si quis iurauerit. & §. seq. Tñ isto casu, quo oritꝛ actio ex hoc edicto, nõ datꝛ ꝑ hæredẽ, qa executio nõ ẽt tũc facta ipso iure ꝑ hæredẽ. Et hoc uidet uelle gl. hic posita, q est
3 no. In exceptione & replicatione exẽpla sunt manifesta. † Quæro, pone q ego impetraui, q qlibet de ciuitate ista teneaꝛ mihi dare unũ grossum, an qlibet poterit petere à me ex uigore huius edicti, sicut ego ab eis ex uigore huius priuilegij? Doct. dicũt q nõ. Et istud edictũ debet intelligi, quãdo priuilegiũ etiam stante hoc edicto aliquid operat, aliàs secus, ar. l. j. ad muni. & l. si quãdo. j. de leg. j. & l. si fundũ. ad fal. Sol. hoc nihil operatur. si quis utaꝛ eodẽ iure, ergo, &c.

ADDITIO.

d *Hæredẽ. Adde post tas. inquantũ ponit, q pœna iuris requirit sententiã declaratoriã, licet à pœna iuris nõ possit appellari, q, tamen à sẽtẽtia pœnæ declaratoria põt appellari, & in illa ſerẽda non requiritur citatio partis, Lud. Ro. sing. xv. c. Romana. §. sin autem. de app. lib. vj.*

§ ILLVD quoq;. Pœna huiꝰ edicti porrigit ad actionem quæ post impetrationem quæritur. h. d. Gl. intelligit, quando impetratur generaliter, ita q impetratio porrigebat ad futuros creditores. Sed quid si impetrãnerit simpliciter? Doc. tenent, qd' tantũm ad præsentia uidet porrigi, l. si ita ſcripſiſſet. j. de leg. ij. & l. si ita. j. de aur. & arg. leg. Dic ut ibi. Pro hoc facit gl. omnium j. de procur.

1 *Obligationem naturalem actus iuris ciuilis, non tollit.*
Præſcriptio an tollat naturalem obligationem.

§ EX HAC cã. Hoc edictũ, naturalẽ obligationẽ nõ tollit, ergo ſoluti repetitionẽ nõ inducit. h. d. Et legit duobus modi. Primò ꝙ impetrãte, ne creditorib. teneat. Nãp hoc ipſe impetrãs non liberaꝛ. Vel intellige, qd' licet alij creditores possent uti eodẽ iure ꝑ impetrantẽ, tñ non liberaꝛ ab ea

naturali obligatione,& ideò in utroq; casu impediatur solu-
ti repetitio. Nam Imperator põt tollere ius ciuile. Et sic
1 no.† q; per actũ iuris ciuilis,non tollitur naturalis obliga-
tio.Et sic facit,qd' præscriptione,non tollitur naturalis ob-
ligatio.dixi in l.fi.ff.rem ra.hab.& Cy. l. cùm quis. C. de iur.
& fact.ign.& ff.de neg.gest.l.at qui natura,in princ.

LEX IIII.

a ILlud.[a] Qui facit l.permittente, nõ incidit in hoc edictũ
h.d.No.q; illud q; licitè factũ est, pœnã nõ meretur. Istã
1 l.inducit Gul.ad q.† q; si impetrasti iudicẽ delegatũ ꝑme
in causa fundi,possum te cõuenire corã eodẽ iudice in alia
causa,auth.& cõsequenter.C.de sent.& l.si idem.ſ.tit. prox.
Sed si tu uis me iterũ cõuenire corã eodẽ iudice, in alia cau
sa,non potes,ff.de iureiur.l.iusiurandum ad pecunias.§.ait
prætor.uersſed nec.

ADDITIO.

a *Illud.Adde post Alex.& Ias.inquantum examinant,an possum alicui dice re uerba iniuriosa, ad conseruandum ius meum. Old.cons. liij.Bal.cons. xlv.iij.lib.*

Si quis ius dicen.non obtem. Tit.III.

Dictũ est.ſ.in genere & in ſpecie,de iur.om.iud.Verũ, quia
q̃ iudices peccãt decernẽdo iniquũ ius, aliquando pec
cant partes,ius iniquũ impetrando,ideò posuit tit. q; qſq;
iur.Verum quia quandoq; peccant in non obediendo iu-
dici,ideò ponit Rub.si quis ius dicen.non obtemp.

LEX VNICA.

1 *Dictiones taxatiuæ appositæ orationi affirmatiuæ,affirmãt illud quod po nunt,& excludunt,& negant omne aliud,nu.3.*
2 *Testis deponens quòd Titius possedit x.ann.tantum,non probat.*
3 *Dictio,non tamen,est aduersatiua.*
4 *Duumuiri an posint multare.*
5 *Delegatus quando multare possit?*
6 *Iurisdictionis defendendæ remedia.*
7 *Iudex potest alienam iurisdictionem defendere,& pro sua defendenda bra chium alterius iudicis implorare.*
8 *Iudex per actionem in factum,et etiã ex suo officio potest multã imponere.*
9 *Iudex qualiter exercebit eius officium,imponendo multam.*
10 *Iudex qualiter exercebit eius officium,imponendo multam.*
11 *Pœnam impositam in præcepto,iudex potest augere uel minuere.*
12 *Pœna si est apposita in præcepto,arbitrio iudicis,non utitur præceptum propter incertitudinem.*
13 *Processus nouus non requiritur,ad faciendam condemnationem uigore inobedientiæ,si iudici constat de inobedientia,licet de nouo citetur ad defen-*
14 *Multam impositam,iudex ob inopiam minuit.* *ſionem.*
15 *Appellatur ab impositione multæ.*

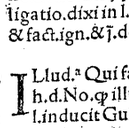

MNIBVS.Hæc lex diuidit in quatuor partes
principales,primò ponit qui iudices possunt
punire inobedientes,ſecundò pro qua inobe
dientia,tertiò quas personas, quartò quoiu
re,ſeu qua actione.Secunda ibi, is uidet. Ter
tia ibi,ſi procurator. Quarta ibi, hoc iudiciũ.[1] Legam per
particulas.Prima pars ſm cõmunem lec.breuiter h.d. Oẽs
iudices possunt inobediẽtes punire, uidelicet magnus in
magnis causis,& magnis multis, paruus in paruis causis,
& paruis multis.h.d.tex.cũ gl.& in hoc prĩ. ẽ duplex litera.
Vna est nõ,tñ alia est nõ tm̃.Secundũ j.lec.diuidit,quia prĩ
mò ponit dictũ, ſecundo exceptionẽ. Secundũ aliã,prout
est nõ tm̃ tota ponit unũ dictũ.habes tex.expeditũ.Et ante
a omnia uideamus,quæ est uera litera.[a] Pro cuius declaratio-
1 ne † ſciendũ est,q; ſunt quædã dictiones quæ uocant exclu
ſiuæ,ut dictio,tm̃,& dictio tãtummodò,& ẽt dictio, ſolum-
modò,& duntaxat.Istæ dictiones ſi quidẽ apponantur o-
rationi affirmatiuæ,affirmant illud q; ponũt, & excludũt,
& negãt omne aliud.Verbi gratia,Pet.tantũ currit.q.d. Pet.
currit,& nullus alius,ut C.de pat.q; fil.dist.l.ij.& q; ibi no.&
& l.ob æs.de præd.mi.& l.ꝑctus.de reg.iur.&Dy. c.in argu-
mentũ.ex.de reg.iur.lib.vj.licet q̃q; cã euitandi ꝓlixitatem
b alteri[b] l.aliud ſuppleat,ut d.ll.[b] Ex hoc ſequitur,† ſi dicat te
2 ſtis,q; Titius possedit x.ann.tm̃.inquantũ dicit tantũ,nihil
operat,quia uult excludere omne aliud tẽpus extra illud
tempus positũ,uel omnẽ personãextra illã personã positã.
Ista aut est mera negatiua,ideò non probabilis, l.actor.
C.de,pba.ideò non ualet:ext.de causa poſ.& propriè. c.cũ
3 ecclesia Sutrina.rectè intelligẽdo.† Q̃q; dictiones exclusi
uæ ſeu taxatiuæ,apponuntur orationi negatiuę,& tunc ea
rum natura est ut positum affirment,& implicent aliud de
quo minus uidebatur inesse.Sicut enim istæ dictiones ex-
cluſiuæ, appositæ affirmatiuè aliud à posito negant, ita
appositæ negatiuè,aliud à posito implicant. ff. de pet. hær.
l.& non tantum.ff.de dolo.l.& eleganter.§.nõ ſolum.de lib.
leg.l.non ſolum.de bo.quæ lib.l.cùm non ſolum.Ex his ap
paret quòd litera non tantum, hìc non congruè ponitur.
Non enim poterit implorare aliud,cùm præcesserit oratio
uniuerſalis omnia comprehendens,ſcilicet omnibus ma-
gistratibus,&c.Præterea ſi diceres,q; implicare, tunc impli-
caret id de quo plus uidetur ineſſe queſt.d.non tantũ duũ
uiris,ſed etiam maioribus,licet multare inobedientes,hæc lo
cutio nimis incongrua eſſet.Est igitur melior litera, non
4 tamen.† Nã dictio, tamen,est aduersatiua,ff. de arb. l. quid
tamen.& iud.ſol.l.iam tamen & ff.ad Treb.l.ita tamen. cum
ſi.q.d.Omnibus magistratibus licet multare, ſed non du-
umuiris.Et q; duumuiris non licet, tenuit Azo.& alleg. C.
c de modo multa.l.eos.[c] & de defen.ciui.l.defensores nihil.&
de uer.ſig.l.aliud.l.ij.& de iud.l.ij.§.fi.quę leges concedunt,
d multare maioribus. Pro hoc facit iſte tex. dum[d] dicit, ſm
ius poteſtatis ſuæ.Verbum enim poteſtatis,ad merum im-
perium refertur,l.imperiũ. ſ.tit.ij.Modò ſum in gl. ff. in me
dio.Cont.istam lec.opp.C.de ſpor.l.fi.§.j.Sol.quidã dicunt
aliud de iure, Codicis,aliud de iure iſto, q; non est uerum,
c ut ſtatim dicã.Opp.c.auth.[e] de defen.ciui.§.audient.Sol.Ali
ud est de iure auth.quàm de iure iſto.Istas ſol.reprobat gl.
quia omnibus magiſtratibus conceditur modica coertio,
ſeu leuis,l.magiſtratibus.ſ.tit.ij.& l.cui iurisdictio. Et ideò
tenendo istam literam,non tamen dicẽdum est,quòd om-
nibus magistratibus maioribus licet multare in magnis
cauſis,& magnis multis,in quibus minoribus magiſtrati-
5 bus,hoc est,duumuiris,non † licet,ut hic,& aliꝭ ll. alleg. ſ.
In cauſis uerò paruis & paruis multis,licet etiam duumui
ris,& minoribus magiſtratibus multare, d.l.magiſtratib.
& d.l.ij.de ſpor.& d.§.audient.Et ita tenet hic gl.& bene.Vel
poſſumus dicere ſecundũ alios,quòd dum dixit tex. nõ ta
men duumuiris,non loquitur de magiſtratibus, ſeu de de
fensoribus ciuita.ſed ſolũ de duumuiris, qui ſolùm habe
bant adminiſtrationem,& gubernationem rerum intra ci
uitatem,de quibus potest intelligi regula legis ultimæ. C.
de iud.& l.ij.& iij. C. de modo mult.quod ſatis placet. Pro
6 † declaratione huius partis,quæro quid de iudice delega-
to,an possit multare?ꝛ.non,l.ij.§.fi.ff.de iud.Fallit in l.ij.C.
de ſpor.Quæro quid de arbitrio?ꝛ.ut in l. non ex omnib.
f ff.de arbi.Dicitur[f] hìc, conceſſum,&c.Quæro,an hoc habe-
at neceſſe facere?ꝛ.ex iſto edicto oritur duplex actio,secun
dum gl.uel actio & accuſatio,uel iudicis officium ſm alios,
ut uidebitis ff.§.fi. Si igitur intentetur actio, uel accuſatio,
non est dubium,quòd habet neceſſe facere,habet enim ne
ceſſe ius reddere poſtulanti,l.j.de iurisd.omn.iud.& ſi non fe
cerit, punit,auth.ut diff.iud.§.j.Si uerò nõ ꝓponitur actio,
uel accuſatio,ſed eius officium imploratur,tũc est aduerte
7 dum,† quia remedia prætoris ad defendẽdam iurisdictio-
nem sunt multa.Potest enim capere personam,l. sacrilegij.
in fin. &l.j. ad l.Iul.pec.& C. quomodo & quando iud.l.
conſentaneum.ff.tit.j.l.plerique. Potest interdicere,ſeu iurisdi
ctionem denegare,ff.ex quib.caus.ma.l.ſed & ſi dum.Potest
multam imponere, ut hic, & C.de modo mult. per totum.
Dic ergo quòd iudex habet hic neceſſe facere,q; pars ei ob
temperet,& potest eligere unum remedium quod uult,& ſi
illud non ſufficit,potest ad aliud redire donec pareat,l.j.§.
quid ergo.el.j.de uent.inſp.l.cõſentaneũ. C. quõ & q̃n iud.
8 Quæro † dicitur hic,[g] ſuã iurisdictionem, an possit defen-
g dere iurisdictionem alienã?ꝛ.ſic. Potest enim unus iudex
implorare ſubsidiũ alterius,uidelicet iudex eccleſiaſticus,
ſubsidiũ iudicis ſecularis,& ecõuerſo,C.de epiſc.aud.l.epi-
ſcopale.& ext.de off.ord.c.j.Põt etiã unus iudex implorare
auxiliũ alterius potentioris,C.de iꝭ qui latro.l.ij.Cũ enim de

iurisdictione ſit iuuare,& defendere alium iudicẽ, appa
ret q; pro defenſione iurisdictionis alterius iudicis,poterit
9 multam imponere.† Quæro quo iure impoñatur iſta mul
ta,ſeu pœna.Gl.uidetur dicere,actione in factũ ex hoc edi-
cto.Quod qualiter ꝓcedat,uidebitis ff.ea.l.§.fi. Sed in hoc
principio uideẽ permitti iudici,q; ex ſuo officio poſsit mul
tã imponere, dicit enim q; magiſtratibus conceſſum est, &
ſic uerba referentur ad iudicem,ergo important iudicis of
ficium, l. prætor. in princ. l. q; ſi minor. in fin. ff.de min.Di-
xi plenè ff.de cond.ex le.l.j.in ij.q.in princ. Pro hoc quod di
cit tex.ſm ius poteſtatis,q.d.ex uirtute ſui officij. C.de cadu.
l.j.& de teſti.l.nullum.de prob.l.iubemus.Puto ergo q; etiã
ex ſuo officio iudex poſsit multam imponere, q; cõmuni-
10 ter tenent omnes doct.† Sed quæro qualiter iudex exerce-
bit iſtud officiũ?ꝛ. Aut iudex uult imponere multã faciẽ-
do legẽ generalem,Quicunq; tale quid fecerit, in tantũ pu
niatur,nõ possunt niſi maiores iudices,l. nõ ambigetur. ſ.
de legi.& C.de off.præfe.prætorient.& Illyr.l.formam.aliàs
normã dixi.ſ.tit.j.l.j.in prin.Quãdoq; uult imponere mul-
h tam[h] pro aliquo ſpeciali delicto.& tunc q̃q; uult eam im
11 ponere in præcepto quod fecit,ut puta præcipio q; †uenias
ſub tãta pœna, uel aliud ſimile, & iſta impoſitio nihil relę
uat,poſito q; pars in cõtumaciã inciderit,& ideò iudex po
terit illud augere, uel minuere,C.com.uel epi. l. interlocu-
tio.& l.programma. Et ita uidetis de conſuetudine obſer-
12 uari.Puto etiã,† q; ſi in præcepto dicatur, q; ueniat ad pœ-
nam iudicis arbitrio inferendam,q; propter incertitudinẽ
pœnæ,præceptum non utitur.l.iij.§.pen. ff. ubi pup. edu.
i deb.opus est ergo noua condemnatione.[i] Sed quæro,† ad
13 faciendam illam condemnationem, utrùm sit opus nouo
proceſſu?ꝛ.ſi quidẽ talis contumacia,uel inobedientia fit
coram ipſo iudice,& ſic ſibi liquet,nõ est neceſſe q; fiat no-
uus proceſſus ordinariè,ſed bene debet de nouo citari,& ſi
bi terminus ſtatui,ad faciendam ſuam defenſionem,ſuper
impoſitione huius multæ ff.,ſi quis in ius uoc.nõ ier. l.ij.§.j.
Sed ſi contumacia,uel inobedientia eſſet facta coram alio
iudice,tunc nouo proceſſu opus eſſet,auth.de ſanct. epiſc.
14 §.ſi uerò crimẽ.& dixi in l.magiſtratibus.ſ.tit.ij.gl.fi.† Quę
ro,an postquam iſta multa est impoſita post inobedienti-
am commiſſam,iudex poſsit eam minuere?ꝛ.ſic, ex causa
inopiæ,l.illicitas.in fi.ſ.de off.prefid.l.eos.in fi.C.de modo
multa.q; non eſſet in pœna,ut ibi patet in l.j.in fi.ff.de pœn.
15 † Quæro,an ab impoſitione huius multæ, poſsit appella-
ri?ꝛ.ſic,l.& i multis.C.de appel.& ff.de ẏb.ſig.l.ſi quapœna.

ADDITIO.

a *POMA.Litera.uide Card.cons.lx.*
b *Legibus.Alex.cons.xiij.uol.ij.Fel.c.iij.loco.de prob.*
c *Eos.Old.cons.xv.*
d *Dum.Et no. secundum Ang.q; prælati pro tuitione ſuæ iurisdictionis, poſſunt arma capere & bellum indicere,imo.de re.ſpol.c.cum causam.& non ſolùm contra ſuos,ſed contra quoſcunq; turbantes,quia per turbationem ſi unt ſuæ iurisdictionis.l. nullum. C. de teſt.c.j.de off.deleg.auth.de teſti.§.ſi uerò ignoti.And.Barb.*
e *P.PAV.P.Auth.Quomodo autem poſsit ſuam iurisd.defendere,Dec.c.j.in v.no.de off.deleg.& an multare poſsit,uide eundem,c.de cauſis.eo.tit.*
f *POMA.Dicitur.Pau.l.iiij.§.ait prætor.& ibi Alex.§.ſi ex conuentione.ff. de re iud.*
g *P.PAV.P.Hic.Circa iſtam materiam multa.q; de cõſuetudine non ſeruetur modus.l.fi.C. de modo multa.& an delegatus poſsit multare,d.l.ſi.*
h *P.PAV.P.Multam.De hoc an in primo præcepto poſsit pœna imponi,Fel. c.ij.circa prim.ext.de teſt.cog,Ias.l.nec quicquam.ſ.ubi decretum.ff.de off. procon.Fel.c.j.de iud. ubi dicit requiri nouam citationem, & limita. & ibi uide Dec.*
i *Condemnatione.Bar.l.iij.§.ſi ad diem.ff.de re mil.Imol.l.quidam.ad fi.ff.de re iud.Fel.c.ij.de treu.& pac.*

1 *Inobedientia omnis in quacunq; parte iudicij facta,punitur.*
3 *Titulus hic in quo differat à titulo,ſi quis in ius uocatus non ierit.*
4 *Inobediens quis dicitur etiam in prima citatione, & non requiruntur tria edicta.*
5 *Iudex potest multare teſtes,& aduocatos inobedientes.*
6 *Iudex punit etiam extraneos,ſuam iurisdictionem impedientes.*
7 *Collega unus non punit alterum collegam,eius iurisdictionem impedientẽ.*

§. IS VIDETVR ius dicenti. Hæc ſecunda pars est,in qua
ponitur pro qua inobedientia quis multetur.Et breui
ter hoc intendit,Pro qualibet inobediẽtia, in quacũq;
parte iudicij,& in quacunq; ſpecie iurisdictionis adhibita,
poterit quis multari.hoc dicit ſm ueras opi.& legit multis
modis iſte §.ſed lecturæ examinabuntur ff. Vt declaremus
1 gl.magnã hìc positam,præmitto,† q; ſm ueritatem omnis
inobedientia in quacunq; parte iudicij facta punitur, ſiue
in principio,ff.ſi quis in ius,uoc.non ie.l.ij.ſiue in medio, l.
j.§.quid ergo.de uen.inſpi.& ſ.ti.ij.l.magiſtratibus.fin.in fi
ne,l.qui reſtituere.de rei uen.& quod ibi gl.in uer. condem
nãdus est.l.ſi quis miſſum.ff.ne uis fiat ei.& hac l. ſm omnẽ
lect.Ex hoc concludo iſtud,q; omnis lect.huius §.quæ con-
cludit omnẽ inobedientia puniri, est bona lect.quæ cõclu
dit aliud, est mala.Quæro ergo pro declaratione tex. quid
uult dicere,q; ille nõ uidetur obtemperare,qui nõ facit ex-
tremũ qd' in iurisdictione est. Prima lec.est ut exponatur,
extremũ,id est,minimũ,uel uiliſsimũ.q.d.nõ ſolũ ſi in ma-
gnis fuerit inobediẽs,ſed & ſi in minimis fuerit inobediẽs,
põt puniri,iſtã lec.quidã reprehendũt, dicẽtes qd' in iuriſ-
dictione nihil est uiliſsimũ,ſed nõ curo quia iſta appella-
tio,uiliſsimũ,intelligitur,id est,minimũ,reſpectu aliorum.
Sed qd' cõcluditur id quod dixi, omnẽ obedientiã puniri,
ergo est bona.Secũda lectura,est Bulga.q; dicit,extremũ,
id est,ultimũ.quæſtio d. ille qui est inobediens in executio
ne ſentẽtiæ,põt multari,& nullus alius. Iſta reprobat ꝓ gl.
primò per §.nõ ſolùm.ff.eo.ubi dicit,q; habet locũ in actó
re,ſed in actore nõ fit executio,quia lata abſolutoria lex ip
ſa facit,ergo malè dicit Bul.ſed posset reſponderi,qa actor
posset cõdemnari in expẽſis, põt ẽt ſibi fieri præceptũ,ne de
cætero agat, & in hoc põt eſſe inobediẽs. Itẽ reprobat gl. p.
§.hoc iudiciũ.ff.ea.l.quia ſm hoc daret ad totale intereſſe,q;
ille tex.negat.Sed ad hoc tñ.q; nõ datur ad totale intereſſe,
ex hoc edicto,ſed ex l.q; reſtituere.Dic ergo q; lec.Bul.est ma
la, per l.j.ff.ſi quis in ius uoc. nõ ier. & nullus tenet eã.Legit
tertio mõ lo.ut dicatur extrema,prima,& ultima pars iudi
cij:ponit exẽplũ in ſyllogiſmo,qd' dic ut in gl.ſed tunc que
rit gl.qd de medijs.Dicit gl.qd' nullũ est mediũ,ui ſi,ꝓcedit
ꝓ cõtumacẽ,prima extremitas est citatio, ſecũda est miſsio
in poſſeſsionẽ.Sed tũc,ꝓceditur ultra.Quid ſi,ꝓceditur or
dinariè? Dicit gl.dicas. q; quælibet extremitas uadit uſq;
ad mediũ, & ſic in medio nihil remanet.Et ſic põt exemplũ
2 poni in qualibet linea, ſi ponaꝫ pũctus in medio, ut dicit
in l.inſulã.de acq.rer.dom.qd' no.Qd' facit ad † qõ.dicit ſta
tutũ qd' Poteſtas debet facere aliq̃d in prin.ſui officij,quã-
tũ tẽpus dicet principiũ officij.Itẽ de foro posset quæri, eo
dẽ modo de loco,Statutũ præcepit aliquid fieri in prin.pla
a teę,uſq; ad q̃ parte dicat principiũ.[a] Istud examinaui in l.
iij.ff.de fur.uerſ.quæro quõ.& in l.iij. C.de tẽp.app. Iſta lect.
est bona,q; cõcludit omnẽ inobedientiã puniri,tñ ꝓ iſtud
ſyllogiſare,est obſcura.ideò gl. legit quarto mõ, ut dicam[a]
extremũ, principiũ & ultimũ & hoc ponãin uer. retuli.De
medijs ponã uerſ.cęterũ.& iſta est bona,q; cõcludit omnẽ
inobedientiã puniri.Quinta gl.legit q; extremũ dicat ulti
mũ,& de inobedientia principẽ,dicet ibi uelut de medijs,
in uerſi.cæterùm.Iſta est etiã bona,quia cõcludit etiã omnẽ
inobedientiam puniri.Iac.de Are.aliàs de Ratis.legit ſexto
modo,ut dicamus extremum,id est,primum. & de hoc po
nit exemplũ ibi,uelut.in uerſ.cæterũ. & ſic ſequentia ponit
de medio & fine, q; ad principiũ ſunt cõſequentia mediũ
& finis.Iſta est ſatis bona & clara,& cõcludit idẽ q; præcedẽ
tes,licet per aliũ modũ.Nico.de mat. legebat ſeptimo mo-
dò multùm ſubtiliter,& placet mihi plus quã aliqua alia.
Ad cuius euidentiã debes ſcire, q; iurisdictio diuidit in me
rum,& mixtũ imperiũ , & ſimplicẽ iurisdictionẽ,ut ff.tit.ij.l.
imperiũ.Posset ergo dubitari, utrùm multa poſsit imponi
tantùm,q̃n inobedientia cõmittitur in cauſis meri & mi
ſti imperij,an puniatur etiam ſi committatur in infima iu-
risdictione.Ad hoc reſpon. Iuriſc. quòd is dicitur non ob-
temperare iudici, qui id qd' est extremum in iurisdictione
tiõ facit,ut puta,ſi nõ est paſſus à ſe uẽdicare rẽ mobilẽ cui[a]
est ui-

est uilis & abiecta possessio, & sic est infimū iurisdictionis, iste punietur, licet fuerit inobediens in his quæ sunt misti. imperij, ut quia uendicari à se passus nō est, sed quia duci, uel auferri passus est, q̄ est misti imperij, l. iubere cauere. Cæterūsi & sequētia recusauit, hoc est, inobediēs fuit in aliquo quod contineatur sub quacunq; specie iurisdictionis, iste diceretur inobediens & punietur. Ista est lec. sua & pulchra, sic omnes possunt substineri excepta lec. Bulga. Visis lect. Extra gl. opp. & uideē q̄ iste titulus sit superfluus. per tit. ſ. si
3 quis in ius uoc. non ier. ꝛ. gl. nō est, imò differt † primò, qa hic generaliter loquitur tā de multa quæ datur fisco, q̄ de quæ datur parti. De hoc tamē est opi. ut uidebitis in §. fin. Secundò, quia hic est edictum, ibi non. Certè Io. in Tab. & Rof. in libellis, uidentur dicere, q̄ etiam ibi fuit edictū. Tertio, quia ibi continetur de stipulatione, hic nō. Sed ista nō est uera. Quartò, quia ibi dicitur de iudice non suo, hic nihil. Certè & ibi iudex est suus ratione dubitationis. Dic ergo, q̄ uera differentia est, quia ibi loquitur in uno, casu tantum, scilicet de eo qui est inobediens in uno, nō ueniendo. hic de eo qui quocunq; modo est inobediens in quacūq; parte iudicij, uel iurisdictionis, ut dixi, & hoc tenent Doc. Opp. ſ. tit. ij. l. fin. Sol. Ibi loquitur, qñ certū erat iudicē non esse competentē, hic qñ erat certū, q̄ erat cōpetens, uel erat dubiū. Quod dicut in l. ij. ſi quis in ius uoc. non ier. Opp. ſ. ne quis cū qui in ius uoc. l. ij. & l. iij. in prī. Sol. ibi certū erat, q̄ præceptū erat iniustū, hic erat certū, quod erat iustū, uel dubitabatur, & sic ratione dubij debet parere, l. nō uidenē. §. quod iussu. ſ. de re. iur. & c. quod quis. facit de reg. iur. lib.
4 vj. per Dy. Quæro, an ad hoc † q̄ quis dicatur inobediens, requiratur q̄ etiam emanauerint tria edicta. Videtur quod sic, l. consentaneum. & l. tres denunciationes. C. quomodo & quando iud. & l. ad peremptorium. ſ. de iud. Cont. hic, in eo quod dicit extremum. & ita uidetur sentire gl. circa lect. Io. præterea in expensis condemnatur, qui cōtumax est in prima citatione, licet aliæ dilationes dentur ad ueniendū. Ita no. doc. l. sancimus. C. de iudi. & auth. qui semel. C. quomodo & quando iud. Ergo pro prima cōtumacia, poterit multare, quasi satisfacere parti, & soluere fisco, pariter procedunt, ſ. ca. l. ſ. fi. Et hoc puto uerum, si inexcusabilis contumacia fuerit, d. l. ij. ſ. si quis in ius uoc. nō ier. ut dicam ſ. ea.
5 l. §. pe. Quæro quid si inobedientia † fuerit adhibita per alios, q̄ per litigantes, ut per testes, uel per aduocatos, & similes. ꝛ. idem, poterit enim eos multare, & cogere remedijs l. iusiurandi. & l. si qñ. C. de test. & ſ. de postul. l. j. §. prætor ait.
6 & ibi gl. Quæro, utrum iudex possit † multare alios iudicio penitus extrancos, suam iurisdictionem impedientes? ꝛ. remedia ciuilia prodita sunt, ſ. ne quis cū qui in ius uoc. per totum. & ſ. de eo per quē fac. erit, per totum, C. de his q̄ la. l. j. Item in remedijs criminalibus, ut in auth. ut omnes obc. iu. prouin. §. arripiat. Et ideò in casibus, ibi remedia criminalia non apparent expressa, puto iudicem posse punire crimine stellionatus, quod habet locum, ubi deficit nomen delicti, l. iij. in princip. ſ. de cri. stel. De iure canonico potest punire ex suo officio, ut de off. deleg. c. j. & c. sanè. el. ij.
7 Sed quæro, † quid si duo [b] sunt collegę, & unus impedit iu
b risdictionem alterius, [c] an poterit illum punire? ꝛ. nō, quia
c par in parem non habet imperium, l. ille à qua. §. tempestiuum. ſ. ad Treb. de quo est gl. ext. de off. deleg. c. prudentiā. §. j. in gl. quæ incipit, immò puniendus.

ADDITIO.

a Principium. Anc. cōſ. xcviij. ubi consuluit, q̄ stante cōstitutione alicuius collegij, quod admissus à principio ad unam scientiam, non possit uariare, q̄ licet quis uacauerit studio alicuius scientiæ per sex menses, tamen possit uariare, quia illud dicitur principium habito respectu temporis, quo perficitur studium in aliqua scientia.

b P. PAV. P. Duo. Gl. mag. ad mediū c. cum causa. de off. deleg. & c. sedeat. & ibi Card. Alex. & Arch. l. distin. si tamen essent duo legati, non dati simpliciter, sed cum clausula, q̄, si non omnes, tunc si requisitus à collega dixisset se nolle procedere, & postea impediat collegam, bene posset puniri. Gemi. c. si cont. de off. deleg. in vj.

c P. PAV. P. Alterius. Dec. c. j. de off. dele. & ibi etiam, quomodo delegatus possit puniri impediens iurisdictionem, de quo etiam ibi per eum, in no.

1 Contumacia uel inobedientia procuratoris, quando nocet domino.
2 Dominus potest appellare, etiam quando procurator fuit uerus cōtumax, nisi ipse dominus fuerit sciens.
3 Contumax, ad hoc ut dominus dicatur, an sufficiat generaliter fuisse iniunctum procuratori.
4 Procuratoris delictum quando noceat domino, ut contra eum detur exceptio uel actio.
5 Procurator qui egit calumniosam litem nomine domini, & succubuit, ipse ex non dominus in expensis condemnabitur, nisi habeat speciale mādatū.
6 Tutoris contumacia quando noceat pupillo.
7 Tutor qui egit litem calumniosam, potest solus in expensis condemnari.

a §. SI PROCVRATOR. [a] Hæc est tertia pars, in qua ponūtur personæ, quæ possunt puniri propter inobedientiam, & breuiter hoc intēdit. Ille qui est in iudicio nomine alieno, punietur propter suam inobedientiam, non dominus. Item hoc edictum habet locum contra actorem & & reum. h. d. No. q̄ contumacia, uel inobedientia procuratoris non nocet domino. Secundò no. q̄ contumacia tutoris, uel curatoris, non nocet pupillo, uel adulto. Ad primū op. & uidetur quod propter contumaciā procuratoris, fiat missio in possessionem contra dominum. C. de procur. l. cum qui res. & C. de dig. l. quotics. Itē culpa procuratoris, nocet domino, l. cum qui. in fi. ſ. commo. Item si procurator nō defendit, cōmittitur stipulatio ꝑ dominū, l. si de defunctus. cum l. non cogendum. §. Sabinus. ſ. de proc. Pro huius
1 † so. dicunt quidam, q̄ cōtumacia ꝓcuratoris nocet domino, in his quæ respiciunt processum iudicij, non in alijs extrinsecis, ut circa impositionem multę, ut hic. Et ita uidetur sentire Inn. ext. ut lit. non conteſt. c. j. & Doc. d. l. eum qui res. de proc. Tu pro huius declaratione scias, q̄ñ dicatur contumacia procuratoris. Ad quod aduertendū est, quod contumacia in nō faciēdo, de qua loquit̄, nihil ponit, sed meram priuationē significat. Vnde cōtumacia dicitur radicari in illo, cui incumbebat aliquid facere, & ideò si dñs aliquid deberet facere & ipse mittit procuratorē qui non faciat, nō dicitur cōtumacia procuratoris, sed domini, respectu cuius erat faciendū. ſ. mand. l. si procuratorē. §. si tutores. l. cūm filius. §. in hac. ſ. de uer. obl. Sed q̄ñq; pater promisit ad diē, licet dies ueneritin persona pupilli, nō dicitur cōtumacia
b pupilli, sed defuncti, ut ibi de hoc dixi. Dico ergo [b] q̄ si aliquid iniunctū, uel præceptum est domino, & ipse mittit ꝓ curatorē, qui nō facit istud, nocet domino, quia est in cōtumacia dominus, nō ꝓcurator, ut d. ll. Et sic loquit̄ ſ. de arb. l. nō distinguemus. §. si domini. & quod ibi no. tñ si hic ꝓcurator hoc nō fecit, propter casum excusarē dñs, sicut si in p̄sonā ipsius ille casus euenisset, C. qui pe. tu. l. cùm à matrib.
c & ext. de pig. c. significante. Q̄ñq; [c] aliquid iniungitur ꝓcuratori, & nō dño, & procurator non est obediens, tūc q̄ñq; cōstat q̄ ista inobedientia cadit in delictū, & tūc in ijs quæ sunt parui præiudicij, ut circa missionem in possessionem ex primo decreto, cōtumacia procuratoris nocet domino, d. l. eum qui res. de proc. & C. de dignit. l. quoties. Circa ea quæ sunt magni præiudicij, ut circa multæ impositionem, nō præiudicat dño, ut hic, nec circa amissionē ex secūdo decreto, ut ſ. si ex nox. causa aga. l. si cum usufructuario. & ſ. de dā. infect. l. hoc amplius. §. fi. cū l. seq. ubi ex cōtumacia fructuarij q̄ est ꝓcurator domini ꝓprietarij, nō pōt peruenire ad secūdū decretū ꝑ dominū, ut in qualibet earū dixi. Præ
d dicta uera, nisi dominus fuerit sciens, & negligēs in purgā
c do contumaciam illam, C. de erog. mili. an. l. ij. lib. x. C. de fal. mo. l. j. & ext. ut lit. non conteſt. c. j. in fi. Sic intelligo ſ. de proc. l. non solùm. in princ. ubi si procurator fuerit contumax in respondendo, teneatur ipse, non dominus, nisi fuerit sciens & negligens. Si uerò non est certum, contumaciā
d procuratoris [d] cadere in delictū, tunc nocet [e] domino, ut si
c omisit appellare intra decem dies. Poterat enim esse, q̄d ex pediebat domino sic fieri, l. j. in fi. qñ app. sit. Itē si procurator fuerit negligens in producendo testes, & aliàs ꝓbationes intra terminum. Potuit enim esse, quòd dominus non habebat tunc, tamen si procurator hoc malitiosè fecit, succurritur domino, l. & eleganter. §. pe. & quod ibi no. ſ. de do
2 lo. Et ex prædictis † possunt solui multæ q. Primò, ꝓcurator fuit

fuit, uerē contumax, an propter hoc dominus repellat̄ ab appellādo. Certè non, quia cōstat ab initio cōtumaciā esse delictū, & est res magni præiudicij, nisi dominus fuerit sciens & negligens, ut ex prædictis patet, & hoc tenet Inn. d. c. j. ut lit. non conteſt. licet nō inducat̄ per istū modū. Sed circa prædicta † dubitat̄, utrùm ad hoc ut dicatur cōtumacia
3 domini, sufficiat procuratori iunctum esse generaliter, ut si dominus fuit citatus ut ueniret ad iudiciū, & ad litigandū, misit unū procuratorem, qui cōtestatus est litē. Posteà in articulo aliquo ipsi procuratori iniunctū fuit inobediēs, an propter hoc cōdemnabitur dominus in expēsis. Inn. uidet dicere q̄ sic, d. c. j. ut lit. nō cōteſt. licet non posset multari, ut hic. Sed istud uideē contra istum tex. in fi. l. quia pariter, ꝓcedit iudiciū ad expensas, & interesse partis siue ad multā. Prætereà sicut in generali mandato omnium bonorū, non uenit aliquod delictum, l. si procurator. ſ. de cond. indeb. & l. si pater. ſ. quæ in frau. cred. ita in mādato unius causæ, nō uenit contumacia in uno articulo. Puto igit̄ q̄ bene posset iudex propter cōtumaciā procuratoris, nō audire partē, ni si reficiat expensas, sicut mittere in poſſ. ex primo decreto, nō aūt cōdemnare partē, uel exigere ab eo. Facit qd ſ. dicā in ꝓcuratore, qui fuit inobediens in malè faciendo. In precedenti uidimus, quādo cōtumacia procuratoris noccat domino, uerùm quia pōt esse q̄ procurator nō obtemperat iudici, alio mō q̄, ꝓpter contumaciam, ut faciendo aliud q̄ debeat, utrùm delictum procuratoris noceat dñō. Et ista q. est duplex, primò an domino noceat, ut ꝑ eum ex facto procuratoris detur exceptio. Secundo an dño noceat, ut contra ipsum ex facto procuratoris posit agi. Ad pri
4 mū † dic, Aut procurator deliquit anteq̄ esset procurator, uel in negotio in quo ꝓcurator nō erat & dño nō ꝓiudicat, l. si ꝓcurator. la. ij. ſ. de dol. excep. Aut deliquit postquā erat ꝓcurator, ut in negotio in quo procurabat, & tūc aut erat procurator ad iudicia, aut ad negotia. Si ad iudicia, & tūc aut deliquit ante lit. cōteſt. & ꝑ dominū nō poterit excipi. Si uerò erat procurator ad negotia, & tūc indistinctè poterit ꝑ dominū agentē excipi de dolo cōmisso per procuratorē eius, in illo negotio, l. apud. §. quæsitū. el. ij. & §. seq. ſ. de
f dol. excep. ubi hæc distinctio ꝓbatur in tex. Ad fm ſ. utrùm ex delicto ꝓcuratoris, possit dominus cōueniri? Dic, quan doq; procurator facit aliquid quod certum est esse delictū, & tunc domino non præiudicat, nisi habeat speciale mandatū,* uel rati habitione sequuta, ut hic, & l. j. §. quoties & §. deiecisse. de ui & ui ar. Aut est certū q̄ non est delictū, sed est aliàs punibile, & idē, l. iij. §. si procurator. ſ. tit. ſ. Aut̄ tale factū, qd̄ pōt esse delictū, & nō delictū, ut respōdeo facta uni positioni, uel interrogationi, in qua pōt esse delictū, si est mēdaciū. & pōt nō esse delictū, si est uerū, & tūc dño præiudicat, donec, pbet ꝓriū, l. nō solū. in prī. ſ. de confeſ. l. certū. §. sed an & ipsos. & qd̄ ibi no. Aut est aliud factū, qd̄ in delictum nō cadit, & tunc domino ꝓiudicat.* l. procuratoris. in princ. & quod ibi no. de tribu. Ex præ
5 dictis † concluditur, quod si procurator nomine domini egit calumnioſam litem, & succubuit, & sic cōstat quod est delictū, ipse procurator debet condemnari in expensis, non dominus, nisi habeat speciale mandatū, qa dominus in dubio hoc mandasse non uidetur, l. si procurator. in princ. ſ. de cond. indebi. Et ita determinauit papa Clemens, ut refert Spec. tit. de exec. sen. §. sequit̄. uer. sed quid si procurator. Do tibi casum C. de admin. tut. l.
6 nō est ignotum. † Vidimus de procuratore,
g uidēdum est de tutore, de quo loquit̄ tex. iste. Circa primū scilicet, an contumacia tutoris noceat pupillo, dicas ut dixi ſ. in procuratore, per eadem rationes & leges. An autem aliud delictū tutoris noceat pupillo, dicas sic, Aut deliquit extra negotia pupilli, & nō nocet pupillo, l. neq; in interdicto. ſ. de reg. iur. & quod ibi no. Aut gerendo negotia pupilli, & tunc aut tutor colludebat cum aduersario, & nō præiudicat pupillo, l. meminerint. C. unde ui. licet quædā gl. ibi posita in uer. collusio. uideatur destruere uelle illū tex. Aut nō colludebet, & tūc aut pœna nō potest cadere in tutorē, sicut in pupillū, & præiudicat pupillo, l. Polla. C. de his qb. ut ind. C. de sac. ecc. l. iubemus nullam. Aut potest æquè cadere in tutorē & in pupillum, & tunc tenetur tutor & pupillus, sed cedendo actionē ꝑ tutorem liberatur. ſ. de euic. l. illud. §. j. & l. j. §. hoc edicto. ne uis fiat ei. si quis omiſ. cau. test. l. si dolo. ſ. & de administrat. tut. l. fin. quæ lex determinat omnes alias. Et ex his apparet, q̄ si tutor egerit litē calumnioſam, quod ipse potest cōdemnari in expensis suo nomine. d. l. non est ignotum. Poterit etiam condemnari pupillus, l. qui solidū. §. etiā. ſ. de leg. i. tamen uidetur q̄ pupillus cedendo actionem liberatur, d. l. fi. de adminiſt. tut.

ADDITIO.

a Si procurator. Circa reg. quæ colligitur ex isto tex. q̄ in generali mandato, non uenit illud, propter quod dominus posset incidere in pœnam. no. Fel. c. j. ext. ut lit. non cont. latè etiam ponit an & quando cōtumacia uel negligētia, uel cōfessio procuratoris noceat domino. uide decisio. quā scripsi in l. ab executione. ff. de app. quod in appellatione ab executione, requiritur ſpeciale mandatum, quia dominus posſit incidere in pœnam, uide etiā ibi, q̄ limitatione tamen huius reg. uide Caſt. conſ. ccxij. Item quid si ſequatur ratihabitio in his quæ requirunt ſpeciale mandatum, an satis sit, Bar. l. si procurator. ff. de cond. ind. quia gl. uidetur uoluiſſe, quod non, Iaſ. d. l. si procurator. ponit octo limitationes. Item q̄ posſit ea quæ sunt ſolita fieri, uide Fe. ubi. ſ. Alex. in apoſti. l. ſolutum. §. fin. ff. de pig. act. Iaſ. hic. Item ad reg. q̄ in generali mandato, non ueniat illud quod mandans de iure uel de honestate non feciſſet, uel facere non potuiſſet, uide Com. conſ. xcv j. Item quod liect nō ueniat dolus in generali mandato, tamen tenetur dominus ratificare dolose gesta, Iaſ. l. si procurator. propè fi. C. de proc.

b P. PAV. P. Ergo. Cæp. c. ute. ſeptima.

c Quandoque. Sed si multa eſſet leuis, præiudicaret. Abt. c. j. ut lit. nō cōteſt. et Sal. l. iij. C. de proc.

d P. PAV. P. Procuratoris. q̄, posſit ſolita facere, uide Bar. c. q̄, translatione. de off. leg. Bar. l. fi. C. de fideiuſ. Barb. c. j. de preca. & in c. ij. e. tit. Item circa illud quod non posſit procurator ea facere, propter quæ posſet dominus incidere in pœnam, quomodo intelligatur, uide Alex. l. de pupillo. §. qui ꝓcuratorio. de ope. no. nun. & Iaſ. ibi, in fi.

e POMA. Nocet. Barb. conſ. xlvj. ij. uol.

f Ad secundū. Quod est uerum secundum Iac. de Are. qui in hoc fuit in singulari opi. quando aliquid ponit ad ratificandum, puta poſſeſſio, ſed si nihil peruenit, non operatur aliquid tunc ratihabitio. quia quod non eſt, non potest ratificari: gl. fin. l. j. §. quoties. de ui et ui ar. Cont. cùm quis de senten. excomm. lib. vj. quia sufficit satisfactio domini. Barb.

g P. PAV. P. Procuratore. Alex. l. si ex legati causa. ff. de uer. ob. an propter impetrationem tutoris uel curatoris, minor incidat in pœnam, l. Polla. C. de ijs quib. ut ind. Imo. l. qui Romæ. §. cohæredes. in prin. de uer. ob. cùm filius. §. in hac. eo. tit.

1 Expensæ quæ ueniunt ratione contumaciæ, debentur actione in factum, & ueniunt etiam damna. 3.
2 Expensæ quæ ueniunt ratione uictoriæ, ueniunt officio iudicis. (nam.
4 Actio ex hoc edicto oritur duplex, una parti ad interesse, alia fisco ad pœnam.
5 Actio ex hoc edicto quæ datur parti, datur propter ueram contumaciam, non propter fictam.
Et an ex ficta contumacia procedatur ad bannum. nu. 6.
7 Actio post sententiam potest intentari ex hoc edicto.
8 Iudex ex suo arbitrio taxat expensas, quando ei constat quod aliqua pars ſtetit in curia ad expectandum aduersarium, qui non uenit.
9 Contumacia est delictum.

§. HOC IVDICIVM. Iste §. est difficilis, & legitur multis modis, fm lec. magis cōmunē, & magis utilē, breuiter h. d. Ex hoc edicto oritur actio ad id, quod interest rationē contumaciæ, id est, ad pœnam applicādā fisco, & ista nō datur post annū, nec ꝓ in hæredē. h. d. Et fm hoc iste §. diuiditur in duas partes. Primò loquit̄ in pœna applicāda parti. Secundò in pœna applicanda fisco. Secunda ibi, & cùm meram pœnam. Iste §. ut dixi, difficilis est multum. Et difficultas

cultas eius procedit à ſeipſo. Videtur em̃ in ſeipſo cõtinere repugnantiã in duobus. Primò dicit, q̃ nõ det ad id qd̃ interest, ſed quãti ea res eſt. Sed certè quãti ea res eſt, & interesse, eſt unum & idẽ. l. inter hæc uerba. ff. de uerb. ſig. l. ij. §. fi. ff. qui. ſat. cog. & ibi no. & l. j. cũ gl. C. de ſent. quæ ꝓ eo qd̃ interest. perinde ergo eſt, ac ſi diceret, nõ datur ad intereſſe, & datur ad intereſſe. Huius timore ſunt hic in prima gl. magna, tres lect. Secunda cõtrarietas eſt, quia in princ. dicit, q̃ datur quanti ea res eſt, & poſteà dicit, cùm merã pœnã contineat, & mera pœna, & intereſſe ſunt omnino diuerſa, l. pe. §. j. ff. ne quis eum, qui in ius uoc. Et huius timore in hoc §. ſunt duæ lect. quę ponuntur in gl. ſuper uer. pœnam. Timore primæ ꝓtestatis, legitur princ. §. primo modo, ſ. nõ datur ad intereſſe, ſcilicet totius cauſæ, ſed ad intereſſe, ratione inobedientiæ, ſcilicet ad ſumptus litis, quos fecit in aduocatis & in aliꝭs. Itẽ propter damna rerũ ſuarũ, quæ poſſent cõtingi ex eo, quod aduerſarius nõ paruit, & ſic no. duo. Primò † q̃ expẽſæ quæ ueniũt ratione contumaciæ, ueniũt in
1 actione in factũ, ut hic. † Quæ uerò ueniunt ratione victoriæ, ueniunt officio iudicis, l. terminato. C. de fruc. & lit. expen. Alia gl. eſt in l. ſeueriter. C. de exc. tut. & l. ij. in fin. C. de
2 dec. lib. x. & l. j. C. de exac. trib. lib. x. † Item no. q̃ in expenſis ratione victoriæ, nõ ueniũt niſi expenſæ ratione litis tantũ, l. omnes. in fi. C. de epiſ. & cler. l. ſancimus. C. de iudi. l. j. in fi. ff. de ali. iud. mu. cau. fac. tũ in expẽſis ratione contumaciæ, ueniunt omnia alia damna, ut hic no. in gl. de quo dic, ut dixi in d. l. j. de ali. iud. mut. cau. fac. Ad idẽ op. l. qui reſtituere. ff. de rei uen. & ff. de in lit. iur. l. in actionibus. Sol. gl. quòd põt puniri ad totũ intereſſe propter inobedientiã, non per iſtã l. ſed per alias, & hæc eſt bona lect. quã poſui uobis in ſummario. Alij legunt ſecundo modo, ſ. nõ datur ad intereſſe ſingulare, ſed datur ad intereſſe cõmune totius cauſæ. Gl. dicit, q̃ iſta eſt fatua expoſitio, q̃ pro una contumacia quis puniatur ad intereſſe totius cauſæ. Sed certè nõ eſt fatua, quia ille qui ponebat iſtã lect. intelligebat iſtũ uerſ. & ꝟ. ius dicẽti, quod per hoc edictũ puniatur ſola inobedientia, quæ eſt in executione ſententiæ, ſed ſi illa lect. eſſet ꝟa, ꝓcederet iſta, ſed illam reprobaui, & per cõſequẽs iſta nõ eſt bona. Tertio modo legitur omnino diuerſimodè à præcedentibus lect. ſcilicet qd̃ hic nõ dicatur de actione quæ datur parti. ſed de ea quæ fiſco datur ad pœnam, quæ nõ datur ad intereſſe, ſed quanti ea res eſt, hoc eſt, in quãtum iudex condemnauerit. Sed certè iſta eſt extranea expoſitio, & cõt. d. l. inter. ff. de uer. ſig. Tutius ẽ ergo tenere primã. Venio ad ſecundã cõtrarietatem, cuius timore, quidam legunt iſtum §. in qualibet ſui parte, in pœna applicanda parti, quæ continet intereſſe, & cum dicit meram pœnã, intellige reſpectu ſoluẽtis, ſed eſt intereſſe reſpectu agẽtis. Iſta expoſitio eſt õ tex. in eo q̃ dicit meram, pœ. qd̃ innuit, q̃ ex utraq; parte ſit pœnalis. Vnde Azo legit iſtum §. ut in prin. loquat in pœna applicãda parti, in uer. & cùm meram, loquit̃ de ea quę applicatur fiſco. & ſic nõ cõtradicit ſibi, quia in diuerſis caſibus loquitur. Et iſta eſt ſatis cõmunis lect. & communiter tenetur. & Roſre. tenet eã in libellis ſuis, ſuper hoc tit. tamẽ non uidetur uera. Tex. enim dicit, hoc iudiciũ, nõ hæc iudicia, & ideò tertij legunt totũ iſtũ §. in pœna applicãda fiſco, ut colligit̃ ex tertia lect. quam ff. prox. recitaui, timore præcedentis cõtrarietatis. Sed quia illa non eſt in ſe uera, ideò aliqui moder. ut Nic. de Mat. lac. But. legũt iſtũ §. alio mõ. q̃ totus §. loquat̃ in pœna applicanda parti, tñ aliter quã gl. legat. Debes enim ſcire, q̃ q̃ñq; pœna imponitur in quantũ intereſt, & eſt mera pœna. ut dicã j. ne qs eũ qui in ius uoc. l. pe. §. j. Hoc præmiſſo, hoc iudiciũ non datur ad id qd̃ intereſt, ſed datur ad pœnã applicandam parti, quę continet quanti ea res eſt, & cũ ſit mera pœna non datur poſt annũ, neq; in hæredem, neq; hęredi. Iſta lect. uidetur uerior, & magis de mente literæ, tamen quia lect. Azo. eſt mitior & magis uſu approbata, teneamus illam, & minimè ſunt mutan
4 da, &c. ut ff. de legi. l. minimè, ſm quã lec. habes, † q̃ ex hoc edicto oritur duplex actio, una parti ad intereſſe, alia fiſco ad pœnam. Ad primum opp. l. ſatisq; j. ti. j. gl. mag. hic in fi. ſoluit, quòd ibi non uenit, non tamen contemnendo iudicẽ, ſed ex aliqua cauſa, licet fortè nõ iuſta, nõ contemnẽdo iudicem. Vel dicas, quod hic fuit perſonaliter monitus, ibi uerò fuit citatus ad domũ. Et ex hoc dicebat Nic. de Matt.
5 qd̃ actio † ex hoc edicto non datur parti, niſi propter uerã contumaciã, non propter fictam. rub. j. ti. prox. Ex qua ſol.
6 concludo, † q̃ cũ bannũ dicatur multa, l. j. §. quid ergo. de uen. inſpic. cum gl. qd̃ ex ficta contumacia non proceditur ad bannum, de quo bannõ fit mentio in l. j. in princ. ff. de adm. tut. C. de ſuſpec. tu. l. præſes. Ad ſecundum etiã opp. q̃ iſte tex. innuit, quod ad iſtam agatur coram iudice, cui nõ eſt paritum, ut in princ. l. Sed ſi ageretur nomine fiſci, deberet hoc fieri coram procuratore Cæſaris, l. iiij. C. ſi aduer. fiſc. & l. ij. & l. ad fiſcũ. C. ubi cauſæ fiſcales. Huius timore oportet te dicere alterum de duobus, uel quod dicamus q̃ actio datur fiſco, hoc eſt, accuſatio competit parti, ad fiſci utilitatẽ, & ſic poterit agi corã iudice, cui non eſt paritũ, d. l. ij. ubi cauſæ fiſc. Vel dicas, q̃ ſit actio & poteſt agi corã iudice, cui nõ eſt paritũ, ex ſpeciali cõceſſione facta, in princip. huius l. & erit iſta actio popularis, ſicut in l. ſi quis. ff. d. iur. om. iud. Habebit autem hoc plus, quia licet per alias actiones populares, pœna applicetur parti, l. ſi cui. ff. de uer. ſig. hic applicabit fiſco, quia fortè ſi erat expreſſum in edicto, ſic poſſumus ſuſtinere. Alia tamen ſol. quod hic de accuſa
7 tione loquatur, magis placet. Vltimò quæro †, utrũm poſt ſententiam poterit intentari actio ex hoc edicto ad intereſſe ad pœnam? Et uidetur quod non. C. de fruc. & lit. expẽ. l. terminato. cont. quia ibi loquitur in expenſis, quæ ueniũt tantùm officio iudicis mercenario, hic de eis quæ poſſunt
8 peti iure actionis, propter inobedientiam. † Quæro, iudici conſtat, q̃ ego ſteti uno menſe in curia ad expectandũ aduerſarium, qui propter cõtumaciam non uenit, utrũm habeo neceſſe probare quantùm expendi in curia, uel iudex poterit hoc taxare ex ſuo officio? ꝛ. poterit ex arbitrio ſuo
9 l. nõ ignoret. C. de fru. & lit. expẽ. † Dicit̃ in gl. ſuper uer. merã pœnã, q̃ iſta actio in hæredes nõ datur, quia ex delicto. Ex quo no. q̃ contumacia eſt delictum. Similem gl. habes in l. ſi filius. la j. in prin. ſuper uer. ſuccurrendum eſt. ff. de inter. act. quæ facit ad q. de ſtatuto, quod dicit q̃ bannitus ex delicto poſſit impunè offendi, nunquid ſi ſit bannitus ex cõtumacia habeat locũ ſtatutũ. De qua q. uide ut ſcripſi in l. j. uer. Item dicunt. de in lit. iur. C. de cri. ſtel. l. j. & ibi Cy.

DE IN IVS VOCANDO
Tit. IIII.

ADDITIO.

a *Vocando. Ang. l. denunciaſſe. ff. de adult. Adde poſt ita ſi inquantum dicit, qd actore non comparente, circũducitur edictum, & actore comparente & rei contumaciam non accuſante, uel recedente abſq; iudice, circumducitur citatio, Pet. de Anc. conſ. xcvj. ubi fortius uoluit, q̃ ſtante ſtatuto q̃ citatus non cõparens, habetur pro contumace & exbannito, & fiat miſſ. in poſſ. ex primo decreto. q̃ ſi actor cõparet, & accuſat rei cõtumaciã, & illicentiatus recedat, q̃ reus non debet haberi pro contumace, nec exbannito.*

LEX I.

1 *Iudicium ſine citatione non procedit, niſi litigator uoluntariè ſe præſentet in iudicio.*

1 a IN ius uocare. Quæro utrùm offerre libellum ſit uocare in ius? dic ut in gl. † Quæro, utrùm iudicium ſinè citatione[a] procedat. Videtur q̃ nõ, in ſt. de pœn. teme. li. in fi. Doc. dicũt q̃ ſi q̃
b dem litigator eſt preſens [b] uult litigare, nõ eſt neceſſaria citatio regulariter, ar. ff. de teſta. l. hæredes palã. §. pe. & quia ſpecialis eſt C. de prox. ſac. ſcrin. l. hac lege. & l. multis. de prin. agen. in re. lib. xij. In cõtrarium eſt ius com
c mune, [c] ff. ad munic. l. j. §. de legi. l. ius ſingulare. Sed ſi aliqs eſſet abſens, & contra eum procederetur, uel ſi præſentẽ inuitũ, tũc eſſet neceſſaria citatio, uel iuſſus iudicis, qui habet uim citationis. Sic intelligitur §. fin. Inſt. de pœn. re li. & l. ea quę C. quomodo & quãdo iud. ff. de iud. l. ad peremptoriũ.

ADDITIO.

a *Citatione. Ale. conſi. xlj. uol. ij. Bar. auth. ſi quis in aliquo. C. de eden. & Dec. ibi Bal. l. nec quicquam. §. ubi decretum. ff. de off. procon.*

b *Præſens. Are. c. j. de iud. & Lanf. c. quoniã. de prob. uer. citationes. in prin Soz. Ru. de dil. art. v. q. xvj. & in concor.*

c *POMA. Commune. Alex. & doc. l. de unoquoq; de re iud. in princ. & Fel. c. j. de teſta. Are. c. j. de iud. Imo. conſ. cxij.*

LEX II.

1 *Conſul habet merum & mixtum imperium.*

2 *Maiores magiſtratus nõ poſſunt in ius uocari realiter, et quãdo uerbaliter.*

3 *Epiſcopus poteſt citari dum ſacra colit, ut compareat finito officio.*

4 *Monachi & cremitæ clauſtrales non poſſunt citari, ſed eorum prælatus citabitur.*

5 *Preco tempore bannimenti non citatur realiter, nec uerbaliter, niſi ut compareat finito bannimento.*

6 *Vadens ad funus non poteſt in ius uocari, uocatur tamen ut finito funere*

8 *Contumax exiſtens in carceribus ſi citatur, non eſt. (compareat.*

1 IN ius. Hic enumerantur perſonæ, quę nõ poſſunt in ius
a [a] uocari, & hæc lex ſeruatur de facto, ut iacet. † No. quod
1 hîc innuitur, qd̃ conſul habet merũ & miſtũ imperiũ, l.
2 j. ff. de off. conſ. dic ut ibi. Secũdò no. † q̃ maiores magiſtratus nõ poſſunt in ius uocari, quod intellige citatione reali. Idem in citatione uerbali, ſcilicet ſi citaretur eo tẽpore quo gerit magiſtratum, ut cõpareat in iudicio, quod no. ſm diſtinctionẽ l. pars literarũ. ff. de iud. Et hoc tangit gl. Secus ſi citaretur uerbaliter, ut finito officio compareat reus, quia poſſet, l. in tempus. ff. de hæred. inſt. Doc. l. ſi. ff. de fer. & no. in l.
3 j. nunciatio. ff. de nouj ope. nũc. Item no. † qd̃ epiſcopus nõ poteſt citari ſeu uocari, dum ſacra colit, quod intellige, ut dixi, quod cõpareat, tunc, ſed bene poteſt citari, tunc ut cõ
4 pareat finito officio. Item no. † q̃ monachi & cremitæ, qui non poſſunt exire clauſtra, nõ poſſunt citari, ſed tũc eorum
5 prelatus citabitur: gl. auth. cauſa quæ fit. C. de epiſc. & cle. † Item no. qd̃ preco qui uadit præconiſando, nõ poteſt citari in ius. Et iam feci liberari quendam præconem, qui fuit captus pro debito, dum iret præconizando in equo per ciuitatem, non em̃ potuit in ius uocari. Quod intelligas nec realiter nec uerbaliter, ut tempore præconizationis cõpa-
6 reat, ſed præconizatione finita. † Itẽ neq; ille qui uadit ad funus, poteſt in ius uocari. Quod intellige eodem modo. Item no. q̃ ille qui habet ſtare in uno loco, nõ poteſt citari
7 in alio, & ſic facit † qd̃ ille qui recõmendatur in carceribus
b [b] per iudicem in una cauſa, non poſſit per alium iudicẽ re-
8 cõmendari ex alia, quod dic plenè ut dixi ff. de cuſt. re. l. ij. † Item facit q̃ ille qui eſt in carceribus, ſi citetur, nõ ualet nec ceſſetur contumax, & ſic proceſſus contra eum factus nõ ualet ipſo iure. Quod intellige, ſi iudex citans ſciret hoc, aliàs eſſet neceſſaria reſtitutio, l. quæſitum. & ibi no. de re iud.

ADDITIO.

a *In ius. Adde quod pro furto poſſunt conueniri, Ro. ſin. dccxcj. §. ſi qui aũt. cum gl. auth. ut iud. ſine quoquo ſuffrag.*

b *Carceribus. An ſit citandus, Ang. conſ. lxv. Caſt. conſ. xlj. Bar. cõſ. ccxxviij.*

LEX IIII.

QVique. §. prętor ait. Suprà poſui quoſdam, qui in ius uocari non poſſunt, propter officium, uel aliam cauſam ſimpliciter. hic ponit edictum, in quo enumerantur perſonæ, quæ in ius uocari non poſſunt ſine præmiſſu
a iudicis, hoc eſt, ſine petita uenia.[a]

ADDITIO.

a *Venia. Scripſi in l. uenia. C. de eden. P. PAV. P.*

§. PARENTES. Modò exponit uerbum parentes, poſitum in edicto.

LEX V.

1 *Mater in proiectis ad hoſpitale eſt incerta.*

2 *Pater naturalis uenit appellatione parentum.*

Statutum contra occidentem patrem, comprehendit occidentem patrem naturalem tantum.

1 QVia ſemper. No. illud q̃ dicitur, q̃ mater ſemper eſt certa, tñ reperio caſum, ubi de iure eſt incerta, † ut in expoſitis qui proijciunt̃ ad hoſpitale, quorũ pater & mater ignorantur. Et an ſint municipes ciuitatis, uel cu-
2 ius ſint ordinis, dic ut l. j. ff. ad munici. † No. quod appella-
a tione parentũ, etiam continetur pater naturalis[a] tantum.

Bar. ſuper ff. uet.

b Quod facit ad q.[b] quòd ille qui occidit patrem naturalem tantùm, teneatur l. Pompeia de parri. uel ſtatuto ciuitatis, q̃ imponit pœnã patrẽ occidẽti ſicut ſi occidiſſet patrẽ naturalem & legitimum, Opp. gl. & nõ ſoluit. C. de adult. l. iij. Sol. ibi aliud, l. exprimitur. Itẽ ibi tractatur de odio, ideò re ſtringitur, hîc de fauore tantùm, ideò nõ reſtringitur, ſed ampliatur, ff. de lib. & poſth. l. cùm quidam. Et hoc modo in telligo hunc tit.

ADDITIO.

a *Naturalis. Adde poſt ita ſi inquantum ponit, q̃ ſtatutum de compromiſſis inter affines eſt ſauorabile, cõprehendat etiam naturales, Caſt. cõſ. clxxxiij. & Anch. conſ. clxxxvj.*

b POMA. *Facit ad q. Fel. c. præſentia. de prob. & c. cùm nuncius. de teſtib.*

LEX VII.

PAtris. Opp. auth. cõſt. quæ de dig. §. illud. Sol. Ibi quòd ad fauorem filij, qui per dignitatem exiuerat poteſtatem ſine uenia & hoc dicit gl. quod no. & bene. Cont. l. ſenatoris. ff. de ſen. ubi dixi.

LEX VIII.

ADoptiuum.[a] §. Patronum. Supra expoſuit de parentibus. proſequitur de expoſitione huius uerbi, patronus.

ADDITIO.

a *Adoptiuum. ſi quis. & ibi Ca. ff. de iud. Bal. l. ij. in fi. C. quãdo libel. prin. da. Adde quòd appellatione filiorum in ſtatutis non ueniunt adoptiui. Bal. conſ. xxiiij. li.*

LEX X.

SED SI HAC.

§. QVI MANVMITTITVR. Facit ad q. q̃ ſingulares perſonæ poſſunt ferre teſtimonium in cauſa uniuerſitatis.
a [a] l. in tãtùm. §. uniuerſitatis. de re. di. & ibi Gu. & no. Inn. c. cum nuncius. in fi. & c. ſuper. ext. de teſt. & Cy. l. parentes & l. omnibus. C. eo. tit. Et diſtinguũt, aut reſpicit commodum ſingularium perſonarum, ut quæſtio eſt de quòdã nemore, ad quod ſinguli de uniuerſitate poſſunt ire ad inciden-
dum ligna, & tunc ſingulæ perſonæ non poterũt eſſe teſtes. Aut non reſpicit cõmodũ ſingulariũ perſonarũ, & tũc poterunt eſſe teſtes, C. de teſti. l. j. Item facit qd̃ delictũ unius ex uniuerſitate, alij non nocet. l. prox. in fin. ff. co. ti. l. de pupillo. §. ſi plurium. ff. de ope. no. nun. & ibi dixi.

ADDITIO.

a *Vniuerſitatis. Bal. conſ. cccxxxix. & cclij. & ccclxxv. iij. lib.*

§. LIBEROS. Videt̃ dicere hic gl. q̃ deportatus cõuenirí non poſſit, nec admittendus eſt ad defendendum ſe. Sed ego credo iſtam gl. malè dicere, per gl. quæ eſt in §. media. Inſt. de cap. dom. coniuncto c. intelleximus. ext. de iud. Vtrùm autem poſſit agere, dicut ibi,

1 *Iudicis conſenſus ubi requiritur, in dubio intelligitur, cauſa cognita.*

2 *Statuta dicentia aliquid non poſſe fieri ſine iudicis autoritate intelliguntur cauſa cognita, aliter non.*
Proteſtatio per quam dicitur aliquid non poſſe fieri ſine iudicis autoritate intelligitur, cauſa cognita.

3 *Pœna grauiſſima eſt cædi flagellis.*

1 §. PRAETOR AIT. In dubio † ubi conſenſus iudicis requiritur, intelligitur cauſa cognita. No. q̃ dixi in ſummario, nam uerba edicti non faciunt mẽtionẽ de cau-
2 ſæ cognitione, & tamen hoc modo intelliguntur. Facit ꝓ † ſtatutis, aliàs proteſtationibus, quę dicunt aliquid nõ poſſe fieri ſine autoritate iudicis, ut intelligatur ſemper cauſa cognita, l. cùm hi. in prin. & §. ſi prætor. ff. de tranſac. Qd̃ intellige de his quæ alterius præiudicium poſſunt reſpicere, aliàs ſecus, ut in iis quæ ſunt uoluntariæ iuriſdictionis, l. ij.
3 de off. procõ. ff. de off. eius cui mãd. eſt iuriſ. l. j. Et no. † q̃ grauiſſima pœna eſt, flagellis cedi. Concordantiæ ſunt in gl.

1 *Priuilegium conceſſum perſonæ quod reſpicit actum conueniendi, non habet locum cum per alium conuenitur.*

2 *Statutum de aliquo, intelligitur ſimpliciter ſiue ſuo, ſiue alieno nomine, ſi fauorem reſpicit.*

§. SEMPER. [a] In uerbis edicti ponitur, q̃ non uocent̃ certæ perſonæ, ut patronus & ſimiles. Modò exponit, an

hoc intelligitur, qđ uocetur nomine suo, aut alieno, quod
1 dicut tex.† Et no.qđ priuilegium concessum personæ, qđ
respicit actū cōueniendi, non habet locū, cū per aliū conue
nitur. Op.ī.eo.l.quæsitū. Sol.ut in gl.quæ nota biliter dicit,
2 ut in ea patet. Ex qua no.† q qñ aliquid de aliquo statuit,
intelligitur simpliciter, siue suo nomine, siue nomine alie
no conueniatur, si hoc respicit fauorem, sed si respicit odi
um, restringitur, si suo nomine tantùm. Facit ratio huius le
gis, quia si patronus alieno nomine cōueniatur, potest cō
uenire ex suo facto, & ideò posset esse aliqd, qđ eius famā
fugillat, ideò requiritur causæ cognitio. Et per hoc apparet
sol.seq.cont. Itē opp.ī.de proc.l. minor. §.qm̄ tm̄. Sol. ibi lo
quitur circa ea quæ respiciunt merita causæ in quibus de
fensor repræsentat simpliciter eum, quem defendit, hic ue
rò in his quæ ipsum actum citationis respiciunt, qui æqua
liter cadit in persona citati, siue suo nomine, siue alieno cō
ueniatur, ideò idem in utroq; casu statuitur. Ad secundum
op.s.ea.l.§.qui manumittitur. Sol.ut in gl.& bene. Sed cōt.
ī.de obse.l.honori. Sol. ibi conueniebat per procuratores,
& sic erat possibile, q actio intentabatur, quæ suggillabat
pudorem patroni, hic per tutorem uel curatorem, quo tē
pore non est uerisimile, q patronus ita iuuenis, aliquid cō
miserit, propter quod infamaretur, ideò in citando talem
tutorem, uel curatorem, causæ cognitio non requiritur.

ADDITIO.

a POMA. *Semper. An autem magistratus posit in ius uocare fiscum sine uenia? dic q, non gl. fin. l. bene à Zenone. uer. iussione. de quad. præsc. C. Ro. sing. x. inci. an si priuatus.*

LEX XI.

1 *Pœnitentia in casu huius l. locum non habet, nisi etiam actionem remittat.*
2 *Processus factus contra patrem & patronum præsentes, uenia non petita ualet.*
3 *Iniuria non fit in uolentem.*

a QVamuis.[a] Pœnitenti & actionem remittenti uenia cō
ceditur. Cōt. nā ubi lex nō distinguit, nec nos distin
guemus. l.ij.s. de off.præs. & l. de pretio. ī. de publicia.
Sol. non debemus distinguere, nisi illa lex distinguatur p
aliam. Vnde nisi Iurisc. hanc l. fecisset, per magistralē inter
pretationem, non deberet dici, q propterea quis incidit in
aliquam pœnam statuti. porrigendo petitionem uel exce
ptionem prohibitam, puto q ei nō detur excusatio ex pœ
nitentia, quia non habemus legem hoc dicentem. Nā uer
ba legis hoc non patiuntur ut ī. de fur. l. qui ea mente. Sed
cōt. imò usq; ad lit. contest. potest pœnitere, ī. rem. ra hab. l.
amplius. & sic non est necesse actionem remitti. Sol. quidā
hoc fatentur, & tex. istū intelligunt si remittitur actio, ſ. pœ
1 nalis, ut hic in fi. gl. Tu hic † q hic erat quis prohibitus in
ius uocari. Vnde eo ipso q unum uocat, est delictum perfe
ctum. s. eo. l.j. Vnde non datur uenia, nisi eū pœniteat & a
ctionē remittat, & hoc cōcluditur æquitate huius legis, sed
ibi erat prohibitus petere, sed ante lit. cōtest. nō dicit pete
re, ideò non est perfectū delictū, cū non esset lis cōtest. meri
tò pœnitentia habet locū. Sed an idem quod hic sit in l. si
criminali. C. de iur. om. iud. Dic utrobiq;, per Cy. l. quis ma
ior. C. de transl. non est differētia inter ista uerba, ut dixi ple
2 nè in d.l.amplius. ī. rē ra. hab. † Vltimò dicit[b] Gul. de Cug.
b q si reperitur totus processus factus p patrem, uel patronū,
nec reperitur uenia impetrata facta citatione, q processus
ualet. Quod intelligo, si patronus comparuit, & prosecut[o]
est, ut dicit hic text. Debuit enim in prin. opponere, aliàs ui
detur consentire, C. de excep. l. fi. Sed secus si processus esset
factus contra cōtumacem, uel inuitū, uel si patronus in ius
uocatus nō ueniat, ut in fi. huius. & l.ij. ī. ne quis eū qui in
3 ius uoc. & per totum. Facit l. cùm uerò. §. subuentū. de fidei
co. lib. & l.j.§. usq; hæc uerba. ī. ne uis fiat ei.† Item no. quod
iniuria non fit in uolentem, quod dic ut l.j. uerſ. adeò. ī. de
iniu. & uide gl. uer. uolentem. & ibi dixi.

ADDITIO.

*Pro concordantia dictorū Bar. in hac l. quāuis dicit, q, si aliquis in
ueniatur declinasse iurisdictionē cōmunis, q, posit impunè offendi, an tūc
requiratur sententia declinatoria, q, declinauerit, ad hoc ut posit impunè
offendi? Bar. dicit, q, ante sententiam declinatoriā, non poterit offendi. l. cū
patronū. ad fi. & l. si libertus. ff. de iu. pat. l. in criminali. C. de iur. om. iud
Cōt. hic. l. quamuis. ff. de in ius. ubi Ang. Ca. Sed pro tollenda contrarieta-
te Bar. dant sol. in d. l. cū patronū. quod ibi loquitur Bar. quādo pœna non
erat commissa. Et ista sol. uidetur bona, propter dicta Bar. in hac. l. quamu
is. & per ea quæ uoluit. in l. qui ea mente. ff. de fur. dum opp. l. Pap. §. me
minisse. ff. de inoff. test. & l. alia. C. de ijs quib. ut ind. in eius so. adde ad de
clarationem eorum, quæ habentur per Bar. l. eius qui delatorem. & l. im
perator. ff. de iur. fis. Alex. cons. cxxiiij. j. uo. Bal. l. si quis in suo. §. legis. C.
de inoff. testa.*

a POMA. *Quamuis. Ale. l. si quis maior, & Ias. ibi uer. vij. no. C. de transac.
Adde tamē q, quando lex uel statutū punit aliquē aliū accusantē, uel mole
stantē iniustè, q, nunquā incidit in pœnā, nisi perseueret usq; ad sententiā.
l. qui cū maior. §. accusasse. de bo. lib. Bar. l. eū. §. j. de iu. pat. Com. cōſ. j. Bar.
tamen in. d. l. cum non loquitur de prohibito accusare iniustè, sed quomodo
dicatur quis accusare, Com. d. cons. j.*

b *Dicit. Alex. cons. clxvj. in j. dub. ij. uol. Fel. c. pastoralis. de excep.*

LEX XII.

a SI Libertus.[a] Absente patre, præsens filius pōt agere, p
sua iniuria, Opp. & solue ut in gl. quia, ſm hoc nō pōt
uocari clericus doctor, & similes. Sed in eo qđ dicit de
magistro, q pōt uocari in ius sine uenia, intellige uerū, uo
catione uerbali, & nō reali, q.a trahit inuitē, q.a tūc q faceret
ē, puniret officio iudicis, C. de p.fes. & med. l. medicos. lib. x.

ADDITIO.

a *Libertus. l. si filiusfa. ī. si cer. pe. l. exigendi. C. de procur. gl. fi. citatur quis
uerbaliter in ecclesia, non realiter. l. j. C. qui admit. Barb.*

LEX XIIII.

1 *Excommunicatus licet non audiatur agendo, tamē auditur excipiendo.*
Excommunicatus opponit exceptionem compensationis.
2 *Actor dicitur qui primò ad iudicium prouocauit.*
Bannitus qui prohibetur agere, non prohibetur excipere.

a LIbertus. Nō uidetur in ius uocare, qui offert seipsum
paratum defendere. Vel aliter, Qui se defendit in cri
mine, accusare non uidetur, licet iudicem interpellet,
ut lis sine debito terminetur. Idem si accusatus reaccuset. h.
d. tex. & gl. No. modum petendi, uidelicet, Peto domine iu
dex, q de causa cognoscatis, & eam fine debito terminetis.
Gl. quærit, quid si petitur patronum puniri de calumnia?
b Dic ut in ea. Sequitur[b] in gl. §. si libertus. Ratio est, quia pœ
na calumniæ est accessoria ad accusationem patroni, l.j. de
aduo. diuer. iud. Vnde patronus prouocat, & non ꝓuoca
1 tus est. Per istā l. dicit.† Gul. q licet lex dicat, q excommuni
c catus[c] non debeat audiri, intelligitur agendo, sed excipiē
do sic. Addidit hic Iac. But. & sic ista exceptio est efficax ad
puniendū, ut est exceptio lenocinij. Iac. de Are. l. seruos. ī. de
accu. dicit, q ille non auditur agendo, sed auditur excipiē
do. Quod est uerū, si est uera exceptio, & continet uerā exce
ptionem agentis. Secus si habebat uim accusationis, ut est
exceptio lenocinij. l. quoniā. C. de adul. Sed quō respondē
bitur ad l. nostrā? quia quæstio præmissa, loquitur in eo
qui nō debebat audiri, sed lex nostra loquitur in eo qui de
bebat audiri, tm̄ uenia petita. Ego credo q excōmunicatus
uel bannitus, qui repellitur ab agēdo, repellatur ab excipi
endo, si ea exceptio uim actionis habet. Verū est, qñ excep
tio ista est dilatoria, ſm q est exceptio lenocinij, & non li
berat accusatum à crimine, ī. de adul. l. si maritus. §. præsci
ptione. Sed si est exceptio peremptoria, posito q haberet
d uim actionis, ut est exceptio cōpensationis.[d] & tunc dico,
q competit etiā excōmunicato, uel bannito. quia excōmu
nicatio est exceptio peremptoria, & nunq; tollitur, quia ex
cludere quē ab exceptione peremptoria, esset tollere ēēd,
quod cōpetit de iure naturali, ut ext. de re iud. c. pastoralis.
in Cle. ext. de excep. c. cùm inter. Sed pone q libertus citari
fecit suum patronum, & in ius uocari, ut sibi statuatur cer
tus terminus ad agendum uel defendendum, an uideatur
in ius uocare. Et ista l. facit q sic, nā loquitur cū patronus
2 iam fecit libertū reū. Quod puto uerum, quantùm ad pro
positum, nam ille dicitur † actoris partes sustinere, qui
primò ad iudicium prouocat, licet quò ad alia dicatur par
tes rei sustinere, l. de pupillo. §. meminisse. ī. de ope. no. nū. &
ibi

ibi plene dixi. & no. pro bannitis qui agere prohibentur,
cùm non prohibentur excipere.

ADDITIO.

a *Libertus. Licet gl. dicat cont. & malè secundū Iac. But. qui. §. si libertus. in
telligit, q, quādo patronus erat in euidēti calumnia. Ias. l. si quis maior. uer.
in tex. ibi, in expellēdo. C. de transac. & ibi repbat Alex. cōſ. iiij. uers. vij. no.*
b P. PAV. P. *Sequitur. Are. c. intelleximus. ext. de iud.*
c *Ex com. Fel. c. cùm inter. ext. de excep.*
d *Compensationis. Frid. cons. cxvj.*

LEX XV.

LIbertus. Libellus uim citationis non habet. Cōt. l.j.§.
eo. Sol. hic libellus fuit oblatus simpliciter. ibi uerò
emanauerat citatio. Cont. C. quando li. prin. da. Sol.
quantum ad interrumpendum præscriptionem, libellus
habet uim citationis, ut ibi, secus quantū ad pœnā huius
edicti, ut hic. LEX XVI.

QVæsitum. Libertus alieno nomine, nō pōt in ius uo
care patronū sine uenia. h. d. Cont. C. si tutor nō ges.
l.j. Sol. gl. ponit duas sol. finaliter dicit, qđ ciuiliter
agere pōt, licet eū accusare nō possit, pōt tm̄ officiū iudicis
implorare. Quod facit ad q. statutū dicit, q nō soluēs colle
ctā, nō audiat in ciuili uel criminali. Et sic nō soluēs nō pōt
accusare, tm̄ pōt iudicis officiū implorare, & iudex etiā inq
rere officio suo. Cōt.[a] est ueritas, ī. de iniur. l. nō solū. §. quan
quam dixi in d. §. quanquam. Sed contra hanc l. uidetur l.
sed si in hac. l. §. fi. s. eo. Sol. ut ibi nō.

ADDITIO.

a *Cont. Ro. cons. ccxiij. & ccxiiij. Alex. l.j. §. sublata. ff. ad Treb. & Fel. c. ij. in
ij. col. uers. excommunicari. de excep.*

LEX XVII.

CVM pro quo. Cogitur quis ad implendū, qđ apud
apud acta promisit. No. hanc l. quia quotidie dant
fideiussores, de aliquo præstandō. Sed quid differt
primus casus, à secūdo? R.ꝑ primò promisit officiali, in secū
do simpliciter, & sic uidetur promisisse officiali uel parti. l.
parti. l. stipulatio ista. §. si quis ita. ī. de uer. ob. Sed qua actiō
ne cogetur ad exhibēdum? Dicit gl. certi condictione ad in
teresse & bene. Puto etiā, q posit cogi officio iudicis, lac. de
Beluis. auth. de lit. §. ad excludendas. in j. q. & bene.

LEX XVIII.

1 *Qui de domo inuitus extrahitur, dicitur uim pati.*
2 *Existens in uinea, balneo, uel theatro realiter citatur.*
3 *Inquilinus in domo conducta, non potest in ea capi.*
4 *Latitatio non requiritur quantùm ad primum decretum.*
5 *In criminalibus quis capitur & extrahitur de domo.*
6 *Citatio uerbalis fit uoce & edicto.*
Edicto citat princeps delegatus eius, uel ordinarius.
Quilibet ordinarius citat realiter.
7 *Mulier non potest realiter citari.*

a PLericq. inuitus quis de domo[a] non debet extrahi, sed
ibi existēs pōt uerbaliter citari, & ꝑ cōtumacē fit mis
1 sio in poss.† No. q qui de domo inuitus extrahitur,
uidetur pati uim, & debet relaxari, & pristinæ libertati resti
2 tui.† Item no. q in uinea sua uel in balneo, uel theatro exi
3 stēs, pōt capi, & hoc quotidie contingit. † Circa l. plericq.[b]
b quæriē qđ si aliquis stat in domo nō sua, sed conductā? R.
idē. quia sua dicitur, l. lex Cornel. §. domū. ī. de iniur. Op. l.
s. tit. j. Sol. ut in gl. Tu dic melius, ut ibi dixi. Itē cōt. & uidet
q latitatio non requiratur ad hoc ut fiat missio. ī. ex quib.
cau. in pos. ea. l.ij. ī. de bo. aut. iud. pos. l. si minor. Sol. quātū
4 † ad primū decretū, non requiriē, sed quantū ad ſm. Sed ꝑ.
C. de bo. aut. iud. pos. aut. & qui. Sol. Fateor q hodie fit mis
sio ꝑ mēsura debiti declarati. Sed ꝑ uidetur auth. ut null. iu
5 di. §. si uerò qs cōprehēsorū. Sol. ꝑrer † criminalē causam
c [c] pōt qs capi, & extrahi de domo, ut ibi, nō in ciuili, ut hic.
Itē cōt. nā hæc lex sibi cōtradicit. Nā primò prohibet, secun
6 dò permittit, huius timore distinguit, q † quædā ē citatio
realis, quædā realis. Et prima fit dupliciter ſ. uoce & edicto.
uoce pōt ēt quilibet inuitus, edicto pōt Princeps, uel eius
delegatus uel ordinarius, nō aliꝰ, auth. qui semel. C. quō
& qñ iud. Citatio realis præsumit cuilibet ordinario, nō or
Bar. *super ff. uet.*
dinario, nō delegato, auth. de exhi. & intro. re. §. si uerò ēt q
dā. Et quidā intelligūt de citatione, per quā uenit ad iudi
ciū, nō q quā ponat uel mittatur in carcere, nisi postcōdem
nationē. l.j. C. qui bo. ced. pos. & ibi no. C. quō & qñ iud. l. cō
7 sentaneū. Qđ dixi in citatione,† fallit in muliere, in reali ci
tatione, l.j. C. de off. diuer. iud. & auth. ibi posita. Fallit etiā
rōne loci, ut in hac l. plericq. Isti oēs pñt introduci ad iudici
8 um, ob quācūq; causam, sed nō incarcerari. † Quærit Gul.
d nūquid in ecclesia possit qs inuitus citari? [d] R. Aut loqui
mur in reali, ut extrahatur, q nō pōt per tit. de his qui ad
eccl. conf. Si uerò uerbaliter, & tūc sic, l. præsenti. eo. tit. Nec
ob. q dicit de domo, in qua uerbalis citatio nō fit, si sui cō
spectū nō facit, quia ecclesia est iuris publici, ad quā quili
bet habet aditū. s. de iust. & iur. l.j. §. huius studij. Secus est
in domo priuati, in qua illud cessat, ut hac l.

ADDITIO.

a P. PAV. P. *Domo. Quid aūt in apotheca. Cast. & mod. hic cōcludūt q, po
sit, Ca. cōſ. ccxj. ubi etiā idem dicit in balneo & theatro, & loquitur ibi ēt
stāte statuto, q, posit capi in domo, q, fortius est. quia statutū debet aliquid
operari, quid aūt si officialis in sequebatur aliquē qui aufugit in domo, an
posit extrahi? sic, secundū Ang. cons. xxiiij. ij. uol. & circa cautelā quā po
nit hic Ang. q. citetur sub pœna applicanda fisco, quia si nō compareat, po
terit eximi, iuxta Cæp. caut. lxiiij. Contra Bar. l. fi. ī. ad leg. Iul. pec. et ibi in
apos. Alex.*
b *Plericq. Et no. q, potest armis resisti, & iste deductus debet restitui. l. non. et
l. qui necq. ī. de uer. sig. An autē quis posit capi in domo affinis ipso affine
inuito & prohibente, consului Parmæ q, non, & adduco rationem huius
tex. adduco tex. et Bal. l.ij. ff. si qua. pau. fe. di. l. qui domū. ff. de iniu. l.j. C. de
præt. et ho. præ. li. xij. Alle. rationē Gul. hic qui dicit q, ideò pōt citari in ec
clesia, quia nemo potest, phibere, sed dominus potest prohibere, ergo. Ca.
cōſ. xlj. tenet cōt. cui respō. in meo cōſ. Et an posit quis capi in hospitio, uel
citari in hospitio, si est forensis, q, non. Cast. cōſ. xlj. Sed si statutū dixerit de
domo habitationis, esset secus, secundum Bal. l. ea quæ. C. quomodo & quā
do iud. Ang. l.j. ff. fur. aduer. nau. et Bal. j. §. habitare. de ijs qui deie. Barb.*
c *Causam. An autē mulier pro causa criminali, posit extrahi de domo, Bar.
c. ij. in prīnc. de pig.*
d *Citari. Old. cons. lxiij. cliij. & Ro. cons. ccxxvij. & ccxxxiiij.*

LEX XXII.

1 *Impubes & infans non citantur realiter pro debito.*
2 *Captus ut ueniat ad soluendum, non dimittitur nisi ut soluat.*

a NEque[a] No. ex hac l. q impuberes † & infantes non
1 sunt citandi realiter, ut capiant pro debito, s. eo. l.
quicūq. in fi. sed citatione uerbali citari possunt cū
auto. tut. ī. de adm. tut. l.j. §. sufficit. No. casus in quibus ca
ptus statim dimittitur, & hoc qñ fuit ductus ut ueniret ad
b defendendū? se, sed si esset ductus ut † ueniret ad soluen
2 dum, non debet dimitti, nisi soluat. ī. ut in pos. leg. l. si pecu
c niæ. in fi. Facit ī. fa. erc. l. his cōsequenter. §. fi. Itē[c] no. q dicit
tex. in fi. ibi dimittendus, seu statim dimitti. ſ. iudicis arbi
trio. & sic non est in potestate partis, facere carceratum di
mitti, uel bannitū leuari, uel cancellari de banno. dixi in l.
j. §. & post operis. ī. de ope. no. nun. & Gul. l.ij. in fi. co. in l.ij.
in fi. s. de off. proc. Cæs. & ibi plene dixi.

ADDITIO.

a P. PAV. P. *Neq;. Quid autem in pubere minore. Bar. in tract. de carce. in fi.
qui tenet, quòd posit capi. Barb. Cont. c. Raymutius. de testa.*
b *Defendendū. Adde post. Ias. qđ consuluit Bar. super statuto. Tuder. cōſ. clix.*
c *Item. Bal. l. cuius bonis. ff. de cu. fur.*

LEX XXIIII.

a IN eum.[a] Pœna huius edicti est mera uindicta, ideò nec
hæredi, nec contra hæredem datur, ut hic. uide gl. quæ
est clara.

ADDITIO.

a *In eum. Pœna applicatur patrono, non fisco, secundū Imo. qui ad hoc indu
cit istam l. in l. eius. ff. de pu. iud. de quo. uide Dec. l. pe. circa fi. C. eo. qui ad
hoc alle. tex. ad literam.*

LEX XXV.

1 *Pœna pecuniaria deficiente, quando deuenitur ad corporalem, remittitur
ad iudicem maiorem.*
2 *Pœna hæc non habet locum, nisi in comprehensis in edicto.*

a SI sine.[a] Qui pœnã hic insertam non potest soluere, luat
1 in corpore.l.si quis id.ff.de iur.om.iud.No. † q quãdo
in defectum pœnæ pecuniariæ, deuenitur ad corpora-
lẽ, remittit ad maiorẽ iudicẽ, ut hic, & dixi in l.imperiũ.ff.de
b iur.om.iud.Quæro [b] de quo aureo intelligatur hic c dicut
2 in gl.† Quæro, utrũm hæc pœna habeat locũ in omnib.qui
citant in debiter non, nisi in his qui prohibent per edictũ.
c Alij puniuntur [c] officio iudicis, l. medicos. C. de profes. &
3 med.lib.x.Et sic no. † an in pœnis habeat locũ extensio. [d]
d dixi.C.ad leg.Iul.maiest.l.quisquis.& dic ut ibi dixi.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Si sine.No. q si ille qui fuit punitus corporaliter, propter defectum pecuniæ, ueniat ad pinguiorem fortunã, non tenebitur ad aliquid pecuniarum amplius, sed Ang.l.j.de cef.bo.alle.gl.to.And.c.peccatũ.de reg. iu.lib.sexto.*

b POMA.*Quæro.Pan.cons.loj.in ij.uol.*

c POMA.*Puniuntur.Io.And.c.dispendiosam.de resc.in vj.Abb.c.j.gl.§. pœnales.uer.impetrasset.inst.de act.*

d *Extensio.Ro.cons.cl.Car.cõs.lx.*

Si quis in ius uocat.non ierit. Tit.V.

CONTINVA ut in gl.in quo differt iste tit. à tit. si quis ius dicen.non obtemp.& dic ut in gl.&c.

LEX I.

1 *Fideiussorem non dedit,qui fori priuilegio tutus est.*

2 *Fideiussor de eundo ad iudicem, licet fortiatur forum ratione contractus, non tamen perdit priuilegium eligendi iudicem.*
Clericus fideiubens pro laico,de iudicio sisti coram laico,licet obligetur nõ debet tamen conueniri.

3 *Remissio in contractibus habet locum,quando in contractu est facta renunciatio priuilegij fori.*

4 *Renuntiatum omni priuilegio fori, quando dicitur specialiter renuntiatũ.*

a IQVIS. Non uidet fideiussorẽ dedisse, qui dedit eũ, qui fori priuilegio tutus est, [a] nisi ei renuntiauerit.h.d. Et lex ista legitur duobus modis, primò ut exponat, dederit, id est, dare uoluerit. Alio modo, ut ponatur propriè. Et ad euidentiã scias, q quidã est fideiussor de iudicio sisti, & de stãdo iuri usq; ad sententiã, & de isto loquitur auth. offe-
1 ratur.C.de lit.cõtes.& l.j.qui satisd.cog. Quidã † est fideiussor qui datur nũcio, uel ministris citãtibus aliquẽ re uel ꝟbo, & iste est fideiussor de eundo ad iudiciũ, & de hoc loqꝟtur hæc lex.& j.tit.j.per totũ. & maximè apparet ex tenore rub. Et istud uidemus tota die de facto fieri, maximè qñ uadit familia scrutando pro armis, quia uel ducũt secũ illos quos inueniũt cũ armis, uel illi dant fideiuss. de ueniendo. Hoc premisso, fm primã lect. pone casum, quidã captus ab officiali, cũ eũ duceret ad palatiũ, uoluit dare fideiussorem quendã scholarẽ qui habet priuilegiũ fori, iudex nõ uult eũ recipere. Certè rectè facit, nisi ille scholaris proprio priuilegio renũciauerit specialiter. Secundũ ij. lectur㠠 scilicet q dederit, nõ aũt tantũ dare uoluerit, pone casum, Ille qui est citatus, si ad iudiciũ nõ uenerit, nec satisfdat de ueniẽdo, multaꝫ, ut ff.tit.ij.l.j.Sed qd si dedit fideiussorẽ quẽdã scholarẽ, & ideò non uenit: Certè multabit㠠 fideiussorẽ nõ de disset.h.d. Imò debet ad iudicẽ ire, & dare fideiussorẽ. C. de lit.conte.auth.offeratur.Sol.illud est uerũ hodie, olim secꝰ. Vel sic fm.Iac.de Are.q ibi loquit de fideiussore.qui datur iudici pro aliquo qui dicebatur uelle ire ad curiã, uel stare in iudicio usq; ad finẽ causę, hic uerò datur ab eo, qui corã iudice ducebaꝫ, ut ff.dixi.Et hoc tenet Iac.But.& dixi in eui-
b dẽ talibus. Itẽ op. [b] & uidet q eo qd fideiubet, efficiatur de
2 foro illius iudicis, & sic uidet ibi posse conueniri ratione ꝺ-
ctus, j.de iud.l.omnẽ.& l.cũ furiosus.§.j. Huius timore † sũt in gl. multæ sol. finaliter duæ sunt, quæ habẽt effectũ. Nã ratione ꝺctus, qs bene sortit forũ in genere, nõ tñ perdit priuilegiũ qd habet eligẽdo unũ iudicẽ, magis quã aliũ. Et hęc est sol. Io. quã tenet. Pet, hic & gl.d. furiosus.§.j.& ideò si clericus fideiuberet, p scholari de iudicio sisti, bene obligaret, nõ tñ posset conueniri corã iudice sed corã iudice suo. Sic & in scholari, qui habet priuilegiũ eligẽdi, ubi cõueniatur

c quia obligat. [c] Et quod hic dicit, p nõ dato, habet locũ quãtum ad commodũ dãtis quia potest suũ iudicẽ eligere, nisi
3 specialiter renuntiauerit. Secũda sol. gl. est. Debetis † scire, q ratione ꝺctus quis sortitur forũ & potest ibi cõueniri si inueniatur, nõ tñ habet locũ remissio, licet de hoc sit quæstio in l.hæres absens. j. de iud. hodie est expressum in c. Romana.§.ꝫhentes.ext.de foro.cõpe.lib.vj. Sed si fiat renuntiatio priuilegij fori, hæc renũtiatio prodest, quia habebit locum
d remissio, & hoc est qd requirit lect. ista. [d] Item opp. & uidet q eũ recipit, uidet eum approbare, j. de fideiuss.l.iij. Sol. fm primã lec. nõ dedit fideiussorẽ, sed dare uolebat. Sed fm secundã lec. dicit gl. q ibi loquit de nõ idoneo. i. quò ad facultates. Quo casu distinguitur, recipiatur sciẽter, uel ignoranter. Hic uerò loquit de non idoneo, quo ad cõueniendi facultatẽ. Potest dici, quod hic loquit qñ fideiussor recipitur ab officiali, ut ff.tit.j.l.eum pro quo. Cont. uerò qñ recipitur à parte, ut ibi dixi. l. inter causas. §. abesse. j. mã. Opp. & uidetur, quod talis renũtiatio nihil releuet, l. si conuenerit. ff. de iurisd. om. iud. Sol. ut in gl. & ibi no. idẽ quod hic, & ibi dixi.
3 † Quæro, [e] dicitur hic, specialiter renunciauerit, quõd debet
e intelligi: Breuiter & aliàs dixi, si quidẽ renũciaret omni exceptioni, non puto q sufficiat, per hunc tex. qui requirit
f specialẽ renũciationẽ. Sed si renunciaret [f] omni priuilegio fori, licet, nõ exprimeretur de illo priuilegio fori, quod habent scholares, puto q sufficeret. Nam hic dicitur specialiter, nõ singulariter. Nam sufficit q species priuilegij exprimatur fm suam speciem, non aũt fm suã singularitatẽ, C. quod cum eo. Dixi in l. generaliter. de non nu. pec. Sic debet intelligi. §. pen. auth. de hær. & falc.

ADDITIO.

a *Est.Fallit istud in agentibus in rebus.l.fi.& ibi Bar.C.de prin.agentibus in rebus.lib.xij.& in casu l.Quoties.& ibi Bar.C.de priui.sch.lib.xij.*

b *Opp.Fran.cons.lxxxvij.l.uir bonus.ff.iud.sol.*

c POMA.*Obligatur.Barb.cons.lij.in ij.uol.Bal.c.præterea.in fi.de off.dele. Abb.c.j.de iudic.Limitat Abb.c.fi.de foro comp.quæ limitatio nõ placuit. Soc.c.fi.de foro comp.De quo uide Dec.l.hæres.§.j.ff.de iud.& Bar.cons. lij.uol.ij.*

d *Ista.Bal.cons.cclvj.j.lib.*

e P.PAV.P.*Quæro.Fel.c.ad aures.ext.de resc.Fel.c.translato.de cõst.Alex. cõs.cxxiij.uol.iiij.& Ias.l.actione.uer.iij.diligenter no. C. de transf. Alex. cons.cxxv.j.uol.Ang.Aret.in cons.Alex.cõs.ccxxxviij.in ij.uol. Alex. cõs. cxxij.& seq.in iiij.uo.Barb.cons.xxv.j.uol.Vide ad quid iste docto. inducat Baßigna.cons.ij.Soc.l.si mihi & tibi.§.fi.per totum.ff.de leg.j.*

f *Renunciaret.Bal.l.edicta. And.c.nonnulli.de rescri.Quãdo debet fieri mentio expressa de illa constitutione,Bal.c.in nostra de rescrip.ubi allegauit illum tex.in cle.ij.de off.ord.c.non potest.ad fi.de præb.& Compostel.d.c. in nostra.Vide c.is cui.de præben.li.vj.Vide quæ dixi in c.ad aures.de resc. in c.quod translationi.de off.leg.c.ij.de post.uer.specialiter.Barb.*

LEX XI.

1 *Causas,propter quas citatus non tenetur comparere,& non comparens excusetur,& in repet.nu.3.*

2 *Citatus quando est dubium an sit de iurisdictione citantis, debet comparere.& nu.11.*

3 *Iudex quando non sentit commodum,cognoscit an sua sit iurisdictio,nisi cõsuetudo esset in contrarium.*

4 *Iudex super incompetentia allegata ratione suæ personæ,non cognoscit.Itẽ non cognoscit quando ueniet examinandum aliquid spirituale.nu.5.*

6 *Delegatus quando citat,debet copiam sui rescripti in citatione inserere & ipse cognoscit de surreptione.*

7 *Sententia tenet si non fuit aliquid oppositum contra iurisdictionem iudicis qui processit et sententiauit,etiam si partes sciebant illum incompetentem, secus si ignorarent.& in rep.nu.5.*

8 *Iudex si incõpetens procedat contra contumacem,& non est facta pronunciatio super incompetentia,quod factum est,potest dici nullum.*

9 *Citatus florentinus Perusii pro contractu uel delicto ibi facto uel celebrato,& excipit q non deliquit,nec contraxit,proceditur ad ulteriora,et nulla cognitio requiritur.& in rep. nu. 11.*

10 *Appellatur.à sententia lata super incompetentia & in rep.nu.14.*

12 *Citatus non comparens,multatur iudicis officio.nu.16.*

13 *Rusticitati parcitur.*

Reus

14 *Reus non comparens,non punitur quãdo non interest actoris ut cõpareat.*

15 *Citatus die feriata in his quæ possunt expediri ea die debet comparere.*

17 *Iudex antequam multet non comparentem,debet ipsum de nouo citare ad se defendendum.*

18 *Iudex competens ratione dubitationis,non comparentem potest in modicum multare summariè: si est magna,habet hoc facere causa cognita.*

19 *Iudex quando multare habet bona,an in eius iurisdictione posit executionem facere.*

a EX quacunq;. [a] Citatus in termino debet comparere, aliàs multabitur, nisi ex causa excusetur, uel nõ interfuerit actoris, ipsum in termino comparere. Opp. ad prin. q reus uenire nõ teneatur, ff.de iur.om.iud.l.fi. Sol. ut
b in gl. ibi erat certum, q uenire non tenebatur, [b] sed ubi est certũ quòd uenire tenetur, uel dubitatur, & tunc tenetur uenire aliàs puniet, ut hac l. Et gl. distinguit tres casus, quos uide & tene menti. Si est certum q est de iurisdictione, & nõ ueniat, loquitur tit. si quis ius dicen. non obtemp. & ibi examiuabo. Si non est certum, q non est de iurisdictione, hõ tenetur uenire. Ponit gl. exemplum in l. fi. de iur. om. iud. sci
1 licet in eo qui est extra territorium. Dicunt doct. † & bene, quod hoc multis alijs modis potest euenire, scilicet quod non teneatur comparere citatus: ut si in citatorio exprimitur causa ex qua quis non tenetur comparere coram illo iudice, puta si esset causa spiritualis, quæ non debet agitari coram minori iudice seculari, uel causa liberalis, quæ nõ debet agitari coram minori iudice: l. placet. in fi. C. de ped. iud. Vel si esset causa ex qua persona conueniri non posset munita speciali, seu singulari priuilegio, ut patronus actio ne famosa, uel similes, uel si esset de ijs qui in ius uocari nõ possunt, l.ij.ff.de in ius uoc.& j.ti.ij.l.j.& l.seq. & l.iij.in pri.* Itẽ si exprimerte in citatorijs locus aliquis inhonestus. l. si cũ dies.§.si arbiter. j. de arbi. Itẽ si exprimeretur tempus feriatum, ut hac l. in fi. & no. j. de ferijs. l.j. Sed cõt. hoc uiderur, qd multæ sunt causæ quæ possunt agitari de feriata. ut j. de fer. l.j. & ij. Item patronus à liberto qñq; põt conueniri actio ne famosa, l. sed si hac.§. pen. ff.tit.j.& sic nõ est certum ex causis prædictis quem non debere comparere, unde propter dubiũ uidet q debeat cõparere. Rr ex hac l. in fi. uidetur notabiliter induci, q si pars dicatur esse certa de ea, dicatur facta citatio, qd regulariter est de iure, sicut est, q quis nõ cogatur ire ad iudicium die feriata, & qd patronus non cõueniatur à liberto actione famosa, & similia. Vnde aliqua causa specialis est, propter quã sit contrariũ, illud debet specialiter exprimi, & tũc uenire tenetur. Et ita intelligit hanc materiam Inn. ext. de dila. c. præterea. in fi. & ibi mirabiliter hanc l. examinat. Facit de prob. l. ab ea parte. & hoc etiam sentit gl. ult. huius l. ubi dicit, q si exprimitur causa, quæ potest agitari die fe-
2 riata, debet illa die comparere. Tertiũ membrum † est, qñ est dubiũ, an sit de iurisdictione, & tunc debet comparere,
c ut de hoc cognoscatur, ut hic. Sed est uidendum, [c] quis de
3 hoc cognoscat. † Gl. dicit, & bene, quod ipsemet iudex qui
d fecit citari. l. si quis ex aliena. j. de iud. Cont. hoc [d] op. gl. hic in prin. quia secundũ hoc erit iudex in causa propria, contra l. j. C. ne quis in sua causa. & ff. de iurisd. omniũ iud. l. qui iurisdictioni. Gl. respondet qd non est causa propria, quia ex hoc nullũ consequeretur emolumentũ, ergo &c. l. j. §. in propria. j. quando appel. fit. Secundũ hoc uidetur, q si iudex sentiret aliquod commodũ, quia deberet habere aliquos solidos pro libra, quod tunc de hoc ipse non posset cognoscere, an sit sua iurisdictio. gl. j. ad mun. l. de iure. §. j. Roffre. in libellis suis super hoc tit. determinat. cont. Nam licet per consequentiã, habeat commodum istarum sportularum, non tamen principaliter de hoc agitur, sicut in legatario, qui põt esse testis in testamento: l. qui testamento. j. de testa. sicut in tutore qui autoratur in eo qd in consequentiã sibi prodest, l.j.ff.de auto.tut. Pet. & Iac. But. Opin.
e gl. plus placet de iure. Nam uides, q ratione alicuius affe-
f ctionis, [f] licet ad iudicem non spectet aliquod commodũ, nec incommodum, dicitur iudex incompetens: ut si est cõ-

* *Prin. uel ratione personæ actoris: l. quamuis. ij. responꝺeo. ff. de in ius uoc. et l.j. §. of filius. j. ne quis eum. Hæc sunt repe. Bar. I. C.*

* *Dilat. Secus in ordinario, qui habet præsumptionẽ pro se, non ꝺelegatus: ext. de off. ꝺele. c. cum in iure. de dilat. c. præterea. l.j. C. de mand. prin. Nisi sit ꝺelegatus prouinciæ: l. legatus. ff. de off. proconsl. l. sed etsi. §. præsci. j. de inst. Hæc sunt reliquiæ Bar. rep. I. Con. B.*

sanguineus, uel fuit aduocatus: l. qui iurisdictioni. & l. prætor. ff. de iurisdic. om. iud. Et ideò puto, q de iure eius nõ est cognitio, sed deberent eligi arbitri, uel deberet superior cõgnoscere, C. de iud. l. fin. Tamen in quibusdam locis, de cõsuetudine hoc non seruatur, & ideò seruarem consuetudinem loci ubi esset. Vides ergo † quod iudex cognoscit an
4 sit iudex competens. Quod intelligo quando opponitur aliquid ad iurisdictionem, quod nõ respicit nec suggillat personam iudicis. Si enim opponeretur sibi, quod est furiosus, & sic caret intellectu, ea ratione qua non potest cognoscere de principali, eadem ratione nec de ista: j. de iud. l. cùm furiosus. Idem puto si diceretur quod est infamis, & similè, quod quantùm ad istum passum plenè examinaui
5 j. de re iud. l. quidam consulebant. † Item si opponeretur aliqua exceptio, in qua examinãdum ueniret aliquid spirituale, ut si conuentus dicat se clericum, quia tunc cognitio huius remitteretur ad episcopũ. ext. de senten. excom. c. si iudex. li. vj. & l. omni. C. de sac. ecc. dixi ff. de iurisdic. om.
6 iud. lib. ij. † Sed iuxta hoc quæro, hoc habet locũ in iudice ordinario, quid in delegato? [g] Iudex delegatus quãdo citat reum, debet in literis ponere copiam sui rescripti, aliàs reus nõ tenetur comparere, quia eum ignorat esse iudicẽ: C. de superindic. l.j. lib. x. d. c. præterea. Et ideò puto, q de iure eius nõ est cognitio, sed deberent eligi arbitri, uel deberet superior cõgnoscere, C. de iud. l. fin. Tamen in quibusdam locis, de cõsuetudine hoc non seruatur, & ideò seruarem consuetudinem loci ubi esset. Vides ergo † quod iudex cognoscit an sit iudex competens. Quod intelligo quando opponitur aliquid ad iurisdictionem, quod nõ respicit nec suggillat personam iudicis. Si enim opponeretur sibi, quod est furiosus, & sic caret intellectu, ea ratione qua non potest cognoscere de principali, eadem ratione nec de ista: j. de iud. l. cùm furiosus. Idem puto si diceretur quod est infamis, & similè, quod quantùm ad istum passum plenè examinaui
5 j. de re iud. l. quidam consulebant. † Item si opponeretur aliqua exceptio, in qua examinãdum ueniret aliquid spirituale, ut si conuentus dicat se clericum, quia tunc cognitio huius remitteretur ad episcopũ. ext. de senten. excom. c. si iudex. li. vj. & l. omni. C. de sac. ecc. dixi ff. de iurisdic. om.
6 iud. lib. ij. † Sed iuxta hoc quæro, hoc habet locũ in iudice ordinario, quid in delegato? [g] Iudex delegatus quãdo citat reum, debet in literis ponere copiam sui rescripti, aliàs reus nõ tenetur comparere, quia eum ignorat esse iudicẽ: C. de superindic. l.j. lib. x. d. c. præterea. Et ideò puto, q de iure eius nõ est cognitio, sed deberent eligi arbitri, uel deberet superior cõgnoscere, C. de iud. l. fin. Tamen in quibusdam locis, de cõsuetudine hoc non seruatur, & ideò seruarem consuetudinem loci ubi esset. Vides ergo † quod iudex cognoscit an
4

ſ.de iurisdict.om.iud.l.cū quædā puella. in fi. Simile in ſeruo, qui dicit ſe liberū, nā eo ipſo quod hoc dicit, habeť pro libero, quantùm ad ſuā perſonam legitimandā: ĵ. de lib. cau.l.ordinata.&ibi de hoc uide. Ita hic eo ipſo. q dicitur aliquid in libello, q̄ ſit de iuriſdictione iudicis, quantū ad
10 iuriſdictionē iudicis habetur pro uero. † Quæro utrùm â ſententia, qua quis pronunciauit ſe eſſe iudicē uel nō eſſe poſſit appellari. gl. eſt hic q̄ ſic, ut auth. habita. C. ne fi. pro pat. qđ eſt uerū, quia per appellationē à diffinitiua cōtra iſtā pronunciationē non poteſt eſſe conſultū, ergo ab ea appellatur: ĵ. qui ſatiſ. cog. l. arbitro. Licet ſ. in prin. l. dixi q̄ notabilia per ſe patēt, tamen pro iuuenibus no. ex hac l.
11 Primò † q̄ citatus ex quacūq̄ cauſa, debet cōparere, ut co
12 gnoſcat an ſit de iuriſdictione iudicis, uel nō. Secūdò no. †
13 q̄ illi, qui non cōparent, multantur, ut hic uides. Item no. † q̄
14 parcitur ruſticitati. Itē † no. q̄ qñ non intereſt actoris, ut reus cōpareat, reus nō ueniens, nō eſt cōtumax. Venio ad ỳ. ſi quis. Dicitur hic, q̄ reus nō punitur, ſi actoris nō intereſt eū uenire. Cōt. quia in pœnis nō cōſideratur intereſſe, l. ſtipulatio iſta. ſ. alteri. ĵ. de uer. ob. Dicit gl. ibi, in pœna conuentionali,* hic in multa, quæ à prætore imponitur. Gl. optimè dicit, quia etiā in pœnis cōuentionalibus appoſitis in ſtipulationibus prætoriis, uidemus q̄ prætor q̄ſq̄ ſe interponit, ut nō cōmittatur ſi nō intereſt, ſiue ut remittat q̄ñ pars nō lædit
15 tur, l. & ſi poſt tres. ĵ. ſi quis cautio. Item gl. arguit cōt. ĵ. de eo p̄ quē fac. erit. l. j. ſ. j. Certè ille ſ. nō cōtradicit. l. iij. ſ. j. eo. tit. qui incipit, ſed & ſi ſtipulator. Dicit gl. q̄ hic dicitur, ſi actoris nō intereſt, intellige ſi dies eſt feriata, ut dicit hic tex. uel ſi iudex nō ſedet in die termini, ut ĵ. de arbi. l. arbiter ſi calēdis. Secus ſi actor nō uenit ad iudiciū, ut ibi. Tu dicas idē, ſi uenerit, per rationē huius tex. qui loquiť generaliter, ſi actoris nō intereſt, & quia pars debet inſtare & aduerſarij contumaciā accuſare, l. properandū. C. de iud. & quia actore nō cōparente, debet circunduci edictū, ut ĵ. de iud. & l. poſt edictū. ita cōmuniter teneť. Ad l. cōt. reſpon. ut ibi dicā. Facit ad prædicta quod no. per gl. ext. de dolo & cōtu. c. fin.
16 i Quærit gl.i quid ſi aliquis † citatur die feria
17 ta, pro eo qđ poteſt expediri die feriata? Dicit gl. q̄ debet
18 ire. quod intelligeſi exprimatur in citatione, ut dixi in pri
19 ma opp. huius, l. fm Inn. † Quæro, extra gl. dicit hic, q̄ uocatus in ius, ſi nō uenerit, multabiť. Modò quæro quo iure? Roſred. in libellis ſuis ſuper hoc tit. dicit q̄ actione in facū deſcendēte ex hoc edicto. Credo q̄ malè dicat, nā multa, quæ imponitur per hanc legē, applicať fiſco, ut hic dicit gl. Ergo ad hoc nō cōpetit actio, quia actio, ē ius perſequēdi qđ ſi debetur, nō quod debetur fiſco. Iſta eſſet magis accuſatio, quā actio. Prætereà hæc uerba dirigūntur ad iudicē, non ad partē, ergo nō oritur actio, ſm ea quæ dixi ĵ. de cōd. ex leg. l. j. Dic ergo, q̄ hæc multa imponiť officio iudicis, ex hoc edicto, l. j. ſ. ſi quis ius di, non obtemp. Et ſic Io.
20 nō debuit ponere circulū huius actionis in arbore, cū illa
21 k nō ſit actio. Sed quæro, k † & hoc no.l utrū eo ipſo, q̄ pars
22 17 citata, nō cōparuit, & fuit cōtumax, poſſit à iudice multari
23 l abſq̄ noua citatione? R. nō, ſed ſuper hoc debet de nouo citari, & terminus ſtatui ad faciendū ſuā excuſationem ſeu defenſionē. Et de hoc eſt caſus hic in tex. ex eo qđ dicit, ex cauſa, requiriť eñ noua cognitio. Itē datur terminus ad faciendū ſuā defenſionē, in eo quod dicit, ruſticitati parcendū, uel inquirendū eſſe, ſi actoris interfuit, quod tene men
24 ti. † Quæro, uideo, q̄ ratione dubitationis iudex eſt cōpetens, ut nō cōparentē poſſit multare, utrùm ſuper hoc formabit unū nouum proceſſum ordinarie? R. ſi imponeret multam leuē, poſſet hoc expedire ſummariè: auth. niſi breues. C. de ſenten. ex bre. reci. Si aūt eſt magna, tūc cauſa co
25 gnita, & ſolēniter: ut in hac l. Sed † quid ſi iudicauit, ſeu cōdemnauit, an poſſit facere excutionē? Gl. qđ nō ſed eſt re-

mittēdus ad iudicē loci, unde eſt. Quod intelligē, ſi hic nō reperitur, uel ſi nihil poſſideat in loco iudicis, q̄ cognouit, aliàs ſecus: ut ext. de foro cōp. c. Romana. ſ. ꝑhentes. li. vj.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Ex quacunq;. Regulam huius legis. limita non procedere in iuriſdictione ordinaria epiſcopali. quàm habet in uaſallo, ſcilicet Bal. c. j. de inueſt. in mar. fācta.

b P.PAV.P.Nō tenebatur. Si enim intentio iudicis nō eſt fundata de iure cōmuni, uel nō exponit cauſam, per q̄ citati intētio fundetur, non tenetur cōparere: Com. cōſ. lxxvij. in prin. Ang. cōſ. vj. Fel. c. cùm ſit generale. circa prin. de foro cōp. nō tamē perperā per citationē tenetur quis comparere, Bal. c. j. in prin. an apud iud. uel cur. do. quæſt. ſeu. termi. debe. Quod aūt citatus ſemper debeat cōparere, etiā ſi ſit priuilegiatus, ad allegandū priuilegium ſuū, Fel. c. cùm ordinē. uer. ad allegādū. ext. de reſc. in c. olim. in prin. ext. de excep. ubi ponit, an tutus notoria excep. declinatoria, debeat cōparere: quādo citatio eſt notoriè iuſta, Fel. c. ſi duobus. ext. de appell. Itē circa illud quod dictū eſt ſ. & quod dicit Bar. paulò ĵ. q̄, quando regulariter citatio non ualet, nō tenetur citatus comparere, licet aliquo caſu ſpeciali poſit citari, niſi aliquis ex ipſis caſibus ſpecialibus exprimatur, uide Fel. c. j. ext. de re iud. & c. ſicut. ext. eo. tit. & q̄, caſus ſpecialis, q̄ fallentia ſit exprimenda, Mathe. no. xvij. Bar. l. abſentem. ad fi. prin. C. de appell. quando appellatio eſt regulariter prohibita, quod appellans teneatur exprimere causas ſpeciales, ex quibus fiet licita appellatio, & ibi habes aliam remiſſionē ad Fel. Itē quomodo cōcedit iſtud, quod citatus debeat ſemper ſuum priuilegium, & quid in clerico, uide lōgam diſtinc. Egidij, de manda. in j. q. ſua, colligit etiam Egidius ibi, ſi clericus citatus à laico iudice non compareat, poſſit contra eum procedi ad bannum, ita ut tanquam bannitus poſſit poſteà impunè offendi, ſecundū formā ſtatutorum, quod bannitii offendi poſſunt. Item q̄, quando citatio eſſet notoriè iniuſta, nō teneatur comparere, Fel. c. ueniens. ext. de accuſ. & ibi etiā ad ſi. poniti an clericus citatus à iudice laico teneatur comparere.

c P.PAV.P. Videndum. Fel. c. ſuper literis. uer. an ſua ſit iuriſdictio. ext. reſc. Soc. c. ſi clericus. de foro compe. Item q̄, etiam quando iuriſdictio nō poteſt ſeparari à cauſa principali, non poſſit iudex cognoſcere an ſua ſit iuriſdictio, Alex. conſ. j. v. uol.

d POMA. Hoc. Dec. l. ſi quis. ff. de iud.

e P.PAV.P. Opinio. Fran. conſ. cvij.

f Affectionis. Ro. conſ. ccclxxij. q̄, cedens non poſſit eſſe teſtis pro ceſſionario, ratione affectionis, licet nullum penitus commodum ſentiat.

g POMA. Decretum. Ex hoc non ſufficeret deceptionē concludere iſto reſpectu ad regulam, licet poſſint eſſe caſus ſpeciales. Imo. l. illam. ff. de uerb. ob. Quod limitat Aret. circa ſi. Pan. c. niſi eſſet. in j. no. per illum tex. de præb. Imo. & Ant. c. j. circa ſi. apparatus. de cle. pereg. & gl. l. Titio. ff. de con. & dem. l. bonæ fid. in princ. ff. de acq. poſſ. l. ſi res pupilli. ff. de adm. Pro cuius tamen declaratione, uide Fel. c. ſicut de re. iud. & ibi alleg. in c. j. uer. an aūt de iud. Alex. conſ. lxxxij. iij. uol. Raph. Cu. conſ. lx. & conſ. lxxvij. Alex. cōſ. lix. iiij. uol. Fel. c. cū à nobis. de teſtib. et c. ſignificauerūt. eo. tit. c. j. de re iud. & c. quod ad cōſultationē, c. placuit, eo. tit. Aret. c. j. de iud. uerſ. ſed iuxta. Ale. l. ſi per errorē. in v. limit. C. de iuriſ. om. iud. l. ſi. eo. tit. & conſ. ccccxcij. ccclxvij. aliàs conſ. vij. & conſ. lxxxij. uo. iij. Caſt. l. præſcriptione. ſ. fi. C. ſi cont. ius uel uti. pub. Pro intellectu l. legatus. ff. de offi. præſ.

h P.PAV.P.Vero. Fel. Adde hic. ij. add. repe. ĵ. c. ſi clericus. de foro cōpe. uerſ. prima cōcluſio. Alex. cōſ. lxxix. uol. j. Caſ. l. cum quædā. ſ. fi. ij. no. de iuriſd. om. iud. ubi tenet cont. Bar. hic, uide eum etiam & Alex. conſ. j. & eodem modo, quod ad dandam actionem & inſtantiam, attenditur q̄, narratur in petitione, licet uerum non eſſet, Bar. l. j. in princ. ff. de dolo.

i Glo. c. fin. dicit id quod dicit iſta gl. Et ad hoc iſtum tex. allegauit Bal. ibi reſpondet ad iſtum tex. ego dixi contra Bal. per iſtum tex. dum dicit, quòd non intereſt actoris. Nam licet hic dicatur, q̄, dies erat feriata, tamen ratio quare mouebatur, habet locum, etiam ſi iudex non uenit ad iudicium, et ponitur hic die feriato, gratia exempli, ideò nō reſtringit regulam. Et uide in ſcriben. c. ij. de dolo & contu. Barb.

k P.PAV.P.Quæro. Fel. c. j. de iud. ubi limitat.

l Hoc no. Ant. c. j. de iud. Vide ibi dicta, & pondera, quia uidetur, q̄, iudex ex ſuo officio poſſit condemnare. licet non puniatur in expenſis. gl. l. ſi quis iuſſu. de dam. infec. & l. quia arbiter. ff. de arb. Ergo uidetur eſſe quid intrinſecum ad cauſam, condemnatio in expenſis. arg. eius quod no. Bar. l. eiť qui ita. ſ. qui ita. de uer. ob. l. exceptionem. C. de prob. Bal. l. ſi pater. C. de pac. inter emp. & uen. Ergo non requiritur citatio, Bar. d. l. iij. ſ. ſi ad dic. dixi in d. c. j. de iud. Barb.

REPETITIO.

1 Exemptus, citatus ab ordinario, quando neceſſe habeat comparere.

Citatio

2 Citatio ſi cōtinet tale quid, propter quod appareat citato competere excuſationem, uel exceptionem, tunc citatus non tenetur comparere.
3 Clericus citatus à laico, non tenetur comparere.
4 Teſtis de uniuerſitate deponēs in cauſa uniuerſitatis, ſi interrogatus an ſentiat commodum, reſpondit, non, q̄, eſt non ſalſarius.
5 Iudex qui pronunciauit ſuper cōpetentia, uel ſuper incompetentia, an poſſit illam reuocare?
6 Appellatio â ſententia, per quam iudex, ſe iudicem competentem, & non competentem pronunciat, an permiſſa.
7 Interlocutoriam latam ſuper dilatoria, iudex poſt litem conteſt. reuocare poterit, & acta facta non peribunt.
8 Falſitatis literarum exceptio contra literas delegatorias oppoſita, quando faciat proceſſum nullum.
9 Iudex per proceſſum ad ulteriora, oppoſita exceptione declinatoria, quando uidetur ſe pronunciare incompetentem.
10 Proceſſus factus coram incompetenti per errorem, an ualeat.
11 Exceptio declinatoria an poſſit ſemper opponi uſq; ad litis conteſtationē.
12 Exceptio declinatoria in cauſis, in quibus lis non conteſtatur, uſq; ad quantum tempus poſſit obiici.
13 Reus ſi opponit ſe non contraxiſſe nec deliquiſſe, in territorio, an detur terminus reo ad probandum, & iudex cognoſcat ſummatim. Probationes factæ tali caſu, non proſunt ſuper negotio principali.
14 Notorium inducīū per ſententiam, non habet effectum notorij, niſi quando inducitur ad eum finem, ad quem fuit ſententiatum.
15 Probationes quæ factæ ſunt ſuper emergenti non probant etiam inter eaſdem perſonas, ſi ad alium finem agitur.
16 Priuilegij allegatio in extra iudicialibus nihil operatur.
17 Priuilegiatus citatus non comparens poteſt multari.
18 Citatio ad diem feriatam debet continere cauſam, per quam appareat de neceſſitate comparendi.
19 Exceptio loci non tuti allegatur per citatum, etiam lite non conteſt.
20 Exceptione ſuſpicionis oppoſita, an iudex de ea cognoſcat.
21 Ordinarius etiam de iure ciuili recuſatur, ſi ſuſpicio etiam ratione adiuncti perfectè non ceſſat.

a EX quacunq;. a Iſta lex in princ. ad hoc allegatur. Iudicis mandato parendum eſt, h. d. Primo ponit unū dictum, ſecundo dicti effectū demonſtrat & cauſam aſſignat. Secunda ibi, ut hoc ipſum ſciatur. In gl. ſciatur, ibi, & tunc uenire. & ſic citatio tenet, aliàs ſecus, ſi nō tenet ipſo iure, uel ratione loci, ad quē citatur. Gl. in ſecundo membro ſuæ diſtinctionis, dat exemplum, per l. fin. ſ. de iur. om. iud.

1 † Sequitur in gl. ut hic & per hoc uideť, q̄ ſi exemptus citať ordinario, q̄ ipſe habet neceſſe comparere ad allegandū ſuum priuilegiū. Quod eſt uerum, ſi dubitatur an ſit exemptus. Sed ſi hoc eſſet notoriū, & conſtaret iudici per oſtenſionē priuilegiorū exemptionis, ex tunc non tenetur ulterius comparere, ſm Inn. ext. de uer. ſig. c. ex parte. Et hoc intelligendū eſt in exempto ipſo iure, c. cùm perſonæ. ext. de priuil. lib. vj. Secus aūt eſt in non exempto, dato q̄ habeat exceptionē declinatoriam fori, uel iudicis. Nam anteq̄ dicta exceptio obijciatur, iuriſdictio iudicis, in nullo eſt eliſa, ſed libere poteſt eam exercere. auth. habita. C. ne fil. pro pa.
2 Inn. tamen dicit, † q̄ ſi in citatorio exprimitur tale, qđ appareat exceptionē ſeu accuſationē competere, tunc citatus non teneť comparere, ext. de dilat. c. prætereà. & ibi ipſe no. de pecu. l. eo tempore. in prin. & iud. ſol. l. uir bonus. Tamē intelligo dictum Inn. ubi citatio ex tali exceptione reddere tur nulla, quod in caſu prædicto cū citatur ille qui poteſt, quia donec cōpareat corā iudice, & dicat ſe declinare, ius declinandi, nullū habet effectum. d. aut. cum ſimilib. Cy. C.
3 de epi. & cle. l. generaliter. † Iuxta hoc cōtingit, q̄ iudices laici citant clericos, quæro nunquid citatio facta per laicū de clerico, teneat ratione dubij, & utrum teneatur comparere, uel non? Vna gl. dicit quòd iſta citatio non habeat arctare iſtum, qui in ueritate eſt clericus. Ratio poteſt eſſe, quia ſi iſte compareret, & cognoſceretur utrū iſte eſſet clericus, uel laicus, ille iudex nō poſſet de hoc pronūciare, extra de ſenten. excom. c. ſi iudex. lib. vj. Hanc partem teneť gl. xv. q. iiij. placita ſecularia. Cont. gl. ordinaria. xxiij. q. viij. cōuenior. Pro prima parte facit C. de epiſc. & cler. auth. ſtatuimus. & illa pars approbatur à Can. Sequitur in gl. Nam ipſe nō agit, ergo ubi iudex procederet ex mero officio, & obijceretur ei iſta exceptio, uidetur per iſtam rationem, quòd ipſe non poſſet cognoſcere, quia eſt tanquā pars. c. ſtatutū. ſ. j. in ult. gl. ext. de reſc. lib. vj. Sed in cōt. eſt ueritas, quia iudex inquirens habet in ſe repræſentationē duarū perſonarū, partis & iudicis. Itaq̄ ex ea parte, in qua repreſentat meram iudicis perſonam, poteſt cognoſcere, arg. C. de contrahen. emp. l. cùm ipſe. Item quia cū iſta quæſtio eſt emergens, ergo idē habet cognoſcere, qui eſt cogniturus de cauſa principali, C. de iud. l. quoties. Nam idem proceſſus non eſt in plures diuidendus, l. j. C. de offi. conſ. & l. j. C. de ſpor. & C. de iud. l. nulli. Sequitur in gl. ſ. in propria. imò uiderur habere rationem ſportularū, auth. de iud. ſ. ſi quis aūt. uer. ne aūt. circa hoc labor. Et uidetur hoc ſentire gl. ĵ. ad munic. l. de iure, in fi. gl. quæ ibi eſt ſingularis. Sed ueritas eſt, quòd ratione cōmodi cauſa non dicitur eſſe propria iudicis, quia primò principaliter cōmodum non refertur ad iudicē, ſed ad partem, quia nō habet ſportulas eo ipſo q̄ iudex, itaq̄ cōmodum non procedit exiſta pronunciatione immediatè, ſed mediante proceſſu ſubſequuto, cū ſportulæ præſtentur in conteſt. lit. & in fine cauſæ, d. ſ. ne aūt. Cy. ĵ. per l. j. de autor. tut. & inſt. de act. ſ. tripli. in gl. & ĵ. de teſta. l. qui teſtamento.
4 in prin. Et per hoc ego † dicebam, quod ſi teſtis deponens in cauſa ſuæ uniuerſitatis iuterrogatur, an ad eundē pertineat cōmodum uel non, reſpondeo nō, quod non intelligitur falſum deponere, ſi in eum redundet cōmodū uel incōmodum per indirectum. Vel poteſt dici, q̄ aut tale commodū repellebat eum à teſtimonio, & tūc doloſe, & ad hoc ut ſuum dictū haberet effectū, intelligiť ita dixiſſe. Aut non repellebat eū à teſtimonio, & ꝓcedit qđ dixi, quia interrogatio iſta nō debet intelligi de cōmodo uel incōmodo, qđ repellit eum à teſtimonio, & nō de alio. Ideò eñ interrogať ut uideat ſi eſt idoneus, uel idiota, ex. de teſti. c. cū cauſam.
5 † Sequiť in gl. ſe iudicē eſſe, uel nō eſſe. Nam uidebatur, q̄ pronuntiatio hæc ualeret, quia ſi nō eſt iudex, ergo nō pōt pronūciare, l. fi. ſ. de iur. om. iud. Sed dic q̄ in hoc eſt iudex; licet non in negotio. Sed nunquid iſtam interlocutoriā iudex poſſet reuocare? Dicebat Iac. de Raue. q̄ non. nam aut iudex ꝓnunciat ſe nō eſſe iudicē, & tūc eam nō poteſt reuocare, cū ſit functus officio ſuo, & ſic deſiť eſſe iudex. Aut iudex ꝓnunciat ſe iudicē, & ſimiliter etiā nō poſſit reuocare, nam, etiā tunc ſi reuocaret iſtam pronunciationē, abdicaret à ſe iuriſdictionē, quod nō poteſt facere, niſi manib. ſuperiorum, ſ. de offi. præſ. l. legatus. Pet. tenet. cont. dicens, q̄ ſi pronunciat ſe iudicē, & tunc ſi uult eam reuocare, poteſt, ſicut quamlibet aliā interlocutoriā. Secus aūt ſi pronunciet ſe nō iudicē, quia tūc nō pōt reuocare, ſi uult. Idē tenet hic Cy. de illo uidelicet qñ pronunciat ſe non eſſe iudicem, uidetur qđ non pōt reuocare. In iudice delegato eſt caſus ext. de offi. deleg. c. ſignificātibus. In executoribus gratiarū, eſt caſus in c. dilectus. ext. de præbē. In ordinario dicit, Ego dubito, quia per iſtā pronunciationē non deſinit eſſe ordinarius, ideò ego credo, q̄ ſit iuriſd. ſibi cōpetit in ueritate, qđ ipſe poteſt reuocare. In delegato ideo nō pōt reuocare, quia per iſtā pronunciationē finiť iuriſd. ergo nunq̄ talis interlocutio pōt reuocari, ut ext. de offi. deleg. c. ſi iudex. lib. vj. Si aūt iudex pronunciat ſe iudicē eſſe, dico q̄ bene pōt reuocare iſtā interlocutoriā. Non ob. l. legat. quia per hoc nō abdicat à ſe iuriſdictionē. Nam nō ſequiť, ſi iudex reuocat interlocutoriā, ergo interloquitur totū contrariū. Imò erit neceſſe, q̄ pronunciet poſteà ſe nō iudicē. ut dicať non habere iuriſdictionē. & ſi ꝫ hoc opponēdo dicatur, ergo, ꝓnūciando abdicat à ſe iuriſdictionē. Concedo q̄ poteſt, ꝓ
6 nunciando, licet nō reuocādo, d. l. legatus. † Iuxta hoc quæro, utrūab huiuſmodi ſentētia poſſit appellari. Cy. formathāc q. hic & determinat qđ ſic, & allegat gl. quæ eſt in auth. habita. C. ne fil. ꝓ pat. Hoc etiā, ꝓbatur raione, quia iſtud gramen nō pōt reparari per appell. à diffinitiua, ergo pōt appellari, & allegat ĵ. q̄ ſatiſd. cog. l. arbitrio. & l. j. ĵ. de appell. reci. Dñi, rō eſt quare iſtud grauamē iuris & in iure cōſiſtat & non reparať per appell. quia nō tangit negotium principale, ut ext. de appell. c. fin. lib. vj. Sunt quædam grauamina quæ in facto cōſiſtunt, & in facti executione, & iſta q̄ſq̄

sunt reparabilia,quãdocp̃ non,ut in tortura, l. ij. de appel. rec. In hac quæstione dicit Guil. cp aut pronũciat se iudicẽ esse,& tũc põt appellare,& allegat auth. de coll. §.si aũt aliquãdo. in fi. coll. nona. Sed si pronunciat negatiuẽ, adhuc potest appellari,& erit effectus ut negotium remittatur ad eũ,quia ad hoc tendit appellãs, ut includat eũ, c. dilectus. ext. de prẽb. Vlterius aduerte, pone cp iudex pronunciat se iudicem, lite contestata, uult reuocare istã interlocutoriã dicit pars. Domine, si uos reuocetis interlocutoriã, omnia acta peribũt, qa fingent̃ acta à iudice incõpetẽti. Mõ quæ-
7 rit † de duobus, Primò an interlocutoriã sup̃ dilatoria iudex possit reuocare post lit. contest. Secundò si potest, an pereãt acta facta primo. gl. Inn. dicit quòd talis interlocutoria potest reuocari post lit. contest. saluis remanẽtibus actis, quæ dicit nõ perire. ext. de ap.c. sæpè uerb. expẽsarum.
8 † Item quæro si aliquis iudex tancp̃ delegatus, procedit ex ui literarũ, & obijcitur de falsitate literarũ, si iudex pronunciat pro literis, utrùm de nullitate processus posset postea obijci in executione? Breuiter, uos domini, debetis sic dicere, quod exceptio falsi cõtra literas, potest opponi duobus modis, quandocp̃ non opponitur cõtra literas, quod ipse sunt falsæ, & ista exceptio semper potest obijci & in initio & in fine. Nam omnis actus factus à iudice tanquã delegato, ut ipsarũ literarũ est nullus, idcò semper potest obijci, quia semper obijcitur exceptio falsi. Si uerò obijcit exceptio falsi, non cp ipsæ literæ sunt falsæ, sed quia narratũ à parte impetrante literas, fuit falsum, & tunc ista falsitas nõ impedit processum, si de ea non est obiectũ, uel etiam si est obiectũ. C. si contra ius uel uti. pub. l. præscriptione. & l. si nõ cogni-
9 tio. Inn. ext. de rescript. c. pastoralis. † Vlterius quæro. si iudex processit in causa, nec pronunciauit se iudicẽ, esse, uel non esse, utrùm processus teneat? Dic cp non, fm Inn. ext. de dila. c. præterea. Tamen ego dico sic, quòd aut receptio declinatoria erat opposita, & tũc iudex procedendo ad ulteriora intelligitur ipso facto pronunciare super ea, c. ex parte. ext. de appell. & in c. fin. ext. de appell. in clemen. Tamen hic est aduertendũ, quia istud ipso facto intelligit̃ hoc modo, id est, si procedit super negotio principali, ad litis contest. uel quasi, si exceptio erat talis, quæ durabat usq; ad litis contest. Sed si durat usq; ad aliquẽ actum, ante litẽ contest. tunc per illum actũ intelligitur remouere omne impedimentũ. l. illud. de acq. hær. Sin autẽ ista exceptio declinatoria, non erat obiecta, tunc nõ uidetur pronunciari super ea per processum ad ulteriora, l. j. §. præterea. de contra. iud. tute. Bene tamen cõcedo, quod quandocp̃ uidetur pronũciare per sententiã latam in principali. Verbi gratia, si fundabam exceptionẽ meam declinatoriã, eo quòd non contraxi in territorio iudicis, uel non deliqui. Nam cũ hoc examinet̃ in negotio principali, si iudex pronunciat me cõtraxisse, uel deliquisse, standũ est sententiæ. Secus si exceptio declinatoria oritur ex eo, cp non contingit negotiũ principale. Nam tũc nunc̃ intelligitur reiecta per aliquẽ actum, ita quod impediatur propositio iuris reiectionis. Bene tamen cõcedit, cp impeditur quandocp̃ ratione temporis, ut quia lis est contestata, & tũc bene tenet processus. Sed si exceptio declinatoria est talis, quæ nõ remouetur per processum, tunc uendicat sibi locũ, dictum Inn. quia iudiciũ est nullũ, & hoc inferius declarabo. Sequitur in gl. prorogata
10 uideatur, si tenet processus ui prorogationis. † Ergo si exceptio declinatoria est omissa est ab errante, nõ tenet processus. §. de iurisdic. om. iud. l. si per errorẽ. Dic circa hoc, quòd aut exceptio declinatoria est fundata in iure cõmuni, puta exceptio contra iudicem clericũ, quòd sum laicus, uel exci pio contra iudicẽ laicum, qd̃ sum clericus, & uerũ dicit gl. Aut fundata est priuilegio, ut puta, excipit contra potestatem, eo cp est scholaris, & tunc tenet processus, quia iudex habet iurisdictionẽ non elisam, nec impeditam, cùm ad declinandũ & impediendũ requiritur exceptionis obiectus,
11 fm Inn. c. prudentiã ext. de off. deleg. † Iuxta hoc quæro, nũ qd exceptio declinatoria possit opponi semper usq; ad litis contestationẽ & dic breuiter, aut ista exceptio afficit iurisdictionẽ, aut proponitur contra personã, & eam afficit.

Verbi gratia, obijcitur, quòd non est iudex, quia est fœmina, uel infans. Primo casu, quando opponitur contra iurisdictionẽ, aut fundatur in iure cõmuni, & semper potest obijci, usq; ad lit. conteſt. l. si conuenerit. §. de iurisdic. om. iud. & j. fol. mat. l. si cùm dotẽ. §. eo autẽ tempore. Aut fundatur priuilegio, & tunc etiã ante litem contest. proponi potest, nisi pars fecerit aliquem actũ, per quẽ talis intelligatur in
12 iudicem consensisse. C. de pac. si quis in conscribendo, & §. eo. l. j. Sic intelligit̃ j. de iud. l. sed & si susceperit in prin. † Sed quid si est talis causa, in qua nõ contestat̃ lis? Inn. ext. de dilat. c. præterea. ad fi. Sin aũt obijcitur ista declinatoria contra personã iudicis, usq; ad quantũ tempus obijciat̃, & coram quo probetur, uide quod no. Inn. c. cum super. ext. de off. deleg. & iij. q. quia suspecti. & ibi Arch. ext. de resc. c. scisci-
13 tatus. & no. j. in prox. q. † Quid si obijciat̃ cõtra iurisdictionem iudicis istud, qd̃ iterũ resuscitari oportet in quæstione principali, ut puta, quia dicit reus se nõ contraxisse, uel deliquisse in territorio, nunquid iudex debet terminũ reo, ad probandũ istam exceptionẽ? Vide Gul. Et nunquid cognoscit summatim, uel plenè? Dicit Inn. cp summatim, quia plena probatio exigit̃ super negotio principali. ex. de resc. c. super. sed Cy. hic dicit cp plenariè. Sed nunquid probationes tunc factæ in negotio principali, fidẽ faciant? Cy. dicit
14 hic, cp non. ext. de resc. c. ueniens. quia ad aliud agitur. j. de inſa. l. Lucius. & de euic. l. uindicantẽ. Et sic dicatur, † dicit ipse, quid si apparet cp delictũ fuit cõmissum in territorio, & iudex pronũciauit, nõnne facta notoria res ualet inter easdem personas? ex. notorium qd̃ inducitur per sententiam, nunc̃ habet effectum notorij, nisi qñ inducitur ad eum fi-
15 nem, ad quẽ fuit sententiatũ, nõ ad aliud. † Item, dicit ipse, de probationibus factis super emergenti, nusquã ualẽt inter easdẽ personas, si ad aliũ finem agitur. l. uendicantem. Item, nunquid istud habet locũ in iudice temporaneo, qd̃ habet locũ in perpetuo? dicit Cy. cp sic, licet Iac. de Raue. di-
16 cat cont. † Item hęc lex habet locũ in iudicijs, in quibus potest allegare se priuilegiatũ de suo priuilegio, nunquid in extraiudicialibus? Dic cp allegatio nihil habet operari, etiamsi allegans offerat se paratũ probare fm Inn. q ita no. & per istam gl. l. nostræ, & ext. de cẽsi. c. uenerabili. Nũquid
17 ergo † si iste priuilegiatus nõ cõpareat, potest multari? Dicas cp sic, quia respectu iudicis, uidetur iudici nõ constare de priuilegio, ar. j. ne quis eum. l. ij. Nec ob. de iud. l. non uidetur. & de pecu. l. eo tempore. quia ibi loquit̃ respectu partis, cuius respectu non dicitur esse cõtumax, ideò non tenetur ei ad expensas, quia partẽ non contemnit, cùm pars non habeat ius in effectu. Sed sentit Cy. hic, cp ad opus priuatum nõ possit pœnã imponere, j. de eo per quẽ fac. erit. l. j. §. si reus, sed ad opus reipub. sic l. multarũ. C. de mo. mult.
18 † Sed nunquid qui citat in diem feriatã, teneatur inserere causam in citatorio, per quã appareat de necessitate comparendi? Cy. cp sic. Nam aliàs est fundata intentio non cõparentis de iure cõmuni, ar. j. de rei uend. l. j. §. per hanc, fm
19 Cy. & xv. q. iiij. c. placita. in gl. & j. ea. l. §. fi. & ibi de hoc. † Sed nunquid exceptio de loco non tuto, potest obijci post lit. conteſt. Dic cp sic, quia causa excipiendi non colligitur per
20 cõtest. fm Arch. qui ita no. iij. q. viij. hortamur. Quæro † nũ quid post obiectũ suspicionis possit de ea cognoscere. Videtur cp sic, quia non definit esse iudex, ut §. de iurisdict. om. iud. l. prætor. Si uerò obijcitur contra delegatũ, secus Inn. extra de off. deleg. c. cũ super. & c. iudex. eo. ti. lib. vj. & ibi uideas. Et hoc de iure Can. sed de iure ciuili, ordinarius non recu-
21 sat̃. † sed alius adiungit̃. Hoc tũ intelligo, si suspicio põt ex hoc p̃fectè cessare. Secus si nõ põt, nam tũc etiã de iure ciuili, posset recusari, d. l. prætor. & ar. de susp. tut. l. si tutor.

ADDITIO.

a Io. Fr. Ru. Ex quacunq;. Adde q, ista secunda lec. l. ex quacunq;, communiter tenetur q, non sit Bartoli, nec est inserta in antiquis lecturis.

§. SI QVIS. Iste §. est fundamentũ plurium quæstionũ. In tex. ibi parcendum erit, ecce una causa, per quã multa nõ imponitur uel imposita remittitur, scilicet rustici tas, tunc statim subijcit aliam causam, propter quã multa imposita remittitur, scilicet tẽporis qualitas & hoc subijcit.

Multa

1 *Multa ut imponatur, requiritur causa competentiæ iudicis, & quòd nõ excedat metam suæ iurisdictionis.*
2 *Citatus ad diem feriatam, non tenetur comparere, nisi ad uidendum offerri libellum iudici.*
3 *Citatio facta die iuridico pro die feriato an ualeat.*
4 *Citatus die iuridico pro die feriato, quando teneatur comparere.*
5 *Præceptum iudicis continens impossibilitatem ratione temporis est nullũ ipso iure.*
6 *Citatio facta die feriato pro die non feriato, quando teneat.*
Examinatio testium potest fieri tempore feriato.
7 *Actus factus tempore feriato, an poterit tempore feriato reuocari.*
8 *Citatus à papa uel Imp. die feriata, comparere debet.*
9 *Syndicus qui nõ denunciauit maleficium, intra tempus excusatur, si iudex fuit absens.*
Cautela quando iudex est absens, q, syndicus & bannitus compareant in termino ad tribunal, & protestentur.

1 §. ITEM SI. Ex isto §. collige, † cp tria requirũtur ad hoc ut multa possit imponi, scilicet causa competentiæ iudicis, & cp non excedat metam suæ iurisdictionis, ut ex isto §. euidenter apparet, in tex. ibi, remittet. si aũt nõ impo suit, debet ab imponẽdo abstinere. In tex. ibi, feriatus dies.
2 No. † cp ille qui citat, ut cõpareat die feriato, si nõ cõparet non dicit̃ esse cõtumax, quia si cõpareret, nihil posset expli cari cum eo. hoc uerum, nisi citet̃ ad uidendũ offerri libellum iudici. Nam ad illum aũt debet comparere, cùm possit eo tempore expediri, l. miles. §. sexaginta. j. de adult. & l. j. j. de feri. & l. j. C. de feri. Quod est uerum, etiam si dies erat feriata in honorẽ Dei, gl. ordina. q decimaquinta quæstione,
3 quarto c. Sed nũquid ista citatio † facta tempore iuridico, & directa in tempus feriatũ, ualet. hæc lex non dicit, si ualet uel non, sed dicit cp die feriata non tenetur comparere, nõ tamen declarat, an debuerit cõparere antè uel pòst. Istam q. ponit Inn. c. conquestus. ext. de ferijs. Cy. C. de ferijs. l. fin. & uidentur doctores, cõmuniter tenere, quòd aut error est expressus in citatione, puta, quia citatus est aliquis, ut compareat die dominico, tunc citatio est nulla ipso iure, l. j. de ferijs. Aut error non expressus in citatione, & ualet citatio.
4 † Sed quando debet citatus cõparere: dicunt aliqui, quia aut dies feriata assignat̃, ut terminus in quo, aut ut terminus, in quẽ, aut ut terminus post quem. Si assignatur ut terminus, in quo, debet cõparere die sequenti, nõ feriata, j. de arb. l. Celsus. & j. si quis cau. l. ij. §. si qs iudicio. in uers. iubet prætor totã diẽ iudicij esse diffusum, &c. Aut est terminus in quẽ, ut puta si citatur ut cõpareat usq; ad diem dominicam. Nam, dictio, usq; est exclusiua, ideò debet comparere ante. Et si non comparet antè, sibi imputet̃. C. de temporibus appellationũ. l. ij. in fin. & extra de dolo & contumacia c. cùm dilecti. Aut assignatur ut terminus post quem, & tũc post illum terminũ finitur dilatio, & de hoc nullum dubiũ est quòd statim post illum terminũ debet comparere. j. de uerb. sign. l. cedere diem. Richardus de Senis, cuius autoritas maxima fuit, dicit quòd ubi dies feriata cadit in terminum, in quo, cp citatio est nulla ipso iure, nec fit defensio in diem sequentem. Et est ratio, quia citatio ista est directa in tempus à quo non potest incipere, ergo uitiatur j. de uerb. ob. l. existimo. Et si dicas, nõnne sunt duo præcepta, cp compareat, & cp certo, ergo licet illa die, nõ compareat, tenetur comparere sequenti. Sic argumentatur litera in d. c. cùm dilecti. & est expressum in d. §. si quis iudic. ꝛ. interdum actus uitiatur, ex expressione diei, ut si promitto tibi dare hodie decem Capuæ, ut Instit. de uerb. obl. §. loca. ita in præceptis
5 † iudicis, quæ sunt stricti iuris, quæ si continent impossibilitatem ratione temporis, ipso iure sunt nulla, d. §. loca. Ad leges contrarias respondeo, cp loquuntur in impedimẽto, quod non continebat, præceptũ iudicis, sed emersit in persona partis, puta, erat impedimentũ morbi, uel alterius accidentis. Tunc em̃ pars si uult euitare ut non dicatur contumax, debet comparere, morbo & causa cessante. ext. de elec. c. cupientes. §. quod si. lib. vj. Sic non loquunt̃ iura contraria, j. deleg. j. l. si mihi & tibi. §. si quis. seruos. C. de fideiuss. l. sancimus. Præterea l. Celsus. j. de arbit. non habet obstare, quia illa loquitur in actu, qui de sui natura poterat expli-

cari in termino, sicuti est actus solutionis, qui potest explicari quolibet tempore. Hic loquit̃ de actu, qui non potest
6 explicari in termino. Et sic non ob. l. illa. † Sed quæro, quid contrà, citatio est facta die feriata, ut ueniat die non feria-
a ta, an ualeat? Cõmuniter dicitur, qd̃ non, [a] quia habet uitiosum initiũ, l. si minor. j. de ser. expor. & l. fin. C. de feri. ubi uox preconis, &c. Doc. dicunt cp in citatione est considerandus actus iudicis, & actus exequutoris, actus iudicis nõ potest fieri die feriata, actus uerò executoris põt fieri, sed quare non potest cõmitti tempore feriato, sed executio potest fieri per nunciũ? Possunt esse duę rationes pro hoc, quia actus executoris, trahitur ad tempus, actus iudicis. Modò ita est, cp si actus factus tempore feriato, trahitur ad non feriatum, tunc ualet, ut patet in examinatione testiũ, quæ potest fieri tempore feriato, quia trahitur ad tempus iuramẽti. fm l. si quando. cp ibi dixi. C. de testi. Alia ratio est, quia actus meræ executionis, nõ est aliud, cp mera executio, sed executio mera potest fieri tẽpore feriato, c. fi. ext. de iud. ergo &c. Istud dictũ credo uerum in tẽpore feriato propter utilitatem hominũ, uel in ferijs repentinis. Secus in ferijs in honorem Dei inductis, quia lex dicit, preconis horrida uox sileat, &c. l. fi. C. de fer. Vnde mera executio non potest fieri in
7 ijs dieb. Bene tamen credo, cp posset fieri, si dubitatur de fu ga, uel cp res sit tempore periturа, d. l. fi. † Item quæro, iudex fecit actũ unum tempore feriato, nũquid possit reuocari? Et dicitur cp sic, siue tenuerit actus, siue non. Nam illud tempus quod est iuridicũ in actu faciendo, est iuridicũ in actu reuocando. l. minor. in prin. j. de euic. & ibi gl. & Iac. de Arc.
8 l. j. §. nunciatio. j. de no. ope. nu. † Sed nunquid citatus à papa, uel imperatore die feriata, debeat cõparere? Dic quòd sic, quia feriæ non sunt de iure diuino, sed de iure ciuili potius, unde papa & princeps possunt derogare, C. de legi. l. digna uox. in gl. fi. in prin. Nõ est ergo necesse cp pars cõpareat apud tribunal, & protestetur. Et sic est arg. cp si syndicus
9 † non denũciauit maleficiũ intra terminũ, quia inde se absentauit iudex, cp excusatur. Vel si bannitus non cõparuit intra terminũ sibi assignatũ, quia se absentat iudex, coram quo debeat cõparere, ei nõ currit terminus bãni, nec syndicus incidit in pœnã. Cautius tũ est, cp cõpareat ad tribunal & protestetur, l. fi. C. de ijs, qui per me. iud. non appel. & l. de pupillo §. si quis ipsi prætori. j. de no. op. nũ. & l. Labeo. j. de nau. fæn. In eadẽ gl. ibi, secus si actor non fuit. imò uidet̃ circumduci edictũ. j. de iud. l. & post edictũ. Sol. ista gl. non intelligitur in citato sed in eo qui habebat sistere ex sua promissione, quę promissio non circunducit̃, si altera pars absest. j. si quis iudicio, uer. alteruter. & ita no. j. de eo per quem fa. erit. l. fin. sed & si stipulator. In ea. gl. ibi, idẽ si locus. Adde cp dixi, j. ne quis eum. l. sed eximendi. in fi. §. ea. l. in prin. Sequitur in gl. uenire debet. Dic, si causa fuit expresse, quia citatus habet intentionẽ fundatã ad nõ comparendũ de iu-
10 re cõmuni, nunquid † in casibus in quibus procedit̃ sine strepitu & figura iudicij, sint feriæ: Dic ut in c. sæpè. extra de uerb. sign. in clem.

ADDITIO.

a *Non. Ca. consi. xxv. Frid. cont. cons. ccxliiij.*

LEX III.

a CVm quis.[a] In obligatione factí post moram succedit obligatio & actio ad interesse. No. cp interesse uenit in petitione. Dicit em̃, agendũ etiam in id cp interest. j. de uer. ob. l. stipulationes non diuiduntur. §. Celsus. Videbitis tex. in gl. l. j. in princ. j. de act. emp. Opp. & uidetur cp imò agatur certi condictione ad interesse, j. si cert. pet. l. certi in princ. Dic. ut in gl. Quærit gl. si cert adiecta pœna, utrùm mouetur cp in principali obligatione deueniat? Examinandi j. de uer. ob. l. ista stipulatus. in l. prædia. j. de act. emp.

ADDITIO.

a *Pro concor. Aduerte q, licet Bar. in hac l. cum quis. uoluerit, q, interesse ueniat in petitione, absq; eo q, petatur. Sed cont. uoluisse allegatur in l. stipulationes non diuiduntur. uers. Celsus. ff. de uer. ob. Non tamẽ contradicit, si bene inspiciatur Bar. non enim firmat pedes in hac l. cum quis. & potius sentit cont. dũ subijcit, & uidetur q, imò ad interesse agitur. Aliam sol. uidetur*

sentire

sentire Bal.in hac l. cùm quis. & idem Bar.l.j.in iiij. q. princ.C.de sen.quæ pro eo,q; interest.scilicet q; aliud in obligationibus dandi,&c.possunt dari aliæ sol.ex dictis Bar.in d.uer.Celsus.dum facit differentiam in obligationibus descendentibus ex contractibus nominatis & innominatis.

In ius uocati ut eant. Tit. VI.

CONTINVATIO apparet,& specialiter ponam.ī.in rub.seq.Opp.ad rub.innuit rub.q; per satisdationem quis euitat,ne uadat ad iudiciū.Cont.C.de lit.contest.auth.offeratur. gl.hic,& s.tit.j.l.j.dicit q; aliud hodie,aliud olim,p d. auth.Tu dic,q; hic loquit de fideiusione, quę dat nuncio de ueniendo ad iudiciū,& ibi se præsentādo . auth. offerat. loquitur de alio fideiussore, scilicet de iudicio sisti, ut dixi,
1 s.tit.j.l.j.& per Iac.de Are. † Quæro quid uult dicere rub.satisdent,uel caueant.R. satisdent,quando fideiussores inueniunt. cautum dent,qñ fideiussores non inueniunt, auth. generaliter.de episc.& cler.

LEX. I.

a IDicto. Fideiussor de ueniendo ad iudiciū debet dari idoneus,& cōiunctæ personæ habētur ut idoneæ,[a] & recusans eos recipere, puniatur.h.d.cum l.seq.Quæro quę sit ratio huius legis.Et dic ut in gl.Itē quæro,hic enumerantur quædā necessariæ personæ,quid de alijs. Et dicit gl. idem in similib.ut in gl.parua,l. seq.super uer.eam necessitudinem . qđ intelligit Gul.in alijs, qui inuiti non coguntˉ dicere testimoniū, ī.de testa.l.lege Iul.&l.inuiti.facit ī.de accus.l.j.& ij.Sed quæro, utrū hæc lex intelligatur in subsidiū si aliàs fideiussores dare nō potuitˉ Gul.dicit q; non.Nam tunc nullū esset priuilegiū, quia tūc sufficeret nuda cautio iuratoria,auth.generaliter.C.de episc.& cler. Sed nunquid in alijs casibus cùm quis tenetur dare fideiussorē, utrùm habeantur pro idoneis istæ personæ? Gul. dicit q; non, quia in casu speciali loquit hoc edictum,ideò non extenditur,l. ius singulare.l.quod uerò s.de legib.

ADDITIO.

a Vt idoneæ.Adde in quantū Ias.dicit, q; idoneus factus cōsanguineis clerici, cēsetur factus clerico, Rot. in dec.nouiss.cccclx.q; renūciatio facta per cleri cum de beneficio pro extrabendo fratre à carceribus non uadet, & ibi etiā dicunt,q; appellatione suorum ueniunt domesticæ personæ, ut cùm dicitur fit iniuria suis.

LEX IIII.

QVi duos. Qui unum de duobus fecit, nihil fecisse uidetur.l.si seruus.§.si plurium.ī.si quis cautio.

a *Ne quis eum[a] qui in ius uocatus est ui eximat.* Tit. VII.

IVRISCONS. tractaturus de iudicijs,præmisit de iurisdictione omniū iudicum in specie & in genere. Quo uiso,quia iudiciū incipit ab in ius uocando,posuit rub.de in ius uoc.sed quia in ius uocati qñq; non uadunt,& ideò puniuntur, posuit rub. si quis in ius uoc.non ierit. Qñq; non uadunt legitimè,quia dant fideiussores nuncio,de eundo & stando in iudicio,ideò posuit rub.precedentē. Qñq; nullum fideiussorē dant,& ideò ad iudiciū ducuntur per familiam,& eo tēpore, quo ducunt aliquis eos ui eximit de manu familiæ, ideo ponitur hæc rub. ne quis eum , &c. Qñq; nullus eum eximit,sed ad iudiciū ducitur, uel spōte uenit, & ab eo petit satisdatio de standō iurí , usq; ad sententiā,& de hoc loquit tit.sequens, qui satisd. cog. & alij seq.tit.usq; ad tit.de feriis . Vltimò scias, quòd ista rub. cōtinet partem uerborū edicti,non totum edictū.ideò ipsum perficiamus ut melius intelligas textū in quo edictum exponitur.Dicit ergo, prætor ait, ne quis eb qui in ius uocatus,&c.ut in rubrica,nęue faciat dolo malo , quo magis eximeretur,l. sed eximendi.§. prætor.ī. eod. In eum qui aduersus prædicta fecerit,quantum per actorem in litem iurabitur , iudicium dabo , ut colligitur ex l. si per alium.§.in eum.ī.eo. Descendo modo ad nigrum.

ADDITIO.

a P.PAV.P. Ne quis eum.de pœna eximētis, secundū qualitatem personarū, uide Alex.cons.xxxv.in ij. uol.& an pœna huius tit.procedat,quādo quis uocabatur in ius per delegatum.uide Bar.c.j.de off.deleg.& Dec.ibi. Item q; eximens,teneatur creditori soluere id,quod exemptus debebat,tanquam si pro eo fideiussisset.Cæpo.cons.ix.& ibi.j.quòd si statutum imponeret aliam pœnam eximenti applicandam fisco, non tolleretur ista quæ applicatur parti,l.quoties de exact.trib.

LEX I.

1 *Conditio agentis in pari causa,deterior est quàm conuenti.*
2 *Casus quatuor in quibus non licet trahere quem in ius.*
3 *Dictio,sed,posita cum dictione,&, aduersatur in facto,nō in iure,posita, sine,& aduersatur in iure & in facto.*

a IHOC edictum.[a] Primò cōmendat edictum. Secundò incipit exponere.Secunda ibi,de nicq;.Et incipit exponere uer.quis positū in edicto.in §.offilius,exponit uerb.eū,& breuiter h. d. Qui eximit eum,qui nō debebat trahi ad ius ratione personæ uel fori.hoc
1 dicto nō tenetur. h. d. cum l.seq.& in princ.l.seq.† No.q; in pari causa, deterior est conditio agentis , q; cōuenti . Opp. quia l.j.in fi.dicit,quòd ille, qui eximit nō delinquit, l.ij.in princ. dicit q; delinquit. Sol. intellige sic, nō delinquit qui eximit.Sed si tu diceres eū delinquere,deterior esset conditio liberti petentis, quā ipsius conuenti, l.ij.in princ.Opp. ī.eo.l. sed eximendi. §. item si quis. Sol.ut ibi dicam plenè.
2 Quæro quot[b] casus ponātur hic, in quibus non licet quē
b trahere ad ius?R. fm gl.quatuor,primus quando non potest trahi ope exceptionis,ut in parente & patrono. Secundus, quando non potest trahi ipso iure, ut in eo qui nullo modo est suæ iurisdictionis,etiam si nō opponatur ab homine. Tertius, quando non potest trahi ipso iure,si tamen opponatur ab homine, ut in his qui habent ius reuocandi domum.Quartus,in eo qui non potest trahi in ius propter defectum status,ut in seruo,l.iij.in princ.ī.eo.Hoc uidetur sentire gl. tua, quam no.& tene menti . specialiter in eo q; dicit, q; illi qui habent ius reuocandi domum, sunt tuti ipso iure,ut colligit ex duab.gl.ult.hic positis.Et hoc prout habetis in gl.l.iij.ī.eo.inci.quantū ad exemplū,sed si habe
c tis, eximi, tūc importat aliud. Vltimò no.[c] illud q; dicit gl.
3 super uer.sed & forti[9].Nam † qñ ponit dictio,sed cū dictione,&,aduersareť ad præcedētia in facto,ut hic,& l.sed & sil. in prin.& qđ ibi nō.ī.de pet.hær.& l.q usumfr.ī.de uer.ob.

ADDITIO.

a POMA.Hoc edictum.Ro.cons.cccxx.in fi.inci.hæc ista rum.
b POMA.Quot.Alex.* C.de in ius uoc.uer.ult.no.Cœpo.cons.lxix.
c No.Bar.l.hoc amplius.ff.de dam.infec.gl.& Ang.l.sed & si.ff.de pet.hær. Car.c.requisiti. de testa.gl.c.maiores.§.cæterum.de bapti.Barb.

LEX III.

QVOD SI quis. Nūc exponit uerb.in ius & breuiter hoc intēdit.Qui eximit eum, qui ad iudiciū ducitur, autoritate eius qui non habet iurisd.aliàs ius personaliter capiendi,non incidit in hoc edictum.

a §.QVOD PRAETOR.[a] Nunc exponit uerb.ui.Opp. solue ut in gl.

ADDITIO.

a Quod prætor. Adde inquantū,Ias.dicit,q; statutū puniens maleficiū, debet intelligi,cùm illud dolo est cōmissum.Bal.cons.cccxxx.& cccxxxvj.lib.& ccclxvij.ij.lib.ubi dicit potius innocētia animi, q; uerba statuti attendenda, Alex.cons.xxvij.de illo qui socium in ludo interfecit , & inquantum ponit de præstante opem ad fugam alicuius debitoris,Bal.cons.ccxx.lib.iij.

LEX IIII.

SEd eximendi.Hæc lex exponit uerb.eximat.

1 *Eximens habentem priuilegium,ne uocetur,non tenetur hoc edicto.*
Eximens habentem priuilegium , ne exigatur,etiam si calumnioſe uocetur tenetur hoc edicto.
2 *Iuratur in litem contra eximentem calumnioſe uocatum,ad aliud interesse extra ius.*
3 *Captus indebitè pro una causa,potest pro alia recōmendari in carceribus.*
4 *Eximens captum qui non poterat uocari,potest à iudice puniri.*

§.ITEM

§.ITEM SI QVIS.Hic formatur unam q.circa prædicta, & est no. casus. Opp.s. eo.l.j.in fi.l.ij.Gl.[a] dicit,& bene,
a hic non uocando , sed in calumniando deliquit,quid uult dicere? q. d.non fiet cōpensatio doli,ad dolum,cū ca-
1 dat circa diuersa.gl.l.si duo.ff.de dol.Tu dic,† qñq; quis habet priuilegiū, ne possit uocari ad ius,uel ipso iure,uel ope exceptionis,tunc si uocatur,peccat in uocando, meritò nō peccat qui eximit,ut in contrario. Quandoq; quis non habet ius ne uocetur,sed habet ius ne exigatur,tunc si uocat, bene pōt uocari, & ualet uocatio, ut pro debito soluto,sed calumnioſè procedit actor, & ideò qui eum eximit, tenetˉ.
2 Ita loquit hic.Opp.† hoc edictū dat ad interesse,ī.l.prox.§. in eum. sed actoris non interest, quia per calumniā uocat, ergo,&c. Sol. Dicunt quidam,hic iurabitur in litē,propter aliud interesse extra id , cuius causa uocabatur, quia fortè si fuisset in iudicio ex alia causa, egisset corā eo . Ita tenebat Iac.de Ra.Mar.Sil.& ipse Iac.But.refert Inst. de act.§. pœna-
b les.q; multū no.etiā allegaui[b] in determinatione quæstio-
3 nis.qua disputaui,quæ incipit.Lapus† utrū captus pro u-
c na causa in debitè, possit p alia causa recomēdari[c] in carceribus.Et inter cætera dixi,q; si non est peccatū in capiendo,licet actor esset in calumnia,pōt pro alia causa recōmē-
4 dari, per istū tex. & per alias rationes, quas ibi uide. † Vlt. quæro,hoc est uerū,q; non tenetur hoc edicto,ad pœnā applicandā parti,s. l.j. Sed an poterit condemnari à iudice,p ter iniuriā factā ipsi iudici in eximendo, licet eximēs non debuerit uocari, dubito, lex tū uidetˉ punire semp eos, qui eximūt illos , quæ uocari debebāt, uel q; erāt criminosi, uel erāt suspecti de crimine, C. de malef.l. fi. & de his q; latro.l.j.

ADDITIO.

a POMA. Gl.Sol. tu melius,q; in l.j.s.eo.qui uocabatur in ius, erat defectus in persona,ita propter defectū personæ,non potest in ius uocari.l.ij.in fin. s.eo. erat defectus in substātia iurisdictionis,hic uerò tantū defectus in causa & iure . Modò maior defectus personæ in substantia iurisdictio.q; defectus in iure uel causa.l.iij.§.subtilius.ff.de cōd.ob cau.& l.eius qui.ff.si cer. pe.Ias.l.j.ff.de no.ope.nun.
b Allegaui.Bar.d.disputatione.et l.ij.de cust.reo.Bal.l.legata inutiliter.de le. j.l.ij.s.de in ius uoc.& ibi Bar.Barb.
c Recommendari.Bal.cons.ccclxxxiiij.uol.ij.ubi ponit,an carceratus pro debito,possit recommendari pro debito à potestate,uel episcopo.

§.PRAETOR AIT.Primam partē edicti positā in rub. exponit usq; modò.Nūc incipit exponere secundā partē,& primò ponit ỳb. in ỳ. nā & pōt. incipit exponere.

LEX V.

1 SI per alium. Hic prosequitur expositionē. No. † q; qui mandat fieri tenetˉ sicut faciens, l. si quis id.de iur. om. iud. dixi in l.sed si unius. §. seruus. ī. de iniur. Secundo no.q; nō requiritur,q; mandator sit præsens, tempore quo delictum cōmittitur.Et hoc intellige ex seq.

1 *Solutio facta ab uno ex pluribus eximentibus,an liberet alios.*
2 *Actio de qua hic datur quanti ea res est ab actore æstimata, & istud totū est pœna.*
3 *Aestimatio rei hic fit per iuramentum in litem.*

§.IN EVM.Hæc actio quæ datur ad pœnā,est quanti actor in litem iurauit.h.d.Hic exponitur sententia quorundam uerborū edicti , quæ nō habemus ad literam in aliqua parte,Collegi uobis s.e.super ru.Vides ergo q; iuratur in litē.Cont.ī.de in lit.iur.l.in actionibus. Sol. Specialiter est hic circa ea quæ ponunt in d.l. in actionib.Ita dicit gl. hic in fi.Pro declaratione huius §.j. quæritur, quid uelit dicere tex.dū dicit,q; ista pœna non dat ad id,q; est in ueritate,sed quāti actor iurauerit,ergò non datur ad interesse cōmuniter,uel singulariter,sed quanti actor iurauerit, tūc ultra quæritur , utrū in isto iuramento deducat id q; debitor in ueritate debet . Gl. recitat opi.finaliter determinat q; sic, quia interest creditoris plures debitores habere. Hocintel
1 lige ut dicā statim.† Tertiò quærit gl.pone q; plures fuerint eximētes, an uni solutio ,psit uel liberet debitorē. Gl. dicit q; nō in eo est pœna,sed in quātū cōtinet ueritatē sic.Ita intelligitur ī.§.prox. & l.fi.Istud non uidetˉ uerū,quia in §.fi.& l.si.dicitur q; unius solutio, aliū non liberat.Prætereà si hoc esset uerum indistinctè,ut unius solutio liberaret alium, actor nō posset dicere,tu solues mihi aliquid nomine pœnę quia fm hoc detegeret periuriū , & turpitudinē suam.Ideò doc.intelligūt istā l.aliter,uidelicet q; ista actio datur quanti ea res est, ab actore æstimata, istud totū sit pœna, sicut v.
2 g.in actione furti,uenit duplū,uel quadruplum eius q; res est,& illud totū sit pœna,& res nihilominus debeaˉ, ita hic quanti ea res est,hoc est, quanti est æstimatio rei,debetˉ nomine pœnæ,& nihilominus debetˉ res,& sic in hac cōdēnatione,habetur respectus ad rem,& fm eam fiat æstimatio & impositio pœnæ, non ut ad eam fiat cōdemnatio . Et fm hoc clarè apparet,q; unius solutio non liberat alium . Omnia sequentia clara erunt,& sic tenēt oēs doc.† Quæro qua liter fiat æstimatio rei. Per. dicit q; per ueras probationes. Doc.cōmuniter tenent,q; per iuramentū in litē,per id q; dixit.ex.ab actore æstimata.Si em uerè ,pbationes requirerent, æstimareť non per actorē,sed per alium,& hoc est ,pprer dolū eximētis.Simile est in l.si qñ.C.unde ui.ī.q; ui aut clam.l. semper. §. hoc interdicto . Hoc etiā apparet ex eo q; hic dicit de actore calumniatore , qui uerum interesse nullo modo posset probare,nisi eius iuramento staretur.

1 *Articuli contra extraneum eximentem qualiter formentur.*
2 *Actor probat negatiuam,quando est fundamentum suæ intentionis.*
3 *Actor probat quantitatem sui interesse,per iuramentum.*
4 *Eximens captum ad sui defensionem,debet probare,quòd ille nō debet,uel non poterat uocari.*

a §.DOCERE.[a] Probationes debent necessariò cōcludere,ut condemnatio sequi possit.† No. quia uides quō
1 debent formari articuli. Primo qđ quis ducebat ad iudicem,autoritate cōpetentis iurisd.s.e. l.iiij.§.si quis ad pedaneū. Item q; si per hanc exemptionē factum est q; in iudi
2 cium tępore exceptionis nō uenit , ut hic & sic uides,† q; a-
b ctor,p bat negatiuā, qñ est causa suæ intentionis,[b] Inn.ext. de accus.c.super iis,& Cy.l.iij.C.de iur. emphy.Dixi in l.hoc
3 iure.ī.de uer.ob. quantitatē † uerò eius qđ interest probat
4 actor per iuramentū, ut s. prox. dixi. † Reus uerò ad suam defensionem habet probare,q; ille non debebat uel nō poterat in ius uocari,ut s.eo.l.j.& ij.

ADDITIO.

a POMA.Docere.Alex.cons.xciiij.in princ.iiij.uol.
b Intentionis.Anc.cons.lxxiij.& clvij.& an negatiua sit probata ex eo q; cōtrarium non probatur,Bal.cons.cclxviij.iij.lib.

§.HOCIVDICIVM.Opp.ī.de eo per quem fac.erit.l. j.§.si plures.Sol. gl. & bene q; illa actio prosequit merū interesse,hic meram pœnā ex parte utriusq;. Item opp. etiam si non interfit, competit ista actio, ut s.ea.l.§.j. Solut. Aliud in hærede, aliud in defuncto . Rationem ponit gl. & bene,quam uide.

LEX VI.

IS qui. Materiam huius legis tangit gl.in l.nec ullā. §.pe. ī.de pet.hæred.& l.si quis ab alio.§.j.ī. de re iud. dixi in l. quoties. ī.si fam.fur.feciſſe.dicat.

a [a]*Qui satisdare cogantur.* Tit. VIII.

CONTINVATIONEM dixi, s. prox. rub. Quæro quid differt hęc rub.ab illa,scilicet,in ius uoc.ut eant.Dicit gl.q; hic loquitur generaliter,de qualibet stipulatione prætoris, ibi de stipulatione de iudicio sisti tantùm . Hoc non placet,quia habemus tit. generalem. ī.de præt.stip. Vel dicit gl. hic de personis, quæ debent satisdare, ibi de satisdationibus.Certè imò etiam ibi principaliter de personis dicit.Tu dic ut colligitur ex continuatione quam dedi s. titulo primo,super rub.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Qui satisda.cog.An in casu in quo quis tenetur satisdare,si sit euidentissimè idoneus releuetur ab onere satisdandi?Bar.& Alex. in add. l. quicunq;.C.de fun.patri.li.xj.faciant quæ scripsi in l.sciendū. in prin.ī.eo. et Are.l.si quis stipulatus,§.j.de uer.ob.ubi etiā ponit, qđ si aliquis esset nō soluēdo tamē esset obseruator fidei, & promissorū,an esset idon.ut p eum.

LEX

LEX I.

1 *Promittens satisfacere,non potest si deiussorem dare,sed debet soluere.*
2 *Promittens satisdare,potest dare pignora.*

a ATISDATIO.Op.ff.qui.mo.pig.l.item liberatur.§.j. ubi satisfactio cõprehẽdit etiam satisdationem.Sol.dicit Gul.fateor cp satisfactio potest accipi ut genus. Cõprehendit enim aliud, per cp impletur desideriũ alterius, ut hic,& d.l.item liberatur.§.j.de pig.l.si rem.§.omnis.Potest etiam accipi pro specie,& tũc dicatur etiã satisfacere qñ perfectè absoluitur.Et ita in dubio in cõtractibus debet intelligi.Vnde si promisi † me tibi satisfacere, debeo soluere integrè, aliter,cp dando fideiussorem. C. de const.pec.auth.si qñ.& ff. de cõst.pet.l.promissor.facit ff. si cert.per.l.fi.& ibi di
2 xi.†Venio ad gl.op.cp possint dari pignora,ut ff.de col.bo. l.j.§. iubet.Gl.dicit, fateor cp possunt dari pignora, si uult,
a non tamen tenetur, sed sufficit cp det fideiussores[a] ut hic,& l.prætoriæ.ff.de præto.stip.Idem no.in d.l.prætoriæ.& auth. de exhib.re.§.suscepto.Cont.s.qd non possunt dare pignora,auth.offeratur.C.de lit.cont.& l.in eo.la.j.§.j.ff.de reg.iur. Tñ gl.ista & similes sunt uerè,p §.hic allegatũ,in gl.& ff.quõ leg.l.fi.§.si legatarius. de uer. sig.l. habere.§.j.Prætereà,plus cautũ est,dare pignora,quã fideiussores,l.plus cautionis ff. de reg.iur.ergo, &c. quia qui plus facit, l. cũ furti.ff.de in lit. iur.dixi plenè in d.l.prętoriæ.ff.de præt.stip.Opp.C.de dig. l.quoties. & de prox. sac.l.in sacris. la iij.C.de episc.& cler.l. cũ clericis.Sol.gl.fallit in casibus illis, in quibus datio fideiussoris remittitur.Intellige tñ,cp ipse debet promittere nuda cautione & obligare bona sua, nõ dico tradere,l.filio.ff. ut leg.no.ca.Opp.inst.de satisdat.§.sed hodie.C.de episc.& cler.auth.generaliter.Sol.ibi cõmittitur iuratorię cautioni quia fideiussores dare non potest.Ita dicit gl.Ex his habes cp dicitur in rub.cp quidam satisdant,quidam promittunt per iuramentum,quidam nuda cautione.

ADDITIO.

a *Fideiussores.Adde post Alex.& Ias.An qui tenetur dare fideiussores uel pignora,debeat id præsentaliter facere.& illos uel illas secũ habere Ro.consclxiij.An autẽ stante statuto,cp, inter affines fiat compromissum recepta securitate, intelligantur fideiussores, uel pignora, Bal.cons.clv.v.lib.Idonea uerò cautio quæ dicatur,Old.cons.lxviij.ubi ponit intellectum l.quicunq; de om.ag.defer.datum per papam in consistorio.*

LEX II.

1 *Fideiussor idoneus non est,qui est de loco forti,& custodia ad eum spectat.*
2 *Notarius ualde cauillosus uel alias rixosus, uel potens, non est idoneus fideiussor.*

FIdeiussor. Quæro, qualiter intelligatur, conueniendi facilitas.Dicit gl.ratione loci,quia sit de quodã castro forti,in quo nõ potest intrare nuncius,uel ratione príuilegij,ut si est clericꝰ,uel scholaris, Gul.de Cug.istud cp hic dicitur,de loco munitissimo & forti,intelligit non suppositio iurisdictioni illius iudicis, aliàs secus.Veritas est, prout
1 gl.iacet. Si aliqs † est de loco munitissimo,& custodia spectat ad eum,ita cp familia non posset ire ad faciendũ executionem,non est idoneus fideiussor,ff.de ali.iud mutan. cau
2 sa facta l.j. in fin. cum l.seq.Et idem si esset † unus notarius
a multum cauillosus,uel alias rixosus homo,uel potens,[a] d. l.j.in fi.de ali.iud.mu.cau.fac.& l.si quis stipulatus sit stichũ §.j.de uer. ob. facit ff.de in diem adic. l.eum qui.§.fi.& ita de consuetudine obseruatur.

ADDITIO.

a *Potens.Idem si bona eius possideri nõ possent, sine magna difficultate,Bal. cons.lv.j.lib.*

SI QVIS. Quatuor modis legitur in gl. sm primam lect.h.d.Si dat fideiussor de iudicio sisti ei, qui in iudicio nõ potest esse, nõ ualet datio.h.d. Et hoc,put est in litera,si quis ijs,& ista lec.est clara.Alij habent in litera,si qs ex his.& sm hanc legit alio modo,& breuiter hoc intendit. Qñ quis dat fideiussorẽ eum,qui in iudicio esse nõ põt, nõ ualet datio. h.d. Et ista litera est uera simpliciter in seruo,q cõuenirí nõ potest alio modo.Itẽ nõ potest fideiubere, l.iij. §.sed si filius.ff.de pecu.& l. iij. ff. de fideiuss.l.seruus insc̃o.e. tit.In alijs aũt qui possunt,obligari,licet non possit conueníri simpliciter,ualet datio, ut ipsi obligentur,non autẽ ut per ipsam dationẽ reus qui tenebatur dare fideiussorẽ, sit liberatus.l.j.in fin.c.si quis in ius uoc. non ierit. ibi dixi.Tñ ista lectura, non bene conuenit literæ, quæ dicit, si quis ex ijs qui agere non potuerũt.Deberet dicere,si quis ex ijs qui cõueníri nõ potuerunt.Secundũ tertiam lecturam hoc dicit.Si ille qui agere non potest,dedit fideiussorem de lite p sequenda, non ualet datio. Ista procedit planè,tene menti eam. Secundũ quam lecturã hoc dicit. Si ille, qui non põt conueníri, dedit fideiussorẽ de iudicio sisti,nõ ualet datio. & ista est uera etiam in se, tñ non congruit literæ, quę dicit si quis ex ijs,qui agere non possunt.expone, agere, hoc est, in iudicio esse. Quærit gl.qd si agere nõ poterãt ex defectu iuris,ga nõ habebãt actionẽ ex defectu psonæ.Dic ut in gl. & bene.tene mẽti istũ §.qa habet iiij.casus ualde notabiles.

1 *Statutum q, qualiscunq; fuerit sententia arbitri,mandetur executioni, intelligitur de sententia lata à persona,quæ fit uel esse posit arbiter.*
2 *Statutum q, instrumentum confessionatum mandetur executioni,intelligitur si in instrumentum subsistat.*

§ PRAETOR.A psonis coniunctis hic nominatis,qualiscunq; fideiussor accipitur.h.d.cp no.& tene menti.Et cp dicit fideiussor, intellige quò ad facultates.Dicit gl. no. ergo cp oportet cp sit talis, qui possit esse fideiussor.Nã hic fuit coniuncta persona,quæ potest dare quemcunq; fi-
1 deiussorem,etiã extrancũ, seu non idoneũ quò ad facultates,nisi sit furiosus,uel infans.Et sic facit † ad q. dicit hic statutum,cp qualiscunq; fuerit sententia arbitri,mandetur exe-
a cutioni,nec aliquid possit opponi.[a] Certè hoc debet intel-
b ligi,dum tñ sit lata à persona,[b] quæ sit arbiter,& esse possit. de re iud.l.iiij. §. condemnatũ, & dũ modo actus à persona
2 habili sit factus.† Itẽ facit,statutũ dicit,cp cõtra instrumentũ confessionatũ nõ possit opponi aliqua exceptio,sed statim mandet executioni. Quod debet intelligi,dũmodò il-
c lud instrumentũ subsistat[c].Ad cp facit l.diuus.ff. de test.mil.

ADDITIO.

a POMA.*Opponi.Cu.cons.xciiij.Barb.cons.l.uol.j.cons.lxx.uol.v.& cons. viij.lvij.eodem uol.*
b P.PAV.P.*Persona.Com.cons.xliiij.*
c *Subsistat.Bal.cons.cccxciij.lib. j. Ro. cons.clxxxiiij.Et uide quæ latius posuit,in d.§.condemnatum.*

1 *Fideiussor de iudicio sisti est propriè fideiussor.*
2 *Principalis licet teneatur sistere in iudicio,& fideiussor teneatur se facturũ & curaturũ q, sistat,& sic aliud uideatur promittere,tamen fideiussio non impeditur.*
3 *Fideiussor in criminalibus tenetur in quantitate taxanda per iudicem, & in ea contra fideiussorem ex officio inquirere.*
4 *Iudicio sisti qui promittit,non cogitur promittere certam pœnam.*
5 *Fideiussorem conuenientis debet de ueritate debiti probare, sicut si ageret contra principalem.*

§ IN FIDEIVSSOREM. Fideiussor de iudic.sisti teneť ad uerũ interesse, nisi in certam quantitatẽ interces-
1 sit,& hoc etiã si actio sit pœnalis. h. d. cum l. se q. Dicit hic,in fideiussorẽ,† Cont.qui promittit aliũ in iudicio sisti, nõ est fideiussor,s. ea. l. §.j.in gl.ergo male hic loquitur.Gl. ibi dicit,cp impropriè ponitur.Gul.& alij dicunt,cp imò p priè,quia principalis etiã debet se obligare de iudicio sisti, nam tenet fideiussor accessoriè quia pricipalis obligatus erat sistere in iudicio,cui obligatiõi fideiussor accesit. Qd apparet,quia si in iudicio sistere non tenetur, nõ ualeret fi-
2 deiussio, s. eo.l.j. Est tñ † sciendum,cp qñ principalis tenet sistere in iudicio, & fideiussor tenet se facturũ & curaturũ, cp ille sistat, ut l.quoties quis.ff. de uer.ob. Et licet prima facie uideatur,cp ad aliud teneatur principalis,& ad aliud fideiussor,tamen hoc fideiussorẽ non impedit. ff.de duobus reis.l.nemo est q nesciat,& de fideiuss.l.si quis,p eo in princ. Quæro quid uult dicere tex.cũ quærit utrum ueritatẽ cõtineat,an quantitatẽ. Gl. exponit, id est utrũ contineat uerũ & cõe interesse,an in quantũ æstimauerit iudex.Ita dicit gl. Sed

Sed ad istam opp. cp debeat taxari quantitas per iudicẽ,l.
iij.ff.de cust.reo.Sol.dicit gl. ibi in criminalibꝰ, hic in ciuili-
3 bus,& bene dicit.Aduerte ergo † cp in criminalibus fideiussor tenetur in quantitate taxanda per iudicẽ.Item in illis ꝫ
a fideiussorẽ[a] potest iudex inquirere ex officio suo,d.l.iiij.C. de bo.uac.l.fin. In ciuilibus oportet cp pars actionẽ proponat cõtra fideiussorẽ,ut hic.Secundo modo legitur hic tex. per alios,ut quærat utrùm ista actio contineat ueritatẽ, an uerò quantitatẽ exprimendam in stipulatione.q.d.utrùm in stipulatione debeat exprimi certa quantitas? Et respondetur cp non,ita legebat Ric.Mal.fm hanc lecturã non esse
4 aliqua dubitatio,quia ponit gl.† cp ille qui promittit se iudicio sisti,non cogit promittere certã pœnã. quod gl.hic tenet,& l.fin.ff.de præt.stip. Vide gl.& no.cp intellige uerũ,nisi aliter habeat cõsuetudo,l.cp si nolit.§.quia assidua.de ædi. edic.& l.iij.de cust.reo.ibi,ac nec consuetudo,&c.uel nisi esset res, super qua satisdatur. quæ sit æstimabilis,l.procurator,ad exhiben.§.fi.& l.quod enim.§.Iul.ff.rem rat. hab. Vel nisi ex causa,l.iij.in fi.ff.de ali.iu.mu.cau.fac.& l.iij.§. quamuis.ff.si cui plus quàm per l.falc.& dixi plenius in l.fi.de prę to.stip. Tertiò modo potest intelligi,& notabilius, ut quæramus utrùm cõtineat ueritatẽ, hoc est, id cp in ueritate debetur ad quantitatẽ, scilicet petitã,non inspecto an debeatur. uel non. Et respondetur cp continet ueritatẽ.Et hoc no.
5 † quod qui agit contra fideiussorẽ, debet de ueritate debiti probare,sicut quando agitur contra principalẽ,non sufficit probare, cp tantũ petebatur.Cont.gl.uerb. ueritatẽ.in fi.uide eam. Sed certè fateor,cp interesse principaliter petebatur, ut gl.dicit, non tñ probatur ex eo solo,cp petebatur. Quod probo per l.cũ quærebatur.ff.iud.solui.Nam si stipulatio cõmissa est ex una clausula, nõ põt cõmitti ex alia, ut ibi patet. Sed si hoc esset uerũ,esset possibile, qd una clausula contineť plus cp alia,nec ex commissione facta ex una causa,tolleret alia.Cont.ff.de eo per quẽ fac.crit.l.fi.§.fi. ubi in tantũ interest, in quantũ petitur.Sol.illud uerũ si totum qd petebatur, debebat.Sed cont.s.tit.j.l.pen.§.j.Sol.ibi loquit in illa pœna illius edicti,quæ est mera pœna, ideò inspicitur illud quod petebatur, licet per calumniã.Hic uerò est interesse,ut hic patet. Præterea quod hoc uerũ sit apparet,quia si principalis reus fuisset cõtumax. nõ peruenisset ad secundũ decretum, nisi probetur ueritas debiti,l. fin.de bo.auto.iu.poss.Ergo multò minus contra fideiussorem.Et hoc etiam tenet Pet.quod puto uerum.

ADDITIO.

a *Fideiussorem. Adde post Ias. dum ampliando literam dicit,quod fideiussor de iudicio sisti, tenetur perępta instantia. q. fideiussor,qui promisit pro actore pro expensis causæ, non tenetur instantia peremptа,Bal.cons.cclxx. ij.lib.An aũt sit necesse offerre libellũ fideiussori,qui promisit reum insistere sub pœna,Io.An.ad spec.tit.de fideiuss.§.sequitur.in prin.Et an si defensor satisfecerit pro Titio, & Tutius moriatur ante litem cont. teneatur persistere,uide Io.q,sic,in rub.de defen.in add.ad spec.et in quantùm.Ia.etiam tenet quòd promittens præsentare toties quoties teneatur etiam post sententiam. adde quod si bis præsentauerit iudici, quod erit liberatus, secundum Ang.quem sequitur Ro.cons.xv.*

LEX III.

1 *Fideiussor de iudicio sisti,non tenetur de eo,quod creuit,per inficiationem.*
2 *An teneatur in eo quod creuit per iuramentum in litem.*
3 *Fideiussor de iudicio sisti tenetur usq; ad sententiam,si actor litem prosequatur,si tardat usq; ad duos menses.*
4 *Fideiussor in iudicio sisti,tenetur certi condictione.*

1 SLue.Summaui cũ §.præced.Quæro exemplũ de duplo, triplo, & quadruplo, dic ut in gl.† Quæro quid si ab initio erat simplum,& posteà creuit per inficiationem? cp nõ tenetur fideiussor, ut in gl.Non ob.l.si quis pro eo. §.si nummos.ff.de fideiuss.quia ibi creuit obligatio ex natu-
a ra rei,non ex delicto personæ.Quærit gl.[a] quid si actio creb uit[b] per iuramentũ in litem? Dicit gl. quòd non tenetur,l. fi.ff.de fideiuss. Hic aduerte fideiussor de iudicio sisti non tenetur, nisi usq; ad sententiã, ff. dicã in seq. quæstio. Vnde si esset iuratũ in litem, & sententia lata, sine dubio non tenet in aliquo. Sed si esset iuratũ, & sententia non esset lata, tũc
c non procederet gl.[c] Intellige eam uerã in fideiussore rem ratã hab. de iudicio sisti, & iudicatũ solui, ex diuab clausulis scilicet de dolo & restituendo.Sed si ex clausula,cp uerbum sonat,tunc illa uidetur habere limitatã quantitatẽ, scilicet quantũ fuerit iudicatum, ff. iud. sol.l.iudicatũ.& ideò tunc fideiussor uidetur teneri in tantùm, in quantùm uenit sententia diffinitiua. Hoc tamẽ examina,ut l.j.ff.de in lit.iur.in
2 ult.q.ubi est tex. & ibi dixi. † Quæro,quando fideiussor,p mittit de iudicio sisti,usq; ad quod tempus teneatur.gl.§.fi. l.præce.dicit super uer.promiserit,cp uidetur promittere,usque ad sententiam,cp no.uide gl.Aduerte,si actor litẽ prosequitur,uerum est,qd fideiussor tenetur usq; ad sententiam l.græcè.§. & post litẽ. ff. de fideiuss.& non posteà. Sed si actor litem non prosequitur, sed tardat, nũc tenetur usq; ad duos menses, & habet locũ distinctio l. pe. C. de fideiuss.& ibi per doc. gl. examinat inst. de satisd.§.sed hodie.Dixi clarꝰ in d.
3 §. & post litẽ. † Vltimò quæro, quæ sit ista actio quæ datur in fideiussorẽ.Gl.dicit,cp est actio in factum,& certi condictio. Breuiter certi cõdictio est,ut habuistis no.in l.fi.§. si quis in ius uoc.non ierit.Prætor emẽ bene induxit, cp quis teneatur satisdare de iudicio sisti. Ex satisdatione aũt nõ induxit ipse actionẽ, sed remanet ius uniuersale, cuius uigore oritur
4 certi condictio, ut inst. de uer.ob.in princ.† Quæro utrùm ista actio quæ datur contra fideiussorẽ, habeat executionẽ paratam, an requiratur nouus libellus, & nouum iudiciũ super ea. Gul. de Cu. hic. ego dixi, in l. in princ. uer.quæro utrùm.ff.iud.sol.dic ut ibi.

ADDITIO.

a *Quærit gl.Ro.cons.ccvij.ad fi.*
b *Creuit.And.rub.de fideiuss. & in quantum Ias. ponit,an accusatus de uultnere si æquatur mors,debeat fieri nouus processus?Bal.cons.lxxiij.v.lib.*
c POMA.*Gl.Alex.l.j.ff.de in lit.iur.*

LEX IIII.

1 *Pactum appositum in instrumento,quòd reus posśit personaliter capi,non transit ad hæredem.*
2 *Fideiussor de iudicio sisti,an teneatur,si reus ante diem exhibitiõis decessit, & sic certum sit,ipsum exhiberi non posse.*
3 *Promissor stichi,si non daret,promisit decem,mortuo stricho an debeat dare decem.*

SI decesserit. Si reus decesserit[a] ciuiliter, uel naturaliter
a ante morã,fideiussor de iudicio sisti liberatur, secus si post* morã. Primò loquitur qñ reus decesśit ante morã, & nullum factum est præceptũ. Secundo qñ decesśit ante moram, & posteà factũ est præceptũ. Tertiò, quando decesśit post præceptũ ante morã. Quartò qñ decesśit post moram. Secunda ibi, cp si ignorans. Tertia ibi,uel post decretũ. Quarta ibi,sin autẽ.Opp.si quis cau.l.si eum §. homo. Sol. ibi decesśit culpa promissoris, hic sine culpa.Ita dicit gl.Opp.obligationes transeũt ad hæredes,l.pro hæreditarijs. C.de hær.ac.Itẽ decreta iudicis,l.cũ quasi in princ. ff.de fideic.lib.Ergo uidet cp fideiussor teneat exhibere hæredẽ. Sol.gl.cp decretum trãsfertur,ut prosit hæredi,non ut noceat.Aliter dicit ff. quæ sen. sine appel.rescin.l.pe.Tu quoq; ad propositũ dic, fm doc.cp hic erat promissum factũ cohęrẽs personæ defuncti,s.ipsum sistere in iudicio,meritò non transit ad hæ-
1 redem.l.j.ne autẽ.C.de cad.toll.Et si per † hanc
b l.potest dici,[b] qd si reus cõuenit in instrumẽto,cp ipse possit psonaliter capi,posito cp pactum ualeat,nõ transit ad hæredẽ. [c] Gl. hic format duas q.
2 pone † cp reus decesśit ante diem exhibitionis, cùm certũ erat ipsum exhiberi nõ posse,an fideiussor teneatur? Gl.respondet, & eius responsio habet diuersum intellectũ, idcò uideamus eam.Dicit emẽ,cp dies debet expectari,& hoc præualet,sed est dubiũ,utrùm debeat expectari,ut si per mortẽ interim contingentẽ reus perfectè libereť, an uerò debeat expectari, hoc ẽ, differri,& aduenięti die possit agi. Veritas

* *Moram. Idem in depositario l.promissor.ff. de cõst.pec.uel hæred.morosa recepium est l. qui usumfruc. §.fi.ff.de usuf. & quẽad. utatur.Tamen cũ in promissore secus receptũ sit.l.nemo.§.fcũ l.seq.§.pen. Fideiussoris deterior cõditio esse non deberet, promissoris.n. uel plurimum instar habet.l.Con.B.*

est ista, si quidē in stipulatione non erat adiecta pœna, ante diem stipulatio non fuit cōmissa ad interesse l.insulam.ff. de uerb.ob. & ideò si reus decedit interim, fideiussor nullo mō teneť,qa nullo tempore fuit obligatus.Si uerò fuit apposita pœna, tūc ante diem statim cum fuit certū,ipsum fisti non posse,tēpore statuto,cōmissa est stipulatio & pœna, l.cùm stipulatus sim mihi à proculo.ff. de uer.ob.tamen superest dies,& sic nō est in mora, ergo reo decedente fideiussor non tenetur,ut hic.Pœnalis eñ stipulatio nō habet effectū,nisi præcedat mora,l.lecta.ff. si cer.pet.& l.ita stipulatus. ff. de uer.obl.Et si dicis,hic præcesit culpa.ℜ.ista culpa non erat ordinata ad casum mortis, l. non omne.ff. de stat.lib. & sic purgatur p casum mortis,posteà superueniētis,l.si uehēda. §.j.ff. ad leg.Rhod.de iac.Iac.de Raue.Pet.Iac.But.& Gul. Materiam tñ istā latius expediui in d.l.cùm stipulatus sim.

3 Secundò quærit gl.† si promisisti mihi stichum,& si nō dares,promisisti mihi decē,pro mortuo sticho,an tenearis ad decem? Gl. quòd sic, uide gl.Ista gl.reprehenditur per omnes. Nulla enim differentia est, inter iudicia,& contractus. Sed debet distingui, aut obligatio incepit à præcedenti cōuentione,& tunc re perempta ante moram,noncōmittitur obligatio pœnalis:l.si homo mortuus.ff. de uerb.obl. & ibi no.& in hoc errabat gl.ista.Aut incepit à præcedenti conditione,& tunc re perempta,cōmittitur obligatio.l. in illa stipulatione,si calendis.ff. de uer. ob.quia in prima debet cōmitti stipulatio pœnalis ex mora,in secunda excōditionis euentu,quæ euenit.Vltimò hæc lex facit ad q.utrùm reo.ex bannito liberetur fideiussor,de iudicio sisti? dicam ff.l.proxim.quæ continuatur cum ista.Bar.

ADDITIO.

a Decesserit.Adde post Iaſ. † an appellatione mortis,ueniat ciuilis,Old.cōſ. 4 cclxxiiij.Pet.de Anch.conſ. cccxlvij. & in quantum hic dicitur in lec. ſua, q, conſuluit,q, maritus tta lucretur dotem per ingreſſum religionis,ſicut decedente per mortem naturalem, ego credo quod lec.ſit corrupta,& q, debeat dicere,q, noluit conſidere,cont.Pet.de Anch.conſ.cclxiiij. ubi plus dicit,q, ſtatutum non poſſet diſponere, q, altero coniugū ingrediente religionem,ſuperſtes lucretur dotem,uel partem.latius uide ibi Old.d.conſ.

b POMA.Dici.Pan.conſ.xc.j.uo.& conſ.xlij.aliàs xlj.in ij.uol.et cōſ. lxxx. in ij.dubio.in ij.uo.

c Hæredem.Adde in quantū. Iaſ. tranſit cum opi.q, ſtante ſtatuto,q, pro debitore poſſit capi hæres,quod contrariū tenet Ro.conſ.cxx.ubi conſuluit ſuper ſtatuto Florentino dictante,q, procurator exigens & eius hæres poſſit carcerari pro pecunijs exactis,qd hæres minor annis xxv.nō poterit carcerari uigore ſtatuti,qd eſſet ſuperfluum,ſi de iure cōi,hæres poſſet capi.

LEX V.

1 Fideiussor condēnati in certa quantitate non liberatur reo mortuo, uel deportato,& est uera lect.

2 Fideiussor de iudicio sisti an liberetur bannito uel deportato reo. Cautela doctoris, qui promisit præsentare scholarem, qui postea aufugit, doc.facit eum banniri ex alia causa,an fuerit bona.

SI uerò.Ista lex ſm gl.dicit idem, quod dictū est in præcedenti,ſm alios breuiter h.d.Fideiussor quantitatis, nō liberatur,eo ciuiliter uel naturaliter mortuo h.d.Opp. qui fideiubet pro eo,qui non potest esse in iudicio,non tenet,ut ſ.eo.l.ij. §.j. sed deportatus nō potest esse in iudicio, ergo qui fideiusit pro condemnato & deportato,nō tenetur.Hic dicitur cont.quare malè.Huius timore quidam habent hic literā negatiuā. si uerò ,p non condemnato, & tūc nihil est contrà.Dicas ergo,q, non erat condemnatus tempore fideiusionis,sed fuit cōdemnatus postea, post morā fideiussoris. Alij habēt literam affirmatiuā, & tunc timore contrarij debet exponi, si uerò pro condēnato. i. condemnando,uel cōdemnando tunc tēpore fideiusionis. Secundū hoc,istud principiū loquitur in fideiussore de iudicio sisti,& dicit idē per omnia,qd dictum in præcedenti lege,qd non placet doc.nostris,quia per hanc l.nihil adderet. Item quia ponitur hic dictio, uerò, quæ est aduersatiua.ſm hoc 1 nō aduersaret,ſed diceret idē,ideo legunt † ipsi alio modo q, hic loquit in eo qui fideiusit pro condēnato in aliqua quantitate pecuniæ, de illa quātitate præstanda,talis fideiussor non liberat reo mortuo uel deportato, etiā ante mo-

ram.l.j.C. de fideiuſ.& l.ſi ſine hærede.in prin.ff. de adm.tut. & l.ult.ff. de duob.reis & l.Stichū aut Pamphilum, §.tametsi uer.ſine hærede.ff. de ſol.Et hic est caſus huius literæ,ſi bene aduertatur ad præcedentia. Ratio, quia fideiussor de iudicio sisti reo mortuo uel deportato, nō potest implere illud q, promisit,cū in iudicio esse nō possit,ſed fideiussor quantitatis etiā reo mortuo uel deportato,potest ſoluere quanti-
2 tatem.† Vltimò ſcias,a q, per istam legē quidam doc.Bono
a nien.facit talem cautelā, promisit enim pro quodā ſcholā-
b ri depræſentando eum iudici.ſcholaris aufugerat b,ille doctor fecit illū ſcholarem bānirī ex alia cauſa, poſteà cùm iudex præcipit ſibi,ut ſcholarē ſibi exhiberet, dixit. Dñe ſum liberatus,quia fideiussor de iudicio sisti liberat,ſi reus perdit ciuitatē.Gu.ſic tranſit recitādo iſtud.Iac.de Are.hoctangit in l.inter eos.§.fi.ff. de fideiuſ.& ibi hoc no.dixi.Dico nūc q, ſi præponimus thema prout iacet,quo ad procurationē doctoris,ſcholaris fuerit bannitus,tunc certū est, q, non liberatur, per id qd dixi ſ.l. prox. in primo cōt.quia ſi mors contigit culpa fideiussoris,tenetur fideiussor.Si uerò ponamus culpā fideiussoris abeſſe, tunc qñ reus est exbannitus tantū,& bona nō ſunt publicata,dico q, fideiussor tenetur. potest eñ uenire reus,& purgare cōtumaciā ſuam,& ſiſtere in iudicio.ff. de req.reis.Quod ſecus est in deportato,quia amittit omnia quæ iuris ciuilis ſunt. Et idē dicerē in deportato,ſi eſſet talis cauſa,in qua etiam post deportationē poſt
c ſet ſiſtere in iudicio,fideiussor remaneret obligatus,ar.ff. de
c pub.iud.l.is qui reus, & ibi no.Si uerò bona c eſſent publicata,& fiſcus acceptauerit illa bona, tunc ſi fideiussor promiſerat fiſco de iudicio ſiſti,& ad fiſci utilitatē,fideiussor liberatur,quia creditor ſuccedit debitori l.generaliter.& l.uranius.ff. de fideiuſ. Sed ſi fiſcus illa nō acceptaret, quia nō
d erat ſoluendo ut l.j.§.an bona de iur.fiſc. uel promiſerat de
d iudicio ſiſti priuato, tunc non liberat d fideiussor:l.ſi debitori deportatio.ff. de fideiuſs.& C. de fideiuſs,l.j. & hac l. ſm lecturam,quam tenui.

ADDITIO.

a Scias.Raph.Cu.conſ.xxxij.aliàs xij.& Cæpo.conſ.xxv.

b Auferat.Adde poſt Alex.& Iaſ.quid ſi aliquis promiſit reū præſentare certa die,& iudex iterū cum faciat carceri tradi,et aufugiat,an fideiuſſor erit liberatus,uel quid ſi iterū banniatur à iudice.Io.An.in add.ad Spe.tit.de accu.in iiij.par.§.ſequitur.uerſ.quæritur.

c P.PAV.P.Bona.Com.conſ.lxij.

d P.PAV.P. Liberatur.l. ſi ſeruus pluriū.§.ſi quis aūt.iij.no.ff. de leg.j.poſt Bar.& alios,Alex.hic,& Bar.l.capitis.ff. de fideiuß.

1 Notoria non indigent probatione.
2 Diuitem aliquem dicens,illud probet,& nu.6.
3 Potestas qui detinet uolentē idoneè ſatiſdare, tenetur iniuriarū actione.
4 Notorium dicitur,quod est omnibus notum,manifestum,quod multis,non omnibus,est notū. Notoria non dicuntur ea, quæ sunt facti tranſeuntis,ſed permanentis.
5 Idoneus quilibet præſumitur, præterquam ad facultates.
7 Paupertas quando est cauſa intentionis alicuius,debet ab eo probari. Paupertas qualiter probatur.

a QVI.a Qui recuſat accipere fideiussorē idoneū,iniu-
1 §. riarum actione tenetur. No.† q, notoria non indigent probatione. Secundò no. q, ei qui dicit aliquem diui-
b tem, incumbit onus probandi. b † Tertiò no.c q, ducere in
2 ius eum, qui uult dare fideiussorē idoneū, est iniuria,& sic
c rectores tenētur iniuriarū, qui in carcerib. tenēt uolentem
3 cauere idoneè.† Opp.l.ciues. C. de app.Sol.ibi de manifeſto,hic de notorio. Est aūt differentia, † quia
4 * notoriū est id,quod omnibus notū est, ma- * Notoriū. Amnifestum est illud,q, est notū multis,non om- plius dic ut q, nibus.Spec.ti. de not.cri.§.iam de notorio.& Bar. auth. qui §.j.Iac.But.dicebat, quasi idem, dabat tñ talē femel.num.16.
d doctrinā,q, ea quæ sunt d facti transeuntis,ra- C.quō et quāro transeūt in notoriū,ut uox præconis,quæ do iud. I. Cō. paucis innotescit,sed ea quæ sunt facti manē tis,possunt transire in notoriū, ut puta edictū propoſitum in albo,aut. qui ſemel. C. quō & qñ iu.& ibi uide,quæ dixi, tñ ſi cōtingeret, q, illud, q, est facti tranſeūtis, esſet notoriū omnibus omnibus dicerē notoriū,ut euenit de mortemultorū, quę uidē per maiorē partem hominū ciuitatis,gl.ext.de cohabit.& mulie. c. uestra ad ſecundū op. & modò ſumus in gl. ij.& uidetur, q, quilibet præſumatur idoneus,ff. de le.ij.l.cū
c quidam, la ij. Sol. gl.trib.mo.c Primò,q, hic qñ erat aliqua
præſumptio cōtra fideiussorē, ſola enim negatio partis nō ſufficit,ut in cōtrario.Vel dic quantū ad hoc,ut detur actio iniuriarū, ℨ aduerſarij, ibi quò ad alia.Tertia ſol.& ista est
5 uera,& ponit in fi. gl.quilibet † præſumit idoneus,quò ad
6 alia,nō quò ad facultates,ut hic.† Quæro ergo,cui incumbat onus probandi,uel ei qui dicit qd sit uel ei qui dicit eū esse pauperē? Gl. no.loquit hic,ſi diuitiæ ſunt cauſa intentionis alicuius, ille debet ſe probare diuitē:Si paupertas eſſet cauſa intentionis alicuius, ille debet probare ſe pauperem.f Vide gl.& ſigna.Alia.gl.quæ est ff. de prob.l.ij. uidetur
f ſimpliciter dicere, q, ille qui negat aliquē idoneū, debet, probare,ſed iſta dicit uerum,illa igitur ſm determinationē hu
7 ius.† Sed quæro, qualiter probabit paupertas cū sit merè negatiua, & quia non est aliud dicere, niſi nō habere,alibi dicitur, qd ſufficit probari per famā,l.ubi. C. de iur.do. Alibi dicit, q, debet probari uerè,C.unde uir & ur.auth. præterea.in gl.inſt. de exc.tu. §.item ,pter paupertatē.& ff. de exc. tut.l. paupertas. & ibi Iac. Aret. Modus aūt probandi, potest ſumi ex eo q, no.in l.cùm de indebito.ff. de probat.Dixi plenè in l.ſi conſtante.ff. ſol.mat.

ADDITIO.

a Qui.c.legebatur.de maior. obed. ubi ſit iniuria compellere quē ad faciendum inſtrumentum obligationis,coram quo non tenetur.

b POMA.Probandi.Ro.ſing.cxlj.

c P.PAV.P.No. Conſ.clvij. poſt princ.q, quomodocunq, indebitè capiatur, eſt iniuria.

d POMA.Sunt.Car.conſ.lviij.ij.dub.

e P.PAV.P.Mod.Quò ad facultates,in contrarium faciunt quæ habet in l. ſi defunctus.ff. de arb.Tu pro iſta gl.uide etiam Alex.conſ.xxxvj.uo.ij.Quid aūt ſi quis non eſſet idoneus facultatibus tamen ſoleret eſſe obſignator promiſſorum,uide ad Bar.in rub.
Pauperem.Ro. conſ.clxiij.& ibi quando dicatur notorium, quem non eſſe ſoluendo.

LEX VI.

QVOTIES. Non refert, nō fiat,uel malè fiat. h.d.Exempla dic ut in gl.Quæro an debeat extingui, utrū iſtā uitioſam ſatiſdat.quis recepit ſcienter uel ignorāter:Dic ut in l.j.§.ſi qs in ius uoc. nō ie.dixi in l.iij. de fideiu.

LEX VII.

1 Fideiussor de iudicio sisti,habens priuilegium fori, si conueniatur ut taceat sibi præiudicat.
2 Fideiussores qui tenetur præstare,tenetur illos personaliter exhibere.
3 Fideiussor habens priuilegium fori,debet illi renunciare,aliàs non admittitur,nisi in subsidium.

FIDEIVSSOR.Qui habet præſcriptionē fori, nō est idoneo fideiussor de iudicio ſiſti, niſi in ſubſidiū. Opex eo qd contrahit ibi, poterit ibi cōueniri, l. omnem. ff. de iud.Sol.Poterit ibi,hoc est in illa ciuitate conueniri, tñ habet priuilegiū fori, ut ſcholaris & clericus. Ita dicit gl. &
1 uidiſtis in l.j.ſi quis in ius uoc.non ier. † Quæro utrùm iſta prædictio præiudicet fideiussori in priuilegio fori. Gl. dicit q, ſic,ſi taceat,ſec ſi reclamaret. Quod no.ad multa ad qd
2 facit ff. de lib.ag.l.j.§.j. & ij.uer. denunciare. † Vltimò ex hac lege habes practicam,qñ exhibentur fideiussores. Nam ille qui debet fideiubere, tenetur eum perſonaliter exhibere l.ſeruus ſi hæredi.in fi.ff. de ſta.lib. nec habet ultra exprimere,ſi aduerſarius non uult eum recipere, tunc debet dicere eum nō esse idoneū in facultatibus,uel propter priuilegiū fori,ſic est caſus hic.Et quò ad facultatē, cui incumbat pro-
3 batio,uidiſtis ſ.eo.l.ſi uerò.§.j.Circa priuilegiū † fori debet fideiussor, qui producitur dicere,Ego renūcio,& admittit, l.j.ſ.ſi quis in ius uoc.non ier. Si uerò de renunciatione aliquid non dicit repellitur,niſi ex neceſsitate,ut hic.

* Satiſdare qui promittit,intelligitur in eadē ciuitate, & de hominibus eiuſdem ciuitatis.

Bar.ſuper ff.uet.

2 Bannitus,ſeruus, & excōmunicatus admittuntur ad defenſionem neceſſariam,ſecus ad uoluntariam.

a §. SI NECESSARIA.a Fauetur ei qui est in neceſsitate ſi ipſe ſe in eam nō poſuit. hoc dicit.Exempla de uoluntaria & neceſsaria ſatiſdatione, pone ut in gl. uide-
1 bitis ſ.l.prox.§.tutor.† No.q, qui promittit ſatiſdare intelligitur in eadem ciuitate,in qua promittit, & de hominibus eiuſdē ciuitatis, ſeu q, ibi ſunt idonei. Quod apparet,quia alibi non admittit, quod tene menti. Et diſtinctio huius §.
2 est utilis ad multa.Lex † dicit,quòd ſeruus admittit ad ſui defenſionē l. ſeruos. ff. de accu. & etiam excōmunicatus de iure Can.quod intellige,qñ defenſio est neceſsaria, ſecus ſi est uoluntaria. Vt ſi ueniret ad aliquē actum defendendū ſponte,ut ext.de excep.c. cū uenerabilis. & ibi Inn.& c.cùm inter.eo.tit.dixi in l.cùm mulier.ff. ſol.mat.

ADDITIO.

a Si neceſsaria.Franc.conſ.lxxxvij.& q, magis ſuccurratur ei qui in neceſsitate poſitus eſt,& c.Ia.in repe.l.admonen.de iureiur.

1 Suſpectum quatuor faciunt,quæ non tamen requiruntur copulatiuè.
2 Satiſdatio pro ſequeſtro continet duo, ſcilicet de iudicio ſiſti, & de re non baratanda.

§. SI SATISDATVM. Si persona est ſuſpecta, potest res de qua litigatur,ſequeſtrari.Item ſequeſtrum tolli dato fideiussore.uel lite finita.hoc d.Quęro dicit hic,ſi perſona est ſuſpecta, quæ faciant aliquē ſuſpectum. Gl.dicit quatuor,quod no. Nō intelligas,quòd ſemper illa quatuor debeāt interuenire copulatiuè, ſed quandoq, ſufficit unum, qñq, aliud, ſm diuerſitatem cauſarū, in quibus de ſuſpicione tractatur, l. hic alleg. in gl. Quæro,dicitur hic,ſi hoc iudici ſederit.dicit gl.ſcilicet in animo.Sed nònne eo ipſo, q, dicit perſona ſuſpecta, debet ſibi ſedere in animo? R. non,ſi fortè actor perſonā rei aliquo modo approbauerit,l.ſi creditores.ff. de priui.cred.& arg.l.ſi is à quo.§.fi. ut in
a poſ.leg.Quæro,a dicitur hic,q, oblata ſatiſdatione, dicitur
2 finitū ſequeſtrum,† de qua ſatiſdatione loquatur.Dicitur, duo debet ,pmittere,quæ ueniūt in ſatiſdatione, ſcilicet de iudicio ſiſti,& de re non baratanda,l. ſenatuſconſ.ff. de off.
3 præſid.† Quæro in quibus caſibus poteſt fieri ſequeſtrū?b
b Dicit gl.regulariter est prohibita ſequeſtratio. & in caſibus est permiſſa. Vide gl.hic,& Cy.l.j.C. de prohi. ſequeſt. Et circa hoc facio multas q.in l.inter eſſe puto.ff. de acq.poſ.Quęro hic dicitur, Lite finita, finitur ſequeſtrum. q, intellige,ut detur res ei qui uicerit, ſed quid ſi per reum non ſtat quo minus litigetur, ſed actor non comparet.Dic ut in l.ſi oleū. in prin.ff. de dol.ubi est caſus.

ADDITIO.

a POMA.Quæro.Imol.conſ.xcij.j.du.

b Sequeſtrum.Anch.conſ.ccxlix.& ibi uide,an per ſequeſtrū dominus rei ſequeſtratæ,deſinat poſſidere,et multa in materia dixit Ro. cōſ.cccclxxxiiij. q, pretium domus uenditæ debet ſequeſtrari penes emptorem, per creditorem uenditoris.Et in quantum Iaſ. tangit,qualiter ſuſpicio fugæ probetur, uide Ro.conſ.cclv. & cccxx.& ibi quid ſi bincinde teſtes ſunt pares, quia aliqui dicunt q, est bonæ opinionis apud populum,aliqui quod non.

LEX VIII.

1 Stipulatio ualet,licet dies omittatur,& intelligitur de die,qua iudex modo rabitur fauendo actori.6.
2 Actori in iudicijs in reſpicientibus litis ordinationem cauetur.
3 Stipulatio neceſsaria interpoſita,an ualeat propter omiſsionem diei.
4 Contractus pacis quando partes coguntur ex forma ſtatuti facere pacem, qualiter fiat.
5 Inſtrumenti faciendi forma.

a DE DIE.In his quæ pertinent ad litis ordinationem a fauemus actori,potius quam reo.h.d.Iſta lex legitur duobus modis,ſm gl.Primò deſtipulatione interpoſita,in qua omiſſa est dies. Secūdò in ſtipulatione interponenda,in quam partes diſcordant,ut in appſitione diei.Et gl. proſequitur utranq, ſimul. Secundū ſecundā lecturam nullū contrarium obſtat ſm primam, ſunt contraria diffi-
1 cilia, prout loquitur in ſtipulatione interpoſita.† No.q, li-

* *Stipulatio. §. omnis. inst. de uer. ob. Ob. l. ita stipulatus. de uer. ob. Sed ibi inter cõtrahentes nomina tim hoc actum fuerat.* l. Cõ.

cet dies omittatur, ualet * stipulatio. Secũdò no. q intelligitur de die qua iudex moderabit, fauendo actori. Sed ad istud opp. q imò sit facienda interpretatio pro reo. ĩ. de uerb. ob. l. quicquid. Sol. gl. tribus modis. Sol. prima & tertia, respiciunt primã lect. secunda respicit secundã. Dic ergo, q speciale est in iudicijs, ut uerba interpretẽtur pro actore, ut hic,

2 ibi, in contractibus. Ista est uera quia † loquitur de his quę respiciunt litis ordinationẽ. In his, quæ respiciũt decisionẽ, fauetur reo, ĩ. de reg. iur. l. fauorabiliores. & ĩ. de act. & ob. l. Arrianus. & Dy. c. cum sunt partium. de reg. iur. lib. vj. Et istud quod fauet actori, intellige si prosequat, & inst. & aliàs statueret tempus arbitrio iudicis, l. properandũ. §. & si quidẽ. C. de iud. de inge. & ma. l. diffamari. C. qui accus. non poss. l. ea. ĩ. de accus. l. Titia. & quod ibi dixi. Et de hoc, pro quo sit interpretatio facienda in iudicijs, dixi plenè in l. inter stipulantẽ. §. si stichum. ĩ. de uer. ob. Secundò soluit gl. q in cõtrario loquitur in stipulatione iam interposita, hic in interponẽda. Et hæc est alia lectura à præcedẽti, ut uidetis. Tertiò soluit redeundo ad primã lecturã, & distinguit tres casus, quæ distinctio nõ placet. Dicit enim, aut quilibet agebat de certa die, & habetur pro expressa, l. cũ quid. ĩ. si cer. pet. Istud mẽbrũ nõ facit ad ꝓpositum. Prætereà l. cùm quid. loquitur in obligationibus, quę re, non uerbis contrahuntur, ut ibi dixi. Aut per nullũ agebatur de die ponenda, & tũc habet locũ q dicitur hic. Istud est uerum, sed per hoc nõ remanet solutũ contrariũ. Aut alter tantũ hoc agebat, & tunc loquit lex, quicquid. hoc non est uerũ, quia si alter tantùm aliquid agit, hoc non inspicit quia perinde est, ac si nihil ageret. l. si repetendi. C. de cond. ob. cau. & ideò tene primã sol. uide istam gl. Secundò opp. l. ita stipulatus. ĩ. de uerb. ob. illa lex ob. in duobus. Primò, quia ibi dicit stipulationẽ uitiari, propter omissionẽ dici hic secus. Secundò, quia dicitur, quòd si dies omittitur, nõ est in potestate actoris uel iudicis, sed tunc cõmittitur stipulatio, cũ certum erit sisti non posse. Gl. ponit duas sol. una respit contrariũ, prout obstat primo modo, alia prout obstat secundo modo, & sic quælibet est uera. Dic ergo, q si dies omittitur per errorẽ, quia agebat inter partes de die interponenda, sed per errorẽ fuit omissa, cùm uenerunt ad actum stipulationis, & uitiatur stipulatio. l. cõtraria. hic fuit omissa dies, non per errorẽ, imò, quia de hoc nullo modò cogitauerũt. ista est uera, prout ꝓtium obstat. Secundo modo dic, q hic fuit ꝓmissum de iudicio sisti, in iudicio, ideò iudicis est interpretatio, l. j. in fi. ĩ. de præt. stip. ibi fuit ꝓmissum extra iudiciũ & sic fuit stipulatio cõuentionalis, ergo non est interpretatio iudicis, l. in conuentionalib. ĩ. de uer. ob. & ad hoc tendit secunda sol. ibi, alij. dicũt stipulationẽ fuisse factam corã iudice. Et prædicta procedunt secundũ primã lect. Prout hic loquitur in stipulatione interposita. Si intelligas in stipulatione interponenda, tunc illa lex in nihilũ obstare, & hoc loquit in gl. ibi, tu dic, &c. Tertiò op. l. si finita. in princ. ĩ. de dam. infec. Sol. si intelligas secundo modo in stipulatione interponẽda, nõ ob. & ita dicit gl. in stipulatioue iam interposita. gl. non soluit. Vnde aduerte, quia illa lex ob. in duobus ijs, quæ dicta sunt. Primò quia ibi dicitur, q ualeat stipulatio, licet dies omittat per errorẽ. Secundò posito q ualeat, non recurrit ad iudicẽ ut taxet diem, sed ad consuetudinẽ. Sed respõ. prout primo modo obstat, ibi fuit error in causa omissionis, non in ipsa omissione. Verbi gratia, ideò non fuit apposita dies, quia credebant partes, q non deberet apponi, cũ in ueritate deberet apponi. in his uerò quæ §. dixi, fuit error in ipsa omissione quia cũ uellent apponere, omiserũt per errorẽ, sicut à simili error causæ, non uitiat translationẽ dominij, toto tit. de cond. indeb. Secus si erratur in ipsa traditionis substantia, l. cũ in corpus. ĩ. de acq. re. domi. Prout secundo modo obstat, dic q ibi loquitur de die finiẽdæ obligationis & terminandæ, quo casu recurrit ad consuetudinẽ. Hic agit de die satisdationis, quò casu recurrit ad iudicẽ in istis stipulationibus prætorijs & iudicialibus. Quartò opp. qd tempus limitet à lege, scilicet una die pro singulis uiginti miliaribus

3 ĩ. si quis cau. l. j. & ĩ. de uer. sig. l. iij. Gl. uidetur dicere, fateor, q iudex debebit hoc limitare, sm illam legẽ. Certè dicunt doc. sm hoc moderaret lex, nõ iudex. Dic ergo q ibi loquit in dilatione quæ datur absenti ad ueniendũ, hic in ea quæ datur præsenti ad sistendũ, & præsentandũ absentẽ, cum quo debet benignius agi, l. sancimus. C. de fideiuss. & no. in l. & si post res. si quis cau. Quinto opp. C. de lit. cõtest. auth. offerat. Gl. dicit codẽ modo quia etiã hoc poterit limitari sm formã illius auth. scilicet dando uiginti dies. Tu dic, q ibi de dilatione quæ datur ad deliberandũ, hic de ea quæ datur ad præsentandũ absentẽ. Vltimò gl. per modũ quæstionis, intrat secundã lect. de qua §. pluries feci mentionẽ ut hic loquat de stipulatione interponẽda, in qua si est cõtentio de die, recurrat ad iudicẽ, qui potius fauet actori. Et ad istam nihil ob. uide tũ, an gl. ista hic potius uideat dicere cont. Sed opp. ĩ. de uer. ob. l. j. §. si quis simpliciter. Sol. ibi loquit in stipulatione uoluntaria, quæ uitiat propter dissensum, hic in stipulatione necessaria, in qua si est dissensus, recurritur ad iudicẽ, ut hic & ideò in stipulatione interponẽda, dic ut modò dixi. In stipulatione uerò † interposita, primò si dubitet, an stipulatio ualeat propter omissionẽ dici, distingue, Aut omittit dies ex certa scientia, aut per errorem. Aut nec per errorẽ, nec ex certa scientia, sed quia de hoc non erat cogitatũ, & sic per errorẽ. Aut fuit error in causa, aut in ipsa omissione, ut ex prædictis in tertia op. patet. Si uerò dubitat, eo casu quo stipulatio ualet, qui dies subintelligit, tunc si quidẽ stipulatio est conuentionalis, intelligitur pura, l. cum qui cal. §. quoties. ĩ. de uer. ob. nisi haberet conditionẽ, uel diem tacitã, l. interdũ. ff. prin. ĩ. de uerb. ob. & l. j. ĩ. de cond. & dem. Si est stipulatio iudicialis & prætoria, aut loquimur de die solutionis, seu satisfactionis, & ita loquit ista lex. Aut de die finiendæ obligationis, & stat consuetudini, l. si finita. in prin. ĩ. de dam. infec. Prædicta uera, nisi lex limitauerit diem, l. quo enim. §. j. ĩ. rem rat. hab. & ĩ. si quis cau. l. j. & C. de lit. contest. auth. offerat. Prædicta dixi plenè, in d. l. ita stipulatus. ĩ. de uer. ob. Circa primã partem, ista lex sm istam lecturã prout loquitur in stipulatione interponenda, est utilis ad multa. Pone † cogũtur partes adinuicẽ facere pacem ex forma statuti, qualiter debeat fieri cõtractus pacis. Certè primò debet utderi, si partes cõcordant, sin aũt recurritur ad iudicẽ. Casus est hic. Qualiter aũt iudex debeat moderari istud, pro nũc relinquo. Sed si esset † cõtentio, qualiter debeat fieri instrumentũ super alio quo cõtractu cõuentionali, dicendũ est, q tunc debent poni omnia quæ sunt naturalia, & substantialia cõtractus, & quæ de cõsuetudine apponi consueuerũt. l. pacta. ĩ. de contrahen. emp. & l. qd si nolit. §. quia assidua. ĩ. de ædil. edic. & circa fi. & ĩ. de uer. ob. l. ex ea parte. in prin. † Vltimò scias q Nic. de Ma. legit istam legem, tertio modo, & dicit q de die debet prius conueniri inter partes, & si non conueniunt, tunc debet iudex moderare tempus. Poterit tñ actor si uelit, tempus à iudice moderatũ prorogare. Ita loquitur hic, dum dicit, in potestate stipulatoris. Quod intellige, si reo placuerit. Aliàs totum hoc causæ cognitionẽ requirit, l. iiij. in prin. ĩ. de dam. infec. & l. j. in fi. de præt. stip.

4 5 6

ADDITIO.

a *Ordinationem. Cont. Ia. l. exigendi. C. de procur.*

§. QVI MVLIEREM. Mulier, & miles nõ sunt idonei fideiussores, nisi in rem suã. h. d. Intelligit gl. in clerico & minore, ut ff. eo. l. quoties. & quod ibi dixi.

1 *Sententia lata contra maritum, non præiudicat uxori ignoranti.*

2 *Maritus tempore quo fundus dotalis est apud eum, est plusquam procurator, nõ pro ulteriori. Fructuarius & emphyteuta, non præiudicant litiganti domino ignoranti.*

§. QVIDAM. Continet sub præcedẽti summario. Cõt. uxor in rem mariti fideiubet, quia fundus dotalis est mariti, l. doce ancillã. C. de re uen. & qd no. in l. in reb. C. de iu. do. Dicit gl. intellige in rẽ suã, quo ad utilitatẽ, non

1 quo ad dñium. Innuit ista gl. † q sententia lata ꝑ maritum non

non præiudicat mulieri. l. si ꝑ re. §. j. ĩ. de euic. l. Meuia. §. fundus. ĩ. sol. mat. Si enim sententia lata cõtra procuratorẽ nocet dño, multo magis sentẽtia lata ꝑ maritũ, præiudicat mulieri, quæ plus est ꝙ ꝑcurator. Breuiter istud

* *Scit. Vel in fraudẽ alterius tacuerit. l. si sine. in fin. C. ad Velleia.* l. Cõ. intellige uerũ, si mulier * scit, secus si ignorat. Sicut dicimus in creditore, qui scit debitorẽ litigare de iure pignoris, & in patrono, q scit liberũ suum litigare de statu suo, & in similibus, l. sæpè ĩ. de re iud. uer. sed sciẽtibus, & ibi dixi, Inn. de re iud. c. cùm super. Non ob. qd

2 dicitur, q † maritus est plusquã ꝑcurator, quia uerũ est, ꝓ eo tẽpore quo fundus debet esse apud eum, nõ pro ulteriori tẽpore. Simile dicimus in fructuario & emphyteuta, qui uidentur procuratores cõstituti à dño super re. ĩ. de usuf. quẽ ad. ca. l. j. in fi. & j. de no. ope. nun. l. j. in fi. & l. seq. & tamẽ non possunt præiudicare domino ignorãti litigãdo ĩ. de dam. infec. l. hoc amplius. in fi. cum l. seq. iuncta gl. j. & de nox. l. si noxale. §. j. Item opp. gl. q hic nõ debeat satisdari, quia possidet immobilia, l. fundum. Gl. soluit trib. mo. & tenet secundam. Tu potes tenere primam, q hic maritus desierat possidere, quia forte uendiderat, & pretiũ in dotẽ conuerterat: unde intererat mulieris, ne uir condemnaretur. Vel dic, q hic loquitur sm alios, de cautione iudicatũ solui, quam olim præstabat cõuentus actione reali, inst. de satisd. in prin. Vel dic, q hic maritus agebat, tamen debebat præstare cautionem, de qua loquitur auth. generaliter. C. de epis. & cler. & quælibet potest esse bona.

§. SI SERVVS. Seruus non est idoneus fideiussor, & ideò debet de nouo caueri. Idẽ in minore & muliere. h. d. §. iste legitur in gl. duob. mod. dic ut in ea. Pone q isti recipiũt fideiussorem non idoneũ scienter, quid iuris? Gl. non soluit. Dic q minor restituitur. Mulieri uerò præiudicat, cum distinctione tamen, quam habuistis in l. j. §. si quis in ius uoc. non ierit.

§. SI FIDEIVSSOR. Si fideiussoris datio euanescit, de nouo est cauendum. h. d.

§. TVTOR. Necessaria satisdatio est, ad quã quis à lege astringitur, licet causa fuerit uoluerit uoluntaria. h. d. No. bene qd dixi in summario. Et aduerte, quia in primo exemplo loquitur, qñ causa prima, & etiã satisdatio est necessaria, in alijs qñ causa prima fuit uoluntaria, satisdatio necessaria. Opp. l. si pecuniæ. ut in pos. leg. Sol. ut in gl.

a §. PLANE. a Contumacia facit perdere beneficium qd habebat in satisdatione necessaria. h. d.

ADDITIO.

a *Plane. Alex. l. si finita. §. Iul. de dam. infec.*

1 *Satisdare qui non potest in loco ubi litigatur, de quo statur eius iuramento, debet satisdare alibi in loco in quo ipse elegerit, dum tamen sit etiam conueniens actori.*

§. IVBETVR. Qui petit remissionem in municipiũ, debet iurare de calumnia, ea forma quæ hic ponit, q iuramentũ parentibus & patronis remittitur. No. quod

1 † primo debet quis satisdare, si potest in loco ubi litigat, de quo statur iuramento suo, ut hic pater, aliàs debet satisdare alibi a in loco, in quo ipse elegerit, ut dicit tex. in quo posset ualuerit remitti. Hoc aũt intelligo, dum tñ nõ petat in loco multũ distanti, ff. l. prox. §. si necessaria. ibi, si in alia eiusdem prouinciæ ciuitate, &c. Pet. dicit q si peteret se remitti

b ad locũ, b ubi daret fideiussorem actori, tamen non esset cõsultum propter conueniendi difficultatem, non audietur. l. ij. in princ. & quod ibi no. ff. eo. & ideò deberet eligi locus actori conueniens.

ADDITIO.

a *Alibi. Alex. cons. lviij. iiij. lib. No. tamen q. non potest dare fideiussores, in loco subiecto alteri domino, secundum ea. §. necessaria. Alex.*

b P. PAV. P. Locum. *Alex. cons. ccccxxiiij.*

§. HOC AVTEM Culpa facit quem perdere beneficium prędictum reuocandi in municipium.

Bar. super ff. uet.

LEX IX.

1 *Officium iudicis imploratur, ut corrigatur quod per eum, cuì unus articulus causæ est commissus, factum est.*

2 *Interlocutoria nunquam transit in rem iudicatam, quo ad iudicẽ, quin possit eum reuocare.*

3 *Factum ab arbitro assumpto super uno articulo, an poterit reuocari officio iudicis, ex ui appellationis.*

4 *Superior potest adiri ut corrigat improbè factum à notario, circa cõparationem literarum à peritis obstetricibus uel mensoribus.*

5 *Appellatur ab interlocutoria, contra quam non potest esse consultum per appellationem à diffinitiua.*

6 *Arbitri à sententia possit appellari, & ex ea oritur actio.*

a ARBITRO. a No. l. est, & legitur tribus modis sm primam lec. h. d. Si eligũtur arbitri super incidẽti, uel emergenti, ab eorũ sententia potest appellari. Opp. C. de arb. l. j. Sol. dicit gl. hoc est speciale, & hæc est una lect.

b Ratio specialitatis est, b quia cõpromittitur de quodã articulo causæ, super quod à incidenti uel emergenti, nõ de eo quod est decisiuũ totius. Vnde sicut iudex illud quod esset determinatũ per eũ interlocutoriè, posset corrigere, ita potest per appellationẽ ad eum recurri, qñ per arbitriũ est decisum. Secundũ secundam lecturã h. d. Potest officiũ c † iu-

1 dicis implorari, ut corrigatur qd per eos, quibus unus articulus causæ est cõmissus, improbè factũ est. h. d. Opp. C. de arb. l. j. Sol. gl. non potest appellari, ut ibi, sed potest iudicis officiũ implorari, per modũ cuiusdã supplicationis, ut uideat quid improbè factũ sit, ita loquitur hic. Vnde appellare non ponit propriè. Ista est secunda lec. quæ uidet probari in l. fi. ĩ. quis & à quo appel. Vide istam gl. & illa etiam satis mihi placet, & magis notabilis quã prima, per d. l. fi. ĩ.

2 quis & à quo appel. & per rationẽ. Sic enim † interlocutoria nunq transit in rem iudicatã, quò ad iudicẽ quin eam possit reuocare ĩ. de re iud. l. quod iussit. & ibi Dy. Ita illud

3 † quod factũ est ab arbitro assumpto super uno articulo, poterit reuocari ex officio iudicis, ut uí appellationis. q. d. non limitatur tempus, sicut ius appellandi, sed semper iudex ex officio suo hoc facere poterit, qd tenet menti ad mul-

4 ta. Cõmittitur † enim nonnunq notarijs, ut faciãt comparationem literarũ l. cõparationes. C. de fid. instr. uel medico, ut inspiciant qualitatẽ uulnerum, uel obstetricib. ut inspiciant uentrẽ, l. j. ff. de uent. inspi. uel mensoribus, ut metiãtur, uel aliquibus ut æstiment res. l. hac edictali. §. illud. C. de secun. nup. In omnibus istis casibus, poterit Superior a-

d diri, ut corrigat d quod per eos factũ est improbè, ut hic qd tenet menti. Tertio modo legitur, ut loquatur in iudice delegato, & sm hanc lecturam breuiter h. d. A sententia delegati approbantis uel reprobantis fideiussorẽ, potest appellari. Opp. C. de arb. l. j. Sol. ibi loquitur in arbitro, hic in iudice delegato, ita dicit gl. unde uidetis, q timore illius contrarij, sunt factæ omnes istæ lecturæ. Ad istam opp. ista expediunt causa cognita, ergo nõ possunt delegari, l. nec quicquã. §. ubi decretũ. ff. de off. proc. Huius timore gl. se multũ inuoluit, ueritas est, qd licet illud causæ cognitionẽ requirat, tñ expeditur officio iudicis mercenario, nõ enim super hoc iudex principaliter aditur, ergo põt delegari. d. §. ubi decretum. Est enim iurisdictionis, ut dixi in l. impetriũ ff. de de iur. om. iud. Opp. ad interlocutoria non appellatur, l. ij. ĩ. de app. recí. & C. quorum app. non re. l. penult. Sol. hęc est

5 talis interlocutoria, † contra cuius grauamen non potest esse consultũ per appellationẽ à diffinitiua, ut hic sentit gl. ergo potest appellari, ut d. l. ij. ĩ. de app. re. & ibi de hoc dixi. in contrarijs secus. De hoc etiam uidebitis in l. intra utile. ĩ.

6 de min. † Quæro utrùm hodie à sentẽtia arbitri possit appellari? Videtur q sic, quia oritur actio l. cum antea C. de arb. Gl. determinat cont. qd non oritur actio ante decẽ dies, & post decẽ dies sero procurat, uide istam gl. Doc. sic cõmuniter pertranseũt. sed cont. uidetur mihi, nam ante decẽ dies oritur actio si emologetur, sed appellãdo uideor approbare, ergo ante decem dies possunt appellare, l. ij. §. falsus. ĩ. rem. ra. ha. Et si instatur, si approbat, ergo non appellat, C. de re iu. l. ad solutionem. ff. approbat tanquã sententiam

latam, non tanquã bene latam, & falsus. §. d. l. Pomp. ff. de neg. gest. Io. And. ext. de off. & po. iu. dele. c. ab arbitris. li. vj.

ADDITIO.

a *Arbitro. Et respõde ad Bar. q, à sententia arbitri appellatur, quia appellatio debet fieri gradatim, sed hoc non cadit in arbitro, quia nõ habet gradũ iurisdictionis. Secundò, quia arbiter est persona priuata, & ab actu priuatorum non appellatur. l. scire oportet. in princ. de exc. tut. Tertio, quia appellans contradicit, & sic statim sententia arbitri, nõ potest habere robur, & sic cessat emologatio. Et sic respõsum est ad Bar. Quartò est lex cõsensu. de appel. ff. & l. j. ff. de arb. quia nõ sunt correcti, ergo, &c. Et an post appellationem ab interlocutoria, poterit procedi in causa principali? Certũ est q, sic. c. eum qui. de do. & cont. in vj. quod est uerum, secundũ Bal. quando est talis interlocutoria, quæ non parit præiudiciũ causæ principali, aliàs secus. Et an posit interlocutoria iustificari ex noua causa, Bald. hic Barb. Pro concord. aduerte utrũ à sententia arbitri appellare liceat? allegat Bar. tenere q, sic in l. fi. ff. de appell. recipien. Cont. tamen uoluit in hac l. arbitro & in l. j. C. de arb. & in l. nemo potest. ff. de leg. j. Si bene consideretur Bar. non contradicit, nam dicit Bar. d. l. fi. q, non appellatur, & hoc uerum. d. l. j. cum si. ubi etiã summando tex. dicit Bar. & hæc est ratio, quia à sententijs, à quibus non oritur actio, non potest appellari, d. l. j. Sed cessante ratione, ponamus q, in aliquibus casibus oriatur actio, ut uidetur in l. ij. & l. cum antè. C. de arb. ut puta, quando non est apposita pœna, uel quando non dicitur in compromisso, rato manente pacto statuto, q, compellit affines facere compromissum, & tunc potest appellari. Et ita in terminis, si bene uideatur, loquitur Bar. d. l. nemo potest, & d. l. j. & in hac l. arbitro. & in hoc nulla est contrarietas, no. tamen q, loquor in sententia arbitri, nam in sententia arbitratoris, petitur reduci, l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro. soc. Bar. d. l. fi. circa fi. de coll.*

b POMA. Est. Pan. cons. xxij. ij. uol. & Imol. cons. cxlvij.

c *Officium. Et sic quod non potest Principaliter potest per querelam. Fran. de Are. c. dilecti. de iud. & c. proposuisti. de fo. competen. & Ang. de Are. l. ex consensu. de appell.*

d *Corrigat. Alex. c. fraternitatis. ext. de fri. & malef. & in c. proposui. de foro compe.*

LEX X.

1 *Quæ de nouo emergunt auxilio indigent nouo.*

SI AB ARBITRO. Fideiussor uidet idoneus, si ab arbitro est approbatus, nec; est reclamatũ. Idem si sponte à parte fuerit acceptatus, nisi in opia superuenerit. h.
d. No. tu inuenis ex isto fine, † q; quæ de nouo emergũt, no
1 uo indigent auxilio. Concor. sunt in gl. Quæro hic dicitur, cùm quærela potuerit proponi, quæ est ista quærela? Dicit gl. appellatio, §. l. prox. Vel dic quædã supplicatio, sm secũdam lect. positam §. l. prox. q, satis innuit, iste tex. ut §. dixi. cum dicit tex. quærela. Quæro, quis sit iudex competens? iudex causæ principalis, §. l. prox.

LEX XI.

IVLIANVS. Mutatio contingens ex parte actoris, nõ perimit satisdationẽ. Op. possessor immobiliũ non cogitur satisdare de iudicio sisti, ff. c. l. sciendum. in princ. Sed hic possidebat fundũ iste conuentus, ut tex. dicit, ergo, &c. Huius timore sunt hic duæ lect. principales. Primò, q; hic nõ loquit de cautione iud. sol. quã olim prestabat suo nomine cõuentus, sed hodie sec⁹, ut inst. de satisd. §. j. & §. sed hodie. j. de fideiuss. l. si eum hominẽ. Dic ubi dixi, & in l. si, pcurator meus. j. de procur. Et sm hoc non ob. l. sciendum. j. e. quę loquitur de cautione de iudicio sisti. Et istam lec. prosequitur gl. quasi usq; ad fin. Ibi alij. Bal. ibi tractat aliã lec. ut hic sequatur etiã de satisdatione de iudicio sisti. Assumo ergo primã, prout loquitur hic de satisdat. iud. sol. Op. j. iud. sol. l. si ante acceptũ. Sol. Ibi contingit mutatio ex parte rei, hic ex parte actoris. Hæc est uerissima solutio, sed uidere rationẽ, est difficile. Gl. hic ponit duas rationes, in illa l. cõtraria ponit duas aliàs. Illa est uera, quę tangitur hic in gl. ibi, adde & aliã, &c. quàm declara melius. Quando contingit mutatio ex parte actoris, tunc non mutatur respectu illius, quo fideiussit, semper emi promisit contẽplatione interesse domini. l. si procurator. j. si quis cau. Sed qñ cõtingit mutatio, ex parte rei, secus. Nam si fideiussissem pro defensore, non habente mandatũ, obligaui me respectu illius sententiæ, quæ ligabat ipsum defensorẽ, non dñm, superueniente mandato, sententia ligabat dñm, non fideiussorẽ, l. Plautius. j. de proc. meritò defensor nõ tenet. Alias rationes examinaui d. l. si ante acceptũ. ubi posui plenã distinctionem, quõ ex mutatione contingit liberatio fideiussoris; uel nõ. Dixi in l. cũ apud. j. iud. sol. Secundò modo legit in cautione de iudicio sisti, tũc ob. l. sciendũ. j. e. respon. Gul. q; possessor immobiliũ, non satisdat. Verum est, si est possessor aliarũ rerum memorabiliũ, sed possessor rei quæ petit, non excusat eũ à satisdatiõe. Ita loquit hęc op. Bul. aliter recitauit gl. j. eo. l. sciendũ. & ibi dicã. in vij. q. Alij dicũt q; hic conuentus nõ possidebat istũ fundũ, ita q; hoc sufficeret ad euitãdã istã satisdationẽ. Fortè em possidebat, ut creditor uel colonus, l. sciendũ. §. creditor. j. e. Et ista potest satis sustineri. Vel fortè non possidebat fundũ, sed dolo desierat possidere, ideò cõueniebat, ut §. e. l. de die. §. quidã. & ibi dixi in ult. opp. Vel petebatur fundus cũ fructibus, qui multũ excedebant, & ideò erat necessaria cautio de iudicio sisti.

LEX XI.

1 *Mutatio interueniens de mandato ad mandatum, non impedit stipulationem committi.*

2 *Ratihabitio ex parte rei, quando trahatur retro.*

3 *Procurator falsus actoris, etiã litẽ conte. nõ facit conditionẽ suam aliquam.*

4 *Mutatio est triplex, & quæ sit illa quæ satisdationẽ perimit.*

5 *Cautio de iudicio sisti, quando præstatur, per quæ uerba concipiatur.*

In stipulatione de iudicio sisti, impersonalitas ex parte promittentis non iuuat stipulationem.

6 *Promittens in iudicio sisti, si adijciat q, promittit parere mandatis curiæ, non tenetur de iudicato soluendo.*

7 *Stipulatio soluere iudicatum continet aliud quam uerba sonant.*

8 *Promittẽs de iud. sisti, in spiritualib. et criminalib. tenetur adijcere pœnam.*

9 *Promittẽs aliquẽ repræsentare in criminali, sine pœna, qualiter puniatur.*

1 IVLIANVS. Mutatio contingẽs ex parte actoris, satisdationẽ nõ perimit. † No. q; mutatio interueniẽs de nõ mandato ad mandatũ, nõ impedit stipulationẽ cõmitti, ut in gl. pono casum. hæc gl. habet duas partes principales, quia in prima parte prosequit lecturã Io. & Azo. dicentiũ, q; ista lex loquit in satisdatione iudic. sol. & istam partẽ gl. prosequit usq; ad uer. alij ut Bul. qui uer. est, ppè si. gl. ibi est alia pars, in qua gl. legit legẽ istam sm lec. Bul. etiã in satisdatione de iudicio sisti. & istæ lec. sic uariãt timore l. sciendũ. j. eo. qđ cont. uenit non ad id qđ in hac l. determinat, sed ad id qđ præsupponit, quia hic præsupponit, q; possessor fundi debeat satisdare. at lex illa dicit cõt. ideò Io. & Azo dixerunt, q; illa lex loquit de satisdatione de iudicio sisti, hic in satisdatione de iudicato soluendo, sed Bulg. dicit quòd possessor rei immobilis, quę non petitur, non habet necesse satisdare de iudicio sisti, ut ibi, sed si rei tantùm petite sic, ut hic. Vel hic nõ dicit de possessore, sed de mero detentore, qui nõ euitat satisdat. Vel hic spõtè fuit cautũ §. cl. de die. §. quidã. & ibi no. q; illa tertia rñsio est ext. gl. & sic est expedita secunda pars. gl. Sed redeundo ad primã partem q; hic loquat de satisdatione de iud. sol. istud uidet de iure digestorum. Pro gl. facit j. man. l. si remunerandi. §. Maurus. Sed Fran. accur. tenet contra gl. q; etiã de iure digestorum, suo nomine conuentus, non tenebant satisdare, j. de pro. l. sed & hæ. §. defendere. & j. ex qui. cau. in pos. eat. l. hæc autẽ si fi. & j. ti. j. l. si cũ uno. Ideò ipse dicit, q; ista satisdatio fuit præstita à, pcuratore rei, non ab ipso reo, uel fuit præstita ex uoluntate, nõ ex necessitate. Sequitur in gl. sed cũ conditione tento themate, q; ista loquat in satisdatione iud. sol. op. gl. l. si ante acceptũ. j. de iud. sol. ibi dicitur, q; si casu, persona conditio est mutata, q; satisdatio non cõmittitur. j. qui mo. pig. uel hyp. sol. l. j. in fi. Sol. ibi loquit qñ mutatio interuenit ex parte rei, hic uerò qñ ex parte actoris. qa ibi ex parte uel propriè est mutatio, & alteratio de statu ad statũ, cũ & sine mãdato, & cũ mandato admittit defensor. Vnde nouus status superueniẽs, nõ operat, nisi ex tũc, ideò ratihabitio trahit retro, l. iij. §. qui fideicõmissariã. j. de hær. inst. sed ex parte actoris, quia falsus, pcurator q, non deduxit rem in iudicio, non põt dici q; falsum dicat esse in aliquo statu, ideò

ideò ratihabitio trahitur retro, & reddit conditionẽ procuratoris uniformẽ tẽpore acceptæ satisdationis, & post, unde ratione istius satisdationis, fictione non uidetur status alteratus, sed semper idem fuisse, ideò committitur stipulatio. Ecce ergo secundũ Io. ratihabitio non trahitur retrò ex parte rei, sed ex parte actoris sic. quia trahi retro ẽ per fictionem, quã ius inuenit in probanda efficacia actuum. retro inefficacium, ita est in procuratore actoris, sed in procuratore rei, fuit retro efficax. Item quia ratihabitio ualet etiam in his quæ pendẽt ex cõsensu ratificãtis, Inn. ext. de off. del. c. prudẽtiã. Sed defensionis ptãs nõ depẽdet à domino, cũ inuitus possit defendi, j. de sol. l. solutionẽ. Itẽ ꝑia debet operari quodlibet, f. in suo effectu ad quẽ, & prout ad ipsum ordinatur, adeò q; qui non põt ꝑhibere, nec ꝑmittere, j. de acq. hær. l. is põt. Sed mera defensio nõ põt ꝑhiberi, ergo ꝑmissio nihil operat, fm gl. & fuit de mẽte gl. Itẽ est alia ratio differentiæ, fm gl. inter actorẽ & reũ, quia ex parte actoris, nihil est qđ impediat cõmitti stipulationẽ, sed ex parte rei sic, prædicta mutatione interueniẽte, nõ est reperire ex qua parte uel culpa, possit stipulatio cõmitti, qđ declara ut in gl. Sed ꝑ primã rationẽ gl. opp. q; si mutatio status hoc operat in ꝑcuratore rei, ergo idẽ in eo qui ueniebat nomine actoris, si erat talis qui nõ poterat ꝑhiberi, qđ est qñq;. Nã & in isto, põt status mutari. Sed respõ. secundũ gl. cõcedendo in casu isto, q; idẽ est ex parte actoris, quod rei. Itẽ ꝑ primã rationẽ obst. quia lit. cõte. etiã in fallo ꝑcuratore, uidet qđ aliqua sit eius cõditio effecta, cũ lit. cõtest. efficiat, quasi dñs instantiæ. ergo in procuratore etiã actoris post li. cõte. dicendũ est, q; impedit stipulationem cõmitti mutatio status, sed respõ. cõcedendo hoc esse uerũ post lit. conte. fm Azo. Recitata est ista gl. dicit tria, primò † q; ratihabitio ex
2 parte rei, nõ trahitur retro, & in hoc dicit malè, simpliciter loquendo. Nã cũ defensor nomine rei defendat, reus suo nomine potest habere ratũ, & debet ista ratihabitio trahi retro, j. de pig. l. si fundus. §. j. quia cõsensus ratificantis, dirigitur in tempus retro, d. §. j. Secundo, hoc est ꝑ l. j. de exec. reiu. & l. si mater. §. hoc iure. Tertio istud est ꝑ reg. j. de iud. l. licet. Et ideò, domini, dicatis, quod gl. l. si ante acceptum. in fi. j. iud. sol. cautius est locuta. Ibi enim dicitur, q; ratihabitio non trahitur retro. Quantùm ad satisdationem uidentur considerandum, q; aut nos quærimus, utrùm ista ratihabitio ex parte rei retro trahatur, quãtùm ad efficaciã ꝓcessus, in præiudiciũ ratificãtis, & dico q; sic. eo. mõ in eius cõmodum. Sic loquitur l. licet. & §. hoc iure. aut loquimur, quantùm ad uim stipulationis, & tũc cõsidera, q; in satisdãdo defensor nõ assumit personã dñi, sed ꝑpriã, & se principaliter obligat. ideò in hoc est dñs, & ratihabitio domini litis, nõ pertinet ad hoc principaliter. quia iste actus satisdationis tã respicit dñm, l. sed & hæ. §. defendere. j. de pc. & cotit. l. in causæ. in fi. Quantũ est aũt in ꝓcedẽdo, simplex uel nõ simplex defensor, assumit personã diu litis, & in eiꝰ personã cõfert defensionẽ, ideò hoc respectu dñs ratificat, qa nõ ualet ꝓcessus respectu dñi. Nõ tñ hoc est ita ex parte actoris, qa licet ꝑcurator satisdans, conferat hoc in se ꝑptio nomine, tamen procurator satis accipientis, non confert hoc in se ut in se procuratorio nomine domini, ideò si dominus habet ratum, confirmatur, quia eius nomine satis accipitur, j. iud. sol. l. iij. Sed tũc instatur, si ratihabitio ex parte rei, non pertinet ad satisdationem & ad processum quare impedit satisdationẽ cõmitti ⁊c. quia talis satisdatio nõ interponitur principaliter, ꝑpter se, sed respectu iudicij, & modi agẽdi, seu defendendi. Et si in procedẽdo interuenit mutatio de uno respectu ad aliũ respectũ, nõ cõmittitur stipulatio, quia iã nõ extitit eius cõditio, quæ est implẽda in forma, j. iu. sol. cũ quærebat. §. fi. Applicãdo ad propositũ, qui satisdat ut simplex defensor, satisdat ut is cõtra quẽ ꝓceditur, & non habẽs repræsentationẽ alterius personæ, qa non repræsentat personam domini, cùm non habeat mandatũ. Statim uerò cùm habet mandatũ, defendit, ut persona repræsentata, ita q; ipse dominus ꝓ se uidet defendere. Ergo sicut si dñs defenderet per se, non cõmittit hæc stipulatio contra illum qui comparuit, ut defensor, & hoc ꝑpter mutationem personæ, sicut nec nunc, quia mandatũ mutat personam. inducendo nouã personam repræsentatam. Hoc casu intelligo uerũ, si satisdedit ut defensor simplex. Secus si ut procurator, licet nõ esset, nã tũc nihil mutatur, tali habitione secuta, habendo respectũ ad intentionẽ ꝭ̃tentium, & ideò fm respectũ, & intentionẽ eorum committitur stipulatio, quia respectus, quem habuerunt in contrahendo, non est mutatus, sed ualidus. Ita credo, q; in hoc assentit Ia. Bu. q; si lis erat contestata cũ defensore, q; superueniẽs mandatum postea non impedit cõmissionem stipulationis, quia non cogitur actor cum eo, ut cũ procuratore ꝓcedere, licet sit procurator, sed ut cũ defensore, & sic eo respectu per contestationẽ factus est dominus litis, unde inuito actore, mutatio nõ põt fieri. Hoc innuit l. si ante acceptũ. in
3 fi. uers. acceperit. † Ex prædictis apparet, q; limitatio quam gl. ponit circa legẽ nostrã de procuratore actoris, est falsa, maximè in eo q; dicit, q; falsus procurator actoris, facit suã conditionẽ esse aliquã li. conte. q. d. q; efficitur dñs litis; ꝑpter conte. li. q; est falsum, qa tũc exceptio falsi procuratoris nõ posset post li. cõte. obijci, ex quo haberet ius quæsitũ per cõte. lit. q; est ꝑ l. licet. C. de proc. Et scias q. l. in causæ. §. fi ex parte. j. de proc. loquitur in uero procuratore, ab initio, & sic nõ facit ad legẽ nostrã. & l. si cũ hominẽ. j. de fideiuss. loqtur, qñ est mutatio circa personã domini, nõ ꝑcuratoris.
4 Collige fm Gul. & Ia. Bu. † q; triplex põt esse mutatio. Aut enim mutatur res causa agendi, uel actio, & habet locum j. iud. sol. l. cùm quærebat. in fi. Aut iudex mutatur, idest, nõ aditur illo respectu, cuius stipulatio fuit interposita, & tũc habet locũ j. iud. sol. l. iij. in fi. Aut mutatur iudex in appellationis articulo, tunc aut appellat satisdans, & nõ prodest ei, quin teneatur, aut satisdationẽ accipiens, & tũc prodest ut j. iud. sol. l. cùm apud Semproniũ. Hoc nõ placet Iac. But. ideò dico, q; aut sententia prima cõfirmatur per iudicẽ appellationis, aut ex dispositione legis per desertionẽ, & tenetur fideiussor. Aut nõ cõfirmatur, sed infirmat uel alio modo disponit, ita q; exprima sententia, nõ põt fieri executio, & non tenet fideiussor, & ita intelligit d. l. cùm apud Sin autẽ mutatur persona, loquitur tex. qui. mo. pi. uel hyp. so. l. j. in fi. Et illud qñ est mutatio in ueritate, & cessat fictio identitatis personæ. sed quando persona fingitur eadem cum prima loquitur j. de fideiuss. l. si eum hominem. Sin autem mutatur persona, tũc loquitur l. fina autem. j. iud. sol. in fi. fin autẽ nihil mutat, sed aditur is q; mãdatum nõ habet, & tũc loquit lex nostra, qa lex nostra tractat de satisd. iudic. sol. sm uerã lec. & de iudicio sisti, fm aliã. Quærit an hęc lex, habeat locum in actore? Dicit Cy. q; non, q; iure isto non caucbat actor, sed reus. Non allegat aliquid, sed ego allego l. not. j. de dolo. l. si oleum. Hodie uerò satisdat actor de lite prosequenda, C. de epis. & cler. auth. generaliter. & C. de lit. conte.
5 auth. libellũ. Quæro, uolo cauere † de iudicio sisti, quæ uerba debeãt inuenire? Veritas est, q; duobus modis fit. Vno modo ꝑsonaliter promittendo de iudicio sisti, & loquor de fideiussore, nam in eo qui de se promisit, certum est. Et si dicatur, quõ ualet, cùm sit ꝑsonalitas ex parte ꝑmittẽtis ⁊c. speciale est in istis stipulationib. ut promittẽs ꝑsonaliter fingat, ꝑmisisse se facturũ & curaturũ, Inst. de inut. stip. §. si quis alium. & j. de uer. ob. l. quoties quis. & j. iud. sol. l. si reus. Nõ ob. j. de uer. ob. l. stipulatio ista. §. sicut. & C. de const. pe. auth. si qñ. quia speciale est in huiusmodi stipulationib. prætorijs, & iudiciarijs. Sin autẽ, q; ꝑmitteret factũ ꝓpriũ scilicet se facturũ, & curaturũ, tunc ualet sine dubio. Aut factũ rei principalis, & tũc nullo mõ. Et in hoc nõ est aliud in istis stipulationib. prætorijs, quã in alijs stipulationib. l. stipulatio ista. in pri. j. de ꝟ. ob. & l. inter stipu-
6 lantẽ. in prin. co. tit. fm Cy. Itẽ quæro, † ego tanquã fideiussor, ꝑmisi de iudicio sisti, & adieci q; ꝑmisi parere mãdatis curiæ, nũquid ꝓ hoc tenebor de iud. sol. Et determinat Cy. q; nõ. Hoc indubitanter credo uerũ in exemplo præmisso, quia intelligo, quòd fit stipulatio, f. de standoiuri in iudi-
7 cio, ar. j. de uer. ob. l. quicquid. & j. de usur. l. stipulatus. † Quæro, quia stipulatio iudicatũ solui continet tres clausulas, tanq; connexas & inseparabiles, quid dicẽdum de ista

stipulatione, soluere iudicatum? Ia. de Ra. dicit, q̃ non cõtinet nisi quod uerbũ sonat. Cont. Cy. per l.ij.§.incertam. de
8 præt.stip. † Iuxta hoc quæro, an qui promittit de iudicio sisti, teneatur pœnam adijcere in casib. in quib. nõ uersatur interesse pecuniarum, uidelicet ut in spiritualib. uel criminalib. Et determinat q̃ sic, ꝙ rẽ rat. hab. l. procurator, ad exhi
9 bẽdũ. §.ij. adde quod dixi. ſ. co. l.ij. † Itẽ quæro, promisi aliquem sine adiectione pœnę repræsentare in causa criminali, quomodo puniar si eum non repræsentoꝛ. & si sum in dolo, sine dubio posſum multari extra ordinem, etiã per uiam incarcerationis, & corporis coertionis, secus autẽ si sine culpa. Nam tunc alio modo debeo extra ordinẽ puniri, ſ. de cust. reo. l. si quis reum. Iac. de Ra. dicebat, q̃ in causa criminali fideiussor potest se obligare ad corporalem similem pœnam cum principali. hoc reprobat Pe. & Cy. per l. liber homo. ſ. ad l. Aqu. ita dicit hic Cy. & in l. ad cõmentariensem. C. de cust. reo. de hoc tangit gl. ſ. c. l.ij. in fi. de hoc ẽ tex. & gl. xxiij. q. v. c. cũ homo. super uer. supplicium.

LEX XII.

1 *Cautio præstari debet, pro relictis in ultima uoluntate ante diem uel conditionem debitis, ex alia causa non.*
2 *Oratio uniuersalis, recipit limitationem.*

INTER Omnes. Pro debito sub conditione ex ultima uolũtate, indistinctẽ cauetur, aliàs, non nisi causa cognita. h. d. Primò loquitur in relicto in ultima uolũtate, secundò in debito ex alia causa, tertiò redit ad primũ. Secunda
1 ibi, & plerunq̃. Tertia in l. seq. incip. ibi, sed si plures. No. † q̃ pro relictis in ultima uoluntate ante diem, uel conditionem, indistinctè debet præstari cautio, ut hic, & ſ. ut le. no. c 1. per totũ. Secundo no. q̃ pro debitis ex alia causa, nõ debet caueri, nisi ex causa ut hic in tex. ſ. de priui. cre. l. ſi creditores. Ita debet intelligi l. in omnib. ſ. de iud. & ibi dicetur. Opp. dicitur inter omnes. Cont. multi fuerunt Iurisconſ. q̃ de hoc nõ tractauerunt. Sol. expone omnes, scilicet de hoc interrogati. uide gl. no. q̃ si in reformatione dicat, placuit omnib. de consilio. uel in aliquo instrumẽto, de uolũtate omniũ de capitulo, intelligit omniũ, scilicet præsentiũ. Et
2 † sic oratio uniuersalis recipit limitationẽ, de quo plenissimè dixi ſ. de no. ope. nun. l. ſ. §. nunciatio. ubi hoc tãgit Iac. de Are. Secũdò opp. q̃ ante conditionẽ existentẽ, nõ potest aditi hæreditas, & sic nec posſideri, ſ. de acq. hær. l. sed & si de sua. Sol. Intellige, q̃ hic posſidebat ex bo. posſ. fm tab. ſ. de bo. posſ. fm tab. l.ij. §. ſi sub conditione. Vel dic, q̃ hic fuit datus curator bonis, ſ. de hær. inst. l. ſi quis instituatur. in princ. Vel dic q̃ sic, aliàs de facto posſidebat. Op. ſ. de præt. stip. l. Paulus no. q̃. dicit gl. q̃ ibi prętor dederat bo. posſ. hic non. Hæc non est uera, per ea quæ dixi in præcedenti contrario, & dicitur in præcedenti gl. Dic ergo, q̃ hic non cogitur cauere in diem longiorem, hoc est, ut cautio committatur, siue existat conditio, siue non.

LEX XIIII.

FILIVS FA. Pater pro filio uel eocũtrã, non est idoneus fideiussor aliàs defensor sine satisdatione. h. d. Opp. q̃ hæc lex sit hic incongruè situata, cùm nõ tractat de satisdatione iudicio sisti, sed iud. Sol. Dic. q̃ in satisdatione iudicatum soluí, continet clausula de defendendo, quæ pertinet ad istam de iudicio sisti. Aduerte, certè lõga est differentia, nam illa clausula de defendendo transit ad hære-
a des. [a] l. iam tamen. ſ. pe. ſ. iud. sol. Secus in stipulatione de iudicio sisti. ſ. eo. l. ſi decesserit. Vnde in prima defendi potest per alium, sed in secunda de sisti in iudicio non, cùm factũ personæ requiratur, d. l. ſi decesserit. Quare ergo hic fuit posita hæc lex? quia sic placuit, cùm tractaretur de satisdatione, & de hac alia, ſ. l. prox. Opp. q̃ pater non teneatur satisdare, l. fi. §. defensionem. C. de adm. tu. Gl. dat multas sol. quarum aliquę sunt ueræ in se, tamen cõtinent diuinationem. Dicit enim q̃ hic filius erat emancipatus, uel agebat de castrensi peculio. Tu dic, ut ibi no. & in l. ſi. §. ubi aũt. C. de bo. quæ lib. Hoc modo, aut loquimur in casibus, in quibus pater non est legitimus administrator, & cogitur satisdare, ut hic prout loquitur in filio emancipato, & de castrẽ si peculio, fm gl. Aut in his casibus in quibus est legitimus administrator, & tunc aut defenditur ut legitimus administrator, & non cogitur satisdare, l. fi. §. ubi autem. de bo. quæ lib. & l. fi. §. defensionem. C. de adm. tut. Aut ut quilibet extraneus, & tenetur satisdare, ut hic, & l. fi. §. ubi. cum sua gl. de bo. quæ lib.

ADDITIO.

a *Hæredes. Quid de clausula, per te non fieri. no. l. stipulatio ista. de uer. ob. & Ang. hic, q̃ ueniens ad plenam defensionem, tenetur satisdare, nisi per dominum releuetur, quia tunc non satisfat. gl. l. in eo. §. ſ. ſ. de reg. iur. Ang. auth. de exhi. reis. prope fi. ubi innuit, q̃ licet quis posſideat immobilia, si tamen fuit contumax, debet satisdare de iudicio sisti, uide omnino, & quid si præcesſit contumacia, uide l. de die. §. planè. ſ. e. & Bal. hic, & quid si bona non sunt in loco iudicij, sed in loco remoto? dic quòd non releuatur. gl. l. ſi. C. de prim. ag. in re. li. xij. secũdũ Bal. hic, et in l. ſi. ſi cer. pe. et ibi Ang. Barb.*

LEX XV.

1 *Reformationes & statuta inuicem determinantur.*
2 *Clausula non obstante, posita in reformatione noua, non impedit determinationem quæ fieret per illa statuta.*
3 *Lex ista intelligitur de satisdatione de iudicio sisti.*
Sermones intelliguntur secundum subiectam materiam.
4 *Posſidens immobilia non tenetur satisdare, quia cessat præsumptio fugę.*
5 *Posſidens multa bona mobilia, quæ de facili occultari non posſunt, non tenetur satisdare.*
6 *Posſidens & non satisfaciens, non tenetur iurare, & ita seruat consuetudo.*
7 *Posſidens immobilia, non obligat sua bona de consuetudine.*
8 *Posſidens modicam rem, & uilem, non cuitat satisdationem pro quantitate magna.*
9 *Posſidens rem super qua litigatur, tenetur satisdare quantùm ad actorem, non quò ad alios.*
10 *Conuentus, qui habet annuos reditus super re immobili, non tenetur satisdare.*
11 *Posſidens rẽ immobilem bona fide, euitat satisdationem, secus si mala fide.*
12 *Filius tenetur satisdare, etiam si habet patrem immobilia posſidentem.*
13 *Immobilia qui non posſidet, non est idoneus fideiussor, nisi sit coniuncta persona.*

a SCIENDVM. [2] Iurisconſ. in hoc principio ponit unam reg. negatiuam, quam posteà exponit. Secunda incipit ibi, posſessor autem. legamus per partes, & expediamus istud principium, quòd satis breue est in se. Opp. & uidetur quòd indistinctè satisdetur. C. de lit. cont. auth. offeratur. Sol. ista est noua lex, & licet indistinctè loquatur, distinguitur per istam antiquam. l. nam & posteriores, ſ. de
1 legi. Et ita dicit gl. & bene, quod no. † pro reformationibus
b & statutis, ut inuicem determinentur, [b] de quo dic, ut dixi in l. omnes populi. ſ. de iust. & iur. Circa interpretatio-
2 nem restrictiuam. † Quæro [c] quid si in reformatione de no-
c uo facta, contineatur clausula, aliquo non obstãte, utrùm per hoc impediatur determinatio, quæ deberet fieri per alia statuta antiqua: Tex. est in gl. in auth. de hęr. ab intest. in gl. uacantib. in prin. quæ dicit, quòd hoc uer. tàlem determinationem non impedit. Aliàs fortè dicemus latius. Secundò opp. ſ. de incen. rui. nau. l. ne quid. ſ. à domino. So. ibi speciale. Ita dicit hic gl. in fi. & ista est uera. Loquitur enim
3 expressè ibi, de satisdatione de iudicio sisti, ut ibi patet. †
d Quæro de qua satisdatione [d] loquatur hic, gl. intelligit de satisdatione de iudicio sisti, & bene, & sic sermones intelli-
4 gantur fm subiectam materiam, l. ſi uno. ſ. loc. † Quęro ext. gl. quæ est ratio, q̃ posſessor immobilium non cogitur satisdare? Dicunt quidam, quia per posſessionem rerum immobilium est satis cautum actori, & hoc sentit gl. circa fi. Hoc etiam uidetur dicere Gul. sed Pet. hoc nõ placet. Nam uideo q̃ mulier quantùm ad euitandum satisdationem, uidetur posſidere fundum dotalem, tamen per hoc agenti nullo modo ẽ cautũ. Prætereà dicit ſ. ea. l. §. si fundũ. q̃ nõ debet inspici, qd' fũd' põt euinci ergo, apparet, q̃ p hoc nõ ẽ cautũ actori, si posſit euinci. Dicit ergo ipse, q̃ ratio ẽ, qa re' præsumit fugere, l. ꝑ erandũ. §. fin autẽ reus. de iud. Per posſessionẽ ergo immobiliũ, cessat præsumptio fugæ, ideò nõ debet dare hãc satisdationẽ, ſ. in ius. uo. ut eãt, aut satisf. l. j. &

l. j. & ij. qd' ibi per gl. nã cogitur quis admittere in fideiussorẽ coniunctã personã, nõ idoneã, quia cessat præsumptio
13 fugæ, ut ibi dicitur. & Cy. C. uti posſ. l. j. in ij. opp. q̃ satis placet. † Ex hoc sequitur [e], q̃ si est aliquis qui nõ posſideat im-
e mobilia, tamẽ posſidet multa mobilia, talia quæ de facili occultari, uel moueri non posſunt, ut puta, magnas uegetes, & magnã apothecã habet in platea, ita q̃ nõ esset præsumptio q̃ recederet, tũc nõ cogit satisdare, fm Pet. Gul. Fa-
6 cit ſ. de uino tri. & oleo. le. l. iij. & l. uinũ. Quærit gl. † an isti q posſident, & nõ satisdant, saltẽ cogant iurare? Gl. dicit q̃ sic, C. de prin. agẽ. in re. l. fi. de prox. sacr. scri. l. in sacris. & de dig. l. quoties. li. xij. q̃ nõ placet Odo. nec etiã Rich. Ma. nã ibi excusabatur à satisdatione ratione priuilegij, hic aũt de iure cõmuni, excusaꝛ rõne posſessionis immobiliũ, & istã opi. seruat consuetudo. Pro gl. tñ multũ facit tex. in l. fi. C. de prin. agen. in re. ubi dicit, q̃ ꝑ fideiuſſ. est iuratoria cautio, & subſtãtia sua, & sic innuit q̃ aliquid posſidebat. Sed doc. resp. q̃ ibi debẽt referri singula singulis, ſ. iuratoria cautio, qñ non posſidet immobilia, subſtantia sua, ſ. qñ posſidet.
7 † Quæro an iste qui posſidet immobilia, saltẽ debeat obligare bona sua ꝑ defẽsionẽ? sic. l. fi. §. defensionẽ. C. de adm. tut. ubi tutor obligat bona sua ꝑ defensione pupilli. l. filio. ſ. ut in posſ. leg. Et istud fortè esset de iure, licet de cõsuetudine nõ sit. Per hoc ẽt apparet, q̃ saltẽ nuda cautione debet ꝑ mittere de iudicio sisti, & hoc est q̃ uoluit dicere de rub. nostra, qui satisf. cog. uel iuramẽto ꝑmittant, uel suæ ꝑmissi-
8 ni cõmittant. Quærit gl. † an ꝑ uili cespite terræ, euitat satisdationẽ ꝑ magna quãtitate? Bul. tenebat q̃ nõ. a. l. ſi creditores. ſ. de pri. cre. Et istã l. intelligebat, q̃ posſessor euitat satisdationẽ, quãdo cõuenitur nomine ipsius rei quã posſidebat, gl. l. Iulianus. circa fi. ſ. eo. dicit q̃ Bal. dicebat totũ cõt. scilicet q̃ pro re, quia quis cõuenit, illius rei posſessio nõ prodest ad euitandã satisdationẽ. Certè quantùm ad quæstionẽ principalẽ, dicit uerũ Bul. q̃ posſessio modicæ rei, non sufficit ad euitandũ satisdationẽ, quia per hoc non est actori cautũ. Item per hoc nõ cessat præsumptio fugæ, &
9 hoc tenet prima gl. fm Io. Sed in † hoc articulo, an posſessio ipsius rei, super qua litigat, sufficiat ad euitandã satisdationẽ, uidet' q̃ nõ, ut ſ. eo. l. de die. §. quidã. ſ. eo. l. Iul. Cõt. ſ. ea. l. §. si fundũ. Super hoc fuerũt addita aliqua uerba ad gl. quæ uerba sunt corrupte scripta, nec uidentur habere intellectum, nam si hæc est ratio, non uidetur bona, quia creditor uel usufructuarius dicitur locupletari, cùm aliàs sit locupletissimus, quæ uerba sic scripta nõ uidentur habere intellectum. Voluit dicere, q̃ hoc est uerum, q̃ pro re, quã qs posſidet, & pro qua conuenit, non debet satisdare, quare ergo creditor & usufructuarius nõ debẽt euitare istam satisdationem, cùm etiam ipsi conueniant pro eo q̃ posſidet, & eo respectu quo posſidet, sed ipsi nõ euitant, ſ. ea. l. §. itẽ qui solã. & §. creditor. ergo ista nõ est bona ratio, q̃ ꝑ posſessionẽ, ꝑ quã cõuenitur euitet. Dicendũ est ergo fm Pet. q̃ quãtùm ad illũ qui agit pro illa re, nõ sit sufficiẽs ad releuãdũ, d. l. Iul. & ſ. l. de die. §. j, sed quãtùm ad alios, sic, ſ. ea. l. §. si fun-
10 dũ. † Quæro quid si iste [f] cõuẽtus habeat annuos reditus,
f an euitabit satisdationẽ? Dicũt doc. aut illi annui reditus [g]
g sunt super re immobili, & euitat satisdationem: l. iubemus. C. de sac. san. eccl. Aut aliàs debentur actione
* *Secus. Imp. tamẽ annuos reditus, indistinctè inter immobilia cõnumerare uisus ẽ: §. uult. auth. de non alie. I. Con. B.*
11 pſonali simpliciter, & tũc secus, * l. fi. ſ. de cõst. pec. & l. fi. de cõt. emp. † Quæro quid si aliqs posſideat abs q̃ aliquo iusto titulo? Certè Ia. de Ra. dicit q̃ ad euitandã satisdationẽ, req̃ritur q̃ posſideat aliquo iure directi uel utilis dominij, ſ. prox. §. Idẽ si posſideret bona fide, & sic putaret se dominũ, quia cessaret præsumptio fugæ. l. apud antiquos. C. de fur. Sed si mala fide, tũc sec', ut dicit in fructuario ere-
12 ditore. ſ. tatim. Quæro, † quid si ille, q̃ est cõuentus, nõ posſidet, sed pater eius posſidet? Dicit Pet. q̃ euitabit satisdationẽ, quia cessat præsumptio fugæ, propterea loco domini habeꝛ. l. in suis. ſ. de lib. & posth. Gul. dicit cõt. quia multa posſunt accidere, ne succesſio patris pertineat ad filiũ, ar. l. naturalem. §. j. ſ. de acq. re. do. Prætereà ista spes succesſionis, nõ debet attẽdi. l. post emãcipationẽ. §. j.
13 ſ. de lib. leg. † Quæro, utrũ sit idoneus fideiussor ille, qui nõ posſidet non, gl. auth. de exhib. re. §. suscepto. Fallit in coniunctis personis, ut ſ. in ius uoc. ut eant. l. j. & ij.

ADDITIO.

a *P. PAV. P. Sciendum. istam reg. q̃ non posſidens immobilia, teneatur satisfacere, limita. Alex. l. si bona. §. si quis. ff. de dam. infec. item non procedit in illustrib. l. quoties. & ibi Bar. C. de dig. lib. xij. uide ſ. in rub.*
b *Determinentur. Alex. conſ. ccccl xix. ccccc xcj. Franc. conſ. cxliij.*
c *POMA. Quæro. Alex. conſ. cxlj. ij. uol. Pan. conſ. xxiiij. ij. uol.*
d *P. PAV P. Satisfatione. Alex. conſ. clx. uol. v.*
e *POMA. Sequitur. Alex. l. facere. ff. sol. mat.*
f *P. PAV. P. Iste. Quid aũt in habente plures debitores, Alex. conſ. lxxxvij. in ij. uol. Item de annuis reditib. Are. conſ. x. & ibi quõ inter immobilia cõputentur, & Bar. l. mouentium. de uer. sig. Fel. conqueſtus. ad fi. de foro cõpetdum ponit, an pro eis competat interdictum recuperandæ. & Soc. in tract. oblat. in viij. li. vj. quæstio. (xlij. Ro. conſ. clxxxvij.*
g *Reditus. Adde q̃ annui reditus, computantur inter immobilia. Frid. conſ.*
1 *Posſidens immobilia in territorio propinquo loci ubi conuenitur, non satisfaciat, & ibi poteſt faciliter conueniri.*

§. POSSESSOR. Hic incipit exponere uerba illius edicti uulgaris positi, ſ. prox. Quæro, qd si posſideat immobilia in territorio alteri' ciuitatis, uidet' q̃ nõ sufficiat.
1 Dicit emẽ, in agro, uel in ciuitate. Doc. dicũt † q̃ ista posſessio cedat loco satisdatiõis, & ideò sicut sufficeret ex cã dare satisdationẽ ex puincia, ꝑpinqua, ita sufficiat posſidere immobilia, in aliquo loco, ꝑpinquo. Qd' intelligo si ꝑ illã posſeſſ. est actori cõsultũ, qa ibi põt reus faciliter cõueniri. Secus si esset ibi reus multùm potens, ſ. c. l. ij. in prin. Sin aũt esset locus multùm longinquus, tunc talis posſessio nõ releuaret, ar. C. de fideiuſſ. auth. præsente. & auth. e. t. i. in gl. præsentes.
1 *Posſidens fundum mala fide, non releuatur ab onere satisfandi.*

§. SED ET. No. q̃ ad hoc ut posſessor dicatur, requiritur ut posſideat iure directiuel utilis dominij. Secus si neu-
1 trũ istorũ est, ut puta, qa fructuarius. Et per hoc † dicũt doc. q̃ si aliquis posſideat fundũ mala fide, q̃ talis posſessio, nõ releuat cũ ab onere satisdãdi, ꝑ hũc §. præterea cùm sciat rẽ alienã esse de facili cã dimitteret, & sic nõ cessat præsumptio fugæ. Sed si posſideret bona fide, quia se dominũ putaret. l. apud antiquos. C. de fur. tunc releuaret à satisdatione, cessat enim tũc suspicio fugæ. Ita dicũt doc. cõmuniter.

§. CREDITOR. Opp. quòd iste rex uidetur sibi contra dicere. So. ut gl. & no. eam.

1 *Mulier habens fundum dotalem, non tenetur satisdare.*
2 *Posſessor non dicitur, qui habet actionem personalem ad rem immobilem, uel rei uendicationem.*

§. SI FVNDVS. Opp. & uidet' q̃ mulier nõ posſideat, ut l. Pomponius. §. in dotẽ. de acqui. pos. Sol. Fateor q̃
1 uir sol' posſidet, † tñ mulier habet', ꝑ posſessore, quò ad euitãdã satisdationẽ, qa cessat præsumptio fugæ, ex eo qa habet fundũ dotalẽ in loco. Op. ſ. eo. l. de die. §. quidã. Sol. Ibi litigabat de ipso fundo dotali unde eius posſessio ad satisdationẽ nõ releuat, hic litigabat super alio. Istã opi. tenet Pe. & ego dixi uobis. ſ. ea. l. in prĩ. Gl. nostrę nõ tenuitũr hoc, imò dicũt, q̃ in ꝓrio fuit sponte satisdatũ. Põt aliter sol
2 ui, ut ibi dixi. Vltimò tene † [a] mẽti, q̃ qui habet actionẽ ꝑsonalẽ ad rẽ immobilẽ, nõ dicit' posſessor rei immobilis. Itẽ si habet rei uendicationem, ut gl. dicit, super uer. personalẽ.

ADDITIO.

a *POMA. Tene. Adde q̃ eodem modo promittens actione personali, tenetur ad interesſe. Ang. conſ. clxxxix.*

§. TVTORES. Op. executio ſnię nõ fit in tutore. l. iiij. in prĩ. ſ. de re iu. ergo posſessio tutoris, nõ releuat pupillũ. So. quicquid dicat gl. hic loquitur de satisdatione iudicio sisti, quæ extinguitur lata sentẽtia. l. Græcè. §. & post litẽ. ſ. de fideiuſ. & no. ſ. eo. l. ij. §. fi. sed in iudicio, tutor ipse habet sistere, ergo eius posſessio sufficit, Cessat enim præsumptio fugæ. De executione sententiæ hic non tractatur, sed si loqueremur de satisdatione iudicatum soluí, eo casu quo pupill' eã debet præstare, nõ sufficit posſessio tutoris, cũ in

eum

eũ non fiat executio,ut dictum est. Quæro utrũ distinctio huius legis,si possideat immobilia uel nõ,habet locũ in satisdatione iudicatũ soluiꝰGl.dicit ꝙ nõ,cùm indistinctè ille,qui aliũ defendit,habet satisdare,C.de satisd.l. j. & uidebitis in l.nõ solũ.§.qui alieno.ff.de proc. Quæro quid si tutor[a] conuenitur nomine proprio,an possessio pupilli sufficiat:Dicit gl.ꝙ nõ,& bene.Itẽ quærit gl.qd si possideat unꝰ de tutoribꝫ.nõ ille ꝙ cõueniturꝰDicit gl.ꝙ non sufficeret.

ADDITIO.

a *Tutor.l.post mortẽ quãdo ex fac.tu.ac.l.procuratorẽ qui.ff.de procu.Imo.c.ꝙ quibusdam.de fideiuſ.Ber.c.per tuas.de arb.Barb.*

a §. SI FVNDVM.[a] Quærit gl.quid si finita tẽpora appellationis exercendæꝛꝛ.gl. idẽ quod pro possessore habetur,ar.ff.ca.l.uersꝰ diuersa.Ille uer.nihil facit.loquitur enim in eo,qui habet actionẽ personalẽ,qui per hoc nõ dicitur possessor,non in eo qui põt cõueniri,personali actione.Prætereà hic nõ est necessaria actio,sed solùm officiũ iudicis exequẽtis, ſ. de rei uend.l.qui restituere.Et ideò puto ꝙ tũc habetur ut possessor, sicut dixi ſ.c.l.§. ij. in malefidei possessore.Vltimo uidetis hic,ꝙ nõ inspiciturid ꝙ euenire põt.Et sic opp.gl.l.si idẽ.§.fi.ſ.de iur.om.iud.Dic ut ibi.

ADDITIO.

a *Fundum.no.istum tex.cont.Bar.ut hic,per Ang.Bar.*

a §. POSSESSOR.[a] Opp.ſ.co. l.si ab arbitro.Sol.Dicit gl. ibi suꝑ quenit inopinata calamitas,hic secus.Quid uult dicere:hic loquitur de reo qui uẽdidit, unde possessio adhuc est,& tenẽdo opi.quã dixi.ſ.ca. l.in prĩ. ꝙ iste debet ꝓmittere,& obligare bona sua,adhuc remanet actori cautũ,quia possessio illa remanet obligata.In l. cont. superuenit inopinata calamitas,quia fortè fundus casmate periit, uel aliter flumine occupatur, & ideò actori non remanet cautũ.Op.ad secundũ dictũ,quia res deuenit ad eũ casum, à quo nõ potest incipere,ergo uitiatur.l.pluribus.§.& si placeat.ff.de uer.ob. Sol. hic casus superueniẽs, ut puta possessio rerum immobiliũ, tendit ad eundẽ effectũ cũ actu celebrato. Sicut eñ per satisdationẽ actor redditur cautus, ita per possessionem superuenientẽ,ideò non uitiat. In contrario tẽdit ad diuersum effectũ.ff.ad.l. falc.l.uer.in prin. & Dy. ext.de reg.iur.c.actũ legitime.li.vj.dixi in.d.§.& si placeat.

ADDITIO.

a *Possessor.adde post Ias.in quantũ latè examinat,an priuilegium cõcessum patri habenti xij.liberos duret,cõſ.cj.ij.li.Et ꝙ mater minor excusetur,propter non petitum tutorem,filio, licet efficiatur maior:Bar.cons. ccj. iiij.li. Ang.cõſ.cxvij.Ro.cõſ.cclxxviij.*

a QVI iurato[a] In iuramẽto uidetur excepta autoritas legis,uel ſupioris.C.de nõ nu.pec.l.ult.&.ff.admun.l. fi. 1 in prin. Et per hoc † ille qui iurat nõ petere reduci ad arbitrium boni uiri,intelligitur,nisi ex causa legitima,[b] l. si libertus.de oper.lib.& ext.de iureiur.c.Quintauallis.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Qui iurato.Fel. c. constitutus.uer.autoritas cum ſe. ext. de resc. Ias.hic,& Dec.d.c.cõstitutus.qualiter autem consideranda sit autoritas ſuperioris:Alex.cons.xxiiij. ad ſi.*

b *Legitima.ſo.cald.consꝛx.& iurans nõ fideiubere pro aliquo,tamẽ ſi fideiuberet in casu magnæ necessitatis, non dicitur periurus. & inquantũ dicit, an sit periurus ille, qui habuit in ſecreto aliquid,ſi illud propalat testificãdo:Card.cons.xxxv. Et an laici possint disponere suꝑ iuramento, uide quæ posui in l.omnes populi.ubi Bar.*

Si ex noxali causa agatur. Tit. IX.

LEX I.

1 *Rem pro derelicto habens,uidetur donare eam occupanti.*
2 *Exhiberi rem testibus,petì potest à parte,ut eam cognoſcant.*

SI QVIS.Primò ponit uerba edicti, secundò incipit exponere ea.Secunda,ibi in eadẽ causa.Subdiuide tex. quia multa duplicat. Primò ponit ſummariũ unũ,quid sit dictũ in ea dẽ causa.Secũdò illud ſummariũ declarat ꝑ plura mẽbra.Tertiò illa mẽbra declarat.Secunda ibi,si desinat.Tertia ibi,itaq;.Opp.ꝙ iste tex.repetat bis idem.Dicit enim,si seruus desinat esse promissoris, & posteà idẽ repetit.Sol.primò dixit in genere,nõ exprimendo causam, posteà illud declarat exprimẽdo causam,ut dixi diuidẽdo literam.Vel dicas,hic in princip.loquit,qñ seruus habitus ẽ
1 pro derelicto ſm gl.Vide cã,† ꝑ cauillationẽ quorundã uolentiũ euitare solutionẽ gabellæ,qui habẽt fundũ ꝓ derelicto,& alius uadit,& occupat,ut sic gabella nõ soluat,quasi nõ sit aliquis ꝑctus. Sed certè imò uidet celebratus ꝑctus donationis,qui enim habet ꝓ derelicto, uidet donare ei ꝙ occupat.l.quod seruus.ff.de stip.ser.Secũdò op.dicitur hic, uel actio amissa sit.cõt.uidet quod actio nõ potuerit amitti, quasi interrupta præscriptione per citationem.l. cũ notissimi. in prin. C. de præsc.xxx.ann. Sol.Dic, ꝙ fuit amissa per sententiam,quia nec actor, nec testes potuerunt seruũ cognoscere,quia non fuit exhibitus.Et ideò,quia nõ ꝓbauit actor,succumbit,ff.de eden.l.argentarius.§.cũ aũt. & ita dicit gl.Istud quibusdam non placet,quia actor certi hominis, satisdationẽ accepit, ideò non potest ignorare.Itẽ nec potest procedere in testibus qui debẽt deponere super eo, quod actor articulauit.Sol.huius timore quidam recedũt ab hac lec.& dicunt,ꝙ actori erat relictum legatum, si intrà certum tempus seruum manumisisset, quem seruum non potuit manumittere,qa nõ fuit exhibitus.Ita dicebat Hug. Alij dicunt,quod hic fuit actũ,seu satisdatũ de exhibẽda tota familia,ut unus recognoſceretur,& sic nõ fuit satisdatio certi hominis,ut ſ.Tu dic dictũ gl.procedere.Licet enim actor receperit satisdationẽ certi hominis,de iudicio sisti,tamen potuit in instrumento nominari per certa signa, quæ testibus non sunt nota,ut ponendo nomen & pronomen ꝙ testes ignorant, & ideò debet exhiberi, ut testes cognoscant.Quod no.† quia põt petere pars ut res,de qua litiga
2 tur,producatur in iudicium,ut testes eam cognoſcant,gl. hic & ff.de pub.uectig.& cõ.l.cũ si exhibuisset.§.ante actorẽ. in gl.ſuper uer.ante desideret.& ibi dixi.& l.iij.§.j.ff.ad exhiben.uide istã gl. Facit ad hoc quod uidebitis ſtatim. ff. prox.§.si absens.Si uerò uelles dicere, ꝙ actio esset amissa tempore,non obstante citatione,dic ut uidebitis ſ.tit.j.l.fi. in prin.Quæro,iste alienans quot actionibus potest cõuenirisDicit gl.trib.dic ut in ea.Vide gl. & no. In eo uerò qđ gl.dicit,ꝙ offerendo ſe defensioni,liberatur ab actione.de alien.iud.mu.cau. fac. dicunt quidam, ꝙ idem esset in hac stipulatione, quia offerendo ſe defensioni cessat interesse. Quod satis placet,ſi interesse cessaret,fortè quia confiteretur omnia,uel testes habent notam personam. Sed ſi negaret,ita quod esset necesse seruum interrogari,tunc non cessat interesse,licet offerat ſe defensioni, ſ. l.prox.§.ſi absens. Vel ſi testes personam nõ cognoſcant,ut dixi ſ.prox.Quæro an istud sit uerum ſimpliciter & indistinctè,quod qui ſatisdat,non teneatur exhibere:dic ut in gl. Item quæro, an sit uerum indistinctè,quod dando seruum pro noxa quis liberetur:Dicit gl.quõd non,Dic ut in ea.

LEX II.

1 *Confeſſio ſerui facta in tortura ſuper facto proprio,probat cõtra dominũ.*
2 *Dominium transfertur per ſecundum decretum.*
3 *Decretum ſecundũ in causa noxali interponitur, etiã contra non latitantẽ.*
4 *Actio amiſſa,per reſtitutionem in integrum reſuſcitatur.*

SED ALIO IVRE.

a §. SI ABSENS.Suprà locutus est post satisdationẽ prẽſtitam seruo absente & domino præsente, hic loquitur ante præstitam satisdationem seruo absente, & domino præsente.Secundo ante ſatisdationẽ præstitã seruo præsente,& domino absente.Secunda ibi,sed ſi seruus. Et breuiter hꝫ.Seruũ absentẽ dñs eũ defendere,aut satisdare ꝓ eo,sed seruum præsentẽ ſi nemo defendat,potest quis capere ex ſecundo decreto,& ſi dominus restituatur, restituetur etiam actor.h.d.Pe.de Bel.pertica,repetijt & tractauit materiam primi,& ſecundi decreti,quam gl.tractauit plenè in l. ſi finita.§.Iu.ff.de dã.infe.Cy.etiã repetiſt,& posuit repetitionẽ Pet.& est ultima repetitio quã Cy.fecit,in prima parte di
a gesti ueteris.Et quærit gl.[a] adqd sisteꝫ iste seruus in iudicio, & ad qd ꝑdest:Dic ut in gl.ex qua apparet declaratio tex. uide

1 uide eam. Et no. ex iſta † gl.de cõfeſsione serui,quia interdum ei creditur,quod est no.& cõcluditur ꝙ cõfeſsioni serui habitæ,per tormenta ſuper facto proprio, ſtatur contra dominum. Et sic facit ad q.quam diſputaui de filio delinquente,quam plenè posui in l.cùm filius.in prin.ff. de uer. obl.Et incipit illa q.Perusinæ ciuitatis ſtatuto cauetur, &c. Hoc præmiſso opp.de iureiur.l.eũ qui. in prin.Sol. hic negans doloſe teneturinſolidùm,ſi est probatum contrariũ aliter quàm per iuramentũ,quia ſi per iuramentũ esſet ꝓbatum,tũc ſecus . l. contra.& hic in gl.ſuper uer. deditione Opp.ff.e.l.ꝓ.Sol.hoc intellige,hic manumiſit ipſe proximior,ibi alius.Opp.gl.l.ſi fundũ per fideicom.& l.ſi qñ. §. hæres.ff.de leg.j.& nõ ſoluit.Sed dic,ꝙ ibi per alienationẽ non tollitur potestas ſoluẽdi,quæ ante cõpetebat,quia nõ alienauit cũ dolo.Nã in l.ſi fundũ.alienatio facta fuit uolũtate legatarij.in l.ſi qñ.§.hæres.fuit ex potestate iuris.uel dic, ꝙ hic res desiit esſe,quia eũ interfecit,uel manumiſit.Vlterius
2 no.ex hoc ſine tria, primò,† ꝙ per ſm decretũ transfertur dominiũ,ſi ille ꝑ quẽ interponitur,erat dominus, licet alij
3 cõt.ut in gl.Secundò no.† ꝙ in causa noxali interponit ſecundũ decretũ,etiã ꝑ non latitantẽ,ꝙ apparet,quia absens restituitur,ex quo apparet ꝙ nõ latitabat,quia nõ ſe occultabat turpiter,l.Fulcinius.§.quid sit aũt latitare.ex quibus cau.in poſ.eat.Ité apparet ꝙ ualet ſecundũ decretum,aliàs nõ esſet neceſsaria restitutio.Simile in causa damni infecti. l.ſi finita.§.ſi fortè.ff.de dam.infec.In alijs ſecus, quia requiritur latitatio,l.Fulcinius.§.j.quib.ex cauſ.in poſ.eat.Et est ratio,quia hic dominus tenetur ex qualitate rei,pro qua cõuenitur,nõ ex facto ſuo.De hoc per doc.C.de reſt.mil. l. intellẽgitur. aliàs est l. ignorare. & ibi dixi in d. §. ſi fortè, &
4 in §.lul.in eadẽ.l.Vltimò † no.ꝙ actio amiſſa, per reſtitutionem in integrũ reſuſcitat.Sed puto ꝙ ſicut illa quæ restituitur absenti,dicitur utilis,ita illa quæ præſenti ꝑ quam petitur restitutio,& ſic non est eadem quæ reſuſcitatur, C. ſi aduer. tranſ.l.j.& dixi plenè in l.Mæuius.§.duobus.in ſexta opp.j. partis.ff.de leg.ij.& l.qui res.§.aream.ff.de ſol.

ADDITIO.

a *Gl.Bar.d.l.cùm filius.*

1 *Mentiens negando id ex quo uult intentionem ſuam fundare, amittit ſuum priuilegium.*
2 *Conuictus de maleficio,poteſt probare q, illud fecit ad ſui defenſionem.*
3 *Iudex in re mobili immutato decreto,& præcedente cõtumacia rei,& cauſe cognitione requiſita in ſecundo decreto,poteſt transferre ius plenũ,quò ad cauſam noxalem damni infecti, & etiam quando agitur ad præſtationem aliquam.*
4 *Decreto ſecundo reſciſſo,reſcinditur deliberatio ex eo quæſita,& uetus actio inſtauratur.*
6 *Confeſsio ſerui,uel filij quando nocet domino,& patri.*
7 *Statuto ſtante q, pater teneatur ſoluere condemnationem,pro filio,ipſe admittitur ratione ſui intereſſe ad probandum contra confeſsionem filij.*

§. SI ABSENS.Iste ſ.diuidit in duas partes, primò loquitur qñ dñs cõuentus noxali erat præsens, & seruus absens.Secundò loquitur ecõtrà,qñ seruus erat præsens, & dñs absens.Secũda ibi,sed ſi seruus. Itẽ prima diuiditur in duas,quia primò ponit tria priuilegia,quæ habet dominus.Secundò ponũtur duæ cauſæ,in quibus admittuntur dicta priuilegia.Secũda ibi,ſi uerò falso. Item secũda pars principalis diuiditur in tres partes,quia primò ponitur de remedio agẽtis,ꝙ habet, recissa datione pro noxa eis facta per iudicẽ.Secũda ſecũde incipit ibi,sed causa cognita. Tertia ibi,ergo & actori,& hoc dicit in ſumma. Si dñs præsens est & noxali cõuenitur,ex delicto ſerui absentis, ſi dñs illũ seruũ esſe in ſua potestate fatetur,alterũ de trib. eligere debet,uel promittere de iudicio ſiſti seruũ,uel iudiciũ noxale ſuſcipere,uel cauere de dando eum pro noxa, cũ ad manũ eius peruenerit.Si uerò dño absente præsens seruus nõ defenditur,iuſſu iudicis ex primo decreto,deinde ex ſecundo, capit ꝙ noxa,dño aũt reuertẽte ex cauſa ſuccurrit, & datio ſeu noxæ deditio,reſcinditur,& noxalis actio restituitur agẽti.h.d.In tex.ibi,ſiquidẽ.hoc ideò dicit,quia in actionib.noxalib.ante omnia sit iſta interrogatio, utrũ is quẽ qs uult ad iudiciũ uocare, & noxali actione conuenire, sit dñs uel nõ:In tex.ibi,eũ cũ primũ poterit ſe exhibiturũ, dic eũ effectu dationis pro noxa.In tex.ibi,potestate esſe.dic,l.ſeruũ.

1 In tex.ibi,ſine noxæ deditione.No.ꝙ † quis mentiẽ negando id,ex quo posteà uult intentionẽ ſuã fundare, & ſuũ priuilegiũ,qđ habet perdit.hic eñ priuilegij fundamentũ,est facultas ſeruũ dandi,ꝓ noxa,ex eo quia dñs.Si ergo negauit ſe dñm,in hoc punitur de mẽdacio cõuictus, quia perdit priuilegiũ prælationis,q pot. in pig.hab.auth. itẽ poſſ. lus aũt poſſeſsionis nõ perdit à reo ratione mẽdacij, C. de
2 excep.l.ſi quidẽ.Ideò dato, † ꝙ quis sit cõuictus de maleficio,põt,ꝓbare ꝙ illud fecit ad ſui defenſionẽ, ſm Ia. de arc. Alibi tenet Dy.cõt.c.nullus plurib.ext.de re iu.lib.vj. cuius opinionẽ practici aſſeſsores errantes ſequunt. In tex.ibi,ſe-
3 ſet,& esſe poſſet,ſm gl.& alios. In tex.ibi,ducẽdus, † quò ex primo decreto,deinde ex ſecũdo decreto de quo hic loquitur,ſm Odof.Et hoc eodẽ mõ intelligit gl. iſtũ §.in ſecũdo decreto.Ia.de Raue. dicit, ꝙ in re mobili, iudex immutato decreto,præcedẽte cõtumacia rei,cũ cauſę cognitione,quę aliàs exigit in ſecũdo decreto,põt transferre ius plenũ in re mobili,& ſic intelligit iſtũ tex. Hoc etiã ſeqt Cy. Cũ igit hoc decretũ nõ intelligat primũ,qa nõ interuenit ſecundũ,nec ſecũdũ,quia nõ proceſsit primũ,ſed dicit unũ tantũ decretum;habẽs plenũ effectũ.Si enim tu legeres iſtũ tex.uſq; ad mille annos,nõ inuenires in tex. dictũ de primo & ſecũdo decreto.Non tñ nego in re mobili iudicẽ posse dare primũ & ſecundũ decretũ,ſi uult hoc obſeruare, ꝙ obſeruat in re mobili.Sed contra prædicta facit ſ.de re iud.l.à diuo Pio.§. exequunt.ubi primò interponit primũ decretũ, posteà deuenit ad ſecundũ,ſ.ad uenditionẽ,ideò dictũ prædictorũ, uidet reſtringendũ ad cauſam noxalẽ, uel ad aliã cauſam, in qua sit eadẽ ratio,ut in causa dãni infecti, & hoc esſe puto qñ agit ad aliquã præſtationẽ reſpectu rei in qua facta est miſsio.Sic intelligo prædictos doc.Ibi enim quonã modo uidet resaffecta,etiã nullo intercedẽte decreto,ita ꝙ idẽ operet rem esſe affectã,& primũ decretũ,& hoc modo restrigo op.prędictorũ doc.In tex.ibi,ſua noceat.Cõcor.ff.de dãifec.l.ſi finita.§.ſi fortè.Cy.C.de reſt.mil.l.ignorare.Ergo no.
4 † ꝙ reſciſſo ſecũdo decreto, reſcinditꝫ liberatio ex eo quæſita,quia uetus actio inſtauratꝫ,etiã ſi fuiſſet talis, quæ cõpeteret ad uindictã,ut iniuriarũ,& noxalis,ut hic.Nõ ob.ff.de pac.ſi unus.§.pactus.uer.ſed ſi pactũ,quia ideò est, quia reſtituitꝫ actio,& retro fingitꝫ nũq; fuiſſe liberatꝰ, qa iſta nõ est alia à prima,inſpecta iſta fictione.Cy.addit ad hoc ff.de iurfiſ.l.deferre.cũ l.ſe.& est optima cõcor.In tex.ibi, esſe cœpit. hic tractãt doc.de materia j.& ij.decr.quã hic ſequitꝫ Odof.
5 Sed ſi uis † ſubtilius ſcire,qd ſit decretũ in gñe, quid primũ decretũ,cũ iſta adiectione,quid ſecundũ,quare dicat,quo iure putat interponi,an iure actiõis,an officio iudicis. & ſi offic.iudicis,an ſit officiũ mercenariũ, aut nobile, & à quo iudice interponat.Et an iudex dum interponit ſecũdũ decretũ,uel dum partes petũt interponi,debeat ſedere pro tribunali,& quo ordine,quo ad citationẽ,&quo ordine,quo ad fidẽ de debito,& qualis iudex ſufficiat quo ad primum decretũ,& in quantũ in quo fiat miſsio in actiõib.realib.inſtis, uel ꝑſonalib. hypothecarijꝭ,& de intellectu gl.quæ est in l.iij.§.fi.de acq.poſ.& in ſeruitutib.de intellectu l.ſi prius. ff.de no.ope.nũ.& ff.de dã.infec.l.à quo.& ff.ſi ſer. uẽd.l.is cuius.Et an in quærela inoff.teſt.& in actione ad exhibendũ, poſsit interponi decretum primũ.& quis est effectus primi decreti,& quis est effectus reſpectu detẽtionis in perſonali, reſpectu poſſeſsiõis in reali,reſpectu cuſtodię, reſpectu fructuũ perceptionis,reſpectu fructuũ uenditionis & locationis,reſpectu fructuũ lucrationis in quibuſcũq; reb. mobilibus & immobilib.& in quibuſcunq; cauſis,& iudicijs,uide plenisſime hic per Cy.in cõmẽto, ubi repies declarata oĩa iura loquẽtia in iſta materia.idem proſequit in ſecũdo decreto,& breuiter addet ff.de lib. ho. exhi.l.iij.§.pe. In gl.ij.ibi,
6 fortè crederet.No.† ꝙ in iudicio qđ proponet ꝑ dñm ex facto ſerui,uel cõtra patrẽ ex delicto filij,ex forma ſtatuti, cõfeſsio facta per filiũ uel ſeruũ nocet domino,uel patri,niſi probent contrà.ut in gl.quòd no.Sequitur in gl.contrarium confeſ-

7 confessioni. Ex ista gl. † liquet apertè, q si filius est accusatus de homicidio, & pater teneat̃ soluere cõdemnationẽ p filio ex forma statuti, q ꝑ confessionẽ factã per filiũ, qui fecit homicidiũ, pater ratione sui interesse pecuniarij, debet admitti ad probandũ ꝛium, a per istã gl. quã bene no. & uide quod plenè dixi in l. cùm filius. in prin. ff. de uer. ob.

a

ADDITIO.

Pro intellectu l. si unus. §. pactus. uers. sed si. ff. de pac.

d *Contrarium. Adde post l. ult. dum ppnit, q ignorantia probatur per iuramentum, quòd uoluit Ro. cons. liiij.*

LEX III.

1 *Contumacia procuratoris licet noceat domino, quoad primum decretum, non tamen ut perueniatur ad secundum.*

SI cum. Forma decreti quod interponitur cõtra fructuarium, est ut ei usufructus persecutio denegetur. In alijs autem qui non sunt perfecti domini, sed habẽt ius aliquod, in re qualiter interponatur secundum decretũ, dicut ff. de da. infe. l. fi finita. §. si de uectigalib. & §. si quã sunt iura. Op. usufructuarius dicitur esse procurator domini, ad defendendum illã rem. l. j. in fi. usufruc. quemad. ca. & l. j. §. fi. de no. ope. nun. Ergo tanquam ex contumacia procuratoris domini, potest perueniri ad secundum decretum, in adiudicationem domini, ff. de dam. infec. l. dam. infec.

1 l. damni. † Sol. Concedo q contumacia procuratoris nocet domino, ut possit perueniri ad primum decretũ cõtra eum, l. eum qui. C. de proc. & de digni. l. quoties. lib. xij. non tamen q possit perueniri ad secundum in præiudiciũ domini, ut hic & l. hoc amplius. §. fi. cũ l. seq. ff. de dam. infec. & ibi dixi. Vidistis in l. j. §. si ꝓcurator. §. si qs ius di. nõ obtẽp.

LEX IIII.

1 *Commune quod est, meum est.*

a SI cum. ꝛ Qui aliũ ex necessitate defendit, uidetur suo nomine esse in iudicio. Quero de qua cautione loquitur hic. Dicit gl. & bene, de cautione iudicatum solui. Cautio cũ de iudicio sisti, semper debet præstari, nisi possideret immobilia, & ista est uera. Opp. & uidetur, q sufficiat defensor pro parte, l. plures. ff. de dam. infec. & l. hic in stipulationem. co. tit. & ff. de neg. gest. l. si communes. Sol. ut dixi in d. l. in hãc stipulationem. & dicam in d. l. si communes. Scias etiam, quòd ista lex loquitur domino uolente defendere, nam si uellet cedere pro parte sua suo iuri, bene admitteretur, ff. de nox. l. si seruus communis. & h. d. princi-

1 pium huius gl. Vltimò † no. b gl. ex hac l. q commune est,

b meum est. ad quod opp. gl. & non soluit. Dic ut l. serui electione. §. j. de leg. j.

ADDITIO.

a *Si cum. Car. Rui. §. cato. Ant. Alex.*

b *No. Bal. l. j. C. qui test. fac. poss. & ibi Lud. & Bar. l. ij. ff. de cond. inst.*

LEX V.

1 *Conditio personæ, quæ erat tempore sententiæ, inspicitur in imponendo pœnam. 4. 6. 7*

2 *Laicus delinquens, qui posteà effectus est clericus, quomodò puniatur, & per quem. 7.*

3 *Actionum ad uindictam una tollit aliam, quia executio uindictæ habet annexam satisfactionem.*

a SI seruũ. ꝛ Si seruus sistat̃ liber factus in causis criminalib. nõ uidet̃ in eadẽ causa sisti, nisi eò libertas fuit annexa, secus in ciuilib. noxaliter intentatis. h. d. No. q

1 grauius punitur seruus, quàm liber. Secundò no. † quòd in imponendo pœnam, inspicitur conditio personæ, quæ erat tempore sententiæ, non quæ erat tempore delicti. Op. quòd eo ipso quòd desinit esse promissoris, uidetur sistere in alia causa, ff. eo. l. j. §. si desinat. Sol. hic non fit liber facto promissoris, uel dic etiam facto promissoris, & ideò teneẽ etiam eo casu quo conditio actoris ad experiendum fit deterior, ut in primo casu legis. Secus si non fiat deterior, ut in secundo. Modò habes primam gl. Opp. quòd debeat inspici conditio, quæ fuit tempore commissi * delicti, * ff. de pœn. l. j. istud contrarium est difficile, dicit gl. hic loquitur in publicis crimin. ibi in priuatis. Et q hic dicit, iniuriarũ intelligo eo casu, quòd iniuria est crimen publicum, q sic natus consf. ff. de iniur. Istud displicet nostris doctoribus nã hic sumus in materia noxaliũ actionũ, quæ nõ habent locũ in criminibus publicis & capitalibus. l. quis sit fugitiuus. §. q aũt. uer. noxas. ff. de ædi. edi. Item l. j. ff. de pœn. est in materia publicorum iudiciorum, ergo de publico loquitur. Ideò Gul. dicit totũ ecõtrà, q hic loquitur in criminib, priuatis, ibi in publicis. Ratio, quia in priuatis imponitur pœna extraordinaria, arbitrio iudicis, l. fi. ff. de fur. & de iniu. l. fi. ideò iudex inspiciet conditionẽ personæ, quæ est tempore sententiæ. In publicis uerò criminib. pœnę sunt limitatę: ff. de pub. iu. per totum. Ista opi. Gul. uidetur cõtra l. iniuriarũ æstimatio. ff. de iniur. ideò dicendũ, q hæc l. loquit̃ in criminib. publicis, uel priuatis, in quib⁹ pœna imponitur arbitrio iudicis, quã iudex ex æquitate mitigat, fm tempus sententiæ. In cõt. loq tur, ubi est pœna determinata, & ficiudicis arbitrio nõ erit imponenda. Et hoc uoluit hic. gl. dicere fm unã opi. dũ dicit hic fm æquitatẽ, quæ mitigat pœnas. Quod intelligo, quã do hoc est in arbitrio iudicis, ut dixi plenè in

2 d. l. j. de pœn. † Et hoc facit ad q. b de delinquẽte, qui effectus est clericus, utrũ puniatur ut clericus, an ut laicus. Et utrùm per iudicẽ laicum, an per ecclesiasticũ. de quo hic per Gul. & Iac. But. & Io. And. c. j. ext. de ob. ad ratioci. Ego dixi in d. l. j. ff. de pœn. * Si seruũ. Primo loquit̃ in iudi-

* Delicti. Eodẽ arg. dicemus. q si quis in aliquem, coniurationẽ fecerit, puta Auenioni, deinde Vilenouæ faciunt cõmittat præses Vilenouæ de crimine cognoscet: quia non initiũ, sed exitus spectandus est: l. sed si. l. si reo. de duobus reis. Cum tamen in alterius potentiore causam spectemus: l. quæritur. de sta. ho. Continuatio uerò potentior causa sit: l. j. §. diuus. de fic. Meritò ad præsidis Auen. cognitio spectabit. Cogid

I. Con. B.

cio criminali proposito contra seruũ quem * dominus ꝓmisit exibere. Et dicit, q si dominus non exhibet eũ in statu seruitutis sed libertatis, non dicitur in eadẽ causa sistere, q aliter iudicatur de seruo alicuius, ut in dicta sumatur, ꝙ de libero. Secundo loquitur in domino criminaliter conuento noxali, q ꝓmiserat seruũ sistere, & exhibet eum statuliberũ. Dicitur q nõ intelligitur in deteriori causa sistere, quò ad agẽtẽ. In fi. l. redit ad primã partẽ & dicit q si statuliber erat accusatus de aliquo crimine, dñs promisit eũ sistere, & exhibet eũ liberũ ex causa ueteri, nõ intelligitur eũ sistere statu mutato de nouo, eò q erat implicitus ueteri. Itẽ quia erat ille antiquus status ordinatus ad istũ liberandũ. Hoc dicunt istæ duæ leges. Secũda pars istius legis, incipit ibi, q autem, &c. In tex. ibi, satisfec.

* Pœn. In q. proposita non sibi constitit. Bar. in repet. auth. ingressi. num. 34. C. de sac. ecc. et l. omnes. de decur. lib. x. C. I. Con. B.

3 Ista est † ratio quare in actionibus ad uindictam, una tollit aliam, quia executio uindictæ habet annexam satisfactionẽ, ut hic, & ff. de iniur. l. sed & si unius. §. si ante iudicem. & facit c. ti. l. q Senatusconsultum. & l. cũ emancipati. §. emancipatus filius. de col. bon. Hoc uideretur † falsum tempore delicti. Nam tempus delicti, non sententiæ, uidetur inspiciendum, l. j. ff. de pœn. ꝛ. gl. quòd hic loquitur in crimine publico, ibi in priuato. Gul. dicit totum oppositũ, quòd ista lex loquitur in crimine priuato, illa in publico. Et quòd ista lex loquatur in crimine priuato, apparet. ex tractatu, in quo est posita. Est enim posita in tractatu noxalium actionum, quæ non habent locum in publicis criminib. ff. de uerbo sig. l. hæc stipulatio. ff. de ædil. edic. l. quis sit fugitiuus. §. noxas. Et quòd illa l. j. ff. de pœn. loquatur in crimine publico, est gl. ff. de statulib. l. statuliber à cæteris. in prin. l. deò dicit ipse, si crimen est priuatũ, pœna est arbitraria, ita q non potest dici imposita, sed imponenda, ideò tempus delicti debet circa eã considerari, ut hic. Sed in criminib. publicis pœna est à lege imposita, & ipso facto contrahitur. quantùm ad uinculum quod peruenit ad sententiam, hõ dico quòd possit punire, non mediante sentẽtia, ff. de cust.

reo. l. si confessus. ideò si obligatio est cõtracta ad pœnã certã, non ptest mutari. Illa enim dicitur obligatio certa, quæ specialiter est uniformis, §. fi. cer. pe. l. certum. & l. cum quid. Ista sententia est Iac. Bu. prædicta uera in qualitatibus quę insunt quasi naturaliter, per quas status personæ mutatur si aũt ex accidenti emergunt, saluo statu personę, tũc tẽpus sententiæ cõsideratur, auth. ut iud. sine quo quo suff. §. inter dicimus. exemplũ in eo qui erat officialis tempore delicti, & tẽpore sententiæ nõ, uel ecõtrà, fm Gul. & Iac. But. Iac. de Bel. dicit aliter, ut dicã in gl. In tex. legis seq. ibi, q implicit⁹, &c. Et quia libertas procedens ex causa de præterito, fingit retro ad tempus causæ, ff. de ma. testa. l. Neratius in ijs scilicet quæ non habent præiudicare possessoribus medij temporis, & sic fingitur retro, quo ad quid, nõ in præiudicium possessoris, l. j. §. seruũ. ff. ad syll. Si ergo trahitur retro, tempore promissionis, fingitur fuisse liber, ideò sistitur in eadem

5 causa, §. tit. j. l. Iul. Et inducitur † in arg. ad q. de eo qui promisit dare schacummatũ cũ pedona, & pedona fecit reginã, sed nihil fecit, quia ibi nõ inerat illa causa tẽpore cõuentionis, ita q ex aliqua causa ueteri, posset dici q immediatè procederet, sed habebat artificiũ & facta est mutatio ad aliquod officium, l. legatis seruis. §. ornatricib. de le. iij. fm

6 doct. In gl. uindicta. ibi. de priuatis criminib. Tu dic, † aut pœna est cõmunis, id est, eadẽ in libero & seruo, & tũc inspicitur tẽpus delicti, tã in publicis, ꝙ in priuatis criminibus, ut ibi. Aut pœna est specialis, & maior in seruo ꝙ in libero, sicut est regulariter, & est corporalis, siue sit capitalis, siue nõ, siue crimen publicũ, siue priuatũ, non est uis, ut hic manifestè apparet, si uerò clericat, tunc spectabitur tẽpus sententiæ, ut hic. Et est ratio, quia delictũ est causa pœnæ, & nõ persona causa pœnæ. Sed cũ personæ cõditio mutatur, & causa, qa causa cessante. &c. C. de epis. & cler. l. generaliter. & maximè fauore libertatis. Sed qd si de liberto fiat seruus, & tunc similiter debet spectari tẽpus delicti, ut ibi. Nã pœnæ sunt molliendæ, ff. de pœn. l. fide interpretatione. Sed cõtrà sol. gl. uidetur ff. de sta. liberis. l. statulib. in princ. resp̃õ. q statulibero existente in statu libertatis, pœna imponit fm Iac. de belui. Tu dic ut dixi §. super tex. fm Iac. But. & Gul. de

7 Cu. Et faciunt prædicta † ad q. de eo qui est effectus clericus

c c post maleficiũ cõmissum. Vbi dico, aut est præuentus à iudice seculari, & tũc nõ mutat forũ, per talẽ clericatũ, ff. de iud. l. si quis posteà. §. de iurisd. om. iud. l. cùm quædã. Aut non fuit præuentus, & tũc aut mutat cõditionẽ, & assumit clericatũ in fraudẽ, quod præsumitur, si iã erat diffamatus, uel præparauerat se iudex ad cognoscendũ de crimine, & idẽ fm Iac. & Gul. Aut nõ in fraudẽ, & tũc dicẽdũ est, q mutat forũ. Vnde nõ poterit ꝓcedi per iudicẽ seculare, sed ecclesiasticũ. Itẽ mutat pœnam, quantùm ad eã quæ non põt imponi à iudice ecclesiastico. Vnde si à seculari uenisset decapitandus, nõ decapitabatur pro delicto ab ecclesiastico. Sed debet iudex ecclesiasticus, imponere pœnã magis simile m quàm poterit pœnæ decapitationis, & hoc est uerum

8 † in pœnis ordinarijs, in quibus inspicitur tempus delicti. Sed in extraordinarijs pœnis, in quibus inspicit tempus sententiæ, tunc ista quæstio non habet dubiũ, quia iudex ecclesiasticus imponit eam ad arbitrium suum, fm præall. doct. And. c. j. ex. de ob. ad ratiocinia. & Dy. ff. de excus. tut. l. idem Vlpianus.

ADDITIO.

a *Si seruum. Bal. l. obseruare. §. proficisci. ff. de off. proconsl. fi. C. ad Maced. Bene. de Plum. l. statuliber. ff. de statuli. in prin. Bar. l. omnes. de iust. & iur. & l. j. ff. de pœ. Sal. l. ij. C. de insa. doc. hic. Sed quid si pœna uenit imponenda ex consuetudine? Bar. d. l. j. Barb.*

b *Ad q. Bal. l. officiales. C. de epis. & cle. Barb.*

c *Clericus. Adde Old. latè cons. iiij.*

De eo per quem factum erit, quò minus quis in iudicio sistat. Tit. X.

CONTINVATIO patet. Quærit gl. in quo differt iste tit. ab eo, ne quis eum qui in ius uoca. est, ui eximat. Et assignat quatuor ratiões. Tres primæ sunt uerę, ultima di-

Bar. super ff. eod.

cit, q hic tit. loquatur post satisdationem, ille ante satisdationem, quod non placet, nam hic, etiam loqnitur ante satisdationem, l. fi. in prin. ff. eo. & ibi uidebitis. No. tamen fi. huius gl. quę dicit arguendũ, de ordine tit. per quod Mart. Syl. determinauit tutorem confirmatum esse testamentarium potius, quã datiuum, ex ordine titulorũ, quia ponitur tit. de confirm. tut. post tit. de test. tut. Posteà de legi. tut. Posteà de tut. & cur. da. ab ijs. de quo per doc. C. de confir. tut. & gl. Inst. de tut. §. secundo.

LEX I.

1 *Credulus quis potest esse in præiudicium loquentis, non tertij.*

2 *Respondenti positioni, persuasione aduersarij datur restitutio.*

3 *Nuncianti mihi aliquid ad mei præiudicium, non teneor credere, nisi reddat mihi certum instrumento, uel testibus.*

AEQVISSIMVM. In eum cuius dolo factum est, quò minus quis in iudicio sistat, da tur actio ad interesse. Opp. qui per alium facit, non teneẽ uerbis edicti, nisi sit expressum. l. ut suprà. ne quis eum qui in ius uoc. est ui exi. l. sed exim ẽdi. §. fi. cum l. seq. Sol. Hæc uerba edicti sunt scripta in rem, hoc est, ita uniuersaliter, q comprehendunt etiam fieri facientem. Dicunt enim, de eo per quem factum est, quò minus quis in iudicio sistat, uel per quem factum erit, scilicet aliquid ex quo sequatur iste effectus, ergo uerbis edicti cõprehenditur. Sed in cõtrario uerba dicebant, ne quis eximat, & sic loquebatur determinatè, ille autẽ qui mandat, non eximit, ergo fuit ibi necesse exprimi. Secũdò opp. & uidetur q inspiciatur animus facientis, l. cùm quidam. §. pe. ff. de acq. hær. gl. non soluit. Dic ibi in aditiõe hereditatis, in qua inspicitur animus adeũtis, hic in delictis, in quibus inspicitur animus mandantis, non inspecto animo faciẽtis, ut hic, & ff. de iurisd. om. iud. l. si quis. §. doli. Cõt. ff. de fur. l. si quis. §. fi. Tu dic, ut in d. §. doli. Opp. iij. de eo q tex. dicit, q iste non debuit esse nimiùm credulus, ut hic dicit Iurisc. Cont. l. iij. §. sed si sic. ff. de in rem uer. Gl. non soluit,

1 tu dic, q † in præiudicium nunciantis, seu loquentis, ego possum esse credulus, nec ipse potest mihi imputare, cur fuisti credulus? Et ita loquit̃ hic, & ideò post nunciationẽ, &c. Sed in præiudiciũ tertij, non debeo esse credulus, d. l. iij. §.

a sed si sic. ff. de in rem uer. ꝛ & quando act. de pec. est annalis.

2 l. j. Et per hoc dico, † q si positioni factæ parti ego respondeo & dico, propter suasionẽ tuam possunt iuuari. Credidi enim persuasioni tuæ, & est iusta causa concedendæ restitutionis, l. ij. & ibi no. quando act. de pec. est ann. Itẽ no. † q

3 si nuncias mihi aliquid quod faciam, uel quod dem, quòd ad præiudicium meum nõ teneor tibi credere, nisi me reddas certum instrumento uel testibus. l. si quis inficiatus. ff. depo. & l. quod te. ff. si cer. pet. ff. de reg. iur. l. qui in alterius.

ADDITIO.

a POMA. *Vers. Præpos. c. quod dicitur. xv. j. dist. & Bar. cons. xxxvij.*

§. SI REVS. Nõ uidetur interesse eius, qui aduersus obligationem tutus est exceptione. Opp. ff. de li. leg. l. q d' mihi. gl. non soluit. Dic, quod hic loquitur de actione quæ datur ad interesse, quod interesse cessat per exceptionem, ubi de actione quæ datur ad aliud. Et per hoc dico, q si per exceptionem non esset plenè consultum reo, quia sua interesset plus, quòd daretur actio contra actorem, tunc enim, non posset esse contentus exceptione, & sic cessat ratio tex. quare, &c.

1 §. SI PLVRES. † Quando plures tenentur ad interesse, unius solutio, liberat aliũ. Opp. d. l. si quis. §. fi. cum l. seq. §. de iurisd. om. iud. Sol. ibi erat mera pœna, hic interesse. Opp. l. pen. §. fin. §. ne quis eum qui in ius uoca. Sol. eodem modo, ibi erat mera pœna, licet imponeretur secũdum quantitatem interesse, ut ibi dixi. Cont. quòd etiam ubi est mera pœna, unius solutio liberat aliũ. ff. quod met. causa. l. si cum exceptione. §. fin. cum l. seq. gl. dicit. fallit ibi. Tu dic, q ibi actio non erat ab initio pœnalis, sed rei persecutoria. Et ideò distingue, aut actio continet interesse, aut meram pœnam, & hoc secũdo casu, aut ab ipso initio pœ-

o nalis

nalis,aut cœpit esse ex post facto,ut ex prędictis patet.Quęro extra gl.an in casu huius legis,soluēs possit repetere ab alio,quē liberat gl.ī.de act.& ob.l.ex maleficijs.§.is quoq;. el.ij.uidetur dicere,q nō,si est uerum maleficium. Secus si est quasi maleficium,ut ibi no.Adde l.perceptiōe. ff.de his qui deie.uel effu.

§. SERVI. Opp.& uidetur,q nihil ad hæredem possit peruenire.fol.ut in gl.secundò opp.ī.de dam.infec.l.si quis missum.§.actio.Sol.ut in gl.

LEX II.

SI ACTORIS. Ex facto serui dominus teneť sciens insolidùm, aliàs noxaliter. Opp. & uidetur quod siue dominus fuerit sciens,siue ignorās,semper cōtra eum cōpetat exceptio.Nam reus impeditus ideò tenetur, quia habet actionem cōtra alium.ī.tit.j.l.ij.§.fi.cum l.seq. & ideò eam cedendo liberatur:l.quod debetur.ī.de pœ.sed ipsam non potest cedere dominus cōtra seipsum, & ideò semper uidetur q cōtra dominum obstet exceptio. Sol. Intelligas, q factum serui erat tale,ex quo poterat conueniri ipse seruus, non autem contra dominū excipi.Verbi gratia, si seruus denunciauit aliquid triste,nam non imputatur reo, si fuit credulus agendo contra ipsum seruū.Sed si dominus ageret ex stipulatione,non posset excipere de tali impedimento.Imputatur enim sibi,cur fuit credulus in prædictum alterius,ut §.l.prox.circa prin.Lex uero contraria loquitur quando fuit iustum impedimentum.

LEX III.

1 *Actio in factū oritur ex edicto,quando in eo nō exprimitur nomē actiōis.*
2 *Præscriptio nō interrūpitur sola citatione,& de qua præscriptione.nu.4.*
3 *Tertij facto si quis liberatur,primò cōtra tertiū agitur,& si non est soluendo,in pristinum debitorem datur actio.*
5 *Præscrip.quædam odiosa,fauorabilis,mista.*
6 *Actiones quæ perpetuentur per solam citationem,& quæ per litis cōtest.*
7 *Actio quando restituitur,quæ est quæ restituatur.*
8 *Titulus iste habet locum,etiam ante satisdationem.*

EX HOC EDICTO. *Si impeditus uenire ad iudicium, cùm tempore liberetur contra impedientem, actio datur,& si non fuerit soluendo,in pristinū debitorē actio restituiť.* No. q †qñ nomē actiōis in edicto nō exprimiť,oritur actio in factū,* ut hic,& l.pen.§.j.§.ne quis cū qui in ius uoc. Secūdò no.†q sola citatione[a] nō interrūpitur præscriptio,quod apparet, quia hic erat citatus,& tamē præscriptio,currit. Tertiò no. †q quando aliquis liberatur facto tertij,primò debet habere regressum cōtra illum tertium,& si nō est soluēdo,in pristinū[b] debitorem debet fieri actiōis restitutio,ut hic.& ī.de leg.j.l.planè.la ij.§.j.de institutio.l.ij. Ad primum opp.l.j.ī.de cōd.ex le.Sol.ibi de iure ciuili,hic de iure prætorio.Ad ij.opp.l.cū notissimi. in princ. C.de præ.xxx.an.& l.constitutionibus.ī.de act.& ob. Gl.ubiq; inuoluit se multū in sol.istius cont.Veritas est ista, †q quædam est præscriptio merè odiosa,[c]quę currit negligentia non petentis, ut præscriptio xxx.uel xl.ann. & ista sola citatione interrūpitur,& hoc ideò est,quia per citationem cessat negligētia,quæ est causa illius præscriptiōis:d.l.cùm notissimi.Quædam est præscriptio merè fauorabilis,ut usucapio triennij,& ista non interrūpitur,etiam per lit.contest.ideò quia contestatio non tollitur fauore rei, ita loquitur l.si post acceptum.ī.de rei uen.Quædam est præscriptio mista,ut x.& xx.ann.& in illa eligitur media uia,ut non interrumpatur per solam citationem,sed per lit.contest.C.de rei uend.l.mater.& ī.pro emp.l.iij.§.p.Quædam est præscriptio,quæ currit sua natura,ut redhibitoria,& quātò minoris,& similes,& ista interrūpitur per lit.contest. uel libello dato principi, C. quando libellus princi.da. l.j.& ij.& hæc uerba,scilicet, † q præscriptionū alia odiosa & alia fauoralis,& alia mista,probantur l.fi.in fi.& ibi gl. & post eam dixi.C.de edic.di.Adr.Tol.& Dy.c.possessor.ex.de reg.iur.lib. vj.Nunc ad propositum,hæc lex non potest intelligi, q sit liberatus præscriptione xxx.ann.quia illa præscriptio erat isto tempore incognita.ī.ad leg.Aquil.l. qui occidit.& ī.ex quib.cau. maio.l.non solū. aliàs incipit,lul.& auth.ut Rō. eccl.centū ann.&c.§.j.Loquiť ergo de usucapione, uel præscriptione longi temporis,prout dixi,quo tēpore dominium amisit,uel de prescriptione quæ currit sui natura,in eo q dicit,q tempore liberatus est ab actione,in quibus casibus etiam hodie sola citatio non interrūpit.Nec ob.l. constitutionibus.ī.de act.& ob.quia intelligo,q ibi fuit lis cōtestata,uel ibi nō dicitur q præscriptio interrūpatur,sed q actio efficitur transitoria ad hæredē.Quid de præscriptionibus quæ inducūtur per statutar:Dic ut dixi in l.ij.§.fi.uer. quid dices.de usuc.pro emp. Quæro utrùm † hodie perpetuam citationem perpetuētur actiones? Dicit gl.q sic. Certè domini nec hodie per citationē perpetuatur actio, sed interrūpitur præscriptio,& à die citationis erit necesse, q noua præscriptio incipiat tanti temporis,quanti primò erat, & per solam cōtestationem litis perpetuatur in xl.annos.l. fi.de præsc.xxx.uel xl.an.& d.l.cum notissimi.circa prin.Et hoc determinauit Richar.Malumb.in quadā q. quam disputauit cum diceret statutum, q debitum præscriberetur quinquennio,ut per citationem interrūpatur præscriptio, no aūt in maius tempus perpetuetur actio.Quæro,dicitur hic,†q actio restituitur,quæro quę erit ista actio? Gl.ponit duas opi.una q restituitur utilis,alia q restituitur directa, Quęlibet est uera,diuersis casibus.Aut enim tempore ipsa actio erit ipso iure amissa,ut in usucapione triēnij, qua acquiritur dominiū directum,& tunc restituiť sola utilis.Aut primò,non erat ipso iure sublata,sed contra eum erat sola exceptio parata,& tunc per restitutionē tollitur obstaculū exceptiōis,& competit propria,aliàs prima actio directa. Vlt.opp.extra gl. q nō detur restitutio,quia competit.alia actio.Nam cum reus sit impeditus facto alterius, & sic contra illum habet actionem, quia ipse tenetur ex stipulatione,ī.tit.j.l.ij.in fi.& sic nō est necessaria restitutio.Sol.Oportet te dicere de necessitate, q hic reus non satisfecerat de iudicio sisti,& sic ex stipulatu cōueniri nō potest. † Ex quo sequitur,q non est uera gl.rub. quæ dicit istum tit.habere locum tantùm post satisdationem. Vide gl. & quæ ibi dixi ī.co.l.finali.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Citatione.An autem intermissio prescriptionis contra principalem,porrigat effectus contra fideiussorem,Bar.l.cùm quis.§.si quis pro reo.ff.de sol.Ang.cons.lxxij.Bar.l.ij.§.si rem alienam. ff. pro emp.Iaſ.hic, in materia ista.*
b POMA.*Pristinum.Nunquid autem iste tex.qui loquitur in damno euitando,procedat in lucro non amittendo,ut tunc etiam possit agi contra reum, effecto alio pauperē? Alex.q.sic.l.si constante.ff.sol.mat.*
c *Odiosa.Adde post Iaſ.quò ad quartam extensionem,scilicet q, præscriptio interrumpitur,per citationem factam coram iudice incompetenti.Bal.cōs. clxvij.lib.j.& ibi etiam uide,q citatio generalis, & indiscreta interrumpit præscriptionem,cuius contrarium uult Iaſ.hic,in quarta limit. Pro intellectu l.constitutionibus.ff.de act.& ob.*

§. SED, ET SI STIPVLATOR. Hæc actio potest actori,& etiam reo simul contra diuersos competere. Opp.q reus istam actionem non possit habere, quia sua non interest, q nō intersit, probo duabus rationibus. Primò,si reus non uenit ad iudicium impeditus, non tenetur actori ex stipulatione de iudicio sisti, l.ij.§.si quis.ī.tit.j. & sic sua non interest.Secūdò si reus uenisset ad iudicium, non inuenisset actorem.Vnde non interest actoris reū uenisse,& sic stipulatio de iudicio sisti non est cōmissa ad interesse,l.arbiter cal.ī.de arb.Sol. gl.dicens,illud est in stipulatione de iudicio sisti,ī.tit.j.l.ij.in fi.cum l.seq. Vult dicere, q hæc stipulatio committitur,quando fuit impeditus per tertium,contra quem potest habere actionem.Et per hoc est respon.ad primam rationem,non ad secundā, de l.arbiter cal.ī.de arb.Et ideò gl.l.ij.§.j.§.si quis in ius uoc. dicit q non est necesse, q actor sit in iudicio,per istum tex.Quæ gl. non est uera secundū omnes,quia eadem est ratio si deficit actor,sicut si deficeret iudex,nec enim est copia experiūdi. l.j.

l.j.de diuer.& tēp.præsc.Et ideò dicēdum est,q hic interest rei,quia non uenit ad iudicium propter alia,q̄ propter stipulationem de iudicio sisti.Incurrit enim alia damna, conduxit enim aduocatos pro illo tunc,& alias expensas fecerat,quas de nouo deberet nunc facere.Ita intelligebat Iac. de Are.aliàs de Rauen.& Iac.But.& Cy.& Mār.Sil.

§. SED, ET SI STIPVLATOR. Dolus cum dolo compensatur.Dy.l.uiro atq; uxore. ī.sol. mat.& ex. de reg.iur.c.in pari.lib.vj.facit ad q.si nec emptor,nec uenditor soluerit gabellam,cum per hoc contractus sit nullus ex forma statuti.Quæritur enim,utrùm unus possit opponere alteri exceptionem non solutæ gabellæ[a] non,per istū tex.Simile in l.cùm pater.§.libertis.ī.de leg.ij.& ita fuit disputatum Bononiæ.Sed aduertendum est, q contra illam exceptionem nō solutæ gabellæ,debet opponi replicatio. De paritate criminis incontinenti ad repellendam examinationem faciēdam super exceptione.Nam sicut exceptio quandoq; impedit processum super actione,ita replicatio impedit super exceptione.l.quoniam.C.de adult. Si enim peteret pars super ea examinationem fieri, & sic li ꝗueret iudici,contractum esse nullum,propter gabellam non solutam ex forma statuti,iudex deberet[b] ex officio suo absoluere,[c] quamuis pars non possit opponere, C.de transac.l. ubi pactum. Sed si hæc exceptio, actionem non annullaret, & sic non redderet nullum iudicium, tunc si ab utraq; parte probaretur dolus,inuicem compensaretur,ut hacl. cum similibus.

ADDITIO.

a *Gabellæ.Pet.de Anch.cons.ccccxij.*
b POMA.*Deberet.Fel.c.intimauit.de testib.& c.dilecti.de excep.*
c P.PAV.P.*Absoluere.Aret.cons.cj.ad fi.& cons.cxxviij.*

1 *Solutio unius liberat alium,quando plures tenentur ad unum interesse,ex diuersis causis.*

§. SI A FIDEIVSSORE. Hæc actio contra impedimentum datur ad interesse, licet promissio fideiussoris,minorem quantitatē contineat.Opp.actor fuit stipulatus à reo,de iudicio sisti.& accipit fideiussorē,ergo cōtra istum reum habet actionem ex stipulatu,quia est impeditus facto tertij,ī.tit.j.l.ij.in fi.ergo sua nō interest me conuenire.Sol.Dicas q hic reus nō promisit, & quod hic dicitur,fideiussor promisit,intellige solus. l.ij.§.j.in fi. §.qui satisd.cog.Vide quæ dixi §.eo.l.j. in fi.prin. Vel uerius dicas, q ibi reus promisit,tamen quia in idem cōcurrit commissio obligationis principalis,& obligationis impedimenti ex hoc edicto,nec una præcedit aliam, non est ratio quare magis unus teneatur,& nō alter, ideò uterq; tenebitur. Ita dicit gl.& bene,ar.ī. de fideiuss.l.gñaliter.& de duob. reis.l. si reus.Iac.But.Sed tūc quæro,utrùm soluens liberet aliū? Gl.dicit q sic.uterq; enim tenetur ad interesse, hic unus ex stipulatione,alius ex delicto & est uerum, ut ī.dicam.Sed quæro,si exigam interesse contra impedientē,an potero agere ad quinquaginta contra fideiussorē? Gl.arguit pro & cōtra,finaliter determinat q sic,quia unus tenēt ad interesse,alius ad pœnam cōuenitur,& sic unius solutio, alium non liberat.Et sic ex ista†gl.habes duo,quādo plures tenētur ad unum interesse,licet diuersis causis,unius solutio liberat alium.Sed quādo unus tenetur ad interesse,alius ad pœnā conuenit,unius solutio aliū non liberat.Et quelibet posset esse uera in se,l.si quis dolo.§.j.& quod ibi no. ī.de reiud.Tamē quantū ad casum propositū,dictū ultimum nō est uerum.Nam in omni eo quod solueret fideiussor, haberet regressum contra principalem,& principalis agere posset contra impedientem ex hoc edicto,& si deueniretur ad id quòd illemet impediens solueret, solueret bis idem,q̄ esse nō debet,ar.ī.de interro.act.l.qui seruum.in prin. & ita dicebat Iac. de Are.

Si quis cautionibus, &c. Tit. XI.

LEX I.

1 *Dies termini quando computentur in termino.*
Bar.super ff.uet.

2 *Mille passus faciunt unum milliare,& passus est quinq; pedum.*
3 *Dicta integra pro modico q, superest ultra uiginti milliaria,datur.*
4 *Mensuratio quomodo debet fieri à continentibus ædificijs,& quando aliter,nu.5.& 6.*

a 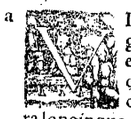 ICENA.[a] Absenti ad ueniendum pro singulis uiginti milliaribus,unus dies est statuendus.h.d.Pone casum in terminis sic, pone q aliquis satisfecerit de ueniēdo ad iudiciū, cùm à iudice fuerit requisitus,ille erat de terra longinqua,à loco ubi iudex faciebat residentiam, quæritur quando iudex citat eum,quem terminū debet ei statuere ad ueniēdum.Ad hoc respō.Iurisc. &c.Opp.l. de die. §.qui satisd.cog.Illa est uera sol. q ibi determino,qui datur præsenti ad sistendū,hic de eo qui datur absenti ad uenien dum.Opp.l.continuus.§.cùm ita.ī.de uer. ob. Gl.hic & ibi dicit,aliud in iudicijs, aliud in cōtractibus.Pet. dicit idem
b ubiq;.Sed l.cont.[b] loquitur,ubi milliaria non sunt limitata,& sic statueret tempus arbitrio iudicis,hic quando sunt limitata quæ satis est cōgrua opinio. Quæro,quid uult dicere tex.præter eum diem.Duplex est opi.Vna q dies quo promittitur,& dies quo debet sistere,seu præsentari in iudicio,non cōputetur,sed illos duos dies habeat ultra termi-
1 num itineris.Et secūdum hanc lecturam uidetur casus,† q dies dati termini non cōputatur in termino. Sed certè hic non loquitur de die,qui ponitur in ipsa stipulatione,ut dixi,sed de die,qui parti datur ad ueniendū post stipulationem interpositam,& ideò gl. exponit secūdo modo, ut hic ponatur,&,pro,id est,& sic ultra terminum itineris habeat
c unam diem.Quæro tamen [c] quid iuris de hoc,utrùm dies dati termini cōputetur in termino.Iac.But.dicebat sic, Aut iudex dixit, do terminū trium dierum,& non computatur in termino dies dati termini, & ita intelligitur tantùm de proximis, l.eum qui cal. ī.de uerb. ob.Aut dicit, do termi-
d num tibi trium dierum [d] seu hinc ad tres dies, & tunc debet computari de momento ad momentū: l. iij.§.minorē.ī.
2 de min.l.j.§.dies.ī.quando app.sit.Item quæro,† quantum spacium facit unū milliare. gl.dicit, q mille passus, passus autem est quinq; pedum,l. iij.ī.de uer.sig. & ibi no.gl.Sed quæro quid si non sunt dietæ integræ, quia fortè sunt uigintiquinq; miliaria? ℟. q pro illo modico, quod superfuit,debet statui una dies,l.iij.Sed quæro unde incipiet mē
surari? ℟. non à portà,sed à continentibus ædificijs, l.mille
3 passus.ī.de uer.sig.Sed quæro,† per quam uiam debet fieri mensuratio. [e] ℟. per illam,per quam securius itur,& quę
e magis frequentatur,ar.l.eos.in fi.cum sua gl.ī. de fal. & prædicta uera,quando fit mensuratio loci,propter terminum
4 eundi,uel redeūdi. Sed si fieret † ob aliam causam, quia dicit statutum, q illi intelligantur uicini, qui sunt propinqui per unum miliare,uel dicit q non possit eligi. Potestas de terra,quę sit propinqua per l.miliaria,tunc uidetur q non debeat fieri mensuratio pariter prædicto modo,sed per rectitudinem loci.Et si nō potest fieri per terram , fiat mensuratio per aerem.Et ita est determinatum in quadam extra-
f uaganti,in qua papa statuit,q monasteria mēdicantium [f] non possunt esse propinqua, intra tantum spacium, & ibi ponitur,quòd si mensuratio non potest fieri per terram, fiat per aerem,quod no.

ADDITIO.

a *Vicena.Inquantum Iaſ.ponit de dictione,præter no.Ro. cons.ccxxvij. Circa istam materiam adde,q, in ista computatione debet dari una dies quietis,pro singula hebdomada,Fel.c.cum olim.ex.de excep.& ibi etiam ponit,an decisio procedat in nauigantibus.*
b P.PAV.P.*Cont.De dictione à,quòd stet inclusiue in tempore statuto à tali die,puta in appellatione prosequenda,uide Alex.cons.cxiiij.uol.v.Item licet dictio à,stet exclusiue,tamen ille dies exclusus cedit beneficio eius, cui assignatur terminus,ideò poterit in illo actu facere. Aret.l.si ex duobus.ī. no.de duobus reis.Item de dictione,hinc ad tot dies, quòd sit de momento ad momentum. Alex.cons.lxxv.uol.ij.Item de hac materia in compromissis,Ang.cons.ccclvij.gl.c.j.de rest.spol. uer.præponitur.Itē quando est dictio à,an dies termini computetur in termino,Fel.c.j.ex.de præsc.Alexan. cons.xlij.in ij.uo.Bertach.uer.à prin.de lib.& postlh.*

c POMA.Tamen.Ro.hic dicit,quòd si dicatur,hinc ad tres dies, q, dies termini computatur in termino.

d Dierum,seu in antiquis codicibus omittuntur & melius ne adsit in uerbis expressa contrarietas.Alex.Loseus.

e Vnde.No.Host.c.olim.de excep.ubi refert istam opinionem,sed ipse dicit,quòd debet fieri per uiam terrestrem,& non per uiam marinam, quia illa est frequentior,maxime tempore hyemali, ubi est periculosa nauigatio,& uide Pet.de Anch.ibi,ubi sequitur Bar.quando mensura fit per aliam causam.Et sequitur ibi.Io.de Imo.Bar.l.non solum.§.fi.ff. de excus.tut. Bar.l.in itinere.ff.de uerb.sig.Alex.c.olim.eẋ.de excep.

f Mendicantium.Frid.cons.ccj.

LEX II.

NON EXIGIMVS. Per transactionem à cautione iud.sisti,contingit liberatio, & si erat commissa,paratur exceptio.No.† quòd si remittitur principale,uidetur remitti pœna.Opp.ʒ.de uerb.ob.l.cum stipulati sumus.& C.de iud.l.j.Sol.ut in gl.Opp.ff.ʒ.de eo quòd cer. loc.l.ij. aliàs §.Item Iul.Sol. ut in gl.Vltimò gl. remittit ad l.fi.ʒ.de eo q cer.loc.dic ut ibi.

1 Citatus non tenetur mittere procuratorem,quando est impeditus iusto impedimento,& quando teneatur.nu.2.

3 Sententia lata contra citatum,qui infirmatur,& non potuit uenire ad iudicium,an ualeat.
Consilium,q,si citatus infirmatur,mittat excusatorem,qui infirmitatem iudici notificet.

§. SI QVIS. Impeditus impedimento publico, & necessario,in pœnam non incidit cum effectu. Opp.& uidetur,q non debuerit parere iudici, qui eum secundò citauerit, l.sed & si quis. §.illud.ʒ.cod.Sol.ibi fuit citatus in culpa,& hoc dic,ut in l.contra pup.§.is qui.ʒ.de re iud.

§. SI QVIS IN IVDICIO. Si iustum impedimentum superueniat in persona eius, qui sistere debet, uel in loco,ubi debet sistere, absq; culpa promissionis, ei exceptio conceditur.h.d.usq; ad §.ibi,simili modo. Legam per partes.Opp.quòd si ipse erat infirmus, debuit mittere procuratorem,ʒ.de minorib.l. Pap. & l.sed & si.§. aduersus. quib.ex caus.maio.Sol.ibi erat impeditus ex causa necessaria, non probabili neq; iusta,hic est causa iusta.No. ergo
1 quòd ille † qui est citatus,si nõ potest ire iusto impedimento,non tenetur mittere curatorem.Ista sol.non uidetur uera,quantum ad istum casum,nam absens ex causa probabili,non incidit in stipulationem de iudicio sisti,ʒ.eo.l. sed & si quis.Nam pro satisfaciendo huic cautioni, requiritur præsentia personæ principalis, ut hic, quod intellige, ut ʒ. eo.l.si eum.in princ.nec sufficit mittere procuratorem. Sed sol.gl.est uera in se,& cõtrarium potest respicere finem huius §.ubi dicit, quòd lex iubet diem iudicij esse diffusum, non dicit idem tantùm de sistendo, sed loquitur in quolibet alio termino magistratus.Opp.ʒ.de diuer.& temp.prescrip.l.j.Sol.ibi loquitur in actore,qui tenetur mittere procuratorem,hic in reo qui non tenetur mittere. Vide gl. Civ
2 ca † hoc, an quis teneatur mittere procuratorem, [a] Cy.di
a stinguit in l.j.C.de rest.mil.Can.eẋ. de proc. c.ij. & Gul. Iac. But.hic.Tu dic aliquantulum latius,Aut quis non tenetur uenire priuilegio perpetuo, & tenetur mittere procuratorem,l.ult.C.de iniur.& de pac.l.pen.Aut non tenetur uenire,priuilegio tẽporali,&nõ tenetur mittere procuratorem, l.ij.§.de in ius uoc.Aut non tenetur uenire ex alia causa, ꝙ ex priuilegio,& tunc aut illa causa est iniusta, & tunc tenetur mittere procuratorẽ,d.l.Pap.ʒ. de minorib. & hic in gl. Aut est iusta,& tũc aut est uolũtaria,& tenetur mittere procuratorem.ʒ.eum qui appel.in prouin. def.l.eum. Aut causa est iusta & necessaria, & tunc aut loquimur in actore,& tenetur mittere procuratorem,l.j.ʒ.de diuer.& temp. præsc. Aut loquimur in reo,& tunc non tenetur mittere procuratorem,ut hic fm Gul.Sed.Pet.dicit hoc casu,etiã si esset impedimentum perpetuũ,uel multùm longum, tenetur mittere procuratorem,ar.ʒ.de iud.l.si longius. & l.eundem. §.j. ʒ.de legat.Pro quo facit optimè l.pen.ʒ.de uaca. mu. & hoc etiam tenebat Iac.But.Addo ultra, quòd si esset causa quæ celeritatem desideret, ut sunt causæ quæ possunt tractari tempore feriato,l.j.& ij.de feriis.tũc tenetur mittere procuratorem.eẋ.de dolo,& contuma.c.cùm dilectus. Inn.eẋ.de procur.c.ij. quod mihi placet,nam regulariter non tenetur quis uenire in iudicio propter ferias, tamen qualitas causę facit,ut cesset illa exceptio feriarũ.Ita in proposito,Que
3 ro quid si infirmatur,& nõ uenit ad iudicium in termino, utrum ualeat sententia,quæ fertur per iudicem? Videtur q non,quia lex ipso iure prorogat terminum,ut hic dicit, iubet die iudicij esse diffusum.In Cont. gl.dicit diffusum,id est,differendum.Breuiter dicas,Aut iudex hoc sciebat,& erit sententia ipso iure nulla. Aut iudex hoc ignorabat,& tunc ualet sententia,sed rescinditur per restitutionem.gl.l. quæsitum.ʒ.de re iud.Inn.eẋ. de dila. c.pe.& ideò cõsilium est, quòd quando tale impedimentum superuenit, mitta tur aliquis excusator, qui hoc iudici notificet, quòd talis infirmitas,tali superuenit,tunc enim iudex sciet, & sententia erit nulla.

ADDITIO.

a Procuratorem.Fel.c. accedens. ut lit. non conte. & inquantum subdit Ias. q, citatus à papa tenetur mittere procuratorem,uide Old. cons.ccxcvij. Et an citatus ab imperatore,si timeat,familiares potentis qui sint per itinera, teneatur comparere,Old.cons.xiij.

§. SI NON. No. quòd mulier grauida non tenetur cõparere in iudicio personaliter.Opp.quòd si est grauida,id occurrit sua culpa. Sol. q parcitur uitio naturali.Item non uidetur in culpa,quia uiro debitum reddit. Sed quid si est grauida ex scholari,nõ ex uiro? Gul.de Cu. dicit idem,quia licet sit ipsa in culpa,tamen illa culpa non committebatur ad impediendum iudicium, sed ad finem libidinis.l.uerum.ʒ.de fur.

1 Impedimentum,& casus superueniens qualiter probetur & qualiter probare debeat ille,qui dicit in mari fuisse tempestatẽ taliter q, in termino uenire non potuit.& nu.2.

§. QVOD DIXIMVS. Vides hic,quòd casus superueniẽs excusat à pœna,qualiter † probabit casus?Iac. de Are.uidetur dicere,quòd debet probari solenniter per testes, l.iij. §.si ad diem.ʒ.de re mil. & l.qui commeatus. eo.tit.Spe.tit.de appel.§.nunc breuiter.uer.quid ergo.uide
a tur dicere,q probatur per iuramentum. [a] l.scire oportet.§. sufficit.ʒ.de exc.tut. q Gul.de Cug. admittit, habita consideratione qualitatis personæ,* * Personæ. Vtsar.l.quoties.C.de naufra.li.xj.& auth.hodie.
2 C.de repu.† Sed quæro eccè [b] cõstat q p mare fuit tẽpestas ita q nõ potuit nauigari tali
b c tẽpore,utrum hoc sufficit? R.[c] q nõ, imò debet probari,q ipse de domo sua recesit,& tẽ pore debito uenit ad mare,& quòd tali tempore fuit tempestas in mari,& quòd propter
d hoc fuit impeditus,ita q uenire nõ potuit.[d] Non enim sufficeret impedimentum maris nisi de domo sua discesserit.l.qui commeatus.de re mil.Vn de est consuetudo q in terris maritimis fiat talis protestatio,q propter impedimentum maris, non possit transire, cum ipse ibi sit causa transeundi.

ADDITIO.

a Iuramentum. Adde post Ias.Old. cons.lx.Frid. cons.cxiiij. Abb. cons.lxiij. Bar.cons.xcvij.

b Ecce.Io.de Imo.c.fi.de appel.ubi reprehẽdit istud dictum, & respon.ad l. qui commeatus.ff.de re mil.dicit etiam ibi,q, ubi impedimentum extrinsecum accidit in persona debentis facere actum,sufficit q probet q,se præparauit,& non potuit implere actum propter superueniens impedimẽtum, ideò dicit,q, in d.l.qui cõmeatus.non dicitur aliud, nisi illud, q, debet probare præparamenta & impedimentum,ideò non dicit, q, debet præstari, ut hic Bar.Tu pondera,q, Bar.nõ alleg.illam l.qui commeatus. quòd debet protestari,nec hoc dicit Bar.hic,nec Bald.nec Ang. aliquid dicunt de hac protestatione,sed duntaxat dicit,quòd debet probari, subdit postea, quòd consuetudo est in terris maritimis, quòd protestetur de tali impedimento maris,cum sit ibi causa transeundi,& nõ posit per fortunam transire, nel recede

recedere.Et sic Io.de Imol.non bene intellexit hic Bar.Barb.

c POMA.Respon.Are.cont.cons.clxiij.in l.non hoc. C. unde cog.Cum Bar. tenet Alex.cons.xcij.uol.j.Ca.l.de pupillo.§.si quis.ff.de ope. no.nun. & l. qui superstitis.ff.de acq.hær.Alex.cons.clj.& cons.clxiij.uol.j.Limita,nisi impedimentum esset notorium.Pau.cons.ccxc.licet Alex.d.cons.centesimo quinquagesimoprimo,dum loquitur de teste, uideatur tenere oppositum.Limita per Fel.c.ex transmissa.eo.tit.

d POMA. Potuit.Alex.cons.xcix.uolum.ij.Fel.c.j.de præscrip.& c.ex trãsmissa.eo.tit.

a §. SIMILI.[a] Impedimentũ superueniens facto magistratus, dat exceptionẽ reo, secus si est impedimẽtum facto priuati contingens.h. d. No. quòd impedimentũ affectatum & procuratũ,non excusat.Op. quòd etiã magistratus tenetur,si dolo fecit,ʒ.de iniur.l.nec magistratus.Gl.hic uidetur dicere, q hoc intelligatur quando magistratus iure facit.Certè hoc non uidetur mihi uerũ,per tex.hic,qui dicit,quòd si magistratus facit dolo alterius,q nihilominꝰ cõ petat exceptio reo , licet habeat actionẽ contra eum , cuius dolo malo, factũ est,l. j.in prin.ʒ.tit.j. Dico ergo,quòd licet in magistratu detur actio,tñ lex habet actionẽ pro nihilo, quia potẽtior. l.iij.ʒ. de alie.iud.mut.cau.fac. & ideò perinde est, ac si nullã haberet actionẽ.Itẽ cõt.eẋ.gl. si magistratꝰ detinuerit aliquẽ,& hoc fuit propter culpam detenti, quia fortè deliquerat,non sequitur,ergo sibi prodest,ʒ.ea.l.uer. si quis tamẽ illa. Sol.culpa, non fuit ordinata ad istum ca
b sum,[b] ut ipse detineretur,ergo sibi non imputatur,arg.ʒ.de fur.l.uerum,& l.non omne.ʒ.de sta.lib. Vltimò uides hic,q reus ideò tenetur,quia actionem habet contra aliũ,& ideò puto q cedendo liberetur,ar.ʒ.de pecu.l.q debetur.

ADDITIO.

a POMA.Simili.Alex.l.Marcellus.§.res quæ.ff.ad Treb.et l.quamuis.ff. sol. ma.cons.ij.j.uol.Fel.c.j. de const.& c.quæ in ecclesiarum.eo.tit.& c.quoniam.de prob.& c.cũ inter.de except.& c.ueniens.de præsc.& c.ex transmissa.eo.tit.& Cæp.consilio uigesimosexto,& trigesimotertio, & septuagesimonono.Præp.c.cùm enixa,aliàs in fin.v.di.gl.c.statutum.§.j.uer. non audiẽs.de resc.in vj.Pan.c.ij.de arb.& c. intelleximus. de iud.Ca.cõs.ccxc. Idem cons.xiij.in antiquis.quòd reprobat Alex.consilio, clj.ubi facit mentionem de peste.

b Casum.Fel.c.cum inter.ext.de except.

LEX IIII.

SED ET. Capitalis cõdemnatio,uel relegatio,est iusta causa,in iudicio non sistendi.h.d.Et no.tex.ibi,rei capitalis,&c.No. quòd absens ex causa necessaria,nõ probabili,excusatur ab hac satisdatione, dixi s.eo.l.ij. quis in iudicio. Item no.quæ dicatur causa capitalis. Opp.C.de fi
1 deiuss.l.j.& de except.l.defensiones.Gl.dicit,† quòd speciale est hic, quòd exceptio, seu diuisio competens reo , propter mutationem status , transit ad fideiussorem. Cy.in legibus contrarijs.

§. ILLVD SCIENDVM. Si quis sit citatus, uel accusatus causa capitali,nõ est iusta cã in iudicio nõ sistendi,secus si detineat. h. d. Opp.ʒ.de cust. reo.l.ij.§.fi.Sol. dicit gl.hic fuit accusatus de crimine cõmisso post ꝓmissionem, & sic fuit sua culpa, ibi de delicto commisso ante. Vel dic, licet hic esset accusatus, q non tamen erat ibi statutus terminus,eundi ad iudicem,propter quod impediretur sistere in iudicio primo.

1 Renunciatio specialis plus ualet,quam generalis.

2 Clausula generalis ualet quò ad omnia,uel similia,uel minora, casibus expressis,non maiora.

3 Renunciatio generalis casuum fortuitorũ,an sufficiat,& an requiratur specialis:quid in iudicijs,in stipulationibus iudicialibus & conuentionalibus.

4 Iuramentum interpositum super renunciatione generali, refertur ad casus ad quos refertur renunciatio.

a §. QVAESITVM.[a] Generalis renũciatio casuũ fortuitorũ nõ ualet in iudicijs, secus si specialiter exprimat. Primò ponit q.secũdò rñsionẽ Attilicini,tertiò reprehẽ sionẽ ipsius, de indistincta locutione. Secũda ibi,& ait.Tertia ibi,sed ego puto.gl.ponit casum duobus modis,& quę Bart.super ff.uet.

libet positio est bona, & uaietas insurgit propter expositionem uerbi deserta,quod potest referri ad exceptionem,
1 & ad promissionem.† No.quod plus ualet renũciatio spe
b cialis,quàm generalis.[b] Opp.l.omnes. C.de præscrip.xxx. ann.l. fi. C. quando mul.tu. of.fun.pot.& l.si duo. de adm. tut.Gl. hic non soluit,sed in l.si quis mihi bona. §.iussum. uer.sed utrùm.de acq.hær.dicit,quòd regula est quod tantum operatur generalis prouisio, quantum.specialis. Fallit in casu,& hic est unus de illis.Alij soluunt,quòd in generali prouisione nõ ueniunt ea,quæ quis in specie non esset uerisimiliter cõcessurus:l.obligatione.de pig.& Dy.c.in generali.de reg. iur.lib.vj. ideò hic non ualet generalis renũciatio,quia multi casus uenire possunt,quibus non potest renunciari si exprimerentur.Hæc sol.nõ uidetur uera,quia fm hoc,idem esset in cõtractibus, cuius cont.gl.ʒ. determinat,ideò uidetur standũ in prima sol.scilicet,quòd specia
c le est hic in iudicijs.Sed tũc quæro [c] de ratione. Gl.dicit in fi. quòd iudicium redditur in inuitum,ideò præsumitur, quod inuitus renũciat.Hæc ratio est contra l.nõ est uerisimile.q me.cau.Dicit gl.aliter,q hoc speciale est in stipulationibus prætorijs,& iudicialibus. Ratio, quia ille iudicãtur fm mentem,& æquitatẽ prætoris qui nõ patitur quem decipi sub inuolucro uerborum,sed conuentionales iudicantur fm mentem cõtrahentium,qui uoluerũt omnibus esse renunciatum.l.cum Aquiliana.ʒ.de trans.& l.in cõuentionalibus.ʒ.de uerb.ob.Opp.eẋ.gl.auth.matri & auiæ.C. quando mul.tu.off.fun.pot.Sol.ibi ualet generalis renunciatio,quòd ad omnes exceptiones præteritas, hic uerò ua
d let quòd ad futuras,[d] fm Pet.Opp. q exceptiones quæ obstant in hac stipulatione,causantur ab impedimẽto casus fortuiti,l.ij.ʒ.e.Si ergo istis renunciatur expressè,stipulatio cõtinet impossibile.Nam tantũ est dicere,quantũ uolo teneri, etiam si uenire non possem, cont.l. impossibilis.ʒ. de uer.ob.Sol.qñ ab initio impossibile deducitur in obligatione,nõ ualet obligatio,ut ibi, sed qñ ab initio promitteret possibile,licet ex post facto fiat impossibile, obligatio non tollitur ipso iure,sed ope exceptiõis.l.ij.ʒ.eo.& per totam l.Possum igitur cõuenire, nec obsicietur illa exceptio, ut hic.Hæc enim cõuentio nõ inducit obligationẽ, sed impedit obstaculũ exceptionis,fm Gul.Opp.Iuri futuro non potest renunciari,l.is potest.ff.de acq.hær. & l.si ita scriptũ. §.si sub cõditione.ʒ.de leg.ij.Sol.non potest renunciari sim plici renũciatione,sed per pactum sic,ut hic,& l.j.C.de pac. Vel non potest renunciari,nisi in iudicio, & ita no.hic in l. ij.de cur.bo.dan.Venio ad q.gl.& primò quærit gl. quid si in iudicio quædam exprimãtur,posteà subijcitur clausula generalis,an ualeat renũciatio in expressis? Gl.quod sic,& bene.Quærit gl.an hoc habeat locum in cõtractibus, ut casus debeant exprimi specialiter? Et recitat opi.Mar. qui dicit q non.Io.dicit cont.& quilibet allegat pro se multas bonas leges.Tertia fuit opinio,Bulg.qui distinxit,Aut aliqui casus specialiter enumerãtur,in cõtractibus,& posteà subijcitur clausula generalis,& ualent.Aut renunciatur generaliter tantùm,& non ualent,ut in gl.& gl.dicit istud cõsue tudine approbatum.Hoc sequitur Dy.c. contractus. eẋ.de
e reg.iur.lib.vj. Sed Cy.l.j. [e] C.comm.impugnat hanc opin. quia est in contractibus eadem ratio,quę in iudicijs,sed in iudicijs,hæc opi.hic reprobatur, ergo, &c. Gul. de Cug.te
2 net eam,cum quadam modificatione,ui dicet † q clausu
f la generalis ualet,quò ad omnia similia,uel minora [f] casibus expressis,non quò ad maiora,ar.l.fi.ʒ.cui dulcia.de uino,triti.& oleo leg.quæ limitatio satis placet,c.sedes.eẋ. de
g rescrip.& c.non potest.de proc.in cle.Quarta [g] fuit op.quæ colligitur hic ex gl.licet illud ponat per modũ cuiusdam nouæ q.ut distinguamus,aut quis renũciat,
uel suscipit in se periculũ casus fortuiti, & te
netur.* Aut hoc non exprimitur,sed suscipit in se periculum simpliciter,& tunc aut ex natura contractus, ueniebat leuis culpa,& uenit * Tenetur . Tamen si aliq nõ teneretur , ut de depositario dicimus, qui licet non teneatur de casu fortuito,tamen si in se periculum susceperit,tenebitur,l.& Aristoni.ff.mand.l.j.C.depos. I.Conc.B.

nit leuissima, aut ueniet culpa leuissima, & ueniet casus fortuitus, ut uerba aliquid operent. l. si quādo. de leg. j. Cy. l. j. C. commo. reprehendit hanc distinctionē, sed non curo, quia est uera, ut j. dicā. Odof. distinguit, Aut stetit per reū, quia cùm actor uellet enumerare casus, dicit actori, dic ge-
h neraliter, Aut nō stetit per reum. [h] Ego nō curo, de ista sua opi. Nic. de Ma. dicebat, Aut ille qui est obligatus ad rem, suscipit in se periculum, & hoc ualet, quanquā generaliter dicat. l. iuris gent. §. item si quis. j. de pac. & j. mād. l. & Aristo ni. & j. cōm. l. si ut certò. §. nunc uidendum. & j. depos. l. j. §. sę pè. de nau. fæ. l. periculum. de iure do. l. si mācipis. Aut quis est obligatus ad factū, & tunc nō suscipit in se periculū, nisi casus specialiter exprimant, ut hic. Hęc opi. est cōtra l. opus ꝙ aduersione. j. loc. ubi quis obligabatur ad factum, & te nebatur etiam ad ipsum opus restituendū, & tamen si susci pit in se periculum, nō intelligit de casu fortuito. Ad leges
3 alleg. in cont. respōde, ut patebit in distinctione. † Vt igitur liquat ueritas huius materiæ in iudicijs, seu in stipulatio nibus iudicialibus, & prætorijs, tene istū §. Item si renūcia tur exceptionib⁹ prætoritis, uel alijs iuribus cōpetentibus, dic ut in gl. l. si de certa. & l. sub prætextu. C. de trās. fac. dixi in l. Aurelius. §. Caius. de lib. leg. In stipulationibus cōuentio nalibus, si aliquis renūciat exceptionibus cōpetituris, uel suscepit in se periculum, quid operetur, distingue, Aut ex primit se suscipere periculū casus fortuiti, & ualet, & de om ni casu fortuito tenetur, l. quæ fortuitis, in fi. C. de pign. act. hic gl. & l. si quis fundum. in prin. ff. loc. Aut suscipit in se pe riculum simpliciter. & tunc aut ille, qui suscipit erat ille, ad quem pertinebat periculum ante cōtractum, & tenetur de casu fortuito: l. periculū. de nau. fę. Aut ipse primò nō tene batur, & tunc aut possessio rei nō transit ad eū qui suscipit in se periculum, & tenetur de casu fortuito, l. si in uenditione. in prin. de peric. & cōm. rei uend. quia non est uerisimi le, ꝙ quis in re quā non habet, cōmittat culpam. Solū ergo ad casum referri potest, aut possessio trāsit ad eum, & tunc aut ex natura cōtractus, ueniebat leuis culpa, & tenebitur
i de leuissima, l. opus. j. loc. Aut tenebat de leuissima, [i] ut in mandato, & tūc tenebit de casu fortuito, l. & Aristoni. mād. & gl. hic. Aut primò tenebatur de casu fortuito, & tūc istud suscipere in se periculū, hoc operatur, quia prius tenebat de casu cōtingenti, absq; culpa alterius partis, nūc tenetur etiam si cōtingat culpa alterius, dummodò dolus absit, l. qui officij. §. fin. de cont. emp. & omnes leges quæ uidentur simpliciter dicere, quē teneri de periculo, si est actum, intel-
k lige secundū prædictam distinctionē, [k] est enim necesse, ut omnes exprimātur in casibus, in quibus tenebatur de leui culpa ad plus. C. cōm. & depos. l. j. & ita intelligatur opinio Io. hic posita. Si uerò quosdam casus enumerauit, posteà subiecit clausulam generalem, ualet illa generalis clausu la, ut hic, secundū opi. Bul. & Dy. d. c. contractus. Quod in-
1 telligo, quò ad similia, uel minora, nō quò ad maiora, [l] d. c. sedes. de resc. & de procur. c. non potest. in Cle. ubicūq; dixi quem teneri de casu fortuito, intellige de solito, non de ca sibus incōsuetis, uel non uerisimilibus, l. fistulas. §. frumen ta. j. de cōt. emp. qui est casus ualde no. † Quæro, quid si po sita generali renunciatione in instrumento, interpositum
m est iuramētum [m] ꝛ. ad illos casus, ad quod refertur renun ciatio, refertur & iuramētum, l. fi. C. de non nu. pec. & l. fi. in prin. j. ad munic. & l. ult. §. qui satis. cog.

ADDITIO.

a P.PAV.P. Quæsitum. Fel. c. sedes. exē. de resc. Alex. cons. xxviij. & ccccl xv. ad fi. & ccccl xxvj. Com. cōs. cl xxxv. Bar. l. creditor. ff. de sol. Itē subijcit ibi aliud uerbum, quod ubi de iure ad aliquem spectat periculū casus fortuiti, si expressè cōueniatur idem, §. q. periculum casus fortuiti ad eū spectet, cen setur istud appositum potius gratia tollēdæ dubitationis. Item Bar. c. j. usq; ad fi. de com. & ibi dicit, ꝙ decisio nostri tex. procedit, quando quis renun ciat casibus futuris, & de præterito, & quid si esset iuratum, & an traha tur ad insolita, & quædam alia, ut per eum.

b POMA. Generalis. No. per istum tex. ꝙ generalis ratificatio omnium acto rum non ualet, quod limitat Pan. cons. ccclij. incip. de casu præsenti, secun dum antiquam impressionem, quando cōstaret, seu pars, in cuius fauorem esset ratificatum, probaret ratificantem habuisse notitiam, & hoc per l. fi. C. plus ual. quod agi. cum ibi no. per gl. & Bar. l. ij. C. de reb. alie.

c POMA. Quæro. Pan. cons. cxiiij. in ult. dubio.

d POMA. Futuras. Ista solutio est contra l. si decesserit. j. qui satis. cog. unde potest solui secundum Mod. Med. q. iste tex. dum uult, quod posset fieri re nunciatio de omnibus casibus intelligitur, scilicet de omni casu difficili, non autem impossibili, quod est ualde restringere istum tex.

e Cy. l. j. Pondera bene, quia & doc. d. c. sedes. dicunt esse speciale, propter na turam rescriptorum, & ibi dixi. Barb.

f Minora. Scripsi ad Bar. §. cui dulcia.

g POMA. Quarta. Ale. cōs. cxlj. uo. ij. cōs. xiij. uo. j. Bar. l. si quādo. hic alleg.

h POMA. Reum. Pan. cons. xxviij. & cons. lxvij. uo. ij.

i P.PAV.P. Leuissima. & q. suscipiēs periculū in se, teneatur de casu fortuito, quando illud uerbū alias nihil operaretur, uide Bart. l. opus. in fi. ff. loc.

k POMA. Distinctionem. Alex. cons. xxviij. j. uol.

l Maiora. Bal. cons. clxxv. inter cons. Ang. eundem Bal. cons. cccxlvj. cāsus ta lis. & cons. ccclxxxix. lib. iiij. & idē Bal. cons. ccclxij. ij. lib. Alex. cons. cviij. & Pet. de Anch. cons. ccccxv.

m P.PAV.P. Iuramentum. Alex. cons. iij. & xxviij.

1 *Error semper præsumitur, nisi scientia probetur.*

2 *Clausula, sciens se ad infrà scripta non teneri, propter hanc l. hodie appo nitur in instrumentis, per notarios, & tollit erroris præsumptionem.*

§. ITEM QVAERITVR. Si satisdatio interponitur per errorem in totum, uel in partem promissor excę ptione iuuatur, secus si ex certa scientia. h. d. Opp. j. de dam. infec. l. si finita. in prin. Sol. error non facit stipulatio nem omnino inutilem, ut ibi, sed ope exceptionis subduci tur quantum per errorem est factum, ut hic, & ibi, de quo per Dy. l. si patron⁹. j. de don. & per gl. j. fam. ercis. l. qui erat hæres. Quæro, quomodo intelligitur promissum, ultra de bitum? Gl. uariat, finaliter determinat, ꝙ de iure cōmuni non tenetur promittere certam quantitatem, sed solum in teresse. l. ij. §. fi. s. q. satis. cog. & no. in l. fi. C. de præt. stip. Si ergo promisit ultra interesse, uidet per errorē promisisse, hoc tamen nō esset error, cùm de consuetudine sit in quibusdā partibus, certā pœnam apponi, ut dixi in l. ij. in fi. §. qui sa tis. cog. Opp. quia etiam si ex certa scientia promittatur, nō ualet, C. de usur. l. cū allegas. gl. notabiliter soluit, ꝙ ibi lo quitur, quando in obligatione erat quātitas. Vnde pœna quæ apponitur, uidet apponi in fraudē usurarum, hoc est,
1 in obligatiõe in factū. Vide illā gl. & j. si cer. pet. l. rogasti. §. si tibi. & dixi. † Quæro, quid in dubio præsumetur, uel error, uel scientia? Dicit Iac. ꝙ præsumitur error, nisi probet scien tia. Casus est hic in fi. Dicitur enim hic, ꝙ datur exceptio, & qui uult repellere illam exceptionē, debet se iuuare replica tione pacti, ꝙ inducitur ex ipsa scientia, & sic ille, qui repli
a cat, debet probare suam replicationem, dixi in l. non fate tur. j. de confes. [a] Vltimo scias, † ꝙ per istam l. & similes, po-
2 nunt notarij hodie in instrumentis, quod talis sciens se ad j. scripta teneri, &c. ut per hoc non possit opponi exceptio
b erroris, [b] ut hic uides.

ADDITIO.

a POMA. Confes. Alex. cons. iiij. uol. iiij.

b P.PAV.P. Erroris. Bald. l. mater. C. de rei uend. & de illa clausula, ex certa scientia nullo iuris, uel facti errore ductus, Bar. l. non fatetur. ff. de confess. in d. l. si dari. de uer. ob. & hic, qui tamen non uidetur loqui de ea, sed de a lia, ideò aduerte, scripsi in d. l. non fatetur. ad Bar. ibi. Item de dicta clausu la, sciens se ad infrascripta non teneri, ita l. fi. §. idem quæsitū est. de cōd. in deb. ubi etiam Bar. ponit.

LEX V.

SI DVO. Culpa unius ex reis credendi in acquiren do, nocet alteri si sunt socij. h. d. Quam l. no. gl. inducit in ar. ad q. an duo rei uideātur inuicem fideiubere, de quo ad Velle. l. uir uxori. Et ex. gl. opp. quia factū unius de duobus reis credēdi, minus debet nocere alteri, si sunt so cij, ęꝑ si non sunt socij, l. si unus. in princ. j. de pac. Sol. Illud uerū, ꝙ nō nocet in obligatione iam quæsita perdēda, hic uerò nocet in obligatione quærēda. Quærit hic, si sunt so cij, quō intelligātur socij? Dicit gl. omniū bonorū, uel illius obligationis. Dic ut in gl. de quo est. l. si cui. j. iud. sol. Dixi plenè. in l. ex duobus. j. de duo. reis, & ibi examinaui, quali ter factum unius ex correis, prosit uel noceat alteri.

§. ITEM

§. ITEM. Si sunt duo rei, ut pater & filius, nō potest ab uno peti res, ab alio interesse. Opp. l. nec ullam. §. pe. j. de pet. hęr. Sol. si socij sunt, nō debet distingui qs fuerit exactus prius, quia sunt inuicem habituri regressum, si nō sunt socij, debet distingui, fm distinctionem legis cōtrarię.

§. ÆQVE. Iste §. est summatus, & legit fm gl. duobus modis. Secundū primū ponit duos casus, fm aliū po nit quatuor, quælibet est bona lec. & uide ut in gl.

LEX VI.

SI IS QVI. Exceptio superueniēs reo, prodest fide iussori. h. d. usq; ad fi.

LEX VII.

SI QVIS. Qui fideiussit pro seruo, habet eas excę ptiones, quas haberet, si pro libero fideiussisset, saluo quòd seruus reip. causa abesse non potest.

LEX VIII.

1 *Morę purgatio admittitur intra paucos dies, dummodo ius actoris nō sit factum deterius.*

2 *Moræ purgatio non liberat aliquā ipso iure, sed ope exceptionis.*

3 *Dies pauci intra quos quis potest moram purgare, sunt in arbitrio iudicis.*

5 *Moræ purgatio an admittatur, ubi est dies, & pœna.*

ET SI. In stipulationibus iudicialibus, ubi est dies & pœna, admittit purgatio moræ, intra modicū tem pus, si ius actoris nō est factū deterius. h. d. Et primò ponit dictum, secūdò declarat illud. Secūda ibi, in ultimo
1 uer. dum dicit, exceptione. † No. ad hoc, ut admittat purga tio moræ, requiritur ꝙ ueniat intra paucos dies. Secundo no. ꝙ requiritur, ꝙ ius actoris non sit factū deterius. Tertiò
2 no. ꝙ † purgatio moræ nō liberat aliquē ipso iure, sed ope exceptionis. Ad primū opp. j. loc. l. si in lege. §. colonis. Sol. Dicit gl. ꝙ hic dicit, plurēsue dies. intelligo paucos, quia hæc adiectio, plus ad modicū refertur, l. hæc adiectio. j. de uer. sig. & sic concor. Sed tunc insurgit dubiū, quot sunt isti pauci dies? Quidam dicūt quartam totius, l. si quis in suo. C. de inoff. test. Ista est obscura respōsio, nescim⁹ enim utrū dicatur de quarta totius tęporis, quo passus est agitari iu dicium, uel de quarta primæ dilationis, uel qualiter. Vnde alij dicunt referri ad duos dies, l. ubi numerus. j. de testi. l. si
3 oleum. in fi. cum l. seq. j. de dolo. Alij dicunt, hoc † esse in ar bitrio iudicis: j. de iur. delib. l. j. & ista est uera. l. si ita quis. §. Seia. j. de uer. ob. Arbitrabitur autē iudex, habita considę ratione personarū, & locorum, ar. l. continuus. §. cùm ita. &
4 §. item qui insulā. j. de uerb. ob. † Et ista faciūt ad q. de teste,
a qui dicit, ꝙ Titius possedit decem annis, & plus. [a] quid im porteт hoc dicere? De quo tangit gl. in l. ab hostib. §. sed ꝙ simpliciter. ex quib. cāus. maio. & ibi dicā. Opp. ꝙ posit ue nire intra sex mēses. C. de fideiuss. l. sancimus. Dicūt quidā, illa colligit istā. Dic fm gl. ibi loquitur in fideiussore, hic in principali. Dicit enim tex. si reus promisit. Ratio, quia faci lius est aliquando sistere seipsum, ꝙ alium. Opp. ad secun dam, dicit hic, si ius actoris nō est factū deterius. Cōt. nam ista stipulatio cōmittitur ad interesse, l. ij. in fi. qui satis. cog. Sed si ius actoris non est factū deterius, actoris nō interest, ergo nō expedit purgare morā. Huius timore hæc lex legi tur duob⁹ modis, primo, ꝙ hic fuit adiectus dies, & pœna certa, & ideò cōmittit ad pœnā, licet non interfit, propter hoc,
5 interest rei, ꝙ posit morā purgare. Ista est una lect. † & qui hanc tenent, incidunt in cōtrariū fortius: Quia ubi est dies & pœna, nō admittitur purgatio moræ, l. traiectitiæ. §. de il lo. j. de act. & ob. l. magnam. C. de cont. stip. Et ideò alij di cunt, ꝙ hic nō fuit adiecta pœna. Ad contrariū autē forma tum non bene rñ. sed sustinendo illos, dicas, quod licet ius actoris non sit factum deterius, scilicet, quando actio non sit amissa, tamen ista stipulatio est cōmissa ad totū interes se, id est, ad totū illud ꝙ ueniebat in actionē, l. ij. §. fi. cū l. seq. s. qui satisd. cog. Sed adhuc huic legi non satisfit, quia si cō mittitur solùm ad illud ꝙ debetur, nō expedit reo purga re moram, quia tantū dabit per istam stipulationē, quan tum per primam actionē. Tene ergo primā, ꝙ hic fuit adię cta dies, & pœna. Ad cōtraria rñde. ad §. de illo. & l. magnā. diuersis modis, ut in gl. quia uidetur dicere, ꝙ ibi ueniebat post multos dies, hic intra paucos. Pet. aliter dicit. Tu dic, ꝙ ubi est dies & pœna, nō admittit purgatio, nisi in stipula tionibus prætorijs & iudicialibus, in quibus sit interpreta tio ex mēte, & æquitate prætoris, l. in cōuentionalibus. j. de uer. ob. Putauit enim prętor æquū, si uenit intra modicum tempus, & ius actoris non est factū deterius, ꝙ admittatur purgatio, ut hic, sed in cōuentionalibus, prætor habet iudi care ex cōuentione, nō ex sua æquitate, d. l. in cōuentiona libus. Et prædicta uera, quādo stipulatio prætoris pertinet ad litis ordinationē, ut hic, secus si ad litis decisionē, l. si cū dies. §. fi. cum l. seq. & in prin. l. seq. de arb. quia facta litis de cisione, prætor se non intromittit, quia functus est officio suo: l. iudex. de re iud. secus in his quæ pertinēt ad litis ordi nationē. Opp. & uidetur ꝙ semper ius actoris sit factū dete rius, propter expēsas, quas ipse sustinuit, quia reus non ue nit. Sol. dicit gl. quod propter hoc non dicit ius actoris fa ctum deterius. Nam expēsas recuperat officio iudicis, uel ex edicto, si quis ius dicē. non obtē. tūc enim dicit ius acto ris factū deterius, qñ actio sua integra nō est, non uerò ra tione expensarū, ut in hac gl. & clarius in iij. gl. permittitur. super uer. deterius. Opp. ex. gl. l. si ita qs. §. Seia. j. de uer. ob. ubi dicitur, ꝙ admittit purgatio moræ, intra modicū tem pus, si actoris nō interest, nō dicit, si ius eius nō est factum deterius, sed ratione expensarū dicitur eius interesse, ergo, &c. Sol. in iudicialibus stipulationib⁹, debet cōsiderari so lum si ius alterius, s. actoris, est factum deterius, quia expē sas recuperabit officio iudicis, quia iudex nō audiet eum, nisi restitutis expēsis. l. sancimus. de iud. Sed in obligatio nibus cōuentionalib⁹, inspicimus an eius interfit, & pars non admittet eum, nisi restituto interesse, d. §. Seia. & si cùm dies. in fi. cū l. seq. j. de arb. quia posteà non esset qui faceret eas restituere, sicut in iudicialibus. Ité op. & uidet ꝙ ius a actoris sit factum deterius, saltē quia actio est minoris iuris. Sol. istud interesse nō consideratur, l. qui bis. j. de uer. ob. & l. si creditori. j. de leg. j. & l. pater. in fi. de cast. pec. ubi si pa ter adiuisset hæreditatē filij, teneretur actione perpetua, si occupauit iure peculij, teneretur actione annali, parti. j. qñ ac. de pec. est ann. l. ij. & seq. Et tamē per hoc non dicit pars lædi, nec hoc interesse attendit. Opp. ex. gl. dicit hic, ꝙ libe rat quem ope exceptionis purgatio moræ. Cont. imò ipso iure, l. si insulā. j. de uer. ob. ubi moræ purgatio liberat ipso iure. Sol. hic in stipulatiõe fuit adiecta certa dies, in lege cō traria non fuit dies adiecta certa, sed lex subintelligit tem pus, quo insula fieri potuerit. Sicut igitur ibi mora per cur sum diei appositæ à lege inducitur, ita ipso iure tollit ex be neficio legis. Sed hic est mora, ex cursu diei appositi ab ho mine, ideò illa nō tollit per legē ipso iure, sed ope exceptio nis. Modò uenio ad magnā gl. & ex eo ꝙ dicit, ꝙ admittit purgatio, sequitur ꝙ stipulatio cōmittatur. De quo dic ut dixi in l. ita stipulat⁹. j. de uer. ob. ubi tractaui, qualiter que libet stipulatio cōmittatur. Item gl. procedit ultra, quando est commissa, qualiter purgatio admittatur, dic ut in gl. cla rius dixi in cont. Quantum ad hanc materiam, dixi plenè j. de uer. ob. l. si insulam.

ADDITIO.

a Plus. Adde post tas'm quantū ponit, quid operentur illa uerba quæ appo nūtur in instrumēto uēditionis, si plus ualet, dono. Bal. cōs. iij. & xj. lib. v.

LEX IX.

1 *Pluralitas quando geminet singularitates.*

2 *Lex xij. tab. licet diuidat inter hæredes actionem, & obligationem actiuę & passiuę, tamen illud quādo est in cōditione, non diuiditur inter hæredes debentes implere conditionem.*

3 *Solutio partis in obligatione generis, non facit petitionem actoris esse in pendenti.*

4 *Stipulatio faciendi, an insolidum committatur, si pro parte tantùm fa ctum sit.*

5 *Solutio partis quæ parit liberationem in parte, quò ad commissionę pœ næ nihil operatur.*

6 *Ratio quare obligatio diuiditur inter hæredes promissoris, tamen nisi to tum soluatur, pœna committitur.*

7 *Quare sit ꝙ quando in obligatione est datio, non sufficit ꝙ unus ex hære-*

dibus dei pro parte sua ad euitandum pœnam, secus quando in obligatione est factum.

8 *Quando ex facto unius alij teneantur insolidum in obligatione facti indiuidui, uel continente dationem, quomodo intelligatur.*

L. depositi. ¶. depos. loquitur in obligatione rem restitui.

* *Nulla. Intellige nullam, iure naturali & ciuili: l.j. §. si quis ita. ff. de uerb. ob. Vt si pupillo pecunia credatur, neq; naturaliter, neq; ciuiliter obligatus est: l. pup. ff. de act. & c. Meritò, neq; eius fideiussorē obligatum esse dicemus.* I. Conc. B.

SI SERVVS. Vbi obligatio rei principalis est nulla,* similiter erit nulla obligatio fideiussoris. h. d.

§. SI PLVRIVM. Si stipulatio facti diuiduí in pręparatorijs iudiciorū, pro parte nō impleatur, in totū cōmittitur mero iure, sed ę equitate pro parte impleta obstat exceptio. h. d. Primò ponit edictū, secundo eius probationē de rigore, tertiò dicit aliud esse de æquitate. Secunda ibi, qa uerū sit. Tertia ibi, uerū si pro rata. Opp. de principio huius l. Sol. intellige, ꝙ serui cōueniebant hic ex causa ex qua poterant esse in iudicio. Secundò opp. Iurisc. male loquitur, nam negatio postposita signo uniuersali, facit æquipollere suo cōtrario, l. legitimos. §. an ergo. ¶. de legit. tut. sed hæc dicit uerū esse, omnes statos nō esse, ergo æquipollet huic, uerum est nullū statum esse, hoc aūt est falsum, quia uerū non stetisse nisi unū. Gl. dicit, ꝙ Iurisc. non considerauit illam æquipollentiā, sed uoluit dicere uerū esse, nō
1 omnes statos esse, & ideò gl. ponit ante dictionē, non. † Tertiò opp. ꝙ pluralitas geminat singularitatē, l. falsa. in fi. de cond. & dem. perinde est ergo ac si promisisset per se de Stycho, & per se de Pamphilo. Et sic nō debet cōmitti stipulatio in totū. Sol. gl. ꝙ hic pluralitas, non geminat singularitates. Tu breuiter dicas, quantū ad hoc, quādoꝙ plura copulantur respectu plurium, & diuersorū effectuū, & tunc pluralitas geminat singularitatē, d. l. falsa. in fi. de cōd. & dem. Nam alia erat libertas, quæ relinquebatur uni, alia quę relinquebatur alteri. Quādoꝙ plura copulantur respectu unius, & eiusdē effectus, & tūc pluralitas non geminat singularitates, C. de impub. & alijs subst. l. quamuis. & hic. Modò uenio ad gl. magnā, quæ habet multū iuris, & est difficilis, & eam declarabo tibi, Diuido eam in tres, prima loquitur de his quæ sunt in cōditione tantū, secunda in ijs quæ sunt in dispositione tantū, tertia in his quę sunt in dispositione ſm se, sed in conditione respectu accessoriarū obligationū, ut pignorū, & pœnarū. Secūda ibi, secundo casu. Tertia ibi, & hoc in principalibus. intro gl. & opp. & uidetur ꝙ ab initio posit diuidi illud ꝙ est in cōditione, l. cui fundus. ij. rñ. ¶. de cond. & dem. & secundū hoc sistere seruos, est in conditione respectu pœnalis stipulationis, ergo pōt diuidi. Sol. Cont. loquitur in eo quod est merè in cōditione, hic de eo qd̄ est in dispositione ſm se, in cōditione respectu alterius.

* *Diuidatur. Amplius dic, ut p Bar. l. vj. C. de cond. inser.*

De quo ¶. in iij. parte gl. De primo ergo, an cōditio diuidat: *gl. distinguit optimè, præterquā in ultimo mēbro, Qñꝙ in cōditiōe erat aliquid faciendum, in quo debet distingui, Aut erat factū diuiduū, aut idiuiduū, l. si plures. C. de cond. inser. & ibi Cy. plenè. Aduerte etiā, ꝙ tota distinctio huius gl. loquit̄ in plurib⁹ principalibus, nō in plurib⁹ hæredibus unius principalis, in quib⁹ dici pōt, ꝙ cōditio nō scindit̄. d. l. cui fund⁹. de cōd. & dem.
2 No. ergo † ꝙ licet per legē xij. tab. diuidat̄ actio, & obligatio inter hæredes actiuè & passiuè, tñ illud qd̄ est in cōditiōe, nō diuidit̄ inter hęredes, debētes implere cōditionē, d. l. cū fundus. facit ad ea quæ ¶. dicam. Venio ad secundā partem gl. & opp. & uidetur, ꝙ solutione partis cōtingat liberatio ipso iure, licet creditor non teneat̄ recipere partē, l. tutor. §. Lucius. ¶. de usur. Sol. Dicit gl. fateor, ꝙ contingat liberatio respectu sui, scilicet, illius ꝙ soluitur, ut in cont. non autem impedit cōmitti stipulationem pœnalem, respectu eius ꝙ soluitur. Ita dicit gl. & distinguit an admittatur solutio partis, & distinguit & bene, præterquā in ultimo membro suo,
3 in quo gl. non usq; quaq; dicit bene. Nam in † obligatione generis, solutio partis nō facit petitionē actoris esse in pendenti, imò statim potest petere, l. in stipulationib. ¶. de uer. ob. l. si stipulatus. ff. de sol. & Dy. l. ij. §. j. ¶. de uer. ob. Nec ob. l. si nō sortem. §. si decem. alle. in gl. quia loquitur in obligatione alternatiua, non in obligatione generis, de quo per Cy. l. pro hæreditatis. C. de hær. ac. Ego plenius in l. eadem. §. Cato. ¶. de uer. ob. Venio ad tertiam partē gl. & ponit materiam huius §. & istam examinabo. Opp. ad hunc §. de l. v. §. fi. de uer. ob. Sol. ibi erat in obligatione datio, hic factum. Secundò opp. ꝙ ubi factum diuiduum est in obligatione, si pro parte fiat, pro parte tantùm pœna cōmittitur, d. §. Ca-
4 to. ¶. de uerb. ob. Sol. gl. † dicit speciale est in iudicijs. Quod non uidetur bene dictū, nam in iudicijs solet esse specialitas, ut mitius agatur, ut dixi §. l. prox. & tex. est hic. Sed ſm istam sol. esset dare, ꝙ agatur durius in iudicijs, ꝙ in cōtractibus, quia in contractibus non cōmittitur, nisi pro parte ipso iure, §. Cato. Et hic cōmittitur insolidū de rigore, licet de æquitate obstet pro parte exceptio, & ideò gl. alibi declarat melius ꝙ hic, & tangit in l. si is qui ducēta. §. utrùm. uer. in illo. de reb. dub. Breuiter, licet sit factū diuiduum, tamen in principali promissore, si pro parte tantùm impleat, pœna cōmittitur cum effectu insolidū in stipulationibus conuentionalibus, l. si procurator. ¶. rem rat. hab. & d. §. Cato. in fi. & l. si is qui ducēta. §. cū ita. de reb. dub. Sed in iudicijs, licet cōmittatur cōtra ipsum principalem insolidū. de æquitate tamē obstat exceptio. Et ista est uera ratio, quia istæ stipulationes prætoriæ, iudicant ſm mētem prætoris, qui habet æquitatē præ oculis, ut dixi §. l. prox. in fi. Contra hæredes uerò principales, obligatio facti diuidui cōmittitur, ꝙ
5 parte tantùm, d. §. Cato. uide gl. † Modò aduerte, primò habes uidere, quæ est ratio, ꝙ solutio partis parit liberationē in parte, ut §. dictum est, in secūda parte gl. tamen quò ad cōmissionem pœnæ, perinde est, ac si non esset factum aliquid, uel datum. ℟. Istud quod est in obligatione respectu pœnalis stipulationis, est in conditione, sed coditio nō diuiditur, uerbi gratia, promitto tibi dare cētum, istud est in obligatione, & si centū non dedero, promitto tibi dare tantùm, puta duplum, & istud est in conditione. Sol. Cōditio non diuiditur, sed debet ex toto impleri, ut uidistis in prima parte gl. ergo, &c. Et ex hoc ſequitur alia ratio, quæ est,
6 ꝙ obligatio diuidit̄ inter hæredes promissoris, tamen nisi totum soluatur, in totū pœna cōmittitur: certe illud, quia quò ad pœnalem stipulationem, totum est in conditione, & conditio inter hæredes nō diuiditur, l. cui fundus. de cōdic. & demon. ergo oportet ꝙ totum soluatur, ne pœna cō-
7 mittatur, uel pignus distrahatur. † Item uidendum est, quæ est ratio, ꝙ quando in obligatione est datio, non sufficit ꝙ unus ex hęredibus det pro parte sua, ad euitandum pœnalem stipulationem, sed quando in obligatione est factum diuiduum, sufficit. d. §. Cato. Ratio, ut dixi, quia quod est in conditione, nō diuiditur, sed ex quadā necessitate, in obligatione facti diuiduí diuiditur, quia unus ex hæredibus nō potest facere pro parte alterius. Exemplum in stipulatione, rem rat. hab. pro alio, cùm ex necessitate diuidatur conditio, diuiditur cōmissio pœnalis stipulationis, §. Cato, & ibi dixi. in viij. opin. plenè. sed prout est in conditione dandi, lex xij. tab. diuidit, nec ipsa necessitas diuidit, nam potest unus hæredum soluere pro alio. Dices tu, Istud esset uerum in quantitate, sed si poneres in obligatione speciei, quomodo potest unus hæredum dare pro alio, & tamen idem est, l. in executiōe. §. pe. ¶. de uerb. ob. Dicit Iac. de Aret. mirabiliter, ꝙ unus ex hæredibus potest soluere pro parte alterius consistente in specie, cùm non possit alter liberari, l. si procurator. §. si ignorantes. ¶. man. C. de epis. & cle. authen. si captiui. C. ubi de cri. agi opor. auth. qua in prouincia. l. uenditor. ¶. de iud. Et pro hoc facit, in ijs quæ pro parte expediri nō possunt, quilibet habet administrationē in-
8 solidū, l. si cū uno. si ex nox. caus. aga. † Vltimò scias, ꝙ illud quod dicit̄ in gl. quòd ex facto unius, alij tenentur insolidùm, obligatiōe facti indiuidui, §. Cato. uel ubi est datio in obligatione, intelligas de cōtractib. stricti iuris secus in cōtractibus bonæ fid. qa tūc tenet̄ ille solū, qui cōtra fecit, l. in depositi. cū l. seq. ¶. depo. Nam illa l. in depositi. loquitur in obligatione rem restituí, quæ est indiuidua solutione. l. si duo. co. tit. & dixi in d. §. Cato. in ij. & v. opp. ratio prædictorum est æquitas, quæ mouet officium iudicis ex contractu bonæ fid. arg. ¶. comm. l. iij. §. hæres. Item hoc intellige in stipulationibus conuentionalibus, secus in prætorijs, l. pœnales. §. Iul. ¶. ad l. Falc. Item prædicta uera de iure ciuili, secus de iure Can. ubi indistinctè pœna nō committitur, nisi pro parte, pro qua conuentus est, ut exē. de pœn. c. suam.

ADDITIO.

Vide tas. latè disputantem hunc arti. an unus ex hæredibus, possit soluere totum fundum, ut euitet pœnam, in d. §. Cato. in viij. opp. Bar. Alex.

LEX X.

SI EVM. Ratione dubitationis permittitur, quòd aliàs non permitteretur. Opp. l. ij. §. qui satisd. cog. ubi hæc actio datur ad interesse, hic dicitur, quod datur actio ut sistat uel defendat. Sol. gl. & dicit, intelligo ꝙ hic datur actio ad interesse, à qua actione liberatur fideiussor cōuentus exhibendo eum, uel defendendo, ut ueritas inquiratur. Sed tunc instatur, quomodo datur actio ad interesse, cùm nihil interfuerit Sol. dicit gl. ¶. imò interest, nō ratione debiti, sed ratione expensarum, intelligas gl. quia fortè ille agens erat recuperaturus ab alio expensas, quas faciebat, qui fortè actionem mandauerat, uel cesserat. Item opp. ab hac actione, quis non liberat̄ defendendo reum, cùm personæ præsentia requiratur, l. ij. §. fi quis in iudicio. §. eo. Sol. Fatcor in his quę non possent expediri per alium, non admittitur defensio, cùm personæ præsentia requiratur, ut in quibusdam interrogationibus, prout tangit gl. l. ij. §. si ex nox. causa. aga. Sed in his quę possunt expediri per alium, liberaretur fideiussor, defendēdo eum, ut hic, & l. iij. de alie. iu. mu. cau. fac.

§. HOMO. Vbi est dies & cōditio, expectatur dies, licet conditio euenerit. Materiam istam uide plenius, in l. in illa. & l. hoc iure. ¶. de uerb. ob.

1 *Actio subrogata sapit naturam eius in cuius locum subrogatur, & assumit naturam primordialem. nu. 3.*

2 *Actio competens ad interesse extinguitur, quādo ex post facto desinit interesse, & cessat damnum de præterito.*

4 *Dictio, nisi, ponit uel priuat. q. in præcedenti est positum uel priuatum, & nu. 8. & ibi quando conditionem faciat.*

5 *Promissio de non uendendo alij, nisi tibi, quomodo intelligatur, 10.*

6 *Dictiones exceptiuæ sunt tres, præter, nisi, & præterquam.*
Dictio, sine, & dictio, absque, magis separationem, quàm exceptionem denotant.
Dictio taxatiua, quomodo differat ab exceptiua.
Exceptio debet esse de regula uel genere.

7 *Dictio præter quando ponat, & quando implicet.*

8 *Dictio, nisi, quomodo differat à dictione, si non.*

a §. QVI INIVRIARVM. [a] Stipulatio alteri accessoria, assumit sibi naturam eius cui accedit. Primò loquitur de actore defuncto, secūdò de reo defuncto, tertiò ponit unam limitationem. Secūda ibi, idem dicendū. Tertia ibi, idem ait Pōp. Item prima sub diuiditur, quia primò ponit dictū, secundò rationē, tertiò respō. tacitæ obiectiōi.

b Secūda ibi, quia tales. Tertia ibi, quāuis. No. ꝙ [b] actio quæ

1 † in alicuius locum subrogatur, sapit naturā eius, in cuius

2 locum subrogatur. Item no. in fi. huius §. † quod quādo ex post facto desinit interesse & cessat damnū de præterito, extinguitur actio quæ competit ad interesse, ut in princ. §. sed quādo ex post facto desinit interesse, non tamē cessat dam-
c num de præterito, quia si uenisset, & fuisset lis contestata, [c] tunc actio nō extinguitur. dicam in l. qui autem. §. j. ¶. eod. uer. opp. ¶. mand. Opp. l. item illa. §. j. de const. pec. Gl. sol. ibi actio principalis tollitur tēpore, hic morte. Ratio est, quia quādo tollitur tempore, tunc ope exceptionis tollitur, sed quādo tollit̄ morte, tūc tollitur ipso iure. Tu dic, ꝙ hic una actio accedit alteri accessoriè, ibi uerò accedit alteri, æquè principaliter, quia ibi actio accumulatur alteri, nō autem subrogatur, ideò eius naturā non assumit. Ista est uera sol. probat̄ in tex. ibi, quia talis stipulatio, propter rem ipsam daretur, q. d. ista stipulatio accedit. Opp. ¶. de pet. hęr. l. item ueniunt. §. cùm prædixerimus. Sol. Gl. l. certi condic. circa
3 fi. magnæ gl. ¶. si cer. pet. dicit, ꝙ † actio quæ subrogatur loco alterius, assumit naturā primordialem eius, non autem accidentalem, id est, eam, quā habitura est ex post facto, ut puta, qa crescit per inficiationē. Et materiā istam pono plenè, in l. j. §. hæc autē. ¶. si quis test. lib. esse iuł. fue. Opp. l. ex de positi. cum l. seq. ¶. de act. Tex. hic sol. cont. quia actiones ex cōtractibus transeūt ad hæredē, ut ibi, nisi sint accessoriæ illis, quæ non sunt transitoriæ, ut hic. Venio ad fi. dicit gl. no. ex isto §. fi. ꝙ hæc dictiones, si nō, & nisi, tantundem impord tant. Opp. l. Titia. d § fi. ¶. de ma. test. Sol. Cy. ponit in l. actio-
4 ne. C. de transf. Gul. hic breuiter dicit, † quantūm ad dictionē, nisi, dicendū est, Aut precedit oratio negatiua, & dictio, nisi, ponit. Aut precedit oratio affirmatiua, & tūc excipit, d. l. actione. C. de transf. cùm simil. Sed aduertendū, quia qñꝙ precedens oratio ponit, seu negat potentiā, qñꝙ ponit seu negat actum; tūc dictio, nisi, sequēs, illud ponit, uel priuat, secundum quòd in præcedenti est positum, uel priuatum.
5 l. Titia. §. fi. de ma. test. † Istud inducit gl. ad q. promisisti te non uenditurū alij, nisi mihi, utrùm teneatis mihi uēdere. Breuiter doc. dicūt sic, Aut dictū est, ꝙ nō possit uendere alij, nisi mihi, & tūc non possum te cogere, ut mihi uēdas, sed si uēdideris, agā contra te, l. si sterilis. §. pe. ¶. de act. emp. Aut dico sic, nulli alij tenearis uendere, nisi mihi, tunc teneris mihi uendere, ſm doctrinā prædictā, quia cū negatiua oratio præcedat, scilicet, ꝙ non tenearis alteri uendere, tunc dictio, nisi, ponit ꝙ mihi tenearis. nunc in proposito, si promitto me non uenditurū nisi tibi, illa dictio uenditurū, habet in se uoluntatē promittētis, quod qñ uēdere uelle, seu quādo uēdendi uoluntas affuerit, nulli alteri uendas nisi mihi, igitur nō possum cogere ut uēdas. Cy. d. l. actione. C. de transf. & Dy. c. peccatū non dimittitur. ex. de reg. iur. lib. vj. & Gul. hic. Sed quia uideť mihi, ꝙ ipsi nō habuerunt ue-
6 ritatem huius materiæ, ideò aduerte, Et primò † sciendum est, ꝙ habemus tantùm tres dictiones exceptiuas, scilicet, præter, nisi, & præterquā, quę sunt cōiunctiones. Dictiones enim sine, uel absq, non sunt exceptiuæ, sed magis significant quandam separationem, ut uos legistis absq Petro, hoc est, separatim à Petro, non innuit ꝙ Petrus non legat. Idem in dictione, sine, l. si sine. ¶. rem ra. hab. l. si sine hærede. ¶. de administ. tut. cum simil. Secundò scias, ꝙ inter dictiones exceptiuas, & dictiones taxatiuas, de quibus dixi in l. j. in princ. ſ. si quis ius dicen. non obtem. est differētia, quia dictio taxatiua affirmatiuè posita, unam speciem seu unū indiuiduū ponit, totum aliud genus remouet, ut tantum Petrus currit, id est, Petrus, & nullus alius currit. Dictiones autem exceptiuæ, faciūt totum ecōtrà, quia à genere remouent unam speciem, uel unum indiuiduū tantùm, ut si dico, nullus homo currit, nisi Petrus, illa uniuersalis remanet uera in omnibus, nisi in Petro tantùm. l. actione. C. de transac. Tertiò est sciendum, ꝙ exceptio debet esse de regula, uel de genere. l. j. de reg. iur. & Dy. ex. de reg. iur. super rub. lib. vj. Vnde res excepta, oportet ꝙ sit de genere, cuius est regula, & eximitur tātùm ab actu. Exemplum, omnis homo currit, nisi Petrus, bona est exceptio, quia Petrus est homo, sed eximit Petrus, ab illo actu currendi. Non esset enim bona exceptio, omis homo currit, nisi asinus, nam incōgrua
e exceptio esset. His præmissis, [e] uenio ad dictiones excepti-
7 uas. Et primo † quęro, de dictione præter, utrùm ponat. Dic aut adijcitur ei quod cōtinetur sub præcedēti genere, & ponit exceptiuè, ita quod si prima erat negatiua, dictio, præter, ponit qd̄ excipit, si prima erat affirmatiua, dictio, præter, priuat, l. nà quod liquidè. §. pe. ¶. de pen. leg. Quandoꝙ adijcitur rei, quæ non continetur sub precedenti genere, ut lego tibi Digestū, præter equū tunc nō potest poni exceptiuè, sed assumit sibi aliam naturā, & magis ponit implicatiuè, q. d. lego tibi Digestum, supra uel ultra equum. l. Scio. §. uxori. de ann. leg. Et hoc dicunt doc. l. j. in fi. ¶. de pign. act. Idem dico de dictione, præterquam, hoc autem non potest

test cõgruere huic dictioni, nisi. Cũ enim habeat in se quandam negationem, quia componitur ex si, & nõ, ut hic in gl. non potest implicare, sed magis esse quædam oratio incõgrua. Nam nihil esset dicere, lego tibi Digestum, nisi equũ, ideò doctores in l. actione. C. de transl. malè faciunt immiscere dictionem, præter, & dictionẽ nisi, in eisdem membris.

8 †Venio ad dictionem, nisi, & aduerte, Siquidẽ dictio, nisi, apponitur alicui termino cõtento sub primo, nec ei aliud uerbum subiũgitur (uerbum dico prout differt à nomine) tunc dictio, nisi, ponitur exceptiuè, & si primò erat affirmatiua, dictio, nisi, priuat: si negatiua, ponit, sicut dictũ est de dictione præter, & probatur in præall. l. actione. Si uerò dictio, nisi, apponatur alicui termino non contento sub primo, uel eis aliquod uerbũ subiungitur, nũquam ponitur exceptiuè, sed cõditionaliter, l. fideicõmissa. §. si fideicõmissum. ff. de leg. iij. & l. j. & ij. de in diem addi. & l. obligationũ ferè. §. conditio. ff. de act. & ob. Sed est sciẽdum, q̃ ista dictio, nisi, alio & alio modo importat conditionẽ, fm diuersitatem terminorum, nam in ultimis uolũtatibus, dictio, nisi, facit dispositionem cõditionalem, ut ff. de cond. & demõst. l. quibus. §. quidam Titio. sed in cõtractibus nõ facit dispositionem conditionalem, sed facit eam resoluendã sub conditione, l. ij. de in diem addic. & ibi no. in fi. gl. Hoc tamẽ nõ est sine distinctione, scilicet, in cõtractibus, ut patet ex infrà dicendis. Vnde dico sic, aut præcedit ista cõditio importata per dictionem, nisi, & sequitur dispositio, & facit disponere conditionẽ: d. l. obligationũ ferè. §. conditio. & ibi no. Aut sequit, & tunc aut præcedens dispositio erat facta per uerba temporis futuri, & tunc erit conditio alis, aut per uerba præsentis temporis, uel præteriti, & debet resolui in conditionalẽ, d. l. ij. de in diem addi. in gl. omnibus istis casib. dico, q̃ dictio, nisi, nunquam ponit, sed facit, ut in cõditionis euentum prima dispositio euanescat, in cõditionis defectum, dispositio prima remanet in esse suo, non quod aliquid ponatur per dictionẽ nisi. l. Titia. §. fi. de man. test. & in omnibus legibus suprà alleg. & per hoc illud quod Dy. dicit, in c. peccatum non remittitur. ex. de reg. iur. lib. vj. nõ est uerum, ubi dicit, q̃ dictio, nisi, ibi ponit, non enim, nisi resti
9 tuto ablato remittitur peccatũ, sed illa dispositio, quæ impediebat remitti, euanescit, potest tamen remitti. † Quæro etiam, utrùm sit aliqua differentia inter, nisi, & si nõ. gl. hic dicit, q̃ tantùm importat una quantùm alia. Dico q̃ quando dictio, nisi, ponitur exceptiuè, longè differt à dictione, si non. Hoc patet ad sensum quia illud uerb. si non, requirit unum aliud uerbũ, quod non facit dictio, nisi, ut hac l. fi. C. si cer. pet. l. si non in singuli. Sed quando dictio, nisi, ponitur cõditionaliter, tunc si dictio, nisi, præcedit, & dispositio sequitur, tunc idem est dictum, nisi, & si nõ: ut d. l. Titia. in fi. de man. testa. & d. l. obligationũ ferè. §. conditio. Si uerò dispositio precedit, & dictio, nisi, sequitur: tũc longa est differentia, quia dictio, si nõ, semper facit dispositionẽ conditionalem, quia est propriũ huius dictiõis, si, ut l. si Titio. ff. quando dies leg. cedit. l. j. de cõd. & demõ. Sed dictio, nisi, non facit eam cõditionalem, sed magis resoluẽdam sub cõditione, ut s. dixi. Quod declaro, & assumo istos terminos, res sit tibi uendita, nisi alius meliorẽ conditionẽ attulerit, illud, nisi, importat in se, non, & sic illud, non, negat unam orationẽ tacitam, ibi subintellectã sub illa cõditione, quæ ibi importatur. q. d. non sit tibi empta, si alius meliorẽ conditionẽ attulerit, hoc probat in l. quibus. §. quidã. de cond. & demon. Dices tu, Quare ergo in ultimis uolũtatibus, facit dispositionẽ conditionalem: r̃n. hoc nõ est ex uirtute dictionis, nisi, sed ex natura legati, quæ est ut quandocũq; legatum purum adimitur sub cõditione, uidetur sub cõtraria conditione legatũ, l. legatum. de adi. leg. & l. aliquãdo. de cond. & dem. Sed si diceres tu, Quare in contractibus, si præcedit dispositio per uerba futuri tẽporis, dictio, nisi, facit dispositionẽ conditionalem: r̃n. hoc nõ est ex uirtute dictionis, nisi, sed quandocũq; dispositio, per quæcunq; uerba conferatur in aliquem futurũ euentum, est conditionalis, l. Stichum. ff. de leg. j. Sed si diceres, Quare quando dictio, nisi, præcedit, & dispositio sequitur, resoluitur nisi, in si non, & facit conditionalem dispositionẽ? r̃n. quia tũc non præcedit aliqua oratio, ad quam illa negatio importata in uerb. nisi, possit referri, ideò refertur ad id quod statim subiungitur, ut si dico, nisi ueneris, dabis decem, hoc est, si non ueneris dabis decem: aliàs autem dictio, nisi, quando conditionaliter non ponitur, bene resoluitur in non, & si, non autem in si non, ut ex prædictis patet, nõ tamen quod aliquo casu ponat, ut s. dixi, & sic gl. quæ hic dicit, quod ponit, non dicit uerum, sed dispositio prima remanet fir-
10 ma, in conditionis defectum. † Nunc uenio ad q. de qua dixi s. & hic replico, promittis non uendere alij, nisi mihi, an mihi teneatis uẽdere? Certè hæc dictio, nisi, ponitur exceptiuè, quòd nõ uendes nisi mihi. apponitur enim terminus qui continetur sub primis, nec subiungitur aliud uerbum, & cùm præcesserit oratio negatiua, ponit: l. actione. C. de transac. & hoc est uerum: Videndum est ergo, quid negat oratio prima, quia illud importat dictio, nisi, promitto nemini uendere nisi tibi, si poneres quòd illo tempore ego habebam rem uenalem, & uoluntatem uendendi, hoc importat, q̃ tibi promitto uendere. si uerò uoluntas uendendi tunc non adesset, sed dubitabas, ne si uellem uendere, alij uenderem, recepisti promissionem à me, quòd nemini uenderem, nisi tibi: certè intelligitur, si uendere uolam, ideò dictio, nisi, ponit, ut promitto tibi uendere, cùm uendere uolam. & sic non potest agere contra me, ut uendam tibi, sed si aliqua uendam, teneborl. si sterilis. §. pen. ff. de act. emp.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Qui iniuriarum. Circa regulam huius §. quòd subrogatus sapit naturam, & c, uide pulchrum casum, in quo non sapit naturam principalis. Ro. si. ccxxviij. & ccclxxxix. Item limita istam reg. non procedere, in obligatione nouata, secundum Ang. cons. xxxj. In cont. Ro. cons. lix. Item q, ubi subrogatum habet diuersas qualitates, non sapit naturam eius in cuius locum subrogatur. Alex. cons. cccclxxv. Item an ista reg. procedat in iudicijs, Alex. cons. dix. & de hoc & an facta coram uno iudice, porrigat effectum coram subrogato, Franc. cons. lxxxij. circa fi. Item an ista reg. procedat in corpore subrogato, loco alterius. Franc. cons. cxxxij. Ro. cons. ccccxxxj. & ccciiij. Item q, officialis subrogatus ad exercendum officium, intelligatur exercere periculo substituenti, Ro. cons. cccxxxviij. Item q, succedens loco alterius, ut facit capitulum sede uacãte, solum succedit in pertinentibus iurisd. ordinariæ, nõ autem ratione iurisd. delegatorũ, Ro. cons. dvj. ad fi. quòd autem regulariter subrogatus, sungatur uice principalis in omnibus si potest, & eius naturam, cum contrariatur, Pau. cons. cccxxv. Item q, procedat in præscriptionibus, Ro. cons. xxxviij. & cxcviij. Item q, persona subrogata utatur ijsdẽ priuilegijs, quib. persona in cuius locũ subrogatur. Franc. cons. ccclxiij. Ang. cons. lxxxvj. Item no. q, ubi aliquid est singulariter prohibitum in persona, sed illud prohibitum est subrogatum fauore illius personæ incapacis, loco alterius cuius erat capax, tũc ratione subrogati, illa persona erit capax. Ro. cons. cccxxviij. ad fi. Item q, persona subrogata, debeat facere actũ, eo modo quo debuisset principalis. Fel. c. qualiter. in ij. fol. de iud. & c. cum accessissent. uer. ex dicto. ex. de const. uide quæ dicit Barb. c. possessiones. de reb. eccl. non alie. Are. l. Stichum. §. stipulatio. de uerb. ob. quòd legatum unum subrogatum loco ususfructus, sapit eius naturam. Item istam regulam limita non procedere, quando quis subrogatur in eo, quòd anteà sibi competebat, saltem habitu, Fel. c. licet. de fo. compe. ubi uide. Item de statuto subrogante pœnam pecuniariam, loco corporalis, an censeatur subrogare cum pœna infamiæ quæ insurgebat ex prima forma statuti. Dec. cons. xv. quòd nõ. Item quòd res subrogatæ loco primæ, trahantur ad tempus, quo ad iuris effectus. l. si donatæ. §. j. ff. de do. int. uir. & ux. quem alleg. Bon. in rep. l. si is qui. ff. de usucap. Card. cõs. xij. uer. ult. circa quæst. Bar. Bal. Sal. & Ful. d. §. j. no. tamen circa istum §. q, actio iniuriarum, quæ trahit secum executionem, transit ad hæredes. Bal. c. j. §. insuper. circa fi. de prohib. alie. feu. per Frid.*

b POMA. No. q, *Limita nisi ratio specialiter subrogata sit in locum alterius, gl. c. literis. de resc. But. c. pe. in fi. de filijs presby.*

c *Contestata. Inquantum Ias. hic, in ultimo no. ponit, quòd lis habetur pro contestata, quando stetit per reum, quò minus contestaretur, & deinde subdit, q, Cast. dicit se audiuisse à Bar. si per reum stetit, quò minus lis contestaretur, q, tamen habetur pro contestata, & facit actiones transitorias ad hæredes, & quod ipse Pau. reprobat, hoc dicit, quod hic sequitur idem Pau. cõs. ccxiiij. in casu tamẽ in quo iudex præcepisset litẽ cõtestari, et à tali præcepto nõ fuisset appellatum. Quod autẽ iudex posit cogere ad litẽ contestandam, dicit esse casum in l. j. §. quid ergo. de uent. inspi. & quod miratur de Bar. q, sequatur gl. in d. auth. qui semel. C. quo. & quãdo iud. inquantum etiam subdit idem Ias. q, idem est, cùm unus ex litigatorib. per subterfugia nadit causam protelando, ut pereat instantia, quia tamen non perit. Ad q, Ro. cons. ccxx. uidetur tenere, q, currat, sed detur restitutio, & dictis hic per eum, in iij. & v. no. adde Cast. cons. xxviij.*

d P.PAV.P. *Titia. Cõmen. cons. ij. in ij. dubio, & cons. xxvj. ante fi. ubi ponendo casum ipse supponit, uult q, quando præcedit negatiua, nõ priuando potentiam, puta, q, non posit ita facere, etiã q, postea subsequatur dictio, nisi q, hoc non iudicatur potentiæ, si aliàs de iure nõ erat permissum, ut posit fieri. ideò bene pondera uerba sua, quia uult, quod solum per dictionem, nisi, subsequentem, remoueatur prohibitio præcedens, non autem q, iudicatur potentia, si non erat, & de significatione dictionis, nisi, &, præter, Bal. c. inuestitura. §. sed etiam. per quos fiat inuest. in usib. feud. l. actione. C. de transac. Barb.*

e *Iis præmissis. No. de dictione præter, Ro. cons. cccxxiij. & cons. cccxxviij.*

LEX XI.

SI QVIS. Hominem promissum debet quis sistere in eadem causa, quo ad forum, non quò ad facultatem.

LEX XII.

1 *Interesse petere ab initio, quando sufficiat.*

QVI AVTEM NOVO.

§. ILLVD TENENDVM. Sufficit ab initio interesse, licet desinat ex post facto. Opp. & uidetur, quod debeat expectari tempus lit. cõtest. l. iij. §. in hac. ff. comm. Dicit gl. speciale est in iudicijs, ut alia multa. Tu dicas, qd ibi inspicitur tempus lit. contest. si antè mora nõ præcesserit, l. in hac. de tritica. & l. cont. sed hic mora præcesserit, quia hic antequam agatur ex stipulatione, fuit in mora sistendi, dic ut statim uidebitis. Opp. ff. man. l. si procuratorem. §. mãdati. Gl. soluit eò dẽ modo, speciale est hoc in iudicijs. Quod non placet, quia in iudicijs, debet esse speciale, ut mitius agatur, non ut durius, sed hic durius ageret. Dic ergo, quod ibi desinit interesse, & cessat damnum de præterito, hic uerò desist interesse, non tamen cessat damnum de præterito, l. si eum. §. qui iniuriarum. §. eo. Opp. ff. de act. & ob. Is qui ex stipulatu. & de impen. in re. do. fa. l. & an in totum. & l. si. §. j. ff. ad leg. Rho. de iact. Dy. d. l. & an in totum. & Pet. ut refert Cy. l. ad comparandas. C. man. dicunt quod in contrarijs, nõ fuit cõmissa actio ad interesse, uel si fuit commissa, erat cõmissa eo tempore quo cum effectu agi non poterat. Ista sol. non placet, ut statim dicam. Opp. de ali. iu. mu. cau. fa. l. non solum. §. hæc actio. Sol. dicit Pet. ibi actio ad interesse fuit cõmissa cõmutabiliter, quia reus, offerendo se defensiõi, poterat euitare illam actionẽ. l. iij. in fi. eo. ti. Ista sol. præcedens est cõtra l. sancimus. circa fi. C. de fideius. ubi si reus decedit intra tẽpus, intra quod potest mora purgari, non liberatur fideiussor, & tamen actio nõ erat commissa incõmutabiliter, nec poterat cum effectu agi. Dic ergo breuiter, quod in ijs contrarijs desijt interesse ex post facto, & cessat damnũ de præterito. Opp. ff. de fur. l. inter omnes. in prin. Sol. illa est diuersa materia, hic enim petitur interesse, ibi uerò petitur pœna legalis, quia interest, non quod pœna legalis succedat loco interesse, hic sic. Opp. ff. de cõd. fur. l. & ideò. & ff. ad exhiben. l. tigni. & ff. de rei uen. l. si nauem. §. j. Et gl. signat ista duo ultima cõtraria, & non soluit. Solue, quicquid dicat Pet. in d. l. ad comparandas. illa est alia materia, hic enim petitur interesse, in illis petitur res, quia interest, & ideò utrũ sufficiat ab initio interesse, dic breuiter, aut petitur interesse, aut petitur pœna, quia interest, aut pe-
1 titur res, quia interest. Primo casu, † aut petit interesse, quia non factũ, aut quia malè factũ. Si quia non factũ, tunc aut desinit interesse modò, & cessat damnũ de præterito, & nõ sufficit ab initio interesse, quia actio extinguitur, §. qui iniuriarum. ff. respõ. & l. si procuratorẽ. §. mandati. ff. man. Aut desinit interesse de præsenti, & non cessat damnum de præterito, & tunc sufficit ab initio interesse, ut hic, & §. qui iniuriarũ. in fi. & ff. de eden. l. ubi. Aut petitur interesse, quia malè factũ, & tunc aut est factũ dolosè, & cũ delicto, & sufficit ab initio interesse, l. j. §. rectissimè. ff. de ui & ui ar. Aut est factum sine delicto & sine dolo, & tũc nõ sufficit ab initio interesse, si ex post facto desinit interesse, & cessat damnũ de præterito, l. si alius. §. est & alia. ff. quod ui aut clam. de impẽ. l. & in totũ. & l. fi. §. j. ff. ad leg. Rho. de iac. Si uerò petitur pœna quia interest, tunc aut est pœna cõuentionalis, quæ succedit loco interesse, & distingue eodẽ modo, quo dictũ est de interesse, ut in §. qui iniuriarũ. Si uerò est pœna legalis, quę nõ succedit loco interesse, tũc dic q̃ sufficit à principio interesse, l. inter omnes. in prin. ff. de fur. & l. iniuriarum. estimatio. ff. de iniu. & ff. de ser. cor. l. doli. §. fi. Si uerò petitur res, quia interest, aut petit actione personali, aut reali. Si personali, distingue, aut desijt interesse facto actoris, aut facto alterius. Si facto actoris, tunc desijt competere actio, l. & ideò. de cond. fur. Si facto alterius, aut ille alius, repręsentat personam actoris, & idem, l. si seruus. in princ. de cõd. fur. Aut non repræsentat, & tũc nõ desijt cõpetere actio, d. l. & ideò. de cond. fur. Si uerò agitur actione reali, tunc aut desijt interesse ex post facto rei, aut alio modo, primo casu, nõ desijt competere actio, ut l. si post acceptam. ff. de rei uẽd. Si alio modo, tũc actio desijt competere, l. tigni. §. fi. ff. ad exhib. & de rei uen. l. si autem. §. fi.

LEX XIII.

1 *Dubium quod non dicatur illud, de quo est regula.*

QVOTIES. Qui promisit eum sistere, qui nõ potest esse in iudicio, non tenetur. Opp. seruus potest esse in aliquibus casibus in iudicio, ergo est dubium, ergo ratione dubij, committit stipulatio, l. si eum. in prin. §. eo. Sol.
a Non[a] dicitur esse dubiũ † illud, de quo est regula, [b] licet sint
1 aliqui casus speciales, nisi de casibus specialibus mentio
b fiat, ut hic patet. Dixi in l. ij. §. si quis in ius uoc. non ierit.

ADDITIO.

a POMA. *Non. Adde q, pro reg. semper est pronunciandũ, nisi de fallentia per aduersarium in casu speciali probetur. Bal. l. si tutor. in fi. C. de ser. pig. dd. Alb. ij. parte statutorũ. q. clix. incip. si ex fama. & ideo dicit Ro. & Sal.*
2 *l. quod te. ff. si cer. pet.* † *q, ignorare regulam, est lata culpa.*
b *Regula. Moder. c. in præsentia. ex. de prob. Mathesi. no. xix.*

LEX XIIII.

SI PROCVRATOR. Stipulatio procuratoris super re domini, in dubio intelligit facta procuratorio nomine, & ad domini interesse refertur. Opp. q̃ in dubio uideat facere nomine proprio, l. & magis. ff. de sol. Sol. hic procurator stipulatus est ut procurator, meritò uidet facere procuratorio nomine. In cont. facit simpliciter actũ, qui potest æquè cadere in procuratorem, sicut in dominũ. Quærit gl. utrùm ex hac stipulatione, detur domino actio utilis: certè sic, & dic ut in gl.

LEX XV.

SI TVTOR. Si promittens de iudicio sisti, desijt posse conuenirl, stipulatio euanescit.

De ferijs & dilationibus. *Tit. XII.*

CONTINVA. Vocatus in ius quandoq; non uenit, quia fatisdat. ut in tit. in ius uoc. ut eant. Quandoq; nõ uenit, quia impeditus per alium, ut in tit. ne quis eum qui in ius uoc. & tit. de eo per quem fact. erit. Quãdoq; non uenit, impeditus casu fortuito, ut in tit. præcedenti. Quãdoq; nõ uenit, quia sunt feriæ & dilatiões. Ideò ponitur hic in Rub. de ferijs & dilat. quandoq; nullam excusationem habet, ideò oportet eum uenire, & tũc debet sibi edi libellus, ideò sequitur Rub. de edendo.

LEX I.

NE QVIS. Quærit gl. quid de milite & clerico? Dic ut in glossa.

1 *Solennitas iuris, potest per partes relaxari.*
2 *Ferijs renunciari potest, extra iudicium. & nu. 4.*
3 *Feriarum renunciatio simpliciter intelligitur de præsentibus.*
Testiũ dicta nõ legitimè examinata, possunt consensu partiũ approbari.
5 *Officium iudicis potest implorari, ut sententia pronuncietur nulla.*
6 *Sententia nulla, an posit consensu partium confirmari.*

§. SED

a §. SED SI PRAETOR.[a] Valet iudicium in præsentem, si non opp.exceptio feriarū, sed in absentem, iudicium nullū erit.Opp. gl.l.si feriatis. ī.de arb. Sol.duo-
1 bus modis, quælibet potest esse bona, ex qua gl.no.† quòd per partes potest iuris solennitas relaxari:*
* Relaxari.Cōt. tenuit Bart.l.q ī potestate.hu. ij.C.de ī ius uo can.Sed considerādū est, utrim sint solennitates substantiales, quæ remitti non pos-
3 sunt,an accidē b tales, quæ remittí possint.
2 sic ī.eo.l.si feriatis.† Sed iuxta hoc quærō, an illa renunciatio ſeriarū ualeat extra iudiciū: Videtur ꝙ non, ar.C.de pac.pig.l.j.Cont.l.j.ī. qui appel.non li.& C.de temp.appel.l. fi.§.fi. quod intelligit Gul.nisi alia causa de nouo superuenerit,ut puta,si supuenerint diuitiæ, propter quas necesse est, ꝙ occupetur, ꝙ nō erat tēpore celebrati contractus,ar. l. de ætate.ī.§.ex causa.ī.de incer.act.& ī. de proc.l. post litem.cum l.seq.† Itē aduerte,[b] ꝙ renunciatio feriarum, facta simpliciter, intelligiť de præsentibus, ideò necesse est ꝙ dicať, de ferijs inducťis & inducēdis.ar.l.si ita legatum essęt.ī.
c de aur.& ar.leg.Quærit gl.[c] utrū † per partes
4 posset renunciari iuramento testis? Et deter-
d minat quod sic, de testi.c.tuis.& an posit renūciari ferijs?[d] Quid de alijs solennitatibus, ut lit.conte.libelli oblatione, & similib.Dic ut C.de lit.cont.l.j.& auth. offeratur. & exē. de off.dele.c.de causis.Io.And.de re iud.c.cōquestus.exē. de ferijs.lib.vj.Inn.exē. de testi. c.cùm causam.quod c. facit, ꝙ dicta testiū non legitimè examinatorū, possint consensu par-
e tium approbari.[e] & Gul.l.j.auth.offeratur.C.de lit.contest. Venio ad aliā gl.& opp.ꝙ debuit uenire ad allegandū priuilegiū suū,l.ij.§.si quis in ius uo.Sol.ut in gl. Opp. ꝙ prætor pōt derogare iuri ciuili,l.ius ciuile. ī. de iust.& iur. Sol. ut in gl.Opp.ꝙ [f] illud ꝙ nullū est,non potest rūpi,l.nam & si. uer.post defectū.ī.de iniust.test.Sed hic dicit, ꝙ sententia est nulla & posteà dicit ꝙ infirmabiť. Sol. dicit gl. infirmabitur,id est,infirma esse ostendetur,& declarabiť.Tene mē-
5 ti hanc gl.quia per illum tex.& gl.dicimus,† ꝙ iudicis officium possumus implorare,ut sententiā pronunciet nullā, dixi in l.si expresim. ī. de appell. &l.de ætate. ī.de min. &
6 tex.cum gl.in uer.cassauimus.c.ij.ut lit.non conte.† Quærit
g gl.utrūm snīa nulla, posit cōsensu partiū cōfirmari?[g] Breuiter distinguе, aut est nulla solùm propter defectū consensus,& pōt consensu partiū cōfirmari.l.iij.§.falsus.ī.rem fat. hab.Aut propter alium defectū,& tūc secus,l. si expresim. ī.de app.& l.j.C.com.utriusl.iud.ubi Cy.

ADDITIO.

a POMA.Prætor.Bar.b.cons.xxij.uol.j.& cons.xxiiij.

b POMA.Aduerte.Alex.cons.xxxij.uol.iij.Fel.c.pen.de testi.Fel.c.fi. de iud. Item quid in causa dotis? Alex.l.j.ff.sol.mat. & Soc. ibi,& ubi petitur licentia iudicis propter scandala euitanda,uel ubi liceret propria autoritate,& quædam alia.Alex.cons.cxxx.uol.iiij.cons.xxxj.ad fi.Numquid autem stante statuto,ꝙ acta tempore feriato,sint ipso iure nulla,ualeat renūciatio feriarū? Pan.cōs.ccxvj.in prin.nunquid autē executio sententiæ possit fieri tempore feriato? Pan.cons.cccxxxiij.in prin.Alex.cons.xiij. uol.v. Pan.c.fi.exē.de iud.Item si de consensu partium,procedatur tempore feriato,an possint cogi testes,eo tempore ad deponendū? Fel.c.dilectorum. exē. de testi.cog.Paul.de Ele.ij.q.sua,incip.qui accusauit.j.dubio.Item adde,ꝙ si statutum poneret regulam,posteà exciperet aliquos casus,in quibus disponeret,non obstare ferias,obstarent in omnibus alijs casibus, etiam ꝙ in eis de iure cōmuni non obstarent,secundū Bal.§.seq. Alex.cons.xxxvj.ij.uo.C. de transſ.quod depēdet ab eo,an exceptio excludat casus similes,Bar.l.nam ꝙ liquidē.§.fi.de penu.leg.c.audientiā.j.no.de cle.non resi.Item ꝙ posit renunciari ferijs.& ꝙ renunciatio simpliciter facta,trahatur ad casus etiam appellationis,& quædam alia,Alex.d.cons.xxxvj.in ij.uol.Item quòd nō posit renūciari ferijs,post latam sententiā,ut sententia ualeat,Fel.c.significasti.de foro cōpe.Item adde,ꝙ licet actor inciperet procedere tempore feriato,reus per hoc non prohibetur in alijs actibus,opponere ferias, Bal.l. ista.§.excipiuntur.ij.no.& ibi Alex.

c POMA.Quærit gl.Fel.c.causam.de testi.

d Ferijs.Alex.cons.xxxvj.lib.ij.Et an cum ferijs est renunciatum,tempus dicatur utile,uel continuū,& an illo tēpore, iudex debeat procedere? Bal. cons.cccxcvij.lib.iiij.quod consiliium est suscriptum à Fulgo.& à quodam episcopo Vicentino,si autem fructus matureſcant citius,in loco rei,& ideò citius feriæ inducantur,quàm in loco actoris,uel iudicis,uel ubi causa agitur,quis locus debeat attendi? Spec.tit.de fer.§.j.uer.sed pone.& in quantū Alex.gl.uer.derogare oportet.ponit,an epistola principis, habeat uim legis? Ro.cons.cclx.

e Approbari.Adde quòd licet partes possint remittere instrumentum testi, papa tamen non potest facere,quòd eorum dictum ualeat absq; iuramento, Augu.de Anchona in lib.de potestate ecclesiæ.q.lviij.arti.ult.quia iuramentum est de iure diuino,Genesis xxxj.cùm Laban iurauit Iacob. Et hoc dictum tanquam nouum & notabile sequitur Fel.c.constitutus.de resc.

f POMA.Opp.q.& per hoc q, hic dicitur q, sententia est nulla,uidetur confundi dictum Bal.l.si mihi & tibi.§.j.de leg.j.ubi uult q, præceptum iudicis,ut quis compareat die feriata,dicatur duplex præceptū, unum q, compareat,aliud quòd die feriata,de quo ibi per Alex.reprobantem dicta Bar. Fel.c.iij.loco.de prob.

g Confirmari.An saltem ualeat consensus in uim pactis? Bal.cons.ccclxiiij.& inquantum Iaſ.ponit,ꝙ sententia regis,iuri contraria, potest rescindi.Bal. cons.ccccviij.lib.j.ubi de quadam sententia lata per Regem Franc.

a §. SED EXCIPIVNTVR. No.ꝙ quando aliquid
b cōceditur ratione necessitatis,[a] eatenus concediť,quatenus necessitas esset,& non ultra.[b] Gl.dicit unum,qd hodie fortè sufficit executoris missio, ut fiat interruptio. Videte,illud non est uerum simpliciter,sed cum distinctione,quam habuistis in l.fi. de eo per quem factum erit.

ADDITIO.

a Necessitatis.Inquantum Iaſ.alleg.Io.And.in add.ad Spe.in tit.de fer. uelle, ꝙ si iurisdictio iudicis,est finitura,ꝙ iudex potest procedere die feriata,in honorem Dei,ꝙ in nigro hoc non dicit,sed aliter.& etiam dicit, ꝙ ubi agitur de electione episcopi uel prælati,in forma iudicij,licet sapiat spiritualitatem,non tamen potest tractari in ferijs solennibus, & ꝙ ea quæ causæ cognitionem desiderant,possint expediri in ecclesia,Bal.cōs.ccccxij.Anch. cons.cxxviij.Bal.cons.ccxvij.lib.iiij.

b POMA.Vltra.Dec.l.non aliàs.§.sed si postuletur. ff.de iud. Et quod dicitur de alimentis,limitat Alex.l.j.uer.ijs tamen, ff.sol. mat.& limita etiam ij.quando agitur de alimentis futuris,secus si de præteritis,Iaſ.l.de alimentis.uer.ij.regula.C.de transſ.

LEX II.

1 Iudex potest principaliter adiri,ut pronunciet super ætate.
2 Processus factus die feriato in contumacem suspectum,tenet.
3 Iniuria æstimatur atrox,ex aspectu per iudicem,uel peritos.

a EADEM. No.istos[a] casus & specialiter illud ꝙ dicit,
1 ut ætates probētur.† No. ergo ꝙ iudex principaliter potest adiri ad hoc,ut pronunciet super ætate alicuius,
2 plenè dicā in l.ętate.ī.de min.† Secundò no. ꝙ illud quòd dicit de missione causa rei seruandæ,& gl.intelligit, quando persona esset suspecta, tene menti,& no. ꝙ processus in
3 in contumacem suspectum,ualet tēpore feriato,† Item no. ꝙ ex aspectu atrox iniuria æstimatur,quod fiet per ipsum iudicem,uel per medicos,uel per alios expertos, ut dixi§. in j.const.digest.in prin.

ADDITIO.

a POMA.Istos.Bar.l.quod ad statum.ī.de pœ.Et quando iudex profert sententiam contra ius commune,non expressa causa,sufficit, ꝙ posit uerificari in uno tantum casu,& sententia erit ualida.Quæro ergo,an iste recusans parere nuncio,erit cōtumax,quia l.j.in princ.ī.eo.dixit,ꝙ non potest cogi uenire in iudicium die feriata,si causa non est specificata, quomodo sciret,ꝙ sit de casibus,de quibus in hac l.ij.Et ideò credo,hāc esse practicam, ꝙ iudex exprimat causam,uel quia sit necessitas,uel ꝙ sit una ex istis,Io. Fab.Inst.de act.§.quadrupli.in prin.

LEX III.

SOLET. Hic gl.ponit q.de boue,quid si debeat mihi
a bouem,quem timeo mori,an iudicium die feriata interim possit agitari? dicit gl.[a] ꝙ sic. Sed determinatio gl.non placet Gul.qui potest sibi esse consultum per interpellationem factam extra iudicium,l.quod te.ī.si cer.pet.& l.si ex legati causa,ī.de uer.ob.

ADDITIO.

a POMA.Gl.Alex.cons.xvij.uo.j.

LEX VII.

ORATIONE. Post primam dilationem, alia dilatio non est danda,nisi causa cognita.

LEX

LEX VIII.

1 Dies quando incipiat.
2 Nocte quæ sunt illa quæ ualidè expediri possunt.

a MORE.Dies[2] incipit à media nocte,[b] & in alia me-
b dia nocte finitur.h.d.† Opp.& uidetur, ꝙ incipiat
1 dies ab hora uesperorū,ut Genesis, c.j. & in Homi. Beati Ambro.& c.ij.ext.eo.soluit hic gl.istum tex. procedere, sm morem Ro.sm.alios secus.Ritum ergo ecclesiæ tenemus, quò ad officia, & quo ad indulgentias,* in cæteris tenemus morē Ro.Opp.qhęc lex nihil facit ad tit.quod est contra j. const. Cod.Gl.Sol.no.imò facit, ut si data est dilatio unius diei,possit comparere usq; ad medią noctē.Cont.auth.de iud.§.sedebunt.Inn. ext.de off.dele.c.consuluit. dicit, ꝙ de nocte nō possunt celebrari actus iudiciarij, nisi de partium uoluntate,uel nisi res esset tempore peritura.ar.l.j. & ij. ī.eo. & isto modo potest intelligi lect.Io.Opp.ī.de sol.l.si soluturus.ubi solutio debet fieri tempore congruo,& sic non de nocte.Sol.gl.ibi uideť tacitè actū contrarium.Cont.C.de transac.l.non minorē.Sol.actus extrajudiciales,qui fiunt ab uno,uel pluribus,uolentibus partibus, possunt fieri quolibet tempore,etiam de nocte, ut ibi. Sed si uolo compellere aliquem ad aliquid faciendū, uel recipiendum,tunc hoc non potest fieri de nocte, altera parte inuita,hoc enim actū non uidetur,sed uidetur actū cōtrarium, ut hic dicit gl.[c] Tu aūt distingue sic,cùm quæritur† nūquid
2 aliquid possit fieri de nocte,Dic quędā sunt quę de iure nō sortiuntur effectū,ut delictū,& similia,& ista puniuntur de die,sicut de nocte:l.iij.ad l.Aquil.& l.capi.v.ī. de adul. Quę dā sunt quæ de iure sortiūtur effectū,& tūc aut quæris, qua die dicatur factū, & dic ut hac lege. aut an ualeat quod est factū,& tunc aut loquimur in pctibus,& ultimis uoluntatibus,aut in iudicijs. Primo casu, pctus possunt fieri de nocte,& etiam ultimæ uoluntates,l.non minorē. C. de trāsac. & l.ad testiū.§.signum.uer.posse.ī.de testa.Tamen si uellem compellere aliquē de nocte,ad aliquid faciendū,uel ad solutionē recipiēdā,tunc nō possum altera parte inuita. Hoc em̄ actū non uideť,sed uidetur actū contrarium, ut hic dicit gl. Congruo enim tempore, & non de nocte debet fieri
d [d] solutio,l.ii.soluturꝰ.ī.de sol.Si uerò loquimur in iudicijs, tūc debet fieri de die,aliàs nō ualet,auth.de iud.§. sedebūt.
e nisi de partiū uoluntate fieret de nocte,[e] Inn.c.cōsuluit.ext. de off.deleg.Et ita potest loqui gl.hic sm Io.dū dicit,ꝙ media nocte pōt se præsentare,&c.uel nisi res esset tēpore peritura,ar.ī.eo.l.j.& ij.uel iurisdictio iudicis expiraret.d.c.consuluit.

ADDITIO.

a Dies.Quomodo in statutis accipiatur dies,& quō nox.Frid.cons.xliiij.

b P.PAV.P.Nocte.Ideo dicit Bal. ꝙ si iurasset soluere in tali die, sufficeret si solueret in media nocte sequenti.Fel.c.ego.post prin.ext.de iureiu.& quo modo cōputentur dies,Fel.c.cōsuluit.de off.deleg.& Dec. ibi & ꝙ capiatur dies naturalis,habito respectu ad tempus equinoctiale,licet aliquando nox sit maior die, & econtra, Aret.l. quæ ætate. ff. de testa.Fel.c.ecclesia de const.

c POMA.Gl.Frid.cōs.lxxxiiij.Fel.c.ecclesia.de cōst.c.in causis.ij.no. de test.

d POMA.Fieri.ultra dicta hic per Alex.super ista gl.inquantum nititur sol. uide Iaſ. l.non solùm.§.morte.ff.de ope.no.nunc.uerſ.an protestatio posit fieri de nocte.

e Nocte.Io.And.In add.ad Spec.tit.de sentētia.§.iuxta.uerſ.itē rōne tēporis.

LEX IX.

1 Feriæ sunt tantummodò inductæ,in actibus iudicialibus.
2 Feriato tempore quæ sunt illa,quæ possunt expediri.

a DIVVS.[a] Negotia militaria possunt quolibet tempo
1 re expediri.No.† ꝙ feriæ sunt inductæ solū in actib[9] iudicialib. nō in alijs.l.fi.C.eo.Ad istud op.ī.eo.l.j.in
2 fi.& l.ij.C.eo.l.actus.† Sol.qñ ꝙ iudicū agitať sup causa criminali,& tunc an feriæ sint seruandæ, dic ut l. prouinciarū. C.eo.si super causa ciuili,tunc aut sunt iurisdictionis uolūtariæ,& possunt die feriata expediri,l.actus.C. eo. Aut sunt iurisdictionis contentiosæ,& tunc aut respiciunt actū fauorabilem,& pium,ut ꝙ dentur tutores,& constituantur alimenta,& possunt expediri diebus feriatis, ī.eo.l. ij.Aut nō respicit actum fauorabilē,& tunc aut res esset aliàs tempore peritura,& potest expediri diebus feriatis,l. ij.& iij. ī.eo. Quod intelligit gl.de diebus feriatis,ob necessitatē hominū,gl.l.actus.C.eo.Et Iac.de Are.& Cy.l.fi.in prin.C.eo.Qd etiā intellige de diebus feriatis ad honorem Dei. ext. eo.c. ult.Aut nō est tēpore peritura res,& nō pōt agitari die feriato,nisi de partiū uolūtate,si sint feriæ ob necessitatē hominū,ut ī.eo.l.j.in prin.& l.feriatis.& hoc fallit in appellatione,quæ potest interponi qualibet die,C.eo.l.j.Itē fallit in libello,ꝙ pōt dari qualibet die,l.miles.§.sexaginta. de adul. & no.ī.eo.l.j. super uer.cōpellendi.quam gl.no.quia loquitur magis generaliter, cp §.sexaginta.quí §. solūloquitur in adulterio.Et idem tenet Spec.tit.de fer.§.sequitur.

ADDITIO.

a Diuus.Bal.l.iij.C.de epiſc.audien.

LEX X.

1 Dilatio quælibet data ad probandum est peremptoria.
2 Dilationes plures dantur accusato,quàm accusatori,& plures in causa capitali,quàm ciuili.
3 Dilatio omnis requirit causæ cognitionem,& quæ cognitio requiratur in danda prima dilatione.& nu.4.
5 Dilatio secunda datur propter impedimentum quod fuit in prima,& quæ sit iusta causa dandi secundam dilationem.
6 Terminum si iudex statuit ad probandum pro prima dilatione,intelligitur dilatio peremptoria.
7 Dilatio secunda data sine causæ cognitione,non ualet. Verbum potest,iunctum cum negatione,inducit necessitatem.
8 Verba ista,singulis causis,intelliguntur singulis capitulis sese inuicem non compatientibus.
9 Dilatio data ad probandum ante litem contestatam,est peremptoria.
10 Dilatio una pro omnibus dari potest,quando ponit plura capitula se inuicem non impedientia.
11 Dilationes duæ uel tres in causa criminali dantur sine causæ cogni.& ulteriores causa cognita,& quare nu.15.
12 Dilatio expectatoria,non intelligitur peremptoria,nisi dicatur.
13 Productio quarta quando admittatur.
14 Consultor non debet admittere nouas probationes.

a IN Pecuniarijs.[a] Seipsam summat,diuido in tres partes. Primò ponit regulam in causis ciuilibus, secūdo ponit aliam in causis criminalibus.Tertiò ponit unam limitationem ad utranq; regulam. Secunda ibi, in capitalibus.
b Tertia ibi,sed utriq;.[b] No.ꝙ in causis ciuilibus ad proban-
1 dum,non potest dari nisi una dilatio.Ex quo no.† ꝙ quæli
c bet dilatio,[c] quæ datur ad probandum dicitur peremptoria,& ideò nō est necesse etiam dici,peremptorie,quod patet,quia dicit,quod non potest dari nisi una dilatio,ergo il
2 la una est peremptoria.No.† ꝙ plures dilationes dant ac accusato, cp accusatori.Itē no.qd plures dilationes dantur in
3 cā capitali, cp in ciuili.† Itē no.ꝙ omnis dilatio requirit causæ cognitionē,dū dicit in fin.sed utriq; causa cognita.Op. & uidet ꝙ plures dant,ut ī.eo.l.oratione. Sol.dicūt quidā, prima datur sine causę cognitione, secūda cū causæ cognitione,istud est ꝯ istū tex.Alij dicūt ꝙ ab initio fuit statutū,ꝙ daret una, posteà ꝙ darentur plures: Istud nō placet,quia innuit ꝙ ista lex precederet,l.oratione.ꝙ non est uerum,ut apparet ex ordine.ut in j.const.C.in fi.Vlt.gl.dicit hic,& bene,quòd prima dilatio datur cū leui causæ cognitione, ut
d hic,secunda datur si doceret se impeditum[d] in prima dilatione,l.oratione.ī.eo.Et sic potest intelligi iste tex.dum dicit,singulis causis,hoc est,singulis impedimentis. Dicit gl. quòd pro declaratione huius est uidendum,quę cognitio uertatur in prima dilatione.Gl.dicit solùm in moderatione locorum,l.oratione.ī.eo.& l.j.C.de dila.doct.addunt, ꝙ à iudice petatur,quid ult probare,ar.ī.de iureiur.l. si duo patroni.§.idem Iul.& ī. de pe.hær. l. si quis libertatem. in fi. Et per hoc quidam antequam dent terminum ad probandum,dant terminum ad producendum dilationes & artículos

culos suos, & sic examinetur, utrùm sunt admittendi, uel non, & iste est satis bonus modus. Alij uerè dant dilationē simpliciter, & intra dilationem examinant, utrùm sint articuli admittendi. Tertia cognitio est, ut non petant dilationem calumnioſè, ar. C. de fal. l. ij. † Videamus quæ cognitio adhibeatur in ſecunda dilatione. Dicit gl. q̄ ſi doceat ſe iuſta cauſa impeditum in prima, l. oratione. ſupra eo. Hic eſt aduertendum, [c] quia in eo tantùm, in quo fuit impeditus prima, debet ſibi reſtaurari per dilationem ſecundā. Exemplum, [f] omnes teſtes fecit iurare in prima dilatione, ſolum unum non potuit habere, faciendo eum grauari, & quicquid fieri potuit. Certè ſecūda dilatio dabitur ſibi ſolùm, ad illū teſtē producendū. & ſ. de iureiur. l. admonēdi. ibi, q̄ bus nunc ſolis, &c. Ita dicebat Iac. But. Item uidetur in tempore, ſi doceat ſe impeditum ſolùm in duobus diebus ultimis, illi ſoli dies ſibi reſtituātur, ar. ſ. de in inte. reſt. l. diuus. & quod ibi no. Et per hoc ſequitur q̄ ſi impedimentum fuit in duobus diebus, [h] debet petere dilationem ſecundam, intra duos dies, poſteà non audiret, d. l. diuus. & ſ. de min. l. interdum. & hoc uerum de rigore. Spec. tamen in tit. de dil. §. j. uer. ſed quid. uidetur dicere, q̄ de æquitate debet admitti etiam poſt hoc, ſi hoc malicioſe non fecit, tamen hoc nō bene probat. Habes † q̄ ſecūda dilatio datur propter impedimētum quod fuit in prima. Inn. aſſignat aliam cauſam, propter quam poteſt dari ſecunda dilatio, ſcilicet ſi prima non fuit integra, debet enim prima eſſe trium menſium: C. eo. l. j. ſed ſi non fuit integra, [i] tunc iudex de facili dabit ſecundam, ut no. ipſe ext. de teſti. c. ultra tertiam. Hoc non uidetur uerum, nam dilatio eſt arbitraria, non tamen poteſt excedere tempus trium menſium: d. l. j. C. de dilatio. ibi, nō amplius quàm tres mēſes, &c. Minus ergo poteſt ſuo arbitrio. Et ita uidetur obſeruari de conſuetudine [k] in partibus iſtis. Dixi in l. ij. ſ. de re iud. Puto etiam q̄ iuſta cauſa ſit dandi ſecundam dilationem, ſi ius aduerſarij nō eſt factum deterius, [l] ſed omnia integra ſunt, aliàs ſecus. Verbi gratia, peto ſecundam dilationem, ad probandum aliquid, aduerſus quod reus poteſt ita facere ſuam defenſionem, ſicut primò. Certè debet dari dilatio. Sed ſi in prima dilatione aduerſarius habebat teſtes ad probandum cōtrarium, quos modò non habet, uel aliud ſimile, tunc hoc caſu dari non debet, ar. ſ. tit. j. l. & ſi poſt tres. & de op. leg. l. mancipiorum. [m] Præterea, ſi in cauſa appellationis [m] iſte admitteretur ad p̄bandum. l. per hanc. C. de tem. ap. quare non hic? Quæ ēm æquitas dictat, ut ipſe cōdemnetur, ut habeat appellare ne ceſſ', non uideo. † Quæro, quid ſi eſt dictum, in actis iudex ſtatuit ad probandum terminum decem dierum, pro prima dilatione, utrum iſta prima dilatio intelligatur peremptoria nō. iſta uerba poſſunt habere hūc intellectum, cum dilatio debeat eſſe trium menſium, C. eo. l. j. ut intelligatur pro prima dilatione, hoc eſt, pro primo menſe, & hoc procederet, tenēdo opi. Inn. quam ſ. dixi. Vel aliter pro prima dilatione, intelligatur, cum in cauſa debeant dari plures, licet ſecunda cum grauiori cauſæ cognitione. Intelligo pro prima, ſcilicet peremptoria, ſm formam huius legis, quaſi iudex polliceatur ſe daturum ſecundā, ſi de iuſta cauſa docebit, & hoc magis placet. † Sed quæro, quid ſi iudex dedit ſecundam, abſq; aliqua cauſę cognitione? Tex. hic uidetur q̄ non ualeat, dū dicit, plus quàm ſemel tribuí nō poſſe. Nam uerbū pōt, iunctū cum negatione, inducit neceſſitatem, priuat enim potentiā. ſ. de fur. l. nō pōt. & ext. de reg. iur. c. j. lib. vj. & ibi no. per Io. And. In cōt. facit, quod no. Inn. ext. de teſti. c. in cauſis. ſed ibi non loquitur de ſecunda, uel tertia dilatione, ſed de ſecunda, uel tertia productione, ut ſ. dicā. † Quæro de intellectu horū uerborū, ſingulis cauſis. Gl. ij. paruula, ponit tribus modis. gl. iſta magna quam recitaui tenet ultimā. Tu tene ſecundā expoſitionē, ut exponas, ſingulis cauſis, id eſt, ſingulis capitulis ſeſe inuicē non compatientibus, hoc eſt, ſi ante litē conteſt. daī dilatio prima, ad libellandū, ita una dilatio nō impediet, quin detur alia dilatio ad probandū exceptiones dilatorias. Intelligo de dilatorijs, ſeu cōpatientibus ad inuicē. Nam ſi unadeberet examinari prius, ut exceptio declinatoria iudicis, ſm ea quæ dixi in l. ſi cōuenerit. de iur. om. iud. illa nō impediret, quin daret alia ſuper aliꝭ dilatorijs, & declinatorijs. Itē iſtę dilationes nō impediūt, quin deī poſteà alia dilatio ad p̄bandū de meritis cauſæ, & hoc eſt qd̄ dicitur, ſingulis cauſis, id eſt, ſingulis capitulis. Ex hoc habes. † q̄ etiam ſi ante litem conteſt. dantur dilationes ad probandū, quælibet intelligitur peremptoria, ſicut poſt lit. conteſt. per hanc l. Spec. tit. de dila. §. j. † Itē ex hoc habes, qd̄ q̄ñ ſunt plura capitula ſe inuicē non impedientia, poteſt dari una dilatio p̄ omnibus, C. de iureiur. l. generaliter. uerſ. nullo. Sed q̄ñ ſunt plura capitula, ſe non compatientia, tūc pēdente dilatione ſuper uno, ceſſat officium iudicis, ſuper alio, C. eo. l. ſiue pars. Ex hoc apparet, q̄ prima expoſitio gl. quæ dicit, ſingulis cauſis, id eſt, ſingulis inſtantijs, non eſt uera. Nam de neceſſitate deberent dari pro ſingulis inſtantijs, ſingulæ dilationes, ad diuerſa tamē. [n] Reintro gl. & opp. ad prædicta, ſi plures dilationes dant̄ in ciuilibus, ergo eſt idē qd̄ in capitali bus, qd̄ eſt ō hanc l. nō. dicit gl. † q̄ in criminalibus dantur duæ uel tres, ſine cauſæ cognitione, nō aūt dabitur alia, niſi cauſa cognita, quia hic tex. non dicit, ſingulis cauſis. Aduerte, quia gl. dicit, ſed in criminali cauſa, non dicit, capitali. Ita etiam ī. loquitur circa fin. gl. & ſic intellīgit ſecundam reg. huius l. in qualibet cauſa criminali. Idē uidetur dicere Azo in ſum. C. de dilat. §. in criminalibus. Sed hoc doctoribus noſtris communiter non placet. Quid enim refert, ex cauſa criminali, ſcilicet uel pecuniaria agatur? Certè nihil. Debet ergo hoc intelligi in cauſis capitalibus largè, l. ſed & ſi quis. §. rei. ſ. ſi quis cau. Et cōpræhendit etiam membri abſciſionem, l. imperiū. ſ. de iur. om. iud. & C. de off. eius qui ui. alte. ge. l. j. Item aduerte q̄ gl. uidetur dicere, q̄ poſtíſtas duas uel tres dilationes, non dabitur alia, ex cauſa impedimenti in criminalibus. Quod non credo uerum, quia defenſionem rei, debet iudex perquirere, etiā reo non petē te, l. uni [o]. §. cogniturū. ī. de queſt. & l. ſi nō defendant̄. de pœ. & etiā poſt ſententiam, l. j. in fi. ī. de quæſt. Vnde putarē dandas dilationes ulteriores ex cauſa. Et gl. non habuit hunc intellectū, quē dicebam, ſed uult q̄ poſt primam dilationē in ſecunda uel tertia, non adhibeatur cognitio de impedimento, qd̄ non eſt uerū, per hanc l. Opp. C. de iud. auth. iubemus. quomodo & quando iud. auth. qui ſemel. & ī. de iud. l. ad peremptoriū. dicit gl. ibi, de dilationibus quæ dantur abſenti, hic præſenti. Intelligas quæ dantur abſenti, ſcilicet ad ueniendū, & ſic eſt dilatio expectatoria, † quę nō intelligitur peremptoria, niſi dicatur, uel niſi emanauerit tertia dilatio, d. l. ad peremptoriū, cū l. ſeq. & l. tres. C. quō. & q̄ñ iud. dilatio autem probatoria ſiue datur abſenti, ſiue præſenti, ſemper eſt peremptoria, & ſic una dabitur, ut hic, niſi cauſa cognita. Opp. auth. de teſtib. §. quia uerò. & C. de p̄b. auth. at qui ſemel. Sol. ibi non dicit q̄ dētur plures dilationes, ſed dicit de quarta p̄ductione, de qua per Inn. c. in cauſis. ext. de teſtib. Tu dicas † declarando prædicta, q̄ñq; quis uult impedire uolentem probare propter lapſum dilationis, & loquitur iſta l. Q̄ñq; lapſus dilationis non obſtat, q̄a adhuc eſt intra primā dilationē, ut licet plures ſint elapſæ, ſubeſt iuxta cauſa concedēdi aliam. Et tunc ſi uult aliqs impedire propter multitudinē productionum, tunc loquitur auth. at qui ſemel. Non enim debet admitti quarta productio, niſi cum ſolennitate ibi poſita, & ſi quis fuerit admiſſus, prædicta ſolennitate non ſeruata, tunc loquitur qd̄ dicit Inn. d. c. in cauſis. Dixi plenè in repetitione d. auth. at q̄ ſemel. Opp. C. de dila. l. ſi q̄ñ. Certè ibi alius caſus eſt, non ēm debet dari tempus ad deliberandū actori. qui debuit uenire inſtructus, hic loquitur de dilatione ad probandū. Op. C. eo. l. cū à nobis. Sol. ibi loquitur facta relatione & conſultatione principis: quo caſu, debet cauſa mitti inſtructa, & non debet dari nouus terminus ad probandū. Ita dicit gl. hic, & ibi no. q̄ † conſultor [o] nouas probationes non debet admittere. Opp. ī. de adul. [p] l. in crimine. Sol. dicit gl. ſpeciale in crimine adulterij, ut in eo nō detur dilatio. ſed ſi in adulterio nulla detur dilatio, & probationes ibi requiruntur, quō fiet? Certè ex hoc apparet caſus, q̄ ualēt probationes, ſi fiant ſine dilatione. Iac. de Aret. per illā l. & per l. uni [o].

cognitu-

155 §. cogniturum. ī. de quæſt. † Vltimò quærit gl. quare plures dant̄ dilationes in cauſa criminali, q̄ñ in ciuili. R. quia in criminali non eſt ita currendū, ſed requiruntur probationes luce clariores, l. ſciant. C. de prob. Cont. q̄ in criminali ſtatutū eſt biennīū, in ciuili trienniū, C. de iud. l. properandū. C. ut intra cer. temp. quæſt. cri. ter. l. j. Sol. In inſtantijs criminalib. ſtatuitur totius inſtantiæ breuius tēpus, ad hoc ut magis ſolicitè intendatur, ſed ad probandū ſtatuitur maius tempus, ut clarius uideatur. Item quærit gl. quare plures dilationes dant̄ reo, q̄ñ actoris? R. qa fauorabilior, &c. dic ut ī gl.

ADDITIO.

a P. PAV. P. *Pecuniarijs. An iſta lex procedat in cauſis ſummarijs? Bar. conſ. lix. ubi etiā alia ponit in materia dilationū. & Ro. conſ. ccxxvj. Itē adde in materia, q̄ licet ſecunda dilatio danda non ſit ſine cauſæ cognitione, tamen prima durante, poteſt prorogari prima. Caſt. l. j. de dila. & Fel. c. paſtoralis. in prin. de exce. Item latè de materia ſecundæ dilationis, q̄ dari non debeat ſine cauſæ cognitione, & quid ſi prima ſit maior quàm dilatio legalis, de qua in l. j. C. de dila. Abb. conſ. lxiiij. ij. uol. & q̄ non debeat dari ſecunda dilatio, ſine cauſæ cognitione & qualiter, Alex. conſ. cj. Bar. xcvij. Ro. cōſ. ccxxv. incip. quò ad primū. ubi loquitur de cauſa uſuraria, an debeat dari quarta dilatio, conſ. ſeq. ubi plene loquitur de quarta dilatione ſi danda ſit in ſummarijs. Barb.*

b POMA. Vtriq; Fel. c. *licet cauſam. de pro. & c. ij. de teſt. & c. ultra. eo. ti. & c. paſtoralis. de excep.*

c POMA. *Dilatio. Fel. c. eccleſia de conſt.*

d *Impeditum. Abb. conſ. lxiiij. Frid. cōſ. cxiiij. Old. cōſ. lx. Bar. conſ. xcvij.*

e *Aduertendum. Abb. conſ. lxiiij. ij. uol. Fel. c. ultra de teſti.*

f *Exemplum. Adde, q̄ de impedimento ſtatur iuramento partis. l. ſcire oportet. §. ſufficit. ī. de execu. tu. Io. de tmo. d. c. ultra de teſtib. Bar.*

g *Producendum. Ias. l. admonendi. in prin. rep. ff. de iureiu.*

h *Diebus. Ro. conſ. ccccxcvj.*

i P. PAV. P. *Integra. Hoc non procedit in ſummarijs*, Ro. *cōſ. ccxxvj. Abb. cōſ. lxiiij. uol. ij. maximè, quādo à ſtatuto reſtringitur inſtantia cauſæ, quia uidetur etiam uelle, quod dilationes ſint breuiores.*

k *Conſuetudine. Bar. conſ. ubi ferè omnia ſeq. ponit.*

l *Deteriùs. Sal. cōſ. ccxxvij. in conſ. Bal. lib. ij. & de intellectu l. mancipiorū. Old. conſ. iij. & quòd ſi ius aduerſarij non ſit factum deterius, alia dilatio conceděda eſt, limitat Ro. nō habere locū in ſummarijs. cōſ. ccxcvj. ī. alleg.*

m *Appellationis. Ro. conſ. ccxxvj.*

n *Tamen. Alex. conſ. cxxxj. uol. iij.*

o *Conſultor. Bal. conſ. clxxvij. lib. j. quod coram conſultore, poſſunt produci inſtrumenta, quæ de nouo in notitiam uenerunt, ſi ſunt liquida, & producens iuret, quod ante non habuit notitiam.*

p POMA. *Adulte. Caſt. l. fi. C. qui admi. & Fel. c. licet cauſam. de prob.*

De edendo Tit. XIII.

Quærit gl. quare dixit, de edendo, non de editione. R. ut oſtenderet quandam neceſſitatem imponi edenti. Iſtud nihil eſt dicere. Breuiter hic iuriſconſ. intēdit tractare de actu edendi, ideò hic ponit de edendo, per gerundium, quod ſignificat non autem dixit de editione, quia non intēdit tractare de ſubſtantia editionis, ſed de actu edendi.

LEX I.

1 *Libellus debet dari ita clarus, ut reus poſſit deliberare, an uelit cedere uel contendere.*

2 *Reus qui habuit terminum ad deliberandum, debet intra illum proponere omnes ſuas exceptiones.*

3 *Libelli copia quādo datur reo, an detur expēſis actoris, ſeruatur fori conſuetudo.*

4 *Libellus hodie datur in ſcriptis.*

6 *Actio edi dicitur, ſi cum petitur res, exprimatur actio, et cauſa cōclūdatur.*

7 *Res quomodo dicatur deſignari, tā in actione uniuerſali, quā particulari.*

Actio uniuerſalis quæ dicatur.

Libellus in petitione hæreditatis.

8 *Inſtrumentum non liquidum quomodo exequatur, ſtante ſtatuto quod inſtrumenta exequantur.*

9 *Libellus in actione generali, quomodo formetur.*

Iudicium uniuerſale & generale quō differāt, & quæ ſit ratio diuerſitatis.

10 *Res in actione ſingulari in libello ſingulariter exprimi debet, ſcilicet in ea quod principaliter petitur, ſecus in accęſſorio.*

11 *Reus poteſt petere rem in libello deductam ſibi oculis ſubijci.*

12 *Cauſa in libello quomodo & qualiter deduci debeat.*

Agens ex una cauſa, & probans ex alia, non obtinet.

13 *Cauſa in libello non debet exprimi, cum omnibus ſuis qualitatibus.*

14 *Locus & tępus in libello in actionibus ciuilibus quādo exprimi debeat.*

15 *Libellus generalis abſq; cauſa procedit, ſi non opponatur.*

16 *Cauſa in libello ita exprimenda eſt, ut libellus præſumptiuè concludat.*

17 *Cauſa & actio non ſunt idem.*

18 *Actionis nomen in libello neceſſario non debet exprimi.*

19 *Cauſa & concluſio ſi in libello ſunt aptè, ſed actio ineptè proponitur, iudicium procedit.*

20 *Actiones plures ſpeciales, ſi ex libello reſultant, actor debet unam eligere.*

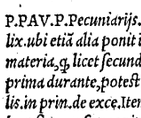

VA QVIS QVE. Petitio debet exhiberi reo, ut poſſit deliberare an uelit cedere, uel cōtendere. Diuide, primò ponit dictū, ſecūdò rationē, tertiò declarat dictū. Secunda ibi, nam equiſsimum. Tertia ibi, ædere. No. † quod libellus [a] debet dari ita clarus, q̄ reus poſſit inſtrui, an uelit cedere, uel cōtendere, aliàs non procedit. † Secundò no. q̄ ſi dat̄ terminus ad deliberandū ſecūdum formā auth. offeratur. de lit. cōteſt. nō ſufficit reo uenire intra terminū, & dicere, deliberaui cedere uel contendere, ſed intra illū terminū debet producere ſuas exceptiones declaratorias & dilatorias, ſi quas uult, per iſtū tex. qui dicit, uenīat inſtructus ad agendū, &c. Et ſi inſtructus apparet, quod nō debet habere nouā dilationē, ad proponēdas nouas dilationes, ſeu exceptiōes, l. ſi quādo. C. de dila. † Tertiò no. quod in electione actoris eſt dare copiā libelli reo ſuis expenſis, uel q̄ ſtatuāt ſibi terminus ad recipiendū copiam, expenſis rei. Tamen auth. offeratur. uidetur dicere, quod debeat dari libellus ipſi reo, & ſic expēſis actoris. Vñ nō habeat hodie hanc poteſtatē, quod in quibuſdā locis ſeruaī. Ita tenet gl. quod deī expenſis actoris, in c. ſæpè. §. uerū. in gl. pronūciatio. cī. de uer. ſig. in Cle. tu ſerua conſuetudinē fori. No. etiā gl. magnā, in prin. de dictione, perinde, & exinde. No. ul. † q̄ non eſt de neceſsitate, q̄ libellus deī in ſcriptis, dū dicit q̄ producit aduerſariū ad albū, &c. Et ibi dicēdo, &c. q̄ eſt hodie correctū per auth. offeratur. C. de lit. cont. & no. gl. etiā hic in uer. edere. Ia j. & ij. Quæro, † dicit hic, qua quiſq; actione. qd de officio iudicis? Dicit gl. idē. Tu circa hoc dic ut in d. §. Inſt. de act. & de off. proc. & leg. l. nec quicquā. §. ubi decretum. tetigi in l. j. ſ. de iuriſd. om. iud. Secundò quæro, & intro gl. magnā, quomodò debet fieri edictio actiōis? * ut p̄ hoc reus certificet, utrū cedere uelit uel cōtēdere? Dicit gl. † faciēdo duo, ex primēdo cū ipſa actiōe, rē & cām. De cōcluſione nihil dicit, q̄a illud importat uerbū actio, hoc eſt, debet poni cōcluſio, [c] quę ſequat̄ [d] ex cā præmiſſa, & debet peti res, C. de fide ic. lib. l. fi. & ī. de neg. geſt. l. Pōp. & ī. cōī diuid. l. ut fūdus. & C. de fide ic. lib. l. fi. Si. n. cōcluſio nō ponerē in libello, nō eēt cert⁹ reus, uelit cedere, uel cōtēdere, ignorās qd petat. Quærit gl. dixi, q̄ debet deſignari res, † quæro qualiter deſignabit? Gl. notabiliter dicit, aut actio eſt uniuerſalis, aut gn̄alis, aut particularis. Dic ut in gl. Vniuerſalē actionē intellīgas, quæ daī ad aliq̄d, qd̄ de ſui ſignificato multa ī ſe cōtineat, ut eſt uniuerſitas iuris, ut hæreditas, uel bo. poſ. & ſimilia, ut hic poniī gl. ſiue ſit uniuerſitas facti, ut peculiū. Qd̄ tñ dic ut ī l. ſi peculiū. ī. de pec. leg. Idē dicit Inn. ſi peteret caſtrū, uel uilla. c. cū ad ſedē. ex. de reſt. ſpo. Item aduerte q̄ gl. dicit, q̄ cōcluſio libellū in petitiōe hæreditatis [e] eſt. Quare peto hæreditatē. Iſte nō uidet bon⁹ libellus, q̄a ſi hæres, habet hereditatē, put eſt ius. l. cū heredes. ff. de acq. poſ. nō igit hēt neceſſe petere. Dēt ergo [f] ſic libellus cōcludere. Peto me, p nunciari hæredē, & aduerſariū cogi ad reſtituēdū, q̄cd tenet & poſsideret de dicta hereditate. Et ita format iuriſc. in l. licet. de pet. hær. Et iſte eſt modus formādi uerū libellū, tñ gl. nō reprobo, ſed eā hic ſuſtineo. Vt cū dico, peto hereditatē q̄a ſum heres. peto hæreditatē,

* *Actionis, hoc eſt, libellus, cōſtat duab. propoſitiōibus, tā quā enthymema quoddā, et ad inſtar argumenti dialecticorū habet, oīs qui ſuſcipit pecuniā mutuò, tenetur illā reſtituere. Ego mutuaui tibi decē, ergo condemnandus es ut mihi reſtituas. Dariſ ſyllogiſmus eſt, qui cauſidicum argumētum eſt, quod uulgò libellū appellāt. I. Conc. B.*

importat,hoc est,res hereditarias,ut eas possideã proprio noie. Facit ĩ.de rei uẽd.l.j.Itẽ no.& aduerte ad gl. quæ dicit, q posteà ĩ executiõe examinabit, quę sint res.Hãc practicã
3 ponit tex.C.de iur.fis.l.defensiõis.Istud nõ.† & tene mẽti ad
g multa,spãliter ad practicã currẽtẽ hodie ĩ partib.Italiæ,in strumẽta publica,hñt executionẽ paratã,sicut ſniæ diffinitiuæ.Nã & si est aliq̃ instrũ nõ liq̃dũ,uel obscurũ,ut quia
h p̃missti mihi dãna,& ĩteresse meũ simpliciter,& petã execu
9 tionẽ ĩstrumẽti,& q̃ ĩ,p̃cessu liq̃dabo de meo ĩteresse,uel
i de meo dãno.C.de sen.quæ sine cer.quã.l.ij. † Secũdo dicit gl.ĩ actiõe gñali sufficit,q res exprimat gñaliter,ut peto q reddas rõnẽ administratiõis tuę gñalis,q̃a gessisti negotia mea.Cõsultius q ponat ĩ libello,peto te cõdẽnari ut reddas rõnẽ,& reliquũ restituas.Patet ĩ.de neg. gest.& de tute. & ratio.dis.Et aduerte,qa licet in uniuersali in prima instãtia,nõ sit necesse q res declaret,ut s̃ px.dixi,tñ ĩ gñali,k ista
k l debet ĩ ipsa p̃tima instãtia,p̃bare tres quas administrauit,l & q̃d ad eũ potuit p̃uenire ex ipsa administratiõe,q̃d q̃nq; p̃babit̃ per iuramentũ in litẽ,l.tutor q repertoriũ. de adm. tut.Et q hoc debeat,p̃bare patet,nam ſnia,quę in hoc iudicio fert,nõ parit p̃iudiciũ in effectu,nisi in causis,quas actor,p̃secut est.C.de iud.l.licet.Debet ergo,p̃seq̃ singulas cãs,& hoc uidet sentire gl.hic,ibi,sed iudicio pendente,&c. Quæ est rõ diuersitatis p̃z.quia iudiciũ uniuersale, de quo s̃.locuta est gl.fm propriã naturã actiõis dat̃,ad declarandũ ius actoris.Restitutio uerò rerũ fit per iudicis officiũ.d.
l l.licet.& iõ in illo iudicio nõ est necesse,nisi q declaret acto
m rem esse hæredẽ. Istud uero m iudiciũ dat̃ ad reũ condẽnandũ,ideò debet probari id super quo debet fieri cõdemna-
10 tio.Tertiò,† Dicit gl.in singulari actiõe debet res singulariter designari,ĩ.de rei uẽ.l.si in rem.q̃ intelligẽ in eo q̃ principaliter petit̃,nõ in eo q̃ petit̃ p quandã cõsequentiã uel incidẽter.Verbi gratia,peto fundũ à quo me deiecisti,cum reb' quæ ibi erãt tpe deiectiõis.Istud nõ.† & tene mẽti ad
11 multa,spãliter ad practicã currẽtẽ hodie s ĩ partib.Italiæ,in strumẽta publica,hñt executionẽ paratã,sicut ſniæ diffinitiuæ.Nã & si est aliq̃ instrũ nõ liq̃dũ,uel obscurũ,ut quia p̃missti mihi dãna,& ĩteresse meũ simpliciter,& petã execu
h tionẽ ĩstrumẽti,& q̃ ĩ,p̃cessu liq̃dabo h de meo ĩteresse,uel
9 de meo dãno.C.de sen.quæ sine cer.quã.l.ij. † Secũdo dicit
i gl.ĩ actiõe gñali i sufficit,q res exprimat gñaliter,ut peto q reddas rõnẽ administratiõis tuę gñalis,q̃a gessisti negotia mea.Cõsultius q ponat ĩ libello,peto te cõdẽnari ut reddas rõnẽ,& reliquũ restituas.Patet ĩ.de neg. gest.& de tute. & ratio.dis.Et aduerte,qa licet in uniuersali in prima instãtia,nõ sit necesse q res declaret,ut s̃ px.dixi,tñ ĩ gñali,k ista
k l debet ĩ ipsa p̃tima instãtia,p̃bare tres quas administrauit,l & q̃d ad eũ potuit p̃uenire ex ipsa administratiõe,q̃d q̃nq; p̃babit̃ per iuramentũ in litẽ,l.tutor q repertoriũ. de adm. tut.Et q hoc debeat,p̃bare patet,nam ſnia,quę in hoc iudicio fert,nõ parit p̃iudiciũ in effectu,nisi in causis,quas actor,p̃secut est.C.de iud.l.licet.Debet ergo,p̃seq̃ singulas cãs,& hoc uidet sentire gl.hic,ibi,sed iudicio pendente,&c. Quæ est rõ diuersitatis p̃z.quia iudiciũ uniuersale, de quo s̃.locuta est gl.fm propriã naturã actiõis dat̃,ad declarandũ ius actoris.Restitutio uerò rerũ fit per iudicis officiũ.d.
l l.licet.& iõ in illo iudicio nõ est necesse,nisi q declaret acto
m rem esse hæredẽ. Istud uero m iudiciũ dat̃ ad reũ condẽnandũ,ideò debet probari id super quo debet fieri cõdemna-
10 tio.Tertiò,† Dicit gl.in singulari actiõe debet res singulariter designari,ĩ.de rei uẽ.l.si in rem.q̃ intelligẽ in eo q̃ principaliter petit̃,nõ in eo q̃ petit̃ p quandã cõsequentiã uel incidẽter.Verbi gratia,peto fundũ à quo me deiecisti,cum reb' quæ ibi erãt tpe deiectiõis.Certè satis est,q fundũ declarẽ,res nõ debeo declarare, q̃a nõ habeo necesse p̃bare, sed stat̃ iuramento meo,l.si q̃n.C.unde ui.& ideò reus satis
11 põt deliberare,an uelit cedere,uel cõtendere,per istũ libellũ.Inn.ex̃.de ord.cog.c.cũ dilectus.Itẽ si peto rem cũ fructibus inde peceptis,nõ tenetur exprimere quantitatẽ fructuũ, quia eadẽ rõne qua debet mihi res,debent & fructus.Et sic reus põt esse certus,& deliberare,an uelit cedere uel cõtendere.I.& ex diuerso. s̃.j.ĩ.de rei uend. Inn. c.ij.ex̃. de lib. obl.
12 † Quæro si reus dicit,sed nõ esse clarũ ex designatione facta in libello,utrũm possit petere rem sibi ad oculũ demõstrari.Sic,ar.ĩ.de pub.& uec.cõm.l.cùm si exhibuissent. & l.ij. s̃. si ex nox.causa aga.& ex̃.de app.c.significãtibus. & hoc de
12 primo,s.circa designationẽ rei.Veniamus ad cãm.† Causa, dicit gl.debet esse talis,ex qua sequat̃ cõclusio,aliàs nõ procederet libellus,utputa, peto à te cẽtũ,q̃a Rex est in Frãcia, nõ cõcluderet.Istud uerũ dictũ quia si in iudicio probaret alia causa,q̃ quæ deducta esset in libello,nõ sequeret̃ con-
n demnatio,l.habebat.in prin.n ĩ.de instit.& si mẽsor fal.mo. dix.l.j.Inn.c.ex parte.de priuil.Sed quæro,qualiter debet ista causa exprimi in libello.Gl.sic distinguit,aliter in personali,aliter in reali,& bene.Plenius in l.& an eadem.ĩ. de excep.rei iud.Sed circa hoc o est aduertendũ † quia nõ est ne-
o cesse q exprimat causa,cũ oĩbus qualitatibus suis.Sufficit
13 enim dicere,Peto centũ quæ mihi relicta sunt in testamẽto. Non habeo necesse dicere,testibus subsignato, &c.quia cũ dicitur testamentũ,intelligitur ritè factũ,l.nõ putauit. s.nõ quæuis.ĩ.de contratab. &C. de iur.& fac.ign.l.si post diuisionẽ.& ideò dicit Inn,si peterem centũ à monasterio, quæ sibi mutuauit,nõ habeo necesse in libello dicere, q est conuersum in sui utilitatẽ,quia dicẽdo mutuauit, intelligit̃ de
14 mutuo,quod bene ualeat.Inn.c.iĳ.ex̃.de lib.ob.† Item aduertendũ q in istis libellis super ciuilibus actionibus formatis,non est necesse q inseratur locus & tẽpus, sed solùm in criminalib' p.l.libellorũ. de accus.c. Abbate.ex̃. de re iud.
p lib.vj. Quod est uerũ, quãdo agitur ciuiliter p ex cõtractu, uel quasi,uel alia actiõe,quæ nõ infamat,secus si esset actio
q ex delicto,quæ infamaret,q l.item exigit.ĩ. dolo. & l.prætor edixit.in princ.& ibi dixi.ĩ.de iniur.& est expressum ex̃. de proc.c.tuæ.dixi etiã ĩ.ad l.Aquil.l.proinde.non tamẽ repe-
r ritur nec in nouo,nec in ueteri exẽplari. Quæritur,r † quid
15 si libellus s proponatur generaliter,causa non expressa,an
s procedat iudiciũ,si nõ opponatur? Gl.q̃ sic, & bene.l.fi. de ann.excep.& d.c.abbate.de re iud.lib.vj.Quæro in persona
16 li,† utrũm debet exprimi causa,p̃xima. Verbi gratia, dico q̃d mutuauit tibi centum,an debeã dicere, ad quę es mihi obligatus,ideò peto te mihi cõdẽnari,&c.Quidã dicebant q sic,l.obligationũ substãtia. ĩ.de act.& ob.Doctores determinant cont.Sufficit enim q causa exprimat̃ taliter, quòd præsumptiuè concludat,l.omnes.§.Lucius. ĩ.quæ in frau.
t cred.Inst.de replic.in princ.Vidimus t de re & causa,uidea-
17 mus de actione.Circa quam primò esset uidendũ,† utrũm
18 causa & actio sint idem.Gl.determinat q non,& bene.† Secũdò,utrum quis habeat necesse u exprimere nomẽ actiõnis in libello.Gl.hic disputat,breuiter decret.approbat,q actio de necessitate nõ proponatur in libello, c.dilecti.ex̃. de iud.& ita obseruat consuetudo,sufficit enim,q libellus
x ita proponatur,q ex eo resultet actio.x Sed quæro, † pone
19 q causa & cõclusio fuit optima,sed actio ineptè fuit expressa.Verbi gratia,dico q uendidi tibi fundũ pro centũ,& tradidi,& centũ non soluisti,quare peto te cõdemnari ad centum,& ad hoc propono actionẽ ex locato,an ex hoc sequa
y tur condemnatio.y Tex.uidetur q non.ĩ.si mẽs. fal.mo.dix. l.j.§.j.& gl.hic hoc uidet tenere in fi.ibi, sed certè satis uidetur,&c.Cont.Inn.ex̃.de iud.c.examinata.quod uidet ueru, probo sic,si nullam actionẽ expressisset, iudiciũ procederet,ut dictum est,ergo multò magis procedit,si eam ineptè
z proposuit.z ar.C.de rei ux.act.l.j.circa prin.p̃z.ad l.j.si mens. fal.mod.dix.quia ibi proposuit actionẽ ineptã, & causam ineptam,& hoc tenet ibi gl.parua,super uer.ex locato,quæ
20 dicit,actione locati,& eius causa expressa.Quæro,† quid si ex libello resultant plures actiones? Gl.hic dicit, q tunc actor cogitur eligere,l.quod in hærede.§.eligere.de tribut.q intelligunt Doc. quãdo resultant plures actiones speciales,d.§.eligere.Sed si una specialis,alia generalis. l.certi. in prin.ĩ.si cer.pet.uidet intẽtari specialis.ar.l.hoc legatum.& l.item legato.ĩ.de leg.iij.& Doc.l.edita.C.de eden.

ADDITIO.

Pro concordia, aduerte q, non liquidæ sententiæ peti potest executio.Vt
postea in executione fiet liquidatio. Bar.& doc. post gl.mag. in hac l.j.ff. de eden.Ex qua gl.infertur ad statuta,quibus cautur, q, instrumenta authentica habeant executionem paratam,q, si instrumento mihi promittatur satisfieri de omni damno & interesse,q, possum petere executionem talis instrumenti,quamuis interesse non sit liquidum. Idem Bart.ĩ.l.j.ad fi.ff. de leg.ij.& ibi Alex.per illũ tex.Cast.cons. clvij.uol. ij.Sed Iaſ.in hac l.j.in iiij.consilio.dictæ gl.alleg.Bar.tenere cont.in l.proinde. §.notandum.ff. ad leg.Aquil.& istam opi.contra cõmunem sententiam dicit ipse, ubi s̃.uerio rem,licet ipse sustineat negatiuam pluribus fundamentis, hoc bene uerum est in casu statuti,non in alijs,in quibus non militant rationes allegatæ per eum,& tandem modificat cõmunem opi.Item potest dici,q, Bar.non est sibi contrarius,quia in d.§.notandum.ponit ista uerba,si instrumentũ est liquidum,licet nõ appareat q, sit damnũ,certè adibo iudicem ut nõ condemnet partem,sed ut liquidet quod sit damnum.Cast.cons.xvij.

a P.PAV.P.Libellus.Ex forma statuti Papiẽsis,quilibet libellus censetur admissus,dũmodò sit tolerabilis,& quomodo dicatur tolerabilis, uide in primo statuto ciuilium.ij.c.

b POMA.Etiam.Per ista dicta Bar.limita reg.l.quæcũque. §.fi. ff.de publicia.Iaſ.l.sciendum.ĩ.de uer.ob.

c Conclusio. Ang.cons.xxxvij. ubi dicit,q, licet actio generaliter designata proponatur ineptè,nihil facit,dummodo rectè concludatur,quia ex conclusione resultat actio apta,quam nec iudex,nec pars alterare,nec mutare possunt.Ang.cons.cclxj.Cast.cons.cclviij.Bal.cõs.cccxviij.lib.j. An autem sufficiat libellum præsumptiuè concludere,Rot.q, sic,deci.ccxxv.in nouiſ. Et cum nullitas in libello deducitur,causa debet exprimi,Rot.deci.clxv.

d P.PAV.P.Sequatur.An autẽ agens interdicto,habeat necesse ponere conclusionem,Are.l.si sic stipulatus.in ij.no.de uer.ob.

e Hæreditatis.Ang.cons.clxj.& cxxxvj.Cast.cons.vj.

f P.PAV.P.Ergo.Cõ.cõs.xvij.& quid si semel hæres apprehẽdit possessionẽ rerũ,an si agat,possit intẽtare possessor hæreditatis petitionẽ,& quo sustineatur libell' p.Bar.rub.C.de pet.hær.Ale.cõs.cxxiiij.uo.iiij. Et q̃is dicat,q, res est de subst̃ia, Bar.tamẽ l.edita.C.de edẽ.uidetur tenere cõt.ubi Dec.

P.PAV.

g P.PAV.P.Hodie.Bar.l.proinde.ff.ad leg.Aqui.

h *Liquidabo. adde post Iaſ. inquantũ per plura ipse nititur tenere contra Bar.q, executio instrumenti non liquidi,non possit peti, quòd Ro. fœdere concordiæ in luculentam consonantiam Bar.dicta reducit. eius cons. ccxj. licet simpliciter Bar.sequatur,eius cons.lxxvj.*

i *Generali.Ang.cons.ccxxv.Soc.c.ij.de libel.obl.arti.xij.p.xviij.principali.*

k *Generali.Cu.cons.lxx.uersus.unaniniter.*

l P.PAV.P.*Administrauit.Cõ.cons.lxj.ante fin.sed uide. Alex.cõs. clxxvij.in ij.uol.qui concludit con.& in l.ait pret.§.si iudex.in fi.ff.de re iud.Iaſ.hic. An autem in dote admittatur.Iaſ.in rub.ff.sol.ma.Item quòd in iudicijs uniuersalibus uel generalibus ualeat sententia in genere, & quòd postea fiat executio super rebus comprehensis in generalitate summariè & sine lite, uide Ber.c.R.ay.de test.Item in ista materia,quòd in uniuersalibus et etiam generalibus sufficit petitio generalis status, in particularibus nisi respectu necessariorum,& quædam alia,Fel.c.ij.de lib.obla.Item quòd etiam in iudicio singulari,procedat petitio arbitri incerta, quando conuentio continet incertam quantitatem,Aret.l.uenditores.in ult.no. per illum tex. ff. de uerb.ob.*

m *Vero.Alex.cõs.xxj.uol.j.Fel.c.ij.uer.restringẽdo.iiij.de ref.ubi limita.quatuor modis.Alio ẽt mõ limitat Alex.l. si ita stipulatus.§.chrisogonus.de uer. cõs.ult.in ij. uo.et cõs.xix.uol.iij.et cõs.j.iiij.uol.& cõs.xliij.uol.iiij.cõs.ob. cxxviij.uol.j.et Fri. cõs.clx.et cõs.clxxxvj.et Ca.l.præscriptiõe.C.si cõt.p uel.uti.pub.Ro.cõs. xxj.Fel.c.licet causam de prob.& Bar.cõs.xciij.et cõs. cxiiij.Fel. c. auditis.de præsc.Bar.cons.v.uol. ij. Alex.l. j. de leg.j.1mo.cõs. cxcij.Procõcordia, aduerte,q, quãdo petitur fructus officio iudicis, secundum Iaſ.§.omniũ. Inst.de act.est necesse, quòd exprimatur certa quãtitas in libello.Bar.l.& ex diuerso. §. j. ff. de rei uen.Cont.tamen allegatur hic, ubi dicit,quòd non est necesse q, exprimatur quantitas.Sed si bene aduertatur,Bar.non meretur argui de contrarietate.Nam in d.§.j.loquitur quando fructus petuntur accessoriè ad rem,quo casu debet exprimi,intelligendo etiam quando officio iudicis & c.ut s̃.sed in d.l.j.per sua uerba præcedentia,intelligitur quando principaliter petuntur,dum dicit,propter inuasionem,quia tunc res & fructus ibi existentes, peti possent ex probatione priuilegiata,quia iuramento statur inuaſi,l.si quando.C.unde ui.Cy.l. certum.in fi.C.de rei uen.Et intellige Bar.d. §.j. de fructibus præteritis, secus de futuris.1mo.l.fructus.de rei uen.Inn.c.grauis.de rest.1mo.l.si homo.ff.de rei uen.Pan.d.c.grauis.Bal.l.apud tul.§.fructus.de leg.j.*

n P.PAV.P.*Prin.uide ibi ad Bart.*

o POMA.Hoc.Matthe.no.xj.Fel.c.sicut.uersus.fallit vij.de re iud.& c.literas. de præsump.

p *Ciuiliter.Ro.cons. cxcj. an autem ad impugnandum test.amẽtum usurarij, sit necesse apponere locum,ubi extorsit usuras,& tempus,quo extorsit,et à quibus,Bal.cons.lxxxiiij.lib.j.*

q *Infamaret.Rot.dec.xxxviij.in nouiſ.*

r *Quæritur.Rap.Con.cons.lxxvij.Barb.cons.viij.xvij.xxvij.lviij.uol.ij. Iaſ. l.unum.ff.si cer.pet.*

s *Libellus.l.fi.C.de an.excep.gl.l.si in rem.ĩ.de rei uen.& ibi Ang. & c. fi.de lib.obla.ubi opus est exceptione & appellatione. c. Abbate.§. secus. de re iud.lib.vj.Barb.*

t *Vidimus.Pan.cons.vij.uol.j.& cons.viij.co.uol. Prep.c. quo iure. viij. distim.Pau.l.edita.C.de eden.in prin.*

u P.PAV.P.*Necesse.Aret.l.gallus.§.si eius.in ult.no.ff.de lib.& posth. quando factum est certum,sed dubitatur quæ actio oriatur,uel oriantur plures, an fit necesse exprimere.Com.cons.xl.*

x POMA.*Actio.Mathes.no.x.Pan.cons.lxxxix.in j.uol.& c.examinata. de iud.& Ro.rub.C.qui admit.licet. Bar.uariauerit in l.edita.C. eo.& l.ij.C. de formu.& l.certi condictio.ĩ.si cert. pet.& l.per diuersas.C.manda.& & istud.ducitur ad ea quæ no.gl.in uer.transitu.§.multis.Inst.de liber. & l.qui testamento.§. per contrarium. ff.de testa.& Alex.cons.xcvj. uol.iiij. & cons.cxlj.uol.ij.Cuma.cons.xlij.& cons.lx.Alex.cons.xcviij.iiij.uol.*

y POMA.*Condemnatio.Iaſ.l.edita.C.eo.*

z POMA,*Propõsuit.Bal.l.certum.C.un.legi.Dec.l.quandiu.C.qui admit.*

1 *Acta iudiciorum debent edi cum die & consule.*

2 *Editionem actorum quilibet, cuius interest,potest petere.*
Excommunicatus si aliquis est ad mei instantiam in curia episcopi,cuilibet, cuius interest,datur copia excommunicationis.

4 *Instrumentum commune,debet edi cum die & consule.*
Instrumentum commune quod dicatur.

5 *Instrumentum proprium,editur cum die & consule.*

6 *Editio instrumenti alieni,quando fiat cum die & consule.*

7 *Actor reo,& reus actori quando edere teneatur.*

Bar.super ff.net.

a §. EDITIONES.a Instrumenta debent edi sine die & consule,in rationibus uerò secus. Gl. continuat hunc §. & primò loquitur in instrumentis publicis, secundò in priuatis.Secunda ibi, rationes.Tamen hic est una magna gl.quam declarabo bene,& breuiter.Opp.q quis non debeat edere iura sua aduersario,l.qui accusare.C.eo.Sol.Fateor quòd reus non edit actori ad fundandam intentionẽ actoris,ut ibi, nisi illa instrumenta, quibus usus esset reus. ĩ.ea.l.§.edenda.actor uero bene edit reo, ad exceptionem fundandam secundum quosdam. de quo statim dicam. Vnde glos.pro declaratione huius materię distinguit.Nos de quolibet membro faciamus unam quæstionem.Et pri-
1 mò quæro,† utrũm acta iudiciorum debeant edi cum die & consule.gl.dicit q sic.C.e.l. is apud quem.& melius in c. quoniam.& ibi gl.uer.loca & tempora.de prob. De actis enim non habetur aliquid in hoc tit.sed solum de editione
2 instrumentorum,rationum,uel actionum.† No. secũdum istam gl.quòd appellatione instrumentorum, non continentur acta,cùm ponantur ut duę species separatæ de hoc dixi in l.in fraudem.§.nec̃ de iur.fis. Quæro iuxta hoc, ad quid petitur editio actorum fieri? Gl.ponit hic aliquos casus.Idem no.in l.is apud quem in j.gl.C.eo.Ego b † puto in
3 distinctè,quòd omnis c cuius interest, potest petere,ut sibi
c fiat copia actorum publicorum, d. l.is apud.& ibi Cy. qui tex.generaliter loquitur.& d.§.nec̃ ubi est speciale, quòd contra fiscum non edantur acta,sed contra quemlibet alium,propter quod dico, q si aliquis excõmunicatus est in curia episcopi ad mei petitionem,quòd copia illius excõmunicationis debet dari cuic̃q,cuius interest,ar.pro hoc, ĩ.
4 de postu.l.ex ea.& quod ibi no.Quæro, † quando peto mihi edi instrumenta communia inter me & te, qualiter edentur? Dicit gl.cũ die & cõsule, * ĩ. fam.ercis.l.si quæ.C.eo. l.procurator.Illud intelligẽ in instrumentis communibus, respectu dominij,sed ut instrumenta hæreditaria inter duos hæredes, instrumentum esset tuũ proprium,respectu dominij, commune mihi & tibi respectu utilitatis: puta instrumentum emptionis,in quo continetur quod tu emisti rem,& mihi promisisti pretium, tamẽ illud tu collegisti de propria pecunia à notario,tunc non dicitur commune,quo ad hoc, ut edatur cum die & consule.Inn.ext.de pro-
5 ba.c.j.Quæro,† aliqs petit sibi edi instrumẽta propria. Certè sine dubio fit editio cum
d die & consule.ĩ.ad exhib.per totum.Quæro,d † quid si aliquis petit edi sibi instrumentum alienum? Hic dicit gl. q
6 est consideranda causa,quare petit, quia aut quis petit ut de falso redarguat,aut petit ut uideat & deliberet utrũm faciat pro producente,aut petit ut inde fundet intentionem suam,uel exceptionem,uel replicationem.Primo casu, debet fieri editio cum die & cõsule.l.optimam.in fi.C. de cõtr. stip.quod est uerum,si uult redarguere circa diem & consulem,& de hoc debet interrogari solenniter.gloſſ.& Spec. ti. de inſt.edi.§.ostenso.in illo.uidendum.uers.faciendo. ubi tractat qualiter instrumenta edantur. Dicit enim,q debet sibi deferri iuramentum,quòd ipse credit quòd possunt redargui de falso,circa diem & consulem.Et innuit, quòd debeat se subscribere ad ponam talionis,antequam fiat sibi
e editio.C.de fid.inst.l.si ueteris.& l.fi. Secundo casu e quando peto mihi edi,ut deliberem super eo, editio debet fieri sine die & consule,ut hic. Sed hic insurgit dubium, quid si deliberare non possit,nisi edatur dies,puta unus creditor agit contra alium hypothecaria,reus non potest scire quis est potior in tempore,nisi uideat diem? Certè uidetur q sibi debeat fieri editio,ar.hic in uer. rationes.Cont. tex. hic ibi,ne quid prolato, aliàs, prælato die fiat. Posset enim secundus creditor, instrumentum falsificare, prolato, aliàs prælato die. Puto autem, quòd si secundus creditor diceret diem obligationis suæ,& peteret copiam diei obligationis aduersarij, cùm tunc cessaret suspicio, ne quid fiat prolato die, quòd deberet sibi fieri copia, quia aliter debi-

Consule.Intelligas de publicis instrumentis, quæ sine die et consule nõ uolent:Bar.auth. ad hæc. C. de fid.inst.In priuata scriptura secus est: l.cum tabernam.§. idem quæsijt.ff. de pig.I. C.B.

tor deliberare non posset. Aduertendum tamen est, quòd in hoc fuit aliqua opi.inter Io.& Azo. Nam dicebat Ioan. quòd instrumẽta, quibus quis in iudicio usurus est, debẽt edi omnia, etiam cum die & consule, ſ.ca. l.§.edẽda. Azo dicit contrarium,& ita tenet gl.& ita obseruatur. Tertio casu,
7 †quando petitur editio instrumentorum, quibus quis nõ utitur,& petit pars ad fundandam intentionem, exceptionem, uel replicationem suam. In hoc fuerunt opinio. inter Io.& Azo. quæ opiniones habent originem ex intellectu l. fin. C. eo. Dicebat enim Inn. quod reus non edit actori ad
f fundandam intentionem suam. [f]Sed actor bene edit reo ad fundandam exceptionem suam. Prędicta uera, nisi quis sit usurus instrumentis, tunc illa debent edi sine dubio, ſ. eo. l. edenda. Azo dicit cont. quod nec reus actori, nec actor reo edit, nisi instrumẽta quib. usurus est.& leges alle. q Io. in
g telligit in rationib. Gul. de Cu.s in ista materia dixit meli⁹, cꝫ aliqs ali⁹, & dicit sic, tex. in l. fin. C. eo. dicit q actor nõ debet assumere initiũ suæ petitiõis de domo rei,& ideò dicit, aut actor petit à reo ad suã intentionẽ pricipaliter fundandã,& nõ fit editio l. qui accusare. C. eo.& l. fin. Aut ad actionẽ propositã adiuuandũ. Verbi gratia, actor petit fundũ, reus dicit, fundus tantum extenditur quantũm tu petis. Certè quo ad adiuuandam istam intentionem iam probatam, rẽ edit actori, l. Titius hæres.& l. creditor. ſ. de act. emp. & ſ. de leg. iij. l. qui concubinã. §. cùm ita.& l. prædijs. §. Titio. Aut petit actor sibi edi, ad replicationem fundandam, & reus tenetur sibi edere, l. pe. §. fin. ad leg. falci. ubi est casus.& alleg. in gl. l. ult. C. eo. Cui legi Iaco. But. uidebatur respondere, dicens, q ibi eduntur instrumenta tanquam corpora hereditaria, non tanquam instrumenta rei. Sed opi. Gul. satis placet, per id quod ſ. dicam statim. Si uerò reus petit ab actore, ad suam exceptionem fundandam, debet sibi edi. l. fin. C. eo. l. dissolutè. C. de condic. sine cau.& l. qui tabulas. ſ. de fur. Potest enim reus petere, q sibi reddatur instrumentum cancellatum, ut possit probare exceptionem suam. Et per hoc dico, q actor potest petere à reo ad fundandam replicationem suam eadem ratione, ar. C. de fid. inst. l. plures
8 apochis. †Quæro, quo iure quis compellatur edere: Dic ut in gl. Quæro, quid si aliquis producit instrumentum contra ſc, nũ quid aduersarius possit eo uti? Dicit gl. q sic. ſ. ea. l. §. edenda. ad similitudinem testiũ. Vltimò quærit gl. dies uel consul non debent edi, an edantur locus, nomina testium.& notarij? Dic ut in gl. Itẽ quæro, quæ est differẽtia, seu ratio diuersitatis inter instrumẽta,& rationes? Dic ut in gl.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Editiones.Scripſi in l.j.C.de eden.
b POMA.Ego.Fel.c.j.uerſ.fallit.ſ.de prob.
c Omnis.Ang.conſ.clxiiij.
d POMA.Quæro.Alex.l.qui accuſare.in prin.C.eo.
e POMA.caſu.Fel.c.j.de prob.
f Suam.Niſi ex magna cauſa, Spe.ti.de inſt.edi.§.uidendum reſtat. uerſ. ex præmiſſis.in fi.& Ro.conſ.cccxviij.Rot.deciſ.cij.quæ autẽ ſit magna cauſa, Io. And.in addi.ibi ad Spe.
g Cug.Bar.d.l.fi.C.e.& Abb.c.j.de prob.Fel.c.j.uerſ.fallit.x.de prob.
1 Editio non ſolum ante,ſed etiam poſt litem conteſt.fit.
2 Libello propoſito ſi dico ſententiam nullam quam peto quòd producas, ſi non uis illam producere,iudex pronunciat, quod ſi quo tempore apparet,quod ſit nulla.

a §. EDENDA.[a] No. q parti debet fieri copia de omnib. quæ in iudici ꝓducunt. Opp. q etiam ea quibus quis non est usurus, debet edere. l. fi. C. e. Sol. intellige hic nõ edunt actori ad suã intentionẽ principaliter fundandã, ut
1 dixi. §. ti. prox.† Quæro, qñ debet fieri ista editio? Quidam dicũt, q in principio, ut ibi dũ dicit, editurus est. Gl. cont.&
b bene, q etiã post lit. cõte. Sed quæro,[b] ego † dedi unũ libellũ, dicens sententiã, quã tu obtinuisti ꝑ me esse nullã, in processu causæ peto q tu producas illã sententiã, cũ ego illam nõ habeã, tu non uis ꝓducere, quid fiet? Dicit Inn. q nõ cogetur producere, sed iudex ꝓnunciabit, q si quo tẽpore tas sentẽtia apparerет, sit nulla, ext. de fid. inst. c. G. perpetu[c].

c [c] C. de fid. inst. l. iij. ubi si des instrumentorũ si in dubium reuocatur,& quis eo non utitur, de cætero uti non potest.

ADDITIO.

a POMA.Edenda. Amplia procedere,etiam ſi producens proteſletur, quòd uult tantum in parte & partibus pro ſe faciẽtibus.Bal.l.j.C.ut quæ deſ. ad uo.Fel.c.ij.de prob.Alex.l.ij.C.eo.tit.
b Quæro.Bar.& quæ remiſi in l.is apud.C.eo.Barb.
c Perpetuus.Adde poſt Iaſ.Erid.conſ.ccij.

1 *Instrumenti particula & statuti an producatur,uel totum.*

a §. EDERE.[a] No.† q si producitur unius instrumenti
1 particula, non facit fidem. Idem si producitur particula unius statuti. ſ. de legi. l. inciuile. ubi est utraq; lect. Cont. ſ. e. l. argẽtarius. §. edi.& hoc uidemus tota die, de particulis[b] testamentorũ, quæ dantur legatarijs. Et doc. l. fi. C. de preci. imp. offeren.& de ope. no. nunc. super rub.&c.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Edere.Ang.conſ.cl.
b POMA.Particulis. Adde tamen q, ſi exemplum ederetur iudici, quod debet totum edi.Cy.Bal.Ang.l.j.C.de preci.imp.offeren.

LEX II.

1 *Instrumentum, de quo est facta mentio in libello, debet edi ante lit. contest. nisi esset etiam penes reum.*

SI LEGATVM. Duobus modis legitur in gl. Secun
1 dum primum, hic est no. q. aliquis facit in libello mentionem † de aliquo instrumento, utrũ istud instrumentum debeat edi ante lit. cõtest. Inn. q sic, exẽ. de prob. c. j. Speti. de instr. edi. in illo. §. uidendũ. ubi tractat, quando instrumenta sunt edenda. Tu dic distinguendum esse, an faciat mentionem de instrumento, quod debet esse penes reum, sicut penes actorẽ,& non debet sibi fieri copia, ut hic, aliàs sic. Dixi plenè in l. edita. C. de eden.& l. postquam. §. pen. ut leg. nom. caue.

LEX III.

a NE QVISQVAM.[a] Lex ista legitur duobus modis, ſm unam lect. continet ius speciale, ſ. q fiſco editur, ad suam intentionem fundandam, ſm aliam, q fiſco editur ad suam replicationem fundandam.

ADDITIO.

a Ne quiſquam.Alex.conſ.cxxij.l. prætor ait. §.etiam. v.no. Iaſ.l.j.uer.v.C. eo.Iſta l.non probat id ad quod cont.allegatur,ſecundum primum intellectum Bar.hic,ſ.q. fiſco edetur ad intentionẽ fundam. Dec.l.fi.uer. inquantum.C.e. Et adde quòd iſta lex, procedit etiam in dote, Ro.l.j.ff.ſol.mat. & ibi per Alex.

LEX IIII.

PRAETOR AIT. Primò ponit edictũ, secũdo illud exponit. Secũda ibi, huius edicti. Quærit gl. qui sunt isti argentarij? Certè non sunt campsores, de quibus loquitur l. quædam. §. nummularios. ſ. eo. Sed erant quidã qui argentum tractabant, ut dicit gl.

1 *Dictio quodammodo, est nota improprietatis.*
2 *Editio instrumenti, quæ fit à notario parti, ad cuius utilitatem pertinet instrumentum, fit cum die & consule.*

§. HVIVS EDICTI. Sũmab ꝺ ſ. per modũ cuiusdam distinctiõis. Et primò cõmendat edictũ, secũdo loquit in filio exercẽte argẽtariã, in cãm peculiarẽ, tertiò loqt in seruo similiter exercẽte in causam nõ peculiarẽ, quartò loqt in seruo exercẽte in cãm peculiarẽ, quintò loquit simpliciter in oẽm causam. Secunda ibi, sed & filius. Tertia ibi, sed & si seruus. Quarta ibi, sed si seruus peculiarẽ. Quinta ibi, sed si dñs. Opp. ad tex. dũ dicit, quodãmodò meũ. Cõt. in prin. huius l. ubi dicit, q rationes pertinẽt ad ipsum argentariũ, non ad petentẽ. Sol. Hic † apponit dictio, quodã
1 modò, quæ est no. improprietatis. q. d. nõ uerè meũ. Simile de lib.& posth. l. in suis. ſ. rer. amo. l. j. in fi. &l. seq. Opp. ſ. eo. l. si qs ex argẽtarijs. §. pertinere. Sol. Hæc supplet per illam, ponet enim ibi alia ratio, quare editio debeat fieri, ſ. quia
a sunt cõfectæ me mãdante. Ad id[a] opp. gl. ergo semp instru-
b menta debẽt edi cũ die[b] & cõsule, quia semper fiũt partib⁹
c mãdantibus,[c] auth. de tabel. uer. ut tamẽ. Sol. dicit gl. duæ ratio-

rationes requiruntur copulatiuè, una q contineat utilitatem petẽtis, alia quòd sit factum instrumentũ eo mandante,& ideò licet utraq; pars mãdet notario, potest esse quod
d unius[d] utilitatem tantùm continet,& sic alteri non editur,
z quod placet. Dicas ergo, † quædam est editio, quæ fit ab ipso publico officiali, qui confecit librũ rationũ, seu instrumentorũ, & illa fit ei, cuius utilitatẽ continet, & quo mandante sunt confecta, uel alteri, qui repræsentat eius personam, d. §. pertinere. & fit semper cum die & consule, per hãc l. in princ. Quædã est editio, quæ fit à parte parti,& tũc illa non fit cum die & consule, l. j. §. editiones. ſ. eo. intelligendo ut ibi dixi. Venio ad uer. sed & si filius. Quæro utrùm uerſiculus, sed & rectè, corrigat præcedens dictũ. In gl. sunt duæ opi. secundũ primam corrigit, ſm secundã non. Dic, q si intelligas primum casum patre sciente & uolente, tunc per secundũ nõ corrigitur, sed secundũ loquitur in patre approbante tacitè, primũ in uolẽte expressè, & sic sunt diuersi casus. Si intelligas primũ in sciente tantùm, tunc determinatur, seu corrigitur persequens. Venio ad uer. sed & si seruus, & quia iste uerſiculus cõtinet multa dicta, sic summa, Aut dominus habet rationes confectas per seruũ,& indistinctè tenetur, ut hic in fi. §. Aut nõ habet eas, uel dubitatur, & tũc aut seruus exercuit argentariã, extra causam peculiarẽ, aut in causa peculiari, primo casu aut domino sciente & uolente, & perinde tenet ac si per se exercuisset, ut in hoc uer. sed & si seruus. aut domino ignorante,& tunc dominus nõ tenet. Sed si dubitatur an habeat, liberatur iurando se nõ habere, ut in uer. sed ſi scio. Secũdo casu, qñ exercuit causam peculiarẽ, tenetur dominus de peculio, uel de in rem uerso ut in uer. sed & si seruus peculiarem, & eadem distinctio essет adhibenda in filio, licet tex. non ponat. Quæro, quomõ ista actio detur de peculio, cum fit ex delicto, l. fi. ſ. eo. gl. ibi dicit, quòd hic est quædã actio anomala. Tu dic, q hic fuit iussus à dño de edendo rationes, & sic ipse non edit, quia forte seruus nõ uult sibi dare, ipse tenet ad interesse, de peculio, uel de in rem uerso. Ita loquit hic. Vnde non agit ex delicto serui, quia seruo nõ est factũ præceptũ, sed agitur ex inobedientia dñi, tamen quia illa causatur ex facto serui, non tenetur in solidũm, sed de peculio, uel de in rem uerso.

ADDITIO.

a POMA.Id.Cuma.conſ.lxxxiij.
b Die. In quantùm. Alex.hic ponit q, priuata ſcriptura non requirit dicẽ quòd aliter loquitur in apoſtilla,in proœ.C.in prin.
c Mandantibus.Iaſ.in quantum ponit,an notarius debeat eſſe rogatus ab ambabus partibus, Bal.conſ.lij.v.lj.ubi ponit,an ſi creditor confiteatur abſente debitore,ſibi ſatisfactum,& præſente fideiuſſ,fideiuſſor poſſit rogare notarium,ut de illa confeſſione conficiat inſtrumentum,& dic q,ſic.
d POMA.Vnius.Fel.c.j.uer.limita.ext.de prob.
1 *Vsuras desinens exercere ita tenetur restituere, sicut exercens, & comprehenditur in constitutionibus episcopi.*

a §. ETIAM IS.[a] Aliàs §. Is etiam. No. ar.† q ille, qui desijt
1 exercere usuras, ita cõpellatur ad restitutionẽ, sicut exercens,[b] & ita comprehenditur in constitutionibus episcopi, sicut hic comprehenditur edicto posito ſ. ead. l. in princ. Pro hoc ſ. de rit. nup. l. palam. §. non solum, in arg. inducto, non determino.

ADDITIO.

a POMA.Is.Fel.c.j.uer.fallit xj.de prob.& Alex.l.j.C.e.Bar.l.j.C.de primi cerio.lib.xij.Ro.conſ.cccix. ubi uidetur tenere opp. & c.ferrũ. l.di. & ibi Præpoſ. & ibi ſuper uerb. ſeparatur.rub.de uſur. & Alex.l.j.eo. j.C.eod. ubi Iaſ.
b Sicut exercens. An hæredes uſurarij cogantur exhibere libros uſurarij, & quid ſi negẽt penes ſe illos habere. Abb. conſ.cxiij.li.ij. Bar.ſ.e.l.quædam. in princ.& in §.numularios.niſi uſurarius reſtituiſſet uſuram,cum tu.uer. donec cum gl.de uſur.Alex.l.j.C.de eden.

1 *Originale edendum quando non potest portari, iudex mittit ad locum personas sufficientes, quæ illud uideant, & referant.*

1 §. QVOD SI. Quæro,† qui si esset periculũ itinetis aportare librum rationum de una prouincia ad aliam, quid si portari nõ possit originale, quia est forte in ar-
chiuo publico, unde non potest extrahi,& si produceretur exemplum non probaret. auth. si quis.ꝛ. iudex debet mittere ad locũ sufficientes personas, quæ uideant illud originale,& de eius effectu & substantia fidem referãt iudici, exẽ. de fid. inst. c. accipimus.& l. iudices. C. de fid. inst.

LEX VI.

1 *Instrumenta confecta à notario uili, quam fidem faciant.*
Instrumentum cõtinens rasuras, & cancellationes, licet reddatur suspectũ, tamen ex subscriptione scribentis corroboratur.
3 *Notario succedenti alteri notario uidetur commissum à lege, ut instrumenta notarij defuncti extrahat.*

SI QVIS EX ARGENTARIIS.

a §. COGENTVR.[a] Successor tenetur hoc edicto, ſ. ille qui possidet, siue sit unus, siue plures, idẽ in pluribus tutoribus. h. d. Innuit hæc lex, q si unus hęres est humilis,& deportat⁹, quia fortè aliàs fecit multa falsa, q potest instrumẽta conficere, licet ei non sic credaт. Cõt. C. de fusce. & arca. l. si aliqd. Sol. Dicit gl. fateor cõt. q nõ potest instrumenta cõficere, si in officio deliquit. nec ob. hic, quia potest intelligi q erat aliàs nõ uilis, nõ q in tali officio deliqſſet, si aliàs in simili officio deliquisset, staт huic editioni propter
b autoritatẽ aliorum cohæredũ subscribentiũ,[b] non propter
1 se. Verum hic assume, q ꝙq; notarius[c] est uilis,[d] propter
c aliud delictum commissum[e] in officio,& tũc ualent instru-
d menta sua, licet tanta fides nõ adhibeatur, quæ tamẽ fides
e suppletur si alius se suscripſit. Quãdoq; notarius est uilis, quia deliquit in officio,& de hoc est condemnatus,& tunc instrumenta sua non ualent, d. l. si aliquid. sed possunt sumere effectũ ex subscriptiõibus aliorũ notariorum, ut hic. Quandoq; ſcriptura nõ est suscepta respectu personę edentis, sed ex forma sui, quia habet cãcellationes, uel rasuras, & tunc licet reddatur suspecta, l. fi. C. de edi. diui A dr. Tol. tamen non potest corroborari ex subscriptione scribentis, ſi illis rasuris & interlineaturis fidẽ imponat. l. j. ſ. de his quæ in test. delen. Et hæc tria uidetur tenere gl. hic. De notario
2 †autem qui aliàs fecit falsum instrumentum, dic ut exẽ. de fid. inst. c. ex literis.& de hæret. c. fraternitatis. ubi Inn. dixi
3 in l. iij. ſ. ad l. Iul. rep. Vltimò scias, † quòd Decret. exẽ. de fid. inst. c. cum P. dicit q mortuo tabellione, instrumenta eius committuntur uni alteri notario, ut inde assumat & conficiat publicum instrumentum, sed per hanc legem uidetur
f expressum, q si notarius[f] succedit alteri tabellioni, uidetur sibi à lege cõmissum, ut inde sumat & conficiat publica instrumẽta,& si sunt plures, omnes debent se subscribere. Idẽ in pluribus tutoribus,& in eo cui testator donauerit, uel legauerit suos rogitus. ſ. eo. l. quædam. §. is autem.

ADDITIO.

a Cogentur.Bar. l.iiij.§.Cato. ff.de uerb.ob.Fel. c.teſtimonium.uer.ij. no. de teſti.c.j.de conſt.Cæpo.conſ.iiij. lxxix.& Bar.conſ. xviij.xxx.l.& liij. ij. uol.& co.ſeq.Fel.c. j.col.v.de re iud.Bar.conſ.xix.& xxiij.uol.ij.& conſ. xxxvj.e.uol.Ro.conſ.ccxl.1mo.conſ.cxxxvj.& cxlvij.in fi.
b Subſcribentium.Ro.conſ.cclxxxvj.q. dictum unius teſtis non idonei ſuppletur per alium idoneum.Bal.conſ.cclxxxv. iiij.lib. q, ſi admittitur teſtis frater pro fratre,nõ facit ſemper plenam probationem, q illud eſt uerum, ſi ſolus deponit.Sed ubi habet conteſtem,tunc fratri poteſt deferri iuramẽtum,in ſupplementum probationis,per hunc §.idem conſ.ccv.quòd ualeat reuocatio teſtamenti ſolenniter facti,in quo non ſunt inſtituti uenientes ab inteſtato,licet in ſecundo non ſint niſi duo teſtes idonei,& unus frater hæredis inſtituti,& duæ mulieres. Vide tamen Ang.conſ.cxix.Iaſ.l.cuctos.de ſum.tri.circa medium.
c P.PAV.P.Notarius.Limita niſi poſt condemnationem talem diu perſeuerauit in officio, conficiendo inſtrumenta,& habitus fuit pro legali. Com. conſ.lxij.circa medium.Bar.l.Barb.ſ.de off.præt.
d Vilis.Caſt.conſ.ccvij.Bal.conſ.cclxiij.j.li.Alex.conſ.cxxxviij.
e Commiſſum.Caſt.conſ.lj.
f P.PAV.P.Notarius.Iaſ.§. cogentur, qui reperit legem, poſt alios per eum relatos.

§. EXIGITVR. Qui petit editionem, debet iurare de calumnia.

§. RATIONEM. Illa ratio est edenda, quæ ad argentariam pertinet, secus in Instrumentis ex alia causa confectis. gl. intelligit hunc §. quando in libro continetur unum factū tantùm, nō debet dici liber rationū, nec debet edi, secus si plura. Tu dic ꝙ hoc nō est cōsiderandū, sed aut illud, qđ scribitur, descendit ex argentaria, & illud cogitur edere. aut uenit aliunde, ut si accipit pignus, uel mandatū ex alia causa, & istud nō cogit̄ edere. hoc dicit expresse tex. hic in uers. hoc em̄. Quid em̄, sicut faciūt mutuati, si in uno lib. scripta sunt accepta, in alio scripta sunt tm̄ data, fm gl. non debet fieri editio, quod est congruum, dic ergo ut dixi.

§. EX HOC EDICTO. Quæro quo iure petatur editio. Dicunt quidam per actionem in factum. Tu dic fm gl. & bene, quōd quæritur officio iudicis, & si ei nō paretur, tunc datur actio in factum, ut hic & ſ. eo. l.j. §. editiones. in gl. magna.

§. PERTINERE. No. ꝙ ad eum pertinent rationes, cuius mandato sunt cofectæ. Quod intellige, si eius utilitatem cōtinent, l. prætor. ſ. eo. Item nō. ꝙ sufficit esse factum mandante procuratore meo, idem intelligas si alius mandauit, cuius personam repræsentō. Exemplū, ego sum creditor, habeo obligata bona debitoris, possū petere ut instrumenta mihi exhibeantur à quolibet notario, ar. huius §. & j. de bo. aut. iud. poſſ. fi.

1 *Dies appositus in una ratione, intelligitur cōmunis ad omnes sequentes. & in rep. nu. 1.*
2 *Dies appositus in medio libri instrumentorum, intelligitur repetitus in sequentibus.*
3 *Dies appositus in fine libri, refertur ad præcedentia, si hoc exprimatur aliàs secus.*
Notarijs subscriptio apposita in fine libri, refertur ad præcedentia, si hoc exprimitur.
4 *Tabularum appellatione uenit una charta, & plures, & unus liber. & nu. 18. in repet.*
5 *Liber idem an sit, ex colligatura cognoscitur, & sic quòd sint eædem tabulæ. in repet. nu. 18.*
6 *Instrumentū si in libro notarij reperitur cū die & consule, & relictis chartis non scriptis, reperitur aliud instrumentū sine die & consule, tūc & dies appositus in primo instrumento, non intelligitur repetitus in sequenti. & in repet. nu. 18.*
Idem si incipit ponere annos domini, & dimisit spacium. & in rep. nu. 19.
Idem si errore est appositus dies & consul.
7 *Dies appositus in principio filzæ, ꝙ nō intelligitur repetitus in alijs, & latius in rep. nu. 22.*
8 *Locus et testes appositi in uno instrumēto, intelligūtur repetiti in sequētib.*

§. SI INITIVM. Dies & consul positi in principio referuntur ad sequentia, quę nō habent diem. Iste §. gl. pōt duob. mo. intelligi. Vno modo ꝙ in principio sit positus dies & cōsul, & intitulatio libri, & secundū hoc nullū esset dubiū, ꝙ illa dies est cōis ad omnes rationes sequentes, & tunc tex. debet exponi, si initiū tabularū habet diē & consulem, in quibus scilicet tabulis, fm qđ hic innuit tex. dū dicit, cōis enim, &c. Secundo modo pōt intelligi, ꝙ in principio libri sit ratio Titij, quæ habet diē & consulē, in quib⁹, ſ. diebus & consulibus fuit facta ratio illa, tunc posset dubitari an illa dies & consul apposita in uno instrumēto, intelliganturin sequentib. repetita, quæ non habent diē & consulem. Et rn̄. ꝙ sic. Nam si † in una ratione sit posita dies & consul, tn̄ intelligitur cōmunis ad omnes sequentes. Et ita cōiter intelligitur iste §. sic & obseruat̄, qđ placet ut intelligatur esse prolata lex in casu dubij. l. qđ Labeo. j. ad Carb.

a præcedens uerò lect. nullū haberet dubiū. [a] Quæro † dicitur hic, si initiū. quid si in medio est instrumentū, qđ habet diē & consulē, posteà sequunt̄ alia quę nō habēt ꝛ. idē intelligatur in sequentib. repetitus, per rationē hic positā intellectam, fm qđ gl. dicit, est em̄ cōis omnis rationis, ſ. sequentis. Præterea illud pōt dici initiū, quò ad sequentia. Secundo † quæro, quid si in fine sit apposita dies, & cōsul, utrum referat̄ ad præcedentia. Gl. hic in uerb. rationis, uidet dicere ꝙ non, ex eo ꝙ dicit, ſ. sequentis. Dicas ꝙ dies apposita in fine, pōt referri ad omnia præcedentia, si hoc exprimat̄ dicendo. acta fuerūt omnia ſ. dicta, &c. anno Dñi, &c. Esset enim cōis positio diei & cōsulis ad omnes rationes, si cut hic dicit de præpositione, & eodē modo de subscriptione notarij, qui in fine libri dicit se omnibus interfuisse, & rogatus scripsisse. Sed si hoc non diceret, staretur huic gl. ut dies posita in subsequētibus, ad præcedentia non trahatur.

b Maiorem [b] em̄ uim habent præcedentia ad determinationem sequentiū, cū sequentia ad determinationē præcedentium, l. quisquis. j. de leg. iij. & ibi no. & l. filiū. & ibi no. j. qui dī. leg. ce. Sequit̄ in tex. tabularū. quæro qualiter intelligat̄, tabularū ꝛ. † de quacunq; materia sit. l. j. circa prin. de bo. poſ. fm tab. & l. in cōmodato. §. sicut. j. cōm. Item aduerte ex eo qđ dicit, tabularū. in plurali, nō curo siue sit una charta siue una tabula, siue etiā sint plures, quæ tn̄ faciūt unum librū, seu unū corpus, qđ apparet hic dū dicit, in eisdē tabulis erāt scriptæ rationes. Erāt em̄ eædē respectu compositionis, licet aliàs essent plures. Sed quæro, † quō cognoscā utrū sit idē liber, seu eædē tabulæ ꝛ. si sunt inuicē colligatæ illa ligatura artificiali, ex qua cognoscit̄ ꝙ unū est uolumē, & si multę ligaturę essent distinctæ, si tn̄ aliquid apparet, ex quo cōprehenderetur uolumē esse, idem dicemus. l. j. §. fi. j. de bo. poſ. fm tab. Idē puto si nullo modo essent inuicē colligatæ. Sed apparet ꝙ quinterni inuicē continuantur ex serie scripturæ. Sicut em̄ non refert utrū aliquid adimat̄ uerbo, uel facto. l. nihil j. de adi. leg. ita non refert utrùm quinterni cōtinuantur facto, uel uerbo. j. de le. iij. l. librorū. §. sed nec cœpti ibi, nondū conglutinati. Sed si esset omnimoda separatio, tunc non possunt dici eædē tabulæ, nec intelligeretur facta repetitio in sequētibus, quin præcedentia non possint dici initiū ad sequētia, cū sint separata omnino. Ex

6 hoc † etiā dico, ꝙ si in libro notarij præcederet instrumentum cū die & consule, posteà sequerent̄ aliæ chartæ nō scriptæ, demū sequeret̄ aliud instrumentū sine die & cōsule, ꝙ tunc primū in sequenti nō intelligit̄ repetitū. Apparet em̄ ꝙ notarius in medio uolebat aliquid scribere, qđ omisit, propter qđ apparet ꝙ nō est cōtinuatio secūdi ad primū, saltē de mēte notarij, & sic nō est cōis præpositio diei & consulis ad sequentia, quia fortè in medio aliud posuisset. Etiā dē dico si notarius incepit ponere annos dñi, & dimisit spatium, tunc em̄ apparet ꝙ hic uolebat ponere aliū diē & cōsulem; & sic præpositio diei præcedētis nō est cōis. Idē si posuisset diē & consulē per errorē, & sic haberet̄, ꝓ non posita. Nam nō intelliget̄ & dies & cōsul præcedētis instrumēti, ꝙ apparet, quia nō habet diem & consulē pro cōi ad istud se-

7 quēs, & sic cessat ratio istius §. Ex prædictis † etiā dico in filza, ꝙ licet in una sit apposita dies & consul, nō intelligetur in alijs. Non em̄ debent dici eædē tabulæ, nam ibi nō infilzantur, ut perpetuò ibi sint, sed extrahant̄ & reponant̄ ad libitū infilzantis. ar. l. quæsitū. in princ. j. de le. iij. Præterea fm consuetudinē non cōsueuit in infilzando obseruari or-

8 do. Sequit̄ in tex. diē & consulē. Quæro † quid in loco [c] & c testibus, in præcedenti instrumēto est dies & cōsul, locus & testes, in secūdo deficiūt, an illa præpositio sit cōmunis ad sequentia. Videt̄ ꝙ non, quia diuersa est ratio, ſ. eo. l. j. §. editiones in fi. gl. magnæ. Cont. Nam sicut dies & consul intelliguntur repetita, eadem ratione locus & testes, eadē etiām ratione hora. Instrm̄ ergo sequens intelligit̄ esse factū eodē tēpore, hoc est statim post primū ut in j. const. C. in fi. ergo eodem loco & eisdem testibus. Præterea in instrumento apponuntur à notario quędā quæ fiunt à partibus, quędam quæ cōcomitantur factū, non ꝙ à partibus fiāt, ut tempus locus & testes. Eadē igit̄ ratio est in prædictis, quæ in die & consule, ergo idē ius. Si tn̄ aliquid apparet, ꝓpter qđ esset diuersitas temporis in aliqua hora, nō intelligerem testes repetitos. Vlt. gl. inducit hanc l. ad qō. in ar. de molendino, de qua per Cy. l. si manifestæ. C. de ser. ego tractaui, plenè in l. quominus. j. de flumi.

ADDITIO.

a *Dubium. Alex. rub. ff. sol. ma. ubi dicit, ꝙ hoc dictum non procedit.*
b *POMA. Maiorē. Matheſi. no. cl. Pau. & Ful. l. j. C. de lib. præt. Ro. cons. cxl. & cons. ccccxx. Alex. cons. ccccxvj. Bal. rub. ext. de pac.*

Loco

c *Loco. Bal. cons. clxxviij. iij. lib. 1o. An. in add. ad Spe. ti. de inſt. edi. §. ostenſo. in addi. inci. dicit Rolandinus. q̄ ſequitur. Ca. conſ. xxviij.*

REPETITIO.

1 *Relatio quatenus ad præcedentia non est facienda.*
2 *Eadem dictio, est relatiuū substantiæ identitatis.*
3 *Notarius in nota instrumenti apposuit diem & consulem, & post ea in instrumento non apposuit, uidetur dies repetita.*
4 *Anni domini positi in principio libri instrumentorum, intelliguntur repetiti in sequentibus, & nu. 10.*
5 *Instrumentum publicum dicitur, cui soli creditur sine alio adminiculo.*
6 *Instrumenti publici essentiæ requisita quæ sint, statur consuetudini eorum.*
7 *Inuocatur diuinum nomen in contractibus, qui fiunt inter Christianos.*
Instrumentū si sit inter non Christianos, sit inuocatio Dei ipsorum.
Instrumentum non uitiatur, si omittitur inuocatio diuini nominis.
Inuocatio diuini nominis facta in principio protocolli per notarium trahitur ad omnia instrumenta comprehensa in libro instrumentorum.
8 *Notarius si ponit in principio contractus in nomine, & nō plus, tamen cōtractus tenet, & dicitur facta inuocatio.*
9 *Instrumento si apponantur anni domini attenditur consuetudo loci.*
11 *Instrumentum si in protocollo confectum de mense ianuarij cum appositione annorum domini, & sic diuersa instrumēta confecta de mense Maij, Augusti, & Septembris, & post modum alia instrumenta confecta de mense Ianuarij, sine appositione annorū domini, instrumentum non uidet, nec intelligitur de anno sequenti.*
12 *Indictio debet apponi in instrumento pro eius ualiditate.*
13 *Indictio posita in principio libri in uno instrumento quando intelligatur repetita in sequentibus instrumentis.*
14 *Indictio posita in medio libri, ad sequentia, & non præcedentia instrumenta refertur.*
15 *Indictio posita in fine libri, quando referatur ad omnia instrumenta præcedentia non habentia indictionem.*
16 *Dies, quo celebratur contractus, apponi debet, non quo extenditur per notarium.*
17 *Instrumento an sufficiat fuisse appositam diem per relationem ad aliquem actum.*
18 *Dies in instrumento appositus, an uideatur repetitus in omnibus instrumētis sequen.*
20 *Dies si positus est in medio libri protocolli, est communis ad instrumenta quæ sequuntur.*
21 *Dies appositus in fine libri, quando sit communis ad omnia instrumenta præcedentia.*
23 *Mensis apponitur in instrumento non de necessitate, sed ad declarationem diei, an sufficiat mensem ponere per relationem ad aliud.*
Instrumentum si dicatur confectū die natiuitatis Domini, uel die paschatis, uel Veneris sancti, & non apponatur mensis, an ualeat instrumentum.
24 *Notarius si in principio libri dixit in uno cōtractu, die secūdo mēsis Ianuarij, postea in sequenti contractu dixi, die, & dimisit spaciū numeri, & postea sequitur mensis Februarij, quòd non uidetur repetitus dies quid si non exprimatur mensis.*
25 *Nomen papæ uel imperatoris appositum in principio libri in uno instrumento, an uideatur in sequentibus repetitum.*
26 *Loci appositio in instrumento an necessariò requiratur.*
27 *Locus confecti instrumenti appositus in principio protocolli, an intelligatur repetitus in sequentibus instrumentis.*
28 *Testes descripti in principio libri in uno instrumento, an intelligantur repetiti in sequentibus instrumentis.*
29 *Notarius debet esse rogatus de contentis in instrumento, & an præsumatur rogatus.*
30 *Notarius asserens in principio libri se fuisse rogatū de instrumento, an intelligatur etiam rogatus quo ad sequentia instrumenta.*
31 *Notarius si in fine libri scripsit se fuisse rogatum, an hoc sit cōmune ad omnia instrumenta præcedentia.*
32 *Signū tabellionis necessariū est in instrumento, ad ualiditatem instrumēti.*
33 *Signum appositum in principio protocolli, an sit cōmune ad omnia instrumenta in libro apposita.*
34 *Notarius quia plurib. & sæpe ad cōficienda instrumēta sit rogatus, & ea instrumenta in diuersis folijs, prout scripserat, absq; tamē signo tabellionatus habebat, si ea omnia in capsa apposuit, & sigillauit cum appositione signi, dicens se de omnibus fuisse rogatum, sed quòd impeditus non potuit extendere, nec signum apponere, quòd nihilominus talia instrumenta sunt publica & ualeant.*
35 *Instrumenti solennitas quæ debet esse cōmunis omnibus instrumentis, si reperitur scripta in cooperta libri, an dicatur cōmunis ad omnia instrumenta in libro descripta.*
36 *Cooperta libri an dicatur esse de libro.*

a §. SI INITIVM. [a] Gl. intelligit hunc §. duobus modis, ꝓ primus intellectus nō potest sustineri sine impropriatione. Secundus intellectus ratione recte procedit, ut j. patebit. Casum in terminis, pono sic, Quæsitū fuit à iurisconsulto de tali quæstione. Sempronius argentarius scripsit librū suarum rationū, in quo continebatur in principio ratio Titij cùm diē & consule, posteà me mandante scripsit in libro rationē meam in ea tamē non posuit diē nec consulē. Quæritur an ab eo possum petere copiā rationis meæ mihi dari cum diē & cōsule, qui positi fuerunt in principio rationis Titij. Ecce thema & quæstio usq; ibi, etiā in tex. ibi, sine die & consule. Supple, quęritur an possim petere copiā rationis meæ cùm diē & consule, qui positi fuerunt in principio rationis, in ratione Titij. In uers. cōmunis enim respōdet. Iurisconſ. quòd sic, hoc usq; ibi, cōmunis est. Secundò quæritur, quæ est ratio huius decisionis ꝛ. ꝙ dies & cōsul positi in principio tabularū ratione Titij, est cōmunis ad

1 sequentia. Et hoc usq; ad fin. Quærit gl. hic dicitur † quòd dies & consul positi in principio sunt cōmunes ad omnes rationes, de qua ratione intelligatur? Respon. gl. j. scilicet sequentis, quasi dicat, non præcedentis. & est uerū, quia cum tex. dicat, ꝙ dies & consul erat initio tabularū in una ratione, ergo ista erat prima ratio, & sic ante aliā nō habet. l. qui duos. & l. si fuerit. ff. de reb. dub. Cont. gl. opp. qđ sit superfluū. Si enim hoc qđ dicitur in tex. non potest referri ad aliam rationē, quam ad sequentē, superuacuè expo suit gl. dicendo rationis, scilicet sequētis, cont. §. quibus. in j. conſ. C. Sed respond. ꝙ gl. bene loquitur, quia initiū seu principium cuiuslibet rei in dubio, nisi aliud ex cōmuni usu loquēdi apparet, durat usq; ad mediū rei, gl. l. j. §. j. si quis ius dicen. post mediū gl. magnæ, & propter h. d. gl. rationis, scilicet sequentis. q. d. cùm principiū dicatur usq; ad mediū, si circa mediū in una ratione esset dies & consul, in pgrcedentibus non esset ille dies & consul, non referēt, nec esset cōmunis præcedentibus, sed sequentibus, qđ nō. ad j. dicenda.

b Quærit glo. de intellectu [b] huius §. ꝛ. ꝙ debet intelligi hoc modo, ꝙ in ratione Titij scripta in principio libri erāt dies & consul appositi in sequenti, nō exprimebant̄ dies & consul, sed dicebatur eodē die. Dicit ergo iste §. ꝙ ille dies & cōsul ex hac repetitione intelligebat̄ in omni sequenti ratione, & iste est primus intellectus gl. Opp. lex debet esse cōposita de casu dubio. l. ꝙ Labeo. j. ad Carb. sed fm hunc intellectum casus huius §. nullū haberet dubiū, quia si fuit facta expressa repetitio in sequētibus rationibus, dicendo, eadē die, &c. nulli dubiū est, ꝙ dies præcedens ex hac expressa re-

2 petitione intelligat̄ in sequenti repetitus, cùm hæc † dictio eadem, sit relatiuū substantiæ identitatis, j. de ferijs. l. ij. & j. de excep. rei iud. l. cū quæritur. cū l. seq. & j. de uer. ob. l. eadē. Ex hoc iste intellectus nō uidet bonus, & cōmentator repbauit eum hic, sed possemus tn̄ eum sic sustinere, ꝙ argētarius in principio libri posuit annū Dñi, diem & consulē in una ratione, in sequentib. rationibus nō posuit annū Dñi, sed solùm diem, dicendo, eadē die. Dicit iste §. ꝙ annus Domini positus in prima ratione, intelligatur in sequentibus repetitus. Sed iste intellectus cū impropriętate literę procedit, quia tex. dicit, ꝙ dies & consul est cōmunis sequētibus. Iste intellectus, qui habet ꝙ annus sit cōmunis, uerus est in se, & est de mēte gl. ut j. dicam. Secundo modò gl. intelligit hunc §. clarius, ꝙ in rationibus sequētibus nulla facta fuit mentio diei uel consulis in genere, uel in specie, sed sine die scriptæ fuerūt, dicit iste §. ꝙ dies & consul positi in præcedēti ratione, sequētibus rationibus sunt cōmunes gl. inst. ad l. Aquil. §. ex hoc tn̄ capite. & licet cōiter habeant̄ corruptæ scripturæ, tn̄ debēt directo ꝙba huius §. capi. Ad idē de hac repetitione diei inducēda, tex. est in l. quemadmodū. §. fi. j. ad l. Aquil. & j. de iur. & fac. ig. l. reg. in fi. sed quæro ubi fuit apposita dies, cū hic dicat, in initio tabularij, &c. ꝛ. duob. modis, uno modo ꝙ fuit apposita in intitulatione libri, & hoc mō dubitationem nō haberet iste §. quia ref̄t ad oēs

rationes

rationes sequētes prout ibi exprimitur, & secundū hūc intellectū exponitur, quibus, ſ. tabulis. Secūdo modo pōt intelligi, q̄ in principio libri ſit ratio Titij, quæ habet diem, & conſulē, & quib⁹, ſ. die, & cōſule, fuit facta illa ratio Titij, an ille dies ſit cōmunis ſequentib. Et dic q̄ ſic. Secundū hunc modū expone, in quibus, ſ. dieb⁹, & cōſulibus, & hic intelle ctus magis placet, qa de caſu magis dubio l. q̄ labeo. ĵ. ad Carb. Vltimò gl. inducit hūc §. in ar. ad q. de molēdinario, de qua q. qa nō eſt nūc propriè de materia noſtri §. nō dico hic, dicā latius in l. quo minus. ĵ. de flu. Expedita eſt recitatio totius apparatus. Venio ad dicta doc. & primò dixi no. q̄ dies & cōſul poſiti in prin. libri rationū ſunt cōmunes, ut
3 intelligaē in omni ratione ſeq. in qua nō eſt dies & cōſul. Et ut in trem materiā, uenio ad iſtud, † ad qd̄ cōiter inducitur iſte §. nam p̄ hunc §. Spe. in ti. de inſt. edi. §. poſtremò. uer. qd ergo decidit nō. ſic dicens, pone q̄ notarius in notis ſeu p̄tochollo poſuit diē, ſed poſteā cōfecit inſtrumentū ſine die nūquid uideē repetita dies. & ſicut eſt in p̄tocollo, ita repetaē, & apponaē in inſtrumēto. Et dicit gl. qd̄ ſic, per hūc §. & ff. de dam. infec. l. ſi finita. §. itē uideamus. uer. repetita igit. & inſt. ad l. Aquil. §. ex hoc. ff. de ope. no. nū. l. dē pupillo. §. ſi quis ipſi prætori. & eā. de reſc. c. cauſam. hęc ſunt uerba ſua. Mihi uideē q̄ deciſ. Spe. ſit uera in ſe, tñ ſalua reuerentia ſua iſte §. nihil facit ad q. propoſitā, qd̄ ſic oſtendo, qō propoſita habet q̄ nota iſta, ſeu protocollū certa dies fuit appoſitum poſteā ex illa nota, ſeu protocollo, fuit confectū inſtrumentū ſine die, & qd̄ dies q̄ apponiē in nota, debet intelligi in inſtrumēto inde ſumpto repetita, & hoc tñ fateor uerum periura allegata per ipſum, excepto iſto §. qui nihil facit. Nam iſte §. dicit q̄ dies intelligitur tacitè repetitus. in alia ratione ſeq. in qua non erat appoſita dies, non aūt dicit de ſumpto inſtrumēto ex nota, uel protocollo originali, q̄ idē eſt qd̄ inſtrumentū. Sed hoc dictū ſuum uerū eſt, nam in ſcriptura originali quæ uocaē ſcriptura matrix, licet in inſtrumēto ſumpto nō apponiē dies, & tñ q eſt in originali intelligiē in ſumpto, quia originale ſemp̄ apud acta remanet, & illud qd̄ partibus datur eſt exemplū, ut ĵ. ea. l. §. phibet. & ipſum originale, ſeu nota & protocollū eſt illud qd̄ fidē facit, ad qd̄ recurritur, ſi de fide ſcripturę dubitaē. ĵ. eo. l. ueluti. ibi, minus plenè, &c. Et no. gl. ĵ. eo. l. argentarius. §. j. Ex quibus concludo dictū Spe. uerū eſſe, nihil tñ habet cōmune cū materia hui⁹ §. Ia. de Arc. in l. in cauſis. C. de accuſ. inducit hūc §. ad q. iſtā per aliū modū formando terminos q. Pone q̄ in principio libri eſt reſcriptū inſtrumentū cum die & conſule, poſteā ſequunē plura inſtrumēta ſine die & conſule, an dies & cōſul poſiti in primo inſtrumēto, ſint cō munes ſequentibus, in inſtrumētis? Et dicit ipſe q̄ ſic, per hunc §. ſicut cū dies & cōſul poſiti in principio, libri, in una rationes ſunt cōes omnibus ſequētibus rationibus, & hoc in rationibus argētarij, qui cōfecit rationes de publico, & gerit officiū publicū, & autoritate publica ſibi iniunctum. eo. l. quædā. §. numularios, & ibi no. l. argentarius. §. j. ita in
6 inſtrumēto notarij cuius officiū publicū eſt. C. de tab. l. generali. li. x. Et ita doc. cōmuniter pertranſeūt hoc firmando per hunc §. Mihi uideē ſalua reuerentia prædictorū, q̄ hoc indiſtinctè probaē non eſſe uerū. Ad qd̄ uidendū ſubijce talē caſum, Pone tabellionē confeciſſe librū protocollorū rogatū, qui liber eſt magnus multorū quinternorū, & etiā in eo continenē fortè mille inſtrumenta, in principio libri eſt dies & conſul, in omnibus alijs ſequentibus nō eſt dies neq; conſul, dicemūs ne diem & conſulē poſitos in primo inſtrumēto, eſſe cōmunes omnibus ſequentibus inſtrumētis? Certè mihi uideē qd̄ non, quia impoſsibile eſt q̄ una & eadē die idem notarius de mille inſtrumētis uarijs & diuerſis rogatus fuerit, & totū illū librum eadē die ſcriptū ab ipſo. Et licet potuerit illos cōtract⁹ in ſcriptis, redigere poſtquā rogatus fuit alijs diebus, fateor tñ hoc non eſſe ueriſimile, q̄ eodē die de mille cōtractibus fuerit rogatus, deducto tempore q̄ neceſſariū corpori tota illa die uacauerit, ar. l. cùm patronus. in fin. & l. medicus. §. ſi. l. aut certè ĵ. de ope. lib. Ita dictū prædictorū doctorū ita indiſtinctè prolatum non p̄cedit. Ad hūc §. reſpon. dum dicit, q̄ eſt cōmunis omnibus, intelligo, ſi ſtis duabus rationibus Titij & Meuij, de quibus tex. dicit. Nec ob. gl. quæ dicit rationis, ſ. ſequentis, quia intelligo, id eſt, totius. Sic in prima conſtit. huius libri exponiē, & intelligit la. de Are. omnē, id eſt, totā. Et hoc cauſa cōtrarietatis euitandæ, ne referatur ad aliā ſanctionē, q̄ iuris ciuilis. Cauſa ergo contrarietatis euitandæ, dictio omnis exponiē, id eſt, totius. & eſt gl. uer. totorū. Inſt. de ſocieta te. in prin. Dictio eñ, omnis, recipit limitationē de habilita te perſonæ rei. C. ſine cenſu uel reli. l. fi. Guido de Su. iſtū §. inducit aliter, & ſic qd̄ in breuiatura notarij contineanē ĵ. ctus duorū, qui in eodē die facti ſunt, & in uno appoſita ſit dies, & in alio non, & mortuo notario imbreuiatura tradiē alteri ad exemplandū, ut inſtrumēta faciat, & in publicam formā redigat, & dicit qd̄ poteſt apponere diē primi ſecundo, ar. huius §. Et idē ſi de ſecundo dubitatur, an ſit factū ea dē die, qa ex quo eſt uicina primæ abbreuiaturę, præſumiē eadē die facta, & idē dies apponi dēt. Nā ex uicinitate ſcripturæ debemus accipere diē, ĵ. de leg. j. ſi ſeruus plurium. §. fi. de teſt. l. hæredes palā. §. ſed eſt ſi notā. C. de inſt. & ſubſt. l. fi. Hæc ſunt uerba ſua. Certè primū dictū ſuum non uideē
4 habere dubiū, quia præſupponit q̄ cōtractus ambo erant facti eadē die. Gul. de Cug. inducit hunc §. ad aliā † q. ſimilem, alio modo, pone q̄ in principio libri poſuit notarius annos dñi, poſteā xx. ſolijs in inſtrumētis ibi cōtentis non inueniunē anni dñi, ſed ſolū dies: dicit ipſe q̄ anni dñi poſiti in principio libri in uno inſtrumēto, repetiti intelligūtur in ſequentibus inſtrumētis, ar. huius §. Et iſte modus indūcendi, plus mihi placet alijs prædictis duplici ratione, prima, quia Gul. nō dicit, q̄ dies intelligaē repetita, ſed anni, & ſic ceſſat obiectio quā §. feci, q̄a licet nō ſit ueriſimile, imò quaſi impoſsibile, q̄ una die ſcripſit mille inſtrumēta, ut §. dixi, tñ poſsibile &, ueriſimile eſt, qd̄ in uno & eodē anno tot inſtrumēta confecerit, ideò anno Dñi in ſequentib. ſunt cōes. Secūda ratio eſt, quia Gul. refert ſe ad certū numerum chartarū, dicendo, & in xx. ſolijs &c. quaſi timens iam factā obiectionē, ſentiens q̄ ſi liber eſſet multorū foliorū, nō haberet locū hoc dictū. Et per hoc dico Gul. intellectū quem gl. dat huic §. dicens q̄ inſtrumēta ſequētia dicebant eadē die, &c. licet ſuprà dixerim, q̄ cū literæ impropriationē procedat, quia oportet nos intelligere textū dum dicit, propoſitio diei &c. id eſt, anni, licēt alia fiat expoſitio ſimilis, ut accipiamus tēpus, ĵ. annus. C. de uſur. l. uſuræ. Modò recitatis dictis doct. quæ hunc §. reſpiciunt, ueniamus ad eius materiam, pro qua clare diſcutienda, diſcutiamus per ſingula quæ ſunt de ſubſtātia publici inſtrumēti, & an illa uel quolibet per ſe appoſitū in principio libri in uno inſtrumento
c intelligatur in ſequētibus repetitū. c Et primò † quæritur,
5 quid ſit publicū inſtrumētum. R. publicū inſtrumentū eſt illud, cui ſoli crediē ſine alio adminiculo de

* Conſuetudine. Aliter & melius dic. Bar. publicum inſtrumentū eſſe, qd̄ à ſcriba publicatum eſt, Bar. authen. ad hæc C. de fide inſtr. I. Con. B.

iure, ſiue* cōſuetudine. auth. de fid. inſt. §. ſed & inſtrumenta. & §. ſeq. & ext. de fid. inſt. c. inter dilectos. Inn. c. j. e. ti. † Secundò uidendū eſt, quæ requirant ad ſubſtantiā, & ad eſſe publici inſtrumētiē R. ut l. generali. in gl. ſeruituti. C. de tab. li. x. ubi numerat octo quæ requiruntur, & dic ut in ea, & aliqua quæ ibi ponūtur de conſuetudine nō ſeruant. tex. uerò in corpe, ut præp. no. Imp. circa mediū, dicit debere poni nomē Imperatoris, annū ſui Imperij, nomē cōſulis, tertiò indictioē, quartò mēſem. Et dicit gl. q̄ debēt poni anni incarnationis, &c. De loco ibi, in gl. uel in tex. nō fit mentio. De hoc eſt gl. ext. de fid. inſtr. c. inter dilectos. Spe. tit. de inſt. edi. dicit q̄ nouē requi
d rūtur d ad hoc ut inſtrumentū ſit publicū. Primò inuocatio diuini nominis, ſecūdò annus eiuſdē, tertiò indictio, quartò dies contractus, quintò nomen Imp. uel papæ, ſexto locus, ſeptimò teſtes, octauò nomē tabellionis, ſubaudi, hoc intelligo quod debet continere q̄ ſit rogatus. Nonò quod ſit eius ſignū. Et q̄ iſta debent poni in inſtrumento, eſt gl. l. iuriſg. §. quod ferè ĵ. de pact. Puto de hoc ſtandū eſſe cōſuetudini prouinciæ, & locorū, & illa ſint de ſubſtantia inſtrumenti, quæ ſunt conſueta apponi in contractibus in illa p uincia

uincia uel loco, gl. auth. ut præp. no. Imp. circa mediū. & d. l. generali. C. de tab. lib. x. Quæ quomodò præbentur, & qualiter in ſequētib. repetita dicanē, ſingulariter uideam⁹. † Primò dixi in inſtrumēto debet cōtineri inuocatio diuini nominis, auth. ut præpo. no. Imp. §. ſi qua uerò, uerſ. nos enim. ibi, autore. Deo, &c. & ibi gl. Ad hoc faciunt omnes l. in quibus Imp. diuinū nomen præmittit, quas ut uulgares omitto, & hoc quando inſtrumentū cōficitur inter Chriſtianos. Si uerò conficitur inter homines alterius ſectæ, ut inter iudæos inuocabiē Deus eorū, Inn. ext. de iureiur. c. & ſi Chriſtus. Et hæc ſolennitas licet de conſuetudine ſeruetur, & bo
e na, & honeſta ſit tamen propter eius omiſſionē e non putarem qd̄ inſtrumentū uitiareē. Sed poſito q̄ de ſubſtātia ſit, quæriē, in principio libri notarij reperiē inuocatio diuini nominis, & ſcripta in principio cōtractus, in omnibus ipſam intelligo repetitā, cum etiā reſpiciat totū librū uniformiter, & totū quo ad quamlibet partē totius, ſicut de ſeruitute diximus, l. ſi cui ſimplici. de ſer. tit. generali. in fi. & l. uia
f conſtitui. f §. fin. de ſer. ruſt. præd. † Quæritur hic, Notarius
8 in principio cōtractus ſcripſit, in nomine. nec plus dicit ſcilicet domini, &c. an contractus ualeat, ſuppoſito q̄ inuocatio ſit de ſubſtātia? Et uideē q nō ualet, quia inuocatio eſt individua, & qui partē individui facit, nihil feciſſe uidetur ĵ. de uer. ob. l. ij. & iſtud mihi importat de ſe, ar. l. Domitius. ff. de teſt. Cōt. quia ad hoc ut diſpoſitio ualeat, q̄a ſubaudit lex, nomē ipſum perficiens, quia ſi teſtator dicit, Lucius hęres, ſubintelligiē, eſto. uel ſi dicat, Lucius eſto, ſubintelligiē hæres, ad hoc ut diſpoſitio ualeat. ĵ. de hær. inſt. l. j. §. ſi autē. Ita in propoſito ſi dixi, in nomine, ſubaudi, Domini, uel anno domini, &c. ut eſt moris ſcribendi in præfationibus. Itē econtrà ſi dixi, Domini, ſubaudiemus in nomine. ar. d. §. ſi autē. Hæc ſolennitas cùm ſit uniformis & præſumpta in actibus cuiuslibet Chriſtiani fidelis, ſiue apponatur in principio, ſiue in medio, ſiue in fine, ſemper intelligiē in omni
9 bus particulis cōtractus repetita. Secundò dixi, † quòd requiritur in inſtrumēto apponi anni Domini, hoc probaē in gl. d. auth. ut præponatur nomen Imper. cùm hodie anni Domini apponātur, tamē nō dicit illa gl. an eos componemus ab incarnatione, an uerò à natiuitate, hic uerò conſuetudo ſeruat expreſſe milleſimū numerum. Adeò hodie dicimus in inſtrumento debere poni milleſimū, & computari ab incarnatiōe, uel natiuitate nō eſt uis, niſi fortè quoad indictionē inueniendam. In ciuitate Peruſij, uel etiam Forliuij cōputantur anni Domini à natiuitate. Senis autē ab incarnatione, & in hoc ut §. dixi, & in alijs ſolennitatibus puto conſuetudinē loci, ibi inſtrumentū conficitur, fore ſeruandam, ext. de fide inſtrumen. c. cùm dilectus. & ibi Inn. Quæritur, an ſufficiat exprimere annos Domini, per relationē ad certū tempus, ut ſi dicat. Actū in tali loco tempore mortalitatis magnæ, uel dicit tali die, menſe uel anno quo coronatus fuit Carolus tertius Romanorū Imperator
10 uide ĵ. † Sed an ſi milleſimū, ſiue annos Domini poſuit in principio in uno inſtrumento, intelligatur repetitū in alijs inſtrumentis, poſito quòd in eis nō ſit expreſſum? R. quòd ſic, ſecundū Gul. ut arg. huius §. & l. continuus. §. cùm ita. ĵ. de uer. ob. niſi ſuſtinendo eum dicas, quòd conſtabat contractus factus eodē die, quia hoc dicebat in ſequēti inſtrumento, per iura poſita in gl. quia dicit in ſecundo, eodē die &c. non exprimendo aliter, ſed notarius qui ex protocollo inſtrumentū confecit, notario primo mortuo poteſt illū diem in ſcriptura ſua exprimere. Quod no. ſecundū eius dictum, unde procedit & ceſſat repugnantia, ar. huius §. quē Gul. inducit, & bene, ut §. dixi. Et hoc etiā de conſuetudine obſeruatur, nam tabelliones qui operā dant in confici
dis contractibus in principio cuiuslibet anni, nouū librū faciunt, & ſcribere incipiunt in principio milleſimū, & annum prout & poſteā in ſequentibus inſtrumētis ſuis dicūt die tali talis menſis, & mittunt milleſimū repetere. Certè dicam in omnibus inſtrumētis ſequentibus intelligi repetitum, arg. huius §. cùm primo intellectu gl. inducitur predicta repetitio, etiam ad milleſimum annū. Quod poteſt facilè introduci, cùm in uno anno multa inſtrumenta poſſet ſcribere notarius. Et ſic ceſſat opin. quā §. formauimus. Ad uertendū tamen eſt q̄ ſi in uno & eodē libro eſſe primo annus milleſimus. Pone q̄ milleſimo, cccxlviij. die ſecūdo mēſis Ianuarij, & poſteā ſequerētur in eodē libro plura inſtrumenta in ſucceſsiuis menſibus confecta & ſcripta, adeò q̄ eſſet aliquod inſtrumentū inſcriptū de mēſe Maij, Iulij, uel alterius non curo, dummodò ſit poſt mēſem Ianuarij, poſteā in uno inſtrumento diceret ſic, die tali mēſis Ianuarij, uel in tali mēſe. certè tunc in illo inſtrumento nō intelligeremus annum milleſimū in primo libro poſitū repetitum, quia impoſsibile eſſet qd̄ idem mēſis Ianuarij bis eſſet eodem anno. Nam per iſta inſtrumenta ſequētia conſtat primū mēſem Ianuarij expiraſſe. Si poſtea incipit aliud inſtrumentū ſcriptū de menſe Ianuarij, intelligiē de menſe Ianua
11 rij alterius anni. † Sed quæritur an inſtrumentū ſcriptū de menſe Ianuarij ualeat, & intelligatur annus milleſimus ſequēs poſt annū poſitū in principio libri. R. non, quia iſte §. dicit diem & conſulē appoſitū in principio eſſe cōmunem in ſequētibus inſtrumētis, & ſic iam aliud erat poſitum ſcripti in alio inſtrumēto, qd̄ poteſt cōcari & referri ad aliud inſtrumentū, ſed in caſu propoſito ſecus eſt, quia annus eſt milleſim⁹ ſcriptus in primo, expiraūit in totū, ergo ſequēs inſtrumentū reperiē ſine milleſimo & anno, quē Ianuarius ſequēs habet, & ſine milleſimo, quē ab alio inſtrumēto habere poſſet ex relatione uel cōcatione, & ſic nō ualet, quia qd̄ non eſt, poni uel tolli non poteſt. I. nam & ſi. §. poſt deſe
g ctum ĵ. de iniu. rup. & irri. teſt. Dixi ergo s † q̄ in inſtrumer-
12 to publico requiritur q̄ ponatur indictio. Hanc aūt debere apponi probatur in auth. ut præp. no. Imp. & de luſt. C. confir. epiſt. j. in fi. & ext. de fid. inſt. c. inter dilectos, quod ſi-
13 ne dubio uerū eſt. † Quæro ergo h an indictio poſita in prin-
h cipio libri in uno contractu, intelligaē in ſequētibus inſtrumētis repetita, & eis cōmunis eſſe, ſm formā huius §. R. aut conſtat uerè uel præſumptiuè, ſm prædicta totū librū eſſe confectū ſub uno anno, & ſine dubio intelligitur indictio repetita in omnibus inſtrumentis ſequentib. ar. huius §. Et eſt ratio quia indictio non potuit minus anno durare. Ex quo ergo omia inſtrumēta uno eodemq; ann. ſunt ſcripta, de neceſsitate ſub eadē indictione claūdūtur, cū prima indictio minus nō potuit durare, ut colligiē ex prædictis gl. de indictione loquētibus. Aut liber continet diuerſos annos, ſeu milleſimos, uerbi gratia in prin. continet ann. do. 1358. quo anno currit, ſeu eſt duodecima indictio, & eſt poſita in initio uel in medio libri, uel in fine, uel in quacunq; parte eius, in uno inſtrumēto eſt annus cū mille, cccIx. ann. & non eſt expreſſa indictio, quo caſu deberet tunc indictio eſſe xiiij. certè tunc non poteſt intelligi indictio adiecta in primo cōtractu eſſe repetita, quia annus eius oſtendit hoc non poſſe fieri, & ſic iſte contractus non impediē in ſubſtātialib. ſuis à primo cōtractu, ſed impediē à ſeipſo, & ſic nō ualet. Non ob. iſte §. quia debet intelligi de repetitione dict & conſulis faciēda in ſequētibus rationib. in quibus nihil obſtat, quia nō fieret nec impedimentū ex ſeipſo præſtaret. Secus ubi impedimentū ex ſeipſo præſtaret, ut in caſu ppoſito. Præterea cū talis repetitio nihil operet, imò ſi fieret, uitiaret contractū in anno, ſufficit, quia reperirent anni dñi cū indictiōe diſcordes, ideò non fiet, ar. l. Titia. §. idē rñ. ff. de
14 uer. ob. Quæro † quid ſi indictio reperiaē in medio libri. R. ad ſequētia referē, ſm determinationē §. dictam. Ad præcedentia nō referē, cum initiū & quælibet extremitas durare dicaē uſq; ad mediū, nō in plura §. ſi qs ius dicē. nō obtē. l. j. §. j. maximè hoc caſu, ubi de ualore publici inſtrumēti agimus, & cū facilius poſſet induci repetitio indictionis quā
15 diēi, cū duret uno anno: ut §. dixi. Quæriē † quid ſi indictio apponaē in fi. libri, & omnia inſtrumēta præcedētia ſint ſine indictione, an ad præcedētia referaē. Videē q̄ non, quia iſte §. loquiē, qñ ſolennitas adhibita in principio referē ad ſequētia. Quid aūt ſi ecōtra nō dicit R. aut hoc conſtat ante omnia inſtrumēta præcedētia eſſe cōfecta, uno & eodem anno, & etiā ſine dubio ad omnia referaē, cū clauſula in fi. poſita, ad oīa referaē in dubio, ſi poſsibile eſt, ff. de iur. om. iud. l. ſi idē §. fi. & ff. de leg. j. l. talis. maximè hoc eſt uerū, qñ

uerba

uerba possunt ad totū librum referri: ut sic dicat, Acta sub tali anno, & de tali indictione. Aut instrumenta præcedentia fuerunt scripta diuersis annis, & tunc aut uerba scripturæ & indictionis referunt tantùm ad illū contractū, in quo sunt scripta: ut si dicat, actum & deliberatū fuit dictū instrumentū in tali loco, tali tempore & tali indictione, & tūc ad istud tm̄ instrumentū refertur. Aut uerba sunt prolata generaliter, non referendo se ad certū instrumentū: ut si dicit, Acta fuerunt prædicta in tali loco, indictione tali, &c. & tunc aut ex aliquo quod ex præcedētibus instrumētis apparet, ad illa non posse referri, ut si in eis sit alius annus scriptus, quo illa currebat indictio, & tunc ad illa non referat, d. l. si idem. d. l. talis scriptura. Aut nō est aliquid quod impediat ad illa referri, & tunc aut inter instrumentū ad qd̄ uolo qd̄ referatur, instrumentū ultimū, ubi est indictio, sunt media alia instrumēta, cū alia indictione & diuersa, & tūc ad illud non referat. Aut non sunt alia instrumēta media, & tūc ad omnia referatur. ar. dictorū iurium. C. de lib. præd. l. j. Nec isto casu debet attēdi & haberi respectus ad uarietatē testiū, uel dici, quæ esset inter instrumenta, cū uno anno possibile sit condere plura instrumēta diuersis diebus & diuersis testibus pluribus, quæ omnia tm̄ sub una indictione fiunt, sed ad diuersitatē loci in cōtractu ascripti, in alijs instrumētis debet haberi respectus. Quid em̄ si instrumentū ad qd̄ uolo ꝙ indictio sit apposita in principio, uel in fine apparet celebratū Senis, ubi cōnumerantur anni ab incarnatione Domini, ut dixi, & instrumentū ubi indictio est scripta fuit celebratū Perusij, ubi numerant anni â natiuitate? Certè quia diuersitas cōnumerationis annorū diuersitatē inducit, ut probāt gl. alleg. de indictione loquētes, dicā tunc
16 ad illa instrumēta referri. † Quæro, dixi qd̄ debet publicū instrumentū cōtinere diem, s. quo notarius fuit rogatus, & cōtractus habitus à partibus pro absoluto l. contractus. C. de fid. inst. non aūt debet sic necessitate continere diē, quo scribitur & extenditur per notariū, ut hic & auth. ut præpono. Imp. & d. l. generali. & C. de diu. rescl. si qua. & gl. in summa. §. idem labeo. ī. de aqua plu. arcē. l. j. §. editiones. s. cod. Nec ob. qd̄ no. C. de no. Co. cō. circa fi. primæ const. qui ibi loquitur in legibus redactis in corpore iuris quas constat ualere licet in eis nō exprimat̄ dies & cōsul. ut ibi no. Et est sciendum, ꝙ secundū diuersa loca, ita diuersæ sunt cōsuetudines, circa dinumerationē dieī. Nam in aliqb⁹ locis dicit̄ prima die intrante mense Maij, & sic de singulis usq; ad medietatē mensis, uel si in mēsis habet xxxj. dies usq; ad xv. in cluſiuè, elapsa aūt medietate alia mēsis dicit̄ die xvij. exeūte mense Maij, & sic de singulis usq; ad finē mensis, uel usq; ad pe. uel ult. diē mensis, quibus dicit̄ die pe. uel ul. Maij. In aliquibus aūt locis dies mensis ponitur extēsus usq; ad finem eius. Et hæc cōsuetudo cōiter seruatur in quo non est uis. Tñ ideò posui, quia possibile est hanc dinumerationē
17 effectū inducere ad infrà dicenda. Quæro, † an sufficiat diē certū esse per relationē ad aliquē actum notarij appositū in instrumēto, ut dicat, Actū Romæ die quo Imp. Car. quartus coronatus fuit Romæ, dicā. ī. in q. de mense. Quæro, an dies scriptus in principio libri in uno instrumēto, sit cōmunis omniū instrumentorū sequentiū sine diē repertorū. Et circa hoc est aduertendū, quod quandoq; in primo cōtractu libri reperitur dies, & in secundo nō reperit̄. Dico ꝙ tūc in secundo debet intelligi dies in præcedēti adscriptus, Casus est in hoc §. fm intellectā Gul. † Sed quæro, an in omnibus instrumētis sequentibus, posito ꝙ multa sint in quib⁹ non est dies, debeat intelligi dies, in primo ascriptus? Videtur ꝙ sic, quia tex. hic dicit, ꝙ est cōmunis omnibus sequētibus. Circa hoc puto multa cōsiderari, pro quibus examinandis quæritur. Pone quod liber notarij est magni uoluminis & multorū quaternionū, in quo fortè cōtinent mille instrumēta, in nullo quorū est dies, nisi in primo, nunquid illa dies erit cōmunis omniū contractuū sequētium? Puto ꝙ non. per ea quæ s. dixi post indictionē. Iac. de Are. ad istū §. respondet ut ibi dixi, & hic & ī. dicenda intelligo, qñ notarius, qui confecit librū, de cuius libro agitur, est mortuus. Nam si uiueret & diceret se recordari de die, uel de alia solē nitate, quā ponere omisit, creditur em̄ officiali de officio sibi cōmisso. l. apparitores. C. de exact. trib. lib. x. l. si quis dec. C. de fal. & l. magis puto. §. ne tm̄. ff. de reb. eorū. & de off. pre. urb. l. j. §. cura. carnis. Quæro si non intelligitur isto casu dies repetitus in omnibus sequentibus, an intelligat̄ saltem repetitus in aliquo ipsorū, ut in sequenti immediatè post primū, uel in tertio uel in quarto usq; ad quē numerū; cum in aliquo debet repetitus intelligi. per hunc §. Et uidetur ꝙ in seq̄ uēti cōtractu immediatè post illū qui habet diem, & nō in ulteriori, per tex. huius §. qui tantū duarum rationū mentionē facit. Nec obst. dictio omnis, hic posita ut s. dixi. Secundo modò uideť, qd̄ dies posset dici cōmunis ad oēs contractus qui continēt & scripti sunt, usq; ad mediū libri, quia hic dicit̄, initiū tabularū, seu principiū, & quælibet extremitas rei debet durare usq; ad mediū, l. præal. & ibi no. s. si quis ius dicen. non ob. Sed certè dictæ opp. non habēt in se rationē, uel æquitatem, ꝙ ad sequentē tantùm contractū referatur, uel usq; ad mediū, cùm nō sit ratio quare magis ad unum, quā ad aliud instrumentū referri debeat, ar. l. j. C. de lib. præ. Ad omnē non potest referri, ut s. dixi, ergo durat quæstio. Pro cuius sol. sunt examinādā uerba huius tex. & primo dicitur hic, initiū. quomodò intelligit̄ initiū, de quo ī. patebit, quia hic est casus quæst. Secundò hic dicit, tabularū, de quibus tabulis intelligatur? de quacūq; materia sint, ut ī. de secun. tab. l. j. & ī. cōmo. l. in cōmodato. §. sicut. Item aduerte, quia hic dicit, tabularū, in plurali numero, & sic erāt plures chartæ. Multò magis dicem' si esset una charta, unū folium, in quo hoc cōtineretur. & est aduertendum dū dicit, tabularū intelligitur cōmuniter, id est libri rationū, & sic quod erāt plures tabulæ, uel plures chartæ, quæ tamē faciebant unum librū, ut probat tex. ibi dum dicit, in quibus scilicet erant scriptæ plures rationes. Erant enim eędē tabulæ, seu chartæ respectu cōpositionis, licet tabulas essent plures res. & cognoscit ꝙ eadē est tabula, siue idē liber, si inuicē sunt colligatæ tabulæ seu chartæ una ligatura artificiali, ex qua cognoscitur, ꝙ unus est liber, seu uolumen, & si aliquæ ligaturæ essent excepte, si tamē apparet ex remanentib. unū uolumē esse, idē dicemus. l. j. §. fi. ī. de bo. poss. fm tab. Ex prædictis concludo, ꝙ ut dies in sequentibus intelligatur repetitus, requiritur qd̄ sint eædē tabulæ, imò idē liber continuatus una continuatione chartarum. Quod uult tex. hic dum dicit, quibus, &c. qd̄ est relatiuum substantiæ identitatis. & cōmentator hic firmat ex his utrū in q. proposita dies positus in principio libri, intelligat̄ in sequētibus repetitus. Dico, sic quādoq; liber in cuius principio est dies, est liber multarū chartarū & plurium quaternorū, & quaterni, & chartæ non sunt inuicē colligati & cōglutinati, & fortè sunt diuersi uoluminis, quia unus est maior alio, & tūc dies appositus in principio, nō est cōmunis nisi in contractib⁹ illius quinterni tantū, non aūt in contractibus quinterni sequentis, qui nō continent in una cōglutinatione, seu ligatura, quia nō sunt eædem tabulæ, sic cessaret ratio & mēs huius §. Et hoc puto uerū, nisi sequēs quinternus diuersi uoluminis haberet cōtinuationē in scriptura connexā cū primo. Nā tunc series scripturæ faceret ipsas easdē tabulas esse. Sicut em̄ nihil refert, adimat̄ aliquid re, aut uerbo, ī. de adi. leg. l. nihil. ita nō refert ꝙ iste quaternus continuaret̄ re, hoc est, qd̄ sit eiusdē uoluminis & ligature, de uerbo, hoc est, qd̄ sit cōtinuata scriptura, uidetur casus in l. librorū. §. sed nec cœpti, ibi nondū cōglutinati, &c. ff. de leg. iij. Qñq; liber est diuersorū quaternorū, qui faciūt easdē tabulas, seu eundē librū, ut si quinterni sint eiusdē uoluminis, & inuicē colligati, & cōiuncti, ex qua ligatura artificiali cognoscitur quòd unum esset uolumen, & sic eædem tabulæ, & idē liber. Et tunc an dies positus in principio huius libri in uno uolumine, intelligat̄ repetitus in sequentibus instrumentis. Aduerte, multa possent interuenire, per quæ nō referent̄ ad sequentia. Pone ꝙ in principio libri est unus contractus, in quo est dies, posteà sunt aliquæ chartę non scriptæ, demū post illas chartas sequitur iustrumentū sine die, tunc dico ꝙ dies non intelligit̄ repetitus. Apparet em̄ quòd notarius in illis chartis medijs uolebat aliquid scribere

scribere, qd̄ omisit, propter ꝙ patet, ꝙ non est continuatio secundi instrumēti ad primū, saltem in mente notarij, & sic nō possunt dici eædem tabulæ, fortè enim notarius in illis chartis medijs aliū diem posuisset. Sic in simili uideo ꝙ uoluntas patris imperfecta ratione solennitatis ualet inter filios, l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testa. & tñ nō ualet si est imperfecta ratione uoluntatis, quam testator in totum non expressit. Ita hic ex eo qd̄ notarius dimisit illas medias nō scriptas, apparet ꝙ uoluntas eius imperfecta reperit̄. Cū ibi de ijs propter quæ illas chartas dimisit, aliqd nō scripsit, & sic ista imperfectio uoluntatis uitiaret sequentia, licet imperfectio solennitatis nō eam uitiaret hoc casu. C. fam. ercis. l. fi. & ī. de testa. l. si is q̄. Et hoc dico uerū, nisi p errorē notarī illas chartas medias dimisit nō scriptas, qd̄ uenit qñ, quis legēdo uel scribēdo uoluit simul duas chartas, uel propter festinantiā de quo errore starē suæ scripturæ, qua diceret se errasse, & hoc at. l. j. §. fi. ī. de ijs q̄ in test. delen. uel nisi aliud in illis chartis nō scriptis appareat, ppter qd̄ errore notarij doceatur. Nam cauti notarij qñ hoc cueniit illis chartis nō scripta apponūt, uacat, ad hoc ut debeat intelligere, ꝙ ibi nihil uolebat scribere, uel faciunt unam lineā ad modū crucis in quolibet latere, nō scripto, propter qd̄ datur intelligi, ꝙ nihil, scribere uolebant, sed errore o-
19 missum fuit illud spaciū. † Itē dico si notarius in principio in uno cōtractu diē posuit, & in sequēti cōtractu dicit, año Dñi. M. cccl ix. & dimisit spatiū in charta, ubi diē ponere uolebat, certè nō intelligitur tunc dies repetitus. apparet em̄ qd̄ ibi alium diē apponere uolebat. & ex eo qd̄ ibi milles-imū repetijt, aliàs dixisset, eadem &c. Idem si diē expressisset in genere dicēdo, anno Dñi M. cccl ix. diem & numerū omisit. Nam apparet ꝙ hic aliū diem ponere uolebat, & sic dies præcedens nō est cōmunis ad sequentia, quia notarius nō nō habuit ipsum pro cōmuni sic scribendo. Et sic cessat ratio huius §. Idem puto si esset uarietas in mense, quia in primo dixit, secundo die Maij, & in sequenti instrumēto diceret, Actū fuit in tali loco de mense Iunij, nec diem posuisset. Tunc em̄ sine dubio primus dies nō intelligeret̄ repetitus propter uarietatē mensium. ar. l. si idem in fi. s. de iurisd. omnī. Quandoq; omnia prædicta cessant, sed eædē sunt tabulæ, uel idē liber ex continuitate scripturæ & in principio in uno instrumēto est dies, tūc an intelligat̄ repetitus in sequentibus, dicerē ꝙ si superuenirent testes, qui sunt scripti in aliquo ex cōtractibus qui sequūtur, de cuius die agitur, & tunc testibus staretur, quibus debet credi de solennitate instrumēti, ī. de pac. l. iurisgent. §. qd̄ ferè. Aut non superuenunt, & tunc si potest cōiectura sumi ex loco, quia si primū instrumentū in quo est dies, apparet factū in ciuitate Perusij, sequens qd̄ est sine die, apparet confactū Florētiæ, dico repetitionē non induci, quia eadē die notarius nō potuisset esse Perusij & Florentię, propter distantiā loci. Si uerò locus est idē in quolibet instrumēto, tunc relinquo hoc in pectore iudicis, & eius discretioni, ar. ī. ti. j. l. maiorē. in fi. & de iur. delib. l. j. q sequenti instrumēto immediatè post primū diceret diem repetitū. In alijs inspiciet hoc de cōsilio & colloquio circunspectorū notariorū, ar. l. cōparationes. C. de fi. inst. & s. in j. const. huius lib. & C. de secū. nup. l. hac edicta li. & de re mil. l. semel. lib. xij. & ī. de uent. in sp. l. j. §. j. & auth. de nō alie. §. qd̄ aūt. qui notarij inspicient an in illo lib. cōtineantur tot cōtractus qui fm consuetudinē ciuitatis sit uerò simile, ꝙ sint celebrati uno die, uel nō, inspiciet etiā litteram, an sit cōtinuata uel non, considerabit etiā conditionē personæ notarij, de huius cōtractibus & similia. Sed ꝑ prædicta opp. ubi lex aliquid per fictionē contra ueritatē induceit, eū fictio sit ꝑ ueritatē, nō admittit̄, ꝓbatio in contrariū, nedū per præsumptionē, imò nec per quascunq; claras, ꝓbationes, l. non est. ī. qd̄ met. cau. l. si possidetis. C. de prob. Sed lex ista fingit diē & consulē esse repetitū in sequētibus rationibus, quia tex. dicit, cōis est, nō aūt dicit, ꝙ referatur uel trahat̄ ad sequētia, quia fingit actū eadē die & consule celebratū. Malè ergo dixi, s. in pluribus partibus, ubi dixi admitti probationē in ꝓrium ꝙ præsumptionē & indicia. Sol. Puto ꝙ in hoc §. non inducatur fictio, sed præsumptio.

Bar. super ff. uet.

Nam fictio semper est ꝑ ueritatē, sed hic nō est certū sequentē contractū nō fuisse celebratū eodē die quo primus, imò est dubiū, quia neutrū apparet. in quo dubio §. iste sic præsumit. Et ratio huius præsumptionis inducendæ fuit identitas tabularū, seu libri, & cōtinuatio scripturæ & uicinitas contractuū, ex quibus lex præsumit diē & consulē intelligi in sequētibus instrumētis. ar. l. si uentri. §. fi. ī. de priui. cred. & l. si seruus plurīū. §. fi. ī. de leg. j. cū simil. Ad textū qui dicit cōis, fateor qd̄ est cōis, ut cōtractus, ualeat præsumptiuè ea dē die factus. Sed tñ una præsumptio tollit aliā, ī. de in inte. rest. l. diuus. & l. nam posteà. §. si damnet̄. de iureiur. & l. ij. circa prin. ī. quis ordo in bo. poss. ser. Præsumptiones aūt huī legis tollūt probationes, & præsumptiones cōtrarias, ut s.
20 dixi. † Quid si dies apponat̄ in medio libri, quia in medio libri est instrm̄ cum die & cōsule, posteà sequunt̄ alia instrumēta sine die, an in illis intelligat̄ repetitus? ꝙ sic, ar. huius §. cōis est em̄ omnis rationis, s. sequētis, ut gl. dicit ꝙ hoc qa tex. dicit hic, postmodū mea, &c. Et ille locus incipit esse dies, rectè dicit initiū tabular. quò ad instrumēta sequētia.
21 Quæro † quid si dies est in fine libri, an sit cōis præcedentibus instrumētis. Gl. facit hic ꝙ nō, dū dicit, ratione, s. sequētis. Pro hoc tex. qui dicit postmodū mea, &c. & sic tex. & gl. cōcludunt, ꝙ cōis sit in sequentibus, de præcedētibus nihil dicit. Circa qd̄ dico ꝙ aut notarius expressit hoc, s. ꝙ dies in fine appositus ad præcedentia referat̄. Et tunc cū sit publica ꝑsona, cuius dicto stabit̄, sicut si notarius in fine libri diceret, & prædictis oīnibus interfuit, &c. qd̄ receptū est ad præcedentis oēs cōtractus referri. Qñq; notarius expressit ꝙ referat̄ solū ad ultimū instrumentū, dicendo, actū fuit instrumentū, uel hoc actū fuit inter prędictas partes, & dicta, tūc ad id solū instrm̄ refertur, nō ad præcedētia, sed ad illud instrm̄ tm̄. l. ij. §. filius. ī. de lib. & post. Aut est dubiū ad quos dies ascriptus in ultimo instrumēto referat̄, & tūc in dubio præsumā nō referri ad præcedētia, sed ad id instrm̄ tm̄. Et hoc primò hunc §. ut s. dixi. Secundò ꝙ clausula præcedens potentior & fortior est. ut determinet sequentia, cū clausula sequēs, ut determinet præcedētia. probat. ī. de leg.
1 l. quisquis. i. cū j. gl. & ī. qñ dies leg. c. l. filiū. Præterea ꝙ à præcedente, ꝓcedit, magis debet sequēti, cū id qd̄ à sequēti, ꝓcedit debeat præcedēti, ī. unde lib. l. scripto. Igit̄ cōcludo hoc casu diē nō intelligi repetitū in præcedētibus. Op. qa dies data & adiecta in fine libri, in quo plura & diuersa capitula sunt, diuersis dieb. facta, referunt̄ ad omnia illa. Ita ꝓbatur in data sexti. Ita uidet̄ in casu ꝓposito, ꝙ dies apposita in fine totius libri, referat̄ ad omnia præcedentia. Sol. Dies de quo loquit̄ §. iste, & materia nostra est dies qua debet ex primi quodlibet instrm̄ esse confectū, & in quo fuit celebratum, & originē habuit. Sed dies datæ totius libri non refert̄ ad diem, quo compositū est quodlibet capitulū per se, sed refertur ad totū librū, & ad tempus publicationis & perfectionis ipsius, cū non requirat̄ ꝙ dies legis cōditæ ponat̄, ut in j. const. Cod. §. fi. & s. dixi. Qd̄ in ꝑctibus nō sufficeret, ut s. dixi. Non em̄ debet exprimi dies scripturæ, uel quo incipit scribere librū, uel quo ꝑficit̄, sed dies quo unumqd̄ ꝙ instrm̄ per se in libro contentū sumit originē. Nec ob. qd̄ s. dixi de annis dñi, uel indictione apposita in fine libri, quia in illa magis de facili possunt intelligi, repetita causa, & rationibus ibi dictis. Quæro circa hoc † quid de pluribus actis, seu scripturis alijs in quibus dies requiritur, quæ non reperiunt̄ inuicē artificialiter colligatæ, sed infilzatę, ut ita loquar, fm uulgare cōmune, fm ꝙ dicit̄ in filza notarij, ut quotidie faciunt notarij causarū, qñ acta sibi, ꝓducunt̄. An dies appositus in prima scriptura posita in filza, intelligat̄ in sequentib. repetita? ꝛ. non, per supradicta, quia non infilzant̄, ut ibi sint perpetuo, dico destinatione eius qui ibi ponit eas, sed ut sint ibi & extrahant̄ inde, & apponant̄ ad librū notarij in filzātis, ar. l. quæsitū. §. j. ī. de leg. iij. Et ex hoc decidit̄ quæstio, Arbiter recepto libello statuit parti terminū ad accipiendū copiā, & ad opponendū, duorū dierum, notarius in fine libelli (ut moris eorū est) scripsit diē porrecti libelli, & posuit in filza. Deinde pars copiā habuit, & exceptiones ꝓduxit, quas arbiter admisit in quantū de iure

tenetur,notarius posuit exceptiones in eadē filza,tū dicm qua productæ fuerūt nō posuit,an dies apposita in libello intelligaī in actibus sequētibus in eadē filza repetita:Et p
23 prędicta dico ꝙ nō.† Quæriť quid de mēse,an sit de substā tia publici instrumētiꝰ:Et tex.in cor.ut præp.no.Imp.nomi nat mēsem inter substātialia.Idē gl.in præal.l.gñali. nō po nit mensem,sed diē tm. Puto mēsem de necessitate apponi nō debere, sed cōsueuit apponi ad declarationē diei.Nam illa sunt de substātia rei,sine quib⁹ res uel actus ualere non pōt,ĵ.de uer.ob.l.j.sed si ponerē diē omni certitudine certū, posito qđ mensis apponereť,dicerem instrm ualere:ut puta,si instrm dicat,anno Dñi.M.cclvj.die natiuitatis Dñi nostri Iesu Christi posito,qđ non diceret de mēse Decembris. Certū est em illam diē fuisse de illo mense & sic qūcunq; est mēsis notorius posito die & anno,tūc dico mēsem exprimi de necessitate nō debere, ar. ff. de dote præleg.l.j.§.fi.& ĵ.de cont.emp.l.cū seruo.Et hoc est uerū in mēse,qui certus redď posito die,ut Pascha,etiam non expresso die in qualita te sua.Sed quæro, notarius dixit in die paschatis, & nō expressit mēsem.℟.aut oēs cōtractus ,pxime præcedētes sunt facti tali mēse,quo aliqđ Pascha fuit,de illo mēse intelligo. Aliās cū plura sunt Paschata in anno, dicam secus.Quæro quòd si dicit de Paschate resurrectionis,an sufficitꝰ Dico ꝙ nō,quia Pascha istud etiā diuersis mensibus esse pōt, cùm omne Pascha possit ex Lunę cursu diuersis mēsibus uariari,duobus exceptis, ſ. Pascha natiuitatis,& Pasch. Epiphanię. quęro quid si dicit de Paschate natiuitatis,qđ semper est uno mēse,an dies certaꝰ Videť ꝙ non,quia diebus tribꝰ continuis festū Paschatis celebraī.Crederē oppositum,qđ intelligaī de primo die Paschatis,tanc̄ de digniori. Quæro quid si dicaī die ueneris sancta,an sufficiat si nō adijciatur mensis:℟.ꝙ nō, cū ex cursu Lunæ uariet, sunt s.dixi de Paschate, sed si dicaī qđ id Pascha potuit esse diuersis mēsi bus, non ob. quia ex quo ponit annus, & posteà sequitur dies Paschatis resurrectiōis,certū est debere intelligi de die Paschatis,quæ fuit illo anno,cùm semel tm fuerit.℟.non sequitur ꝙ fuit anno isto.Nam,ut s. dixi,dinumeratio annorum dñi alicubi fit à natiuitate, alicubi ab incarnatione,&
24 sic pōt diuersitas in annis reperiri. † Sed quid si notarius in principio libri dixit in uno cōtractu die secundo mensis Ianuarij,posteà in sequēti cōtractu dixit,die,& dimisit spatium numeri diei, & posteà sequiť mensis Februarij, an intelligaī repetita dies præcedens:Dico ꝙ non propter mensis diuersitatē. Quid si dixit in principio, die secūdo mēsis Ianuarij,& in instrumēto sequenti dicaī,die secundo mensis,& nō exprimat cuius mēsis, an eodē mense Ianuarij intelligimus repetitū:℟.aut illa instrumēta posita in eodē libro,sub eodē anno,non dicūt eodē die,&c.nec mensem repetunt,tūc non intelligā in sequentibus repetitū mensem. Ratio,quia ex alijs suis instrumētis apparet notariū alium mensem ponere uoluisse. ar. l.si seruus.§.fi.ĵ. de leg.j.Aut in alijs instrumētis, posito ꝙ sint eodē die composita,notariꝰ consueuit mēsem repetere,tunc intelligo mensem repetitū, ar.d.l.j.§. fin aūt,ĵ.de hær.inst.Quid in dubio,si de cōsuetudine notarij nō apparetꝰDicerē mensem nō intelligi repetitum,quia repetendo mensem, constat, licet exprimaī ꝙ de alio præcedenti sentit,ar.corū quæ s.dixi. Quintò dixi,qđ de substantia publici instrumēti est,nomen papę,uel Imp. ꝙ probaī in rub. & nigro.auth. ut præpo.no.Imp.& d.l.generali.licet ibi dicatur ꝙ nomen Consulis est ponendū, tū consuetudo admittit no.Imp.tantū in territorio Imperij,&
25 nomen papæ in territorio papæ seu ecclesię.Quæro † si nomen Imp.est appositū in principio libri in uno instrumēto an intelligaī in sequentibus repetitū:℟. in omnibus aliis casibꝰ,in quibꝰ dixi diē intelligi repetitū,in sequētib.instrumentis,in his dico nomē Imp. intelligi repetitū, & hoc duplici ratione.Primò per hunc tex.qui dicit,diē & consulem in repetitione æquiparari. Secūdò qa si eodē die sit, sequiť qđ tempore ciusdē Imp. quia quæ uno & eodē tēpore fiūt simul fieri dicunť,ĵ. loc.l.in operis. & de pig.l.fi fundus.§.si duo. Pro aūt qđ facilius intelligaī repetitū no. Imp. quā dies.Quid.n,si liber est magni uoluminis, & in eo sunt tot
k ambobus locis esse,uel etiā ꝙ fuit in loco propinquo,ᵏsed testes ,pbant ꝙ illo die non recessit ab illo,fm formā ,pban di negatiuā,tēpore & loco coarctatū.l.j.ĵ. de iti.actu& priu. Quidā est locus particularis & singularis, ut si notarius in princ.in uno instrumēto dixit.Actū in ciuitate Perusij,& in domo Titij,&c.Tunc an ille locus intelligatur repetitus, di co ꝙ quidā est locus particularis in quo est de necessitate actū, ꝙ in instrumēto posit celebrari, ut locus in quo jus reddi consuetū est,quem locū in actibus cōtentiosis iudex de necessitate habet seruare, ut s.de iust.& iur. l.pen.in fi.& tūc si notarius in actu scripto in principio libri dixit, Actū in ciuitate Perusij in Palatio dñi potestatis, in loco ubi ius reddiť,& tūc omnia acta scripta sequentia intelligā eodem loco facta,cū alibi fieri non potuerūt,maximè si in actis sequētibus dicitꝰ ꝙ iudicis licentia interceserit, qui iudex habet necesse illū locum tenere, ut dixi. Idē si sunt alia instrumenta,quæ nō potuerūt celebrari,nisi in loco capituli. Nā si primū instrumentū dicat,Actum in tali ecclesia, ubi Abbas uel episcopus capitulū facere consueuit. dico locum illum in sequentibus intelligi repetitū,& maximè ubi ponitur persona superioris, quæ facit præsumi omnia solēniter acta,magis puto ĵ.de reb.corū.Quidamest locus particularis in quo non est de necessitate actuū instrumēta celebrari,ut est in actis extraiudicialibus,qui possunt quolibet loco, dum tū honesto celebrari, si primū instrumentū dicat, actū in ciuitate Perusij in domo Martini, & tunc aut apparet ꝙ nec die apposito in instrumēto, nec unq̄ illa domus fuit Martini, & tūc non dicā locū in sequentibus repetitū, quia illud qđ nō est non pōt repetitū intelligi, ar.l. nam & si sub cōditione §.post defectū.ĵ.de iniust.rup.test.Præterea repetitio & interpretatio quæ uitiaret, nō dēt fieri in cōtractibus.l.Titia.§.idē respondi tibi ĵ.de uer.ob.& l.j. & ibi no. ĵ.de eo qđ cer.loco.Remanēt ergo instrumēta sequentia sine loco.Si uerò dom⁹ erat Martini, die cōditi primi instrumenti,sed probaī qđ die sequenti alij uendidit & trą didit

& alius in ea moraī, uel probaī ꝙ illa die tota domus fuit cōbusta,& instrumēta sequentia continent aliū diem,certè nō intelligā locū in sequētibus repetitū, cùm sit impossibile.Si uero adhuc erat illa domus,& eiusdē est,cuiuserat primò,& tūc aut ille locus appositus in primo instrumento erat locus in quo notarius habet stationē suā, & quē cōiter in instrumētis apponere solet,qa ibi illa plurimū faciebat, & tūc illū locū in sequētibus intelligā repetitū. Si uerò aliꝰ erat locus, ꝙ stationis suæ, an repetitus intelligaī, uideť ꝙ nō,quia alia est ratio in alijs solēnitatibus,ꝙ sit in die,& cō sule,ut no.s.eo.l.j.§.editiones.in fi.gl.magnæ.Dico oppositū, ꝙ locus debet intelligi repetitus, maximè in illis casibꝰ in quibus dies intelligiť repetita,ꝙ sic probo,Si dies in præcedenti instrumēto appositus, intelligiť repetitus,ita ꝙ dicit instrumentū sequēs factū eodē die, & sic statim post primū,ut in j.const.C.in fi.ergo & in eodē loco,quia ea quę immediatè fiūt,unū post aliud, simul fieri dicunť,ĵ. loc.l.operis.& cō.præd.l.si quis duas.§.itē si duo.& de test.mi.l. quærebat. & hoc qñ eodem die apparet,uel præsumptiuè cōfecta esse instrumēta omnia sequētia.Si uerò diuersis diebus & mēsibus fuerunt cōfecta,etiā multū remotis & distantib. ab inuicē,puta primū instrm fuit conditū de mense Ianuarij in domo Titij, sequētia instrumēta fuerunt cōdita diuersis diebus,& sunt sine loco,& ultimū instrumentū fuit conditū fortè die ultima Decēbris,an locus debeat intelligi repetitus.Hoc arbitrio iudicis relinquo,qui de hoc fm appa rētes circūstantias iudicabit, ut s. dixi de die.Nam si uiuūt testes qui scripti sunt in instrumēto, se informabit ab illis. Si sunt mortui, tūc inuestigabit an notarius in loco qui ponitur in primo instrumēto, cōsueuit assiduè morari,ire,redire,uel non,ĵ.de acq.re.do.l.naturalē.Et prædicta uera,qñ locus appositus in princ.libri se refert ad unū contractū.Si uerò refert se ad totā compositionē libri,ut si dicit,hic est liber mei talis notarij scriptus ꝙ me in ciuitate Perusij,in domo tali, tunc cum ista solennitas loci dependeat à notario non à partibus, & hæc scripta se referat ad totam scripturā libri, tūc intelligas locū in omnib. sequentib.repetitū,ar.l. iij.ĵ. de li. & posth. Quid aūt si in medio libri ponereť locꝰ: Dic ut s.de die dixi.Quid si in fi,Dic similiter ut s.dixi.

SEPTIMO DIXI,ꝙ ad esse publici instrumenti, testes requiruntť, auth.ut præp.no.Imp.& in gl. d.l.generali. cum si.
28 Circa † qđ quæritur, an testes scripti in prin.lib.in uno instrumento,intelliganť in sequentibus instrumentis, sine testibus repertis,repetiti.Dico qđ si ipsi uiuunt,ipsis est standū,quia de solēnitate cōtractus agitur,l.iuris gent.§. qđ ferè.de pac.Si nō uiuūt, tunc aut omnes contractus fuerūt facti eodē die,quo & illi ubi testes sunt scripti,& eos repetitos intelligo,quia simul fieri intelliguntť,& dicuntur,d.l.in operis.cū ii.s.alle.Aut diuersis diebus,& tūc aut constat eos testes in prin. scriptos uixisse tēpore confectionis omniū instrumentorū, quod isto casu non præsumitur, nisi probeť, cum constat eos mortuos. Sed si constet eos esse in uita eo tempore de quo agitur, & tunc aut erāt testes qui in ciuitate uel loco ubi contractus celebrati appareant, ut plurimū morabātur, & intelligo in omnibus cōtractibus repetitos, ar.huius §.Aut ibi non morabanť fortè quia erāt de comitatu,& cōtractus fuerūt facti in ciuitate, uel fortè,quia erāt testes ignoti,tūc ex qualitate,& fide notarij eos intelligā repetitos uel nō,ar.eius qđ no.in princ. huius l.Si uerò nō uiuebant tempore quo confecta fuerunt instrumenta sequētia,& cōstat, & tunc sine dubio non possunt intelligi in eis repetiti,quia quod non est,&c.ut s.in præceden.dixi.
29 OCTAVO † DIXI ꝙ de substantia publici instrumēti est, ꝙ notarius sit rogatus,hoc est, qđ de mādato partium scribat.s.ea.l.§.pertinet.& gl.l.gēnerali.sæpius allegata.& s. eo.l.prætor. §. j. auth. de tab.§.non aūt.& licet gl.ibi teneat, qđ tabellio semper præsumatur rogatus, posito qđ nō apparet, fm quam gl.non esset ulterius tractandū de ĵ. dicendis.In hoc tñ puto gl.illā nō procedere,nec tex. nec ratione fundari,quia leges quas allegat, loquunť de solēnitate intrinseca, quæ includitur ex natura uerborū.Quod aūt notarius rogetur à partibus, est solennitas extrinseca,quā nō

præsumam,l.quęcunq;.§.qui à pupillo.ĵ.de publicia.Præterea contrà eam est sententia Inn. cx.de fid.inst.c.j.quicquid dicat Iac. de Bel.in d.auth.& Spe.tit.de instru.edi.ideò quæ
30 ro, † si tabellio in princ. lib.asserat se rogatū in uno instrumento, an intelligatur esse rogatus ad omnia instrumenta sequētia,in quibus nō continerť, qđ sit rogatus.℟.Inspiciēda sunt uerba scripturæ,aut em uerba referuntur ad totū libru,quia dixit in loco publico, anno domini Millesim. ec. &c. Hic est liber quo continenť contractus & scripturæ de quib⁹ fui rogatus ego talis notarius ab.ĵ. scriptis personis, &c. & tūc ad omnia sequētia sit cōmunis illa scriptura.ĵ. de lib.& posth.l.iij.ext.de resc.c.causam quæ. & quia in uerbis nulla est obscuritas, l. ille aut ille.§.cùm in uerbis.ĵ.de le.iij. & ut uerba referūt ad se primum contractū tantùm, & sunt in princ.& in primo contractu,uel in fi.eius dicentia,& prædicta de mandato & licentia. uel rogatus à dictis cōtrahentibus scripsi,& tunc non intelligimus sequentia instrumenta referri,quia cùm dicta uerba certum instrumentū specialiter & expresse respiciant, illud tantū habent solennizare, non alia,ar.d.l.iij.& qđ no.C. de lib.præt.l.j.& ext.de app.c. secundò requiris in princ.& l. talis scriptura.de leg.j.Et si sequentia instrumenta eodē die quo illud, extiterint celebrata,quia non sequitur,eodē die sunt facta,ergo de omnibus fuit rogatus,licet s.in loco & testibus aliud dixerim,nisi inter easdē personas essent oēs illi contractus celebrati, quia tunc ex identitate personarū, & dici, præsumeretur hoc re-
31 petitum. † Quæro quid si uerba importantia qđ notarius sit rogatus,sint scripta in fin.totius libri:℟.idem qđ s. dicerem,quia aut se referūt ad totū librū,aut ad ultimū contractū.Licet em ista solēnitas ꝙ notarius sit rogatus,sit uniformis,quia uniformiter fit, sicut solennitas signi,ut ĵ.dicam. Ex quo uideť magis de facili repetita,intelligiť tñ ꝙ nō dependet à notario tñ,sed à contrahentibus, imò fortè merè cōtrahentibus,cū notarius hoc recusare nō posset. C.de de fen.ciui.l.pen.& cū seruus publicus sit d.l.gñali. nō dicā ipsam repetitam intelligi,nisi in casibus s.dictis. Et prædicta uera.qñ notarius scriberet instrm inter certas personas,uel ad mandatū unius tm,in actibus qui ab uno tm ꝓcedunt. Si uerò scriberet aliqđ instrm suum propriū, qđ pōt in certis casibus, fortè testamentū suū, uel fortè in instrm quo procuratorē constitueret, fm no. per cōmentatorē ĵ.de stip.ser. l.proinde.& l.de eo.ĵ. de fal.tūc ista solēnitat,ꝙ sit rogatus, uel ꝙ si mandeť, nō requiriť.Ratio,quia uerba imperatiui modi nō cadūt in primā ꝑsonā,ĵ.de arb.l.pe.Quis aūt esset de alijs solēnitatib⁹, s. dictis,an in instrumētis quæ in causa propria faceret,requirantur, hic examinare non curo.
32 RESTAT DE nono, † Et ultimo,ſ. ꝙ tabelliones apponunt signū qđ signū sit de substantia publici
* instrumenti, omnes doc. nullo excepto con- * *Instrumenti.§. Itē lex Corde fāſſ.Instr.pub. iud. Bar. tamē hac in re consuet.attēdendū esse ꝓbat s. in proœ.pandec. nu.6.* I. Con.
cordāt,& probaī per tex.in l.fi. C.de assess.ibi, signū qđ solitū est chartis apponi, &c. & auth.de inst.cau. & fid.§.oportet aūt. & tex. &
33 gl.inst. de pub.iud. §.itē lex Cornelia.† Quæro ergo circa hoc,an hæc solennitas signi apposita in princ.libri sit cōmunis omnibus sequentib.instrumētis:Quæ quæstio cū de facto occurreret Eugebij, mihi fuit consulenda cōmissa.Et uideť primò ꝙ oībus instrumētis sequentibus sit cōmunis, ar. huius §.In cont.uideť,quia super certo nō cadit præsumptio.l.nō est uerisimile.in prin. cum ibi no.ĵ.qđ met. cau. & l.cōtinuis.ĵ. de uer.ob.Sed certum est signū appositum in prin.libri,& nō alibi,ergo non possumus præsumere ꝙ in alijs repetitū sit. Non ob. iste §. quia in rationibus sequen.erat dubiū, quo die cōditæ fuerunt, cū dies in eis nō esset,& in hoc dubio lex præsumit ꝙ eodē die. Oppositū consului,quia cū ista solennitas ut uniformis,& à solo notario dependeat,ut ĵ. dicā, repetita intelligaī,ut omnibus sit cōis,& super publicatione totius libri apposita intelligaī,quia si solēnitas difformis,uel diei consulis repetita intelligiť, ut hoc §.multò magis ea quæ est uniformis,ut signū,& hoc siue in princ.siue in fin.libri appo
34 naī, ut cōiter notariorū est mos. † Sed circa hoc mouetur

unum dubiũ. Quidã imprudens notarius tẽpore quo mũ dus mortalitatẽ magnam sustinebat,& homines de subito moriebantᷣ, & infirmitate grauatus, recolẽs de multis ℞ibus, & testamẽtis se fuisse rogatũ, quos sui desidia in libro nõ posuit,sed illos,put primitus in schedulis separatis scripserat,habeat adhuc,&cognoscẽs se nõ posse in unaquaq; schedula suum signũ ponere accepit oẽs illas schedulas simul,& misit eas in quodã cophino, & signauit cophinũ, & claue clausit, & s. scraturã posuit, & applicauit unã chartã, in qua per eũ sic reperiebat scriptũ,oẽs schedulæ,& rogitus qui intus in isto cophino continentᷣ,scriptę sunt,& fuerunt per me talẽ notariũ annis, indictionibus, & locis,& mensibus, diebus, consulibus,& testibus in earũ qualibet per me scriptis, de quibus à personis in eis rescriptis rogatus extiti,illas publicare, quæ singulariter infirmitate corporis impeditus,mei signi solita impressione publicare nõ ualens, hic desuper istã scraturã meũ signũ propria manu scribo. Quo notario defuncto in dubiũ reuocabit, an dictis schedulis,omnibus aljs solẽnitatibus exceptis, signis fulcitis, adhibenda sit fides,ut publicis instrumẽtis.Et uidetᷣ q nõ, primò, quia ut solẽnitas instrumẽti in sequẽtibus repetita dicatᷣ,oportet q in princ.libri notarij,uel aliqua eius parte sit apposita,ut est casus hic,dũ dicit,quib⁹ s.tabulis,& principio dum dicit,initiũ tabularũ:ut s.dixi.Prætereà iste schedulæ nõ sunt eædẽ tabulæ,nec idẽ liber,nec eædẽ continuatæ literæ,nec ratiõe facti,quia in eis sunt facta diuersa, ergo talis solennitas signi extra eas appositi, eas nullo modo respicit.In ℞rium uidetur,Nam quędam sunt de substãtia instrumenti, quæ nõ sunt uniformia,sed uario & diuerso modo poni in instrumẽto cõtingit,ut sunt oẽs solennitates, & substantialia s. dicta,excepto rogitu notarij. Dies em̃ anni dñi, locus, mẽlis,indictio, testes,possunt diuersificari, nam sm uarietatem,& diuersitatẽ diei quo conficit instrm̃,ita diuerso modo dies in instrumẽto apponit.Et de his substantialibus intelligãtur ea quæ s.dixi, & maxime quia multa ex eis nõ à solo tabellione dependent,sed cõmuniter ab eo & à partibus. Quædã sunt substantialia instrumẽti uniformia, & uniformiter in omnibus instrumẽtis apponunt, & ex solo notario dependẽt nullo extrinseco accedente,ut est substantiale,& solẽnitas signi tabellionis,qd quę cum uniformiter,& ab eo solo dependeãt,põt dici in omnibus schedulis repetita & eis esse cõmunis. puto supradictis attẽtis, de stricto iure non posse defendi, qd dictæ tabulæ ualeant ut publicæ,cũ in eis uel altera earũ nõ sit signũ,nec infirmitatis casus excuset,quia eius culpa præcesit. Sed æquũ forè credo,ipsas dici publicas & solẽnes,tum propter contractuum, & testamentorũ multitudinẽ, ne omnia pereãt, qd in maximũ dispendium contrahentiũ redundaret, ar.s.de o. præt.l.Barbarius.tũ,quia casu infirmitatis qua tunc detinebat notarius,cũ tunc per eum non stetit,& fecit quicqd poterat illa hora, aliquid de iuris rigore, ut ualeãt relaxet.

35 EXPEDITVS † de substantialibus instrumenti publici, quæritur quid si solẽnitas in casu quo aliàs debet intelligi (cõmunis sequentibus) reperit scripta in cooperta libri notarij,intus uel extra, nõ curo,nõ aũt in aliquo ℞ctu,ut si notarius in cooperta libri dicit, hic est liber ℞ctuum,siue rogationũ per me notariũ talẽ scriptorũ, &c.℞.inspicienda sunt uerba huius inscriptionis, Aut em̃ sic dicũt,In nomine dñi amen.M.ccclix. indictione xij. tẽpore talis papæ, uigesima mensis Decembris. Hic est liber rogationũ & contractuum scriptorũ,per me talem notariũ,&c.& tunc sine dubio tales solẽnitates nõ sunt cõmunes sequẽtibus instrumẽtis. Aut non respiciũt aliquẽ contractũ,aut instrumentũ particulare, sed totũ librum,& imponit fidẽ toti libro, qd notarij,& qd sit ab eo scriptus, hæc præsumptio nõ dicit aliquid de tẽpore alicuius cõtractus, sed tex.hic requirit, q in aliquo actu debeat esse dies,dũ dicit.si initiũ tabularũ,&c.Sed illa cooperta non est initiũ tabularũ,ut j.dicam, ergo,&c.Si uerò uerba dicerẽt sic, Hic est liber inceptus scribi per me notarium j.scriptum,sub tali anno & tali die, &c.& tunc uidetᷣ q referat ad primũ instrumentũ, & ad sequens, cum in eo nõ sunt solennitates, secus tñ si in eo sunt solennitates non nõ ad ulteriora.Nam si dicamus istã talẽ cooperta esse de libro,& tũc sine dubio ad sequens instrm̃ referatur, quia tũc librũ scribere incepit. Si dicamus nõ contineri appellatione libri, nec esse de libro, & tunc puto idẽ, quia si in aliquo alio loco scripsisset qd incepit scribere illũ librũ die tali,illa est dies primę scripturæ illius libri,& sic primi instrumenti. Nihil em̃ interest q sit per se certũ, uel per relationẽ ad certum.l.si ita j.de cond.& demon.Nec ob. iste §.qui dicit q dies debet contineri in libro, ut intelligat in sequentibus repetitus, quia fateor qñ de sequentibus instrumẽtis agitur, sed qñ agitur de primo instrumento, tunc sufficit scriptura prædicta. † An aũt istæ coopertæ cuiuscunq; materiæ sint dicantur esse de libro: dicerẽ sic, Aut quæris nunquid dicãtur esse de substantia, & esse libri,& dico q non, qd patet, quia à principio non requirunt, & si appositè reuocentur, eis sublatis remanet ita liber nominat⁹,ut primò.Aut quæris utrũ eis appositis cedãt dispositioni quæ de libro fieret ut uẽditioni,legato,& similibus,dico qd sic,ar.l.iij. §.j.j.de le.iij.& j.de.uin.trit.& oleo leg.l.iij.§.j.& §.hæres meus.§.pe. de leg.iij,& expressius.in l.librorũ.eo.tit.& cedunt sicut adiacentia ipsi libro,ar.l.prædijs.§.pe. de leg.iij.& l.olympico j.de seruit.urb. præd. & sic propriè, & uerè non sunt de esse libri,licet ei cedant.unde tex. qui hoc dicit,si initiũ tabularum,non intelligitur de eo quod in cooperta scriptum est, nisi secundum quod s. dixi.

ADDITIO.

a POMA.P.Si initium.Bar. in repet.rub. de fide instru.& ibi dicit,q, ista nõ est repetitio Bar.sed Nic.Alexandrini,generis sui.Item circa istam materiã an instrumẽto extracto non sit dies & locus, licet sit in originali quod probat.Ro.sing.ccxxxviij.
b POMA.Intellectu.Alex.consl.clij.uo.ij.& consl.xxvij.e.uo.
c POMA.Repetitum.Alex.consl.clij.& xxvij.uol.ij.& consl.cj.uo.iiij.
d P.PAV.P.Requiruntur.Barb.rub. ext.de fi.inst.Fel.c.j.eo. tit.An in abbreuiatura notarij, requiratur signũ tabellionis, Bal. quod sic, l.Lucius.ff.de testa.mil.Barb.d.rub.de fid.instr. Alex.consl.cliij.ij.uol.Fel.c.j.de fid.inst.c. cum p.v.q.c.tit.to.de An.consl.xxxiij.ubi.dicit ea omnia requiri,quæ requiruntur in instrumento, de quibus hic Barb. in consl.ix.iiij.uol.ubi etiam an, & quando posit extendi per alium notariũ.Instrumẽta debent esse subscripta manu notarij.Alex.consl.xlj.j. uol. & consl.clij.ij.uol.Cont.Alex.consl. iiij.uol.vj.Cast.pro prima opin.consl.cxvij.in j.dub.uol.j.Ant.Rube.Alex.
e POMA.Omissionem.Alex.rub.de no.oper.nuncia.
f POMA.Constitui.Ias.rub.de no.ope.nun.
g P.PAV.P.Ergo.Fel.c.inter dilectos.de fid.inst.
h P.PAV.P.Ergo.Fel.c.j.de fid.inst.
i P.PAV.P.Quisquis.Vbi Bar.l.auia.ff.de cond.& dem.Ias.in.princ.huius. §.& l.j.C.de li.præt.in l.si ita sit scriptum.de leg.j.& l.pacta. nouiß.C. de pac.Aduerte quod ino gl.in generali, asserit enumerando mensem debere apponi, ibi dum dicit, Tertio mensis & die.Ita seruatur consuetudo ubiq; recepta.Alex.Losæus.
k POMA.Propinquo.Alex.consl.xxxvij.uol.iiij.

1 *Exemplum factum manu notarij publici facit fidem.*
2 *Instrumentum quod redditur à notario parti,non dicitur originale,sed originale dicitur quod remanet notario.*
3 *Notarij statur protocollo,quando est uarietas inter protocollũ,& instrumentum datum parti.*
4 *Notarius qui petit examinari testes, ut possit esse certus, an fuerit rogatus de tali actu,non auditur.*

a 1 §. PRAETOR AIT, a Per istũ tex.ego dico duo notabilia,Primò † qd si notarius dicit in instrumẽto,hoc exẽplum cuiusdã instrumẽti scripti manu mei notarij,qd b licet exemplũ sit,tñ fidẽ facit.b quia notarius qui exẽplauit est de hoc instructus in instrumẽto suæ ꝓfessionis,ut hic dicit. Prætereà c nõ est maioris autoritatis originale, q istud c 2 exemplũ, ergo, &c. † Secundò dico q instrm̃ qd notarius reddit parti,nõ præsumit esse originale, sed orginale remanere præsumit apud ipsum notariũ, ex quo semp remanet 3 instructus,nisi ꝓbet se perdidisse,ut j.prox.§.Et ex hoc † sequit,qd si est uarietas inter instrm̃ datũ parti, & librũ notarij, potius est credendum libro notarij. Tertio dico ex hoc 4 † qd si notarius petat à iudice examinari testes ut possit esse certus,an fuerit rogatus in aliquo ℞ctu,qd ipse nõ debet audiri.

d audiri. d Debet em̃ de hoc habere scripturã penes se, ut hic si aliquã iustam causam habeat, quia fortè perdidit,uel simile.De hoc dixi j.de tab.exhib.l.de tabulis.

ADDITIO.

a POMA.Prætor ait.Cont.Bal. ut refert Ias. & reprobat.l.ij.C.de test.Bart. auth.si quis in aliquo.C.de eden.fuit contrarius,sequens illam opi.quam in d.auth.reprobat.l.ij.§.si dubitetur.in fi.ff.quemad.te.
b Facit.Hoc sequitur Ro.consl.cv.
c POMA.Prætered.Bar.consl.iiij.li.j.Ro.consl.clxxxvij.
d P.PAV.P.Audiri.Si tamen testes deponerent ipsum fuisse rogatum, posset de no.conficere instrumentũ, Ro. consl.cclxxiij.c.tabel.ubi etiã alle.Bal.l. C.de eden.& ibi etiam Ro.ponit an notarius posit ut falsarius puniri, si dicat se recordari fuisse roga,si postea probetur eum fuisse rogatum.

1 *Amisisse rem qui dicit casu, quando est fundamentũ suæ intẽtionis,probat.*
Perditam rem fuisse quando probatur iuramento.
Perdita res dicitur eo ipso,q, adhibita diligẽti inquisitione non reperitur.
2 *Amissam rem fuisse quando probari debeat manifestis probationibus.*
3 *Manifesta quæ dicantur in probanda amissione rei.*
4 *Amissione probata rei,quis debeat probare dolum,& quis casum.*

a 1 §. AN NEC hæredi.a No. † q qñ rem esse casu amissam, est causa intentionis alicuius,ei qui agit incumbit probatio, ideo enim argẽtarius petit sibi edi, quia dicit se casu amisisse.Opp.q ipse nõ debeat probare casum, sed alius debeat probare dolum.l.si creditor.de pign.act. C.& ibi no.Gl.ponit quatuor solut. Prima q hic est speciale. ultima,q hic rem esse casu amissam, erat causa intentionis agẽtis.Quilibet istarũ potest esse bona, recte intelligẽdo.Dico b ergo b sic, Qñq rem esse amissam,est causa defensionis alicuius,& isto casu uidendum est primò quis debet probare amissionẽ. Secundò probata amisione, quis debet ꝓbare, uel aduersarius dolũ uel culpã,uel iste casum. Circa primũ dico q aliqñ nõ probatur rem peruenisse ad eum qui conuenit, & tunc eo ipso q dicit se non habere, præsumit amisisse,nisi probetur contrariũ,creditur em̃ iuramẽto suo s.e.l. prætor.§.sed & si seruus.j. de le.ij.l.cũ ita. §. species.qd no.j.de prob.l. cũ de lege. C.cum de iur. delib.l.fi.§.sin aũt. c Ratio,c quia res deperdita dicitur eo ipso q adhibita diligenti inquisitione, non põt reperiri l.iij. §.Nerua.j.de acq. pos. Vnde cũ ille eam reperire nõ possit,rectè dicit se perdi d disse.Si uerò probat,d & rem penes se fuisse,tũc si quidẽ ipse tenebat ad exhibendũ rem officio iudicis, põt probare se eam casu perdidisse,per suũ iuramentũ,ut C. de fide inst. 2 l.fi.Si uerò † tenebat iure actionis, tũc debet ꝓbare se perdidisse ipsam rem manifestis probationibus, l. si creditor. C.de pig. act. Et eodẽ modo qñ rem esse amissam, est causa actiõis,ille qui agit debet probare se perdidisse manifestis 3 probationibus, ut hic.Sed † quæro quæ erunt istæ manifestæ probationes? ℞. Quidã sunt casus multũ manifesti,ut ruinæ,incendij,ũ, uis hostiũ, & similia, & ista possunt manifestè ꝓbari.Quidã sunt casus fortuiti,clandestini, & occulti ut furtũ,& in isto casu probabit q cõiecturas ,ut quia ostiũ fuit ruptũ,famulus aufugit,& similia,ar.l. non oẽs.§.à barbaris. de re milit.Ita no. doc.l. si creditor.C.de pig.act.quæ probationes dicent manifestę,licet ex cõiecturis,ar.j.de le. j. l. licet.ibi, euidens, &c. & de manumiss. test. l. si quis locu- 4 ples.ibi,apertissimè,&c.Secundò † uidendũ est,amissione probata,quis debet ꝓbare,an aduersarius dolũ, uel culpã uel iste,q conuenit,uel agit casum? Breuiter quidã sunt casus fortuiti,qui nõ possunt faciliter euenire absq; culpa,ut furtũ.l.cũ duobus.§. damnã.j.pro.soc.Incendiũ,j. de peric. & com.rei.uend.l.si uendita. Et in fuga seruorũ, uel aliorũ, qui debuerunt custodiri,& in istis præsumit culpa,nisi probetur casus,d.ll.& j.de cust.reor.l.pe.& fi.j. de rei uendic.l.si à bonefid.§.j.j.loc.l.si quis fundũ.§.Imper.Et hoc modo intelligendo bene dicit gl.qd hic debet probare casum,quia præsumit culpa, cũ debuerit custodire. Sunt alij casus fortuiti,q possunt regulariter euenire sine culpa,ut uis hostiũ, impetus aquarũ, & similia,& tunc ꝓbata amissione, dicto modo,præsumit casus,nisi culpa probet,j.de reg. iur.l.contractus.&j.loc.l.si merces.§.culpæ.&j.sol.mat.l.pe.in princ. Ita intelligatur quod no,C.de pig.ac.l.si creditor.

Bar.super ff.uet.

ADDITIO.

a Hæredi.Ferra.auth.si quis in aliquo.C.e.lmo.c.ij.de po.Bar.
b POMA.Ergo.Alex.consl.lviij.uol.j.
c POMA.Ratio.Fel.c.fin.iij. not. de prob.& c.sicut.uer.quinta declarat.& uer.se.de re iud.l.deperditam.ff.de pet.hær.
d P.PAV.P.Probatur.Ista distin.Bar.hic est cõmuniter approbata,Alex.hic & l.domos.pe.col.de leg.j.& consl.xviij.l.uol.j.
e POMA.Quæro.Pan.consl.xxxij.uol.ij.

1 *Instrumentum qui habuit & amisit, non potest à notario petere,ut iterum sibi det,nisi causa cognita.*
2 *Instrumenti amissi renouatio debet fieri de præcepto iudicis.*
3 *Instrumentum antiquatum uel destructũ,renouatur de præcepto iudicis.*
4 *Priuilegium antiquatum uel destructum potest peti quod renouetur.*
5 *Instrumentum uel priuilegium antiquatum, uel destructũ quando petitur, quòd reficiatur forma.*
6 *Instrumentum datum per notarium parti minus perfectum, pars potest petere ut iterum sibi detur.*

a 1 §. NEC ITERVM.a No. q † ille q habuit instrumentũ & amisit, non potest à notario petere, ut iterum sibi det.* Quia semel functus est officio suo,& ideò amplius sup̃ illo,quo functus est,intromittere se non põt.l.iudex.j. de re iud. & quod dicit illa lex, in iudice, idẽ intelligas in notario,Spec. tit. de inst. edi.§. postremò.uer. sed nunquid.Et hoc est uerũ, nisi hoc faciat causa cognita,& sic cum præcepto iudicis, quoniã hoc importat uer. causa cognita.l.iij.§.si causa cognita.j.de bo. poss.Et sĩ sit pars quæ ex hoc posset lædi, scilicet debitor,deberet citari.j.de tabul. exhib.l.iij.§.hoc 2 interdictum.l.nam ta.s.de adop.† No. ergo q renouatio instrumẽti amissi debet fieri de præcepto iudicis, aliàs non. Pro quo ar.j.ad l.fal.l.pe.§.fi.&C.de princ.agent.in reb.l. multis de damno infec.l.si fi.in prin. Vides ergo q de præcepto iudicis instrumentũ amissum iterũ debet per notarium parti reficì. Sed 3 nunquid † idem in instrumento antiquato? scilicet, qd debeat reficì si petã ipsum renouarì? Dic q sic gl.auth. de hær. & falc.§.j. in gl. quæ incipit, ar.pro priuilegijs. Et qd instrumentũ antiquatum,uel destructũ debeat renouari,probatur,quia testes & instrumenta parẽ uim obtinent.C. de fid. inst.l. in exercendis. Sed testes ex causa renouantur,ut in l. repet. l. diuus.§. j. de quæst.fm modum traditũ in auth. de test.in gl.super.uer.non habeant.in §.quia uerò multi.ergo si, &c. Item uideo q fideiussor ex causa renouat, s. qui satisdat cog.l. si ab arbitro. §.fi.ergo, &c. Et intellige semper q debet fieri iudicis præcepto, ut hic. Vides qõ instrm̃ antiquatũ 4 uel destructũ, debet reficì. † Quæro quid in priuilegijs antiquatis, & deletis, an si petam ea reficì & renouari, debeam audiri: Gl.§.j. quæ incipit, ar.pro priuilegijs. auth. de hær. & fal. dicit q sic. Verumtñ an illa gl. sit uera, hoc est uidendũ. Dicũt doc. q nõ. quia nõ utendo amittit priuilegiũ. j. de nũdinis. l. j. & sic instrumentũ in quo continebat priuilegiũ si fuerit antiquatũ & deiectũ, amittit. Item superfluis non est utendũ. j. de procur. l. non cogendũ. §. j. ut lega. no. ca. l. hæc stipulatio. §. diuus. Sed renouare istud priuilegiũ est superuacuũ, ut probabo, quia aut fuit insinuatum, & tunc oportet q de insinuatione fieret instrm̃, & sic nõ oportet q fiat renouatio, cũ per illud instrm̃ possit ꝓbari priuilegiũ ar. C. de edẽ. auth. si quis in aliquo. cũ ibi no. & C. de don. l. in donationibus. Aut nõ est facta insinuatio corã iudice, & tunc priuilegiũ est nullũ, ar. C. de apo. pub. l. j. li. x. auth. de coll. §. eos. ergo frustra fieret renouatio. Ego dico gl. illã uerã esse. Ad q facit C. de excu. mun, euidenter. li. x. de diuer. prædic. urb. l. fi. li. xj. de pala. facr. l. iij. li. xij. auth. de man. pri. §. coges C. de natur. li. l. diui. j. ad l. iul. ma. l. nõ cõtrahit. de sepu. uio. l. sepulchri. auth. de fideius. in prin. & auth. qũo. opor. epis. §. sed neq; ineruditus. C. de disc. l. nec casu. li. x. & no. j. de admi. tut. l. chirographis. in princ. & j. ad Treb. l. cũ hæreditas. ex. de fid. inst. c. fi. Et est ratio, quia priuilegiũ principis dẽt esse perpetuũ auth. const. quæ de dig. §. illud. Ia. de Bel. d. §. j.

5 de hęr.& fal.† Ergo petenti refici instrumentũ amissum uel antiquatũ, deferť iuramentũ per iudicẽ, anteq̃ à tabellione reficiat. Pro quo ĵ.e.l.quædam.§.numularios.& auth.ut spon.larg.§.hoc insuper.& auth.ut fra.filij.§.illud.& hoc iuramentũ,& autoritas iudicialis dẽt fieri uocata parte, quæ p refectionẽ posset lędi.ś.de adop.l.nã ita.C.si min.ab hęrse abst.auth.si omnes.& de aqua plu.arcen..l.in cõcedẽdo. & C.de auth.præst.l.fi.& si protocollũ extet, debet refici fm formã & substãtia protocolli, ar.C.de fid.inst. l. illatæ. & est tex.cũ gl.auth.de tabel.§.illud. §. pe. Sin aũt non extet protocollũ non debet refici, nisi saltẽ sint duo testes qui deponant de tenore instrumẽti amissi uel antiquati, & tunc fm eorũ depositionem cõficí debet, nihil ominus actor iuret, C.de fid.inst.l.ficut.& l.illatæ.& l.quædã.§.numularios.uer. cæterũ. Et sic debẽt intelligi gl. quæ loquunť indistinctè in auth.de hęr.& fal.§.ĵ.de quæstore, circa prin.ĵ.de adm.tut.l.
6 chirographis.C.de discuss.l.nec casu.† Item no.q̃ si notarius dedit instrumentũ minus perfectũ seu defectiuũ in aliquo possum petere ut iterum det,l.seq.ibi,minus plenè editũ.

ADDITIO.

a *Nec iterum,aliud in actis,ias.l.ij.C.e.uer.iiij.Bar.consl.lxj.*

LEX VII.

VELVTI SI PEREGRE.

a §. HAEC VOX.No. q̃ uerbũ iterũ,[a] pro sæpius accipitur.Opp.l.sicuti.ĵ.qui.mo.ususf.amit.& l.fideicõmissa. §.si quis decem.ĵ.de leg.iij.Dic ut ibi.

ADDITIO.

a *Iterum.Post Ias.in quantum ponit,an stante statuto, q̃ inter affines fiat cõpromissum,si primo loco non habuit effectum,debeat iterum fieri.& alle. Ro.consl.xiiij.adde Bal.consl. cccclxxxvij. iiij. lib.Et de incendio, uide quæ posui in l.j.ś.de off.præf.uig.*

LEX VIII.

VBI EXIGITVR. Op. minori nõ succurritur in dolo,l.j.C.si aduer.deli.sed in l.j.in fin.ś.e.dicitur q̃ minori succurritur,ergo &c.Sol.ut in gl.l.No.aduersus latam culpam bene succurritur minori. Item aduersus dolum præsumptũ succurritur, nõ aũt aduersus dolum uerũ. Item intellige qđ succurritur aduersus dolũ præsumptum, scilicet si in præteritum,non aũt futurum,l.auxiliũ.in prin. ĵ. de min. &Dy.l.j.§. nunciatio. el.j.uer.aduersus.ĵ. de oper. uo. nunc.nisi de præsenti damnum peteretur minor, quia tũc etiam aduersus dolum præsumptũ de futuro bene succurritur minori, ut seruetur illius, ut dixi tibi in l.j.§.j. circa fi.§.nunciatio.ĵ.de op.no.nun. Vide etiam latè quæ dixi in l.minor etiam si quasi.ĵ.de mino.

LEX VIII.

1 *Citatus personaliter inuentus tacens,an dicatur fictè uel uere contumax.*
2 *Minori aduersus latam culpam succurritur.*
Aduersus dolum præsumptum quomodo succurratur minori.
3 *Minor & mulier an possint post didicita testificata testes producere.*

1 VBI EXIGITVR.Hanc legẽ inducit Iac.But.q̃ † citatus,& personaliter inuentus tacẽs, dicatur fictè cõtumax,non uerè.De quo gl.sunt contrariæ l.ex consensu.§.fi.ĵ.de appel. & dic ut ibi Dy. opp.quia minori non succurrit in dolo,l.j. C.si aduer.delic.Sed in l.j.ś.eo. dicit q̃
2 minori succurrit.Gl.sol.no.† quã no.q̃ aduersus latam culpam bene succurritur minori. Itẽ aduersus dolũ præsumptũ, quia nõ præsumitur minorẽ esse in dolo nisi de dolo constet.l.dolus.ĵ.man. Et ut non præsumatur, intellígas q̃ aduersus dolum præsumptũ succurritur in præteritũ, scilicet in eo qđ factũ est per eum, non præsumitur dolũ intercessisse,nisi constet.in futurũ uerò,scilicet qñ in illis quæ agẽda sunt p minorẽ, possum[b] præsumere ipsum dolũ posse cõmittere, certè potest præsumi. l. auxiliũ.ij. tñ.ĵ.de min. &Dy.l.j.§.nunciatio. uer. aduersus.ĵ.de oper.no nun.Iuxta
3 istam gl.† quæro,si est de iure,q̃ post didicita testificata nõ potest quis testes ꝓducere,C.de probat.auth. at qui semel. Pone q̃ est minor,uel mulier,nunquid post didicita testificata poterit postea testes producere.Et uidetur q̃ nõ, quia ratio prohibitionis est præsumptio doli, uel timor subornationis.Sed minori,& mulieri non subuenitur in dolo,ut hic,aliàs secus,ergo &c.Item quia in minore est curator, aliàs iudiciũ non ualeret. C. qui dar.tut. posſ.l. in uniuersis. C.qui le.pers.per totũ. Cum ergo curator uel tutor post dicita testificata nõ possit testes producere, auth.de testib. §.quia uerò multi sæpe.ergo,&c.Iac.dicit,non obstare contrariũ,quia uerũ est qđ minori, uel mulieri nõ subuenitur in dolo,ubi certũ est de dolo,sed ubi est præsumptio,quod dolus absit in muliere, & minore, & sic cessat præsumptio doli,gl. est casus,l.in minore. ĵ. de min.l.minor.xxv.ann.omissam.& C.de ijs quib.ut ind.l.minorib.& in mulierẽ ĵ.ad Turp.l.j.§.accusationẽ ad illam l.j.§.impubes.l.iiij.§. si quis ignorans.eo.tit.de iure fisci.l.j.in fi.Ergo cessat impedimentum productionis. ĵ. de iure.pa. l. adigere.§.quamuis.Nec ob.gl. quæ dicit, q̃ minor præsumitur in dolo, C. si min.sema.di.l.pe.quia minor asserit se maiorẽ,præsumitur in dolo.quia mentitur,q̃ ideò apparet, quia postea probat se ero nẽ dixisse.Sed hoc ad supplendum quod non fecit, nõ præsumitur in dolo, nec ex qualitate facti præsumitur ita dolus,sicut ibi. De hoc uide ꝑ me.ĵ.de mi.xxv.an.omissam. Et ita istud dictum Ia.intelligas.

§. IS AVTEM.Inspicit quantùm ab initio interest. Primò quæro exempla de diminutione. Dic ut in gl. Op. q̃ interesse in cõtractibus bonæfidei inspicitur usq̃ ad sententiã, in contractibus uerò stricti iuris usq̃ ad litẽ contest.l.iij.§.in hac.ĵ. cõmod. Sol. Dico quod hic inspicit usq̃ ad sententiam.Sententiam aũt appello,qñ iudex præcepit q̃ edat, & sic concordat cum contractibus bonæ fidei. Et si tu dicis,qũo,imò ista actio est stricti iuris:nã lex cõtraria loquitur in ijs quæ petuntur iure actionis, & ideò incipit interesse à tempore morę,& crescit usq̃ ad litem cõtest.ut ibi. Hic uerò in his quæ petunť iudicis officio, in quo casu nulla dicitur præcedere more, donec iudex præcipiat.l.cũ postulassem.in prin.ĵ. de dam.infe.ideò inspicit tempus quo iudex præcepit.Ita uult dicere gl.hic.Vltramon.aliter dicit ut dixi in l. cõtraria. Tu dic quod ille §. aliter intelligitur,q̃ de tempore usq̃ ad id quod crescat interesse,ut ibi dixi. Tamen quo ad intellectũ illius l.debes scire, q̃ qñ interesse uenit iure actionis, semper inspicit quantũ interfit ab initio, cũ cõmittitur mora,l.fundum.Cor.ĵ. de nou.dixi in l.uinũ. ĵ.si cer.pe.Sed hic petitur iure actiõis,merito inspicitur,initium,quod est qñ contempsit officium iudicis, cõtraria loquuntur,qñ interesse uenit officio iudicis mercenario.

LEX IX.

1 *Officium iudicis cessat quando habet locum actio ordinaria.*
2 *Deponens pecuniam penes numularium,uel pignus apud usurarium,uidetur mandare,ut conficiat rationes,& talis edit officio iudicis.*
Vsurarius cogitur ad edendum libros rationis.
Numularius etiam hodie cogitur edere libros rationis.
Libris numlariorum hodie non adhibetur tanta fides,sicut olim.
3 *Instrumenta petens sibi edi quo iure petat.*

1 QVAEDAM. Qui cõfecit rationes ex necessitate prącedentis contractus, uel quasi, cogitur illas edere a
ctione ex eo cõtractu,non ex hoc edicto. † No.quòd qñ habet locũ actio ordinaria,cessat officiũ iudicis,& actio in factum. Opp.& uidetur qđ ista lex destruat totam materiam.Nam ubi est mandatũ, cessat hoc edictũ:sed in l.si qs. §.pertinere.ś.eo.dicitur q̃ istud edictum nõ habet locũ nisi rationes sint confectæ,me mandante.sed si me mandãte, sunt confectæ, non habet locũ ut hic. Gl. signat istud cont. in l.i.§.officio.de tut.& ra.dist.nec bene declarat.Dicfm qđ dicebat Nic.de Mat. Iac. But.mandatũ debet esse gratuitũ. l.j.ĵ.mãd.Vnde si rationes conficiantur à procuratore, qui sponte suscepit mandatũ,habet locũ actio mandati. Sed si consiciant rationes ab argentario,qui hoc facit ex necessitate officij,l.argentarius.ĵ.respon.ĵ.eo.non dicitur mandatum quia non gratuitũ. Idem si conficiatur instrumentũ à notario,quia facere tenetur de necessitate officij.l.pe. C.de defen.ciui. Et ita loquit.§.pertinere.& dicunt prædicti doc.
2 † q̃ eo ipso qđ quis uadit ad argentariũ, seu numulariũ, & apud eum deponit pecuniã, uel aliquid aliud cũ eo geri
a t,uidetur sibi mandare,[a] q̃ de hoc rationes conficiat, propter cõsuetudinẽ.l.uel uniuersorũ.ĵ.de pig.ac.& l.Titianus. ĵ.quod cũ eo.Et idẽ dicemus in usurarijs quib. scholaris dat pignus.Nã eo ipso uidet sibi mãdare q̃ de hoc rationẽ cõficiant,nec tñ inde oriať actio mãdati,quia nõ est mãdatum gratuitũ,sed magis fit ex necessitate officij, ut dixi. Et
b sic[b] isti mercatores & nũmularij hodie etiam usurarij possunt cogi nobis edere librũ rationũ sicut olim,quia eadẽ ratio est in usurario.exẽ.de usu.c.j.§.pe.in cle.Nõ tamẽ per hoc dico q̃ tãta fides.adhibeať libris eorũ hodie, quãta olim, ut dicam statim.ĵ.ea.l.§.nũmularios.sed dico q̃ debeãt cogi hodie nũmularij nostri tpis, qui ex consuetudine rõnes
3 cõficiunt,sicut olim.† Pro declaratiõe materię,& gl.hic positæ dic breuitèr sic, Qñ aliqs petit sibi edi instrumẽta, quo
d iure petere debeat.Dic aut prætẽdit interesse ratione dñij,[d] & petit actione ad exhibendũ,ĵ.ad exhib.l.iij.§.sciendũ.uel actione fam.hær.si dicit instrumentũ esse suũ pro parte hęreditaria,ĵ.fam.hæ.l.si quæ sunt cautiones.& C.e.l.procurator.Aut prętẽdit aliud interesse q̃ dñij,tũc si quidẽ sunt instrumẽta ptinẽtia ad cõtractus,& ad actus inter uiuos, tũc aut sunt cõfecta ex necessitate alicuius ꝑctus, uel quasi cõtractus præcedẽtis,& agiť actione descẽdente ex eo cõtractu,uel quasi,ut hic.& l.j.§. officio. de tut. & rat.dist. Si uerò talis ꝑctus nõ præcesserit,tũc aut ille qui illa instrumẽta uel ratiões habet,ea cõficit,me mãdante tacitè uel expressè ex natura alicuius officij,& cogiť mihi edere per hoc edictũ.l. prætor.in prin.ś.e.& l.si quis ex argẽtarijs.§.pertinere.& ĵ.e. l.§.nũmularios.& exẽ.de usur. c.j.in cle. Aut hæc nõ fecit me mãdante, sed alio modo apud eũ sunt cõfecta,tũc si quidẽ apud aliũ me mãdante sunt cõfecta,ita q̃ ad me ptinerent, possum petere q̃ mihi edanť,ut ibi actione in factũ.ut ĵ.ea. ĵ.§.is aũtẽ.uer.q̃ si nihil dolo.Sinautẽ me mãdante cõfecta nõ fuerũt,sed in eis aliqua mea utilitas cõtineť, tũc aut qs petit hoc ab extraneo sibi edi,& non põt petere,l.si quis ex argẽtarijs.§.pertinere.ś.e.Fallit in fisco.l.iij.ś.e.Aut hoc petunt inuicẽ actor & reus,& tũc recurre ad distinctionẽ quã uidisti in l.j.§.editiones.ś.e.Aut actor petit à reo ad fundãdam suam intentionẽ,aut ad eam coadiuuandam,aut ad suam exceptionẽ,uel replicationẽ fundandam. Dic ut ibi dixi.Si uerò sunt instrumenta pertinẽtia ad ultimas uolũta.tunc peterentur per interdictũ de tabulis exhibẽ.uel per edic.quemadmodum test.aper.ut hic in fi.gl.

ADDITIO.

a *Mãdare.Bar.consl.cclxiij.ij.lib.Mod.Ferra.in l.j.ff.de edẽ.ubi uidẽtur destruere per tria fundamenta doctrinam Bar.hic.Ant.Rube.Alex.*
b *POMA.Sic.An propter consuetudinẽ,quis teneatur edere melius q̃ alibi. Are.et Dec.ĩ sua rep.c.j.de,pb.uer.fallit.v.Pau.cõs.xlij.i j.uo.Fel.c.j.de,pb.*
c *POMA.Declaratiõe.Dec.in prim.in uer.in tex.ibi,qui reprobat. Bar. hic, in uer.finautem.Vide Alex.consl.lviij.uo.j.*
d *P.PAV.P.Dominij.Licet enim instrumentũ, uel aliqua scriptura ad aliquem pertineat,& sibi tradi debeat,non tamen dicitur sua.Com.consl.xlij.*

1 *Heres utitur iure defuncti.*
2 *Beneficiũ huius edicti directũ non trãsit contra singularem successorem.*
3 *Notarius potest delegare rationes & protocolla & etiã uiuus alij donare.*
4 *Notarius impediť põt facere ut alius sumat instrumentũ de ꝓtocollis suis.*
5 *Hæres emolumentum quod percipit ex protocollo,antequam illud tradat legatario,debetur ipsi legatario.*
Protocolli rõne qđ ꝓcipitur nõ est in fructu,& sic nõ debetur fructuario.

a §. NIHIL INTEREST.[a] Hoc edictũ habet locum in
b successores uniuersales argẽtarij,licet eiusdẽ professionis nõ sint,tamẽ secus in successoribꝰ[b] singularibꝰ, sed
1 ad eos in subsidiũ recurreť utili actione. †No. qđ successor notarij cogiť edere protocolla,sicut ipse notarius. Secũdò
2 no.q̃ hęres debet oĩno fungi iure defuncti. †Tertiò no.qđ beneficium huius edicti directũ non transit contra singularem successorem,sicut nec cæteræ actiones
* *Personales.l.j. §. si hæres. ff. ad Treb.* personales, *Dy.l.fluminũ. §.adijcit. ĵ.de dãinfec.& exẽ.de reg.iur.c.is qui in ius.li. vj.Sed si actio esset realis,tũc successor singularis teneretur tanquã possessor,non tanquã succes
3 sor,l.de eo.in fi.ĵ.de exhi.† Item no.q̃ notarius uel argẽtarius potest legare ratiões, & protocolla sua alij,& põt etiã uiuus donare.Quod est magis notat hic in tex.ibi,nõ ma
c gis q̃ si ei uiuus eas donasset. Et sic facit,c † q̃ notarius uí
4 uens potest facere q̃ de suis protocollis sumať instrumen
d tum per aliũ. [d] Quod puto uerũ,si est impeditus longo iure pedimẽto,ita q̃ nõ possit ipse in publicã formã edere,impedie absentia,uel infirmitate,ar.l.j.ś.de off.eius cui mãd. est iur.& l.si longius.in prin.ĵ.de iud.& de ua.mu.l.pe. & authẽt.de tab.per tot.c.cũ.P.exẽ.de fid.inst.Spe. ti.de fid.inst.§. instrumentũ.uer.itẽ opp.l.fi.§.finautẽ.C.de iur.delib.& l.duus.§.item.ĵ.de fal.Vlt.no.q̃ legatarius potest cogi in subsi
5 diũ.Secundò quæro † iuxta istam l.quid si hæres ediderit antequã legatario traderet,q̃ potuit,ut hic,an cõmodum, quod exinde perceperit,teneať reddere legatario?Sic.l. He
6 rennius.ĵ.de usur.& C.de usur.& fruc.leg.per totũ. † Sed utrum illud quod ex illis protocollis percipitur,dicatur fructus,& sic pertineat ad fructuariũ.Dico breuiter q̃ nõ,quia ille non est fructus[e] rei, qui semel tantũ ex re percipitur.l.diuortio.§.si uir.sol.ma.& in cursu tẽporis nõ renascit, ut ibi. Sed iste fructus,qui semel ex protocollo percipit, nõ renascitur,quod probo,Instrumentũ semel editũ non debet iterum edi,nisi probetur,casu perditũ.l.si quis ex argentarijs. §.prætor ait.ś.eo.Casus autẽ perditionis non est expectandus.l.inter stipulantem.§.sacrã.ĵ.de uer.ob. ergo,&c. Sed si essent tales scripturæ ex quibus fructus percipiatur sæpè & sæpius, ut ex petijs glossarum,& aliorum scriptorũ, uel ex libris statutorum,& aliarum reformationum,& similium, tunc dicerem esse in fructu.

ADDITIO.

a *Interest.Fel.c.fi.j. no.de prob.*
b *Successoribus. Adde post Alex.& Ias.inquantum uolunt, quod appellatione successoris,nõ ueniat singularis,nisi dictũ sit,quibuscũq;. Quod tamẽ si quis accipiat feudũ pro se & hæredibus,& successoribus suis quibuscunq; etiã incapacibus,q̃ spurij,nec legibus,nec moribus improbati, succedẽt,dato etiam q̃ esset cõsuetudo regia,quod incapaces possint retinere feudum per annum,& incapaci reddere.Bal.consl.lxxj.j.lib.*
c *P.PAV.P.Facit.Fel.c.inter.de fid.inst.*
d *Alium.Pet.de Anch.consl.ccxliij.Bal.cõs.xxxv.ij.lib. & cõs.ccccxlij. iiij.li.*
e *Fructus.Bar.consl.cliij.*
1 *Nũmularij tenentur edere,licet de ipsis in edicto non fiat mentio.*
Omnes tenentes apothecas & uendentes & rationes conficientes tenentur edere.
2 *Libri mercatorum & aliorum conficientium rationes,probat contra eos pro tertio,& contra tertium faciunt semiplenam probationem,pro se probant quando continent capitula se inuicem contingentia.*
3 *Libri gabellarum,& receptoris collectarum,ac aliorum publica autoritate receptorum probant.*

§. NVMMVLARIOS. Ad euidentiã dicas qđ olim erant quidam argẽtarij,qui nõ tractabãt nisi monetã argenti,quidã erant nũmularij,qui tractabãt omnem monetã,& isti uocabãtur nũmularij.Et breuiter hoc intendit.Nũmularij cogũtur edere suas rationes, sicut argẽtarij
1 cadẽ ratione.h.d.No.† q̃ licet de nũmularijs nõ dicat in e
dicto prætoris,tñ ipsi cogunť edere, quia rationes cõficiũt sicut argẽtarij. Idẽ in mercatoribus,& cãpsoribus nostri tẽporis & in usurarijs,& in stationarijs,qui libros ad uẽdendum cõficiunt,ut rationes edere coganť,ut dixi ś.eo.l.j. in
a prin.Sed quæro,[a] an libri istorũ † faciant fidem hodie,sicut
2 olim.Gl.hic disputat multũ bene,finaliter determinat q̃ fi
b dem faciunt cõtra [b] eos,nõ pro eis.Sed an pro alio,uel aliũ illi libro credať.gl.nõ tangit,puto q̃ hodie isti libri pro uel
c cõtra tertiũ faciant semiplenã [c] probationem,& ista est illa priuata scriptura,de qua dicit gl.in l.admonendi. ĵ.de iure iur.& l.bonafid.C.de reb.cred.Et ita tenet Nic.de Mat.& Ia. But.quod puto uerũ,nisi talis mercator esset suspecta persona.ar.ś.eo.l.si quis.§.j.Sed aduertendũ est, qa innuit ista gl.qđ olim credebať istis libris rationũ pro se.Quod uidet mirandũ,qa cõtra l.exẽplo.C.,pb.& quia notarij,q̃ hñt officiũ ex publico,nõ põt facere instrm̃ pro se.C.de his qui sibi adscr.in test.per totũ. & ĵ.ad l. Cor.de fal.l.de eo.& l.diuus. Vnde puto q̃ nec eis olim credebať,ꝑ se,nisi quatenus illa rõ cõtineret capitula sibi inuicẽ cõtingẽtia, ita q̃ nõ posset

pro parte acceptare,& uti pro se & pro parte repudiare,&
3 non uti cõtra se.l.Publia.in fi.ff.depos.Vlt.no.† bene rationem huius gl.q̃ ideò libris eorum stabatur,quia autoritate publica eligebantur,& ideò dico,q̃ in scripturis eorum qui eliguntur ad recipiẽdas gabellas,uel collectas autoritate publica,posito quod non sint publicæ, est standũ eadem ratione,qua hic.Idem dico de stationario si autoritate publica eligeret,ut eius liber faceret fidẽ.ff.l. ,px. in princ.

ADDITIO.

a *Quæro.Frid.cons.xix.ad fi.Pan.cons.xxxiiij. uo.iij.Fel.c.j. de prob.& c. seq.Rom.cons.ccv. Fel.c.cum causam.de prob.But.cons.xxxvij.Barb.rub. de fid.inst.*

b *Contra.Ro.cons.cccl vj.an ualeat statutum,q̃ libris mercatorum detur fides,Bal.indecisum reliquit,cons.cccl xxv.iiij.lib.*

c *P.PAV.P.Semiplenam.Barb.in rep.rub.eẽ.de fid.inst.& paulo post,ibi, capitula.Fel.c.ij.de fid.inst. Alex.cons.cxxxvj.uo.ij.Com. cons.vj.*

Pro concordia aduerte,q̃ si epistolam tibi missi,uel in libro meo scripsi, me recepisse à te una die xv.alia diẽ aliam summã,an posis tu acceptare illam epistolam,uel librum inquantũ facit pro te,& nõ inquantũ facit cõtra te. Bar.uoluit q̃ sic.l.Aurelius.§.idem quæsijt.uer.quæro.ff.de lib.le. intelligẽdo l.Publin.in fi.ff.depos.Cont.hic.hic §.si bene,inspiciatur,non contradicit. Nam ubiq; sensit,aut sunt separabilia capitula,& procedat.j.opi.aut non sunt separabilia,& procedat secunda opi.Et ita intelligit.d.l. Publia. & hanc l. quædam.in fi. Adde ad cons.Bal. cccl vij.lib.j.ubi colligi potest alia solutio subtiliter intuenti, scilicet, an fuerit acceptum in totum, quod ibi continetur uel non, &c.

LEX X.

1 *Edere omnes qui autoritate publica gerunt officium,tenẽtur sicut tertius.*
2 *Notarius pro imbreuiatura instrumẽti,& extẽsiõe,licitè accipit pecuniã.*
Notarius petit officio iudicis,ut sibi salarium constituatur.
3 *Notarius si in protocollo dicit,talis uendidit tali pro tali precio, præsentibus testibus,&c.alius notarius extrahens illam imbreuiaturã potest illam complere,& extendere iuxta consueta.*

ARGENTARIVS.Argentarij & omnes qui gerũt officium publicum,cogũtur suas ratiões edere.No. q̃ scripturæ istorum faciunt cõtra tertium,& pro ter
1 tio.No.† q̃ idem ius quod est in argentario,est in omni eo, qui autoritate publica gerit officiũ, per quod rationes cõficiat.Quæro,qui sunt isti similes? Gl. ponit exemplum in nũmularijs & notaris.Tamen notarij non edunt,nisi acce-
2 pta pecunia.Sed † quæro utrum licitè notarij accipiant pecuniam?ꝛ.sic tam pro protocollo,siue abbreuiatura, quã etiam pro extensione,cum in publicũ redigitur.C.de prin. agen.in reb.l.fi.circa mediũ.Aduerte tamen,quia licet non teneatur restituere,nisi accepta pecunia,tamen habet officium iudicis per quod possit impetrare,ut sibi cõstituatur salarium.l.j.§.j.ff.de uari.& extraord.cog.Possemus fortè dicere,q̃ hodie per consuetudinem,quæ est,ut sibi detur pecunia,uideatur hoc tacitè agi,ar.l.excepto.C.loc.& de agri.
3 & cẽ.l.domini.Vnde posset agere fortè utili ex locato.† Itẽ no.ex eo quod dicit,absimiles,quia dicit Frãc.Accur.q̃ dominus Accur.alleg.in quadam causa uerum dixisse, quod quando tabelliones ponunt in abbreuiaturis hoc modo, Talis uẽdidit tali pro tali precio, præsentibus testibus,&c. q̃ ibi intelligit q̃ in charta debet uel solet apponi, ut q̃ilibet alius tabellio illã abbreuiaturã implere possit,& eã cõplere dicto modo,propter uerbum quod est in abbreuiatura, dũ dicit,&c.h.d.ex hoc uerbo,&c.qa cõprehẽdit cætera similia,cũ per hoc intelligant omnes alij contractus iuris gent. qui non sunt in suo proprio nomine.ff.de lib. & posth.l.iij. §.ij.l.Gallus.§.j.& §.nunc de lege.eo.tit.& ibi Dy.

1 *Libri uel instrumenti particula,quando sit edenda & sufficiat.*

1 §.EDI AVTEM.ª Non debet edi totus liber,sed tota ratio,sed prout pertinet ad petentẽ. h.d. No.partẽ necessariam tantùm edi cõt.ff.eo.l.j.§.pe.Sol.† Q̃ilibet officialis publicus dat alicui scripturas tanquã ad eũ pertinẽtes,& tũc potest edere particulam ut hic,& ita obseruat de cõsuetudine,cũ datur particula testamẽti legatarijs. Doc.l. fi.C.de prec.imp.of.Et illa particula sufficit legatarijs, cùm plus nõ debeant habere.Q̃ilibet edit quis scripturas ad probationẽ iuris sui,& tunc quædã est editio quæ fit iudici,& tunc deberet edere in totũ,aliàs nõ ualet.l.j.§.pe.ff.e. & l.inciuile.ff.de leg.Quędã est editio quę fit parti,& tũc ei nõ debet edi,nisi illud capitulũ,qd̃ spectat ad ꝓpositũ, qd̃ faceret pro se,uel cõtra se,ar.hui⁹ §.& exẽ.de fid.inst.c.cõtingit.& ibi ꝑ doc.& exẽ.de priui.c.cũ ꝙsonę.li.v.Et de hoc dixi super rub.de ope.no.nun.Sis ergo cautus,si est unũ instrumentũ continens multa capitula,ne facias fieri copiã alteri parti, nisi de eo qd̃ pertinet ad id,de quo agit̃. Quod sæpè accidit in inuẽtarijs,& alijs similibus instrumẽtis. Sic fit hic in libro,seu instrõ Archiepiscopi, qd̃ habet multa capitula, & illis de castello daẽ capitulũ,qd̃ de sua pace tangit.Et ita uidi i pace Archiepiscopi obseruari de facto,& dic ut ibi dixi.

ADDITIO.

a *POMA.Edi autem.Limita istũ tex.dum dicit, à capite edi debet, ut per Alex.rub.ff.sol.mat.Abb.cons.xxv.uo.j.*

1 *Probationes non curante iudice,quo iure contra eum succurratur.*
2 *Edere qui noluit, quia non est soluendo, quando ex clausula generali restituatur.*

§.CVM AVTEM. Ista actio daẽ ad interesse,qd̃ possibile est,ꝑbari i secũdo iudicio,licet in primo nõ potue-
1 rit.h.d.Quæro quo iure† succurraẽ ꝑ decẽ,qui ꝓbationes nõ curauit.Gl.dicit,actione in factũ,ex quali maleficio.Quod est uerũ,si iudex malam sententiã dedit, de pro-
2 bationibus nõ curãdo.Si uerò uolentẽ probare nõ admisit,& puto q̃ teneẽ cõdictione ex l.qñ.C.de test.† Quæro qd si iste qui noluit edere,nõ est soluẽdo?ꝛ.ex clausula gñali
a debet restituí aduersus primã sententiã,ª cum iusto impedimento fuerit impeditus probare,ar.§.de eo per quẽ fac. est.l.fi.circa prin.& Inn.c.præterea.de dilat.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Sniam. Cõ.cõs.lvj.Alex.l.j.§.editiões.hoc ti.ubi declarat hãc q.*

LEX XI.

1 *Mandatum procuratoris editur cum die,& consule.*

EXEMPLA. Istam legẽ intellige q̃n exẽpla edunt̃,ut quis deliberet an faciat pro se uel pro aduersario,& cõtra se,secus si petit exemplũ,ut possit ꝓbare.ut q̃n quis petit instrumentũ à notario,uel rationes ab argentario,tũc debet edi,ita q̃ ꝓfectò edaẽ & probeẽ,aliàs edi nõ uidet.l.ueluti.i prin.ff.eo.Et ideò instrumentũ,ꝓcuratoris de-
1 bet edi ꝓfectò cũ die & cõsule†& subscriptione.Nõ enim solùm editur,ut qs deliberet,sed ut ex eo possit probare ꝑ principalem si obtinuerit,ne per aduentũ procuratoris eius cõditio fiat deterior.l.ij.§.defendi.j.ex quib.cau.in possessorio.eat.

LEX XII.

a FOEMINAE.ª No.q̃ fœminę sunt remotę ab officio. j.de reg.iur.l.ij.& l.in multis.ff.de sta.ho. Opp.l.j.C.eo. Dic utibi,&c.

ADDITIO.

a *Fœminæ.Imo.cons.cxxxiij.in fi.*

LEX XIII.

HAEC ACTIO. Opp.gl.inuit q̃ ista actio fit ex delicto,cũ nõ deẽ ꝑ hæredẽ.Sed cõt.q̃a daẽ de peculio.l. prætor.§.j.ff.e.ergo non ex delicto.l.j.§.cũ seruus.j.de ijs q̃ deie.uel effu.Sol.Quidã dicunt istã esse anomalã.Alij dicũt q̃ licet ex ꝑcto tñ est spãle,q̃ nõ deẽ ꝑ hęredẽ,sicut in l. si eũ.§.q̃ iniuriarũ.ff.tit.ij.Jac.But.dicebat q̃ officiũ iudicis, quo qs cõpellit̃ edere, causaẽ ab æquitate quæ insurgit ex actu quẽ gerit autoritate publica.l.argẽtarius.ff.rñ.ff.e.& ideò põt cogi ad edendũ dñs,& pater,& ex hoc dicit̃ teneri de peculio.Actio aũt quæ daẽ ad interesse,quia nõ edit,est ex delicto,& illa nõ daret de peculio,& nõ trãsit in hæredẽ.

a *Depactis.ª Tit. XIIII.*

POSTQVAM editus est libell⁹,de quo dixi in ti.præcedẽti,q̃ncꝙ facit actor pactũ gratuitũ reo, iõ ponit̃ rub.de pac. Q̃ncꝙ inuicẽ trãsigũt, ideò sequit̃,de trãsac. Q̃ncꝙ inuicem nõ põt esse cõcordia,ideò est necessariũ,q̃ litiget̃,& partes quærãt sibi aduocatos & procuratores.Ideò in seq.lib. ponitur de postulando,& subsequenter de procuratoribus.

ADDITIO.

a *De pac.Bap.de san.Seuer.dicit,q̃ pactum dicitur à percussione palmarũ. ut hic gl.& Cõ.cons.t.clxxxij.& Bal.de Perus.de pact.*

LEX I.

1 *Dictio,naturalis,relata ad finem,uel relationem,semper intelligitur de iure naturali gentium.*
2 *Copula quæ cadit inter duo, quorum de necessitate ineſt alteri, tunc cadit inter diuersa,& illa duo in unum resoluuntur.*
3 *Pactum per quod promittis mihi, quòd dabis Titio decem,quem effectum habeat.*

VIVS edicti. Hic incipit materia subtilis & bona. Et in hoc principio primo ponit edictũ,secundo eius determinationẽ,tertiò definitionẽ.Secunda ibi;pactum.Tertia ibi,est autem.Dicitur hic,q̃ hæc æquitas est naturalis.Cont.ius naturale est,qd̃ congruit omnibus animalibus,sed pactũ non cõgruit animalibus, ergo, &c.l.j.§.ius naturale ff.de iust.& iur.Sol.Dic pactum natura
1 le, id est, naturali ingenio inductũ. Tu dic,† qd̃ q̃n ad fidẽ uel rationẽ hæc dictio,naturalis,refertur,quæ nõ congruit nisi soli homini, tunc semper intelligitur de iure naturali, hoc est, iure gentiũ,ut hic,& l.oẽs.& l.ius ciuile.de iust.& iu. Secundò opp. qd̃ magis cõuenit homini colere Deũ. Sol. Dicit gl.qd̃ est hyperbolica locutio, hoc est quidã excessus in loquendo. Opp.,qd̃ male ponit hic deriuationẽ. Dic ut in gl.item opp.j.de polli.l.j.Sol.In pollicitatione sufficit cõ

* *Consensus. Vnius expressus, & alterius cõtrahentis tacitus, q̃ æquiparatur expresso, & hoc quãdo rei traditio ni pactũ adijcitur, qd̃ in pollicitatione non attendimus.* I. Con.B.

sensus unius tantũ , in pactis requiritur consensus* pluriũ, ut hic. Item opp.qd̃ male dicatur hic,placitũ, & consensus,cũ copula debeat cadere inter diuersa.de iur.& fact.ig. supra rub. & l.j. sed hic cadit inter eadẽ, ergo malè.Sol. Gl. dicit, qd̃ hic est figura, & exponit
a placitum & consensus,id est placitus ª cõsen
2 sus.* Ex quo not.† qd̃ quandocũq; copula cadit inter duo, quorũ unum de necessitate ineſt alteri,tunc illa duo resoluuntur in unũ, sicut adiectiuũ alterius,hoc modo placitum & consensus, id est, placitus consensus, ut in Vergilio,Arma uirumq; cano, id est, armatũ uirum.Et simile no.in l.ubi pactũ.in gl.j.C.de

* *Cõsensus. Imò inter placitum & consensum, magna differẽtia est:nam qui inuitus consentit, nihilominꝰ cõsensus est, tamẽsi alioq; cõsentire sibi nõ placeret l.si mulier. §. si metu. ff. de eo quod met. cau. Ergo adiecit hic IurisCõ.placitus, ut ostenderet cõsensum coactũ esse non oportere.*I.Con.

transac.Venio b ad quandam gl.quæ est hic. Quærit gl.quid si tu,& ego,facimus pactum, qd̃ Sempronius det Seio decem , uel qd̃ det uni nostrum. Dicit gl. qd̃ non est pactũ. Sed si facimus pactũ, quod unus nostrũ det cuidam tertio, bene est pactum, licet quandoq; 3 non habeat efficaciam. † Pro huius declaratione debes scire, quod est reg.tradita à maioribus nostris,quod quęcunq; geremus, ni si in persona nostra sumãt initium, inutilem actum efficiunt.l.quæcunq; j.de act.& ob.Secundo debes scire, q̃ ut uerbũ promitto, aliquid importet,requirit personã promittentem,& personam cui promittitur.Iste ergo actus promissionis totalis in quacunq; parte si non assumat initiũ ex persona nostra,actũ efficit inutilẽ. Si ergo ego dicerem tibi, q̃ Titius promittit,nõ ualet aliquid. Item si tu diceres mihi,quod tu promittis Titio,non ualet aliquid, nisi mihi promittas, quod Titio dabis,l.stipulatio ista.§.si quis insulam,& ibi no.j.de uer.ob.& l.quæcunq;.de act.& ob.Item si promittis mihi,quòd Titius dabit,uel faciet, nihil ualet, qa istud tertium,hoc est,res quæ promittitur, nõ assumit initiũ in persona nostra,& ista tria uoluit dicere principiũ gl.Sed quando tu promittis mihi, q̃ dabis Titio , actus totus in persona nostra initiũ sumit; licet terminet in persona tertij . Promittis enim q̃ tu dabis Titio,& ideò isto casu pactum est,licet quandoq; habeat effectum quandoq; non.Hoc uoluit
* dicere gl.Vides igitur q̃ ualidum est pactũ. Sed an habeat
4 effectum uideamus,† Si quidẽ mea interest q̃ illi tertio de-

tur,ualet sine dubio, d.l. stipulatio ista. §. alteri. & §. si quis insulam. Si mea non interest, uidetur q̃ non habeat effectum.* ab initio,sed pro tanto di * *Effectum. Cõt. l.seruus. ff. de ser.expor. l. fi pul.ista. §. alteri. de uerb. ob. sed Bar. sententiam defendemus,in contrarium bo.fi. in quibus id duxaxat præstandũ est, quod ad terũ alteri ex bono & æquo præstare conuenit,l. consensu. in fin. ff. de act. & ob.*
citur esse pactũ,quia superueniente interesse infirmabit.ar.l.quãuis.§.si mulier.j.ad Velle. & l.stichum.§.aliqñ.j.de sol.& no.gl.j.mand. l.si remunerandi.§.si tibi.& gl.super uer. non intererat.Hoc etiã tenet Gul.& Cy.in l. pacto successorum.C.e.Sed cont.quia semper uidetur mea interesse, nam si tu ,mittis mihi , q̃ dabis Titio , perinde est ac si facerem Titium meũ procuratorẽ ad recipiẽdum , & possum postea illum Titiũ prohibere , sicut procuratorem meum.l.si cùm Cornelius.j.de sol. ꝛ.illud uerum, qñ tu ,mittis mihi te daturũ alteri id, q̃ ante erat meũ,uel mihi debitũ,tunc uideor illũ adhibere tanq̃ meum procuratorẽ, quia adhibeo super negotio meo . Sed qñ tu promittis mihi te daturũ Titio id , qd̃ non est meum,neq; mihi debitum,nõ potest dici q̃ ille sit meus procurator uel negotiorum gest.& ideò hæc stipulatio non ualet, nisi superueniat interesse,d.§.si quis insulam.

ADDITIO.

a *Placitus.Adde post Ias.quotuplex sit pax,& an sit stricti iuris, Bald.cons. lviij.j.lib.& an per cohabitationem simul factam,præsumatur iniuriæ remissæ,cons.cccc vj.ij.lib.Cæp.cons.xvij.*

b *Venio.No.q̃ quando uerba obligatiua,executiua,referuntur ad tertiũ qd̃ tũc pactũ non ualet,est opi.cõmunis, licet gl. l.quæcunq;.j.de act.& ob.et l.j.C.per quas pers.nob.acq.& l.qui pro procurat.j. de procur.uideantur innuere cont. Et pro eis uide l.j. C.per quas pers. & Bar.l.stipulatio ista. §. si stipuletur.& ibi Raph.tenet cont.per l.si tibi.x.§.si pactus.& per rationem,quia cessante interesse,cessat stipulatio,uel pactũ, ut ibi no.ergo multò plus à prin. Item quia eluderetur lex,quæ dicit,nemo alteri stipulari possit.Itẽ,quia pactum illud est nullũ,ergo nõ potest reconualescere.*Barb.

1 *Generis natura.*
2 *Transactio est contractus innominatus.*
3 *Stipulatio non ualet,nisi habeat in se consensum.*
4 *Obligatio naturalis ineſt stipulationi.*

§.CONVENTIONIS.Verbũ conuẽtionis, est gene-
*rale ad omnia pacta,cõtractus,& distractus.Primò dicit, cõuentionis uerbũ esse generale.Secundo illud ,q̃ bat ab etymologia uocabuli.Tertiò illud per rationem.Secunda ibi.nam sicuti. Tertia ibi adeò. Et in tertia parte for-
1 mat rationẽ sic.† De natura generis est,qd̃ insit in qualibet specie, & in quolibet indiuiduo specici. I. si quid carũ.§.interemptũ.j.de leg.iij.& no.j.eo.I.iuris gent.§.sed si fraudandi.Sed nomen conuentionis ineſt in qualibet specie pacti, & in quolibet indiuiduo sui, ut dicebat Pedius, ergo appa-
2 ret q̃ est genus,ut sequit̃ ex isto tex. Nota primo † casu,qd̃ transactio est cõtractus innominatus.l. siue apud acata.C. de transac.no.& probatur hic. Nam transactio est qd̃ congruit omni cõtractui, per quẽ ab obligatione recedit̃ur,ut hic.cum gl.sua,super uer.transigendi. Ergo tale nomen nõ facit contractũ nominatũ.C.de rer.perm.sup rub. Dicã stati-
3 tim j.e.l.iuris gẽt.§.j.l.ij.de iureiur.† No.q̃ nõ ualet stipulatio nisi in se habeat cõsensum,* * *Consensum. Ex utraque parte uerb.expressũ. l.in prin.ff.de uerb.ob. In pactis uerò ex altera tantũ parte expressũ cõsensum desideramus.* I. Cõ.
4 ut hic in fi.Sed quærit gl.† utrũ in stipulatione insit obligatio naturalis. Old. dicit q̃ nõ. Gl. determinat q̃ sic, propter consensum , & bene ut in gl. & gl. in l.si post diuisionẽ. C.de iur.& fac.ig.& l.j.§.si quis ita. de uer. ob. & l.si fideiusſor. de cond.ind.

§.SED CONVENTIONEM. Contí-
*nua sic.Dictũ est.§. q̃ cõuentio est genus & istud genus diuisit in duas partes , qa ant aio ꝑhendi, aut animo transigendi seu distrahendi,nũc hic ponit aliã diuisionẽ,qa cõuentionũ quę dã sunt nominatæ,quædã innominatæ,ut hic, ut q̃ in fin.l.

LEX II.

1 *Quoq;,est dictio implicatiua,sicut dictio etiam.*

LABEO.

LABEO.Hic prosequit aliã diuisionẽ,& dicit sic,Conuentionũ,aliæ tacitæ aliæ expressæ,& hoc qñq; sit interet absentes per nunciũ, uel epistolã, qñq; inter præ-
1 sentes.No.hic,† q; dictio,quoq;,ẽ implicatiua,sicut dictio, etiam.ĵ.de proc.l.seruum quoq;.in prin.
1 *Quietatio debiti uidetur fieri per redditionem instrumenti debiti,nisi contineret aliam utilitatem.*
2 *Instrumenti & pignoris differentia.*
4 *Instrumentum debiti si reperitur cancellatum tam penes creditorem,quàm debitorem,quando ex hoc præsumatur liberatio.*
5 *Instrumentum,in quo duo erant obligati,si detur alteri,ille uidetur liberatus,& donata actio contra alium.*
6 *Instrumentum,quòd mihi debitori tradidisti,si tibi reddidi,uideor in pristinam obligationem me reponere.*
7 *Instrumenta plura si de una re sint facta,& unum sit redditum,uidetur facta liberatio debiti.*

a §. SED ETIAM.[a] Iurisconsul.hic per exempla prosequitur primũ membrũ diuisionis, scilicet de cõuentione tacita.No.† q; per redditionem instrumenti,[b] uidetur
1 b fieri quietatio debiti,secus per remissionẽ pignoris, Opp. q; iurisconsul.hic malè inferat,dum dicit, in quibusdam põt fieri tacita cõuentio, ergo hic,quia ex puris particularib⁹,
2 nihil sequit̃,sm Logicos.Gl.fol.dic ut in ea.† Quæro, quæ est ratio diuersitatis inter instrũ & pignus,Gl.ponit op.Io. & ucrã,quia in redditione instrumẽti,nulla põt esse alia cõmoditas,nisi remissionis, & q; liberet eũ, sed in redditione
3 pignoris secus.Et ex hoc dico,† q; si redditio instrumẽti cõtineret aliã utilitatẽ,nõ inducereť remissio debiti.Exẽplũ, cũ litigares de re empta, dedi tibi instrũ uenditionis factæ per me,in quo continebať, q; mihi promiseras pretiũ, non sequit̃ liberatio â debito, habuit eñ aliã cõmoditatẽ reddi
tio, ſ. ut illo instrumẽto utereris in causa, & hoc innuit tex.
cũ gl.in hac l. seq.in fi.dũ illum tex.refert ad hanc l. Quæro
4 si † c instrũ[d] debiti reperiať apud debitorẽ,utrũ præsumať
c à debito liberatus? [e] Gl. uideť hic distinguere, Aut reperiť.
d penes creditorẽ cancellatũ, & fortè præsumit̃ liberatio.Se-
e cus si penes debitorẽ, licet aliqualẽ præsumptionẽ faciat, sm qualitatẽ personarũ. In eo qđ gl.facit differentiã, utrũ reperiať penes creditorẽ, uel debitorẽ, reprehendit̃ q; Doc. Nam eadẽ est ratio utrobiq;.Ita eñ posset cãcellari si est penes creditorẽ, sicut surripi & dari debitori. Ideò Iac.de Are. circa hoc distinguit,ut Cy.refert,C.de prob.l.si de possessione. Aut debitor qui habet instrũ cancellatũ allegat se liberatum pacto,& non ualet,nisi probeť instrumentũ redditũ ut hic,in tex.& gl.aut allegat se liberatũ solutione,& tũc aut debitor erat persona domestica, quæ uerò similiter posset instrũ subtrahere,& solutio facta nõ præsumit̃.ĵ.§.I.ille aũt C.de Lat. liber. toll. Aut nõ erat talis persona domestica,& præsumit̃ liberatus solutione, l. fi chirographũ. ĵ. de prob. & de fur.l.fullo.§.Sed talis præsumptio nõ facit deferri iura
f mentum debitori,quia leuis.Ita no. [f] gl.j.de minor.l.iij.§.ij.
5 Quæro,† quid si dedi tibi instrũ, in quo eras obligatus tu & alius.Gul.hic uideť dicere,q; de debito tuo uideor facere liberationẽ,& ꝛ alium uideor tibi donare actionem,ar.ĵ.de
6 li.leg.l.fi is qui duos,in fi.& C.de donat.l.j.l.seq.in fi.† Quæro,qd si tu cui instrumentũ tradidi, mihi reddidisti ipsum? Certè uideris te reponere in pristinã obligationẽ.l. si unus. §.pactus.ĵ.eo.ĵ. man.l.si uerò.§. idem Pap.& l.sed & si.§. consuluit.de pet.hær.† Quæro q̃d si de una re erãt plura instrumenta,& unum solũ reddidit? Certè satis uidetur q; sit facta liberatio à toto, per hanc l. Non eñ dicuntur plura instrumenta,sed unum instrũ in pluribus chartis.l.unũ ĵ.de test.

ADDITIO.

a POMA.*Etiam.Dec.l.postquam liti.C.eo.*
b P.PAV.P.*Instrumenti.adde q; idem est in sententia,uel arbitramento, quia si iudex uel arbitrator,nõ infertur per hoc,est ergo solutum debitũ, nec in præiudiciũ in ipso principali,Con.cons. xix.incip. quidam nobilis. Item in quantũ dicitur,q; per redditionẽ instrumẽti,uidetur probari solutio, uel remissio debiti, adde qđdẽ esset in thesaurario, qui habet bulletas creditorũ fisci penes se, quia eo ipso præsumitur soluisse.Con.consil.clxxviij. incipi. thesaurarius.in ij.dub.& quid operetur retraditio, rel remissio instrumentorum,Fel.c.accedens.e.I.j.ut lit.non contest.*
c POMA.*Quæro.Pan.cons.vij.ij.dubio.uol.ij. Barb. cons. xxx. in sequent. cons.ix.in j.uol.*
d *Instrumentũ.l.cùm de indebito. ff.de prob.doc.d.c. ecclesia.el.ij.ut lit.pen.*
e POMA.*Liberatus.Bal.cons.cclxxxxj.lib.j.& cons.ccij.iij.lib.& ibi quid si fit cancellatum pœnes notarium,uel alium tertium.& Ro.cons.cclvj.*
f POMA.*Ita no. Alex.l.iij.de acq.*

LEX IIII.

1 *Res alienæ inductæ in domum,an sint tacitæ obligatæ.*
2 *Bona pupilli inuecta & illata,an sint tacitè obligata.*

a ITEM QVIA.[a] Prosequitur eandem materiã, de tacita conuentione, & breuiter hoc intendit.Inuecta in domũ conductã,sunt tacitè obligata pro pensione, Quærit gl.
1 qd † si inducãtur in domũ res alienæ.[b] Et di
b cit q; non uideñ tacitè obligatę,nisi dñs * cõ * *Consentiat. Et*
2 sentiat.Quidam cont.De quo per Doc.l.certi *hanc sententiã*
iuris.C.loc. Quæro, † quid in pupillo,[c] utrũ *sequimur:l.ij.*
c inuecta & illata erũt tacitè obligata, cùm res *com. diuid. l.*
ipsius non possint obligari sine decreto? Et *Con.B.*
dicit gl.q; nõ.Gl.in simili mouet.q. C.de legi.
tut.l.fin.Et determinat q; adultus recipiendo uxorem uide
tur obligare tacitè bona ,p dote, & sic uideť huic contraria, Dy.inst. de ac.§. item Seruiana. tenet istã gl.Gul.distinguit, Aut post contractũ sequit̃ obligatio tacita â lege absq; alio facto,& loquitur gl.l.fi.C.de le.tut.& l.j.in fi.cum l.se.de reb. eo.Aut requirit̃ aliud factũ,ut in casu nostræ l.ubi post conductionẽ requiritur q; bona inducantur, & inferant̃ in domũ,& tunc loquitur ista gl.Cy.l.certi iuris.C.loc.in iij. & iiij.
d q. in prin. Ego in repetitione l.si constante. [d] ĵ.so.ma.teneo hanc gl.simpliciter.Primò per auth.dos data.C.de don.ante nup.ubi gl. ponit, qđ eo ipso qđ data est dos, ipso iure, absq; alio facto, uideť constituí donatio propter nup. Tũ uideo q; minor non põt constituere donationem propter nup.fine decreto.l.prædia.de præd.mi.& l. lex quæ tutores. C.de adm.tut.Præterea,uideo q; celebrato contractu dotis, bona sunt hîc inde tacitè obligata.l.j.§.j. C.de reí ux.ac.Sed bona minoris promittentis dotem,non possunt tacitè obligari sine decreto.l.Titia.ĵ. de iur.do.& l.j.C.si aduer.do.ergo non uideť bona distinctio Gul.Non.ob.l.j.in fin.cum.l. seq.ĵ.de reb.e.quia res ibi transiuit in pupillũ cum sua causa,hic uerò de re loquitur quæ primò perfectè erat pupilli.

ADDITIO.

a POMA. *Item quia.In colono autem siue partiario , siue cui nummis locatũ fuit prædium, an habeat locũ regula huius.l.uide ias. §.item Seruiana,Inst. de act.per.gl.ibi.Ro.reprehendit sing.ccxxij.c.tu scis.& amplia per Alex. l.diuortio.§.ob donationes.in fi.ff.so.ma.*
b POMA.*Alienæ.An istud procedat,si pensio est constituta in pecunia numerata,quo casu est propriè locatio , An uerò etiã si sit constituta pensio in aliqua specie, Ro.sing.ccxxxvj.Item si primus colonus locet alteri , an bona istius secundi,erunt tacitè hypothecata,Ro.sin. cccxcij.inci.inuecta. Item q; etiam in colono,impropriè inuecta & illata sint tacitè hypothecata.Fran. cons.lv.Item q; datio fideiussoris,faciat cessare istam tacitam hypothecam, l.pe.qui mo.pig.Item q; eo modo bona hospitãtis in aliquo hospitio , etiam per unam noctẽ tantum,sint tacitè hypothecata sicut in casu huius l. Alex. l.diuortio.§.ob donationes.in fi.ff.sol.ma.*
c *Pupillo.Cont.Bal.Ang.& mo.l.si constante.præal.& Bal.l.fi.C.de le.tu.d. l.certi.C.loc.Barb.*
d *Io.Cro.d.l.si constante.so.ma.Ant.rtu.Alex.*
1 *Conditio tacita ita impedit natiuitatẽ actionis,sicut expressa,non aũt impedit transmissionem legati.*

a §. HVIVS REI.[a] In stipulatione dotis ineſt tacita cõditio,si matrimoniũ sequať.Opp. ante[b] cõditionis euen
b tũ nulla est nata actio.l.cedere ĵ.de uer.sig.Debuit ergo dicere,qđ nullo modo agit̃,nõ male agit̃. ĵ.qñ di.leg.ced.l.
1 ĵ.in fi.Sol.ut in gl.& no.Ex † qua tenemẽti , q; tacita[c] conditio ita impedit natiuitatẽ actionis,sicut expressa,nõ aũtim pedit transmissionẽ legati.Op.l.ita demũ.ĵ.de arbi.Sol.Ibi cõditio respiciebat executionẽ,nõ aũt obligationẽ ipsam.

ADDITIO.

a POMA.*Huius rei.Alex.cons.iij.& iiij.uol.iiij.*
b *Ante.Imo.l.conditiones.ĵ.de cond.& dem.Barb.*
c *Conditia.Alex.cons.cxl.uol.v.*

Præfationes

1 *Præfationes contractus dicuntur,quæ fiunt à partibus ante contractum.*
2 *Prob.ndi contractum simulatum uel usurarium modus.*
3 *Præfationum dictũ,uidetur in sequentibus repetitum,nisi ex interuallo.*

a §. IDEM.[a] Quæ in præfationibus[b] dicuntur,in sequẽ.repetita intelliguntur.* h.d.
Intelligũtur.,p lixè hoc pro= sequitur Bar. l.vj.§.q,si imium.cum rep. eiusdem. ſ. de eden.
1 Præfationes † intelligo hic, tractatus cõuentionales,quí firmãtur à partibus antecẽ
2 perueniatur ad contractũ,ut patet hic,& l. Tí tia. §. idem. ĵ.de uer.ob.Et ideò putarẽ † per hoc posse conuinci fraudem usurariorũ, qñ usurarij faciunt conuentionem, ut pro simplo promittatur duplum,posteà tempore cõ tractus adhibent notariũ,& testes qui de hoc nihil sciunt. Sufficit enim probari q; hoc in præfationibus dictũ fuerit,
3 † quia in seq.uidetur repetitũ,ut hic.Quod uerum,[c] nisi ex
c interuallo factum fuerit,l.per retentionẽ.C.de usur. Et si esset tale,in quo esset opus facto,q; fuerit dictũ in præfationibus,& omissum in contractu, uidetur omissum per errorẽ. l.si tibi.in prin.ĵ.de ac.emp.Dixi plene in d.§.idem resp.&c.

ADDITIO.

4 *Idem.Ias.inquantum ponit an ualeat pactum ne liceat soluere, uel auferre, nisi ad placitum creditoris,adde Ca.cons.cclxxix.Limita quando clausula esset perfecta & haberet specialẽ determinationẽ.Ias.l.transigere.C.de trã.*
b *Præfationibus,Ang.cons.lxij.Ro.cons.cccxxxiij.& ccij.& quid de annuis reditibus tam emptis à priuatis,quàm ab ecclesia,& Venetis,& Florentinis,posui in l.cunctos C.de sum.tri.& fi.cath.post Alex.*
c POMA.*Verum.Alex.l.pacta.C.eo.*

LEX V.

1 *Capitaneus belli dat securitatem exbannito.*
2 *Capitaneus guerræ potest treugam indicere,non tamen facere pacem, nisi*
3 *Ambasiatores habent securitatem.* *(haberet mandatum.*

CONVENTIONVM.Iurisco͂s. prosequitur hic aliam diuisionem conuentionum.Op.ĵ.c.l. iuris gẽt. ubi dicitur, qđ conuentio publica est de iure gent. hic dicitur cont. quare malè ponitur species. Sol. ut in gl.
a Op.ext.[a] gl.q; nõ ualeat pactũ factũ inter duces belli,qa hostibus non est fides seruanda.l.j.§.fuit.ĵ.de dolo. Sol. nõ est seruãda fides data priuato,ut ibi,sed à duce belli data, sic,
1 ut hic.† Põt ergo capitaneus guerræ dare securitatẽ exban
2 nito,uel alij hosti, & hoc fuit de facto hic. † Quæro utrum
b [b] Capitaneus guerræ possit facere pacem.Tex. hic uidetur dicere q; sic,puto qđ Capitaneus potest facere treugã, seu inducias indicere,ut hic gl.Item posset facere pacem si esset dominus belli,seu exercitus ut princeps,Rex,& similes,&c. Sed Capitaneus,cui est simpliciter commissum ducere bellum,seu exercitum,non potest facere pacem , nisi sit ei specialiter commissum.l.mandato generali.ĵ.de ꝓc.† Item no.
3 q̃ód ambasiatores habent securitatem.

ADDITIO.

a *Ext.Ant.c.Ecclesia.de const.limitat.quando per uiam legati uel donationis dedit,uide ibi Abb.Barb.*
b *Vtrum.Cont.l.solita C.de remiſ.pig.*

LEX VI.

1 *Legem antiquam habuisse respectum ad casum iuris,qui posteà posit fieri,non est nouum.*
2 *Contractus dotis est de iure gent.& contractus nominatus.*
Dotis promissio roboratur lege,non tamen ualidatur de iure gent.
3 *Pactum dicitur lege roborari,quando in pacto nudo deducitur illud,quod aliàs erat debitum ex aliqua parte iuris.* *(ullis.*
4 *Pacto iure ciuili adiuto,seu confirmato,tollitur obligatio naturalis & ci=*

LEGITIMA.Hic prosequitur tertium membrũ diuisionis,scilicet de conuentione legitima. Et pro declaratione præmitto,q; quædam est conuentio, quæ à l. confirmatur,hoc est à lege inducitur,& de hac loquitur prima pars legis,nec de hoc est uarietas in gl.Quædam est cõuentio,quæ de se non est ualida,sed à lege iuuatur, & ualida efficitur,& de hac loquitur secunda pars gl. Tertiõ est quædam cõuentio quæ de se est inualida, sed à lege iuuať seu confirmatur eo ipso q; non infirmatur,& de hac loquitur secunda pars legis,sm secundam lec.& tertia pars gl.Vide ergo partes in gl.Secunda ibi,& quod sequitur, & ideò &c.Tertia ibi,uel si uis,intellige etiam in uestitis. Venio ad tex.Primò posito dictũ. Secundò illatio generalior dicto, sm gl.Aduerte, quæro exempla primæ partis.ꝛ.gl. illa est cõuentio legitima,quæ lege confirmatur,hoc est, à lege de nouo inducitur, & ei forma datur. Exemplũ in contractu emphyteutico,literarum,& uerborum obligatione,in contractu de pecunia constituta,& in sponsalitia largitate. Vide gl.Opp.ad hoc,cùm isti ꝛctus â lege inducantur, apparet q; non contineantur sub nomine cõuentionis, q; est de iure gent.Sol. Licet inducãtur à lege inducũtur de illa materia,quæ continetur sub hoc genere conuentionis,& ei data tur à lege nomẽ, & forma sicut si de terra fieret unum uas ab homine,adhuc remaneret sub genere terræ,& sm hoc q; dicit,cõfirmatur,id est,forma datur.Sed opp.ista exempla ut plurimũ sunt de iure nouo,cuius hæc l.erat ignara,l. iu-
1 bemus.C.de test.Sol.† Non est incõgruũ q; lex antiqua habuit respectũ ad casum iuris,qui posteà posset fieri.l. j.ĵ.de cõd.ex l.Venio ad ij.partẽ,& uidetur q; ista nõ sit bona illatio,quia est generalior dicto , ergo &c.ſ.e.l.ij.in gl. & ideò. So.Dicit gl.& ideò.&c.quasi dicat pacta nuda & uestita recipiũt fomentũ à l.& sic illatio non erit generalior subaudito,licet sit generalior dicto.Quæro ergo exempla, primò qñ ex pacto nudo actio nascitur, gl. ponit exemplũ in pacto nudo donationis,quod hodie confirmatur,l.si quis argentum.§.fin,C.de don.Simile exemplum in l.j.C.de suf. Istud exemplum non est congruũ,nã ex pacto nudo donationis hodie non oritur actio,sed oritur condictio ex l. propter pactum.Sed hic quærimus exempla, quãdo ex pacto nascatur. Pro cuius euidentia scias , q; quandoq; lex non agit in ipsum pactum roborando ipsum,ut actionem producat,sed propter ipsum producit̃.d.ll.Qñq; lex agit in ipsum pactum,ipsum roborando,& tunc ex ipso pacto actio oritur.l.etiã.ĵ.de usur.& l.lege obuenire.ĵ. de uer. sig. exemplum,Rex potest unum paruũ Comitem facere potentem, ita q; ipse per se possit facere bellum.Potest etiam illũ paruum Comitẽ dimittere in paupertate sua,si propter ipsum Comitẽ ipse Rex facit bellũ. Videamus ergo exempla, qñ lex agit in ipsum pactum,ita q; ex eo oriatur actio.Dicit gl. in pacto nudo dotis.l.ad exactionẽ. C.de do.promiſ. & l. j. in prin.de reí ux.act.inquantùm allegat l.j.de reí ux.act.nõ est bonũ exemplũ,quia ibi per legẽ inducitur stipulatio,tacita,& sic magis congruit principio huius l. q̃m huic dicto. inquantũ allegat l. ad exactionẽ non uidetur bene dictũ,
2 quia † contractus dotis est de iure gent.& ideò cadit in mẽbro,q; ponit in l.seq.& l.eas.ĵ.de cap.dim.Sed respõ.hæc illatio est generalior dicto,ut ſ.dixi. Loquitur enim de conuentionibus iuris gent.inualidis,per se,sed per leges adiuuantur & ualidant.Sed tunc opp.dos est contractus nominatus,quia habet nomẽ elegans,ergo de iure gent.est ualidus per se,ut ſ.l.prox.Non ergo lege iuuatur.ꝛ. Dotis datio bene ualidatur de iure gent.ĵ.l.prox.sed non dotis promissio,sed lege roboratur.ideò est bonum exemplum. Aliud exemplum ponit gl.in pignore.ĵ.e.l.si tibi.§.de pignore. ubi roboratur iure prætorio , q; est pars iuris ciuilis. Cont. pignus est contractus nominatus,ergo recipit robur à se.ĵ. l.prox.Sed respondeo , eodem modo pignus est datio pignoris,sed conuentio pignorum roboratur iure prætorio, quæ inualida erat de iure gent.ut dicam ĵ.l.prox.Aliud exemplum pone per l.frumenti. C.de usur.& l.etiam.ĵ. de usu. Omnia cm̃ ista pacta possunt dici uestita iuris auxilio , ut dicit gl.quod an uerum sit, dicam in §.quinimo. Sequitur in tex.uel senatusconsulto adiuuatur. Quæro exempla. Dicit gl.Pactum inter hæredem, & fideicommissarium,ut hæres teneatur ad soluenda legata,leges allegatæ per gl. hoc
3 non probant,nisi cõiuncta ista l.Ex quo no. † qđ quando cunq; in pacto nudo deducitur illud, qđ aliàs erat debitũ ex aliqua parte iuris,illud pactũ dicit roborari lege illa, & secũdũ hoc,actio de cõstituta pecunia,nõ est necessaria,qñ in cõstitutione deducit̃ illud,qđ erat debitũ ex lege, sed est necessaria,qñ deducitur illud,qđ erat debitũ ex cõuentione partiũ. Sequit̃ in tex.uel tollitur. Quæro exemplũ. Gl. ponit exemplũ in acceptilatione. Hoc nõ uideťur congruũ,nã ac-

ceptilatio

ceptilatio à iure ciuili inducitur. Et sic istud primum exemplum congruit principio legis, non autem tãquam pactũ inualidum roboratur. Ponit ergo glo. exemplum quando inter hæredem & fideicommissarium sit pactũ, ut alter eorum tantùm legata & debita soluat. Istud exemplum procedit, ut primum. Non enim lex expresse confirmatur, uel adiuuatur, nisi ex eo q̃ pactum continet id quod lex. Itẽ hoc exẽplum potest esse uerum in actione, si qua esset inter hæredẽ & fideicõmissarium, quã uellent tolli per istud pactũ, nõ quod per hoc præiudicaretur creditoribus uel legatarijs. l. pacto successorum. C. de pactis. Itẽ potest poni exẽplum in senatusconsl. Velleiano & Macedoniano, quibus actio tollit, ut dicit gl. Sed certè ibi non tollitur actio ipso iure, sed ope exceptionis. Itẽ ibi nõ tollitur actio cõuentione, sed alia iuris dispositione, ideò exemplũ nõ est congruum. Ideò alij dicũt, Quoties lege, uel senatusconsulto adiuuat, scilicet mulier, ut dicit gl. Sed hoc nihil est dictũ, potest etiã poni exemplũ in l. si tibi. §. quædã. ubi pactũ prodest, ut actio ipso iure tollatur, quia lege iuuat. Omnia ergo ista exempla loquũtur in pacto de se nudo à lege uel à senatusc̃ consulto. Venio ad tertiã partẽ, & alij legũt istum finẽ etiam in pactis uestitis, ut dicamus, Ex pacto interdũ actio oritur, uel tollitur, ut in pactis uestitis, quoties à lege, uel à senatusc̃ confirmatur, ut in pactis uestitis, quoties à lege, uel à senatusc̃ cõfirmatur, ut dicit gl. Sed hoc nihil est dictũ, potest etiã poni exemplũ in l. si tibi. §. quædã. ubi pactũ prodest, ut actio ipso iure tollatur, quia lege iuuat. Omnia ergo ista exempla loquũtur in pacto de se nudo à lege uel à senatusc̃ cõsulto. Venio ad tertiã partẽ, & alij legũt istum finẽ etiam in pactis uestitis, ut dicamus, Ex pacto interdũ actio oritur, uel tollit

oriatur actio, gl.dicit q̃ nõ. Fallit primò in casibus qui pounntur in gl.j.l.ad exactionẽ.C.de dot.promi.ut dixi in l.legitima.ſ.e.& l.ſi quis.C.de don. Quod intellige ut ibi dixi,
b & Inſt.de act.§.de conſtituta. Certè puto q̃ conſtitutũ b debeat dici cõtractus nõminatus,& ſic eſt cõuentio legitima. Item ponit gl.exemplũ.ĩ.de uſur.l.etiam.C.de uſu.l.frumẽti.& de nauti.fœno.l.periculi.Sed fateor q̃ in illis ex pacto nudo oritur actio,quia ex lege iuuatur,ſ.e.l.legitima.licet quidam dicãt q̃ tunc dicatur ueſtitum legis auxilio, q̃ an ſit uerum,dicam ĩ.prox.§.Habent enim quidã pro impoſſibile,q̃ ex pacto oriat actio,ſicut quod mulier ſterilis pariat filium,ut in gl.dicitur.

ADDITIO.

a Igitur.Limitat Mathe.no.xxv.c.no.nouam reg.
Pro concordia,aduerte,q̃ laſ.§.in perſonam.Inſt.de act. dum allegat Bar. ſibi contrariũ,dum uoluit Bar.l.j.ff.de conſt.pe.& ſecundũ aliquas lecturas,in l.j.C.eo.tit.q̃ conſtitutio de qua in d.§.in perſonam. ſeu etiã in §. de conſtituta.Inſt.eſt cõtractus innominatus,ſic arguendo ex uerbis Bar.Nã ex pacto nudo de iure ciuili,nõ oritur actio,ut ibidem,& in iuribus.ĩ.alle. Sed eſt ſpeciale in actione de cõſtituta,ergo expreſſè uult,q̃ non ſit contractus nominatus,cum illi producant actionem,cum ſint producti in ſuo eſſe,Bar.in hac l.iuris gent.§.ſed cum nulla.uer.igitur nuda.uer. quæro de quibus cõtractibus.Sed contra ipſum & Bar.tenuit in hoc uer.igitur nuda.circa fi.ſ.q̃ hodie ſit cõtractus noiatus,& per cõſequens dicendũ eſt, q̃ non ſit ſpeciale.Iis tamẽ nõ obſtã,ſi bene cõſideretur Bar.non ſibi cõtradicit,quia q̃ dicit in d.l.j.procedit ſecundum iura antiqua,ſed in d.uer. igitur nuda.procedit,ſecundum iura hodierna,& hoc idem ſentit Bar.in illo uer.hodie.quod no.in hac materia.
b Conſtitutum.Cont.alibi tenuit Bar.conſ.xij.inducẽdo,ut per Io. de Imo.in tract.cont.

1 Pactum nudum ueſtitur cohærentia contractus,& nouam producit actionem,ſcilicet præſcriptis uerbis.
2 Actio præſcriptis uerbis,quæ datur ex contractibus innominatis, q̃ ſit alia ab ea quæ datur ex pacto incontinenti appoſito,ueſtimentum quod requiritur in contractibus innominatis,eſt aliud à ueſtimento in pactis incontinenti appoſitis.
3 Stipulatione ſi promiſi tibi centum, & pacto nudo promiſiſti pro me ire Romam,tale pactum ueſtitur.
4 Pactum nudum appoſitum iuxta contractum ſtricti iuris,ueſtitur.
5 Pactum nudum principale,an ueſtiatur cohærentia pacti nudi acceſſorũ, quod ſic.& nu. 6.
Pactum nudum quando ueſtiatur ſtipulatione pœnali.
Pactum nudum ueſtitur cohærentia contractus conditionalis.
7 Pactum nudum appoſitum iuxta contractum remanet efficax,licet contractus tollatur, niſi ſit appoſitum in contractibus reſpectiuis, quia tunc etiam tollitur.
8 Actio informatur,quando noua forma ei datur.
9 Actio præſcriptis uerbis cõcurrit cũ alia,quãdo ex diuerſis fontib.oritur.
10 Pactum nudum appoſitum iuxta contractũ,non informat ueterem, quando non ſubeſt.
11 Pactum nudum nedum informat obligationem,ſed etiam contractum.
12 Pactorum ueſtimentum quotuplex ſit.
13 Litera eſt ſufficiens ueſtimentum abſq; curſu biennij.
14 Veſtitũ dicitur,cui poſt originẽ,uel in ſui origine aliquid ſuperadijcitur.
15 Pactum à iure gentium ueſtitur nomine, rei interuentu, & cohærentia contractus.
16 Pactum de iure ciuili ueſtitur nomine,forma,cohærẽtia cõtractus,iureiur. & operis initio.
17 Maſculus & fœmina per ſe non ſufficiunt ad generandum,niſi cum auxilio planetarum.
18 Lex caſualiter poteſt facere quod pactum nudum producat actionem.
19 Contractus nominatus dicitur,ſi conſuetudine uel ſtatuto alicui cõtractui innominato de iure gent.adijcitur nomen.
Donatio ante nuptias eſt contractus nominatus.
Feudum eſt contractus nominatus.
20 L.ſi quis argentum.C.de donat.an habeat locum in donatione remuneratoria.ut puta,quia mihi ſeruiuiſti,promitto decem.
21 Incontinenti dicitur fieri, quod ſit antequam partes habeant contractum pro perfecto.
22 Pacta ſi pura apponuntur iuxta contractum,omnia ueſtiuntur cohærentia contractus.

a §. QVINIMO. a Pacta incontinenti appoſita nouam producũt actionẽ,& ueterem informant,ſecus ſi exintereuallo.Et pono caſum ſm ſecũdam lec. quæ eſt uerior.Dictum eſt ſ.in §.præcedẽti,q̃ pactum nudum nõ parit actionẽ.dicit Iuriſcõſ.cont.imò etiam interdũ informat ipſam actionẽ,ibi dum dicitur,non ſolùm nouam parit,ſed etiam ueterem informat.Cętera ſunt clara,& dictio,etiam, importatur in dictione,quinimo,ut gl.dicit.Pro declaranda iſta materia habemus examinare quatuor quæ ex hoc §.colligũtur.Primò dicitur hic,q̃ pactũ nudum ueſtitur cohærẽtia cõtractus ueſtiti,adeò quod nouã producat actionem.& hoc primo.Secũdò dicit q̃ ueterẽ informat. Tertiò dicit,q̃ hoc eſt uerũ,ſi fiat incõtinenti. Quartò huius gtia habemus uidere ueſtimenta pactorum.Hęc omnia tanguntur hic per gl.†Venio ad primũ, Dicit hic, q̃ nouã parit. Quæro quod gl.l.in bonæfidei.C.eo.& l.ex placito.C.de rerum per.& l.pacta.ĩ.de cõt.emp. dicit,q̃ parit nouã,ſ.actionẽ præſcriptis uerbis.Vltramõ.dicũt q̃ actio præſcrip.uer. nunquã oritur,niſi ex tribus ſpeciebus cõtractuum innominatorũ.l.naturalis.ĩ.de præſcrip. uerb. & ideò ſi habita relatione pacti ad contractũ,reſultet aliquis ex illis tribus cõtractibus innominatis,oritur actio præſcríp.uerb. aliàs ſecus,quia deficeret ſufficiens matería ad producendũ ipſam actionẽ,ar.ſ.e.uer.Iul.Et ſm hoc reprehendunt ipſi gl. l.petens.C.e.quæ dicit q̃ ſi ſtipulatori promiſſor promittit aliquid,nudo pacto appoſito incõtinẽti, oritur actio præſcriptis uerbis.Quod ipſi dicũt eſſe falſum,cùm tunc facta relatione pacti ad contractum nõ reſultet aliquis contractus innominatus.Eſt enim ibi,do,qui non eſt contractus innominatus.Et eadem ratione reprehẽdit gl.l.ex placito, C.de rer.permut.quæ dicit q̃ alia eſt actio præſcriptis uerbis,quæ oritur ex pacto incontinenti appoſito,& quæ oritur ex cõtractibus innominatis.Imò, dicũt ipſi, non eſt niſi una,ſ.quę oritur ex cõtractibus innominatis.Tu teneasgl. noſtram per l.in bonæ fid.C.e.ubi dicitur ex pacto incontinenti appoſito,& quæ oritur ex cõtractũ innominato,qui reſultat ex pacto,facta relatione prædicta.Hoc etiã dicitur in hoc uer.& ſeq. q̃ qñ pactũ fit ex interuallo,non ualet,ut ex pacto actio oriatur.q.d.Si
2 fit incontinenti, oritur ex ipſo pacto.Et ſic eſt †uerũ,q̃ alia eſt præſcriptis uerbis, quæ datur ex cõtractib⁹ innominatis, alia quæ datur ex pacto incõtinenti appoſito,gl.d.l. expl a cito.& per hoc apparet eſſe uerum,quod hic dicit in gl.magna,nam aliud eſt ueſtimentũ,quod requirit in cõtractib. innominatis,& quod appellat rei interuentu,aliud in pactis incõtinenti appoſitis,quod appellat cohærentia contractus.Veſtimentũ enim iſtud ueſtit incõtinenti & producit actionẽ incõtinenti,illud ex interuallo,& qñcũq̃ impleto ſecuto.d.l.ex placito.ſ.ea.l.§.j.& d.l.naturalis. Venio
3 ad gl.ij.in fi.& quæro,† pone,promiſi tibi dare centum perſtipulationem,tu promiſiſti pacto nudo ire pro me Ro.an iſtud pactum ueſtiatur cohærentia contractus. Gl. dicit q̃ nõ,quia pactũ ueſtitũ apponitur pro uno ex cõtrahentib. nudum apponi pro alio.Vnde pactũ ueſtitum non ueſtit nudum,niſi pro eo pro quo eſt appoſitũ.C.loc.l.ſi tibi.Vltram.cont.quia ex tali pacto habita relatiõe pacti ad contractũ,reſultat contractus innominatus,igitur implemẽto ſecuto oriret actio præſcrip. uerb. Dico q̃ Vltram. dicit uerũ,& gl.etiam dicit uerũ, nec inuicem ſibi aduerſantur. Nam gl.dicit,q̃ pactũ nudum nõ ueſtitur illo ueſtimento, q̃ eſt cohærẽtia contractus,q̃ ueſtimentũ eſt paratũ pacto, eo ipſo q̃ producitur,ſed nõ negat gl.quin poſſit ueſtiri alio ueſtimẽto,quod appellat rei interuẽtus,ſeu implemẽtũ cauſę,ut ſtatim dicã, q̃ ueſtimentũ poteſt obuenire pacto etiã ex longo interuallo.Imo hoc gl.uoluit expreſſe in l.petẽs.C.e.dum dicit,q̃ ſi promiſſor promiſit aliquid ſub uſuris,& ſtipulator ſibi aliquid promiſit,tunc poteſt ueſtiri,ſ.rei interuentu,cũ reſultet contractus innominatus. Ve-
4 nio ad hanc eandem gl.& aſſumo eam in prin.†Quæro utrũm pactũ appoſitũ iuxta cõtractum ſtricti iuris, ueſtiatur Gl.dicit q̃ ſic.C.e.l.petens.ĵ.ſi cer.pe.l.lecta.& iſta uera,licet
5 quidã aliter dicant.†Quæro nũquid pactũ nudum princi-

† Secutum m. Fabianũ Diez ad prædicendum (excepto pale n'm Fabio attribuit ad ſtrophas citatas (ſeu Commentat. Mi. Fi. ni lib. 3. Stum Rau. ſub l. ſecta de rub. credit. coll. 19.

pale ueſtiatur cohærentia pacti acceſſorij ueſtiti, ut ſi præcedat conuentio nuda,& ſequatur cõuentio,ſeu ſtipulatio pœnalis. Gl. dicit q̃ non.l.nuda. C.de cõt.ſtip.l.ſi pacto.C. de pac.Eſt enim incõgruum,q̃ principale ueſtiatur ab acceſſorio.Vltramontani cõtradicunt eo q̃ pœna ſuccedit loco intereſſe.l.ſi quis à ſocio. ĵ.p ſoc. & de act.emp. l.prædia, ſed ſi intereſſe,ſolueret ab eo qui ꝓmiſit aliquod factũ,impleretur contractus ex parte ſua,& oriretur actio, ergo eodem modo ſoluendo pœnã impleretur contractus, & oriretur actio præſcríp.uerb.Certè Vltramõ.non cõtradicunt gl. noſtræ. Nam gl.quærit, utrũ ſtipulatio pœnalis ueſtiat pactum nudum ei,pro quo interponitur ſtipulatio. Vltramon.dicunt q̃ ueſtit ei cõtra quem interponitur ſi ſoluit. Item gl.quærit de illo ueſtimento,quod appellatur cohærentia cõtractus.Vltramon.dicunt de ueſtimento q̃ appellatur,rei interuentus,quod habeat locum in contractibus innominatis,unde fatcor quod ipſi dicunt,q̃ habita relatione ſtipulationis pœnalis ad pactũ nudum,reſultat contractus innominatus,q̃ ſoluta pœna ueſtiretur rei interuẽtu, nõ autem cohærentia cõtractus,& ideò uerum dicit gl.
6 hic,& in l.petens.C.e.ubi de hoc per doc.†Quæro utrũ pactum nudum appoſitũ iuxta contractum conditionalem, ueſtiatur cohærentia contractus?Gl.l.petens.C.eo.dicit q̃ ſic,l.ſi in uenditione.in prin.ĵ.de peric. & com.rei uen. dixi
7 in l.lecta.ĵ.ſi cer.pet.†Quæro,quid ſi pactum ueſtitum, cuius cohærentia pactũ nudum ueſtitur,tollatur, an pactum nudum remanet ualidum?Gl.l.petens.C.eo.dicit q̃ ſic, ar. l.ſed Celſus.§.j.ĵ.de cont. emp. & l.ſi poſt mortem.in fi.ĵ. de contratab.Quod intelligo uerũ, niſi dicta pacta eſſent appoſita in contractibus reſpectiuis,ultro citroq̃ obligatorijs, quorum natura eſt,ut ſi ex una parte tollatur, in totũ tollatur.l.cùm emptor.ĵ.de reſcin. uend.& l.fi. de accep.Et ideò cùm iſtud quod deuenit in pacto,dicatur quodãmodò pars precij,uel alterius rei quæ debebat uenire in cõtractũ,l.fundi partem.ĵ.de cont.emp.ſublato contractu, tollitur pactum.Secus ſi apponeretur in alijs cõtractib.non reſpectiuis.Venio ad ij.Dicitur hic,q̃ informat ipſam actionem, quid eſt illud informarer& nũc intro.gl. magnã, ibi,
8 & dicitur actio ideò informari.Dicit gl.†q̃ actio primò informatur,id eſt,noua forma ei datur.Quod patet ex duobus,q̃ actio ex uendito, quæ conſueuit dari ad precium, tunc dabitur ad factum,quod euenit in pacto. l. tenetur.§. ĵ.de act.emp.l.ij.C.de pac.inter emp.Item actio ex uendito quæ conſueuit eſſe bonæ fidei,nunc erit ſtricti iuris, cũ detur loco act.preſc.uerb.l.ſi eum.§.qui iniuriarum.& §.fi.ſ.ſi quis cau.Doc.cõmuniter reprehendũt iſtud ſecundum dictum gl.quia imò actio ex uendito erit bonę fidei,ſicut primo,quod apparet,quia in ea ueniũt fructus, l.ij.C.de pac. inter emp.qui nõ uenirent, ſi eſſet ſtricti iuris.l.uideamus. §.ſi actionẽ.ĵ.de uſur.Nec ob.quod dicit,q̃ ſuccedit loco actionis præſc.uer.quia nõ ſuccedit,imò accedit ei principa liter utraq̃ remanẽte,l.item illa.ĵ.de conſt.pec. Sed tũc op. actio præſc.uer.non cõcurrit cum alia.l.quoties.ĵ.de preſc. uer.Quomodo ergo cõpetit ex uendito & præſc.uer.Ad id
9 rñ.ut dicunt † Vltramõ.& bene,in hoc actio præſc.uer.non concurrit cum alia,quando habet originẽ ex eodem fonte,ſecus ſi ex diuerſis fontibus.Nam actio ex uẽdito oritur ex contractu uenditionis,actio præſc.uerbis oritur ex pacto incõtinẽti appoſito.l.ij.ĵ.de præſc.uer.& d.l.ij.C.de pac. inter emp.Item cõtra prędicta opp.quia ſi uerum eſt quod dixi,q̃ pactũ ueſtiatur cohærentia cõtractus, male aduerſatur iuriſconſ.hic dum dicit,quinimò. Nam ſ.dixi de nudo pacto,& iuriſconſ.hic innuit deueſtito cohærẽtia cõtractus.Sol. dicit gl. pactum nudum eſt ſui natura ab omnibus eius ueſtimentis nudũ,ſed hic ueſtitur cohærentia cõtractus,cuius gratia ueniam ad tertium,ſcilicet,ad ueſtimẽta pactorum.Tamen antequã ueniam ad tertiũ,circa prædicta dubitatur,an ſemper ueterem informet?gl.l.pacta.ĵ. de cont.emp.dicit,q̃ ſic,ſi eam repetit reformandam, aliàs ſecus,quando eam nõ reperit formandam.gl.ibi dicit mul
10 ta,† Dic ergo ueterem non informari,quando non ſubeſt. l.ſi in uenditione,in prin.ĵ.de peric.& comm.rei uend.Item

ſi legem contractui non dat.Exemplum, depoſui apud te librum,& promiſiſti mihi pro me ire Ro.iſtud factũ, quod promittit,nullo modo cõgruit actioni depoſiti, ideò eam non informat, nec ei actionem dat.ĵ.prox.§.ibi,ea pacta inſunt , quæ legem contractui dant . Secus ergo ſi non dant legem contractui,ſed ſunt penitus ſeparata,eodẽmodo ſi pactum ueſtitũ apponitur pro uno, & pactũ nudum pro alio,nõ poteſt actionem ueterem informare,ut ſ. dixi, in alia gl.ſuper uer.iudicijs. † Quæro, tex. dicit,interdũ in-
11 format ipſam actionem,utrùm informet ipſam obligationem?q̃.non ſolùm obligationẽ,ſed etiam contractum informat, hoc eſt dicere,inſunt bonæ fidei iudicijs,id eſt,l.lata dicuntur ineſſe ſtipulationi,& ſic ipſi contractui, meritò ergo ipſum informat.l.fundi partẽ.ĵ.de cont.emp.ibi dum dicit,quòd illud quod deuenit in pacto,eſt quodammodo pars precij & ſic ipſum cõtractum actionem & obligationem informat.De prædictis habes,licet nõ ita clarè, per Cy.C.eo.l.in bonæ fidei.Venio ad tertium,ſcilicet,ad ueſti-
12 menta pactorum. † Quæro quotuplex eſt ueſtimentum? Tres ſunt opiniones,una fuit Azo.qui dicit quòd ſunt ſex, ſcilicet,re,uerbis,literis,conſenſu,cohærentia cõtractus, & rei interuentu,ut in gl. Alij addũt duos modos,ſcilicet, rei initio,ut l.j.§.j.ĵ.de polli.uel legis auxilio, quod poteſt dici in omni nudo pacto,quod actionem non producit. Certè hoc quod dicit,legis auxilio,non eſt ueſtimentũ,ut ſtatim dicam.alij ut Iac.& Bal. dicunt, quòd ſolùm eſt unum ueſtimentum,ſcilicet,rei interuẽtu, quod ueſtimentũ ex poſtfacto adijcitur ipſi facto.Alia omnia non ſunt ueſtimenta, quia pactum ipſis naſcitur.Et hanc opinionem tenent Vltramont.& Cy.refert,C.eo.l.legem.Sed gl. hic reſpondet,dicit enim quòd quædam pacta naſcũtur cum ueſtimento, & tamen dicuntur ueſtita,ſicut dicit Iac.Pelle & carne ueſtiuit nos dominus,& tamẽ cum ijs natus erat.Quidam ſunt contractus, qui naſcuntur nudi, tamen eo ipſo quod naſcuntur,habent ueſtimẽtum ſibi approximatum,ut pacta nuda,quæ ueſtiuntur cohærentia cõtractus, ut dicitur hic circa medium,ſicut ſi unus puer exeundo de utero matris intraret unum ueſtimẽtum.Ad iſtam opinionẽ opp.ſi conſenſus eſt ueſtimentũ, & omne pactum habet cõſenſum.l. j.§.conuentionis.ſ.eo.ergo omne pactum eſt ueſtitum. R. gl.conſenſus non eſt ſufficiens ueſtimentũ, niſi in quibuſdam contractibus enumeratis.Inſt. de ob.quæ ex conſenſu.Illi enim caſus ſunt fauorabiliores,& pingues,& ſic leuiueſte ueſtiuntur.Exemplum uni iuueni recenti, & pingui, & callido ſufficeret unum leue ueſtimẽtum, ſed uni macilento & debili non ſufficerent plura ueſtimenta,ut dicatur indutus ſufficienter,& ita dicit gl.Item opp.ad gl.de eo qđ dicit, q̃ litera eſt indumẽtum poſt biennium, quia ſecun-
dum hoc magis ueſtiretur cõtractus curſu biennij, quàm
13 literis,& † ideò dicendũ eſt,quòd litera eſt ſufficiens ueſtimentũ.Incontinenti enim oritur ciuilis obligatio, & actio, licet obſtet exceptio.C.de non nu. pec. l.ſi ex cautione. & l. in contractibus.Et iſto modo ſuſtinetur gl. quæ habet bonum & ſanum intellectũ.Sed ut clarius intelligas,tu potes ſic dicere,Pactum ſeu conuentio nuda eſt,ut dixi ſ.in §.igitur.illud q̃ ſtat in puris & nudis finibus cõuentionis.illud
14 dicitur † ueſtitum,cui poſt originem,uel in ſui origine aliquid ſuperadijcitur.Illud enim quod ſuperadijcitur, dicitur ueſtimentũ. Dico ergo quod pactũ ueſtitur quandoq̃
15 à iure gent.quãdoq̃ à iure ciuili.A iure gent. † tribus modis,primò ueſtitur nomine,ut hac l.in prin.hoc cõprehendit cõtractus,qui celebrantur re,uel cõſenſu.Ideo enim dicuntur ueſtiri,quia à iure gent.ſibi nomen eſt addítum.Secundum ueſtimentum eſt,rei interuẽtus,ſeu implemẽtum iuſtæ cauſæ,ut hac l.§.j.Tertium ueſtimentũ eſt,cohærentia
16 contractus,ut hoc §.†De iure uerò ciuili pacta ueſtiũtur nomine,& forma, ut in contractibus inductis à iure ciuili, ut dixi in l.legitima.ſ.e.Item cohærentia cõtractus. l.lecta.ĵ.ſi cer.pet.& l.petens.C.e.Item iureiurando in caſu ſingulari. l.ut iuriſurandi.ĵ.de oper.liber.& l.fi.ĵ.de liber.cau.Item operis initio,l.j.ĵ.de polli. In quibuſdam etiam caſibus ius ciuile non ueſtit pactum,ſed eo remanente nudo,facit qđ

produxit actionē,uel l. producit, propter istud, ut dixi in d.l.legitima.Nec talia pacta possunt dici uestita legis auxilio,ut statim dicā.Et hoc aliqualiter tetigit Nic.de Ma. Sed opp.pacta dicuntur uestita,quæ producunt actionem, ut in hac l.in prin.Sed omnes actiones sunt de iure ciuili, l.ij. §.deinde ex his legibus.ff.de orig.iu.ergo omnia pacta dicunt uestiri de iure ciuili.R. Fateor q; pactum quod habet uestimentum,producit actionem legis auxilio, uel iure ciuili.Sed quādoq; uestimentum dat sibi ius gentiū, quādoque dat sibi ius ciuile, ut ff.dixi, scilicet quādo uestimenta de se non essent sufficientia ad producendā actionē,nisi cū iuris ciuilis auxilio,sicut cùm dicitur,homo hominē gene-
17 rat & Sol,hoc est,cum auxilio Solis.† Non eñ masculus & fœmina per se essent sufficientes ad generandū, nisi cū auxilio Planetarū.Et ideò cōcludo q illi qui dicunt pactū uestiri legis auxilio,nō bene loquūtur. Nō legis auxilium est uestimentū,sed est quædā causa agēs in ipso pacto uestito,
18 est † tamē tantæ potentiæ q si uult,potest facere ipsum pactum nudum parere actionē,nō regulariter,sed casualiter, ut no.gl.in præcedenti uer.& si dicis, ergo sterilis parit uel uirgo,ut dicit præcedens gl.respon. Cōcedo qd miraculo se posset sterilis parere,uel uirgo,ut habemus Luceį.in Maria,& Elizabet. ita lex casualiter,& miraculosè facit, quod pactū nudū,remanens nudū,producit actionē aliquo fauore,uel lex,produxit propter pactū, ut dixi in pacto nudo
19 donationis.ſ.l.prox.† Quæro, de[b] cōsuetudine uel statu-
b to alicuí contractui innominato de iure gent.adijcitur nomē,utrùm erit cōtractus nominatus:Exemplū ad afflictū, uel cotimū, ut qñ res datur ad certā quantitatē grani, uel uini,& similiū,quo casu de iure talis cōtractus est innominatus.l.si olei.cū ibi no.C.loc,& l.naturalis. §. at cū do. ī. de præscrip.uer.Videtur quod isti perficiantur nudo cōsensu, ut hac l.in prin.uidetur qd quān nomen imponitur contractui à iuregent. q est commune omnibus hominibus, tūc tale nomē est elegās uestimentū, ut hac l.in prin. sed qñ imponitur nomen cōtractui à iure ciuili, tūc nomē non est elegās uestimenrū, nisi ei deſ nomē & forma, puta q in eo requirat scríptura, sicut in emphyteusi, uel specialiter caueatur in lege, q sit nominatus ƀctus. C. de do. ante nup. auth.eo decursum.& in corpore unde sumitur.Nā ante illā legē,uocabat spōsalia largitas,tamen nō erat ƀctus nominatus,quia lege nō erat cautū. Feudū aūt puto contractū
c nominatū,[c] quia à cōsuetudine habet nomē, & formā, habet eñ formā iuramenti fidelitatis & inuestituræ, ut in lib.
d feudorū.Vltimo opp.[d] & uidetur qd nullus contractus sit nudus.Aut enim fit ex aliqua causa uera, & habet locū actio de cōstituta. Aut ex causa falsa, & nō est querendū de actione,quia si competeret,posset condici liberatio, per ti. de condic.sine causa.Aut non habet causam, & tūc præsumitur donatio l.Campanus.de ope.lib. quæ est hodie pactū uestitū,ſm quosdā,uel habet uim uestiti,ut dixi. R. pactū pōt habere causam de futuro, ut in omnibus ƀctis innominatis,& tūc nō pōt habere locū actio de cōstituta,
20 & sic pactū pōt esse nudū.Itē pōt habere † causam de præterito,nō tñ obligatoriā, ut quia mihi seruiuisti, promitto tibi centū,ista est quædā remuneratio,non aūt est simplex donatio.l.si remuneratū di.ī.māb.& ideò dicit Gul. quod in isto casu nō habet locū l.si quis argentū.C. do. qd probat, quia ista remuneratio pacto nudo promissa,tunc pōt peti cū caditin nomē salarij.C.de suffrag.l.j.& no.ī.māb.l.salarium.Itē eo casu quo nō habet causam,licet præsumat dona-
e tio,posset fortè dici,q nō habet locū[e] l.si q argentum. Nā hic cōcurrunt duæ specialitates, scilicet q donatio præsumatur,& q pactū nudū actionē pariat, seu propter ipsum producatur,qd esse nō debet.C.de dot.promiſſ.l.j.& l.cùm post.§.gener.de iur.dot.Potest etiā promitti ex causa donationis facta,quo casu nō habet locū l.si quis argentū. ut dixi ſ.in uer.sed cū nulla.Venio ad quartū, dicitur hic pacta
21 incōtinenti appositа,† qualiter intelligatur
* *Actus l.conti-* incōtinenti. Dicit gl. antequam diuertat ad *nuus.ff.de uer.* extraneos actus*.Et intellige siue modicum *ob.Bar. l. legem.nu.viij.C.de pac.* I.Conc.B.

antè,siue modicū pòſt.l.iij.C.de edil.act.Doc.Vltramon.dicūt.& bene.Intellige incontinēti fieri semper, cùm fit antequā partes habeant contractū pro perfecto & absoluto.l. cōtractus.C.de fid.inſt.Hoc uerum in contractibus momētaneis,sed quid in cōtractibus,uel quasi contractibus successiuis, ut in tutela quæ habet administrationē longam,
22 dicam ī.prox.in uer.idem Marcellus.† Quæro quid [f] si iu-
f xta cōtractum nominatum apponuntur plura pacta nuda:Videtur q primum pactum tantùm uestiatur,quia illud solum ei cohæret.Veritas est, q omnia uestiūtur illius cohærentia, q apparet, quia illa alia pacta mediata, non sunt actus extranei,& sic quælibet uidetur fieri cohærentia primi.l.reos.in fi.ī.de duobus reis. & no. Gul.de Cug.Pro hoc facit ī.de uer.ob.l.Titia.§.fi.& l.pluribus.in prin.eo.tit.
23 † Vlt.quærit gl.an ijs pactis nō seruatis,possit dari rei uendicatio:Dic ut no.per gl.ī.de don.l.j.& ibi plenè dixi, & in l.pacta conuenta.de cont.emp.in gl.super uer.nouā actionem.uer.sed an reuocatio.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Quinimo.Istam regulam limita non procedere, respectu tertij, quia quò ad eum non uestitur.Crem.ſin.cx.ubi ipse refert,q,ſi quis incontinenti fideiußisset post contractum,per pactum nudum non uestitur tale pactum cohærentia contractus.Item quomodo dicitur incōtinenti appositum,& q, etiam ſi contrarius ſit habitus pro facto,possit dici incontinenti.Aret.l.ſi ita ſcriptum.de leg.j.ubi remouet quasdā obiectiones,quæ possent contra hoc facere.Item ad hanc reg.uide quæ cumulat Iaſ.l.edita.C. de eden.& limita ut per eum in l.ita denum.ij. co. uer.ij.fallit. C.de procur. Item in materia infirmandi contractus,adde q, ubi ſit aliquis cōtractus, & in eo inſpicitur aliquod pactū,q, uidetur transire in nouam ſpeciem, censetur potius pars primi contractus,ut extēdatur actio ex eo deducta in pacto,quàm quod nouus cōtractus inducatur.l.j.§.ſi te rogauero,cum ſeq.ff. depoſ.et ibi no.Bar.Sal.Caſt.et Ful.& Bal.rub.C.de pæ.vij.q.Imo.& Caſt. l.Ariſto.ff.de do.& Bar.l.ſi in. np.in prin.ff.de cont.emp.& Bar.d.l.Ariſto.Pro concordia,aduerte,q, doc.in l.in bonæ fid.C.de pac. dicunt Bar. uoluiſſe ibi in fi.q, pactum nudum factum poſtquā contractus fuit habitus pro perfecto & abſoluto,intra modicum temp⁹,antequam partes ſe diuertant ad extraneos actus,ueſtiatur cohærentia contractus,ſibi tamē contradicentem,allegant in hoc §.quinimo.in fi.& l.j.col.iij.ff.de ſol.Saluatamen eorum reuerentia,non meretur Bar.argui de contradictione,nō enim fideliter recitatur in aliquo ex iſtis tribus locis.Primò in d.l.in bonæfid.nō loquitur Bar.poſtquam cōtractus habitus fuit pro abſoluto, quia de hoc uerbum nullum,licet dicat illud uerbum,ſiue ſtatim poſteà,quæ uerba non important,q, contractus fuerit habitus pro perfecto,licet bene poſſit intelligi,ſed de neceſsitate hic non arguit.In hoc §.quinimò.dicit q, pactum fuerat factum ex interuallo,& ſic poſſet etiam intelligi intra longum tēpus, & ita etiam in d.l.j.Sed dato q, poſſet argui de contrarietate,poteſt adhuc ſaluari,ut in d.l.in bonæ fidei.loquatur,quando adijciebatur tale quid, qd erat de appendicijs contractus,d.l.j.& in hoc §.quinimò,loquatur in pactis aliud continentibus,quàm ea quæ habētur in l.ſundi partem. ff.de cōt. emp.Vide Bar.l.non impoßibile.ff.de pac.& in l.legitima.eo.tit.

b POMA.Quæro.idem tenet Bal.c.quæ in ecc.de conſt.& ideò non poteſt reuocari ſine cauſa,ut ibi Pan.in ul.no.Bal.c.j.de natura feudi.dum loquitur de Comite papæ.adde Pau.conſ.clvj.& gl.c.cùm ad apoſtolicæ.in gl. pe.de re iud.lib.vj.Bal.l.qui ſe patria.C.unde li.Bal.c.j. de na.feud.& liſ. C.de ſer.& aqua.Ro.conſ.dcclij.aliàs,dccclij.Bal.l.princeps.ff.de legibus. & ideò ſi princeps conderet ſtatutum,q, tranſiret in contractum, nō poſſet illud reuocare.l.qui ſemel.ff. de decr.ab ord.ſa. Bar. l.omnes.uer.circa prin.de iuſt.& iur.Can.c.nouit.de iud.

c P.BAV.P.Nominatum.quis contractus dicatur feudum,& quæ actio oriatur,Iaſ.l.j.ff.de cond.ex l.

d POMA.Vltimo op.Alex.conſ.xiij.iij.uo.Are.l.j.in prin.de uer.ob.

e P.PAV.P.Locum.Sequitur Alex.ubi dicit iſtam communem eſſe opi.in l.ſi rem aliquam.in fi.de acq.poſ.

f POMA.Quæro quid:Imo.conſ.cxxx.uo.ij.

1 *Actio in obligationibus in diem ante diem eſt nata.*
Actio de dote incontinenti ſoluto matrimonio eſt nata.
2 *Conditionem ſi remittas ſub qua promiſiſti centum,ea pendente non poſſum ſtatim petere.*

§ VT PVTA. Continua, quia ſ.dixi pacta apposita incontinenti actionem producere,secus ſi ex interuallo,nunc ponit exemplum de pactis appositis ex interuallo

uallo,& unum exemplum ponit autor legis,secundum ponit Marcellus, tertium Pap. Secunda ibi, idem Marcellus. Tertia ibi, idem responsum,& iste uer. legitur duobus modis. Vno modo ſm Mart. cuius opi, reprobatur per l.quoties.ī.ſol.mat. Secundo modo secundū Io.cuius positionē tene.Ad lec.Io. opp. l. qui negotia.ī.mand.Sol.quia ibi nō uestitur pactum cohærentia contractus,sed rei interuentu, ut ibi no. Vel aliter, ut ibi dicetur.Op.ī.de pac.dot.l.de die. Sol.ibi pactū fuit factum incontinenti,hoc est,in ipso contractu.Opp. pactū nudum etiā ex interuallo, ſicut prodeſt ad exceptionem, ita ad replicationē.l.ſi unus. §. pactus ne peteret.ī.eo. agat ergo mulier actione de dote, & ſi excipiatur de dilatione legali,replicabitur de pacto.Gl.non ſoluit & ſi habetis in ea,quam non habet,ut ſtatim dicet,non ſol. contrariū, imo totum est de forma oppoſitionis, ſcilicet,ui detur quòd ſibi cōpetat actio,& iuuet replicatione,tamen tex.ſtatim dicit ſibi nō competere actionē,quare mal:Hius timore Pe.de Bel.prout Cy.refert,C.ut act. ab hær.l.j.dicit quòd obligationibus in diem, ante diem nō est nata a-
a ctio,[a] & dicit esse caſum hic, gl.noſtra tenet cōmuniter cōt.
1 ut uidiſtis in l.item quia.ſ.e.† Gul.de Cug.tenet idem,quādo obligatio habet diem à l.ſicut obligatio de dot.Et ita dicit hic actionem nō competere, meritò non poteſt replicatiōe iuuari.Gl.hic tenet q actio de dote nō ſolū ſoluto matrimonio,ſed etiam eo conſtante est nata,ut no.ī.prox.uer. idem Marcellus.& ibi ſtatim dicam.Veritas est,quod actio est nata ſtatim ſoluto matrimonio.l.ij.de do. præ.& l.in rebus §. fi. de iur.do.& dicam incontinenti,nec poteſt procedere qd dicit Gul. quòd ideò non est nata actio, quia dies ei adjicitur à l.Nam illud est uerum,quando dies adjicitur obligationi.Secus ſi adjicitur exactioni, ſicut est dies actionis de dote.l.j.§.exactio.C.de rei ux.ac.qui tex.hoc probat. Probo per rationem, quando reſpicit obligationem, de illo debito intra diem non poteſt obijci cōpenſatio:l. ſi cùm milit.§.j. &l.quod in diem.ī. de compē. Nec poteſt opponi exceptio dolo facis, q petis quod reſtituturus es poſt diē, ut l.ſi.ut leg.no.ca.Sed ſi dies adjicitur exactioni,ut in tempore quod datur iudicatis,ſecus,d.l.ſi cùm militi. §.j.ſed in dote est iſtud,quòd poteſt obijci compenſatio & exceptio, dolo facis,etiam intra diem:l.ſi donaturus.in fi.ī. de cond. ob.cau.Ergo apparet quòd interim est nata actio.Et iſtum paſſum,utrùm ante diem naſcetur actio,examinaui plenè in l.ita ſtipulatus.ī.de uer.ob. Tunc ad contrariū reſponde ſi dicis quòd mulier replicatione iuuabitur, concedo, nec hic tex. negat. Aut ergo mulier agit ex pacto, & ſuccumberet,ut hic.Aut actiōe de dote, & ſi opponeretur cí exceptio, replicaret de pacto appoſito ut uinceret,ut ī.eo.l,ſi unus §. pactus.Ita tenebat Iac.& Nic.de Mat.uel ut effugiantur iſta dicebat prædictus Nic.pone caſum tertio modo,quòd cōſtante matrimonio, & ſic actione non nata,fuit factum pactum,nō dolum tempore ſtatuto,poſt diuortium dos reddatur, ſed ſtatim etiam conſtante matrimonio. Certè non ualet,ut ex pacto actio naſcatur, & à ſe mulier actionē non habet,quia matrimonium conſtat, & ſic non poterit iuuari replicatione. Iſta enim poteſt eſſe bona, & hic etiam hoc
2 uidetur ſentire gl.ut patet inducendo in ar.ad q.ſeq.† Quæro quid ſi debeas mihi aliquid ſub conditione, & ea pendente per pactum remiſiſti mihi conditionem,an poſsis agere:Certè caſus est hic,quod non,ſecundum iſtam lec.ut de gl.Opp.ad determinationem gl.& præc.q.& ad §.ſecundum iſtam lec.d.l.ſi in uenditione. de peric. & com.rei uen. Sol. agitur ex primo contractu conditionali, ſed ex pacto ueſtito cohærentia contractus, hic uerò pactum fuit inter-
3 poſitum ex interuallo.† Opp.ī.de uer.ob.l.cùm ſtipulatus ſim mihi à Proculo.& ī.de arb.l.Celſus.Sol.ut in gl.Quærit gl.quid ſi tale pactum fiat in fi.matrimonij.Dic ut in gl.

ADDITIO.

a Actio.Alex.conſ.ij.iiij.lib.& Bal.conſ.cij.j.lib.

1 *Pactum circa adminiſtrationem tutelæ, debet fieri in principio tutelæ,ut dicatur factum incontinenti.*

§ IDEM MARCELLVS. Quæro, quando debet fieri pactum circa adminiſtrationem tutelæ,ut dicatur fieri incontinenti:Gl.dicit quòd tempore quo finitur tutela,quia tunc naſcitur actio tutelæ, l.ſi tutor. cum l.ſeq. de tu.& rat.diſt.ſed in matrimonio debet fieri in initio,ut dictum est ſ.in uer.præce.quia etiam conſtante matrimo-
1 nio oritur actio de dote,niſi in caſu,ut dicit gloſ. † Ad primum,credo quòd debeat fieri pactum in principio tutelæ.h.d.tex.hic in ingreſſu contractus.Prætereà pactum nudum ueſtitur cohærentia alterius contractus, non cohærentia actionis,uel natiuitatis ipſius, quòd apparet, quia contractus conditionalis ueſtit pactum,l.in uenditione. in prin.ī.de peric.& com.rei uen.Prætereà omnia reducuntur ad principium geſtionis,l.cùm oportet.in fi.de bo.quę
2 lib.& hoc idem communiter tenēt omnes.† Ad ſecundum quòd dicit quod actio de dote naſcitur conſtante matrimonio,est contra illud quod gl.dicit in præcedenti uer.ut puta.& contra l.ſi in rem.§.omnis.de pign.act.& contra l.ij. in prin.ī.de do.præle.dixi in l.ſi conſtante.§.j.ſol.ma. Quærit gl. quid ſi pactum eſſet factum incontinenti,de præſtandis maioribus uſuris:Dic ut in gl.

§ ITEM RESPONSVM. Hic ponit unum exēplum Pap.continua ut ſ. dixi.

1 *Pactum ſecundum appoſitum circa ſubſtantialia contractus,an renouet contractum.*

§ EADEM. Dictum est ſ.de pact.incontinenti,uel ex interuallo appoſitis, extra naturam contractus, hic loquitur de ijs quæ apponuntur circa ſubſtantialia contractus,& breuiter hoc intēdit. Pacta circa ſubſtantialia cōtractus appoſita re integra, etiam ex interuallo ualent, & quòd ad actionem ſiue in totum,ſiue in partem,ſiue cùm uno,ſiue cum pluribus contrahatur.h.d. & diuiſio apparet
1 ex gl.poſita ſuper uer.unde illud. † Quæro pro declaratione.§.utrùm ſit uerum,quod per pactum ſecundum appoſitum circa ſubſtantialia contractus, primus cōtractus renouatus uidcatur:gl.l.pacta.ī.de cont.emp.dicit quod ſic, ſi fiat ex interuallo,ſecus ſi in continenti,arg.l. non ad ea.ī.
a de cond.& demon.Gul.cōtradicit,[a] quòd diſtinctio l.non ad ea.habet locum in teſtatore tantùm,ex cuius uoluntate tota diſpoſitio pendet, ſecus in contractibus. Hoc placet alia ratione, quia ſuper eodem nō poſſunt concurrere
b duæ emptiones [b] ualidæ,l.ſi id quòd.ī.de reſcin. uend.& ideò circa hunc articulum dicas, Aut pactum ſecundò apponitur cum uno ex pluribus aut cum eodem.Primo caſu pro parte tantùm receditur,nec contractus in totum renouatur,ut hic,in uer.ſed cum duo. Secundo caſu,aut uerba
c non ſunt apta [c] ad renouationem contractus, Verbi gratia,rem quam tibi uendidi pro xx.uolo quòd emptam habeas prima emptione,& remitto tibi x.uel primæ emptioni addo x.& non uidetur renouatus contractus. Aut uerba ſunt apta ad renouationem contractus,uel ſunt ambigua,quia poſſunt trahi ad utrunq;,& uidetur renouatus contractus,ut hic,& d.l.pacta.uer.Paulus.Ita uidetur tenere gl.& tex.innuit.ī.e.l.ſi unus.§.pactus.uer.quòd ſi.non ut tolleretur.Et iſta ſunt utilia,ut ſcias ex quo contractu aga-
d tur.Item ut ſcias,[d] ex quo debet ſolui gabella,utrùm fuerit una uenditio,uel plures,& ad multa alia gl.aſsignat quædam arg.contraria,& non ſoluit.Dicitur hic quòd eodem modo quo poteſt in totū tolli,eodem modo poteſt in totum reformari. cont. de teſta.l. hæredes palam.§ij. Sol.illa concordat.Nam eadem ſolennitas requiritur in reformādo,quæ in conſtituendo,non autem in declarando. Opp. quod non ſit idem iuris in tollendo partem, quod in tollendo totum,l.Pap.§.ſed nec impuberis.ī.de inoff.teſt.Sol. ut apparet in tex.quia ibi reſpectu diuerſorum, & ibi non est eadem ratio totius ad partem, hic ſic. Tertiò opp.dicitur hic in uer.ſed & cùm duo.quòd diuerſum ius eſt,quando ſit cum pluribus,quàm quando ſit cum uno.cont.ī.de cond.indeb.l.Iul.in fi.& ī.ſi cer.pet.l.ſingularia. Sol. ibi ex pluralitate perſonarum nō uariatur ratio,hic ſecus. Nam cum alio,cum quo non est factum pactum,non poteſt uí-

deri contractus renouatus, cùm non consenserit. Vltimo gl.remittit ad distinctionem legis pact. de cont.emp.& de materia huius §.tangitur in l.ab emptione.ff.eo.

ADDITIO.

a POMA.*Contradicit.Dec.l.singularia.ff.si cer.pet.*
b POMA.*Emptiones.Bal. l.rescripto.§.fi.ff.eod. Alex.l.singularia.ff.si cer. pet.& l.sciendum.de uerb.ob,Aliquid per Alex.l.qui bis.de uerb.ob.& l. si diuortio.eo.tit.& Cast.l.nam ad ea.ubi sequitur hic Bar.ff.de leg.Bar.l. singularia.ff.si cer.pet.& Alex.ibi.*
c P.PAV.P.*Apta.Fran.cons.xxj.*
d POMA.*Scias,quamuis doc.teneant q, ex libro formato debet solui gabella,tamen.Bar.cont.l.edita.C.de eden.ubi* Dec.

a §. PRAETOR AIT.[a] Gl. cõtinuat hũc §.ad præcedentia.Exemplum in quolibet istorum ponit gl.Sed tunc quæro quando lex præcepit aliquid obseruari intelligitur quò ad actionem,& exceptionem,l. statuas.ff. de acq. re.do.C.si aduer.uen.auth.sacramenta.& ibi no.Cùm ergo hic prætor dicat,pacta seruabo, quare nõ intelligitur quò ad actionem & exceptionem,& sic semper pacta actionem
b producant.Breuiter,nescio soluere,[b] nisi aliqualiter diuinando, quæ diuinatio colligitur ex continuatione, quam facit gl.de isto §.ad superiora,scilicet,quãdo in edicto plura continebantur,scilicet,quòd pacta quædam producebant actionem, quædam exceptionem. Et de quibus pactis debeat intelligi,subiecit istud edictum.Vnde ex præcedentibus apparet de quibus loquitur hic, & prætorem sic sensisse,dum dicit,pacta seruabo,scilicet, quædam quò ad actionem,quædam quò ad exceptionẽ, & aliter nescio respondere,& huius contrarij nunquam uidi solutionẽ, nec reperio ipsum formatum per aliquem.

ADDITIO.

a POMA.*Prætor ait.Ias.l.legem.C.eo.qui dicit hoc esse uerum in actione ciuili,non in prætoria,etiam si adijceretur uerb.omnino.*
b P. PAV. P. *Soluere. Ias.l.legem. in princ. C.de pact.& quòd licet lex diceret omnino esse seruandam, non propterea orietur actio. Ias.l.penult. C.de pactis.*

a §. PACTORVM.[a] Iurisconsl.hic antequam intret expositionem edicti,ponit unã suam distinctionẽ pactorum,& breuiter hoc intẽdit,† Pactum uel est in rem,uel
1 in personam,in dubio intelligitur in rem.No. igitur quod in dubio persona apponitur in conuentione, ut determinet uerbum significans promissionem,non uerbum significans actum rei promissæ. De materia huius §.dicam plenè in l.qui in futurum,[b] §.j.ff.eod.
b

ADDITIO.

a *Pactorum.Ias.hic dicit,quòd stante statuto, † quòd instrumenta guarentigiata,habeant executionem paratam,non debent intelligi contra personam non nominatam in instrumento. Cast. cons.clxxxj.*
2
b P.PAV.P.*Futurum. Vide quæ ibi addidi ad Bar.*

1 *Arg.à contrario sensu,an fiat ex propria significatione.*

§. DOLO MALO. Hic incipit exponere uerba edicti,aduerte ad unum,dicitur hic,dolo malo.Prætor ait pactum se non seruaturum.Vbi dicit hoc prætor,certè non dicit expressè,sed â contrario sensu,cùm dicit se seruaturum pacta non facta dolo ergo si dolo, non seruabit.Et
1 secundum hoc † innuit Iurisconsl.quòd arg.à cõtrario sensu sit ex propria significatione. Cont.l.apud. C.de fur. dixi in l.omnes.ff.de iust.& iur.dum loquitur de interpretatione extensiua,quærendo an in statutis habeat locum arg.à contrario sensu. uers.iuxta prædicta quæro.

1 *Dolus est genus, fraus species,& quæ differentia sit inter dolum & fraudem.nu. 4.*
2 *Genere remoto,sequitur remotio speciei.*
3 *Specie posita,tacitè inest genus.*

§. SED SI fraudandi.Iste §.est fortis,& legitur duobus modis in gl.principaliter. Primò quòd illa uerba, inest enim dolus & fraus, referuntur ad principium. §. & ponuntur ad excusationem prætoris, & secundo modo q §.legatur rectè,Item prima lect. uariat in gl. tribus modis, Pone casum secundũ primam. Quæro, quid si pactum sit factum per fraudem,an ualeat?Respõdet.Iurisconsl. quòd prætor de fraude nihil dixit in edicto, hoc fecit ideò, quia inest dolo fraus, & sic iunge uers. in est enim. ad princip. Sed quæro an de isto pacto facto fraude,sit aliqd p aliquẽ scriptum specialiter? &c. Iurisconsl.q sic, Sed eleganter Labeo ait,&c. Op.q iste tex.sibi contradicit,dicit enim,quòd de fraude nihil dixit prætor.Posteà dixit,quòd in est dolo fraus,ergo de fraude dixit aliquid.Respõ.non dixit expressè,sed in nube,& tacitè.Quæro ergo in quo differt dolus à
1 fraude? Gl.hic ponit tres opin.secundum † primam dolus est genus,& fraus est species,& sic inest dolo fraus,sicut species inest generi:sm duas alias dolus est species,& fraus est genus,& sic inest dolo fraus, sicut genus inest speciei. Prima est uera,quia edictum Prætoris procedit negatiuè,& re
2 motiuè,scilicet,neq; dolo,&c.† Sed ad remotionem generis,bene sequitur remotio speciei,quia si dico animal non currit,ergo nec homo currit,ut in l.j.in fi.& ibi no.ff.de suis & leg.Meritò ergo excusatur prætor,quia cùm remouet dolum,qui est genus, ergo & fraudem, quæ est species. Aliæ lect.non procedunt,quia ad remotionem speciei,non sequitur remotio generis.Non enim sequitur, homo nõ currit, ergo animal non currit.Et ideò si ponereturque quod fraus sit genus,& dolus sit species,ut innuunt aliæ duæ lec. non excusaretur prætor,quia remouendo speciem, non sequitur remotio generis.l.duobus.§.si quis iurauerit, & ibi dixi,ff. de iureiur.Ex prædictis no.q ad remotionem generis, sequitur remotio speciei.l.fundi.in fi.ff.de fun.instru.l.j.in fin.gl. sup uer.nati.ff.de suis,& leg.& l.fin.C.de usu.rei iud.sed non eõtrà probatur,in d.l.duobus.§.si quis iurauerit. & ibi di
3 xi.Sed affirmatiuè est totum econtrà † quia ad positionẽ speciei,sequitur positio generis.Cùm enim dico,homo est, sequitur,ergo animal est.Sed ad positionem generis,nõ sequitur,de necessitate positio speciei.Hoc dicit gl.probatur in l.si quid carum.§.interemptũ.ff.de leg.iij.& l. inter agnatos.ff.unde legit.Tetigi in l.impetium. ff. de itur.om.iud. Se-
4 cundò not.† differentiam inter dolum & fraudem diuersimodè, secundum diuersas expositiones gl. Alij tenendo hanc eandem,etiam dicunt q inest dolo fraus, quasi unũ importet idem quod aliud, & puto eos dicere ueritatem, Secunda lect. principalis est, quod totus §. legatur rectè. Quod dic ut in gl.Tu legas alio modo totũ ordinatè,Prætor dixit se non seruaturum pacta facta dolo, quod intelligit,quãdo in ipso actu paciscendi fiebat dolus,ut ff. prox. Sed quid si tempore,quo feci pactum,nihil feci dolo,bene tamen cogitabam in futurum te fraudare, fortè non seruaturum promissa, & sic pactum est factum fraudandi causa, an ualeat? Iurisc.q prætor de hoc nihil dicit.quid ergo erit? Iurisc. hoc pactum nò ualere, nec effectum habere,quia aut iniquum,aut superuacuũ, secundũ Lab. Et prosequere in aliis secundũ ult.lect.gl.uel lege sic, Quæritur ab Vlp. an pactum fraude factum sit seruandum.? Vlp. q non,& hoc probat primò per edictum prætoris,qui dicit q pactũ dolo factum non est seruandum. Sed dolo inest fraus, ergo pactum fraude factum non est seruandũ. Secundò probatur per dictum Labeonis,qui dicit q pactum iniquum, uel superfluum non est seruandum,sed pactum fraude factum est iniquum,uel superuacuum, ut hic probatur, igit non est seruandum.Opp.q licet pactum sit superuacuum, non debet uitiari,l.si pupilli.§.item si procuratori, de negest.& l.non impossibile.ff.eo.tit.Gl.non soluit,necista nec alia similis.Sed tu dic,q ibi loquitur in eo quod erat superfluum & ex abundanti,ideò non erat uitium,hic sic.

§. QVOD FERE.Si præcedit interrogatio,& sequatur responsio,præsumitur stipulatio,nisi probetur contra
a rium.Opp. quia si probetur contrarium [a],probabitur falsum.Gl.dicit, non est uerum,quia potuit præcedere interrogatio, & sequi responsio inter absentes, uel ex interuallo.Vide gl.Ista gl.posset dicere uerum † in priuata scriptura, in qua de necessitate non ponitur locus, & dies & consul.l.cùm tabernam.§. idem.ff. de pignor. Sed in publico instrumento non procederet,quia cùm ibi apponatur

tur locus,& tempus, & apparet quòd in uno loco fuit facta interrogatio,in alio respõsio,eodem modo si ex interuallo. Dices ergo, quòd probabitur contrarium, hoc est, contrahentes non habuisse animum stipulandi, licet uerba fuerint apta ad stipulationẽ. Et hoc dicit tex. hic, quòd non animo stipulantium, &c. Et sic intellexit gl.§.ea.l. uer. igitur nuda. Quærit gl.utrùm sit necesse,quòd hæc probatio fiat per aliam scripturam? Et uidetur quod sic,l.generaliter.C.de non nu.pec.Tu dic ut in gl.quæ hic dicit,quòd illud uerum,quando uult probare contra tenorem instrumenti,quod confitetur cõfectum sua uoluntate.Hic quando uult probare cõtra solennitatem, quo casu admittitur probatio per testes.Ita dicit gl.ista quam no.

ADDITIO.

a *Contrarium.Ias.hic dicit † quòd si in instrumento dicatur, talis procura-*
2 *tor Titij,ut constat tali instrumento,per hoc non probatur ipsum esse procuratorem Titij,nisi producatur mandatum,Ro.cons.lxiij.limita,nisi mandatum esset alias productum in iudicio,& iudex etiam pronunciasset super legitimatione procuratoris,quia tunc si notarius dicat,hoc exemplum mandati Titij & c.licet non inueniatur originale,tum facit fidem.Pet.Anchar.cons.xl.Item limita nisi tale instrumentum esset antiquum, quia licet non reperiret originale,tamen faceret fidem, Bar. cons.lxxxvij. inquantum etiam Ias.ponit,quòd si sit prohibitum exceptionem opponere contra instrumentum, non debet intelligi de illa quæ apparet ex inspectione instrumenti,late posui in l.iij.§.condemnatum.ff. de re iud.*

1 *Contractus prohibitus propter utilitatem publicam, non firmatur iuramento.*

a §. SI PACISCAR.[a] Pactum per quod tollitur ius priuati, sibi publica autoritate concessum, ualet, secus si tolleretur ius publicum, quia tũc nõ ualet,etiam si fue
1 rit iuramẽto uel stipulatione firmatum.h.d. exposui ff. uerba edicti,quæ dicunt,neq; dolo malo, hic exponit sequentia,scilicet aduersus leges,&c.No.singulariter,† q quando pactum uel contractus aliquis est prohibitus propter utilitatem publicam, tunc non firmatur iuramento. Dixi. l. si quis pro eo.in principio de fideiuss. Quærit gl.an iste idem qui fecit pactum de non exequendo id, quod pertinet ad ius publicum,admittatur.? gl. quòd sic,& bene.item quærit gl.quid si partim pertineat ad ius publicum, partim ad priuatũ? Dicit gl.quòd respectu priuati, ualet respectu publici nõ. De prima q. uide quod dixi in l. si maritus.§.si negauerit.ff. de adult.

ADDITIO.

a P.PAVL.P.*Si paciscar.Circa illud quod dicitur hic in tex.quomodo possit sententiæ renunciare,uide ad Bar.l.si diuersa.C.de transf.post Alex.ibi.Adde quod per pactum potest renunciari sententiæ, ut ult tex.hic.Hoc uerum est si expressè renuncietur, secus si tacitè. Ias.l.si diuersa. uersicul. limita. C.de transact.*

1 *Status mutatione,uidetur alia persona.*

§. SI ANTE ADITAM. Expeditus Iurisconsl.de literali expositione dicti, nunc uenit ad tractandum quasdam uarias, & diuersas q.circa materiam istam,& breuiter hoc intendit, Pactum factum est ei qui est uel futurus est hæres,statu non mutato ualebit quò ad pacti exceptionem,sed statu mutato ualebit ad exceptionem doli,uel uti
1 lis pacti.† No. q mutatione status,uidetur alia persona, & sic non prodest ei pactum factum iure directo,sed de æquitate exceptionis doli. Cætera dic ut in gl.

LEX VIII.

a ET SVVM.[a] HAEREDEM.

ADDITIO.

a *Et suum. Circa istam reg. quòd maior pars creditorum possit præiudicare*
1 *minori,in casu huius l.limita ut per Ro.sing.cj.ut procedat,quando tracta-*
*tur de remittendo partem debiti, secus si de toto.item limita † quòd pactũ maioris partis præiudicat, ut non possit agi contra debitorem,sed bene poterit agi contra fideiussorem. * Cre.sing.xxij.allegans ad hoc tex.*

* *Fideiussoré.Imò uerò fideiussori, pderit:l.si præcedẽte.§.Lucius.ff.mã. l.C.*

a §. HODIE.In ijs quæ sunt communia pluribus ut singulis. quod fit â maiori parte. [a] præiudicat alijs, fauore liberationis. Oppon. dicitur hic, quòd debent conuenire in unum locum. Contrà, imò ualet consensus adhibitus separatim,l.per fundum.ff. de seruit.rustic.præd. & l. receptum. communia prædiorum.Sol.hic loquitur in casu, in quo pactum plurium posset nocere alijs, ideo requiritur quòd omnes conuocentur in unum, ibi nocere non poterat. Cont. imò indistinctè nocet,l. quod maior.ff.ad municip.& l.nulli.ff. quod cuiusq; uniuer. no.Sol. Illud uerum in his quæ sunt communia pluribus ut uniuersis,hic in his quæ sunt communia pluribus ut singulis, quo casu si essent mille,factum omnium non noceret uni, nisi in isto casu,fauore liberationis,ut hic,& l.fin.C.qui bo. ced.pos.& hic non factum plurium, nisi cum decreto prætoris,ut hic in glos.& hic in tex.uides,& Dy. c.quod omnes
b tangit. ex.de reg.iur.lib. vj.& uide [b] quod dixi in l.ij. C.de decur.lib.x.& d.l.fi.C.qui bo.ced.pos. Quærit glos.de duobus,dic ut in ea.

ADDITIO.

a *Parte.An factum à maiori parte,dicatur factum cõcorditer.Ro.cons.dxij. & quò ad tertiam limitationem Ias.adde Old.cons.lxvj.& in quãtum, refert Ro.cons.xcix.consuluisse,quòd si testator mandat distribuitur bonorum suorum fieri per consules artis lanæ, & eius hæredes,quòd hæredes habebunt unam uocem,& consules unã:Abb.cons.xxxvij.ij.lib.Et inquantũ etiam subdit,q, ubi pupillus tenetur ad aliquid faciendum, quòd ipse tutor potest solus facere, adde quod Ro. cons.cccl.xxxvj. consuluit,q, licet alius tutor solus non posit actionem cedere,tamen ubi pupillus esset obligatus uel soluere,uel cedere,quòd tutor posset cedere sine pupillo, interueniente tamen decreto.*
b POMA.*Vide.Christoph.Po.Inst.de satisf.tut.*

LEX IX.

a MAIOREM. [a] Maior pars intelligitur pro cumulo debiti,non pro cumulo personarum, nisi quando in cumulo debiti esset æqualitas.

ADDITIO.

a *Maiorem.l.si præcedente.§.Lucius.ff.man.uidelicet maior pars non præiudicat minori contra fideiussorem.& pro declaratione huius uide omnino.Ca.l.ij.C.eo.qui dicit istam l.esse fundatam super quatuor æquitatibus. Ro.sing.xlvj.& sing.xcvj. Nunquid autem in casu istius l.unus teneatur stare maiori parti,si remittatur totum debitum? Dic quod non.Ro.sing.cj. & istum casum,quomodo maior non præiudicat minori,quando papa uel princeps rescribit,q, fiat de concordia,non sufficit consensus maioris partis,quia uno solo dissentiente,non dicitur fieri de concordia.De ueritate tamen, quia Bald.tenet oppos.uide Ias. l. de fideicommiss.circa uer.quartum; C.de transac.*

LEX X.

SI PLVRES. Plures prætendentes unum debitum, uel plura debita,si competant uni,semper loco unius habentur.Opp.ff.de adop.l. si cõsul.& de senat.l.emancipatum.§.fi.Sol.qñq; habetur respectus ad personam ratione officij,& tũc si gerit plura officia,fungitur uice diuersarum personarum,ut ibi. Quãdoq; habetur, respectus ad personam ratione personæ,tunc impossibile est unum tenere uicem plurium.Gul.d.l.si consul.ff. de adop.

LEX XI.

1 *Statutum uel reformatio cõmittens aliquid prioribus, subintelligitur, uel maiori parti eorum,si alij sint absentes.*
2 *Fiscus habet tacitam hypothecam in delictis,licet inefficacem.*
3 *Præsentium maior pars præiudicat absentibus.*
4 *Pactum creditorum præsentium quare sit q, præiudicat absentibus priuilegiatis,& non habentibus hypothecam.*

RESCRIPTVM. Pactũ maioris partis creditorum præsentium nocet absentibus, etiã priuilegiatis, hypothecam tamen non habẽtibus. Pro declaratione tex. quæro ubi est istud rescriptum diui Marci? Dicit gl. habemus eius mentem in l.suum.in fi.ff. eod. Quæro, ubi debebat rescriptum,quod omnes debeant conuenire? Resp. rescriptum loquebatur indefinitè,& indefinita æquipollet

uniuersali.l.si pluribus.ff.de legat.ij.His præmissis no.diligenter † ex hac l.quòd si per statutum,uel reformationem committatur aliquid prioribus,subintelligitur,uel maiori parti eorum,si alij essent absentes,ut hic. Debent enim[a] requiri,quia fortè eorum præsentia traheret alios ad suam sententiã,l.sicuti.ff.de arb.Facit C.de decur.l.ij.Dices tu,hoc ideo,quia sic declaratum erat per aliud rescriptum,tamen uerba de se importãt,quòd omnes debent esse præsentes, ut hic dicitur in tex.ff.rescriptum non dicebat aliquid de absentibus,sed solùm de fisco,& inducitur hoc ad probãdum de priuilegiatis creditoribus. Declarando igitur procedit lex ista,unde idẽ esset in statutis,& reformationibus, ut dixi. Opp. quòd semper fiscus habet tacitas hypothecas,l.aufertur.§.fiscus. de iur.fisc. & C.in quibus cau. pign. tacitè cont.l.j.& ij.Sol.dicit gl.fallit in duobus casib. quando fiscus succedit priuato,item quando sibi debetur ex delicto.* Nota ergo quòd in† delictis fiscus non habet tacitas hypothecas. C.pœ.fisc.cred.præferri.lib.x.l.j.Sed ibi uidetur notari cont.Sed in ueritate non contradicit,non enim dicit hic gl.fiscum non habere tacitam hypothecam in pœnis,sed fiscum alijs creditoribus non præferri.Et ideò Dy.l. quod placuit.ff.de iur.fisc.tenet fiscum habere tacitam hypothecam in delictis,tamen sine effectu,siue inefficacem cõtra creditores. Cy.C. de bo. proscrip.l.si quis post hac. dixi in l.aufertur. §.fiscus. & l.quod placuit.ff.de iur.fisc. Opp.ff. mand.l.si præcedente.§.fi.ubi priuilegiatis non præiudicatur. Gl. dat hic plures sol.nec posuit finaliter ueritatem. h.d.Iac.But.dicebat sic,quòd priuilegiatis præiudicatur in parte debiti, ut hic, non in priuilegio,ut l. contraria.In eo enim modico quod restat soluendum,creditor habẽs priuilegium præfertur.Opp.C.de cess.bo.l.fin.§.nulla. Sol.dicit gl.cùm inducíæ dantur,præiudicatur habẽtibus hypothecam,secus cum remittũtur,quia mihi est modicũ præiudicium. C.de precibus.Imper. offeren.l.quoties. † Quæro quot debeant esse præsentes,ut præiudicetur absentibus. Dicit gl.maior pars,& bene.† Quæro extra gl.quæ est ratio quòd præiudicatur habẽtibus priuilegium,& non habentibus hypothecam:ff.quia pactum prẽsentium prodest etiam absentibus priuilegiatis,ut habeant quem conueniant,d.§.hodie.habentibus autem hypothecam nihil prodest,quia & si nullus esset quẽ conuenirent,agerent hypothecaria contra tenẽtes bona. Et hæc est bona ratio, quam etiam ponit hic Gul.de Cug.& Iac.But.

* Delicto.l.j.de pœ.fisc.lib.x. C.Fallit.& ij. in bonis quæ debitor fisci, ante contractum alteri donauerat.l.j. de iur.fisc.li.x.C. I.Conc.B.

ADDITIO.

a POMA.Enim.Fel.c.cùm omnes.de const.

1 Stipulatio nouans est duplex.
2 Promitto fundum sub pœna centũ,& si non dedero ipsum,promitto centum,idem est dicere.

a §. SI PACTO.[2] Conuentio liberatoria non nouatur per stipulationem pœnalem sequentem, sed aut pœna petetur, aut exceptio opponetur. Opp. quòd iste tex.sibi contradicat,cùm dicit,utraq;,& postea dicit,altera debere esse contentum.Gl.exponit,utraq;,id est,altera,uel, id est,utrauis,& bene.Secundò opp. quòd utraq; competit & exceptio & petitio pœnæ, l.ubi pactum.de transac. I- stud contrarium reputatur alibi ualde difficile,* ueritas est quæ ponitur hic, & ibi, scilicet quòd hic loquitur in pacto,ibi in acceptilatione.Ratio,quia pactum non tollit actionem,nisi ope exceptionis,quæ exceptio ineficax redditur,si pœna petatur,ut hic, sed acceptilatio tollit actionem ipso iure, & si pœna petatur, actio non resuscitatur,l.qui res.§.aream.ff.de solut.Vnde actor non posset obtinere, quia experiretur sine actione,& iudex deberet absoluere reum, etiã nemine opponente, quia uidet actorem carere actione, ut ibi tangitur in gl.& bene.Opp.l.si pro fure.§.furti. de cond.fur. Sol. ibi in pœna legali, quæ petitur simul cum re, hic de pœna conuentionali.Opp.quod utrunq; petatur, l.qui fidem.ff. de transac.& l.ita stipulatus.in fi.ff.de uerb.obligat. Sol.ibi fuit dictum,rato manẽte pacto. Secundò opp.l.obligationum ferè.§.fi. ff.de act.& ob.ubi pœnalis stipulatio nouat præcedentem conuentionem, seu conuentionalem stipulationem,ergo hic solùm pœna poterit peti, non exceptio opp.Dicit gl.omnes intelligere,quòd hic fuit actum ne nouetur,ubi loquitur secundum iura noua,secũdum quæ tacitè non præsumitur nouatio,l.fi.C.de nouat.Et si tu opponeres, quomodo pactum liberatoriũ posset nouari, cùm nouatio sit unius obligationis in alteram, trãsfusio,l.j.de nouat.ff.Per pactum liberatorium quis obligatur naturaliter nõ petere, & sic potest nouari,& sic remanet quod hic fuit pactum,quod non fieret nouatio.Vel dicit gl.quòd loquitur secundum iura Codicis,&c.Huius causa Iac.But. & Gul.de Cug. respondent ad illam l. obligationum ferè.§. fi.quòd ibi stipulatio pœnalis apponitur contractui iuris ciuilis, hic uerò pacto, quod est iuris gent.ff.ea.l. in princ. ar.ff.ad l.Falc.l.j.§.item si ita.& l.si cùm præfinitione. quando d. leg. ced. & l.prædia.ff.de act. emp. & l.si quis à socio,ff. pro soc.Probatur hæc sol.in l.duo societatem.cod.tit. & ipsi Iac.& Guliel.de Cug. tractant hic materiam nouationis, quæ esset una longa repetitio.Cyn.ponit C. eod.l.si pacto quo pœnam.& de cont.stip.l.nuda.Tu† aduertas, quia duplex est stipulatio nouans, una coæqualis ad primam,& in hac nouatione hodie est immutatum,per l.fin.C.de noua.de qua dixi plenè in l.pen. ff.de nouat. Quædam est stipulatio pœnalis,& ista utrùm nouet præcedentẽ,uel non, dicam plenissimè in l.ita stipulatus.in cont.ultimæ partis. ff.de uerb.ob.dicam in l.prædia. ff.de act.emp. & in hac nouatione per iura noua nihil est immutatũ,& ideò gl. quæ dicit,aliud hodie, aliud olim, non dicit ueritatem, secundum omnes doct. Quomodo ergo respon.cont.l. obligationum ferè.in fi.ff.de act.& ob.ff.hic præcesserit cõuentio liberatoria,quæ non nouatur per sequẽtem stipulationem pœnalem,ibi præcesserit conuentio liberatoria, quæ nouatur,cum distinctione, quam posui in d.l. ita stipulatus.in fi. Ratio,primò fauor liberationis,l.si unus.§.pactus. & qd ibi no.ff.eo.Secundò,quia posito quòd pactum de non petendo obliget quem naturaliter non petere, licet quidam contra,ut dicam in d.§.pactus.& sic ista talis obligatio posset nouari, tamen pactum producit alios effectus, quia tollit naturalem, & elidit ciuilem. d. l. si unus. §. pactus. qui effectus non potest nouari,meritò adhuc obstat exceptio,ut hic.In casu tamen reperio nouari exceptionem,id est,eius effectum perimi.ff.de præt.stip. l.j.in fi. magnæ gl.& b ibi no.quod tamen intellige,ut ibi dixi.Quærit gl.[b] utrum 2 † sit idem dicere, promitto tibi fundũ sub pœna centum, & dicere,promitto tibi fundũ,& si ipsum non dedero, promitto tibi centum. Quidam dicebant quòd non,gl. quòd sic, & bene.

* Difficile. No. Bar.l.cùm proponas.nu.v.C. de transact. I.Conc.B.

ADDITIO.

a POMA.Si pacto.Aret.l.ex duobus.vj.q.ff.de duob. reis. circa opp.l.si de meis.ff.de arb.Istum §.repetit.Pe.Alu.

b Gl.Bal.c.literas.de præsump.Io.de Im.l.filiusfa.§.diui.de leg.j.allegat istã gl.pro sing.& l.ad diem.ff.de uerb.ob.Ant.c.j.de pac.Bal.l.j.C.de ijs quæ pœ.no.in testa.relin.ego de hoc allego casum in c.fi.de falsis.uer.sub obligatione.& tene menti,quia nemo allegauit. Et pro ista gl. dum legerem l. j.§.si quis simpliciter.ff.de uerb.ob.dixi ibi esse casum,ad quẽ non animaduertit homo,in uer.sub cõditione.coniuncto uer.si illud factum fuerit dabo.Vbi j.dicit sub conditione,& postea exponit,quod est dictum sub conditione,dicens,si illud factum fuerit. Barb.

1 Exceptio doli datur in subsidium, deficiente exceptione pacti, in pactis liberatorijs.
2 Pactis in liberatorijs acquiritur domino per procuratorem absque cessione.

§. PLERVNQVE. Pactum procuratoris prodest domino, & nocet domino, si habet speciale mandatum uel generale cum libera,secus si ad agendum tantùm a sit datus.Ex isto[2] §. no.† & sicut actio utilis datur in subsi- 1 dium, deficiente directa, ita in pactis liberatorijs datur in subsidium exceptio doli,deficiente exceptione pacti.Se- 2 cundò no. diligenter, † & licet in pactis obligatorijs non quæratur domino per procuratorem,nisi facta cessione,tamen in pactis liberatorijs non est opus cessione,ut hic.

ADDITIO.

d POMA.Isto.Bar.tamen.l.ij.C.eo.uidetur uelle q, etiam hic competat exceptio pacti,dum secundum unum intellectum intelligit illum tex.loqui in procuratore in re sua.

LEX XII.

QVIA. Opp.quòd hæc non sit bona ratio,ut patet in adiecto,ff.de const. pec.l. sed & si filio. §.j.gl.ij. fatetur cont.quòd hæc ratio non concludit de necessitate.

LEX XIII.

1 Procurator omnium bonorum cum libera,potest agere,& in iudicio deducere,licet non sit dictum.

NAM. Opp.l.quacunque.ff. de procur.Sol. Intellige hoc,quòd habebat generalem cum libera. Et ideò distingue ut hic in gl. quam no. Ex fine huius l.no. 1 † quòd procurator omnium bonorum cũ libera,licet non sit dictum,ad agendum & defendendum,tamen agere potest ad rem,& in iudicium deducere.

LEX XIIII.

1 Procuratori dato ad lites solui non potest.
2 Procurator quomodo debet concludere in libello.

1 SED SI. No.† quòd procuratori dato ad lites non po- 2 test solui,& ideò est diligenter aduertendum in conclusione libelli,Nam † procurator debet cõcludere,quòd petat reum condemnari sibi,l.j.C.de senten.& ad dandum & soluendum dño, non sibi,ut hic. Dixi in l.hoc iure.ff. de sol.nisi esset procurator in rem suam,ut hic in fi.

LEX XV.

a ITEM.[a] No.quòd pactum istorum,qui præsunt corporibus,& collegijs, prodest & nocet ipsi collegio. Quod profit,non est dubium. Nocere autem non potest, nisi b eis sit specialiter[b] permissum, uel concessa libera administratio.ff.quod ui aut clam.l.iij.§.ij. Cy.C.de transac.l. præses.Vide gl.constat.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Item.Ro.cons.lxv.
b POMA.Specialiter.Sed nónne semper uidentur constituti cũ libera,l. præses.C.de transac.Salua ut per Ias.ibi,uer.ij.limita.

LEX XVI.

TVTORIS. Quæro utrùm pactum tutoris noceat pupillo.Tex.nihil dicit.Gl.dicit q; non nocet,si fieret animo donãdi,aliàs secus,quod dic ut in gl. & C.eo. l.pactum curatoris.

LEX XVII.

1 Pactum cedentis,an noceat cessionario.
2 Cedenti agenti quando possit opponi quod malè agit cessione facta.

SI CVM.Pactum factum ab eo,cui cõpetunt utiles præiudicat ei,cui competunt directæ.Quærit gl.quid ecõuerso,utrùm si uenditor pacisca†,noceat emptori.Et uariat gl.in seipsa,nã primò differentiã facit, inter emptorẽ & fideic.uniuersalẽ,posteà nullã differẽtiã facit, ut patet 1 ex gl.† An pactũ cedentis noceat cessionario?[a] Gl.hic in fi. a uidetur dicere q; sic,nisi interuenerit alterũ de tribus, quæ ponũtur in l.iij.C.de nouat.l.nomẽ.C.quæres pig.ob. pos. in fi.gl.hic uidetur tenere,q; sufficiat, quocunq; modo debitor sciat.Idem in l.fi.ff. de transac.Mar.Sil.dicebat q; in pacto gratuito procedit principiũ gl. in transactione procedit finis.Sed hocnõ ꝓbat lege Iac.de Aret.l.j. §.j.ff. ad Treb. b melius,q; alius,dicit[b] sic,Quando q; cessio est facta ad cõmodum cedẽtis,quia quicquid exigitur,debet in commodũ cedentis uerti,& tunc pactũ & omne factum cedẽtis nocet cessionario, nisi interueniat alterum de tribus hic nota tis,& sic loquitur l. nomẽ. C.quæ res pig. obl. pos. & quod ibi no.Sed si cessio est facta ad cõmodum cessionarij, tunc quocunq; modo debitor sciat,nõ poterit fieri pactũ in præiudiciũ cessionarij.Ita loquitur l.fi.ff. de transac.& finis huius gl.Dixi in l.facta.§.si hæres. ad Treb. & Cy. l.ij.in fi.C.de 2 nouat.in q.† Quæro utrùm eo ipso q; facta est cessio,possit obijci cedenti, Malè agis quia cessisti.ff.eodẽ modo,si qui dẽ est facta cessio ad cõmodũ cedentis nõ potest obijci,nisi interuenerit alterum de illis tribus prædictis.Secus si ad commodũ cessionarij,nam tũc indistinctè potest obijci, l. in causa.§.fi.cũ l.seq.ff. de pc.Dixi in d.§.si hæres.sic debet intelligi qd dicitur de confessione cedentis, an noceat cessionario,ut no.Dy. d.l. seruum filij. §.j.ff. de leg.j. dicam.ff. de proc.l.si actor.

ADDITIO.

a Cessionario.Cast.cons.xlvij.& seq.Ang.cons.cclix.Et an sufficiat, q, debitor sit certioratus ab alio q; cedẽte,uel cessionario?o.And.in add. ad Spec. §.ut autẽ.uer.sed quid si debitor.Et an exceptio cõpensationis quæ potest obijci cedenti,possit obijci cessionario?Bal.cõs.cccclxxxvij.Et ibi an fiat de foro cedentis,& an cedens possit agere ad commodum cessionarij, cons. ccvij.iij.lib.Et an debitor soluens cedenti omisso cessionario,liberetur ipso iure,uel ope exceptionis,cons.ccciij. Et quãdo cessionis exceptio,impediat executionem instrumenti,Ro:cons.ccccl xxij.

b P.PAV.P.Dicit.Composit.cons.iiij.ubi reprobat hanc opinionẽ, & aliter respondet ad l.fi.ff. de transac.& ad istum tex.q, aliud sit in pacto,uel transactione,aliud in solutione,uide ibi ad fi.

§. SED ET SI. Pactum eius, cui sunt cedendæ actiones,nocet ei qui eã habet,& cedere debet.l. apud Celsi. §.mandaui.ff. de dol.excep.Et iste §.legitur hic duobus modis,primò quando uendidit aliquis procuratorio nomine,domini.Secundò legitur quando uendidit quis tanquam dominus rem alienam, tunc dicit, pactum eius,ad quem negocium spectat in ueritate, præiudicat ei qui habet actionem de iuris rigore.

LEX XVIII.

a SI TIBI DECEM. Obligatio,[a] quæ re contrahitur, non potest trahi ultra quã peruenerit. Opp.ff.eod.l.in traditionibus. Sol. hic loquitur de obligatione, quæ re contrahitur,quæ per pactum non potest augeri,ut dicatur re cõtracta.Quæro ergo,an decem millia superflua debeatur existo pacto uestito cohærentia contractus.Gl.dicit quod non,quia cùm accedat quãtitati,esset usura, quæ non potest deberi ex pacto etiam uestito cohærentia contractus, nisi intercessisset stipulatio,l. quamuis. C.de usur. Itẽ nõ potest ualere iure donationis, quoniã donatio olim nõ ualebat pacto nudo,hodie sic,l.si quis argentũ. §.pe.C. de donat.Ita dicit gl. in eo q; dicit non ualere donationem olim,pacto nudo,uidetur malè dictum, quia imò erat pa- b ctum uestitum cohærentia contractus.[b] Potest responde- 3 quod si quidẽ erat mera donatio, ita quòd nullo modo c respiciebat primum contractũ,[c] tunc illi contractui legem non dat, nec ab illo uestitur.l. iuris gent.uer.idem Marcellus. cum seq. ff. eod. Si uerò fiebat respectu primi, contractus, ut quia promisit tibi plus q; mutuasti, tunc est rectè usura. Et hoc facit,quia si in instrumento uenditionis apponitur illud pactum,& id quod plus ualet dedit,& donauit,quod illa non est uera donatio, nec fit ex mera liberalitate,ignorat enim qui donare uelit. Quod hic uidetur teneri Gul. & ego idem in l.si quis cùm aliter. de uer. oblig. Ad aliud quod gl.dicit, hodie cõtra.l.si quis argentum est uerum q; hodie donatio perficitur pacto nudo, si in eo exprimat causa.Secus si ꝓmittat simpliciter sine causa, ne ad idem concurrant duę, ſpecialitates,ut dixi in l.iuris gent.§. quinimo.uer.igitur nuda.ff.eo.

ADDITIO.

a Alio modo summatur hic tex.in scriptis exemplaribus.Prius possent cadere sydera de cœlo,quàm obligatio quæ re contrahitur,obliget ultra quam peruenerit.h.d.q; idem est in subiecta,licet delectabilius. Alex.Lo.
b POMA.Contractus.Alex.l.bonæ fidei.C.eo.
c POMA. Contractum.Pau.& Bal.l.petens.C.depac.

1 *Actiones descendentes ex maleficijs, & etiam continẽtes causam famosam ex maleficio tolluntur ipso iure per pactum, quia sunt debiles.*
2 *Actio tutelæ licet sit pœnalis, tamen non tollitur ipso iure per pactum.*
3 *Actio non sublata, si quis confitendo sacerdoti dicat, remitto iniuriam.*

a §. QVAEDAM.[a] Actiones descendentes † ex maleficijs, ipso iure tolluntur per pactum. ff.eo.l.si unus. §.pactus. l.legitima. s.eo. quia ista cõuentio, l.iuuatur, adeò ꝙ actio ipso iure tollitur. Quæro, quid in alijs actionibus hic non nominatis? Gl.in fi. dicit idem in omnibus similibus quæ continent causam famosam, uel sunt pœnales, cùm sit eadẽ ratio, ff. ad leg. Aq. l.illud. Videamus igit quæ est ratio huius §. Ratio, quia actiones descẽdentes ex maleficio nõ causantur ex consensu, & ideò sunt debiles. Item cùm sint pœnales, sunt odiosæ. Nunc uenio ad Gl. dicit gl. idẽ puto in omnibus similibus, quæ continent causam fa-
b mosam.[b] Intellige si sunt ex maleficio, secus si ex cõtractu, uel quasi, ut actio tutelę, pro socio, depositi, & similes, quæ famosæ sunt, ff. de infa. l.j. tamen per pactũ ipso iure non tol luntur, s.eod.l.iuris gent. uer. idem Marcell. & uer. seq. Item quia quod subijcit, uel quia sunt pœnales, intellige ex utraq; parte. Sic loquũtur exempla in textu posita. Sed si ex parte rei tantùm esset pœnalis, non esset eadem ratio. Hoc
2 etiam † apparet in actione tutelæ, quæ ex parte rei tantũ est pœnalis, & tamen nõ tollitur ipso iure per pactum, d.uers. idem Marcellus. Quæro quando pacta tollunt actionem, uel obligationẽ ipso iure? Gl. dicit, naturalis, &c. Et ponit
3 tres casus, & dic ut in ea. De hoc dixi in l.legitima. s.eo. † Vi
c timò quæro,[c] si quis confitendo sacerdoti dicit, ego remitto alteri omnẽ iniuriam, utrùm per hoc sit perẽpta actio? Gl. Inst. de iniur. in fi. uidetur dicere ꝙ sic. Gul. de Cug. dicit cont. nam quilibet fidelis Christianus tenetur remittere odium animi, quod habet erga alium, nõ autem actionem iniuriarum. Igitur remittendo odium, nõ uidetur remittere iniuriam, l.si domus. de ser. ru. præd. Plus uidetur dicere magister sententiarum. lib. iiij. distinc. xxx. quòd quis non tenetur remittere inimico suo, nisi petenti, & aliter signum amicitiæ non tenetur ostendere sicꝙ uerificatur quod dicitur in oratione dominica. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. q.d. Sicut & nos dimittimus petẽti, ita tu dimittas nobis. Sed ad hanc materiam optimũ est uidere Matth. v.c. In hoc tamen standum est Theol.

ADDITIO.

d P.PAV.P. *Quædam. Matheſi. no. clxiij.*
b POMA. *Famosam. Sed certè qui committit delictũ, uidetur consentire pœnæ quam meretur. gl. l.j. §. bestias. uer. onera. ff. de postul. l. imp. ibi, ipse te huic pœnæ subdidisti. ff. de iur. fisc.*
c *Quæro. Bal. rub. de treuga & pace. ubi allegauit istud dictum Bar. ad q. statuti, quòd inimici cogantur ad pacem, quod intelligitur, si ille qui offendit, pacem petit genibus flexis. Et allegat ultra, si det fideiussorem de non offendendo. Inn. c. ex parte. de uer. sig. Bal. l.ij. ff. ad Sill. Bar. l. non solum. §. iniuriarum. ff. de intur. & Abb. c.j. de maledi. Bal. c.j. §. iniuria. de pa. iur. fi. Ro. l.ij. ff. ad Sill. Barb.*

1 *Pignus constitutum nuda conuentione de iure prætorio producit actionẽ.*
2 *Pignus quando tollatur per pactum expressum ipso iure.*
3 *Pignoratitia directa, quæ datur debitori contra creditorem, oritur pignore tradito, uel si alio modo ad creditorem peruenerit.*

§. DE PIGNORE. Pignus solo consensu contrahitur de iure prætorio, sed solo consensu non tollitur. * No. hic casum, ꝙ pactum nudum lege iuuatur, ut ex pacto actio oriatur. Et sic habes hic exemplum l.legitima. s.eod. Opp. pi-

* *Tollitur. Hoc thema pugnat cont. reg. iuris per quã nihil tam naturale, quàm ex genere quodq; dissoluere, quo colligatum est. Pugnat præterea contra naturam actionis pignoratitiæ, quæ in rem est. §. creditor. Inst. quib. mo. re cont. ob. Sed hoc, summo iure, humanitate uerò prætoria, quam elicit hic Bar. ex solo consensu, competit pignoratitia creditori. At uerò solo consensu non dissoluitur, postquam creditor pignus acceperit, id enim omnino restituere cogitur, sic enim Bart. hũ intelligendus est.* I.Conc.B.

gnus est contractus nominatus, l.j. in fi. s.eo. Ergo actio oritur absq; iuuamento prætoris, l.iuris gent. in prin. s.eod. ꝛ. pignus assumit nomen ab actu. Dicitur enim à pugno. Vnde si peruenerit ad traditionem, bene habet nomẽ, nec
1 eget auxilio à iure prætorio, sed † quando cõstituitur nuda conuentione, non habet nomen, nec produceret actionem, nisi iure prætorio corroboraretur. Dixi s.eod.l.iuris
2 gent. in princ. Opp. & † uidetur ꝙ pignus per pactum ipso iure tollatur. C. de pig. l. maior. & de reg. iuris. l. nihil tam. & s.eo.l.iuris gent. §. adeò. Huius timore gl. intrat hic unam distinctionem satis longam, ex qua apparet, quod, §. iste legitur tribus modis. Primò ꝙ loquatur in pignore constituto nudo consensu. Et quod ibi dicitur de pacto, scilicet, tacito, ex quo oritur actio, l.ij. C. de remiss. pign. Pactum autem expressum tolleretur ipso iure, ut in cõt. Sed adhuc instat gl. cũ hic esset nata ciuilis, & naturalis obligatio, quomodo per pactum potest tolli? Dicit gl. quia erat res integra, sicut dicimus in emptione, l.ab emptione. ff.eod. Quidam reprehendunt istud. Nam per' contractum pignoris, constituitur ius in re, C. de pig. l. pignoris. & ff. de pign. l. pignoris. Ergo ibi nulla est obligatio, necꝙ ciuilis, necꝙ naturalis, ut inst. de act. §.j. & actio pignoratitia quæ est personalis. l.fi. C. de dist. pign. non oritur, nisi pignus tradatur. Inst.
3 quib. mod. re cont. ob. §. fi. Potes † dicere, quòd pignoratitia directa, quæ datur debitori contra creditorem, non oritur, nisi pignore tradito, d. §. fi. uel alio modo peruenerit ad eum, l. utiq; ff. de dam. infec. & l. inquilino. eo. tit. Sed pignoratitia contraria ista competit ex nuda cõuentione, quocũq; modo in ipsa decipiatur creditor, l.j. ff. de pig. act. & l. tutor. §. contrariam. cod. tit. l. si quis in pignore. §.j. uer. obligatam. eo. tit. Non enim dixit tex. tradidi. Et idem dixi in proœ. Digest. §. tertij. in fi. Et sic habes ex ista l. quòd hic loquatur quando pactum est factum de non petendo pignus tacitè. Secũdo modo legitur, quando pactum sit factum de non petẽdo debitum, quo casu hypothecaria tollitur ope exceptionis, si prima actio tollebatur ope excep-
4 tionis. Circa hoc tamẽ gl. distinguit latius, eam uide. No. † istam distinctionem, quãdo uitiato expresso, uitietur tacitum. De quo in l.j. in fi. ff. quib. mod. pig. uel hyp. fol. & l. si fideiussor. in princip. ff. de leg. j. Tertio modo legitur l. ista, quando ad traditionem est processum, quo casu per pactum hypothecaria ipso iure tolli non potest. Quidam reprobant istam tertiam lecturam, nam quantùm ad hypothecariam, nihil operatur traditio. ff. de pignorat. actio. l.j. ff. qui pot. in pig. hab. & de ijs qui priorum creditorum loco succedunt. l.si prior. in fi. Et sic semper per pactum ipso iure tolletur. In pignoratitia uerò actione procederet distinctio prædicta.

§. SI QVIS paciscatur. Pactum personale nõ porrigitur ad hæredem.

1 *Pacisci extraneo quis non potest.*
3 *Pater filio si paciscatur ut hæredi filio quæritur directa, si ut filio, utilis, si ut extraneo, nulla.*
4 *Pater paciscens filio, uidetur pacisci ut extraneo, quando filius meruit, aliter, ut filio.*
5 *Filius lucrans cum pecunia patris, medietas lucri dicitur aduentitia.*
6 *Patris & filij assertioni circa merita, an præcesserint, non statur.*
7 *Pater etiam uidetur stipulari uel pacisci filio, ut filio, quando nominat ipsum filium, secus si nomine proprio tantum.*
8 *Pater uidetur stipulatus filio ut hæredi, quando non apparet an filio ut filio, an filio ut hæredi, & quomodo id possit apparere ex coniecturis, patrem stipulatum fuisse filio ut filio, uel ut hæredi.*
Emphyteusis si accipiatur per patrem pro se & filijs, uidetur stipulata ut filijs, non ut hæredibus.

§. SI PACTVS. Nõ potest quis pacisci extraneo, nec conualescit si extraneus paciscẽti hæres extiterit. Idem
1 si quis filio ut extraneo paciscatur. No. † ꝙ non potest quis pacisci extraneo, quod intellige, prorsus, aliàs secus, l. idem in duobus. in fi. ff. eo. & ibi dicam statim. Secũdò no.
2 † quod ab initio est inutile, postea nõ confirmatur. Dic per Dyn. in capitulo non firmatur. ext. de reg. iur. lib. vj. Tertiò no. ꝙ

nõ. quòd si paciscatur quis filio, ut extraneo, nõ ualet. Ad
3 istud tertium opp. ff. eod. l. & hæredi. §. nos autem. & l. auus. Gl. † mirabiliter distinguit. Aut quis paciscitur filio ut hæredi, aut filio ut filio, aut filio ut extraneo. Primo casu quærit filio directa, secundo utilis, tertio nulla. Quod dicit ut gl.
4 uide eam. & no. Quæro, qualiter cognoscam † utrùm fuerit stipulat' filio ut filio, aut ut extraneo? Gl. no. dicit, Aut fili' fecit mihi aliquid, propter quod illud meruerat, sicut quilibet extraneus, & uideor sibi pacisci, ut extraneo. Aut non meruerat, & uideor sibi pacisci ut filio. l.si donatione. & qd' ibi no. C. de coll. & ff. de cast. pec. l.si fortè. Et ex hoc apparet, quando pater promittit aliquid filio per stipulationem, si quidem filius meruerat, ut quilibet extraneus, obligatur pater filio, nam illud dicitur aduentitiũ. Quod enim quærit filius ex opera sua, aduentitiũ est, l. cùm oportet. in prin. C. de bo. quæ lib. Ita intelligit' qd' no. in auth. unde & si pa-
a rens. C. de inoff. test.[a] Et hoc † etiã dico, quod filius lucrat
5 cum pecunia patris, quod totũ illud lucrũ nõ est profectitiũ, imò medietas saltẽ est aduẽtitia, quia debetur sibi pro operis suis, sicut debetur cuilibet extraneo, fm consuetudinem nostrã. Facit C. pro soc. l.j. cũ ibi no. & de coll. l. illud. in fi. & ibi dixi. Licet gl. uideat dicere aliter in l. cũ oportet. in prin. de bo. quæ lib. tamẽ debet intelligi, fm distinc. prædi-
6 ctam, & sic cõsului pluries. In hoc † tamen utrũ præcesserint merita, uel nõ assertioni eorũ non est staudũ, d.l.si fortè. de cast. pec. & d.l.si donatione. de coll. Potest etiã ex alio colligi, utrũ pater paciscatur ut filio, uel ut extraneo. Aut enim nominauit eũ filiũ in stipulatione, & uidet ei pacisci ut filio. Aut nomine proprio tantũ, & tunc ut extraneo. Ita uidetur probari in l. & hæredi. uer. cæterũ. ff. eo. l. cũ aliquis. C. de iur. delib. l. filio. ff. de cõd. & demõ. & Dy. l.si filio. ff. de don. cau.
8 mor. Quæro quid † si nõ apparet, qualiter fuit stipulatus, utrũ filio ut hæredi, an filio ut filio. Hæc gl. dicit solenniter, quia si nõ apparet, nec ex uerbis, nec ex alia cõiectura, præsumit tanquã hæredi, ff. unde lib. l. scripto. in fi. Quomodò
9 † autem ex alijs cõiecturis liqueat, dico ꝙ si quidẽ pater paciscatur filio super re, quæ de sui natura nõ transit ad hæredem extraneũ, & uidet pacisci filio ut filio, non ut hæredi. Secus si transit ad quẽlibet hæredẽ extraneũ, l. ut iurisiurãdi. §. si liberi. ff. de op. lib. Et ex hoc dico, ꝙ quãdo pater recipit emphyteusim pro se & filijs suis, ꝙ uidet pacisci filijs ut filijs, nõ filijs ut hæredib', quia de natura emphyteusis est, ꝙ nõ transeat ad hæredẽ extraneũ, auth. de non alie. §. emphyteusim. Et ideò si pater instituerit filios in disparibus partibus, tamẽ emphyteusis diuideret æqualiter. Item si repudiarent hæreditatẽ paternam, emphyteusim deberẽt habere. Iac. de Belui. an Agnati, uel filij repudient hæreditatẽ.
10 c.j. circa prin. Vlt. † materiam huius l. qualiter ex pacto uel stipulatione patris, quærat filio. Dy. tangit in l. quodcũq; ff. de uer. ob. Cy. l.ij. C. de cont. & cõmit. stip. ego plenissimè in l. quod dicitur. ff. de uer. ob. Vlterius opp. g!. & nõ soluit. Dic ꝙ non cõualescit, quia ab initio non ualet hic, ibi suspenditur, & ideò ex postfacto cõualescit. Et dic ut in c. non firmatur. ex. de reg. iur. lib. vj. per Dy.

ADDITIO.

d POMA. *Test. Alex. cõs. vij. aliàs, lij. in prin. in iiij. uo. & cons. xxiij. & xlj. uol. j. Anch. cons. cxxij. aliàs, cxxxiij. Alex. cons. cxxxviij. Cast. cons. cxxxvj. aliàs, cxxxvj.*

§. PACTVM conuentum. Pactum personale uiuo paciscente porrigitur ad successorem in rem, etiam tit. singulari. Opp. pactum personale, personam non egredi tur. l. idẽ. §. personale. ff. eo. Huius timore hæc lex legit duobus modis, primo, ꝙ hic fuit pactum factum post uẽditionem, & sic præsumitur actum, ꝙ ad emptorẽ transeat, quia aliàs nihil operaretur. Secũdo modo legitur siue antè, siue post, tunc ad cont. rũ. Secundũ ueram opi. pactum personale potest dici duobus modis. Primò ꝙ personam non egreditur, & isto modo loquitur lex cont. Secundò ꝙ cum persona finitur, l. iuris gent. §. pactorũ. s.eo. & ita loquitur hic. Viuo igitur paciscente transit ad emptorem, & donatarium, non eo mortuo, similiter in l. & hæredi, in princ. ff. eo. Sed tunc opp. illud, quod cum persona finitur, ad aliũ nõ transit, ut inst. de usuf. §. finitur. ꝛ. Concedo ꝙ non transit il
a lud ius, sed cõmoditas eius.[a] l. necessariò. §. fi. de peri. & cõ. rei uend. Ita hæc commoditas istius pacti, transit ad emptorem, & donatariũ, quæ tamen extinguetur autore mortuo, Tenementi.

ADDITIO.

d P.PAV.P. *Eius. Bert. uers. usufructuarius. prope fi.*

§. CVM POSSESSOR. Pactum possessoris nõ prodest, necꝙ nocet uero hæredi. Opp. de cõst-pec. l.si post. Gl. soluit multis modis, Finaliter iudicio meo non ponit ueritatem hic. Dicas ergo ꝙ ibi loquitur de eo qui possidet hæreditatem de iure, ut quia est hæres rogatus de restituendo, uel est hæres institutus filio emancipato prætorito, uel exhæredato, antequã testamentum rumpatur per querelam, uel per contra tab. tunc pactũ factum ab eo prodest, uel nocet uero hæredi, ut in cont. Interim enim legitimè administrabit, hic in possessore, qui nullo modo possidebat. l. hæres à debitore. in princ. ff. de fideiuss. & gl. hoc tenet in l.si hæres pecuniam. ad Trebel.

§. SI FILIVS. Quandoq; filius paciscitur directo patri, & hoc primò. Quandoq; filius paciscitur directò sibi, & hoc secundò. Quandoq; seruus paciscitur sibi, & hoc tertiò. Quandoq; pater paciscitur filio, & hoc quartò. Secunda in l. acquirent. uer. Item & si filius. Tertia in l. & hæredi. uer. quod si seruus. Quarta ibi. §. nos autẽ. Qui sunt in potestate nostra, possunt nobis pacisci.

LEX XX.

ACQVIRENT.

§. ITEM SI FILIVS. Pactum personale filij, transit ad patrem, & ad hæredem eius, uiuo filio.

LEX XXII.

ET HAEREDI. Suprà dixit, si filius pactus est ne petatur à patre, hic ne petatur à se. Opp. l. qui hæredi. in prin. ff. de cond. & demon. ꝛ. Pactum personale potest dici duobus modis, ut no. in l. iuris gent. §. pactorum. & dixi, s.eo. l.si tibi pactum. Si primo modo accipiatur, nõ proderit patri ullo tẽpore, si secundo modo, loquitur hic. Si uerò dubitatur, dic ut in l.fi. C. de usuf.

§. QVOD SI SERVVS. Pactum personale serui non porrigitur ad dominum, nisi ope exceptionis doli. Opp. s. prox. ubi pactum filij porrigitur ad patrem. Sol. Aliud in filio paciscente, aliud in seruo. Ratio, quia in filio ualet, potest enim in iudicio conueniri, sed in seruo, qui non potest conueniri in iudicio, ab initio non ualet, non porrigitur ad dominũ, nisi iure exceptionis doli. Secũdum hoc potest intelligi, quod fuit actum ne peteretur, scilicet, in iudicio, quia extra iudicium etiam potest peti à seruo, l. stipulatio. §. ij qui. ff. de uer. ob. Et ista colliguntur ex gl. quæ est super uer. exceptio. & ex alia j. gl. §.j. Quæro, utrũ ista exceptio doli competat domino, etiam mortuo seruo. Gl. uidetur dicere quod sic. Et potest esse ratio, quia istud pactum nunquam fuit fundatum in persona serui, ideò cùm eius persona extinguí non potest. Secus in filio paciscente, ar. l. nam & si. §. post. de iniust. test. & l. iij. in fi. de lib. & posth. Gul. cont. Ista enim exceptio doli est subsidiaria exceptionis pacti, l. rescriptum. §. fi. s. eod. meritò non potest plus durare, cẽ duret ipsum pactum, l.j. §. hæc actio. ff. si quis test. lib. esse iuf. fue.

1 *Exceptio quæ est inutilis in persona principalis, quãdo sit inutilis in persona defensoris.*

§. NOS AVTEM. Si pater paciscatur pro filio ut extraneo, non prodest filio, patri tamen proderit, si est actũ. Opp. de principio. §. ad uer. Iul. Sol. nõ possumus eis prodesse quò ad directã pacti exceptionẽ, ut hic princ. Secus quo ad utilem, ut in uers. Iul. Opp. de uer. cæterùm. ad uer. Iul, scilicet, prout intelligit uer. cæterum, in filio. Sol. in uer.

in uer.cæterum, pactum est ut extraneo, non nominando eum filium, in uer.Iul.nominauit eum filiũ.Facit l.cùm aliqs.C.de iur.delib.Et sic habes quòd nec ad doli exceptionem ualet, si pater paciscitur filio, ut extraneo. Vidistis s. a l.si tibi.§.si pactus.Vlt.no.hic reg. [a] † exceptio, quæ est inu
1 tilis in persona principalis, est inutilis in persona defensoris.l.minor.in fi.ff.de procur.Gl.tamen dicit, ꝙ hoc fallit in tribus casibus, sed in duobus primis non est fallere, nam illa iura loquunt in actione cessa, quæ licet sit inutilis apud cedentem, tamen est utilis apud cessionarium.quia per cessionem causa quæ reddebat illam actionẽ inutilem, purgatur.ff.de sol.l.stichum.§.pe. & C.de iur. dot.l.fi.Item dicit gl. fallit, ff.rem ra.ha.l.procurator ad exhibendũ.§.j.in fi.Certè ibi non fallit, nam ibi defensor opponebat exceptionẽ ex persona sui ipsiusmet defensoris, quod poterat, quia erat defensor necessarius, ut ibi, & l.idem ꝙ. §.generaliter. ff.mã. Hic uerò opponebat exceptionem ex persona eius quẽ defendebat, quæ cùm apud personam principalis esset inutilis, non fit utilis ad personam defensoris.

ADDITIO.

[a] P.PAV.P. *Quando dicatur pater stipulari filio, ut filio, & quando filio ut hæredi, Bal.c.j.in prin.an agna.uel fil.reti.hær.pos.ubi dicit, quando aliter pater stipulatur filio, quam stipulatus fuerit in persona sua, nunquam uidetur stipulatus filio ut hæredi. Bar.l.ut iusiurandi. §.si liberi, de oper.liber.*

§. FILIAFAMILIAS. Iste §.potest duobus modis intelligi, ut in gl.Secundũ primũ illa uerba, cũ sui iur.&c. determinant uerb.potest. Secundũ secundã determinat, uerb.agat.Opp.ff.de pac.do.l.ij.Sol.Intelligas hoc ante contractum matrimoniũ.Tutius est ergo dicere, ꝙ hic loquitur post matrimoniũ solutum, antequã dos exigatur, quod dic, ut l.licet, ff.de pac.do.Cõstante uerò matrimonio tale pactum nõ ualet, ut in cont.Sed an firmetur iuramẽto, uidetur ꝙ non, quia tale pactũ, improbatur ratione publicæ utilitatis, l.ij.ff.de pac.do.Ergo non firmatur iuramẽto, l.iuris gent.§.& generaliter.ff.eo.Dic ut colligitur ex his quæ dixi in l.si quis pro eo.in prin.ff.de fideiuss.

§. ITEM FILIVSFAMILIAS. Dicas ꝙ iste §.loquitur in legato, secus in eo quod ipse stipulatus esset, fm gl.& bene.No.ergo † ꝙ iuri defuturo potest quis renũciare per pactum, quod dic ut in l.j.C.de pact.& l.j.ff. de cur. bo.dan.

§. IN HIS. Iurisconsul.ponit summarium legum sequẽtium ibi, & in rem pacta, &c.Pactum in rem porrigitur ad omnes, quorum specialiter interest, & ad quos por
a rigi interest pecuniariter [a] paciscentis, & pactum personale personam nõ egreditur.h.d.usq; ad l.si unus. No.ex hoc §.reg.quam dat iurisconsul.ex qua sumpsi tibi summarium.

ADDITIO.

[d] P.PAV.P. *Peculiariter. Aduerte tamen quòd licet pacta in rem non prosint iis quibus ut prosit non interest paciscentis, secus tamen est in refutatione, per quam quis renunciat omni iuri sibi competenti, quia per quandam consequentiam est res ipsa, quæ renunciatur, sublato de medio renunciante, Bal.Alua.Car.c.j.per illum tex.de eo qui finem fecit agna. in usibus feud. Cast.l.qui Romæ.§.duo fratres. de uer. ob.Cont. Bar.ibi, in x.q.uer. ad secundũ, Alex.cons.pe.& in l.ex duobus reis.vj.q.& quid de confessione, idem ix.q.& quæ ibi addidi, & Alex.& Cast.d.§.duo fratres. Itẽ quod pactum confes.& similia, non extendatur ad beneficium tertij, Fel.c.capitulum.in ij.fal.ad reg.ex eo ꝙ quis impune, &c. gl.l.fi.ff.de interr. & Bar. l.duobus.§. à fideiussore.ff. de iureiur. de confessione facta fideiussori, ut prosit debitori, cum interfit fideiussoris ut prosit.*

LEX XXIII.

1 *Principalis si est liberatus pacto personali, quando fideiussor posit conueniri.*

2 *Pactum personale ut non egrediatur personam, debet fieri cum dictione taxatiua.*

NISI. Op. ꝙ ista l.non procedat, nec ꝙ iure ueteri, nec ꝙ nouo, ut in gl.quæ dat multas sol.& omnes sunt ueræ, excepta una, scilicet, illorũ qui dicunt quòd hic reus non erat soluendo, unde non expediebat actionẽ cedi, l.iur.ff.de iur. do.Præterea, licet non sit soluendo modo, tamen poterit effici soluẽdo.l.j.ij. & iij.ff. de ces.bo. Item aduerte, quia per sol.quæ dicit, ꝙ non ob.exceptio pacti, sed exceptio doli, potest esse bona, rectè intelligendo, ut loquatur de exceptione doli generalis, quæ habet locũ ubicũq; habet locũ alia, l.ij.§. generaliter. ff.de do.excep. & l.q se debere.ff.de cond.ob cau.q.d.Licet exceptio pacti non prosit fideiussori, tamen exceptio cedendarum, uel discussionis nõ factæ potest obijci, uel exceptio doli loco ipsarũ. Sed si intelligeres de exceptione doli subsidiaria pacti, de qua loquitur l.rescriptum.in fi.ff.eo.non esset bene dictum, nam non debet porrigi ultra ꝙ possit porrigi ipsum pactũ. Sequit alia sol.quæ etiã posset esse uera, Reassume ergo istas sol. per distinctionẽ sic, † Si liberatus est principalis pacto psonali, utrũ possit cõueniri fi- * *Fideiussor. Indeiussor? * Aut quæris an iuuet exceptione distinctè uidetur dicendum* pacti, & certũ est ꝙ non, ut hic, aut exceptio- *quod non: l.si* ne cedendarum, uel discussionis non factæ, *præcedente.§.* tunc aut consensit pacto, aut non, ut patet ex *Lucius. ff.mã.* gl. & l.si stipulatus. §.j. ff. de fideiuss. cũ sua gl. *l.Conc.B.* Prædicta uera quãdo principalis nõ potest cõueniri facto creditoris, sed si conueniri nõ posset absq; culpa creditoris, tunc directò peruenirетur ad
2 fideiussorẽ, l.iij.§.si is pro quo. quod quisq; iu. ff. de uer.ob. l.decem. & si cer.pet.l.fi. Vlt. no. † ad constituendũ pactum merè personale, ita ꝙ personam nõ egrediatur, requiritur ꝙ in pacto ponatur dictio taxatiua, ut non petam à te tantùm, uel duntaxat. Sed si persona adijcitur uerbo executiuo, sine dictione taxatiua, ut promitto nõ petere à te, tunc facit pactum personale, hoc est, ꝙ finitur cũ persona, tamẽ eo uiuo personã egreditur, s. e.l. acquirent. §.j. & l. & hæredi. in prin. Latius dicam in l. qui in futurum. §.j. ff. eo.

LEX XXIIII.

3 *Pactum ut porrigatur ad alios, requiritur ꝙ interfit pecuniariter, non ratione affectionis.*

4 *Interesse affectionis in contractibus bonæ fidei operatur, ꝙ actio detur ei cui aliter non daretur, non ut in plus detur.*

1 FIDEIVSSORIS. Opp. † ꝙ pactũ fideiussoris, psit reo. l. duobus. §. à fideiussore. ff. de iureiu. Sol. ibi, in iureiurãdo, quod habet uim solutionis, hic in simplici pacto. Opp. ff. eo. l. idem in duobus. in fi. Sol. ibi hoc fuit actum, hic fuit pactum simplex, quo casu non porrigitur ad reum, nisi fideiussoris interfit, ut in gl. Opp. l. ij. §. j. ff. de do.
2 excep. ubi † exceptio doli semper est in rem, ex parte oppo
3 nẽtis. dic ut in gl. Vlt. no. fi. huius l. cum gl. † quod illud requiritur, quod inter sit paciscẽtis, intelligit si peculiariter interest, secus si rõne affectiõis. * * *Affectionis. l. precia rerum. ff. ad leg. Falc.* Vide gl. Cont. imò cõsideratur interesse affectionis, l. cûm seruus. ff. mã. Sol. dicit gl. ibi in
4 bonæ fid. iud. Tu dic ꝙ in bonæ fid. iudicijs interesse affectionis facit ut ei detur actio, cui aliàs non daretur, non tamen quod in plus detur propter affectionem, & ibi dicetur. *l.Conc.B.*

LEX XXV.

SED ET SI FIDEIVSSOR. Si quis in rem suam fideiussor accipiatur, tamẽ in ueritate est principalis, & ut de principali est iudicandum.

LEX XXVI.

IDEM IN DVOBVS. Reuoco in dubium, utrùm pactum factum uni ex duobus reis debendi, alijs prosit. Gl. ponit hic duas opi. una ꝙ prodest alteri. si paciscentis interest, alia ꝙ prodest alteri, si socij sunt. Vide gl. hic ueram, quia alteri prodest quatenus paciscentis interest, licet socij nõ sint. Vnde si pecunia tota peruenisset ad paciscentẽ, in totum prodesset alteri, ne si solueret, à paciscente repeteret per actionẽ neg. gest. l. j. C. de duob. reis. si in parte peruenit pecunia ad paciscentem, pro ea parte prodest alteri correo, l. iiij. §. nunc de effectu. ff. de lib. leg. Sed quando sunt socij, pactum factum uni, prodest in totum alteri. Decla

Declaro, intellige socios omnium bonorũ, uel illius obligationis, ita ꝙ omne cõmodũ & incõmodum inde proueniens sit cõmune, l. si duo. si quis cau. Modò si creditor diceret, Volo ab altero petere partem suam tantũ. Non potest facere, quia si ille alius unum denarium solueret, in eo debet participare primus paciscens, & ideò inquietando alium, et in uno denario inquietat paciscentẽ, meritò obstat exceptio. l. si duo ff. de arb. prout ibi loquitur de duo. re. Prædictis uerò uidetur obstare. ff. de duo. re. l. eandem rem. §. j. ubi ut pactum factum uni, prosit alteri, duo requiruntur, s. ꝙ sint socij, & cõmunis culpa interuenerit. ℞. Prædicta uera, quando cõueniuntur ad aliud cõmuniter promissum. Sed si conueniuntur actione doli, uel culpæ, quæ uenit ex contractibus, tunc requiruntur alia duo, scilicet, ꝙ sint socij, & communis culpa interuenerit: tunc quicquid unus solucrit, alius communicare deberet. Sed si interuenisset culpa unius tantùm, & pactum esset factũ alteri correo socio, illi qui conueniretur ex culpa sua propria, non daret pacti exceptio. quia illud quod solueret ex culpa sua, non repeteret à socio per actionem pro socio. Vnde socius eius non inquietatur nec eius interest, Remanet ergo regula posita in l. & hæredi. in fi. uera, ꝙ tantùm porrigitur ad cũ, ac si paciscentis pecuniariter interest.

§. PERSONALE. Opp. l. si tibi. §. si pactus. s. eo. Dic ut ibi, & tene menti.

1 §. SED QVAMVIS. Dicitur hic, cum l. seq. ꝙ † pactũ fideiussoris prodest reo, si hoc actũ sit. quid in dubio? Dicunt quidã, qd' semper agi præsumitur. Gl. cont. & bene, l. fideiussoris. s. eo. Quæro, an idem sit pactum cuius liber extranei, ut prosit debitori, si hoc est actum? Gl. tenet ꝙ nõn, quia per extraneum simpliciter nõ acquiritur exceptio doli uel pacti. Cont. gl. l. nõ solùm. §. si liberationis. de
2 li. le. ubi † confessio facta absente parte, inducit doli exceptionem, & confessio ad liberandum, idem est quod pactũ. l. tale pactũ in prin. ff. eo. Ista gl. dicit meram ueritatem. l. & hæredi. §. nos aũt. s. eo. l. Põp. la. j. ff. de neg. gest. in gl. ij. Examinaui in d. §. liberationis.

LEX XXVIII.

1 *Pacto gratuito facto per unum ex duobus reis credendi non præiudicat aliis, secus in pacto non gratuito.*

a SIVNVS. [a] Per pactũ uel nouationẽ unius ex duobus reis credendi socijs, alteri præiudicari non potest, sec per solutionis receptionem, uel litis cõtest. Primò pro declaratione l. quæro quæ societas erat hic inter istos argẽtarios, uel alios duos reos credendi? Gl. timore cont. de quibus hic dicunt ꝙ hic erant socij incidenter, quod est directò contra istum tex. Si enim simul argentariam exercebãt. erant socij de necessitate, ex conuentione tacita uel expressa. Dicas ergo securè ꝙ hic erant socij illius argentariæ, uel omnium bonorũ, uel illius obligationis. ita ꝙ omne commodum & incommodum esset commune, & ideò pactum factum ab uno, nõ nocet alteri, quia obligatio nõ est eius propria in ueritate, Debent enim exactũ cõmunicare. Sed si non essent socij, & essent creditores ex causa merè lucrativa, quia nullus de suo aliquid posuisset, tunc esset obligatio cuiusq; propria, quod exactũ cõmunicare nõ deberẽt, meritò per pactũ potest præiudicare alij, ff. ad l. fal. l. in lege Fal. Hoc præmisso pro intellectu l. uenio ad cont. & op. ff. de arb. l. si duo. Gl. ponit multas sol. quarũ quædã non sunt ueræ, ut patet ex iam dictis, quæ continent diuinationem. Vna est, quæ habet colorẽ, ut uidelicet quod ibi in sententia, hic in pacto. Vide gl. Si lex cõtraria loqueretur in sentẽtia iudicis, hæc sol. esset bona. Nam cũ sit necesse, ꝙ lit. contest. præcedat sententiã, ita per contestationẽ unus præoccupasset sibi debitũ, l. ex duobus. ff. de duo. reis. Meritò posset alteri præiudicare simpliciter. Sed ibi loquitur in sentẽtia arbitri, ex qua non oritur actio, nec exceptio, sed solũ ex pacto facto in compromisso. Remanet ergo primũ cõt.
2 ꝙ pactũ unius ex socijs nocet alteri. Dic ergo, hic fuit pactum gratuitum, † quod alteri non nocet, quia illud quod *Bar. super ff. uet.* alius socius exegit, non tenetur consocio paciscenti communicare, quia sua culpa hoc perdidit agendo, igitur non agit nomine socij, nec pro eius utilitate, sed pro sua propria. In cõtrarium, fuit pactum nõ gratuitum, nec culpabiliter, sed diligenter factum, quia cõpromisit. Et ideò quicquid alius socius exigeret, teneretur illi cõpromittenti cõmunicare, actione pro socio. Non potest enim sibi aliquid imputare, etiam nomine socij, & ad eius utilitatẽ uidetur agere, si unũ denarium peteret, meritò exceptione repelleretur. Ita loquitur lex cont. Et ad hoc potest aptari ultima sol. gl. quæ dicit, ibi, de re dubia, hic de re certa donanda. Itẽ opp. ff. de iureiur. l. duobus. in prin. Sol. gl. & bene, aliud in iurando, quod habet uim cõtestationis, & sol. ut hic. Aliud in simplici pacto, ut hic, & dixi in l. cõt. Tertiò opp. ff. de acceptil. l. per iusiurandũ. §. fi. dicit gl. aliud in acceptilatione, quæ habet uim solutionis, ut ibi, aliud in pacto, ut hic Gl. ibi in acceptilatione uidet distinguere, si sint socij, uel non. Idẽ no. in gl. l. rem. §. si duo. ff. de noua. Veritas est, quod acceptilatio indistinctè noceat, non distinguendo sint socij, uel non, quia uim solutionis obtinet. l. iiij. §. nũc de effectu. ff. de li. leg. & l. si ex pluribus. ff. de accep. Sumus expediti de prima gl. uenio ad gl. nouare. & opp. quòd unus de duobus reis posset nouare, l. si rem. §. si duo. ff. de nouat. Gl. inuoluit se hic. Tu dic ꝙ hic non potest nouare unus ex reis credẽdi socijs, ne præiudicet socio, sed unus ex reis credendi, non socijs bene potest nouare, l. cont. Rationem dixi circa principiũ huius l. & ista est opinio Azo. uerissima, quã tangit gl. multùm succinctè. ff. de duob. reis. l. ex duobus. licet Azo in summa uideatur dicere totum cont. Istam materiam examinaui plenissimè in l. ex duobus. ff. de duo. reis. Vlt. no. istũ tex. ꝙ in ijs, qui sunt in nostra potestate, rectè soluitur, ꝙ crediderint, licet pacisci non possint. Et sic est expressum, ꝙ si monachus mutuat uel deponit pecuniam, rectè ei potest solui, licet quæratur actio monasterio, non tamen posset liberare per pactum. l. quod seruus. ff. depos. & l. si seruus. ff. de sol.

ADDITIO.

[d] P.P AV.P. *Si unus. Roma. cons. ccix.*

a §. SICVM Reo. [a] Exceptio pacti porrigitur ad fideiusso
res eatenus, quatenus competit principali. Item principalis potest pacisci fideiussoris.

ADDITIO.

[d] Reo. Bal. c.j. ad fi. in ru. an ille qui inter. fra. Ad quod alleg. quod no. in isto. §.j. & Bart. l.iiij. in princ. ff. de dam. infec. & ibi notaui. Barb.

1 *Pactum secundum contrarium primum illud non tollit.*

2 *Stipulatio tollitur per aliam stipulationem, si hoc agitur, quia in pactis uersatur factum, in stipulationibus uersatur ius.*

3 *Principali quod non prodest reo, non prodest fideiussori.*
Quamuis glossa teneat quòd sunt duæ res, non una substantia.
Obligatio ciuilis habet se ut pater, obligatio naturalis ut mater, ciuilis enim et dat robur.

4 *Iniuriarum actio tollitur per pactum ipso iure, propterea quod illud quod non est, non potest restaurari per pactum.*

5 *Dictio, tota denotat totalitatem circa eandem rem.*

6 *Obligatio naturalis iuncta cum ciuili, non sunt una substantia.*
Possessio habet plurimum iuris & parum facti, quædam multum facti & parum iuris, quædam multum facti & multum iuris.
Obligatio habet plurimum iuris, & parum facti, ut obligatio uerb. quædã plurimum facti & parum iuris, ut pactum de non petendo, quod tamen non tollit naturalem. quædam, multum facti & multum iuris, ut pactum liberatorium quod tollit naturalem obligationem.

7 *Obligatio naturalis introducta per pactum de non petendo, tollitur per secundum pactum.*

8 *Pacti de non petendo interpositi super re non petenda, uirtus multiplex.*

9 *Pactum antequàm opp. exceptio, actionem non perimit.*

10 *Sola naturalis obligatio olim producebat actionem, nunc tamen à ciuili confirmatur.*

12 *Actio non oritur ex pacto nudo, de donando incontinenti aliquid facti et iam hodie.*

13 *Statuto stante, quod mulier non possit obligari sine certa solemnitate, non poterit etiam liberare aliquem.*

14 *Pactum secundum de petendo factum, inducit naturalem obligationem, et tollit naturalem obligationem inductam per pactum primum de non petendo. Et replicationem inducit contra exceptionem inductam ex primo pacto.*

16 *Naturalis obligatio non est in pollicitatione.*

17 *Ius in stipulationibus, & factum in pactis, quomodo dicatur uersari. & nu.uigesimosecundo.*

18 *Pactum de non petendo non repellit agentem, nisi allegetur per reum, etiã si de eo constaret in iudicio, ex confessione actoris.*
Exceptio doli uel metus, non prodest nisi opponatur, etiam si de hoc constet in iudicio.
Reus allegando pactum de non petendo, post litem constet. uidetur de eo opponere. nu. 21.

19 *Stipulationem allegans debet probare solennia interceßisse, quando stipulatio probanda est per testes.*

20 *Actorem carere actione si apparet in iudicio, licet non allegatur per reum, absolutio sequitur.*
Iudex quãdo ex officio suo supplere habeat, etiã si non opponatur à parte.

23 *Fictio priuatiua quæ fingit non esse illud quod est, regulariter non habet locum in his quæ sunt iuris, sed in his quæ sunt facti.*

24 *Acceptilatio non extinguitur per contrariam stipulationem.*

25 *Obligatio ex maleficio tollitur per pactum ipso iure.*

26 *Absolutus cum conditione, non debet de cætero, talia fabricare, si secus fiat, ipso iure incidat in primas pœnas, an si ueniat contra pacta, incidat in primas pœnas.*

27 *Res de facili redit ad suam naturam.*
Priuilegium concessum ecclesiæ quod contra eam non possit sibi obijci, nisi præscriptio triginta ann. an ualeat.

a §. PACTVS NE Peteret. [a] Licet stipulatio per stipulationem tollatur ipso iure, tamen pactũ liberatoriũ per secũdum ope replicationis elidit̃, si prima actio durat, sed si est extincta, per pactum non restituitur, sed in obligationibus, quæ consensu contrahuntur, noua actio nascitur, & res de facili ad suam naturam reuertitur. [b] Ad cuius euidentiam debes scire, q̃ totus iste §. loquitur quando interuenit̃ tria, scilicet, actio prima. Itẽ pactũ ad extinguendũ, uel coarctandũ primã actionẽ. Tertiò q̃n pactũ, ad actionẽ primã iuuandã, uel aliàs ad primũ pactũ perimendũ. Diuide ergo §. in tres partes principales. Prima, quãdo secundũ pactum apponitur, ad perimendam primam actionem, non tamen eam perimit ipso iure. Secundò quãdo apponitur pactum ad perimendum ipsam actionem, & ipso iure perimit. Tertiò quando apponitur pactum ad limitandam, & coarctandam, seu iuuandam primam actionem, non ad eam tollendam. Secunda ibi, sed si pactum. Tertia ibi, q̃ si non. Prima subdiuiditur in tres partes. Primò ponit duo dicta, quæ uidentur sibi contradicere. Secundò assignat rationem diuersitatis. Tertiò ponit unam illationẽ. Secunda ibi, quia in stipulationibus. Tertia ibi eadem ratione. Ista secunda pars subdiuiditur in duas. Prima, quando per pactum tollitur ipso iure actio, quæ ex pacto non nascitur. Secunda quando tollitur ipso iure actio, quæ nascitur ex pacto. Secunda ibi, idem dicimus. Item tertia pars principalis subdiuiditur in duas. Prima, quãdo pactum limitat actionem circa rem, uel quantitatem. Secunda, quã do limitat circa tempus. Secunda ibi, quod & in specie. Vel dic secundũ Cy. q̃ diuiditur in septem partes, primò ponitur thema & quæstio tacita ex themate, usq; ibi, prius. Secundò ponitur responsio ponendo differentiam inter pactum, & stipulationem, usq; ibi, quia. Tertiò ponitur ratio, quartò infertur ex præmissis ad alium casum, quintò ponuntur duo casus dissimiles, ibi, sed si pactum. Sextò ponuntur duo alij casus similes, & remouentes quandam obiectionem contra secũdum casum. Septimò & ult. probat, siue confirmat prædicta per locum ab autoritate, fm Cy.

1 No. † qd̃ secundum pactum contrarium primo non tollit
2 ipsum, C.eo.l.pacta nouissima. Secundò no. † q̃ stipulatio tollit̃ per aliã stipulationẽ, si hoc agatur, ff.ti.j.l. Aquiliana.
3 Item no. q̃ in pactis uersatur factum, in stipulationib. uersatur ius. Item no. † q̃ illud quod non prodest reo principali, nec fideiussori suo. Item no. † quod actio iniuriarum
4 tollitur per pactum ipso iure, l.si tibi, §. quædam. ff.eo. Item no. q̃ illud quod non est, nõ potest restaurari per pactum. Opp.j. & intro gl.mag. & uidetur q̃ pactum tollat pactum, tollit enim naturalem obligationẽ ex pacto inductã. l. Stichum. §. naturalis. ff. de sol. Huius timore sunt in gl. quinq;
c sol. hic sextam ponit Gul. Prima q̃ tunc naturalis tollitur per pactum quando habet sociam ciuilem obligationem, quia modicum fermẽti, &c. Ita dicebat Irne. quod gl. reprehendit, per l.fi.ff. de iureiur. Non ob. quod dicit, modicum fermenti totam massam corrũpit, quia uerum est, quando fermentum est res apta ad corrũpendum. Sed obligatio ciuilis iuncta cum naturali iũgitur ad corroborandũ, l. legitima. ff.eod. & Inst. de ob. §.j. non debet ergo facere, ut citius corrumpatur. Secũda sol. fuit Roge. ut dicamus ibi, tollitiipso iure, ſ. per exceptionẽ, & sic cõcordat cum ista. quod gl. reprehendit, per d.l.fin. de iureiur. tunc enim nõ esset tollere, sed elidere. Tertij soluunt totũ econuerso ad primam, distinguẽdo, aut obligatio naturalis est iuncta ciuili, & sic efficitur una substãtia cum ea, & nõ potest tolli per pactum ipso iure, ut hic. Aut non est iuncta ciuili, & tunc potest ipso iure tolli, ut l. contraria, quod gl. reprehendit per d.l. fi.ff. de iureiur. Ista sol. potest colorari per ar. nã dicit ex quo si data est hæreditas tota, & libertas, q̃ non potest tolli una sine alia, l. sed interdum. de aqua plu. arc. l. si finita. §. ex hoc edicto. ff. de dam. infec. & l. si ita scriptum. §. regula. ff. de libe. & posth. Tamẽ hoc non est uerum, quia non probatur lege, q̃ pactum nõ tollat naturalem, nisi sit naturalis & ciuilis. Non ob. §. regula. quia licet sit naturalis & ciuilis, tamen quælibet per se habet suam uirtutẽ. Nam ille §. loquit̃ quãdo hæreditas est adita tota, aliàs si pro parte, l. iij. de bon.
5 auto. iu. poss. ita potest hic una separari ab alia. Et no. † qd̃ dictio, tota, habet denotare totalitatẽ circa eãdem rem, gl.
6 est Inst. pro soc. circa princ. Et aduerte, † & primò examinemus, utrũm sit uerum, q̃ naturalis obligatio iuncta ciuili, sit una substantia, sicut anima & corpus iuncta simul faciunt unum hominem, an uerò remanent duæ res. gl. hic tenet, q̃ sunt duæ res, non una substantia. Cont. gl. Inst. de ob. in princ. ubi dicitur, obligatio est iuris uinculum, quo necessitate adstringimur, alicuius rei dandæ, uel faciendę, secundum nostræ ciuitatis iura. Loquitur ergo de ciuili, ex eo quod dicit, secundũ nostræ ciuitatis iura. Item nõ de ea sola, sed iuncta cum naturali, quia ciuilis sola nõ astringit quem ad dandum, ut patet in obligatione literarum intra biennium, & l. iij. §. j. ff. de const. pec. Iac. But. Inst. de act. in princ. in j.q. Istud non est uerum, quia si esset una substantia, & sic ipsæ duæ tãquam partes integrales faceret unum totum, una sublata, impossibile esset remanere effectum illius totius, ut uidemus in domo, l. qui res. §. aream. ff. de sol. & l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de uerb. ob. Sed textus dicit, q̃ tollitur naturalis, & remanet ciuilis elisa, ut hic; ergo possunt separari, l. Iul. de cond. inde. Item econuerso interdum tollitur ciuilis, & remanet naturalis, d.l. Iul. unde gl. hic dicit ueritatem. non ob. inst. de ob. in prin. quia fateor, quòd ibi diffinitur obligatio ciuilis sola, & quod gl. ibi dicit de ciuili, unà cum naturali, debet intelligi si obligatio parit actionem. l. licet. §. ea obligatio. ff. de proc. In qua generatione obligatio ciuilis habet se, ut pater obligatio naturalis habet se, ut mater, ciuilis enim est illa, quæ ei dat robur. l. legitima. ff. eo. Inst. de ob. §.j. Sicut ergo si dicerem; pater est qui generat filium, scilicet, cum matre, intellige, non tamen per hoc uolo, quòd pater & mater sint una substantia, imò duæ res inuicem realiter differentes. Ita hic diffinitur obligatio ciuilis, quæ producit actionem cum naturali, non tamen quòd sit una substantia cum ea. Nunc redeo ad gl. dico quòd hæc sol. non est uera, quia naturalis sola non potest tolli per pactum, ut hic. Nam pactum primum de non petendo, habet naturalem solam, & tamen nõ tollitur per secundum pactum de non petendo. Et secundum istam sol. non ob. per illum modum, quia nõ est dubium, quòd per pactũ inducatur naturalis obligatio, l.j. in princ. ff. eo. Item per pactum tollitur naturalis, d. §. naturalis. Ergo per pactum factum de non petendo, fuit inducta naturalis, l.j. ff. eo. Ergo & illa naturalis per illud pactum indu-

cta, de-

cta, debet tolli ipso iure, per pactũ factũ de petendo, d. §. naturalis. Hic autẽ dicitur quòd tollit̃ ope exceptionis, ergo, &c. Secundũ istam sol. quam ſ. dixi, naturalis potest tolli, si est iuncta cum ciuili, l. fi. ff. de iureiur. Quarta sol. est gl. qñ dicit, Aut naturalis obligatio tendit ad liberandum, & nõ potest tolli per aliud pactum, ut hic. Aut tendit ad obligandum, & tunc secus, ut l. cont. quod latius dic ut in gl. Et istã opinionem tenet Azo & Acc. ut hic uidetis. Pro qua facit l. Arrianus. ff. de act. & ob. & l. fauorabiliores. ff. de reg. iur. Cõtra istam sol. uidetur ratio tex. Dicit enim, quod ideò est, quia in pactis uersatur factum, sed eodem modo uersatur in pactis liberatoris, sicut in obligatorijs, ergo, &c. Huius timore dicebat Azo, quòd hic dicitur, in pactis factum uersatur, subaudi liberatorijs. Ista expositio uidet̃ destructio istius tex. Dicit enim, in pactis, quasi dicat in pactis prædictis, scilicet tam ad obligandum, quàm ad liberandum, & ideò Azo in summa huius tit. dicit aliter, uidelicet pactum primum de nõ petendo, habet plures effectus, scilicet quia naturalem tollit, elidit ciuilem, & obligat quem naturaliter non petere. Fateor ergo quòd secundum pactum de petendo tollit naturalem, quam induxerat pactum de non petendo, & sic concordat cum §. naturalis. non autem tollit alios effectus pacti, nec ipsum pactum. Istud etiam tangitur hic ff. ea. gl. & in ij. gl. magna, circa fi. ibi, & fortè naturalẽ tollit, & ẽt in fi. gl. ibi, & fm inducit naturalẽ. & tollit naturalẽ & in ij. gl. magna super uer. ipso iure, circa fi. ibi, nisi fortè in eo qui obligatur naturaliter non petere. Iac. de Rauen. & Pet. Cy. l. pacta quæ contra. C. eo. repræhendunt istã solutionẽ. Nam sicut actio oritur ex obligatione, l. licet. §. ea obligatio. ff. de proc. ita exceptio oritur ex equitate, l. qui æquitate. ff. de doli except. & de iureiur. l. j. Sed si pactum secundum tolleret naturalem obligationem, cessaret æquitas, & sic primum pactum exceptionem non produceret, nec esset opus quòd replicaretur ex secundo, quod est contra istum tex. & idem tenent ipsi præcedentem sol. quòd aliud in pactis obligatorijs, aliud in liberatorijs. Gul. de
d Cu. [d] soluit sexto modo, dicens quòd pactum de nõ petendo, nullo modo tollit naturalem obligationem, quæ erat in primo pacto, quia non ad hoc interponitur. Solum eñ ad hoc interponitur, ut impediatur actus petendi. Sed si in pacto diceretur, ego libero te, tunc tolleretur naturalis. Ita loquitur d.l. Stichum. §. naturalis. & ar. C. de transac. l. si pro fundo. ubi aliud est dicere, Concedo tibi rem, aliud est dicere, Dimitto tibi eam. Propter hoc dicebat ipse, sicut in materia possessionum, quædam est possessio, quæ habet plurimum iuris, & parum facti, quædam quæ habet multum iuris & multum facti, quædam quæ habet multum facti & parum iuris, & in ista ultima ius non fingit, l. in bello. §. factæ. ff. de cap. & l. si is qui pro emptore. ff. de usucap. Ita hic quædam est obligatio, quæ habet plurimum iuris, ut obligatio uerborum, & super ista ius fingit, ut tollatur per aliam obligationem ipso iure: quædã est, quæ habet multum iuris, & multum facti, ut pactum liberatorium, quod naturalem tollit, & super isto similiter ius fingit, ut tollatur per aliud pactum, §. naturalis. l. fideiussor obligari. §. fideiussor. ff. de fideiuss. l. in ijs. §. Imp. de sol. & ſ. eo. l.j. Quoddã est pactum, quod habet multum facti, & parũ iuris, ut pactum de non petendo, quòd naturalem non tollit, & super isto ius non fingit. Et hoc uoluit dicere iste tex. secundũ eũ. Cui opinio. uidetur applaudere Iac. But. mihi autem displicet totaliter, quia est contra casum, ff. ea. l. §. sed si stipulatus. ubi pactum de non petendo tollit naturalem obligationem. Et ideò † ego teneo opinio. Azo. precedẽtem, quæ
7 fuit quinta sol. scilicet quòd naturalis obligatio introducta per pactum de non petendo, tollitur per secundum pactum. Non ob. ratio Iac. de Rau. quia potest responderi, ut statim dicam. Pro huius ergo declaratione examinemus
e uires pactorum, [e] quæ hic ponuntur in gl. & primò uideamus uires pacti primi de non petendo. Dicit gl. q̃ prima
8 † eius uirtus est, ut ipso iure tollat naturalem. Ista est uera, d.l. Stichum. §. naturalis. & l. fin. ff. de iureiur. & ſ. eo. l.j. & l. fideiussor obligati. §. fideiussor. ff. de fideiuss. Et hoc est ue-

rum, quando interponitur super non petenda re, quæ erat in obligatione. Si uerò non erat obligatio, ut puta, non interponitur super actione in rem, tunc nõ potest tollere naturalem, quę non est, sed impeditur effectus illius actionis, ut ſ. eo. l. si tibi. §. de pignore. & j. ea. l. §. item si pactus. Secun
f da uirtus [f] uel † uis pacti est. secundũ gl. quòd elidit ciuilẽ.
9 Ista uidetur uera, quia parit exceptionem, l. iuris gẽt. §. quinimo. & §. prætor. ſ. eo. Sed obijcitur, uidetur enim quod actionem perimat, quòd est pluſquam elidere, l. quæcunq;. ff. de compen. ibi dum dicit, perimi. Quicquid doctores in l. pacta. C. eo. dicas sic, quòd pactum antequàm opponatur exceptio actionem non elidit nec perimit, nec eliditur, & hoc est quod hic dicit, ideò replicatione exceptio elidi̇tur, quia opus est quod opponatur & probetur. Insti. de replic. circa princ. Et hoc est uerum, nisi pactum esset inconti
nenti appositum, tunc enim inest ipsi actioni, & ipsam elidit incontinenti, l. lecta. ff. si cer. pet. & ibi dixi. Postquàm uerò est opposita, tunc actio elidi̇tur, ut hic, & postquam super actione est pronunciatum cõtra actorem, ipsam actionem perimit, quod dicut dixi in l. Iul. ff. de cond. ind. dum tractaui uires sententiæ absolutoriæ. Sed circa hoc doc. mo-
10 uent † unum dubium. & ad euidentiam dicunt ipsi, Præmittimus quod licet gl. dicant, quòd in obligationibus iuris gent. sit obligatio ciuilis & naturalis, tamen nos dicimus quòd est sola naturalis. Quod apparet, quia sola naturalis olim producebat actionem, l. naturales. ff. de act. & ob. licet gl. ibi aliter intelligat. Quæ tñ naturalis confirmat̃ à ciuili, Inst. de obl. §.j. Pro istis facit l. fideiussor. §. fideiuss. ff. de fideiuss. Quid ergo tunc operabitur pactum de non petendo: Dicunt ipsi post multa, aut contractus iuris gent. nitur solo consensu, & tunc per aliud pactum in totum tollitur, l. ab emptione. ff. eo. & hoc eo. §. Aut interuenit aliud uinculum, ut quia interuenit res, & tunc per pactum tale naturalis non tollitur. Iac. But. Inst. de act. in prin. Videtur mihi quod gl. dicant ueritatem, & quod præsuppositio eorum sit contra casus legum. Nam ex contractu iuris gent. oritur obligatio ciuilis. l. iuris gent. §. ſ. §. eo. ibi, ille ait, &c. l. naturalis. in princ. ff. de præsc. uerb. Et si diceretur, q̃ dicit̃ ciuilis approbatione, certè dico quòd illud approbare est obligatio ciuilis, sine qua primum robur nõ haberet. Possent etiã ipsi dicere, si nascitur ciuilis & naturalis quomodo per pactum tollitur utraq; In contractibus qui contra huntur consensu, re integra, quomodo potest pactum tollere illam ciuilem? Respõdeo ius ciuile eo modo approbat & confirmat̃ pactum obligatorium, eadẽ æquitate liberatoriũ appositũ super eo, l. ab emptione. ff. eo. ubi est tex. Vnde ex uigore, & autoritate iuris ciuilis. tollit̃ ciuilis quę e-
11 rat in prima conuentione. Tertia uis pacti † est, quia obligat pacisentem naturaliter non petere, secundũ gl. Cont.
g hoc gl. opp. [g] l. si pater. §. quæ debitorem. ff. de iur. do. Sol. ut ibi. Alij opp. quomodo pactum inductum ad liberationẽ inducat obligationem, contra l. cum is §. j. de condic. ind. R. ipse, & bene, non debet inducere obligationem in præiudicium eius qui liberatur, sed in alia persona altetius non est contradictio aliqua, l. in numerationibus. ff. de sol. Item opp. si hoc est uerum, sequeretur quòd mulier, quæ liberat debitorẽ suũ, esset tuta Velleiano, quia pro alio obligatur, scilicet naturaliter non petere, quod est cont. l. quam uis. §. interdum. ff. ad Velle. Sed respon. fateor quòd obligatur, sed non ea obligatione qua teneretur alius, uel teneri deberet, ideò non iuuatur Velleiano. Dicatis uos, ad quid est hoc utile scire, utrũm quis obligatus sit naturaliter nõ petere? R. quòd istud liberare, est donatio, l. in ædibus. §. j. ff. de don. & ff. eo. l. contra iuris. §. fi filius. Sed ex pacto nudo donationis hodie potest agi, l. si quis argentum. C. de donat. ergo si peteret, poterit hodie conueniri ad interesse, qd̃ succedit in omnibus obligationibus facti. Vltramon. re-
12 spon. optimè, † dicendo quòd hoc non est uerum, nam ex pacto nudo donationis agitur, quando donatio continet aliquid dari, non si continet aliquid fieri. l. si quis argentũ. C. de dona. quæ est intelligenda strictè, cùm contra ius cõmune. Gul. hic, & ſ. eo. l. iuris gent. §. quinimo. Præterea dicebant

cebant Pet.& Gul. quòd ex pacto nudo donationis non
nascitur actio, nisi res statim tradatur,l.Nesennius. §. cum
fundum.ff.de re iud.Sed in pacto liberatorio statim fit tra-
ditio,trahit enim secum executionem,l. j.§. si debitori.ff.ut
in poss.leg.l. metum. §. sed quod prætor.ff.quod met.causa
quod ipsi non allegant.Istud satis placeret, sed secundum
si in hoc remanemus,cp de hac inuestigatione,utrùm quis
obligatur naturaliter,nō petere,nullum effectum inde ui-
demus.Sed respon.quòd Iac.de Aret.uidetur ponere u-
num effectū,in l.Mæuia.§.j.ff.sol. mat. uidelicet, dicit auth.
si qua mulier.C.ad.Vellianū.quòd mulier non potest obli
h gari[h] pro uiro suo aliquo modo,nisi appareat quòd in u-
13 tilitatem mulieris conuertatur.Ex hoc apparet,quòd mu
lier non potest liberare uirum pacto, quia ex hoc obligat
naturaliter non petere.Quod facit,p statuto, qd' prohibet
mulieres uel minores obligari certis solēnitatib⁹ seruatis.
Ex hoc apparet,quòd non poterūt aliquem liberare. Sed
cont.polito,cp non ualeat pactum, quantùm ad effectum
obligandi naturaliter,tamen remanent aliæ uires,scilicet,
naturalem tollit,& ciuilem elidit, & producit exceptio-
nem,& uidetur sufficere liberatio.Sed respon.quando illa
naturalis,quæ est in pacto, tollitur,tunc exceptio pacti re-
plicatione elicitur,ut patet ex his quæ dixi in l.rescriptū.§.
si pacto.ff.eo.& Inst.de repli.in princ.& hic dicam ſ.unde li-
beratio nō sufficeret. Et hoc tene menti, quoniam utilia &
quotidiana. Quarta uis pacti est,quòd producit exceptio
nem. Ista est indubitanter uera, l.iuris gent. §. quinimo.ff.
eo.& Inst.de replic.§.j.& ij.Venio examinando uires secun-
di pacti de petendo.Circa hoc fuit quædā opin.Io. qui di-
xi quòd per tale pactum inducitur quædam noua natura
lis obligatio,quæ iungitur primæ ciuili. ut sic producat a-
ctionem efficacem, quod dicit gl. Azo. non placere,quia
ad hoc non interponitur,& bene dicit. Non em̄ agitur nec
in libello aliquid ponitur de ultimo pacto de petendo,sed
si excipiatur de pacto de non petendo,replicabitur de pa-
cto de petendo,ut hic,& inst.de repl.in princ. Sed tunc op.
quomodo ciuilis sola potest actionem producere? Dicit
gl.non est mirandum, quia hoc idem contingit in chiro-
grapho post biennium,& in re iudicata, si prius non debe
batur.Ista exempla non placent,nam in chirographo post
biennium fingitur naturalis obligatio esse, ut non possit
opponi exceptio non nume.pec.Idem in re iudicata, cum
post sententiam non possit uenire contra,& habeatur pro
ueritate.Vel dicas in sententia inesse naturalem obligatio
tionem, ut dixi in l.Iul. de cond.indeb. Dicas ergo apertè
quòd ciuilis sola,quæ habuit ab initio secum naturalem,
sufficit ut actio possit competere, ut est casus hic. Sicut e-
nim filius non potest procreari absq; patre,& matre, tamē
postquam est creatus, potest uiuere, licet mater moriatur,
ita & actio producta ab obligatione ciuili & naturali po-
14 test durare,licet pereat naturalis.Est ergo † effectus secun-
di pacti,quia primò naturalem obligationem inducit, nō
quòd iungatur primæ ciuili,ut dictum est.Secundò, quia
tollit naturalem obligationem de non petēdo inductam
ex pacto præcedenti secundū opinionem quam tenui, li-
cet gl.aliter tenuerit,ut ſ. dixi. Nec ob. ratio Iac.de Aret. ut
statim dicam.Tertio exceptionem inductam ex primo pa-
cto elidit,& sic replicationem inducit, ut est casus hic. Op.
quia si tollitur obligatio naturalis præcedentis pacti, tolli
tur æquitas,ex qua procedebat exceptio, ergo tollitur ex-
ceptio.Respōdeo ista ratio non est uera, non enim oritur
exceptio ex obligatione naturali, imò oritur ex æquitate
quam habet pactum ex seipso, quia sic est conuentum, ut
Inst.de replic. §.j. & dicam statim exponendo uerba istius
§.quæ dicūt in pactis factum uersari. Hoc etiam probo sic,
pone quòd post secundum pactum de petendo, facit ali-
ud pactum de non petendo, absq; dubio tollitur natura-
lis obligatio de petendo,inducta ex præcedēti pacto, cùm
istud sit liberatorium, præcedens pactum obligatorium,
secundū omnes.sed si opinio Iac.esset uera ex præcedenti
pacto non posset replicari,quia sublata est naturalis. Hoc
autem est falsum,ut Inst.de replic.§.ij.Ex ipsa enim æquita-
te facti,nō ex naturali obligatione oriť, licet circa hoc do-
ctores uideantur aliter sentire,l.pacta quæ contra.C.eo.Sā
i expeditus[i] de ista gl. circa quā quæro duo. Primò, † an sit
15 aliqua differētia inter pactū de nō petēdo & pactū de non
k agēdo[k]. Inn.aliās Io.And.c.exceptionis.ext.de lit.cōt.li.vj.
dicit quòd sic, quia pactū de non agendo impedit solùm
agi coram iudice,nō autem prohibet petitionē extra iudi-
cium fieri.Ideò dicit ipse cp exceptio talis pacti impedit li-
tē contestari,sed pactū de nō petendo, habet impedire pe-
titionem in iudicio & extra, imò impedit quem solutio-
nem recipere,l.amplius.ff.rem rat.haberi. & apponitur ma
gis ad tollendam obligationem,quàm ad tollendam pe-
titionem in iudicio. Ideò lite non contestata impedit,ita
dicit ipse,quod aliter non examino. Sed tu dic, ut hic ple-
nè per do.meum, quia Inn.non dicit ueritatem.Item quæ-
16 ro † utrùm in pollicitatione sit naturalis obligatio? Glos.
prima paruula hic uidetur uelle quòd nō. Tu dicas quod
colligo ex dictis Guliel. quòd in pollicitatio
ne,non est naturalis obligatio,* ideò non di * Obligatio. Cū
citur debitum, sed petitur quasi debitum,l. tamē nihil tam
pactum.ij.respon.ff.de pollicit.Fateor tamen conueniens na
quòd illud, quod in pollicitatione deduci turali æquita-
tur,potest cadere in obligationem ex uirtu ti, quàm ea
te alterius contractus,ut puta si ante uendi quæ alicui pla
tionem aliqua polliceor secuta uenditione, cuerint[t] seruа-
ad illa teneor ex uirtute contractus emptio- re:l.j.ff.de pa-
nis,non pollicitationis,l.scīēdum.§. dictum. ctis. l. j. C.de
ff.de ædil. edic. Venio ad seq.gl. Hic dicitur, fac.eccl.Meri-
stipulatio tollitur per stipulationem.Cont. tò non tantùm
l.si dari.ff.de uerb. oblig.Sol.ut in gl. Et qua naturalem ex
liter una stipulatio nouat alteram æqualem, pollicitatione
plenè dixi in l.pen.ff.de prætor.stipulat.Item oriri, uerum
opp.l.ubi pactum. de transac. Sol.ut in glos. etiam ex ea de-
17 Venio † ad aliam glos.magnam, & quæro ctionem com-
quid uult dicere text. quòd in stipulationi petere dice-
bus uersatur ius,in pactis factum? Gl.hic ui mus:l.naturа-
detur dare quatuor responsiones, tamen in lis.ff.de act.&
ueritate sunt duæ, sed prima & tertia conti obligl. fideiuſ
nent idem, secunda & quarta idem, una ta sor. §. fideiuſſ.
men declarat aliam.Prima dicit quòd in pa ff. de fideiuſſ.
ctis uersatur factum, in hoc quod est neces l. j. C. de fiſ-
se quod beneficium pacti apponatur & alle frag. I.C.B.
getur.nec est necesse allegare aliquid iure so * Solennitatis.
lennitatis,* & sic consistit in allegatione fa Hoc est falsū.
cti,non iuris. Quia ergo est merum factum, nam requiri-
non potest tolli alio facto, l.in bello. §.factæ. tur traditio,
ff.de cap. & hoc uult dicere tertia sol. quæ est quæ cùm facti
eadem cum prima.In stipulatione uerò uer fit: l. cōsilio.in
titur ius,quia ille qui allegat stipulationem, fin. ff. de cur.
debet probare stipulationem, & solennita fur. ipsi.quoq;
tem iuris,scilicet interrogationem præcessis pacta,facti es-
se,& responsionem subsecutam esse, & præ se dicemus.Ci-
sentibus partibus, & incōtinenti. Quam gl. tra traditionē,
uide,& colligemus multa notabilia ex ea. Et uerò, pactum
18 primò no.† quòd pactum de non petendo, nudū sine pol
l non repellit agentem,nisi per eum allegetur.[l] licitatio dici-
m Secundò no.[m] quòd si de pacto de non pe tur.I.Cōc.B.
tendo constaret in iudicio ex confessione a
ctoris, si tamen non est apposita exceptio, actor non suc
cumberet.Idem si constaret de dolo uel metu,nisi oppona
tur exceptio. Ita clarè dicit glos.hic, ibi,etiam si confiteor,
ut factum,&c.Vnde licet dicam in libello,peto decem,licet
fecerim tibi pactum de non petendo, nisi opponas excep
tionem pacti,condemnabit te iudex. Dico tamen quòd
eo ipso quòd reus post lit.contest,allegat pactum de non
petendo,uidetur opponere exceptionem,ut plenè dixi in
19 l.j.ff.de excep.Tertiò no.† quòd ille qui allegat stipulatio
nem, debet dicere omnia solennia, scilicet interrogatio
nem præcessisse,& responsionem secutam fuisse inter præ
n sentes incontinenti. [n] Hoc potest esse uerum,quando alle
gatur stipulatio,quæ debet probari per testes,quo casu so
lennitas non præsumitur,l.j.C.de usur. Secus si per instru
mentum,

mentum,l. sciendum. ff. de uerb. obligat. & ibi plenè dixi.
o Item no.ex ista gl.[o] quòd quandocunq; † apparet in iudi-
20 cio,actorem carere actione,licet non allegetur perpetuum,se-
quitur absolutio, quod apparet ex gl. quæ dicit, si allego
stipulationem, & confiteor acceptilatiouem, non possim
obtinere,nec requiritur quòd per aduersarium obijciatur.
p Idem tenet gl.l.ubi pactum.C.de transf.Cont.[p].l.planè.cū l.
fin. ff. de pet. hær. ubi per officium iudicis potest suppleri,
etiamsi à parte non opponatur illud quod actionē tollit i-
q pso iure.Huius gratia dic breuiter.[q] Quandoq; in iudicio
constat aliquid, propter quod apparet actorem nō habe-
re actionem, & tunc iudex debet absoluere, etiam si à par-
te non opponatur.l. ubi pactum.fm unā lect.C.de transf.&
per hanc gl.Et hoc est quod dicit gl.ff.de off.assess.l.j. quod
iudex potest ex officio repellere libellum, quando ex eo
non resultat actio. Si uerò apparet aliquid, per quod a-
ctio ipso iure non tollitur, sed ope exceptionis posset elidi,
& tunc,aut illa est exceptio,quæ inest ipsi actioni, seu obli
gationi,ut in pacto incontinenti apposito,& tūc potest iu-
dex supplere,etiam si non opponatur à parte, ut plenè di-
xi in l.lecta.ff.si certū petat.Si uerò non inest, sed extrinsec⁹
uenit,ut in pacto apposito ex interuallo,uel in exceptioni
bus præcedentibus ex alia æquitate, tunc aut si illa excep
tio omittatur, actor locupletatur cum aliena iactura, &
potest iudex ex officio suo,postquàm sibi constat de facto,
supplere factum,ac si exceptio fuerit opposita, l.planè. de
pet.hær.& dixi ibi. Aut non locupletatur cum aliena iactu
ra,& tunc non potest supplere,nisi opponatur,ut in excep.
21 pacti de non petendo,ut hic in tex.& gl.Ex prædictis † pa-
tet,quòd hoc quod gl.hic dicit,de dolo & metu, non uide-
tur de iure procedere. Nam licet pars non opponat exce-
ptionem,si actor uinceret,locupletaretur cum aliena iactu
s ra, ergo potest iudex ex officio suo eum repellere,[s] d.l. pla-
nè. quod in exceptione pacti de non petendo non uenit.
Nam pactum fuit gratuitum,si non uteris eo excipiendo,
imputetur tibi.Sed si nos diceremus pactum de nō peten-
do,non esse gratuitum, tunc posset iudex ipse supplere ex
suo officio, licet exceptio non opponatur, postquàm sibi
22 de facto constat,l.planè.Et licet ista sint in se uera, † tamen
quantùm ad expositionem literæ mihi non placent. Nam
dicit quòd in pactis uersatur factum, scilicet in pactis op-
ponendis,& in modo proponendi,& opponēdi exceptio-
nem,sed in stipulatione uersatur ius, similiter in modo pro-
ponendi.Tex.autem uidetur uelle, quòd in pactis uersetur
factum,scilicet in substantia facti,non in modo proponen
di,similiter & in stipulationibus uersatur ius,& ideò alij di
cunt aliter, & exponunt quod pactum appellatur hic ius
naturale,& obligatio naturalis,& ius naturale,id est, natu
ralis obligatio,quasi dicat in pactis uersatur ius naturale,
& ius naturale nō potest tolli.In stipulationibus uerò uer
satur ius ciuile,quod de facili tollitur. Quam responsionē
gl.damnat,quia etiam naturalis obligatio tollitur per ius
ciuile,l.j.§.illud.ff.de nouat.Prætereà etiam in stipulationi
bus uersatur ius naturale,hoc est,obligatio naturalis,l.j.ff.
eo.Posteà gl.ault istam responsionem hic sustinere,Ad cu
ius declarationem oportet nos uidere quartam responsio
nem,quæ ponitur in fi.gl.ibi,uel melius pone extrà, uideli
cet quod tex.exponatur sic,In stipulationibus uertiturius,
hoc est,uinculum,uel obligatio:in pactis uersatur factum,
in eo quod opponitur principaliter ad impediendū,ne a-
gas.habet tamē aliquid iuris, scilicet quia obligatur quis
naturaliter non petere,& ista obligatio potest tolli per se-
quens pactum,sed effectus pacti quatenus consistit in fa-
cto de repellendo aliquem à iudicio, nō potest tolli, & hoc
uoluit dicere secunda expositio posita in gl. supra quam
recitaui,scilicet quòd illud ius naturale non tollitur, qua-
tenus respicit factum de impediendo quem agere.Ideò re-
assume gl.suprà ubi dicit,potest tamen hæc opin. defendi.
& examinemus per singula uerba,Primò dicit sic, pactum
non tollit factum,hoc est, secundum pactum de petendo
non tollit effectum,hoc est,primum pactum,de non peten
do,prout respicit factum de impediendo quē agere,& hoc
est uerum in se,ut pluries suprà dixi.Sequitur in gl. sed ius
tollit ius,& factū,hoc est,stipulatio,quæ iuris est, tollit om-
nem effectum iuris, & facti præcedentis stipulationem. Et
eodem modo acceptilatio. Quod similiter est uerum si cin
telligendo,ut dixi.Non tamen intelligas,cp tollat ius & fa-
ctum,hoc est, quod faciat quod stipulatio non interceſſe-
rit uerè quæ tamen interceſsit.Sequitur in gl.sed factū tol-
lit ius,hoc est,pactum de non petendo tollit ius,hoc est,na
turalem obligationē,quæ erat in præcedenti pacto de nō
petendo.Quod similiter est uerum, ut dixi.Sequitur in gl.
econtrà ius tollit factum,hoc est, naturalis obligatio, quæ
est in secundo pacto de petendo,tollit factum,hoc est,præ
cedens pactū quatenus habet effectū iuris, non quatenus
habet effectū facti,& hoc modo esset etiam uerum, aliter i-
stud quartū membrum non posset intelligi.Licet prædicta
sint in se uera, tamen non reddūt tex.istū bene clarū. Quid
uoluntista uerba,in stipulationibus ius, in pactis factum
uersari.Gul.exposuit,ut ſ.dixi circa sol.j.cōt. in j. sol. quod
ibi reprobaui.Tu ergo dicas cp substantia stipulationis cō
sistit in iure,nam stipulatio,est uerborum oblig.&c. l.stipu
lationū. la. ij. §. stipulatio.de uer.ob.Substantia uerò facti
consistit in facto, quia pactū est duorū, uel plurium in idē
uelle,& idem placitum,& consensus,ut ſ.eo.l.j. Et hoc totū
sonat factum,& nihil iuris.Et ideò stipulatio tollitur per a-
liam stipulationem,quia unum ius potest tollere aliu dius
uerè.Sed pactum nō tollit aliud pactū,nam exceptio,quæ
oritur ex pacto,non oritur mediante naturali obligatione
ipsius pacti,sed prima & immediata causa exceptionis est,
quia sic conuenit,quia tale pactum interuenit,hic tex.rotū
dissimus Inst.de repli.§.j.Quod aūt factū nō interuenerit,
non potest fieri per legē,fm ueritatē,l.in bello.§.factæ.cum
ſi.ff.de capti.Facit ergo hoc per fictionē introducēdo repli
cationem.Sicut enim ille qui habet actionē, quæ eliditur
exceptione,nō uidetur eā habere,ff.de reg.iur. l. non uidet.
Et no.quod dicit,nō uidet qd' est nota fictionis.Ita ille qui
habet exceptionē,quæ elidiťur replicatione, non uidet eā
23 habere,& sic per fictionem. No.† ergo ex isto §.cp fictio pri-
uatiua,quæ fingit non esse illud quod est,nō habet locum
in ijs,quę sunt iuris regulariter,ut hic,quia ius tollit ius ue
rè,non ficte,ut hic, sed habet locum in his, quæ sunt facti,
ut hic,quia factum,quod non potest tolli uerè,tollitur per
fictionem,quod declara latius,ut l,si is qui pro emptore.ff.
24 de usuc.circa fictionem priuatiuam. Itē quæritˆ gl.hic in
fi.utrùm acceptilatio extinguatur per contrariā acceptila-
tionem? Et dicit cp non,& bene,quia acceptilatio nō inter-
ponitur ad tollendā liberationem,sed ad tollendā obliga
tionem.In eo quod dicit,non prodest fideiussori.Op.ff. eo.
25 l.fin.So.ut in gl.Modò ueniamus ad ij.partē §.in sua gl.ni-
hil dicit.No. † tamen cp obligatio ex maleficio per pactū
ipso iure tollitur,quod dic ut l.si tibi.§.quædam.ff.eo.Iuxta
t hoc tamen quæro,[t] dominus legatus † absoluit præfectū,
26 qui uenit ad obedientiam sub certis pactis,& hoc ad fectio,
quòd non deberet de cætero similia attentare,& si secus fe
ret,ipso iure reincidat in primas pœnas tam temporales
quàm spirituales,utrùm si ueniet contra pacta, incidat in
primas pœnas? Ista q. fuit de facto Bononiæ in pſona Mar
u chionis de Ferraria.Et quod non [u] incidat, uidet casus hic,
quia per liberationē ipso iure tollunt̄,nec possunt per cō-
uentionem resuscitari.Iac.But.dicebat cp in primas pœnas
reincidat,nam dicta liberatio debet intelligi,non quòd sit
pura liberatio,sed potius conditionalis,scilicet si secus nō
attentauerit.Cùm enim mens liberantis ista fuit, ergo de-
bet apertè intelligi illomodo,quo possit procedere, ut di-
xi in similibus in ultimis uoluntatibus,l.quibusdiebus.§.
j.ff.de cond.& dem. & l.ij. ff. de in diem addic. in gl. magna
super uer. cōditionalis.Mihi uidet sic distinguendum,aut
ista pacta fiunt cum domino,quæ habet potestatem con-
dendi legem,& ista pacta sunt leges,l.pe.C. de don.inter ui.
& ux.& l.Cæsar.ff. de publica.& ideò ille qui contrauenit,re
incidit in primas pœnas, neq; ab eis ipso iure fuit libera-

tus, nec incidit in illas pœnas tanquam ex prioribus delictis, quia sublata sunt illa, & eorum obligationes, ut hic, sed nouũ delictum, per quod cõtraeunt, meretur illas pœnas, in quas primò incurrerat ex omnibus delictis, & hoc facere lex potest, punitur enim secundum delictum grauius, propter præcedentia, de quibus est condemnatus, uel absolutus, ſ. de pœ. l. capitaliũ. §. famosos. & l. iij. C. de episc. audien. Si uerò ille cùm quo fit tale pactum, nõ poterat legẽ cõdere, tũc aut talia pacta sunt stipulatione uallata, aut nõ. Primo casu, aut in pœna ueniebat aliquid pecuniarũ, & tũc illas pœnas incidit, nõ tanꝯ debitas ex delicto, sed tanꝯ debitas ex ex stipulatione. Põt em̃ p stipulationẽ p̃mitti illud quod est possibile. per legem deberi. l. non impossibile. ſ. eo. Si uerò pœnæ erant tales, quæ non poterant in stipulationem deduci, tunc illa adiectio nihil releuat, casus est hic, ſ. de manu. test. l. Imp. Si uerò erat pactũ nudum, tũc nõ ualeret, ut in isto §. quia ex eo nõ potest agi, & prima nõ resuscitat, ut hic dicit. Venio ad uer. idẽ dicimus. Istud examinaui, ut uidistis, in l. iurisgẽt. §. adeò. §. eo. & eodẽ mõ dico in uers. quod si nõ ut tolleret. Venio ad uers. qd' & in spe
x cie. x Ex quo † no. qꝯ res de facili redit ad suam naturã. Qd'
17 gl. inducit in ar. ad q. an ualeat priuilegiũ concessum eccle
y siæ y qꝯ nõ possit obijci sibi ab alia ecclesia, nisi præscriptio centũ annorũ, nã nõ lædit ut ecclesia, cùm ad ius antiquũ redeat: sed iste §. nihil facit, quia hic loquitur de iure eliso, nõ extincto. Sed ius antiquum quod inducebat præscriptionẽ centũ annorũ, est totaliter extinctũ, ergo &c. Ita dicebat Mar. Saly. & Iac. But. Circa quod uide Cy. auth. quas actiones. C. de sacr. ecc. in ult. q.

ADDITIO.

v P.PAV.P. Peteret. Reg. huius §. q. pactũ nudũ non tollit actus ipso iure, limita ut nõ procedat, quãdo fit ante contractũ perfectũ, Crem. sing. xlix. Itẽ dum dicitur, qꝯ tollitur solum naturalis, nõ ciuilis, limita ut procedat principaliter, secundũ consequentiã potest tollere etiã ciuilẽ exemptionẽ, si naturaliter tantum obligatus det fideiussorem, qꝯ promittat per stipulationẽ, & sic etiam ciuiliter obligetur, si postea fecit reo pactum de non petendo, tollitur sua naturalis obligatio, & naturalis & ciuilis sui fideiussoris. Iaſ. l. & post rem. la j. ff. de transac. Item de eo quod dictum est, quando ante obligationem perfectam, uide Iaſ. l. rogasti. §. si tibi. in j. no. ff. si cer. pet. Itẽ fex casus speciales, in quibus agitur ex nudo pacto. Iaſ. l. lecta. ff. si cer. pet. Bal. l. Pomp. ſ. de neg. gest.

b P.PAV.P. Reuertitur. Vide quod dicit de auth. in conſ. trigesimonono. & c. cùm accessissent de const. & Bar. l. si constante. ff. sol. mat. quod in correctorijs est licita extensio, quando reuertitur ad pristinum ius.

c §. naturalis. Bar. §. naturalis. Pro concor. Aduerte an posit allegari exceptio omissa in processu in obligationib. uel iudex ex officio posit supplere etiam si reſpiciat priuatam utilitatem. Bar. tenet q. nõ. l. eum qui. §. qui ita. ff. de uer. ob. & l. iiij. §. hoc autem. ff. de dam. infec. ar. tamen de contrarietate Bar. in hoc §. pactus. et in l. lecta. ff. si cer. pet. Sol. ut in distinc. ipsius Bar. tã in hoc §. pactus. quãm in d. §. qui ita. adde ad Bal. l. scire. ff. de excuſ. tut. Lanfran. c. quoniã in exceptiones. de prob. in antiquis.

d Cug. Bar. l. j. ſ. de condic. indeb. & l. cùm quis. C. de iu. & fa. ig.

e Pactorum. Bal. l. cùm quis. C. de iur. & fac. ig. & latè in l. pacta quæ C. eo.

f P O M A. Virtus. Limitat. Alex. l. rogasti. §. si tibi. in prin. ff. si cer. pe. Dec. l. j. C. eo.

g Op. Bar. l. ubi pactum. post princ. C. de transac.

h Obligari. Bar. l. Mœuia §. ſ. j. sol. mat. in fin. Sed pone q. statutum dicebat, q. mulieres non possint contrahere, an possint renunciare? Bar. in rub. l. j. C. eo. Bal. l. pactum. xxj. q. C. de col. auth. sacramenta. C. si aduer. uend. et Bal. l. siue apud. C. de transac. & dixi ff. quib. ex cauſ. in poſſ. eat. l. apud Iul. §. fin. & l. ij. C. de usuc. pro emp. Bal. l. j. si aduer. transac. Ro. conſ. cclxxx. & ccxciij. ubi etiam, an stante statuto, quòd mulier non possit obligari sine consensu, &c. possit maritum liberare de fructibus rerum paraphernalium? & quòd stante statuto, quòd mulier non possit contrahere, non possit etiam liberare, Caſt. conſ. cclxj.

i Expeditus. No. pro distinct. in c. j. de lit. conteſt. lib. vj. c. constitutus. de rescrip. Barb.

k Agendo. l. & hæredi. §. filia. ſ. eo. & Bal. l. peremptorias. C. de senten. resc. non poſſ. & l. pacta quæ. in fi. C. hoc ti. l. iij. §. ibi idem ſ. de do. exce. & Bar. l. nam posteà. in princ. de iureiur. & l. eleganter. §. si quis post. de condic. indeb. doc. c. constitutus. de resc. & Bar. l. cùm quis. C. de iur. & fa. ig. & dixi post Bar. d. §. si quis. Imo. l. eum qui ita. §. qui ita. de uer. oblig. & d. c. constitutus. aliquid per doct. c. exceptionem. de exceptionib. Bal. d. §. si quis post.

l P O M A. Allegetur. Alex. conſ. ult. ij. uol.

m No. l. j. C. ut quæ desunt ad. cont. gl. Bal. l. post quàm. C. eo.

n Incontinenti. Ideò si testis diceret præceſſisse interrogationem, & sequutã fuisse responſionem, nisi diceret incontinenti, non probaretur stipulatio. Iaſ. l. j. §. qui prius. ff. de uer. ob.

o Gloſ. Bal. l. edita. C. de eden. & l. post quam. C. de pact. & l. in bonæ fi. in fi. C. e. l. j. C. ut quæ desunt aduo. & l. si fundum sub cond. §. qui fundum. de lega. j.

p Contra. Bar. l. eum qui ita. de uer. ob. l. lecta. si cer. petatur. l. ex omni. C. de prob. Barb.

q Breuiter. Aret. l. si ita stipulatus. ff. de leg. j. & Bar. in l. eum qui ita. de uer. ob. de exceptione reſultante ex eodem inſtrumento, inquo actor ſe fundat, ut iudex posſit ſupplere. Ita quòd opus sit, quòd actor replicet quando opponitur aliqua exceptio quæ sit actionis excluſio, nec iudex potest supplere, licet ex actis sibi constaret. Iaſ. l. licet. C. de iud.

s Repellere. Im. l. eum qui ita. §. qui ita. de uer. ob.

t Quæro. Bar. l. tale pactum. §. qui prouocauit. ſ. eo. l. non solum. §. iniuriarum. ſ. de iniur. Ang. in q. exorta guerra.

u P O M A. Non. Fel. c. ij. ij. col. de testi.

x P O M A. Specie. Fel. c. cùm omnes. de const. c. cùm acceſſiſſent. eo. tit. Barb. conſ. xij. uol. j. & conſ. lxij. eo. uol.

y Eccleſiæ. Gloſ. super uer. redditur.

z Liberatio à dolo de futuro etiam de præterito, quando fieri posit in contractibus, & in ultima uoluntate.

a ¶ ILLVD NVLLA. a Dolus futurus non potest re-
b mitti b, secus in præterito. Opp. hic de princ. usq; ad fi.
k Quidam dicunt quod principium loquitur quando
c dolus remittitur expreſsè, c quod fieri non potest. Finis lo
d quitur d quando remittitur tacitè & sub nube, & sic expreſsa nocent, non expreſſa non nocent, reg. iur. expreſſa. Et hoc uidetur sentire tex. hic, cum gl. tua, dum dicit, ne depositi agat, sed ratione doli futuri. Quæ gl. posset procedere, si quis intelligeret hoc pactum, ut ne depositi agat, hoc est, quòd rem non repetat. Tunc enim ille, apud quem res est, non potest dolum committere, quia in re sua quilibet est moderator & arbiter, l. in re mandata. C. man. Meritò non poterit agere de dolo, cùm non possit committi, sed in ueritate ista conuentio hoc non importat, si promitto depositi non agere, intelligitur ratione culpæ, sed rema
pud te existentem bene debes restituere, l. si ei cui. ſ. de lib. leg. Dolus autem futurus non potest uideri remiſſus, ut in
1 princ. huius §. † De quo autem dolo loquatur iste uersicu. quamuis. dico de præterito. Vnde si feci pactum, ne depositi agam, intelligitur ratione culpæ, uel doli præteriti, rem tamen restituas, d. l. si ei cui. Et hoc tenet gl. satis, reſpectu doli præteriti. Sed quæro, quid si in ultima uoluntate relinquatur talis liberatio? Dicit gl. tunc non porrigitur etiam ad dolum præteritum, l. Aurelio. §. Caius. de lib. leg. Cy. l. sub prætextu. C. de transac. gl. d. §. Caius uidetur simpliciter idem dicere in contractibus & ultimis uoluntatibus. & ibi illud teneo per d. l. si ei cui. prout ibi dixi plenè, in
2 uers. no. quod. Vltimò iste §. inducitur † ad quæstionem. illam de eo qui promisit non petere reduci ad arbitrium boni uiri. De quo hic per Gul. dixi in l. societatem. §. arbitrorum. ſ. pro soc.

ADDITIO.

a P O M A. Nulla. Fel. c. affinitatis. de testib. uide multa specialia quæ permittuntur, propter futurum delictum euitandum, quæ ponit Barb. conſ. xciiij. uol. j. Ro. conſ. xciij. & conſ. xc. aliàs lx.

b P.PAV.P. Remitti. Culpa autem futura potest remitti. Alex. conſ. lxviij. uol. ij. ad fi. Moder. hic post Caſt. Iaſ. l. actione. C. de transac. etiam ibi quãdo remittitur dol⁹ de præterito, regritur ſpecialis renũciatio, taliter q. nõ ueniret in generali remiſsione. Itẽ an reg. huꝰ §. pcedat ĩ dolo præſumpto, Caſt. hic tenet q. sic. Cõt. Ant. de But. c. fraternitatis. uer. iiij. fallit ext. de testi. ut refert Iaſ. et Prãc. Cur. hic. Bal. l. j. in fi. C. de usufru. Alex. hic in apoſtilla. sed illud dictũ, ſundatur in opinione gl. hic quæ repbatur per Bar. Ang. et alios hic

hic, quia etiam uelato nõ potest remitti dolus, licet ibi Bar. loquatur de dolo præſumpto, sed non est differentia. quia gl. hic loquitur etiam in uero dolo, & uult quòd tacitè & uelatè remitti possit, sed etiã reprobata, pro opinione tamen Ant. de But. uidetur facere deciſio Ioan. And. posita in d. c. fraternitatis. dum dicit, quòd conſenſu partium fieri potest, ut post didicita testificata, possint produci teſtes. Quod sequitur etiam ibi Pan. uer. xvj. Ant. de But. ibi in dict. uerſic. fallit quarto. & Soc. ibi, & alij, & tamen ille qui producit testes post didicita teſtificata, dicitur in dolo præſumpto, Bar. l. j. §. nunciatio. de opi. no. nunciatione. cum quo transeunt alij ibi. sed pro opinione Caſt. facit multùm illa communis opinio, quam ponit Hoſtien. & sequuntur alij ibi in c. quintauallis. de iureiur. ubi Ant. de But. sequitur in ultima charta uer. quartus caſus. & Bar. l. societatem. §. Arbitrorum. col. vj. uer. quæro utrum posit ad fin. cum suis concord. ubi licet data potestas esſet arbitris lædendi, etiam in maxima quantitate, non impeditur reductio ea ratione, quia ex tali leſione præſumitur dolus, qui nõ potest remitti, per istum §. Facit etiam quod dicit in l. fin. ff. de præt. ſtip. quòd licet sit conuentum stari dicto partis, ſuper damnis, potest peti reductio, si plus debito peti iuret, quia præſumitur in dolo, ſecundum Bar. ibi quod non potest remitti. Item facit quod dicitur de tutore, an fuerit remiſſa reductio, rationum in ampla forma. quia non potest liberari à reſtitutione reliquorum, Bal. & Imo. l. si seruus uetitus. de leg. j. cum concor. de quibus ad Bar. l. Aurelio. §. Caius. de lib. leg. eo quia non restituere reliqua, est dolus. l. dolus. ff. mand. & l. si procuratorem. §. dolo. eo. tit. & tamen ille dolus de quo in d. l. dolus est præſumptus, ut ibi dicit gl. & Fulg. d. §. dolo. Bar. l. quod Nerua. in ix. quæſtio. & ibi Caſt. ff. depoſit. & gl. l. dolo. ff. ad legem Falcid. probatur etiam iſta opi. Caſt. per l. quidam decedens. ff. de admin. tut. ubi dicitur quòd non potest liberari tutor à reddenda ratione, quin teneatur bonam fidem præſtare, tamen ille qui est in dolo præſumpto, non dicitur in bona fide. d. l. quod Nerua. in fin. Et pro illa diuersitate bene facit illud quod no. gl. & Bart. lege iuriſiurandi. C. de teſtibus gl. l. j. ff. de fer. ubi Alex. & Moder. etiam Bar. ibi no.

c Expreſsè. No. quòd licet dolus expreſsè non posit remitti, tamen potest tacitè, quod no. Bal. l. j. in fi. C. de uſufruc. Dicebat tamen Ang. hic, quòd licet conueniam quòd depoſiti non agam, tamen ſemper potero agere tanquam contra quemlibet poſſeſſorem, de quo hic uide per eum.

d POMA. Loquitur. Alex. l. si mora. uer. regula. sol. mat. quamuis dolo æquiparetur. Iaſ. l. actione. C. de transac. ubi ponit cautelam, ad remittendum futurum dolum ex mente, quam tamen reprobat.

¶ PACTA QVAE. Pacta quę cõtinent turpẽ causam, uel contra publicam utiliatem, non sunt seruanda.

1 Conuentio facta cum una perſona, non nocet alteri.
2 Pactum factum ſuper una re, non porrigitur ad aliam.
3 Exceptio, tua non interest, uel non potes agere, impedit lit. conteſt.

a ¶ ANTE OMNIA. a Quia ſuprà tractauit usq; ad §.
pactus. à l. si tibi. ſ. iij. qualiter pactũ extẽdatur de perſona ad perſonam, hic incipit tractare, quomodo pa
b ctum factum in una re, porrigitur ad aliam, b per totã hanc
l. posteà per totũ tit. tractat q. extrauagantes, quæ non con
1 tinuant. No. † qꝯ conuentio facta cũ una perſona, non no
c cet alteri, c quod plenè expeditum est ſ. & gl. hic tangit. d Se
d cundò no. † e quòd pactum factum ſuper una re non por
2 rigitur ad aliam, quod plenè ſ. expediet iuriſconſul. Tertio
e no. quod iſtud inſpiciendũ est ante omnia, & ideo iſta † ex
3 ceptio, non potes agere, quia tua non interest, uel non potes agere, quia alia res est, de qua dicis pactum factum esſe, & alia est res, quæ petitur. Dico qꝯ iſtæ exceptiones, lit. conteſt. impediũt, quia hoc dicit, ante omnia. Dicam in l. post humus. §. ſi quis ex his. ſ. de inoff. teſta.

ADDITIO.

a Omnia. Limita ut per l. posſquam in prin. C. eo.

b P.PAV.P. Aliam. Ant. But. conſ. xliij. per totũ, extenduntur tamen ad cõnex. Bar. l. eum actum. ſ. de neg. geſt.

*c Alteri. Limita in pacto facto cum ciuitate uel principe, quia tunc ſeruatur pro lege, quòd ad omnes, ſecundum Bar. per illum tex. l. donationes. C. de do. int. uir. & ux. & l. ciuitas. in princ. si cer. pet. & l. Cæſar. ff. de pub. Iaſ. in quantum ponit, quòd si ſunt tres fratres, & unus maritat ſororem, & illa facit pactum de non petendo hæreditatem paternã, quòd illud pactum non proderit aliis fratribus, quin poſſit ab aliis petere portionẽ, uide Caſt. conſilio trecenteſimo undecimo, & cùm sit ſtatutũ, quòd contra illud non poſ
sit opponi exceptio, an habeat locum quo ad tertium? Caſt. conſ. clxxxj. & in quantum etiam ponit, quod tertius ueniens pro ſuo intereſſem, potest opponere contra tres ſententias conformes, aduerte quia illud non est ſimpliciter uerum, Anch. conſ. cccxxxiiij.*

d POMA. Tangit. Limita, quando una nõ ueniret in conſequentiam alterius. Hier. Tor. & ibi ſequitur Dec. l. post quam liti. C. eo.

e No. Ant. conſ. xiiij. per totum, extenduntur tamen ad connexa. Bar. l. eum actum. ſ. de neg. geſt. Ant. Rub. Alex.

¶ SI CVM MIHI. Minor ſumma ineſt maiori. No. q
pactum in ſumma maiori, porrigitur ad minus debitum, & pactũ factum in ſumma minori, porrigitur ad partem maioris debiti, & sic eadem res uidetur. Et hoc modo iſte §. continuatur cum præcedenti. In ueritate tamen eadem res non est. Vnde si debes mihi xx. & uolo petere x. nõ debeo petere x. tanquam debita, ſed tanquam ex ſumma debita, l. ſcire debemus. circa princ. ſ. de uer. obl. ſ. de ſolut. l. ubi fideiuſſor. Vbi formo quæſtionem, an bannitus in x. & x. dicatur bannitus in xx. Opp. quòd maiori ſummæ non inſit minor, ſi negatiuè proferatur, non enim ſequitur, non habeo centum, ergo non habeo decem, quia illa propoſitio, nõ habeo centum, uerificatur poſito, q haberem xcix. l. si is qui ducẽta. §. utrum. de re dub. ſed hic profertur negatiuè, ſcilicet, qꝯ non petam xx. ergo non impedior quin petam x. quia uerum est me non petere xx. Sol. ut dixi in l. j. §. ſi ſtipulanti. ſ. de uer. ob.

¶ SED STIPVLATVS. In obligatione alternatiua
pactum de altero non petendo, tollit totam obligationem elidit, ſecus in obligatione generis, ſi est electio creditoris. h. d. cum §. ſeq. No. quòd in obligatione alternatiua, unius ſolutio, acceptilatio, & pactum, tollit totam obligationem. Opp. dicitur hic, q unius petitione tollitur tota obligatio, cont. l. eum qui certarum. in fi. de uerb. obl. Gl. ſoluit multis modis, & quælibet ſolutio potest esſe bona, quæ, p
cedit quando electio est debentis, ſed qñ electio esſet creditoris, tunc per lit. conteſt. ſuper uno præiudicatur ſibi, ne poſsit uariare ſuper alio, ſ. de uer. ob. l. ſi quis ſtipulatus ſit Stichum. Secundò opp. ad id quod dicit de acceptilatiõe, ſ. de acce. l. & per iuſiurandum. §. ſi Stichum. Gl. ſoluit duobus modis. Tene ſecũdam, quòd ibi acceptilatio fuit facta pendente conditione, & res nõ extabat tempore conditionis. Opp. ſ. de reſcind. uend. l. ſi emptio. Sol. gl. dicit, ibi fuit actum qꝯ in altero tantũ reſolueretur emptio. Tu dic ſecundum doc. qꝯ ibi erat contractus celebratus gratia utriuſqꝫ, unde in altero remanet contractus. Hoc enim prodeſt emptori, quia habebit rem, & uenditori, quia habebit pretiũ. hic contractus præceſſerat gratia unius tantùm, ſm Iac. de Are. & Gul. de Cu. qd' etiam tenebat hic Cy. in ob. alternati ua. Ergo diſtingue, Aut pactũ interponitur ſuper una re debita in cõtractu celebrato gratia utriuſqꝫ, aut unius tantũ, & in isto ſecundo caſu aut fuit factũ ſimpliciter, & habet locum iſte §. Aut conditionaliter, & tunc aut illa res extabat tempore exiſtentis conditionis, aut nõ ut colligitur ex ſol. contrarij. d. l. & per iuſiurandum. §. ſi Stichum.

¶ SED SI GENERALITER. Op. in obligatione ge
neris certum hominem petere non poſſum, In ſt. de act. §. præterea. Ex hoc ſequitur quòd iſte tex. dicat malè in duobus, primò in eo quòd dicit, ſi petam Stichum, obſtat exceptio, quia Stichus nullo modo potest peti. Secundò obſtat quia pactũ debet intelligi ut operetur aliquid, ſed si non intelligitur, & porrigatur ut tollat totam obligationem, nihil operaretur, quia Stichus ante peti non poterat. Ad primũ reſpondeo, quòd ante non poterat peti Stichus quia non erat in obligatione, & hic opponitur exceptio intentionis, dicit gl. Nec ob. l. Mœuius. §. duobus. ſ. de leg. ij. ubi dicit omnẽ hominem esſe in obligatione, quia illud est uerum, quo ad hoc ut ſolui poſsit. Verè tamẽ nullus est in obligatione, ſed ille fingitur esſe, cui posteà ſoluetur, l. cùm incertus. ſ. de leg. ſ. Dixi plenè in d. §. duob. & hoc circa primũ. Ad ſol. dicti cont. pro ſecũdo modo ob. intro gl. ibi, uel uerius, & dicit intelligo hoc qñ electio erat creditoris, & sic

pactū operatur, & creditor posit eligere omnē aliū hominem, excepto Sticho, & hoc prodest reo, quia fortè Stichus erat sibi necessarius. Si enim intelligeres, quòd esset electio rei, tūc illud pactum tolleret totam obligationem, aliàs nihil operaretur, quia si intelligeres quòd ipse reus non posset eligere Stichum, hoc esset contra se. Ita intelligit gl. & bene. Ex hoc apparet sol. præcedentis contrarij, quòd obstat exceptio pacti. Poterat enim actor eligere, & sic certum hominē petere, sed §. prætereà. allegatus in gl. loquitur quando erat electio debitoris. Sed iuxta prædicta dubitatur, an eadem distinctio, scilicet actoris uel rei, debeat adhiberi in obligatione alternatiua, de qua §. prox. Dicit Azo, q̄ non, quia uno mortuo, uel pacto facto, nō tenetur in alio. In eo quòd dicit, de pacto facto, dicit uerū, ut §. prox. §. Ratio differentię inter obligationē generis, & alternatiuam est, quia in alternatiua utrumq; est in obligatione, l. illud. ī. de constit. pec. & l. si duo. ī. de uerb. ob. Sed in obligatione generis nullum, ut §. dictū est. In eo, quod dicit, altero mortuo, non est uerū simpliciter, sed secundū id, quod ponitur in l. Stichum aut Pamph. in princ. ī. de sol. Opp. ad id quod dicit, alterum posse peti, de l. & per iustum. §. si is. ī. de accep. gl. solu it optimè ibi, in acceptilatiõe, quæ habet uim solutionis, hic in pacto. Opp. l. homine, de opt. leg. gl. soluit multis modis, tene illam quæ dicit, ibi in repudiatione, hic in pacto. Dic ergo in obligatione generis, aut obligatio tollit unius repudiatione, aut pacto, aut acceptilatiõe. Primo casu, aut tūc poterat peti, aut non l. homine ī. de opt. leg. & gl. hic solut. cont. aut pacto, & tūc erat electio creditoris, & loquitur iste §. aut debitoris, & tunc ut in gl. aut acceptilatione, & indistinctè tollitur tota ob.

§. ITEM SI PACTVS. Qui promisit non petere totum, remouetur à petitione cuiuslibet partis eius. Op. gl. ille qui est dominus, nō potest esse usufructuarius, ī. si usufruc. pe. l. uti fruí. ergo usufru. nō pōt peti ex ea causa, qua res, &c. Sol. ut in gl. Subdit gl. aliud est in cæteris seruitutibus, ut ī. de leg. ij. l. cum filius. §. dominus. quod uerū est, quo ad casum illius. §. Quantùm ad le. nostram, idem est ubiq;, quia qui remouetur à petitiõe fundi, remouetur & à petitione seruitutum, l. fundum. ī. de except. Opp. ī. de
a excep. rei iud. l. si quis cum totum. §. si ancillam, [a] Sol. gl. dicit, Aliud in sentẽtia, aliud in pacto. quia qui petit, causam exprimit, pactum uerò simpliciter componitur. Certè si in pacto exprimeretur causa, esset idem quod in sententia, ut patet in princ. huius §. de eo qui promisit non petere hæreditatem. hoc est, dicere non se hæredem, & ibi sequitur singulas res, ut hęres petat, quasi dicat, si ex alia causa peteret, quàm ex ista, non obstaret exceptio.

ADDITIO.

a Ancillam. Gl. & ibi Bar. l. si de certa. circa fi. C. de transac.

§. SI ACCEPTILATIO. In pactis liberatorijs, si nō ualet quod ago ut ago, ualet ut ualere potest. Opp. & solue ut in gl. Opp. l. an utilis. ī. de accep. Sol. ibi sunt diuersæ literæ. Veritas est aut peccatur in forma, aut in materia. Opp. l. j. §. si quis ita de uer. ob. & ī. de const. pec. l. j. §. eum qui. Sol. ibi in pactis obligatorijs, hic in liberatorijs. Dixi plene in d. §. si quis ita.

§. SERVVS. Distingue tres casus ut in gl. Adde quartū casum, quid si stipulet adiecto proprio nomine & appellatiuo: diceres fore distinguẽdum, quòd precedat, l. si seruus communis. ī. de stip. seru. sed illa distinctio habet locum, quando utroq; modo ualere potest, hic non potest utroq; modo ualere. Vnde inspicimus quod ualere potest, l. quoties. de reb. dub. & l. quoties. de uer. ob.

LEX. XXIX.

CONTRA IVRIS. Pupillus pacisendo non potest suam conditionem deteriorem facere, sed meliorem sic. Istud principiū prosequere ut in gl. Quærit gl. an ipso iure nō obstet, an ope replicationis, dic ut in ea.

1 Administrationem liberam habens, an quando q; possit donare.
2 Pactum de non petendo, non præsupponit de necessitate donationem.

§. SI FILIVS. Pactum de non petendo, factum ab eo q̄ non potest petere est nullū. Item in generali & libera
a concessione, nō uenit donatio. Item in ipso cõtractu [a] potest filius paciscendo præiudicare patri, & seruus domino. h. d. Op. §. eo. l. & hæredi. §. filia. & §. item. Sol. In casibus in quibus filius uel seruus agere potest, ualet pactum, statu eorum non mutato. In casibus ubi agere non potest, ualet pactum secuta mutatione status, quia sit effectus sui iuris, quod procedit in filio. secus si in seruo, qui nō tenetur
1 ex ante gesto. Venio † ad [b] secundum, & opp. & uidetur q̄
b ex concessione liberæ administrationis posit donari, [c] l.
c cùm plures. §. cùm tutor. in princip. de admin. tut. Dicit gl. quod hic dicitur, fallit in quibusdam casibus hic no. in gl. Certè in casibus hic positis, non est mera donatio, quia ad donandū cogebatur secundū mores ciuitatis, & ideò quodam modo cogitur donare, ut pareat pudori suo, l. Quintus. in princ. ī. mand. Quod tene menti, pro tutoribus & si-
2 milibus administratoribus. Vlt. no. hic † casum quòd pactum de non petendo, non præsupponit de necessitate donationem, quod est utile scire propter insinuationem: l. si
d quis obligatione. & ibi no. de reg. iur. [d]

ADDITIO.

a Contractu. Si pater uellet uenire ex contractu filij, oportet quòd eum acceptaret, cum omnibus suis qualitatibus: Bal. hic. Limita. Iaſ. l. Pomp. §. cùm quis. in l. no. ff. de acquirend. poſ. Alex. l. cùm fundus. §. seruum tuum. ff. si cer. pet. in iiij. no. Gemi. c. ut circa. §. alioquin. in princ. de elect. in vj. qd'ut-tens actu gesto per alterum, non potest eo uti, si ille qui gessit, non seruauit contenta in eo, Bar. l. j. ff. de inter. & rele. Ant. Ru. Alex.

b POMA. Ad. Adde tamen unum sing. q. ille, cui est concessa administratio cum libera, potest gratis remittere, quãdo à prin. poterat ista remissio prodesse, sicut nocere, ut in procuratore cum libera promittente in arbitratorem. Alex. l. de fideicommisso. C. de transac. Iaſ. l. Præses. uer. iiij. usq; ad fi. C. de transf. Alex. consilio uigesimo secundo, j. uol. Ro. cõsil. quinquagesimo, ij. dub. & lv. Abb. consv. vij. in ij. dub. ij. uol.

c Donari. l. filiusfa. & quod dixi ibi. ī. de don. Bar. l. si quis delegauerit. ī. de noua. Item adde q, filius potest donare propter bonū pacis & concordiæ. Ang. l. Imperatores. ī. eo. Item fallit in filijs baronum & regum, & idem etiam in tutoribus altàs prohibitis secundum Inn. c. grandi de sup. neg. pre. adde inquantum Iaſon. ponit, quòd minor non obstante statuto, potest facere contractum utilem, secundū Ro. consilio quadringentisimo quinquagesimotertio, quod idem uoluit Ro. consilio trecentesimosexto, ubi consuluit, quòd si minor captus ab hostibus, ut se redimeret contraxit, quòd ualet contractus, quia ut dicitur, gessit, licet statutum prohibeat minorem contrahere, nisi cum certa solennitate. Et quòd mulier non obstante statuto, possit adire hæreditatem non damnosam, uoluit Ang. consilio ultimo, & §. si filius. in quantùm bonit, an administratores possint donare, uide quæ posuit in l. præses. C. de transf. quibus etiam adde, an possint donare, Bal. consv. xliij. v. li. & an pactū de non peten. egeat insinuatione, Ang. consv. xcix. Bal. consv. cclxxxvij. lij. iij. ib.

d Iur. Bar. l. j. ī. tit. j.

LEX. XXX.

SIN AVTEM. No. l. quia aliud est paciscí in ipso actu acquirendi, quo casu fit deterior cõditio patris & domini, quia res acquiritur sibi cum sua causa: l. j. l. sequenti ī. de rebus eorum. qui sub tut. uel cura. Et secundū hoc apparet, quòd hic debet intelligi de aliquo pacto, qd' ipsam obligationem nō perimat, ut puta de die solutionis, uel de usuris. Nam si esset pactum de non petendo, esset mera donatio, quæ est prohibita. §. l. prox. & ita intelligo gl.

LEX XXXI.

1 Pater potest remittere iniuriam factam filio.

a IN PERSONAM. [a] No. gl. huius legis, ex qua habes,
1 † quòd pater potest facere remissionē de iniura facta filio, quod est utile pro statutis, idcò uide gl. no. eam &c.

ADDITIO.

a Personam. Bar. l. sed si unius. §. filio. de iniur.

1 Fideiussor quando solus obligetur, & non habeat beneficium de fideiussoribus, nec pactum principalis prosit fideiussori.
2 Nouatione quando tollatur prima stipulatio ipso iure.
Stipulationis nouantis potest effectus restringi ex uoluntate partium.

§. QVI PECVNIAM. Per stipulationem nouandi animo interpositam, prima tollitur, uel elíditur, si sequens committitur, uel committi posse speratur, aliàs secus. Ad euidentiam scias quòd seruus fideiubendo non obligetur, l. iij. §. si filius. ī. de pec. & l. seruus insciо. ī. de fideiuss. Opp. quod sit in electione creditoris, an uelit petere à principali, uel à fideiussore. C. de fideiuss. l. iure nostro. Hic
a dicitur cont. quare malè. Sol. [a] gl. Quinq; sunt modi inter-
b cedendi, [b] ut habes in ea, super uer. putat. In primis tribus
1 obligatur principalis, & fideiussor ei accedit. In † ultimis duobus solus fideiussor obligatur, & ideò non habet lo-
c cum beneficium [c] auth. de fideiuss. ut hic patet. Item nō habet locum q̄ simpliciter promittendo uideatur promittere in solidum. l. si paternam. C. ad Velle. licet in ueris fideiussoribus secus, Instit. de fideiuss. §. si plures. & C. de fideiuss. l. non rectè. Item non habet locum hoc casu, quòd pactum porrigatur ad fideiussorem, l. qui libertinus.

** Li. Cont. dicit lex. & apertius in l. si præcedēte. §. Lucius. ff. mād. l. C. B.*

2 in fi. ī. de ope. li. * † Opp. q̄ per nouationē tollatur prima ipso iure, non ope exceptionis. l. j. ī. de noua. Dicit gl. intellige ope exceptionis, scilicet facti uel intentionis, & hæc est uera. Vel dic, quòd ibi fuit actū, ut liberaretur ipso iure. No. sol. istam, q̄ ex uoluntate partium potest restringi effectus stipulationis nouantis. Tertio modo soluit gl. q̄ stipulatio nouās tollit primam ipso iure, quãdo simpliciter in secūdam transfunditur, secus si cum alia misceatur. l. pe. ī. de præt. stip. Singulare dictū est, nec puto uerum, quia cõt. l. qui usumfructum. ī. de uer. ob. & l. si pupillus. §. qui actum. ī. de noua. nec l. pe. de præt. stip. hoc probat. sed ibi loquitur in stipulationibus prætorijs, quæ multùm dependent ex mente prætoris, & ideò non ita de facili nouãtur, sicut cõuentionales stipulationes, ut ibi dixi. Opp. seruus obligatur naturaliter. l. naturaliter, ī. de cond. indeb. Ergo prima transfunditur in secundam naturalē. l. j. in fi. ī. de don. Sol. gl. quando seruus fideiubet, non obligatur, nec̄ ciuiliter nec̄ naturaliter. l. seruus insciо. de fideiuss. quia lex resistit obligatiõi, quo casu impeditur naturalis. l. si non sortem. in prin. ī. de cond. indeb.

ADDITIO.

a Sol. Aut. de fideiuss.

b P. PAV. P. Intercedendi. In dubio, ubi quis pro alio intercedit, præsumitur ut fideiussor intercedere. Alex. consv. clix. in ij. uol. Item q, quando quis obligaretur insolidum, & tãquam principalis, si tamen res ob quam se obligat perueniat in totum ad alium, ille ad quem res peruenit dicitur principalis & non fideiussor, licet se principalem debitorē constituerit, Ca. consv. dcccx. Item no. quod ubi quis contractam obligationem procurat, & ponit se in loco primi debitoris, nō est liberatus statim. Alex. l. quod ususfructu. de uer. ob. ut scripsi etiam in l. delegare. ff. de noua. Item ad illud quod dictum est, quando aliquis procurat pro alio, censetur fideiussor, secus tamen esset si diceret nomine alterius. Bar. Cast. l. si ita stipulatus. ff. de uer. ob. §. possum. Et de modis obligandi pro alio. Barb. & de expromissione Are. l. iiij. §. j. in j. no. & in fi. de uer. ob. & l. huiusmodi. ff. eo. tit.

c Beneficium. Adde quod dixi post Bar. l. ij. de fideiuss.

LEX XXXII.

a PACISCI. [a] Contra tenorē legis, priuatam utilitatem continẽtis, paciscí licèt. h. d. Opp. §. e. l. iuris gent. §. prætor. Sol. illud pactum dicit contra legem quando lex prohibet pactum fieri. Ita loquitur ibi, ut in tit. ne fideiuss. dot. den. & l. si unus. §. pacta quæ turpem. §. eo. Sed si fiat pactum contra tenorem legis, si respicit utilitatem priuatam, ualet, ut hic, secus si publicam d. l. iurisgent. §. si paciscar. & l.
b si unus. §. item ne experiar. §. eo. Vltimò gl. [b] intelligit hanc l. quando sciebat, uel supinè ignorabat emptor uitium uel morbum. Dic. ut in gl.

ADDITIO.

a Pacisci. Bar. l. ubi de doceau. mor. l. pacta. C. eo.
b Gl. Mod. inst. de act. §. in duplum.

LEX. XXXIII.

a QVOD DICTVM EST. [a] Cessante ratione legis, cessat ipsa lex. h. d. Quærit gl. quid si non competat actio mandati, sed alia. Dic ut in gl. Quærit gl. de alio beneficio, ut puta restitutionis in integrum. Videbis in l. si minor. ī. de min.

ADDITIO.

a Est. Dec. l. ex hoc. ff. de iust. & iur. Ang. hic.

LEX XXXIIII.

1 Pacto liberatorio quare potest prouideri, uni ex hæredibus tantùm, non tamen per pactum obligatorium.

AVVS. Per pactum liberatoriū potest quis unus ex hæredibus prævidere. Opp. q̄ non potest prouideri uni, quin prouideatur aliįs. l. cum qui. §. te & Titium. ī. de uer. ob. Sol. gl. ibi, in pacto obligatorio, hic in liberatorio. Ratio, quia per l. Arrianus. de act. & ob. Pet. assignat aliam rationem, obligationes sunt perpetuæ, nec pacto contrahentium potest fieri, quin perpetuę sint, l. obligationum ferè. §. placet. ī. de act. & ob. & l. eum qui. §. qui ita. ī. de uer. ob. Cum igitur obligatio incipiat in personam defuncti, per legem xij. tab. diuiditur inter hæredes, & sic non potest per pactū in personā unius hæredis transferri. Et ex hoc cõcludebat Pet. q̄ si obligatio inciperet ab hærede, ut in tit. C. ut act. ab hær. q̄ tunc posset unus ex hæredibus tũ grauari. Istud non est uerum, quia licet in persona hæredis incipiat, tamen æs hæreditarium deducitur. l. hæreditariū. ī. de bo. aut. iud. pos. Ergo diuiditur inter hæredes pro hæreditarijs portionibus. l. pro hæreditarijs. C. de hær. act. Prætereà si hoc esset uerum, sequeretur quod paciscendo posset extraneum obligare, uel alijs acquirere, quod nō est uerum, & contra l. j. §. eo. Quod autē hoc sequatur, apparebit
1 ex ratione quam dicam statim. Ratio igitur est ista. † Hæres repræsentat personam defuncti solum pro hereditaria portione, pro residuo uidetur extraneus, C. de rei uend. l. cùm à matre. & l. ij. §. fi. in gl. mag. ī. de præt. stip. Modo si tu per sti-
a pulationem uis unum ex hæredibus grauare in totū, [a] uel ei in totum acquirere, non potes, quia ultra hæreditariam portionem extraneus est, meritò omnes tenentur, & omnibus acquirit. Et hoc in pacto obligatorio, in pacto liberatorio secus, quia pacta obligatoria dandi non possunt esse personalia, ut cum persona finiãtur, ut §. prox. dixi. Sed pacta liberatoria possunt esse personalia. l. iurisgent. §. pactorum. & l. idem. §. personale. §. eo. & ideò possunt prouidere personę uni ex hæredibus, & tale pactū non prodest sibi ni si pro portione hæreditaria, quia ultra non tenet ipso iure, & sic nō paciscitur ut extraneo, ut hic est casus. Op. ī. de uer. ob. l. continuus. §. fi. ubi etiam in pactis obligatorijs potest uni ex hæredibus prouideri. Dicit gl. ibi in dando, hic in retinendo. Dic in quantū ob. huic l. ibi in pactis liberatorijs, hic in obligatorijs. Sed in quantū obstat ad prædicta, quia etiam in pactis obligatorijs uni consulitur, dic q̄ prædicta in obligationib. dandi, ibi uerò obligationib' faciendi, ut patet in tex. Ratio, obligatio facti indiuiduí non diuiditur inter hæredes per legem xij. tab. imò cuilibet hæredum cõpetit actio insolidū, l. ij. §. ex his. ī. de uer. ob. & l. eadem. §. fi. c. tit. Meritò pōt uni ex hæredibus prouideri, cū insolidum sibi de iure actio cõpetat. Alijs aũt actio nō cõpetit, si eorū nō interest, ut ibi dicitur in gl. Sed si poneremus, q̄ esset factum diuiduū, tunc idem qd' in obligationibus dandi, ut
b ibi dixi. Opp. q̄ filio non cõpetit directa, [b] ut §. e. l. & hæredi §. nos aũt. Sol. hic pactus fuit filio, ut hæredi. Quod appareret, quia aliter quàm ut hæres, tenere non poterat. Opp. ī. de uer. ob. l. quod dicitur, dic ut in gl.

ADDITIO.

a Totum. Bar. l. si fundum. §. si libertus. de leg. i. adde post Iaſ. inquantùm ponit, si Princeps imponit onus ciuitati, & deinde aliquem eximat, an ipse teneatur contribuere pro parte exempti. Anch. consv. cclxj.

b Directa. Doc. l. quocunq; §. ij. de uer. ob.

LEX XXXV.

1 Liberum in singulari pro filio.

a IVS AVTEM.[a] Iura generis non possunt dirimi. No.†
1 hícliberum in singulari numero, quod nescio alibi.

ADDITIO.

a *Autem l.si quis in suo.& ibi gl.C.de inoff.test.Bal.l. si quis prioris.§.in illo de sec.nu.& l.non est sine.de uer.sig.*

LEX XXXVI.

1 *Soror uenit appellatione fratris.*
2 *Confessio simplex ad deliberandum inducit pactum.*
3 *Transactio & diuisio idem sunt quasi.*
Transactio,& petitio specialis etiam extra iudicium facta,non præiudicat alteri,uel rei personæ,nisi esset de appendicijs.
Petitio & transactio generalis quibus casibus præiudicet omnibus.
4 *Transactone uel diuisione facta per arbitratorē, ut per eam præiudicetur alteri,debet distingui an prosecutio fuerit specialis,an generalis.*
5 *Remissio generalis liberat à dolo & culpa, quando absq; dolo suo partib. ignorantibus aliquid apud eum remansit.*
6 *Petitio si est specialis & generalis,quo ad uerba,transactio restringitur ad speciem petitam.*
7 *Dubium quod dependet ex testamento,non uenit ex generali remissione,nisi inter scientes.*

a TRES FRATRES.[a] Ad species de nouo repertas do
b lo contrahentiū in diuisione non comprehensas,ge-
neralis quietatio non porrigit in effectu.[b] No. quòd
1 † appellatione fratris contineť soror. Op. pactū debet cōti
nere aliquid|dandū,uel faciendū in futurū.l.v.§.stipulatio
ī.de uer. ob. sed hoc nō fuit, dixerunt eīn nihil cōe remā-
sisse, ergo non est pactū,ideò dicit gl.snbaudias,& promise
rūt ne cōium rerū nomine de cætero agerent. Sed uidetur
2 quòd ista suppletio nō sit necessaria, quia † ad liberandū
confessio simplex inducit pactum. l. tale pactum.in prin.ī.
eo.sed potest dicere illud uerum in personalibus,in realib⁹
secus. ut hic & l. cūm falsa.C. de iur.& fac.ignoran. & dic ut
ibi.Opp.C.de transl.sub prætextu.Gl.pro sol.contrarij di-
3 stinguit satis perfectè, † & distinguit in transactione,qua-
si transactio & diuisio idem sint. quod satis uidetur proce-
dere,& per tex. huius legis in fin.Dicit ergo gl.quòd si qui-
dem sit petitio & transactio specialis,tunc alteri rei uel per-
sonæ nō præiudicat.l.si unus.§.ante omnia.ī.eo.intelligas
hoc de petitione etiam extra iudicium. ut congruat huic l.
quæ de diuisione loquitur, & de iudicio mentionē non fa-
cit.Item intelligas hoc uerum, nisi alia res esset de appendi
cijs eius,super quibus transactum est.l.licet.cum l.seq.C.de
iud. Secundò dicit gl. quod utrunq; est generale,id est petti
tio & transactio, tunc nocet in omnibus, d. l. sub prætextu.
Fallit in casibus,scilicet quando aliquid est subtractum,ut
hic.Item quando dubium penderet ex testamento: ī.tit.ī. l.
non est ferendus.Gl.in isto membro nō facit mentionem,
utrùm persecutio fuerit generalis, uel specialis, prout fit
qñ secuta est sententia. l.licet. C. de iud.ideò fortè quia hic
nulla fuit persecutio, cum nec ad iudiciū fortè fuit deuen-
tum,sed fuit petitio extra iudiciū. Vel dic,quòd partes ha-
buerunt respectum ad petitionem, iudex uerò ad persecu-
4 tionem, & ideò si transactio † esset facta per arbitratorem,
uel etiam diuisio, deberet fieri illud membrū,utrùm perse-
c cutio fuit generalis,seu specialis,sicut in sententia.l. de reb.
ī.de arb. Item illud quod gl.dicit, [c] fallit si dolo est aliquid
5 subtractū, ut hic.† Item intelligo [d] si aliquid, apud aliquē
d remansisset,absq; dolo suo,partibus ignorantibus. Nam i-
e sta generalis [e] remissio liberat à dolo & culpa, non autem
q̄ non teneatur restituere rem apud se cōstitutam,l. si ei cui
de lib. leg. dixi. ī.eo. l. si unus.§. illud.Idem dicit gl.fallit in
ijs quæ dependent ex testamento,quod no.ut ī.dicam sta-
6 tim † Tertium membrum glos. est,si est specialis petitio, &
generalis transactio, quo ad uerba,transactio restringitur
ad speciem petitam.C.de transl.si de certa. Quod intellige
ut dicam ī.l. emptor.§. Lucius. Dixi in l.si ex pluribus, ī. de
sol.Dixi in l.Aurelio.§.Caius.ī.de lib.leg.Op.ī. de uer.ob. l.
qui Romæ.§. duo fratres. ubi dicitur fideicōmissum rem̄is-
sum p generalem diuisionem.Sol.ibi sciebāt illud fideicō-
f missum subesse,hic ignorabant.[f] No.istam † sol.quæ est ue-
7 ra in se, quòd cum illud dubium dependeat ex testamēto,
non uenit in generali remissione, nisi inter scientes, ut di-
ctum est par gl. & l.de ijs.de transac.Dat gl.aliam sol.quòd
ibi fuit male iudicatum. Quam opinio. ego teneo, tamen
quia de illo sunt opi.uariæ, sæpè ego recurro ad sol. præce-
dentem.Nam filij cùm sunt sui heredes,non presumuntur
scire contenta in testamento. l.eius qui in prouincia in fin.
si cer. pet. & ideo nisi doceatur qnòd sciuerint,indubitāter
per diuisionem fideicōmissum nō uidetur remissum, ut ex
prædictis patet,& gl.hoc tenet.

ADDITIO.

d *Fratres.Conf.Bar.inci.cauetur statuto.ubi consuluit, q̄ statutum loquēs de fratribus,utrùm habeat locum in sororibus.& conf.seq.q̄ incipit,inter tabellatores.Pro concordia aduerte, q̄ quando generalis fuit petitio, & persecutio fuit specialis,& facta est transactio generalis,in effectu, an habeat saltē ope replicationis obstare exceptio non solum in ijs quæ actor fuit specialiter prosecutus.Bar.uidetur tenere quod sic,in l.sub prætextu. C.de trās. sed cont.tenere allē.in hac l.tres fratres.salua tamen Bar.reuerentia,uerum est, q̄ obstat solum in specialiter agitatis,ut in hac l.tres fratres.nisi ope replicationis elidatur exceptio, & ita loquitur in d.l. sub prætextu. & ita supplendo concordat ubiq;,q̄ solum in effectu præiudicatur,quò ad specialiter prosecuta, si replicatur ab agente,non fuisse prosecutum,uel aliter potest intelligi Bar.in d.l.sub prætextu.ut loquatur in uno ex duobus casibus,specialibus positis in hac l.pro fallentia.*

b *In effectu.Alex.conf.xv.lxxxv.uo.iiij.*

c *Dicit.Ang.d.§. duo fratres.Bart. conf.ccxxix.Bal. conf.cccxxij.iiij. lib.& stante statuto,q̄ extantibus fratribus,fœmina non succedat,uterinus excludet fœminam.& Bal.conf.xxxij.li.ij.& Ro.conf. cccxj.hic Ias. Quò uero ad id quod dicit,s.q̄ stante statuto,q̄ mulier non posit cōtrahere sine consensu propinquorum,q̄ fœminæ non comprehendentur,Ang.conf.cxlj.*

d *POMA.Intelligo.Bart.conf.clvij.Barb.conf.xvj.uo.ij.Rom. conf.xviij.& quando nō esset aliud ius quod posset remitti,nisi illud quod pendet ex testamento,q̄ illud uidetur remissum,Bar.l.qui Romæ.§.duo fratres.vj.q.in fi.de uerb.ob.*

e *Generalis.Bar.l.non solùm.§.fi.& l.Aurelius.§.Mœuia. & l.si quis rationes.ff.de lib.leg.Gul.de Cug.d.§.illud. Barb.*

f *POMA.Ignorabant.Alex.conf.cxxiiij.in pen.col.Card.conf.xcij.col.vj.*

LEX XXXVII.

1 *Solutione eius quod debetur,quando tollatur obligatio ipso iure, & quando ope exceptionis.*
2 *Contractus innominatus ita utitiatur per interuallum,sicut nominatus.*
3 *Pactum appositū incontinenti iuxta contractū,quando posit reuocari.*

a SI CVM FVNDVM.[a] Pactum de soluendo alteri,
inducit exceptionē sol. secuta, uelsi per eum non stat,
cuius gratia pactum fuit appositū. Opp. Solutione se-
cuta,ipso iure nō tenetur,quia nō possidet,nec dolo desijt
possidere,ergo malè dicitur hic,doli exceptionem compe
tere.Sol.gl.quod dicit de exceptione,intellige facti, uel in-
tentionis.Et secundū hoc quod tex.dicit,cōuentionis exce
ptione,expone,id est, pacti propter cōuentionem.Alij (ut
gl.dicit)legunt secūdo modo,q̄ feci tibi pactū de nō peten
do quoddā aliud debitū,non de re ipsa soluta non uendi-
1 canda.Ad istā lec.op.† quia solut. eius q̄ debetur, uel alte-
rius rei pro illa,tollitur obligatio ipso iure creditore uolē-
te,Inst. quib.mod.tol.ob.in prin.fm hoc non refert utrum
fuit factum pactum de eadem re, uel de alia. Sol. tres sunt
casus,quandoq; soluitur ei cui debetur, & tunc siue idem,
siue aliud eo uolente tollitur obligatio, ut in cont. Quan-
doq; soluitur eadem res quæ debetur, & tūc siue ei, cui de-
betur,siue alij,eo uolente, tollitur obligatio ipso iure,l.so-
lutam.ī.de sol.Quandoq; soluitur aliud quam id q̄ debe-
tur,& alij quàm cui debetur,creditore uolente,& tunc con
tingit liberatio ope exceptionis. l.fi.§.fi.in princ.ī.de uerb.
ob.& ita intellexit gl.hic.Et ista lec.licet sit uera in se,tamen
non congruit huic legi,quia tex.dicit,uendicantem eū fun
dum à te,&c.Et sic modò patet,q̄ pactum fuit factū de non
petendo fundum,& contra te obijcitur exceptio,& sic præ-
cedens lec.est uerior. Venio ad secundum casum, quando
non stat per debitorē, quò minus soluat, Dic,ut in gl. Sed
ad hoc opp. & intro primam gl. & uidetur quòd licet cre-
ditori penitere,sicut in cōtractibus innominatis.l. dedi.in
prin.& l.si pecuniam.ī.de condd.ob cau.Sol.gl.fatetur cōtrā-
rium,

rium,si dedissem tibi hoc pacto, ut alij solueres, sed hic nō
2 dedi,sed à te ipso possidebas.No.† ista [b] gl.q̄ ad hoc ut di-
b catur contractus innominatus, oportet q̄ statim agat, uel
detur,uel fiat utrunq;.Secus si ex interuallo,puta cum desi
deres fundū meū, conueni tecum ut alij dares, ut hic.Et sic
interuallū utitiaret contractū innominatum,sicut nomina
c tum.l.cōtinuus.in prin.ī.de uer.ob.Sed op.ext.gl.fortiter,[c]
pactum de soluendo alteri appositū incontinenti, non po
test reuocari. Secus si ex interuallo,& sic est totū cōtrarium
3 eius qđ gl.dicit l.aliud.ī.de sol.Sol.Illud † uerum,cùm pa-
ctum apponitur iuxta cōtractum nominatū,ut in adiecto,
ut ibi patet. Secus in contractu innominato, in quo est lo-
cus pœnitentiæ,ut hic in gl.Et fm hoc intelligas, nisi cōsta-
ret quod pactum de soluendo tertiò, esset appositū gratia
creditoris, tūc enim licet incontinenti, & si iuxta contractū
nominatū apponeretur, potest reuocari tacitè & expressè.
l.hoc iure.§.si quis.ī.de don.Item qđ dixi, q̄ non pōt reuo-
cari,quando non stat per debitorem,uidet cont.l.si cùm.ī.
de sol.ubi tale pactum habet uim mandati,& reuocatur si-
cut mandatum. ℞. quando mandatū fit gratia debitoris,
cui mandatur,non dicitur mandatū sed consilium.l.ij.§.fi.
ī.man.Sed quia istud consiliū de soluendo alteri, debebat
explicari de re mandantis, habet uim pacti, q̄ reuocari nō
potest, si per eum non stat, ut hic in fi. Secus si gratia credi-
toris,ut hic in primo casu,& d.l.hoc iure.§. fi quis. Vlt.ad id
quod gl. dicit, quod quando hoc caderet in contractū in-
nominatum,locus esset pœnitentiæ,intellige,nisi in casu l.
si ego.in prin.& §.ī.ī.de iur.dot.dic ut ibi.

ADDITIO.

d *Fundum.Bal.l.ex placito.xj.q.C.de rer.per.*

b *Ista gl.l.iuris gent.in prin.uer.facias.in fin.ī.eo.& Ang. hic. & alios clarius.Ca.l.si pecuniam.in princ.ff.de cond.ob cau.uer. sed tu.addde consociū in l.rogasti.§.j.in gl.parua.super uer.placuerit.ff.de præsc.& Ias.d.l.si pecuniā.xj.limit.& Imo.l.hoc iure.§.si quis dederis.ff.de dona.ubi aliter intelligit istam gl. Alex.l.j. §.j. de uer.ob.Ias.l.si stipuler.§. fi.eo.*

c *Fortiter. Io.d.l.hoc iure.*

LEX XXXVIII.

a IMPERATORES.[a] Administratores reip.nō possunt
b quem liberare [b] pacto gratuito.Opp.C.de usur.l. aduer
sus. Breuiter dic, Si quidē debitum est liquidū,non pōt
remittere pacto gratuito & expresso,ut hic,sed negligendo
petere,ita qđ currat præscriptio,poterit remittere,ut in cōt.
De debito uerò non liquido posset transigere. l. præses. C.
transac.ī.eo.l.item magistri.

ADDITIO.

a *POMA.Imp.Car.conf.xcij.*

b *Liberare.Gl.l.fi.§.si quis professus,secūdum unam lect.& quod ibi Bar. ī. de publica.Et dum dicunt,q̄ transigere possunt isti administratores, limita tamen,nisi lis fingatur.Bar. l.cum hi. §.si cum lis.ī.tit.j.adde post Ias.quando administrator posit donare, transigere, gratis debitum remittere. Ro. conf.quinquagesimo.*

LEX. XXXIX.

1 *Ius publicum naturale pacto tolli non potest.*
2 *Ius publicum positiuum dans formam actui,pacto,contrahentium tolli nō potest.*
3 *Ius publicum disponens circa effectum actus respicientis principialiter utilitatem publicam,pacto partium non mutatur. Si continet priuatam utilitatem,& continet fauorem renunciantis,ei potest renunciari.*
Beneficio restitutionis in integrum à maiore renunciari potest, secus si per minorem.
4 *Statutum uel dispositio respiciens utilitem priuatam,si subest alia causa, q̄ utilitas pacifcentium,pacto non potest tolli.*
5 *Pactum contra bonos mores non ualet.*
6 *Pacto non potest fieri, ut in pignoribus habeat locum pactum legis commissoriæ,neq; q̄ mutuum factum filiofa.teneat.*
7 *Statutum ex causa publicæ utilitatis,licet respiciat principaliter utilitatem priuatam,pacto non tollitur.*
8 *Statutum habens causam respiciens publicam utilitatem,contra tale statutum etiam cum iuramento pacisci non potest.*

a IVS PVBLICVM. [a] Opp. de multis legib⁹ in quibus
quis renunciat iuri iutroducto pro se, & tamen illud est
ius publicum,& sic uidetur ob.ī.eo. l.pacisci.& l.pactum. ī.
eo.cum si.ibi positis in gl.Breuiter pro uniuersali doctrina
1 huius materiæ dīcas, † quòd quoddam est ius publicum
naturale non positiuū, & illud non potest tolli pacto.l. ius
2 autem ī. eo. Quoddā est ius publicū † positiuum, & istud
b quandoq; disponit circa formā dandam [b] alicui actui, ut
puta,in testamentis,contractibus,uel iudicijs, non curo,&
istud pacto contrahentiū nō potest mutari.l. nemo potest.
ī.de leg.j.& ī.de uer.ob.l.j.§. si qs ita.& C.de sen.l. prolatā.&
3 de fid.inst.l.comparationes.ibi, nō aliter, &c.† Quandoq;
ius disponit circa effectū alicuius actus, & tunc aut ille effe
c ctus respicit principaliter [c] directo utilitatem publicam, &
non potest mutari pacto priuatorū, ī. e.l.iuris gent.§. si pa-
ciscar.& l.si unus.§.pactaq;.uer.item ne experiar. & hic quā
doq; respicit utilitatē priuatam, & tunc aduertendum est
ad causam,quare lex sic disponit.Aut eīn causa cōtinet sīm
pliciter fauorē eius qui huic iuri renunciat, & hoc ius uult
mutare, & potest, quia quilibet pōt renunciare fauori suo:
l.pactum.ī.eo.l.pe. C. eo.& hoc uerum respectu ipsius iuris
qđ est mutabile per pactū, si tamen persona sit talis, cui pa
sisci liceat,ut in beneficio restitutionis in integrū, q̄ potest
tolli per pactū factum à maiore. C. si ma.fa.ra.ha. per totū,
non si fieret à minore.l.si iudex circunuento.ī.de min.& ibi
no.& C.de in integ. restit. l.si in integ.restit.l.si intra. Si uerò
4 † causa illius statuti facti per legē nō est priuata utilitas pa
scentiū, sed subest alia causa, tunc per pactū tolli nō pōt.
Item loquunť oēs casus no.in l.pe.C. eo.& l.pactū.ī. Subij-
cio exemplū,causa euidētioris intellectus. † Q̄nq; aliquid
5 statuitur, quia si secus fieret,esset contra bonos mores, tūc
pactū in p̄rium nō ualet.l.alia.§.eleganter.fol.mat.l.si unus
§.pacta quę turpē.ī.eo.Sic potest loqui tit.C.ne fideiuſ.do-
den.(Est eīn ibi ratio,ne causa perfidiæ nascat in matrimo-
nio)& oēs leges quæ prohibent pactū,ex quo daretur ma-
6 teria delinquendi. Quandoq; † pactū prohibetur odio al
terius ut in pacto legis commissoriæ, in pignore, & in mu-
tuo facto filiofa.tūc per pactū non pōt mutare, ut ī. ad Ma
7 ce.l.tametsi.& C.de pac.pi.l.fi.Quandoq; pactū † prohibe-
tur, seu per legē aliquid statuit ex causa publicæ utilitatis,
licet respiciat principaliter utilitatē priuatā, tūc etiam hoc
pacto mutari non pōt.l. de die.ī. de pa.do.C.de agri.& cen.
l.ij. & l.quēad. lib. xj. Et ad ista reducunť oēs casus qui no.
8 in l.pactū inter hæredē.ī.eo. † Et ideò multū diligenter ad-
uertas,si in statutis apponitur causa, quę respiciat publicā
utilitatē,tunc eīn nō pōt pacisci,etiā cū iuramento, ut ī.eo.
l.iuris gēt.§.& generaliter.& no.in d.l.ij. C.de agri,&.cen.Di
xi in l.si quis pro eo.de fideiuſ. & multas speciales quæstio
nes circa hoc uide in l.nemo pōt.ī.de leg.j.Aliquantum la-
tius scripsi in l.si quis.in conscribendo.C.de epis.& cl.

ADDITIO.

a *Publicum. Bar.l. si quis.C.de pac.ubi utitur alio modo loquendi, quia distinguit an posit separari.dixi in c.si diligenti.de fo. compet.ubi doc. tradunt hanc doctrinam Bar.sed non ponderant istam diuersitatem,uide quæ dixi ibi,Barb.ista faciunt,an partes posint cōuenire ut iudex, non in figura iudicij,sed de plano,& ex officio ueritatem inquirat, & illa reperta ordinet quid uelit.Hostien.& Io.And.c.j.de lib.oblat.dicunt q̄ sic, secus tamen secundum eos,si conueniunt q̄ feratur diffinitiua, omisso libello.gl.c. fi.de re iud.sed Imo.d.c.j.dicit,q̄ primum dictum non uidetur uerum,quia non potest renunciari iuri introducenti solennitatem,ut hic habetur:sed si uellet,q̄ procederet tanquam arbitrator,hoc bene posset,per ea quæ no.in l.sed in seruum.§.si quis iudex.ī.de arb.& in dubio ut actus potius ualeat, deberet præsumi,q̄ uellent ipsum cognoscere tanquam arbitratorem.ar.c. abbate.de uer.sig.secundū Io.& per eundē in d.§.& post operis. Nec ob. l.quoties.de preci. imp. offe.quam alle. Hostien.quia ibi speciale in causis breuioribus,& loquitur secundū tempora antiqua,secundū quæ,non erat necessarius libellus,nisi in illustribus personis, idcò facilius illi iuri specialiter poterat renunciari,cum facilius tollatur,quam ius commune.l.cius militis.§.militia missus. ī. de test.mil.clem. cōstitutionem.de elec.Inst. de actio. §.tripli.Bal.& Imo.post Bar.l.nemo potest.de leg.j.& Imo. l.Titio centū. §.ij.de cond.& demō.ubi refer can.in c.P.& G.de offi. del.eg. & Bar.l.sōcietatem. §. arbitrorum. ī.pro soc. uers.dixi post Bart.l.à diuo. §.sententiam.in fi. de re iud.Et istis adde. Ant.c. quintauallis. de iureiur.qui tenet opi.Hoſt.sed Imo.ibi cōt.Bar. cōſ.quinquagesimo octauo. Cast.conſ.clxx.*

Adde

Adde ibi,per pactum non potest mutari.Barb. cons.vj.uol.iiij.ubi concludit,q; non potest renunciari statuto disponenti , ne aliquis possit esse fideiussor,quando hoc erat introductum ratione publicæ utilitatis.

b P.PAV.P.Dandam.Istud nō procedit , quando interuenit iuramentum.Alex.cons.cccl.xxxviij.

c P.PAV.P.Principaliter. *Ad cognoscendum quando aliquid dicatur principaliter introductum in fauorem publicū.Fran.cons.ij.circa fi.& quod multa inducantur contra regulas iuris communis, ob fauorem publicum.Fel.l.j.ad Bar.ff.sol.ma.Bar.l.si quis conscribendo.C.de pact.*

LEX XXXX.

1 *Ambiguitas & obscuritas differunt.*
2 *Interpretatio pacti quando fiat contra proferentem.*
3 *Interpretatio pacti appositi pro utroq; fit cōtra eū,qui se ex pacto fundat.*
4 *Interpretatur tunc dispositio eo modo quo potest ualere,quando interpretando contra proferentem ea redderetur inutilis.*
6 *Interpretatio debet fieri p iudicē.Et potest principaliter adiri ut declaret.*

a VETERIS.[a] Ambigua conuentio interpretatur contra eum,pro quo profertur.h.d.Quæro dicit hic pactionem ambiguā,uel obscuram.† Quę est differen
1 tia inter obscuritatē & Gl. in hoc plus extendit se cp alibi in l.quoties.ff.de uer.ob.hic etiam aliqua dicit,s.q obscuritas est in dictione,quæ potest diuersimodè intelligi, uel in oratione,generali seu alternatiua, ambiguitas est in oratione. Tu dices clarius , q obscuritas est in dictione, ut dicit gl.in dispositione uero alternatiua seu in generali , nulla est obscuritas . Illud em̄ est expressum,qđ uoluerūt cōtrahentes, sed est ibi incertitudo,quā ipsi uoluerunt ab initio.Ambiguitas uerò est in oratione,ut gl.dicit.Hoc præmisso opp.l. inter stipulantē.§.j.ff.de uer.ob.dicit gl.ibi,in iudicijs, & bene, qđ dic ut ibi dixi, &l.de die.in prin.ff.qui satisd.cog.Op.
2 l.si in emptione.in prin.ff.de cont.emp.Sol.† dicunt quidā, ibi in accessoria cōuentione , hic in principali.Istam reprehendit gl.quia etiam in principali quādoq; fit interpretatio pro uenditore, l.in l.j. de cont. emp. Vnde alij,soluunt cōt.l. si in emptione. q ibi pactū fuit appositū ab emptore hic à uenditore, & sic semper interpretatio fit contra eum, qui pactū induxit, in cuius fuit potestate legē apertius dicere,ut hic.Ista sol.uidetur cont.l.insula.ff.qui po. in pig.ha. ubi fit interpretatio ,p eo qui dixit pactū. Huius timore gl. recedit ab omnib.istis sol.& sol.cōt.l.si in emptione. qđ ibi fuit pactum appositū ab emptore, uult dicere q ibi fuit pactum appositū gratia emptoris,& sic debet haberi perinde ac si ab eo esset appositū. Debet ergo pactum interpretari semper cōtra eum pro quo apponitur. Et ita uidetur intelligere ista gl.cum qua concor.gl.in l.Labeo.ff.de cont.emp. Vide gl.& dic ut in ea.Certè istud uidetur contra emptionē istius legis , quæ uidetur uelle interpretationē fieri contra proferentē propter rationē quā subdit, in cuius potestate fuit legē apertius cōscribere.l.Labeo.ff. de cōt.emp.Nec ob. l.insula.ff.qui pot.in pig.ha.Nam ibi nulla est ambiguitas, fuit enim pactum appositum circa hypothecam,qđ pacto debet declarari secundū conuentionem appositā in principali obligatione, C. per quas pers.nob.acq.l. ij. Dicas ergo ad l.si in emptione, q hic constabat pactū appositum à uenditore,ibi erat dubiū.Et ideò in dubio fit interpretatio cōtra eum pro quo profertur, quia cū ipse fundet intentionē suā ex pacto,pactū debet eius intentionē probare de necessitate, aliàs non sequitur condemnatio. l. non nudis.& l.non epistolis. C. de prob.ideò interpretatio fit cōtra eū,
3 qui intentionem suam nō probat. Et hoc dico,† q si pactū esset appositum pro utroq; interpretatio fieret contra eum qui ex dicto pacto fundat intentionem suam; per rationē prædictā, quia si est obscurum uel ambiguū, intentionem suam non probat.ff. de reb. dub.l.cùm quæritur.& ff. de uer. obli.l.stipulatio ista.§.in stipulationibus.Quod facit ad q. quā pridie habui de facto inter ciuitates Tusciæ,& Archiepiscopum, quam q. nunc non prosequor. Opp. ff. de cōtt. emp.l.si ita.Gl.sol.ibi non est obscuritas,uel ambiguitas,& sic non habet locum hæc lex,sed est ibi incertitudo, quæ resultat ex alternatiua, ideo est electio debitoris. Opp.l.eum
4 qui cal.in prin.ff.de uer.ob.Sol.gl.not.† Interpretatio fit cō tra proferentem, seu cōtra eum pro quo profertur, nisi per talem interpretationem dispositio redderetur inutilis , qa tunc interpretatur eo modo quo ualere potest. ff. de rebus dub.l.quoties.& ff. de uer.ob.l.quoties.& d.l.eum qui cal.in princ.Op.l.semper in stipulationibus.ff. de reg. iur.Sol. Fa
5 teor † q prius debet fieri interpretatio, fm illum qđ ueri simile est,d. l. semper in stipulationibus. & l. in obscuris per Di.ext.de reg.iur.c.inspicimus.lib.vj. In dubio fit contra ,p ferentem,ut hic.Ideò pro huius declaratione,gl.distinguit & bene, tu latius ex prędictis distingue p te-
4 ipsum*. † Quero per quē fieri ista interpreta- * Teipsum.Bar. cum ab istis 3 rijs sese extricare nequeat, cōmittit cuilibet.Nos igitur posita uera huius l.regula,limitabimus eā

tionē.per iudicem.l.uoluntatis.C.de fidei.& quod ibi no. Quærō an propter hoc possit iudex principaliter adiri, ut declaret qualiter uerba obscura uel ambigua alicuius dispositionis debeāt intelligi. Ego determino q si in l.stipulatio ista. §.in stipulationib⁹.& ibi tex.ff. de uer.ob.&l.cū quærit.de reb.dub. *non procedere,quando uniuersalis particula, puta. Quicquid adijcitur.l. inter §.strictum.de uerb.ob. Deinde limitabimus nō procedere in eo quile ges sancit.l.fi.C.de legib.*I.Con.B.

ADDITIO.

d P.PAV.P.Veteribus.Ro.sing.dcxxxij. *Item limita istam reg.non procedere in dote secundum Ang. cons. xxxij.regula ista procedit etiam in teste, Alex. cons. cclj.Item an procedat in uerbis confitentis,Ca.cons.ccxlj.ad fi. Item quòd in uenditione , semper uerba ambigua interpretentur cōtra uenditorem,Io.de Ann.cōs. xcviij.ad fi. Soc.l.cum quærebatur. ff.de uerb.sig. Cast.cons.cclxj.Alex.cons.xj.col.ult.ij.uol.& cons.lxiij.uol. iiij.& consil. lxxx.& cons.lxxxvj.eo.uol.& cons.xciij.in fi.& cons.seq.eo.uol.& cōs. clxvj.eo.uol.Abb.cōs.xc.in j.uol.Rot.cōs.v.allàs.iij.Abb.cons.lxxx.uol.ij. & cōtra obscurè & ambiguè loquentes,uide aliqua p Fel.in proœ.decret. et in c.per tuas.iij.col.de prob.et c.cū clamor de test.Ang. l.falsius.C.de fur. Bar.cons.vj.allàs xvj. uol.j. & cons.xxxvj.eo.uol.& Bar.l.in lege.ff.loc. cons.lvj.uol.ij. Istum tex.intelligo, quando de debito constabat, & partes faciunt tale pactum animo paciscendi,aliàs probaret debitum non subesse, uel numerationem,& solutionem interuenisse,Con.cons.xxiiij. incip.testator filio iam nato, ubi declarat , quomodo intelligatur iste tex. Cast.l.si ex pluribus. ff. de sol. An autem istud pactum liberatorium, dicatur donatio, Ang.cons.cccevij.inci.cùm lis & quæstio.Effectus est, an stante statuto qđ de contractu gabella debeat solui,de hoc pacto. Item quod pactū liberatorium requirat causam,quando fit ab his qui non possunt donare,Bal.l.j.cū add.& ibidem. C.de apoch.pub.lib. x.Item q, ad liberandum,confessio per uerba merè enunciatiua sufficiat,Fel. c. significauit.j.col.uer. not.iij.extra de testib.Alex.*

LEX XXXXI.

TALE PACTVM. Confessio siue causa, etiam extra iudicium,ad liberandum,dispositionem inducit.
a Opp.pactum est[a] duorum uel plurium[b] in idem pla
b citum & cōsensus,ut s.eo.l.j.sed hic nihil placuit paciscentibus,sed solum prolata sunt quædam uerba enunciatiua de præterito,uel præsenti,ergo nō est pactum.huius timore dicit.gl.s.me uelle,&c.Certè est destruere legē,& bene sciuisset iuriscōsultus dicere,si uoluisset.Intelligas ergò simpliciter.Ad cont.respon.ut statim dicam. Opp.q cōuentiones debēt fieri per uerba de futuro. l.v.§. stipulatio.ff.de uerb.obli.dicit gl.ibi in stipulatione,hic in pacto.Tu dicas q semper pactum fit per uerba de futuro expressè,uel tacitè intellecta,unde quādo dico,,pfiteor te nō teneri,ista est causa de præsenti,uel de præterito,subintelligitur dispositio necessaria,ideò promitto nō petere, & istud de futuro. Sequitur enim de necessitate, si nō teneris, ergo non petam.l.quia dicit.ff. de euic.promitto furem nō esse, &c.subintelligitur si cōtrarium appareret,teneat ad interesse, unde semper habet cōuentionem seu dispositionē de futuro, tacitè,uel expressè,d.l.v.§.stipulatio.Opp.quòd confessio
c sine causa non ualet.[c] l.cum de indebito. s.fi.de prob.Sol. speciale hic fauore liberationis.Secundò opp.uerba enunciatiua extra iudicium non inducunt dispositionē, sed solum probationem.l.publi.in fi.ff.dep.Sed hic dicit,q indu
d cit pactum,ergo, &c. Sol. speciale[d] est fauore liberationis. Item

Item hoc intellige, præsente parte, quod intelligitur ex di
e ctione,te.[e] & sic ibi erat ille, ad quem sermo dirigebatur. Secus si absente parte,l.idem in duobus.ff.eo.& ibi dixi.

ADDITIO.

a *Est.Bar.l.tres fratres.in princ. ff.eo. ubi hanc limitat in personalibus,secus in realibus.adde post tas.an confess.extraiudicialis probet.Cast.consilio octuagesimotertio.Io.de An.consilio octuagesimo quinto,& inquantum dicit uidendum Bar. in l. cum scimus. C. de agri.& cens.lib. undecimo,quod confessio geminata extraiudicialis probet , adde quod refert & sequitur, Io.de Ana.cons.lvj.*

b POMA.Plurium. *Ang.Aret.Dec.l.j.C.eo.quòd est impossibile q ista renūciatio fiat loco pacti in effectu.*

c *Valet.Bar.l.j.C.eō.*

d POMA.Speciale.*Fel.c.significauit.c.fi.ij.no.de testi.*

e *Te.l.cum falsa.C.de iu.& fac.ign.*

1 *Transactione facta in causa appellationis , uidetur solùm illi instantiæ renunciatum,& sententia prima remanet firma,si id, quòd deuenit in transactione,non impleatur.*
2 *Pactum de parendo sententiæ , si transactioni non pareatur, meretur executionem,sicut sententia & confessio.*
3 *Iudex appellationis exequitur sententiam,quam ipse confirmauit.*
Quando sententia remanet firma propter cursum fatalium,uel aliter,primus iudex illam exequitur.

a §. QVI PROVOCAVIT.[a] Antequam gl.ueniat ad
•§• contraria, format duas q. Venio primò ad cont.Opp. dicitur hic,quòd iudex sententiam primā sequitur.sed sentētia extinguitur per appell.l.j.ad Turpil. in fin.Item pactum fuit nudum,ergo ex eo non potest agi, igitur ista executio nō potest fieri.Sol.dicit gl.poterit damnari ut stet cōuentioni,& ex illa sententia agetur.Sed quomodo, cùm dixi istud pactum esse nudū, poterit damnari ex eo. Respon. intelligas pactum sit conuentum, quòd poterit uestiri postea rei interuentu,ut puta,si à lite desistam,dabis mihi tantùm, nō. l.j. in fin.magnæ gl.C.de pac.Vnde licet fuerit nudum ab initio , fuit uestitum postea rei interuentu. Secundo modo soluit gl. quòd hic per transactionem uidetur renunciatum appellationi, & ideò prima sententia mandat executioni, sicut si alio modo appellatio esset deserta. Sed ad hoc opp. secundū gl. quando appellatio est deserta,iudex appellationis non exequitur sententiā , sed iudex primus,ac si appellatum non esset.C.de tempo.app.l.fi.§.pen. Intelligit gl.quòd hic iudex appellationis erat iudex delegans, qui exequitur sententiam delegatorum suorū,quasi dicat,secus si iudex, qui de principali causa pronunciasset fuisset ordinarius l.præcipimus.§.In ijs autem,de appell.& C.de epis.aud. auth. si quis litigantiū. Secundum istam gl.
1 † habes unum mirabile, quod facta transactione in causa appellationis , uidetur solùm illi instantiæ renunciatum, & sententia prima remanet firma,si id qđ deuenit in transactione,non impleatur.Quod multùm no.tamē mihi hoc non placet , quia si hoc esset uerū,ista conuentio, quā promisit se satisfacturū iudicatis, si intra tempus non soluerit, nihil operaretur,quod uidetur esse necesse,ut hic.Pretereà, sententia prima est extincta per appellationē, & remanet dubium,per transactionē illud dubium tollitur.l.post rem & l. j. ff. tit.j. Vnde uidetur à toto per transactionē esse recessum. Vt igitur sustineamus istam gl. dic quòd ibi non fuit recessum à toto simpliciter, sed sub conditione,scilicet,si intra certū tempus solueret:si igitur non soluit, fuit conuentum quòd sententia prima remaneret firma, & appellatio tolleretur,meritò illa prima sententia executioni mandat. Et hoc putarē uerū in se, tamen æqualiter repugnat textui qui innuit, q antè erat facta transactio,dum dicit,qua trāsegerat,quod tempus est præteritū plusquam perfectū. Præterea,repugnat tex.qui dicit,iustam conuentionē ueluti cōfessi , sequetur. Non enim dicit q sententia mandetur exe-
2 cutioni,sed ipsa cōuentio de soluendo,& ideò putarem nō malè dicendum,q iste §.breuiter hoc dicat,Pactum† de pa-
b rendo sententiæ si transactioni non pareatur, meretur exe- hoc habes duo specialia.[b] Primò q pactum est nudum, &

Bar.super ff.uet.

ualet ad actionē, & si est legitima conuentio,qa lege iuuat. l.legitima. s. eo.& hic tex.appellat iustam cōuentionē, hoc est,legitimā. Secundò no.q ista conuentio meretur execu-
c tionē, [c] sicut dicimus de stipulatione iudicatū solui, ff. iud. sol.l.j.Et hoc habes dicere de necessitate,si dicis transactionem simpliciter factam.Cùm em̄ per appellationē,& transactionem secutā,prima sententia sit extincta,non posset pacto contrahentiū restaurari,ut agatur tanquā ex sententia, sed tanquā ex pacto.C.de transa.l.si diuersa.& s.e. l.si unus §.pactus.& quod ibi dixi.Item aduerte q illud quod gl.dicit,q hic iudex appellationis erat delegatus , uidetur Gul. quędam diuinatio,& ideò dicit ipse distinguendos tres ca
3 sus,† Aut sententia prima confirmatur per iudicē appellatiōis, & sine dubio ipse facit executionē.d.l.præcipimus.in fi. & C. de episc.audien.auth.si quis litigantiū. Aut sentētia prima remanet firma propter cursum fatalium , & exequit iudex primus si esset ordinarius.d.l.fi.§.pe.de temp.ap.aut confirmatur alio modo q̄ propter cursum fatalium, & exequitur iudex appellationis.Casus est hic no.Sed Ia. But.dicebat non uidere rationē differentiæ, utrū renunciatur tacitè uel expressè, cū semp agat ex prima & iudex primus debet exequi, l.eos. C.de appel.Ideò iste stabit huic gl. q̄ satis placet. Sed fm lec. quam dedi,ista nō sunt necessaria,Non
4 enim mandatur sentētia executioni, sed cōuentio.Vlt.† fa-
d cit [d] ista lex ad illam conuentionē, quæ tota die consueuit apponi in pactis uniuersalib⁹, s. remitto tibi omnia bona, & condemnationes,saluo q si contra prædicta feceris,reincides in d. pœnas, utrū ista conuentio ualeat: Videtur hic quòd sic.Cont.l.si unus. §.pactus.ff.eo.& ibi dixi.

ADDITIO.

a *Qui prouocauit.Ang. & Imo.post Bar. l.à diuo Pio,in princ. ff. de re iud. Bal.& Cast.l.cum pro quo.ff. de in ius uo.quòd promissio facta in iudicio, habet executionem paratam.Ang.post lec.Bal.super primam.*

b *Specialia. No. casum in quo pactum nudum, parit actionem, licet Bar.hic dicat,quòd ideò est,quia factum est in iudicio.in l.j.circa fi.ff.iud.sol.l.si fideiussor.qui satisd.cog. & l.cum ostendimus.§. de fideiuss.tut.Bar.& doc. l.j.in prin.de uer.ob.l.ij.§.uoluntatem.fol.mat.l. pacta nouiss.in fi.& Bal. & doc. C.eo. no.gl.& Bar.l.j.C.de cur.bo. dam.sed Bal.hic tenet cont.per l.sue apud acta.C.de transa.& ibi Bal.in l.j.Lud.l.ij.in prin.de uer.ob.*

c *Executionem.Bal. hic cont.& Io. And. post Imo.c.si quando.de off.deleg. Ang.& Imo.à diuo Pio.in prin.de re iud.*

d *Facit Bar.l.non solùm.§.iniuriarum.de iniur.*

a §. POST DIVISIONEM.[a] Perceptio usurarum ab
•§• uno non perimit actionem aduersus alios competentem in solidum.Op.& uidetur q per acceptilationē factam præiudicetur creditori. C. e.l.ij.Sol.dic tria uerba,in l. contraria creditor agit contra eum qui eius nomē accepe-
rat. Vnde agendo uidet pacisci ne petat à cæteris,hic solutionem recipit,propter q pacisci non uidetur, cum necesse habuerit recipere.l.fideic. §. si rem. ff. de leg.iij.Sed op.de tex. qui dicit,usuras acceptauerunt,id est receperunt,uel,id est, liberauerunt per acceptilationem, & sic ratum habuerunt. Sol. Dic q receperūt, uel liberauerūt per acceptilationē, & hoc tm̄ fuit in usuris, non in sorte, unde in sorte sibi præiudicare nō potest. Et sic habes,,q agendo contra unum,sibi præiudicat, recipiendo, uel liberando per acceptilationē, non præiudicat sibi in alijs,quàm in eo quòd liberat.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Diuisionem.Cōmen.cons.viij.*

1 *Verbum remanere est commune.*

3 *Verba enunciatiua de faciendo aliquem hæredem inducunt dispositionem ad pias causas inter liberos,& fauore militis.*

4 *Legata non debentur per auth.ex causa.filio ignorante præterito.*

a §. PATER.[a] Pactum factū uni, qui solus successurus spe
•§• rabatur, prodest alijs propter spem incendentibus.h.d. Pro declaratione tex. quæro de intellectu huius uerbi, remaneret. Gl. dicit optimè q potest intelligi,remaneret ,p priè si dos non esset soluta.uel si esset soluta dos, tunc intelligitur impropriè remaneret,id est, redderet, & solueretur.
1 C.de do. ante nup.l.si cum ante.No.† quòd uerb.remanere, est cōmune. Potest enim esse directum,& obliquum, ut

t hic

hic patet. Dixi plenè in l.cęturio.ff.de uul. Quæro, quis oppoli exceptionem de qua loquitè iste tex.ex gl. posita super uerb.remaneret. colliguntur duæ lec.secundū unam, scilicet,quando dos erat soluta, opp.exceptionem maritus, si cōueniatur à fratre,secundum aliā opponūt doli exceptionem filij defuncti,si conueniat à marito quelibet est bona.

b Gl.inducit[b] istam l.in ar.ad q.† si papa mandat alicui epi-
2 scopo, utrū tale mandatū porrigatur ad episcopū successorē.De quo habuistis in l.& quia s.de iur.om.iu.& est distinguendū,Aut per nomina appellatiuā,aut per propria, aut per utrunq; apponitur. Dixi l.si communis seruus de stip.
3 ser.Vlt.† no. ex hac l.q; quando aliquis in actibus inter uic uos aliquē suum hæredē appellat,[c] uidetur in eum suum
d iudiciū conferre,& eū hæredē facere,[d] ut hic in fi.Vide text. ibi, in fratrē suum supremū iudicium contulisse uideatur. Quod fortè procederet, si hæreditatē ad pias causas relinque queret.[e] extra de succes.ab inteſt.c.fi.Vel si esset miles, ar.C. eo.l.licet.Vel si esset inter liberos,ar.l.hac cōsultissima.§. ex imperfecto.& auth. ibi posita.C. de testa.& de nat.li.auth.si quis. aliàs autem non sufficeret, nec prodesset,quia solen-
4 nitas testamēti deficeret.Vlt. no.† istam l.multum pro opimea,in auth.ex causa.C.de li.præt.ubi teneo q; si pater præterijt filium quem ignorabat, uel posthumū cum uxorem prægnantē ignoraret,q; legata non debeantur ex uigore illius auth.Cum eñ prouisiones factæ inter uiuos,quæ sunt maioris roboris, irritentur propter liberos superueniētes, ut hic,& l.si unquam.C.de reuo.do.multò magis legata, & ultimæ uoluntates.C.de mil.testa.l.sicut.

ADDITIO.

a[v] §.Pater.Bal.c.j.de duob. frat.à ca.inue.& l.cum acutissimi,C.de fideicom. *Circa reg.quæ colligitur ex hoc.§.cum gl. q; statutum in uno casu,intelligatur statutū in alio,in quo uerisimiliter statuentes idem statuissent,si fuissent interrogati,uide An.cons.xxiiij.ij.uol.& cons.dxlj.tas.l.Barbarius.de off. præt.etiam hic.Et aduerte,quia Ant.de But.& Imo.cl.j.de resc.ponunt,unam limitationē ad istam reg.ideò eam impugnat tas.d.l.Barbarius.& aliquid dicet hic ad fi.item an ista reg.procedat,etiā quo ad extensionē de persona ad personā,de qua uerisimile est statuentē idem statuisse,etiā de regula prædicta.tas.l.cum res.in v.j.no.de leg. j.Alex.cons.xlvj. item q; ista reg. procedat,quando aliquid est expressum,ex quo posit argui talē fuisse mentem,Dec.cons.lxxxix.ubi etiam ponit aliam limitationem.*

b *Inducit & dum gl.hic in fi.dicit no.id esse seruandum de iure, qd' licet non sit statutum q; uerisimiliter statutū esset.si hoc quæsitum fuisset,adde q; hāc gl.etiā in rescriptis allegat pro no. Bal.l.j.C.quæ res pig.Et pro ista gl.facit l.Titius.§.Lucius,& ibi no.Cast.de lib.& posth.*

c P.PAV.P.Appellat.Barb.c.fi.de succes.ab intest.

d Facere.Sed Lu.auth.similiter.C.ad l.falc.circa vj.priuilegium tenet contra Bar.etiam in pia causa per reg. l. hæreditas.C.de pac.cō. & ostendit istum tex.hoc non probare.Dicit tamen q; fortè opi.Bar.seruaretur in practica, *quia nunquā habuit contradictorē.Sed certè etiā Ang.hic tenet cont.per l. uerba contraxerunt. de uerb.sig.tas.inclinat in partem Bar.& de ueritate eius quod dicit.Bar.in l.j.C.de sac.eccl.Cast.Cons.cxc.& credo q; opi.Bar. procederet,non extantibus filijs,aliàs non, quia hoc ponderat. Abbas alle. cons.xj.per tas.& q; plus priuilegij non habeant piæ causæ,quam filij,uoluit Abb.cons.cv. ubi uoluit q; sicut non valet testamentū ratione uoluntatis imperfectæ,inter liberos, per allegata per eum, nec eodē modo ad piam causam.Nec uidetur bona cōsideratio,pater nō pōt nutu testari inter filios, & tamē ad piā causam,potest ergo magis priuilegiata, & quia sic resultat argumentatio,Nam licet pater non testetur inter liberos, tamen hæreditas est eis debita,nō sic piæ causæ,ideò eius fauore concessum est, ut nutu testator posit pro illis disponere.Franc.de Ramp.cons.xj.in cons.Cal.q; si testator nutu instituit sororem,& notarius interroget,an post mortem sororis, uelit bona distribui inter pauperes,& annuat q; sic,deinde notarius interroget,an uelit q; apponatur clausula codicillaris,& similiter annuat sic,q; in uirtute talis clausulæ,uenientes ab intestato tenentur restituere hæreditatem testatoris,& post mortem episcopus bona distribuet.*

e POMA.Relinqueret.tas.l.licet.per istum tex.uer.v.Cod.eo.Item[1] *pia causa fauorabilior. Fel.c. in præsentia.de prob.& no. contra istam opi. Bar.esse fortem tex.in l.diuus.ff.de mil.te.*

LEX XXXXII.

1 *Pactum nudum uestitur rei traditione,nisi traditio sit facta ad liberandū à præcedenti obligatione.*

2 *Contractus innominati uariantur secundum personas.*

3 *Contractus innominati celebrantur etiam per dictionem si.*

4 *Pactum de liberando in futurum,producit exceptionem in præsenti.*

a SI INTRA.[a] Ex pacto de liberando,impleta conditione non cōpetit actio,sed exceptio. h.d.No.duo,primò q; ex tali pacto non habet actionē.Secundò ex tali pa-
b cto habet exceptionem.[b] Op. l.in traditionib[9]. ff.C.de rer. perm.l.ex placito. Gl.immiscet ista duo contraria,tñ in ueritate separata sunt,& separatas solutiones habent,& ideò assumo primā. Videtur enim istud pactū uestitum, quia in rei traditione appositū, ff. e.l.in traditionibus.ergo produ-
1 cit actionem. R⁹. q; non fuit† appositum illud pactū in traditione rei.Vel aliter,Posito q; in traditione rei esset appositum, illud est uerum, quia pactū tunc uestitur,nisi traditio fieret ad liberandū à præcedenti obligatione, tunc eñ uestiri non potest. Hic est casus hic, fm istam lec. Et hoc uerū si tunc soluit cum tenebatur præcisè soluere.Secus si nō poterat cogi, quia habebat dilationē,uel erat tantū naturaliter obligatus,in v.ut no.in d.l.in traditionibus.Opp.quia quando q; solutio,quæ sit ad liberandū,inducit obligationem,ut in uenditore tradente rē.Sol.dicit gl.ibi ideò, quia hic agitur. Vel uerius ibi erat ante obligatus ex consensu, nō aūt obligatur ideò, quia tradit rem,licet tollatur obstaculum exceptionis.qd' erat per l.Iul.§.offerri.de act.emp.& sic remanet solutum contrariū de l.in traditionibus.Opp. ij.licet istud pactum non fuit factū in rei traditione, tamen debet dici uestitum rei interuentu,solutione postea facta. iuris gent.§.ff.s.eo.& C.de rer.permu.l.ex placito. & l.rebus. unde producit actionē præscr. uer. Sol. dicit gl.ibi. Vel dic ij. q; hic fuit contractus innominatus, facio ut des, ex quo oritur actio de dolo, quæ non habet locum, cùm exceptio cōpetit. Certè huic repugnat tex.qui dicit,si mihi solueris, te liberabo,& sic magis erat do,ut facias,cp facio,ut des,nisi dicas uerba aliter fuisse concepta,quam tex.dicat, quod
c absurdū uidetur.Prętereà dicūt doctores[c] moderni,quòd magis debemus inspicere modū implendi,cp modum con-
2 trahendi, licet gl. hic hoc reprehendat.† Ergo semper dixi uobis, quòd contractus innominati uariantur secundum personas. Nam sicut emptio dicitur ex parte ementis,& uēditio ex parte uendentis, ita hic ex parte dantis dicetur do ut facias, & ecōuerso ex parte faciētis,dicetur facio,ut des. Dicemus in l.naturalis.ff. de præsc.uer. Quicquid tamen sit
3 ex hac gl. no. † quod contractus innominatus celebratur etiam per dictionem,si.idem no.in l. hoc iure.§.j.de donat. Cont. no. in l.si quis cum debitore.ff.de iureiur. Sed substi-
d nendo gl.istam dicunt doctores,q; quando ex eo q; apponitur per dictionē si, aliquid parti adest, inducitur contractus innominatus. Ita loquitur hæc gl.[d] & similes.Secus si parti nihil adest, l. si quis cum debitore.Domini,puto hoc satis procedere accipiendo contractum impropriè,nam p prie contractus est, ex quo ultro citroq; oritur obligatio.l. Labeo.§.cōtractu.ff.de uer.sig.Sed in proposito nō est,quia illud q; apponitur per dictionē,si,est in conditione,non in obligatione.l. si quis sub cōditio.ff. si quis omiss.causa test. unde cū ex parte utriusq; non fit obligatio,propriè contractus non est, licet parti aliquid adsit. Pro hoc habes tex. cū gl.no. in l. ad ueterani.§.j. cum sua gl.& l.qui fundum.ff. de leg.Falc.& l.si fundus.co.tit. Satis tamē placet q; impleme-
e to,dicatur contractus,licet impropriè, cum actionem præscriptis uerbis producat,d.l.hoc iure.§.j.Nec ob.ista lex,qa dico quòd hic parti nihil adest. Soluit enim sibi debitum, sin autem ad soluendum cogi non potuisset, fateor quod
e producet actionem, ut s. dixi. Venio ad secundum.[e] Dici-
4 tur hic quòd habet exceptionem.No.tu iuuenis,† q; pactū de liberando in futurum,producit exceptionem in presenti,quòd perpetuo tenemenți.

ADDITIO.

a *Intra.Et quid in casu huius l.si promitto tibi,q; de x.quæ mihi debes,si solueres v.intra mensem,te liberabo,elapso mense non soluisti,peto x.iu dices q; non debeo audiri,nisi in v.quia alia præsumuntur in fraudem usurarum Bal.l.cum allegas.C.de usur.*

b P.PAV.P.Exceptionem.Are.l.& qui se de acq.hær.

c *Doc.Bar.l.naturalis.§.sed si facio.ff.de præsc.uerb.*

d *Gl.Bal.l.quoniam.C.de rer. per. an ex euentu conditionis, pactum nudum uestiatur.*

e *Secundum. Ex hoc no. q; licet ex tali pacto non oriatur ius agendi, poterit tamen iste qui debet liberari,recurrere ad iudicē,ut faciat se liberari, secundum gl.no. in l.si contendat.de fideiuß.& gl.l. Aurelius. §. si centum.de li. le.& q; no.in l.si finita.§.eleganter.de dam infe.*

LEX XXXXIII.

1 *Creditor posßidens prædium pignoratum,tenetur soluere tributa.*

a INTER.[a] Pactū priuatorum iuri publico non præiudicat.Opp.ff.eo. l.epistola.§.pactū.Sol.pactum non præiudicat fisco,sed ipsis contrahentibus,qd' no.Hodie uerò est aliter statutum per auth.positam. C.sine cēsu uel reli.l.j.

1 †Vlt.no.tu iuuenis, q; creditor cogitur ad soluenda tributa[b] prædij, quod possidet iure pignoris.

ADDITIO.

a POMA.Inter.Fel.c.cum ex officij.de præsc.Imo.cons.lxvj.

b *Tributa.Bal.l.cum notißimi.de præsc.xxx.ann.*

LEX. XXXXIIII.

IN EMPTIONIBVS. Contrahentes tenentur ad naturalia cōtractus, nisi aliud actum sit. Vel sic, Naturalia contractus transeunt sine pacto,sed potest cont.pacisci.

LEX. XXXXV.

a CVM IN EO.[a] Tutor idemq; creditor debet esse cōtentus ea parte,ad quam creditor esalios reuocauit.
1 No. q; secundū ista iura† creditor potest esse tutor, hodie contra auth. minoris.C. qui da.tu.pos.No.casum in quo officiū suum est sibi damnosum, sed hoc ideò quia pactum factū à pluribus creditoribus posset sibi nocere,ut uidistis,s. eo. l.& suū. in fi. tñ in hoc tutore est plus, ut decisio particulariter facta cū creditoribus,ei noceat,aliàs non noceret,nisi fuissent cōuocati in unum,d.l.& suum.in fi.Quærit gl.quid si decedit diuersimodè,cum aliquo plus, cū aliquo minus.Dic ut in gl.& eam no.&c.

ADDITIO.

a *Cum in eo. Adnotata per Guliel.hic,uide Bar.d. auth. minoris debitor. in principio.*

LEX XXXXVI.

DIVISIONIS. Opp. contractus nominati producunt actionem ex eo q; sunt.l.iuris gent. in prin.s.eo. sed hic est contractus nominatus, quia diuisio,ergo producit actionem.R⁹.nego contractū esse.Diuisio enim est nomen generis,siue enim fit diuisio animorum,siue unius legis,uel diuisio gratia culturæ,uel diuisio dom[9] gratia cōmodioris habitationis.Omnia ista appellātur diuisio, meritò non facit contractū nominatum, sicut permutatio. C. de rer.per.super rub.dixi s.eo.l.iuris gent.Secundò opp. & nunc intro gl.si interuenit traditio,ista parit liberationem, ergo non obligationē nec actionem. Huius timore legitur hæc lex duobus modis in gl. primò q; in diuisione fuit appositum pactum de tradenda alia re socij. Secundò modo legitur in gl.q; si ex una parte est secuta traditio,uestitur pactum ut possit agi contra alium,ut impleat contractum diuisionis,& ista est uera,tenemenți istam legem.

LEX XXXXVII.

1 *Argumentum de ultimis uoluntatibus ad contractus procedit.*

2 *Falcidiam quare testator non potest remittere,& cur secus in hærede.*

3 *Testator non pōt remittere cautionē de utendo fruendo arbitrio boni uiri.*

5 *Pactum q; quis renunciat defensioni suæ quando ualeat.*

1 PACTVM.Potest testator,& possunt contrahentes re-
2 nunciare iuribus pro se introductis.† No. ualidum[a] esse arg. de ultimis uoluntatib.ad contractus,de quo per Gul.& Dy.l.seruū filij.§.eum qui chirographū.in fi.ff.de leg.j.& quasi idē dicunt.Opp.q; quædam potest facere hæres,quæ nō potest facere defunctus,potest eñ remittere hæres falc. defunctus non.l.q; de bonis.§.j.ff.ad l.falc.& C.ad l. Bar.super ff.net.

falc.l.fin.Sol. non est bonum arg. quando non est ea ratio.

2 Modò uideamus † diuersitatem rationis, quare testator non potest prohibere falc. Respond. quòd falc. fuit inducta ad utilitatē hæredis,& ad utilitatem publicā,scilicet,ne testamentū destrueretur nullo existente hærede,cum nullū cōmodum sentiret.ff.ad leg.Fal.l.j.& Inst.ad l.Fal. Interest e-
b nim reipub.testamē.& ultimas uoluntates habere exitū.[b] l.uel negare.quemadmodū testa. aper.& sic testator nō potest hoc tollere,cum sit propter utilitatē publicā,sed quando hæres remittit,cessat hic timor, quia iam est adita hæreditas. Sed dices, si ratio est publica utilitas,ut dixisti,quomodo,hodie testator potest remittere falc.C.ad legem falc. auth.sed cum testator.Respon. hodie ille timor cessat, quia si ex testamento non aditur hæreditas, in quo est prohibita detractio falcidiæ,nihilominus ualent relicta in testamēto,auth.de hær.& falc.§.si uerò expressim,qui est nouissimus casus iurisconsulto, qui non habebāt fidem Christi, & non habebant speciem futuri præmij,cogitauerūt quòd nullus aditæ hæreditatem,nisi sub spe cōmodi pecuniarij. Imperator Inst. qui fuit Christianus, consideravit, q; quis adiret hereditatē solum propter istud cōmodum quod habet, scilicet præmiū à Deo in exequendo illam uoluntatē, d.§.si uerò expressim.Secundò opp.C.ut in possess. legato.
3 l.scire debetis. solut.Ibi loquitur de † cautione de utēdo,& fruendo,quam defunctus non potest remittere,hic in cautione de legato præstando. quia ista est inducta fauore defuncti,illa fauore hæredis.Sed hæc ratio non est sufficiens, l.unum ex familia.§.fi rem.ff.de le.ij.Est ergo ratio,quia si illa cautio de utendo,& fruendo remitteretur, quis inuitaretur ad delinquendū,quòd est contra publicam utilitatem.
4 d.l.scire debetis. † Vlt.gl.quæ est hic, super uer. cùm liceat, enumerat casus,in quibus quis non potest renunciare iuri pro se introducto, qui casus omnes comprehenduntur sub distinctione quam dedi uobis in l. ius publicum. s. eo. ubi potes per te uidere, si intuearis diligenter. De uno posses dubitare, scilicet de casu l. cum precario.ff. de preca. sed certè ibi non ualet pactum, quia contra formā datam à lege.Est enim precarium,quòd reuocari potest ad libitū concedentis, si facio pactū in contrarium, scilicet quòd non liceat,est contra formā cōtractus, ut ibi,& l.ubi ita donatur.
c de don.cau.mor.No.etiam[c] alium casum,qui hic ponitur,
5 q; pactum † per quod quis renunciat defensioni suę[d] non
d ualet, quòd intellige in causa status & personæ suæ, aliàs bene exceptionem suam in sui fauorem potest quis per pactum tollere.

ADDITIO.

a *Validum.Fel.c.cum uenissent.uer.ij.de testib.& Bar.cons.xcvij.uol. j. limitat istum gl.de qua hic ut per Bal.l.pe.C.de pac.*

b *Exitum.Bar.d.auth. sed cum testator.& Inemo potest.de leg.j.circa prin.*

c *Etiam.Bar.& doc.l.custodias.de pub.iu.Bal.l.j.C.de confes.Bar.l.defensionis.C.de iu.fisc.& hanc gl.limita ut per Lu.rub. de arb.*

d P.PAV.P.Suæ.tas.l.pe.C. de pac.ubi ponit quinq; limitationes, & q; circa pœnam personalem, non attendatur consensus, nec renunciatio puniendi, Fel.c.pastoralis.§.quia uerò ext.de off.deleg.

LEX XXXXVIII.

EMPTOR.Si emptio fuerit stipulatione uallata,ab ea nudo consensu nō receditur,& pacta ultima sunt seruanda. Op.quòd per pactum secundū fuit prima uenditio renouata. l. iuris gent.§. adeò. s.eo.Ergo per ultimum pactū non potest fieri, ut ex primo agatur,cum sublatum sit ipso iure. Gl.soluit quòd non fuit actū ut non tolleretur primum. Tu dic breuiter, q; hic prima cōuentio nō steterat in finibus cōuentionis,sed fuerat stipulatione uallata,ut dicit tex.& sic non erat res integra. Vnde per secundum pactum ipso iure tolli non poterat,ut hic not.

1 *Epistola etiam quis cum præsenti loquitur.*

2 *Subscribens se scripturæ factæ per alium,sibi præiudicat & quando.*

3 *Clausula generalis restringitur ad præcedētia nominata,si cōmodè potest, salua,ratiōe recti sermonis, et si nulla causa est specificata refertur ad oia.*

4 *Bannitus, ut sit cancellatus, an sufficiat uerbo cancellari, uel requiratur factum.*

§ IVLIVS. Liberatio generalis restringit ad ea, de quibus est actū. Primò opp. q̄ ista uerba epistolæ nihil important, non enim potest numularius per suam epistolam facere instrumenta esse causa, quæ faciunt contra se. l. rationes, & l. exemplo. C. de prob. Huius timore legitur iste §. duobus modis. in quibusdam gl. paruis hic positis uno modo q̄ ista epistola loquatur de instrumētis facientibus pro scribente, & tunc procedit sine dubio. Alio modo ut loquatur de instrumētis facientibus contra scribentem, tñ alia pars cōsensit, & hoc innuit gl. super uer. habebitur & aliæ gl. seq. Et hoc uidetur colligi ex tex. in prin. §. qui innuit
1 epistolā esse acceptā à præsente. Ex quo no. duo, Primo † q̄ per modū quandoq̄ loquitur quis, ei qui præsens est. Se-
2 cundò no. q̄ † ille, q̄ se subscribit [a] scripturæ factæ per aliū,
a sibi præiudicat, sicut si ipse scripsisset. ī. de fal. l. j. §. inter filiū. His præmissis, quia responsio Sceuolæ est obscura, reuoco in dubiū, quid iuris in quæstione proposita. Quidā dicūt q̄ pactū restringitur ad id, q̄d erat per mensulariū seu numulariū agitatum. C. de transl. si de certa. Gl. super uerb. in causa sua, dicit q̄ illud pactū generale refert ad omnia, nisi probetur aliter actū esse. Nec ob. d. l. si de certa. quia aliud in transactione, aliud in simplici cōuentione. Istadistinctio
b gl. non uidetur uera, [b] quia ita ex causa trāsactionis potest fieri generalis remissio omniū, sicut ex simplici liberatiōe.
3 l. cū Aquiliana. ī. tit. j. Vnde Gul. de cu. dicebat † q̄ in dubio uideť actū, ut clausula generalis restringatur ad præcedentia nominata. Allegauit ipse ī. de leg. iij. l. quæsitū. §. j. de lib. leg. l. Aurelius. §. Sticho. & ita addit Cy. hodie C. de transl. sub prætextu. Quod intelligo uerū, q̄n uerba generalia sic restringi possunt, salua ratione recti sermonis. l. ex plurib⁹. in prin. ī. de sol. Ita in casu legis nostræ, ubi dicit, si q̄ instrumentū à te emissum, &c. recte restringitur, si q̄ instrumentū pertinēs ad mēsam. Sed si esset adiectū, si q̄ instrumentum ex quacunq̄ alia causa, uel uerba similia, tunc secus. Aliàs si nulla causa esset specificata, sto cū gl. ut referať ad omnia d. l. si ex plurib⁹. ī. de accep. Dixi plenè in l. Aurelio. §. Caius.
c de lib. leg. Vlt. facit [c] ad q. †. In capitulo pacis contentū est,
4 ut quidā banniti rebannianť, & eorū condemnationes, & banna cassentur seu cancellentur, utrū sufficiat cancellari uerbo, an est necesse q̄ cācellenť facto. Quod uideť, l. inducū. C. de sol. & q̄d ibi no. & ī. de pet. hær. l. si quis libertatē. in gl. inducať. In cont. est casus hic, ibi, pro cancellato habe bitur, & uidetur tex. in l. nihil. la. j. ī. de adimen. leg.

ADDITIO.

a POMA. *Subscribit. Nunquid autem is qui se subscribit, est ita obligatus, ac si totum scripsisset. Ias. auth. si quis in aliquo. uer. adde. C. de eden. Bar. cons. xcviij. uol. ij. Fel. c. quoniam. uer. quæro de prob.*

b *Vera. Et sic Bar. hic reprobat gl. fed cont. secundum quosdam uidetur uoluisse ipsemet Bar. l. de pupillo. §. si plurib. de ope. no. nun. Bar. l. si de certa. C. de transl. & illud teneas. nec Bar. in aliquo sibi est contrarius, & iura utrobiq; per eum alle. probant. Adde an subscribens sibi præiudicet, & quid de sigillante, Ro. cons. cccxxiij. & ccc.*

c *Facit. Bar. auth. cassa. de sac. eccl. Ang. & Imo. l. j. ad fi. de ijs quæ in test. delen. & Bal. l. si creditoris. in prin. C. de fideic. Bal. l. Labeo. in fi. ī. co. & l. si non sortem. §. adeò. ī. de cond. indeb. Adde an bannitus qui soluit condemnationem, habeatur pro cācellato. Bal. cons. xxxj. lib. iiij. Cast. cons. xxxiiij. & cxciij. Ang. cons. cclxxvj. Fel. c. ecclesia. de const.*

LEX XXXXIX.

1 *Pactum appositum in traditione rei, quando producat actionem.*
2 *In contractibus innominatis, si fiat traditio rei, ex internallo, utrum pactū apponi possit.*
3 *Pactum appositum ad excipiendum, quando ualeat ad agendum. Pactum quando possit apponi in ipsa traditione.*

IN TRADITIONIBVS. Opp. de reli. l. q̄ si locus. & C. de usu. l. quāuis. & ī. co. l. pe. & de dist. pig. lic creditor. §. fi. & C. de iur. do. l. auia. & ī. fol. mat. l. quoties. & ī. co. l. si tibi. in princ. dicit gl. in omnibus illis legibus speciale, & in qualibet ipsarum apparet ratio, & qualiter intelligi debeat. Op. C. eo. l. traditionibus. ℞. pactū ualet ut producat actionē, non ut faciat acquiri dominium, ut in cont. Fallit in pacto leg. cōmissoriæ, & addictionis in diem. De quo dic

a plene ut in l. j. de do. opp. ī. co. l. si unus. §. pacta [a] quę turpē Sol. illud quod dicit, quodcunq; pactū, intellige non tur-
1 pe uel impossibile Quęro, † utrum illud pactum ualeat, ut actionem producat. Gl. dicit q̄ sic, quia est uestitum rei interuentu, ut dictum fuit in l. iuris gent. §. quinimò. ī. co. Hic aduerte, quia quidā reprehendunt istam gl. quia illud uestimentum solū congruit contractibus innominatis, ut diximus in d. §. quinimo. Dicendū est ergo istud pactū esse uestitum cohærētia rei, & ita uidebatur dicere Iac. But. Ego sto in opi. gl. q̄ dicatur uestitum rei interuentu, quod dicitur, illud est proprīū uestimentum, in contractibus innomina-
b tis fateor, & ideò ubi habita relatione traditionib⁹ [b] ad pactum non resultaret contractus innominatus, non diceretur pactum uestitum, ut apparet ex his quæ ī. dicētur, in gl. Vnde si trado tibi rem hoc pacto, q̄ uadas, p̄ me Romam, iste contractus est uerè, do ut facias, tamen ex parte dantis impletur in cōtinenti. Et pro huius declaratione quærit gl.
c [c] pone q̄ aliàs promisi tibi rem, quā ex interuallo tibi trado, adiecto pacto quod uadas pro me Romā. Certè istud pactum nō uestitur, quia ista traditio fit ad liberandum à præcedenti obligatione, sic non resultat ille contractus innominatus, & sic meritò non pōt dici uestiri rei interuētu.
2 Secundò quærit gl. † quid in cōtractib⁹ innominatis, utrū si fiat traditio ex interuallo, possit apponi pactū? Gl. dicit q̄ sic, nā tunc traditio nō fit ad liberandū principaliter, cū non tenebatur nisi naturaliter tantum, & ideò potest resultare ille contractus innominatus, quasi diceret, nō do tantùm, ut liberēr, quia non possum cogi, sed etiā ut sic facias, secus si efficaciter tenerctur, ut dictum est. Sed contra prędicta op. ext. gl. ī. de sol. l. j. in prin. Sol. quando soluitur ex necessitate, non potest apponi pactum, q̄ producat actionē. Ita loquitur hic ista gl. sed potest à soluente apponi pactū, & lex dari solutioni, in quam causam cōuertatur, ut ibi. Ex
d prædictis [d] assume tria ȳba, Aut traditio fit ex mera liberalitate, nulla cogente necessitate, & potest apponi pactū, ut hic, nisi in casibus positis in prin. gl. Aut traditio fit aliqua necessitate cogēte, & tūc aut erat necessitas, ad quā cogipotuerat remedio iuris ciuilis, & pactū appositum nō ualet ad agendum, ut hic in gl. & ista est ratio, l. quoties. ī. fol. mat. & l. auia. C. de iur. dot. quia pater si maritet filiā, tenetur eam dotare, & ideò simplex pactū non prodest ad quærendam sibi actionem, potest tamen soluēs dicere, in quam causam soluit. ī. de sol. l. j. Si uerò erat necessitas iuris naturalis, nō redacta in præceptis ciuilibus, tunc pactum appositum iuxta traditionem uestitur, quia resultat contractus innomi-
e natus, ut dixi. Vltimò [e] gl. dicit, † quòd interdum pactum
3 appositum ad excipiendum, ualet ad agendum, ut l. si tibi libcrum. ī. de act. emp. cum similibus, Sed illud prima facie uidetur contra casum l. ab emptione. in fi. ī. eo. Dic ergo q̄ pactum ad excipiendum, ualet ad agendum, non ut agatur ex pacto, sed ut propter pactum uideatur plus debito solutum, quòd repetitur condictione illa incerti ut ll. allegatis in gl. Ex pacto autem non potest agi, ut, in alleg. l. ab emptione. in fin.

ADDITIO.

a *Traditionibus. §. pacta. l. si intra. ī. eo.*
b *Traditionis. Dixi post Sal. l. legem. C. eo.*
c *Gl. Ang & Imo. l. si cum dotem. fol. mat. & Bal. l. legem. C. eo.*
d POMA. *Prædictis. Alex. l. si cum dotem. uer. unde ex prædictis. ff. sol. ma.*
e POMA. *Vltimò. l. pacta conuenta. in princ. uer. quo quidē. ff. de cont. em.*

LEX L.

SI QVIS. Valet pactū, ne quis conueniatur ultra quā facere possit. Quærit gl. quid econtrà, an ualeat pactū, ut conueniať in solidū ille, qui habet beneficiū à lege, ut nō cōueniatur, nisi in quantū facere potest? Dic ut in gl.

LEX LI.

1 *Pactum ne maleficium cōmittatur, quod non sit superfluum, & ualeat.*
2 *Promissio de non offendendo facta sub maiori pœna quam sit l. comprehensa ualet.*
3 *Promissio de non offendendo facta simpliciter, non adiecta pœna, quando aliquid operetur.*
4 *Pacto quando fieri potest id, quòd fieri possit per legem.*

NON

NON IMPOSSIBILE. Quod fit per legē, potest fieri per pactū. Opp. q̄ illud pactū non ualet, tanq̄ turpe. ī. co. l. iuris gent. §. ob maleficiū. gl. non declarat. Dico ergo q̄ promittere pecuniam tibi, ne maleficiū fa-
a cias dicit turpe q̄a [a] gratis teneris facere, ergo turpe est pecuniam accipere. l. fi. de cond. ob tur. cau. Sed simplex promissio de non faciendo maleficium, est honesta, & iusta, ut
1 hic. Opp. † q̄ istud pactū non ualet tanq̄ superfluum, l. iuris gent. §. fed si fraudandi. ī. e. Sol. gl. Istud pactū non est superfluū, nam pro hoc teneretur curare, ne furtū fiat. Item dicit gl. potest esse quod apponiť pœna maior, q̄ esset per legem statuta. Itē inactione serui corrupti uenit dolus, hic uenit etiā culpa. Si igiť nihil adderet, pactū non ualeret, tanq̄ superfluū, licet contra prædicta faciat ī. mand. l. qui mutuā. Vnde gl. non clarè determinat. Certè illud q̄d gl. dicit, forte apponitur hic pœna, est diuinare. Item illud q̄d dicit, q̄ debet curare, & q̄d tenetur de culpa, illud erat de iure communi in actione depositi, & mandati, & cōmodati, licet nō in actione serui corrupti. l. cōtractus. ī. de reg. iur. & ideò per hoc pactū nihil uidetur addi. Dic ergo q̄d licet pactū conueniat idem quod ius cōmune, ualet tñ. d. l. qui mutuā. & hic, nec uitiatur tanq̄ superfluū, quia §. fed si fraudandi. loquitur qñ cum superfluitate immistum est uitium, aliàs secus, ut ī. de neg. gest. l. si pupillus. §. j. imò dico q̄d qñ pactum cōtinet idem, quod ius cōmune, licet sit nudū, producit actionem. Dicitur eñ conuentio legitima. l. legitima. ī. eo. & ibi no. & ad hoc fuit facta propriè ista lex. Meritò ergo colligi-
2 tur, quod illud q̄d fit per legē, potest fieri per pactū. † Iuxta
b prædicta quæro, si promitto te nō offendere [b] sub certa pœna maiori q̄ sit lege comprehensa, utrū ualeat ista adiectio pœnæ. Tex. est cum gl. hic q̄ sic. Cont. ī. de uer. ob. l. si ita stipulatio facta. Sol. Illo uerum in casu illud tantū, scilicet si diuerteris, ubi debemus esse contenti pœnis legalibus. Sicut cñ matrimonia debent esse libera in contrahendo. C. de sponsa. l. fin. l. ita in distrahendo. d. l. si ita stipulatio facta.
3 † Quæro, promitto te non offendere, simpliciter non adiecta, pœna, utrū ista promissio aliquid operetť: dices tu, hic est casus q̄ sic. Sed dicas, Aut offensio fit in personā liberā, cuius corpus non recipit æstimationē, & tunc uidetur q̄ nihil importet, quia cū tales stipulationes cōmittantur ad id
a non stat in finibus cōuentionis nudæ, [a] sed transit in cōtractum nominatū, uel innominatum, uestitū re ipsa, uel rei interuentu, quo casu recipit auxiliū à iure ciuili, adeò q̄ effectum ciuilē producit, scilicet exceptionē, uel actionem, licet contra illud per aliud remediū succurratur, sed qñ stat in nudo nomine conuētionis, subest error causæ, cessat æquitas ex qua producit exceptio doli. l. qui æquitate. ī. de do.
2 except. & hic est casus. † Quid ergo dices, si liberatio fuisset facta per acceptilationē? Gl. dicit idem quod hic, ibi, licet. Quidā illorū aūt cont. qui dicunt cōt. opi. ego teneo, quia acceptilatio habet nomē, & formam à iure ciuili, & ideò actionem tollit ipso iure, unde ex prima non potest agi, sed est necesse q̄ agatur, ut se reponat in pristinā obligationē,
3 ī. de cond. ob cau. l. si quis accepto. † Op. ij. & uideť, q̄ error causæ non uitiat pactū, sicut non uitiat legatum. l. cùm tale §. falsam. ī. de cond. & demonst. & l. j. C. de fal. cau. adie. leg. Sol. gl. certè imò uitiat legatū & testator aliter legatur⁹ nō fuisset. Sed certè aliud est dicere, q̄ simplex error causæ uitiat, ut hic, aliud est dicere si legaturus nō fuisset. Potest eñ esse q̄ errauerit, & si ciuisset, legasset. l. cùm rem alienā. C. de leg. & ideò dicas. [b] quædā est causa quæ legato nō cohæret, & illa nō uitiat legatū, nisi probeť error, q̄ si testator sciuisset, legatur⁹ nō fuisset. d. l. cū tale. §. falsam. Dico igiť causam illā nō cohærere legato, q̄a id q̄d in legat. uenit, nō infert ex necessitate, nec illud causat de necessitate, uerbi gratia, q̄a fuim⁹ socij in studio, uel mihi seruiuit in tali negotio, ideò lego sibi centū. Sed ibi est causa, quæ legato cohæret, quia illud infert, uel causat de necessitate, ut puta, quia mutuasti mihi centū, ideò lego tibi illa, tūc error causæ uitiat legatū, nec est necesse probari, q̄ testator aliàs legaturus non fuisset. l. j. C. de fal. causa adiec. In proposito idē dicemus. igitur cū causa hic causabat, & inferebat pactū de necessitate, er-

rub. Dixi plenè in l. omnes. de iust. & iu. in q. illa, de quibus seu super quibus possint fieri statuta, &c.

ADDITIO.

a *Gratis. Anch. cons. clxiiij. Io. And. add. ad Spec. tit. de iud. §. generalia. uer. posset. ubi ponit de tutore qui accipit massam argenti à pupilla, ut illam nutriui collocaret, an pupilla possit repetere?*

b *Offendere. Bar. l. si ita stipulatio facta. de uer. ob. & c. j. §. si quis hominē. de pace tenen. & eius uio. Bar. l. illicitas. §. ue potentiores. de off. præs.*

c P. PAV. P. *Pactum. ias. §. quædā. inst. de act. & solet cōmuniter dici, ar. pro cedere negatiuè, s. non potest per legē, ergo nec per pactum, secundū Bar. quia potest per pactū, ergo & per legem. Sed non sequitur, ut ibi. Bal. l. fi. C. de fidei. Ad q̄ in his quæ sunt cōtra legem, plus potest lex, q̄ pactū gl. l. ij. C. quæ sit long. consuet. Barb. cons. j. & xxxviij. j. uol. Soc. c. si diligenti. v. j. no. de for. comp. Bal. l. fi. C. de fideiuß. Dec. c. j. extra de prob. Alex.*

LEX LII.

1 *Error causæ, licet non impediat pactum quin ualeat, tamen ope exceptionis eliditur secundum gl.*
Liberatio facta dolo aduersarij, uitiatur ipso iure, sicut uitiatur contractus bonæ fidei.
Error causæ uitiat pactum ipso iure.
2 *Liberatio facta per acceptilat. tollit actionem ipso iure.*
3 *Error causæ quando uitiat legatum.*
4 *Compensatio ipso iure actionem tollit.*

SI CVM TE. Pactum factū per errorem causæ, actionem in effectu nō perimit. Opp. error causæ non impedit actum qui geritur, non enim impedit translationē dominij, nec constitutionem obligationis, tot. tit. de cond. indeb. Ergo hic error non impedit pactū. Dicit gl. concedo,
1 † q̄ pactū ualet, ita quod pariat actionē, sed ope exceptionis eliditur. Istud uidetur directe ȝ tex. qui uult, q̄ exceptio non oriatur. Quæro, dico altero de duobus modis, primò q̄ huic pacto dedit causam dolus debitoris. Vnde cum testamentū habeat instar bonæ fidei, l. minorū. C. in quibus cau. in integ. rest. non est necessa. uitiatur liberatio ipso iure, sicut uitiatur cōtractus bonæ fid. q̄ dolus dedit causam, l. & elegāter. in prin. ī. de dol. & l. de tutela. C. de in integ. rest. & d. l. & eleganter. §. non solùm. ī. eo. l. ab emptione. & ibi dicam. Vel dicas, & hoc puto uerius, q̄ error causæ uitiat pactum ipso iure, ut hic. Non ob. cont. quia loquunť qñ actus non stat in finibus cōuentionis nudæ, [a] sed transit in cōtractum nominatū, uel innominatum, uestitū re ipsa, uel rei interuentu, quo casu recipit auxiliū à iure ciuili, adeò q̄ effectum ciuilē producit, scilicet exceptionē, uel actionem, licet contra illud per aliud remediū succurratur, sed qñ stat in nudo nomine conuētionis, subest error causæ, cessat æquitas ex qua producit exceptio doli. l. qui æquitate. ī. de do.
2 except. & hic est casus. † Quid ergo dices, si liberatio fuisset facta per acceptilationē? Gl. dicit idem quod hic, ibi, licet. Quidā illorū aūt cont. qui dicunt cōt. opi. ego teneo, quia acceptilatio habet nomē, & formam à iure ciuili, & ideò actionem tollit ipso iure, unde ex prima non potest agi, sed est necesse q̄ agatur, ut se reponat in pristinā obligationē,
3 ī. de cond. ob cau. l. si quis accepto. † Op. ij. & uideť, q̄ error causæ non uitiat pactū, sicut non uitiat legatum. l. cùm tale §. falsam. ī. de cond. & demonst. & l. j. C. de fal. cau. adie. leg. Sol. gl. certè imò uitiat legatū & testator aliter legatur⁹ nō fuisset. Sed certè aliud est dicere, q̄ simplex error causæ uitiat, ut hic, aliud est dicere si legaturus nō fuisset. Potest eñ esse q̄ errauerit, & si ciuisset, legasset. l. cùm rem alienā. C. de leg. & ideò dicas. [b] quædā est causa quæ legato nō cohæret, & illa nō uitiat legatū, nisi probeť error, q̄ si testator sciuisset, legatur⁹ nō fuisset. d. l. cū tale. §. falsam. Dico igiť causam illā nō cohærere legato, q̄a id q̄d in legat. uenit, nō infert ex necessitate, nec illud causat de necessitate, uerbi gratia, q̄a fuim⁹ socij in studio, uel mihi seruiuit in tali negotio, ideò lego sibi centū. Sed ibi est causa, quæ legato cohæret, quia illud infert, uel causat de necessitate, ut puta, quia mutuasti mihi centū, ideò lego tibi illa, tūc error causæ uitiat legatū, nec est necesse probari, q̄ testator aliàs legaturus non fuisset. l. j. C. de fal. causa adiec. In proposito idē dicemus. igitur cū causa hic causabat, & inferebat pactū de necessitate, er-

tor cauſæ uitiat pactũ. Venio ad ij. reſpon. gl. dicit hic, ꝙ ei cui credebam me teneri ad decima, ex teſtamẽto, delegaui debitorẽ meũ. In eo qđ dicit, delegaui, nõ uidetur uerum, quia delegatio fit p ſtipulationẽ. l. j. C. de nouat. & ſic interueniret actus q aſſumit nomẽ, & formã à iure ciuili, meritò tolleret actionẽ ipſo iure, ſicut ſ. dixi de acceptilatione. Dic ergo ꝙ hic fuit ſimplex iuſſus de ſoluẽdo, ut tex. dixit, hoc etiam dicebat Iac. But. & Cy. hic. Demũ dicit gl. ꝙ ille debitor cui iuſſi, cõpenſauit cum eo cui me credebam aſtrictũ.

4 Iſtud non eſt uerũ, † quia compenſatio tolleret ipſo iure actionem, ſ. de compen. l. j. Et ideò uidetur dicendũ, ꝙ fecit ſimplex pactum ut dicit hic tex. ita dicebat Iac. de Rau. Sed in hoc poteſt ſuſtineri gl. Non enim poteſt dici cõpenſatio, ſi utrinq; non ſubeſt debitũ, ideò habet uim cuiuſdam nudi pacti. Cùm igit̃ erratũ ſit in cauſa, non ualet, ut dictũ eſt. Sed cõtra prædicta tenendo, ꝙ hic interuenit ſimplex iuſſus de ſoluendo, ergo cadit in contractũ nominatũ, ſcilicet in mandato, ſ. mand. l. j. igitur habet adminiculũ iutis ciuilis, ergo prima actio tollitur, ſicut dictũ eſt de acceptilatione, & ſtipulatione. ℞. mandatũ de ſoluendo non ad hoc interponit̃, ut ſtatim debitor ille liberetur, niſi ſolutione ſecura, ꝙ apparet, quia mandatũ põt reuocari, ſed ſolutio non eſt ſecuta, nec uerè nec fictè, ergo prima actio non durat, qa pactum non tenuit, de hoc dixi ſ. eo. l. ſi cum fundum.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Nudæ. Ro. *conſ. xcviij. & cccxx.*

b *Dicas. Bar. l. demonſtratio. §. quòd autem. de cond. & demon. in l. damus. ſ. de cond. indeb.*

LEX LIII.

a EPISTOLA.[a] Verba enũciatiua emiſſa, ꝓpter aliud diſpoſitionõ nõ inducũt. h. d. De iſtis uerbis enunciatiuis plenè dixi in l. ex hac ſcriptura. de don.

ADDITIO.

a *Epiſtola. Inn. l. ex hac. de don.*

§. SI INTER. Pactum ſimplex debet ſeruari, etiã ab hære. de h. d. Opp. ꝙ iſtud pactũ eſt nudũ, ergo non eſt ſeruandum, quò ad actionẽ. l. iuriſgent. §. quinimo. ſ. eo. Sol. dicit gl. ꝙ fuit reſtitutum, uel dic ꝙ fuit mandatũ, & interceſſit ſtipulatio. Vel dicas ꝙ ualet quantũ ad remittendas uſuras. Certè etiam ſi iſtud pactũ fuit appoſitũ ex interuallo, ualeret, ageretur eñ primò actione mandati ſi interceſſit, uel negotiorum geſtorũ, quia negotiũ debitoris geſsit, ut dicit hic tex. & ſi excipiatur ꝙ pretium nõ redditũ, replicabitur ꝙ debẽt fructus imputari in pretium uigore pacti, & ita loquitur hic. Quæro, quid ſi illud pactũ fuiſſet appoſitum cum creditore uendente ℞. idẽ, ar. l. ſi pignori. ſ. fam. ercil. ſ. de pig. act. l. ſi cùm uenderet. in prin.

§. PACTVM. Pactum circa ſolutionem tributorum, ualet inter priuatos, quò ad ipſos tantùm.

§. DE INOFFICIOSO. Pactum perſonale nõ extenditur ad hæredes. Opp. dicitur hic, necꝙ iure ullo, necꝙ æquitate. Opp. imò[a] ipſo iure tranſit ad hæredẽ. l. eum qui ita. §. qui ita ſ. de uer. ob. & l. obligationũ ferè. §. placet. ſ. de act. & ob. & ſ. de leg. j. l. nemo poteſt. Dicit Gul. ꝙ hoc ideò, quia talis obligatio ſuccedebat in locũ querelæ, quæ extinguebatur morte. Vel dic, nullo iure, necꝙ æquitate talẽ deſiderĩũ admitti, quò minus obſtet exceptio, tranſit tamen ipſo iure, ut in cont. Quæro utrùm ex tali pacto detur actio. Dicas ꝙ ſic, ſi fuit impletũ ex parte filij, quia de inofficioſo non egit. l. cum mota. C. de tranſ. Quæro, quid ſi ei fides non ſeruat, an poſsit agere actione primæ? Dic ut in gl. & per Cy. & doc. d. l. cùm mota & dicemus. ſ. inoff. teſt. l. ſi inſtituta. in princ.

ADDITIO.

a *Imò. Sed Ang. hic aliter dicit, uidelicet, ꝙ cauſa multiplicãdæ obligationis, fuit dies adiecta, ideò ea finita, nõ multiplicatur. Pro cõcordia, aduerte, ſi fecit aduocatus, uel procurator tractatum cum clientulo ſuo, ut haberet medietatem alicuius domus, in caſu uictoriæ quæ debebat deduci in iudicio, tale pactum non ualet. Quid ſi paciſcatur, non ut det clientulus medietatem domus, ſed puta quinq;, cum eſſet domus ualoris decem, nunquid ualeat? ꝙ Bar. l. ſi qui. de poſtul. uidetur tenere quòd non. Cont. alleg. per Alex. in hãc l. ſumptus. ualere. g. Bar. debet intelligi in d. l. ſi qui. ſecundum quod ſe declarat in hac l. ſumptus. quia aut illa quinq; promittitur reſpectu ualoris rei, & non ualet, aut promittuntur ſimpliciter non habendo reſpectũ ad rem, & ualet, nec alia etiã fuit mens Bar. l. item. C. de proc. Præterea in d. l. ſi qui. ſe refert ad determinationem doctorum, in hac l. ſumpto.*

LEX LIIII.

1 *Pactum de quota, uel certa parte litis, quòd non ualet. & 2.*

a SVMPTVS. Pactum de reddẽdis[a] ſumptibus ualet, ſecus in pacto facto de quota litis. Gl. quærit duo, primo an ualeat pactum de quota litis minoris dimidia.

1 Dic ut in gl. Secundò quid † ſi nõ eſt aliquis pactus ſub nomine quotæ, ut puta, tertiã, uel quartam, ſed cùm peterent decem, pactus eſt de quinq;. Hic ſunt opi. Quidam dicunt ꝙ non ualet. Item tenet gl. l. ſi qui. C. de poſtul. Vera opi. eſt,

b ꝙ nõ ualet,[b] quia eſt eadem ratio, ergo, &c. ſ. eo. l. quod dic-

2 ctum. Vt igitur hoc intelligas,† ſcias ꝙ ratio quare improbatur pactũ de quota litis eſt, quia inducit procuratorem, & aduocatũ ad delictũ. Nam cognoſcẽs ſe habiturum partem eius quod conſequeretur, etiã calumnioſe aduocabit. Siue igitur faciat pactum de quota litis, ſiue de certa quantitate eadem eſt ratio. Sed ubi promitteretur quãtitas ſimpliciter, uel res, nõ reſpectu eius quod deducitur, tũc pactum ualeret,* l. unica. C. de ſuff. * *Valeret. Amplius dicẽdum eſt not. meum. lib. ij. Epit. iur. cap. ij. num. vj.* Iac. Concen. B.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Reddendis. Bal. l. ſi qui. C. de poſtu. *ubi etiam latius Sali. & ꝙ faciens pactum de quota litis, dicatur prædator. Alex. l. ſi ex ſtipulatione. ff. de acquiren. poſſ.*

b *Valet. Cont. gl. l. ſi qui. C. de poſtul. & ibi Bar. & Spe. tit. de ſalario. §. ſequitur. uerſic. certum. Sed cum Bar. hic uidetur tranſire tunoc. c. ij. de alie. iud. mut. cau. fa.*

LEX. LV.

SI PACTVS. Non eſt in mora, qui poteſt exceptione legitima ſe tueri. Quærit gl. quid ſi ante pactum, fuiſſet in mora? Dic ut in gl. Materiã huius l. uide in l. pup. ſ. de uer. ob. & Dy. c. non eſt in mora. ext. de reg. iur.

LEX LVI.

SI DEBITOR. Per ſeruum in quo habemus uſumfructum, acquiritur nobis exceptio, & replicatio.

LEX. LVII.

a SI CONVENERIT.[a] Ex cauſa põt una pars ꝑctus tolli, alia remanente. Opp. ſi cõtractus ex una parte ſcindi, reſcindẽ, reſcindeꝝ totus. l. cũ empt. de reſc. uend. & l. ſi. de accept. Sol. gl. multis modis** & quælibet eſt bona in ſe, non tamẽ quantũ ad legem iſtã, illa eſt uera, ꝙ hic fuit iſta cauſa remiſſiõis ex una parte puta ſterilitas, uel alia ſimilis. Quid eñ ſi ex cauſa donatio. uel let penſionẽ remitteret? Certè poſſet, & contractus remaneret, gl. l. j. de reſcin. uen. Sed quando nulla ſubeſt cauſa, in dubio uidetur reſolui totus contractus quando ab una parte reſoluitur, ut in contrarijs, Tamen ex alijs ſolutionibus hic poſitis ſume diſtinctionem quãdo ab una parte fit pactum tantùm in iſtis cõtractibus, in quibus ultro citroq; oritur obligatio. Aut hoc expreſsè agit, ut ab una tantùm parte contractus reſoluatur, & poteſt ut hic, ſecundum ultimam ſolut. Facit ſ. de reſcin. uend. l. j. Aut hoc non expreſsè agitur, & tunc aut res non eſt integra, & non reſoluitur, niſi ab una parte, ut hic fm ſol. Aut res erat integra, & tũc aut ſubeſt iuſta cauſa, quare ab una parte remittitur, & hoc conſtat, & ab alia parte non, & tunc nõ reſoluitur totus, ut hic fm ſecundam ſol. ueram, quæ probatur in tex. & no. in d. l. j. de reſcin. uend. Aut de cauſa non conſtat, & tunc in dubio uidetur actum, ut totus cõtractus reſoluatur, d. l. cùm emptor. de reſcin. uend. l. fi. de acceptil.

Modis. Ampliꝰ dic. in l. j. §. ſi qs ſimpliciter. Ax. ij. ff. de uer. ob.

ADDITIO.

a *Si conuenerit. Bal. l. fi. C. de peri. & comm. rei uend.*

LEX

LEX LVIII.

QVIN Futurum. Pro tempore pro quo uſura ſoluitur, tacitum pactum de non petendo inducitur.

1 *Conuentiones negatiuæ conceptæ quando tranſeant ad hæredem.*
2 *Pactum perſonale quando fiat.*

a §. SI EX Altera.[a] Ex ea parte qua pactum eſt in perſona, non porrigitur ad hæredem. Ex iſto tex. dicit Pet.

1 † ꝙ conuentiones negatiuæ conceptæ non tranſeunt ad hæredem, niſi hoc actũ ſit, ut hic, niſi duobus caſibus, Primò quãdo talis cõuentio accedit cõtractui, de cuius natura eſt, ꝙ ad hæredem tranſeat. l. inter ſtipulantẽ. & ibi no. ſ. de uerb. ob. & l. emptorẽ. §. fi. de act. emp. Secundò quando cõuentio aliàs nõ haberet effectũ, niſi ad hæredẽ tranſiret, l. ſi ita ſtipuler, per te nõ fieri. ſ. de uer. ob. ubi promiſſore defuncto ante collectã uindemiã, tenetur hæres. aliàs ſtipulatio eſſet ſine effectu. Et per hoc reprehendit quandam gl. paruã quæ eſt in l. ſi ſic. ſ. de uer. ob. & Cy. refert in l. pe. de cõt. & commit. ſtip. Certè regula quam ſumit ex iſto §. uidetur contra caſum l. iuris gent. §. pactorũ. ſ. eo. ubi in dubio pactum eſt in rem, & perſona uidetur adijci, ut demonſtretur cũ quo fit cõuentio, non ut pactũ perſonale cõſtituat. Ili duo caſus quos ponit, uidentur ueri. Pro primo facit. l. ſi neceſſaria. §. de uendẽdo. ſ. de pig. act. Pro ſecũdo facit reg. l. quoties. ſ. de uer. ob. & ſ. de reb. dub. l. quoties. & ideò &

2 Gul. de cu. & Iac. But. † in iſto dubio diſtinguebant, aut perſona apponitur uerba obligatiuo, aut uerbo obligationis executiuo. Primo caſu non facit pactum perſonale. d. l. iuriſgent. §. pactorũ. ſ. eo. Secundo caſu pactũ perſonale facit, ut hic, niſi in duobus caſibus ſ. dictis. Iſta doctrina uidetur cõtra l. ſtipulatio iſta. in prin. ſ. de uer. ob. ibi, ſed ſi ſe obligat. & l. in illa ſtipulatione per te non fieri. eo. tit. ubi perſona adijcitur uerbo executio, tamen hæres continetur. Et ideò uidetur dicendum, Aut iſtud pactum apponitur de

b quodam tertio, ut puta,[b] ne à Lucio Titio petatur, & pactũ perſonale eſt. l. & hæredi. §. nos aũt. ſ. eo. Aut apponitur de ſeipſo paciſcente, & tunc aut erat talis, qui conſiderato ſtatu præſenti non poterat habere hæredem, ut filius, & ſeruꝰ, tũc perſonale pactũ eſt, l. & hæredi. in prin. ſ. eo. & intelligo

c perſonale,[c] hoc eſt, quod extinguitur cum perſona, eo tñ uiuo tranſit ad alios, ut ibi patet. & l. ſi tibi. §. pactũ. eo. tit.

d [d] Aut poterat habere hæredẽ, & tũc perſona hæredis & aliorum ſubintelligitur, niſi fuiſſet appoſita dictio taxatiua, tã tùm, uel ſimilis, ſ. eo. l. niſi hoc actũ. & de li. leg. l. nõ ſolum. §. tale. Et ideò hic in tex. debet ſubaudiri, tantùm, ne ego petam tantùm, uel ne à te petatur, ſcilicet tantùm. Ita ſubaudiebat Franc. Accur. & Iac. de Bel. Alias ſi non eſſet appoſita dictio, tantum tranſiret ad hæredem, d. l. ſtipulatio iſta, in prin. & l. in iſta ſtipulatione per te non fieri. Et ſic bene loquitur gl. in l. ſi ſic. ſ. de uer. ob. & ibi dixi, & hoc in conuentionibus negatiuis. Conuentiones aut affirmatiuæ, qualiter tranſeant, non eſt noſtra materia.

ADDITIO.

a P. PAV. P. *Si ex altera. Circa iſtam materiam an, et quando pactũ cẽſeatur in rem uel in perſonam, uide tradita per modernos hic.*

b *Puta. c. ueniens. de tranſ. ibi Hoſt. & Card.*

c *Perſonale. Bar. l. ſi ſic. l. d. ult. de uer. ob. Adde tamen, ꝙ pactum quo confiteor non teneri debitorem, præſumitur ad liberationem realem. l. tale. in princ. ſ. eo. Bal. l. cùm falſa. C. de iur. & fac. ig.*

d POMA. *Tit. Alex. conſ. xiij. uol. j.*

LEX LIX.

1 *Ablatiui abſoluti magis conditionem, quàm diſpoſitionem inducunt, licet quandoq; in ultima uoluntate diſponant.*
2 *Contractus eo caſu quo eſt bonæ fi. eo caſu & diſtractus ſeu liberatio.*
3 *Contractus factus ad diſſoluendum, non prodeſt ad agendum.*
4 *Pactũ tollit actionẽ ipſo iure in cõtractibus, qui ſolo conſenſu cõtrahũtur.*
5 *Conuentio, de qua hic, non parit exceptionem in pretio, ſi uenditor ageret ad pretium, antequam res ſibi reſtitueretur.*
6 *Conſtituens ſe nomine meo poſſidere, licet realis traditio non interceſſit, non poteſt ab iſta traditione nudo conſenſu recedi, & quando uideatur receſſum. nu. 9. & 10. 12. 15.*
7 *Venditor, qui conſtituit ſe nomine emptoris poſſidere, uidetur tradere, poterit tamen rei uendicatione uel utili poſſidetis conueniri, non actione ex nũdato ut tradat.*
8 *Inſtrumento uenditionis tradito per emptorem uenditori, in quo erat conſtitutum, non uidetur res tradita, ſed ius in inſtrumento contentum.*
9 *Rem non eſſe integram, ſeu contractum integrum quæ faciant. Arrharum datio ſimplex, non facit rem non eſſe integram.*
10 *Conſenſus contrarius qualiter interuenire debet, ut uenditio reſoluatur. & nu. 12.*
11 *Res quando non dicatur integra.*
12 *Gabella pro reſolutione contractus, quando non ſoluatur.*
13 *Rem, ſi tibi uendidi & uerè tradidi, deinde à primo contractu receſimus, & tu conſtituiſti te meo nomine poſſidere, an per hoc uideatur receſſum à primo contractu.*
Sententia ſatis eſt ꝙ cõtineat cõdemnationẽ, uel abſolutionẽ æquipolleter.
14 *Res ſi nõ ſit ustegra, & nudo conſenſu partes receſſerunt à uenditione, ſi ex interuallo interuenit actus contrarius retro ſimilis, an ſufficiat.*

a ABEMPTIONE.[a] Cõtractus, qui cõſenſu celebrãtur, ſolo conſenſu diſſoluuntur re integra, aliàs nõ, niſi actus retro ſimilis interceſſerit. Gl. diuidit hanc l. in partes quatuor, Secunda ibi, Ariſtoni. Tertia ibi, nec quicquam. Quarta ibi, illud planè. In tex. ibi, eo modo. & ſi contrahentes uellent agere, ut cogeretur quis ad reddẽdũ

b quod recipit. No. quod dixi[b] in ſummario. Secundò no.

1 diligenter † ꝙ ablatiui[c] abſoluti poſiti in contractibus, diſpoſitionem nõ inducunt. Cõuenit enim hic, ut reddãtis à te omnibus, pretiũ nõ dares, per hoc non uidetur agi, ut reddere tenearis, ut hic in ſecunda parte l. iuncto ſi. ibi, præſtitis, &c, & in §. Ariſtoni. & in fi. dicit, ꝙ nõ poſsit cogi, & ſic iſti ablatiui abſoluti important cõditionem magis, quàm diſpoſitionem, ut hic, & l. à teſtatore. ſ. de cond. & dem. licet quandoq; habeant uim diſpoſitionis in ultimis uoluntatibus. l. fideicommiſſa. §. cùm eſſet. ſ. de leg. iij. & l. in ratione.

2 §. tametſi. ſ. ad leg. falc. l. acceptis. No. ꝙ eo † caſu quo con-

d tractus eſt bonæ fid.[d] eo caſu diſtractus ſeu liberatio ab eo cõtractu dicitur bonæ fid. ut hic, ibi qa bonæfid. &c. & hæc. eſt ratio tex. & gl. l. elegantẽr. §. non ſolùm. ſ. de dolo. l. de tu-

3 tela. C. de integ. reſtit. l. ſub prætext. C. de tranſac. † Vlti-

c mò no.[c] quòd contractus, qui ſit ad diſſoluendum, non prodeſt ad agendum. dixi in l. in traditionibus, ſ. eo. Opp. pactum non tollit actionem ipſo iure, l. iurisgent. §. quini-

4 mo, & uerſ. idem reſpon. ſ. eo. Sol. Speciale eſt † in iſtis contractibus, qui ſolo conſenſu contrahuntur, d. l. iurisgent. §. adeò. ſiue res ſit integra, ſiue actus retro ſimilis interceſſerit, ut hic. & l. j. C. de rei uend. quo caſu etiam ipſo iure tolleretur. fm ij. opin. poſitam hic in gl. & bene. Opp. C. de pact. int. emp. l. commiſſoriæ. & ſ. de in diem addic. l. j. Sol. ibi illa pacta incontinenti apponuntur, & eſt ſpeciale in eis, quòd inducant retranslationẽ dominij, quod exa-

f mina* ut in d. l. j. de don. Venio ad gl. ma-* gnã,[f] quæ eſt additio ab illa parte quæ inci-

5 pit, ſed quid ſi uenditor, &c. Primò † quæro utrùm conuentio, de qua hic loquitur, pariat exceptionem in pretio, ſi uenditor ageret ad pretium, antequàm ſibi res reſtituatur. Gl. dicit ꝙ nõ, necꝙ aſsignatione hic, ſed C. quando liceat ab empt. diſce. l. fin. in gl. ſuper uer. actionẽ. dicit idem, quia iſtud pactũ ad hoc non apponitur, ut hic pariat exceptionem in pretio, niſi reddita re. Prætereà reſultaret iniquitas, quia emptor haberet rẽ, ad quã dandam nõ cogitur, ut hic in fi. Item & pretiũ ſi poſſet excipere. Illud dicit gl. ibi. Guliel. de Cug. dicit idẽ. Nam ex tali pacto reſultaret quidã innominatus contractus, & ideò licet pœnitere ei, cui cõtractus impletus nõ eſt. Sed certè nõ placet, ꝙ hic ſit cõtractus innominatus, ꝑriè loquendo, qui debet fieri per, ut, ſed hic fuerũt poſiti ablatiui abſoluti, q

g nẽ gl. Secundò quæro,[g] quid ſi ego uẽdidi tibi rẽ, † & con-

6 ſtituì me tuo nomine poſsidere, & realis traditio, nõ interceſsit, utrũ ab iſta traditiõe poſsit nudo cõſenſu recedi? Et uidet ꝙ nõ, quia res licet nõ ſit tradita, tñ tradita uidetur, l. quædam. ſ. de rei uendic. & l. ꝙ meo. ſ. de acq. poſſ. Prætereà

reà ad faciendam rem non integram, sufficit aliquid fieri per quod debitor liberetur, l. cùm emptor, in fi. de rescin. uend. Sed constituendo se possidere nomine emptoris, uenditor liberatus est ab actione ex empto. C. si aduer. uen
h dit. auth. sacramenta. ergo res[h] non est integra, & sic nudo consensu non recedit̃r. Ita uoluit dicere gl. uide eam. Sequitur in gl. Item non parit exceptionem, & c. quam gl. sic apta ad præcedentia Videtur quòd nuda conuentione recedatur, quia uenditor qui possidet, licet alieno nomine, non poterit conueniri amplius ad rem, sed erit tutus exceptione pacti. Ad hoc respon. gl. duobus modis, Primò q̃ tale pactum non parit exceptionem, quia non fit ad hoc, ut in fi. huius l. Itē quia si fieret ad hoc, scilicet ad liberādū, fieret ad liberandū ab actione ex empto. Sed ab illa iā est liberatus, cū constituēdo se emptoris nomine possidere, uideat̃ tradere, & sic nō pōt conueniri uēditor, nisi rei uēdica
7 tione, uel uti possidetis, sed de istis actionibus non est actum, ergo, &c. No. † & tene menti[i] gl. istam, quòd si in in
i strumento apponunt̃[k] illa uerba, quod uenditor con-
k stituit se emptoris nomine possidere, non potest amplius uenditor conueniri actione ex uēdito, ut tradat, sed debet conueniri rei uendicatione, uel uti possidetis, ut hic. Idem no. d. authētica. sacramenta. quod est multùm no. Item p̃bat gl. quòd non uideatur recessum, quia non interuenit actus retro similis, qui requirit̃r, ut hic, & l. iij. ĵ. de rescin. uend. In contrariū arguit gl. quòd uidetur interuenire actus retro similis, nam interuenit cōsensus contrarius. Itē rei traditio, quia cùm res esset apud uenditorem, uidetur sibi retradita, ut Inst. de rerū. diui. §. interdū. & ĵ. de acq. re-
do. l. qua ratione. §. interdum. Gl. respōdet. Certè ibi dicit̃ cōtrarium quòd nō uidetur tradita, & est uerum, tamē possessio sibi acquirí uidetur absq; traditione, & sic uidetur actus retro similis, sicut emptori absq; traditione quæ fuerat, quod crederem uerum, si hoc actū esset, ut possessio sibi uenditori quæreretur. secūdū Ia. Bu. sed simplex
1 conuentio ad resoluendum hoc nō operatur,[l] tamē huic multum contradicit l. qui pignoris. ĵ. de acq. pos. & ĵ. de pre
ca. l. si debitor. ubi uidetur quòd soluto pignore soluitur precarium, quod erat apud creditorem, ita hic resoluta uēditione, soluitur precarium, quod erat apud uenditorem, & sic remanet possessor seu precariū suo nomine. Sed sustinendo potes dicere, & bene, aliud in precario creditoris qui nunquam possidet simpliciter pro se, sed ad utilitatem debitoris, l. seruí nomine. ĵ. de usuc. & no. s. qui satisd.
cog. l. sciendum. §. creditor. sed emptor possidet simpliciter pro se, & ad sui utilitatem, quod placet. & no. Secundò ar-
8 guit gl. sic, † Tradito instrumento, uidetur tradita res.[m] l. j.
m C. de don. ergo eodem modo instrumento inciso uidetur res retradita. per regulā iur. nihil tā. Sed hoc instrumentū fuit inciſum uerbo, quod fieri poteſt, l. emptor. §. fi. s. eo. l. ni hil. de adi. leg. ergo uidetur res esse retradita. Gl. respōdet quod illud est uerum re integra, quod nihil est dicere. Dic ergo quòd tradito instrumento, d. l. j. C. de don. sed hic re-
9 quirit̃r traditio rei, non iuris. Tertiò † arguit gl. quando res non est integra, ut puta, quia interuenerat fideiussor animo nouandi per nudum consensum, cōtingit liberatio reo & fideiussori, ut ĵ. de resc. uen. l. emptio. ergo ita in proposito. Sol. gl. ibi, secunda obligatio est liberatio primæ quæstionis dictæ, stipulatio interposita animo nouandi est liberatio primæ, non nudus consensus adhibitus ad resoluendum contractum. Certè etiam ibi nudus consensus est liberatio ab illa obligatione, tamen non ipso iure, sed ope exceptionis. Vnde fateor quòd hic contingeret liberatio ope exceptionis, si hoc ageretur, non tamen uidetur agi, ut s. dictum est in rationibus præcedentibus. Et ideò
10 † dicendum[n] est in quæstione prædicta, quòd simplex cō-
n trarius consensus non inducit resolutionem. Sed si fuisset dictum, quòd possessio remaneat apud uenditorem, qui prius alieno nomine possideret, tunc esset actus contrari-
o us retro similis, & induceretur resolutio. Sequitur in gl.[o] itē ad donationem trahe. uult dicere, quòd omnia quæ dicta
p sunt[p] in uenditione, quæ nudo consensu, resoluuntur re integra, aliàs secus illa trahuntur ad donationē. nam donatio hodie nudo consensu perficitur, l. si quis argentum.
11 §. pe. C. de don. † Quæro quæ faciunt contractum non esse integrum, seu rem non esse integram? Respōde in iudicijs, dic ut l. si defunctus. ĵ. de proc. In contractibus innominatis dic ut l. si pecuniam. ĵ. de cōd. ob cauſ. In istis contractibus, qui consensu contrahuntur, primò facit rem non esse integram traditio rei, uel pretij totius uel partis, ut hic, & l. ĵ. & ij. C. de rescin. uend. Item dico, traditio uera uel ficta, ut si constituat uēditor se emptoris nomine possidere, ut hac l. ar. ĵ. de sol. l. Mode. Sed gl. Item si quis actus interceſſerit, quo alter cōtrahentium liberetur, ut mors rei uenditæ, uel aliquid simile, l. emptor. in fi. ĵ. de rescin. uend. Et no. hic in gl. Item si pretium uel res stipulatione deducitur, l. emptor. in prin. s. eo. & l. cum emptor. ĵ. de rescin. uend. & hoc tangit̃r in gl. Datio autem arrharum simplex non facit rem non esse integram, nisi de-
12 tur pro parte pretij. l. fi. C. quando lice. ab emp. disce. † Quæro qualiter debet interuenire iste contrarius consensus? R̃n. dicunt quidam, hic est contraria reuenditio, quod gl. re-
p bat. C. quādo lic. ab emp. disc. l. fi. Dic ergo quòd sufficiunt uerba apta ad resolutionem contractus, licet nouus cōtractus non fiat, ut hic, & s. eo. l. iurisgent. §. adeò. & hoc est uti
le scire in ciuitate ista, quia si essent necessariæ uerba quę cō-
q stituunt nouum contractū, solueretur noua gabella,[q] sed quādo sufficiunt uerba resolutoria tantùm, noua gabella
13 non uenit soluenda. † Quæro, quid si uendidi tibi rem, & tradidi uerè, demū à primo contractu recessimus, & tu constituisti te meo nomine possidere, an per hoc uideatur recessum à primo cōtractu? Gl. uidetur hic dicere quòd nō, nā requirit̃r actus retro similis uerè, sed traditio mea fuit uera, retraditio tua est ficta, ergo non sufficit. Hoc innuit gl. hic dum dicit, uerus actus desideratur, &c. quasi dicat, non fictus. Et hoc uidetur tenere Pet. l. j. in ult. q. C. de rescin. uend. Cōtrariū credo, nā quod dicitur, q̃ requirit̃r actus cōtrarius retro similis, intelligo, uel æquipollens illi, l. fi. ĵ. mād & C. de inſt. & ſubſt. l. ſi mater. & l. reſtituta. in prin. ad Treb. & quod dicitur. C. de sentē. l. præses. ubi dicitur q̃ sententia debet continere absolutionem, uel condemnationem (dicit gl.) uel æquipollens. Nunc ad propositum hic interuenit actus æquipollēs, scilicet quia illud qd̃ uenie-
bat mihi restituendū, uere incipis debere mihi actione mā
dati, uel locati, si intercesit locatio, meritò perinde est ac si
14 nō esset traditū, l. certi cōdictio. in fi. ĵ. si cer. pet. † Quæro, si res nō erat integra, & nudo cōsensu recesimus à uenditione, si ex interuallo interuenit actus ꝑius retro similis, an sufficiat ꝑeuiter si tēpore ꝑij cōsensus hoc fuit actū, scilicet de re tradēda, sufficeret, ut hac l. ar. ĵ. de sol. l. Mode. Sed si hoc nō fuisset actū, tūc altera parte inuita nō cōfirmaret ille distractus, p̃ reg. iuris, q̃ ab initio. de reg. iur. Sed si pars cōsentiret, tūc ualeret, quasi ex præsenti cōsensu cū retradi
tione rei. Ita intelligo dictū Pet. in d. l. j. C. de resc. uē. Vltimò
r r aduertas, q̃ licet† qñ cōstituo me tuo nomine possidere,
15 ut hac gl. appellet ficta traditio, & uerū sit q̃ traditio est ficta, tamē possessio quæ per hoc mihi acquirit̃r est uera, & ꝑpria, l. certè. §. j. ĵ. de preca. ibi, ꝑprie habere dicor. Et p̃ hoc reprobo quædā dicta Gul. de Cug. hic, qui dicit, q̃ si ꝑcurator meus emit, & tu cōstituis te eius noie possidere, q̃ mihi
s dño quæriť possessio, ne cōcurrāt duæ fictiones. Qd̃ ego nego, quia possessio uerè acquirit̃, & propriè, qd̃ examino plene in l. si is qui pro emptore. in ult. q. ĵ. de usuc.

ADDITIO.

a Emptione. An aũt solutio contractus, dicatur tribuere nouũ titulũ ei pro quo resoluitur? Aret. l. Pomp. §. in dote. de acq. poſ.
b POMA. Dixi. Iaſ. rub. ff. ſol. mat.
c Ablatiui. Bal. l. j. C. quādo lic. ab emp. diſc. Idē in datiuo, Bal. l. uerſ. quinto. C. de fer. de regula, & contra reg. Iaſ. in rub. ff. ſol. mat.
d Fidei. Si contractus est bonæ fidei, & distractus est huiusmodi. Bal. l. j. in princ. C. quando lic. ab emp. diſc.
e Not. Iaſ. §. item si quis. Inſt. de act.
f Magna. Bar. cōſ. Pet. Io. de Antiquo. ubi cōſuluit q̃ cuidā emptori fuit uēdita petia terræ, quā elegerit in tali loco, cōſtituit ſe noīe emptoris poſſidere cōſuluit q̃ antequā eligatur, operatur illud precariū, q̃ est bene no. Bal. l. j. in ult.

in ult. uerſ. C. de inoff. do. dicit no. ex gl. hic in fi. q̃ ubi ex solo titulo domini um transfertur reſciſo tit. retransfertur dominium. Secus, ubi traditio requiritur, quia licet titulus annulletur, non retransfertur abſq; traditione. gl. no. & ibi Bal. l. cuile. C. de rei uend. Iaſ. l. ſi diuerſa. C. de tranſac.
g Quæro. Bal. l. j. C. quando lic. ab emp. diſce.
h Res. Iaſ. l. tradit. C. de pac. ſuper idt. gl.
i Menti. Mathe. no. lxvij. Alex. conſ. xxv. ij. uol. & conſ. xxv. uol. j. incip. uiſo libello, ubi concordat iſtam gl. cum gl. cont. & no. clxxij. & no. lxix. Limi. tamen primò procedere, ſi aliquis conſtituat ſe poſſidere precario nomine. Alex. conſ. xxvij. ad fi. & fac. hic. Item limita non procedere, quando tempore conſtituti non conſtaret q̃ uenditor poſſideret, ſecundum gl. Bal. & Sal. l. j. C. quando liceat ab emp. diſce. et Iaſ. hic. et Math. de quo s. uide quædam alia in materia conſtituti ad Bar. l. q̃ meo. in prin. de acq. poſ. illud tamen q̃ dicitur q̃ ad hoc, ut per ſtatutū transfertur in aliquem poſſeſſio opus est ut probetur conſtituentem poſſidere tempore ſtatuti, intellige, quātum ad ipſum conſtituentem ſecus eſſe. quia cōtra eum probatur poſſeſſio, ex ſolo conſtituto. Are. l. interdum ad fi. prī. de ac. poſſ. Bal. l. ſiue autem. §. ĵ. de publicia. est in §. ij. quia in §. j. dicit cont. quod regulariter non probatur poſſeſſio per conſtitutum, niſi probetur. Item an per conſtitutum trāsferatur dominiū, ſi cōſtituens non poſſidebat, Are. l. quamuis. §. ſicōductor. in pen. & ult. co. ff. de acq. poſ. Caſt. ibi. Item quid ſi ejt apprehenſa poſſeſſio per illum, cuius nomine conſtituit aliquis ſe poſſidere, & denuo reuertatur poſſeſſio ad conſtituentem, an profit tūc conſtitutum, Aret. l. q̃ meo. in fi. ff. de acq. poſſ.
k Apponuntur. Si uenditor dixit in inſtrumento, ſe emptoris nomine poſſidere, non poteſt uēditor cōuenīri actione ex uēdito, ut tradat, cont. gl. l. iul. §. ex uendito. uerſ. poſſeſſionem. de act. emp. Bal. l. ij. C. de uſur. et l. j. pro dona. Et iſtud puto intelligendum, quoties uenditor tempore cōſtituti poſſidebat, aliàs uidetur ſecus, cùm conſtitutio precarij nihil operata fuerit. l. quamuis. §. j. de acq. poſſ. Bal. l. j. C. de ſenten. quæ pro eo quod intereſt. & in §. actionum. Inſt. de act. l. ratio in princ. & l. iul. §. ex uend. & l. emptorem. §. fin. ĵ. de act. emp. prædicta intellige, quando ipſi uenditori incumbit onus probāti, ſe tunc poſſedisſe, ſecūdum Ang. l. quamuis. §. j. & Bal. l. j. C. quādo lic. ab emp. diſc. Sed pone q̃ tempore conſtituti, ſola ciuilis poſſeſſio erat penes uenditorem, utrum erit liberatus? Dic, aut erat naturalis penes alium, puta emphyteutam, & tunc non ſit liberatus, ar. l. ij. §. j. & l. iij. de act. em. Aut naturalis erat uacās, ut in caſu l. clā. poſſidere. §. j. de acq. poſſ. tūc ſit liberatus, ſi emptor neglexit adipiſci illam naturalem, cum primum potuit, quæ habebatur pro tradita, ex quo per eum ſtetit. l. iure ciuili. de cōdit. & dem. Sed ſi emptor non potuit, puta, quia ſtatim fuerit naturalis occupata per alium, puto q̃ uēditor nō fuit liberatus, ar. d. l. ij. & iij. ĵ. de act. emp. & ad hoc no. quando ex conceſſione precarij, tranſeat dominium, Bal. l. j. C. pro dona.
l Operatur. Sed imò tūc uidetur poſſe dici idem, ac ſi actum eſſet, q̃ poſſeſſio ſibi quæratur, quia ex quo res eſt realiter penes uenditorem, eo ipſo q̃ fit cōuentio ſuper reſolutione cōtractus, in cōſequentia uidetur fieri cōuentio, q̃ remanet penes uenditorem, ex quo eſt penes eum, ſicut & quādo uēdo tibi rem exiſtētem penes te, cauſa commodati, uel depoſiti, eo ipſo uide or uelle, q̃ habeatur pro tradita, §. uēditæ. & §. per traditionē. Inſt. de rer. diui. & ſic contrariorū eadē eſt diſciplina, ar. l. & ſi contra. de uul. l. illud. de acq. hær. Non ob. q̃ non interuenit actus ſimilis priori, quia ſatis eſt, q̃ interueniat æquipollens, ar. l. præſes. de ſenten. Imo l. qui mihi donatum. de don. in fi. Bar. in hac l. noſtra. in fi.
m Res. Bal. d. l. j. ad fi. C. de don.
n Dicendum. Bal. l. traditionibus. in pe. col. C. de pac. ubi alleg. hanc gl. & l. j. quando lic. ab emp. diſc.
o Gl. Quid in tranſactione, Iaſ. l. ſi diuerſa. in princ. C. de tranſ.
p Sunt. Bal. l. j. C. quando lic. ab emp. diſce.
q Gabella. gl. l. iij. §. cōtrariū. ĵ. de cōt. iud. tut. Bal. l. j. C. quādo liceat ab emp.
16 diſc. & l. ſi donationis. C. quod me. cau. & in l. ſi. §. pe. C. con. de leg. Ex † quo infertur, q̃ de cōtractu diuiſionis, nō debet ſolui gabella, quia nō est cōtractus nec diſtractus, l. iubemus. C. de ſac. ecc. et auth. de lit. §. ij. & gl. l. quoties. C. de inoff. teſt. Bal. l. tres fratres. s. eo. dixit eſſe dare optimā cautelā,
17 ad euitandā ſolutionē gabellæ & q̃ † ex cōtractu, ex quo nō trāsfertur dominiū, nūquā debeat ſolui gabella, facit q̃ no. Bar. l. unū ex familia. in prin.
18 de leg. ij. an aũt † ex cōtractu diuiſionis, trāsferatur dominiū? rē. & ideò. de cōd. fur. & quis cōtractus ſit, l. diuiſionis. s. eo. Quid de cōtractu trāſactionis, & donationis, Bar. et Bal. l. cōtractus. de fid. inſt. in l. q̃ ſeruus. de ſtipu. ſer. & cōtra fraudē gabellæ, Bal. l. illud. in fi. C. de ſac. ecc. Quid ſi de qualibet contractu, in quo interuenit pretiū, debet ſolui, an intelligatur de emptione tantū? Bal. l. ſi cùm dotem. C. de iur. do. & ibi etiā de cōtractu tacitè
19 inciſo, uel tranſfuſo in alium contractum, † quid de accēſſorio, addē † q̃
de diuiſione ſoluatur gabella. Rō conſ. clxxxij.
r Vltimo. Cōtrà Bar. tenet Ang. l. ſi is qui pro emp. ĵ. de uſuc. & l. j. & l. per procuratorem. C. de acq. poſ. & l. j. §. per procuratorem. ff. co. lo. de lmo. d. l. ſi is qui pro emp. in fi. licet ipſe teneat cont. Bar. l. j. C. per quas perſ. no. acq. ubi uidetur tenere in ſimili, cū Gul. Sal. ibi ſequitur Bar. hic, conſuluí apud Cremonam contra Bar. hic. Barb. Adde l. q̃ mihi donatum. in fi. et ibi dixi poſt Bar. ff. de don. facit ext. de præb. c. accedens. Bal. c. unico. §. tācine eſt. Si de inueſtitura. feu. fiue.
t POMA. Quod. Bar. conſ. xcvij. aliàs, lxxxij. ij. uol. & conſ. lviij. uol. ij.

LEX LX.

PER QVOS. Quorū ſti pulatione nobis acquiritur & pacto. qui ſunt iſti, ponuntur in gl.

LEX LXI.

IMPERATOR. Iſta lex legitur in gl. tribus modis, Pone caſum ſecundum ij. lec. quæ est melior, & magis nota bilis. Vbi est partitas in cumulo debiti, dignitate, & nu-
a mero perſonarum, præferuntur uoces[a] conſanguineorū.
1 l. j. ĵ. de priui. cre. Sed ſecundū alias duas lec. h. d. t. Pactū factum ei qui putabatur hæres, porrigitur ad eum qui in ueritate est hæres. Hoc autem intellige, ſi contē-
platione hæreditatis ſit factum.* Non ob. s̄ * *Factum. Imò uerò tametſi hæreditatis cō*
eo. l. ſi tibi. §. pe. C. eo. l. ſi actionem. *templatione factum ſit, uerò hæredi non proderit l. Imp. §. debitor. ĵ. tit. ꝓx. l. ſi actionem. C. de pac. l. Con. B.*

ADDITIO.

a Voces. Ang. hic, Gul. & Bal. cont. l. & ſuum. §. fi. s̄. eo. licet Bal. hic ſecus.

LEX LXII.

1 Pactum appoſitum in traditione rei, de re non alienanda, uidet ad hoc ut contrauenies pacto teneatur ad intereſſe, non ad hoc quòd impediatur ad minij translatio.

a NEMO. Pactum de non alienando rem propriam, non ualet.[a] Opp. C. de pac. inter emp. l. ſi. Sol. Gl. dicit hic, q̃ ibi pactum fuit appoſitum in traditione rei, hic ſecus: tenet ergo q̃ ſi in rei traditione apponitur iſtud pactum, quòd ualet. Cont. s̄. eo. l. in traditionibus. in prin. gl. ubi inter caſus ſpeciales ponit hanc. l. q̃ pactum factum in traditione rei non ualet. Iac. But. dicebat, Aut pactum apponitur in traditione rei meæ de ipſa re non alienanda, & ualet pactū. Ita loquitur iſta gl. & l. ult. C. de pac. inter emp. Sed ſi apponitur in traditione rei, pactū de alia re non alienanda non ualet. Ita loquitur gl. s̄. eo. l. in traditionibus. Et ita potest intelligi hic tex. Iſtud quod † dicitur, quòd tale pactum ualet, intelligas non quòd ad impediendam translationem dominij, ſed quòd ad hoc ut contrauēniens teneatur pacto ad intereſſe. C. de cond. ob cau. l. ea lege. & hoc est fortè quòd uoluit Iac. quòd quando pactum apponitur in traditione rei meę, de ipſa re non alienanda, ſi alienetur, ſine dubio mihi cōpetit actio ad intereſſe, qd̃ est iuxta ualorem rei, d. l. ea lege. de con. ob
eau. & ff. de uer. ob. ſi ita q̃s. §. ea. l.*. Sed ſi ap- * *Ea. lege. Sed hoc non dicit*
ponatur in traditione alterius rei, tunc non *lex, quæ non*
non committitur, niſi interſit, poteſt enim eſ- *ad æſtimatio-*
ſe quòd non intereſt tua. Si enim intereſſet, *nem agi, ſed rē*
& pactum eſſet ueſtitum indiſtinctè commit- *ipſam peti poſ*
teretur, ut ſtatim dicam. Op. ĵ. de aqua quo. *ſe probat, l. fi.*
& æſti. l. j. §. ſi quis. Sol. ibi, intereſt paciſcen- *C. de pac. int.*
tis, & pactum erat ueſtitum, meritò commit- *emp. gl. ij. l. j.*
titur obligatio ad intereſſe, ſi cōtra fiat. Op. *ff. de ijs quæ à*
C. de reb. alie. non alie. l. fi. Sol. ut in gl. Opp. *non do. manu-*
ĵ. de diſt. pig. l. ſi creditor. §. fi. Sol. ibi ē duplex *mitt. l. Cō. B.*
litera, ſecundum unam concordat, ſecundū aliam diſcordat. Et illa eſt ueritas litera, pro-
ut dicit nullam eſſe uenditionem, quod uideri feci in libro Pandectarum Piſis, cùm de facto occurreret, ſecundū quā ſolue quòd ibi intereſt creditoris paciſcentis, hic non. Sed illa contradicit fortius in alio, nam dixi s̄. pactum non ualere, ut impediat dominij translationem, ibi dicit̃ cont.

Sol.

Sol. ibi ille cui factum est pactū de non alienando, habebat aliquod ius in re, ut puta hypothecę, meritò tale pactū afficit rem, ut alienationem impediat. Simile inter dominū & emphyteutam, Non enim potest emphyteuta alienare, quia dominus cui ad non alienandum tenetur, sibi reseruauit ius in re. Et ista pro nūc sufficiant. Dixi plenè in l. filiusfa. §. diui. ff. de leg. j. in pūctibus & in ultimis uolūtatibus,

ADDITIO.

a Non ualet. An & quando ualeat pactum de non alienando rem suam? adde q. idē not. in. l. qui absenti. §. j. de acqui. pos. de ista materia uide per Imo. in. l. qui Romæ. §. cohæredes. de uerb. obli.

LEX LXIII.

a b SIREVS. a Pactum principalis b nō præiudicat defensioni iam fideiussori quæsitæ. h. d. No. istū casum. Op. s. co. l. si unus. §. pactus ne peteret. Sol. Intellige q ibi cō sensit. Item opp. s. q quisq; iur. l. iij. §. si is pro quo. & §. seq. dic ut ibi dixi. Per hāc l. determinata fuit q. de facto, Bononien. creauerunt quendam syndicum, qui deberet inquirere omnes officiales, de administratione eorum officij. Accidit q quidam qui dederat fideiussorē de fideliter administrando, fuit inuentus legaliter administrasse, & absolutus, & sic exceptio cœpit competere fideiussori, ff. de excep. l. exceptiones. §. rei autem. & l. omnes. Posteà transacto biennio factū est statutū, q non obstante syndicatione facta primò, eligantur quidam qui debeant inquirere à decē annis citra omnes officiales, unde iste absolutus fuit inuen-
1 tus habere decē, & in his condemnatus fuit, † an per hanc condēnati onē fideiussor inquietari possit? ar. huius l. fuit dictum q non. Nā sicut exceptio pacti sine facto suo ab eo auferri non potest, ita nec exceptio rei iudic. ar. huius l.

ADDITIO.

a Si reus. c. quamuis. de resc. & ibi d. Ant. in primo. & Pet. de Anch. qui contradixit. & Io. de Imo. c. potuit. de loc. ad fi. Iste tex. facit cont. Bar. in q. sua, in l. qui Romæ. §. flauius. de uer. ob.

b P.PAV.P. Principalis. Ant. de But. cons. xviij. Bar. l. item quæritur. §. qui impleto. ff. lo. Ro. sing. clxxxij. Ias. l. iij. §. si is pro quo. ff. quod quisq; iur. Ias. l. j. C. de iu. Dec. cons. xcij.

a *De transactionibus.* [2] *Tit. XV.*

ADDITIO.

a P.PAV.P. De transac. Generalem tractatum. de trans. habes per doc. Bap. de sanc. Seueri.

Glos. continuat, dic ut in ea.

LEX I.

1 Dictio, quasi, est nota improprietatis.
2 Transactio fieri potest qualitercunq; res sit dubia.
3 Pacto gratuito remitti aliquid potest, controuersia pendente.
4 Pactum simplex non est donatio.
5 Pactum est genus continens in se transactionem.
6 Transactio si non ualeat ut transactio, non ualet ut pactum.

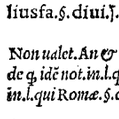

VI Transigit. Opp. C. de pac. l. j. & C. eo. l. de
1 fideicōmisso. ubi fit transactio de re, de qua
a nō est lis. Dicūr † quidā, q hic est dictio, qua si, [a] quæ est nota improprietatis, q. d. pōt trā
2 si gi etiam de re nō dubia, ut in cont. Vel dic ut dicit gl. † q ibi erat dubium, licet non in iudicio. Siue ergo res sit dubia, ꝑter iudiciū, siue propter aliud, potest fieri transactio, ita loquitur hic. Opp. l. in summa. ff. de cond. ind. Sol. intellige istam secundum illam, & ibi plenius dixi. Opp. ext. gl. de re incognita, non potest quis dubitare, ff. de iur. & fac. ig. super rub. tamen illud quod est incognitū potest uenire in transactionem, l. Aquiliana. ff. eo. ergo, &c.
3 Sol. ut ibi dicam. Venio ad secundū, † quæro utrūm pendente controuersia, aliquid possit remitti pacto gratuito. Tex. uidetur q nō, cum dicit, rem certam, & indubitatam. Gl. dicit cont. tunc enim cum illud litigium quòd est certū,
4 remittitur. Secundum hoc uidetur hic casus, † q simplex pactum, sit donatio. Cont. uidistis ff. tit. j. l. contra iuris. §. fi. & l. iiij. §. nunc de effectu, de lib. leg. ubi pactum sit etiam nō gratuito, sed ex necessitate. Pro hoc est expressum q habui stis. ff. tit. j. l. si non cōuenerit. ubi in dubio si causa non apparet, pactum factum uni ex contrahentibus, in totum cō tractum tollit, & sic non est præsumptio donationis, ꝑ hoc quia in dubio quis donare non uidetur, l. cùm de indebi-
5 to. ff. de prob. Dicendū est † igitur, q pactū est genus b. l. j. §. b tit. j. continet enim in se transactionem. Itē pactū dicitur esse, siue fieret gratuito, siue ex liberalitate, siue fieret ex aliqua necessitate, uel propter aliam sui utilitatem, d. l. cōtra iuris. §. fi. & l. iiij. §. nunc de effectu. de lib. leg. & l. si conuenerit. ff. tit. j. & ff. de rescin. uend. l. j. & q' ibi no. Qui igitur dicit pactū factū esse ex causa donationis, hoc debet ꝓbare. Nec
6 ob. l. ista, quia loquitur in casu certi. † Quæro, si transactio non ualet, ut transactio, fortè quia res nō erat dubia, an ualeat ut pactū? Gl. determinat q nō, siue fiat per pactū, quia res nō erat dubia, siue per acceptilationem, C. eo. l. si causa.

ADDITIO.

a Quasi. Et adde q, sufficit controuersiam esse de facto, quamuis non licitè ualeat transactio & cōpromissum, secundū Bal. l. j. in fi. C. eo. & tex. ubi Bar. & doc. l. ij. C. eo. uel q, ꝙ peretur esse lis, Bal. l. causas. C. eo. Sed utrūm transactio de consensu possit fieri de re certa? Bar. l. quid tamen. ff. de arb. & in l. si de certa. C. eo. Adde etiam post Ias. an transactio possit fieri super re certa? Ro. cons. ccccl xij. & inquantum Ias. tenet, q, ubi renunciatum est ei propter quod res erat liquida, q, ualet transactio, adde Ro. cons. cccl viij. Bal. cons. cxlviij. lib. j. et inquantum dicit, q, si ex forma statuti debet fieri compromissum, q, non poterit peti publicatis attestationibus, nec post conclusionem in causa. Bal. cons. clij. lib. iiij. Cast. cons. lxxiij. Et an transactio ualeat, si non ualeat ut pactum, Ang. cons. xciij. Cal. cons. ij. de transac.

b Genus. Bar. in rub. C. de pac.

LEX II.

a TRANSACTVM. a Transactio fit ꝑ pactū simplex, & per acceptilationē. * * Acceptilationem. Intellige, Aquilianam, ut hic. Cuius forma refertur in l. et uno. §. j. ff. de accep. I. C. B.

ADDITIO.

a POMA. Transactum. Limitat Ias. l. j. colla. j. de transac.

LEX III.

IMPERATORES. Transactio inter scriptum hæredē, & uenientem ab intestato. legatarijs non præiudicat. h. d. Opp. ff. ea. l. controuersia. Sol. ut ibi plenè uidebitis.

§. CVM TRANSACTIO. Transactio non porrigit ad codicillos posteà repertos. h. d. Opp. ff. de excep. rei iud. l. ij. Sol. ibi in sententia, hic in transactione. Cont. ff. eo. l. de ijs. & ibi Dy. Opp. ff. ad treb. l. Lucius. §. fi. Gl. soluit optimè, quia ibi omnis ultima uoluntas fuit producta, hic non. Videbitis de hoc statim in l. de ijs. ff. eo.

§. DEBITOR. Transactio facta cum putatiuo hærede, ad uerum hæredē non porrigitur. h. d. Gl. ponit casum duobus modis, non curo. Opp. ff. de pet. hær. l. si bonæ fidei. §. petitor. & l. post senatusc̄ſ. Sol. tres sol. danturin gl. fi. & tertia respicit primam casus positionē, prout tractat de repetitione pecuniæ solutæ ob debitum. Dicit ergo q ꝓria loquuntur, quando hæres ratam habuit solutionē factam putatiuo hæredi, hic non habuit ratam, & ista est bona. Vltima sol. est, q hic fuit solutum indebitum, ibi debitū. Ista continet diuinationem. Prætereà idem iuris est in indebito, q in debito, ut distinguatur, an hæres ratum habuerit uel non, & an ille receperit nomine hæreditario, an nomine proprio, l. si possessor. §. bonæfi. & ibi no. de pet. hær. Secunda sol. respicit secundam lect. q hic loquitur de pecunia recepta ex causa transactionis, & sic ex proprianegotiatione, ibi de pecunia soluta propter debitū. Ista est no. sol. ꝓbatur ff. de hęr. uēd. l. uēditor. & ff. ad l. fal. l. si hæres. No. q qñ quis recipit debitū simpliciter, uidetur ut hæres recipere, sed qñ causa transactionis, uidet ex ꝓpria negotiatione

LEX IIII.

1 Acceptilatio non tollit obligationem iuris gent. nisi prius in stipulationem. Aquil. deducatur.
2 Transigi super incognitis licet non possit, tamen incognita ex causa transactionis in conuentione deduci possunt.

Quietationem

3 Quietationem generalem quis non potest cogi facere, ſpecialem sic.
4 Arbitratores non possunt cogere partes ad faciendum generalem quietationem, nisi ſpecialiter eis à partibus sit concessum.
Facto compromisso in arbitro de controuersia quæ uertebatur super certo fundo, cum plena potestate arbitrādi, arbitrator non potest cogere partem, ut det alteri parti aliquam aliam rem, de qua non erat contentio.
Arbitrator non potest cogere partem ad dandam rem, uel pecuniam, ꝓ re. Pecunia omnes aliæ res æstimantur.

a QVILIANA. a Per aquilianā stipulationem omnes obligationes tolluntur, si hoc actum est, sed in dubio non tolluntur, nisi illæ de quibus est cogita-
1 tum. h. d. cum l. seq. † Opp. q acceptilatio non perimat obligationem iuris gentiū. l. accepti. la. j. & l. acceptolatū. ff. de accep. Sol. hoc uerū, nisi prius deducatur in Aquilianā stipulationē, tunc eā per stipulationem tolluntur, ut hic. Et si dicas, quare stipulatio magis perimit obligationem iuris gent. q̄ acceptilatio? ꝛ. ut no. inst. quib. mod. tol. ob. §. item per acceptilationem. Secundò opp. q non omnes tollat, ff. l. prox. Sol. omnes tollit, si hoc ageretur, ut omnes tollat obligationes, etiam de quibus non est cogitatum, Possunt enim hoc uelle, ut tollatur omnis obligatio, etiam in-
b cognita, ff. eo. l. de his. C. eo. l. sub prætextu. Sed tunc opp. b transactio est de re dubia, s. eo. l. j. super incognita aūt re nō pōt dubitari, s. eo. l. j. ergo incognitū nō pōt uenire in trāsactionē. ꝛ. † & dico q de re incognita nō pōt transigi per rationem prædictam, sed potest ex causa transactionis in cōuentionem deduci. Verbi gratia, Contentio est inter te & me de fundo quodam, deuenimus ad transactionem, q̄ ille fundus remaneat apud te, & tu des mihi centū, & faciam tibi generalem quietationem, non ergo fit trāsactio super illo incognito, sed occasione transactionis ad illā generalē liberationē deuenitur, ideò positæ sunt istæ ll. in hoc ti. facit q d' no. s. eo. l. ij. & ideò uerba transactionis diligenter in spiciēda sunt. Si eā facimus trāsactionē de omni lite, quæ esse posset inter te & me, de necessitate hoc non refertur, ni si ad ea de quibus est actū, ut hac l. Aquiliana. & seq. C. eo. l. si de certa. s. tit. j. l. emptor. §. Lucius. sed si occasione unius litis deuenimus ad ista pacta, & facimus inuicem generalē remissionē, hoc pōt fieri, ita potest intelligi hic. Vltimò
c no. c mirabiliter tex. in l. qui dicit, Liberalitatem enim captiosam interpretatio prudentium fregit, & appellat captiosam liberalitatem, quietationem generalem. Exquo potes
d d determinare, † Primò an posis aliquem cogere ut tibi faciat quietationem generalem? Certè non, quia est captio-
e sa. e Tex. est hic. Sed ad faciendam tibi quietationē ſpecialē de aliquo soluto potes, l. plures apochis. C. de fid. inst. & de
4 lib. ca. l. sicut datam. † Secundò facit, si compromissum f est
f in arbitrum & arbitratorem generaliter, utrūm possit præ-
g cipere, ut fiat inuicem quietatio generalis? Certè puto g q̄ non, per textum huius l. Iste enim consensus continet manifestam iniquitatem, ut fiat remissio de incognita, posset enim de facili capi. Tex. est hic, coniuncta l. unde si Ner. ff. ꝓ soc. Prædicta uera, nisi ei arbitratori hoc ſpecialiter sit concessum, nam de partium uoluntate potest fieri, ut s. l. prox. Et quod prædicta sint uera, probo alia ratione, Prēmitto tamen aliam q. Contentio erat inter te & me de quodam fundo, compromisimus in aliquem, & dedimus ei plenam potestatem arbitrandi. Quæritur utrūm iste arbitrator poterit cogere alteram partem, ut det alter alteri aliquam aliā
h rem de qua non erat contentio. ꝛ. non, h ut ff. de arb. l. non distinguemus. §. de officio. & l. si cùm dies. §. plenum. eo. tit. Pro hoc quod dicitur, quòd iudex communi diuidundo iudicio, non potest occasione rei communis ponere manum in aliam rem nō cōmunem, l. arbor. §. de uestibulo. ff.
i commu. diuid. Circa illam rem i autem, de qua dubitabatur, potest se talis arbitrator intromittere, iubendo dari rē, uel pecuniam pro re, Inst. de off. iud. §. si familiæ. & l. cum in fundo. §. si fundus. ff. de iur. dot. Pecunia enim est, per quam omnes res æstimantur, & sic alia res esse nō uidetur, l. si ita.
k de fideiuss. quod tene menti. Nūc ad propositum, k licet sic compromittatur de omnibus litibus & quęstionibus, nō poterit iubere quòd fiat generalis remissio, quæ porrigit ad incognita, de quibus non erat lis, nisi hoc ſpecialiter sit
l permissum. Et quod dico l ſpecialiter, intelligas q̄ non sufficeret ita dicere, quod compromissum sit plenum, & plenissimū, &c. nisi hoc exprimeretur, d. l. si cum dies. §. plenū.

ADDITIO.

a Aquiliana. Ang. l. qui iure. de test. mil.
b Opp. Bar. l. si de certa. C. eo.
c No. Bal. l. pactum. xvj. q. C. de collat.
d POMA. Potes. Bal. l. pactum quòd dotali. q. xv j. C. de colla. l. iij. §. contrarium. ubi Bal. ff. de contra. iud. tut. Ro. cons. xv. Alex. cons. lxvij. uol. v. Fel. c. significauit. de testib. Barb. cons. xvj. uol. ij. & cons. xviij. in fi. eo. uol.
e P.PAV.P. Captiosa. Ro. cons. clv.
f Compromissum. Et sic arbiter non potest facere modificationes extraneas, sed pertinentes. Spec. de arb. §. excipitur. uer. sed pone quòd. & §. j. uers. arbitrator. Ant. de But. cons. incip. in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. uisis actis & alle. contrarijs & consilijs inter Marcellum, &c. & Bal. l. si super possessione. C. eo. & in l. j. C. de ar. ubi ponit, an arbiter possit cognoscere de exceptione compensationis, potest tamen arbiter pronunciare super fructibus & expensis, & dare dilationes ad soluendum, Bar. l. j. C. si à non comp. iud. & Ant. c. constitutus. de relig. do. ex quibus no. q, arbitrator non potest ferre sententiam super non petitis, sed bene super cohærentibus, ut super æstima. & latius per eum, in c. quintaualles. de iureiur. Adde q, arbiter non posit excedere fines compromissi. Bal. cons. ccluj. lib. j. & cons. cccc xiij. circa medium. lib. ij. & cons. cccl vj. & cclxx. & cons. xxxvij. lib. iiij. Pet. de Anc. cons. cx. Ro. cons. lv. & lxxxvij. & cv. et xv. ubi uoluit, quòd per generale compromissum non sit attributa potestas, quòd possit cogere partes ad remissionem ullnerum, & concordiam pacis, & per eundem Ro. cons. cviij.
g P.PAV.P. Puto. Ro. cons. clv. an aūt possit mandare ut unus uadat in xta domum alterius, et quid simile? Ias. l. fi. s. de off. proc. cæs. iij. no. potest tamē apponere modos congruos, & adijcientes. Alex. cons. cxxix. in ij. uol. ad fi. Ias. l. si super possessione. C. de tran. in j. not. Cont. Flo. de S. Pet. ut habes in consi. Cō. cons. vij. inci. uiso compromisso. uers. super præmissis. ante fi. Cōt. tenuit expressius idem Cō. cons. l. inci. stante stat. ciuitatis Vincentiæ. in iij. dub. qui nihil boni ad hæc alle. Bar. l. non distinguemus. §. de officio. ff. de arb. item q, super compensatione, possit arbiter cognoscere, & quomodo Alex. cons. cxix. uol. ij.
h P.PAV.P. Non. Ang. l. non possumus. ff. si pars hær. pet. tit. de fer. §. exceptio. uers. antepe. uide modo hic. & Fel. c. licet heli. xiij. fāl. de simo. & Bar. cons. iij. in iiij. uol.
i POMA. Rem. Ias. l. si super possessione. uers. & super isto tex. C. eo. et Alex. l. fi. uers. idem præstat. C. eo. Oria. in tra. de ar. Alex. cons. cxv j. in princ. ij. uol. & cons. cxxiiij. uers. ij. in princ. eo. uol. Abb. cons. lxij. uol. ij. & cons. xvij. eo. uol. Ro. cons. cxv. in fi. Abb. c. constitutus. in fi. de relig. domi.
k Propositum. Ang. cons. clxv. dicit q, licet fit factum compromissum de omnibus quæstionibus quæ essent uel esse possent, q, illa uerba nihil operātur, ubi lis non est, uel ex probabili causa non præparatur, aliter posset lex circumueniri, et hic per l. cùm hi. §. sed cùm lis. ff. eo. Bar. l. qui cum tutoribus. in prin. ff. eo. & subdit Ang. in illo cons. q, arbitri non possunt laudare, de successione facienda inter compromittentes, quia compromissum est trāsactio, sed per transactionem fieri nō potest l. licet. C. de pact. quod no. adde quid operentur prædicta uerba Io. de Ana. cons. l. & Ro. cons. clv. & ibi ad leg. casum, q, arbiter nō possit cōdēnare ad faciendū generalē quietationē.
l Dico. Bal. d. §. plenum. uers. sed si forte. quid dicatur compromissum plenū & plenissimum. Barb.

LEX VI.

1 Transactio facta super legato, quod putabam esse de decem, & erat xv, non ualet.
2 Pactum gratuitum non inspectis uerbis testamenti, non ualet.
3 Renunciari non potest huic legi.
Legi prohibitæ non potest renunciari.
4 Verbum, potest, negatiuè prolatum induxit necessitatem.
5 Cautela ut conuentionibus quæ fiunt super testamento, apponatur, inspectis & cognitis uerbis testamenti.
6 Transactio ut ualeat super testamento, satis est q, transigens sciat tenorem testamenti, licet illud inspexerit.
7 Scire dicitur oculis intellectus, legere oculis corporeis.
8 Conditiones fito non implendæ.

a DE HIS. a Istā l. habetis magis extensam in l. j. ff. quem ad. test. ape. Opp. transactio fit super dubio. s. eo. l. j. sed inspectis uerbis testamenti, non erit dubium, ergo, &c. gl. propè fi. sol. Secundo opp. C. eo. l. sub prætextu.

Sol.

Sol.gl.ibi in instrumentis factis inter uiuos, quæ possunt porrigi etiam ad incognita.ſ.eo.l. cùm Aquiliana. Est igitur in l.nostra ratio,primò odium occultantium testamenta,ut hic tangitur in gl.Secundò fauor publicus, qui est ut deficientium uoluntates executioni mandentur, l.uel negare.ĵ.quemad.test.aper. Hoc præmisso quærit † gl. hic, in prin.quid ſi aliquis credebat ſibi relicta decem,cum essent relicta quindecim,an ualeat trãsactio saltem in decẽ? Quidam q̃ sic,Alij cõt.& ista est uera,q̃ in nullo ualeat,per tex. huius l.resistit eñ ꝺctui dicens q̃ transigi nõ potest,ergo nihil ualet,nec ciuilẽ, nec naturalẽ obligationem producit, uel tollit,ar.l.ſi non sortem.in prin.ĵ.de cõd.ind.& l.cũ lex.

2 ĵ.de fideiuſ.Quærit gl.† nunquid pactum gratuitum ualeat,non inſpectis uerbis testamẽti? Gl.uidetur dicere q̃ nõ, & bene,per hanc l.quia eadem est ratio,& ſ.eo.l.iij.ſ.cũ trãſ

3 actio.ſ.ti.j.l.tres fratres.ĵ.eo.l. qui cum tutoribꝫ.ſ. fi. † Quæro,nunquid expresse posſit hic agi,ut omnis spes remittatur [b] per pactum,& renũcietur huic legi? gl.dicit q̃ sic,C.de pac.l.ſi quis in conſcribendo.& ſ.ti.j.l. pactum. Iac. de Bel. dicebat cont.[c] quia nõ tenet pactio quando decipitur aliqua partium,quia nõ tam paciſcitur,q̃ decipitur,ĵ. eo.l.q cũ tutoribus.ſ.ij.Idem tenebat Ia.But.& bene,quia hæc lex non est facta in fauorem legatariorum,sed in odiũ occultantium testam.gl.ſicut.ſ.dixi.Item fauore publicæ utilitatis,ergo non põt ei renunciari,ĵ.ad Mace.l.tametſi.& ſ. ti.j.

d l.ius pub.& ibi dixi.Prætereà [d] iſta lex uidetur disponere circa formam, dicit enim quòd nõ aliter potest transigi, niſi &c.ergo ei renunciari nõ potest,l.nemo potest.de leg.ĵ.Prætereà iſta lex est prohibens,sed iſtis ll.prohibitiuis [e] non uidetur posse renunciari,gl. ut. C. ne fideiuſ.do. dentur.l.j.& tj.ergo.&c.Quod prohibeat,apparet,quia uerbum põt,ne

4 gatiuè prolatum,neceſsitatem inducit, ut ext.de reg.iu.c. j.lib.vj.& ibi per Io.And &ĵ.de fur.l.nõ potest.Sis igit † cautus in omnibus conuentionibus,quæ fiunt super ijs, quæ ex testamento dependent,ut ibi dicatur,inſpectis & cognitis uerbis testamenti.Quærit gl.quid ecõtrà, ſi hæres deciꝑiatur:Dic ut in ea.Itẽ quærit gl.quid in codicillis?Dic idẽ. † Quæro ext.gl. [f] quid ſi paciſcentes sciunt tenorem testamenti,non tamen ipſum ob hoc inſpexerunt,an ualeat pactum siue transactio? uidetur q̃ non,nam hic dicitur,inſpectis & cognitis uerbis testamẽti.Iſti ablatiui abſoluti reſoluuntur in conditionem,hoc est,ſi uerba testamenti inſpiciantur,ſ.tit.j.l.ab emptione.& de cond. & demon.l. à testatore. sed conditiones non debent impleri fato , seu fortuna,l.ij.de cond.& demon.Cont.l.j.& l.cum proponas.C.de pact.& C.eo.l.de fideicommiſſo.& ſ. eo. l. cũ Aquiliana. in fi.&ĵ.de accep.l.& uno.ſ.j.in eo quod dicitur ibi, iuncta gl. perſecutio,intelligitur ſcilicet fideicommiſſi. Concludo ergo per iſtas ll.q̃ ſufficit ſcire. Nec ob.qd̃ tex.hic dicit, inſpectis &cognitis uerbis testamenti, † quia ille dicitur inſpicere,qui ſcit.ſ.de legi.l.inciuile.coniuncta l.ſcire.eo.tit. Videtur enim ſciens inſpicere oculis intellectus.Secus ſi tex. diceret,lectis,quia legi dicitur oculis corporeis, l. j. de ijs qui

3 in teſt.deſert.Nec ob.quod tex.dicit, † conditiones non debere impleri fato,quod concedo,nec uidentur fato impleri.Licet enim ex alia causa ſciuerim,cùm super illo contraho,uideor inſpicere.l. hæredes palam. ſ. pe. ĵ.de testa.& de uiſbo.rap.l.ij.ſ.homines,&c Et iſta sunt multum utilia ad materiam.ſ.duo fratres. l. qui Romæ. ĵ. de uer. obl. Et circa hoc ibi pono multas q. Dic ut ibi.

ADDITIO.

a De ijs.Ro.cõſ.lxxxvj.Io. de Imo.cõſ.xx.Alex.l. qui Romæ.ſ.duo fratres. Ang.cõſ.cxv.ubi dicit nõ ſufficere uidere,niſi intelligantur.Alex.cõſ.xj.ij. uol.ubi inter cætera,ponit unam limitationem,& examinat, an poſſit renunciare huic l.quid autem ſi ex inſpectione testamenti aliter apparet? Alex.conſ.cccxxxj.Dec.conſi.lxiij.q. transactio facta referendo ſe ad inſtrumentum,non operatur pluſquàm in inſtrumento cõtinetur,quia aliter diceretur errone.Q. quid aũt ſi probaretur de materia teſtiũ, & nõ eſſent exposita prædicta uerba.Alex.cõſ.ccccxliij.Bar.conſ.viij.qui tenet cõt. Bar. hic,Ang.conſ.lxxx.Item an ſufficiat ſcientia generaliſ? Ro.cõſ.xliij. ubi etiam latè ponit,an poſſit huic l.renunciare.& q. præſumatur ignorantia etiam in filio,Com.conſ.cxxxiij.item q. iſta lex procedat in legatarijs, & ſic deico.ſecus in hæredibus.Item q. procedat in transactione, ſecus in pacto. Iaſ.l.cum te.circa med.ff.de pact.an autem ſicut nec poteſt transigi, ita nec poſſit ferri ſententia,niſi cognitis uerbis teſtamenti? Iaſ.l.iij.ſ. j. circa fi.ſ. eo.& de prædictis uide latius eundem Iaſ. hic in iſta l. qui etiam multa ponit de eius materia. Item q. nõn procedat regula in hærede extraneo, nec quando aſſereret partes habere notitiam,nec in ſententia,Iaſ.l. ſub prætextu.C.de transac.& de ſententia,uide eundem l. non minorem. in prin. C. eo.& q. aliquid quis diſponit ſe referendo ad aliud,cenſeatur per errorem feciſſe,ſi appareat ex relato aliter ſe habere,Dec.c.ij. de reſc. ubi refert illud cõſ.de quo ſ.et q. ubi appareat ex inſtrumẽto,rem aliter ſe habere præſumatur error,l.qui Romæ.ſ.duo fratres.& Alex.ibi latè.ff.de uer.ob.

b Remittatur. Adde q. cũ iuramento poterit renunciari,Imo.c.cũ contingat. de iureiur.& ita conſului.Idem Raph.l.ſi quis pro eo.in princ.de fideiuſ. dicens,q. hæc ſolennitas eſt poſitiua.& Bar.ibi in vij.& fi.q. & hic, adde Imo.poſt Ang.l.qui Ro.ſ.ſi.in ij.q.de uer.ob. Adde q. Ang. conſ. xciij. tenet quòd huic l.cum iuramento non poſſit renunciari.& inquantum * Iaſ. refert,quod Io.de Imol.probat, an poſt quia ſtandum eſt uerbis aſſertiuis notarij,dic q. Ang.d.conſ,fatetur hoc uerum,in caſu dubio, ſecus in claro, ut in illo quo ipſe conſuluit, & dum etiam dicit Ang.q. motus ex ſeciuido, quia confeſſio mulieris,fuit erronea ut hæc.Item dicit q. principale fuit fundamentum Ang.eſt,q. illa multer errauit in facto,& in iure.Iñ facto, quia nõ certo ſciebat,q. pater legaſſet ei centum.In iure errauit, quia teſtamentum erat nullum,quia titulo inſtitutionis non fuerat relictum,& in transactione illa,mulier aſſerebat fratrem hæredem inſolidum patris, q. uerum nõn erat, cùm teſtamentum eſſet nullum, & ab inteſta.ipſa cum fratre concurrebat.Item fuit dicto caſu nulla tranſactio,quia nihil fuit datum mulieri,niſi legatum factum in teſtamentõ, latius ibi uide. An autem diſpoſitio huius l.habeat locum,in aliis contractibus,uel inſtrumentis? Cald.conſ.j.et an ſufficiat,ſi partes aſſerant habere notitiam inſtrumenti,abſq; eo q. præſentialiter producatur, Caſt.conſ.cccl. (I.Con.B.

* Inquãtũ.Succedat q. uolet,nõ enim ex ſequẽti ænigmate me extricare poſſũ.

c POMA.Cont.iſta cõmunis opi.ſecundũ Imo.l.qui Romæ. ſ. duo fratres. de uer.ob.in v.q.ad Bar.& ibi Alex.ubi limitat,niſi interuenerit iuramentum.& Alex.conſ.xj.ij.uol.Bar.conſ.xcviij.uol.j.conſ.lv. uol.ij. & conſ. lxviij.eo.uol.

d POMA.Prætereà.iſta lex uidetur diſponere circa formam.Fel.c.cùm acceſſiſſent.de conſt.

e Prohibituis. Bal. auth.generaliter.in prin.de epi. & clc. & hoc maxime uerum,ſi prohibitio annullat ipſo iure,Bal.l.ſi quis in conſcribendo. de epiſ.& cler.& in l.j.C.de pact.& Soc.c.ſi diligẽti.de fòrò cõpe.in gl.j.uer. circa tertia.Barb.cõſ.xij.& cõſ.xiiij.& cõſ.lxiij.in j.uol. cõſ.liij.lvj.uol.ij.

f POMA.Gl.ij.Fel.in præc.decr.in v.col.ad fin.Barb.conſ. xlviij.j.uol.

LEX VII.

ET POST.Si de uitibus ſententiæ dubitatur, potest transigi.dicam.ĵ.eo.l.poſtrem.

§. SI FIDEIVSSOR.Transactio facta cum principali,prodeſt fideiuſſori,et cõdemnato.Itẽ ſolutũ ex causa transactionis inualidę,in debiti ſolutionẽ cõuertitur.

LEX VIII.

1 Relinquo,uerbum reſtringitur ad ultimas uoluntates.
2 Donata causa mortis,uidentur in ultima uoluntate relicta. Ius accreſcendi habet locum in donatione causa mortis.
3 Legatũ cã cõditionis implendæ,dicitur legat.quantũ ad materiã præſentẽ.
4 Legis præfatione uel ſtatuti,reſtringitur ſtatutum uel lex.
5 Voluntati ultimæ magis fauetur,quàm habere debentibus ex contractu. Testamenti in executione magis fauetur creditoribus quàm legatarijs.
6 Tranſactio ſuper alimẽtis quare prohibetur,niſi cũ autoritate prætoria.
7 Renunciari non poteſt diſpoſitioni huius legis,etiam cum iuramento, & pœna adiecta peti non poteſt.

CVM ij.Iuriſcõſ.primò ponit uerba cuiuſdã oratiõis factę p Imp.Secũdò exponit illa p totã iſtã l.Et breuiter hoc intendit.Sup alimẽtis relictis nõ põt trãſigi,niſi cã cognita prętore autorãte.Proſequere ut in gl.Iſtud principiũ eiuſdẽ.&c.hæc incipit exponere uer.alimẽta.hæc oratio,&c.hic exponit uer.relicta.† No. q̃ uerbũ relinquendi,

a a reſtringit ad ultimas uolun.l.humanitatis.C.de imp.& a-

2 lijs.& l.hac edictali.C.dè ſecun.nup.† No.q̃ donatio causa mortis uidetur in ultima uolũtate relicta.& ſicinter donatarios cã mortis eſt locus iuri accreſcẽdi.l.ſ.ſi.C.de cad. toll.

3 † No.q̃ illud quod legat causa conditionis implẽdæ dicit relictum quod intellige quãtùm ad preſentem materiam. l.ſi ſub cond.ĵ.ſi quis omiſ.cau.teſt.Item no.ex iſto uer.pla-

b nè, [b] coniuncto prin.l.† q̃ ex uerbis positis in narratione,

4 lex uel ſtatutum ſequens reſtringitur. Dicebat enim l.cùm ij quibus alimenta relicta erant,&c.Posteà ſequebatur, nè aliter alimentorum tranſactio rata eſſet,&c.non dicebatur alimentorũ relictorum,tamen quia in præfatione illa fuit dictum,ſequens diſpoſitio per illam reſtringitur.l.ſi. de hæred.inſt.ſ.tit.j.l.item quia. in fi.&ĵ.de uer.ob.l.Titia.ſ.idem

5 reſpõ.Ex quib. habes,† q̃ magis fauetur ultimæ uoluntati,q̃ habere debentibus ex contractu.Cõt.C.de iure delib. l.fi.ſ.ſcientiam. Gl.nõ ſoluit.Dic q̃ in executione teſtamenti magis fauetur creditoribus,quàm legatarijs,ut ibi. In alia uerò interpretatione magis fauetur legatarijs,ut hic, &

6 in reg.iuris,in teſtamentis.† Vltimò [c] ex hoc uer.potes col-

c ligere [d] rationem huius materię,quare prohibetur tranſa-

d ctio,niſi prætore autore.Certè fauor est alimentorum,& ultimæ uoluntatis.Iſta duo ſimul iuncta,in quo etiam uertitur fauor publicus,ſcilicet,ut teſtam.executioni mandentur,& ne homines tenues fame pereant:ĵ.ea. l.ſ.ſed & perſo-

e narum. & ideò puto [e] quòd † huic legi,pacto non posſet

7 renunciari,[f] etiam cum iuramẽto. quia hæc lex dat formã,

f & procedit prohibendo,ut dixi in fi.ſ.ea.l.de ijs.ſcilicet, ne aliter rata eſſet.Quæro quid ſi adijciatur pœna,utrùm posſit pœna peti,licet non ualeat tranſactio? Tex.cũ gl. q̃ non, in l.qui fidem.ĵ.eo.& no.ĵ.in j.glos.

ADDITIO.

a Relinquendi.An ille cui conceſſa eſt facultas teſtandi,poſſit do.causa mor. Bal.l.j.de fac.ecc.in repet.

b Plane.ĵ.ea.l.ſ.eam trãſactionem.& quod ibi Bar.in l.regula.ſ.ſi quis. & quod ibi Bar.ĵ.de iur.& fac.ig.& Bal.ſ.quibus.j.conſt.C.

c POMA.Vltimo.Cont.Bar.l.ſi quis pro eo.ff.de fideiuſ.Dec.concor.l.de alimentis.C.eo.& an legi prohibitiuæ poſſit renunciari.Alex. conſ.xj.in ij. uol.Bar.conſ.xlviij.

d Colligere.no.q. fauetur ult.uol.l.ſi pars.ff.de inoff.teſt. c.ſi.de re iud. & l. Gallus. ſ.quid ſi is. & ibi Bald.de lib.& poſth.Io.And.c.ioannes. de teſta. Pro concordia,aduerte quod tranſactio facta ſuper alimentis relic. firmatur iuramento.Bar.l.ſi quis pro eo.ff.de fideiuſ.Cont.uidetur tenere in hac l.Soluit Bar.ſi bene inſpiciatur,in d.l.ſi quis pro eo.quia quod dicit in hac l.cum ij.intellexit inſpecto iure ciuili,ſed inſpecto iure cano.quo cauetur, q. iuramentum q̃ poteſt ſeruari ſine interitu ſalutis æternæ, eſt ſeruãdum. c.cùm contingat.de iureiur.Et ita in terminis ſe ſaluat Bar. d.l.ſi quis pro eo.aliàs eſſet durum ſoluere.

e Puto. No.poſſe renunciari huic legi,etiam per iuramentum. Cont.Bar.l.ſi quis pro eo.ĵ.de fideiuſ.Io.de Imo.c.cùm contingat.de iureiur.Barb.

f Renunciari.Cont.Bar.l.ſi quis pro eo.in prin.ĵ.de fideiu. Vtrùm autem alimentis poſſit renunciari cum iuramento,Bal.l.pactum dotali. C.de col. & quod dixi poſt Bar.l.ſi quis à liberis.ſ.ſi uel parens.de lib. ag. Et de hac q. per Imo.c.cum contingat.de iureiur.& Bal.in d.l.pactum.

§. SI INTEGRA. Continuatur, quia exponit uerbũ relicta.Quærit gl.duas q.dic ut in ea.

1 Præfatio legis uel ſtatuti,reſtringit legem,uel ſtatutum.
2 Tranſactio ſuper alimentis,ſi ſit conditio melior alimentarij, ualet ſine autoritate iudicis.
3 Venditio rerum minoris uel Eccleſiæ facta, non ſeruata ſolennitate, etiam ſi conditio eorum non ſit facta deterior,non ualet.
4 Perſonæ diuerſorum ſtatuum, quantum ad præſentem materiam non differunt.
5 Monachus & ſeruus non poteſt ſuper alimentis tranſigere ſine Abbatis, & domini autoritate.

§. EAM TRANSACTIONEM. Hic exponit qualiter intelligatur tranſactio, & breuiter hoc intendit. Tranſactio quæ fit ſine prætore,per quam conditio ali-

1 mentarij fit deterior improbatur, ſecus ſi melior. † No. ex

a a prin.ſ.q̃ ex præfatione [a] legis,uel ſtatuti, ſtatutum reſtringitur. Nam oratio ſimpliciter diſponit,ne trãſactio alimentorum rata eſſet,niſi prætore autore, tamen ex præfatione reſtringitur ad illam tranſactionem,per quam pecunia in præſenti accipitur,ut citius conſumatur,ut hic patet. Facit quòd dixi,ſ.ea.l. uerſ.planè. & ĵ.de leg.ij.l. cùm pater.ſ.dul

Bart.ſuper ff.uet.

2 ciſſimis.& de cal.l.hæc actio. Secundò no. † q̃ ſi ſit melior

b conditio alimentarij,non requiritur [b] prætoris autoritas.

c Iſtud inducit [c] gl.in ar.ad q.Si eccleſia,[d] † uel minor uendi-

d dit ex cauſa non conceſſa,& ſolennitate non ſeruata, q̃ te-

3 net,ſi ſuam conditionẽ non fecerit deteriorem, ar.ĵ.de reb. eo.l.ſi fundus.cont.gl.d.l.ſi fundus.in princ.& melius. Nec ob.tex.eiuſdem l.ſ.j.& C.pro emp.l.fi. quia ibi non dicitur q̃ ualeat,ſed q̃ fundus poteſt teneri, donec reſtituatur precium, ex quo factus eſt locupletior.Item non obſt. Inſt.de aut.tut.in prin.quia ibi loquitur quando alium ſibi obligat,hic autẽ uendit & obligat ſe.ita etiam tenebat Iac. But.

4 quod puto uerum.† No.in uer.nihil.q̃ nulla eſt differẽtia inter perſonas diuerſorum ſtatutum, quantũ ad præſentẽ materiam. Quærit gl.quid ſi alimenta ſunt relicta ſeruo? Dicit gl.idem ar.l.ſeruos.ĵ.de ali.leg.& ſicẽ est ſpeciale in alimentis,q̃ ſeruus poteſt paciſci, aliàs non poteſt etiam au-

5 tore prætore,l. contra iuris.in fi.ſ.tit.j.† No. iſtam gl.& ſm hoc uidetur,quòd ſi alimenta ſunt relicta uni monacho,q̃ poſſit ipſe tranſigere ſine autoritate Abbatis, autore tamẽ iudice,quod ſalua meliori deliberatione non credo. Nam quãdo alimenta relinquuntur ſeruo alicuius domini, uidentur eſſe relicta ei,qui tenebatur ipſum ſeruũ alere.ĵ.de cond.& demonſt.l.filio.ſic & monaſterio uidetur relictum, quando relinquitur monacho. Nõ ob:l.ſeruos.ĵ.de ali.leg. & ĵ.de cap.dim.l.legatum.& de ijs quæ pro non ſcrip.l.ſi in metallum.quia ibi loquitur de ijs ſeruis qui nõ habent dominum,ut ſerui pœnæ.Secus ſi haberent dominum, d.l.ſi lio.Idem dicendum in monacho,qui non habet monaſteriũ.Quod qualiter procedat,dixi in l.q̃ ſeruº.ĵ.de ſtip.ſer.

ADDITIO.

a Præfatione.quod no.Bar.ſ.in prin.l.

b Requiritur.Bar.ĵ.ea.l.ſ.ſi prætor.

c Inducit.Fel.c.tuis q.de teſtib.gl.in l.ob æs.C.de præd.min. et omnino quod dixi in l.cùm lex.ĵ.de fideiuſ.ad ſi.adde etiam poſt Iaſ.quod iuramento alimentis futuris non poſſit renunciari,& quòd hæc l.ita habeat locum in pacto gratuito,ſicut in tranſactione,Anch.conſ.ccclxxvj.ubi cõſuluit,q̃ ſtante ſtat.q. contractus minorum iuramento firmati debeant ſeruari,q̃ ſi minor pacto gratuito renunciauerit alimentis futuris cum iuramento,non uelet.uide Dec,p opi.gl.hic,in c.quæ in ecc.de cõſt.Cont.Ro.cõſ.cccxcj. Fel. c.edoceri. uer. ſequi poteſt conſenſus.ext.de reſc.Bar.l. & eleganter.ĵ.de dol.Iaſ.hic,& l.non eò minus.C.de proc.uide Soc.l.conditionibus.in prin. de cond.& demon.Illud tamen non procedit in emphyteuſi data ab eccleſia,ſine ſolennitate,quia emphyteuta tenetur ad cautionẽ.ſ.ſi uerò. auth. de non ali.& ibi Ang.no.Iaſ.l.ij.C.de iu.emphy.

d Eccleſia.Dec.c.quæ in ecc.de conſt.

1 Arbitratu iudicis,quando aliquid fieri debet,intelligitur,cauſa cognita.
2 Cauſæ in cognitione,debet de tribus queri.
3 Teſtis non reddens cauſam ſui dicti,non probat.

§. VVLT IGITVR. Nũc exponit quod dixerat in oratione,prætorem debere arbitrari, & breuiter hoc intendit.Vbi requiritur cauſæ cognitio, inquirẽdum est

1 de modo, cauſa, & perſona.† No.q̃ qñ aliquid debet fieri arbitratu prætoris,intelligitur,cauſa cognita,ut hic, cõiuncto principio huius l.& de in ius uoc.l.ſed ſi hac.ſ.prętor.& ĵ.de min.l.ait prætor.in prin.coniuncta l.in cauſa cognita.

2 † Secũdò no.diligenter, q̃ in cauſæ cognitiõe debet inquiri de tribus,licet hoc nõ ſit expreſſum hic. Iſta enim lex nõ ſtatuit de nouo,ſed procedit interpretãdo,& gloſſando orationẽ.Tertiò no.id quod dicit,ſine cauſa tranſigentẽ nõ

3 eſſe audiendum,facit † q̃ teſtis nõ probat,niſi reddat ratio

4 nem ſui dicti.l.ſolã. C.de teſtib. † Quartò no. ex hac l.ar.q̃ alimenta debent præſtari, ubi domicilium habet hæres. Quod tamen intellige,ſm materiam poſitã in l.quod legatur.ĵ.de iud.& hic in gl.tangit. Quæro circa hãc l.† qñ alimẽta relinquunt,utrũ debeat fieri ſolutio ſemel pro toto anno,an in ſingulis menſibus,uel qualiter? Certè nec in præcedẽti ſ.nec hic hoc declarat.Iac.de Are.hoc ponit in l.fi.ĵ.

6 de lib.ag.plenius in l.pecuniæ.ĵ.de ali.le. † Quæro qñ ſunt plures hæredes qui debent alimenta, quõ conſulatur alimentario aduerſus illam incõmoditatem, quæ reſultat ex pluralitate hæredum? tex.est no.in l.iij.ĵ.de ali.& ci.le.

LEX X.

* Præiudicat.intelligas, de re filij,ut.l.hic ait. DE RE.[2] Transactio patris filio non præiudicat.*

ADDITIO.

a P.PAV.P.De re.Alex.cons.cccxiiij.ante fi.

LEX XI.

1 Negatione res efficitur dubia, nisi probationes manifestæ in contrarium appareant.
2 Executio sententiæ uel instrumenti, cùm petitur,non potest peti compromissum fieri uigore statuti dicentis, quòd quæstiones compromittantur, & quando,nu.4.
3 Transigi post rem iudicatam potest,si sententia dicitur nulla,si opponitur aliqua de exceptionibus,quæ possunt opponi post sententiam.

a POst rem.[2] Si post sententiam potest esse dubium,[b] potest transigi.h.d.†No.ex l.ista,ꝙ per negationem efficitur res dubia.[c] C.qui.ad liber.procla. non licet.l.iij.
c Opp.ergo semper licet trãsigere,quia semper potest negari.Dicit gl.forte nõ negabat.Vel dic uerius,illud quod dicitur per negationẽ fit res dubia,est uerum,nisi probationes sint adeò manifestæ in cõtrariũ,ꝙ negari non possint,ut si
d appareret ꝛrium per sententiã,uel alias esset res notoria.[d]
2 Per istam l.† cũ ll. dicimus ꝙ quãdo petitur executio alicuius sniæ,pars cõtra quã petitur,nõ potest petere illam causam cõpromitti in arbitratores ex forma statutorũ loquẽtium,ꝙ quæstiones cõpromittantur,cùm non sit quæstio, quia iam decisum.& cũ arbitramentũ sit trãsactio, & transigi nõ potest post rem iud.ergo,&c.Et idem uidetur,quãdo
e petitur executio[e] instrumenti guarentigiati,uel confessionati,quod habet uim iudicati,seu sniæ,fm formam statutorum Tusciæ,ꝙ nõ possit peti cõpromissum quemadmodũ
3 de re iud.†Videamus ergo qñ possit transigi post rem iud. Et breuiter super eo quod est decisum,non ualet trãsactio, ut hic,& l.post rem.& l.j.ẽ.eo.& hoc si cõstat,secus si dubitatur,ut hic,& ideò si sniæ dicatur nulla ex aliqua probabili causa,quæ nõ contineat manifestã calũniam,potest transi
f gi[f] quia tũc negat data,scilicet,ritè.Item si est appellatum uel appellari põt,d.l.& post rem. ẽ.eo. Idem puto si opponeretur aliqua de illis exceptionibus quæ possunt opponi post rem iu.l.j.C.de iu.& fac.ig.Sed aduertendũ est, quia exceptiones quæ opponunt post sniam, qñꝙ respiciũt ipsam causam,& eneruãt ipsam sniam,&tũc de causa tota poterit transigi,& cõpromitti in arbitratorem.Qñꝙ opponũtur aliquæ exceptiones quæ respiciũt executionẽ, non aũt elidũt sniam.Verbi gratia,in petitione hereditatis obtinuisti,quia pronũciatur ꝙ tu es hęres,demũ in exccutione uis capere unã rem tanquã hæreditariam, ego nego eam esse hæreditariã,certè de hoc bene poterit trãsigi,an res sit hæreditaria,nõ autem posset trãsigi de eo quod est decisum,ſ.
4 an tu sis hæres.Et eodem modo† in exceptionibus quæ opponuntur contra prædicta instrumenta cõfessionata guarentigiata, de illis posset transigi & compromitti,nisi statutum esset factum in contrarium,ut hic.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Post rem.Ad transigendũ uel cõpromittendũ super rebus decisis,uide Cæp.caut.liiij.& quõ necesse sit,ꝙ renuncietur sententiæ expreſſe, Alex.et Cast.l.si causa cognita.C.de trãsac.Ias.l.si diuersa.C.e.tit.post Bal. ibi,& ad faciendũ generale cõpromissum,ita ꝙ ad omnia trahatur, uide Cæp.caut.xxiiij.Itẽ ad aliud quod dicitur hic,ꝙ per negationẽ efficitur res dubia,qualiter istud procedat,Fel.c.si clericus. de for.cõp.c.corã.de off.de leg.et Fel.c.super eo.exẽ.de test.cog.Ias.l.j.ad fi.ẽ.eo.Quomodo possit trãsigi,uel cõpromitti,stante re iud.uel instrumẽto habẽte executionẽ parată, Bertach.uer.Statutũ.de iud.Itẽ de eo quod dictũ est ẽ.ꝙ opus est ꝙ renuncietur sententijs,Dec.cons.xxxiij.Alex.cons.ij.j.uol.& ibi etiã,ꝙ talis renũciatio nihil operatur,nisi arbitrator proferat sententiã,Bal.l.si desertæ, ẽ. alleg.Bar.auth.si tamen.de tẽp.app.quõ autem possit renũciari rei iud. & quid operatur renũciatio,Bar.l.si diuersa.C.de transc. Quid autẽ si fiat cõpromissum post rem iud.ut feratur sententia cõfirmatoria, an tũc operetur,ut prima sententia,an ut sententia arbitramentalis?Fel.c.inter.uer.demũ. de re iud.An autẽ eo ipso ꝙ fit cõpromissum de re iud.uideatur renunciari sententiæ?Sic Ro.cons.cccbxix.Dec,de quo ẽ.ut si adesset iuramentũ, quia tunc ualet sententia,sicut si expresse renũciaretur.Cæp.caut.xcj.incip. potest adhiberi modus,quia iuramentũ habet uim renũciationis,& ut actus omnino ualeat,ut per eum ibi,& Bar.l.si quis maior.C.de transc.Ias.l. elegãter.in prin.ff.de cond.indeb.ubi ponit alias duas limitatio. Alex.l.si causa.C.de transc.Ias.ẽ.item si quis.inſt.de act.in effectibus iuramẽti. Aduerte tamen si dici posit,ꝙ procedit opinio,quãdo in cõpromisso fieret expressa mentio de sententia,licet nõ diceretur,nõ obst.sententia.opin.autẽ cõmunis cõcedit,quãdo simpliciter fieret cõpromissum sub negotio,super quo fuisset cognitũ,non facta expressa mentione de sententia,inter quæ uidetur esse longa diuersitatis ratio,Ias.l.j.ẽ.eo.& maximè circa illud,an eo ipso ꝙ cõpromissum fit de re liquida,dicatur ei renũciatum,quod faciebat eam liquidam[e]re cõcludit ꝙ sit optus expressa renũciatione,im l.si diuersa.ad fi.C.de transac.Item inquantũ Bar.hic dicit,ꝙ super exceptionibus potest compromitti,adde tamẽ quod interim pendente cõpromisso,poterit peti executio instrumenti præstitæ satisdationis,de satisdando,si aliquid super exceptionibus in contrariũ adducitur.Soc.l.si pecuniã.ante fi.ff. si cer. pet.dicit ita consuluisse,aliàs Io.de Ana.Item circa talia quæ emergunt circa liquidationem,an cõpromissum peti possit,Soc.cons.lj.Cõt.Dec.cons.xliiij.dicens, super emergente non posse peti compromissum.Item ad aliud dictum Ro.de quo ẽ.quando est facta mentio de sententia,licet expresè non sit renũciatum,uide Dec.c.prætereà.exẽ.de off.deleg.

b Dubium.Et ideò uidetur quod non possit transigi,uel cõpromitti de eo,de quo est casus legis, cùm non sit dubitabile. l.ancillæ.C.de fur.de quo ibi per Bal.Fel.c.iij.de testib.cog.

c Dubia.Bar.l.j.& ꝙ ibi dixi.C.de proc.& c.uenerabilis.de censi.& c.tua. de cohab. cler. Bal. l.etiam. in j.col.uer.sed quid si debitor.de exec.rei iud. & gl.& Arch.c.j.de off.deleg.

d Notoria.Oria.in tra.de arb.char.xlv.ccccv. & ccclij. Alexan. cons.xxij. j.col.vol.j.

e Executio.Bar.in proœ.C.ij.co.Limitat Bal.l.j.si quis ius di.non obt.Et qualiter intelligatur statutum de causis compromittendis,Ang.l.cũ hi.ſ.si cum lis.ẽ.eo.Anch.cons.clxxxiij.

f Transigi.Sed quid si sit conclusum in causa,an possit cõpromitti? uidetur ꝙ non,quia res dicitur liquida,secundũ Inn.c.significauerũt.de test.sed forte contrarium est uerum,quia quousq; potest appellari,potest transigi,ut hic,ergo,&c.sed reperio postea ꝙ Bal.l.j.tenet primam partem.& Lud.l. prætor.de oper.no.nun. Adde ꝙ si post sententiam condemnatoriam reus tradidit rem in qua cõdemnatus fuit,demum super eadem re fecerunt compromissum,ualet.Pau.de Lea.in q.inci.de re adiudicata.in j.dub.& c.Adde an postquam est conclusum in causa, possit peti compromissum, Bald. cons.clij.lib.iiij.

LEX XII.

a NON EST.[a] Transactio facta super testamento, refertur ad quamlibet partem testamenti, non ad codicillos postea repertos.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Non est.Secundum Bar.hic,ille quem constat habuisse notitiam alicuius instrumẽti,præsumitur habuisse notitiam contentorũ in eo,cons. Cast.cons.j.in nona impreſſione,& cons.cclxiij.circa fi.

LEX XIII.

1 Alienare ꝙ,dicitur quis transigendo.
2 Prælati ecclesiæ super re ecclesiæ possunt transigere illam retinendo.

a NVLLI.[a] No.gl.quæ est super hac l.ꝙ† transigendo
1 quis dicitur alienare.[b] l. nõ solùm. de præd.min.C.
b quod intelligit gl.[c] quãdo occasione transactionis
c uenditur,uel datur res super qua erat cõtrouersia uel alia, quia hoc casu non licet.Secus si eius occasione retineatur, licet aliud fiat,uel det.Ita dicit gl.hic.Ratio, quia tunc non
2 uidetur alienare.Et sic no.†ꝙ licet prælati ecclesiarum non possint transigere de re ecclesiæ,est uerum,ut eam alij dent, uel alienent,aliàs si ut eam retineãt, aliquo fortè dato,uel facto,& tunc ualet.Et hoc est uerũ,etiam si dicta res de qua est controuersia possidebatur per ecclesiam,uel minorem, licet si per aliũ,non, quia eo possidente,& retinente ex causa transactionis,uidetur etiam uel ecclesia, uel minor alienare,quod non licet in ecclesia,ut hic,& in minore sine decreto,ut d.l.non solũ.Ita uidetur sentire gl.l.cùm hi.ſ.si uniuer.transactione.ẽ.eo.

ADDITIO.

a Nulli.Ro.cons.xlviij.clxv.Abb.cons.clxiij.clxxxiij. Anch.c.ij. de tran.ul i dubitat,sed uidetur dicere per istud dictum Bar.ꝙ ipse non alle.Abb.c. contingit.de transl.ista gl.habet locum etiam in uasallo & emphyteuta. Bal.c. j.si de feud.fue.contro.inter uasal.Abb.cons.lvj.lxij.j.uol.

b Alienare.Prohibita alienatione,prohibetur trãsactio.l.j.C.si aduer.transl. hic,Frid.cons.cciij.& Ro.cons.lxvj.

c Gl.Ias.l.iusturandum.ſ.pup.ff.de iureiur.

LEX XIIII.

1 Possessor bonorum potest conueniri, quando incertum est uel ignoratur, quis sit hæres.7.
2 Hæres scriptus semper conuenitur, quando est contentio inter legitimum hæredem & scriptum super testamento.11.
3 Testamentũ non potest rescindi partium cõuentione,nisi iudex pronũciet.
4 Testamentũ si dicitur irritum,uel nullum,& ex causa legitima transactionis detur res certa,non quota,tunc scriptus hæres conuenitur.
5 Hæres scriptus,uel legitimus,quando conueniri possit.
6 Legatari[b] nõ tenetur eligere,an ex testamẽto,uel ab intestato uelit legata, quãdo successor est incertus.Et est mirabilis limitatio ad l.fi.C.de codicil.
7 Interrogandus est quis,an sit hæres,& si propter dubium non uult respondere,interrogatur an sit bonorum possessor.
8 Cautela ut apponatur quãdo sit,pclama,ut inueniatur quis sit hæres,ut dicatur,uel sit q uelit dicere se hæredẽ,uel bonorũ et hæreditatis possessorẽ.
9 Hæredi scripto si una res remanet,& alia tota hæreditas conceditur legitimo,si legata sunt repetita ab intestato,legitimus cõuenitur,si non sunt repetita,hæres scriptus,siue hypothecaria,siue personali agatur.
10 Hæreditas quãdo aufertur ab hærede scripto ut indigno,ille ad quem uadit hæreditas,tenetur legatarijs & creditoribus.
12 Hæres scriptus & legitimus transigentes super testamento,possunt requirere creditores,ut consentiant transactioni.
13 Notarius tenetur edere creditoribus transactionem factam super testamento,inter legitimum & hæredem scriptum.

a CONTROVERSIA. Facta diuisione hæreditatis ex causa transactionis,[a] inter scriptũ & legitimũ, qui libet à creditoribus cõueniẽ pro hæreditarijs portio
1 nibus.†No.quãdo est incertũ quis sit hæres,potest cõueniri possessor bonorũ,ut hic,quod intelligit ut statim dicam. Opp.imò est cõueniendus hæres,ẽ.c.l.iij.in prin.gl.Sol.gl. hic,quod ibi legatarijs,hic in creditoribꝫ. Ratio quia legata dependent ex testamẽto,ſ.de pig.l.iij. Tamẽ gl.in uer.pro parte,ibi,uel subtilius &c. pro cuidẽtiori intellectu distinguit,ex qua distinctione colligunt plures lect. ideò distin-
2 ctionem examinemus. Quando ꝙ† est contentio inter legitimum & hæredẽ scriptum,quia legitimus dicit testamẽtum irritandũ,puta per quærelã,uel per cõtratab.tũc facta trãsactione semper cõueniẽ scriptus hæres,quia testamentũ nõ est recissum,nec rescindi potest,nisi per sniam.Istud est pri-
3 mum mẽbrum uerũ & notabile.†No.ex hoc mẽbro quod testamentũ non potest rescindi partiũ conuentione,nisi iu-
4 dex pronũciet hoc.†Quãdo ꝙ testamentũ dicitur irritum, uel nullũ,tunc [illegible]legitimo, ex causa transactionis datur res certa,nõ quota,hoc modo cõuenitur hęres scriptus,ar. inſt.de fidei.hær.ſ.si quis una.& ad Treb.l.ſi legatus. ſ.multum cũ ſi.Et hoc etiã modo põt intelligi l.iij.ẽ.e. Istud est se-
b cundũ membrũ,[b] & uerũ. Qñꝙ legitimo† dicẽti testamen-
5 tum irritũ uel nullũ ex causa transactionis,daꝛ quota pars hæreditatis,& tunc aut loquimur in creditoribus,& quẽlibet,ſ.tam scriptũ quam legitimũ cõuenit pro portione hereditaria,ut hic. Aut loquimur in legatarijs,& tũc aut legata sunt repetita ab itestato,ita qđ certũ est ea deberi utroꝙ
c euẽtu,& idẽ quod in creditoribus eadẽ ratione,per hanc l. Si uerò nõ sunt repetita[c] ab intestato,& sic solũ ab hærede scripto possunt deberi,tũc solus scriptus hæres, cõuenitur, ẽ.eo.l.iij.in prin.Sed in eo quod dicit,legata quæ sunt repetita ab intest.peti posse tam à scripto,q̃m à legitimo,opp. qa cõuentus poterat opponere,eligas utrũ ex testamento,uel ab intest.ut l.fin.C.de codi.ꝛ.gl.mirabiliter,hic est casus in quo eligere nõ teneꝛ propter successorẽ incertũ,ut hic dicit
6 in tex.† No. mirabilem limitatio. ad l.fi.C.de cod. uide gl.
7 istam.No.†etiã ex hoc tex. cũ ista gl.ꝙ si ignoro quis sit hæres,possum cõuenire possessorẽ bonorũ hereditatis,& pro hoc dico,ꝙ in interrogatiõibꝫ quæ fiũt ante lit.cõtest.si aliquis interrogat,an sit hæres,& nollet respõdere ,ppter dubiũ,debet interrogari,an sit possessor hereditatis,& si nõ de

Bart.super ff.uet.

ret,ignoro, sufficeret actori ut ꝓbaꝛ hodie,C.de petit.hær.l.
8 fi.†Item qñ fit proclama gñale(quia nõ reperit hæres) cautela est ponere ibi,Quicũq; uult dicere se hæredẽ,uel bonorum & hæreditatis possessorẽ,cõpareat,&c.quia etiam bo. possessor licet non sit hæres,potest cõueniri,ut hic uides.Quod aũt dicit de possessore bonorũ,declaratũ est in gl. sub noie quotæ,& nõ sub noie certæ rei. Quod intellige sub nomine quotæ bonorũ,seu hæreditatis,ita quod iura & actiões cõprehenduntur.Secus si sunt noie quotæ rerũ mobiliũ, uel uel immobiliũ,ita ꝙ iura & actiones nõ cõprehendantur, l.nã quod.ſ.j.ad Treb.& ẽ.de pec.l.quã Tuberonis.ſ.fi.Spect.de fru. & interesse.ſ.j. Qñꝙ una res remanet apud scriptum,alia tota hæreditas cõcediꝛ legitimo,tũc quis conue
9 niatur sunt opi.in gl.†Quidã dicũt scriptũ oĩno releuandũ.Alij ut Hug.dicũt cont.lac.But.dicebat & bene, ꝙ si uolunt agere creditores,uel legatarij,quorũ legata sunt repetita ab intesta.tunc scriptus releuatur in totum,per hanc l. & per ea quæ dicta sunt.Sed si legata nõ sunt
repetita * ab intesta.tunc necesse habet sequi scriptũ hæredẽ,l.iij.ẽ.eo.& ſ. dictũ est. Prædicta uera si agaꝛ personali. Quid si agaꝛ hypothecaria?fortè idẽ,l.ij.ĩfi.C.cõm.de leg. Qñꝙ
10 bona† auferunt scripto tanquã ab indigno, tũc dicit gl.in legatarijs idẽ,quod ẽ.ꝙ conueniãt hæredẽ scriptũ,quia ille hæres remanet. Certè fateor,ꝙ hæres remanet, tamen nõ tenetur legatarijs,sed tenet ille qui aufert. l.cãcellauerat.&quod ibi no.ẽ.de his quę in test. delen.l.hæreditas.de ijs quib. ut ind. & l.no-
11 strã.C.de testa.† Idẽ dico si esset cõtentio inter hæredẽ & aliũ,qui si diceret se fideicõmissariũ uniuersalẽ, tũc deberet cõueniri quilibet fm quod possidet, tam à legatarijs, q̃m à
d creditoribus.l.j.C.ad Treb. Quæro,dicit[d] hic,si idem credi-
12 tores interfuerũt,&c.an hæres† scriptus & legitimus possit requirere creditores,ut cõsentiant transactioni? Sic, exẽ.de
e maio.& obe.c.fi.Quæro utrũ[e] creditores,†qui nõ interfue-
13 runt,possint petere ꝙ cõpellaꝛ notarius sibi edere instrumentũ trãsactionis,cũ ex eo,eorũ fundaꝛ intẽtio,ut hic? ut deꝛ ꝙ nõ,quia nõ est factũ eis mãdantibus,l.si quis ex argentarijs.ſ.pertinere.ẽ.de eden.Cõt.ẽ.de bo. aut.iud. possl. fi.& quod dicitur,in uentariũ debet edi creditoribus, & legatarijs,licet sit ab hærede cõfectum,l.scimus.ſ.licentia. de iur.delib.& hoc puto uerum.

ADDITIO.

a Transactionis.Intellige hoc no.ubi trãsactio fieret bona fide,absq; collusione,aliàs secus.l.si hæredes.ubi Bal.C.de ma.test.

b Membrum.Bal.l.si.C.de pet.hær.

c Repetita.Limitat Bal.l.hac.C.de ij.nup.

d Dicitur.And.in add.Spec.ẽ.eo.tit.ubi refert Ma.de Silima.disputasse,ꝙ sicut creditores possunt cõuenire hæredẽ scriptũ legitimũ,uigore transactionis,eodem modo ipse hæres scriptus & legitimus potest cõuenire debitores hæreditarios:Alle.in ar.istam l.quasi eius ratio sit grandior dicto. alle. d.Car.c.Super eum.de tran.uide ibi in q.fi.Barb.

e POMA.Vtrum.Alex.l.pe.C.de eden.

LEX XV.

PACTO. Consilium est quod in transactione pœna apponatur.

LEX XVI.

1 Clausula,rato manente pacto,in transactione.
2 Quæstionem non mouere,qui promisit,petendo etiam extra iudicũ,incidit in pœnam,& quando.nu.5.
3 Transactio si est facta antequam ad iudicium ueniretur,pœnitere licet,& moram purgare usq; ad litem contestatam.
Trãsactiõe facta post lit.cõtest.actori licet pœnitere,et reo morã purgare.
4 Compromissum factum ante litem contestatam finitur lite contestata, factum post,finitur per sententiam.
6 Transactione firmata iuramento,si actor cõtrauenit,actionem perdit,acceptа restituit & pœna petitur.
7 Lex si quis maior.C.de transac.non habet locum quando quis compromittit uigore statutorum.

8 *Transactio quando non est firmata iuramento, & actio prima fuit ipso iure sublata, tunc actor ab agendo repellitur, & pœna petitur.*
9 *Actio prima si non sit sublata, et est apposita clausula, rato manẽte pacto, actor repellitur exceptione, & pœna petitur.*
Clausula, rato manente pacto, quando non est apposita, reus eligit uel pœnam petere, uel excipere.
10 *Clausula, rato manente pacto, stante in traditione, an alter ex transigentibus posit omittere pœnam, & exceptionem, & transactionẽ rescindere.*
11 *Pœna apposita in transactione, si continet minus, quàm interesse, id quòd est ultra, peti potest.*
12 *Pœnam, si contraueniens, soluit, & iterum contraueniat, tenetur iterũ soluere, quando est apposita clausula, quæ pœna toties, &c.*

a QVI FIDEM. [a] Exceptio potest obijci, & pœna peti, si apposita est in transactione clausula, rato manẽte
1 pacto. † No. de ista clausula, rato manente pacto. simile in l. cũ proponas. C. eo. & l. ita stipulatus, in fi. ĵ. de uer.
b ob. Quærit gl. [b] quid si cœpit uenire ɔ pactũ, & postea peni
tuit. Rz. gl. q̃ põt pœnitere usq; ad lit. cõtest. si promisit non
2 petere. Sed si † cõuenit quæstionẽ non mouere, tũc statim cũ petit, etiã extra iudiciũ, in pœnã incidit. In eo qd̃ dicit, locũ esse pœnitẽtiæ, usq; ad lit. cõtest. uidet cõt. quod usq; ad sniam, l. fiue apud. C. eo. & l. si maior. eo. ti. Posses dicere, ibi loquit ex parte rei, qui nõ implet transactionẽ. nõ dando quod promisit, hic ex parte actoris qui delinquit faciẽdo id quod nõ debet, & sic delinqt in plus. Sed certè in reo post lit. cõtest. nõ licet purgare morã, l. si insulã. ĵ. de uer. ob.
3 & s. si quis cau. l. & si post tres. Vnde dicas fm Pet. & no. † si trãsactio est facta antequã ad iudiciũ ueniret, licet pœnitere, & morã purgare usq; ad litẽ cõtest. ut hic in gl. Sed si trãs actio esset facta post litẽ cõtest. iam & actor post trãsactionẽ reassumeret illud iudiciũ, tũc liceret actori pœnitere, & reo morã purgare usq; ad sniam, ut in cõt. quod no. Per hoc di xi iam i qõ. de facto, uos habetis q̃ arbitriũ soluit iudicio, si itur ad iudicẽ, uel sententiat per iudicẽ, ĵ. de arb. l. litigato res. & l. nõ distinguemus. §. cõpromissio. Quid si cõpromis
c sum est in arbitratorẽ, [c] cũ arbitramentũ sit quædã transa
4 ctio. Rz. † aut cõpromissum erat facti ũ ante lit. cõtest. & finie tur lite cõtest. Aut post litẽ cõtestatam, & finiet snia, ut s. di
5 xi. Itẽ in eo † quod dicit gl. q̃ si promisit quæstionẽ nõ mo uere, incidit in pœnã, quocũq; modo eũ molestet. l. Lucius. §. tres hæredes. ad Treb. Cõt. l. iij. & iiij. fin. regũd. ubi gl. qõ nem intelligi, per lit. cõtest. longũ esset examinare. Doc. tan gunt in l. si quis maior. C. eo. & in l. in criminali. C. de iurisd. om. iud. Ego plenè dixi in l. amplius. rem rat. hab. Secũdo quæro, quid si nõ fuit dictum, rato manẽte pacto? Dicit gl. tunc alterũ sufficit, uel exceptionẽ opponere, uel pœnã pe
6 tere, l. rescriptũ. §. si pacto. s. ti. j. Tu† dic latius, aut trãsactio est firmata iuramẽto, & tũc actor cõtraueniẽs actionẽ per dit, accepta restituit, & pœna petit, l. si qs maior. C. eod. Qd̃ intellige in trãsactiõe facta liberè, secus si esset facta coactè.
7 Hoc dico † propter statuta ipsarũ partiũ, quæ cogũt partes ad trãsigendũ, uel cõpromittendũ, & tũc non habet locũ l. si qs maior. per tex. qui dicit ibi, nullo cogẽte imperio. Aut
8 † nõ est firmata iuramẽto, & tũc aut per transactionẽ actio prima fuit ipso iure sublata, quod fit per Aql. stip. uel per pactũ in actionib⁹ descẽdentib⁹ ex delicto, ut l. si tibi. §. quædã. s. tit. j. & tũc pœna petet, & ab agẽdo actor repellit, non dico ope exceptiõis, sed quia actionẽ actor nõ habet, l. ubi pactũ. C. eo. fm lect. Azo. facit l. rescriptũ. §. si pacto. s. tit. j. da
9 ta aũt nõ repetunt. Si uero † nõ est actio prima sublata, tũc aut fuit dictũ, rato manente pacto, & exceptio opponet, & pœna petet ut hic, & l. cùm proponas. C. eo. datũ autẽ non repetit. Aut dictũ nõ fuit, & est in electione rei, uel pœnam petere, uel exceptionẽ opponere. d. l. rescriptũ. §. si pacto. s.
10 tit. j. † Quæro quid si hoc casu qñ fuit dictũ, rato manẽte pacto, uellet stipulator omittere pœnã, & exceptionẽ & trãsactionẽ rescindere, an possit? Videt quod sic, quia eius fauore fuit appositũ illud pactũ. In cõt. uidet, quia si eius fauore, ergo cõtra eũ debet interpretari. l. ueteribꝰ. s. de pac. Breuiter illud pactũ fuit appositũ gratia utriusq; tñ ille qui ue nit cõtra trãsactionẽ, uon potest exilla transactione funda re intentionẽ suã, l. cũ pater. §. libertis. ĵ. de leg. ij. & l. cũ pa-

d ĵ. de reg. iur. Sic põt rescindi trãsactio, [d] Iac. But. Certe istam gl. si uis referre ad casum legis, s. qñ actor fregit fidẽ reo, tũc uera est præcedẽs opi. qa reus omittẽdo exceptionẽ, & pœ næ petitionẽ põt per cõditionẽ ob cãm repetere id qd̃ de dit, & sic trãsactionẽ rescindit. l. dedi. in prin. de cõd. ob cau sam. Si loquat ex parte actoris utrũ possit transactionẽ re scindere, si quidẽ actio prima nõ fuit sublata, nõ est dubiũ qd̃ agere põt. & si excipiat de trãsactione, replicabit de fide nõ seruata. C. e. l. fiue apud acta. Sed si actio pria esset subla ta, utrum actor posset petere, q̃ reus ponat se
in pristinã obligationẽ? dic* plenè ut dixi in * Dic. Ego sic cẽ
d. l. fiue apud. & eodem modo uide ibi, an a seo responden
ctor reo nõ seruãte fidẽ, possit agere præscri dum esse, Aut
11 ptis uerbis. Quærit † gl. quid si pœna cõtinet pœnalis stipula
minus, q̃ interesse, an possit peti quod est ul tio dũtaxat ad
tra? Dic q̃ sic, ut ĵ. de act. emp. l. prædia. & ĵ. p iecta est, et tũc
12 soc. l. si quis à socio. † Vltimò quærit gl. [e] quid reus si cõtrà fe
e si ille qui semel uenit cõtrà, soluit pœna, utrũ cerit, præstan
si iterũ ueniat cõtrà, teneat ad pœnã. Et dicit do pœnã libe
q̃ sic, si est apposita illa alia clausula, quę pœ ratur. l. seruus.
na, [f] & c. l. si duo. ĵ. de arbit. Sed si illa clausula ff. de ser. expor.
f non esset apposita, dic ut in l. si sic. ĵ. de uerb. Aut post
ob. quod tene menti. stipulationem
pœnalem, pa-
ctum, puta, de re restituenda, adiectum est, & tunc arbitrio actoris est, aut rem, aut pœnã petere. l. si pater. §. si mulier. ff. de pac. dot. I. Conc. B.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Qui fidem. Alex. cons. xxxij. ad fi. cons. lxiiij. uol. ij. Franc. cons. xxxviij. Item q̃ ubi est appositа ista clausula, concessa post pœnam cõmissam, non liberetur à pœna, Pan. cons. ix. in prin.
b Gl. Bar. l. cum hi. in fi. prin. s. eo.
c Arbitratorem. Card. cle. quandiu. post gl. de app. Cast. hic Ro. l. ij. de re ind. & Bal. l. eos. §. apostolos. C. de app.
d Transactio. Cy. l. ij. C. de iur. emphy. l. cum pater. §. libertis. de leg. ij. no. gl. c. fi. de loca. Et de hac clausula, rato manẽte pacto, uide Car. c. cum inter. de elec. l. ita stipulatus. in fi. & l. cum stipulatus sim mihi à procu. de uerb. ob. Bal. l. si fundo. C. loc. in quibus locis habetur, q̃ hæc clausula pro obseruan te solum operatur. & Mod. in §. actionum. Inst. de act.
e Gl. Spec. tit. de arb. §. sequitur. uer. quid si plura. & Bar. l. cum pater. §. libertis. de leg. ij.
f P. PAV. P. Pœna. Come. cons. clxxxix.

LEX XVII.

a VENDITOR. [a] Trãsactio facta cũ debitore ignoratẽ ab hærede uedẽte præiudicat empto
ri hereditatis, & fideicõmissario uni. * * Vni. Hoc non
h. d. Materiã hui⁹ l. dixi i l. si cũ ẽptore. s. de pac. dicit lex, cuius
axioma sic ha
bet, Debitori hæreditatis, exceptio transactionis competit. si cum putatiuo hærede transegerit. I. Conc. B.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Venditor. Illud intellige de debitore & de actione personali. secus autem in reali, Bal. c. j. si de feu. fiue. contr. inter do. & ag.

DIGESTORVM, SIVE PANDECTARVM. LIB. III.

De postulando. *Tit. I.*

GL. cõtinuat ad superiora, dic ut dixi s. de pact. sup Rub.

LEX I.

1 *Personarum acceptio est apud Deum, in his quæ sunt ad gratiam. Secus in his quæ sunt de mera iustitia.*

HVNC TITVLVM. Primò po nit causam edicti, secũdò ponit sum marium intellectũ, tertiò illud expli cat. Secũda ibi, ea propter. Tertia ibi, postulare. Opp. q̃ non sit faciẽda di stinctio personarũ. auth. de mona. §. j. dicit gl. uerũ est quòd ad Deũ, secus quò ad nos. Certè sicut est apud Deum, ita deberet esse apud homines. Nã in ijs

1 *in ijs † quæ fiunt ex mera gratia, etiã apud Deũ est accepta*
a *tio personarũ, [a] plus enim facit gratia uni q̃ alteri. In ijs uerò quæ sunt de mera iustitia, neq; apud Deũ, neq; apud ho mines debet esse acceptatio personarũ, cùm scriptũ sit, Ita magnũ iudicabis ut paruum, ut exẽ. de iud. c. nouit.*

ADDITIO.

a *Personarum. Dy. reg. in iudicijs. de reg. iur.*
1 *Consulere in camera potest, qui promittit non aduocare.*
2 *Aduocatus debet scire literas.*

POSTVLARE. Quærit gl. qd̃ in arbitro, uel iudice delegato? Et rñdet q̃ idẽ, & bene. In eo tñ qd̃ gl. dicit, q̃ delegatus habet notionẽ, nõ iurisdictionẽ, nõ uidetur uerũ, per l. j. §. qui mandatã. s. de off. eius cui mãd. est iurisd. & quod ibi no. Quærit gl. de noibus aduocatorũ? dic ut in
1 ea. Vlt. iste §. facit ad q. † doc. istius ciuitatis, qui ꝓmittunt
a nõ aduocare, quærit an possint in camera cõsulere? [a] Et cer tè sic, quia postulare, est in iudicio aliqd dicere, sed ille q̃ cõ sulit in camera, non aduocat seu postulat, ergo, &c. Quærit
2 gl. utrũ † aduocatus debeat scire literas: [b] Dicit gl. q̃ nõ req
b rit. Sed doctores dicũt cõt. istam gl. & bene. Cũ enim aduo cati debeãt examinari à doctorib⁹, l. nemini. C. de aduo. di. iud. apparet q̃ debet esse literatus. C. eo. l. ij. & l. quisqs. Nõ obst. quod dicit gl. de iudice, quia ille põt habere peritiã ꝑ accessores suos, qd̃ nõ cadit i aduocato, & istud puto uerũ.

ADDITIO.

a *Consulere. l. Paulus. §. Paulus. de legatio. sic no. q̃ instruens non potest dici aduocatus, ut hic, quod no. pro statuto.*
b *Literas. Quid in potestate. Bar. l. statutis. post gl. de senten. ex breui. reci. & in l. j. §. aduocatos. de uar. & extraor. cog.*
1 *Pueritia durat usq; ad xvij. annum.*
2 *Minor xvij. annis non potest esse doctor.*
3 *Doctor maior xvij. annis habet iurisdictionem in scholares.*

a INITIVM. [a] Dicit hic, aut pueritiã aut casum. Gl. ex ponit aut, pro &, ideò q̃ natura alternatiuæ est, q̃ alte ra pars sit uera, sed i tex. ponit statim de utroq;. & ideò, aut ponit pro &, sed nõ est necesse. Nã qñ copula ponit in ter duo adiectiua, seu accidẽtia nõ posita respectu uni⁹ sub stãtiæ, nõ requit de necessitate utrũq;, sed uerificat in quoli bet, l. ea tñ adiectio. ĵ. de leg. iij. Ita in ꝓposito, posito q̃ dice
1 ret pueritiã & casum, uerificaret in pueritia tm̃. † No. ex isto
b §. [b] q̃ pueritia durat usq; ad xvij. annũ. Itẽ no. † q̃ mior xvij.
2 annis nõ põt esse doctor. [c] ĵ. de arb. l. cũ lege. Opp. C. de pc.
c l. exigendi. & ĵ. tit. ij. l. minor. Sol. Aliud in procuratore, & a liud in aduocato. Alias distinctiones ætatũ ponit hic gl. Si
mile in l. hæreditatũ. ĵ. ad leg. Falc. & Cyn. C. de iur. delib. l. si infanti. Opp. gl. C. qui le. pers. l. j. So. Pro se nõ potest esse in iudicio, ut in cõt. sed aduocare pro alio, sic, ut hic. Quæro,
3 utrùm † maior xvij. annis doctor habeat iurisdictionem in scholares ex forma auth. habita. C. ne fi. pro pat. Quod ui detur per hanc l. cõiuncta, l. cui iurisd. de iurisd. om. iud. l. qui dam. in fi. de re iud. & l. cum lege. ĵ. de arb.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Initium. Inquantum allegatur q̃ quæ sunt iuris positiui, &c. Vide Fel. c. si quando. uer. ubi no. exẽ. de resc.
b Isto §. Ang. l. quidam ita. in prin. ĵ. ad Treb. & gl. l. professio. de mune. patrimo. Ang. hic. Et an poterit allegare suam ætatem, uide hic eum. & l. eam quam. in repeti. C. de fideicõ. & an poterit esse iudex, uide gl. q̃, non, in c. cũ uigesimum. de off. deleg. licet poterit esse aduocatus, quia non potest præiudicare, ut iudex. & ideò Ant. ibi dicit damnari opi. Azo. damnatis eadem ætatem, quæ requiritur in aduocato sufficere in iudicem. Et an poterit esse arbiter, uide ibid. Ant. & Ro. cons. ccxiij. ubi disputat, in quo anno quis po test gerere magistratum. Barb.
c POMA. Doc. An uerò doct. posit petere restitutionem in integ. gl. uidetur tenere quod non. l. professio. C. de mune. patr. Franc. de Zabarel. in proœ. Clement. dixit q̃ non reperitur iure cautum, cuius ætatis debeat esse doctorandus, nec reperiebatur distincta ætas. Nam siue sit senex per ætatem, uel per mores nõ refert, ut in primo ethi. Tu uide Bald. l. j. §. interdũ. s. de legi. tu. & gl. & Bar. hic. & Imo. c. conquestus. de fer. Guliel. & Pet. de Anch. cle. ij. de magistris.

PROPTER. Opp. præsens nõ audiens, habetur pro absente, l. diẽ. ij. ĵ. de arb. & l. coram, de uer. sig. ergo talis

furdus non debet puniri. Rz. hoc propter culpam suam, nõ etiam debet se immiscere officio aduocationis, si hoc face re non potest, l. ij. s. quod quisq; iur.

AIT PRAETOR. No. ex eo quod dicit, ego dabo. & sic cùm uerba referunt ad iudicẽ, apparet q̃ expeditur officio iudicis, secundum ea quæ dixi ĵ. de condict. ex lege. l. j. Quærit gl. aliquas quæstiones. Dic ut in ea.

SECVNDO LOCO. Iurecõsultus ponit aliã par tem edicti corũ, qui possunt postulare pro se, licet non pro alijs. No. rationẽ finalem, quare mulier non potest
a postulare. Idẽ dicit gl. de clericis & mona. [a] Canonistę tñ ali
1 ter dicũt, exẽ. de postul. Quærit gl. † quid si est aliqua bona mulier, poterit ne postulare? Gl. dicit q̃ nõ, & bene, qa fuit
2 causa impulsiua, & ideò nõ cessat edictum. † Q̃n aũt causa præsumatur impulsiua, uel finalis, doc. dicũt plenissimè, in l. gñaliter. C. de epi. & cle. Ego plenè dixi in l. ij. in fi. ĵ. de do.

ADDITIO.

a *Mona. l. placet. alleg. in gl. ubi etiam dicitur q̃ medici prohibẽtur, Io. And. reg. in arg. in Mercu. Frid. cons. clxx.*
1 *Dictio bestia, intelligitur de fera.*
2 *Statutum loquens de bestijs damnum dantibus, intelligitur secundum con suetudinem.*
3 *Accidens quando magis inspiciatur, quam natura.*
4 *Punitur affectus, licet non sequatur effectus.*
5 *Factum gratia uirtutis non punitur.*
6 *Operas suas locans ad colligendos fructus in arborem altam, uel aues in turrim, non est infamis.*
7 *Ludos faciens per plateas est infamis.*

1 REMOVET. No. primò q̃ hæc dictio † bestia, intelli
a git de fera. [a] Et sic uidet q̃ si statutum † dicat de bestijs,
2 quę dãt dãnũ, nõ habet locũ in aialib⁹ domesticis. Sed
3 certè in hoc ſtãdũ est cõsuetudini. † Secũdò no. q̃ hic inspi cit magis accidẽs, q̃ natura. Opp. gl. & nõ soluit. Opp. C. de ijs qui ue. æta, impe. l. fi. Sol. illud ideò quia disponentes se retulerunt ad illud, quod naturaliter accidit. Secũdò op po. Inst. de rer. diui. §. pauonũ. Sol. inspicit accidẽs ꝓ rũ na turæ, nec ibi negat, sed qualis sit natura inspecto gñe descri bit. Vel dic q̃ quædam sunt naturalia ꝓpriè, & ista sunt im mutabilia, §. sed naturalia. Inst. de iur. nat. Quædã nõ sunt de natura ex necessitate, sed ex præsumptione naturæ, ut quod leo habeat naturã ferocẽ, & q̃ homo sit bonus, & ista ex accidẽti possunt mutari, ut hic, & Dy. c. semel malus. exẽ. de reg. iur. lib. vj. Et iste §. inducit per quosdam ad q. de Lo rentino, qui diu stetit in ciuitate ista, an possit capi pro re presalijs contra Florentinos cõcessis. Et uidet q̃ non, quia consuetudo magis inspicienda est, q̃ origo, seu natura. Di xi in l. prouinciales. de uer. sig. & plenissimè dixi in tract. de
4 represalijs. Venio ad uer. ergo. † & uidet q̃ hic puniat affe ctus, licet nõ sequat effectus. cõt. l. j. in fi. s. qd̃ quisq; iur. Sed certè imò statim q̃ locauit operas suas, delictũ est consum matũ, hoc enim uoluerunt uerba senatusc. quod tene men
5 ti. † Venio ad uer. deniq;. No. q̃ illud quod fit gratia uirtu tis, nõ punitur. Vnde actus magis iudicatur secũdum cau sam, q̃ fm ipsum actum, ut hic uidetis. Quæro, quid uult di cere tex. si patres sunt sese honorari, s. corona uel simili præ mio. Sed ista non est bona expositio, quia cõcludere q̃ ille qui coronat propter præmiũ, sit infamis, imò esset dignus de quo in l. j. C. de au. coro. Alia lect. est uera fm gl. honora ri, id est, cõdemnari, & exponit, passus est, s. per sententiam,
6 & illam teneatis. Venio ad uer. his igitur. no. ar. † q̃ ille qui locat operas suas, ut ascendat in arborem multum altam ad colligendos fructus, non est infamis, quia fit gratia uti litatis publicæ. Et eodẽ modo de eo qui uadit per turres propter capiendas aues ad publicã utilitatem, ut nõ dica
7 tur infamis. † Isti autem qui faciũt istos ludos periculosos per plateas & alia loca, dicuntur infames, per istam legem.

ADDITIO.

a *Fera. An autem intelligitur de uiua, an de mortua tantum, Bar. l. cũ de la nionis. in prin. de fun. inst. & Bar. hic in suo arti. qui dicit sl. andũ esse con-*

suetudini. Pro quo etiã dic, q, in statuto exorbitanti & correctorio, intelligenda sunt uerba secundum cõmunem usum loquendi. c. ex literis. de sponſ. Bar. l. Labeo. de ſup. leg. Mat. in ſuis dictis, dicto xcv. facit l. anniculus. de uerb. ſig. & ſequuntur doc. hic.

1 *Infamis poteſt eſſe procurator, non aduocatus.*
2 *Dictio, ſupra, ſcripta, refertur ad proximum capitulum.*

§ HOC EDICTO. Quærit gl. exẽpla huius legis: dic ut in ea. Sed opp. Inſt. de excep. §. fi. ubi † infames pñt eſſe procuratores. Sol. gl. officiũ ꝓcuratoris eſt onus, i-
a deò pmittit infamib,[a] officiũ aũt aduocãdi eſt honor, ideo infamib[a] nõ pmittit. Sed iure can. cõt. iij. q. vij. c. j. Quidã tñ Canoniſtæ & etiã Gul. de Cug. uidẽt dicere q, etiã de iure noſtro dãnantes de crimine nõ poſſit eſſe ꝓcurator, C. de proc. l. reũ. Si em̃ pẽdente iudicio remouent, multò magis poſt cõdemnationẽ. ſed ſi eſſent infames, qa dãnati aliqua actiõe famoſa, nõ de crimine, tũc eſſet ſtãdũ huic gl. ut poſſint eſſe ꝓcuratores. Certè teneo iſtã gl. ſimpliciter. Nõ ob. l. reũ. qa ibi prohibẽt aſſumere defenſionẽ alterius, intelligo ſine mãdato, & tũc nõ eſſet idoneus defenſor, ꝓpter dubiũ publicatiõis bonorũ, & ſic executio quæ deberet fieri, nõ poſſet fieri. l. Plautius. ĩ. de proc. Vel ſi intelligas cũ mandato, dico q, pẽdente iudicio eſſet idoneus procurator, ne poſtquã eſſet per cõteſtationẽ dñs effectus, poſſet impetrare ut ſupерſederet in ciuili, donec ageret criminali, l. j. C. qñ ciui. act. præiud. crimin. & l. fi. de ord. iud. ſed poſtquam eſt
2 cõdemnatus, hoc nõ poteſt, ergo, &c. No. q, hæc † dictio, ſuprаſcripta, referẽ ad eos qui in ꝓx. præcedẽti cap. cõtinentur. Quod eſt ideò, qa ad alios cõmodè referri nõ poteſt, ſecus ſi cõmodè poſſet, ut dixi in l. ſi idem. §. fi. de iuriſ. om. iud.

ADDITIO.

a Infamibus. Gl. c. imperatores. de iur. cal. & c. cũ deputati. de iud. dixi poſt Bar. d. l. reum. Caſt. conſ. ccviij.

1 *Princeps, Papa, Senatus, et collegiũ Cardinaliũ poſſũt ad famã reſtituere.*
2 *Populus per ſtatutum poteſt quẽ reſtituere famæ in infamia irrogatæ per ſtatutum, non per ius commune.*
3 *Populus & rex ſuperiorem non recognoſcens, poteſt quem reſtituere famæ quo ad ſeipſos.*

1 § DE QVA RE. No. q, ad † famã ſolus Princeps & Se-
natus põt reſtituere, & eodẽ modo Papa, & collegium
a Cardinalium [a] quò ad ſpiritualia, & quò ad tpalia, in
b his qui ſunt eccleſiæ ſubiecti, aliter ſecus, ſm Inn.[b] de re iud.
2 c. cũ te. Sed quæro an populus † per ſtatutũ poſſit quẽ reſtituere famæ: Hic uidetur caſus quòd non. Quod eſt uerum in infamia, quæ irrogat̃ per ius commune, ſecus in infamia, quæ irrogat̃ ex forma alicuius ſtatuti, quæ per aliud ſtatutũ ꝓriũ poſſet tolli, quia nihil tã naturale eſt, &c. Idem de alijs regibus, & principib[b], qui recognoſcũt Imperatorẽ
3 in dñm. Sed † ſi eſſet rex, [c] princeps, uel populus qui impa-
c torẽ in dñm nõ recognoſceret, tũc quo ad ſeipſos reſtitutio famę ualeret, qa talis appellat̃ populus liber, l. hoſtes. de capt. & apud eoſmet dicit̃ eſſe impiũ ſuiꝑſius, ut ibi patet.

ADDITIO.

a POMA. Cardinalium. Bar. conſ. j. uol.
b Inn. Bal. l. & ſi ſeuerior. C. de infamibus.
c Rex. Bal. l. omnes. iij. q. prin. de iuſt. & iur. Bar. l. relegati. de pœ. Bar. l. ſi. in fi. C. de ſen. paſ. & quia Bar. ſuit ſibi cõtrarius, uide quæ dixi in l. infamem. ĩ. de pub. iud. Adde, q, epiſcopus clericum damnatum de falſo, non poteſt reſtituere, Bal. conſ. ccc. lib. iij.

a § DEINDE. [a] No. q, infamis poteſt eſſe tutor & curator, dum dicit, pupillo pupilla, furioſo furioſa.

ADDITIO.

a Deinde. l. prox. & ĩ. ea. l. uer. ſed eſt æquiſſimum. Niſi populi eſſent in dignitate poſiti, Bal. l. Caſſius. ĩ. de ſen.

LEX III.

1 *Infamis poteſt eſſe tutor.*

CVI EORVM. Reuoco in dubium, intellectũ huius principij. Quidã dicunt q, hic exponit præcedẽtia. q. d. q, hoc habet locũ in tutoribus & curatorib[b] teſtamẽtarijs, & datiuis, de legitimis aũt nihil dicit. No. fm
1 hoc † q, infamis poteſt à iudice tutor dari. Sed quid erit de legitimo: Certè idem eadẽ ratione, licet nõ dicatur in tex. Sed quia ſecundũ hoc iſta expoſitio nõ eſt perfecta, quidã legũt alio modo. Pro cuius euidentia debes ſcire, q[d] quis põt eſſe tutor teſtamẽtarius, legitimus, uel datiuus, ſed habere ius adminiſtrandi, hoc de neceſsitate debet à iudice, uel teſtatore decerni, C. arb. tut. l. fi. Poſſunt etiã tutores inter ſe uni committere, & de iſta conceſsione adminiſtrationis loquitur hic, à lege autem non datur, ut hac l. Qualiter autem curator datur à lege, dicam ĩ. ea. l. in fi.

1 *Affinitas intelligitur donec durat matrimonium.*
2 *Nurus appellatione continetur pronurus.*
Nepotis appellatione continetur pronepos.
3 *Prouiæ defertur tutela, ſicut matri & auiæ.*

a § AFFINITATIS. [a] No. † affinitates intelligi donec
1 durat matrimoniũ. Quod eſt uerũ, niſi quò ad impedi
endum matrimoniũ, dicit gl. facit ad infinita, quæ con
tinent̃ in ſtatutis, quod qõnes inter affines cõpromittant̃,
2 quod intellige affinitate durãte. † Secũdò no. q, appel. nurus cõtinetur pronurus. Et no. quod tex. dicit, cõtineri. & ſic
b eſt ex propria ſignificatione [b] uocabuli, nõ ex extẽſione. [c]
c Et per hoc reprehendo gl. l. Gallus. §. inſtit. ĩ. de lib. & poſth. quæ dicit q, appellatione nepotis nõ cõtinetur pronepos,
3 quod eſt falſum, ut dixi ibi per hũc tex. † Itẽ pro hoc iam cõ
d ſului, [d] q, licet tex. dicat, q, tutela deferat̃ ſolũ matri & auię, intelligitur de proauia. Nam proauia, auia eſt, licet addat̃ præpoſitio pro, ut hic patet, quod no. Vlt. no. q, omnes per
e ſonæ hic enumeratæ, dicuntur perſonæ coniunctæ. [e]

ADDITIO.

a Affinitatis. Bal. l. ſi. C. de uer. ſig. Caſt. conſ. lxviij.
b P. PAV. P. Significatione. Cont. l. legibus. ff. de teſtib. Fel. rub. de fid. inſt. Caſ. l. ij. §. & harum. de uer. ob. Caſt. l. rei iud. §. j. ff. ſol. mat. Mod. l. ſi. C. de uer. ſig. gl. l. ſed hoc ita. ff. de re iud. & Are. inſt. de nup. §. ſocium. Alex. d. l. ſed hoc ita. Caſ. l. ſi. C. de uer. ſig. Bar. l. q, ſeruus. ff. de cond. ob cau.
c POMA. Extenſione. Vide Bar. ſibinet contrarium, in l. liberorũ. ĩ. de uer. ſig. Caſ. l. ij. §. j. circa fi. ff. de uer. ob. uer. cõtra Bar. hic. Itẽ cõtra hoc facit §. item Seruiana. ibi. proprie cõtineri. Inſt. de act. & uide tex. cõtra gl. in uer. alienationis. & ibi per Barb. c. nulli. de reb. ecc. non alie. Bal. conſ. lxij. j. uo. & conſ. x. ij. uo. Alex. l. j. C. de ſuc. edic.
d Conſului. Dixi poſt Bar. in auth. matri & auiæ. Et de aliquibus alijs perſonis, Bar. & quod ibi dixi, in l. Lucius. §. quæſitum. de leg. iij. doc. hic cõmuniter tenent cont. Bar.
e Coniunctæ. Bar. & Bal. l. ſi. de uer. ſig.

§ IN CVRATORIBVS. Primò quæro, utrũ omni-
a bus perſonis enumeratis hic detur curator [a] lege, & à teſtatore: Gl. C. de epiſc. aud. l. de creatiõi. & Inſt. de cur. §. j. tenet indiſtinctè, q, ſolũ in furioſo & prodigo habeat locũ legitimus, in alijs ſemper eſt datiuus. Quæro, utrũ hoc
1 ſit uerũ † q, mutus & ſurdus ſemper [b] egeant curatore: Gl.
b uidet̃ q, ſic, ut ĩ. de cur. fur. ſuper rub. Cont. l. mutus in prin. ĩ. de proc. & l. mutus. ĩ. de iur. dot. Sed dicas breuiter, ſi quidem mutus, uel ſurdus propter talem defectũ efficit̃ quaſi carens intellectu, tũc eget curatore, aliàs poteſt omnẽ contractum celebrare per ſigna, ſicut per nũcium uel epiſtolã. l. ſeruo. §. pen. ĩ. ad Treb. obligationem uerò uerborũ contrahere non poſſet, l. j. in princ. de uerb. ob.

ADDITIO.

a Curator. Quid in mente capto & fatuo? Bar. l. furioſi. C. d nup.
b P. PAV. P. Semper. Iaſ. l. j. in prin. ff. de uer. ob.

LEX VI.

PVTO. Gl. hic poſita declaratur per Cy. l. j. C. eod.

LEX VII.

a QVOS. [a] No. q, qñ, phibitio fit ex cauſa publicæ utilitatis, uel ꝓpter honorẽ iudicis, uel ꝓpter autoritatẽ prętoris, nõ põt remitti. Dixi plene ĩ l. ius publicũ. ſ. de pac. ADDITIO.

a Quos. Inn. c. intimauit. de teſtib. Vtrùm ego uolens, poſſim facere examinari inimicum meum contra me? Et dicit q, ſi mero fauore meo repellebatur, tũc poſſum. Spec. tit. de teſt. §. j. uer. ſed quid ſi aduerſarius. Aut repellebatur propter inuidiam quam erga me gerit, uel propter periuriũ, aut infamiam, & tunc non poſſum, per iſtum tex. Bar. l. deferre. de iure fiſc. gl. & Bar. l. liberorum. C. de teſtibus. Quomodo prohibitus poſtulare, debeat facere, ut amico ſeruiat, Cæpol. cau. clxxj.

LEX

LEX VIII.

IMPERATOR. [a] Prohibitũ ad tempus, poſt tẽpus uidetur eſſe permiſſum. Quod hic dicitur de exilio reuerſum, intelligatis, niſi ex cauſa ſit infamis, ut in gl. Et gl. hic intrat unam materiam, quam plenius expedit ĩ. tit. j. l. quid ergo. §. pœna grauior.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Imperator. Iaſ. l. ſed quis ita. ij. no. ff. de uulg.

LEX IX.

1 *Sententia infamatoria alicuius ipſum infamat ubiq;.*
2 *Excommunicatus, ubiq; eſt excommunicatus.*
3 *Conſuetudo ciuitatis habet locũ etiam in caſtris & locis ciuitati ſubiectis.*

EX EA. Sententia iudicis quæ diminutionẽ ſtatus non cõtinet, extra territoriũ iudicis ſuum effectũ nõ
a porrigit. No. hãc l. [a] in eo quod dicit, q, infamiã non
1 irrogat. Nam ſententia † quæ aliquẽ infamat, & ſic ſtatum alicuius diminuit, ubiq; infamat. Sequitur enim hominẽ, ſicut lepra leprоſum. Idẽ ſicut ſi alicui mutilareẽ membrũ, ubiq; eſſet cũ mẽbro mutilato, ita ſi alicui diminuitur ſtatus, quod fit per infamiam, l. cognitionũ. de uar. & extraor.
2 cog. & † excõmunicatus, ubiq; erit excõmunicatus, quod
b examinaui plenè in l. cunctos. C. de ſum. tri. Vlt. gl. [b] † indu
3 cit in ar. quod conſuetudo ciuitatis habet locum etiam in caſtris & locis ciuitati ſubiectis, & fortè etiam curia epiſco-
c pi, [c] quod examinaui plenè in l. cunctos populos.

ADDITIO.

a Hanc l. Dixi in l. j. C. de aduo. di. iudi.
b Gl. Ro. conſ. lx. in fi. Præpo. c. illud. in fi. xiij. diſtin. Ro. conſ. cxlj. in fi.
c Epiſcopi. Ipſam allegaui tibi in l. ſequitur. §. ſi uiam. de uſuc. q, probat, q, Epiſcopus eſt maior poteſtate. Bal. auth. habita. uer. ſed dubitatur. C. ne filius pro patre.

LEX XI.

APRINCIPE. Ecce bona lex, & habet bonam gl. & non eget expoſitione.

a *De ijs qui notantur infamia.* [a] *Tit. II.*

ADDITIO.

a P. PAV. P. Infamia. Quomodò inducatur infamia facti, uel infamia iuris, per prolationem factam à parte, uel à iudice? Ro. conſ. ccviij. Item no. q, de iure can. omne crimen infamat, Bar. in tract. differentiarũ inter ius ciuile & canonicum. Item an & quãdo actio iniuriarum infamet. Fel. c. cum te. exẽ. de re iud. & ibi etiam latè ponit de reſtitutiõe famæ, & qui ſunt illi qui poſſunt famam reſtituere, & infamiam tollere. Item an & quando periurus ſit infamis? Fel. c. teſtimonium. & exẽ. de teſtib.

Continuatio apparet ex fine præcedentis tit.

LEX I.

1 *Fama bona dicitur illæſæ dignitatis ſtatus, legibus & moribus cõprobatus.*
Infamia eſt leſæ dignitatis ſtatus, legibus & moribus improbatus.
Infamia minuit ſtatum alicuius.
2 *Infamia alia facti, alia iuris.*
Infamiæ facti effectus, & an repellat teſtem.
3 *Infamiæ iuris effectus.*
4 *Iure ipſo dicere idem eſt quod dicere, ipſo facto.*
5 *Condemnatus condictione furtiua non eſt infamis.*
6 *Damnatus ex inquiſitione uel ſtatuto alterãte pœnam legalem, & faciens ceſſare crimen eſſe publicum, non eſt infamis.*
7 *Infamis quibus caſibus infametur.*
8 *Infames an dicantur capite minui.*
9 *Infamis, ut quis efficiatur, nõ requiritur quod inciderit in oẽs iſtos caſus.*
Orationes plures quando copulantur reſpectiuè ad aliud, tunc requiritur concurſus utriuſq;.

PRAETORIS. Diuiditur in tres partes, primò ponit quoſdam caſus, in quibus infamatur quis ipſo facto. Secũdò ponit alios, in quibus infamat̃ quis per ſententiã. Tertiò redit ad eos, qui infamãtur ipſo facto. Secũda ibi, qui in iudicio. Tertia ibi, qui cã-
No. mirabilem legẽ, quę quaſi cõprehẽdit oẽs caſus infamiæ, aliquibus ſuperadditis per gl. Opp. C. eo. l. interlocutio. & l. uerbũ. Sol. gl. ibi loquitur de infamia facti, hic de infamia iuris. Pro cuius declaratione debem[a] ſcire primò q, eſt infamia. ℞. Scito prius quid eſt fama, demũ ſcies qd ſit
1 infamia. Fama † bona [a] dicit̃ illeſæ dignitatis ſtatus, legib.
a & morib. cõprobatus. Infamia uero eſt, eius ꝓriũ, ſ. leſæ dignitatis ſtatus, legibus & morib[a] improbatus. l. cognitionũ. ĩ. de uar. & extraor. cog. Per infamiã em̃ dicit̃ minui ſta-
2 tus alicuius, ut ibi patet, & tangit̃ hic in ult. gl. huius l. † Se-
b cũdò uidendũ eſt, quotuplex [b] eſt infamia. ℞. alia facti, & alia iuris. Iſta infamia facti habet duos effectus, qui ponuntur in gl. in uer. notat̃. Habet tertiũ effectũ, quia repellit à teſtimonio ſm quoſdã, l. j. de ſum. tri. & fid. cath. & l. Caſſius. de ſenat. Eſt alia infamia iuris, † & de hac loquitur tota iſta
3 lex. Circa quã eſt diſtinguendũ, quia quædã inferẽ ipſo iure abſq; miniſterio iudicis. Nã eo ipſo q, quis facit aliquid prohibitũ, ipſum ius profert ſniam, & infamiã irrogat. Et hoc eſt quod dicit̃ ipſo facto, id eſt, propter ipſum factũ. Et
4 illud idẽ dicit̃ ipſo iure, ſ. ſniante, ſeu ſtatuẽte. † Et ſic in effe-
c ctu idem importat [c] dicere. ipſo iure, & ipſo facto. gl. quę incipit, x. uel xj. caſus, &c. Et iſtud eſt qñcunq; lex notat factũ, ut in j. & iij. parte huius l. & l. palam. §. quæ in adulterio. de ritu nup. Qñq; iſta infamia nõ irrogat̃ ipſo facto per legẽ, niſi ſuper facto ſequat̃ ſnia iudicis, ut in ij. parte huius l. q[d] apparet quia lex nõ notat factũ, ſed condemnationẽ factã ſuper facto, ut proprius loquat̃ ſuper accuſatiõe, uel actione, quæ oritur ex ipſo facto, ſeu propter factũ, ut ſtatim dicã.
5 † Quæro utrũ [d] condẽnatus cõditione furtiua ſit infamis?
d Videt̃ q, ſic, qa tex. dicit hic, qui furt. In ꝓrium eſt l. ceſſat. de act. & ob. Et ita tenet gl. hic, & iſta eſt uera. Nã hæc lex nõ notat factũ, ſed accuſationẽ, ſeu actionẽ, ex qua cõdemnatio ſequit̃, ſi eſt dãnatus publico iudicio, uel alia iſtarum accuſationũ. Et ideò gl. l. certi. ĩ. ſi cer. pe. optimè dicit, q, ſi agit̃ certi cõdictiõe gñali ad iſtud, qd[c] uenit ad aliqua iſtarũ actionũ, quę infamat, nõ ſequatur infamia, quia lex notat,
6 ꝓpter quã cõdemnatio ſequat̃, ut hic. Et ideò † qñ quæritꝫ utrùm condẽnatus ex inquiſitione ſit indignus, uel utrùm condẽnatus ex forma ſtatuti ſit infamis, iſtud eſt inquirendũ, utrũ inquiſitio uel ſtatutũ qd[c] alterat pœnã legalẽ, facit ceſſare crimẽ eſſe publicũ. Si enim nõ facit ceſſare dãnatus de publico iudicio eſt infamis, ſed ſi faceret ceſſare, nõ eſſet ĩfamis. Hoc expediui in l. infamẽ. de pub. iud. dicã. ĩ. eo. l. athletas. §. calũniator. † Quærit gl. quot ſunt caſus qui ponun
7 tur in hac l. gl. dicit q[d] ſunt x. uel xj, non curo, enumera pertę. Quæro, utrũ ſint alij caſus, in quibus quis infamat̃. Gl. q, ſic, ut l. notat̃. cũ l. ſequen. ĩ. c. & l. j. de ſepul. uiola. Itẽ dicit gl. ſi quis acceperit pecuniã ob negotium alicui faciendũ, uel non faciendũ. Gul. dicit q[d] hoc nõ bene probat̃ lege. Et dicit uerũ, præterq; in caſu ſi quis acceperit pecuniã ob teſtimoniũ dicendũ, uel non dicendũ, l. iij. §. l. Iulia. ĩ. de teſt. Quærit
8 gl. quid in actione legis Aquiliæ, † & q[d] metus cauſæ? Dic ut in gl. Quæro utrũ infames dicant̃ capite minui? dic ut in
9 ea. Dicitur hic q, † qui cõtraxit bina ſponſalia infamat̃: q[d] ſi habet duas cõcubinas? Certè prohibitũ eſt, auth. quibus modis nat. effi. ſui. §. pe. & fi. nõ aũt eſt infamis, quia nõ ponitur hic. Quæro utrũ requiratur q, inciderit in oẽs iſtos caſus, qui ponunt̃ hac l. Videt̃ q, requirant̃ omnia, ut l. ſi hæredi plures. de cond. inſt. In ꝓrium eſt ueritas, ut patet ex omnib[a] ll. huius tit. Ad cont.[e] reſpon. q, qñq; plures orationes copulant̃ reſpectiuè ad aliud, tũc requirit̃ cõcurſus utriuſq;, ut ibi. Qñq; per ſe principaliter, [f] tũc illa copula magis ponit̃ continuatiuè, quam copulatiuè, Ita loquit̃ hic.

ADDITIO.

a Bona. De infamia facti, Dy. & Io. And. reg. infamibus. de reg. iur. in vj. & Bal. l. j. uer. opp. de ſumma trin.
b POMA. Quotuplex. Iaſ. l. cunctos. de ſum. tri. Bal. l. ij. C. de ſecun. nup. ubi dixi, q, infames de iure ciuili, ſunt infames de iure Canonico. Bal. c. j. an remoueri debeant teſtes, qui pares eſſe deſierunt. Vbi ponit eſſe triplicẽ infamiã facti. Et de multiplici genere infamiæ, Bal. d. l. cunctos. Et qualiter probetur, Spec. de inquiſit. §. nun. tractemus. uer. quid ille. Inn. c. cùm oporteat. de accuſ. dixi in l. de minore. §. tormenta. de quæſt. ĩ.

Importat

c importat.Quando infamia irrogatur ipso iure, uel ipso facto, & adde gl. l.ictus fustium.ff.eo. in gl.magna. Bal.auth. habita.ne fil.pro pat.q. pœna dicitur ipso iure cõmissa.q. est quãdo lex ipsa pronũciat,adeò q. inter sententiã et pnũciationẽ non est mediũ.Io.And.c.perpetuò.de elec.in vj.in no uel.Et subdit,q. ubi pœna imponitur ipso facto,non habet locum pœnitentia.gl.cle.ne in agro.§.quia uerò.de sta.mona.uer.ipso facto. & ideò dicit Bal.l.j.C.ex delic.defun.q. ubi publicantur bona ipso facto, nõ requiritur processus.Bal.auth.incestas.C.de incest.nup.& facit ad statutum,q. in tali negocio procedatur de facto,Bar.in extraug.ad reprimen.uer. uidebitur.ad fi.& consimi.punctus quæstionis uertẽtis inter alterũ. Io.& cons. j.quæst.j. uidendum est.gl.l. uerum. §. ex facto. uers. reducere. de mino. & l.filiusfa.de don.Bar.l. præsenti.C.de ijs qui ad ecc.confu.§.cum autem. & quæ dixi instit. de actionib.§.in bonæ fid. Lu.rub. de arb. & de hoc uer.ipso facto, uel, ipso iure, Bald.l. cunctos populos. uer. circa malefic. Et quid si potestas habet arbitrium procedendi iure, & facto,an posit punire occidentem bannitum.Bal.l. ubi pactum.in fi.C.de transf.& quod dixi in l.filiusfa.de don.& no.q. maior est infamia oriens ex cõdemnatione, ex contractu, quàm si ex delicto,Bal.l.in re mandata.C.mand. & dum hic in fi.huius l.dicitur,q. est infamis cõtrahens bina sponsalia,intellige ut per Bal.l.j.C.de spon.& quid in habente duas concubinas,uel uxorem & concubinam.Bal.l.ij.C.de incest.nup.

d POMA.Vtrũm.Bal.c.at si clerici.exẽ.de iud.qui rationem quærit,cur conditio non est mutata in isto edicto prætoris, & ibi uide Dec. Iasl.certi.ff. si cert.petatur.

e Cont.Bar.l.j.in prin.ff.de iust.& iur.

f P.PAV.P.Principaliter.Iasl.scire.de uer.ob.

LEX II.

QVOD AIT. Hic Iurisconsincipit exponere edictũ, & sunt expositiones multũ notabiles, & ueniunt sæpè de facto.Gl.ponit quandam differentiam, quam uide,non curo amplius recitare.

1 Exercitus non dicitur,nisi habeat legiones.
Promittens ire in exercitum,non tenetur ire,nisi mittantur tot gentes,quæ faciant legionem.
2 Odium ampliatur fauore publicæ utilitatis.

1 a §. EXERCITVM. No.†q non dicitur exercitus,[2] nisi habeat legionem,ut in gl.quod no.pro terris subditis alicui ciuitati,uel Regi,qui promittunt ire in exercitũ, cùm ipse fecerit.Nõ enim dicitur facere exercitũ,nisi mittãtur tot gentes,quæ faciant legionem. & ideò sis cautus qñ uocaris ad dictandũ similia instrumenta,ut intelligas qua liter intelligitur exercitus, & quot gentes faciant legionẽ,
2 dic ut in gl.uer.cohortis.†Secũdò no.quod odiũ ampliat. Nam licet secundũ ius scriptũ edictum non loquat,nisi de
3 missο ab exercitu,dictum extenditur de missο ab exercitu,
b uel alia cohorte,seu ala.Opp.gl.[b] l.cum quidam. de lib.& posth.& nõ sol.tñ Dy.c.odia.exẽ. de re.iur.li.vj.dicit q istud
c est ratione[c] publicæ utilitatis,quod est uerũ,cùm publica utilitas uersatur in hoc,quia cùm cõstet maleficiũ esse cõmissum,si uerba edicti non extẽderentur ad illud,esset impunitum,q. esset contra publicam utilitatem,l.ita uulneratus.ad leg.Aquil.Sed si tractaretẽ de diuersis pœnis imponendis,tũc eligeretur mitior,l.si præses. ff.de pœ.&l.interpretatione.eo.tit.Hoc autem quod nullo modo puniatur, non elig itur.Dy.c.in obscuris.exẽ.de reg.iur. lib.vj. Secũdo opp.C.de ijs qui nõ impletis stipen.l.fi.lib.x. Sol.ibi fauor non ampliatur,quia reip.non interest fauorem ampliari.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Exercitus.Anch.cle.j.de proc.
b Gl.Bar.l.quemad.C.de agr.& cens.&mo.d.l.cùm quidam.
c POMA.Ratione.l.cætera.§.hoc senatus.ff.de leg.j.Alex.cõs.lxviij.uol.iiij. Fel.c.translato.de const.

1 Causa quando sit exprimenda in sententia.
2 Exautoratio quãdo reddat quem infamem.

* Causa.l.propere ãdum. §. illo. C. de iud. Hodie tamẽ cãm inferere,nõ alioq iudicis officio incũbit:c.sicut.exẽ.de iu.Bar. d.§.illo.nu.j.

§. SIGNOMINIAE CAVSA. No.hic duo,primò q in snia debet inseri causa.* Secò no. de degradatiõe, seu exautora-
tione.Ad primũ opp.exẽ.de sent.& re iud.c.sicut.& j.de re milit.l.milites.§.missionũ.Gl.so. & illa est uera, quæ dicit hoc
a quòd infamiã,nõ quò ad cętera.Pro cuius declaratione[a]
1 debes scire,†quod si quidẽ quæritur utrũm causa sit expri
b menda[b] in snia, quò ad ualorẽ sententiæ, non est necesse, d.c.sicut.Sed si quò ad aliud,ut puta quò ad aggrauandũ condemnatũ,ut infamet, uel quò ad releuandũ, tunc debet inseri causa,ut hic,& l.hæ enim.de suspec. tut.& qd ibi no.& l.si quis ad exhibendũ.& ibi no.gl.j.de excep.rei iud. Et ita debet intelligi quicqd Dy.dicit in l.qui Romæ. §. duo
2 fratres.de uer.ob.& Cy.l.properandum.§.illo.C.de iud.Ad
c secundũ opp.l.qui cũ uno.§.exautoratus.de re mil.Sol. dicit gl.ibi fuit exautoratus,ex causa insufficiẽti ad infamiã, quia propter litem uitandã sese dederat militiæ,quæ gl. o
2 ptimè dicit.Prò cuius†euidẽtia debes scire,q quædam est
c exautoratio uerbalis,& ista bene facit militẽ perdere[c] priuilegia militaria,tñ miles remanet,quia non interuenit actus retro similis.ar.l.ab emptiõe.§.de pac. exẽ. de pœ.c. degradatio.li.vj.Quædã est realis degradatio,& hic aduertẽdum,quia qñq ita exautoratio fit in pœnã, & est infamis, ut hic.Qñq ista exautoratio fit ut præparatio ad aliud,& hoc dupliciter,quia qñq fit ut præparatio ad litẽ,ut faciat quẽ esse iurisdictionis alterius,& tũc non erit infamis,l.qui cum uno.§.exautoratus.ita loquit gl.ista.Quandoq fit ut præparatio ad impositionẽ pœnæ, quæ fortè in militẽ nõ caderet,tũc puto idẽ q non sit infamis,nisi sequuta sententia,auth.de san.epi.§.si uerò crimẽ.& §.seq.C.de epis.& cler. auth.clericus.& in corpe unde sumit.& in istis casib.erit duplex,pcessus,un[a] sup declaratiõe & degradatiõe, alius sup
crimine,d.§.si uerò crimẽ. & §.seq. Facit quod dixi ff. de iurisd.om.iud.l.magistratibus.q puto uerum.Qñq degradatio fit ab uno iudice,& punitio ab alio,sed si fieret ab codẽ, tũc in ea degradatiõe quę fit ad præparationẽ pœnę,puto
d sufficere unũ processum,l.j.in magna gl.de act.emp.quę dixi in exautoratiõe seu degradatiõe militũ,idẽ in degradatione doctorũ,seu clericorũ,[d] ut in gl.quæ qualiter fiat,habes expressum in d.c.degradatio. exẽ. de pœn.lib.vj. Et istã degradationẽ fecit fieri Papa de quodam archiepiscopo.

ADDITIO.

a POMA.Declaratione.Abb.cons.lxx. in j.uol. Præpo.c.fi.xxj. dist.aliquid §.de quibus.xx.dist.Fel.c.sicut.de re iud.Abb.c.examinata.de iud.Moder. l.properandum.§.fi.C.de iud.
b Exprimenda.Et adde q. sententia quæ fertur contra contumacem, uigore contumaciæ,ut sententia banni,semper requirit causam,Bal.l.pen.C.de fidei.lib.in d.§.illo.& quod dixi post Bar.l. si is ad quem. ff.de acq.hær.& post Bar.l.qui Romæ.§.duo fratres.de uer.ob.& l.quid ergo.§. pœna grauior.j.eo.& Spe.ti.de sen.prol.§.qualiter.uer.uerum.Iac.But.hic dicit,q si ponatur causa cum hac cõditione,maximè,quia est implicatiua, licet nõ sit illa causa sufficiens,tenet tamẽ sententia propter implicationem. Et no. q. Host.c.ex parte.de cõcess.præben.per illũ tex. dicit,q. si potest snia saluari per causam nõ expressam & p expressam, talis snia nõ tenet:c.per tuas. qui fi.sint legi.& c.in præsentia.de renun.c.sicut.de re iud. Ant.d.c.ex parte.dicit cõtra practicam,Iac.But.fore casum in c.ex literis.de in integ.resti. & ibi fuit appposita causa,per dictionẽ,præsertim.Io.d.c.ex parte.& Ant. c.in præsentia.de renun.Secus autem si fuissent expressæ duæ causæ,una uera,& alia falsa,quia sustentatur ex uera.Ang.§.duo fratres.Mod.l.si is ad quem.j.de acq.hær.& gl.c.si confirmationis.de elec.li.vj.ad fi.de causa ex primenda in sententia,Abb.cõs.vij.Imo.c.cùm inter.de re iud. uide quæ ibi dixi.Car.c.cum in præsentia,& ibi arguit contra Inn.Barb.
c Perdere.Bar.l.j.de pœn.de quo etiam in Spe. qualiter in acc.proc.§.j. uerleuia autem crimina.& auth.ut cle.apud propri.epis.§.illud palam.
d Clericorum.Fel.c.ex literis.de rescrip.

1 Condemnatus de adulterio, an puniatur capite.

a b §. MILES.[a] Opp.gl.[b] Quęro†utrũ pdẽnat[a] de adulterio, puniat capice,ut l.qui̇s.de adul.Gl.sol.q olim nõ erat
1 pœna mortis.l.q cũ uno.§.adulteri.de re mil.&l. Claudius.de ijs q ut indig.Tu dic meli[b],ut no.i l.si qs uiduã.j. de
2 qõ.Vlt.no.gl.tuã,hic uides q infamis absoluit à sacramento militię,idẽ ab oi publico officio,qd no. Facit ista gl.† q infamis nõ põt esse tabellio.Cõt.determinaui j.ad l.Iul. repet.l.e.Dic ut ibi.Inn.exẽ.de excess.prę.c.inter dilectos.ã j.gl.

ADDI

ADDITIO.

a Miles.Abb.c.quærelam.de iureiur.Ro.cons.cclxiiij.Bar.cons.xcix.Barb.
b P.PAV.P.Gl.Cas.l.bona fides.ff.depos.& Mod.l.si quis.cum gl. ff.de iur. om.iud.etiam quod in pœnalibus,sit licita extentio rationis.Iasl.§. sequens. inst.de act.& §.tripli.ij.no.eo.tit.in cõt.q. nõ sit capienda præsumptio. & interpretanda ut quis puniatur. Com. cons.cxxxiiij.sed pondera,quia ibi delictum non remanet in totum impunitum,sed punitur tanquam ultio rans,licet nõ tanquam occisor,ut ibi per eum in fine. Item ad istam doctri. Bar.in hoc uide Ro.cons.lv.& cõcordantes per Iasl.si quis id q.uer.ad literam.de iurisd.om.iud.& l.qui se patris.in ij.uol.C.unde lib.q. fauorabile est punire delicta,& etiam æquitas dictat,ut delicta puniantur,considerẽtur secundario,principaliter autem consideretur delictũ,& sic odiosa censetur dispositio puniẽs,Soc.l.j.in prin.de uer.ob.ubi etiã sequitur Bar.hic.

§. SAIT PRAETOR. Quærit gl.de istis ioculatoribus, dicut in ea.

LEX IIII.

ATHLETAS. Opp.gl.l.Imperator.j.eo.Sol.gl.quę est ratio,quia magis peccat qui lenocinium facit,q qui adulterium.Et no.quod maius delictum est lenocinium,quàm adulterium.

1 Prævaricator dicitur accusans aliquem de publico iudicio ad condemnationem,uel absolutionem.
2 Calumniator quis dicitur si scienter falsa crimina intendit.
3 Accusans,& non probans,quãdo præsumatur calũniator,& casus in quibus cessat præsumptio calumniæ.nu.4.
5 Iudex per inquisitionem procedere potest in casibus, in quibus accusator excusatur à præsumpta calumnia.
6 Calumniæ causa quis punitur duobus modis, officio iudicis mercenario, & condemnatur in ipsa sententia,qua reus absoluitur.
7 Statutum quando imponit pœnam accusationem non probanti, accusator potest condemnari in sententia absolutoria rei.
8 Condemnatus officio iudicis est infamis.
9 Pœna calumniæ est similitudo supplicij.

a §. CALVMNIATOR.[a] Primo†quæro quis sit præ-
1 uaricator.q.propriè dicitur accusator publici iudicij, qui accusat nõ ad cõdemnationem,sed ad absolutionem.Dicit etiam prævaricator aduocatus,sed impropriè, ut in gl.Tenemenți,quãdo corã te uenit aliquis accusans reum,in seruitiũ ipsius rei potest contra eũ procedi de prę-
2 uaricatione.†Quæro,quis dicat calumniator.r.q. qui falsa
3 crimina scienter intẽdit,l.j.in princ.ad Turpil. † Quæro,an eo ipso quòd quis nõ probat, præsumat calumniator. De hoc sunt opi.in l.j.ad Turpil.& doc.l.j.C.de aduo. diuer.iu. Quicquid dicat,ueritas est quæ in hac gl.ponitur,quia regula est,q eo ipso quod quis nõ probat,præsumitur calũniator.Sed fallit in casibus,qui in hac gl.notabili ponunt. Ista tñ præsumptio non est iuris,& de iure, quia ꝫ eam admittit probatio in ꝫrium. Et hoc est q dicitur in l.j.§.j.j.ad
b Turp.ibi,sed nõ utiq; qui nõ probat,&c.Puto autẽ[b] q pos sit probari ꝫrium per publicã famam quę excusat à calumnia.l.miles.§.mulier.de adul.Idẽ puto q si aliquis accusauerit aliquẽ de delicto,eo q audiuerit à pſonis fide dignis. ar.de cal.l.mater.& j.de bo. liber.l. qui cũ maior.§.fi. Secus si audiuerit à personis nõ fide dignis,l. athletas. j. de fal. &
4 ibi dixi.Qui autẽ† sint illi casus, in quibus cessat præsumptio calũniæ,gl.ponit notabiliter,quã uide & signa. Et ad-
5 uerte,†quia in oibus istis casibus,in quibus accusat à præsumpta calũnia,in oib[o] istis,uel sibi correspõdentib. iudex potest per inquisitionẽ procedere, ideò eñ necessarius est accusator,ut possit propter calũniam puniri similitudine supplicij,sed ibi ista ratio cessat,ideò nõ est necessarius ac-
6 cusator.Dixi plenè i l.ij.§.si publico.j.de adul.†Quęro qua
c liter[c] quis puniat de calũnia.r.q.duob.modis.Primò, iudi cis officio mercenario,& tũc cõdẽnat in ipsa snia, qua reus absoluit,j.ad Turp.l.j.& C.de calũ.l.j.Puto tñ q ipsi accusatori debuit dari terminus ad faciendũ suam defensionẽ super calũnia,quia hoc solũ q non probauit,nõ inducit præ-
1 sumptionẽ iuris & de iure,sed potest probari ꝫriũ,ut ſ. di-
d xi.No.etiã[d] ex hac gl.& ex ll.quas allegat,† q qñ statutum
7 imponit pœnã non probanti accusationẽ,q. in ipsa sentẽ-
tia, in qua reus absoluitur, potest accusator condemnari.
8 †Item no.ex hac gl.coniuncta cum tex.q cõdemnatus officio iudicis,est infamis,quod puto uerum.Satis enim est q fit de calumnia,uel publico iudicio cõdemnatus,ut requirit edictum prætoris.Dixi plenè in l.infamem.de pub. iud. Si uerò uult quis cõdemnare aliquẽ de calumnia, accusatione proposita,hoc tunc potest fieri ex interuallo. Idẽ puto si iudex uellet ex officio nobili inquirere, nam cũ istud delictum sit cõmissum coram iudice, de eo potest inquiri. C.de prob.l.iubemus.& de testi.l.nullum.& ista facultas inquirendi correspondet illi casui excepto,in quo accusator non tenetur de calumnia,ſ.ubi fuit intimus dolor admissi criminis,ut ſ.dixi. Iudex enim ipse per hoc offende-
9 ret,d.l.nullum.†Quæro,quæ est pœna calumniæ.Dic ut in gl.q similitudo supplicij,ubi est determinata, uel eius qd nullo delicto solet imponi,ut in gl.& bene.

ADDITIO.

a Calumniator.Quis dicatur calumniator,ij.q.iij.c.si quem.Ant.rub. de calum.& ibi dixi.Barb.
b Autem.Bar.l.j.§.j.ff.de calum.hic Ant.Bal.& Sal.secus,l.mater. C.de calum.Bal.l.qui non probasse.C.de calum. sed Inn.tenet cont. c.ij.de calum. Ant.ibi dicit,q,si fama est orta à fide dignis,excusat,hic Bar.si uerò nõ oritur à fide dignis,non excusat,& procedet opi.Vinc.Io.de Imo. ibi dicit,q melior est opi.Bar.quia quælibet causa colorata,excusat à calumnia.Ligitur.j.de li.cau.cum sim.Ang.d.l.mater.aliter distinguit. Vide quæ dixi in d. fi. de calum.& ista intellige in casum, secundum Ant.hic uide quæ dixi Barbatius.
c Qualiter.Tene menti q, antequam iudex condemnet reum de calumnia, debet dari sibi terminus ad probandum innocentiam.Bar. l.j.§.j.ad Turpil.Sed pondera,quia est contra c.ij.de cal.ubi dicitur,q. iudex condemnat reum,donec probauit suam innocẽtiam,& sic reseruat sibi ius probandi innocentiam.Et ille est tex.mirabilis,q. primo condemnet,& postea sibi reseruet ius probandi.Potest dici q, in casu illius c.probauit,sed insufficienter,ideò potest condemnari, reseruato sibi iure probandi innocentiam,sed in casu isto nihil probauit,ideò debet iudex dare sibi terminum ad probandum innocentiam.Barb.
d Etiam.Bar.d.l.Athletas.de fid.Bal.l.j.C.de plus peti.

2 Infamis est,qui dedit pecuniam,& pactus est ne uocetur ad iudicium prodelicto,q. in ueritate non fecit.
3 Pacis habendæ causa non licet dare pecuniã ante condemnationẽ,post.fic.

§. ITEM SI QVIS. Hic Iurisc̃ſ.procedit exponẽdo uerba edicti.Primò opp. l.furti.§.pact[o]. j.eo.Sol.ut ibi.
1 Quæro quid si aliquis†est cõdemnatus de furto, q in ueritate nõ fecit,an sit infamis. Quidã q nõ l.si furti. C.eo. & quia res inter alios acta,&c.Gl.determinat cont. & bene. Ad l.si furti.rñ.ut in gl.Ad illud quod dicit, res inter alios acta,&c.r.q. illud nõ est uerum in ijs;quæ continent diminutionẽ status alicuius,uel famæ,nam tũc habet pro ueritate quoad omnes,l.ex ea.ſ.ti.j.Secũdò quærit gl.dicit hic;
2 pactus.†quid si pactũ fecit,cùm in ueritate nõ cõmisit delictum?Opin.sunt,finaliter gl.dicit cũ non infamari,ar.l.ite. §.põt.de alie.iud.mut.cau.fa.Et qd hic dicit,furti &c. intelligę q factũ apparet.Ista determinatio uidet contra dictũ in prin.gl.Nec ob.l.item.§.põt.quia in illo edicto requirit ueprus dolus,qui ibi cessat,hic autẽ sufficit cõdemnatio,uel factum,ut patet hic.Iac.But. dicebat istam gl. posse sustineri hoc modo.Qñq transigitur super pœna,iudice uolẽte,uel autorante,& tunc nõ infamatur quis,l. quid ergo.§.pœna grauior.j.e.Qñq pacisc̃it super delicto,& tũc infamatur,ut hic in tex.Quãdoq; super instãtia,& tunc nõ infamat,nisi constet de crimine,ut hac gl. Certè nõ placet hoc,qa istud pactum,ne peteret in iudicio,uel ne litiget,non solum permittit instantiã,sed ipsam actionẽ,l.si unus.§.pactus.ſ.de pa-
a ctis.& ibi uidebitis.& l.postquam.C.de pac.Et ideò puto,[a] q eoipso q pactus est data pecunia,super aliqua istarum
3 actionum sit infamis.Et ex hoc habes,†q nõ licet dare pe-
b cuniam alicui,ut sibi faciat pacẽ. [b] Quod intellige uerum ante condemnationem secutam,tunc enim non licet,quia habetur pro confesso,ut hic,nisi in casibus in quibus licet trãsigere,l.transigere.C.de trãsac.Non aũt q pecunia data repetat,q intellige ut in l.accusationis.C.qd met.ca u. quæ

est no.

est no.adhuc cum sua gl. Sed postquam condemnatio est facta,si darem tibi pecuniã,ut faceres mihi pacem,fortè non est prohibitum. c. presbyteri.& j. quod met. cau.l.nec timorem,cum sua gl.hoc tamen non firmo.

ADDITIO.

a *Puto.An sit licitum dare pecuniam pro parte,hic Ang.& Bal.& quæ dixi in c.quoties.de Simo.& Bal.l.non interest.C.q, met. cau.ubi dicit, quòd non licet dare pecuniam pro concor.Barb.*

b *Pacem.An liceat alicui dare pecuniam, ut sibi faciat pacem, Bald.l.fi.j.de cond.turp.cau.*

LEX V.

QVONIAM. Hic dicit,quod uidetur fateri, qui pacisci tur. Quid est hoc dictum? dicunt quidam,perinde est ac si fateatur extra iudicium, dicentes q confessio extra iudicium sufficit ad cõdemnationem.Iac. glossator antiquus.Gl.tenet cont.[a] ut in ea. Veritas est q confessio extra iudicium facit indiciũ ad tormenta, l.quæro.j.de ædil.edic.& l.capite quinto.de adult.Sed confessio in iudicio sufficeret ad cõdemnationẽ,l.si confessus.j.de cust.reo.
b & l.planè.j.ad leg.Aquil.Ista ergo trãsactio[b] licet facta extra iudicium,habet uim cõfessionis factæ in iudicio, quantùm ad hoc ut possit sequi condemnatio.Ita sentit gl.l.trãsigere.C.de transl.Item infamat,sicut si esset condemnatus, ut hic.Sed confessio sola facta in iudicio nõ infamaret, ut dicam in l.ictus fustium.j.eo.licet quidam contra per hanc legem.& gl.hoc uidetur sentire in gl.paruula. cum dicit, q hæc duo paria sunt, confiteri in iure,& pacisci extra ius.

ADDITIO.

a *Quoniam. Cont. gl.hic, uide quòd dixi post Bart. l.ij.§. quod obseruari. C.de iur.cal.*

b *Transactio.l.non utiq. ff.de excep.dum ponit casum in hoc quando excipiens confitetur,actor accipiat factum & non ius.sed Abb.c.cùm uenerabilis.de excep.dicit esse casum ibi,contra Bar.Ego pondero q, ista transactio est confessio,ut hic dicit Bar.Barb.*

LEX VI.

FVRTI ACCIPE.

1 *Appellatio in ciuilibus in totum suspendit effectum sententiæ,& sic etiam in criminalibus,præterquam ad bona.*
Appellatione pendente nihil nouari intelligitur, nisi fiat quod fieri poterat pendente instantia.
2 *Sententia lata statim infamat etiam ante appellationem interpositam, & quando statim secum trahat executionem.*
3 *Appellatione interposita à sententia,pendente sententia, eius effectus extinguitur.*
4 *Appellatio interposita quando fuit deserta, fingitur non appellatum, & sic est retro infamis.*
5 *Condemnatus si pendente appellatione dixerit testimonium, ualet, etiam si appellatio remansit deserta.*
6 *Excõmunicatus qui appellauit,& neglexit prosequi,an dicatur retro infamis remissiuè.*
7 *Prima sententia si fuit confirmata à die confirmationis est infamis.*
8 *Actio oritur ex sententia confirmante,& non confirmata,Et iudex appellationis exequitur.*

§. SED SI FVRTI. Hic exponit,uerb.damnatus,positũ in edicto.Opp.j.& uidetur quod appellatio nõ tollat effectũ sniæ, l.chyrographis.§.fi.j.de adm.tu.gl. sol.
1 Tu dic† melius,in ciuilibus suspẽdit appellatio effectũ sententiæ in totũ, & illud quod dicitur,nihil nouari appellatione pendente,debet intelligi,nisi illud fiat quod fieri poterat pendente prima substl.postquã.§.Imp.j.ut leg.no.ca. Solũ enim hoc prohibet innouari appellatio,quia suspendit iurisdictionẽ primi iudicis, & ad superiorẽ iudicẽ causam deuoluit:C.de appel.l.iudicibus.&in d.tit.nihil noua. appell.penden.Sed qñ appellat in criminalibus, suspendi tur effectus primæ sentẽtiæ,præterquam quò ad bona.C.si pen.appel.mors interu.l.fi.& C.si reus uel accus.mort.fue.l. ij.ergo l.chirographis.§.fi.loquit in appellatione interposita in criminalibus,in quibus quò ad bona remanet aliquis effectus primæ sentẽtiæ.Vnde si quid est innouatum, reuocat per officiũ iudicis,ut ibi no.ita debet intelligi gl.i-
a sta.Pro declarãda[a] ista l.dic q post latã sniam quoddã est tẽpus appellationis interponendæ, ante eam interpositã, quoddã est tẽpus post appellationẽ interpositam, ea pendente. quoddã est tẽpus post appellationẽ interpositã,& sententiã primam confirmatã per cursum fataliũ.quoddã est tẽpus post appellationẽ interpositã & sentẽtiam primã confirmatã,tanquã iustam & æquã. De quolibet istorũ uideamus.Circa primũ[b] scilicet circa tẽpus appellatiõis in-
b terponẽdę,sunt opi.hic in gl.sup uer. ,puocatiõis. † Quidã
2 dicũt q sententia lata statim infamat,[c] l.qui ultimo.& l.q
c ad statũ.j.de pœ.cũ si.Alij dicũt cont.q nõ infamat, donec trãseat in rem iudicatã,l.j.de re iud.ff.de transl. & post rem. l.j.nihil.no.appel.pen.ff. q intra decẽ dies non potest fieri. Prima opinio est uera fm omnes,per l.allegatã per eos.Ad cõtraria rñdeo,quædã est executio sniæ,quę fit facto hominis,& ista nõ põt fieri intra tẽpus appellationis interponẽdę,ut in ꝑtijs.Quędã est executio,quę fit à lege,ut infamia, & in ijs quæ cõtinent diminutionẽ status,& tũc snia statim trahit secũ executionẽ,ut hic,&d.l.qui ultimo.& l.quod ad statum.& l.si quis filio exhæredato.§.ij aũt.de iniust.rup.& irri.test.Et ita dicũt Cano.in snia excõicatiõis exẽ.de appel.
3 c.pastoralis.quod no.Circa secundũ† tempus,ſ.post appellationem interpositã ea pẽdente,uidet q appellatio extinguat sententiã,& eius effectũ,ut hic.& ita tenet hic j.gl.Cõt. tenuit,ſ.q nõ extingat,sed suspẽdit,gl.l.tale.§.qui prouocauit.ff.de pac.Sed ista est uera,ut hic patet,in l.j.in fi.ad Tur-
4 pill.quod intellige ut dixi.ff.in j.cont.Tertiũ tẽpus† est post appellationẽ interpositam,& desertam per cursum tpis,ut hic dicit gl.ij.circa mediũ, quod fingit nunquã appellatũ esse,& sic retro infamis est,ut dicit tex.Sed hic insurgit du-
5 bium,† quid si interim talis cõdemnatus tulit testimoniũ,
d [d] an ualeat? Videt q nõ,l.iij.§.duæ. j.ad Carbo.& ita dicit gl.Gul.de Cug.dicit cõt.quia inspicit tẽpus dati testimonij,l.j. C.de testib. Item quia factũ ipsius testis negligentis prosequi appellationẽ,non debet nocere alij, pro quo testificatus est, ar.l. si unus. §.ante omnia.ff. de pac. & l.nam postea.in fi.de iureiur.Iac.But.tenet cõt.Nam in ijs quæ retro finguntur,omnia rescinduntur perinde,ac si ab initio fuisset infamis,l.pen.de suis & legi.l.ult.C.de sentẽ.pas.cre-
c do opinionẽ Gul.[e] uericẽ,per ratiões suas,& illud q dicit in his quæ retro fingũtur,&c.intellige, nisi sint de necessitate facta,l. quoties.j. de pac. dot.sed testificari est huiusmo-
6 di,ergo,&c.An autẽ† ille qui est excõmunicatus,& appellauit,& neglexit prosequi,retro dicatur infamis. Can.uariãt, exẽ.de appell.c.sæpè.uide ibi Inn.& Ber.discordant. Quar-
7 tum tempus† est post appellationẽ[f] interpositam,& sentẽ
f tiam primã confirmatã,tanquam iustam, tunc à die cõfir-
8 mationis est infamis, nõ retro, ut hic. Ex quo † apparet,q actio oritur ex sententia cõfirmante,non ex cõfirmata, de quo plenè in l.eos.C.de appel.& mandat sentẽtiam executioni iudex appellationis,nõ primus,de quo dixi plenè in
9 l.tale.§.qui prouocauit.Ex quo apparet,† q cautiones prę stitæ in primo iudicio,nõ committũtur in secũda sentẽtia,
10 quod dic ut in l.cùm apud.j.iud.sol.Quæro† utrum appellatio interposita ab interlocutoria, extinguat illam, sicut diffinitiuam. Videtur q sic,l.intra utile.j.de min.& ibi dicam.Cont.c.non solùm.exẽ.de appel.lib.vj.Dic ut dicam in d.l.intra utile.circa medium.

ADDITIO.

a *Declaranda.Aret.l.qui à latronibus.§.j.de testa.*
b *Primum.Ro.consl.ciij.Bal.consl.cx.uol.iij.*
c *Infamat.Idem dicit in l.j.ff.de re iud.*
d *POMA.Testimonium.Fel.c.testium.de testi.*
e *Gul.Gl.c.j.exẽ. de testi.*
f *Appellationem.Fel.rub.de treu.& pace.j.col.*

1 *Alieno nomine quatuor modis quis esse in iudicio dicitur.*
2 *Procuratore condemnato non infamatur dominus,etiam si dominus fuerit lit.contest.*
3 *Consilium quod quando quis dubitat condemnari in actione famosa,q litiget per procuratorem.*

§.SI

a §. I QVIS.[a] Pro declaratione tex.& gl.debes scire, q alij quis dicit esse in iudicio alieno nomine,quatuor modis.† Primò alieno nomine,id est,ad alterius utilitatẽ,
1 & damnum, ut procurator. Secũdò dicitur esse in iudicio alieno nomine,id est,ad alterius utilitatẽ & damnũ,suo tamen nomine est in iudicio, ut fideiussor, & defensor, quia sine alterius mandato suscepit in se iudicium. Tertiò dicit
b [b] alieno nomine,id est,propter factũ alienum, suo tamẽ nomine litigat,& ad sui utilitatẽ,& damnũ,ut hæres. Quartò alieno nomine,id est,super instãtia cõtra personã alterius inchoata,ad sui tamẽ utilitatẽ,& damnũ litigat, & pro facto suo,l.seruus cuius.j.co.In omnibus istis casib' cõdemnatus non infamatur,licet quoad quid dicatur suo nomine litigare,ut ex prędictis patet,& sic cessant omnia contra
2 ria formata in gl.Quæro † dicitur hic,[c] in fi. q condemna-
c to procuratore non infamatur dominus,si ab initio litiga-
d uit per procuratorẽ.Quæro qd si ab initio [d] dominus fuerit litẽ cõtestatus.Gl.dicit idẽ,& hic subaudit,maximè, qd puto uerũ, quia edictũ Prætoris requirit quẽ condemnatum esse suo nomine.Oportet ergo q ille quasi cõtractus, qui celebratur in sententia,l.iij.§.idem scribit.& ibi no.j.de pecu.celebretur cũ ipso reo principali,qui si nõ est in iudicio,nõ põt cõdemnari,nec cũ eo talis quasi cõctus celebrat,
3 l.quæcũq gerimus.j.de reg.iur.& l.j.de sen.† & interlo.om. iud.quicquid ibi dicat gl.Habes ergo mirabile consilium, q quando quis dubitat condemnari in actione famosa,litiget per procuratorem,& euitabit infamiam, ut hic q no.

ADDITIO.

a *Si quis.Bar.alia.sol.ma.& in l.j.C.de obse.pa.præstan.*
b *Dicitur.l. apud. §.fi.j.quib.ex cau.in pos.ea.*
c *Hic.Dec.c.at si clerici.*
d *Initio.Bal.l.nihil.C.de procu.*

1 *Pacem non licet facere data pecunia, etiam si non sit scriptum in instrumento.nu.3.*
2 *Lex simpliciter loquens restringitur,ne sequatur absurdum.*

a §. PACTVS.[a] No.arg.† q nõ licet facere pacẽ data pe-
1 cunia[b] ut dixi in l.athletas. in fi.ff.co.No.† etiã diligẽ-
b ter, q lex simpliciter loquẽs, restringit ne sequatur ab-
2 surdũ.l.scire oportet.§.aliud.j.de excu. tut.† & l. aliud. §. absurdũ.de reg.iu.& j.de test.l.quæsitũ.dixi in l.omnes popu-
3 li.circa interpretationem restrictiuã.de iust.& iu. † Quæro quid si in ueritate interuenit pecunia,tamẽ nõ fuit appositũ in cõtractu? Gl.l.accusationis.C.q met.cã.uidetur uelle dicere,quod satis est,si in cõtractu nõ apponatur, sed alio casu loquitur,quantùm ad casum prẽsentis legis,puto sufficere q in ueritate interuenerit, & licet ibi non sit scriptũ, uidetur tamen repetitum.l.item quia.in fi.ff.de pact.

ADDITIO.

a *Pactus.Bar.l.ij.in princ.C.de pœna.iu.& c.*
b *P.PAV.P.Pecunia.Vide caute,quõ hoc posit euitari,& q, nõ uideatur cõfiteri, Iaſ.l.trãsigere.ult.col.C.de trãſac.Quid autẽ si nõ trãsigeret,sed sol ueret pœnam,non expectata sententia,Fel.c. cùm te.ij.de re iu.*

1 *Iussus quando excusat.*
2 *Iudex non potest cogere partes ad transigendum,neq; compromittendum, neq; ad pacem faciendam,nisi pro quiete publica.*
3 *Iussus delegati ad uniuersitatem causarum excusat.*
4 *Iussus arbitri non excusat,arbitratoris sic.*
5 *Arbitramentum est transactio generaliter intelligendo,non strictè.*

§. QVI IVSSV. Iussus prætoris excusat, & iuramentũ non habet uim transactionis quò ad infamiam. Opp. & uidetur q iussus prętoris nõ excusat,quia iubere nõ põt,nemo enim inuitus cogitur cõtrahere, C.de iur. delib. l.nec emere.& de cont.em.l.in uitum.&,ut nemo inuitus.in rub.& nig.Et gl.hic determinat,q iudex non potest iubere
1 transigere. Sol.† Quidam sunt, in quibus nullo modo qs tenetur parere,& tũc illorũ iussus nullo mõ excusat, l.liber homo.in prin.j.ad leg.Aqui.Quidã sunt quibus quis tenetur parere in aliquibus,ut parẽtibus,dominis, iudicibus, & tũc in ijs,in quibus debet quis parere,sine dubio excusatur,l.nõ uidetur.§.qui iussu.j.de reg.iur.In his uerò in qui-

bus quis parere nõ tenet,si sunt grauia, nõ excusat, ppter iussum,d.l.liber.& ibi no.ad leg.Aquil.& de reg.iur.l.ad ea.
2 Sed si sunt leuia,excusatur.Ita loquitur hic.Habes ergo† ex
a hac gl.[a] notabili,q iudex nõ potest cogere partes ad transi
b gendũ,[b] & eodẽ modo nec q ad cõpromittendũ in arbitra-
c tore.q no.& tene menti.Eodẽ modo [c] uidetur q non pos-
d sit cogere partes ad pacẽ.Quod intellige,nisi fortè[d] q hoc quies publica inquietaretur,tunc enim posset.ar.l.congruit.ff.de off.præs.& auth. j. de man. prin.§.coges. Vide hanc
3 gl.& no.eam.† Quæro utrùm iussus delegati iudicis excusetur? Certe sic,si esset delegatus ad uniuersitatẽ causarũ,quia est eadem ratio,quæ in iudice ordinario,ut ex prędictis patet.Sed si esset delegatus ad unã causam tantùm,tũc in cæteris habetur ut priuatus,& ideò tunc iussus eius non ex-
4 cusaret,d.l.liber homo.Quæro † quid in arbitro, utrũ eius iussus excuset.ꝛ.gl.q non.Quod intellige uerũ,si fuerit cõpromissum tãquã in arbitrũ,& sic ad eũ spectat iubere trãsigere,sed si in eũ fuerit cõpromissum tãquã in arbitratorẽ, & ipse pręcepit dari pecuniã,puto q eius iussus excuſetur, qa tex.q dicit,pactus est,intelligit data pecunia spõte, sed iste dedit necessitate coactus, ſ.ppter sentẽtiã arbitratoris. Et si dicas,imputet sibi,qa se posuit in tali necessitate,dico
e q talis necessitas[e] nõ ẽ de necessitate ordinata ad causam
5 istã.Illud aũt † q dicit, q arbitramentũ[f] est transactio,de-
f bet intelligi generaliter, hoc est, quædã cõuentio, per quã receditur à lite,uel à cõtrouersia,nõ aut debet intelligi strictè q sit transactio,quæ fit aliquo dato uel retento, quia si hoc esset, sequeretur q nunquam arbiter posset in totum
g absoluere,uel in totum condemnare,[g] quod esset iniquũ.

ADDITIO.

a *Glo.Bal.l.& stipul.C. de sen.per illum tex.& quæ dixi in l. æquissimum. j.de usuf.Bal.c.j. §. si quis suratus.de pace tenẽ.dixit quòd ille tex.præstat ar.q quis posit cogi,una cũ aduersario ad compromittendũ in amicũ cõmunem,controuersiam quam habent inuicem.Postea dicit ipse, q, hoc non credit,nec est uerũ,secundum eum.Adde an iudex posit aliquẽ cogere ad cõpromittendũ,resistente statuto,Ca.consl. clxxxiij. Adde hoc esse uerum, q, di.Bar.nisi partes litigassent,quia possent cogi ad cõpromittendũ. Ant. c.j.circa fi.de mu.petitio.Alex.cõſ.lx.ij.uol.et l.quidam.j.col.fi.si cer.pet. l.j.§.post operis.ff.de no.ope.nũ.Ori.in trac.de arb.q.xlv.*
b *P.PAV.P.Transigendum.But.c.j.in fi.ext.de inut.stip.*
c *P.PAV.P.Modo.Fel.rub.ext.de treu.& pa.& Soc.l.quidam.in ul.no.ff.si cer.pet.& Iaſ.ibi,Are.l.ij.ex his. de uer.ob.*
d *Forte.Bar.consl.xx.uol.ij.*
e *P.PAV.P.Necessitas.Aret.l.is potest. ad fi.ff.de acq.hær.*
f *Arbitra.Bar.l.q,fi.§.j.ff.de eo quod cer.loco.*
g *Condemnare. Bal.l.fi.j.de exce.rei iud.*

§. MANDATI. No.casum, in quo actio mandati contraria infamat.dicam j.ea.l.in fi.

§. IL LVD. Opp. q idem sit in mandato & depositio,qd in tutela & pro socio.Dic ut in gl. quæ subtilis & clara est.Sed gl.Inst.man.§.rectè.dicit apertè, quòd mandatum re non integra,morte mandatarij non finitur,& sic trã sit ad hæredem.Tutela uerò & societas finitur morte omnino,licet duret actio.

a §. CONTRARIO. Quærit gl. quid si contrario iudicio agat pro fide rupta.[a] Dicit gl.non infamari, nisi in casu posito.ff.ea.l.§.mandati. quia in pœnis nõ debemus legẽ extendere ex identitate rationis,q no.fm hãc gl. Cont.gl.l.si pignore.§.si post distractũ.j.de pig.act.Ista tenetur cõmuniter,sed fortè illa uerior ẽ,nõ determino modò.

ADDITIO.

a *Rupta.Imo.l.infamem.de pub.iud.*

LEX VII.

IN Actionibus.No. qd clausula apposita in præced.capitulo,in sequenti nõ intelligatur repetita,ſ.illa clausula,pactus ne.l.ij.in prin.j.uim bo.rap.in illis uerbis,coactis hominibus,&c.q est uerũ in his quæ pertinent ad facti narrationẽ, secus in ijs quæ pertinent ad iuris dispositionem,l.quemadmodũ.§.fi.j.ad l.Aqui.& Inst.eo.§.ex hoc tamen capite.Dixi plene in l. ait lex.j.ad leg.Aquil.

LEX VIII.

1 *Ignorantia non punitur, & quando, ibi.*
Tempus continuum currit etiam ignoranti.
2 *Ignorantiam allegare quando liceat.*
Occidens aliquem quem credebat exbannitum, non punitur tanquam de simplici homicidio.
Præsentans non exbannitum, quem credebat bannitū, nō habet præmiū.
3 *Executori ignoranti non currit tempus.*
4 *Præscriptio quando currit ex negligentia alicuius, oportet q; in prin. ponātur ea quæ inducunt negligentiam.*
5 *Testis deponens super morte alicuius, probat, si reddendo causam dicit, quòd uidit fieri luctum in domo, & uxorem & consanguineos assumere uestes lugubres.*

GENERO. Hic incipit exponere tertiam partem edicti, de his qui notantur infamia ipso facto, & breuiter hoc dicit, Licitum est allegare ignorantiam ad cō
1 modum ignorantis. † No. ex isto principio, q; ignorantia nō debet puniri. Ex hoc no. quòd tempus continuum currit etiam ignoranti. Opp. quòd ignorantia punitur,* ī. de pig. act. l. tutor. §. j. gl. nō soluit. Dic q; ignorātia ibi habuit culpā admistam, unde, ꝑter culpā punit. Sic s. de legi. l. j. & ideò hæc lex debet intelligi de ignorātia facti, nō iuris, quæ caditin latā culpā, ī. eo. l. liberorū. no. gl. & hic & ibi. Ad secūdam opp. Instit. de exc. tut. §. qui aũt. & l. cū sex mēses. ī. de ędil. edict. Sol. hic tempus est utile, ibi continuū, & in dubio intelligitur continuū, l. j. & ibi no. ī. de diuer. & tēp. præscri. Opp. extra gl. † ad summarii intellectū de l. si is. §. si cō
munis seruus, ī. de acq. re. do. ubi allegatur ignorantia ad cōmodum ignorantis. Sol. Distinguet res casus, quādo qs allegat ignorantiā ad euitandā pœnā, & potest, ut hic, qd
2 intellige, nisi sit admista culpa, [a] ut hic. Et ex hoc sequitur, quod si quis occidit illū quē credebat exbannitum, uel adulterauit illam, quam credebat nuptā, q; non puniat tanquam de simplici homicidio, uel adulterio, l. pe. ī. de adul. Sed si erat in culpa quia plenius inuestigare debuit, puniretur tāquā de culpa, l. ij. §. hac actione. ui. bono. rap. Quan
b doq; allegatur [b] ignorantia ad incommodū ignorātis, uer
c bi gratia, occidisti [c] exbannitū quē tu ignorabas exhanni
d tū. adulterasti [d] mulierē solutam, quā credebas nuptā, & similia. Certè ad puniendū te non poteris istā tuā ignorantiam & errorē allegare, sed stabitur ueritati, ar. huius l. & l. inter omnes. §. rectè. ī. de fur. & de cri. expi. hæred. in l. fi. & Inst. de obl. quæ ex deli. §. placuit. Et ex hoc ego dico, q; in criminalibus non admittuntur responsiones, per uerb. credit & nō credit. Nā tuum credere, nō faceret te plus puniri, si ueritas aliter se haberet, per dicta iura. & ideò de ueritate debet respōderi, ut sic, scio. l. repeti. de quæstio. & per totū tit. facit ī. re. amo. l. Marcellus. Quādoq; allegatur ignorātia ad cōmodum ignorantis quoad hoc, ut lucrū perdat, nō ut dānum sentiat. Exemplū, dicit statutū, qui repræsentauit exbannitū, habeat centū, modò tu cepisti & præsentasti quē
e dam, non tanquam exbannitū, quia ignorabas, certè non debes habere præmiū, d. l. si is. §. q; si seruus. [e] de acq. re. do. & l. si quis in graui. §. utrùm. ad Syl. In eo quod dicit ultrò, pro hoc de cond. & demon. l. ij. ubi nō sufficit conditionē impleri facto, sed ex certa scientia, quantū ad acquirendū.
f Dy. l. seruus. ī. de uer. ob. Vlterius [f] ista lex facit ad q. dicit †
3 constitutio episcopi, [g] q; si executor nō fuerit executus in
g tra annū ultimā uoluntatē, cadat in excōmunicationem. utrū istud tempus currat ignoranti executori? Videtur q; non, ne ignorantia puniatur. In cōt. uidetur tex. hic, dū dicit, meritò prætor adiecit. q. d. si prætor nō adiecisset, curreret ignoranti. Pro quo facit qd dixi s. q; in dubio tempus est continuū, l. j. de diuer. & tē. præsc. Teneo [h] q; tempus nō currat, nisi à tēpore scientiæ, etiam si in constitutione dicat intra annū, à tempore mortis, subaudi & scientiæ, ne ignorantia puniatur, ut hic. l. iij. §. si quis hæredi. ī. de statu lib. ubi si testator dixit, tēpore mortis, subaudi ibi, & aditæ hæreditatis, quia tūc incipit esse in negligētia. l. si in diē. in prin. de cōd. & dem. & C. de iur. deli. l. scimus. §. sin autē dubius. & §. seq. ubi tex. dicit, à die mortis, subaudit gl. & aditæ hæ
4 reditatis. ī. de iur. dot. l. tali. in prin. Et hoc † dico generali
i ter in omni præscriptione, [i] quæ currit ex negligentia alicu ius, oportet q; in prin. ponantur ea quæ negligentiā inducunt, l. j. in fi. de ann. excep. & qd prætor adiecit, hoc fecit ex
5 abundantia, gratia tollēdæ dubitationis. † Vltimò iste tex.
k facit in arg. [k] q; sufficiens sit redditio causæ testis, qui testificatur de morte, si dicit, uidi de eo fieri luctū in domo sua, & uxorē & consanguineos assumere uestes lugubres, ut hic, in fi. Istud enim sufficit explorari à notis, & ijs quę ueriſimiliter scire possunt, C. de repud. auth. hodie & l. si uicinis. C. de nup. Sed consanguinei debent scire ueriſimiliter, & hoc manifestant per luctū, ergo &c. facit l. octaui. in fi. unde cog. & l. de tutela. C. de in integ. rest.

ADDITIO.

a Culpa. Bar. d. §. rectè. et l. omnes populi. in v. q. prin. Inst. de act. §. pœnales.
b POMA. *Allegatur. Alex. cons. xxvj. in fi. iiij. uol. Fel. c. quæ in ecclesiarum. uers. septimus casus. de const. Ale. cons. j. uol. ij. Cæpo. cons. vij. dubio. j.*
c Occidisti. Io. And. tenuit contrarium, in Spe. tit. de accu. §. sequitur. & Bar. l. non solùm. §. morte. de ope. no. nū. & in l. fi. ff. de adul.
d Adulterasti. Aret. l. qui se pupillum. ff. de acq. her.
e Seruus. Et ibi Bar. Bal. cont. quem sequitur Ro. d. §. utrùm. Bal. l. si quis hæredem. in pe. q. C. de inst. Sal. l. ea quidem. uers. xvj. quæro. C. de accu. Bar. l.
f Vlterius. Com. cons. xij. (nulla. de delato. lib. x.
g Episcopi. Bar. l. Labeo. ff. si quis test. lib. esse iuſ. sue. Bal. auth. cui relictū. C. de ind. uid. Et quid si fuit impeditus, Bal. l. fi. §. j. cōmunia. de leg. Bal. cons. cccl xxj. ij. lib. Ro. latè, ubi ponit pulchram limitationem. cons. cccxxvij.
h Teneo. Alex. cons. xiiij. j. uol. & Pau. l. nulli. ad fi. C. de epi. et cle. Barb. cōſ. viij. j. uol. Ro. cons. cxxxviij. j. dubio. limitat Alex. l. mihi & tibi. de leg. j. & cons. xxxvj. iiij. uol.
i Præscriptione. Bal. l. j. in xxiiij. opp. & l. quandiu. C. qui admit. Bar. l. quin quaginta. ī. de excu. tu. & Alexan. cons. lxxxvij. in fi. in v. uol. & Soc. cons. cclxv. in ij. uol.
k Arg. Bal. l. exhæredatum. ī. eo. & Bar. l. si quidem. C. fol. mat. cum concor. & Flo. l. iiij. §. eiusdem. de testi.

LEX IX.

VXORES. No. q; mulier non cogit lugere sponsum, nisi esset desponsata per uerba de præsenti, quia tūc esset uir, ut dicit gl.

LEX XI.

1 *Dispositio, duabus rationibus confirmata, si una cessat, alia superest.*
2 *Pœnæ impositæ nubentibus intra annum, sunt correctæ.*

a LIBERORVM. [a] Quæro utrū statim post partū, mu
b lier possit nubere. [b] Mar. indistinctè dicit quod sic, qa cessat ratio hic posita. Iac. cōt. est enim duplex ratio, prima, perturbatio sanguinis. Secunda, quia, phiberti nimia festinantia, ne ex tali facto, secundo uiro aliqua suspicio oriatur, quia primū uirum noluit lugere. & §. Pomp. & casus huius l. intelligitur in uiro, qui lugeri non debuit. Ex
c quo no. [c] qd ubi dispositio † habet duas ratiões, licet una
1 cesset, si tamē alia superesset, sufficit, ut hic, & Inst. de nup. §. affinitatis. & l. si uentri. §. in bonis. de priuil. cred. Cy. l. ij. de
2 sec. nup. † Quæro utrùm ista lex sit correcta per dictum
d apostoli dicentis, Mortuo uiro [d] nubat in domino quan docunq; gloss. tenet hic q; sic, & l. j. C. de ij. nup. Cy. ibi cont. Sed Inn. & Io. And. ext. de secun. nup. c. pe. & fi. tenent idem quod gl. hic, scilicet q; omnes pœnæ quæ imponuntur nubentibus, intra annū, sint correctæ. Pœnæ uerò quæ imponuntur, quia secundò nubit, illæ imponuntur fauore filiorum primi matrimonij, qui ex hoc ꝑduntur, non propter festinantiam. Iac. de bel. auth. de nup. §. j. si quidem & istud semper fuit obseruatū à mortalitate citra millies & millies.

ADDITIO.

a POMA. *Liberorum, Fel. in proœ. decre.*
b Nubere. Gl. in auth. de nup. §. si uerò altera. in uer. confusionem. et Bal. l. j. C. de secun. nup.
c P. PAV. P. No. Fel. *c. cùm cessante. in princ. de appell. Bar. l. j. ff. sol. ma. no. Bal. generaliter. ī. de epis. & cle. & in extraua. ad reprimen.*
d Viro. Quid si matrimonium non est solutum morte, sed per diuortium, an habeant locum istæ pœnæ? Bal. l. si qua. C. de secun. nup. adde an pœnæ secundo nubentium, sint sublatæ. Pet. de Anch. cons. c.

§. Notatur

§. NOTATVR. Opp. q; ignorantia iuris excusat, ī. de adul. l. si adulterium. §. fratres. Sol. ibi in muliere & mínore, dic in maribus & maioribus. Opp. lata culpa nō infamat, Inst. de suspec. tut. §. suspectus. Sed iuris ignorantia, est lata culpa. Quod apparet, quia omnes scire debēt, l. leges. C. de leg. ergo est lata culpa, l. latæ. de uer. sig. Sol. gl.
a no. [a] q; cōt. loquitur in infamia quæ infertur per sententiā, hic ipso iure. d. l. in actionib. in gl. ma. de in lit. iur. Sed quæro utrùm iste §. sit hodie correctus, per dictū apostolic uide tur q; nō, quia loquitur ibi solū in muliere, q; mortuo uiro nubat in domino. Et quod nō mutatur, &c. l. præcipimus. in fi. C. de appel. Cont. puto, Nā contractus matrimonij est respectiuus, non enim potest mulier nubere, nisi eā uir acci piat; & ideò si permittitur mulieri, de necessitate uiro etiā accipienti permissum est: C. de ind. uiduit. toll. l. fi. & ī. de rescin. uend. l. cum emptor. & de accep. l. fin.

ADDITIO.

a No. Adde tex. & Bar. l. j. in princ. ī. eo. tit. & adde quod pœnæ, quæ intro ductæ sunt contra mulieres, quæ transeunt ad secundas nuptias, habent locum in uidua luxuriose uiuente. l. ijs solis. in fi. C. de reuoc. do. Iac. de Bel. auth. de non eligen. secundò nubentes. §. & si quidem. in uers. hic autē etiam. per illum tex. & gl. & doct. auth. eisdem. de secun. nup. C. & auth. sacramentum. C. quando mul. tut. off. fun. po. adde, q; uidua luxuriose uiuens, ita perdit dotem, sicut per adulterium, Ca. cons. cxxiij.

a §. EXCVSATVR. [a] Opp. gl. q; iussus non excusetur, ī.
de rit. nup. l. non cogitur. Sol. ibi iussus non importat necessitatē, quia filius non cogitur obedire, tamen si obedit, excusatur, ut hic dixi, in l. furti. §. qui iussu. s. eo. Secundò opp. C. de incest. nu. l. qui contra. Sol. ibi erat graue delictum, ideò iussus non excusat. Opp. ī. de ri. nup. l. non est. Gl. dicit, ibi alio casu loquitur, q. d. est maius delictū accipere pupillā, q; accipere eā quæ nubit intra tēpus luctus. Facit ad q. quam dicam ī. eo. l. quid ergo. §. si quis alieno.

ADDITIO.

a Excusatur. Istum tex. facit hic Bal. notabilem, de quo dixi in l. non solùm. §. si mandato. post Bar. de iniur.

LEX XIII.

a QVID Ergo. [a] Quando consensus requiritur certo
b tēpore, ratihabitio sequens retro nō trahitur, [b] ut actū confirmet. l. obligari. §. tutor. de auto. tut. Idem si consensus requiritur intra certum tempus, nam cōsensus debet adhiberi intra illud tempus, intra quod pōt actus geri l. bonorū. ī. rē rat. hab. & per hoc cessat prīū factū in gl. de l. fi. ad Maced. quia ibi loquit, qū cōsensus non requritur certo limitato tēpore. Dixi plene in l. ꝙo ꝓcuratori. ī. de sol.

ADDITIO.

a POMA. *Quid ergo. Bar. cons. xxv.*
b Non trahitur. Sic no. ex hac l. cum præcedenti, q; ponderandum est principium, maximè ne quis incidat in pœnam, uel delictum. Bal. l. si constante. §. si uxor. so. ma. post gl. uer. compensationem. cum ijs quæ ibi no. Dy. Et ibi Bar. dicit q, uulnerans exbannitum, non debet puniri, licet postea ille exbannitus eximatur de banno. Ad istum brocardum an sint paria à principio scire, & postea scire, & pati. Bal. l. cum ancillis. in fi. de inceſt. nu.

§. SI QVIS. Tenementi q; qui mater negligens petere filijs tutorē intra annū priuatur successione, & deuoluitur ad proximū subsequentem, si proximior sequēs erat pater ipsius matris, auus quò ad pupillum, qui habe
a bat matrē in potestate, certè [a] puto q; ipse excludatur, sicut mater. Nā ipse sicut legitimus administrator, poterat facere sicut mater, & prohibere ne in illam negligentiā incideret. Cùm igitur passus sit, ipse punitur, ut hic, & l. liberorū. in fi. s. eo. & quod dicitur, quòd defertur sequēti in gradu, intelligas qui non habet matrem negligentem in potestate, & patitur, ut hic. l. liberorum. in ꝓncipio. s. eo.

ADDITIO.

a Certè. Are. l. ij. C. si aduer. delic.

a §. QVOD AIT. [a] Ratio huius §. apparet, quia uerba e
dicti dicūt, cōstituerint, uel habuerint. nō dicūt, eodem tempore constituerint. Et sic possum dicere, q; fuerim Bar. super ff. uet. eo. tempore in studio cum eo qui fuit ante me, uel post me, dummodo eo. tempore fuerimus.

ADDITIO.

a Ait. Bar. l. nepotib. C. qui pe. tu. & Lij. ff. eo. ti. Cont. Bar. con. inci. in causa nannis. Bal. l. precib. C. de imp. & aliis sub. & l. matres. ad ter. & l. sciant. c. de le. hæ.

1 §. CVM AVTEM. † Quando lex punit factum, non curatur de iuris effectu. Contra. non punitur factum, si non habet effectum, C. si manc. ita fue, alie. l. ea quidē. Sol. illud est uerū, quādo cōstat q; dispositio se refert ad factū, etiā sine iuris effectu, & hoc est q; uult dicere dū dicit, cū lex notet factū. Nam cū de iure quis nō possit habere nisi unā uxorē. C. de incest. nup. l. neminē. apparet q; prætor q; fecit mentionē de secun. nup. durantibus primis intellexit de secūdis, de facto cōtractis, & sic ad factū respicit tantùm. Aliud ē ergò dicere hic, prætor factū notat, l. palā. §. quæ in adulterio ī. de rit. nup. & s. eo. l. j. ī gl. magna. Sed ad hoc op. lex quæ punit falsum, refert se ad factum, quia nō ualet de iure, ex eo q; falsum est, & tamē debet intelligi, qd cōmittatur in eo quòd alias esset ualidū, si non esset falsum, l. si qs legatum. §. j. ī. de fal. Ita hic uidetur debere intelligi sponsalia aliàs ualida, nisi quia bina. ℟. in hereas huic literæ, qñ lex respicit factum, non curamus de effectu iuris, dū tñ habeat formā facti, ut hic, nā secundū eū, nuptiæ uel sponsalia habebant formā debitā, licet esset defectus ꝓpter cōsanguinitatē, uel similia, & idē in falso. Nam si testamentū falsum habet formā testamenti, sed fortè esset nullū propter præteritionem filij & similia, punitur ut falsum. Et ista sunt notabilia ad multa, ut dixi in d. l. si quis legatū. de falsis.

1 *Sententia arbitri non est propriè sententia. Et quando habet executionem ex forma statuti, infamat.*

a §. EX COMPROMISSO. [a] No. q; de causa famosa
1 poterit compromitti. † Ité no. quod sentētia arbitri nō
b est per omnia sententia, l. j. C. de arb. & ideò puto [b] q; si ex forma statuti ciuitatis sententia arbitri mereretur execu tionem, sicut sententia iudicis infamaret, quia sentētia est.

ADDITIO.

a Compromisso. Bal. l. cum anteà. in fi. C. de arb. & hic gl. de confessione quā allegaui tibi, in l. j. C. de confes. Alber. c. cæterum. ext. de off. ord. & ibi Fel. & in c. fi. col. ult. ext. de re iud. Alex.
b P. PAV. P. Puto. *Abb. c. cæterum. ext. de off. ord. & ibi Fel. c. fi. col. ult. ext. de re iud.*

a §. QVANTVM. [a] No. q; per interlocutoriam seu simplicem iudicis enunciationem, quis non est infamis de iure, sed de facto. Effectus autem infamiæ hic gl. nō ponit, sed s. eo. l. j. & ibi dixi.

ADDITIO.

a Quantùm. Bal. l. j. C. ne ex delic. defun.

1 *Iudex causa cognita imponit pœnam corporalem pro pecuniaria.*
2 *Condemnatio in quadruplo facta tenet, licet deberet fieri in duplo.*
3 *Duplex pœna pro delicto quando imponi possit.*
4 *Pœnam corporalem pro pecuniaria imponere in casu huius §. nō est necesse exprimere in sententia, nec sua dicitur continere expressum iuris errorē.*
5 *Iudex non habet necesse in sententia exprimere causam, quare pro delicto imponit maiorem pœnam, si ex actis hoc apparet.*
6 *Remissio, de qua in tex. liberat ab infamia, & quare.*
7 *Pœnæ causa potest pacisci, postquàm quis de delicto est condemnatus. Iudex in alio quàm petitum sit, condemnare non potest.*
8 *Conclusio in libellis criminalibus est necessaria.*
9 *Iudex causa cognita potest augere uel minuere pœnam, & sic sententia nō erit conformis libello.*
10 *Condemnatio quando augetur ex natura delicti, propter aliquas qualitates delicto inherentes, tunc licet pœna augeatur, tamen infamia non tollitur. Si augetur propter extrinsecum accidens, præter naturam delicti, tūc infamia tollitur, & gl. optimum exemplum posuit.*
11 *Pœna quando est diminuta, infamia diminuitur.*
12 *Extraordinarijs in criminibus ubi pœna non est limitata, ut pœna augeatur uel minuatur, insipicitur quòd consueuit fieri pro tali delicto.*
13 *Officium iudicis pars potest implorare, ut pœna augeatur, uel minuatur, licet hoc non sit necesse.*

14 *Statutum si auget uel minuit pœnam,an & quando uideatur cum infamia dispensatum.*
15 *Maleficium si est deductum cum aliqua qualitate,quæ non probatur, an et quando ex eadem instantia sequi possit condemnatio.* (*infamia.*
16 *Pœna pecuniaria loco imponitur corporalis,quãdo uidetur dispensatũ cũ*

a §. POENA GRAVIOR.[a] Si pœna corporalis pro pe
b cuniaria, uel pro alia corporali [b] grauior imponitur, infamia non notatur reus,secus si pecuniaria grauior, siue criminaliter siue ciuiliter ageret. Diuide, Primò ponit dictũ.secũdò illud ,pbat,tertiò illud exẽplificat.Primò qñ imponitur corporalis ,p pecuniaria,& criminaliter agebatur.Secũdò quãdo pecuniaria maior pro alia pecuniaria, & ciuiliter agebatur.Tertiò quãdo ciuiliter agebatur,& imponitur corporalis pro pecuniaria. Secunda ibi, sed si in
1 causa.Tertia ibi,quamuis.No.primò † iudex potest imponere pœnam corporalẽ pro pecuniaria,qđ intellige, causa cognita, ut hic. & l.aut facta.§.fi.ff. de pœn. Secundo no.
2 † ꝙ licet ꝯ aliquẽ actũ sit ex causa qua debet fieri cõdemnatio dupli,tñ si fiat cõdemnatio quadrupli,tenet cõdemnatio.Qđ dic plenè ut dixi in l.denunciasse.uer.quid tñ. ff.ad l.Iul.de adul. Vltimò materiã huius l.examina ut per doc. & Cy.C.eo.l.& si seuerior. & l.si Posidoniũ. Opp. ꝙ iudex posit imponere corporalẽ & pecuniariam simul, l. nemo. Ia ij.de epis.aud. Dicit gl.hanc intellige quãdo pecuniaria sola ueniebat imponẽda.Et ponit tria exẽpla,duo in prin. tertiũ in fi.gl.Lex ꝯria loquit qñ debebat imponi corporalis, & pecuniaria, quo casu utraq; imponeret, & intelligo hũc tex.ꝙ fuit expressum in sentẽtia ꝙ imponebat corpo-
3 ralis ,p pecuniaria, ut dicit gl.† Ad huius gl. declarationẽ primò uidẽdũ est,qñ põt imponi duplex pœna, & quãdo una tantũm ℞. si duplex pœna imponitur delicto in diuersis legibus, ex una tantũm debet puniri, l. senatus.ff.de accus.Si uerò in eadẽ l.aut copulatiuè,& potest imponi utraque,d.l.nemo.aut alternatiuè,& una tantùm,C.de ser.fug. l.si fugitiui.& de incen.rui.nau.l.Pædius.& de effra. & expi. l.j.§.expilatores.Aut imponitur absolutè, quia non est ibi nec; copulatiua , nec; disiunctiua coniunctio, tũc assumã benigniorẽ interpretationẽ,ut una tantũ pœna imponat, l.interpretatione.de pœn.licet fortè aliàs secus, l.alienatũ. in fi.ff.de uer.sig.& Dy.c.in alternatiuis.circa fi.ex.de reg.iu.
4 li.vj. Secũdò est uidendũ, † utrũ sit uerũ, ꝙ in casu præsentis §.sit necesse exprimi in sentẽtia, ꝙ imponit pœna corporalis ,p pecuniaria,& ad quid est necesse.Et primò uideꝛ ꝙ hoc sit necesse respectu partis cõdemnatæ.Nã si iudex condemnat eum pœna pecuniaria ,p delicto,,p quo lex imponit pœnã maiorẽ , lex supplet pœnã debitã, nisi exprimat in sententia,quod id fecit causa cognita,l.j.in fi.ff. ad Turp. &c.Et ita uideꝛ sonare gl.ista.quod si uerum esset, esset notabile,quia si iudex cõdemnaret reũ minus debito,lex supleret,ar.l.iiij.§.si quis.de re iud.Cont.est ueritas,nam postquã iudex imposuit pœnam, uideꝛ recedere à prouisione legis,l.fi.C.de pac.cõuen.& à prouisione ei licet recedere in ipsa sentẽtia,uidebitis no.statim in prin.magnę gl.Qđ eñ sequit, aliàs utraq; imponeꝛ,debet exponi,ſ.per iudicẽ. Si enim uellet intelligere per legẽ, diceret, imposita uideꝛ. Itẽ
c similiter est [c] uidẽdũ,utrũ sit necesse hoc exprimi respectu ualoris ipsius sentẽtiæ& uideꝛ ꝙ sic, quia aliter lata uideꝛ cõtinere expressum iuris errorẽ, ergo &c.C. quãdo prouo. nõ est nece.l.ij. & ff. de re iud.l.præses. ℞. quantũ ad ualorẽ sententiæ nõ est necesse,quia cũ iudex habeat potestatem augendi & minuẽdi pœnã ex cã,ut ff.dicã,sñia sic simpliciter lata,expressum iuris errorẽ cõtinere non põt. Tertiò est
5 uidẽdũ,an sit necesse quò ad ipsum † iudicẽ,& uideꝛ qđ sic,ꝙa si causam nõ [d] exprimit,tñ grauat partẽ,ergo teneꝛ tẽpore syndicat[e], *l.fi.ff.de uar. & extraordin.cog.& Inst.de ob.quæ ex quasi delic.in princ.Dico qđ non est necesse,quod causa inseratur in sententia, si tamẽ ex actis apparet,quia refertur ad acta, l.hæc sententia. C.de sent. quæ sine cer.quant. & l.ait prætor.§.fi.ff.de re iud.& l. si quis cũ non possideret. & ibi no. ff. de excep.rei iud.aliàs est in l.si quis ad exhibendũ.eo. ti. & sic si non apparet,nec ex sentẽtia,nec ex actis grauaret partẽ,& teneretur,ut dixi. Venio ad secundã gl.in uer.de existi
6 matione.Opp.& uideꝛ † qđ talis trãsactio nõ liberet ab infamia,imò infamet.l.athletas.in fi.ff.eo.Sol.tria sunt hic at tendenda licet gl.non dicat.Primò est autoritas principis, qui hoc rescripsit,ut dicit tex.& probatur in l.solet.ff.eo.Secundò est autoritas iudicis,l.furti.§.qui iussu.ff. eo. Tertiò, quia ista nõ est propriè transactio,hoc est transactionis pactũ,de quo loquitur in l.cõtraria,sed est quædã transactio, hoc est,remissio facta à lege,uel à iudice. Præterea hic nõ fit
7 transactio pendẽte dubio,imò super certo. Et ex hoc † cõcludo, quod postquã quis est cõdemnatus super delicto, posset super pœna pacisci,l.iuris gent.§.si pacisear. & l. si unus.§.item ne experiar.ff. de pact. Venio ad tertiã gl. & op. l.si furti. C. eo. Gul. recitat primò opin.Garner. & Placent. Secundò opin.Marti.quã reprobat. Tertiò soluit, & bene. Similẽ sol.habuistis in l.athletas.in fi.ff.eo. quã tenẽt doc. d.l.si furti.C. eo. Opp. in fi.primæ gl.quomodo iudex potuit condẽnare in alio, quã petitũ esset, cõtra l.ut fundus. com.diuid.& l.fi.C.de fideic.lib.Dicit gl.mirabile est.Tu di
e cas,[e] † in libellis criminalibus non est necesse quòd ponatur conclusio [f],quod apparet ex forma tradita in l. libello
8 rum.ff. de accusat.& C.de accus.l.in causis. Præterea posito
f quod ponatur conclusio,cùm actiones criminales proponantur ad uindictam publicã, l.locatio.§.quod illicitè. de public.Conclusio partis non potest auferre potestatẽ iudicis,l.quos prohibet.ff.tit.j.Ad istud opp.& intro gl.magnã, & uidetur ꝙ imponere pœnã nõ sit in arbitrio iudicis,imò in potestate legis,l.j.§.j.ff.ad Turpil.& l.ordine.ad munic.di
g cit gl.illud uerũ post latam sententiã , [g] sed ipsa sentẽtia est in arbitrio iudicis.Ita loquit hic,& bene,l.hodie.ff. de pœn. ſ.qđ pœna est in arbitrio iudicis, dummodò nõ excedat
9 rationem.Oportet † ergo quod iudex causa cognita & iusta ratione motus pœnã augeat,uel minuat,& ideò, ut dixi, licet pœna imponatur maior in sentẽtia,non tamẽ continet expressum errorem,& ideò nõ est nulla ipso iure.ff. de pœn.l.moris.§.iste ferè.& cessant omnia cõtraria hic signata,quia hic augmentum & diminutio fieri debẽt ex causa. Quæro quæ sit causa augmenti,& diminutionis? Gl.hic enumerat.Dic ut in ea.Examinemus primò exemplũ de augmento,de quo loquit hæc l.& gl.ponit exemplũ quando multis grassantibus,&c.l.aut facta.in fi.ff. de pœn.qđ est optimũ exemplũ.Pro cuius cuidẽtia est sciendũ, quod sicut in actionibus ciuilibus per officiũ iudicis quandoq; augetur cõdemnatio secundũ naturã actionis,ut actione bonæ fidei,quãdoq; præter naturã actionis, ut in actionib.arbitrarijs,l.in actionib.ff. de in li.iu.& Inst.de act. §. præterea. &
10 doc.l.j.C. ubi conueni. qui certo loco. Ita in actionibus † criminalibus quãdoq; augetur cõdemnatio ex natura delicti propter aliquas qualitates inhærẽtes ipsi delicto, quæ ponũtur in l.aut facta.ff. de pœ.in sex primis qualitatibus. & tũc licet augeatur,nõ tollitur infamia,quia nõ est pœna grauior ultra l.imposita.quod requirit iste tex. sed fm. l. & prout requirũt qualitates delicti. Quãdoq; pœna augeꝛ ,p
h pter aliquod extrinsecũ accidens,præter naturã [h] delicti in exẽplũ aliorũ,quia multi erãt delinquẽtes in illo delicto, uel tũc instabat magnũ periculũ,& tũc infamia tollitur. Ita loquit hic, & ideò gl.optimũ exemplũ posuit. Veniamus
11 ad diminutionẽ,& primò † quæro,quid si pœna est diminuta? Gl.distinguit,aut cũ causæ cognitione,& uidetur dispensatũ cũ infamia. Aut sine causæ cognitione, & tũc sec[i], C.eo.l.& si seuerior.& ff.prox.§.Petrus hoc impugnat. Nam si facio tibi gratiã in uno,nõ facio in alio,quia sufficit sicut in paucis &c.l.tutori.C.de ne.ge.& ideò dicit ipse, ꝙ est necesse, ꝙ exprimatur in sñia , ꝙ dispensatur cũ infamia, uel ponatur aliud,ꝙ idẽ, seu hoc importet, ut puta,remoueo te ab ordine ad tẽpus. post tẽpus uideor ꝑmittere ꝙ sis in ordine,l.imperator.ff.eo.Ita dicit ipse.Tu dic gl.bene dicere per d.l.& si seuerior.Quod tñ intelligendũ est sm exempla diminutionis,quę hic ponuntur in gl.Nã qñq; fit diminutio ex

Syndicatus.Hodie tamen cum causam inferre iudicis officio nõ incumbat: Vt ff.l.ij.§. ignominiæ;p=bauimus.Consequens est,iudicem tempore syndicatus nõ teneri,I. Cõ,B.

tio ex causa,quæ minuit delictũ; ut propter iuuentutẽ uel
i senectutẽ,[i] uel quia fecit homicidiũ [k] sine dolo, uel quia ni
k mio dolore cõmotus, ut si interfecit adulterũ cũ uxore repertũ,l.j.in fi.ad l.Cor.de sica.tũc tollit infamia.d.l.& si seuerior.hoc etiã indicat ipsa natura,& nostri mores. Si eñ dicitur, talis fecit homicidiũ, statim tu excusas cũ, cum ipse habuerit iustã causam faciendi,uel erat qdã puer,uel similia. Sed si est talis causa quæ delictũ nõ minuit, ut puta ,ppter dignitatẽ natalitũ,punitur mitius quàm alter, certè nõ mi-
12 nuetur infamia,l.quædã.ff. de pœn. † Quæro in criminib[o] extraordinarijs,ubi nõ est pœna limitata, qualiter dicitur pœna minui, uel augeri? Gl. dicit optimè, ꝙ debet inspici illud ꝙ cõstituetũ erat fieri,pro simili delicto.l.athletas.§. ca-
13 lumniatur.ff.eo.& l.hodie.de pœn. † Quæro,utrũ pars poterit implorare officiũ iudicis,ut pœna augeat,uel minuatur. Et ab hoc habeat necesse,gl.nõ dicit.℞. ꝙ pars implorare potest,ar.l.ædiles.§.itẽ sciendũ.de ædil.edi. Non aũt hoc est necesse quòd ad iudicẽ,quia etiã si hoc non impetretur, iudex potest tã prò accusatore,ꝙ ,p accusato. Pro accusatore patet,l.ij.C.de abo.& ff. de pu.iud.l.defuncto. Pro accusato patet,l.si nõ defendantur.ff. de pœn.& quæstio.l.j.in fin. In hoc plus importat petère,quia si iudex nõ fecerit,tenebitur,ꝙ nõ esset,si nõ esset petitũ, l.iiij.§.hoc aũt iudicium.
14 & ꝙ ibi Dy.& ibi dixi plenius.l.not.ff. de dam.infec.† Quæro,qđ si per statutũ pœna augeatur uel minuaꝛ,utrũ intelligatur cũ infamia dispẽsatũ? ℞. tex. hic generaliter loquit, qñ pœna grauior ultra legẽ, imposita existimationẽ cõser-
1 uat. Et ideo aduertẽdũ est qñ statutũ [l] pœnã auget,aut hoc facit,ex causa cohærẽte ipsi delicto, aut ,ppter aliqd extrinsecũ accidẽs, ꝙ fortè respicit publicã utilitatẽ, ut dixi ff. qđ intelligo qñ condẽnatus ex forma statuti põt infamari,sm ea quæ dixi in l.infamẽ.ff. de pub.iud. Eodẽ modo in diminutione pœnæ,inspiciẽda est causa statuti, ut ff. dixi. Sed si pœna augeꝛ,uel minuꝛ,,ppter ius cõmune, ut est factũ hodie circa adulteriũ.C.de adult. auth.sed nouo iure, tũc circa infamiã nihil mutaꝛ, ꝙa nõ ē pœna ultra legẽ imposita, siue sit lex noua, siue sit antiqua: & leges priores trahũtur ad posteriores, & econuerso, ut ff. de legi. l. sed & posteriores, Sumus expediti de j. parte §. prout respicit actionẽ criminalẽ,uenio ad uer.sed si in causa furti,& op. ext. gl.ꝙ nõ ualeat sentẽtia,quæ continet manifestũ errorẽ iuris,scilicet qđ pro furto nõ manifesto condemnaꝛ in quadruplũ, C. qñ prouo.nõ est nec.l.ij.& quæ seten. sine app.rescin. l. j.§.itẽ cũ cõtra sacras. Huius timore dicunt quidã, qđ hic actũ fuit de furto nõ manifesto,& probatũ fuit de furto manifesto,& sic potest sequi condemnatio ex eadẽ instantia. Et ita tenet Gul.ar.l.bouẽ.§.aliqñ.ff. de ædil.edic. ubi licet agatur quãto minoris, potest ferre sentẽtiã qđ res reddatur. Breui
15 ter † istud nõ placet,[m] qñq; enim aliqua qualitas proposi-
m ta nõ probaꝛ, quæ actionẽ non mutat, licet habeat augere uel minuere,& tũc ex eadẽ instãtia potest sequi cõdemnatio,l.in delictis.§.si detracta.ff. de nox. Qñq; illa qualitas nõ probata actionẽ propositã alterat,& tũc nõ põt sequi condemnatiõ,l.prætor.ij.§.hæc aũt actio.uer. docere. ff. ui bon. rap.l.denũciasse.§.quid tñ. de adul. Quod apparet manifestẽ,qa super actione illa nõ ,pposita nõ est datus libellus, nec lis cõtestata,meritò nõ põt ferri sentẽtia,l.prolatã. C. de sen.auth.offeratur.in fi.C.de lit.contest. nũc ad propositũ, si proposita fuit actio furti manifesti,& ,pbetur de furto nõ manifesto,ad qđ cõpetit alia actio nõ proposita,nõ põt sequi cõdemnatio ex eadẽ instantia. Nec ob.l.bouẽ.§.aliqñ. quia ibi redhibitio cõtinetur sub natura actionis propositæ. Sí eñ ago quãtò minoris,& de iure qđ nihil est, minus est si nihil etã empturus,ideò ex uirtute actionis sequitur redhibitio. Et ista sunt multũ necessaria ad quæstionẽ,si ego accusauí te de pcussione cũ sanguine,ẽ ,pbata pcussio, nõ tũ cũ sanguine uel cũ armis,& similia, utrũ possit sequi cõdemnatio. Qđ examinaui plenè in d.l.denũciasse. §. qd tñ.de adul. Ista tñ lec.uidelicet,ꝙ hic fuit ,pposita actio furti manifesti,põt sustineri, si dicas ꝙ iudex cõdemnauit de furto manifesto,posito qđ nõ fuit ,pbatũ,sed furti nõ manifesti nõ potuit cõdemnari. Vltimò legas istum §. clarius,

Bar.super ff.uet.

qđ fuit ,pposita actio furti simpliciter,nõ dicendo, manifesti,uel nõ manifesti,& cũ nõ esset probatũ manifestũ,iudex cõdemnauit sm quadruplũ,hic nõ est expressus error,pars tñ grauaꝛ,sed per appellationẽ sñia rescinderet. Venio ad uerſ. quãuis.& quæro, Si agit actione ciuili ad duplũ, uel ad quadruplũ,quõ iudex potuit auferre parti ius suum,& cõdemnare ad pœnã corporalẽ, ꝯ l.id qđ nostrũ. ff. de reg. iur.Gul.intelligit l.istã,qñ fuit imposita pœna pecuniaria, & corporalis,l.interdũ.§.qui furẽ.ff. de fur. Vel pone exemplũ in l.medic[o].ff. de uar.& extr.cog.ff. de calũ.l. pe. Istud exẽ plũ nõ placet, quia in dictis ll. imponitur pœna ciuilis,& etiã criminalis eo casu,quo utraq; põt imponi,& sic pœna nõ dicit aucta,uel minuta,j.gl.huius §.Sed solũ in hoc põt dicere reus sc grauatũ,quia iudex fecit ex officio suo, cũ de beret de hoc nouũ ,pcessum facere, sed grauamẽ qđ fit circa processum,nõ inducit dispensationẽ in infamia, l. ictus fustiũ.ff.eo.sed solũ grauamẽ qđ fit circa pœnã corporalẽ, ut hic. Vnde alij ponũt exemplũ qñ imponit pœna pecuniaria ,p corporali in defectũ,qa soluere nõ põt,l.fi.ff. in ius uoc. Istud exemplũ uideꝛ ꝯ casum l.ictus fustiũ. ff.eo. fm ij.
16 lec.& ideò † aduertendũ est, qđ qñq; ,p pœna pecuniaria applicãda fisco imponit corporalis,& tũc est dispẽsatũ cũ infamia,ut in princ.huius §. Qñ petit imponi pœna pecuniaria applicãda parti, tũc qñq; iudex imponit utrãq; pœnã pecuniariã & etiã corporalẽ. Isto casu si est de casib. in q- bus pœna ciuilis cõcurrit cũ criminali,ut qñ agitur ad uindictã,fateor qđ uideꝛ dispensatũ cũ infamia, quia imponi tur pœna grauior ultra legẽ , & ita posset intelligi iste uerſ. quãuis.nõ referẽdo ad præcedentia. Sed fiet de casibus,in quibus pœna ciuilis nõ cõcurrit cũ criminali,ut qñ nõ agitur ad uindictã, tũc nõ grauat partẽ, nisi ad processum,& ideò nõ uideꝛ dispensatũ cũ infamia,ut ff. dixi, nisi imponẽdo pœnã corporalẽ grauiorẽ delicto, quia tũc uideꝛ dispẽsatũ per prin. §. Qñq; imponit pœnã corporalẽ, & omittit pecuniariã, & hic,hoc qñq; facit post sententiã latã in pœna pecuniaria,quia qui nõ põt soluere, punit in corpore, d.l.fi.de in ius uoc.cũ si.tũc nõ uideꝛ dispensatũ cum infamia. Nã per sententiã fuerat infamatus, & per executionẽ quã iudex posteà facit,licet durioꝛe nõ põt cũ infamia dispẽsari,quia hoc põt solus princeps & senatus, ff.eo.tit.l.j.§. de qua.& hic est casus ff.eo.l.ictus fustiũ.fm ij.lect. Sed si iudex hæc faceret in prima sentẽtia,& reũ cõdemnaret in pœnã corporalẽ,cũ peteretur pecunia, uideꝛ cũ infamia dispensatũ,l.in seruorũ.in. fin.de pœn.& in hoc uerſ. Et si tu dicis, quõ potest iudex auferre ius partis? ℞. põt ex causa, primò si uideꝛ laborare infamia,seu inopia,tunc non uideꝛ grauare partem, nec ei ius suum auferre,quia inanis est actio &c. Et hoc casu possumus aduertere, quia si repetireꝛ quod ille commisisset delictum illo prætextu, quia pœnã pecuniariã soluere nõ põt,imponeret pœna corporalis ex causa cohærente ipsi delicto,& tũc nõ euaderet infamiam. l.si quis iniuriam.ff. de iniur.aliàs infamiã euadit,ut dixi.Itẽ põt esse qđ reus est soluẽdo,& iudex põt hoc facere sua-dẽte publica utilitate.Exemplũ.Actio iniuriarũ ciuilis tolleret actionẽ criminalẽ legis Cor.de sicar.si cõdemnatio esset facta,certè ,ppter publicã utilitatẽ põt iudex nõ ,pmittere parti qđ agat iniuriarũ ciuiliter,ne præiudiceꝛ criminali.l.prætor edixit §.ff. de iniur.& ita sonat tex. & ita intelligit Iac.de Aret.licet glo,ibi aliter intelligat, ita in ,pposito, suadente utilitate publica põt imponere pœnã quæ uindictam publicã respicit,& omittere ciuilẽ applicandã parti, quo casu esset cũ infamia dispensatũ,si pœna esset grauior aliàs nõ. Nũc restat ut distinguamus in duplici materia, ut fit in gl. Primò qñ damnatus pœna aucta,uel minuta sit infamis,ut in gl.plenius colligitur,ut ex prædictis patet. Secundò intrat gl.unã materiã,an relegatus,uel ab ordine remotus post tẽpus finitũ recuperet dignitates primas? Distinguit gl.clarè. Dic ut in ea.luxta materiã istã posset quæri de exbannito, qui posteà est rebannitus & cancellatus de banno,utrùm primos recuperet honores. Et hic uidendum est,an exbannitus efficiatur in famis. Dicam ff. l. ictus fustium. Et posito ꝙ sit infamis,an per cancellationem tol-

latur infamia, dicam ꝛ.l.Ictus fuſtiũ. Vlt.no. bene materiam huius §.ut ex cauſa iuſta & euidẽti poſsit pœna augeri uel minui, etiã quæ poſita eſſet ſ statuto ciuitatis, uel caſtrorũ.

ADDITIO.

a P.PAV.P. Pœna grauior. Circa iſtum §. qua pœna puniatur iudex qui ſine cauſa auget, uel minuit pœnam, Ro. ſing. lxxviij. & ſing. dcxc.vij. Pan.c. de cauſis. ad fi. de off. dele. ubi dicit eſſe pœnam infamiæ, & circa diminutionem pœnæ, Cæp. caut. cxxxj. & Ro. conſ. ccccxxix. no. tamen q, ſi pro aliquo delicto imponatur pœna pecuniaria, ſi tamen contra aliquem fiat inquiſitio, tanquam cõtra ſimilia facere cõſuetum, debet capitaliter puniri, Ang. in add. ad Bar. l.j. C. de ſuperexacto. li.x. Item q, ſi in uolumine ſtatutorum adſint duo ſtatuta, quorũ alter ponit pœnã pecuniariam pro homicidio, & alter pœnã capitalẽ, an iudex habeat electionẽ, Bar. l. neq;. C. de cano. largi. li.x. Itẽ q, ex caſu poſsit iudex diſcedere à pœna ſtatuta lege, augẽdo uel minuẽdo, Bar. c. de cauſis. de off. dele. ubi etiã an propter excellentiam hominis poſsit, & etiã alia ibi & Dec. ibi latè. Itẽ an propter uirtutem delinquentis, uel propter amicitiã, quam iudex, uel princeps cum eo habet poſsit pœna minui. Barb. c. niſi. de off. deleg. & ibi etiam ponit Abb. an & quando iudex poſsit augere, uel minuere pœnam, uel multam impoſitam, uel imponendam.

b Corporali. Bal. l. edita. C. de eden. Dixi in l. auxilium. in princ. ꝛ. de min. & ſuper hoc §. ponit caſum. & declarat Bal. l. certa ratione. uer. conſidera. C. quando prouoc.

c POMA. Eſt. Vide Fel. c. ſicut. uer. cæterum. de iu.

d Non. Ang. & Imo. l. qui Romæ. §. duo fratres. de uer. ob. & quod dixi poſt Bar. l. ſi is ad quẽ. de acq. hær. Et quando uictus uictori non condemnatur in expẽſis, debet inſeri cauſa, ſecundũ Bal. auth. generaliter. de epiſ. & cle. & in l. properandũ. §. illo. de iu. & auth. nouo iure. per illũ tex. eo. tit: dixi in d. §. duo fratres. Et uidetur q, in criminali requiratur cauſa, ſicut in ſententia excommunicationis. c. j. & ibi no. de ſen. excom. in vj. Cogita, quia nõ reperio factũ. Et quando in ſententia requiratur cauſa, Bal. l. ſi teſtamẽto. de exc. tut. Anch. cle. fi. de app. et Bar. l. quod ait. §. ignominiæ. ꝛ. eo. Bal. conſ. cxxj. j. lib.

e POMA. Dicas. Limitationem Bar. hic ad l. ut fun. ff. com. diui. ſequitur Bal. l. & ſi ſeuerior. C. eo. Item limitat Alex. l. uinum. ult. col. ff. ſi cer. pet. Bar. l. j. C. de ſen. quæ pro eo q, intereſt. & eſt gl. c. cũ eccleſia. uer. iud. c. fi. de cauſa poſ. & proprie. Item fallit in caſu matrimonij carnalis, uel ſpiritualis, et in alijs cõtinentib. fauorem animæ. Card. cle. ſæpè. §. j. opp. ij. de uer. ſig. Itẽ fallit, quando ageretur quanti minoris, & quando tunc poteſt ferri ſententia ſuper redhibitoria. l. boues. §. aliquando. de ædi. edi. ff. Ang. l. uinũ. ff. ſi cer. pet. & ibi colligit aliam limitationẽ, ſ. ut nõ procedat, quãdo illud q, non fuit petitũ, præſumptiuè, uel tacitè in libello contimebatur. Itẽ fallit quando cõuentus reali deiectus fuit de poſſeſſione ſua colluſione, quia iudex potuit eũ condemnare ad cedendum actori actionẽ, aduerſus deceptorem, quamuis non fuerit iſtud in libello petitum. l. q, ſi iudici. §. Iul. uer. cedit. ff. de pet. hær. & ibi Ang. ad hoc no. Spe. tit. de inter. quæ fiunt lite conteſt. §. nunc de interrogatione. & §. ſed ecce reus. Item fallit quãdo id quod nõ fuit petitum, ueniebat ex natura ultra aptitudinẽ petitionis intentatæ. l. contra negantẽ. ff. ad l. aqui. & ibi in iij. opp. Itẽ fallit, quando in generali cõſequẽtia, adeſt tacita, uel implicita petitio, tamẽ ſi actor petierit in concluſione pro ſe ſentẽtiã ferri, poterit iudex ſuper expenſis cõdemnare, quã uis de eis nihil ſit dictũ. Bal. l. properandũ. §. ſin autẽ alterutra parte. C. de iud. Imo. c. grauis. de reſt. ſpol. Itẽ limitat. Bal. l. ſi ea per illum tex. C. de arb. Fel. c. licet cauſam. uer. nona cõcluſio. de prob. Bar. cõſ. cxiiij. & Fel. plenè c. licet. Hel. de ſimo. qui ponit pluſquã. xx. limitationes. ad hãc l. ut fundus.

f Concluſio. Bar. l.ij. §. ſi publico. de adult. Ang. l. pactũ inter hæredem. ff. de pac. ubi diſcrepat à Bal. l. & ſi ſeuerior. C. de inſti. Et quod nõ requiratur, tenet Bal. l. certi condictio. in prin. ff. ſi cer. pe. & Bar. d. l. libellorum.

g Sentẽtiam. Bar. l. j. in fi. ff. ad Turpil. Et ex his dicit Inn. c. j. de cõſt. q, iudex ratione emergentium cauſarũ põt pœnã tranſgredi. & ideò licet teneatur ſeruare ſtatuta, põt tamen legẽ tranſgredi ſecundũ eũ, quod uidetur ſequi Bal. l. & ſi ſeuerior. C. eo. tit. Bar. l. j. ff. ui bo. rap. Bal. hic, & auth. hodie. C. de iud. ubi hoc limitat. & in l. obſeruare. §. proficiſci. de off. proconſ. & in l. j. & ibi Bal. in prin. C. de prec. imp. offe. ubi propter enorme crimen licet tranſgredi. Item limitat hic Bal. C. de iu. auth. hodie habere locum in magiſtrat. maioribus, non autem minorib. ut in poteſtatibus, qui habent ſeruare ſtatuta ad unguẽ. Et ex iſtis hoc tu tene menti, quod licet quid committatur arbitrio libero iudicis per ſtatutũ, tamẽ iudex nõ debet illud excedere, niſi cauſa cognita, imò debet expectare uſq; ad finẽ cauſæ. l. j. §. expilatores. de effractorib. Et quãdo detur iudicib. arbitriũ, & in multis caſib. Bal. c. j. in quib. cau. ſen. amit. & dixit Bal. c. j. §. iudices. de pac. iur. firm. qd arbitria ideò dãtur iudicib. quia quãdoq; nouã, quãdoq; ueterẽ actus deſiderãt, quidẽtiã: Inn. c. j. de cõſt. & ſecũdũ eo. An. ibi, nõ debet habẽs arbitriũ ſubmittere. Et arbitria, quæ dãtur, intelligũtur cõcedi ſecundũ mentẽ legis, & arbitrium intellectus, ſeu rationẽ, ſecundũ Bal. Et per hoc ſequitur, quod facit litẽ ſuam, ut dixi in l. j. in fi. prin. de app. Bal. l. libertas. ꝛ. de ſta. hom. adde quod licet iudex iuret ſeruare ſtatuta, poſsit tamen pœnam tranſgredi. Ro. conſ. ccccxxix.

h Naturam. Ias. l. j. in j. no. C. de prec. imp. offer.

i Senectutem. Bal. l. quicunq;. C. de ſer. fugit.

k POMA. Homicidium. Ias. l. iij. §. prætor. ff. ne quis eũ qui. Ex hoc infertur ſtatutũ, uel lex puniens homicidiũ, intelligatur, ſi dolo fuit commiſſum. Ias. l. j. in ult. col. ff. de legib. & l. in actionib. in j. co. ff. de in lit. iur.

l Statutum. Sed an iudex poſsit alterare pœnam ſtatuti, Bal. l. j. C. ſi aduer. de li. Spec. tit. de pœna. teme. lit. in fin. et Bal. l. quicũq;. C. de ſer. fug. quod ſi ſtatutum imponit pœnam manus, & aliquis eſt ita puer, uel ſenex, quod moreretur, quòd iudex poteſt pœnam permutare, ſi tamen non facit, non poteſt appellari. Bar. in fi. huius §.

m Placet. Bar. l. quanquam. §. Iul. de aqua plu. arc. Bal. l. edita in x. opp. de edẽ.

§. CRIMEN. Opp. gl. & ſoluit, dic ut in ea.

LEX XIIII.

1 SERVVS. Licet quis damnetur ſuo nomine, & ex ſuo facto, inſtantia cepta cum alio nõ eſt infamis. No. † q inſtantia iudicij tranſit ad hęredem. Dixi plenè in l. eũ hominẽ. ꝛ. de fideiuſſ. in l. tam ex contract. ꝛ. de iud. Opp. gl. ij. modis, dic ut in ea. Sed quid ſi ſeruus condemnetur ſuo nomine, & ex noua inſtãtia, an erit infamis? Gl. dicit q ſic, & põt eſſe uerum in lenocinio: ut l. athletas. §. Pomp. ſ. eo. Secus in alijs delictis, l. pe. ꝛ. eo.

LEX XV.

NOTATVR. Ea quæ non eſt prægnãs, ſi ut prægnãs per calumniam in poſſeſsionem mittatur, per ſentẽtiam infamatur.

LEX XX.

OB HAEC VERBA. Verba iudicis uituperioſa, cauſa cognita non prolata, infamiam non irrogãt. No. tex. in fi. concordantias habes in gl. Opp. q damna
a tus[2] talis ſit infamis, l. j. §. incidit. ad Turpil. Gl. fol. trib. mo. quelibet eſt bona & notab. Ex quibus diſtingue ſic, Aut qs fuit pronunciatus inſtigator interlocutorie, aut diffinitiuè, & cauſa cognita. Primo caſu non eſt infamis, ut hic fm j. lect. & C. eo. l. uerbum. & l. interlocutio. Aut fuit pronunciatum diffinitiuè, & tũc aut quis fuit inueſtigator & coadiutor ad probationem, & libellum, & ſimilia, & infamatur, l. contraria. Aut nõ, & non infamatur, ut hic, fm ij. lect. Vlt. gl. ſignat unum cont. & nõ ſol. Dic quod ibi perſuadere eſt immediata cauſa delicti, imò eſt ipſum delictum, hic autẽ quæritur, utrùm exhortari ſit cauſa, propter quam tenea-
b tur de alio delicto, per alium commiſſo.

ADDITIO.

a Damnatus. l. ſenatus. §. an ad eos. ꝛ. ad Turp.

LEX XXI.

1 Teſtis ſi eſt condemnatus de falſo, nocet producenti, nec teſti nocet ſi producens eſt condemnatus. Si aliquis eſt condemnatus de falſo inſtrumento, non nocet utenti.

2 Periurus quando ſit infamis.

3 Iudex poteſt non adhibere fidem teſti, etiam plenè deponenti, & ex cauſa quam faciat apparere.

a LVCIVS.[a] Duas lect. habet fm primam h. d. Si fides atteſtationibus nõ eſt habita, non quia teſtes falſum dixerunt, teſtes non infamantur. h. d. ſed fm aliã. h. d. ſententia lata cum producẽte falſos teſtes, non põ teſtib. infamiã irrogare. h. d. Opp. & uidẽ qd ſint infames, quaſi tacitè ſint re, pbati de falſo. ar. l. ſi. de fid. iſt. Gl. Sol. Primò dicas q hic fuerũt re, pbati, nõ tãquã falſi, ſed qa nõ reddiderũt bonã cãm dicti ſui. Iſta rõ eſt bona in ſe, tñ aliã rationẽ dedit iuriſcõſ. ut uidiſtis. Secũdo mõ legit q poſito q ſint reprobati tanquã non uerẽdici & periuri, nõ tñ ſequitur, ergo
b ſunt infames. Hoc eſt uerũ, & no. per rationẽ poſitam in tex. q ſententia lata fuit cum producẽte, nõ cum teſtibus.[b]

1 † No. ergo ſolẽniter, q licet, pducẽs condẽnaretur de falſo, hoc nõ præiudicat teſtib. & ecõuerſo, licet teſtis cõdẽnet de falſo,

c falſo, hoc nõ præiudicat[c] producenti, & idẽ in inſtrumẽto,
d ſi unus eſt condẽnatus de falſo[d] inſtrumento, & alius utitẽr eodẽ inſtrumẽto, ei utẽti nõ præiudicat. l. ſi uteris. C. de fid. inſt. & per doc. l. j. C. qui accu. non poſſ. Et hoc eſt uerũ, q ad probationẽ, ſed facit aliqualẽ præſumptionẽ ꝛ. eum qui utitẽr. l. j. in gl. C. de fal. & l. ſi duo patroni. in prin. de iniu. & l.
e denunciaſſe. §. fi. ꝛ. de adul. Opp. q eo ipſo q eſt periurus[e] ſit infamis, licet nõ ſit condẽnatus. ut. C. de tranſa. l. ſi quis
2 maior. Gl. diſtinguit, & bene. Aut † quis iurat de præterito, & non eſt infamis ſi deieratꝫ niſi cõdemneť. ut hic. Aut quis iurat de futuro, & tunc aut iurat illi cum quo contraxit, & infamaťſi deierat, ut in cont. Aut iurat ſibi ipſi, uel Deo tan
3 tùm & tunc non infamatur, ut in fi. gl.† Vltimò potes nota
f re ex iſto tex. practicam[f] l. teſtium. §. j. ꝛ. de teſt. dum dicit, Tu
g magis[g] ſcire debes, &c. q poſito q teſtes clarè[h] probent ſe-
h cundũ uerba, poteſt iudex, ſi ſibi uidebitur, eis nõ adhibere fidem, ut hic. Hoc tamẽ conſulo faciendum ex cauſa, ita quòd appareat, ne poſteà teneatur tempore ſyndicatus.

ADDITIO.

a Lucius. Bar. l. ſi duo. §. idem Iul. de iureiur.

b POMA. Teſtib. Pau. conſ. xvj. no. ij.

c P.PAV.P. Præiudicat. Com. conſ. lxix. ante medium. & cõſ. lxxiij. in prin. ubi ult iſta non procedere, quando ſoleniter, & in ordinario iudicio eſſet principaliter inter partes diſputatum.

d Falſo. Adde tex. & ibi no. c. ij. de ord. co. Bar. l. ij. §. ſi publico. ꝛ. de adul. & Bar. l. ſi uteris. C. de fid. miſt. & Inn. c. uerum. ad fi. de foro comp. Bald. l. ij. C. de eden. Quid autem ſi teſtes ſunt condẽnati de falſo, an præiudicent pro ducenti. Bal. q, ſic, l. fi. C. ſi min. ſe maior. dixe.

e Periurus. Bar. l. is cui. de uer. ob. Ang. l. j. qui. res iud. non no. & aliquid in l. ſæpe de re iud. quòd ſi uideatur quòd ſententia ſit lata contra poteſtatem. hoc adiecto, quòd iudex noluit ſtare teſtib. nõ infamat teſtes, & q, ſententia lata contra unũ, qui quaſi ius non habet in eccleſia, nõ nocet eligentib. Secus ſi paſsi fuiſſent ipſum diſputare de iure eligendi. d. l. ſæpè. & c. cũ dilectus. de ord. cog. Quid autem in tabellione, qui ſic de fid. inſt. diſputauit, an ſententia ei noceat. Iac. But. dixit poſt Bar. d. l. ſæpè. utrùm autem ſententia lata cõt. notariũ de falſo, præiudicet parti, Bar. l. ij. de præuaric. adde an periurus ſit infamis. Cal. conſ. v. de iureiur. Gl. c. querelam. de iureiur. Fel. c. teſtimonium. de reſcrip.

f Practicam. Bar. d. l. teſtium. & Bal. l. cùm magiſtratus. ad fi. C. quando prouoc. non eſt nte. Are. c. quoniam. in fi. ext. de prob. & Barb. conſ. iij. j. uol.

g POMA. Tu magis. Alex. cõſ. xxiiij. uo. ij. Fel. c. licet cauſam. no. iiij. et c. quoniam. de prob. & c. cùm ueniſſent. j. co. de teſti. & c. in noſtra. uer. præterea. ti. & c. ſi. de præſum. Barb. conſ. xxv j. j. uol. Fel. c. de cætero. de re. iu. & c. ſicut. eo. ti. Bar. conſ. iij. col. x. uol. ij.

h P.PAV.P. Clarè. adde quòd ſi iudex dicit in ſententia, quia per tales teſtes fuit plenè probatum, ideò condemno: licet teſtes hoc non probent, per hoc non redditur ſententia nulla, Bar. l. ij. C. quando prouoc. non eſt neceſ. Item dum dicit hic Bar. quòd poteſt iudex nõ credere, adde q, debet in actis ſcribi ſicere, quia non credit, aliàs iudex appellationis reuocabit ſententiam, Abb. c. cum ad ſedem. in pen. no. de reſtit. ſpol. Barb. conſilio ſeptuageſimo quinto, in quarto uolum. Are. c. at ſi clerici. §. de adulteriis. & c. dilecti. co. j. de iud.

LEX. XXII.

1 Notorium habet uim ſententiæ.

2 Confeſsio extraiudicialis iuncta cum alijs iudicijs plenè probat.

3 Confeſſus in iudicio crimen publicum, an ſit infamis.

4 Confeſſus iudicio in ciuilibus, habetur pro cõdẽnato, ſecus in criminalib.

5 Cautela ut quando quis credit ſe firmiter cõdemnandum ex cauſa famoſa, ut ſoluat antequam lis conteſtetur, & euitabit infamiam.

6 Damnatus per inquiſitionem, ſecuta executione eſt infamis, quia fuſtigatus uel mitratus.

7 Diſpenſatum cum infamia non uidetur, licet quis grauetur in modo procedendi.

8 Bannitus, & condemnatus per contumaciam, an ſit infamis.

9 Iudex ex cauſa poteſt minuere pœnam, quãdo aliquis grauatur circa probationes.

ICTVS FVSTIVM. Executio pœnæ corporalis ex cã famoſa infamiã irrogat, licet ſententia non præceſſerit. Opp. executio non debet fieri, niſi præcedat ſententia, C. de execut. rei iud. l. j. ꝛ. de re iud. l. ſi cum nulla. ꝛ. illud uerum regulariter. Fallit quãdo procederetur ſuper notorio

1 † quia notorium * habet uim ſentẽtiæ, l. em- * Notoriũ. qd di
ptorem. de act. emp. & doc. l. ea quidem. C. de catur, no. Bar.
acc. Spec. de notorio crimine. & ita poteſt in- aut. qui ſemel,
telligi quòd híc erat crimẽ notoriũ, uel in eo num. 12. C. quo
2 deprehenſus. Dicit etiã gl. † unum uerbũ, ſi modo & quan
fortè confeſſus erat extra iudiciũ, certè non iud. & l. xj. de
faceret crimen notoriũ, ſed ſolùm ſemiplenã appell. l. C. B.
probationẽ. l. capite quinto. de adult. Sed ut
ſaluetur gl. dic q erant alia indicia ſimul cum confeſsione
3 iuncta quæ notoriũ faciebant. † Quærit gl. quid ſi eſſet confeſſus crimẽ iudicio. Dicit gl. q tunc eſſet infamis ex ipſo cõfeſsione abſq; irrogatione pœnæ, l. qm̃. ſ. eo. l. j. in fi. de interrog. acc. Nec. obſt. l. ſi confeſſus. ꝛ. de cuſt. reo. quia fatcor q dẽt ferri ſententia, tñ ex ſola cõfeſsione eſt infamis. gl. l. quoniã s. c. Inn. ex. de pœ. c. ſuper his. Ego dico aliter, nam ſi bene reſpicis uerba edicti, ille notat infamia, qui damnatus
4 eſt publico iudicio, uel aliqua actione famoſa. Nunc † uidendum eſt, utrũ confeſſus habeatur pro cõdemnato. a Et
a conſtat q in ciuilibus pro condemnato habetur, C. de confeſſ. l. j. meritò tunc ipſe eſt infamis, ſi eſt cõfeſſus ſuper actione famoſa. Sed in criminalibus, confeſſus nõ habetur pro condẽnato, d. l. ſi confeſſus. de cuſt. reo. meritò nõ infamaťꝫ quia uerba edicti nõ patiũtur. Ad primũ membrũ ob. ꝛ. ti. j. l. ſi reus. ubi in ciuilibus confeſſus etiã ſoluens nõ infamaťꝫ. 2. Aliud eſt cõfiteri ſimpliciter, quia habeť pro condẽnato, & infamatur, ut dixi. Aliud eſt comparere & ſoluere id qđ petitur, tunc nõ habetur pro conuicto & condẽnato, imò ideò ſoluit, ne in iudicio ingrediatur, & ut abſoluatur ab inſtantia iudicij, ut inſt. de perpe. & temp. ac. §. fi. & quib. modis ſol. oblig. in princ. & d. l. ſi reus. ꝛ. ti. j. Vnde remediũ eſt,
5 † quãdo quis credit ſe firmiter condemnandũ ex cauſa famoſa, anteq; lis cõteſtetur, ſoluat et abſoluatur, nec erit infamis. Iſta eſt no. prouiſio. d. l. ſi reus. Ad ſm membrum. ob. ſ. eo. l. qm̃. Sol. illa loquitur in tranſigente, qui uidetur quo dammodò aduerſariũ corrumpere data pecunia. híc uerò loquitur in eo qui uerè confitetur, ut in ij. membro, quo caſu non infamatur, nec iura reperiuntur quæ hoc dicãt. Et
6 ex hac † l. etiã no, habes, q poſito q eſſet uera opi. corũ, qui dicunt q damnati per inquiſitionẽ non ſunt infames. l. iij. §. præterea. de ſuſpe. tu. tamẽ ſi eſt ſecuta executio, quia fuſtigatus, uel mitratus, erit infamis, per iſtam l. Et ſic etiam ex l. iſta habes tertiũ modum, ex quo irrogatur infamia iuris, q̃a qñq; ipſo facto, qñq; per ſententiã, l. j. ſ. e. qñq; ex genere pœnæ, ut hic. Pet. nõ ſtat in iſta lec. ut refert Cy. l. nullum. C. eo. quia iſte modus irrogandi infamiã, l. non reperitur, & ideò tenet ipſe ſecundã lec. quæ hic in gl. ponitur, quam ſtatim dicã, ſed quia gl. tenet iſtã, ego etiã, & puto eſſe uerã, & placet plus iſta prima lec. q̃ ſequẽs. Nã fm aliã, iſta l. nihil nouì induceret, fm iſtã inducit aliquid nouì, & hoc intẽdit facere hic iuriſconſ. Non eñ loquit hic interpretando edictũ, imò refert ſic ſtatutũ eſſe per principẽ, ut ſenatũ, ut patet híc in fin. dũ dicit, forma ſtatuta eſt. Præterea tex. dicit q cã ipſa cum ictu fuſtiũ infamat, nõ dicit de ſentẽtia, & illud qđ dicit, dãnato irrogaret, &c. hoc eſt dicere cã cũ pœna ſecuta infamat eo caſu, quo infamaret ſnia ſola. Secũdo mõ legit in gl. fm quã h. d. Si in executione imponiť pœna corporalis, p pecuniaria, infamia nõ remittiť. de hoc dixi plenè in §. pœna grauior. l. qd ergo. Et no. † ex hac l. fm primã
7 lec. licet quis grauet in pceſſu, ſeu in modo procedendi, propter hoc nõ uideť diſpenſatũ cum infamia. † Quæro[b] ergo
8 b utrũ exbãnitus,[c] & cõdẽnatus de aliquo maleficio ſit infa-
c mis, cũ ex forma ſtatuti habeaťpinde, ac ſi eſſet cõfeſs[a] l. gl. uideť tenere q non l. j. C. de modo mul. Quidã doctor. iam hoc conſulerũt, addẽtes rationẽ, q̃a cũ grauati ſunt ultra fẽgẽ, quia ex ſola cõtumacia habeanť tanq̃ cõfeſsi, ergo uidetur cũ infamia diſpenſatũ, d. §. pœ. grauior. Iac. But. in quadã diſputatione uideť tenere cont. cũ ſtatutũ dicat qđ habeatur pro confeſſo, ergo oẽs leges loquentes de confeſsione uerbali, trahunť ad iſtã fictã, ſicut in ſimili in ficta ſtipulatione, l. j. in prin. d. e rei ux. act. & in eo qui fingiť ſemp fui
d ſe in ciuitate, & ſimili, qui uerè cõfeſſus[d] eſſet infamis, ut in hac gl. no. ergo, &c. Cont. ego puto, primò ba in criminali-

bus confessus nō est infamis, ut ſ. dixi. Vnde ex ficta confessione non infamat, nec ex condēnatione infamātur. Nam damnatus non personaliter, sed per mediā personā procuratoris,[e] non est infamis. l. furti. §. si quis alieno. ſ. eo. multò minus erit infamis iste, qui nullo modo fuit in iudicio. Pro hoc multū facit ratio dictorū doc. quia fuit grauatus ultrà legem, ergo, &c. d. §. pœna grauior. Nec ob. quod dictū grauamē fuit circa processum, ergo nō inducit dispensationē
1 super infamia, ut hic, quia † nō fuit circa processum solùm, imò etiā circa probationes, & per consequēs circa condemnationē. hic uerò lo quitur quādo fuit grauamē solùm circa modum procedendi, de ueritate aūt constabat per notarium, uel alio modo, ut dixi. Faciunt ad prædicta quæ dixi in l. infamē. ſ. de pub. iud. Et ea quę dixi in exbannito, intelligas, nisi sit executio pœnę secuta in corpore, nam tunc esset infamia ex genere pœnæ per hanc legem.

ADDITIO.

a *Condemnato. Bar. l. infamem. de pub. iu.*
b POMA. *Quæro. Barb. cons. iij. uol. ij.*
c *Exbannitus. Bar l. non solùm. §. fi. ſ. de procu. & l. j. §. de qua. de postu. q. licet talis absens condēnatus, sit infamis effectu. tamē si petat, & obtineat in integ. restitutionem, propter iustam causam absentiæ, tollitur infamia irrogata. Bar. in istis locis uacillare uidetur, & ad hanc q. de qua hic per Bar. adde Ang. & Imo. l. infamē. de pub. iu. et qd' ibi dixi post Bar. et Spe. de sen. §. iij. uer. quid si de istis. & cū opi. Bar. hic etiā transit Bal. l. si tutor. C. de in terd. ma. & Bar. l. si ideò. ſ. de eui. & Sal. d. l. si tut. an ficta cōfessio infamet, de quo ultra hic no. uide Ia. But. l. quoniā. ſ. e. dicentē q. nō prætereā in casu d. l. si tutor. & d. l. quoniā. adde etiā Bal. l. etiā. C. de fur. & quid si statutum dicit. Si exbannitus habeatur pro confesso, & sententia habeat effectū, prout si lata esset in præsentē, an sit infamis, Bal. l. j. in ult. co. C. de hær. inst. Iac. in disputatione quam ponit in l. fi. C. de req. re. Io. An. in Spec. de contu. §. sequitur. in prin. et an ficta infamet. Bal. l. cū mulier. ff. so. ma. Ca. cōſ. cxcviij. Et an confessio ficta, infamet. Barb. cons. iij. in ij. uol.*
d POMA. *Confessus. Fel. c. testimonium. de te.*
e *Procurat. Pro concord. aduerte q. sententia Bar. fuit in l. fi. ff. ad Treb. quòd pluralis locutio, non posit de necessitate uerificari in minori nume. duorū. Cont. tamen alleg. in hac l. j. fol. coadiuuatis uerba ipsius Bar. tam in hac l. j. q. in fi. sic dici potest. j. opi. uera. ut in d. l. fi. si ratio recti sermonis, hic patitur, & secundū subiectam materiā. Nam in hac l. j. ideò pluralis locutio uerificatur in singulare, quia illa pluralitas cōprehenderet etiam singularitates, l. ij. §. homines. ff. ui bono. ra. quia non profertur illa pluralitas in uniuerso, ut omnia in uniuerso comprehendat, sed est apta comprehendere omnia in uniuerso, & omnes particularitates in iudicio, l. nō est sine liberis. de uer. sig. l. iiij. §. hæc uer. ff. de li. ho. exhi.*

LEX XXV.

EXHAEREDATVM.

§. SI QVIS. No. q iusta probatio mortis est, quod aliquis intrauit bellum, & modo non reperitur, arg. huius l. in fin.

De procuratoribus. Tit. III.

QVIDAM habent super rub. unā gl. quæ est additio, continua ut in ea. Quæro in quo differt procurator à defensore. Dic ut in gl. Vel dic procurator cū mandato, defensor sine mandato. Sed quærit gl. in quo differt iste tit. à tit. mandati. Dic ut ea. Quærit gl. quæ est additio, utrùm in cōstitutione procuratoris posset fieri substitutio, ut si talis nō erit procurator. talis sit. nō. q sic, & bene. Dic ut in ea. & quia ista gl. est additio, ipsam non habeo, sed eam pono.

LEX I.

1 *Plurale resoluitur in singulare.*
Statutum puniens producentem falsos testes, uerificatur in producēte unū.
2 *Tit. de negotijs gest. habet locum sine mandato expresso uel tacito.*
3 *Procur. in rem suam, procuratorem constituit ante lit. contest.*
4 *Procur. qui habet mandatum ad substituendum, potest constituere procuratorem ante lit. conte.*
5 *Seruus & procurator ad negotia constituunt procuratorē ante lit. contest.*
6 *Prælatus ecclesiæ constituit procuratorem ante litem contest.*
Prælati ecclesiæ sunt quodammodo usus fructuarij rerum ecclesiæ.
Pater constituet procuratorem in rebus filij.
7 *Salarium promissum procuratori in eius constitutione, impedit actionem mandati, secus si ex post facto.*

PROCVRATOR. Primò ponit, quid sit p curator, secundò ad quæ potest constitui, p curator, tertiò ad quid est utile, quartò qualiter constituit procurator, quintò per quē constituatur, sextò quis constituatur, septimò ponit effectus constitutionis procuratoris. Secunda ibi. procurator aūt. Tertia ibi, usus aūt. quarta ibi, dari autē. Quinta in l. filiusfa. §. j. Sexta in §. ipse quoque. Septima in §. procurator. & de illa ult. tractat, usq; ad l. si tu. Redeo ad primā, quid est procurator. Quærò quare dicit aliēna. Dic quia in proprijs non constitit mandatū, l. j. in fi. ſ. mand. Opp. gl. ad hoc de procur. in rem suam. Et respon. optimē. Secunda tamen sol. uerior est. Secundò quæro, quare dicit negotia &c. tanquā uerbum generale cōplectens, seu cōprehendens iudicia & negotia quæcunq;. Sed ad hoc opp. gl. quia procurator pōt constitui ad unum negotiū, ſ. prox. §. &c. & fateor, † quia plurale istud uerificatur
1 in uno singulari, ſ. de neg. gest. l. iij. §. negotia. Et licet statum dicat de eo qui produxit falsos testes, in plurali tamē habet locum etiā in eo qui produxit unum testē tantùm, &
2 sic de similibus. † Quæro, quare dixit mandato? Dicit gl. quia sine mandato habet locū tit. de neg. gest. Hoc est uerū sine mandato expresso, uel tacito. De expresso habes hic, & C. eo. & ſ. mand. & C. mand. per totum. De tacito habes ſ. de ope. no. nun. l. j. in fi. & ſ. usufru. quemadmodū ca. l. j. in fi. & l. ij. Item quæro, quare dixit, domini. Dicit gl. ad differentiā tutoris & curatoris & publicorū administratorū, qui non constituunt procuratorē ante lit. contest. C. eo. l. neq;. Ad i-
3 stud opp. gl. tripliciter. † Primò de procuratore in rem suā, qui facit procuratorē ante litē contest. l. illam. C. de dona. Sol. procuratorem in rem suam utiles actiones suo nomine, l. contraria. meritò facit procuratorē ante litē contest. ad exercitiū illarum utilium actionū, quia illarū dominus est. Se-
4 cundò opp. † de procuratore facto ad aliū sustituendum, qui nō est dominus, & procuratorē facit. Gl. respondet illud uerum, si est ibi mandatū de certo faciendo, quia tunc dominus facere uidet. Doc. dicūt idem, si datū est sibi mandatum de substituendo incertū, l. item eorū. §. si decuriones ſ. tit. j. & l. unum ex familia. §. si de falcidia. ſ. de leg. ij. Ipse em dūs uidetur illum nominasse Gu. & Cy. l. quod quis. C. eo. Et est casus hodie extra eo. c. j. li. vj. Vel sustinendo gl. possumus dicere, q illud quod dicit, dūmodo certus intelligat, quia si facerē te procuratorē ad substituēdum Titiū, & plures essent Titij, non ualeret, l. duo sunt Titij. de test. tut. & sic
5 potest intelligi ſ. l. prox. † Tertiò opp. ad idem, quia seruus potest constituere procuratorē, & tamen non est dominus, l. seruū quoq; in prin. ſ. eo. dicit gl. ibi ad negotia, hic ad iudicia. Certè malū esset qd' hæc diffinitio solū cōprehendat procu. ad iudicia. Ideo dic qd' seruus constituit procuratorē ad illa negotia, quæ spectant ad eū, saltē cura & solicitudine. Simile dicimus in procuratorē ad negotia, q substituūt procuratorē ante lit. conte. l. si procuratorē. §. j. ſ. mand. quia illud qd' mandat, pertinet ad eum cura, & solicitudine, & sic tanquā dominus mandare uidetur, & eiūs nomine geri tur, l. mandato. ſ. eo. & hoc etiam tenēt doc. l. quod quis. C.
6 eo. Quartò ad idē † opp. de prælatis ecclesiarū, qui constituunt procuratorē, [a] auth. de sanct. epis. §. si qñ. tñ non sunt domini. Gl. dicit, expone ibi procuratorem, id est, syndicū. Doc. nostri hoc nō tenent, nam licet ipsi nō sint uerè domini retū ecclesiæ, tñ sunt quodāmodo usufructuarij, & ideò sunt dñi iuris illius, meritò possunt cōstituere procuratorē nomine eorū, & p suo iure. Sicut uidemus in patre, qui est legitimus administrator filij sui, qui pōt constituere procuratorē. l. j. C. de bo. mat. licet gl. ibi aliter dicat. Hoc tenet Iac. But. & Cy. C. eo. l. neq;. canonistæ idem, nec curāt de diuersitate nominū, utrū dicatur procurator, uel syndicus, uel simile, c. petitio. ext. eo. & ideò non bene dicūt notarij, qui dicūt talis rector ecclesiæ nomine suo, & ecclesiæ cōstituit, sed dicere,

dicere, pro suo iure qd' habet in rebus talis ecclesiæ. Sequitur in tex. administrat. exponit gl. id est, administrandū susc epit, & bene, & adde, gratis sine pecunia, aliàs nō esset mā
b datum, sed locatio, [b] l. j. ſ. mand. † dicit Gul. non intelligas,
7 si ego constituerē procuratorem, & promitterē sibi salariū, quod ipse non sit procurator taliter quod agere impediat, imò agere potest, & procurator est respectu eius pro quo, seu contra quem agitur, quia uoluntatē domini habet, sed non dicitur procurator, ut oriat actio mandati inter constituentem & procuratorē, sed orietur actio locati, uel conducti, uel præscriptis uerbis. l. naturalis. §. pe. ſ. de præsc. uerb. & hoc intellige qñ in ipsa cōstitutione promittitur salariū. Si uerò ex post facto promittitur, uel daret salariū ad qd' tenet, tūc esset quædā remuneratio, & nō impediret actionem mandati, l. salariū. ſ. mand. † An aūt tutor uel curator possit recipere salariū, dicemus ſ. mand. l. salariū. Ad prædicta facit ex. de syndico. c. j. quod ibi no.

ADDITIO.

a *Constituunt. Potest etiam ante lit. contest. Inn. & doc. c. edoceri. de resc. d. l. j. de bo. mater. licet gl. hic cont. & d. §. si quando. adde gl. & Bar. l. neq;. C. eo. Io. And. in add. Spec. tit. de procurator. §. j. in princ. & an executores ultimarum uoluntatum possint ante lit. contest. constituere procuratorem? Cast. cons. cxlviij.*
b *Locatio. Bal. l. j. pe. q. C. mand. & Bar. l. item. C. eo.*

§. PROCVRATOR. Gl. uidetur facere differentiā inter procuratorē unius rei, & nunciū. Nam nuncius sem per confert uerba in personā domini, procurator non.

§. QVAMVIS. Gl. hic uidetur dicere, q procurator ad unam speciem uidetur nuncius, & ideò debet concipere uerba in personam domini, l. qui aūt. §. fi. ſ. de const. pec. & ibi plenè dixi in materia nuncij.

a *Procuratorem qui mittit ad iudicē cum mandato insufficienti, est uerus cōtumax, & amplius non est citandus.*

§. VSVS. [a] No. q eo ipso quòd quis mittit procuratorē uidetur nolle cōparere in iudicio per se. Et per hoc di-
1 co, † q ille qui mittit ad iudicē procuratorē cum mandato, non sufficienti, non est amplius citandus, tanquā uerè contumax, uidetur em̄ declarasse se nolle uenire. l. si finib. ta. §. Iul. [b] de dam. infec. ubi dixi.

ADDITIO.

a *Vsus. Limita in casu, l. cùm miles. ſ. de alie. in. secundū utranq; lec. & quod ibi Bar. ibi est sing. casus, in quo quis cogitur personaliter agere, uel defendere, & l. ij. & ibi Bal. C. de ijs qui ue. æta. impe.*
b *§. Iul. Adde Bar. l. j. de iu. reip. li. xj.*
1 *Furiosus habetur pro absente, ubi requiritur aliquis consensus tacitus, uel expressus.*
2 *Absens constitutus procurator recipiens mandatum, uidetur ratum habere mandatum.*
4 *Procurator constitutus ad diem, an posit lite non finita illam prosequi.*

§. DARI AVTEM. Hic dicitur de modo constituendi procuratorē. Opp. quòd furiosus habeatur pro absente, l. ubi non uoce. §. furiosus. de reg. iur. uel absentis aliquis consensus, tacitus uel expressus. † Breuiter ubi non re
1 quiritur præsentia, furiosus habetur pro absente, l. contraria. Sed ubi absentis aliquis consensus requirit, ut hic, nō habet pro absente, & hoc est qd' dicit tex. hic in l. seq. §. furiosus. Opp. l. item. §. sed si ita. ſ. titul. j. Sol. ut in gl. & ext. gl.
2 quæro, † utrùm absens constitutus procurator recipiendo instrumentū uideatur ratū habere mandatū? Tex. est quòd sic in c. j. de procur. in clemen. Quæro dicitur hic, quòd pro
3 curator potest constitui ad litem futurā, an † constitutus simpliciter, uideatur constitutus ad lites futuras, dicam ſ. l. 6 mnīū. Quæro, dicitur hic, quòd procurator potest dari ad
4 usq; ad diem. quid si aduenīēte die, lis † non sit finita, utrū poterit eam prosequi? Videt quòd sic, quia procurator nō potest reuocari post lit. contest. ſ. l. post litē. C. ut causæ post pub. adsit tu. l. j. & l. ita aūtē. §. fin. ſ. de admi. tu. Iac. de Are. distinguit sic, Aut procurator erat generaliter constitutus, & tunc finito tempore potest adesse, ut causam impleat. d. l. j. & d. l. ita autē. §. fi. Aut fuit constitutus ad unam litē, & tunc aut ex parte actoris, & tunc aduenīēte die expirat eius officium. ut hic. Aliud est em̄ in ipso mādato diem apponere, aliquid post simplex mandatū, & lit. contest. reuocare, arg. C. de cuic. l. si post perfectā. Aut loquimur in procuratore ex parte rei, & tunc ab ipso initio potest actor talē procuratorem non admittere, quia per talem constitutionē uidet uelle reus actorē distringere in plures aduersarios, scilicet, unū uno tempore, alium alio, qd' non potest, l. iam tamen. §. si tñ plures. iud. sol. & l. ne in plures. ſ. de exerci. & sic nō uidetur rectè defendi, l. ij. §. j. ſ. quib. ex caus. in pos. ea.

ADDITIO.

a *Dari. Castren. cons. cccxxxiiij.*

LEX V.

a PRAESENS. [a] No. quis dicat esse præsens, & quis absens. Dic ut in gl.

ADDITIO.

a *Præsens. Et de multiplici genere absentiæ. uide in l. absente. ff. de uer. sig. & inl. §. qui præsens. de uer. ob. in auth. de fideiuſs. §. absente. in prin. de dā. infec. & hic, & q. no. Bar. l. j. de lib. agn. Ioan. An. post Arch. c. fi delegatus. de off. deleg. in vj. An autem quis præsumatur absens, Spe. de actore. §. post quam. quem sequitur Bal. l. fi. §. necessitatem. in fin. C. de bo. quæ li. q. nō. ad auth. præsente. C. de fideiuſs. & adde, quòd recedens, & qui reuersurus est, habetur pro præsente, secundū Bal. auth. habita. & qd' dixi, an quis præsumatur præsens, uide Bar. l. relegati. de pœn. Et quando dicatur absens. l. fin. & ibi gl. C. de præscr. lon. temp. Et prædictis adde Bar. & ibi dixi in l. testimento. ſ. de ali. le. Et Bal. l. fi. §. ubi autē. de bo. quæ lib. per illam tex. quòd ille dicitur absens, qui longe abest, quod fecit ad multa q. statutorum, secundum eum. adde quis dicatur absens, & præsens, & cui incumbat onus probandi absentiam. Bald. consilio cclxiij. & cclxiiij. Fel. c. quoniam ext. de lit. non contest.*

LEX VIII.

1 *Procuratorem quis solus constituit ad ea, quæ solus facere potest.*
2 *Filiusfa. in castren. pec. sine consensu patris esse potest.*

a FILIVSFA. [a] Filiusfa. potest constituere procuratorē ad omnia quę ipse sine patre gerere potest. No. reg. q.
1 ad ea † quæ quis potest solus facere, potest solus procuratorē constituere. Exemplū habes in filio. Idē in minore, l. diuus. in fi. ſ. qñ pen. tu. & ibi no. & l. iij. §. j. ſ. de rat. ha. & de rest. spol. c. ex parte. & de re iud. c. cùm. I. & A. & ibi per cano
2 nistas. † Secundò no. q in castrensi pec. potest filius esse in iudicio sine consensu patris. l. miles. in princ. de cast. pec. & sic reprobatur gl. quæ est in l. cùm non solum. §. necessitate. de bo. quæ li. & ext. de iud. c. j. li. vj.

ADDITIO.

a *Filiusfa. Ad intellectū uer. sed puto. adde l. si cùm dotē. §. si pater. sol. ma. ubi addit, q. filia debet cauere de rato. Ampliat. Fel. in rub. de test. cogen. Fel. c. causam. j. co. de iud.*

§. IPSE. Quæro, utrùm requirat consensus patris, quando filius agit nomine alterius? Gl. l. cùm non solū. §. necessitatē. dicit q sic, quod reprobant doc. per hunc tex. & c. generaliter. ext. eo. li. vj. & §. necessitatem. loquitur quādo filius agit suo nomine.

§. INVITVS. Opp. q isti administratores cogant inuiti, ut ſ. tit. ij. l. puto. & ſ. de mune. & ho. l. si quis magistratu. Sol. Aliud in procuratore, q est officiū uoluntariū, aliud in tutore & curatore, & administratore ciuitatis, ut in cont. Quid in curatore bonis dando. Dic q non datur, nisi ex causa, ut in gl. Opp. l. non tantùm. ſ. de app. & l. additos C. de appel. Sol. gl. dicit ibi, q datur inuito, certò ibi habet mandatū à. l. non ab homine, & inuitus ipse non cogitur.
1 Vlt. gl. hic recitat materiā, † utrū qui tacet consentire uidea tur, de qua etiā in l. Caius. ſ. de pig. acti. & Dy. c. is qui tacet. ext. de re. iu. li. vj. & Cy. C. e. l. inuitus. Ego plenè dixi in l. quę dotis. ſ. fol. ma. quam repetij.

1 *Veterani possunt esse procuratores.*
Milites nostri temporis possunt esse procuratores.
2 *Militantes in castris non possunt esse procuratores.*
Miles cœlestis militiæ non potest esse procurator.

3 *Iudex ex officio repellit procuratorem inhabilem.*
Iudex ex officio ſupplet in his quæ pertinent ad utilitatem publicam.
4 *Tacitè omitti quædam poſſunt, quæ tamen non expreſſè.*

1 §. VETERANI. †No. quòd ueterani poſſunt eſſe procuratores. Et hoc apparet quòd milites noſtri tẽporis qui non habitant in caſtris, ſed ſtant per plateas, poſ-
2 ſunt eſſe procuratores. Secundò no. quòd † milites militã-
a tes [a] in caſtris, non poſſunt eſſe procuratores, & eadem ra-
tiõe nec milites cœleſtis militię, ſcilicet, Dei, ut dicit gl. & be-
b ne. Tertiò no. [b] ex eo quod dicit tex. nec ſi uelit aduerſarius.
3 † q̃ iudex ex ſuo offi. [c] poteſt talẽ procuratorẽ repellere. Et
c idem puto in his omnibus quæ publicam utilitatem reſpi-
d ciunt, [d] ſi à parte omittãtur, poteſt iudex ſupplere per hunc
tex. cum gl. l. quos prohibet. ff. tit. ij. dixi in l. iiij. §. hoc autẽ
4 iudiciũ. de dam. infe. Vlt. no. q̃ † quædã poſſunt omitti ta-
citè, quæ non poſſunt omitti expreſſè. Simile in iuramẽto
calumniæ, ut dixi in l. ij. §. ſed quia ueremur. C. de iur. cal. Itẽ
e ex hoc tex. [e] cum gl. potes habere † determinationẽ, q̃ licet
5 ille, qui non poteſt eſſe aduocatus, ſm tit. de poſtul. ſi tamẽ
fuerit aduocatus, non uitiat proceſſus. Et iſtud uidet uerũ
in eo, qui licet non poſſit eſſe procurator pro alio, pro ſe ta-
mẽ poteſt eſſe in iudicio, ut miles. Sed ſi eſſet aliàs, qui nec
pro ſe, nec pro alio poſſet, ut ſeruus, uel pupillus, tunc non
ualeret iudiciũ, quia non habet ſua ſubſtantialia, l. j. C. qui
legi. perſo. ſtan. in iud. ha. facit l. ij. §. j. ff. quiſ. cog.

ADDITIO.

a *Militantes. Bar. l. militem. C. eo. & Io. And. c. in noſtra. ext. eo. & idem Gul Bal. & Ang.*
b *No. Gl. ff. eo. l. neq; c. ſopitæ. de cenſi. Inn. c. j. de obl. ad ratiocin. Barb. conſ. 60. & conſ. lxij. uol. j.*
c *P. PAV. P. Officio. Fel. c. cauſam. de iud.*
d *Reſpiciunt. Tex. & gl. c. exceptionẽ. §. fi. de excep. ex quo poteſt repellere bannitum, uel excõmunicatum. & puto q. cùm hoc caſu officiũ iudicis ſuccedat in locum exceptionis, non poterit ſupplere ultra tempus excipiendi, Iac. de Are. l. j. C. ut quæ ſunt aduo. & Bal. c. domino. hic finitur lex. in l. exceptionem. C. de prob. ſed ipſemet Bar. tenet cont. l. inter quos. §. alieno. de dam. infec. gl. c. j. de elec. in vj. quam alleg. Bal. l. licet. C. eo. & auth. offeratur. de lit. conte. & d. l. exceptionem. adde q. iudex poſſit repellere procuratorem non idoneum. Ro. conſ. lx.*
e *POMA. Tex. Oldra. conſ. cxxx, Alex. conſ. lxiij. iiij. uol. Fel. c. poſt ceſſionem. de prob.*

1 *Satiſdedit quando minus procuratore conſentiẽte, procurator præſens cogitur iudiciũ ſuſcipere. Intellige q. procurator conſentiat tempore ſatiſdationis, uel poſteà, & in iudicio, uel extra.*
2 *Procurator conſtitutus agendum, & defendendum, & ad ſoluendũ, & ſatisfaciendum, non poteſt præciſè cogi ut ſoluat circa expedienda, extra iudicium, in iudicio autem cogitur de rebus domini.*
3 *Contractibus in extraiudicialibus, quis non cogitur præciſè ad factum remiſſiuè.*
4 *Præciſè cogi quis non poteſt ad factum, quando allegat iuſtam cauſam.*
5 *Procurator ſi ſit datus ob abſentiam domini, mandatum finitur domino reuerſo,*

§. PROCVRATOREM. Procurator pro quo ſcienter
a dominus ſatiſdedit, cogitur præciſè iudiciũ ſuſcipere,
niſi ex cauſa legitima excuſet. No. caſum [a] in quo quia
præciſè cogitur ad factum. Opp. ff. eo. l. non cogendũ. §. Sa-
binus. Gl. ſol. optimè, quã uide & no. Habetis etiam latius
1 per gl. ff. eo. l. ſed & hæc. §. præter. Vides ergo q̃ † quando do-
minus ſatiſdedit pro procuratore conſentiente, cogit pro-
curator præſens ſuſcipere iudiciũ. Pone ergo ſecundũ q̃d
ſit quotidie, quòd dominus inſtrumẽto procurationis cõ-
fecto procuratore abſente ſatiſdedit, procurator poſteà ſu-
ſcipit madatũ, an ex iſto conſenſu cũ ſatiſdatione præcedẽ-
ti poſſit cogi ſuſcipere iudiciũ. Sic ext. de procurat. c. j. in cle-
mẽ. & ſic hæc gl. recipit duplicẽ limitationẽ dum dicit, quo
conſentiẽte, ſcilicet tempore ſatiſdationis, uel poſteà. Item
quòd dicit dominus, ſatiſdedit, intellige, in iudicio, uel ex-
tra. Inſtit. de ſatiſdat. §. ſi uerò aliquis. Sed quæro, pone in
mandato dicitur, facio te procuratorẽ ad agendũ, uel de-
fendendũ, &c. & ad ſoluendũ, & ad ſatisfaciendũ, utrùm p̃
curator cogetur præciſè ſoluere. Videtur q̃ non, per iſtum
tex. qui ſolùm cogit præciſè ad iudicium ſuſcipiendũ, non
ad aliud. In cõt. facit ratio poſita in gl. quia ita falleret fi-
dem duobus, ſi nõ uult ſatisfacere & ſoluere, prout uenit
in mandato, ſicut ſi non uult defendere. d. c. ſ. de procur. in
2 clemen. ubi dicit in iudicijs, & in aljs negotijs. Sol. † Solu-
tionem & ſatiſdationẽ quæ ueniret expedienda extra iudi-
cium, nõ cogit præciſè procurator facere, quia iſtud quòd
præciſè cogatur, eſt ſpeciale in iudicijs, ut hic in fi. gl. Sed ſi
eſſet expedienda in iudicio, quia fortè fieret executio iudi-
cati, tunc ſi procurator ſatisfacere poſſit de bonis domini,
puto q̃ cogatur præciſè, per d. c. & quia eſt cadẽ ratio, ſed
de ſubſ. procurator ſatisfacere non cogitur. Quod apparet ex
l. ſeq. ubi propter incõmodum rei familiaris ipſe procura-
tor excuſatur, ne præciſè defendat, ut ſi obuenit ei hæredi-
tas, uel ſimile. Vnde non cogitur præciſè ad aliud, propter
3 quod res ſuæ incõmodarentur. † Ad ſm quòd dicit gl. q̃ in
cõtractibus extraiudicialibus nõ cogitur quis præciſè ad
factũ, dic plenè ut dixi in l. ſtipulationes non diuiduntur.
4 ff. de uer. ob. No. ex iſto §. cùm † iſtis ll. ſeq. q̃ licet lex dicat a-
liquẽ cogi præciſè ad aliquid, debet intelligi niſi iuſtã cau-
ſam excuſationis alleget. Vlt. uide gl. ſuper l. uel hæreditas,
in princ. dum dicit, qui cœperat abeſſe, dato procuratore.
5 No. q̃ qñ † procurator datur propter abſentiã domini, fi-
nitur mandatum domino reuerſo, ff. man. l. qui mutuam. §.
non ideò. & quòd ibi no. dicam. ff. eo. l. poſt litem.

ADDITIO.

a *Barb. caſum. Gl. l. ſtipulatio. §. fi. ff. de op. no. nun. Idem dicas ſi acceſſit inſtrumentum. gl. l. ſi pecuniam. ff. de cond. ob cau.*

LEX XV.

1 *Satiſdatio præſtita præſente procuratore per dominum facit rem eſſe integram quoad reuocationem expreſſam.*
2 *Satiſdatio quando faciat rem non integram quò ad reuocationẽ tacitam.*
3 *Mandatum non uidetur morte reuocatũ, ſi procurator recipit inſtrumentum, in quo continetur ſatiſdatio, prout hodie communiter ponitur.*

SI DEFVNCTVS. Satiſdatio pro procuratore præ-
ſente præſtita, facit ut mandatũ morte domini non fi-
niatur, ſecus ſi pro abſente, & ignorante. Opp. q̃ non
cogatur præciſè, ut ff. eo. l. non cogendũ. §. Sabinus. Sol. ut
in l. filius. in fin. eo. Secundo opp. quòd mandatũ finitur
morte domini, reintegra, Inſt. mand. §. item ſi adhuc. ſed hic
eſt res integra, ergo, &c. ut inſtit. mand. §. item ſi adhuc. Sol.
non eſt res integra propter ſatiſdationẽ. Cont. hoc eſt gl. ff.
l. prox. ubi dicit, quòd ſatiſdatio non facit uideri rem non
eſſe integrã. Et ibi gl. ſol. quòd uerũ eſt quantùm ad reuoca-
tionem expreſſam, ſecus quò ad tacitã, quæ fit per mortẽ,
ut hic. Opp. l. ſi præcedente. ff. mand. Sol. ibi ſatiſdatum fuit
pro abſente, uel ipſe procurator met ſatiſdedit. Tria habes
ergo uidere. Primò utrùm ſatiſdatio faciat quòd procura-
tor poſſit præciſè compelli, quod dic ut l. filius. in fin. ff. eo.
1 † Secundò, utrùm ſatiſdatio faciat rem non eſſe integram,
quò ad reuocationẽ expreſſam. Et dic quòd non, ut no. ff. l.
2 prox. † Tertiò utrùm ſatiſdatio faciat rem non eſſe integrã
quò ad reuocationẽ tacitã. Et tunc diſtinguc, aut ſatiſdedit
procurator, aut dñs. Et ſi dñs, aut procuratore conſentien-
te, & tunc ſic. Aut non, & tunc facit non eſſe integram. ut ex
à prædictis patet. No. ergo mirabiliter [a] hanc l. cùm hodie in
3 omni inſtrumento contineatur † ſatiſdatio domini, d. §. ſi
uerò aliquis. Inſt. de ſatiſd. quòd ſi dominus deceſſit, poſt-
quã procurator recepit inſtrumentũ, nõ uidetur eius man-
datum reuocatũ, d. c. j. de procu. in clemen, Opp. dicitur hic
quòd ſi procurator eſt inſcius, nõ cogitur defendere, tamẽ
ſtipulatio cõmittitur. cont. §. l. prox. No. non ſoluo modo.
Opp. quando mandatũ continet illud. quòd dominus ha-
b bet neceſſe facere, non finitur [b] morte. l. fundi. §. itẽ amicus.
ff. de acquir. poſs. ſed dominus haberet neceſſariò ſe defen-
dere, ergo, &c. Sol. non habebat neceſſe, quia poterat pati
miſſionem in poſſeſſionem. l. ſatis. §. de in ius uoc.

ADDITIO.

a *Mirabiliter. l. ſi pecuniam. & ibi Bar. C. de cond. ob cau. & Bal. l. ſi ante acceptum. iud. fol. & Bal. l. mandatum. C. man. in j. & ij. op.*
b *Finitur. Bar. l. ij. §. pen. de don.*

1 *Procurator præſtat tres cautiones, ff. de rato, de iudicato ſoluendo, & de defendendo.*
2 *Procurator etiam pro quo dominus ſatiſfecit iuxta formam §. ſed hodie, inſti. de ſatiſda. tenetur ſatiſdare de iudicio ſiſti.*
3 *Principalis perſona poteſt cogi reſpondere poſitionibus.*

§. QVI AD COMMVNI. Procurator datus in du-
plicibus iudicijs, uidet fungi partib. actoris & rei, ideò
utriuſq; ſatiſdationẽ præſtabit. Op. q̃ eo ipſo q̃ eſt pro
curator actoris, cogit defendere, ff. e. l. ſeruũ. §. ait prætor. Gl.
ſol. quod ibi defendit ex præcepto legis, nõ ex mãdato ho
minis, & ideò ſi nolet defendere, patit pœnam, quia nõ au
ditur agens. Hic uerò cogeret præciſè defendere, ſi eſſet ſa-
tiſdatũ, ſm prædicta. Quæro qd in aljs publicis iudicijs ſ
1 gl. dicit idẽ. † Quæro quæ ſint iſtæ cautiones, quæ debẽt in-
terponi. Certè duæ, ſ. de rato, ex pte actoris, & de iudicato
ſoluẽdo ex pte rei. Addũt quidã tertiã, ſ. de defendendo, l.
ſeruũ. §. ait prætor. ff. e. q̃d gl. reprehendit, q̃a clauſula de de-
fendẽdo, continet ſub clauſula, iudicatũ ſol
ui. Iſtud non eſt uerũ. * quia cautio de defen
dendo, de qua loquitur l. ſeruũ. §. ait prætor.
intelligitur de defendendo in cauſa recõuen
tionis, clauſula uere defendendo, quę conti-
netur in ſtipulatione, iudicatũ ſolui, intelligi
tur de defendendo in illa eadẽ cauſa, in qua
factus eſt procurator. Vnde puto q̃ debeat
dici de triplici cautione. Ita etiã intelligebat
2 Iac. But. † Quærit gl. utrũ cogat ſatiſdare [a] de
iudicio ſiſti. Et dicit q̃ non, poſtquã eſt ſatiſ-
datũ. iudicatũ ſolui, ſub qua cõtinetur clau-
ſula de defendendo, quæ defenſio nõ poteſt
fieri, niſi ſiſtat in iudicio, uide gl. Iſta gl. poſſet dicere uerũ,
quãdo dominus in ſatiſdatione iudicatũ ſolui dediſſet fi-
deiuſſores extraneos. Sed ſi ipſemet fideiuſsit pro ſuo pro-
curatore, in inſtrumẽto, p̃curatorio, ſm formã Inſt. de ſatiſ-
dat. §. ſed hodie. & §. ſeq. tũc adhuc puto ipſum procurato-
rem cogendũ ſatiſdare de iudicio ſiſti. Ipſe enim principa-
lis cogeretur, ſi non poſſidet immobilia, l. ſciendũ. in prin.
qui ſatiſ. cog. Et modò per ſuam nudã promiſsionẽ actor
3 nihil habet plus quàm habebat primò, † & erit fortè neceſ
ſaria ipſius rei principalis perſona in iudicio ad reſpondẽ
dũ poſitionib. & ſimilibus. Vnde puto procuratorẽ cogen
dum ad ſatiſdandũ de iudicio ſiſti, uel ipſum dominũ hoc
firmare per alios fideiuſſores, q̃s per ſe. poſſet quæri an qñ
4 dominus ſatiſdat pro ſuo procuratore, procurator teneat
ſaltẽ promittere, nuda cautione. De quo per † Cy. C. de ſa-
tiſ. l. j. & Dy. in ſol. ſuper ru. & ibi tetigi, Iac. de Are. ff. iu. ſol. l. ſi
ad defendendum. & ibi dixi.

ADDITIO.

a *Satiſdare. Alex. conſ. cvj. uo. j. fi.*

LEX XVI.

a ANTE LITEM. An lit. conteſt. poteſt procurator li
berè à domino reuocari, [a] poſteà uerò non, niſi cau
ſa cognita. h. d. cum l. ſe. uſq; ad l. quæ omnia. Opp.
quòd poſt ſatiſdationem non uidetur poſſe reuocari, ſ. l.
prox. in prin. Sol. illud uerum, quo ad reuocationem taci-
tam, ſecus ſi expreſſam. Signa iſtam gl.

ADDITIO.

a *Reuocari. Quid ſi procurator fecit impenſas. Bal. l. cum dotem. §. eo autem ſolut. matrimonio.*

LEX XVII.

1 *Mandatum uidetur reuocatum procuratore ex bannito.*
2 *Procurator non reuocatur poſt lit. conte. quia eſt effectus dominus litis. Et non amittit ſalarium, ſi reuocetur.*
3 *Procurator in cauſis, in quibus lis non conteſtatur, efficitur dominus litis, quando incipit tractare de meritis cauſæ.*
4 *Iudicium poteſt in dominum transferri, quando procurator nõ reperitur. Procurator ex cauſa non reuocat procuratorem ſubſtitutum à ſe.*
5 *Procurator iuuenis reuocari poteſt.*

a POST LITEM. [a] No. ex eo q̃ dicit, uel in ciuitate ma
1 nente, q̃ procuratore † exbannito uidetur reuocatũ
mandatum, l. cùm quis. in prin. c. ſ. de ſol. & l. ſi cum Corne-
2 lius. in fi. eo. tit. † No. quòd poſt lit. conte. non poteſt reuoca
ri procurator, niſi cauſa cognita. Cont. ff. de iu. l. iudiciũ ſol-
uitur. Gl. ſol. aliud in iudice delegato, aliud in procuratore
in quo uertitur damnum pecuniariũ, & q̃a aduerſarius
oneraretur, aduerte adhuc uult dicere gl. fortè, quia procu
ratori licet accipere ſalariũ, non iudici delegato. Iſta ratio
nõ eſt uera, quia ſi procurator reuocaretur ſine ſua culpa,
non perderet ſalariũ. l. j. §. diuus. ff. de uar. & extraor. cog. & ff.
loc. l. qui operas. Vnde nullũ damnũ pecuniariũ eius uer-
titur. Item iudex poteſt accipere pecuniã, auth. de iud. §. ne
autem. Secunda ratio nõ uidetur uera, quia ita oneraretur
pars per mutationẽ iudicis, ſicut permutato
ris *, l. ſi longius. in prin. de iud. & de iure im- * *Permutatoris. Succedat ledi-*
mun. l. pen. Eſt ergo ratio, ſm Gul. quia pro- *pus aliquis, q̃*
curator per lit. conteſt. efficitur dominus litis *hoc ænigma*
3 l. neq;. C. de procurator. & l. procuratoribus. *ſoluat, nam ne*
b eo. ti. † Quæro [b] circa iſtud prin. q̃d in cauſis, *que ex legibus*
in quibus non fit conteſ. litis. Doc. l. nihil. C. *quæ ſequũtur,*
eo. intelligũt quòd tũc incipit eſſe dominus *Bar. ſenſa elice*
litis, quando incipit tractare de meritis cau- *re poſſim.* Ia.
ſæ, quod eſt uerũ. l. nulla. C. eo. in eo quòd di- Con. B.
cit, cauſam egerit. Quocũq; ergo modo cau-
ſam egerit, ſeu tractare inceperit, dominus li
4 tis efficit. † Quæro an ex eo quòd procurator non reperi-
tur, poſsit transferri iudiciũ in dominũ. ꝛ. ſic, ut colligitur
hic in tex. dum dicit, uel in ciuitate manẽte, ut ff. eo. l. uel exi
c lio. & l. pen. C. ad Treb. Quæro, dicitur [c] hic, quòd ex cauſa
5 poteſt reuocare dominus, & hæres eius. † quid in procura
tore, qui alium ſubſtituit, utrùm poſsit ſuũ ſubſtitutum ex
cauſa reuocare? ꝛ. tex. eſt quòd non ext. eo. c. is qui. lib. vj. l.
quòd ſi fortè. §. j. de ſol. Venio ad uer. in cauſæ. no. gl. ſuper
6 uer. & ætas. † No. quod propter iuuentutem poteſt reuoca
ri procurator, & ſic non poteſt domino imputari, cur ab i-
nitio talem conſtituit.

ADDITIO.

a *Litem. Sed an poſt lit. cont. poſſit reuocari procurator rei defendentis ſine mandato. Bar. l. ſi ante. ff. iu. ſol. adde quòd iuſtã cauſa reuocationis procuratoris etiam poſt lit. cont. eſt, ſi procurator eſt præſens, & patiatur ſe reuocari. Bar. l. j. C. de ſatiſ. & gl. l. ſi procurator. C. e. quid in procuratore in cauſa appellationis. l. dominus. & ibi Bal. C. de appellat. Adde qualiter intelligatur. quòd per lit. conte. procurator eſt effectus dominus litis. Old. conſ. trecenteſimo decimoſeptimo. Et an in reuocatione requiratur ſolennitas iudiciorum. Ro. ſing. cccl xxj. quid autem ſi eſſet procurator, uel fideiuſſor conſtitutus ad tempus, & finitum eſſet tempus, lite adhuc pendente, an teneatur proſequi, Bar. l. ita ante. §. fi. ff. de adm. tut.*
b *POMA. Quæro. Fel. c. exceptionem. uer. iij. intellige. de exce.*
c *Dicitur. Bar. l. ſi ante. in fi. ff. iu. ſol. & Bal. l. q. quis. C. e. & quod dicitur. hic de hærede reuocante mandatum. no. Bal. l. id quod pauperib. de ſac. eccl.*

LEX XXI.

a ITEM. [a] Quæro utrùm cauſa ſuſpicionis debeat probari.
1 gl. q̃ ſic, quam uide, ubicũq; enim lex dicit fiendum ali-
quid ex cauſa, illa cauſa eſt probanda.

ADDITIO.

a *Item. c. ex parte. de reſc. & c. ij. de proc. in vj.*

LEX XXII.

1 *Affinis contra affinem non cogitur eſſe procurator, aduocatus, nec teſtis.*

a VT AFFINITATE. [a] No. † q̃ affinis nõ cogitur
1 contra affinem eſſe procurator, uel aduocatus. Item
non cogitur eſſe teſtis contra eum. l. Iuriſconſult. in
prin. ff. de grad.

ADDITIO.

a *Aut affinit. Alex. conſ. xix. uo. iiij. & conſ. xiij. uol. j. & conſ. xviij. c. uol. Et quòd non ſit idoneus teſtis, adde Alex. conſ. cxxxij. in v. uol.*

LEX XXIIII.

1 *Procurator poſt litem conteſtatam cogitur præciſè peragere iudicium.*
2 *Dominus uel procurator nouus non poteſt interuenire poſt litem conteſtatam, & quando,*
3 *Proceſſus nullus poteſt conſenſu partium uno momento ualidari, & quomodo.*

4 *Iudicij transferendi modus quòd procurator cedat domino ius instantiæ.*
Domini actus factus post litem contestatam, quando ualeat.
Procurator cõstitutus à domino ex causa absentiæ eo reuerso, etiam lite cõtestata per procuratorem mandatum reuocatur.
6 *Dominus si citatur quando lis fuit contestata per procuratorem ad audiẽdam sententiam, uel ad uidendum iuramentum testium, & neuter comparet, nullum est quod geritur.*

a MVTARI.[a] † No. q post lit. conte. procurator cogi-
1 tur præcise peragere iudiciũ, qđ apparet, quia non
potest mutari, nisi ex causa cognita, & ipso postulã-
b te, ut hic dicit in tex. Quæro qualiter[b] fiat ista mutatio, uel
c litis trãslatio.[c] Dicit gl. quia omnia de nouo narrari opor-
2 tebit. Signa gl. quæ innuit, † q dominus uel nouus procu-
rator non potest interuenire in iudicio post lit. contest. nisi
omnia renouentur, & sic opus erit noua contestatione, & si
milibus, quod intelligit Gul. omnia facienda esse uno con-
d textu[d] hoc est, interrogabitur dominus, uel nouus procu-
rator, ita tu das libellum, sicut dedit primus, & admittis re-
3 sponsionẽ sicut admisit primus, & similia, quod no. † & est
utile, quia si factꝰ esset unus, pcessus inualidꝰ, utputa, quia
tẽpore feriato, uel alia ratione, si partes essent inconcordia
possent uno momẽto totũ illum processum reficere. Et hoc
satis innuit ista gl. dũ dicit, omnia de nouo narrari, non di-
4 cit, de nouo fieri. † Alius aũt modus transferendi iudiciũ
no. j. eo. l. in causæ. § si ex parte, uidelicet qđ procurator ce-
dat domino ius instãtiæ. Sed dic, si dñs uult habere ius in-
stantiæ directũ, & nomine suo, de nouo omnia debẽt noua
ri, ut hic, sed si uult habere ius instantiæ directũ nomine a-
lieno, tũc licet tanq̃ procurator in rem suam. Nam instan-
tia põt fieri per cessionẽ, gl. § si ex parte. & ita dixi in l. si an-
5 te acceptũ. j. iud. sol. † Quæro si dominus post litẽ contest.
uenit, & facit in iudicio aliquẽ actum, an ille actus ualeat,
uidetur qđ non, non emi potest in se reassumere iudiciũ, ni
si causa cognita, quæ causæ cognitio non interuenit, ergo,
&c. l. cùm hi. § si prætor. de tranſa. ſ. Et ideò pro huius decla
ratione dicas, q̃ qñ procurator fuit datus à domino, quia
oportebat, ipsum dominũ absentari, tũc do-
* *Mandatum. l. qui mutuam. § non ideò. ff. mand. & ſ. l. si liuſia. § procuratorẽ. ſ. hoc tit.* l. Con.
mino reuerso finitur mandatum * licet post
lit. conte. Videtur emi ab initio cum tali cõdi-
tiõe procurator esse datus, l. qui mutuam. §
j. & qđ ibi no. j. mand. Facit gl. ſ. co. l. uel here
ditas. Meritò tũc dominus potest interuenire. Quandoq̃ procurator non fuit datus ex
e causa absentiæ,[e] sed à præsente fuit factus, pcurator, & tunc aut dominus superuenit in
iudicio, non ut aliquẽ actum faciat, sed ut assistat procura
tori suo, & non est dubiũ quòd procedit iudicium, nec pro
f curator uidetur reuocatus[f] j. eo. l. Pau. respon. Aut inter-
uenit, & aliquem actum facit in sua persona, & tunc si qui-
dem præsente procuratore, & aduersario patiente, & ualet
iudiciũ, non enim est necessaria causæ cognitio, nisi qñ con
tradicit procurator uel aduersariꝰ, ut hac l. mutari. & ſ. co.
l. post litem. Quod intellige, nisi fuerit expresse dictũ, non
animo reuocandi procuratorẽ. Vel interuenit dominus in
aliquo actu, in quo habebat interuenire necesse, & sic non
uidetur reuocare, arg. l. fideicõmissa. § si rem. j. de leg. iij. & l.
rem legatã. de alimen. le. ext. de procur. si quem. lib. vj. Si ue
rò interuenit absente procuratore, præsente tamẽ aduersa-
g rio, tunc ualet actus qui est celebratus, non tñ[g] uidetur re-
uocatus procurator, quia nõ potest fieri, nisi causa cognita
quæ non interuenit, nec interuenire potest aliquo eorũ ab
sente. Et sit tu dicis, quõ ualet actus qui celebrat, quia non
sunt renouata omnia, nec est cessum ius instãtiæ ꝛc. procu-
ratori quæritur ius instantiæ directũ, domino quęritur ius
instantiæ utile, j. eo. l. in causæ. § fi. & ideò ex uigore illius u-
tilis iuris prosequitur instantiã. Nec ob. istę ll. quę requirũt
causæ cognitionẽ, quia uerum est quãtùm ad reuocandũ
procuratorẽ, & ad transferendũ iudicium in dominũ, ita
qđ procurator nõ possit se de cætero intromittere, potest
emi interesse rei, quia fortè procurator scit melius ueritatẽ
aliquorũ, q̃ sciat dominus, specialiter de ijs quæ gesta sunt
in lite, ar. l. apud Celsum. § quæsitũ, de do. excę. & j. co. l. si a-
ctor. & l. non solũ. in prin. sed qñ remanet procurator, dñs
faciet aliquẽ actum, nõ interest aduersarij per dominũ nõ
fieri, quia adhuc poterit citari & cogi procurator ad illum
actũ quem melius nouit, arg. l. si actor. j. eo. Ita intelligo istã
materiã. Probo, dñs potest adesse liti. l. Pau. j. e. Sed ille qui
adest liti, etiã si esset extraneus, põt testes producere & alios
actꝰ utiles agere, l. si suspecta. in prin. & ibi no. j. de inof. tes.
multo magis ergo dñs causæ etiam post lit. cõte. potest ad-
esse si uult, & actus facere, ut dixi, tñ inuitus non compellit,
l. si ult. C. eo. hoc nisi ex causa, d. l. ul. & ideò si citaretur dñs
6 ad † aliquem actũ, & non procurator, puta ad uidendũ iu
ramentum testiũ, uel publicationẽ, uel audiendum senten
tiam, & nõ comparet dominus, uel procurator, nulla esset
sententia, quia citatio non arctat dominũ, debuit enim ci-
tari ille qui erat dominus instãtiæ. Lamber. de Rambo. qđ
ego scripsi in l. furioso. j. de re iud.

ADDITIO.

d P.PAV.P.*Mutari. Quid aũt si dominus comparet, an acta sint nulla? Cep. cau. cxxxij. Caſ. hic.*
b POMA. *Qualiter. Istud dictũ refert & reprobat Pan. c. pe. co. ſi. de iu. Fel. c. præſentata. de testib. Alex. l. j. in prin. ff. ad Treb.*
c *Translatio. hic Ang. Bal. l. j. uer. quæro utrum ex libello. C. de sen. post Bar. ibi uidetur tenere istum gl. & Bal. hic.*
d *Contextu. Bal. l. ſi. de sen. ex bre. recit. & quod no. alij in l. j. de lib. & posthum. & Bar. l. ij. C. ne fideiuſs. do. den. & ibi dixi. Cy. & Bal. l. cùm anteà. C. de arbit. dicunt, q̃ sententia lata die feriata in fauorem hominũ, non potest conſenſu partiũ conualidari, qđ reputat no. Inn. c. prudentiam. de off. dele. & l. j. C. qui pro ſua iuriſ. & l. obſeruandũ. de off. proconſ. quod est uerum, secundum Bal. etiam si à dicta sententia fuerit appellatum, & appellatio ſit deſerta. Maria. c. ſignificaſti. art. vj. q. j. de foro compe.*
e *Absentiæ. Bal. post Bar. l. procuratoribus. C. eo. & Bar. l. furioſo. de re iud.*
f P.PAV.P. *Reuocatus. Ro. conſ. dccvj. ij. ubi uoluit, q̃ si dominus comparet ſimul cum procuratore, uidetur in dubio facere animo aſsiſtendi, nõ animo reuocandi, & ibi etiam q̃ si postea procurator comparet ſciente domino, cenſetur mandatum reſtauratum.*
g P.PAV.P. *Tamen. Alex. conſ. lxj. uol. v.*

LEX XXV.

1 *Mentiris dicere potes ei, qui obijcit aliquod crimen.*
2 *Testes qui se ingerit, est ſuſpectus.*
3 *Litigat iustè, qui litigat causa conseruandi ſuum pudorem.*
4 *Iudicio pendente circa ſuſpicionem procuratoris, an dominus interim poſſit causam agitare, & in ſe ſuſcipere iudicium.*

QVAE OMNIA.

a §. SED.[a] Suspectus est qui uult ſuum pudorẽ purgare.
1 † No. q[b] ei qui dicit te cõmiſiſſe aliquod crimen, licitè
b potes dicere, tu mentiris, licet enim retorquere inaliũ,
l. qui cùm maior. § si libertus. j. de bo. li. & l. si quis in grauí.
§. utrùm. l. ad Syl. & ſ. de in ius uo. l. libertus à patrono. Se-
c cundò no. c q̃ ille, qui se ingerit, est ſuſpectus, & sic probat
2 † q̃ testis, qui ſponte uadit, non citatus, est ſuſpectus. C. de
testib. l. iuriſiurandi. & Iac. de Bel. auth. de testib. § ſi uerò ig-
noti. uer. opponi. vij. Cõt. l. post legatũ. § qui accuſauit. uer.
his uerò. j. de ijs quib. ut ind. ubi diſtinguit in tex. aut dixit
testimoniũ ſponte, aut coactè, & ibi de hoc dixi, uer. huius
3 timore. † Tertiò no. iuſtam esse causam litigandi ob pudo
rem ſuũ conseruandũ. Quærit gl. utrùm interim donec pẽ-
det causa ſuſpicionis, talis procurator debeat agitare cau-
4 ſam. No. † Quærit gl. utrùm interim dominus agitare poſ-
sit causam, & in eum transferre iudiciũ. Non. Gul. de Cug.
dicit cont. Cum emi in omnem euentũ debeat in dominum
lis transferri, ergo fruſtra explicabitur, l. aliqñ. j. ad Velleia.
Sunt tamẽ alij tres caſus, per quos procurator potest reuo
cari, qui ponunt. j. prox. in tex. & in illis ſupersedebitur in
lite donec causa examinetur, uel dabitur quidã tertius pro
curator de uoluntate utriuſq̃, uel de iuſſu iudicis, ar. l. iure
noſtro. j. de test. tut. fm. Gu.

ADDITIO.

a POMA. *Sed. Alex. l. turpia. ij. no. ff. de le. j. Fel. c. dilecta. de exec.*
b *And. B. No. quòd Ang. l. ut uim. ſ. de iuſt. & iur. et Abb. c. cum te. de re iud.*
c *No. l. j. ſ. de in ius uoc. Vide quæ ſcripſi in l. poſt legatum. § his uerò. ff. de his quibus*

his quibus ut ind. Bar. l. uxorem. § j. ff. de fid. q. ex hoc q. quis ingerit ſe, est præſumptio contra eum, ſed est præſumptio iuris tantum, l. ſcire. § fi. ff. de tut. & cur. ubi est tex. mirabilis, & loquuntur iura prædicta, in tutore uel curatore ſe gerente. Fel. c. in nomine. de teſtib.

1 *Procuratorem quem esse in re ſua testibus probari poteſt, licet inſtrumentum dicat ſimpliciter ipſum esse procuratorem.*
2 *Procurator licitè retinet inſtrumenta litis, donec ſibi satis fiat de ſumptib.*
3 *Inconſtantia recuſatur.*
Inſtrumento si dicatur promitto me ratum habiturũ quicquid per procuratorem meum legitimè factum fuerit, non uidetur legitima ratificatio.

a §. PLANE.[a] Si dicat in rem ſuam. Se cõſtitutũ, uel uelle
1 † No. q[b] tentionẽ uti, seu in totũ reuocari, audiendus est pro-
curator reuocationẽ recuſans. hoc dicit. cum l. ſeq. uſq̃
2 ad § ſi ex parte. † No. q licet inſtrumentũ innuat quem esse
ſimplicẽ, pcuratorẽ, tamẽ poteſt, pbari per teſtes, q̃ est pro-
curator in rem ſuam. Itẽ no. q procurator licitè potest reti-
2 nere inſtrumenta † & acta litis, donec ſibi ſa-
* *Sumptibus. l. b* tisfiat de ſumptibus[b]*. † Item no. qđ incon
9. C. de acquir. 3 ſtantia poteſt reprobari. Concordantię ſunt
poſ. l. in reb. §. ſi onſum. ff. cõ modа. l. Con.
in gl. Dic ut per Dy. c. quod ſemel placuit. de
reg. iu. li. vj. Facit in ar. quòd ſi in inſtrumen-
c to contineatur, promitto me habere ratum[c]
quicquid per procuratorẽ meũ legitimè fa-
ctum fuerit, uel aliquid aliud continens taxationẽ, quòd
non uideatur legitima ratificatio, quia uel in totũ debet re
probare, uel approbare. gl. c. j. de procuratorib. in clemẽ.
gl. uer. debito modo. Vlt. no. gl. ſuper uer. prætoris. l. j. j. co. q̃
iſta cauſę cognitio fiet per iudicis officiũ mercenariũ abſq̃
libello, de qua loquitur hæc l. & l. poſt litem. ſ. co.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Plane. Ale. l. qui bona. §. ſi dicto. in ult. co. ff. de dam. inf. ſaſ. l. ij. in ul. co. ff. de offi. proc. cæſ. & l. ſi procurator. ſ. de procurat. ubi Cy. Bald. & Iaſ. in ult. col.*
b POMA. *Sumptibus. Ale. l. ſi ex toto. §. fi. in ult. co. de ic. j. & Alex. conſilio centeſimo trigeſimo.*
c *Ratum si promitto me ratum habiturũ, quicquid per procuratorem legiti me factũ fuerit, & ſimiliter conſtituo procuratorem cum hoc, q̃ non intendo obligari, niſi utiliter contrahat, non uidet, Bal. ru. C. de excę. & Bal. l. cùm mandatũ, & l. ſi procurator. in fi. C. eo. Ro. conſ. lx.*

LEX XXVII.

IN CAVSE.

1 *Iudicij translatio ante litem conteſt. potest ſola domini uoluntate fieri.*
2 *Ceſsio inter absentes poteſt fieri in his caſibus, in quibus contractus per ali quem fit, per quem ceſsio fieri poteſt inter abſentes.*

§. SI EX PARTE. Stipulatio iudicatũ ſol. cõmittitur,
ſiue à domino in procuratorẽ, uel econuerſo in alium
procuratorẽ iudicium transferatur, & in iudicio per q̃
curatorẽ quæritur domino utilis actio. h. d. Opp. q̃ tali fa
cta mutatione extinguatur ſtipulatio, l. ſi ante acceptum,
iud. ſol. Gl. ſol, dicut in ea. Ad fin. opp. & uidetur quòd per
liberam perſonã actio non queratur, l. poſſeſsio. § & ſi poſ-
a ſeſsio. de acq. poſſ. ſol. ſpeciale est[a] in iudicijs. Sunt & alia
ſpecialia, quæ ponuntur Inſt. de inu. ſtip. §. ſi quis alij. Dixi
1 plenè in l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis inſulam. j. de uer. ob. † Ve
b nio ad uer. transferri. quæro quomodo iſta trãslatio[b] fiet,
& qualiter. gl. dicit, quòd ante litẽ conteſt. ſola domini uo-
luntate, poſt litem conteſt. oportet q̃ procurator cedat ius
inſtantiæ, uide gl. & no. Alium modũ transferendi habui-
2 ſtis ſ. eo. l. mutari. & ibi dixi. † Sed quæro, c utrũ iſta ceſsio
c poſsit fieri inter abſentes?[d] Gl. q̃ ſic, ſicut quælibet procu-
d ratio, aliud in delegatione, C. de nouationibus l. j. Iſtud qđ
dicit de ceſsione, intelligas uerũ quando conſtituit procu-
ratorem in rem ſuã, & ſic actiones mandantur. Sed ad hoc
ut fiat ceſsio, per quã transeũt utiles, fm ea quæ no. in l. ult.
C. quando fiſc. uel prin. l. j. de act. & ob. non est uerũ ſimpli-
citer, quòd poſsit fieri inter abſentes. Nam in ceſsione re-
quiritur cauſa, l. per diuerſas. & l. ab Anaſtaſio. C. mand. Et
3 ideò est uidendũ † utrùm cõtractus, per quẽ fit ceſsio, ſit ta
lis, qui poſsit celebrari inter abſentes, ut emptio & uẽditio
Bar. ſuper ff. uet.
& tunc etiam ceſsio poterit fieri inter abſentes, & erit neceſ-
se semper interuenire nuncium, uel epiſtolam. l. conſenſu. j.
de act. & oblig.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Eſt. Ale. l. ſi poſſeſsio. §. & ſi. de acq. poſ.*
b *Translatio. Et quomodo utilis ut directa, transferatur in dominum, Bar. l. j. C. de ſenten.*
c POMA. *Quæro. Ro. conſ. lxxxv j.*
d *Abſentes. l. ſi cum. j. de fideiuſs. Bal. c. j. de benef. fra. dicit de eo qui promiſit iura cedere ſub pœna, & ille est abſens, & non incidit in pœnam, quia ſine culpa nõ debet puniri. dicit tamẽ gl. hic, quòd ceſsio potest fieri abſenti per nunciũ, uel epiſtolam, ſicut mandatũ. uel fiet in manibus tabellionis recipiẽtis nomine eius, ſecundũ Hoſtienſ. ext. de pig. c. ſignificante. Bal. d. c. j. & ibi dicit, quòd qui cedit actiones, non dicitur ſoluere. Alle. gl. l. legaui in fin. gl. mag. de lib. leg. ubi non dicitur ſatisfactum illi, cui iura ſunt ceſſa, & quod poſsit fieri ceſsio abſenti, tenet Bal. per gl. l. de act. & ob. & l. acceptam. xiij. q. C. de uſu. & latius in l. per diuerſas. xiij. q. C. mand. l. ex legato. C. de leg. Io. And. in ſpe. de ceſs. act. §. ſi. in prin. in add. quæ incipit, & Pet. de Ceruo tis. Adde q̃ ceſsio non poſsit fieri abſenti, Ro. conſ. lxxxv j.*

LEX XXVIII.

1 *Procurator in iudicialibus quærit domino utilem actionem.*
2 *Procurator conſtitutus ad agendum, non poteſt executionem ſententiæ pe tere, niſi procurator generalis ad lites præſentes, & futuras.*
3 *Domino quare per procuratorem quæritur, & dominus non obligatur.*

a SI PROCVRATOR.[a] Ex ſtipulatione procurato-
ris, & ex ſententia pro eo lata, domino competit utilis
actio, & ſimplex procurator nõ potest agere iudicati.
Item procuratoris uel defenſoris promiſsio, domino non
præiudicat. No. ex principio huius l. q̃ in iudicialibus quę
ritur per procuratorẽ domino utilis actio, ut dixi ſ. l. prox.
2 † Secundò no. q̃ procurator datus ad agendũ, non potest
agere iudicati, nec poteſt petere executionẽ ſententiæ, niſi
b ei hoc ſpecialiter[b] ſit iniũctum & mandatũ, uel ſit procura
tor in rem ſuã, ut hic apparet. Ratio est, quia ſententia lata
finitum est mãdatũ ſibi factũ ad agendũ, & agere iudicati,
uel petere executionẽ, est noua liſ, ad quam non habet mã
datum. Et ideò ſi eſſet procurator generalis ad lites præſen
tes & ad futuras, bene poſſet petere executionẽ ex uirtute
mandati generalis, non ex uirtute iuris directò ſibi quęſiti
per ſententiã latam pro eo, hoc plenè dixi in l. hoc iure, j. de
ſol. Cont. facit iſte tex. qui dicit, me inuito, &c. quaſi poſsit
agere, niſi dominus cõtradicat. Sol. expone, me inuito, hoc
est, me nolente, ut patet ex inferioribus. Et ſimilis expoſitio
3 fit ſ. l. prox. uer. cæterùm. † Venio ad uer. per cont. & quæro
quæ ſit ratio q̃ per procuratorẽ quæritur domino, non au
tem dominus obligatur? ꝛ. quia ſi procurator, promittit iu
dicatũ ſolui, facit id quod dominus facere non tenebatur,
quia nemo ſuo nomine cõuentus cogitur ſatiſdare. Inſt. de
ſatiſd. §. ſed hodie. Secundò hoc oportet q̃ iſta lex intelliga
tur in procuratore promittente, cũ conueniebat alia actio
ne quã reali, nam in reali cogebatur ſatiſdare de iure anti-
quo. l. ſi eum hominẽ. j. de fideiuſs. & ibi Dy. & gl. l. Iul. ſ. qui
ſatiſd. cog. & d. §. ſed hodie qui facit mentionẽ de iure anti-
quo. Digeſtorũ, non de iure antiquiſsimo fm ueram opin.
Itẽm hoc intellige. quando proc. non habuit mandatũ ad
ſatiſdandũ, aliàs dominus teneretur, ſicuti ex contractu in
ſtitoris. j. de inſtit. per totũ. l. Iul. §. ſi procur. de act. emp. Vlti
mò, uidet q̃ ratio poſita in fi. l. non ſit bona. ut gl. dicit. Tu
dic q̃ poteſt esse bona ratio ſic firmãdo eam, qñ dominus
põt conueniri iudicati, tũc non tenet ex ſtipulatione, ut in
procuratore dictũ est, multò minus hic poterit conueniri ex
ſtipulatione, quando nec iudicati potuit conueniri.

ADDITIO.

a A.B. *Si procurator. Fallit ſecundũ Ang. l. actoris. j. eo. Bar. l. hoc iure. ff. de ſol. & l. filiæ. e. tit.*
b *Specialiter. Bar. ibi, per id quod habetur. in l. apud Celſum. §. ſi mandaui. de doli excę. & quæ no. Bar. l. Procurator in rem ſuam. j. e. & l. hoc iure. j. de ſol. in fi. l. addè quòd iſtum ultimũ huius literæ terminum limitãt quidã, niſi talis procurator rei ſicceret uel promitteret iud. ſolui, conſentiẽte domino, quia tunc obligaret dominũ ex iudicio, licet non ex contractu, quia patien tia habet uim mandati. c. ex prate. de reſc. & q̃ no. in l. qui mutuam. §. non*

hic dum dicit, nam & in capitalibus, &c. quia intelligitur quod veniebat ad allegandas causas absentię non causas causæ. Et iste §. diuiditur in tres partes, & loquitur in tribus diuersis casibus, ut in gl. quæ est clara. Istam lect. reprehendit Iac. de Rau. Pet. eum sequebatur. Mat. Sil. & Cy. l. reos. C.
1 de accusa. dicunt simpliciter, † quod ad crimen publici iudicij, quæcunq; pœna imponat alia q̃ pecuniaria, non potest interuenire procurator, & hoc probant primò per §. ad crimẽ qui loquitur simpliciter. Secundò per l. j. aũ per aliũ causæ appel. ubi dicitur, quod potest interuenire procurator, ubi ingerit pœna mortis, uel alia usq; ad relegationẽ. Nam nisi sic intelligeres, quod dictio usq; ponatur inclusi uè, litera malè starct, quia cũ dicit morte, cõprehendit damnationem in metallũ, & deportationẽ. l. sed & si quis. §. rei capitali. s̃. si quis cautio. sed ad hoc respon. doct. nostri, q̃ dictio mortis, strictè intelligitur, sicut in l. transigere. C. de transact. Tertiò probatur per l. fi. C. de iniur. ubi speciale est in illustrib. personis, ergo in contrariũ est ius cõmune. Sed ad illã respondebat Gul. de Cug. quia illud qd̃ dicit gl. ubi imponitur pœna relegationis, uel minor intelligit̃ de qua cũq; pœna priuatiua. Secus si imponatur, uel imponi possit pœna afflictiua, ut ictus fustiũ, uel similis. Item probatur per l. ij. C. eo. ibi, cùm rem pecuniariã esse dicas, &c. Secus ergo ubi non est causa seu pœna pecuniaria, sed certè qd̃ ibi deficit, suppletur per alias leges. Ad istum §. respondet Iac. de Raue. & eius sequaces, qd̃ loquitur textus in uno casu scilicet, in eo qui uenit ad allegandas causas absentiæ. Sed ista lect. nõ est uera, qd̃ apparet ex tex. qui dicit hæc uerba, facientẽ pro eo, & innocentiã excusantẽ. Loquit̃ de eo qui allegat causas causę, & excusat innocẽtiã, nõ allegat causas absentiæ. Vnde omnes cõmuniter tenent opi. gl. nostræ. Ego causa disputationis teneo opi. Iac. de Raue. qd̃ etiam ubi imponit̃ pœna relegationis, nõ potest interuenire, procurator. & sic in d. l. j. an per aliũ causæ app. dictio, usq;, ponitur inclusiuè, l. fin. de iniur. cõiuncta l. fi. C. de iniur. Nam in crimine iniuriarũ imponit̃ pœna relegationis, & tamen non potest interuenire procurator nisi in illustribus personis, d. l. fi. C. de iniur. Et si tu dicis, licet possit imponi pœna relegationis, tamẽ alia etiam imponi potest, scilicet fustigationis, & propter dubiũ nõ admittitur procurator. Dico q̃ hoc est falsum, quia illustribus nõ potest imponi talis pœna, l. moris. §. iste ferè. ff. de pœn. & non est consuetudo. & in
2 istis † pœnis arbitrarijs illud uidetur esse certũ, qd̃ est usitatum, s̃. de ijs qui no. inf. l. quid ergo. §. pœna grauior. Et si diceres, ex causa potest pœna augeri, istud nõ sufficeret, quia secundũ hoc nullo casu admitteretur unquã procurator, cũ semper possit augeri pœna, qd̃ falsum est. Non obst. iste §. quia eum intelligo tertio modo aliter q̃ gl. Et Iac. de Raue. quòd hic non loquatur in procuratore, sed in defensore sine mandato, & loquitur hic in omni genere causarum de mundo, siue pecuniaria, siue capitali, siue contineat pœnam relegationis, uel aliã ubicunq; absens põt damnari. Nam etiã in crimine capitali quandoq; absens põt dãnari, ut plenè dixi in d. §. ad crimen. Dico ergo q̃ iste §. h. d. Vbi
3 cunq; † potest ferri sententia in absentẽ, quæcũq; sit causa, quilibet admittit̃, etiã sine mãdato, ad ostendendũ de eius innocẽtia. Hoc qd̃ dixi, q̃ loquaẽ de eo qui uenit sine mandato, q̃ apparet dũ dicit, à quibuscunq; defendi. q. d. nõ curo. & cũ mãdato, uel sine. in fi. ibi, quemuis uerba pro eo facientẽ, &c. q. d. nõ curo quis sit cũ mãdato, uel sine, siue masculus, uel fœmina, seruus uel liber, cõiuncta p̃sona uel nõ
4 cõiuncta. Probo istã lec. j. † quia etiam nemine hoc faciente iudex debet, & potest hoc ex officio suo, auth. qui semel. C. quõ & q̃n iudex. ibi, & perquisita ueritate. & l. ampliorẽ. §. pe. de appel. licet gl. ibi speciale esse dicat in causa appellationis, qd̃ nõ est uerũ, sed hoc ibi est speciale, q̃ in causa appellationis põt fieri sententia lite nõ contest. & ideò iudex inquirit ueritatẽ pro absente. Si igitur põt suo officio, multò magis quouis ueniente, & de innocentia docente. Inn. c.
5 ueniens. ext. de accus. Sed dices, quomodo † quia dixisti, procuratorem non posse interuenire, ubi imponitur pœna relegatiõis, & modò dicis quemlibet admitti; r̃. quemlibet admitti ad innocentiã excusandã, non q̃ possit facere aliquid, per qd̃ absenti præiudicetur, & ideò non admittit̃, ut procurator, qui nocet & prodest dño suo, l. non solũ. j. eo.
6 sed tanq̃ quilibet ad informandũ iudicem. Vide ergo † ubi imponit̃ pœna pecuniaria, admittit̃ procurator, sed quia
b iudices nolunt cõmuniter procuratores admittere, [b] dicũt, uolumus q̃ ueniat principalis, qui melius nouit ueritatẽ. l. fi. C. eo. & qd̃ dixi in l. si actor. s̃. eo. Sed contra hoc dabat remediũ Iac. But q̃ fiat instrumentũ procuratoriũ limitatũ ad sic respondendũ, ex quo apparet procuratorẽ instructũ esse de ueritate, sed ut puto hoc non sufficeret, quia ueritas colligit̃ ex aspectu, l. de minore. §. tormẽta j. de quæstio. Ad istud aũt non põt constitui procurator, nec põt cognosci q̃ iudicẽ, nisi inspiciatur persona principalis, unde erit in arbitrio iudicis, an faciat comparere principalẽ, uel non. Vlti mò no. gl. quæ dicit, admittit̃ quælibet, &c. scilicet minor & fœmina. De istius excusationis effectu dixi plenè in d. §. crimen. † Quæro quid releuet ista excusatio r̃. postq̃ cõstat
7 iudici de impedimento, processus factus contra absentem nõ contumacẽ est ipso iure nullus. Dixi uobis in l. ij. §. si qs in iudicio. si quis cautionib. & no. in l. quæsitũ. de re iud. Reliqua in d. l. §. ad crimẽ. ubi uide plenissimè multas alias q. quæ possunt hic subiungi, sed nõ expedit, qa ibi plenè scri.

ADDITIO.

a POMA. Crinen. Limitat Fel. c. cùm. M. ad fi. de const.
b Admittere. Bal. hic tenet cont. Bar. & etiã Pet. de Anch. & Ia. But. l. fi. C. eò & uidetur casus pro eis in c. j. de iud. in vj. nisi appareat specificè secundũ eos, q. melius sit informatus principalis, uel opus sit tortura, rigore iudicium. Cy. tamen in l. reos. C. de accu. tenet opi. Bar. hic. Et uide Bar. l. ij. §. de fendendi. quib. ex cau. in pos. ea. Adde an in criminalib. admittatur procurator. Bal. cons. cvj. li. j. Ancha. cons. cclxxiij. & adde q. Ioan. And. in add. ad Spec. tit. de iu. cal. §. sequitur. in ult. Add. refert Gul. de Suza. dicc. te, q. ueniens ad allegandas causas absentiæ. debet iurare q. illas non allegat causa calumniæ. & ibi uide aliam q.

1 Cautio de defendendo dominũ in causa reconuentionis, an peti possit à procuratore, si ille contra quem ago, non uult statim me reconuenire.
2 Procurator non tenetur dominum non defendere, nisi arbitrio boni uiri.
3 Procurator constitutus ad agendũ tantum cũ dictione taxatiua, nõ tenetur dominum defendere, secus si esset simpliciter constitutus ad agendum.
4 Procurator actoris satisfdat de rato, quando est dubium de mandato.

a §. SAIT PRAETOR. [a] Iurisconsultus uolens dicere de effectu mandati procuratoris, dixit primò de procuratore rei. pro quo dominus satisfdedit, l. filius. §. fi. usq; hic licet incidenter multa dixit de procuratore actoris, nunc principaliter intendit dicere de mandato procuratoris actoris, & hoc prosequitur usq; ad l. Pomp. Et primò ponit edictum, q̃ habet duo capita, primũ de defensione, secundũ de cautione de rato. Primũ caput exponitur usq; ad l. non solũ. §. j. ubi incipit expositio secundi capitis, usq; ad l. Põp.
1 † Quæro quid si ille, contra quẽ agitur, non uult statim reconuenire, utrùm possit petere à procuratore cautionẽ, de defendendo dominũ in causa recõuentionis. Gl. q̃ sic, per l. & ideò. §. fi. rer. amo. nisi in casu l. mutus. Vltramon. dicit cont. ut refert Cy. l. actionem. C. eo. quia nulla lege cauetur de cautiõe de defendendo. & l. & ideò §. fi. loquitur de cautione iudicatũ solui, quã præstat procurator actoris reconuentus. sicut quilibet procurator rei. Pro hoc facit q̃ no. gl. j. e. l. sed hæ. §. defendere. Prætereà sequerẽ inconueniẽs, Pone q̃ unus de terra ista mittit procuratorẽ in Franciã, si deberet satisfdare in causa reconuentionis, fortè ille cõuentus diceret se uelle petere magnã quantitatem, & sic non reperiret fideiussorẽ, tene gl. per l. j. C. de satisfd. ubi est tex. nisi cauilletur. Prætereà, si teneretur defendere quando peteret, ergo tenetur satisfdare de defendẽdo, l. in oĩbus. s̃. de iu. Non ob inconueniẽs qd̃ ipsi dicant, quia prætor hic dicit, boni uiri arbitratu defendat. Si ergo prætor uel iudex uiderit aquũ non esse, non coget eum ad cautionẽ. Et per hoc tollit cauillatio quorundã, qui dicunt, intendo reconuenire dominũ in causa capitali, in illa non potes eũ defendere, ergo
2 audiri nõ debes, † quia procurator nõ teneẽ eum defendere, nisi arbitratu boni uiri, ar. l. uir. bonus. j. iu. fol. Et per istum tex.

tex. potest dici q̃ si quis haberet mandatũ tantùm, appositã istã dictione taxatiua, [b] q̃ talis procurator non deberet audiri. Nam de iure tenetur etiã eum defendere, ut hic, qd̃ nõ põt quasi prohibitus à dño, ergo non audiatur, l. mutuũs. §. pœna. j. e. Sed si esset factus procurator ad agendum, nec esset apposita dictio taxatiua tm̃, procedit mandatum, nam tacitè uidetur mandatũ de defendendo, à l. sic subintellectum, ut hic, & j. l. ad rem. & l. ad legatũ. quod no. per gl. l. si defectus. §. fi. in gl. j. s̃. c. Sed quid si fieret procurator ad defendendum tantùm. Vide ext. eo. c. constitutus. ubi tex.
4 & gl. & plenius per Inn. † Aliud secundũ dicitur hic, quòd procurator actoris cauet de rato, utrũ hoc sit uerũ simpliciter. dicit gl. q̃ non, sed ita demũ, si est dubium de mandato, I. C. eo. Quod est uerũ, quia q̃n de mandato constat, bonus uir non arbitraretur eum satisdare debere, & ista cautio debet præstari arbitratu boni uiri, l. non solum. §. fi. j. eo.

ADDITIO.

a Ait prætor. Bar. l. inuitus. C. e. & Bal. d. l. sed & §. fi. & Spec. tit. de proc. §. j. uer. item excipitur. l. j. uer. quasi procurator. C. de satisfda.
b P. PAV. P. Taxatiua. Alex. l. j. in prin. ff. si quis ius diceudi non obtem. l. actionem. C. de procur.

1 Procurator in rem suam ex necessitate dicit, cui sunt adiudicata bona iudicio fam. ercisc. uel nomina debitorum adiudicata, & ex persona sua utitur exceptionibus, & replicationibus.

§. AEQVVM. Hic incipit iurisconsultus exponere uerba edicti, & primo exponit ibi, cuius nomine quis debeat defensionẽ suscipere, & breuiter hoc intendit, simplex, procurator itẽ, procurator in rem suam nõ factus ex necessitate, nec excã onerosa, nec fraudulenta teneẽ defendere in cã reconuentionis. Primò quæro q̃n dicatur procurator in rem
1 suã factus ex necessitate? Gl. ponit exemplũ & satis bene, tu tñ † pone clari[a] in eo, cui iudicio familiæ, ercisc. bona sunt adiudicata, & etiam nomine debitorũ, ut j. fam. ercisc. l. plane. uel in eo, cui per iudicẽ exequentem nomina sunt data insolidùm, cũ aliud non reperiatur, C. quando fisc. uel prius. l. j. & l. à diuo Pio. §. in uenditione. & §. itẽ quid dicimus j. de re iud. Et no. quod iste procurator in rem suã ex necessitate põt uti exceptionib. & replicationib. ex persona sua. l. idemq̃. §. generaliter. j. man. & l. procurator ad exhib. §. j. j. rem. ra. ha. & l. sed & si. c. item si rem. de pet. hæ.

LEX XXXIII.

1 Procurator in rem suam, licet agat nomine procuratorio, tamen concludendo debet dicere, Peto te condemnari mihi dicto nomine ad dandum, & soluendum mihi, & pro mea utilitate, & hoc quando intentat directas, secus si utiles.
2 Procurator in rem suam intentãs utiles, an teneatur defendere cedentẽ in causa reconuentionis.
3 Procuratori in rem suam in casibus, in quibus non tenetur dominum defendere, potest obijci exceptio compensationis.

a SI QVIS. [a] Vides quòd procurator in rem suam agit
1 † procuratorio nomine, & idem in l. planè. fa. ercisc. un. quod est uerũ in narratione, sed in effectu conclusionis concludit sibi, ut puta, Peto te condemnari mihi dicto nomine ad dandũ, & soluendũ mihi, & pro mea utilitate, ut hic & l. qui stipendia. C. de procur. Facit s̃. eo. l. si procurator. Et hoc est uerum, quando intentat directas actiones. Sed si intentaret utiles, ageret nomine suo, ut gl. dicit, & be
2 ne. † Sed tunc quæro quando intentat utiles, an teneatur defendere cedentẽ in casu reconuentionis? Gl. uidetur dicere quòd non, quia tunc non agit alieno nomine, & sic cessant uerba edicti. Cont. l. non solùm. §. sed interdum. j. eo. Gl. nõ respondet. Dic quod licet ibi uideatur agere suo nomine, agit tamẽ ad alienũ cõmodum, hic uero agit suo nomine, & ad suum cõmodum intentando utiles. Quærit gl. quomodo fiat fraus, de qua hic loquitur. r̃. & bene qd̃ uterq; fraudẽ participauit. Aliàs enim dolus unius non pre
3 iudicaret alteri, l. & eleganter. §. si dolo. j. de dolo. † Vltimò quærit gl. in casibus, in quibus procurator in rem suã non
b teneẽ defenere, an possit sibi obijci exceptio compensatio- b nis [b] ex persona cedentis? & non respondet. Vide gl. in fi. di

Bar. super ff. uet.

cit Dy. determinando quòd possit opponi exceptio compensationis, quia est in rem, ut ex̃. de reg. iur. c. si quis in ius. lib. vj. in ult. quæst. Mart. Sil. tamen doct. sequuntur Dy. de compensa. l. eius. Dic ut ibi.

ADDITIO.

a Si quis. Et adde quòd applicatione procuratoris, propriè non uenit procurator in rem suam, secundũ gl. l. j. in princ. s̃. eo. Idem in coniuncta persona, secundũ gl. l. sed & in prin. j. eo. Bar. l. iij. §. j. j. iu. fol. per illũ tex. & pro primo dicto optimè facit l. quæ omnia. ner. planè. s̃. eo. ubi procurator quis factus non præsumitur in rem suam, nisi probetur. Et dixit Bal. l. j. s̃. eo. per gl. ibi, quod etiam si cessionarius cedat alteri, dicitur procurator in rem suã secundus cessionarius, l. ex asse. j. ad Trebell. Moder. l. qui suspectum. de appellat. & Bal. d. l. qui stipendia. in l. j. q. v. C. de act. & oblig. quòd si statutum faciat mentionem de procuratore, non intelligitur de procuratore in rem suam, quòd no. alleg. no. in l. j. s̃. eo. in princ. Ang. consilio ducentesimo decimotertio.
b P. PAV. P. Compensationis. Et quòd cessionario obijci possit exceptio compensationis, & etiam de alijs compensationibus. Are. consilio nonagesimo quinto, Bal. l. apud Celsum. §. si cum legitima. de exce. Ang. cons. ducentesimo quinquagesimo, j. du. ubi singulariter distinguit, quòd si cœpit cessionarius agere antequã sit opposita, tunc potest opponi, si ante secus, sicut dicitur de sol. l. iij. C. de noua. & de exceptione compensationis quòd possit opponi cessionario, & quod ex hoc possit cessionarius agere contra cedentem, tanquàm ex facto suo sit impeditus agere. uide Bald. l. qui duos. in principio. de legat. ij.

LEX XXXV.

1 Coniuncta persona pro minore xxv. an. admittitur ad agendum.

a SED ET. [a] Qui agit pro alio ut coniuncta persona, tenetur in causa reconuentionis defendere. No. hic per
b sonas coniunctas quæ possunt agere sine mandato. [b] Quæro utrũ sint aliæ personæ? gl. dicit quòd sic, quia sunt omnes quæ enumerantur in l. j. §. fi. cum l. seq. s̃. de postu. &
c bene. Quæro usq; [c] ad quem gradũ † dicunt cõiunctæ per
d sonæ. [d] Gul. tangit hic Inn. c. nonnulli. circa fi. de resc. uide-
1 tur dicere quòd sunt coniunctæ omnes usq; ad illum gradum, in quo ad successionem uocarẽtur, ego tetigi. j. de accu. l. j. Quæro quid de coniunctis, non tamen legitimis, ut de naturalibus & spurijs. Inn. tracta. d. c. nonnulli. & ego in
2 l. j. de acti. † Quæro utrùm pro minore xxv. an. admittatur agendum coniuncta persona. Gl. uidetur uelle q̃ sic, l. tutores. in prin. j. de admin. tut. & l. si actor. C. de app. si bene inspiciatur. Cy. tangit in l. exigendi. C. hoc tit.

ADDITIO.

a POMA. Sed & No. intelligentiam, quando sunt coniuncti ratione sanguinis, secus si alio modo, gl. & ibi Pan. c. cum. M. Ferra. de const. & ibi Mod. Item limita, nisi coniuncta persona, uult agere contra aliam æquè coniunctam. Sal. & mod. l. exigendi. C. eo. tit. P. Circa istam materiam adde quòd si aliqua coniuncta persona faceret aliquid ut procurator, & re uera non esset procurator, non sustineretur tanquã factum per coniunctã personã. Fel. c. nonnulli. §. sunt & alij. in ij. limi. primæ partis. ext. de resc. ubi latè de hoc & alijs in materia. Ro. cons. ccccixvj. & ccccxcvj. & Bertach. uer. iudex. Ro. cons. ccxxvij. inci. & illam. l. patri. ubi ponit unum casum, in quo potest coniunctus recipere solutionem. Item in spiritualibus q̃, coniunctus pro coniuncto admittatur. Ro. sing. dcxlj. inci. tu audiuisti. Itẽ an ista materia habeat locũ in cõiunctione spirituali? Fel. c. cũ. M. de const. Itẽ an admittantur aliæ personæ, ultra hic enumeratas. Pan. c. nonnulli ad fi. ext. de resc. Item no. quòd spurij non admittantur, quia propinquorũ nomine non gaudent, Ang. cons. ccvij. Item no. q̃, ad hoc ut coniunctus pro coniuncto admittatur, requiritur quòd si coniunctus ex linea ascendentium, uel descendentiũ, nec sufficit transuersalis. Ang. cons. cx. Cont. Alex. cons. iiij. in ij. uol. Itẽ no. q̃, coniunctus nunq̃ admittitur pro cõiuncto, ubi cõiunctus reliquit procuratorẽ. Ang. cõs. cccxxxix. in j. co. & ubi requiritur speciale mandatum, an admittatur. Dec. c. cum M. Ferra. ext. de cõst. Item quando sunt plures coniuncti, qui potius admittatur. Alex. cons. iiij. ij. uo. ubi ponit etiam de nonnullis alijs. no. tamen q̃, cõiunctus admittitur, non præiudicat tamen cõiuncto, nisi ipse ratificet. l. iij. §. sed si fortè. ff. iud. sol. Item an & quando coniunctus pro coniuncto possit constituere procuratorẽ. Ro. cons. ccxlj. Dec. c. intelleximus. in vj. co. in prin. Nunquid aũt coniuncta persona possit protestari, Fel. c. cum M. Ferra. ext. de const. Nunquid autem & sine mandato possit agi pro damnis datis hominibus. Fel. c. auditis. ext. de præscri. uide etiam de materia ista Mod. latè in l. exigendi. C. de procur. Bertach. uer. con-

iuncta persona. Item ad illud quòd dictū est ſ. quòd ſi coniunctus faciat actum ut procurator, non valet tanquā coniunctus, limita niſi diceret, & omni meliori modo quo poteſt & extra Fel.c.ex officij.iiij.concl.uer.iij.limita.ext. de præſc. Item adde q. coniunctus pro coniuncto poteſt iurare de calumnia, licet aliàs requiratur ſpeciale mandatū. Bar.l.qui bona. §.ſi alieno. ff.de dam.infe.l.ij.C.de iur.cal. Item an coniunctus magna amicitia, admittatur pro amico ſicut cōiunctus, Iaſ.l. exigēdi.C.de proc.Fel.c.cōā.de offdeleg.Ro.ſin.ddxxxiij.Alex.l.ſæpe.in lj.co.ff.de re iud.& Alex. l.j.§.lex Fal. ff. ad l.Falc. & hic in apoſtilla. & uide decem & ſeptem limitationes ad regulam per Iaſ.d.l.exigēdi. & quatuor extenſiones, & de regula & ſeptima ſal.Fel.c.coram.de off. dele.

b Mandato. Et aduerte, quia poſtea requiritur ratihabitio, l.iij.§. & ibi Bar. ſ.iu.ſol.

c POMA. Vſq.Fel.c.nonnulli. Et plurib. cōcurrentibus quis præferatur. Alex.conſ.xxvj.in ul.co. in ul.dub.uo.ſ. Erid.conſ.cclxxxvij. in ſi.c.cūm.M. de conſt.c.in præſentia.de prob.Alex.l.j.§.lex fal.ff.ad l.Fal.Abb.c.coram. de off.deleg.

d Perſonæ. Quid autem de amico, utrum agat ſine mandato, Bar.l.non ſolum §.qui alieno.ſ.e.Item adde, q. eo caſu quo coniuncta perſona uellet agere, p minore q haberet tutores uel curatores, ut in caſu quē hic no.Bar. quia tūc nunquā agere poſſet perſona, quia mandatum expreſſum, facit ſilere tacitum, ar.l. ſi. C.de pac.conuen.iuncta l.iij.uer. ſed ſi fortè.iu.ſol. Item illi qui ueniunt iure ſpeciali, nunquā amittuntur. donec uenientes iure cōmuni, nō ſint in mora conſtituti. l.ſepulchri uiolati.ſ.de Sep.uio.l.ſenatus. & ibi Bal. qui accu.non poſ. gl. l.patri pro filio.in prin.uer. interdicit.ſ.de mi. Idem uidetur dicendum, ſi coniunctus dimiſiſſet procuratorem in ciuitate. l. ſed ſi unius.§. ſi.de iniu.no. l.iij.§.ſ.ſol.ma.l.et filiuſ.§.ſ.ſ.eo.et melior in l.ſi cū dotē.§.ſi ſolu.ff.ſol.ma.Iun.c.ex parte de cani.in ul.co.dereſc.Spe.de cōiuncta perſona.§.ſ. & l.cum prætor.in prin.ſ.de iudic.ratio eſt, quia quendo conſtituit procuratorem, uidetur omnem alium prohibere gerere. l.maritus.de proc.ſed coniunctus, contra mandatū non admittitur. l.Pomp.§.ſi. ſ.eo.igitur & c.no. Ang.d.l.cùm prætor. & aliquid hic. & hoc eſt uerum, niſi æquitas aliud dictaret, puta, quia procurator nollet agere, & immineret periculum. ar.l.ſi longius. §.j. & ibi hoc uolunt doc.ſ.de iu. & aliquid quando egit coniuncta perſona, uide in d.l.exigendi. & Gul.de Suza l.inuitus.eo.ti. & Cy.d.l.exigendi. & Spec.ti.de coniuncta perſona.

a §. ET PATRONVS.[a] Quando in cauſa ſtatus agitur ciuiliter, admittitur procurator, ſed quando agitur criminaliter, non admittitur procurator.

ADDITIO.

a Patronus.ſmo.l.pe.§.ad crimen.iij.Fal.ſ.de pub.iud.

1 Procurator in eadem terra licet tribunal ſit diuerſum, cogitur dominum defendere.
2 Aduocatus non tenetur patrocinari, ſi cauſa mutatur in aliena prouincia.
3 Reconuentio non fit in cauſis ſummarijs.

§. NON SOLVM. Siue agatur per actionē, ſiue per officium iudicis, ſiue ordinariè, ſiue ſummariè, debet in cauſa reconuentionis defendi dominus incompetenti tribunali. hic incipit exponere uer. actionis. No.q uer.a
1 ctionis poſitum in edicto latè accipitur. No.q † cogitur defendere in eadem prouincia. nec curo utrū ſit unum idem tribunal, uel non, ſi ſit tamē in eadē prouincia, ſeu eadem terra, ut hic aperte innuit tex. licet gl. uideat innuere aliter, & hoc eſt uerū ex uirtute huius l. nam per auth. & cōſequēter. C. de ſen. & interloc. cogit quis litigare corā co. iudice. & ad idem ſ. de iur. om. iud. l. ſi idē cū eo. §.j. ſed hic aliter aſſu-
2 mitur cauſa reuocatiōis quàm ibi, ut ſtatim dicā. † Vltimò
a no.[a] hic gl. ar. pro aduocato, [b]ut nō teneat præſtare patroci-
b niū, ſi cauſa mutat in aliā prouinciā, q dic ut in gl. † Vltimò
3 extra gl. hic uideē caſus, q in cauſis ſummarijs ſit loc[c] recōuentioni, nam legatorū & dānī infe. ſunt cauſæ ſummariæ, l. ſi is à quo. in prin.ſ.ut in poſ.le. & l.j. de dā. infec. l.j. in fi. de uar. & extraor. cog. Inn. cōt. eē. de mu. pet. c.j. qđ tenēt doc. d. auth. & cōſequenter. & ibi dixi uobis. C. de ſen. Non ob. §. iſte. quia fateor q teneē defendere, nō tamē agitabunt iſtæ duę cauſæ ſm formā conuentionis & recōuentionis, ut eadem forma ſeruet, hoc eſt, q in ſimul terminet, quia fortè una eſt ſummaria, alia requirit plenam recognitionem, & ideò ſi aliquis ageret, ut procurator corā poteſtate, & quis uellet recōuenire dñm in cauſa ſpūali corā Epiſcopo, tenereē defendere, quia eſt cōpetēs tribunal in eadē prouincia ut hic, non tamē agitabūtur iſtę cauſæ per modū prędictū, ſed ſeparatim, ſicut cauſæ ſimplicis cōuētionis, ut dictū eſt.

ADDITIO.

a Barb.No. Adde gl.ſi.l.ſed ſi reſtituatur. ſ.de iu. Bal.c.j.de cōtr.feu. apud pa.
b Aduocato. Vt in gl. & l.ſancimus. la.j.de aduo.diuer.iud.

§. DEFENDERE. Hic incipit exponere uerbū defendat. No. iſtū tex. Quærit gl. de qua cautio ne dicat hic & reſpōdet de cautione iud.ſol. quia quando actu defendit non debet dare cautionē de defenden
do,*ſ.e.l.ſeruū quo q. §. ait Prętor. & no. ſ. ꝑx. * Defendendo. Intelligas quā
do eſt ipſe dominus, qui cauſam ſuam agit, is enim iuratoriam tantùm cautionem præſtat: ſ. ſed hodie. inſt. de ſatiſd. I. Conc. B.

1 Antecedenti deſtructo deſtruitur conſequens.
2 Procurator qui tenetur ſatiſdare defendendo, an dicere poſſit, ſtatim uolo defendere, & non ſatiſdare.
3 Procurator, quando cogatur præciſè dominum defendere. Præciſè in iudicijs quis tenetur ad factum.
4 Dominus inuentus extra domum, cogitur præciſè uenire ad iudicium.
5 Dictio præter, ponitur diuerſis modis.

a §. PRAETER. [a] Procurator cogitur præciſè litē conteſtari, niſi cauſa cognita recuſauerit. No. q compulſi
1 præciſè defendere. † No. ex fi. multùm, q deſtructo antecedenti, deſtruit cōſequens, nā ex eo q quis habeat mandatū ad agendū, tenetur defendere, deſtructo hoc, q nō teneatur agere ex aliqua iniuſta cauſa, uel quia remotus ſit, uel aliter quod eſt antecedens, nō tenebit defendere, quod
2 eſt cōſequens, ut hic in fi. † Quæro utrū procurator qui tenetur ſatiſdare de defendēdo, poſſit dicere, ſtatim uolo defendere, & nolo ſatiſdare, nunquid audietur? Gl. diſtinguit optimè. aut ille qui dicit ſe uelle reconuenire, habet uel habere poteſt iura in prōptu, aut nō, & tenementi gl. iſtam. ui
3 de eam, & dic ut in ea. † Secūdò quæro utrū hoc ſit uerū indiſtinctè, q procurator cogatur præciſè defendere? Gl. hic
b clarè & bene diſtinguit, [b] & melius q̄ alibi. No. qualiter in iudicijs quis teneat præciſè ad factū. In ꝑctibus autem dic ut dixi in l. ſtipulationes non diuiduntur. ſ. de uer. ob. Item ex ratiōe quā gl. ponit, in procuratore actoris, dico q ſi cauiſſet de defendēdo, antequā libellū daret contrariū reus non cogeret præciſè defendere, quia ceſſaret ratio, & haberet locū ratio l. non cogendū. §. Sabinus. ſ. e. Cōt. iſtam l. op. nam nō tenetur procurator in plus quā dominus. ſ. prox. §. ſed dñs non cogitur præciſè ſe defendere, l. ſatiſq̄ṡ. ſ. de in
4 ius uoc. ergo nec procurator. ſol. † ſi dñs reperiretur extra domū, poſſet cogi præciſè uenire ad iudicem, l. conſentaneum. C. quomodo & quando iud. & no. in l. plericq̄. & l. ſatiſq̄ṡ. de in ius uoc. & idem in procuratore. † Vlt. no. q hæc
5 dictio, præter. ponit diuerſis modis, ſm diuerſos modos legendi, dixi in l. ſi eum. §. qui iniuriarum. ſi quis caut. &c.

ADDITIO.

a Præter. Dum hic dicitur, q procurator actoris, debet defendere dominum in cauſa reconuentionis, fallit niſi recōueniretur, quādo prima cauſa eſſet peremꝑta, l. imuitus.uer. ſed nec. C. eo. ti. ſecūdum unam lec. quam ponit ibi Cy. & Bar. & eſt ſing. ſecundū Caſt. ibi. Alex. l. q de aliq. §. ſi. ff. de acq. hær.
b Diſtinguit. Cy. l. imuitus. in vj. q. C. eo. Barb.

§. DEFENDERE. In caſibus, in quibus dominus nō cogitur præciſè defendere ſe, nec procurator cogitur. Opp. iſtæ miſſiones fiunt ideò, quia quis non ſe defendit, l. ij. in fi. ſi ex nox. cau. aga. ergo non uidetur defendere. Sol. Intellige hoc eo caſu quo ipſe dominus non poterat cogi uenire præciſè ad iudicium, ut in exēplis hic poſitis. Probatur in l. ſi noxale. & l. non ſolùm. la ij. ſ. de nox. Si dominus non tenebatur, ergo nec procurator. ſ. ea. l. §. defendere. Sed op. in eo quod dicit, de ope. no. nun. ubi dñs tenetur non ſolùm ad patientiā, ſed etiam ad impenſam, l. competit. §. in ſumma. ſ. quod ui aut clam. Sol. intellige hoc in eo caſu quo tenetur ad patientiam tantùm, aliàs non procederet, ut gl. dicit. Opp. ad fi. q in cauſa nunciationis operis non debet caueri de rato, l. de pupillo. §. fi. cum l. ſeq. de oper. no. nunc. Gl. ſol. & bene, tu dic clarius, q hic loquitur in

ſm procuratore eius cui facta eſt nunciatio, qui defendit patiēdo ire in poſſeſſionē, unde cauet, ne fortè dñs poſſeſſionem auocet, ſ.e.l.Pomp.§. ſi ſtipulatur. iuncta gl. Ibi loquitur in procuratore nunciantis, qui conuenitur interdicto, ne uis fiat ædificanti, qui non tenetur cauere de rato, ſed iudicato ſoluēdo, quia eſt ſimplex rei procurator in illa cauſa, alia plenè dixi circa hanc materiam, dic ut ibi dixi.

LEX XXXVII.

1 Procurator ſimpliciter conſtitutus, non uidetur conſtitutus ad futuras actiones.
2 Procurator qui tenetur defendere, intelligitur ſiue per ſe, ſiue per alios.
3 Defenſio unius actionis, quando diuidi poſſit. Arbitrarium eſt iudici quando admittat plures defenſores, & quando unum.

OMNIVM. Hic proſequitur expoſitionē uerbi, defendat, uidelicet in qui. actionibus teneaē defendere, & br.h.d. Procurator debet defendere in omnib.
actionibus, & una actio nō debet diuidi in plures defenſo
a res, ſecus ſi plures moueātur actiones. Quæro utrū [a] teneatur defendere nomine futurarū actionum? gl. dicit q non.
1 Hic uideē gl. dicere, † q procurator ſimpliciter conſtitutus, non uidetur conſtitutus ad futuras actiones. Idem tenet in l. damni. ſ. ſi is. ſ. de dam. infec. Spe. cōt. eo. ti. §. ſ. & in §. ratione autem formæ. Ego in d. §. ſi is. teneo gl. per l. qui habet. §. fi. cum l. ſeq. ſ. de tute. Pro hoc ſ. e. l. ſi procurator, ubi lite finita definit eſſe procurator, adeò q nō poteſt agere iudicati. Quærit gl. nūquid in perpetuū teneatur defendere? dic ut in gl. per quantum tēpus finitur iudicium? ꝛ. tex. eſt in
2 l. properandū. §. ſinautem. in prin. C. de iud. Vlt. no. ex ſi. huius l. † q procurator tenetur defendere, ſiue per ſe, ſiue per aliū, quia ad quamlibet actionem poteſt dare unū defen-
b ſorem. Item no. [b] q † defenſio unius actionis, diuidi nō po-
3 teſt, quod intellige ſm ea quæ no. in l. ſi quis cum procuratorio. §. unius. ſ. e. Ex quib. diſtingue, aut ab initio conueniētur unus, aut plures. Si unus, aut plurib. actionib. aut una, ut hic. Si plures, aut illa actio habuit ab initio originem in perſona unius, aut in perſona diuerſorū, ut habuiſtis in d. §. unius. Vltimò aduertas q Iuriſconſ. d. §. non ſolùm. uſq̄ hic, expoſuit §. defendere. & illa uerba, boni uiri arbitratu, ſcilicet, quia bonus uir arbitrabitur in cōpetenti tribunali, & eodē modo quo tenebatur dominus defendere, & per plures defenſores, quando ſunt plures actiones, nō quando una, & hoc totum eſt arbitratu boni uiri.

ADDITIO.

a Barb. Vtrum. Bar.l.qui habet. ad fi.ſ.de tu. Card. cle.j.eo.tit.c.fi.de reſc. & quæ ibi dixi.
b A.B.No. Et eſt ar. ſecundū Bal. ſi quis in una actione tenetur dare fideiuſſores pro mille, & non inueniat qui fideiubeat pro mille, q non poteſt dare plures, pro millibus mille, tamen cōtradicit. ar.l.tutores. §. curato. ſ. de admin.tut. facit in ratione ſui auth. generaliter. C. de epiſ. & cler. & l. mulier. C. de iur. dot.

LEX XXXIX.

1 Procurator poteſt reſpondere interrogationibus ante litem conteſtatam, ſi actor uult.
2 Procurator quando poſſit petere dilationem, ut certificetur à domino, quid reſpondeat.
3 Procurator in rem ſuam, ſiue directa, ſiue utili, iurat ipſe de calumnia. Procurator in rem ſuam quando poſſit poſitionibus reſpondere.
4 Procurator et defenſor, actore uolēte admittitur ad iurandū et reſpōdēdū.
5 Procurator ſimplex, quia iurat de calumnia, ſi uult, poterit poſitionibus reſpondere.
6 Defendens ex neceſſitate legis, poteſt de calumnia iurare, & admittitur ad reſpondendum poſitionibus. eſt opi. noua Bar.
7 Defendendi cauſa alium qui uenit iudicium ſine mandato, an uideatur alterius obligationem nouare, & ipſum liberare.
8 Procuratoris ex reſponſione quando dominus & quando ipſe procurator tenebitur.
9 Procurator ubicunq; præiudicat domino, tenetur actione mandati.

NON SOLVM. Procurator qui debet defendere, debet etiā reſpōdere eo caſu quo dominus teneret, & eius reſpōſio & taciturnitas ei præiudicat. Hic dicit q procurator debet rñdere ubi teneret rñdere dñs. Cōt.
rñſiones fiūt ſub uirtute iuramēti de calūnia, auth. de his q ingre. ad ap. §. fi. Sed principalis iurat de calūnia, C. de iur. cal. auth. principales. & l. ij. §. ſinautē abfuerit. illo tit. ergo principalis debet rñdere, nō ꝓcurator. Huius timore eſt facta tota j. gl. quæ ponit ſuā diſtinctionē, & enucleat intellectū legis. Primò poſſumus dicere, q hæc lex loquaē in interrogatiōib. quæ fiūt ante lit. cōte. Sed iuramentū de calūnia præſtaē in ipſa litis cōteſt. Iſta lec. reſtringit multū iſtā l. Ietē licet ante lit. cōte. nō præſteē iuramentū calūniæ uniuerſale, tñ præſtaē iuramentū calūniæ ſub quolibet actu, C. de iur. calū. l.j. unde eſſet eadē ratio. Igit lec. in ſe uera eſt, quia lex
1 iſta loquit ante lit. cōte. & poſt, ergo &c. † Quæro primò utrū, ꝓcurator ante lit. cōte. teneaē rñdere interrogatiōibus? ꝛ. nō, ſi actor nō uult q rñdeat, ſed uult q cōpareat principalis, uel, q ad eū mittanē interrogatiōes, quia ſcit melius ueritatē, & iſto caſu actor audireē, l. ſi. C. e. ti. t. & ſ. e. l. ſi actor. & C. de re. cred. & iur. l. gñaliter. §. his de pūtibus. Sed ſi uult quod rñdeat, ꝓcurator, tūc uideē poſſe procurator cogi, ut
2 hic. † Sed an procurator poſſit petere dilationē, ut certifice tur à dño quid rñdeat. Diſtingue, aut fuit citatus ab initio procurator, & pōt impetrare dilationē, C. ubi de cri. agi oꝑ. auth. qua in prouincia. & q ibi no. & exē. de proc. c. dilectus. Aut fuit citatus dñs, & tūc aut gñaliter, & nō expreſſo ad quid, & idē eadē rōne, quia nō potuit inſtruere procuratorē. Aut fuit citatus ſpāliter, & tūc debuit mittere ꝓcurato
rem inſtructū quid rñdeat, & ideò nō debuit ſibi dari dilatio. imò ſi nō uult rñdere, puniēē dñs, ut cōtumax. Inn. c. di-
a lectus. & c. ſeq. exē. de procur. [a] Secūdo modo [b] pōt intelligi
b iſta lex in interrogatiōib. quæ fiūt poſt lit. cōt. ſed ob. d. ob.
3 iectio de eo qđ dixi in iura. calū. Ad quod rñdet gl. † q hoc pōt intelligi in ꝓcuratore in rem ſuā, qui cogiē defendere, & iurat de calūnia ipſe, ſiue utili, ſiue directa agat, licet Pla. cōt. Idē no. in l.ij. §. ſinaūt abfuerit. C. de iur. cal. Ideo ipſe debet rñdere poſitionib[b]. Hoc dictū uerū eſt in ſe, qñ procurator in rē ſuā fuit ab initio admiſſus, ſed ante poſſet aduerſarius dicere dñm eſſe legaliorē, & ſuper hoc diſputareē ſm formā l. ſi actor. ſ. e. Tertio modo pōt intelligi in procuratore ſimplici, qui ſatiſdedit, q ſeipſo, unde ipſe de calūnia iu-
c rat, [c] meritò rñde ſm quoſdā, quos gl. reprobat, & bene, ut habes ī ea. Sed hic quæro, qd ſi eſſet defenſor ſine mādato, & ſatiſdediſſet pro ſe? Gl. uideē dicere idē q dñs deberet iurare, ſi tñ aio nouādi nō interuenerit, quia aīs in dubio nō
4 præſumit, niſi † in defenſore ſine mādato, tūc enim uideē facta nouatio. Puto q ſi eſt cōtētus actor q defenſor iuret, & rñdeat, q ꝓcurator poſſet hoc facere, & teneē. Ita intelligo dictū Azo. q defēſor aliàs ꝓcurator poſſet, cū in eū fiat exe cutio. l. Plautius. ſ. e. Sed ſi actor uellet q reus ipſe iuraret, & rñderet, tūc cogeē reus uenire ad iurandū, ſicut quilibet tertius, de cuius facto in iudicio agit. ſ. de prob. l. cū probatio. in fi. C. de qō. l. interrogari. Nō aūt q poſſit iurari de calumnia ad ſolēnizandū oino illud iudiciū, cū ipſum reū nō aſtringat, d. l. Plautius. ſ. e. Quartò pōt intelligi in procuratore ſimplici, tūc ꝛriū obſtat fortiter, quia dñs debet de calūnia iurare. Ad hoc pōt rñderi, q hic loquit qñ iuramētū calūniæ pōt remitti tacitè, l. ij. §. q obſeruari. C. de iur. calū. Itē
d poteſt [d] intelligi hęc lex ſm iura antiqua, ſm quæ iurabat ꝓcurator, & nō dñs. ſ. de dā. infec. l. qui bona. §. pe. & ſic hæc
5 corrigereē. Alio modo poteſt intelligi, † q licet ſit additū, q debet iurare pricipalis perſona, nō tñ colligit q nō debeat iurare, ꝓcurator, imò debet iurare, l. rē non nouā. C. de iud. Et ideò ſi uult, poterit rñdere, ꝓcurator poſitionib[b], q ſatis placet. Quintò pōt intelligi, qñ fuit cōſtitutus procurator ad iurandū, ut exē. de iur. cal. c. ult. lib. vj. & tūc poterit etiam procuratorio nomine rñdere poſitiōibus. Vel ſextò dic, q illud q dñs debeat reſpōdere, eſt introductum in fauorem actoris, unde ſi uult q procurator rñdeat, ſiue iuret de calūnia, ſiue nō, cogereē rñdere, ita loquitur hic. Vel potes ulti-
6 mò dicere, † q hæc lex loquit in procuratore, qui nō habet mandatū expreſſum ab hoīe ad defendendū, ſed defendit ex neceſſitate legis, ut quia agit, l. ſeruū. §. ait prætor. ſ. e. Ad cuī interpretationē eſt facta iſta lex, & iō cū actor cogat ipſum ꝓcuratorē ad defendendū, & nō ſpōte defendat, cogit

admittere eum ad iurandum de calumnia, & respondendum positionibus, & ipse cogetur respõdere, ut hic. Et in tali procuratore nihil uidetur immutatũ de iure nouo. Pro quo optimè facit, quia iste procurator magis uidetur habere mandatũ à lege, q̃ ab homine, l. si defunctus. §. fi. ff. e. gl. tñ in l. sed & hæc. §. j. ff. eo. uidetur dicere qd̃ habet ab homine per quandã cõsequentiã, quã inducit magis lex q̃ homo. sicut q̃n administratores legitimi iurant de calumnia, l. ij. §. q̃ obseruari. de iur. cal. Item iste qui habet mandatum à
7 lege, & ita põt loqui hæc opi. tamẽ ista est noua. † Quæro & reuoco in dubiũ, utrũ ille qui uenit in iudiciũ pro alio ad defendendũ cũ fine mandato, & satisdat, uideatur alterius obligationẽ nouare, & ipsum liberare. ff. ut colligit ex hac prima gl. Aut uenit, & satisdat de necessitate, & nõ liberat reum. Facit enim id, ad qd̃ tenebatur, & nõ uidetur agi q̃ fiat nouatio tacitè uel expressè, ergo. &c. l. ij. de noua. Aut uenit spõte, & sine mãdato, & tũc uidet fieri nouatio, Inst. quib, mo. tol. ob. §. præterea. & C. de noua. l. fi. Subdit gl. q̃ talis nouatio ex parte actoris nõ põt fieri, nisi eo mãdante, l. si Stichũ. §. fi. ff. de noua. Istud dictũ põt habere duplicẽ intellectũ, primò q̃ licet sit dictũ, q̃ ille qui defendit sine mãdato, & satisdat, uideatur facere animo nouãdi, hoc debet intelligi, actore uolẽte, nõ eo inuito, & iste esset bonus intellectus. l. si mãdato. §. j. ff. mand. & per doc. C. ubi in rẽ act. l. j. Tamen gl. dicit cõt. l. liberto. §. j. ff. de neg. gest. dixi in l. si actor. ff. eo. Secundo modo potest intelligi, q̃ licet quis liberet reũ inuitũ, & trãsferatur obligatio de uno in aliũ, tamẽ ex parte actoris q̃ fiat translatio de uno in aliũ, nõ põt fieri, nisi eo mãdante, l. si Stichũ. in fi. ff. de noua. & hoc uidet uoluisse ista glo. Venio ad secũdã gl. magnam, dicitur hic,
8 si defensor respõderit, uel tacuerit, tenebatur. † Quæro qs tenebit? gl. huius timore distinguit, Aut respõdit hæredẽ
e esse[e] absentẽ cũ sit, & tenetur uterq;. Istud est uerũ in ꝓcuratore, qui habet mandatũ ad defendendũ ab homine, uel à lege, de quo loquitur principiũ, ut ego dixi. Quãdoq; respõdet eũ nõ esse hæredẽ, cũ sit, & isto casu præiudicat dño si habet mãdatũ, si tamen nõ habet, nõ præiudicat, tñ possessionẽ amittere facit. Ipse autem procurator respondens semper tenetur. Vide glo. Primùm quod dixi, domino præiudicat si habet mandatũ, intelligas si habet mandatũ expressum ad sic cõfitendũ. Nã in generali mãdato nõ uenit qd̃ quis delinquat, & falsum respõdeat. l. iij. §. fi. ꝓcurator. ff. qd̃ quisq; iu. & l. fi. ꝓcurator. ff. de cõd. indeb. Secũdũ qd̃ dicit, qd̃ si non habet mandatũ, intelligo, nõ præiudicat, ſ. dño, ipse autem procurator tenetur, quia cõmittitur stipulatio de defendẽdo, quasi nõ uideat defendere. Tertiũ qd̃ dixi de perdẽda possessione, tene secundã opi. gl. q̃ ꝓpter tale mẽdaciũ possessio nõ perdit, sed solũ si quis mẽtitur circa possessionẽ, dicens nõ possidere cũ possideat, & hoc casu cõfessio, seu respõsio ꝓcuratoris præiudicat dño, si habet mandatũ speciale ad sic respondendũ. Prædictis ꝑdicit qd̃, ff. prox. mẽbro dicetur, & ibi soluã. Q̃q; respondet
f eũ esse hæredẽ, f cũ nõ esset hæres, isto casu tenet ipse ꝓcurator defendere in actione personali, & præiudicat dño donec ꝓbet ꝑtium. Cõtra hoc est, qd̃ ff. dixi. Non enim uidet habere mãdatũ ad falsum respondendũ, ergo domino nõ præiudicat, nisi habuit speciale mandatũ. Sol. ut ego dixi uobis in l. iij. §. fi ꝓcurator. ff. qd̃ quisq; iur. q̃n certũ est, q̃ actus ꝓcuratoris cadat in delictũ, nõ ꝓiudicat dño, nisi habuit speciale mandatũ. Ita loquit qd̃ habuistis in præcedẽti mẽbro. Respõdit eñ eum esse hæredẽ, cũ nõ esset, & sic ꝓsupponitur eũ deliquisse ex mãdato. Sed q̃n factũ ꝓcuratoris nõ cõstat esse delictũ, tũc præiudicat dño donec ꝓbetur ꝑtium, Ita loquitur istud membrũ. Cõuenio enim eũ tanquã hæredem, affirmans cõfessionẽ, seu respõsionẽ ꝓcuratoris ut ueram. Quandoq; respondit eum nõ esse hæredẽ, & uerè nõ est, tũc nõ tenetur procurator, nec domin⁹. Quãdoq; procurator nõ respõdet, sed tacet, tũc potest insolidũ conueniri, l. de ætate. §. qui tacuit. ff. inter. act. & hic. Cõmittitur enim stipulatio ob rem non defensam, l. si defensor. ff. respõ. ff. de inter. act. ubi dicit gl. certè cum ista tacitur-
nitas sit delictum, puto q̃ illud quod hic dicitur, tenebit, scilicet, procurator tantũ, non dominus, nisi habuerit mãdatum ad sic tacendum, per ea quæ dicta sunt. Et hoc est uerum quãdo interrogatio fuisset facta ipsi procuratori. Sed si dominus esset interrogatus, & misisset procuratorem ad respondendum, qui non respondit, tunc teneretur ipse dominus. Ipse enim respondere tenebatur, & eius est cõtumacia. l. si procurator. §. fi tutores. ff. man. dixi in l. iij. §. fi procu-
9 rator. ff. quòd quisq; iur. † Vlt. dicit gl. & bene, q̃ ubicũq; ex mala confessione procuratoris præiudicatur domino, tenetur actione mandati procurator domino.

ADDITIO.

a *Proc. Bar. l. ij. §. defendit. ex quib. cau. in pos. ea.*

b *Barb. Modo. Et no. q. Bal. dixit hic, q̃ si procurator nõ respõdet positionibus, nõ dicitur defendere dominum, nõ est iure ciuili expressum. licet sit gl. in l. ij. §. q. obseruari. & in c. j. de iur. calum. licet de iure can. sit tex. in Cle. sæpe. de uerb. sig.*

c *Iurat. Nõ tantùm debet principalis, sed etiam procurator. C. de iur. cal. l. ij. §. sin autem. & auth. principales. eo. ti. & c. ij. de iur. ca. in vj. secundũ imo. l. qui bona. §. qui alieno. de dam. infec.*

d *Barb. Potest. No. secundũ Bal. q. in præparatorijs iudiciorum, procurator potest iurare de calum. l. qui bona. §. pe. ff. de dam. infec.*

e *Esse. gl. & Bar. l. certũ. §. sed an. ff. de cõfes. Quid autẽ in procuratore cõtumace, in nõ iurãdo de calũ. & de cæteris cõfessionib, ꝓcuratorũ, & eorum uiribus, dixi post Bar. d. §. sed an. per doc. c. j. ut lit. non contest.*

f *Hæredem. Adde q̃, quoties nos dicimus procuratorem contumacem in non respondendo, ut dixit Bar. no. ista debere sic intelligi. d. l. j. §. si procurator, si quis ius di. non ob. sed quia hæc non satisfaciunt, uide quæ dixi post Bar. l. certum. §. sed an & ipsos. ff. de confes. & uide tex. no. & ibi. Bar. l. neq; ff. de fideicom. lib.*

1 *Procurator quando admittatur cum cautione rati. Amicus pro amico an comparere possit, latè in apostilla Alex.*
Procurator rei tenetur cauere de iudicato soluendo.

2 *Procurator eligit uel probare mandatum, uel cauere de rato, quando debitatur de mandato.*

3 *Mandatum dubium quando dicatur.*
Negatio facit rem dubiam ad commodum negantis.

4 *Mandatum probatur per literas, instrumentum etiam per testes.*

5 *Cautio de rato qualiter interponatur.*
Procurator coram arbitro non cauet rem ratam dominũ habiturum.

6 *Procurator an admittatur si uelit cauere, si apparebit eum non esse procuratorem.*

§. QVI ALIENO. Gl. continuat ad superiora, breuiter. h. d. Procurator actoris cauet* de rato, si est dubium de mãdato. Opp. q̃ nõ debeat caueri de rato. ff. rem ra. hab. l. ne satisdatio. & l. j. C. de satisd. & ff. e. l. si procurator. So. istud est uerum, quando est dubiũ de mãdato, secus si esset certum, ut in cõtrarijs probatur per rationẽ. Nam uerba edicti loquuntur simpliciter de eo qui agit noïe alieno, nec exprimunt sit procurator, uel non. Item dicitur q̃ debet satisdare boni uiri arbitratu, sed quando constat de mãdato, bonus uir non arbitraretur, q̃ interponatur satisdatio, quæ cõmitti nõ potest, l. hæc stipulatio. §. diuus, ut le. no. ca. Ita loquitur d. l. ne
1 satisdatio. ff. rem rat. hab. † Assumo ergo tres casus fm glos. Quãdoq; constat q̃ quis nõ habet mãdatum, & tunc non admittit, l. si pupilli. §. uideamus. ff. de neg. gest. Fallit in con iuncta persona. l. sed hæ. in prin. ff. e. Ita intelligũt quidã de
a amico.[2] Gul. l. sed & hæc. & Cy. l. exigendi. C. eo. Item fallit in l. non tantùm. ff. de appel. & l. j. C. si per uim, uel alio modo. Quandoq; constat quòd habet mandatum, & tunc admittitur sine cautiõe de rato, ut dictũ est. Nec ob. l. de pupillo. §. qui procuratorio. ff. de oper. no. nunc. quia licet ibi uerè esset procurator, tamen de mãdato dubitabatur. Ita dicit gl. & bene. Item fallit, quando habet mandatum, sed dubitatur an sit sufficiens ad id de quo agitur, l. illud. §. fi. de minor. Idem si habet mandatum, sed dubitatur an sit reuocatum, l. uulgo. ff. de administ. tut. Prædicta in procuratore ex parte actoris, procurator uerò rei indistinctè cauet de iudicato soluendo, l. j. C. de satisd. Rationem diuersitatis ponit gl. &

* *Cauet. In eadẽ q. turisc. respõ. procuratorem cauere oportere: l. si ad defendẽdum. ff. iud. sol. §. sinautẽ. Inst. de satisd.* I. Conc. B.

gl. & bene, dic ut in ea. Tertius casus est, q̃n est dubiũ de mãdato, & tũc admittit ꝓcurator cũ cautione de rato, ut hic, & C. e. l. j. Ad istud opp. l. qui ita. §. j. ff. ad Treb. So. dicit gl. ibi speciale. Tu dicas q̃ ubicunq; nõ est cautũ per cautionẽ de rato, reo debet cõstare de mandato, d. l. qui ita. §. j. Sic enim hæres cogeret adire hereditatẽ petitione ꝓcuratoris, de cuius mãdato dubitat, & dñs posteà non haberet ratũ, nec esset cui fieret restitutio hæreditatis, hæres remaneret implicitus oneribꝰ hæreditarijs, & licet haberet regressum ꝑ ꝓcuratorẽ ad interesse, hoc sibi nõ sufficit, quia implicaret litibus, l. minoribus. ff. de min. Dices tu, fm hoc in actione reali ꝓcurator rei nõ admittit cũ cautione de rato, quia nõ est cautũ ei qui agit, quia si possessor nõ haberet ratũ, nõ potest fieri executio in re, sed solũ in æstimatione, qd̃ est ꝑ casũ ff. l. prox. §. sed & is. ff. si procurator solueret interesse, q̃a reꝰ possessor ratũ nõ haberet, adhuc posset possessor cõueniri ad rẽ, l. etiã. §. pe. ff. de peti. her. & l. Stichũ. §. dolo. ff. de sol. Sed si poneres casum, q̃ per hoc auferret actori ius petenti rẽ à reo, nõ admitteret tũc ꝓcurator cũ cautione de rato. Exẽplũ. egi rei uẽdicatione ꝑ possessorẽ, fuit absolutus, appellaui. In casu appellationis uenit aliquis ad defendendum, & cauet de rato. Certè non admitteretur, nisi cõstet de mãdato, quia absolutoria iam lata pro reo remaneret firma, & ab isto ꝓcuratore nõ posset consequi, nisi interesse, & nemo debet cogi uendere rẽ suã, & illa carere, l. nõ enim. ff. rer. amot. & l. nec emere. de iur. & delib. cũ si. Ita determinauit Gul. de cu. ff. l. px. sed & is. & Cy. l. ij. C. e. Admittit ergo cum cautione de rato, quãdo per eam cautum est, aduersario, aliàs debet docere de mandato, ut dictum est. Hoc fallit, dicit gl. primo in omni eo qui dicit se habere mandatum publicũ, & in hoc uerũ dicit, auth. de coll. §. eos. & C. de mand. prin. l. j. Secundò in omni ꝓcuratore dato ad solutionem recipiẽdã, hoc puto falsum, per l. si sine. in prin. ff. rẽ ra. hab.
2 & ibi plenè dixi. † Sed circa hoc quærunt plura, Primò q̃n dubitatur de mandato, in cuius electione est, uel procuratoris probare mandatũ, uel cauere de rato, an aduersarijs. Gl. ponit hic tres opin. finaliter determinat, q̃ sit in electio
3 ne procuratoris, & bene. † Quæro qualiter est dubium de mandato? Gl. hic, & l. j. C. e. dicit per negationẽ, & affirmationem, l. fi. C. quib. ad lib. procla. non lic. & l. post rẽ. ff. de transf. & C. de fid. inst. l. plures apochis. Istud nõ est uerum, quia fm hoc, uel nullus ꝓcurator admittetur sine cautione, quia semper reus negabit eum esse procuratorẽ, quam uis mandatum ostendat uel omnes admittentur. Nam si asserit se procuratorẽ, & reus negat, admittetur cũ cautione de rato, propter dubiũ. ff. ad primum, quando ostendit mandatum taliter q̃ non potest aliqua tergiuersatione celari, negatio non facit rẽ dubiam, l. post rem. ff. de transf. Ad secundam quãdo allegat se procuratorẽ, & aduersarius cõtradicit, fatentur omnes doctores q̃ res nõ dicit dubia, propter negationẽ, quod uerũ est, nec admittitur cũ cautione de rato. Nam qd̃ dicitur, q̃ res sit dubia per negationem, uerum est ad cõmodum negantis, non ad eius incommodũ, qd̃ esset hic, quia per eius negationẽ faceret aduersarius eũ posse admitti cũ cautiõe de rato, qd̃ aliàs nõ posset. dicendũ est ergo q̃ tũc est res dubia quando ex parte ꝓcuratoris apparent literæ, uel instrumentũ, de cuius fide fortè dubitatur, uel probatur per unũ testem, uel sunt aliqua
b indicia pro parte procuratoris. Ita tenẽt omnes doctores[b] cõmuniter. Sed Franc. Accur. uoluit sustinere gl. dicens qd̃ tũc deferret iusiurandũ, ff. de iureiu. l. admonẽdi. & dicere esse certũ de mandato. Sed nõ placet, quia iuramentũ ꝓcuratoris, licet ipsi procuratori noceret, uel prodesset, tamen domino nõ noceret, l. nã posteà in fi. cum l. seq. de iureiur.
4 & si nõ esset cautũ reo. † Quæro qualiter[c] probetur mandatum? Pet. uidetur dicere quòd solùm per instrumentũ, uel per literas, non per testes, quod apparet, quia si testes examinarentur inter procuratorem & reum conuentum, non præiudicaret domino absenti. Gl. ext. eo. c. j. & Gul. l. si procuratorẽ. ff. eo. dicunt quod potest probari etiam per testes. Potest enim constitui per nuncium, l. j. §. ea. ergo potest probari aliter quàm per instrumentum. Et istud esset indubitanter uerũ, si tractaretur de probando mandato cõtra eum qui constituit. Sed si est cõtentio inter ipsum procuratorem, & reum, absente eo qui eũ cõstituit, tunc obstat fortiter ratio Pet. Sed dicas q̃ sicut iudex delegatꝰ, de cuius delegatione dubitatur, habet iurisdictionẽ cognoscẽdi de legitimatione ipsius iudicis, ut l. præscriptione. C. si cõt. iud. ff. si quis in ius uoc. non ier. l. ij. ita procurator. de cuius mãdato dubitatur, habet à lege potestatem, & persona legitima censetur ad probandum mandatum suum, & sic domino contra illa dicta testium superest solũ accusatio falsi, si-
5 cut etiam si probaretur per instrumentum. † Quæro qualiter interponetur ista cautio de rato? gl. quod dominus habeat ratum, & quicquid cogeret habere ratum, si ipse litigasset, ar. l. sed & hæc. §. defendere. ff. eo. & sic est casus. l. nõ distinguemus. §. pen. ff. de arb. Nã quando litigatur corã arbitro, nõn cogeretur actor, uel reus habere ratã sententiã arbitri, si uellet soluere pœnã, ideò non debet cauere rẽ ratã
6 dominũ habiturum. † Quæro quid si procurator uelit cauere sub hac exceptione, si apparebit eum non esse procuratorem. Dic ut in l. inter quos. §. pen. de dam. infec.

ADDITIO.

d *Amico. Cy. et Gul. de Cug. ut refert hic Bar. & hoc per l. nemo. §. j. de hær. inst. l. uerum in princ. ff. pro soc. sed putatur hoc non esse uerum. Primò, quia dicitur, c. cum R. de off. deleg. q. canonicus posit recusari suspectus in causa canonici, & hoc propter coniunctionem, & amicitiæ suæ dilectionem, quæ censetur esse inter eos. tamen gl. c. cum M. tenet quod canonicus non agit sine mandato, in causa canonici. iuncto c. cum R. de off. deleg. Secundò, quia inter beneficium ecclesiæ, & ipsam ecclesiam, censetur esse magnum ius amicitiæ, & dilectionis: & tamen habeo. q. beneficiatus in ecclesia, nõ põt agere sine mãdato, p ecclesia. coram dilecto. de off. deleg. secundũ cõmunẽ le. licet fallat in aliquib. casibus no. in c. cũ olim. de testib. et in c. quis presbyterorum. de rebus ecc. nõ alie. Tertiò per l. tutori. in prin. C. de neg. gest. ubi, satisfacit, etc. Nam ibi patet, q. negotio. gestor. erat amicus, tamẽ in finali dicitur, q̃ nõ potest ei culpa imputari si nõ agit in iudicio: imò si egisset poterit ei imputari de cærtia mãdati. ltẽ speciale est in interdicto recuperandæ possessionis, ut deiectus tacitum mandatum à lege habeat, p amico, quod ui deiectus etiam potest recuperare per amicos. c. dilecto. de sent. excom. lib. vj. & ij. q. j. c. notum. & c. de marchia. de feudo marchiæ, uel ducatus. Sed quod dico, probatur ex casu uno secundũ unam lecturam gl. in uerſ. retinebit. l. j. C. si per uim, uel alio modo. ergo in contrarium est ius commune. Et per illum tex. fuerunt reprobatæ quædam sententiæ latæ. Nam cum ageretur interdicto recuperandæ, per minus legitimam personam non habentem mandatum, fuit probatum quod inter agentem, & eũ cuius nomine agebatur, maxima uigebat amicitia, & ita potuit agere, & obtinuit præterea speciale est in pupillo, quod persona solenni amicitia, & c. sibi coniuncta censetur habere mandatum ad agẽdum. l. ij. qui pet. tut. l. j. & ij. & ibi no. C. de neg. gest. secundũ unam lec. gl. ergo in contrarium est ius commune. Non ob. l. hæc autem. §. non defendi. ff. ex qui. cau. in pos. ea. quia loquitur ex parte cõuenti, prædicta uerò quò ad agendum loquuntur. Et hanc partem contra Cy. & Bal. tenet Ant. c. ex parte. de resc. quia in re non reperitur cautum, imo. l. ex facto. §. fi quis. ff. ad Treb. & cõtra Bar. pro ista opinione tenet Lud. d. §. de uiro. & ita dicit tenere Bal. l. j. C. qui accu. Quis autem dicatur amicus, gl. l. si pupilli. §. fi ego. & in l. is qui amicitia. de neg. gest. & l. latè §. amicos. de uer. sig. Et dic q. ex conuersatione, amicitia nascitur, & nata augetur. l. cum allegas. C. de cast. pec. lib. xij. c. j. in princ. de prohib. feu. alien. per Frid. Adde tamen quòd prò opi. Bart. facit, quòd no. in l. sed & hæ. ff. eo. Bal. l. j. si bene recolo. C. qui accus. & ibi dicit, quòd ubi alias quis repellereꝰ ab accusando, si tamẽ accusaret, prosequendo iniuriam cuiusdam sui intimi amici, quòd admittitur, quasi dicat, prosequi suam uel suorum iniuriam, ita dicit per l. coloni iuncta glo. in quibus cau. colo. censi. & c. lib. xj. & Bal. l. cùm alienam. C. de leg. & uide quæ dixi in l. j. ff. de appell. reci. & dicit Abb. c. requisisti. in gl. uer. nec est. de testa. quòd ex gl. ibi, & ex glo. c. ij. de testib. in vj. colligitur. q. id quod disponitur ratione affectionis propinquitatis. uendicat sibi locum in amico, & dixit Bal. l. j. C. qui accu. q. singularis amicus uenit appellatione fratris, Cy. l. patri. ff. de min. in contrarium etiam facit, quia uidemus q. filius spurius non agit sine mandato, Inn. c. nonnulli. de resc. & Bar. l. ij. de adꝰ. Et Bal. l. sed hæ. in prin. in q. de spurio. Ang. ibi tenet cont. Bar. & Sal. l. eligendi. C. de procur. transit simpliciter cum Cy. ibi adde no. Ant. c. cum M. Ferra. de const. qui tenet cont. Cy. contra quem etiam tenet Ray. d. l. exigendi. ubi uideas per doctores in c. fi. de postul. & in c. coram. de off. deleg. & Domini. c. qui ad agendum. de procur. in sexto. in princ.*

b Docto.Bar.l.j.C.eo.ti.Imol.c.j.ext.eo.
c Barb.Qualiter.Bal.post Cy.l.j.C.eo.dixit no.q ad excipiendum solutionem,mandatum non poterit nisi per instrumentum probari.

§. SED INTERDVM.Si aliquis agit nomine suo ad commodum alienum,cogitur cauere de rato.

§. QVAERITVR.Hæc uerba,is ad quẽ ea res pertinet, referuntur ad dominum,& hæredem eius,nõ ad creditorem.hoc dicit.No.q hæc dictio,cæteros,hic ponitur im,ppriè,sicut,ibi,Christus,crucifixꝰ ẽ,& alij duo latrones.

1 Excipiendo quis facit controuersiam.
2 Promittẽs se non imbrigaturum in tali causa,si excipit respectu iuris quod promisit,incidit in pœnam.
3 Cautionis,quãdo litigatur sup re inæstimabili, debet inseri certa quãtitas.

§. SI STATVS.in causa status procurator cauet de rato,siue sit ex parte actoris,siue rei,hoc dicit.No.q in cã
1 status admittitur procurator.† Secundò no.q excipiẽdo dicitur aliquis facere controuersiam.Opp.ad primum C.de asser.tol.l.j.Sol.ut in gl.Opp.ad ij.ẽ.de Car.edic.l.iij.§. quod si ille. & gl. non soluit.Dic quod ibi ille qui excipit, nõ dicitur facere controuersiam, scilicet status sui,quia de hoc non litigatur,sed bene facit controuersiam bonorum, & ideò non defertur ex senatusconsulto Carbo. ut ibi pa-
2 tet.Et istud inducitur per glo.† ad q.si promisi me non imbrigaturum in tali causa, utrùm excipiendo * incidam in pœnam? Et uidetur casus hic q sic,quod est uerũ, si opponã exceptiones respectu illius iuris quod promisi, l. ampliꝰ. rẽ ra.hab.& l.quo enim.eo.tit. aliàs secus, d. l.iij.l.Lucius.ẽ.ad Tre.& l.qui fidẽ. §. de transl.Con.B. Vltimò uide gl.quia habetur aliqualiter corrupta ibi.arg.cõt.ẽ.e.tit.l.iij.§.quod si ille. Voluit enim allegare d.l.iij.§.q si ille.ẽ.de Carb.edic.Venio ad sequentem gl.& opp.q non sit necesse satisdare,quia sentẽtia lata in causa status,præiudicat omnibus. l. ingeniũ. de sta.ho.Gl.soluit,dic,ut in ea.no.in l.cum non iusto.ẽ.de collu.detege.Quærit glo.an in hac cautione debeat inseri cer-
3 ta quantitas?Et dicit q sic,& bene.† Ex qua no.quòd ubicunq; litigatur super eo quòd est inæstimabile, sicut libertas,debet in cautione inseri certa quantitas,l.iij. in fi. §. qui satisd.co.Quærit gl.an hic debet caueri de iudicato so.Dic ut in eadem &c.

Excipiẽdo. Addas, & lite cõtestata.Bar. l. 16. nu. j. cum seq.ẽ.de trãsa.

§. EST ET CASVS.In causa restitutionis in integrum cauetur de rato,& de iudicato soluendo.

1 *Procurator rei debet cauere de rato,quando agitur ad aliquid quod nõ impletur solutione,sed iudicis sententia.*
2 *Tutoris suspecta causa est ciuilis,quando agitur ad reuocationem, idẽ quãdo agitur contra uxorem ad thori separationem, idem quando agitur contra clericum ad remotionem.*
3 *Absens condemnatus an sit infamis.*
4 *Cancellatio de banno quando tollat effectum infamiæ.*

§. ITEM AIT.Procurator accusati de suspecti debet cauere de rato,licet non de facili admittatur sine speci-
1 li mandato,† No.q quando contra reum agitur ad aliquid quod nõ impletur solutione, sed iudicis sententia, procurator rei debet cauere de rato.Est enim eadem ratio, quæ in procuratore actoris.Nam illud quòd petit reus respectu actoris,ut absoluatur,sola sententia impletur, ideò
2 sufficit sibi cautio de rato, ita in casu huius legis. † Secundò no.q causa suspecti tutoris est ciuilis, quãdo agit ad reuocationẽ tantùm,quod apparet hic, quia potest interuenire,procurator, secus si ageretur ut puniretur, quia esset criminalis,ẽ.de off.prefec.urb. l.j.§. item solent.Et per hoc cognosces corã quo iudice debes dare libellũ suspecti. Simile in matrimonio si agitur contra uxorẽ solùm ad separationem thori propter adulteriũ,dicitur causa ciuilis,ut ext. eod.c.tuæ. Secus si ageretur ad eam puniendã, idem si agitur cõtra clericũ ad remotionẽ ab ecclesia,ut ext.de testib.c. ex parte.& ibi no. No. q in causa suspecti quãdo agitur ad remotionẽ, potest pronunciari contra absentẽ, ut hic in fi. Opp. quòd causa suspicionis non sit famosa: l. hæ enim. ẽ.de suspec.tut. Sol.Intelligas quãdo petitur remoueri ob dolum.Sed opp.quòd non requiratur speciale mandatũ, quia semper expedit litigare per procuratorem ne infametur,l.furti.§.si quis alieno.de his qui no.infa.Sol. gl. quòd
3 fidelius agitabit.per se, dic ut in ea.† Vltimò iste tex. facit contra id quod determinauit in l.ictus fustium.ẽ.tit.j.uidelicet quòd cõdemnatus absens sit infamis.Sed respõdeo, quòd causa infamiæ est, si simpliciter cõdemnetur,nõ autẽ si cõdemnetur per procuratorẽ,uel cõdemnetur absens.
4 † An autẽ cancellatio [a] de banno tollat effectum infamiæ,
a si qua esset.Iac.Bu.disputauit,& determinauit quòd sic,qa cancellatio tollit omnem effectũ eius quod cãcellatur,l.cã cellauerat.ẽ.de his quæ in testa.delen.Dixi plenè in l.fi. de senten.paſ.Quod intellige uerum, quando cancellatur, [b] ideò quia bãnum sibi remittit.Secus si cãcellaretur ideò, quia soluit condemnationẽ, quia tunc nõ cãcellatur, nisi respectu quantitatis solutæ,& cãcellatio limitatur,d.l.cancellauerat.dixi de hoc in l.fi.C.de senten.paſ.

ADDITIO.

a *Cancellatio.uide Alexan.consi.fi.ij.uol.Bartol.consi.iij.ij.uolu.*
b POMA.*Cãcellaretur.Vide pro declaratione.ẽ.de iudi.in rub. & uide Isf. in rub.C.de iudi.Decium melius quam alios,in rubr.extra de iud.in.ij.lit.*

LEX XL.

a b POMPONIVS. [a] Quædam causæ requirũt speciale mandatum,quæ hic ponuntur.No.casus hic [b] & in l. præcedenti.in fi.in quibus nõ admittitur procurator sine speciali mãdato.Alios ponit Spec.in tit.de,pc.§.j.istud principium loquitur in interdicto de liberis deducendis. Quæro,quid si agatur in interdicto de liberis exhibendis. Gl.dicit quòd idẽ,Gul.cont.quia uertitur minus præiudicium.Est enim præparatorium ad istud, exhibere autẽ est ostendere in quo nullum est præiudicium.

ADDITIO.

a POMA.*Pomp.Ro.consi.cccIxxxiij.q, habens mandatum ad petendum, nõ potest extrahere de carceribus.Bar.consi.lxxxiij.Ro.consi.cclxj.col.fi.*
b P.PAV.P.*Hic Adde alium casum scilicet ad cõtrahendam pacem, Ro.sin. cccclxx.inci.nunquid,& Are.inst.de act. §. fi. in prim.dicentem, quòd ad peteendũ aliquem incarcerari, requiritur speciale mandatũ per istũ tex.*

§. SI STIPVLETVR.Opp.glos.uidetur q ista stipulatio nõ possit committi, quia non interest eius qui stipulatur,q ratum habeatur.Sol.ut in gl.Gul.de Cug.& Iac.But.legunt alio modo, ut cesset ista obiectio, q hic procurator non receperat,sed si petebat caueri sibi,ideò nõ debet cauere de rato,quia fortè reus absoluetur.

1 *Procurator rei cauet de rato,ubicunq; per cautionem iudicatum solui non est cautum actori,& nu.5.*
2 *Probandi & liberandi in reali modus.*
3 *Meum quod est,non potest esse alterius uno & eodem momento.*
4 *Defensor rei cauet de rato,si non habet mandatum uel dubitatur.*
6 *Condemnatus ad speciem dandam in actione personali non liberatur, nisi faciat rem accipientis,ita quòd aduocari non possit.*
Intellige ad dandum nu.8.
7 *Condemnatus in reali,liberatur sola traditione.*
9 *Vendicetur si res,sufficit pronunciare rem actoris esse, etiam si non dicat totum.*

a §. SED ET IS.[a] Qui alium defendit in actione reali,eti-
1 am de rato debet cauere.† No.quod ubicunq; per cautionem iudicatum solui non est cautum actori, etiam
2 procurator rei cauet de rato.Secũdo † no.modũ pnũciandi in actione reali,etiã per cõsequẽs modũ formãdi libellum, Pronũciat em res actoris esse,ideò debet in libello peti qd iudex declaret rẽ ad actorẽ ptinere iure dominij.l.&'ex diuerso.§.j.de rei uend.& de pet.hær.l.licet.Nõ tñ per hoc reprobo libellũ eorũ qui petũt reũ cõdemnari ad rei restitu-
3 tionẽ,l.j.in prin.ẽ.de rei uẽd.& l. qui restituere. eo. ti. † Vltimò no.q id qd meũ est,non potest esse alterius,uno & eoẽ tẽpore,ut hic.Sed opp. cautio de rato nõ interponitur, quãdo certũ est,procuratorẽ habere mandatum,ẽ.l.prox. §.j.gl.super uer.de rato. dicit q hic erat dubiũ de mãdato.

Prima

Prima gl.dicit quod cõstabat hic eũ non habere mandatũ & sic uidentur istę gl.ad inuicẽ cõtradicere,alia enim dicit, si dubitetur.Sol.in procuratore ex parte actoris,pcedit qd
4 dictũ est.ẽ.l.prox.§.j.In defensore † pro parte rei,etiã si non habet mandatũ,debet cauere de rato in casibus, ut hic col ligitur ex litera quæ dicit,defensor.Itẽ si dicit se habere mãdatũ,& hoc dubitatur,similiter cauet, sed quãdo esset certũ,non cauet.Opp.q procurator rei nõ cauet de rato,l. nõ cogendum.§.fi.j.c.Sol.illa regula fallit hic, & in alijs casib.
5 quos habuistis ẽ.l.prox.Et regulariter † ubicunq; per cautionẽ iudicatũ solui nõ est actori consultũ, dices tu, quare nõ est ita cõsultũ actori in reali actione sicut in personali? Gl.respon. mirabiliter, dic ut habes in ea.Ex hac gl.no.q
6 † condemnatus ad speciẽ dãdam in actione personali, nõ liberatur,nisi rẽ faciat accipientis,ita q auocari nõ possit, & si euinceretur,potest agi actione primeua,Ego dico ẽt ante quã euincatur,si cõstaret posse euinci,uel per hypothecariã,uel per rei uendicationẽ,non esset liberatus tradens &
7 cõueniri posset.l.si hominẽ.ẽ.de sol.Secũdò no.† q cõdemnatus in reali liberat sola traditione, quia ad aliud nõ te-
8 netur,ut hic dicit gl.Id † quod dixi in personali, intellige de eo qui erat obligatus ad dandũ,secus si ad tradendũ, l. ab emptione.ẽ.de pac.dũ tamẽ possessionẽ uacuã tradat, l.ij.& l.ratio.ẽ.de act.emp.In gl.quæ incipit,si dubitet,ibi,aliquid dare,ut in promissione p stipulationẽ.Itẽ in eadem gl.ibi,uel tradere,ut in actione exempto, de qua quæsiuit, & ibi,reuocet,quod est uerũ,quãdo tenebatur tradere,libe raretur soluendo interesse,sicut si dominus esset cõdemnatus,l.j.in princ.de act.emp.Opp.q hodie nõ debet cauere de rato,cũ iuret dñs de calumnia.C.de iura.cal.l.j.§.finaũt. & sic uidetur habere ratũ.Gl.soluit duobus modis. Vel dicas q est necessaria cautio in illis casibus,in quibusadhuc hodie,procurator iurat de calumnia,ut puta, si est ei manda
9 tũ,uel si defendebat ex necessitate,ut dixi ẽ.l.prox,in prin. † Quæro,utrũ in rei uẽdicatione sufficiat iudicẽ pronũciare rẽ actoris esse?Gl.uidet dicere q nõ, nisi addat totã.Certè simpliciter pronũciando,de tota re uidet pronũciare,l.si in rẽ.in ij.gl.super uer.totã.ẽ.de rei uẽd.& ẽ.de excep.rei iud. l.si quis cũ totũ.in prin.& ibi tenet Pet.& Gul.& est casus secundum Dy.in l.legatis.ẽ.de leg.ij.

ADDITIO.

d POMA. *Sed & is. No. ex isto tex. quòd arg.à contrario sensu,habet locum etiam in sententijs,quòd limita in sententijs affirmatiuis,Ro.cõs. cxv.*

1 *Exceptiones procuratoriæ tam ex persona constituentis,quam constituti, quando opponi possint.*

a b §. RATIHABITIONIS. [a] Exceptiones procuratoris debent opponi ante lit.cõte.nõ post.[b] Ratio, quia istæ
c exceptiones sunt dilatoriæ,ut dicit gl.Opp.C.[c] de consor.ciusdẽ.lit.l. ij. Sol. ibi in procuratore q interuenit post
d lit.contes. hic ante. Optimè dicit gl. & no. [d] Dicunt tamen doc.q post lit.contest.si pateretur aduersarius procuratorem aliquos actus facere,qui respiciant merita causæ, nõ posset petere postea cautionem eadem ratione, sicut hic nõ potest petere post contestationẽ.Op.C.eo.l.licet.Sol.ibi loquitur de hac exceptione,tu non es procurator. Ista põt
1 semper opponi,cum reddat iudicium retro nullum,d.l.licet.C.eo.Pro † cuius declaratione debes scire, q exceptiones procuratoriæ sunt multæ.Quandoq; opponitur ex pona cõstituentis, quia fortè erat minor,uel similis, & ista nõ potest opponi postquam aliquis actus est celebratus in fauorem constituentis,secus si in eius damnum.l.nõ eo minus.C.eo.& ibi per doc.Quandoq; opponitur ratione eius qui est constitutus procurator, & tunc si nullo modo poterat esse in iudicio,quia seruus,uel similis, & ista exceptio poterit opponi semper,quia reddit iudicium retro nullum,l.ij.§.j.qui satisd.cog.Sed si aliquo modo potest esse in iudicio, & tunc debet ante lit. contest. opponi,l. filiusfa.§. ueteranj.ẽ.co.& l.ita demum.Quandoq; opponitur ratione causæ,in qua dicitur non posse procuratorem cõstitui, & tunc dic ut C.de adult.l.quamuis.& dixi in l.pe.§.ad crimẽ.ẽ.de pub.iud.Quãdoq; opponitur exceptio cautionis nõ præstitæ, & hæc est nostra materia, in qua dicendũ est, Aut procurator interuenit ante lit.conte.aut post, ut in gl. Quãdoq; opponitur exceptio,tu nõ es procurator. Et hic est aduertendum, aut de hoc fuit disputatum, non tamen decisum,sed fuit admissus procurator cũ cautione de rato, & non potest amodò sibi obijci,q nõ sit procurator,l.inter quos.§.alieno.ẽ.de dam.infe.Quando fuit disputatũ & decisum,quia instrumentũ fuit amissum, & tũc idẽ q nõ põt ei opponi ab aduersario,l.fi.C.de fid.instr.& Inn.c.quoniã extra de prob.Quãdoq; de mandato nõ fuit quæsitum, & tunc ista exceptio,tu non es procurator,semper potest opponi, C. eo.l.licet. Licet enim sit dilatoria,& nõ possit opponi post litẽ cõtestatam,tamen quia reddit iudiciũ retro nullũ,ostẽdit litem non esse contest.& per consequens nõ impeditur,quin possit opponi,& hoc dico,etiã si aduersarius sciret eũ non esse procuratorem,& taceret. Cùm enim non pendeat ex uoluntate sua,eius taciturnitas,uel ratihabitio nihil operaretur,l.si expressim.ẽ.de appel. in uno tamen sibi præiudicaret scientia eius,quia nõ posset cõueniri ab aduersario procurator tanquã deceptus ab eo. Sed op.uidetur sm hoc quod psona ,curatoris non possit legitimari,quia si est ,curator,nõ est necesse discuti. *Si non est,nõ habet legitimã psonã ad hoc discutiendũ.ẽ.* ista cõtentio utrùm sit ,curator,uel non est,inter ,curatorem & eum cõtra quẽ agitur, nec agitur ,curatorio nomine absentis, imò ipse suo nomine dicit se ,curatorem.Ita uidet dicere gl.l.licet.C.eo.& ex hoc si litigaret cũ ,curatore minoris,uel ecclesiæ,uel ,nũciaretur q nõ esset ,curator, nõ posset peti p ,curatorẽ in integrũ restitutio,quia istũ articulũ nõ examinat ,curatorio nomine domini,sed suo nomine tantũ.l.ꝓdicta, quæ dixi,q hæc exceptio, tu nõ es ,curator,nõ põt opponi, intelligas ab aduersario ꝑ quẽ agit.Sed ab illo dño,cuius nomine litigauit, semp põt opponi,nisi doceretur de ratihabitione, uel mãdato,l.si pretium.C.e.l.si ,curator.ẽ.rẽ rat.hab.Quãdoq; opponit exceptio ,curatoria ratione formæ,& tũc si defectus in forma esset talis qui redderet mandatũ nullũ, dic ut ẽ.,px.Si uerò non redderet nullũ,exemplũ in ,curatore facto ad agendum tantùm,ut dixi in l.seruũ.§.ait prætor.ẽ.eo.& tũc debet opponi ante lit.cõtest.sicut aliæ exceptiones dilatoriæ.

ADDITIO.

a *Ratihabitionis.Gl.c.cum M.de const.Bar.d.l.ij.*
b *Post.l.nulli.C.eo.glo.c.j.uer.absentia.de elec.lib.vj.c.cum M.de const. & Bar.l.eleganter.§.si quis.de cõd.ind.Ias.l.de die.§.si seruũ.ff.qui satisf. cog. Et inquantum in isto §. ratihabitionis. allegat gl.quòd paria sunt aliquid fieri in actu, uel incontinenti post.ad quod licet eam reprob.Bal.hic,nihil allegans,eam tamen sequitur Roma.pro sing.l.ex consensu.§.eum qui. ff. de appell.Alex.l.diuortio.in princ.ff.sol.mat.glo.pro concordia,in l.ij. in princ.in uerſ.eam nouationem.C.de iur.cal.Item quòd exceptio dilatoria, quæ superuenit post litem contest.possit opponi.& limitationem ad hoc, uide Fel.c.insinuante.de off.deleg.Item ista reg.procedit etiam in cautione de iudicio sisti, & iudicato soluendo. gl. l. de die.§.si seruus.ff.qui satisd. cog.quam exclamat ibi Cas.dicens se nescire alibi, sed adde de hoc tex. & ibi Bar.l.j.C.de satisd.& gl.rub.ff.iudic.sol.quamuis Alber. d.§. si seruus. contrarium dicat.No.etiam pro extensione,quòd etiam exceptio litis pendentis,debet opponi ante litem contestatam.Bal.l.peremptorias.C. sententia rescin.non pos.Alexan.consi.cccclxx.Limita tamen istam reg. non procedere,quando per errorem fuisset hoc omissum.Abb.per tex.ibi,in c. pastoralis.ext.de exce. Bal. t.error.in ult.col.de iur.& fac.ig.Ang.hic,& l.qui procuratorem dat.§.j.reprobata gl.ibi.eo.tit.Sal.& Alex.l.ita demum.C. eo.tit.Ant.c.ij.de proc.Ias.l.error. de iur.& fac.ig.Are.c.j.de iur.& fac. ig.uide Are.c.j.de accus.Item si ex forma statuti deberet certo modo præstari,posset opponi,& post lit.contest.quòd non esset bene præstita,secundum Bal.l. quoties.ff.qui satisf.cog.Item limita procedere, quo ad partem, iudex tamen posset etiam ex officio, etiam post litem contestatam, petere fidem de mandato.ne iudicium esset frustratorium.glo.c.j.uerſ.absenti.de elec.in sexto.Abb.c.cum dilecti.de resc.Ro. consi. lxvij. & clxx. Ité tu non habes sufficiens mandatum,quod post litem contest. posit opponi exceptio,Pau.consi. trecentesimo uigesimotertio, ad fi.Fel. cap. quoniam ext. de prob.Item quod ubi superueniunt tales exceptiones post litem contestatam,possit opponi,uide & limita,ut per Ias.l.eleganter.§.si quis potest.in*

j.col.ff.de cond.indeb.& licet aliquis litiget cum aliquo tanquam procurator,non ualeat,nisi producatur mãdatum,uide Alex.cons.lxxij.uol.iij. an autem exceptio,tu non potes esse procurator,nõ opposita in causa principali,posit opponi in causa appellationis,& quid si fuerit opposita, uel admissa, & non fuerit appellatum? Ro. cõs. cccl.xxxiiij.Item pro ratione huius §.& extẽsione,uide Ias.l.de die.§.si seruus.ff.qui satisd.cog.Itẽ q,ẽt in psona fœminæ,exceptio,tu nõ potes esse pcurator,sit dilatoria,Mat.no.c.

c *POMA.Opp.Alex.cons.lxxij.uol.iiij.*

d *No.Dixi.Post Bar.l.ab executo.§.fin.de appel.hic Cy. l.nihil.C.eo.& Io. And.c.cum M.de constit.& Bar.d.l.ij.in fi.*

a §. ANIS Autem.Coniunctæ personę admittuntur sine mandato,non contra mandatum.[a]

ADDITIO.

a *Mandatum.No.q, coniuncta persona non agit contra mandatum, fallit si proprium interesse agentis uertetur.l.j.ij.& iij.ff.de li.cau.facit l.nõ tantum.ff.de appell.& Bar.l.constante.x.q.ij.q.principalis.fol.mat.*

LEX XLI.

FOEMINIS.aliàs, fœminas. Fœminis pro parẽtibus causa cognita agere permittitur, Quærit gl. utrũm cũ
a agit mulier,debet renunciare Velleiano.[a] Et uidet q, non.Quidam cont. & istud tutius. ar. auth. matri & auiæ. quando mul.tu.off.fun.potest.Quæro quid si pro filijs dicit gl.secus,quia filij possunt habere tutorem. Sed si ponerẽs filios esse maiores,& impeditos morbo,tunc esset eadẽ ratio,quæ in patre.ergo,&c.

ADDITIO.

a *Velleiano.Spec.§.j.uer.item q, est mulier.cum seq.in j.parte.Item ubicunque agere potest iure proprio,& suo nomine,secundũ Bal.l.id quod pauperibus.de epis.& cler.Bar.l.alienum.C.eo.*

LEX XLII.

a LICET.[a] In actionibus popularibus procurator dari non potest,nisi ad priuatam utilitatem agentis pertineat.No.istum casum,& rationẽ eius habes in gl. sup uer.non possit.propter quod in §. ad crimen.l. pe. de pub. iud.ego dico,q, in distinctè in publicis iudicijs ex parte accusatoris nisi,p, sequatur suã,uel suorũ iniuriam,nõ admittitur procurator,scias tñ q, actiones populares post lit.cõtest.efficiuntur propriè agentis,l.sicuti.ff.de uer.sig.Meritò post litem contest.puto posse dari procuratorem sibi.

ADDITIO.

a *Licet ar.l.sicut.ff.de uer.sig.Bar.l.eum qui.§. in popularibus.ff.de iureiur. Inn.c.dudum.de elec.qui dicit,q, quoties in actione populari admittitur,procurator ante litẽ contestatã,nõ dicitur propriè popularis,sed anomala,c. super his.de accu.idem dicit,quando admittitur procurator infamis, Bar. l.reos.C.de acc.Ro.cons.clij.*

§. ADACTIONEM.In actionibus quæ competũt ad uindictam,potest constitui procurator.

§. EA OBLIGATIO.Obligatio ex contractu mandati parit actionem mandati, nisi ex necessitate præcedẽtis cõtractus mandatũ fuit subsecutũ.Quæro quæ ẽ
a ratio,q, ex nouo mãdato.nõ oritur[a] actio mãdati.R. quia fit ex necessitate primi ꝯctus.Nam emptorẽ hæreditatis tenetur defendere hæres.l.ij.C.de hær.uel act.uẽd.l.hæreditatẽ.ff.de do.Ergo si mandat sibi,id ad quod tenet,nõ oritur ac
b tio mãdati.ff.mand. l.ij.§.fi.[b] & si satisdat,p, eo,hoc ẽt facit ex necessitate,quia qui procuratorẽ facit,si est presens, debet,p, eo satisdare.Ista eadẽ ratio est in fideiussore, q, dat,procuratorẽ dominũ.Op.gl.l.si mandato.§.fin.ff.man.Sol. gl. & bene,q, licet mandatum non fuerit gratuitum,nihilominus ille qui suscipit,dicitur procurator quò ad hoc,ut possit agere ꝓ alium,non tamen dicitur mandatũ quo ad hoc ut pariat actionem mandati,inter mandantẽ & mandatarium,ut hic,& l.naturalis.§.pœn.ff.de præsc.uerb.

ADDITIO.

a *Oritur.Imo.l.qui bis.de uer.ob.*

b *Fin.Caue propter l.si remunerandi.uer.planè.ff.mand.*

§. ISCVI.Qui habet utiles,potest facere procuratorem eum qui habet directas.

§. SED ET.Qui habet ius in re,potest dominum illius rei facere procuratorem.h.d.

§. PORRO.Vnus ex correis potest aliũ procuratorem cõstituere actiuè & passiuè.Opp.ff.ea.l.in prin.Sol.hic quot sunt rei,tot sunt obligationes, & actiones,l.eandẽ.in fi.ff.de duob.re.& l.iij.in fi.eo.tit.Sed in princ.istius lepis est solũ una actio popularis,quæ põt exerceri per quẽlibet de populo.Et pet hoc apparet q, quædã quæstiones, quæ hic formant in gl.nõ soluunt bene.Pone qd unus ex correis credẽdi antecẽ sibi cõstitueret,facit aliũ pcuratorẽ, an possit Gl.dicit,fortè q, nõ,ut hac l.in prin. qd est falsũ. Nã potest facere aliũ procuratorem,ad actionem suiipsius procuratorem quę est separata ob ea quæ competit procuratori,in prin.huius l.erat una & eadem.

1 *Procurator actoris & rei unus non potest esse.*
2 *Procurator interueniens post lit.contest.debet condemnari.*
3 *Sententia debet ferri in personam procuratoris, tam ex parte actoris quam rei.*
4 *Tutor duorũ pupillorũ,quis potest esse,licet unus sit actor, & alter reus.*
5 *Victor & uictus quis non potest esse.*

§. SI PLVRES.In iudicijs diuisorijs plures unum procuratorẽ dare nõ possunt.h.d.Vel aliter, unus nõ põt esse,pcurator cõdemnati,& eius cui fit condemnatio.
1 †No.q, unus nõ põt esse procurator actoris,& rei.Itẽ no.q,
2 pcurator interueniẽs post lit.cõte.debet cõdẽnari. Qd colligitur hic,ut in gl.& ibi in tex.allegat.Dicit gl.ergo eratlis cõtest.Simile in l.si quis cũ pcuratorio.ff.eo.& l.q, ꝓpio.in
3 princ.ff.eo.Itẽ † no.q, tã ex parte actoris ꝙ ex parte rei fuia debet fieri in personã procuratoris,Debet enim cõdemnari reus ipsi pcuratori,pcuratorio nomine domini, & eodẽ modo procurator rei debet cõdemnari,pcuratorio nomine domini.Qd apparet hic dũ dicit,circa ad iudicationes, & cõdemnationes.Rationẽ horũ dixi uobis in l.furti.§.j.ff. de infa.Quærit gl.quare secus in tutore duorũ pupillorũ, ut l.accipientis.de auto.tut.Dicit gl.q, ibi pupilli non agebant inuicem,sed contra extraneũ tertiũ,quod satis admitti potest.Vel dic q, in tutorem de necessitate non proferũtur uerba sententiæ,sed in procuratorem, sic,l.eum.qui§.
5 fi.actori.de const.pec.† Vlt.no. q, unus potest secũ met ludere ad calculos, uel ad tabulas,quia nõ reperiretur quis esset uincens,uel uictus.

§. REO LATITANTE. Si unus uellet defendere rum, non committitur stipulatio ex clausula de defendendo.

LEX XLIII.

MVTVS ET SVRDVS.

§. CVM QVAERITVR.Quilibet potest procuratorẽ constituere,qui non reperitur prohibitus.uel aliter In genere permissorũ omnia intelliguntur permissa,quę
a specialiter non reperiuntur prohibita. Opp.[a] si hoc dicitũ est prohibitorũ,ergo qui dicit sibi permissum, hoc debet pbare,l.j.de colleg.illi.& l.j.in prin.ff.tit.j.Sol.ut in gl.duobmo.& quælibet sol.est bona.

ADDITIO.

a *POMA.Opp.Ias.l.cætera.in princ.in j.no.de leg.j.*

1 *Populari actione agens debet dicere tanquam unus de populo,& non agit procuratorio nomine,ideò non tenetur defendere.*
2 *Populari actione agens,non tenetur defendere populum,nec singulares homines,si agit ad commodum suum.*

§. IN POPVLARIBVS. Qui agit ut quilibet de populo,nõ tenet defendere populum.† No.modũ agendi in popularibus actionibus,ut dicat in libello, talis tanquã quilibet de populo,&c.Secũdò no.q, licet agat tãquã unus de populo,nõ agit pcuratorio nomine, & ideò
2 nõ cogitur defendere.† Sed quæro an cogatur defendere ipsum populũ: Gl.q, sic,non aũt homines singulaies ipsius populi. Quod posset esse uerũ, si ageret ad cõmodum publicum,l.non solũ.§.sed interdũ.ff.eo.Sed si ageret commodum suum in casibus, in quibus post contestationem pœna applicatur sibi, tunc non tenetur populum defendere,quia non nomine populi, neq, ad eius utilitatẽ agit.

§. Is qui.

a §. IS QVI.[a] Minor ad petendum curatorẽ potest facere procuratorẽ,& si dubitatur de mandato, admittitur cũ cautione de rato.l.diuus in fi.ff.qui pet. tut. Facit qd quod quis potest per se,potest per procuratorẽ. l.filiusf. ff.eo.l.seruũ quoq,.eo.tit.sed minor potest per se petere curatorẽ,ergo & per procuratorẽ,& ad hoc cõstituere potest. Opp.quod ista stipulatio de rato non potest committi, ergo,&c.ut ff.eo.l.non cogendum.in fi.gl.soluit,& bene.

ADDITIO.

a *POMA.Is qui. Amplia hunc tex.q, requiritur absentia ad hoc, ut aliquis possit procuratorio nomine agere,extende,ut hoc idem sit in filio.Cast.l.si longius.§.j.de iud.ff.*

1 *Procurator cõstitutus ad agendum,uidetur cõstitutus etiã ad defendendũ.*
2 *Mandatum factum ad agendum tantum,ualet,ita q, procurator sic constitutus possit defendere.*

a §. POENA.[a] Tenet hic gl.† q, si facio procuratorẽ ad a-
1 gendum,uideor facere etiã ad defendendũ. Et per hoc
b quidã[b] dicũt,† q, si facerem procuratorẽ ad agẽdum,
2 tantùm,q, talis procuratio non ualet.Breuiter satis puto q, uideatur procuratori mandatũ,quod defensionẽ suscipiat,non dico procuratorio nomine domini, sed quod assumat defensionẽ tanquã defensor simplex.Videbitis in l. qui seruum.de interrog.act.Itaq, puto q, mandatũ ad agẽdum tantũ ualeret.Quid enim si reus uolet procuratorem recũsenire:uel quid si procurator nõ obstante q, sibi non fit mandatũ,sua spõte uult actorẽ defendere? certè posset, non tamen posset obijci illa exceptio,mandatũ non ualet, sed posset peti à procuratore q, defendat,& si nõ defendit, potest peti q, remoueatur,non quia non habet mãdatum, sed quia non defendit.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Pœna.Limitat Ro.sing.cxxviij.*

b *Quidam.Pro concordia aduerte,q, reperitur procurator qui habet mandatum cum taxatiua,tantũ,an intelligatur habere mandatum ad defendendum? Ang.§.præterea.Inst.de except.in q.dum tractat de procuratore simplici.& c.dicit Bart.sibi contraria.in hac l.mutus.§.pœna.aliàs.§. qui non cogitur.& in l.sed nunc quoq,.§.fi.ff.tit.j.Sol.ut per Ang.ubi s. Alia sol. posset dari ex dictis Bar.in §.qui nõ cogitur. Adde tu ad dicta Bar.hic,& uide Soc.in c.id est,articulo quinto principali,de mutu.peti.*

§. SI PROCVRATOR. Melius est habere actiones directas.ꝙ utiles.h.d.Hũc §. examina fm gl.l.quoties. in prin.ff.de admin.tut.

§. QVI NON. Procurator qui satisdat de defendendo,cogitur defendere si actio est tẽpore peritura. Itẽ si causa potest liberè nõ defendere,sed si actio nõ est peritura, & sine causa nõ defendit.nõ cogit,sed stipulatio cõmittitur.h.d.cũ l.seq.& princ.seq. Opp.& uidet q, uer. nam & eos.dicat idem quod uer.precedens.Huius timore facta est prima gl.mag.Vide eam ibi,& quod obijcit tota gl. qd sequitur est ad positionem casus in uer.nam & eos, qui ponitur,ut ratio prædictorum,& uidetur cõtinere idem cum dicto.Opp.l.non cogendum.§.Sabinus.ff.cod.Sol.ut in gl. Opp.l.filiusf.§.fi.ff.eo.Sol.ut ibi,& l.sed & hæ.§.j. præter satisdationem ff.eo.& hic.

LEX XLV.

NON COGENDVM.

§. QVI ITA. Quæro quæ est ratio dubitatiõis? Dic ut in gl.Quæro quid uertit in causæ cognitione:Dicebat Iac.But. hic,f.ne colludat, fm Hug.in istis ergo causis quæ requirunt utilitatem publicam nõ potest procurator dari,nisi causa cognita,quod tene menti.

1 *Interdicto agens ne uis fiat ei,sustinet partes defensoris.*
Petens se cancellari de banno,absolui ab accusatione,tolli tenutam,uel similia,sustinet partes rei.
2 *Stipulatio quæ non potest committi,non debet interponi.*
3 *Procurator datus ad litem,non potest prosequi appellationem à diffinitiua,ab interlocutoria sic.*

§. SI PROCVRATORI. Cautio quæ nõ potest cõmitti,nõ debet interponi.Vel sic,Cui cõmissa sunt an-

Bart.super ff.uet.

tecedentia,cõmissa uidẽtur & sequẽtia, & ideò quasi sit de mandato certũ non cauet de rato,cũ committi non possit
1 stipulatio.†No.q, qui agit interdicto, ne uis fiat ei, partes defensoris sustinet,& sic facit q, qui petit se cãcellari de bãno,uel petit se tolli ab accusatione incepta cõtra eũ uel petit tolli tenutã acceptam cõtra eũ,uel similia,partes rei sustinet, licet ipse ad iudiciũ prouocauerit.Et sic facit q, excõmunicatus admittitur ad defensionẽ.l.de pupillo. §.qui remissionẽ.de oper.no.nun.& §.fi.eadem l.& ibi de hoc dixi.
2 †Secũdò no.q, stipulatio quæ cõmitti non potest,non debet interponi,l.hęc stipulatio. §.diuus.ut le.no.ca. Opp.& uidet q, possit cõmitti ista stipulatio,ut in gl.So.gl. q, procurator nõ possit succũbere,nisi per iniuriã iudicis, ꝓpter quã stipulatio interponi nõ potest. Istud nõ placet, qa ab initio de hoc nõ liquebat.Et circa hoc utrũ iniuria iudicis faciat hanc stipulationẽ cõmitti,dic ut l.si fine.§.ij. rem rat. hab.Vel solue secundo modo,quia hic erat procurator ad ædificandũ,& hoc cõstabat,unde propter hoc uidebat sibi mandatum totũ negotiũ ad ædificationẽ spectans, & ideò cõmitti nõ potest,quasi uideatur habere totũ mandatum. Istam tenebat Iac.But.& tenetur cõmuniter, fm quam posui tibi summarium,probatur in l.cum procurator.ff.de o-
3 per.no.nun.Et per hoc apparet q, procurator datus ad li-
a tem,licet nõ possit prosequi[a] appellationẽ à diffinitiua,ut C.eo.l.inuitus.tamen ab interlocutoria põt,totũ enim negotiũ uidetur sibi commissum.ff.l.prox.§.item quæritur.

ADDITIO.

a *Prosequi.Bal.l.cùm procur.in fi.prin.ff.de no.oper.nun.& in d.l. inuitus.*

LEX XLVI.

QVI PROPRIO. Post litem cõtest.reus potest facere procuratorẽ,& pro eo cauere. Ex hac l.colligit gl. q, etiam procurator post lit.contest.interueniẽs condemnetur.ff.eo.l.licet.§.si plures.& l.si quis cum procuratorio.ff.eo.& C.de sentent.l.j.

§. EI QVI. Qui sponte defendit,potest unam causam tantum defendere.

§. QVI ALIVM.[a] Nemo est idoneus defensor alterius, sine satisdatione.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Qui alium.Vide amplia.& limita istam reg.ut per Ias.l.filiusfa. ff.qui satisd.cog.in j.col.*

1 *Restitutio in integrum non restituit rem,sed ius agendi,uel tollit exceptionis obstaculum.*
2 *Restitutio quid restituit.*
3 *Restitutorium iudicium requiritur ad primum de necessitate.*
4 *Aduocatus, seu procurator in prima causa, non debet esse in secunda si non uult.*

§. ITEM. Qui defendit in antecedenti, cogitur defende
re in cõsequentiam,uel aliter.Qui defendit in procura
1 torio,cogitur defendere in præparatorio. † No.q, per in integrum restitutionẽ nõ restituitur res,sed actio,seu ius agẽdi,uel tollitur exceptionis obstaculum, & sic duo sunt iudicia.No. etiam ea quæ dixi in summario. Opp.in integ
a rum restitutio est in primum statum[a] repositio.l.q, si minor.§.restitutio.ff.de min. Sic uidetur per primũ iudicium rem debere restitui.ff.de min.l.in causæ.§. interdum. ubi dicitur q, hoc iudicium nocet cuilibet possessori.Huius timore
2 re uariatur lect.huius l.† Tu dicas breuiter,ut intelligas gl. illud restituit restitutio,quod abstulit læsio. Aut ergo minor fuit læsus uendendo rem,& tradendo possessionem,& tunc per restitutionem rescinderetur uenditio,& restitueretur res,& sic esset unum iudiciũ.Vnde bene reprehẽdit prima positio casus posita hic.Si uerò fuit læsus solũmodo in uendendo,non in trãsferendo possessionẽ,quia fortè uendit quam emptor possidebat, & tunc restituitur solùm ad uenditionem, non autem restituitur possessio,quia in ea non fuit læsus,& ita erit necessarium nouum iudicium. Ita loquitur hic,fm ij. positionem gl.quæ uera est. Alij intelligunt hic restitutorium iudicium, hoc est, precium quod à minore petitur,cum petit se in integrũ restitui. De quo ui-

dicti in l.non solũ.§.j.ff.eo.sed præcedẽs lec.est uerior.Opp. C.eo.l.inuitus.Sol.non tenetur prosequi causam appellationis,quia dicitur alia causa,sed iudiciũ restitutorũ sic,ut
b hic.Ratio quia causa appellationis nõ sequitur [b]ad primã
3 de necessitate,sed iudiciũ restitutorũ sequitur ad primũ ex quadam necessitate.Non enim ad aliud fuit interpositum iudiciũ rescindens,hoc est,postulata restitutio, nisi ut ueniretur ad istud,quod fuit ab initio cogitatũ.Facit in ar.
4 †quod aduocatus seu procurator in prima causa, debet esse procurator seu aduocatus in causa appellationis.Sed cont.est ueritas,per l.inuitus.C.eo.

ADDITIO.

a *Statum.Bar.& doct.l.quod tempore.C.de testa.milit.& Cy.l. inuitus. vij. quest.C.eod.*
b *Sequitur.Bal.l.j.& ibi gl.C.de suff.in l.j.in fi.ff.de sent.*

§. PROCVRATOR. Procurator etiam ad lites,tenetur reddere rationem,& restituere reliqua,hoc est,quicquid eius occasione ad eũ peruenit,& repetere expensas.Gl.inducit in ar.ad q.de ambasiatoribus Mediolanen. de qua q.uide Cy.l. manifestissimi.§. sed cum.ij. & ult.q. C. de fur.Ego plenè.ff.sol.mat.l. si uerò.§. itẽ quicquid. ubi gl. tangit.Ego dico contra istam gl.per l.socium qui.in eo.§.fi. ff.pro soc.per quam legem debet determinari,quod hic dicitur.Opp.gl.l.si possessor.§.bonæ fid.aliàs,l.si quid possessor.§.sed an & bonæ fid.de pet. hær.sol. gl. & benc. Opp.C. mand.l.j.Sol.ut ibi distinguitur.

1 *Executores si sunt dati duo in testamento,unus potest contra alium debitorem testatoris agere.*
2 *Exceptio proc.an post sententiam opponi potest.*
3 *Procuratores plures quando ab uno sunt dati,unus contra alium quando agere possit.*
4 *Iudicum unus ex duobus delegatis,uel ordinarijs,alium cogere nõ potest.*

§. SI DVOBVS. Vnus procurator non potest agere cõtra aliũ,nisi expressè sit ei mandatũ.h.d.Opp.ff.l.px. Sol.iste §.intelligitur fm l.seq.si habet speciale mandatum.Ista est uera in se,ut manifestè colligitur ex l.itaq.ff.eo. quæ est l.Caij.sicut iste §.Alij distinguunt, aut est procurator ad exigẽda debita,& loquitur iste §.Aut est procurator omnium bonorũ,quod loquitur lex sequens, assignat gl. rationẽ,quia non potest uideri procuratori mandatũ, ut à seipso exigat,ergo ab alio exiget.Dices tu, licet non possit agere in iudicio,nomine potest soluere sibi ipsi ꝛc.in speciali mandato non uenit,ut sibi ipsi soluat,secus in generali.l. si remunerandi.§.apud Iul.ff. mand.Meritò nec petere potest à se,nec sibi soluere,unde alij uidetur hoc mandatum. Hoc satis uerum uidetur in se,tamen literæ nõ cogruit. Tertij dicunt q hic fuit administratio diuisa,quia uni fuerunt mãdata negocia Italica,alij prouincialia.Ista est uera in se, non tamen congruit literæ,quia mandatũ non concurreret circa idem,ut uult tex.Alij distinguũt ex quo debito agatur,ut ex antecedenti debito possit agi, ex debito uerò contracto post mandatũ non,ut in seq.l.istud est uerum in procuratore,licet in tutore secus,ff. de admin.tut. l.cum curatore.Opp.& uidetur q nullo casu iste §.procedat.Nã aut duo procuratores fuerunt simul dati,& unus nõ potest sine alio aliquid facere,si non fuit dictũ insolidũ.ff.eo.l. pluribus.Aut fuit datus unus post alium,& tunc primus uide
a tur reuocatus,l.si quis cum procuratorio.§.fi.ff.eo.Sol.[a] Intelligas q hic fuerunt dati insolidum,uel fuit datus secundus non animo reuocãdi primũ. Sed tũc cont.quia si dati insolidum,ergo unus potest agere cõtra alium, sicut unus tutor cõtra alium,l.si plures.ff.de admin.tut.l.ij. C.de adm. tut.Sol.Aliud in tutoribus, quia cum principalis persona non possit sibi prouidere,prouidet sed ut unus possit age
1 re cõtra alium,sed hic principalis persona potest sibi prouidere.Et per hoc† dicebã,quod si sunt dati duo executores uniuersales in testamẽto,q unus cõtra alium debitorẽ testatoris potest agere,d.l.si res.Prætereà est alia ratio,quia si unus executorũ non uult exequi, alius habet potestatẽ in totum.c.fi.ex.de test.lib.vj.Si igit ille qui est debitor sibi, uel socio nõ soluit,nõ uult exequi,ideò alius in totũ potest
2 petere,c.fi.ex.de testi.Quæro† utrũ ista exceptio possit opponi,etiã post sententiã?Videtur q sic, quia hæc exceptio includit,tu non habes mandatũ,ergo,&c.l.licet.C.eod.& l. Põp.§.rati.ff.e.Quod hoc includat,dicit tex. in l.qui duos. ff.eo.In cont.facit l.itaq.ff.eo. ubi innuit q repellitur exceptione,ergo in ueritate est procurator.Sed dicas q est exce
3 ptio facti potius q iuris.† Dic ergo,aut sunt dati plures p curatores ad diuersa,& unus potest agere contra alium,in his quæ pertinent ad suam administrationẽ,ut hic fm tertiam sol.Aut sunt dati ad idem,& tunc aut non est dictum, nec subintelligitur insolidũ,& non potest unus sine alio aliquid facere.l.plurib.ff.eo.& l.j.§.si plures. de exer. & man. l.idemq.§.si quis ea.Aut fuit dictũ,uel subintelligit insolidum,& tunc aut fuit mandatũ ad exigẽdum tantùm, & uhus ab alio exigere potest.ut dixi ff.fm ij.sol.Aut fuit mandatum uniuersale,& tunc aut supereſt persona mãdantis, qui potest prouidere sibi,& unus non potest agere contra
4 alium,nisi habeat speciale mãdatũ,d.l.qui duos.& l.itaq. ff.eo.Aut non supereſt,& tunc unus cõtra aliũ agere potest, l.si plures.ff.de adm.tut.& l.ij.C.de admin.tut.& ista faciunt
4 †q si sint duo iudices delegati,uel ordinarij,q unus nõ potest cogere alium.Inn.c.prudentiam.ex.de off.deleg.& ff.de min.l.minor autem magistratus.in princ.& ff. de arb.l.nam magistratus.

ADDITIO.

a POMA.*Sol.Alex.cxxiiij.& cl.*

LEX XLIX.

IGNORANTIS. Procurator non potest facere conditionem domini deteriorẽ,sed meliorẽ sic.h.d.cũ l.seq. gl.ponit tres casus,in quibus potest fieri deterior conditio domini per procuratorem,dic ut in eadem.No.gl. quæ dicit,ex quacũq causa,f.iusta,nam ex iniusta uõ quæritur eius nec filius,nec procurator.ff. de acq.poss.l.quod seruus.

LEX LI.

1 *Minor xxv.annis non potest esse procurator ad iudicia, sed maior xxvij. annis sic.Seruus potest esse procurator ad iudicia.*
2 *Minor pro patre absente,an admittatur ad plenam defensionem, ubicũq minor admittitur sine mandato,eo in casu non restituitur.*
3 *Exceptio minoritatis contra minorem opponitur, etiam post litem contestatam.*
4 *Minor non restituitur contra naturalem obligationem tantùm, nisi ex eius obligatione læderetur.*
5 *Minor hodie cum iuramento est legitimus defensor,si fuit admissus.*
6 *Procurator,pro quo dominus satisfecit in instrumẽto,an saltem nuda cautione promittere debeat.*

a MINOR.[a] Qui potest in integ. restitui, non est idoneus defensor,& restitutio principalis prodest fideiussori.Opp.ff.de minor.l.cũ mãdato.Sol.dicũt quidam hic defendebat cum mãdato,ibi sine mãdato.Vel uerius hic in procuratore ad iudicia, ibi in ꝓcuratore ad negocia.Contra hoc,quia secundũ hoc,minor xxv.an.nõ potest esse procurator ad iudicia.Cont.Inst.qui.ma.non possi. §.eadem.& ff.de ma. uindi.l.si collectaneus.Sol. ibi in procuratore ad negocia,ita dicit gl.Iac.de Aret.& Ol. sequẽdo
1 eũ dicunt,† q ad iudicia potest esse procurator maior xvij. an.d.§.eadem.& d.l.si collectaneus. Nam si intelligeres ad negocia,non esset necesse q seruus manumitteretur, quia seruus potest esse procurator ad negocia, l.seruum quoq. ff.eo.& hoc refert Cy.l.exigendi. C.eod.quicquid dicat Iac. quia gl.est hodie approbata.ex.de proc.c.qui generaliter, circa fi.lib.vj.Et si dicas,quare manumittitur in casibus illarum legum ꝛc.quia homines cũ eo securius cõtrahunt, & ipse fidelius procurabit uidens se liberatum,& à domino beneficium recepisse.Opp.C.eo.l. exigendi. ubi minor
2 admittitur.Sol.ibi est casus specialis,& singularis,f.† q admittatur pro patre absente,qui debebat cõdemnari,& admittitur ibi ad plenam defensionẽ,non ad allegandũ causam absentiæ,ut ibi in tex.cũ dicit, defensioni &c.&illo casu minor non restitueretur,ne decipiatur legis autoritate ille, qui cum eo contrahit.Et ita intelligit gl.iij. Gl. tamen præce-

precedẽs generalius loquitur,in quocũq casu minor admittat sine mãdato,in eo casu in integrũ nõ restituat. Quæro,quid si fideiussores intercedũt animo nouandi? Gl. dicit
3 idẽ,quia legitimã personã.† Quæro extra gl. illa exceptio, tu es minor,qñ potest opponi? Gl.l.exigendi.C.eo. uidetur dicere q usq ad litem cõtest.post lit.cõtest.opponi nõ possit,sicut exceptio militiæ.l.filius.§.ueterani.ff.eo.Cont. cùm enim minor nõ habeat legitimã personã,neq pro alio,l.j. C.qui legit.pers.semper poterit opponi,l.ij.§.j.ff. qui satisd. cog. & arg.d.l.j.C.qui legit.pers.Venio ad ultimã gl.dicitur hic,q subuenitur fideiussori minoris.Cont.ff. de arb. l.si pupillus.Gl.soluit duobus modis,secũda uera,b quia ibi minor erat tantùm naturaliter obligatus,& sic nõ restituitur, quia iure cõmuni est usus,unde beneficiũ restitutionis nõ
4 transit ad fideiussores.† No.q cõtra naturalem obligationem tantùm minor nõ restituitur.Simile in l.puberes.ff. de uer.ob.Quod est ideò,quia minor nõ lædit. Si uerò aliquo casu lædereture uigore huius naturalis,bene restituere tur,l.interdũ.ff. de cõd.indeb. & ibi dixi. & l.Marcellus.ff. de fideiuss.Opp.C.de fideiuss.mi.l.j.& l.ij.& l.in causæ.in princ. ff.de min.Gl.soluit optimè,& distinguit, quã uide, & signa. Opp.ad tex.& ad distinctionẽ gl. Videtur enim implicare contradictionẽ,nam tex.dicit q non admittit tanquã non idoneus,& postea dicit,q sibi succurritur per restitutionẽ. Quõ enim potest sibi succurri,quia nõ læditur ꝛc.tex. ult dicere,si poneret illud incõueniens, scilicet, q admitteret, sequeret aliud incõueniens,f.q restitueret. Quærit gl.quid in procuratore minore dato ad agendũ? dicit idem & be-
5 ne.† Quæro ex.gl.utrùm minor hodie cum iuramẽto sit
c legitimus defensor? Gul.de Cug. dicit q sic, quia cessat ratio legis,ut in auth. sacramenta. & ibi no.C.si aduer.uend. hoc uerũ si fuerit admissus.Potest enim ab initio nõ admitti per istam l.quia eo ipso quod uult iurare, & implicare se
6 ipsum,decipitur,l.minoribus.ff.de min.fm Gul.† Vlt. Cyn. inducit istam l.ad q.utrùm procurator pro quo dominus in instrumento satisfecit,debeat saltem promittere nuda cautione? Et tex.iste facit q sic,in eo quod dicit,ipsi & fideiussoribus eius,ergo seipsum obligat,de quo per eum in l. j.C.de satisdan.Dixi ff.iud.sol.super rub.& cod.tit.l.si ad defendendum.

ADDITIO.

a *Minor.Pro concordia,aduerte,q,si minor xxv.ann. in iudicio interuenit tanquam defensor alterius,non facit iudicium nullum.Bar.l.exigendi.C.de proc.Contrarius allega.in hac l.minor.Sol.si inspiciatur Bar.non meretur argui de contrarietate,nam Bar.ubiq; dicit,& assignat causas specialitatis,in d.l.exigendi.Extra autem illum casum,regulariter decidituir cont.& maximè per c.qui generaliter.de procur.in vj.*
b *Vera.Bar.& Ang.d.l.exigendi.tenent cont. limitantes in l.ita demum. & uide quæ non dixi in d.l.ita demum.uide Bar.& Bal.l.Pomp.§.rati.ff.eod. Sal.d.l.ita demum.tenet idem quod Bar.hic,& Inn.c.non iustè.de procur. Ang.hic aliter dicit,per Bar.l.licet.C.eo.& ibi Flor.& ibi etiam Bar.Ade an minor posit esse proc.Io.de Ana.cons.xxx.*
c *Iuramento.Gl. & Bar.d.auth.sacramenta.& Bal.ibidem per Cano.c.non iustè.de procur.*

§. QVONIAM. No. q defensor repræsentat per omnia uicem eius quẽ defendit, quod intellige in defensore uoluntario.Nam qui defendit ex necessitate, etiã ex sua persona poterit defensionibus uti,l. idem ꝙ.§. generaliter.ff.mand.& l.procurator ad exhibẽdum.§.j.ff.rem rat. hab.& l.sed & si.§.item si res.de pet.hær.

LEX LIIII.

a NEQVE.[a] In eo quod dicit tex.miles, intelligit gl.
b idem in clerico,[b] in l.filius.§.ueterani.ff.eo.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Neq;.Quod ista exceptio sit dilatoria, etiam in persona fœminæ.Mat.no.c.*
b *Clerico.Et no.hic cum gl.q, non est idoneus fideiussor,qui est alterius fori, Bal.l.ij.C.per quas pers.*

LEX LV.

1 *Actio utilis quando præfertur directæ,uel directa utili, Bart.super ff.uet.*

a PROCVRATORE.[a] Utilis præfertur directę.Opp. C.de noua.l.iij.Sol.gl.hoc est uerum in tribus casibus hic positis.Tu dicq hic cõcurrebat procurator in rem
1 suam,& dominus,ibi non.† Opp.& uidet q directa præferatur utili,l.qua ratione.§.literæ.de acq.re.do. Sol.Quan-
b doq [b]utilis & directa sibi aduersant,ut directa quæ cõpetit domino,& utilis,quæ cõperit præscribenti, & tũc præfertur utilis,ut in eo.tit.C.de præsc.long.tẽp.ff.de usuc. Quandoq utilis & directa cõpetit ad diuersa,ut directa quæ cõpetit domino,& utilis quæ cõpetit emphyteutæ,uel fundatario,& tunc una nõ præfertur alteri,sed quilibet potest de iure alterius litigare,l.si finita.§.si de uectigalibus.am.de d. infec.Quandoq utilis & directa cõpetunt ad idem,& tunc si utilis cõpetit ei ad quem negociũ in ueritate spectat, utilis præfertur directę,ut hic,& l.si procurator.ff.eo.& toto tit. ad Treb.Quandoq ecõtrà directa competit ad quem spectat negociũ in ueritate, & tunc directa præfertur utili,d.l. qua ratione.§.literæ.l.j.ff.de loco pub.fruen.

ADDITIO.

a *Procuratore.Bal.l.ij.§.fi.de lege cõmissi.in c.j.in prin.de cõtro.inter do.& emp.& Bal.l.si cum empt.C.de pac.*
b *Quandoq;.Ia.l.in causæ.ff.eo.l.si culpa.ff.de rei uen.Iac. But.l.unica. C.de monop.& Bar.l.facta.§.si hæres.ad Treb.& l.si cum empto.ff.de pac.& Bar.l.apud Cels.§.si mandaui.ff.de do.excep.sed quid si tertius præscripsit contra emphyteutam,& dominus recuperat à tertio,per rei uendicationẽ directam,an emphyteuta posit utili actione recuperare à domino? Bald.c. j.§.prætereà.ult.de probi.seu. alie. qui determinat q,non. Et ad id q, dicit de utili acquisitione ex præscriptione,adde gl.no.& ibi Bar.l.si ædes. §.j. ff.de ser.urb.præd.*

LEX LVI.

a AD REM.[a] Cui committuntur cõsequentia,uidentur committi antecedentia.

ADDITIO.

a POMA.*Ad rem.Bar.l.indebitum.de cond.indeb.in l.ij.ff. de iurisd.om.iud. Bal.l.fi.xvj.opp.C.de her.inst.Item limita ut per Alex.ibi,in ult.col. Pan. c.ex parte.iij.de deci.Ias.l.ij.ff.de iur.om.iud.l.j.no.& plane.§.ij.ij.no. de leg.j.Inn.circa istum tex.cons.xxxiij.*

LEX LVII.

2 *Executione commissa,an uideatur commissa cognitio.*

QVI. Procuratorem.Procurator datus ad agendũ intelligitur datus ad litem perficiendam.† Quærit gl.
1 aliquis delegat causam ut cognoscat,an poterit sententiare?Dic ut in gl.quod non Spec. tit. de iud. dele.tenet cõt.Hoc ergo examino in l.à diuo Pio.§.j.ff.re iud.ubi gl.tã-
2 git,† an cui cõmittitur executio, uideatur cõmitti [a]cognia tio.Pro quo C.si cont.ius uel util.pub.l.& si nõ cognitio. Et ibi distinguo,aut committitur causa simpliciter,aut ut cognoscat,quo casu loquitur illa glos.

ADDITIO.

a *Committi.Item fac q, licet per statutum quis habeat potestatem inquirendi,non poterit condemnare, imò isto casu debebit esse pœna ordinaria.c. exhibita.de iud.Sal.post Bal.l.si procurator.C.eo.& ibi Ful.An posit mouere actiones.l.procur.C.eo.Rom.cons.ccxliij.*

LEX LVIII.

1 *Procurator cui commissa est libera administratio in uno negotio,potest quicquid uult liberè in illo facere.& quis posit,nu.5.*
2 *Administrationem plenam concedere,& liberam idem est.*
3 *Si dicetur q, posit facere quicquid ipse dominus facere posset,idè est quod concedere liberam.*
4 *Ratum habiturum quicquid per eum factum fuerit,si promisit, uidetur concedi libera.*

a PROCVRATOR.[a] Procurator cum libera, potest omnia facere quæ dominus facere posset, & etiã alienare,si donationem nõ contineat.h.d.tex.cũ gl.Opp. ff.l. prox.& l. procurator tutorũ.Sol.gl. hic habebat liberã,
b ibi non,& ista uera.Quæro,quid si cõceditur libera [b]administratio in uno negocio,non generaliter in omnib? Tũc non loquitur ista lex,quæ dicit,procurator cui generaliter libera.Puto q in illo negocio possit liberè facere quicquid

uult eadem ratione, quia in omnibus habet generale mandatum. c. qui ad agendum. in fi. eo. tit. lib. vj. Hoc examinaui plenè in l. qui Romæ. §. Callimachus. in fi. de uerb. ob. ubi tex. uidetur tangere. Quæro, quid si concedit plena administratio, & non dicit libera? idem importat. c l. si procurator. C. eo. ubi tex. & gl. † Quæro d quid si non est dictum libera, sed permisit ei quod posit facere quicquid ipse dominus facere posset? Certè uidetur idem, l. creditor. §. Lucius. ĵ. man. † Quæro, si instrumento e mandati est dictum, q̃ promisit se ratum habiturum, quicquid per eum factũ fuerit? Certè ex hoc uidetur concedi libera f l. j. C. de off. proc. Cæs. ibi, tanquam. † Quæro, quid importat g concessio liberæ? q̃ omnia potest facere, quæ potest dominꝰ, dũ tamẽ dolus malus absit, d. l. creditor. §. Lucius. ita q̃ donationẽ meram non contineat, l. contra iuris. §. fi. s̃. de pac.

ADDITIO.

a *Procurator. Prac. Pap. in forma respons. rei conuẽti. Ang. & Are. instit. de ijs per quos agere pos. in prin. dicit q, in omnib. testibus, in quibus requiritur speciale mandatum, sufficit mandatum generale cum libera, & ponit sex casus in quibus requiritur speciale mãdatum. Idem in pluribus, in alijs non potest, quia excederet fines mandati, etiam si in fi. promitteret dominus ratum habere, quicquid per eum fuerit gestum, quia intelligitur, circa prædicta commissa, Com. cons. cxlviij. & ibi etiam, q̃ habeat generale mandatum cum libera, non potest facere confessiones de recepto, nisi constet de uera numeratiõe. Ias. l. j. de off. proc. Cæs. Item quod posit procurator cum libera nouare, Com. cõs. clxix. circa medium, in duobus uerbis. Item quod fortius sit mandatũ cum libera datum ab homine, & de isto loquitur ista lex, uide Ias. l. j. ff. de off. proc. Cæs. & de uerbo libera, & multis alijs, quid importet, uide quæ scripsi in l. si sic. ff. de leg. j. Item quod regulariter mandatum cum libera æquiparetur mandato speciali, cum quibusdam declarationibus, Ias. l. præses. C. de transi. Item ex quibus uerbis inducatur mandatum cum libera, Ias. l. procurator. in iij. no. C. de procur. Item an in spiritualibus requiratur speciale mandatum. Fel. c. coram. iij. no. de off. deleg. Item xxv. casus, in quibus requiritur speciale mandatum, uide ad fi. tract. maleficiorum. Item ad reg. q, tantùm operatur mandatũ cum libera, sicut speciale, & sex fallentias, Ias. l. iusiurandum quod ex cõuentione. §. procuratorij. ff. de iureiur. Item ex quibus uerbis inducatur mãdatum cum libera, & an habens mandatum cum libera respectu instantiæ, posit compromittere ad finem sus. pendẽdi? Aret. l. qui Romæ. §. Callimachus. ad fi. de uerb. ob. Item ad faciẽdum aliquem carcerari, requiritur speci. de mandatũ. Bar. l. Pomp. s̃. eo. Ang. Inst. de his per quos agere pos. q, in quib⁹ casibus requiritur speciale mandatum, sufficit generale mandatum cum libera, & ponit xxv. casus, in quibus requiritur speciale mandatum.*

b *Libera. Et no. q, licet in mãdato singularum personarum requiratur illud uerbum, cum libera, uel æquipollẽs, tamen in mandato uniuersitatũ, tacitè uidetur ineſſe. Bal. l. præses. in prin. C. de transac. Inn. c. suscitata. de restit. in integ. Inn. c. quod quibusdam. de fideius. & Bald. l. mandatum. iij. opp. C. de mand. q, procurator generalis sine libera, non potest facere obligatorios actus. l. quam Tuberonis. §. alia. de pecul. Bal. l. illud. §. j. de min. q, in omnibus causis, in quibus requiritur speciale mandatum, sufficit generale cum libera, Rom. cons. xciij.*

c *Importat. l. quam Tuberonis. §. alia. de pecul. & ibi Bar. post Bald. l. procurator. C. eod.*

d POMA. *Quæro. Ias. l. prouinciali. §. si ego. ff. de oper. no. nunc. Pan. c. intel leximus. de iud. & cons. xviij. uol. ij. Ro. cons. xciiij.*

e POMA. *Instrumento. Ias. l. transactionis. col. fi. C. de transac. Fel. c. solitè. de maio. & obed.*

f *Libera. c. contingit. de transac. c. j. & c. petitio. de proc. Cont. est uerius. Ias. l. transactionis. ad fi. de transac. & in l. si procurator. C. de procur. j. col. ff. de cond. indeb.*

g POMA. *Importat. Alex. cõs. xxij. j. uo. Pan. cõs. x. uo. j. et cõs. lxxxviij. e. uo.*

LEX LX.

1 *Procurator generalis non potest de causa compromittere in arbitrium uel arbitratorem.*

a MANDATO. Procurator generalis sine libera nõ potest transigere. [a] Oppo. s̃. l. prox. Sol. uerb. libera tollit cont. Opp. C. de transac. l. præses. Gl. fol. no. aliud in procuratore, aliud in legitimis administratoribus, ut tutoribus & curatoribus, præsidibus & rectoribus, & similibus, isti enim intelliguntur habere liberam. Ex hoc no.

1 †q̃ procurator generalis non potest de causa compromit
b tere[b] in arbitrium, uel in arbitratorem, cum arbitramẽtum
c sit quædam transactio. Oportet ergo q̃ ei sit mandatum, [c] uel quod habeat liberam administrationem, non dico litis, sed omnium bonorum, uel melius causæ, ut tetigi. s̃. l. prox. & l. qui Romæ. §. Callimachus. de uerb. ob.

ADDITIO.

d *Transigere. An autem habens generalem cum libera posit fideiubere? collige ex his quæ habentur in l. seruus. inscio. ĵ. de fideiuss. & Bal. in l. in personam. §. j. s̃. de pac.*

b *Compromittere. c. per tuas. de arb. Bart. & Moder. l. qui bona. §. si alieno. in fi. iij. q. princ. de dam. infec. & c. qui ad agendũ. eõ. eo. tit. lib. vj. & Ang. hic, & quod dixi post eum.*

c P.PAV.P. *Mandatum. Ant. de But. cons. xliiij. circa medium, quod isti procuratores, & defensores litis, posint super aliquo incidenti, etiam quod de se requirit speciale mandatum, impetrare, & disponere, quando ita utile uidebatur esse liti, & domino suo, Bart. l. illud. §. fi. ĵ. de minor. l. procurator. in prin. ff. de ope. no. nun. ubi alij, & circa illud quod dicit hic, q, non potest procurator transigere, nec compromittere, & alia in materia, uide Fel. c. cum olim. el. j. in ult. coll. de off. deleg. & Ro. cons. cxv. & Alex. cons. xliiij. col. j. uol. ij.*

LEX LXI.

1 *Executio iudicati sit contra procuratorem, quando fuit condemnatus in expensis propter inobedientiam, uel propter calumniam.*

a PLAVTIVS. [a] In procuratorem simplicem nõ fit executio iudicati, secus in defensorem. Opp. s̃. eo. l. si procurator. in fi. Sol. Sententia nõ mandatur executioni ĵ procuratorẽ, sed ex uigore promissionis factæ per eũ de iudicato soluendo poterit conueniri, & exigi ut in contrario. Secundò op. quia ex parte rei non uidetur posse fieri, procurator in rẽ suam, actore inuito, ut l. si Stichum. in fi. de noua. Solue, ut in gl. Opp. & uidetur q̃ tex. iste sit superfluus in eo quod dicit, idem erit obseruandũ, &c. Huius timore contrarij, quidã dicunt quod finis loquitur in defensore, præcedens uerb. in procuratore cũ mãdato, qui satisfecit pro se. Sed certè tũc procurator nõ cõueniretur ex sententia, sed ex sola stipulatione. Dic ergo qd finis loq̃t in defen-
1 sore, qui nõ allegabat mandatũ præcedens in uerb. in defensore, allegabat mandatũ & nõ ꝓbat. † Vltimò ext. gl. scias, q̃ in procuratorem quandoq; fit executio iudicati, ut si cõdemnaretur in expensis propter aliquã inobedientiã ipsius procuratoris, uel propter calumniam factam à procuratore sine mandato, ut l. j. §. fi. procurator. s̃. fi. quis ius dicen. non obtemp. & l. non est. C. de administ. tut. Cont. ĵ. eo. l. procurator. Sol. ut in gl.

ADDITIO.

d *Plautius. Adde quod uoluit gl. no. hic, q, si procurator mentitur mandatũ, uidetur se offerre liti. Quo casu dicit Inn. c. per tuas. de arb. q, cautus sit aduersarius, ut tunc petat executionem sententiæ contra falsum procuratorem, adde l. iiij. in princ. ff. de re iud. Et istud fortè uerum, nisi non habens sufficiens mandatum illud ostenderit aduersario, quia tunc nõ patitur executionem sententiæ, quia cessat ratio huius glos. & aduersario imputatur. Pro hoc facit quod no. gl. l. eius. C. si cer. pet. & l. non eo minus. de transac. Bar. l. de pupillo. §. fi. de ope. no. nunc. ubi istum tex. limitat, & dum s̃. dixi, nisi fortè & c. Adde Ro. l. iiij. in prin. de re iud. & cons. l. vj.*

LEX LXII.

a AD LEGATVM. [a] Cui committuntur consequentia, uidentur committi antecedentia, etiam contra diuersas personas. Tex. dicit, aduersus hæredẽ, quæro quid si contra aliumꝝ. idem, ar. l. cùm procurator. ĵ. de ope. no. nunc. & s̃. eo. l. non cogendum. §. fi.

ADDITIO.

a *Ad legatum. Bal. rub. ĵ. de exerci.*

LEX LXIII.

1 *Fructus connumerantur inter res tempore perituras.*
2 *Alienari ut posit res, satis est quod de facili posit corrumpi.*

a PROCVRATOR. [a] Procurator generalis sine libera, uel sine speciali mandato, non potest uendere, nisi res tempore perituras. Opp. s̃. l. procurator cui libera Dice

Dicebat Mart. ibi erat procurator omnium, hic totorũ. Tu
1 dic q̃ uerb. libera, tollit cont. † Vlt. no. q̃ fructus connume-
2 rantur inter res tẽpore perituras. † No. etiã q̃ ad hoc ut res posit alienari, nõ requiritur q̃ certo sit tempore peritura, sed sufficit q̃ de facili posit corrumpi. ĵ. ut in posses. leg. l. is cui. §. qui legatorum.

ADDITIO.

a *Procurator. Inn. c. quod quibusdam. de fideius. & Bal. l. si. C. de bon. mater.*

LEX LXIII.

IS CVIVS. A persona defensoris in dominum fit trãslatio litis, causa cognita. Opp. q̃ indistinctè ante litem contestatam. s̃. eo. l. ante litem. C. eo. l. procuratoribus. & l. nulla. gl. subaudit, maximè, sed quia nõ placet pone aliã sol. Tu dic q̃ contraria loquuntur in procuratore cũ mandato, cuius factũ præiudicat domino, ideò potest indistinctè remoueri ante litem contestatam, hic in defensore sine mandato, cuius factum non præiudicat domino, & potest dominũ liberare inuitum, suscipiendo iudiciũ. ĵ. tit. ff. l. soluendo. & ĵ. de sol. l. solutionẽ. & ideò uertitur ista causæ cognitio circa hoc, an defendat reũ tãquã gerẽs negocia sua animo repetẽdi, an animo donandi. Et ad hoc potest adaptari gl. quæ quærit, an sit procurator in rem suam, an nõ.

LEX LXV.

1 *Dominus in mandato procuratoris satisfat pro ipso.*
2 *Mandatum procuratoris, literæ quando probent.*
3 *Mandatum probare duobus modis possunt literæ.*
4 *Mandatum potest testibus probari.*
6 *Iudicium agitatum à procuratore reuocato per mortem domini nõ ualet.*

a SI PROCVRATOREM. [a] Procurator de cuius mãdato constat, non cauet de rato. Ita reuocatio mandati quæ in notitiam iudicis uel aduersarij nõ peruenit,
1 iudicium nullum nõ reddit. No. modum reluendi procu-
rãtorem à satisfactione de rato, † & ideò hodie dominus in instrumento procuratorio satisfat pro ipso procuratore, Inst. de satisfat. §. si uerò aliqui. No. q̃ literæ faciant fidem, dum tamen sint approbatæ. No. q̃ reuocatio mandati nõ præiudicat aduersario. Ad primum opp. quia etiam si constat de mandato, tenetur satisfare iudicatum solui. l. j. C. de satisfat. Sol. ibi in procuratore rei, hic in procuratore actoris. Certè etiã procurator rei potest releuari, si dominus satisfat pro eo iudicatũ solui in instrumento procuratorio, d. §. si uerò aliquis. à satisfactione autem de iudicio sisti, an dominus potest releuare procuratorem, dixi in l. si defunctus. §. fi. s̃. eo. ubi gl. tangit. Ad secundum oppo. & uidetur
b q̃ literis [b] in distiuctè credatur. C. de epis. & cler. l. si qua per
2 calumniam. Breuiter † dic fm Gul. de Cug. aut literę habẽt
c sigillum publicũ [c] alicuius cõmunis, uel domini, & tunc faciunt fidem, ut ĵ. de pub. l. si publicanus. & s̃. de off. præsid. l. diuus. ĵ. de ser. fug. l. j. §. j. & auth. ut nul. iud. §. si uerò quis comprehensorum. & ĵ. de mil. testa. l. tribunus. Aut non habent sigillum publicum, & tunc aut istæ literæ sunt approbatæ ab aduersario, & faciunt fidẽ, Aut ab aduersario non sunt approbatæ, & tunc non faciunt fidem, ut hic, aliàs ap-
3 probarentur, ar. l. j. §. sed nec. C. de lati. lib. toll. † Qualiter autem fit ista approbatio ꝝ. duobus modis, primò si habeat testimonium publicum, ut quia notarius subscripsit se literis, & dicit, ad maioris roboris firmitatem, fecit sui sigilli munimine roborari. Ita etiam potest intelligi hic. & d. l. si
qua per calumniam. ar. C. de fid. inst. auth. ad hæc. Secun-
d dò potest approbari per testes, [d] qui uiderunt dominũ sigillare, & ita etiam potest loqui hic, ar. l. sed si quis. ĵ. quemadmodum test. aperian. & l. j. circa fi. eo. tit. l. ij. circa princip. nec requiritur q̃ sit sigillum ipsius domini sigillantis. l. ad testiũ. §. j. ĵ. de testa. Et de ista materia uide per gl. eõ. de probat. c. post cessionem. & plenè ibi Inn. & Io. And. Vides ergo q̃ literæ possunt approbari absente domino. Et hoc cõ-
4 cludit Gul. † q̃ mandatum potest probari per testes domino absente, & ei præiudicat. Ratio est, quia isto casu domini præsentia non requiritur. Vel dic q̃ ad istud iudiciũ uidetur procurator habere mandatum à lege, ut dixi in l. nõ

5 solùm. §. qui alieno. s̃. e. † Vlt. opp. q̃ non ualeat iudicũ fa-
c ctum cum procuratore reuocato, [c] s̃. eo. l. ante litem. Gl. tua distinguit hic. no. bene. Simile no. in l. unica. C. de satisd. & per gl. eõ. eo. c. mandato. Opp. eõ. eo. c. ex insinuatione. Dicunt quidam, illud antequam procurator incipiat litigare, quo casu nõ est necesse q̃ reuocatio nuncietur ab aduersario. Alij dicũt q̃ ibi suppletur per hanc legem, sed uerum esset, si nunciatum fuit aduersario. gl. d. c. mandato. eõ. eod.
6 † Quæro quid si procurator nõ est reuocatus expressè, sed tacite per mortem domini? ꝝ. puto q̃ nõ ualeat iudicium, Inst. mãd. §. item si adhuc. l. de quare. §. cum absentem. ĵ. de iud. & l. pe. ĵ. quæ sen. fine app. resc. Ita enim non potest aliquid imputari domino, cur mortem suam aduersario nõ notificauit, sed hic potest ei imputari cur reuocationẽ non notificauit. Quæro quid in procuratore ad negocia? Dic plenè per Cy. l. si mandatum. C. de neg. gest.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Procuratorem. Bar. l. j. C. de satisd.*

b *Literis. An & quando literis procuratorium continentibus credatur. Paul. de Leaz. c. tertio loco. de prob.*

c *Publicum. c. significauit. de app. Bar. l. Lucius. de fideius. & de literis sigillatis, uide quod no. gl. in l. pacta nouissima. C. de pact.*

d *Testes. Bar. l. j. s̃. eo.*

e *Reuocato. post Iac. de Ra. l. si pecuniam. §. j. de cond. ob cau. to. de And. cons. xxv.*

LEX LXVI.

SI IS QVI. [a] Electio facta per procuratorem, ita cõsumit ius eligendi, sicut si facta esset per dominum.

ADDITIO.

a *Qui. Bar. l. si stipulatus fuerim illud. de uerb. ob.*

LEX LXVII.

1 *Alienare obligari non potest.*
2 *Procurator uel factor, quando teneatur finito officio.*
Et si uendit, de euictione.
3 *Procurator conuentus cedendo actionem mandati, quam habet contra dominum, quando non habet aliud, liberatur.*
4 *Procurator qui procuratorio nomine promittit, obligatur saltẽ, uel ut doceat se procuratorem, uel faciat dominum ratum habere.*
5 *Lex, si procurator. la ij. ĵ. de acq. rer. do. potest loqui in tribus casibus.*

a PROCVRATOR. [a] Procurator q̃ prò euictione promisit, tenetur finito officio. Opp. s̃. eod. l. Plautius. in prin. Gl. fol. aliud in iudicijs, aliud in contractibus, & assignat rationem mirabilem. Ex hac ratione uidet, quòd
1 si aliquis † ut procurator obligaret rem alienam, nõ tene-
tur, quia rem alienam nõ potest obligare, licet possit uendere, l. Caius. ĵ. de pig. act. Secundò opp. ĵ. quando ex fac. tut. l. post mortẽ. Sol. Aliud in tutore & curatore, qui sunt administratores necessarij, aliud in procuratore, qui est administrator uoluntarius. Iac. de Are. dicit idem in procura-
b tore, quod in tutore, ut non teneatur finito officio. [b] l. fi. ĵ. de instit. Cy. refert in l. ei qui. C. quod cum eo. Non obst. hæc lex, quia hic procurator promisit q̃ proprio nomine, secus si procuratorio nomine, ut in cont. Et hoc apparet ex litera quæ dicit, fidem suam astrinxit. & ex fine ubi dicit, uinculũ obligationis suscepit. Iac. But. dicebat idem quod Iac. de Are. quãdo promisit procurator is nomine. Sed quãdo simpliciter, nõ exprimẽdo promisit procuratorio nomine, uel suo, tunc procederet distinctio gl. quæ facit differentiã inter administratores necessarios & uolũtarios, d. l. post mortem. §. j. quando ex fac. tu. Breuiter illud, quod isti dicũt, est contra casum l. seruum Titij. ĵ. mand. ubi procurator qui
uendidit procuratorio nomine, obligatur de euictione,
2 etiam si nõ promittat. † Et ideò pro huius declaratione est aduertendum, quãdoq; est certum, utrùm procurator uelit obligare se an dominum: uel utrũq;, & tunc stamus certo. Quandoq; dubitatur, & tunc aut promittit procuratoris nomine, uel ut procurator, quod idem est, aut promittit simpliciter non exprimendo suo, uel procuratorio nomine. Primo casu, aut ꝓcurator se tantũ obligat, ita quod sibi nihil quæratur, & tunc finito officio nõ tenetur, hic est

casus.ĩ.de instit.l.fi.Qñq̃ procuratori aliquid quæritur,licet per actionem mandati,domino cedere,uel reddere cogatur,& tunc sicut sibi quæritur,ita etiam ipse obligatur.l. solutum.§.per liberam.ĩ.de pig.act.quæ lex declarat istam materiam.Nunc ad propositũ quãdo procurator uendit, sibi procuratori acquiritur actio contra emptorẽ,quia ad eum peruenit precium,meritò ipse tenetur,ut hic,& l.seruũ Titij.ĩ.mand.& licet domino quæratur utilis,l.Iul.§.si procurator.ĩ.de act.emp.tamen ipsi procuratori quæritur directa,propter quod potest cõueniri, & si eam cessit domino,habet actionẽ mandati contra dominũ,propter quod conueniri potest.Secus si actionem mandati non haberet, tũc enim de euictione cõueniri posset. l.si procurator. la ij. ĩ.de acq. rer.do.fm unam sol.gl.in d.l.seruum Titij.ĩ. mãd. prout dicit q̃ in d.l.si procurator.dominus non erat solutus,& ideò cum actio mandati esset inefficax, nõ repellitur procurator à uendicando, quasi de euictione sit astrictus, nec ei præiudicat,& eodem modo est casus ibi fm opi. Moder,scilicet,Dy.& Old. & etiã Cy.in rep.l.j.de off. proc.Cæs. qui dicunt q̃ in d.l.si procurator.habuit generale mandatum,in quo non uenit quòd procurator uẽdat rem suam tanquam domini,& tunc si uendit,non recuperat à domino per actionem mandati.Vnde potest uendicare, cum de euictione non teneatur.sed in l.seruum Titij.habuerat speciale mandatum, & sic tenebatur de euictione. Et ex † hoc dico,q̃ si procurator cõuenitur quando non habet aliud quam actionem mandati,q̃ illam concedendo liberatur, l.quod debetur.ĩ.de pec.†Vnum etiam non puto omittendum,q̃ quando procurator procuratorio nomine promittit,saltem ad hoc est obligatus,ut se procuratorem esse doceat.[c] l.j.C.cred. euic. pig.imp. non poss.& ibi hoc tenebat Iac.But.uel quod dominũ ratum habere faciat,l. si procuratori falso.ĩ.de cond. ob causam.& ibi dixi. Facit ĩ.quod fals.tut.l.j.& per totum ti.& sic concluditur, † quod ista lex potest loqui in tribus casibus.Primò quãdo promisit suo nomine proprio,fm lect.Iac.de Aret.Secundò quãdo promisit de euictione,& ipsemet uendiderat mãdatum domini,& sic quæsita fuit sibi actio,& habebat actionẽ mandati.Tertiò quando procurator astrinxit fidem suam pro domino in hoc,scilicet,q̃ doceret se procuratorem,uel quod dominus ratum haberet,& sic res euincebatur à domino. Secundo casu principali,quãdo procurator promisit simpliciter,non dico hic dicam in l.si pupilli.§.j.ĩ.tit.ij.

3 4

ADDITIO.

[a] P.PAV.P.*Procurator.Iaſ.l.ciuitas.ff.si cer. pet.ubi etiam Alex. Cast.cons. cxlix.in prin.Soc.cons.cliij.in ij.parte, per totum,& de factore, Cur.l.si unus.ff.de pac.in prin.quod non potest conueniri nomine proprio. Ang. l.iiij.in prin.ff.de re iud.& l.eandem.in fi.prin.ff.de duo.reis.& quædam alia in materia ista in cont.uide per eum.*

[b] *Officio.Bar.l.eandem.ff.de duob.reis.in l.aliàs.in ult.qõ.ff.de ali.leg.& in l.si pupilli.§.j.de neg.gest.per gl.et Bar.& Bal.l.si creditor.C.si tu.uel cu. Can.c.aduersus.de immu.ecc.Bal.l.j.C. quando ex fac.tu. Bal.l.fi.C.si quis cau.Ang.l.iiij.in prin.ĩ.de re iud.& Bal.l.etiam.in prin. C.de fideic. Ang. & Imo.l.eandem.in prin. ĩ.de duob.reis.Adde an administratores finito officio possint conueniri.Cast.cons.cxlix.*

[c] *Doceat.Bar.l.j.§.j.de præ.stip.Bar.& doc.l.licet.j.col.C.eo. omnino Bar. l.finautem.§.item si fundum.ĩ.de neg.gest.& Ang.l.iiij.in prin. de reiud.*

LEX LXVIII.

1 *Libera persona quando quærat nobis actionem.*

QVOD PROCVRATOR. Ex re nostra quæritur nobis actio per alium.h.d.& utrum per liberam personam quæratur nobis actio, gl.tractat Inst. de inu. stip.§.si quis alij.Cy.l.multũ.C.si quis alte.uel sibi.Gul.l.certi condictio.§.si nummos.ĩ.si cer.pet.Ego in l.stipulatio.§.si quis insulam.ĩ.de uerb.ob.& istum casum ibi examinaui, ueritas est quòd per liberam personam non quæritur nobis actio,fallit in casibus,& hic est unus de illis,quãdo procurator stipulat ex re nostra,* Et istũ casum examinemus hic.Gl.non bene

* *Nostra.Vel ex suis operis: l.liber homo.l.q bona.ff.de acq.rer.do.§.itẽ per liberos.Inst.q̃ ex pss.nob.ob.acq.* I.C.B.

examinat,nec doc.hic nec alibi, & ideò opp.l.solutũ.§.per liberam.ĩ. de pig. act. & l.possessio.§.& si possessio. de acq. poss.Sol.q̃ñq̃ † procurator stipulat pro me ex re mea, hoc est rem meam mihi restitui,& acquirit mihi utilis, ut hic,& 1 l.pe.C.ad exhi.Quãdoq̃ stipulatur in mea re.[a] hoc est illud quod ex re mea descendit, ut fructus & partus,uel loco rei mei,ut precium,& tunc etiam nobis quæritur utilis,ut hic, & l.Iul.§.si procurator.de act.emp.Q̃ñq̃ nõ stipulatur rem nec ex re,sed occasionẽ rei meæ,& tunc mihi per procuratorem non acquiritur,l.solutum. §. per liberam.ĩ. de pig. act. Itẽ debet intelligi l.possessio.§.& si possessio.ĩ. de acq.poss. In eo quod dicit,q̃ procurator stipulatus est de euictione. Illud enim quatenus est ultra precium rei, non est ex re nostra.Et potes intelligere ibi q̃ procurator non numerat de pecunia domini,ut ibi dixi.Et ex hoc reprehẽdo gl.quæ est hic,quæ ponit exẽpla in usura pecuniæ.Nam usura nõ est ex re nostra,[b] sed ,pter rem.l.usura.j.de uer.sig. & hoc modo debet hoc intelligi,licet significatio istorũ uerborũ,ex re nostra,latius assumatur in tit. de stip.ser. Opp.l.j. C. per quas pers.nob.acq.Sol.ibi pactum legis commissoriæ apponitur ſuper re quæ desijt esse nostra,& pactum illud appouitur magis in pœnam non soluentis q̃ propter aliquã rem meam,ideò ex re nostra non dicitur apponi.

b

ADDITIO.

[a] *Re.Bar.& doc.l.stipulatio ista.§.si stipuler.v.sal. ĩ.de uerb. ob.& glosc. quãquam.de usur.in vj.& Cy.d.l.multum.Ang.d.l.possessio. & Bar.l.ul. §.si procurator.de act.emp.& Cast.ibi,in fi.gl.ubi indistincte dicit, q̃ ex contractu emptionis procuratoris,non acquiritur ipso iure actio domino, & ita indistincte loquitur tex.d.l.possessio.& sicut precium rei non est ex re.l.ueneditor ex hæreditate.ff.de hær.uel act.uen. & dixi post Bar.in l.si pulatio ista.§.si stipuler.in v.fal.de uer.ob.ita eadem ratione, nec res uide tur esse ex precio,& ideò communis opi.in puncto iuris,nõ uidetur uera, quam etiam Ful.d.§.si procur.per d.l.possessio.Ro.cons.ccccxlj.*

[b] *Nostra.Idem erit in pensione,q̃ in usura,secundum Io. And.c. quanquam. de usur.lib.vj.Facit quod no.gl.l.si nauis.uer.iure.de rei uend.licet gl.d.c. quanquam.teneat cont.Flo.& Imo.c.accedens.de præben. ubi simpliciter idem dicunt esse in pensione,quod in fructibus,tamen opinio.Io.And. uide tur uerior.Adde Ro.cons.lxxvj.quod licet dominus compareat cum procuratore,non uidetur eum reuocare,sed potius causæ assistere.*

LEX LXIX.

PAVLVS. Gl.intelligit ad esse, ne colludatur. Et ex hoc dico quod actus,qui fieret per dominũ, esset nullus,ut dixi.ĩ.co.l.post litem.cũ l.seq.& ar.eius quod no.in l.si suspecto.ĩ. de inoff.test.

LEX LXX.

1 PATER FILIO. Procurator in rem suam ex causa lucratiua debet dominũ defendere.h.d.Vides hic † q̃ creditor potest esse tutor testamentarius pupilli.Quæro an hodie sit correctum gl.hic uariãt,ut in auth. minoris. C.qui.da.tut.poss.Breuiter dico q̃ si testator sciuit eum esse creditorem,q̃ potest esse testamentarius tutor, quia eius fides est electa à testatore,Inst.de satisd.in princ. Prætereà cũ pater & auia possunt esse tutrices,non obstante q̃ sint creditrices,ergo multò magis,tutores testamẽtarij, qui matri & auiæ præferũtur,auth.matri.C.q̃n.mul.tute.off.fungi potest.Dixi plenè in auth.minoris.ĩ.alle. Quærit gl.an datio sit ipso iure nulla,an uerò ualeat,sed tutor creditum amittat: de hoc fuerunt opi.ut no.in l.propter litem. in princ.ĩ. de excus.tut.gl.hic.& in auth.minoris.uidetur dicere quòd hoc sciebat testator & erit tutor,aliàs secus.Dixi plenius in d.auth.minoris.

LEX LXXI.

ABSENS. Gl.l.seruum quoq̃.§. publice.ĩ.eo. tenet q̃ quilibet etiam sine mandato admittitur ad allegandas causas absentiæ,hic uidet requiri,q̃ sit procurator.Dixi plenè in l.pe.§.ad crimen de pub.iud.

LEX LXXII.

PER PROCVRATOREM. Per liberam personam actio habita & ius habitum conseruatur.

LEX

LEX LXXIII.

1 *Litis contestatio inducitur per confessionem.*
2 *Confessio facta in actione famosa infamat.*
3 *Iudex delegatus per lit.contest.non efficitur dominus litis.*
4 *Iudex quilibet potest ad euitandum iudicium facere, quòd reus conuentus deponat.*
5 *Soluere uolens ad euitationem pœnæ si non reperit eum cui soluere possit, potest autoritate iudicis deponere.*

a SI REVS. [a] Qui paratus est soluere,non cogitur[b] iudiciũ suscipere. [c] Gl.ponit casum sed nõ est necesse, quia b lex clara est.Per istam damnat † quidam gl.quę est in l. c 1 j.C.de lit.contest.quæ dicit q̃ per confessionem inducitur lit.contest.Cont.dicunt ipsi,quia imò cuitatur iudiciũ, seu litis contest. per confessionẽ, ut hic.Facit l.si domus.§.qui cõfitetur.ĩ.de leg.j.Sol.illa gl.est uera,nec ob.ista l.nõ enim hic confitebatur tantùm,imò uolebat soluere,& offerebat pecuniam,ut sic tolleret omnẽ spem futuri iudicij, quæ ra- 2 tio cessat in confitente simpliciter. † Item per hanc l. reprehendunt quidã gl.quæ est in l.ictus fustium.ĩ.tit.j. quæ dicit q̃ per confessionem quis infamatur,quod uidetur contra hanc l.quid enim si famosa non est actio?Sed respõde ut dixi tibi ĩ.prox.cont.quia aliud est offerre pecuniam,aliud confiteri tantùm.Quæro,dicitur hic,q̃ præses prouinciæ iubet in ædem sacram deponi,an hoc possit facere iudex delegatus?Gl.dicit q̃ post litem cõtest.potest,ante nõ, & ita intelligit hunc tex.dum dicit in fi.q̃ si lis contesta.est, 3 hoc omne iudicis officio &c. Sed hoc non est uerũ, † quia d per contestationẽ delegatus[d] non efficitur dominus litis, 4 l.iudicium soluitur.ĩ. de iud. † Dico ergo q̃ quilibet iudex potest hoc facere,& hoc siue ante litẽ contest.offerat,ad euitandam suspitionem iudicij,siue post lit.cõtest. ad euitandam sententiam.Et hoc addit finis huius l.dum dicit,q̃ sit 5 lis,&c.†Vlt.no.[e] quãdo aliquis uult soluere, ut pœnã euie tet, [f] si non reperit eũ cui soluere possit,debet autoritate iu f dicis facere consignari,& coram iudice offerre,& ad hoc ut sciatur utrùm ille reperiatur,si fortè esset forensis, fiat præconium.De hoc ar.l.si eo tempore.C. de remiss.pig.

ADDITIO.

[a] *Barb.Reus.Et est arg.hæc l.secundum Bal.q̃ iudex delegatus ante lit. cont. non poterit facere sequestrũ.Archi.xj.q.j.c.quia res.& not.hic q̃ cõfessio quæ fit ad litis euitationem,licet fiat in causa famosa,nõ infamat.Bal.tit.de conf.in add. Spe.*

[b] *Cogitur.Pro concordia.Aduerte,quando est in mora debitor, sicut est creditor,tũc mora extinguit effectum resultantem ex mora debitoris.Bar.l.item illa.in prin.ff.de const.pec.l.arbiter si cal.ff.de arb.Arguitur tamen de contrarietate Bar.in hac l.si reus paratus.Sol.non est uerum quod Bar.dicat de necessitate requiri protestationem,sed bene dat pro cautela, & sic non de necessitate,ut in simili per eum in l.ij.coll. fin.ibi, cautius, & c.ff.si quis in ius uoc.non ierit.Alex.cons.xcij.uol.j.*

[c] *Suscipere.Bar.l.iusiurãdum & ad pecunias.§.fi.ĩ.de iure.§.fi.Inst.de perpe.& tem.act.& Bar.d.l.interdum.§.fi.de uer.ob.Et hanc l.intellige,etiã si fiat ante litem contest.coram ordinario,secus est si coram delegato. Bal. l.inuicem.C.de compens.& in l.consentaneum.C.quõ & quando iud.*

[d] *Delegatus.Pe.& Bar.l.sancimus.in viij.q.C.de iud.Et an requiratur depositio,& consignatio.Bal.hic.*

[e] P.PAV.P.No.Bar.Alex.cons.xcij.in j.uol. Are.cons.clxiij.

[f] *Euitet.Remedium ad euitandum commissionem pœnæ.l.acceptã. C.de usu. Bal.l.si seruum.§.nunc uideamus.in fi.de uer.ob.& Bar.l.iusiurandum & ad pecunias.§.ait prætor.ĩ.de iureiur. & Bar.l. infamẽ. de pub.iud.& ibi dixi.Bar.l.si soluturus.de sol.& in d.§.nunc uideamus.Si autem decessisset sine hærede,non incideret in pœnã,si non soluit creditori, cùm non sit cui solui possit,Bal.l.ij.in fi.C.de iur.emphy.Adde qualiter quis debeat offerre,ut pœnam euitet.Anch.cons.lxxxv.*

LEX LXXIIII.

NEC CIVITATIS. Opp.C.eo.l.nec.Sol.ibi post lit.contest.hic ante.Quærit gl.quid in episcopo, uel alio prælato,an possit facere procuratorem ante lit. contest.Quidam,quòd non,alij quòd sic,& isti melius. Dixi in l.j.ĩ.eod.

LEX LXXV.

1 *Venditori etiam scienti litem motam,est denunciandum.*
2 *Denunciandum est uenditori non solum litem motam,sed petere quod ueniat ad defendendum.*
3 *Cautio rati ita præstatur quãdo aliquid petitur in iudicio,sicut quãdo petitur extra iudicium.*
4 *Denuncians procuratorio nomine, tempore denunciationis debet facere fidem de mandato.*
5 *Rati cautio à denunciante peti potest in casibus,in quibus quis sine mandato pro absente denunciare potest.*
6 *Venditor etiam tenetur defendere emptorem,in controuersia quæ fit resistendò ipsi emptori.*
7 *Venditor qualiter teneatur ad sumptus litis.*

QVI ABSENTEM. Ab eo qui protestatur aliquid nomine alieno,potest peti cautio de rato, si petentis 1 interest cauerI.No.casum expressum † q̃ non sufficit uenditorẽ scire q̃ cõtrouersia mouet emptori,nisi sibi fue- a rit denũciatum ab ipso emptore uel ab eo qui habet mandatum,uel de rato promittat,ut hic,Potest enim esse, q̃ emptor non uult q̃ eum defendat,nec haberet ratũ. Secundò no.ex hoc q̃ nõ sufficit denũciari uenditori, denuncio tibi q̃ mihi mouet lis,sed debeo petere ab eo, q̃ ueniat ad de- b fendendum,[b] ut hic,& l.j.C.de per.& cõm.rei uend. & C. de euic.l.si tibi,& ĩ.de euic.l.si rem.§.fi.Dixi de hoc in l. denunciasse.in prin.ĩ.de adult.& l.nõ solùm.§.fi.ĩ.de no.ope. nũc. in ea parte in qua tractatur de denunciatione in citatoria. 3 †Tertiò no.q̃ sicut qñ aliquid petit in iudicio, postulatur cautio de rato, ita qñ petitur aliquid extra iudiciũ, ut hic, & l.de pupillo.§.qui procuratorio.de ope.no.nũc.Et sic est 4 forma † q̃ qñ aliquis denunciat procuratorio nomine,† q̃ 5 tpe protestatiõis uel denũciationis faciat fidẽ de mãdato, aliàs iustè ei nõ creditur,ĩ.depo. l.si quis inficiatus.No.q̃ in casibus in quibus quilibet admittitur pro absente etiã sine mãdato,ut ad faciendũ tales denũciationes,l. si quis solutioni.ĩ.de usu.& l.prohibere.in prin.ĩ. quod ui, aut clã.potest ab istis denũciatoribus peti cautio de relato, si petẽtis interfit,ut hic.Venio ad gl.& opp.q̃ petentis nõ interfit,ut in gl. Gl.uidet sol.tribus modis, Primò q̃ interest propter 6 sumptus litis.† No. ex hac gl. q̃ sicut uenditor tenetur defendere emptorem,quando conuenitur, ita tenetur eĩ defendere in cõtrouersia quæ fit resistẽdo,ipso actore agente. ĩ.de euic.l.euicta.§.j.ubi dicit res euicta,si possessor ab em- 7 ptore est absolutus. Secũdò no.† q̃ uenditor teneť ad sumptus litis,quod qualiter intelligatur,statim dicam. Secundo modo soluit gl.ibi,uel melius &c. quã uide.Ista gl.uidẽ tur dicere idem quod prius dixerat.Ideò Frã. Accur. faciebat,uacat in toto hoc.Sed uidẽdo gl.prout facet,dic q̃ differt hæc sol.à præcedenti,quia supra iam erat restituta possessio illi euincenti,hic nõ.Vel dic q̃ ſ.loquitur de sumptibus litis quos facit emptor reuersus, in ij.q. quam mouet hic de sumptibus primæ litis,quos facit litigando cũ euincẽte,quos sibi nõ restituit emptor,quia habebat iustã causam litigandi,ad quos postea non tenebitur domino non habenti ratũ,l.si fine.§.cũ autem.rem ra.hab.Tertiò sol.gl. ibi,quod iste uenditor satisfederat de rato & de iudicato soluendo illi euincenti prout tenebatur.l.Põp.§.sed & is.ſ. eo.Meritò interest sua si sibi cauerit ne stipulatio cõmittatur.Vel dic extra gl.q̃ interest sui emptoris ab initio, Nam poterit esse q̃ uenditor defendens uincit, si emptor reuersus non haberet ratum,posset iterum conueniri, & posset perdere,ideò interest sua cauere de rato.Sed tex. uidetur se referre ad casum qñ perderetur,& tũc restitueretur,& sic interest sua propter sumptus litis.Opp.l.uẽditores.ĩ. de uer. ob.ubi nõ tenetur ad sumptus,nisi sint promissi.Sol.gl.in l.j.C.de euic. uidetur tenere q̃ sumptus non possunt repeti,nisi quando emptor succubuit,& ita loquitur hic. Secus si non succubuit,ut d.l.uenditores. Gul.de Cug. tenuit hic cont.l.si fine.§.cum autem. ĩ.rem rat. hab. & l. si ut certo.§. idem Labeo. ĩ. commo. Ego dico sic,uenditor tenetur de euictione. Item tenetur emptorem defendere . Aut ergo uult repetere sumptus ex illa clausula, quia uẽditor de euictione tenetur, & non potest, nisi re euicta; l. j. C. de euict.

& quod ibi no. Aut uult repetere, ideò quia nō defendit, & tūc potest. Tenetur enim ipsam litem defendere, l. si plus. §. mota. ī. de euic. si nō facit, cōmittitur stipulatio ad interesse. l. stipulationes non diuidūtur. uers. Celsus. ī. de uer. ob. quod interesse est in sumptibus. Prætereà uēditor tenetur ꝓmittere emptori habere licere. ī. de act. emp. l. emptorē. §. qui aūt. sed obligatio habere licere, cōmittitur ad sumptus l. stipulatio ista. §. j. in gl. magna. ī. de uer. ob. ergo &c.

ADDITIO.

a Denunciatum. l. non solùm. §. morte. iij. parte prin. de no. ope. nuncia. l. emptor. C. de euic. & l. j. C. de peric. & com. rei uend. et l. denunciasse. in prin. de adult. Ro. cons. ccxij. & Ro. cons. cciiij.

b Defendendum. Limita tamen ut per gl. l. si cùm quæstio. C. de euic. in gl. pe. in fi. & l. si seruus. §. j. de lib. causa.

LEX LXXVI.

1 Defensor qui satisdedit, est habendus loco domini, & in eum fit executio.
2 Domini inopia est iusta causa non defendendi.
3 Defensor. si non defendit ex causa, quando committatur stipulatio de defendendo.
4 Defensor, qui satisdedit, ex quo habetur loco domini, etiam ante litē cōtestatam non reuocatur, nisi causa cognita, talis defensor iurat de calumnia, item dat alium procuratorem ad defendendum ante litem contestatam.

TITIVS. Inopia rei non excusat defensorem qui satisdedit, & ideò si non defendit, stipulatio cōmittitur. No. ꝙ defensor qui satisdedit, habēdus est loco domini. Gl. ista primò ponit casum in l. posteà opponit & sol. Opp. quod inopia principalis sit iusta causa non defendēdi, ī. eo. l. mutus. §. fi. Quidā fatentur, & ideò dicunt hic defensorem ex fideiussione iuuari, quod est expressè cōtra textum & cōtra casum positum in gl. Alij dicunt ꝙ ibi possidebantur bona defensoris, hic rei principalis. Alij dicunt ibi, in totum erat non soluēdo, hic in parte, uel hic de rigore, ibi de æquitate. Gl. hic nō posuit aliā sol. & prædictarū non est aliqua uera. Dicas ergo ꝙ hic loquitur in defensore sine mandato, qui satisdedit, unde habuit respectū ad ꝑsonam domini, in eū enim esset fienda executio, l. Plauti. ī. eo. & hoc est quod hic dicit, domini loco habendus est, ibi loquitur in defensore cū mandato, in quē executio non
2 debeat fieri, † & ideò iusta causa nō defendendi est inopia
a dñi.[a] Possumus etiā substinere unā sol. gl. hic, ꝙ bona defensoris cœperant possideri. quæ solutio licet nō sit uera quātùm ad tex. tamen pōt esse uera in se, quia legitimū impedimentū superueniēs defensori cū excusat, l. uel hæreditas. ī.
3 eo. Et ideò distingue † in ista materia, qñ defensor nō defēdit ex causa, an stipulatio de defendendo cōmittatur. Dic aut loqueris in defensore sine mandato. Primo casu aut cā superuenit ex parte rei defensi, & nō prodest, ut hic. Aut ex parte defensoris, & prodest, ne stipulatio cōmittatur, ut hic fm aliam sol. Secundo casu quādo defendit cū mandato, aut ipse satisdedit pro se, & tunc sine causa superuenit ex parte sui defensoris, siue ex parte defensi stipulatio non cōmittitur, l. mutus. §. fi. ī. eo. aut dominus ipse satisdedit pro defensore, aut tunc aut causa non defendendi superuenit ex parte defensoris, uel utriusꝙ, ut inimicitiæ, & tūc stipulatio non cōmittitur, ī. eo. l. si post datum. Aut superuenit ex parte domini, licet absq; aliqua eius culpa, & tūc licet ꝙ curator non defendat, uel defendere non possit, tamen stipulatio cōmittitur, ī. eo. l. si defunctus. quia ipse principalis, uel hæredes eius possunt facere, ut causa defendatur ab ipso procuratore, uel ab alio quod sufficeret, l. omniū. ī. eo. et
4 l. iij. in fi. rem rat. hab. & sic est solutū ꝓblema quod feci, l. si defunctus. ī. e. Extra glo. est tex. qui dicit, defensor, qui satisdedit, habetur loco domini, etiam ante lit. conte. † No. ꝙ talis defensor ante li. conte. nō pōt reuocari, nisi causa cognita, l. is cuius. ī. eo. quia est dominus litis, sicut procurator per contest. Et plus no. ex hoc quod habetur loco domini, qa ipse debet iurare de calūnia. Dixi in l. nō solùm. ī. eo. & nō allego istam l. & ideò iunge eam ibi. Item no. ex hoc ꝙ talis defensor ante litē contest. potest dare alium procuratorē ad defendendum, quia loco domini habetur, Dy. de sol. l.
b solutionem, [b] † Vlt. gl. inducit in ar. ad q. ꝙ si fideiussor de-
5 nunciauit creditori, ne numeret debitori, quia reus factus est non soluendo, an sibi prosit, est quæstio sabbatina, quā gl. ponit hic, & in l. tam mandatori. C. de non nu. pec. & l. si fideiussor. ī. de fideiuss. & ibi plenè de hoc dixi.

ADDITIO.

a Domini. Quod inopia inducit exceptionem, intellige facta cessione bonorum, aliàs esset falsa, Bal. l. incendium. in prin. C. si cer. pet. & contra istam gl. uide Bal. l. si quis. ī. si quis cau.

b Solutio. Spe. tit. de proc. §. j. uers. sed nunquid.

LEX LXXVII.

OMNIS. Qui exceptiones calumnioſas opponit, nō uidetur boni uiri arbitratu defendere, & ideò stipulatio committitur. No. bene istum casum, ꝙ non defenditur qui calumnioſè defenditur, & quod stipulatio de defendendo cōmittitur, quando calumnioſe defenditur.

a *Quod [a] cuiusq; uniuersitatis nomine.*

Tit. IIII.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Quod. Vide aliqua in materia, & an statutum loquens de persona, uerificetur in uniuersitate, Bertach. uerb. uniuersitas. in prin.

LEX I.

1 Ciuitatē facere & se ponere in uno loco, si agens uellet, quādo hoc possit.
3 Scholares plures stantes in una domo, possunt facere collegium & syndicum constituere.

NEQVE Societatē. Omne collegiū est impetratum, nisi appareat specialiter approbatū. Quærit gl. differentiam inter societatem & collegium, & uniuersitatem. Dic ut colligitur ex tribus primis gl. Quæro quę collegia sunt approbata? Dic ut in gl. quod no. Item qua pœna coercētur, qui faciunt collegiū illicitū? Dic ut in gl. Quæro ergo quę sunt collegia approbata de iure? Primò dicis gl. col
1 legiū † multorū artificū, qui numerant in l. fi. ī. de iur. imm. quod no. qa per hoc habes ꝙ omnia illa collegia sunt approbata. Itē dicit gl. congregatio cuiuslibet ciuitatis castri
2 uel uillæ, quod est nouū. Videtur ergo † quod si aliqua gēs uellet se ponere in uno loco, & facere ciuitatē, castrum, uel uillā, ꝙ hoc posset. Videtur enim hoc permissum de iure gē
a tiū. l. ex hoc iure [a] de iust. & iur. ibi, regna cōdita, edificia collata. Et credere hoc esse uerū, nisi tenderet ad iniuriam, uel emulationē alterius castri, uel uillæ. l. opus. de ope. pub. De hoc dixi plenè in l. fi. ī. de colle. illi, Inn. c. cùm ab ecclesiarū. ext. de off ord. Et iuxta prædicta dicit gl. Itē collegiū decurionū, quælibet cōgregatio pro iustitia cōseruāda, ut scholariū Tuscanorū, uel totius uniuersitatis. Vide gl. Itē causa
3 religionis, ut dicit gl. Itē quærit gl. † utrū plures scholares, qui stāt in una domo, possint facere collegiū, adeò ꝙ possint facere syndicū? Dicit gl. ꝙ sic. Alij cont. quia non stant simul animo faciendi uniuersitatē, uel collegiū, sed ut cum modius uiuāt. Sed dico ꝙ possunt facere collegium, l. fi. ī. de colle. illi.

ADDITIO.

d Iure. Bar. l. j. §. finautem. ī. de ope. no. nun. Post Bar. in d. l. ex hoc iure.

1 Syndicus, actor & œconomus quomodo differunt.
2 Vniuersitas uolens facere actorem, si dicat, facio talem procuratorem, uel syndicum, non utiatur constitutio.
3 Error in nomine contractus, non uitiat quando uerba de se contractum important.

a §. QVIBVS.[a] Collegia licita possunt habere bona, &ca-
1 gere, & cōuenire per suos syndicos, & actores. † No. differētiam inter actorem & syndicum. de quo dicitur hic & œconomum, de quo in l. iubemus. C. de sac. ecc. & gl. istā differentiam assignat, uide eam, & no. Sed de iure Canon. de ista uniuersitate non curatur, ut ext. de proc. c. petitio.
b Sed quæro [b] de iure nostro, Pone quod uniuersitas dicit, facio talem procuratorem, uel talem syndicū, cum debeat
2 dicere actorem, † an uitietur constitutio? Videtur ꝙ sic, per istum

istum tex. cum gl. Et uidetur casus ī. eo. l. item eorū. §. sed si ita. Cont. nam licet erratū sit in nomine † cōtractus, si tamē
3 uerba de se contractum important, talis error nō uitiat, l. si in uno, in prin. ī. loc. ubi ponit donatio pro remissione, ut l. si oleū. C. loc. ubi ponitur locatio pro cōtractu innominato, C. de suspec. tut. l. ij. ubi exponitur tutela, procura. & ī. de don. causa mor. l. ubi. Valebit ergo constitutio, & exponit
c actor syndicus, [c] uel syndicus, id est, actor, put oportet. Nō ob. l. item eorum. §. sed ita. ut uidebitis ibi, etiam declarabo melius differentiam inter actorem & syndicum.

ADDITIO.

a Quibus. Vtrum autem defensor huius ciuitatis æquiparetur tutori, uel pro curatori, l. iusiurandum & ad pecunias. §. j. ff. de iureiur. & l. illud. §. actor. ī. eo.

b Quæro. Alex. cons. xliij. iiij. uol.

c Syndicus. Quis autem dicatur syndicus, Bal. de pace Constan. uers. mittat. quasi singulorum causam unus complectens, uel quasi plurium simul causam dicens. & si plures sunt creati syndici ab uniuersitate, & unus gerat publicam personam, uidetur ꝙ habeat mandatum insolidum, ar. ff. de admin. tut. l. de cætero. etiam in ijs quæ requirunt speciale mandatum. ī. de iureiur. l. iusiurādum & ad pecunias. §. defensor. & Iac. de Are. C. etiam per procur. causam in integ. restit. l. j. Io. And. c. præsentium. de testa. lib. vj. & pro dicto Bar. hic, bene facit quod no. Hostien. & Can. c. petitio. de procur. ubi si dico, constituo syndicum, uel constituo filium meum, tenet cōstitutio procuratoris, Bal. l. quod pauperibus. in prin. C. de episc. & cler. si facio executorem hoc modo, constituo te dilapidatorem meum ad exequendum, non utiatur actus propter ineptitudinem uerborum. Et ideò dixit Bal. l. si cùm autem. C. de don. ante nup. ꝙ si notarius grossius in testamēto dicat, pater reliquit filio aliquid iure restitutionis, ualet, si cōstat de mente, quod no. Quid in libello? Dixi in l. Aureli. §. Sticho. ī. de li. le. et Bar. ī. ti. j. in prin. l. j. post gl. & gl. j. §. fi quādo auth. de san. episc. & Bar. no. C. de procur. l. neque. Et adde ꝙ cum dico, constituo te procuratorem meum, licet non deberim dicere constituo, actus nō utiatur. l. pe. et ibi Bal. C. de procur. Adde ꝙ, relictum filio iure restitutionis, cum deberet dicere, institutionis, ualeat, Bal. cons. ccv. v. lib.

1 Vniuersitas quando æquiparatur pupillo.
2 Vniuersitas quando nihil habet in communi, cogitur ponere collectam.
3 Collecta potest imponi uniuersitati, pro eius necessitatibus, non ut donetur alicui.
4 Princeps solus pro necessitatibus totius imperij imponit collecta.
5 Superior cogit illos de uniuersitate, ut ponant collectam.
6 Dominus efficitur contumax, quando procurator comparet cum mandato minus sufficienti.
7 Vniuersitas ita defenditur, sicut quilibet priuatus.

§. QVOD SI. Si uniuersitas nō defendatur, cōtra eam ad primum & secundum decretum proceditur. † Op.
1 ad j. dictum, Vniuersitas similis est pupillo, l. nihil. ad muni. & C. de iur. reip. l. rem publicā. & C. quib. ex cau. ma. l. respub. sed pupillus non patitur uenditionē l. apud Iul. ī. ex quib. caus. in poss. eatur. ergo nec uniuersitas. Gl. optimè sol. ꝙ in hoc uniuersitas non est similis pupillo. Assignat rationē, quia pupillus speratur effici maior, quæ ratio cessat in uniuersitate. l. nisi finita. §. fi. cum l. seq. ī. de tut. & rat. dist. Est alius casus, in quo resp. non æquiparatur pupillo, sed adulto maiori xx. annis, ī. de manu. quæ ser. ad
2 uniuer. &c. l. j. & ij. coniuncta l. fi. eo. tit. † Quærit gl. quid si uniuersitas nihil habet in cōmuni? ꝛ. cogitur ponere col-
a lectam, [a] & facere bursam cōmunem. † No. ꝙ pro [b] neces-
3 sitatibus uniuersitatis potest imponi collecta. l. omnes. de
b ope. pub. Non autem potest imponi collecta, ut donaretur
c alicui, quia illud appellatur decretū ambitiosum [c]. l. ambitiosa. ī. de decre. ab ord. faciē. & C. decre. per totū tit. Pro utilitate uerò publica totius Imperij, nō posset imponere col-
4 lectā aliquis, nisi princeps. l. j. C. de sup. in. & ibi dixi, †. Nota ex ista gl. ꝙ supior pōt cōpellere illos de uniuersitate, ut inueniat modus habēdi pecuniā, scilicet, ut imponāt collectā, unde pecunia ueniat in cōmuni. Dixi de hoc in l. iiij. §.
5 actor. ī. de re iud. † Venio ad uer. & quidē. No. bene ꝙ si pro
d curator uenit cū mandato minus sufficienti, pōt procedi [d]
e cōtra dominum, tanquā cōtra cōtumacē. † Vltimò no. bene fi. l. ꝙ ita pōt defendi uniuersitas, sicut quilibet priuatus.

ADDITIO.

a Collectam. Bal. l. etiam. uers. modò igitur cùm seq. C. de exec. rei iud.

b POMA. Pro Fel. c. cùm omnes. j. col. ad fi. de cōst. Alex. cōs. cxxiij. in prin. in iij. uol. Abb. cons. lxj. in ij. uol. Bar. cons. clxxv.

c Ambitiosum. Bar. cons. vij. j. uol.

d Procedi. An autem contra uniuersitatem procedatur ad secundum decretum in l. si finita. §. Iulia. de dam. infec. alleg. istum tex. quòd sic.

LEX II.

SI Municipes Actor uniuersitatis, non dicitur actor singulorum. Gl. dicit, hic est arg. ꝙ uasallus, &c. uniuersitatis non sit singulorum.

1 Potestas ciuitatis agit pro ciuitate, quando non habet caput.
2 Collegij ad esse non requiritur, quòd habeat caput.
3 Potestas est caput collegij, quando collegium non habet caput, ita episcopus clericorum.
4 Vniuersitas pupillo æquiparatur.
Pupillo nō habenti tutorem, iudex supplet.
5 Actor constitutus in concilio generali, alio non apparente de iure communi procedit.
6 Concilium ciuitatis est ordo decurionum.
7 Actoris in creatione ultra decretum decurionum tutius est, quòd etiam interueniat superioris autoritas.
8 Vniuersitas uel collegium quando facit aliquid, sufficit ꝙ sit maior pars, debent tamen omnes uocari.

NVLLI. Pro uniuersitate pōt expiri is, cui cōcessum est à l. uel à maiori parte ordinis. h. d. Quæro exemplū, quādo lex ꝓmittit. gl. dicit, expone l. pro cōsuetudine. uel dic, l. municipali. prout est in ciuitate ista, quia unꝰ iudex capitanei est syndicus ex forma statuti. Vel dic,
1 dicit gl. multùm no. ꝙ † Potestati totius ciuitatis permitti tur agere pro collegio sibi subdito, quando collegium nō
2 haberet caput. No. ex hac gl. † ꝙ ad esse collegij nō requiritur de necessitate ꝙ habeat caput. dixi plenè in l. ult. ī. de
3 colle. illi. † Secūdò no. ꝙ quādo collegiū non habet caput, si est collegiū laicorū, caput eius est, Potestas ciuitatis: si cle
a ricorū, [a] caput erit episcopus, ut in hac gl. † Quod puto ue-
4 rū, æquiparatur enim uniuersitas pupillo. C. de iur. reip. l. remp. & no. ī. l. prox. §. qd' si nemo. Sed si pupillus non habet tutorē, iudex supplet. l. bonorū. C. ꝙ admit. ad bo. poss. & l. si infanti. in fin. de iur. delib. Ita hic. in collegio supplet
5 defectum administratoris. † Sed quid si esset uniuersitas clericorū & laicorū simul, utrū subijciatur Potestati, uel e-
6 piscopo? Dixi in l. fi. de colle. illi. † Sequit' in tex. ordo decu. quis est iste ordo? Dicit gl. conciliū ciuitatis. Facit ꝙ no. sup. C. quæ sit lon. & in gl. super uer. decurionibus. etiam super rub. & sic de iure cōmuni quando reperit' actor, uel syndi-
b cus [b] constitutus in generali concilio ciuitatis procedit, ni-
7 si aliud appareat. † Quæro utrū requirat' decretū superioris? Glo. sequēs dicit ꝙ sic, quasi nō sufficiat decretū decurionū. Cont. gl. l. actor. ī. rem rat. hab. Hoc etiā tenet Gul. de Cug. ꝙ sufficit solū decretū decurionū, uel reformatio cōcilij absq; superioris autoritate. l. itē eorū. §. si actor. ī. eo. & qd' dixi in d. l. actor. Nō ob. C. de ser. reip. ma. l. j. ij. quia ibi tractabat' de alienatione rerū, quæ seruādo seruari poterant, meritò requirit' decretū superioris, sicut in alienatione mi-
c noris. Tutius ē tamē quod faciat interuenire decretū superioris. [c] Ad arg. quod facit gl. de l. ubi ī. de tut. & cur. da. ab
ijs, quæ cōtradicit in hoc. Videt' n. quod solùm per rectorē ciuitatis possit expediri, & in defectū rectoris deueniat' ad ordinem, seu consilium. ꝛ. illud uerum in ijs quæ iurisdictionis sunt. Vnde in ciuitate ista, quando non est rector aliquis, itur ad priores. Sed in his quæ pertinent ad administrationem bonorum ciuitatis, principalis cura est prio-
8 rum, non aūt rectoris ciuitatis uel uniuersitatis. Itē † opd dicitur hic ꝙ requiritur ꝙ duæ partes [d] sint præsentes. Cōt. imò omnes. l. itē si unus. §. j. & fi. ī. de arb. Gl. non soluit claré. Vnde quando sunt plures habentes potestatem ab homine, tunc omnes debent esse præsentes, ut ibi. Sed quādo sūt plures habētes potestatē à lege, tūc sufficit maior pars, l. rescriptum. in princ. ī. de pac. Vel aliter, ibi conueniūt plu

res

res ut singuli,hic plures ut uniuersi, uel sub nomine collegij,ut in ordine.Et quælibet sol.potest esse bona,& debẽt iungi simul istæ sol.quia aut cõueniunt sub nomine collegij,uel uniuersitatis,& sufficit q facit maior pars, ut hic,etiam si alij sunt absentes. Aut pluribus ut singulis, & tunc aut à lege,aut ab homine,ut s. dictũ est. Quærit gl.de duabus q. utrũm requiratur q duæ partes consentiant. Item quomodo intelligatur maior pars? Dic ut in gl. Vnum tamen [c] aduerte, quòd licet sufficiat, quod maior pars, uel duæ partes sint præsentes, tamen omnes debent uocari.l. ij.C.de decur.lib.x.

ADDITIO.

[a] *Clericorum.Inn.c.cum ex iniuncto.de ope.nou.nun.& c.humilis de maior. & obed.et c.cum uentssent.de rest.in integ.Paul.de Leaz.c.nullus.de elec. in j.q.sed an agens contra cõmunitatem,posit petere ut ciuitati constituatur syndicus,& cogatur ad hoc ut sententia ualeat, Bar.l.j.C.de iur. Reip. lib.xj.& l.ergo.de fideic.lib.Qualiter autem dicatur syndicus legitimè cõstitutus,dic q, requiritur hic, q, omnes de collegio sint uocati ad sonũ campanæ,& ad mandatum superioris,& in loco consueto.gl.l.aliud.§. refertur.de reg.iur.& Inn.d.c.ex iniũcto.& Bar.l.actuarios.C.de nume.li.xij. l.obseruare.C.de decur.l.ij.eo.tit.& l.fi.C. de leg.lib.x. Bal.l.neq;. in fi. C. de proc.& hic,præsumitur tamen legitimè congregatum,si totum collegium fuit congregatum,licet non appareat,Bar.d.l.obseruare.& l.uniuersis.C.de prec.imp.offe.Bar.l.omnes populi.in prin.ij.q.princip.& gl.no. l.sed si ex dolo.§.j.ff.de do.dicit tamen Bal.l.illud.§.si quid.per gl.ibi,q, ubi sunt omnes de uniuersitate,ibi est uniuersitas,licet nõ sit congregata per mandatum superioris,uel ad sonum cãpanæ.Quod intellegit.Pet.de Anch. si hoc intendunt,sibi esse cõgregatos,ut faciant uniuersitatem secus si casu omnes erunt in uno loco,Inn.c.cum dilectus.de or.cog.& c.cum ab ecclesiarũ.de off.ord.Bart.l. omnibus.ad Treb. Adde si syndicus reijciatur,quis debet probare q, legitimè constitutus fuerit? Frid.cõs.clxiij. & ccxxvij. Et an præsumantur omnia solenniter acta, si notarius attesteturꝰ per eundẽ, cons.cclxxxviij.*

[b] P.PAV.P.*Syndicus.Et isti syndici uniuersitatum habẽt administrationem cum libera.l.usufurandum quod ex conuentione.§.procur.ff.de iureiur.*

[c] *Superioris.c.quàm sit.de elec.& utrùm deficiente rectore uniuersitatis, unus poterit exercere iurisdictionẽ,Inn.c.cum accessissent. de const. qui dicit,q, iurisdictionis non est,quia iurisdictio contentiosa non est de collegio Cardinalium,uel eius potestate absente Papa,c.ij.de schis.lib.vj. Et de esse uniuersitatis,sit habere rectorem,l.fi.de colle.illi.*

[d] P.PAV.P.*Partes.Cæpol.cautel.ij.q.Fel.c.cum omnes.exẽ.de const. Item ad hoc q, non dicatur quid per collegiũ factum,nisi omnes solenniter uocati, Bertach.in tractatu de gabel.j.parte.Aret.& Mod.l.si quis à filio.§. fi.de leg j.Item plures limitationes ad reg.q, non ualet actus,nisi collegialiter factus,Fel.c.eam te.uer.actus.exẽ.de resc.& Fel.c. cũ oẽs.exẽ.de cõstit.Bar.l. quod maior.ff.ad munic.Fel.d.c. cum omnes. Cæp.caut.ubi suprà. Barb.c. quamuis.ad fi.de off.deleg.Bar.l.oẽs populi.in j.q.princ.ẽ.de iust.& iur.*

[e] POMA.*Tamen.Alex.cõs.cxxxij.in ult.col.iiij.uol.& Præp.c. quãtò.lxiij. distin.Frid.cons.lxv.in j.col.in fi.Fel.c.cum omnes.de const.*

LEX IIII.

[a] PLANE.Hanc l.inducit gl.in arg.q si electio cõmissa est tribus,possunt eligere unum ex se. Secũdò quæritur utrùm si sit cõmissa uni,possit eligere seipsum.[a] Et tenet q sic.gl.l.si mandauero.§.si tibi.ẽ.mand.

ADDITIO.

[a] *Seipsum.Bar.& ibi dixi l.omnibus. §.j.de leg.j.Gul. de Cug.l.fi.s. de off. præs.& hic Paul.de Leaz.c.nullus.de elec.in iiij.q. Io.And. reg.in toto.in mercu.iudex potest seipsum eligere in depositarium, Fulg.l. si fideiuss.§. fi. s. qui satisd.cog.Abb.cons.xxv.ij.lib.*

LEX V.

[1] *Patria potestas in his quæ sunt publici iuris,ideò non curatur quia fit ut à publica persona.*
In his quæ sunt publici iuris,& actus sit non tanquam à publica persona, patria potestas attenditur.

[2] *Electionibus in faciendis lex & consuetudo antiqua seruatur.*

[a] ILLVD. Pater pro filio,& frater pro fratre potest uocem interponere,quia in his patria potestas non attẽditur.[a]

[1] No.tex.qui ponit rationẽ mirabilem. Sed quæro † quæ est ratio q in his quę publici iuris sunt,non curatur patria potestas, l.nam quod.ẽ. ad Treb.quia ibi non facit ut priuata persona,sed ut publica,ut hic, quod no.Et ex hoc sumo rationem, q, in his quæ sunt publici iuris,& actus fit autoritate priuata,non tanquam à publica persona,patria potestas attenditur,ut in testamenti factione.ẽ. de testa.l.testamenti.coniuncta l.qui in potestate.eo.tit.doc. l.senium. §.j. C.qui testa.Ego tetigi plenè in d.l.testamenti.ẽ.de test.Item

[2] no.ex hoc eodem uer.arg.de tanquam.Vltimò no.† quod in istis electionibus lex & antiqua consuetudo municipij est seruanda.

ADDITIO.

[a] *Attẽditur.Item facit,an pater posit præsentare filium ad ecclesiam,in qua ipse pater est patronus,Spec.de iure pat.uer.sed nunquid filius.& iste tex. facit ad id quod reliquit indecisum Bar.l.cùm quidam.ff.de leg.ij. Inn.c.cũ ex iniuncto.de ope.no.nun.q, si pater & filius sint de uniuersitate, sufficit uocari patrem,nec impuberes secundum eum debent uocari. adde an patronus posit seipsum præsentare,uel filium.Abb.cons.xcvj.*

LEX VI.

[1] *Qui sunt qui possunt committere.*

ITEM EORVM.

§. SI DECVRIONES. Decuriones possunt eligere, & alijs electionẽ cõmittere. Vel aliter, Quod fit ab his qui habent autoritatẽ à consilio,uidetur fieri à conci-

[a] lio.[a] No.istum tex.pro remissionibus,quæ tota die fiunt in concilijs ciuitatis.Sed opp.q ordo non poterit alij cõmittere.Vnde uidetur obstare.ẽ.de arb.l.non distinguemus.§.

[1] quæsitum.Breuiter,† quandoq; plures habent iurisdictionem ordinariam à lege, & tunc alijs possunt cõmittere, ut hic.Quandoq; habẽt delegatã,uel non ordinariam, ut ab

[b] homine,& tunc alijs nõ possunt cõmittere,[b] ut in cont.&l. more.s. de iurisd.om.iud.Et ideò quando adunantia generalis dat arbitrium prioribus,uel camerarijs,utrũ ipsi priores uel camerarij possint alijs cõmittere, est uidendum utrùm transtulerunt iurisdictionem ordinariam uel delegatam.Ego disputaui de hoc unam qõ. quæ incipit,adunantia generalis,q.v.quam uide.

ADDITIO.

[a] *Consilio.And.c.is cui.de præben.lib.vj.in gl.Ro.cons.cxvj.*

[b] *Committere.Bar.l.omnes populi.in fi.q.ij.in fi.prin.& Inn.c. in causæ.in fi.prin.de off.deleg.& l.pater.de manumiss.uindic.*

[1] *Arbitrium concessum super actionibus,intelligitur de præsentibus.*

[2] *Actor uniuersitatis non potèst constitui ad lites futuras, sed ad plures præsentes sic.*

[3] *Actor priuati constituitur etiam ad futuras lites.*

§. SED SI ITA. Secundũ lec,quã teneo,h.d.Quod fit præter formã cõmissionis,ipso iure nõ ualet.Vel aliter, sm aliã opi.Si actor cõstituat ad lites futuras,ipso iure

[a] nõ ualet.Quæro quę istarũ lec.sit uerior.[a] Re.j.Ex qua no.† q

[1] si arbitriũ cõcedit super actionibus,intelligit super præsentibus.Dixi in l.oĩm.s.ti.j.Quod facit ad multa. Secũda lec. nõ placet,quia si poneremus actorẽ esse cõstitutũ ab ordine decurionũ,ad lites futuras,ualet,& exponeretur, actor, id est,syndicus,ut probaui.s.eo.l.j.§.quibus.Tene mẽti qđ

[2] gl.tenet hic,† q actor non potest cõstitui ad lites futuras.l. munerum.§.defensores.ẽ.de mun. & ho.Item potest constitui actor non solùm ad unam,sed etiam ad plures lites,d. §.quibus.allegato in gl.prout dicit etiam ad unũ,q.d. non solùm ad plures.Et semper intellige, scilicet, præsentes, secundũ istam opi. & hoc est uerum in actore uniuersitatis.

[3] In actore† uerò priuati uidetur q possit constitui etiam ad futuras,C.de proc.l.neq;.& quod ibi not.

ADDITIO.

[a] *Verior.l.damni infecti.§.si is qui uicinas.ẽ.de dam.infec.& uide quod dixi ad intellectum huius §.in l.inuitus.C.de proc.Et hæc est ratio,quare actor non constituatur ad lites futuras,quia ad constituendum actorem,requiritur decretum iudicis,quod non trahitur ad futura.Bal.l.inuitus.C.de procur.l.j.in fi.de usu.Cast.l.actor.ff.rem rat.hab.*

[1] *Factum non sufficit,si non duret.*

[2] *Actor constitutus ab ordine decurionum, reuocari non potest sine autoritate superioris,lite contestata.*

§.QVOD

[1] *Vniuersitatis ius conuersatur in uno solo.*

[2] *Populum quot homines faciunt,tot faciunt gentem.*

[3] *Vniuersitate destructa,proprietas bonorũ pertinebit ad illud collegium, quod superior restaurabit.*

[4] *Vacantibus in bonis agnitio est necessaria per fiscum.*

[5] *Vniuersitate destructa,si est clericorum,bona eius possidet Christus,uel uniuersalis ecclesia.*

§. QVOD SI. Non sufficit actorẽ datum esse, si postea

[1] fuerit reuocatus. No.primò † q nõ sufficit factum, nisi duret factum. Secũdò no. q in reuocatione sufficit solum decretũ decurionũ,eodem modo in creatiõe, sm Gul.

[2] Sed tenẽdo opi.gl.nõ.† diligẽter,q licet decretum decurionum requiratur in constituendo,l.nulli.s.eo.non tamẽ requiritur in eo reuocãdo,ut hic,q intelligitur lite nõ cõtest.

[3] Quòd facit ad multa,† utrùm syndicus constitutus ab abbate cum cõsensu capituli, possit à solo Abbate reuocari. Item an actor constitutus à tutore cũ consensu populi, possit per solum tutorem reuocari? Gul.l. si quis mancipijs.§. si impubes.ẽ. de institt.& dixi plenè in l.actor,ẽ.rem rat.hab. uer.sed iuxta prædicta.

§. ACTOR. Actor uniuersitatis debet defendere, & de rato cauere,si dubitatur de mãdato. Opp.gl.l. mutus. §.in popularibus.s.tit.j. Sol.ut in gl. Item quærit gl.de

[a] aliquibus quæstionibus,primò an episcopo liceat constituere actorem,secũdò quis iurat de calumnia. tertiò an talis actor debeat cauere[a] iudicatũ solui. Dic ut in gl. Ext.gl.

[1] † quæro,quid si est contentio inter uniuersitatẽ, & rectorẽ, qualiter cõstituatur syndicus? Dic per Inn.exẽ.de resc.c.edo

[2] ceri.& ibi gl.Bernar.Item† quæro quid si constituentes syndicum essent excõmunicati? Dic ut exẽ. de proc.c.fi. Dixi in

[3] d.l.actor.ẽ.rem rat.hab.Item quæro† utrùm nomina constituentium debeant inseri in mandato,seu instrumento syndicatus? Dic ut in d.c.fi.Ego dixi in l.j.de albo scriben.

ADDITIO.

[a] *Cauere.Spec.ti.de satisfd.§.expedito.uer.actor.& quod no.gl.Inst.de satisf. §.finautem.uer.quibusdam.*

LEX VII.

[1] *Vniuersitatis pro debito,singuli non conueniuntur.*

[2] *Sindicus quando est constitutus ad obligandum uniuersitatem, & singulares, quando singuli possint conueniri.*

SICVT. Sicut uniuersitas potest agere, ita potest con-

[1] ueniri.No.diligenter† q pro debito uniuersitatis, sin-

[a] guli non possunt cõueniri.[a] l.j.in mag.gl. quod quisq;

[2] iuris.s. Sed quæro extra gl.pone quod† in sindicatu est dictum, fecerunt eum sindicum ad obligãdum uniuersitatẽ & singulares psonas uniuersitatis, & ita obligat sindicus, an tunc singuli poterunt cõueniri.Istam q.pono in l.iiij.§. actor.ẽ. de re iud.& dico sic,quia debes scire q cõtractus factus ab eo qui habet potestatem condendi legem,lex est.l. pe.C. de don.inter uir.& ux.& l.Cæsar.ẽ. de publica. Aut ergo uniuersitas,uel illi de uniuersitate,qui fecerunt talẽ sindicum,poterant facere legem,& tũc poterit quilibet singularis de uniuersitate cõueniri.Aut legẽ facere nõ poterant, & tunc nõ poterunt ex hoc singulares homines cõueniri, nisi fortè illi qui fuerunt præsentes,nam & illi conueniren-

[3] tur ex proprio mãdato.† Quærit gl.quid si uniuersitas dissoluatur,utrùm quilibet auferat partem suam de eo quod est in cõmuni? Et determinat q sic,quod examinaui,plenè in l.fi.ẽ. de colle.illi.Item quærit gl.quid si aliquis de uniuersitate non est soluendo,utrùm res uniuersitatis possunt ca-

[4] pi? Et determinat q non.† Item quærit gl.quid si aliquis de uniuersitate per se facit iniuriam,an teneatur uniuersitas, uel econuerso? Dixi in l.aut facta.in fi.ẽ. de pœn.& hoc iam multùm disputaui,& practicaui.

ADDITIO.

[a] *Conueniri.Inn.c.humilis.de maio.& obed.Bar.l.potest. in fi.ff.de aut.tut. Et quid in bannis & iurisdictionibus,an possint in singulos exerceri, Inn. c.dilectus.de capel.mo.Spec.ti.de iurisd.om.iud.in fi.Flor.l.seruitutes.la ij. de serui.tit.generali.Et quid si sint aliqui exẽpti,Inn.c.certificari.de sepult. & Inn.c.grauem.de senten.excom.Facit,an ad mandata directa collegijs, possint singuli compelli,c.eam te.de resc.c.bonæ. el.ij. de postul.prælat.Io. And.Inn.c.Romana.§.uniuersitatis.de sent.excom. in vj.adde Bar. hic,& Io.And.reg.non debet.in mercu. & quæ dixi in l.iiij.§.si actor. de re iud. post Bar.& cum gl.hic uide Bald.l.etiam.C.de exec.rei iud.adde qualiter ueniat uniuersitas.Bal.cons.ccxlv.j.lib.& cons.lxxv.ij.li.Ant.cons.clv.& secũdum Ant.cons.cclxviij.uniuersitas nedum consideratur respectu maioris partis,sed etiam maioris potentiæ.Et uniuersitas non tenetur ex delicto præsidentium,uel administratorum,Old.cons.lxvj.*

[1] *Vniuersitatem.Bar.d.l.non potest.*

a *De negotijs gestis.*[a] *Tit. V.*

ADDITIO.

a P.PAV.P.Gestis. De ista materia, & de forma libelli in §.actionū. per Iaſ. Inſt. de act. Item an negotiorum geſtor debeat certiorari dominum, quādo à geſtis receditur, aliàs teneatur, Ro.ſing.ccxlij. & nunquid ſi negotium ſit commune plurium, & negotiorum geſtor nō gerat niſi cōtemplatione ali quorum, an aliqua cōpetat actio negotiorum geſtori, Ang. cōſ. ccxxix. incip. præſuppoſita pro conſtanti. Item an teneatur negotiorū geſt. Ro. conſ. ccccxxvj. Item quomodo debeat probare ſe diligenter geſſiſſe, & qualiter teſtes deponere debent? Bar. in tractatu teſtium, uer. economica. ad fi. Item q, teneatur exhibere rationem librorum, & reddere rationem, Alex. conſ. xxxij. v. uol. conſ. iij. col. ult. tit. in iij. uol. & uide etiam quæ habes ad Bart. in l. j. §. officio. ff. de tut. & ratio. diſtraben. Item q, negotiorū geſtor, repetat expenſas, licet res geſta, fortiatur malum finē, modò fuerit bene cepta, Barb. conſ. xlv j. uol. iiij. in j. dubio. ubi ponit de modo probandi expenſas. & an probari poſſint per libros neg. geſt. uel cācellariorum ſuorum. Item q, poſſit repetere expenſas, Barb. conſ. lxxj. iiij. uol.

LEX I.

1 *Edictum hoc habet locum etiam inter præſentes.*
2 *Præſentia cum taciturnitate in concernentibus commodum, inducit conſenſum.*

1 HOC EDICTVM. Lex iſta ponit cauſas huius edicti. Opp. q etiam † inter preſentes habeat locū hoc edictum. l. curatoris. C. eo. Sol. gl. fateť, & dicit q iſtæ ſunt rationes impulſuæ, non finales. Nam etiā qui gerit negotia præſentis utiliter, ſine mādato tacito
a uel expreſſo tenetur hoc edicto. Eſt enim tacitū [a] mandatū, quādo præſens & ſciens pateretur. l. ſi remunerādi. §. ſi paſſus. j. mand. ut in gl. iſtud dictū gl. uidetur contra l. filius. §. inuitus. ſ. ti. ij. ubi præſens nō dicitur cōſentiens. Sed intel-
2 lige † quādo agebat aliquid ad commodum ſuū, tunc præſentia & taciturnitas inducit mandatū, aliàs ſecus. Quæro, ex quo edicto dātur poſſeſſio, & ſic uēditio bonorū, dic ut in gl. Vlt. quærit gl. utrū illud quod dicit in fin. ibi, uel iniuria, &c. habeat locū tam ex parte actoris, q̄ rei. Dic ut in gl.

ADDITIO.

a POMA. *Tacitum. Alex. conſ. lxxx. uol. iiij.*

LEX II.

1 *Libellus in actione negotiorum geſtorum quomodo formetur.*

SI QVIS. Inter gerentem & cum cuius negotia gerun
a tur, datur actio negotiorū geſtorum utrīq;. [a] No. [b] bene
b iſtum finem, † ex quo habes modū formandi libellum
1 in actione negotiorū geſtorum, ſiue agat dñs, ſiue geſtor. Eſt enim hæc actio gñalis, ſ. de eden. l. j. in prin. & debet petere dominus, ut geſtor reddat rationē ſuæ adminiſtrationis, ipſumq; cōdemnari, ut reliqua quę apparebunt apud eū remanere, reſtituat, & in omni eo, in quo dominus damnificatus eſſet ex mala aut negligēti eius adminiſtratione. ſimiliter ex parte geſtoris debet peti ut reddatur ſibi à dño quicquid ei abeſt, uel abfuturū eſt. Opp. & uidetur q non
c poſſit petere, [c] antequam abſit. j. mād. l. Lucius. Sol. Aliud in fideiuſſore, aliud in geſtore. Rationem dic ut in gl.

ADDITIO.

a *Vtriq;. Alex. conſ. viij. in prin. iij. uol.*
b *Libellum. Bar. l. qui pupillæ. C. eo. in ſ. ſi mandatum. C. eo. & Bal. l. ſi pecuniam. in fi. C. eo. Spec. tit. de iud. §. generalia.*
c *Petere. Dixi in l. Lucius. & Bal. l. ſi pro eo. in fi. C. mand.*

LEX III.

AIT PRAETOR. Iſtud edictū habet duo capita, primò loquitur de eo qui geſsit negotia uiuentis, ſecundò loquitur de eo, qui geſsit negotia morien-
a tis. Opp. innuit iſte tex. q hæc actio eſt prætoria. [a] Cont. j. cōmo. l. commodato. §. ſicut. in gl. ſol. dic ut in ea.

ADDITIO.

a *Prætoria. Ray. l. aduerſus. C. eo. etiam ibi tenet gl. Cy. & Fulg.*

a §. HAEC VERBA. [a] No. q maſculinum genus comprehendit fœmininum, de quo plenè dixi in l. j. j. de uerb. ob.

ADDITIO.

d *Hæc uerba. Nō. pro ſtatuto loquente in caſu uero. q. non extendatur ad caſum fictum. l. fi. C. de his qui ueniam æta. impe. Cont. l. Gallus. §. & quid ſi tantūm. cum §. ſeq. ff. de liber. & poſth. & ibi hoc tenet Bal. reprehendens Bar. hic, & in l. omnes populi. licet pro Bar. faciat l. j. §. j. j. ad leg. Falc. Sed d. to. d. §. & quid ſi tantūm. latè diſtinguēs dicit, aut nos loquimur in diſpoſitione iuris cōmunis, aut in diſpoſitione hominis, ut in reſcriptis & ſimilibus, aut in diſpoſitiōe ſtatutaria, & hoc ultimo caſu dicit ipſe aut ſtatutū eſt exorbitans à iure cōmuni, & tunc uidetur q, nō fiat extenſio ad caſum fictum, ar. l. præcipimus. C. de app. & ſic intelligit opi. Bar. aut ſtatutū eſt præter ius, uel ſecundum ius & trahitur etiam ad caſum fictum, in quo eſt eadem ratio, Io. And. in ſimili, in c. fi. de conſuet. in vj. quia tunc etiam habet locum ar. à contrario ſenſu, & procedi poteſt ex mēte, & de ſimilibus ad ſimilia. Bar. d. l. omnes populi. in alijs diſpoſitionibus, uide Io. ibi, ubi etiam ponit de intellectu huius tex. & Bal. l. ſiue poſſidetis. C. de prob. Et per hoc quod dicit Bal. l. ij. §. uoluntatem. ſol. mat. ubi ſi ſtatutum requirit conſenſum, non uerificabitur in ficto conſenſu. Dixi poſt Bar. l. apud iul. §. fi. j. ex qui. cau. in poſſ. ea. & ideò dicit Bar. l. j. ff. eod. Statutum uetans portare perlas, an intelligatur de fictis. Et Bar. l. omnes populi. in vj. q. prim. Bal. l. ſi quis nō dicā rapere. C. de epiſ. & cle. Bar. & doc. poſt gl. l. hæres quoq;. de acq. hær. & Io. poſt Ang. & Bar. d. l. j. j. ad leg. Falc. & Bal. l. transigere. C. de tranſac. q, ſi eſt ſtatutum, q, de omni crimine poſſit fieri concordia, præterquam in homicidio, q, ſi quis fuerit cōdemnatus de homicidio ex contumacia, & ſic ficta confeſsione, q, de isto poterit fieri concordia. alleg. hoc no. Bar. l. ſi maritus. ad ſi. de adult. Abb. Sicul. c. ad audientiam. de cler. non reſi. per illum tex. & c. præced. & ibi etiam Abb. q, licet ſtatutum non extendatur ad fictum, ut hic. & c. in noſtra. de iniur. Fallit, niſi ſtatutū diſponeret in materia iuris, quia tunc extenditur ad fictionē, quādo caſus uerus, & fictus alias æquiparati eſſent à iure. Item uera eſt hæc limitatio, quando ſtatutum eſt conſonum iuri cōmuni. Secus ubi eſſet cōtra ius, uel præter ius odioſum, tunc nō uerificaretur in caſu ficto, ſecundū eum. Bar. l. omnes populi. in q. an ſtatutū recipiat interpretationē extenſiuam, uel reſtrictiuam. l. ij. C. de nox. c. ex parte. el. iij. de uer. ſig. Abb. c. grauę. de præb. quod diſpoſitio pœnalis, non extenditur ad caſum fictum. Alleg. pro cōcordanti illum tex. Sed quòd fictio habeat locum in ſtatuto, firmat Bal. l. j. C. de nūdi. Bart. l. ſi quis ſeruo. C. de fur. dicit, q, ius cōmune non trahitur ad maleficiū, quod eſt fictū per ſtatutū, ubi uide remiſſiue, an ſtatutū loquens in caſu ficto, extendatur ad caſum uerū, & de iſta materia latius tangit Io. And. reg. poſſeſſor. in mercuria. Et quod non trahitur ad caſum fictum, tenuit Bal. l. meminimus. C. de leg. hær. & non reſpondet ad l. j. §. lex Falc. & facit an ſtatutū loquens de contumace, intelligatur de uero tantūm. Ang. q, ſic. conſ. cxcv. Bal. l. receptitia. ad fi. C. de conſt. pec. Adde an contumax per ſtatutum, dicatur uere contumax? Caſt. conſ. xxxiij. & cxviij. ubi dicit, q, contumax per ſtatutum, non eſt infamis ex tali ficta confeſsione.*

1 *Pluralis numerus, quando in uno uerificetur.*
2 *Statutum puniens producentem falſos teſtes, comprehendit producentem unum teſtem.*

1 §. NEGOTIA. Opp. j. de teſti. l. ubi numerus. † ſ. q̄ñq; de neceſsitate exigitur pluralitas, & tunc non uerificat in uno, ut ibi. Cūq; non exigitur, tunc pluralitas nō geminat ſingularitates. Opp. l. ſi neceſſarias. §. ſi annua. j. de pig. act. Sol. ibi fuit poſitū nomen, quacq;, quod de neceſsi-
a tate requit plura, hic ſecus. Facit ad q. [a] † ſi ſtatutū [b] dicit, q
2 producens falſos teſtes puniatur certa pœna, q habeat lo
b cum in producente unū falſum teſtem. ut hic, & ſ. tit. ij. l. j. §. j. ui bon. rap. l. ij. §. homines. ut ibi per Dy.

ADDITIO.

d POMA. Ad q. Bal. l. diuus. §. diuus. ff. de pet. hær. Anch. c. j. de lit. conteſt. Gemi. c. ſi compromiſſarius. de elec. in vj. & Bar. l. j. de opt. leg.
b P.PAV.P. *Statutum. Adde q, extenditur tantūm ad caſum præſumptum, Com. conſ. cix. in primo dubio, ſcripſi in l. omnes populi. ad Bar. ubi habes exemplum de dote præſumpta. Item q, non extendatur ad caſum fictū, maximè quando fictio tendit in præiudicium alterius, Fran. conſ. clxiij. & ibi habes, q, ubi fictio inducta eſt ſuper æquitate, diſpoſitio facta in caſu uero, non extenditur ad fictum, in quo eſſet æquitas prædicta, uide latius de hac materia eundem in l. gallus. §. quid ſi bis. Item no. q, quando aliquid per ſtatutum inducitur propter legem, puta nouum delictum uel pœna, uerificatur etiam in ficto. Io. And. c. ſi. ex. de cōſue. Soc. l. ſi mihi & tibi. §. regulam. de leg. j. Item limita reg. non procedere, quando caſus uerus & fictus æquiparantur, & eſſet eadem ratio. c. cum dilectus. & c. ad audientiam. ex. de cler. non reſi. Io. And. d. c. fi. de conſue. lib. vj. Bal. & Imo. per illum tex. d. §. & quid*

& quid ſi tantum. Item quia uerba ſtatutorum intelligantur large, & in p priа ſigni. quando ſtatutum eſt fauorabile, licet ſit ſtricti iuris, Iaſ. l. qui ſe patris. in ult. char. j. col. ad fi. C. unde lib. uide eundem, l. uenia. ff. de in ius uoc. ubi ponit etiam quod ſi ſit pœnale, poteſt extendi quando eſt fauorabile, l. ij. §. parentes. ff. de in ius uoc. alias in §. prætor ait. in iij. no. & eundem in l. q, ſeruus. ff. de cond. ob cau. Item q, non trahantur ad caſum fictū, & quomodo. Are. l. Cornelia. ij. no. ff. de teſtib. uide aliquas quæſtiones circa hoc in l. Gallus. §. quod ſi is. de lib. & poſth. item de reg. & tribus limitationibus, uide Fel. c. inſinuatum. ext. de ſimo. Item quod ſtatuta debeant ſtrictè interpretari, item quòd ubi ſtatutum adequat caſum fictum caſui uero an extendatur diſpoſitio de caſu uero, ad fictum, Cæpo. no. conſ. decimo quarto. ad nu.

1 *Pupillus aduerſus naturalem obligationem non reſtituitur, niſi ex ea lædi poſsit.*
2 *Furioſus gerens negotia aliena, quando teneatur act. neg. geſt.*

1 §. ALTERIVS. Iuriſconſ. exponit uerb. alterius. reſpectu perſonarum, quia continet maſculum & fœminā, maiorem & minorē. Sed dubium eſt utrū hęc dictio, alterius, reſpectu dominij uel poſſeſsionis intelligatur, uel cura, uel ſolicitudine. & hoc nō dicitur hic, quia in hoc uertitur tota quaſi materia, ut dicet j. eo. l. ſi pupilli. §. itē quæritur. Venio ad uerſ. pupillus. Gl. declarat optimè. Quærit gl.
1 utrum † aduerſus iſtā naturalem obligationem pupillus poſsit reſtitui in integrū? Et determinat q ſic, & bene. Cōtuidetur no. ſ. tit. ij. l. minor. Sol. ut ibi dixi, quia ſi naturalis obligatio poſſet lędere minorē, quia ex ea ſibi obijcitur cō

* *Secus. Amplitus dic, ut per Bar. l. ij. ſ. de procur. l. Cō.*

penſatio, uel eſt ſpes q poſsit obijci cōpenſatio, tūc pōt peti reſtitutio, aliàs ſcę, * l. cōt. & de hoc ibi dixi. Facit l. interdum. j. de cō dict. indeb. & j. de fideiuſſ. l. Marcellus. Cy. C. de re putat. quæ ſi. in iud. l. j. in j. opp. Op. q pupillus non obligetur naturaliter, ut l. ſi pupill⁹. j. de cond. indeb. Hoc examino plenè j. de noua. l. j. Venio
2 ad uerſ. & ſi furioſi. Quærit gl. † ſi furioſus negotia gerat, utrūm teneatur actione neg. geſt. Quidam dicūt q ſic, quia in iſto quaſi contractu non requiritur uerus cōſenſus, ſed tacitus ex parte geſtoris. Sed hoc ē falſum, ut j. loc. l. qui ad certum. Vnde alij dicunt, q datur actio in factum cōtra furioſum, de eo quod ad eum peruenit. Iſta poteſt eſſe uera de æquitate. l. ſi me & Titiū. ſi cer. pet. l. in negotijs. j. de reg. iur. l. ſi à furioſo. ſi cer. pet.

1 *Statutum loquens in caſu uero, q, non trahitur ad fictum.*

§. HAEC VERBA. Hic iuriſconſ. incipit exponere ſecundū caput edicti, & breuiter hoc intendit, Statutum ſuper uero, non porrigitur ad aliud quod ſm fictionē inducitur, niſi ſpecialiter exprimatur. Oppo. gl. j. de relig. l. at ſi quis. §. Labeo. gl. ſoluit optimè. Opp. j. de relig. l. j. Sol. gl. & bene. Opp. & uidetur q negocia hereditaria dicantur eſſe hæredis, cùm fingatur fuiſſe hæres adita hæreditate, retro à tempore mortis, l. omnis hæreditas. & l. omnia ferè. j. de reg. iur. Sol. gl. ibi conſiderauit fictionē, hic ueritatē. No.
1 † q ſi ſtatutum diſponit ſuper ueritate, non habet locum, ſi illa ueritas inducatur per fictionem, quod facit ad multa. Iſtud declarauí plenè in l. omnes populi. in materia interpretationis extenſiuæ. ſ. de iuſt. & iure.

1 *Hæres geſtoris neceſſarij tenetur in minus quam defunctus, ſecus in hærede uoluntarij, quia ita tenetur ſicut defunctus.*

1 §. HAEC AVTEM. Hic exponit illa uerba, iudiciū eo nomine dabo. † Quæro, utrūm detur uniformiter contra hæredem, ſicut dabatur contra defunctum? Gl. hic uidetur dicere q nō. Gl. l. ex depoſiti. j. de act. & ob. uidetur dicere q idem ſit in geſtore uoluntario, & neceſſario, q hęres teneatur in minus quam defunctus. gl. C. e. l. curatoris. & j. e. l. actio. dicunt q illud quod hæres teneatur in minus, habet locū tantū in geſtore neceſſario, puta in tutore & curatore. Et hoc uidetur uerū, quando de uoluntario non reperitur l. cautum. Et iſtud uult dicere gl. dum dicit, tamen quandoq. quaſi uelit dicere gl. regulariter datur cōtra hæredem, ſicut contra defunctum, fallit in geſtore neceſſario.

§. SI EXECVTOR. Contra executorē datum à prætore competit hæc actio in eo quod dolo fecit. Iuriſcōſ. expeditus in poſitione literæ, uenit ad materiā, & eam examinat per quæſtiones. Oppo. j. de euic. l. ſi pignora. Gl. ſol. pluribus modis, ultima eſt uera.

§. INTERDVM. Qui gerit negocia deſerta, ſolùm de dolo & lata culpa tenetur. No. tex. & gl. hic poſitum, qñ in act. neg. geſt. habeat locum lata culpa & dolus, &c.

1 *Actio neg. geſt. contra gerentem negocia, ex neceſsitate, quando detur.*
2 *Actio neg. geſt. quando detur contra gerentem ſe pro tutore, cùm nō eſſet.*

§. HAC ACTIONE. Hæc actio datur contra gerentem, etiam ex neceſsitate uera, uel putatiua. Opp. de to-
1 to tit. de admin. tut. & de tit. j. mand. Sol. Qñq; † neceſsitas alicui incūbit ex natura alicuius contractus, uel quaſi, ex quo oritur propria actio, ut tutelæ & mandati, & tunc non habet locū actio neg. geſt. Qñq; propria actio nō oritur, & tunc ſi gerit ex neceſsitate, nō oritur actio directa ex hoc edicto, quia debet intelligi de eo qui geſsit ſponte, ſed oritur utitur utilis, & ita debet intelligi hic, & C. eo. l. curatoris. Ratio, quia uerba edicti dicūt, ſi quis negocia alterius. Sed qñ quis tenet gerere ex neceſsitate, illa negocia ſunt ſua, ſ. ipſius gerentis cura & ſolicitudine. j. eo. l. ſi pupilli. §. item quærit. Vnde directa non poteſt habere locū, ſed uti-
2 lis ex extenſione Iuriſc. d. l. curatoris. & l. actio. j. eo. † Quæro utrūm iſte habeat locum in eo qui geſsit tanquam tutor, cum non eſſet? Quidā q non, quia tunc habet locū actio pro tutore, j. de eo qui pro tut. per totū. Gl. determinat cōt. in caſu, puta quādo perſona gerentis non erat capax tutelæ, ſ. quādo actio pro tutela nō poteſt habere locum. Cy. l. j. C. de eo qui pro tut. ubi etiam gl. tangit.

§. APVD. Mandatū uerum Titij, uel putatiuum domini, nō impedit actionē neg. geſt. cōtra dīm oriri. h. d. cū l. ſeq. & prin. ſeq. Dicitur hic, ſi cùm propoſuiſſet negotia Titij gerere. ergo apparet q geſsit cōtemplatione domini. Sed quid ſi hoc nō poſuiſſet? De hoc ſunt opi. inter Io. ex una, & Azo. ex alia parte. Io. dicit q tūc nō daretur hæc actio. Azo. cont. Odo. cōcordat ſic, Aut loquimur in negotio q eſt alterius ratihabitione, & procedit opi. Io. aut in negotio qđ eſt alterius re ipſa, uel ipſo geſtu, & procedit opi. Azo. Iſtud enim uidetur dicere gl. j. eo. l. liberto. §. j. in ult. gl. & iſtud tenebat Mart. Sili. & Iac. But. Iac. de Are. aliàs de Rauen. & Pet. aliter dicunt. De quo plenè per Cy. C. eo. l. ſi mādatum ſolius. Examinabo tibi plene in l. quæ utiliter. j. eo.

LEX V.

ITEM SI CVM.

§. SED ET SI. Falſa opinio domini non impedit hanc actionē cōtra uerum dominum oriri. Opp. j. eo. l. liber
to. §. inter negotia. Sol. dicunt quidam ibi poterat pertinere ad eum, cuius negotia gerebantur quo quo modo. Tu dic melius, ut ibi no. Item iſte §. eſt multū cōtra opi. Io. quam modò uidiſtis. ſ. eo. l. iij. in fi. tamē quia loquitur in negotio quod ad aliū pertinet re ipſa, ideò nō inſpicit falſa opi. ut ibi dixi. Dicam plenè j. eo. l. quæ utiliter.

LEX VI.

1 *Negotium ad nos dicitur pertinere re ipſa, cura, & ſollcitudine.*
2 *Pupillus in actione negotiorum geſtorum, quando eſt geſtum utiliter, etiā tenetur inſolidum.*
3 *Negotij ratione quis obligetur ad eum cura, & ſolicitudine ſpectantis, debet eſſe geſtum eius contemplatione.*

a SI PVPILLI. [a] Actio competens cōtra eum, & ad quē ſpectat negotiū, cura & ſolicitudine, nō impedit oriri actionē cōtra eū, ad quē negotiū pertinet re ipſa. No.
1 † q negotiū pertinet ad duob. modis, ſ. re ipſa, & cura, & ſolicitudine, ut hic ſunt, alij qui ponūtur. j. ea. l. §. itē quærit. Opp. q actio neg. geſt. datur inſolidū, non inquantū ē locupletior. ut j. eo. l. quæ utiliter Sol. Speciale eſt in pupillo, ut hic, & l. ij. C. e. & ideò gl. circa hoc diſtinguit, quæ ē clara.
2 † Aduerte tū q diſtinctio hic poſita, habet locum in admi-

nistratore uoluntario. Nã in necessario etiam pupillus tenetur insolidùm, si utiliter gestum est, licet pupillus non sit factus locupletior, * l.iij. §. sufficit. & ibi Dy. ĩ. de contraria & uti. act. tut. uide gl. no. † Vlt. no. cp ad hoc quòd obligetur ille, ad quem negotium spectat cura & solicitudine, necesse est ut eius cõtemplatione geratur, ut hic ibi, sed nec tutelæ iudicio teneris. ut ĩ. eo. l. mandasti. in prin.

* Locupletior. Hoc duntaxat procedere opinor, quãdo ex re actio uenit, ut si in re communi aliquid impensum sit, uel damnum in ea pup. dederit, iudicio communi diuidundo obligatur: l. furiosus. l. ex maleficio. §. tutelæ. ff. de act. & ob. l. Con. B.

3

ADDITIO.

a Si pupilli. Adde l. qui pupillæ. C. eo.

1 Procurator qui promisit per stipulationem tenetur. Abundans cautela non nocet.

2 Contrahens nomine alieno, uel ob utilitatem alterius, & mandatum est factum ad certam personam, quando ipse tantùm, uel dominus tantùm, uel uterq; teneatur.

3 Quando mandatum dirigitur ad hominem incertum, quomodo obligatio contrahatur.

4 Nuncius non potest cõstitui generaliter, sed specialiter constituitur.

5 Causæ cum expressione quoniam aliquid fit, uidetur fieri contemplatione illius ad quem illa causa spectat.

6 Procurator quando contrahit, an necessario debeat scire se habere mandatum, quòd sic.

7 Cautela in faciendo oppositiones, quando agitur contra aliquem ex contractu procuratoris.

8 Actio ut oriatur inter dominum & procuratorem, non est necesse quod procurator exprimat se nomine domini facere.

§. ITEM SI. Ex mutuo contracto cum procuratore cõtemplatione dñi, dominus tantùm obligat. Item obligatio procuratoris nõ impedit actionem oriri contra dominum. Hic est una gl. magna, & eius materiam tractat Cy. l. ei qui. C. quod cũ eo. Tamẽ modicũ à gl. discrepat, nec ponit ueritatẽ, nec alibi scio istam materiam esse examinatam, ideò intendo eam plenè examinare. Quæro † igitur utrùm procurator qui per stipulationẽ promisit, teneatur? Videtur cp nõ, quia talis stipulatio fuit superflua, ut hic dũ dicit, ex abundanti, ergo inualida, l. iurisgent. §. sed si fraudandi. ſ. de pac. Gl. tenet cont. & quod hic dicit, ex abũdanti, i. ad maiorẽ cautelam. & sic no. cp abundans cautela nõ nocet. Non ob. §. sed si fraudandi, quia ibi superfluitas cadit in uitium & delictũ, ideò uitiat, secus hic. Tenẽ ergo † procurator & dominus. Quæro ergo † quãdo aliquis contrahit nomine alieno, uel ad alterius utilitatẽ, utrũm obligetur ipse contrahens tantũ, an dominus tantũ, an uterq;. Et ut declarẽ gl. diuido per tria membra. Quãdocp quis habet mandatũ factum ad certam personã, quandocp ad incertã, quãdocp nullum habet mandatũ. Circa primũ quãdo habet mandatũ factum ad certam personẽ, dicit gl. aut contrahit ut nuncius, tenẽt dominus tantùm. Aut contrahit ut procurator, & distingue cuius cõtemplatione fiat, primũ quod dicit gl. quãdo cõtrahit ut nuncius, est clarũ. Secundũ qñ cõtrahit ut procurator, hic aduerte, quia mandatum factũ ad certam personã, hoc tantùm operatur, ut ad personã certificetur de mãdato. l. procuratorem. ſ. tit. ij. Et ideo cõsiderandum est qualiter istud mandatũ stabat. Aut enim scribebat illi certę personæ quod mutuaret huic tanquã procuratori, & ipse procurator nõ tenetur, nisi proprio nomine se obligasset, ut hoc §. Aut scribebat illi qđ mutuaret huic, nec obijciebat procuratori & hoc factũ fuerit, & tunc procedit quod dicit gl. quia recipiẽs tenetur ex mutuo, mãdans ex mãdato. l. si literas. C. mand. Ratio ẽ, quia quantũ ad mutuantẽ ille ut procurator nõ recipit. † Venio ad secundũ, qñ mandatũ dirigitur ad hominẽ incertũ, hic gl. distinguit, cuius cõtemplatione fit mandatũ. Vide gl. qñ mandatũ ad incertã personam dirigitur, põt esse duobus modis, Primò sic, qđ quis scribat illi, cui literę fuerũt præsẽtatę quod mutuet uel ꝑhat cũ tali. Secũdo modo quod quis cõstituat ꝓcuratorẽ, & nõ dirigat literas alium

1

2

3

Si primo mõ fuerit factũ ille cui fuerũt literæ ꝓsentatæ, perinde est ac si ab initio fuerit personaliter demõstratus, l. quidã. ĩ. de reb. dub. & l. si fuerit. eod. tit. & ĩ. de leg. ij. l. unũ. §. si de Falcidia. Et ideò esset adhibenda distinctio, quæ ſ. prox. facta fuit. Aut cõtraxit ut nũcius, aut alio mõ, utdictũ est. Aduertendũ tñ est, qđ licet posset cõstitui nũcius ad cõtrahendũ cũ incerta persona certificãda ex præsentatione literarũ, uel ex alio euẽtu, tñ oportet ad certũ actũ cõstitui, nõ enim põt cõstitui nũcius generalis. c Cũ enim sit tãquã pica & organũ proferens uerba in personã domini, l. qui aũt. §. fi. cũ l. seq. ĩ. de cõst. pec. nisi esset ei expresse iniunctũ, nõ posset illud tanꝯ pica & organũ proferre, ideò literis credẽtiæ quæ hodie dirigunt, tali latori præsentiũ dabitis plenã fidẽ, uel similia, nõ multũ releuant. De earũ tamẽ effectu, dixi plene in l. Lucius. ĩ. de fideiuſ. Si uerò secũdo mõ cõstituitur ꝓcurator, hic aduertendũ est. Aut cõstat cp ꝑhentes uoluerũt qđ obligaret alter tantũ, uel ambo, & stamus certo. Aut dubitatur, & tũc aut ꝓcurator dixit se ꝑhere, ꝓcuratorio nomine, & tũc an ipse teneatur, dixi ſ. tit. ij. l. procurator qui ꝓ euictione. In casu tñ §. nostri ubi ꝓcurator accepit mutuũ ꝓcuratorio nomine dñi, ipse nõ obligat, quia si bi nihil quæriẽ, nisi seipsum spõte se obliget, ut ẽ casus, hic uerò nõ dixit ꝓcuratorio nomine dñi, & tũc aut expressit cãm quare hoc faciebat scilicet ut expẽderet in negotijs domini, ꝑhens cũ eo qui sciebat eũ esse ꝓcuratorẽ, & idẽ, quia ꝓcuratorio nomine uidet ꝑhere, ut hic, ibi, ut creditorẽ tuum, uel pignꝰ tuũ liberet. qđ no. † quia in expressione causæ præsumitur fieri contemplatione eius, ad quẽ illa cãspectat. Aut causam nõ expresit, sed ꝑhit simpliciter nihil exprimendo, & loquor de eo ꝑctu qui ita pertinere põt ad ꝓcuratorẽ, sicut ad dominũ, & ecõuerso sicut mutuũ, & similia, & tũc ipse ꝓcurator obligatur, l. eũ. C. si cer. pet. An autẽ dñs obligẽt, aduerte, aut quis ꝓxit cõtemplatione domini, & tũc ẽt dñs obligatur, ar. huius l. Aut nõ ꝓxit cõtemplatione dñi, quia fortè nihil sciebat de mãdato, & tũc dñs tenet utili institoria. l. si mutuã d. C. de instit. Si enim hoc operat ratihabitio sequẽs, l. ei qui. in fi. C. qđ cũ eo. multò magis mandatũ, & hoc uidet tenere gl. hic in seq. membro, dũ tractat de eo qui gesit sine mãdato. Prædicta uera, qñ mandatum fuit speciale ad sic ꝑhendũ, tunc enim ad obligandũ dñm sufficit cp procurator exprimat se ꝑhere in dictã causam, in qua cõstitutus est, ꝓcurator, ut hic, ibi, ut creditorẽ, uel pignus liberet, licet mẽtiatur, l. j. §. nõ aũt. uer. sed & si in pretijs. & ĩ. de exer. & hoc uidet tenere Azo e in sum. C. de exercit. §. aut excep. Inn. c. ult. ext. de fideiuſ. Si ꝙò ĩ mãdato causam nõ expresserit, uel fortè nõ dixit se, ꝓcuratorio nomine cõtrahere, ut dictũ est, & tunc ille qui ageret ꝑ dñm in casibus, in quibus dicit dominũ obligari, deberet hoc ꝓbare. l. si mutuam. in fi. C. quod cũ eo. uel saltẽ deberet, ꝓbare dictã pecuniã cõuersam esse in domini utilitatẽ, d. l. ei q. in fi. Sed si nõ haberet mãdatũ speciale ad sic cõtrahẽdũ, ille qui ꝑxisset cũ eo, ignorans mandatũ tñ ꝑ dominũ, nullam actionẽ haberet, quia ad hoc ut dominus obligeẽt, ut in casu prædicto, requiritur ut ille qui ꝑhit cũ procuratore, sciat ipsum in rẽ dñi cõtrahere, & dño hoc expedire, l. fi. de exer. nisi ꝓbaret pecuniã esse uersam in domini utilitatẽ, d. l. ei qui. in fi. C. quod cũ eo. Quæro extra gl. Ex prædictis liquet an sit necesse cp proc. cõtrahens dicat ꝑhere, ꝓcuratorio nominẽ dñi. Itẽ an sit necesse ꝙ ille qui ꝑhit cũ procuratore, sciat, ꝓcuratorẽ habere mãdatũ. † Sed quæro an sit necesse saltem cp procurator ipse sciat habere mandatum? h Videtur cp uõ. l. quæro. ĩ. de eo qui pro tut. & ĩ. fam. ercis. l. qui erat. & si cer. pe. l. eius qui in ꝓincia. Dy. in quodã cõs. uidet dicere cp illæ leges habẽt locũ quantũ ad hoc, ut ipse procurator obligeẽt ex ꝑctu mandati, nõ enim obligat si ignorat, l. filius. §. inuitus. ſ. ti. ij. Sed quantũ ad præiudicandũ ei qui mãdauit, nõ requiritur sciẽtia procuratoris. Hoc uidet falsum, & ꝑ tex. ĩ. iud. sol. l. iij. §. sed cp de tutore. ibi, uel dũ ignorat. Si enim ignoraret mandatũ, non põt obligare dñm ut ꝓcurator, sed ut negotiorũ gestor, si eius cõtemplatione gerit. Sis ergo † cautus ex prædictis, qñ conueniens aliquẽ ex ꝑctu ꝓcuratoris, quas positiones habes facere.

4

5

b

c

d

e

f

g

6

7

Prædicta

Prædicta uera sunt, quantũ ad actionẽ quæ debet oriri inter dñm, & eũ q ꝑhit cũ ꝓcuratore. Sed quantũ † ad actionẽ quæ debet oriri inter ꝓcuratorẽ & dñm, nõ est necesse cp ꝓcurator exprimat se nõe dñi facere. ĩ. de interrog. act. l. qui seruũ. Videt enim semp factũ, quantũ est inter eos ex uigore præcedẽtis mãdati. ff. mãd. l. si ꝓcuratorẽ. Cũ em̃ aliter faciẽdo delinqueret ꝓcurator, & ueniret ꝑ fidẽ datã, hoc non debemus præsumere, l. merito. ĩ. pro soc. Sunt tñ quidã actꝰ qui nõ possunt celebrari, nisi dicat, uel intelligat nõe dñi, ut iudiciũ ex parte actoris. ſ. tit. ij. l., ꝓcurator qui ꝓ euictione. Venio ad tertiũ, qñ aliquis gerit sine mãdato, in hoc dicit gl. tua optimè, dic ut in ea. & in eo qđ gl. allegat. l. ult. ĩ. qđ cũ eo. Dic cp ibi interuenit tacitũ mandatũ, ex eo cp dñs erat solitus sic facere. l. uniuersorũ. ĩ. de pig. act. † Quæro qđ in actore ciuitatis, i uel tutore ꝑhentibꝰ, & alijs huiusmodi. Dic ut ĩ. l. ciuitas. ĩ. si cer. pet. & l. post mortẽ. §. j. ĩ. qñ. ex facto tut. Quæro quid in prælato ecclesię? Dicũt doc. in auth. hoc ius porrectum. C. de sac. eccl. & Inn. ext. depos. c. j.

ADDITIO.

a Ergo. Et adde in materia Cy. l. si creditor. C. si tut. uel cur. interue. et l. si pro cur. qui pro euictione. ſ. de proc. & Bal. l. etiam. C. de fideicom.

b Fiat. Et adde q, si procurator cum mandato contraxerit proprio nomine, q, requiratur ratificatio, uel in rem uerso, aliàs nõ obligatur, ut no. hic per Bar. post gl. & Bal. l. ei qui. C. quod cum eo. Quid autẽ si procurator meus contraxit nomine meo, an etiam ipse obligatur. Bal. l. ei qui. et etiã Bar. hic. in l. procurator qui pro euictione. ſ. ti. j.

c Generalis. Bar. d. l. quæ autem. & Bal. d. l. ei qui. C. quòd cum eo.

d Mutuam. l. Iulia. §. si procurator. ff. de act. emp.

e Azo. Bar. d. §. non autem.

f Qui. No. sing. ex d. l. ei qui. secundũ Bal. ibi, post Cy. et Bar. hic, q, si liber homo gerens negotia mea, suo nomine cõtrahit se obligando, licet non habeat mandatũ, potest dominus cõuenire si in rẽ eius ẽ uersum, uel si ratificauit.

g Necesse. Bad. l. falsus. C. de fur. Pet. c. cum ex officio. de præs. transit cũ d. Dy. non tamen facit mentionem de Bar. hic uide quæ ibi dixi latè.

h Mandatum. Bar. l. multũ. de cõd. & demõ. & de hoc ibi dixi in apost. mag. & Bal. & Imo. l. qui in domini. ff. de testi. ubi latè per Bal. l. j. de confes. & Bal. l. falsus. de fur.

i Ciuitatis. Quid in pupillo, an idem sit sicut in ecclesia, et an requiratur uerti in eius utilitatem, gl. hic, & Bal. l. ei qui. C. quod cum eo.

§. SI QVIS Pecuniã. Mandatũ ab alio mei causa mihi actionẽ neg. gest. non tollit. Materiã huius legis plenè expedit gl. C. de fur. l. si is cui. Intelliges tñ hũc §. & materiã istã, qñ pecunia missa fuit simpliciter. Secus si ob certã causam, ut puta, si aliquis mitteret pecuniã tibi, ut emeres sibi codicem licet tibi non daret, sed ipse emeret, nõ posses tu ab illo repetere. l. Titio. in princ. ĩ. ad municip.

§. SED SI Quis negotia. Qui gerit negotia animo de prædandi, actione negotiorũ gest. tenetur, ipse tñ agere nõ potest, nisi quatenus dñs factus est locupletior. Opp. l. si in area. ĩ. de cond. ind. ubi dicitur cp nõ cõpetit actio, sed retẽtio. Sol. But. hoc fatebatur. Io. cõt. l. in hoc iudicium. §. diuersum. ĩ. com. diui. Ad istũ §. respõdet, cp hic gessit nomine domini, licet haberet animũ deprædãdi, in ꝓrio nomine suo, in re tñ aliena. Hoc sentiũt hic gl. paruulæ, & ẽt gl. magna. Sed quæro qualiter ꝓbabitur, cp accesserit aio deprędãdi. ꝛ. tẽpore reddẽdæ rationis, si quidẽ celat & suppримit, præsumit ab initio talẽ animũ habuisse. ar. ĩ. ad Maced. l. sed lul. §. proinde. Simile qui celat res hæreditarias ꝑdit beneficiũ falcidiæ. l. Paulus. & l. beneficio. ĩ. ad l. fal. & l. sancim. §. illo. C. de iur. delib. & qđ hic dicit in gestore, multò magis puto idẽ in tutore. Et sic debeat determinari l. iij. §. sufficit. ĩ. de contra. act. tut. cp nõ requiritur cp pupillus sit locupletior, nisi quãdo tutor accessit animo deprædandi.

§. SED SI Quis ita. Quatenus negotium spectat ad gerentem, actio ista non oritur, sed in quantũ spectat ad alium, oritur. h. d. In eo qđ dicit, sciens, facit pro opi. Io. posita in l. iij. in fi. ſ. eo. de quo dicit ĩ. co. l. quæ utiliter. §. fi.

§. SI QVIS Quasi. Error in persona gestoris non impedit nasci actionem neg. gest. h. d. Facit ſ. eo. l. iij. §. hac actione. Licet enim iste gesserit ex suspitione necessitatis, tamen habet hanc actionem.

Bar. super ff. uet.

1 Peculium filij uel serui est patris uel domini, & si geratur eorum contemplatione, tenentur negotiorum gestorum.

2 Gestum esse alicuius contemplatione probatur, probata amicitia inter gerentem, & eum cuius contemplatione uidetur esse gestum.

3 Gestum quod meo nomine non est, ratum non possum habere, & quando. nu. 7.

4 Actio neg. gest. contra me datur, quando negotium non est gestum mei cõtemplatione, sed ad me pertinet re ipsa, non insolidum, sed quatenus factus sum locupletior.

5 Filius & seruus in contractu gesto respectu peculij, quando nihil est in peculio naturaliter non obligantur.

6 Actio negotiorum gestorum non datur, quando negotium spectat ad eum quoquo modo re ipsa, ita q, eo nomine potest esse actio contra alium, ad quem re ipsa spectat.

§. SED SI Ego. Si negotiũ põt pertinere ad eũ, cuius cõtemplatione geritur quoquo mõ re ipsa, ꝑ eum, cuius uerè est, nõ agitur, etiam si ratum habeat, & nõ põt habere ratum cp suo nomine non est gestum. No. j. † cp peculium filij uel serui est patris uel domini, adeò cp si eorum cõtemplatione gerat, tenetur negotiorũ gestorũ. l. iij. §. sed utrùm. ĩ. de mino. Secundò no. † modum probandi quomodo alicuius contemplatione sit gestum, s. probata amicitia inter gerentem, & eũ cuius contemplatione dicitur gestum. Dicam statim in §. item quæritur. a Tertiò no. † quod meo nomine nõ est gestũ, ratũ habere non possum. † Quarto no. diligẽter cp quando negotiũ nõ est gestũ mei cõtemplatione, & cotra me datur actio, quia ad me pertinet, re ipsa nõ datur in solidũ, sed quatenus sum locupletior, ut in uerſ. eodẽ loco. Opp. quando negotiũ geritur ex amicitia, nõ inducitur repetitio. ĩ. eo. l. si is qui amicitia. Gl. sol. & bene. Opp. actio neg. gest. datur cõtra eum ad quẽ uerè spectabat, ſ. l. prox. in fi. sed ad patrẽ uel dominũ spectat uerè, ergo cõtra eos debet dari. Sol. ibi ad eum cuius cõtemplatione gerebatur nullo modo poterat pertinere negotium, hic sic, quia ad filium uel seruũ spectat, quia saltẽ naturaliter obligatur, ita dicit gl. Ad istud opp. ĩ. de uer. eodẽ loco. Sol. dicit gl. super illo uer. ibi, nihil erat in peculio. unde ad filium, uel seruũ nullo modo spectat negotiũ, meritò conuenitur pater, uel dominus. Mirabile uidetur cp hæc gl. sentiat, † cp quãdo in peculio nihil est, filius uel seruus nõ obligatur naturaliter, quia si obligaretur naturaliter, & sic negotiũ ad eũ quoquo modo spectaret, nõ posset conueniri pater, uel dominus, ſ. prox. dictũ est. ꝛ. hoc uerũ est, quando cõtractus celebratur respectu peculij, adeò autẽ ipsum peculium respicit, cp si nihil est in eo, non obligatur ipse filius, uel seruus, ut hic, l. frater à fratre. ĩ. de cond. ind. l. si ex duobus. ĩ. de pec. Vel si uelles sustinere cp seruꝰ & filius nõ obligarentur naturaliter, dicas cp ad hoc ut actio non deꝛ cõtra patrẽ, & dominũ, quãdo gestũ est cõtẽplatione filij, requiritur cp filius naturaliter obligetur, & cp pater possit cõueniri de peculio. Ita innuit gl. quã ſ. prox. recitaui, si bene inſpicias. Ad idem ext. gl. op. ſ. ea. l. in prin. ubi gerit cõtemplatione tutoris, & ipse obligat, & nihilominus pupillus, ad quẽ negotiũ re ipsa spectat, simile in l. iij. in fi. ſ. eo. Sol. ibi ille, cuius contemplatione geritur, obligatur, quia negotium pertinet ad eũ cura & solicitudine, hic re ipsa filius uel seruus obligatur, unde alius re ipsa nõ potest obligari. Sume ergo regulã sic, † quãdo negotiũ spectat ad eũ, cuius cõtemplatione geritur, quoquo modo re ipsa, ita cp eo nomine possit esse actio ꝑ aliũ, ad quẽ re ipsa spectat, actio negotiorũ gestorũ nõ datur. Venio ad uer. nam & si. Op. ĩ. de in rem uerso. l. quod si seruus. In hoc dicit gl. in co cp dicit tex. non necessarium, subaudi, maximè, ſm Azo. Aliꝰ dicũt cõt. qa si emisset, necessariò cogeret habere ratũ, ut ĩ. eo. l. Põp. Istud nõ uidet uerũ, qa l. Põp. hõ loquit in negotio qđ ẽ nõstrũ ratihabitiõe, ut ibi dicã. Præterea cũ hic nõ fuerit emptũ mancipiũ nõe patris uel dñi, ratũ habere nõ põt, & ideò in hoc tenenda ẽ opi. Azo. cp subaudiatur, maxime. † Opp. & uidet b cp possum habere ratũ, qđ meo nomine nõn est gestum. l. fi. ĩ. e. & C. de ijs qui à non do. ma. l. j. Gl. dicit, fallit ibi in l. fi. ĩ. eo. Et est ratio, quia aliter dño rei

1

2

3

4

5

6

7

b

nō pōt esse cōsultum re perempta, uel præscripta, unde in in subsidiū permittitur ratihabitio, l. mater. C. de rei uend. & ī. si cer. pet. l. si cū seruū. & ibi de hoc dixi, l. j. C. de his qui ā non do. ma. est speciale fauore libertatis. Op. ī. quod iusſu. l. j. §. fi ratū. & de in rē uers. l. si res. §. pe. Gl. fol. ibi habet ratū contractū seruī, hic contractū alterius. Dy. c. ratū. ext. de reg. iu. lib. vj. dicit aliter. Aut quis habet ratū tanquā factū ā seruo, & potest, ut in cōtrarijs. Aut tanq̄ factū suo nomine, & nō pōt, ut hic. Et sentit idē qd' gl. Nā illud quod nō ē meo nomine, nō possum habere ratū, ut negotiū trahatur adme, & uideatur nomine meo gestū, ſm quod requirit, §. itē quæritur. ī. ea. l. sed bene possum habere ratū, ut uoluntas mea trahat ad negotiū, & mihi præiudicet. C. de rei uē. l. mater. & ī. de pig. l. si fundus. §. j. Ita loquūtur ꝓria s. prox. assignata. Quærit gl. quid si uēdidisti rē meā tuo nomine, & ratū habui. Dy. examinat in c. ratū. & Cy. l. mater. C. de rei uendi. ego in l. si eum seruum. ī. si cer. pet. uide gl.

ADDITIO.

a Quæritur. Bar. l. si mandatum. C. eo.
b Videtur. Vide qualiter possum habere ratum, quod meo nomine non est gestum. Adde quod Bar. post gl. l. j. in prin. C. si in una eademq; causa. Et hāc reg. limitat Inn. fallere in spiritualibus. Ita dixit in c. Massana. iuncto c. seq. in gl. in uer. adijcerem. de elec. Bal. l. ei qui. C. quod cum eo. & ibi gl. fi. & l. fi. & l. j. C. qui admit. in xix. opp.

§. SED ET SI Hominis. Contra cū, ad quē spectat uerè negotiū hæc cōpetit actio, nō inspecta falsa opinione gerentis. Quæro utrū inter ista duo respōsa sit aliqua differētia. Io dicit q̄ sic Gl. cōt. uidetur facere per istā literā, quæ dicit, sed & si. quia quādo post aduersatiuā, sed, sequit copula, aduersatur ad factū, nō ad ius, l. j. §. ne quis eū qui in ius uo. ui ex. & ibi no. Breuiter dic, aut est certū cuius cōtēplatione gesti negotiū, & tūc distinctio huius §, nihil operatur circa ius, sed circa factum. Ita loquitur opin. gl. Aut ē dubiū cuius contemplatione gesti, & tunc si putaui seruū, uideor gessisse cōtemplatione domini, & si putaui liberū, uideor gessisse contemplatione liberi. ar. l. cū aliquis. C. de iur. del. & ideò in casu, in quo agitur cōtra aliū, cuius contēplatione non gesti, non daretur in solidum, sed inquantū ille est factus locupletior, ut s. prox. §. in fi.

a b §. SI TITII.[a] Expensa facta[b] ne res pereat, repetitur ab eo, ad quē res spectat, nō inspecta falsa opinione gerētis. Op. & uidet q̄ repetere debeā ab eo cui dedi, quasi acceperit turpiter, nō ā uero domino, l. ij. ī. de cōd. ob turp. cau. Gl. soluit, non dedit hic suo nomine, sed nomine alterius. Vnde nō pōt repetere, nisi ille ratū habeat, l. si absētis. C. si cer. pet. l. si quis ab alio. ī. tit. j. Innuit ergo q̄ si ille, cuius nomine est gestū, non haberet ratū, nō posset repeti ab eo. Quod nō puto uerū, ut statim dicā, & sine dubio ille posset cōueniri, cuius est seruus, si ille cui est solutū, cōueniri non pōt, ut quia hostis, uel latrunculus, qui reperiri nō pōt, ar. l. fi. in prin. s. de eo per quē fact. est. Pro horū ergo declaratione quæro, qualiter istud negotiū spectat ad dominum seruī? Gl. dicit, ratihabitione. Tu, ut omnia cessent, dicas q̄ ad dominū pertinet rei ipsa, quia nisi sic esset gestū, res erat peritura, meritò dicitur impensa necessaria. l. impensæ. ī. de uer. sig. Et sic cessant omnes opi. quæ sunt in gl. Ita tenebat Mar. Sil. & Iaco. But. & ideò siue dominus habeat ratū, siue nō, pōt cōuenire ista actione, quia pro rato habendū est. ī. eo. l. Pomp. Sed teneo opinio. gl. q̄ pertineat ratihabitione Op. quō potest habere ratū, cùm suo nomine nō sit gestū. s. ea. l. §, sed si ego. ꝛ. gl. potest geri suo nomine ut in possessore hæreditatis, & uult dicere, ille qui soluit, cū putaret Titium dominū, soluitur contemplatione domini, nō personæ Titij, sed istius qualitatis quæ est, esse dominū. Vnde q̄ cunq; sit ille, qui est dominus, eius nomine gestū est, ut in possessore hæreditatis qui soluit cōtemplatione eius qui ē hæres, licet erret in persona. Vel dic q̄ in isto casu, cū sit gestū utiliter, imò necessario, quia res aliter peritura erat, perinde habetur ac si ratū haberet, ī. eo. l. Pōp. Cui[9] occasione gl. intrat hanc materiā de negotio qd' ad aliū spectat ratihabitione, qd' nō examino hic, sed dicam in l. Pomp. ī. eo.

ADDITIO.

a Titij. Bar. l. quamuis. fol. mat.
b P. PAV. P. Facta. Barb. cons. xlvj. uolu. iiij. j. dub.

1 Mandatum qui tenuit, potest postea illud acceptare.
2 Actio negotiorum gestorum unde & quando oriatur, nu. 3.
4 Negotiorum gestorum genera sunt septem.
5 Negotium esse gestum contemplatione alicuius, qualiter probatur.
6 Negotio gesto re ipsa, ſ. quando est impēsum. in rem, uel occasione rei, quis obligatur.
7 Dominus ut teneatur in solidum ipso negotio gesto, quid probandum sit.
8 Gestum domini contemplatione, qualiter probatur.
9 Gerenti negotium alienum proprio nomine, quomodo succurratur.
10 Soluens debitum alienum quando repetat.

§. ITEM Quæritur. Si negotiū geritur nomine eius, ad quem non spectat, ex eius ratihabitione negotiū dicit pertinere ad eū, & hac actione tenetur, si sibi aliquid ex ratihabitione quæritur, aliàs secus. hoc dicit usq; ad §. uideamus. Opp. ratihabitio comparatur mandato, l. semper qui non prohibet. ī. de reg. iur. C. ad Maced. l. fin. Ergo habet locū actio mandati, nō neg. gest. Gl. soluit trib' modis.

1 Secunda est no.† fol. q̄ licet ab initio noluerim acceptare mandatū, posteà possum acceptare mandatore in eadem uolūtate durāte. ext. de pac. c. licet. lib. vj. Tamen ad cont. Dy. ext. de reg. iur. c. ratihabitionē. lib. vj. dicit q̄ ratihabitio comparatur mandato, non tamen in omnibus scilicet, qa

2 non oritur actio mandati. Quæro ſ.† unde oriat' actio neg. gest. ꝛ. in tribus generibus negotiorum oritur, ex negotio gesto, ut s. ea. l. iij. §. hæc aūt actio. In isto quod est nostrū ratihabitione, oritur ex ratihabitione. Ita dicit gl. hic. Dy. c. ratū. de reg. iur. lib. vj. dicit q̄ semper oritur ex ratihabitione

a tacita, uel expressa, l. Pomp. ī. eo. Sed hoc est contra[a] l. iij. §. hæc autē actio. s. eo. Oritur enim contra furiosum, ut s. eo. l. iij. §. & si furiosi. Sed furiosus non potest habere ratū tacitē, uel expressē, ergo non oritur ex ratihabitione. Doc. ultra mon. ut Cy. refert in l. si pecuniam. C. eo. dicūt q̄ semper oritur ex negotio gesto, & hoc tenet lac. But. & bene, quia casū est hic. Nam ratihabitio nihil agit circa actionē producendam, uel non, sed solū hoc operatur, ut faciat negotiū esse meum, quod alias non erat. Ibi, ratihabitio, inquit, fecit tu

3 um negotiū. ideò actio oritur ex negotio gesto, propter ratihabitionem, non ex ratihabitione. † Quæro quādo oriat' ista actio ꝛ. in tribus generibus negotiorū oritur statim cum geritur, ut d. §. hæc autem actio. In eo quod est nostrū ratihabitione, oritur ratihabitione sequuta, non ex ratihabitiōe sed ex negotio gesto retro. Nec ob. prædictis ī. de sol. l. dispensatorē. in fi. Dic ut ibi dixi. † Quæro quot sint gene

4 b ra negotiorū.[b] Gl. magna hic distinguit quatuor genera. Ego addam tria, & sic erunt septē. Dicit gl. negotiū pertinet ad nos, cura & solicitudine, re ipsa, ratihabitione, & ipsoge stu. Adde more ciuitatis, naturali ratione, & ex uirtute consequentiæ. Circa primum dicit gl. q̄ ille, ad quem pertinet negotiū cura & solicitudine, non tenet' in actione, nisi eius cōtemplatione sit gestū, ut s. ea. l. in prin. Habes ergo probare duo, scilicet q̄ est gestum, & q̄ eius contemplatione.

5 Sed hoc secundū qualiter probatur?† ꝛ. si hoc dixi, uel protestatus fuit, ut s. ea. l. in princ. & l. Nesennius. ī. eo. tit. Item ex aliis cōiecturis, ut puta, ex amicitia quam habebat cum eo, magis quam cum domino, ut s. ea. l. §. sed si ego. uers. q̄ si amicitia. Si enim probetur scientia tantū, hoc est, q̄ sciat negotiū ad te cura & solicitudine pertinere, nō puto sufficere, ut uideatur eius cōtemplatione gestū, ut s. ea. l. in pri. Sed quantū ad eū, ad quē negotiū uerè spectat, uidet' q̄ sola scientia sufficit, ut s. ea. l. §. si qs ita. in fin. nisi sit aliud qd' dictā præsumptionē tollat, ut dicā statim. Secūdò est negotiū nostrū re ipsa. hic gl. distinguit, & dicit gl. quādo in rem meā impendis. Idem puto si occasione rei meæ, licet nō in rem meam, s. prox. §. fm opin. quā tenui. In isto negotio gl. distinguit, aut fuit gestū contemplatione eius, aut non. Tu

6 dic latius† aut fuit gestum contemplatione domini, aut alterius. Primo casu dominus tenetur in solidū, nisi gerēs accesserit animo deprædandi, ut s. ea. l. §. sed si quis negotia.

Qualiter

Qualiter probetur, ibi dixi. Item nisi dominus esset pupil-
c lus,[c] ut s. ea. l. si pupilli. & C. eo. l. ij. Aut est gestū nomine alterius, & tūc aut alterius tertij, aut ipsius gerentis. Primo casu, aut ad illū tertiū negotium potest pertinere alio modo, quā re ipsa, & nō impeditur actio cōtra dominū, ut s. eo. l. iij. in fi. & s. ea. l. in princ. Aut pōt pertinere re ipsa quoquo modo, & tūc aut eo nomine potest esse actio, & nō tenetur dominus ex sua persona, ut s. ea. l. §. sed si ego. Aut eo nomine nō pōt esse actio, & tunc est idē ac si ad eū, cuius nomine geritur, nullo modo posset pertinere, ut s. ea. l. §. sed si ego. uers. eodē loco. Si uerò nullo modo pōt pertinere ad eum, cuius contemplatione geritur, tunc sine dubio dominus tenetur. ut s. ea. l. item si procurator. in fin. & s. ea. l. §. sed & si hominis. & §. si Titij. non tamē tenetur in solidùm, sed qua-
d tenus est factus locupletior, d. uers. eodē loco.[d] No. ergo
7 multū,† q̄ ad hoc ut dominus teneatur in solidum, debes probare duo, scilicet negotiū gestū, & eius cōtemplatione gestū. Sed si nō probares eius cōtemplatione gestū, debes probare negotium gestum, & ipsum locupletatum, d. uers. eodem loco. Aliàs ista actio non competeret.

* Cōpeteret. Fallitur hic Bar. Nam neg. gestorū actio cō petit actori si e mini[e] cōtemplatione gestum ꝛ. eo ipso q̄ tātum utiliter gesserit, tamet si effectum nō habuerit qd' gesserit: l. de qua re. §. absē tem. ff. de iud. I. Con. B.

* Vbicunq; autē dixi dominū teneri in solidum, intellige, nisi gestor accesserit animo deprædandi, §. sed si quis negotia. s. ea. l. Sed 8 iuxta hoc quæro,† qualiter probabitur[e] dolus ex ipso q̄ gestor sciebat negotiū ad dominum pertinere, ut s. ea. l. si quis ita. iu fin. §. nisi ex aduerso probetur quod alterius contēplatione sit gestū, §. sed si ego. uers. qd' si qd' si 9 amicitia. s. ea. l. Si cū† aliqs gessit negotiū alienū suo, pprio nōie, tūc dicut in gl. quæ clarē loquit'. cōcludit ergo gl. q̄ per uiā retētionis succurrat' nō per uiā actiōis. Qd' ē uerū, si quæramus de actione quæ orit' ex ipso negotio gesto impēdendo in re. Sed q̄q̄ geritur aliud negotium, quia ille qui impendit in re, restituit ipsam ei, ad quē spectat, utrū ex isto negotio gesto restituendo oriatur cōdictio inde?biti, quasi plus debito restitueret? Dic ut in l. q̄ exceptionem. §. si pars. ī. de cond. indeb. Tertiò est negotiū no
f strū ratihabitione,[f] de quo remittit gl ad prox. no. Tu dic
10 ut dicā ī. eo. l. Pomp. la. j. Quartò est negotiū nostrū, ipso gestu. Dicit gl. & hoc est nomen † generale, quia tex. appellat ipso gestu, quādo soluo pro te, quo casu, aut soluo tuo nomine, & possum repetere. Aut nomine meo, & tunc est opinio inter Io. & Azo. Ita dicit gl. quam gl. Cy. examinat. C. de con. ind. l. si & patre. In ult. q. Et finaliter dicit hic, ſm Pet. q̄ñ aliquis soluit nomine suo debitum alterius, aut repræsentabat duplicem personam, ut quia est hæres, & est uera opinio Io. Aut non repræsentabat duplicem personam, & est uera opinio Azo. Tu dic indistinctē esse ueram opinionem Io. cum aliqua additione. Dicit enim Io. quòd si aliquis soluit debitum alienum suo nomine, habet actionē negotiorū gestorū cōtra uerum debitorem, si posteà cum cognouerit soluens, & cōstituit in animo qd' pro uero debitore sit solutū, & supple, & creditor, cui est solutū hoc acceptauerit. l. si tibi. ī. de don. Nec ob. quod dicit Azo, soluēti nata est cōdictio indebiti, ergo eadē solutio nō parit liberationem, quia hoc uerū est ab initio, sed ex post facto hoc pōt cōtingere. l. si uendidero. §. si Titius. ī. de fur. Sum expeditus de glo. quod gl. dicit de eo qui soluit debitū meum, idē intelligas de eo, qui pro me suscepit iudiciū, ut ī. eo. l. soluendo. & ī. de iud. l. de qua re §. cū absentē. Quintò negotiū quod pertinet ad nos more ciuitatis, est in istis donis nuptialibus, & similib. de quibus habes in l. cū plures. §. fi. ī. de adminiſt. tut. l. j. §. sed non nullos. ī. de tute. & ra. distr. Se
g xtò, scilicet naturali ratione,[g] ut puta, si ego expendi contemplatione tui, recolligēdo ab hostibus tuū cōsanguíneum, quē recolligere debebas naturali ratione, l. sed si ideò. & l. præceden. fol. mat. Septimò ex uirtute cuiusdam consequentiæ, l. ex facta. ī. eo. Prædicta uera, quando geritur negotium alterius, de quo loquitur, prima pars edicti. Sed quando geritur negotium quod nullius est, ut hæreditarium, de quo loquitur secunda pars edicti, tunc illud fingit hæredis fuisse adita hæreditate, ideò ad ipsum potest pertinere omnibus modis, quò suprà dixi.

ADDITIO.

a Casum. Et adde q̄, in mutuo, & debito facto nomine alieno, non requiritur ratihabitio. l. si absentis. & ibi Bar. & Bal. C. si cer. pet.
b Negotium. Gl. & doc. l. si pecuniam. C. eo. Item adde aliùm modū ultra istū ī. eo. l. mandasti. & Cy. l. si mandatum. in prin. C. eo. tit.
c Pupillus. Bar. & doct. l. si mandatum. C. eo.
d Loco. Igitur uide q̄, in casu d. §. sed si ego. non fallat regula posita in l. item si cum putaui. in fi. s. eo. licet Bar. sentiat cont. l. si mandatū. C. eo. & ī. in hoc. §. Fulg. d. l. si mandatum. C. eo.
e Probabitur. Bar. l. si mandatum. C. eo. tit.
f Ratihabitione. Vt quando utilitas ad me non pertinet, seu, & rectius, non sentio utilitatem, nisi uelim. ut si exigis pecuniam à debitore meo, uel emis nomine meo, uel uendis rem meam nomine meo, istis casibus non cogor ratum habere, secus in alijs tribus generibus. l. Pom. cum glos. uer. haberi. & l. si pecuniam. C. eo.
g Ratione. Bar. l. quamuis. fol. mat.

1 Gestor quando teneatur de neglectis.
2 Gerere quòd quis dimisit qualiter intelligatur.
Aduocatus debet probare uoluntatem gestoris fuisse ab initio.
3 Gestoris si de uoluntate non apparet, præsumam illud ab initio uoluisse.
4 Gestor qui fecit uineam zappari, nō potest illam dimittere in medio anni, in his quæ tempore non limitantur, ut locare domum, & similia, gerens potest dimittere, quando uult, nisi posit sibi imputari.
5 Negotiorum gestorum agens quid debeat probare contra non gerentem, qui accesit ut quædam gesturus, quæ alius gesturus erat.
6 Gesturus unum negotium, non debet à se exigere.
7 Actione carens non potest experiri.
Exceptio, tu non habes actionem, impedit litis ingressum, nisi causa cognita requirat altiorem indaginem.
8 Mandatum non inducunt, uerba ista, si negotia mea gesseris &c.

§. VIDEAMVS. Gestor tenetur de neglectis, si alius erat gesturus. Item si à se non exegit, secus si non exegit ab alio, nisi esset de illis personis, quæ possunt agere si ne mandato. h. d. cum seq. & in princ. seq. usq; ad §. itē si fundum. Op. q̄ nō teneatur, nisi de gestis tantùm, C. eo. l. tutori. Gl. soluit duobus modis, quæ sol. debent simul iungi.

a Dia ergo[a] latius, utrùm † quis teneatur de neglectis, distin-
1 gue, Aut ab initio cœpit gerere, & posteà dimisit, tenetur, ar. l. commodato. §. sicut. ī. commo. Aut non incepit, & tunc aut accesit ab initio, ut omnia gesturus, nec fecit, & tenet de omnibus, l. Pomp. in negotijs. cum l. seq. ī. eo. Aut accesit ut gesturus aliqua, & tunc aut alius non erat gesturus, & non tenetur nisi de gestis, C. eo. l. tutori. Aut alius erat gesturus, & tunc aut ille alius erat diligens, & tenetur de neglectis, aliàs non, ut hic. Op. ī. de eo qui pro tut. l. j. §. fi. Sol. aliud in tutore, qui gerebat ex causa necessitatis, aliud in gestore uoluntario, ut hic. Pro declaratione prædictorum, dixi s. & si inceperit gerere & dimisit, tenetur de omnibus,
2 † quæro quomodo intelligatur dimittere? ꝛ. tex. in l. tutori. C. eo. dicit quod huic gestioni uoluntas imponit finem, quod intelligendum est, de uolūtate quam habuit ab initio, cùm accesit ad gerendum, ut patet ex prædictis. Probatur ī. e. l. Pomp. in neg. in fi. cum l. seq. Si uerò dimiserit aliter quam habuit uoluntatem ab initio, tunc tenetur. Debet ergo esse cautus aduocatus, ut probet de uolūtate quā
3 gestor habuit ab initio.† Sed pone q̄ de uoluntate nō apparet. Certè præsumam illud ab initio uoluisse quod fe-
4 cit, l. sed Iul. §. proinde ī. ad Maced. Quid † ergo dices si fecit uineam zappari uel putari, poterit ne dimittere in medio anni dictam culturam? Videtur quod sic, quia sufficit si cui uel in paucis, &c. d. l. tutori. C. eo. Contrarium puto, quia totius anni una cultura est, d. l. diuortio. §. fi fundum. ī. sol. mat. & ab initio uidetur habuisse animum gerēdi negotium totius illius anni, l. item quæritur. §. qui impleto. ī. eo. Et pro hoc, quia quod dicitur, quod tenetur de gestis, intelligitur & neglectis eis cōnexis, l. tres tutores. ī. de adm. tut. Prædicta uera in his, quorum unius anni uel certi temporis dicitur una cultura, sed in his quæ sic non limitātur

tempore, ut locare domum ad pensionem, & similia & potest fieri intra unum annum, uel mensem, uel similia, tunc potest dimittere quando uult, ar. d. l. itē quæritur. §. qui impleto. Quod intelligo, dum tamen sibi nō possit aliquid imputari, quia forte alius accederet ad gerendū, si sciret eū
5 dimittere, ar. l. fi mandauero. §. fin. ff. mand. & ar. huius. §. † Quæro quando accessit ut quædā gesturus, & alius gesturus erat, quid debet probare actor, ut faciat eum teneri de neglectis? rg. q alius erat gesturus omnia. Item quod ille alius erat diligens. Item q propter eum, qui gerebat quędā, ille omisit. Hæc omnia probantur hic in tex. adde quartū scilicet, q iste qui gerebat quædā hoc sciebat. Si enim ignoraret, nō posset sibi imputari culpa, ideò, nō teneť. Venio
b ad uerſ. certē. [b] Quæro † utrum ille, qui accessit ad gerendū
6 unū negotiū, debeat à se exigere? Gl. disputat, finaliter determinat q non. Cont. tex. hic, loquitur enim de eo q quædā gesſit, & tamē à se tenetur exigere. Fateor si alius erat gesturus omnia. Aliàs tenco opi. gl. per l. fi remunerandi. §. apud Iul. quam gl. allegat. Facit quod habuistis notatū in l.
c qui proprio. §. fin. s. de procur. Venio ad uerſ. [c] quanquàm.
7 No. † q sine actione nemo experitur, [d] Concordantiæ sunt,
d in gl. Eæ quo collige, [e] q ista exceptio, Tu nō habes actionē
e impedit litis contest. Dicit enim tex. qui nullā actionē intē dere potuit. Vnde ipsum proponere in iudicio, sibi interdicitur. Et gl. dicit, nemo sine actiōe experitur, & sic ipsum experiri, interdicitur sibi. Quod intellige, nisi causa cognita requirat altiorem indaginem. & l. nam posteà. in princ. & quod ibi no. ff. de iureiur. & ibi dixi. Quærit gl. utrū saltē extra iudicium debeat petere, & tēnere. Gl. determinat q nō, quam uide. Ad fi. l. opp. dicitur hic, nisi usuræ remissæ sint, nā remitti non possunt antequam debeātur, l. sub cōditione. ff. de sol. Dicunt quidam q hic fuerunt remissæ pòst, alij
8 q primò. † Ex qua gl. no. q uerba sic conditionaliter prolata, si negotia mea gesseris, &c. non inducunt mādatum. l. si quis sub conditione. ff. si quis omiſ. causa.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Ergo. Alex. l. tutori. C. eo. ti.
b Certe. Gl. & Bar. l. tutori. in fi. C. e. quomodo debet fieri ista certificatio. ibi Sal.
c A. B. Vers. No. quando certum est quem non habere mandatum, non admittitur, licet uelit cauere, fallit in causa capitali. l. non tantum. ff. de appel. fallit in causa liberali. l. benignius. de lib. cau. Fallit quando carens mandato, est de coniunctis. l. sed & hæ. s. de procur. Ang. l. fi. de procur.
d P. PAV. P. Experiur. Limitat Iaſ. l. Titius. ff. de uer. obl.
e Collige. Bar. l. posthumus. §. si quis ex his. de inoff. test.

LEX VIII.

SI AVTEM.

a §. ITEM SI Fundum. Gestor tenetur totum reddere q d ad se peruenit. No. q petere [a] aliquid ut procurator cū non sit, & cōsequi, est obreptio, ut hic, ibi, per obreptio
1 nem, &c. † Sed qui per obreptionē aliquid cōsequitur, incidit in crimen falsi, l. si quis obrepserit. ff. de fal. Ergo hic incidit in crimen falsi, nisi docuerit se habere mandatū, uel dominus ratū habeat, l. si procurator falsò. ff. de cōd. ob caus. Facit ad ea quæ dixi s. de proc. l. proc. qui pro euictione.

ADDITIO.

a POMA. Petere. An. l. falsum. C. de falsis.

1 Compensatio non uidetur reiecta eo ipso q pronunciat super principali.
2 Delictum in iudicium post litem contest. potest etiam per sententiam diffinitiuam terminari.
3 Actio ita perpetuatur per modum exceptionis in iudicium deductæ, sicut per modum actionis, & lis super ea contestatur.

§. SI QVOCVNQVE. Sententia lata super exceptio
a ne inducit exceptionem rei iudicatę, si illud posteà per modum actionis [a] proponitur. gl. opp. C. si aduer. rem
1 iud. l. j. Sol. ut in gl. Opp. & uidetur † q eo ipso q pronunciat super principali, uideatur reprobare compensationem, C. de ord. iud. l. j. de ord. cog. l. ij. & no. s. de his qui sunt sui, uel alie. iur. l. pe. Sol. Quidam fatentur hoc esse uerū, si de ipso debito, de quo opponebatur compēsatio, erat plenè cognitum, Cont. puto, quia tex. hic requirit expressè quòd cōpensatio sit reprobata. & tex. in l. q in diem. §. si rationē. ff. de compens. requirit q sit reprobata cōpensatio, ex causa, quasi debitum non subsistat, & hoc per iudicē pronun
b cietur, ut ibi gl. sentit. Non ob. [b] iura allegata in cont. quia ibi quod in sententia principaliter deuenichat, non poterat esse uerum, nisi intelligatur super illo incidenti pronunciatum: hic autem potest esse uerum, quod gestor teneatur ad centum, & debeat recipere centum, unde posteà agēdo, sententiam nullo modo infringit. Sed cont. hæc compensatio tollit actionem ipso iure, cū ab homine opponitur, ergo non potest esse uerū, gestorē teneri, nisi cōpensatio sit reprobata. rg. uerum est cùm opponitur cōpensatio de debito liquido, sed hic non erat liquidum, sed liquidandum in iudicio, unde illud potuit iudex admittere. Cautius tamē faceret iudex, si dicat, reseruato ei iure agendi, cōtra do
2 minū in tali iudicio. ar. l. Bebius. in fi. de pact. dotſ. † No. ex
c isto §. [c] q illud quod proponit per modū exceptionis post litem contest. potest per diffinitiuā sententiā terminari, licet per se principaliter posset in iudiciū deduci. ff. de inoff. test. l. Pap. §. fi. & quod dixi in l. nam & posteà. §. si minor. ff.
3 de iureiur. Et ex hoc habes, † q ita perpetuatur actio quādo per modū exceptionis in iudicio proponitur, sicut si p modum actionis super ea lis contestaretur, ff. de reg. iur. l. omnes actiones. ibi, semel inclusæ iudicio. Et uidetur mihi q tangit per gl. ext. de ord. cog. c. j. Cont. istam opi. opp. ff. de euict. l. uendicantem. §. fi. cum l. seq. ubi sententia lata super exceptione, non impedit actionem proponi. Sol. hic actio
d & exceptio, [d] ponebant eadē finē, ibi ad diuersum, ut ibi dicā, & plenè per Cy. l. peremptorias. C. sen. rescin. nō pos. Ego dixi plenè in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de uer.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Actionis. Cont. gl. c. ij. uerſ. exceptionis. ext. de ord. cog. ubi Abb. Limitat Ca. conſ. cccxxv. Ro. cōſ. ccccx. Fel. in c. suborta. ext. de re iud. Cor. Alex. l. qui Romæ. §. duo fratres. de uer. ob. ad fi. Abb. conſ. I. in prima parte. & l. duobus. ff. de excep. rei iud. Bar. in extraug. ad reprimen. uerſ. sum mariè. ult. col. Soc. l. naturaliter. §. nihil. de acq. poſ. Alex. l. de pupillo. §. si is cui. ff. de ope. no. nun. col. j. conſ. xcvj. ubi autem exceptio compēſationis per iudicem admittitur, quòd super ea sit pronunciandū, Barb. cōſ. xxxvj. uol. iiij. in ij. dub. pendente autem iudicio super exceptione, non potest singulariter deduci exceptio. in iudicatis, per uiam act. Bal. l. si iudex. j. lec. in ult. col. ff. de his qui sunt sui. Barb. conſ. liij. uol. iiij.
b Obſt. Nos dicimus, q quoties iudex procedit ad ulteriora, tacite debet pronunciare exceptionem non obstare, Bar. & ibi dixi, l. à procedente. C. de lā. Hoc limitatur, quando esset talis exceptio, super qua nisi uideretur pronunciatum, non posset ulterius quicquam fieri, tex. & ibi Bar. l. q, si in diē. hic alleg. Item limita quando de d. exceptione fuit plenè cognitum, c. infinu ante. de off. dele. Bar. l. qui Romæ. §. duo fratres, de uer. ob. et l. nam posteà. §. si minor. de iureiur. Bal. l. Si iudex. s. de his qui sunt sui. Item fallit quando stimul procedit super emergentibus, & super principali. c. exhibita. & ibi doc. de iud. & ibi dicunt doct. q, iudex tamen potest pronunciare procedendo ad ulteriora, reseruatis exceptionibus emergentibus, c. ad diſſoluendum. de diſpon. impub. licet hoc facere non debeat, sed prius cognoscere de ipsis emergentibus, gl. c. cū contingat. de off. deleg. Quid autem si dicat iudex, non admitto exceptionem. Dic q, perinde est ac si diceretur, reiscio. Bal. per illum tex. in l. fi. ad fi. C. de neg. gest. in l. j. in ult. co. C. de ord. cog. An. & Imo. l. si quæramus. ff. de testa. & Bened. de Plum. l. liberis. §. fi. de lib. cau. Adde quòd iudex procedendo ad ulteriora, non dicatur reijcere. Ro. conſ. ccxlj.
c Isto. §. Iaſ. l. sed & si. §. si procu. iij. no. ff. de iureiur.
d Fimem. Bar. in extraug. ad repri. in uer. summariè ult. col.

LEX IX.

a SI EX Duob⁹. [a] Prohibitio impedit hāc actionē oriri? §. phibentē socīū, nō ? aliū nō, phibentē. Op. de ratione quā fecit iurisconſ. quia si sunt socij, ergo unus ab alio repetit id qd̄ soluit. Gl. j. respō. q hic tex. nō potest intelligi in socijs omnium bonorum, sed alicuius rei societatis incidentis. Gl. ult. soluit aliter, scilicet quòd hæc prohibitio habetur perinde ac si pro sua parte soluisset, quod satis placet. Op. pactū factū uni ex duobus reis socijs, prodest alteri, l. eandē. §. j. ff. de duo. reis. ergo & prohibitio uni⁹. Sol. hic erant

erant socij, & nō correi, ibi correi, & socij. Vel aliter aliud in ista, phibitione quę habetur particularis solutiōis, ut est dictū. s. px. aliud in pacto, de hoc dixi plenè. ff. de duo. reis. l. ex duob⁹ in illa q. an pactū factum uni, prosit alij. De ista prohibitione habes. C. eo. l. fi. tangā uobis ff. eo. l. soluēdo.

ADDITIO.

a Duobus. Bald. l. filiæ. j. col. C. fa. erc. l. Titium. §. alterum. ff. de adminiſt. tut. post Bar.

LEX X.

1 Præsentia partis quòd non requiratur in dependentibus à mera uoluntate alicuius.
2 Ratihabitio & contractus differunt.
3 Actio quomodo possit esse in pendenti.
4 Contractus emptionis, & uenditionis, nuda uoluntate non tolluntur, sed requiritur consensus utriusq.
5 Actio in casibus, in quibus est uerè uel fictè in pendenti, natiuitas actionis potest impediri, uel fingi non nata nuda uoluntate unius.
6 Voluntas nuda quæ appelletur.
7 Dolus cōmissus quando uideatur remissus per simplicè remissionem.
8 Dolus quod operatur in constitutione actus, id operatur in eius destructione, in actionibus bonæ fidei.
9 Dolus quō possit dare causam gestioni, & quando contrà. nu. 11.
10 Reprobare quando possum, q semel approbaui.
12 Reprobatio an trahatur retro, sicut ratihabitio, ut prohibitiōi cōparetur.
13 Ratū habere præcisè quando quis cogatur, & soluendo interesse quis libetur, qui in ratihabitione necessaria. & nu. 17.
14 Ratum habere q quis cogatur per iudicem, nō est necesse quod pars adeat iudicem, potest tamen si uult.
15 Præcisè tunc quis cogitur ad factum, ubicunq; quis tenetur ad factum ex legis dispositione,
16 Regula quòd utiliter gestum, quis cogatur habere ratum, in quibus casibus procedat.
18 Ratihabitionis necessariæ effectus.
19 Verbum denotat factum, aduerbium qualitatem facti.
20 Ratihabitio quid operatur in negotio, quod est nostrum ratihabitione.
21 Erratum si fuerit in ratihabitione, qd̄ præiudicium generetur ratificanti.
23 Factum per aliquem tanquam nuncium, non potest ratum haberi.
24 Factum per procuratorem reuocatum, potest ratum haberi.

POMPONIVS. Ista lex est multum difficilis in tex. & apparatu, & breuiter secūdū gl. & cōmuniter omnes, d. h. Vbi negotiū gestoris, ratum habui, actio tollitur, præterq; ratione doli fm Pomp. sed fm Sceuolam, & Vlp. durat ratione doli, culpæ & reliquorū. h. d. cum princ. l. seq. Diuisionem & casum ponit gl. prima quæ legit istam legē per saltus, ponunt enim hic tria dicta Pomponij, scilicet dictum, exceptio, & ratio dicti. Primū in prin. l. usq; ad uer. uidendū. Secundū in uer. sed superius. usq; ad uer. Sceuola. Tertiū in uer. sed eo dicto. usq; ad uer. & quemadmodū. Cæterum sunt quinq; dicta Sceuolæ & Vlpiani reprehendentis Pomp. ut in gl. legas igit primò omnia dicta Pomp. postea dicta aliorū fm gl. Nic. de Mat. legit istam legē alio modo, scilicet q primò ponit dictū Pomp. secundò declarationes, & limit. Sce. Vlpiani. Secunda ibi, uidendū. Et fm eum Pomp. non reprehenditur in totū, sed eius dictū distinguitur, & limitat, & fm eius lec. summo sic legē, Ratihabitio domini tollit actionem negotiorū gest. fm Pomp. & sic fm Sceuo. & Vlp. est in pendenti, & dictū Pomp. est uerum, nisi dolus approbationi causam dederit, & est uerum in eo qd̄ est approbatū à dño circa directā actionē nō circa contrariā. h. d. In terminis casus in princ. nō mutat, & litera totī⁹ legis legitur ordinariè, fm istam lec. Venio ad uer. uidendū. & dicit Sceuola, q ex dicto Pomp. colligitur, q actio neg. gesto. pendet, quia si esset nata, non posset tolli nuda uoluntate. h. d. Et sic non est ratio contra Pomp. sed unum qd̄ colligit ex dicto eius. Venio ad uer. sed superius. hic Sce. limitat dictum Pomp. q habeat locū, nisi domus dederit causam approbationi. Venio ad uer. Sce. & uer. sed eo dicto. qui uer. Sce. & uer. sed eo. debent simul legi. hic Sce. ostendit quō dictum Pomp. debeat extingui, & limitari. Dicit enim q imò putat ipse q post ratihabitionē habeat locū actio neg. gest. & dictum Pomp. debet intelligi q tollatur actio negotiorū gest. ratihabitione, in eo qd̄ est approbatū in alio. Pro cuius declaratione debes scire, q aliud est factū, aliud qualitas facti. Vnde si feciſti domum meā, ego possum approbare qd̄ feciſti, non aūt eo q bene uel malè feciſti. Item ista approbatio non pōt se extendere, nisi ad tollendum ius qd̄ competebat ipſi approbanti, meritò ergo dicit. Sce. q post approbationē habet locum actio neg. gest. directa, & contraria. Et dictū Pomp. intelligitur, q post ratihabitionem
a non possum reprobare semel approbatū. [a] tamen in eo qd̄ non est approbatum, ut in qualitate, etiā in eo qd̄ uenit in contraria, bene potest cōpetere actio. Sequitur uer. & quēadmodū. hic probat Iurisc. à simili q ratihabitio quæ inducitur per legē, in negotio utiliter gesto, non tollit actionem neg. gest. competentē gestori, nec quæ competeret dño. Ad reliqua ergo, nec ratihabitio quæ sit ab homine. h. d. Sequitur uer. cæterū. dicit Sceuola actionē durare directā, & contrariā. Ponit hic exemplū de directa. In uer. Item, ponit exēplum de ?ria. in prin. l. sed in ultimo tollit unū dubiū tex. est clarus. Venio ad primū dictum, Quæro quō intellexit Pomp. per ratihabitionem dñi neg. gest. nōn teneri. In hoc sunt opi. inter Io. & Azo. Nam Azo dicit q Pomp. intellexit de ratihabitione dñi facta in corde suo, uel tractatu habitō cū uicinis, non aūt negotiorū gestore præsente, & dicebat Pomp. gestorē non teneri ope exceptionis. Et in hoc reprehenditur per Sceuolā & Vlp. fm eum. Arguit gl. pro Pomp. primò, & uidetur q sufficiat ratihabitio facta absente parte ad producendā exceptionē. Nam ratihabitio sufficit ad obligandam gestorē, s. eo. l. fi pupilli. ?. item quæritur. Item sufficit ad liberandū eum qui soluit gestori. Item sufficit ad acquirendū dominiū rei solutæ gestori, ut ?. e. l. fi ego. cādē ratione debet sufficere ad inducendā exceptionem. In contrariū, ad liberandū gestorē requirit pactū, l. prox. in princ. ibi, nisi specialiter, &c. Per pactū enim tollunt actiones ope exceptionis. l. iuris gent. §. quinimo. s. de pac. Sed quando ratihabitio fit parte absente, nullū pactum interuenit. Nō enim potest fieri inter absentes, nisi interueniat nuncius; uel epistola, de act. & ob. l. consensu. & l. j. in fi. ?. de cōt. emp. Et sic concluditur q talis ratihabitio nō inducat exceptionem, nisi fuerit facta parte præsente. Ita dicit gl. fm Azo. Ex
b hac lec. Azo. uides quid operatur ratihabitio [b] absente parte. ?. plenius dicam. Io. intellexit dictū Pomp. aliter, scilicet q approbatio fuerit facta tractatu habito cum ipso gestore. Item quòd Pomp. intellexit per approbationē domini, gestorem ipso iure non teneri, & in isto iure reprehenditur Pomp. nam nō liberat ipso iure, sed ope exceptionis. Item reprehēditur q nimis generaliter locutus est, nam debuit distinguere utrū dominus qui approbauerit, sciuerit uel ignorauerit. Quæ opi. sit uerior, dicā in uer. prox. Omitto igitur unam quæstionē, quæ hic formatur in gl. & uenio ad uer. seq. Venio ad uer. uidendū, in isto uer. fm gl. ponitur unum dictū Sceuolæ & ad reprehensionē Pomponij per ar. à diuisione, & ponit duos casus, Aut tu dicis istam actionē esse in pendenti ex hoc, an dominus ratum habeat, aut nō. Primū non prosequitur, fm sic. Si diceres non est in pendēti, sequitur quòd actio est nata, & si est nata actio, non potest tolli nuda uoluntate. Primum membrū prosequitur gl. quia si dicit actionē esse in pendenti, ex hoc an dñs ratū habeat, est inconueniens q ex uoluntate unius pendeat. ?. de arb. l. non distinguimus. §. illud. & l. ne in potestate. Illud dictum gl. procedit fm lect. Io. positam in præcedenti uer. qui intellexit dictum Pomp. post ratihabitionem, gestorē non teneri ipso iure, sed fm Azo. qui intelligebat dictū Pomp. quod non tenetur gestor ope exceptionis, de necessitate oportet nos dicere actionē natam, aliàs non competeret exceptio, l. ij. ?. de excep. Sed tūc formanduś erit iste casus sic. Videndum est, an actio pendeat, hoc est effectus actionis, q. d. iniquū est quòd ex uoluntate unius pendeat. Sic potest intelligi secundū gl. nostros. Contra hoc opp. ariteq̄ gestor gerat, non potest cogi ad gerendum, ergo ex potestate, seu uoluntate gestoris pendet. rg. Ante gestionem potest esse in pendenti, post gestionem non, ut hic. Item opp. l. dispensatorem. in fi. ?. de sol. rg. in quantum illa lex contradi-

cit huic membro, dic q̃ loquit̃ in negotio quod est nostrũ ratihabitione, meritò actio potest pendere. Simile in l.si pupilli.§.item quæritur s.eo. hic in negotio quod est nostrum re ipsa, licet aliter intellexerit Io. ut j. dicam, in uer. & quem admodũ. Hoc non placet mihi, nam nullũ est inconueniẽs quod actio pendeat, uel eius effectus ex potestate eius cui debet quæri, l. senatus. §. legatũ. j. de leg. j. & l. si ita legatum. §. illi si uolet. eo. tit. & de condit. & dem. l. si ita expressum. & Dy. l. à Titio. in fi. j. de uer. ob. Et istud uoluit hic dicere Iurisconsul. ut ex dicto Pomponij colligitur, q̃ actio negotiorũ gestorum pendet ex uoluntate domini, quia per eius ratihabitionem tolletur. Si enim esset semel nata, nuda uoluntate non tolleretur. Vnde in hoc uer. teneo lect. Nic. de Ma. Et ex hoc apparet, q̃ in præcedẽti uer. uerior est opi. Io, qui dixit Pomponiũ intelligere actionẽ ipso iure nõ competere, & in hoc standũ est cum Ioan. Item ex eo qđ pendet ex uoluntate domini, apparet qđ põt fieri parte absente. Omnia
1 † enim c quæ ex mera uoluntate alicuius pendent, non re-
c quirunt partis præsentiã, ut si quis uult condere ultimã uoluntatem, l. cùm pater. §. donationis. & l. miles. j. de leg. ij. & l. non id circo. C. de codi. Similis in additione hæreditatis
d quæ fit solo animo, neq; requirit partis [d] præsentiã, l. q̃ hæredẽ. in princ. & §. j. de acq. hær. & l. si auia. C. de iur. delib. & hoc tenet Gul. Et in hoc standũ est opin. Azo. qui intelligit de ratihabitione facta etiam parte non præsente. Et ad hoc
2 † est aduertendum, q̃ ex hoc colligitur quę-
* *Mandatũ. Amplius dicut per Bar. l. j. 3. C. ad Mace.* dã differẽtia inter ratihabitionẽ & mandatum.* Nam cum mandatũ sit quidam cõtractus, qui nõ potest geri inter absentes, nisi in terueniente nuncio uel epistola, l. j. s. de procur. ratihabitio uerò non est contractus, sed pendet ex mera uoluntate ratum habẽtis, meritò fit absen
3 te parte, non interueniente organo. Hoc igitur † præmisso pro declaratione literarũ, reuoco in dubiũ, utrũ actio possit esse in pendente. Ad quod respondeo, si quæris utrũ aliquid sit in pendenti respectu præsentis status, & certũ est q̃ non. ut Inst. quib. mo. ius pat. po. sol. §. si ab hostibus, & no. & per doc. l. fi. C. de sen. paf. Si uero queris respectu futuri euentus, tunc res possunt esse in pendenti, uniuersaliter loquendo. An aũt actio possit esse in pendenti, ex aliquo futuro euentu alio q̃ ex uoluntate partiũ, dic ut in l. usufructus. j. de stip. ser. & l. fi. j. com. præd. ubi tex. & gl. tangit. Si uerò quæris, an possit pendere ex uoluntate partiũ, tunc sumus in materia nostra, & dic, aut quæris de uoluntate eius qui est obligatus, & est iniquũ q̃ pendeat ex uolũtate eius, l. à Titio. in fi. de uer. ob. & l. centesimis. in fi. eo. tit. & j. de act. & ob. l. sub hac. & C. de cont. emp. l. in uendentis. & j. de reg. iur. l. in personã. §. generaliter. Aut quæris de uolũtate eius, cui actio debet quæri, & tunc potest esse in pendenti, ut hic fm Pomp. & fm ea quæ s. dixi. Sed circa hoc est aduertendum, nam quandoq; actio potest esse in pendenti uerè, ut quando alicui defertur à testatore uel à l. sub conditione, si uoluerit. Exemplum qñ à testatore habes in d. l. si ita legatum. §. illi si uolet. j. de le. j. Item exemplũ à lege, probatur in negotio quod est nostrũ ratihabitione tantùm, pendet eñ actio ex uoluntate domini, l. si pupilli. §. item quæritur. s. e. & gl. hic tenet. & l. dispensatorem. j. de sol. Ad idem C. de iu. emphy. l. ij. ubi per cessationẽ canonis seu solutionis, cadit à iure suo, si dominus uoluerit. Simile in hæreditatis petitione, quæ competit alicui, si hæreditatẽ uoluerit, sed illud non est propriè exemplũ, quia ante additionem, nõ est celebratus quasi contractus, ex quo debet sibi oriri ius. Quan
c doq; actio est in pendenti [c] ficta ex uoluntate eius, cui debet quæri, ut q̃ defertur alicui, nec requiritur eius scienti uel ignorantia, & sic non requiritur eius uoluntas, uel approbatio, & tunc absenti statim quærit, sed si postea illã repudiaret, fingeret non quęsita. Exemplũ in legato, cuius actio quærit legatario à tempore mortis, sed si repudiat, fingitur retro nunq̃ quæsita, ut j. de cond. inst. l. si quis ita. & ibi no. Ita in proposito, in negotio qđ nostrũ est reipsa ipso gestu, cura & solicitudine, queritˇ nobis actio, licet ignorantibus, l. iij. §. & si furiosi. s. eo. & ibi patet. Tamen si dñs postq̃ cognouit repudiat, q̃ facit ratum habendo quod gestũ est quanq̃ malè gestum, fingitur actio non nota. C. si cer. pet. l. si absentis. Et hoc modò intelligendo quod hoc dicitur, q̃ actio est in pendenti, intellige fictè in istis generibus negotiorum. Si uerò actio, defertur alicui ex suo cõtractu, uel ex aliquo suo facto, illa non est in pendenti ex uoluntate alicuius, quia uoluntas iam affuit. j. de don. cau. mor. l. ei qui,
4 & ibi no. † Et ex hoc apparet, q̃ contract⁹ emptionis, & uenditionis & similes nuda uoluntate non tolluntur, nisi utriusq; consensus interueniat. Itè prædicta quæ dixi, actionẽ pendere ex uolũtate eius, cui defertur, intelligas, si ei deferẽ ad cõmodum suũ tantùm. Si enim ad cõmodum eius & alterius, est iniquũ q̃ ex unius uoluntate pendeat, & q̃ alter alteri possit præiudicare, ar. s. l. prox. & l. cum non solũ. §. j. & §. ubi aũt. C. de bo. quæ lib. & l. is qui hæres. §. fi. j. de acq. hæ. Ex hoc qđ Pomp. dixit, actionẽ tolli per ratihabitionẽ, intelligas de actiõe directa, quæ cõpetebat uel cõpetitura erat ipsi dño ratũ habẽti, nõ de ꝺria, qa in alterius præiudiciũ ratũ habere nõ poterat, & ita declarat Iurisconsul. in fi. l.

SVM EXPEDITVS de primo membro, uenio ad secundũ, dicitur hic q̃ actio iam nata, non põt tolli nuda uoluntate. Cont. j. de sol. l. dispensatorẽ. in fi. Sol. ibi actio non tollitur, sed eius natiuitas impeditur, pẽdet eñ actio ex uoluntate ratũ habentis, & ita debet exponi ibi tex. Secundò op. gl. inst. de inutil. stip. §. fi. Sol. eodẽ modo ibi actionis natiuitas impeditur, uel fingitur retro non nata. Erat eñ de his quę pendebãt ex uolũtate alicuius uerè uel fictè, fm ea quæ dixi s. Opp. gl. l. si tibi. §. quædã. s. de pac. Sol., put̃ intelligis prin. l. fm Azo. ibi loquitur in pacto, & sic in uoluntate non nuda, hic in uoluntate nuda loquitur, & hæc est uera, Sed prout intelligis fm Io. q̃ ratihabitio fuit facta præsente parte, & sic cadit in speciẽ pacti, tunc solue q̃ ibi in actionibus descendẽtibus ex delicto, quæ nudo pacto tollũ
5 tur ipso iure, hic in his quæ descendũt ex cõtractu, uel quasi. Sed præcedens est uerior. Habes ergo † q̃ in casibus, in quibus actio est in præcedenti uerè uel fictè, põt actionis natiuitas impediri, uel fingi non nata ex nuda uolũtate unius
6 aliàs secus. Quæro ergo, quid † appellatur nuda uolũtas. Gl. hic super uer. nuda uoluntate. uidetur intelligere nudã uoluntatẽ. s. à præsentia alterius partis, quod satis est bene dictũ, dic tñ melius, q̃ sicut pactum dicitur nudum, qđ stat in nudo nomine conuentionis, nullo alio superaddito, ut dixi in l. iurisgent. §. quinimo. s. de pac. Ita uoluntas dicitur nuda, qui stat in suis principijs nudæ uoluntatis, non adita sibi præsentia partis, quæ facit illam uoluntatẽ cadere in pactũ, uel non àddito sibi alio nomine à iure, qđ faciat eum cadere in nomen contractus. Exemplũ in actionibus, quæ electione tollũtur. Nam fit nuda uoluntate electio nõ superaddito aliquo, & hoc modo electio põt nuda uoluntate tolli. C. de codicil. l. fi. & inst. de leg. §. sed nostra. Quandoq; ope exceptio. tollitur actio electione C. de fur. l. j. Facit qđ no. in l. qđ in hęrede. §. eligere. j. de tribut. Venio ad uer. sed superius. in j. gl. legit̃, q̃ istud sit dictũ Pomponij. Alij dicũt q̃ est dictũ Sceuolæ limitãtis Pomp. & hoc tangit̃ in fi. gl. circa mediũ, in uer. cæterũ. in gl. super uer. recipiã, in fi. Et
7 oẽs † isti intelligunt, q̃ per simplicẽ remissionẽ non uideat non esse remissus dolus, qui cõmissus erat in ista gestione. Nic. de Mat. dicit q̃ dolus præterit⁹ põt remitti sicut culpa, ut s. de pac. l. iurisgẽt. §. si paciscar. Et ideò si dñs sciuisset dolũ cõmissum ratũ habẽdo tolleret actio. Intellige igitur hic q̃ dolus malus abs̃t, hoc est, ne cõmittatur dolus, in hoc q̃ dñs ratũ habeat. Et sic intelligit, de dolo cõmisso in ipsa ratihabitione. Certè dictũ istud in quantũ reprehendit gl. nõ placet. Nã ratihabitio retrotrahit̃, & mandato cõparatur. l. fi. C. ad Maced. & l. semper qui nõ, phibet. j. de reg. iur. & ratihabitionẽ. ext. de reg. iur. lib. vj. & ipsemet dicit, q̃ per ratihabitionẽ fingit̃ actio retro nominata, ut in præcedẽti. ubi uidistis. Sed si mãdatũ ab initio iterẽssisset, nõ posset uideri dol⁹ futur⁹ remissus, ergo nec q̃ ratihabitionẽ. Prętereà ll. expresse uolũt, in odiũ doloſi q̃ per gñalia uerba non uideatur remissus dolus, l. Aurelio. §. Caius. de lib. & Cy. C. de transac. l. sub prętextu. in ult. q. In eo uerò q̃ intelligit hũc uer.

uer. in dolo cõmisso in ratihabitione, dicit uerum. Cùm e-
8 him † actio negotiorũ gestorum sit bonæ fidei. l. si pupilli. §. fin. s. eo. & illud qđ operatur, si dolus adhiberetur in constructione ipsius actus, distingueretur utrũ dedederit causam contractui, uel quasi, aut fuit incidens, l. & eleganter. j. de dolo. Eodẽ modo in destructiõe, l. ab emptione. de pac.
9 & ibi plene de hoc dixi. † Sed circa hoc ẽ uidendũ, quomodo dolus posset dare causam ipsi gestioni ꝛc. ut colligitur ex gl. fin. s. eo. l. si pupilli. Sed si dicis quomodo dolus potest incidere, uel causam dare in hac ratihabitione ꝛc. si cũ dominus non haberet animũ ratum habendi, dolo induxi, eum, ut ratũ haberet, tunc dolus dedit causam. Sed si ipse uolebat remittere ratũ habendo, tamẽ nõ simpliciter. ni si recepta pecunia, uel aliquo alio interueniẽte, ego dolo induxi, ut sine aliquo faceret, tũc dolus fuit incidẽs, & iudicabimus tanquã de dolo incidenti, d. l. & elegãter. §. j. de dol. Venio ad uer. Sceuola. ubi dicit gl. quod Sceuola apertè dicit cont. Pomp. & ideò iste uer. nullũ dubium habet, sed dubitationẽ recipit ex sequenti. Nam gl. intelligunt quòd in totũ contradicit Pomp. Nic. de Mat. dicit quòd nõ in totũ cõtradicit, imò dictũ eius distinguit & limitat, qđ apparet exseq. uer. Venio igitur ad uer. sed eo dicto. gl. intelligũt, q̃ ista sunt uerba Pomponij, & hic ponatur ratio sui dicti. Nico. prædictus intelligit quòd hæc sunt uerba Sceuolę, & debent iungi præcedenti uer. hoc modo, ut dixi in casus posi-
10 tione. Ex hoc uer. † habes notare, q̃ non possum reprobare semel approbatũ. Circa hoc gl. opp. & soluit, ut habes in ea. Dic ut per Dy. c. quod semel placuit. ext. de reg. iur. li. vj. Cy. l. sicut. C. de act. & ob. retigi uobis j. cõmo. l. cõmodato.
11 §. sicut. † Sed quæro quid econuerso, utrùm possum approbare semel reprobatũ: uidetur quòd sic, s. eo. l. si pupilli. §. item quæritur. in gl. quæri. Ad idem ext. de proc. c. licet is. libro vj. & uidetur expressum in l. quo enim. §. j. j. rem ra. ha. Pro hoc omnes ll. quæ dicunt quòd postq̃ quis elegit unã rem, & sic uidetur aliam reprobare, potest uariare, & aliam eligere, l. eum q certatũ. in fi. j. de uer. ob. & l. si ita stipulatus fuero Stichum, aut Pamph. eo. tit. In cont. uidetur l. dispen-
f satorem. [f] in fi. j. de sol. Gl. ibi uidetur dicere qđ post reprobationem non potest ratũ habere, scilicet ad actionẽ consequendam, sed ad exceptionẽ sic, ut in cõtrarijs. Spec. tit. de defen. §. j. uer. sed pone. dicit quòd post reprobationẽ non possum approbare ad mei cõmodum, sed ad mei præiudicium sic, per ista dicta non soluuntur ar. contraria. Nam etiam quò ad actionẽ possum eligere rem, quã semel repudiaui, aliam eligendo. Item quò ad mei cõmodum possum ratum habere, l. quo enim. §. j. j. rem. ra. hab. Dicendũ est ergo, quandoq; reprobatio mea trahit secum executionem, tunc non possum reprobare, nec uariare. l. apud Aufidiũ. in fi. de opp. leg. & l. huiusmodi. §. Stichum. j. de le. j. & ita loquitur l. dispensatorẽ. in fi. j. de sol. Statim enim post reprobationẽ secuta est executio iuris, ut ibi dicitur. Et hoc uerũ, quod non potest haberi ratum, quantũ ad actionem, sed quantũ ad executionẽ sic, d. l. quo enim. §. Iul. j. rem ra. hab. & d. l. dispensatorẽ. Si uerò reprobatio non trahit secũ executionẽ, tũc potest uariare re integra. Ita debet intelligi qđ no. in d. §. Item quæritur. & c. licet is. ext. de procur. lib. vj. Et per hoc quod Spec. dicit, in tit. de defens. §. j. non puto eum
12 uerum dicere. † Quæro utrũ sicut ratihabitio retrotrahit̃, & mandato comparatur, ita reprobatio retrotrahetur, & prohibitioni comparetur ꝛc. in his quæ pendẽt ex uolũtate nostra liberè, ut in negotio, qđ est nostrũ ratihabitione, puto retrotrahi reprobationẽ, eadem ratiõe, qua dicimus de ratihabitione. d. l. dispẽsatorem. j. eo. In negotio quod est nostrum, altero de tribus modis reprobatio non potest retrotrahi ad incõmodum gerentis, sicut nec ratihabitio, ut dixi s. ea. l. §. uidendũ. Non enim potest tollere actionẽ contrariam, ut j. eo. l. in fi. Ad hoc enim tendit reprobatio, & prohibitio, scilicet, ad gerentis incõmodum, ut s. eo. l. prox. & C. eo. l. ult. Quantũ uerò ad præiudiciũ reprobantis, talis reprobatio non tenet in istis trib. generibus negotiorũ, ideò de hoc non est quærendũ. Venio ad uer. & quemadmodũ. Hic uer. fm omnes continet dictum Scęuolę cõtra Pomp.

Quidam dicunt in totũ contra Pom. ut gl. Quidam distinguunt dictũ Pomponij, ut Nic. ut dixi s. in positione casus. Et existo uer. habemus genera ratihabitionis. Primò est ratihabitio necessaria, Secundo ratihabitio uoluntaria. Pro cuius declaratione intro gl. & quæro, utrùm super hoc debent esse duo iudicia, unum, quo quis cogatur habere ra-
13 tum, aliud quo agãt actione neg. gest. † Et utrũm cogatur quis præcisè habere ratũ, an liberetur soluendo interesse. Azo uidetur dicere, q̃ debent esse duo iudicia, & qđ in tribus generibus negotiorũ cogetur habere ratũ præcisè, in eo quod est nostrũ ratihabitione, liberetur soluendo interesse. No. diligenter illud quod dicit, qđ hoc agatur ac ratũ habeat, & sic sunt duo iudicia, prout loquitur in ratihabi-
14 tione necessaria. † In quantũ dicit, q̃ cogitur habere ratum per officiũ iudicis, anteq̃ cogatur per actionẽ neg. gest. dico quod non est necesse, q̃ lex ipsa habeat hoc pro rato, ut in tex. ibi, necesse est apud iudicẽ pro rato haberi, impersonaliter loquitur, quasi dicat, ipse iudex, & quis alius nõ dicit q̃ sit necesse q̃ per partẽ ratũ habeatur. Et hoc tenet Gu. qđ placet, scilicet q̃ non sit necesse ã iudice hoc impetrare, cum fiat per legẽ, l. quæ sub conditione. §. fi. de cond. iust. & l. j. in fi. j. ad municip. Sed si pars hoc ult petere, q̃ per iudicem declaretur, puto qđ possit, sicut potest petere declarari sententiã nullam, l. j. de fer. & dixi in l. si expressim. de appel. Et in hoc no. multũ gl. istam. Sed prout hęc gl. loquit̃ in alio genere negotiorũ, s. q̃ est nostrũ ratihabitione, nõ uideo qualiter procedat. Aut enim loquitur in casu, in quo quis compellit̃ habetur ratũ, & tunc cõpellitur præcisè, qa
15 † ubicunq; quis tenetur ad factũ ex l. dispositione, compellitur præcisè, * l. stipulatio. §. j. * *Præcise. Cont. tenuit ipse Bart. l. viij. §. procuratorẽ. s. de procu.* l. C. B.
f tum & j. de rei uend. l. qui restituere. In casib. uerò, in quibus non cõpellitur, nõ potest agi contra eum, ut ratum habeat, sed fortè potest agi contra alium qui hoc promisisset, s. dominũ ratum habiturũ. l. si indebitum. j. rem rat. hab. Et prædictũ modum agendi, scilicet ut quis sit certus utrùm habeat ratũ dominus, uel non, habetis in l. Iul. §. si quis col-
16 ludente. j. de act. emp. Secundò pro declaratiõe l. & gl. quæro, in quo genere negotiorum loquatur ista regula, scilicet
g quod utiliter gestũ, cogatur habere [g] ratũ. Io. q̃ in omni genere negotiorũ, etiam quando est nostrũ ratihabitione, s. eo. l. si pupilli. §. si Titij. Opp. j. de sol. l. dispensatorem. Sol. dicit Io. ibi non ualebat gestor cogere ad ratum habendũ. Item op. secundũ hoc, si gestor uendidit rem meam pretio cariori, cogor habere ratum, & sic perdã in uitus dominiũ rei meæ, cont. l. id q̃ nostrum. de reg. iur. Sol. dicit Io. cogor habere ratũ quantum ad hoc ut gestori teneatur ad sumprus, non quantùm ad amissionẽ dominij, adeò q̃ si gestor conueniretur de euictione, non haberet regressum contra dominũ, ita dicit gl. Ista opin. Io. non placet, quia si in l. dispensatorem. esset in arbitrio gestoris, cogere dominum ad ratũ habendum, uel non penderet actio ex uoluntate eius, cui quæri debet. Prætereà, qui uendit rem meã, licet cariori pretio, si ego nolo, non facit utiliter, imo facit ad deteriorẽ conditionem meã l. fi. j. de usu & ha. meritò non possum cogi ratum habere. Item cont. Io. facit l. si pupilli. §. item quæritur. s. eo. Sed ad illud posset responderi pro eo, quia ibi loquitur quando negotiũ non est meum, nec res super qua geritur, sed in quæst. proposita licet negotiũ nõ esset meum erat tamen res mea, quæ uendebatur. Sed propter prædictas rationes non placet dictũ Io. Examinemus ergo gl. latius. Et pro istorum declaratione latius uideamus de ratihabitione uoluntaria, & necessaria. Et primo † de necessaria
17 quæ fit qñ utiliter gestum est negotiũ alicuius, ut hic in tex. quod est uerũ in negotio, quod est nostrũ altero de tribus modis, ut dixi s. eo. In negotio uerò qđ est nostrũ ratihabitione, dic ut quis facit id quod dñs cõsuetus erat facere utiliter, ut tenetur ratũ habere ar. l. j. qđ cum eo. & l. uel uniuersũ. de pig. act. Si uerò non erat consuetus facere, & tunc si factum non fuisset, res erat peritura, & cogitur ratum habere, l. si pupilli. §. si Titij. s. eo. fm intellect. gl. Aut non erat res

peritura,& nõ cogitur ratum habere,l.dispensatorem.in fi. ff.de so.& quod no.in hac l.circa fi.tertiæ glo.non ob. opin. Io.posita in hac gl.Et hoc semper intelligo,quãdo negotiũ fuit gestũ nomine domini, aliàs licet ad eum pertineat altero de tribus modis, non habetur pro rato, nec ratihabitio retrotrahitur,nec mandato comparetur,sed tenetur solum inquantũ factus est locupletior,ut ff. eod.l. si pupilli. §. sed si ego. uer. eodem loco. & effectus istius ratihabitionis necessarius est, ut quis uideatur approbare factũ, nõ qualitatem facti. Vnde si malè esset factum, posset agi, hoc expresse dicit iste uer.si bene intueatur,ut ff.posui casum.Item per hanc ratihabitionem non uidetur remissus dolus, uel
18 reliqua, ut ff. in uer. sed superius. & ff.prox.uer.cæterùm.†. Venio ad ratihabitionẽ uoluntariam,ut in negotio, quod est nostrum ratihabitione,uel in negotijsquę pertinent ad nos altero de tribus modis, cùm quis habuit spõte ratum, & accipio istum secundum casum,in quo loquitur lex ista, aut ratihabitio fuit facta dolosè, & quid iuris sit, dixi ff.in uer.sed superius.Aut est facta ex certa scientia, aut per errorẽ.Primo casu,aut fuit facta simpliciter.Et tunc uidetur approbare factũ, non qualitatẽ facti, nec remittere dolũ, uel reliqua sicut in ratihabitione necessaria, cui æquiparatur, ut hic.Aut fuit facta approbatio de facto,& qualitate facti, & tunc tollitur actio contra gestorẽ in omnibus quæ omissa essent culpabiliter. Non enim potest uenire cõtra ipsum quod approbatũ est, ut hic in prin.fm Pomp. & in uer.sed eò dicto,hoc uoluit dicere secũda gl.in fi.quæ distinguit,aut
19 habuit ratum per uerbũ, aut per aduerbiũ. † Per uerbum enim significatur factũ. per aduerbiũ significatur qualitas facti, quia eius natura est qualificare uerbũ. Et similem distinctionẽ facit gl.no.C.si ma.fa.ra.uẽ.ha.l.ij. quã distinctionem nota ad multa. Non enim sequitur, si habeo ratũ factum,ergo qualitatẽ facti,faciunt ad ea quæ dixi in l.ab arbitro. ff. qui satisd. cog.Non enim uidetur remissus dolus, & culpa, uel reliqua, per generalem remissionẽ,nisi exprimatur,ut ff.dictũ est. Nec ratihabitio potest tollere contrariam competentẽ gestori,ut hic in fi.Si uerò facta est per errorem,tunc nõ præiudicat. Non enim uidetur remittere id quod ignorat,l. mater. de inoff.test.& ita sentit gl.ij.circa fi. Circa hunc tamen errorẽ distinguã plenius statim, & semper intelligas si est gestũ nostro nomine,aliàs non præiudicat,nisi quatenus quis factus est locupletior,ut dictum est.
20 † Vlterius est uidendum in negotio quod est nostrum ratihabitione, & hic articulus distinguẽdus est in tres casus, quia aut gerens gessit nomine nostro,aut nomine suo,aut nomine alterius. Primo casu aut negotiũ nullo modo potest ad nos pertinere, & ratihabitio nihil operatur, l. si pupilli. §. quid ergo ff. eo. Aut ad nos potest pertinere,& tunc ratihabitio retrotrahitur.& negotiũ nostrum facit,d.l.si pupilli.§.item quærit ff.eo.Aut est gestum nomine gerentis, & tũc aut quæris utrùm ratihabitio trahat negotiũ ad nos & non potest facere, quia non est gestũ nostro nomine. d.l. si pupilli.§.sed si ego.ff.eo.Aut quæris utrùm uoluntas nostra trahatur ad negotiũ. ita quòd iuri nostro præiudicet, & hoc potest fieri, l. si fundũ.§.j. ff. de pig.& C. de rei uend.l. mater.& ff. de pig. act. l. alienatio.in princ.Aut quæris utrũ ratihabitione nostra, possit esse nostrũ negotium, ex quo oritur nobis actio negotiorũ gestorum.Et dico quod sic, l. mater. C. de rei uend. & l. si eum seruũ ff.si cer.pet.& ibi dixi plenè & ff. eo. l. fi. Quod aũt dixi,non posse habere ratum, ut negotiũ traheret ad nos, intellige, nisi in subsidiũ, ut d. l.mater.C. de rei uendic.& ff.eo.l.fin.Tertio casu,quando est gestũ nomine alterius,& tunc si ad illũ potest quoquo modo pertinere, ipsa nostri ratihabitio nihil operatur, l.si pupilli.§. sed si ego. ff.eo.Si uerò ad alium nullo modo potest pertinere, tunc gl.ff.eo.l.si pupilli.§.si Titij.uidetur dicere q̃ possit haberi ratum, sed ibi loquitur in negotio quod est nostrũ re ipsa. Vel si intelligas,ratihabitione,ibi erat ideò, quia res erat aliàs peritura,& prædicta de ratihabitione ex
21 certa scientia. † Quid si fuerit ratum habitũ per errorem? Dic aut fuit erratũ in substantia facti, quia erat uenditio, & putabat esse locationẽ, uel similia, & non nocet,l.ff.C.plus ualere quod agitur & de re.alien.l.ij. Aut fuit erratũ in qualitate facti, & tũc potest esse talis qualitas, quæ inducit mutationem in substãtia,ut si credebã esse uenditũ meo nomine, & uendideras tua nomine,& una uenditio differt ab alia realiter,tunc etiam nõ præiudicat,d.l.mater.C. de rei uẽdic. & ff. eo.l. si pupilli.§. sed si ego.in gl.super uer.nihil agi. Quandoq; erratur in simplici qualitate,& tunc non præiudicat in eo quod errant.fm ea quę dixi,suprà in ignorante qualitatẽ facti, ut hic no.circa fi. ij.gl.Quandoq; erratur in iure, quia putat quis ratihabitionẽ non præiudicare sibi cùm præiudicaret,& tũc subuenitur sibi ope replicationis,
22 d. si pupilli.§.sed si ego.in fi.gl.ff.prox.alleg.† Quæro postquam aliquis scit negotiũ gestum,& tacet, utrùm taciturnitas habeatur pro ratihabitione,seu cõtradictione? Doctores tangũt in l.absentis.C.si cert. pet. Dixi plenius in l. quo enim.§.j.ff.rem rat. hab. quæro,intra quantum tempus de-
23 beat habere ratum? Dixi in l.bonorũ ff.rem rat.hab.† Quæro utrùm id quod factũ est per aliquem, tanq̃ per nuncium, possit ratũ haberi? Doctores tenent q̃ non. C. si quis alte. uel sibi,l.multùm.Quæro utrùm illud quod factũ est per q̃ curatorem reuocatũ,possit haberi ratum? Videtur q̃ non, quasi semel sit reprobatũ, l. dispensatorẽ.in fi.ff.de sol.Cõt. puto,ibi enim fuit reprobatũ factum, quæ reprobatio habuit statim executionẽ,ut dictum est ff.hic uerò reuocatum fuit mandatũ.Et sicut nihil prohibet mandatũ nouum instituí, ita nihil prohibet factũ post reuocationẽ ratum haberi.Vltimò,quia hic dicitur,quòd utiliter gestũ debet pro rato haberi,quęro qualiter intelligatur utiliter? q̃. determinatur in seq.§.is autem.& ibi hoc uidebitis.

ADDITIO.

a *Approbatum.Bar.l.dispensatorem.ff.de sol.& ff.hac l.*
b *Ratihabitio.Bar.l.quo enim.in fi.prin.rem ra.hab.& in auth. sacramẽta. in fi.j.col.C.si aduer.uend.*
c *Enim.Fel.c.cùm M.de const.Bar.cons.xviij.uol.j.*
d *Partis.Et sic tenet hic Bar.quòd ratihabitio, potest fieri absente parte,& ualet.Cy.l.in fraudem.in fin.C.ne quis in frau.pa.ubi dicit, quòd Iac.de Are.& Pet.tenet quòd ualet.Bar.l. quo enim. in fi.circa prin. rem ra.ha.& l.certum.§.si quis absentem.de confeſſ.Ang.auth.de hæ.& fil.§.si uerò.*
e *Pendenti.Aduerte ad hanc singul.doct. quam hic ponit Bart.& in l.j.C.de pact. quòd quoties ius, uel actio competit alicui, sine facto suo,puta ex dispositione l.uel statuti,aut ex testamento,tale ius uel actio, enunciatione potest extingui ipso iure, simplici renunciatione eius cui acquisitio est facta, tamen hoc non uidetur uerum in actionibus,quæ acquiruntur ex delicto illato,& quæ sunt rei persecutoriæ ex parte actoris,ut condictio furtiua,& lex Aquilia,quatenus dantur ad uerum damnũ,quia non tolluntur ipso iure, etiam per pactum de non petendo. l. si tibi.§.quædam. & ibi Bar. ff.de pact.& ibi gl.& per Bar.ff.prox.Item si dicta doctrina esset uera, sequeretur quòd si ego gessi negotium alienũ rei ipsa alicui furioso uel ignoranti, actio quæsita posset tota simplici renunciatione,quod est contra tex. hic et gl.Item contra hoc facit l.si absentis.C.si cert.pet.& quod ibi no.in add.ubi similiter actio absenti uel ignoranti quæsita, sua repudiatione non tollitur ipso iure, directa certi condictione, unde fortè dici potest, regulam esse in contrariũ.d.§.quædam.& melius in l.si unus. §.pactus.eo.tit.Fallit tamen quando actio est quæsita ex testamento, uel ultima uoluntate, quia secuta repudiatione,fingitur legatum nunquam fuisse factum.l.proinde.§.fin.ff.si cer. pet.& l.legatarius.§.j.de leg.j.Secundo fallit,in actione quæ datur ad meram uindictam,ut est actio iniuriarum.d.§. quædam.non solùm per pactum de non petendo tollitur ipso iure, sed etiam simplici renũciatione creditoris nuda uoluntate.l.non solum.§.fi.cum l.seq.§.si autem ad iudicem.ff. de iniur.& Inst.de iniu.§.fi.& tenet gl.hic,in uer.nuda uoluntate.& Bar. hic,& Cano.c.cum te.de re iud.licet gl.sentiat contrarium,in d.§.fi,scilicet quod tollatur ipso iure per pactum de non petendo,non autem nuda uoluntate.Tertiò fallit,quando actio est quæsita solo consensu,& res est integra, quia tunc tollitur ipso iure per pactum de non petendo. l. ab emp. de pact. Inst.quibus mod.tol.ob. §.fin. non autem tollitur ipso iure,nuda uoluntate creditoris,qui hoc non est iure cautum, Et ad prædicta facit l.idem in duobus.§.fi.cum l.seq. & quod ibi no.& in l.& hæredi.§.nos autẽ de pac.no. Bar.in l.non solũ.§.liberationis. de lib. leg.ubi no.q, si creditor facit pactũ de non petendo,debitori absenti, illud pactũ nou nocet creditori,ergo multo minus nocebit simplex repudiatio actionis,& hoc in actione personali. unde prædicta cum dictis Bar.hic bene pondera.*
f *Dispensatorem,Bar.rub.C.de cont.emp.in xx.q. dixi in d.l.dispensatorẽ. Habere*

g *Habere.Bar.l.quamuis cùm seq. ff.sol.mat. & ibi ponit aliũ casum & Bal. l.si absentis.in ij.col.C.si cer.pet.& Bal.l.j.in xx.opp.C.qui admi. & quia Bal.est corruptus,uide ibi Cyn.in v.opp.*

LEX XI.

1 *Negotium utiliter gestum qualiter intelligatur.*
2 *Gesti utilitatem articulandi practica.*
3 *Domum quis potest derelinquere,nec cogitur eam reficere.*

SED AN VLTRO MIHI.

§. IS AVTEM. Sufficit negotiũ utiliter esse gestum respectu domini,licet effectũ utilem non habuerit.† No.
1 q̃ negotiũ dicitur utiliter gestum respectu domini ad quę spectant negotia, non respectu gerentis uel rei gestæ,l. si pupilli. §.sed, & si quis negotia.ff.eo.Et ex hoc apparet q̃ quando formatur articulus ad probandũ,debet concludi
a q̃ utile erat a domino sic geri. Puto tamen † q̃ si articulus
2 concluderet, q̃ sic geri cõmuniter esset utile, sufficeret, nisi dominus ex aduerso probaret sibi utile nõ fuisse,ut hic iunxit tex. ibi, quasi impar sumptui uel q̃ sibi necessariã nõ
3 putauit,&c.† Secundò no.q̃ licet derelinquere domũ, nec quis cogeat eã reficere, si derelinquere uult.Op.ff.l.ij.px.Sol. fallit in casib.ibi positis.Quærit gl.de una q.dic ut in ea.

ADDITIO.

4 *Erat.Fallit in minore.l.ij.& ibi Bar.C.eo.*

LEX XII.

1 *Negotiorum gestorum an ille qui dimisit equũ in pascuis,teneatur domino.*

SI NEGOTIA. Gestor tenetur de dolo & culpa.Item de casu si negotia insolita inchoauit,& damnũ in uno compensatur cum lucro in alio. Facit ad q.quam formot Gul.de Cug. in l. necnon.§. si quis sæpius.ff.ex quibus cau. maio. Quid si stetit sex mensib. unius anni, & sex mẽ-
2 sibus alterius? Dic ut ibi per eum.Opp.q̃ non tenetur a nisi de dolo,& culpa,ut ff.eo.l.iij.§.interdũ.Sol.ibi erant negotia deserta, & ideò dic ut ibi dicit gl. Opp. q̃ aliàs teneatur de casu fortuito, ut ff.eo. l.si pupilli.Sol.ut in gl.quam uide & signa. Venio ad ff. Opp.ista negotia pertinent ad dominum ratihabitione, ergo potest approbare illud negotiũ quod uult approbare,& aliud reprobare,quia uoluntas imponit finẽ,l.tutori.C.eo.Sol.q̃ imò totũ debet approbare uel reprobare,l.Caius.ff. de usur.& l.cùm quæritur. de adm.
b tut.& ff.de proc.l.in causę.Nõ ob.l.tutori.C.eo.quia ibi loquitur de uoluntate gestoris, quã habuit ab initio,non de uoluntate domini. Op.q̃ ista lex contradicat sibi? b, nã primò dicit, quòd ad dominũ spectat cõmodum, ad gestorẽ damnũ. Posteà dicit quòd cõpensatur lucrũ cum damno, & sic ad dominũ spectabit damnũ. Sol. dicũt quidã quòd principiũ loquitur quãdo damnũ, & lucrum contingit in una re,finis,quando in diuersis.ista non est uera,quia propriè in una re non potest esse damnũ & lucrũ,sed dicitur lucrum,deducto damno,l.Mutius.ff. pro soc.Nec in una re dicitur propriè cõpensatio,sed magis cõputatio,seu calculatio.Ideò alij dicunt,& melius, qđ primum dictũ loquit̃ qñ in ipsa administratione contingit lucrũ tantùm facta compẽsatione,uel damnũ tantùm, finis loquitur qñ in eadem administratione contingit lucrũ & damnũ in diuersis reb. & ista est uera.Opp.ff.pro soc.l.de illo.& l.& ideò. Sol.aliud in contractibus,aliud quasi cõtractibus,ut hic. Sed ista nõ placet, quia idẽ est iudiciũ de contractibus, & quasi,l.si ex duobus.ff.eo.Die ergo q̃ ibi lucrũ non compensatur cũ dãno emergẽte ex culpa gestorũ, sed compensaret cum damno ex casu emergẽte & ita hic loquit̃,& ista uera.Vltimò gl.
1 † super uer.sit solitus.in fi.inducit hãc l.in ar.ad q. de equo dimisso in pascuis.Istã q.format.Cy.de epis.aud.l.nemo in ult. q. Quidã dicũt q̃ licet dñs consueuerat dimittere, qui põt esse negligẽs in rebus.suis,tñ alius non põt hoc facere,ar. ff.sol.mat.l.si constante.§.si maritus. Tu dicas hic aduertendũ esse,utrũ istud dimittere,cadat in culpã,uel nõ. Si ẽm in culpã non caderet, quia diligens paterfa. hoc fecisset,non teneret, aliàs secus. Vltimò quæro in cõputatione lucri & dãni,utrũ debeat inspici finis tẽporis totius administratiõis, an uerò de anno in annũ. Et uideẽ totius administratiõis, quia pro toto tẽpore est una administratio,l.Pomp.ff.eo.In cont.quòd de anno in annum,uidetur casus hic.

ADDITIO.

a *Tenetur.l.si duorum.& q̃ ibi Bar.ff.de act.emp.*
b *Sibi.Vide gl.& Bal.l.etiam.C.de man.*

LEX XIII.

SVCCESSORI.Qui succedit ex.l.Cornelia, uel p occupationẽ peculij habet hanc actionẽ,in qua ueniunt omnia quæ cõsiderantur in gestione bonorũ uiuẽtis.

LEX XIIII.

DEBITOR.Gestor non tenetur de casu,nisi precedat culpa.Est aũt culpa retinère pecuniã debitã creditoribus;si eam habet solutioni paratam.h.d.

LEX XV.

SI FILIVS.Hæc actio datur de peculio, & de re in rem uerso.

LEX XVI.

1 *Pupillus non tenetur actione neg.gest. nisi quatenus est factus lucupletior. Filius effectus sui iuris, pro negotio ante gesto non tenetur, nisi quatenus sit locupletior.*
2 *Gestionis initium,& sic cõtractus,inspicitur, tota gestio dicitur unus quasi contractus. una gestio uel plures distinguuntur secundum diuersitatem animi gerentis.*
3 *Conditione personæ mutata in negotio gesto, quando & quomodo uaria tur condemnatio.*
4 *Gestio facta per plura tempora est unus quasi contractus, nisi uarietas animi probetur.*
Qui tenet unam possessionem uel terram contra ciuitatem per plures annos,unum est delictum.
5 *Contractus unus uel quasi,unam producit actionẽ,plures contractus,plures actiones.*
6 *Sententia debet esse conformis libello.*

POMPONIVS. Vbi ex parte domini mutatur cõditio,quantũ ad actionem dandam contra eum, initiũ inspicimus, nisi sub diuersis annis negotia gesta fuerunt. Vel aliter,ubi est unus quasi contractus inspicimus initiũ,ubi sunt plures,cuiusq̃ per se initium inspicimus.Primò ponit dictũ Pom. secundò approbationẽ Pauli, tertiò exceptionem,quartò probationẽ tam dicti q̃ exceptionis. Secunda ibi,& hoc uerius. Tertia ibi,nisi ab initio. Quarta in l.sed & cum aliquis. lex ista legitur per gl. pluribus mod. Prima lect. est uerior. & illam examinabo, posteà tangã alias.Et gl.ponit casum in terminis.Ad euidentiã premitto,
1 † q̃ pupillus non teneat hac actione, nisi in quantũ factus est locupletior.Itẽ q̃ seruus factus liber, non tenetur ex ante gesto.Item q̃ filiusfa. factus sui iuris nõ tenetur ex ante ge
2 sto,nisi in quantũ est locupletior,per ti.q̃ cum eo.† No.initiũ gestionis inspiciendũ. Secundò no.q̃ tota gestio dicitur unus quasi cõtractus.Tertiò no.q̃ una gestio,uel plures distinguunt fm diuersitatẽ animi gerentis. Procedo fm ordinem gl.Opp.ff. de po.l.j.§.si apud.Gl.dicit, ibi conuenit tanquã detentor rei,nõ actione depositi.Vel dic uerius,ibi speciale in actione depositi. Secus in cæteris alijs, ut ibi dicit tex.Ista est uera.Vel dic quantũ ad l.istã,hic mutatur conditio dñi negotiorũ, ibi cõditio seruí depositarij,qui quodãmodo põt dici gestor circa rem depositã.Op.secundò ff. de adm.tut.l.tutorẽ qui tutelã. Sol.gl.q̃ ibi mutatur conditio gerentis,hic mutat cõditio dñi,cuius negotia gerũt. Ista est bona ad princ. istius l.sed est ꝑ uer.inde descendit in ea.d.l. Sed statim soluã. Opp. ff. de tu.& ra.dist.l. si filius.Sol.codẽ modo, ibi mutatur conditio gestoris,hic conditio dñi,cuius negotia gerunt.De mutatione cõditionis gestoris uide bitis statim. in l.eum actũ.& l.seq.ff.eo.Cont.prædictã sol.uidetur d.l.tutorẽ.uer.inde descendit.ff. de administ.tut.multũ urget ille uer. Tamen dicas q̃ ibi loquitur in gestore de necessitate,hic in gestore spontaneo.Pro cuius declaratiõe aduerte, ut intelligas rationẽ huius l. q̃ ego accedo spõte ad gerendũ negotia tua,q̃ habeo animũ gerendi ea,tunc ego habeo uoluntatem, ut tu mihi obligeris fm eam cõdi-

tionem

tionem in qua tu es. Licet igitur postea contingat mutatio in persona tua, hoc non debet mihi proesse. Sic enim uideor uoluisse ab initio, ita loquitur ista lex. Sed qñ contingit mutatio in psona mei gestoris, qui gerebã negotia tui absentis, hoc non debet nocere tibi absenti, quia ab initio nihil de hoc putasti seu cogitasti. Et ideò fm uarietatem tẽporũ, uariatur actio contra gestorem, ut j. eo. l. eum actum. Et hoc in gestore uoluntario. Sed in gestore necessario cessat dicta ratio, quia ab initio non habuit animũ, & uoluntatẽ, ut sic obligaretur, imò lex cum in initio obligabat. Ideò uarietas temporũ inspicitur ex utraq; parte, d. l. tutorẽ. Contra istud opp. j. pro soc. & l. si id. §. si filius. Dicit gl. ibi erãt duo socij, & sic ubi uterq; dominus, & gestor. Vel aliud in contractu, ut ibi, aliud in quasi contractu, ut hic. Ista diuersitas inter contractũ & quasi, reprobatur in gl. l. si negotia. ff. eo. Pro quo j. eo. l. eum actum. Gl. in contrario soluit aliis modis. Tu hic, ibi administratio fiebat ex uoluntate utriusq;, ut ibi patet, hic alterius tantùm. Ratio, quia qñ ex utriusq; uoluntate fit, cessant rationes prædictæ, & uidentur inuicẽ cõsentire fm qualitatem imminentẽ in tempore. Et
3 ideò † pro declaratione huius materiæ, dic duo uerba, Aut conditio mutatur ex parte gestoris, & dic ut j. eo. l. eum actum. Aut ex parte domini, & tunc aut fuit unus quasi contractus. quia fuit unus animus, aut plures. Si unus, Aut loquimur in gestore necessario, & inspicitur conditio domini fm temporum uarietatẽ. d. l. tutorem. uer. inde. de admi. tut. Aut in gestore uoluntario, & tunc aut persecuerentia in gestione fit de uoluntate utriusq; partis, & idem, l. si id. §. si filius. j. pro soc. Aut ex uolũtate unius, & tũc aut loquimur de actione danda gestori contra dominũ, & inspicimus initiũ, ut hic. Aut de actione danda domino contra gestorẽ, ut uariatur fm uarietatem temporũ, arg. l. Titia. §. usuras. j. de leg. ij. Secundo casu quando sunt plures quasi contractus, inspicimus initiũ cuiuslibet, ut hic in fin. Facit l. senatus. in fi. j. de do. causa mor. In quolibet tamen quasi contractu si cõtingeret mutatio personarũ, esset adhibenda distinctio quã s. prox. feci. Habes expeditã istam primã lect. Vt intrẽ alias lectur. quæ ponuntur in gl. opp. fm hoc occurrit iniquitas in persona serui, ut in gl. Dicebat Hugon. de Porta Rauenna, imputet sibi qui gessit, sed hoc est falsum, quia fortè ignorauit, dicit gl. ideò ut cesset iniquitas. Io. legit alio modo, scilicet q; tam ab initio q̃ fine inspiciatur initiũ cuiuslibet temporis, etiã emergentis, ut in una gestione. Et si dicis, quomodo iurisconsul. excipit à dicto Pomponij ff. quia in dicto Pomponij est una actio tantùm, tamẽ in condemnatione fit una uariatio fm tempora, sed quando contingit uariatio in animo gestoris, sunt plures actiones, & ideò solùm in pluralitate actionum contingit uariatio, & sunt plura notanda in effectu tenendo lect. Io. Quæro cùm gesta sint negotia serui, si factus est liber cõtra quem datur actio ff. dicunt quidã, ꝑ seruum datur in totum pro omni tempore, licet primò daretur in dñm, quia ista actio est ambulatoria sicut aliæ multæ. Alij dicunt q; pro primo tempore dabitur in dominũ, pro secundo in seruũ factum liberũ. Verum, quia ista lect. non tangit, nisi tantùm qñ sunt gesta negotia serui & tex. facit mentionẽ etiam de pupillo & filio fa. Ideò tertij tenent istam eandẽ lect. tamen magis generaliter, ut in fi. gl. prima ibi, tertij dicunt, &c. Tu teneas lecturã primã, quæ fuit Azo. Ad iniquitatẽ contingentẽ in persona serui, de qua opp. respondetur q; dominus tenetur pro utroq; tempore. Et imputet sibi dominus, cur peculiũ non retinuit, ut in gl. Et si dicis. Potuit esse q; gestio durauit post annũ. ff. adhuc dabitur actio de peculio. Posses etiam dicere q; si seruus esset manumissus directo in testamento, & peculium sibi legatũ, q; ipse seruus teneretur pro omni tẽpore, l. ij. §. per contrariũ. de dot. præleg. † Et sic habes ex hac lege notare, q; licet gessissem negotia tua per plura tempora,
4 unus quasi contractus est, nisi probaret uarietas animi, ut s. Istud facit ad multa, Si enim tenui unam possessionẽ tuã uel unam terrã contra unã ciuitatẽ per plures annos, unũ delictũ est, nõ plura. Itẽ si tu lusisti ad hazardũ, & in eodem ludo pluries uicisti, & perdidisti, totus ille dicitur unus ludus, quia eodẽ animo accessisti. Sed si post perditam pecuniam extractã, nouam pecuniã extraxisti, & de nouo lusisti tunc essent plures ludi, ut hic. Et sic facit ad multa alia de q;
5 bus dixi, in l. si quis inficiando. §. infans. j. de furt. † Secundò no. q; unus contractus uel quasi, unam producit actionem, plures cõtractus, plures actiones, ut hic. Quod declaratur expressè in secunda lectura. Io. & sic ex contractu emptionis una sola est actio ex empto, quę competit ut restradatur, & de euictione promittatur, & de interesse, si res est euicta, & similia. Sed cõtra prædicta op. actio semel nata, item rum non nascitur, l. si duo. j. de ar. & l. si ita quis stipulatur. & l. si sic. j. de uer. ob. Sol. fateor q; ab initio nascitur, sed crescit ad multiplicationẽ actuum, qui fiunt in ipsa gestione. Et hoc est quod dicit tex. sed resoluitur. l. non quasi. §. illud
1 §. rem pup. sal. fore. Quæro pro declaratione huius legis, quid est hoc dictũ, quod dicitur in fin. pro qualitate personarum actio formatur, & condemnatio moderatur? Dicũt
6 † quidam q; cõdemnatio debet proferri fm libellum, l. ut fundus. com. diuid. & C. de fideicõ. lib. I. fi. Gl. j. magna circa princip. exponit aliter, uidelicet ut id quod dicit, pro qualitate personarũ actio formatur, referatur ad seruum, quasi dicat, contra dominũ debet agere, non contra seruum. Et illud quòd condemnatio moderatur, refertur ad adultum, & filiusfa. factum sui iuris, ut primus non condemnetur, ni
7 si in quantũ facere potest. † Sed quæro, quid in delictis, utrùm inspiciatur initiũ? Certè in persona serui. dic ut in gl. In liberis hominibus, dic ut habuisti l. fi. s. fi ex no. causa agat. & dixi in l. j. de pœn.

LEX XVIII.

1 *Seruus factus liber, pro negotio ante gesto quando teneatur. 3.*
2 *Connexitas operatur quod in iudicio ueniat, q; aliàs non ueniret.*
4 *Negotia separata quæ dicantur, & quæ connexa.*
5 *Animi de diuersitate in gestione qualiter constabit.*
6 *Gessisse negotia, in seruitute & in libertate si probetur aliquis, & non ꝑ paret distinctè, quo tempore sequitur absolutio.*

a EVM ACTVM.[a] Vbi mutatur conditio gestoris de seruo in liberũ, in negotijs separatis præmiũ non pręstatur: in negotijs connexis si agitur, ex causa ueniũt separanda: si ex occasione agatur, ueniũt præstanda. hoc dicit cum l. seq. usq; ad §. si libero. & primò ponitur dictum secundò exceptio, tertiò exemplũ dicti, quartò declaratio quædã circa prædicta, quintò quædã alia declaratio circa exceptionẽ propositam. Secunda ibi, planè. Tertia ibi, denique. Quarta ibi, in l. Proculus. Quinta, in l. at qui natura. §. Sceuola. Continuatio ad superiora patet, quia s. locutus fuit Iurisconsul. quando cõtingit mutatio in persona domi-
1 ni, hic qñ fit mutatio in persona gestoris. † No. q; seruus[b]
b factus liber, non tenetur ex ante gesto. † Secundò no, q;
2 tione connexitatis uenit in iudicio illud, quod aliàs non ueniret. Tertiò no. q; separata ante gesta, nullo modo in iudiciũ ueniunt. Ad primũ notab. opp. §. omnes inst. de nox. Sol. ibi de obligatione ex delicto, hic ex contractu, uel qua-
3 si. Item opp. l. j. in fi. j. de nox. Sol. ut ibi. † Item opp. l. promisse. C. an ser. ex facto suo. Sol. gl. regulariter non tenetur factus liber ex ante gesto. Fallit in casibus notatis hic in gl. ij.
4 huius l. quos uide. † Quæro, quando dicantur negotia separata & quando connexa? ff. potest dici negotiũ separabile tribus modis. Vno modo dicitur separabile, quòd ad diuersitatem quasi contractus, & in hac separatione inspicitur animus gestoris, ut s. l. prox. & alio modo quò ad separationẽ reddendæ rationis, & tunc dicitur negotiũ separabile, quod est circa diuersas res, si circa unam, dicit inseparabile. Tertio modo dicitur separabile, quò ad condemnationem, & tunc est omne negotiũ separabile per subtilitatẽ
5 iudicis, l. at qui natura. §. Sceuola j. eo. † Sed quæro, cũ de separatione quæ fit ex diuersitate rerum cõstat de facili, ut dictum est, qualiter constabit de diuersitate animi de qua dictum est, s. l. prox. ff. j. ex potestatione, uel ex dictis testiũ, ar. l. Nesennius. j. eo. secundò ex causa. Quid enim si incepi gerere negotia alicuius absentis, & posteà cum ille reuerteretur,

retur, est infirmatus, & sic perseueraui in gestione, in qua ipse me substituit? certè uidetur quasi nouus cõ-
* *Cõtract⁹. Hoc ideò, quia dom⁹ reuerso, is qui absentis negotia gerebat, non potest se amplius intromittere, secundum naturam act. neg. gest. uel mandati. l. filiusfa. §. procuratorẽ. s. de proc.*
c tractus,* arg. j. mand. l. qui mutuam. §. non item deò. † Item quæro,[c] quid si in iudicio proba tum est, quod gessi negotia in seruitute, & in libertate, non tamen apparet distinctè quo tempore? Certè dicit gl. sequitur absolutio. Quam gl. no. multũ, quia millies eam allegat. etiam ad multa. Pro qua gl. uidetur casus in l. non solùm. §. sed ut probari. j. de no. oper. nun. & ibi dixi, & C. de prob. l. matrem. & de resc. c. fi. in fi. in clemen. Gl. tamen hic in fi. assignat quædã ar. contraria & non soluit. Ad l. si spõsus. §. generaliter. Dic q; ibi loquitur in duobus, quorũ unius liberatio, est causa alterius, ut in duobus reis. Vnde quocunq; sit, est fundata incertio agentis. Ad l. sed interdũ. j. de aqua plu. arc. dic. ibi fuit culpa immiscentis, quare, &c.

ADDITIO.

d *Eum actum. Circa regulam traditam in ista l. q; connexorum idem est iudicium, adde primò, quid sit connexum, & an obligati ad duo, dicantur obl. ad omnia connexa? Aret. cons. xxix. Item quæ dicantur connexa, Fel. c. signi gnificauerunt. ext. de excep. & c. cum inter. de re iud. ubi & alia no. ponit. Et de multiplici cõnexitate, Aret. l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de lib. & posth. Item adde, q; connexorum natura est q; uno remoto, aliud remotum intelligatur & unum non stet, sine alio. Are. cons. cxiiij. in ult. col. Fel. c. pastoralis. §. quoniã. uer. perpetuatio. ext. de resc. & c. trãslatio. ext. de const. ubi Dec. Item ad confirmationẽ & limitationẽ huius reg. Mod. l. sed si plures. §. fi. ubi multa ponuntur. ff. de uul. Item q; dispensatio, transa. & similes trahantur ad cõnexa. Iac. in l. j. in ij. no. C. de transl. Item de reg. connexorũ, q; idem sit iudiciũ, Iaf. d. l. sed si plures. §. filio. iij. no. Dec. c. quantò. de iud.*

b POMA. *Seruus. Fel. c. translato. de const.*

c *Barb. Quæro. Tene menti, q; quando tempus est causa intentionis actoris, debet probari, & sic facit, q; in rescripto debet inspici tempus, præsentationis, & non datæ, doct. c. capitulum. de resc. & c. relatum. de præb. in vj. & c. ei cui. de resc. in vj. tamen debet probari, q; prius præsentauit rescriptum Io. C. relatum. de præb. Bal. l. matre. C. de prob.*

LEX XIX.

PROCVLVS Opp. & uidetur q; hæc lex contradicat præcedenti, qd' quidã fatenẽ, qd' est falsum, imò declarat præcedẽtia. Suprà enim agitur ex ante gesto, ut ex causa, quasi gestio illa sit causa cõdemnationis. hic in l. Proculus. agitur ut ex occasione. Nam ex eo q; erat debitum in in seruitute, debuit à se exigere, & ideò modò conuenitur quià se non exegit. Et ex hoc colligitur modus formandi libellũ. Sed quæro, utrùm hoc qd' dicit Proculus, habeat locum in negotijs connexis, an in separatis? ff. si essent negotia separata omnino, ita q; essent diuersi quasi contractus, tunc nõ haberet locum dictum Proculi. Non enim teneretur à se exigere, quod ex illa gestione debitum non erat, & hoc est qd' dicit tex. in l. at qui natura. ibi, in eodẽ actu perseuerãs. & hoc ibi tenet glo. Sed si unum est negotium, hoc est, una administratio, tunc siue sit separata propter diuersitatem rerum, siue non, habet locum dictum Proculi. Sed pro declaratiõe huius l. quæro, quõ adaptatur exemplum de præscriptiõe, q; ponitur in princ. l. at qui natura. ad præcedẽtiam? Dic ut in gl. fi. l. Proculus. Quæro, fm gl. l. at qui natura. super uer. ut appareat. de una q. quam uide & adde super gl. ibi, dum alleg. l. diuortio. ubi licet fructus semel colligatur, diuiditur pro rata temporis, quo durauit matrimonium. Ita in proposito, licet dies promissæ pecuniæ semel cedat, tamen diuiditur pro rata totius temporis, quo dura uit in seruitute, & libertate. l. si seruus cõis. §. fi. de stip. ser.

LEX XX.

AT QVI NATVRA.

§. SI LIBERO. Necessitas uera uel putatiua impedit actionem mandati, non autem neg. gest. l. iij. §. hac actione. s. eo.

1 *Stip. de euict. ut cõmittatur, est necessaria scientia. 3.*
2 *Dominium an probetur per publicam uocem, & famam.*

3 *Titulum uerè non ualens probare, potest hoc probare per publicam famã.*
4 *Emptor, quando res euincitur, debet uenditori denunciare, etiam ut ueniat ad defendendum.*
5 *Euictionis causa quando agitur contra emptorem, non tenetur emptor respondere positionibus sibi factis, de domino euincentis,*
6 *Emptor uel fideiussor sit omitti opponere aliquas exceptiões metu pœnæ non imputatur ei.*
7 *Fideiussori sicut non imputatur ita emptori non imputatur, si non oppositum exceptionem declarationem contra personam iudicis, uel actoris.*
8 *Vendens scienter rem alienam, statim potest conueniri ex empto, licet res non sit petita in iudicio. & per sententiam restituta.*

§. CVM ME. Gestor negotiorum potest ignorãter rem domini usucapere, * & si ante usucapionem completã scientia superuenerit, de-
* *Vsucapere. Cõtra Bar. ax. fi. cit, q; usucapio non nisi scienti ꝓcedat. l. j. C. de acq. poss. l. poss. ij. §. fi. ff. eo. Neque hoc simpliciter dicit l. hîc. Addit n. q; is qui usucapiebat, rem emerit. Et sic tit. pro emptore, scienter usucapiebat. I. C.*
a bet facere à se euinci, [a] ne hac actione teneat.
1 † No. ex hac lege, q; ad hoc ut cõmittatur stipulatio de euictione, est necessaria sententia, [b]
b Cont. l. emptorẽ. circa prin. j. de act. emp. Sol. dicit gl. ibi erat notoriũ, & manifestũ rem esse
c alterius, hic non. Ista non placet, [c] quia etiam si esset lata sententia, per quam res deducitur in notorium, non cõmitteretur stipulatio de euictione, nisi re restituta, l. euicta. j. de euict. Vel dic, ut dicit gl. q; erat manifestũ per pu-
d blicam famã. Innuitur [d] ergo † quòd domi-
2 niũ rei probatur ꝑ publicam famã, qd' no. Et ista uidetur fuisse opinio Placen. quam gl. reprobat, in l. iiij. C. de prob. Nam publica fama nõ facit plenam probationẽ, imò nec semiplenam, sed coadiuuat alias probationes j. de testib. l. iij. §. ideoq; diuus. Dixi in l. admonendi. de iure
c iur. Puto tamen qd' publica fama [e] profit in hoc ad probationẽ dominij, quia iustus error præstat causam usucapioni, sicut uerus titulus, j. de usucap. l. Celsus. Et ideò si quis non posset probare titulũ uerè, sufficeret hoc probare per publicam famã, dixi plenè in d. l. Celsus & ad hoc facit gl. ista. Facit quod dixi in l. athletas. §. calumniator. s. de ijs q; no. infa. Tertiò soluit gl. † q; hic non dicit sententiã esse necessariam, sed q; debet peti in iudicio, & restitui. Non ob. l. utiq;. j. de rei uend. qa tunc est necessaria sententia, quando possessor ignorat rem esse euincẽtis, ut ibi. Secus si sciat, ut hic. Vtrũ aũt sciat uel ignoret, probatur per suum iuramentum, ut in gl. Certè fateor [f] q; sententia non est necessaria,
tamẽ emptor grauabitur, quia agendo de euicti. habet necesse, ꝓbare rem esse euincentis, & ideo sibi restituissẽt, Non
4 enim staretur simplici uerbo suo contra uenditorẽ. † Puto etiam q; debet emptor denunciare uenditori, ut ueniat ad
g defendendũ eum. Fortè enim [g] licet emptor [h] putet rem es-
h se euincentis, tamen uenditor ostendet contrarium, uel adducet legitimã probationem, C. de euict. l. emptor. Et pro-
5 pter hoc † ego puto q; quando agitur contra emptorẽ. & fiunt sibi positiones de dñio euincentis, q; licet ipse sciat rẽ euincentis esse, non cogitur illis positionibus respondere. Debet enim sibi conseruare stipulationẽ euictionis. Sed si respõderet illis positionibus, ipse incideret in captionem. Aut enim negat, & cogitur deferare. Aut affirmat, & præiudicat sibi, quia contra dictũ uenditorem suũ ipse probare non poterit, l. aliâs. j. de iureiur. & quod no. in l. iurasset. §. j. eo. tit. Potest ergo licitè dicere, uolo qd' mihi fiant probationes de dominio, ita quòd ego possim per eas conuincere autorem meũ. Pro hoc facit quod statim dicam. Opp. q;
i partes debeãt iurare de calumnia, [i] l. ij. de iur. cal. Quõ ergo iurauit iste, qui scit rem alterius? Dicit gl. optimè, quia non facit animo calumniæ, ut in gl. Opp. q; ex ista sententia nõ cõmittatur stipulatio de euictione, quia agens potuit excep-
c tione repelli. Sol. ut in gl. tri. mo. & bene, quas so. no. mulutiq;. j. de rei uend. qa tunc est necessaria sententia, quando possessor ignorat rem esse euincẽtis, ut ibi. Secus si sciat, ut hic. Vtrũ aũt sciat uel ignoret, probatur per suum iuramentum, ut in gl. Certè fateor [f] q; sententia non est necessaria, tamẽ emptor grauabitur, quia agendo de euicti. habet necesse, ꝓbare rem esse euincentis, & ideo sibi restituissẽt, Non enim staretur simplici uerbo suo contra uenditorẽ. † Puto etiam q; debet emptor denunciare uenditori, ut ueniat ad defendendũ eum. Fortè enim [g] licet emptor [h] putet rem esse euincentis, tamen uenditor ostendet contrarium, uel adducet legitimã probationem, C. de euict. l. emptor. Et propter hoc † ego puto q; quando agitur contra emptorẽ. & fiunt sibi positiones de dñio euincentis, q; licet ipse sciat rẽ euincentis esse, non cogitur illis positionibus respondere. Debet enim sibi conseruare stipulationẽ euictionis. Sed si respõderet illis positionibus, ipse incideret in captionem. Aut enim negat, & cogitur deferare. Aut affirmat, & præiudicat sibi, quia contra dictũ uenditorem suũ ipse probare non poterit, l. aliâs. j. de iureiur. & quod no. in l. iurasset. §. j. eo. tit. Potest ergo licitè dicere, uolo qd' mihi fiant probationes de dominio, ita quòd ego possim per eas conuincere autorem meũ. Pro hoc facit quod statim dicam. Opp. q;
i partes debeãt iurare de calumnia, [i] l. ij. de iur. cal. Quõ ergo iurauit iste, qui scit rem alterius? Dicit gl. optimè, quia non facit animo calumniæ, ut in gl. Opp. q; ex ista sententia nõ cõmittatur stipulatio de euictione, quia agens potuit exceptione repelli. Sol. ut in gl. tri. mo. & bene, quas so. no. mul-
6 tũ, & primò primã, † qa si emptor, uel fideiussor, & similes, metu pœnæ omittant opponere aliquas exceptiones, qd' nõ potest eis imputari, quod est utile propter statuta quæ prohibent opponi certas exceptiones. Ex secunda sol. no.
7 q; sicut fideiussori, ita emptori nõ potest † imputari, si non
k non opposuit, [k] exceptionẽ declinatoriã contra personam

s iudicis,ut in gl.uel ꝫ persona actoris,ut hic in tex.& gl.† Vl
l timò aduerte,[l] ꝙ licet stipulatio, uel actio ex empto, uel ꝙ euictione non cõmittatur,nisi in repetita in iudicio,& resti
tuta per sententiã,uel absq; sententia, ut ꝛ. dixi,hoc est uerũ,
m nisi[m] uenditor uendiderit rem alienam scienter,[m] tunc enim statim potest agi ex empto,l.seruus quem.§.fi.de act.emp.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Euinci.Cœp.caute.appo.in eo.§.in fi.
b Sententia.Gl.& Bal.l.si cum quæstio. C.de euic.& gl.l.§.si dictum.§.si com promisero.ꝛ.de euic.Ang.l.exigendi.C.de procur.
c POMA.Placet.Alex.consi.iiij.col.j.uol.iij.
d Innuitur.l.j.C.de test.& l.Pacumenius. ꝛ. de hær.inst.Bar.consi.xcj.uol.j. & quæ posui.in l.iij.§.idẽ diuus.ff.de test.& l.admonendi. & Barb.consi. lx.uol.j.& consi.vj. uol.ij. & consi.viij.eo. uol.& consi.xviij.& consi. lxx. eo.uol.Ro.consi.cxxvij.
e Fama.Bar.& ibi Bal. in fi. l.iiij.de prob.Ex opposito uide quæ dixi Inst.de act.§.prætereà. in add.Adde quando per famam probetur dominium Bal. consi.lxxiij.iij.lib.Ro.consi.cccxj.
f Fateor.Sed Bar.l.emptorem.tenet omnino necessariũ esse sententiam.
g Enim.Barb.d.l.emptorem.& ibi est uarius & contrarius sibi.Io.de Imo.et ibi dixi in c.pe.de emp.
h Emptor.Im.c.fi. ad fi.de emp.Bal.l.si cum quæstio.cum concor.C.de euic.
i Caluinia.Hanc gl.alle.Bal.l.j.in fi.C.de iur.cal.gl.& Bal.l.ij.in fi.prin.e.tit.
k Opposuit.Debet tamen opponere exceptionem præscriptionis, l.si obliga ta.C.de euict.
l POMA.Aduerte.Alex.consi.iiij.j.col.in fi.iij.uol.
m P.PAV.P.Scienter.Cœp.caut.ad fi.

1 Vsuræ in contractu dotis debentur marito per patrem mulieris, ob dotem non solutam.
2 Emptionis in contractu,& uenditionis debentur usuræ uenditori ob pretium non solutum si emptor fructus percepit.

§. NON TANTVM.In actione neg.gest.directa,& cõtraria habetur ratio usurarũ.Primum dictum in eo qd dicitur, ꝙ possumus petere usuras pecuniæ mutuatæ, reprobat gl.quã no.Azo in sum.uidetur tenere indistincte in tit.de usu.§. lege.ꝙ in istis casibus, in quibus iura nostra dicunt uenire usuras, hodie sunt correcta,& nõ ueniunt u
1 suræ præterq; † in cõtractu[a] dotis, ut ext.de usur.c.salubri
a ter. Quod intelligit usuras deberi à parte mulieris marito,
b qui sustinet onera matrimonij,non eñ[b] mulier post matri monii solutum,præstabit usuras uiro,uel hæredibus eius
2 C.de rei ux.act. l.j. §.exactio.& ibi per doc.† Item in contra ctu emptionis, & uenditionis debent usuræ uẽditori,si em ptor percepit fructus rei,& non soluit pretiũ, ut ext. de usu. c. conquestus. per gl.& C. de act. empt. l.curabit. & ꝛ. de act. emp.l.Iul.§.idem Pap.& ibi de hoc uidebitis.Secundum di ctum limitat gl.ꝙ gestor potest petere usuras,si plus cõmo di attulit,quàm incommodi.

ADDITIO.

a In contractu.Vsuræ sunt licitæ quò ad onera matrimonij, & de quibus,& quãtis intelligatur,Bal.l.fi.§.prætereà.C.de iur.dot.Vtrũ si maritus,uel ei us hæredes sunt in mora restituendi dotem uxori, ueniant usuræ, & idem tenet Bal. l.insulã. §. usuras.ff.sol.mat. An aũt mulier post annum à die sol. mat.si dos non restituatur,sit alenda ab hæredibus uiri? Ang.l. diuortio.in princ.prius Cy.ff.sol.mat.& Richar.Mal.l.fi.C.de bo.mat.qui tenet,ꝙ mu lier sit alenda ipsa durante in uiduitate,aliàs non.l.Titia.ff.sol.ma.Et ita di cit debere intelligi, quod Bar.hic no.in d.§.usur. Bar.d.l.diuortio.dicebat ꝙ tunc deberetur interesse propter moraꝫ,ar.l.si moraꝫ.ꝛ.e.sol.mat. sed Inn. & Io.And.c.salubriter.dicũt,ꝙ ubi dos est in pecunia,post annũ mulier ni hil debet percipere,etiam si hæredes sint in mora, quia censetur lucrũ usu rarũ,qd est prohibitũ.c.quia in omnibus.de usur.Sed Io.d.l.diuortio.dixit ꝙ dictum Inn. potest procedere quãdo mulier haberet aliunde.unde posset se alere, uel si esset soluta, potuisset de facili recuperare dotem,istis casibus nihil debebitur mulieri.Aliàs dicit ꝙ eadem ratio uidetur esse post annum, quæ est intra annũ,uidelicet ꝙ debeat alimentari.Pro quo alleg.ꝙ no.Bar. l.j.C.de sen.quæ si cer. quanti.in similibus idem dicit ꝙ uidetur esse idem,si esset solita dare pecunias suas mercatoribus ad honestũ lucrum, nam tunc ratione moræ,debebit mulier habere interesse consistens in lucro,quia mu lier uerisimiliter fecisset,sicut de alijs pecunijs,ar.l.ij.§.fi.de eo.ꝙ cer.loco. & Bar.l.j.C.de sen.quæ pro eo ꝙ interest. Aliàs dicit,ꝙ extra prædictos ca sus,non uidetur ꝙ mulier posit petere aliquid nomine alimentorũ,uel emo lumenti.Et ad prædicta facit ꝙ no.Bal.auth.& qui.C.de bo.aut.iud.possid. Ang.ibi dicit,sic consuluisse in illa materia. Et ideò in hac materia est cau tela,de qua scripsi in §.fuerat.Inst.de act.in reportatis. Aduerte, qa Bal.ꝛ. d.auth.& qui tenet expresse cont. tm. nam dicit ipse, maritus petit usuras ex causa extrinseca,quia propter onera.d.§.usuras.tantò fortius petit mu lier ex causa intrinseca,quia domina facta.l.in rebus. C.de iur.dot.Et adde Ang.d.l.Titia.uolentẽ, ꝙ mulier si sit aliunde non habet unde se alat,pòt pe tere usuras,loco alimentorũ, maxime si est intra tempora luctus,cũ adhuc uideatur deseruire primo matrimonio, sed in distincte uidetur casus in d.l. Titia. & §. exactio. C. de rei ux.act.& quod ibi no. per Bal.l.fi.adde quæ posui.in d.l.diuortio.

b POMA.Enim.Alex.consi.xvij.iiij.uol.& consi.lxiij.eo.uo.

§. DVM APVD.Gereti negotia captiui cõpetit actio ꝛ cum,si reuertatur,uel contra hæredes eius.h.d.

LEX XXII.

1 Obses datus pro aliquo facto,si propter hoc soluit pecuniam,potest repete re ab eo pro quo soluit.
2 Captus pro repræsalijs,si soluit,repetit ab eo,cuius causa captus est.

a NAM ET.[a] Quod unus ꝙ alio redimendo cogit solu uere,recuperat hac actione.Pro declaratione quæro quæ actio sit ista,quæ datur ꝛ istum reuersum: Quã dam dicũt ꝙ actio mãdati, ista nõ uidet esse uera, cũ illi ess sent serui, donec erãt captiui. Præterea tex.non dicit,ꝙ ipsi mandassent,sed ꝙ illi qui eos detinebãt,hoc fecerũt, unde dicendũ est,ꝙ cõpetit actio neg.gest.Sed illud est mirabile, quia isti retẽti,gesserũt illud negotiũ in seruitute.Vel si dice res nõ potuerunt obligare se,& corpus suũ,qd est liberũ ꝙ ista pecunia, l. ob æs.C.de act.& ob.ꝛ. licet de iure non po tuit fieri,tñ sic fuit de necessitate facti.Et si op. ergo ipsi pas si sunt iniuriã. ꝛ. istis iniuriæ alia fuit causa.Et hoc etiã sen
1 tit gl.tua quę est notab.Facit † ꝙ si aliquis fuit datus in ob fidem ꝙ aliquo facto,& propter hoc oportuit eum soluere pecuniã,possit repetere ab eo ꝙ quo soluit,licet de substan tialitate iuris nõ teneret.d.l.ob æs. & auth. ibi posita.Suffi cit eñ ꝙ cogat necessitate facti, ut hic. ad hoc facit qd no.
2 C.de pat.qui filios dist.l. ij. ubi dicit ꝙ usurpatũ est ꝙ dent obsides, hoc est, cõsuetudine obtentũ. † Secundò facit[b] ꝙ
b si quis est captus in ciuitate ista,ꝙ repræsalijs cõcessus,pro pter factũ sui cõmunis,uel specialis ꝓsonæ,& soluit, ꝙ pos sit repetere à cõmuni, uel à speciali persona. Et si opponaꝫ, ꝙ est sibi facta iniuriaꝫ. ꝛ. ista iniuria est facta propter fa ctum alterius.Hoc ego ponã in tractatu illo de repræsal.in ul.q. prin.in prin. Dic ut ibi.Reuertor ad secundã gl. si non essent hostes: Dicit gl.idem multò magis quia ibi essent li
c beri,& possent obligari.[c] Itẽ quærit gl.quid si ille qui est re uersus,aufugit,& sic nihil promisit,tñ ille detentor coegitil los,qui remanserũt, ad soluendũ pro illo, an illi repetent: gl.tua no.dicit ꝙ non.quã gl.no.Sed ista gl.uidet contiadi cere alteri gl.quã modo recitaui,ibi eñ dixi,ꝙ licet detenti patiant iniuriã,tñ patiantur propter factũ alterius, sed hic similiter patiunt iniuriam propter factũ alterius, ergo de bent posse repetere. Sol. ibi factũ alterius fuit ad hoc ordi natum,hic non fuit, qd no.Item ad illud ꝙ gl.dicit,ꝙ in ca su huius l.isti tres etiãt naturaliter obligati, intellige hoc ue rum ex promissione quam ipsi fecerũt, non aũt intelligas ꝙ detentus teneatur soluere tali detentatori, imò est omni modò iniquum,& contra iudicium.

ADDITIO.

a Nam.Bal.l.liber.C.de cap.& in l.fideiuss.C.mand.
b Facit. Bar. & doc.l.item si item si in facto. ꝛ. de uer.ob.Abb.consi.xxj.in j. col.uo. ij. Bal.c.ex rescripto.in j.col.de iureiur.& c.fcitatus. de resc.& in rub.de ijs quæ ui me.l.iij.§. fi.Alex.ibi,de cond. ob cau. cle.j.de primo.& l. Lucius.§.Sempronia.de leg.ij.
c POMA.Obligari.Alex.consi.iiij.iij.uol.Abb.consi.vij.j.dub.uol.ij.& consi. quadragesimo no.eo.uo.

1 Hæreditas iacens nõ repræsentat personã hæredis futuri, nisi additione secu ta,quia fingitur hæres à die mortis,non tamen ad incõmodum alienum.
2 Neg.gest.act.oritur gestione durante.

§. QVI NEGOTIA. In negotijs hæreditarijs non in spicit persona hæredis, sed oritꝛ obligatio,tanq; cuiuslibet

1 libet esset negotiũ. †No.ꝙ hæreditas iacẽs nõ repræsentat p sonam hæredis futuri,sed mortui, l. mortuo.ꝛ. de fideiuss.& ꝛ. de acq.re. do. hæreditas.sed secuta postea additione fingit hæres fuisse à die mor.l.nouatio.in fi.de noua.& l.si ex re.in fi.de stip.ser.& omnis hæreditas.de reg.iur.& l.hęres quoq; ꝛ. de acq. hær. Hæc tñ fictio non operatur ad incõmodum
a alienũ. ut hic.Itẽ no.[a] act.neg.† gest.oriri durante gestione,
2 quod est uerum,secus in actione tutelæ.

ADDITIO.

a No.Bar.l.si pecuniam.C.eo.in fi.

a §. SI VIVO.[a] Mors domini est iusta causa noua negotia nõ inchoandi,non aũt à susceptis desistẽti.Et ut iste §. habeat effectũ, oportet intelligi,quando quis acces sit tanq; omnia gesturus, & ideò uiuo,Titio nõ posset desi stere,ꝛ.eo.l.si pupilli. §.uideamus.& ibi dixi.Sed Titio mor tuo,sicut est mors,iusta causa soluendi mandatũ, ita est iu sta causa soluendi negotiũ, hoc est propositum qd habuit ab initio. Et idem puto ꝙ in omnibus illis casibus, in qui bus quis non cogitur mandatum cœptũ implere quibus habuistis in l.filius.cum l.se.ꝛ.de proc. Idem ex illis non co gitur quis implere negotium cœptum,ut hic,&c.

ADDITIO.

a Si uiuo.Bal.l.mandatum.in fi.C.mand.& l.fi.C.de peric.tut.
1 Gestor potest alium substituere,sicut procurator ad negotia.
2 Gerens pro alio,tenetur de facto illius,nec liberatur cedendo.

1 §. MANDATO. Qui negotia aliena gerit per aliũ,hac actione tenet,ac si ipse gessisset.† No ꝙ non solũ procu rator ad negotia põt substituere aliũ, sed etiam gestor.
2 †No.ꝙ qui gerit per aliũ, tenetur de facto illius,nec libera tur cedendo actionẽ.Ratio,quia ideò nõ tenet,quia habet actionẽ, sed quia imprudẽter elegit,seu mandauit.Quæro quid si ille credebat eum cui mandauit, sufficientem esse ꝛ. propter hoc non releuatur,l.sed an ultro §.fi.ꝛ.eo.

LEX XXIII.

1 Lex,siue hæreditaria,an procedat,etiam si negotia fuissent pupilli.
2 Expensum si est in re necessaria ultra ꝙ ualeret,tunc non repetitur.
3 Actio neg. gest. habet locũ ubicũq; hẽt locũ actio de in rẽ uerso nõ eõtra.
4 Negotiorum gestorũ actio,gestor non tenetur de damno rerũ,nisi ut infra.
5 Gestor si emit rem pro decem,perijt,& in eo tempore ualebat quinq;,uel si ualebat decẽ tempore emptionis,& tempore quo perijt, ualebat quinde cim,quomodo teneatur gestor domino,quando eius culpa perijt.

SIVE hæreditaria.In negotio gesto necessariò,quicũq; casus superueniens nõ nocet gestori, nisi culpa præce
1 dat casum. Vel aliter, Ex eo quo quis debet puniri,nõ debet præmiũ consequi. † Quæro quid si fuissent negotia pupillirꝛ. gl.idẽ propter generalitatẽ huius l.& per l.in pu pillo.ꝛ.de sol. In contrariũ uidetur l.si pupilli in princ.ꝛ.eo. & ideò dic,Aut gerit negotiũ necessariũ,& procedit lex ista cũ sua gl. Aut uoluntariũ,& tunc si ab initio fuit pupilli ue rè non tenet pupillus,nisi in quantũ est factus locupletior, l.fi pupilli.ꝛ.eo. in prin. etiã si pupillus factus est adultus,l. Pomp.in negotijs. ꝛ.eo.Aut ab initio fuerunt negotia alte rius q; pupilli,& tũc habet locũ regula cõmunis,quia suffi cit ab initio utiliter gestũ,l.fed an ultra.§.fi.ꝛ.eo.Si postea ꝙ fictionẽ fingatur retro fuisse pupilli. ꝛ. l.prox.§.j.Sed si ab i nitio fuissent alterius,& durãte gestione cœpissent esse pu pilli,tũc pro præcedenti tẽpore haberet locũ regula cõis,ꝙ
2 sequenti iudicaremus pro pupillo,l.Titia.§.usuras.ꝛ.deleg. ij.Dixi uobis in l.Pomp.in negotijs.ꝛ.eo. † Quærit gl. quid si in ista re necessaria plus fuit impensũ,q; ualeret,an possit repetere ꝛ Quidã ꝙ sic.Gl. determinat cõt.& bene.Dic ut in
3 ea. † Itẽ no.unã sol.propter l.iij.§. & regulariter.ꝛ. de in rem uer. quæ ponit unam reg. ꝙ ubicũq; habet locũ actio neg. gest.ibi habet locũ actio de in rẽ uerso,quia illa reg.nõ con
4 uertitur. † Venio ad illã gl. quæro utrũ teneatur de damno rerũ perditarũ gestor ꝛ Gl. ꝙ non,ne bis puniatur.Cont.C. man.l.etiã si contrariã.in fi.gl.sed ista uidet uerior,pro qua facit qd not.ꝛ.com.l.rem mihi.§.in exercitu.Quod tñ intel
5 lige sm determinationẽ sequentẽ. † Item quæro,pone ꝙ tẽ pore quo ego emi rem, ualebat decẽ, tẽpore quo perijt res culpa mea,ualebat quinq;,an illa quinq; repetere potero ꝛ

Bar.super ff.uet.

Vide gl. & dicas intelligendũ esse sm hanc distinc.hoc mo do, ut diminutio pretij, quæ fuit in quinq; contigerit sine culpa gestoris,& illa repeteret,licet casus rei cõtingit culpa sua,quia per illã culpã non dominificauit dñm. nisi in ua
lorẽ rei qui erat quinq;. Et idẽ dico econuerso,pone ꝙ emi rem pro decẽ, quæ posteà ualuit xv: culpa mea periit,certe x. quæ impendi cõpensatur cum x.de illis xv.in quibus dã
a nificauit dñm,& ideò dñs poterit à me repetere[a] quinq;,in quibus ultra dãnificatus est, nec possum sibi opponere,ꝙ illud lucrũ habuerit causa mei,quia damnũ superuiẽs cul
6 pa, non cõpensatur cũ lucro l.si negotia.ꝛ.eo.† Vltimò gl.[b]
b intra illud generale, ex eo debet quis consequi præmiũ,ex quo pœnam, &c. qd examinat Dy.l.decreto.ꝛ.de suspe.tut. & in c.quod ob gratiam.in fi.de reg.iur.

ADDITIO.

a Repetere.Gl.& Bal.l.etiam si.C.mand.
b And.Barb. Gl. Adde gl.& ibi Bal.c.dilectus.de resc. Bar.l.j.ff.de ijs qui.ut ind.Dec.consi.cccxxvj.ꝙ notarius non acquirit absenti.nisi mediante ratiha bitione.Sal.rub.de uer.ob.

LEX XXIIII.

SI QVIS negotia. Quærit gl. rationẽ huius l. & assig natistã ueram, quia in primo casu dñs ratũ habet,qd est exactũ.In secundo nõ habet ratũ,qd est in debite so lutum.Sed tũc ext.gl.opp.Quõ potest haberi pro parte ra tum, & pro parte non,l.in causæ.ꝛ.de proc.& l.si negotia.ꝛ. eo.Sol.hoc intelligas in diuersis administrationib.nam in eadẽ procederet ꝛrium si absq; culpa in debitum soluisset, sed si fuisset in culpa,& secus,nam damnũ emergens culpa non compensatur cum lucro.d.l.si negotia.

LEX XXV.

1 Creditor potest ratum habere inuito soluente,solutionem factam gestori.
2 Ratihabitionem creditoris statim secuta, an quæratur creditori do minii, & conditio usucapiendi.
3 A gestore creditori pecuniæ solutæ dominium est debitoris, donec sequa tur ratihabitio.

a SIEGO HAC mente.[a] Per solutionẽ factã gestori,nõ liberat soluens, nec dñium acquirit creditori, nisi rati habitiõe secuta. Tria habes in hac l. duo dixi in sum
1 mario.Tertiò no.† ꝙ creditor põt ratũ habere,inuito solutẽ te.Rationẽ ponit tex.& ꝛ dicam.Opp.ꝙ per solutionẽ factã procuratori,ipso iure quæratꝫ dño dominiũ pecuniæ.l. si ꝙ curatorem. ꝛ. de acq. re. do. Huius timore est facta j.& ij.gl. Prima sol.est, ꝙ hic fuit solutũ ꝙ curatori debitoris, nõ cre ditoris, qd uidetꝫ ꝛ tex.qui dicit creditori duntaxat negotium gesisit.Alij ꝙ erat procurator creditoris ad quædã, nõ ad ista. Alij dicunt melius, ꝙ exponitur procuratori, id est, procuratì sine mandato, & ista est uera. De quo plenè in l. qui mihi donatũ. ꝛ. de don.& l.j.§.procuratorẽ.de acq.pos. & Cy.l.j.in ij.opp. C. de acq.poss.Dixi plene in d.l. qui mihi donatũ. Opp.ext.gl. de l.hoc iure.§.si quis dederit.ꝛ.de do. & l.si res.§.j.ꝛ. de iur. dot.ubi dicitur ꝙ ille, qui soluit uni,ut daret alteri,pòt ipse mandatũ reuocare.Sol.no.tex. hic di cit,ꝙ qñ hic gestor solutionẽ recipit,solius creditoris negotium gesit, qd apparet,quia debitor soluens credit se sta tim liberatũ.In cõtrarijs gerebat negotiũ utriusq;,nam da batur pecunia uni, ut eam daret alij,& sic utriusq; negotiũ
2 gerebat.ꝛ.eo.l.si pupilli.§.si quis pecuniã.† Quærit gl.duas q. Primo statim ratihabitione sequuta quæratur creditori
3 dñium,& usucapiendi condictio: Dic ut in ea,& bene.† Se cundò quærit gl. cuius interim est dñium. Quidam dicunt
b ꝙ debitoris soluentis. Alij dicunt ꝙ nullius,uide gl.[b] Idem ꝙ sit nullius,no.ꝛ.de sol.l.qui hominẽ.§.si debitorem. In cõ trarium est ueritas, l. cum quis.§.j.ꝛ. de sol.Est enim dñium debitoris, ut ibi patet.Ratio quia dñium non recedit à nobis, nisi quæratur ei, cui intendimus quæri,l. nec utilem.ꝛ. ex quib.cau.ma.Secus est in possessione,quia & si nõ quæ ritur alij, quia quærere nolo, nihilominus desino possideꝛ re,nã à nobis possessio potest reddere, etiam si alij nõ quæ ratur,ꝛ.si me in uacuum.l.rñ.ꝛ.de acq.poss.& ibi no.

ADDITIO.

a Si ego.Bar.l.si proc.ꝛ.de cõd.ob.cau.& max. in iiij.q.prin.l.fals. C.de fur.

b Gl. Hanc gl. etiam reprehendit Bar.l.si sponsus.§.si uxor.per illum tex.cũ seq.ff.de don.inter uir.& ux.& mo.l.cõmun.§.fi.ff.de acq.poss.Ang. ibi se remittit ad no.per gl.hic.

LEX XXVII.

1 Potestas & decuriones possint actorem seu curatorem dare ad administrãda bona ciuitati obuenientia.
2 Gerens contemplatione unius,tamen tenetur alteri,ad quem in ueritate negotium spectat.
3 Gestores ex necessitate tenentur insolidum.
4 Gestores uoluntarij tenentur insolidum,si eis administratio insolidum concedatur,si pro parte,tenentur pro parte.
5 Delinquentis si bona debeant deuastari,& habeat turrim cõmunem. Potestas potest illam diuidere,& partem superiorem deuastare.
6 Potestas facit alienationem necessariam.

CVM ALIC VI. Officiales publici, licet respectu reipub. alter pro altero teneatur, non tñ respectu priuati, ad quẽ negotiũ in ueritate spectat. Et hic ponitur
1 quædã quæstio extra uagãs,& nõ tangit materiã. † No. magistratus,hoc est. Potestas ciuitatis põt creare actorẽ, seu curatorem,ad administrandũ bona obuenientia ciuitati, non tamẽ pro hoc excludo, quin & hoc possit facere ordo decurionũ,hoc est, priores, l.item corũ.§.j.s.qd' quisq; iur.& l.ij.
2 j.ad mu. † Secundò no.q; licet aliquis gerat contemplatione unius ex necessitate, tñ tenetur alteri,ad quẽ negotiũ in ueritate spectat.s.eo. l.itẽ cũ putaui: l.in fi. Tertio no.q; licet quantũ ad ciuitatẽ, isti gestoris teneantur insolidũ, non tñ quantũ ad priuatam rationẽ,statim dicã. Modò opp.l.Lucius.§.Sempronij. j. de adm. tu. Sol.intelligas q; hic factus est nõ soluendo, postq; priuatus successit. Ista tenentur cõiter,uel illud fauore pupillorũ,& ista est etiã satis bona. Opp. j. ad municip.l. ij.Sol. fateor q; ciuitati tenetur insolidũ, ut ibi,nõ priuato ut hic. Rationẽ assignat gl. q; ciuitati tenebat ex officio: priuato,ex sola gestione. Et breuiter si uis habere regulas,an gestores teneant insolidum
* *Parte. Dic breuiter,q; iureno uissime singuli pro parte conueniendi sunt. §.f. authen. de duo. reis.* I.C.
3 uel p parte*. † Prima regula est, q; gestores ex necessitate tenent insolidũ. Hoc apparet in plurib. tutorib⁹, & in plurib. curatorib. & in plurib.administ reip.uel ciuitatis,& ideò hic respectu ciuitatis habebant officiũ publicũ, & necessariũ, & ideò eis tenentur insolidũ: respectu priuatorũ gerebant ex uolũtate, & sic tenentur pro parte l. diuus j. de adm.tut.ibi, pro eo tẽpore quo gerũt ex necessitate, tenent insolidũ, secus pro eo qd' gerũt ex uoluntate. In gestorib. † uolũtatijs ista est regula, q; si quidẽ concedit eis administratio insolidũ, tenẽtur insolidũ,si pro parte, tenent p parte. l.pe. j. de separat. tetigi in l.plurib. s. de proc. sed in gestorib. hoc nõ cadit, quia in eis officiũ non cõmittitur, sed sponte gerũt. De
5 hoc dixi latius in repe.l.j.§.si plures. j. de exerc. Induxi † hãc l. semel ad q. Potestas huius ciuitatis condẽnauit quendã in publicatiõe bonorũ,& destructione domorũ. In istis bonis erat quædã turris cõmunis cum alio, cõmisit potestas executori, seu militi suo, q; illã turrim diuideret,& ita factũ est,& recepit partem superiorẽ,& destruxit, nunquid ualuerit talis diuisio,ita q; hoc facere possit? Dixi q; hic uidet casus q; sic, quia potestas potuit dare curatorẽ talibus bonis necessario diuidendis,& sic põt facere alienationẽ necessariam. l.j. de fun. dot.& l. alienationes. fam. ercis. cum simil.

LEX XXVIII.

EX DVOBVS. Gestor expensas uoluptarias non repetit.

2 TITIVM.[a] Expensæ factæ causa pietatis,non repetun
§ tur. Quærit gl. qualiter probabitur, cum fecisse expensas causas pietatis? Dic ut in ea.

ADDITIO.

a Titium. Alex. cons. clij. in fi. ij. uol.

LEX XXIX.

1 Fideiussori quando uideatur mandatum ut soluat,
2 Libellus pro fide iussore cõtra principalem, quando conuenitur ut soluat.

SI QVIS MANDATO. Pro eo quo quis obligat' est, agit hac actione, antequã soluat. No. qd' illud abesse uidetur, in quo quis est obligatus. Opp. l. facere. j. fol. ma. Gl. non soluit, dic qd' ibi erat obligatus sub condictione, hic pure. Itẽ opp.[a] & uidetur qd' nõ posit agere antequã soluat. l. Lucius. j. man. quod quidã fatent. Gl. dicit, & melius, aliud in fideiussore, ut ibi, aliud in gestore, seu mandãte, ut hic. Vide gl. & rationẽ no. qa in fideiussore hoc † ideò est. quia eo ipso qd' intercedit, uidet ei mandatũ qd' soluat l. indebitã. j. de cõd. ind. Vtram. non approbãt illam rationem. ut Cy. refert. C. man. l. si pro ea. in ij. contra. Nam si fide iussori uideret mandatũ ut solueret, ipse teneret si creditor uendit pignus, ideò quia nõ est solutũ, qd' est falsum, C. de don. l. j. & l. indebitã. quæ dicit qd' ei uidet mandatũ ut soluat intelligit hoc si soluit, põt repetere tanq; mandatũ per actionẽ mandati, non aũt qd' præcisè susceperit mandatũ de soluendo. Dic ergo qd' fideiussor in hoc intercessit ut debitor maiorẽ dilationem haberet, & ideò tempus repetere non põt, ar. l. incõmodato. §. sicut. j. cõmo. Hoc etiam sentit
2 gl. hic, dũ dicit, quia iuuari, &c. † Quærit gl. ad quid agatur
b antequ soluat? [b] R. non ad pecuniã, sed ut liberet. Qd' no. p formatiõe libelli. Vel potes cõcludere, ut cõseruet indẽnis C. de senten. quæ sine certa. quantit. l. ij. & j. eo. l. liberto. §. j.

ADDITIO.

a Opp. Bal. l. certum est. circa prin. C. fam. ercis. & Bal. d. l. si pro ea uer. modo pro euidentia.
b Soluat. Bal. l. si pro ea. in iij. q. C. mand.

LEX XXX.

a CVM PATER.[a] Gestum nomine uentris, deuoluit in actione tutelę, posthumo nato, uel in actione negest. Rationẽ huius l. in primo casu uidere est facile. In secundo est ratio, quia posthumus habet pro nato, dũ tractat de statu & cõmodo suo. s. de stat. ho. l. qui in utero. Opp. quia fictio ista quod habetur pro nato, retro, nihil operatur in prę iudiciũ gestoris, l. nam & seruius §. j. s. eo. Sol. hic sunt tria quia posthumus erat in uẽtre, & habetur pro nato. Item quia hæres fingitur retro fuisse dominus. Item quia tutor gessit contemplatione ipsius, tanquã futuri hæredis. in contrario gessit contemplatione hæreditatis simpliciter. Sed quæro quid interim, antequã certum sit posthumum nasci uel non nasci? R. gl. quod interim dabitur actio neg. gest. & bene, &c.

ADDITIO.

a Pater. Bar. l. matres. ad Tert.

LEX XXXI.

1 Officiales publici tenentur de facto aliorum officialium, quos ipsi habent in subsidium.
2 Neg. gest. actio quod habeat locũ inter officiales publicos, & alios officiales sibi datos ex publico in subsidium.
3 Mandati actio datur inter tutorem, & actorem ab eo constitutum.
4 Fideiussor qui soluit, q; non habeat actionem neg. gest. contra confideiussorem, & de ratione.
5 Gerens negotium alicuius non principaliter, sed in consequentiam, quando habeat actionem neg. gest.

EX FACTO. Sicuti inter colleg as æqualis potestatis est actio neg. gest. ita si sunt potestatis inæqualis. No.
1 q; † isti officiales publici tenentur de facto istorum & curatorum seu subcuratorũ, quos ipsi habẽt
2 in subsidium sui officij. * † Secundo no. q; in * *Officij. Dic ut in l.j. quo quis ord. conuenid. lib.xj.*
ter eos est actio neg. gest. sicut si uterq; haberet principale officiũ, qd' itellige q̃n curator & subcurator cõstituitur autoritate publica, ita q; utriusq; est officiũ necessariũ, & hoc innuit hic tex. dum dicit, subcuratorẽ constitutũ. Sed si ponerem principalẽ officialem constituisse sua sponte sibi unum
3 subcuratorẽ, tunc esset inter eos actio mandati. Et idẽ † puto inter tutorẽ, & actorẽ ab eo constitutũ, l. decreto. de adm.
4 tut. Opp. gl. de l. ut fideiussor. j. de fideiuss. † ubi fideiussor nõ non habet actionẽ p̃ fideiussorem. Sol. Aliud in istis officialibus, aliud in confideiussorib. Et assignat hic gl. triplicem
2 rationẽ.[a] Primò, quia fideiussores intercedunt ex uoluntate, isti ex necessitate. Ista est falsa per l. j. C. de duo. re. Secũda ratio est, quia fideiussor liberat confideiussorẽ non officio sed,

sed uirtute gestionis,& natura obligationis. Et ista est ratio uera, quã Vltramon. appropriãt sibi, in l. cũ alter. C. de fideiuss. & uult dicere q; fideiussor principaliter soluit, ut liberet reũ, & pro obligatione rei principalis, & hoc ex consequentia porrigit ad fideiussorẽ, ideò p̃ eum nõ habet actionem neg. gest. & istud est aliud genus negotij gesti, ratione consequentiæ. De hoc dixi in l. si pupilli. §. itẽ quæritur. s. eo. de quo statim dicã. Assignat gl. hic aliã rationẽ, quia fideiussor habet aliã actionem p̃ eum, pro quo intercedit, ista non est uera. Quid ẽm si non esset soluendo, uel nõ reperiretur?
5 tene ergo præcedentẽ. Quæro ergo q̃n † gero negotiũ alicuius, non principaliter, sed q; est suũ ratione cuiusdã consequentiæ, an p̃ eum habeã actio. neg. gest. Videt q; non. ut dicimus in fideiussore, l. ut fideiussor. de fideiuss. In contrariũ uidetur casus in l. fi. C. de bo. aut. iud. pos. ubi creditor missus in possessionẽ, recuperat expensas ab alio ad quẽ per consequentiã spectat. R. ergo, aut ex neg. gest. alicui p̃ cõsequentiã aliqd acquirit, ita q; non habeat p illo necesse agere p̃ illũ, utputa cõfideiussori liberatio quærat, & tũc actione neg. gest. nõ tenet, d. l. fideiussor. Aut p eo habet necesse agere, & tunc aut fundat intentionẽ suam ex eo q; gestũ est per me, & ad eum pertinet per consequentiã, & tenetur mihi restituere sumptꝰ, d. l. fi. C. de bo. aut. iud. pos. Non ẽm potest petere restitutionẽ creditor superueniens, nisi fundet se ex missiõe facta ex primo decreto ad petitionẽ meam. Aut fundat intentionẽ suam non ex facto meo, sed tertij, & tũc non tenetur mihi in aliquo. l. fi. in prin. s. de eo per quẽ fac. er. ubi quis agit de p̃missione facta de iudicio sisti, nec habet necesse dicere in libello, q; per alium. puta, Titium fuit impeditus, ut cum ex facto alicuius non se defendat, unde ille impedienti non tenetur in aliquo.

ADDITIO.

a Rationem. & Bar. l. j. circa fi. & ibi Bal. C. de transac.

LEX XXXII.

a LIBERTO. Ex facto, p curatoris datur utilis institoria cõtra dominũ. Quærit gl. quare dicit[a] utilis? R. quia institor solet præponi uniuersali administrationi, hic uerò fuit præpositus uni actui. Materiam etam huius principij habuistis in l. si pupilli. §. item quæritur. s. eo.

ADDITIO.

a Dicitur. Bal. l. mandatum. C. man. iij. opp.

§ INTER. Actio competens contra eum, ad quem negotium spectat cura & solicitudine, non impedit actionem oriri cõtra eum, ad quem negotiũ in ueritate spectat, licet eius contemplatione non sit gestũ.

* *Casum. Hypothesis proponi* Casum* in terminis ponit gl.

potest in eo, qui pro tutore, pupilli negotia gessit: nam & contra tutorem, & contra pupillum, actione neg. gest. agere poterit, l. si pupilli. s. hoc tit. & hic. I.Con.B.

1 Absentiæ causas allegaturus ueniens, non condemnatur.
2 Causæ absentiæ licet allegẽtur per defensorẽ, attamen iudex fert sententiã, & si causæ sunt ueræ, sententia erit nulla, & qd si ueniat defensurus. nu. 3.
4 Defensori non appellanti, qui debuit appellare, imputatur.
5 Defensor quando liberat reum absentem, etiam actore inuito, tribus modis ueniturad defensionem alterius.

a §. LITEM.[a] Qui alleg. causas absentiæ nõ condemnat, nec appellare tenetur, secus in eo qui uenit ad plenam defensionẽ, licet post litẽ contest. No. ex hoc §. duo. Primò † q; ille q; uenit ad allegandũ causas absentiæ, nõ cõdẽ
2 natur. † Secũdò no. q; licet causæ absentiæ allegent, hoc nõ impedit, quin iudex possit ferre sententiã, ut hic innuitur in tex. Fateor tñ si causæ absentiæ essent ueræ, q; sententia esset nulla. l. ij. §. si quis iudicio. ibi, iubet diem iudicij esse diffusum. s. si quis cau, & ibi dixi no. in l. quæsitũ. j. de re iu. † Item no. q; ille qui uenit ad plenam defensionẽ, condemnatur, & in eius personã sententia profertur, & debet dici, condemno te defensorio nomine Titij. Inn. cxt. de re iud. c. cum super. Item no, q; hoc est uerũ, etiam si defensor interuenit post litem contest. qd' apparet ex prin. §. dum dicit litẽ in iu
4 diciũ deductã, &c. Vltimò no. † q; defensori est imputandũ

Bar. super ff. uet.

si debuit appellare, & non appellauit. Quæro utrũ iste defensor condẽnatus repetat sumptus? Dic ut in gl. Secundò
5 quæro, † utrũ defensor liberet reũ absentẽ actore inuito? Gl. dicit hic q; sic, quã uide & no. Istud uerò qd' dicit, q; liberat reum actore inuito, intelligas, ab instantia iudicij, non aũt à principali obligatione. l. si mandato meo. §. j. j. man. Dixi in l. non solũ. in prin. s. de proc. Doc. ponunt C. ubi in rem act. l. j. Dixi plene in l. solutionem. j. de sol. Debes ẽm scire, q; triplex modus ueniẽdi ad defensionẽ alterius. Vno modo animo nouandi, & debitorẽ liberandi, & hoc casu non admittit actore inuito. Alio mõ tanq; simplex defensor, cũ satisdatione. & hoc casu admittit inuito actore. l. solũdo. j. c. & d. l. sol. de sol. & hoc modo proceditur super libello, & agitat iudicij defensorio nomine. ut s. Tertio modo uenit aliquis ad defendendũ dicens, Peto q; detur libellus p̃ me ac si possidẽrẽ petitã, & isto casu non concedit, nisi ei à quo cõuentus habet causam. l. sed & si lege. §. qd tũ si is. j. de pet. hær. & de nox. l. illo. & de alie. iu. mut. cau. fa. l. iij. in fi. & hoc cum determinatione l. si actor. s. de proc. qd' dic ut ibi dixi.

ADDITIO.

a Litem. Dixi in l. inuitus. post Bar. C. de procur.

LEX XXXIII.

QVI ALIENA.

§. LIBERTVS. Qui expendit ultra q̃ ei est iniunctum, non repetit. Gl. assignat cont. quæ sunt clara.

§. TVTORIS. Pupillus non tenetur ad perficienda negotia, etiam incepta. No. tex. cum fine suæ gl.

a §. QVANQVAM.[a] Gestor negotiorum non põt constituere actorẽ in negotijs pupilli. Istud est uerum fm ista tempora, fm quæ mulier nõ poterat esse tutrix, sine imperiali rescripto. Hodie uerò si esset tutrix posset constituere actorem, sicut alij tutores. l. neq; tutores. C. de proc.

ADDITIO.

a Quanquam. l. sed si hæc. §. cum uir. j. de cond. & demon. & Bal. l. si mater. C. ad uelle.

1 Libelli forma quando agitur ad seruitutem prædij.

a §. VNO DEFENDENTE.[a] In causa seruitutis prædij cõmunis qd' unus ex socijs expendit, ab alio repetit per actionẽ neg. gest. No. q; dicit, sententia prędio da-
1 tur. Potest ergo rectè concipi libellus & formari sententia, q; pronuncietur prædiũ seruire, uel prædio deberi seruitutem, ut hic. Sed si dñs prædij peteret pronunciari, sibi cõpetere ius ducẽdi aquã, procederet libellus. Ita format Iurisc. l. ij. in prin. j. si ser. uend. & ista uerba, cũ dicit, Peto pronunciari mihi ius cõpetere, &c. intellige, scilicet ad prædij utilitatem. & sic prædio uidetur dari sententia. Hoc sentit gl. hic in prin. dũ exponit, prædio. i. ad prædij utilitatẽ. Quærit gl. quæ erat ratio dubitandi in §. isto. Dic ut in gl. Opp. gl. l. si quis putans. §. hoc autem. com. diuid. Sol. ut in gl.

ADDITIO.

a Defendente. Bar. l. si prius. in ult. opp. ij. par. de ope. no. nũ. & d. l. ij. & Bar. l. fi. §. fin autem. C. de bo. quæ lib.

LEX XXXIIII.

FIDEIVSSOR. Quod quis facit contẽplatione mãdati per errorẽ, non uenit in illa actione, sed in actiõe
1 neg. gest. † & qui ius suũ uendidit, pignoratitia nõ tenetur. quẽ casum no. & bene. No. uer. creditori. Opp. l. si mãdato. §. Paulus. j. man. Sol. ut in gl.

a §. IGNORANTE.[a] Qui ab alio domum recepit meo nomine, neg. gest. actione mihi tenetur.

ADDITIO.

a Ignorante. Bar. l. qui mihi donatum. j. col. de dona.

LEX XXXV.

HAERES. Hæredi uiri defuncti contra uxorem datur hæc actio de gestis constante matrimonio.

LEX XXXVI.

1 Protestatio declarat animum protestantis in dependẽtibus à potestate sua, secus in dispositis certo modo à lege.
2 Clausula, saluo iure addendi, &c. apposita in libello, nihil operatur.

3 *Alimentandi onus quando nõ spectat ad matrem mater uidetur habere animum repetendi.*
5 *Gerens in dubio uidetur expendere de bonis illius, cuius negotia gerit.*
Pater uel frater dotans filiam uel sororem, quando in dubio uidetur dotare de suo.
Pater expendens in studio pro filio, non uidetur expendere de suo, quando filius habet peculium castrense, uel quasi.
6 *Rustici diuidunt per medium quæstiones.*
7 *Dispositio loquens de matre, habet locum in auia.*
Mater uel auia expendens circa res filij, uel nepotis quando repetat.

a NESENNIVS.[a] Si per ascendentem gerantur negotia descendentis, uel fiat protestatio, uel onus alimẽtandi ad descendentẽ non pertineat, expensæ alimẽtorum repetuntur. Primò ponitur epistola Nesennij contrà quæstionẽ, & alleg. pro utraq; parte, & opinio. quorundam. Secundò ponitur responsio Pauli. Secunda ibi, respõdi, hæc disceptatio. † No. quòd protestatio declarat animũ
1 protestantis, ut hic, & l. qui in aliena. §. fi. ff. de acquir. hæred. Quod intellige in ijs quæ pendent ex potestate sua. Secus in ijs quæ certo modo disposita sunt per legẽ. Et ideò gl. dicit hic, quòd quando mater tenetur ad alimenta, talis etiã protestatio nihil operatur. Vide gl. super uer. conueniret. &
2 ideò † illa uerba quæ ponuntur in libellis, saluo iure addẽdi. uel diminuendi, nihil operantur, quia per l. determinatũ est tempus usq; ad quod debeat posse addi, uel diminui l. edita actio. C. de eden. Dic in materia protestationis, qd' dixi in l. non solùm. in fi. de oper. no. nun. & idem no. in l. si quis à liberis. §. fi mater. ff. de lib. ag. & l. alimenta. C. hoc tit.
3 Item no. † quòd quando onus alimentandi nõ spectat ad patrem, mater uidetur habere animũ repetendi. l. fi quis à
4 liberis. §. fi mater. de lib. ag. Item no. † quod liber[b] nostra-
b rum rationũ probat in his quæ dependent ex mera uolun-
c tate nostra. ut hic in tex. ibi, maximè si etiã in ista ratione,[c] &c. De quo dixi plenè in l. nuda. ff. de don. Dixi in aut. si contractus. C. de fid. inst. & l. admonendi, ff. de iureiur. Item no.
5 † quòd gestor negotiorũ in dubio uidetur expendere[d] de
d bonis illius, cuius[e] negotia gerit, & est ista adeò uiolenta
e præsumptio, quòd tollit præsumptionẽ pietatis, quę aliàs erat, quod est multũ no. Nam licet pater, uel frater, qui dotat filiam, uel sororẽ, in dubio uideatur dotare de suo, l. fin. C. de do. promiss. hoc est uerũ, nisi esset gestor negotiorũ fi-
f liæ, uel sororis, ut hic. Et ita sentit gl.[f] in uerb. intelligitur. in prædicta l. circa prin. C. de dot. promiss. Item licet pater expẽ-
g sas, quas fecit, p filio studenti,[g] uideat facere de suo l. quæ pater. ff. fam. erc. tamẽ hoc debet intelligi, nisi filius habeat peculiũ castrense, uel quasi, uel aduentitiũ quod erat apud
6 patrẽ. l. fi. de pet. hær. Itẽ no. † contra rusticos,[h] qui diuidũt
h quæstionẽ per medium dicit gl. No. etiam † ex lege ista idẽ
7 iuris esse in auia, quod in matre. Quod enim constitutum est in matre, hoc extenditur ad auiã. Opp. gl. l. j. & l. alimenta. C. eo. & gl. non so. Sed pro huius declaratione, dic, quòd quando mater, uel auia expendit circa res filij, tũc sine dubio istud repetitur. l. alimenta. ij. respon. C. eo. Et in hac l. uidetur hoc præsupponi pro constanti, q; expensę factę circa res, uenirẽt in computationẽ rationę dubitationis. Aut est de expẽsis factis circa personã, circa quas dic, q; aut fiũt ex necessitate præcisa, aut causatiua, aut ex uoluntate. Primo casu, qñ mater tenetur alere pupillũ, quia est intra trienniũ uel quia inops, uel in casib. positis, C. diuort. fac. apud quẽ liber. mor. uel edu. l. j. & auth. ibi posita, tunc mater nõ repetit, etiã si fuerit protestata, ut hic no. per gl. & bene. & C. eo. l. alimenta. Quædã expensæ fiũt ex necessitate causatiua, & in petendo tutorẽ, ad qd' mater cogitur necessitate causatiua, s. ne perdat successionẽ. l. ij. §. si mater ad Tertul. & tũc ad uertendũ est, q; in hoc fiunt expensæ triplicis generis. Quã doq; circa personã pupilli, ut ducendo eũ Romã, uel ad aliã ciuitatẽ causa petendi tutorẽ, & tunc istæ repetuntẽ, sicut ff. dicã de alijs alimentis. Quædã expensæ fiunt circa personam matris euntis ad petendũ tutorẽ, & isti nõ possunt repeti. Cũ em̃ matri hoc iniungit à lege, intelligit suo uictu. l,
i suo uictu. ff. de oper. liber.[i] Quędã expensæ fiunt in procur. aduocatis, & scripturis & similib', & isto casu dico q; expensæ repetunt̃ à filio, quicquid dicatur per alios. Sicut em̃ hæres cogit̃ facere inuentariũ, tñ expensas imputat hæreditati. l. scimus. §. in cõputatione. C. de iur. deli. & sic fructuarius tenetur reficere ædes, etiã ubi est magna impensa sumptib. tamẽ proprietarij. l. inter fructuarios. & l. damni. ff. de dam. infect. Ita in proposito debet intelligi l. alimenta. C. eo. prout intelligitur de matre. Tertio casu quãdo expenditur cir-
k persona ex mera uoluntate, & tunc aut onus alimentandi non spectat ad filium, & potest repeti, ut hic, & l. si quis à liberis. §. si mater. de lib. agn. Aut spectat ad filiũ, & tunc aut gerebat mater negotia filij, & potest imputare, ut est hic casus. Aut non gerebat, & tunc aut fuit protestata, & põt repetere, ut hic in uer. quid enim. Aut nõ fuit protestata, & tunc non repeteret. C. eo. l. alimenta. Ad fi. l. opp. ff. ad Trebel. l. Titius. & de pet. hær. l. sed & si. §. quod aũt gl. non soluit. Tu dic quòd in cõtractijs erat unum patrimoniũ, uel esse credebatur, diuersarũ tamen qualitatũ, hic uerò erãt duo patrimonia, s. auiæ, & nepotis, unde ea quæ expendit circa nepotẽ, uidetur expendere in dubio de bonis ipsius nepotis. Ultimo gl. ponit hic casus, in quibus[k] cessat actio neg. gest. quãde, & no. & adde l. si paterno. C. eo.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Nesennius. Idem tamen esset in isto tex. si non fieret protestatio, Com. cõs. lxxxvij. ante fi. propter dictionem, maxime, positam in tex. Ant. cons. xxxviij. ante fi. qui uult, quòd etiam stetur ex postfacto dicto illius, qui declarauit se fecisse non animo donandi, sed repetendi, & ibi etiam ponit alias coniecturas, ex quibus cessat animus præsumptus donandi, & illa l. de ascendente, procedit etiam in transuersali, Bal. hic, per l. ex duobus. §. fi. ff. eo. Alex. l. si filius. ad fi. C. de neg. gest. Alex. consilio centesimo quadragesimoprimo, ij. uol. ad fi. Pet. de Anch. consilio quadringentesimo trigesimoseptimo, & Alex. l. quæ dotis. ff. sol. mat.*
b *Liber. Bar. l. si paterno. C. eo. l. admonendi. Rom. consilio octauo, ij. du. & cons. ccxxxv.*
c P.PAV.P.*Ratione. Aret. l. j. C. de neg. gest.*
d *Expendere. Bar. l. alienata. C. eo. & quod ibi dixi, circa materiam huius l. cont. l. fi. C. de ali. pu. præst. Bar. l. cum seruus. de uer. ob. Ro. cons. cclv. Bald. cons. clxiij. Ang. cons. cclxxvij.*
e P.PAV.P.*Cuius. Commen. cons. lxxxvij. circa. medi.*
f *Gl. Et caue, quia in patre & auo, & alijs qui tenentur dotare, licet gerãt negotia filiæ, tamen in dubio intelliguntur dare de suo. d. l. fi. & gl. loquitur ibi in extraneo. Et ita loquitur Bar. l. j. §. nec castrense. de coll. bo. & Lud. l. j. sol. mat. reprehendit Bar. hic, per d. l. fi. Bal. cons. cxlv. Ang. cons. c.*
g *Studenti. Imo. l. j. ff. sol. mat.*
h P.PAV. P. *Rusticos. Istud tamen limita non procedere, quando in aliquo articulo essent rationes hinc inde urgentes, ut uera opi. discerni non possit. Alex. d. l. si Titius. ff. ad Treb. Dec. c. j. in ult. col. de const.*
i POMA. *Lib. Are. cons. clx. ij. uol. Et no. q; isto casu ueniunt alimenta facta à matre filiabus, quando post mortẽ patris superstant masculi filij, in locis, ubi delicet, ubi est statutum, q; stanti. masc. filiæ non succedant, ut est communiter per totam Italiam, tunc onus alimentandi nõ spectat ad filias, sed ad fratres Bar. l. filium. ff. ubi pu. edu. deb.*
k *Quibus. Adde gl. l. si paterno. C. eo.*

LEX XXXVII.

a DIVORTIO.[a] Vt debitum ante administrationẽ cõuertatur in actione quæ ex administratione descendit, duo concurrere oportet, s. q; debitor à se exigere poterit, & qd' inde dñi aliqua uersẽt utilitas. Quã l. no. qa explicat ita bene materiã, qd' non eget aliq̃d dici. Et primò ponit qñ gestor erat debitor eius, cui' negotia gerebat simpliciter. Secundò qñ gestor erat debitor, & sibi aliquid debebat. Tertò ponit unũ casum, qñ nulla dñi uertit̃ utilitas, ut una actio conuertat̃ in aliam. Secunda ibi, illũ etiã. Tertia ibi, cæterũ. Item̃ prima subdiuidit̃, primò ponit̃ dictũ. secundò quædã limitatio, tertiò effectus dicti, quartò, quædam declaratio limitationis, quintò ponit quendã nouũ casum circa prædicta, f̃m unam lecturam magis no. Secunda ibi, hoc ita. Tertia ibi, sed & postea. Quarta ibi, sed hic, q; dam. Quinta ibi, sed & si faceret. No. hic qñ una actio con-
b uertitur[b] in actionẽ quæ descendit ex negotio gesto. Qd' intellige de eo qui gerit negotia uniuersaliter, secus si accessit ad gerendũ negotiũ tantùm, tunc em̃ non conuertit̃. l. si pupilli.

pupilli. §. fi. ff. eo. l. si remunerandi. §. apud Iul. ff. man. Item no. hic q; inspicimus illud quod euenire potest, Opp. qd' diuortiũ non potest fieri, quia quos Deus coniunxit, homo non separet. ff. hoc secundũ iura antiqua Digestorum, secus de iure diuino. Secundò opp. quod nõ debemus expectare quod desinat posse soluere, quia fortuiti casus, &c. l. inter stipulantem. §. sacrã. de uer. ob. Sol. gl. optimè, hic, q;
c pter culpam gestoris, qui à se nõ exigit. Plenius dixi in d. §. sacram. Opp. & uidetur q; etiam aliæ actiones dentur cõtra maritum, in quantùm facere potest. l. nõ tantùm ff. de re iud. Sol. gl. & bene, ibi in gestis constante matrimonio, hic uerò negotia erant gesta postea. Item opp. & uidetur q; iste uers. sed & si facere. sit superfluus. Sol. quãdo q; maritus ab initio facere potuit, & adhuc facere potest, & tunc deoluitur in actionem negotiorũ gestorum, ut in princ. Quando que ab initio potuit, & nunc non potest, tunc distinguitur, aut potest sibi imputati, cur non exegit à se, aut non, ut in uers. sed hic quidam. Aut maritus nunquam potuit à se, exigere, & tũc sibi non imputatur, ut in uers. hæc ita. Quando q; ab initio nõ potuit facere, sed nunc potest, tũc deoluit in actione negotiorũ, ut hic in uers. sed & si facere, & sic non superfluit. Venio ad uer. illum etiam, quærit gl. quid erit si gestor potuisset sibi soluere, & non soluit? & dic ut in gl. Venio ad tertiam partem, ad uers. cæterũ. & opp. q; semper interest, q; prima actio deuoluatur in secundã, quia secunda erit lõgioris uitæ, q̃ prima. ff. gl. illud interesse nõ debet attendi, ut hic loquitur. Prout loquitur de redhibitoria, uel alia actione temporali, intelligas quando tẽpus est lapsum durante administratione. No. istam legem & facit ad hoc quod no. in l. qui bis. ff. de uer. ob. & l. pater q; castrense. in fi. de castrẽ. pec. In cont. tamen aliqualiter facit l. si creditori. ff. de leg. j. Itẽ ad l. fin. opp. ff. de admini. tut. l. quoties. §. item si tẽporali. Gl. soluit & bene. Vltimò gl. magna, quæ est hic, ponit casus quatuor, quãdo nostra interest ut una actio in aliam conuertatur, seu ut prima actio deuoluatur in actionem negotiorum gestorum, quam no.

ADDITIO.

a *Diuortio. Alex. l. quod te. ubi Dec. ff. si cer. pet.*
b *Conuertitur. Bar. l. maritum. sol. mat.*
c *Gestoris. l. tutori uel curatori. C. eo.*

LEX XXXVIII.

a SILIBER.[a] Qui soluit creditori creditoris sui, ex eadẽ causa liberatur ipso iure. Opp. q; quando soluitur creditori creditoris, tollatur actio per exceptionem. l. si opera. ff. de dol. excep. quidam fatentur, & intelligũt hoc ope exceptionis. Gl. tenet q; ipso iure, & ideò dicit regulam esse, q; ope exceptionis tollitur. Fallit, si ex eadem causa q̃s est debitor alterius, ex qua ego sum suus, ut hic. Item fallit, si res debitoris essent obligatæ creditori creditoris. l. solutum. §. solutam. de pig. act.

ADDITIO.

a *Si liber Bar. l. iij. in fi. ff. sol. mat.*

LEX XXXIX.

a LITIS.[a] Quando aliquẽ esse locupletẽ est causa actionis concedendæ, tempus litis contestatæ inspicitur. Opp. ff. sol. mat. l. rei iudicatæ. Sol. licet glo. & Doc. aliter dicant, quando q; aliquem esse locupletem, est causa cõcedendæ actionis, & tunc inspicimus tempus litis contest. ut hic cum simil. Quando q; est causa moderandæ cõdemnationis, & inspicimus tempus rei iudicatæ, ut in cont.

ADDITIO.

a *Litis. Et adde, q, in casu huius l. & similium, est considerandum tempus nõ litis contestat. sed sententiæ, quia licet non essent locupletes, tempore litis contest. si tamen essent tempore sententiæ, sufficit, quasi superueniat actio pendente iudicio, ex causa de præterito, l. si rem. §. fi. in fi. de pig. act. & l. si mãdauero. la picola. ff. man. Imo. d. l. rei iud. & gl. hic.*

§. IPECVNIAE. In hac actione ueniunt usuræ, & habetur ratio culpæ, non casus fortuiti. h. d.

c *Pater administrans præbendam filij, tenetur filio actione negotiorum gestorum.*

§. PATER. Hæc actio datur in patrẽ, & filiũ emãcipatũ. No. bene istũ casum, quia sæpè accidit, q; pater emãcipat filiũ, & retinet eũ in domo, & administrat illud qd' sibi donauit, qd' nõ quærit usus fructus ipsi patri, imò tenet̃ reddere ratiõnẽ ipsi filio, idẽ eadẽ rõe in omnib' quę quærunt̃ filio, quorũ patri nõ quæritur usus fructus. Vnde si pa-
2 ter † administrauit bona præbẽdæ[a] filij, tenetur ei act. neg.
a gest. reddere rationem administrationis. l. sacrosanctæ. C. de episc. & cler. ubi dicitur q; istæ præbendæ habentur loco peculij castrensis, uel quasi. Et hoc uidi de facto.

ADDITIO.

a *Præbendæ. Bal. d. l. sacrosanctæ. de pec. cle.*

LEX XL.

1 *Pœna, & usura, differunt.*

QVI SINE. In hac actione ueniũt usuræ nõ cẽtesimæ, sed cõmunes. No. distinctionẽ huius legis, aut quis peccat in faciendo, accipiẽdo pecuniã, cũ nõ debet, aut peccat in omittẽdo, seu negligẽdo. Secũdò no. q; usura
a dicit[a] pœna, ut hic. Op. ff. mãd. l. idẽ q̃. §. sed & si pecuniã. Gl. dat plures sol. Tene illã quam tex. dat, aut quis deliquit in
1 accipiẽdo, aut nõ soluẽdo. Ista uera. Sed quæro † utrũ sit a-
b liqua differentia inter pœnã, & usurãs q; sic,[b] Nã usura põt deberi absq; mora ex stipulatione. l. lecta. §. fin. ff. si cert. pet. & l. itẽ quia in fi. ff. de pact. & C. de usur. l. quamuis. ff. de uer. ob. l. q Romę. in prin. Pœna aũt nunquã debetur absq; mora, uel alio delicto. l. aliud. de uer. sig. Item inter usuras quæ debent̃ ex mora, & pœna, hęc est differentia, quia usura debent̃ per annos, & mẽses, pœna autẽ semel tantũ. Ita dicit lac. de Are. l. cũ stipulati. ff. de uer. ob. Fateor tamẽ qd' hic dicitur q; quemadmodũ usuræ apponunt̃ loco pœnæ eodẽ mõ alibi, pœna loco usurarũ apponitur. l. Iul. §. Põp. ff. de act. emp. & ibi no. & l. cùm allegas. C. de usur.

ADDITIO.

a *Dicitur. Vide de usura & pœna, & quæ est differentia, Bar. l. in insulam. de uer. ob. uers. vj. opp. l. si ita quis.*
b POMA. *Sic. l. non solùm. la ij. §. j. uer. uel usuras. ff. de lib. leg. Ro. cons. ccxl. ij. dub. in fi.*

LEX XLI.

1 *Beneficium confertur in inuitum, quando concernit eius commodum & alterius, secus si commodum illius tantum.*
2 *Soluens pro inuito non repetit actione negotiorum gestorum, secus si pro ignorante.*

a SOLVENDO.[a] Inuitũ rignorantẽ possumus liberare, non autem actionem ei auferre. Opp. q; beneficiũ nõ conferatur in inuitum, ff. de reg. iur. l. iuuito. Gl. solũit hic. & Dy. c. in inuitum. extr. de reg. iur. lib. vj. Dic † breuiter q; quãdo beneficium respicit commodũ illius tantũ qui cõtradicit, & tũc nõ confertur in inuitũ, ut in cõtrario, quandoq; etiã, respicit commodũ alterius, & tunc potest conferri in inuitũ, Ita loquit̃ totus tit. de mu. & hoc. in quo honores conferuntur in inuitum, qui respiciũt publicam utilitatẽ. Ista hic, quod possit solui, p alio, respicit etiã commodũ creditoris, ideò liberatio in inuitũ conferẽ. ff. de uer. ob. l. seruus. & ibi dixi. Itẽ opp. C. de iur. delib. l. nec emere. Sol. per quandam consequentiam potest conferri beneficium in inuitũ, ut hic, nõ directò, ut ibi, & hæc satis est bona. Opp. ad secundã partẽ, C. quãdo fisc. uel priua. l. ij. Sol. quis nõ põt auferre actionẽ alteri, fallit in casibus hic dõ.
2 dic ut in gl. Quæro † si qñ soluitur pro inuito, utrũm repetatur ab eo per actionem neg. gest. Gl. ff. parua hic, uidetur dicere q; sic. Cont. tenet gl. l. si stichum. §. fi. ff. de noua. gl. tangit in l. fi. C. eo. Gul. de Cun. tenet istã gl. per l. si quis manci pijs. §. fi. ff. de inst. Non ob. l. si ex duobus socijs. s. eo. & C. eo. l. fi. & quę dicunt q; prohibitio impedit hanc actionẽ, quia intelligit ipse q; illud uerũ, quãdo post prohibitionẽ gerẽdo negotia delinquit, nõ debet enim quis facere laborare, uel intrare rẽ meã post prohibitionẽ, secus si post, phibitionẽ in delictũ no. cadit. Sed ꝑ hoc est casus l. si pro te. ff. mã. & ideò tenẽ gl. contrariam, & istam intellige, qñ soluit pro

* Inuito. Imò dicito, non solim pro debitore præsente. l. utrũ.ff.de const. pec. uel absente: l. solutionẽ.ff.de sol. uerũ etiam pro inuito, me soluturũ constituere: l. si debitor. ij. de sol. Et aduersus eundem negotiorum gest. act. me experiri posse: l. si is qui mand. I.Con.B. ignorante, non pro inuito. Non ob. l. si quis mancipijs.§.fin. quia ibi fuit mutuatum seruo, qui potest obligare de peculio dominũ ignorantem. Et istam sol. dat gl. C. eo. l. fin. & etiam ita intelligit ibi.

ADDITIO.

a *P.PAV.P. Soluendo. Ista lex planè procedit, si soluo pro te creditori tuo, quia te libero, & possum à te repetere, nisi te prohibente soluero, secundũ Bar. hic, sed quid si soluo alicui tanquam procuratori tuo, & tamen non possim ostendere quod sit procurator, an possim à te repetere? sic, secundũ Com. cons. vj. inci. creditur libris. post prim.*

LEX XLII.

1 *Obligatio alternatiua dicitur indiuidua, quò ad solutionem.*

SI COMMVNES. [a] Quod in re communi quis facit, nõ ex necessitate cõmuniõis, uenit in actiõe negotiorũ gestorum. h. d. & subtilis lex est, & no. ff. fam. ercis. l. hæredes. §. si unus. No. q pro parte domus potest caueri de damno infecto. Cont. ff. de dam. infec. l. in stipulatione. Sol. gl. ibi quando res erat unius, hic plurium. Vel si dicas, ibi erat pluriũ, dic q mittitur in possessionẽ, scilicet partis.

1 † Item opp. l. si cum uno. §. si ex nox. causa agat. ubi in causa noxali nõ põt defendi seruus pro parte. Ego nõ reperio istud cõtrarium solutum per aliquẽ, ideò dic q in his quę indiuidua sunt, negotiũ pro parte expediri nõ põt, l. in exe-
2 cutione. ff. de uer. ob. Dicitur † autem res indiuidua quò ad solutionẽ, etiam si est obligatio alternatiua, ne deueniatur ad incõueniẽs. q qs haberet partẽ in una re, & partẽ in alia, l. si non sortem. §. fin. de cond. ind. & d. l. in executione.

b Nunc ad propositum, [b] quãdo agitur actione noxali, quãtitas est in obligatione, datio pro noxa est in solutione. l. miles decem. ff. de reiud. ideò non admittitur defensio pro parte, ne posset deueniri ad illud conueniens, q quis posset habere pro parte seruũ, & pro parte æstimationẽ damni. Sed quãdo petitur cautio damni infecti, nihil est in obligatione, sed mero iudicis officio postulatur, & expedit, ideò potest quis defendere partem suã, & nõ partẽ socij, non enim potest deueniri ad illud incõueniens, cùm non sit aliquid in obligatione. Hoc dixi in l. supra iter. §. officiũ. ff. de aqua pluuia. arcen. ubi tex. hoc tangit, quem no.

ADDITIO.

a *Communes. l. iij. ff. eo. Adde tamen q, licet illud quod geritur ex necessitate, non ueniat in hac actione directa, ut hic, tamen uenit in utili, secundũ Bal. l. eos qui. C. de usu. licet Bar. ibi contra. & per Bar. l. curatoris. C. eo. ubi gl. & l. ex facto. & Bal. l. si rem. C. si cer. pet. Caro. Ruy. §. Cato in illo arti. an obligatio rem restituí, sit diuidua? in iij. char.*

b *Propositum. Bar. l. hæc distinctio. §. cùm fundum. ff. loc.*

LEX XLIII.

QVI SERVVM. Seruus non est in peculio suipsius, sed est res dominica, & ideò quod impenditur circa eum, in solidũm, non de peculio repetitur.

LEX XLIIII.

SI SERVI. Mandatum serui nõ impedit hãc actionẽ contra dominum, licet posit etiam ex persona serui conueniri. Opp. l. j. ff. man. & Inst. de ob. quę ex quasi delic. in princ. Sol. gl. dic ut in ea.

LEX XLV.

CVM PECVNIAM. Qui gerit negotium alterius, ipso gestu habet hanc actionem. Sed quęro quomodo potest esse, quòd debitoris nõ interfit solui? Dic ut in gl. quam uide, & tene menti.

LEX XLVI.

IS QVI. Factum affectione paterna, non uenit in hac actione. C. eo. l. j. & ij. Opp. l. si pupilli. §. sed si ego. ff. eo. Sol. ut in gl. & ibi uideas.

LEX XLVII.

QVI VTILITER. Expensæ in honoribus factæ, hac actione repetuntur. Opp. quòd non liceat expendere in honoribus. l. j. ad l. Iul. de amb. Sol. tex. noster dicit, honestè, quando autem dicatur honestè, gl. ponit, dic ut in ea.

§. QVI PVRE. Factus liber, non tenetur ex ante gesto. Opp. l. fi. ff. de pet. hær. Sol. ibi speciale.

§. TITIVS. In negotio quod est alterius, ipso gestu, tenetur ille, ad quem uerè pertinet, licet contemplatione alterius gestum sit. No. istam actionem dari ne aliquis uersatur in damno. Cont. dabitur, ergo ista actio ubicunque cõpetit actio legis. Aquil. Sol. gl. supplẽdo tex. quòd competat, quia nõ est alia actio quæ melius posit competere. Opp. quòd istud erat indebitum respectu soluentis, & sic uidetur repeti per condictionem indebiti. l. si pœnæ. §. j. ff. de cond. indeb. Sol. ibi soluit nomine proprio, hic soluit nomine fororis tanquàm hæredis, ut in gl. Vlt. §. iste facit ad quæstionẽ positam in gl. §. eo. l. iij. §. fin. Contra opinionẽ. Ioã. & dixeram uobis me dicturum hic, tamen iam expediui hoc in isto tit. quando negotium pertinet ad unũ in ueritate, & alterius contemplatione geritur. Distingue, aut ad alium pertinet re ipsa, uel ipso gestu, aut cura, & sollicitudine. Primo casu, aut ad illum, cuius contemplatione gerebatur, poterat aliquo modo pertinere, aut non, & hoc expediui in l. si pupilli. §. sed si ego. §. eo. & §. item quæritur. ea l. & l. Pomp. circa fi. eò. tit.

LEX XLVIII.

1 *Gerenti contemplatione procuratoris, non datur actio contra dominum, nec domino contra ipsum.*

2 *Procurator ad negotia potest alium substituere, quia suscepto mandato, negotium spectat ad ipsum cura & solicitudine.*

MANDASTI. Qui cõtemplatione procuratoris gerit negotium, quod spectat ad dominũ, solùm uigore mandati, contra dominum actionem nõ ha-
1 bet, secus si contemplatione domini gesserit. No. † quòd quãdo ego gero contemplatione procuratoris, non competit actio gestori contra dominum, uel domino cõtra gestorem. Cont. §. eo. l. si pupilli. in princ. Sol. hic loquitur in negotio quod non pertinebat ad dominum re ipsa, uel ipso gestu, sed solùm spectabat ad eum propter mandatum, mandauerat enim de emendo seruum, & sic non possum dicere quòd hoc est nouum genus negotiorũ, scilicet qđ pertinet ad nos uoluntate. Non enim est nostrum aliquo de quatuor modis, sed ideò quia uoluit quòd mihi emere tur. Et uide tex. ibi, & te eius uoluntatis esse, ut emptum habere uelles. Sed in l. cont. negotium pertinebat ad dominum re ipsa. Sed contra istam sol. facit quod j. dicetur. Idẽ est & si filio meo mandauerit, uel fideiuberet pro te, tamen illud negotium pertinere uidetur ad dominum re ipsa, uel ipso gestu. Sol. eodem modo dicas, quòd non pertinebat ad dominum, nisi uoluntate, non enim liberatur ideò, qa aliquis fideiuberet pro eo, & ideò si talis fideiussor solusset, si quidem uellet agere actione neg. gest. quia soluit, & sic pertinet ad dominũ ipso gestu, posset agere contra dominũ. d. l. si pupilli. in prin. Si uerò agere uellet, qa fideiussit, cùm ille uoluit ipsum fideiubere, pro se, haberet locũ distinctio huius l. in princip. cuius contemplatione sit gestũ,
2 domini, uel procuratoris. † Secundò ex hac l. no. manifestam rationem, quare procurator ad negotia potest statim constituere alium procuratorem: nam statim cum suscepit mandatum, negotium pertinet ad eũ cura & solicitudine, & ideò põt alteri mãdare, & mãdat suo nomine, nõ aũt mãdat, procuratorio nomine domini. Ita intelligit l. si procuratorẽ. §. j. ff. mã. & ibi dixi, & ideò in iudicijs nõ põt alius procurator substitui ante lit. cõtest. qa iudiciũ debet agi, & geri nomine domini, non nomine procuratoris, gl. l. procurator qui pro euictione. ff. de procur. Hoc præmisso uenio ad gl. & opp. q pater teneatur in solidũm, quasi ipse gessisset. l. si filius. ff. de tutel. Sol. speciale est in tutela, quæ defert coram iudice

iudice, ut ibi, aliàs secus. l. Lucius. ff. de admin. tut. Itẽ opp. q pater teneatur in solidũm quod iussu, quia uidetur habere ratũ, dum gerit pro filio, j. quod iussu. l. j. Sol. gl. quod hic pater non gessit ut obligaretur, sed ut filij obligationẽ dissolueret, tanquam quilibet extraneus, sicut cũ pro filio si deiubet. l. j. §. quid ergo. ff. quod iussu. tene mẽti prædicta.

LEX XLIX.

1 *Actio negotiorum gestorum directa, quæ dicatur, & quæ utilis.*

2 *Actio directa, & utilis an differant effectu.*

3 *Libello non est necesse inserere an utili, an directa agatur, nisi quando est aliqua differentia.*

ACTIO. Inter actionem propositã cum solennitate, uel sine non est differentia. h. d. fm unam lect. nullũ
a cont. habet. Secundo modo legitur, [a] ut dicas. Inter actionem directam, & utilem nõ est differentia in effectu. No. q inter utilem & directam non est differentia in effectu. No. quod in libello nõ debet exprimi an quis agat uti-
1 li uel directa. Pro huius declaratione † quæro, primò qñ dicat directa, uel utilis? * Gl. dicit, directa datur ex uerbis, & ex mẽte sponta-
* *Vtilis. Dic melius, q directa ex mutuo contrahentium cõsensu, secundũ iuris Ciuilis solennitates nascitur, utilis ex humanitate prætoria, citra contrahentiũ expressum consensum, fauore absentium, ut hic, uel pupillorum, et simil. introducta: l. j. ff. de mag. conue. I.Con.B.*
neo gestori: utilis datur gestori ex necessitate, & ex mente. doc. dicũt q illa quæ uenit ex mente, est directa. l. j. C. uti pos. coniuncta. l. j. in prin. ff. uti possid. licet enim edictũ loquatur de ædibus, tamen cõpetit directũ etiam pro fundo. ff. de uer. sig. l. nominis. & §. uerbũ ex lege. Dicendũ est ergo q utilis nõ uenit ex mẽte, nec ex uerbis, quia ille qui fecit legẽ, de hoc nõ cogitauit, sed uenit ex interpretatione Iurisconsulti, propter idẽtitatẽ rationis. l. pe-
2 ff. si quad. pau. fec. dica. De quo per doc. in l. j. C. de act. & obliga. & ego etiã dixi in l. j. ff. de act. & ob. † Sed quæro utrũ inter actionẽ uti-
lem, & directam sit differentia in effectu? ℟. si quæris hæc uniuersaliter, Doct. tangunt in l. j. C. de act. & ob. & ego ibi dixi in l. ij. eo. tit. & l. j. ff. de act. & ob. Quantũ ad propositũ, si qui-
dem agatur ꝑ ipsum gestor rẽ principalẽ, inter utilẽ, & directã, nõ est differentia in effectu, & ita loquitur hic. Si uerò agere ꝑ hæredem gestoris, tunc esset differentia, quia in directa negotiorũ gestorũ actione tenetur æqualiter hæres, sicut defunctus. In utili uerò quæ datur ꝑ gestorẽ ex necessitate tenetur hæres in minus, C. de hær. tut. l. j. & ij. & de in lit. iur. l. ij. & glo. tenet hic bene, licet
3 alibi gl. no. cont. ut dixi in l. iij. §. hæc aũt actio. ff. eo. † Item quęro utrũm sit necesse, q exprimatur in libello, utrum qs agat directa, uel utili. Tex. declarat hic, quando directa, & utilis est eiusdem effectus, & non est necesse q exprimatur, sed si essent diuersi effectus, tunc debent exprimi. ff. de admin. tut. l. quoties. & quod ibi no. & ff. de sol. l. si duo. & ibi Dy. & ibi de hoc dixi, & secundum hoc ista litera, maximè, quæ est hic, superabundat, ut dicit gl. & bene.

ADDITIO.

a *P.PAV.P. Legitur. Quæ dicatur actio utilis, & quæ directa, Fel. c. aduersario. in prim. ext. de excep. & duas differentias inter utile, & directum, Iaf. l. cũ fundus. §. seruũ tuũ imprudens. ff. si. cer. pet. & Alex. l. ij. C. de sec. tab.*

LEX L.

IGNORANTE. Qui habet actionem pro alio, adeitus petitionem debitorem cogitur liberare. Intelligẽ hic stipulationẽ esse cõceptam in personam fratris noĩe sororis, secus si in personam sororis, quia nõ ualeret, qui alteri per alterũ, &c. ff. de uer. ob. l. stipulatio ista. §. alteri. sed acquireret ei actionem ex stipulatu. l. j. C. de rei uxo. act.

LEX LI.

a SIREM. [a] Negotium non meo nomine gestum, in subsidium re perempta, uel præscripta possum habere ratum, ut mihi hæc actio concedatur. Lego l. istam secundũ lect. Azo. fm quam lex ista ponit tres casus, & materiã huius l. declarat gl. plenius quàm alibi in l. mater. C. de rei uendic. & ibi Doc. Ego subtilius hoc tractaui in l. si eum seruum. ff. si cer. pet.

ADDITIO.

a *Si rem. h anc l. limita, ut dixi post 1mo. in l. si hæredis seruus. de leg. j.*

De calumniatoribus. Tit. VI.

Gl. continuat, dic ut in ea.

LEX I.

NEVM. Primò ponit mentem edicti, secundò incipit exponere. Secunda ibi, hoc autẽ. Opp. ff. de obseq. l. parens. Sol. ibi contra parentes non datur hæc actio, ut ibi, sed datur actio in factum generalis. Quæro utrùm quãdo datur actio in factum contra parentem detur ad quadruplum? Gl. q sic, dic ut in ea. Quæro quid de eo qui dedit ut faceret negotium calumniosum? Gl. dicit idem ar. l. si quenquam. C. de epis. & cler. Quæro an hæc actio infamet? Dic ut no. in l. j. §. de iis qui no. infa. Quæro dicitur hic, negotium, de quo negotio loquitur? ℟. dic quòd de eo, quod fit in iudicio, ut dicit gl. rub. & declaratur statim in prox. §.

§. HOC AVTEM. Hic exponit uer. negotium, & breuiter. hoc dicit. Negotium intelligitur siue in causa ciuili, siue in criminali, siue priuata, siue publica. h. d. Quærit gl. qualiter teneatur qui accepit pecuniam, ut litem calumniosam exerceat, uel non exerceat? dic ut in gl. In eo, quod dicit, lege Iuli. repetunda, intellige, si ille, qui recipit, erat iudex, & causa erat criminalis, l. iij. ad l. Iul. repetund. Item quæro, ista remedia quæ competunt contra istum, in quo differunt, & utrum unum ex istis remedijs tollatur per aliud? Dic ut in gl. & bene.

1 *Qui uult corrumpere iudicem, perdit causam, non ipso iure, sed per sententiam. nu. 3.*

2 *Corrumpere principalem quando liceat, & nu. 6. & 10. ubi, quid in criminalibus.*

4 *Vbi quis propter contumaciam deberet haberi pro confesso, si antequam super hoc pronuncietur, decedat, non præiudicat hæredi, & practica prò nunciandi contra corrumpentem iudicem. §.*

7 *Pœna, de qua hic, an habeat locum in actore & reo.*

8 *Procuratore corrupto, succurritur domino contra ipsum.*

§. SED ET Constitutio. Qui corrumpit iudicẽ, uel ad
a uersariũ, litem perdere debet, [a] secus si bona fide transi-
1 gat. † No. quod qui uult corrumpere per iudicẽ, perdit causam. Contra opp. auth. ut liti. iur. §. posita. C. de pœna iud. qui malè iud. in auth. nouo iure. Sol. hæc limitatur per illam, quia debet perdere litem, nisi intra certum tempus sponte se offerat. Itẽ opp. q licet aduersarium meũ cor-
b rumpere. [b] Non enim in ipsum uolentem potest inferri iniuria, uel dolus, uel calumnia, ext. de reg. iur. uolenti. li. vj. Sol. Gl. intelligit hic de aduersario, hoc est, procuratore, ad
2 uersarij. † Tu dicas q si quidem causa, quæ agitatur, respicit solum commodum litigantis, & tunc in aduersarium principalem non cadit corruptio, imò iudex debet ferre sententiã, secundũ quod partes conueniunt. l. si cõuenerit. ff. de re iud. Sed si iudicium respiceret publicã utilitatem, uel alterius, non licet etiam principalem aduersarium, uel iudicẽ corrũpere. Exemplũ in causa libertatis. C. de collu. dete. p totũ. Itẽ in causa seruitutis. C. ad Iul. Viscel. l. j. Itẽ in causis popularib. l. eũ q. §. in popularib. ff. de iureiur. Itẽ in causis spiritualib[9], ut ext. de collu. dete. p tot. Itẽ in causis testamentorũ, si hæres litigat, quia ibi uersat cõmodũ legata-
3 riorũ. l. si, plusorio. ff. de appel. l. si suspecta. ff. de inoff. test. † Quæro, p declarationẽ gl. primò qñ aliqs dedit iudici pecuniã, utrũ lis perdat ipso iure, uel sit necessaria snia. gl. l. j. de pœna iud. qui ma. iud. uidet dicere q ipso iure qñ dat pecuniã, l. Pœnales. C. qñ, quoc. nõ est necesse. sed illa lex nihil facit. Loquit em de effectu sentẽtiæ, quæ ẽ nulla ipso iure, qñ dat pecunia. Sed hic quærimus de effectu totiꝰ causę

Veritas

Veritas,est q̃ lis non perditur ipso iure, sed per sententiã. l.eius qui delatorẽ.ff.de iur.fisc.& probatur in l.j.C.de pœn. iud.qui male iud.ubi dicitur q̃ debet perdere litem,nõ aũt
c dicit q̃ lis perdita sit. Et ex hoc insurgit no.ᶜ q̃ si corrũpẽs decederet ante sententiã,illud non præiudicaret hæredi,ad quẽ non transit pœna.d.l.eius qui delatorẽ.ubi est tex. no.
4 Et idẽ † dico ubicunq; quis ꝓpter contumaciã deberet haberi ꝓ cõfesso,si anteq̃ super hoc pronuncietur,decederet,
5 nõ præiudicaret hæredi,per e.l.† Quę erit ergo practica,ut hoc ꝓnunciet?ʀ.ut petat,ut deĉ diffinitiua sententia tanq̃ in confessum,seu conuictũ,ꝓpter calumniã,ut hic, & d. l.j. C.de pœ.iud.qui ma.iud.† Quæro quãdo datur aduersario,qualiter intelligatur?ʀ.ut dixi,põt intelligi in aduersario principali,& procuratore.Sed quæro,an† habeat locũ tam in actore corrumpente reũ, quã in reo corrũpente actorem? Gl.l.& eleganter.§.pe.ff.de dol.uidetur dicere q̃ habet locũ solũ in actore corrumpente procuratorẽ rei. Sed gl.l.j.C.de pœ.iud.qui ma.iud.dicit quod habet locũ in actore & reo,& illa est uerior,per istũ tex.qui generaliter loq̃tur de eo quod datur iudici,uel aduersario,& per l.ij.in fi.ff. de cond.ob tur.causam.Itẽ quia est eadẽ ratio.Item quæro
8 † qñ ꝓcurator fuit corruptus,utrũ succurratur dño, etiã ꝛ ipsum ꝓcuratorẽ? Gl.hic ꝙ sic.Dic plenius in d.l. & elegan
9 ter.§.pe.de dolo.† Quæro quid in corrũpente aduocatũ?
d ᵈ Dic ut l.j.& ij.C.si ex fal.inst.& l.diuus.ff.de re iud.Propter hoc enim nõ habetur pro cõuicto,d.ll.patet. Secus in eo q̃ corrumperet acta.Iste enim deberet perdere litem.l.in fraudem.§.pe.ff.de iur.fis.Sed quæro quid in causis criminalibus,
e ᵉ utrum licet corrumpere aduersarium? Gl. distinguit hic,ut l.transigere.C.de transac.Dixi in l.si maritus. §. si negauit.ff.de adul.

ADDITIO.

a Debet.imo.l.diuus.ff.de re iud.
b Corrumpere.Bar.l.j.C.de pœ.iud.qui ma.iud.
c No.Bar.l.j.in fi.C.de pœn.iu.& Inn.& doc.c.fi.de iur.ca.
d Aduocatum,imo.l.diuus.de re iud.
e Criminalibus.Et an pecuniæ possint repeti? Bal.l.ij.C.de abo.& l.serui.C. de adul.

§. PECVNIAM.Pecuniam accipere dicit̃,quo cũq; mõ cõmodũ bursale cõsequitur.Quæro quid si iudex nõ
a recipit[a] aliq̃d,sed fuit factũ sibi instrũ de cõseruãdo eũ in demnẽ,si tẽpore syndicatus molestaret, ut dixi in l. si qs uxori.§.si seruũ.ff.de fur.ubi uideĉ tex.intelligẽdo,putiacet

ADDITIO.

a Recipit,Bal.l.j.C.de cond. ob. tur.?cau. & auth. nouo iure.de pœ.iud.qui male iud.post Bar.

LEX III.

a ET GENERALITER.[a]

ADDITIO.

a Et generaliter.Bar.l.si quis legatum.ff.de fal.& alleg.hic,quod in committente barataria,non habet locum pœnitentia,etiam re integra.Bal.dicit fuisse de facto Florentiæ.Sed contra uidetur ff.de infamib.l.qui operas.

* Considerat. Quare melius sic axioma,ponas,Punitur factum,licet non sequatur effectus. Bar.l.13. §. cùm autem. ff.de ijs qui no.infa.I.Con.B.

§. SIIGITVR.Punitur affectus,licet non sequatur effectus,quãdo lex solum affectum sine effectu considerat.*

§. ILLVD.Si turpitudo uertatur etiam ex parte dantis, ei non competit repetitio,sed solũm ei,in cuius præiudicium datum est.

LEX IIII.

1 Dictum restringitur per rationem.
2 Actio in factum & calumniam,non competit ad uindictam.
3 Actio ad quadruplum an competat hæredi,contra quem data est pecunia.

HAEC ACTIO.Duobus mo.legit̃ in glos.Primo q̃d hæc actio non datur ad simplum, quando competit condictio ob turpem causam.Ista lec.non est uera.l.prox.§.fina.secundum aliam.hoc dicit.Hæc actio non datur hæredi nisi ad simplum,hoc dicit.† Not.secundũ istam lect.quod dictum per rationem restringitur, ut hic, &
2 l.cum pater.§.dulcissimus.ff.de legat.ij. † Quæro utrũ hæc
a actio[a] competat ad uindictam. Glo. hic uariat in prin. uidetur dicere quod sic,in fi.contra,& ista est uera.non enim competit est ad æstimationem contumeliæ,sed ad quadruplum pecuniæ datę,ergo non est ad uindictam.l.cum emãcipati.§.emancipatus filius.ff.de colla.bono.& ibi not. Facit quod not.per Dyn.in l.ij.§.j.ui bono. rapto. Quærit gl.
3 † utrum hæredis eius,contra quem est data pecunia, competat ista actio ad quadruplum? Gl.hic in fi.uidetur dicere quod sic Richar.Malũ.contra.Si emꝫ hęredi, dantis,non datur nisi ad simplũ,multominꝰ dabit̃ hęredi ciꝰ q̃ nihil egit.

ADDITIO.

a Hæc actio.Vide Gl.in.l.seq.in uerbo,tollatur.& not.quod in isto quadruplo,inest simplum,Bald.in titu.de pac.tenen.§.si duo.addit aliqua, & ista gl.hoc singulariter decidit.uide alia in.l.qui perfrauerit.ff.ad leg.Iul. pecu.& uide.l.hoc edicto.de publ.& quæ not.in l.agraria. de termi.mot.ad quod not.Barto.in.l.sanctio legum.ff.de pœnis.

LEX V.

IN HAEREDEM. Hæc actio datur contra hæredem quatenus ad eum peruenit.h.d.

§ SED HAEREDEM. Hæc actio quantum ad simplum concurrit cum cõdictione ob tur.causam,& una per aliã tollitur.h.d.Opp.quod persecutoria nõ tollit per pœnalem.ff.de cõd.fur.l.si pro fure.Gl.dicit,intelligas quod hic tollit una per aliã in simplo.Tu potes dicere qd̃ tollatur in totũ.l.j.§.in tutel.de tut.ra.dist.Nõ ob.l.si pro fure.quia ibi una actio cum alia non concurrebat in aliquo, hic saltem cõcurrebat cum simplo. & sic hæc actio est extraordinaria,ut dicit gl. Quæro utrum totum quadruplũ sit pœna,an in quadruplo insit simplum.Dic ut in gl.

LEX VI.

1 Tempus quod datur syndico ad denunciandum maleficia, intelligitur à die scientiæ.
2 Tempus,de quo hic,erit utile quoad initium.

A ANNVS. Annus in hac actione computatur à tem
a pore scientię.[a] h.d.No.† bene istam l.facit per syndi
1 cis comitatus,qui tenẽtur denunciare maleficia intra triduũ,quia debet intelligi à die sciẽtiæ.Si enim maleficium stetit occultũ,uel malefactores non sunt inuenti,non debet imputari,ut hic.l.j.§.occisorum.ff.ad Syll. & l.aut qui aliter.& l.semper.§.annus.& §.fe.quod ui aut clam.No. qd̃
2 † istud tempus erit utile quo ad initium, secus in edilitijs actionibus,ut dicit gl.Aliter dicitur in l.j.in gl.mag.ff.de diuers.& temp.præsc. Dic ut ibi, & per Cy. in l.ij.de edil. act. ubi tenet istam gl.

ADDITIO.

a A tempore scientiæ.Adde Barto.in l.j.§.occisorium.ad Sylla. per Archid. ij.q.vj.anteriorum.et latius per Bald.in l.labeo.ff.si quis test.liber.esse iussue.& Barto.in l.diuus.de cust.re.& in d.l.semper.§.hic interdicto.& dicit Bal.in l.genero.ff.de insa.quod ubi tractatur de odio finiendo, tempus in dubio præsumitur continuum.Alle.Gul.in l.si cum exceptione.§.satis.ff. quod met.cau.& hic adde Ang.in l.si cum exceptione.§.in hac.quod metu.cau.Adde Roma.consi.ccxxviij.

LEX VII.

SI QVIS.Hæc actio competit danti non turpiter,& etiam ei, ob cuius negotium datum est, licet ipse non dederit.

§ CVM.[a] Iste.6.innuit q̃ locum habet hoc edictum, etiã
a si pecunia datur ut calumnia fiat,uel non fiat extra iudicium.gl.uidetur dicere cont.Potes dicere q̃ quando datur officiali publico,habet locum etiam in extraiudicialibus,secus si priuato.

ADDITIO.

a Cum.Limitat Ang.l.qui autem.de infamib.

LEX VIII.

1 Iudex qui cognoscit de crimine ciuiliter,eo comperto potest ex officio suo punire criminaliter,& sic probat q̃ in delictis probationes factæ in ciuili faciunt fidem in criminali.
2 Iudicium criminale non concurrit cum ciuili,etiam in priuatis.

SI AB EO.Qui accepit pecuniã ut desistat ab accusatione,crimine non probato, hac actione tenetur.No.
1 ex fine huius l.† q̃ iudex qui cognoscit de crimine ciuiliter,eo comperto potest ex officio suo punire criminaliter.Pro hoc ff.de re iu.l.diuus.de cõcus.l.j.& l.medicꝰ.de uarijs.& extraord.cog.& C.de cond.ob tur.cau.l.quod cuitãdi.l.iiij.§.fi dica.ff.ꝛ.reg.& l.interdũ. §. qui furẽ.ff. de fur.Pro
2 pter quas leg.† dicũt quidã quod l.interdũ. ff. de pub.iud.
a quæ dicit q̃ non potest cõcurrere ciuilis[a] cũ criminali, debet intelligi in iudicijs publicis,secus in priuatis,per hanc l.& similes,quod non placet.Nam in priuatis nõ põt concurrere,si ciuilis & criminalis intẽtentur principaliter, per reg.quia absolutoria lata in uno,præiudicat in alio, l. ij.ui bon.rap.& l.j.C.quando ciui.act.crim.præiud.& legẽs præ dictæ debent intelligi,quod sint duo iudicia. Vel si uis dicere q̃ est unũ,tunc dicas q̃ nõ principaliter intentant istę duæ actiones, sed iudex ex suo officio,cum sibi constet de delicto,criminaliter puniet,ut hic,& d.l.interdũ.§.qui furẽ. Inn.& Cy.l.si quis ad se fundum.C.ad l.Iul.de ui. Dixi plene in d.l.interdum.§.qui furem.

ADDITIO.

a Ciuilis.Bal.d.l.si quis ad se fundum. in l. quod euitandi.C.de cond. ob tur. causam.Hic habes,q̃ in delictis, probationes factæ in ciuili, faciunt fidem in criminali,Ang.l.j.C.si quis aliquem test.prohi.& ibi Bal.cont. l. quod euitandi.hic alleg.& Franc.de Aret.c.at si clerici.de iud.refrens Bar. etiã contrarium tenere in l.ij.§.hoc edicto.ff.ui bo.rap.

LEX IX.

a DE SERVO. [a] Separatorum separata debet esse ratio.Et ad hoc quotidie allegat̃ de æstimatione serui certi.gl.distinguit hic,uide eam,& signa.

ADDITIO.

a POMA.De seruo.Limita hãc reg.in separatis correlatiuis.Frã.Aret. l.certi cond.§.quoniam per illum tex.ad ff.ff.si cer.pet.

DIGESTORVM, SIVE PANDECTARVM. LIB. IIII.

De in integrum restit.[a] Tit.I.

ADDITIO.

a P.PAV.P. Restit. An in integ.resti.possit concedi motu proprio iudicis? Ro.quod sic,sing.ccccl.xv.Bar.rub.ff.de min.

LEX I.

1 Notorium non indiget probatione,nec alterius expressione.
2 Statutum conditum ab habentibus autoritatem statuendi in concernentibus publicam utilitatem,si continet manifestè utilitatem publicam,non est necesse quòd hoc exprimatur.
3 Deceptus iusto errore restituitur.

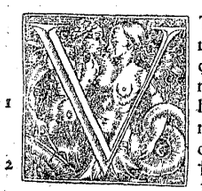

VTILITAS.Ista lex nõ indiget summario, potes tamẽ dicere breuiter, q̃ legis,qualitercunq; subueniatur, manifestè pertinet ad publicam utilitatẽ.No.ex hac l. † q̃ manifestũ ẽ, nõ indiget probatione,nec alterius
2 expressione.ut hic,& l.fi.ff.de exerci. † Et istud facit ad ar.ad q. Priores habẽt arbitriũ in ijs quæ ptinẽt ad publicam utilitatem, certè si statuãt aliquid quod manifestè ptinet ad publicã utilitatẽ, nõ est necesse q̃ hoc in eorũ statutis exprimatur,quia eo ipso cõprehenditur, ut hic sed si hoc manifestè nõ ptinet ad publicã utilitatẽ, sed põt reduci ꝓ quãdã cõsequẽtiã, fortè hoc deberet exprimi,l.fi. ff.de exerci. Dixi plene in l.ambitiosa.de decre. ab ord. fac. Quærit gl.exemplũ de eo qui decipitur,per status mutatio
3 nem.De hoc in tit.ff.de cap.dim.† Secũdò quæro de eo qui decipitur ex iusto errore? Gl. ponit exemplũ in l. habebat. in prin.ff.de inst.& quãdo actio de pec. est anna.l.quæsitũ. & sunt bona exempla.Habes aliud in l.pe.ff.de confess.& ff. eo.l.diuus,ult.respõ.& illa est ex restit.ex clausula generali Si qua mihi iusta causa uidebitur,posita ff.q.cau.ma.l.j.

LEX III.

1 Restitutio conceditur causa cognita,etiam à delegato,& parte pr.æsente.
2 Iudex,qui nõ admittit exceptiones,quando uideatur grauare partem.

OMNES.Restitutio cõcedit̃ cognito ꝙ causa, ex qua
1 petitur,sit iusta,& uera.Ex hoc † ꝙ dicit,causa cognita,apparet ꝙ requiratur partis præsentia, uel ꝙ sit cõtumax,l.in causæ.§.causa cognita.ff.de min.Itẽ no. ꝙ dicit,à prætore permittũtur,&c.Ex quo apparet,ꝙ cõpetit iudici ordinario,& nõ delegato,quod hodie nõ est uerũ. Nã hodie etiã apud delegatũ possunt agitari.l.ult.C. ubi & apud quẽ.Quæro utrum possit esse causa uera, & nõ iusta? Gl.uidetur uelle ꝙ nõ,ideò exponit ueræ,i.iustæ. Tu dic ꝙ possunt esse iustę causæ propositæ, nõ tñ ueræ in facto. Iteꝫ possunt esse ueræ in facto,nõ tñ iustæ in iure,ut patet ad fi. sum.Et ideò tex.iste requirit duo,i.iustitiã causæ, & ueritatẽ.Et per † hoc aduerte,si aliquis ꝓponit aliquas exceptio-
2 nes,quas iudex hõ admittit, si quidem incipias à primo, scilicet ab iniustitia,quia exceptiones illæ sunt iniustę, uel manifestæ, uel friuolæ,posito ꝙ essent ueræ in facto, tũc in dexnõ grauat eũ.l.j.§.de offi.assef.& C.ut nemo priu.l.fi.nõ emꝫ debet eũ admittere ad ꝓbandũ id,qd̃ ꝓbatũ nihil rele-
a uat.l.si duo.§.idẽ Iul.de iureiur.Si uerò causæ[a] sunt iustæ, si ueræ essent,tunc si quidẽ pars obtulit se probaturã, iudex qui non admittit,grauauit eã eo ipso qd̃ nõ admisit. Si uerò nõ obtulit se probaturã,& tunc iudex nõ dicit eam grauasse,nisi probet illas exceptiones,& causas in eis insertas esse ueras,ext.de app.c.interposita.

ADDITIO.

a Causæ.Bar.l.iij.de app.re.

LEX IIII.

1 Minima quando non curentur.

a SCIO.[a] In his quæ contra ius cõmune cõcedunt̃, de mi
1 nimis nõ curat.Itẽ minimũ dicitur secundũ magnitudinẽ rei.h.d.No.† ꝙ de minimis nõ curatur.[b] cõt. ff. de
b dã.infec.l.si proprietarius.in fi.primi respõ. Sol. In ijs quæ concedũtur fm ius cõmune,curatur de minimis,secus in ijs,quæ cõtra ius cõmune,ex speciali priuilegio permittun
c tur.ut hic.Quæro,qd̃ [c] uult dicere tex.si maiori rei, uel summæ præiudicetur.Gl.uidetur hic uariare,Nã ultima gl.pat ua maiori rei,subaudit maximè,q.d.paruitas rei considerat respectu sui,nõ habito respectu ad aliud. Gl. præcedẽs uidet tenere cõt.qa in uẽditione magna quãtitas trium, uel quatuor floren.esset minima, & in uẽditione parua nõ esset sic.Et ista magis placet,quam etiam tenebat Iac.But.

ADDITIO.

a Scio.Inn.c.coram.ext.co.& Bal.l.j.C.si aduer.uẽ.pig.& in.l. peremptorias.C.sen.rescin.non pos.& Bar.d.l.si proprietarius.
b P.PAV.P.Curatur.uide.xij.no.dicta.in quibus defectus in minimo, nocet, per Ias.auth.qui rẽ. C. de sac.eccl.ubi loquitur de emphyteuta cessante in solutione solius unius nummi,Soc.per illum tex.in l.quamuis. ff. de cond. & demonst.post Bal.l.pro hæreditarijs.uer.xj.C.de hær.act.ex quo sumitur limitatio ad istã reg.q.ubi qualitas soluenda non est cassata, sed incerta,à principio toleratur defectus in minimo,ex bona fide soluentis. Iteꝫ ad reg.q.de mininis non sit curandum,& quod paria sint aliquid nõ esse,uel quid modicum,seu minimum esse,uide multa quæ cumulat Ias.l.fi.sciendũ.ff. qui satisd.cog.& quædã alia per eũ.in auth.prætereà.C.unde uir & ux. & per eundẽ plura in c.j.in iiij.fil.qui feu.dare pos.& per eun.in rub.ff. sol. ma.Are.l.prætor.in iiij.no.de acq.hær.Cur.in trac.sequest.in ul.col.Barb. consl.lxxiiij.uol.iiij.col.j.
c Quid.Alex.l.is ad quem. v.no.ff.de acq.hær.

LEX V.

1 Statutum loquens de habentibus seu possidentibus rem,non comprehendit illum,cui ad rem competit restitutio.

NEMO.Non uidetur rem perdidisse, qui ad eam po
test restitui.ff.h.d Dicit gl.ꝙ istud est per fictionem, ut apparet hic,dum dicit,uidetur quod est not. pro ratis,nam licet per beneficium restitutionis quis possit rem

recuperare

recuperare,nõ dicitur eam habere seu possidere uerè,& sic
1 statuta † quæ loquuntur de habentibus rem,non haberẽt locum in ea re,ad quã competit restitutio. Vnde si imponetur colle ta pro re,quã quis habet, nõ tenetur soluere ,p ea re,ad quam competit restitutio,uel alia actio,non enim eam uerè habet,& statutum debet intelligi de re, quã quis uere habet,l.iij.§.hæc uerba.de neg.gest.

LEX VI.

1 *Restitutionis in integ.beneficium transit ad successores uniuersales, & cedi potest.*
2 *Restitui,defunctus potest,& non eius hæret quando decessit in puncto , in quo expirabat beneficium restitutionis,& quando & contra.3.*
4 *Minor si decedit hæreditate non adita,hæret eius potest petere restit. in integ.ad adeundam hæreditatem.*

a NON Solum,[a] Beneficiũ restitutionis transit ad hæ
b redes,& cæteros [b] successores uniuersal. † No. hoc
1 beneficiũ trãsire ad successores uniuersales, & potest etiam cædi.l.si minoris.ĵ.de adm.tut.Opp.quia priuilegium personale,&c.l.quia tale.ĵ.fol.ma.Sol.ut per Dy.c.priuil egiũ personale.ext.de reg.iur.li.vj.† Quæro,si est dare casum,in quo defunctus potest restitui,& nõ hæres.Gl. dicit ꝙ sic,si ponimus eũ decessisse qñ expirabat beneficiũ restitutionis in integrũ.Sed quæro † econtrà,uerùm sit aliquis
3 casus, in quo nõ potuerit restitui defunctus, & possit restituihęres.ꝛ. ꝙ sic, [c] ubicũq; in puncto mortis perficit lęsio. Exemplũ in l.Pantonius.de acq.her.& l.j.& quod ibi no.C.
4 de rest.mil.per gl. & Doc.Et per † hoc dico ꝙ si minor decedit hereditate nõ adita,põt eius hæres petere rest. in integ. ad adeundã hęreditatẽ,licet minor, dum uiueret, nõ habe ret illud beneficiũ, quia nõ erat lęsus , quãdo adhuc adire poterat,sed quia in pũcto mortis perfecta est læsio,ideò hęres restitueret,per d.iura. & sic est casus in l. qui duos.de reb' dub.secundũ Iac.de Are.& ibi hoc dixi.Io.And.c.in præsentia.ext.de prob.licet Iac. de Bel. dicat cont. in quadã disputatione seu distinctione quam ponit, in auth. de trien. & semis.in fi. illius q.

ADDITIO.

4 PAV.P.P.*Solum.Bar.l.patersã.de priui.cred.Item no.q, fauorabilior est in persona minoris,quam hæredis,Franc.cons.clxj.*
b *Cæteros.l.j.C.de sen.aduer.fisc.la.lib. x. secundum Bal.v.op. ibi Ang.§.Si qu is.uer.fi.Inst.de ac.*
c *Sic.Alius est casus multũ no.de quo per gl.& Bar.l.patersã.de priui.cred. in quo beneficium restitutionis,nõ transit ad hæredem minoris.adde q, beneficium restitutionis in integ.cõpetat hæredi minoris, Ang. cõs. lxxxiiij. Ca.cons.cccxxviij.latius posui in l.si infanti.C.de iur.delib.*

LEX VII.

IVLIANVS. Per sinẽ huius l. dicit Gul. de Cu. ꝙ licet aliquis sit accusatus,uel inquisit' de delicto, ex quo bona ueniunt publicãda,quòd interim bona non sunt litigiosa.Nõ enim principaliter agitur de bonis,sed de uindicta,ut hic dixi plenè ĵ.de donat.l.post contractum.

LEX VIII.

1 *Contumax uerus dicitur,qui nuncio extra iudicium dixit se nolle uenire.*
2 *Contumax fictus ueniens iudice sedente,restituitur ad totam causam, idem si dolo aduersarij abfuerit,uel absq; sui culpa.*
3 *Præsumptio una tollit aliam.*
4 *L.diuus.de rest. in integ.loquitur etiam in uero contumace.& nu.6.*
7 *Quid sit restituere litem.*
8 *Restitutio in integ.intra quod tempus peti potest.*
9 *Libellus,& litis contest.requiruntur, quando petitur restitutio aduersus sententiam diffinitiuam,secus si aduersus interlocutoriam.*

a DIVVS.[a] Ista est singularis lex,in cuius lect. nostri gl. uariauerunt, ideò primò ponã casum fm Io. posteà ponam casum fm Azo.Et fm Io.h.d.Verus cõtumax ueniens iudice sedente pro tribunali,restituitur ad appellandum,idem si ab fuerit dolo aduersarij,uel absq; sui culpa.h.d.Duas partes habet, prima quãdo quis petit restitutionẽ,ideò quia uenit cito,& iudice sedente pro tribunali. Secunda,quando petit per restitutionem propter dolum aduersarij,uel propter casum absq; sui culpa obuenientẽ. Secunda ibi,nec intra has.Loquitur ergo hæc lex secundũ Io.in uero cõtumace,quia citatus dixit se nolle uenire, q restituitur ad appellandum.Contra hanc lec. uidetur tex, iste dum dicit,si citatus non respondit. Sed secundum lec. Io.supponitur quod respondit dicens se nolle,ergo &c. Et huius timore est facta quædam gl.parua quæ dicit,respondit,i.non uenit in iudicio.Ex qua no.ꝙ non est necesse,ꝙ in iudicio quis dicat se nolle uenire,sed sufficit ꝙ hoc dicat nuncio extra iudicium.Hoc dico quia Io.And.c.j.ex.de dolo.& cõtũ.in cle.uidetur de hoc dubitare.Secundò opp.de tex.qui dicit existimari potest non sua culpa,&c. Si eñ expresse dicit se nolle uenire,non cadit hic ista cõiectura,qñ in incertis,non certis,&c.l.cõtinuus.§.cùm ita.ĵ.de uer. ob. Huius timore Io.intelligit existimari pñt,id est fingi , quoniam fictio fit super certo,ut uidistis no.ĵ.tit.j.l.fi.in prin.Et istud colligitur ex dictis Io.in gl.super uer.existimari. Item cõtra istam lec.opp.de uerſ. nec intra has. ĵ.eo. ꝙ loquitur de eo qui abfuit dolo aduersarij , uel absq; sui culpa,& sic nõ potest intelligi in uero contumace , prout Io.intelligit. Sustinẽdo Io.potes dicere,ꝙ ab initio dixit se nolle ire,posteà mutauit propositum,& dum uolebat ire, fuit impeditus dolo aduersarij,uel alio casu, absq; sui culpa.Ité ꝑ lect. Io.uidetur litera quæ dicit, restituere litẽ,& sic innuit ꝙ restituitur ad totam causam,non ad appellandũ.ꝛ. sustinendo potes exponere litẽ debere restitui ſ.per beneficium appellationis.uides igitur ꝙ lect.Io.quæ est super hac lege,ꝑcedit cũ magna uiolentia, & finaliter mihi nõ uidetur uera,quia si uerũ est,ꝙ ipso ueniente statim fingeretur nõ uerus cõtumax,nõ esset necessaria restitutio ad appellandũ, sed posset quis appellare ipso iure.Trãseamus ergo ad lec.
2 Az.quã puto uerã,fm quã breuiter hoc intendit,† Contumax fictè ueniens iudice sedẽte ,p tribunali,restituit ad tõtã cãm.Idẽ si dolo aduersarij , uel absq; sui culpa abfuerit. h.d.Nota qđ nihil ẽ immutandũ de solẽnitatib'.Secundò
3 no.† ꝙ una præsumptio tollit aliã.[b] Nã ex eo ꝙ citat' non
b uenit,præsumit contenere iudicẽ:ex eo ꝙ cito uenit,præsumit nõ contenere,& sic qđ dicit,existimari,ponit,i. præsumi,fm Azo.Op.in incertis,nõ certis,locus ẽ cõiecturis.l.cõtinuus.§.cũ ita.ĵ.de uer.ob.Sed qñ citatus dixit se nolle uenire,sumus certi ꝙ cõtemnit iudicẽ,ideò nõ ẽ loc' huic præsumptioni.Dicit Azo.fateor,& ita intelligo hic in ficto cõtumace,ꝙ fuit inuẽtus,& nihil respõdit, uel nõ fuit inuentus,sed citatus ad domũ.No.ꝙ hic gl.appellat fictũ contumacẽ eũ,ꝙ inuẽtus nõ fuit.De hoc uidebitis ĵ.l.,ꝑx.Op.fict' cõtumax appellat de iure cõmuni,& sic nõ est necessaria restitutio,l.post edictũ.in fi.ĵ.de iud.Huius timore dicit Azo. fateor,& ideò iste restituit ad totã cãm,nõ aũt ad appellandũ,quia illud poterat de iure cõmuni. Et hoc innuit litera
4 sequẽs,ibi, restituere litem,&c.Lect.† Azo.est uera fm Doc. præterquã in eo ꝙ excludit uerũ cõtumacẽ. Nã hæc lex loquitur in omni cõtumace fm Gul.& Iac.de Are. Nõ ob.qđ dixi se nolle uenire,& sic nõ põt præsumi ꝙ parũ exaudita uoce præconis defuerit.Nã põt esse ꝙ audiuit uocẽ præconis citãtis eũ,nõ tñ bene audiuit horã sibi designatã interminũ,& respõdit se nolle uenire, posteà mutauit ,ppositũ, ꝙ apparet ex eo ꝙ cito uenit, & ideò præsumit ꝙ nõ bene horã termini audiuisset.Op.qñ dolo aduersarij ẽ lata sniã in absentẽ,sniа est ipso iure nulla.l.si prætor.§.Marcel.& ibi nõ.de iud.Sol.ibi dol' fuit cõmissus allegãdo falsas allegh.hic fuit cõmissus in impediẽdo reũ uenire ad iudiciũ. Op: ꝙ qñ quis absq; sui culpa nõ uenit ad iudiciũ,sniа ꝑ eũ lata nulla est.l.quæsitũ.ĵ.de re iud.Sol.Illud uerum,qñ iudici sententiati summatim constaret,sed quãdo nõ,tunc sentẽtia ualet,sed per restit.in integ.rescinditur,ut hic in fi.& ibi
5 no.† Quæro an hoc sit uerũ indistinctè ꝙ solennitatis omissio uitiet actũ ꝛ.& distingue, Aut ẽ solennitas substãtialis,aut nõ.Quod dic ut in l.j.in fin.de uent.inspic.† Secũdò quæro uttũ hæc lex habeat locũ in illo cõtumace, cõtra quẽ uentũ est ad sententiã interlocutoriã:Certè tex.hic loquitur de eo cõtra quẽ ẽ lata diffinitiua,cũ dicat in princip.rẽ amiserat.&c.Tamen eadẽ ratio est in interlocutoria lata cõtra contumacẽ,nam rei appellatio generalis est. l.j. in fi.

in fi.si cer.pet.& ille qui interlocutoriã perdit, perdit illam litem,super qua interlocutoria uertebat, & ideò potest re-
7 stitui eodem quo hic.† Quæro quid est hoc dictũ, restituere,quod gl.appellat restitui ad totã causam. ꝛ. tex. hic no. soluit dum dicit,restituere litem,ut & ratio & æquitas postulabit.Debes enim scire, quod ille, qui petit restitutionẽ in integrũ aduersus sententiam,nõ petit per beneficiũ restitutionis sententiã reformari,ut puta, si fuerit reus absolutus,cùm deberet condẽnari,non petam per restitutionem in integrum,ut cõdemnetur, sed petam ꝙ per beneficium restitutionis rescindatur illa sentẽtia,& ego reponar in eo statu in quo erã prius.l.j.C.si aduer.lib. & in pluribus alijs locis,& l.quas statim allegabo. Sed in hoc est aduertendũ, quia tex.hic dicit,ꝙ in primũ statutũ reponat, prout ratio & æquitas postulat. Potest enim esse,ꝙ exceptio contingit non solùm in sententia,sed in toto processu, ut in minore, qui nõ est prosecutus aliquam speciem administrationis tutelæ,tunc rescinditur ut ipsam actionem possit mouere. l.j.C.si aduer.rem iud.rest.post.Quandoq; contingit læsio, quia pendente iudicio post litem cõtestatã incipit esse absens,& sic non potuit producere defensiones suas,& sua iura,tunc restituit ut possit uti defensionibus & iuribus suis. C.de procur.l.quia absente,& ex quib.cau.maio.l.j.Quandoq; fuit læsus solùm in ipsa sententia, processus autẽ fuit legitimè factus,usq; ad cõclusionem, tũc restituetur,ut rescissa sententia,iterum sententietur ex eisdem actis. d.l.j.C. si aduer.lib.& hoc est quod dicitur ratio,& æquitas, de qua
8 fit mentio. Quæro practicam huius legis,intra† quantum tempus debet peti ista restitutio in integrũ:Gl.hic no. dicit,quãdoq; petitur ista restitutio ad appellandum,& tunc debet dici intra decem dies,posteà potest durare lis usque ad quadriennium.Idem tenet gl.l.prox.& l. interdum. ĵ.de min.Nam si per x.dies negligeret, absorberet sibi tempus ad restituendũ,& sic ad nihil daretur restitutio,ar.l. sed & si per prætorem.§.quoties.ĵ.ex qui.cau.ma. Canonistæ tamẽ uidẽtur dicere cõt.Dicam uobis in l.ab hostibus.§. sed qđ
9 simpliciter.ex qui.cau.ma.† Quæro utrùm cũ petitur restitutio,sit necessarius libellus,& litis cõtestatio,& similiter ꝛ. ꝙ sic,qñ petitur aduersus sententiã diffinitiuã,sed si petetur aduersus interlocutoriam,tunc posset iudex expedire suo officio absq; libello,& litis cõtest.ut exẽ.de off.iud.c.ult.

ADDITIO.

4 *Alex.Diuus.Circa materiã istam cõtumacis,uide Ang.hic, ꝙ si uerus contumax comparuisset post recessum iudicis à bancho,nõ posset iudex etiam incontinenti,ascendere iterum,ad hoc ut ille diceretur comparuisse iudice sedente pro tribunali.Ité no.q, licet uerus contumax posit appellare,quãdo comparet adhuc iudice sedente pro tribunali,istud procedit,si esset contumax in præsentia iudicis.Bal.l.j.in fi.C.quorum appell.non recip.*
b *Aliam.l.si hi qui adulterij.C.de adult.& l.siue posidetis. & ibi Bald.C.de prob.& l.mater.& ibi Ang.& Saly.C.de calu.Istud intellige,si una præsumptio est fortior altera, secus si pars, secundũ Ang.cons.cxxxiiij. incip. dissoluto matri.ad ſi.Fel.c.literas.& c.j.de præsump.*

LEX IX.

1 *Sententia lata contra minorem indefensum,est ipso iure nulla,sed sententia interlocutoria ualet,& quæ est interlocutoria.*
2 *Absens causa reip.si non est defensus,restituitur ad totam causam.*
3 *Absentiarum genera sunt quinq;.*
4 *Absens ex causa probabili,et necessaria,legitimè defensus restituitur ad appellandum,non defensus,ad totam causam.*
Infirmus quomodo restituatur aduersus sententiam.
Sententia lata contra absentem,uel infirmum,à sciente,est nulla,& nu.10.
Absens aduersus sententiam interlocutoriam qualiter restituatur, quando absentia est necessaria,& probabilis.
5 *Absens ex causa probabili,puta studiorum quomodo restituatur aduersus sententiam.*
6 *Absens ex causa probabili in negotijs inceptis,an potuit dimittere procuratorem,uel non,iuxta l.necnon.ĵ.ex quibus cau.ma.*
7 *Absens ex causa necessaria,ut relegatus,quando restituatur.*
8 *Sententia condemnationis, uel processus, contra expulsum de ciuitate quando ualeat.*
9 *Metus iustus est timere crudelitatem tyranni,uel ciuitatis seditiones.*
Bart.super ff.uet.

10 *Contumacem quem esse quomodo intelligatur.*
11 *Contumax uerus,& fictus quis dicatur.& nu.13.14.*
12 *Contumacia procuratoris uera nõ aufert domino beneficium appellandi, idem in contumacia tutoris,curatoris,uel syndici.*

INTER MINORES. Minores etiam legitimè defen si restituuntur ad totam causam,absentes uero ex necesſaria,& probabili legitimè defensi restituũtur ad appel
1 landum.Intendo uobis examinare istam l.per q.† Quæro quid si minor non sit legitimè defensus.ꝛ. tũc sententia est ipso iure nulla.l.cùm & minores.C.si aduer.rem iud.& l. acta.in fi.de re iud.Quæro,hic dicitur, cõtra rẽpub. nũquid contra priuatũ.ꝛ. sic ĵ.de pet.hær.l.item ueniũt.§.in priuatorum.& C.de pet.hær.l.j.Item dicitur causa cognita. Quæro,quid uertatur in causę cognitione? Dic ut in gl. Prædicta uera in sententia diffinitiua,quæ profertur cõtra minores.Sentẽtia uero interlocutoria ualet,etiam si nõ sit defensus,de quo dic.l.si minor.de bo.aut.iud.pos.& l.contra pupillum.ĵ.de re iud.Item illud quod dico de interlocutoria, intelligas de interlocutoria de mittendo in possessionem, seu uendendo.Item alia interlocutoria,per quam pronunciaretur esse procedendum super libello,non ualet contra minorẽ indefensum,sicut nec diffinitiua sententia.l.si præ-
2 ses.C.quõ & quãdo iud.Venio ad uer.ei uerò.† Quæro qd si absens causa Reip.non fuit defensus? Dicit gl.tunc restituitur ad totam causam,[a] id est,ut possit uti defensionibus
a suis.ĵ.ex quib.cau.maio.l.j.de procur.l.qui absente. Secundò quæro, dicit ꝙ hic restituitur ad appellandũ . Intra qđ tempus debet petere? Hic dicit gl.intra decem dies.de quo dixi ſ.l.prox.Vltimò,gl. hic intrat materiam de restitutione,quæ datur absenti, & tractat eam per modũ cuiusdam
3 summæ.† Et primò quæro,[b] quot sunt genera absentiarũ?
b Dicit gl.quinq;,Prima est probabilis,& necessaria, ut militiæ.Secũda probabilis tantùm,ut studiorũ.Tertia necessaria tantùm,ut relegationis.Quarta est uoluntaria absentia absq; cõtumacia,ut mercatoris,uel alterius. Quinta est ab
4 sentia per contumaciam.Ita dicit gl.& bene.† Quæro ergo, absenti ex causa probabili & necessaria, qualiter subeniatur
c aduersus sententiã,non dicit de alijs læsionib' principaliter.Dico ergo quod absens ex causa necessaria & probabili,si est legitimè defensus, restituitur ad appellandum,ut hic,nõ legitimè defensus, uel nullo modo,restituitur ad totam causam, ut in gl. Istud dictũ de absente ex causa militiæ,idem intelligas in quolibet alio absente ex causa Reip.Ro.uel alterius ciuitatis.l. sed & si prætorẽ.§.fi.ex quib.cau.maio.& hic in tex.ibi, cæteris quæ &c. Item hoc idem in eo qui absens esset à iudicio ex causa infirmitatis.Sicut eñ necessitas absenti imposita à Rep.quẽ excusat,multò magis necessitas imposita à Deo per infir-
d mitatem.tex.& gl.ĵ.de re iud.l.quæsitum.Item prædicta uera quãdo iudex qui tulit sententiã, dictam absentiam, uel infirmitatẽ ignorabat.[d] Nam si sciuisset,sententia erit ipso iure nulla,d.l.quæsitũ.& ibi no.in l.contra pupillum.§.j.& ibi no.fm opin. Placen.ĵ.de re iud.quæ licet ibi nõ approbetur,tamen in d.l.quæsitũ approbetur.Item prædicta uera in sententia diffinitiua, quæ datur contra talem absen-
e tem,interlocutoria uerò, si quidẽ esset [e] interlocutoria de mittendo in possessionem ex primo decreto ualeret. si uerò esset de mittendo ex secundo decreto,uel de uendendo, tunc esset ipso iure nulla.quia cùm non latitet,contra eum non potest peruenire ad secundũ decretũ, l.Fulcinius.§.j.ĵ. quib.ex cau.in poss.eat.& l.Imp.de priuil.cred.Fallit iu causa noxali,& damni infecti.l.si finita.§.si fortè.de dam.infec. & C.de restit.mil.l.ignorare.& ibi no.per doc. & ſ.si ex nox. cau.agat.l.ij.in fi.& in d.casibus,in quibus ualeret,haberet necesse petere restitutionẽ in integrũ.d.ll. Venio ad secũdã
5 † absentiam,scilicet,in eo qui est absens ex causa probabi-
f li[f] tantùm,ut studiorũ.Hic dicit gl.ꝙ si est legitimè defensus,ad nihilum restituitur,ut ĵ.ex quib.cau. maio.l. necnõ. in prin.& quãdo appel sit. l.j. in fi.Non legitimè defensus, uel nullo modo defensus,potest, si uult, appellare, de iure Codicis.l.ab eo. C. quõ & quando iud.Item potest petere

restitutionem in integrum ad totam causam,d.l.nec non. in prin.ex quib.cau.maio.Nec distin guitur,potuit dimittere procuratorem,uel non,licet quidam distinxerint, no.d. l.nec non.& l.sed si per prætorem.§.aduersus.eo.tit.ita dicit
g gl.hic. Aduerte q̃ nõ distinguatur,potuit procuratorem dimittere,uel non,uel si dimisisset,& est mortuus, uel non, quod placet mihi in causis nõ cœptis ante sententiã. Nam si causa erat iã incepta,& ipse se absentauerit ex causa probabili,est quid sibi imputetur,nisi procuratorẽ dimiserit. Nam cùm exercitũ causæ inceptæ sit necessarium, debebat potius illi insistere,cũ propter causam probabilem nõ ne-
6 cessatiam se absentare.l.cõtumacia.§.j.de re iud. Vnde † in negotijs inceptis dicerem adhibẽdam illam distinctionẽ, an potuerit dimittere procuratorẽ,uel nõ,uel si dimiserit,& est mortuus uel non,ut colligitur ex dicta l.nec nõ.in prin.
7 & in d.l.ab eo.Venio † ad tertiam absentiam,scilicet, de ab-
h sente ex causa necessaria tantùm,[h] ut in delegato. Et in isto dicit gl.si quidẽ non potuit dimittere procuratorẽ, uel potuit,& dimisit,& mortuus est,restituitur,aliàs secus, ut j̃. de mino.l.Pap.& l.sed & si per prætorem.§.j.j̃.ex quib.cau. maio.Et hoc est uerum,& est differẽtia inter ipsum absentem, & absentem ex causa probabili,in causis non inceptis, sed in causis inceptis adhibetur eadẽ distinctio.Sed iuxta hoc
8 † quæro, hic loquitur de legato,quid de expulso de ciuitate sua,utrùm sententiæ,uel cõdemnationes,& processus fa-
i cti contra eum ualeant[i] ℟. si quidem bona sua sunt publicata,debet agi cõtra fiscum,qui sibi successit,de hoc nõ est dubium.Sed si bona non sunt publicata, tunc uidetur q̃ processus facti cõtra eum non ualeant ipso iure,quia cum citetur ad locum sibi notoriè nõ tutum,in quo non posset comparère sine periculo uitæ,citatio nõ arctat eum, l.scien dum.j̃.de legatio.& ad Trebel.l.de ætate.& est hodie magis expressum in cle.de re iud.c.pastoralis.§.Pisana quoq; ciui-
9 tas. Est enim † iustus timor,timere crudelitatẽ tyranni,uel ciuitatis seditiosos,l.Fulc.§.quid sit latitare. j̃.ex quib.cau. in poss.eat. Venio ad quartã absentiã,scilicet, de eo qui abest
10 absq; contumacia. † Dicit gl.iste nõ læditur, quia sententia nulla,ergo non eget restitutione,l.de uno quoq;.j̃.de re iudic.Et intelligas non cõtumacem eũ,qui omnino non fuit citatus,uel monitus per iudicem, uel si monitus per iudicem,uel si fuit citatus, non fuit propositũ peremptorium, uel aliud quod haberet uim peremptorij.C. quõ & quando iud.auth.cessante.& j̃.de iud.l.ad peremptoriũ, cũ l.seq. Venio ad quintam absentiã,scilicet,de eo qui abest contumaciter.Et in hoc gl.loquitur mirabiliter,Aut est uerus cõtumax,& iste non auditur appellans.Secus si est fictè contumax,l.& post edictum.in fi.j̃.de iud.nisi ueniat iudice sedẽte pro tribunali.ut §.l.prox.Pro huius declaratiõe quæ-
k rit gl.[k] quis est uerus † cõtumax & quis fictus? Gl.dicit hic,
11 & §.l.prox.q; uerus contumax est is,qui inuẽtus dixit apertè se nolle uenire,& ad illum una citatio sufficit, arg.j̃.ex quib.cau.in poss.eat.l.Fulcinius.§.fi.& in hoc dicit uerũ gl. Et aduerte quod dico,una citatio,licet non fuit dictũ, peremptoriè,imò dico plus,etiam si nõ esset citatus, si tamen dixisset se nunquam uenturum coram iudice illo,nõ deberet ulterius citari,sicut dicunt Can.de eo, qui recedit appellans ab aliqua interlocutoria,q; non amplius citãdus. Videtur enim dicere se amplius non uenturum ad iudicem, ex.de dolo & contu.c.j.in cle.quod tene menti. Fictus contumax est,qui inuentus nihil dixit,uel dixit se uenturum, & postea non uenit. Dicit gl.idem no. §.l.prox. Cont. no.j̃. de appell.l.ex consensu.in fi.C.de iud.l.properandum.§. & si quidem.ibi,nec ita,parte actoris inuenta. cõiuncto cum §.sinautem reus.& ibi Cy.ponit istam materiam satis diffusè,& Io.in c.j.de dolo & contu.in Cle.multùm latè, quẽ uide si uis. Mihi autem ad declarationẽ ueritatis istius uidetur dicendum,q; ille cõtumax nõ potest appellare,qui per contumaciam non uenit.l.& post edictum.l.in fi. de iud, & intelligitur ibi de cõtumacia eius,qui potuit uenire,& nõ uenit.l.ex cõsensu.in fi.j̃.de appell.unde illum appello uerum cõtumacem,qui potuit uenire in termino peremptorio,& non uenit,d.ll,Et ideò dico,quidam est uerus contumax apparenter,& existenter. Quidam est uerus cõtumax apparenter,& non existenter. Quidam est fictus cõtumax apparenter,uerus existenter. Quidam est fictus contumax
l apparẽter & existenter.Redeo ad primũ. [l] Verus cõtumax apparenter & existenter,est qui inuẽtus dixit se nolle uenire,uel fuit inuentus,& dixit se uenturum,uel nihil dixit,tamen postea non uenit absque aliqua causa,unde remanet quod solùm fuit contumacia & iste non auditur appellãs. Potuit enim uenire,& noluit,d.l.ex cõsensu.in fi.de appell.
m & d.l.& post edictum.in fi.quidam est uerus cõtumax [m] apparenter,sed non existenter,ut puta inuentus qui dixit se nolle uenire,postea mutauit propositũ, & uolebat uenire, sed fuit impedit⁹ dolo aduersarij,uel ex aliquo casu, absq;
n culpa sua,§.l.prox.in fi.Iste si uult appellare, nõ auditur [n] à iudice à quo appellatur,nec admittitur eius appellatio, quia est uerus contumax apparenter,tamen coram iudice appellationis,ad quem est appellatum,hoc probabit, quia in rei ueritate non est uerus contumax,probando causam impedimẽti,& tunc procedetur super appellatione sua, sicut si esset admissa.l.sciendũ.j̃.de appell.recipi.C.de appel. l.à proconsulibus.idem de eo qui fuit inuentus, & dixit se uenturum,uel nihil dixit.Nam si non uenit,est uerus contumax apparenter,& eius appellatio non recipietur, si tamen causam coram iudice appellationis probauit,q; non est uerus cõtumax existẽter, proceditur in appellatione, ut §.dictum est.ubicũq; autem dixi uerum cõtumacem nõ audiri appellantem,intellige,nisi uenerit iudice sedente pro
o tribunali.Nam tunc ex illo actu præsumitur quod nõ fuerit contumax,& audietur appellans, [o] l.l.prox. Quidam est contumax apparenter,& uerus existenter,ut in eo quinõ fuit inuentus,tamẽ citatio peruenit ad eius notitiã,& tunc cùm posset uenire,non uenit,tunc istius appellatio recipitur à iudice à quo,quia sibi nõ liquet ipsum esse uerũ contumacem. Sed si pars cõtra quam est interposita appellatio,coram iudice appellationis hoc probabit,scilicet,ipsum sciuisse,& cõtempsisse uenire,nõ procedetur super eius appellatione.Ita potest intelligi C.de iud.l. properandum,
p sinautem.§.in fi.cõiuncto præce.§.ibi, parte actoris minimè inuenta. De hoc etiam uidetur gl.d.c.j.ex.de dolo & contu. Et est aduertendũ in eo quod dixi,quãdo per contumaciã non uenit,quia si esset causa aliqua, propter quam uenire nolebat,ut puta quia timebat iudicem,ne faceret eum approbare sententiam,quia sic erat consuetus alijs facere,uel quia erat rusticus,timebat ire sine aduocato,& similia,quæ cũq; essent,quæ possent eũ excusare à cõtemptu iudicis,putarem ipsum debere audiri appellantẽ,quia cessat ueracõ tumacia. Quartò,quidã est fictus contumax apparenter & existenter,ut citatus ad domũ,ad quem citatio non peruenit in notitiam, & iste sine dubio auditur appellans. Iab
12 eo.C.quõ & quando iud. Quæro, † utrùm si procurator est
q uerè contumax, auferat[q] domino beneficiũ appellandi? Breuiter uidetur q̃ non,nam ex facto procuratoris nõ punitur dominus.l.j.§.si procurator. §. si quis ius di. non obtemp. Non ob.l.j.j̃.quando app.fit.quia quando procurator non appellauit intra decem dies,ius appellandi perit sui natura,quia non uiuit plus.non autem infertur hocin pœnam nõ appellantis,sed q̃ uerus contumax non auditur,est in pœnam cõtumaciæ. Inn.ex.ut lit.nõ contest.c.j.in fi. Idem puto de cõtumacia tutoris & curatoris, uel syndici. Hoc uidetur sentire gl.j̃.de reg.iur.non potest dolo. care-
13 re. Quæro causa † tota agitata est per procuratorem,ad audiendum sententiam fuit citatus dominus,qui dixit se nolle ire,an dicatur uerus contumax? ℟. non, quia non tenetur ire,potest tamen,si uult.l.procuratoribus.C.de proc.Et ideò cùm habet iustam causam,non debet pati pœnã contumaciæ,sicut §. dixi de alijs,qui habent aliquã causam nõ
14 ueniẽdi.l.cõtumacia.§.j̃.j̃.de re iud. † Quæro, quid si aliqs in primis citationibus fuit inuẽtus,in ultima citatione nõ fuit inuẽtus,an dicitur uerus cõtumax? ℟. si quidẽ fuit inuentus in primis citationibus,anteq̃ peruenirentur ad edictum peremptoriũ,ex illis nõ erit uerus cõtumax.l.contumacia.§.contumax.de re iud. Vnde si in tertia nõ fuit inuentus

uentus,non dicam eum uerum contumacem. Sed si fuerit inuentus in citatione peremptoria,& postea in alia citatione,quæ ex benignitate proponitur, fm l.& post. in princ.j̃. de iud.non fuerit inuentus,tunc reputo eum uerum contumacem, quia per sequentem citationem non purgatur contumacia præcedens,sed fit ad omnẽ malitiam superandam.ar.auth.iubemus.C.de iud.

ADDITIO.

a Causam.Gl.Bar.& Bal.l.ab eo.& l.pe.C.quomodo & quando iud.
b POMA.Quæro.Fel.c.cum Bertoldus.de re iud.
c Subuenitur.Im.& Doc.c.ij.de procur.
d Ignorabat.Bar.& Bal.l.pe.quomodo & quando iud.
e POMA.Esset.Fel.c.v.uer.ex hoc.de testib.
f Probabili.Quid si est absens ex causa eundi ad S.Iac.dicitur causa probabilis,& fauorabilis,scilicet,Bal.l.ab eo.C.quõ & quando iud.in princ.
g Procuratorem.Qualiter quis debeat dimittere procuratorẽ,quãdo uult se absentare,ad hoc ut procedatur in causa,Bal.l.ab eo.C.quomodo & quando iud.& Bar.l.j.de diuer.& temp.præsc.
h Tantum.Idem si quis recessit metu criminis commissi,est absentia necessaria,non fauorabilis,Bal.l.ab eo.in prin.C.quomodo & quãdo iud.Ang.in q.sua Bonon.in iij.& iiij.dubio.Spec.& Io.And.tit.de accus.in ij.parte.§. sequitur.uer.quid si bannitus.Adde q; etiam carceratus pro debito,habeatur pro absente,ex causa necessaria.Ang.cons.lxv. Et de bannito, qui non potuit dimittere procuratorem,quòd detur restitutio,Are.c. intelleximus. ext.de iud.
i Valeant.Dixi post Bar.l.creditor.j̃.de sol.& de istis exercitijs, Bald.l.j.C. quomodo & quando iud. c.j.de cle. non resi.in vj.Ang.l.ij.§. quod diximus. ff.si quis cau.Host.& Io.And.c.irrefragabili.de off.ord. q; si quis expresse dicit se facturum aliquid,non debet expectari terminus. Bald.c.j.de milite uas.l.qui contumax est.
k Gl.Bar.l.ex consensu.§.fi.de appel.Vnũ adde singul.riter,q; semper ubi citatio fit à iure,iste dicitur cõtumax fictè,nõ uerè.Spec.tit.de contum.ice.§. j.uer.fictè contumax.Vnde si non comparet,potest semper appellare.Cy. l.properandum.§.sinautem reus.C.de iud.in addi.& in Cle.causam.de elec. in gl.pe.latius per doc.l.ex consensu.§.fi.ubi per Ang.& Bal.in d.l. properandum.§.sinautem reus.& ibi per eum,quid si dubium est,an fuerit uerè contumax? Et dicit q; auditur appellans.
l P.PAV.P.Primum.Fel.c.q; ad consultationem.in fi.ex.de re iud.
m Contumax.Io.And.in nouella.c.prudentiam.de off.deleg. Bal.l. consentaneum.aliquid per eum in c.j.de mil.uas.l.qui contu.est.Ang. cons.clxxxij. & ccxlvj.Old.cons.lxv.
n Audietur.Gl.cle.j. de do.& contu.Adde q; ista habent locum in uero contumace ad sententiam.Si uero est uerus contumax in processu ante sententiam,nulla lege cauetur,quin possit appellare.Bal.cons.suo,incip. inquisitus fuit citatus.gl.& doc.l.ij.§.quod si actor.de iur.cal. Mod.l.ex consensu.Bal.l.eos.§.j.C.de appel.An contumax appellet. Car. cons.lxiiij.& do. de Rot.decis.cxxxiij.& clxxxvij.
o Contumax.Alex.l.ij.ff.si quis in ius uoc.non ierit.
p Si autem.d.l.ex cõsensu.in fi.de app.no.Bal.d.l.diffamari.de inge.& ma. & in auth.bodie.C.de appel.
q Auferatur.Bar.l.j.in fi.j̃.quando appel.sit.& ibi dixi.Car. cons.xxxij.in ij.col.in fi.

Quod metus causa a gestum erit. Tit. II.

ADDITIO.

a Quod me.cau.Circa istam materiam metus,adde q; si aliquis metu cõpulsus,iuret id facere quod iure tenetur,an possit petere absolutionẽ à iuramẽto,uide uo.sing. cccccxxix.incip.iurat quis.quis aũt dicatur iustus metus, & an sufficiat terror armorum? Alex.cons.cccclxvj.Item an factum in carcere,dicatur factum metu, & an & quando approbatio purget metum, Fran.cõs.xiiij. & de metu reuerentiali, an & quãdo inducatur? Fran.cõs. xxiiij.l.qui in carcerem.j̃.eo.Item no.q;.per unum testem probetur metus, Cæp.cau.clvij.et clxv.Item no.sin.dictum Arch.clix.c.si sacerdotibus. ubi dixit,q; si præcedant metus & uerba,per hoc quod actus fiat in præsentia eius,cuius præsentia fecit cessare metum,q; tunc tollitur metus præcedens. Pan.c.causam matrimonij.nunquid autem timor excõmunicationis dicatur iustus metus? Ro.cons.cccIxix.& ibi etiam quid in timore priuationis, Barb.cõs.xxx.in ij.parte.l.metus.j̃.qui cau.ma.Item an metus excusет delinquentem per metum,Pan.cons.iiij.ubi loquitur de committente adulterium per metum,an perdat dotem.Item q. contractus factus cum principe per metũ,dicatur ipso iure nullus,Bal.de pace constan.uer.pactiones.Item Bart.super ff.uet.

diffinitionem metus,Bal.c.j.qui feu.de.pos.Item no.q; uox prætoris dicentis in isto tit.quod metus cau. gestum erit, ratum non habeo, est uox Dei, quam posuit in ore prætoris dicentis in isto tit.quod met.cau.gestum erit, ratum non habebo,Bal.rub.de controuer.inuest.in ult.col.nunquid autem metus inducatur ex precibus principum? Pan. c. cũ inter R.sentirem. ex. de elec.Item quod faciens aliquid timore statuti, dicatur habere iustũ metum,Fel.c.cum M.ex.de const.Item an metus possit allegari per eũ qui dedit causa mutui,Fel.c.cùm inter priorem.ex.de excep.Item de effectu resultante examinis,Fel.c.afferte.ex.de præsum.Item adde q, alienatio rei eccle siasticæ,quæ aliàs erat alienabilis,facta per metum, est ipso iure nulla, & idem in constitutione procuratoris facta per metum, Ro.sing.decxcij,& in seq.Item qualis metus requiratur in masculo,& quod minor sufficiat in fœmina,& quomodo probetur,& an magis testibus deponentibus credatur de metu,quàm de spõtanea uoluntate,las.l.interpositas. C.de trãs.Item an minæ inducant iustum metum,& an præces potentis inducant metum? Fel.c.j.in j.col.de off.deleg.ubi etiam de metu statuti.de metu autem reuerentiali,Bar.l.j.§.quæ onerandæ.ff.quar.rer.act.non dat.ubi habes remissionem ad Fel.latè tangentem de reuerentia filij,& subditi, & solùm ergà patrem,maritum & superiorem,et de istis & alijs multis in materia istius tit.las.§.quadru.in ult.gl.inst.de act. Item an sententia, uel laudum latum per metum,sit nullum,Are.l.si quis post.ff.de test.uide quæ ipse dicit in l. nec furiosus.§.j.in j.col.de testa.ubi etiam quid de instrumento. Itẽ etiam circa istã materiam,an sententia,uel laudum latum per metum, sit nullum ipso iure,& quando,Deci.cons.xlij.in ij.dub.& ibi etiam quando utilitas aliqua nõ acquiritur metum inferenti,sed tertio,locum habet iste tit. Item quæ differentia sit inter minas & terrorem,in materia ista,& q; sicut consideratur persona inferentis metũ, ita etiam eius in quẽ infertur, Doc.c.j. de off.deleg.& c.causa matrimonij.j.col.eo.tit. Continuatio rub. patet ex positis.§.tit.j.l.j.

LEX I.

1 Moderni gaudent breuitate.
2 Actum qui ponit prout est in patiente,præsupponit eũ prout est in agẽte. Lex uel statutum loquens de uxore,intelligitur etiam de uiro.

1 [A] IT PRAETOR. Quod metus causa gestum est, non habetur ratum. & ponit diffinitionem metus, & diffinitionem uiolentiæ. hoc dicit,usq; ad fi.l.No. † quòd gaudẽt breuitate moderni. Secundo no. diffinitionem metus, & diffinitionem uiolentiæ. Oppo. quòd metus & uis sunt diuersa,quod apparet, quia diuersæ sunt diffinitiones,ut hic,ergo ad positionẽ unius, non sequitur positio alterius.§.ti.ij.l.fi.Sed hic uidetur cõtrariũ,quare malè. ℟.uis habet per se modũ agentis,radicatur enim uis in inferẽte metum.metus autẽ respicit personam patientẽ,nam
2 in agẽte nullus est metus.& ideò † no.q; qui ponit actum, prout est in patiente, præsupponit eum prout est in agente,nec est necesse q; exprimatur,& hoc est no.ad multa, Po-
a no unum casum, [a] Lex dicit aliquid de uxore, certè uxor non potest esse sine uiro,debet etiam intelligi de uiro.C.de iud.uid.tol.l.fi.

ADDITIO.

a Casum.De materia correlatiuorum,Bal.l.nemo.C.de sac.ecc. & l.si conuenerit.ff.de pact.l.fi.ff.de accep.l.fi.C.de iud.uidui.& Bal.rub.ff.de iureiur.

LEX III.

CONTINET IGITVR.

SED VIM. Breuiter in hac l. intelligimus de ui iniuriẽ illata.

LEX V.

a [M] ETVM. [a] Metus intelligitur, qui cadit in constantem uirum,ut mortis,uel cruciatus corporis,uel seruitutis,uel pudicitiæ,secus si alterius leuis uexationis,uel infamiæ.h.d.usq; ad l.metum autem. Opp.q̃ metus infamiæ inducit rescissionem contractus.j̃.eo.l.fi.§.fi fœnerator.℟.non rescinditur per actionem,quod metus causa, ut hic,sed per officium iudicis,ut ibi,idem si propter timorem reuerentiæ,ut puta si filia ob reuerentiam patris,uxor. ob timorem & reuerentiam uiri,clericus ob timorem & reuerentiam Episcopi aliquid fecerit.l.j. §. quæ onerandæ.j̃ quar.rer.act.non da. & ideò gl.dicit quod factum metu re-

ſcinditur multis modis,quod dic ut no.l.nec timorẽ.ĵ. eo. & l.interpoſitas.C.de tranſac.& ibi plenè dixi.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Metum. In muliere debet intelligi,de eo qui caderet in conſtantem mulierem.Ro.ſing.ccxxix.Pan.cõſ.iiij. Alex.conſ.ult.in iij.uo.& cõſ. cj.eo.uol.& conſ.xlvij.& ſeq.cxxij.*

LEX IX.

1 *Verba edicti debent intelligi de metu inſtanti.*
Metus inſtans intelligitur etiam, quando res ueriſimiliter tendit ad metum.
2 *Armati qui non tendebant ad locum, non tenentur hac actione poſſeſſore fugiente.*

METVM AVTEM. In hac actione debet probari metus periculi inſtantis,nõ ſuſpicati in futuro.h.d.
1 †No.q debemus intelligere uerba edicti de metu
a inſtanti,[a] licet ſint ſimpliciter prolata,quod facit ad multa. Et eſt aduertendum,q inſtans metus non accipitur ſimpliciter prout uere eſt de præſenti, ſed quando res ad hoc ueriſimiliter tendit, ar.l.iij. cum l.ſeq.ĵ. de don. cauſa mor. ubi tex.eſt no.No.q illud quod dicitur metus,debet intelligi ab aliquo illatum eſſe,nõ enim ſufficit q ſit metus, niſi
2 ab aliquo inferat. † No.q armati, qui ad illum locum nõ tendebant,non tenẽtur poſſeſſore fugiente. Opp.l.non ſolùm.§.ſi dominus.ĵ. de uſuc. Sol. bene uideor ui deiectus, quantùm ad perdendam poſſeſsionem,non autem quantùm ad inducẽdam hanc actionem,uel interdictum unde ui,niſi ingredientes uiderim,ideò gl.hic diſtinguit de hoc, uide eam. Item opp.l.iij.§. ſi quis.de ui & ui ar.gl. ſol. hic & ibi.Quærit gl.nunquid iſtis caſibus res dicatur uitioſa, ut
3 impediatur uſucapio: dic ut in gl. Vltimò † gl.dicit hic,q iſtud edictum non concurrit cum interdicto unde ui, ſed cum interdicto quod ui aut clam.ſicut ĵ.prox.§.cont.no.C. de dolo.l.ij.Dic ut ibi per Cy.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Animaduertendum.Ang.conſ.clviij.*
b *Metum.Et facit iſte tex.q ſi cõmiſſa eſt generaliter inquiſitio cõtra quoſcunq;,intelligitur commiſſa inquiſitio contra uniuerſitatem, uel collegiũ, de quo dubitatur,Spe.ti.de inquiſi.§. pe.uer. quod ſi inquiſitio. Cy.hic, in add.& Bal.l.ſed ſi hoc.§.qui manumittitur.ĵ.de in ius uoc.in lec.anti. Imo.graue.de ſent.excom. Bar.l.aut facta.§.fi.de pœ. Bal.auth. quicunque. de epiſc.& cle.*

1 *Cauſa poſita in lege,in dubio intelligitur de proxima,non aũt de remota.*
2 *Iuuare quis non tenetur alium.*
3 *Statutum q, qui acceperit pecuniam,uel promiſsionem,ut aliquem remitteret in ciuitate,non comprehendit non officialem.*

§. SED LICET. Licet mihi accipere pecuniam,ut te a
1 uiolentia illata per alium liberem.†No. quòd quãdo lex ponit cauſam,in dubio intelligiẽ de proxima, non
2 autem de remota.l.in legem.ĵ. de uer.ſig. †No. ex hoc §.[2] q
a ego nõ teneor alium iuuare,[b] quod apparet,quia poſſum
b pro hoc accipere precium,ut hic. Si enim tenerer, turpiter
3 acciperem.l.pe.ĵ.de cõd.ob tur.cauſ.Iſtum §.†allegaui prima uice quia fui hic ad q.Erat reformatio in ciuitate iſta,q quicunq; receperit aliquid pecuniam,uel aliquã promiſsionem,ut remitteret eam in ciuitate Spoleti,deberet puniri:modò quidam recipit pecuniam à d.Petro, ſi remitteret eum in ciuitate Spoleti,tũc ego dicebam,q aut ille erat officialis, & tunc dicitur illicitè accipere, ut ĵ.ad leg.Iul.rep. per tòtum.Et ſic habet locum diſpoſitio illius reformationis.Aut non erat officialis,& tunc non incidit in reformationem,quia licitè acceperat.Ita dixi per hunc §.

ADDITIO.

a *Hoc §.Iaſ.l.ut uim.j.col.de iuſt.& iur.Ro.conſ.cxvij.*
b *Iuuatur.c.dilecto.de ſent.excom.in vj.c.quantæ.eo.tit.dixi poſt Bar.l'prescrip.ad fi.C.ſi contra ius.Bar.l.uerum.ff.de parri.& c.ſicut dignũ.de homi.& Bal.l.j.unde ut.Bar.& Bal.l.ut uim.ĵ.de iuſt.& iur.Bar.l.j.§.ſed in eo.ad Syll.fallit in familiari,qui teneretur adiuuare dominum.l.cum dominus.ad Syll.ſecundum Flo.l.ſcientiam.§.ſi quis.ĵ.ad l.Aquil.An quis teneatur iuuare,Ro.q, non,conſ.cxvij.*

1 *Perfecta res dicitur,executione facta.*
2 *Sententia cõdemnatoria regulariter executionẽ requirit,non abſolutoria. Executio in actis liberatoris non eſt neceſſaria.*
3 *Verba legis negatiuè prolata,etiam ad iudicem relata, actionem & exceptionem producunt,affirmatiuè uerò officium iudicis.*
4 *Interlocutio principis redacta in corpore iuris,habetur pro lege.*

§. SED QVOD. Ex hoc edicto in rebus ſeu negociis
1 perfectis,oritur actio & exceptio. † No.dici rem perfe-
2 ctam quãdo facta eſt executio.No.ex iſto † §.q ſententia condemnatoria requirit executionẽ regulariter, ſententia abſolutoria trahit ſecũ executionẽ.Et ſic no.q in actis liberatorijs non eſt neceſſaria executio,quia ſtatim ſecũ trahit liberationem & executionem,& ideò dicitur hic, q contractus acceptilationis ſtatim eſt perfectus, dixi in l. miles.
3 §.iudicati.ĵ.de re iud.†Item no.q uerba legis negatiuè prolata,licet ad iudicem referantur, actionem & exceptionem producunt,ſed ſi eſſent affirmatiuè prolata,tunc in dubio inducunt officium iudicis,l.ait prætor.in princ. coniuncta l.quod ſi minor.in fi.de min.Dixi plenè in l.j.ĵ.de cond.ex
4 lege.Cont.l.extat.ĵ.eo.& ibi dicam. † Item no.q interlocutio principis, redacta in corpore iuris, habetur pro lege. Quæro,in quo malè dixerit Pomp.quidam dicũt q in ſecundo dicto,gl.dicit,q imò,etiam in primo.Nam ſi negotiũ eſt perfectum,ille qui metũ intulit,nõ dicit aliquid meticuloſè,unde non eſt neceſſaria exceptio. Solũ ergo actio habebit locum illo caſu,ſed quia Iuriſconſ.dicit in utroq; caſu,habebit locum actio & exceptio.Potes dicere quòd ſi per metum compuli te ad dandum mihi rem, ſine dubio competit actio.Item & exceptio, ſi res reuertatur ad l.ſed & partus.ĵ.eo.

1 *Metu tranſtuli dominium.uel liberaui te ab actione,datur actio quod met. cau.ut reſtituar in priſtinum ſtatum.*
2 *Natura orationis negatiuæ,eſt,ut nullo tempore uera ſit,licet ad tempus latere poſit.*
3 *Verbum,ratum,refertur ad ius,firmum,ad factum.*

§. VOLENTI. Difficilis eſt,& difficultas eius eſt in gl.
& legitur tribus modis,ſm ueram lect.hoc intẽdit,Metum paſſo datur utilis ex hoc edicto ipſo iure,& per actionem ex hoc edicto reſtituitur directa.Et pono caſum ſm lec.ueram.Ponamusq tu per uim compuliſti me,ut ibi traderem rem meam ex cauſa donationis,unde donaui & tradi

tradidi per metũ,& ſic tranſtuli dominiũ in te.Modò dictũ eſt q ex hoc edicto producitur actio & exceptio,quæriẽ modò qualiter ſubueniat mihi.Dic q habeo ipſo iure utilem in rem,quæ primò erat directa.Item habeo actionẽ in perſonam ex hoc edicto,per quã reſcinditur quicquid actum eſt.Hoc dicit ſm uerã lec.Et prima lec.gl.eſt, q utilis in rem habet locũ quando metus interceſsit circa corporalia,qd met.cau.quæ eſt perſonalis,habet locũ quãdo circa incorporalia metus interceſsit.Vnde ſm hanc lec.datur utilis in rem,qñ dominiũ eſt translatũ.Actio quod met.cau. perſonalis,qñ incorporalia iura per metũ ſunt remiſſa.Secunda
a lect.[a] eſt q circa corporalia habeat locũ actio pſonalis qd' metus cauſa,& utilis in rẽ.Circa incorporalia uerò ſolùm quod metus cauſa. Vnde ſm Io.intelligitur q datur actio utilis in rem, qñ dominiũ eſt translatũ per metũ, & datur actio q me.cau.quæ eſt perſonalis,etiã tunc,qñ eſt translatum dominiũ.Et in hoc differt à prima caſus poſitione, q detur etiã dicta actio q met.cau.qñ iura corporalia ſunt remiſſa,ſed non daretur utilis actio perſonalis,licet utilis in rem.Aſsignat rationẽ,quia dominiũ idem durat,licet in alium trãsferat̃,non tñ durat actio,qñ acceptilatio interpo
1 nitur,ſed totũ extinguitur.Tertia lect.†eſt q ubicũq; habet locũ prima utilis,& actio in perſonã, ſ.quod metus cauſa, corporalia,ſiue incorporalia.& iſtam teneo quæ fuit Azo. Vnde intellige ſm Azo.q ſi per metũ tranſtuli dominium, uel per metũ liberaui te ab actione, datur actio quod metus cauſa,ut reſtituat in primũ ſtatũ,ut in præcedenti §.datur etiam utilis in rem,& utilis in perſonã,quæ primò erat directa.Hæc opinio Azo.probatur per caſum ĵ. eo.l.ſi mu-
b lier.in fi.Sed uideamus rationẽ,[b] & ad intelligentiã huius, debes præmittere duo. primò q uerba negatiuè prolata ſtatim ſuũ producant effectũ,licet quandoq; manifeſtetur ex tẽpore.l.iiij.ĵ.de manu.te. Secũdò debes ſcire q actiões introductæ à iure ciuili prætor non poteſt iure directo tollere,uel introducere.§.quos autẽ.inſt.de bo. poſſ.& ĵ.de minor.l.& ſi ſine.§.ſed q Pap.ergo cùm uerba hęc dicant,ratũ non habeo,ſtatim aſſumũt ſuum effectum.Secũdò,& prædicta eſſe uera colligit Iuriſconſ.ex uerbis edicti & ipſorum
2 ſignificatione, dũ dicit,ratũ nõ habeo.†Natura eñ oratio nis negatiuæ eſt,nullo tẽpore uera ſit, licet qñq; poſsit ad tẽpus latere, utrũ ſit uerũ uel nõ.d.l. iiij. de manu.teſta.Sic in propoſito cũ prætor dicit,ratũ nõ habebo,hoc eſt,nullo tẽpore habebo ratũ,unde & antequã ueniatur ad iudiciũ, prætor ratũ non habet,ſed tũc declaratur ipſum ratũ non habere.d.l.ſi mulier.ĵ.eo.§.ĵ.Vnde cùm ſm ſubtilitatẽ iuris ciuilis,ſi dominiũ ſit translatum, & liberatio ſit ſecuta per acceptilationẽ,prætor per ſuũ edictum non poteſt reſtituere dominiũ directũ,nec actionẽ directam,ſed nõ habendo ratum quod geſtum eſt, ſtatim reſtituitur utilis ipſo iure, quod poteſt prætor.Sed quia hoc fortè non ſufficit,nec de hoc contentus eſt ille,qui paſſus eſt metũ,datur ſibi actio, quod metus cauſa, per quam directam cogetur reſtituere à prætore uiuo,quod nõ potuit facere edictũ prętoris mortui.Item cogetur reſtituere rem, quatenus de facto fuit ad eum translata,quod ipſo iure fieri non potuit,& ideò apparet,q ex uerbis edicti dum dicit,ratum non habebo,habet primam utilem in rem, uel in perſonã. Item actionem quod met.cau.ut reſtituatur,ideò puto q ſi eſſet diſpoſitio iuris ciuilis,quæ diceret,ratum non habebo,cõpeteret prima directa in rem & in perſonam. Tene menti, quia utilia
3 ſunt.Item uer.ratum,† refertur ad ius,q.d. ratum non habebo,de iure. uerbum firmum,refertur ad factum. Vnde ſi diceret,nõ habebo ratum, neq; firmum,intelligitur ratum de iure,firmum de facto.l.id quod pauperibus.C. de epiſc. & cle.& ideò prætor non habet ratum de iure, inquantùm ipſe poteſt,& quia ipſo iure non ſufficit adhibe remedium facti,per in integrum reſtitutionẽ,propoſita actione quod met.cau.quia prætor ratum non habet,ſed quia nõ poteſt dominium quæſitũ alteri auferre,iure directo,cõcedit utilem actionem. Item ex iſtis uerbis cõpetit metum paſſo actio,per quam cogitur ille,qui metum intulit, reddere dominium directum,uel ſe ponere in priſtinam actionem di-

Bart.ſuper ff.uet.

rectam,ergo quod hic dicit̃,ex his uerbis edicti collígitur de neceſsitate,quod no.

ADDITIO.

a *Lect.uide l.iij.C.eo.*
b *Rationem.Bal.l.j.de cond.ex leg.*

§. ITEM. Metum inferens,tenetur reſtituere, & de dolo cauere. Vel ſic,Qui reſtituit rem per hanc actionem cogitur cauere de dolo.

a §. LICET.[a] Perſecutoria tollitur per pœnalem, quãdo ineſt rei perſecutio.Actio in rem tollitur per pœnalem, & econuerſò,quia in pœnali continetur rei perſecutio. Opp.quod non eſt,tolli non poteſt.l.nam & ſi.§.poſt defectum.de iniuſt.rup.teſt. Sed ad quadruplũ non competit, niſi ſecuta cõtumacia.Sol. ut in gl. Item opp.l.ſi pro fure.ĵ. conſur.Sol.ut in gl.

ADDITIO.

a *Licet.l.iij.C.eo.& l.ſi per uim.ĵ.eo.& l.ſi cum excc.§.poſt annum. Et an iſtud remedium cõcurrat,cum l.ſi quis in tantã. Bar.l. ſequitur.§.ſi fundũ. de uſu.& gl.d.l.ſi quis.ad ſi.*

§. EX HOC. Per hãc actionem debet res in priſtinum ſtatum reſtitui,aliàs cõtumax in quadruplum cõdemnabitur.Vel ſic,Per hanc actionẽ fit reſtitutio in priſtinum ſtatum,& ad reſtituẽdum, metum inferens compellitur.Opp.l.ſi quis accepto.& l.ſi mulier.ĵ.de cond. ob cauſam.Sol.intellige quod hic dicitur,quod reponat in priſtinam obligationem,ſi eſt debitũ conditionale,uel in diem, aliàs debet ſoluere,ut in cont.facit l.ſi ſponſalibus.ĵ.de iurdot.Quæro quando debitum eſt cõditionale, & quis non uult reponere in priſtinam obligationẽ,quid quadruplabit̃:Quicquid dicat gl.dic qd' qa iſte cõuenitur ex ſuo dolo, totũ quod erat in obligatione quadruplabitur.l. locũ. §.condemnatio.de tab.exhib.Sed ſi quid ſi eſt talis obligatio,quæ non poteſt in priſtinum ſtatum reponi: Dic ut in gl.quam no.quia uides quod obligatio ex delicto nõ poteſt contrahi ſub conditione,ſed purè,nec recipit diem,uel conditionem,quod intellige quãdo ex dolo,ſecus ſi ex culpa,ſaltem quò ad executionẽ l.in l.Aquil.ſi deletum.ĵ.ad l. Aql.Fallit in l.ſi tutor reip.in fi.ĵ.de tut.& ra. diſt. Sed quid ſi reus & multi fideiuſſores tenentur,an cõtra omnes quadruplabitur? Dic ut in gl,& ĵ.in ſeq.§.

§. CVM AVTEM. Hæc actio eſt in rem ſcripta, ideò datur contra omnes, ad quos cõmodum peruenit ex metu.Item eſt reſtitutoria,& ideò omnia in priſtinũ ſtatum reponit.h.d.cum l.ſeq.

LEX XI.

SI QVIS. Non tenetur quis ex metu illato per aliũ, niſi quatenus commodum ad eum peruenit.

LEX XII.

SED ET PARTVS. Acceſsiones perceptæ & quæ à petitore percipi potuerũt,ueniunt in hac actione. No.
1 hic caſum,† q titulus à percipiendis nõ excuſat. Sunt & alij caſus,qui numerantur hic,de quo in l.ſi quis fundũ. & per totum.C.de rei uen.

2 *Vim ui licet repellere, etiam ex interuallo, quantum ad actionem, quod metus cauſa.*
3 *Exceptionem habens & uim committens, poteſt accuſari l.Iul.de ui.*

§. QVAERI POTEST. Actio quod metus cauſa,nõ competit ei qui ex metu damnificatus non eſt. Vel ſic, Qui per metũ reddit,quod reddere tenetur hac actione,uel alia,non habet actionẽ quod met.cauſa. h.d.cum §.
1 ſeq.No.gloſ.quæ dicit † q quis tenetur de fructibus percep tis & percipiendis,licet habeat tit.Opp.& uidetur q uim
2 † ui repellere non licet,niſi incontinenti.l.j. C.unde ui. & ĵ. de ui & ui ar.l.iij.§.cum igit̃.& l. ut uim.ſ. de iuſt.& iur.Sol. quidam intelligunt ſicſtum §. quòd uis fuit adhibita incontinẽti.Tu dic quòd hoc uerum,quantum interdictum unde ui.quantùm autem ad hanc actionem,hoc non curatur.Ratio, quia requirit damnũ,ut hac l.in fi.Secũdò opp.

quia secundū hoc qui intulit uim, debet primā actionem perdere, scilicet, quod me. causa. ut hac l. n fi. & ĵ. l. prox. So. gl. dicit no. licet amittat actionem, nō tamen amittit exceptionem, si possidet, quod est no. dicam ĵ. l. prox. Et si † dicas, ergo non punietur uiolentia in eo qui habet exceptionem. ℟. imò punitur, quia poterit accusari l. Iul. de ui. Ad fi.
4 huius §. opp. si uerum est † inferentem metum amisisse ius crediti, ergo uerum erit istud, qui coactus est soluere, sustinuisse damnum, quia soluit indebitū, & sic habet locum actio quod met. causa. Gl. distinguit tria tempora, ideò dic ut in ea in quo dicit gl. considerari punctum, quia tempo-
5 re metus adhuc non amiserat. Opp. † paria sunt quid esse futurum de proximo, uel iam esse productum in esse. l. non tantum. in princ. ĵ. de excu. tut. & l. ut iurisiurandi. in princ. de ope. lib. ℟. q etiam post uiolentiam illatam non amiserat ius crediti ipso iure, sed sperabat amitti per sententiam, ut dicam ĵ. l. prox. Et ideò gl. tam hic, q̄ ĵ. l. prox. uidetur errasse in hoc, & si haberem disputare punctum huius gl. forte aliter determinarem.

LEX XIII.

1 *Occupans rem propria autoritate, quando non puniatur.*
2 *Substantiua duo quando ponuntur ante, & postea sequatur adiectiuum, illud dicitur uenire ad determinationem utriusq;, quando hoc salua ratione recti sermonis fieri potest.*
3 *Violentiarum genera quot sint.*
4 *L. extat. dispositio, habet locum pro omni uiolentia, præterquam in turbatiua. hoc edictum potest concurrere cum interdicto, unde ui, bonorum raptorum, quod ui aut clam, & cum actione quod metus causa.*
5 *Hoc edictum in quo subueniat.*
6 *Creditor qui offenso debitore, ius crediti sui perdit, non ipso iure, sed per sententiam.*
7 *Lex loquens per uerba futuri temporis, non intelligitur ipso iure, sed per sententiam.*
8 *Practica huius legis est, ut detur libellus, lis contestetur, & probationes fiant.*

* *Vim. Idem opinor dicendū, si clam. Vt cum facta cessione bonorum debitoris, creditor bona eiusdem, propria autoritate retinere nō possit: l. legis Iul. C. q bo. ced. pos. Si retinuerit, debitum amittere putandum est.* I. Conc. B.

EXTAT.[a] Continuatur cum superiori, & hoc intēdit, Creditor qui per uim,* pecuniam, uel rem sibi debitū accipit, uel sibi solui facit, ius debiti perdit, & omnis quod habet in re, uel pro re. h. d. quia ista est quædā cōstitutio noua. uel nō declarata, uel glossata per Iurisc. quā ponit hic. & in l. j. ĵ. ad l. Iul. de priua. & ideò gl. conata est glossare eam, licet parū de ea curetur, aliter glossaret Iurisc. Modò op. l. ait prætor. §. si debitorē. ĵ. que in frau. cred. & l. iij. C. de pig. † Sol. hęc est regula, Fallit in casibus, qui ponuntur hic in
b gl. super uer. si nullo iudice. quā no. signa.[b] Et facit ad prædicta, quod habuistis per Inn. c. olim. eẋ. de rest. spol. Fallit enim in debitore fugiente,* & de populatore agrorū. * Item
* *Fugiente. Cessat in factū actio, si creditor à debitore fugitiuo, propria autoritate debitum repossit: l. ait prætor. §. si debitorem. ff. de ijs quæ in frau. Quem etiam die feriata, ut ad iudicem ducat, capere potest: Rom. cons. ccxlij.* I. Conc. B.

fallit in pacto l. iij. C. de pig. Itē in legatario, quia sua autoritate occupat rem legatā. l. j. §. j. quor. leg. * Sed istud est, quando res à nemine possidetur, alias secus. Secundo opp. & assumo princip. gl. magnæ. & op. l. qui uas. in princ. ĵ. de fur. Sol. gl. hic ponit plures sol. Ista est uera, quòd creditor qui infert uim, & accipit rem sibi debitam, amittit omne ius crediti quod habet in re, uel pro re. Ita loquitur hic. Sed in l. cont. auferens rem, amittit condictionem furtiuam, per quā poterat repetere rem, non autem actionē furti, quæ cōpetit

* *Agrorum. Et milite deserente militiam: l. j. & seq. quando lic. sine iud. se uindica.* I. Conc. B.

* *Leg. Totum oppositū probat d. l. j. cum §. j. Sed suam secundū tandem explicat Bar. procedere, si à nemine hæreditas possideretur. At uerò cùm cornuant legata, hæres ditate non adita, multò minus legatarius tunc propria autoritate legatum capere poterit, quia ius legati amisit.* I. Conc. B.

ad pœnā, nec datur ad rem, uel pro re. Et hæc est uera, quā tenent doc. l. si quis in tantā. C. unde ui. & ego in l. cōtraria. Item opp. & intio gl. magnā, quia hoc uidet contra tex. qui dicit rem ullā debitoris. per quod innuit, q perdit ius debiti, etiam separatū à re occupata, quod quidā fatebantur, tamen falsum est, debet enim intelligi, rem ullam, s. debitā, ut sic illud quod sequit in tex. debitam, referatur ad rem & & ad pecuniā. l. hæres. §. j. de leg. iij. Ad idem ĵ. de cnod. & de
2 monst. l. mulieri & Titio. Tene mēti, quia † quādo antepo-
c nūtur duo substātiua,[c] & postea ponitur unū adiectiuū, q illud dicit uenire ad determinationē utriusq;, quādo hoc potest fieri salua ratione recti sermonis. l. Plautius. de au. & arg. leg. Item opp. auth. ut non fiant pig. per totū. & ut nul. iud. §. uero. Sol. hic loquitur qñ capitūur res, illę cōstitutiones qñ capitur persona. Vide ea quæ ponūtur in auth. sed omnino. C. ne uxor pro ma. Item opp. de eo quod dicit, pecunia occupata, quia illa in specie nō erat debita. Sol. pecunia debita erat, & in illa uidebatur habere ius, quia in genere suo recidit functionem. l. ij. §. j. ĵ. si cer. pet. Expeditis gl. prout ponūtur cōtraria, ueniamus ad materiā uiolentiarum. & gl. ponit multa bona, sed nō quātùm ad materiam
3 huius l. Et dicit gl. ad euidentiam huius l. debetis scire, † q multa sunt genera uiolentiarū. Est enim quædam uiolētia expulsiua, & ista nō habet consensum expulsi, & hæc punitur per interdictū unde ui, ĵ. de ui & ui ar. per totū, & habet locū solum in re immobili, uel in ijs quæ erant in illa re. Est quædā alia uiolentia, quæ uocatur turbatiua, & ista habet locum tam in re mobili, quā immobili, & cōtra eam subuenit per interdictū, uti possidetis, uel utrobi, ut gl. dicit. Sed
d est aduertendū[d] q pro hac uiolentia nō reperitur prodita aliqua publica accusatio criminalis. l. seruus. ĵ. de ac. & ob. & l. hoc iure. de reg. iur. & ibi per Iac. de Are. Est tamē prodita actio iniuriarū ciuilis, uel accusatio iniuriarum, quæ priuata est, ĵ. de iniur. l. sanè si maris. & C. de iniur. l. iniuriarū. & ista uiolentia similiter nō habet cōsensum partis. Est tertia uiolentia, quæ uocatur inquietatiua, ut quādo tu ædificas in meo, uel aliquid facis, & hæc uiolentia punitur per interdictū, quod ui aut clam. & potest esse q hæc uiolentia habet cōsensum eius cui infertur. l. metū. §. ij. s. eo. Est quar-
c ta uiolentia, quæ uocat ablatiua,[e] & ista habet locū solùm in rebus mobilibus, nec habet uoluntatē eius cui auferuntur, & pro ista est prodita actio, ui bonorū rapto. & cōpetit etiam accusatio l. Iul. de ui. Est quinta uiolentia, quæ uocatur compulsiua, ut qñ per uim aliquis cogitur cōsentire & uelle, de qua loquit iste totus tit. hic, & C. eo. Sunt & alia iura puniētia uiolentias, quædā prætoria, ut interdictum ne uis fiat ei, & multa alia interdicta prohibitoria. Et quædā iura ciuilia cōstituūtur, quæ puniūt uiolentias. de quibus facit mentionē hæc gl. ponuntur pro maiori parte in tit. C. unde ui. Rof. omnes istas cōstitutiones cōmentauit circa finem libelli sui, inter quas cōstitutiones est edictū diui Marci, & est primū in ordine illorū cōmentorū. r Circa istud er-
4 go, † quia est materia nostra, aliqua uideamus, Circa quod primo quæro, pro qua uiolentia habeat locū istud edictū. ℟. hic loquit gñaliter de eo q per uim acceperit, uel per uim possidet. Et ideò dico, q siue sit uiolētia expulsiua, siue cōpulsiua, siue ablatiua, siue inq̄tatiua, si tñ sit talis quæ priuet aduersariū possessione sua, habet locū istud edictū, ut hic patet in eo quod dicit, possidere, & accepisse. Hoc probatur ex tex. qui dicit, nō ab ipso sibi sponte datā, quę uerba cōgruunt, siue auferatur res, siue debitor inde expellatur, siue ad dandū cogatur eo casu quo creditor non possideret, non haberet locū hoc edictū, ut patet ex hoc tex. ibi, sine ullo iudice temere possidere &c. Pro uiolētia uerò turbatiua nō haberet locū, quia nō priuatur aduersarius possessione, nec res ab eo auferitur per illam uiolentiā. Et sic uides q fm diuersitatē causam potest cōcurrere cum interdicto unde ui, bo. rap. & cū actione quod met. cau. & cū interdicto, quod ui aut clam. Item quæro, † ad quid subueniat
5 hoc decretū r Rof. uidetur ponere q ex hoc decreto oriatur actio ex l. ista. Sed gl. dicit q hoc decretum nō tribuit actionem ad repetendū id, q est datū per uim uel ablatū, sed repete

petet aliȝ actionibus cōmunibus, scilicet, cōditione indebiti, uel sine causa, uel ui bo. rap. & similib[a]. Quod istud sit uerū, q ad recuperandū ex hoc edicto, nō cōpetebat actio, apparet ex tex. qui dicit, ius nō habebit, qui super iure de-
6 creti disponit, nō super re. Sed utrū creditor, † qui uim intulit, ius crediti perdat ipso iure, an reqrat sniam? Gl. uidet uelle q amittat ipso iure, hic dū dicit, occupātē iure debiti, priuat. Dat eñ cōditionē indebiti, uel sine causa, ad repetēdū. §. l. prox. in fi. dū dicit, ius crediti amisisse, &c. No. q dicit amisisse, q est tpis præteriti. Ita tenet etiā gl. ibi. Quod uidet probari etiā ex isto tex. dū dicit, ius crediti nō habebit. & sic loquitur negatiuē. & est cōstitutio iuris ciuilis, quæ ipso iure actionē tollere potest, ideò ipso iure tollat. l. metū. §. uolenti. s. eo. Cont. puto uerū, q perdat ius debiti per sententiā. f [f] Et ideò Rof. in libellis suis super rub. de edi. diui Marci. format libellum, per quē petitur, ut à iure debiti priuet. Probo per tex. hic, qui dicit, quisquis igitur mihi probatus fuerit. nō ergo ipso iure perdit, sed oportet q uiolētia facta prius probet. Prætereà hic dicitur, ius crediti nō habebit, &
7 sic loquitur in futurū. Et regula est, † q qñ lex loquitur per uerba futuri tēporis, non intelligitur ipso iure, sed per sententiam. l. iubemus. §. sanè. C. de sac. ecc. & l. in criminali. C. de iurisd. omn. iud. & auth. habita. ne fil. pro patre. Non obst. quia ista sunt uerba negatiua, ergo &c. ut in §. uolenti. quia ibi uerba, referebātur ad inuicē, hic ad partem. Item ibi super iure quærēdo, hic super iure quæsito tollendo. Nō ob. §. prox. dum dicit, ius crediti amisisse, quia Iurisc. ibi loquitur enunciatiuè, s. amisisse, prout continetur in l. seq. Quia autem cito amitti ȝperebatur per sententiā, ideò amisisse dicitur. l. non uidetur. ĵ. de acq. poss. & l. nemo uidet. & ibi no.
8 §. tit. j. per libellū ergo peti debet. † Item quæro quæ erit forma practicādi istam legē ℟. uidetur tex. dicere q primò debeant fieri ȝbationes, postea debeat dari libellus, per quē hoc petatur, quod apparet, quia tex. dicit, quisquis igitur probatus mihi fuerit. quæ uerba faciunt cōditionem. l. qui liberis. §. hæc uerba. ĵ. de uulg. Ante ergo debet existere conditio, q̄ actio cōpetat, uel intentari possit. l. cedere diem. ĵ. de uer. sig. Credo q debebit dari libellus, & lis cōtestari. & post contestationem hoc probari, fm ordinem iudiciorū. Non ob. hæc uerba, quisquis mihi probatus fuerit, quia tacitè inerat, s. probetur. & ideò reddidit dispositionē conditionalem. l. hæc uerba. ĵ. de leg. j. Sunt quædam aliæ constitutiones, quæ puniunt uiolentos, sicut constitutio l. nō abre. C. unde ui, & constitutio l. si quis in tantam. & constitutio l. meminerint. & omnes similes, prout suprà dixi. Omnes illas Rof. in libellis suis cōmentat, & ego dum legi gl. illas omnes solennissimè uobis legi. quas uideatis.

ADDITIO.

a P. PAV. P. *Extat. Pro intelligentia huius l. cuius iudicio iudex excusset à pœna, & q, non requiratur dolus, sed sufficit culpa, Alex. cons. cccxcvj. Item q ista lex non prosit ei, qui primò molestiam commisit, Cast. cons. xxxv.*
b POMA. *Signa. C. ep. cons. xxvj. in j. dub.*
c *Subjiantiua. Dixi post Imo. l. cum filio. de leg.*
d *Aduertēdum. Gl. l. ij. C. eo. Bar. l. iniuriarum. §. si quis. & ibi dixi. ĵ. de iniu.*
e *Ablatiua. Sed quare non competit pro re mobili, interdictum possessorium Q, & Bal. rub. C. eo.*
f *Sententiam. No. q, ad pœnam huius edicti, requiritur sententia, licet gl. cōt. Adde Bal. l. Imp. de iur. fis.*

LEX XIIII.

SI CVM. Qui in effectu damnum nō patitur, ex hoc edicto actionem nō habet. Opp. l. metum. §. sed quod prætor. s. eo. Sol. ibi exceptio ueniebat ex hoc edicto, unde hanc actionem non impedit. Secus si aliūde ueniret, & hæc uera. Sed quid si erat tutus exceptione odiosa? Dicit gl. agēdum ex hac actione, & æstimari debuit euētus, quia posset esse q solueret, sed nescio uidere quomodo æstimetur iste dubius euentus, quia nō est uerisimile q soluat, sicut nec ille qui est obligatus naturaliter tātùm, ita nec debetur ista actio quæ continetur in l. illud. s. eo.

a §. SI QVIS.[a] Hucusq; Iurisconsl. exposuit primā partem edicti, s. quod met. cau. gestum est, ratum nō habebo. Nunc exponit secundā partē edicti, cuius uerba or-

dinatè non habemus, tamen ut colligitur ex infrà scriptis,
b potuerunt esse talia uerba. Si quis non restituat[b] quod eum restituere oportet intrà tempus, quod datur iudicatis, condemnabitur intra annum in quadruplum, post annum in simplum causa cognita, ut ĵ. ea. l. §. quatenus. uer. sin autem ante. & in hoc §. & seq.

ADDITIO.

a *Si quis. Sal. & ibi scripsi, l. cum te. C. eo.*
b *Restituat. l. si quis stipulatius fuerit decem. dē so. ĵ. & l. item ueniunt. §. cum prædiximus. de pet. hær.*

§. POST ANNVM. Hæc actio cōtra non restituentē post annū cōpetit ad simplū. Opp. l. non conuitij. C. de iniu. ubi actio iniuriarū tollit anno cōtinuo. sed hic dicit utili, ergo malè. Sol. speciale est hic in iniuria illata, me-
a tu cōpulsiua. Itē opp. quia actio ista cōcurrit cū actione[a] utili in rē. l. metū. §. uolenti. s. c. Sol. fateor q cōcurrit cū actio ne descēdēte ex hoc edicto, ut ibi, secus si aliūde ueniret. Itē opp. cōtra rationē huius §. quia qñq; non datur hæredi[b], nec q̄ cōtra hæredes, Inst. de perp. & temp. act. §. non ois. Sol. fateor q ista ratio nō est generalis semper, quia fallit qñq;, quia est bona ratio, qua sublata tollit dictū, uel qua posita ponit dictū. l. si uerò nō remunerandi. ĵ. man. quod no.

ADDITIO.

a *Actione. Gl. & Bal. l. si per uim. C. eo. & ĵ. ea. l. §. eum qui. ubi no.*

a §. IN HAC.[a] Qui agit hac actione, duo debet probā-
b re,[b] s. metū illatū, & ad inferentē metū cōmodū peruenisse. No. positiones quæ debent fieri in actione quod
1 met. cau. Itē no. q pœna † quadrupli, nō est pœna metus illati, sed pœna cōtumaciæ. Facit ad q. utrū pœna quāti pluris, quę imponit nō soluēti, uel negāti, dicat[a] pœna delicti, an uerò pœna cōtumaciæ nō soluentis, de qua dixi in l. j. ĵ. de in iur. iu. & plenissimè in l. ij. de pu. iu. Quærit gl. utrū ille ad quem cōmodum peruenit ex causa onerosa, teneat hac actione? Gl. dicit quod sic. Dicam statim in §. aliquādo.

ADDITIO.

a P. PAV. P. *In hac. Dec. cons. xlij. iiij. dubio.*
b *Probare. Quid oportet probari in hac actione, ĵ. eo. l. non est, per glos. & doc. §. hæc autem actio. in uer. ex prædictis habes no. uide de his actionibus arbitrarijs, Bar. l. hoc edicto. in prin. ĵ. de pub. & de formatione libelli, adde Bar. auth. contra qui propriam. & ibi Bal. in fi. de non nu. pec. & Bar. l. Athletas. §. calumniator. de infa.*

1 *Sententiæ duæ in hoc iudicio possunt ferri, item una tantùm.*
2 *Libellus in hoc iudicio formari potest duobus modis.*
3 *Arbitrarijs in actionibus possunt ferri duæ sententiæ.*
4 *Sententiæ duæ quando feruntur, an utraque sit diffinitiua & ab utraque sit appellandum.*
6 *Appellatur si à secunda sententia, ea pendente restituendo an. quis uitetur pœnam.*

§. HÆC AVTEM. Hęc actio est arbitraria, & ideò iudex non restituentē post primam sentētiam condemnat in quadruplū. Opp. q iste tex. sibi contradicat, primò enim dicit sentētiam datam, postea dicit cōdemnationem patietur. & sic præsupponit non esse datā iri præterito. Sol. huius timore gl. exponit, datam, id est, dandam super quadruplo. & sic fm hanc gl. habet reus facultatē soluēdi usq; ad sentētiam ferēdam super quadruplo, sed quia ista procedit cū uiolentia, ideò aliȝ dicūt q hic fuerunt duæ sententiæ, prima super re. Et si nō restituerat, tunc patiētur condemnationē quadrupli. Si ista gl. intelligitur, si nō restituit usq; ad sententiā primam, non diceret bene, quia habet facultatē restituēdi usq; ad tēpus quod datur iudicatis. ĵ. eo.
1 §. quatenus. & §. quod si homo. Iste † est uerus intellectus, q primò cōdemnabitur ad restitutionē, & si nō restituit intra tēpus qd datur iudicatis, tūc cōdemnabit ad quadruplū,
a & sic ferent duæ sentētiæ. Quidā dicunt[a] q nō est necesse, q ferat hiſi una sentētia hoc modo, Cōdemno te ad rem restituendā, & si rem non restituas, ex nunc condēno te ad quadruplū. l. cōductores. C. loc. & l. nō ab re. C. unde ui. qđ satis placet, nō tñ pe- hoc reprobo practicā gl. q nō ferant duæ
2 sniæ, si in prima hoc nō fuit dictum. Et ex prædictis † habes

modum formandi libellũ, potest enim petere sibi rem restitui, & si nõ restituit, potest petere quadrupl̃ per nouã petitionem, uel dicere in eodẽ libello, peto restitui rem, & si nõ restituas intra tempus quod datur iudicatis, peto te condemnari ad quadruplum. Et hoc† quod dicit gl. cp ferũtur
3 duæ sententiæ, habet locũ in actionibus arbitrarijs, in quibus uertitur arbitrium iudicis, contra eũ qui suæ sententiæ non paret. l. qui restituere. §. fi. ff. de rei uẽd. & uide quod ibi no. Secus si ex natura actionis, ut in bonæfidei iudicijs. Ratio patet, cp illud quod parit iudicis arbitriũ, erat fundatũ ante sententiã. Ideò arbitriũ in ſnia exercere potest, post sententiam nõ posset, cũ illud officium sit extinctũ. l. iiij. C. depo. & tunc nõ daretur, nisi una sententia. l. j. in prin. ff. de ac.
4 emp. & ibi no. & ibi tibi dixi.† Item quæro quando ferũtur duæ sententiæ, utrũm utraq; sic diffinitiua. Gl. disputat, finaliter uidet tenere, cp utraq; sit diffinitiua. Tu dicas cp diffinitiua potest intelligi duobus modis, uno modo quãdo diffinit cõtra uersiam causæ. l. j. ff. de re iud. tũc utraq; est diffinitiua, quia utraq; diffinit[b] causam suam. Secũdo modo
b dicitur diffinitiua, quia debet dari libellus, & lis cõtestari, & similia, & secundũ hoc puto secundã sententiam nõ esse
c diffinitiuam, [c]magis enim est executio primę, ut dicunt gl. Hoc cũ uenit arbitrio iudicis, quod habet super hac actione, sicut in actionibus uniuersalibus, in quibus uniuersaliter pronũciat, posteà in executione discutietur, quæ res ueniet, de quo in l. j. §. de eden. & l. defensionis facultas. C. de
d iur. fisc. Item quæro, an ab utraq; sententia [d] possit appellari. Et gl. uidetur dicere cp à secunda, non quasi sit executio primæ. & Inn. hoc tangit in c. fi. eẽ. eo. Veritas est cp etiam à secunda potest appellari, nam ab executione facta non potest appellari, sed à pronunciatione de exequendo sic. l. ab executore. j. de app. & l. ab executione. C. quor. appel. non recip. Prꝛterea nõ est uerum, cp si prima sit iusta & uera, cp secunda sit iusta, quia potuit esse cp prima fuit iusta, & nõ se-
5 cunda. j. ea. l. §. quatenus. uer. cp si homo.† Et prædicta faciunt ad q. utrum à taxatione expensarũ possit appellari, de quo in l. ab executore. j. de appel. ubi de hoc plenè dixi.
6 † Sed quæro si appellatur à sententia secunda, pẽdente ap-
e pellatione, utrũm possit restituẽdo euitare pœnã. [e] ꝛ. tenẽdo opi. quã §. dixi, nõ potest nisi intra tempus quod datur iudicatis, ideò si illud est elapsum, non potest euitare.

ADDITIO.

a POMA. *Dicunt. Ias. §. quadrupli. Inst. de act.*
b *Diffinit. No. etiam diffinitiua dupliciter sumi, Ant. eẽ. de re iud. in ru. Bar. l. Titia. j. de accu.*
c POMA. *Diffinitiuam. Fel. rub. de re iud.*
d *Sententia. Bald. d. l. ab executore. in princ. & Bal. hic, & Bar. l. fi. §. j. j. de appel.*
e *Pœnam. An in causa appellationis, habeat locum pœnitẽtia, gl. l. j. in prin. de act. emp. ff. de app. l. creditor. §. iussus. Bal. c. porrò. circa fi. quæ fuit prima causa benef. amit.*

§. ALIQVANDO. Ille ad quem cõmodum peruenit ex metu, non tenetur si rem non possidet. Vel sic, Is ad quem res peruenit ex metu illato per alium, rei interitu liberatur. Opp. extra gl. hæc actio datur quando metus est causa proxima, per quam res ad me peruenit, secus si est
a remota. l. metum. §. sed licet. ff. eo. sed hic ad emptorem [a] uel donatorem nõ peruenit ex metu, tãquã ex causa proxima, sed ex causa donationis & emptionis. sol. peruenit hic ex metu, tãquam ex causa proxima ex parte dantis, licet non ex parte recipientis, quia ex parte eius actus per ipsum factus est sponte, quare non est contra, &c.

ADDITIO.

a *Emptorem. Et uide gl. ff. ea. l. §. in hac. & C. eo. l. non interest. per gl. & doc. & ibi omnino gl. & Cy. Ant. Alex. Adde Bar. l. stipulationes non diuiduntur. viij. q. & in l. j. §. j. de ope. no. nunc. & l. illud conuenit. & ibi Bar. & Ang. de excu. mu. lib. x. Bal. l. nec patronus. ad fi. C. de ope. lib. ubi dicit istud esse inductum propter autoritatem legis non contemptibilem. Abb. c. j. in ult. no. de ſponſ. ubi tenet, q. possit præcisè compelli maritus & uxor. ut in unum redeant, nec soluendo interesse liberatur, quia obligantur ad cohabitationem ex lege diuina. Ias. d. l. stipulationes non diuiduntur.*

§. PEDIVS. Aliàs est lex, & uenit ad probationẽ eorũ quæ ff. dixerat, s. emptorem & legatarium, & similes teneri hac actione, & in summa hoc intẽdit. Hac actione tenetur metũ inferens, & is ad quẽ res peruenit ex metu.

1 *Pacto fieri potest quòd acceptilatio fideiussoris non prosit principali.*
2 *Acceptilatio non porrigitur ad reum, si hoc est actum.*

§. LABEO. Rescisso principali, rescinditur accessoriũ, secus econuerso. Quæro qualiter liberatur fideiussor? Gl. dicit pacto, uel acceptilatione, hoc acto, cp illa acce-
1 ptilatio principali non prosit, uide gl.† No. cp per pactum potest fieri, cp acceptilatio fideiussoris non prosit principa-
2 li.† Item no. quòd acceptilatio non porrigitur ad reum, si hoc est actum. l. & per iusiurandum. §. & si fideiussori. j. de acceptilat.

§. QVADRVPLATVR. Non eget summario. Facit
1 ad q. aliquis † cõmisit delictũ in platea de nocte, in festo S. Herculani, quæritur utrùm ex omnibus istis causis pœna duplicetur, uel quadrupliceť, & si duplicetur, utrùm duplicabitur simpliciter an ipsum duplatũ uel quadruplatum. Et hic uidetur casus cp quadruplicabiť ipsum duplatum, uel quadruplatum, quod apparet, quia dicit, cum fructibus & omni causa. q. d. habita cõsideratione omnis quantitatis, debeat fieri duplatio, seu quadruplatio. Istud tamen nõ est uerum, quod plenè examinaui in l. sanctio legum. in fi. j. de pœ.

1 *Pactum quando est in obligatione ex legis dispositione, tunc quis præcisè cogitur ad factum.*

§. SED ET SI QVIS. In quadruplo ineſt simplum, quod promittenti restituiť eum liberando. Vel sic, Cõdemnatus ad quadruplũ, quia nõ liberat, triplũ præstat, & cogitur liberare. No. id quod dicit, acceptilationem
1 omnino facere teneatur. cp† ubi factum est in obligatione, ex legis dispositione, quis præcisè compellitur ad factum, ut hic. Secus ex dispositione hominis, quia tunc succederet obligatio ad interesse, & liberaretur præstando interesse. l. si quis ab alio. de re iud. Dixi in l. stipulationes non diuiduntur. j. de uer. ob.

1 *Dictio, omnino, comprehendit omnem casum.*
2 *Periculum interitus spectat ad metum inferentem.*
3 *Arbitrium iudicis durat re perempta.*
4 *Peritura an sit res eodem modo penes actorem in hac actione distinguitur. & nu. 7.*
5 *Condemnato ad speciem in actione reali, datur tempus officio iudicis ad speciem siue ad rem, in actione personali datur tempus l. in fideicommissi. j. de usur.*
6 *Reus si tempore condemnationis condemnatur in aliquo, ultra id quod uenit in prima sententia, pro illa habet nouam dilationẽ quæ datur iudicatis.*
8 *Extorta re metu, perempta ante omnẽ sententiam potest agi ad ipsam rem, & etiam ad æstimationem.*

§. QVATENVS. Iste §. cõsueuit reputari ita difficilis, sicut aliquis alius qui sit in libro isto. Et ratio difficultatis est, propter intricationẽ gl. quia gl. legit istũ §. per saltus. Ideò primò ponã lec. quã gl. tangit, licet non teneat, quæ fortè est uerior. h. d. Si res per metũ, seu per uim cõpulsiua extorta, ante secundã sententiam pereat, perit periculo metũ inferentis, si uerò post secũdam sententiã intra tẽpus datum iudicatis, perit periculo domini, si res eodẽ modo erat peritura penes eũ, aliàs secus. fm lect. gl. Gl. j. hic posita diuidit hunc §. & legit eum per saltus. Pone casum, dictum est §. metum inferens, condemnatur in quadruplum, si non reſtituiť post sententiam, & quod in quadruplo ineſt simplũ. Quæritur, quid si non appareat simplum, quia perempta est res tradita? Dicit Iurisc. cp siue extet siue non, condemnatur in quadruplum. h. d. in princ. in uer. sic & in interdicto. Hoc probat per simile in interdicto unde ui, & quod ui aut clam. Et sic debes cõiungere literam. Secundò quæritur & accipiť uer. Sin autẽ. Vide cp siue res sit perẽpta siue nõ, etiã ante

ante sententiã tenetˉ ad quadruplũ. Quid si est perẽpta post primã sententiã de simplo, ante secundam de quadruplo? Dicit cp idem, cp si ante primã sentẽtiam. Et quod dictũ est, qñ res est perẽpta in totũ, idem qñ est deperdita, ut quia in fuga, & sic sequitur uer. ergo & in fuga. qui cõtinuatiuè legitur cũ uer. sin autẽ. Redeo ad uer. quod si homo. Dictum est qñ res perit ante primã sententiã. Quid si post primã etiã post secundã, intra tempus tamẽ quod datur iudicatis, res perit totaliter, quæriť quid iuris? ꝛ. Iurisc. ex quo est in tantùm grauatus, ut ad triplũ teneatur, dicimus cp nõ percat periculo suo, sed tenetur solùm ad triplũ. Sequitur uer. pro eo autem. in quo prosequitur eandẽ materiã. Vidi qñ post sentẽtiam primã, & secũdam seruus mortuus est. Sed quid si non est mortuus, sed est in fuga. Dicit Iurisconſ. cp reus in plus grauatur, quia debet cauere se prosecuturum, ut cum restituat, nihilominus dñs posset agere cõtra possidentem rei uẽdicatione, uel ad exhibendũ. Item limita illud qd' dicit, cp debet cauere se prosecuturũ, &c. uerũ est, nisi ad dñm seruus puenit, quia tũc euanescit stipulatio. Venio ad uer. sed & si nõ culpa. Vidiſtis cp re perẽpta post sententiã, intra tẽpus quod dať iudicatis, reus nõ tenetˉ. Hic limitat, cp hoc est uerũ, si res esset peritura eodẽ modo penes dñm. Sed si nõ esset peritura eodẽ modo penes dñm, tunc reus re perẽpta nõ liberaťˉ. Venio ad uer. itaq;. Nunc cõcludit cp ex prędictis apparet, cp interdũ mortuo homine dñs mortui hominis nihil recuperat, sed interdũ recuperat preciũ, ut puta, si erat uẽditurus eũ, & sic nõ esset periturus penes eũ, qa uendidisset si metus nõ fuisset illatus. h. d. Modò his expeditis ante omnia quæro quare gl. legit §. istũ ita per saltus. ꝛ. triplex est ratio, prima est, ratio cõtrarietatis, quia si uer. sic & in interdicto. iũgeretur proximo præcedẽti, innueret cp in interdicto unde ui, deberet distingui, utrũm res eodẽ modo esse peritura penes actorẽ, uel non, qd' est contra casum l. j. §. rectissimè. j. de ui & ui ar. ideò iũgitur cum principio. Secũda fuit, ratio ordinis, nam fm naturã primũ tempus est, ante omnẽ sententiam, secundũ post primam, ante secũdam, tertiũ post omnẽ sententiã, & ideò gl. legit primo uer. sin autẽ, ante sententiã, ut ordini naturæ correspõdeat. Tertia fuit ratio euitãdæ superfluitatis, nam legẽdo per ordinem illũ uer. sed & si non culpa, superiungendo cũ proximis prędecentibus, esset superfluus, quia bis idem repeteretur, ideò gl. illum iungit cũ uer. cp si homo. Modò ad istam lect. opp. h. d. cp si res periť ante oẽm sententiã, uel post primã, ante secũdam sententiã, reus tenetur ad æstimationẽ, & in hac actione uersatur iudicis arbitrium. Cont. j. tit. j. l. arbitrio. §. non tamen. Istud cont. prout respicit primũ tempus, tangiť hic in gl. super uer. omnimodò. & dicit cp arbitriũ iudicis est circa rei æstimationẽ, non autem circa triplũ. Tangitur etiam in uer. sin aũt ante sententiã. in duabus primis gl. Et dicit idẽ, cp arbitriũ non est circa triplũ, nisi iam pone res super triplo esse litem contestatã. Vide gl. super uer. Sin autem ante sententiã. Gl. unum dicit, & aliud innuit, dicit cp re perẽpta cessat iudicis arbitriũ super pœna, per d. l. arbitrio. §. nõ tamen, nisi lis sit contestata super quadruplo. d. §. nõ tamẽ. Istud non est uerũ, nam in l. arbitrio. §. non tamẽ. uersatur arbitriũ iudicis in deferendo iuramentũ in litem, quod iuramentũ nõ debet referri re perempta sine dolo & culpa, quia iam incipit deberi æstimatio in quã non cadit affectio, l. nũmis. j. de in lit. iur. Sed in hac actione uersaťˉ arbitrium iudicis, in faciẽdo condemnationẽ tripli, propter cõtumaciã rei, sed ita potest esse cõtumax in non restituendo æstimationẽ, sicut in non restituendo rem, & ideò non cessat arbitrium iudicis circa cõdemnationem tripli, ita loquitur hic, & ita intelligebat Nic. de Mat. & Iac. But. Voluit ergo dicere gl. sustinendo eam, cp cessat arbitriũ iudicis in triplo, ea ratione, quia res non restituitur, sed non cessat ea ratione, quia æstimatio nõ restituitur. Nam omnino debet restitui æstimatio, nõ ipsa res. Et hoc tetigit aliqualiter gl. super uer. sententiã. & in uer. sin autem, ante sententiam. Secũdum est, quod gl. innuit, cp super quadruplo ueniat lis contestanda, in eo quod dicit, nisi lis sit contestata super quadruplo. Doc. Vltramon. istud reprehendunt dicentes cp so-

lùm una fertur sententia, & libellus cõdictionaliter proponetur, & unus libellus datur, ut dixi §. ea. l. §. hæc autẽ actio. Ego uerò dixi uobis ibi, cp duæ ferũtur sententiæ, tamẽ secunda nõ dicitur omnino diffinitiua, quia uidetur executio primæ, unde in ea non debet dari nouus libellus, nec fieri noua contestato litis, ut ibi gl. expressè tenet Roff. in libellis suis super hoc tit. hoc etiã sentiebat Nic. de Mat. Item gl. tua dicit aliud, cp quando res periit ante primam sentẽtiam, cp indistinctè periculũ pertinet ad metũ inferentem, non habita distinctione, utrùm res eodem modo erat peritura uel non penes actorẽ. Hoc etiam sequunt omnes doc. Moder. Mihi displicet hæc ratio, quia hæc actio, quod metus causa, est huius naturæ cp damnum exigit. l. sed & partus. in fi. ff. eo. & §. ea. l. in prin. Sed si res erat eodẽ modo peritura penes actorem, nullum passus est damnũ, l. si pecuniam. §. fi. & pe. j. de cond. ob cãm. ideò actio quod metus causa, ad hoc nõ datur. *Igitur* gl. in lect. huius §. præsupponit quædã non uera, ut uidistis. Item legit istum §. per saltus, nec est uerisimile cp Iurisc. fuerit inconstantis intellectus, cp loqueretur per saltum. Ideò assumo secundã lect. quam hic gl. tangit. & nõ pro sequitur, fm quam iste §. legitur ordinatè. Et diuido §. fic. Primò ponit unũ dictum in genere, s. cp res cõtinetur in quadrupla omnino, hoc est, siue res extet, siue non. Secundò in uer. cp si homo. ponitur una limitatio, cp istud non habet locũ, qñ res periť post secundam sententiã intra tempus iudicati. Tertiò ponit aliam limitationem, qñ res omnino nõ periť, sed est in fuga, seu in perdito, & qualiter sit iudicis arbitriũ, ponit etiam hoc in uer. pro eo autem. Quartò, in uer. sin autẽ ante sententiã, ponit prædictam regulam habere locum, re perempta ante primã sententiam. Quintò, in uer. sed & si non culpa, limitat prædictam reg. & dicta in præced. uer. locum habere, si res non erat peritura penes actorem, & hoc probat per simile. Sextò & ult. in uer. itaq;. concludit ad præmissa, & sic legitur ordinatè. Expedita diuisione potes colligere casum in terminis, quẽ pone sic. Dictum est §. cp in quadruplo ineſt simplũ, & hoc indistinctè intelligitur, ut fiat ei restitutio rei in triplum, & sic pœna, hoc primo. in uer. cp si homo. quæritur an hoc sit simpliciter uerũ, cp omnino in quadruplo etiam insit simplum, & tenetur ad simplum. ꝛ. cp non, si res est perempta post sententiam secundã, inter tempus quod datur iudicatis, & sic limitat primũ dictum. In uer. pro eo autem. Hic etiam limitat, & dicit cp omnino teneť restituere rem, hoc est uerum, nisi res perẽpta sit, uel in deperdito, ut in fuga, sed tunc non tenetur omnino restituere, sed cauere de prosequendo, nisi res ad dominum peruenerit. h. d. uer. sin autẽ. Dictum est §. in reg. prędicta, cp in quadruplo ineſt simplũ, nisi post omnem cõdemnationem res periret. quid si ante condemnationẽ res est in fuga. Tunc dicit Iurisconſ. cp omnino tenetur, siue res perịt, siue est in fuga. uer. sed & si non culpa. limitat præcedẽtia. in uer. sin autem. cp tunc demum tenetur, si periịt ante sententiam, si eodem modo non erat peritura penes actorẽ, sicut penes reum, aliàs nõ tenetur. & hoc probat per simile. Et uer. itaq; concludit, & si non erat peritura penes actorem, sicut penes reum, quia fortè uendidisseť, quod tenetur reus ad precium. h. d. usq; ad fi.† No. primò de significatione istius dictionis, omnino, quæ est, ut omnem casum cõprehendat, ut hic no. in gl. super uer. omnimodo. & Dy. l. Græcè. §. illud. j. de fideiuſ.† Secundò no. quòd periculum interitus spectat ad metum inferentem. l. j. C. eo. tit.† Tertiò no. quòd re perempta ante sententiam, durat arbitrium iudicis.† Item no. quòd in hac actione distinguitur, aut res erat eodẽ modo peritura penes actorem, uel non. alia uero dicam j. Opp. ad quamlibet partem per se primò ad primã partem opp. l. arbitrio. §. non tamen. j. tit. j. dicut dixi §. Venio ad uer. quòd si homo. & oppoppo. quòd quando quis condemnatur ad speciem, non habet

Datur. Ista Bar. to. ratiocinatio nõ admodùm urget, nã hoc fit ꝓpter culpã, nam uel metũ inferentis. Quare si promissor post moraˉ re perẽpta, nihilominus ad æstimationem tenetur: l. nemo. §. j. ff. de uer. ob. Multò magis qui uim intulit. I. Con. B.

habet illud quadrimestre tẽpus, quod datur iudicatis, Insti.de off.iud.§.j.Hic uerò dicit cõtrariũm, ergo malè. Sol.
a dicit gl.[a] fateor q̃ quantùm ad rem, non habet quadrimestre tempus, sed quantũ ad pœnam sic. Quod ergo hic dicitur de tempore quod datur iudicatis, intelligit officio iudicis.d.j.de off.iud. Tene mẽti istam gl. Breuiter ista gl. non dicit uerũ, Nam† quãdo fit cõdemnatio [b] ad speciẽ in actio-
5 b ne reali, tũc loquitur Inst.de off.iud.§.j. Sed q̃n fit in actiõe personali, tũc siue fit ad quantitatẽ, siue ad speciem, habet tempus quod datur iudicatis, ĩ. de usur.l.in fideicõmissi. De hoc per gl.& doc.l.fi.C.de exe.rei iud.in gl.super uer.statutum. Secundò opp. Tu habes hic q̃ isto casu est speciale, q̃ re perẽpta intra tẽpus quod datur iudicatis, nõ tenet̃ de interitu propter pœnam tripli. Cont. intra tẽpus quod datur iudicatis, habet dilationẽ â lege, ergo nõ est in mora, ergo ad eũ non spectat periculũ interitus indistinctè.l, quod te.ĩ.si cer.pet.& l.si ex legati causa.ĩ.de uer.ob. Et q̃ nõ sit in mora, probat̃ C. de exec. rei iud.l.ij. Dicit gl. hoc uerũ quò ad usuras, secus quò ad interitũ. Tu potes dicere q̃ istud ideò quia prẽcessit mora, quæ per sententiã non est purgata, imò aggrauata. Nõ enim debet litis cõtestatio nocere actori.l.non solet.ĩ.de reg.iur.& hoc fm opi.gl. sed fm opin. quã. ĩ. tenebo, q̃n perijt intra quadrimestre tempus, nullo modo reus tenetur,& sic fateor contrariũ, ut ĩ.dicam. Quærit gl. quid si res perijt post quadrimestre tempus. Dicit gl. tunc indistinctè tenetur de interitu fm omnes, & hic casus
6 nõ est in tex. Vlt.no.† ex hoc uer. q̃ si tempore executionis reus cõdemnatur in aliquo ultra id, quod uenit in prima sententia, q̃ pro illa habet nouã dilationem quæ datur iudicatis. Nam hic intelligitur, q̃ post secundam sententiam habet tempus, quod datur iudicatis, ut uidetis. Venio ad uer. pro eo.& opp. Nam ex hoc uidetur q̃ magis grauatur quis quando res est in fuga, quã quando est perẽpta, ut in uer. præcedenti. Gl. dicit, fateor cõt. Ratio, quia fuga potuit prouideri, non autẽ morti. Ex hoc sequit̃, q̃ si existens in fuga eius culpa abesset, idem esset q̃ in seruo mortuo. Itẽ oppo. l. redhibere.§.fi.ĩ.de edil.edic. Sol. Aliud in tpe, aliud in metũ inferente. Venio ad uer. sin autem ante sententiam.& opp. l. arbitrio.§.non tamen.ĩ.tit.j. Sol. ut dixi s̃. circa primã lec. Secundò opp. ex̃. gl. ergo intellexi istum uer. ante sentẽtiam primã. Cont. imò uidetur post primã, ut ibi, quia tex. dicit,& hoc fit in his uerbis edicti. neq̃ ea res arbitrio iudicis restituetur. Et sic innuit q̃ iam processit sententia de re restituenda. Huius timore, gl. recedit ab ista lect.& legit istũ §. per saltũ, ut superius dixi, & hoc ponit in fi. primæ gl. Vt uerò subtineas istam lect.& dicas q̃ hic loquitur re perẽpta ante primã sententiam, ideò iudex cõdemnabit reum in æstimatione,& si æstimationẽ non præstabit, cõdemnabit eũ in quadruplo, in quo erit æstimatio rei, & hoc ideò, quia ea res, hoc est, æstimatio rei, nõ fuit restituta, iudicis arbitrio,& hoc fit his uerbis edicti, si neq̃ ea res arbitrio iudicis restituatur. Sed opp. fm hoc melioris conditionis erit ille qui fuit in maiori cõtumacia, q̃m ille qui in minori, nam ille qui fuit contumax,& expectauit primam & secundam sententiam, nõ tenetur, ad æstimationẽ rei, re perempta. intra tempus iudicati. Iste uerò qui tẽpore quo res perijt, nõ erat cõdemnatus, tenetur ad æstimationẽ ℞. duplex est ratio, quæ ponit̃ in tex. Prima, quia iam ille, qui erat condemnatus ad quadruplũ, re perempta omnino cogitur soluere triplũ nomine pœnæ, nec potest illud effugere, ideò qa in hoc grauatur, in alio releuatur, sed re perempta ante sentiam primam, non ideò cogitur soluere triplum, sed potest liberari soluẽdo æstimationẽ si uult. Et ista ratio colligitur in uer. q̃ si homo. Est & alia ratio, quæ colligitur in isto uer. sin autem ante sententiam. Nam re perempta ante primam sententiam, fit condẽnatio ad æstimationẽ, & æstimatio est simplũ, & circa æstimationẽ eius est cõtumax, quę ę̃stimatio perire nõ potest, ideò in quadruplo inest æstimatio, quia æstimationẽ istam arbitrio iudicis nõ soluit. Sed quando res extabat tpe primæ sententiæ, & tpe secũdæ prẽceptũ est, de restituenda æstimatione, ideò nõ potest dici q̃ æstimatio insit quadruplo, sed res ipsa. Ipsa aũt res est perẽ-
pta, & tunc meritò excusatur. Venio ad uer. sed & si nõ culpa. Opp. q̃ iste uer. superfluat per præcedẽtia, quia repetit idem quod dixit, s. reũ teneri. Gl. fatet̃ hoc si ordinatè legatur, & ideò iũgitur ad uer. q̃ si homo. ut uidistis. Ego nõ credo q̃ Iurisc. fuerit ita modicæ memoriæ, q̃ ita locutus fuisset. Ideò dicas, ut alij dicunt, q̃ hic repetit illud, ut addat̃ illud quod dictũ est ad rei æstimationẽ, qđ tenet mẽti. Intelligę si nõ erat peritura penes actorẽ, quia hæc actio requirit damnũ, ut s̃. dixi. & ideò in alijs malę fidei possessorib⁹ nõ adhibet̃ illa distinctio, utrũ res sit eodẽ modo peritura, uel nõ, quia illæ actiões nõ sunt illius naturæ, q̃ damnũ requirant, sicut istæ, & ista est ratio propria. Opp. l.j.§. rectissimè. ĩ. de ui & ui ar. Sol. Aliud in illo interdicto, aliud i hac actione, per rationẽ, quã s̃. prox. dixi. Sed cõtra hoc opp. de seq. uer. sicut in interdicto unde ui. Sol. nõ est omnimoda similitudo, nã ad casum hic expressum est similitudo. quia tam in isto, q̃m in illo tenetur, si res non erat peritura penes actorem. Ad aliũ casum si q̃n res erat peritura penes ipsum actorẽ, nõ est similitudo, & sic dictio sicut, hic ponit̃ sicut ibi, Estote perfecti, sicut pater uester qui in cœlis est. Quæro, utrùm hæc distinctio, sit res eodẽ modo peritura, uel nõ, debeat adhiberi q̃n perit post secundã sniam intra tẽpus qđ datur iudicatis. Et uidet̃ q̃ sic, fm ptimã lec. Gl. in cõt. uidet̃ fm ij. lect. Nam tex. in uer. q̃ si homo. uult denotare aliquã specialitatẽ, eo casu quo cogitur prẽcisè ad triplũ, quia fm hoc nullũ speciale esset, quia si indistinctè in hac actione adhibet̃ distinctio prædicta, esset res eodẽ modo petitura uel non, ergo uidet̃ q̃ hoc casu excusatur indistinctè, etiam si res non esset peritura penes dñm, dum tamẽ ab ipso reo absit dolus & culpa, & hoc, quia grauat̃ in triplo, releuetur in isto. & fm hoc habes clare secundã lec. ponitam hic in gl. quia tex. facit hic mentionẽ solùm de duobus tẽporibus. Primò de tẽpore ante sentẽtiam primam, & post secundã, & istud secundum ponitur in uer. quod si homo. Primum tempus ponitur in prin.§. in uer. sinautẽ ante sententiã. Vt
7 igitur† ista materia liqueat, reassumo breuiter, aut res per uim compulsiuã extorta perijt ante primã sententiã, & tũc si quidẽ erat peritura penes dñm, non tenet̃ reus, quia dñs non patit̃ damnũ, aliàs secus, ut hic in uer. sed & si non culpa. Et tũ casu quo tenet̃ reus in quadruplo, cõtinebit̃ æstimatio, quia in ę̃stimatione fuit adhibita cõtumacia, ut hic in uer. sin autem ante secũdam sententiã, & post primam, & istud nõ ponit̃ in tex. sed ponit̃ in gl. in uer. sinautem ante sententiã, fm primũ intellectum. Et isto casu fm gl. debet distingui, aut erat lis cõte. super quadruplo, aut nõ, quod s̃. reprobaui. sed dicendũ est q̃ indistinctè tenet̃ reus ad æstimationẽ, si res non erat eodẽ modo peritura penes actorẽ, & æstimatio cõputabit̃ in quadruplo. Ratio, quia habuit potestatẽ soluendi æstimationẽ, & euitãdi cõdemnationẽ quadrupli, & sic nõ cessat ratio. in uer. q̃ si homo, aut respexit post secundã sententiã, & tunc si quidẽ intra quadrimestre tẽpus, & indistinctè reus nõ tenet̃ ad ę̃stimationẽ, quia de necessitate cogit̃ subire pœnã tripli. Aut perijt post quadrimestre tẽpus, & tũc tenet̃ indistinctè ad æstimationẽ, ut in gl. super uer. quia tripli. Et prædicta uera, q̃n agitur contra metũ inferẽtem. Sed quid si agatur cõtra alium, ad quẽ
8 res peruenit? Dic ut in l.si ipsa.ĩ.eo. † Item quæro q̃n res est perempta ante omnem sententiã, ad quid ageretur, utrùm ad ipsam rem, uel ad eius æstimationẽ ℞. potest agi ad ipsam rem, l.j.C.eo. Et gl. uidetur hoc sentire super uer. tenebi tur. Potest eriã agi ad ę̃stimationẽ. l.in re furtiua.ĩ.de cond. fur. Dixi in l.stipulationes non diuiduntur.ĩ. de uer.ob. in q. quando est in obligatione rem restitui.

ADDITIO.

a Gl. Tenet Bar.l.fi.C.de exec.rei iud.

b Condemnatio. Pro concordia aduerte, q̃ in cõtinenti debet fieri executio, sicut in actione reali, in actiõe personali in rem scripta, ut est actio q̃ metu. Bar.l.fi.C.de exec.rei iud. allegatur tamẽ cõtrarius in hac l.si cum exceptiõe.§.quatenus.uer.uenio ad uer. Sol. Bar. in hoc uer. uenio ad uer. q̃ si homo, loquitur in actione merè personali, prima autẽ opi. loquitur de personali in rem scripta. Et hãc sol. uoluit directo ipse Bar.d.l.fi. ideò rectè põderando uerba ipsius Bar. non meretur dici aſsignasse cõtradictionem.

§. QVI

§. QVI VIM. In uiolentia compulsiua furtũ non committitur, secus in ablatiua.

§. EVM QVI. Hæc actio concurrit cum actione de dolo, sed una per alteram tollitur. Oppo. q̃ actio de dolo non concurrit cũ alia. ĩ. tit.j.l.j.§. ait prætor. & C. illo tit.l.ij. Sol. actio de dolo non cõcurrit cum alia pari, sed cum maiori uel minori sic, ita hic. Nã metus est species quo ad dolum, dolus est genus. Opp. q̃ actio. quod me.cau. cum alia non concurrit. s̃. ea.l.§. post annum. Sol. ibi uenit post annum, hic ante. Quærit gl. nunquid ista actio sit famosa? Dicit ipsa gl. q̃ non, quia lege non cauetur, q̃ sit famosa.

§. IVLIANVS. Id in quo quis damnum patitur, quadruplatur.

SECVNDVM HAEC. Hæc actio est ex delicto, ideò si plures sunt delinquentes, quilibet tenetur insolidum. & hæc actio ab initio est persecutoria, ideò unius solutio liberat alium, qui hac actione tenetur. h.d. cum l.seq. & prin.seq. Opp. ĩ. ad l. Aquil. l. itẽ Mela.§. si plures. Sol. ista actio est rei persecutoria uerè, actio l. Aql. ab initio est. pœnalis saltẽ in repetitione xxx. dierũ uel anni, ideò unius solutio aliũ non liberat. Simile in l.si quis in fi. cũ l.seq. in fi. s̃. de iur. om. iud. Quæro quid si ille qui metũ intulit, soluit ę̃stimationẽ, an ille qui possidet rem, possit cõueniri rei uendicatione? Gl. quod sic, l. etiã. §. pe. ĩ. de pet. hær. Quærit gl. quid si ab uno exacta sunt quinq̃ de decẽ, an alia quinq̃ aduersus alium quadruplabuntur? Et respõ. q̃ sic.

LEX XVI.

QVOD DIXIMVS.

§. SED ET SI. Hæc actio ex facto seruorum est noxalis, & solutio facta tollit hanc actionem, secus si seruus pro noxa detur.

1 *Hæres decedens intra annum, sciens hæreditatem sibi delatam, transmittit ius deliberandi ad suum, si eius hæres ignorans simpliciter intra annũ decessit tertius hæres propter scientiam primi hæredis adire potest.*

a §. IN HAEREDEM. [a] Hæc actio datur cõtra hæredes quatenus ad eos peruenit, licet desierit apud eos esse. Item contra hæredes hæredis, nõ inspecto quod ad ultimum, sed quod ad primũ hæredem peruenerit. h.d. cum l.seq. Not. tex. legis seq. uer. & si cõsumpto. &c. quem tex. ne
1 scio alibi. q̃ sufficit ad primũ hæredem peruenisse, & sic incepisse actionẽ transire contra hæredẽ. † Et fm hoc uidetur casus cuiusdã. no. quæstionis, quã cõsului tempore mortalitatis. Vos scitis q̃ ille cui delata est hæreditas, si decedit intra annũ, sciens hæreditatẽ sibi delatã, transmittit ius deliberandi ad hæredẽ suum. l. cùm antiquiorib⁹. C. de iur. deli. modò primus hęres decesit, sciẽs hęreditatẽ sibi delatã, hæres eius decesit, ignorãs, similiter intra annũ, utrum tertius hæres possit acquirere hæreditatẽ ex uirtute iuris deliberandi, propter scientiam primi hęredis. Et determinaui, quod sic, quia iam illud cœpit esse hæreditariũ, & ideò trãsit, ad quem cunq̃ trãsit hæreditas. l. item uidendũ. in fi. de pet. hær. & est tex. hic. Ita dixi in l. qui duos. ĩ. de reb. dub. & ibi multa dixi de materia iuris deliberandi.

ADDITIO.

a Barb. In hæredem. Quid autem in tutore, Bart. l. delictis.§. si extraneos. ĩ. de nox.

LEX XVIII.

1 *Locupletior ut dicatur, an sufficiat quod res puenerit, licet postea desierit.*
2 *Precium quando succedat loco rei.*

a §. SI IPSA. [a] Si res per metum extorta perierit, possessor locupletior nõ uidetur, secus si perierit res empta ex illa. Vel sic, ille ad quem res peruenit ex metu, tenetur si res est apud eum, uel aliud loco eius, secus si est perempta. In eo uerò quod rei loco peruenit, non attenditur an perierit. h.d. quam l.no. multùm. Opp. q̃ re perempta non liberetur. s̃. l. prox. gl. l. præceden. in j. gl. soluit uno modo, q̃ illa intelligitur fm hæc. gl. dicit aliter, & melius, q̃ hic loquitur in bonæfidei possessore, ad quem cõmodum peruenit ex metu, ibi in hærede metum inferẽte, ista est uerior secũdum omnes. Opp. l. sed & si. §. j. ĩ. de pet. hær. Sol. illud in possessore hæreditatis, qui nõ tenetur ad aliud quod ad eum peruenit, ex eadem hæreditate, re perempta, hic secus, & est ratio, quia ibi hæres, qui petit hæreditatẽ, certat de lucro captando, ille qui cõuenitur, certat de damno uitando, ideò sibi plenius subuenitur, imò fm gl. hic, ille qui conuenitur, certabat de lucro captando, ut dicam ĩ. prox. cont. Opp. ĩ. si cer.pet.l.si eum seruũ, & quod no. C. de rei uẽ. l. mater. Sol. dicit gl. intellige hoc in possessore bonæfidei, ad quem res peruenit tit. lucratiuo, aliàs habendo preciũ rei nõ uideret
1 locupletior, qa preciũ abest sibi. † Et ideò circa hoc haberes
b distinguere, [b] utrũ ad hoc ut dicatur locupletior, sufficiat peruenisse, licet postea desierit ę̃. Aut loquimur in hærede delinquentis, & sufficit peruenisse ab initio, s̃. l. prox. aut alio bonæ fidei possessore, & tunc aut ille qui agit, certat de lucro captando, & ille qui cõuenitur, certat de damno uitando, aut econuerso, aut uterq̃ certat de damno uitãdo. Primo casu non sufficit peruenisse, nisi duret in eadem re uel alia eius loco subrogata. l. sed & si l.§. j. de pet. hære. Secundo casu, quando è conuerso, tunc aut possessor desiit esse locupletior, perdendo ipsam rem immediatè, & nõ tenet̃, ut hac l. in prin. aut perdẽdo aliam, in quã cõuersa est, tunc sufficit ab initio locupletem fuisse, ut hac l. ij. respon. Tertio casu quando uterq̃ certat de damno uitãdo, quia res peruenit tit. onerosò ad possessorem, tũc non tenetur si rem non habet. l. si eũ. si cer. pe. & quod no. in l. mater. C. de
2 rei uen. † Opp. dicitur hic q̃ pretium succedit loco rei, cõt. l. qui uas. in fi. ĩ. de fur. Sol. gl. in l. si & rem & pretium. ĩ. de pet. hær. dicit q̃ regula est, q̃ pretium non succedit loco rei, & ubicunq̃ reperitur cont. & est speciale. tu dic quòd hic nulla est specialitas, nam actio quod metus causa, datur cuilibet, ad quem commodum peruenit ex metu. l. metum. §. fi. s̃. c. l. si cum exceptione. §. Pedius. Siue ergo peruenit commodum ipsius rei, siue peruenerit commodũ pretij, ad illud tenetur quis. Nec hoc est, quia pretium loco rei succedat, sed quia natura actionis ad hoc se extẽdit, & hoc in iudicijs particularib. In uniuersalib. aũt pretiũ loco rei succedit. l. si & rẽ & pretiũ. de pet. hær. & l. Imp. in fi. ĩ. de leg. ij. De hoc per gl. l. Labeo. §. item diuus. de uer. sig.

ADDITIO.

a Si ipsa. Per istũ tex. no. limitat Bal. l.j.C. de ex delic. defun. & uide quod dixi post Bar. ibi.

b Distinguere. No. quia dicitur esse factus locupletior, qui nõ est factus paulo perior. l. in pupillo, & ibi no. ff. de sol. l. uerum. §. item nõ restituetur. ff. de min. & d. l. in pupillo. & quomodo probetur quem esse locupletatum. Bal. l. j. in fi. C. si aduer. cred. & l. fi. ĩ. de exercitor. & l. ciuitas. ad fi. si cer. pet. Bal. l. fi. C. pro emp. & Ang. post gl. l. utrùm. ĩ. de pet. hær.

LEX XIX.

QVOD AVTEM. Hæc actio quæ datur cõtra hęredem, in id quod peruenit ad eum, datur perpetuò, & an peruenerit, litis cõtestationis tempus inspicitur. h.d. cum l.seq. Opp. l. uideamus. s̃. eo. Sol. ut in gl.

LEX XXI.

a §. SI MVLIER. [a] Si metus fuerit iustus, hęc actio cessat. Vel sic. Promissio facta metu iustè illato non rescinditur. Opp. gl. d.l. nec timorẽ. in fi. s̃. eo. Sol. hic patronus iustè ferebat metum. ibi non. Quæro, quid si aliquis minatur tibi de accusando de aliquo maleficio, & tu hoc prætex tu aliqd promittis, ne accuset, an possit rescindi? Dixi plenè C. eo. l. accusationis. & de cont. stip. l. si quidem.

ADDITIO.

a POMA. Si mulier. Alex. in cons. xxvij. in princip. iiij. uol. Fel. c. cum inter. de excep.

a §. QVOD METVS. Hoc declarat ut l. metum. §. uolenti. s̃. eod.

a §. QVI POSS. [a] Alia est æstimatio possessionis, alia fundi, seu proprietatis.

ADDITIO.

a Poss. Bar. l. si alienam. solmat.

1 *Pacta,& contractus facti per metum,quando ualeant.*

§. SI DOS. Contractus dotis factus metu,est ipso iure nullus. Quero ratione huius §.Dicunt quidam,quòd quocũq; modo dolus dat causam contractui bonæ fi-
a dei,est nullus,ff.tit.j.l.& eleganter.[a] Quidam reprobãt,quia illud uerum est in dolo uelato,hic in nõ uelato. Dicũt ergo
b q; hoc speciale est[b] in cõtractu dotis. Nos uerò possumus
1 sic dicere,† Quidam sunt cõtractus & pacta uestita,& ista si quidem fiãt per metũ,ualent inspecto iure ciuili,sed rescin-duntur per prætorẽ beneficio eius edicti, ut per totũ hunc tit. Quædam sunt pacta nuda,quę nuda remanent,tamen propter auxilium legis actionẽ producunt,ut uidimus in l. Legitima. §. de pac.& ista si fiunt per metũ,sunt ipso iure nulla,ut hic,coniuncta l.ad exactionẽ. C.de dot. promis.& qd̃ dixi in d.l.legitima. Nam non producunt actionẽ auxilio legis,propter metũ adhibitum,& hoc uoluit dicere hic Iurisc.& ideò si promissio de qua hic loquitur,esset facta per stipulationẽ,deberet rescindi p actionẽ quod metus causa.

ADDITIO.

a *Eleganter.Dec.l'interpositas.C.de transf.Barb.consf.v.uol.j.*
b *Est.No.gl.hic,maximè dum dicit speciale in dote,Cui adde.quæ no.per gl. & doc.maximè per Io.l.si cũ dotem.§.ij.fol.mat.Dy.d.l.& eleganter. Sal. l.interpositas.C.de transf.quid autem in sententia lata metu,an sit ipso iure nulla,Bal.l.decernimus.C.de fac.ecc.& Bar.hic,& in l.iij.in fi. C.eo.et ibi But.& Bal.Quid in autoritate,& actionibus uoluntarijs? Bal.l. sub prætextu.C.de hær.act.*

§. SI METV. Vbi actio ipso iure tollitur per pactum, idem est in pacto,q; in acceptilatione.uel sic,Metus nõ impedit liberationem ipso iure.Et ideò hac actione agendum est,ut obligatio restauretur.h.d.

1 *Voluntas coacta,uoluntas est.*

§. SI METV COACTVS ADII. In quasi contractu,qui celebratur adeundo,habet locũ hæc actio. Vel sic,Coacta uoluntas,uoluntas est.[a] & ideò quem hæreditati obligat,licet per hanc actionem restituatur. †No. q; coacta uoluntas,uolũtas est.Opp.l.qui in aliena.§.Celsus. ff.de acq.hær.Sol.ibi noluit q; appareret ex potestatiõe prę ambula,hic uerò uoluit,licet coactus.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Est.Adde tamen,q; coacta uoluntas,non dicitur sponte facta, ut patet ex his quæ dixi in l.j.§.si quis.in fi.de quæst. post Bar. uide Bal.l.pe. C.quomodo & quando iud.Istud procedit in reb.proprijs,secus in administratione rerum alienarũ.Bal.rub.de contro.inue.in fi.Bar.in extraug. ad repri.uer.uidebitur.in prin.*

§. SI COACTVS. Repudianti per metum succurritur per utilem actionem,quod met.cau.Vel sic,Per hoc edictum restituitur prima utilis ipso iure,& datur hæc actio quod metus causa.No.q; per hoc edictum restituitur utilis,nõ solùm in actione in rem.l.metum. §.uolenti. ff.eo. sed etiam in alijs,ut hic.

LEX XXII.

1 *Carceratus promittens aliquid non obligatur.promissio facta ei, ad cuius instantiam quis detinetur,iustè ualet,& etiam alius contractus.*
Cautela quod carceratus extrahatur,parum operatur.
Carceratus dicitur qui habet custodem,& non potest ire quò uult.
2 *Carceratus facit testamentũ, non tamen ad instantiã detinentis,fallit.nu.3.*
3 *Carceratus & damnatus ad mortem,non facit testamentum.*

QVI IN CARCEREM. Carcer est iustus metus,
a & promissio facta in carcere detinẽti,nullius est momenti.Opp.l.metum.[a] §.sed licet. ff.eo.§.sol.Dicit †gl.
1 hic,promissio fuit facta detinenti, uel participi eius,secus
b si alteri.[b] l.contraria.Opp.ff.l.prox.in prin.Illius timore dicebat Iac.de Aret.& Iac.But.q; hic debet intelligi de detinẽte aliquem in carceribus iniustè,secus si iustè feci te carce-
c rari,[c] ff.l.prox.in prin.Et ideò si feci sti debitorem tuum carcerari,& ibi in carceribus soluit,uel uendidit,ualet.Tamen consuetudo est,q; extrahatur extra carcerem, quãdo facit
d aliquem cõtractum.Sed illud extrahere,[d] nihil ualet,qa do nec habet custodem,adeò q; non potest ire quò uult, dicitur esse in carcere.l.qui nec.ff.de uerb.sig.& ibi Iac.de Aret.
2 †Item no.q; quis in carceribus potest facere testamẽtum.[e]
e *Quod intellige,non cõmodum[f] detinentis.per tit. si quis*
f *alij.testa.prohi.*†Item qui sunt in carceribus. posteà damnantur ad mortem,non faciunt testamentũ,
3 quia sunt serui pœnæ.* l.eius qui.ff.de testa. * Pœnæ. Sed hodie nemo bene natus à principio,seruus pœnæ efficitur.§.quod aũt.auth.de nup. I.C.B.

ADDITIO.

a *Metum.Pan.consf.lx.j.uol.Ro.consf.cxxxvj.*
b P.PAV.P.*Alteri.Non tamen ad instantiam detinentis.l.non interest.C.eo. & ibi Cast.quomodo autem istud intelligatur,Com.cõsf.lxviij. uer.q; ergo dicunt.gl.& doc.ibi intelligit hoc.quando ex tali cõtractu resultat liberatio aliqua,uel alia euidens utilitas,aliter daretur, & aperiretur uia fraudibus,quia semper supponeretur tertia persona,& ibi etiam in princ.consuide eundem consf.clvij.in prin.qui dicit,q; si quis iniustè confiteatur, talis confessio non præiudicat sibi, & ibi ponit de ueritate eius, quod dicit hic Bal.circa hoc uide in l.pe.ff.de quæst.& confessio in tormẽtis indebitè,& sine sufficientibus indicijs illatis,quòd nõ præiudicat cõfitenti, uide etiã eo. Com.in fi.illius consf.uer.secũdò amplius dicebam.Bar.rub.ff.tit. Item uide secundò in materia consf.ccxvj.Aret.l.qui à latronibus.in prin.ff.de testa. & de confessione facta per carceratum,Barb.consf.lxx.uol.iiij.*
c *Carcerari.Inn.exẽ.de spon.c.cum locum. Bar.d.l. qui neque.Bald.rub.C.de resc.uend.*
d *Extrahere.Com.consf.lxviij.in prin.*
e *Testamentum.Ang.l.nemo carcerem dixit no.uerbum, q; licet generaliter non ualeat promissio facta in carcere,ut hic,& l.metum. §.sed & ff.eo.sallit in eo qui redimitur ab hostibus,secundũ eum,quia tunc promissio facta in carcere,etiam priuato, tenet.l.fi. C.de capti.& l.qui testamento. §.ide testa.& Bar.hic,& qualiter confessio facta in carcere,possit dici spontanea,Bal.l.si quis in.C.de epis.& cle.& exilsens in carcere,potest cõstituere procuratorẽ.Quod intellige ut per Bal.in l.ab eo.C.quomodo & quando iud.& qd'in l.j.de confes.ubi reprobat gl.hic,& uide Bald.l.falsus.de fur.quod carcer est iustus metus.Ro.cõs.ccxvj.quod stãte statuto,q; minor non possit contrahere,nisi solennitate seruata,quod poterit cõtrahere illa solennitate non seruata,ut se redimat ab hostibus.*
f P.PAV.P.*Commodum.Ang.in trac.malefici.in uer.qui iudex,quia detineri & carcerari fecit in fi.*

LEX XXIII.

1 *Probare debens si contra eũ est præsumptio,afficitur duriori probatione.*
2 *Dolus uel metus non præsumitur illatus,ubi est iustitia,uel præsentia consanguineorum.*
3 *Dubitans uim sibi inferri,implorat officiũ iudicis,ut uim prohibeat.*
4 *Fictio est super certo,cum fingatur contra ueritatem.*
5 *Præsumptio est super dubio.*

a NON EST VERISIMILE.[a] Vbi præsumptio est contra illum qui probare debebat,afficitur duriori
1 probatione.No.q; dixi in summario,† ille enim qui dicit metũ illatum,debet probare, tñ si est præsumptio cõtra eum propter locũ, requiritur probationes luce clariores sicut in criminalibus.No.q; † in urbe[b] Ro.non est uerisimile quem cõpulsum,& idem in omni loco ubi regitur iustitia,similiter non est præsumptio,quod sit illatus dolus, uel metus præsentibus consanguincis suis.l.transactionẽ.
3 C.de trãsac.Item no.† quod qñ quis dubitat sibi posse inferri uim,[c] potest implorare officium iudicis,ut prohibeat
d uim inferri.Vlt.gl.[d] tractat materiam præsumptionum.[e] Et
e ad euidentiã scias,q; aliud est fictio,aliud præsumptio. Fictio † est super certo,cum fingatur cõtra ueritatẽ,ut in mu-
4 liere stipulante dotem,quę stipulata nõ est.l.j.in prin.& ibi bona gl.§.accedit.C.de rei ux.act.Et istã materiã plenè tractaui in l.si is qui pro emptore.de usuc. & appellat gl. præsumptionẽ iuris & de iure,contra quã non admittitur probatio in cõtrarium,sed magis est fictio,ut dixi.Quædã † est
5 f præsumptio,[f] & ista est super dubio,& ista quædam est iuris & de iure,contra quam non admittitur probatio in cõtrarium.Quædã fm naturam,&c.ut in gl.& nunquã tractaui istam materiam,nec doc.nostri aliquid boni dicũt,nisi Cy.in l.siue possidetis.C.de prob.qui aliquid dicit casu,& non est materia quæ possit tractari,quia non possunt capi regulæ,sed magis fm accidentiam factorum iudicatur.

ADDI-

ADDITIO.

a POMA.*Verisimile.Alex.consf.xlvij.in fi.uol.iiij.Barb.consf.liiij.uol.j. per totum consf.lx.eo.uol.& consf.lxxj.ij.uol.*
b P.PAV.P.*Vrbe.Hypo.de Mar.l.j.in prin.no.lxiiij.& §.j.no.xxxij. ff. de quæstio.Cur.consf.lv.no.xxiiij.Alex.consf.cxx.no.viij.uol.v.Adde l.j. C. de his qui propter metum iu.non app.*
c *Vim.Bar.l.de pupillo.§.si quis ipsi prætori.de oper.no.nun.& Bal. l.si super.C.de transac.*
d POMA.*Gl.ff.l.sciẽdũ.& gl.in ij.parte.de uer.ob.ubi no. Stupendũ dictũ Spec.tit.de prob.§.fin.uers.ult.no.ubi dicit, quod habens præsumptionem iuris,contra se,si ult probare contrarium,debet probare per testes idoneos,aut saltem dicas excellentes duos,confirma ut ibi per eum.*
e *Præsumptionum.De præsumptione iuris & de iure,quæ non recipit probationem in contrarium,latissimè per gl.c.is qui.de spon.& in l.siue posidetis.ut Bal. & Cy. de prob.Inn.c.quia uerisimile. de præsump.& Io.l.si sua sunt.de acq.hær.Pau.consf.ccclxvij.*
f POMA.*Præsumptio.Ias.l.cum te. C.de transf.Bar. auth.sed iam necesse.C. de do.ante nu.Et Alex.ibi,in apostillis.& quòd præsumpiuris & de iure, q; non tollatur per protestationem anteà factam,Ias.l.non solùm.§. morte. ff.de no.ope.nun.Fel.c.v.ext.de præsump.Ias.l.cum te.col.j.uers. iij.facit. C.de transf.*

§. SI IVSTO Metu.Factũ metu ne quis ducatur ad iudicem,nõ rescindit per hanc actionẽ,sed per officiũ iudicis.h.d.facit qd̃ habuisti no.ff.eo.l.nec timorẽ. C. de trãs.l.interpositas.ff.qua.rer.act.non dat.l.j.§.quæ onerãdę.

1 *Reuerentia mariti uel patris,factum rescinditur officio iudicis.*

a §. SI FOENERATOR.[a] Factũ metu alicuius uerecũdiæ modicæ,officio iudicis rescinditur nõ per hanc ac-
b tionem.No.istum casum,[b] & præcedentem, q; quando fit aliquid aliquo metu,non tamen mortis, uel cruciatus corporis,licet non rescindatur per hanc actionem, re-
1 scinditur tamen per officium iudicis.Et sic facit, † q; quando uxor propter reuerentiã uiri,uel filius propter reuerentiam patris aliquid facit,possit per officium iudicis rescindi.l.j.§.quæ onerandæ.ff.quar.rer.act. non datur.& l. interpositas.C.de transf.& ff.eo.l.nec timorem.

ADDITIO.

a POMA.*Fœnerator.Barb.consf.j.uol.j.*
b *Casum.Bar.l.ij.in fi.de arb.& Bal.l.cum eo.ff.ad l.Iul.pec.ibi tamen nihil decidit in proposito, sed remittit se huc.*

a §. SI QVIS.[a] Exactum per uim ab apparitore indebitè illatũ,iudicis officio rescinditur,quatenus quis dã-
1 num patitur,& non ultra.Iste §. allegatur ad quæstionem,† nunquid ille qui est positus in carcerem indebitè, posit ibi recommendari pro alio uero debitore? & hic uide
b tur casus q; sic,[b] de quo dixi in q.illa quę incipit,Lapus.& in l.ij.C.de exact.trib.lib.x.

ADDITIO.

a POMA.*Quis.Istum tex.alleg. no. Bal. l. à diuo pio.§.in uenditione.de re iud.& ibi Imo.& Cast.l.si cum nulla.& ibi dixi post Io.de Impl.eo.tit. Limita ut per Anch.consf.xxix.incip.uidetur prima facie.uers.v.Barb. consf. xlj.j.uol.*
b *Sic Cont.Bar.l.ij.§.fi.ff.de cust.& exhib.reo.Idem in sua dispu.inc.Lapus. contrarius tamen allegatur in hac l.fi.§.fi.Sol.Non firmat pedem Bar. in hoc.§.fi.quia utitur uerbo,uidetur.Imo apertè se remittit ad q.§. præalle. inc.Lapus.ergo non uidetur rescindere illa.adde Alex.l. j. C.de car. edi.l. creditores.v.quæst.C.de pig.*

De dolo malo.[a] *Tit. III.*

a POMA.*Malo.No. q; dolus nunquã operatur,nisi sit talis,qui etiã caperet constantem uirum,c.cũ dilectus.quod met.cau.& ibi expressẽ no.Inn. & Abb.ij.no.per illum tex.sequitur Bal.c.uerùm.de ureiur. imo fortius dicit idem Bal.in rub.C.de resc.uend.allegando tex.& Inn.ad hoc,ut dolus operetur effectus,de quibus præsumitur per legem, posset etiam requiri q; sit talis in superlatiuo gradu,qui prudentissimum caperet, Ias.l.si quis cum aliter.in j.quæst.Bar.ff.de uer.obl.*

Glo.continuat,& quærit quare dicit de dolo, & non de actione de dolo.Resp.ut in gl.& bene.
Bar.super ff.uet.

LEX I.

a HOC EDICTO Prætor.

§. VERBA.Nõ eget summario. Quærit gl.Primò dicit quæ dolo malo, &c. Et
a licin plurali,quid si in una re?R. gl. q; idem,Dicut in ea.Item dicitur[a] hic,facta esse dicentur. Quæro quid si in ueritate facta non erant, an detur actio de dolo? Azo dicebat q; non, gl. q; sic, non tamen datur cum effectu.Gl.tamen.ff. fi. quadru. pau. fecisse dic.l.j. in prin. uidetur intelligere hoc secundũ primã expositionem,scilicet facta esse dicẽtur,hoc est, facta idẽ sunt in ueritate.Tu potes dicere[b],q; ista uerba, iudicium dabo, possunt intelligi,id est,actionem dabo,& tunc procedí prima expositio.Non enim datur actio,nisi uerè dolus sit cõmissus.Potest etiam intelligi,iudicium dabo,id est,cognitionem & tunc procedit ij.expositio,l.cum putarem.ff.fam. ercisc.& hoc est q; gl.dicit,iudicium dabo,id est,actionem, sed non cum effectu.

ADDITIO.

a POMA.*Dicitur.Et gl.no.q; non præsumitur pro libellante,nisi probet.gl. d.l.j.in prin.Bar.in extra.ad repriment.in uer.asseratur. & no.c. non est. de consue.in vj.in l.si cuius.de app.reci.& in l.ij.C.quod me. cau.& c.cũ super.& c.post electionem de conces.præben.& c.j.de his quæ fiũt à ma. par.cap.Ias.l.admonendi.uers.pondera.& c.quod ad consultationem.ext. de re iud.& ibi in apostillis.Pan.*
b POMA.*Dicere.Alex.l.si prius.ff.de ope.no.nun.*

1 *Simulatio quæ fit ad iustam defensionem alterius,non est dolus.*

a §. DOLVM.[a] Illa est bona diffinitio, quæ conuertitur cum suo diffinito,aliàs secus.No.gl.super uer.feruant, aliàs,deseruiant,quę ponit plura exempla & bona,in quib.aliud agitur & aliud simulatur, & non est dolus. Et
1 sic no.† simulationem quæ fit ad defensionem alterius iustam,non esse dolum.

ADDITIO.

a *Dolum.Quid sit dolus,Bal.l.pignus.de pig.act.et quod dixi in l.quod Nerua.ff.depos.& ibi Bar.*

1 *Hostem decipere priuato licet,non tamen duci belli.*
2 *Pacem faciens cum bannito,qui poterat ex forma statuti offendi,si illum offendit,non tenetur de pace rupta.*

a §. NON Fuit.[a] Bonus est dolus,qui committitur aduer-
b sus[b] hostes publicos.† No.licitũ[c] esse decipere hostẽ,
1 q; intellige in priuato. Nam dux belli si facit pactum
c hosti,debet illud seruare.l.conuentionũ.ff.de pact. Et istud
2 allego ad determinationẽ quæstionis,utrũ ille q; fecit† pacem cum bannito,qui poterat impunè offendi, si eum offendit,puniatur de pace rupta.Et hic uidetur casus q; non, nam eo ipso q; statutũ permittit eum impunè offendi, est hostis.l.amissione.ff.de cap.dimi.ergo potest ei licitè & impune rumpere pacem,& eum offendere,ut dixi in quæst. il
3 la quæ incipit,Lucanæ ciuitatis,&c.Itẽ † allegaui[d] in quæ-
d stione,ubi quærebatur,an Deus possit aliquem decipere. Dicebam q; sic, quia dolus interdum est bonus, sed Deus potest omne bonum,ergo,&c.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Non fuit.De bono dolo,& malo,Barb.c.de commodato.*
b *Aduersus.Inst.de act.§.præterea.Et quando hosti sit seruanda fides,Bar. l. conuentionum.ff.de pac.Item adde his quæ no.hic Bar.& Bal.l.j.C.si à nõ compe.iud.& Bal.l.accusationis.& ibi Sal.quod me.causa.& Bal.l.paciscì.ff.de pact.& in l.iuris gẽt.§.si pacis car.eo.tit.Et Bal.l.j.§.item sacramẽta.de pace iu.firm.dixit,q; si iudex dat securitatem bannito in persona,& rebus,uel in altero tantũ,& iurat eã seruare, nunquid istud iuramentũ aliquid operetur? Et respondet q; nõ,nisi faciat iure permittẽte,auth.de mãd. princ.§.neq;.Et ad §.sed neq;. uide Bar.& Imo.l.is qui reus.de pub.iud.et ad Bar.hic,adde Bal.hic,aliter loquentẽ in l.accusationis.quod me. causa. Cy.l.præsenti.C.de his qui ad eccl. conf. dicit in casu nostro,semper fidem seruandam esse.l.cognitionem.de bo.aut.iu.pos.& hic uide Bal.& Ang.et Lud.l.iij.§.si quis seruum.de acq.pos.& Bal.l.j.C.quando lice. sine iud. se uim.in l.j. de dedititi· li.tollen.an bannito uel hosti pax sit seruanda,Bal.l. j. in ult.co. C.si à non compe.iud.Pet.de Anch.c.canonum statuta. uer.sed quæro utrum per ius.Bal.l.reos.C.de act.Iac.de Bel.l.ij.C.ut intra cer.tẽp.*

in ij.q.prin.quæ incipit,q.disputata,Sempronius & Titius inimici.
c *Licitum.Alex.l.quid ergo.§.si quis.ff.de leg.j.*
d *POMA.Allegaui.Iaſ.l.j.in prin.ff.de pac.ar.c.utilem.xxij.q.ij. Gemi. c.ſi in quemcunq.ij.q.j.& Fel.c.afferte.j.no.de præſum.*

1 *Actionis appellatione,continetur exceptio.*
2 *Actio de dolo,concurrit cum alia actione generali,non ſpeciali.*
3 *Actio de dolo concurrit cum interdicto unde ui.*

§. AIT Prætor.† No.q̃ appellatione actionis, cõtinet exceptio.Opp.l.j.ff. de excc.dicã in l.elegãter.in prin.j.eo. Op.C.eo.l.j.j.mã.l.ſi mãdato.§.Paulus reſpõdit.Expone ibi de dolo,id eſt,mandati nomine doli. Itẽ opp. l. certi
2 cond.in prin.j.ſi cer.pet.Sol.iſta eſt generalis.† Vnde actio de dolo,quæ nõ concurrit cũ aliqua alia ſpeciali, ſed cum aliqua generali,& ſic maiori uel minori, bene cõcurrit, ut in ẽrio.Itẽ opp.l.ſi cũ exceptione.§.cũ q.s.tit.j.Sol.Metus habet ſe ut ſpecies,quò ad dolũ,& ideò illa minor,& ſic cõcur
3 rit cũ iſta,ut dixi.† Quæro,utrũ iſta actio cõcurrat cũ interdicto unde uir.Gl.hic q̃ non.l.ij.C. eo. uidetur dicere q̃ ſic. Pro qua facit q̃ omnis uis præſupponit dolũ. Et ſic uidet q̃ interdictũ habeat ſe ut ſpecies quò ad dolũ,unde poſſit cõcurrere,ſicut actio qd̃ me.cau.† Itẽ quærit,utrũ exceptio doli tollat actionẽ de dolo.gl.q̃ nõ.Pet.dicit cõt.q̃ dic, l.ij. C.eo.in j.q.per Dy.dicam in l.ſi.j.eo.ubi uidetur caſus.

§.IDEM Et Pomp.Op.l.pen.j.eo.Sol.ut in gl.& bene.

1 *Actionis appellatione,uenit exceptio facti,uel intentionis.*
2 *Titulus ex quibus cauſis maiores,habet tres clauſulas,unam qua ſuccurritur abſenti contra præſentem,aliam, qua ſuccurritur præſenti contra abſentem,aliam generalem,ſi qua mihi iuſta cauſa.*
3 *Clauſula generalis,ſi qua mihi iuſta cauſa,non habet locum in his in quib. ſpecialiter eſt prouiſum.*
4 *Doli primi,& ſecundi cauſa,contra committentem an agitur.*

§. IDEM Pomp.refert.Ei,qui eſt tutus ipſo iure,uel per integ.reſt.non competit hæc actio. Itẽ ad excludẽdam hãc actionẽ,ſufficit aliam ſemel competiſſe, niſi in ea
1 admittẽda quis dolũ paſſus fuerit.† No.q̃ appellatione actionis,continet exceptio facti,uel intentionis, & in integ. reſt.no.q̃ iſta uerba, ſi alia actio nõ erit referũtur ad initiũ. Opp.ad uer.ſed et ſi alia actio.innuit q̃ ſi quis paſſus ẽ dolũ malũ in amittenda actione,cõpetit de dolo actio.cõt. l. ait prætor.§.fi.j.ex quib.cau.ma.ubi cõceditur reſtitutio ei, qui per dolũ aduerſarij rẽ amiſit,ergo de dolo ceſſat.Sol.&
2 no.eam.† quia declarat multũ illũ tit.j.ex quib.cau.ma. & habet tres clauſulas,una quæ ſuccurrit præſenti ꝑ abſentẽ, alia abſenti ꝑ præſentem,in eo q̃ læſus eſſet in curſu tẽporis,alia habet clauſulã generalẽ, ſcilicet ſi qua iuſta cauſa mihi uidebit,&c.Aut ergo interuenit hic dolus,ut actio tẽpore perderet,& nõ habet de dolo actionẽ,quia poſſet petere reſtitutionẽ in integ.l.cõtraria.Et q̃ hic dicit,niſi in hoc quoq̃,&c.expone, quia tũc ei nõ imputatur, ſed reſtituit, nõ aũt dat actio de dolo.Si uerò fuit paſſus dolum, ut per deret actionẽ aliter q̃ tẽpore,tũc habet actionẽ de dolo, ut hic.Et ratio,quia edictũ ex quib. cau. ma. in duob⁹ primis
3 caſibus locũ nõ habet, in tertia clauſula † generali nõ habet locũ in his, in quibus ſpecialiter eſt prouiſum, ſed ſpe
4 cialiter ẽ,puiſum ꝑ eũ q̃ cõmittit dolũ, ergo,&c.† Itẽ quærit utrũ agetur cõtra eũ qui commiſit dolum pro primo & ſecũdo dolo.dic q̃ ſic,l.Atheius.j.de aqua plu.arcen.

1 *Actio de dolo an habeat locum,ſi dolus committitur in ipſa acceptilatione,ſed non in non implendo promiſſa.*

§. SI QVIS Cũ.Si actio quæ primò cõpetebat, facto partis eſt ſublata,actio de dolo nõ cõpetit.h.d. Op. eo modo,& uidet q̃ actio de dolo nõ cõpetat,cũ poſsit in integrũ reſtitui.l.ait prætor.in fi.ext.ex quib.cau.ma.ſol.ibi fuit amiſſa tpe,hic per acceptilationẽ,ad quã fuit dolo inductus, quare aũt de dolo non habeat locũ,dic ut ſ. dixi.
1 Quærit gl.quid ſi dolus cõmittatur in ipſa acceptilatione, ſed nõ in nõ implẽdo,,pmiſſa an habeat locũ actio de dolo?Iſtã quæſtionẽ diſputauit ſubtilꝰ in l.actione.C.de trãſ. & ibi eſt tex. Breuiter dic q̃ſi facio acceptilationẽ ut aliqd des,reſultat quidã ꝑctus innominatus,& ideò uidendũ eſt quis ꝑctus eſt.Et põt dici q̃ ſi do ut des, q̃m remittere ẽ da re,& tũc competet ob cauſam condictio,ut ſe reponat pri ſtinã obligationẽ.l.ſi quis accepto.j.de cõd.ob cau. Põt ẽt eſſe facio ut des,& tũc ſi ex tali facto aliquid adeſt tibi,eſſet idẽ q̃ in do ut des.Scilicet ſi remitterẽ tibi debitũ non liq dũ,unde eſt incertũ utrum tibi aliquid adſit, uel nõ, fortè poſſet competere actio de dolo,ſicut in facio ut des, d.l.actione.Dixi in l.naturalis.§.q̃ ſi faciam.j.de præſc.uer.

§. NON SOLVM.Si per aliam actionem contra aliũ idoneum competentem poteſt eſſe conſultum, ceſſat actio de dolo.Aliàs ſic,Actio competẽs aduerſus unũ, impedit actionem de dolo aduerſus alium, ſi tamẽ ille eſt ſoluẽdo.h.d.Op.gl.q̃ iſte eſt minor.l.ideo q̃.j.eo. ergo põ petere reſtitutionem in integ.Sol.ut in gl.

LEX VII.

1 *Actionis appellatione,continetur omne remedium, quo alicui poteſt eſſe conſultum.*
2 *Dolum ſi plures committunt,an quilibet teneatur de dolo,& quomodo.*
3 *Dolus tertij nocet,quãdo ex aliqua cauſa ille tertius reputatur idem quòd contrahentes.*
4 *Dolus ſi dat cauſam contractui bonæfidei,contractus eſt nullus, ſi contractui ſtricti iuris ualet,ſed agitur actione de dolo.*
5 *Distractus iudicatur ſecundum naturam contractus,à quo receditur.*
6 *Metus dans cauſam contractui,non facit contractum non ualere,ſicut dolus,& quare.*
7 *Contractus quando eſt nullus ipſo iure,qua actione reſcindatur,quatenus de facto proceſſit.*
8 *Actio de dolo datur tantùm in tribus caſibus, quando dolus committitur circa contractum.*
9 *Dolo commiſſo extra contractum,an detur actio de dolo.*
10 *Manumiſsio facta de ſeruo per emptorem,quando ualeat ſi dolus emptoris dedit cauſam contractui.*
11 *Dominium transfertur ex inutili contractu.*

a b LEGANTER.Aliàs,Et elegãter.ª Dolus tertij ꝑctũ nõ utiat,ſed dolus ᵇ ꝑctũ ſi dedit cauſam ꝑctui bonæ fidei,illũ reddit ipſo iure nullũ, ſecus ſi incidit in ꝑctũ.Primò ponit dictũ Pomponij.Secũdò ponit dictũ Iuliani.qd̃ uidet illi ꝑdicere.Tertiò ſoluit.iſtã ꝑrietatẽ. Quartò ex prædictis ponit duas cõcluſiones.Secũda ibi,nec uidet.Tertia ibi,hoc eſt.Quarta ibi,ſm quæ.examinabimus
1 per partes,Ex primo dico no.† q̃ appellatione actionis cõtinetur omne remediũ quo alicui põt eſſe cõſultũ,& ſic ponitur largiſsimè,& generaliſsimè.Secũdò no.de dolo inducenti & dante cauſam ꝑctui.Gl.tangit,& in recitatione gl. dicemus.Op.q̃ male dicit Iuriſc.hic q̃ Pomp.excepit,imò fuit prætor in ſuo edicto, ideò dicit gl. excepit Põponij, id eſt, excepta expoſuit. Vel dic, excepit,id eſt accepit.q.d. uerba edicti ſic intellexit.Secũdò op.q̃ uerbũ actiõis,accipiatur ſtrictè,ita q̃ exceptionẽ nõ cõpræhendat,ſ.tit.j.l.ex tat.cõiuncto eo q̃ habuiſti in l.ſcilicet & partus.§.fi.ſ.tit.j. ubi licet edicto diui Marci quis perdat actionẽ, nõ perdit exceptionẽ,j.de act.& ob.l.actionis uerbo.Sol. Intelligo q̃ hic uerbũ actionis,proferebatur in fauorẽ rei ad excludendã actionẽ famoſam,ſeu odioſam,& ideò accipitur largiſsimè.In cõtrario,pferebat in materia odioſa, et ideò fit interpretatio ſtricta ad eundẽ finẽ, ut actio odioſa & pœnalis ex edicto diui Marci excludatur.Vnde hæc interpretatio debet fieri largè & ſtrictè,prout cauſa,de qua agitur,eſt fauorabilis,uel odioſa.Venio ad ſecundã partẽ,& uidet q̃ Iul.nõ bene dixit,quia ꝑ ſeruũ manumiſſum nõ daſ reſtitutio.C.ſi aduer.li.l.j.& ij.Sol.nõ datur reſtitutio,ut reuocetur in ſeruitutẽ,ſed ut damnum emẽdet, bene datur actio, loquitur hic.Cõtra hoc opp.ex dolo cõmiſſo in ſeruitute, nõ teneẽ liber factus.l.at q̃ natura.§.Sceuola.ſ.de neg.geſt. & C.an ſer.ex ſuo fac.l.j.Sol.Ibi dolus fuit cõmiſſus à ſeruo ꝑhente,hic fuit cõmiſſus à ſeruo nõ ꝑhente,licet fuerit dolꝰ cõmiſſus in ꝑctu,nõ tñ ipſe contrahebat,ſed tertius, tenet ergo ex hoc dolo,ſicut in ſimplici delicto in ſeruitute commiſſo.Opp.quia etiam ex delicto cõmiſſo in dominũ non tenetur factus liber.l.j.C. de nox.& l.ult.C.an ſer.ex ſuo fac.

Sol.

Sol.duobus modis fuit hic dolus cõmiſſus, ut libertatem conſequatur,ibi loquitur in alio ſimplici delicto. Et hæc ſol. eſt ſatis bona.Vel hic fuit dolus collatus in tempus libertatis,& iſta põt eſſe bona.Venio ad tertiã partẽ,& nunc intro gl.magnã.In iſta tertia parte ponunt tria dicta, Primũ, q̃ dictum Iul.habet locũ,quãdo emptor omnino caret dolo,& loquitur de dolo qui incidit in contractũ, & ſic ꝑctus non eſt nullus,& dolus tertij nõ nocet emptori. Secundũ, qd̃ dictũ Iul.habet locũ quãdo dolus dedit cauſam ꝑctui, & ſic ꝑctus eſt ipſo iure nullus,& in hoc ſecũdo ſunt opi. & lect.diuerſæ,cuius timore eſt facta gl. magna. Tertiũ dictũ
c eſt,q̃ cõtra manumiſſum nõ datur reſtitutio ratione ætatis,& in hoc ſunt etiã aliquæ uarietates, ut in ſeq.gl.ſuper uer.in integrũ,reſtitutionẽ. Ad ſm ergo dictũ opp. & uidet q̃ dolus ſerui, qui dat cauſam cõtractui, nõ facit cõtractũ ipſo iure nullũ,quia dolus tertij,alteri nocere nõ debet.l.ſi procurator.j.de dol.excep.& l.iniquiſsimũ.j. de iur. & fac. ig.l.ſumma.§.emptor.j.de pec.Huius timore ſunt in iſto reſponſo,ubi dicit,aut nullam eſſe uenditionẽ,&c.tres lec.in gl.Prima qd̃ loquatur de dolo cõmiſſo per ſeruũ. Ad cõt. reſpondet gl.dolus tertij non debet nocere, uerũ eſt tertij penitus extranei,ſed hic ille tertius erat ipſa res, ſuper qua fiebat cõtractus,& ſic ueniebat in contractũ,meritò uitiat, ar.§.quod met.cau.l.metũ.§.cũ ante.Vide gl.hæc nõ eſt uera,per ll.allegatas in cõt.Non ob.l.metũ.§. cũ aũt. quia ibi loquitur in actione qd̃ met.cauſa quę eſt ſcripta in rẽ,ideò dolus unius nocet omnibus, ad quos cõmodũ peruenit ex metu,ſed actio de dolo perſonalis eſt, ideò perſonã cõmittẽtem non egreditur.Ideò alij legũt ſecũdo modo,& dicũt quod hic dolus fuit cõmiſſus à ſeruo, & emptor participauit dolũ,& intelligũt iſti ſic, & qd̃ dictũ Iul. habuit locũ,quãdo emptor omnino caruit dolo incidẽti.Nã ſi dolũ incidẽtẽ cõmiſiſſet,teneretur actione ex empto.Si uerò dolus dediſſet cauſam cõtractui, & iſtũ dolũ participaſſet emptor,ꝑctus eſſet ipſo iure nullus,& ſimiliter dominus non tenetur,ſed ſeruus.Habetis modò caſum in iſto uerſ.ſecundum iſtã lec.Opp.ad hoc in gl. q̃ duo cõmittunt dolum,
d ᵈ quilibet tenetur de dolo,j.c.no.l.ſi plures.Si igitur hic ſeruus,& emptor participauerũt dolũ, nõ debet excuſari ſeruus ab actione de dolo.Sol.Gl.circa hoc loquitur aliquã-
2 tulũ obſcurè, ideò dicas breuiter, † Qñ plures cõmittunt dolum principaliter,quia ad quelibet eorũ negotiũ principaliter & pariter ſpectat, & tũc quilibet de dolo tenetur d.l.ſi plures.j.eo.& ſ.ne quis eũ qui in ius uoc.l.pe.§.hoc iu dicium.Qñq̃ negotiũ ſpectat ad unũ principaliter,ad alium non,tunc ſi quidẽ unus cõmiſit dolum, & alius culpã, cõuenitur prius ille q culpã cõmiſit.j.loc.l.cũ plures. §. ueſtimẽta.Aut ambo cõmiſerant dolũ, & tũc ſi quidẽ fuit dolus dans cauſam ꝑctui,prius cõuenitur ille ad quẽ principaliter negotiũ ſpectat,ut hic,in ſubſidiũ deuenitur ad eũ, ad quem ſpectat incidenter, ut ad ſeruũ manumiſſum, ar. j.ea.l.§.ſi quadrupes.& §.ſi dolo.Aut fuit dolus incidẽs in ꝑctu,& tũc quia iſte purgatur per actionẽ deſcendentẽ ex eo ꝑctu impedit oriri actionẽ de dolo, ideò ille ad quẽ negotiũ principaliter nõ ſpectat, nõ poterit cõueniri, nec ex ꝑctu,quia nõ ꝑxit,nec de dolo,quia alia actio cõpetit, niſi forte in ſubſidiũ.ſ.l.prox.& j.ea.l.§.ſi quadrupes.Iſta lec.uideturin ſe uera,tamẽ quia continet diuinationẽ ex eo qd̃ dicit,qd̃ uterq̃ participauit dolũ. Alij legũt iſtũ uer.tertio modo,quod ille uer.aut nullã.loquatur q̃ñ dolus dans cauſam ꝑctui,fuit cõmiſſus ab emptore tantùm, quo caſu dolus ipſius emptoris reddit ꝑctũ nullũ ipſo iure, & ſic ceſſat ꝑrium primo factũ, quia dolus alterius ſibi nõ nocet, ſed
3 dolus ſuus proprius.Et ſic fateꝫ q̃ dolus alterius alteri nõ põt nocere.Ad hoc Opp.j.eo.l.ſed & ex dolo.Sol. † Dolus alterius nõ nocet,niſi ex aliqua cauſa, ille tertius reputeẽ idẽ q̃ ꝑhentes,ut in tutore,& curatore,& in negotiorũ geſtore,cuius factũ ratũ habemus, & in eo cui hæredes ſumus,
e ut in gl.Secũdo opp.ᵉ ſi dolus dedit cauſam ꝑctui, ꝑctus ẽ
f nullus ipſo iure,ᶠ ut hic dicit in tex.ergo nõ eſt neceſſaria actio de dolo.ſ.l.j.§.idẽ Pomp.dicit gl.q̃ hoc eſt uerũ, niſi ſit peruentũ ad traditionẽ tunc enim agitur actione de dolo

Bar.ſuper ff.uet.

ad reſcindendũ quatenus de facto proceſſit. Et hoc ẽ q̃ dicebat Bulga.in quadã ſua gl.præceſſit uẽditio ut infirmã,ſeq̃ traditio ut infirmanda,per actionẽ de dolo, & in hoc reſident gl.noſtri.Gl.C.de reſcin.uẽd.l.ſi dolo.uidet dicere q̃ ad reſcindẽdũ ꝑctũ agit actione ex ꝑctu,nõ de dolo, qd̃ an ſit uerũ, dicã,j.Opp.ulterius,& procedo in gl.ſi ꝑctus erat nullus,ergo traditio facta fuit indebitè,ergo habebit locũ cõdictio indebiti,& ſic nõ habet locũ actio de dolo.Dicit gl.fateor q̃ actio de dolo cõcurrit cũ cõdictione indebiti,quæ generalis eſt,ſimile in l.ſi legatarius.j.eo.Iſta eſt bona,Vel dic q̃ hic nõ cõpetebat cõdictio indebiti,quia erat tutus exceptione doli,quæ eſt facti,uel intentionis,ſed illa cõdictio indebiti nõ impedit,l.qui ſe debere.j. de cond.ob
g cauſam.& ſic tene præcedentẽ. Opp. C. de reſcin. uẽd.§.l.ſi dolo.C.de trãſ.l.trãſ.Sol.dicit gl.cõtractus eſt ipſo iure,nullus,ſi hoc uult deceptus.Secus ſi uult ſtare ꝑctui,ut in ẽrijs. Ita dicitur hic in gl.magna.& in præcedenti gl.parua, & bene,l.Iul.§.ſi quiscolludente.de act.emp.Op.C.de inu.ſtip.l.
4 dolo.Dicit gl.† q̃ qñ dolus dat cauſam ꝑctui bonæfid.ꝑctus eſt ipſo iure nullꝰ,ut hic.*Sed qñ dat cauſam ꝑctui ſtricti iuris,ualet* ſemꝑ ſed agitur actione de dolo,ut in cõt.Ita tenet gl.ubiq̃ Pet.cõt.hoc & Cy.refert,C. de reſcin. uen.l.ij.in pe.q.& d.l.dolo.de inut.ſtip.& probat ſic,in metu inest dolus,ut ſ.tit.j.l.ſi cũ exceptione.§.eũ qui.Sed uẽditio facta metu ualet.l.metũ.§.uoluit.& l.ij.ſ.q̃ metus cauſa. ergo,&c.Prætereà, quãdo cõtractus habet ſua eſſentialia,licet dolus uel aliud delictũ dederit illi cauſam ꝑctus,ualet ipſo iure,licet non in effectu,l.iuris gẽt.§.ſi ob maleficiũ. ſ.de pac.j.de uer.ob. l.ſi plagij.& j.de cõd.ob tur.cauſam. per totũ. Non ob.iſta lex,quæ dicit uenditionẽ nullã eſſe,quia intelligo nullã, ſ. in effectu.non ob.l.ij.§.fi.j.pro ſoc.ubi expreſſè dicit ſocietatẽ eſſe nullã ipſo iure.j.tit.j.l.in cauſæ.quia expone, ipſo iure,ſcilicet ſi opponaꝫ ab homine,ſicut dicimus in cõpenſatione.Inſt.de act.§.in bonæ fidei.circa fi.Et ſic dico q̃ agit actione ex eo ꝑctu ad reſcindendã.Cy.d.l.dolo & l.ij.de reſcin.uend.& Pe.hic,Iac.But.non examinauit iſtã opin. Pet. ſed tenebat gl.noſtrã ſimpliciter.Mihi uideẽ q̃ gl.noſtra dicat purã ueritatẽ.Primò per hanc l.& l.in cauſæ.in prin.j.tit. j. & d.l.ij.pro ſoc.ubi eſt tex.Probo per rationes inconuinci biles,qñ dolus purgatur per actionẽ deſcendentẽ ex ꝑctu, illa actio daſ ꝑ hæredes.l.ſi hominẽ.§.datur.j.depo. & l. ex poſiti.& l.ex ꝑctib.de ac.& ob.Sed qñ dolus dat cauſam bonæfidei ꝑctui,actio non daſ ꝑ hæredes,ut inſt.de perpe. & temp.act.§.aliquãdo.Ergo cõcludiẽ qd̃ dolus nõ purga
5 tur per actionẽ ex ꝑctu. Prætereà † diſtractus iudicatur ſm naturã ꝑctus,à quo recedit, l.de tutela.C.de in integ. reſt.l. emptione.ſ.de pact. Sed qñ dolus dat cauſam diſtractui, uel liberationi ſuper ꝑctu bonæ fidei,impedit liberationẽ totaliter,ſecus in ꝑctu ſtricti iuris.j. prox.§.ergo eodẽ modo impediet ꝑctũ ualere ipſo iure,& ſic eſt caſus,ꝓ nobis.j. prox.§.Vel aliter forma arg.ſi dolus dat cauſam liberationi,in contractib.bonæfid.impeditur liberatio.j.prox.§.Si ergo impeditur liberatio,quæ eſt fauorabilis, multò magis impeditur obligatio.l.Arrianus.de act. & ob. Prætereà q̃ hoc ſit uerũ,apparebit ex ſolutione cõtrariorũ.Ad aliud
6 † qd̃ dicit de metu,qui dat cauſam ꝑctui,reſpõ.gl. C.de reſcin.uend.l.j.& d.l.dolo.C.de inu.ſtip.quia aliud in metu, aliud in dolo ſimplici.Rationẽ aſsignant doc.declarando gl.quia metus nõ excludit cõſenſum.l.ſi mulier. §. pe.ſ.tit. j.ſed dolus cadit in ignorante,ideò impedit cõſenſum,l. ſi per errorem.ſ.de iur.om.iud.Iſta ratio non placet mihi,quaſi cõtractus eſſet nullus,ꝓpter defectũ cõſenſus,eadẽ ratione diceremus nullum cõtractũ ſtricti iuris, quia cõſenſus deficit.l.inter ſtipulantem.§.j.j.de uer.ob. Prætereà non eſt uerũ q̃ dolus impediat conſenſum circa cõtractũ, nec erratur in cõtractu,ſed erratur in cauſa, ꝓpter quã quis impeditur,ſed inducitur ad ꝑhendum,j.eo.l. ſi quis affirmauerit.ita in metu,in cõtractu conſentitur,ſed cauſa conſenſus fuit metus,ut hic,cauſa conſenſus fuit dolus. Dicẽdum eſt

ergo, ille qui cõsentit, ꝓpter metũ, nõ errat in causa cõsensus, imò scit eam, & purè consentit, ꝓpter metũ tñ, ideò uale ꝯ actus. Fallit in dote, ut l. si mulier. ſ. si dos. ff. tit. ſ. Ille uerò qui consentit propter dolũ, errat in causa consensus, unde consentit sub quadã conditione, si uerũ est illud, propter qđ inducitur ad ꝯsendũ, quod cũ uerum non sit, facit deficere cõsensum, meritò ꝯ actus est ipso iure nullus, & hoc in bonæ fidei cõtractibus, in quibus habetur ratio de eo qđ est æquũ, licet in cõtractu non uenerit, ut Inst. de act. ſ. actio nũ. At in ꝯctibus stricti iuris, licet quis inducatur per dolũ, uerũ est qđ iste cõsentit, sed iste consensus, licet fiat per causam in qua errauit, illa causa est extra contractũ, & ideò in istis cõtractibus qui stricte cõsiderantur, non attenditur illa causa de iuris rigore, ideò prætor succurrit per actionẽ de dolo, uel doli exceptionem. l. dolo. C. de inut. stip. Non ob. quod dicit, qñ contractus habet sua essentialia, quia dico ꝙ in cõtractibus bonæ fidei non habet sua essentialia, qa ille cõsensus est cõditionalis, & conditio deficit, sed ꝯ actus stricti iuris habet sua essentialia, quia talis cõditio de stricto iure non attenditur. Fateor tñ unũ quod Pet. dixit, qđ cõtractꝰ bonæ fidei, cui dolus dedit causam, est ipso iure nullus, si opponatur ab homine. Et hoc est quod gl. tua dicit, qđ ita demũ nullus ẽ, si deceptus hoc uult ꝙ sit nullus. Sed in hoc Pet. errauit, quia secundũ gl. & opi. quã teneo, eo ipso qđ declarat se nolle contractũ ualere, in iudicio, uel extra, ꝯctus est nullus ipso iure, nec datur actio ad rescindendũ, cũ ab ipsa lege rescindatur. l. quæ sub cõditione. in fi. ff. de cõd. inst. Sed Pet. dicebat qđ datur actio ad rescindẽdũ
7 ꝯctum, qđ falsum est.† Quæro ergo, & reuoco in dubiũ, qñ
h ꝯctus est ipso iure nullus, qua actione rescindatur,[h] quatenus de facto ꝓcessit? Quando ꝙ cõtractus est ipso iure nullus ex cõuentione partium, tunc agitur actione ex eo cõtractu ad rescindendum, quatenus de facto processit, ut ff. de cõt. emp. l. sed Celsus. ſ. si fundus. & l. ex emp. ſ. is qui. de ac. emp. Si uerò cõtractus est nullus ipso iure, ex legis dispositione, tunc si ego uellẽ petere pronunciari nullũ, puto qđ hoc posset fieri per officium iudicis. gl. l. ſ. ff. de fer. Et ita põt loqui gl. l. si dolo. C. de rescin. uend. & quod dixi plenius in l. quæ sub conditione. in fi. de cõd. inst. Sed si uolo petere rescindi, quatenus de facto processit, nunquã cõpetit actio ex eo ꝯctu. l. uẽditi. la ij. C. de act. emp. sed cõpeteret actio de dolo uel conditione indebiti, ut hic. Eodem modo possumus dicere, si processum esset ad promissionẽ per stipulationẽ, uel acceptilationẽ, ꝙ illa promissio, uel acceptilatio rescindatur, ut illud qđ operatur traditio in istis corporalibus, operetur promissio uel acceptilatio in istis iuribus incoralibus, l. de tutela. C. de in integ. rest. uel cessio. l. ult. C. quãdo fis. uel priua. & l. ad eũ. ff. de don. Procedo ulterius, habes ergo ex prædictis,† ꝙ qñ dolus cõmittitur in ꝯ
8 ctu stricti iuris, semper purgat per actionẽ de dolo, uel doli exceptionẽ. l. dolo. de inu. stip. & l. si quis cũ aliter. ff. de ✠. ob. Si uerò cõmittitur in ꝯctibus bonæ fidei, aut dolus est incidens, aut dolus dat causam cõtractui, & hoc secũdo casu cõpetit actio de dolo. Itẽ est tertius casus, scilicet in ꝯctu facio ut des, qñ ex facto nihil adest parti, ut l. naturalis. ſ. quod si faciã. ff. de præsc. uerſ. Et sic sunt tres casus tantùm, in quibus datur actio de dolo, quãdo dolus cõmittit cir-
9 ca cõtractum. Quæro,† quãdo dolus cõmittitur extra cõtractum, utrùm competat actio de dolo? Gl. dicit, aut cadit in speciale nomen maleficij, & nõ cõpetit de dolo, aliàs sic. Vide gl. hic quæ dicit ꝙ qñ cadit in speciale nomẽ maleficij, nõ habet actionẽ de dolo. Est uerũ si ex hoc maleficio ẽ ꝓdita actio ciuilis specialis. Secus si non esset ꝓdita actio ciuilis, sed solũ actio criminalis, l. si legatarius. ff. eo. de fal. l. qui nomine. Itẽ hoc est uerũ, nisi illa actio ciuilis esset ꝓdita ex eadẽ æquitate, qua actio de dolo, uel esset specialior. l. si cũ exceptione. ſ. eũ qui. ff. tit. ſ. Sumus expediti de ista gl. magna, ueniamus ad aliã gl. Opp. dicitur in tertio dicto, ꝙ ad uersus manumissum non habet locũ restitutio. Cont. ff. de mino. l. si ex causa. ſ. fi. & l. seq. Sol. Verum est de iure tantũ, nisi ex causa concedatur à principe. Itẽ opp. ꝙ iste minor restituatur contra emptorẽ, ideò quia minor est deceptus, in eo qđ uendidit. l. si res. ſ. ff. de iur. dot. ergo non debet dari actio de dolo. ff. co. l. ſ. ſ. idem Pomp. Sol. huius timore gl. restringit hanc l. ꝙ emptor erat pater, uel patronus, ꝯ quem non poterat restitutio postulari. Ista est diuinatio. Alij dicunt ꝙ hic emptor non erat soluendo, ut ff. l. prox. Vel dic ꝙ hic emptor manumiserat seruũ, ut dicitur in tex. & ideò nõ poterat cõueniri aliquo remedio. ff. de cõd. ind. l. in sum
10 ma. ſ. fi. Quæritur† circa istã partem, qñ dolus emptoris dedit causam cõtractui, utrũ ualeat manumissio facta ab emptore? In gl. sunt duæ opin. quidam dicũt ꝙ non, per l. ij. qui. ad lib. procla. non licet. Secunda opin. innuit cõt. & ista est uera. Pro cuius declaratione aduerte, Qñ ꝙ ꝙs emit seruũ per uim, & tunc quia uenditor habet utile dominiũ. l. metum. ſ. uolenti. ff. tit. j. ideò emptor manumittere non potest. Ita loquitur d. l. ij. Quãdoq; quis emit per dolũ, tũc in emptorẽ trãsfertur dominiũ perfectè, nec põt cõueniri rei uendicatione, sed actione personali de dolo, ideò tunc ualet manumissio, ut hic, & d. l. in summa. ſ. pe. de cõd. ind.
11 Iuxta l. istã† quæritur, an ex inutili contractu transferẽ dominium? & uidetur ꝙ non. l. nũquam nuda. ff. de acq. rer. do. In cõt. uidetur casus hic, quia si cõtractus est inutilis, quia dolus dedit ei causam, re tradita agit de dolo. Si enim cõpeteret rei uendicatio, dominio non translato, non haberet locum actio de dolo. Et in hoc resident gl. nostra. & sic tenet ꝙ ex inutili contractu transfertur domini
um. Quod est uerum, * sicut ex qualibet cau
sa putatiua, ff. de cond. inde. per totum. Hoc tangitur per gl. l. non dubiũ. C. de legi. & de fide inst. l. contractus. Examiuaui plenè in. l. ſ. ſ. si uir uxori. ff. de acq. poſſ.

* *Verum. Quod tamẽ non satis animaduerit Bar. l. v. nu. 25 C. de legib. Verium in posterum se restituit, & addit reg. sing. q. ex contractib. qui fiunt præter legem dominium transferatur: ex contractibus qui fiunt contra legem, non utiq; eo. nu. xxviij.* I. Con. B.

ADDITIO.

a Eleganter. Bal. l. j. C. ne ex deli. defun. ubi dicit, q. principium huius l. habet locum quando dolus oritur in ipso contractu, sed quando oritur seorsum post contractum in executione contractus, habet locum hæc l. ſ. fin.

b P. PAV. P. *Dolus. Ant. Nicell. in trac. concordiarum, gl. in concor. xiij. ubi facit xviij. limit.*

c Dictum. Et dum dicit gl. quod dolus proxenetæ, non utitiat contractum, delegat Bal. l. multum. C. si quis alteri uel sibi. & ibi de off. proxenetæ, et hic adde l. ij. ff. de proxenetis.

d Dolum. Quando plures committunt dolum, qualiter puniantur, Bar. & doc. l. si procurator. C. de procur.

e P. PAV. P. Opp. *Iaſ. ſ. actionum. in gl. j. poſt princ. de act. Inſt. & ibi ponit de multis alijs diſpoſitionibus, an propter dolum reddantur nullæ ipſo iure, an uũ iſta diſtinctio quæ fit inter contractus bonæ fidei & ſtricti iuris, habeat locum de iure can. Bal. tenuit q. non, ſed in omni caſu utitiatur contractus. Quæro ſi dolus dat ei cauſam? uide Iaſ. dubitantem in l. cum poſtea quã. C. de pact.*

f Iure. Bar. l. ſub prætextu. circa fi. C. de tranſ. et quando contractus per dolũ initus ſit nullus ipſo iure, Bal. l. non dubium. C. de legib. Bar. l. ſi id quod. de uer. ob. & ibi per doc. adde tamen q. dolus tutoris, non reddit contractum nullum, niſi emptor participet. l. ij. & ibi Bal. C. ſi aduer. uend. Io. And. c. cũ dilecti. de emp. & uend. ſed Abb. ibi tenet opi. Bar. quam limitat in ſpecialibus, per c. cum dilectus. quod me. cau. Item limita in matrimonio, per gl. ff. de ri. nu. l. à diuo. & Bar. ff. prox. Item dolus dans cauſam contractui ſtricti iuris, reddit contractum ipſo iure nullum, fauore dotis. l. ſi cum dotem. ſ. ſi mulier. & ibi tmo. ſol. mat. Quid ſi dolus dat cauſam matrimonio? Bal. l. cũ Archimedoram. C. ut in poſſ. leg. Et no. bene, q. nunquam dolus operatur, uel excuſat, niſi quando quis caperet prudentiſſimum, ſic requiritur q. metus ſit talis, qui caderet in conſtantem uirum. Ita no. Inn. c. cum dilectus. q. met. cau. & Bal. rub. C. de reſc. uend. An dolus dans cauſam teſtamento, reſcindat teſtamentum, Bal. l. ſi frater. C. qui teſta. fac. poſſ.

g P. PAV. P. *Ven. Sed quid ſi eſt contractus duplex, ſcilicet bonæ fidei & ſtricti iuris, ad inuicem, ut quia cõtractui bonæ fidei, adijcitur ſtipulatio. Bal. d. l. dolo. de inut. ſtip. Et no. q. ſi deceptus uult ſtare contractui inito dolo, poteſt. Bal. l. j. C. plus ua. q. agi. & l. dolum. C. de peri. & com. rei uen. et ibi dicitur, q. cogitur declarare. & adde gl. l. à diuo. de ritu nup. & quæ dixi poſt Bar. l. cum lex. de fideiuſ. Limita niſi in contractu deficeret cauſa ſubtilis, ut quia erat cauſa impoſſibilitatis, Bal. per illum tex. in l. ea quæ. C. de dõn.*

don. ante nup. & per gl. d. l. à diuo. Iaſ. ſ. actionum. Inſt. de act. & quando contractus eſt ipſo iure nullus propter dolum, poſſit deceptus ſtare contractui, & tunc ualebit, & ibi adducit quædam alia ſimilia, & adde q. ille in cuius fauorem contractus eſt nullus, poteſt ſtare contractui, et quando uelet ipſum obſeruare, ſi alia uia uellet poſtea petere contractum reſcindi, illa ſibi non competeret, quando eſſet ipſo iure nullus, quia poterat dicere contractum eſſe ipſo iure nullum, & mero iure inualidum, & petere reſciſionem alia uia, uide & pondera Com. conſ. clxxx. prope fi. But. conſ. xxij. j. col. poſt medium. Fel. c. tuis. in prin. ext. de teſti. & q. ille qui dolo fuit in ductus, poteſt ſtare ut contractus ualeat, Bar. l. cum hi. ſ. eam tranſac. ff. de tranſac. Item de minore, & eccleſia contrahente ſine ſolennitate requiſita. an ſi in eorum fauorem contractus celebratus tendat, ualeat, Iaſ. l. iuris gẽt. ſ. prætor ait. ad fi. ff. de pact. Itẽ quòd teneatur declarare, an uelit ſtare cõtractui, uel non, Iaſ. l. tranſactione. in fi. C. de tranſact. Item q. ubi in actis de liquid requiritur in fauorem alicuius, non attendatur ſiue ille actus ſit ſibi utilis, uel non Iaſ. l. non eò minus. C. de proc. l. is cui bonis. j. col. de uer. ob. et quæ habes in Bertac. uer. Statutum. de contrac. in illa materia ſtatuti prohibentis contrahere mulieres, uel ſe obligare ſine conſenſu propinquorũ. ubi autem contractus alia ratione eſſet nullus, poſſet conſenſu partium approbari. Barb. conſ. xxij. uol. iiij. ij. dub. ubi etiam dicit, q. ille qui poteſt aliquid uigore contractus, poteſt poſtea allegare contractum eſſe nullum.

h Reſcindatur. Idem l. ſi id quod aurum. ff. de uer. ob.

1 *Doli actio an competat, ſi dubitetur aliam competere.*
Doctorum opiniones, ſedes communes.
2 *Contractus bonæ fidei, & ſtricti iuris differentiæ ratio.*
3 *Obligationem quæ impediunt oriri, impediunt eius ſolutionem.*
4 *Libellus qualiter formetur in hac actione.*
6 *Deterioratam recipere rem quando quis cogatur.*

a §. NON SOLVM.[a] Si res debita soluat deteriorata agitur ex stipulatione doli, si est interposita, aliàs in ꝯctibus bonæfidei agitur actione primæua, in stricti iuris de dolo. Primò ponit dictũ Labeonis, secundò ponit re
1 prehensionẽ eius. Secunda ibi, sed est uerius, & est difficilis. §. Casus in terminis, dictũ est. ff. ꝙ ubi alia actio nõ competit, datur de dolo. Dicit Labeo, hoc est uerũ, etiã si dubitet an alia cõpetat. Et ponit duo exempla, unũ in ꝯctibus bonæ fidei, aliud in stricti iuris. Et istud reprehendit per Iurisconſ. quia non dubitat de actione, quia aut est ꝯctus bonæ fidei, & agitur actione ex eo ꝯctu. Aut est stricti iuris, & tũc de dolo. Pro declaratione tex. ante omnia quæro primò in quo corrigatur. Labeo dicunt quidã in dicto exemplo, quasi sit impossibile ꝙ sit dubiũ, an illa actio cõpetat, cùm ius semp sit certũ. l. ij. de iu. & fa. ig. Alij dicũt qđ corri
1 git exẽplo, nõ dicto. Sed tũc quæro† qđ erit exemplũ dicti, ſ. quod dubitet, an alia actio cõpetat? Dicũt quidã, ꝓpter dubiũ facti, puta si liberauit te ab actione de qua erat dubium, an cõpeteret, & sic erat exemplũ in gl. l. actione. C. de trãsa. in l. j. ſ. pe. ff. eo. & l. naturalis. §. qđ si faciã. ff. de præsc. uerb. Sed hoc nõ placet, quia si nõ põt ꝓbari, habet perin de ac si nõ esset. l. duo sunt Titij. de test. tut. Dicas ergo ꝙ potest esse, ꝓpter dubiũ iuris in casibus, ubi sunt opi. doc. l. cũ de nouo. C. de legi. & ibi no. in j. cõst. C. ibi, certa & pupillo post leges cõponere. Exemplũ in opinionibus, quę sunt in l. dos à patre. C. fol. ma. & in l. pui Romæ. §. duo fratres. ff. de uer. ob. & in auth. ex causa. C. de lib. præter. & in l. precibus. in materia cõpendiosę. C. de inst. & substit. sub cõd. fac. Et in omnibus istis propter dubiũ iuris nõ impediretur actio
2 de dolo. Secũdo quæro† quæ est ratio differẽtiæ inter ꝯctũ bonæ fidei, & stricti iuris? R. quæ impediũt obligationem oriri, ea impediũt dissolutionẽ ipsius obligationis. l. de tutela. & ibi no. C. de in inte. rest. Sed dolus qui dat causam ꝯctui bonæ fidei, impedit obligationem oriri ex illo ꝯctu, ſ. ꝓx. uidistis, secus si dat causam ꝯctui stricti iuris. Eodẽ mõdolus dans causam dissolutioni, impedit liberationẽ in ꝯctibus bonæ fidei, secus in ꝯctibus stricti iuris, hic ẽ casus, & ex hoc cõfundit opi. Pet. ut ff. dixi. His præmissis op. & uidet ꝙ in dubio debeat dari actio præscri. ✠. ff. de præsc. ✠. l. j. & ij. l. quoties. & l. j. ff. de inst. Sol. Ibi erat dubiũ in quã speciem ꝯctus cadebat, ideò recurrit ad actionẽ præsc. ✠. hic erat certũ, sed dubitabat quæ actio cõpeteret, ꝓpter aliũ dubiũ iuris, ut ff. dixi. & istud erat examinandũ ꝓpter actionẽ de

3 dolo. Itẽ op. ꝙ † semper agat actione prima, nõ de dolo. ff. cõmo. l. iij. ſ. si reddita. & de ſol. l. etiã. Huius timore gl. hic in trat unã distinctionẽ multũ pfectè, quã ponit Dy. l. huiusmodi. ſ. ædes. ff. de leg. j. Plenius Cy. l. exhibitionis. C. ad exhib. Ego plenissimè in. l. Iul. ſ. j. ff. de uer. ob. tamẽ per gl. hic plenius quã alibi. Vide igitur gl. & signa eã. Circa istud qđ dicitur in gl. super uer. de dolo, ibi, interdũ peto rẽ quã ha-
4 beo,† quæro qualiter formetur libellus? Dixi uobis in l. iij. ſ. si reddita. ff. cõm. Cy. ponit in l. exhibitionis. Tex. est in l. Iul. ſ. j. ff. de uer. ob. quia petã rẽ, nõ ut des mihi rẽ, qa eã habeo, sed ut mihi det illud ꝙ deest, siue sit æstimatio deterio-
rationis, siue cautio de cuictiõe. siue aliquid aliud. Itẽ quæ-
5 rit gl.† quid si aliquis recepit rẽ deterioratã, an præiudicet sibi in recipiẽdo? Gl. ponit hic opi. De hoc uidistis gl. i hac in prin. ff. de trit. & tetigi in l. cẽtum Capuæ. & l. fi. ff. de eo qđ
6 cer. lo. Itẽ quærit gl.† an quis cogat recipere rẽ deterioratã? Prò declaratione gl. debes scire, qđ qñ quis debet ex una causa, nõ cogit creditor recipere particulatim solutionẽ, sed qñ debet ex pluribꝰ causis, si soluit ex una causa perfectè, cogitur recipere, licet ex alia causa nõ soluat. ff. quib. mod. pig. uel hyp. sol. l. ult. Nunc ad propositũ redeo, qñ res debet ex ꝯctu bonæ fidei, ipsa res & æstimatio deteriorationis uenit in eadem actione, ut hic uides, ideò non cogitur recipere nisi totũ, quia perfectè nõ soluit. Sed si res debet ex ꝯctu stricti iuris, & debetur una actione, ſ. ex stipulatu, & æstimatio deteriorationis, debetur actione de dolo. Si igit soluitur ex una causa, cogitur recipere. Ita dicit gl.

ADDITIO.

a P. PAV. P. *Solum. Iaſ. ſ. actionum. Inſt. de act. circa iſtum tex. dum fit differentia inter contractus bonæ fid. & ſtricti iuris, quando ſoluitur res deteriorata. Limitat iſtum tex. per Raph. l. ſi ſeruum. in prin. de uer. ob.*

§. SI SERVVM. Actio legis Aquiliæ, & exhibendum, item actio ex testamento, actionem de dolo excludũt
h. d. cum §. seq.

§. SI QVADRVPES. Actio legis Aquiliæ, uel de pauperie, hãc actionẽ excludit, licet nõ solutio, sed noxe deditio subsequat, secus si dñs esset simpliciter nõ soluẽdo. Casus in terminis, Eramus tres scholares, quorũ erant duo qui habebãt duos equos inimicos, ego erã in medio, sed dolo exiui de medio, ita ꝙ unus ex illis eqs fregit crus alteri, quæritur an det leso actio de dolo cõtra me. R. si põt habere locũ hęc cautio. l. Aquil. uel de pauperie, nõ dat, aliàs aũt dat cõtra me de dolo. Opp. ꝙ iste, cuius dolo factũ est, teneat in factũ subsidiaria legis. Aquil. et sic nõ de dolo
l. Itẽ Mela. §. itẽ. ff. ad l. Aquil. Sol. dicit gl. hic dolus fuit commissus in omittẽdo,[a] & sic actio legis Aquil. nõ habet locũ. l. si usufructus. §. de prætetitis. ff. de usufruc. & ideò ut ponerem exemplũ in dolo cõmisso in omittẽdo, ponẽ casum in
duob. equis, qui se simul nõ cõpatiebant, & ego equitabã medi⁹, inter duos eqtantes, in illis eqs cùm essem⁹ in uelo-
ci itinere, ego steti firmus, illi præcesserunt, & se percusserũt, certè per me nihil est actũ, sed fuit in culpa permittẽdo eos iungi, & inuicem lædi, Ita loquit hic. Sed op. & uidet ꝙ mihi licuit cessare, & nõ ire, & ex hoc nõ præsumat dolus, l. nemo damnũ. ff. de reg. iu. Sol. Illud uerũ, ut sibi, pdesset, nõ ut
alij noceret. ff. de aqua plu. arc. l. ſ. §. denicꝭ. Opp. & uidet ꝙ dñs quadrupedis damnũ inferẽtis nõ teneat. l. j. §. & generaliter. ff. si quadru. pau. fec. di. dicit gl. ꝙ hic animal percusſit suũ feritate nõ ab alio incitatum, & ita posui tibi casum. Cõtra prædicta op. qa fm hoc dolus alterius alteri esset dãnosus, cõtra l. si ꝓ curator. ff. de do. excep. ff. de pecul. l. summa. §. empto. Sol. Huius timore dicit gl. ꝙ dñs animalis habet actionẽ de dolo ꝯ eũ qui cõmisit dolum. Vide fi. gl. quæ incipit, imò uidet danda l. Aquil. Istud intellige uerũ, nisi dolus nõ esset cõmissus ꝯ equitãtẽ in equo, ut ipse ꝓcutere tur, tũc dñs animalis nõ haberet actionẽ de dolo, qa dol⁹ non esset cõmissus ꝯ eũ. ff. ex qui. cau. in pos. ea. l. Fulcinius §. ꝙ si aduersus. & ff. de iniur. l. eũ qui nocentẽ. tũc eñ haberet locũ actio in factũ, & ita tenebat Mar. Sil. & Iac. But. Op. ad seq. gl. ꝙ act. ō de dolo cõpetat in id qđ excedit. Vnde ob. ff. quod ui aut clam. l. si alius, in prin. Gl. ponit multas sol. Breuiter hæc est uera, ꝙ istud habet locũ in hac actione

tantū quæ est famosa,& subsidiaria,ubi c'eficit alia,ut eius
b natiuitas[b] impediatur propter actionē noxalē, etiā si nō
sequatur plena exactio,sed noxę deditio. In cont.nō impe
ditur natiuitas eius,nisi quatenus est exactum.

ADDITIO.

a Omittendo. Actio.l. Aquiliæ.non procedit in damno dato in omittendo. Bar.l. qui bona.§.j.de dam.infec.

b Natiuitas.Per hoc limatur l.eleganter.in princ.& l.j.in fi.ubi dicitur, q actio doli non datur,si per alium modum res salua esse possit,alias sic,quia illud uerum,si à principio sint natæ ambæ actiones, aliàs si nō plene salua sit res,per aliam tamen actionem,ortus eius impeditur,ut hic.

a §. IDEM Labeo.[a] Actio furti impedit hanc actionem,& ubi deest dolus,& subest culpa, cōpetit actio in factū. No.quòd quando cessat dol⁹,& subest culpa,habet locum actio in factum.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Labeo.Ang.hic,de eo qui extraxit equum sudantem de stabulo, qui se incapistrauit,& mortuus est,an teneatur pro equo? l.j.l.eum qui.§. in pupillaribus.ff.de iureiur.

1 Actio quæ repellitur exceptione,non uidetur esse.
2 Pactum nudum parit actionem de dolo,quando aliquid abest parti.

a §. SERVVS.[a] Qui nō obseruat pactum, ad quod natu
raliter,nō ciuiliter est obligatus, tenet læso actione de
dolo,si aliud remediū deficit.& ē difficilis §. Primò po
nit dictum Pomponij,secūdò ponit unā rationē ꝺ Pompo
nium aliam pro eo,tertiò ponit solutionē prædictorū. Se
cūda ibi,ego moueor.Tertia ibi,at qui. Casus in terminis,
Quidā seruus rogauit dñm,ut liberaret eū,& promisit da
re certū,qd dedit expromissorē,cū dñs nō cōsideret de eo,
fuit pactū appositū,q suscíperet obligationē in se, illo fa
cto liberto,& cū ille est manumissus,nō patit recipere obli
gationē in se.Dicit ergo Pōp.in casu isto habere locū actio
nem de dolo,& hoc eo ipso,q non uult pati, ex eo enim q
promisit in seruitute nō pōt cōueniri. Si uerò staret per pa
tronū quò minus liber factus suspiciat obligationē, tūc si
dñs agit ꝺ expromissorē, repellit exceptione doli. h.d.pri
mum dictū Pomp.usq; ad uers.egomoueor.ubi ponit una
ratio ꝺ Pomp. qui dicit de dolo dari, quia ubi alia actio,
&c.sed hic datur alia actio, ergo, &c.Sed ipse respondet,q
quāuis det, tñ eliditur exceptione, ergo,&c.h.d.usq; ad ℣.
atqui ubi determinat iurisc on.& dicit q Pomp. bene dicit
hoc mō,quod est uerū, q patronus exceptione repellit, si
pcū stat, quò min⁹ libertus recipiat in se obligationē,&tūc
nō datur de dolo expromissori,nō aūt domino, quia ipse
actionē haberet ꝺ expromissorē h.d.usq; ad fi.uide tex.ibi,
accipere,tūc quia per manumissorē nō stat,nō dabit actio
de dolo. Itē quia suo facto actio est inefficax effecta, ergo,
1 &c.ut §.eo.l.j.§.pe.No.† q actio quæ exceptione repellitur,
nō uidet esse. Quæro ꝑ declarationē literæ,in quo corrigit
Pōp.dicūt quidā in totū.Tu dic q nō corrigit,seddistin
guit dictū eius,nā actio de dolo cōpetit ipsi reo cōtra ma
numissum,cū omnis alia actio deficiat dño uero, ēt cōpe
teret de dolo,si expromissor nō est soluēdo,& sic intellexit
Pomp.Sed op.contra hoc,& uidetur q etiam expromissori
detur actio ex illo pacto, cùm dicatur uestitum cohæ
rentia contractus. l. lecta. ꝯ.si cer.pe.& l.iuris gent.§. quini
mo.§.de pact.Sol.duobus modis,primò q hic pactū uesti
tū erat inter dñm expromissorē,ex quo pacto nō pōt uesti
ri pactum nudum factum à seruo, uel etiā à liberto cuidā
tertio.l.si tibi.C.Ioca.dicit in d.l.iuris gent.§.quinimo.Præ
tereà etiam si pactum esset uestitum, nō tenetur seruus fa
2 ctus liber ex anteà gestis.Secundò opp.quia per hunc† ui
detur destrui tota materia pactorū,quæ dicit ex pacto nu
do actionem nō oriri,nam ut uidetis,contra non seruantē
b datur actio de dolo. ℣.illud uerum,[b] quod datur actio de
dolo ei,qui damnum passus est,cui patrimonium diminu
tum est, sicut hic dicitur,cū actio de dolo continet quandā
restitutionem,ut §.de in integr.restit.l.j.Secus si promitterē
tibi centum per pactum nudū, ex pura causa donationis.
Facit quod dicimus in cōtractu innominato,facio ut des,
l.naturalis.§.quod si faciam.ꝯ.de præsc.uer.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Seruus.Ale.conf.cccvviij.post prin.

b POMA.Verum.no.limitationem ad l.iurisgent.§.quinimo.cū materia, q ex pacto nudo,licet non detur actio,consulitur tamen per actionem doli, ubi aliquid ex pacto abest parti,Bal.l.cum mota.C.de trās.intellige ut ibi. et Bal.hic & Ang.cons.j.in1mo.l.si conuenerit. ꝯ. de iurisd.om.iud.& cōs. xxx.in iij.uol.Caccialu. in trac.de pac.q.xiij.col.j.& Dec.c.j.ext.de iud. Alex.cōs.xlj.iij.uol. aliàs ij.

1 Reus quando dicetur esse paratus subire iudicium,ut cesset actio de dolo.

a §. SI DOLO.[a] Si dolo ꝓcuratoris reus sit absolutus,
nisi reus sit paratus iudicium recipere,tenet de dolo,si
procurator non est soluendo.ipse §.difficilis est. Opp.
& uidet q qui corrumpit aduersarium, perdit litem. C. de
pœ.iud.qui ma.iu.l.j.Sol.Dicit gl.q hic loquitur de eo qui
corrumpit procuratorem actoris,ibi de eo qui corrūpit,ꝓ
curatorē rei.Cont.uerò qd idē sit in utroq;,& illud ibi ap,p
bant doc.Dic ut ibi,& dixi in l.athletas.§.calumniator.ali
às est in §.seq.ꝯ.de his qui no.infa.& l.j.§.sed & cōstitutio.ꝯ.
de calum.Itē opp.& uidetur qd debeat agi actione prima.
ꝯ.eo.l.cū à te.Gl.rūdet solenniter,Aut reus se offert, & cōue
nietur tantū actione prima, ut hic, nec habebit locū actio
de dolo,etiā ad expensas,& cætera damna.Ratio, quia nō
est uerisimile q fiant expensæ,postq; spōte suscepit iudici
um.Aut nō accessit spōte ad litigandū, & cōuenit actione
prima ad uerū debitū.Ad expēsas uerò &cætera dāna cō
1 uenietur actione de dolo,ut hic.Ita sentit gl. & cōmuniter
tenent doc.Circa hoc est uidendū,† quō reus offert se para
tū subire iudiciū.Dicit gl.hoc modo. Ego sum parat⁹ subi
re iudiciū,sub hac exceptione,& replicatione,si tu actor,ꝓ
baueris esse collusum.Ita dicit gl. super ℣. sub exceptione.
Nic.de Ma.dicit,ego non uideo ad quid actor releuetur,ꝓ
pter hanc obligationē, Cū enim habeat necesse ꝓbare de
collusione,ita fiēt expēsæ,sicut si reus se nō obtulisset, sed
inuitus uenisset, ideò ipse intelligit istū tex. ꝓpriè ut iacet
sub exceptiōe,ac si collusum esset,scilicet ac si ista exceptio
collusionis esset ꝓbata,nō qd examinet iterū,tūc cesset a
ctio de dolo.Ita itelligit ipse istū §.Quæro,dicit hic, si ,pcu
b rator[b] nō ē soluēdo, qd si ab initio fuit soluēdo, & postea
efficit nō soluēdo? Gl. dicit q cōpetat actio de dolo,&nihil
alleg.Cōtra gl.uideī ꝯ.eo.l.j.§.idē Pōp.ubi sufficit ab initio
aliā actionē cōpetere,ad excludendā actionē de dolo.Sol.
Illud uerū, qñ actio perijt sui natura,uel facto actoris.secus
si alio casu,ut in hac gl.& ꝓbatur ꝯ. eo. l.hæredibus. in pri.

ADDITIO.

a Dolo.l.j.C.de ad.diuer.iu.Imo.l.diuus.ff.de reiu.

b Procurator.Bar.l.j.§.procurator.C.de procu.

§. ITEM POMP.Simplex mendaciū non præsumitur
dolose dictū,& ideò nō inducit actionem de dolo,nisi
causa sui lucri quis mentiat, hoc dicit cū l.seq. Casum
no.Opp.ad istū §. de l.seq. Sol.dicūt quidā, qd hic loquit
qñ mutuabatur parua quātitas,ibi magna. Tu dic, quod
in hoc §.erat simplex mendaciū, nec apparebat alia cōie
ctura, qd dolo dixerit, fuit eī quidā q omnē hominē cō
a mēdabat.[a] Lex sequēs loquit, qñ ad eū spectat lucrū, & sic
præsumit q illud mēdaciū fuit dolose dictū,& iam uidi de
b facto[b] in quodam aduocato approbante idoneum esse si
deiussorem,cùm non esset.

ADDITIO.

a POMA.Condemnabat.Fel.c.tertio loco.col.fi.de prob.

b Facto.Ful.l.si uerò.§.j.qui satif.cog.

LEX IX.

a SI QVIS.[a] Contra mentientem de substantia hæredi
tatis,dat actio ex eo ꝯctu,si intercesit,aliàs de dolo.

ADDITIO.

a POMA.Si quis.Imol.conf.lxxviij.

§. ITEM SI.Actio criminalis hanc actionem non im
pedit.Opp.l.scimus. §. fi.C.de inoff.testa. ubi quærela
inofficiosi testa.transit ad hæredes filij. Sol. hic loquit
secundum tempora antiqua. Quæro nunquid competit
actio fratribus? Dic ut in gl.

LEX

LEX X.

1 Sequestrum non redditur,nisi lite finita.
2 Possessio rei depositæ apud sequestrum licet perdatur,non tamen perditur commodum possessionis.
3 Sequestratæ res quæ seruari non possunt,debent uendi & pretium in sequestro teneri.
4 Sequestrata res restituitur uincenti, uel ei, per quem non stat quò minus iudicium agitetur.
5 Sequestrata res si perit,perit periculo sequestrantis indebitè.

a SI OLEVM.[a] Sequester non tenetur rem restituere,[b]
b Sniſi finita lite,uel cum per actorem steterit.Item contra
eum, qui fecit fieri sequestrū indebitè, actione de dolo
1 succurritur, ubi alia actio deficit.No.primò † quòd de na
c tura sequestri[c] est, ut non reddatur nisi lite finita. Item no.
2 † q quando res deponitur apud sequestrū, licet perdatur
possessio, non tñ admittitur cōmodum possessionis, quā
tum ad onus probandi, ille enim tenetur partes actoris &
rei assumere, qui primò tenebatur. Doc.l.j. C.de prohi. seq.
3 pec.dixi in l.interesse puto.ꝯ.de acq.pos.† Item no.q in istis
rebus quæ cōmodè seruari nō possunt, qñ fit sequestratio,
debent uendi, & pretiū in sequestro teneri, ut hic, & l. ult.ꝯ.
de acq. re. & l.is cui.§.quæri poterit.ut in pos.leg.C.de agri.
4 & cens.l.litib.† Itē no. q res sequestrata debet restitui ei qui
d uincit,[d] uel ei, per quē non stat, quò minus iudiciū agitet.
5 Item † no. q contra eum qui indebitè facit, fieri sequestrū,
si res pereat, uel aliter recuperari nō possit,daf actio de do
e lo.Item no.q si per actorē stat,[e] quo minus iudicium agite
tur,reddi debet sequestrū, eadem ratione si staret per eum.

ADDITIO.

a POMA.Si oleum.Eran.cur.in tracta.sequestri.quæstio.xiij.Pan.c.examinata.de iud.

b Restituere.Sed an teneatur respondere,Bar.per illum tex.l.j.§.si tabulæ.de ta. exhi. & in materia huius l. Bar.l. interesse.de acq.poß. & an sequester posit deponere officium,Lei apud.§.fi.ꝯ.depos.

c Sequestri.l.imp.§.si magistratus.de appell.& quando sequester debeat restituere,Bal.l.fi.in ult.co.C.de bo.aut.iud.pos. & qua actione teneatur. gl. hic & Ang.l.interesse.de acq.poß.

d Vincit.l.propter.& ibi Bal.C.depos.

e Stat.Ang.d.l.interesse,& Bal.d.l.iul.de cond.ind.

§. ET SI SERVVM.Absolutus ab obseruatione iudi
cij,quia soluit,ratione deteriorationis de dolo non te
netur.Op.l.iiij.§.fi.de re iud.ꝯ. & l. si hominem.ꝯ.de sol.
Sol.Hic soluit ante sententiam, & sic fuit absolutus ab ob
seruatione iudicij, ibi uerò erat condemnatus, & sic soluit
post sententiam,ideò tenetur,quia non soluit,ut debuit,&
ideò durat actio iudicati,quia tradit rem deteriorem.

§. HAEC DE DOLO. Hæc actio noxalis est. Item cō
petit de peculio, si circa res peculiares sit dolus com
missus.h.d.

1 Summa modica dicitur usq; ad duos aureos.
2 Actio in factum ab actione de dolo quomodo cognoscetur.

a §. MERITO.Hic incipit exponere illa uerba posita in
edicto,& iusta causa esset.& breuiter h.d.Hæc actio[a] nō
datur pro modica quantitate,nec contra parentes,uel
patronos,uel personas honestiores,sed per actionem in fa
ctum succurritur h.d.cum duabus ll.sequent.Et ꝯ.exposuit
iurisconſ.illa uerba,si alia actio,&c.hic exponit alia,ut dixi
b in prin.§.[b] No.hic, iūcta l.prox.seq. † q modica summa est
1 usq; ad duos[c] aureos.Et sic no. q ista causæ cognitio uerti
c tur circa duo,primo circa res,secundò circa personā.Secū
da ibi,sed & quibusdā,&c.Gl.super l.prox.quærit,utrū hęc
dictio usque,ponatur inclusiuè. Dicut in gl. l.patronus.ꝯ.
d princ.de leg.iij. † Quæro, qualiter cognoscatur actio in fa
2 ctum,[e] ab actione de dolo.Iurisconſ.l.non debet.seq.in fin.
c ibi,uerbis temperandā,& hic docet,q in actione in factum
utitur quis uerbis temperatis,& facit mentionē bonę fidei
exponit gl. j. non facit mentionē malæ fidei.Exemplum in
f narratione facti,ego narrabo factū,[f] quod in se cōtinet do
lum,non tamē dicam quòd hoc fecit dolosē, & fraudulen
tet,uel malo modo expresè, sed dicam q hoc fecit sciēter.
Doc.uerò Vltramon. ut Cy. refert in l. si superstite. C.eo.in
telligunt hunc tex.proprie ut iacet,q bonæ fidei mētio fiet
exclusiuè hoc modo,quia primo narrabo factū, postea cō
cludam quare cum bonæ fidei nō congruat, quod aliquis
locupletet cū aliena iactura, ideò peto eum condēnari,&c.
Et ex hoc cognoscetur actio in factum, ab actione de dolo.

ADDITIO.

a POMA.Actio.Vide alia multa ibi,non curatur de modico,Alex.rub.ff.sol. ma.& Fel.c.quoniam.de testi.& c.fraternitatis.eo.tit.& præpos.c.in istis. iiij.dis.c.moses.vij.dis.et c. mala aūt cōsuetudo. viij.dis.& Bar.cōs.cx.alias x.uol.j.& cons.iiij.eo.uol.& cons.lvij.eo.uol.Fel.c.cum causam.de re iud. & c.sicut.eo.ti.& uer.fallit quarto.& gl.§.facit,in proœ.decre.Bar. cons. lxxxj.in prin.& cons.xij.eo.uo. & cons. xvj.eo.uol.Præpos. c.statuimus. iiij.dis.Bar.l.sed et si suscepert.§.j.ff.de iud.Frā.Cu.in tra.seq.in vj.q.ad fi.

b POMA.In prin.§.Adde.q,aliter accipitur modica summa,l.j.§.j.ff. de iniu. actuq; priua. aliter accipitur in l.si cum dies.§. fi.ff.de arb.alias accipitur secundum quantitatē personæ. l.illicitas. §.non tenuis.ff. de off.præs.l. sed si susceperit.§.j.ff.de iud.& aliàs accipitur l.diuus.& ibi Bar. ff.de bo. dam.Mat.no.cxxj.

c Duos.Glo.& Sal.l.si superstite.C.eo.

d POMA.Leg.iij.An aūt iste.§.loquatur in actione de dolo,& habeat etiam locum in actione q me.causa.Bal.c.de apella.ext.de app.

e P.PAV.P.Factum.Et hanc l.non debet.declarat Pet.in l.cùm ultra. C.de nō nu.pec.Bal.c.de app.ext.de app.Cy.l.interpositas. in fi.C.de transac.Alex. q,idem sit in exceptione doli,Cæp.caute.dccxx.

f Factum.Bar.l.si superstite.C.eo.

LEX XIIII.

HAE REDIBVS.Quando propter reuerentiā perso
næ actio de dolo non dabitur cōtra defunctum, da
bitur contra hæredem. Gl. glossat istud principium
mirabiliter,uide gl.ut iacet.

1 Pupillus dicitur etiam,qui est proximus pubertati.
2 Doli actio datur contra dicentem se habere officium,cum non habeat.

a §. ITEM IN CAVSAE.[a] Pupillus potest cōueniri de
dolo ex persona defuncti. Item ex causa sua si est proxi
mus pubertati,in persona tutoris,in quantū factus est
1 locupletior.h.d.cū l.seq.& prin.seq.No.† pupillū teneri qñ
est proximus pubertati, qñ aūt pupillus dicat doli capax,
2 dic ut in l.j.de noua.& in l.pupillū.de reg.iur.† Itē no.id qd
dicit de tutore, q mētitus est,& eo dē mō de eo q dicit se ha
bere officiū,& nō habet ꝯ.de eo qd fa:tut.aut.per totum.

ADDITIO.

a Causæ.Gl.& ibi Bar.l.si dolo.ff.si quis omiſ.cā.resſ.l.ex dolo.§. in hac actione.in fi.l.proc.tot.C.de procur.

LEX XVI.

1 Vniuersitas potest cōmittere dolum,quando facit aliquid coadunato consilio,& campana sonata.

SED SI EX DOLO.

§. SED AN. Contra uniuersitatem non datur de dolo
actio, quia dolum nō potest cōmittere de facili,nisi ex
1 persona administrantiū. Opp. † q uniuersitas posset
cōmittere dolū,l.metū. §. animaduertendū. ꝯ.tit.ꝯ.Sol.Vni
uersitas non potest cōmittere dolū de facili,ut hic sed cum
difficultate sic,ut in contrario,quia illi de uniuersitate pos
sunt coadunato consilio,& campana sonata,& similibus.

§. DE DOLO. Rectoris de eorum dolo proprio tene
buntur.hoc dicit.

§. ITEM. Dominus tenetur ex dolo procuratoris,de eo
quòd ad eum peruenit.

1 Famosa quando agitur actione ciuiliter, debent exprimi ea quæ exprimerentur,si ageretur criminaliter.
2 Actio de dolo quare non sit in rem scripta,sicut act.q,met.causa.

§. IN HAC actione.Iurisconſ.expo suit primā partē edi
cti positi in l.j.ꝯ.eo.Erant in edicto posita quędam alia
uerba quæ nō sunt posita materialiter in hoc tit.sed eo
rum mentē iurisconſ.ponit hic,& in l.arbitrio.ꝯ.eo.& breui
ter hoc intendit.Quando ex delicto agit ciuiliter hac actio

ne famosa debent omnia particulariter designari, sicut qñ
1 quis criminaliter accusatur. † No. quod dixi in sumario, q̃
quando agitur ciuiliter actione famosa, omnia debent po
ni particulariter, sicut quando criminaliter, ergo debet po
ni mensis, locus, &c. fm formam l. libellorũ. ff. de accu. & hic
in tex. & in gl. & c. cuæ. ext. de proc. & l. prætor edixit. in prin.
ff. de iniu. & iniu. & ibi dixi. Si uerò esset actio ex delicto ciui
liter, quæ tamen non infamaret, hoc nõ est necesse, ut hic, &
2 l. inde. §. fi. & l. seq. ff. ad aqu. † Sed quæro & istud est forte du
bium, & nescio quali soluere, hæc lect. innuit, & est uerum,
q̃ actio de dolo non est in rem scripta, & ideò oportet q̃ de
signetur persona quæ cõmisit dolum. Nõ enim tenetur de
dolo alius, ad quẽ cõmodum peruenit ex dolo, nisi sit qua
si idem, ut hæres, uel dominus, & similes personæ, ut ff. l. px.
& no. in l. & eleganter. in princ. ff. eo. Sed actio quòd metus
causa, est in rem scripta. l. metũ. §. cum autẽ. ff. ti. j. & ideò da
tur contra illũ ad quem cõmodum peruenit. Quæro ergo
quæ est ratio huius, cũ uerba in hoc edicto siut in rem scri
pta, sicut in illo, dicũt enim, quẽ dolo malo facta esse dicen
tur, non dicunt à quo, sicut dicunt in edicto quod metus
causa gestũ, &c. In ueritate nescio uidere quare ista actio nõ
sit in rem scripta, sicut illa. Sed possumus dicere, in edicto
q̃ metus cau. dicitur, q̃ metus causa gestũ erit, quod uerbũ
latè sumitur, quocunq; modo gestũ, in hoc edicto dicitur,
quæ dolo malo facta esse dicentur, quòd strictius accipitur
in l. Labeo. ff. de uerb. sig. & sic non comprehendit eum, cum
quo factũ non est, secus in uerb. gestũ. Vel dic uerius, q̃ fm
uerba posita in prin. l. j. ff. eo. ist actio esset in rem scripta, sed
in edicto erat plus, ex quo cõprehendebatur. q̃ erat in per
sonam certam. Et hoc probatur in hoc §. & l. seq. dum dicit,
item exigit prætor. q. d. prædicta quæ dixi, & quæ dico, non
sunt ex interpretatione iurisconſ. sed quia prætor sic exige
bat in edicto. Item quæro utrũ in exceptione doli debeãt in
seri omnia quæ inserunturin actione? Dic ut in gl. & no. il
lud quod dixi, q̃ quando agitur actione ex
* *Tempus.* Ro. delicto ciuili terquòd infamat, debet ponit
cons. xl. l. Cõ. locus. & tempus. * Ita uidi de facto.

LEX XXVIII.

SI PLVRES. Plures dolum cõmittentes tenenturin
solidũm, tamen unius solutione cæteri liberantur. l. &
eleganter.

LEX XIX.

1 *Actio de dolo est arbitraria, in qua feruntur duæ sententiæ. & nu. 2.*

ARBITRIO. Hæc actio est arbitraria, & ideò contra
non restituentẽ iuratur in litem, si res tempore con
demnationis extabat. Primò ponit dictũ, secundò
respondet cuidã quæstioni emergenti circa illud, tertiò po
nit unam limitationẽ circa præcedentia. Secunda ibi, ideò
aũt. Tertia ibi, nõ tamẽ. Casus in terminis, quæritur an ista
actio sit arbitraria? R. q̃ sic, quia si non restituitur res secun
dum præceptũ iudicis, tunc fit condemnatio ad interesse,
hoc primò, & sic duæ feruntẽ sententiæ, ut hic. Sequitur uer.
ideò, ubi quæritur, dictũ est q̃ contra non restituentẽ sequi
tur condẽnatio, quatenus ea res est. quare non possunt cer
tam quantitatẽ? Dicit iurisconſ. ad hoc ut possit iurari in li
tem, quod iuramentũ posset iudex taxare. Sequitur uer. nõ
tamen. Dictũ est q̃ si res non restituatur, æstimatio proba
tur per iuramentũ in litem. Quæritur hic, quid si res perijt
ante primã sententiã an iurabitur in litem? Dic q̃ nõ, quia
non potest restitui, & sic non est in contumacia restituendi,
propter quã iuratur in litẽ, sed condemnaẽ ad interesse. Ex
1 prima particula habes, † q̃ hæc actio est arbitraria, & q̃ in
ea feruntur duæ sententiæ, una de restituenda, alia de inter
esse, si nõ restituatur. Modum practicandi habuistis in l. fi.
cum exceptione. §. hæc aũt actio. ff. tit. j. ubi etiam dicitur, u
nam tantũ sufficere conditionalẽ. Sed ad prin. opp. hic di
citur q̃ condemnatur quanti ea res est, quod denotat uerã
rei æstimationẽ. l. inter hæc uerba. ff. de uer. sig. sed. ff. prox. di
cit quòd condemnatur in eo in quo iurabitur in litem qd
est affectionis, ergo malè. Huius timore soluit gl. tribus mo
dis, primò quod hæc uerba ponaṅ impropriè. Secundò
quod suppleantur, scilicet quanti ea res est, scilicet æstima
ta per iuramentũ in litem. Tertiò q̃ stet propriè, q̃ nihil sup
pleatur, quia actor habet duplex remediũ, primò per q̃ iu
retur, in litem, ut ff. prox. respon. Secundũ per qd̃ consequa
tur ueram rei æstimationẽ, ut in hoc prin. & ita uidetur ue
rior opi. quã tenet gl. de rei uend. l. qui restituere. Venio ad
secundã partem, dicitur hic, quod in hac actione & in actio
ne qd̃ metus causa, non adijcitur certa quantitas. Cont. ff.
tit. j. l. si cũ exceptione. §. j. ubi dicitur q̃ ℈ non restituentẽ fit
condemnatio ad quadruplũ, & sic est certa quantitas. Sol.
duob. modis, ut in gl. Primò q̃ potest actor eligere quadru
plum, uel iuramentũ in litẽ, qd̃ est assertionis, ut hic, qd̃ est
no. Secundò qd̃ licet quadruplũ sit certum, tñ simplũ. cui?
respectu datur, est incertũ, & sic innuit gl. secundũ istam sol.
2 † qd̃ actio qd̃ metus causa, est arbitraria duplici respectu,
primò quia iuratur in litẽ, secundò quia illud simplũ, qd̃
est declaratũ per iuramentũ in litẽ, quadruplaẽ. Certè præ
cedens solutio plus mihi placet, q̃a nõ quadruplaẽ quanti
in litem fuerit iuratũ, sed quanti ea res erit in ueritate cum
fructib. & omni causa. ff. tit. j. l. si cũ exceptione. §. Labeo. uer.
quadruplatur. Opp. q̃ nulla fiat taxatio. l. qui restituere. ff.
de rei uen. Sol. q̃ nulla fit à l. ut ibi, sed à iudice sic, ut hic. Ve
nio ad tertiã partem, & opp. & uidetur qd̃ re peremptа ista
actio sit arbitraria, quia põ reus condẽnari ad uerũ inte
resse, & tunc, si ipsum non restituit, succedit arbitrio iudicis,
ꝛ. si condemnatur ad uerũ interesse, illud consistit in quan
titate, in qua non cadit affectio, & per consequens neciura
mentũ in litem. l. numis. ff. de in lit. iur. Quæro, dicit hic, q̃si
res perijt, quid si alio modo desijt possidere, utputa alienã
do. Gl. dicit idẽ, si sine dolo, q̃ intellige uerũ in actione stri
cti iuris, in actione uerò bonæ fidei, dic ut l. si possessor. ff. in
de pet. hær. Quæro, dicit hic, si res perijt, utrũ sit uerũ re quo
cunq; modo perẽpta. Gl. dicit q̃ nõ, & bene si ipse ipsam rẽ
peremit, utputa rem perimit, quia dolo desijt possidere. qa
tunc iurabitur in litem. l. qui restituere. de rei uend.

§. SI DOMINVS. Fructuario contra dominũ non da
tur hæc actio, quia aliæ competunt. Quæro quæ sinti
a stæ aliæ actiones. Dic ut in gl. Opp. l. repeti. §. fi. qui. mo.
usufr. amitt. Gl. ponit plures sol. Tu dic ut in cont. in iij. sol.

a §. DE EO. Contra cõmodantẽ falsa pondera, [a] uel men
suram non datur actio de dolo, si inter cõtrahentes a
lijs actionibus potest esse consultum, aliàs curritur ad
actionem de dolo. Op. ad uer. atqui & uidetur q̃ condictio
indebiti actionẽ de dolo non excludat, sed cum ea concur
rat. ff. eo. l. si legatarius. ff. eo. l. elegãter. in prin. & ibi no. Sol.
intellige hoc, repeti potest, scilicet condictione furtiua, si uẽ
ditor fuit sciens. Item habet actionẽ ex uendito, ne decipia
tur, sicut emptor habet actionẽ ex empto, meritò uon cõpe
tit actio de dolo. No. istũ fi. qñ inter cõtrahentes est actum,
illis mensuris, seu illis põderibus stetur, q̃ unus ℈ alterum
non agit, sed remanet actio de dolo, contra eum qui dolũ
a cõmisit. Vltimò quia de istis ponderibus [a] sunt multæ ll. i
deò gl. ponit hic unam distinctionẽ ualde pulchram, me
lius, & plenius quã in aliqua parte mundi, & doc. recitant
eam, ut iacet. Vellem uidere aliter, sed non est tempus.

ADDITIO.

a *Pond. No. gl. de pondere & mensura. l. modios. C. de fisce. & arca. lib. x. & l. pe. ff. de fal. & quæ sit pœna fraudantis pondera, uel mensuras, l. annonã. ff. de extraor. cri. Abb. c. ij. de emp. & uen. ubi uidetur tenere, quod sit arbi
traria. Bald. cons. cxlv. iij. li. ubi interrogatus, si habet maiora pondera, re
spondit quòd non, est credendum.*

a §. SI CVIVS. [a] Ad causam, seu litis instantiã peremptã
non datur restitutio, sed per actionẽ de dolo succurrit
℈ eum, cuius dolo factũ fuerit. Legitur duo. mo. primo
in tẽpore instantiæ primæ causæ. & sic periit instantia tm̃, &
nõ causa. Secundò in tpe instãtiæ causæ appell. & sic periit
instãtia & cã. Et ponã casum in genere, ut litera iaçet postèà
declarabo in terminis. Pone sic, Inter te & me ẽ lis, dolo tuo
b factũ est q̃ instãtia periit, [b] quæritur quõ mihi succurritur.

Dicit

Dicit gl. q̃ actione de dolo ad interesse, non ut lis restituaẽ,
ne si aliter fiat, lex circũueniaẽ. h. d. Primò quæro exemplũ
huius §. gl. ponit in instantia primæ causæ, primò in ciuili,
& tũc est tempus triẽnij. l. properandũ. C. de iud. in princ. In
criminali est tps biẽnij. C. ut intra cer. temp. cri. quæst. termi
net. l. j. & ij. In eo q̃ gl. ponit exemplũ de criminali, nõ uideẽ
uerũ, quia hæc actio prosequit interesse. ff. eo. l. j. in prin. sed
in criminali cadit interesse pecuniarũ. arg. l. si quid in frau.
pa. l. j. ff. aliàs uideamus. in ciuili ergo pone exemplum. Sed
c ad istud [c] opp. & uidetur q̃ concedatur restitutio. l. ait præ
tor. §. fi. & l. seq. ff. ex quib. cau. ma. ergo cessat de dolo. ff. eo. l. j.
§. idem Pomp. Sol. hic nõ fuit dolus cõmissus ab aduersa
rio, sed à quodam tertio. Hoc non placet, quia alia ratio est
quæ ff. assignatur in tex. ut statim dicã. Opp. cum actio non
sit perdita, imò perpetua, uidetur q̃ competat actio prima
nõ actio de dolo. Sol. dicit gl. q̃ actio prima cõpetit, sed de
actione de dolo agit ad dãna. l. cũ quis. ff. eo. Ista est satis bo
na, tñ quia nimis restringit §. nostrũ. ideò gl. transit ad alia
lect. q̃ hic perijt instantia, & causa, ut in tempore qd̃ datur
ad appellandũ, & ad prosequendã appellationẽ. Sed tunc
d opp. [d] & uidetur q̃ debeat dari restitutio in integ. l. ait præ
tor. in fi. ex qui. cau. ma. Gl. ponit hic multas so. Alia gl. quę
ponit hoc clarius, est in auth. ut spon. lat. §. hoc quoq; ubi
distinguit, & ponit ueritatẽ. Aut instantia perijt facto iudi
cis, & tunc restituiẽ, ut ibi, & C. de temp. app. auth. si appella
tione. Aut stat facto tertij, & tũc non restituiẽ, sed actione de
dolo succurritur, hic est casus hic. Non ob. l. ait prætor. quia
dic ut ibi. Vel ponas, q̃ licet nõ erat adhuc in iudicium de
ducta, uel q̃ dolus non fuit adhibitus, ad hoc, ut litis instã
tia periret, & hoc est specialiter introductũ, ut actio de dolo
præponatur, seu præferatur restitutione in integ. ne circum
ueniatur lex, quæ statuit instantiã litis, quæ lex introducta
fuit ob publicã utilitatem, & ideò partes renũciare nõ pos
sunt, C. de iud. l. properandũ. §. & si quidẽ. Sed si permittere
tur restitutio in integ. ad instantiã litis, posset una pars alte
ri confiteri ipsum esse deceptũ, & sic ad instantiã restitueret.
Ne igitur circum ueniatur, lex permittit q̃ agatur actione
de dolo, & hoc uult tex. ibi, ne aliter obseruantibus.

ADDITIO.

d *Barb. Si cuius. Ant. c. pe. de iud. ubi dicitur q, si instantia perijt facto rei, da
tur actio de dolo, ut hic uoluit Bar. sed si facto partis. non datur actio de do
lo, sed restituitur secundum Abb. ubi alleg. Bar. l. si non ipse. ff. de exc. tu. uel
non curris, ut ibi per eum. Tu uide Bar. hic in fi. qui dicit quòd circumueni
tur lex, quia una pars potest confiteri se esse deceptã. Sed iudicio meo tex.
est in d. c. pe. ubi si ita eò, q, per cauillationes rei, instantia est perempta, nõ
curritinstantia, uide ibi, tunc non potest committi fraus. Et pro intellectu
gl. uide c. ex ratione. de app. & ibi dixi.*

b *Perijt. No. q, si per dolum partis, seu iudicis, labitur instantia, fit restitutio.
gl. & doc. c. uenerabilis de iud. adde q, aduersus instantiam dolo aduersarij
lapsam, restituatur læsus. Ro. cons. ccxx.*

c *Istud. Alex. cons. xlij. uol. iij. l. properandum. §. sin autem utraq;. C. de iud.
Alex. cons. lxxj. uol. v.*

d *POMA. Opp. Cuma. cons. cxlvij. & cons. ccxx.*

§. SI SERVVM. Si speciem debitam tertius interimit,
uel fideiussor, ante moram debitor liberatur, & credi
tori contra interimentẽ actione de dolo succurritur, h.
d. ff. cũ. l. seq. & fortior est. Opp. ff. ad l. aquil. l. lege aquilia. Só
lut. ibi creditor occidit, hic tertius. Secundò op. ff. ad l. aquil.
l. huic scripturæ. Sol. Dicunt quidam q̃ hic agitur actione
de dolo ad cætera damna, sed actiõe legis aquil. agitur ad
æstimationẽ ipsius serui. Tu dic uerius, glo. tua tangit circa
principiũ, Debes enim distinguere, an ille tertius qui occi
dit animal, occidit ipsum in perniciẽ creditoris mei, uolen
tis me damno afficere, & tũc procedit iste l. Nam uideẽ ani
mal mortuũ culpa mea, in cuius odium interemptũ est. l. si
merces. §. culpæ. ff. loc. & l. pe. in princ. ff. sol. mat. & ideò debi
tor liberaẽ, nec habet actionẽ legis aquiliæ, sed mihi actio
daẽ de dolo, ut hic. Si uerò animal fuit mortuũ in perniciẽ
debitoris, uel simpliciter, nõ habito respectu ad damnũ de
bitoris, uel creditoris, tũc ipsi debitori cõpetit actio l. aquil.
ut in cont. quã tenetur cedere creditori, statim dicã. Quæro
ergo utrũ debitor teneatur cedere creditori actionem legis
aquil. gl. dicit qd̃ sic. Cont. ff. pinde. ff. ad l. aquil. De hoc fue
runt opin. inter lac. de Are. & Pet. quas refert Cy. ad literã iri
l. non moriturũ. C. de cont. stip. Nec. ex his, quæ ibi dicit, ap
paret ueritas. Huiꝰ timore ego hoc declaraui in l. si stichus
certo die. ff. de uer. ob. ubi Pet. ponit breuiter quantũ ad ꝓ
positum, Aut quis erat creditor ex causa onerosa, & debet
sibi actio cedi. ut hic. Aut ex causa lucratiua, & tũc secus, ut
l. contraria. Dixi rationes. in d. l. si stichus.

LEX XX.

SI FIDEIVSSOR. Summata est cũ præcedenti. Op.
ff. de uer. ob. l. mora. j. respon. & l. si seruum. §. nũc uidea
mus. eo. tit. Sol. Gl. multùm se inuoluit hic, & in cont.
Dic breuiter q̃ ibi erat obligatio pura, uel purificata em
pore, quo fideiussor occidit, unde occidendo constituitur
in mora, & sic tenetur actione prima, hic uerò obligatio e
rat in diem, uel sub conditione, unde non potest constitui
in mora occidendo, meritò tenetur de dolo.

LEX XXI.

SERVVS. Dominus, cuius hortatu seruus accipit pe
cuniam, ut sibi soluatur, actione de dolo tenetur.

§. SI PERSVASERIS. Si dolus rei dedit causam ab
solutionis, de dolo tenetur. Itẽ, q̃ est iuramẽto decisum
ratione periurij actione de dolo non retractatur. h. d.
Opp. q̃ debeat agi actione prima. ut ff. eo. l. cum à te. Huius
timore est facta tota gl. mag. hic posita, Breuiter ueritas est,
q̃ no. ff. eo. l. & eleganter. §. si dolo. q̃ actione prima agitur
ad debitum, actione uerò de dolo, ad cætera damna, nisi se
liti offerat, ut ibi dixi.

LEX XXIIII.

SI LEGATARIVS. Contra eum, cuius persuasione
indebitũ soluitur, actione de dolo succurritur. Opp. q̃
habet locum cõdictio indebiti, ergo cessat de dolo. C.
ad l. fal. l. error. Sol. Fateor q̃ condictio indebiti tanquã ge
neralis concurrit cum actione de dolo, ut habuistis in l. &
eleganter. ff. eo. tit. Vel dicas quòd hic est de casibus, in qui
bus condictio indebiti cessat.

LEX XXV.

a SI DOLO. [a] Contra eum, cuius dolo sententia pro li
bertate in absentem profertur, in actione de dolo suc
curritur.

ADDITIO.

a *Si dolo. Ang. l. seruo inuito. §. cùm prætor. ff. de trib.*

LEX XXVI.

1 *Sententia absolutoria non tollit primam actionem ipso iure.*

a CVMATE. [a] Is q̃ suo dolo est absolutus actione pri
ma, conueniẽ, & contra exceptionẽ rei iudicatæ de
1 dolo replicabiẽ. † No. q̃ sententia absolutoria non
tollit primã actionẽ ipso iure. Quod dic, ut plenè dicemus
in l. Iul. ff. de cond. ind. Materiam istam habuistis in l. & ele
gantèr. §. si dolo. ff. eo.

ADDITIO.

a *Te. imo. d. l. diuus. ff. de re iud. & ibi Ang. & Iac. Bu. l. si pecuniã, cum l. seq.
C. de re iud. & Bar. l. j. C. de aduo. diuer. iu. l. in per. de re iu.*

LEX XXVII.

a IN HÆREDEM. [a] Hæc actio datur in hæredem perpe
tua, quatenus ad eum peruenit. h. d. cum l. seq. Circa istã
l. quæritur de uita actionis de dolo, &c. Dic ut in gl.

ADDITIO.

a *Hæredem. l. j. C. ne ex delic. defunct. per Bar. & Bal.*

LEX XXIX.

ITAQVE SI ACCEPTO.

§. AIT SI RES. Hæc actio contra dolosum finitur an
no, post ea, perpetuo datur in factum cõtra hæredem,
& est perpetua, quia non est famosa. h.

LEX

LEX XXXII.

a CVM QVIS.[a] Contra persuade. ité fugam, datur actio de dolo ad interesse. h. d. Quem casum no. Glo. istius l. sunt claræ. Prima tractat qualiter amittatur possessio per recessum, de quo in l. metum. in prin. ff. tit. j.

ADDITIO.

a *Quis. Allegaui tibi in l. j. ff. de lib. ho. exhi.*

1 *Dictio, postquam, non inducit conditionem, sed modum.*

2 *Testem impediens ne ueniat ad testificandum, tenetur parti læsæ ad interesse, actione de dolo.*

ALIAS. Qui seruũ in perniciẽ hæredis ante tempus manumittit, actione de dolo tenetur. h. d. Opp. gl. duob. modis & soluit, & clara est. † Item no. q per dictionem postquã, non inducitur cõductio, sed modus. De quo dixi in l. j. ff. de cond. & demonst. † Vltimò no. istius l. casum, q ille, qui impedit ne testis ueniat ad testificãdum, tenetur parti læsæ actione de dolo.

LEX XXXIIII.

REM. Qui rei tuę uenditione impedit, tibi actione de dolo, uel actione in factum tenetur. Istud q dicit de actione in factũ, intelligo cõtra patrem, uel patronũ, secundum gl. Doc. uerò dicunt q etiam contra quemlibet potest proponi actio in factum, si quis uelit ei adhibere reuerentiam, Concurrit enim cum actione de dolo.

LEX XXXV.

a SI CVM.[a] Qui opus cœptũ in suo ad mei utilitatem, non permittit perficere, actione de dolo tenetur. No. q d contra eum qui opus cœptum in suo ad mei utilitatem, suo permissu, non permittit perficere, succurritur actione de dolo. Opp. l. qui saxum. ff. de dolo. Sol. ibi iam ex emerat, unde lapis erat effectus suus, meritò potest uendicare, hic non. Et aduerte, quia tex. est ita bene glossatus, sicut aliquis ex. huius libri, & ita subtiliter. Opp. q habeat locum condictio l. si quis argentum. ff. de dona. Sol. hodie ista lex est correcta, secundum gl.

ADDITIO.

a *Si cum. Pro concor. aduerte, q, in l. iuris gent. §. quinimo. & §. sed cum nulla. ff. de pac. uidetur determinare, q. l. si quis argentum. C. de don. non habeat locum, quando quis promittit aliquod factũ ex causa donationis, hoc est, q, non cõueniatur condictione ex illa l. sed contrariũ uelle allegatur, in hac l. si cum mihi. dũ approbat hic gl. & in l. qui saxũ. ff. de do. opp. & in l. legitima. ff. de pac. Sol. si bene uideatur Bar. in locis, ubi dicit, ubi promittitur factũ ex causa donationis, nõ habere locũ d. l. si quis argentum. uidetur sequi opi. Gul. de Cug. qui ita limitauit d. l. quia cũ loquatur in quantitatib. non extenditur ubi promittitur factum. ar. l. præcipimus. in fi. C. de app. sed extra opi. Gul. uoluit dari condictione ex illa l. de iure nouo Codi. quæ gl. prædicta, in hoc ultimo idẽ uidetur cõcludere, cũ non loquatur de promissione facti. Nec factũ promittitur in hac l. nec in l. qui saxũ. sed bene promittitur patientia ad factum, ergo sumus sub regula d. l. si quis. §. pe.*

LEX XXXVI.

SI QVIS TABVLAS. Qui testamentum deleuit, tenetur legatario & hæredi de dolo. Opp. quòd imò detur actio l. aquil. l. qui tabulas. ff. ad l. aqu. Sol. ut in gl. ult. sol. est uera.

LEX XXXVII.

a SI DVO.[a] Dolus cum dolo compensatur.

ADDITIO.

a *P. PAV. P. Si duo. Limitat Bal. rub. de fid. inst. ut procedat quando delictũ non est à iure punitum, aliàs secus, item q, dolosus, uel infamis non posit alteri impingere delictum, laf. post alios in l. arenam. iij. no. C. de in off. test. ubi ponit de matre meretrice, quòd non potest filiam propter meretricium ex hæredare, & dupliciter limitat.*

LEX XXXVIII.

QVOD VENDITOR. Quæ dicta sunt animo commendandi rem, actionẽ de dolo nõ pariunt, nisi causa decipiendi emptorẽ sint dicta. h. d. Opp. ff. de ædil. edi. l. sciendum. & de cont. emp. l. ea quæ, ubi datur actio ex eo cõtractu, nõ de dolo. Huius timore gl. hic no. & bene distinguit, & melius q alibi.

LEX XXXIX.

QVIDAM. Qui prætextu falsarũ literarũ est liberatus actione de dolo tenetur. No. dũ dicit uel inanis dicit gl. postq scripserat, uoluntatẽ immutauit. Quod no. pro his [a] qui faciunt procuratorẽ, & statim reuocant, ut teneatur actione de dolo, ei qui læsus est.

ADDITIO.

a *POMA. Pro his. Bar. cons. xv. uo. ij.*

LEX XL.

SI TE TITIO. Qui impedit præscriptionis interruptionem cõtra aliũ, actione de dolo tenetur. Aliàs sic, qui se offert defensione rei quam non possidet, & desistit, ad interesse actione de dolo tenetur. h. d.

LEX XLI.

1 *Doli exceptio excludit actionem de dolo.*

2 *Doli actio quod non concurrit cum interdicto unde ui.*

a IS QVI.[a] Contra eũ cuius dolo quis adit hæreditatem succurrit per hanc actionẽ, uel si est creditor, per doli exceptionẽ. h. d. Hic uidet casus. † q exceptio doli excludit actionem de dolo. gl. l. j. §. usq adeò. ff. eo. tñ ibi gl. tenet cõt.

b Cy. ponit [b] in l. ij. C. eo. Dic q ñ q per dolũ tuum tibi aliquid quæritur, & tunc mihi cõpetit ℈ actio, uel doli exceptio. ff. tit. j. l. met. §. sed qd prætor. Ita debet intelligi qd no. in l. j. §. usq adeò. ff. e. Quando q per dolũ tuũ nihil quęrit tibi, sed quæsitum conseruat, ut in casu huius legis, si emi hæredias noua actiõe, nõ tibi quæritur. meritò non possum agere ℈ actiõe de dolo, ut me liberes ab illa actione. Sufficit enim exceptio doli per quã persona mea eximitur. Ita loquit hic, facit l. cũ à te. ff. e. † Quæro utrũ actio de dolo cõcurrat cũ interdicto unde ui? Tex. & gl. uidet innuere, in d. l. j. §. usq adeò. ff. eo. In cont. facit l. ij. C. eo. in gl. pro qua facit, quia interdictũ unde ui, nõ cõpetit nisi uiolentia cõmissa, & sic est species quo ad dolum, unde debet posse cõcurrere, sicut actio q metus cau. ff. tit. j. l. si cũ exceptione. §. eum qui. Cont.

c puto q non cõcurrat [c], d. §. usq adeò. Ad illud qd dicitur, q interdictum unde ui est species, nego illud, quia illud est

d uerũ, qñ esset actio restitutoria, [d] sicut actio q metus causa, aliàs secus, ut apparet in actione furti, & condictione furtiua. l. & elegãter. §. idẽ Labeo. ff. eo. & l. arbitrio. §. de. e. ti.

ADDITIO.

a *Is qui. Aduerte q, interdictũ unde ui, põt concurrere cũ actione de dolo secundũ Bar. l. ij. C. de dol. cont. aßignatur in hac l. ff. de dol. Sed si bene consideratur Bar. non firmat pedẽ, quia dicit fortè, &c. nec etiam in d. l. fi. loquitur simpliciter in omni casu, sed limitando, quando illud interdictum nõ est ßpecies, & ideò non uenit arguendus de contradictione.*

b *Ponit. Ca. l. ij. C. eo. dicit, q, aut per exceptionẽ est plenè consultum, et cessat actio de dolo, ut hic, aliàs secus.*

c *Concurrat. Cont. Bar. l. ij. C. eo. & l. j. §. fi. eo. tit.*

d *Restitutoria. Fulg. l. ij. C. eo. ti.*

a *De minoribus,[a] xxv. annis. Tit. IIII.*

ADDITIO.

a *P. PAV. P. De minorib. Circa materiã in integ. restitutio. quid probandũ sit & quõ posßit peti principaliter, uel incidẽter, Bar. l. nam & postea. §. simi nor. ff. de iureiur. in ru. ff. de in int. re.*

GL. Continuat, & cõtinuatio patet ex l. j. ff. de in integ. rest.

LEX I.

HOC EDICTVM. Primò cõmendat edictũ, secũdò ponit illud, tertiò incipit exponere. Secũda ibi, prætor. Tertia ibi apparet, & hoc sufficit ℈ summario. No. † q post

1 xxv. ann. dicitur uir.* & dixi in l. j. C. de dig. li. xij. Opp. q hoc edictum sit ℈* naturalẽ æquitatẽ, quia per ipsum destruit ℈ctus & pacta quę sunt iuris gent. & sm naturalẽ æquitatẽ. l. j. ff. de pac. Huic timore exponit gl. naturalem æquitatẽ, id est, naturali ingenio inductam. Tu dicas q tex. stat propriè. Nam naturalis æquitas in genere dictat pacta seruari, in specie autem dictat pacta non seruari, ut puta contractus factos cum minore sui facilitate læso, sed quia rigor iuris erat

* *Vir & interseniores cõmunè ratur: l. nõ aliter. in fi. de leg. iij. I. Con. B.*

ris erat contrariũ, ideò prætor secundũ illam naturalem æquitatem subuenit. Opp. q tempus xviij. an. sit perfectæ ætatis. Inst. qui manu. non pos. §. fi. Sol. Dico q illud est uerũ fauore libertatis, & etiam in aduocato. ff. de postul. l. j. §. initium. uer. fuerit.

LEX II.

NEC PER LIBEROS. Numerus liberorũ nõ supplet ætatẽ quò ad decernendũ honores. Op. C. qui nu. li. l. j. ℞. fateor q numerus liberorũ prodest ad alia, ℈ quò ad honores, non tñ debet patri nocere, ut ℈ hoc beneficium legis perdat.

LEX III.

1 *Ciuitates recognoscẽtes superiorẽ non possunt statuere, ut minores habeãt generalem administrationem bonorum suorum.*

2 *Iudex inferior non põt concedere generalem administrationẽ minori.*

a DENIQVE.[a] Princeps põt minori administratiõem bonorũ suorũ concedere, nõ iudex inferior. h. d. No. ex hoc principio, † q per statuta ciuitatũ non possit

1 cõcedi minoribus administratio bonorũ suorũ, quia hoc princeps reseruauit sibi, ut hic, & C. de his qui ue. ęta. impe.

b l. ij. [b] Ciuitates tñ, quæ principẽ non recognoscũt [c] in dñm,

c & sic earũ populus liber est, l. hostes. ff. de capt. possent hoc

2 fortè statuere, quia ipsamet sibi princeps est. † Opp. q inferior iudex possit. l. si infanti. C. de iur. delib. & C. qui admit. ad bo. pos. l. bonorũ. Sol. fateor q iudex in defectu tutoris,

d & curatoris põt interponere autoritatem [d] in uno actu, uel pluribus actibus singularibus, sed concedere generalẽ administrationem non potest, ut hic.

ADDITIO.

a *POMA. Deniq. Alex. l. more. de acq. her.*

b *POMA. Impe. l. ij. Alex. cons. xv. uer. & satis. v. uol.*

c *Recognoscunt. Bar. l. in acta. §. j. de re iu. & l. quidam consulebant. in fi. eo. ti. l. & cõmunium. C. de natura. li.*

d *POMA. Autoritatem. Are. pup. ff. de acq. her.*

1 *Finis spectatur, & quando principium, ad hoc ut concedatur minori restitutio aduersus sententiam, uel contractum, quando minor incidit in maiorem ætatem.*

2 *Iuramentum non defertur ex leui præsumptione.*

§ SI QVIS. Si dolo aduersarij negotium contractum est, ut in maiore ætate perficiatur, uel si finis habet necessariã consequentiam ad principiũ, inspicimus principium, aliàs finis inspicitur. hoc dicit cum l. seq. §. scio. Primò ponit unã q. secundò ponit, quosdã casus, qui conferunt ad determinationẽ q. prædictã, non tñ eam determinat. Secũda ibi, & placet. No. §. scio. initiũ esse spectandum.

1 † Item no. in hoc §. si quis. finem esse spectandũ, scilicet latæ sententiæ. Vnde opp. de uno ad alterũ. Sol. dicit gl. in hoc §. scio. finis habet quandam consequentiã necessariam ad principiũ. Ideò eũ hoc fecit, quia hæres erat. Vide istam gl. & no. Opp. q etiam in præcedenti. §. finis habet necessariã consequentiã ad principiũ, nam actor, qui inchoauit litẽ, cogitur in ea perstere, ut in auth. qui semel. C. quõ & quãdo iudex. & C. de episc. & cle. auth. generaliter. Gl. fatetur cõtrariũ hodie, sed olim poterat actor non prosequi litẽ, & ideò non habebat necessariã consequentiã. item illud q de cautione dicitur, in auth. generaliter. non seruatur de consuetudine, ut no. Inst. de satisd. §. sed. hodie.*

* *Hodie. Sed præstat totũ oppositũ dicere, ius enim auth. cũ Institutionibus posteriùs sit. §. posteà. C. de emen. Co. et probat idem Bar. l. iij. tit. 8 C. un. lib. Meritò ius Inst. per ius authen. corrigendum est, non econtrà. l. non est nouum. ff. de legib. I. Con. B.*

posito qd seruetur, adhuc nõ obstat. Pro cuius declaratione aduerte, aut minor, contra quẽ est lata sententia, [a] tẽpore maioris ætatis, uult petere restitutionẽ in integrũ, cõtra hoc q litem prosecutus est, cum debuerit desistere, & tunc uerũ dicit gl. q cõceditur restitutio quia de necessitate habet prosequi, & sic habet necessariã consequentiã ad principium, ideò inspicimus principiũ, l. qui cũ maior. §. j. de bo. li. Aut uult petere restitutionẽ aduersus ipsam sententiã, tanq malè latam, & tũc si quidẽ sententia fuit malè lata, fortè ex defectu libelli, uel ex defectu ꝓbationis, quã omiserat in minori ętate, & tunc idẽ q posßit restitui, quia sententia habebat necessariã consequentiã ad illũ actũ, quia iudex sic debebat facere, & sic loquit hæc gl. Aut petit restitui ꝑ ipsam sententiã, cũ omnia acta essent perfectè, & solẽniter acta. tũc non põt, hic est casus, quia sententia nõ habuit necessariã consequentiã ad initiũ, ut dicã statim. Op. imò habet necessariã consequentiã. l. de qua re. ff. de iud. Sol. Duo sunt. f. sententiã ferri, & tali mõ ferri. Sententiã ferri, habet necess. consequentiã ad initiũ d. l. de qua re. sed de tali modo ferri, nõ habet necessariã cõsequentiã ad initiũ, unde solũ in actu sentẽtiæ fuit deceptus minor, nõ ex consequẽtia primi actus, meritò non restituit ut hic, nisi dolo aduersarij fuerit tractus, dic, ut in tex. Quæro de quæstione posita in prin. §. ad quã non respondet Iurisconsultus. Determinando quærit, ꝑctus si est cœptus cũ minore, qui incidit in maiorẽ ætatẽ, an inspiciamus initiũ, uel fi. Gl. distinguitur, an illud qd incidit in maiori ætate, cõsistit in facto minoris, quia minor uẽdidit & maior factus tradidit, & tũc non restituet. l. si filius. §. fi. l. seq. ad maced. Aut cõsistit in alio euẽtu, ut puta fuit ꝑctũ cũ minore sub cõditione, quæ cõditio extitit in maiori ætate, & tũc restituet, ar. l. si filius. ff. de uer. ob. Vide gl. ibi. Huic confusæ opi. non respondet. Iac. But. in primo casu reprehendit gl. & dicit restitutionem concedendã, qñ minor uendidit, & maior factus tradidit, quia ista traditio fit ex necessitate prioris ꝑctus. Cum

b ergo habeat necessariã consequentiã [b] ad principiũ, inspicimus principiũ, ut in hoc §. scio. Nõ ob. l. si filius. cũ l. seq. ff. ad mace. & C. qd met. cã. l. ij. & ff. de cond. ob turp. cau. l. pe. quia ibi habebat exceptionẽ in continenti, absq aliqua petitione restitutionis in integ. l. metum. §. sed q prætor. ff. tit. ij. Ideò nõ habebat necesse soluere, & sic nõ habebat necessariam consequentiã ad principiũ, hic uerò non habebat exceptionẽ, nisi impetrata restitutione. l. exceptiõe. ff. de exceptio. & l. nec nõ. §. exemplo. ff. ex qui. cau. ma. & l. nam posteà. §. si minor. de iuriur. Vnde de necessitate habebat soluere

2 ex consequẽtia prioris actus. † Vlt. no. q ex sola leui suspi-

c cione, [c] non debet deferri iuramentũ. gl. si leuior. dixi in l. admonendi. ff. de iureiur.

ADDITIO.

a *Sententia. Bar. l. j. C. si aduer. rẽ iu. & l. j. C. si. in una eadẽq; causa. Et ista fuit ad q. Minor accepit pecunia mutuò sub ßpe futuræ numerationis, tempus biennij labitur in maiori ætate, an posßit restitui. Guid. de Suza. l. sancimus. C. in quib. cau. in integ. rest. nõ est necess. tenuit q, non restituitur, quia nõ dicitur deceptus in minori ætate, & per hanc l. §. ubi uide.*

b *Consequentiam. Et quõ, & quando finis dicitur habere necessariam consequentiã ad principium, et principiũ inspiciatur. Bar. l. j. qui pot. in pig. ha. Et ad hunc §. qd principiũ est inspiciendum, adde q. no. de qua per Bal. rub. de cõd. ob tur. causam. C. q, si quis tempore quo imbußsebatur ad officiũ est inhabilis, & tẽpore quo publicatur, et extrahitur habilis, q nõ repellitur.*

c *Suspicione. Bal. l. j. C. qui & aduer. quos.*

1 *Supini natura est denotare ipsum actum, & opus in quo aliquid fit.*

3 *Bisextili in mense, uel anno, biduum computatur pro uno die.*

§ MINORẽM. Hucusq iurisconsultus exposuit hoc uerbum, minor. hic exponit uerbũ natu, & hoc intendit, minor ætas inspicitur de momento ad momentũ,

1 dies bisextilis cum præcedenti computatur pro uno. † No. quòd de natura supini est, quòd denotet ipsum actũ, & ipsum tempus, in quo aliquid fit, & ideò cùm dicit, natu, in-

2 telligit ab illo momento quo natus est. † Opp. q dies incepta habeatur pro completo [a]. l. qua ætate. §. de test. Gl. hic

a respondet clarè, & notabiliter distinguendo, aut tractam [a] de odio, aut fauore. Vide gl. & no. eã. † Secundò no. quòd

3 in mense bisextili, biduũ computatur pro uno die. cont. ff. de diuer. & temp. præsc. l. ij. in fi. Sol. qñ datur dilatio per dinumerationẽ anni & mensis, tũc illud biduũ computatur pro uno, ut hic, sed si datur per dinumerationẽ dierum, tũc illud biduũ computatur pro biduo, ut ibi, quod no. Quærit gl. quando fit computatio bisexti. Dic ut in gl.

ADDITIO.

a *Completo. Quando tẽpus de momẽto ad momentũ, & dies cœptus habeatur pro*

tur pro cõpleto,l. si cui.in prin.maxime per Bal.& Io.de le.j.et de tempore in dubio computando de momẽto ad momentu.Bal.l.eo.§.si ante,de appel.& dicit Bal.c.j.quo tempore mi.q, dies qui nõ est integra secũdum ciuile computũ,non numeratur inter dies termini,l.anniculus. de uer.sig.adde q, tempus currat de momento ad momentũ.Bal.conf.ccclxxij.lib.iij.

1 *Filiusfa.ex omni causa obligatur præterquã in mutuo & uoto.*
2 *Filiusfa.potest capi & carcerari pro debito per ipsum contracto.*
3 *Patri succurritur propter absentiam filij,non propter ætatem.*
Pater loco fideiussoris quò ad quædam,non quo ad omnia habetur.
4 *Obligatione principali sublata,quando remaneat accessoria.*
Restitutio in integ.non tollit actionem, nec obligationem, sed inducit exceptionem.
5 *Publicatis bonis patris,non publicatur peculiũ filij,publicatur tamen usus fructus patre uiuente.*
7 *Filia potest instituì in dote.*

§ SED VTRVM.Minor etiã filiusfa. aduersus suã obligationẽ restituitur,etiã si iussu patris contraxerit,præterquã in mutuo, & beneficium filij minoris ad patrẽ non porrigitur. h.d.Primo ponit q.& eius dubitationẽ.Secundò respondet qñ filius contraxit absq; patre, nec habebat peculiũ.Tertiò qñ contraxit absq; iussu patris.Quartò qñ contraxit absq; iussu patris,sed habebat peculiũ.Quintò qñ habebat dotem, & super dote cõtraxit.Secunda, ibi, ego aũt.Tertia ibi,proinde si iussu.Quarta ibi,Proinde & si fine. Quinta ibi, ergo,&c. Casus in terminis,Filiusfa.cõtraxit, certũ est q; pater tenetur de peculio & de in rem uerso. Quæritur modo in filiusfa. restituatur? Et uidetur q; non, quia per hoc subueniret patri, quia non uidet esse de mente prætoris restituere maiores, sed minores tantũ,ergo,&c. Et iurisconsul. respondendo.ad q.tetigit omnia perfectè,& dicit q; quatuor sunt casus, qui sunt clari, & prima pars quæ ponit q.& dubitationẽ eius,nõ habet contraria,sed est clara.Sed ad secundã opp.& uidetur q; filiusfa.nõ obligatur.

1 I.Si quis rem.§.uoto.ĩ.de pollic.Sol.† ex omni causa obligatur prætercq; in mutuo,& in uoto.Opp.l. metũ.§.sed quòd prætor.s̃.q; met.cau. ubi etiam quis habet exceptionẽ restitutionis.Sol.Aliud in illa restitutione,quę datur iure actionis, aliud in ista, quæ datur officio iudicis.Venio ad tertiã

a partẽ[a],& opp.q; filiusfa.conueniri on ponsit inuito patre C.de bo.quæ lib.I.cũ nõ solùm,§.necessitatẽ. Dicit gl.aliud olim, & aliud hodie.Tu dic q; ibi loquit in casu speciali,in quo requirit cõsensus patris,in signũ repudiationis,fm uerã opi.ibi positã.Item opp.& uidetur q; ex condemnatione non possit fieri executio in filiũ,cum nihil habeat,arg.l. si filio.ĩ.sol.met.&.s̃.tit.j.l.nam his.Sol.dicit gl.q; exactio si-

b ue executio differtur.l.q; si minor.§.si seruus.ĩ.eo.Cont.est[b]

2 uerũ † quia potest filius capi & in carcerẽ poni, nisi bonis cedat.l.pen.C.qui bo.ce.pos.Et hoc uult tex.hic,dum dicit, ex condemnatione conueniri, saltẽ enim habet personam quæ potest carcerari, de hoc dixi in I.si dubitetur.§.filius.ĩ. de fideiuss.Opp.ĩ eo.l.cũ mandato.Gl.ponit plures sol.lac. But.tenebat ultimã. Videbitis in d.l.cũ mandato.Item op. & uidetur q; fideiussori minoris non succurratur. l.marcellus.ĩ.de fideiu.Gl.tangit hoc plenius in l.minor.s̃.de proc.

3 & ibi dixi,& de fideiuss. min. l.j.& ij.Item opp.& uidetur † q; patri subueniatur ex persona filij. l. cum quidã. in prin. de acq.hær. Sol. pater habetur loco fideiussoris,quò ad quædam, non quò ad omnia,posui plene in l.cũ filius.in prin. de uer.ob.Ad cõt.l. cũ quidam.dicit gl. q; propter absentiã filij subuenitur patri,non propter ætatẽ.Et non assignatrationẽ,sed ratio est, quia beneficiũ absentiæ est cõmune maioribꝰ,& cõpetit ex propria absentia & aliena.l.j.ĩ. ex quib. cau.ma.Non est ergo mirũ si pater ex absentia filij restituatur, quæ ratio cesset in beneficio ætatis. ut in prin. huius.§.

4 Opp.q; sublata † obligatione principali,nõ remanet accessoria.l.generaliter.ĩ. de fideiuss. & l.cũ principalis.ĩ.de re iu. ergo filio restituto pater nõ tenet. Sol. Dicit gl.restitutio in integ. non tollit actionẽ,neq; obligationẽ, sed exceptionẽ inducit.l.exceptiones. ĩ. de except. l.j.& doc. l. ij. C.de fideiuss.mi.examinaui in l.Iul.ĩ.de cond.inde. tamẽ quantùm ad præsens dico q; contrariũ non obstat,quia possibile est q; obligatio principalis tollat ex aliquo iuris rigore, & accessoria remaneat, utputa si decessit principalis sine hærede. Nam certè licet restitutio tolleret omnẽ obligationem, non sequitur q; pater nõ tenetur,quia uerum est q; fideiusor non accedit obligationi, quę nõ est,sed ex postfacto potest subsistere.l. si fine. in prin.de admi.tut.& de sol.l.Stichũ aut Pamphilũ. circa fi.prin. & ad maced.l.antep. ubi pater tenetur de peculio, licet nulla sit obligatio filij. Opp.ĩ.eo.l. patri.ij.respon.Sol.ibi pater conuenitur ut legitimus administrator, unde petit restitutionẽ quæ prosit sibi, non filijs hic pater conuenitur nomine proprio. Opp. ĩ.eo.§.Pomp. Sol.ibi pater cõuenitur quasi successor filij, hic ex propria

c obligatione. Venio ad quartã partem, [c] & in ista iij. parte Placen. posuit tria sua dicta, quæ per ordinẽ hic recitantur

d in gl.& omnes tenẽt eam, & ideò nõ curo recitare. Vlt.no.[d]

5 † q; peculiũ filij [e] non publicatur, publicatis bonis patris.

e Et no.bene, quia nescio alibi,& hoc in peculio profectitio. In peculio uerò aduẽtitio non est dubium hodie circa pro

f prietatẽ,sed an publicetur ususfructus [f] patre uiuente,cogitabitis,quia posit dubitari,uidi tñ de facto hic seruari cõt. ar.l.si postulauerit.ĩ.de adul.& l.statius florus.de iur.fi.Sed

6 nunquid † filio delinquente publicet proprietas [g] istam q. examinaui plenè. in l. si finita.§.si de uectigalib[h].ĩ.de dã. infec. Venio ad quintã & ultimã partẽ, & op. q; nõ noceat, filiæ, si pater stipuletur eius uoluntate.l. post dotẽ.fol.mat. Huius timore sunt diuersæ opi. & gl.intrat uaricatẽ, & diuersitatẽ literarũ illius legis, de quo,dic ut ibi, Vlt.ex fi.hu-

g ius [g] §. gl. arguit ad duas q.Primò an uxor sit dña rei dota-

7 lis, secũdò † an filia [h] possit instituì in dote.Et gl.tenet[i] qđ

h sic,tñ dat cõsilium,q; instituatur in v.solidis, & in dote sua, Et ita obseruatur de facto,& no.fi.q.

ADDITIO.

a *Partem.Tene menti.gl.hic,quæ tenuit q,si pater præstitit assensum filio agenti,non est necesse quòd de nouo præstet in executione sententiæ. gl.d.§. necessitatẽ in gl.mag.dum alleg.istum §. per quas dicit no.Ang.cõs.clxxix. q,si pater consensit matrimonio, cuius consensus de honestate requiritur, non de iure in executione quæ fit per carnalẽ copulã,& traditionem,nõ erit necessariò nouus consensus requirendus.Bal.l.inuitus.ad fin. C.de proc. Et patre præstante consensum ad agendum, an filius possit appellare sine nouo consensu,adde q, sufficit consensus generalis.Bal.conf.cliij.lib.j.Ang. conf.xxx.& Cast.conf.liij.*

b *Cont.Ias.l.j.§.huius.ff.de iust.& iur.*

c *Partem.An antè creditor patris,posit mitti in possessionẽ peculij profectitij.gl.hic,in uer.à fisco.& Bal.l.pe.C.qui bo.ce.pos.*

d P.PAV.P.Not.Alex.l.si finita.§.si de uectigalibus.ff.de dam.infec.

e *Filij.Bal.l.j.C.qui bo.ce.pos.doc.d.§.si de uectigalibus.Abb. consilio sexagesimo,lib.ij.*

f *Vsusfructus.d.l.si postulauerit.*

g P.PAV.P. *Huius. Quod istud consilium hic traditũ per gl.sit redactum ad necessitatẽ,aliàs testamentũ non ualeat,Bar.conf.ij.in c. Raymutius de test.*

h *An.Bar.Filia.uide omnes in c.Raymutius de test.ubi saltem in uno nummo, debet instituì filius.*

i POMA.*Tenet. Bal. aut nouissima.C.de inoff.test.& an filia posit instituì in dote,Io.I.seruus quoq;. de hæ.inst.& Bald.aliquid per Ang.l.ij.§.ff.sol. ma.Io.And.post Spec.de instru. edi.§.ut autem.uer.sed super.Barb.consilio secundo,uol.j.*

§ SI QVIS MINOR. Aduersus arrogationẽ minor restituitur.h.d.Gl.opp.duo.mo.Dic ut in ea bene.

§ SI QVID. Aduersus liberationẽ legati conditionalis,uel cohærentis personæ,filiusfa.minor restituitur.

a § SED ET.[a] Aduersus negligentiam in non denuncian do adhibitam, minor restituitur.

ADDITIO.

a *Sed.Iste tex.optimè uidetur decidere q.no.Bal.l. pupillorum. C.de repub. hær.& quod dixi in l.j.§.hæc quæ de seruis.de acq.pos. & Bar.hic in I.si. C.qui.ex caus.rest.non est necesse.*

§ POMPONIVS. Pater ut successor filij, itẽ ipse filius minor in castrẽsi peculio restituit. h.d.fm tertiã positionẽ casus,quæ est uera.Et uide q; no.in l.pater. q; cast.in prin.de cast.pec. ubi iste §.& eius materia examinat plenè.

SERVVS

§ SERVVS.Seruus ratione minoris ætatis nõ restituitur in his quæ ad dominũ spectant, secus si spectarent ad ipsum seruum,ut si libertatem respicerent.

LEX VI.

MINORIBVS. Licet quis non lædatur in cõmodo pecuniario,sed uexatur litibus,potest restitui.

LEX VII.

2 *Minor soluens qualiter plenam liberationem consequatur.*
3 *Appellatur à sententia interlocutoria ab iniuria, seu grauamine, & debet exprimi causa.& nu.4.*
Appellationis in causa ab interlocutoria non habet locũ regula,Non probatum probabo.
5 *Iudex debet pronunciare super emergentibus,si non pronunciat, iudicium tamen tenet.*
6 *Iudex quando interponit decretum super uenditione rerum minoris, non est necesse quòd taxet pretium.*

a AIT PRAETOR.[a] Hucusq; Iurisconsul. exposuit uerbum natu,nũc exponit alia uerba,s.gesta esse dicentur, & hoc breuiter intendit. Verb. gestum continet omnẽ contractum,uel quasi contractũ,Item solutionis exceptionem,aduersus quã minor restituitur,nisi iudice præ

b cipiente facta fuerit.h.d. usq; ad §. nõ solùm.Opp. ad prin. l.Labeo.ĩ.de uer.sig.Sol.hic uerbũ gestum,[b] latissimè assumitur ultra propriam significationẽ, ex interpretatione iu-

c risconsul.Quæritur circa [c] istud principiũ,† utrum in spiritua-

1 libus minor possit restitui,utputa si renunciauit beneficio ecclesiastico,uel præbendæ.Gl.tangit hic istam q.sed q.pertinet ad canonistas, dic ut ext. de rest.spo.c.ex parte.Venio ad uer.sed fi & ei.& uidetur q; minor non possit conuenire debitorẽ.l.clarum.C.de aut. præstan.& l. cum & minores.si aduer.rem iud. Sol.Hic continebat extra iudiciũ, uel in iudicio de facto tantũ.Venio ad uer. permittitur.& opp.§.itẽ inuiti.inst.de cur. Sol. ut in gl.quia hic erat lis, unde inuit[d]

d cogitur curatorem accipere. Venio ad uer.quid tamẽ. [d] ex

2 quo uer.habemus considerare multa bona, † antequã uenamus ad cõtraria. Gl. dicit primò q; qui soluit in iudicis autoritate minori, consequitur plenissimã liberationẽ. Et sic gl.distinguit tres casus. Quãdoq; cõsequit quis plenã, qñq; pleniorẽ, qñq; plenissimã. Qđ ut in gl.Et hoc ulti-

e mum est tunc uerum, qñ debitor cõpulsus opponebat [e] exceptionem minoris ætatis, & iudex hoc præcepit lege non obstante,aliàs secus, quod no. In tex.ibi allegans,&c.quia

f si non allegaret,non haberet beneficiũ istius §.Item no.[f] q; ab interlocutoria appellatur,ut hic ibi,nisi fortè,quasi aduersus iniuriã,&c.q; procedit ideò, quia post hanc interlocutoriã non speratur alia diffinitiua,ut pariat plenũ præiudiciũ. Item dicit Dy.in materia primi, & secundi decreti,in illa,q.in qua quærit utrũ à secundo decreto possit appella

3 ri. † Item no. q; quando appellatur ab interlocutoria, de-

g bet appellari ab iniuria seu grauamine [g] illato per iudicẽ & sic debet causa iniquitatis exprimi in appellatiõe, ut hic dum dicit, aduersus iniuriã.Hoc dico,quia à sententia diffinitiua potest appellari, etiam si iudex nullam iniuriam fecerit, sed iustè iudicauerit fm actitata iu prima causa, nã in causa appellationis poterũt nouæ probationes produci,ex quibus apparebit iniustitiã esse respectu ueritatis, nõ q; iudex primus iniuriã fecerit. In hac aũt appellatione ab interlocutoria, oportet q; appellet à iudicis iniuria,ut hic, ibi aduersus iniuriã,&c.No. qđ dicit,iniuriã,&c.Idem probatur ĩ.de appe.reci. l.ij.ubi quando ab interlocutoria appellat,ita demũ appellatur, si contra legẽ sit pronunciatũ.

h Et ex hoc apparet,q; causa[h] debet inseri in appellatione ab interlocutoria, & sic apparet quòd appellatur ab iniuria, q; est hodie declaratũ in c.cordi. ext. de appel.lib.vj.& nun quam reperies legẽ quę dicat q; ab interlocutoria appella tur.q; non ponat causam, ut hic,&l.arbitro.s̃.qui satisdare

i cog. Item ex prædictis [i] no. q; † quando ab interlocutoria

4 appellatur,causa appellationis debet iustificari ex primis actis,& in ea nõ habet locũ regula.Non probata probabo &c.de qua in l. per hanc in prin.c.de temporib.appell.Hoc

Bar.super ff.uet.

patet tam ex rationib. prædictis, q̃s est isto tex.dum dicit, si allegas, &c. q.d.si hoc allegasti corã iudice,posses appellare,quasi ab iniuria,si nõ allegasti,nõ posset hoc allegari de nouo corã iudice appellationis, q; est hodie declaratũ, ex. de app.c.appellanti. in cle. Istud uidetur uerũ, qñ appellat ab interlocutoria lata cõtra præsentẽ. Sed si appellatur ab

k interlocutoria lata in contumacẽ,tunc uidetur q; possunt[k] aliæ nouæ causæ allegari coram iudice appellationis, & pbare quomodo ipse nõ habebat necesse uenire ad iudiciũ, ar.ĩ.de iud.l. non uidetur. & ĩ.ea.l.§.fi.Et est ratio diuersitatis,quia qñ quis est contumax,iudex debet perquirere ueritatem pro absente,auth. qui semel.C.quõ & quãdo iu. q; si iudex non fecerit, meritò permittitur parti hoc allegare coram iudice appellationis.Circa hoc latius, qñ possit appellari ab interlocutoria,dixi in l.arbitro.qui satisd.cog. & uidebitis in l.intra utile. ĩ. eo.Facit l.j.in fi.& l.ij.ĩ.de appell.

5 reci. † Item no.ex uer.quid tñ.[l] Certum est q; super emergẽ-

l tibus debet pronunciari.l.de qua re,ĩ.re.iud.& l.j.C.de ord. iud.& ibi no.Quod si iudex non pronunciauit super emergenti,sed ultra procedit,utrùm iudiciũ ualeat: Et casus est hic q; sic,Iudex enim hic pronunciauit illa exceptione non discussa,& sic dicitur iudiciũ ualere,& nõ põt appellari ext. de appell. c.ex parte.tetigi ibi in l.j. C.de ord.iud.Venio ad

m gl.& opp.q; decretũ iudicis [m] non impediat restitutionem. C.de præd.min.l.si quidem.Sol.Ibi iudex non taxauit pre-

6 tium,hic iubet solui totũ debitum. Vide gl.† No.q; quãdo iudex interponit decretũ super uenditione rei minoris,nõ est necesse q; taxet quanto pretio uendatur, qđ tene mẽti. Dat gl.aliam sol.& istam tenẽ, q; aliud in solutione, quæ fit ex necessitate,aliud in emptione quæ fit ex uolũtate.Quærit gl.hic loquitur de minore cui soluitur, quid de minore soluente.Gl. hic distinguit, aut soluit debitũ, aut indebitũ. De indebito dic plenè ut in l.interdum.ĩ.de cond.ind.

ADDITIO.

a *Prætor.Et dum hic dicit,quòd restituitur aduersus solutionem, limitat Bar. I.uerum.§.sciendum.eo.ti.j.*

b *Gestum.Adde ĩ.quæ in fraud.cre.l.j.*

c *Circa.Vtrum etiam restituatur minor, si dolo inductus fuerit ad testificandum.Ba.& doc.l.j.§.fiat quæstium.ff.de min.& l.si frater. C.qui testa. face.pos.Ro.consi.ix.*

d *Tamẽ.Bal.l.fi.C.de fidei.li.Et de intellectu huiꝰ §.uide Bal.l.ij.in fi.de re iu.*

e P.PAV.P.*Opponebat. Cast.cõs.cccxc.de quo habes ad Bar.I.creditor.ff. de sol.Barba.conf.xvj.uol.iij.col.j.quid debeat facere debitor minoris, ut tutus sit soluendo.*

f *Poma.No.Mate.no.xxix.*

g *Grauamine.Quando appellatur ab interlocutoria, debet causa grauaminis exprimi in appellatione,cle.appellanti.de app.ubi debet exprimi sigillatim,& quando dicatur sigillatim expressa,uide Ang.I.prætor,in prin.s̃. de ope.no.nun.& ibi dixi post Bar.Et an q; hic dicit Bar. sit uerum,dixi in I.iij.ĩ.de appel.recip.Et no.q; ab interlocutoria appellatur,propter iniquitatẽ iudicis tantũ.c.interposita.in fi.ext.de appe.Sed quid si interlocutoria habebat uim diffinitiuæ, an sit causa in appellat. inserenda.Bal.tenet q; sic, in add.Spe.tit.de appel.§. stare.uer. in his quæ continent in se publicã utilitatem. & uide per eundem in l. minoribus. C.de his qui. ut indi.dixi in l. iiij.de appell.recip.& in l.prætor.in prin.ff.de no.oper.tiun. Adde quæ sigillatim requirantur in appellatione ab interlocutoria.Ro.consi.d.lib.j.*

h P.PAV.P.*Causa.Peru.c.ut debitus. de appel.*

i *Prædictis.Bar.l.iij.ĩ.de appel.reci.*

k P.PAV.P.*possint.Ro.si.cccel.inci.attende.*

l *Tamen.Bar.l.à procedente.C. de dila. Fallit si talis tacita pronunciatio esset contra ius,Imo.c.ij.in prin.de lib.obl.i.j.de re iud.*

m *Iudicis.Adde tex.& ibi Bar.et Bal.l.ij.C.de fideiuss.mi.et l.minor.xxv.ann. ex aspectu.ĩ.eo.Ro.l.pup.de acq.hær.*

§ NON SOLVM.j. Minori quasi cum eo gestũ sit, succurritur ne intercedat, siue litiget, siue hæreditatem uel aliam successionem apprehendat.h.d.

1 *Subhastatio debet fieri quando uenditur res minoris.*

a § HODIE.[a] Minoribus deceptis in eo qđ non sunt lu-

1 crati succurritur.h.d. cũ l.seq. usq; ad §.restitutus.† No.

b q; [b] quando uenditur res minoris, debet fieri licitatio,

c seu subhastatio.[c] Et hoc induco ad q.an executores ultima

¶ EX FACTO. Aduersus sententiã ipso iure nullã, minor nõ restituitur, sed res in pristinũ statum reducitur
1 per iudicem competentẽ. h.d. No. † q̃ susceptam tutelã quis non potest recusare, nisi in casibus istis, & alijs additis in gl. quam uide, & signa. Secundò no. q̃ licet causam consulendam † cõmiserit iudex, & ante datum cõsilium iudex esse desierit tamen potest dari successori. Et sic uidebitis q̃ Imperator quãdoq; non respondet ei qui ipsum cõsuluit, sed successori eius. Opp. q̃ ista ratio sit mala, nam licet non sit contractũ cum minoribus, est tñ cum eis litigatum, ergo restituuntur. l. ait prætor. §. Pomp. s. eo. ubi sufficit quocunque modo cum minore sit gestũ. Sol. quod hic dicitur, non est contractum, subaudi, nec aliquod factũ, propter quod debeat dari restitutio. Erat enim sententia executoria nulla ipso iure. C. si ex falsis inst. l. j. ergo non datur restitutio. l. in causã. in prin. j. eo. ex hoc apparet sol. gl. hic posita. Dicitur hic q̃ princeps debet interuenire, quæro ad quid? Dicunt quidam ad restituendũ in integrum. Tu dic ad cogendũ, de facto istũ ad administrationẽ, sicut de facto recesit. Et si dicatur, quare hoc non facit præses prouinciæ, siue iudex? R. propter dignitatẽ quam iste habebat, quia erat procurator fisci, prætor non habebat iurisdictionẽ in eo, ideò princeps de necessitate aditur. l. ij. s. de in ius uoc.

1 *Limitatio ad l. j. C. si aduer. sol.*
2 *In libello restitutionis in integrum, quid exprimendum sit.*

¶ SCIENDVM. Hic Iurisconsul. exponit uerba edicti, quæ dicunt utiq; quæ ea res erit, &c. & hoc intendit, Restitutio ex hoc edicto conceditur causa cognita, hoc est
a si est minor & læsus fuit facilitate, secus si casu fortuito, [a] h.
1 d. Op. † s. eo. l. ait prætor. §. j. C. si aduer. sol. l. j. ubi dicitur q̃ si res soluta minori perit, restituitur. Sol. intellige q̃n perit sui facilitate, nõ casu fortuito. Quod no. quia est bona limitatio illarum legũ. Et ista est uera, licet alij aliter soluãt. Et no. q̃ habes principaliter probare in restitutione in integ. Sed
2 quæro † an in libello sufficiat hoc exprimere generaliter, scilicet me & minorẽ & læsum mei facilitate in tali cõtractu, an habeat necesse exprimere q̃ deceptio fuit in hoc quòd sic bonus paterfam. non fecisset. R. habetis. l. minor autem magistratus. s. eo.

ADDITIO.

a POMA. Fortuito. Bal. l. ait prætor. §. fi. eo. & l. fi. C. de legi. & Perusinus in rub. de appel.

1 *Priuilegiatus quando posit uti priuilegio contra priuilegiatum.*
2 *Minor si credebat alium minorem maiorem, an restituatur.*
3 *Aetatis priuilegiũ est potentius q̃ priuilegium quod conceditur filiofa.*

¶ ITEM QVAER. Si sunt duo priuilegiati pari priuilegio, præfertur ille qui certat de damno uitando, sed si uterq; certat de hoc, potior est causa rei, sed si sint priuilegiati dispari priuilegio, priuilegiũ potẽtius præponitur.
1 h.d. cum l. seq. No. quod † dixi in summario, scilicet, an priuilegiatus posit uti priuilegio ꝺ aliũ priuilegiatũ, de quo in auth. quas actiones. C. de sac. ecc. & ibi per doc. tñ tex. hic
a est melior cẽs alibi. Opp. gl. & uidet [a] q̃ minor nunq̃ restituatur aduersus minorẽ. Aut eñ ille, ꝺ quem petit restitutio, locupletior factus est, & tunc tenet de iure cõi. l. iſi. j. cõm. & sic restitutio nõ cõpetit, aut nõ est locuplettor, & restitutio denegat, ut hic. Sol. dicit gl. pone eum locupletẽ, tñ restituitur ꝓpter alia pacta & dilationes appositas in ꝺctu. Item potes ponere exemplũ in quo cunq; alio ꝺctu, præterq̃m in mutuo ut si minor uendidit minori rem, quã non expediebat uen
2 dere, uel alio modo cũ eo ꝺxit. Quærit gl. † si quid si minor unus, aliũ credebat esse maiorem? Certe dicit gl. & bene, hic nõ est aduertendũ, neq; curandũ, ueritas. n. in ſpicit, qd̃ intelligo in minore xxv. añ. l. minor xxv. añ. addito prælide ex
b aſpectu. hoc e. ti. Ex uer. planè [b] no. † q̃ priuile. ætatis est po
3 tentius, q̃m priuilegium q̃ competit filiofa. per Maced.

ADDITIO.

a Videtur. c. Auditis. de rest. in integ.
b Barb. Planè. Bar. cons. ccxxix. utrum priuilegiatus iniuriatus, utatur priuilegio aduersus priuilegiatum.

LEX XIII.

a SI APVD. [a] No. q̃ priuilegiũ ætatis est potentius, [b] pri
b uilegio Velleiani, non tñ superat ipsum in tantùm, in quantũ superat habentem Macedonianũ, & uidebitis hic. Nam in illo non distinguit, hic aũt distinguitur utrùm reus principalis sit soluẽdo, uel non. Quærit gl. utrùm ista distinctio, quæ ponitur in ista l. quæ distinguit, an debitor sit soluendo, uel non, intelligat, si fuit soluendo ab initio, uel qñ. Hugo intellexiit qñ desijt esse soluẽdo ex postfacto, secus si ab initio, quia tunc mulier nõ tenetur ultra q̃m reus, quod gl. nostræ non placet. Ia. But. sustinebat opi. Hug. Nã hic non quæritur utrùm ille, qui nõ est soluendo, possit da re fideiussorem, uel non, sed quæritur an per intercessionẽ mulieris, minor sit læsus, uel nõ, ita q̃ restituatur aduersus eam, ut nõ possit operari auxiliũ Velleiani. Sed eo casu qñ ab initio non erat soluendo, debitor minor non lædit̃r p interceſsionẽ mulieris, ideò mulier poterit opponere exceptionem Velleiani. Ego credo gl. melius dicere, nam quando debitor ab initio nõ est soluendo, tunc creditor non deberat fideiussorẽ idoneũ, Non enim contraheret cum illo simplici debitore. j. l. prox. & l. quoties. qui satisf. cog. ideo p interceſsionẽ mulieris decipitur, & sic minor iuuatur cõtra eum, út non possit opponere exceptionem Velleiani.

ADDITIO.

a POMA. Apud. l. cætera. §. sed & si quis. & ibi Pan. & Are. de leg. j.
b Potentius. Bar. l. maritũ. in fi. sol. mat. tenuit, q̃ hoc non esset propter priuilegium ætatis inductum pro eo, quia hic tractabat de damno uitando, ideò in pari causa, melior est causa tractantis de damno, q̃ tractantis de lucro. Ita intelligit istum tex. Bar. quod no. & quando priuilegiatus utatur priuilegio, contra priuilegiatum. Bar. post Cy. auth. quas actiones. C. sac. ecc.

LEX XIIII.

IN CAVSAE. Minor restituitur, nõ aũt fideiussor eius. Item restituitur aduersus fideiussorẽ actio
ne mãdati agentem. * Opp. gl. l. cùm prin- * *Agentem. Vsp. cipalis. j. de reg. iur. & sol. ut in gl. l. iij. §. sed u- cont. l. minor. ff. de procura.* trùm. s. eo. & l. C. ij. de fideiuſ. min. *Communis est*

sententia, priuilegium merè personale in fideiussorem non transire. l. exceptiones. ij. ff. de except. seu præſc. I. Con. B.

¶ IN SVMMA. Prosequitur eandẽ materiam & declarat aliqualiter præcedentia, non autem ponit nouum casum.

a ¶ CAVSA AVTEM cognita. [a] In his quę fiunt causa
1 cognita, requiritur q̃ pars sit præsens, uel per cõtumaciam absens. No. quod dixi in summario. † Sed quæri-
b tur [b] utrùm in causa restitutionis in integrũ, posit peruenirí ad diffinitiuã sententiã, lite non contestatã? Tex. uidetur hic q̃ sic. de quo plene per doc. C. si ut se ab hær. abst.
2 auth. si omnes. ut ibi per Cy. ult. q. † Item quero utrũ in causa restitutiõis in integ. debeat dari libellus? De quo in tex. c. fi. extra. de off. iud. ubi distinguit, aut petitur principaliter, aut incidenter.

ADDITIO.

a POMA. Cognita. Limitat Bar. l. licet. §. si causa. ff. de bo. poſ.
b Quæritur. Bal. j. in fi. C. si aduer. do. c. fi. de off. iud.

1 *Restitutio in integrum est in rem scripta, & ideò datur in subsidium cõtra tertium, cum distinctione tamen.*
2 *Possessor tertius qualiter conueniendus sit.*

a ¶ INTERDVM. [a] In integrũ restitutio est scripta in rẽ,
1 & ideò datur in subsidiũ contra eum, ad quẽ res peruenit, licet cũ minore nõ contraxerit. h.d. cũ ij. seq. No. ergo † q̃ ista restitutio est in rem scripta, & ideò datur in subsidium ꝺ eum, ad quẽ res peruenit, non tñ simpliciter datur ꝺ tertium possessorẽ, sed cũ distinctione. No. qd̃ qñ possesſor tertius ignorauit, debet præcedere discussio prioris cõtrahentis. No. distinctiones quæ hic ponunt. Quero practi
2 cam, † qualiter agetur ꝺ istũ tertium possessorẽ. Iurisconſ. hic ponit duplicẽ modũ. Primò q̃ in integrũ restitutio dire
cto proponatur ꝺ istum tertiũ possessorẽ, ibi dum dicit, & hoc

hoc uel cognitione prætoria. Secundo modo, ut petat restitutio contra primũ emptorẽ, & posteà recisso contractu in hoc iudicio, tunc agatur rei uendicatione contra possessorem. Et hoc est qd̃ dicit tex. uel rescissa alienatione data in rem iudicio. Ad unum tñ aduertendum est, q̃ hoc ultimo casu, qñ restitutiõ postulatur contra primũ emptorem, debet citari possessor, quia eius interest. gl. l. cùm miles. §. j. ꝺ tit. ij. s. prox. §. dum dicit, præsentibus, uel citatis aduersarijs hoc est omnibus quorum interest. s. de adop. l. nam ita diuus. & no. in d. l. cùm miles. §. j. ꝺ. tit. ij.

ADDITIO.

a Barb. Interdum. Ant. c. pe. de don. to. de 1mo. ibi, istum tex. allegauit, q̃ contrahens cum eo qui potest restitui in integrum, non habet titulum, ut possit præscribere. Sed iste tex. nõ probat, q̃ habeat titullũ imiuſtũ, sed dicit q̃ non habet bonã fidem. l. si quis cũ sciret. de usuc. pro emp. Alex. cons. xcij. uol. j.

LEX XVII.

1 *Dolus dans causam contractui bonæ fidei, reddit ipsum nullum ipso iure.*
2 *Restitutio in integrum est officium iudicis, & non actio.*
3 *Restitutio in integrũ competit etiam ei, qui tutus est ope exceptionis.*
4 *Dolus si dederit causam contractui bonæ fide, potest deceptus ex eo agere.*
5 *Contractus qui est ipso iure nullus, tenet ex parte decepti.*
6 *Iudicis officium quomodo concurrat cum auxilio ordinario.*

a IN CAVSAE. [a] Auxilium extra ordinarium [b] in subſi
b dium introductũ, nõ concurrit cum ordinario. † Secun
1 dò no. q̃ quãdo dolus dat causam cõtractui bonæ fidei, cõtractus est ipso iure nullus. Dixi in l. eleganter. in prin. s. ti. j. Opp. j. prox. §. Sol. ut ibi statim dicam. Circa prin. istud
2 † quærit gl. utrùm in integrũ restitutio sit actio, uel officiũ? Mar. Sil. dicebat q̃ est actio, per istũ tex. ibi, aliqua actio. & s. eo. l. in causę. § interdũ. In cont. est ueritas, per tex. l. q̃ si mi nor. §. fi. j. eo. Secundò per rationẽ, quæ sumitur ex doctrina, quã dedi in l. j. ꝺ. de cond. ex lege, quãdo uerba legis dirigũ
tur ad iudicẽ, tunc oritur officiũ iudicis, nõ actio. l. j. in prin. ꝺ. de coll. dot. & l. iiij. j. de ali. & cib. leg. C. de col. l. si soror. & ibi no. ita in ꝓposito uerba edicti dicũt, quæ ea res erit ani-
3 maduertã, & sic ad iudicem referũtur, ergo, &c. † Quærit gl.
c utrùm restitutio in integrũ cõpetat ei qui tutus est [c] ope exceptionis. Gl. dicit q̃ sic, & idẽ tenet j. ꝓx. §. per l. si minor. §. minores. j. eo. licet secus sit in actione de dolo, ut s. tit. j. l. j. §.
4 ait prætor. † Itẽ quæro, dicitur hic q̃ quãdo dolus dat causam cõtractui bonæfidei. est ipso iure nullus. Quid si decedeptus uult agere ex eo cõtractu? Dico q̃ potest. l. & elegãter.
d in prin. s. tit. j. Sed quid si deceptus agit [d] nunquid decipiẽs poterit agerer Gl. dicit q̃ nõ, l. si in emptione. §. item si emp. de cont. emp. Ego puto cont. Nam agendo uidetur approbare contractũ, & sic dolus purgat. l. ij. C. quod met. cau. & l. pe. j. de cond. ob. tur. cau. Non ob. §. item si emptor. quia ibi erat defectus ex parte rei uenditæ, quia erat inalienabilis, ex parte consensus, meritò potest purgari, ut dixi in l. &
5 eleganter. in prin. s. tit. j. Itẽ quæro, qñ † contractus est ipso iure nullus, utrũ statim teneat ex parte decepti. Gl. tenet q̃ statim contractus tenet. in l. eleganter. in prin. s. ti. j. & illa ui
6 detur uerior, q̃ leges quas allegat. † Vlt. no. materiã huius principij, utrùm officiũ iudicis concurrat cum auxilio ordinario? Gl. tetigit in l. j. §. per hanc. j. de rei uen. Doc. & ego plenè in l. in prouinciali. j. de ope. no. nun.

ADDITIO.

a Causæ. Pro concordia, Aduerte q̃, ubi minor tutus est ope exceptionis de iure cõmuni aduersus aliquã obligationẽ, ipse minor non põt petere restitutionem in integ. Bar. l. ij. C. de filiofa. min. sed. cõt. tenere allegatur Bar. l. iij. §. sed utrũ. s. eo. tit. de minor. & in hac l. in cauſe. Sol. faciendа est differentia, quo nomine cõueniatur, ut per Bar. d. l. ij. uel melius, Bar. in hac l. in cauſe. loquitur in casu l. si minor. §. minores, hoc eo. tit. ubi dicitur q̃ minor cõpromittẽs põt in integrũ restitui, qd̃ intelligit ibi Bar. ſ. quando compromi sit in arbitrium à quo nõ põt appellari ergo ibi cesſat remediũ ordinariũ, sed licet Bar. referat gl. non tamẽ illud expreſsè firmat: prætereà sibi est contrarius, referendo ad illũ casum, ut s. posset etiã aliter solui secundum eum, ut affirmatiua procedat quando restitutio datur iure actionis, negatiua uerò, quando datur officio iudicis.
b P. PAV. P. Ordinariũ. Quatuor limitationes ad istam reg. ponit Pan. c. ex parte. ad fi. ext. de rese.

c Est. Im. l. diuus. de re iud. Sal. l. j. C. de filiofa.
d Agit. Bar. l. bona fides. de ac. emp. firmat istam gl. quam hic reprobat.

1 *Fideiussor minoris restituitur ex minoris persona.*
2 *Restitutio in integrum concurrit cum conditione indebiti, uel sine causa.*

a ¶ POMPONIVS. [a] Cõdictio indebiti. uel sine causa; restitutionẽ non impedit. h.d. fm unam lec. uel eam impedit fm aliam. Opp. de principio huius l. ad istum. §. Sol. dicunt quidã, ibi loquitur qñ quis est ipso iure tutus, tunc nõ eget restitutione. Secus si per uiam actionis, ut hic. Et ita uidet hic uelle Iurisconſ. Sed istud uidet contra prin. huius l. dũ dicit, fortè aliqua actio, &c. & j. eo. l. cum mandato. Huius timore dicit lo. q̃ hic uer. sed & illud corrigit præcedentia, q. d. nõ est uerũ, q̃ competat in integrũ restitutio, quia habet locũ alia actio ordinaria. Sed ꝺ Io. [a] op. l. fi. C. de fideiuſ. mi. Gl. soluit primò q̃ illa lex põt intelligi qñ dolus incidit in contractũ, tunc cõtractus nõ est ipso iure nullus. & tunc succurritur minori per actionẽ ex eo contractu, fideiussori uerò non põt succurri per actionẽ ex eo contractu, quia ipse non emit, uel uendidit, unde necesse est q̃ sibi succu
1 ratur per restitutionẽ in integrũ. † No. ergo q̃ fideiussor restituitur ex persona minoris, licet ipse minor nõ restituatur quia iure cõmuni est tutus. Sed contra hoc opp. quia fideiussor põt habere regressum ꝺ minorem, ut sibi cedat actionem, ergo etia fideiussori denegabit restitutio. Sol. reg. posita in prin. procedit qñ competit ꝺ eundem, secus si contra diuersos, l. etiam. C. si tu. uel cur. interue. Dicam in l. cũ mandato. j. eo. Secundò põt intelligi d. l. q̃ loquitur qñ dolus causam dedit cõtractui, & secuta ẽ traditio, uñ minori subuenit per actionẽ de dolo, & l. eleganter. in prin. s. ti. j. Istud non uidet uerum, nam si dolus dedit causam cõtractui, minor ipso iure non tenet, ergo nõ potest accedere fideiussor l. fideiussor obligari. j. de fideiuſ. Item opp. fideiussor habet exceptionẽ, ergo non habet restitutionẽ. Sol. Exceptio non excludit istud auxiliũ. Item opp. l. j. C. si aduer. fiſ. Sol. ut in
2 gl. Item opp. l. Aemilius. j. eo. Sol. ut ibi dicã. Concludit † ergo ex prædictis, q̃ istud auxiliũ non cõcurrit cum cõdictione indebiti, uel sine causa, qd̃ uidetur ꝺ istum tex. Et ideò putarẽ sic dicendũ. Per condictionẽ indebiti, uel sine causa agitur, ut quis cogat liberarẽ ab obligatione, quã ipse receperat. Per in integrũ restitutionẽ agitur, ut iudex ipse rescindat, & si cõpetat ad diuersa, meritò possunt concurrere. Vel dic q̃ non cõcurrunt cũ alia actione, s. speciali, sed cũ generali, sic, sed condictio indebiti, uel sine causa, est generalis, ideò põt cum ea cõcurrere, sicut actio de dolo, l. & eleganter. in prin. & l. si legatarius. s. tit. j. j. ergo, &c.

ADDITIO.

a Pomp. Cast. l. Titia cũ testamento. §. Titia. de leg. ij. in lec. Paduana.

a. ¶ IDEM POMP. [a] Iste §. cõtinuatur ad superiora, ideò
1 nõ intelligit summario. intellige † dummodò absit dolus & non sit deceptio ultra dimidiã iusti pretij.

ADDITIO.

a POMA. Pomp. c. in ciuitate. de usur. Adde q̃ dispositio huius §. non procederet in foro conscientiæ. Bal. c. quæ causam el. ij. de testib. Circa reg. huius §. q̃ sit licitũ contrahentibus se inuicẽ decipere. uide laſ. l. pe. C. de pac. & Barb. cons. lxvij. uol. iiij. in j. dub. ubi etiã ponit, quid in foro conscientiæ.

¶ NVNC VIDENDVM. Qui habent merũ & mistũ
imperiũ, possunt in integrũ restituere, etiã cõtra suam sententiã. & minor iudex non põt restituere, etiã cõtra sententiã maiorũ. h.d. cùm l. seq. Opp. l. ea quæ. §. magistratibus. j. ad muniс. Sol. qd̃ hic dicitur, alij magistratus, intelligе de magistratibus habentibus merũ & mistũ imperiũ. Secus in alijs magistratibus & defensoribus ciuitatũ, qui non possunt in integrũ restituere. Vide gl. istud qd̃ dicit de defensoribus ciuitatum, hodie est immutatũ per Italiã, qm̃ sunt multę ciuitates quæ habẽt immunitatẽ, & merũ mistũ imperiũ ex cõstitutione Friderici Imp. aliæ ex usurpatione auth. de defen. ciui. §. iusiurandum. in fi. gl. magnæ. Opp. C. ubi & apud quẽ. l. fi. ubi dicitur q̃ in integrũ restitutio competit iure magistratus. Gl. ponit duplicẽ sol. Illa tenet, q̃ iura hodie sunt correcta, siue immutata, q̃ quilibet magistra
a tus possit hodie restituere fauore minoris. Opp. ulteriùs, [a]

ꝙ non semper allegaꝫ turpitudo, uel iniquitas sentẽtiæ per appellationẽ, imò fiunt nouæ ꝓbationes. l. ec s. C. de appe. & l. j. ī. de appel. ꝛc. ꝙ semper allegaꝫ iniquitas sententiæ, nõ tñ iniquitas iudicis. Et intelligatis sententiã iniquam fm ueritatẽ, licet sit æqua fm acta primæ causæ. Item hoc intelligo in sentẽtia diffinitiua, in interlocutoria semper debet appellari ab iniquitate iudicis, ut dixi s. & in l. ait prætor. §. permittitur. s. eo. Opp. ꝙ minor magistratus restituitur ad uersus maiorẽ. l. iij. C. si aduer. rem iud. Sol. ibi ponitur nomen præsidis, pro quolibet habente iurisdictionem.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Opp. *Adde q, licet iudex nõ posit cognoscere causam app. à sententia, quã tulit, bene tamẽ põt adiri super nullitate. Comp. conf. xxxvj.*

LEX XIX.

1 *Libellus in remedio restitutionis in integrum quid continere debeat.*
2 *Minor restituitur etiam pòst sententia, quando omittit allegare.*

MINOR AVTEM.

a §. SI AVTEM.[a] Aduersus sententiam principis nõ admittitur quis ad petendam restitutionẽ in integrũ, nisi ex causa omissæ allegationis, uel procurationis aduocati. Item solus princeps restituit aduersus suam sententiã,
1 & sui delegati. Ex isto tex. no. † mirabile, ꝙ in libello restitutiõis in integrũ sufficit, ꝙ quis dicat se minorẽ & læsum sui facilitate, necest necesse ꝙ exprimat particulariter causam læsionis, seu articulũ in quo fuit læsus. l. uerum. §. sciendũ. s. eo. tit. l. quod si minor. §. non semper. ī. eo. Fallit cùm petit restitutio aduersus sententiã principis, qa tũc libellus debet ꝑticulariter seu articulatè cõtinere causam, in qua fuit læsio, seu deceptio, unde in alijs causis cõ in causis ꝓ principem cognitis, uidet ꝙ generaliter admittatur, ut hic, quod no. Item no. ꝙ si allegatio, uel appellatio est omissa, non solùm põt minor restitui ante sententiã l. minor xxv. annis. §. eo. sed etiã post sententiã, ut hic, ꝙ non est ideò, quia sententia læsit minorẽ (fuit enim iusta secundũ actitata) sed id eò petit cõtra sententiã restitui, quia allegationes omiserit, ut hic quod no. Habes ergo qualis debet esse narratio, hic
2 in libello restitutoria. Qualiter † autẽ libellus debeat concludere cum petitur restitutio aduersus sententiam, dixi in l. diuus. s. de in integ. restit.

ADDITIO.

a A.B. *Autem. Bar. l. interdum. ī. de con. ind. Fallit tamẽ aduersus sententiã, ut hic, Inn. c. auditis. ext. de in integ. restit. alleg. hanc l. propter rationẽ omissam, admittitur minor ad probandũ post didicita et publica testificata. Vbi omnino uide qd procedit secundum eum ibi, facta diligenti inquisitione, qd ecclesia nõ facit in fraudẽ, postq̃ didicit testificata, aliàs non admittetur qd sing. no. secundũ Mod. ibi, Sed nõ debet cadere super ista. l. sed in l. minor. ī.*

§. SED ET PROSENIO. No. ꝙ licet in una causa nõ liceat tertiò, puocare, tñ potest peti post duas sentẽtias in integ. restitutio. Opp. qñ sententia est lata per præuaricationẽ aduocati, est ipso iure nulla, & succurrit. l. j. C. de aduo. diuer. iud. Gl. dat plures sol. Dicas cõ ibi loquitur, qñ aduocatus fuit corruptus pecunia, sin aũt precibus, sententia est aliqua, & eget restitutione. Opp. ꝙ legatus etiã possit restituere aduersus suã sententiã. l. aduersus. C. si aduer. rẽ iud. Sol dicit gl. cõcedo, ꝙ solus princeps restituit, uel de legat[a] ab eo. Alij doc. quos Cy. refert in cont. tenet s. Sed dictum gl. placet maximè hodie, per l. fi. C. ubi & apud quẽ.

§. NON SOLVM. Restitutio transit ad hæredẽ, & si quidem est hæres minor, nõ currit tempus restitutionis, nisi finita minori ætate. h. d. cum l. seq.

LEX XX.

1 *Restitutio in integrum, an transeat ad hæredes.*
2 *Hæres quando sit melioris conditionis quam defunctus.*
3 *Restitutio in integrum intra quantum tempus competat.*
4 *Restit. in integ. tempus minori non currit.*

1 INTERDVM. Summata est s. prox. §. Opp. † ꝙ restitutio in integrũ non transeat ad hæredẽ, quia beneficium personale, &c. l. quia tale. ī. fol. mat. Dicit Dy. c. primi legiũ ext. de reg. iur. lib. vj. ꝙ causa restitutionis non est principaliter fauor personæ, sed est deceptio, siue læsio, non mirum si transit ad hæredẽ. Dixi in l. non solum. s. de in integ. rest.
2 & ī. fol. mat. l. quia tale. Secundò opp. † quia non debet esse melioris cõditionis hæres, cũ defunctus. l. non debet. ī. de reg. iu. hic dicitur cont. quare malè. Sol. illud uerũ in quantum hæres nititur iure hæreditario, sed hic heres ex sua persona, quia minor, non quia hæres consequitur, ut tempus sibi non currat. Distingue ergo ꝙ qñq; maior succedit minori, quãdoq; maior maiori, quãdoq; minor minori. Qui
3 casus omnes ponuntur hic in tex. Dic ut in gl. † Quæro qd tempus datur ad petendũ restitutionẽ in integrũ? Tex. hic uidetur dicere quod annus utilis. Gl. Distinguit * hic, aut minor læditur in tẽpore, & tũc si quidẽ tempus est maius quadriennio, habebit quadrienniũ. si minus, tantũ tempus habebit, quantùm est illud, in quo læsus est. Aut læditur in cõtractu uel quasi, & tunc semper habet quadrienniũ. Istud quod hic dicitur, [a] qñ læditur in minori tempore, istud solum datur intelligi, ad petendã seu inchoandam in integrũ. rest. non ad eam finiendam, ut habuistis in l. diuus. & l. ult. de in integ. restit. Dicemus in l. ab hostib[b]. §. sed qd? simpliciter. ī. tit. ij. & uide Cle. ī. de rest. in integ. † Vltimò quæro utrùm istud tempus, qd datur ad petendum restitutionẽ, [b] currat hæredi minoris ipso iure, licet restituat, an uerò nõ currat durante minori ætate. Super q. ista est facta tota gl. magna hoc posita, finaliter determinat ꝙ ipso iure nõ currat. Et hic satis innuit iste tex. Est eñ absurdũ, ꝙ quis petat restitutionem ad petendam restitutionem.

* *Distinguit. Tu dic q, indistinctè minor læs[o] usq; ad xxiij ann. completũ in integr. rest. petere potest: l. superuacuã. C. de temp. in integ. rest. mi.* I. Con. B.

ADDITIO.

a *Dicitur. Cle. ī. de rest. in integ.*
b P.PAV.P. *Restitutionẽ. Cy. in j. q. Sal. Cast. & alij l. j. C. si sæp. in integ. rest.*

LEX XXI.

1 *Absens ex causa necessaria tantùm, si potuit procuratorem dimittere, non restituitur.*
2 *Illatio non fit ex sæparatis.*
3 *Bannito non debet concedi securitas, eo casu quo potest per procuratorem comparere.*

a 1 PAPINIANVS.[a] Absens ex causa necessaria tantum, non restituitur, si potuit procuratorẽ dimittere,
2 & non fecit. dixi in l. fi. s. de in integ. restit. † Item no. ꝙ
b in his quæ sunt sẽparata, de uno ad aliud [b] non infertur, ut
c hic, ibi, quid eñ, &c. l. fi. s. de cal. Item no. ꝙ [c] Old. in quadã
5 q. disputata dicit ꝙ hic est casus, † ꝙ exbannito non debet cõcedi securitas uenicndi eo casu quo põt cõparere per procuratorẽ. Cum eñ Vlp. reprehendat Pap. in eo, ꝙ omiserit illum casum, uel præsidẽ ubi erat, nõ est uerosimile ꝙ omiserit illũ casum, de petenda securitate, quia tunc incideret in id, de quo aliũ reprehendit, sed qñ non potest comparere per procuratorẽ, tũc bene datur ei securitas. l. is qui reus & ibi no. per gl. & ibi dixi ī. de pub. iud. &c.

ADDITIO.

a POMA. *Pap. Ang. limit. l. ij. §. legatis. ī. de iud.*
b P.PAV.P. *Aliud. l. ult. l. j. §. item iul. ij. no. ff. de eo quod cer. loc. Aret. l. naturaliter. §. nihil. j. not. ff. de acq. pos.*
c *No. ꝙ l. j. C. si à non comp. iud. Inn. c. ij. de proc. & ibi doc.*

1 *Restitutionis in integrum in causa, lis contestatur, quando agitur cõtra certum aduersarium, & quando principaliter agitur.*

§. SI QVIS TAMEN. Litis contestatio non prodest
1 § postea desistenti. † No. ꝙ in causa restitutionis in integrum contestatur lis,[a] ꝙ intellige qñ agitur contra certum aduersariũ, aliàs secus auth. si omnes. C. si ut se ab her. absț. Item hoc uerum, qñ principaliter super restitutiõe lis contestaẽ, secus qñ incidẽter, ut exẽ. de off. iud. c. fi. lib. vj.

ADDITIO.

a *Lis. Imo. & doc. c. quoniam. §. fiunt & alij. ut lite nõ contest. Et an requiratur libellus. s. de rest. in integ. l. diuus. in fi. per Bar.*

LEX XXIII.

IN INTEGRVM. Hic iurisconsꝫ etiam habet mẽti pertractare aliquas q. usq; ad fi. & hoc intendit, Quãdo minor est

nor est restitutus aduersus aditionẽ, gesta per eum non rescinduntur. Itẽ eo restituto, aduersus repudiationem, gesta per procuratorem nõ irritantẽ. Op. l. ij. & iij. ī. de cõd. indeb. Sol. nõ repetũtur à minore, sed à legatarijs sic, & sibi quæritur, licet per minorem non sint rescindenda soluta per eũ. Quæro an per alium hæredem repetuntur? Dic ut in gl.

LEX XXIIII.

CVM MANDATO.[a] In his quæ minor facit ut procurator, non restituitur, ad commodũ domini. Item ubi alia actio cõpetit contra alium, denegatur restitutio, nisi ille alius existeret nõ soluẽdo. Op. l. iij. §. sed utrũ. s. eo. Sol. gl. hic ponit multas sol. Dicas ergo, fateor ꝙ restituitur minor inquantũ ipse est obligatus, nõ aũt restituit maior ꝙ mãdauit, uel iussit. uel aliter, Lex ꝑia loquit quãdo minor se obligauit iussu patris, uel mãdato nõ obligauit se, sed patrẽ, meritò sibi nõ est necessaria restitutio. Op. l. etiã. C. si tut. uel cur. inter. ubi auxiliũ ordinariũ cõpetens contra unum, impedit restitutionẽ cõtra aliũ. Sol. dicit gl. ibi loquitur de auxilio qd competit ꝑ tutorẽ, qui ex necessitate quasi cõtraxit, hic competit cõtra procuratorẽ, qui mãdatũ ipõe suscepit, qui nõ est dignus tãto fauore, quãto dignus est tutor. Cõtra hoc op. l. in causæ. §. fi. s. eo. & qd ibi tetigi super gl. Sol. ibi auxiliũ ordinariũ, qd competit ꝑ minorem, ut cedat fideiusſor actionẽ, nõ excludit extraordinariam, scilicet beneficium restitutionis in integ. & hoc fauore minoris, sicut s. prox. dixi fauore tutoris.

ADDITIO.

a *Barb. Mand. gl. c. ij. de in integ. rest.*

LEX XXV.

1 *Iudicis officium per quod petitur in integrum restitutio, potest cedi.*

QVOD SI Minor. Si minor aliena negotia gesserit
1 absq; mãdato, potest restitui, aliàs sibi actio denegatur, nisi in integ. restitutioni cedere sit paratus. † No. officium iudicis, per quod petitur in integrũ restitutio, põt cedi. ī. de admin. tut. l. si minoris.

§. NON Semper. Gl. format duo cõtraria. Sol. ut in ea. gesta cum minoribus rescinduntur, si æquitas suadet, quòd est quando sui facilitate minor decipitur.

a §. SCEVOLA.[a] Ad hæreditatẽ repudiatã minor restituitur re integra, secus rebus distractis per subſtitutũ. No. pulchrã distinctionẽ, aut bona sunt distracta aut nõ. Op. C. de repud. hær. l. fi. in fi. gl. dat hic plures sol. inter alias ponit unã, quæ communiter tenetur, ꝙ hic bona fuerint uẽdita, seu distracta per subſtitutũ, ibi per creditores. Ratio differentiæ potest esse, quia subſtitutus, uẽdidit nomine suo, & suũ negotiũ gerebat, creditores uerò uẽdebãt
b [b] nomine hæreditario tanquam curatores dati bonis. l. j. ī. de cur. bo. dan. meritò quicunq; hæres sũpuenit, audit, uel creditores uendebãt noĩe eius, ad quẽ hæreditas pertinet.

ADDITIO.

a *Scevola. Bal. l. pupillorum. C. de rep. hær.*
b *Vendebant. Imol. l. nam quod. §. sed & qui repudiat. post gl. ī. ad Treb.*

§. SI SERVVS. In integrũ restitutio datur contra patrem, uel dominum cũ actione de peculio, uel de in rẽ uerso. Itẽ ex dolo datur noxalis. No. ex glo. hic posita super uer. condemnabit, ꝙ contra filium fa. potest fieri executio. Itẽ no. l. iij. §. sed utrum. s. eo. ꝙ ibi reprobaui, & cõtrariũ determinaui. No. distinctione [b] ꝙ seruus uel datur pro noxa, uel uerberatur. Quærit gl. cuius erit electio? Dicit gl. ꝙ domini, non minoris. Iac. But. dicebat cõt. ꝙ imò minoris. Nam natura actionis noxalis est, ut pecunia nõ soluta succedat deditio pro noxa. l. miles. §. decem. ī. de re iud. Tu dic ut dixi plenius in l. sed si unius. §. cũ seruus. ī. de iniur.

ADDITIO.

a A.B. *Distinctionem. Et sic luit in corpore. l. fi. ff. de in ius uoc. & l. j. in fi. de iniu. & l. fi. C. de sepul. uio. & Bal. in præl. l. fi. de in ius uoc. & Cy. l. si nõ conuitij. C. de iniur. in xij. q. ad petitionem cuius debet imponi pœna corporalis, pro qua in tex. & ibi Bal. d. l. fi. & an si ueniat postea ad pinguiorem fortunam, teneatur satisfacere? gl. l. illicitas. §. fi. s. de off. præs. & l. sed si unius. §. si ante iudicium, de iureiu. & Bal. d. l. fi. Sed an pro causa ciuili, qui nõ est soluendo, luat in corpus, c. finẽ litibus. de do. & contu. ubi in casu illius c. imponitur, & potest esse ratio, ꝓpter dolũ ipsius, & uide text. v. q. vj. quia iuxta. & xxiiij. q. j. qui contra eccles. & communiter ista duo iura ad hoc allegantur, & Bal. rub. C. de pœn. iud. qui malè iud. ubi no. dixit, ꝙ qui per imperitiam malè iudicauit propter paupertatem, non luit in corpore. l. si filiusfa. ī. de iud. et uide in materia gl. c. sicut dignum. de homi. gl. inst. de actio. §. item mista. quæ uult, ꝙ non solùm ubi pœna applicatur fisco, luat in corpore, qui non habet quod soluat, sed quando debetur priuato, & sic causa est ciuilis, doc. c. Odoardus. de sol. Ang. l. si quis id quod. §. fi. ff. de iur. om. iud. gl. c. reprehensibilis. de appel. & ibi Bal. c. j. de cal. de pœna uerborum, uide c. fi. de maledicis. & ibi doc.*

1 *Restitutio est in pristinum statum repòsitio.*
2 *Fauetur magis ei qui facit ex necessitate, quàm qui facit ex uoluntate.*

a §. RESTITVTIO Autem.[a] Per restitutionem, omnia
b reponuntur in pristinum [b] statum, * præterea, de quibus minor lædereť. h. d. No. * *Statum. Celsus cont. ī. l. cùm minor. hoc tit. ubi minore ex transac. restituto, aduersarius non restituitur. Quod intelligendũ est, si minor damnum sentiret, ut ex seq. hic colligitur.* I. Con. B.
1 † ꝙ magis fauendum est ei, qui facit ex necessitate, quã ei, qui facit ex uolũtate. s. l. px. & tex. dicitur exp ressus in l. cũ postulassem. in fi. ī. de dam. infec. Circa hanc l. quæro. hic dicitur, ꝙ pecunia soluitur perituro, quid si soluitur ei nõ perituro, & tamẽ perdidit? In hoc fuerunt opi. inter Pla. ex una parte, & gl. ex alia. Nam Placen. faciebat differentiã inter mutuantem & soluentem, quod gl. nostra reprobat & bene, quia nulla est differentia in effectu, licet sit magis stricta ratio in uno quã in alio. Vltimò no. intellectũ l. ij. quarũ. re act. non datur, qui est no. quoniam illa lex uarios intellectus habet.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Restitutio. But. cons. xix. post prin.*
b *Pristinum. l. j. C. de repu. quæ fiunt in iudicio.*

a §. EX HOC Edicto.[a] Hæc restitutio petitur per officiũ iudicis, non iure actionis. Facit contra Mart. in eo qd dicebat in l. in causæ. s. eo.

ADDITIO.

a POMA. *Edicto. Gl. l. j. §. per hãc. in gl. magna circa medium. ff. de rei uẽd.*

LEX XXVI.

ILLVD. Si minor soluit indebitum, persona interdum facit locum repetitioni. De hoc dixi plenè in l. interdũ. ī. de cond. ind.

1 *Procurator cum cautione rati ita admittitur, quando est dubium de mandato speciali, sicut quando est subsidium de mandato generali.*
2 *Mandatum ad petendam restitutionem in integrum, ut dicatur speciale, requiritur q. sit ad petendum restitutionem in integrum, in tali causa.*
3 *Restitutio in integrum quando petitur incidenter, non requiritur speciale mandatum, secus quando principaliter.*

§. SI TALIS. Restitutionẽ debet quis petere per se, uel per alium procuratorem habentem speciale mandatum, de quo si dubitetur, cum cautione de rato admittitur. h. d. No. ꝙ hic est unus de casibus, in quibus requiritꝰ
1 speciale mandatũ. Secundò no. † ꝙ sicut ubi est dubiũ de mandato generali admittitur procurator cũ cautione de
a rato, ita ubi est dubiũ de mandato speciali. [a] Circa l. istam quæritur primò, quomodo intelligatur speciale mandatum habere, utrùm sufficit † ꝙ dicatur in instrumento procurationis, & ad petendum restitutionem in integrum? Doc. dicunt, ꝙ non, sed debet dici, ad petendum restitutionem in integrũ in tali causa. l. si quis mihi bona. §. sed utrũ. de acq. hær. doc. tangũt C. etiam per proc. causam in integ. rest. agi. post. l. j. Plenè dixi ī l. filiusfa. ī. de don. Secũdò quæro, † utrũ hoc qd dicit hic, uerũ sit, siue petatꝰ in integrũ restitutio principaliter, siue incidẽter. Inn. ut uidet mihi, ext. de in integ. rest. c. suscitata. intelligit hãc l. qñ restitutio principaliter postulatꝰ, sed si peteretꝰ incidẽter [b] super aliquo articulo omisso in causa, tunc non requiritur speciale mandatum. Vnde eo ipso ꝙ ipsum facit procuratorẽ ad cãm, uidetur eũ facere ad omnia, quæ pertinent ad ipsam causam. l. ad rẽ. & l. ad legatum. s. de proc. circa princ. Ego de hoc dico in l. cùm procurator. circa prin. ī. de no. ope. nun.

ADDITIO.

a Speciali.Bal.l.si maritus.C.man.quod etiam ubi requiritur speciale mandatum,habet locum ratihabitio.gl.§.de his.inst.per quas.et ibi Ang.j. col.
b P.PAV.P.Incidenter.Ant.cons.xliij.circa medium.l.mandato generali. ſ. de proc.Limit.Ro.ſin.cxxvij.Item adde q, procurator generalis poteſt petere reſtitutionem in integrum,aduerſus ſententiam contra eum latã.Pan. conſ.lxxxvij.j.col.j.parte. & ad dictum Bar.hic, q.propter incidentiam poſſit procurator ea,quæ aliàs requirerent ſpeciale mandatum,uide Sal.c. cauſam quæ.de re iud.c.cũ olim.el.j.in ult.col.de off. deleg. Bar. & Alex. l.cũ procurator.ff.de ope.nò.nun.& Bar.l.indebitam.ff.de cond.indeb.cũ ſuis concor.Adde Bar.l.interdum.ĵ.de cond.ind.& Bal.l.ſi.C.ubi & apud quem in integ.reſt.& Bar.& Bal.d.l.j.& ibi no.C.etiã per proc.in integ. reſt.agi poſſe.

§. QVOD SI IS. Procurator eius,contra quem petitur reſtitutio,ſuſtinet partes rei,ideò debet cauere iudicatum ſolui.

LEX XXVIII.

1 Coniuncta perſona,etiam in requirentibus ſpeciale mandatum,admittitur, quando prætendit proprium intereſſe.
2 Libellus,ego tanquam cõiuncta perſona,& pro intereſſe meo,admittitur.
3 Coniuncta perſona pro coniuncto admittitur,etiam eo inuito, quando uenit etiam pro ſuo intereſſe.
4 Mandatum generale legis non ſufficit,ubi ſpeciale hominis requiritur.
5 Coniuncta perſona agit pro minore in caſibus,in quibus ſpeciale mandatũ non requiritur.
6 Coniuncta perſona etiam in requirentibus ſpeciale mandatum admittitur pro minore prodigo.

a PATRI Pro filio.[a] In caſibus,in quibus † requiritur
1 ſpeciale mandatum coniuncta perſona admittitur,ſi
2 prætendit proprium intereſſe, aliàs ſecus. † No. caſũ q admittitur talis petitio, quãdo quis dicit, ago tãquàm coniuncta perſona,& pro intereſſe meo.Facit ſ.de proc.l.licet.in prin.& l.iuris gent.§.ſi paciſcar. ſ.de pac.ibi.agit quis
b pro Rep.& pro intereſſe ſuo.No.[b] q licet aliàs † coniuncta
3 perſona nõ admittatur pro cõiuncto ꝯ eius uoluntatẽ, ſed præter.l.ſed & hæ.in prin. ſ. de proc.tamen quando uenit tanquàm coniuncta perſona,& pro ſuo intereſſe admittitur etiã eo inuito.Caſus eſt ibi,licet filius reſtitui nolit.Cõ=
4 cordantiæ ſunt in gl.No.† q ubi requiritur mandatũ ſpe-
c ciale hominis,nõ ſufficit [c] generale mandatũ legis, ut hic, Nam poteſtas agendi data coniunctæ perſonæ à lege,non
5 ualet,ubi requiritur ſpeciale mandatum.† No.etiã ex hac l.q cõiuncta perſona poteſt agere pro minore in caſibus, in quibus non requiritur ſpeciale mandatũ, ut hic à cont. ſenſu.Gl.ponit hic, & ĵ. de admin.tut. l. tutores qui poſt.&
d doc.l.exigendi.[d] C.de proc.Vlt.no.† q in caſibus,in quib[a]
6 requiritur ſpeciale mandatum, admittitur cõiuncta perſo-
e na pro eo qui eſſet minor & prodigus [e].Secus ſi minor tantùm,ut hic in fi.quod no.ibi, aut eius,&c.Gloſ.tamẽ dicit, q iſto caſu admittit ut curator furioſi, quod nõ placet,Cũ enim ſit minor,non datur ſibi curator ut furioſo,ſed ut minori.l.qui habent.de tut.Opp.l.iij.§.ſed utrùm.ſ.eo. Gloſ.
f ponit plures ſol.tene j.uel ij.Item op.ext.gloſ.& uidetur [f] q ubi requiritur ſpeciale mandatum,coniuncta perſona ad
g mittitur,c.nonnulli.[g] ext.de reſcrip.Cogitabitis.

ADDITIO.

a Filio.Gl.doc.l.fin.C.de filioſa.min.Ro.ſing.ccxxix.
b Barb.No.Et an coniuncta perſona poſſit impetrare reſcriptum pro coniuncta?gloſ.c. ad aures. & c.nonnulli.de reſcrip. Bar.l.ſi conſtante.x.q.ij. q.principalis.ſol.mat.
c Sufficit.Et per hanc l.dicit no.Bar.& Ang.poſt gloſ.l.j. C.etiam per procur. q, licet coniunctæ perſonæ non admittatur,ubi requiritur ſpeciale mãdatum tamen fallit in cõiuncta perſona,quæ eſſet legitimus adminiſtrator, ut pater & tutor,etiam per iſtum tex.quod no.
d Exigendi.& ibi Gul.de Suz.l.inuitus.la.ij.C.de procu.
e Prodigus.Quod facit,ut coniunctæ perſonæ poſit ſolui pro iſto tali,l. uerũ.ĵ.de ſol.& quæ ibi dixi.Item admittitur etiam ad impetrandum reſcriptum,licet requirat ſpeciale mandatum.c.nonnulli. in fi.& c. ex parte. de reſ.& no.in c.conſtitutus.ut in gl.de reſt.in integ. & Spe.de coniun. perſ. uerſ.quid ergo.& ibi Io.And.

f POMA.Videtur.Pan.c.conſtitutus.de reſtit.in integ.
g Nonnulli.Communiter dicitur,quod ibi ſpeciale in reſcripto.et in c.ex parte decani.eo.tit.

1 Iudex debet negare actionem creditori,quando minor petit reſtitutionem aduerſus obligationem.
2 Minor reſtitutus recuperat pecuniam cum uſuris,& fructibus perceptis,et qui percipi potuerunt.

§. SI PECVNIAM. Minor aduerſus creditorem, qui mutauit,reſtituitur,ſi pecuniã diſsipauit, uel ex ea debitorẽ non idoneũ acquiſiuit,uel prædiũ emerit pretio cariori,quo caſu reſtituet minor,quatenus eſt locuple-
1 tior.† No.ex princ.modũ ſententiãdi,quando minor petit reſtitutionem aduerſus obligationẽ,quia debet denegare
a creditori actionẽ.No.iſtum [a] uerſ.l.ex quo apparet † q mi-
2 nor recuperat pecuniã cũ uſuris,& fructibus perceptis,& q percepi potuerunt.Quod eſt no. quia emptor habet tit.*

* Tit. Annuere uult Bar.q, emptor,qui tit.habet bo.fid.eſſe cẽſetur.Bonæ ſi. aũt poſſeſſor,ad fructũ reſtitut.non tenetur:l.fructus.de uſur. I. Con.B.

ADDITIO.

a POMA.Iſtum uerſ.Cremenſ.ſing.cxxxiij.

§. SI MINOR. Minori reſtituitur actio contra ipſum debitorem,& fideiuſſores,& correos,ſi aliquem liberauit acceptilatione.

§. ADVERSVS. Reſtitutio etiam datur contra eos, q de dolo non conueniunt, excepto patre & patrono.

LEX XXIX.

a CVM Minor.[a] Reſtituta actione tutelæ, nõ reſtituit cõtraria.Opp.l.j.& ij.C.ſi aduer.tranſ.Sol.Dicũt quidã,aliud in ſententia,& aliud in trãſactione, qđ nõ eſt uerũ,ut ĵ.l.prox.§.j.Dico ergo q hic cauſæ ſunt diuerſæ, & ſe non contingentes,nam tutor liberauit pupillũ pacto gratuito,pupillus liberauit tutorẽ credens ſibi ſatisfacĩ.

ADDITIO.

a Minor.Bar.l.j.§.nunciatio.de oper.no.nunciat.

LEX XXX.

ETIAM.Etiam ubi interuenit patris autoritas,minor reſtituitur.Opp.ſ.eo.l.iij.§.ſed utrũ.Sol.hic pater fuit autor filij tanquàm tutor,& hic filius cõſtituitur pro obligatione ſua,non ad commodum patris.

§. EX CAVSA.Si per reſtitutionem unũ capitulũ ſententiæ reſcinditur,cætera firma remanẽt, ſi illi nõ ſunt connexa.aliàs ſecus.Quod no.Et ſic uides, quòd ſen-
a tentia poteſt pro parte ualere, [a] & pro parte
non.* Cont.ĵ.fa.erciſc.l.in hoc iudicio.Sol.Ibi * Non.No.Bar. loquitur in connexis,hic in diſunctis,unde l.extra.nu.3.ſ. tot uidentur ſententiæ, quot ſunt capitula. de iur.om.iud. Quæro,quæ dicantur negotia, ſeu capitula Idẽ l.xxv.§.ſi. connexa,& quæ ſeparata:Dic ut in gloſ.quę ſol.mat.l.C. eſt clara.

ADDITIO.

a Valere.Bar.l.j.C.ſi aduer.rem iud.

a §. SI AB HAEREDITATE.[a] Reſtitutio conceſſa non citatis his quorum intereſt, in eorum præiudicium nihil ualet.

ADDITIO.

a Hæreditate.Auth. ſi omnes.maximè per Bal.C.ſi ut ſe ab hær.abſt.

LEX XXXI.

1 Auth.ex cauſa.C.de lib.præt.habet locũ etiam in præteritione emãcipati.

SI FILIVS.Per unũ actũ ꝑriũ quis uidet renuntiare in integrũ reſtit.Itẽ ille actus,qui tolleret illud qđ petitur reſtitutio,tollit reſtitutionem. Opp. gl.tribus modis, primò q emãcipatus poteſt dicere nullum.C. de lib. præt. l.ſi.& auth.nõ licet.Sol.Quidam fatetur q hodie eſt immutatũ.Tu dic ut dicit glo.auth.de hær.fal.§.ex hæredatos.ui delicet q ſi emãcipatus ẽ in præteritus ſine cauſa,dicit nullũ,ſi cũ cauſa,tunc ueniret hodie per contratab.ſicut olim. quia

quia hodie in nihilo eſt immutatũ, niſi in inſertione cauſę, ut dixi plenè in auth. ex cauſa. Secũdò opp. quia cũ fuerit ſibi relictum legatũ,debet agere ad ſupplementũ.l.omnimodo.C.de inof.teſt.& auth.de triẽ. & ſemiſſ.§.j. Gl. fatetur cõt.dicit tamẽ q etiã illud eſt correctũ, quia debet relinqui iure inſtitutionis.§.aliud quoq; capitulũ in cor.ut cũ de appel.cog.Vel dicas dicit gl. illud in quærela, ſecus in contra
1 tab.Videtur innuere † q §.aliud quoq; capitulũ. unde ſumitur auth.ex cauſa.nõ habet locũ in filio emãcipato præterito,cui cõpetit cõtratab.dum dicit,aliud in quærela,&c. Et ſic innuit auth.ex cauſa.nõ habere locũ in præteritione emãcipati.Cõt.C.de bo.poſſ.contratab.l.j.& illa eſt uerior. Quod dic ut plenè dixi in auth.ex cauſa.& ibi etiam tangitur.Itẽ opp.& uidetur q hæc præſcriptio ipſo iure non curat.l.ſi.C.in quib.cau.in integrũ reſtit. non eſt neceſſe. Sol: concedo q iſtud tempus hodie non currit ipſo iure.

LEX XXXII.

SI MVLIER. Minore reſtituto aduerſus additionẽ hæreditatis,libertates datę,& ſolutiones creditoribus factæ non reſcinduntur.

LEX XXXIII.

1 Ætas minor probatur ex aſpectu iudicis.
Iudex iudicat ſecundum conſcientiam,quam habet ut iudex.
2 Pronunciatio ſuper ætate excuſat debitores ſoluentes & ignorantes.
Pronunciatio ſuper ætate facta & aſpectu,nõ facit plenam probationem, & in quo præiudicat.nu.3.
3 Pronũciatio quæ fit per aſpectũ,excuſat ignorantes,non autẽ ſcientes.
4 Turpitudinem ſuam allegare non poteſt quis,quando in ea ſuam intentionem fundat.
5 Iudicis decretum ſuper alienatione rerum minorum, non tollit reſtitutionem in integrum,ſecus ſuper ætate.
6 Ætatem minoris,curator quando præſumatur ſcit.

MINOR. Ætas ex aſpectu iudicis probatur,& pronunciatio ex aſpectu non prodeſt eis qui ſciebant contrariũ,ſed ignoranter & pronũciationi acquie-
1 ſcentes excuſat. † No.minor ætas probatur ex aſpectu iu-
a dicis,[a] & ſic iudex iudicat ſecundũ conſcien-
* Suam. Cont.l. illicitas. §. ueritas. ff. de off. præſi. I.C.B. tiam ſuam,* quã habet ut iudex.De hoc etiã an minor ætas probetur ex aſpectu alterius, quã iudicis,dicam plenè in l.de ætate.ĵ. eod. 2 †Secũdò no.q pronũciatio ſuper ętate excuſat debitores ſoluẽtes,& ignorãtes.Et ex hoc apparet,q talis pronũciatio nõ facit plenam probationẽ, quia poteſt probari ꝑriũ ab eo qui ſcit,dixi plenè in d.l. de ætate.Item opp.q ſoluentes nõ ſint excuſati,nec pronũciatio proſit eis,niſi ipſi allegẽt eum eſſe minorẽ,ſ.eo.l. ait prętor.§.permittitur.Sol. Aut iudex nihil de ætate pronũciat. ſed ſolùm præcipit q pecunia ſoluatur,& tunc ſoluens ita demum excuſatur,ſi allegauit minorẽ ętatẽ,ut ibi. Aut iudex de ætate pronunciauit, ut hic, & tũc non requiritur q quis alleget eum eſſe minorẽ,quia per hoc uenirет contra ſententiam,contra quam uenire nõ teneẽ, d.l. ait prętor.§.
3 permittitur.& ita loquitur hic.†Tertiò no.q pronunciatio quę fit per aſpectũ,excuſat ignorantes, nõ autem ſcientes. Ex quo habes q hęc pronunciatio ætatis, ex aſpectu non facit prejudicium ei qui diceret,ſcio q cõtrarium eſt ueritas,& paratus ſum probare, ſed in hoc ſolùm præiudicat, quod transfert in eum onus probandi.Videbitis in l.de ętate.ĵ.eo. Opp.inſt.qui.mod.tu.fi.in prin. Sol.Ibi loquitur de alio aſpectu,quam hic.Item opp.q minor contra curatorem non poſsit allegare ſuum dolum.l.ſi duo.ſ.de dolo. Sol.dicit gl.intellige q hic minores non erant in dolo, uel ſi erant in dolo, non aduerſus curatores, ſed aduerſus ali-
4 os.Vel dicas †quòd hic minor nõ fundabat intentionem ſuam ex dolo, quia tunc nõ liceret ei allegare ſuam turpitudinem,ſed agebat cõtra curatores utili actione negotiorum geſtorum,ex illo quaſi cõtractu, & ſi tutor excipiat de dolo,minor replicet de ſcięti curatoris. Ad quod facit qđ
5 dixi in l.aliàs.ĵ.de iureiuran.†Item opp.quòd decretum iu-
b dicis non tollat [b] reſtitutionẽ in integrum.l.tutor.in princ. ĵ.eo.Sol.Ibi de decreto ſuper alienatione permittenda. hic

6 de decreto ſuper ætate.hæc uera. Vltimò quæro, † quid in dubio,utrũ curatores præſumantur ſciuiſſe, uel ignoraſſe ætatẽ?ꝛ. aut erãt curatores & conſanguinei, & præſumunt ſciuiſſe.l.de tutela. C. de in integ.reſt.& l. octauí. unde cog. Aut erant curatores tantũ,& nõ præſumunt ſciuiſſe,ut ibi.

ADDITIO.

a Iudicis.Bal.l.Deo nobis.C.de epiſc.& cler.& quod dicam in d.l. de ætate. Bal.& Sal.l.ſi minorem.C.de in integ.reſt.
b Tollat.l.ij.C.de fideiuſſ.mi.

LEX XXXIIII.

SI MINOR.Minori per reſtitutionem remittitur onus manumiſſionis,ſi eſt paratus reſtituere legatum qđ accepit.

LEX XXXV.

1 Si filiuſſa.qui accepit decem mutuo, & in ludo ea perdit, & ea recuperauit,an uideatur locupletior.

a SI MINOR.xxv.ann. filiof.[a] Inter duos minores meliorem eſt cõditio cõuenti,ſi uterq; certat de damno uitando,ſecus ſi alter certat de lucro.No.q an quis ſit locupletior,inſpicit rẽpus litis cõteſt.Sed iuxta hoc quæro, qđ ſi econuerſo,ſi tempore litis conteſtatæ habebat pecuniã, & pendente iudicio, uel etiã poſt ſententiã eam perdidit? doct.dicunt q poterit petere reſtitutionẽ in integrũ, quaſi ex noua cauſa. C. ſi ſæp. in integ.reſtit.poſt.l.ij.& iij.doc.C.
1 de reſtit.poſt.ne quid no.fi.l.j.† Quærit glo. quid ſi decem quæ accepit mutuo,in ludo perdit,& ea recuperauit,an uideatur locupletior? Tenet glo.q uideatur habere ex noua cauſa.ĵ.de don.int.uir.& ux.l.quid ergo.doc.ultramon.diſtinguunt,aut recuperauit in eodem ludo incõtinenti, aut poſtea ex interuallo,primò caſu uidet nõ amiſiſſe, ſecũdo caſu,pcedit.gl.ar.l.ũquis.de iur.do.& l.plericq;.ĵ.de ritu.nup.

ADDITIO.

a Filioſam.Quid ſi per ſtatutum prouideatur,quod non poſſit reſtitui, qualiter debeãintelligi?Bar.l.cũ hi.§.ſed cũ lis. ſ.de tranſ.Bar.j.conſlit.C.Ro. conſ.xc.Abb.conſ.xxxj.lib.ij.Bal.conſ.xxxiij.Et an ſi minor poteſt habere regreſſum de iæſione contra alium,ſint ei beneficia minoris concedenda,Abb.conſ.lxviij.lib. ij.
1 Minor eo ipſo quod compromittit in arbitratorem,non uidetur læſus ſicut ſi in arbitrum.

a §. MINORES.[a] Eo ipſo quod compromittit,[b] uidet
b læſus.Quæro de ratione.Dicit glo. q à ſententia arbitri non poteſt appellari.l.j.C.de arb.unde cõpromittẽdo perdit beneficium appellandi,quod eſt no. Facit ad ea quæ dixi in l.nam poſtea.§.ſi minor.ĵ.de iureiur.Et ſic dic in
1 telligo †uerũ,compromiſſo facto in arbitrum, ſecus in ar-
c bitratorẽ,[c] tunc enim nõ eo ipſo minor lædit. Poteſt cũ eſſe quòd eius intereſt, quia fortè habet cauſam dubiam, ſicut intereſt eius quandoq; q iuramentum deferatur.l. tutor.ĵ.de iureiur. Vnde ſi peteret reſtitutionem, haberet neceſſe probare aliud, nam ex ſolo compromiſſo arbitratoris non lædit.Sed contra prædicta facit tex. qui dicit, in iudicem compromiſerunt,quia in iudicem non poteſt cõpromitti,niſi ut in arbitratorem.l.ſed & ſi in ſeruũ. ĵ. de arb. Sol.intelligе in iudicem, id eſt, in arbitratorem tanquàm in iudicem,quoniam ad inſtar iudiciorum.&c.l.j.de arb.ĵ.

ADDITIO.

a POMA.Minores.Panor.conſ.xxx.col.j.primo dubio.ij.uol.
b P.PAV.P.Compromittit.Alex.l.cum hæreditas.la.j.ff.ad Treb.
c Arbitratorem.Bar.conſ. quæritur. Caſt.l. nam & poſtea.§.ſi minor. ff.de iureiur. ibi Ang.& in l.cum hæreditas.la j.ĵ.ad Treb.

LEX XXXVI.

a SI IN Emptionem.[a] Propter intereſſe affectionis, minor reſtituitur.

ADDITIO.

a POMA.Emptio.Barb.conſ.xiij.& conſ.xxvij.in j.uol.

LEX XXXVII.

1 Minor ut non liceret per procuratorem conſtitutum à ſeipſo cum iuramẽto cautela,quia non haberet beneficium huius legis:
3 Minor ut reſtituatur aduerſus obligationes omiſſas, non requiritur libellus,ſi petit ante latam ſententiam,ſed iudex ex officio reſtituit.

a MINOR.[a] Minor reſtituitur, ut omiſſum allega-
tionem, ſeu probationem iterum inducat. Ante-
1 quam intrem gl.faciatis † quòd ſitis cauti quãdo eſtis

estis aduocati minoris, quid minor nõ litiget per procuratorẽ, quem cõstituit cum sacramẽto, uel per seipsum cũ iuramento, quia per iuramentũ perderet beneficium huius legis, auth. sacramenta. C. si aduer. uend. Sed litiget ipse cũ autoritate tut. ut habeat beneficiũ hui[p] legis & totius titul.

b Quæro exemplũ[b] in l. nostra. gl. ponit quãdo minor omisit opponere aliquã exceptionẽ dilatoriam, uel perempto riam. C. de prob. l. exceptionem. &. C. senten. rescin. nõ poss.

c l. peremptorias. Item glo, intelligit,[c] siue in causa ciuili, siue in causa criminali. l. si maritus. §. præscriptiones. ff. de adult.

2 Secundò ponit† exemplũ, q minor omisit producere testes, & testes sunt publicati, nam maior nõ admitteretur ad nouam probationẽ, auth. at qui semel. de prob. minor au-

d tẽ admitteret per beneficiũ restitutionis. Cont. [d] hoc opp. aduersus dolum præsumptũ in futurũ, minor nõ restituit. ff. l. prox. Sed ratio quare testiũ productio post publicationẽ nõ admittit, est timor subornationis, & sic est dolus præsumptus in futurũ, meritò minor non restituitur. Istã obiectionẽ tangit Guliel. in l. si quis ex argentarijs. §. j. ff. de edẽ. Examinaui latissimè in l. j. §. aduersus. ff. de oper. no. nũtiat. & Inn. ext. de integ. resti. c. auditis. Po. gl. aliud exemplũ, qñ minor omisit allegationem legũ, ut propter hoc restituat. Quod est uerũ, præterquàm si sententia esset, lata per prin-

3 cipem. l. minor autẽ. §. j. ff. eo. Quæro,† utrũ ista restitutio in

e integrũ postulabitur[e] solenniter, dato libello, causa cognitarꝛ. quod non, si petitur ante latã sententiã, sed incidẽter iudex ex officio suo restituit, c. ult. ext. de off. iud. Sed si peteretur post latam sententiam, deberet peti in integrum restitutio aduersus sententiam. d. l. minor. §. j. ff. eo.

ADDITIO.

a *Minor. Bar. & doc. d. auth. sacramenta.*

b *Exemplum. Fel. c. exceptionem. de excep.*

c *Intelligit. Bar. l. nam & posteà. §. si minor. ff. de iureiur. Bal. C. de ap. l. per hanc.*

d *Contra. Lini. Ang. ll. pen. auth. de hær. & fal.*

e *Postulabitur. Sed pone q procurator minoris, uel ecclesiæ, in prosecutione causæ est læsus, quis restituetur, & qualiter? Inn. c. suscitata. de restit. in integ. Quid si minor dum certat de obtinendo priuilegium fori, non potuit hoc obtinere, sed per sententiam succubuit, an poterit restitui? Dic quod non, quia dicitur certare de lucro captando, gl. & ibi doc. l. ij. §. cõuenire. ff. de iud. Inn. c. coram felicis. de restit. in integ. quod est no. ad hanc l. & ad ti. C. si aduer. rem iud. & no. ad hic no. q, si post sententiam minor non fuit restitutus ad exceptionem peremptoriam, quam non probauerit, non est opus noua condemnatione, Bal. d. l. peremptorias. & ibi, an minor restituatur in declinatorijs.*

LEX XXXVIII.

1 *Legis auxilium frustra implorat, qui in legem committit.*

2 *Minor aduersus dolum præsumptum in futurum non restituitur, sed præteritum sic.*

3 *Minor restituitur aduersus pœnam conuentionalem, non legalem.*

4 *Minor aduersus pœnam non competentem, etiam ad uindictam, ut puta dupli uel quadrupli, non restituitur.*

5 *Crimina atrociora, & læuia quæ dicantur.*

6 *Minor in atrocioribus, aduersus confessionem factam in delictis non restituitur.*

7 *Testamenti si cassatio potest peti intra sex menses, si non fuerit insinuatum secundum dispositionem statuti, et minor qui potuit petere non petijt, non restituitur.*

a AVXILIVM.[a] In actionibus competẽtibus ad uin-

b dictã, cessat[b] in integrũ restitutio. Itẽ aduersus dolũ præsumptũ in futurum, minor non restituitur. Item nec aduersus uerum dolum præteritum, nisi ut in pœna

c minuatur.[c] No. tex. qui ponit omnia præcepta legis Iul. de adult. simul, melius quàm alibi. Vltimò no. tex. hic, in fin.

1 ibi,† & non sit ætatis, &c. quòd frustra legis [d] implorat au-

d xilium, qui committit in legem. Opp. j. ad l. Iul. de ambi. l. j. ad senatusconſ. Tertul. l. j. §. accusat. Sol. Dicit glo. non restituitur minori in executionibus pœnarum, quas petit in nẽcem alterius, sed bene restituitur ut ipse excusetur, ut in contrarijs. Sed contra hoc opp. de hac l. uers. in delictis.

2 Sol. † aduersus dolum uerum non restituitur, ut hic, & §.

e eo. l. si ex causa. §. nunc uidendum. sed aduersus[e] dolũ præsumptum bene restituitur, ut in contrarijs. Contra hoc op.

f de hac l. iij. respon.[f] Sol. Aduersus dolum præsumptum in futurum non restituitur, ut hic, sed aduersus dolum præsumptum in præteritum restituitur, ut non præsumatur, utno. in l. ubi. §. de eden. Opponitur de. l. ait prætor. in

3 princ. & §. hodie. §. eo. Sol. Si minor† peteret pœnam conuentionalem, uel restitutionem in integrum ad ipsam pœnam conuentionalem, audiretur, ut ibi, secus si petit restitutionem ad pœnam quæ imponitur per legem, ut hic.

4 Quærit gl.† hic loquitur de pœnis quæ exiguntur ad uindictam, quid de pœna dupli, uel quadrupli in actione furti, & ui bonorũ raptorũ uel simili, cum illa non cõpetat ad uindictam? Quidam dicunt idem. Alij dicunt cont. Gl. nõ determinat, Videtur q sit idem, primò per l. si tibi. §. quædam. §. de pac. & quod ibi no. secundo per tex. huius l. in prin. ubi est regula, de executionibus pœnarum nõ competere restitutionem. Et quod j. dicitur, ideoq, &c. est illatio ad casum specialem, regula tamẽ est generalis. Venio ad glos. magnam, quæ est hic, super uer. cessabit. & opp. q ista tempora non currunt minoribus ipso iure, unde uide tur ob. C. in quib. caus. in integrũ. restitutio non est necess. l. fin. Huius timore est facta ista glos. magna, non examino, dic ut in ea. Qualiter autem currant præscriptiones conuẽtionales, dicam j. l. px. Qualiter currant præscriptiones le-

5 gales, dicam j. l. etiam.† Quæro quę dicantur crimina atrociora, & quæ leuia? Vide glos. quæ hoc ponit. No. istam gl. quam plenissimè examinaui. j. de iniur. l. non solũ. §. si mãdato. Tangit glos. l. liber homo. j. ad leg. acqui. & l. ad ea. & l. ferè. & l. in omnibus j. de reg. iur. Facit j. de pœn. l. respiciẽ-

6 dum. §. furta domestica.† No. ex hac l.[g] quod in istis atro-

g cioribus minor non restituitur aduersus confessionem factam in delictis, ut ibi, si minor annis adulterum se fateat.

h Ista lex facit ad q.[h] statutum† est in ciuitate ista, quòd si qs

7 non produxerit instrumentum testamenti causa insinuandi, possit peti cassatio, in fine sexti mensis. Modò minor, qui potuit petere cassationem testamenti, quod non erat insinuatum, intra sex menses non petijt, uult petere cassationem, nunquid possit? Hæc lex est in arg. q non, quia in executionibus pœnarum, &c. Non determino modo, q non possit petere, pendet de facto.

ADDITIO.

a *Auxiliũ. Ang. l. quid ergo. §. pœna grauior. de insam. uidetur dicere cõtra istum tex. dum dicit, q, si iudex condemnauit aliquem minori pœna, syndicus communis poterit petere restitutionem coram eodem iudice, & excusabitur tunc iudex in syndicatu, & ita dicit Bar. consuluisse, sed contra istũ tex. Raph. Cuma. conſ. lxxiij.*

b *P. PAV. P. Cessat. An ideò sit in maiore, q, alia iusta causa posset in integrũ restitui, aduersus lapsum anni in actione iniuriarum, Com. conſ. lxxiij. ubi uult quòd non, licet multùm non firmet.*

c *P. PAV. P. Minuatur. Com. conſ. lxxv. circa fi.*

d *Legis. c. quia frustra. de usur. & Imo. l. uiro. ff. sol. mat. & Inn. c. intelleximus. de adul. Ro. conſ. cclxxxv.*

e *POMA. Aduersus. Limita nisi dolus præsumptus de futuro, inferretdamnũ de præsenti, Bar. l. j. §. nunciatio. j. de no. ope. nuncia.*

f *Respon. Bal. l. j. §. nunciatio. j. de ope. no. nuncia.*

g *Hac. l. Vide apostill. Iac. de Ra. quam habeo super tex. & Ang. l. certũ. §. in pupillo. j. de confeſ. cum sim.*

h *Ad q. Bal. l. fin. in ult. col. C. in quib. caus. in integrũ restit. ubi quærit, quid si statuto cauetur, q, quis non possit accusare post mensem, q, minor non poterit restitui ad accusandum post mensem, de morte patris, quia ipso iure currit, & nõ datur restitutio in executionibus pœnarum. Bal. l. cũ quidã. §. si pupillo. ff. de usu. in lect. anti. Item facit ad q. no. quam posuit Bal. l. si à pupillo. in fi. C. de rep. hær.*

LEX XXXIX.

1 *Mora præcedens uidetur remitti per nouam denunciationem, seu protestationem de soluendo.*

2 *Protestationibus seu denunciationibus soluendo, ut inseratur certum tempus, cautela.*

3 *Extraordinarium remedium non concurrit cum ordinario, quando est æquè consultum per ordinarium, sicut per extraordinarium.*

Restitutio

4 *Restitutio in integrum est scripta in rem, & per eam agitur contra tertiũ possessorem.*

5 *Minor non restituitur aduersus præscriptionem conuentionalem inceptã cum maiore, quando nihil est gestum cum minore ex ædicto de minorib. sed ex clausula, si qua mihi iusta causa.*

6 *Sententia prima quando est absolutoria, iudex in causa appellationis debet condemnare, uel pronunciare, uel simile.*

a AEMILIVS.[a] Si præscriptio conuentionalis incipiat cum defuncto maiore, & finiat cum minore, currit sine spe restitutionis, nisi cum minore aliquid gestum fuerit, uel aliquid interueniat, ex quo etiam maiori restitueretur. Diuiditur in quinq; partes, primò ponitur thema & quæstio. secũdò ponit opi. Pau. quã habebat ante sententiam, tertiò ponit sententiã Imp. & unã eius rationẽ, quartò ponit opi. Pau. post sententiã, quintò ponunt quædã aliæ rationes, quæ mouerũt principẽ. Secunda ibi, putabã. Tertia ibi. Imp. Quarta ibi, dicebã. Quinta ibi, qatñ. Vt ergo uides in casu l. nostræ, Paul. acquieuit sententiæ Imp. non per rationẽ quam fecit princeps, sed quia protestãdo de nouo uidetur recessisse à lege cõmissoria, hoc est, à pacto facto cũ defuncto, & fecisse nouum pactum cũ ha-

b rede. Opp. si per [b] protestationẽ uidetur recessum à pacto legis commissoris, ergo uidetur qd' ista mulier seu pupilla de iure communi posset offerre, nec sit opus restitutione. l. post diẽ. j. de leg. cõm. Huius timore sunt hic in gl. duæ lect. principales. Vna q possit esse tuta iure cõmuni, Alia q possit esse tuta iure speciali. Et quælibet est no. Secundũ primã respondetur ad l. post diẽ. quod illud est uerũ, quod uidet recedere à primo pacto, si illud quod postea petijt, habuit cũ effectu, qd' hic non fecit. Vide eã, & no. Gl. tamẽ recedit

c [c] ab ista sol. per istũ tex. Ex quo no.[d] q† per nouã[e] denund ciationem, seu protestationem de soluendo, uidetur remit

i ti mora[f] præcedens, ut hic. Alij dicunt q hic denunciauit

e quod solueret, & prorogãdo terminum in certum tempus,

f & posteà finitũ fuit. Ista mihi multùm placet. Et est cautela

g† q in istis denunciationibus, & cautionibus, siue protesta-

2 tionibus, inseratur certum tempus, ut puta, protestor q de beas mihi solucre intra tres dies, pximos, uel similia. l. aut qui aliter. §. j. qd' ui aut clam. Sed istud continet diuinationẽ. Et ideò alij dicunt, q nullũ tempus in protestatione fu-

h it adiectum certum, [h] sed fuit protestatus, q solueret simi pliciter, ut puta, protestor qd' debeas mihi ſsoluere, [i] tamẽ intelligitur inter modicũ tẽpus, quod magis intellectu, &c. l. j. §. itẽ si ita. j. ad l. fal. Et ista est bona & multũ no. uide gl. & signa. Alia lec. est qd' de iure cõmuni ista mulier poterat offerre, sed tũc obst. l. in causæ §. eo, sol. ma. dicit q auxiliũ extraordinariũ, cõcurrit cũ auxilio ordinario. Sed eius opi. est reprobata in cõt. Vnde alij uolentes tenere istam opin.

soluunt aliter, fateor q habet auxiliũ iuris communis, tñ

3 nõ impedit restitutionẽ hoc casu,† quia extraordinarium auxiliũ nõ cõcurrit cũ ordinario, quando p ordinariũ est æquè cõsultum, sicut p extraordinariũ. Secus si nõ ita plenè, ut no. hic. & C. si aduer. rẽ iud. l. fi. & j. de dam. infec. l. Trebatius. Dixi plenè in l. in prouinciali. j. de noui oper. nũc. Ita in proposito per restitutionem in integrũ plenius est consultũ, quia cõsequitur quis fructus perceptos, & qui p-

4 cipi potuerũt, secus esset in offerẽdo de iure cõmuni. † Itẽ restitutio in integrũ est scripta in rẽ, unde per eã potest agi ꝫ tertiũ possessorem. l. in causæ. §. interdũ. §. eo. Ita potest intelligi hic quod agebatur cõtra tertium emptorẽ, cõt. quẽ

k non potest dari actio personalis, uide gl. Opp. [k] q p-scri

l ptio minori ipso iure nõ currat[l]. l. fin. C. in quib. caus. in in-

5 integ. restit. nõ est necess. Sol.† Ibi loquitur in præscriptione legali, de qua dic, ut no. §. l. prox. dicam in l. etiam. j. eo. hic loquitur in præscriptione cõuentionali, in qua si cœperit cũ maiore, & finitur cũ minore, currit sine spe restitutionis, quod intellige qñ cũ minore nihil est gestum, secus si cum minore aliquid gestum fuerit, ut quia sibi fuit denunciatum, ut hic in tex. & C. de restit. milit. l. si cũ militaribus. & ibi gl. Adhuc prædicta dico esse uera, q non restituitur minor aduersus præscriptionem cõuentionalem, quãdo nihil est gestum cum minore, scilicet non restituitur ex edicto de minoribus, quod requirit quãdo cũ minore sit gestum. Sed si peteret restitutionem in integrum uigore illi[m] clausulæ,[m] Si qua mihi iusta causa[n] esse uidebitur, posita n j. in ti. j. l. j. §. j. posset petere se restitui, allegando se ignorasse pactum factum cum defuncto, & est iusta causa ignoran-

o tiæ, quia succedit in ius alterius. gl.[o] l. cũ filius. §. in hac. j. de uer. ob. Dy. dicit idem in c. si quis in ius. ext. de reg. iur. lib.

p vj. Et hoc est quod uoluit[p] hic Imp. quando dedit hic sententiam, quia lex cõmissoria sibi displicebat, & tutores erãt pnunciati suspecti, uoluit istũ minorẽ restituere magis ex æquitate illius clausulæ, Si qua mihi iusta causa esse uidebitur, quam ex æquitate ti. de min. quia cum minore nihil

q erat gestũ, & hoc potuit facere [q] Imp. ex plenitudine potestatis suæ, alius iudex non posse, quia si petita est restitutio ex edicto de min. non potest restituere ex edicto, ex quib[r] causis ma. sed Imp. ut finem litibus imponeret, potuit hoc facere, ueritate inspecta potius, q rigore stricto. Sed si poneremus petitam restitutionem in integrum simpliciter, tũc potuisset facere iudex quilibet. Ex his apparet sol. q. quis melius hoc dixerit, an Pau. an Imperator. ꝛ. quãdo cũ minore non fuit aliquid gestũ, absq; dubio dicit uerũ Imp. & Paulus acquieuit scilicet, si petatur ex clausula generali, si qua mihi iusta causa. Sed quando cum minore non est aliquid gestum, tunc si restitutio peteretur ex edicto de minoribus, dicit uerum Pau. per rationem suã, quia cũ eo nihil est gestum. In his tamen quibus Pau. discrepat ab Imperatore stando est dicto Pauli, tanquã ap, pbato in, pœmio

6 huius lib. ut dicit gl. in uer. erant. in fin.† Vlt. no. q in causa appell. si sententia prima est absolutoria, iudex appell. non solùm debet pronunciare male iudicatum, sed debet condemnare, uel pronunciare restituendum, uel simile, ut hic, ibi, pronuntiauit restitutionem. Et facit l. cùm apud. §. iud. sol. & l. Offidius. j. de leg. iij.

ADDITIO.

a *P. PAV. P. Aemilius. hãc l. repetit Bal. Item procedit ista reg. quando præscriptio ex conuentione hominis, secus si à legis dispositione, Are. l. j. C. si aduer. usuc.*

b *Barb. Per. Sed quid si esset præscriptio legalis incepta cum minore, an cõtinuatur cum pupillo? Ang. in conſ. suis. Et quid si statutum diceret, q, nulla præscriptio currat minori, an præscriptio inchoata cũ maiore, currat minori. An. consuluit quod non, conſ. cxcvij.*

c *Barb. Recedit. Ang. l. mora. in ult. col. de usur. & quod ibi glo. & Bar. & Cast. l. semel. j. sol. mat.*

d *P. PAV. P. No. Are. cõſ. cl. Iaſ. l. si ex legati causa. in ult. col. ff. de uer. ob. Ale. conſ. lxxij. uol. iij. Soc. l. commissoriæ. C. de pact. inter emp. Alex. l. si procu. §. si dominus. ff. de oper. no. nunc.*

e *POMA. Nouam. Iaſ. l. si ex legati. j. de uer. ob.*

f *Mora. secus in prorogatione termini. Bal. l. acceptam. in vij. q. C. de usur. et & Bal. l. unum. ad fi. j. si cer. pet. & Imo. l. cũ procurator. §. j. de oper. no. nunc. intellige ut ibi scripsi post Imol. Et ad illud quod ista gl. dicit, de tacita prorogatione resultante ex denunciatione facta post terminũ, Bal. post Cy. l. commissoriæ. C. de pac. inter emp.*

g *P. PAV. P. Solueret. Adde quod talis prorogatio non inducit remissionem, sed solam dilationem cõuertit in morã, si non soluit, ut hic, & ibi per totũ.*

h *Certum. Bal. c. j. in prin. de no. for. fidel. q, omnis interpellatio legis, uel hominis, spatium quoddam habet, saltem tacitũ. Et ita dicit ipse, q, hic est gl. quæ non reperitur alibi, & menti tenenda in interpellatione expressa. Et uidetur tex. & ibi Bal. c. domino guerram. §. ad hoc. tit. hic finitur lex. deinde consu. reg. Bal. l. si post tres. ff. si quis caut. Io. de Im. l. item. §. si ita. ff. ad*

i *POMA. Soluere. Ro. conſ. xxvij. in fi.* (leg. Falc.

k *Barb. Opp. Imo. d. §. in hac. Bar. l. j. §. si quis autem. de itin. actuq;. priu. Io. de Imol. c. fi. de præsc.*

l *Currat. Bal. l. j. C. si aduer. usuc.*

m *Clausulæ. Bar. l. j. §. si quis autem. ff. de itin. act. priua.* (li. col. j.

n *P. PAV. P. Causa. scripsi in Bertach. in uerb. restitutio, ex clausula generali.*

o *P. PAV. P. Glo. Alex. conſ. lxxj. uol. j.*

p *POMA. Voluit. Dec. c. dilecti. iij. no. de iud.*

q *P. PAV. P. Facere. Imp. põt facere sententiã nõ cõformẽ libello, Arch. c. ij. de de rest. spol. in vj. & Ant. de But. c. licet. de simo. Bar. in. c. fin. de succeſs. ab. intest. Fel. c. licet. de simon. & ibi limitationem ad reg. Bal. c. j. §. innestit. de noua for. fid. q princeps debet ut Deus, cãm decidere, ueritate facti inspecta, & non seruato ordine iudiciario, Fel. c. in causis, col. j. ext. de re iud.*

§. Id quod

§. ID QVOD Dicitur. Etiam post emancipationem non succurritur filijs, in id quod patri.

LEX XL.

1 *Appellare ab interlocutoria quo casu possit de iure ciuili.*
2 *Iudicis officium à quo ab interlocutoria appellatur, quale esse debeat.*

INTRA Vtile. Ab interlocutoria quæ quasi totam causam ditimit, & in alijs præiudicium parat, potest appellari, & pendente appell. ab interlocutoria, iudicis officium conquiescit super principali, & tẽpus in ea non currit. Itẽ si appellans ab interlocutoria succumbat, causa reddit ad primũ iudicẽ. quã l.no. Opp. & uidetꝫ quod ab interlocutoria appellari nõ possit. l. ante sententiã. C. quor. ap. nõ reci. & l.ij. C. d. epiſc. aud. Huius timore hæc l. legitur ſ. modis principaliter, Primò ꝙ hic fuit pronunciatũ diffinitiuè, ſecundò ꝙ hic fuit pronuntiatũ interlocutoriè. Quæro ergo exempla primæ lec. Gl. ponit duobus modis, Primò ꝙ hic petebatur in integrũ reſtitutio, & fuit lata ſententia pro ętate, & conceſſa reſtitutio, à qua ſententia fuit appellatum. Cõtrà iſtam lec. facit tex. q dicit, cætera cognitionis, &c. & ibi, impedirent cognitionẽ. ꝛ. gl. intellige cognitionẽ habẽdã ſuper executione. Nã ſuper principali erat pronũciatum. Iſta lec. nõ placet, nam hæc lex dicit, cognitioni habẽdæ præſcribatur tempore utilis anni, ſed actio iudicati, ſeu executionis nõ præſcribitur, quia perpetua eſt. l. miles. §. iudicati. de re iud. Vnde alij tenẽtes hanc lec. ꝙ hic erat, pronunciatũ diffinitiuè, dicũt aliter, ꝙ hic minor fuit reſtitutꝰ ad rei uendicationẽ amiſſam, unde per renunciationẽ cõſecutus eſt actionẽ utilẽ quæ uocatur, reſciſſoria, quæ durat annũ. l. in honorarijs. uerſ. ſed cũ reſciſſa. ſ. de act. & ob. Quod ergo hic dicit in tex. cætera cognitionis, &c. & ibi, ut impedirẽt cognitionẽ, &c. intellige, cognitionis habendæ ſuper utili reſciſſoria intẽtanda. Iſta eſſet uera in ſe, tamen non cõgruit literæ, quæ dicit ꝙ iſta appellatio impediuit ſolũ ne finẽ acciperet, ſed ſm hoc impediret etiã initiũ, unde legit ſecũdo modo, ſm quẽ poſui uobis caſum, ꝙ hic fuit ſententia interlocutoria, per q̃ fuit pronunciatum, illum
a eſſe maiorem. Ad hanc[a] lec. ob. cont. j. factum ꝙ ab interlocutoria non appellatur. Gl. hic in fi. ſol. ꝙ hoc eſt ſpeciale. Alij dicunt ꝙ hoc eſt ideò, quia interlocutoria ferè permit
b tit totã cauſam. Iſtud ultimum nõ mihi placet,[b] per l. generaliter. §. ij. C. de re. cre. & iureiur. ubi erat interlocutoria, quæ perimebat totã cauſam, ut iuramenti delatio, & tamẽ põt appellari ante diffinitiuam ſententiam. Dicendum eſt ergo, prout gl. dicit ſ. ꝙ hic eſt ſpeciale, ideò quia hæc ſententia lata ſuper ætate, non ſolùm præiudicat in hac cauſa, ſed etiã in omnibus, alijs. ſ. eo. l. de ætate. unde habet uim diffinitiuæ ſentẽtiæ. Iſtã puto ueriorẽ licet hæc lec. cõmuniter al legetur ſm aliam ſol. & ſm illam ſummauí, tamẽ iſta uideꝫ
1 mihi ueriorem. Habes ergo † caſum, in quo ab interlocutoria poteſt appellari, ſ. quãdo eſt talis, quæ facit præiudiciũ in
c illa cauſa & in alijs.[c] Addit gl. Item quãdo eſt talis interlocutoria, quæ mandaretur executioni ſtatim. l. ait prætor. §. permittitur. ſ. eo. Adde quando eſt talis interlocutoria, ꝙ poſt eam nulla ſperatur diffinitiua. l. ab executione. C. quo appel. non reci. & ibi no. de appel. ab executore. Item qñ ꝙ interlocutoriam infertur tale grauamẽ, quod per appellationẽ à diffinitiua non poſſet eſſe conſultum cõtra illud. l. ij. ſ. de appell. reci. & l. arbitro. qui ſatiſd. cog. aliàs ab interlocutoria de iure ciuili nõ poteſt appellari, ut in cont. primò facto. Opp. ad iſtam lect. in integrum reſtit. non debet differri ultra quadriennium. l. petendæ. c. de tem. in integr. reſt. ſed hic differtur, ergo, &c. Sol. hoc contingit fauore actoris, & in odium rei, qui propter ſua ſubterfugia cognitionem impediuit. ſ. de exc. tut. l. ſi is. Item opp. ſuper incidẽ
d ti nõ eſt pronunciandũ[d]. l. j. de ord. iud. Sol. fateor ꝙ nõ eſt pronunciandum de neceſſitate, ſed poteſt ſi uult, de hoc ẽ caſus hic. Opp. quod cùm iſte annus ſit utilis, nõ currit, cũ actor nõ potuerit plus facere. l. j. de diuer. & temp. præſc. Solu. ut in ij. gl. Quæro de aliquibus,[e] extra gl. nos habemus hic à qua interlocutoria poteſt appellari. Item in l. ait prætor. §. permittitur. ſ. eo. qualiter debeat appellari ab ea, & ex quibus actis debet iuſtificari, uel impugnari appellatio
2 & ex primis habemus hic uidere† quale debeat eſſe officium iudicis, à quo appellatur ab interrogatoria. Et uidetur ꝙ debeat ſuperſedere, nõ ꝓcedere ulterius in cauſa, ut hic in tex. ibi præſes in euẽtum, &c. Sed ſi bene aduertatis, hic dicitur ꝙ præſes ipſe diſtulit, non ꝙ lex faciat ipſum differre, & ideò aduertẽdum eſt, ꝙ qñ appellatur ab interlocutoria, appellatur propter iniuriã iudicis, ut dixi in §. permittitur. Si ergo iudex appellationis uult differre appellationẽ, debet ſuperſedere, ut hic, & ext. de appel. c. cum appellationibus. Sed ſi nolet differre, uidẽs ipſum calumnioſè appellare, poteſt in cauſa procedere illo appellante amplius non requiſito, quaſi ſit uerè contumax, ut ext. dedolo & cõtu. c. eum qui. lib. ſexto & eo. tit. c. j. in Cle. tunc ſi pronunciabitur bene iudicatũ per iudicem appellationis, remanebit prima ſententia firma, & totus proceſſus poſteà factus. Sed
f ſi pronunciaretur malè iudicatũ, f irritaretur quicquid factũ eſt poſt appellationẽ. Ita eſt declaratum hodie, ext. de appell. c. non ſolũ. lib. ſexto. Quod poteſt probari hic, nam quãdo quis appellat propter iniuriam factam, non eximitur à iuriſdictione illius iudicis. C. ſi quacũꝙ præd. po. l. j. §. j. meritò cũ, pnunciatur bene appellatũ, & ſic iudicẽ feciſſe iniuriam, reuocatur quicquid factũ eſt, & tota cauſa de cætero agitabitur corã iudice appellationis. Sed ſi ſentẽtia cõfirmatur, cauſa redit ad primũ iudicẽ, ut habes hic, qđ eſt uerum, niſi appellatus uellet coram iudice appellationis litigare, ut ex. de appel. c. cordi. lib. vj.

ADDITIO.

a And. Barb. Hanc. Tamen fallit in caſu hic fing. quãdo præiudicat omnibus alijs. Secundo quando meretur executionem. l. ait prætor. §. permittitur. ſ. eo. tertiò quando præiudicat in executione futura. l. arbitro. ſ. qui ſatiſd. cog. uel quãdo ſuper executione lata ſentẽtia fertur, ab executione. C. quo. ap. non reci. Itẽ quãdo nõ põt reparari. l. ſi quis procuratione. C. de app. ui de alias no. limi. per Bal. l. arbitro. ſ. qui ſatiſd. cog. Abb. conſ. xxxix.
b Placet. Bar. l. ij. ſ. de ap. circa prin. Sed cont. Bar. l. ante ſentent. C. quo app. non recip.
c POMA. Alijs. Pan. conſ. xxxviij. uol. j. & cõſ. xxx. eo. uol. Fel. rub. de re iu.
d Pronunciandum, Adde tex. & ibi Bar. in l. uiro. ſ. ſol. ma.
e And. Barb. Aliquibus. Abb. c. ſuper eo. el. j. de appel.
f POMA. Iudicatum. Frid. conſ. clxxiij. aliàs, clxiij.

a §. VENDENTIBVS.[a] Si minor omittit auxilium ordinarium contra curatores, ſeu adminiſtratores, & intentat extraordinarium contra poſſeſſores, teneturre ſtituere omnes expenſas poſſeſſoribus.

ADDITIO.

a Vendentibus. Bal. l. ij. xix. q. C. de reſc. uen.

LEX XLI.

1 *Sententia diffinitiua habet executionem paratam.*
2 *Stipulatio nouans ſententiam, non habet executionem.*

a MINOR.[a] Stipulatio per quam nouatur actio iudicati, non habet paratam executionem, & ad hoc
1 minor poteſt reſtitui. † No. ꝙ ſententia diffinitiua
b habet executionem[b] paratam † No. ꝙ ſtipulatio nouans
2 ſententiam, nõ habet paratam executionem. l. ij. C. de exercei iud. & ſ. de re iu. l. iiij. §. ſi ex conuentione.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Minor. Io. de An. cõſ. xv j. in ij. dub. Ang. l. ait prætor. §. ſi iudex. per illum tex. ff. de re iud. 1mo. l. j. in v. no. C. de edic. diui Adr. toll. Item ꝙ inſtrumenta de iure communi non habeant executionem paratam, ſecus tamen ſit in inſtrumento guarentigato, Anna. conſl. & Alex. l. ait prætor. j. de re iud. Item ꝙ ſtatuta aliter diſponentia, ſint ſtrictè intelligenda, Ang. conſ. cclxij. Alex. l. ſi cùm dotem. §. eo. autem tempore. ff. ſol. ma. Bar. l. per diuerſas. C. mand. Alex. l. ſi cum dotem. §. eo autem tempore. uerſ. item no. quòd in actione. ff. ſol. mat. & Barb. conſ. lij. uol. j.
b Executionem. Cont. l. item ueniunt. §. idem rectè. ſ. de pe. hær.

§. PRAEDIA. Vſuræ ab uno debitæ cũ fructib⁹ ꝙ ceptis ab alio compẽſantur. No. quod fructus compenſatur cum pecunia. l. nec ꝙ. C. de compen.

LEX XLII.

1 *Actor dilatione data reo, an poſſit uti, reo inuito.*
2 *Minor non poteſt renunciare beneficio reſtitutionis in integrum.*
3 *Militis uel doctoris uxor, non poteſt dicere marito, ut uocet eã dominam.*

Si iudex

a SI IVDEX.[a] Beneficia mihi cõpetẽte ex perſona tua,
1 non utor te inuito. Facit ad q.† Reo eſt data noua dilatio, qua prætendit uti actor ſm formam l. pe. de temp. in integ. reſt. dicit reus nolo uti. Certè poteſt, ar. huius l. fa-
b cit l. amiciſſimos. de exc. tut. doc. l. ſi poſt mortẽ.[b] ff. de con-
2 tratab. Vide gl. hic, quæ facit† ad q. an minor poteſt renunciare beneficio reſtitutionis? Et dicit ꝙ non, ut habes in gl. Facit cõtra id ꝙ no. per Cy. l. omnem honorẽ. C. qñ prouo. non eſt neceſ. & l. per hanc. C. de tem. app. Opp. ꝙ beneficiũ ꝙ habeo à te, poſſum uti de inuito. l. ſi. poſt mortẽ. ſ. de contra tab. Sol. bene poſſum uti contra aliũ te inuito, nõ con-
3 tra te. l. amiciſſimos. in ſi. de excu. tut. † Quæro, utrùm uxor poteſt dicere marito militi, uel doctori, ꝙ eam uocet domi nam? Breuiter cũ uxor habeat iſtud bene à marito. l. fœminæ. ſ. de ſenat. nõ poteſt uti cõtra cum eo inuito, ꝑ alios ſic.

ADDITIO.

4 P. PAV. P. Si iudex. c. ſacramentum. §. in quibuſdam. de conſue. rect. ſeu.
b Mortem. Cont. Bar. d. l. ſi poſt mortem. Sed utrùm beneficio reſtitutionis poſſint renũciari, uide gl. hic, & Arch. c. ij. de reſt. in integ. in vj. per gl. & doc. l. ſi intra. C. de in integ. reſt. Et an in alia ſententia, quàm in ſentẽtia reſti. in integ. poſſit reus uti beneficio ſententiæ, inuito actore, renũciante ſententiæ, dic quod non. Bal. l. ſi prædium. C. de edi. act. Adde an poſſet prælatus renunciare beneficio reſtitutionis in integrum. Ang. conſ. cccl xxij.

LEX XLIII.

PRAESES PROVINCIAE. Iudex poteſt reſtituere contra ſententiam ſuam, & prædeceſſoris ſui.

LEX XLIIII.

1 *Aetatis quæſtio duobus modis in iudicium deducitur, principaliter & incidenter.*
2 *Legitimari ubicunq; quis petit ſuam perſonam, hoc expeditur iudicis officio mercenario deſeruiente actioni proponendæ.*
3 *Teſtes ad perpetuam rei memoriam ex parte rei poſſunt examinari, & publicari ante lit. conteſt.*
Ex parte actoris non examinatur, niſi timeatur, uel dubitetur de morte, uel abſentia diuturna, uel ubi non audiretur ante litem cõteſtatam, niſi illa probatione facta.
4 *Libellus uel litis conteſtatio non requiritur in quæſtione ætatis.*
5 *Citatur aduerſarius, ſi eſt certus, ſi non eſt certus, ſit proclama.*
6 *Reſpuiſſe, uel ſententiam excõmunicationis non tenuiſſe, uel ſe nõ infamatum ex ſententia quis poteſt petere principaliter pronunciari.*
Et quomodo probetur per teſtes.
7 *Vicini & conſanguinei in probãda ætate alicuius admittũtur, & probãt, ſi reddendo rationem dicant, ſcio quia uicinus.*
Cautela in probãda ætate quãdo teſtis non recordatur de natiuitate.
8 *Aetatis probatio per aſpectum quomodo fiat.*
Teſtis debet deponere per alterum ex ſenſibus corporeis, & cum iudicio intellectus.
Subſtantia rei uel perſonæ nunquã percipitur per ſenſum corporeum.
9 *Teſtem reddere rationem per aſpectum ſufficit, licet cõſiſtat in iudicio intellectus, in cognoſcibilibus per aſpectum ſecundũ communem hominum notitiam, ſecus ſi ex arte, quia tunc per iudicem uel peritos.*
10 *Aetatis ſit probatio ex aſpectu.*
11 *Teſtis deponens ſuper ætate ex aſpectu quomodo deponere debet.*
Teſtis interrogatus quid eſt album, & quid eſt poſidere, non tenetur reſpondere.
12 *Aetatem probandi onus cui incumbat.*
Præteriti in futurum præſumptio ſit.
13 *In his, quæ curſu tpis mutantur, non præſumitur de præterito in futurum.*
14 *Aetatis probatio ſola ſine pronunciatione facit præiudicium.*
15 *Aetatis probatio facta in una cauſa, præiudicat in alia penitus extranea, & quomodo.*
16 *Sententia lata ſuper ætate quando faciat ius.*
Confeſſio ſuper ætate alicuius, quando præiudicet alijs cauſis & alijs perſonis.
17 *Sententia lata quod quis ſit minor, quomodo faciat fidem in alijs cauſis.*
18 *Iudex in his quibus aſpectus ex curſu temporis mutatur, debet ex aſpectu pronunciare, ut in futurum fidem faciat.*
19 *Sententia lata ſuper aliquo impedimento, puta ꝙ aliquis non ſit infamis, uel excõmunicatus, quando præiudicet in alijs cauſis.*
20 *Appellatur à ſententia interlocutoria lata ſuper ætate.*

Bart. ſuper ff. uet.

DE AETATE.[a] Ea quę pariunt magnũ prę iudiciũ, ſunt cũ plena cauſæ cognitione tractãda. Primò ponit dictũ, ſecũdò illud probat per rationẽ. Secunda ibi, quia. Caſus in terminis facilis eſt. Aduerte tamen, quia ad declarandũ materiam noſtræ l. intendo procedere per quæſtiones tantùm. Et primò quæro qualiter quæſtio de ætate in iudiciũ deducatur, & per hoc apparebit, qualiter in hac l. debeat poni caſus. Secũdò quæram qualiter ætas probatur. Tertiò per quem probari debeat, ſeu cui onus probandi incumbit. Quartò, de probationis effectu, & ſic erit expedita noſtra materia.

1 VENIO ad primũ & quæro † qualiter quæſtio de ętate in iudicium deducatur. Nam hic dicitur, ꝙ quis dicebat ſe maiorem, non dicitur qualiter. Ad hoc eſt uerbis dicendum, ꝙ quæſtio de ætate poteſt deduci in iudiciũ duobus modis, uno modo incidenter, alio modo principaliter. Et iſtis duob. modis omnia exempla quæ ponũtur in gl. poſſunt intelligi, excepto quarto exẽplo, quod poteſt ſolũ intelligi quando principaliter proponebatur. Ponit ergo gl. primum exemplũ, quod aliquis uolebat ad honores admitti, ad quos nõ admittitur minor. l. ad Remp. ſ. de mu. & hon. Iſta q. poteſt duobus modis agitari, uel ꝙ minor ideò erat iam, electus, & petebat cõfirmari, ego opponebã, & dicebam eũ eſſe minorẽ, & ſm hoc qđ de ætate ueniebat incidẽter. Secũdo modo poteſt intelligi, ꝙ aliquis affectãs uocari ad honores coram iudice petijt examinari, & recipi teſtes ſuper ætate ad perpetuã rei memoriam, ut ſic poſſet ad honores admitti. Et ita Ol. ponebat hic caſum. Secundum exemplum eſt, ꝙ quis uolebat exigere à debitore, & hoc etiam poteſt eſſe duobus modis, uel quod debitorẽ ad iudicium prouocet, & ipſe obijcit ei ꝙ eſt minor, & ſic de ætate quæritur incidenter. Vel ꝙ ipſe minor antequã petat debitum, petat ſe pronũciari maiorem, ut ſic debitorẽ poſſit cõuenire. Tertiũ exẽplũ eſt de eo, qui uolebat ſolus in iudicio ſiſtere. Et ſecundũ hoc ipſe minor adibat prætorem principaliter, ut ipſe reciperet probationes de ætate, & eũ pronũciaret maiorem, & ſic poſſit in iudicio ſiſtere. Vel cum ipſe minor cõueniretur ab alio in iudicio, & ſic compareret ſolus, petebat aduerſarius ſibi dari curatorẽ, ipſe uerò dicebat ſe maiorẽ, iſto caſu quæſtio uenit in iudicio iſto de ætate incidenter. Quartum exẽplum eſt in eo qui uult alienare rem ſuam ſine decreto. Iſto caſu de neceſſitate debet intelligi, ꝙ minor in iudicio principaliter ſe petebat pronunciari maiorem. Nam hic nulla lis proponitur præſens, uel futura, cui quæſtio ætatis incidat. Quintũ exemplum eſt in eo qui uult rerum ſuarum adminiſtrationẽ, quam habere nõ debet, niſi ſit maior. Et hoc poteſt intelligi duobus modis, primò ꝙ cõtentio erat inter minorẽ, & quendam eius curatorem. Et hoc poteſt eſſe uel curatore inferẽte, & petente ſibi adminiſtrationẽ decerni, uel minore petẽte eum ab adminiſtratione remoueri. Et ſm hoc quæſtio de ætate ueniret incidenter. Poteſt etiam intelligi ꝙ minor principaliter petebat ſe pronũciari maiorem, ad hoc ut rerũ ſuarum adminiſtrationẽ habeat, prout hæc l. intelligit, ꝙ quæſtio ætatis uenit incidenter, tunc iſta l. eſt clara, quia quæſtio ætatis expedietur iudicis officio mercenario deſeruiente illi actioni, ſeu officio, quod principaliter eſt propoſitũ, ſicut in alijs quæſtionibus emergẽtibus, uel incidẽtibus, ſ. de iud. l. de qua re. & C. de ord. iud. l. j. Prout uerò hæc lex intelligi-
2 tur, quãdo petitur principaliter cognitio de ętate. † Ex iſtis gl. habes notare duo, primò ꝙ iſtud petitur qñ ꝙ reſpectu certæ cauſæ. Verbi gratia, quia ego uolo exigere. Titiũ debitorem meum, ante omnia peto legitimari perſonam meã, ut hic in ſecũdo exẽplo, & iſtud expedietur iudicis officio mercenario deſeruiente actioni proponẽdæ, ſicut dicimus in omnibus interrogationib⁹ quæ fiũt ante litis cõteſt. uel etiã ante porrectũ libellũ ad præparatoria litis, ut ſ. de interrog. act. l. j. & quod ibi no. ſup rub. Et ita uidemus obſeruari de facto in oĩbus legitimationib⁹ perſonarũ, quia uel primò datꝫ libellus ex parte opponẽte, examinat de legitimatiõe perſonarũ uel ipſemet actor ante omnia producit inſtrumentũ authenticũ ſuæ ꝓcurationis, uel curæ, & facit

F ſe legi

se legitimari. Secũdo modo quæstio, de ætate proponitur principaliter ad legitimationẽ personæ, non respectu certi actus, sed respectu omniũ, scilicet, ut possit liberè administrare, ut maior, & istud expediet iudicis officio nobili; ut hic. Et fm aliam lect. tex. est no. ff. de ferijs. l. ij. & ibi, & ætates probẽtur, &c. Vbi est expressum q̃ iudex principaliter aditur, ut ætas principaliter probetur. Et hoc modo potest intelligi hęc lec. Sed dicetis uos quõ recipiunt testes ante litẽ cõtestrũ regulariter fieri non possit, ut in auth. de testib. §. pe. & C. de testib. auth. sed & si qs. ℟. & hic aduerte, ex parte rei examinantur testes ante litẽ cõtestatam, ut publicent ad æternã rei memoriã, cum non sit in eius potestate quando agat, ut C. de usur. pub. l. fi. & ibi gl. d. auth. exẽ. de testib. c. significaui. & c. Albericus. Ex parte uero actoris qñ potest agere incontinenti, nõ possunt examinari testes ante litem contestatam, nisi cũ timetur, uel dubitatur de morte testiũ, & absentia diuturna, ut exẽ. ut lit. nõ cõtest. c. qm̃. & j. ad leg. Aquil. l. in lege Aquilia si deletũ. & tunc fit examinatio nõ publicatio, d. c. qm̃. Quod intelligendum est, qñ est in potestate actoris agere ante illam probationẽ factam, sed ubi non audiretur, nisi illa probatione facta, tunc ante litẽ contestat. permittitur examinatio, & publicatio, ut hic, & d. l. ij. de ferijs. & C. de bo. poss. fm tab. l. ij. & quod ibi no. & C. de testa. l. publicati. Nam ex testamento nõ potest aditi hæreditas, nec quæstio testamẽti moueri, nisi quis sit certus de uiribus testamenti. j. de acq. hær. l. sed & si de ſua, ideò permittitur ei, qui uult agere ex testamento, facere examinari, & publicari testes ad æternã rei memoriam, quia aliàs nõ posset adire hæreditatem, & per cõsequens non agere petitione hæreditatis. Dixi plenè in auth. sed & si quis. C. de testib. & dic ut ibi. † Quęro an ista causa dabit libellus, uel lis cõtestabitur ℟. q̃ qñ hoc petitur principaliter, tamen ad præparationẽ litis futuræ, nõ datur libellus. j. de interrog. act.

b super rub. Qñ uerò hoc principaliter, nõ respectu certæ litis, tũcidem. Cũ enim nihil petat ab aliquo aduersario, sed solũ à iudice, nõ uidetur necessarius libellus. uel lit. cõtest. no. doc. & ibi gl. l. nec quicquã. §. ubi decretũ. ſ. de off. procon. & Spec. tit. de off. iud. §. j. Nam auth. offeratur. C. de lit. contest. dicit, ei qui ad iudiciũ uocatur, offerat libellus, sed

5 hic nullus ad iudiciũ principaliter uocat, ergo, &c. † Item quæro, cum in causæ cognitione requirat citatio aduersarij. l. in causæ. §. causa cognita. ſ. e. quõ fiet citatio c aduersarij. ℟. qñ nullus est aduersarius certus, fiet proclama generale. C. si ut ſe ab hær. abst. auth. si omnes. & C. de remiſ. pig.

6 l. si eo tẽpore. † Item quæro, hac l. loquitur de ætate, ex qua oritur impedimentũ uolenti administrare negotia ſua, uel agere, quid de aliįs impedimẽtis, puta, alicui est datus curator, ut prodigo, uel furioſo, ipſe uult petere principaliter pronũciari ſe ad bonos mores rediſſe, uel ad ſanam mentem, ut ſic administratio ſuarũ rerum ei cõcedatur, an poſſet ℟. ſic, ut hic, & l. j. j. de cur. fur. & ibi lac. de Are. & dicã ſtatim j. prox. q. Idem dico ſi aliquis fuit excõmunicatus, uel per ſententiam pronũciatur infamis, potest principaliter iudicis officiũ implorare, ut pronũcietur ſententiam excõmunicationis nõ tenuiſſe, uel ſe per ſentẽtiam infamatum non eſſe, ut exẽ. de off. deleg. c. cùm cõtingat. facit ſ. de fer. l. j. §. j. in eo quod dicit, ſententia circa appellationem infirmabitur, q. d. per officium iudicis nulla declarabitur.

d VENIO ad ſecundũ, d Qualiter ætas probetur, e Circa

e quod ſciendũ eſt, q̃ probatio ætatis ſit duobus modis. Vno modo per teſtes, de ueritate, alio modo per aſpectũ. De

7 quolibet uideamus, Et circa primũ, † ſcilicet in probatione ætatis per teſtes, ſciẽdũ eſt q̃ maior ætas poteſt probari de facili per teſtes, qui dicũt ſe uidiſſe talem uiuentẽ, iam ſunt xxv. anni cõpleti, & modo uiuit. Nam ſequit de neceſſitate, q̃ ipſe eſt maior xxv. ann. Sed in probanda minori ætate eſt minor difficultas, nam primus terminus à quo incipit ætas, eſt punctus natiuitatis, qui modicus eſt, non clarus, qm̃ actus parturiẽdi, ut ſcitis, fit in occulto, & ideò uidetur q̃ iſta ętas debeat probari per obſtetrices, quę interfuerũt tpe partus, & uiderũt puerũ exeuntem de uentre. l. iij. §. duæ. j. ad Carb. & no. in d. l. ij. ſ. de ferijs. ſuper uerb. ætate, &

ideò iſta probatio eſſet indubitata, ſi haberi poſſet. Sed ſi haberi nõ poſſet, tunc iſta probatio poſſet fieri per conſan-

f guineos f & uicinos, qui dicẽt, q̃ tali tpe fuit natus talis. Interrogati quõ ſciunt, dicũt, quia ſunt ſui uicini, & cõſanguinei, & etiam ante illum diem publicũ, & notoriũ erat inter uicinos & cõſanguineos, q̃ talis nõ habebat talem filiũ, & illo tpe inceperit eſſe notoriũ, q̃ talis filius ſibi natus erat, & hoc ſufficit. Præſumit enim q̃ uicini, & cõſanguinei hoc ſciunt. l. filiũ. ſ. de his qui ſunt ſui. & l. de tutela. de in integ. reſt. adeò q̃ ſufficeret dicere, quòd ſum uicinus & cõſangui-

g neus, ut dixi in d. l. j. j. ſi cer. pet. g Sed iuxta hoc h quæro de

h q. quam habui de facto, pone q̃ obſtetrices examinatæ & interrogatę dixerunt puerũ eſſe minorẽ xiiij. ann. Interro-

i gatæ quõ ſciant, dixerũt, quia uiderũt eum naſci, i & ab eo tẽpore, quo natus eſt, uſq̃ ad præſentẽ diem non cucurrerunt perfectè xiiij. anni. Interrogatæ quo anno natus fuit,

k & dixerunt ſe neſcire, k quęritur utrũ minor l ætas ſit probata? Et uidetur quod nõ, quia qui ignorat principiũ, à quo debet fieri numeratio, ignorat dinumerationẽ, l. non faci-

m le. j. de grad. Sed cõt. puto uerũ. m Nam dicta teſtiũ debent intelligi, ne ſint ſibi cõtraria, exẽ. de testib. c. cũ tu. & in j. cõſt. C. §. quibus. Modò cùm teſtis dixerit, ſcio quod ab illo anno natiuitatis uſq̃ ad præſentẽ diem facta cõputatione nõ ſunt xiiij. anni elapſi, apparet q̃ intellexit quantitatẽ dinumerandi à dicto tẽpore, de eo uerò quod poſteà fuit interrogatus, ſi quo anno natus eſt, & dixit, neſcio, debet intelligi, neſcio, ſ. dinumerare quotitatẽ dicti anni ab illa dinumeratione, quã ſibi feci, q. d. neſcio quot anni ſunt à natiuitate Dñi, uel ab urbe cõdita & ſimilia, ſcio tñ quotus quæritur. Et iſte eſt uerus intellectus & fm cõmunem uſum intelligitur, cũ quis interrogatur, quo anno aliquid factũ fuit, id eſt, quoto anno à natiuitate Dñi, à quo facim̃ dinumeratione annorũ, auth. ut præpo. no. Imp. in princ. & q̃ no. C. de accu. l. in cauſis. Aduocatus aũt debet eſſe multũ cautus, quia qñq̃ teſtis recordatur de natiuitate, nec tamẽ recordatur de annorũ numero, tũc debet aduertere utrũ ille annus natiuitatis, uel menſis fuit, in quo fuit aliqua nouitas. Verbi gratia, ſcio quod fuit natus talis eo tẽpore, quo Imperator fuit in ciuitate illa interfectus, uel à quo Peruſini cœperũt ciuitatẽ caſtelli, uel q̃ fuit natus eo tẽpore, quo facta fuit talis militia. Tunc unus teſtis, uel duo poſſunt ꝑ

n bare de natiuitate, alij probabunt de numero annorũ de facili. Secũdò n eſt uidendũ † de probatiõe ætatis per aſpe-

8 ctum. Dic q̃ fieri debet per iudicẽ. ſ. co. l. minor xxv. ann. ex aſpectu. Quod hoc autẽ non poſſit fieri per teſtes, apparet, quia minor ætas non uidetur, unde ſi teſtis deponeret per aſpectũ, eſſet magis iudex q̃ teſtis, cum deponere debeat de his quę percipiũtur per ſenſum corporeũ, Inn. exẽ. de testib. c. cũ cauſam. Si hoc eſſet uerum, inſurgeret magna iniquitas. Quid enim ſi in ciuitate iſta decederet quidã puer forenſis ætatis xij. ann. & expediret q̃ eius ętas probaretur tẽ per iudicẽ nõ poteſt inſpici, quia mortuus eſt. Teſtes qui eum cognouerũt, nõ poſſunt deponere de aſpectu, fm præ dicta, ergo eius ętas non poteſt probari, quod eſt abſurdũ ideò dico q̃ teſtis poteſt deponere de ætate alicuius per aſ-

o pectũ, & faciet plenam fidem, nõ tamen ſimpliciter, ſed fm determinationẽ, quam dicam. Ad cuius euidentiam, & primò illud quod ſeꝑ p eſt dictũ, q̃ teſtis debet deponere per ſenſum corporeũ, Inn. exẽ. de testib. c. cùm cauſam. & C. de testib. l. teſtiũ. & j. de testa. l. qui teſtamẽto. in fi. & j. de his quæ in testa. delen. l. j. in prin. Item præmitto q̃ percipere per ſenſum corporeũ ſine iudicio intellectus, non ſufficit, & ideò impuberes, licet ſenſu percipiant, tamen qa intellectus nõ iudicaret, propter ętatis defectum, nõ ſunt idonei. l. iij. §. lege Iul. j. de testib. & l. j. C. de falſ. mo. Itẽ aduerte q̃ ſubſtãtia rei, uel perſonæ nunquã percipitur per ſenſum corporeũ immediatè. Vnde ſi tu diceres q̃ hæc cathedra eſt de ligno, quare quia uides lignũ, impropria eſt locutio. Nam tu uides colorem, qui in obiectu uiſus ex colore indicat q̃ eſt lignum. Vnde iſtud percipis iudicio intellectus per colorẽ, repręſentatũ in intellectu der uiſum. Idem de ſimilibus, ſi tu diceres q̃ uidiſti me numerare decẽ florenos aureos, nõ

uidiſti

uidiſti aurũ, nec ſubſtantiã auri, ſed uidiſti colorẽ qui reſultat ex ſubſtãtia auri, ex quo iudicas aurũ, & tamen hoc non percipitur immediatè per ſenſum, uidelicet eius teſtimonium. auth. de testib. §. & licet. C. de testib. l. testium. & au

9 thent. ibi poſita. Hoc præmiſſo pono, † Primò in eo quod eſt cognoſcibile per aſpectũ fm cõmunem hominem notiãm, in eo eſt ſufficiens redditio rationis in teſte per aſpectum, licet iſtud conſiſtat in iudicio intellectus. l. pediculis. j. de aur. & arg. leg. & l. ſi quãdo. eo. tit. & G. ca. fru. urb. Ro. l. j.

o lib. xj. Secundò pono q̃ eſt cognoſcibile per aſpectũ, o non fm hominum peritiã, ſed ex arte eius, non eſt ſufficiens rationis redditio per aſpectũ, ſed debet tunc aſpici per iudicem, ſeu peritos, quibus iudex cõmiſit. l. comparatiões. C. de fid. inſt. & l. j. §. j. de uen. inſp. & C. de re mil. l. ſemel. lib. xij. Nunc ad propoſitũ, in probanda ætate poteſt eſſe, q̃ inter illud, quod aſpectus iudicat, & illud de quo quæritur, eſt modicus exceſſus, & tunc aut illud ex aſpectu nõ cognoſcitur fm communem hominũ peritiam, & tũc debet fieri per iudicẽ, uel per illos, quibus cõmitteret iudex, d. l. minor xxv. annorum. & d. l. comparationes. cum ſi. Poteſt etiam eſſe q̃

p eſt tantus exceſſus, p q̃ per aſpectũ eſt cognoſcibile, fm cõmunem hominum peritiam, tunc in hoc reddit teſtis ſufficientem rationẽ per aſpectum, & facit plenam fidem. j. de prob. l. cùm de ætate. in fi. rectè intelligendo, ut ibi dicã. Ad

10 cuius † declarationẽ eſt uidendum, quis ſit iſte exceſſus, ſic cõmuniter cognoſcibilis, & per conſequens cognoſcemus quãdo non eſt cognoſcibilis cõmuniter. Ad quod ſciendũ eſt, q̃ quantò quis eſt minor, tantò facilius ex modico exceſſu cognoſcitur ætas, & quantò eſt antiquior, tãtò requiritur maior exceſſus, j. de uent. inſp. l. j. §. de inſpiciendo. Iſte autem exceſſus non poteſt probari per legem, ſed fm motum animi mei, & habito colloquio cũ pluribus doctoribus iuris Canon. & ciuilis nec non etiam medicinæ, ſuper his quæ j. dicam, poſſumus tempora ſic limitare, quia ad probandam ætatem ſex menſiũ deſcenſiuè, ſufficiũt tres menſes, aſcenſiuè quatuor, ut hic. Modò uolo probare q̃ talis tali tempore erat minor ſex menſiũ, teſtis dicit uera eſſe. Interrogatus quõ ſcit, reſpondet, quia ex aſpectu corporis ui debatur trium menſiũ aſcenſiuè. Si uolo probare quod erat minor ſex menſiũ, teſtis dicit uera eſſe. Interrogat q quomodo ſcit, reſpõdet, quia eo tempore uidebatur maior decem menſiũ. Et hoc eſt quod dicitur in d. l. cùm de ætate. in fi. j. de prob. ibi, ex quo præcipuã fidem in ea re cõſtare, &c. & uerba quæ præcedũt ibi, annos cõputari. & ſequitur ibi, ex quo, &c. Debet igitur incipi à cõputatione annorum ex eo tẽpore, quo certum eſt ipſum eſſe tantæ ætatis, ſed quando ipſe uidebatur minor trium menſiũ communi aſpectu, abſq̃ dubio erat minor ſex mẽſium. Ad probandum ætatem anni ſufficiũt deſcenſiuè quinq̃ menſes, aſcenſiuè ſex modo prædicto. Ad ętatem triennij deſcẽſiuè annus, aſcenſiuè xviij. menſes. Ad ætatem Vtij. annorũ deſcenſiuè biennium, aſcenſiuè trienniũ. Ad ætatẽ xij. annorũ in muliere, & xiiij. in maſculo, deſcẽſiuè trienniũ aſcenſiuè quadriennium. Ad ætatẽ xxv. ann. deſcenſiuè & aſcẽſiuè quinquennium. Ad ætatẽ xl. ann. deſcẽſiuè, & etiã aſcenſiuè viij. ann. Ad ætatem lxx. ann. deſcenſiuè, & aſcenſiuè x. ann. ab inde, ſ. uſq̃ ad ętatem centũ annorum deſcenſiuè, & aſcenſiuè xv. ann. & idem quod dictum eſt ſ. in dictis tẽporibus, intelligas in tẽporibus mediis. Similem limitationẽ temporum facit iuriſconſ. j. ad leg. Falc. l. hereditatem. lo. an. viij. c. circa fi. ubi dicit q̃ Iudæi dixerũt Chriſto, qnquaginta annos nondũ habes, & Abrahã uidiſti. Certũ eſt quod Chriſtus illo tempore erat xxxiij. annorũ, uel circa & ſic errabatur in aſpectu maiori tempore x. ann. contra ea quæ dicta ſunt. ℟. Ego uolui habere expoſitionẽ Theologorum d. c. & inter alios reperi ſanctũ Tho. de Aquino, qui dicit, Mirãdum eſt quare non dixerũt, xl. ann. nondũ habes, &c. cùm Chriſtus erat xxxiij. ann. uel circa, & allegat alios doc. antiquos, qui de hoc mirabãtur. Ecce ergo q̃ habes illos doc. pro me, quod exceſſus x. an. uidetur cognoſcibilis manifeſtè, & ideò mirabãtur illi doc. cur Iudæi dicebãt Chriſto, de quinquaginta annis. Vnde reſpõdet ipſi, q̃ ſic occurrit eis,

non quod tantæ ætatis uideretur. Alij dixerunt, q̃ ideò dixerunt, quinquaginta annos nondũ habes &c. quaſi nondum perueniſti ad annũ Iubileum, in quo fit remiſsio peccatorum. Quomodo ergo te dicis tantam poteſtatẽ habere? Et ſic cõcludunt, q̃ uidebatur tot annorũ. Alij dicunt q̃ eſt ſpeciale in Chriſto propter ieiunia multa & labores. Et breuiter qcquid ſit, ille tex. nõ facit cõtra me, imò facit pro me, Dicit enim l. an nondum habes, quaſi dicat, non uideris tantę ætatis ex aſpectu, non autẽ dicitur ibi quod tantę ætatis uideretur. & ſic nõ facit cõtra. Sis ergo cautus in modo articulandi, quia ſi referas te ad aſpectum ætatis iuueni lis, modicus exceſſus requiritur. Si uerò referas te ad aſpe-

11 ctum maioris ætatis, tunc requiritur maior exceſſus. † Sed iuxta hoc quæro, pone q̃ teſtis interrogatus depoſuit de aſpectu, fm ea quæ dixi ſ. quia ex aſpectu diceretur homo xxx. ann. quid habet teſtis dicere? & idem in ſimilibus qõnibus? ℟. debetis ſcire, q̃ ideò hic dicitur, q̃ manifeſtũ eſt, nõ indiget probatione. l. ciues. C. de appel. quia nulla probatio poteſt fieri de manifeſto, quin ſit magis obſcura, q̃ manifeſtum, & ideò dicit lex, q̃ illud q̃ eſt demonſtratum, nũ indiget alia demõſtratione, j. de do. præ. l. j. circa fi. Nũc

q ad propoſitũ, q pono unũ aliud exemplũ, Teſtis interrogatus ſi talis res erãt alba, dixit quod ſic, quia uidit. Interrogatus quid albũ? dico q̃ de hoc non debet interrogari, & teſtis poteſt dicere ſi interrogaret, quid ſit albũ, neſcio tibi aliter demõſtrare, quia eſt ita clarum de ſe, q̃ nõ indiget alia demõſtratione. d. l. j. in fi. de do. præl. Nunc ad prępoſitum, iſte aſpectus tẽporis, & ætatis nõ eſt bene declarabilis per notas & ſigna, quando nõ ſunt in forma, quia quidã ſunt barbati, quidam non, quidã rubei, quidam nõ, & quidam parui, quidam magni, & ſic de ſi. Sufficit ergo ſi teſtis dicat interrogatus, quid eſt aſpectus tanti tẽporis, neſcio tibi dicere, niſi quod eſt aſpectus tanti temporis. Sed quid ſi ſim-

r pliciter r dicat, neſcio? ſ ℟. idem, Nam intelligitur, neſcio, ſ ſubaudi aliter declarare. quod ſ. dixi. Simile no. j. de uerb. ob. l. ſtipulatio iſta. Item interrogatus qui dixit aliquam poſſidere, quõ ſcit, ſi dicat ſe ſcire eum poſſidere, quia eum uidit arare, ſeminare, fructus colligere, & ſimilia facere. Si poſteà interrogat, quid eſt poſſidere? non cogitur rñdere

t nam ſufficit ſi dicat, neſcio aliter quã ſ. dixerim. t d. l. ſtipulatio. §. hi quoq̃. Sumus expediti de ſecunda q. principali.

12 VENI † ad tertiam q. cui incũbit onus probandi? Gl. hic dicit, q̃ iudex ex aſpectu corporis transfert onus probandi de uno ad alium, ſed in dubio ei qui dicit, incumbit onus probãdi. Et ſi utroq̃ negante, poſteà unus dicat, nego te minorẽ, alius dicat, nego te maiorem, tũc dicit gl. forte præſumit minor, quia ſemel fuit minor. C. de prob. l. ſiue poſſidetis. Cy. hoc examinat C. de prob. l. cùm te. Tu dicas q̃ illud dictum an ponatur affirmatiuè, uel negatiuè, nihil eſt dicere, fm lac. de Are. duabus ratiõibus, Prima quia tũc eſt uerum, q̃ ei qui negat, nõ incũbit onus probandi, quoniam negatiua nõ eſt probabilis l. actor. C. de prob. Secunda quia ut ſæpè dixi uobis, illa oratio eſt negatiua, quæ ſi-

u gnificat priuationẽ. Illa eſt affirmatiua, u quæ ſignificat poſitionẽ. Non curo quibus x uerbis ponat, j. de doli excep.

x l. ſi. in fi. & ff. de uerb. ob. l. inter ſtipulantem. in princ. & j. de itin. actuq̃ priua. l. j. §. j. Vnde in propoſito, ſiue quis dicat, nego me maiorẽ, ſiue dicat, dico me minorẽ, ſemper iſta negatiua eſt, quia illud uerbũ, minor, habet negationẽ in ſe, unde ſæpè ponitur in iure minus, id eſt, non idem. Eſt ergo idem dicere, minor xxv. an. id eſt, q̃ nõ habeo xxv. annos, & eodem modo ſi dicam te maiorẽ, ſiue nego te minorem, eſt affirmatiua, quia nego negatiuã, & ſic affirmo. Et ideò in iſta materia cui incumbit onus probandi, dicas ſic. Aut iudex ex aſpectu transfert onus probandi in aliquam partem, & illa debet probare. Aut non, & tũc aut unus allegat ætatem maiorem ad fundandam intentionẽ ſuam, & ipſe debet eam probare. Aut allegatur ætas minor ad fundandam intentionẽ minoris, & idem ut ipſe qui allegat, debet hoc probare. C. de in integ. reſt. l. ſi minorẽ. ubi ſi minor petit reſcindi contractum, tunc quia minor ætas eſt ſuæ intentionis cauſa, ipſe debet probare, ut ibi patet, nec ob. quòd

13 gl.hic dicat,q̃ semel fuit minor,& ideò † hodie præsumitur
y minor,quia illa regula y nõ procedit in his q̃ cursu temporis mutantur,ut in ætate.ĩ.de exc.tut. l.spadonem.§. qui absolutus.Et ita intelligitur C.de prob.l.cùm te.unde cum tu agis,& alius opponit tibi,q̃ tu es minor,ille debet probare.no.in d.l.cùm te.Quandoq̃ ætas non est causa intentionis alicuius,ut puta,si nihil aliud intẽdo principaliter, nisi probare ætatem.tunc ei qui dicit ætatem, incumbit onus probandi.De hoc est casus hic.

EXPEDITVS de tertia q.principali,uenio ad quartã. Et super quarto & ult.dubio quæro de probatiõis effectu:
14 † Et uidendũ est primò,utrũ probatio sola sine pronunciatione pariat præiudicium:Et uidetur q̃ non,ĩ.de iureiur.l. sed & si possessori.§.fi.in gl.super uer.probatũ esset.In cont. est ueritas,per tex.hic,ibi,per eam probationem.&c. Nihil autem dicit de pronũciatiõe.Et sic no.q̃ probatio sola sufficit,& hoc puto uerum.Non ob.lex cont.& quod ibi dixi, quia ibi nõ sufficit probatio sola ad actionẽ producendã, sed ad actionem productam adiuuandam sufficit,ut hic.
15 † Secundò est uidendũ,utrùm probatio facta in una cau-
z sa,præiudicet in alia z prorsus extranea,separata, & distincta.Et in gl.sunt opi.Finaliter determinat omnib' fieri præiudicium,ut in ea habebitis.Et tamẽ est intelligẽdum cum
16 distinctione,quam dicam.ĩ.† Tertiò est uidendum, utrùm
A sententia lata super ætate,[a] facit ius:Gl.hic dicit,q̃ sic, quod non est uerum,quia potest admitti probatio in contrariũ. s̃.eo.l.minor xxv.annis ex aspectu. quod nõ esset, si faceret ius.Et ideò est aduertendum,Nam quandoq̃ probatur ex confessione personæ,de cuius ætate agitur, & tunc aut ista probatio est facta cum iuramento corporaliter præstito,& tunc dicta confessio nõ porriget effectum suũ ad alias causas,uel personas,quam ad eas,in quas est facta dicta confessio.no.in auth.sacramẽta. C.si aduer. uẽd. x.q.quod dic
b ut ibi.Quandoq̃ ætas [b] probatur per alios modos legitimos, utputa testibus,instrumẽtis natalium,& simi.ut s̃.dixi,& C.si mi.se ma.dixe.l.in prin.& l.si alterius.& ĩ.de excus. tut.l.excusin prin.Et in istis est aduertendum, aut ætas est, probanda inter duos litigantes, non interueniente eo de cuius ætate agitur,& tũc illa probatio in alia causa nõ præiudicat,per reg.generalem ĩ.de excep.rei iud. i.cùm quæritur.Ista enim lex loquitur solùm quando maior factus est in iudicio,dicit enim,de ætate eius qui se maiorem, &c. Ex eo enim q̃ dicit se maiorem,&c.patet q̃ ille,de cuius ætate agitur,fuit in iudicio.tunc,aut probatio seu pronunciatio fuit facta aduersario contradicente,& indistincte habetur pro ueritate,quo ad eum,siue sciuerit contrarium esse uerum,siue ignorauerit,s̃. eod.l. ait prætor.§. permittitur.sed quò ad alios,nõ est idem,ut ĩ.dicam.Si uerò fuit facta aduersario non contradicente,tunc aut dolus, uel fallacia eius de cuius ætate agitur,interuenit,& indistincte præiudicat quo ad eum,aduersus quem dolus,seu fallacia fuit adhibita.l.ij.& l.si alter'.C.si mi.se maior.dix. aduersus alios puto q̃ ipsi minori nõ præiudicet,nisi eo modo quo infrà dicam,quando dolus non interuenit,ut ĩ.quib. ex caus.in poss.eat.l.Fulcinius.§.q̃ si aduersus.Aut non interuenit dolus,uel fallacia eius,de cuius ætate agitur, & tũc si quidem aduersarius sciebat cum esse minorẽ,& sic sententiam non continere ueritatem,& tunc sententia & pronũciatio ei non opitulatur.d.l.si alterius.ij.respon.& l.minor xx.ann.ex aspectu.s̃.eo.siue sciuerit uerè, siue præsumptiuè d.l.de tutela.C. de in integ.rest.mi.Aut neuter eorũ sciuit, uel in dolo fuit,& tũc aut minor uult uenire ꝺ dictã probationẽ seu ꝓnunciationẽ,certans de damno uitãdo, aduersarius uerò certat de lucro captando,& minor audit.In hoc tamen minori præiudicat,quia ipse habet necessitatẽ probãdi cõtrarium,d.l.alterius.fm lec.Azo.Aut minor certat de lucro capiendo,& aduersarius de damno uitando,ut puta,si debita minori soluit,& minor perdidit,tũc minori omnino præiudicatur,ut hic,& l.minor xxv.ann.s̃.eo.Aut minor certat de damno uitando in futurũ,hoc est,licet per aliam probationem seu pronunciationẽ sit damnificatus in primo iudicio,tamẽ ne damnificet de cætero,auditur uolens probare contrarium,& deducere cõtrarium in notitiam cuiuslibet,quod patet ex his quæ dicta sunt, quia scienti contrarium talis sententia nõ opitulatur.Et prædicta uera,quando probata est ætas maior,quæ cursu tẽporis nõ decrescit.
17 Sed † quæro, [c] quid si uno iudicio probatur quod est mi-
c nor,utrùm illa sententia faciat fidem in omnibus alijs causis:Videtur quod non,nam ista lex loquitur de ætate eius qui se maio.dicit,&c.non de eo qui se minorẽ. Prætereà ex his quę solo cursu tẽporis mutantur,probationes factę in uno iudicio,nõ faciunt fidem in alio,ĩ. de exc.tut.l. spadonem.§.qui absolutus,& ibi Dy.sed minor ætas est huiusmodi,quia solo cursu temporis mutatur, ergo,&c. Sol.Aut ex illis actis uolo probare me esse minorem modò,& nõ possum,per ea quę dicta sunt.Aut uolo probare me fuisse minorem,tunc etiam puto q̃ dictæ probationes sufficiãt,per hanc l.Eadẽ enim ratio est in l.ij.s̃.de fer.ibi,ut ætates pro-
d bentur,&c.Et ideò puto sanum esse cõsilium,[d] quando aliquis est paruulus, q̃ faciet, causa cognita, pronunciari ex aspectu,uel alijs probationibus se esse certæ ætatis,tunc enim ex cursu tẽporis sequẽtis probabitur, cuius ætatis sit,
18 & iudex debet hoc facere.Nam in his,† in quibus aspectus mutatur, iudex debet pronũciare ex aspectu,ut in futurũ fidem faciat.l.ij.s̃.de fer.ibi,aut ut ex aspectu atrox iniuria,
19 &c.dixi in l.ij.ĩ.iud.sol.† Vlt.quæro quid de alijs impedimẽ
e tis,puta,iudex pronunciauit me non esse infamem [e] ex tali sententia.uel nõ esse excõmunicatum, uel simile, utrũ hoc faciat præiudicium in alijs causis:Et uidetur q̃ sic, quia in modo probandi, siue pronũciandi prædicta æquiparantur,ut dixi s̃.circa primam partem.Cont.tamẽ dico,q̃ hæc lex singulariter & specialiter loquitur in probatione ætatis.Et ideò dicendũ est,aut dicta sententia lata est cum legitimo contradictore, cuius specialiter seu principaliter interest,& facit fidem quo ad omnes,sicut dicimus in quærela inofficiosi testamenti,& si secus si non fuisset lata, cum legitimo contradictore. ĩ.de collu. deteg. l.cum non iusto,& C.qui. res iud.non noc.l.ij.& illud est in simili.&c.Est etiam speciale in causa ætatis,quia sententia lata in una causa speciali inter minorem,& alium,facit præiudiciũ in omnibus alijs causis,etiam nõ habentibus dependentiam ab illa,ut hic.& l.minor xxv.an.ex aspectu.s̃. eo. etiam si fuerit interlocutoria.Et ex hoc sequitur etiam alia specialitas, q̃ ab in
20 terlocutoria † lata super ætate licet appellare. s̃.eod.l.intra utile.& ibi de hoc dixi.

ADDITIO.

a *Aetate.Bar.consil.cx.Cast.consil.cxl.& cxlj.ubi ponit,quid si statutum tradat modum probandi ætatem,an intelligatur reprobare alios modos, & quædam alia in materia.Item quis debeat probare ætatem.Fel.c.in præsentia.eẽ.de prob.Item si alicui sit datus tutor, uel curator, an probatur per hoc ipsum,eo tempore fuisse minorem, Alex.q̃ non,consil.xxj.j.uo. Item q̃ non probat saltim eum esse minorem nunc,licet anno uno,uel duobus præteritis,fuerit sibi datus curator,ut minori.Imo.consil.xxiij.Item q̃ scriptura patris, probet ætatem filiorum, quando est facta super natiuitate,Paul.l. neq; natales.C.de prob.ubi But.& Sal.Vide tamen circa istam materiam probationis ætatis,Soc.consil.lxxxix.j.uo.ubi dicitur,q̃ substitutus pupillo,dicendo quòd filius decesserit pupillus,habet intẽtionem suam fundatam, quo in dubio quis præsumitur mori in pupillari ætate.In cont.tamen uide eundem Soc.l.qui duos.§.cùm in bello.ff.de reb.dub.& ibi scripsi ad eum.*

b *Principaliter.No.q̃ sententia nulla,potest peti declarari nulla, quid autem si petatur cassari,quid importet,Bal.l.hi qui ad ciuilia.C.de appell.*

c *Citatio.Aliter dixi secundum Bal.d.l.in causę.§.causa cognita.*

d *POMA.Secundam.Fel.c.in præsentia.de prob.*

e *Probetur.Bal.l.si minorem.& ibi Sal.C.de in integ.restit.dixi in l.non solùm.§.sed ut probari.de oper.no.nunc.& Gul. de Suza.l.j.C.si min.se maior.q̃ ætas minor potest probari per instrumentum dotale, factum in die nuptiarum,ar.l.optimam.C.de cont.stip.Bal.l.neq;.C.de prob.*

f *Consanguineos.l.de tutela.& ibi Bar.& Bal.de in integ.rest.C.& si testis deponit causam dicti sui,quia est uicinus & coniunctus, adde Bart.per illum tex.in l.de tutela.C.de in integ. rest.min. & Bal.ad idem in l.testium. in fi.col.C.de test.Sal.l.si minorem.C.de in integ.restit.*

g *P.PAV.P.Pe.Fel.c.literas.col.j.eẽ.de excep.*

h *POMA.Hoc.Alex.l.non hoc.j.col.C.de legi.Fel.c.lite.de præsum.*

i *Nasci.Quid si testis super ætate,in causa scientiæ dicit, quia recordatur, quòd tali die natus est,probat,secundũ Bal.l.ij.C.de temp.app.*

k *POMA.Nescire.Alex.cõs.xlij.co.fi.uo.iij.Fel.c.quoties.de testib.& c.cùm causam.eo.tit.*

l *P.PAV.P.Minor.Alex.l.j.in prin.ff.de ope.no.nunc.*

m *Verum . Ang.& Imo.l.ij. §. idem Labeo. de aqua plu. arcen. Salic.d.l.si minorem.*

n *POMA.Secundò.Ant.de But.consil.xlvj.*

o *Aspectum.Bal.d.l.Deo nobis.C.de epis.& cle.in l.solam.ult. col.C.de test. ubi dicit,q̃ si testis deponit super ætate,& interrogatus in causa scientiæ, dicit,scio per aspectum corporis, quòd non probat.Bar. consil. incip.in q. uertente inter d.Simonem.Sal.l.si minorem.post Bald.C.de in integ.restit. & Sal.l. cùm te.C.de prob.& Io.And.in add.Spe.ti.de teste.§.j.super uer. sed nunquid.incip.ad declarationem.Cum quo transit Im.l.ad testium. §.fi. de testibus.*

p *Excessus.Bal.l.solam. C.de testib.& in rub. C.de prob.in fi. & de probatione ætatis,uide Bal.l.cùm te.C.de prob.& Io.And.reg.infamis. in merc. adde Bal.rub.de prob.in fi.q̃ aspectus posset esse talis & tantus, q̃ inferret ex necessitate naturæ,& dicit Bal.d.l.cùm te.in ult.col.q̃ sufficit probare ætatem per uero similia,licet non certitudinarie. & quid de scriptura, quam facit pater tempore natiuitatis filij,an probet ætatem.Bal.l.neq; natales.C.prob. & de instrumento matrimonij contracti,dixi s̃. & de scriptura facta de natiuitate ab alio etiam, quàm a patre.Bal.rub. C.de fid.instru.l.latè.Sal.l.si minorem.C.de in integ.rest.& Bar.consil.incip.in q.uertente inter do.Simonem,&c.*

q *Barb.Propositum.l.j.ff.si cer.pet.*

r *P. PAV. P. Simpliciter . Ias.l. j.ff.si cer.pet.& in l. iij.§. j.ff.de iureiuran. in ult.col.*

s *Nescio.Bal.l.data opera.C.qui accu.& Imo.l.iij.§.duæ.ĩ.de Carb.edic.ubi dicit quoq;,cui incumbit onus probandi ætatem,& gl.lxxxj.dist. presbyter.& Spec.tit.de actore.uer.si ergo.& Bal. d.l.cùm te. dixi post Bar.l.si Titius.de fideiuss. Bald.l.j.C.si quis rem mi.ergo,&c.doc.c.in præsentia.de prob.unde dixit Bal.l.j.s̃.de his qui sunt sui.et ibi Pet.de Anch. q̃ testis interrogatus quid est notorium,si dicit se nescire,non ualet eius testimoniũ, si dixerit factum esse de die,& si dixerit aliquem esse malæ famæ,& nescit quid sit bona fama ,quia contraria contrarijs probantur,& qui cognoscit unum contrarium , cognoscit & reliquum.d.l.j.& ad Bar. hic facit,q̃ ipse no.in l.j.ĩ.si cer.pe.Secus tamen dicas,si testis deponeret super fama, quia si posteà interrogatus quid sit fama,dicat,nescio,ualet secundum Bal. l.j.si cer.pet.Quod ipse no.l.data opera.Et illis adde no.Cy.& Bald.l.ij.in fi.C.de don.ante nup.ubi sufficit, q̃ dicat testis,recordor q̃ in tali donatione non fuit causa expressa,licet posteà dicat se non recordari,quis contractus ibi fuerit celebratus,& quæ uerba ibi interuenerint,sed sufficit de substantia contractus recordari . Adde cui incũbat onus probandi ætatem Bal. consil.cxxxiij.lib.iij.Cast. consil.cxl. & qualiter testes debeant deponere in probatione ætatis,Bal.cõs.cxliij.lib.iiij.& cõs.cclxxiij.lib.iiij.Pro isto dicto facit dictũ Io.And. in addi.Spec.in ti.de teste.§.nũc uidendũ.in ult.add. dũ loquitur de teste,qui debet examinari super duobus capitulis, & Bart.in trac.de test.in gl.uer.rem aliquã.Et idem Bar.l.Labeo.uer.sed quæro quid si testis.ĩ.de supp.leg.Et Ang.consil.clxxiiij.Alex. cõs.cvij.alias,xvij. in iij. uo.Fel.c.cùm tu.de test.& Fel.c.fraternitatis.uer.sed ultra. de testib.& c. cùm tu.eo.tit.*

t *POMA.Dixerim.Alb.l.non erit.§.dato.de iureiur.*

u *Affirmatiua.Bal.l.cùm te.de prob.in ult.q̃.Bar.& Sal.d.l.si minorem.*

x *P.PAV.P.Quibus.Are.l.ille.ff.de uer.ob.*

y *Regula.c.præsentia.de prob.Et an fundans intentionem suam super ualiditate actus,cogatur probatur habilitatem personæ,dic quòd nõ.d.c. in præsentia.& sic probato actu,præsumitur habilitas personæ ad ipsum actum, ideò si producitur testamentum factum à minore, producens non tenetur probare q̃ erat maior xiiij.ann.Io.de Imo.d.c.in præsentia.Imo. cõs.cxiiij. Et Bar.consxiiij.ubi tangit eui incumbat onus probãdi,in qua ætate decesserit filius.Bar.consc.dicit q̃ ille tenetur probare ætatem,qui super illa se fundat,& dicit de modo probandi,& non sufficit dicere q̃ tot anni,nisi deponat per sensum corporis.uide ibi Barb.Et an ille qui se fundat in ætate,debeat illam probare,Alex.consclix.in v.uo.& Fran.de Are.& Mod. c.in præsentia,de prob.*

z *Alia.Sal.d.l.si minorem.*

A *Aetate.Inn.c.causam.el.ij.qui fil.sint legit. in gl.magna, per Sal.l.si minorem.C.de in integ.restit.*

b *POMA.Aetas.Bar.consl.xxxviij.j.col.& Imo.consc.cxiiij.*

c *P.PAV.P.Quæro.Io.de Imo.consl.xxiij.Bal.l.ij.C.qui.res iu.non no. Bart. l.ij.ff.iud.sol.Imo. consl.xxiij.Alex.consl.xxj.uo.j.*

d *Cõsilium.Bal.d.l.cùm te.in ult.col.C.de prob.qui tenere uidetur,q̃ ista de Bart.super ff.uet.*

claratio hoc modo facta ad æternam rei memoriam,prosit ad excipiendũ, non ad agendum.

f *Infamem.Si iudex pronunciauit me non esse infamẽ,utrùm hoc faciat præiudicium in alijs causis?Bal.l.ingenuum.in prin.de stat.ho.*

LEX XLV.

NON OMNIA. Minores restituuntur cum lędun tur,aliàs secus.

LEX XLVI.

1 *Vsucapto cœpta cũ maiore,perficitur contra pupillum licet restituatur.*
2 *Præscriptio legalis quæ & quomodo currat contra minorem.*
3 *Præscriptio quæ inducitur ex testamento,currit contra minorem.*
4 *Præscriptio inducta per statutum, non currit contra minorem, ut damnum patiatur.*

ETIAM. Aduersus præscriptionem cõpletam dum quis erat in utero,restituitur.Opp.res pupilli nõ potest usucapi.ĩ.de acq.rer.do.l.bonæfidei. Sol.Verũ est
1 q̃ non potest incipi usucapio cõtra pupillũ,sed cœpta † cõtra maiorem,bene perficitur cõtra pupillum.ĩ.de fun. dot. l.si fundũ.Opp.q̃ hodie non currat præscriptio contra minorem.C.in quib.caus.in integ.restit.nõ est necess.l.ult.Sol. Gl.nostri ubiq̃ tenent,q̃ illa lex loquit in usucapionibus, quæ contra ipsum minorem incipiũt.In his uerò quæ cœperunt cõtra maiorem,iura antiqua nihil mutant,& sic remanet incorrecta hęc lex,& l.ij.si aduersus usuc.Alij dicunt, q̃ præscriptio nõ currit ipso iure in minoribus,etiam incœpta contra maiorẽ,dormit enim tempore minoris ætatis,l.
a sicut.in prin.de præsc.xxx.ann.Sed hoc tenent. [a] Vltramõt. per rationẽ d.l.ult.cùm dicit, melius etenim est intacta eorum iura seruari,&c.Sed certè q̃ usucapio dormiat, nõ reperimus,nisi in præscriptiõe xxx.ann.d.l.sicut.ideò doctores nostri cõmuniter tenent gl.q̃ qñ usucapio incipit contra maiorem,currit contra minorem,sed restituitur,ut hic, & l.j.C.si aduer.usucep.Opp.l.Æmilius.s̃.eod.ubi si cœpit contra maiorẽ,currit sine spe restitutionis. Sol. dicit gl. ibi loquitur in præscriptione cõuentionali,hic in præscriptio
b ne legali.Vide eam,& no.Ista est bona sol.ut ĩ.dicã.Alij uo- [b] lentes fugere omnia prædicta dicunt q̃ hic usucapio fuit cõpleta contra illum,quia iste erat adhuc in utero,nec pronato habetur,quia esset in odiũ sui,Curreret enim præscriptio contra eum,& nõ restitueretur,Istud non placet, quia sic intelligendo non restitueretur iste ex edicto de minoribus,sed edicto,ex quib.cau.ma.ex clausula illa, si qua mihi iusta causa esse uidebitur.Sed hic restituitur ex tit.de minoribus.Quod apparet,quia hic situata est hæc lex,ergo, &c. Dico ergo q̃ habetur pro nato,& præscriptio currit contra ei,& restituit ac si natus esset,& hoc præscri-
ptiõe legali,secus in cõuentionali, ut dixit.** Ratio, quia restitutio quæ conceditur ex hoc titulo,cõceditur ex eò quod cum minore gestum est.l.ait prætor.in princ.s̃.eo.Sed si usucapio cõpletur contra minorẽ,ipse minor uidetur transtulisse dominiũ in usucapientẽ.l. alienationis.ĵ.de uer.sig.meritò cũ eo est gestum,ideò restituit.l.fi intra. C.de nõ nu.pec.
c Nam ante biennĩũ non est nata naturalis [c] obligatio.Si igitur biennĩũ perficitur in persona minoris,& ipse minor obligatur naturaliter, meritò cum eo geritur,& restituit. Ita intelligit illam l.gl.l. auxiliũ.s̃. eo. & in l.ult. C.in quib.caus.in integ.restit.non est necess.Sed in præscriptione cõuentionali,si uenditor exercet pactum legis commissoriæ,uendidit pignus conuentionale,hoc facit ex potestate sibi data per defunctum,& illa est proxima causa,& sic cum minore nihil dicitur geri. Secus si cum eo aliquid
2 gereretur,d.l.Æmilius,uer.dicebam,& ideò in præscriptione cõuentionali dic, ut d. l.Æmilius. † In præscriptione legati dic, aut loquimur in præscriptione xxx. uel xl.ann. & illa curret excepta pupillari ætate,sed minor restituitur. C.in quib.caus.in integ.restit.nõ est necess.l.ult. & de præsc.

Dixit.Nos niamiam istã Bar. subtilitatẽ mittamus, ac teneamus præscriptionẽ cœptã in testatore,in ipsam quoque cõtinuari,l.ij. cùm seq. ff. ex quib. caus. in pos.ea.I.C.B.

xxx.an.l.sicut.Aut loquimur in alijs, & tunc quædam sunt præscriptiones,quæ de iure antiquo currebant sine spe restitutionis, & tunc idem esset hodie, ſ. eo.l.auxilium. l. interdum.ſ.eo.& C.de statu.defun.l.si mater. Quædam sunt præscriptiones quæ de iure antiquo, nullo modo currebant contra minorem.l.bonæ fidei.de acq.rer.dom. & istæ hodie etiam non currunt, Quædam sunt præscriptiones, quæ olim currebant, sed restituebant minores, & tunc aut istæ sunt præscriptiones iudiciales constitutæ à lege, uel à iudice,& nihil est hodie immutatum, l.properādum. in fi. de iud.& auth.de appel.& intrà quæ tempora. §.j.& ſ.eod. l.& si sine.§.pe.& fin.& ibi no. in l.ult. C.si aduer. rem iud.& l.ult.C.in quib.caus. in integ.restit. non est necess. & l.auxi-
d lium.ſ.eo.Idem in tempore conficiendi inuentarium,[d] ut in auth.de hær.& falc.§.pe.Aut loquitur in alijs præscriptionibus,& tunc aut incipiunt contra minorem,& hodie ipso iure non currunt,ut d.l.fi.in quib. caus. in integ.restit. non est ne.Aut contra maiorem incipiunt,& terminantur cum minore iam nato,uel existente in uentre, & tunc currit, sed
3 restituitur,ut hic,& l.j.si aduer.usuc. † Quæro quid in præscriptione quæ inducitur ex testamento, an currat contra maiorem? Sic,ſ.eo.l.iij.§.& si hæres.Solùm ergo illa l.fi. cor-
4 rigitur in præscriptionibus legabilibus.† Quæro quid[e] in
e præscriptionibus,quæ introducuntur per statuta,[f] an currant contra minores. Inn. cx.co.c. constitutus. tenet q; sic.
f Et assignat rationē,quia d.l.ult. non potuit cogitare de statutis,quæ adhuc non erant,& ita dicit ipse,q; est casus in d. c.constitutus.Breuiter hæc quæstio stat in hoc,utrūm statuta quæ dicunt præscriptionē currere simpliciter,restringantur solum contra maiores? Breuiter ego dico q; statuta recipiunt interpretationem restrictiuam,quando aliàs quis damnum pateretur indebitè.l.ij.de nox.dixi plenè in l.omnes.ſ.de iust. & iur. Sed in proposito, minor damnificaretur indebitè,ergo nec præscriptio currit,non autem recipiunt statuta interpretationē,ut aliquis lucretur.l.prospexit.in prin.j.qui & à quib.ideò cum præscriptio statutaria, de qua fit mentio in d.c.constitutus.erat ad lucrum, & currit minoribus,quia illo casu statutum non restringitur,sed si per præscriptionem minor damnum pateretur, tunc statutum restringeretur,ut dixi.Nec ob.quod dicit,q; lex ultima non cogitauit de statutis,quæ adhuc nō erant, quia facit quod non cogitauit in specie, sed in genere de omnibus præscriptionibus,quæ introducerentur.l. si miles.j.de testa.mil.Quod apparet, quia ista lex extenditur ad præscriptiones,quæ inductæ fuerunt per ius auth. q; tunc temporis non erat.De hac materia dixi plenè in d.l.omnes.dū tractaui de statutis in interpretatione restrictiua.

ADDITIO.

a POMA.Tenent.Fel.c.placuit.de præsc.uer.quæro quid in præsc. in uer.uidetur hic quæstio.Ro.cons.xxxviij.in ij.dub.

b Fugere.Bal.l.fi.ult.co.j.in quib.caus.in integ.restit. non est necess. & no.l. ea quæ.C.de temp.in integ.rest.& ibi Bal.Quid si datus est curator hæreditati,ad hoc,quia ea iacente, uel sede uacante non currit præscriptio.c.j. & ij.de præsc.Bar.l.naturaliter.ff.de usuc.& Bar.l.si is qui pro emptore. de usuc.Bal.l.si intra.C.de non num.pe.

c Naturalis.Bar.l.fi.C.in quib.cau.in integ.rest.Bar.l.j.ff.de cond.ind.& in l.cùm quis.C.de iur.& fac.ign.tenet cont.uidelicet,q; etiam post biennium non nascitur naturalis.

d Inuentarium.Nam currit minori.Gl.l.auxilium.ſ.e. Sed Iac.de Bel. ut refert Bal.c.j.§.prætorem.de probi.seu.ali.per Frid.opp.ad d.§.pupillus. de hæred.& falc.de tex.in d.§.si unum.de præd.in auth.ut cùm de app. cog. ubi ad hoc,ut pœnā legis patiatur cum effectu,debet esse minor xviij. an. Et respondet dicens, quòd aut adultus legem spreuit in iure naturali, uel communi, & tunc maior xviij.ann.non restituitur in integrum,aut iure ciuili,& tunc restituitur.

e And.Barb.Quid.Bar.cons.incip.quæritur an statutum.ubi tenet q; si statuto cauetur,quòd causæ compromittantur,non intelliguntur pupilli,secus si cogerentur compromittere in arbitratorem. Ang.l.tutor.de iureiur. & Bar.l.omnes.de iust.& iur.& in j.const.C.& l.ambitiosa.de decre. ab ord.fa.Et an tut.poterit petere tantùm compromitti,quando arbitratur à statuto,Bar.cons.nunquid tutor.

f Statuta.An præscriptio statutaria,currat minori,Bal.l.fi.C.in quib.cau.in integ.rest.non est necesſ.

LEX XLVII.

IMPERATORES. Potest minor priùs agere cum tutore,quàm cum contrahente, & econtrà. Opp.l.properandum.§.fi.C.de iud.Sol.speciale est ibi,fm uerā op.in instantia iudicij,licet alij dicant aliter, ut Vltramont. quorum opi. est contra l.si minoris.j. de admin.tut.si bene inspiciatur.

LEX XLVIII.

EVM QVI. In integrum restitutio nō transit ad defensorem,sine mandato.

LEX XLIX.

TVTOR. Denunciatio eius,qui non habet ius denūciandi,nōn cōstituit aliquem malæ fidei. Item etiam contra bonæ fidei contractum,minor restituitur.

§. CVRATOR. Si per restitutionem, à parte contractus receditur, potest ille contra quem agitur,à toto recedere.

LEX L.

MINOR. Restituto fideiussore,non uidetur restitutus principalis.

§. MINOR. Per restitutionem non reuocatur libertas concessa per emptorem.

§. MVLIER. Aduersus pactū circa dotem appositum minor restituitur.

LEX LI.

SI RES. Aduersus uenditionē ualidam, minor restituit. Quærit gl.de quibus loquit? R.quod potest intelligi de iure antiquo,& de iure nouo,tene illam quę loquitur de his quæ seruando seruari nō possunt,in quibus minor restituitur demum,si patitur grande damnum.

LEX LII.

IVNIVS. Minore restituto,restituitur actio in pristinū debitorem, in eo statu,in quo erat tēpore nouationis. Opp.j.de fideiuss.l.si Titius. Sol. Istud propter fraudem creditoris. Opp. q; prior debitor non fuit liberatus.l.j.in fi.de noua.Sol.gl.dic ut in ea.Opp. j.ad Velle.l.debitrix.§. fi.Sol.ut in gl.

De capitis diminutione. *Tit. V.*

DICTVM est de restitutione in integrum, quæ fit à prætore concedente actiones ad hoc,ut ſ.de dolo. in tit. quod metus causa.Item de restitutione quæ conceditur per officium iudicis, ut tit. præceden. Est quædam alia restitutio, quæ fit à prætore restituente actionem ipso iure, ut quādo prima actio parit capitis diminutionem,de qua loquitur iste tit.& j.declarabo.

LEX I.

APITIS. Opp.j.ad Maced.l.iiij.§.fi.Sol.Intellige hic, immutatum statum facto hominis interueniente,ut in gl.

LEX II.

PERTINET. Hoc edictum habet locum in capitis diminutione,quæ salua ciuitate contingit,non in alijs. Vel breuius.Hoc edictum habet locum in minima capitis diminutione tantūm. No.tex. qui dicit, neq; possint hi penitus conuenirī,quod illi qui amittunt ciuitatem,cōuenirī non possunt. Facit ad id quod dicam in l.amissio-
rie.& in l.tutelas.in fi.j.eo.

§.AIT

a §. AIT PRAETOR.[a] Primò quæro quam restitutionem continet iste tit. Respon. gl.no. debes scire, quòd secundùm rigorem iuris, quando aliquis capite minuitur,uidetur alius homo,& ideò à prima obligatione,& actione liberatur,ut j.l.prox.§.fi.sed quia naturaliter & uerè est idem homo,prætor qui æquitatem naturalem sequitur,per hoc edictum restituit contra eum actionē primam utilem,uel in factum.Quæro secundò in quo differt hoc edictum,ab edicto,quod cum eo.respon.per hoc restituitur actio in capite minuto,ut dixi: per illud,hæc actio limitatur,ut in casibus ibi expressis,ne detur,nisi quatenus facere poterit,uide gl.

§. HI QVI. Capitis diminutio non liberat quem à naturali obligatione, nec eum impedit post ciuiliter obligari.

§. NEMO. Capitis diminutio nō tollit actiones ex delicto descendentes.Gl.uacillat in intellectu huius §.tamen debet intelligi de actu, seu obligatione naturali, & etiam ciuili.l.tutelas.§.iniuriarum.

§. EI QVI. Arroganti non restituitur actio per hoc edictum.

LEX III.

LIBEROS. Arrogatione patris, filij capite minuuntur.

§. EMANCIPATO. Emācipatione capitis diminutio contingit.Item qui caput non habet, illud non mutat.

LEX V.

1 *Bannitus nostri temporis æquiparatur deportato,si est bannitus imperij, quia perdit ea quæ sunt iuris ciuilis.*

2 *Bannitus alicuius ciuitatis non perdit nisi iura illius ciuitatis, & duo requiruntur,ut illa amittat.*

3 *Bannitus quando possit facere testamentum, hæres instituj, & succedere ab intestato.*

a AMISSIONE.[a]

§. QVI DEFICIVNT. Qui ciuitatem Romanā perdunt, capite minuūtur.In hac l.in uer.qui deficiunt, ui
1 detur casus,† q; exbanniti æquiparantur deportatis, nam deportati amittūt oīa quæ iuris ciuilis sunt, ut hic in prin. & in uer. uel relegati. Ita exbāniti, hoc est, q; deficiūt ab his sub quorū imperio & iurisdictione sunt,perdunt ea quæ iuris ciuilis sunt,ut hic,in uer. qui deficiūt.Et sic uidet
b q;bari gl.quę est in §.relegati.Inst.q;mo.ius pa.pot.sol.Ego tamen de hoc disputaui[b] unam q.Pisis,quæ incipit,Lucane, ciuitatis &c. Et determinaui sic, q; ille qui est bannitus imperij,æquiparatur deportato,& perdit ea quę sunt iuris ciuilis,ut hic.Et ita intelliguntur iura noua,quæ dicunt,banno imperiali subiacent, hoc est, iura ciuilia perdant, ut in auth.item nulla cōmunitas. de episc.& cler.& in multis a-
2 lijs.Sed ille† qui est exbānitus alicuius ciuitatis,uel regni, non perdit ea quæ sunt iuris ciuium Romanorum,sed ea quæ sunt propria iura illius ciuitatis,uel regni,sicut hic nō perdit ea quæ sunt iuris gent.cōmunia omnibus gētibus. l.quidam sunt.j.de pœn.sed ea quæ sunt propria ciuiū Romanorū,illa perdit.Ita exbānitus ciuitatis alicuius perdit ea,quæ sunt propria ciuitatis illius,nō ea quæ sunt cōmunia omnibus,qui sunt sub Romano imperio. Iac. de Are.l. ex facto.j.ad Treb.Aduertendū tamen est,q; ad hoc ut talis exbannitus perdat ea quæ sunt ciuitatis illius,duo requiruntur,scilicet quòd iste fuerit inobediens,& aufugerit ab
c illius imperio cui subest,& sic est exbannitus. Item quòd[c]
d in hostium numero se cōferat.Ista duo ponūtur[d] hic.Conferre autem se in numero hostium intelligo. ubicūq; est talis bannitus,qui per formam statuti potest impunè offendi.Nam cùm statutum permittit eum offendi impunè,indicit ei bellum.& habet eum pro hoste.l.hostes.j.de capt.&
l.iij.in fi.j.ad leg.Corn.de sic.Sed si esset exbānitus, non tamen haberetur ut hostis,nec posset offendi ex forma statuti,tunc non dicerem eum perdidisse ea,quæ sunt ciuitatis
3 suæ.† Ex prædictis sequitur decisio multarū quæstionum, de quibus cōsueuit dubitari,an bannitus possit facere te-
c stamentū,[c] an possit instituj,an succedat ab intestato, & similia.Nam si loquimur de bannito,qui nō potest offendi impunè,non est dubium q; nihil perdit. Si de alio, & tunc si quidē uellet facere testamentū,uel instituere in testamento ualido tantùm fm statutum illius ciuitatis suæ, cuius iura perdidit,non ualeret. Sed si fieret de iure cōmuni ualeret,quia iura cōmunia non perdit.Eodem modo, si hære-
f ditas ab intestato delata sit,[f] secundū formam illorum statutorum non capit.Secus,si de iure communi, licet tamen ea retineat quę sunt iuris commnnis, tamen uolens petere, coram iudice non audiretur,ut j. tit.j.l. sed & si per prætorem.§.sed & si cū decreto.Et idem dico per omnia in his, qui sunt effecti hostes ex uigore alicuius reformatiōis, uel ipsa lege lata, ut hac lege dicitur. Quæro licet isti perdant ciuitatem,& ipsi non possint petere, neq; acquirere, an alij teneantur,ut ipsi possint conueniri,dicam statim j.eod. l.tutelas.in fi.

ADDITIO.

a *Amissione.Bar.in extrau.qui sint rebelles.uer.ex tenore.*

b *Disputaui.Bal.l.j.in ix.q.C.de hær.inst.& in l.j.C.de sac.ecc.& in l. Gallus.§.& quid si tantùm.de lib.& posth.& Ang.l.si cùm dotem. §.si pater. j.sol.mat.& in l.ex facto.§.ex facto.j.ad Treb.& in disp.quæ incipit, Bononiæ bannitus.Bal.l.iij.C.si pen.appell.mors interue. & Sal.l.j.C.de hæred.inst.& Bal.l.ut uim.ff.de iust.& iur.dixi in l.ij.de requir.Post Bar.& quod no. Bart.l.cùm mulier. sol.mat. & Imo.l.si cùm dotem. §.si pater. in prin.& Bal.c.domino guerram.hic finit l.Corra.de ind.inci.cōsue.re.Al. gl.hic,q; lex potest pro furto quem bannire,uel ad mortē damnare, quando impunitas delicti,pendet extrinsecus.*

c *POMA.Quod.Dec.l.ueluti.ff.de iust.& iur.*

d *Ponuntur.Sed utrùm stante tali statuto, possit bannitus occidi? Bald.tenet quòd non,per ibi no.in gl.l.j.C.de ser.fug.quia non est in banno suijpsius. l.liber.ad leg.Aquil.q; bene no.ibi,sed si esset bannitus,non tamen haberetur,&c.Vide quod no.Bal.auth.& omnino.C.ne ux.pro ma.*

e *Testamentum. An bannitus possit facere testamentum, Bar. l.j.C.de hær. inst. Dixi post Bart.l.si uictum. de re iud. & Bar.l.si qua. de his qui sunt sui.& Ang.& Im.l.Gallus.§.ille casus.de lib.& posth.& Bal.l.j.C.de hæred.inst.& ibi Bart. & an eis succedatur.Bald.ibi.in fi.Sed an deportatus præscribat,Bal.tit.de pa.Constan.in prin.uer.cùm semper. ubi dicit quòd nullo tempore præscribit,quia à iure ciuili est penitus alienus.l.j.§.hi quibus.de leg.iij.& quia pro mortuis habentur.l.j.C.de hær. inst.& in l. Gallus.§.& quid si tantum. de lib. & posth.& forte ciuiliter possidere non potest,& sic tali exilio etiam cœpta usucapio interrumpitur,& an statutum comprehendat bannitos, Bal.l.cùm mulier. ff.sol.mat.Et an definant esse ciues, Bar.l.fin.j.de lega.cum si.Adde an bannitus possit facere testamentum, Bal. cons.ccxij. lib.iij.& cccxxx.eo.lib. & quid de damnatis ad perpetuum carcerem, per eundem, cons.ccxij.lib.ij. Cæp. cons.lxxvj.incip.circa.j.dub.uo.j.*

f *P.PAV.P.Sit.Alex.cons.xxvj.col.j.& cons.lxxvj.uo.j.*

§. NVNC RESPICIENDVM. Capitis diminutio,quæ iuris publici sunt,nō limit. h.d. cū l.seq.

LEX VII.

1 *Agnatio est nomē iuris,& capitis diminutio tollitur.mater, & filius sunt nomina appellatiua naturæ,& capitis diminutione non pereunt.*

3 *Bastardus natus de nobili patrimonio, an dicatur nobilis de patrimonio.*

4 *Bastardus quando contineatur appell.illorum de domo.*
Qui ueniant appell.illorum de domo.

5 *Domus app.qui ueniant.*

a TVTELAS.[a] Quod alicui sub nomine appellatiuo conceditur,illo perempto perit cōcessio; aliàs secus. Item capitis diminutiōe nomina iuris pereunt, non nomina naturalia. Primò ponitur dictum, secundò quædam illatio, tertiò ponitur ratio, quartò ratio dicti & illationis,Secunda ibi legitur.Tertia ibi, licet legitimè. Quar-
1 ta ibi, ex nouis. No. quod dixi in summario. † No.quòd

agnatio est nomẽ iuris,& capitis diminutione quis desinit esse agnatus,ideò perimit ea quæ sub agnatorum nomine
2 deferuntur.†No.tertiò q̃ mater & filius sunt nomina appellatiua natura,& capitis diminutione nõ pereũt, sic nec
b alia iura naturalia.l.ij.§.hi qui.ff.eo.Et per hoc dicebã b†se-
3 mel, Statutũ dicebat q̃ nobilis de patrimonio puniat in plus q̃ popularis delinquens, quærebatur utrum bastar-
c dus c diceretur nobilis de patrimonio,& allegabantur illa iura, quæ dicũt,q̃ bastardus non inducitur de illa familia, l.pronũciatio.ff.de uer.sig.& inst.de leg.ag.success.§. uulgo. Ego dixi q̃ d.ll.nihil faciũt,quia disponunt per nomen iu-
d ris,d ut est agnatio,& si.Sed statutũ prædictũ disponit per noia naturalia,quę ita cadũt in bastardũ,sicut i legitimũ.
e Nomina uero familiæ sunt noia ciuilia,e quæ non cadunt in bastardũ,ut hic,Et intelligitur nobilis de patrimonio, i-
dem de nobili patre natus,in quo nõ attenditur patria po-
4 testas,ut hic aperte probat hæc distinctio.†Sed quid si statutum dicit, omnes de tali domo,an cõtineatur bastardus? Hanc q. tetigi in l. pronũciatio. de uerb.sig. Dicam hic aliquantulum latius, & primo est aduertendum, utrùm hæc
f appellatio de domo, f sit iuris ciuilis,uel naturalis? r. quãtum ad propositum,est iuris ciuilis,quia appellatio naturalis apud omnes est uniformis,ut pater,mater &c.Appellatio uerò ciuilis est difformis,sm diuersitatẽ gentium,& ci-
5 uitatũ,l.omnes.de iust.& iur.Sed hæc appell. de domo assumitur diuersimodè. Nam † q̃ñq̃ domus assumit pro agnatione,l.cùm unus.in prin.de ali.& cib.leg. & §. ad Syl.l. §.in prin.& ibi Iac.de Are.Quandoq̃ assumitur pro omnibus habitantib.in eadem domo.C.ne li.po.l.j. &C. si quacũq̃ præ.po.l.j.in fi.Itẽ hoc uidemus hodie cõsuetudine inductum in quibusdã locis,q̃ dicant de eadẽ domo omnes qui portant eadẽ insignia,seu arma,& qui uolũt diuidere domũ,diuidũt insignia,seu arma,est ergo hæc appellatio ciuilis. Videndũ est secundò an hęc appellatio cadat in bastardum,r.sm diuersos modos intrlligendi potest cadere & nõ cadere. Aut enim accipis eandem domũ, pro eadem agnatiõe,& in eo nõ cadit, ut s. Aut accipitis eandẽ domũ, pro omnibus descendentibus ex eodem sanguine, & tunc in bastardum caderet. d.l. pronunciatio. in fi. Aut accipis eandem domum,pro omnibus habitãtibus & tunc sit,uel non sit bastardus,nõ attenditur,sed solum habitatio. Aut accipis eandem domum,pro omnibus qui portãt eadem insignia,& sm hoc posset cõprehendi,& no. per d.ll. Itẽ aduerte, hæc lex uidetur intelligi de hæreditate nondum acquisita, quæ capitis diminutione perditur, & postquã est acquisita, definit esse hæreditas,& non perijt capitis diminutione.Secus in tutela,quia hæreditas tota quęritur uno momento,sed tutela habet causam succesiuã.Quærò ultrius,& respondeo ut habes gl.

ADDITIO.

a *Tutelas.Bal.l.generaliter.de epis.& cle.*
b *POMA.Dicebam.Alex.cons.ij.aliàs iij.j.uol.Fel.in proœ. Decret.& in c. in præsentia.de prob.Bar.cons.xxvij.uol.j. & cons.xviij.uol.j. Ant.cons. liiij.aliàs lv.*
c *Bastardus.Bar.l.fi.C.de uer.sig.& l.hac parte.& l.ff spurius.ff. unde cog. De istis omnibus plenè per Imo.l.ex facto.§.si quis rogatus. ad Treb. Qui non solùm sunt ignobiles,sed etiam filij eorum legitimè nati, etiam ex matre nobili.*
d *P.PAV.P.Iuris.But.cons.liiij. Alex. de quo scripsi ad Bar.in l.pronunciatio.§.familiæ.ff.de uerb.sig.*
e *Ciuilia.Bar.l.item. de his qui sunt sui.*
f *Domo.Bal.l.libertinus.C.de interd.mat.*

§. INIVRIARVM. Actiones ex delicto, cũ capitis diminutione ambulant.

§. SI LIBERTATE. In eum qui maximam, uel magnam, aliàs mediam capitis diminutionẽ patitur, ex hoc edicto nulla actio restituitur.

1 *Bannitus licet perdat iura suæ ciuitatis,tamen ea non perdit ad sui incommodum,quin obligetur ex his quæ postea fecit.*
2 *Bannitus an capitur pro repræsaliis.*

a §. ITEM CVM CIVITAS.a No. diligenter hunc §. q̃ eo ipso,q̃ quis amittit ciuitatẽ,perdit omnia bona sua,sine aliqua publicatione. Casus autem in quibus perditur ciuitas indistinctè,uide in l.amissione.ff.eo.Olim autẽ bona ueniebãt in fiscũ,hodie ueniũt in personas enumeratas in auth.bona damnatorũ.C.de bo.dam.Ille ergo
b ex post facto b poterit obligari? Gl.hic tenet q̃ sic, uide eã.
1 Videtur ergo,†q̃ licet bannitus perdat iura ciuitatis suæ,
2 cõmodum,quin obligetur ex his quæ posteà facit, † & sic facit ad q.an exbannitus possit capi pro repræsaliis,& de hoc dixi plenè in tract.repræsaliarum. Sed hic quæro,quõ
c conueniuntur c isti, cùm tex.ff.eo.l.ij.dicat q̃ hic non possunt penitus cõueniri? r. debet intelligi,q̃ non possunt cõueniri pro gestis anteà,secus pro his quæ geruntur posteà. Quæro,quid in eo q̃ dedit se in arrogationẽ? l. in arrogatorem.ff.de pec.Sed cur secus in illo magis,cũ in eo qui redigitur in seruitutem? Dic ut in gl.

ADDITIO.

a *Ciuitas.Bal.tamen.l.j.C.de contrahen.emp.in iij.q.quærit,an bannitus possit uendere bona,quæ habet in ciuitate? Adde Ang.cons.xxx.*
b *Facto.Bar.l.damnum.§.damni.de dam.infec. Et de istis exilijs uide aliqua quæ dixi in l.creditor.de so.& ibi Bal.in auth.habita.C.ne fil.pro pa.q̃ bãniti & rebelles non possint agere.Cy.l.j.C.de na.lib. Sed an deportato in insulam,possunt reseruari bona? Bal.l.iij.C.si pen.app.mors inter.Et quòd banniti nostri temporis,non teneantur ad debita,firmat Bal.l.ij.C. ad l.iul. & an eo casu quo banniti,uel relegati possint conueniri, conueniantur in loco unde sunt banniti? Bar.l.adulter.in princ.ff.de adult.Adde an banniti teneantur ad collectas,& an teneantur ad debita? Ro.cons.lxxiij.*
c *Conueniuntur.Aduerte tamen,q̃ isti qui ciuitatem amittunt,& per consequens bona,licet non possint esse in iudicio,possunt tamen se defendere, Bar.l.sed si hac.§.liberos.de in ius uoc.in l.si fideiussor.§.si necessaria.qui satisf.cog.Ro.l.recusare.§.si quis ab alio.ad Treb.Alex.l.si Stichii,aut Paulus.§.j.ff.de uer.ob.& Alex.l.huiusmodi.§.legatum.de leg.j.*

LEX VIII.

1 *Contractus dotis est iuris gentium.*

EAS OBLIGATIONES. Obligatiões quæ cau-
sam naturalem respiciunt, capitis diminutione non
pereunt.Et loquitur ista lex de obligationibus acti-
1 uè cõpetentibus his,qui capite minuuntur.†No.q̃ cõtra-
a ctus dotis a est iuris gentiũ. Quæritergo gl.quare secus in ista actione,cũ in actione ex empto,quæ similis est iuris gẽtium? r. ut in gl.& ff.l.& quandoq̃.&c.

ADDITIO.

a *Dotis.Bar.rub.ff.sol.mat.in fi.*

LEX X.

1 *Fratres minores licet non possint aliquid habere in communi uel particulari,tamen legatum pro alimentis capiunt.*
2 *Legatum annũ,seu in annos singulos habere nõ possunt fratres minores.*

LEGATVM. Summaui cum præcedenti.Per hanc l.
cum similibus allegatis in gl. uidetur q̃ licet fratres
1 † minores a non possint aliquid habere in proprio,
a uel communi,tamen legata eis relicta pro alimentis pos-
b sunt capere, b quia potius in facto,cũ in iure cõsistunt. Sed cum isti pro nulla re temporali in iudicio esse possint,quis petitistud legatum? Dixi in libello minoritarum,& peristam l. fuit defensa regula fratrum mino-
2 rum.*Legatum † tamen in annos singulos, seu legatum annũ habere non possunt,quia aliquid proprietatis non habent.

Minorum.Sed neq; Modest. unquam cogitauit de illa regula,neiq; ad eam.arg.aliquod elici potest.Sed si uelis habere stirpem illius feminis,legito apud Alcoranũ S.Francisci,ubi mirabilia brodia inuenies.

ADDITIO.

a *POMA.Fratres minores.Vide ad hoc Alex.in l.si Stichum. §.j.in fi.ff.de uerb.ob.*
b *Capere.Bar.l.seruos.ff.de ali.& cib.leg. & Bald.auth.ingressi.& in l.j.de his qui ad lib.perue.non pos.Ang.Imo.& Lu.l.Stichum. §. stipulatio.in prin.de uer.ob.Abb.cons.xl.q̃ frater minor sit capax annui redditus,pro expensis studij.*

LEX

LEX XI.

CAPITIS. Iurisconsultus ponit hic tria genera capitis diminut.quæ no.

Ex quibus causis maiores xxv.annis in integrum restituantur. Tit. VI.

LEX I.

a IVIVS EDICTI.a Primò commendat edictum, & ponit eius summarium. Secundò ponit uerba edicti ad literam. Secunda ibi,uerba.

ADDITIO.

a *Edicti.No.de clausula generali,si qua tamẽ iusta causa.& Bar.l.seruo inuito.§.cùm prætor.ad Trebel.& l.diuus.de re iud. & in l.si is ad quem.ff.de acq.hær.& in l.j.C.de sent.aduer.fisc.li.x.cum concor. tenet q̃ non conceditur restitutio propter lesionem ex negligentia,uel supina ignorantia. Sed Cy.& Bal.in l.j.C.de cond.indeb.tenent cont. dũmodò sit illata extorsio per l.illicitas.in prin.de off.præsid.Bal.l.j.ad fi.C.de req.reis.*

a §. VERBA AVTEM.a Istud edictum diuidit in quatuor partes,Primò prouidet absentibus,uel iusta causa impeditis,secundò prouidet contra eos, tertiò prouidet cõtra negligentiã magistratuum,quartò ponit clausulam generalem concedendæ restitutionis. Secunda ibi, item si quis. Tertia ibi, cum de magistratus. Quarta ibi, item si qua.

ADDITIO.

a *POMA.Autem.Alex.l.cùm quidam.ff.de acq.hær.*

LEX II.

HOC EDICTVM. Iurisconsultus tractat hic de ultima parte edicti.

LEX III.

1 *Minæ illatæ à persona uerisimiliter timendæ,inducunt iustum metum.*
2 *Citatus ad locum suspectum ei,non cogitur ire.*

1 METVS. Quærit gl.† an minæ faciant iustum metum? Gl.tenet hic,q̃ sic,per l.interpositus.C.de trãs. Et intellige quando minæ sunt illatæ à persona uerisimiliter timenda, ut à quodam tyranno, l.Fulcinius.§.j. quibus ex causis in pos.ea.uel ab alio homine pestilentioso.l.j.C.si quis Imp.ma.Ita debet intelligi,C.quod met.cau.
2 l.metum.†Vlt.a gl.allegat istum tex. q̃ citatus ad locum ei
a suspectum,non eogitur ire.ff.ad Treb.l.de ætate.& exẽ. de rescrip.c.statutũ.lib.vj.Ad hoc ff.de lega.l.sciendum.

ADDITIO.

a *Barb.Vlt.Bar.l.de ætate.Bal.l.ex quacunq̃.ff.si quis in ius uoc.non ierit.*

LEX XV.

a AB HOSTIBVS.a No.q̃ bonis absentis cõstituitur procurator.l.j.ff.de priui.cre. No.gl.quæ incipit, si,id est,quanuis &c.

ADDITIO.

a *Hostibus.Dixi in l.muto.§.fi.ff.de tut.& Bar.l.ignorare.in fi.C.de test.mi. Imo.l.qui bona.§.si alienas.ff.de d.am.infec.Bar.l.j.in prin.ff.de bo. aut.iu. pos.Ang.cons.cxiiij.Imo.l.si quis instituatur hæres,in diem.in ult.col.post Bal.& Ang.ff.de hær.inst.& ibi Cast.*

§. NON AVTEM MINVS. Gl. ponit hic bonam materiam,utrùm ille qui est natus apud hostes, sit spurius,uel habet ius postliminij,Dic ut in ea.

1 *Dictio,posteà,denotat modicum tempus.*
3 *Statutum de absentibus, uel aliter impeditis, intelligitur ex adiectione,posteáue.*
Abesse etiam dicitur quis in illo modico tempore, quo se præparat abesse.& nu.4.
Et sic potest petere restitutionem.
4 *Negligens quis non dicitur in illo modico tẽpore dato ad se præparãdum, ad petendam restitutionem in integrum.*
5 *Restitutio ad quid impetretur.*
Restitutio est in pristinum statum repositio.
6 *Vsucapio si est cõpleta in præsentia per modicum tempus, & sic domino negligente,an ei dabitur restitutio,ut tempus absentiæ subducatur.*
7 *Indefinita nõ æquipollet uniuersali,quãdo resultat prauus intellectus.*
8 *Negligens hodie quando præsumatur retro fuisse negligens.*
9 *Iudicium rescindens,est officium iudicis.*
10 *Libellus an requiratur in officio iudicis rescindente,& litis contestatio.*
11 *Officium iudicis rescindens quando incipiat competere.*
12 *Restitutio in integrum, intra quantum tempus petatur, & terminari debeat.*
13 *Officium iudicis rescindens,ad quid detur.*
14 *Libellus in officio rescindente,quomodò formetur.*

a §. SED QVOD SIMPLICITER.a Breuiter hoc intendit,secundũ lect.quam intendo tenere,Quod disponitur de tempore absentiæ, intelligitur de modico tempore,quod excurrit posteà,si in eo quis non fuit negligens,quod arbitrio iudicis determinabitur.h.d.cum l.seq. & diuiditur in quatuor partes. Primò ponit dictum, secundò illud declarat, tertiò illud probat per rationem, quartò illud deducit in practicã.secunda ibi,ut simi. secundum lect.quam teneo.Sed secũdum lect. glos.secũda incipit ibi, non quãdocunq̃. Tertia ibi,in l.non enim. Quarta ibi, totum q̃.In tex.ibi,accipiẽdum est,id est, accipiẽdum est cum ista adiectione,posteáue,sm Pet.sed sm gl. illa uerba erant in edicto, quod non habemus. Iste §.legitur in prima parte,tribus modis.Duobus modis sm gl.Tertio modo secundum Pet.& melius,& no.in secunda parte legitur duobus modis in glos.In tertia & quarta parte non est uariatio,aliqua legemus ergo per partes,posteà examinabimus materiam.Opp.ad principiũ,quia ista uerba,posteáue,nõ reperiuntur in edicto.Sol. dicit gl. fateor,sed erant in quodam edicto,quod non habemus,& erant quædam uerba,ut ponuntur in glos.super uer. prætor edixit.quam uide,& illud quod gl.dicit,quod si fuit absens per xx.annos, nõ tamen restituit totum illud tẽpus,intellige quãdo quis fuit læsus usucapione triẽnij.Licet enim per xx.annos fuisset absens, tamen solùm triennio eum læsit,& sic solùm istud tempus restituitur,Secus si fuisset læsus in præscriptione xx.ann.
quia totum illud tempus restituet eadem ratione, secun-
1 dum hãc lect.no.uide gl.quæ no.est.† q̃ hæc dictio, posteà, denotat modicum tempus, & sic inducitur quæstio de teste,qui dixit aliquẽ posse dissse tanto tempore& plus. Quã q.hic examinat Gul. Ego examinaui in l.cùm furti.ff.de inlit.iur.Cy.ponit in l.si quis in suo.C.de inoff.test. tetigi.in l.
2 & si post tres.si quis cau.† Secũdò not.gl.hic,q̃ ubi lex non distinguit,nos tamẽ distinguemus, quod dic ut in l.de precio.de publica. Secundo modo legitur in gl.ut ista uerba, posteáue,essent posita in edicto posito in l.j.s. eo.Et ad illa uerba continuabantur,quod totum diuinare est,Dicas ergo sm Pet. quòd ista uerba posteáue, non sunt uerba edicti,sed Iurisconsulti dicentis,q̃ edictum,s.simpliciter positum,de absentibus,uel alio modo impeditis,debet intelligi cum hac adiectiõe, posteáue,quę adiecto ad modicum
3 tempus refert,& hæc lect.magis placet. Ex quo no.† quòd ubicunq̃ statuitur aliquid de absentibus, uel aliter impeditis,intelligitur cum adiectione,posteáue,quod est ualde no.Et eadem ratione putarem esse dicẽdum, q̃ leges quæ dicunt absentẽ intelligi ab eo die, quo incipit abesse.l.abesse.cùm l.seq.ff.eo.debẽt intelligi anteà,uel intra illud modicum tempus,quo se præparat ad eundũ,per istum tex.& ar.l.si pecuniam.in prin.ff.de cond.ob cau.Et hoc etiam debet dici,q̃ illud quod dicitur in l.diuus.s.de in integ.restit. q̃ ille qui est læsus in uno die,intra unum diem debeat petere restitutionẽ,intelligi potest illud modicũ tempus, qd sibi datur ad præparandum se,ante enim dicitur nõ negligẽs,casus est hic.Sum expeditus de prima parte, uenio ad
4 secundam particulam.Ex quo no.† q̃ modicũ tempus,b in
b quo quis debet se præparare, habetur pro absentia, ut sic possit petere restitutionem,& in hoc omnes concordant.
5 † Sed ad quid fit petitur ista restitutio? In hoc sunt lect. diuersæ, quia Bu. & Io. dicebant restitutionem competere,ut

re,ut subducatur de medio tẽpus usucapionis,ex quo cœpit abesse,siue sit primũ,siue secũdum, sit e ultimum. Mar. Pla.& alij dicebant restitutionẽ geri ad rem ipsam. & sic gl. subaudit ibi super uerb.restitutionis. Pro Mart.& sequentibus facit ff.eo.l.Iulian.§.eum quoq;.& ff.de cond.ob cau.& l.si mulier. & l.licet.ff. de iur. co.Pro eis uidet casus ff.eo. l.ait prætor.§.item ei. In cont. uidetur casus pro Bul. & Iac. ss. de procur.l.qui proptio.§.item quæritur.ubi uidet q debeãt esse duo iudicia.Primũ rescindẽs,quo tollitur obstaculum usucapionis.Secundum rescissorium,s.quo repetitur res.ff. eo.l.si quis stipulatus,ubi restituitur actio,non res.Veritas est ista,restitutio est in pristinum statum repositio.l.quod si minor.§.restitutio.ss.tit.ij.Aut ergo per absentiã quis fuit. læsus in perdenda possessione & dominio,& tunc per restitutionem cõsequitur utrũq;,& erit unũ iudicium, ut ff.eo.l. ait prætor.§.item ei.Aut per absentiã non fuit læsus in possessione, quia ante eam perdiderat,sed fuit læsus in perditione dominij per usucapionẽ, & tũc restitutio reponet eũ in pristinum statum,ut habeat rei uendicationẽ, sicut primò,Non autem restitueret res,quia eam non habebat.l.si quis stipulatus.ff.eo.Nunc ad propositum. in tex. ponitur q ante absentiam quis perdiderat possessionẽ, sed usucapio fuit cõpleta in absentia,uel intra modicũ tempus,meritò non restitueretur ad rem,sed ut subducatur obstaculũ usucapionis de medio.Et sic est uera opi.Io. & Bul. per istũ tex. hic in l.nostra.Ex prædictis habes modũ formandi libellum,quod infrà clarius dicam.Venio ad tertiam partẽ, hic dicitur q ille qui differt & est negligens,nõ debet audiri,quæro quõ hoc intelligiturꝰ Ponetꝰ usucapionẽ completam esse in præsentia per modicũ tempus,& sic domino negligente,an ei dabitur restitutio,ut tẽpus absentiæ subducaturꝰ In hoc sunt opin.inter gl. nostros prædictos. Dicebãtᶜ Mar. Pla.& Aldric. nullo modo restituendũ, & hoc probãt ex isto tex. qui dicit simpliciter eũ qui differt restitutionẽ, non esse audiendum.Io.& Bul.dicebant eum esse restituendum,ut subducaꝰ tempus absentiæ de medio,& tantũ minus quantũ fuit illud quod cucurrit in negligẽtia & sic intelligunt hic, dum dicitur eũ,qui differt restitutionem,non restituendũ,s.ad totum tempus.Gl.nostræ tenent opin. Io. & Bul.hic,& in l.q tẽpore. C.de rest. mil.& Inst. de act.§.rursus.& Dy.ibi.idem tenet Pe.in d.l.quod tẽpore. tenet opin. aliorũ,& Cy.sequitur eum,& Gul.hic,& etiam.Iac.But.tenebat gl. nostras. Videamus ergo rationes pro utraq; parte. Et ad examinandũ istam quæstionẽ primò ponam rationes quæ faciũt pro Mar.& ad eas etiam singulariter respõdeo.Secundò ponam rationes Ioannis,& ad eas etiam singulariter respõdeo.Tertiò ponam ratiões & solutiones doctorum,& eas damnabo.Quartò & ultimò dicam,& ponã quid mihi uidebitur.Et primò iste §.facit pro opi. Mar.qui dicit non restituendũ simpliciter.Et gl.respondet non restituendum,scilicet,ad totum tempus,sed ad tantũm minus, quantùm in præsentia fluxit.Cont.quia tex. dicit simpliciter,non audiendũ,quod † equipollet uniuersali.l.si pluribus.ff.de leg.ij.Sol.hoc uerũ, nisi resultaret prauus intellectus,quod esset,ut patebit ex rationibus contrarij.Secũdò negligentia circa unum,nocet circa aliud,ut in quærela,in qua adhibita negligentia,priuat hæreditatem.Idem in negligentia adhibita circa petendam bo.poss.l. scimus.in fi. C.de inoff.test.Sol.Ibi loquitur in uolẽtibus acquirere,secus autem in perdentibus.l.item si res.in prin. & quod ibi no.de alie.iud.Tertiò uidetur casus ss.prox.§.si damni. ubi negligentia adhibita in secũdo decreto dato in præsentia, priuat restitutionem, quæ cõpetebat contra primũ decretum datum in absentia.ibi fuerunt duo,scilicet,negligẽtia partis, & factũ iudicis,quod factum iudicis, partis esse uidetur.l.j.C.si in cau.iud.pig.& C.de euic.l.si ob causam.& ff.de euic.l. si plus.§.j. Hic uerò fuit unum tantũ, scilicet,negligentia partis.Quartò tẽpus computatur à die reuersionis.C.de temp.in integ.restit.l.fin.Sed cõputando tempus isto modo nõ posset petere restitutionem in integrum, ergo &c.Sol.gl.q ibi dicit,& à die reuersionis, subaudi, & læsionis cõpletæ fm gl.ibi positam,& etiam hic tẽpus restitutionis adhuc restat.Quintò postquã fuit præsens potuit agere per se,& sic erat tutus iure cõmuni,& sic non datur ei restitutio.l.in causæ.ss.de minor. rr.illud uerum, nisi in perdendo illo iure fuerit læsus,l.j.& l.ff. in prin. ss.de dolo. Læsus autẽ fuit propter tẽpus primæ absentiæ, quæ si nõ fuisset,non esset cõpleta usucapio.Sextò ille nõ debet restitui, qui eodẽ modo fuisset damnificatus, si præsens fuisset negligẽs.l.pe.ff.eo.sed iste est huiusmodi, quia præsumitur q olim fuerit negligens,cũ hodie sit negligẽs.l.si hi qui. C.de adult.& arg. l.cùm quis. C.de nat.lib. & l.moueor. C.ff ser. expor.ult.& l.j.§.si magistratus.ff.de magistra.conue. Et ista fuit ratio Gul.Sed respondeo quod in l.si his qui.& l.cùm
8 quis.sunt casus speciales.Ad illud uerò† generale, q retro præsumitur tale fuisse,respondeo q non producit, quãdo præsens status habet retro per aliquod tẽpus contrarium necessariam cõsequentiam,seu uoluntatem.Exemplum,licet res hodie sit serua,non tamen præsumit retro fuisse serua,quia retro, est dare de necessitate aliquod tẽpus,q retro fuit libera.l.sicuti.§.sed si quæratur.ff ser.uen.gl. & doct. l.si prius.ff.de no.oper.nunc.Idẽ in seruo, licet sit fugitiuus, hodie non præsumit q retro fuerit fugitiuus.l.iiij.ff.de probat.quia de necessitate est dare aliquod tempus retro, saltem infantiæ,in quo nõ fuit fugitiuus.Ita dicebat Oldra.l. §.si magistratus.ff.de mag.conue.Ita in proposito,licet fuerit hodie in negligentia, nõ præsumitur retro fuisse negligens,quia est dare aliquod tempus,in quo nulla negligẽtia possit imputari, saltem tẽpus infantiæ. Septimò quia qui est negligens in maiori,præsumit in minori.l.j.C.ne fideiuss.do.den.Qui enim uult dare uiginti, uult dare decẽ. l.j.§.si stipulanti.in fi.de uerb.ob. Sed istæ fuit negligens in ultimo tempore,quod est plus, ergo &c.rr.quod prædicta sunt uera circa idem tempus,sed hic est diuersitas tẽporis, quæ tollit cont.Octauò finis firmior debet inspici, ut ex eo colligatur utrum restitutio debeat dari,uel denegari.l.iij.§. Scio.ss.de minor.rr.ex his quæ ibi dixi, apparet sol. Nonò restitutio debet concedi,ita quòd per hoc non præiudicetur alicui actui,aduersus quem non debet dari restitutio.l. iij.§.sed utrùm.ss.de minor.Sed si daretur restitutio, ut subducatur tempus quod curreret in absentia, destrueret prescriptio, quæ est completa in præsentia,ergo fieri nõ debet. Sol.Illud quod dicitur in §.sed utrùm.loquitur in his quæ separabilia sunt,secus si sunt connexa,& inseparabilia.C.si in comm.eademq; causa.l.j.sed hic est huiusmodi,ergo &c. Prætereà non præiudicatur illi tempori,q cucurrit in præsentia,quia tanto minus de tempore restituitur. Venio ad secundũ,scilicet,pro Bul.& Io.& pro eis uidetur casus C.de restit.mil.l.quo tempore.in eo quod dicit,medij tẽporis.rr. fm Mar.aliter,ibi ponitur casus,ut ibi no.& sic nõ facit pro eis.Secũdò uidetur casus in l.cùm miles. in princ.ff. eo. qui uidetur hoc expressè dicere,& est fortè arg. ad hoc. Sed respondent illi qui tenent opinionẽ Mar.q ibi non posit imputari negligentia domino,quia erat absens hæres,uel nõ apprehenderat possessionẽ,uel dominus ignorabat. Tertiò probatur per l.nec non.§.si quis sæpius.ff.eod.ubi uidetur casus.Sed respõdeo q ille §.est dubius,& aliter intelligi potest,ut ibi no. Quartò,quia pœna non debet egredi delictum.l.rescriptum.ff.de his quib.ut indig.Sed si fuit negligens in parte temporis,ergo non debet in toto puniri.Sed potest responderi, q in toto uidetur negligens, quia illud tempus quod præcesserat,nullam læsionẽ fecerat,& sic perinde esset,ac si amisisset actionem,quæ ab initio tanti temporis fuisset.Venio ad tertiũ, & pono determinationẽ doctorum.Dy.dicit opi.Io.& Bul.esse ueram,ꝰ per l.ff.in fi.C. de tempor.in integ.restit.ubi dicit quòd est casus.Sed Pet.respon. quòd illa debet intelligi, quando præscriptio completa est in absentia, quod est diuinare. Tu respondeas aliter, quòd ibi loquitur in tempore petendæ restitutionis, quod est utile quò ad hoc,ut in absentia non currat,ut ibi patet.Vnde in absentia ipso iure non currit, nec ibi loquitur de restitutione, sed si curreret,& finis præscriptionis caderet in tempus præsentiæ, tunc non restitueretur tenendo opinionem Martia.quia cessat æquitas,ut hac l.dicitur.

Alij

Alij,ut Gul. de Cug.tenent idem, scilicet, opin. Bulg. & Io. per auth.q ff.C.de præsc.long.tẽp.& in corpore unde sumitur.ubi licet præscriptio compleatur in præsentia, non tamen perdit priuilegiũ,quod habebat propter absentiam, scilicet,quod tẽpus duplicetur,& sic uidetur casus. Sed rñdeo q ibi ipso iure nõ currit,& ideò nõ quæritur de restitutione.Si enim cucurrisset,nõ daretur restitutio, quia cessat æquitas,fm Mart.Alij,ut Iac.But. tenent idem,scilicet,opi. Io.& Bul.ff.q omne tẽpus absentiæ subducatur.l. nec nõ.§. si quis sæpius.ff.eo.& probat per rationẽ, nam solum tempus præsentię nõ potuisset perficere usucapionẽ, sed cum alio,scilicet,immisto tẽpore absentiæ,sicut in legatis. Nam prima legata sine ultimis,non excedunt Falc.& propter ultima,omnia defalcãtur,ut ff.ad leg.Falc.l. pœnales.§. annua.& l.in quantitate.§.sed & si legata.& quod ibi no. & C. de inoff.do.l.j.Sed potest rñderi,quia hoc non uidetur generaliter uerum,nam eo ipso q cucurrit aliqua pars tẽporis,illa operatur effectũ suum, quia actio est effecta minoris uitæ,ut statim dicam.Alij ut Pet.& Cy.sequẽdo eum tenent opi.Mart.per hãc l.in fi.& probãt per rationẽ quã modò tetigi.Tẽpus uerò quod currit in absentia,facit actionẽ minoris uitæ,& in hoc læsus est absens,sed aduersus istam lesionẽ non potest restitui.l.pater qui castrẽse.ff.de castr.pec. & l.qui bis.ff.de uer.ob.Si ergo cõpleta est usucapio in præsentia,perinde est ac si ab initio habuisset actionẽ tantę uitæ,quantæ in presentia perdidisset.Nõ ergo debet restitui, quasi tota prescriptio in pũtia cucurrisset,Sed certè licet istud dictũ Pet.si uerũ in aliquo casu, tamẽ non est uerũ generaliter,ut statim dicam,ponẽdo sol.quã teneo.Odof.uoluit concordare istas opin.dicẽs,Aut reuersus ignorat rem suã usucapi, & habet locũ opi.Bul.& Io. aut sciuit,& habet locum opi.Mar.& sequacium.Hoc tenent Iac.de Are.& Cy.
d Sed hoc mihi nõ placet,ꝰ quia si tota præscriptio cucurrisset in præsentia,propter iustam ignorantiã restitueretur, l. cùm filius.§.in hac.ff.de uer.ob. & Dy.l.ad diem. eo.tit.& in
e in c.si quis in ius.exẽ.de reg.iu.lib.vj.Venio ad quartum,s.ᵉ quam teneo,Pro cuius euidentia debetis scire,q quædam sunt præscriptiones,in quibus quælibet pars tẽporis operatur effectũ suum,ut præscriptio quæ currit cõtra actionẽ personalem, per quã principaliter reo nihil quæritur, sed actor perdit actionẽ suam per suam negligentiã.l.sicut. & l. cum notissimi.C.de præsc.xxx.an.& in his procedit determinatio Pet.quam ss.tetigi,quia ad illud tẽpus q in absentia cucurrit,restitui nõ potest,& illud q cucurrit in præsentia,nõ restituitur,quasi actionẽ tantæ uitę perdiderit,ut dictum est.Pro quo uidetur casus ss.de min.l.fi.& in his procederet opi. Mar. & sequacium. Quædam sunt præscriptiones quę non operantur effectũ suũ in qualibet parte tẽporis, imò nullo modo operantur,nisi toto tẽpore cõpleto, ut in præscriptiõe dominij alterius,nõ enim quęritur mihi præscribẽdi aliquid de dominio,nisi toto tẽpore decurso.l. usucapio.ff. de usuc. & C.de præsc.long.temp.l. super longi. Nec exceptio quęritur cõtra dominũ, nisi toto tẽpore decurso.l.si quis emptionis.C.de præsc.xxx.an.Et ex his apparet,q in omni die usucapiõis fuit lęsus.Debet ergo subduci tempus absentię.Et hoc probat tex.optimè,d.l.cũ miles. ff.eo.& l.q tẽpore.C.de rest.mil.nõ cauillando literam.& l. nec non.§.si quis sępius.ff.eo.Nunc ad propositum,in §.nostro est uerior lect.Io.& Bul.quia loquitur in præscriptione rerum, quod apparet cùm dicit,si inchoata sit bonę fidei possessionis detentio. Quod intelligo uerum, nisi tantum tempus cucurrisset in præsentia,q absorbuisset tempus petendę restitutionis,ut statim dicam,cùm quęram quando istud ius incipiat competere.

HIS expeditis quę pertinent ad lect.§. uenio ad materiam quę hic tractat in gl.Et debetis scire,quòd est duplex ius,scilicet,officium rescindẽs,& istud est in integ. rest.quæ postulatur.Est & aliud quod dicitur, iudicium rescissoriũ, & istud uocatur actio rescissoria,quę intentatur post habitam restitutionẽ in integ.de qua in l.nec non.§. exemplo.ff. eo.l.fi.C.eo.& l.ab hostib.de ca.& postl. reuer.& Inst. de act. §.rursus.De primo uidemus,scilicet,de officio rescindendi. Circa quod quęro primò, quid sit,secundò quando com-
9 petat,tertiò ad quid,quartò intra quę tempora. † Ad pri-
f mum f dicunt quidam, q istud iudiciũ rescindẽs, est actio rescissoria,& hoc tangitur paulò ante fi.gl.super uer.restitutionis.ibi,sed quidam dicunt maioribus iure actionis subueniri,asserentes rescissoriam statim eis reuersis dari, &c.& fundant se per legem fi.C.eo.ubi innuitur,q statim istæ rescissorię prescribatur,ergo est nata.Sed dic,q ibi prescribitur,hoc est, eius natiuitas impeditur, sed currit tẽpus officio rescindendi,hoc est,beneficio petẽdi restitutionẽ in integrũ.Dicit ergo gl.hic q hoc est officium iudicis, quod impetratur à prętore uiuo,qui dat restitutionẽ autoritate edicti prętoris mortui ad instar minoris.ss. de min.l. quod si minor.in fi.qua restitutione habita, intentabitur rescissoria.Istud est uerum,q est officiũ, fm omnes doc. ut probatur per l.si quis stipulatus.ff.eo. Et ego probo per rationẽ, nam quandoq; uerba edicti referuntur ad iudicem, tũc ex illo edicto inducitur officiũ iudicis,& ad ipsum iudicis officium recurritur,ut patet in edicto de minoribus;ubi dicitur,uti qua ea res erit, animaduertã. Ex quo oritur officiũ iudicis.d.l.quod si minor.ss.de min.in fi.l.si soror.C.de coll. l.j.in prin.ff.de coll.bo.Dixi plenè in l.j.ff. de cond. ex lege.& l.iij.de ali.leg.uer.quęro quo iure.ubi uidetur casus. Sed i-
10 stud edictum est huiusmodi, dicit enim, si qua mihi iusta causa uidebitur,&c.† Sed quęro quale sit istud officiũ iudi-
g cis,utrum requiratur s libellus,lit.cõtest.& similiaꝰ Inn.exẽ. de in integ.restit.c.tum ex literis.uidetur dicere q aut istud officiũ,s.restitutio imploratur,circa illud quod factũ est exẽ. iudiciũ,& tũc requiritur libellus,lit. cõtest. & sim. c.fi.exẽ.de off.iud.Et hoc est quod dicitꝰ,restitutio debet dari causa cognita.l.in causæ.§.causa cognita.ss.de min. Aut petitur aduersus sententiã,& tũc potest expediri summariè, ut in officio iudicis. Primũ placet, sed in hoc ultimo ego dicerẽ sic, Aut restitutio petitur aduersus aliquod factum in iudicio, prętereaquã aduersus diffinitiuã sententiã,& tunc sine libello & lit.contest.fiat summariè.d.c.fi.Sic intelligo l. diuus.ss. de in integ.rest.& quod no.in l.fi.C.ubi & apud quẽ. Si uerò petitur aduersus diffinitiuã sententiã,tunc puto q debeat dari libellus,& lis cõtestari. Quod apparet,qa in integrum restitutio & appellatio equiparantur. l.prędes. ss.de min.sed in causa appellationis,quę agitatur utraq; parte pręsente, debet lis cõtestari.l.j.C.ne lice.in una eadẽq; cau. tertiò prouo.ergo & in ista restitutione. Prętereà hoc probatur in l.minor autẽ magistratus.§.j.ss. de min. ubi apparet,q quãdo petiꝰ restitutio aduersus senten
tiam,debẽt causę inseri,*& non obscurè,& in * *Inseri, Bar.est sibi cõtrarius, ss. de minor.l. xvij. §.j.*
coloratè peti, ergo apparet q debet fieri solenniter.Prętereà cum restitutio in integrum posit peti coram alio iudice superiori, quis dicet hoc fieri per officium mercenariũ actio
ni deseruiens,cũ de prima causa cognouerit? Certè nõ uideo,quia illud quod dixi de lite cõte. intellige qñ hęc causa agitatur qualibet parte pręsente. Si uerò agitatur parte absente,tũc posset peruenirι ad diffinitiuam, etiam lite nõ conteſt.quod tangitur hic in gl.ibi, & quia tantùm in primum statum restituitur,uidetur q etiam absente parte altera posit dari,&c.Quod intellige,ut plenè no.per doc.C. si ut se ab hęr.absț.auth.si omnes.in ult.q.

11 VENIO ad secundum,scilicet,quãdo incipiat† competere istud officium iudicis? Gl. hic,& in l.fin.C.de tẽp.in integ.rest.respõ.q à tempore reuersionis,subaudi & lęsionis completę. Et ex hoc sequitur una talis cõsequentia, Pone quòd incepta est pręscriptio xxx.an.me absente per annũ, posteà reuertor,& sum pręsens xxix.annis.Certè finita pręscriptione potero petere restitutionẽ ad illum annum, qui occurrit in absentia.Ita tenet hic gl.circa fi.& ibi,item si fuit absens primo anno,&c.uide gl.Item ex hoc uidetur, quòd si contra minorem xxv.annis ult. anno inciperet currere pręscriptio xxx.an.quòd finitis xxx.annis posset petere restitutionem,in integ.& sic cum esset lv.an.uel lxv.si poneremus in pręscriptione xl.an.l.fin.C.de temp.in integ.restit. peten.& l.fin.C.de præscrip. xxx.uel xl.an.Iac.de Are.& Pet.

l.fi.

l.fi.C.de tẽp.in integ.rest.in v.q.Nec mirũ,cum,enim ipsi teneant opi.Mar.s.q̃ qñ præscriptio cõpletur,& currit in præsentia nõ restituitur aliquo modo,ut s.dixi,meritò ista qõ nõ procedit,sed procedit ista quæstio tenẽdo op.Io.& Bul. Iac.But.Inst.de act.§.rursus tenet gl.simpliciter,& plus non examinat,Gul.de Cug.qui tenet opi.Bulg.& Io. ut uidistis dicit,q̃ aut tempus q̃ cucurrit in præsentia,est minus quadriennio,& põt dari restitutio.Aut est plus quadriẽnio,& tunc secus,ne sit melioris cõditionis ille qui plus est negligens,quàm ille qui minus est negligẽs:Ille enim cõtra quẽ tota præscriptio cucurrit in absentia,habet quadrienniũ, & nõ plus,ille uerò cõtra quem modica currit in absentia uel præsentia,posset habere xxix.annos,quod esset inconueniens,sm istam opi.Tẽpus quod currit in præsentia,operatur duos effectus,s.q̃ cõplet præscriptionẽ,& q̃ absorbet tẽpus petẽdæ restitutionis in integ.Hoc uidetur contra casum l.necnon.§.si quis sæpius.ĩ.eo.ubi dicit q̃ si quis sæpius causa rei pub.abfuit,ex nouissimo reditu tẽpus restitutionis esse cõputandum.Prout enim ibi loquitur in tẽpore petendæ restitutionis,ut ibi dixi,sm Iac.de Are.non debent cõputari ex nouissimo reditu,imò tẽpus primi reditus minueret de tẽpore petẽdæ restitutiõis in integ.sm præ dictam opin.& sic opinio Gul.uidetur cõtra casum d.§. Mihi uidetur sic dicendũ,quãdoq̃ præscriptio habet duo tẽpora,quia cœpit in præsentia,& finitur in absentia,& tunc fateor q̃ currit tempus à die reuersionis,seu restitutionis.l. fi.C.de tẽp.rest.in integ.sm omnes. Qñq̃ incipit in absente,& finita est in præsentia,& tunc sm Mar.& seq.ista qõ nõ habet dubium,quia nõ datur restitutio,sm nos, qui tenemus restitutionẽ dari,aliquo casu procedit dubiũ.Quo casu dic,aut erat in potestate mei,qui sum reuersus,ne finiret læsio incepta,quia poterã agere,litem contestari,& similia, tunc puto uerã opi.Gul.s.q̃ si currit in præsentia tantũ tempus quantum est quadriennĩũ,hodie nõ restituatur.Si cucurrit minus in eo tẽpore q̃ restat,potest petere restitutionem.Hoc patet per rationẽ suam,hoc etiam probo qñ negligẽtia adhibita in uno,tollit id q̃ est causa alterius beneficij,tũc negligẽtia nocet in illo beneficio.l.fi.C. de his qui â nõ do.ma.& l.item si res. in prin.ĩ. de ali.iud. mu.cau.fac. Sed hic,causa restitutionis cõcedendæ cõtra cõcedentem scriptionem quæ cucurrit in absentia,est æquitas,quia ille non potuit se iuuare.Causa quare nõ datur restitutio contra præscriptionẽ quæ cucurrit in præsentia, est quia uidet cõsentire & alienare.l.alienationis.ĩ.de uer.sig.Et ideò per istam patientiã præiudicat etiam in tẽpore petẽdæ restitutionis.s.prox.§.si dãni.Præterea uideo in filio instituto sub cõditionis potestatiua,si negligit implere cõditionem,& si repetit se læsum & præteritũ,nõ potest cõqueri,quia in potestate sua erat ne læderetur.l. suus quoq̃.§.ĩ,& tĩ.ĩ. de hær. inst.Ita cũ hic in potestate sua erat,ne lædere t,læsus nõ debet audiri.Pro hoc facit,quia sequerent̃ incõuenientia illa, quia peioris cõditionis esset minus negligẽs, q̃ plus,& q̃ plus de tpe habet ille qui plus negligeret, q̃ ille q̃ minus, quæ absurditas debet euitari.l.scire oportet. §. aliud. s.de exc.tut.Si uerò nõ erat in sua potestate impedire ne lædere
h tur,htũc procederet gl.& tẽpus inciperet currere à die læsionis cõplete,licet per mille annos differret.l.ĩ.§. annus.ĩ. qñ. actio de pecul.est ann.& l.bouẽ.§.pe.de edil.edic.Exemplũ, pone q̃ testator me substituit filio suo post mortẽ suã sub cõditione,si intra annũ,à die mortis testatoris darẽ decẽ Titio,modò intra annũ, quia erã absens cã reip. nõ dedi,adhuc nõ sum læsus,quia nõ extitit cõditio substitutiõis.Certũ est, q̃ cõditione pẽdẽte debeo restitui.ĩ.l.Iul.§.eũ quoq̃. etiam si multũ differatur conditionis reuentus ultra quadriennĩũ.d.§.annus.& d.l.bouem.§.pen.Prædicta uera,nisi læsio cõtingeret ex sniа iudicis,tũc enim receptum est propter utilitatẽ,ut à die latæ sentẽtiæ currat tẽpus,nõ expecta to cõditionis euentu.ĩ.qñ app.fit.l.ĩ.§.biduũ.Qñq̃ præscriptio habet plura tpa,qui fuerũt plures absentiæ, una præsentia,& tũc tẽpus cõputatur ex die ultimi reditus. d.l.nec non.l.si quis sępius.ĩ.eo.Tẽpus enim alterius presentię nõ absorbet tempus petẽdæ restitutionis.Ratio quia non potest dici uerè negligẽs,licet aliquo tẽpore steterit q̃ nõ fuerit conquestus,fortè cogitabat,uel præparabat se ad litigãdum,sed propter nouam absentiam fuit impeditus. Vnde tempus primæ absentiæ non attenditur propter nouũ casum absentiæ.l.& in tantùm.ĩ.de impẽd.in reb.do. fa. Et ista potest esse ratio d.§.si quis sæpius.

12 †VENIO ad tertiũ,& quæro intra quæ tpa? Et dicolim intra annũ utilem,hodie intra quadriennĩũ continuũ. l.fi.C. de temp.in integ.rest. quod est uerum,sm gl.nostros, qñ restitutio petitur aduersus contractũ, uel aduersus læsionem cõtingentem ex tẽpore maiori quadriennio.Sed si peteretur aduersus læsionẽ minoris tẽporis,tunc illud,s.restitutio,deberet peti intra tantũ tẽporis, quãtum est illud. Terminari autem debet intra quadriennĩũ.gl.hic,& examinat latius ĩ.eo.l.sed & si per prætorẽ.§.quoties.& s. de min. l.interdum.& s.de in integ.rest.l.diuus.& l.fi.Alij dicunt, q̃ semper intra quadriennium. Et ista est opin.Iac.But. Pet.& Cy.quam referunt multùm latè.C.de temp.in integ.restit.l. fi.in vj.q.Io.And.dicit q̃ de ipsa opin.est casus exẽ. de in integ.restit.c.ĩ.in clemẽ.ubi potest peti intra quadriennium, etiam aduersus læsionem minoris tẽporis. Ego teneo opi. gl.nostræ,per rationes & leges allegatas per eam in l.sed & si prętorẽ.§.quoties.ĩ.eo.quæ rationes urgent. Ad dictum c.j.respõdeo,q̃ est casus ibi pro ista opin.Debes enim scire, q̃ minori nõ currit tẽpus petendæ restitutionis in integrũ. l.fi.C.de temp.in integ.restit. pe.sed ecclesia semper est minor,Ergò uidebatur q̃ nunquã curreret sibi quadriennĩũ, propter q̃ statutum fuit,q̃ ecclesię curreret quadriennium à die læsionis.c.j. de in integ.restit.in vj.& sic in tẽpore quadriennij tractat ut maior.Ideò insurgebat dubiũ, ut quando minus tempus datur ad petendũ restitutionem,ut puta,aduersus læsionẽ minoris temporis,an ecclesia similiter debeat habere minus tempus,sicut maior.Et respondetur ut in c.j.exẽ.de in integ.rest.lib.vj.non q̃ ecclesia semper habet quadriennium cõtinuum,siue aduersus tempus maius,siue minus.q.d.licet in alio maiore sic distinguatur,uo lumus illam distinctionem non habere locum in ecclesia. Ad aliud inconueniens quod datur,pone,q̃ quis est læsus in una die, ergo in una die habebit necesse petere restitutionem.Istud uidetur incõueniens. ℟. quòd debet proponere una die,subducto quodã modico tẽpore, ante quod datur ad præparandũ se,ut dixi s. circa prin.& subintelligi
13 tur,anteáue,sicut posteáue.†Quartò quæro,ad quid competat istud officiũ iudicis? ℟. hic in gl. circa lect.§.sunt opi. tam in prima q̃ in secũda magna gl.Nam quidam dicunt q̃ datur ut restituatur possessio.Quidam dicũt q̃ datur ad hoc ut tempus usucapionis subducatur de medio,ut s.uidistis,q̃ tangitur in l.qui proprio.§.itẽ quæritur.s.de proc. & Cyn.l.quod tẽpore.C.de rest.mi.in iiij.q.& Dy.& Iac.But. §.rursus.inst.de act.Tu dicas latius, & ad euidentiam præmitte,q̃ illud restaurat restitutio,q̃ abstulit læsio.l.quod si minor.§.restitutio. s.de min. Qñq̃ ergo propter absentiã, ætatem,uel aliam iustam causam quis lęditur, quia perdit possessionem tantũ,& tunc ad illud debet peti restitutio.l. ait prętor.§.item ei.ĩ.eo.& tunc non habebit aliud necesse probare,nisi propter absentiã se perdidisse possessionem, ut ibi.Qñq̃ quis priuatur dñio,uel actione sibi cõpetente, & tunc restituitur,ut illa prescriptio,uel aliud obstaculum de medio subducat̃,ut hic,& l.quo tẽpore.de restit.mil.sm opi.Io.& Bulg.Qñq̃ quis lęditur propter absentiã,uel aliã causam in possessione & proprietate,& tunc restituitur ad possessionem & proprietatem.Et ita potest intelligi alia opinio posita super hac l.Et ita intelligitur glos.d.l.qui prohprio.§.item quæritur.Quãdoq̃ quis lædit̃ur,quia non acquirit,& tunc restituitur ut acquirat,ita q̃ actio instituitur per prætorem,l.si quis stipulatus.s. eod. Et sic competit̃re
14 stitutio ad illud in quo lædit̃ur.Et ex his † habes qualiter libellus fiat,nam debet fieri ut ponantur causę explicitè.l. minor autem magistratus.s.de min.Nunc haberemus uidere de secũdo,s.de actione rescissoria,seu de iudicio rescissorio,quod per se esset una alia repetitio,de quo fortè dicã x.in l.nec non.§.exemplo.ĩ.eo.

ADDI

ADDITIO.

a *Simpliciter.Pro cõcord. aduerte,q̃ Bar.in hoc §.scilicet quòd simpliciter. uult,q̃ remedium rescindens,quod datur ad rescindendum obstaculũ prescriptionis,debeat peti de necessitate,antequã intentetur rescissoria,nec ante cõpetit rescissoria,Cont.tamẽ uoluisse allegatur in l. in honoratis.§.xiij cũ rescissa.ff.de act.& ob.Sed pro concordia in ueritate Bar.d.§.sed cũ re scissa.non tenet cont.indistinctè,sed distinguit,aut loquitur quando præscriptum fuit in actione reali,& tunc uera sit opi.communis, & quod dixit in hoc §.sed q̃ simpliciter.Et ratio est,quia dominus tunc perdidit omne ius suum,ergo non adest aliquod fundamentum, ubi radicetur iudiciũ: Aut loquimur in actiõe personali præscripta,quo casu remanet adhuc fundamentum, ex quo potest fundari iudicium. Ideò si potest agi sine illa rescissione,non contradicit.*

b *Tempus.l.quod tempore.C.de restit.milit.& ibi per Cy.& Bal.quæ probatio requiritur in primo iudicio,an sufficit summaria.*

c *Dicebant.Ca.l.diuortio.§.non solum.ff.sol.mat.*

d *Placet.Bar.l.Aemilius.s.de min.*

e *Scilicet.Bar.d.l.quod tempore.tenet opi.Bal.*

f *POMA.Primum.laf.§.rursus.j.col.Inst.de act.*

g *Requiratur.Ant.post Imo.c.quoniam.§.sint & alij.ut lit.non contest. & Bar.l.j.§.si.de ua.& extra.cog.Facit q̃ in inquisitione dicimus,an lis contestetur.Et uide etiam in d.l.diuus.& Bal.l.fi.C.de temp.in integ. resti.& q̃ no.in rub.de interro.act.Bal.l.j.ff.de iur.om.iud.& ibi per Cy. in ult.q.*

h *Lædereтur. Mod.post Bar.l.j.§.bidiuum.ĩ.quan.appel.sit.*

LEX XVII.

1 *Error iustus licet habeatur pro titulo,quo ad præscriptionem, non tamen quò ad excludendam petitionem hæreditatis.*

IVLIANVS.Miles absens restituitur aduersus possessorẽ hæreditatis,uel emptorẽ ab eo,si adeat,aliàs secus. Op.Miles est tutus iure cõmuni, quia perpetuo põt adire,usq̃ ad xxx.annos. l. licet.C.de iur.delib. ergo non est necessaria restitutio.Gl.legit duobus modis, primò q̃ hic miles fuit in institutus sub cõditione potestatiua, si aliquid fecerit intra certum tẽpus,q̃ d' quidẽ non fecit propter militiã,ideò adire non potest absq̃ restitutione, & ideò petit restitutionem.Vide gl.Mirandũ uidetur q̃ gl. dicit. Nã si debebat impleri conditio intra certũ tẽpus,& sic erat conditio potestatiua,si nõ stetit per eũ,habetur pro impleta, l. quæ sub conditione,§.quoties.ĩ. de constit.in stit.& l.iure ciuili.de cond.& demon.& sic non est opus restitutione.Sol. Dicit gl.q̃ si miles sciuisset se institutum sub dicta conditione,& potuisset eam implere,nõ tamẽ de facili propter impedimentũ militiæ.Igitur quia poterat,& nõ fecit, currit tẽpus,sed restituitur.l.j. C.de resti.mil.& ibi dixi uobis plenè Secũdo modo legitur,Dicit gl.posito q̃ posit adire de iure cõmuni,petit restitutionẽ nõ ut adeat,sed ut possit uendicare res usucaptas. Opp. q̃ hæc lex non procedat, quia petitio hæreditatis nõ datur cõtra titulo possidẽtẽ.l.regulariter.ĩ.de pet.hær.Iste ergo possessor aut non habebat titulũ,& nõ præscribit longo tempore. Aut habebat titulũ, & tunc non potest etiam conueniri de iure communi,petitione hæreditatis,absq̃ instantia militis,nec potest dicere, q̃ hic loquat̃ de prescriptione xxx.ann.seu longissimi temporis,secundũ gl.quia ista erat incognita secundũ ista tempora,q̃? no.Idẽ no.in l.qui occidit.ĩ.ad leg.Aqui. plenè di xi in l.in omnibus.ĩ. de act. & ob.Ad contrariũ respõdet gl. no.& intellige q̃ habebat iustã causam credendi se hæredem, & sic habetur pro titulo quo ad usucapionem & prę-
1 scriptionem.l. Celsus. de usuc. No. hic diligenter, † q̃ licet iustus error habeatur pro titulo,quo ad præscriptionẽ,uel usucapionẽ,non tamen habetur pro titulo, quò ad excludendam petitionem hæreditatis.Secundò opp.q̃ emptor non possit conueniri,quia est habiturus regressum contra possessorẽ.l.sed & si.§.item si rem.ĩ.de pet.hær.Sol.Intellige, quòd non erat habiturus regressum contra possessorem, uel possessor erat malæfidei.

1 *Doctor qui debet habere salarium annuum, si abest causa reip. nihilominus habet salarium.*

§.EVM quoq̃.Absens causa reip.restituitur,ut perinde percipiat cõmoda ac si præsens esset.Vel sic,Absens restituitur,ut capiat legatũ q̃? amisit,ꝑpter conditionis

Bar.super ff.uet.

defectũ. Quæro pro declaratione ad quid restituatur:Gl. dicit ut pecuniã capiat,nõ aũt ut restituat̃ actio,quia eã nõ amisit.Quidam alij moderni dicũt,q̃ restituatur actio,nõ enim est læsus in pecunia,sed in hoc quia deficit conditio, ideò restituitur ad hoc,ut habeatur pro impleta, & ex hoc cõpeteret actio. Quod ergo hic dicit̃, restituitur. intellige, ut legatũ capiat sibi relictũ,& sic cõpetit actio pro eo.Opp. si non steterit per eũ habetur perinde ac si esset in Italia,ergo de iure cõmuni potest petere legatũ. l.qui cõcubinam. §.uxori.ĩ. de leg.iij.& de cond.& demon.l.si quis ita. Gl.soluit cõcedendo ꝓriũ,q̃ hic restituit de iure cõi. Vel dic,q̃ ibi impediebat per aduersariũ uerè.Tu tamẽ dic,q̃ hic loquit̃ in casu in quo impediebat̃ esse in Italia,ideò non debebat habere legatum, quia alterius fauore erat hoc adiectum.l. Seio.in prin.ĩ.de ann.leg.& de cond.& demon.l. illis libertis.& C.de leg.l.j.ꝑpter priuilegiũ tamẽ militis restituit, ut
1 hic.†Vlt.ista lex facit pro doctoribus qui debebãt habere salariũ annuum,nam si absunt causa reipub.nihilominus debent habere salariũ.Ad idem l.si quis stipulatus.ĩ.eo.

LEX XVIII.

a SCIENDVM.a Restitutio ex hoc edicto non fit, ubi quis certat de lucro cum alterius iniuria, nec fit ex fictione postliminij,cùm postliminium non porrigatur ad ea quæ sunt facti, & cessat restitutio ubi æquitas cessat. h.d.cum duabus ll.seq. No. restitutionem non concedi, ut quis lucretur cum damno alterius.

ADDITIO.

a *Sciendum.Bal.l.pe.in fi.C.de repub.hær.*

LEX XIX.

DENIQVE. Summata est cum precedenti.No.q̃ fi-ne possessione non procedit præscriptio. Item no.q̃ possessio est facti. Item no. q̃ fictio postliminij non habet locum in his quæ sunt facti. Et sic nota, q̃ possessio non restituitur per postliminium.

LEX XX.

1 *Fictio cessat ubi cessat æquitas.*
2 *Possessio quando sit iuris,& quando sit facti.*
3 *Fictio uniuersaliter fingitur in his quæ sunt facti, raro uel nunquam in his quæ sunt iuris.*
4 *Fictio est triplex.*
5 *Postliminij fictio ut locum habeat,quid requiratur.*
6 *Postliminium habet duo capita.*

1 NEC VTILEM. No.† q̃ fictio & restitutio cessat ubi cessat æquitas. Item no. q̃ primus dominus non perdit dominium, nisi alteri acquiratur. *Dixi in l. si ego.s. de neg. gest. Cont.gl. quæ dicit dominium esse in pendenti,opp.ĩ. eo.l.ait prætor.§.item ei. Sol. ut ibi opp. de edic.l.ait prætor.§.hi planè qui.& ĩ. de usuc.l. si is qui pro emptore.& l.iusto.§.fin.Sol.dicit gl.hic per se possidebat,ibi loquitur de possessione quã cœptus habebat per subiectas personas.Opp.ĩ.de usucap.l.cœptam.Sol.regula est, q̃ præscriptio sine possessione non procedit. Fallit in aliquibus casibus, ut in l. rerũ mistura.§.Labeo.eo.tit. & Dy.c.sine possessione.exẽ.de reg.iur.lib.vj.Item opp. dicitur hic,q̃ possessio est facti. Cõt.imò iuris,l.peregre.in prin.de acq.pos.& l. possessor.eo.ti.& no.in l.j.in prin.eo.ti.ubi diffinitur,q̃ possessio est ius insistendi.&c.Sol.Cõcedo,† q̃ possessio est iuris, tamẽ qñq̃ habet in se multũ facti & parum iuris,qñq̃ multum iuris & parum facti,aliqñ multum iuris & multũ facti. Gl.hic tangit,& in l.j.C.de acq.pos.q̃ examinare est longũ. Dico plenè in l.si is qui pro emptore.ĩ. de usuc.Opp.hic, fictio postliminij nõ habet locum in his quæ sunt facti & gl. no.generaliter nõ fingi circa facta.Ecõtrà,ut plutimum fingitur circa facta,Nam fingitur natus ille qui nõ est natus. l.qui in utero.s.de sta.ho.Fingitur retro fuisse quis in ciuitate.l.retro.de capti.Et esse in ciuitate, est facti. Fingitur tiuere qui est mortuus.l.bello.de excus.tu.& tamen est facti. Fingitur mortuus ille qui uiuit ingrediens monasterium, damnatus,deportatus,& similes.l.Deo nobis. C. de epis.& cle.l.

Acquiratur. Dominium si inutiliter trãslatum sit, non amittitur: l.v. §.ij.ubi Bar.ff. de donat.inter uir.& idem,ĩ. hoc tit.l.nõ solum. I.Cõ.B.

cle.l.si necẽ.§.si deportatus.de bo.lib.Fingitur pecunia numerata,& â me ad te profecta.l.singularia.ĩ.si cer.pet.Fingitur facta traditio rei,ut habuistis in l.solutum.§.solutam.ĩ. de pig.act.& in omnibus cõsimilibus casibus. Et istud est
3 uerũ.Et ideo dico† cp fictio uniuersaliter fingitur super his quæ sunt facti.Raro uel nunquã super his quæ sunt iuris, ubi potest inducere secundũ ueritatẽ, & ideò in omnibus nõ est fictio.Exemplũ in auth.sed episcopalis. C. de epis. & cle.Itẽ exemplũ in his qui infamãtur ipso facto.l.j.de his q̃ no.infa.Cũ enim potest facere secundũ ueritatẽ, non facit secundũ fictionẽ.l.quia ratio.de cond.inst.Modò ad ꝓpo-
4 situ pro intellectu huius l. & ad euidentiã rei scias † cp triplex est fictio,Sicut eñ naturaliter aut aliqua res quæ non est,in esse ꝓducitur,aut producta destruitur, aut uno modo producta trãsfertur in aliũ, ita per fictionẽ. Quædã est ergo fictio inductiua,ut qñ fingitur esse qd' nõ est. Quædã est fictio priuatiua,ut quãdo fingit nõ esse, quod est. Quędã est fictio trãslatiua,ut quãdo id qd' est uno modo,fingitur esse alio modo. Et ista tertia pertinet ad legẽ nostrã, & est nostra materia, cũ fictio post liminij fingit eũ qui reuertitur hodie, retro fuisse in ciuitate,l. retro. & l.post liminiũ.
5 in prin.ĩ.de cap.† In hac fictione sciendũ est,cp ad hoc ut locũ habeat,requiritur primò,cp subsit æquitas.d.l. postliminiũ.qua cessante,cessat fictio,ut hic.Itẽ requiruntur extrema habilia,habet enim hæc fictio duo extrema,extremum â quo,& extremum ad qd'. Et si aliquod istorũ extremorũ esset inhabile, cessaret fictio.Exemplũ,ratihabitio retro trahitur.Sed si hodie cũm ratũ habeo,nõ posset negotiũ fieri, ratihabitio non traheretur retro,quia est defectus extremi â quo.l.bonorũ.ĩ.rẽ ra.ha. Similiter legatarius fingitur dominus retro à die mortis testatoris.Sed quid si hodie cedẽ te die legati,res est peremptaꝛ Certè non potest fingi retro, quia est inhabile extremũ â quo,l.huic scripturæ.ĩ.ad l.Aquil.facit.ĩ.de uer.ob. l. eũ qui.in fi. & l.quoties.de nouat. Itẽ uides,cp donatio facta à uiro uxori, cõfirmatur morte & retrotrahit, l.donationes. C.de don.inter ui.& ux.qd' intelligit quãtũ ad fructꝰ,nõ quantũ ad dñiũ qa dñium non potest quæri uxori cõstante matrimonio , quo tẽpore fuit facta donatio,ergo nõ põt fingi retro quæsitũ,quia est defectus extremi,ad quod.l.ij.C.de inof.do.licet quædam gl. dicãt cõt.Itẽ aliud exemplũ, ş.eo.l.ab hostibus.§.j. nã natꝰ apud hostes si reuertitur,nõ habet iura postliminij simpliciter.Ratio quia ibi deficit extremũ ad quod,nunquam e-
6 nim fuit captus.† Secundò sciendũ est, cp postliminiũ habet duo capita.Vnũ secũdum ueritatem , quia eo ipso qd' captus reuertitur,recuperat fm ueritatẽ omnia sua.* Secundum est fm fictionẽ,quia fingitur retro fuisse in ciuitate,* l.retro.& l.postliminij.ĩ.de cap. Tertiò est sciendũ, cp possessio habet plurimũ facti, quã quis habet per se,& eã non recuperat statim cũ est reuersus, nisi eam apprehẽdat.l.cũ hæredes. ĩ. de acq. pos.Quia ergo statim non recuperat cum reuertitur,apparet cp nõ potest fingi retro possedisse,qa est inhabile extremũ à quo. Et hoc est qd' uoluit dicere ista gl.cũ ea quę sunt facti, nõ recuperant eo reuertẽte postliminio, ergo nõ fingitur retro possedisse, & usucepisse.Exemplũ in possessione quam retinemus per filiũ uel seruũ , in causa peculiari , illa eo ipso quod reuertitur,etiam ignoranti acquiritur sibi meritò fingit retro usucepisse, quia est habilitas extremorũ.Et hoc est quod glo. ibi dixit in sol.cont.ibi, per subiectas personas.Et ista est ratio eorũ quę habuistis no.ş. eo.l.ab hostibus.§.j.de eo qui nascitur,si non reuertitur,cũ prius quàm reuertatur,nõ potest fingi legitimus,quia deficit extremum à quo.De habilitate extremorũ tangit Cy. C.de sen.pas.l.fi.Et hãc materiam plenissimè declaraui in l.si is qui pro emptore.ĩ.de usuc.

* Sua.§.si ab hostib.Inst. quib. mo.ius pa.po. sol.I.Con.B.

* Ciuitate.Cauẽ dum tamẽ est, ne ineius odiũ, hanc fictionẽ trahamꝰ: l.nulla. ff. de legib. Quò fit, ut si res sua interim usucapta fuerit, eo reuerso restituatur : l. ab hostib. iij. C.de pacti.reuer. I. Cõ. B.

LEX XXI.

1 *Episcopi stante constitutione quòd qui non soluerit legata intra tres menses sit excommunicatus,si agatur contra filium cp non soluit legata,& producatur testamentum,ex hoc non probatur excommunicatio,sed debet ꝓbari ipsum non soluisse.*

2 *Contumax uerus ad hoc ut quis dicatur, & posit perueniri ad secundũ decretum,debent requiri amici.*

a ITEM Ait prætor. a Hic incipit Iurisc.examinare secundum caput edicti, & breuiter hoc intendit. Quod quis acquisiuit propter suam absentiam,cùm nõ esset defensus, in integ.restituitur.Itẽ qui dicit aliquẽ non defensum, debet probare.Ponit primò uerba materialiter. Venio ad
1 §.hæc autem.Dicit † cõstitutio episcopi, cp qui non soluerit legata intra tres mẽses,sit ipso facto excõmunicatus.Ago, quia non soluisti legata patris tui, & produco testamentũ.Quęritur utrũ sit probata excõmunicatio Certè nõ,qa debeo probare te non soluisse.Inn.ext.de cẽsi.c.super Cy.l. ij.C.de iur. emph. l. hoc iure.ĩ. de uer.ob. & ibi examinaui
2 plene.† Vlt.no.per hanc l.& glo.quæ est in l.hæc aũt.ĩ.qui. ex cau.in pos.ea. cp ad hoc ut quis sit uerè cõtumax, ut possit perueniri ad ij. decretum debent requiriri amici, quod examinat Cy.l.cũ proponas.C.de bo.aut.iud.pos.Ego plenè in l.si finita.§.Iul.ĩ.de dam.infe.

ADDITIO.

a *Barb.Prætor.l.iij.§.pe.ĩ.iud.fol.Bal.rub.de Suc.edic.*

LEX XXII.

1 *Citandi amicos ad defensionem alicuius practica.*

2 *Negatiua ubi est causa intentionis alicuius qui dicit,debet probare.*

3 *Furiosis datur restitutio,& etiam aduersus eos.*

1 ERGO.† No.istã l.ex qua colligit practica, cp fiat præconiũ,cp quicũcp uult defendere talẽ,cõpareat.No.p
2 gl.in l.hæc aũt.quib.ex cau.in pos.ea.† Itẽ no. casum, cp ubicunq; negatiua est causa intentionis alicuius, illeq; dicit,debet probare.No.hic pro restitutione contra absentẽ,qui non defendebatur.Et sic uidetur casus ad q.de constitutione episcopi,de qua dixi in l.ꝑx. §. hæc autem.Item
3 no.† cp furiosis & aduersus eos datur restitutio, sicut cõcidit absentibꝰ & ş absentes.ĩ.de fideiuſ.l.Marcellꝰ.& ibi no.

LEX XXIII.

AIT PRAETOR.Contra præsentem, qui ex causa secum agendi potestatem non facit,in integrum restitutio conceditur.

1 *Vsusfructus ius quasi posidetur respectu domini, non quò ad extraneum.*

§.IS AVTEM. Captus ab hostibus nõ potest usu capere,& reuersus ad hoc non restituetur, sed restituetur ut fructus recuperet. Opp. cp possessio non recuperet captiuo redeunte.ş. eo. l. denicp. & l.cum hæredes. de acq. pos.Sol.nõ recuperatur ipso iure, uirtute postliminij, nec fingitur retro possedisse,sed per restitutionem in integrũ eã recuperat,ut hic.Opp.dicitur hic, uel ususfructus,quasi possessionẽ,&c.Cõt.usufructuarius possidet rẽ uerè & naturaliter.ĩ.de acq.pos.Malè ergo dicit hic, quasi possessionẽ.ꝛ. in usufructuario debetis cõsiderare duo, Primò fm ipsum,& illũ possidet uerè & naturaliter,ut in cõt.Item debemus considerare ius usufructus,& istud ius quasi possidetur ciuiliter. Nã possessio uera in eo nõ cadit, cũ sit quid incorporale.l.seruus.§.incorporales.ĩ.de acq. rer. do. uide
1 glos.Videtur ergo† uelle gl. cp ius ususfructus quasi possideatur.Idẽ no.in l.si plures.§.deiectũ.ĩ.de ui & ui ar.& in de l.naturaliter.in prin.uti pos. l. ult.In cont.sicut est separata, causa possessionis & dominij.l.naturaliter.§.nihil cõmune.de acq.pos.ita causa usus fructus & possessionis,ut ĩ. acq.pos.l.permisceri.Sed constat,cp quis non dicitur quasi possidere ius dominij.d.§.nihil commune.ergo nec ius ususfructus.ꝛ. debitis scire,cp in incorporalibus nihil est aliud possessio,quam aduersarij patientia.l.quoties.ĩ. de seruit.& ideò ad habendã quasi possessionem requiritur cp dominus sciat quem uti.l.ij.C.de serui.Dico ergo cp quantùm ad extraneum, non potest dici quasi iuris, quia eius patientia non tribuit mihi quasi possessionem,sed separata est

ta est huiusmodi possessionis & ususfructus causa, si ẽ possessor.d.l. permisceri. Sed respectu dominij potest dici qua si possessio iuris.Ita debet intelligi hic. Facit quod habuistis in l.arboribus.§.ususfructuarius.& §.seq.ĩ.de ususf.

1 *Ratio quare captiui usucapiunt per subiectas personas.*

2 *Captiui quare præscribunt contra actionem,non autem fundum.*

3 *Reg.Possessor.de reg.iur.lib.sexto. non habet locum in præscriptione debitoris contra debitorem.*

§.HI PLANE.Captiui per subiectas personas possunt præscribere,& ab actionibus competentibus liberari,
1 & eo casu contra ipsos restitutio conceditur. † Quæro quæ est ratio,cp usucapiũt per subiectas personas, & nõ ꝑ se.Dixi in l.denicp.ş.eo. quia statim eo reuerso recuperat illã possessionẽ absq; alia eius sentẽtia , & sic reperiũtur ex-
2 trema habilia.† Quæro,quæ sit ratio, cp præscribũt contra actionẽ,nõ autẽ fundũ.Ratio est,ista fundi præscriptio cautur à possessione præscribẽtis, sine qua nõ procedit.l. sine possessione.ĩ.de usuc.sed captiuꝰ nõ possidet, ergo &c. Actioni uerò non præscribitur ex possessione debitoris, sed solũ ex cursu temporis,& negligẽtia nõ petẽtis, qd' cur
3 rit illo existẽte in captiuitate,sicut si essent in ciuitate† Et ꝑ
a hoc dico a cp reg.possessor.ext.de reg.iur.lib.vj. nõ habet locũ in præscriptione debitoris cõtra creditorẽ,quia ista præscriptio nõ procedit ex possessione,sed ex negligẽtia actoris.l.sequit.§.ii uiam.ĩ.de usuc.& ibi plenè dixi , in uers. quædam est præscriptio.

ADDITIO.

a *Barb.Dico.Et m.dè.uide Ant.c.fi.de præsc. Anc.c.ij.de re iu.Ang.l. j. C.de iud.in rep.Bal.auth. ad hoc.C. de usfi.& l.omnes.de iust.& iur.in q.statuto cauetur.*

2 *Dilatio propter absentiam aduocati.*

§.DEINDE. Hic incipit exponere illa uerba secumãe. &c.h.d.Qui nõ patitur secũ litem cõtestari,ex causa iusta uel iniusta,contra eũ restitutio cõceditur,si quid ex hoc quæsierit. Opp. dicitur hic, secumũe agẽdi potestatẽ nõ faceret. Cõt. quia sola citatione perpetuatur actio, l.sicut &. l.cũ notissimi.de præscr.xxx.ann.ergo nõ est necessaria restitutio.Dicũt quidã,cp hic non fuit cõuentus per executorẽ.Alij dicũt , cp illa lex intelligit solũ in actione in rẽ. Tu potes dicere cp in præscriptionibus quæ currebãt ex sola negligẽtia nõ petẽtis,hodie sit immutatũ per d.l.sicut dixi in l.ult.& ibi no.ş.de eo per quẽ fact.erit.Op.cp tale damnũ restituat per officiũ iudicis cõtra cõtumaces.l.nõ ignoret.C.de fruct.& lit.expẽs.& auth.de exhib.reis. §. si uerò semel.uers.igitur ne.in fi.Glo.respon.cp ibi loquitur de damno rei,non actoris.Vel aliter plenius subuenitur,per in integ.restit.quam illud per officiũ iudicis, ergo illud officiũ non tollit restitutionẽ,ut no.ş.de min.l.Aemilius.Opp. de iud.l.ij.§.in omnibus.Sol.Intelligitur illa secundũ istã.Procedo in gl.quæ incipit, & sic non potest fieri talis amissio,
1 &c.Iac.de Aret.† allegat istã l.cũ hac gl.cp ad hoc ut fiat uẽditio,est necesse cp quis latitet tẽpore primi & secũdi decreti.Si enim nõ latitat in primo decreto,nõ potest fieri remissio,ex qua ꝓcedit uẽditio,ut hic in gl.Ita dicit ipse in l.Fulcinius.in prin.ex quib.caus.in pos. ea. & ego in l.si finita.§.
2 Iul.ĩ.de dam.infec.Itẽ no.ex hac l.& glo.cp † petitur dilatio
a propter aduocatos.a Hoc intellige quando aduocatus est longo tempore absuturus,l. si longius.in prin.ĩ.de iud. & declara istud ut no.per gl.& Inn.ext.ut lit. contest. c.j. & de dila. c.ij. & Spec. de dila.uers. circa aduocatos.& Cy.C.de dil.l.j.

ADDITIO.

a *Aduocatos.Inn.c.pastoralis de o ff.deleg.quando impeditur notarius deputatus ad scribendum acta iudicij,& sequuntur doc.l. si longius. in prin. ĩ. de iud.& Bar.l.quædam.§.nihil.de eden. & ibi dixi,& ad Bar. hic, adde per eundem in l.sed si unius.§.fi.de iniu. & in d.l. si longius.& in l.fin.ff. de ua.mun.*

LEX XXVI.

a SED ET Si.a Op.glo.in auth.de spõ.Iar.§.hoc quoq;. Dic,ibi loquitur de tempore instantiæ,hic de tempore *Bar.super ff.uet.* actionis.Alij dicunt quod ibi restituitur,sicut hic.

ADDITIO.

a *POMA.Sed et si.Limitat Alex.l.j.§.fin.ff.si quis ius dic.& l.j.§.in operis. ij.no.de oper.no.nun.*

§.ADVERSVS.Contra absentem ex causa necessaria conceditur restitutio , ipse uerò non restituitur, nisi cũ procuratorem mittere nõ potuit,uel misit,& mortuus est.l.fi.ş.de in integ.restit.

§.HAEC Clausula.Contra eum qui non potest uocari in ius,conceditur restitutio.

1 *Sententia lata per sordes,uel gratiam uidet,sed contra eum datur restitutio,secus si per pecuniam,quia est nulla ipso iure.*

2 *Bannitus de communi non auditur.Idem si sit excommunicatus per contumaciam.*

a §.AIT Prætor.a Ri per negligentiam uel per dolum iudicis pereat ius agendi,restituit.secus si culpa actoris.
1 † No.uers.item per magistratum,cp quandocunq; per sordes,uel per gratiam sententia esset lata, potest restitui in integrum.l.seruo inuito.§.cùm prætor. ad Treb.Sed si ꝑ pecuniam, esset ipso iure nulla.l.uenales. C. quando pro-
2 uoc.non est necesse.† No. ex uers. sed & si dum. casum quo
b ex bannitus b de iure communi non debet audiri, & eodẽ modo excommunicatus per contumaciam.

ADDITIO.

a *Prætor.Bal.l.fi.§.j.in prin.C.de bo. quæ lib. dixi post Bar.l.j.ff.si quis ius dic.non obtem.doc.c.ad abolendam.de hæret.*

b *Bar.Exbannitus.Bar.c.j.de mu.pe.ubi dicit,si actor non uult respõdere in re conuentione, q, potest iudex denegare sibi audientiam,et mandare aliis iudicibus quòd eum non audiant.*

§.SI FERIAE.Propter ferias repentinas, si aliquis lædatur,datur restitutio,secus si propter ferias solemnes.

a §.QVOTIES.a Vsucapione rescissa tempus absentiæ tantùm restituitur. Gl. examinat unã q. quam dixi in §.sed quod simpliciter. No: hic causas absentiarũ ; qd' dic plenè ut dixi in l.fi.ş.de in integ.restit.

ADDITIO.

a *Quoties.Limitat Bar.& doc.l.si ita stipulatus essem.de uer.ob.in fi. & ibi Alex.col.j.ult.no.*

§.ITEM Inquit.Hic Iurisc. exponit ultimam partem edicti.Materiam huius §. habes plenè per Cy. l. quod tempore.de restit. milit. & de integ.restit.l.fin. & ex quibus caus.maio.l.fi.& Dy.& alios Insti.de act.§.rursus. & pẽ Can.ext.de in integ.restit.c.j.& ĩ.eo.l.nec non.§.si quis sæpius.cuius materia est eadem cum illa quam modò uides.

LEX XXVIII.

NEC NON ET SI QVIS.

ADDITIO.

a *POMA.Nec reprobat.Alex.l.cùm filiusfa.§.in hac.ult.uers.ĩ.de uerb. ob.*

§.QVOTIES.De hoc uidistis in l.mutuus.ş.de procur.

1 *Restitutio quando petitur ad tempus tantùm , tunc datur tantum temporis ad petendam restitutionem , quantum est illud in quo quis fuit læsus ; & non ultra.*

2 *Læsus in maiori tempore anni restituitur ad totum annum.*

§.SI QVIS Sæpius.Iste §. fm gl.legitur ; ita quod totum tẽpus restituatur ei.Secundũ Iac. de Aret.legitur, cp principium loquatur de tẽpore intra quod restitutio petitur,& ista lectura est multùm clara,& ideò primò secundum eam pono casum,& breuiter hoc dicit. Tempus ad petendam restitutionem incipit currere ex nouissimo reditu.Item plurium absentiarum tempora iunguntur, ut simul restituantur.hoc dicit secundum Iac.de Aret. secundũ hoc debet exponi,dum dicit, annum damnus ad restitutionem.id est,annum restituimus. Anteqùam ueniã ad
a lect.gl.dico cp totus §.potest intelligi in tempore a intra qd'
1 petitur restitutio Ad euidentiam scias , † cp quando restitutio petitur ad tempus tantùm,tunc tantùm tempus ha-

bet quis ad petendū restitutionē, quantū est illud in quo fuit læsus,& nō ultra.l.diuus.ſ.de in integ.restit. & de min.
2 l.interdū.& ibi no.tetigi in l.ab hostibus †.ſ.sed quod simpliciter.ſ.eo.nunc ad propositū in prima parte ſ. mutatur casus,in secunda mutatur, ut loquatur de tempore, intra quod restitutio petitur,& clarior est casus.Sed secundū gl. totus iste ſ. loquitur in tempore, ad quod restitutio petit. Secunda diuiditur,quia primò loquitur in genere.Secundò circa prædicta mouet unū dubiū,ex quo apparet exemplum dicti generalis, Secunda ibi, sed si omnes. In prima particula dicit glo. ꝙ potest intelligi duobus modis, primos duos modos reprobat.Venio ad tertiū, & potest legi duobus modis, primò in læso perfectè in prima absentia. Secūdò in læso per secundā absentiam nō perfectè læso ex prima.Ad euidentiā scias fm ij. opin.ꝙ si aliquis est læsus in tempore,& post læsionē fuit præsens & negligēs,tantū si bi minus restituitur de tēpore,quantū negligentia fluxit,l. ab hostibus.ſ.sed qd' simpliciter.ſ. eo. fm lecturam gl.Pone ergo casum sic,Possedisti rē meā duobus annis me absente,posteà tertio anno me absente, & sic in prima absentia fuit perfecta tua usucapio,& ego læsus domū fui reuersus,& steti per sex menses, in quibus fui negligens, posteà fui absens per alios sex mēses,& redij. Certè ab ultima die istius reditus fiet dinumeratio tēporis, qd' debet mihi restitui,scilicet ut tantūm sex menses mihi restituant,& illi ꝙ concurrerunt in negligentia subducantur.hoc dicit,prout loquitur in læso perfectè in prima absentia.Secūdo mō legitur in læso per secundā absentiam,& gl. ponit casum clarè,quælibet lectura potest esse bona.Ad primam partē op. l.ab hostibus ſ.sed quod simpliciter.ſ.eo.Sol. legendo ꝓut dixi,non ob.Opp.ad ij.partem,& uidetur ꝙ nunquam restituatur annus integer,si in anno fuit læsio,nam quādo fui reuersus, est impossibile ꝙ non cucurrerit aliquod tēpus in præsentia,quod debebat subduci.ut ſ.dixi,in prin. huius ſ.Gl.soluit,dic ut in ea.Secundò opp.gl.ꝙ impossibile sit,ꝙ aliquod tempus subducatur occasione negligētię,Nam modicū tempus post reuersionē habetur loco absentiæ,d.ſ.qd' simpliciter. ergo post illud modicū tempus erit aliud modicū tēpꝰ loco absētiæ, & iterū aliud modicū tēpꝰ post illud, & sic itur in infinitū,& nūquā erit negligēs. Sol.gl.ꝙ modicum tempus primū habetur loco absentiæ, ut in illo non dicatur negligens,nō ut post illud sibi detur aliud modicū tempus,quia cessat ratio.Potuit enim in primo tempore sarcinulas componere,aduocatū querere, &
3 similia facere. † Quærit gl. quid si aliquis læsus est maiori tempore anni.Certè totū restituetur.ut hic secundū unam lect.gl.Vlt.gl. super uer.& puto, dicit ꝙ Bul.ex hoc ſ. fundabat duas opi.suas,ut in gl. quas examinauimus in d.l. ab hostibus.ſ.sed quod simpliciter.ſ.eo.

ADDITIO.

a *Tempore.Gl.& Bar.l.tempore.C.de rest.milit.*

¶ SI CVM In prouincia. Qui est in loco ubi potest cō uenīri præsens esse uidetur,nisi habeat exceptionē fori.Vel sic,Qui est cōmuni patria,præsens esse uidetur. No.ꝙ non potest imputari actori,si non citauit reum, quē sciebat habere exceptionem fori,posito quòd ipso iure cō uenīri posset.

¶ EXEMPLO.Debes scire ad euidentiā, ꝙ illi ꝑ quem est præscriptū propter absentiā,nō cōpetit actio,nisi restitutione præhabita,& illa actio restituta , uocat' rescissoria.l.fi.C.eo.& ꝑ.px.ſ.& inſt. de act.ſ.rursus.& l. ab hostibus.C.de cap. Et durat anno.l.in honorarijs. uersi.sed cū rescissa.ꝑ. de act.& ob.Dicit ergo Iurisconſ.hic,sicut actio rescissoria non potest intentari , nisi restitutione prǽhabita, ita nec exceptio potest obijci ab eo cōtra quem est præscriptū,nisi primò redierit,& conueniatur à præscribente. h.d. & fortis est ſ. iste. & istum ſ. examinaui plenè in l. nam posteà.ſ.si minor. ꝑ. de iureiur. & est tex. qui hoc declarat in l. exceptiones.in fi. de exce.

ſ.IN ACTIONE.In actione rescissoria ueniunt fructus.

LEX XXX.

CVM MILES. Restitutio ex hoc edicto datur cōtra hæredem,sicut contra defunctū.No.tex.ibi, coniunctim,&c.Op.ꝙ possessio ad hæredē nō transeat, nisi apprehendat'.l.cū hærcdes.ꝑ. de acq.pos.& non continuat', nisi acquiratur.Sol.Quidā dicūt,hic loqui de hærede suo. Nō est uerū.Tu dic, ꝙ possessio nunc̄ cōtinuat' ipso iure,
1 ut in cōt.& quod hic dicit' uerū est, † quò ad usucapionē, quia continuatur & perficitur hæreditate iacente.h.d.

a ¶ SI IS Qui.[a] post cōpletā usucapionem , & etiā post rem alienatam cōceditur restitutio. Quærit gl. aduersus quē fiat restitutio:Dicit gl.aduersus utrūc̄. ar.l.in causæ.ſ.interdum.ſ.tit.ij.Sed qñ restituitur aduersus unū, debet citari alius,aliàs non faceret tibi præiudicium.

ADDITIO.

a *Qui.Bar.l.decem.de uer.ob.& Bal.l.j.C.de repu.quæ fiunt in iudicio. & Bar.l.cùm filius.in prin.de uer.ob.et in l.prævaricatoribus.de prævarica. & Bar.& Bal.l.in causæ.la.j.ſ.interdū.de min.*

¶ ITEM EX Reliquis.Glo.legit duobus modis, primò quādo præsens restituitur cōtra absentem,& istud gl.reprobat, quia non bene adaptatur exemplo posito in tex.Secūdò quando absens restituitur cōtra præsentē,& ista pōt esse uera.Pone ergo exemplū ut in gl.Opp. ꝙ præsens restituitur cōtra absentē.ſ.e.l.ait prætor. in fi.Sol. contra cursus tēporis,ut puta,quia periret actio,bene restituitur præsens cōtra absentem. Itē si periret instantia iudicij,fm ea quæ no.in l.arbitrio.ſ. dolo. ſ.de dolo,aliàs præsens non restituit' cōtra absentem,sed absens cōtra præsentem sic,ut hic colligitur fm diuersas lec.Itē aduerte, quia illud qd' dicitur hic in reliquis causis , nō est ita generaliter intelligēdū,ut solū aduersus cursum tēporis,uel aduersus aliū actū ubi interuenit consensus alterius partis, tunc nō competeret restitutio ex hoc edicto,sed fieret restitutio per actionem de dolo,uel simílem,ut ſ.de dolo.l.j. ſ. idē Pom. in gl.super uerb.nisi in amittenda.Sed si actio de dolo, uel similis cessaret, & æquitas suaderet,recurrat' ad restitutionem ex clausula generali.l.sed & si per prætorem.in fi.ſ.eo. facit ꝑ.de confes.l.pe.

LEX XXXI.

SI IS. Ista lex legitur in gl.duobus modis, uno modo magis notabili,Possessionis apprehensio habet uim contestationis & actionem perpetuat.Op. rescissoria non competit,nisi restitutione impetrata, l. necnon. ſ.exēplo.ſ.eo.ergo hic nullo modo actio competit.Sol. intelligas hic restitutionē impetratā.Sed op.impetratarestitutione,nō ē ꝑpetuata actio rescissoria. l. in honorarijs.uersi.sed cū rescissa.ꝑ. de act.& ob.& l.nā posteà.ſ.si minor.ꝑ.de iureiur.Sol.dicas,ꝙ hic fuit actū rescissoria & ꝙuentum ad sententiam.Ista lec.dubium non habet,& ideo continet diuisionem.Vnde dicit gl.ꝙ apprehēsio possessionis habet uim litis contestationis,ut.C. de præscr. xxx.ann.l.cū notissimi.ſ.imo.facit.l.amplius non peti.in fi.rem ra.ha. ubi solutio uel repetitio solutionis habet uim litis conte.

LEX XXXII.

ABESSE.Reipu.causa abesse quis dicitur, ab ea die qua quis urbem egredictur, usc̄ quo reuertat' ob publicam utilitatem, non causa proprij commodi.h.d.cum ij.seq.

LEX XXXIIII.

MILES.Facit ad q.quā ponit Cy.in l.j.C.de iu. & fac.
1 ig.No.† nunquid milites nostri temporis gaudeāt priuilegio antiquorum militum:Et uidetur quòd non,dic ut ibi.

LEX XXXVIII.

SI QVI.Qui accepit uel gerit officium contra ius officialium,priuilegio non gaudebit.

1 *Ambasiatoribus infirmatis debetur salarium,quò ad redire possint.*

¶ Tandiu.Durāte officio dicit' ꝙs abesse cā reip.& eo finito quo ad redire poterit,fm qualitatē ꝓsonæ.h.d.No.
1 ar.pro ambasiatorib.†utsi infirmantur in ambasiata, debet eis solui quo ad redire possint,quod tenemēti,quia sæpissimè occurrit.

LEX

LEX XXXIX.

1 *Præsens contra absentem quomodo & quando restituatur.*
2 *Statuto stante ꝙ si debitum non fuerit petitum,& executio facta intra decē annos,creditor non audiatur : si creditor fuit missus in possessionem ex primo decreto,an sit interrupta præscriptio.*
3 *Factum esse aliquid quando dicatur.*

IS QVI Reipub. Ista lex legitur duobus modis principaliter,primò qñ absens, qui dimisit procuratorē, & habuit sententiā contrariā, petit se restitui contra præsentē.Et istud prosequitur glos. usc̄ ibi, uel non auditur. gl.super uer. non auditur,&c.Ibi ponit gl. ij. lec. scilicet qñ præsens petit se restitui contra absentem.Et dicitur hic ꝙ si absens dimisit,procuratorē, per quē defendatur, ꝙ præsens nō audieturergo à contrario sensu,si procurator nō dimisit, audietur præsens cōtra absentē.Et ad istum sensum ꝑrium uadunt omnes op.factæ in gl. Vel possumus dicere, ꝙ istæ opiniones respiciūt totā materiā potius quàm legē. Hoc præmisso pone casum secundum ueram lect. Absens causa Reipu.legitimè defensus non restituitur.* Op.l.sed & si per prætorē.ſ.fi.ſ. eo. Sol. glo.multis modis , finaliter tene ultimā sol. Dic de hoc plenè.l.fin.ſ.de in integ.restit. Venio ad secundā lect. fm quā hoc intēdit, Si absens procuratorē dimisit,non restituit',qa habuit quē cōueniret.Innuit à cōtrario, ꝙ si procuratorē nō dimisisset,audietur. Hoc dictū est quasi ꝑ totū tit.specialiter,ſ.eo.tit.l.itē ait.Op.quia ctiā si non dimisit procuratorē, nō potest restitui præsens contra absentem.

* *Restituitur. Imò tamen si legitimè defensus , absens cā Reip.ad appellandum restituitur.l.fin. ff. de in integ.rest.*

Nam potuit interrumpere præscriptionē per solā citationem,uel per denūciationē factam corā præside, episcopo, uel ad domū.l.ut perfectius.C.de anna. excep. Si igitur de
4 de iure communi potest esse cautū,imputetur sibi si nō fe-
1 cit,nec concedet' restitutio. Glo.soluit duob.mod. † Primò debes scire,ꝙ eo solo casu præsenti cōtra absentē denegatur restitutio,quādo absens plenè contra præsentē defenditur,cū satisdatione iudicatū solui,ita ꝙ actor potest peruenire ad suū.l.itē ait prętor.in fi.ſ.eo.Quādo uerò pōt solā actionē perpetuare,uel usucapionē,uel præscriptionē interrumpere,hoc actori imputari non potest.Ista prima sol. est uera,ut dicā ꝑ.Alij dicūt,ꝙ lex cōtraria loquitur in quibusdam casibus specialibus,& in illis corrigitur ista materia.Ego bene fateor,ꝙ illa lex loquit' in certis casibus specialibus,nō tñ hæc materia corrigitur, ut statim dicā. Item op.ꝙ cōtra absentē pōt qs agere,& mitti in poss. ex primo decreto.Itē pōt ēt fieri uēditio ex secūdo decreto,quādo latitat,ergo præsenti cōtra absentē potest esse plenè cōsultū, Nō ergo æquitas cōcedendæ restitutionis.Sol.Dicit gl. qñ petebatur res certa rei uēdicatione,nō potest petitor ꝓnūciari dñs,sed potest effici possessor tantū,& hoc post annū.
a l.si quis emptionis.ſ.sed & si quis.C. de præsc.xxx. ann.[a] Si uerò agebat' ꝓsonali,nō poterat fieri uēditio,nisi ꝑ latitatē sed solū missi ꝙ quā missionē nō interrūpitur præscriptio. l.iij.in fin.ꝑ.de acq.pos.Innuit ergo gl.ꝙ eo casu quo latitaret,quia præsenti ꝑ absentē potest esse plenè consultū,esset ꝙ sibi imputet',& denegat' restitutio , nisi fortè diceremus ꝙ nō erant bona quæ possideri possint. l. ait prætor.ſ.fi.ſ. eo.Videte[d] dñi,certè ,ꝑ solutione huius cōtrarij,& præcedētiū do uobis unā regulā talē,ꝙ solū unū remediū impedit restitutionē in integ.quæ cōceditur præsenti ꝑ absentē, scilicet,si absens plenè defendat'.Alia aūt remedia, quæ cōpetunt præsenti ꝑ absentē,,ꝑpter eius cōtumaciā, ut puta, remediū citationis,uel denuntiationis,fm l.ut perfectius. & fim.uel remediū missionis , uel uēditionis primi & secūdi decreti,ista nō impediūt hāc restitutionē.Hoc,ꝓbatur ꝑ ra
b tionē,[b] quia nō potest absens obijcere præsenti istā culpā, ex qua ipse lucrū sentit,& ista culpa causat' ex contumacia sua,l.uendicantē.cū l.seq.ꝑ. de euic.l.itē ait prætor.ſ.hæc autē.ibi,eo potius.ſ.eo.Itē no.† ad q.[c] statuto Assisij cauetur,
c ꝙ si debitū steterit per annos x. non posit peti , nisi fuerit petitum,& executio facta,contingit ꝙ intra decennium fuit

petitum debitum,& ꝙuentum ad missionem ex primo decreto, quæritur utrū sit interrupta præscriptio.ista uidetur ueritas,quādoc̄ missio in possessionē ex primo decreto fit cōtra aliquē,ꝙ nō defenditur,& tūc pōt dici, quod uideatur petitū ꝑ li.conte.nec quod uideatur executio facta, qd' apparet, quia ꝑ hoc nulla præscriptio interrumpitur, ut hic no.in gl.Quādoc̄ fit missio in poss.ex primo decreto,quia non soluitur, cū petitur executio instrumenti , fm formā statutorū Italiæ,quæ uolūt,ꝙ instrumenta habeant executionē paratā,sicut sententia,tunc ,pcedit dubiū,quia executio cœpta est,non autē ꝑfecta,statutū aūt requirit, ꝙ
3 sit ꝑfecta. Pro huius ergo † declaratione habemus uidere, quādo aliquid dicatur esse factum ? Ad cuius euidentiam est sciendum,ꝙ quædam sunt quæ habent certam formā, ut domus quę consistit ex solio,parietibus,& tecto,& tunc dicitur perfecta,cum habeat debitā formā.l.si is qui.ſ.quædam.ꝑ.ad l.Falc.Quædā sunt quæ nō habēt certam formā limitatam,ut murus,itē fouea, quæ magna, siue parua dicitur fouea, in istis dicitur factū ex eo ipso quod est aliqd' cœptum.l.rei appellatio. ſ. opere. de uerb. sig. & l.stipula-
d tio.ſ.opus.de op.no.nun.Ad ,ppositum,[d] executio nō habet certā formā,quādoc̄ enim fit capiendo ꝓsonam, & detrudēdo in carcerē.l.j.qui bo.ced.pos.Quādoc̄ fit capiendo pecuniā & solutionē,qñc̄ uno modo,qñc̄ alio,& ideò si est factum aliquid de executione,uerum est dicere,ꝙ exe cutio est facta.d. l. rei appellatio.ſ. opere.l.& si non sunt.ſ. quid ergo.de aur.& arge.leg.ergo si est facta missio ex primo decreto,dicitur facta executio.

ADDITIO.

a *POMA.An.Fel.c.illud.de præscrip.*
b *Rationem.Glos.& doc.l.ut perfectius.de an.exc.*
c *Ad.q.Bar.l.cū notissimi.in prin.C.de præsc.xxx.an.& in l.ij.ſ.fi.de usu.ꝑemp.Bal.l.consentaneum.in fi.C.quo.& quando iud.*
d *Propositū. utrū per missionem ex primo decreto dicatur facta executio, Bal.d.l.consentaneum.in fi.*

LEX XL.

SI QVA Militi.Militi militanti tempus accusationis non currit.Et hic uides casum,quo magis subuenitur absenti,quàm minori,l.auxilium.ſ.de min.

¶ QVOD Eo tempore.Absens ex causa necessaria tantùm restituitur.uel sic,Deportatus restitutus habet beneficium huius edicti,pro eo tempore, quo bonis caruit.Intellige hunc ſ.si non potuit dimittere ,pcuratorē,uel dimisit,& mortuus est,l.Pap.ſ.de min.Opp.ꝙ interim bo-
a na non erant sua.[a] Sol.Quidā intelligunt hunc ſ.in relegato qui tenebat bona,& sic non fiat hic distinctio,utrùm retineat bona , uel non , ut no.in l.fin.de in integ.rest.& huic consonat tex.qui dicit, bona adempta non erant.Sed ista lect.nullum habet dubium. Prætereà facit in cont.iste tex. ibi,quo in insula,& sic loquitur de deportato,& quod ꝑ.dixit,non erant adempta,intelligo ꝙ erāt publicata ipso iure,sed non erant incorporata,sed per alium possessa,unde restituūtur bona , ut hic.Et sic facit pro exbannitis , qui rebanniuntur,quod no.

ADDITIO.

a *Sua.Et hic est gl.q, de portato per sententiam,possint reseruari bona. Bal. l.iij.C.si pen.appell.mors interue.l.j.C.de fideiuss.An autem possint illi dānato reseruari alia iura,ut factio testamenti,& posse conficere instrumenta,Bal.l.& militibus. C. de testa.mil. post Cy. Bar. & Bal.Adde an iudex possit reseruare notario damnato de falso , potestatem conficiendi instrumenta?Bar.cons.clxj.*

LEX XLI.

SI QVIS Titio. Absenti restituitur actio cum onere suo.No.hic unam gl. quæ facit ad q. de eo qui stat in studio,non ut studeat,sed ut habeat fructus beneficiorum suorum,non debeat habere.

LEX XLIII.

SI QVIS Stipulatus.Sicut actio amissa restituitur,ita actio nata ꝛer in ·nteg.rest.h.d.quem casum no.

LEX XLIIII.

IS QVI.Summat ſeipſam, & gl.poni* exemplum, quã no.& bene,quia limitatur tota lex.

LEX XLVI.

QVI REIPVBLICAE.Abſens ꝑ abſentẽ reſtituitur. no.gl.dicit hic ꝙ priuilegiatus reſtituatur,ſeu admittitur cõtra priuilegiatũ. Op. l.uerum.§.fin. ff.de min. Sol.nõ eſt uerũ hic,ꝙ præſcribens ſit priuilegiatus,quia ſola abſentia nõ eſt cauſa priuilegij, ſed abſentia cũ læſione. Præſcribens ergo,licet ſit abſens,nõ lædit,& ſic nõ eſt priuilegiatus,& ſic nõ reſtituitur,Cy.l.quod tempore. C. de reſt. mil.in ult.q.& auth.quas actiones.C.de fac.eccl.

*De alienat.*iud.mutan.cauſa facta. Tit.VII.*

* *Alienatione.Bal.l.j.C.com.di.cenſet hanc alienationis prohibitionem, non impedire translationem dominij,quod falſum eſt,l.fin.C. de reb. alie.* I.Concon.B.

LEX I.

1 *Expenſarum in condemnatione,de quibus ratio habenda ſit.*
2 *Diſcuſſio non fit quãdo agitur uigore huius edicti,cõtra tertiũ poſſeſſorẽ.*
3 *Alienatio quando eſt facta in clericum, uidetur facta cauſa iudicij mutandi,& habet locum hoc edictum.*

OMNIBVS.Iuriſconſ.primò commẽdat edictũ,ſecundò ponit mentẽ edicti,ibi, & cũ intelligeret,tertiò incipit exponere edictũ, ibi, Itaq;.& hoc intẽdit,Qui rẽ alienat,cauſa mutandi iudiciũ,actori ad intereſſe tenetur.Op. ꝙ debeat habere locum cõſtitutio C.ne lic.pot.Sol.hic alienauit reus,ibi actor.Certè an iſtud edictũ habeat locũ actore alienante,dicam ꝛ.eo.l.pen.& fi.ubi de hoc eſt caſus. Itẽ opp.quod iſtud edictũ, ſeu actio in factũ, ex eo nõ habeat locum,nã uictus uictori condemnaꝛ in expenſis. l. properandũ.§.fin autẽ.de iud.Sol.gl.multũno.& ibi loquiẽ de ex
a pẽſis litis,hic etiam de alijs dãnis.[a] Innuit[b] iſta gl. & Doct.
b nihil dicunt circa eã,ꝙ † per officiũ iudicis,per quod fit cõ
1 demnatio expẽſarũ, nõ habeꝛ ratio de alijs damnis. Alio mõ poteſt ſolui,quia quãdoq; uictus releuatur ab expenſis,quia fortè habebat iuſtã cauſam litigãdi. l. qui ſolidũ. §.etiã.ꝛ.de leg.ij.Quãdoq; propter cõtumaciã actoris,& loquitur l.properandũ.Cõtra glo.uideturꝛ. ſancimus. C. de iud.& l.nõ ignoret.de fruc.& lit.expẽ.ibi,poſt ſumptus.&c.
c Sol.Quãdoq; [c] expẽſæ reſtituunt ratione cõtumaciæ,tunc habetur ratio cęterorũ damnorũ.d.l.ſancimus.Qñq; ratio ne retardati proceſſus, & tũc idẽ,d.l.nõ ignoret. Quãdoq; ratione uictoriæ tantũ, & tunc habetur ratio expenſarũ lid tis,d.l.properandũ.& ita loquitur iſta gl. Vel aliter[d] poſſumus dicere ꝙ leges contrariæ loquunt in damnis circa ꝑſonam,quia fuiſſet lucratus ex operibus ſuis,quę nõ fecit, quia habuit intereſſe litis,lex iſta loquiẽ de dãnis circa res cõtingentibus, & ideo gl.dicit in alijs rebus,& facit ꝛ. co. l. iij.§.ex quibus.Opp.ꝙ alia ratione iſtud edictũ nõ habeat locũ,nã habeo utilẽ in rẽ cõtra alienantẽ, quaſi dolo deſierit poſſidere.l.is qui dolo.& l.parẽ.ꝛ.de reg.iur.Sol.dicit gl. magis intereſt mea cõſequi rẽ, quã conſequi rei æſtimationẽ,ideò ,ppter iſtud intereſſe,ꝙ eſt ultra, proponiꝛ iſtud edictũ.Sed tũc inſtaꝛ,quia ,ppter illud plus, poſſum iurare i litẽ ꝛ dolo.ſum.l. qui reſtituere.de rei uen. & l. in actionib⁹. de in lit.iur.Dicit gl.certè iudex taxabit.l.arbitrio. §.j. ſ. de dolo.Iſta nõ uideꝛ ſufficiẽs ſol.qa etiã in rei uẽdicatione, ſi uolo eligere ,pbare intereſſe, & nõ iurare in litẽ ad hoc, ut iudex nõ taxet,poſſum facere,l.qui reſtituere.ꝛ. rei uendic. Dicendũ eſt † ergo,ꝙ in iuramẽto in litẽ nõ habeꝛ ratio, ni ſi de æſtimatione rei pro quanto quis nolet
* *Carere. Et ſic hoc iuramentũ in litẽ, eſt aſſectionis,nõ credulitatis, quemadmodũ iuramentũ calumniæ: Bau.l.ij.§.quod obſeruari. nu.7.C.de iureiuran.prop.cal.*I.Con.B. carere.*l.uideam⁹.§.j.de in litẽ iur.ſed in hac actione habet ratio intereſſe extrinſeci cuiuſ cũq; damni,ideò iſtud edictũ eſt neceſſariũ.

Op.C.ne li.pot.l.j.Sol.ibi,qñ actor alienat,hic qñ reus. Vn de qñ alienatio fit ex parte actoris, utrũ habeat locũ iſtud edictũ,dicã in l.ſi.ꝛ.eo.ubi eſt caſus.Quærit gl.qñ agit uigore huius edicti, utrũm debeat procedere diſcuſsio contra poſſeſſoremꝛ Plac.ꝙ ſic, l.iij.§.ex quibus.ꝛ.e. Gl. dicit cont. ꝙ dictum gl.debet intelligi quãdo intereſſe eſt euidens diſcuſsione nõ facta,ut puta,res eſt uſucapta ab emptore,uel ille alius poſſeſſor nõ reperitur,uel eſt in partibus ualde re
3 motis,unde ius agẽdi eſt euidẽter difficile. † Vlt.no.ꝙ Ca/
e no.dicunt,ꝙ quando fit alienatio in clericũ, [e] uideturꝛ. nobis cõſtitui durior aduerſarius,& uideꝛ facta cauſa mutandi iudicium,quia non poteſt conueniri ſub iudice noſtro,& habet locum iſtud edictum,ut ext.eo.cꝛ.

ADDITIO.

a *Damnis.No.mirabilem gl.ꝙ per officium iudicis,per quod fit condemnatio expenſarum,habeatur ratio de alijs damnis.Et adde q,no.gl.c. finem li tibus.de dol.& cõt.& ibi omnino per Ant.adde Bar. l.cum quem temere. ff.de iud.& Bal.l.ſancimus.C.de iud.& appellatione expenſarum,non uenient damna,Bal.l.terminato.C.de fruc.& lit.& expen.*
b *Barb.Innuit.Ant.c.finẽ litibus.de dolo & contu.ibi Abb.Spe.ti. de expen. §.j.uer.quid ſi uictor artifex.& Io.And.ibi,uide Cy.in d.l.ſancimus.Alex. l.edita.C.de eden.*
c *Quandoq;.Licet Ang.uideatur tenere cont.& malè,l.ſi finita.§.Iul.& ibi dixi poſt Bar.de dam.infec.*
d *Aliter.No.intellectum ad l. properandum. §. ſinautem alterutra. & inl. ſancimus.C.de iud.adde Bar.& alios poſt gl.ibi,in l.j.§.fi.ſi quis ius dicẽ. & in l.non ignoret.& in l.eum quem temere.ꝛ.de iud.& Bar.per illũ tex. in l.ſi procurator.ꝛ.rem rat.ha. Ant. c. finem de dolo & contu. Bal.l. ſancimus.vij.q.**
e *Clericum.Cy.& Bal.l.qui ſtipendia.C.de proc.ubi dicunt, q, præſumitur fraus eo ipſo q, ceſſio eſt facta clerico,uel potentiori.et Bal.l.per diuerſa. j.q.C.mand.ex hoc no.q,ſi alienaretur in talem perſonam,cum qua,cauſa deberet neceſſario compromitti uigore ſtatuti,idem eſſet,ſoꝛiè cum nõ poſſet conueniri ſub iudice.Cogita tamen,et ſicit q, in ſimili no.Bar.ꝛ.l.prox. §.opus.Et pro dicto Bar.hic,ſacit gl.l.ij.in prin.qui ſatiſ.cog.& ꝛ.eo l.fi. §.fi.Adde q, Ro.conſ.dxviij. dicit de mente Hoſti.inn. & Spe. quod ceſſio non poteſt inſi ingi eo ſolo,quia facta in clericum,licet fiat fraude,et ſimulatè.Et hunc dicit eſſe intellectum c.ij.de alie.iu.*

LEX III.

1 *Donantes res,ſuper quibus dubitant moueri controuerſiam pijs locis;tenẽtur hoc edicto,quia piæ cauſæ fauetur.*

QVIA ET SI.

§. SED ET Si hominem.Qui alienando facit cauſam fauorabiliorẽ ex parte ſua,tenetur hoc edicto.No.iſtũ
a cauſum,[a] ut dixi in ſummario.Et ſic† facit contra eos,q
1 res,de quibus ſperant controuerſiam, donant in cauſam piã,quia durior fit conditio aduerſarij.Quoniã iudices fauent cauſis pijs,& perſonis religioſis. l.ſunt perſonæ.in fi. de relig.Sed quæro quõ ſcietur iſtud intereſſe,ſi enim præceſsit diſcuſsio cõtra poſſeſſorẽ,hoc eſt, contra iſtũ manumiſſum,aut actor uincet,& ſua nõ intereſt, quia prætor nõ fauet libertati.Aut ſuccubuit,& tũc etiã ſua nõ intereſt,qa apparet ipſum non fuiſſe dominum. Sol. Potes dicere,ꝙ antequàm fiet diſcuſsio , ſtatim facta manumiſsione,põt perpendi intereſſe,uidelicet quãtũ minus ualet illa actio, quia ſeruus manumiſſus eſt.l.j.§.ſi hæres.l.ad Treb. Etidẽ intelligas in caſibus,in quibus alienatio fit.Et ſic non erit neceſſaria diſcuſsio,ut ſ. dixi ſm gl.Vel dic,ꝙ egit cõtra ſeruum,& ſuccubuit cùm ſemiplene probaſſet de iure ſuo,ita ꝙ ſi cõtẽdiſſet cũ alio qui ſe dominũ diceret,ſibi fuiſſet delatum iuramentũ, ſed quia contendebat cum eo qui erat in quaſi poſſeſsione libertatis, ſuccubuit, quia prætor fauet libertatibus,& ſic apparet intereſſe.

ADDITIO.

a *Caſum.Bar.l.j.§.j.in fi.ꝛ.de ap.*
1 *Alienatione,quot modis fiat deterior conditio noſtra.*

a §. ITEM SI Locum.[a] Primò uidiſtis quando intereſt noſtra alienationem factam non eſſe ratione perſonę, in qua facta eſt alienatio, quia forenſis rixoſus uideꝛ tur potentior.Item quando intereſt noſtra ratione rei alienatæ, quia in cauſam fauorabiliorẽ, nũc loquitur, quãdo intereſt

intereſt noſtra ratione naturæ actionis,& breuiter hoc intẽdit.Sí actio contra eum, cui facta alienatio, competit in mi
1 nus, alienator hoc edicto tenetur.Et ad euidentiã præmitte,† ꝙ quandoq; per alienationẽ fit durior cõditio noſtra, ratione perſonæ, in quã facta eſt alienatio.l.j. & ſeq.& l.qa etiam.in prin.ſ.eo.Quãdoq; fit deterior ratione rei alienatæ in fauorabiliorẽ cauſam, ut in præceden. §. Quandoq; fit durior ratione natæ actionis,quæ eſt contra eum,cui facta eſt alienatio , cui competit in minus,& tũc loquitur iſte §. Quãdoq; ꝑ eum cui facta eſt alienatio,competit in nihil, & tũc loquitur ſequẽs §. Opp. ꝙ etiam contra alienationẽ datur interdictũ, quod ui aut clam. Vnde uideturꝛ ob.ꝛ. qđ ui aut clam. l. deniq;.§. fi.Sol. Fateor ꝙ illud interdictũ datur ad impenſas tantùm,ſed iſtud edictum datur ad omne intereſſe. Intereſt enim mea non litigaſſe cũ diuerſis perſonis, & nõ agitaſſe duo iudicia, cum ab initio ſufficiebat unum iudicium.l.ne plures.ꝛ.de exerc.act.

ADDITIO.

a *Locum.Dicit Bal.l.j.C.com.diui.q, prouiſio huius tit.non impedit dominij translationem,ſed facit teneri uenditorem ad intereſſe.*
1 *Vendens & tradens rem, quã quis poſsidebat ſine titulo, ad quã habebam Publicianam,tenetur hoc edicto.*
2 *Promiſi tibi in fundo meo non facere opus,iſta obligatio non tranſit ad emptorem.*

§. OPVS QVOQVE NOVVM.Sí alienatio,obligatio, uel actio extinguitur, alienator hoc edicto tenetur. Et differt à præcedẽti, quia ſ.actio datur in minus,
1 hic in nihil.§. Facit † ad q.[a] ego habebã con-
* *Publicianam. Per quam prætor fingit quẽ uſucepiſſe, qđ' reuera nõ uſu= ceperat:§.ſed iſtæ. Inſtit. de act.*I.Con.B. a tra te Publicianã, * pro quadã re quã poſsidebas abſq; titulo , tu eam uendidiſti cuidã, & tradidiſti, & ſic contra eũ qui habet titulũ & poſſeſsionẽ, ego non poſſum uincere. l. ſi b ue aũt.§. ſi duobus.ꝛ.de Publi.Certe teneris [b] ex hoc edicto, ut hic. Siꝙ tenebaris petitione hære. quia poſsidebas pro hærede, uel ,p poſſeſſore,l.regulariter.de pet.hær.& alteri alienaſti cauſa mutandi iudiciũ,& ſic abſtulit mihi illam actionẽ, teneris actione in factũ, ex hoc edicto. Opp.l.ſi.ꝛ.de opc.no.nunc. Sol.fatcor quia in emptore datur interdictũ de opc. no. nun. ad patientiã, utibi, non ad impenſam, & ſic nõ eſt conſultũ plenè actori. Alij ſoluerũt
2 aliter,quod dic plenè ut dixi in d.l.ſi. † Vlt.gl.inducit iſtud
c in arg.ad q. [c] ſi promiſi tibi ſub pœna non facere opus in fundo meo , ꝙ iſta obligatio non tranſeat ad emptorem l. ult.ꝛ.de contrahen.emp.& Dy. tenet in l.ul.de ope.no.nun. Tetigi in l.ſi ſub una.§.fi. de uer.ob. ubi gl.tangit.Ratio eſt, obligatio perſonalis.Sed ſi cõſtituiſſet ius reale. ut promitto non ædificare in fundo, ne obſcurentur lumina domus tuæ,uel ne impediatur aſpectus, tunc ſeruitus realis afficeret fundum penes quemcunq; iret.

ADDITIO.

a *Ad q.Bar.l.j.in fi.ſ.eo.*
b *POMA.Teneris.Iaſ.§.ſed iſtæ.inſt.de act.*
c *Ad q.Bal.l.ea lege.C.de cond.ob cau.& Cy.& Bal.l.iij.C.de ſer.Bar.l. ſtipulatio. §.adijcitur.ꝛ. de dam.infec.ibi Bar.et Bal.l.ſi patruus.in j.q.C.com. utriuſ.iud.Bar.l.iul.ꝛ.de cond.ind.ſecundũ Ia.Bu.ibi poſui in d.§.adijcitur. ſecundum Io.And.*

1 *Iudex,qui malè iudicauit, appellatione pendente ab eius ſententia poterit in ſyndicatu conueniri ad intereſſe expenſarum.*

§. EX QVIBVS. Hæc actio datur ad intereſſe expenſarum,uel alterius incõmoditatis. hũc §. allegaui in una
1 q.† quã hic diſputaui de iudice, qui per imperitiã malè iudicauit, & ab eius ſententia eſt appellatũ, & pendente appel.iudex ſyndicatur,utrùm poſsit conueniri actione in
a factum,ex quaſi maleficio. Videturꝙ non,[a] quia ſententia à qua eſt appellatũ,non lædit patrẽ,l.ult. de uar.& ext.cog. Terminaui ꝙ nõ põt cõueniri ad intereſſe expẽſarũ, ar.huius §.& l.ſi ſine.§.cũ aũt. & §. Marcel.ꝛ.rẽ ra.hab.ꝙ plene dic, ut in ix.q.quæ incip.iudex ꝙ imperitiã iudicauit ꝛ ius,&c.

ADDITIO.

a *Bal.l.ſi minoris.de adm.tu.Imo.c.ſæpè de appe.dixi in l. j.ꝛ.de appel.*

1 *Exceptio de qua in hoc §.impedit litis ingreſſum.*
2 *Defendere,ubicunq; quis dicit ſe paratum ac ſi poſſideret,debet promittere rei reſtitutionem,ſub pœna,non intereſſe.*
3 *Pœnam in prætorijs ſtipulationibus, licet quis non cogatur inſerere,tamẽ quando quis uult actionem propoſitam excludere,& defendere ſe ſ.ab alia, cogitur cauere ſub certa pœna.*
4 *Sponte offerenti parcitur.*

§. QVID ERGO. Sí alienãs paratus eſt defendere,ac ſi poſsideret,hac actione non tenetur.† Mo.ꝙ iſta exce
1 ptio impedit lit.cõteſt. ſuper hac actione,ex eo ꝙ dicit, denegandã actionẽ.Opp.iſte qui alienauit,tenetur rei uendicatione, tanq; dolo deſinens poſsidere, & ideò nunquã intereſt actoris agere ex hoc edicto. ℟. dicit gl.imò eius intereſt,ut uidiſti ſ.eo.l.j.Et ſi dicas, ergo offerendo ſe pati iudicium ac ſi poſsideret,nõ facit ceſſare intereſſe actoris,cuius contrariũ hic dicitur.℟.imò, nam offerendo ſe non habeo neceſſe probare hoc,quòd dolo deſiderit poſsidere. Item non habeo neceſſe agere cum alio in alia prouincia. Item ſi intelligo iſtum tex. quando ſe offert paratũ pati iudicium,ac ſi poſsideret omnino, uidelicet quia rem ipſam reſtituet, & ſic capiebit de reſtituenda re in caſu uictoriæ ſub certa pœna.Si enim ſic nõ promitteret, intereſſe actoris nõ ceſſaret, & ideò hoc edictũ locum haberet. Ita dicit gl. quã
a gl.no.& uide.Ex qua gl.no.diligenter[a] duo,primũ † ubicũ
2 quelex dicit,de hac exceptione paratus ſum defendere, ac ſi poſsiderẽ,intelligiꝛ, ꝙ promittat reſtitutionẽ rei ſub magna pœna, nõ intereſſe, ut hic & ſic debet intelligi l.ſed & ſi lege.§.itẽ ſi res.ꝛ.de pet. hær. cũ ſit mẽtio de hac exceptione.
b l.de illo.ꝛ.de nox.& dixi in l.ſi actor.ſ.de proc. Secũdò no.[b]
3 † ꝙ licet regulariter in prætorijs ſtipulationibus non cogatur quis inſerere pœnã. ꝛ. de præt.ſtip.l.ſi. & ſ.qui ſatiſ.cog. l.ij.& ibi no. tñ illud eſt uerũ,qñ quis promittit iudi.ſol. uel
c de defendendo in actione propoſita.Secus in eo [c] qui uult actionẽ ,ppoſitã excludere,& defendere ſe ſub alia,tunc eñ cogiꝛ cauere ſub certa pœna,ut hic ſm iſtam gl.Quòd autẽ iſta gl.ſit uera,probatur ex neceſſitate, quia aliàs per hanc obligationẽ non ceſſaret intereſſe actoris , qđ' tene menti.
4 † Vlt.no.ꝙ parcitur offerenti ſe ſponte.

ADDITIO.

a *Diligenter. No. ad intellectum l. ſed & ſi lege.§.q, tamen.de pet.hær.& l. de illo de nox.& de hac gl.uide Ang.& Imo.l.ſi inſulam in viij.fallen.regula affir.de uer.ob.*
b *POMA.No.Alex.d.§.ſi duobus.l.ſin autem.in poſt.ad Bar.*
c *Eo.Limitatio ad no.in l.ſi.de præt.ſtip.& in l.ij.in fi.ff.qui ſatiſf.cog.*

LEX IIII.

1 *Edictum,de alienatione iud.habet locum etiam in re mobili.*
2 *Poſſeſſor bonæ fidei ab initio,ſi poſtea contrectat,non cõmittit furtum.*
3 *Iudex qui per imperitiam iudicauit,tempore ſyndicatus non poteſt partem repellere ex eo,quia non appellauit.*

ITEM SI RES. Licet alienatione non extinguatur actio,ſed præſcriptione, propter alienationem alienator hac actione tenetur. Opp. res furtiua non poteſt uſucapi.ut inſt.de uſuc.§. furtiuæ.ſed alienando & tradendo alteri,tunc res efficitur furtiua,ergo,&c.Item hoc fit dolo, ꝙ requirit iſtud edictũ.ꝛ.l.prox.ergo non põt præſcribi,& ſic nõ
1 alienari,& ſic trãſferri dominiũ. Huius † timore dicũt quidam, ꝙ iſte tit.ſeu hoc edictũ nõ habet locũ in rebus mobi
a libus.[a] hoc eſt falſum,ut ſ.eo.l.j.& l.iij.in prĩ.in eo qđ' dicit, de alienatione facta in hominẽ alterius ,puinciæ . Nã ſi ibi intelligeres de re immobili, nõ ,pcederet,nã homo alterius ,puincię poſſet ibi cõueniri,ubi res eſt.l.ſi.C.ubi in rẽ actio. & ſic oportet ꝙ intelligaꝛ de re mobili. Qualiter ergo põt res mobilis uſucapi, cũ efficiaꝛ furtiua per contrectationẽ. Gl.hic mirabiliter reſpõdet,& ponit oẽs modos,quib. hoc
2 põt euenire,quã uide & no. ſpecialiter ultimũ modũ.† No. ꝙ qñ poſſeſſor ab initio fuit bonæ fidei,poſt ea contrectan
b do non cõmittit [b] furtũ, licet cæperit habere ſcientiã rei alienæ,& poſſeſsionẽ mala fi. Op. hæc actio durat anno.ꝛ.l.uel poſt annũ. ſed uſucapio non perficitur anno , ſed requirit triennũ,ergo r uſucapta, ceſſat iſta actio. Sol.Tene illam,

q hic ille qui alienauit, usuceperat, ita q modicũ tempus restabat, & illo modico tẽpore usucapionẽ compleuit emptor, unde apud emptorẽ usucapio est completa intra annum. Vel dic q hic incepit annus à die alienationis perfectæ, quia usucapio perfecta est, antè enim nostra non interc erat. Venio ad seq. c gl. & opp. negligentia adhibita aduersus unum tollit actionẽ aduersus alium. ℣. ui bo. rap. l. iij. C. de his qui â non do. ma. l. fi. sed hic fuit negligẽs in agendo contra possessorẽ, â quo poterat uendicare ante usucapionem, ergo non poterat agere ꝫ alienantẽ, post usucapionẽ. Sol. in l. fi. C. de his qui â non do. ma. negligentia adhibita, contra unũ, facit ualere manumissionẽ, & sic tollit id qđ erat causa concedendæ actionis contra alium, ut ibi, hic aũt negligentia ꝫ unum tollit dominiũ, hoc aũt non erat causa concedendæ actionis, ex hoc edicto cõtra alienantẽ, sed quia constituerat duriorẽ aduersarium. Ex hoc uidetur, q si alienatio nõ erat, causa introducendæ ĩstius actionis, ꝙa alienando non constituerat duriorẽ aduersarium, & tunc usucapione secuta, ĩsta actio non cõpetit, cũ usucapio hoc casu non contingit sui culpa, & negligentia, ergo, &c. Vide ĩstam gl. & no. q si aliquando usucapitur per negligentiã3 contra possessorẽ, tollit actionẽ contra alienantẽ. Ista † ego
d induxi ad q.d quam disputaui, de qua feci mentionem ſ. l. prox. §. ex quibus. de iud. qui ma. iudic. per imperitiã. est autem quæstionũ mearum nouẽ incip. iudex per imperit. & pars cum possit appellare nõ appellauit, sed uult agere tẽpore syndicatus cõtra iudicẽ, dicit iudex, tu fuisti negligẽs in appellatiõe, potest ne iudex hoc dicere? Dico quòd nõ, gl. ſ. quod quisq; iur. l. j. §. j. in gl. mag. Nam per talem negligentiam non tollitur id quod erat causa cõcedendæ actionis contra iudicẽ scilicet, quasi maleficiũ. Restat respondere ad l. iij. ui bo. ra. Sol. ibi actio cõpetens contra diuersos erat una, & eadem. hic diuersa, & circa hoc an negligentia cõtra unum tollat actionem cõtra alium, ibi plenissimè dixi.

ADDITIO.

a *Mobilibus. Et de ĩsta gl. no. hic, quõ potest esse, q quis scienter rem immobilem alienam uendit sine uitio furti, Bal. l. alienam. C. de fur.*

b *Cõmittit. Quòd et sic usucapi potest, q. de iure canonico nõ procedit, secundũ gl. l. j. C. de usuc. transfor. hic in gl. alle. pro. j. par. & no. ad auth. malæ fidei. C. de long. temp. præs. Pro cuius intellectu uide Bar. l. Pomp. §. j. de acq. pos. & id quod ſ. dictum est, ponit Bal. in auth. malæfidei.*

c *Seq. Bar. l. si seruus. ui bo. rap.*

d *Ad q. Bar. & post eum Doc. l. j. ĩ. de app. in l. si minoris. ĩ. de adm. tut. Inn. c. sæpè. de app. & Bal. d. l. quod quis. cum concor.*

§. ITEM FIERI. Si alienatur causa mutandi iudiciũ, & cessat dolus, non habet locũ hæc actio, idẽ si dolus adest, non tñ alienatur causa mutandi iudicium. Opp. q alienando possessor incidat in hoc edictum. Sol. ut l. prox. Quæro ad hoc ut actio ex hoc edicto competat, quæ sunt necessaria? ℟. q duo sunt probanda, scilicet quòd alienaa tio sit facta dolo, a & quòd causa mutandi iudicium, unde ex hoc constituat durior aduersarius, ut uidistis ſ. l. prox. Qualiter ista probãtur? ℟. quòd alienatio sit facta, probatur eo ipso, quòd uerba fuerunt circa alienationem concepta, l. ex hoc edicto. §. alienare. ĩ. eo. Et quòd hoc fuerit factũ causa mutandi iudiciũ, probatur si aduersarius sciebat me mouere litem, quia fortè dixerat, l. fulcinius. §. j. ex qui. cau. in poss. ea. & l. quæro. circa fin. ĩ.. de ædil. edic. & ſ. tit. j. l. ante pen. & Dy. c. pro possessore. circa princ. ext. de reg. iur. lib. vj. Hoc autẽ intellige ut in l. ex hoc edicto. §. j. ĩ. eo. Et quòdb hoc fecerit b dolo, probatur eo ipso quòd rẽ alienauit sub aliquo pacto de re non alienanda, uel accepit precium, uel aliam rem pro eadem, ut hic in gl. quæ dicit, quòd hoc dicunt quidam, & colligitur ex ĩsto tex. Quod autem nobis constituerit duriorem aduersarium, probatur ex multis ſ. eo. l. j. in fi. usq; ad ĩstum §.

ADDITIO.

a *Dolo. Qualiter probetur q dolo, &c. & causa mutãdi iudicij alienauerit, uide q, dictum est ſ. eo. l. j. in fi.*

b *An. B. Fecerit. Bar. l. qui petitorio. de rei uend. & Bal. l. quoties. post. Odof. C. de rei uen. Bal. l. ante p. ff. ex quibus cau. maio. Ang. l. ĩn autem. §. j. ff. de rei uend. ex quo remissi ad Bal. d. l. quoties.*

LEX V.

NON SOLVM. Cõtra transferentẽ possessionem hæc actio utilis locũ habet. Opp. ſ. l. prox. Sol. communiter uidetur dici, q nõ habet locũ directa, ut in cont. sed utilis sic, ut hic. Tu dicas, quandoq; uerè res alienatur, quia dominiũ transfertur in aliũ, & tunc sine dubio habet locũ ĩstud edictum, l. iij. per totũ. §. eo. Quandoq; dominiũ non transfertur ab initio, sed translatio est causa acquisitionis, quia præstat causam usucapiendi, & tũc idem §. eo. l. iij. in prin. Quandoq; dominiũ non transfertur, nec posteà acquiritur, & tunc aut series contractus in se de sui natura continet translationẽ dominij, ut puta si uendidi, & tradidi tibi rem alienam, tanq; meam, & habet locũ ĩstud edictum, d. l. ex hoc. §. alienare. ĩ. eo. Istud enim debemus inspicere, quòd contractus series continet, non quantũ, aliàs tanquã iuris effectus. l. pe. in fi. ſ. de iur. om. iud. Quandoq; contractus series non continet translationem dominij, sed possessionis tantũ, tunc tenetur utili, non directa, ut hic, si tamen alia concurrunt, quædã ad hoc edictum requirunt.

§. SI QVIS AVTEM. Hic ponitur exemplũ eius qđ est dictum ſ. l. prox. §. j. & hoc intendit, qui alienauit ex iusta causa, non tenetur ex hac actione. Gl. colligit hic arg. q hoc edictum habeat locum contra actorem alienantem, l. pe. & fi. ĩ. eo. &c.

§. HAEC ACTIO. Hic Iurisconsultus incipit exponere ultimam partem edicti.

LEX IX.

EX HOC EDICTO. Non sufficit rẽ exhibere causa mutata.

§. AIT PRAETOR. Alienatio intelligitur facta causa mutandi iudicij de futuro. Opp. q debeat intelligi, iudicij, scilicet præsentis. l. si ita legatum. ĩ. de au. & ar. leg. Gl. licet nõ clarè. Tu dic q ĩstud ideò, quia si intelligeretur de iudicio de præsenti, hoc edictũ esset superfluũ, quia contra alienationẽ factam pendente iudicio est prouisum, pertit. de litig. & ideò ne ĩstud edictũ superfluat, exponitur iudicij, scilicet, futuri anteq; res sit alienata. Et ideò dicit gl. eo casu quo etiam in iudicio cœpto res non est litigiosa, facta alienatione, haberet locum hoc edictum.

a' §. ALIENARE. a No. ĩstum §. quem in j. parte declarui, in l. non solùm. ſ. eo. Item no. in ij. par. q hæredẽ ĩstituendo, non dicitur quis alienare dolo, uel casu mutandi iudicij. Confertur eñ post mortem, & sic fit ex necef.

ADDITIO.

a *Barb. Alienare. Et alleg. ĩste tex. no. q, in ultima uoluntate non præsumitur fraus. gl. qui testamentum. ĩ. de prob. & Bar. l. is qui. ĩ. de uulg.*

LEX XII.

1 *Cedens in potentiorem, & imploras etiam patrocinium potentioris, actionem perdit.*

2 *Cedens in potentiorem iudicij mutandi causa, cogitur agere & non potest procuratorem constituere.*

CVM MILES. Actor, in quẽ facta est alienatio causa mutandi iudicium, exceptione repellitur, & primus cedens agere cõpellitur. Opp. quod per ĩstam celsio
a nem in potentiorẽ quis amittit ius suũ. a l. ij. C. ne li. po. Sol. dicit gl. hoc fauore militis. Tu dic q ibi loquitur quando celsio facta est in potentiorẽ ratione officij, ut puta, si quis cedat alicui ex prioribus actionem, hic aũt miles, licet erat potentior, non tamen ratione officij, idò ius non perditur.
1 Et no. † quòd quando quis est potentior ratione officij, perditur actio, * non solũ si sibi * Actio. Videtur
cedat, sed etiã si in patrociniũ aduocatur. Vn tamen iure. C.
de puto, q de iure si actor iret ad priores, & hãc fraudulen-
faceret qđ ipsi intercederẽt pro eo ad capita tam cessionem
neũ, uel põtatẽ, ius suũ pderet. l. j. C. ne lic. po. utpote inutilẽ,
quod in prisinum
statum restituendam esse, adeò ut si pro parte uera fuerit, pro ea parte non reuocetur: l. ab Anastasio. in prin. cum. §. sed cũ. usq; ad fi. C. manda. l. C.

quod no. quia sæpissimè occurrit. Opp. ĩj. q primus possit agere, quia iam cesserat ius suũ alteri. Respõdet gl. q miles sibi reconcedit. Vel dicas q intelligit actio reconcessa ipso iure autoritate huius l. Tu dicas q non est necesse, q hoc dicatur, quia actiones ipso iure non transierũt in militem directè. l. quis ergo. in fin. de pec. Cum ergo apud cedentẽ remanẽat, illas poterit exercere de iure cõmuni. Vlt. no. ex ĩsto tex. q iste cedẽs cogitur, ut patet ex tex. dum dicit, expe-
2 riri oportere, quod importat necessitatẽ, & sic uidetur † q alteri cedere non posset, fortè nec procuratorẽ constituere, & hæc est una pœna actoris, qui alienauit causa mutandi iudicium in potentiorẽ, non ratione officij. Aliam pœnam uidebitis ĩ. l. prox. Alij legũt l. ĩstam in alienatione facta ex parte rei, sed non bene congruit huic textui, sed præcedens sect. no. est & magis literæ congruit, ideò tene eam.

ADDITIO.

a *Suum. Quid in dubio, &c. Cy. Bal. & Sal. l. qui stipendia. C. de proc.*

LEX XIII.

a SI QVIS. a Qui partem rei suæ alienat causa uitandi iudicij ciũ diuisoriũ, ipsum iudiciũ nõ poterit intentare pro fructibus, uel pro re, nec ille in quem facta est alienatio. Diuido l. ĩstam in tres partes, primò loquitur qñ alienans uult agere cõmuni diuidun. pro fructibus, uel expẽsis, secundò qñ uult agere pro re ipsa, tertiò qñ uult agere il le in quẽ facta est alienatio. Secunda ibi, sed & ipse. Tertia ibi, is uerò qui emit. Opp. & uidetur. q ult. fuit superflua, cũ facta alienatione nõ possit agi cõmuni diuidun. Sol. ut in gl. q potest agi pro fructibus & expensis. Secundò opp. q uer. sed & ipse, sit superfluus. Sol. quidam dicunt, q repetit ut addat, & hoc dicit gl. parua. Veritas est q alio casu loquitur, uidelicet qñ uolebat agere cõmuni diuidun. pro re ipsa, quia fortè dominiũ recuperauerat, quod ei interdicitur in pœnã, ut hic. Et ita sentit gl. præcedẽs, in fi. quod no. Sed contra hoc op. ſ. l. prox. licet nõ posset agere celsionarius, agit cedens. Sol. si ibi per neminẽ possit agi, reus lucraret, & actor nunquã suum consequeretur: hic uerò habet suũ, quia est in possessione partis suæ pro indiuiso, sed in pœnam hoc sibi negatur, ne possit petere diuisionẽ, nec ipse q alienauit, nec ille in quem facta est alienatio, ĩ. prox. respõ. & idem dicemus arg. huius l. in omnibus actionibus quæ competũt possessoribꝰ, ut si facta est alienatio causa mutãdi iudicium in cõfessoria, & est in possessione ille, cui facta est alienatio, licet posset alias agere, ut l. si fortè. §. sciendum
b si fer. uen. & l. uti frui. in fi. si ususfruct. pet. tamen hoc casu b agere non poterit, secus si nõ esset in possessione, ut ſ. l. px. Vlt. uides hic q ex parte actoris est pœna, q repellitur exceptione. Sed an habeat locũ actio in factum, ex hoc edicto ad interesse? Gl. dicit q sic, per l. non solùm. §. j. ſ. eo.

ADDITIO.

a *Si quis. Singularis tex. quem intelligas, in quantum loquitur q facta erat alienatio in potentiorem, non intelligas ratione officij, ut no. Bar. ſ. l. pen.*

b *POMA. Casu. tac. §. neq; inst. de ac.*

De receptis arbitris, & qui arbitrium recipiunt ut sententiam dicant. Tit. VIII.

LEX I.

DICTVM est ſ. de eden. quia post edictionẽ peruenit ad pacta & ad transactionem, & ad uocatos, & ad similia, & in his petitur restitutio. De his omnibus dictũ est, post præ dicta dicendum erat de iudicijs, sed quia partes quandoq; concordant in arbitros, & componũt antequã uadant ad iudicium, ideò antequã dicat de iud. dicit de arb. quæritur gl. quid sit dictum, de receptis. dic ut in gl.

a OMPROMISSVM. a Quærit gl. in quib⁹ conueniant, in quibus disconueniant iudicium, & compromissum? Dic ut hic in gl. & in c. cum dilectus. ext. eo. Et in eo quod dicit, q à sententia arbitri non appellatur, dic ut dixi in l. arbitros. ſ. qui sat. cog. & dicam ĩ. prox.

ADDITIO.

a *Compromissum. Aduerte quòd quando in priuato confertur arbitrium iudicandi, intelligatur arbitriũ boni uiri, seruato ordine iuris, Bar. in extrau. ad reprimen. uer. uidebitur, per ĩstum tex. cum hic no. Sed si confertur arbitrium in eum qui aliàs habeat potestatem procedendi, puta potestati, uel alteri officiali, tunc intelligitur, de libero arbitrio, ordine iuris non seruato, & poterit facere ea quæ no. Bar. l. filiusfa. de do. quòd no. ad limit. huius l. secundum Ioan. de Imo. d. l. filiusfa. & limita sing. hanc l. & prædicta, ut dixi post Lud. in rub. de arb. & adde quòd sententia arbitri, non est propriè sententia, Bal. l. j. C. ne lice. ter. prouo. Adde quæ posui in d. l. filiusfa. post Alex.*

LEX II.

1 *Statutum quo super executione instrumentorũ confessionatorum non possit peti compromissum, non habet locum quando petitur executio sententiæ arbitri, secus si arbi.*

2 *Arbitri ex sententia quando oriatur actio & exceptio.*
A sententia arbitri quando ex ea oritur actio, potest appellari.

EX COMPROMISSO. Opp. l. litigatores. §. interdum. ĩ. eo. Sol. dicit gl. quòd non oritur exceptio rei iud. sed pacti sic, ut ibi tene menti, & intellige no. l. idẽ
1 Pompon. §. j. ĩ. eo. ĩstud ad q. † hic est statutum, quòd super executione instrumentorũ confessionatorũ non possit peti cõpromissum, super aliịs sic, petebatur executio instrumenti cõpromissi sub pœna in eo inserta, tunc non est dubiũ, quòd est instrumentũ confessionatum. Sic enim partes inuicẽ sunt confessæ, & inuicẽ promiserunt. Si uerò petitur executio sententiæ latæ per arbitrũ, tunc illud nõ est instrumentũ confessionatum. Hoc apparet ex fol. huius l. & ex fol. dicti contrarij. Et hic uidetur procedere in sententia lata ab arbitro, sed in sententia lata ab
a arbitratore secus uidetur, a quia quando agitur ex cõpromisso, uidetur facta quædã transactio pro eo quod talis arbitrator dixerit. l. societatẽ. §. at arbitratorum. ĩ. pro soc. Vnde sententia lata inducitur ad declarationẽ primi instrumen-
2 ti. † Item opp. l. ne in arbitris. C. eo. & t. cum antea. Dicit gl. tu debes aduertere, aut in cõpromisso fuit apposita pœna,
b b & loquitur hic, quia non oritur exceptio, nec etiam actio ex sententia. l. j. C. eo. Aut non fuit apposita pœna, & hodie oritur actio. & exceptio in certis casibus, scilicet si est iuratũ si partes subscripserũt, si decem diebus tacuerunt, d. l. cum anteà. Dices tu, cum igitur hodie in omni compromisso apponatur pœna, ergo nunquã sententia omologabitur tacita turnitate uiginti dierũ. Dicit gl. ĩstud est uerũ, quando pœna apponitur simpliciter, secus si apponatur clausula illa, rato manente pacto, quia tunc pœna potest peti, uel exceptio debiti obijci. Circa hoc uide quædã quæ tanguntur
c per Inn. ext. eo. c. per tuas. Vlt. scias c † quòd ego sum in una
3 opi. uera contra omnes alios doc. nostros, quòd in casib⁹ in quibus oritur actio ex sententia arbitri, hodie possit ap-
d pellari. d Ratio enim quare appellari non poterat, est quia erat nulla, & nõ producebat actionẽ, uel exceptio. l. i. C. eo. Sed cum hodie producat, ergo poterit appellari, licet contrarium no. ſ. l. prox. C. eo. l. j. Ad rationẽ quam fecit glo. l. j. C. eo. respon. ibi dicit quòd ex sententia arbitri non oritur actio ante decem dies, nisi ante omologetur l. cum anteà. & l. ne in arbitris. Dices tu, si omologatur, non poterit appellari, quia iam approbauit. ℟. ego possum approbare sentẽtiam tanquã sic latam, non tanquã bene latam, l. iij. §. fallus. ĩ. rem ra. hab. & l. Pomp. scribit ſ. de neg. gest. Appellando igitur approbo sententiã, & ualet appellatio. Idẽ si sententia ualeret ex forma statutorũ prædicta in arbitris, secus in arbitratoribus, in quibus habet locũ aliud remediũ, de quibus dicam in l. societatem. §. arbitrorum. ĩ. pro soc.

ADDITIO.

a *Videtur. Bar. l. fi. de bo. poss. secundũ tab.*

b *Pœna. Spec. ext. eo, et Bar. l. ait prætor. in prin. de iud. Bar. l. si duo. in prin. ĩ. eo. & l. cùm anteà. C. eo. Bal. l. post sententiam. C. de sen. & Imo. l. non. o potest. de leg. j. & in c. per tuas de arb. adde an quando apposita est pœna in compromisso, & clausula, rato manente pacto, arbiter fungatur duplicè potestate, & an oriatur actio Bal. cons. ccxxij. iij. uo. & an in petitione executionis laudi debeat offerri libellus. per eum. cons. clxxxix. ij. lib.*

c POMA.Scias.Ori.*in tra.de arb.Bal.conſ.cccxxviij. Alex. & Imo.l.nemo poteſt.de leg.j.*
d *Appellari.Bar.l. nemo poteſt.de leg.j.& l.j.C. de arb.& in l.arbitro.in fi. ſ.qui ſatiſf.cog.*

LEX III.

1 *Minor carens curatore,cõpromittens obligatur ex compromiſſo, licet non in effectu.*

a LABEO AIT.[a] Eo caſu quo iudicis ſnia nõ tenet,illo, ſi arbitri ſententiæ nõ paretur,pœna cum effectu non petitur l.aduerſus.ſ.eo.Opp.q minor ipſo iure nõ tenetur in iudicio. C. ſi aduer.rem iud.l.cum & minores.ergo nec in arbitrio,ſ.eo.l.j.Sol.dicit gl.q aliud in arbitrio, q̃ in
1 iudicio.Tu dic,† q hic loquit̃ de minore qui non habebat curatorẽ,qui obligatur ex cõpromiſſo, quia cõpromiſſum eſt quidã p̃ctus. l.ſi minorem. & l.ſi curatorẽ. C. de in integ. reſt.tñ non obligabit̃ in effectu,ut hic,licet alij aliter dicãt.

ADDITIO.

d POMA.*Labeo ait.Cre.ſin.lviij. & quando quis dicatur ſuſcepiſſe compromiſſum,Oria.in tra.de arb.q.vj.& ſeq.*
2 *Sententia arbitri non reducitur ad arbitrium boni uiri, arbitratoris ſic.*
3 *Reductio ad arbitrium boni uiri in ſententia arbitratoris nõ datur,quando in ipſum eſt factum compromiſſum,ut in bonum uirum.*

a TAMETSI.[a] Ab initio nemo cogetur arbitrium ſuſci-
1 §. pere,ſed poſt ſuſceptũ cogit̃ explicare. h. d.q nõ.q † facit an executores ultimarũ uoluntatũ poſſint cogi.gl. l.nulli. C. de epiſ. & cler.& l.j.ẽ.de leg.Opp.l.ſancimus.C.de aduo.diuer.iud.Sol.Aliud in iudice delegato,aliud in arbi-
2 tro.† Item op. dicitur hic q arbiter eligitur ut bonus uir,ergo uidetur poſſe reduci ad arbitriũ boni uiri,cont.l.ſocietatem.ẽ.pro ſoc.& l.diem.§.ſtari.ẽ.eo.So.Non dicit eum bonũ uirum ſimpliciter,non habito reſpectu ad aliũ q.d.arbitrator eligitur, ut bonus uir,hoc eſt, q recurretur ad eum tanquã ad bonum uirũ ſimpliciter,& dicat illud q diceret qui libet bonus uir,q ſi non facit meritò recurritur ad arbitriũ boni uiri.Sed in arbitro eligimus eum ut bonũ uirum præcipuè, hoc eſt, ut ille ſit bonus uir,cuius arbitrio pareatur, ita q non alius, & ideò eius ſententia non reducitur ad ar-
3 bitriũ boni uiri.l.diem.§.ſtari.ẽ.eo.† Sed nũc quæro, [b] quid
b ſi in arbitratore apponeret̃ hoc uerbũ,eligentes eum ut bonum uirũ præcipuè, non habito reſpectu ad alium, an tũc impediatur reduci ad arbitrium boni uiri? Et q impedia-
c tur,[c] hoc uidetur uelle tex.& gl.hic.

ADDITIO.

a *Tametſi.Limita in l.j.§.ẽ.ff.ubi pup.edu.per Bal. Arbitrator etiã non cogitur.gl.& Bal.l. fi. C.de contrahen. emp. arbiter non põt ab initio cogi.nec pars põt cogi compromittere,& ſi cogatur, ſententia eſt ipſo iure nulla,ſecundũ Bal.l.ſi qui ex conſenſu. C. de epiſ.aud. in l.j.uer. ad hic.C.de ſent.exbre.reci.Quid ſi ſtatutum dicit,q quis cogatur aſſumere arbitrium? Dic q intelligitur,niſi ex cauſa appellet,Bal.l.iij.C.ſi pœn.app. Can.c.quinta uallis.de iureiur.& ibi quid in arbitratore,ſi tamen incepit audire,cogitur finire.l.licet autem.ff.de recep.arb.& ibi Bar.& doc.l.j.ff. de leg. ij.adde an iudex poſit cogere aliquem ad compromittendum.Ca.conſ.clxxxij.*
b POMA.*Quæro.Imo.conſ.v.& Ro.ſin.l.inci.an de laudo.*
c *Impediatur.Bal.l.cũ anteà.C.eo.Mod.l.j.ſi quis antè.ẽ.à qui.ap.ſtõn licet. Bar.l.ſocietatem.§.arbitrorum.ẽ.pro ſoc.uer. quæro quæ eſt ratio differentiæ.circa ult.col.Frid.conſ.cxlij.*

§. AIT PRAETOR.Hic Iuriſconſ.ponit patrem edicti,
quod facit prætor in iſta materia. Ex hoc q gl.dicit, coget,apparet q per officium iud. quia uerba referuntur ad iudicẽ, De quo plenè dixi in l.j.ẽ.de cõd.ex l.& ẽ. l.prox.

§. TRACTEMVS. Maior iudex cogit minorẽ,non maiorem,uel parem. Opp. & uidetur q filiuſfa. non poſſit eſſe iudex in cauſa patris.l.qui iuriſdictioni.ſ.de iur. om.iud.Sol.ut in gl.Sed quærit gl.nunquid delegatus à papa,poſſit cogere arbitros cognoſcentes de ſuſpicione? Dic ut in gl.

LEX VII.

PEDIVS.Aliàs incipit, parui.Poteſt compromitti in libertum, & etiam in infamem. Opp.de iud.l,cùm prætor.Sol.non poteſt eſſe iudex,ut ibi,ſed arbiter ſic,& procu-
1 rator.ut inſt.de excep.§. fi.Sed quæro quid in excõmunica-
a tor?[a] Gl.dicit,q non poteſt eſſe arbiter. Dic ut in gl.& Spe.ti. de arb. §. differt. Sed quæro licet iſti non poſsit eſſe arbitri, an poſsint eſſe arbitratores:uidetur q ſic,l.cùm pater. §.hæreditatem.ẽ.de leg.ij.& l.ex facto.§.ſi quis.el ij.ad Treb.

ADDITIO.

d *Excommunicato.Dicit Bal.l.nemo in fi.C.de ſen. q omnia beneficia iuris ciuilis, ſunt interdicta excommunicatis. alleg. Gul. ibi, in uer.ſed quæro non poſſunt,&c.Bar.l.ſi quis arbitratu.de uer.ob.Adde an poſſit couficere inſtrumenta.Frid.conſ.lxxiij.*

1 *Seruus non poteſt eſſe arbiter,nec arbitrator.*

a §. SIN SERVVM.Si compromittatur in duos,quorum
unus non poteſt eſſe arbiter, alter ſententiã dicere non cogetur,nec ſentẽtia ualet,niſi eſſet adiectum,inſolidũ.
1 No.† q ſeruus non poteſt eſſe arbiter,nec etiam arbitrator, ẽ.de uer.ſig.l.illa uerba.Sed quærit gl.quid de monachordi
2 cit gl.idem. No.† ergo monachũ,& ſeruum æquiparari.ln. c.cum olim.ext.de cenſi.Et per hoc totam materiã de ſtipu. ſer.ego reduco ad materiã monachorũ, in l. qd̃ ſeruus.& l. ſeq.ẽ.de ſtip.ſer.Circa hoc tñ, an monachus poſsit eſſe arbi ter, uide Cy. C. de epiſ.aud.l. ſi qui ex conſenſu.ſ.q.& in ſec.
3 de arb.§.fi.uer.ſed quæro diligenter.& uer.ſeq.Item no.† q utile uitiatur.dixi in l. certi cõdictio. §. quoniam.ẽ,ſi cer.pe. & l.Græcè.§.illud.de fideiuſſ.

LEX VIII.

SED SI ITA.No.ex hac l.q compromiſſum poteſt fieri in plures inſolidũm,ut ſic ualeat,quod alter ſolus facit.Aduertendũ eſt tamen,q ſi cæperunt ambo cognoſcere,non poſſet alter ſententiare ſine altero,ſicut uidemus in iudicibus ordinarijs,in quibus in eſt hæc clauſula, tacitè,ut alter ſolus poſſet, tamẽ ſi ambo antè cœperunt ſimul cognoſcere,alter non poſſet ſolus.l.Pompon.ſcribit, ſi uniẽ.de re iud.

LEX IX.

SED ET SI IN SERVVM. Condictio arbitri non inſpicitur tempore compromiſſi.

1 *Compromitti in iudicem ordinarium poteſt,ut in arbitratorem.*

a §. SI QVIS IVDEX.[a] In iudicem ordinariũ illius cauſæ non poteſt cõpromitti,etiam eo iubente.Opp.gl.ad iſtum §.de conſuetudine, quia uidemus contrariũ ſeruari.Dicit gl.q quidam dicunt,q hic lex corrigitur per cõ-
1 ſuetudinẽ.Veritas eſt, † q non poteſt compromitti in eum ut in arbitrum, ſed ut in arbitratorẽ ſic, auth.ſi uerò contib gerit.C.de iu. in corpore unde ſumitur.Secus de iure[c] can. ut ext. eo.c.cum tempore.& c.innotuit.Ia.de Are.dicebat q nec etiam ut arbitrator poteſt aſſumi. Sed hæc gl.cõmuniter approbatur. De quo dic ut no. Cy. l. ſi qui ex conſenſu. Circa prin.C.de epiſ.audien.

ADDITIO.

a *Bar.Iudex.l. ij.§.conuenire. ẽ. de iud. Oria.trac.de arb.& Fel. c.literas.de præſum.Fel.c.nõnne.de præſumpt.uerſic.ij.regul.& Rom.conſilio ducentesimo ſexageſimotertio.*
b *Iure.l.j.§.poſt operis.de ope.no.nun.*

LEX XIII.

a SI DE MEIS.[a] Licet de controuerſijs unius partis ſit compromiſſum, arbiter non cogitur ſententiam dicere,ſi ab una tantùm parte pœna promiſſa eſt, etiam ſi actor fuerit ſtipulatus.h.d.Circa fi.l.noſtræ quæritur, quid ſi arbiter dixerit ſententiam,an ualeat? Mar.dicebat quòd non per iſtum uer.Sed iſtud uerum eſſe non puto.Ioan.dicebat quòd ualebat, ſed non quòd arbiter cogatur dicere ſententiam. Azo tenebat opin.Mar. Tu dic quòd opin.Io. eſt uera ſecundũ illa tempora.l.cùm anteà.in prin.C.eo.hodie ſecus.l.cùm antea.§.altera.

ADDITIO.

a *Meis.Et facit iſte tex.ad q.q.ſi duo compromittant in aliquẽ, & unus promittat*

mittat mille nomine pœnæ, alter uerò centum,Nam ratione iſtius inæqualitatis,nõ uitiatur ſtipulatio,ſed reducitur ad æqualitatẽ,nõ dubitatur an reducetur pœna maioris, an minoris? Dic q, minoris,Spe.tit.de ar.§.ſequitur.uer.ſed qui hoc.Item per iſtum tex.decidit Bal.q.c.j.in prin.qualiter dominus propriè priuetur, quòd ſi emphyteuta promiſit domino nomine cenſus,duos denarios in anno ſub pœna centum librariũ, demum dominus uenit contra pacta,utrum teneatur ad ſolutionẽ pœnæ? Et per iſtum tex.decidit quòd non , quia una ex parte tantum eſt pœnale.In cont.tamen adducebatur d.c.j.etiam.l.j.C.de iud.ui.tol.reſponde ut ibi per eũ. & Bal. qui non decidit hic,per iſtum tex.ſed per l.ſed & interpellatur.§.ſi ab altera.ẽ.e.Sed ſicit etiam iſte tex. Sed utrũ adiectio iſtius pœnæ ualeat? dicit q, ſic & dixi poſt gl.& Bar.l.ij.C.de iur.emp.Ancb.conſ.j.

1 *Arbiter ut quis dicatur duo requiruntur.*
3 *Compromiſſum ſi factum eſt,ut aliquis examinet negotium uſq; ad ſententiam, & alius ſentiet, neuter erit arbiter.*
4 *Arbitrator poteſt auferre de iure unius,& dare alteri modicè.*
Compromiſſo clauſula apponenda,q poſſit auferre de iure unius, & dare alteri in parua.& magna quantitate.
5 *Arbiter & amicabilis compoſitor differunt.*
6 *Arbiter procuret partes cõponere,cautela iudicis eſt,partes componere.*

§. RECEPISSE. Arbiter qui in partes, iudicis aſſumit
officium, non qui amicabiliter cõponit. † Vides ergo
1 quòd ad hoc ut aliquis dicatur arbiter,uidẽtur requiri duo, ſcilicet, q aſſumatur officiũ iud. in procedendo, & etiam in ſentẽtiando, ut hic,ibi, & ſuſcepit, & ibi,finẽ quæ.
2 † Sed quid de eo, qui habet poteſtatẽ cognoſcẽdi de facto & ſententiandi de iure, ut ſit tota die,erit ne arbiter, uel arbitrator. Tex. iſte uidetur uelle,q ſit arbiter. Dicã in l.ſocietatem.§.arbitrorũ. ẽ. pro ſoc.uer.quare quid ſi eſt dictum.Item † quid econuerſo.Et cõpromiſſum in aliquos tali mo
3 do, uidelicet, talis debeat examinare tale negotiũ uſq; ad ſententiã,alius debeat ſentẽtiare,quid erit? Videtur, quòd neuter iſtorum ſit arbiter, nam in neutro concurrunt iſta duo,quę dicunt̃ in arbitro, dicam in §.arbitrorum. Vlt.no.
a uer.q ſi inquit,[a] qui pertractat de natura,ſeu † officio arbi
4 tratoris, & dicit q poteſt auferre de iure unius, & dare alteri,quod eſt uerum,ſm gl.hic,& ſ.eo.l.ſed & ſi in ſeruum.§.ſi quis iudex. Iſtud aũt, q auferat de iure unius & det alteri, intelligit modicè, aliàs reduceretur ad arbitriũ boni uiri, d.§.arbitrorũ.& ideò quidam faciunt apponi in cõpromiſſo,ſeu arbitramento,q poſsit auferre de iure unius,& dare alteri modicè, uel immodicè hoc eſt in parua, uel magna
5 quãtitate,ut dixi in d.§.arbitrorũ.Item † ex iſta gl.põt colligi differentia inter arbitriũ & amicabilem compoſitorem.
Nam arbiter eſt, qui uidet an ſit aliquid alte
* Daturus: Satisfeuter & per tãſeunam hoc attigit Bar.hic. nos igitur ad=b bitrorum genere, uniũ, ut ſiue æquum, ſiue iniquũ fuerit, quod ſtatuerint arbitri, eis ſtandum ſit: aliis boni uiri arbitrium meſt:l.ſocietatem.§. arbitrorum.ff. pro ſoc.Amplius Bar.auth.ſi uerò.C.de iud.l.Con.B.
ri daturus *. Amicabilis compoſitor eſt,[b] qui interuenit, ut eos ad cõcordiã reducat abſq; ſua ſententia,& hoc eſt q ſequitur in gl. in ỹ. recepiſſe.ibi uel poteſt,&c.Et ideò tu qui eris iudex,nunquam te reducas ad compoſitionem,quia ad iudicem non ſpectat.

ADDITIO.

a *Inquit.Bal.l.j.& l.& in maioribus. C. de app.Bal.l.fin.j.op.de cont.emp. conſ.cccl.xxxj.Alex.conſ.xlvij.j.lib.& quid per illa uerba,alte,baſſe.Pau. de ca.conſ.lxxiiij.*
b *Bar.Eris.Notaui.ẽ.de uſuf.l.æquiſſimũ. Barb. conſ.xlj.j.uol.ubi ponit multa ſpecialia. Adde alium caſum,in quo iudex poteſt reducere partes ad concordiam per Ant.c.j.in fi.de loc.*

1 *Arbiter die feriata ſententiare nõ poteſt,arbitrator ſic,etiã in honorẽ Dei.*
2 *Arbiter quando cogatur ſententiam proferre.*
3 *Compromiſſi inſtantia perit triennio.*

§. EX COMPROMISSO. Hic Iuriſconſ.incip. expo
nere uerba ſubaudita per gl.iij.§.tametſi uer. receperit. ſ.eo.quæ dicũt, ſententiã ferre cogam,& hoc intendit.
1 † Arbiter non poteſt cogi ſententiare die feriata,niſi ex cãſa,etiam non cogeẽ ſi ſibi de cauſa no liqueat. h. d.cũ duab. l.ſeq.Opp.l.ſi feriatis.ſ. de fur.Sol.hic loquitur de ferijs ob neceſsitatẽ hominum, non de ferijs ob honorẽ Dei. Et hic
a intellige de arbitrio. In arbitratrore[a] uerò uidetur q poſſit ſententiare die Dominica, quia eſt quædã tranſactio, l. dies.C. de ſer.Secundò op.l.arbiter.& l.ſi cùm dies. ẽ. reſpõ.
2 ẽ.eo.Solut.ut iſta materia liqueat,dic breuiter † tria uerba, Quandoq; de cauſa liquet, & tunc arbiter cogitur ſententiam dicere,ut in iſto §.ex cõpromiſſo.niſi excuſetur aliqua iuſta cauſa.l.licet. & ſeq. ẽ. eo. Aut arbiter iurat ſibi de cauſa non liquere, & tunc aut hoc contingit propter defectũ partium, aut propter defectũ arbitri. Primo caſu ſi quidem fuit ſine iniuria arbitri, nihilominus cogetur dicere ſententiam ẽ.eo.l.item ſi unus §.j.& hoc eſt uerũ, niſi dies compromiſſi ſit exitura, uel dies compromiſſi exierit, tũc ſi hoc propter defectũ partium contingit, nõ cogetur arbiter ſententiam dicere. ẽ.l.prox.& l.ſeq.l.ſi cùm dies.ẽ.eo.Si uerò hoc cõtigerit propter defectum arbitri, tunc ſi iam quidẽ dies poteſt prorogari,,pregetur,ut in hoc §.Si uerò no.poteſt prorogari,debet pati iterum in ſe cõpromitti, l.arbiter in fi. & l. ſi cũ dies.in princ. ẽ. eo. ſm unam lect. Item ſi dies compromiſſi exierit ſui culpa ,ut ibi patet, Sed contra prædicta opp.[b] q non poſsit arbitro non liquere de cauſa, quia aut actor p̃bauit,& debere uincere: Aut non probauit,& debet reus abſolui.l.qui accuſare.C.de eden.Gl.dicit hic nõ. fateor quando cõpromiſſum habet diem,ipſa dies compromiſſi habetur pro peremptorio termino , aſsignato partibus ad probandum. Vnde ſi quidẽ probat actor, reus cõdemnabitur, aliàs non,ſed pote illud eſſe quod arbiter non examinauit dicta teſtiũ, neq; uidit inſtrumentũ, & ſic non eſt liquidum an debeat,uel non,uide iſtam gl.quam totã intellige quando cõpromiſſum habet diem. Si uerò cõpromiſſum nõ habet diem,tunc non dicitur pars nõ probaſſe,niſi ſit ſibi ſtatutus terminus ad probandũ, debet enim terminus ſtatui, de quo plenè dixi in l.admonendi. ẽ.de iureiur.ubi gl.facit ſimilesopp.dicitur in l.ſed ſi compromiſſum,quòd arbiter
3 cogitur omnino ſententiã dicere. † Quæro utrũ etiam poſt
c triennĩũ,[c] hoc eſt,utrùm inſtantia compromiſſi pereat triẽnio, ſicut inſtantia iudicij? Quidam dicũt, quòd etiã ultrà triennium. Fran.Accur. intelligebat illã gl.q lis non fuit in choata coràm arbitro , ſed coràm iudice ordinario , poſteà deuentum eſt arbitriũ.l. properandum. §. ſin autẽ utraq;.uerſin aũt in medio.C.de iud.& ibi no.Cy.ul.q.gl.ẽ.eo.l.itẽ ſi unus.§.j.uidet tenere,q dies compromiſſi pereat triẽnio. De hoc etiã in Spe.eo.tit.§.differt uer.item,ut intra trien.

ADDITIO.

a *Arbitratore.Spe.ti.de arb.§.j.in Bar.ẽ.eo.l.ſi feriatis.& Bal.l.j.ad ſi.C.eo. in d.l.dies.C.de fer.poſt Iac.But.& Bal.l.ſi ut proponis.j.col. C. quomodo & quando iud.& in l.ſi.in ij.q. C.de cont. emp.& l.j.ſ.de fer.& Imo.l.ex facto.§.ſi quis rogatus.ẽ.ad Tre.*
b *Opp.Dixi poſt Bar.l.ſi quis arbitratu.ẽ.de uerb.ob. & hic adde no.per gl. & doc.poſt Bar.l.Pomp.de re iu.Bal.c.j.qui.mo.ſeu.amit.in quadam adm. magna;uer.recepiſſe.in auth.ei qui. ſ. eo.C.de temp.ap.hic non ob.dicit,q certum terminũ deberent dare,nec uidentur partes conſenſum ad hoc accõmodaſſe,quod eſſet iuri contrariũ.c. ultra tertiam.de teſti.et ibi Bal. Bar.l. iiij.in prin.de dam.infe.& l.ſi qua.ẽ.eo.Lu.ro.de arb.et Bal.l.j.C.ut in poſſe.Bal.conſ. cccxcix. cum ſeq. & iij.lib.conſ.cccclxj.Lanf. in tract. de arb. Fel.c.eccleſia.de conſt.*
c *Triennĩũ. Bar.l. ſi quis arbitratu. ẽ.de uer.ob.& Bald. & Iac.l.multa.ff.de cond.& demon.& Bal.tenet q,ſic l.ij.C.de diuer.reſc.& dixi poſt Imo.d.l. ſi quis arbitratu.eo.uer.ibi.& Spec.eo.tit.§.differt.uer. item intra triennĩũ & c.Io.An.ibi tenet,q non periit triennio,Ro.conſ.clxxix.Caſt.l.properandum.§.illo proculdubio.C.de iud.*

LEX XIX.

ITEM SI VNVS.

§. SI MVLTO POST. Quærit gl.quõ intelligat̃ iſtud
multò poſt? Quidam dicũt, arbitrio iudicis. Alij dicũt, q poſt triennium,& ſicut inſtantia iudicis. Si teneas illam opi.quod arbitrio iud.&c.putarem æquũ q iudex de-
a bet arbitrari de triennio,ſicut in iudicio.[a] Item no.uam diſtinctionem,quam gl.hic ponit.

ADDI-

ADDITIO.

a *Iudicio. Abb.c.cùm dilectus.in fi.de arb.& conſ.xx.xiij.iiij.dub.ij.uo.*

1 *Arbitrorum maior pars quando poterit ſententiare alijs requiſitis abſenti bus,& quid in præſentibus,& tacentibus.*

a §. ITEM SI PLVRES.[a] Non poteſt unius arbiter ſine
1 alio ſententiã ferre. Ante omnia † quero, quid ſi maior pars eſt præſens, facit requiri tertiũ, ille non uult uenire, an poterunt præſentes ſententiare? Certè de iure noſtro non, Caſus eſt hic. De iure can. ſecus, ut ext.eo.c.fi.lib.vj. Et hoc eſt uerũ in arbitris, quí aliàs ſumuntur â partibus. In il
b lis uerò quí aſſumuntur[b] de neceſsitate iuris, ſecus eſſet. C. de iud.l.cũ ſpecialis, & ſcripſi in l.ſi duo ex tribus.ff. de re iu. Et ex hoc dico ꝙ ſi arbitri eliguntur ex neceſsitate iuris, po
2 terit ſententiare maior pars, altera requſita & abſente? Quę ro, poſito ꝙ omnes ſunt præſentes, maior pars uult facere ſententiã, alía tacet, & nihil dicit, an maior pars poterit ſen tentiare altera tacẽter? Gl. dicit, ꝙ ſic, ff.eo.l.ſi in tres. & ibi uidebitis. Secus in pluribus iudicib. delegatis, quía omnes debent loqui, ut ff.l. prox. & C. quando prouoc. non eſt neceſſ. l. cum magiſtratus. cum ſimilib.

ADDITIO.

a *An.B.Plures. Secus de iure can. c.fi. de arb. in vj. l. duo ex tribus. ff. de re iud. Bar. conſ. Catharina accuſauit. & conſ. ſeq. quod fuit Cy. Oria. in tract. de arb. car. xvij. & ſeq. q. xiij. & q. xv. Abb. conſil. ſexageſimoquarto, in prin. j. uo. Imo. conſ. cxxx. & ſeq.*

b *Aſſumuntur. Facit quod dixi ff. e. l. §. fi. cum ſeq. & Imol. c. uno delegatorũ. de off. deleg. ubi ſecus in plurib. iudicibus delegatis, per doc. & Bar. l. Pom pon. ff. de re iud. doc. d. c. fi. ext. eo. in vj. Io. And. in add. Spe. tit. de arb. §. fin. in add. incip. quid ſi taceat, &c. Adde an duo laudare poſſint, tertio abſente? Bal. conſ. xxix. ij. li. Et quid ſi tertius non poteſt eſſe arbiter, an alij duo poſſint arbitrari? per eundem, ccccxlix. & quid ſi ſunt concordes in ſumma, & diſcordes in ſolutione, & per eun. conſ. xviij. iiij. li. & quid ſi diſcor dent in ſumma tantum. Caſ. conſ. xxiij. & quid ſi ex forma ſtatuti debet e ligi tertius & partes eligunt quartũ, & quintum uoluntariè non compul ſi, ut ſtatutum requirit, an tale laudum poterit exequi, uigore illius ſtatuti, eo quia ſit omiſſa forma? Anch. conſ. clviij.*

1 *Compromiſſum factum in aliquem ut ferat ſententiam de conſilio alterius, quando ualeat.*

§. IDEM POMP. Si arbiter liberã poteſtatẽ ſententiã di non habet, cõpromiſſum nõ ualet, & ſi de pluribus nominatis aliter eligitur, ille ſententiã cogitur dicere. Opp. de iſto uer. ſed ſi ita. ad præcedentẽ. Sol. dixit gl. ꝙ hic in uer. ſed ſi ita. fuerunt electi ut arbitri, hic, ille quí fuit elec⁹, poterat liberè ſententiare. in prędẽti. §. fuit ſecus, & ſic hic mutat caſum omnino. Old. in quadã ſua diſp. intellige bat iſtum §. aliter ꝙ̃ in iſto uer. ſed ſi ita. nõ mutat caſum, ſed, ꝓſequitur eundẽ caſum, ſed differẽtia eſt, quia in ptin. dixit. ꝙ Seius ferat ſententiã, prout Titio diſceptatorí placeret, & ſic poſuit in eius liberã uoluntatem, hic uerò dixit, arbitratu Titij, & ſic elegit eum in bonũ uirum, meritò ua
1 let. Et ſic uides, ꝙ ipſe colligit differentiã ex eo quod ſ̃. dixit placet, & hic dicitur arbitratu. Et ex hoc concludit ipſe † ꝙ cõpromiſſum, quod quotidie fit. Cõpromittimus in Seí ũ, dum tamen ferat ſententiã de conſilio alicuius Iutiſperiti, ꝙ tale arbitrium ualet. Breuiter prædicta quantũ ad intel lectum huius §. non ſunt uera. quía uer. placet importat ar bitrium boni uiri, & non liberam uoluntatẽ, ſicut uerb. arbitratu, * l. Thais. §. ſorore. ff. de fi deicõ. lib. Tamen quantũ ad q. de eo quí cõ promittit in aliquem, ꝙ ferat ſententiã de cõ ſilio ſapientis, dico quòd illam q. tangit gl. l. illa in inſtitutio. ff. de her. inſt. Spe. etiam eam de arb. §. ſequitur. uer. ſed quid dicatur in com promiſſo. Ego examinaui plenè in l. §. §. ſi plu res. ff. de exer. Et inter alia dico, quòd ſi quidẽ dicatur, ꝙ arbiter debeat ſententiare de con ſilio talis, ꝙ ualet compromiſſum, ideò quía relinquatur, ſi hæres uoluerit. non debetur, ſi hæres nolit. Quòd ſi ita. Si fuerit arbitratus, debebitur l. fideicom. libertas. ff. de fid. lib. l. Con. B.

* *Arbitratu. Mẽs Bar. eſt ſtatue re differẽtiam inter arbitriũ & uolũtatem. Arbitriũ enim neceſſitatẽ im portat, uolun tas non. Vt ſi fi deicommiſſum relinquatur, ſi*

habito conſilio nõ tenetur illud ſequi. l. Titium. & Mæuiũ. de adm. tut. & ſic remanet libera facultas arbitro ferẽdi ſen tentiam, & ſic ceſſat ratio huius §. Siuerò dicatur, ꝙ arbiter debeat ſententiare illud, qd⁹ ille conſuluerit, uel de conſi. & conſenſu, tunc nõ ualeret, quia non haberet facultatem liberam ferendi ſententiã, ut hic. Et hoc quantũ ad q. iſtam.

2 Quantũ autem † ad intellectũ noſtri §. teneo gl. tamẽ eam declaro, ut aliquid notabile hic percipias, in prin. huius §. fuit cõpromiſſum in Scium, ut ipſe debeat ſententiare ſm quod Titio placet, hoc non ualet. In uer. ſed ſi ita fuit com promiſſum arbitriũ in Scium, ſed fuit actum, ꝙ ſententia feratur arbitratu Titij, uel Seij, & ſic in cognoſcendo fuit aſ ſumptus unus ſolus, in pronunciando fuit alternatiuè aſ ſumptus, uel Seius, certè ille cogeť ſententiã dicere, in quẽ partes conſenſerint. Et ſic iſte uer. ſed ſi ita. proſequitur tan dem materiam, quam §. prædens. Sed ad iſtam lect. opp. Nam ſi ex poſtfacto eligatur Titius, uidetur ꝙ ualet com promiſſum, quía non aſſumitur ad cognoſcendum, ſed ar bitrandũ tantùm, cùm iſta duo requirantur. l. Idem Pomp. §. recepiſſe. ſ̃. eo. Reſpon. ſatis aſſumitur ad cognoſcẽdum.

a cum debeat examinare acta facta coră Seio. Differt[a] ergo iſte ſ. â prædenti, quía Seius ipſe ſ̃. debebat pronunciare illud, quod alius uolebat, hic ille alius ſcilicet Titius, aſſu mebatur ad ſententiam ex prioribus actis.

ADDITIO.

a *POMA. Differt. Lanfran. in tract. de arb. q. j. aliàs. ij.*

a §. SI IN DVOS.[a] Si duobus datur poteſtas eligendi tertium, ſi non conſenſerit, compromiſſum non ualet, uel ſic, Si duobus arbitris poteſtas aſſumendi tertium incertum tribuatur, non ualet compromiſſum, ſi certum. Opp. §. idem Pomp. ſ̃. Sol. hic per aſſumptionem tertij non admittunt arbitri poteſtatem pronunciandi, ibi ſecus. De hoc uidebitis ff. prox. §.

ADDITIO.

a *Duos. Bal. l. fin. ult. col. C. de exec. rei iud. & hoc no. q. non poteſt dari arbi tris poteſtas eligendi tertium incertũ. Sed utrum poſſit dari arbitratoribus talis poteſtas? Bal. l. j. C. de his quæ pœ. no. in lect. antiqua. dicit, q, ſic, dleg. Io. Mona. in rub. de arb. in vj. c. cum ù nobis, ſecundam unam lecturam gl. fi. ext. eo. tit.*

1 *Iudex eligit arbitros, & arbitri coguntur eligere tertium.*
2 *Tertius aſſumptus ab arbitris, non eſt arbiter, ſed electus à partibus ſic.*
3 *Pronunciandi, modus, quando tertius eſt electus.*

§. PRINCIPALITER. Si in duos cõpromittať ſimpli citer, ualet cõpromiſſum, & ſi diſſenſerint, coguntur eli gere tertium, cuius autoritati parebitur. Op. §. ſ̃. prox. ubi non ualet cõpromiſſum factũ in duos. gl. ponit hic tres ſol. & approbat ultimã, ſcilicet ꝙ ibi non ualet, ſi diſſentiãt
a in eligendo tertiũ, [a] aliàs ſecus. Iſta ſol. uidetur eſſe cõtra ca ſum, in c. innotuit. ext. eo. Et ideò tene ij. lect. ſeu ſol. hic poſi tam. Aſſignat rationẽ, hic fuit cõpromiſſum ſimpliciter, & per iudicẽ, & cogentur eligere tertiũ, & ſic cogentur in unũ concordare, ſed in præcedenti §. fuit data facultas eligendi,
1 & ſic in totũ receſſerũt ab arbitrio prætoris. † Circa electio nem iſtius tertij eſt aduertendũ, ꝙ non coguntur partes eli gere tertiũ, ſed arbitri coguntr eligere tertiũ, ut hic in tex. & debet prætor cogere arbitros. Vidiſtis de electione *tertij.*
2 Quæro † utrum[b] tertius iſte electus[c] ſit arbiter. Certè uide
b tur ꝙ no. nam non eſt receptus à partibus, & ſic nõ cadit in eum nomen arbitri. Et ita uidetur tenere Spec. tit. de arb. §. fin. uer. ſed nunquid iſte tertius. Vnde eſt magis quidã con ſultor quàm arbiter, habet tamen uim arbitri quo ad quæ dam, ut dicetur incõtinenti. Sed ſi aſſumeretur â partibus, tunc eſſet arbiter, quía ab eis recipitur. Secundò quæro de modo pronunciandi? breuiter modus rectus, & indubita tus eſſet iſte, ꝙ ille tertius exprimat uolũtatem ſuam, & illi arbitri cogantur ferre ſententiam, ſm eius uoluntatẽ, & cõ ſilium. Et hoc eſt quod ult iſte tex. quí dicit, cuius autori tati pareat, ꝙa arbitri debẽt parere autoritati illius in iudi cando. Dicit tamen hic in uer. autoritati. gl. ꝙ iſte uer. intel ligatur alio modo, quòd ſi arbitri omnino diſcordant, ille tertiu s iudicabit, & partes tenentur ſtare conſilio illius ter tij. Et

tij. Et ſic eſt duplex lectura, una cuius autoritati pareatur â partibus, alia, ꝙ iſte tertius iudicet. Præcedens eſt magis tu
4 ta. uide gl. ſuper uer. autoritati. † Quæritur utrũ iſte tertius
d cogatur[d] conſulere, ſeu acceptare, & iudicare. Dic ut in gl. & Inn. ext. eo. c. innotuit.

ADDITIO.

a *Tertium. Sed utrum aſſumendo tertiũ, dicatur cõpromiſſum nouum? Dy. Bar. l. ſi dominũ. ff. de fur. dixi poſt Bar. §. arbitrorum. & an iſte §. habeat locum in arbitratore, ut iſti diſcordantes eligant tertium? Bal. l. hac edicta li. §. is illud. C. de ſecund. nup. & ibi quid ſi ſunt arbitri, & arbitratores? Et de hac materia uide in d. c. innotuit. & quod ibi ſcripſi poſt Imol. tẽ an iſte tex. habeat locum in arbitratoribus, uarie ſententiantibus, dixi poſt Imo. l. inter pares. ff. de re iud.*

b *POMA. Vtrum. Lanf. ff. de arb. q. ij. & conſ. lxxxvj.*

c *Electus. Bar. l. ſi dominium. ff. de fur. Bal. conſ. ſactum ſic proponitur. dicit, quòd ſi data eſt poteſtas duobus arbitris procedendi, & terminandi, & illi duo diſcordant, qui de uoluntate partiũ eligant tertium, & illi datur arbi trium terminandi, ut ſibi uidetur, demum primi duo arbitri ueniunt ad con cordiam, & laudant abſq; tertio, & nõ requiſito, imò ipſo contra dicente, dicit Bal. laudum ualere, quia per electionẽ, d. tertij non ſunt reuocati arbi tri primi à ſua poteſtate, ſed prouiſum ſolum in caſu diſcordiæ. Allegat gl. ſ̃. ea. l. §. fi. in duos. Ergo cùm omnes tres ſint arbitri, duorum ſententia ua let, & præualet. ff. eo. l. ſicuti. Nec ob. quòd partes & arbitri promiſerunt ſtare ſententiæ illius, quia iſta promiſſio debet ſtare ſecundum iuris diſpoſi tionem, niſi primi ſint concordes, uide in d. l. ſi dominũ. Adde an electus ter tius à prætore, uel partibus ſit arbiter, uel arbitrator? Bal. conſ. lxxiij. lib. iij. Et an cogantur alij ferre ſententiam, ſecundũ conſiliũ iſtius tertij, Ang. conſ. clij. Et an ualeat compromiſſum factũ in duos, cum poteſtate eligendi tertium? Bal. conſ. cccxxxix. lib. ij. Et an tertius electus, habeat eandem pote ſtatem, quam alij duo, Bal. conſ. xv. lib. v. Et de eo quod dicitur in apoſtillis. uide Bal. conſ. ccccxc.*

d *Cogatur. Hic ergo habere, quòd tertius electus à partibus, unà cum alijs de bet pronunciare. Sed quid ſi à lege, uel ſtatuto datur tertius arbiter, ut ſi dici ſtatũ, q, ubi duo primi arbitri ſint diſcordes, poſſit tertius eſſe, uel de beat tertius præſens eſſe, iſto caſu dicas, q, iſte ſolus tertius poterit ferre ſen tentiam. Liubenus. C. de appell. & ibi Bal. Bar. l. item ſi unus. §. item ſi plu res. ſ̃. eo. l. in offerendis. C. de appell.*

LEX XX.

1 *Arbitri duo tertio abſente, quando poterunt iudicare.*

SI IN TRES. Duo poſſunt iudicare, cõtradicente ter tio, uel tacente, ſecus eo abſente. Idem in duobus iudi cibus contradicente tertio, dũ tamen omnes indicent.
1 De hoc tetigi. ſ̃. eo. l. prox. §. ſi in duos. † No. quòd Inn. dicit in c. Raynal. ext. de teſta. ꝙ ſi arbitri fuerunt ſimul in allega tis, & unuſquiſq; dixerit alleg. ſuas, & unus non potuit tra here alios ad ſuam ſententiam, ꝙ poſteà duo poterunt ꝓ nunciare abſente tertio. Cuius contrariũ dico, in l. duo ex
2 tribus. ff. de re iud. Vlt. nót. † ꝙ in hoc eſt differentia[a] inter
a ius noſtrum, & ius Can. c. fin. ext. eo. tit. lib. vj.

ADDITIO.

a *Differentia. Bar. l. item ſi. §. item. ſ̃. eo. tit.*

LEX XXII.

a QVALEM.[a] Prætor coget arbitrũ ut ſententiet, nõ au
b tem quid iudicet.[b] Item ſi quis aſſumatur ad iudicã dum certum, non ualet iſtud compromiſſum.

ADDITIO.

a *POMA. Qualem. Ro. conſ. cxlj. & cxlv.*

b *Iudicet. Sed quid in arbitratore, utrum poſſit compromitti in eum cum pa cto, quod tali modo ferat ſententiã? Hic dicitur, q, in arbitrio compromiſ ſum eſt nullũ. Adde q, in arbitratore ualet, Ang. l. ſi conuenerit. ff. de re iud. ſed nihil allegat. Sed dic q, pro eo uidetur caſus. in l. j. §. et poſt operis. de no ui oper. nunciat. intelligendo, q, ibi fuit compromiſſum in iudicẽ, prout in arbitratorem, prout neceſſe eſt intelligi, ſecundum Lud. ibi, & conſ. cxlj.*

LEX XXIII.

1 *Sententia dicitur dicta, quando per eam à lite diſceditur.*
2 *Diſcipulus excuſare debet ſententiam magiſtri ſui.*
Sententia illata poteſt mutari, quæ non finit iudicium.

DICERE AVTEM. Sententia dicta uidetur qñ per eam â tota lite diſceditur. Item interlocutoria poteſt

mutari, diffinitiua uerò nõ poteſt mutari, nec ex cauſa erro
1 ris corrigi. h. d. cum l. ſeq. † No. ꝙ tunc dicitur dicta ſenten
a tia, quãdo per eam lite diſceditur. [a] Et per hoc uidetur eſſe caſus còtra arbitros in ciuitate iſta, quí debẽt diffinire cau ſas intra tres menſes ſub certa pœna, Nam quando ꝙ ipſi pronunciant hoc modo, abſoluimus partes ab inſtantia iudicij, ut qualibet remaneat in ſtatuto ſuo, Nam uidetur dicta ſententia, cum per hoc aliter nõ diſcedatur, ut hic. Se
2 cundò no. † ꝙ diſcipulus debet excuſare ſententã magiſtri
b diſtinguendo eam & approbando. Tertiò no. [b] illud, quod dicitur cõmuniter. Interlocutoria poteſt mutari, diſſinitiua
3 nõ. l. iuſsit. ff. de re iud. ita dicitur cõmuniter. Ego † aliter di co, prout dicit Iuriſcon. hic, illa ſententia põt mutari, quæ nõ finit iudiciũ, ſecus in ea quæ finit. Hoc differt multum â præcedenti dicto. Pone enim ꝙ quædam interlocutoria fi nit iudiciũ, quía iudex pronunciauit ſe non eſſe iudicẽ cõ petentem, uel pronunciauit non eſſe procedendũ obſtan te except. rei iud. & ſimilia, poterit ne iudex reuocare iſtam
c interlocutoriã? [c] Certè non, quía iudiciũ finit hic, eſt caſus hic. uide tex. Non enim facio differentiã, an ſit diffinitiua, uel nõ, ſed an debeat abſorbere totũ iudicium, uel non. Et dic ut in d. l. quod iuſſit. ff. de re iud.

ADDITIO.

a *Diſceditur. Cont. Bar. l. inter pares. de re iud. & Bar. per illum tex. l. genera li. C. de dec. lib. x. & Lu. l. j. de re iud. in fi. & dixi in l. ſi quis arbitratu. & hic uide quæ dixit Bar. & ibi dixi poſt Bar. l. fideicom. §. ſi quis decem. de leg. iij. & Bal. l. j. in iij. opp. C. ſi à non comp. iu. Bal. l. in ſiurandum. §. fi. ff. de iureiur. Pan. conſ. xliij. j. col. uol. j. Fel. rub. de re iud.*

b *No. Bal. rub. C. ne liceat tertio prouoc.*

c *Interlocutoriã. Bar. l. poſt ſiñam. C. de ſent. dixi de hac l. in l. Paul. de re iud.*

LEX XXV.

1 *Clauſula in compromiſſo, q, poſſit ſemel & pluries iudicare, & quoties ſi bi placuerit, quid importet.*
2 *Arbiter non poteſt ſuam ſententiam corrigere, nec mutare, niſi ſit ei ſpecia liter à partibus commiſſum.*
3 *Arbiter an debeat unam ſententiã terminare, quando ei ſunt plures contro uerſiæ compromiſſæ per partes.*

QVID TAMEN. Non uidetur dicta ſententia, ſi for
a ma cõpromiſſi [a] non eſt ſeruata. Item ſi ſunt diuerſa capi. põt ſeparatim pronunciari, niſi aliud ſit actũ. No.
b ex hac l. quid reluet [b] hæc † clauſula, ꝙ poſsit iudicare ſe
1 mel & pluries, & quoties ſibi placuerit, nã intelligitť ꝙ poſ ſit iudicare pluries, hoc eſt, in uno capite ſemel, & in alio poſteà, ut hic. Nec põt intelligi ꝙ ſuper eodẽ capitulo, iudi cet pluries, ſiue ſit arbiter, ſiue arbitrator. Nam cũ ſuper una re non poſsint ferri plures ſententiæ. l. j. C. qñ. ꝓuoc. non eſt neceſſ. ita nec plura arbitria. Item cũ ſemel eſt deciſum ꝙ ſententiã arbitri, uel per tranſactionẽ, res deſijt eſſe dubia, nõ poteſt iterum iudicari, nec iterũ tranſigi. l. poſt rem. ſ̃. de
2 tranſact. † Ad hoc ergo ut arbiter poſsit corrigere ſenten
c tiam [c] ſuper eo. c. deberet dici in cõpromiſſo hoc expreſsè, ꝙ poſsit iudicare ſemel & pluries, & ipſum iudicatũ corri gere & mutare. Nam hanc poteſtatẽ arbiter non habet â iu re cõmuni, ut ſ̃. l. ꝓx. Sed puto ꝙ ei poſsit attribui per con ſenſum partiũ, Sicut enim ſunt quidã iudices, quí poſſunt corrigere ſuas ſententias, ut præfecti prætorio. l. ab executore ff. de app. ita etiã põt concedi arbitris. l. nõ diſtinguemus. §. de officio. ff. eo. Et ita conſului in ciuitate Spoleti. Opp. ſ̃. e. l. dicere. Sol. ibi arbiter erat in totũ functus officio ſuo, hic
d non. Quærit glo. quid in dubio, [d] qñ plures † quæſtiones
3 ſunt cõpromiſſæ ſimpliciter, utrũ debeant omnes ſimul ter minari, an poterit ꝓnunciari ſeparatim? Hic tunt opi. Quí dam intelligunt, qd⁹ non poſſunt pronũciari ſeparatim in dubio, & ſic uidetur in nuere hic. Mihi añt uidetur ꝙ debea mus ſic dicere, Aut ſunt plures quæſtiones, quę inferuntur ab una parte ad aliam, & tũc poſsit pronũciari ſeparatim niſi in contrariũ ſit actũ, ut hic ar. l. etiam. §. j. ſ̃. de min. Aut inferũtur plures quæſtiones, hoc eſt una ab una parte, alia ab altera, & tunc debet pronunciari ſimul & terminari pro pter naturam c onuentionis, & reconuentionis. l. j. in fin. ff. quæ ſenten. ſine appell. re. & l. quí prior. ff. de iud.

ADDITIO.

a Compromiſi.Bal.l.poſt ſententiam.C.de ſen.in ,prin.
b Releuet.Quid operantur iſta uerba,ſemel,pluries,ut uidebitur, & placebit.Io.An.in add.Spec.tit.de arb.§.ſequitur.& Bal.l.j.C.ſi aduer.rem iud. & l.eleganter.in prin.de cond.ind.& Cy.l.ſi diuerſa. C. de tranſ. & Lud. rub.de arb.Ant.& Io.c.Quintaudlis.de iureiu.& Bal.l.ij. C. quando pro uo.& l.ij.ff.de iureiur.& Anch.conſ.ccxj.Bal.conſ.cxiiij.iij.lib.Anch.conſilio cxxij.Alex. l.diuerſa.C.de tranſ.& Lanf.q.xvj.Fel.c. præſentata. ult. col.uer.gl.de teſt.& Car.conſ.xxix.
c Sententiam.Bar.§.arbitrorum.Et an arbitrator,qui nulliter eſt arbitratus, poſſit iterum arbitrari?Bal.l.ſi.C.de cont.emp.Ex hoc dicto uidetur inferri intelligẽti,quia licet regulariter tranſactio ſit de re dubia,l.j.C. de tranſ. tamen etiam per partes poſſit fieri ſuper re certa, ut hic innuit, facit quod ipſe no.in l.aquiliana.ſ.de tranſ.& in l.ſi de certa. C.eo.ubi idẽ tenet,quod Bar.hic,pro hoc,quia tunc impropriabitur uerb. tranſactio, & ualebit ut pactum.l.inſulam.de præſcript.uer. & Io.But.& Sal.l.age.C.de tranſ.& Cy.l.ſub.prætex.ſpecierum.eo. tit.in quarta opp.& quod arbiter,ſiue arbitrator,nõ poſſit eius ſententiã mutare,etiã incontinenti,Card.conſ.xxix. Fulg.conſ.cxiiij.Cuma.conſ.xvj.col.j.& cxlij.col.j.uer.ad primum quæſtum. Anch. cõſ.cxj. quod ſi arbitrator ſibi in laudo reſeruaſſet poteſtatem declarandi,q,tamen non poſſit mutare.conſ.ccxxj.& Ro.rub.de arb. uer. ulterius Archid. Card. & Alex.c.ex his.xij.q.j.Et Frid.cõſ.lxxxviij.Spec. tit.de arb.§.fi.uer.licet autẽ.uidetur uelle,q,poſſit incontinenti mutare l.ſi ita.j.de hær.inſt.& c.præterea de teſt.cog.Boich.c.cùm olim.de arb.Et intelligit incontinenti,ſcilicet,antequam diuertat ad extraneos actus.Vel intelligas incontinenti, prout intelligitur in d.c.præterea. uidetur tamen, q, dictum Spe.intelligi debeat in acceſſorijs, quia tunc arbitrator bene poterit mutare.Gl.l.quia arbiter.ĩ.eo.Ro.ſing.dlxxxviij.
d Dubio.Bar.ĩ.eo.l.de rebus Lanfran.in trac.de arb.& ſeq.q.xvj.Fel.c.quoniam.de re iud.

1 Sententia declaratoria in perſonalibus,ualet,ſicut in realibus.
2 Sententia iudicis per uerb.uidetur,ualet.
3 Teſtis dictum per uerbum uidetur,quando ualeat.
4 Iudex in ſententia abſolutoria poteſt imponere actori ſilentium.

1 ¶ SI ARBITER. Qui pronunciat,nihil uideri debitũ, debitorẽ abſoluere uidetur. Tu habes hic primò, † q in perſonalibus, ualet ſententia declaratoria, ſicut in realibus.l.ſi prætor.in prin. ĩ. tit.j.& l.ij.Pomp.§.ſed & his.ſ.
2 de proc. Videbitis in l. & ex diuerſo.ĩ.de rei uend.† Secun-
a cundò no.de eo,quod dicit uideri. a Nam per hoc ſententia dicitur incerta.l. diuino. §. fin. de lib. cauſa. Et hoc facit ad
3 † dicta teſtiũ, qui dicunt,iam ſunt decem anni, ut mihi uidetur,quòd ex hoc,dictum teſtis non uitiatur.Dices tu q' iſtud arg. non procedit, Nam iudex debet iudicare ſecundum iudiciũ intellectus,cui cõgruit iſta dictio,uidetur.Eodem modo congrueret aliquibus medicis, uel peritis in arte, q̃ adhibent ad iudicandũ, utrũ mulier ſit prægnãs, uel utrũ ſit remãſura cicatrix, uel ſimilia. l. j. §.j. de uẽt.inſpic. Sed teſtis debet teſtificari de his quæ pceperit per ſenſum corporeũ.l. qui teſtamẽto.in fi.ĩ.de teſta.& l.j.in fin.ĩ.de his quæ in teſta. del. Ergo hæc dictio,uideri,prout refert ad iudicium intellectus,habet utiiare dictum teſtis.ꝛ. Teſtis debet reddere cauſam per ſenſum corporeum, non omnino ſeparatum ab intellectu,imò unitum cũ intellectu.Aliàs furioſus & pupillus poſſent teſtificari, quia habent ſenſum, licet carcant intellectu, quod eſt falſum. Vnde ſi teſtis rederet cauſam ſuam per uer.uidetur, v.g.dicit teſtis,Mihi uidetur, quòd Titius poſſederat,iam ſunt decem anni, & ultra, iſtud non ualeret, ſed ſi diceret quòd ego uidi Titium poſſidere, & ſic primò præmittit ſenſum corporis, ſcilicet, uiſum interrogatus quãto tempore, dicit decem annis, ut
b ſibi uidet,b iſtud teſtimoniũ ualet, q̃a ẽ iudiciũ c intellect°,
c unitũ cum ſenſu corporeo.Ita debet intelligi iſte tex. † Ter-
4 tiò no.practicam, quòd in ſententia abſolutoria poteſt iu-
d dex imponere actori ſilentium tantùm. d Et ſi hoc non imponat expreſſè, uidetur tacitè imponi, hoc intelligitur ex hoc tex. ibi, non uetuiſſet petere.

ADDITIO.

a Videri.Bar.l.j.in prin.de uent.inſpic.gl.l.diem proferre.§.ſi plures. ĩ.eo. l.ſi duo.in gl.ĩ.eo. Quid autem in teſte deponente? Nam mihi uidetur dicẽdum,quòd non probat ſecundũ Bal.l.data opera.C.de his qui acc. non poſ. de teſte deponente per uerb.uidetur,uel uiſu ſuo,Ang. in repetitione.l.ſcẽdum.de uerb.ob. ſed quid ſi teſtis dicit ſe ſcire? Dico quòd cogitur iterũ tem dicere. ergo ualet eius teſtimonium, aliàs fruſtra cogetur.Iac.de Aret. l.j.§. quod obſeruari. C.de iur.& dicit, quòd teſtes qui dixerunt heri,non credo,poſſunt dicere hodie,credo:& qui dixerunt heri neſcio, poſſunt hodie dicere, ſcio, quia poſsibili ueritate in eſſe poſita, nulla ſequitur neceſſariò falſitas.Bal.c.i.§.notandum.de nau. fœ.& gl.l.de tutela. C. de in integ. reſt.& ibi Bal.& quod dixi in l.eos.ſecundũ Bal.ĩ.de ſil.Et de teſte dicẽte, neſcio.Bar.l.de ætate.ĩ.de minor.Et an teſtes deponãt de credulitate,c.quoties,et in c.tã literis.ext de teſtib.& Bar.l.ij.§.idẽ Labeo & quod ibi dixi, de aquaplu.arcẽ.Quid ſi teſtis dicit,ita ẽ niſi fallor. Et dic q, ꝓbat, Bal.l. in prin.de iuſ.& iur.& Ang.qui ſubdit idem eſſe in uer.uidetur. Alex.cõſ. xv.& conſ.ix.j. lib. & Ang.conſ.iiij.quando teſtis deponit de credulitate, c.j.de iud.Taſ.l.ſi is qui.de uſuc.poſt Bar.
b Videtur.Mod.cle.j.de iud.Car.conſ.lvj. Niſi eſſet probandum tempus determinatum,nam tunc teſtis ſic deponens,non probaret, Alex. conſ.x.col. fin.uer.item teſtis.ij.uol.& ibi quod ſi deponit ſuper quantitate,non probat deponendo per uer.uidetur.Bar.in tract. de teſtib.col.j.
c POMA.Iudicium.Cy.Bal.& Sal.l.teſtium. C.de teſtib.Io.And.in add.Spec. tit.de teſt.Bal.l.ſi ſeruus legatus.§. qui quinq;.per iſtum tex.ff.de leg.j.& l.conuenticulam.C.de epiſc.& cleric.& l.ſiue poſsidetis. C.de prob. Alex. conſ.cix.& cxxxiij.& conſ.ccix.et conſ.cccxxxviij.Bar. conſ.x.nol.ij.Bar. conſ.xc.Bar.conſ. xxix.uolum.j.Carn.conſ.lvj. Panor.c.j.ultim.no.& ibi doc.de iud.
d Tantum.Bar.l.uiro.ſol.mat.

§.POMP.Sententia arbitri incerta,eſt nulla.

1 Sententia arbitri,qui condemnauit Titium in centum,& ſi non dederit intra x.dies,condemnaut in trecenta,non ualet.
2 Arbitri ſententia lata ſuper pœna ut ualeat conſilium.

a ¶ ITEM ſi arbiter. Arbiter non poteſt pronũciare ſuper pœna.a No.quod dixi in ſummario.Per hoc † dice-
1 bam, ſemel, q̃ ſi arbiter condẽnauit Titiũ in centũ ſoluenda intra decẽ dies,& ſi intra decem dies nõ ſoluerit,condemnat eum ad trecenta. Quod talis ſententia non ualet quò ad trecenta,& codẽ modo ſi dicat, ſi non dederit hinc ad menſem,ſoluat tm̃ nomine alimentorũ, quod nõ ualet.
2 Eſt ergo † conſiliũ b quod dicat ſic,Condẽno eum ad trecẽ-
b ta ſoluenda intra annũ,hoc acto,q̃ ſi centum ſoluerit hinc ad octo dies,talis debeat eum liberare à tota ſumma, & ex tunc ſit liberatus.Et eodem modo dicas in ſimilib.

ADDITIO.

a Pœna.Spec.& Io.And.§.ſpecies.de ſenten.uer. quid ſi iudex præcipit.dixi in l.terminato. ut per Bal.in add. Spec.tit.de ſentent. Adde quod ſi arbiter laudauit, q, ille qui non obſeruauerit laudum,ſoluat mille duci Mediolani, & unus contraueniat. an non contraueniens poſsit agere ad mille? Anch. conſilio primo.
b Conſ.Bal.cont.l.j.C.de ijs quæ pœ.no.Spec.in tit.de ſenten.& in §.ſpecies. uer.ſed nunquid iudex.& dixi poſt Bar.l.j.in fi.ĩ.ſi quis ius dicen.Ang.& Imo.l.ij.de pub.iud.& Bal.l.cum allegas.in ult.col.C.de uſur.

LEX XXVI.

SI CVM DIES. Si per arbitrum ſtetit, quòd minus daretur ſententia, cogitur pati de nouo in ſe compromitti.Dic ut in l.idẽ Pomp.§.ex compromiſſo.ĩ.eo.

a ¶ PLENVM. Plenum cõpromiſſum dicitur,q̃n ſit de o-
¶ mnibus litibus a & quæſtionibus, & cõpromiſſum generale non porrigitur niſi ad ea,de quibus eſt ſpecialiter actum.

ADDITIO.

a Litibus.Bar.l.aquiliana.ĩ.de tranſ.& Bal.l.j.C.de arb.quod no.

a ¶ SI QVIS. Impeditus ex iuſta cauſa,contra petitionẽ
¶ pene eſt tutus a exceptione, ſi paratus eſt denuo compromittere.

ADDITIO.

a Tutus.Aduerte tamen quod in caſu huius §.uidetur,q, non uidetur currere tempus,per id quod dixit poſt Bar.l.ſi quis arbitratu.de uer.ob.

a ¶ SI ARBITER. a In ea ciuitate eſt ferenda ſententia b
b ¶ in dubio,in qua factum eſt cõpromiſſum,uel in contenentibus ædificijs,ſm qualitatem perſonarũ.Item citatio facta ad locum inhoneſtum, non arctat citatum.

ADDI-

ADDITIO.

a POMA.Arbiter.Oria.in trac.de arb.Barb.conſ.xviij.uol.ij.
b Sententia. Quæro ſi arbiter non eligat locũ,de quo intelligatur? Dic q, de loco compromiſſi.Ia.But.l.ſi locus.ff.de iud.Bar.l.ſi ut proponis.C.quò & quando iud.adde an arbiter poſsit prorogare locũ?Bal.conſ.ccxix.j.li.& ibi uide quid ſi ſit dictum q, poſsit probare ſemel,pluries.

2 Morę purgatio in iudicijs quando eſt dies, & pœna,nõ admittitur in pertinentibus ad deciſionem.
3 Moræ purgatio admittitur ſoluendo interueſſe.

a ¶ INTRA QVANTVM. Vbi eſt pœna,nõ dies,a ad-
¶ mittitur purgatio moræ uſq; ad lit.conteſ.Vbi uerò eſt pœna & dies, morę purgatio nõ admittitur de neceſsitate.Sed ſi ſponte receperit, petitio pœnæ tollitur.h.d.cum
1 duab.ſeq. † No. q' mitius agitur b cum l.cũ cum homine,
b q' qualiter procedat, dixi in l.amplius.rem ra.ha.ubi Dy.
2 tangit,† Item no.q' in iudicijs ubi eſt dies, & pœna nõ admittitur purgatio moræ, q' eſt uerũ in his quę pertinẽt ad deciſionẽ, ſecus in his quæ pertinent ad præparationẽ,l. &
3 ſi poſt tres. ſ. ſi quis cau. Item no. † q̃ admittitur purgatio morę ſoluendo intereſſe.Itẽ ex hoc §.fundo quandam opi. Per.de qua dicã in l. diem proferre.ĩ.eo.Materiam aũt purgationis moræ dixi in d.l. ſi poſt tres.& pleniſsimè in l.ſi inſulam.de uer.ob.& Cy.C.de pac.l.ſi pacto.

ADDITIO.

a Dies. Sed quid ſi dies erat expreſſa quæ tacitè inerat,Bar.l.iij. de leg.ij.& de iſto tex.uide quæ dixi in l.ſi duo.j.eo.tit.
b Agitur.Bar.l.ſi inſulam.de uer.ob.

LEX XXVIII.

CELSVS AIT.

a ¶ IDEM AIT.a Si caſu,uel facto creditoris ſteterit,quò
¶ minus intra diem pecunia ſoluat, ex poſteriori mora
b reꝑcena cõmittitur. No. q̃ tot. die allegat,b duo ſunt præcepta arbitri, ad q' l. hæc ſcriptura. ĩ. de cond. & dem. Item no.q̃ ex parte actoris admittitur purgatio moræ quò ad cõmiſsionem pœnalis ſtipulationis. Contra hoc uidetur l.thais.§.intra.ĩ.de fideicõ.liber. Dic ut dixi in l.qui Romæ.§.Flauius.& l.ſi inſulam ĩ.de uer.ob.

ADDITIO.

a POMA.Idem ait.Alex.l.lecta.ij.no.ff.ſi cer.pet.& Imo.conſ.xj.
b Allegatur.Bald.l.j. de his quæ pœ. no.& ibi limita ut per Gul.l.quarta.§. quæſitum in fi.ſi quis caut.Et c.cùm dilectus.de dolo & contu.Bal.l.ſi mihi & ibi.§.j.de leg.j.& in rub.C.com.uel epiſt.in fi.

LEX XXX.

a LABEO. Licet nõ ualeat ſententia, ualet prorogatio a
dici. Item diẽ prorogare intelligitur cũ omnibus qualitatibus præcedẽtibus, de quibus nihil põt mutare.

ADDITIO.

a Prorogatio.Sed in quo loco prorogatio poteſt fieri, Bal. auth.ei qui. C.de temp.appell.

¶ SI PER FIDEIVSS. In progatione termini,debẽt
¶ fideiuſſores iterũ promittere, uel alij ſimiles adhiberi.

LEX XXXII.

a DIEM PROFERRE. Interlocutoria quæ cauſæ cognitionem non deliberat,abſente parte põt proferri.Opp.l.à præcedente a.C.de dilat.Sol.ibi loquitur de interlocutoria,quæ cauſæ cognitionẽ requirit,& tunc requiritur patris præſentia, hic non l.ſed interpellatur.§.j.ĩ.e. l.tertia. §. ſi cauſa cognita.ĩ. de bo.poſſeſſ.& Dy.l.quod iuſſit.ĩ.de re iud.& ibi dixi.

ADDITIO.

a Procedente.Sed quid ſi eſt data poteſtas arbitro prorogandi,ſemel,bis,aut pluries?Dixi in l.qui bona.§.j.de dam.infec.

1 Conditio implendi tranſit ad hæredes.
2 Cõpromiſſi inſtantia ad hæredem non tranſit, etiã ſi ſit in cauſa cõcluſum.

a ¶ SI HAEREDIS. a Cõpromiſſum non tranſit ad hæ-
¶ redem, niſi ſit actũ, effectus aũt ſniæ arbitri, ad hæredẽ
1 porrigit.No.uer.nec utimur.Ex quo † appa-
* Ius. Nõ uerò fi- ret, q̃ ius* implendi conditionẽ tranſit ad
ctum. Vt ſi le- hæredem, q' ideo quia habebit diſpoſitio-

nem præcedentẽ, no.l. plures. C.de cond.inſer. Ego latius in l. ſi decẽ cũ petiero. ĩ.de uer.
2 ob. Item no.† inſtantia compromiſſi ad hæredem non tranſit,etiam ſi erat in cauſa concluſum, & deliberatũ erat per arbitrũ, quid facturus erat,Inn. c.ex parte ext.e.c. fi.Itẽ quæritur in gl. quid ſi erant plures ex una parte, & alter eſt mortuus? Dic ut in gl.

gatum tibi relictum ſit, ſi T. x.dederis,hæredi eiuſdẽ dato,nihil agis l. cium ita datur. de cond. & demõ.Si uerò dictum ſit. Si hæredi x.& c.Etiam in hæredẽ hæredis impleri poterit:l.ſub diuerſis.eo.Hæredis enim nomen,iuris eſt. l.cùm hæredes.de acq.poſ. I.Con.B.

ADDITIO.

a Si hæredis.Iſte §.habet locũ coram arbitratore,Bal.l.fin.in ult.q.C.de cõt. emp.Bar.l.ſi quis arbitratu.de uer.ob. Sed quid ſi cõpromittens erat de collegio,uel de uniuerſitate? uidetur q, non expiret morte compromittẽtium, l.proponebatur.& ibi per doc.ĩ.de iud.& Dy.l.ſi grege.de leg.Ang.conſ. ccxlvij. Caſ. conſ.xxx.& xxxj.Bal.conſ.ix. iiij. li.Lan.char.xx.& ſequenti.uer.ſol.
b POMA.Item Caſt.conſ.xxx.in fi.
1 Arbitri ſententia non reducitur ad arbitrium boni uiri.
2 Qui poteſt cognoſcere de iure & de facto, & ſentẽtiare,ſecundùm formã iuris,arbiter eſt,& non arbitrator.
3 Arbitrator,qui debebat ſententiare ſecundùm formam iuris,ſi ſententia eſt cõtra ius,eius ſententia non ualet.

a ¶ STARI.a Sententiæ arbitri,etiam iniquæ,eſt parendũ
b ¶ metu pœnæ.No.q̃ ſentẽtia arbitri non põt reduci b ad arbitriũ boni uiri,ut hic,& ſ.e.l.iiij.gl. parua.ſuper uer. bonum. Videbitis in l.ſocietatẽ, §. arbitrorũ.ĩ. pro ſoc.nec poteſt appellari,ſm cõmunem opin.l.j.C.co.de qua dixi ſ. eo.l.j.& ij. Et ideò quidã dicunt in ſententia uolentes tollere iſta remedia,uiam arbitrorũ eligentes,ſic,pnunciamus. Et ego cõſului,non ſunt multi dies elapſi, q̃ fuit cõpromiſſum in aliquem, q̃ poſsit cognoſcere de iure,& de facto ſententiare,an debeat ſm formam iuris? Et determino q' ſi iſte arbiter,& non arbitrator,ut dixi l.ſocietatẽ.§.arbitrorũ. Modò iſte † dixit ſententiã contra ius, nunquid debeat
3 ſtari eius ſententiæ? Videtur caſus, q̃ ſic,ut hic. Cont.c dico
c q̃ hic fuit compromiſſum ſimpliciter,ſed in quæſtione prout poſita fuit dictũ, q̃ pronunciaret de iure,q' non fecit,& ſic exceſsit formã cõpromiſſi, q' non põt,ut in l. non diſtinguemus.§.de officio.ĩ.eo. & ideò eſt ſententia nulla.

ADDITIO.

a Stari.Limita iſtum tex.niſi ſententia arbitri eſſet expreſsè contra ius conſt. quia tunc eſt ipſo iure nulla? l.apud Celſum.§.item quæritur.de doli excep. facit.ij.C.quando prouoc.non eſt neceſs.Io.l.filiusfa.de do.& gl. hic.Limitat Fel.c.j.ult.col.ext.de conſt.Alb.& doc.l.pe.C.de pac.
b Reduci.l.iij.C.eo.& quod ibi dixi. & Bal.l.eos qui.§.ne temere.C.de appel. Barb.conſ.xviij.uol.ij.
c Cont.Dixi poſt Bar.§.arbitrorũ.& ibi Bal.l.ſi.ĩ.de iuſt.et iur. An diſpoſitio huius §.habeat locum de iure can.Im.ĩ.l.nemo poteſt.de leg.j. Cont.reſert ſe contuliſſe Bal.l.iij.ĩ.de leg.j. De cuius tamen ueritate uide Fel. plene in c.cauſam quæ.uer.ſequitur Bar. de re iud.Caſt.l.ſi.ff.de iuſt.& iur. Ro. rub.ĩ.eo.Pan.conſ.xlij.in j.uol.& in c.cũ delicta.de reſcrip.& in d.c.cauſam quæ. de re iud.Imo.c.quintaudlis.de iureiur.& Io.Bapt.in rep.l.omnes.ff.de iuſt.& iur.ubi dicit opi.Bar.hic eſſe cõmunem.Cont. Bal. c. conſanguinei.de re iud.conſ.clxxj.ante finẽ.& conſ.cccl.incip.Io.Frid.in iiij. uol.Lanfran.char.xxij.& ſeq. q.j.Ro. conſ.xxvij. in iij.dub,Fel.c.j.in ult. col.de conſt. & c.ſi.de præſumpt. Barb.conſ.xliiij.uol.j.Fel.c.ij. de re iud. Hanc opin.Bar.dicit communem Imo.d.c. ex inſinuatione.& Fel. cùm dilecta.de reſcrip.Et pro opi.Bar.conſuluit Raph.conſ.cclxxx.& Barb.cõſ. xliiij.uol.j.& Aret.conſ.lxix.

1 Arbitrorum duorum ſententia condemnantium in maiori, præualet ſententiæ tertij iudicantis in minori.
2 Summa minor in maiori in pluribus teſtibus diſcordãtibus, & quomodo.
3 Teſtibus duobus affirmãtibus,quando magis reddatur,q̃ mille negantibus.
4 Teſtibus negantibus quando credatur, ſicut affirmantibus.

a ¶ SI PLVRES. a Si arbitri plures numero diſcordãt,b
b ¶ non ualet ſententia, aliàs ſtatur dicto maioris partis,& omnes uidẽt in minorẽ ſummã conſentire.Opp.ĩ.de re iud.l.duobus.Sol.hic loquitur in arbitris,& ibi in iudicibus delegatis,quorũ ſi diuerſæ ſunt ſententiæ,eſt in ſuſpen-

so, donec approbet per superiorē, in iud. cibus, ordinarijs
1 dic ut l. Pomp. & l. inter pares. ff. de re iud. Quærit † gl.[c] hic,
c qd si unus cōdēnat in quinq, alij in duo, alij in decē Old. dicebat prætialere duorū sententiā. Gl. tenet cp ualet sentē tia eius, qui condēnauit in quinq. Opi. Ol. est approbata,
2 ext. eo. c. fi. in j. † Quærit gl. no. & inducit in arg. ad unam q. pone, unus dicit cp res ualet centū, & non plus. Duo dicūt, cp res ualet ducenta, an standum dicto unius, q minus dixit? Gl. dixit cp non, imò magis standum duob. affirmantib. cp
d mille negantibus.[d] Contra istam gl. uidetur tex. ff. de uent.
3 in sp. l. j. §. j. ubi † tantū creditur affirmantibus quantùm negantibus, & non plus. Sol. dicit Old. Aut testis deponit nō cognoscere illo actus, de quo interrogatur, ut quia dicit se nescire, & tunc creditur magis duob. affirmantibus q mille hoc modo negātibus. l. hæredes palam. in prin. ff. de test. ita debet intelligi ista gl. Q cp testis deponit eius actū, de quo interrogatur, contrariā assertionē, ut qui nō solùm dicit se nescire, imò dicit se scire, cp hoc non est, tunc est recurrendū ad materiā l. ob carmen. §. fi. ff. de testib. ut inspiciatur numerus testiū & dignitas, & alia quę sibi ponuntur. Nam tantū creditur affirmantib. quātùm negantib. Et hoc in his quæ facti sunt in quib. testificaē per sensum, in his uerò quæ cōsistūt in artis peritia, de quibus quis q cp adhibetur ad iudicandum, ut medici, & obstetrices, tunc tm creditur affirmantib. quantùm negantib. l. j. §. j. de uen. insp. dic ut ibi.

ADDITIO.

a Plures. Limitat Bal. l. j. C. de sen. quæ sī. cer. quant. & in l. sī. C. de re iu. gl. c. j. ext. e. vj. limi. Bal. l. j. C. de test. & Arch. iij. q. ix. nihilominus. & Bal. l. j. C. si aduer. rem iud. Lanf. in tract. de arb. q. xij.

b Discordāt. Bar. l. inter pares. ff. de re iu. uoluit q, arbitri possint absolui ab instantia iudicij. Sed allegatur per aliquos cont. uoluisse in hoc §. si plures. Sol. In rei ueritate Bar. in hoc §. non loquitur unum uerbū. Quò aūt ad illum articulum, an stetur maiori parti ex pluribus iudicantibus, maximè in ea parte, in qua cōcordant, se remittit ad Io. An. c. j. de arb. in vj. & sic idē dicit ubiq.

c POMA. Quærit gl. Fel. c. cùm inter. de re iud.

d Negantibus. Bal. d. l. hæredes palam. & tmo. l. inter pares. de re iud. §. j. Et cum ista gl. concor. c. nihilominus. iiij. q. ix. & Io. An. c. j. de arb. in vj. et quæ dixi post Bar. l. cùm furti. de in lit. iur. & Bal. l. ij. C. de rese. uen. & ibi Sal. Bar. c. cum ecclesia. de cau. pos. Fallit in criminalibus, ubi magis ad excusandum creditur duobus negātibus, q̄ duobus affirmantib. quo casu ad purgandum innocentiam, admittitur testes domestici, tac. ru. ff. de iur. & iu. & v. limit. Limitat Ias. l. ut uim. ff. de iur. & iu. Ro. l. qui bis idem. de uer. ob. Et quò procedat, cons. uer. teste. cons. inci. duo testes.

1 Sententia per arbitrum ferri non potest in absentem, etiam contumacem, nisi sit dictum in compromisso.

a §. SI QVIS LITIGA.[a] Arbiter non pōt ferre sententiam parte absente, etiā per contumaciā, nisi sit actum. Item qui impedit arbitrū sententiare, incidit in pœnā, ac si sententiæ nō pareret. Primò ponit dictū, secundò illud
b probat per rationē. Secūda ibi proinde. No. istum tex. & so-
1 lenniter † cp non potest ferre sententiā per arbitrum, etiam
c parte absente per contumaciā, nisi sit actum[c] in compromisso no. cp ille qui nō uenit quasi impedīēs sententiā, incidit in pœnā, quòd intelligo nisi sit actū, ut eo absente possit ferre sententiā, tunc enim licet sit contumax, non impedit ferri sententiā. Et ideò non incidit in pœnam, eo ipso cp contumax est in non ueniendo, sed inciderēt si sentētiæ nō
d pareret,[d] doc. l. fi. C. co. & Inn. ext. eo. c. ex parte. † Quæro qd
2 in arbitratore, utrùm possit ferre sententiā absentibus partib. Dic. ut C. de cont. stip. l. fi. & l. si quis arbitratu. j. de v. ob.

ADDITIO.

a Litigatorum. Bar. l. ij. s. de iur. om. iud. & ad istum §. uide oēs in l. ij. C. eo.

b POMA. Tex. tmo. conf. xl. aliàs. clx.

c Actum. Quid si isto casu arbiter tulit sententiam, parte non citata? Dic quòd laudum est nullum. Spec. tit. de arb. §. excipitur. Sed pone & ibi Io. And. in add. & quod no. moder. l. si sic. de le. j. & Bal. sequitur in l. eos. §. apostolos. C. de appell. & moder. l. filiusfa. de dona. ibi Bar. & gl. hic, uer. probatur. Bal. post doc. l. si ex consensu. non ualet sententia arbitri parte absente, non citata, nisi dictum sit in compromisso. Bar. & Io. c. quintaullis. Bal. hic, & tmo. l. si quis arbitratu. de uer. ob. & ibi dixi. & c. dilectus. de arb. adde an pars debeat citari in approbatione laudi, Bal. cons. cclxij. li. j. Pe. de Anch. cons. cclxx. Ro. consilxj. & lxxij.

d POMA. Pareret. Bal. rub. C. de iur & iur.

2 Præsentia potest esse sine intelligentia.

1 a §. CORAM. † Coram aliquo dicitur fieri, si est præsens & intelligit, aliàs secus. j. de uer. sig. l. coram. Allegauit[a] nūc §. se in q. † contra quendā notariū, qui de falso in-
2 strumento reprehendebatur. Dicebat enim instrumentum
b actum præsentibus talibus,[b] testes ibi dicebāt cp nihil sciebant, notarius probauit, cp ibi fuerunt corporaliter præsentes. Certè nō bene scripserat, quia aliud est esse præsentē, & aliud intelligere. C. de error. aduo. l. j. & ibi no. in quadā gl.

ADDITIO.

a Allegauit. Alex. cons. xliij. iiij. uol. Fel. in proœ. decre. Alex. l. ij. §. uoluntatem. uer. in gl. & uer. sed si absens. fol. ma. Ca. cons. xxiij.

b Talibus. Bal. d. l. j. Bar. in tract. de testi. uer. testis dicit se aliquid scire, quia præsens.

2 Pœna cōmittitur, ubi nuda conuentio præcedit & stipulatio pœnalis sequitur, sicut si stipulatio uestita præcederet.

3 Cōpromisso facto per stipulationē, sine pœna, an ex sententia oriatur actio.

1 a §. SED SI pœna. † Si cōpromissum est stipulatione uelatum, absq adiectione pœnæ, arbiter cogetur sententiam dicere. Vides ergo cp omnes ll. præcedentes, quæ
a loquunt de pœna adijcienda[a] in cōpromisso, intelligunt q̄ promissum est parere arbitrio, pacto modo, nam si per
2 stipulationē, non est necessaria pœna. Ex † hoc ego concludo, cp in l. si cum dies. §. fi. ff. e. est casus pro opi. Vltramon. cp ubi præcedit conuentio nuda, & sequitur stipulatio pœnalis, eodē modo cōmittitur pœna, quo cōmitteretur si præcederet stipulatio uestita, plenè dico j. de uer. l. si ita stipulat[a].
3 Sed quæro † an isto casu quo cōpromissum fit p stipulationem sine pœna, oriatur actio ex lententia, ac si pœna esset inserta, de quo no. Cy. l. j. C. eo.

ADDITIO.

a Adijcienda. No. qualiter debeat intelligi id quod dicitur, in compromisso requiritur pœna. Bar. C. eo. tit. l. cum anteà.

LEX XXXIIII.

1 Sententia lata pro fideiussore, non porrigitur ad principalem, secus cōtrà.

a §. ADVERSVS. Si ab eo petatur, ad quē exceptio rei iudicatæ porrigitur, pœna cōpromissi cōmittitur, aliàs secus. No. istam l.[a] cp sententia lata pro † fide-
1 iussore, nō porrigit ad principalē, secus ecōtrà. l. duob. §. j. j. de iureiu. licet in cont. faciat l. fi. j. e. ti. circa si. Dic ut ibi dixi.

ADDITIO.

a Istam l. Bar. l. fi. j. de iureiur. & l. duobus. §. j. eo. tit. Bar. in l. ex duobus. iiij. q. de duob. re.

LEX XXXV.

a §. SI QVIS.[a] Is cuius facto soluitur cōpromissum, incidit in pœnā. Item pœna quæ apponitur loco contemptus, potest peti unà cū principali. Op. l. si quis à socio j. pro soc. & de act. emp. l. prædicta. Sol. hæc pœna apponit loco contemptus, ibi loco interesse rei.

ADDITIO.

a POMA. Quis. Quid si cōpromissum est in arbitratorem, postea itur ad iudicem, an soluetur per lit. contest. an per sententiam, Mar. l. qua fidem. ff. de transf. Et ad id q, dicitur de pœna contemptus, quæ petitur unà cū principali. Adde tex. in l. ubi pactum. & ibi Bar. in tit. col. C. de transf. Bal. limitat & Card. cle. quandiu. de appell. Et Bal. l. cùm proponas. C. de transf. Ro. cons. cccxcviij. Bar. l. ita stipulatus. in ult. parte. uer. ult. opp. de uer. ob. & Rom. cons. cccxxxij. ij. dub.

LEX XXXVI.

ITA DEMVM AVTEM.

1 Conditio tacita impedit natiuitatem actionis.

a §. SED ET SI QVIDEM.[a] Pœna cōpromissi habet in se tacitam conditionē, ut contra eius exactionē, doli obijciatur exceptio. h. d. in princ. ibi, cōmittitur. i. committa sub hac conditione exigitur. Opp. in prin. dicitur cp stipulatio habet conditionē, si nihil dolo fit. In fi. dicitur, cp si fit

si fit aliquid dolo, habet locū exceptio doli. Cont. si fit dolo, stipulatio non cōmittitur, quasi deficiente conditione,
1 ergo exceptio non est necessaria. Dic gl. no. † Ista conditio ineat tacitè, & tacita conditio non impedit natiuitatem actionis, l. conditiones extrinsecus. j. de cond. & demon. l. itē quia s. de pact. Et ideò dicas cp ineat tacitè cōdictio exactioni, non cōmissioni stipulationis. Opp. qñ aduocatus corrumpitur, habet locum in integ. resti. l. j. C. de aduoc. diuer. jud. ergo non habet locū actio de dolo. Sol. dic cp actio de dolo competit hic ad certa damna.

LEX XXXVII.

NON DISTINGVEMVS.

a §. SACERDOTIO.[a] No. cp sacerdos potest esse arbiter, quod intellige in simplici sacerdote, secus si est monachus, uel aliàs regularis, quod dic ut in l. pedius. s. e.

1 Compromissum non potest fieri de crimine, quando agitur criminaliter, etiam si pœna sit pecuniaria.

2 Transigi quando pōt super crimine, potest & in arbitratorē cōpromitti. Arbitramentum est transactio.

1 a §. IVLIANVS. De causa meri & mixti impe. uel de causa status, nō potest cōpromitti. Quærit gl. † utrùm hoc sit uerū, siue de crimine agatur ciuiliter, siue criminaliter. Et determinat cp debeat intelligi, qñ criminaliter, Nam si ciuiliter, tunc posset compromitti. l. quid ergo. §. ex compromisso. s. de his qui no. infa. Et assignat rationem, quia quilibet solutēs pœnā pecuniariam liberaretur, & cuitaret pœnam corporalē. Innuit ergo gl. cp si de crimine imponeretur pœna pecuniaria, posset cōpromitti, & pronunciaret arbiter pœnā dandam fisco, si nō pareatur, pœna compromissi cōmitteretur parti, l. arbiter intra. j. eo. Hoc non placet Iac. But. quia per hoc lædereē ius fisci. [a] Pro hoc j. prox. §. ibi, eadem dicenda sunt, &c. Nec ob. ista gl. quia hęc ratio nō est generalis. Nec ob. l. arbiter. j. eo. quia ibi id quod de ducebatur in cōpromissum, totum pertinebat ad partem.
2 † Item quærit gl. nō regulariter, per eandem rationē. Tu dicas, cp trāsactio, per quā præiudicatur omnibus, nullo modo ualet. l. transigere. C. nec transac. Sed transactio, per quā præiudicatur transigenti super istis criminibus, ualet quā-
b doq. d. l. transigere. Et[b] per hoc dico, cp codē modo licet cō promitti in arbitratorē, quo licet transigi, quia transactio est. Et sic istum. §. intelligo, quòd non potest compromitti in arbitrum.

ADDITIO.

a POMA. Fisci. Abb. cons. lxxvij. ij. uol. Ro. cons. clv.

b Et Io. An. in tit. de arb. §. potest. uel §. seq. in add. in c. incip. dicit Gul.

1 Statutum quòd omnes causæ compromittantur, non comprehendit causas misti imperij.

a §. DE LIBERALI.[a] Gl. hic quærit, quid in ascriptitijs, & in conuētione & monachatione, matrimonio. Et respondet, cp idem. Itē quæro quid in causis misti imperij. Dic qd idem, l. idem Pomp. si de meis. s. eo. Et ibi no. dicit gl. Et quòd sit uerum, dicit gl. probo per l. C. ubi & apud
1 quem. & ext. eo. c. pe. Ex hoc dicebam, cp † statutum huius ciuitatis cp præcipit omnes causas compromtti, non por-
b tigitur[b] ad causas misti imperij. Sed quæro quid de libertate ecclesiæ? Dic ut ext. eo. c. cùm tempore.

ADDITIO.

a Liberali. c. causam. de rest. in integ. Sed utrùm de causa liberali, arbiter possit cognoscere incidenter, licet principaliter nō, uidetur quod sic, l. quoties. C. de iud. quam dicas habere locum in arbitro. l. cum proponas, & ibi Bal. C. de reb. cre. & gl. fi. hic in fin. & l. interdum. §. qui furem. & ibi Bar. de fur. Ro. cons. ccxcix. Lanf. in trac. de arb. uer. compromissum. & Ro. cons. cclxij. & cons. cxcix.

b Porrigitur. Bar. j. ea. l. §. quæsitum. Sed stante d. statuto, quæro, quis est ciuis Florentinus, non habet domicilium, habet alibi, an ibi possit cogi per consortem, si ibi reperiatur esse extra in domicilio suo? tmo. c. sanè. de for. comp. dicit se dixisse q, non, per ibi no. Io. An. d. c. sanè & Ant. c. fi. eo. tit. Item adde, q, dictum statutū non habet locū, ubi per partem opponitur exceptio impediens litis ingressum, secundū Bal. l. fratres. C. de transf. & in l. si iudex. s. de Bar. super ff. uet.

his qui sunt sui ad de q, statutum dicens q, omnes causæ compromittantur, non comprehendit causas misti imperij. Ro. cons. ccxcix.

a §. SI SERVVS. Non ualet compromissum factū à seruo, nec arbiter cogitur sententiare.

1 Reconuentio non habet locum coram arbitro.

a §. ITEM SI quis.[a] Legatus tempore legationis cogitur coràm arbitro litigare illis casibus, quib. coràm iudice ordinario cogeret, & non aliter. No. tex. † in fi. ubi uidet
1 b casus cp coram arbitro locus sit reconuentioni.[b] Cont. ext. eo. c. cùm dilectus. sed possēs dicere, cp hic cogitur se defendere coram iudice ordinario, non coram arbitro.

ADDITIO.

a Barb. Item si quis. Bar. auth. & consequenter. C. de sen. gl. l. est receptum. s. de iur. om. iud. ubi dicit, q, coram iudice prorogato de uoluntate partum, habet locū reconuentio. Bar. d. auth. & consequenter. ubi tenet, qd tdē in arbitro, & eū sequitur ibi Ang. & Anch. c. j. de mu. pet. licet Ant. teneat. cōt. & sequitur ibidē Io. pro quibus sicit prædl. gl.

b Reconuentioni. Bar. auth. & consequenter. C. de senten.

a §. SI IS. Inter petitorē & possessorem hæreditatis debēt silere lites speciales, etiam coram arbitro. No. §. istū, nec corrigit per l. fi, C. de pet. hær. quia illa loquit de petitore, uel possessore cōuento à quodā tertio, hic qñ est quæstio particularis inter illos. Secus, si alter eorum ageret contra tertium. l. si bonæ fidei. j. de pet. hær. & quando l. si post. j. de except. & ibi plenè dixi uer. dic.

a §. DIES. Si dictū est in cōpromisso de prorogatione, ista cōuentio progationē non facit, nisi sequatur iussus arbitri. Vel sic, Promisso de prorogando prorogationē non facit, nisi subsequatur, progatio. Gl. laborat in positione casus, sed in summario ego posui tibi ueritatem.

a §. SI ARBITER. Arbiter se occultans, per iudicem potest citari, & multari.

a §. CVM In plures.[a] Dicto, quilibet, est distributiua, dicto, omnis, est collectiua. Vel sic, dicto quilibet, distribuit actū in quemlibet, separatim, dicto omnis, cōiunctim. No. istum tex. de hoc per gl. l. si plurib. j. de le. ij. Dixi latius in l. hoc articulo. de hær. inst.

ADDITIO.

a POMA. Cum in plures. Lanf. in tract. de arb. ix. sing.

a §. CVM Quidam.[a] Si arbiter efficiatur inimicus partis, cōtra petitionē pœnæ obstat exceptio doli. Istum §. intellige, qñ superueniunt inimicitiæ absq culpa partis. Nam si eius culpa, tunc inurreret etiam pœna cōpromissi quia per eum factū est, quò minus arbitrator sententiā diceret, & sic incidit in pœnā, ut s. eo. l. diem. §. fi quis litigatorum. & j. eo. l. non ex omnibus. in prin.

ADDITIO.

a Cum quidam. Bal. rub. C. de appell. in fi. & adde q, contra sententiam latam per inimicitias capitales, petitur restitutio, Bal. l. uenales. C. quando prouo. in l. arbitro. j. col. qui satisfd. cog. & iste tex. facit ad ea quæ no. post Bar. l. j. j. de exce. Bal. l. ij. C. ut lit. pen. q, reclamatio ad arbitrium boni uiri, dicitur quasi appellatio. Et Bal. l. fi. de app. rec. Bar. & Bal. l. j. C. eo. ubi uidetur dicere cont. utrùm aūt sit actio nullitatis, uel iniquitatis, Bald. l. iij. C. eo. tit. adde qd reclamare ab arbitrio boni uiri, sit quasi appellatio Ro. cōs. xc. Io. And. in add. ad spec. §. finitur. uer. item si capitales.

a §. DE OFFICIO.[a] Arbiter nihil potest ultra illud, qd est sibi in compromisso concessum.

ADDITIO.

a Barb. de officio. Bar. l. aquiliana. C. de transf. Ro. cons. cxv. j. dubio, & Ias. l. si super possessione. j. no. C. de transf. Limitat Lan. char. cclxxxiij. & Fel. c. causam quæ. de re iud. Ro. cons. cvj.

1 Reformationes ut possit dictare aduocatus cautela.

2 Statutum, q, quælibet causa compromittatur, quando comprehendat causam concernentem, ubi pupillus educari debeat.

a §. QVAESITVM. Arbiter debet dicere sententiā, per quā lis finiat, nec pōt per aliū delegare, nisi hoc sibi cōmissum fuerit. Primò † per istū tex. reddaris cautus, qñ

es aduocatus ad dictandū reformationes, facias poni, q̄ posit per alios, aliàs nō posset hoc, uel inciderem⁹ in dubium. Sic in † ciuitate ista est statutū, q̄ quælibet causa cōpromittat: Modò quidā petebat per iudicē decerni, apud quē debeat pupillus ali. Quæritur utrū ista causa debeat cōpromitti: Et uidetur q̄ nō, cùm sit misti imperij, ergo, &c. ut
a no. §. ea. l. §. de liberali. Prætereà de hoc non posset transigi, ergo, &c. Sed si uerba statuti essent adeò generalia, q̄d istā causam cōprehenderent, tūc deberet per arbitrū sententiari, an iudex deberet decernere, nō q̄ ipse arbiter decerneret. Et hoc uidet uelle hic tex. dū dicit, ut arbiter statueret, &c. Vnde arbiter potest de hoc iudicare, s. ad iudicis arbitrium eundum esse, quia de hoc dubitabatur, nō aūt quid iudex facturus erat, sed an facere debeat.

ADDITIO.

a Transigi. Bal. l. prætor. ff. de tut. & cur. ubi etiam ponit idem in hoc dubio, qd' hic et Bal. l. fi. C. ubi & apud quem. et 5. eo. §. iul. in fi. seq. & qd' ibi dixi.

a §. AN ET Satisdare.[a] Hic est bonus tex. cum gl.

ADDITIO.

a Satisdare. Bar. cum gl. l. ij. C. de proc.

LEX XXXIX.

1 *Pœna si est cōmissa, & sententia confirmata, tacitè per lapsum decem dierum, quando utrunq; confirmetur.*

SI DVO. Si sententia per arbitrum fertur pro, uel contra unum ex duobus reis, si ab altero petitur uel contra alterū pœna cōmittitur, si socij sunt, aliàs se-
* *Secus. Vel sic,* a cus*. Opp. l. si unus. j. respon. 5. de pac.[a] Sol. *Facit. Si socij & prodest & nocet socio.* I. C. Istud cōt. est ita difficile, sicut aliud quod sit in mundo. illud loquitur in pacto, hic in sententia dicit gl. uel aliter, nec ibi, nec hic cōmittitur pactum sed pœna. De hoc dicam in l. si
11 nus. 5. de pact. & ibi declarabo. Quæro, si pœna est † commissa, & sententia confirmata taciturnitate decem dierum, utrùm confirmet utrunq; ? Videtur q̄ non, l. rescriptum. §. si pacto 5. de pac. Breuiter dic, q̄ si pœna tantūmodò est apposita, non homologabitur sententia cursu decē dierum, l. ij. 5. eo. Sed si esset dictū, rato manente pacto, tunc utrunq; peteretur. l. qui fidem. 5. de transac.

ADDITIO.

a Pac. Barb. l. ex duobus reis. iiij. & v. q. uer. quæro quid si pœna. ff. de duob. re. l. si pupillam. j. eo. tit. & ibi gl.

a §. SEMEL.[a] Pœna semel cōmissa, amplius non cōmittitur, nisi fit actu. No. Istum tex. Duæ enim sunt cle. quæ apponūtur in instrumentis cōmuniter circa pœnam, una q̄ pœna toties cōmittatur, quoties fuerit contra factū, ista sumitur hic. Et alia pœna, quæ si soluta, uel non, contractus temanet firmus, quæ uocatur, rato manēte pacto, qui sumitur ex l. qui fidem. 5. de transac. Opp. q̄ pœna semel com
b missa, iterum cōmittatur[b]. l. si procuratorem. j. rem ra. hab. & j. de uer. ob. l. si sic. Gl. dicit q̄ ibi nō erat interesse, nec pœna. Tu dic plenè per gl. & Dy. l. si sic. j. de uer. ob.

ADDITIO.

a Barb. Semel. Quod uicibus potest committi, uide ad plenum in rub. 5. eod. per Lud.
b Cōmittatur. Gl. & doc. d. l. ij. in fi. C. de iure emphy. Ro. l. si finita. in princ. de dam. infec. & Spec. tit. de act. §. fi. uer. quid si dictū fuit in compromisso. Bal. cons. xxx.

LEX XL.

1 *Pupillus obligatus naturaliter, non restituitur.*

a SI PVPILLVS.[a] Pupillo compromittente non cogitur arbiter sententiā dicere, nisi fideiussor intercesserit. Opp. q̄ etiam fideiussoribus succurratur. l. si minor. de
1 proc. cum si. Sol. Hic pupillus † tenebatur naturaliter tantùm, ideò in integ. rest. sibi non cōperit, ergo nec fideiussori. Opp. si pupillus non tenetur ergo fideiussor nō accedit. l. j. ff. de fideiuss. Sol. Intellige de pupillo, qui obligatur naturaliter, ut in gl.

ADDITIO.

a POMA. Pupillus. Lanf. in trac. de arb. q. ij. Bar. cons. xlvij.

LEX XLI.

1 *Arbiter non potest diebus feriatis sententiam dicere. Clausula, diebus feriatis, & non feriatis, apposita in compromisso quid operetur.*
2 *Ferijs inductis in honorem Dei, renunciari non potest. Arbitrator diebus feriatis, etiam in honorem Dei, potest laudare.*

SI FERIATIS. Sententia lata die feriata ob necessitatem hominū cogente prætore ualet, secus si esset feriata ob honorem Dei. Alio modo legitur, ut hic dicat sententia lata cogente prætore die feriata ob necessitatem hominum, ualet secus prætore nō cogente, nisi hoc sit actum.
1 Et † propter hoc apponitur quotidie in compromissis, q̄d cognoscere possit, & pronunciare, seu sententiā dicere diebus feriatis, uel non feriatis. Et hoc intellige in arbitro, secus in arbitratore, ut dixi in l. idem Pomp. si de meis. 5. fin.
2 5. eo. Item no. † [a] quòd si feriæ sint inductæ in honorē Dei,
a non potest ex consensu partium eis renunciari, uel autoritate iudicis, ut ex prædictis patet, & sic sententia arbitri lata illa die non ualeret, secus in sententia arbitratorū. Nam cùm sit quędā transactio, potest etiam ferri diebus feriatis. l. dies. 5. de fer. Alij legunt istam legem alio modo, quòd dicta uerba, nisi aliqua, &c. sunt uerba exceptionis, hoc modo, si arbiter ferat sententiā die feriata, & petatur pœna, nō habebit locum ista exceptio, bene ageres, nisi illa lege excepta sit, &c. & semper intellige sententiam dictā die feriata, ob necessitatem hominum.

ADDITIO.

4 POMA. No. Lanf. char. xvj. & seq. x. & char. xxix. & ccccxxxj.

LEX XLII.

QVAMVIS. Effectus sententiæ arbitri transit ad hæredes, licet de eis mentio facta non fuerit. Vides ergo quòd licet ante latam sententiā compromissum nō porrigatur ad hęredes. l. diem. §. j. 5. eo. tamen effectus bene porrigitur, ut hic.

LEX XLIII.

CVM POENA. In pœnis non inspicimus interesse, qñ offenditur is, cui principaliter est promissa. h. d. tex. cum gl. Opp. l. aduersus. & l. si duo. 5. eo. Sol. Hic uenit contra cōpromissum directò agendo cōtra eum, cui est promissa pœna, ideò non inspicitur an interfit. In cont. fuit actū contra alium, cui contra eum, cui est promissa pœna, ideò non cōmittitur, nisi interfit. Et hoc modo debet intelligi l. stipulatio ista. §. alteri. j. de uerb. ob. & l. ij. in fin. & l. iiij. j. de uerb. ob.

LEX XLIIII.

NON EX Omnibus. Primò ponit ex quib. causis pœna compromissi cōmittatur, secundò an arbiter possit punire contumaciā litigatoris. Secunda ibi, si quidē. Prima pars legitur duobus mod. Et fm primam lectur. uerior hoc intendit, Qui nō dat q̄ iussus est dare, uel dat operā ne conferatur, incidit in pœnā. h. d. Ro. legit alio modo, sed non curo de eius lec. Venio ad secundā partem, quæ legit duob. mod. Vno modo, pœnæ cōtumaciæ, quæ infert nō restituenti, hoc est, de delatione iuramēti in litē. Alio modo intelligit de pœna hoc est, de multa. Et fm primā lec. breuiter hoc intendit, Contra nō restituentē potest arbiter deferre iuramentū in litem, testes autē non producentē, punire non potest. Opp. ad istā lect. Arbiter cū semel iusit rem restitui per primam sententiā, functus est officio suo. 5. eo. l. dicere. in fi. l. seq. sic de cætero iuramentū in litem deferre non pōt. Sol. gl. intelligas qñ ante sniam certū erat ipsum restituere nolle, uelnō posse, unde ante primā sniam deferre illud iuramentū in litē. Vel intelligas in actionibus bonę fid. in quib. nō fert nisi una snia. Pro quo facit l. j. in j. mag. gl. j. de act. emp. Sed si uelles intelligere q̄ post primā sniam deferr iuramentū, nō, pcederet hoc fm gl. nisi intelligeres q̄ esset actū, qd' posset super eodē sæpius pronūciare, ut dixi 5. eo. l. quid tñ. in prin. Item esset necesse q̄ esset actum q̄ pœna toties cōmittatur, quoties contra factū fuerit Nam aliàs eo ipso qd' non paruit sentię primę incidit in pœnam

pœnā, & solutū esset cōpromissum, ut 5. eo. l. si duo. in fi. Dices tu, hoc nō est uerū, nā deferri iuramentū in litem post sententiā, pertinet ad executionē primæ sententiæ, ut uidistis in l. si cū exceptione. §. in hac. 5. quod met. cau. Sed arbiter nō pōt exequi sententiā suā. l. à diuo pio. in prin. j. de re iu. Nec de hoc in cū cōpromitti pōt, quia est misti imperij. l. nō distinguemus. §. Iul. 5. eo. Sol. hic defertur iuramentū in litē ex officio iudicis, quod desciuit in actionibus arbitrarijs, & sic est iurisdictionis, nō misti imperij, executio, qa si esset misti imperij, de ea nō posset compromitti, nec com
a peteret minori magistratui. l. iij. §. duos. & seq. j. de dam. in
a fec. Videbitis in l. iubere. de iurisd. om. iu. Secūdo modo[a] legitur hic, ut loquat de multa, & fm hāc lec. h. d. Arbiter pōt
b multare[b] contumacē, si hoc fuit sibi cōcessum, nisi aliquid iniustū perciperet. Et ista ultima particula colligit ex uers. quò in numero. Nā cogere partē ut, pducat 5 se testes, est iniquū, adeò q̄ si non fiatur, nō incidit in pœnā, & ideò nō potest eū multare, ut 5. eo. l. si cū dies. §. ex compromisso.

ADDITIO.

a Modo. Sal. l. fi. C. de edendo.
b Multare. Bar. l. j. in prin. 5. fi quis ius dic. non obtē. Nisi sit sibi cōmissum. l. quid tamen. §. fi. 5. eo. nisi in casu c. suspicionis. de off. del. Cy. l. j. si quis ius dic. & quæ dixi post Bar. l. j. §. j. 5. si quis ius dic. & ibi doc.

§. CVM Arbiter. Duobus modis legitur, & hoc intēdit, Si utraq; pars est inobediēs, pœna nō cōmittitur. h. d. Ille, qui est in mora prorogandi diē, incidit in pœnā. h. d. Et fm hoc intellige q̄ arbitro fuit commissum, q̄ iubere t partibus prorogare diem, nō q̄ ipse prorogaret, & ideò ille qui est in mora faciendi, incidit in pœnam, quia per eū fit, quò minus sententia detur.

LEX XLV.

a ARBITER.[a] Qui non uenit eo tempore, quo uenire nō expediebat, cōtumax non censetur. Per hāc l. assumpta ē illa practica, q̄ in termino citationis, pars comparet coram iudice, & absentis contumaciā inculat. l. properandum. §. si quidem. de iud. Et hoc ideò, ne posset dicere, non tenebar uenire, quia non uenisti tu iudex, ut hic. Materiā huius l. uidistis plenè in l. ij. in fin. 5. si quis in ius. uoc. non erit.

ADDITIO.

a Arbiter. Ang. & Imo. l. cùm stipulatus. alle. in gl. Et uide quod per hanc l. dixit Bar. l. litem illam. de const. pec.

LEX XLVI.

a CVM Lege.[a] Minor xx. ann. non potest esse arbiter.
b Facit ad q.[b] an statutum possit facere, q̄ minor possit esse potestas, De quo plenè dixi in l. quidam cōsulebant. de re iud.

ADDITIO.

a Cum l. Imo. l. quidam. j. char. de re iud.
b A. B. Ad q. Bar. l. quidā consuleb ant. de re iud. c. cum uicesimū. de offi. dele. per omnes scribē. ibi gl. sed an habeat locū in arbitratore, Abb. ibi decidit q̄ sic, quia appellatione arbitratorū, uenit arbitrator. l. societatem mecū. §. arbitrorū. j. pro soc. Io. An. c. uno. de offi. del. ubi dicit, quod illud, q̄, ibi dispōnitur in arbitro, habet locum in arbitratore, ex eo quia appellatione arbitri, uenit arbitrator, & etiam ibi, diuersarum. Sed an ista l. habeat locū in arbitro electo, ex iuris dispositione. Bal. d. c. cùm uicesimum tenuit q. nō, quia ille æquiparatur iudici.

§. MAIORI. Minor restituitur, si inconsultè passus est in se compromitti.

LEX XLVII.

1 *Fisco per subditum non quæritur, nisi notarius ipse stipuletur. Pœna apposita parti in promissione de non offendendo, cuius medietas sit fisci, & alia pars non, acquiritur fisco, nisi notarius stipuletur.*

a ARBITER. Intra certū diē.[a] Sententia arbitri sup pœna non ualet, etiam si fisco sit inferenda, sed super alia, sententia remanet firma, & cōpromissi pœna cō
b mittitur. Opp. j. de iur. fis.[b] l. j. ubi ex cōtractu priuatorum pœnæ inferuntur in fiscum. Sol. Debes intelligere, q̄ ibi fuit compromissum notario tā quàm publicæ personæ quærenti fiscō, hic uerò partes promiserunt inter se fisco pœnā

Tu dicas clarius, malitiosè factū esse, eo ipso, q̄ scienter omisit prosequi, cogitās se prosecuturū, aliàs secus si ignoranter, uel quia ignorabat factū, uel quia putabat sibi ius nō cōpetere. Et hoc innuit tex. qui dicit, sed errore, &c. Qđ intelligo iuris uel facti. Itē quæro, dicitur hic, de alijs rebus potest agi, quæro corā quo, utrū corā arbitro, an corā iudice ordinario. ℞. gl. q̄ corā iudice. Hoc est uerū, quia arbiter functus est officio suo, pronunciauit enim de omnibus generaliter. Sed si specialiter de quibusdam pronunciasset, posset etiam arbiter adiri, sm distinctionem quam dixi, p l. quid tamen. in prin. s. eo.

ADDITIO.

a POMA. Rebus. Bal. l. fin. §. j. C. com. de leg. Bar. l. & an eadem. de exce. rei iud. Bar. & doc. l. licet. C. de iud.
b POMA. Opp. Fel. c. pen. col. vj. de excep.
c Omittere. Bal. l. edita. uersꝰ nūc ueniamus. Ang. l. scire in prin. et ibi Lud. de uer. ob.

LEX XLIX.

a INTER Castellianum. [a] In his quæ habēt causam successiuam, nō sufficit ab initio factū, nisi perseuerantia subsequatur. Quæro, quæ est ratio dubitationis in hac l. glo. refert quod dicūt quædā, quia fines & termini cōsueuerūt poni per iudicē, non per arbitrū. Istud est truffatorium, cū non experiatur iure actionis, potest de hoc cōpromitti, & fieri per arbitrū. Alij dicūt, q̄ arbiter nō prohibuit terminos tolli, unde tollendo nō uidetur incidere in pœnā. Ista potest esse bona, ut j. dicā. Alij dicūt, q̄ ideò est, quia talis sententia non continet aliquid dari, uel fieri, uel æqui pollens. Tu dic rationem dubitationis esse, quia hic fuit lata sententia & mandata executioni. Vnde uidetur q̄ nō teneatur amplius. l. pomp. §. sed & si is. s. de proc. Sed quia sententia cōtinet hic aliquid, quod habet causam successiuam, per illam executionē factam, ponendo terminos, qs nō liberaretur à patientia in futurū. C. de usufru. l. corruptionē. Et istud facit ad q. quam pono in l. si fideiussor. j. de lc. j. & tetigi in l. si hæres testamento. j. de act. emp.

ADDITIO.

a POMA. Castellianum. Bar. consi. lx. uol. j. & consi. iij. uol. ij.

LEX LI.

a DE REBVS. Cōpromissum factū simpliciter, nō porrigitur ad lites futuras [a]. Et idcò ad hoc ut cōpromissum sit plenū, debet exprimi ut porrigat ad lites futuras l. omniū. s. de pc. & l. q̄ habēt. in fin. & l. seq. j. de tutel.
b Sed quæro q̄d si est dictū [b] de litib⁹, quæ fiūt, & esse possunt inter dictas partes. Dubiū facit pro una parte, quia porrigitur ad futura, quia uerb. possunt esse, est extensiuū, & tunc est futuri temporis. l. si ita. j. de le. ij. & l. tempus. j. de hær. instit. & l. inter illā. j. de uerb. sig. In cont. facit, quia hoc quod dico, possunt, uidetur intelligendū ex causa de præsenti, & rebus sic se habentibus. l. quod seruus. j. de cond. ob cau.

ADDITIO.

a Futuras. Quid in delegatione super causa? Can. c. j. de rescrip.
b Dictum. Adde quod dixi secundum Bal. l. qui Romæ. §. duo fratres. vj. q. de uerb. ob. Bal. consi. iiij. j. lib. Ang. consi. lxv.

LEX LII.

SI COMPROMISSVM. Si compromissum transeat in pupillum, uel furiosum, præsentia tutoris uel curatoris requiritur.

LEX LIIII.

SED ET INTERPELLATVR.

a §. ARBITER. [a] Interlocutoria de citando potest proferri parte absente.

ADDITIO.

a Arbiter. But. consi. clix.

a §. SI AB Altera. [a] Si compromissum ab una parte, nō est transitorium ad hæredes, non trāsibit ad alia.

ADDITIO.

a Altera. Bal. l. si de meis. in prin. s. eo.

LEX LV.

ARBITER. [a] Si arbiter iubet ultra quàm possit, impunè sibi non paretur.

ADDITIO.

a Arbiter. Ro. consi. cxv.

LEX LVI.

a SI DE Re sua. In re sua nemo potest esse arbiter. [a] Qđ no. & maxime rationem suam. Gl. format quædam cōtraria, & soluit optimè, & format unam q. de qua gl. & per Cy. l. si cùm ea. C. de do. promiss. & glo. c. sanè. ext. de renuntia. & Inn. c. ueniens. eo. tit.

ADDITIO.

a Arbiter. Et q̄ quis in re sua positꝰ arbitrari, prout dicit gl. hic, est alia gl. in l. j. C. ne quis in sua causa. Ant. c. cū uenissent. in j. col. de iud. Et de hoc gl. hic per Cy. & Imo. l. j. de leg. ij. in ult. col. & facit iste tex. cū hic no. in gl. ad q. no. de qua per Bal. c. j. de feu. da. inuicem leg. com. ubi quæsiuit post Iac. de Aret. in sua summa, utrū quis positꝰ se cōpromittere in aduersariū? Et faciunt an quis positꝰ se cōmittere gratiæ & misericordiæ alterius, Ang. post gl. l. si sic in prim. de leg. j. no. Inn. c. sanè. de renuntiat. Abb. c. uenies. & Bar. l. j. §. usq; adeo. j. de iniur. adde an episcopus positꝰ esse arbiter in causa ecclesiæ suæ? Old. consi. lvj.

LEX LVII.

a SI QVIS Iussus. [a] Qui non soluit in termino, incidit in pœnam, licet admittatur morę purgatio.

ADDITIO.

a Iussus. Ro. consi. lxxxviij. & consi. cviij. & clv.

Nautæ, caupo. stabula. ut recepta restituant.
Tit. IX.

a Gl. continuat [a], & quærit rationem differentiæ inter hunc tit. & tit. j. furti aduersus nautas, & ponit causas aliquas differentiæ, quæ nō, p banc lege. Roffre. dicit, q̄ nulla ē differētia, nisi una, q̄ hic tit. loquitur de actione quæ oritur ex ꝯctu, uel quasi, uel ex delicto, uel quasi, Ille solū ex delicto. Itē hic in genere de delicto uel quasi, ibi specialiter de delicto furti.

ADDITIO.

a Gl. Continuat. Bar. l. cùm si. §. j. de publica.

LEX I.

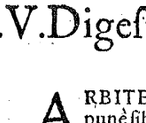

IT PRAETOR. Primò ponit uerba edicti. [a] Et ex hoc tex. dicūt quidā, statim actionem esse arbitrariam, dū dicit, nisi restituāt. Contrarium glo. dicit, & bene. Ratio, quia ꝯ eum, qui non restituit, datur actio ad id tantum, quod non restituit, unde arbitrium iudicis non uersatur. Sunt etiam & aliæ rationes, quas uide in gl.

ADDITIO.

a Edicti: Vtrum istud edictum, habeat locum in semel accipiente. Bar. l. mariti. §. j. j. de adul. Spec. tit. de furt. Et no. q̄ hospes pro scorto, potest teneri fardellum, quasi tacitè hypothecatum, Bal. l. certi. C. loc. &c.

1 Hospitari qui cogitur postquam incepit.

1 §. MAXIMA. Primo cōmēdat edictū. No. tex. † q̄ quis non cogitur aliquem hospitari, quod est uerum ab initio. Sed postquàm incepit hospitari, tenetur recipere hospites. l. j. j. fur. aduers. naut.

§. QVI Sūt igitur. Hic incipit exponere uerbū edicti. Bar.

1 Genitiuus uerificatur ratione possessionis.

1 §. ITEM Pomp. No. † q̄ genitiuus uerificatur ratione possessionis. l. ij. j. de religio. dixi in rub. j. de no. oper. nuncia.

LEX III.

1 Caupo, qui adhibuit diligentiam, quam quisq; paterfa. adhibuisset, non tenetur postea de eo quod contingit.

ET ITA DE FACTO.

§. AIT

§. AIT ENIM Prætor. No. gl. quæ incipit, f. leui. in fi. dū dicit, inter leuissimā culpā, casum fortuitum &c. Non intelligas q̄ sit idem, sed hoc uult dicere cessante leuissima, cessat casus fortuitus, qui contingit leuissima culpa.
1 Item ex hoc no. † q̄ quando caupo adhibuit diligentiam, quam adhibere debuit quilibet paterfa. cessat leuis culpa
a & de eo quod cōtingit postea, non tenetur, [a] ut hic, qđ no.

ADDITIO.

a Tenetur. Bar. d. l. dominus. j. loca. et in l. j. ff. de fur. aduer. nau. ubi ponitur quod caupo tenetur de leuissima culpa, quod limitat Bal. l. certi. C. loc.

1 Iudicis officium excludens actionem, aliud est, & aliud exceptio. Statutum prohibens opponi exceptionem contra instrumentum, non prohibet officium iudicis.
2 Actio una quando tollatur per aliam, in qua plus est.

§. NOVISSIME. Quando cōpetunt alicui plures actiones, quarū una est de iure cōmuni, alia de iure speciali, una tollit̄ per aliā, quatenus in ea plus est. Itē no.
1 † quod aliud est officium iud. excludēs actiones, aliud est exceptio, sicut aliud est actio, aliud ē officiū iudi. Et sic facit q̄ statutū qđ, phibet opponi executionē ꝯ instrumentum, nō impediat officiū iud. dixi in l. planè. j. de pet. hær. Opp.
2 † quod una nō tollatur per aliā, in eo qđ plus est. j. pro soc. l. rei cōmunis. Sol. Dicit gl. hoc idcò, quia una actio erat ordinaria de iure cōmuni, alia extraordinaria de iure speciali ꝯ ius cōmune. Opp. & uidet̄, qđ utraq; est sm ius cōmune, §. ex hoc edicto. s. ea. l. Nā de iure cōmuni ciuilis dabit̄ actio in nautā cau. sta. s. ea. l. §. j. Sol. Dy. j. de publica. l. j. §. dixerit aliquis. in add. mag. uidet̄ intelligere de actione quæ datur ꝯ istas personas ex facto aliorū, non ex ꝓprio quasi tūc nō haberet locū iste §. Vel pōt dicere, q̄ etiā quādo dat̄ ex ꝓprio facto ꝯ ius cōmune, nō datur eo quia in eo deuenit leuissima, culpa, ut s. ea. l. §. ex hoc edicto. Et hoc uidet̄ uel gl. sup̄ uer. furti, dū dicit, Siue ipse, siue ali⁹ furripuit.
3 Vlt. gl. † distinguit qualiter actio ordinaria cōcurrat cū extraordinaria, Dy. l. in prouinciali. l. j. de ope. no. nun.

1 Gabella non soluitur de uestib. quas quis portat in dorso.

LEX IIII.

SED ET IPSI NAVTAE.

a §. IVLIANVS. [a] No. † qđ de uestimētis quæ quis por-
1 tat in dorso, non soluitur gabella. Item nec de eo quod portatur causa quotidiani usus, quod no.

ADDITIO.

a Iulianus. l. fin. §. diuus. de publi.

LEX VI.

LICET GRATIS.

§. IN FACTVM. Iurisc̄s. hucusq; locutus est principaliter de actione in factū, quę dat̄ ex quasi ꝯctu de recepto, hic loquit̄ de actione in factū, quæ dat̄ ex quasi delicto, de quo loquitur in tit. j. fur. aduer. nau.

§. POSSVMVS. Op. q̄ diuersæ sunt personæ, ergo absolutoria lata, ꝓ una, nō parit exceptionē rei iudicatæ ꝓ alia cū quærit̄. de exce. rei iu. Sol. Videt̄ eadē ꝑsona, ex quo unus habet regressum ꝯ alterum. l. aduersus. s. tit. j.

LEX VII.

1 Potestas nō tenetur de delicto familiæ, nisi in officio deliquerit.

1 DEBET. No. q̄ exercitor nō teneat ex facto nautarū, ni-
a si cū delinquūt in naui. Eodē † mō Potestas nō debet teneri [a] de facto familiæ, nisi deliqssent̄ i officio. l. cū si exhibuisset. §. j. j. de pub. nisi per statutū aliud inducat.

ADDITIO.

a Teneri. l. j. & ibi Ang. C. ubi de ratioci. & per hāc l. idē dicit ēt Bal. hic, potestas nō tenetur, si familia sua dederit dānū extra territoriū, et de omnib. de quib. tenetur. Bal. l. nulli. C. quo ap. et l. j. ij. C. ubi de rat. l. prætor. de edē.

1 Caupo, quid dedit claues cameræ, non liberatur à custodia.

a §. ITEM Si prędixerit. [a] Protestatio [b] cui aduersarius cō-
b sensit, liberat protestātē. Sed quæro quid si dixerit postea? Videtur qđ nō sufficit. l. si fideiussor. j. de fideiuss. qđ intellige ut statim dicam. Secundò quæro, dicitur hic, cōsenserint. Quid si nō cōsenserūt? Dicit gl. idē. Vnde subaudi, maximè. Pet. dicit cōt. si nō cōsenserūt, ꝙa iā caupo erat ad hoc obligatus, ꝛa dicit ipse. C. de pac. l. pacta nouissima. Potes sustinere gl. & Pet. distinguēdo sic, Aut ꝓtestatio fuit facta postq̄ eos receperat in hospitio, & tūc nō sufficit, nisi illi cōsenserint, ut in prin. præcedētis gl. Aut ꝓtestatio fuit facta anteq̄ eos receperat in hospitio, & tūc siue cōsentiāt, siue nō, stat̄ ꝓtestationi, & imputet̄ eis quare steterūt.
1 Item † quæro quid in causis cauponæ, qui dedit claues ca-
c meræ, uel armarij, an liberetur [c] custodia Gl. quòd non.

ADDITIO.

a POMA. Prædixerit. Bar. l. non solùm. §. morte. uer. sed quæro an etiam. & ibi Alex. de oper. no. nun. Fel. c. iij. de con.
b Protestatio. No. an hospes protestans se nolle teneri de inuectis, excusetur? Aliqui dicūt quod Bar. fuit sibi cōtrarius, in §. morte. Sed quid ēt si fiat protestatio anteq̄ res recipiat? facit l. j. in prin. j. fur. aduer. nau. cau. et quod ibi Bar. ubi tenetur quis de necessitate custodire, ergo protestatio nō releuat. l. alimenta. & quod ibi no. C. de neg. ge. Et ita est de mente Bar. d. §. morte. & ita uidentur doc. communiter tenere in l. pacta nouissima. C. de pac. c. cū inter. de const. Ro. d. §. morte Barb. ibi.
c Liberetur. Sed si caupo dedit claues cameræ, an teneatur, adde Bal. rub. C. de depos. & in l. ex diui. & ibi Cy. C. loc.

DIGESTORVM, SIVE PANDECTARVM. LIB. V.

De iudicijs. Tit. I.

Glo. quærit, quare dixit de iudicijs, & non de iudicio. Dic ut in ea continua ut in glo.

LEX I.

1 *Clericus an possit prorogare iurisdictionem alterius iudicis.*
2 *Vasallus nō potest prorogare iurisdictionē alterius iudicis inuito domino.*
3 *Iurisdictio sui iudicis potest prorogari tanquàm in arbitrum.*
4 *Quō itelligatur quē progasse iurisdictionē iudicis, ut ꝯ iudicē, uel arbitrū.*
5 *Ex mō procedēdi cognoscitur, an qs, pcesserit ut arbiter, uel ut arbitrator.*
6 *Iurisdictio iudicis delegati quādo possit progari de ꝑsona ad alias ꝑsonas.*
7 *Iudices chartularij nullam habent iurisdictionē, nisi inter cognoscentes.*
8 *Doctores & præsidentes alicui collegio, licet habeant iurisdictionem, tamen non habent certum locum maiorum.*
9 *Iurisdictio prorogatur in criminalibus in eum, qui alias habet iurisdictionem de illis causis.*
10 *Priuatus non potest prorogare iurisdictionem delegati etiam principis.*
11 *Iurisdictio delegati principis pōt̄ progari de re ad rē, & de tpe ad tempus.*
12 *Iurisdictio prorogatur etiam tacito consensu.*

n

I SE SVBIICIANT. [a] Eius qui habet iurisdictionē, & tribunal, uel iurisdictionē tm̄, pōt iurisdictio ꝓrogari. Opp. l. si cōuenerit. s. de iur. om. iud. Sol. ibi finit factū pactū extra iudiciū, hic fuit facta ꝓrogatio litigādo. Secūdò op. C. de epi. & cle. auth. statuimus. & ext. de fo. cōp. c. significasti. Sol. hæc l. loquitur sm iura antiqua, sm quæ indistinctè poterat fieri ꝓrogatio iu-
1 risdictionis, hoc uerò † hodie ē limitatū in clericis, [b] ut nō
b possint ꝓrogare iurisdictionē alterius iudicis, ita tenet gl.
c Ego aūt cōsueui [c] q̄nq; aliter dicere, Nāsi ponerem [a] unū iudicē, cui⁹ esset iurisdictio, & effect⁹ iurisdictionis, sicut episcopi. Nā, ut uidebitis, episcop⁹ pœnas quas ifert, ūbi habet & infert: & habet iurisdictionē ꝑpetuā, & clerici suas ecclesias
d habēt ab epis. [d] Sit sic esset in uno comite, q̄ haberet iurisdi-
2 ctionē in suos uasallos, & sui uasalli haberēt feudū [e] ab eo,
e tūc inuito dño illi non pōt̄ ꝓrogare iurisdictionē alterius. De hoc habemus multos tex. in usib. feud. si dē feu. fue. cōtro. apud quos causa debet agi. c. j. Op. s. tit. ff. l. j. sed & si in
3 seruum. §. si quis iudex. Sol. Dico † q̄ iurisdictio iudicis po-
f test prorogari cōsentiendo [f] in eū tanquàm in iudicem, ut hic. Sed tanq̄ in arbitrum non possent consentire subditi sui, d. §. si quis in dex. Sed alij sic, l. si qui ex consensu. C. de epis. aud. & tūc nō diceretur habere iurisdictionē, sed no-
4 tionē, l. ait prætor. §. j. j. de re iud. Quæro, † quō [g] cognoscā utrūm

g utrũ cõsenserunt in eũ tanquãm in iudic; uel tanquãm in arbitrũ. Dicit gl.q̃ hoc intelligit̃ ex præcedẽtibus,& sequẽtibus. Et si hoc non apparet,debemus implere utrùm pœna fuerit promissa, Et tũc uidetur electus ut arbiter, aliàs
h ut iudex. Ita no. d. l. si qui ex consensu. [h] No. istam gl. quia
5 † tota die cõpromittitur in aliquos, ut arbitros & arbitratores. Certè ex modo procedendi poterit cognosci an procedant,ut arbitri, puta,si ordinarium iudicium seruatur. An ut arbitratores,puta,si ordinarium iudicium nõ seruai tur. Hoc etiam poterit[i] apparere ex sua sentẽtia, utrũ componũt amicabiliter, an uerò determinãt sm punctũ iuris. ut auth.si uerò contigerit.C.eo.& l.idem Pomp. si de meis. §.recepisse.s̃.ti.ij. Venio ad seq.gl.& quæro quid uelit dicere tex.qui tribunali præest, uel aliam iurisdictionẽ habet. Dicunt quidam, tribunali præest, qui habet iurisdictionẽ ordinariam. Aliam iurisdictionẽ habet,qui habet delegak tã̃.Gul.de Cug.[k] & Cy.sequẽdo eum in l.si qui ex consensu.
6 C.de episc.aud.tenent † q̃ iurisdictio delegata non põt,prorogari in alias personas, cũ enim sit limitanda inter illas personas tantũ, aliã limitationẽ non recipit. l.in agris.de acq.rer.do. Vnde gl.exponit alio modo,ut dicat̃ præesse tribunali,qui habet iurisdictionẽ,uel administrationẽ. Etqd̃
7 dicitur,uel † aliã iurisdictionẽ,intelligatur de iudicib. istis
i chartularijs,[l] qui nullam habent iurisdictionẽ,nisi inter cõsentientes. De istis iudicib. facit glos. mentionẽ hic,& tex.in l.rem nõ nouam.C.eo.& ubi & apud quem in integ. restit.
m l.fin.quod tene menti. Posses aliter[m] dicere,ut intelligatur præsse tribunali ille,qui habet certũ locũ maiorũ suorum
8 ad reddendũ ius. l.pe.s̃.de iust.& iu.uel aliã † iurisdictionẽ habet,hoc est,qui nõ habet locũ certũ maiorum suorũ, ut sunt omnes doc. q̃ habẽt iurisdictionẽ in scholares, auth. habita. C. ne fil. pro patre. & in prima const.digest.§.pe.ut etiam sunt omnes isti qui præsunt aliq. collegijs, quorum multi sunt non habentes certum locum ad reddendũ ius. Venio ad tertiã † gl. quero utrũ in criminalib. possit prorogari[n] iurisdictio. Breuiter,ueritas est,q̃ sic in cẽ,qui aliãs habet iurisdictionẽ de illis causis. l.j. C. ubi de cri. agi oportet,ubi etiã hoc tenet gl.hic,& ad municip.l.inter. Quæro nũquid priuatus † possit prorogare iurisdictionẽ eius, qui habẽt delegatã à principe? & dubiũ uidetur esse, quia in ipso delegato nõ uidetur esse aliqua iurisdictio, sed requ ritur q̃ aliàs habeat iurisdictionẽ, licet non in illũ ad hoc ut possit prorogari,sed ille nullã habet,ergo uidetur priuatus de nouo dare,quod nõ posset: quod aũt nõ habeat, probo per l.& si prætor.de off.eius. Quod etiã sentit gl.l. cognitio.§.j.e.ti. de quo gl.in uer.delegatorum. c.pe.in fin.ext.de off.dele.Inn.c.de causis.ext.eo.tit.& Cy.l.j.C.de iur.om.iud.
11 Potest tamen † isto casu fieri prorogatio de tempore ad tẽpus. j.eo.l.ij.§.si & iudex. Itẽ de re ad rẽ,c.pe.& ibi per gl.ext. de off.deleg. † Quæro nunquid requiratur expressus consensus, [o] uel tacitus in prorogatione? & uidetur hic in ista l.j.q̃ requiritur expressus. In n. tenet q̃ tacitus consensus p sufficit.c.cum uenissent[p] ext.de in in inte. rest. Non ob. iste tex. qui dicit,se subiciant,& consentiant, quia illud uerum est in modo loquendi.

ADDITIO.

a *Subijciant. Et in materia concludendo, dic q̃, quãdoq̃; agitur de iurisdictione tantum non declinanda, tunc si fit pactum, hic non est licita pœnitẽtia. c.j.de iud. & ibi no. Quandoq̃; agitur de iurisdictione proroganda, & tũc aduerte, quia quandoq̃; agitur de prorogãda & inducenda per litigium scienter factum per partes coram iudice, aliàs non suo, & contra tenetur q̃ non inducitur prorogatio ante litem contest. l.si cum dotem. §.eo autẽ tempore.fol.mat. & hic etiam gl. Et hoc clarum, quò ad hoc ut partes possint recedere ab ipso iudice, quandocunq; uelint, ante litem contest. Posset tamen dici, q̃ isto casu inducatur prorogatio, saltẽ quo ad actus gestos, Ang. hic & secundũ aliquos posset etiam dici q̃ prorogata esset iurisdictio, sed reuocabitur, quia possunt pœnitere ante li. contest. Et istam opi. tetigit Io. An. tit. de compe. iud. §. j. uer. quid erit. & Iac. But. l.j. C. de iur. om. iu. Inter dũ partes expresse prorogant corã iudice iurisdictionẽ illius, & tunc Gul. hic dicit, q̃ si prorogata est iurisdictio, nec habet locũ pœnitentia, per istã l. & est receptũ. s̃. de iurisd. om. iud. Ang. ubi q̃, & Ant. c. j. de iud. dixit an. hic, q̃ hoc procedit sine iudex expresse acceptauit, sine tacuerit. Bal. l. fi. C. de sen. Sed Iac. But. d. l. j. C. de iur. om. iud. tenuit cont. s. quod sit locus pœnitẽtiæ ante litẽ contest. prout uidetur uoluisse gl. Licet autẽ fortè propter autoritatẽ gl. ista opi. seruetur in practica, tamen fortè uerior est de iure, opi. Gul. pro qua etiã Ant. c. j. all. ibi esse tex. d. c. j. Sed certè ille tex. nõ facit, quia oportet intelligi, q̃ ille episcopus fuisset de aliena prouincia, & quod etiã suus metropolitanus cõsensisset, c. significasti. de foro compe. quod multũ diuinaret ad tex. d. c. j. ext. eo. Ideò uerior uidetur intellectus ibi, quod agatur de iurisdictione nõ declinanda. Quãdoq; sit conuentio de respondendo corã iudice aliàs non suo, uel de prorogãda eius iurisdictione, tunc uidetur, q̃ admittatur pœnitentia usq; ad lit. conteſt. l. si cõuenerit, hic alleg. Spec. tit. de cõpe. iud. §. j. uerſ. sed nũquid põt. sub uerſ. x. ubi et to. an. uer. xxj. in. uer. sed quid si pactũ. Doc. tamẽ communiter tenẽt, q̃, si pactũ fuerit stipulatione uallatũ, poterit agi ad interesse, si contra fiat, uel ad pœnam, si fuit apposita, l. diem. §. fi. s̃. de arb. Si uerò neutrũ interuenit, tũc dabitur actio de dolo, l. fi. s̃. de dolo. secundũ Cy. & Io. An. Sed certè in d. l. fin. fuit dolus adhibitus ad actũ celebrandum, hic aũt secus, & de iure canonico, etiã ex pacto nudo cogi põt. Cy. uerò l. si qui ex cõsensu. iij. q. de epiſc. aud. tenet q̃, non poterit peti pœna, nec agi ad interesse, ex quo lex permittit pœnitentiam, & sic impunè desistit. l. grachus. C. de adult. xxij. q. v. qui perierat, & Io. and. d. ti. de comp. iud. §. j. dicit Flo. d. c. j. ext. eo. q̃ hæc opi. etiã placuit const. Paduan. tamẽ finaliter tenuit cũ opi. cõmuni, quã sequitur Bar. & Iac. de aret. & But. quia illa l. si conuenerit. solũ permittit pœnitentiam respectu iurisdictionis iudicis, quæ etiam non negat, quòminus cogi possit ad pœnam, uel interesse, cũ pœna nõ contineat in se aliquã turpitudinẽ, l. stipulatio ista. §. alteri. j. de uer. ob. hoc & uidetur procedere, si dicta cõuentio facta fit corã iudice, p d. l. si cõuenerit. quæ loqtur idistinctè. Flo. c. j. ext. eo. licet ibi. Aut. uideatur uelle cõt. q̃ tũc uidetur agere ex pacto iudiciali, in quo fallitur fides iudici & parti, & sic duob. ideò uidetur cogi præcisè propter no. in l. sed et hæ. §. præter. s̃. de proc. sed fortè uerior est opi. Flo. per l. si conuenerit. quæ indistinctè loquitur. Nec ob. no. in §. præter. quia in alijs casibus loquitur: Imo. d. c. j. de iudi. Inſt. de act. §. præterea. Quid autem si fieret pactum iuratum de non declinando iudicẽ, dixi post gl. l. si pecuniam. in prin. j. de cõd. ob. cau. Bal. l. j. s̃. de iur. om. iud. & in l. si qui ex consensu. & in l. ab eo. C. quomodo & quando iud.*

b *Clericis. Quid si clericus est scholaris, & c. an habeat priuilegiũ auth. habita. Bal. ibi, possunt ẽt clerici, progare quò ad iurisdictionẽ uolũtariã, Bal. l. generaliter. in fi. de epiſc. & cle. & c. si diligẽti. Bar. l. pe. in pri. C. de pac. et ibi Bar. in casu tamẽ singulari si deliquerit in iudicio seculari, clericus potest cõueniri per seculare l. nullũ. et ibi gl. et Bal. C. de teſt. & ibi dixi post Bar. ltẽ si est depositarius secundũ Bal. & in l. acceptã. C. de usu. Itẽ potest citari ut se opponat ad actum, Bal. l. teſt. C. de teſta. Item si succesſit in instãtia priuato. secundum Im. l. si eum hominem. de fideiuſ. & c.*

c *Cõsueui. Bar. & post eũ Imo. et Lud. l. j. §. post operis. j. de ope. noui nũcia.*

d POMA. *Epiſ. Pan. c. cæterum. de iud.*

e *Feudũ. Spe. de cõp. iu. adi. §. j. uer. clericus. qd' clericus, ẽt expresse obligãs se soluturũ in aliquo loco, nõ põt obijcere epiſ. illius loci, sed cõtrahẽdo uel delinquẽdo bene põt. c. Ro. de fo. cõ. in vj. et ibi Io. an. Inn. c. cũ cãm. de teſt. q̃, si quis litigat corã iud. nõ suo, in dubio nõ uidetur uelle, progare iurisdictionẽ, sed q̃ actus ualeat prout põt, quod no. Et de materia prorogationis uide Inn. c. de causis. de of. dele. Spec. de ob. §. prorogari. et §. fi. Bar. l. quæro. j. de sol. & Bar. l. quis in cõscribẽdo. C. de epiſ. & cle. Ab. cõ. xxiiij. ij. li. Ang. con. clxvij. Ca. con. xxvij. & cxliij. Ang. con. xxvij.*

f *Consentiendo. Ioan. An. reg. scienti. in mercu.*

g POMA. *Quomodo. Ro. con. xcj.*

h *Consensu. Et ibi Cy. l. fin. Pet. de Anc. cle. sæpè. in fin. de uer. sig. & Ant. c. cũ ex officij. de præſ.*

i *Poterit. Bul. auth. habita. q̃, si specifice creatur iudex, ad instantiã non potest etiam ex prorogatione fieri. l. consulta. C. de teſta.*

k *Cu. Cy. Bal. & Ang. hic, licet Spec. cont. de compe. iud. ad §. j. uerſ. sed quæritur. Adde tu latius, quãdo iurisdictio iudicis delegati prorogari possit de persona ad psonas, Mar. Soc. c. significasti. arti. iiij. q. v. j. ext. de foro com.*

l *Chartularijs. Bar. l. j. in ult. quæſt. de iur. om. iud. Et sic uidetur, q̃ iurisdictio tabellionis possit prorogari, Bal. l. iubemus. §. sanè. C. de sac. eccl. et gl. auth. de tabu. §. pen. Ant. in prooemio Decret. cont. uidetur uelle. Io. in c. cũ Pe. tabellio. de fid. inſt. Alle. Io. And. in add. Spe. de instru. edi. & etiã Bal. in l. repetita. C. de epiſ. & cler. & Bal. hic, in fin. Mar. Soc. d. c. significasti. art. iiij. q. x. & ibi quando prorogari possit de loco ad locum.*

m *Posses aliter. Inn. c. de causis. de off. del. & Iac. But. l. societatem. pro soc. gl. Romana. uer. suſcipere. de foro comp. in vj.*

n *Prorogari. Cy. l. ꝓcurator. C. de pœ. et gl. l. nõ ualet. C. de plagiar. Inn. d. c. de causis. de off. dele. Spe. de cõ. iud. adi. §. j. uer. sed numqd in fin. & Imo. c. j. de offi. ord. sed Bal. l. si quis ex cõsensu. de epi. aud. tenet cõtrà Bar. Adde an in*

an in criminalibus possit fieri prorogatio? Abb. alle. conſ. xxxiij. & Ang. xxiij. & Ma. d. c. significasti. arti. v. q. j.

o *Consensus. An. & Imo. de sol. in l. quæro. Et hoc etiam in delegato. Soc. d. c. significasti. arti. vj. q. j.*

p POMA. *Venisset. Pan. & c. j. §. cæterum. de iudicijs.*

LEX II.

1 *Consensus iudicis in prorogatione iurisdictionis, de persona ad personam, non est necessarius.*

2 *Sententia lata à iudice ignorante se iudicem, non tenet. Sententia iudicis errantis in modo iurisdictionis, nalet. Sententia lata ex una causa, quam iudex arbitrabatur bonã & suberat melior, ex illa meliori põ cõfirmari.*

3 *Sententia iudicis ignorantis ea, quæ sunt necessaria ad sentẽtiam, est nulla.*

4 *Practica ponendorum in sententia.*

6 *Iudicis consensus etiam in prorogatione de tempore ad tẽpus requiritur.*

7 *Prorogatio quot modis fiat.*

Prorogatio de loco ad locum quando fiat, & uide late per Soc. c. significasti. arti. v. q. vij.

Argumentum de tempore ad locum procedit.

a CONSENSISSE.[a] Continuatur cũ præcedenti, nã suprà dictũ est, q̃ ex cõsensu partiũ fit prorogatio, & hic quæriẽ qualiter, & quomõ debeat esse iste cõsensus. & breuiter. h. d. In prorogatione iurisdictionis de persona ad personam, requiritur cõsensus partiũ, qui sciant illũ non esse iudicem suum, & consensus iudicis non requiriẽ, sed in prorogatione de tẽpore ad tẽpus requiritur consensus iudicis, & partiũ. hoc dicit usq; ad §. legatis. No. casum
b [b] in quo factum per uiolentiam compulsiuam, est ipso iure nullum, licet alias ueniat irritandum per actionem, qd̃
1 metus cau. l. si mulier. §. ſi uos. s̃. quod me. cau. † Secundò no. q̃ non requiritur consensus iudicis, in prorogatione iurisdictionis de persona ad personam, nec etiam scientia Opp. l. quæro. j. de eo qui protti. & l. sed & si de sua. j. de acq.
2 hær. ẽ. Si iudex † ignoret se iudicem, uel se habere iurisdictionem, non ualeret eius sententia, d. ll. Sed si scit se iudicẽ esse, sed in modo, qualiter sit iudex, errat, ualet quod factũ est per eũ, ut hic. eodẽ modo possumus dicere in sententia, quia si iudex credit eũ se posse dare ex una causa, tamẽ sub erat alia melior, ex illa alia meliori poterit sententia confir
3 mari. l. ult. j. quod cũ eo. Si tamen iudex † omnino ignorat ea quæ sunt necessaria ad sententiã, utputa, si nesciret litis contestationẽ factã esse, uel libellum datũ, uel quando interponit primũ, uel secundũ decretum, ignorat citationes præcesisse, & reũ cõtumacẽ esse, tũc nõ ualeret quod fieret per eũ. l. hæc autem. §. j. qui. ex cau. in poſſ. eatur. Tetigi in l.
c multũ. de cõd. & demon. Et ideò [c] † practica est, ut ponatur
4 in sententia, uisis ita q̃ petitione prædicta, litis contestatione, iuramento testiũ & eorũ dictis & instrumẽtis, & iurib[o] utriusq; partis, & cæteris, Christi nomine inuocato, &c. eodem modo in sententijs quę dant̃ aduersus contumacẽ fit mentio, quomodo iudex illam contumaciã cognouerit.
5 † Circa istã partẽ quærit gl. quid si scholaris per errorẽ litigauit coram potestate, nec allegauit priuilegiũ sui iudicis, nunqd ualeat? Dic ut in gl. Venio ad uerſ. si & iudex. Quæ
6 ro † utrũ in prorogatione de tempore ad tempus, requirat̃ consensus iudicis? Tex. iste uidetur uelle q̃ sic, præcedẽs uidetur uelle cõt. Veritas est q̃ requiratur. Et est ratio, quia elapso tempore iudex credit se nõ iudicẽ. Et ideò ad hoc ut ipse sciat se iudicem, expedit ut sciat & consentiat, aliter nõ facit ut iudex. Sed in præcedenti uerè iudex est, licet in mo
7 do erret. Habes ergo † q̃ qñq̃ sit prorogatio de persona ad personam, ut in præcedenti. Quandoq̃ de tempore ad tẽpus, ut hic. Quandoq̃ dere ad rẽ. l. de qua re. §. j. j. eo. Quandoq̃ de loco ad locum, non suæ iurisdictionis, hoc enim nõ potest fieri, quia præiudicat alteri. j. de sol. l. quæro. Sed si fit de loco ad locum suæ iurisdictionis. v. g. locus maior est in palatio potestatis, de uoluntate partium poterit prorogari, ut audiat in platea. Nam idem est iudicium de tempore ad locum. l. uinum. j. si cer. pet. & l. fin. de trit. & Gul. l. fin. de iur. om. iud.

ADDITIO.

a *Consensisse. Sed utrũ possit prorogari iurisdictio iudicis, de cuius iurisdictione dubitabatur, Inn. q̃, sic, c. pastoralis. de reſcr. & Cy. l. fi. C. de excep. & refert Ang. l. s̃. eo. secus si ignoraret, de quo etiã latius per Ang. l. si per errorẽ. de iurisd. om. iud. & unum adde in materia prorogationis, q̃, si princeps reſeruat sibi iurisdictionẽ, partes, uelint nolint, sub eo. nec in aliũ poterunt prorogare, Inn. c. inter. de exe. præl. & c. cũ. M. de const. & Arch. c. tibi qui gratiam. de reſc. in sexto. Secus in inferiori à principe secundũ Bal. c. j. §. præterea. col. ult. de prohib. feu. alie. per Frid. Et no. q̃, in causa appel. non potest prorogari iurisdic. quia causæ appell. sunt miſti imperij, & pertinent ad autoritatem superiorum, unde etiam utraq; parte consentiente, non possunt uentilari apud iudices incompetentes. alle. auth. ad hæc. C. de iu. Bal. ti. de pa. Const. uer. secundum mores illius ciuitatis. Item iurisdictio, quæ procedit à Deo, ut excommunicare, uel absoluere, non potest prorogari, Bal. d. l. si quis ex cõsensu. in fin. Adde an possit prorogari iurisdictio iudicis, de cuius iurisdictione dubitatur, Bal. conſ. cclxxviij. lib. Et an iudex ordinarius possit compescere partes, ne prorogent alterius iurisdictionẽ, Io. An. in add. ad Spe. tit. de compe. iud. uer. sed quid in dele. Et ibi etiam, an delegans possit præcipere delegato, ne proroget ultra tempus sibi d. atũ, ad causam decidendam. Abb. c. si clericus laicum. de foro com. pet.*

b *Casum. Tex. & ibi Bal. l. si quis ex consensu. de epiſ. iud.*

c POMA. *Ideò. Alex. l. ij. C. de arb.*

1 *Legati pro repreſalijs non possunt capi, etiam per loca, ubi transeunt.*

2 *Testes uocati extra propriam iurisdictionem, non possunt ex alia causa, et etiam pro repreſalijs ibi conueniri.*
Existens in loco causa appellationis, non potest ex alia causa ibi cõueniri.

3 *Peregrini, qui uadunt ad indulgentiam, non possunt per terras, per quas transeunt, conueniri, nec pro repreſalijs capi.*

4 *Scholares non possunt capi pro repreſalijs, nec parentes, affines, uel uxor cij, qui destinantur ad eos.*

5 *Clausula, non obſtante priuilegio, non intelligitur incluſo in corpore iuris.*

a §. LEGATIS.[a] Qui ex causa legationis, uel testimonij, uel alia legitima causa ad aliũ locũ se transfert, ibi nõ potest cõueniri, sed habet priuilegium, domũ suam re
uocandi. No. q̃ legati non possunt cõueniri de debito qd̃
1 ante contraxerũt. No. † q̃ legati non possunt capi ex uirtute repræsaliarum, quod est uerũ, non solũ in terra, ad quã destinantur, sed etiam in terra, per quã trãseunt, ut hic, ij. re
2 spon. & gl. no. super uer. destinati. † Secundò no. q̃ [b] illi qui
b ex causa testimonij uocatur, non possunt pro alia conueniri, nec etiam pro repræsalijs capi eadem ratione. Quod intellige quando uocant̃ extra suã propriã iurisdictionẽ, & specialẽ. Vnde si unus de aliqua ciuitate Marchiæ, uel ducatus, uocatur causa testimonij in curiam Marchionis, uel Ducis, nõ posset ibi pro alia causa cõueniri, uel repreſalijs detineri. Idem si oporteat eum ibi esse causa appellationis ut hic dicit tex. Sed si unus de comitatu istius ciuitatis uocaretur ad ciuitatẽ istam, causa testimonij, uel alia causa, optimè posset capi, & cõueniri, ut hic in §. omnes. hoc tam propter forũ, quod hic habet, quã quia ibi cõtractat, seu in
iuriã cõmittit, ut hic dicitur, aliàs fortè secus, si haberet fo
3 rũ, & alibi existeret. Tertiò no. † q̃ isti peregrini, qui uadũt ad indulgentiam Romam, uel Assisium, non possunt per ciuitates, per quas transeunt cõueniri, uel cã
repreſaliarũ capi, ut hic in uer. idẽ Claudio: * * *Claudio. Sed ibi de indulgentijs nullũ uerbum, nec inq̃ hoc Ylp. cogitauerat.*
& ibi gl. hoc dicit. Facit C. cõ. de succeſ. auth. I. Cõ.
omnes peregrini. in eo qd̃ dicit̃ liberè hoſpi
4 tẽtur. † Quartò no. finẽ huius gl. q̃ sicut scholares habẽt priuilegiũ, ne capiant̃ pro repræ
c salijs [c] ut in auth. habita. C. ne filius ꝓpat. ita etiã pater uel frater, qui uenirẽt ad eos uidẽdũ, & nũcij q̃ eis necessariò destinant̃. Opp. ad §. oẽs. d. l. nõ aliàs. §. legati. j. eo. Sol. ibi deliquerũt, hic uerò ꝺxerũt. Opl. sed & si restituat̃. §. ædiũ. j. eo. Sol. ibi dies actionis erat extitura. Opp. auth. ut oẽs obe. iud. ꝓ uin. §. j. C. ubi de crim. agi opot. auth. quæ in prouincia. ubi dicitur q̃ nullo priui
5 legio excusatur. Sol. Intellige nullo † priuilegio, ſ. speciali, non incluſo in corpore iuris. Nã per illa uerba, nõ uidẽtur sublata priuilegia clausa in corpore iuris, ut j. eo. l. hæres
d absens [d] quod no. factum est statutum q̃ omnes uadant in exercitium suo certa pœna, non obstante aliquo priuilegio, intellige, scilicet speciali, nõ incluso in corpore iuris.

ADDITIO.

ADDITIO.

a Legatis.Inn.post gl.c.fin.de foro compet.uerſ.ij.no.l.fin.ĩ.de leg.& Inn.c. ego epiſcopus.de iureiur.Bal.l.qui à latronibus.de teſta.
b POMA.Quod.Bar.conſ.clxiiij.in ult.opp.Bal. auth. in prouincia. C. ubi de crim.l.non plures.C.de ſac.ecc.
c Repreſalijs.Inn.c.fin.ad fin.de foro. compet.& glo. & Bal. auth. habita. Odoff.d.auth.habita.Bal.c.j.in prin.quæ ſint rega.
d Abſens.Bar.l.ſi quis ſub cond.de con.inſt.Bar.l.fi.C.ſi contra ius. Sed quid ſi ſunt duo priuilegia,unum eſt clauſum in corpore iuris,aliud non, quod ſit præferendum?Hoſt.& Can.maximè Io.And.c.j.de reſcrip.Bar.uerſ. nõ obſtantibus.in extrauag.ad repri.

§. SED ET Sí agant.Exiſto §.no.cp ille qui accuſat criminaliter,non poteſt reconuenirí ciuiliter, ſecus in eo qui ciuiliter agit. Plenè examinaui hoc anno, tibi, in auth.& conſequenter.C.de ſenten.

a §. SED ET Si dubitetur.[a] No. qd quãdo eſt dubium utrùm aliquis ſit legatus, uel non, iudex ipſe det cognoſcere.Hoc etiam apparebit ex literis legationis.uidiſtis in l.eum qui.§.fi.cum l.ſe.ĩ.cõmo.& C.de epi.& cle.l.ſi
b qua.No.cp iſti qui reuocant domũ, debent cauere[b] de iudicio ſiſti in domo ſua,quod an procedat in alijs,qui conueniuntur coram iudice non competenti,dic ut in gl.

ADDITIO.

a Dubitetur.gloſ.no. in uer. promiſſione. ſcripſi poſt Bar.l. ſancimus. C. de uer.ſig.
b Cauere.Per omnes latius.c.fi.de ſo.comp.Bal.l.fi.C.ubi in rem act.q. in legato,ſemper ſufficit iuratoria cautio.

LEX III.

1 Citatus ratione dubij iudicis,uel actoris,licet certum ſit q. iudicium ſuſcipere non tenetur,non comparens poteſt multari,& contra eum primum decretum interponitur,ſecundum non.
2 Bannitus eo ipſo q. iudicum ſuſcipere compulſus non fuiſſet, ſi fuiſſet præſens,rediens & hoc oſtendens,debet de banno caſſari.

a NON Videtur.[a] Contra eum qui habet exceptionem declinatoriam non poteſt interponi ſecundũ decretum.Opp.ĩ.eo.l.ſi quis ex aliena.& ſ.ſi quis in ius uoc.non ierit.l.ij.Sol.dicit gl.intellige hic,cp hoc conſtabat,quòd ille præſens iudicium ſuſcipere non tenetur, ſe-
1 cus ſi de hoc eſſet dubium. Et † ideò ſi ex forma citationis apparet,quòd quis non tenetur ire, ut puta ſi in citatione nominetur dominus talis presbyter, uel dicatur talis de Florẽtia,cũ citetur apud iudicem Perußinum, de eo quod alibi factum eſt, tunc ire non tenetur, nec citatio eũ arctat.
b Et ideò officiales[b] quando procedunt contra aliquem clericum,licet malè faciant,omittunt ponere in citatione,uel proceſſu aliquam demonſtrationem, ex qua demonſtret clericus, ut ſic propter dubium teneatur ire ad allegandũ priuilegium.Tu potes dicere,quòd etiam ſi eſt dubium reſpectu iudicis,uel actoris, ſi tamen ueritas eſt in ſe, cp præ-
c ſens iudicium ſuſcipere non compellitur, non uidetur latitare,ut hic,& l.uix.bonus.[c] iud.ſol.quæ hoc expreſſe probat,& ſic non poteſt peruenirí ad ſecundũ decretũ, nec ad aliud quod parat plenũ præiudiciũ,ut hic,& d.l. uix bon[a].
d Bene tamẽ poterit multari,[d] uel ad primum decretũ peruenirí,ut ĩ.eodẽ.l.ſi quis ex aliena. & d.l.ij.ſi quis in ius uoc. nõ ierit.Ratio apparet,qa primũ decretũ interponit, ut tedio affectus ueniat reſponſurus.Iſtam pœnam merito ſubſtinet,quia propter dubium uenire debebat. Sed ij. decretum interponitur,quia debito non ſatisfecit.Et iſtam pœnam non debet ſuſtinere,quia de hoc iudicio non erat cognitio, & hoc uult dicere l.iſta.& d.l.uix bonus. Et per hoc
e uidetur[e] quòd ſi aliquis † eſt bannitus ſecũdum formam
2 ſtatutorum Italiæ,illo ex bannito, cp habetur pro confeſſo de delicto,ſi poſteà oſtendit,quòd ſi præſens fuiſſet, iudicium ſuſcipere non compelleretur, cp bannum declarabitur nullum. Non enim poteſt imponi pœna, quæ ipſum negotium principale reſpiciat,ſed quæ ſolùm contumaciam illam puniat,ut ex prædictis patet.Dicam latius in d.l. ij.ſi quis in ius uoc.non ierit.

ADDITIO.

a POMA.Videtur.Fel.c.cum ordinem de reſcrip.
b POMA.Officiales.Barb.conſ.lxij.j.uol.
c Bonus.Bar.l.neq; de fideicom.lib.
d Multari.Et ſic ex his no.q. nunquam uidetur iuriſdictio prorogata ex contumacia.dixi ĩ.Verùm tamen eſt, quod modò ex contumacia incumbit onus probandi declinanti,Bal.l.licet.C.ubi de cri.agi oportet.Inſt.d.c.in fin. de dila.Bal.l.geſta.de re iu.adde quod per contumaciam non cenſetur prorogata iuriſdictio.Ro.conſ.xlviij.
e Videtur.Bar.& quæ dixi,in l.qui abſentem.ff.de proc.& Bal.l.licet.circa pe.col.in fi.C.de proc.Imol.c.cùm ſuper.de off.dele.& l.quidam.ad fin.de re iud.& uide quæ ibi dixi ſecundum Ang.Bal. l. qui ex conſenſu.de epiſc. aud. ubi ex contumacia,nunquam uidetur prorogata iuriſdictio,Bal.ibi,ſi iudex erat ipſo iure competens, ſecus ſi per exceptionem.Inn. c. præterea. de dila.& in c.innotuit.de eo q fur.or.ſuſce.et Ang.ij.§. fi.ff.ſi qs i ius noc.

LEX IIII.

1 Pater & filius quando litigare poſſint.

LIS NVLLA.Non eget ſummario.Opp.l.j.C.de pa.po.Sol. dicit gl. cp hæc eſt regula quæ fallit in caſib. hic no.[a] uide & ſigna gl. Bruiter dicas, † quando cp
a infertur à filio patri,& tunc poteſt eſſe lis de omnib.ad quę
1 facienda à filio pater poteſt compelli iure actionis,uel officio iudicis.Iure actionis ut in caſtrenſi pecu.uel quaſi.Item in aduentitio hodie in caſib. patri non quæritur uſusfructus,& ſic non eſt legitimus adminiſtrator.Officio iudicis, ut in petendis alimentis,ut hic in gl.In petendo cp emanci petur.Item in caſu l.imp.ad Treb.ut hic in gl. Item ut dotet filiam,l.qui liberos.ĩ.de rit. nup.Item ut promittat dotem pro filio recipiente.Dy. l. ſi cum dotem.§.tranſgrediamur. Sol.ma.& ſi qui alij caſus reperirentur,in quib. æquitas iudicis poſſet implorari contra patrem,quos reperire laborioſum eſt potius, cp ſubtile.Si uerò infertur lis à patre,filio,tunc in omnib.in quibus pater ratione patriæ poteſtatis non poteſt ius dicere,conſiſtit iudicium, ut in caſtrenſi uel quaſi.Item ſi inferet q.pro patria poteſtate, ſeu filiatione,ut hic per gl.Item ex cauſa ingratitudinis.C.de ingra.li. l.j.Item ſi uellent cogere,ut emancipationem ſuſcipiant, l. quiddam cum filium.ĩ.de uer.ob.aliàs non eſſet iudicium inter filium & patrem, tamen poteſt iudex adiri ut executor,dicturus de filio ſententiam,quam pater dixerit.l.iij.& l.congruentius. C. de pat. pot. Quid autem inter dominũ & ſeruum?Dic ut in i.uix certis.ĩ.eo.

ADDITIO.

a No.Adde tamen q. de iure Can.lis poteſt eſſe inter patrem & filium, gl.c. ſi annum.ext.de iud.lib.vj.& c.nõ eſt uobis.de ſpon.gl.xxiij. q. iiij.ſi eccleſia.& ij.q.vij.quæritur.& ubi eſt dubium, an ſi in poteſtate,uideat iudici um.l.ſi putas.cum ibi no.C.de pet.hær.Ro.ſing.dciij.Bar.in trac.diff.inter ius ciuile & can.

LEX V.

1 Iudex non cognoſcit an ſua ſit iuriſdictio,quãdo ſentiret aliquod cõmodũ.

a SI QVIS Ex aliena.[a] In dubio debet quis compa-
b rere,[b] & exceptionẽ declinatoriã fori opponere, ſuper qua eius iudicis qui declinatur, erit cognitio. Quãdo debeat opponi iſta exceptio declinatoria,dicam in l.nõ ui detur.ſ.eo.Opp. ſm hoc, iudex iudicat in cauſa ſua, cõtra l.j.C.ne quis in cauſa ſua.Sol. non eſt ſua quantũ ad utili-
1 tatem,ideò poteſt ſuper hoc pronunciare. Et ideò † quædam gl.l.de iure.ĩ.ad muni.uidetur uelle,cp ſi iudici applicaretur aliquid,ut puta, decima, uel ſportulæ,non eſſet ei cognitio,quia eſſet cauſa ſua,etiam quæ ad utilitatem.Dixi in l.ij.ſi quis in ius uoc.non ierit.

ADDITIO.

a POMA.Aliena.Limitat gl.c.j.uerb.ad dominũ.de inue.in mar.fac. Dec.c. cæterũ.iij.no.de iu.Quid aũt ſi notoriè conſtat citatũ.nõ eſſe de iuriſdictione? Fel.c.cum ordine.de reſc.& ibi Dec.gl.fin.in prin.
b Comparere.Adde q. ſi non comparet,poteſt iudex eum multare.Cle.j.de reſc. Bar.l. non uidetur. ſ. eo. & utrum ſit neceſſe priuilegium allegare? Bal.l.ciues.C.de appellat.Limita, ut dixi poſt Bar. d. l.ij. ſ. ſi quis in ius uoc.Limita habere locum in iudice uniuerſali, ſecus in ordinario particulari ad certas cauſas,uel perſonas. gloſ.c.j.in fin.& ibi Bal.de inue. in mafac. Item non habet locum in iudice delegato, gloſ. ca. accuſatus.§. ſanẽ de hær.

de hær.in v ſ.de quo uide Bar.d.l.ij.ſi quis in ius noc.& alibi dicit Inn.q. ſi quis citatus non comparet,perdit priuilegium declinandi forum. d.c.præterea.de dila.ſed Flor.c.ſuper literis.de reſc.dixit.q. gloſ.d.§.ſanè.& c.j.de inue.in ma.fa.non eſt uera,nec uidetur differentia aliqua ſecundũ eum,& Bal.l.generaliter.de epiſ.& cle.Item non habet locum in iuriſdictione uoluntaria.Bal.l.ij.in fi.C.commi.uel epi.Item limita hanc l.non procederet, ubi cauſa declinationis fori eſſet notoria. Cle.paſtoralis. uer.Piſana.de re iud.Im.l.quidam.de re iud.Soc.c.poſtulaſti.q.xij.exẽ.de ſo.compet.

LEX VI.

1 Cæcus ſuccedens principi, baroni, uel comiti, retinet iuriſdictionem, licet poſteà,concedi non poſſet.

a CAECVS.[a] Opp.ĩ.ea.l.cùm prætor.§.fi.ſol.hic ſuperuenit cæcitas poſtquam erat iudex. Opp.de poſtul. l.j.§.caſum. ſol. aliud in aduocato, aliud in iudice. Opp.quia non poterit ferre ſententiam in ſcriptis.l.fi.C.de ſenten.ex breui.reci.Sol.dicit gl.cp habet dignitatem, non adminiſtrationem. Tu dic cp poterit ferre ſentẽtiam per alium,ſicut dicimus in non literato,d.l.fi.C.ſenten.ex breui. recit.& ſic uidetur ſm hoc,† cp ſi alicui principi habenti iuriſdictionem ſuccederet cæcus,retineret iuriſdictionẽ,& haberet eam.Et ſic potes dicere,cp ſi alicui baroni, uel comiti ſuccederet aliquis filius cæcus,remaneret iudex,& remaneret iuriſdictio, licet poſteà concedi non poſſet.

ADDITIO.

a POMA.Cæcus.Aret.conſ.cxlvij.

LEX VII.

a SI QVIS POSTEA.[a] Priuilegium fori ſuperueniens pendente iudicio,non eximit quem à iuriſdictione.Quid ſi pendente iudicio aliquis effectus eſt clericus?tangit Gul. l.pen. ſ. ſi ex nox.cauſa agat.Io.And.exẽ.de oblig.ad ratio.c.j.Ego dixi uobis in l.j.ĩ.de pœ.ubi plenè.

ADDITIO.

a Poſteà.Limitat Bar.l.ſepulchri uiol.ti.de ſepul.uiol. & uidetur præventa iuriſdictio,etiam per carcerationem,Bal.l.officiales.de epiſ.& cler.in addit.Spec.tit.de cita. & Bald.ibi.Item limita hanc l.ij.modis, ut per gl.l.qui autem.in prin.& ibi Caſt.ſi quis cautio.Hæc lex fallit in ſcholari conuento coram uno iudice.auth.habita.& ibi Bal.uer. hic quæro. cum ſeq. Alio modo per Bal. Ang.& Imo.l.ſi ſeruus pluriũ.§. ſi quis à me. de leg.j. Adde an per citationem nullam,quis dicatur prævenisſe.Ro.conſ.cclxij.

LEX VIII.

a SI QVIS IN LEGATIONE.[a] Opp.l.eum qui.§. j.ĩ.de conſt.pec.Sol.ut ibi dixi.

ADDITIO.

a POMA.Legatione.Limitat Fel.c.cùm omnes.de conſt.

LEX IX.

a INSVLAE ITALIAE.[a] No.cp dicit cuiuſcp, prouinciæ.Et ſic quælibet inſula, quæ eſt in prouincia, eſt pars
b prouinciæ.[b] * Et per hoc ſemel Piſis dixi contra quoſdam pyratas,qui derobabãt in mari,& reducebant ſe in quadam inſula prope Piſas, cp licet dicatur, cp mare eſt cõmune,& ſic ibi non poſſunt conueniri, tamen ego dico,quòd illa inſula eſt pars illius cui adhæret,ut hic.

* Prouinciæ. Et ſic natus in inſula prouinciæ,eiuſdẽ pro uinciæ cenſetur, quod non ſatis Ang.animaduertit:§.ſi quis.in fi.auth.quib.mo.ſui. I.Conc.B.

ADDITIO.

a Italiæ.Ang.hic,& in l.j.C.de claſſi.lib.xj.& l.Cæſar. & quod ibi doct. ff. de pub.& uect.
b POMA.Prouinciæ.Fel.c.cum cauſam.j.not.de prob.

LEX X.

a DESTITISSE. Ad hoc ut aliquis deſiſtens puniatur,[a] requiritur ut in totum deſiſtat, non ſolùm differat.Item ſi deſiſtat à cauſa,quam calumnioſè propo
b ſuerat,ſecus ſi iuſtã cauſam habuit litigandi,ſed de nouo iniuſtè litigare cognoſcat.Tene mẽti practicam,[b] quando Bart.ſuper ff.uet.

in lite producitur tibi aliquod inſtrumẽtum,uel quãdo ex apertura teſtium tu manifeſtè cognoſcis iuſtitiam non habere,quam ante te habere putabas,conſilium eſt cp ſtatim cedas liti,& euitabis condemnationem expenſarũ,ut hic.

ADDITIO.

a Puniatur.Et quando quis dicatur deſiſtere,gl. & Bar.l. Pap.§.j.ĩ.tit.j.& no.quod deſiſtens,non dicitur ſuccumbere:l.alia cauſa. ſecundum Bal.& Sal.ibi. C.de his quib.ut indig.
b Practicam.Bal.l.poſtquam.C.de pac.

LEX XI.

SI A ME. Irritatur iudiciũ,ſi deuenit ad eum caſum, à quo incipere non potuit. Examinaui in l.pluribus. §.& ſi placeat.ĩ.de uerb.ob.

LEX XII.

CVM PRAETOR. Quod quibuſdam prohibẽt, cæteris uidetur eſſe permiſſum.de mino. iſtis qualiter poſſint eſſe iudices,& qua ætate habens,hic gl. no.quam ſigna.

ADDITIO.

a Prætor. Bal.l.ij. de fac.ecc.& gl. hic.quando quis poſſit eſſe iudex, adde quod no.c.ſciſcitatus.de reſcrip.& l.j.C.digni.lib.xij. Inn.c.cùm ſuper. de off.deleg.& c.ſuper literis.de reſcrip.& de excõmunicato, gl.l.j.C.de iur. & fac.ign.Bal.l.id quod pauperibus.de epiſc.& cler.Bertach.c.translato. de conſt.& Dec.d.l.id quod.

LEX XV.

1 Actiones deſcendentes ex quaſi delicto,non tranſeunt ad hæredes.
2 Filiusfamilias per imperitiam iudicans,tenetur quatenus eſt in peculio.
3 Cautela pro iudice in ſyndicatu docet ſe filiumfamilias.

SI FILIVSFA.

§. IVDEX. Si iudex per imperitiã malè iudicauit, condemnabitur in quantùm religioni iudicantis uidebitur,quod quantitatẽ peculij non excedit,ſi eſt filiusfa. Sed ſi dolo malè iudicauit,condemnabitur in totum,quę
1 actio contra hæredem non tranſit.† No.ex l.prox.ſeq. cp actiones deſcendentes ex quaſi delicto,nõ tranſeunt ad hæredes,nam actio in factum qua teneẽ iudex malè iudicãs, eſt ex quaſi delicto. Opp. & uidetur quod filius teneaẽ in totum,ut ĩ.quod cum eo.l.pe.& l.ſi quis cum filio.& ſeq.de de peculio.Sol.Dicunt quidam,cp hic filius tenetur inſoli-
2 dum,pater de peculio.Alij dicunt,† cp tenetur filius de pe-
a culio,& iſtam tenui[a] ponendo caſum,Nam cum hæc actio detur, inquantùm iudicãtis æquitati uidetur,ut de uarijs & extraor.cog.l.fi.& Inſt.de ob.quæ ex quaſi delic.in princ. nõ debet uideri æquum iudici,ut puniatur in plus quàm habeat in peculio, quando per imperitiam malè iudicat.
3 Secus ſi dolo,ut in ij.reſponſ.unde † poſſet eſſe cautela iudici filiofam. ut tempore ſyndicatus, quando ſunt contra eum graues petitiones,doceat ſe filiumfa. & ſic ultra peculium non tenetur.* * Tenetur. Sed an pater pro ipſo teneatur,ſic dicito,aut non conſenſit, & de peculio ipſius filij dinta-xat tenetur:l.j.in fi.ff.de magiſt.conue.Aut conſenſit,& inſolidum tenebitur:l.j.de filijsfa.lib.x.C. I.Conc.B.

ADDITIO.

a Tenui.Inn.c.ſuper eo.quod met.cauſa.qualiter deducatur intereſſe contra iudicem in cauſa ſindicatus,& quæ dixi in l.ſi.ĩ.de uarijs,& extraor.cog. Bal.l.pignus.C.de pign.act.tenet q. omnis iudex non tenetur, niſi in quantùm facere poteſt.Et ideò non poſſit carcerari.Bal.rub. C.de pe.iud.j. coll. Et an tranſeat contra hæredem.l.iij.§.fi.de dam.infec. Quid in aduocato, Ang.§.fi.inſt.qui ma.non poſ.

LEX XVII.

IVLIANVS AIT. Si iudex ſuccedit uni ex litigatoribus in aliquo,deſinit eſſe iudex. Item uidetur hic tex. cum gl.cp ſi tres habeant rem communem,& inter duos iſtorum ratiõe dictæ rei moueatur quæſtio, qui habet rẽm communem cum eis,in hac cauſa non poteſt eſſe iudex.

LEX XVIII.

1 *Parti quando datur dilatio propter absentiam aduocati.*

SI LONGIVS. In iudicijs iudex non est diutius exspectãdus, sed alius loco eius sumẽdus. ſ. de uac. & exc. mu. l. pen. in fi. Idem dito de aduocato, [a] Nam † quan-
a 1 do aduocatus se absentat, uel impedit, si impedimentũ est breue, debet dari dilatio, ut expectetur aduocatus, ut ſ. ex quib. caus. maior. l. ait prætor. in fi. Sed si dilatio esset longa non debet ibi dari, sed inueniat aduocatum, ut hic.

ADDITIO.

d Aduocato. no. q expectatur aduocatus, si non diu est absuturus. l. j. & ibi Bar. ſ. de uac. mu. Bar. l. sed si unus. ſ. fi. ſ. de iniur. et c. quod sup his. de uoto.

1 *Maleficia non debent remanere impunita, Nec expectatur ad agendũ contra malefactorem, ut fugere possit. 2.*
3 *Filius quando possit agere sine consensu patris.*
Pater cogitur consentire filio, pignoribus captis.
4 *Patris consensus generaliter sufficit filio, ut in omnibus agere possit.*
5 *Filius fa. minor in casibus huius l. dabitur curator liti.*

a SI FILIVS. [a] Propter absentiam patris permittitur
1 filio agere, ubi aliàs nõ posset absq; eius cõsensu. † No. tex. q maleficia nõ debent remanere impunita, & propter hoc admittit ad agendum, qui aliàs nõ admitteretur.
2 l. ita uulneratus. ad l. Aquil. † Secundò no. q nõ debet expectari tantũm q malefactor possit fugere. ibi, se subtrahatis qui noxam. l. ait prætor. ſ. si debitorem. ſ. quæ in frau. cred. Dicitur hic q filius agit utili iudicio. Cont. imò directo. l. filiusfa. l. in factum. ſ. de act. & ob. Sol. Debes scire, q de iure antiquo omnes actiones quærebãtur patri per filium, sex casibus exẽptis, qui ponunt in d. l. filius. & in l. in factũ. Vnde in illis sex casibus filius intentabat directam actionem quam habet iure suo. Et in hoc erit speciale hic, quod licet aliàs patri competeret exercitiũ actionis, non filio, hoc casu filius poterit exercere. In alijs uerò, in quibus patri quærebatur actio, filius intentabat utilem actionẽ, ut hic, cùm
3 directa sit patris, hodie uerò † omnes actiones ex causa aduentitia cõpetunt ipsi filio, licet sit patris exercitiũ, si est legitimus administrator, uel si non est, quia respicit usumfructum, nõ potest agere filius sine cõsensu patris. l. cùm non
b solùm. ſ. necessitatẽ. [b] de bo. quæ lib. & isto casu erit introductum per l. ut ubi pater nõ potest reperiri, possit agere filius sine consensu patris, & eodem modo cõueniri, quod tenementi, maximè propter gl. quæ est in d. ſ. necessitatẽ. quæ dicit q si pater nõ uult cõsentire, debet cogi pignoribus captis, & multa in dicta. certè si illa coactio non suffice
4 ret, procederet absq; eius consensu, ut hic. † Quæro utrùm pater possit permittere filio generaliter, ut in omnibus dictis causis agat. Gl. tenet hic q sic, de procur. l. filius. ſ. ipse quoq. nã sicut filius potest esse procurator extranei, mul-
5 tò magis potest agere causam suã uoluntate patris. † quid si filiusf. est minor. xx. in casibus in hac l. positis, dabitur cu-
rator liti, non personæ. l. clarum. de auth. præst. l. fi. ſ. sinau-
tem patre. de bo. quæ lib. † Quærit gl. quid de monacho, [c]
c qui est in studio r dicit gl. q uidetur permississe, quod agat.

ADDITIO.

a Si filius. Bal. l. j. de bo. mater. uer. debes scire. & dum gl. hic dicit, de actione de dote, uide Imo. l. iij. fol. mat. & in casu huius ſ. filius an habeat cauere de ratihabitione patris? uide Bal. l. ſi cùm dotem. ſ. si pater. fol. mat. ubi uidetur tenere, quod no. Bar. l. j. C. de bo. mater.

b Necessitatem. Limita nisi pater absens dimisisset procuratorem. l. filius. ſ. j. ſ. de procur. l. sed si unius. ſ. fin. de iniur. & hæc quæ dixi in l. sed & hæ. ſ. de procur. adde quod filiusfa. in criminalibus cum conuenitur, potest esse in iudicio sine consensu patris, Bal. cons. lxxxiij. & Anch. cons. cxliij.

c Monacho. Bald. auth. quæ fit. de episc. & cler. & auth. habita. & Spec. de act. ſ. j. uer. quid si. Io. And. c. ij. ne cler. uel mon. Abb. c. quantò. in ult. col. de offic. ord.

LEX XIX.

1 *Clericus succedens laico declinat forum laici.*
Clericus exemptus non potest allegare priuilegium, quod non possit sub episcopo conueniri.

a HAERES ABSENS. [a] Hæres sequitur forum defuncti, nec potest proprium priuilegium allegare. Opp. ſ. eo. l. ij. ſ. legatis. Sol. q hoc dicit, nullo proprio priuilegio, intellige in corpore iuris nõ inserto, ut ibi,
1 uide gl. & no. † Ex hoc ergo habes, [b] q si unus clericus suc-
b cedat laico, q potest declinare iudicem laicũ, quia allegat priuilegium fori, corpori iuris insertũ. Sed si allegaret priuilegium exceptionis, q non possit conueniri sub episcopo, quia exemptus, hoc priuilegiũ allegare nõ potest, quia nullo proprio priuilegio excusatur. ut hic. Et sic fuit consultũ hic semel per Cy. Opp. ſ. de iur. fisc. l. fiscus. in fi. ſ. rãſ. Sol. ibi pro anteriori tẽpore succedit in ius priuati, non pro posteriori. Opp. C. quad. præsc. l. fi. Sol. ibi est speciale. Opp. ſ. de excus. tut. l. fi. Sol. illa non est cõt. Quæro, quid si ibi non inueniatur? dicam ſ. prox. ſ.

ADDITIO.

d POMA. Absens. Bar. l. fideicommissum. in prin. ſ. eo. Soc. rub. de fo. comp. Ro. cons. ccc.

b Habes. Bar. auth. qua in prouincia. ubi de cri. agi oportet. & in l. ij. ſ. legatis. ſ. eo. Abb. c. quia. ult. col. de iud.

1 *Remissio an habeat locum in contractibus.*
2 *Delicta & contractus æquiparantur in his, in quibus est eadem ratio.*
3 *Conuentus si non habet bona in loco contractus, retenta opinione q. non sit locus remissioni, quid fiet.*

a SI QVIS TVTELAM. [a] Suprà proximè dixi hæredem ibi conueniendũ, ubi defunctus deberet conueniri, nunc dicit, Vbi est gestum negociũ, ex quo resultat quasi contractus, siue cõtractus, ibi potest quis cõueniri, nisi sit contractum tanquã cum aduena, quem quis sciebat de proximo recessurum. h. d. usque ad ſ. apud Labeonem. Et primò ponit de quasi contractu, secundò de con-
b tractu. Secunda ibi, proinde. Circa hanc l. quæritur, [b] hic dicitur, q se debet defendere in loco quasi contractus, utrùm hoc sit uerum, siue ibi inueniatur, siue non? Quidam dicunt, si ibi inueniatur, ut ſ. prox. in princip. l. alij, ut Io. dicunt, siue ibi inueniatur, siue nõ. Et dicit Io. q etiam in istis
1 quasi contractibus sit locus remissioni, sicut in delictis, ar. pro Io. sunt in gl. satis latè. Domini istam q.† an in contractibus sit locus remissioni, ponit Cy. in auth. quia in prouincia. ubi de cri. agi oper. Gul. de Cug. latius, ſ. eo quod cer. loc. l. j. C. ubi quis decurio uel coha. l. ij. de hoc est hodie casus, exẽ. de foro compet. c. Romana. ſ. contrahentes. lib. vj. ubi determinat quòd in contractibus non est locus remis-
c sioni, [c] sed peruenitur ad bon. possef. Et sic tenet opin. aliorum, contra Io. & huic stare debemus. Quod est uerum, ni-
d si sit renũciatum priuilegio fori, l. j. [d] si quis in ius uoc. non ierit. per gl. & ibi dixi. Vt tamen opin. Io. intelligas, scias q
e ipse dicit, q est locus remissioni in duob⁹ casibus, [e] Primò quando latitat, hoc est, turpiter se occultat, siue habeat bona, siue nõ, quod uidetur probari in auth. de exi. & introd. reis. ſ. suscepto. Secundò quando non latitat sed in loco contractus, uel quasi non habet bona. Aliàs si haberet, nõ esset locus remissioni. Ista limitatio ultima colligitur ex fin. gl. quæ est additio, ideò libri antiqui non debent habere eam, & isto casu possumus dicere, quòd loquitur ſ. cõtrahentes. præalleg. si bene inspiciatur. Item circa hanc opin. gl. uolens respondere uni rationi Io. ponit unum no.
2 uidelicet † quòd regula quę est quòd obligationes ex delictis & ex contractibus æquiparantur, debeat intelligi de his quæ tempore illius regulæ erant inductæ. Secus in his quæ posteà statuuntur. Quæ responsio est contra id quod no. in l. quod uerò. ſ. de legi. & l. non est nouum. & l. seq. eo. ti. xx. ergo quod delicta & cõtractus æquiparantur, scilicet, in his quibus est eadem ratio, sed in remissione non est ea-
3 ratio, ergo, &c. † Quæro quid si ibi in loco contractus non habet bona, retenta illa opinione, quòd nõ sit locus huic remissioni, quid fiet? xx. glos. quòd iudex pronunciabit de mittendo in possessionem, & rescribet iudici illius loci, in quo habet bona, & ille mittet in possessionem, C. de iud. l. properãdum. ſ. sin autem reus. de bo. auto. iud. poss. l. cùm unus. in fi. & ſ. eod. l. argentarium. in fi. & in l. à diuo. ſ. si per

per. ſ. de re. iud. Quidam tamen dixerunt, q ille leges loquuntur in executione iudicati, non quando fit missio ex interlocutoria, quæ opi. probatur per gl. d. l. cũ unus. alleg. ſ. eo. l. sed & si susceperit. ſ. fi. & est expressum. in d. c. Roma. ſ. contrahentes. de foro comp. lib. vj.

ADDITIO.

a POMA. Tutelam. Bar. l. si quis. ſ. j. de pac.

b Quæritur. Nisi iurasset & promisisset sistere in iudicio. auth. de exhiben. reis. ſ. si uerò etiam. dixi in l. j. ſ. si quis caut. post Bart. Item limita in casu l. ij. C. ubi de crim. agi opor. & in l. ij. C. ubi quis decurio. Item fallit ratione administrationis reddendæ. l. j. C. ubi de ratio. & c. Item in causa statu. l. j. C. ubi causa status. per quam l. dicit Ang. quòd iudex remittens, semper debet adhibere causæ cognitionẽ, & idè dicas in ciuili, eo casu quo fit remissio, ut adhibeatur causæ cognitio in illo, quod est causa remissionis, ad hoc, quòd idè dicit de delictis, Anch. c. dilecto. de sent. exc. in vj. si coloni. de agric. & sensi. lib. x. & l. de iure. ff. ad munic. xxiij. q. v. administratores. Lapus in sua q. xciij. Bar. l. is cui. ſ. si. ff. de accus. & ibi Ang. Imo. cõs. xxxv.

e Remissioni. Bal. l. consentaneum. viij. not. quomodo & quando iud. hoc limitat, nisi lis sit inchoata contra præsentem. Bar. l. à diuo pio. ſ. sententia. de re iud. Bal. l. omnis. ſ. j. de episc. & cler. q. potest fieri uerbo.

d In l. j. Quod sequitur ibi Bald. & Azo, in sum. de iurisd. iud. Arch. xxj. q. j. c. j. & Imoc. c. dilecti. & c. postulasti. de foro competen. Soc. d. c. dilecti. circa princ.

e Casibus. Moder. hic in istis duobus casibus tenent cont. quia contra d. ſ. contrahentes. & hanc materiam & totam materiam huius ſ. uide per Anto. in c. fin. de foro compet. Item limita d. ſ. contrahentes. non habere locum in ratiocinijs, quia in his fit remissio l. j. & ij. C. ubi de ratio. & c. & Butrig. hic, Bald. l. cum archimedorum. C. ut in poss. leg. & Cast. l. j. ſ. si quis ius dicen. non obtemp. & ibi etiam Ro. & in materia ſ. si quis tutelam, no. q. duo Florentini cõrabunt Senis, & uerant seruare contractum, tandem unus eorum uult petere absolutionem à iuramento coram episcopo Senen si alio absente, an possit? uidetur quòd non, stante opinione uera quòd ad absolutionem iuramenti requiritur partis citatio, modo tu scis quòd in alieno territorio non potest quis conueniri, nisi ipse ibi reperiatur, uel nisi ibi ipse habeat bona, d. c. Romana. & uidimus in nostro ſ. fin. ergo requiritur citatio, duci non potest, ergo sequitur quòd non potest fieri absolutio, preterea tunc potest quis in loco actus conueniri, cùm agitur de eius obligatione, sed quando agitur de eius dissolutione, non iure cauetur. Lij. C. ubi & apud quem. ubi ad contractus dissolutionem, actor sequitur forum rei. Cont. est uerum quòd etiam quò ad dissolutionem contractus, in loco contractus quis sortitur forum. Et ad hæc allegatur tex. unicus in iure in l. in contractibus. ſ. in omni. & ibi Bart. C. de non num. pec. Lapus in alleg. x. sed non allegat hunc casum, quem refert Ant. c. postulasti. de foro compet. ubi dicit esse casum, qui in ueritate non probat, dixi ſ. ead. l. in fin. post Bart.

1 *Contrahens in alio loco quàm in loco domicilij, quando possit ibi conueniri.*
2 *Aduena contentus in loco, non tenetur satisdare de iudicio sisti, in loco sui domicilij.*
3 *Nundinarum causa aliquò uenientes possunt ibi conueniri.*
4 *Vagabundi possunt ubiq; conueniri.*
5 *Quibus modis quis forum sortitur.*
Ratione ordinis clericatus quis forum episcopi loci sortitur. 2.
Scholaris ratione studij sortitur forum in loco, ut si ibi contrahat possit conueniri.

a SI PROINDE. [a] Suprà dixit, quando quis sortitur forum, ratione quasi contractus, nunc quãdo ratione ueri contractus. In gl. pone semper uel pro, &. hæc gl. addit. est, & mala, & nullius utilitatis. Opp. ad princ. huius
b ſ. de ſ. seq. Sol. principium determinatur per sequẽtia. Pro cuius [b] declaratione dic, Quando q quis cõtrahit in loco domicilij, & non est dubiũ q ibi potest conueniri, sic potest intelligi prin. huius ſ. & bene. Aut in alio loco, tunc aut erat inde statim recessurus, & non potest ibi cõueniri. Aut non erat statim recessurus, & põt ibi cõueniri, ut in uer. at si
c quis. Et prædicta uera [c] quando cõtrahens sciebat eum de proximo recessurũ. Secus si de proximo recessurum igno-
d rabat, ut hic in ij. respon. [d] & in gl. hic posita. Si uerò dubi-
e tatur, utrùm sciuerit uel ignorauerit, distingue, [e] aut habebat ibi tabernam, uel officinam, & præsumitur quòd inde recessurus non erat, sed si tabernã non habebat, sed ibi erat tanquam aduena, tunc secus, ut hic ex tex. euidenter colligitur. Opp. dicitur hic in prin. nisi alio loco sese ut defende-
ret, conuenit. Cont. talis conuentio non ualet. l. si conuene-
rit. ſ. de iurisd. om. iud. Sol. dicit gl. intellige ista uerba abne-
gatiuè, hoc est, nisi cõuenit ubi non teneatur respõdere, &
sic conuenit, & per quã declinatur forum, ualet, nõ autem
conuentio, per quam forum cõstituitur. Oppo. legatus, &
quilibet alius ratione contractus celebrati in loco, potest
conueniri. l. ij. ſ. omnes. ſ. c. ergo multò magis isti aduenæ,
qui in nullo sunt priuilegiati. Dicũt quidam huius timore
quòd illo tẽpore contractus ibi potest cõueniri, secus si in-
de recederet, & posteà reuerteretur, tũc habet locum distin-
ctio huius legis. Alij dicunt totum ecõtrà, q si posteà repe-
riatur ibi, tunc nõ potest ibi conueniri, quia erat de proxi-
mo recessurus. gl. tamen in diuina dicit, q iste aduena ibi
non potest cõueniri. Non ob. q dicitur de legato, quia ibi
poterat cõueniri de iure cõmuni, ratione cõmunis patriæ,
& si non haberet ibi legatu forũ uerum, uel non ratione
cõmunis patriæ, posito q in loco legationis cõtraheretur,
non posset ibi ita simpliciter cõueniri, sed haberet locum
distinctio, aut erat recessurus de proximo, aut non, &c. me-
ritò cõueniretur ratione cõtractus nõ obstante priuilegio.
Aduena autem ibi de iure cõmuni non poterat conueniri,
uide statim gl. super uer. quotquot. iste finis est additio, &
malè. Contradicit enim præcedẽti gl. Nam quod dicit de
legato, est opin. cuius timore sunt præcedentes opin. in gl.
f ut ſ. recitaui. Quid ergo dicemus, [f] si ego emi ab aduena. &
peregrino roncinũ, & dedi sibi denarios, ipse non uult da-
re mihi roncinum, nõne poterit hic cõueniri? Certè illa gl.
secundũ additionem positam in ea uidetur uelle q sic, sicu
ti in legato. Tu dicas q quædam sunt expedienda tempo-
re contractus, ut traditio equi, ut puta si dedi tibi pecuniã,
credens me recepturũ rem statim, tunc si non das, uideris
delinquere, & me decipere. l. iij. de pig. act. Vnde nõ solum
ratione contractus, sed ratione delicti admissi in ipso con-
tractu potes conueniri. Sed si qua essent expedienda alia,
ut puta, dedi tibi pecuniam habita fide de re, uel dedi rem,
habita fide de pecunia, uel uolo te cõuenire re euicta, tunc
habet locũ distinctio huius ſ. Et q hoc sit uerum, probatur
in eo qui promisit centũ soluere Ephesi, ubi non erat, nec
pergulam fecerat, & similia, & tamen ibi potest cõueniri, ſ.
l. in fi. & l. cõtraxisse. ſ. de act. & ob. unde pro eo quòd uide-
tur actum, q in dicto loco expediatur, tũc poterit ibi con-
2 ueniri, ut dixi. † quæro utrũ aduena saltem debeat cauere
de iudicio sisti, in loco sui domicilij? Gl. dicit hic quòd sic,
ut ſ. e. l. ij. ſ. sed & si dubitetur. Sed hoc nõ est uerum, quia
ibi loquitur in eo qui cõuenitur in loco, ubi aliàs sortitur
forum de iure cõmuni, licet priuilegio excusẽt, secus si de
iure cõmuni ibi nõ posset cõueniri, ut ibi no. & ita est in ca-
3 su nostro, unde hæc gl. cõtradicit. † Quæro, quid de his qui
g ueniunt ad nundinas, [g] & ibi cõstituunt pergulas, uel ta-
bernas. Dicit gl. q tunc non poterit cõueniri ratione nun-
dinarũ, C. de nund. l. j. Tu dic, q poterit conueniri, ut hic, &
illa debet intelligi de impetrãtibus rescriptum, ut nõ con-
ueniantur uenientes ad nundinas ex alia causa. Quæro,
4 † quid si debitor cœpit uagari per mundum, [h] nec q in ali-
h quo loco se figit? Dicit gl. iste est uagabũdus, qui poterit u-
bicq; conueniri. l. j. C. ubi de cri. agi oportet. & ſ. de dam. in-
fec. l. iij. ſ. prætor. in gl. parua. & ſ. ad mu. l. eius. in fi. per hãc
gl. multi ribaldi suspenduntur in ciuitatibus & castris, cum
5 non habeant alicubi forum. Vlt. quærit gl. † quib. mo. quis
i sortitur forum, quos glos. enumerat, [i] uide eam & signa, in
eo quod gl. dicit, quod quis forum sortitur ratione ordi-
k nis clericatus, [k] intellige forũ episcopi illius loci, ubi aliàs
sortitur forum ratione domicilij, uel originis, uel aliàs. Sed
6 quæro † utrũm forensis præbendatus hic, uel qui efficere-
tur Abbas in ciuitate ista, dicatur ciuis istius ciuitatis, dixi
plenè in l. j. ad munic. Item in eo quod dicit ratione studij
l scholastici, [l] uidetur contradicere alteri gl. posita in hac ca.
m l. super uerbo domicilium. [m] dicas quòd ratione studij
scholasticus sortitur forũ, ut si ibi contrahat, ibi posset con
ueniri, ut in hac gl. Nõ autem q pro contractibus uel obli-

gationibus anteà factis cõueniri possit, ut in alia gl. super uer.domicilium.

ADDITIO.

a Proinde.Limitat Cre.sin.cxxij.gl.l.usuras.C.de sol.
b POMA.Cuius.Barb.cons.lij.ij.no.
c Vera.Soc.d.c.dilectus.arti.ij.q.x.exẽ.de foro compet.
d Respon.Limitat Ang.l.j.ſ.ſi quis in ius uoc.non ierit.
e Distingue.Bal.in rub.C.quæ in frau.cred.j.co.
f Dicemus.Et adde q, licet iurisdictio alicuius iudicis sit prorogata ex eo,qa contractum sit in illo loco,si cõueniatur alibi ex cõtractu, non poterit forum declinare,si alia ratione ibi sortiatur domiciliũ.gl.l.ſi fideicõmissum. §.tractatũ.uer.& putem.ibi,uel si cõuenitur Romæ.& c.j.co.& satis sentit gl.hic in uer.debebit.in prin.sui,quod no.Item alium casum sing.secundum Bar.& quod ibi dixi in l.ij.C.de iur.om.iud.
g Nundinas.Vel faciens ibi pergulam,uel tabernam,an posit conueniri, dic q, sic,licet gl.cont.Bal.l.j.C.de nund.no.tamẽ q, licet aliquis non posit conueniri,potest tamen cogi satisdare de stando iuri,in loco domicilij.Itẽ possunt res sequestrari.Bal.l.fi.C.ubi in rem act.& no.q, ubi de alio foro non apparet,quis sortiatur ibi forum,in loco ubi inuenitur,l.ſi in possessione. et ibi Bal.C.ubi causa status.
h Mundum.Inn.c.ſi aduersarius.de eo qui mit.in pos.to.And.& doc.d.c.dilectus.el.ij.de rescrip.Limitat Bal.l.j.C.ubi de cri.agi opor.nisi uellet satisdare de stando,iuri in loco domicilij proprij.to.And.in addi.ad Spe.tit.de cõpen.iud.§.j.uer.sed quid si debitor.ubi refert Pile.& Odof.disputasse de eo qui fugit cum monacha.
i Enumerat.Spe.de compen.iu.adi.§.j.& per aßiduam conuersationẽ in loco per decem annos,licet interpellatim.Cy.l.j.C.ubi sen. uel cla.& Bald.l. sed & si susceperit.§.fi.in fi.j.eo.Itẽ adde dum gl.dicit hic, ratiõe cõmunis patriæ.l.Ro.ad municip.q, hodie cõmunis patria est imperialis,secundum An.c.fi.de fo.cõp.sed to.ibi tenet q, hodie cõmunis patria sit Roma.Et adde casum,q, per cõstitutum quis nõ sortiatur forũ in loco constitui, prout uidetur uelle Bal.in rub.de const.pec.in fi.in j.co.Item no.q, quãdo fideiussor capitur pro debitore,potest corã iudice aliter incõpetẽti cõuenire reũ, Bal.l.cum eorũ.C.de sen.Et an propter maiorem partem fortunarum,quis sortiatur forum,Nic.de Neap.l.cùm res.in prin.de leg.j.
k Clericatus.Sed quid si clericus minor cõtrahitur cum laico in suis patrimonialibus,ut uult petere restitutionem in integrũ,debet eam petere corã iudice ecclesiastico,An.de But.c.constitutus.de rest.in integ.dixi ſ.ea.l. post Bar.quod est no.
l Scholastici.Bar.in trac.repræsalia.in v.q.prim.& ibi etiam quid de stipendiarijs & alijs,quod no.in l.lex Corn.j.de iniur.& Bar.l.ij.C.ubi de crim. agi opor.secus in doc.l.municeps.per Bar.ad munic.
m POMA.Domicilium.Cre.sing.lxxv.Ro.sing.ccxlij.Abb.c.q, clericis. j.co de fo.compet.& ibi Are.

§. APVD. Ratione contractus[a] celebrati per aliũ quis fortitur forum.

ADDITIO.

a Contractus.Bar.l.non solùm.§.ſi mandato. de iuris. Gul.de Cug.l. centum Capuæ.j.de eo q, cert.loco.

§. ILLVD. In loco domicilij,& in loco ubi est facienda solutio,quis potest conueniri.

LEX XX.

OMNEM. In loco contractæ obligationis regulariter quis potest conueniri.

LEX XXI.

1 Confesso fit præceptum de soluendo in termino decem dierum.
2 Debitor qui habet terminum quatuor mensium,uel decem dierũ, debet cauere de soluendo in termino, aliàs potest carcerari,nisi cedat bonis.

a SI DEBITORI.[a] In cõfessum nõ est ferenda sententia,sed danda est ei dilatio[b] ad soluendũ.Oppo.de eo
b quod quotidie obseruaꝫ,nam cõfessis datur spacium decem dierũ.Gl.dicit fateor,q, hoc fit per hanc l.hodie ista gl.uidetur sibi cõtradicere in eo,q, tẽpus de quo hic loqui
c tur,est quatuor mensiũ.[c] Et posteà subdit,q, per istam l.statuitur tẽpus decem dierũ.Dicebat Iac.But.q, quando libellus est datus,tunc cõfessio habet uim lit.cõtest. & potest ferri sententia,& tũc habebit spaciũ quod daꝫ iudicatis.gl.in prin.l.uel.actionẽ edere,subaudi,& edam. Si uerò libellus nõ est datus,tunc fit præceptum in confessum,& datur spaciũ decem dierũ,ut hic in fi.gl.& ita potest intelligi hæc lec.
x † Tu dicas clarius,q, facere præceptũ in cõfessum,& statuere sibi diem ad soluendũ,est inductum per hanc l.in fi.Sed quæsit illa dies de iure est tẽpus quatuor mensium, sicut q, potest declinare iudicem laicũ, qui allegat priuilegiũ fori corpori iuris insertũ.Sed allegaret priuilegiũ exceptionis, q, nõ possit cõueniri sub episcopo, qa exẽptus hoc priuilegiũ allegare non põt,quia nullo,pprio priuilegio excusat, ut hic,& sic fuit consultũ hic semel p Cy.Opp.j. de iur.fisc.l. fiscus.in fi.j.rñl.Sol.ibi pro anteriori tẽpore succedit in ius priuati,non pro posteriori.Opp.C.de quad.præsc.l.fi.Sol. ibi est speciale.Opp.j.de exc.tut.l.fi.Sol.illa non est contra. Quæro quid si ibi non inueniatur,dicam j.prox.§.

ADDITIO.

a Debitori.Bar.l.inter omnes.ſ.qui satisd.cog.& an ista lex locum habeat in arbitro & delegato,dic q, non,quia ad hoc ut arbiter possit facere præceptum,requiritur litis contest.Bal.l.eos.C.de exec.rei iu.c.uno delegatorum.de off.deleg.ubi papa arguit de iudice delegato,ad arbitrum. Item an ille terminus decem dierum,qui datur confessis, habeat locum in arbitro, dic q, non,secũdum Bal.l.eos.Idem dicas in termino,qui datur iudicatis ad soluendum,l.ſi cùm dies.§.intra.iuncta gl.ibi ſ.de arb.Idem an ista lex habeat locum in cõmittente furtum,uel rapinam,& confitente, Bal.q, nõ, in l.fi.j.co.de exec.rei iud.& ibi etiam quærit,an hæc lex habeat locum in arbitratore.Et hanc legem limita in l.ſi reus paratus.de procur. de quo ibi ni de Bal.Et dicit Ang.hic q, talis sententia,quæ emanat à sponte cõfitente,potest ferri die feriato,& iudice non sedente pro tribunali.l.à procedente.C. de dilat.cum ibi no.& quod potuit talis interlocutoria reuocari cõtrario imperio,antequam sit missa executioni,per id quod habetur in l.j.in fi.de præt.stip.& ab interlocutoria appellabitur,de quo gl.hic,& l.fi.§.necessitatem.de bo.quæ lib.gl.l.ſancimus.C.de adm.tut.& hoc uerum, quando nulla oblata petitione per actorem, debitor confitetur. Secus si præcessisset libellus & pars copiam habuisset,& posteà confessa fuisset, quia tunc sequi deberet diffinitiua.gl.l.proinde.§.fi.ad l.Aquil.gl.ij.q.j.nos in quenquam.probatur auth.de exhi.reis.§.ſuscepto.Spe.de senten. §.ſpecies.uer. est quoq; tertia ſpecies.Fel.rub.de re iud.& c.q, ad cõsultationẽ.de re iud.
b POMA.Dilatio.Ro.cons.cccxxiij.
c Mensium .Bar.l.fi.co.j.de exec.rei iud.

LEX XXII.

QVI NON COGITVR. Qui agit,cogitur se defendere.

LEX XXIII.

1 Cautela quando agitur ex contractu,ut probetur contractum esse factum ante iudicium.
2 Lite contestata si accidit,quod est accessorium ad primum iudicium, quando debeat in primo iudicio cognosci.

a NON POTEST.[a] Quod post lit.cõtest.accidit,nõ accessoriũ ad primũ, in dicto iudicio
nõ uenit,sed noua instãtia opus est.* * Est.Intelligas hoc Axio.in iudicio rerũ particulariũ, non uniuersalium: l.ſi hæreditatẽ. ff.de pet.hær. I.Conc.B.
1 istũ tex. ex quo† fis cautus,q, articuli tui concludant contractũ,super quo agitur, factum esse ante cœptũ iudicium, aliàs succũberes.
b Quæro exemplũ[b] huius l. Gl. ponit qñ primò petit aliquid futurũ.Sed hoc nõ est proprium exemplum hic,sed in l.nõ quemadmodum.j.e.Pone ergo q, petebam centum mutuo,uel aliquid aliud ut de præsenti,& incipit deberi post lit.conte.Opp.l.ediles.§.item sciendũ.j.de ædil.edic.& C.de iud.l.j. Sol.ibi loquit de his quæ sunt accessoria de petita, hic de his quæ sunt principalia per se. Opp.l.quæsitũ.j.de
2 pec.Et breuiter† pro sol.eorũ quę hic ponunt in gl.dic, aut post lit.cõtest.accidit aliquid q, est accessoriũ ad primum, & uenit in primo iudicio.Aut nõ est accessorium, sed æque
c principale,[c] & tunc aut nõ est defectus iuris ex parte agen-
d tis,[d] sed ex parte cõuenti,ut puta,si petebam rem ego à te, dicens ipsam te possidere, quã non possidebas, incepisti possidere post lit.cõtest.tunc uenit in hoc iudicio.l. quæsi-
e tum.[e] de pec.j.de pet.hær.l.iij.de rei uen.l.ſinautem.§.j.& ad exhi.l.tigni.§.ſi quis. Quod dic plenè, utibi,aut erat defectus

ctus ex parte actoris, & tũc aut superuenit ius ex causa de
f præterito,[f] & uenit in hoc iudicio, j. de pig. ac.l.ſi rẽ.§.fi.8 &
g j.mand.l.ſi mãdauero tibi ut à Titio,Aut superuenit ius ex causa noua,& non uenit in præcedẽti iudicio,ut hic in tex. Et sic falsa ẽ opi.Io.posita hic in fi.gl.prædicta uera, quãdo
h actio,q, posita[h] est specialiter,secus si generaliter, nulla expressa.ca.l.ul.de anna.exce.& est determinatũ per Inn. d.c. abbate.in tex.circa fi. gl. distinguit in l. necꝫ. C. ad exhi. & C.ad exhi.& Cy.l.j.de alie.iu.mu.causa fac.in vj.q.

ADDITIO.

a Potest.Ias.inst.de act.j.& ul.co.& §.ſi minus.ul.co.e.ti.& ibi Io. Fab. & do.l.edita.C.de eden.
b Exemplum.Bar.in.l. & an eadem.§.actiones. ff.de exce.rei iu.& l. edita. C.de eden.Inn.l.ſi filius qui patri.de iud.& omnes no.in l.ſi quis iussus. §. fi.de dam.infec.dixi in d.l.ſi rem.§.fi.
c Principale.Inst.de act.in prin.
d Agentis.Sed quid in reo cui post lit.conte.superuenit ius excipiendi, an,p= stireo? Bar.j.de excep.l.j.
e Quæsitum.Inn.c.conquerente.de off.ord.
f Præterito.Bar.l.ſi Titius.de uerb.ob.
g §.fi.intellige,quando nulla causa esset expressa, quia illa debet probari. c. abbate sanè.de re iud.in vj.Item fortè esset uerum, si libellus habeat formã aptam,secus si ineptam,ut quia ex eo non concluditur ius agendi competere,glo.l.ij.C.de formulis.Bal.d.l.j.C.de alie.iud.& Bal.l.per diuersas. xiij. q.C.mand.& vij.& viij.q & quæ dixi post Bar.d.l.ſi rem.§.fi.& Ang.in rep.l.ſi quis ui.§.differentia.dẽ acq.poss.
h Proposita.Bar.l.& an eadem.§.actiones.de excep.rei.iud. Pone quod expressi unã causam,tamen illam expressi generaliter,ut ago contrate,dicẽs, q, res pertinet ad me ex causa emptionis,uel ago actione ex mutuo,non dico quando uel qualiter factum sit, superuenit actio, uel contractus mutui pendente iudicio,an isto iudicio concludatur? ipsi determinant q, non,Ratio est,tu scis q, quælibet actio habet unam causam proximam,& unam remotam,l.cũ de hoc.j.eo.& hic glo.no.In reali,est causa proxima,dominium,in personali est causa proxima,obligatio:causa remota contractus, est traditio, quando ex primo causam proximam generaliter, ut dico ad me pertinere iure dominij,uel dico te obligatum ad hoc,& tunc ius superueniens pendente iudicio in isto iudicio claudитur.Sed quando propono libellũ generaliter,ut ex causa remota,ut ex causa emptionis, ex causa mutui, tũc superuenieus ius in illo iudicio,non claudитur.Et ratio est,quia causa remota de necessit.ate præsupponit locum, & tempus,ut si fuerit emptio, oportet quod sit facta certo tempore & loco, & traditio non potest esse,quod non sit facta loco & tẽpore:Vnde cũ dicis, ex causa emptionis,intellige de certa emptione facta certo loco,& tempore.Sed quando ponis causam,proximam,ut dominium,uel dico te obligatum ad decem, tunc obligatio,uel dominium non claudитur tempore contractus,sic ius superueniens, illo iudicio claudитur.Sed quid si expressi causam remotam uenditionis & donationis,& probaui,non tamen probaui de tempore, & sic non apparet an unte lit.conteſt.uel post fuerit facta.Respon.reus absoluetur, ar. eius quod no.de neg.gest.l.eum actum.in fin.per gl.& de oper.no.nun.l.non solũ. §. sed ut probaui.& And.hoc tenet,in c.abba.quod est no.de his quæ ui metusue causa.

LEX XXIIII.

a NON ALIAS.[a] Hanc l.habuistis ſ. & ideò nõ indiget summariò.

ADDITIO.

a Aliàs.Spe.de comp.iud.§.j.uersꝰ.quid si quis per meum locum transiens.& Ang.in l.ſi fideiussor.qui satisd.

1 Conuenire potest transiens per ciuitatem cum re mea.

§. SED SI Postuletur. Legatus non potest si uenire actione in rem tempore legationis, nisi eo tempore cœperit possidere, uel sic, Legatus non potest conueniri etiam actione in rem, ratione præsentis possessionis, quã etiam ante legationem habuit,secus si tempore legationis
1 cœpit possidere. † Per hanc l. in fin. uoluit dicere quidam q, si per ciuitatem istã aliquis facit trãsitum cũ equo meo, q, possit hic cõueniri,rõne præsentis possessionis,quia speciale est in legato,ne hic conueniatur legatus,in cont. uide turius commune.Tamen in contrarium est ueritas, quod dic ut l.fin.C.ubi rem actio.Nec ob.hæc lex, quia hic legatus aliàs potuisset conueniri ratione communis patriæ.

Bart.super ff.uet.

LEX XVI.

a DE EO Autem.[a] Ratione quasi contractus qui solo animo fit,legatus qui legationẽ gerit,nõ potest legab tionis tẽpore cõueniri.Opp.ſ.eo.l.omnẽ. [b] Dicit gl. ibi loquitur in contractu,hic in quasi cõtractu. Cont. j.eo. l.interdum.§.fi.dicit glo.aliud in quasi contractu, qui celebratur gerendo negotia alterius,aliud in additione hæreditatis,quia dominus negotiorũ certat de damno uitando, hic legatarij certãt de lucro.hoc est falsum,dicit gl.quia hic loquitur etiam de creditoribus.Sed certè posset sustineri,
c [c] nã creditores non agunt ex quasi contractu,qui celebratur additione,sed ex contractu anteà celebrato cum defuncto,meritò non possunt agere tempore legationis, cũ solũ legatarij incipiũt habere actionẽ tẽpore aditiõis hereditatis.Sol.gl.aliter,q, ibi in senatore,hic i legato.Et põt esse ratio,quia senator est perpetuus legatus ad tẽpus.arg.de tut. & ra.dist. l.nisi. §. furiosi.Iac.But.soluit aliter.Additio sit ex quadam necessitate,ne fortè decedens interim non transmittat,sed negotia aliena geruntur ex uoluntate.Aliꝫ uerò quos Cy.refert in authen.qua in prouincia.C.ubi de crim. agi opor.in q.iij. dicunt, q, hic in quasi contractu,qui solo animo celebratur,pro quo legatus non potest conueniri.Sicuti enim quasi contrahendo nihil facit cum alio, ita eius nomine non potest ab alio conueniri.Lex cõtraria loquitur in quasi contractu, qui aliter quàm animo celebratur,& hoc placet.Opp.hic dicitur, q, debet satisdare, cont. ſ.eo.l.ij.§.sed & si dubitetur.Sol. debet satisdare de legato, uel debito præstando, ut hic, non autem de defendendo, ut ibi,ratio,quia si non satisdat de soluẽdo, patitur missionem tantũ,ut hic.sed si teneretur satisdare de defendendo, & non posset,cogeretur se defendere,& sic auferretur ab officio legationis,quod est incongruum.Præterea potest esse alia sol.quia in §.sed & si dubitetur.conueniebatur solùm ratione communis patriæ,hic uerò etiam ratione contractus,& sic cogitur satisdare,quasi iste duæ rationes sint potentiores quàm una,auth.de cõsan.uteri.fra.in prin. C. cõ. de succeſ.authent.itaq,.Opp.quia idẽ in quolibet alio qui se nõ defendit,quia solũ missionem patitur,l.fatisq, ,de iure uoc.Sol.alius pateretur missionem in bonis proprijs, hic uerò in bonis hæreditarijs tantùm.

ADDITIO.

a Autem.Pro cõcordia,aduerte q, in eo quod dicit Bar.in hac l.de eo autem. q, quasi contrahere cum creditoribus hæreditarijs,ut posit eis obligari ex quasi contractu,sicut obligatur legatarijs, non dicitur hæres adeundo hæreditatem.cont. tamen tenuisse alle.in l. apud Iulianum.§. fi. ex quib. cau. in pos.eat.si tamen bene inspiciatur Bar.non uenit arguendus de contrarietate,nam in hac l.de eo.allegatur casus specialis in legato,ut non conueniatur tempore legationis, ratione additionis, & sic fortiatur forum ratione quasi contractus,qui initur cũ incerta persona,prout fit adeundo, imò initur ibi q, obligetur,sed illo tempore non posit conueniri,& c.in contrario loquitur regulariter,& ista regula secundum Ant.& doc.dicitur communis,& communiter ita tenetur per l.more.ff.de acq.hær.
b POMA.Omnem.Ant.c.fi.de foro comp.Ias.l.cum res.de leg.j.Cont.Bar.in rub.C.qui admit.viij.q.& ita etiam uidetur uelle Bar.l.apud Iul.ſ.fi.quib. causis in poſſ.ea.
c Sustineri.Bar.cont.l.apud Iul. §.j.qui. ex cau.in pos.ea.& Bar. l.qui loco certo.j.de con.ind.dic ut dixi post Bar.l.apud Iu.§.j.

LEX XXVIII.

SED ET Si.Ille cui ex Treb.restituitur hæreditas tempore legationis,pro ea non poterit tũc conueniri.Op. l.omnem.ſ.e.Sol.fallit in additione hæ
reditatis,quę fit solo animo,*ut dixi.Itẽ in re * Animo. Puta, hæredem instituendo: l. ſi aduersus.l.cũ antigonus nec. C. de iur. delib.I. Con.
a §.non solùm.Vnde dicit[a] gl.§.sed & si agant. loquitur,q, debet se defendere,scilicet dũ agit.Secus si prima instantia est finita,quia tunc non poterit conueniri de

nouo.Secūdò habetis hic, q priuilegium fori non transit ad fideicommissarium uniuersalem.Cōtra opp.j.ad Treb l.j.§.j.fol.ut in gl.

ADDITIO.

a POMA.*Dicit gl.Ro.l.j.de arb.& Bal.rub.de iud.C.*

§. EX QVIBVS. Quo casu non cogitur quis defendere,non cogitur iuramētum præstare.Vidistis in l. nam posteà.§.si is.de iureiur.j.

§. AEDIVM. Nō eget summario,quia breuis est & clarus.

§. SED ET SI DIES. Ex causa necessitatis cogitur legatus ligare,in quātùm necessitas exigit.No. q illud quod permittit propter necessitatē,eatenus permittit, quatenus necessitas urget,& ideò quia lite cōte.cessat necessitas,nō cogit quis se ultrà defendere. Sed si esset actio, quæ litis cōtestatiō e nō perpetuaret,ut actio de dolo,ut in inte.rest.cogeret se defendere usq; ad sentētiā,quia usq; ad illud tēpus necessitas urget.hic gl.Secūdò no. q iudicium cœptū apud unū iudicē, potest ex causa apud aliū iudicē
a prosequi & perfici,[a] ut hic,dū dicit,& ita in prouinciā transferatur,quod est no.Opp.l.ij.§.in omnibus.5.e.fol.ut ibi.

ADDITIO.

a *Prosequi.Inn.c.quoniam Abbas.de off.deleg.*

§. SI PATER. In uentre in dubio præsumuntur esse tres,ideò iam natus pro quarta hæreditatis tātùm interim poterit conueniri.

LEX XXIX.

1 *Regula,qui prior appellat,prior agat,quando habeat locum.*

a QVI PRIOR.[a] Gl.nostra ponit hic casum trib⁹ modis,principaliter fm duos primos non loquitur de materia cōuentionis,& recōuentionis, fm ultimum sic.Primus casus est fm l.in operis.j.loc.quem casum gl. reprehendit,quia ibi loquit de ordine satisfactionis,non de ordine cōuentiōis.Prætereà ibi nō satisfit ei qui prior egit, sed ei qui prius cōduxit,unde iste casus nō est bonus.Secūdus casus est in duplicib⁹ iudicijs,ut ille prius sustineat,q prius ad iudicīū prouocauit,sed fm hoc hæc lex esset superflua,per l.in tribus.5.e.Tene ergo tertiā lec.fm quam ponit ordinē inter duos,quorū unus conuenit & recōuenitur,ut ille qui prius egit,in oibus præcedat,quia prius iurabit de calūnia,prius rñdebit positiōib⁹,prius examinabunt eius testes,prius super causa sua sententiabitur, tñ oīa ista simul fient.Et hoc est q dicit,qui prior appellat,prior agat. Istū ordinē uoluit ponere tex. auth. de exec. & de his qui cōue. & recōue.§.sancimus.& C.de sentē.auth.& cōsequenter.melius C.de cōpen.l.neq.& j.que sentē.sine appel.rescin.l.j.in fi.& ex.de mutuis petit.c.fi.in fi.de ord.cogn. c.cū dilectus. Ad istā l.opp.l.prætaricatiōis.in prin.j.de prætarica. & de eo.no.j.eo.l.de qua re.ubi dicit,q prius super emergēti est
1 pronūciandū.Sol.Qñq; † ille qui prior agit,agit criminaliter,& recōuenit criminaliter,& tūc nō ꝓcedit lex ista, nec est nostra materia,sed d.l.is qui res.j.de pub.iud.C. qui accus.nō pos.l.neganda.& l.j.Qñq; agit ciuiliter,& recōuenit criminaliter,uel ecōuerso,tūc idē,q nō habet locū lex nostra,sed d.l.j.& l.ult.C.de ord.iud.Qñq; agit ciuiliter,& recō uenit ciuiliter,& tūc ꝓcedit ista lex,quo casu soluit ꝓrium præcedēs,& alia quæ tāgunt hīc i gl.dic aut qō ciuilis superuenit ciuili incidēter,aut p se principaliter. Primo casu nō habet locū hæc regula,sed super emergēti est prius pronūciandū, & cognoscendū,l. de qua re.j.e.& C. de ord. iud.l.j. Secūdo casu qñ principaliter ꝓponit utraq; qō, tūc si quidem una cōtinet petitoriū,alia possessoriū, nō habet locū hæc regula,qa possessoriū debet ante terminari, cū distinctiōe tñ quā statim uidebitis,j.eo.l.si de ui.Aut utraq; cōtinet petitoriū,& si quidē una est preiudicialis,ad aliā nō habet locū hęc regula,sed habet locum materia Inst. de act.§. præiudiciales.& j.de pet.hęr.l.si quis libertatē.& j. eo.l.per minorē.Si uerò neutra ē preiudicialis ad alterā, tūc habet
b locū hæc lex,q q prior appellat,prior agat,[b] & tūc ꝓcedūt ea quę dicunt in materia cōuentionis & recōuētiōis, quæ plenè expediui hoc anno i materia auth.& pseq. C.de sent.

ADDITIO.

a *Prior.Vtrum ista l.qui prior.habeat locum in contractu transactionis, & aliqua de intellectu huius l.uide Bar.l.ubi pactum.post gl.ibi. C.de trās.& aliquid hic per gl.circa fi.& ibi dicit Bal.q, ista lex habet locum in iudicijs paribus,non in & præiudicialibus,potest facere ad q.quā ponit Bar.l.qui bona.§.si quis.in fi.de dam.infec.*

b POMA.*Agat.Barb.conf.xlij.j.uo.*

LEX XXX.

1 *Acta unius iudicij non habentis certum locum maiorum,possunt in diuersis locis fieri,siue iudex sit ordinarius,siue delegatus,& quando in iudice habente locum maiorum.*

2 *Ordinarius potest delegare causam cœptam coram eo.*

3 *Iudicium qualiter intelligatur cœptum,ut ibi finire debeat.*

4 *Exceptio iudicij cœpti corā uno iudice,quando possit opponi,& per quē.*

a VBI ACCEPTVM.[a] Hæc l.legitur duob⁹ modis, uno modo,ut,ubi,ponat localiter,alio modo ut,ubi,ponat pro,apud,q.d.Vbi cœptū est iudiciū, hoc est,apud quē iudicē,ibi debeat accipere finē.Nec curo unū
1 in eodē loco,uel in alio. † Possunt enim acta unius iudicij fieri in diuersis locis,ut 5. de arb.l.fi cūm dies.§.si arbiter.Et hoc ꝓcedit sine scrupulo in arbitro, & in iudice delegato, uel ordinario,qui nō habet certū locū maiorū,ut in rectore nostræ uniuersitatis,uel alicuius collegij.Sed in eo q haberet locū maiorū,non procederet,& tūc staret,ubi,ꝓriè, & localiter,ut dicamus ubi,i.in quo loco.Hoc autē fallit,si de uolūtate partiū aliter fieret,ut dicā in l.ult.de iust.& iur. Vel propter necessitatē aliquā,ut si esset necesse,q mitteret ad aliquā personā egregiā,ut j.de iureiu.l.ad personas.Vel absentē,aut ad aliū iustè uenire impeditū.C.de iureiu.l.generaliter.§.his de præsentib⁹.& istæ lec.tanguntˉ in gl. Opp. C.de peda.iud.l.pe.5.e.l.si lōgius.in prin.Sol.dicit gl. fallit
2 ibi.Tu dicas,q nō fallit,ut apparebit in seq.q.† Quæro,qd
b si iudex ordinarius delegat[b] causam cœptā corā eo? Dicit gl.q potest,quia idē auditoriū uidetur.Per hoc apparet ī sum ꝓriū præcedēs,nam si iudex causam,quā delegauit,ipsam reassumat,uel alteri deleget,idē uidet esse iudiciū,& a
3 pud eū agitari.† Expedit⁹ de gl.quæro,dicit hic, ubi cœptū
c est iudiciū,qualiter intelligat iudiciū esse cœptū. Dicunt doc.per solā citationē,5.eo.l.si quis posteà.Quod intellige in eo q habet plures iudices, quorū par est iurisdictio, nec ipse habet priuilegiū declinandi aliquē.Exemplū, in ciuitate ista quilibet Perusinus habet Iudicē, Potestatē & Capitaneū.Certè ille qui præueniet per citationē,illius erit iurisdictio,ut hic.Sed si aliquis cōueniret corā non suo iudice, uel corā eo quē posset declinare,nō uidet acceptū iudiciū
d per citationē,j.eo.l.nō uidet.Idem aduerte, [d] ego intelligo istam l.ut ibi uideat cœptū iudiciū ad incōmodum citati, & etiā ad incōmodum actoris, ad cuius petitionē fit citatio,si citatus cōparuit.Nō enim posset actor desistere,& ad aliū iudicē ire. C. quō & qñ iud.auth.qui semel. Sed si nos poneremus reū citatū fuisse cōtumacem, nō credo q actor impediatur iudiciū incipere alicubi,quia reus non poterit allegare alibi cœptū iudiciū quod contēpsit,quia quantū ad eū illa citatio posset peti circunduci & annullari.j.e.l.&
e post edictū.[e] Itē hæc reg.procedit qñ iudiciū cœptū est de uolūtate,sed si est cœptū ex aliqua necessitate corā uno iudice,poterit corā alio perfici,5.eo.l.sed & si restituat.§.sed & si dies.Idē fortè putarē, si necessitas supueniret. Exemplū, Causę sunt cœptæ i curia Ptātis,modò illud officiū est sublatū.Certè puto,q causę quę ibi pēdebant,poterūt perfici corā Capitaneo,ꝓpter necessitatē.ar.d.§.sed & si dies. Salua meliori deliberatiōe,tetigi hoc,de sepul.uio.l. sepulchri
f uiolati.Esset uidēdū [f] † quis posset istā exceptionē oppone
4 re, utrū iudex poterit opponere alteri iudici,ne ꝓcedat,uel utrū accusator posset opponere se iudici,q ingrit.Dic ut ibi Dixi,Et ꝓ his facit,qd dixi in l.si qs libertatē.j.de pet.hær.

ADDITIO.

a *Barb.Acceptum.Lini.hāc l.ut notaui in tex.ibi,ubi oīno uideas. Et limitetiā,nisi partes cōsentirēt,ut ad aliū iudicē iretur,etiā cœpto iudicio.Mod. c.ut debitus.prope fi.de app.ubi dicūt,q,si dimisso articulo appellationis, partes*

partes cōsentiunt,prout iudex ad quē cognoscit de causa principali, poterit,nec ob.iste tex.qa ꝓcedit,nisi partes cōsentirent.Sed Car.ibi tenet cōt. per istam l.regula huius l.habet locum, ubi non fit prætiudiciū iurisdictioni alterius,Io.Mo.c.accusatus.de hær.in vj.Bal.c.j.§. prætereà.ult. de prohi. feu.alie.per Frid.quia tunc ille cui fieret prætiudiciū,posset inhibere,per ea quæ dixi in l.iudiciū soluitur.5.e.& hanc reg.limitat aliquibus modis Lu. in l.quātis.in add.nouis.de dam.infec.Limitat Fel.c.ex tenore. de rescr.last. l.nulli.C.de iud.Bar.c.ex transmissa.de foro comp.

b *Delegat.Dixi in l.cum nouissimi.in prin.C.de pr.esc.xxx.ann.*

c *Quāliter. Adde gl.fi.in fi.j.l.prox.*

d *Aduerte.l.quātis.de dam.infec.per illum tex.ubi dicit,q,si quis egit cōtra unū corā uno iudice,& ille nō cōparuit,sed fuit cōtumax,q licitū est agenti,adire aliū iudicē,ne sui cōtumacia,reo proficiat, sed Ang.ibi tenet cont. dicēs q,nō prodest sibi cōtumacia,sed electio iudicis facta per agentē.Gul. de Cug.l.nemo pōt.C.de iur.om.iud. & Cy.l.nulli. C.de iud.sic dicit, Pone q ego incepi agere in una cā corā uno iudice,desisto ibi,& trahо reū corā alio iudice,nūqd excipere poterit? Videtur q,sic,quia maior cōuentiōna est unius causæ ad se ipsam,q duarum inter se,ergo, &c.arg.huius l.Prætereà hic uidetur concedendū per auth.q semel.ista duo arg.uel iura nihil faciūt. Primo nō ob.ar.huius l.q, maior est cōuentiōna unius,&c.q.a uerū est eodē tpe,sed diuersis tpib⁹ bene possum te cōuenire corā diuersis iudicib.Itē nō ob.auth.q semel.qa illa auth.resistit tantū desistētib⁹ penitus,imò ago corā alio,unde nihil facit secundū Pet.Sed tamē alio iure ꝓbatur,ubi cauetur,q q fuit tractus in una causa ꝓ libelli editionē,nō potest corā alio trahi, & q traxerit,amittit causam:arg.j.de asser.tol.ad fi.secundū eū.Et pro hoc allegat,q,nō debet interdici reo potētia purgandi morā,si uult sumptus restituere.l.sancimus.C.de iud.& l.e.& si post tres.5.si quis cau.& quia acquisita dicitur iurisdictio iudicialis,per l.si quis posteà.5.e.et sic nisi renūcietur instantiæ,nō uidetur alius posse adiri,imò uex.ans reū in diuersis tribunalibus posteà cōp.uentē,perdit litē.l.j.in fi.C.de asser.tol. & Gul.d.l. nemo licet tm.secundū eū in c.ex tenore.de rescr.dicat, q, pœna perditionis litis, nō habeat locū nisi in casu illius l.Et pro prædictis etiā facit,q, acquisitum sit in efficaciter aduersario,ut nō possit alius iudex adiri,Inn.c.super literis.de resc.& Io.And.tit.de app.§.in quib.uer.quid si dictus.Sed certè opi. Ang.nō placet,per istū tex.in l.nostra.Nec ob.dictū Gul & Cy.quia nō loquitur quādo reus est cōtumax.Bar.l.sepulchrū.de sepul.uio.& eo.modo nō ob.dictū tm.& Io. And.tē uera uidetur opi.Bar.q, nō uidetur habere locū pœna perditiōis litis,nisi in casibus illius l.j.§.j.quia est speciale fauore libertatis,gl.d.c.ex tenore.de rescr.Et pro hoc facit,quia pœnæ sunt restringēdæ,reg.odia.de reg.iur.in vj.nec ob.q, mora possit purgari.per d.l. & si post tres.d.l.sancim⁹.qa illud uidetur uerū re integra,secus re nō integra,ut uidetur esse in casu ꝓposito.Facit qd no.in l.& si post tres.et d. l.si insulā.de uer.ob. dixi post Bart.in d.l.nulli. & fortè posset dici dicta opi. fore uerā,quādo reus cōtumax solueret expēsas,secūdū d.l.sancim⁹. qa tūc poterit cū cōsensu primi iudicis cōtra actorē,& cōuenietē ipsum in secūdo iudicio opponere de litis pēdentia,qa si præoccupata erat iurisdictio.d.l.si quis posteà.c.,ꝓposuisti.de fo.cōp.potest iudex agere interdicto uti possidetis cōtra turbantē iurisdictionē suā,Bar.l.fi.in prin.si quis ius dicē.nō obt. Aut si cōsensus primi iudicis nō accidit,procedat opi.Bar.et cogita tu.&c.*

e *Edictum.l.quamuis.& ibi hoc no.Cast.de in ius uoc.*

f POMA.*Videndum. Ang.l.si quis.5.eo.tit.*

LEX XXXI.

SI PETITOR. Sicut inter hæredes diuidit actio, ita instātia super actione inchoata. Quod nō procedit, si lis sit super indiuiduo.l.uiam.cum ibi no.j. de seruit.

LEX XXXII.

SI IVDEX. Tēpora apposita in prima delegatione,
a uidētur repetita in persona eius,qui in locū primi est delegatus.Quæro,quō tpa intelligunt repetita in seq. utrū integra,an uerò illud q superauerat:hic in j.gl.sunt opi. Veritas est,q integra tēpora intelligunt repetita, ut hic in tex.ex integro,&c.Opp.gl.l. properandū.§. sinautē utraq; uer.sinautē in medio.de iud Breuiter fm duos primos modos,quicquid gl.dicat,nō ob.quia ibi loquit de tpe,q statuit à lege instātię,hic uerò de tpe,q statuit à iudice delegā te iurisdictionē iudici delegato.Secundū tertium modum ob.l.illa,sed sol.ut in gl.q hæc intelligatur fm illam.

ADDITIO.

a *Intelligūtur.Gl.c.dilecta.de test.in gl.pe.Bar.l.licet.in fi.de leg.j.*

LEX XXXIII.

1 *Exceptio declinatoria debet opponi in initio,& si ea nō opposita,opponatur alia respiciēs personā iudicis,uel actoris,uidetur in iudicē consentire.*

a NON VIDETVR. Qui petit cōpiam libelli, non uidet consentire[a] in iudicē.Quæro, exceptio declinatoria fori qñ debeat opponi?Quidā dicunt,usq; ad litem cōtest.Alij dicunt,usq; ad uiginti dies, auth. offe-
1 ratur.C.de lit.cōtest.Breuiter tex.in l.ult.C.de exce.dicit † q debet opponi in initio, Qd intellige antequā per aliquē actum uideat in iudicē cōsentire.Et ideò si corā iudice op-
b poneret[b] aliquā exceptionē,uel cōtra libellum,uel contra personā agentis,uideretur in iudicē consentire, nec posset posteà iudicē declinare,ut l.sed & si susceperit.in prin.j.e. & ex.de re iud.c.inter monasteriū.Ratio,quia statim cū quis opponit exceptionē,uidet uelle,q super ea pronūcietur,& sic consentit in iudicem.Sed illud,qui petit copiam libelli, per hoc non cōsentit in iudicē,Non enim ex hoc cōcludit, q iudex aliquid faciat, sed dicit q ipse deliberare uult,ut
c hic,& auth.offeratˉ.Et ideò est practica,[c] q prima exceptio quæ opponeretur,sit declinatoria fori.Demum subdatur, q si,& inquantùm dicta exceptio non obstaret,opponeret alias contra libellum,& personam agentis.

ADDITIO.

a *Cōsentire.Limita hanc l.quādo iste iudex nullo modo erat cōpetens,secus si esset iudex suus,qui tamē posset declinari,nam tūc per istum actum, uidetur prorogari iurisdictio eius.l.si quis posteà.5.eo.Ang.l.fed & si susceperit.j.eo.quod no.*

b POMA.*Gl.lmo.conf.lxxij.*

c *Annuum.Bar.l.ubi autem.§.qui sortem.de uer.ob.& ibi Ang.& lmo.l.si stipulatus.§.cum stipulamur.eo.tit.*

LEX XXXVI.

INTERDVM. Ex causa potest iudex dilationes prorogare.No.bene istos casus hodie quādo moritur consanguineus alicuius, est limitatum tempus nouē dierum. C.de sepul.uio.auth.sed neq;.& per hoc à mortalitate citra excusaui multas dominas quæ mortuo marito non petierant tutorem filijs suis.Non enim cogebātur intra illa tem

pora ire ad iudicem, quod dic,ut latius tractaui in l.ij.§. confestim.ad Ter.

1 *Religiosus exemptus,assumens executionẽ ultimæ uoluntatis,non obstante priuilegio poterit pro eo conueniri.*

§. SENATOR. Vbi quis gesit negocium, ibi debet se defendere non obstante priuilegio fori. Opp. ſ.e.l. de eo.Sol.ut ibi dixi. Hic §.facit ad q.si aliquis religiosus
1 † exemptus assumat aliquam fideicommissariam, uel exe cutionem ultimæ uoluntatis, ꝙ pro hoc possit conueniri coram episcopo,non obstante priuilegio fori.

LEX XXXVII.

1 *Petitorium,& possessorium an possint simul intentari,& an proponi eodem libello,& quid differat una quæstio ab alia.*
2 *Possessorium quare prius examinatur quàm petitorium.*
3 *Interdicto retinendæ possessionis agenti,quando obstet exceptio dominij, & quid interdicto recuperandæ,& quid adipiscendæ.*

SI DE VI. Hæc lex legitur in gl.duobus modis. Vno modo,ut ponat ordinem inter iudiciũ criminale,& ciuile,& fm hanc lecturam ista l. non haberet dubium. Gl.tamen istam lect.non sequitur,sed eam tangit post medium gl.sed ea breuiter h.d. Accusatio criminalis de ui prius debet expediri, ꝙ quæstio ciuilis de proprietate.Secunda lect.est, ut proponat ordinẽ inter petitoriũ & possessorium iudicium,& istam prosequitur gl.& fm istam sunt hic opiniones,& h.d.Si inter eosdem esset quæstio de proprietate, & possessione,causa possessiõis debet primo discuti. Ad istam lect. opp. primò de tex. qui de ui dicit.Sol. expone de ui,i.uiolenta possessione.& quod sequitur,possessione,expone,id est,proprietate.Opp.l.naturaliter.§. nihil cõ mune.de acq.poss. Huius timore sunt in l.istæ opiniones,
1 quas gl.† recitat per duas q.Prima utrũm petitorii, & possessorii possint simul intẽtari.Sed'a,an petitorii & possessorium possint proponi in eodem libello. Et si dicis, quid differt una quæstio ab alia? Rn.petitorium & possessorium possunt proponi à diuersis partibus,& tunc non procederet quæstio, utrũm possunt proponi in eodem in libello. Nam cum sint diuersæ partes, dãtur diuersi libelli,ideò nõ quæritur,an possint proponi simul. Item possunt proponi ab una eademꝙ parte,& tunc procedit quæstio,an possint proponi in eodem libello.In ista materia fuerunt opi. Nam quidam dixerunt,quod nullum possessorij concurrit cum petitorio.Alij totum ecõtrà,ſ.ꝙ omne possessorij potest simul cũ petitorio intentari. Et istam tenet Pet. C.de rei uend.l.ordinarij.& de interdic. l.incerti. Quidam dixerunt ꝙ interdictum recuperandæ, & introductũ adipiscendæ possessionis concurrit cũ petitorio.Secus in interdicto retinẽdę possessiõis,ut hic,& ideò tex.dicit,de ui,id est,uiolenta turbatione possessionis.Ratio est,dicit gl. quia dum ago rei uendicatione,dico aduersarium, meum possidere. Dum ago interdicto uti possidetis,dico me possidere,& sic essem mihi contrarius.Ista est opinio quam tenet gl.ubiꝙ. Dices tu,Ratio cõtrarietatis facit,ut nõ possit simul proponi.l.j.C.de fur.si seruꝰ extero.l.j.Sed quare prius debet exa-
2 minari possessorij,† ꝙ petitorij? Rn. Ratio proprietatis facit,ne simul proponãtur.Ratio ordinis facit,ut possessorij præcedat,Est autẽ ordo,ut ex hoc sciamus in iudicio proprietatis,quis debeat sustinere partes actoris,& ꝙs rei. Hoc est quod dicit tex.C.de rei uen.l.ordinarij. q.d. Ratio ordinis hoc facit,qui est expressus C.de interdic.l.incerti.ibi, ut ex hoc ordine,&c.Sed si poneremus casum,in quo petitorij,& possessorij retinendæ nõ essent ꝑria, tunc admitteretur cõcursus.d.l.naturaliter.§.nihil cõe,& de acq.poss.l.clã. §.qui ad nũdinas.& plenissimè examinaui istam materiã,
3 in d.§.nihil cõe.† Quæro utrùm agẽti interdicto [a] retinẽdæ
a possessionis obstet exceptio dñij? Et dicit gl.ꝙ sic, si aduer-
b sarius est paratus incõtinenti probare de dñio. [b] Dy.c. qui ad agendũ.ex̃.de reg.iur.li.vj.tenet istam gl. in oĩb⁹ interdictis,prætercꝭ in interdicto recuperãdæ.Idẽ uidẽt uelle Cy. C.de edict. diui Adria.tol.l.ij.ubi gl.tãgit. Tangitur etiã in l.fi.quo.bo,& in l.j.quo.leg.In eo quod dicit Dy. de interdicto adipiscẽdæ,uerũ dicit,ut d.l.fi.quo. bo.& quod ibi no. & d.l.ij.C.de edict. diui Adria.Tol.& quod ibi no. In eo uero quod dicit hanc gl.nõ procedere in interdicto recuperãdæ,nõ dicit uerũ simpliciter.Procedit enim ubi illata est uera uiolẽtia,ita quod possessor ante oĩa restituẽdus est.l.j.C. si ꝙ uim.& C.ad l.Iul.de ui.l.si ꝙs ad se fundũ.secus in quasi uiolẽtia,de qua loquit̃ C.unde ui.l.cùm quærebat.& ibi gl. dicit.Itẽ in eo quod dicit Dy.de interdicto,retinẽdæ possessionis,nõ dicit uerũ,quia ꝑ casum l.si de eo.§.fi.de acq. pos. Posset tñ intelligi dictũ eius qñ in causa possessionis,essent probationes utrinꝙ pares, lac.de Are. & Cy.refert.C.ut in possess.l.j.Dixi in d.§.nihil commune.

ADDITIO.

a *Interdicto.Alex.cons.xciij.iiij.uo.*
b *Dominio.Bal.l.j.in prin.si de momen.pos.siue.app.Bar.§.nihil commune. De interdicto adipiscendæ est gl.& Bar.& Bal.in l.j.C.quo.bo.*

LEX XXXVIII.

a QVOD LEGATVR. [a] Species debet solui, ubi est quãtitas,ubi petit̃, nisi aliud ꝙ istã actũ sit. Gl.hic sumat istam materiã per duas q.Prima,ubi debeat solui.Secũda,ubi debet peti res legata.& est gl. multũ plana, & clara.Cy.refert eam,C.ubi fideicõ.pet.l.j.& ibi est ista lex. Aduerte tamen ꝙ hic est quædã gl.parua,ſ.tertia gl.quæ dicit,ꝙ si actor uult rem perferri ad locum,ubi agit,non audi tur,cuius contrarium dicitur in gl. magna, & bene probatur ſ.de eden.l.prætor.§.fi.cũ l.seq.& l.si in Asia.§.j.ĵ.depos.
b & gl.[b] l.cum res.uer.transtulit.de leg.j.

ADDITIO.

a *Legatur.Spec.ti.de comp.iu.adi.§.j.*
b *Gl.& Io.Bal.l.cùm res.uer.transtulit.de leg.j.*

LEX XXXIX.

1 *Furiosus etiam habens dilucida interualla,non potest esse arbiter.*
2 *Iurisdictio acquiritur ignoranti.*
3 *Ignorans & absens potest iudex delegari,*

CVM FVRIOSVS. Valet quod fit coram iudice
a furioso,tempore quo habet dilucida interualla,nec potest furoris tẽpore pronunciare. [a] Opp.l.cùm prætor.ſ.c.Sol.Intellige hic de eo qui habet dilucida interual-
1 la,& addit gl.† unum nouum uerbũ,quod licet possit effici iudex furiosus,qui habet dilucida interualla,tamẽ arbi-
2 ter esse non potest.† Vlt.no.hic tex.quod iurisdictio acquiritur ignoranti,ibi necꝙ enim in adiiciendo,&c.Idem l.priuatorũ.C.de iur.om.iud.dixi in l.absenti. de don.ĵ.in l.pe-
3 de test.mil.† No.quòd potest delegari iudex, q est absens, & ignorans.

ADDITIO.

a *Pronunciare.Et quod dicitur,ꝙ furiosus non potest pronũciare,limita,nisi sententia lata à furioso,lata esset qualiter tulisset homo sanæ mentis, quia tunc lata tenet.doc.c.ij.exẽ.de consue.quod sing.tene menti. And.Sic.consl.x.ubi refert illud Valerij,de eo qui erat furiosus,& facit testamẽtum tanquam sapiens.*

LEX XL.

a NON QVICQVID. [a] Nõ omne ꝙ iudex potest, necesse habet facere.l.j.C.quõ & quando iud.

ADDITIO.

a *POMA.Quicquid.Fel.c.exceptionem.j.col.de excep.*
1 *Iudex qui non condemnat uictum uictori in expensis,uel in fructuum restitutione,tenetur parti.*

1 §. IVDEX. Iudex qui omittit id quod facere debet,punitur.Quæro exemplũ,gl.† ponit, si non cõdemnauit uictum uictori in expẽsis,l.properandũ.§.finautem.C. de iud.Hoc autem intellige eo casu quo debeat fieri condemnatio expẽsarum,quia nõ habebat iustam causam litigandi,ita tamen si hoc fuerit petitum à parte.l.iiij.§. hoc
a autem.ĵ.de dam.infec.& ibi dixi.Quando tamẽ [a] in libello ex parte actoris petitur,iudex si non cõdemnaret, tenetur. In reo uerò debet peti,aliter non tenetur.Secũdò ponit gl. exemplum,in restitutione fructuum.ut de fruc.& lit. expẽ. l.pen.Quod etiam intellige, si fuerit petitum.l. ædiles. §.item sciendũ.de edic.edi.& d.§. hoc autem iudiciũ.Item aduerte,ꝙa tex.hic dicit,dolo malo.Quærit quid si per imprudentiam

dentiam,nam leges quæ dicunt teneri iudicem,qui per imprudentiam malè iudicauit,loquuntur de iudice faciente,
2 nõ omittente. † Item quæro quãdo iudex omittit aliquid facere,qua actione conueniatur.An teneatur illa actione in factum,ex quasi maleficio,de qua loquitur ſ.eo.l. si filius. & Inst.ob.& quasi malef.in prin.& l.ex maleficijs.§.si iudex. ĵ.de act.& ob.& l.fi.de uar. & extraor.cog. Quæ leges oĩes uidentur loqui in faciente,non omittente.Tetigi in d.l.fin. de uar.& extraor.cog.& l.j.C.quomodo & quãdo iudex.

ADDITIO.

a *POMA.Tamen.Fel.c.cum inter.de re iud.*

LEX XLI.

a IN OMNIBVS. [a] Qui tenentur ad diem,uel sub conditione,possunt cõueniri ad præstandũ cautionẽ.Opp. de hær.uel act.uen.l.ij.Sol.dicit gl.ibi petebar quis satisdare cum fideiussoribus,ꝙ non debet fieri,hic petebat ca-
b uere nuda cautione. [b] Vnde uidẽt ꝙ gl.intelligit istam l.in cautione nuda. Certè si hoc esset uerũ,modici effectus esset ista lex,quia tantam cautionẽ habeo posteà,quantam primò,ideò doc.dicunt,ꝙ debet intelligi de satisdatione cum fideiussoribus,ne sit uanũ consiliũ huius legis.l.si creditores.de priui.cre.C.de precib.imp.offe.l.uniuersa.Non ob.l. ij.de hẽr.uel act.uẽ.quia hic dicit tex.ex causa iusta. Et causam iustam intelligo,si debitor est suspectus.d. l.si creditores.Sed in d.l.ij.non fuberat alia iusta causa,merito nõ cogitur.Itẽ opp. ĵ.de cõd.ca.da.l.dedi.in prin.Sol.dicit gl. ista lex loquitur in iudicijs bonę fidei,illa in stricti iuris.Et hoc idem uidẽt tenere gl.d.l.ij.post prin.ĵ.sol.mat.Veritas est & habet locũ etiam in iudicijs stricti iuris, ut dixi in d.l.dedi.

ADDITIO.

a *Omnibus.Bar.& Bal.l.ij.in prin.sol.mat.tenent gl.ibi.Sed Ang.& Imo.tenent contra ipsos.Primò inquantũ dicebant Bar.& Bal.ꝙ in contractibus bonæfidei,indistinctè debebat præstari cautio,quia ipsi dixerũt contra casum huius l.in fi.quæ uult,ꝙ non sufficiat pendentia dilationis,sed ex causa tantum,& non alter.Præterea cõtra ipsos facit,d.l.ij.in prin.ff.sol.mat.secundũ unam expositionẽ communiter ueran,& ideò Ang.dicebat, ꝙ tam in bonæfidei,quàm in stricti iuris,nũquã debetur cautio,nisi ex causa,hoc est,si ueniat suspicio.l.si creditores.hic alleg.& nulla est differentia inter contractus stricti iuris,& bonæfidei,& hanc tenet Bar.hic, & gl.& hoc nisi esset debitum ex ultima uoluntate, quia tunc indistinctè cauetur. l.j.ut le.no.ca.& Bart.l.omnes.ĵ.qui satisd.cog. Item fallit nisi talis dilatio esset inducta à lege,miserationis causa.l.si constante.§.quoties.& §.si uxor.sol. ma.& l.si debitori.de iud.& gl.parua hic,& l. quæsitum.de pig. & l.generaliter.de episc.& cler.& ibi Imo.Bal.limitat in l.uniuersa.hic alleg.& Bal. d.l.ij.in princ.in l.si finita.§.eleganter.de dam.infec.& ibi idem Io.de Imo.reprobat Bal.in multis,quod no.*

b *Cautione.Bal.l.si finita.§.elegãter.de dam. infec.& Imo. l.si prius.de opere.no.nunc.Bar.l.ij.in prin.sol.mat.in l.uij. §.nunc de effectu.de lib.leg.& ꝙ ista lex intelligatur in cautione cũ sideiussione,tenet Bar.& omnes,& ibi ipse refert in l.si cõstante.so.mat.& in l.si creditores.loquũtur quãdo erat dilatio cõcessa,ab homine,quia tunc causa cognita satisdatur,ut hic, et ibi. Aut loquimur in dilatione lega.concessa etiam à lege animata,ut à principe,& tunc indistinctè satisdandum est,d.§.quoties.& l.uniuersa.hic alleg. Idem dicit in dilatione data ab homine, qui succedit in locum dilationis legalis.Et dum hic respondet ad l.ij.de hær.uel act.uen.hoc in terminis tenet gl.l.inter eos.in gl.fi.qui satisd.cog.& etiam hic in gl.fi.Et adde ꝙ debitor qui est recessurus,tenetur satisdare,gl.l.pe.de bo. quæ lib. Bal.c.j.§.si quis uerò.de pace iur.fir.& gl.Cy.& Bal.d.l.ij.C.de hær.uen.Cast.consl.lxix.*

LEX XLII.

SI VXOR. Istam legem intellige, quando matrimonium fuit contractum Romæ, secus si alibi. Ita uidetur sentire gl.& ita dicunt doc.

LEX XLIII.

EVM QVI. Qui promisit aliqd certo loco, post moram potest ubicũꝙ conueniri.dixi ĵ.de eo quod cert. loco.l.j.

LEX XLIIII.

1 *Sententia in criminalibus nõ est differenda in præsentes propter contumaces,nec econtrà.*

NON IDCIRCO. Si iudicium contra plures coptum est,simul potest respectu unius sententiari, res
1 pectu aliorũ differri. Per legem istam dico, † ꝙ quando fit inquisitio, uel producitur accusatio contra plures reos,si aliqui sunt contumaces,& aliqui sunt præsentes,nõ
a debet differri sententia [a] ferenda in contumaces, propter præsentes,nec econuerso,tenemenți.

ADDITIO.

a *Sententia.l.de uno quoq;.in prin.de re iud.& in l.etiam. §.j.in fi.ſ.de minor.Bal.auth.si omnes.C.si ut se ab hær.abst.Bar.auth.sed cum testator..ad leg.Falcid.& Bart.limitat hic in crimine adulterij, secundum Cy.l. iij.C. de sepul.uio.*

§. CVM POSTEA. Quacũꝙ parte iudicij litigator detegatur seruus,iudicium est nullum.

LEX XLV.

ARGENTARIVM. ſ.eo.l.hæres absens.

§. NOMINE. Sententia lata per iudicem unius terræ, potest mandari executioni per iudicem alterius terrę. De ista materia dic plenè ut in l.à diuo Pio. in princip. ĵ.de re iud.

LEX XLVI.

IVDEX. Furor non tollit iurisdictionem, sed impedit executionem.

LEX XLVII.

OBSERVANDVM. Petitus à parte una non est dandus iudex, nisi ex causa.h.d. Dixit gl.ꝙ hoc debet intelligi, quando utraꝙ pars est præsens, secus
a si illa tantùm quæ petit. [a] Et ita seruatur in curia Ro.

ADDITIO.

a *Petit.Fel.c.cùm olim.de re iud.*

LEX XLVIII.

a PARS LITERARVM. [a] Qui sunt in maiori magistratu;durante officio conueniri non possunt.Opp.ĵ. de iniur.l.nec magistratibus.& ad leg. Aquil.l. quem admodũ.§.magistratus.Sol.hic loquit de maioribus magistratib⁹.Opp.ad leg.Iul.rep.l.iubemus. Sol. ibi loquitur qũ delinquit in officio.Itẽ opp.C.ubi senat.uel cla.l.ij.Sol. ibi loquit de his qui habẽt dignitatẽ, sine administratiõe.

ADDITIO.

a *Literarũ.Limita in officialib⁹ perpetuis.Bar.l.de pupillo.§.si quis ipsi prætori.de no.ope.nunc.& idem si sit positus ad bene placitũ,ut ibi Bar.& gl. auth.ut diffe.iu.circa fi.in uer.eum qui.& no.gl.l.ij.ſ.de in ius.& ibi Bar. & Spec.tit.de actore.uer.item illustris. & quid in criminalibus, l.nulli.C. quo.app.non reci. Adde ꝙ etiam maximi magistratus cõueniuntur durante officio,quando faciunt aliquid contra iurisdictionem superiorum. l.de appellatio.& ibi Bal.C.de appel.Ro.consl.ccccxv.*

LEX XLIX.

1 *Sententia lata contra emptorem, an possit mandari executioni in bonis uenditoris.*

VENDITOR. Qui uenit ad aliũ defendendũ, non potest allegare priuilegium sui iudicis.l.j. C.ubi in
a rem act.facit ad q.[a] quam disputaui, † utrùm uendi-
1 tor,qui defendit emptorẽ,possit petere causam cõpromitti ex persona sua,ex forma statuti loquentis,ꝙ causæ inter cõsanguineos cõpromittantur, cũ ipse sit consanguineus, & alius,qui defenditur,nõ. De quo dicam in l.procurator ad exhibendũ.§.j.ĵ.rem rat.ha.ubi me remitto ad dicta per me in Pisanæ ciuitatis consiliũ,disputatiõe inci.uer.ix.probat.&c. Not.gl.hic,ibi, in fi.& sic fortè de rebus, &c.quæ gl.
b innuit,ꝙ sententia lata cõtra emptorem, possit mandari [b] executioni in bonis uenditoris.Quod qualiter intelligat, dixi iu auth.qua in prouincia.C.ubi de crim.agi. Tangam in l.si procuratorem.§.si ignorantes.ĵ.mand.

ADDITIO.

a *Quæstionem.Idem facit,si comparet clericus in causa euictionis ad defensionem rei,an possit allegare priuilegium fori gl. tamen dicit ꝙ sic.x.j.q.j. clerico.*

clerico.& Spe.ti.de pri.& secundo de.§.restat.uer.quid si dominus.& l. fi.ff.de nox. sed Gul.de Cug. uidetur tene cont.auth. si clericus.de episc.& cle.& doc.hic per Io.And.& Ant.c.quoniam.§.q.si super.ut lite non con test.Ang.& Imo.l.non solum.§.quod uulgò.de usuc. Cast.in fi. cons.lxix. quod Bal.in pluribus locis,tenet contra Bart.in q. formata hic, & cum eo uidetur transire.

b *Mandari.Bald.l.fi.de asser.tol. Sed quid econtrà, uide Bald. l.j.in fi.C.ubi in rem act.*

1 *Nuncius qui habuit commissionem à iudice citandi.& moriatur iudex,tamen potest citare sine aliquo præcepto successoris.*

1 §. IVDICES. No.† q si nuncius habuit in mãdato citandi aliquem,& pendente citatione iudex moriatur, q possit citare sine aliquo præcepto successoris, & ualet citatio,quod tene menti,* & tenet hic gl.q sicut per mortem delegantis iurisdictio delegati expirat, ita si non moritur, sed alij delegati,officium primi delegati finitur. Quæro iudex cõmisit nuncio, q faceret 2 executionem,† & ante factam executionem a iudex moriatur,a quid iuris? Dixi in l.fundi. de acq.pos.dic ut l.more.s.de iur.om.iud.

* *Mẽti. Nam est contra naturã mandati, q re integra, morte mandantis finiatur.l. si qs §.morte.l.mãdatum.ff.mãd.*

ADDITIO.

d *Moritur.Scripsi post Imo.l.fundi.de acq.poss.*

LEX L.

1 *Hæres ex contractu defuncti,ubi conueniri possit.*

SI FIDEICOMMISSVM. Hæres non cogitur respondere,nisi ubi est maior pars hęreditatis.Opp.imò hæres debet conueniri,ubi defunctus debuit, l. hæres 1 absens.in prin.s.eo.Sol.ibi † quando cõuenitur ex contra a ctu defuncti,a hic, quando petitur fideicõmissum, quod à defuncto nullo modo peti potuit. Vnde non inspicimus, ubi defunctus cõueniri debuit,sed ubi debuit cõueniri hęres,quod indubitãter est,ubi est maior pars hęreditatis,ut hic.Item ubi per testatorẽ est collata solutio,ut hic, in fi.rñs. racitè,uel expressè,ut j.eo.l.sed & si susceperit. §.ij. Item ubi hæres habet domicilium.j.ea.l.pe. domicilium ergo testatoris in hoc non attenditur, sed in contractibus secus. d.l. hæres absens.

ADDITIO.

a *Defuncti.Io.l.cùm res.de leg.j.in prin.& ibi etiam uide ipsum ad habendum ueritatem gl.l.quod legatur.s.eo.contra quam gl.in uno tenebat Cy. & uide pro limitatione.l.q legatur.Bar.& doc.l. cùm seruus. in princ.& d.l.cùm hæres.de leg.j.*

§. TRACTATVM. Aes alienũ,totum patrimonium respicit, nisi sit onus alicui rei iniuriũ.l.ex facto.de hær. inst.& l.j.§.si hæres. ad Treb.cũ si. Opp.hic loquitur in patrimonio, quod est Romæ,sed Roma est communis patria, ergo poterit ibi cõueniri,hac exceptione non obstante.Sol.dicit gl.hic se retulit Iurisconsul.ad id quod esset in alijs ciuitatibus,etiam si Roma non esset communis patria. Vel sol.dicit gl.q Romæ conueniebatur ideò,quia erat ibi maior pars hæreditatis,seu bonorũ,non ratione cõis patriæ.Quærit gl.quid si bona illius loci quis haberet tantũ oblig.Certè dicit gl.q de hypotheca non est curandũ,quia propter hoc de bonis obligatis nõ est necesse solui,imò remanet obligatio personalis,quæ respicit totũ patrimoniũ.

§. SED ET RESCRIPTVM. Hæres potest cõueniri,ubi proprium domicilium habet.

§. QVOTIES. Exceptioni fori quis uidetur renuncia re,incipiendo soluere,uel paciscendo,uel iudicium suscipiẽdo. Opp. q licet iudicium sit cœptũ in uno loco. non præiudicat quin possit ad alium redire,l.argentariũ. in fi.s.eo.Sol.dicit gl.ibi loquitur in actore,hic in reo, uide gl.Certè domini,tã ex parte actoris,q̃m ex parte rei, ubi cœptum est iudiciũ,ibi finem accipere debet.l. ubi acceptũ.s. eo. Non ob.l.argentariã,quia ibi de necessitate reditur ad alium iudicem pro executione,non pro persecutione eiusdem instantiæ,ut ibi uidistis,tamen istam gl.no.

LEX LII.

a SED ET SI SVSCEPERIT.a Quæro, dicitur hic, b sed & si susceperit,qualiter intelligitur,b suscipere actionem.Glo.dicit,per lit.contest.nõ puto quod sit necessaria litis contestatio,sed eo ipso quod alias exceptiones opponit, uidetur in iudicem cõsentire, ut hic dicit tex.expressè & in c.inter monasterium.ex.de re iud. dixi in d.l.ubi acceptum. & l.non uidetur. s.eo. Et prædicta intelligas, nisi per errorem omiserit.Vidistis s.eo.l.ij.circa prin.

ADDITIO.

a *POMA.Susceperit.Cast.c.inter monasterium. de re iud.& Pract. Pap.in forma opp.contra iud.suspe.in gl.uer. non fuisse iudicem competent.*

b *Intelligitur.Limita ut scripsi post Bar.l.quidam.de re iud.& Bar.l. elegan ter.§.si quis post.de cond.ind.& Ang.hic.Sed utrùm per contumaciam dicatur consentire in iudicem,Bal.l.j.C.de iurisd.iud. & l.si quis.de episc. aud.& Bar.l.non uidetur.la j.s.eo.*

1 *Testatoris uoluntas hoc genere comparationis præsumitur & quomodo.*
2 *Frumentum quãdo est relictum,ad quam mensuram debeat,solui.*
3 *Solutionis locus ex qualitate personæ præsumitur.*
4 *Modicum dicitur respectu personæ dantis.*
5 *Scholari relictum in subsidium sui studij,debet ei in studio solui.*

§. SI LIBERTIS. Si ex qualitate rei relictę,uel personæ eius cui relinquitur præsumatur testatore certo loco solui,seu dari uoluisse,ibi hæres se defendere debet.

1 † No.tex.q ex genere comparationis,præsumimus uoluntatem testatoris.Pro huius declaratione quæro,quid est ergo dictum,tesseras.dicit gl.quod erant uasa, quibus mensurabantur frumenta Romæ tantùm.Ista gl. uidetur intelligere, quod testator reliquerit uasa frumentaria.Illud enim quod dicitur,ex genere cõparationis,debet intelligi,id est, facta cõparatione rei,quæ relinquitur ad usum ipsius, qui 2 non potest esse nisi Romæ.Tu potes intelligere, q † reliquerit frumentum ad illam mensurã.Vnde cùm mensuræ sint diuersæ,sm diuersas regiones uidetur intelligere,ut soluatur in regione,ubi illa mensura usitat, tunc expone,ex genere cõparationis,id est,ex modo quo uẽdetur,quæ mensura est ibi,non alibi.Et eodem modo hic est mina frumenti,ubi est ista mensura.Et eodem modo in alijs ciuitatibus, ubi mensuræ uariãtur.Tertio modo potest intelligi,aut testator reliquit aliqd simpliciter,aut iubet aliqd cõparari, uel emi.Primo ,pcedat, qđ debebit peti,ubi est maior pars hęreditatis.Secũdo casu debet peti,& solui,ubi est legatarius,& de hoc colligit ex eo qđ testator emi mãdauit, quia nõ currat qđ hæres det duo,sed uult q cõparet.Et hoc qđ dicit,ex genere cõparationis,legit in gl.alio modo,si testator reliquit ob causam alimentorũ aliquid præstandũ,ubi est legatarius,& sm hoc erit duplex ratio huius l.Et qa iuś 3 sit cõparari,quia reliqt in causam alimẽtorũ.†Secũdò no. q ex qualitate psonę præsumit ubi debeat solui.facit ad ea 4 quę dixi uobis in l.itẽ illa.de cõst.pec.Itẽ no.† q modicũ dicit,respectu personarũ,nã si unus rex daret duo millia florenorũ,modicũ diceret.Vide gl.facit ad ea quę dicã uobis in l.admonẽdi.j.de iureiu.facit hęc lex, q si certa quãtitas relict scholari, i subsidiũ sui studij,debeat sibi solui i studio.

1 *Forensis qui est meus inimicus,si uenit in ista ciuitate, quando possim petere ab eo cautionem,ne me offendat.*

§. SI EA RES. Si petat species ubi est,uel petat cautio,exceptio,q alibi sit maior pars hæreditatis,nõ ob. Opp.dicit hic q potest peti satisdatio.Cõt.quis nõ potest cõueniri,ubi nõ sortitur forũ aliqua ex causis notatis in l.hęres absens.s.e.sed ista est huiusmodi,ergo.&c.So.intellige q hic petat cautio pro re legata,quæ ibi est.Vnde si cut ibi posset cõueniri actiõe in rem,ita põt peti satisdatio, a & sic facit ad q.a † Aliquis est meus inimicus forẽsis, uenit 1 in ciuitate ista,utùm possim ab eo petere cautionẽ,ne me offendat:Certè non, quia adhuc nõ fecit aliquid, ppter q hic possit cõueniri.Fallit,si hic multũ cõuersaret.l.ij. C.ubi de crim.agi opor.& ibi Cy.in l.j.C.ubi sena.uel cla.

ADDITIO.

a *q.l.ij.sol.mat.Fel.rub.de treu.& pace.*

LEX

LEX LIII.

VIX CERTIS. In causis quæ pertinent ad statum serui,& in quibusdam quæ pertinent ad utilitatem publicam,potest inter seruum,& dominum cõsistere iudicium. Not. casus, in quibus inter seruum & dominum potest esse iudicium.alios ponit gl.quam no.

LEX LIIII.

1 *Vna causa maior est alijs causis,altero ex quatuor modis.*

a PER MINOREM.a Ista lex nõ eget summario.Quę 1 ro exempla huius legis?Breuiter uos debetis scire, q † una causa dicitur maior alia multis modis, Primò ratione cõtingentiæ,quia una sic alteram cõtingit, q sunt inuicẽ præiudiciales,ut quia est quæstio de proprietate, & fructibus & tũc per minorẽ nõ fit præiudiciũ maiori, quia in illa principaliter intẽtata uenit examinandũ,quod dicitur in secũda.Item potest intelligi hic dum dicit minorem causam ad se trahit.De hoc loquitur l.fundum.j.de excep. & hæc est una lec.Quãdoq dicitur maior ratione autoritatis,ut petitio hæreditatis,de quo loquitur l.si quis libertatem,j.de pet.hær.Et hoc modo potest intelligi hic, Nã pars maior trahit ad se minorẽ,quò ad aliquod præiudiciũ, ut uidebitis hic.Tertio modo dicitur maior,quia in ea uertitur res magni præiudicij.Et hoc modo dicũtur omnes causæ status præiudiciales,§.præiudiciales.Instit. de act.& hoc etiam modo potest intelligi hic,quia pendente causa status,aliæ non possunt agitari.l.ordinata.de lib. causa. quia illa maior minorem ad se trahit,& sibi præiudicat,l. nõ idcirco.s.eo.& d.l.ordinata. Quarto modo potest dici ratione cuiusdam præeminentiæ,ut sunt causæ criminales,quibus pendentibus debet supersederi in ciuili. l.fi.de ord. iu. & hoc etiam modo potest intelligi hic, & tũc exponemus, minorẽ causam ad se trahit ut supersedeatur interim. No. quòd absolutoria lata in una, pariat exceptionem rei iudicatæ in alia.

ADDITIO.

a *Minorem.gl.& doc.l.si quis libertatem.j.de pe.hær.*

LEX LV.

EDICTVM. Si omnes termini non sunt dati,nouus iudex debet eos perficere,nec tenetur aliquid superaddere,sed si omnes sunt dati à prædecessore,ipse no a uam dilationẽ dare debet.a Sic etiam si moritur litigator, b debet hæredi noua dari dilatio.Tene menti gl.quæ dicit,b accessori dabitur unum,&c.Hæc lex sine dubio obtinet in dilationibus expectatorijs.Sed quid in dilationibus quæ dantur ad probandũ,utrùm nouus iudex debet dare nouam dilationem.Dicimus in l.fi.s.de feriis.gl.tamen uidetur tenere q sic,nam l.oratione. quam gl.allegat, loquitur in dilatione data ad probandum.

ADDITIO.

a *Debet.Bal.post gl.l.consentaneum.in vj.no. quomodo & quando iud.*

b *Dicit.Quod hic dicit gl.& Bar.q etiam in dilationibus probatorijs debet dari noua dilatio,intellige,nisi tempore officij prædecessoris esset præclusa ius probandi,ut quia in causa esset conclusum, secundũ Dy. reg. qui in iu.& idem sentit hic Bal.in dilatione expectatoria,quia sententia erat præclusa,non debet dari noua dilatio,ut quia factis legitimis citationibus erat deuentum ad sententiam banni in criminalibus.Et ad ista uide omnino per doc.in c.licet.de accu.*

LEX LVI.

* *Ratihabitio. Intelligas de ratihabitiõe negotiorum,quæ nõminenostro gesta fuerint, alioquì ratum habere nõ possumus.l.j.l.qui patitur. ff.mand.*

a LICET.a Ratihabitio *retrò trahitur, b & confirmat iudicium. No. q ratihabitio retrotrahitur. Quidam doc. intelligunt istam l.quando sententia esset lata contra eum,qui ratum ha. secus si pro eo. l.si tutor.C.in quib.cau.in integ. rest.nõ est necesse. ubi gl.uidetur q sit speciale fauore minoris, c tamen tex.hic generaliter loquitur,c & gl.etiam intelligit in obtinẽte.l.si mater. §.hoc iure.j.de excep.rei iud.Item gl.in- d telligit istam d in illo,qui nõ erat procurator, poterat tamẽ esse,aliàs secus,uide eam,& no.facit j.de acq.poss.l.j.§. cæterum. Ratio est in prõptu, quia hoc negociũ peccat in alio, q̃ in cõsensu, ideò cõsensus superueniẽs nihil operatur, & sic ratihabitio ad hoc se nõ extẽdit.Facit s.de off.p cõs.l.obseruare.in fi.& Dy.c.ratihabitio.ex.de reg.iur.lib.vj. Cy.l.fi. ad Maced.Quærit gl.quid si iudex tulit sententiã,qui non erat iudex,an sententia ualidatur, si delegans approbat: e Gl.hic uidetur dicere q non,& bene.Item no.in l.ij.c de iur. fisc.& Inn.c.prudentiam.de off.deleg.& hoc uerum quãdo erat defectus iurisdictionis,aliter q̃ ex cõsensu partiũ.Sed si solũ deficiebat iurisdictio, propter cõsensum partiũ, tũc ratihabitio posset confirmare, quod dic ut plenè no. C.ubi de cri.agi opor.l.j.per gl.tãgit in l.j.C.q pro sua iur.

ADDITIO.

a *Licet.Fel.c.nonnulli.§.sunt.de resc.*

b *Trahitur.Bar.l.obseruare.de off.proconf.*

c *POMA.Loquitur.Bal.l.iul.qui satisf.cog.Imo.l.ij.§. uoluntatẽ. fol.mat.& l.sæpè.de re iud.c.cum in iure peritus.de off.deleg.hoc tamen limita,ut nõ procedat,quãdo aliquid esset gestũ per falsum procuratorem coram principe uel senatu,ipsum principem repræsentante,tunc enim non udet ratificatio.Bald.l.talia.j.col.de iur.Pau.hic,limatio tamen Bal. reprobatur per Card.Pan.& Imo.c.nonnulli.§.pe.de rescrip.& Ias.l.licet.C.de procur.*

d *Istam.Inn.c.ex parte decani.de resc.Abb.c.j.de re iud.*

e *In l.ij.Bar.l.j.C.si à non compet.iud.ult.col.*

LEX LVII.

TAM EX CONTRACTIBVS. Mortuo filio instãtia inchoata cũ eo,trãsit ad patrẽ, licet actoris qualitas alteret. No.de hac trãslatione iudicij, uidistis j. fam.ercisc.l.in iudicio. Dixi plenè in l.si eum hominẽ. j.de fideiuss. No.quod trãslatione iudicij potest qualitas actionis alterari.l.seruus.de his qui no.inf.Opp.q actio ex delicto,nõ datur de peculio l.licet.§.idem scribit. de pecul. Sol. intellige de peculio,id est,quantùm ad eum peruenit, seu uersum est,seu quatenus est in peculio, non de translatione quæ fit de procuratore in dominium.

LEX LVIII.

1 *Iurisdictio iudicis delegati reuocatur,etiam post litẽ contestatam.*
2 *Delegatus à uicario episcopo,prohibetur ab episcopo;ne iudicet, idem in delegato ab assessoribus potestatis.*
3 *Delegatus à potestate Assisij,non potest prohiberi,ne præiudicet per rectorem ducatus.*
4 *Iudicium an soluatur,si delegatus est effectus socius delegantis in iurisdictione,aut habuit parem iurisdictionem.*

a IVDICIVM SOLVITVR.a Hæc lex ponit tres ca- 1 sus,in quib9 iudiciũ soluit ex parte iudicis,quã l. no.ex eo quod hic dicit, iudiciũ, apparet q lis erat cõtestata, & sic post lit.cõte.potest reuocari iurisdictio iudicis delegati,licet ,curator reuocari nõ possit,ita tenet gl.& oẽs. Ve 2 nio ad secundã partẽ,& quæro † quis est ille, qui habet maius imperiũ in eadẽ iurisdictione? ex.gr.si ponimus episcopũ, uel eius uicariũ, poterit nõ uetare episcopus,ne iudex delegatus ab eius uicario iudicet.Vel pone in Potestate & eius assessorib9,q assessores habẽt iurisdictionẽ ex forma statutorũ,licet Ptãs in eadẽ iurisdictiõe habeat maius imperiũ. 3 †Sed qd diceres de iudice,delegato à Ptãte Assisij, an pos- b sit uetari,ne iudicet b per rectorẽ ducatus,uel præsidẽ,puniciæ? Dubito,nã hæc lex loqt in eadẽ iurisdictione, sed eorũ 4 iurisdictio est separata, licet unus subsit alteri. † Venio ad ult.rñs. & quæro exemplũ.r.Pone in duobus,qui præsunt eidẽ tribunali.l.j.de off.cõs.tũc em si unus cõsul delegauerit, & iudex delegat9 sit effectus,postea socius eius; iudiciũ soluit,ut hic,quia i eade iurisdictiõe est effectus socius, Secus fortè si efficeret equalis iurisdictiõis, non tñ esset eadẽ. c Exemplũ,si iudex delegatus c ab episcopo,esset effectus episcopus alterius diocesis.Vel pone,in ciuitate ista Ptãs & capitaneus habẽt iurisdictiones diuersas,tñ sunt pares,quia quilibet tantundẽ potest.Vnde si cõtingeret q iudex delegatus

gatus à potestate, efficeretur Capitaneus, non propterea solueretur iudicium, quia non est eiusdem iurisdictionis, sed alterius pa.ar.ſ.de officio eius cui mād. est iurisd.l.sed & si prætor.textus enim hic requirit, q sit eiusdem imperij.

ADDITIO.

a *Soluitur.Bar.l.more.de iurisd.om.& in l.à iudice.C.eod.& c.cum Bertoldus.de re iud.& Bal.c.j.§.ad hoc.de pac.iur.fir.c.cæterum.de iud.*

b *Iudicet.Bal.c.j.C.quō & quādo iud.& ibi dicebat q potest superior inhibere inferiori, ne iudicet, si inferior recognoscit iurisdictionē à superiore. Si autem ab alio habet iurisdictionem, tunc inferior à superiore non potest inhiberi.Inn.de off.deleg.c.uolentes.Arch.xj.q.j. de persona.Frid.de Sen. consuluit, q si clericus contra laicum coram iudice seculari producit falsos testes,& proinde accusatur de falso coram episcopo, q episcopus propter pendentiam litis falsi, non propterea potest inhibere iudici seculari, ne suo fungatur partibus suis, quanquā accusatio falsi sit præiudicialis & maior, tamen hoc accidit propter diuersitatē magistratuum, quorum quilibet habet iurisdictionē principalem,& diuersi fori,& si episcopus propter hoc excommunicaret iudicē secularem, excōmunicatio est nulla, cùm à præcepto inualido incipiat, secundū Frid.de Sen. quod est no. secundū Bal.d.l.j.an autem maiori iudice superueniente, minor debeat silere, Bar.cum ibi no.in l. iiij.§.ſi tamen uicinum.ff.de dam.infe.dixi in l.ſi expreſsim.de appell.*

c *Delegatus.Limitatur hæc lex, quādo delegatus ante reuocationem fuisset excōmunicatus, secūdum Inn.c.licet undiq;.de off. deleg.& in c.intimasti. de appell.& an reuocans in casu huius l.ex eisdem actis iudicet. Bal.l. edita.in repet.Peru.de eden.*

LEX LIX.

SI LOCVS. Ille qui delegat iudicem, intelligitur in loco solito delegare.

LEX LX.

a MORTVO.[a] Mortuo delegato, instātia redit ad delegantem, qui potest illum subdelegare.

ADDITIO.

a *Mortuo.l.ſi expreſsim.in prin.de appel.Inn.c.intimasti.de appell.& l.pe. & ibi Bal.C.de pedag.iud.*

LEX LXI.

1 *In iudicio etiam coram arbitro uenit omne id, quod sub petitione proponitur, nisi forma compromissi repugnet.*

2 *Libellus, peto talem hæreditatem, saluo q, in iudicio non ueniat talis domus, procedit.*

1 SOLEMVS. † In iudicio uenit omne id, quod sub petitione proposita potest cōprehendi, nisi contrarium actum sit.Opp.imò non uenit, nisi quod est actum.l.si cùm dies.§.pe.ſ.de arb.Sol.ut in gl.quod aliud in arbitro. Tu dic, uerum est in cōpromisso, quod dicit gl.sed in libello dato corā arbitro, est idem quod in libello dato coram iudice, nisi forma compromissi repugnet. Vnde si cōpromissum esset de hæreditate, d.libellus generalis datus corā arbitris, idem esset ac si corā iudice. Facit ſ. de arb.l.de reb. Opp.si de uno dabitur libellus, de alio iudex poterit iudicare, quia uenit etiam illud, de quo non est actum, ut ueniret, cont.l.ut fundus.comm.diui.& C.de fideic.lib.l.fi.Sol. intellige hoc de his quæ sub petitione proposita, non possunt comprehēdi.Et ex hoc no.q † procedit talis libellus, peto à te hæreditatem talem, saluo q in hoc iudicio nō ueniat talis domus, Casus est hic.

2

§. LATRVNCVLATOR.[a] Iudex maleficiorū non potest cognoscere de causis pecuniarij ciuilibus.

ADDITIO.

a *Latrunculator.l.interdum.§.qui furem.ff.de fur.& in l.pen.ff.de cal. Inn. c.cum oportet.de accu.& dicit hic Bal.q, iste latrūculator poterit dare cu ratorem ad etiam criminis.l.clarum.C.de autor.præſt.Ang.in prin.Inſt.*

LEX LXII.

INTER LITIGANTES. In iudicio oportet quòd sit actor & reus.

LEX LXIII.

RECTE. Defendere debet quis per seipsum uel per alium cum satisdatione, iudicatum sol.

LEX LXIIII.

NON A IVDICE. Interesse contra dolosum æstimatur ſm iuramentum in litem.

a §. SI QVIS ALIO.[a] Cautio iudicatum solui in una instantia interposita, non cōmittitur, si ex alia instantia iudicetur.

ADDITIO.

a *POMA.Alio.Ro.conſ.ccx.*

LEX LXV.

1 *Statutum de dote lucranda per uirum uxore prædecedente, attēditur consuetudo loci dominij uiri, & non loci contractus dotis.*

EXIGERE.[a] In cōtractu dotis hoc est speciale, q nō inspicimus locum contractus, sed locum ubi uir habet domicilium. Opp. q debeamus inspicere locum contractus.l.hæres absens, ſ.j.& l.omnem.ff.eo. Sol. dicunt quidam, quod hic nō dicitur de loco contractus, sed de loco conscripti instrumenti. Et sic pone ſm eos tria loca, scilicet locum domicilij uiri, locū contractus, & locum scripti instrumenti. Et isto casu no. quòd locus instrumēti scripti nō inspicitur, si alibi celebratus est contractus, sed licet hoc sit uerum in se non cōgruit huic l. quia non poneret aliquid speciale in dote,[b] quod hæc l. expressè uult facere. Vnde alij dicunt,[c] quod locus scripti instrumenti, & locus contractus erat unus & idem. Ad cōtraria respondeo, q speciale est in contractu dotis, quia ibi uidetur contraxisse, ubi per conditionem uiri debeat consequi domicilium, & ista est uera, &
1 ſm hoc hic est casus not. † q. In ciuitate ista, unde uir habet originem & domicilium est cōsuetudo, q mortua uxore sine liberis, uir lucretur tertiam dotis. In loco unde fuit accepta uxor, & celebratus est contractus dotis, est alia cōsuetudo.
d Certè seruabitur consuetudo terræ, ubi uir[d] habet domicilium, ut hic, licet secus in alijs contractibus, l. ſi fundus.ff.de euic. Et hoc dixi in repetit.l.cūctos populos.C.de ſum.trin.
2 † Vlt.no. q uxor sequitur domicilium uiri, An autem sequatur q dicatur ciuis, & an perdat domicilium suum ratione originis, dixi in l.fin.§.j.ff.ad munic.

ADDITIO.

a *POMA. Exigere. Alex. conſ.cj.in iij.uol. Cuma. conſ.xxxj.& lxxvij.Fel. c.iurauit.de prob.Bar.conſ.xxiiij.in j.uol.& conſ.iiij.aliàs xl.in ij.uo.& conſ.xv.in ij.uol.*

b *Dote.Limita, quando uir ducit uxorem ad suum domicilium, secus si uxor deduceret uirum ad suum domicilium.Bal.rub.C.de priuil.do.*

c *Dicunt.l.uniuersa.& l.ſi.C.de prec.imp.offe.*

d *Vir.l.cunctos populos.in j.q.in ſi.in j.facie, C.de ſum.trin.& Bal.c.j.§.ſi. do intue.de re alie.fa.Arch.xij.diſtin.illud.sed quid ſi in instrumēto dotis dictum est, q maritus promisit reddere dotem, Mutinæ, Bononiæ, Mantuæ, & ubiq; locorum, quæ statuta erant attēdenda? Dicit hic Bal. q, etiam isto casu inſpicimus domicilium uiri, per hanc l. quæ ſpecialiter hoc prouidet, cui non intelligitur per illa uerba generalia contractus derogatum. Bal.l. uniuerſa.in ſi.de precib. imp.offe.& in auth.omnes. C.de ſucceſ. ubi dicit secus esse in ſponſa. Adde quid ſi maritus est ciuis origine alicuius ciuitatis, tamen habitat in loco, ubi uiget ius cōmune, an debeat lucrari partem dotis, uigore statuti originis? Bal.conſ.ccxxix.j.lib. Si autem Bononiensis habitans Florentiæ, ducat uxorem Bononiæ, & ibi contractum dotis faciat, in exactione dotis statutum Bono.erit attendendum, non autem Florentinum secundum And.Sic.cōſ.iij.ubi dicit q, hic est casus nouus, ab alijs idoc. non tactus, & quod ipſi loquuntur cum Bono.habitaret Florentiæ, & cōtraheret cum Piſana.*

LEX LXVI.

1 *Intētio & oratio differūt, quia intentio ad actorē oratio ad reū refertur. Verbum in iudicio ambigue prolatum ab aliquo, intelligitur secundū intentionem proferentis.*
Teſtis examinatus ſuper intentione ambigua, ſi illam probet ambigue, nō releuat remedium ut probet.

2 *Ambiguam intentionem pars quando cogatur declarare.*

4 *Iudex potest facere q, teſtis declaret eius dictū ambiguum ſi ſibi uidebitur.*

5 *Si intentio actoris est ambigua, & responſio rei ambigua, qualiter sit interpretandum.*

SI

a SI QVIS Intentione.[a] Ambigua petitio, siue exceptio, interpretatur secundum intentionem proferentis.* Quæro in exemplum[b] in l.nostra.gl.po-

* *Proferētis.l.inter.§.ſi ſtichū. de uer.ob.Hoc in iudicijs, extra iudicia uerò uerba ambigua cōtra pro ferentem interpretantur: l. ſi ita ſtipulat[e] fuero decem.ff.de uerb.ob.* I.C.

1 nit excēplū in uerb.pertinere, & bene. † Quæro, quę est differentia inter intentionē, & orationē? Gl.dicit, q intentio refertur ad actorē oratio refertur ad reū, & hoc multum placet, quasi dicat, sicut pro actore interpretatur intentio, ita pro reo interpretatur oratio. Vel intentio ambigua dicit, qñ in una dictione est ambiguitas. oratio qñ in oratione. Op.ſ. de pac.l.uerberibus. Sol. aliud in pōctibus, aliud in iudicijs. Rationē ponit tex. in l. inter ſtipulantē.§.j.ff.de uer.ob. Op. q imò interpretatio in dubio fiat cōtra actorē, quia nisi, p batio plenè cōcludat, non prodest. C.de, pb.
l. nec[q] natales. & unde cog.l.nō hoc. & ext. de prob. c.in præsentia. & uide omnino q[d] ibi no. de hoc. Sol. dicūt quidā, in principio fit interpretatio pro actore, in ſi. pro reo. Ista ē quædā truffa. Tu dicas, q in distinctè uerbū, à quocunq; p
c latum in iudicio, intelligitur secundū interpreration ē ipſius proferentis[c], ut hic. Tamē est aduertendū, q ſi intentio actoris, uel rei est ambigua, & teſtis examinatus super ea, probat illam ista ambiguè, sicuti est facta, talis, p batio non relegat.ut in l.cont. licet enim possit pars dicere se sic intellexisse, cū proposuit suā intentionem, tamen non sequitur, ergo sic intellexit teſtis. Vnde intētio ambigua quater[n] uenit probāda, debet probari explicitè, & limitatè, & in hoc
d prodest parti remedium huius l.[d] quia dicere pōt illud, q[d] explicitè probatū est, cōprehendi sub petitione sua, & uenire sub hoc iudicio, & sic probationes ualent, & poterit super hoc ferri sententia, quod alias nō posset. l.nō potest. &
2 l.ſolemus.ſ.eo. † Quærit gl. an cogatur pars declarare intētionem suam? Gl. dicit q sic, arg. l.j.ff. quia autē.ff. quòr. leg. Ego dico, si quidē quæris de electione & declaratione fienda ante litē contestatā, tunc dico, q ſi per illā ambiguitatē impeditur deliberatio rei, an uelit cedere, uel cōtendere, cogitur actor declarare, & eadē ratione reus suā exceptionē, alias secus. l.j. in prin.ſ.de eden. & de inter rog. act. l.ſi defen
ſor.§.illud. Si uerò quæris de declaratione faciēda quò ad
3 batione, tūc illa debet de necessitate fieri, ut ſ. dixi. Et ita debet intelligi hæc gl. † Quæro, utrū[e] intentionē ambigu-
e am actoris possit declarare hæres eius? Breuiter casus est in l. idē Pomp.§.fi. de rei uen. & in l. inter ſtipulantem. §. Stichum.ff.de uer.ob.& ibi dixi. † Quid ſi dictū teſtis est ambi-
4 f guum[f] re. potest iudex, ſi sibi uidetur, facere, q teſtis ipſe declaret, auth. de teſtib.§. quia uerò. & ibi no. & ext. de teſti. c.cū clamor. & ibi no. & ext. de prob. c.in præsentia. in gl. in
5 uer. dubium. † Quæro, quid ſi circa idem intentio actoris est ambigua, & responſio rei ambigua? Exemplū, actor dicit rem ad ſe pertinere, reus dicit, q credit ad eum pertinere, intelligitur ne secundū intentionē actoris, an ſm inteng tionem rei re[g]. quando intentio actoris[g] est certa, & limitata, responſio rei ambigua, intelligitur ſm intentionem actoris, ut uideatur ad interrogata respondisse. d.l. ſi defensor.§.j.ff. de interrog. act. Sed quādo intentio actoris est ambigua, ipse potest interpretari[h] eam, ut uult, & reus suā responſionem prout uult, ut hic. Non ergo uidetur confeſsata intentio actoris ſm interpretationem eius. Hic est casus, & sic intelligitur gl. quod no.

ADDITIO.

a *Intentione. Hanc l. intellige, quando interpretatio quæ fit à proferente, est uerisimilis, secus ſi non est uerisimilis, quia non est attendenda, secundū Dy. c.cū ſint partium. de reg.iur. Et sic secundum hoc debemus iſtum tex. intelligere, quando ambiguitas conſiſtit in facto. l. Pomp.§.fi.ff. de rei uend. l. ab executore.ff. de appell. hæc l. fallit in libello criminali, secundū Bal.& Imo. in l. quoties.§.ſi quis ita.& ibi dixi, de hær.inſtit. Bar.l.edita.in.C. de eden. Alex. conſ. cxix. aliàs, ccxix. Pan. conſ. xxvij. in ij.uol. in ſi.& Imo. conſ. cxij.*

b *Exemplum. Bal. l. quo tempora. de teſt. mil. in ſi.& in l. domum. C. de rei uend.& Bar. l. et an eadem.§. actiones. de ex. cep. rei iud.& Bal. l. ij. C. de ex*

Bar. ſuper ff. uet.

cep. Alex. conſ. xliij. in prin. iiij. uol.

c *Proferentis. Inn. c. licet causam. de prob. in ſi. Bar. l. j. rer. amo. in l. Aurelius. §. Sticho. de li. leg. glo. ult. d. c. licet causam.& in c. grauis. de reſt. ſpol.& Spe. de cita. §. j. uer. quid ſi impetro.& Cy. l. j. in xl. q. de iure emphy. Azo in ſumma Pandec. de reb. dub.& in rub. de ſpon. duo. in nouel. Et quod libellus interpretandus ſit pro actore, firmat Inn. c. examinata. in ſi. de iud. Bal. l. edita.& in c. ij. de fo. compe.& Bal. l. ordinarij. de rei uen. Ro. conſ. ccxlv.*

d *Huius l. Bar. l. j. in ſi. de uſufruc.*

e *POMA. Vtrum. Alex. l. ſi quis à filio. §. j. de leg. j. Barb. conſ. xxxviij.& conſ. lxvi. ij. uol.*

f *Ambiguum. Bar. l. ij. §. pe. ff. ſi cer. pet.& in l. repeti. per illum tex.& quod ibi dixi, de quæſt. ff. Imo. conſ. cxxxv j. in j. uol, ubi dicit quòd contra prodūcentem interpretatur.*

g *POMA. Actoris. Alex. l. ſi cui. §. j. de leg. j.& conſ. viij. iij. uol. Cæp. conſ. lxxvij. Barb. conſ. iij. ij. uol.*

h *Interpretari. Adde tex.& ibi Bar. in l. Aure. §. Sticho. de lib. leg.& utrum procedat poſitio ambigua, Bal. l. edita.& quod ibi dixi. adde Bar. l. inter ſtipulantē. §. j. maxime in uerſ. item dico. de uerb. ob. Bal. poſt gl. l. ſi quidem. C. de excep.& Bal. hic.*

LEX LXVII.

QVI SE Dicit. Qui dicit se liberādū, est liber à die ſententię, uel à die interpoſiti decreti. ſi decernatur cōtra contumacem. No. arg. q in cauſis in quibus per miſsionem in poſſeſsionē, & per secūdū decretū nō potest esse actori consultū, iudex interponit decretū, quod habet uim diffinitiuæ ſententiæ. Dixi plenè in l. ſi finita. §. j. ff. de dam. infec. C. ſi ut ſe ab hær. abſt. auth. ſi omnes. & eadem ratione ſi aliquis peteret ſe liberari ab aliquo debito, uel inſtrumentum, & ſimilia caſſari, facit d. auth. ſi omnes.

LEX LXVIII.

1 *Abſente aliquo ſi contra eum proceditur, iudex non procedit, niſi ad partis inſtantiam.*

2 *Citatio ut habeat uim peremptorij, debet in ea apponi, & peremptoriè.*
Iudicis monitio, peremptorij uim habet.

3 *Terminus dilationum peremptoriarum, quando minus poſsit per iudicem.*

a AD PEREMPTORIVM.[a] Ad ſentētiā peruenitur præcedente peremptorio impetrato legitimo ordine hic expreſſo. † No. quandocunq; proceditur cō-
1 tra abſentem, iudex non debet procedere, niſi ad petitionē partis, ut hic, ibi, ut quis primo petat, & C. de iud. l. properandum.§.j.& C. quomō.& quando iudex. auth. qui ſemel
2 † Secundò no. q in citatione debet apponi, & peremptoriè, aliàs non ſufficeret, ut hic in l.& tertiam. Quod intellige, quādo citatio fit per edictū, uel per nūciū, ſed quādo fit iudicē, qui monet partē, quod tali die cōpareat, nō est necesse q dicatur peremptoriè, quia uim peremptorij habet quod no. l.ij. C. quō & quando iud.& ibi gl. Item hoc est uerū, niſi præcedant tres citationes, quia tunc non est neceſſe q dicatur,& peremptoriè, quia ſubintelligitur tacitè in tertia. l. tres denunciationes. C. quomodo & quando iudex. Credo tamen q ſi in citatione exprimeretur, q ipſo nō ueniente, procedetur ad ſentētiam, q illud dicere, habet uim peremptorij, ut hic,& ff. eo. l. in peremptorio. Vlt. no. ex l. nō
3 nunquā. in fin. ff. eo. † q terminus iſtarū dilationū ex causa potest minui. Vnde arbitror, q ſi iudex examinauit negotium,& audiuit allegationes præſentibus partibus, q tunc ſufficiat una citatio peremptoria,& breuis ad audiendum ſententiam. De quo dic, ut dixi in l. conſentaneum. C. quō
b & quando iudex. Sed ſi allegationes non audiuiſſet,[b] uel aliquid de cognitione reſtaret, tunc deberent dari dilationes longiores. Ita intelligitur hæc l. ad peremptorium. cū ſeq. hoc probatur in l. ſi peremptorio. ff. eo. ubi dicit cognituram ſe,& pronunciaturum,& sic apparet, q reſtabat aliquid cognitionis, auth. iubemus. C. eo. Vlt. qualiter iſtæ dilationes poſsint abbreuiari, dixi in l. ij. ff. de re iu.

ADDITIO.

a *Peremptorium. Bar. l. tres denunciationes. quomodo & quando iudex. in l. mancipium. de op. leg. Old. conſ. iij. Aret. c. j. ext. de iud. Soc. c. propoſuiſti. in ij. no. de fo. cō. An et quando requiratur p remptoriū. Fel. c. cauſam quæ.*

Bal.& Ang.l.sed & si lege.§.quod autem.ff.de pet.hær.Io.And.c.statutū. de rescr.in vj.

d Expensis.Bar.l.qui solidū.§.etiam.de leg.ij.& ibi Io.Bal.cons.lxxxiiij.

e P.PAV.P.Calumnia.Com.cons.xxiiij.post prin.

f P.PAV.P.Talis.Quid autem si petatur postea coram iudice competente, an poterit procedere cum noua petitione,super illa prima porrecta coram iudice incompetente?Com.q. non.cons.lxxxv.inci.quamuis de iure.

a §. IVDICIBVS.Maior iudex minoribus cōsulentibus de iure respondet,[a] nō de facto. de hac materia qualiter ad superiores referatur,dic ut doc. plenè dicunt. C. de rela.l.j.& in l.ij.§.de legi.

ADDITIO.

a Respondet.l.ij.C.de leg.

LEX LXXX.

a SI IN Iudicijs.[a] Falsa demonstratio nō uitiat iudiciū. dixi in l.demonstratio.ff.de cond.& dem.

ADDITIO.

a POMA.Iudicijs.Ro.cons.cccxliij.

LEX LXXXI.

QVI NEQVE.Priuatorū consensus non facit iudicem eum,qui nulli præest iurisdictioni.

LEX LXXXII.

a NONNVNQVAM.Aliquando ex necessitate iudex[a] committit nuncio,ut causam dirimat.

ADDITIO.

a Iudex.No.q.nuncius potest esse iudex delegatus,quod intellige ut hic per gl.& Bal.in princ.l.si ut proponis.C.de exe.rei iud.& ibi gl.

De inofficioso testamento Tit.II.

Continua ut in glossa.

LEX I.

1 *Querela qualiter & qualiter contra tab.competat parentibus.*

SCIENDVM. Inter ascendentes & descendentes inter fratres, locus est querelæ, nō inter alios.Opp.& uidetur q parentibus nō cōpetat querela,quia filij non possunt facere testamētum,ff.de test.l.qui in potestate.Sol. Intellige hic de testamento facto à filio emācipato,uel à filio descēdēte p lineā maternā,ita q nō sit in potestate.Nā si esset in potestate, testamentū nō ualeret, ut in cōt.Op. q nō habeat locū querela, immò tab.l.j.in prin.ff.si à pa. quis
1 fu.ma.† Sol.Q̄nq; parētes exhæredātur,& tunc habet locū querela indistinctè,ut hic.q̄nq; prætereunt, & tūc si quidē sunt ascēdētes p̄ lineam maternam, habet locum querela, quia talis præteritio habetur pro exhæreditatione,ut inst. de exhær.lib.in fi.& C.eo.l.si quis filiū.Si uerò prætereatur ascendēs per lineam paternā,habet locū tab.dl.j. si par. quis fu.ma.& l.pater filiū.ff.eo.Istud quod dicit hic de fratre,qualiter debeat intelligi,dic plenè C.eo.l.fratres.

LEX II.

1 *Dictio,quasi,est nota improprietatis.*

2 *Rectè, significat iustitiam causæ,ritè,solennitatem in ordine.*

3 *Concludendum medium in querela inofficiosi.*

HOC Colore.Querela ꝓponit captato colore demētiæ,in qua ꝓponens debet ꝓbare se indignè esse ab
1 hæreditate semotū.h.d.usq; ad l. posthumus. † No. hic q dictio quasi,ē nota im,ꝓprietatis,licet q̄nq; aliter sumatur.† Secūdò no.ex tex.& gl.differentiā inter rectè,& ritè.Nā rectè significat iustitiā rei in se,seu rectitudinē causę, ritè,significat iustitiā seu solennitatē in ordine.l.sed & si lege.§.scire.ff.de pet.hęr.& tetigi in l.lecta.ff.si cer.pet.qđ no.in formatione punctorū,q̄ mittunt ad sapientes.Aliter enim
3 debet cōsuli,q̄ esset in pūcto rectè,aliter q̄ esset ritè.† Tertiò no.mediū,per quod cōcluditur in querela inofficiosi, quasi sanæ mētis nō fuerit,quia nō ex officio pietatis testatus ē,ut hic & l.nā & his.§.j.ff.eo. & l.Titia. sed hodie color
b iste seu mediū istud nō ꝓponit,ut dicā in l. nā & hic. in fi.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Color. Bar.l.j.in ix.q.ff.de iur.cod.& in effectu patet ex eo qđ ibi dicit ipse.

LEX III.

INOFFICIOSVM. Hāc l.& duas seq. summauit cum l.præcedenti.

LEX V.

NAM ET HIS QVI NON.

1 *Conclusio in querela inofficiosi testamenti est,q. petat testamētū rescindi.*

2 *Testamento rupto per querelam,legata debentur per auth.ex causa.*

3 *Querelæ inofficiosi testamenti etiam hodie locus est.*

§. HVIVS Autem.In hoc §.ponit formā libelli in querela inofficiosi,Nā primò dicit quid debet narrare,secundò ponit mediū, per quod cōcludit, cōclusionē uerò
1 omittit.† Cōclusio erat,qa petit ꝓnūciari testamētū inofficiosum,l.q repudiātis.§.fi.ff.eo.uel melius petit testamentū rescindi.l.mater.ff.eo.ibi,fm qđ.& no.ff.eo.l. q de inofficioso.in fi.glo.magnæ.No.qđ dicit docere immerentē se se, & sic ille qui agit querela.debet se docere merentē.cont.C.de inof.test.l.omnimodo.Sol.huius timore debes scire,q multa sunt immutata p iura noua, uidelicet tria p iura Cod.& tria p iura Auth. quæ dic,ut in gl. quæ ordinatè hic ponit.
2 Addit † gl.quartū s.q hodie rupto testamēto p querelā de benē legata,p auth.ex causa.de lib.præt.Idē no.l.Pap.§.si ex causa.ff.eo.Cōt.ff.eo.l.Titia.Si enim testamentū irritat quasito colore demētiæ,ergo ne legata ualēt, tanq̄ à demēte rēlicta,qđ quidā tenēt.Sed ueritas est,q hic dicit,ut apparet in corpore unde sumit auth.ex cā.ibi,ex falsis allegationibus,&c.ꝛ.hodie iste color nō quærit,nā ut sit locus quę relæ,ē necesse cām præteritionis, uel exhæredatiōis inserū iustā esse.Vnde pōt dici q fecerit testator quasi demēs,imò tanq̄ sapiēs,quia quilibet sapiēs hoc fecisset, si causa esset uera.Sed agit hodie querela, quasi causa inserta uera nō
3 sit,fm Iac.de Aret.qđ plene dixi auth.ex cā. † Quæro utrū hodie sit locus quærelæ, inofficiosi testamēti & de hoc fuerūt opiniones inter nostros gl. Io.dicebat q non,aliś dicūt qđ est locus est querelæ,& hæc uera, quādo est facta prætritio,uel exhæredatio,inserta causa,sed nū ꝓbata.Et hoc tenet gl.ubiq̄.Examinauim̄ plenè opiniones in l.j.ff.de tēst. & in auth.ex causa.C.de lib.præter.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Gl.Bal.l.hi qui.de app.ff.

LEX VI.

2 *Posthumus alienus potest instituí.*

POSTHVMVS.Posthumus præteritus, uel exhæredatus potest agere querela, eo casu quo posset iā natꝰ succedere,ut suus,ut legitimꝰ.Ex glo.j.hic posita colligitur casus positio,Primò ponit dictū,secūdò formatur unā obiectionē,tertiò illi respōdet.Secūda ibi, q̄d ergo. Tertia ibi,sed hoc.Quæro,de quo legitimo & cognato loquatur hic?Dic ut in gl.& dixi uobis ponēdo casū.Quæro q̄d uult dicere uers.q̄d ergo.ꝛ. ibi formatur unā oppositionē ꝓ prædicta.q.d.si prædicta sunt ꝛa,sequit̄ q imputet defunctō,qa testamētū fecit,& sic interdicat testamēti factio, quæ cōsequētia sic ꝓbat.Si testamētū facit,& talē posthumū sibi instituit,testamētū est nullū, qa nō pōt adiri hæreditas, qa à iure ciuili nō ē cognitus.Itē qa posthumus alienus nō pōt instituí.Sed si facit testamētū,& instituit aliū, irritat̄ p querelā,ergo nō debuit facere.Ita sentit gl.nostra. Certē in eo qđ dicit,q posthumꝰ alienus institutus nō posset adire hę
1 reditatē,si nō esset agnatꝰ,nō dicit uerū,qa differētia agnatorū & cognatorū est solū in successione ab intestato,ex testamēto aūt qlibet pōt adire,ēt extraneus, nedū cognatus, unde ilia remanet ratio dubitādi,qa posthumꝰ alienꝰ non
2 poterat instituí.† Op.q posthumꝰ alienus posset instituí, Gallus §.ille casus.ff.de lib.& posth.Sol. ꝓpter illā reg.quæ erat,q posthumus alienus nō poterit instituí, fuit facta tota l.Gallus.Nā Gallus,puidit instituí posse posthumū alienū,hoc ē,eū q nō erat suus,si natꝰ esset tpe testamēti,si tñ nascerēt intra decē mēses,ꝓximos morti testatoris,& de eo q efficit suus post mortē,loquunt oēs suppletiones Scęuolę factæ ad conciliū Galli.l.ꝙ Velleia,puidit,q posśint ēt instituí posthumi,q nō erāt sui tpe testamēti,sed efficerent sui etiam

ēt in uita testatoris.Iulianus ēt,puidit in casu difficili,ut d. l.Gallus.§.ille casus.hodie uerò indistinctè posthumꝰ alienus potest instituí,Inst.de leg.§.posthumo.& d.§.ille casus.

1 *Sententia lata pro uno,prodest omnibus,quando quis petit aliquid fieri,ut ut rescindi testamentum,uel similia.*

2 *Exceptio,tua non interest,admittitur usq; ad lit.contest.tantum.*

3 *Querela inofficiosi testamenti est officium iudicis.*

a §. SI QVIS Ex his.[a] Rescisio facta per iudicē ad petitionē unius,etiā si eius aliàs nō interśit, ꝓdest omnib⁹.
Opp.res inter alios acta &c. C. res inter alios acta. per totū.Sol.dicit gl.uerū ē q non ꝓdest principaliter,sed per
b quandā cōsequētiā, ita dicit gl.[b] alibi uidet dicere,† q spe
3 ciale est in querela,quia sententia lata cū uno, facit ius quò ad omnes.ff.eo.l.Pap.§.si ex causa.Breuiter Inn. uidet dicere,q ubicunq; aliquis agit, nec petit sibi aliquid dari, sed petit à iudice fieri,ut rescindi testamentū,ut hic,uel rescindi sententiā, uel ꝓcūū,uel similia,tūc sententia lata ꝓ uno, ꝓdest omnibus.Ita loquitur hic,& Inn.ext.de ꝓc.c.in nostra.
2 circa fi.& de accu.c.super his.in j.gl. † Quæro usq; c ad qđ
c tēpus admittatur ista exceptio,nō potes agere, qa tua nō interest.Dicit Inn.d.c.super his.qđ usq; ad lite contest. tan-
3 tū,& alle.hunc.§.Quæro utrū † querela inofficiosi testamēti sit actio, uel accusatio.Gl.dicit q nec est actio, nec accusatio,sed quoddā mediū.& ideò Io.nō posuit specialē cellulā de querela inofficiosi testamēti,in arbore actionū.Breuiter arbitror quod sit officiū iudicis,* quod apparet,quia solū petit qđ à iudice fiat, scilicet qđ rescindat,quæsito illo colore, de quo habuisti s.eo.l.ij.& s.l.prox.& sic cū uerba diligantur ad inuicem,erit iudicis officium,ut dixi in l.j.de cond.ex leg.

* *Iudicis. Imò Bar. & interactiones, querelam inofficiosi testamenti cōmunerat, in l.j.§.j.nu.3.ff.de suspec.tut.Quam sententiam sequimur,maximè q. nō ut geant leuissima arg.Accurs.hic.*l.Con.B.

ADDITIO.

a His.Limitat Bal.l.fi.de fideic.lib.in l.ij.C.de re iud. in l.ij.C.ut lit.pen. in l. fratres.C.eo.in l.ft.in ult.col.de pet.hær.C.in l.certa.C.quādo prouo. Ant. Alex.in rep.l.sæpè.de re iud.Alex.l.sæpè.de re iud.Alex.cons.cxxiij. Corsę.sing.incip.tu habes tex.Bal.c.nihil.de elect.

b Glo.Bar.l.qui repudiantis.ff.eo.Bal.l.ij.in viij.opp.C.qui.res iu.non no.& Ang.l.ſi Titius.de uerb.ob.Inn.d.c.in nostra. & sic habes hic tex. secundū Bal.& Inn. in locis hic alle.q, exceptio tua non interest, impedit litis ingressum,quod no.Adde Tancre.de Cor.rub.in ij.parte, vij. q.incip.septimo quæro,aliquis obtulit &c.ſicit l.ille à quo.§.ſi testamento.ad Treb.alias exceptiones posui,in l.uir bonus.iud.ſo. Adde Bar.l.mater.ff. eo. & l.ſi unus.§.ante omnia.ff.de pac.Inn.c.ex parte.de accuſ.& in c.super his. eo. tit.quem ſequendo refert Pe.de Anch. in Clem. constitutionem.de elec. ubi dicit,quòd est dilatoria.Bar.l.ſi pupilli.§.uideamus.de neg.gest.

c POMA.Quæro usq;.Vide Fely.c.ex parte de testa.

§. SI QVIS Instituta.Querela nō trāsmittitur,nisi fuerit præparata,quæ præparatio intelligitur multis modis,in seq.l.expressis.hoc dicit,cum l.seq.

LEX VII.

1 *Filia fœmina si minata fuit fratribus suis de petenda portione hæreditatis,an ex hoc inducatur additio,& sic petitio transeat ad hæredes.*

2 *Querela quæ agit & obtinuit in dubio non uidetur adijsse.*

QVEM ADMODVM.No.mirabilē l. qualiter querela dicatur præparata per cōminationē,uel denun-
1 citationē,ut libelli dationē.Et sic facit,q ex eo † qđ filia fœmina minata fuit fratribus suis de petēda portione hæreditatis,ex hac cōminatione inducatur additio, & sic transeat ad hæredes petitio,in arg.dico, nō tñ determino.
2 † Quæro an ille q agit querela, eo ipso q obtinuit,uideat esse hæres?Gl.hic distinguit,quo ad interpo-
* *Hæres. Quod solùm in acquirenda hæreditate procedit,ut solo animo adita uideatur.l.ſi auia.C.de iur.delib.*I.C.B. *Bar.super ff.uet.*

suit querelā,ut si animo adeūdi,sit hęres,* aliàs nō.In dubio dicit Dy.l.Antistiꝰ.ff. de acq.hær.q uidetur uelle adire, quod puto uerū in querela, secꝰ in eo qui diceret testamentū falsum,uel nullum.l.cum quidam.ff.de bo.possſ.& C.de repu.hær.l.si quis suus.

LEX VIII.

1 PAPINIANVS.Pater nomine filij eo inuito querelā instituere nō pōt.No.† q querelam filius nō acquirit patri ipso iure fm ista tempora, sicut nec hæreditatē, nisi uelit adire.l.cū proponas.C.de hær.inst.Ratio quā po-
a nit tex.nō uidet bona,[a] ipsius enim iniuria,&c.qa actionē iniuriarū pōt pater exercere.l. sed si unius.§.filio.de iniur. Ratio ergo uidetur, quia sicut hæreditas nō quæritꝰ patri, nisi filius adeat.l.cū proponas.ff.de hær.inst.ita nec querela,quæ eius est præparatoria.

ADDITIO.

a Bona.Posset etiam responderi aliter quam gl.dicat ad §.filio.hic allegatū quod §.ille.non habeat locū,in iniuria illata à coniuncta persona.Casus est hic sing.secūdū intellec.Bar.l.Lucius.sol.mat.& ista iniuria facta per querelam,infertur à coniuncta persona,ergo &c.quod tene menti.

1 *Bonorum possessio causa litis cognoscend æ quæ sit.*

§. SEQVENTI.Querela etiā quæ est præparata, non
1 transit ad patrē,qui bona occupat iure peculij, nō iure hæreditario.Ante omnia † quæro quid uult dicere,
a bo.possſ.[a] causa ordinandæ litis.Dicit gl.q ista est quædam bo.possſ.quam dabat filio emācipato,quæ nō tribuit ius,
b possſ.filio emācipato in signū. Cū em nō agnoscebatur [b] à iure ciuili,habita ista bo.possſ.cognoscitur,sicut dū aliquis dat signū nūcio,ut cognoscat ab eo cui mittitur. Doc. Vltram.dicūt in l. ij. C.eo.q est hęc quædā diuinatio,sed hoc uult dicere,bo.possſ.causa litis agnoscēdæ, quia filius suus olim nō habebat necesse petere, cū rescisso testamēto statim est suus de iure ciuili,uelit nolit.Emancipatus uerò habet necesse petere istā bo.possſ,ꝛ tab.ut testamēto posteà irupto nō possit dicere,ego nolo istā hereditatē.Certè istud magis diuinare,& uidetur ꝛ casum ff. ea.l.§. si ex causa: ubi ille qui obtinuit in querela,pōt renūciare hereditati.l. Antistius.ff.de acq.hær.Tene ergo gl.Quæro ꝛ cuius testamentū iste filius uolebat agere querelar?Gl.j.dicit,ꝛ testamentū aui materni.Gl.ult.dicit,ꝛ testamentū matris, uide eā. Prima est uerior,q̄ ultima,nā filius succedit matri ꝓ senatusc̄ōſ.Orf.de iure ciuili,& ideò non habet necesse petere bo. possſ.causa litis agnoscendæ.

ADDITIO.

a Possſ.ita.l.posthumus.ff.de bon.possſ.contra tab.& in l.certū.C.un. legit. & in l.ij.ff.de inoff.test.

b Agnoſceb.Ful.l.fi.C.un.legit.et ibi Cy.& l. ij. C. eo. dixi post Fulg.ĩ d.l.fi.

1 *Destitisse qualiter quis dicatur.*

2 *L.eadem.C.de accusat.habet locum in ciuilibus,scilicet quod dato termino ad agendum,quis posteà non auditur.*

§. SI QVIS Post rem.Desistens semel in hac accusatio-
1 ne,posteà non auditur.† Quærit qualiter dicat destitisse ꝛ.duobus modis.Dicit gl.uel distitit animo relinquēdi litē, fm formā l.destitisse.s. tit. j.uel quia in termino ipse actor nō cōparuit,sicut dicimus in accusationibus criminalibus.l.ſi ea.C.qui accuſ.nō possſ,licet secus in actionibus ciuilibus, quia actore nō cōparente,circūducitur,edictū,& instantia prima remanet.l.& post edictū.s. ti.j.Innuit ergo gl.q̄ eo ipso q actor est cōtumax in actionibus criminalibus,uideat destitisse.† Itē innuit, qđ l.ſi ea.C.qui accu-
2 nō possſ.nō habet locū in ciuibus, qđ no.istud nō est uerū, quia in criminalib.cōtra cōtumacē ,pceditur more priuatorū iudiciorū, seu ciuiliū actionū.l.absentē.ff.de pœn.& de pub.iud.l.inter accusatorē.& ibi ad fi.tetigi.&Inn.c.licet.de
a accuſ.Et ex hoc ſequit̄,q [a] accusatore nō cōparente in termino ad ꝓcedendū,seruabit̄ idē qđ dicitur in l.& post edictū. s.ti.j.Pro hoc ff.de accu.l.libellorū.in fi.Sed si terminus esset datus ad accusandū,& quis nō accusat,posteà nō au-
b ditur.[b] l.ſi ea.C.qui accuſ.nō posſ.& ff.de accu.l.Titia.& eodē modo in ciuilibus nō daretur terminus ad agendū, & posteà quis nō audiretur.l.ſi eo tēpore.C.de remiſ.pig.& de in

gen.& ma.l.diffamari.C.ut nemo inuitus.l.j.&Dy.c.indultum.ext.de reg.iur.lib.vj.tenementi hanc gl.

ADDITIO.

a *Sequitur quòd.Bar.l.inter accusatorem.ad fi.de pub.iud.& Inn. c. licet in beato Pe.de accu.*

b *Auditur.Bal.d.l.si ea.*

1 *Legata ad pias causas minuuntur propter legitimam.*
Testamentum in quo pauperes sunt instituti, rumpitur præscriptione uel exhæredatione.

§. SI IMPERATOR.Dignitas instituti,hanc querelã nõ impedit.Quid si aliquis facit hæredẽ Deũ, hoc est, pauperes Christi?Dicit gl.q̃ idẽ.Et allegat Auguſt. dicentẽ. Qui pauperes uult instituere & filium exhæredare, aliũ quærat,p̃ consilio.c.quicũq;.xvij.q.iiij.Idẽ no.in l.si qs
1 ad declinãdã.¦C. de epiſ.& cle. Ex hoc habes,† q̃ relicta ad ad pias causas minuunt̃ ,ppter legitimã,& testamẽtũ rumpitur præteritione,uel exhæredatione, licet sint pauperes hæredes instituti.

§. PAPINIANVS.Testamentũ ueterani subiacet querelæ,niſi intra annũ missionis deceſſerit.Opp.l. si instituta.§.de inofficioſo.j.eo.cũ §.seq.Sol.ibi loquit̃ in militante,hic in ueterano.Opp.l.fi.C.eo.Sol.ibi in filiofa.qui peculiũ castrẽſe habet,hic in patre ueterano,in quo ceſſat peculiũ.Opp.auth.ut cũ de appel.cog.§.sancimus. ubi indiſtinctè testamentũ filij fa.ſuper castrenſi peculio subiacet querelæ.de hoc ſunt multę gl.cõtrariæ.Dixi uobis plenè in auth.ex causa.C.de lib.præter.ideò hic omitto.

1 *Substitutio pupillaris directa & expressa matrem excludit.*
2 *Variatio in eadem instantia non admittitur , in alia instantia & inter diuersas personas sic.*
3 *Pater faciendo testamentũ filio,matrem excludit,quod non potest facere filius.& quare hoc sit.*
Testamentum patris qualiter dicatur eius testamentum,& filij.

§. SED NEC Impuberis.Tabulæ pupillares nõ subiacẽt querelæ per ſe,ſed rupto testamẽto paterno in totũ,& ipſę tabulę pupillares rumpunt̃,ſecus ſi pro parte.Primò quęro de intellectu huius §.& in prima particu-
1 la casus est planus,† ex qua habes, q̃ substitutio pupillaris directa & expreſſa,matrẽ excludit in totũ.Idẽ habes hodie ext.de teſta.c.j.lib.vj.& C.de impub.& aliįs ſubſt.l.precibus.de uul.l.Luci⁹.j.Venio ad uerſ.nec patris. & quęro de eius intellectu.& põt intelligi uno modo,q̃ loquat̃ de fratre patris testãtis,qui ſubstituit pupillo extraneũ turpẽ perſonã,Vnde nõ põt cõqueri de testamẽto fratris ſui,quiaeſt testamẽtũ filij,& nõ fratris , & hoc mõ uidet̃ intelligęre gl. Põt ẽt intelligi ut loquat̃ de fratre impuberis, q.d.nec frater impuberis dicet inofficioſum teſta.patris, ideò quia ipſe frater impuberis eſt præteritus in pupillari ſubſtitutiõe, & ſubſtitutus extraneus eſt turpis perſona.Nã talis ſubſtitutio eſt testamentũ filij,& ſic propter præteritionẽ factã in ea,nõ irritatur testamentũ patris.Sequit̃ uer. ergo nec frater. Quęro de eius intellectu:&c.& dico q̃ loquit̃ de fratre impuberis,qui ſicut nõ põt dicere inofficioſum testamentũ patris,,ppter præteritionẽ de eo factã in pup.ſubſtitutione,ita nec ipſam pupillarẽ ſubſtitutionẽ põt dicere inofficioſam,quia pater fecit,ut dictũ ẽ.ſ.de matre. Et hoc uerũ, niſi patris testamẽtũ dicat inofficioſum ,ppter ſe,nõ ,ppter pupillare.Itẽ gl.ſup uer.impuberis. circa prin.ibi, uel qua ratione excluditur pater,ſi habetis, uel qua rõne excludit̃ mater,non ſtat bene,qa repetit idẽ qd̃ prędixerat,ſi habetis pater,eſt corrupta gl.quia patri ꝯ testameatũ ſuũ,uel impuberis, non põt dari querela,ideò debet dicere patruus,
2 de quo dixi in uerſ.nec patris.fm unã lect.Opp.q̃ iſta † uaa riatio ² nõ debet admitti.l.j.C.de fur.Gl. reſpõ. q̃ ideò admittit̃ uariatio,quia uerè testamentũ ẽ patris quoad ordinationẽ.Filij uerò,quia de ſua hęreditate agit̃,ut de uulg. l.patris & filij.doct. dicũt aliter,& melius,uariatio reprobatur in cadẽ inſtãtia,uel in ꝺrijs,ſed hic ſunt diuerſę inſtantiæ,ideò uariatio admittit̃,qd̃ tenemẽti.qd̃ eſt uerũ in diuerſis perſonis,ſed in eiſdẽ perſonis ẽ uerũ,ſi in prima ſuccubuit,ut fuit hic.Simile in l.Aurelius.§.fi.de lib.leg.Secus ſi in prima obtinuiſſet,l.j.C.de fur.quod dic ut ibi in iſto §. ſi obtinet in j.q.uariaret in ij.quia ꝺ diuerſas perſonas, uel (ut uerius loquar)hic nulla eſt uariatio , ſi bene aduertat̃, ut ſtatim dicã.Opp.qui facit aliquid nomine alterius, nõ põt plus q̃ ille,cui⁹ nomine facit.l.minor.in fi.ſ. de pc.ſed pupillus nõ poſſet pręterire matrẽ,ergo nec pater ſi faciat testamẽtũ.&.dico q̃ licet pater faciat testamentũ filio,nõũ facit nomine filij,ſed ipſius patris testamentũ eſt, ideò nõ requiritur illa ſolẽnitas,quę requireret in perſona filij,& hoc uoluit dicere gl.Probatur per ſimile,creditor uult uẽdere bona pupilli ſibi obligata,requireret ne illa ſolennitas quę requireretur,ſi pupillus uẽderet?&.nõ.l.ſi pupillorũ.§.j.j.de re.eor.nõ enim uẽdidit nomine pupilli,ſed uẽdidit ex iure ſuo,licet rẽ pupilli.Ita hic,pater ex iure ſuo facit testamentũ pupillo,nõ ex perſona pupilli,&hoc mõ in primo iudicio matrẽ excludit,in alio iudicio ꝺ fratrẽ excludit eũ ſubſtitutus,quia filij testamentũ eſt,hoc eſt,de hæreditate filij,ut dicit gl.hic,& bene,& ſic nullo mõ ꝺdicit primo dicto.Nã ubiq; dicit testamentũ eſſe patris,ſed de hęreditate filij.Si igit̃ eſt de hæreditate filij,alter frater nõ põt cõqueri,quia de illis bonis nõ debebat habere quartã,j.c.l.§.qñ Venio ad ult.dictũ,& opp. q̃ patris testamentũ nõ põt reſcindi in totũ,quia nõ põt aliter filius agere,niſi pro parte ſua.l.mater.j.eo.Sol.dicit g l.ſic de facto fuit repulſus,utſ. eo.l.poſthumus.§.ſi quis ex his.Iſtud dictũ gl. debet intelligi quando agebatur ꝺ eũ,qui totã hęreditatẽ poſſidebat. Nam ſi ageret ꝺ unũ,qui poſſidebat dimidiã tantũ,tũ agebat querela,p̃ ſolido,ſententia lata ꝺ illum,altero nõ citato, pręiudicare nõ poſſet.l.nã ita diuus.ſ.de adop.&j.c.l. circa.Opp.l. ex duobus. §. fi.j.de uulg.Sol.rupto testamento paterno p̃ querelam,rumpit̃ pupillare , ut hic, ſecus ſi per contratab.ut ibi.Rationem uidebitis j.eo.l.filio.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Variatio.Fel.c.capitulũ.uer.ſimiliter.ext.de reſc.Ro.in rep.l.q ſe patris.uerſ.ex iſtis.C.in.lib.*

§. SI QVIS Mortis. Si quarta causa mortis donetur, querelã excluditur.Iſtud hodie corrigitur,quia debet habere quartam iure inſtitutionis,auth.ut cũm de appel.cog.§.aliud quoq;.

ADDITIO.

a *Mortis.la.l.inter cætera.de lib.& poſth.dixi poſt Bar.in l.ita tamen.§.qui rogatus.j.ad Treb.*

§. SI QVIS Impuberi.Propter pupillarẽ ſubſtitutionẽ,filius non habet querelã.Quęrit gl. quid ſi ſubſtituit per fideicõmiſſum?Certè ſecus,quia fideicõmiſſũ cõtinet grauamẽ,unde olim agebat querela,hodie reuocatur grauamẽ.filius ergo per fideicõ. nõ põt grauari à patre citra legitimã,nec in bonis quę habet filius aliunde.l. cohęredi.§.cũ filię.de uulg. ſecus in uenientib⁹ ab inteſtato ipſi impuberi,quos grauare põt,Dy.l.j.de uul.& Cy.C.hoc tit.l.ex tribus.Subſtitutus aũt filio impuberi , bene poſſet grauari in quarta,ſeu legato per fideicom.l.ſi Titio. §.fi. cũ l.ſeq.j.de leg.j.

§. QVONIAM.Facit partẽ qui nõ admittit̃ ad partẽ, ſed admitti ſperat̃. In prima parte §. pono casum qd̃ quærat̃,an in computatione legitimę,perſonã filij exhęredati faciat partem.Et reſponditur q̃ ſic, &adducitur ſimile,quia idẽ eſſet,ſi ad partẽ hęreditatis ageret̃ poſt intentatam querelã.In iſto §. ponitur casus duobus modis, Primò ſi ſunt duo fratres exhęredati,& unus agit querela, & rumpit testamentũ,alter adhuc nõ egit,an cõſequat totã hęreditatẽ,an partẽ?&.q̃ partẽ tantũ dimidiam, quia licet non egerit alter,adhuc agi ſperatur.Secũdo modo põnitur ſic, retento eodem themate q̃ ſint duo fratres, cùm quarta excludatur à querela,unus fortè exhęredatus habuit aliq̃d ,p quarta,an ali⁹ exhęredat⁹ faciat partẽ, hoc ẽ, an in cõputatione illi⁹ quartę,pſona alteri⁹ exhęredati faciat partẽ,i.q̃ ſi in hęreditate ſint duodecim cęterarię, an quarta

quarta iſtius qui aliquid habuit nomine quartæ, debeat habere trecenta, nõ habito reſpectu ad perſonã alterius ex hæredati,an uerò centũ quinquaginta tantũ, ut ſic inter iſtos duos,quarta totius hęreditatis eſſe debeat?&.q̃ perſona iſtius cõputatur, & ita qd̃ non habebit niſi centũ quinquaginta,quia idẽ eſſet ſi in petitione hæreditatis ageretur poſt intentatã querelã.Opp.l.qui repudiantis.j.eo.Sol.ibi loquit̃ in eo qui non admittit̃,nec admitti ſperatur,quia repudiauit,hic in eo qui ſperat̃ admitti.De hoc dicemus plenius j.eo.l. pater filiũ, Vlt.ſcias, q̃ iſte §.eſt hodie immutat⁹ in aliquo, quia debet hodie habere trientẽ, uel ſemiſſem ,p numero liberorum,ut in auth.de trien.& ſemiſ.§.j.

1 *Libertates minuunt legitimam.*
Institutus potest ex causa habere querelam inofficioſi testamenti.
2 *Fraus fraude licitè repellitur.*
3 *Substitutio uulgaris expreſſa,tollit exiſtentiam ſui hæredis,non tacita.*

§. QVARTA.Gl. intricat iſtũ tex.q̃ eſt ſatis clarus de ſe, & breuiter hoc intendit.Quarta intelligit̃ deducto ære
a alieno,& funeris impenſa,& ſeruis libertate donatis.h. d.primo. Itẽ inſtitutus in primo gradu ex causa,habet querelã contra ſibi uulgariter ſubſtitutũ , & omittendo hæreditatem , non incidit in edictũ. Primò ponit unum edictũ,ſcũdò format duas quæſtiones,& eas determinat, tertiò ponit dictũ incõueniens quod ſequitur in una determinatione, quartò dat unum remediũ ſeu conſilium cõtra dictum inconueniẽs.Secunda ibi,ſed an & libertates. Tertia ibi, cũ igitur.quarta ibi, niſi fortẽ.Prima pars eſt clara.Sequit̃ uer. ſed an & libertates . Iſta pars eſt multũ infraſcata ,ppter gl. quæ eſt ſuper uer.& nũquid.& in prin.ſui multis modis legitiſtum tex.& in fi. Tu legas ſic, & qd̃ hæc particula ſubdiuiditur,primo quærit an libertates minuant quartã filij ex hæredati, ſecundò an minuant quartã filij inſolidũm inſtituti, tertiò probat per arg. q̃ minuit quartam filij inſtituti, quartò reſpondet ad alias q.Secunda ibi,& nunquid.Tertia ibi ideò. Quarta ibi, poteſt.In terminis pone casum,cuidam filio eſt relictũ aliquid , & eſt exhæredatus, & extrane⁹ inſtitutus,ſeruis ſunt relictę libertates,& illud quod relictũ eſt filio deductis ſeruis libertate donatis,ſufficit ad quartã ſed eis computatis in patrimonio nõ ſufficit. Quæritur an dicti ſerui libertate donati detrahantur de patrimonio , & ſic libertates minuant quartã.Sequitur uer.& nunquid. In hoc uerſi.ſunt multæ uarietates , & huius ratio eſt, quia hic eſt dictio,ſi,& dictio,cũ, quæ uidenṫ coniunctæ,& ſic uidentur debere reſpicere diuerſas orationes, per quod quidam dicunt, quod hæc dictio,cum,ſuperabundat.Alij exponũt literam,ut patet ex glo. Tu uerò ponas,ut,cùm,ponatur,p quando,& ſic ſit aduerbiũ temporis,& erit litera plana. Pone ergo q̃ pater filiũ hæredem inſolidũ inſtituit, certis ſeruis libertates reliquit , ita q̃ filio non remaneat legitima,ſi ſerui computẽtur in patrimonio,quæritur,nunquid libertates minuant legitimã , ſi aliquando quis filius ſit ex aſſe hæres inſtitutus.Sequitur uer.& ideò.Hic Iuriſconſ.probat filio ex aſſe hærede inſtituto , per libertatẽ minui legitimã, quod probat ſic,Filius ex aſſe inſtitutus.non habet querelam , quia habet falcidiã,ſed falcidia minuitur per libertates,non libertates per falcidiam,& ſic concluditur q̃ quarta minuitur per libertates. Sequitur uer.poteſt dici,Hic Iuriſconſ. reſpondet ad utranq; quæſtionẽ,dicit, q̃ ſiue filius ſit exhæredatus, ſiue ex aſſe inſtitutus ; libertates minuunt legitimã,& poteſt dici computationẽ quartæ eſſe minuendam, deductis libertatibus . Sequitur uer.cũ igitur.Hæc eſt tertia pars & clara . No. primò q̃ non poſſunt detrahi duæ quartæ,nam ille qui habet falc.non detrahit legitimam,ut
1 hoc uer.uidebitis.no.j.eo.ſ.meminiſſe. † Secundò no. q̃ libertates minuunt legitimã,Tertiò no.q̃ inſtitutus cauſa ex
2 causa,poteſt habere querelã inofficioſi testamenti. Vlt. no. q̃ † licitũ eſt fraudem fraude repellere, quia ſi testator uoluit defraudare filiũ ſuum, potuit omittere ex testamento, & habere ab inteſtato. Opp. q̃ libertas nõ minuat falc.j. de fideicom.liber.l.decem.& ad leg. Fal.l. ſi ſeruus.& l.ſeq.Sol. hic loquitur qñ hæres eſt rogatus manumittere,ibi quãdo alius, quo caſu ſerua diſtinctionẽ illarum legum. Opp. in auth.de trien.& ſemiſſ.§.prohibemus.Sol.gl.quod hæc lex in hoc hodie corrigit̃, quia libertates non minuunt legitimam. Sed hoc poſito inſurgit quæſtio,pone q̃ multi ſerui ſunt manumiſſi in testamento , ſi unius libertas reuocaret̃, ille ad quartam ſufficeret,cuius libertas reuocabitur.Gl.remittit ad l.generaliter. §. quid ergo.j.de fideicõ.lib. ubi tex. diſtinguit q̃ ille præferatur , qui prior eſt nominat⁹. Venio ad uer.cum igitur.hic dicitur q̃ repudiet inſtitutus emancipatus,& ſi ſubſtitutus adhibit,contra eũ aget querela, & libertates irritabuntur.Cont.imò uidetur q̃ filius inſtitutus debeat agere ad ſupplementũ.l.omnimodo.C.eod.uel debeat remoueri omne grauamen,l.quoniã.C. eo.Sol.gl. magna hic,in uer.ad ſubſtitutũ.in fin.ibi,uel dic, agit querela, &c. uoluit hoc tangere, & dicit q̃ ideò non agit ad ſupplementũ,quia ille non eſt,contra quem agat, cũ ipſe ſolus ſit inſtitutus.Vide,certè etiam contra legatarios poſſet agi ad ſupplementũ l.ſi libertatẽ.§.libertus. j.de bo.lib.dixi plenè in l.in quartam.j.ad leg. Falc. Sed quia hic legatarij erãt ſerui libertate donati,quorũ libertas per legitimã non minuitur,ideò hic non poterat agi ad ſupplementũ,nec cõtra hæredem,nec contra legatarios,meritò ergo abſq; dolo hæreditatẽ repudiat, ut excludat fraudẽ teſtatoris defuncti. Ad illud quod dicitur, q̃ omne grauamen debeat remoueri.l. qñ in prioribus. C. de hoc tit.dico q̃ hodie eſt uerũ per iura noua,ut dixi in præcedenti contrario , & ideò conſilium huius l.non eſſet hodie neceſſariũ . Quæro,hic loquitur de filio emãcipato,quid de filio in poteſtate? Et primò uideamus qñ ſunt relictæ libertates per fideicom.Dicit gl.certè,idem , quia ipſe filius repudiauit, uel abſtinebit ſe,& ſubſtitutus adhibit,& ſic cũ libertates fideicõmiſſariæ depẽdeantur à ſubſtituto irritabunt̃ per querelã, & ſic libertates non debebunt̃.Sed ſi ſubſtitutus repudiaret,tunc filius remaneret ſuus hęres ipſo iure, quod ſufficeret ad confirmandum libertates.l.cum quaſi.§.ſed & ſi ſuus.j. de fideicom.liber.& ſic iſto caſu grauabitur filius l.ſi debitor.ad l.Fal.hoc quod dicit glo.q̃ iſto caſu ſi ſubſtitutus repudiat filius remaneat ſuus hæres,ſubſtituto repudiãte procedit de iure ciuili, ſed non eſt uerum de iure prætorio,ut ſtatim dicam,imò poterit poſſidere ab inteſtato hæreditatẽ, & libertates non ualebũt.Secundò quæro,quid in libertatibus directis, ſi ponamus filiũ in poteſtate inſtitutũ?Quidam dicunt,q̃ illæ ualent incontinenti,& hoc operatur exiſtentia ſui hæredis.Allegat gl.j.de manu.teſt.l.testamento liber.melius in l.ſciendum. eo.tit. Pro hoc facit iſte tex.à contrario ſenſu , quia cũ ſoluatur de emancipato,ergo ſecus in ſuo.Cont. gl.& multum no.q̃ idem ſit in ſuo.quod in emancipato,in caſu proposito. Nec ob. exiſtentia ſui hæredis, quia qñ testator ſubſtituit filio uulgariter, facit de neceſſario uolũtarium, & ſic exiſtẽtia ſui hæredis nihil operatur. No. q̃ exiſtentia ſui hæ redis tollitur,dum ſubſtituitur filio uulgariter.* l.ſi filius hæres.j.de lib. & poſth.& ſi qs omiſ.cauſ.teſt.l.j.§.qui ſunt.de hær.inſt.l. Cornelius. dixi plenè in l. ſi filius q patri.de uul. Et prædicta intelligas de uulgari expreſſa,ſecus in uulgari tacita ,nam illa non facit deſinere exiſtentiã ſui hæredis,qd̃ apparet, quia in eo qui ſubſtituitur pupillariter, in qua eſt tacita uulgaris , exiſtẽtia ſui hæredis nihil operatur, d. l. ſi filius qui patri.& l.ſi pupillus. de acq.hær.& l.pater.de priuil,cred.Remaneret ergo, q̃ tam in ſuo q̃ in emancipato, tam in libertatibus relictis per fideicom. q̃ directo , ſit idem, ut filio abſtinente,dependeat à ſubſtituto , & ſic gradus ſubſtitutionis irritet̃ per querelam . Sed cont. hoc opp.ſi filius eſt ſubſtitutus, in primo gradu,non põt cõqueri de ſecundo l. ſi poſth. §.qd̃ uulgo.j. de lib. & poſth. Quod apparet,nam ad ij.gradũ nõ uadit hæreditas, niſi eo uolente.Præterea nõ eſt ex-

quasdistinctiones refert N. Dauly n.° 7

contrary tenella

Vulgariter * Hoc ſiſumeſt,ſubſtitutio uulgaris inextraneum ſiãcta expirat,hæreditate nõ adita,tãetſi hæres relictis liberis deceſſerit, quod filio uulgariter ſubſtituto non contigit.l. ex facto. uer.igitur.ff.ꝺ uul. Dixi in.§. cum aũt. l. generaliter. C.de inſt.& ſubſtit. Quem locũ à

*typographo corruptum,ſecundùm hanc additionem reſtituo.*I.Con.B.

est exhæredatus, nec pro exhæredato habetur, ergo nō habet querelā. I. omnimodo. C. eo. huius timore dicūt quidā hic, fuit exhæredatus à substitutione. Ista est diuinatio, Vnde alij, ut Azo. exponūt hic querelā, id est, ꝫ tab. Tudicas ut tex. iacet, ppriè, licet enim unū filiū directo nō exhæredauerit, tñ eū i effectu exhæredauit, unde habet querelā. Nec obstat si dicas, ꝙ hæreditas nō uadit ad substitutū, nisi eo uolēte, nam ipse repudiauit hæreditatē ex testamento, nō simpliciter, & sic uult eam habere ab intestato, & hoc facit lege permittente, ut fraudem excluderet.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Alieno. Cas. l. ita tamē. §. si patronus. ff. ad Tre. Bar. l. ex facto. la grande. de hær. inst. Com. cons. cxxvij. ad fi. Moder. auth. nouissima. C. de inoff. test. An autem priùs deducantur relicta ad pias causas, uel relicta ad compensationem seruitiorum receptorum, Alex. cons. xlv. ad fi.*

1 *Querela inofficiosi, non nascitur ante aditam hæred.*
2 *Datum causa conditionis implendæ imputatur in legitimam.*

§. SI Conditioni. Datū causa conditionis implendæ, in legitimam imputatur, & querelam excludit. No. quòd
1 † querela non nascitur ante aditam hæreditatem. I. sci
a mus[a]. C. eo. & ī. de contratab. l. filium. Secundò no. ꝙ †
2 tum causa cōditionis implendæ computatur in legitimā. Opp. l. id autē. & l. ꝙ aūt. ī. ad l. Fal. Sol. aliud in fal. aliud in debito iure naturæ. Rationē dixi in l. in quartā. & ibi tāgit gl. ī. ad l. fal. Cont. quia etiā legitimā debet habere iure institutionis. §. aliud quoq; capitulum. auth. ut cū de app. cog. Sol. dico ꝙ aliquid debet habere iure institutionis hodie, & si illud habet modicū, tūc cōputabitur in legitimā quicquid habet quolibet alio titulo, & sic in hoc hæc lex nō corrigitur. Opp. l. omnimodò. C. eo. sol. fateor ꝙ in istis legitimis est hoc immutatū, ꝙ licet iudiciū defuncti agnoscat, tamen per hoc non repellitur, [b] quin possit petere supplemētum legitimæ. Tu dic ꝙ melius facit ad istud cont. l. si quando. §. & generaliter. C. eo. quam l. omnino uide.

ADDITIO.

a *Scimus. Et ibi per Bal. de ratione differentiæ inter querelam & contra tab. quo ad hoc. & Bar. l. illud. de contra tab.*
b *Repellitur. Io. And. c. officij. de test. & Bal. l. liberatus. C. de ope. lib. & l. scimus. in prin. C. de inof. test. & Bal. etiam in d. §. & generaliter. & in l. omnimodo. eo. tit.*

1 *§. Vnde hodie est correctus in legitima debita iure naturæ, & in Treb. quatenus loquitur de filijs primi gradus.*

§. VNDE. Grauatus de restituendo post certū tempus, fructus medij temporis sibi in legitimam computat,
a Op. l. iubemus.[a] C. ad Treb. Dicunt quidam, ibi loquitur in filijs primi gradus, hic in ulterioribus. Hæc est uera in se, sed quia istud est diuinare, ideò gl. hic & in l. cōtraria dicit, ꝙ fuit hic rogatus restituere post certū tempus, ibi post tempus in certū, & sic dicit istum §. præcedere hodie. &
1 assignat glo. rationē, dic ut in ea. Breuiter † ego credo ꝙ in
legitima debita iure naturæ sit hodie correctū, quia eā debet habere ex substantia hæreditatis, non ex fructibus. I. sci mus. §. repletionem. C. eo. & ibi auth. nouissima. Item puto
b [b] ꝙ hęc lex sit correcta † in Treb. prout loquitur de filijs pri
2 mi gradus, quia d. l. iubemus. dicit ꝙ non possunt computari fructus in Treb. liberis primi gradus, ēt si expressè hoc testator dixerit. Sed magis est hoc expresse dicere, quàm tacitè, limitādo certum tempus, ergo &c. Prætereà gl. hic multum ponderat, ꝙ tex. dicit, post certum tempus. Sed certè hoc mihi non uidetur ponderandum. Non enim ex se nouit Iurisconsl. sed ex regula generali, quę est, fructus in falcidiam imputari, hoc apparet hic dum dicit, fructus enim solere. &c. sed ab illa generalitate excipiūtur liberi primi gradus, ergo &c.

Sanq. facit examinat. Arn. gom. m. l. 3. taur. a. nº 80.

ADDITIO.

c POMA. *Iubemus. Ro. cons. xxv. Old. cons. cxxxj. Et similiter Treb. in filijs primi gradus. d. l. scimus. in prin. & ibi. Bal. Ia. de Bel. in fi. §. repletionem. per gl. & doct. l. in fideicommissaria. ī. ad Treb. & in auth. nouissima. C. de inof. test. Io. An. post Ab. Ant. c. Ray. in gl. pe. de test. sequitur opi. gl. d. l. iubemus. & Imo. d. l. in fideicommissaria. & Imol. aliquid post Ang. l. centurio. de uulg. & Bal. l. iubemus. C. ad Trebel. Quid in legitima parentum? Bal. in rep. c. si pater. de testa. in vj. Ro. cons. ducentesimo uigesimonono.*
b P.PAV.P. *Puto. Cōmen. cons. xxv. ult. col.*

§. SI QVIS IRRITVM. Potest quis eligere, utrùm dicat nullum, uel inofficiosum.

1 *Querela excipiens contra testamentum, concludere debet iudici, sicut concluderet in libello.*

a §. SI FILIVS.[a] Ius rescindens potest in modū contra
b dictionis proponi. Quęro quid est hoc dictū, in modū contradictionis? Gl. ponit duas lect. primò, i. in modū
1 exceptionis. Et aduerte ꝙ † in hac exceptione debebat concludi iudici, ut petatur testamentū rescindi, sicut concluditur in libello, in quo proponeretur principaliter querela & hoc probat tex. in fi. dum dicit, quem ad modū ageret &c. & omnia ista possunt adaptari ad petitionē restitutiōis in integrū, ut dixit in l. nam posteà. §. si minor. ī. de furciu. Alio modo exponit gl. in modo contradictionis, i. reconuentionis, sm hoc haberet nēcesse aliū libellū dare principaliter. Et essēt differētia inter hunc modū & præcedentē, quia hic essent duæ instantiæ, duæ litis contestationes, & duæ sentētiæ, sm quod fit in causa conuentionis & reconuentionis, ut uidistis in l. qui prior. ff. tit. prox. Secundū alium modū esset una instantia tantùm, ut dixi plenè in d. l. nā & posteà. §. si minor. Hæc lectur. non placet, quia tex. dicit, quòd hic non est petitum, sed est contradictum ad similitudinem petitionis, ut in tex.

ADDITIO.

a POMA. *Filius. Fel. c. fi. de resc. Sed pone, ꝙ filius est conuentus à scripto hærede. & nō apposuit querelam, & succubuit in petitione hæreditatis, an in illo iudicio possit proponere querelam. Bal. no. 4. non. in l. peremptoria. uer. quæro dicitur hic. C. senten. rescin. non pos.*

1 *Fisco applicatur quod ab indigno auertur.*
2 *Peccare humanum est, diabolicum perseuerare.*
3 *Sententia lata contra absentem, uidetur lata magis ratione contumacię, ꝙ ob malam causam.*
4 *Delictum unius non nocet alteri.*
5 *Filius grauatus de restituendo purè, non detrahit nisi unam quartam, sub conditione duas.*

a §. MEMINISSE. Quod aufertur ab indigno,[a] applica
b tur fisco. Item indignus est, contra quem præsentem[b] sententia in querela profertur. Diuide, primò ponitur num dictum, secundò ponit unā limitationē ad declarandum quis sit indignus, tertiò ponit aliā limitationē, ad declarandum quid perdat indignus. Secunda ibi, sed ei. Ter-
1 tia ibi, eo autē. No. † id qud aufertur ab indigno, applicat
c fisco dicit gl. & alibi non reperitur melius. Secundo no. [c] †
2 ꝙ humanū est peccare, diabolicum perseuerare. Tertiò no.
3 † ꝙ sententia quæ fertur contra absentē, [d] uidetur magis ta-
d ta ratione contumaciæ, [e] quàm ꝙ malam causam habeat,
e qd facit ad multa. Vlt. no. † ꝙ delictū uni[e], [f] nō nocet alteri.
4 Opp. ad fin. hic dicitur, institutus agit querela. cont. quia
f institutus nō potest agere querela. I. omnimodò. C. eo. Sol. dicit gl. ꝙ hic habebat substitutum, & sic repudiauit. ut ad substitutū ueniret, sm ea quæ uidistis in. §. quarta. ff. ea. I. Istud est diuinare, & ideò pone, ꝙ erat institutus pro parte, quæ nō faciebat legitimā, uel erat tantū grauatus, qd ad legitimā nō sufficiebat, illud ꝙ remanebat, unde agit querela, hodie uerò nō agere querela, sed remouereť oē grauam.
g C. e. I. qm̄. Vl. gl. s induciť hūc tex. † q̄ in ar. ad q. ꝙ nō possūt
5 detrahi duæ quartæ in eo quod dicit, in id quod iure falcidiæ potest habere, solùm debet perdere. No. ꝙ dicit, solum & sic nō detrahit legitimā. Pro hoc ī. prox. §. & ff. ea. I. §. quarta. & ī. si cui plusq̄ per l. Fal. I. j. in fi. Gl. distinguit, aut est rogatus de restituendo purè, & non detrahit, nisi unam quar-
h tam. Aut de restituendo sub cōditione, tūc detrahit duas, [h] & ista opin. est approbata de iure Can. in c. Raynutius. & c. Raynaldus. ext. de testa. licet non uideatur uera de iure ciuili. Raynaldus. ext. de testa. licet non uideatur uera de iure ciuili. auth. de rest. & ea quæ parit. §. quā ob rem. C. com. de leg. I., auth. de rest. & ea quæ parit. §. quā ob rem. C. com. de leg. auth. res quæ ad Treb. I. iubemus. tñ ita obseruat, prout De cretales dicūt. Sed ubi quis esset rogatus de restituendo in

continenti, illas dec. nō seruare, & sic pluries consului, qd
fæpè accidit, qñ dispositio nō ualeret iure testamenti, & est
apposita clausula, si nō ualet iure testamenti, ualeat iure codicillorū, &c. tūc em̄ si testū non ualeat aliqua ratione, forsan quia in eo nō sunt testes, uel alia ratione non ualeat, uidetur uoluisse ꝙ hæreditas restituatur uenientibus ab intestato, statim. auth. ex causa, C. de lib. præt. & sic non detrahetur, nisi una quarta.

ADDITIO.

a *Indigno. Et dū hic dicitur, ꝙ illud qd' aufertur ab indigno, applicatur fisco, intellige, si erat indignus propter delictū, secus si erat ex eo tantū, quia fecit contra bonos mores. l. j. uer. ne in his. C. de sec. nup. & ibi Bal.*
b *Præsentem. Bal. auth. ex causa. de lib. præter.*
c P.PAV.P. No. *Fel. c. cùm te. ext. de re iud. Dec. ibi.*
d *Absentem. Bar. in l. si ideò. ī. de euic. dicit tamē Bal. l. sancimus. in prin. C. de iud. per illum tex. ꝙ cōtumax nunq̄ præsumitur habere iustā causam. Et ij. modis istud no. limita, secundū Bal. l. ij. in ult. col. uer. hoc modo. C. quib. res iu. non no. Item limita, nisi appareat de probationibus, quia tunc præsumitur lata propter malā causam. gl. & ibi Bal. l. ij. C. de contra. iud. tu. Adde quando potius per contumaciam, q̄ per malam causam sententia lata cōtra absentem præsumatur. Ro. cons. cccxxix.*
e P.PAV.P. *Contumaciæ. Bar. l. properandum. §. finautem. C. de iud.*
f *Vnius. l. si non. §. hæredi. in fi. de cond. ind. per Bar.*
g POMA. *Gl. de ista q. uide Bar. & Alex. l. cohæredi. §. cum filiæ. de uul. Alex. l. in ratione. §. qd' uulgo. ad le. fal. et cons. clxxxiiij. circa primum dubiū ij. uol. & pro iure Can. qd' est hic relatū per Bar. dicit se consuluisse, & obtinuisse Iac. d. §. cū filiæ. Alex. cons. iij. uol. Cuma. cōs. xxv. & cons. xxvj. Ol. cons. xcix. ad fi. & cons. cvij. & clj. in j. q. & cons. seq. Alex. lxviij. in j. col. iiij. uol. Bar. cons. vj. & xij. in fi. cons. xxj. & cons. xliij. & lxiij. & cons. ult. gl. c. quedā. ij. dist. Ro. cons. cxxx. & clxxxv. ccvj. ccxxiiij. & cccij. Card. cons. xcj. in j. col.*
h P.PAV.P. *Duas. Alex. cons. xxvj. uo. j. & latius cons. cxlij. uo. ij. Ias. l. cohæredi. §. cū filiæ. v. no. ff. de uul. Bar. cons. xliij. Cast. cons. lxiij. Alex. cōs. xliij. uol. ij. ad fi. Aret. cons. xix. Dec. cons. lv. Cur. cons. lxxv. uer. sed quid plus. Fab. de chodijs, in rep. auth. nouissima. xxiiij. prin. art. C. de inoff. test. Istud de duabus quartis, limita nō procedere, quādo filius fuit institutus in fundo particulari, q ualebat fortè dimidiā hæreditatis et plus, et fuit grauatus restituere post mortē, uel sub conditione, quia solū detrahit legitimā, non Treb. Bal. l. filiū quem. C. fam. ercisc. Cremo. sin. lxxv. Item q̄ cōmunis opin. sit, q̄ detrahantur duæ partes, & duas limitatiōes uide Ias. auth. res quæ. C. quor. leg. Ias. d. l. filiū quē. Item quia cōmunis opinio sit, q̄ hic duæ quartæ detrahantur, Io. de Ana. cons. lxxix. Ias. l. cohæredi. §. cū filiæ. v. no. de uul. & Are. latè ibi, in iiij. no. & Alex. ibi. & itē circa illud de duabus partib. an possint prohibere, & an ascēdentes detrahant sicut descēdentes, & multa alia Bar. C. Raynutius, & multis seq. usq; ad fi. ext. de test. Bal. cons. xciij. uol. ij. ubi dicit, q̄ ubi legitima ascendit ad dimidiā, ut quia sunt filij quinq;, uel ultra, tunc nunq̄ potest detrahi Trebellianica. Cont. Bal. cons. cj. uol. ij. in l. iubemus. uer. ex hoc iure canonico. C. ad Treb. Pondera Ang. cons. cclxxxvj. uer. & li. j. Pich. in rep. Item dū dicitur hic de duabus quartis, procedat etiā in falcidia detrahenda, delegatis factis, sub conditione, sicut in fideicōmisso uniuersali, Are. cons. xviij. & seq. in ij. dubio.*

1 *Querela non competit, ubi quis habet aliud remedium.*
2 *Exceptio, tua non interest, uel tibi non competit ius, impedit litis contestationem.*
3 *Quartas plures quis non potest habere.*

§. SI QVIS IMPVBES. Quarta ex constitutione dui Pij, excludit, querelā. Item qui in querela succumbit
non perdit ꝙ ei aliūde q̄ ex testamento debetur. No.
1 † ꝙ ubi habet locū aliud remediū, cessat querela, [a] I. maxi-
a mū. C. de lib. præt. & inst. e. §. tam aūt. Ex hoc no. † ꝙ ista exceptio, tibi nō competit actio, uel ius agendi, impedit litis
3 contest. ut ibi, & puto nō admittendū, &c. dixi in l. nam pō
steà. in prin. ī. de iureiur. No. etiā ꝙ quis non potest habere plures quartas, ut dixi in præcedenti. §. &c.

ADDITIO.

a *Querela. Limitat Bar. l. j. in prin. C. de inoff. dot.*

1 *Testamento rescisso per querelam. legata debentur per auth. ex causa.*
2 *Sententia lata contra hæredem, omnibus præiudicat.*

a §. SI EX CAVSA. Rescisso testamēto, non debentur legata,[a] uel libertates, & soluta repetuntur, sed libertates debentur, si post quinquennīū agatur, uel etiam antè, si sunt directò relictæ, sed pretiū pro eis præstabitur. cū l. seq.
1 † No. ꝙ rescisso testamento nihil debetur ex his quæ in eo-
dem relicta sunt, qd' hodie est correctū, per auf. ex causa. C. de li. præ. licet in hoc sint infinitæ opiniones, ego tñ teneo
2 gl. Secundò † no. ꝙ sententia lata contra hæredē. præiudicat omnibus.[b] Opp. l. j. ī. de excep. rei iu. Sol. dicit gl. hic fuit actum querela, ibi fuit dictū nullum, & posset esse ratio huius, quia in querela aliquid facit iudex, quia rescindit. Cū uerò dicitur nullū, nihil facit iudex, sed declarat quòd est, uel fuit ibi pronunciatū contra legatariū, cuius principaliter interest, & ista tenent doc. Opp. l. utrilis. §. si adierit. ī. de leg. præst. Sol. aliud in cōtra tab. aliud in querelā. Vlterius hic dicitur, ꝙ repetit ille qui obtinuit. Cont. C. de pet. hær. l. fi. Sol. intellige istam sm illam. Vlt. no. ꝙ hic dicit de quinquennio, quod declarat. C. e. l. si quis filium.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Legata. Istud non procedit in filio emancipato, exhæredato. Ias. l. j. C. de bo. pos. contra tab. in j. no. Alex. l. sepè. ff. de re iud. Barb. cons. ccj.*
b POMA. *Omnibus. Sed quid si hæres fuit pronunciatus indignus? Dic ꝙ nō præiudicat, Bal. l. ij. in prin. qui. res iud. non noc. Sed quid in sententia lata contra hæredes in fauorem creditorū? Im. l. filiusfa. §. diui. in fi. & ibi Bar. ff. deleg. j.*

LEX X.

a SI PARS.[a] Vbi sunt dissonæ, seu diuersæ sentētiæ, præualet ea quæ est pro testamento. h. d.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Pars & sic uides hic, quod magis fauetur testamento, q̄ filijs, Cō. cons. xlviij. post princ. Adde ꝙ quemadmodum imparitas sententiarū fauet illi qui fauet testamento, ita & si esset diuersitas in testibus, quia præualent illi qui deponūt pro testamento, uel pro pia causa, uel pro reo. I. antep. ff. de manumiß. Bar. l. cū magistratibus. in fi. C. quando prouoc. non est necesse. A-lex. cons. cclxxxix. ult. col. Fel. c. ex literis. ult. col. ext. de prob. ubi etiam ponit, quid si actor poßideat, an testes pro eo deponētes præualeant, sicut alter pro reo, & ponit de eo qd' dicit gl. in c. ecclesia. lxxxj. dist. ꝙ magis est standū testibus rei, licet alias testes actoris essent magis priuilegiati, & fide digni, de quo Abb. c. cum P. ext. de accus. Dec. cons. cix. in ult. col.*

§. ILLVD. Qui aliquid percipit ex testamento, excluditur à querela, nisi alij restituat.

LEX XI.

ETIAM. Qui succubuit in querela, non perdit quod extra testamentū capit. Quæro, quid de donatione causa mortis. In gl. sunt opin. Breuiter dic idem, quia ex testamento non capitur.

LEX XII.

NIHIL INTEREST. Siue qs agnoscat relictū, sibi directò, siue p̄ consequentiā, repellit à querela. No. non est differentia siue relinquatur directo, siue per consequētiam. Opp. l. iij. §. j. ī. de leg. præst. Sol. ut in gl. Op. ī. ea. l. in fi. Sol. ut ibi.

§. SI CVM FILIVS. Petitio sine effectu non remouet filium à querela. Sed iuxta hoc quęro, quid si cœpit petere legatum, & pendet iudiciū. uel est peremptā instā-tia, uel ipse desistit sua sponte? [a] remouebitur à querela, nam ut tex. hic dicit agendo approbat testamentū, & quia in quæstione proposita non est repulsus facto hæredis, uel testatoris, sed proprio facto.

§. FILIVS. Quòd alicui per consequentiā [illegible] que facto suo, eum non remouet à querela. Oppon. §. eod. in princip. Sol. hic consecutus est per consequentiam absque aliquo suo facto, ibi uerò interuenit factum suum proprium.

LEX XIII.

a TITIA.[a] Rupto testamento per querelam, non deberi
tur legata ex uigore repetitiones factæ ab intestato. Primò quęro, dicitur hic si soror centumuirali, &c. de qua sorore loquitur: Dicūt quidā, de sorore testatoris, quia filij

* Opinio. Volebant dicere illi de extranea turpi persona hærede instituta, nam tūc fratres, hæredi præferuntur: l. fratres. C. eod. l.Con.B.

filij instituti erāt turpes psonæ. Mirabi' is opinio * est ista, q̄ propter turpitudinē in successione præferatur soror filijs. sed gl. nō placet, & meritò, quia turpitudo nō repellit filiā à successione, nisi ex causis expressis, auth. ut cū de ap. cog. §. aliud quoq;. quæ causę debēt hodie exprimi à testatore. Vnde intelligas de sorore ipsius filiæ institutæ, quæ erat prætērita, uel exhæredata. Quæro quid si testamentum pronūcietur nullū. ex alia causa quam inofficiosi. Certè dicit glo. & bene, tunc dicta clausula operatur, & habet suum effectū, ita q̄ uenientes ab intestato tenētur l. si patronis. §. fi. ff. ad Treb. & C. de fideic. l. eam quam. & de cond. l. fin. Hodie tamen cū per querelam non irritat' testū, quæsito colore dementiæ, nisi causa inserta fuerit uera, uel non fuerit probata ab hærede, ut dixi §. e. l. iiij. & auth. ex causa. C. de li. præt. puto q̄ ista clausula operetur effectū suum, etiam testamēto rescisso per querelā. De effectu istius clausulæ dixi plenè in l. j. de iur. cod.

ADDITIO.

a *Titia. Limitat Bar. & Cast. l. si patroni. §. fi. ad Treb.*

LEX XIIII.

1 *Filiorum causa est prima in successione contra testamentum, sicut ab intestato.*
2 *Filios non extare, & extare, sed esse exclusos paria sunt, & in repe. nu. 7. & 9. & num. 11.*
3 *Pater contra testamentum filij emancipati, quando habeat contra tab. & quando querelam. 7.*
4 *Successorium edictum, habet locum in querela inter personas eiusdem, uel diuersi gradus.*
5 *Præteritio matris, & linea materna quare habetur pro exhæredatione, nō patris. & in rep. nu. 10.*
6 *Legitima parentum hodie est aucta, sicut legitima filiorum.*
11 *Proximior quando non admittitur in succedendo, an habeatur perinde ac si non esset.*
12 *Querelantium æqualiter duorum si unus moritur antè, an faciat partem alteri.*
13 *Excluſus qui non facit partem, an habeatur pro mortuo.*
14 *Matrem, & fratres si habens extraneum instituat, & matrem in re certa, et illa agat ad supplementum legitimæ, quanta sit legitima.*
15 *Accrescendi ius quomodo habeat locum inter coniunctos coniunctione legali.*
16 *Supplementi legitimæ actio, est successio particularis.*
17 *Accrescendi ius non habet locum inter eos, qui uocantur diuerso iure ex diuersis dispositionibus.*
18 *Accrescendi ius uidetur prohibere clausula posita in institutione, & prohibeo q̄ plus petere non possit.*
Accrescendi ius Testator potest prohibere.
19 *Actio surrogata sapit naturam eius, in cuius locum surrogatur, quando ad diem surrogatur.*
20 *Exhæredatus si unus ex tribus filijs sit, an alij debeant habere integrum trientem.*
21 *Exhæredati portio quando accrescit fratribus legitima institutorum erit semis, persona exhæredati computata.*
22 *Successorium edictum habet locum in iure agendi ad supplementum legitimæ.*
23 *Successorium edictum, & ius accrescendi quando habeat locum in querela inofficiosæ donationis.*

PATER FILIVM. In successione ℔ testū filiorū causa est potior q̄ causa parentū, quib⁹ excluſis, parētes admittunt, licet turbato ordine eis successio debeat. Primò ponit thema ad q. secundò respondet ad illā, tertiò format unā aliā q. quartò resp̄det cuidā tacitæ obiectiōi. Secunda ibi, in quæstione. Tertia ibi, q̄ si contra. Quarta ibi, nam & si in prin. l. seq. No. † q̄ sicut in successione ab intestato, ita in successione contra testamentū,

* Prima. Auth. in successione. C. de suis & legit. Hoc ex repet. Bar. I.C.

causa filiorū est prima *. Secundò no. q̄ † paria sunt, filios non extare, uel extare, & exclusos esse. Tertiò no. illud quod dicitur, turbato ordine, &c. Opp. uidetur q̄ pater contra testamentū filij emancipati, habeat cōtra tab. & per consequēs non querelā, q̄ est auxilium subsidiarij, l. j. §. fin. ff. à pa. quis fue. ma. Huius timore Azo exponit hic querelam, id est, contra tab. Idem no. in l. contraria. hoc sequebatur Iac. But. Ald. uerò dixit patri prætērito dari querelam, & sic tex. stat propriè. & dicebat q̄ illo casu concurrit querela cum contra tab. quæ opi. non placet. * Si enim in filijs, quorū causa est potior, nō habet locū querela, ubi habet locū aliud remediū, ergo multò magis in patre. Ego † uerò dico sic, q̄ hic habet locū querela ꝓpriè ut tex. sonat, Nam q̄n patrē nemo præcedit, tūc prætēritus habet contra tab. ut l. cont. sed q̄n eum præcedit filius, prætēritio patris habetur pro exhæredatione, ideò habet locū querela, ut hic, declarabo. in iiij. cōt. Sed cōt. quia filijs excluſis à patre uincēte in querela, reducit' res ad causam intestati. Sed in causa intestati, successio filiorū est potior, ergo filij habebunt hæreditatē, non pater. Ald. fatebatur cont. ar. pro eo. ff. l. posthumus. §. si quis ex his. Bul. cont. per l. qui repudiātis. in prin. ff. & l. si non mortis. §. fi. ff. e. Sed ad illos respondet, per Ald. ut habes in gl. & istā opi. Ald. sequebat' etiam Iac. But. Idē uidet' sentire gl ff. e. l. si non mortis. in fi. & ego puto opi. Bulg. esse uerā, primò per istā l. quæ dicit patri dari querelam, & ipsum posse suam intentionē implere. Sed si patri non deberet hereditas ab intestato, posset ab initio repelli hac exceptione, malè agis, quia tūc non interest. ff. l. prox. & l. mat. ff. e. ergo nō potuisset implere suam intentionē, cuius cont. dicit tex. Prætereà in l. nam & si. dicitur hæreditatē patri deberi. Prætereà probat' per l. qui repudiantis. in prin. §. eo. nec est bona responsio. Aliud in excluso per repudiationē, aliud in excluso p sententiā, quia ille qui acquicuit sententiæ, uidet' cōsentire. l. ab eo. C. quō & q̄n iud. & de reiud. l. ad solutionē. & d. l. si non mortis. in fi. quia eadē ratio debet esse partis quò ad partē, quæ est totius, quo ad totū. l. quæ de tota ff. de rei uend. Si tū teneremus opi. gl. q̄ hic adgetur per contra tab. non est dubiū q̄ filij excluderentur, ut dicit gl. Tertiò opp. l. si quis filio exhæredato. in princ. de iniust. test. Huius timore sunt hic duæ difficiles opi. Dicunt quidam q̄ excluſis filijs admittit' pater, qui est in eo. gradu cū filijs, licet in diuerso ordine, nō ergo esset idē in auo, uel proauo. Et ex hoc inferūt, q̄ si filij primi gradus excludentē gradus. Ita intelligunt. l. si quis filiū. C. eo. Concludunt

4 go † q̄ successoriū edictum nō habet locū in querela, inter personas diuersi gradus, & istā opi. uidetur tenere gl. l. post humorū. §. j. ff. de iniust. test. licet hic Hug. fuerit in cōt. opi. ℔ l. si is. in prin. & l. si non mortis. ff. eo. & C. eo. l. si quis filiū. & sic tenet indistinctē q̄ in querela sit loc⁹ edicto successorio,

a inter personas eiusdē uel diuersi gradus. Istā opi. tenet *Dy.*² in l. iij. §. si emancipatus. de contra tab. & ponit ipse in cnō debet aliquis. ext. de reg. iu. li. vj. Cy. l. si quis filiū. C. eo. & sic excluso filio à querela, nepos ex eo admitteretur, non ex ꝑsona filij excluſi, sed ex persona sua. Et sic nō ob. l. si quis filio exhæredato. ff. de iniust. rup. & irri. fact. test. Op. ext. gl. q̄n pater prætērijt nepotē, & exhæredauit filiū, autiste nepos erat in potestate, & uidet' testamentū nullū. Aut erat emancipatus, & habet ℔ tab. per tit. de cōtra tab. ergo pater non habet querelā, & sic in querela nō est locus successioni. ℞. ut dixi. §. eo. & ista non tangunt' per doc. q̄n filius est in medio, prætēritio nepotis habetur pro exhæredatione, & ideò excluso filio, parēs uel nepos admittit' ad querelam, ut hic, & l. si quis filiū. C. eo. & l. iij. §. si emancipatus. Et ad ueritatē

5 †huius materiæ oportet te intelligere [b] quædam, uidelicet quæ est ratio q̄ prætēritio matris, & lineæ maternæ, habet ꝓ exhæredatione, sed prætēritio patris non. Ratio est ista, si ꝓ exhæredatione, sed prætēritio patris non. Ratio est ista, si lius suus dicit' dñs in uita patris. l. in suis. ff. de lib. & posth. ideò si testator eū exhęredet, hoc est illū dominio priuet, nō pōt aliū facere hæredem, quia hæres idem est q̄ dñs, & duo nō possunt dñi in solidū simul. l. si ut certo. §. si duo. uel hic. lū. ff. cōmo. necessaria est ergo in suo exhæredatio, & ꝓpter hoc fuit posita l. in suis. in tit. de lib. & posth. quæ aliter non uidetur facere ad tit. l. Fœminæ uerò, uel ascendentes per lineam

neam maternā; non habent suum hæredē, nec descendentes ex eā dicuntur dīi in uita, nec continuari dicitur in eis dominiū, meritò prætērire est idē q̄ exhæredare. Hoc præmisso statim ꝑparet ueritas præcedentis dicti, q̄n nepotē præcedit filius, nepos, licet sit in potestate, non dicit suus si ue dñs, quia filius eum præcedit, & ideò in eo prætēritio habetur ꝓ exhæredatione, quia est eadē ratio quæ in prætēritione materna. Dices tu, ista ratio placeret in prætēritione descendentiū, sed in prætēritione ascendentiū nō cōcludit. Et ideò ꝓ hoc declarando oportet te ulterius uidere in ascendētibus, nam q̄n filius facit testamentū, si quidē est in potestate, non pōt testari, nisi de castrensi uel quasi, & illud testamentū non subiacet querelæ fm ista tempora. l. fi. C. e. Sed si poneres q̄ subiacet querelæ, est eadē ratio, quā §. dixi in filijs, quia filio mortuo pater occupat

* *Prosectitij. Hoc est falsum, nam fratres desiunt esse prosectitij succedit cū patre ipsorum §. si uerò ascendentibus. §. sin autem cū fratribus. §. si igitur defunctus. auth. de hære. quæ ab intesta.* l.Con.B

omnia iure peculij profectitij,* uidetur retro fuisse dñs, & sic esset necesse ut illo dominio priuaretur. Sed quando filij defuncti extāt, & sic patrē defuncti præcedunt, pater non occupat iure peculij, quia filiorū est potior causa, ideò prætēritio patris habetur pro exhæredatione, & admitteret' per successoriū edictum ad querelā, ut hic. Superuenit posteà in filijs emancipatis ius prætorij, q̄d uoluit q̄d eo casu quo iure ciuili suus prætēritus dicebat nullū, eo casu de iure prætorio ueniet per contra tab. emancipatione nō obstante. l. j. in prin. de cōtra tab. Sed in casibus prædictis pater uel nepos q̄n proceditur à filio, nō diceret nullū, ergo nō habet cōtra tab. ueniet ergo per querelam, & sic ista lex stat propriè. Venio ad l. nam & si. & op. q̄ duæ rationes uincāt unam. Sol. certè hoc est, quæ est for-

c tior, quā illæ duæ, & sic uincet hæc una illas duas. Vlt. no.[c]

6 l. nam & si prox. ibi, nō minus † parētibus, q̄ liberis, &c. ubi uidetur casus, q̄ sicut est aucta hodie legitima filiorū, ita

d est aucta legitima parentū. [d] Nam hic traditur per modū regulę, nō minus debere relinqui parentibus, q̄m liberis, & sic trahitur lex noua, ad leges posteriores. l. nā & posteriores. §. de legi. & q̄ uerò. §. illo tit. & Mart. de fa. & de hoc per gl. & dic. in auth. nouiss. C. eo.

REPETITIO.

* *Alderi. Hæc cō iunges cū nu. 2. §. hacl.* I.C.

PATER FILIVM. Alderi* dicit q̄ hic concurrit querela cum contra tab. Sed contra hoc est ff. eo. l. si ut proponis. in prin. Ad q̄ respondet Alderi. aliud in filio emancipato prætērito, aliud in patre. Hoc non placet, quia querela est remediū subsidiarum, ubi aliud deficit. Inst. eo. §. tam aūt. & C. de lib. præt. l. fi. ergo non concurrit cū contra tab. Prætereà non est ratio quare magis parer admittat' q̄m filius, nam duo cōpetunt remedia filio, imò magis filio, q̄a est ei quasi debita hæreditas patris, ergo dic q̄ tex. propriè loquitur, q̄ pater qui uocatur ad querelā excluditur à contra tab. Nam prætēritio patris q̄n filius testatoris eum præcedit, habetur pro exhæredatione, sicut prætēritio nepotis, q̄n eum præcedit filius, ut ff. dicā in quarto cont. Sicut dicimus in prætēritione matris, quæ habet' ꝓ exhæredatione. Sed eo casu quo prætēritur habet locū querela, & cessat cō tra tab. l. illud. §. ad testa. ff. de contra tab. ergo, &c. Sed si filij non essent, tunc pater haberet ℔ tab. d. l. illud. §. ad testamēta. & non querelā, ut in cont. Sed contra istud opp. quia cū querela reducat rem ad causam intestati, in qua causa filiorum est potior, ergo rupto testamento per querelā intenta tam à patre, filij interim ueniūt, & excludunt patrē, d. auth. in successione. C. de suis & legi. & sic pater nihil habebit. ℞. gl. & fatetur cont. per l. posthumus. §. si quis ex his ſ. eo. Sed Bulg. ℔ per l. qui repudiantis. §. eo. Et l. si non mortis. §. fin. Sed mihi uidetur opin. Bulg. uerior esse, per hanc l. & l. nam & si parentibus. in prin. ff. e. ubi innuit non solùm querelā, sed etiam hæreditatē habituros parentes. secundò per d. l. qui repudiātis. ff. eo. Nec potest dici aliud in repudiatione, aliud in sententia, nam ille, qui quocūq; modo acquieuit sententiæ, uidet' repudiare, & consentire. C. de re iud. l. ad so-

lutionem. Tertio per l. si non mortis. §. fi. ff. eo. quia saltem ex ea parte qua testamentū est rescissum, debent præcedentes excludi, uel admitti, sicut si testamentū esset rescisū in totū, ff. de iniusto rupt. test. l. pœn. Et sic solutio quam dat gl. ad il lam l. non procedit. Quartò, quia cū pater hic rumperet te stamentū ad filiorum cōmodum, deberet repelli exceptione, sicut filij ar. ff. de do. excep. l. apud Celsum. §. Sed si tenes opin. Mar. q̄ hic agatur per contra tab. tunc sine dubio fm omnes, filij excluduntur, ut hic no. Teneo ergo q̄ quomodocunq; filij sint excluſi, pater admittatur ad successionē,

8 id est, ad querelam & ad hæreditatē. Tertiò opp. † & uidet' q̄ non sint paria, filiū non extare, uel extare, & nō posse succedere. l. si qs filio exhæredato. in prin. ff. de iuiust. rup. & irrit. testō. & l. si quis posth. §. j. ff. de lib. posth. Sol. huius timore fuerūt hic duæ difficiles opi. una Azo. qui dicit q̄d' istud f. dicere filiū non extare, uel extare, & non posse succedere, sunt paria. habet locū q̄n ille qui sequenti loco succedit, est in pari gradu cū filio, & ita loquit' hic, secus in dispari, ut in cont. Et ideò q̄ hac l. dicitur in patre, nō habet locū in auo & proauo, fm eum. Item non habet locū in filio in potestate. cùm ueniat suo iure, ut hic no. gl. Alij sunt in cont. opin. ut ulteriores in gradu admittant' per successoriū edictum, per l. si is. in prin. ff. eo. Ad cont. non respondent. Quid dicemus? Gl. uidet' tenere opi. Azo ff. de iniust. test. l. posthumorum. in gl. quæ incipit, demū, &c. circa fi. Iac. de Raue. & Per. in hoc concordāt. Ad l. si is. in prin. ff. eo. respondet, q̄ ibi uocatur sequens in ordine, non in gradu. Dy. tenet opi. Hug. per l. iij. §. si emancipatus. in fi. ff. de ℔ tab. ubi uidetur casus. Ad cont. respondet, quia uerū est q̄ nepos uon admittitur, donec pater uiuit, sed admitti pōt patre mortuo, uel excluso, ita q̄ licet nepos ex persona patris nō possit uenire, uenit tū ex sua persona ad querelā prędictā, per successoriū edictū. Et hanc tenet Cy. C. eo. l. si quis filiū. & Iac But. q̄ mihi non placet, cū hæc lex loquat' in patre, lex sequens loquat' in alijs parentibus. Prætereà, si deferr' patri ut hic, quare nō

c deferr' nepoti cuius cā est potior in successione? Quæro [c] ℔

9 prædicta opp. † Nam autiste nepos prætēritus erat in potestate, & tuue testamentō debet esse nullū ipso iure per prætēritionē, cū tu proponas exhæredatū patrē haberi ꝓ mort tuo. l. Gallus. per totā, l. de lib. & posth. Aut iste nepos erat emancipatus, & tunc uenit ℔ tab. ergo nullam habet querelam. Gl. d. l. iiij. §. emāncipatus. uidetur fateri cont. ut habeat contra tab. idem hic, ut §. dixi, uidistis. Dy. & Cy. tenent cōt. ut ex eorū dictis apparet, & hoc credo uerius per tex. d. §. si emancipatus. ff. in fi. Nec ob cont. quia tūc nepos prætēritus uenit per cōtra tab. Vel, dicit testamentū nullum q̄n nemo eum præcedit tempore mortis, aliàs uenit per querelā de

10 necessitate, ut in casu nostro. Et ad hāc † ueritatē ostendendam oportet nos uidere aliqua, quæ sunt subtilia, & de apicibus iuris, & à nostris Doc. intacta, uidelicet quæ est ratio q̄ filius prætēritus à patre dicit nullū testamentū ipso iure, sed prætēritio matris habetur pro exhæredatione, & uenit per querelā, de iure isto loquor, & ideò in prætēritione hodie causa inferr', ut Inst. de exhær. lib. §. mater. ℞. filius suus, dicitur patre uiuo dñs paternarū rerum, & ideò nisi ipse exhæredetur, i. illo dominio priuet, alius non pōt hæres fieri tui, quia idē est dicere hæres, q̄ dñs, Inst. de hær. quali. §. pro hærede. & duo insolidū dñi esse non possunt. ff. cōm. l. si ut certo. §. fi. & hoc uoluit l. in suis. de li. & posth. & ideò fuit apposita in illo tit. cuius l. habes intellectū, tu qui nutrīq̄ intellexisti, aliàs nihil faceret illa lex ad illum tit. & hoc est q̄ hic dicit, q̄ suis existentibus hæredibus, nō habet locū usucapio pro hærede, quia dominiū continuat' in filiū. Capio hęrede. l. ij. & ideò si exhæredetur, testamentū est nullū, sed descendētes ex fœmina nō sunt sui, ergo non dñi. de hær. qua li. & diff. §. cæteri. & ideò mulier nō habet necesse exhæredare, uel instituere, sed quia hoc faciendo faciūt ℔ officiū pietatis, & sic testabit' inofficiosè, subueniūt suis filij per querelā, d. §. mater. Inst. de exhær. lib. & scit testator q̄ prætor dat bonā possessionē cōtra tab. illis liberis, & parentib. qui dicunt' instituti, uel exhęredati de necessitate iuris ciuilis, uel prætorij, aliàs non habent ℔ tab. sed ueniunt per querelam, d. §. mater. in fi. Inst.

fi.Inst.de exhæ.li. Et modò ad propositũ isti nepotes, quos pater antecedit, nõ possunt dici sui, in eius uita, Inst. de hær. qua.§.sui. ij.respon.& sic nõ possunt dicere nullũ. Item cum de iure ciuili auus nõ habebat olim necesse instituere eos, quia pater eos præcedit. d.l.si quis filio exhæredato. in pri. cum si. nec etiã de iure prætorio, ꝙ præcepit in emancipatis fieri eo ordine, quo de iure ciuili. l.j. in prin. de contra tab. ergo præteriti nõ habent ẽ tab. Verũ quia auus præterean do filiũ ex nepote, facit ẽ officiũ pietatis, unde in officiose testaꝛ, ideò habent quærelã inofficiosi testamenti, sicut in præteritis à matre, cùm eadẽ sit ratio, ut uidistis. Idẽ dico in parentibus, quos filij præcedũt, ut hac l. & dixi §. in primo cont. Et istam rationẽ ponit expresse l.nam si parẽtibus. j. eo. ibi, piè relinqui debet, &c. quasi dicat, aliàs testaꝛ cõtra
11 pietatẽ, & sic habet locũ querela. † Vtigitur liqueat ista materia, breuiter dic, qñ proximior admittit, an habeatur per inde ac si non esset, & si impediaꝛ sequẽs in gradu, uel in ordine, distinguẽ. Aut non admittiꝛ, quia ciuiliter mortuus, uel deportatus, aut propter aliã causam, primo casu habeꝫ perinde ac si non esset. ff. de ẽ tab. l.j. §pe. Secundò casu, aut sperator admitti, & interim impedit alios, ut hac l.j. & j. eo. l. qui repudiantis. ij. respon. Aut nullo modo sperat admitti, & tũc aut quæris quantũ ad modũ rumpendi, aut quantum ad consequendũ hæreditatis effectũ, primo casu impeditur sequens, Nã præteriti possunt dicere nullũ, uel petere ẽ tab. si aliquis eos nõ præcederet, sed propter præcedẽtes, quãuis exclusos, uel sequẽtes hanc possunt querelã intentare, d.l.iiij.§.fi emãcipatus. in fi. de ẽ tab. fm uerũ intellectũ ut dixi §. Si uerò quantũ ad consequendũ hæreditatis effectũ, tũc indistinctè nõ nocet sequẽtibus. j. eo. l. qui repudiãtis. in prin. & l. si proponas. §. fi. licet gl. uideaꝛ aliter sentire. Vlt. op. & uideꝛ ꝙ duæ rationes uincãt unã, nõ ecõtrà. & sol. ut in gl. Vel dic ꝙ diuersitas casuum, tollit contrariũ, Nam illæ primæ primæ rationes habent locum qñ natura seruat suum ordinẽ, sed qñ turbatur ordo, habet locũ solùm una ratio. Cont. uerò loquitur qñ eodem casu concurrunt duæ rationes, una pro una parte, & una pro alia.

12 VENIO AD QVAESTIONES. & primò quæro, nos uidimus §. ꝙ ille, qui non admittitur ad successionẽ & querelã impediat sequentẽ in gradu, nunc quæro si duo æqualiter admittantur ad querelã, unus moritur ante, an faciat alteri partem? Et uidetur ꝙ sic, ut §. eo. l. Pap. §. quoniã autẽ quartam. & j. eo. l. qui repudiantis. ij. respon. Econtrà uideꝫ quòd non, d.l. qui repudiantis. in prin. & j. de coniun. cum
oman. lib. l.j. §. fi pater. Sed distingue, aut non admittitur, pter aliquã causam, sed admitti sperat, aut non admittitur, nec admitti sperat. Primò casu facit partẽ. d.l. qui repudiantis. ij. respon. Sic loquitur §. eo. l. Pap. §. quoniã. Secundo casu non facit partẽ d. l. qui repudiantis. in prin. & j. eo. l. si ponas. in fi. & d.l.j.§. fi pater. j. de coniun. cum eman
13 cip. lib.. Ad unũ tamen † aduerte ꝙ licet talis exclusus non faciat partẽ, non tamẽ est uerũ dicere simpliciter eum habere pro mortuo, Nam aut de iure omnes uocabuntur æqualiter, aut quilibet uocabitur in solidũ, sed partes faciũt sibi per concursum. Primò casu non est uerũ esse exclusus, ergo non debet haberi pro mortuo, Nam si esset mortuus, superstites uocarẽtur ad solidũ suo iure. Sed hoc casu partim habet suo iure, partim iure accrescendi. d.l. qui repudiantis. & l. si ponas in fi. Secundo casu uerè potest dici cum haberi ꝓ mortuo, quia ille ꝙ admittitur, uocatur ad solidũ suo iure. Ita loquitur d.l.j.§. si pater. ff. de coniun. cum eman. li. Nam in illo titulo nepotes in potestate uocantꝰ suo iure in solidũ de iure ciuili, filius emancipatus uocatur ad totum de iure prætorio, unde faciunt sibi partes per concursum ex uigore edicti, de coniun. cum eman. c. lib. meritò pater exclusus habetur pro mortuo, cum filij uocẽtur ad totũ suo iure, ar. C. de cad. to. l.j.§. fin aũt disiunctim. & §. seq. Secundò iuxta
14 † prædicta quæro, utrùm, dicta in querela, habeant locum in iure agẽdi ad supplementũ, cuius rei gratia subijcio quæstionẽ de facto emergentẽ. Quidam habens matrẽ, & duos fratres decesserit extraneo sibi hærede instituto, qui nõ erat turpis persona, & matrẽ in re certa hæredẽ instituit, mater agit ad supplementũ, quæritur quanta sit sua legitima, an tertia eius ꝙ habitura esset ab intestato, & sic tertia tertiæ, an tertia totius. Iac. But. disputauit istam q. ideò nos uidemus aliquas rationes fortiores pro & contra. Et ꝙ sit legitima, tertia tertiæ probat sic, Legitima matris olim erat quarta hodie est tertia eius, quod habitura esset ab intestato. §. eo. l. Pap. §. quoniã autẽ quarta. C. eo. auth. nouissima. & ibi no. sed ab intestato erat habitura tertiã, ergo legitima erit tertia tertiæ. Prætereà non debet esse melior conditio ueniẽtis contra testamentũ, cui uenientis fm testamentum, j. ad l. fal. l. Titia. & C. de lib. pręter l. maximũ. Sed legitima matris succedentis secundũ uoluntatem testatoris esset tertia eius quod habitura esset ab intestato, sed si nunc ueniret cõtra testamentũ, haberet tertiam totius, ergo esset iniquũ. Præterea probatur ex eo ꝙ lex dicit, tertia debitæ portionis. d.§. quoniam aũt quarta. Sed debita portio nõ erat tota hæreditas. C. ad Tertul. auth. defuncto ergo, &c. Prætereà tunc portio deficiens accrescit alij, quando de ea non est à l. uel à testatore depositũ, & ideò dicitur ꝙ substitutus præfertur coniuncto l.j.§. in primo. & §. pro secundo. C. de cad. to. l. sed hic in portione deficiẽte prouisum est in alio, scilicet in hærede scripto, ergo, &c. Ipse determinauit cont. Nam certum est, ꝙ fratres excludanꝰ penitus, nec est spes ꝙ ipsi admittãtur, sicut in querela, portio excluſi accrescit ei qui admittit. l. qui repudiãtis. & l. si ponas. j. eo. sic in iure agendi ad supplementũ, ꝙ succedit loco illius. Prætereà, illud est generale, ꝙ portio deficiens accrescit illis, qui pariter admittunt. C. qñ non peten. par. l.j. cũ simil. Prętereà uideꝫ casus in hac l. nam liberi, qui nõ succedũt, habentur tanqꝫ nõ existẽtes, idẽ ergo in fratribus. Prætereà, hoc uideꝫ probari per d.§. sed nostra, Inst. de succes. lib. Ego uerò cũ ista q. accidisset in ciuitate, salua reuerentia d. mei Doc. tenebã aliam partem. Istud non põt negari, nec negaꝫ ꝙ iure suo, dicta mater nõ potest petere nisi tertiã tertiæ, si quid petit ultra, petitiue accrescendi, ut patet expresse in l. qui repudiantis. & in l. si ponas. in fi. j. eo. Et dicuntur isti, ꝙ sunt cõiuncti cõiunctio-
15 ne legali. Aut cũ quæritur, † an sit locus iure accrescendi, inter coniunctos cõiunctione legali, ex ll. colligiꝫ talis doctrina, aut quærimus de successione uniuersali, & est locus iuri accrescendi. l. seruus cõmunis ab extero. ff. de acq. hær. Aut de successione particulari, & tũc aut in ꝓprietate rei, & cessat ius accrescendi. l.j. §. idẽ ait. ff. de usuhuc. accr. & ꝙ dictæ leges loquunꝰ in cõiunctione legali, no. gl. in d.l.j.§. idẽ ait. in gl. super uer. ex socijs. de iure isto cũ agebaꝫ querela, hæreditas reducebaꝫ ad causam intestati, & sic fiebat locꝰ successioni uniuersali. Sed hodie cũ agitur ad supplementũ, nõ fit locus successioni uniuersali, & sic cessat ius accrescendi, aliàs quis haberet pro parte hæredẽ, & parte non, sed in particulari successiõe cessat dicta ratio, quia hæres uniuer-
16 salis est apud quẽ põt remanere. † Dices tu, imò agere ad supplementũ, est successio uniuersalis, cũ petat tertiam partem, & sic quotã, ergo, &c. ut inst. de fidei hær. §. fi quis una. ij. respon. Ad qd respondeo, ꝙ illud est uerũ, tunc cùm pro quota transirentur onera debitorũ & creditorũ, aliàs non uideꝫ esse successio. l. nam ꝙ. §. non omnis. j. ad Treb. sed ista legitima daꝫ ære alieno deducto. §. l. Pap. §. quarta. ergo habetur ut particularis successor. C. de hær. inst. l. quoties.
17 Secundo probo sic, inter † eos, qui uocantur diuerso iure, ex diuersis dispositiõibus, nõ est locus iuri accrescẽdi tam â l. cꝫ à testatore. ff. de bo. poss. l. sed cũ patrono. & j. qui. mo. usufr. amit. l. si sub conditione. in fi. sed matri defert pro legitima tertia, auth. de trien. & semis. fratrib. uero quarta, per iura antiqua & noua, cũ eis non sit quarta aucta, ut no. C.
18 e. auth. nouissima. & sic diuerso iure, ergo, &c. Prætereà † ꝓ hoc multũ faciũt uerba, quæ consueuerũt poni in testamẽtis. Instituo talẽ in sua legitima, & ꝙ plus petere non possit. Nam ex his uerbis uideꝫ prohibere ius accrescendi, ꝙ põt prohibere testator, j. de usuf. l. dominus. §. fi. & ibi no. citca prin. Non ob. ꝙ possẽ dici, ꝙ testator non possit minuere legitimã. C. eo. l. quoniã in prioribus. quia istud est uerum legitimã. C. eo. l. quoniã in prioribus. quia istud est uerum legitima, quæ sibi debeꝫ iure suo, secus in ea parte, quę sibi debetur beneficio testatoris, qui prætermittit fratres. j. de cod. l. conficiuntur. in prin. & ff. de leg. j. aliàs. l. si Titio. §. fin.

19 Non ob. † ꝙ ius agendi ad supplementũ, succedat in locũ querelæ, ergo sapit eius naturã, quia respondeo ꝙ tunc actio surrogata sapit naturam eius, in cuius locũ surrogatur quando surrogatur ad idem, secus si ad diuersum. l. cum in fundo. §. fi fundus. ff. de iur. dot. Non ob. l. ista. & d.§. sed nostra, quia loquuntur in illis qui uocantur successiuè ex uigore successorij edicti, ut j. dicam. Tertiò † quæro † quid in
20 filijs? Dy. mouet istam q. in l. planè. §. si coniunctim. j. de leg. j. Et uidetur tenere, ꝙ unus ex tribus filijs exhæredatur, ꝙ alij debẽt habere trientẽ integrum, auth. de triente & semis. §. nec ꝙ illo. ubi dicit ipse, ꝙ est casus, & quia exheredatus habetur pro mortuo. l.j. §. si pater emancipatus. ff. de coniunc. cum emancip. Ad quod facit, j. de contra tab. l. si post mortẽ
g §. liber. & inst. de succe. lib. §. sed nostra. Tu dic[g] aut unus filius est exhæredatus, & alij sunt instituti in re certa, & nõ debent habere tertiã eius quod habituri essent ab intestato. Cum enim sint particulares successores non habent ius accrescendi ex hac coniunctione legali. j. de leg. ij. l. Proculo. & §. dixi. Aut unus filius est exhæredatus, & alij duo instituti uniuersaliter, sed fortè tractatur de detractione legitimę eorum, pro restitutiõe fideicõmissi, uel legatorũ singularium & tunc habebunt integrũ trientem pro legitima. Nam cum
h testator[h] illum unum exhæredauit ad cõmodum instituto rum, ipsi possunt portionem legitimã exheredati capere iure accrescẽdi, & ita intelligo dictũ Dy. Sic uides in simili qñ unus est substitutus, alius est coniunctus, Nam substitutus præfertur coniuncto, & sic cessat ius accrescendi. l.j. §. in primo. & §. pro secundo. C. de cad. toll. & C. de fideicom. auth. hoc amplius. sed qñ unus, & idem est substitutus uel coniũctus, potest amplecti uel iure substitutionis, uel iure accrescendi, cùm in eius fauorẽ testator substitutũ adiecerit. j. de acq. hær. l. nec is. §. hæres. & ibi no. & l. si quis hæres. in prin. eo. tit. Ita potest quãdo idem est filius, & hæres uniuersalis, secus si alius est hæres uniuersalis. Dices tu, ista sunt contra d. §. nec ꝙ illo. ubi omnino integram legitimã cogitur destribuere in eos, qui non sunt ingrati. Sed respondeꝫ, quod nõ est contra, imò facit pro mẽ, nam ille §. loquitur in curialib. qui etiam si nullum habent filiũ, nouẽ uncias non possunt relinquere extraneo, auth. qui. mod. nat. effic. sui. §. ergo sanciendum. uer. si uerò etiam. Vnde meritò portio filij exhęredati non uadit ad extraneũ d. §. nec ꝙ illo. & sic ille §. nõ obsed facit pro me in eo ꝙ permittit ibi distribuere inter filios sicut uoluerunt, ut ibi patet. Nam si eorũ legitima, qui non sunt ingrati, nõ augetur, iam pater inter filios, suo arbitrio non distribueret, cùm legitimã minuere non posset. C. eo. l. quoniã in prioribus. Sicut ergo curialis potest distribue-
21 re inter liberos, sic liber homo inter extraneos. † Quartò quæro eo casu quo dixi fratribus accrescere portionem exhæredati, utrũm legitima institutorũ erit, computata persona exhęredati, an triens. Et uidetur ꝙ triens, cùm exhęredatus habeatur pro mortuo, ut dictũ est. Econtrà uidetur ꝙ semis. d. §. ꝙ si legitimorũ. Dy. d.l. planè. §. fi coniunctim. j. de leg. j. non soluit, sed dicit hanc q. dubitabiliorem esse, qꝫ sit præcedens. Sed dic, ꝙ cum isti fratres ueniant iure accrescẽdi ad portionẽ exhæredati excluſi. j. eo. l. qui repudiantis. l. si non mortis. §. fi. Apparet, ꝙ persona filij exhæredati cõfungitur alijs, & quantùm ad hoc nõ habetur pro mortuo,
22 ut dixi §. in j. q. ideò eorũ legitima erit semis. † Quintò quæro nunquid successoriũ edictum habeat locum in isto iure agendi ad supplementũ? Et uidetur ꝙ sic, sicut habet locũ in querela. l. si is. j. eo. In cont. uidetur ꝙ cessat ius accrescendi, ut §. dictum est, sed primũ puto uerius, ut habeat locum successoriũ edictum in iure agẽdi ad supplementũ. l. si quis filiũ. C. eo. ubi filio filij exhæredati pari modo conceditur querela, & ius agendi ad supplementũ. Ratio quia successorium edictũ uocat personam ratiõe propinquitatis, & suo iure uenit, ut patet j. de succes. edict. l.j. & ideò cum priore repudiante ab intestato sequẽs fuisset habiturus totũ suo iure, eodẽ modo si habeat integrã legitimã suo iure, sed ius accrescendi in proprietate non datur pro cõmuni, sed pro portione. l. si quis actio. in fi. de usufr. accres. Merito ergo ex

Bar. super ff. uet.

hac cõiunctione legali, deficiens accrescit uniuersali portio
23 ni, non particulari, ut §. dictũ est. Sextò † quæro utrùm successoriũ edictũ, & ius accrescendi habeat locũ in querela inofficiosæ donationis. Breuiter dic, ꝙ successoriũ edictũ habet locũ. Item ius accrescendi eo casu quo per d. querelam tota donatio rescinditur, qd qñ sit, dicitur. C. de inoff. don. l.j. tunc tñ est omnino idem iudiciũ, ꝙ de querela inofficiosi testamenti, C. de inoff. don. l. fi. Et sic nota casum in quo ꝓ d. querelam nõ rescinditur tota donatio, sed quantũ inofficiose procedit, & tunc est idem ius in ea, qd in iure agendi ad supplementũ, & non habet locum ius accrescendi.

ADDITIO.

a Dy. Bal. post Bar. d.l. si quis filium.
b Intelligere. Bal. si quis filium. C. eo.
c POMA. No. Fel. c. inter. de re iud.
d Parentum. Bal. d. auth. nouissima. & Bar. l. si à milite. §. j. de test. mil. & Bar. in rep. l. pater filium. uer. ij. iuxta prædicta. Bar. hic ad fi. in rep.
e Quarto. Old. cons. ccxij.
f POMA. Tertio. Ias. l. planè. §. si duobus. de leg. j. Ant. cons. xxxix. j. col. Are. xix. j. co. Bal. cons. clvj. j. uol. Pan. cons. clij. Alex. l. j. §. quidam filiũ. in apost. ad Bar. de contra tab.
g IO. FR. RV. Dic. Communis opin. est contra Bar. quã tenent Imo. Alex. Are. & Ias. d. §. fi coniunctim.
h Ant. Alex. Testator. No. hic, q. in legitima habet locum ius accrescendi. Ias. l. re coniuncti. v. q. ff. de leg. iij. & Com. cons. cxiiij.

LEX XV.

NAM ET SI PARENTIBVS.

§. HAEREDI. Qui à lite mota destitit, querelam non transmittit.

§. FILIVS. Potest quis testamentũ pro parte rescindere, alia parte ualida remanẽte. Vel sic, ex post facto potest quis decedere pro parte testatus, & ꝓ parte intestatus.

LEX XVI.

FILIO QVI. Si unus ex filijs pro parte suam querelã intentauit, alteri tacenti non prodest.

§. CONTRA TAB. Pater qꝫ ẽ tab. querelã indebitè intentauit, uincentib. filijs in querela, hereditatẽ & fructꝰ restituere tenẽ. Hic est duplex lec. tene primã casus positionẽ. Dicit hic, ꝙ pater petit bo. poss. ẽ tab. Cont. imò querela competebat, quia filius erat in medio. §. e. l. pater. Sol. hic pater intentauit, & petit bo. poss. ẽ tab. indebitè duplici de cã, Prima, quia filia eũ præcedebat, unde sibi nõ cõpetebat, nec querela, nec contra tab. Secunda, quia in petitione bo. pos. contra tab. nullam mentionẽ fecit de suo, sed ita petijt sicuti si filius non esset in medio, nam filio excluso competeret sibi querela, non contra tab. d.l. pater. Opp. si testamentum est semel ruptum, non potest iterũ rumpi. l. nam & si. ẽ. de iniust. rup. test. Sol. contra tab. non rumpi testamentum de iure ciuili, & ideo potest rumpi per querelã. Quæro, quid est hoc dictũ in contra tab. quæritur de iure testamenti. ꝛ. bo. poss. contra tab. datur eo ipso ꝙ quis est filius, uel parens, & non reperitur institutus, nec petitur testamentũ irritari, ideò datur bonorũ possessio contra tab. sed in querela petitur testamentũ irritari tanqꝫ demẽtis, & sic agiẽ de uiribus testamenti. l. illud. in prin. & ibi dixi, de contra tab.

LEX XVII.

1 *Repudiatione excluſus non facit partem.*

a QVI REPVDIANTIS.[a] Qui nõ admittitur, nec admitti sperat ad partẽ, non facit partem, secus si sperat admitti. † No. ꝙ excluſus repudiatione partẽ nõ facit. cont. §. e. l. pater filiũ. & ibi no. Sol. aliud in excluso per sententiam, ut ibi, aliud in excluso per repudiationẽ, ut hic quod an sit uerum, dic ut ibi.

1 ADDITIO.

a Repudiantis. An fœminæ excluſæ à statuto fauore masculorũ, connumerentur in numero liberorum, ad computandam legitimam. Cast. cons. cclij.

1 *Sententia in querela inofficiosi qualiter feratur.*
Consilio in querela inofficiosi.

2 *Sententia in casibus in quibus facit ius, & alij præiudicat, debet esse l ta cõ tra præsentem.*
3 *Testamentum an positi rescindi hærede existente contumace.*
4 *Sententia lata contra hæredem, qui semper fuit præsens usq; ad sententiam, quando noceat legatarijs.*
5 *Legata à quo peti debeant, cum hæres succubuit in querela.*

a §. CVM CONTRA. Sentẽtia lata in querela, facit ius
1 quoad omnes, [a] si lata est contra præsentem, secus si cõ
tra absentem. Primò in hac † l.no. formam sententiæ [b]
b in querela inofficiosi, quia iudex pronunciat testamẽtum
inofficiosum, ibi, cum cõtra testamentũ, ut inofficiosum iu-
dicatur. Ex hoc potes colligere formã conclusionis in libel
lo, quia petant testamentũ pronunciari inofficiosum. Nar-
rationem aũt habuistis ſ. eo. l. nam & his. in fi. Satis puto e-
tiam q̃ procedat sentẽtia, si iudex testamentũ rescindat tan
q̃m inofficiosum, seu infirmet. & eodẽ mõ poterit in libello
concludi, probatur ſ. e. l. mater. uer. sed non. & ita tenent gl.
2 ſ. eo. l. qui de inofficioso. Secundò no. † q̃ in casibus, in qui
bus sententia facit ius, & alijs præiudicat, intelligit, si est p̃
c nunciatũ cõtra præsentem. [c] Contra istã l. opp. & uidetur q̃
p̃ absentem nõ possit perueniri ad sententiã, quasi lis non
sit contestata. l. fi. §. illud. C. de temp. app. Sol. dicit gl. intelli-
git hic, lite contestata, & q̃ reus fuit cõtumax, in non ueniẽ-
do ad audiendã sententiam. Sed cont. tex. dicit hærede nõ
respondente. Sed gl. exponit, hoc est, non ueniẽte ad senten
3 tiam. Secundũ istam gl. no. † q̃ testamentũ nõ potest rescin
di hærede cõtumace antè litem contestatã. Cont. nam sicut
in integ. rest. aliquo non respondente, potest concedi, Item
sicut libertas absente hærede concedi põt. l. cũ uerò. §. sub-
uentũ. ſ. de fideic. lib. & C. si ab hær. abst. auth. si omnes, & §.
ti. j. l. qui se. in fi. ita poterit hic testamentũ rescindi reo absen
te ante lit. contest. Non esset petitur certa quantitas, & sic per
missionẽ in poss. ex j. & ij. decreto, filio agenti, nõ posset esse
consultũ. Et hoc uidetur uelle iste tex. dum dicit, hærede nõ
respondente, loquit̃ eũ de eo qui nõ uenit ad respondẽdũ
narrationi factæ. An aũt sit uerũ in se istud q̃ gl. dicit, statim
4 dicam. † Quæro si cum hærede [d] præsente est lis conte. & co
d gnitum plenè de causa, & cõclusum, sed solùm hæres est cõ
tumax in non ueniendo ad sententiã audiendã, utrum ista
sententia præiudicet legatarijs: hic uidetur casus q̃ nõ præ-
iudicet, fm gl. Cont. uidetur q̃ posti p̃ stetit usq; sententiam,
e ita q̃ ejus præsentia amodo nihil releuaret, [e] perinde præiu
dicet, ac si esset præsens. l. quamuis. C. de adul. & de euic. l. si
rem. §. fi. Sol. putarem dicendũ, q̃ sententia lata in absentem,
f non præiudicet [f] legatarijs, sed alia facta contra hæredem
præsentẽ, præiudicaret legatarijs, unde ex illis actis posset
p̃ legatarios iterũ iudicari. Nam hæc regula est, quibus præ
g iudicat sententia, illis præiudicant acta eadem ratione. [g] l. si
mater. in fi. ſ. de excep. rei iud. & ibi dixi fm Dy. Item dicitur
5 hic, q̃ petentur legata. † quæro à quo. Gl. respondet subtili
ter, si quidẽ sunt legatæ species, ita quòd possit agi rei uen
h dicatione, agetur contra [h] quemcunq; possessorẽ. l. j. in fi. C.
com. de leg. iuncta l. j. de alie. iud. mut. cauſ. fact. qd̃ est uerũ
contra illũ qui dicit in querela. & sic habebit necesse contra
legatarios iterũ obtinere in querela. Sed si esset agendũ a-
i ctione personali, ageretur p̃ hærede [i] scriptũ, qui sua cul
pa uidetur amisisse hæreditatẽ. l. si seruus pluriũ §. j. de leg. j.
uidistis in l. controuersis. ſ. de transac.

ADDITIO.

a Omnes. l. Pap. §. fi. & ibi dixi. ſ. eo.
b Sententiæ. Sed an in narratione necesse habeat dicere, uel probare, q̃ aliquid sit in hæreditate, deducto ære alieno. Bal. q̃ non, l. ij. in fi. C. de inoffic. test. No. tamen secundũ Ant. e. constitutus. de rel. dom. q̃ si peto hæreditatẽ, & postea in iudicio ostendo testamentũ, & illud apparet esse inofficiosum, q̃ petendo hæreditatem, uideor petere annullari testamentum.
c Præsentem. Qui fuit præsens in probationibus, & alijs meritis causæ, licet absens sit tẽpore sententiæ, l. quãuis. C. de adul. & Bar. l. si superatus. de pig.
d Hærede. Bal. l. ij. qui res iud. uer. eo modo capio.
e Releuaret. Inn. c. Raynaldus circa prin. de test. Bar. licet si unus. §. fi. de ar. licet Bar. illud dictum impugnet, non tamẽ quantum ad istud propositum, sed alia ratiõe, &c. Abb. e. pe. de re iud. tenet q̃ valet sententia. gl. l. ij. C. de cõ tra. iu. tu. & ideò l. si perlusorio. §. fin. ſ. de app. & l. si seruus pluri. §. j. de leg. j. quia causa non fuit defensa, ideò dicunt iura, q̃ sententia nõ nocet, quæ ratio cessat hic. l. si superatus. ſ. de pig. & mo. l. sæpe. in gl. super uer. experiri. in prin. de re iud.
f Præiudicet. Sed Bar. l. si superatus. ſ. de pig. uidetur uelle, q̃ imò præiudicet sententia, & si fuit contumax in non ueniendo ad sententiam tantum.
g Ratione. Bar. l. sæpè. in fi. de re iud. post tnn. c. causam quæ ext. de testib.
h Cont. l. j. in fi. C. com. de leg. iuncta l. j. C. de alien. iud. mu. cau. fac.
i Hæredem. Hoc intelligas uerum, nisi legata essent repetita ab intestato, quo casu etiam actio personalis competeret pro legatis factis in testamento, etiã contra legitimũ hæredem, etiam si non agatur contra hæredẽ scriptum, ut hic dicitur, sic dicimus q̃ contra hæredem legitimũ, agitur pro legatis factis in codicillo, l. j. C. de leg. l. j. in fi. cum l. seq. de leg. iij. Bar. d. l. controuersia. post. gl. & doc. Io. de Im. l. si perlusorio. ſ. de app. Item etiam dicas, q̃ hodie in legatis quæ conseruantur per auth. ex causa. poterit ex testamento agi ad illa, & in illis non procederet l. si perlusorio. Adde an sententia lata contra hæredem absentem, præiudicet legatarijs, Bal. cons. ccxcvij. iiij. lib.

LEX XIX.

1 *Querelans non debet admitti, nisi pro ea parte qua successurus erat ab intestato, si tamen admittitur, tenet iudicium.*
2 *Exceptio, tua non interest, uel, tibi non competit ius, debet ante litem contestatam proponi, & impedit litem contestari.*
3 *Ex electione iuris incompetentis, non uidetur quis renunciare iuri competenti, quod sibi ignorabat competere.*
4 *Electione iuris competentis, non uidetur quis renũciare iuri, quod quis sibi competere.*

MATER DECEDENS. Querela non potest inten
tari, nisi pro ea parte, pro qua quis ab intestato suc
cessurus est, sed si pro solido testamentum infirma-
1 tur, à successione ab intestato non repellitur, qui ex testa
mẽto adiuerat. Diuide, Primò ponit thema & quæstionem,
secundò arguit pro filia præterita, tertiò arguit pro filia in
stituta cõtra præteritam, secundum id quod fieri debuerit,
quartò arguit ad idem secundũ id quod factum est, quin-
tò respõdet rationi factæ in contrariũ, & responsionẽ suam
probat, sextò & ultimò ponit conclusionẽ circa præmissa.
Secunda ibi, respondi. Tertia ibi, & non est. omisso uer. præ
terea, & coniuncto uer. & ideo. Quarta ibi, præterea. omisso
uer. & ideò, coniuncto uer. cæterũ. Quinta ibi, nec enim. Se
1 xta ibi, ex quibus. † No. q̃ quis non debet admitti ad que
relam, nisi pro ea parte quæ sibi ab intestato defertur. Secũ
dò no. q̃ licet nõ debeat admitti, tñ si admittitur, procedit
2 iudicium, & testamentũ in totũ rescinditur. l. posthumus. §.
a si quis ex his. ſ. eo. † Qñ autem debuisset opponi ista [a] exce
ptio, tibi non competit ius agendi, nisi pro tali parte, & tua
non interest, dic ante lit. contest. ut dixi in d. §. si quis ex his.
Præterea ista est exceptio, quæ impedit litẽ contestari. ſ. eo.
l. Pap. §. si quis impubes. & ibi dixi plenè, de iureiur. l. nam
posteà. Item no. in uer. fm q̃. modũ pronunciandi in quere
3 la, dixi in l. qui repudiantis. in fin. ſ. eo. Item no. † illam reg.
quam dat Iurisconſ. Per electionẽ iuris competentis, nõ ui-
detur quis renunciare iuri competenti, qd̃ sibi ignorabat
b competere. [b] Quartò no. † aliam reg. q̃ per electionẽ iuris
4 competentis, non uidetur renunciari iuri q̃ quis sciebat si-
bi competere, de quo fuerunt opi. inter Pap. & Paul. Iurisco
sultos, quæ ponuntur ſ. de acq. hær. l. Claudius. & ibi plenè
c examinaui. [c] Casus in terminis, Mater quædã decedens, ex-
traneũ hęredem instituit in nouẽ uncijs, & filiã unam ex tri
bus, aliã filiã quam habebat, præterijt. Ista filia præterita a-
git p̃ extraneũ & filiam institutam, querela inofficiosi testa-
menti, & uicit, quærit quõ institutæ filiæ subueniatur, utrũ
ista filia, quæ uincit, debeat totã habere hæreditatẽ. Et uide
tur q̃ sic, nam si duæ filiæ ab intestato matri succesisissent, &
unã earũ repudiasset, p̃ inde alia in totũ succederet, ac si aliã
filiam nõ haberet, ſ. eo. l. qui repudiãtis. in prin. Sed si filia
instituta adiuit ex testamento, tacitè uidetur renunciare ab
intestato, ergo alia filia debet in totũ succedere. Iurisconsul
an
teq̃ ad illud cont. respondeat, premittit primo quid fieri de
buit, cũ ageret querela. Dicit eñ q̃ agendo filia præterita p̃
filiam institutã, non debuit admitti. Item p̃ extraneum non
debuit admitti, nisi solùm pro semisse, quẽ solùm habitura
esset

esset ab intestato, fm quod testamentũ pro parte ualeret, &
pro parte non, & pro parte esset hæres, & ista efficeretur pro
parte intestata, & hoc fieri debuit, postq̃m sic fuit. ꝛ. ad ar. pri
mum, q̃ illud q̃ dicitur q̃ succedendo ex testamento, uidet
repudiasse ab intestato, non est simile quando expresse re-
pudiatur. Nam quamuis possit filia obtinẽte in querela to
tum testamentũ infirmari, nihilominus & ista instituta ab
intestato potest adire. Probo, nam illa quæ adit ex testamẽ
to, quod ualere putat, non uidetur repudiare legitimã hæ-
reditatem, quam adibit si sibi ab intestato defertur. Probo,
per electionẽ iuris incompetentis, non uidetur quis renun
tiare iuri q̃ sibi ignorabat cõpetere, sed quæ ex testamento
adiuit, ignorabat sibi hæreditaiẽ deferri ab intestato, ergo,
&c. Et qd̃ per electionẽ iuris competentis, nõ uidetur quis
renũciari iuri quod scit sibi competere, ergo multò magis
si ignoret, &c. Probo per casum legis, nam si patronus, cui
est factum legatũ, ignorans sibi ademptũ petijt legatũ, non
per hoc uidetur renũciare iuri quartæ, quæ sibi à liberto de
betur ex hoc concludo, q̃ filia præterita, totã hæreditatẽ ha
bere non debeat, sed filia instituta cum præterita admittit̃
ad hæreditatẽ, sicut admitterentur, si earũ mater decessisset
intestata. Gl. format hic duas quæstiones, Primò fm id qd̃
fieri debuit, posito, q̃ filia præterita non egerit contra extra
neum institutũ, nisi p̃ semisse, quid erit de triente, aliàs qua
drante, qui remanet apud extraneum. Dic ut in gl. q̃ rema
net apud eum, cum pro illa parte mulier remaneat intesta-
ta. Quærit gl. utrùm filia instituta debeat habere ab intesta
to plusquàm habuit ex testamẽto? Gl. arguit pro & contra,
Finaliter distinguit, dic ut in ea.

ADDITIO.

a Ista. Similiter ille cuius non interest, non potest excipiendo in iudicio compa rere, si contra eum replicetur, nisi in casu, ut per Bar. l. Titia. fol. mat. & Imol. ibi in fi. ubi alleg. Spec.
b Cõpetere. Idẽ in iure de quo quis dubitat, an sibi competat. l. manifestissimi. post prin. & ibi doc. & Bar. C. de fur. ſaſ. l. sciendum. de uer. ob.
c P. PAV. P. Examinaui. Vide Aret. ibi.

LEX XX.

1 *Missus ex Carboniano agit contra debitores, quando satisfecit, & res esset tempore periturа.*
2 *Querelam proponens, non proponit petitionem hæreditatis.*
3 *Sententia lata in querela, statim non fit executio in petitione hæreditatis.*
4 *Querela & petitio hæreditа. possunt in eodem libello proponi.*
6 *Actio quando una est ad aliam præparatoria, tunc possum simul in eodem libello proponi.*

QVI DE INOFFICIOSO. Exhæredato non da-
1 tur Carboniana bo. poſſ. Innuit † q̃ missus ex Carbo
niano, posset agere contra debitores. cont. ſ. de Carb.
edict. l. iij. §. missum. Sol. potest agere quando satisfecit, &
2 quãdo res esset peritura, q̃ dic ut ſ. ad Carb. l. pe. † Vlt. qui-
dam inducunt istam l. q̃ ille, qui proponit querelam, uidet̃
a proponere [a] petitionẽ hæreditatis. Gl. tenet cont. per mul-
3 tas rationes & bene, quod dic ut in ea. † Quæro utrùm la-
ta sententia in querela, pet. hæredi habeat executionẽ para
tam? gl. q̃ duplex est uia, Primò q̃ sint duo iudicia, scilicet
querela & petitio hæredi. Secunda uia est, q̃ statim in petit.
b hæredi. fiat executio, [b] sicut in actione in factũ quæ nascitur
ex re iudicata, primũ non est uerũ, nam non sequitur, uicit
in querela, ergo uicit in petit. hæredi. l. posthumus. §. si quis
ex his. ſ. eo. & l. prox. ſ. eo. ubi licet in totũ obtineat in quere
la, tñ in peti. hæredi. non obtinet, nisi pro dimidia. Illa ergo
est uera, q̃ erunt duo iudicia, fm q̃ innuit gl. q̃ peti. hæredi
tа. habeat executionẽ paratam, sicut actio in factũ, quæ ori-
tur ex sententia, habet executionẽ paratam, nõ uidetur ue-
rum. ſ. tit. j. l. item ueniũt. §. idẽ rectè. Et quia quacunq; actio
ne quis agere uult, eam prius edere debet. l. j. ſ. de eden. Et
quando quis impetrat executionem, petit officiũ iudicis. l.
minor xxv. ann. cui fideicom. in prin. de minor. licet gl. ibi
sentiat idem quod hic quod ergo dico, tenet Spec. in tit. de
exec. senten. dixi in l. intra dies. de re iud. uer. quero, reuoco.
4 Quæritur utrùm † querela in petitio hær. possint proponi
c simul in eodẽ libello? [c] Gl. dicit q̃ sic, conditionaliter. Idem
Bar. super ff. uet.
5 in actione ad exhibendũ, & rei uẽdicatione. Nota † ex fine
huius gl. modum concludendi in libello, cum agitur de in-
6 officioso dixi §. e. l. mater. † Et no. ex gl. qñ una actio est præ
paratoria ad aliam, possunt simul proponi. Cy. C. de rei uẽ-
dic. l. ordinarij. in ij. q.

ADDITIO.

a Proponere. l. j. C. eo. Bal. l. j. C. de inoff. don.
b Executio. Bal. l. j. ad fi. C. de iur. & fac. ign. l. à diuo. §. in uenditione. de re iu.
c Libello. Et dum dicit, cõditionaliter, adde Bar. l. non abs re. C. un. ui. & Bal. l. si quis in suo. in fi. prin. C. eo. plenè Lu. in l. ij. §. item si in facto. de uer. ob. limitat Bal. in repet. Padua l. edita. uer. dubitatur. & Bal. l. quo tempore. C. de rest. mil.

LEX XXI.

EVM QVI. Qui in fraudẽ hæredis scripti destitit, de
stitisse non uidetur. No. istud principiũ ad ea quæ di-
xi in summa §. fi. ſ. de con. indeb. scilicet qñ dolus dat
causam transactioni, utrùm ualeat transactio.

§. IDEM CVM QVAESITVM. Qui sciens indebi-
tum soluit, non repetit.

§. IDEM RESPONDIT. Rupto testamento per que-
relam, actiones confusæ hæredi restituuntur. Opp. l. p̃
pter. §. neptis. ſ. ad Sylla. Sol. dicit gl. intellige, nisi hæres
institutus fuerit in dolo. Vltramon. dicunt aliter, q̃ dic ut re
fert Cy. C. eo. l. si maritus.

LEX XXII.

1 *Nomine suo quod quis non potest, potest alieno.*
2 *Querela agit principaliter de meritis.*
3 *Filius de iure digestorum, quicquid quærebat de bonis maternis non quæ= rebat patri.*

a FILIVS. [a] Factum patris nõ tollit querelam filio com-
petentem, & qui nomine alterius egit querela, & succu
1 buit, non perdit id quod sibi relictũ est. No. † q̃ illud,
quod quis non potest suo nomine, potest alieno. Secundò
2 no. † q̃ in querela principaliter agitur de meritis filij, & per
consequens de uiribus testamenti. uidistis ſ. e. l. filio. §. j. Ter
3 tiò no. † q̃ quidam dicunt per hanc l. q̃ fm iura digestorũ,
illud qd̃ filius querebat de bonis maternis, uel materni ge
neris, non quærebat patri, ut ibi, quia filij indignatio est. &
ibi, qñ alij cõmodũ uictoriæ parat. Et hac de opi. Cy. posuit
unã additionẽ ad lec. suã in l. j. C. q̃ admit. ad bo. pos. Sed de
hoc est gl. quæ hanc opi. reprobat, in l. is qui hæres. §. fi. ſ. de
4 acq. hær. Vlt. † gl. inducit hanc l. in arg. q̃ si iudex causę prin
cipalis succesit iudici appellationis. quod possit agitari
causa coram eo, De hoc tamen dic ut l. eos. in prin. C. de ap-
pel. & per gl. & doc. ibi.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Filius. Are. l. filiusfa. in fi. ff. de acq. hær.

LEX XXIII.

SI PONAS. Si testamentũ rumpitur per contra tab. si
ue per querelã, nepos in potestate retentus, filio eman
cipato coniungitur. Opp. ſ. de coniun. l. j. §. sed fi. Sol. di
cit gl. exhæredatus non cõiungitur nepoti, ut ibi, nisi prius
agat querela, ut hic. Opp. q̃ imò filius debeat habere totũ.
C. de suis & le. auth. in succesione. & auth. de hær. ab intest.
§. j. Sol. dicit gl. hodie sublatum est edictũ de coniungendis
qd̃ an sit uerum, examinat Cy. de auth. in succesione. Exa-
minaui in l. j. de coniung. cum emanci. lib.

§. SI HAEREDITATEM. Per contractũ ab exhereda
to cum hærede factum, dicitur testamentũ approbari.

§. SI DVO. In querela est locus iuri accrescendi.

LEX XXIIII.

a CIRCA. [a] Ex postfacto potest quis decedere pro parte
testatus, & pro parte intestatus.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Circa. Limitat l. j. C. de sec. nup. Doc. l. pe. de iniu. te. Ias. l. cum duobus. C. de inoff. test.

LEX XXV.

SI NON MORTIS. Datum inter uiuos, utcomputetur in quartã, querelam excludit, & ad supplementum agetur, & in collatione ueniet. Opp. alius modus agendi ad supplementũ, introducitur per iura noua. l. omnimodò. C. eo. ergo uidetur ꝙ Iustinianus ibi mendax fuerit. ℞. gl. ꝙ hoc est additũ à compositoribus nouæ iuris, q̃uod tenementi pro additionibus quæ fiunt ad statuta, ut ualeãt. Secundò opp. fm ista tempora, facto testamento non habebat locũ collatio. C. de colla. l. j. sed hic dicitur cont. ergo male dicit gl. hoc est additũ per iura nouissima. Istud nõ est uerum, nam cõpositores Digestorũ non cognouerunt iura nouissima, * & ideò gl. sequẽs dicit melius quàm ibi, aut certe mutat casum, quando ab intestato succeditur.

* *Nouissima. Sed cum ius Codicis (quod Bar. hic, nouissimũ appellat) & ante Pandectas, & ab eisdem, à quibus ius Pandec. compositũ fuerit. l. j. §. nulla itaq;. C. de uetc. iure enuc. Meritò Digestorum iura agnoscere necesse est.* I. Con. B.

§. SI QVIS. Etiam eo cuius nõ interest, agente testamẽtum rũpitur, & si præcedens est exclusus, sequenti non obst. Casus põt poni isto modo, Quidã filius cùm haberet quosdã suos filios, & patrẽ, quosdam extraneos hæredes instituit, suos filios exhæredauit, & patrẽ præteriuit, cõtingit ꝙ isti filij agentes querela inofficiosi testamẽti patris forsitã sententia, uel repudiatione excluſi sunt. pater istius testatoris cũ uideret nepotes eius excludi, de facto egit querela contra unũ ex hæredibus institutis, & obtinuit. Modò quæritur quid iuris? ℞. Iurisconſ. ꝙ licet ab initio nõ debuerit pater agere anteq̃ nepotes excluderẽtur, tñ ex quo sunt excluſi, qui patrẽ debebant præcedere, rectè dicit patrẽ querela egisse, † & sic testamentũ pro parte ualere, pro parte nõ. Materiam huius l. habuistis in l. pater filium. §. e.

1

LEX XXVI.

SI SVB HAC. Libertas data causa implendi cõditionem in testamento inofficioso adictã, nõ rescinditur, sed eius pretium à manumisso soluitur. Quærit gl. quã actionem? ℞. actione in factũ, uel condictione ex lege. Et quæ istarum sit uerior, apparet ex doctrina quam dedi tibi in l. j. de cond. ex lege.

LEX XXVII.

SI INSTITVTA. Si fides transactionis nõ seruatur, potest exhæredatus ad querelam redire. Opp. l. cũ mota. C. transact. Sol. ibi ille qui egerat querela, dicebat à lite, ꝙ dic plenè ut ibi.

§. EI QVI. Licet testator aliquẽ suum filiũ esse negauit, si exhæredauit eum, habet querelam.

1 *Filius fratris, iure an dicitur nepos.*

§. DE INOFFICIOSO. Qui in querela obtinuit, pẽdente appellatione debet ex hæreditate ali. Tene mentem istum casum, & facit ad q. ꝙ qñ Abbas litigat cũ monacho, [a] interim debet ali de bonis ecclesiæ. No. gl. quæ allegat c. ex parte. ext. de accusat. † Quæro utrùm [b] filius fratris, de iure dicat nepos. [c] Certè in nulla parte iuris nostri credo quod reperiatur, & hic non appellat nepotem respectu patrui, sed aui. In quadam tñ constitutione Friderici reperitur hoc, & est tex. de schimaticis. c. j. lib. vj.

a b c

ADDITIO.

a *P.PAV. P. Monacho. Bal. l. etiam. C. man. Abb. d. c. ex parte. qui dicit idem esse in uxore, quãdo litigat cum uiro, quia debet sibi maritus subministrare expensas litis, & uictus, Hosti. & Spec. alle. per cum & Bal. & gl. l. fin. C. de ord. coġ. qui declarat per Aret. l. prætor. iij. no. de acq. hær. & latius in c. si qui testiũ. ext. de testib. Bal. l. Imp. ff. de tut. & rat. dist. in ij. lect. Ang. cons. xxvij. incip. quia omne datũ. iij. art. uer. præterea. Fel. d. c. si qui testium. ubi ponit, an pauperi agenti ad legitimam super bonis quæ prætendit, sint expensæ subministrandæ? Et Cur. in tract. sequestri, & Ias. l. si fideiussor. §. fi. prope fi. ff. qui sa. coġ. qui no. loquitur, quando sequestrantur fructus possessori. l. fi. C. de ord. coġ.*

b *POMA. Virum. Fel. c. per tuas. j. col. in uli. no. de prob.*

c *Nepos. Bal. l. uxor. C. qui acc. non poss. reperio tamen, ꝙ sic, in c. tua nos. de consang. & affi. & Bal. l. uxor. in parte affirmat. saltem attento cõmuni usu loquendi. & Bal. & Imo. l. si dotali. fol. mat. & Bal. hic, & ext. de arb. c. non sine. Bal. in rep. c. si pater de testa. in vj. Frid. cons. xxxix.*

§. DE TESTAMENTO. Præteritio matris de filio, etiam quem ignorabat, habetur prr exhæredatione.

LEX XXVIII.

CVM MATER. Secundũ gl. breuiter h. d. Si testamẽtum rumpitur ex causa præteritionis factæ, re, nõ con filio, legata remanent ualida. Secundũ alios dicit totum cont. Hic dicitur qd' iste filius, quẽ testatrix ignorabat, agit querela, cont. imò directò debet sibi hæreditas restitui. l. fi. j. de hær. instit. Sol. ibi testatrix aliud testamentũ fecerat. Item opp. qd' rupto testamento per querelã, non debentur legata. l. Pap. §. si ex causa. ſ. eo. Sol. dicit gl. qñ testamentum rumpitur ideo, quia fuit facta præteritio, re, & consilio, ne quã debẽtur legata, ut ibi in fi. huius l. qñ præteritio fuit facta, re tantùm, non consilio, legata debentur, ut hic prin. & sic diuerso casu loquitur hic Pau. ab Imperatore. Alij, ut Azo, dicunt qd' hic dictũ principis corrigitur per Pap. & sic concordat cum §. si ex causa. Hanc opi. tenet Azo, quę mihi uera uidetur, quia expressè Pa. se refert ad illud quod dicit Princeps, dicens eum non iuridicè dixisse ibi, qd' de libertate & legatis adijcitur. Præterea probo per rationẽ, si eo casu quo præteritio est facta re, & consilio, legata non debentur, quo casu constat testatorẽ uoluisse grauare hęredẽ quantũ poterit, multò minus debẽt ualere eo casu, quo filiũ ignorabat habere, quẽ grauare uoluit. Et pro hac opi. uidet casus in l. sicut. & in l. fi cum, uel in utero. C. de test. mil. Ego determinaui in auth. ex causa de lib. præt. Et si dicis, quõ potuit dicere Paulus contra principem? ℞. ꝙ dictum Pauli fuit approbatum per Iust. quando approbauit istum librũ. l. Æmilius. ff. de min.

1

LEX XXIX.

a b SI SVSPECTA. [a] Ille cuius interest, potest adesse cause, ne colludatur. [b] glo. dicit no. ꝙ non est necesse probare in causa suspicionis, quod colligo ex eo quod dicit, si suspecta collusio sit legatarijs. Et sic non uidet necesse, c ꝙ liqueat iudici, sed ipsis legatarijs simminens sit suspicio. [c] Quærit gl. utrũ isti legatarij possunt in causa testes producere. Et dicit ꝙ sic, & tex. ibi, uoluntatẽ defuncti tueri. Qualiter tunc fiat ista productio, & qñ ipsi appellant, qualiter appellabunt, & qualiter feratur sententia, Inn. c. cùm super extra. de re iud.

ADDITIO.

a *P.PAV. P. Suspecta. Fel. c. ueniens. el ij. de test. & in c. cũ super. ext. de re iu.*

b *Concludatur. Bar. l. si perlusorio. §. j. ff. de ap. Et an isti legatarij & illi quorum interest, sint citandi, saltem per generale proclama. Ang. ibi.*

c *POMA. Suspicio. Ro. sing. cccl xix.*

§. QVAMVIS. Si causa super querela transactione deciditur, testamentũ remanet ualidum, & debentur legata. * h. d. ut in gl. * *Legata. Idem in l. Imperatores. uersic. recissum. ſ. de transact.* Iac. Concen. B.

§. QVONIAM. Fœmina per adoptionẽ non potest habere filium, qui possit habere querelam.

LEX XXX.

ADVERSVS; Istud principium põt legi duob. modo, ut per gl. in uer. agere potest. tertio modo fm alios. Primò, ꝙ filius datus in adoptionẽ, fecit testamentũ 1 de castrensi, uel quasi, & fm hoc erit casus, † ꝙ testamẽtum factum super castrensi, subiacet querelæ. Secundo modo ꝙ filius datus in adoptionẽ, fuit emancipatus. Idem si pater fuit mortuus, & istę sunt claræ quæ mihi placẽt. Alij doc. intellligunt in testamẽto filij impuberis adoptati, facto sibi à patre adoptiuo, & sic esset casus 3 l. Pa. §. sed nec impub. ſ. e.

a §. TVTORES. [a] Qui agit nomine alterius de inofficio- 1 so, non est indignus legato. No. ergo, ꝙ †. si pronuncietur inofficiosum testamentũ, legatum nihilominus debetur

tutoribus, quanq̃ legata non ualeant fm ista tempora, ut ſ. eo. l. Pap. ult. Non intelligas istum tex. pro testamento. Et ideò non remouetur à legato tanquam indignus. l. filius. §. multò. ſ.

ADDITIO.

a *POMA. Tutores. Ro. cons. lxxxix.*

LEX XXXI.

SI IS. In querela est locus successorio edicto. dixi in l. pater filium. ſ. eo.

a §. SI HAERES. [a] Qui hæredi instituto iure uniuersali succedit, à querela non excluditur, secus si titulo particulari. Quærit glo. quæ est ratio differentiæ inter hæreditatem, & legatum? Dic breuiter ꝙ hæreditas, est quid uniuersale, & ideò in hæreditate secũdi, id est, quæ peruenit ad filium exhæredatum, uenit hæreditas primi ex necessitate, quia non potest pro parte adiri, & pro parte non * secus in legato *. Quæro contra quem agat iste querela. ℞. contra legatarios, uel eis opponet in modũ contradictionis, in l. Pap. §. si filij. & no. in l. qui repudiãtis. in prin. ſ. eo.

* *Nõ. l. quidam l. de iur. de lib. l. si solus. de acquir. hær. Limita ut in l. si filius qui patri. ff. de uulg.* I. Concen. B.

* *Legato. l. legatarius. uer. hæredes. de leg.* I. Con. B.

ADDITIO.

a *Hæres. Huius l. præsumptio non semper habet locum, Bar. l. pen. de cond. ob tur. cau. j.*

a SI EXHAEREDATVS. Qui est aduocatus pro hærede, uidetur approbarẽ [a] testamentum.

ADDITIO.

a *Approbare. Quid in executore testamenti exercente officiũ, an uidetur approbare testamentũ. Io. An. in addi. Spec. de inst. edi. §. nunc uerò aliqua. in addi. quæ incip. adiuuatur, &c. Et ad istam l. uide quod legitur & no. in c. ex literis. de transl.*

§. SI LEGATARIO. Qui est hæres legatarij, & legatũ petit, uidetur testamentũ approbare. dixi in l. post legatum. §. qui accusauit. j. de his qui. ut ind.

De petit. hæreditatis. Tit. III.

LEX I.

1 *Hæredit. ꝙ de iure ciuili, filio præterito, adiri non potest.*

HAEREDITAS. Hęreditas ad nos pertinet ex testamento, uel ab intestato, de iure antiquo, uel nouo. Opp. j. de iniust. test. l. j. Sol. ꝙ hic dicit, iure factũ, intelligas primò omni testamento, quod non fit ruptum, irritũ, iniustũ, uel inofficiosum. Ex nullo enim illorum potest deberi hęreditas. Contra hoc opp. j. de iniust. test. l. posthumus. uer. idem & circa. & l. filio. eo. Sol. ex testamento rupto, non potest deberi hæreditas, ut hic & dixi ſ. li 1 cet quãdoq̃ possit peti bo. poss. fm tab. † No. istam gl. quæ intellexit d. l. filio. quod de iure ciuili ex ea non possit adiri hæreditas, ut dixi uobis, C. unde leg. l. certum. Venio ad l. ij. Quæro in quo differt, siue hæreditas dueniat in aliquem suo nomine, siue per se. Gl. hic uariat, dic breuiter suo nomine quando institutus est filius, uel seruus contemplatione patris, uel domini. Per se quãdo directo institutus est per alios, quando succedit ei qui est institutus. Vltimò dicit gl. l. prox. se. no. malam grammaticã, quia pronomen tertiæ personæ cõstruitur cum uerbo, & pronomine primæ personæ.

LEX III.

1 *Hæres hæredis Titij, quando dẽt dici hæres Titij ex testamẽto uel ab intest.*

2 *Libellus in pet. hæred. non requirit ꝙ hæres exprimat, an sit hæres ex testamento, uel ab intestato, an per se, uel per mediam personã alterius, cogitur tamen ex causa.*

3 *Concludendi in petitione hæreditatis forma.*

4 *Ius omne post xij. tab. dicitur ius nouum.*

a VELVTI. [a] Circa istã l. gl. ponit unũ q. qñ † ego sum 1 hæres hæredis Titij, utrũ ego debeam dici hæres Titij ex testamẽto, uel ab intestato? gl. hic arguit pro & *Bar. super ff. uet.*

contra. Finaliter determinat, quòd proxima causa debeat inspici, ut eo iure quo ego sum hæres illi, cui ego sum hæres directo, eo iure dicar esse hæres, cui illi hæres fuerit. Tu uerò dicas breuiter qñq̃ hęreditas defertur ad nos directò. & sic est una tantũ causa proxima. Qñq̃ per mediã personã alterius defertur hæreditas ad nos, & sic est causa alia remota, & nihil repugnat, quin ex duabus causis simus hæredes. Vnde si quis interrogaret me, an sim hæres Titij, cui hæres sum per mediã personã, ex testamẽto uel ab intestato, ego possum licitè rñdere, Si quidem quæris de causa proxima, sum hæres ex ea causa, qua ei qui de proximo decessit, successi. Si qdẽ quæris de causa remota, rñdebo de illa causa qua 2 cessit ille, cui ego successi. Sed quæro † utrũ in libello ꝙs teneat hæc exprimere. utrũ sit hæres ex testõ uel ab intesta. & utrũ per se, an per mediã personã alterius? ℞. pet. hæredi. est in rẽ, & ideò admittit petitio uniuersalis, causa non expressa. j. e. l. sed & si. §. petitio. & l. si mater. in prin. j. de exe. rei iud. causa tñ cognita, si uideret iudex multũ interesse rei, posset b cogere actorem ad declarandũ. l. si defensor. §. illud [b] de in- 3 terrog. act. † Vlt. tangit hic Iurisconſ. [c] formã concludendi [d] c in libello peti. hærę. quia pars debet petere pronunciari se d hæredẽ esse, uel hæreditatẽ ad se pertinere, ibi, sicut Titij hæ- 4 reditatẽ, &c. de hoc dicã. j. eo. l. licet. † Venio ad ultimã partem, ibi, nouo iure, &c. No. qd' ius nouũ dicit omne ius, ꝙ est post leges. xij. De hoc plenissime in l. fi. §. pe. de reg. Cato. tetigi æqualiter in l. j. j. de cond. ex lege.

ADDITIO.

a *Veluti. Tex. & ibi Bar. & doc. in l. qui in aliena. §. interdum de acq. hær. Imo. l. cum ex filio. de uulg. & in l. & an eadem. §. actiones in fi. de excep. rei iud. Imo. l. iij. §. ex pluribus. in prin. de acq. poſ. Alex. cons. xcj. & ij. uol.*

b *Illud. Et ibi Bar. & Io. & doc. c. ij. de libello obla.*

c *P.PAV. P. Iurisconsul. Com. cons. xvij. incip. Hieron. de Boscorijs. in ult. col. ubi dixit requiri quod agens dicat se hæredem, & ita petat se declarari. Item aduersarius suum pro hærede, uel pro possessore possidere, Nam si cum titulo possideret, non daretur contra eum petitio hæreditatis.*

d *Concludendi. Bar. l. ex diuerso. §. fi. de rei uen. & addę gl. & doc. c. ij. de lib. ob scripsi post Sal. d. l. edicta. & Bar. l. j. in prin. C. de eden. Bal. l. ij. ad fi. C. de pet. hær.*

LEX IIII.

SI HAEREDITATEM. In iudicio uniuersali ueniũt ea quæ post lit. contest. reus cœperit possidere. Opp. ſ. tit. ij. l. non potest. Sol. ut ibi, & etiam hic in gl.

LEX V.

1 *Controuersia dicitur ante lit. contest.*

2 *Alienatio rei, de qua est cõtrouersia, est prohibita ante litem contest. etiam in iudicijs particularibus.*

3 *Possessor hæreditatis cui fit mota cõtrouersia, si satisfaciat de hæreditate nõ minuenda, quando possit alienare.*

a DIVVS PIVS. [a] Possessio hæreditatis quæ est in cõtrouersia non põt alienari, nisi præstita satisdatione, uel causa cognita, si necessitas urgeat. h. d. fm opin. quã intẽdo tenere. Primò loquit' qñ possessor uolebat alienare uolũtariè. Secundò qñ uult alienare ex necessitate, se- 1 cunda ibi, causa aũt. No. hic tex. † ꝙ controuersia dicit' ante lit. conte. & de hoc uidistis. ſ. de transac. l. qui fidem. & C. de transac. l. causas. j. rem rat. hab. l. amplius. Opp. j. de excep. l. fi post litẽ. Sol. ut ibi, & nõ ob. Opp. & uidet, ꝙ ex eo ꝙ est. cõtrouersia, sunt aliæ prohibitæ alienationes, ſ. famil. ercis. l. alienationes. & ibi no. & j. e. l. itẽ ueniunt. §. petitã. hic aũt innuit ꝙ debeat fieri expressa prohibitio. Sol. expone prohi- 2 bendũ, id est, non concedendũ. † Opp. ꝙ imò nõ est prohibita alienatio, nisi post lit. cõte. C. cõmu. diuid. l. j. de litigio. b l. j. Sol. ibi in iudicijs, particularib. hic in uniuersalib. [b] C. de trãsac. l. si post motã. licet hodie fit idẽ in particularib. auth. litigiosa: C. de litigio. Opp. hic innuit, ꝙ præstita satisdatione, posset alienari. Cõtra, ista satisdatio de hæreditate non diminuenda, j. prox. §. diuus. ergo per ea non debet permitti alienatio, quia est ei ꝓria. Istam opi. tangit gl. hic in uerb. inchoare. in fi. Huius ꝓtij timore fuit facta quædã additio parua, quæ dixit, expone, n'ġ, prę, sed. & omitte uer. malue- rit. q. d. non põt alienare, sed debet satisdare. Ista gl. destruit

tex.ut uides.Vnde alij uolentes hoc euadere,exponũt sic q debet satisdare de hæreditate nõ diminuenda, sed de restituenda eius æstimatione,si alienari cõtingat, q fieri non debet,& ista dictio, nisi,nõ ponit.Et hoc uult dicere quædã gl. super uer.satisdare. Certè etiam ista gl. destruit tex. nam semper dictio,nisi ponit qñ ,pcedit oratio negatiua.l.actione.& ibi no.C.de tran. Cùm ergo prædixetit non conceden
3 dam alienationẽ,nisi maluerit, &c. sequit qd illo casu possit alienari,& ideò † pro huius declaratione debes scire,qa aut possessor uult alienare ex permissione iuris,aut uult alienare expressa permissione prætoris.Primò casu,aut non satisdedit,& nullo modo permittit alienare. Aut satisdedit, & põt alienare res tẽpore perituras , ex rescripto diui Pij, ut hic in princ.Aut uult alienare expressa permissione prætoris,& põt etiam, non præstita satisdatione, sed præstita cautione habita per iudicẽ cũ causæ cognitiõe, ut hic in uer. cã cognita.ista distinctio probat in l. pe.ĵ. ad Carb.& l.j.§.mulier.de uen.in poss.& de hær.inst.l. si qs instituat. & quib. ex ca.in pos. ea.l. Fulcinj.§. adeò.& ĵ.de iure delib.l.ait prætor.

ADDITIO.

a POMA.*Diuus pius.Alex.l.principalibus.in prin. si cer.pet.Bal.l.si fideiussor.§.fi.ad fi.ff.qui sat. cog.*

b *Vniuersalibus.Ro.cons.xvij.Bar.l.alia ratione.ĵ.fi.ercisc.*

1 *Petitio hæredi.differtur propter accusationem falsi.*

2 *Hæreditas non debet diminui,quando pendet quæstio falsi testamenti, sicut quando pendet petitio hæreditatis.*

3 *Testibus si objicitur exceptio falsi, uel detur excusatio falsi,causa principalis an differatur.*

4 *Hæredatis possessor in casu huius §.satisdat ex hereditate non diminuenda, sed de ea restituenda,uel eius æstimatione in causa alienationis.*

§ DIVVS ADRIANVS. Sicut qñ est cõtrouersia super petitione hæredi. possessor cogit satisdare.ita qñ est
1 controuersia de falso testamento.† No.ex isto tex. q petitio hæreditatis differtur propter accusationẽ falsi testamẽ
2 ti.† Secũdò no.q sicut quando pendet petitio hereditatis, non debet aliquid diminui, ita qñ pendet quæstio falsi testamenti,& iõ debet præstari satisdatio.Op.C. de edic. diui Adrian.tollen.l.ij.Sol. per accusationẽ alsi,impeditur iudicium petitoriũ hæreditatis, nõ possessoriũ, ut ibi.Secundò opp. hæc quæstio falsi est incidẽs ad petitionẽ hæreditatis, ergo uidetur q super falso non sit pronunciandũ. l. j. C. de ord.cog.Huius timore sunt hic in gl duæ lect.una q concedamus contrariũ, q incidenter hic agit de falso,& super ca non pronunciabit, & hic est quædã gl.super uer.& patitur. & gl.super uer. sustinetur. & est satis bona.Alia lec.est q hic principaliter proponebatur accusatio falsi, & quia est præiudicialis, ad petitionẽ hæredis differt, ut uidebitis ĵ.l. px.
3 Et ex hoc habes,† q siue testes,ex quibus reus debebat condẽnari,accusent de falso principaliter, siue incidẽter opponant q sint falsi, debet sustineri causa principalis,tangã in l.
4 prox.† Quæro qualiter concipietur ista satisdatio?Dicit gl. q satisdabit de hæreditate nõ diminuenda, uel restituẽda. Tu dicas q debet satisdare de hæreditate nõ diminuenda, sed restituenda ea uel eius æstimatione,si alienari cõtingat, ut uidistis §. in prin.l. Ex uigore aũt huius satisdationis qd possit alienari, uidistis §. Quæro dicit hic,quorũ iudiciorũ. de quibus iudicijs loquitur Gl.exponit,quorũ iudiciorũ, i. cuius iudicij.Tu dicas breuiter, omissis his quæ dicuntur in gl. quorũ iudiciorũ, id est, petitionis hæreditatis,& corũ quæ sunt præparatoria ad illam, ut accusatio falsi,& quere la inofficiosi,ut hic & ĵ.l.prox.& l.si quis libertatẽ.

LEX VI.

1 *Accusatione pendente falsi testamenti,quando peti possit legatum.*

2 *Falso qui accusauit & succubuit,non petit legatum.*

3 *Testes si accusantur de falso,uel cont.eos objiciatur,nõ sup sedetur cã principalis,secus si producẽs accusatur de falso,uel cõtra ipsum excipitur.*

SI TESTAMENTVM.Pendẽte accusatione falsi, non põt peti legatũ ex testõ.Vel,Accusatio falsi est præiudicialis ad omnem causam quæ ex testõ dependet. Opp.de prin.ad fi. Sol. principiũ loquitur qñ ab uno dicit falsum & ab alio petitur legatũ, finis loquitur qñ unus, &
1 idem dicit falsum, & petit legatũ. † Opp.pendente accusatione falsi,nullũ aliud iudiciũ põt agitari,per qd liti fiat ali quod præiudiciũ.ut §.l.prox.in fi.& ĵ.l.prox. in prin.sed hic fieret aliquod præiudiciũ,quia si pronunciaret deberi legatũ,præsumeret testim uerum, &c. Huius timore sunt hic tres opi.una, q illa exceptio, ne agitent alia iudicia, est inducta in fauorẽ accusatoris de falso, qui intendit petere hæreditatem, & ideò est in electione sua, uel q statim cognoscatur de uiribus testamẽti, si probationes habet in promptu,uel soluatur legatũ præstita cautione, & sic accusatoris erit electio istius alternatiuæ.Alij dicũt q in electione legatarij est, & istud est uerũ hodie,per l.fi.C.eo.licet olim secus ĵ.l.prox. & ibi dicã. Tertij dicũt, q est in electione hæredis,uel q soluat præstita cautione, uel q cognoscatur de legato.Sed tũc
2 opp.si haberes, eligere q de legato cognoscat, ergo fieret aliquod præiudiciũ accusatori de falso, q non debet esse.l. prox.& ĵ.l. px. Huius timore dicit gl. q illud qd dicitur, de legato quereretur,s. per quandã cõsequentiã,quia expectabitur sententia super querela falsi,& istud placet mihi.Alij dicunt q antè pronunciabitur super legato, quia hoc fit uoluntate hæredis scripti, sed hæc non uidet uera,quia hæres scriptus, & legatarius semper de hoc fuerunt in concordia, q ualeat testamentũ,& debeat legatum,& sic solum est contentio propter accusationẽ de falso.Alij dicunt,qñ unus dicit falsum,& alius petit legatũ, nõ est necesse q deferatur u-
2 triq,sed hoc non uidet uerum, ut uidebitis ĵ. l. prox.† Vlt. quærit gl. quid si ille qui accusauit de falso,succubuit,an pe-
3 tet legatũ,dic q non, ut in gl. † Quæro quid si accuso testes de falso,ex quibus cõuincor,an debeat differi cõdemnatio super causa prima? Hic uidetur casus q sic,& §.l.prox.Cõt. est ueritas, quia licet testes condemnaret de falso, hoc producenti non præiudicat, & ideò non defertur causa prima, esset.n.necesse q accusarent testes,& producentes, uel q in modũ exceptionis de falso dicatur põ producentem.Cy.C.q
a accu.non pos.a l.j.& §.de his qui no.infa.l.Lucius.dic ut ibi.

ADDITIO.

4 P.PAV.P.Pos.*Vide ibi Dy.in ult.q.& Bal.l.si quis testib.uer.sed cum præced.C.de testib.*

LEX VII.

1 *Tertius quando duo inter se litigant,potest comparere pro interesse suo, & opponere exceptionem,& facere q iudicium differatur.*

2 *Libertas quando seruo fuit relicta extraneus institutus, & filius exhæredatus institutus,põt objicere, q non procedatur in causa liberali,ne fiat præiudicium testamento.*

3 *Iudex ex officio potest differre quæstionem libertatis, ne fiat præiudicium testamento.*

4 *Iudex supplet etiam parte non opponente in illis,in quibus iudicio uel iurisdictioni pararetur præiudicium.*

5 *Sententia lata super quæstione libertatis,facit qualequale præiudiciũ quæstioni de testamento, licet sit inter alios lata.*
Testes examinati inter alios faciunt præsumptionem, & fortè semiplenam probationem.

6 *Inducere,cancellare,& circumducere,licet differãt in modo,tamen in effectu non differunt.*

7 *Excipiens ineptè succumbit,sicut qui ineptè agit.*

8 *Iudex potest statuere certum tempus ad agendum.*

9 *Libertatis simplicis causa delegari potest.*

10 *Testis inductus super uno articulo,quando possit super alio examinari.*

11 *Transactio si est facta inter me,& te ex certa causa expressa,& post rei uẽ dicationem, nulla causa expressa,si excipiatur de transactione,non impeditur lit.contest.*

12 *Iudicia particularia quando inuicem se impediant, & quando particulare,uniuersale.*

13 *Iudicium uniuersale quando per aliud uniuersale impediatur.*

14 *Iudicia particularia silent, etiam si est quæstio de hæreditate,& non testamento,iudicium particulare silet.*

15 *Quando est quæstio de præbenda,uel iurisdictione alicuius castri.*

SI QVIS LIBERTATEM.Iudicia particularia,per quæ fierẽt præiudiciũ petitioni hæred. uel præparatorijs eius, debent differri, quò ad iudiciũ uniuersale finẽ accipiat,ad qd põt q iudicẽ certus terminus statuj,secus in iudicijs

in iudicijs particularibus.quæ uniuersali præiudiciũ non pariunt.Diuiditur in tres partes princ.fm uerãlec.quã intẽdo tenere,Prima qñ quis petebat libertatẽ ex testõ,& filius exhæredatus agebat querela põ testm. Secũda, qñ quis petebat ex testamento libertatẽ,& hæreditatem.Tertia,qñ qs petebat libertatẽ,nõ ex testamẽto,sed alsunde.Secũda ibi, nã cũ.Tertia ibi,quoties aũt.Prima subdiuidit in tres,quia primò recitat mentẽ senatuscõsulti.Secũdò mentẽ rescripti Imperatoris circa idẽ.Tertiò ponit unã limit. ad prædicta. Secũda ibi, sed & diuus.Tertia ibi,ita demũ.Secunda pars subdiuidit in quatuor,Primò format quæst. secũdò rñdet ad eã,eo casu quo seruꝰ erat in possessione libertatis,& hæreditatis.Tertiò quãdo erat in possess.libertatis,& non hæreditatis.Quartò ponit circa prædicta decisionẽ unius dubij.Secũda ibi,diuus Pius. Tertia ibi,nõ uero. Quarta ibi, planè.Itẽ tertia pars subdiuidit in duas,Primò ponit unũ dictũ,secundò ad remouẽdũ dubiũ dat unũ consiliũ.Secũda ibi,adiecit.Reassumo quãlibet particulã nostræ legis p se,& primò quæro de intellectu principali huius l.Circa q sciendũ ẽ,q prima gl.mag.posuit casum,q quidã Licinianus seruus erat institutus hæres,& iussus esse liber cohære de sibi dato, & filio exhæredato,& istã lec.,psequit gl. usq ad uers.ideoq.alij in eadẽ gl.Sed qa hic de hæreditate Liciniani nulla fit mentio,ideò gl.ab ista lec. recedit, nec de ea uobis facia mẽtionẽ de cætero,sed qa gl.circa cã aliqua dicit utilia,reassumã eã p quæstiones. Vera lect.ẽ in isto prin. quæ ponit hic in gl.ante fin. Vel dic q simpliciter fuit relicta libertas,&c.Pone ergo casum,q seruo fuit relicta libertas,extraneus fuit institutus,filijs fuit exhæredatus. Certè si seruus petit libertatẽ,differet cã libertatis ,ppter quæstio. de testamento,& istũ casum ,psequere in tota prima parte principali.Circa istã partẽ primò quæro,quis possit obijcere istã exceptionẽ,q nõ ,pcedat in causa liberali, ne fiat præiudiciũ quæstioni de testamẽto? Gl. in hac casus positione, dicit q hoc petit fil.exhær.Idẽ expresiꝰ dicit in ĵ.caꝰ
1 posit. quã re,pbauí.Ex quo dicto no.† q licet duo litigent inter se,põt uenire tertius cuius interest,& opponere exceptionẽ,& facere differri illud iudiciũ, qd in se puto uerũ. l. Titia.ĵ.sol.mat. fm uerã lect.quã ibi dedi, ubi filia uenit,& impedit iudiciũ inter patrẽ & maritũ.Ad idẽ §.ti.j.l.si suspecta.in prin.& C.de litig.auth.nũc si hæres.& ĵ.ad Treb.l. ita tñ.§.quoties.Istud tñ examinemus latius.Aut eñ istã exceptionẽ uult opponere filius, & põt, ut dictũ est.Aut hæres cõuentus,& nõ põt,fm gl.hic in prin.& l.prox.in fi.j.gl.qd nõ placet,quia uidet §l.ij.ĵ.de excep.rei iud.& de act.& ob. l.qui cũ hærede.& de bo.lib.l. quandiu.& de bo.pos.§ tab.
2 l.si præteritus.& C.eo.l.fi.in prin.Vnde dico † q hæres põt istã exceptionẽ opponere,Et hoc fortè uoluit dicere gl. hic circa prin.gl.mag.ubi dicit,nisi id peteret nomine exhæredati,q.d:hæres cõuẽtus istã exceptionẽ opponit ,p interesse exhæredati,licet nõ ,p suo.Itẽ ẽ uidendũ an ille q se petit in libertatẽ,possit petere hoc iudicium differri.& gl.dicit q nõ & bene,quia sua spõte uenit ad iudiciũ,ergo cogit perfi
3 stere,auth.qui semel.C.quõ & qñ iudex.† Itẽ quæro an iudex ex officio suo,etiã nulla parte opponẽte,possit cãm libertatis differre?ꝛ.q sic,licet gl.nõ tãgat.& hic est casus in primo dicto huius legis,ubi omnia uerba referũtur ad iudicẽ,si bene inspicias.Et huiꝰ rõ ẽ,quia iudex nõ debet manifesta remotũ animi sui,ut §.de offi.presi.l.obseruandũ.& C.de fal.l.ubi.sed si ,pnunciaret aliquẽ esse liberũ ex testamẽto,iã uidet ostendere motũ animi sui,qd testam esset ualidũ,& sic ipsi iudici fieret præiudiciũ,si super hoc ,pnũciaret.Meritò debet differri,& hoc uult mens Senatusconsl. ut
4 tex.hic apertè dicit.† Ex quo no.q in his in quibus iudici, uel iurisdictioni pararetur aliquod præiudiciũ,iudex põt supplere ex se,ẽt nõ opponẽte parte,§.de posth.l.quos,phibet.& facit §.de ,pcur.l.filius.§.ueterani.dixi in l.iiij. §. hoc aũt iudiciũ.ĵ.de dam.infec.tetigi de sepul.uiol.l.sepulchri.
5 eo.tit.uers.circa fm,quãdo.in fi.† Quæro circa istud principium, quod præiudicium fieri posset per sententiam latã super libertatis quæstione, quæstioni de testamento,cũ sit inter diuersas personas,ergo,&c.C.res inter alios acta,&c.
• per totũ,&c.ꝛ.dicit gl.fiet qualequale præiudiciũ,licet non plenũ.ĵ.de appel.l.à sententia.cũ simil.hoc tangit in prima gl.magna,& etiã in ij.Et ex hoc dixi tibi inl.admonẽdi.ĵ.de iureiur.qd testes recepti inter alios faciunt præsumptionẽ, & fortè semiplenã ,pbationẽ inter alios. Venio ad uers. sed & diuus. & primò quæro,quid est hoc dictũ, aut inducat, aut finẽ accipiat.Exponẽ ut in gl.inducatur,hoc est,fiat ab
6 solutio ab obseruatione iudicij.Finẽ accipiat, per diffiniti
a uã sententiã.† No.ex glo.a differentiã inter inducere,circunducere,& cãcellare.Simile C.de sol.l.inductũ.& licet sit differentia in mõ,tñ in effectu nulla differentia est. Quæro in quo differat iste uers.à præcedẽti?dicũt quidã in nullo,sed §. fuerunt recitata uerba,uel mẽs Senatusconsulti,& uerba rescripti.Tu dicas qd §.loquit generaliùs,quia quæstio de libertate differt,si sperat moueri quæstio de testamẽto,siue testamentũ dicat falsum,ut §.l.,px.&l.diuus.in fin.siue dicat nullũ,uel inofficiosum,siue sperat moueri põ tab.l.ita tñ §.quoties.ad Treb.hic uerò uerba rescripti erãt specialia in quæstione inofficiosi,& ita dicit gl.hic posita super uer. sed & diuus,&c.Itẽ §.ẏba fuerũt relata ad iudicẽ, ex quo apparet q cõmittit officio iudicis, hic fuerũt ,plata simpliciter. Venio ad uers.ita demũ.dicit hic,si iam de inofficioso iudicũ contestatũ est,quid est hoc dictũ?Quidam intelligũt,si lis est cõtestata,tũc debet subaudiri, uel cõtestari speretur, & ita sentit gl.quod uerũ est,ut d.l.si præteritus.de bo.poss. contra.Posses etiam exponere contestatum,hoc est, protestatum,l.possumus in fi.§.ti.j.Venio ad secundam partem principalem,scilicet ad uers.nam cùm quidam. Et primò quæro de intellectu huius uers.ꝛ.q gl.in ista parte tangit casum uerum,in gl.magna circa mediũ.ibi,ideoq alij ponunt Licinianum,&c.Et ponas casum, Licinianum fuisse hæredem institutum,& iussum esse liberũ,& filium exhæredatum.quem Licinianum filius exhæredatus uendicat in seruitutem:Licinianus opponit hoc nõ posse fieri,nisi prius agat querela,& petitione hæreditatis, quæritur an ista exceptio obstet?Et sic uides q i formatione quæstionis nõ declarat, utrũ Licinianus sit in possessione libertatis uel nõ,declarat aũt hoc in responsione,ut uidebitis. Sed iuxta hoc dubitat de tex.ibi,dicẽs se suscepturũ,&c.Ex hoc innuit,q ipse possidebat hæreditatẽ,ut ĵ.sequitur,se petiturum hereditatẽ.Ex hoc innuit q nõ possidebat,quia si possideret,nõ peteret.ꝛ.illa uerba sunt ambigua,ideò Imp.declarat in responsione per distinctionẽ, possunt enim dicta uerba intelligi de possidẽte hoc mõ,suscepturũ.istud stat proprie,& qd ĵ.sequt,& petiturũ,repete,& se suscepturũ. Petiturũ,hoc est,illũ qui petit hæreditatẽ,quasi dicat, paratus est se defendere ab eo qui petiturus est hereditatẽ. Possunt ẽt intelligi in nõ possidente,& illud qd dicit se suscepturũ in nõ possidente,stat impropriè, quia in modũ exceptionis ei opponet,& qd ĵ. dicit,petiturũ, stat ,ppriè. Venio ad ẏ.f. diuus Pius.& iste ẽ uers.planus,quia si seruus possidet hæreditatẽ,differtur quæstio de libertate.nisi prius agat de testamẽto & hæreditate. Venio ad uers.nõ uerò. iste uers.legit in gl.tribus modis,Primo secũdũ Azo.gl.quę incipit, nũc mutat casum.quã lect.tenui diuidẽdo legẽ,§.dixit differendã esse causam libertatis,qñ seruus est in possessione libertatis,& hæreditatis,hic dicit qñ seruꝰ nõ ẽ i possessione hæreditatis,sed libertatis,nõ esse differendã ,ppter quæstionẽ separatã inofficiosi testamẽti.Rõ ẽ, quia est in potestate ser tui agere petitiõe hereditatis,& ille cogit in modũ cõditionis opponere de querela,l.Pap.§.fi filiꝰ.§.tit.j.Si igit seruus nõ agit,imputet sibi.Sed põ hoc instat, saltẽ iste seruꝰ debet agere petitiõe hæreditatis,ergo donec finiat petitio hæreditatis,nõ debet agi de libertate,§.de arb.l. nõ dissũguemꝰ. §.si is.ꝛ.Cõcedo,qa si seruꝰ ita opposuisset exceptionẽ, debet differi iudiciũ de libertate, qa ĩtẽdo agere põ te petitiõe hæreditatis,cui nõ debet fieri præiudiciũ,certè quæstio de libertate fuisset dilata,ut ĩ cõt.Sed hic malè opposuit exceptionẽ,qa dicit,dico qd qõ de libertate debet differri, nisi priꝰ agas querela inoff.testa.iõ hoc pretextu seruus nõ põt
7 obtinere,& hoc ẽ qd tex.dicit,uide literã,nõ ẏò, &c. † No. ergo ex hoc q q exceprione ,pponit ĩeptè,ita succũbit,sicut

qui ,ponit actionē ineptè,l.j.§.Labeo.ff.de flu.& de do.ex
cep.l.ij.post princ.dixi in l.j.ff.de excep.Secundò legitur fm
Guar.ut non mutet casum, & sic totū de una parte cū seq.
uersf.planè.& dicas sic,domine si debet differri donec iudi
ciū de testamēto finē accipiat,expectabimus ergo usq; ad
quin quenniū qm tanto tēpore durat querela. ℟. Iurisco-
quod nō debet expectari, planè iudex debebit causa co
gnita certū tēpus statuere.hoc dicit,usq; ad §.quoties. & ista
lectura est satis uera in se.Tertio mō legit fm lo. ut nō mu
tet casum,sed parat quandā limitationē ad præcedentia.
Dictū est ff.qd' quæstio de libertate debet differri, donec iu
diciū de inofficioso finē accipiat: nūc limitat q hoc est ue
rū intra quin quenniū. Nā post quin quenniū querela in
officiosi nō debet durare, & ideò propterea nō differt quæ
stio de libertate. Ista ēt pōt esse uera, tene quā uis. Sequitur
uersf.planè.Istè uersf.legitur duobus modis, uno mō q refe
ratur ad primā partē, alio mō q referatur ad ꝓxima præce
dētia: mihi placet q referat ad proxima præcedētia, & ad
dicta in prima parte, & sic ad utrūq;, & dicit duo qñ oppo
nitur d,exceptio, q causa libertatis debet differri, propter
separatā litē de inofficioso, iudex prius debet examinare,
utrū ista exceptio opponat bona fide, an animo calūniæ,
& causa differēdi,exceptio ista nō admittet',l.hæc autem.in
prin.ff.si cui pl' q̄ per l.falc.& C.de fal.l.ij.& qd' dixi ff.tit.ij.
§ l.si prætor.§.Marcellus.Secūdò dicit,† q iudex pōt statue
re certū tepus ad agendū, quod no.licet gl.ff. tit.j.l.Pap. §.si
quis post.dicat hoc non esse uerum in ciuilibus,tamē ma
lè dicit,ut ibi dixi,de quo per Dy.c.in dultū. ext. de reg. iur.
lib.sexto.dixi in l.Titia.de accus.Circa istā partē quæro, q̄a
hic dicit,iudicem libertatis,&c.cui loquitur hic Impe-℟.lo
quitur iudici ordinario,qui habeat iudicē delegatum co
b gnoscere[b] de libertate,& sic est hic casus,† q cā simplicis li
9 bertatis potest delegari.Iac.Aret.ff. de dam.infec.l.j.in fin.&
Cy.C.de peda.iud.l.placet.ubi refert uerba Iac.de Aret. Ve
c nio ad ult.[c] partē, & primū dictum est clarum, q causa quę
nullo modo contingit petitionem hæreditatis non debet
per eam differri,quod examinabo plenè ff. in materia illa.
10 Venio ad finē gl.quæ inducit istū tex. in arg. † quod testes
inducti super uno articulo, nō debēt interrogari super a-
lio.Cont.glo.C.de testi.auth. si testis productus.ubi testis
interrogatur de conditione sua.Sol.testis non debet inter
d rogari [d] super alio, nisi illud aliud pertineat ad finē eius, de
quo principaliter interrogatur.Ita loquitur lex cont. nam
scire conditionem testis, pertinet ad iudicem,l.ij.& iij.& ibi
no.ff. de testi.& de hoc dixi in l.si duo patroni.§.idem Iul.de
11 iureiur.Ego induco in arg.† imò pro casu istum tex.ad no.
practicā.Si inter me & te trāsactū est de lite rei ex certa cau
sa,& tu posteà proponis contra me rei uendicationē,nulla
causa expressa,si ego oppono de transactione præcedenti,
quæ fuit limitata ex certa causa,iudex debebit pronuncia
re litem esse contestandā,ita tamē quod in hoc iudicio nul
lo modo deducatur illa causa,de qua fuit transactū,& hoc
exprimat in pronunciatione, casus est hic.Expedita litera,
ueniamus ad ꝑria,& examinabitur materia.Opp.j.q quæ
stio de libertate debet ante omnia examinari.C.de adul.l.
qm.dicit glo.ibi in modū exceptionis,quod ēt hic permit-
terē,hic autē in modū cōuentionis.Tu dic clarius, ibi quæ
stio de libertate erat præiudicialis ad accusationē,nō accu
satio ad eā, ideò de eo prius cognoscit'.l. ordinata. de lib.
cau.hic aūt quæstio de libertate erat præiudicialis ad quæ
stio.de testamento,& quæstio de testamēto erat præiudicia
lis ad eam,ideò superseditur in causa liberali, & præfertur
cā de testamēto tanq̄ maior & uniuersalis, ut statim dicā.
Opp.ff.de iud.l.qui prior.Sol.dicit gl.hæc est causa magna
uniuersalis,& centūuiralis.C.eo.l.ult.ibi est causa ciuilis,&
12 singularis.† Pro huius declaratione debes scire, q in hoc
iudicio uniuersali tria sunt specialia, Primò q in iudicijs
particularibus illa cā debet præferri, quę prius intentet', si
sunt inuicē præiudiciales,d.l.qui prior.hic uerò præfertur
cā uniuersalis.Secūdò, quia illa iudicia particularia ita de
mū inuicē se impediūt, si sunt inuicē præiudicialia omni-
no,ratione plenī præiudicij, ita q absolutoria lata in pri-
ma,parit exceptionē rei iudicatę in secūda,l.fundū. de ex
cep.aliās secus,l.sed si ante.eo.tit. Sed in uniuersali est hoc
speciale, q differuntur alia iudicia,etiā ratione qualisqua-
lis præiudicij,ut hic patet.Tertiò,quia in illis iudicijs parti
cularibus cōsiderant' causę præiudiciales,inter eas dē perso
nas tantū.d.l.fundi.& l.fundū.sed hoc inter diuersas perso
nas,ut hac l.Ethuius ratio est, ut tangit ista gl. quia illa cā
dicitur esse magna uniuersalis,& centumuiralis,hoc est,in
ducta à senatoribus,quia erant centū numero,ideò ꝓpter
eius nobilitatē assumit sibi istud priuilegiū.Opp.C.eo.l.fi.
dicit gl.in hoc lex ista hodie corripitur, quia hodie si lega
tarij uel creditores uel serui libertate donati uolunt age
re,adhibetur distinctio quę ponitur in d.l.ult.C.eo.nec dif
ferunt ista iudicia simpliciter,ut ibi patet.Ista gl.dicit ueri
tatē,qñ petitor,uel possessor cōuenitur à tertio,sed si cōue-
niunt se inuicē aliquo iudicio particulari,per illā l.nihil di
sponitur,& sic remanet incorrecta hęc lex. in uersf. nā cū q
dam.& l.nō distinguemus.§.si his ff. de arb.Item l.fin.C.eo.
loquitur quando conuenitur possessor uel petitor, sed qñ
ipsi agerēt,nihil ibi dicitur,& ideò hoc casu remanet incor
recta.l.si bonę fidei.& ibi no.ff.eo.& ideò pro huius declara
tione distingue in ista materia breuiter, q aut inter petito-
rē & possessorē mouetur aliqua quęstio particularis, aut
mouetur cū extraneis.Primo casu,aut illa particularis erat
de possessione,& non impeditur.l. ij. C. de edic.diui Adri.
toll.& l.diuus.in fin.ff.eo.Aut nō erat de possessione,& tūc
aut erat causa summaria,& non differtur, ut l. ille à quo.§.
si de testamento.ff.ad Treb.Aut erat causa quę requirebat
plenā cognitionē,& illa differt' hodie,& olim,ut hac l. uers.
nā cū quidā.& ff. de arb.l.non distinguemus.§.si is. Secun-
do casu,aut possessor,uel petitor cōuenitur ab alio, aut a-
git. primo casu olim differebat,ut hic,hodie uerò adhibe
tur distinctio,quæ ponitur in d.l.ult.C.eo.si uerò ipsi agūt,
tūc aut res,uel actio erat tēpore peritura, & possunt agere.
l.si bonę fid.ff.eo.& l.cū hęreditas ex Treb.ff.ad Treb. Sed si
res non esset tempore peritura,non possunt agere, imo de
bet differri.l.ij.ff. de exce.rei iud.& l.qui cū hęrede. ff. de act.
& ob.& de bo. liber. l. quandiu. l. si prœteritus.de bo.poss.
cont.tab.nec iura antiqua in hoc corriguntur per iura no
ua,scilicet per l.fi.C.eo.Et prędicta uera, donec iudiciū uni
uersale pendet,uel moueri speratur,secus eo finito,ut hac
l.ij.secundo respon.& §.nō uidet'.fm unā lec.& ff.de exce.l.is
post.fm unā lect.ubi tractatur ista materia.Itē prędicta ue
ra de iudicijs particularibus, quę tangūt iudiciū uniuersa
le quoquo modo, saltem ratione qualisqualis præiudicij,
13 secus si nullo modo.hac l.in fi. † Quęro utrū iudiciū uni
uersale, ꝓpter aliud differatur ℟. si quidē ista duo iudicia
sic se habent, q unum est fm testm̄,aliud contra testamētū,
differtur illud iudiciū quod est fm testamentū.ne fiat præ
iudicium quęstioni de testamēto.Hoc uoluit hęc l.in prin.
ff.l.prox.& l.diuus.in fi.l.ita tamē.§. quoties.ff.ad Treb. &l.
ij.§.expectandi.ff.oe bo.poss.fm tab.Si uerò utrunq; iudici
um est secundū testamentū,uel utrūq; ꝑ testamentū,seu ab
14 intestato,tūc unū per aliud nō differtur.l.pe.ff.eo.† Quęro
quid si est quęstio de hęreditate,& nō de testamēto, an sit
e būt[e] iudicia particularia? Videt' q non,nā uerba senatus-
cōsulti,& uerba rescriptorū, de quibus hic fit mētio,solum
modò loquunt', qñ ē quęstio de testamēto,sed puto q quo
cūq; mō speret' quęstio uniuersalis de hęreditate, iudicia
particularia debēt silere,ut de arbi.l. nō distinguemus.§. si
15 is.& l.ult.C.eo.& de exce.l.si post. † Iuxta hoc quęro, quid
f [f] in alijs iudicijs particularibus,uel uniuersalibus,puta in
ter duos est contētio de prębēda,uel iurisdictione alicuius
castri,utrū iudicia particularia debēt interim silere? Inn.di
cit q idē,de cōcess.pręben.c.qa cūctis.in fin.gl.magnę,qd' ē
hodie c.j.de cōcess.pręb.lib.vj.Vlt. gl. signat unū arg.cōt.&
nō soluit,uide eā ibi arg.ꝑ.C.de sen.l.nemo iudex.Sol.non
prejudicat an plenum prejudiciū,sed an qualequale sic.

ADDITIO.

a Gl.Fel.c.significauit.de test.in fin.
b Cognoscere.l.imperium in j.col.de iur.om.iud.auth.de col.§.prohibemus.
& gl.d.l.placet,

POMA.

c POMA.Vlt.Fel.c.de testib.gl.j.de testib.
d Interrogari.Dixi post Bar.l.Lucius.ff.de insp.Gul.de Suza. auth. sed iu-
dex.C.de episc.& cler.& Inn.c.cū Bertoldus.de re iud.Bal.l.pe.C. de trāsf.
q, iuramentū testis nō refertur ad articulos impertimentes.in l. non iudis.
C.de prob.quod ſi in articulo ponitur,q, Titius est filius Caij, & testis de-
ponit de fama,uel q, Caius tractabat eum,ut filium, uel similia,dicit Bal. q,
hæc probatio ualet,secus ſi pono q, fama est,q, to.est Rex Franciæ, & te-
stis deponit de ueritate,& non de fama, & quando articulus est ineptus,
sed probatio est apta,Bal.l.j.in fi.ff.de iur. om.iu. & Ang.l.ij. in prin. eo.
tit.& Ang.& Imo.l.iam dubitari.ff.de hær.inst.Bar.l.j.ff.si cer.pet.
e Silebūt.Bal.l.fundū.ff. de exce.et ff.eo.l.si bonæfidei.Bar.l.si post.ff.de exce.
f Quid.Bal.l.emptorem.uersf.sed pone quidam.C.loc.& ibi an interim pos-
sit solui lite pend.

LEX VIII.

LEGITIMAM. Qui elegit ius incompetēs, nō uidet' renunciare iuri q sibi ignorabat competere. Lex ista legitur duob.modis, Primo in testamento rumpēdo per querelam,& hoc fm princ.glo.ibi dū ponit casum per l.mater.ff.tit.prox. Alio modo legitur in testamento rupto ipso iure, & hoc innuit sequens gl. parua super uer. uires. hæc tamen glo.super d.uer.nullis extat.Opp.l.post.ff. eo. dicit gl.intellige hoc quando agnouit ignoranter,secus si scienter.* Prout te refers ad testamentū rumpēdū,glo. est clara, quia agnoscēdo scīēter, uidet' ap,pbare. Hoc habuistis in multis legibus.ff.tit.j. Prout te referes ad testamentum nullū ipso iure,tunc si quidē est nullū propter fauorē istius qui agnouit, ut puta,qa' erat prœteritꝰ,tūc idē,l.filio prœterito.de iniust.test. Si uerò esset nullū ,ꝓpter defectū solennitatis,& tunc agnoscēdo scīēter nō posset ap,pbare.C. de testa.l. nō dubiū.circa fin.Sed licet nō posit testamentū ap,pbare, an ex hoc uideat' repudiare ab intestato,dic ut i l.Clodi⁹. ff.de acq. hęr.

* Scienter. Amplius dic ut per Bar.l. xix.nu. ij. cum seq. ff. de inof.testa.

LEX IX.

REGVLARITER.[a] Iurisconsul.ad euidentiā dicendo rū præmisit unā distinctionē,usq; ad l.diuus. postea posuit quædam rescripta pertinentia ad hanc materiā,usq; ad hanc l.hic ponit unam reg.iuris antiqui,quam declarat usq; ad l.item uenitū.§.prætor.ibi recitat senatusconsl.factū in hac materia, & illud prosequitur exponēdo usq; ad fi.tit.& quia ponit regulā,nō pōt breuius summari,quā se summat.Opp.ff.eo.l.ēt si putauit.§.itē si quis. Sol. hic de directa,ibi de utili petitione hæreditatis. Itē opp. q ius nō possit possideri.l.seruus. §. incorporales. de acquire.do.Sol. dicit glo.quædam est possessio propria, quædā impropria, quædā impropriissima, licet doctores dicant cont.C.de serui.l.ij.quod non intendo hic examinare.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Regulariter.Limitat laſ.l.fi.col.fi.C.de edic.diui Adri.tol.l.j. C. de inoff.test.

LEX X.

1 Petitio hæreditatis datur pro minima re, & sic curandum est de minimis.
2 Conclusio in petitione hæreditatis.

1 LICET.No.† hanc actionē dari etiā ꝓ minima re,& sic
2 de minimis curamus, dic ut ff. de dam.infec.l.si ꝓprietarius,Secūdò no.† modū cōcludēdi in libello super petitione hæreditatis, q quis petat ,pnunciari se hæredē in solidū,uel ,p parte.Tetigi ff.l.ij.in prin. & quòd officio iudicis cogatur restituere,de quo dixi ff.l.j.in prin.de eden.

1 Pro hærede sumitur tribus modis.
2 Petitio hæreditatis quare non datur contra tit.possidentem.

PRO HAEREDE.Hic incipit exponere uerb.pro hęrede.cont.ista actio nō dat' ꝑ tit.possidentē. l. cogi. C. eo.& l.hæreditatē. C.in quib.cau.cess.lōg.tēp.præſ.Sed possidere pro hærede,est habere tit.ff.,p hær.per totū, ergo
1 &c.So.† ,p hærede pōt sumi tribus modis,ut in gl. hic uerò
a accipit ,p eo qui nō est hæres,sed putat[a] se hæredē. Quæro
2 quid de eo qui putat se nō esse hæredē? ℟.no.ut hic.† Secūdò quæro,quæ est ratio,quare petitio hæreditatis nō dat' ꝑ tit.possidentē gl.ponit unā rationē in d.l.hęreditatē.C. in quib.cau.cess.long.temp.præſc.doct.ponūt uerā rationē in d.l.cogi.C.eo.Et est rō,qa qui agit petitione hæreditatis, ni titur solùm ex tit.nō em̄ fundat se ex aliquo iure suo,quod habet in re.Si igit' aduersarius possidet,& cū titulo, habet talē ius quale habet ipse,& plꝰ qa possidet, meritò nō pōt cōueniri petitione hæreditatis.de publicia.l.fi.ue aūt.§.j. & ibi no.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Putat.Alex.consl.lxxxv.col.j.uol.ij.laſ.l.fi.ad fi.C.de edic. diui. Adri.tol.

§ PRO POSSESSORE.Hic incipit exponere qd' dicatur,pro possessore.

LEX XII.

1 Testis ratio quando est eadem cum dicto,nihil ualet.
Testis si in reddenda ratione dicat,scio quia scio,non probat.
2 Hæredem qui falso se contendit esse,conuenitur ut prædo.
3 Possidere pro hærede,uel possessore,quomodo cognoscatur.
4 Interrogatus qui respondit se emisse à compote mentis,poterit iterum inter rogari,an emerit magno,uel paruo pretio.

1 QVI Interrogatus.No.† qd' qñ ratio est eadē cū dicto,nihil cōcludit, & ideò dictū testis nihil ualet, qñ
a dixit testis,scio, quia scio.[a] Et est ratio,[b] quia oportet
b quod illud q probat aliquid, sit clarius & manifestius illo qd' ꝓbatur. Vnde si dico,fuit ne uulneratus. Titius? dicis tu,q sic.Iuterrogatus quō scis,dicis tu,scio quia scio. Istud
2 nihil probat,quia oportet q ratio sit clarior dicto,† Quæro,quid si cōtendat,quis se esse hęredē,sed permēdacium℟.
3 conueniť tanq̄ prædo.† Quæro,quō scias utrū quis possideat ,p hęredē,uel ,p possessore? Gl. hic ponit tres opiniones,inter alias ponit opin. Pla. qui fuit multū laceratus in hac materia.Finaliter ordinē interrogandi ponit hęc gl. & aduerte circa principiū huius interrogationis. Quęro qd si respōderit se non possidere.Et certe habet lo.ff. l. ult. ff.de
4 rei uē.† Itē quęro circa finē,posito q dicat se emisse,& à cōpote mētis,utrū iterū interrogabo cū à quo? Azo hoc clarius dicit in summa hui⁹ tit.l.cogi.uersf.si dicat, quid ad te. Certè doc.dicūt q sic, utrū emerit magno, uel paruo pretio,ff.eo.l.si quid possessor.§.iustus.& Cy.refert.C.eo.l. cogi.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Scio.Aret.l.qui hæreditates. ff. de acq.hær.Alex.consl. cxxxj.j. uol.laſ.l.fin.ff.de off.proc.Cæſ.
b Ratio.Bar.l.fi.de off.proc.Cæſ.Bal.l.conuenticulam.C.de epiſc.& cle. Bar. l.si quis ita.ff.de testi.tut.Bal.in rep.l.ij.C.de rescin.uēd.scripſi in l. qui testa mēto.in fi.de testa.Inn.c.cum causam.ext.de testi.& Bal.l.solam.de testi.

LEX XIII.

NEC VLLAM ALIAM.

§ OMNIBVS.Quādo tit.habet' ,p nō titulo,qs ,p possessore,uel ,p hęrede possidere dicit'.In tex.scīēs,qd si fuit ignorās? Breuiter,aut fuit ignorātia talisq̄ ꝓstat cām iustā usucapiēdi,& nō tenet' peti.hæred.aliās sec⁹,l.cū q. in prī.de publicia. Vide gl.quę ponit duas opi. finaliter ui det' tenere primā opi.q nō teneat' ,p hærede,uel ,p possessore.Istud facit aliquātulū ꝑ id qd' habuistis no.ff.l. nō solū. ff. de alie.iud.Cogitabitis. Quærit gl.qd si prędo habeat titulū.Dicit glo.titulū magis attendi.l.etiā.§.fi quis sciens.ff.eo.

§ IS AVTEM.Qui non possidet, non tenetur hac actione,nisi dolo desierit possidere.

LEX XIIII.

1 Successor uniuersalis non præscribit. quādo defunctus habuit malā fidem.

1 NERATIVS. † Licet quis possideat uero titulo, tñ
a ex ea ꝑsona autoris sui,qui ,p herede uel ,p possessore possideb at,poterit conueniri[a] pet. hæred. Opp. iste possidet uero titulo pro hærede,ergo petitione hæreditatis non tenetur.l.,p hęrede.ff.eo.Sol.hic conuenitur ex ꝑsona defuncti,quia hæres & defunctus uident' esse eadē ꝑ
2 sona.Ista lex inducitur per gl.in arg.q̄ † successor uniuersalis nō præscribat,qñ defunctus habeat malam fidē, quod dic ut l.cū hæres.de diuer.& tem.præſc.& Dy.e. possessor. de reg.iur.lib.vj.& C.de præſc.long.temp.l.j.

ADDITIO.

ADDITIO.

a *Conueniri.No.q. possidens titulo,conuenitur hac actione. Sed an publiciana detur contra titulo possidentem pro hærede,alias dubitaui,in q.facti, et mihi uisum est q. non,quia possidens pro hærede,habet publicianam ex persona sua l.cū sponsus.§.j.& ibi no.per doc.ergo talis possidens pro hærede,dicitur habere titulū parem titulo actoris,ergo potiorem causa possidētis.l.siue aūt. §. duobus.de Publ.scripsi inst.de act. §. actionū. dū tractaui an peti.hære.detur cōtra titulo possidentem.Adde Ro.cons.cccxxxiiij.*

LEX XV.

ETIAM SI PVTAVIT HAERES.

§. QVID SI Quis.No.in duobus casibus hic expressis,petitionē hæreditatis dari ℈ titulo possidentē. Op. ℈.eo.l.sed & si §.itē si res.Sol.ibi loquit qñ uendita fuit res uniuersalis.Querit gl.hic,licet iste teneat petitione hæreditatis,an iste præscribat.Videt q. nō.Cōt.est uerū.Cum eñ hic excedat suos terminos,excedit à nō suis terminis.

x *Prædo non est,qui pretium numerauit.*

z *Possessionem qui post tit.inuadit,non dicitur prædo quantum ad hanc actionem,sed quantùm ad usucapionem.*

3 *Donatarius si post mortem donantis ingressus fuit rem donatam sua autoritate,est prædo.*

§. SED QVIS Sciens.Possidēs titulo,ēt mala fide,nō pōt hac actione cōueniri,sed tanquā emptor uniuersalis pōt utili cōueniri. Vide unā gl.quæ incipit, ergo &

1 no.si.eius.† No.q. nemo prædo est, qui pretiū numerauit, de reg.iur.l.nemo.Opp.l.si ex stipulatione.℈.de acq.pos.&

2 C.de acq.poss.l.nec ex uera.Sol.gl.hic firmat illā opi.q. † ēt si post titulū sequat inuasio possessionis, nō dicat prædo quantū ad hoc, ut possit cōueniri hac actione,licet quantū ad usucapionē,& aliàs dicat prædo.Idē no.ℨ.eo.l. nec ulla.§.j.in glo.super uers.sciens.qd tene mēti,p questione.Te

3 stator † donauerat cuidā quādā rē, nec tradiderat,eo mortuo donatarij ingressus ē sua autoritate,licet sit prædo quò ad alia, nō tñ poterit petitiōe hereditatis cōueniri.Op.&ui det q. nō teneat utili simpliciter,sed debet distīgui,ut ℨ.px. §.Sol.hic loquit qñ emit mala fide,quo casu tenet utili,sed bona fide,distīgue ut in præced.§.& uide gl.quę circa hoc plenè distinguit.Opp. ad ult.dictū de l.bene à Zenone. C. de quad.presc.Sol.illa loquit a in alienationib b singulariū rerū,sm Azo.uel illa corrigit istā.Et hāc tenet Pet.qd uidet uerius,qñ emptor habiturus esset regressum contra fiscū.

ADDITIO.

a *Loquitur.Sed Bal.l.j.C.de hære.uel act.uen.aliter respon.*

§. APVD Marcellū.Et ita cōmuniter habet, Si hæredi ras dat i dotē,'maritus utili petitiōe hæreditatis tenet. Quærit utrū ista lex habeat locū,siue maritus fuerit sciens,siue ignorās.Gl.uidet dicere q. fuerit sciēs,ℨ.§.px. Alij cōt.q. puto uerum,quia mulier non habet dotem,nec dotis exactionem,ergo,&c.ut ℨ.l.prox.§.quid si quis.

§. HAEREDEM Autē.Istē fortis §.& habet duas partes.In prima uariat casus trib modis,sed ultima lect.ē uera,sm quā h.d.breuiter, Heres possessoris cū titulo pōt utili cōueniri,sicut defunctus poterat directa, qñ defūctus absq. titulo possidebat. Opp. ad primā partē, hæres possidet titulo tā ex psona sui,q. ex psona defūcti.l.iij. §. ex pluribus.de acq.pos.ergo peti.hęr.nō pōt teneri.Sol.dicebat Io.q. uerè erat heres,sed nō i oib,. Nā istarū rerū nō habebat dñium.Certè de hoc nō curo,qa siue habeat dñium, siue nō,tit.excusat eū ab hac actione,ut uidistis ℨ.l.px.§.si qs sciēs. Vnde alij soluūt,q. hic loquit qñ defunct possidebat mala fide.Certè nec hoc placet,d.§.si qs sciēs. Nō em pōt cōueniri ex psona defūcti,ut ibi patet,nec ex psona sua. Licet em possideat,p hærede,possidet,p hęrede uni,& petit hereditas alteri,& sic petitiōe hereditatis nō tenet.l.j.ℨ.eo. & l.Nerati.circa fi. magnę gl.Pone ergo casum ut in ult.par gl.hic ponit, uidelicet q. defūct possidebat titulo,qa emerat uniuersitatē,eodē mō ergo poterit cōueniri hæres eius.

a §. SI QVIS Absentis.a Qui alieno noīe possidet,nō pōt nomine ꝓprio petitione hereditatis cōueniri.h.d. quę casum no.No. q. ille possidet nomine alieno, quādiu durat,dicit iustè tenere,ea finita,dicit tenere iniustè. Opp. l.officiū.ℨ.de rei uēd.& l.ij.ubi in rē act.Sol. aliud in rei uēdicatione,ubi ex sola detētione qs pōt cōueniri.aliud i petitiōe hereditatis,ubi nō pōt cōueniri, nisi possideat,ꝓ hę rede,uel ꝓ possessore,puto tñ q. hic qñ iste cōuētus nominat dñm in iudicio,erit expediēd,ꝓcessus sm formā.l.ij.C. ubi in rem act.

ADDITIO.

a *Absentis.Bal.l.cogi.C.eo.*

§. NON SOLVM.Qui non possidet,sed ut possessor se obtulit,hac actione tenetur.

1 *Possessoris solutio liberat dolosum,non ecōtrà.*

2 *Exceptio competens actori,quando transeat in successorem.*

§. ITEM Si qs dolo.Qui dolo desiit possidere, ut possessor tenet,q. liberat,si possessor liti se offert,sed satisfactio eius,q. dolo desijt possidere, nō liberat possessio-

1 nē.† No.q. solutio possessoris liberat dolosum, nō ecōtrà. cōcor.sunt in gl.Op.ℨ.de nox.l.de illo.in fi.&l.seq.&ℨ.si fa. fur.fe.di.l.quoties.& de dolo.l.si plures.Sol.dicit gl.ibi loq tur in actionibus personalib,.hic in reali,seu mista.hęcnō

a uidet uera, quia idē in ꝑsonalib,. C. de cōd.fur. a l.j.& ideò dicas q. in ℨrio cōuenit qs ad quantitatē, meritò unius solutio liberat aliū. Hic cōuenit ad speciē, meritò siun, soluit quantitatē,nō liberat debitorē speciei.Opp.ℨ.de reb.eo.l.si licitē.Sol.dicit gl.q. ibi fuit soluta uera æstimatio, hic uerò fuit iuratū in litē.Et sic uidet pœna esse soluta, Et sic ēt pertransibat Iac.de But.q. solutio pōt esse bona,sic intelligēdo,q. hic loquit in ijs qui fuerūt in dolo.Vnde solutio unius nō liberat aliū, ibi uerò cessauit dolus.Et hoc uult sentire gl.i eo qd hic dicit,de iuramēto in litē,qd nō præstat,ni-

b si ℨ dolosum.l.in actionibus.ℨ.de in li.iur. Possemus ēt alter soluere,ut ibi no.in gl.Opp. si fa.fur.b fe.di.l.quoties.§.

2 planē.Sol.gl.hic,& bene q. debet itelligi † qñ possessor nō erat habiturus regressum ℨ dolosum,alias secꝰ, ut l.cōt.qd mihi placet,& hęc posset esse solutio ēt prędictis ℨtij. Alij dicunt distīguendū,aut exceptio incipit cōpetere autori meo ante ℨctū uēditionis,aut post. quæ distinctio nō ēbona,cū indistinctē exceptio supueniens autori, transeat ad successorē.l.ctiā si in rē.ℨ. de iureiur.l.si tibi.§. pactum.ℨ.de pac.Dy.l.si tertius.§.si quis prius.de aqua. plu. arcē. Vnde teneas istam, siue prędentem,quę bona est, de qua per Cy.C.de alie.iud.mu.causa fa.l.j.in j.q.& ℨ.de condict.fur.l. j.ego dixi in d.l.quoties.si fa.fur.fe.dica.

ADDITIO.

a *Fur.Bal.l.j.C.de cond.fur.*

b *Fur.Bar.l.si seruus.§.bonæ.ℨ.de cond.fur.in l.si quis dolo.§.i.post gl.dere iud.& l.locū.§.condemnatio.de tab.exhi.Et istā sol.etiā approbat Dy.in reg.bona fides.in vj.Ang.l.si duo.§.si quis cautio.*

§. ITEMQVE A Debitore.Debitor quasi possessoriu ris,hac actione tenet,siue sit ex ℨctu,siue ex delicto, dū tñ prędens sit debitū.Itē siue ꝑxerit cū defuncto, siue cū hęrede.Itē qui hereditario nomine habet actionē, hac actione tenet,tanq. iuris possessor. h. d.cū l.seq. usq. ad fi. l. qd si in diē.Opp.l.si debitor.ℨ. eo. Sol. ut in glo. quia quo ad quid differētia est,utrū sit debitū ex delicto, uel ex ℨctu. Op.ℨ.eo. l. qd si in diē.§.nō solū.uers.sed si hęredis.Sol.ibi ꝑxerit cū hęrede,hic cū hęreditate,uel seruo hęreditario.

LEX XVIII.

1 *Cautio debet præstari in omni debito,siue in diem,siue sub conditione.*

QVOD SI In diem.Summaui cū precedēti.Opp.q. ante diē nō potuerit agere,sed debuerūt inducię duplicari,ut inst.de excep.§.tēporales.Dicūt quidam ꝓ sol.q. hic de facto fuit admissus,qd nō placet. Sed dic q. ex git petitione hereditatis simpliciter,nō ꝓ illo debito. Op-

1 l.quęsitū.ℨ.de pec.Sol.ut ibi dixi,& ℨ.de iud.l.nō pōt.† Vt. tene mēti hūc §.si aūt.Ex quo uidet probari,q. in omni debito,siue in diem,siue sub conditione prestari debeat cautio,& hoc gl.expresse tenuit,ℨ.uer.officio.

1 *Actiones descendentes ex delicto cedi possunt.*

§. IVLIANVS.Suprà dixit de eo qui est possessor, hic

2 de eo qui est creditor. hoc est, qui habet a aliquam ac-

1 tionē personalem ad hęreditatem. † No.q. actiones descendentes ex delicto possunt cedi.

ADDITIO.

a *Habet.Bal.l.per diuersus.q.xvj.C.man.*

LEX XIX.

QVOD SI Possessor.Possessor uictus habet retētionē rerū propter expēsas per eū factas,& pecuniā soluta,si sibi culpa imputari nō possit.Op. qa cū indebite soluit,non debeat imputari,ℨ.eo.l.si possessor.§.ait sena-

a tus.Plures sol.sunt in gl.teneas illam,a q. ibi mota erat cōtrouersia,hic non.Vel teneas aliam,hic non potuit sibi imputari aliqua culpa,ibi sic.

ADDITIO.

a *Illam.gl.& Bar.l.cum indebitum.ℨ.de cond.ind.*

LEX XX.

ITEM VIDENDVM.Si pecunia per possessorē deposita perditur, possessor cedendo actionē liberatur.

§. SI QVIS Cum.Possessio iuris,uel rei,pendente iudicio,superueniens,uenit in hac actione.

1 *Feudum non uenit in iudicio petitionis hæreditatis.*

2 *Frater si fecit fratri quietationē de omni eo qd petere posset in hæreditate paterna,nō impeditur petere feudā,nec partē bonorū emphyteuticorū.*

§. NVNC Videamus.Hic exponit uerb. uel rē hæreditariā,positū in l.regulariter.ℨ.eo.& breuiter hoc intendit,In hoc iudicio uenit oēs res,siue sint iura,siue sint corpora,siue ad defūctū spectabāt iure dñij,siue possessio-

a nis,siue detētionis.a h.d.cū.prin.l.seq.Opp.ℨ.l.px.in fi.Sol. dicit gl.excipe seruitutē ut ibi,qd intellige ut ibi dicam sta-

1 tim.† Quærit gl.utrū feudū b uenit in hoc iudicio. Et gl.

b uidetur tenere q. sic.Reperio Cy.in quibusdā suis add.tenere cōt.Nā feudū nō habet iure hæreditario.de succes. feud. c.j.& hoc in extraneo est indubitāter uerū, sed in filio, licet nō possit repudiata hæreditate paterna habere feudū. in usib.feud.an filius uel agn.repu.hæred.c.j.tñ cū adhuc nō adijt,non habet ut hæres,sed ex pacto,uel ex l. d.c.j. de succ. feud.ℨ.de acqui.hær.l.ꝓ hærede.§.si quid tñ.de ope.lib.l. ut iurisiurādi.§.si liberi. & ideò nō uenit in petitione hæredi-

2 tatis,& ideò reperi Dy.cōsulentē,† q. si frater fratri fecit qe-

c tationē de omni eo qd petere possit c in hæreditate paterna,q. ꝓ hoc nō impedit petere feuda,uel partē possessionū emphyteuticarū,qa non petunt tanq. ex hæreditate paterna.Facit quod dixi uobis in d.l.ut iusiurandi.§.si liberi.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Detentionis.Aret.l.gerit.in j.no.ff.de acq.hær.*

b *Feudū.Bal.l.liberti libertæq.C.de ope.lib.& in l.qui se patris.C.unde lib. cōf.cclxxxvij.lib.iiij. & cōf.lxxiij.lib.ij.& ij.uol.conf.cccxxxvj. & cōf. lxxxij.lib.ij.Bal.c.j.de succes.feu.in l.liberti.C.de ope.lib.in l.cū uirū.C. de fideic.Sed aduerte quia Bar.est in hoc sibi cōtrarius,uide eundē in l.ut iurisiurandi.§.si liberti.de ope.lib.& l.si patroni.ff.ad Treb. & ibi uide Io. de Imo.qui concludit q. non,post Bar.& dicit se non legisse apud Cano.Alex.conf.xciij.& conf.xxviij.cōf.ccxxvj.Alex.l.si patroni.ff.ad Treb.*

c *P.PAV.P.Posit.Secus si facta esset per uerbū bonis,secūdū Spe.tit. de loc. §.nūc aliqua.uers.clviij. in ult. iuribus.Ias.auth.unde si parens. C.de inoff. test.in præludijs feu.& latius in l.si non sortem. §.libertus.in ul. co. ff. de cond.indeb.& in l.gallus.§.ult.de lib.& posth.ubi hoc non firmat in feudis.Alex.cōf.c.uol.j.ad fin.limitat dictū Bar.hic,nisi feudū esset hæreditarium.quia receptum pro filijs,& hæredibus.Alex.conf.xix.uo.v.col.j.ad fi. Iac.de.s.Geor.super feu.Item cum pacto de ipso feudo q. uidetur uerū, nisi ageretur cōtra tertiū nō habentē ius aliquid in feud. super quo uide etiam Ale.l.si procurator.in prin.ff.ad Treb.post Bar.ibi.Bal.l.is qui.de rer.dii.& in auth.si quis.C.de sac.ecc.Ale. l.tres fratres.de pac.Et istud uidetur procedere etiam si renunciatio hæreditatis paternæ esset cum iuramento, Bal.c.j.ti.de cog.uer.l.filia.uer.sed quæro quid si filius.Limitat Ias.in prælu.feu.j.col. quando utitur uer. hæreditatis.secus.in uer.bonorum, ut ibi per eum.*

LEX XXI.

1 *In petitione hæreditatis ueniunt res,quas defunctus detinebat.*

2 *Officio iudicis agit,qui rem sibi commodatam apud alium reperit.*

1 ET NON Tantū.Summaui cū præcedenti. † No.q.

2 in petitione hæreditatis ueniunt res quas defunctus nō possidebat,sed solum detinebat.a † Quæro,quid si rē tibi aliàs cōmodotam reperis apud aliū, utrū habeas aliquod remediū ℨ illū:Dicit gl.q. nō de facti, sed forte officio iudicis.* Hoc ego dixi uo- * *Iudicis. Sed cū*
bis in l.& ideò.§.Neratius.ℨ.de cond.fur. Cā- *cōmodatario,*
sus est ℨ.de ua.& extraor.cog.l.de usu aque. *in dominū actio competat,*

*si rē cōmodatā surripuerit:l.rem.ff.com.Multò magis aduersus extraneū, rem commodatam possidentem.*l.Con.B.

ADDITIO.

a *Detinebat.Ille enim in hæreditate esse dicitur,l.si de eo.§.j.C.de acqui.pos. & ideò secundum Ang.ibi deberet poni in inuentario, ut Bal.hic.*

a §. QVOD SI Pro emptore.a Quod non fuit defuncti, sed est hæredis,in hac petitione non uenit.

ADDITIO.

a *Empto.Spe.de sol.§.j.uer.sed quid si debitor.*

§. VENIVNT.Res,pro quibus defuncto nō competebat actio,sed retentio,ueniunt in hoc iudicio.

§. SERVITVTES.Qd nō pōt restitui, in hac actione nō uenit.Opp. l.j.§. quod ait.ℨ.quo.leg.Sol.ibi loquit in seruitutibus debitis à prędio hęreditario.Ipse enim seruitutes nō ueniunt in hoc iudicio,quia nō pñt restitui. Et si dicis,possessor non præstat patientiam.Certè tunc incipit esse debitor hæredis, non hæreditatis, meritò in hoc iudicio non ueniunt,ut ℨ.c.l.quòd si in diem.§.non solùm.

LEX XXII.

1 *Empta hæreditatis occasione,ueniunt in petitione hæreditatis.*

2 *Empta causa possessionis,non ueniunt in hac actione.*

1 ITEM Veniunt.Empta causa hæreditatis, si hæreditati

2 sunt necessaria,ueniunt in hac actione. † No. q. empta occasione hæreditatis, ueniūt in petitione hæreditatis.

2 † No.q. si esset empta causa possessionis, in hac actione nō ueniūt,ut ibi,si sui causa &c.Et ista sunt multū utilia,qa qñ agitur petitione hæreditatis res sunt, qñq. maioris pretij, quàm emptæ fuerunt,ut puta animalia impinguata, & similia.Quæro de quo possessore loquatur hæc lex. Gl. hic intellígit in malæ fidei possessore,quod dic ut in ea.

§. SIMILI Modo.Res uendita absq. necessitate, uenit in hac actione,q. si uendita est ex necessitate, tunc pretium eius uenit in hac actione:Opp.ℨ.eo.l.si possessor. §.fin.Gl.ponit hic plures sol.dic ut ibi uidebitis, tota enim gl.magna est de hoc.

1 *Fructus & aliæ accessiones augent hæreditatem.*

2 *Rei uendicatio,& petitio hæreditatis circa fructus differunt.*

3 *Dos est nomen iuris,sicut hæreditas & peculium.*

§. ITEM NON SOLVM.Hæreditas augetur accessionibus,ideò omnes accessiones eius in hac actione

1 ueniunt. † No. quòd fructus & aliæ actiones augent hæreditatem.Et ex hoc dicebat Guar. antiquus glo. quòd fructus non efficiuntur possessoris,etiam bonæ fidei, quo

2 dicto nihil est falsius.dicit gl. ut habes in ea. † Quæro utrū in fructibus sit aliqua differentia in petitione hæreditatis, & in rei uendi.Glo.subtiliter loquitur, quòd cū malæ fideī possessor non faciat fructus suos, in rei uendicatione fructus possunt uendicari, sed est alia uendicatio, quàm ea quæ competit pro re, sed in petitione hæreditatis ueniunt

a illi fructus, a & est eadem hæreditatis petitio. Ratio, quia hæreditas est quid uniuersale, & ideò recipit augmentum in se, sed res singularis quæ uendicantur, nō augentur fructibus.Fructus enim sunt separati à re,& ideò noua uendicatione opus est,l.peculium nascitur.ℨ. de pecu. Si-

3 mile in dote, l. si marito. in fin. solu. matri. † Est enim dos

nomen iuris,sicut hæreditas & peculium.l.quod dicitur.& ibi no.ff.de impen.De hoc dicam.ff.sol.mat,super rub.

ADDITIO.

a *Fructus.Bal.l.j.in ult.col.de fruct.& lit.expē.& Bar.l. ij. C.eo.gl.§.j.Inst. de off.iud.uers.fructibus.*

§. CVM Prędixerimus.Quando una actio deuoluitur in aliam,intelligitur deuolui secundū eius naturā priꝰ mquam,nō fm accidentalē.Idem dicit glo.in actione, qđ metus causa,idē in certi condic.quando ꝓponit actio. leg.Aquil.l.certi condic.ff.si cer.pet.in gl.j.magna.

1 *Soluendi facultas durat usq; ad executionem,si unum est in obligatione, aliud in solutione. Secus si ex dispositione hominis,quia durat usq; ad litem contestatam.*

2 *Debitor ad centum si posit etiam pro illa quantitate dare terrenum, lite contestata super debito,non poterit amplius dare terrenum.*

4 *Debitor in obligationibus facti, usq; ad quod tempus habeat facultatē soluendi interesse,ut liberetur.*

5 *Iudicati actio non habet executionem paratam, & super ea lis cōtestatur.*

a §. IDEM Rectè.[a] Quādo unū est in obligatione, aliud in solutione,ex dispositione legis, tūc permittitur potestas soluendi,donec super actione iudicati lis fuerit contestata.Op.& uidet̄ ꝙ facultas soluēdi perimatur litis cōtestatione,super actione principali. l. si quis stipulatus

1 fuerit x.in melle. ff. de sol. Sol.† quādo unū est in obligatio

b ne, aliud in solutione, ex dispositione[b] legis,tūc durat facultas soluendi, qđ quis conueniatur iudicati,ut hic.Aut ex dispositione hominis,& tūc durat quoad quis cōuenia

2 tur super actione prima,ut ibi.Et† per hoc in dispositione de facto, quidā tenebatur dare alicui centū, hoc acto , ꝙ si debitor uellet dare pro ista quantitate terrenum , cogatur accipere. Certè perdit istā facultatē dandi terrenū, ex quo patit litē cōtestari super debito.† Si aūt esset debitū ex dispositione testatoris,dixi in l.si quando.§.hæres. ff. de leg.j. & ꝙ hoc l.stipulationes non diuidūtur.ff.de uerb. ob. Ego

4 † quæro,in obligatione facti habemus, quòd quis soluēdo interesse liberatur,usq; ad quod tēpus habet istā facultatē.Et solutio colligitur ex prædictis.Plenius dixi in d.l. si ita stipulatus fuerit x.in melle.Quæro, hic dicitur, quòd ad iudicati conueniatur,quō hoc intelligitur? Guar.dicit, id est,quòd ad iudicati pōt conueniri,hoc est, usq; ad quadrimestre tēpus. Azo.dicit usq; ad lit.contest. etiam post quatuor mēses,& hoc expresse hic dicit tex. si bene aduertatis, loquitur enim de eo qui suscipit iudicium,quod fit per lit.

5 contest.Ex quo no.† illud ad qđ allegaui tibi hunc §.5. tit. j.l.qui de inoffic.ꝙ si super actione iudicati, debet lis cōte.

c [c] & non habet paratā executionē, licet glo. aliter ibi dicat.

ADDITIO.

a *Rectè.Dixit Bar.l.j.in fi.de pe.leg.*

b *Dispositione.Bar.l.si maior.C.de transf.quia si unum est in obligatione,aliud in solutione ex potestate testatoris,Bar.l. si quando. §.j. de leg.j.limitat Ang.l.insulam.ff. de uer.ob.nisi reus ante lit.contest.in primo iudicio fuisset in mora.sed imo.ibi contra,in ult.charta.*

c *Contest.Bar.l.ij.C.de exec.rei iud.in l.minor.xxv. annis. ff. de min.utrùm autem super ea dicatur dari instantia,Lud.rub. de arb.l.intra. ff. de re iud. Et istud intellige quando intentatur actio,secus si iudicis officium,l.j. C. de iud.& c.cùm ad sedem.de reſt.ſpo.in nouel.& Spec.tit.de sentē.§.pe. uer. sed si causa.& de lit.contest.§.nunc dicendum.uers.xxv.*

§. PRAETER Hęc.Hic incipit quarta pars huius tit.in qua Iurisconſ.continuat ſe uolens recitare uerba ſena tusconſulti,& eius expoſitionem,in hac materia.Et primò continuat ſe,ſecundò ponit narrationem, tertiò ponit ſtatutum ſenatuſconſulti,uſq; ad §.aptanda.Secunda ibi, pridie.Tertia ibi, cùm antequàm.& quia ſenatuſconſ. loquutum eſt multùm breuiter, & non recipit ſummarium, ideò ſequitur,pridie,&c,aptanda,&c.

1 *Dicta in lege extenduntur ad omnes res,casus & personas, in quibus est eadem ratio.*

2 *Bona uacantia in ciuitatibus non recognoscentibus superiorem, applicantur ipsis,in aliis ciuitatibus fisco.*

a §. SAIT SENATVS.[a] Dicta † in lege extenduntur ad

1 omnes res,& perſonas,in quibus eſt eadē ratio. † No.

2 gl.quæ dicit ꝙ bona uacantia non applicantur alteri ciuitati,ſed fiſco,& uerū dicit in ciuitatibus, quæ recognoſcunt ſuperiorem , ſed in his quæ non recognoſcunt ſuperiorem , ſed in his quæ non recognoſcunt ſuperiorē, de iure uel de facto , [b] ut ciuitates Tuſciæ, eſt ipſamet

b ciuitas fiſcus.Vocatur enim populus liber, de quo fit mention in l.hoſtes.de capti.& ideò in marchia , & in aliis ,principijs eccleſiæ,omnia quæ dicunt̄ de fiſco,intelligūtur de eccleſia.In illis uerò ciuitatibus , quæ non cognoſcūt aliquē in dominū,quæ dicūt̄ de fiſco,intelligunt̄ de ſuo cōmuni.

ADDITIO.

a *Senatus.Quæ ciuitates habeant fiscū,uidetur q, sola ciuitas Ro.habet fiscū, nō alia.l,pperandū. in prin. & ibi Bal.C.de iud.Bar.l.j.C.debo.uac.lib.x. in l.ij.in prin.de iu.fis.Bal.l.j.ad fi.C.de hær.uel.act.uen,ubi ponit qui dicātur ,ppriè habere fiscum. & Bar.rub. C. de iur.fis.lib.x.& Bar.l.cunctos populos.in fin. Adde quæ ciuitates habeant fiscum.Ro.consſ.ccxxvij.*

b *P.PAV.P.Facto.Alex.consſ.vj.in fi.uol.j.*

1 *Scientia ſimplex quando ſufficiat,& quando requiratur denunciatio ,nō refert à quo quid fiat.2.*

a §. PETITAM.[a] Incipit exponere quintū dictū positū in §.cū ante.& breuiter h.d.Vbi denunciatio fit ad no-

b tificandum[b],idem operatur ſcientia ſimplex,quodde

1 nunciatio,& nō refert à quo denuncietur.† No.idem operatur ſcientia ſimplex,ꝙ denunciatio,cont. l. denunciaſſe. in prin.ff. de adul.Sol.quandoq; fit denunciatio ad notificandum tantū,& tunc quocunq; mō uenit in notitiā, ſufficit,ut hic.Quandoq; fit denuntiatio nō ſolū ad notificādum, ſed ad incitandū,ut aliquid fiat,uel ad prohibendū ne quid fiat,& tūc ſimplex ſcientia non ſufficit.Rationē dixi in d.l.denunciaſſe.& l.non ſolum §.fin.ff. de oper.no. nū.

2 Dy.c.eum qui certus.ext.de reg.iur.lib.vj.† Secundò no.illud quod dicitur,quòd non refert à quo quid fiat,de quo in l.cùm ſeruus.de uer.ob.

ADDITIO.

a *Petitam.Qualis petitio ſufficiat ad hos fructus conſequendos in hoc iudicio.Bal l.C.eo.*

b *Notificandum.Item no.q, ſufficiat denunciare procuratori, quia iſta denūciatio non eſt in rem,ſed in perſonam.Aliquando autem ſufficit ſcięntia procuratoris,& nocet domino,in Cle.conſtitutionem.de elec.quādoq; nō nocet,c.gratia.de reſcrip.in.vj.Pro concordia uide in l. cùm mancipium.de ædil.edic.& c.ſi epiſcopus.de præben.in vj.& licet hoc dicatur, ꝙ proteſtatio non ualet ab eo facta,qui non habet ius proteſtandi,quod eſt uerum, ubi requiritur ſola ſcientia,ſecus ſi fieret ad finem aliquid indicendi,uel prohibendi,non arctaret,niſi facta ab eo,qui haberet ius proteſtandi:l. tutor. de minor.Inn.c.inquiſitionis.de ſenten.excom.c.cupientes.poſt prin.de elec.in vj.c.j.de poſtu.præla.& ad hoc d.l.tutor.all.Bal.l.pacta nouiſſima. iiij.col.C.de pac.et in l.ſi fundum.C.de rei.uendic.Bar.§.morte.iij.q.prin. Adde an ſcientia procuratoris noceat domino : Ro. conſ.cclxxxix. Et an ualeat proteſtatio facta ab eo,qui non habet ius,Vide eum,conſ.ccliij.*

§. CAETERVM.Iuriſconſultus exponēdo uerba ſenatuſconſulti,fecit mentionem de prima parte, quæ tractat de his qui ſe hæredes exiſtimaſſent, ideò hic reintrat in expoſitionem primæ partis ſenatuſconſulti,hoc di-

1 cit.† Poſſeſſor bonæfidei tenetur ad rem , licet eum uendiderit,ſed ſi eam uendi expediebat, eſt in electione actoris, ut rem uel pretium conſequatur.

§. LICET Autem. Quod iuris eſt de eo, qui ſe hæredē putat,idem ſi quolibet alio modo arbitrabatur ſe ſuccеſſorem. Vel ſic,Idem eſt ſe putare hęredem, uel aliter ſucceſſorem.

LEX XXIII.

SI POSSESSOR.Qui hæreditariam pecuniam nō attingit,ad uſuras non tenetur.

§. REDACTAE. Hic exponit uerb. redactæ,& breuiter hoc dicit,redactum uidetur,quod non eſt exactū, ſed exigi poteſt.

§. QVOD Si poſt. Poſt motam controuerſiam. uendens,tenetur ad res,niſi eſſent res ſteriles,quia tunc actoris eſſet electio.Op.quòd indiſtinctē teneat̄ ad pretiū,ſ.l.in æſtimationibus.Sol.ibi uendidit ex neceſſitate perſonæ

perſonæ,ibi ex neceſſitate rei.Opp. & uidetur ꝙ etiā qñ ex neceſſitate rei uendidit,ueniat precium ſimpliciter, nec ſic electio actoris.ff. co.l.niſi.§.Iul.Sol.gl.ponit hic plures ſol. finaliter dicit, & hoc tenebat Iac.But. Aut poſſeſſor malefidei, aut bonæfidei poſt cōtrouerſiā motā, quod idē eſt, uēdidit res utiles,& teneē ad ipſas res,quas ſi non reſtituit, fit æſtimatio, ut dicetur ff. eo.l.ſi.in fi.Aut uendidit res inutiles quas uendiderat neceſſe,& tunc aut ante litem motam, & debetur preciū. l.niſi.§.Iul.ff. eo. Aut poſt litem motam, ſeu ubi habetur pro lite mota,& eſt electio actoris,utrùm proſequat̄ rem,uel preciū, ut ſ.l.prox. uer. cæterū, & hic, quod intellige quando fuit neceſſitas ex parte rei,ſecus ſi ex parte perſonæ,ut ſ.dixi &c.

1 *Hæreditaria res & ex hæreditate dicere,differunt.*

2 *Poſſeſſor non debet reſtituere indebitum,quod exegit.*

§. SAIT SENATVS. Hic incipit exponere ſecundam partem ſenatuſcōſulti,& ponit eam totam ad literam, & h.d.Si bonæfidei poſſeſſor uendiderit, teneē ad precium quod exigit, uel cedere actionē,niſi preciū re euicta

1 reſtituerit,uel redhibita fuerit,h.d.† No.ex hac l.ꝙ plura cōprehenderit hæc oratio,ex hæreditate,ꝙ cùm dico,res hæreditarias,uer.ſed ſi uendidit.ff. eo.l.item uidendū.§.fi.cum l.ſeq.Et ſic eſt ar.ꝙ plures perſonas cōprehendo,cum dico de Peruſio,ꝙ cum dico Peruſinus,tamen in ueritate idem importat.l.j.ff. ad munic.& ibi de hoc, dixi melius etiam in

2 prouinciales.ff. de uer.ſig.† Secundò no.ꝙ poſſeſſor reſtituere non debet indebitum quod exigit.De quo uide ff. eo.l.ſi quid poſſeſſor.in prin.

3 *Iuramentū in litem defertur propter dolum cōmiſſum in nō reſtituendo.*

§. RESTITVERE. Bonęfidei poſſeſſor tenetur ad precium,malefidei poſſeſſor tenetur ad rem æſtimandam per iuramentū in litem,ſi extat,aliàs ad uerū precium.

1 † No.ꝙ iuramentū in litem defertur propter dolum,quod cōmittitur in non reſtituendo.Dixi in l.actionibus. ff. de in lit.iur. & l. arbitrio.§.j.ff. de dolo. Quærit gl.quid ſi malefidei poſſeſſor uendidit plus cp̄ ualeret:Dic ut in ea,& quod

a dixi[a] in l.mater.C.de rei uendic.

ADDITIO.

a *Dixi.Bar.& Bal.l.mater.C.de rei uendic.*

LEX XXIIII.

DEPERDITVM. Deperditū referr̄ ad actum naturalem,diminutū ad actum ciuilem.

LEX XXV.

1 *Precium in uniuerſalibus ſuccedit loco rei,non in particularibus.*

SI ET REM & precium. Bonæfidei poſſeſſor tenetur reſtituere rem quā habet, & ſi quid eius occaſione ac-

1 ceſſerit.No.† ꝙ preciū ſuccedit[a] loco rei, quod dicam

a ſtatim.Opp.quod poſſeſſor, qui rem redemit, habet in ea titulum,ergo non uenit in hæreditatis petitione.l.regulariter.ff. eo.Glo. ponit duas ſol.hic neutra placet,Prima enim non continet diuinationē,quia innuit,ꝙ hic cōtractus emptionis non ualeret.nec ſecunda,quæ innuit,ꝙ deterioris conditionis ſit,qui habeē plures cauſas poſſidendi,cp̄ qui habet unam tantū.Dic ergo ꝙ cōtractus emptiōis tenuit, tamē tit.habetur pro nō titulo,ex eo quod rem emit ab eo ipſo poſſeſſore,unde nō habet plus iuris cp̄ haberet prius. Opp.ꝙ preciū non ſuccedit loco rei. l.qui uas.in fi.de fur. Sol.in uniuerſalib[b] iudicijs,preciū ſuccedit loco rei, ut hic, & l.imperator. in fi.ff. de leg.iij.in particularibus ſecus.Ita debet intelligi iſta gl.doc.C.de rei uendic.l.mater.Item dicitur hic,quod non admittitur quis ad petendum id, cuius contrarium non eſſet poſtulaturus.cōtra l.non eo minus. C.de proc.Sol.ut l.pe.C.de ſol.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Succedit. Com.conſ.lxvij. in ult.coll.ubi uidetur dixiſſe contra iſtum tex.& pōdera uerba ſua,& q, in uniuerſalibus ſuccedat,nō in particularibus,Com.conſ.cxxxij.ante meditū.An autem in hypothecaria,prea Bart.ſuper ff.uet.*

cium ſuccedat loco rei.Ro.ſing.dcxxxvij.Item ubi conſtat de mente teſtatoris,in particularibus una res ſuccedit loco alterius,So.l.filiæ.§.j.in prin. ff. de cond.& demon.Item de materia quomodo preciū ſuccedat loco rei, & quid in feudo , & in emphyteuſi dato & ſimilibus, & de hypotheca. Ias.l.j.ſi eum ſeruum.in ult.coll.ff.ſi cer.pet.et in hypothecaria,uide Alex. conſ.cviij.uol.v.coll.fi.Item in feudo quod nō ſuccedat preciū loco rei,nec in ſingularibus,Are.conſ.xiiij. Alex.conſ.cxxiij. coll.ult.uo.iiij. conſ.xlv. uo.ij.conſ.lxxix.uo.v.col.ult.ubi tenet ꝙ precium ſuccedat loco rei in dote.Item quod licet precium ſuccedat loco rei.non tamen res ſuccedit loco precij.l.ſed & ſi lege.§.j.ff. eo.ubi Bar.& alij.Fel.c.de quarta. uer.doc. & c.ſi diligenti.uer.& dicit.Abb.de præſc.Qualiter intelligatur preciū non ſuccedere loco rei,gl.l.Labeo.§.j.de uer.ſig.& Bar.rub.ff. ſol.mat. & cōſ. punctus talis eſt.l.ſi eum.ff.ſi cer.pet.Bal.l.qui à debitore. in prin. quæ in frau.cred.non tamen in omnibus ăcitur uerè ſuccedere loco rei,& ideò interrogatus an rem habeat,poteſt negare,licet precium habeat,Bal.l.cogi.de pet.hær.Bal.d.l.mater.ubi etiam ponit an res ſuccedat loco pecuniæ in l.ſi ut proponis.C.de rei uend.& Bar.l.imperator.§.fi.de leg.ij.& dicit Bal.C.de ſer.pi.da.ma.l.pe.q, regula eſt,quod preciū ſuccedat loco rei.l.ſi ita fideiuſſorē.de fideiuſſ.adde quod idem eſt in perſonalibus,ſicut in realibus,ut hic.& l.uēditor ex hæreditate. ff. de hær.uel act. uend.& d.l.mater.Sed quid in hypothecaria,an precium ſuccedat loco rei,Bar.l.qui à debitore.ff.de his quæ in frau.cred.& gl.l.j.ff. de pig.& ibi Bar.Bal.l.fi.§.& ſi præfatam.in prin.C.de iur.delib.& Ang.hic.adde q, res & preciū adeò ſunt correlatiua,quod probata traditione rei,quodā modò precium probatum eſt,quod iudex declarabit,ita eius conſ.ccxl.lib.iij.Alexan.conſ.xij. aliàs, cxxiij.iiij.uol.

LEX XXVI.

1 *Verbum obſcurum poſitum in uno capite,interpretatur per uerba poſita in ſequentibus capitibus.*

a VTRVM AVTEM.[a] Bonæfidei poſſeſſor nō tenetur ad preciū, niſi quatenus eſt factus locupletior.

b No.ꝙ uerbum obſcurū[b] poſitū in uno capite,declaratur † ſeu interpretari poteſt per uerba poſita in ſequentibus capitulis. ff. ad l. Aquil.l. quemadmodūm. & Inſt. ad leg.Aquil.§.ex hoc tamen capite.

ADDITIO.

a *POMA.Vtrùm autem.Ro.conſ.cxlix.*

b *Obſcurum.Et facit ad l.ſi quis ex argentarijs.§.ſi initium.de eden.*

§. PROINDE. Bonæfidei poſſeſſor tenetur ad preciū. & pœnam quæ loco precij acceſſit,ſecus de pœna quę occaſione iniuriæ perſonalis exacta fuerit. hoc dicit cum l.ſeq.

LEX XXVIII.

1 *Dictio,ſed,iuncta cum copula,&,aduerſatur ad factum,non ad ius.*

2 *Poſſeſſor tenetur ad ea quæ extrinſecus ueniunt,quæ accidunt rei, uel rei occaſione.*

a SED ET SI LEGE.[a] No.ex hac l.cum gl.† ꝙ dictio,

1 ſed,cum copula,&,aduerſatur ad factū,& non ad ius. ff. ne quis eū qui in ius uoc.l.ij.in gl.ſuper uer.ſed & fortius.de dam.infec.l.hoc amplius.§. de his autē. & ibi gl. &

b l.qui uſumfructum.de uerb.oblig. Opp.ꝙ iſta[b] pœna non poterit peti, quia in fraudem uſurarum, de act. emp. l.Iul. §.idem Pomp.Gl.ponit plures ſol.dic ꝙ hic pœna fuit exacta uſq; ad legitimū modum uſurarum.† Opp. quòd poſſeſſor nō tenetur ad ea quæ extrinſecus ueniunt, l.item ueniunt.§.non ſolùm. ff. eo.Sol.ibi loquitur de his quæ ueniunt extrinſecus,& accedunt perſonæ, hic de his quæ accedunt rei,uel rei occaſione.Quæro,quæ eſt ratio differentiæ inter §.proinde.l.utrùm. ff. eod.& l.at ubi. quæ eſt l.ſ. prox. Gl.ponit plures ſol.bonas,una colligit̄ ex ſummario, Dic

3 ut in gl.& de hac materia † utrùm illud quod poſſeſſor nomine pœnæ exigit,teneat̄ reſtituere,habuiſtis in l.ſi pignore.ff. de pig.act.[c] Plenè dixi in l.prætor.§.quid de fructibus. ff. de bo.auto.iud.poſſ.

ADDITIO.

a *Lege.Bar.l.patris.de uulg.Barb.conſ.lv.uol.ij.*

b *Iſta.Adde conſ.Ro.xlj.& quæ ibi ren ſi.& conſ.lo.de imo.xij.Barb.*

c *Act.Bar.l.prætor.§.quod de fruct.de bonis.auto.iud.poſſ.*

a §. ITEM SI REM. Bonæfidei possessor tenet inquantum est factus locupletior,& non ultra.No.q licet a pretium succedit loco precij.Cont. l.Imperator.in fin.ff. de leg.ij.Gl.soluit,quod ibi emit nomine hæredis,hæc nomine proprio.Dic ut ibi dixi,quia est longa examinatio.

ADDITIO.

a *Licet.Abb.aliàs per Ant.cons.xxvj.*

§. QVOD AIT. Hic iurisc̃s.incipit exponere tertiam
1 partem senatusconsulti, de malefidei possessore, ideò recitat eius uerba ab literã,hoc dicit,† Prædo siue possideat,siue dolo desierit possidere,siue eius culpa aliquid acciderit,hac actione tenetur.Opp.sine actiõe nemo experitur.l.si pupilli.§.uideamus.ff.de neg.gest. sed prædo non habet actionem cõtra debitores hæreditarios,ergo &c.Hius timore facta est tota gl.magna, & ita soluere debes, Intellige hic in casu quo prædo agere potest,fortè quia testamentum erat ualidũ,sed subiacebat querelæ, uel dic quod erat unus ex cognatis hæredis ergo poterat agere,eo q cõiuncta persona.Vel ulterius duobus modis potes contingere,uel q erãt debitores,qui cõtraxerunt cũ prædone,puta coloni,& similes,qui ab eo res hereditarias cõduxerãt.l. si urbana.ff.de cond.ind.uel erant tales, qui erunt sub cura prædonis,& administratione,unde ab eis exigere poterat.

2 *Prædo in uniuersalibus tenetur de fructibus,quos ipse percipere potuit, in rei uendicatione,quod petitor potuit percipere.*

1 §. QVOD AVTEM AIT. † Prædo dicitur,qui nullam causam possidendi habet,& tenetur de fructibus perceptis & percipiẽdis.No.quod malæfidei possessor tenetur hoc iudicio uniuersali.Idem in rei uẽdicatione, ut Inst.de off.iud.§.& si hæreditatis.uer.illorũ.& C.de rei uẽd.
2 l.certum.& l.si nauis.in fi.ff.de rei uend.Et aduerte † q in rei uẽdicatione prædo tenetur de fructibus,quos petitor percipere potuit,d.l.si nauis.in fin.hic uerò tenet de fructibus quos ipse prædo potuisset percipere,ut hic dicit tex.& etiã apparet ex uerbis senatusconsulti.Cont.l.domũ. C.de rei uẽd. Sol.ut ibi dixi, & plenè dixi in l.& ex diuerso.ff.de rei uend.

1 *Malam fidem superuenisse ex postpacto,quid operetur quoad fructus.*
2 *Fama sequens tollit effectum famæ præcedentis.*

* *Fructus. Secus in dominij acquisitione, in qua sufficit bona fides, tẽpore traditionis: l.iij.ff. pro sol. Excepto eo q pro emptore usucapit, nam & contractus & traditionis tempore,bonã fidem desideramus: l.si aliena.ff.de usuca.* I.Conc.B.

§. DE EO AVTEM. Quãtũ ad fructꝰ,* paria sunt ab initio malam fidem subesse,uel ex post facto superuenire.Opp.ff.e.
1 Sol.† quò ad fructus,non refert ab initio,an ex postfacto superueniat mala fides, ut hic, sed quò ad periculũ interitus rei,refert. l.cõt. & in hoc resident gl.Vel aliter,ibi non superuenit mala fides uerè, qa credebat se iustè adhuc possidere,sed fictè,ut per controuersiam motam,ut per lit.conte.ut ibi.Opp.l.qui scit. §.in alieno.in fi.ff.de usur.Sol.dicit gl. in eo q habet tit.quò ad fructus,refert utrum ab initio,uel ex postfacto superueniat mala fides, ut ibi.Secus in eo qui non habet titulum, ut hic, quod satis placet.Tamẽ licet quò ad acquisitionem sit differentia, non est differentia,quo ad restitutionẽ,cùm illos fructus teneatur restituere, ut dicam ff.prox.§.& gl. d.§. in alieno.Doc.l.certum.C.de rei uend.Item opp .l.clam possidere.in princ.de acq. poss. & C.de usu.transl.ij.ubi sufficit ab initio bona fides.Sol.quò ad usucapionẽ sufficit bona fides ab initio, & per superueniẽtẽ malam fidem non interrũpitur de iure ciuili,* secus de iure Can.c. possessor.eõ. de reg.iur. lib.vj. sed quò ad fructus non est differẽtia, utrum mala fides ab initio, an ex postfacto. Pro ratione cogitabitis,ª dicam ff.prox.§. Opp.l.nõ distinguemus.§.sacerdotio. Sol. aliquid esse ab initio, uel superuenire ex postfacto, sunt paria,quãdo est eadẽ ratio,Ita loquitur hic, secus si ratio est diuersa,ut in cont.patet.Possunt tamẽ uno uerbo solui: hæc cõtraria,ut dicit gl.l.q scit.§.in alieno.uer. bonæ fidei emptori.ff.de usur.q omnia s.scripta contraria possunt uendicare sibi locum in singulari petitione, secus in petitione hæreditatis,ubi nõ refert,an ex post facto,uel
2 ab initio habuit malam fidem,ut hic.Vlt.habui † pridie unam q.de facto;probata est fama cõtra accusatũ de maleficio,de mense Ianuarij,per famam cõtrariam probatum est q fuit de mense Feb.quæritur utrùm fama sequens tollat effectum præcedentis famæ.Determinaui q sic,nam fama est communis opinio uocum manifesta.ut dixi in l.de minore.§.tormenta.ff.de quæstio.sed sequens opinio tollit & euacuat præcedentem,ut hic,& l.qui bona.§.si quis stipulatus.ff.de dam.infec.ergo &c.Et hoc uidetur uelle gl.quia sequens consuetudo tollit præcedentem contrariam.l.non uidetur.de reg.iur.De ista q.est casus in l.ij.post prin.ff.quis ordo in bo.pos.ser.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Cogitabitis.Iaſ.l.iij.§.ex contrario.ff.de acq.poſſ.*

1 *Error iuris impedit usucapionem,non fructuum acquisitionem.*
2 *Vsucapio & fructuum acquisitio in errante in iure differunt.*
3 *Alleganti iuris errorem,incumbit onus probandi.*
4 *Errans in iure,quando præsumitur in mala fide.*
5 *Iuris ignorantia quando & quomodo excusẽt à fructibus.*

a §. SCIRE.ª Error iuris non inducit malam fidẽ.Opp. quod error iuris nõ prodest in acquirendo, l.error.de iur.& facti ig.Sol.gl.multipliciter, finaliter tenet, q hic efficaciter nõ acquirit fructus, quia eos restituere tenetur.
1 Quædam alia gl. uidetur aliter dicere,ut dicã statim.† Opb po.l.nũquam.in prin.& l.si fur.§.j.de usuc.Sol. Error iuris b
c impedit usucapionẽ,ut in cont.non acquisitionẽ fructũ,c ut hic.gl.d.l.si fur.§.j.& Dy.eõ.de re.iur.c.possessor. Sed hæc sol.uidetur cõtra præcedentẽ sol.nam s.dicit q fructus restituere tenetur.Sed nõ cõtradicit,si bene aduertatur,nam dicit,q tenetur restituere eo casu quo est locupletior,& pos
d sessor bonæ fidei restitueret,sic error iuris non nocet d in acquisitione fructuum,cũ pro bonẽfidei possessore habetur.
2 † Sed quæro quæ est ratio differẽtiæ inter usucapionem & fructuum acquisitionem?R.ad usucapionẽ requiritur uerus titulus,uel iustus error. l.Celsus.ff.de usuc. sed errorius nõ est iustus,ergo ad usucapionẽ non sufficit.Sed quò ad acquisitionem fructuũ,non requirit titulus,sed q absit
3 mala fides,quæ abest,ubi est iuris error,ut hic.Ad unũ † tae men aduerte, e quod is qui allegat iuris errorẽ, debet hoc probare,quia scientia præsumitur regulariter.l.leges.C.de legib.Opp.C.de agr.& cens.l.quemadmodũ.eõ. de reg.iur.
4 c.qui cõtra iura.lib.vj.Sol.† Quędã sunt iura interdictoria, seu prohibẽtia aliquos actus, tũc qui facit ꝯ illa iura, dicitur habere malã fidem.d.l.quemadmodũ.ibi,qui aliquid contra interdicta &c.Ita intelligo gl.hic positam in iij.sol. Quædam sunt iura,quæ non prohibent, sed actui non assistunt,ut puta,testamentum nõ solenne nõ ualet, quia leges non assistunt sibi,ut puta, agnatus remotior non admittitur, quia lex sibi non assistit,non autem resistit isto casu.Qui ergo in tali iure errat, non præsumitur malæ fidei, ut hic in tex.nec bonæfidei:d. c.qui contra iura.eõ. de reg. iur.lib.vj.Est enim mediũ inter bonam fidem & malam, ut no. C.de acq.pos.l.j.& l.iij.§.fi.ff. de acq. poss.Istud nõ sufficit ad usucapionẽ,in qua requiritur bona fides positiuè, In acquisitione fructuũ sufficit malam fidem abesse,ut hic.
5 Ex hoc patet † declaratio omniũ gl.& tex.qui dicunt, q iuris ignorantia excusat à fructibus,quod est intelligẽdum, sicut cæteri bonæ fidei possessores. Sic eas gl. limitat ſm gl. positas in l.& ex diuerso. ff. de rei uen. & inst. de re. diui. §. si quis à non domino.in quibus quæritur an bonę fidei possessor de fructibus teneatur.

ADDITIO.

a *Scire.Pro concordia aduerte,quod error iuris non excusat in præscriptione.Bar.cons.cix.l,nunquam.ff.de usuc.Contradicere tamen alleg. in hac l. sed et si lege.§.scire.Tu dic q, dicit in hoc §.scire.est ſpeciale in præscriptione fructuum.Pan.c.ſi diligenti.de præſc.faciunt ad ea quæ habentur in l.ſi fur.ff.de uſuc.Conſ.Alex.xx.& cij.in iiij.par.& conſ.lxxij. in fi.in ij.uol. conſ.*

conſ.Ca.xlviij.iij.& xvij.& lxxij.in fi.in ij.uol.conſ.xxvij.& lxxij.col.fi. & conſ. cxviij. in fi.& Fel. c.de quarta.ij. reſtrictione fallen. Lud. in ſuo ſing.xcij.

b P.PAV.P.*Iuris.Vide apoſt.ad Bar.in apoſt.ſeq.*

c *Fructuum.Et ad iſta,an ubi non procedit uſucapio,procedat acquiſitio fructuum,& an error iuris impediat acquiſitionem fructuum, uide gl. & ibi Bal.l.ij.C.ſi quis rem mi.ign. Bar.l. quod nerua.ff. depo. & Bald.l.j.in ult. col.de uſufr.C.*

d *Nocet.Abb.c.dilecto.de præb.dicat quicquid uelit Dy.in reg.poſſeſſor. & ibi Abb.Et hoc dico,quia nõ ſunt paria,fructus acquirere,& nõ teneri ad reſtitutionem.Bal.l.ex diuerſo.§.ſi.de rei uẽd.Bal.l.uendi.C. pro emptore. in l.j.C.de his quib.ut indig.uide hic gl.quæ uult q errans in iure,teneatur ad reſtitutionem fructuum, quatenus eſt locupletior,ſallit in l.fructus.ff.de uſur.De ratione uide Bal.l.pro oneribus.C.de iur.dot.dicit tamen Bal. l.ij. C.de ſer.q, miſſus in poſſeſſionẽ autoritate iudicis inordinatè,nõ facit fructus ſuos.Bar.& Bald.l.j.C.de his qui.ut indig. & ibi Fran.Tig.& Sal.Et quomodo probetur error iuris.Bal.d.l.ij.C.ſi quis rem mi.ign.Adde an error iuris impediat acquiſitionem fructuum,R.o.conſ.cxlx.*

e P.PAV.P.*Aduerte.Scripſi ad Bar.l.j.in fundo.ff.de rei uend. ubi loquitur de emente rem eccleſiæ minus ſolenniter,an poſſit petere inſtrumenta, & fructus,allegãdo Fel.ubi ibi habes,in prin.apoſt. & circa materiam huius §.an errans in iure, faciat fructus ſuos, & quos fructus,Fel.c. de quarta. Alex.cõſ.xlvj.in iij.uo.& cõſ.lxxiij.in ij.uo.Bar.l.ex aduerſo.ff.de rei uẽd. Curt.conſ.lxvj.Bar.c.ad noſtram,de reb.eccl.non alie.Aret.l.q, uxor.ff.de acq.poſ.ubi ponit rationẽ,quare error iuris prodeſt ad acquiſitionem fructuum,& non ad uſucapionẽ,& quõ probetur error,uel præſumatur,& poſſit probari per ſolũ iuramentum,quando allegans eum eſt homo probatæ fidei.Bar.conſ.lj.uo.iiij.ubi ponit de emente,uel conducente rem eccleſiæ ſine debitis ſolennitatibus.Alex.conſ.cxxj. in j.uol.Abb.cõſ.xxxiiij. in j.col.j.uol.*

1 *Vniuersalibus in iudiciis,quis efficitur malæfidei post motam controuersiam,in particularibus uero post lit.contest.*
2 *Denunciatione simplici in uniuersalibus quis efficitur malæfidei,non sic in particularibus.*
3 *Præscriptio an interrumpatur per simplicem controuersiam.*

§. ETIAM SI ANTE. Post cõtrouersiam motam omnes possessores sunt pares,& tenentur ut prædones.
1 † Opp.de rei uend.l.certum.cum sim. Sol.dicit gl. speciale in iudicio uniuersali,secus in singularibus actionib⁹,
2 ubi non dicitur malæfidei,nisi post lit. contest. † Sed quæro,que est ratio diuersitatis?R.in uniuersalibus iudicij simplex denũciatio facit quem malæfidei, s.eo. l.item uenisũt. §.petitam. & hoc est merè positiuũ,ut colligitur ex uerbis senatusc̃sulti,sed per simplicem motũ controuersiæ,&datione libelli fit ista notificatio,& denũciatio,& ergo est malæfidei.Sed in iudicijs particularibus per denũciationem simplicem,ex post facto quis nõ constituitur malæfidei, ut in gl.l.pe.ff.pro emp.ergo per solam dationẽ libelli cõstituitur malæfidei. Opp.ff.e.l.illud.Sol.hic quò ad fructus, ibi quò ad periculũ interitus,rationem ibi uidistis.Quæro de duobus,Primò utrũ post lit.cõte. posito q quis remaneat in se bonæfidei,teneat ad fructus?Glo.dicit q præsumptio
3 iuris & de iuris & de iure est,q per lit. cõtest.quis sit malefidei quò ad fructus.Quærit gl.† utrũm per simplicem controuersiam,interrũpatur præscriptio,uel usucapio? dicam in l.fi.de eo per quem fact.erit.

§. PERINDE. Qui dolo malo desiit possidere,uel dolo nõ acquisiuit,possessor tenetur ad rem &ad fructus, & contra eum iuratur in litẽ.Gl.signat cõt.& nõ soluit, Vide eã,sol.ut ibi per gl.no.per Dy.de tab.exhib.l.j.in prin.

1 *Donatarius tenetur naturaliter ad antidora donatori.*
2 *Remuneratio dicitur cõcessum alicui occasione beneficij anteà illati.*

a §. CONSVLVIT.ª Hic incipit Iurisc̃s.exponere quartam partem senatusc̃s.quæ loquit̃ de bonæfidei possessore,& breuiter hoc intẽdit,Bonæfidei poss. tenet̃ in quantũ factus est locupletior, nec dicit̃ quis locupletior, licet aliũ obligatũ habeat naturaliter ad antidora,nisi an-
1 tidora sint soluta. † No.q donatarius tenetur naturaliter
b ad antidora,b donatori ad remunerandũ.De effectu istius

Bart.ſuper ff.uet.

obligationis,tangit gl.l.ex hoc iure,de iust,& iu.dixi plenè in l.si testamẽto.§.j.ff.de fideiuſ.& gl.etiam circa hoc dicit,q obligatio naturalis ad antidota,nõ est ita efficax,sicut naturalis,quæ oritur ex pacto,dixi in l.si non sortẽ.§.libertus.
2 ff.de cõd.ind. † Secũdò no.q illud qd̃ cõceditur alicui occasione beneficij anteà per eum illati, dicitur remuneratio,
3 ut hic,& l.si remunerandi.ff.mand. † Sed an hæc remuneratio egeat infinuatione,sicut alia simplex donatio, gl.tãgit. in l.Aql.Aliâs,Attilius.ff.de don.& Gul.l.illud.C.de sac.ecc.

ADDITIO.

a *Barb.Conſuluit.gl.c.ſi fœneraueris.xiiij.q.iij.dicit,ſi mutuo tibi pecuniam cũ pacto,q, mutues mihi quãdo habebo neceſſe,q, nõ tudet pactũ,quia non poteſt deduci in pactũ obligatio naturalis,ut benefacieãti benefaciamus,& ſic intelligit iſtũ tex.tu pondera,quia uidetur q, procedit in mutuo,de quo ibi loquitur gl.& uide Bal.c.j.de uſu.li.vj.ubi alle.iſtum tex.ſi.uide de iſta obligatione do.& ibi dixi in c.cùm in officijs.de teſt.& in rub. de don. & ibi dixi.Ang.auth.de non cli.ſec.nup.in prin.gl. in cle.j.de iureiur. & d.c. cùm in officijs.& ibi dixi.*

b P.PAV.P. *Antidora.Bart.l.Aquilius.ff.de don.in l.ſi non ſortem. §.libertus.de cond.indeb.*

§. SI QVIS RE. Possessor dicit̃ locupletior, si res extant apud eum,licet earum contemplatione de suo latius expenderit.

§. ADEO AVTEM. Expẽsa præsumitur in dubio facta de parte expẽdentis & alterius. Opp. gl. I.Nesennius.s.de neg.gest.& nõ bene soluit. Dic ibi expenderat in negotijs alienis,& erat dubium quo animo expenderat,hic erat certum, q expenderat bona fide, in re aliena, tanquam sua.

§. QVOD AVTEM. Deeo quod bona fide possessor expendit,de hæreditate,illud sibi imputatur,quod aliàs erat impensurus,si se hæredem non existimasset. No.in uer.planè diuus.q ille qui rogatꝰ esset, quicquid ex hæreditate superfuisset,restituere,potest alienare, si fraudẽ non facit, & uerba rescriptũ sunt in l.Titius.ad Treb.hodie debet seruare quartã,ut in auth.contra rogatus.ad Treb.

1 *Possessor hæreditatis conuentus rei uendicatione,an possit opponere exceptionem,ne fiat præiudicium petitioni hæreditatis, uel ne conueniatur ultra quàm sit locupletior.*
2 *Emptor si cecidit à possessione,& possessio sit reuersa ad uerũ dominium, an possit agere Publiciana.*
3 *Emptor quando possit uti exceptione ex persona uendito si est habiturus regressum contra eum.*
4 *Venditor si offert se defensioni,an ex hoc paretur exceptio emptori.*

a §. ITEM SI RES.ª Difficilis est,hoc intendit,Si iudicium uniuersale uel particulare consumitur. nõ ob. ex ceptio,ne ei præiudiciũ fiat.Item emptor potest uti exceptione ex persona uenditoris,ne bonæ fidei possessor teneatur ultra ꝯ sit locupletior. Item uenditore offerente se defensioni,emptor est tutus exceptiõe ex persona.h.d. Primò ponitur thema,secundò tres rationes ad probandum partem negatiuã,tertiò ponit determinatio q̃nis, quarto ponitur noua quæstio,& eius determinatio.Secũda ibi, quod prę iudiciũ.Tertia ibi,& puto.Quarta ibi,& quod tr̃. In prima parte casus est clarus. Sequit̃ uer. quod præiudiciũ.Hæc est secũda pars,in qua ponunt̃ tres quæstiones ad partẽ negatiuã.Secũda ibi,quia.Tertia ibi,quãquã. In prima sic forma arg.cũ dicitur, illa exceptio nõ ob. quoniam iudiciũ particulare,quod proponit̃,nullum facit præiudicium petitioni hæreditatis,& tũc non differt.l.si quis libertatem.in fi. s.e.Sed istud est huiusmodi,quia per ipsum nõ fit præiudiciũ petitioni hæreditatis,ergo non debet differri,sed potest intẽtari,& actor nõ repellitur,h.d.& sic tex. ponit minorem tantũ,Sequitur uer.quia.In hoc uer.pone casum sic,Instat quærens,quæ est probatio minoris, q per istud iudicium petitioni hæreditatis non fiat præiudiciũ? Ad quod rñdet Iurisconſ.hoc modo,Illi iudicio quod non potest esse,non potest fieri præiudiciũ. hoc est notũ per se, sed de precio istarum rerum,non potest esse iudicium petitionis hæreditatis inter emptorẽ & uenditorem,aliàs inter

possessorē & petitorē, ergo &c.h.d. Et sic tex.istius secundæ rationis ponit minorem tantū.In uer.quāquā.instat quærens:prohibetis mihi istam minorem, ꝙ de hoc precio nō possit esse iudicium petitionis hæreditatis.Ad hoc respondet iurisc̄sultus,actor si auocabit rē ab emptore, emptor auocabit precium à uenditore,agendo de euictione, ergo ab ipso uenditore nō poterit peti precium,per petitionem hæreditatis iam ab eo auocatū. Sequitur uer.& puto. hæc est tertia pars principalis,in qua ponitur determinatio qōnis,& dicit iurisc̄sl.ꝙ res potest uēdicari,nisi emptores sint habituri regressum contra bonæfidei possess.q.d.dicta exceptio quæ facit præiudicium hereditatis petitioni,nō obstat & sic res nō potest uendicari, sed bene obstaret exceptio,si per hoc bonęfidei possessor cōueniretur,ultra quàm sit factus locupletior,& ideò eo casu quo emptores sunt habituri regressum contra bonæfidei possessorem,possunt excipere ex persona uenditoris,hoc dicit.Sequitur uer.quid tamen.Ista est quarta pars,& clara.prima pars,ut dixi, ponit thema & quæstionē,& sic non habet contraria. Aduertendum tamen,quia quærit an res possunt uēdicari per rei uēdicationē,quia de petitione hæreditatis non est dubium,
b cùm emptores possideāt titulo.Venio [b] ad ij.partem, & assumo tertiam rationem. Et uidetur ꝙ illa non sit bona ratio,quia fm hoc nunquam bonæfidei possessor uēdens aliquid de hereditate,posset conueniri.quoniā uicti emptores sunt reuersuri ad eum,hoc autē est cōtra casum l.quod si in diem.§.sed & is.s̄.eo.Huius timore fatetur gl.cont.& dicit ꝙ ista est mala ratio.Sed bona ratio est,quia uēditor nō erat factus locupletior.Iac.But.substinebat rationem tex. Ad cont.respōdet,aut uenditor idemꝙ possessor conuenitur prius,&habet locum lex cont.nam tunc emptores non poterūt postea cōueniri,quia actor iam elegit precium, ut j.prox.§.& sic non potest dici ꝙ emptores uicti sunt habituri regressum cōtra eum,quoniā non potuerunt uinci. Et si dicis,posset euinci ab alio.de hoc tunc cauebitur,ut s̄.ead. l.si possessor.§.ait senatus. uers.sed & si ob uenditionē. Aut prius conuenitur emptor,& habet locū hæc lex,& hoc puto uerum,tenendo lect.gl.puto tamen ꝙ iste tex.possit peti alio modo,& rationes essent claræ & bonæ,& diuido istam secundā partem sic,Primò ponit duas rationes ad partem negatiuam.Secūdò ponit unam rationē ad partem affirmatiuā,scilicet,ꝙ exceptione repellatur.Secunda ibi, quāquam.Primas duas rationes sic forma,Videtur ꝙ actor repellatur exceptione,quia non fit præiudiciū petitioni hæreditatis,ut in uer.quod præiudiciū.Probatio huius habetur,quia precium istarum rerum nō potest peruenire in petitione hæreditatis,cùm sit cōsumptum,ut dictū est in themate.h. d.uer.quia.Venio ad uer.quanquā.hæc non est ratio rationis præcedētis,ut gl.dicit,sed est quædam ratio ad partem affirmat.suam.Et uidetur ꝙ actor repellatur exceptione,quia uicti emptores reuersuri sunt ad eum,qui distraxit.Ne ergo ille bonæfidei possessor conueniatur, ultra quàm sit locupletior,contra mentem senatusc̄sulti,repellitur exceptione,& hoc uult dicere uer.quanquā.Sequitur uer.& puto.& ista pars non mutatur.Habes ergo secūdum utranꝙ lect.& fm omnium opin.ꝙ hic emptor non potest se tueri illa exceptione,ne fiat præiudiciū petitioni hæreditatis,sed illa,ne uenditor idemꝙ bonæfidei possessor conueniat ultra ꝙ̄ sit locupletior.Sed contra hoc opp.l.si quis libertatem. s̄.eo.Sol. quādo præiudicium particulare potest ferre aliquod præiudiciū petitioni hæreditatis mouendæ,uel iam motæ,tunc debet in eo supersedere. l.cont. Sed hæc petitio hereditatis non speratur moueri,ergo illa exceptio non obstat,quod autē non speretur moueri, cōtingit altero de duobus modis, Primò secūdum gl.quia ad ipso initio moueri non posset,ideò quia possessor ex precio nō erat locupletior.Secundo modo secundū opinio.Iac.But. quia per exactionem factam in isto iudicio particulari,petitio hereditatis cōsumitur.Et hoc modo summaui tibi legem istam,& hoc uult dicere iste uer. quanquā. secundum lect.gl.quod tene menti.Sed tunc instatur,licet petitio hæreditatis non possit proponi pro precio, potent proponi inter actorem & possessorē pro alijs rebus,unde debet obstare d.exceptio,ut d.l.si quis libertatem. in gl. magna, hic in fi.& in d.l.si quis libertatē.in j.gl.magna.uidetur dicere, ꝙ emptor hoc nō potest opponere, quia non opponit ad sui utilitatem.Sed hoc ibi reprobaui,per multas leges. Dicendum est ergo, quòd hic ille possessor qui uendiderat illas res, non possidebat, unde non speratur moueri petitio hereditatis aliquo modo, aliàs obstaret dicta exceptio,ne fieret præiudiciū,&c.Venio ad uer.& puto. dicit hic ꝙ quando habituri sunt regressum,non possunt conueniri.Cont.fm hoc emergit iniquitas,quia uerus heres perdit suum cōtra suam uoluntatē,contra l.id quod nostrum. de re iud.Huius timore est facta hic quædam gl. & puto ꝙ sit additio,& incipit,sed nōne est iniquitas, &c. & soluit ꝙ licet hic esset iniquitas,tamen etiam iniquitas esset,ꝙ bonæ fidei possessor teneatur ultra ꝙ̄ sit locupletior,& ideo in pari causa,est melior conditio cōuenti. Opp.& uidetur quòd non obstante,ꝙ possit haberi regressus ad uenditorē, bonæfidei possessor possit cōueniri,s̄.eo.§.quid si quis. l.etiā. Sol.dicūt quidam,hæc debet intelligi fm illam,qui distinguitur,aut res fuit uendita iusto precio,aut modico,& aut uenditor reperitur,aut nō,ut ibi patet. Alij dicunt, aut fuit uendita res singularis,& loquitur hic.aut hæreditas,& loquitur lex cont. & hanc tenet gl.in cont. Alij dicunt ꝙ hic agebatur rei uendicatione, ibi petitione hereditatis. Istas duas reprobat gl.Quia ponūt diuersitatē casuum, cū non sit diuersitas in ratione.Nam ita habetur regressus contra uenditorem,si euincitur hereditas,quādo hereditas est uēdita, sicut habetur contra uenditorē rei singularis, quando res singularis euincitur,& ideò gl.tenet primam,ꝙ hæc intelligitur secundum illam, quādo res fuit uendita iusto precio,& uenditor apparet.Istā tenet Iac.de Ārc.Iac.But.& Cy.Cuius ratio potest esse,quia quando res uenditur modico precio,uidetur donari,& dicitur titulus quasi lucratiuus,l.apud Celsum.§.si cum legitima.& §.seq.& ibi no.j.de doli excep.Vnde erit iste casus,in quo bonæfidei possessor damnificatur.Simile s̄.ea.l.§.si quis re sua.Et si tu oppon.§. consuluit.℟.ꝙ bonęfidei poss.qui donat, non potest conueniri petitione hereditatis pro re donata,sed ibi non negatur,quin possit cōueniri uendicatione,& quin donatarius possit habere regressum cōtra donantem,in casibus in quibus lex permittit,ita hic de illo,qui emit modico precio.Pro huius declaratione quęro,quid si bonęfidei possessor est locupletior ex precio,an emptor possit conueniri rei uendicatione?Istam qō.ponit gl.j.istius §.in fi.& sunt opi.Tu breuiter dic,Aut emptor est habiturus regressum ad illud tantùm,in quo uenditor est locupletior, & potest cōueniri.Nec ob.exceptio,ne fiat preiudicium,quia per exactionem factam in hoc iudicio particulari, petitio hæreditatis consumitur,ut dixi.Nec ob. exceptio, ne possessor teneatur ultra quàm sit locupletior,quia nec directò,nec per obliquum in plus,quàm sit locupletior,cōuenitur isto casu.Si uerò esset habiturus regressum in plus, tunc haberet exceptionem ex persona uenditoris, ut hic,in uer. & puto.
1 Reassume ergo† quādo possessor conuenitur rei uendicatione,aut quęris an possit conueniri rei uendicatione,aut quęris an possit opponere exceptionē,ne possessor conueniatur ultra quàm sit locupletior,aut an possit opponere exceptionem,ne fiat preiudicium &c. & hoc secundo casu dic.Aut petitio hereditatis non speratur moueri,aut consumetur petitio hereditatis per exactionē factam in hoc iudicio particulari,aut non,ut patet ex prędictis.Secūdo casu quando uult opponere exceptionem,ne possessor conueniatur ultra quàm sit locupletior,& tunc aut iste qui cōuenitur,possidebat titulo lucratiuo, aut quasi lucratiuo, scilicet,quando minori precio emerit, aut titulo oneroso. Primo casu indistinctè non cōpetit ei,quia possidet titulo quasi lucratiuo, ut statim dicam , & dixi, multò minus ei qui possidet merito titulo lucratiuo.Secundo casu quando possidet titulo quasi lucratiuo,ut quia modicè emit,tunc non potest istam exceptionem opponere. §. quid si quis.l. etiam.s̄.eo.& hoc no.gl.Tertio casu quādo possidet titulo onero-

oneroso,ut qua emit iusto precio, tunc aut bonæfidei possessor uēdens ex precio,non est locupletior, & potest istam exceptionem obijcere,ut hic in uer.& puto.si est habiturus regressum contra eum,aliàs secus.Aut est effectus locupletior, & tunc aut est habiturus regressum cōtra eū intātum, quantùm factus est locupletior,aut in plus.Primo casu nō potest opponere exceptionem istam,ut dixi,& no.in fi.primæ gl.magnæ.Secūdo casu istam exceptionē posset oppo-
2 nere.ar.istius tex.†Quæro quid si emptor cecidit à possessiōe & possessio reuersa est ad uerū dñm,utrùm possit agere publiciana,contra uerū dominū? uidet ꝙ non l.pe.j.de public.Pro hoc facit ratio,quia cùm ex utraq; parte sit iniquitas,melior est conditio possessoris,ut dixi s̄.in j.cōt.tertiæ partis.Illa gl.noua,quę est additio,format hanc q.nec̄ declarat, & in ea dubito pro modo, ideò omitto. Quæro quę est ratio,ꝙ uenditor ad precium non tenetur? dicit quędam gl. parua,quæ est hic,& est additio,ꝙ quatuor sunt rationes,sed in ueritate diuersi sunt casus.Aut enim uēditor est locupletior ex precio,& rem petit ab emptore,& tūc possunt esse tres rationes fm gl.una quæ ponitur in textu, ibi, quanquā uicti,&c. Alia quia petendo rē,reprobauit cōtractū,ergo nō potest petere precium. Tertia,quia
* Precium. Quæ sententia licet æqua sit,per l. nam hoc. ff.de cōd.indeb. Tamē in re ecclesiastica aliena 3 ta sec⁹ receptiū est,nam ecclesia & rem repetit,et precium retinet:l.iubemus nulli. §.sanè si hæc.l.quires.C.de sac.eccles. l.Cō.B.

non debet habere rem & precium,* & istæ duę ponuntur in gl. super uer.uicti. Sed si ponis ꝙ uenditor ex precio nō sit effectus locupletior,tunc est una ratio tantū,scilicet, ne uēditor teneatur ultra ꝙ̄ sit locupletior.& in uers. quāquā ponitur ista ratio,fm lecturā quam dedi s̄. † Quæro, utrùm hoc sit semper uerū, ꝙ emptor possit uti exceptione ex persona uenditoris, si est habiturus regressum cōtra eum?℟.si quidē est exceptio rei cohērēs,quæ non datur priuilegio personæ,certè tūc eam potest opponere emptor,ut hic,aliàs ipse nō posset opponere,sed deberet denūciari uenditori,ut ipse ueniat, l.idemꝙ. §.generaliter. j.l.si fideiussor.§.quædam.eo.tit.& istud facit ad quæstionē,quā disputaui,de qua dixi ti-
4 bi in l.uēditor.s̄.de iud.†Venio ad uer. quid tamen.ex hoc uer.habes notare, ꝙ quādo uenditor offert se defensioni,ꝙ ex hoc paratur exceptio emptori,ut hic patet.Aduertendū tamen est,aut uenditor uenit.& dicit se paratum defendere emptorē,& suscipere iudiciū animo nouandi,& tunc an actor ad hoc cogatur gl.tangit, s̄.de neg. gest.l.liberto.& doct.l.j.C.ubi in rem act.dicam in d.l.liberto.Quādoq; non dicit se uelle defendere uenditorē,sed dicit se paratum suscipere iudiciū suo nomine, ac si possideret,tunc actor ad hoc cogitur ope exceptionis ab emptore opponente,ut hic,& l.de illo.in fi.j.de nox.facit s̄.de alienatio.iud.mut.causa fac.l.ij.in fi.ubi gl.& dixi ꝙ talis offerēs, debet promittere rei restitutionem sub magna pœna,aliàs non excusatur.

ADDITIO.

a Res.Istum tex.stricte intellige in hoc iudicio,ut no.gl.& ibi Bal.l.familiæ. C.fam.ercisc.& declarat ut per Bald.l.j.C.de sentent.in ult.coll. Bart.l.solutionem.j.de sol.

b Alex.Venio.Ant.cons.xxv.

§. CERTE SI MINORE. Iurisc̄ons.in præcedenti §. posuit de triplici exceptione,quæ cōpetit emptori. Hic ponit quartā,& breuiter hoc intendit,Si petitor precium rei uenditæ à possessore recipit, à uendicatione repellitur, etiam si receperit quod à debitoribus est exactum, etiam si possessor fuerit malæfidei,h.d.No.ꝙ hac exceptione, non potes agere,quia precium à uenditore recepisti, obstat uerò hæredi uēdicanti ab emptore.Et differt hæc à præcedentibus,quia ista habet locū, siue possessor fuerit malæfidei, siue bonæfidei.Secus in præcedentibus,quia nō habet locum in malæfidei possessore uendente.

1 Hæreditatis petitio est in rē,habet tamē quasdā præstationes personales.

§. PETITIO. Expedita expositione senatusconsulti,& quæstionibus circa literam Iurisc̄s.hic uenit ad mate-

riam,& tractat usq; ad finem tituli,quæstiones quę cōgruē ad literā non poterant applicari, & breuiter hoc intendit, Hereditatis petitio habet mistam naturam realium & personalium.No.dicit gl.ꝙ hæc actio est mista in rem & in personam,ut hic,& C.eo.l.hæreditatis petitio. Dices tu, ꝙ hoc est impossibile,ꝙ una actio sit mista in rem, & in personā, quia duæ species differentes non cadunt in eodem in diui duo,ut puta,ꝙ una persona esset homo & asinus. Sed ueri
a tas a † est,prout tex.hic iacet,ꝙ petitio hereditatis est in rē,
1 quod apparet,quia sicut certæ reales dantur ad declarandum,ita & ista,l.licet.s̄.eo.sic in rei uendicatione.l.Pomp.§. sed & is. s̄.de procur.j.de rei uendic.l.ex diuerso.sic negatoria & confessoria.l.sicuti.§.sed si quęratur.si seruii.uendi.& sic est in rem,habet tamen quasdam personales præstationes, quæ fiunt officio iudicis, quod deseruit huic actioni. Quandoq; enim deseruit fm naturam realium,quia cogit reum condemnatum ad restituendum,d.l.licet.& l.nō tantùm. s̄.eo.Quādoq; deseruit fm naturam personalium actionum.ut quia cogit reum cōdemnatum ad dandum,ut in pecunia exacta ex precio rerum uenditarum, ut hic uides,nam in personalibus ad dandum agitur, ut instit.de act.§.sic itaque.

ADDITIO.

a IO. FR. RV. Veritas.Adde cōt.quod petitio hæreditatis sit actio mixta, tenet Dy.§.quædā.uer.quæ ratione.Inst.de act.& Bal. l.hæreditatis.C.eo. tit. Alex.& Cast.rub. j.si cer.pet.Sed opin. Bar.sequitur Sal.& Ias.ibi,& in §.quædam.instit.de act.& Ang.de Are. §. sed istæ quidē.Inst.eo.tit. ubi dicit hanc opinionem esse communem, ꝙ sit in rem, & non mixta,& respondet ad motiua Bal.quæ in cont.adducit in d.l.hæreditatis.Adde etiam ꝙ Bar.uidetur sibi cōt.in hoc,nam in d.l.fi.C.de actio,execut. rei iud.dicit ꝙ petitio hæreditatis est mixta potes dicere ꝙ eius dictum intelligatur,& declaretur per illud quod hic plenius dicit.

§. HOC SENATVSCONS. Quod est dictum in hac actione,habet locum in iudicio fam.ercisc.

§. AVGENT. Hæreditas augetur propter partus, fructus & aliàs accessiones honestè perceptas.

LEX XXXI.

POST SENATVSCONS. A quolibet possessore omne lucrum aufertur.

LEX XXXIII.

IVLIANVS. Bonæfidei possessor tenet restituere fortem,& usuras quas exegit,uel actiōes cedere, prout ipse elegerit,licet Iul.aliter senserit.

LEX XXXIIII.

SI QVID POSSESSOR. Ista est difficilis lex,& primò loquitur in possessore soluēte creditoribus hæreditarijs,secundò de eo quod ipsi possessori debetur, tertiò qualiter possessori negligētia imputetur, quartò de eo quod possessori est solutum.Secunda ibi,sed & si.Tertia ibi,sicut autem.Quarta ibi, quod autē.Et prima pars hoc intendit, quod possessor soluit creditoribus hereditarijs, imputat peritori,ut caueat de defendendo, si fuerit bonęfidei possessor,aliàs secus.Et ista pars,primò ponit unum dictum,secūdò recitat dictum in l.tertiò illud examinat. Secūda ibi,& ideò.Tertia ibi,sed an & bonæfidei.Opp.hic dicitur ꝙ possessor habet condictionem,& uerus hæres liberatur ope exceptionis.Cont.eadem solutio non potest parere liberationem,& repetitionem.l.cùm is.§.j.de cond. indeb.Sol.Huius timore sunt hic in gl.plures opiniones,Prima ꝙ hoc est uerum,quādo possessor constituit soliturum nomine ueri hæredis, fm Placen.quod gl. non approbat. Alij dicunt ꝙ hic soluit de pecunia hæreditatis. Petrus repetit istam legem.Cy.examinat hunc passum C.de condic. ind.l.si à patre.in ult.q. & ibi dicit, ꝙ possessor repræsentat duplicem personam.Soluit enim ut Titius & hæres, unde ex ea parte qua soluit ut hæres eo uolente,prodest uero hęredi,ut habeat exceptionem.Opp.quod ista cautio sit superuacua,ergo non debet interponi,l.hæc stipulatio. §.di-

uus.ut leg.no.can.Sol.ut in gl.quia per hoc malę fidei possessor cogitur semper probare soluisse.Quęro circa istā partem,quid si dubitat an nomine proprio, an appellatiuo? Gl.hic mirabiliter distinguit,aut soluit ante litem motam, aut posteà,licet aliter dixerit in l.si pœnæ.§.j.& ibi dixi ff. de cond.ind.Vide istam gl.& no.

§. SED ET SI IPSI. Malæfidei possessor quod sibi debetur,non deducit,nisi hoc petitori expediat, secus
1 in bonæfidei possessore.No.† q bo.fi.possdeducit etiam debitum naturale.

§. SICVT AVTEM. Malęfidei possessor deducit sumptus factos hæreditate,& cōtra eum habet ratio negligentiæ præterquā in actionibus exercendis,sed bonę fidei possessori non potest negligentia imputari.Opp.l.nō solūm.ff.de rei uend.Sol.ibi erat malæfidei possessor.Opp. l.sed & si lege.§.quod autem.ff.eo.Sol.ut ibi.gl.uult quærere,quos sumptus deducit possessor.Dic ut in gl.super uer. sumptum.

§. QVOD AVTEM. Quod possessori est solutū,indistinctè restituitur,& debitores liberantur. Circa legem istam omnia sunt recitata,excepta gl.magna, quæ quærit & reuocat in dubiū,utrùm illud quod est possessori solutum,imputet uero heredi? Gl. distinguit per multa uerba,quam signa, & in nullo suppletur per doc.præter q̄ in uno,quādo malęfidei possessor soluit scienter,quo casu dicit gl.q non repetit.Pe. cont.ut refert Cy.C.de condic.ind. l.si à patre.ij.q.Quærit gl.quid si bonæfidei possessor soluit debitum naturale,& in petitione hæreditatis nō deduxit? Arguit pro & contra,& non determinat,finaliter magis uidetur inclinare,q non repetat, quia huiusmodi est retentio,non repetitio.

LEX XXXV.

PER SERVVM. Quæsita per seruum hæreditatiū extra rem possessoris,ueniunt in hac actione.

LEX XXXVI.

NISI EX RE HAEREDIS.

§. IVLIANVS SCRIBIT. Si uenditur res non necessaria hæreditatis,possessor malæfidei tenet ad precium, si necessaria & non extat, ad precium, aliàs ad rem, si extat.

LEX XXXVII.

FILIIFAMILIAS. Filiusfa.ex testamēto habet hæredem,& ideò eius potest peti hæreditas.

§. SI SERVVS. Si filius uel seruus teneat hereditatē, uel eius pater,uel dñs, potest conueniri hac actione.

LEX XXXIX.

SI A PATRE VEL A DOM. Petitio hereditatis quæ datur contra patrem uel dominū,non habet naturā actionis de peculio,nisi quatenus datur ad personales præstationes.

§. SED ET A FILIOFA. Hac actiōe potest filiusfa. conueniri,& per translationē in paternā potestatē, hæreditatis petitionis cœptam instantiā nō extingit.

§. SI POSSESSOR. Pro seruo occiso à malæfidei possessore datur hæc actio,& legis Aquil.sed altera debet esse contentus,sed si post aditam hæreditatē fuerit occisus,legis Aquil.tantū competit.Opp.q possessori non imputetur,si occidit,ut ff.eo.l.si quid.§.sicut Sol.hic in malæfidei possessore,ibi,in bonæfidei.Opp.q etiam seruo occiso post aditā hæreditatem,teneatur malæfidei possessor, ff.de uer.ob.l.si seruū.& l.si ex legati.Sol. seruus bene uenit in petitione hereditatis,sed si uellet cōuenire possessorē tāquā debitorē,ad æstimationē serui occisi,post aditam hæreditatem,non neniet in petitione hæreditatis,ut hic.

§. SI PRAEDO. Rē à prædone uendita perempta, est in electione actoris,utrū preciū iustum,uel cōuentum exigat.Opp.q prædo indistinctè de interitu teneatur, l.illud.in prin.ff.eod.Huius timore legitur hæc lex duobus modis in gl.tene ij.lect.quam gl.tenet,& nihil obstat.

1 *Locupletior effectus ut quis dicatur,quod tempus inspiciatur.*

a §. QVO TEMPORE. An quis sit locupletior,tēpus rei iud.inspicitur.Opp.ff.de excep.[2] l. in pupillo.& ff. de sol.l.in pupillo.Gl.soluit satis bene. Dico q inspicitur utrūq; tempus,scilicet,litis cōtestatæ & rei iudicatæ,& uera est ista, qa si tēpore lit.cōtestatę est locupletior, licet postea desinat, nihilominus esset eius periculū, quia incipit esse
1 prędo,nisi res naturaliter intereat.l.illud.ff.eo.Vel dic† breuiter,ut aliàs dixi, Quandoq; an aliquis sit locupletior,est causa actionis concedendæ,& tūc inspicitur tēpus litis cōtestatæ,ut in cont.Quandoq; an aliquis sit locupletior, est causa moderandæ condemnationis,& tunc inspicitur tempus rei iudicatæ,ut hic.Et hoc apparet ex uerbis senatusc̄ sulti dicentis,in quantūm facti sunt locupletiores condemnandos.No. condēnandos,dixi in l.rei iudicatæ.ff.fol.mat.

ADDITIO.

4 *Exceptio.Bar.l.rei iudicatæ.fol.mat.dixi in l.litis.ff.de neg.gest.*

§. FRVCTVS. Omnis possessor deducit sumptus factos causa fructuum.l.quod si sumptus.ff.eo.

LEX XLI.

1 *Malæfidei possessori pro expensis consulitur officio iudicis.*
2 *Possessori malæfidei quare nō consulatur pro expēsis per doli exceptionē.*
3 *Exceptio & officium iudicis differunt.*
4 *Statutum prohibens non posse opponi contra instrumentum aliquam exceptionem,non probat officium iudicis.*
5 *Statutum ut excludat officium iudicis,debet dicere q aliqua nō prosit exceptio uel defensio.*

PLANE. Expensas utiles & necessarias factas ad perpetuā rei utilitatem quilibet possessor re extāte deducit,sed re perēpta bonæfidei possessor necessarias tantum omnino deducit,uoluntarias uerò bonæfidei possessor deducit,secus in malæfidei,licet auferre posset quę sine detrimēto rei possent auferri.No.tex.ibi, officio iudicis,&c.
1 Venio ad gl.super uerbo,desiderat.† Quæro utrùm [a] malę
a fidei possessori pro expēsis cōsulatur per doli exceptionē? Dic q non,sed ei succurritur officio iudicis.Et ista differentia est quantùm ad subtilitatē,non quantū ad utilitatem. Idem dicit in l.fundo.ff.de rei uendic.Sed certè fm doc. Moder.aliqua utilitas esse potest in modo practicandi,nā malæfidei possessor pro expensis potest iudicis officiū implorare,sed si excideret,succūberet,per hunc tex.Dy.l.domum.
2 C.de rei uendic.† Quæro de ratione [b] dicit Pe.exceptio dob li in prædone,non habet materiā præexistentem, seu sufficientem ex qua oriatur, non dicit plus. Declaro, exceptio doli mittitur æquitate.l.j.in prin.de exc.mu.& l.qui æquitate.ff.de dol.excep.Item debes scire q ista æquitas exceptionis,inspicitur ex parte exponentis.l.qui ex liberis.in fi.ff.de bo.poss.fm tab.Sed hic ex parte malæfidei poss.opponentis non est æquitas,quia est quod sibi imputetur, ideò sibi doli exceptio non cōpetit,ut hic,sed competit officium iudicis,ideò quia iudex ex officio suo respicit æquitatē, quæ est ex utraq; parte.l.quod si Ephesi.ff.de eo quod cer. loco. ideò officium iudicis ad hoc se extēdit. Et hoc uult iste text. dum dicit,q ista est æquitas,non enim debet petitor ex a
liena iactura, &c.& sic oritur ex æquitate,ex parte eius contra quem opponitur,sic declaro dicta docto. Sed certè ista
c uidentur contra [c] l.militis.cod.c.§.ueteranus. ff.de test.mil. &c.ex equitate oritur exceptio doli,quę æquitas est ex parte eius contra quē opponitur, licet non sit ex parte opponentis.Vnde propter hoc recedo ab opi.gl.nostræ,& teneo opin.Mar.antiqui gl.in hoc quod dicit,prędoni doli exceptionem cōpetere.Vult ergo iste tex.dicere,In persona prędonis habetur ratio sumptuū,per officiū iudicis, licet non oppo-

opponatur doli exceptio. Non enim est necesse, q illa opponatur.l.fi. in fi.ff.eod.Hoc probatur in tex.ibi dum dicit, sed benignius.&c. ponitur enim dictio,sed, sine copula,& sic aduersatur ad præcedētia.Hoc etiam probat ex dictione,planè,quæ sequitur.ubi innuit q inter prædonē & possessorem solum est differētia re exante.Quicquid † tamen sit,
3 notat mirabilem differētiam inter exceptionem & iudicis officium.Simile in l.iij.§.fi.ff.nau. caup.stab.& ff.eo.l.fi.in fi.
4 Propter quod † ego dico, [d] q si in statuto dicatur, q cōtra in
d strumentum nō possit opponi,nisi exceptio solutionis, de qua apparet publicum instrumentū,uel falsitas,&c.q si est aliqua alia exceptio,quæ si non opponatur,actor locupletaretur cum aliena iactura,q licet non possit opponi doli exceptio,tamē poterit officium iudicis implorari.l.fi.ff.eo.
5 Vtigitur hoc † tollatur,quando dictas statutum, facias q dicat,q nō possit opponi aliqua exceptio,nec aliqua alia defensio,ut etiam officiū iudicis comprehēdatur. De quo dixi in l.j.quod ui aut clam.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Vtrum.ff.l.j.& ibi Ray.ff.de iurisd.com.iud.Bar.l.si unus. §.pactus.ff.de pac.& ideò dicit Bar.l.in contractibus.in princ.de non num.pecun.quòd ubi per calumniam imploratur officium iudicis, iudex potest denegare,secus si per uiam exceptionis. Et hic adde Bald.l.peremptorias. uer.quero quomodo.*

b *POMA.De rattone.Barb.cons.xxxvij.uol.j.& cons.seq.& cons.quadragesimo secundo.cod.uol.Fel.c. quod ad consultationem.re iud. Barb.cons. septimo.in ij.uol.& cons.xcvj.eod.uol.Ro.cons.trecētesimo uigesimo quinto.in ult.coll.Abb.c. dilecti filij. in fi.de iud. & c.nouit.eod.tit.Card.cons. uigesimo nono.Imo.cons. xiij. aliàs. cxxxvj.ad fin.& cxlij.& cxliiij.cum duobus sequent.*

c *Contra.Bar.& quæ ibi dixi,in l.cùm quæreretur.§.prædij. de leg.iij.Bart. post gl.l.in fundo.ff.de rei uend.ubi late,& dixi ibi.*

d *Dico.Bart.l.& ita.§.nouissimè.ff.nau.caup.sta.Item adde secundum Bald. hic,quòd licet statutum uteretur uerbo defensionis, tamen posset officium iudicis impartiri,ubi factum esset ita notorium, quòd iudex suppleret ex seipso,non ad petitionem partis.Ponit exemplum,cùm est euidens calumnia,uel prauitas facti,C.de accu.l.reos.& Inn.c.ij.de offic.uic.l.j. C.qui & aduer.quos. & l.si & sortè. §.Labeo.ff.si ser.uend. Bart.l.post legatum.ff. de his quib.ut ind.Bal.post Bar.l.cùm mulier.fol.mat.Bar.in extrauag.ad reprimend.uer.ad denunciationem.& dicit Bart. l.domum. C.de rei uend. quòd post terminum datum ad excipiendum, potest implorari iudicis officium.Item adde quòd uerbū defensionis, refertur tam ad actorem, quàm ad reum.l.j.secundum unam lect.gl.& ibi Bald. C.de test.& Bart.l.j.C.de excep.Adde dicta per Bart.hic, quòd imò iudex poterit supplere ex officio, Bal. rub.de ind. lib.uide tamen.ff.eod.l.fin.Item adde quòd si quis non potest agere, uel excipere uigore statuti, potest tamen negare, secundum Bald.l. peremptorias.Idem dicit in exceptione facti, uel intentionis. Adde tamen quòd in notorijs, implorare iudicis officium non dicitur defensio, secundum Imo.in l.pen.§.ad crimen.de pub.iud.Si statutum dicit, quòd actio non reddatur ius,an poterit se defendere,Bald.l.quoniam.C.de adult. & Inn.c.cùm olim.de cens.Bal.rub.de manu.& An. post Richar. Malum. & l.quos prohibet.de postul.ubi stante statuto quòd quis non debeat audiri per uiam actionis, uel exceptionis,poterit tamen iudicis officium implorare,& quod non.gl.l.in fundo. ad fi.gl.magnæ.ff. de rei uend. & Inn. de rescrip. c. dilectus. imò uidetur quòd etiam si dicatur nulla defensio,si iudici notorium est,succurritur officio iudicis,etiam non implorato. l.j.C. qui & ad quos.l.ubi pactum.C.de transac.in gl.Bal.l.j.C.de condic.indeb. Bal.l.et nō tantū.§.quod si pro emptore.in glos.nimis.ibi,restringere.& c. ff.eod.quòd cùm ista uniuersalis negatiua,nulla,&c. ponitur in rescripto, quod emanat ad iuris obseruantiam, & tunc non intelligitur remouere, nisi friuolas exceptiones, Arch.ij.quæstio.vij.lator. Quandoq; apponitur in iure communi.tunc non dicitur remouere exceptiones permissas per ciuilem lect.l.ita pudor.C.de adult.& c.sine exceptione.xij. quæst.ij. Quandoq; ista clausula apponitur in statuto disponente contra, uel præter ius commune,& tunc uidetur quòd ista clausula sit præcisè seruanda, arg.l. prospexit. qui & à quib.Alij dicunt quòd statutum, uel consuetudo debet interpretari,ut non inducant iniquitatem.c.cùm dilectus. de consue.l.ij.C. de nox.& secundum istos exceptio odiosa non potest opponi, sed exceptio fauorabilis sic,nisi statutum specialiter quasdam exceptiones enumeraret, quia tunc omnes aliæ uidentur resecatæ, qualescunque essent.arg.l. tribunus.in fi.de test.milit.Bar.l.j.quod ui aut clam.& in extrauag.ad reprimen.uer.non obstantibus.& per eum in fi.l.j.§.nunciatio.de ope.noui nunc.& c.ex parte.de off.deleg.& quid iuris,si in certis casibus apponatur dictio taxatiua,Dy.reg.in argumentum.l.j.C.de patrib.qui fil.dif.Adde an statutum prohibens quem audiri,impediat quin possit iudex ex officio suo supplere,Ro. cons.xliij.& ccxiij.*

LEX XLIII.

ILLVD. Mala fides quæ per lit.contest. inducitur, non nocet bonæfidei possessori,re naturaliter perempta,secus in eo qui fuit malæfidei. Oppo.ff.eod.l.sed & si lege. §.si ante litem.Sol.hic est malæfidei possessor, quò ad omnia, præterquàm quò ad interitum. Aduerte, † bonefidei
1 possessor est,quando quis possidet cōtemplatione domini.l.apud antiquos.C.de fur.& l.item ueniunt.ff.eod. malę fidei possessor est, qui scit se non esse dominum, l.item ueniunt.§. item placere.ff.eod.Item est quędam mala fides ficta, quę inducitur per lit. contestatam,uel controuersiam mōtam in petitione hereditatis,de qua nō.in d.§.si ante litem.Tamen bene dico,quòd tempore litis contesta.posset uerè esse malęfidei, si uerè scire posset ad se non pertinere. Modò ista mala fides ficta non haberet locum,nisi equitate cessante.l.sciendum.& l.denique. ex quib. cau.maior. Dixi plenè in l.si is qui pro emptore. de usucap. Sed quantùm ad fructus subest æquitas, quia tempore litem cōtestatam uel controuersię motę incipit, uel incipere debet scire utrùm res spectat, uel spectare debeat ad eū; & ideò debeat curare,ut rem & eius fructus possit reseruare, sed quātùm
a ad interitum cessat æquitas, [a] quia non debet propter hoc ius suum indefensum relinquere,ideò quantùm ad interitum,non censetur malęfidei,secus si tempore lit.contest.esset uerè malęfidei.

ADDITIO.

a *Aequitas.Bal.d.l.j.C.de usuc.transfor.& in l.j.de fruc.& lit.expen.*

§. ACTIONES. Possessor tenetur cedere actiones hereditarias, si quas habet, & sibi debet cauēri in eo quod abest.

§. AD OFFICIVM. Si seruus possessoris dedit damnum liberatur,eum dando pro nox.

LEX XLIIII.

SI QVO TEMPORE. Possessio superuenies post lit.contest.uenit in hoc iudicio.

LEX XLV.

1 *Debitor conuentus tanquā possessor iuris,debet aliter interrogari, quàm in l.qui interrogatus.*
2 *Litis contestatio fit per confessionem, per negationem, & per dubitationem.*

SI DEBITOR. Debitor hereditatis non tenetur hac actione,nisi se hæredem contendat,hoc no. quia glossat totum istum titu.Not.quòd licet possessori rerum non sit necesse, quod cōtendat se heredem, tamen in possessore iuris requiritur, ut hic, & not.l. etiam.§.j. ff.eod.in fi.
1 gl.magnę.Ex quo no.† quòd quando agitur contra debitorem,tanquam contra iuris possessorem, debent alię interrogationes fieri,quàm illę quę ponuntur in l.qui interrogatus.ff.eo.Et si dixerit,q sic interrogabitur, quare cessat
2 restituere,ut hac l.Item no.† multùm istam l.quòd lit. contest. potest fieri per negationem, per confessionem, & per
a dubitationem, [a] ut hic.quod nō.

ADDITIO.

a *Dubitationem.Quod est contra communem sententiam doc.c.j. de lit.contest.& Bald.hic.*

LEX XLVI.

POSTQVAM. Qui legatum accepit,non prohibetur petere hereditatem ab intestato, sed tenetur restituere legatum cautione sibi oblata, nisi fuerit in euidenti calumnia.Et si legatum non restituitur, de hereditate disputabitur.

LEX XLVIII.

QVI SE LITI. Qui se liti obtulit, ut possessor condemnabitur, licet nō possideat. In gl. super uer. ab initio, in fi. dic, quia in ea necesse habet persistere, ut in auth. qui semel. C. quomodo & quando iud.

LEX XLIX.

PRAEDONIS. Qui tacitam fidem accommodat, ut prædo dicitur possidere.

LEX L.

LVCIVS. Qui perdit in actione falsi, non prohibetur dicere nullum.

LEX LI.

IN AESTIMABILIBVS. Facta mala fides per litis contest. facit possessorē teneri ad uerū preciū rerū uendi tarum ex uoluntate, si ex necessitate, ad precium cōuentum. h. d. & est difficilis lex. Opp. cp nō procedat ista lex, Aut enim loquitur in bonæfidei possessore, & ille non tenetur ultra quàm sit locupletior. Aut malæfidei possessore, & tūc tenetur ad ipsas res, non ad æstimationem. l. si possessor. §. fi. ſ. eo. Cui cōtradicit hęc lex, huius timore uariatur, & intelligitur hęc lex pluribus modis, ut in gl. Tu tene quod dixi in summario. Et ratio huius casus colligitur ex his quæ dixi in l. illud. ſ. eod.

LEX LII.

a SI BONAEFIDEI. [a] Iudicia particularia non differuntur propter uniuersalia, si res est tempore peritura. Opp. l. fi. C. eo. Sol. dicūt quidam cp hęc lex p illam corrigitur. alij dicunt cp illa loquitur quando possessor conuenitur, hic quando agit. Quā sol. no. quia habui eam de facto, istud tenet gl. l. si post litem. ĵ. de excep.

ADDITIO.

a *Si bonæfidei. l. nōn distinguemus. §. si is. ſ. de arbit. Bar. l. si quis libertatem. circa fi. ſ. eo. Bal. l. emptorem. uer. sed pone. C. loc. inn. c. quia. in fi. gl. mag. de consef. præb.*

LEX LVI.

NON SOLVM. Res hereditariæ possunt alienari ex necessitate æris alieni.

LEX LVII.

EI QVI. Ei qui emit hereditatem à fisco, competit hæc actio.

§. HAERES. Pignus datum defuncto, potest peti hac actione.

a §. CVM PRAEDIA. [a] Malæfidei possessor tenetur ad quantum prędia ex negligentia facta sunt deteriora. Dixi in l. si seruō, in prin. de uer. ob. l. si quid. §. j. & §. pe. & fi. l. si homo, ĵ. de rei uend.

ADDITIO.

a *Cùm prædia. l. si quid possessor. §. j. de pet. hær. & l. si homo, ĵ. de rei uend. Bar. l. si seruum. in prin. de uerb. ob.*

LEX LVIII.

EVICTA. Etiam bonefidei possessor tenetur restituere totum, quod nomine pœnę exigit.

LEX LIX.

CVM HAEREDITAS. Possessor tenetur restituere fructus, quos perceperit, licet petitor percepturus non fuerit.

LEX LX.

1 *Tertius superueniens quando impediat executionem sententiæ latæ pro primo.*

a CVM IDEM. [a] Vnius petitio nō impedit executionem alterius petitionis, qui prius ad sententiā pe-
1 uenit, sed est possessori cauendū. † No. cp tertius sup-
b ueniens, non impedit [b] executionē sententię latę pro primo, ut hic, & l. is à quo. ĵ. de rei uend. Et ratio huius est, quia ius alterius petitoris non fit deterius, sicut enim poterat auocare à primo possidenti, ita ab isto secūdo. Et licet iste secundus, qui petit executionē possideat, ita possidebat ille prius cōuentus. Sed si ageret de transferendo in aliquam possessionem uacantem, fortè ex l. fi. de edic. diui Adr. toll. tunc antequā executio fiat, si alius cōparet, & dicit hereditatem ad se pertinere, & dicit se mittendū in possessionē eo iure quo primus, tūc executio differtur, quia per eam fieret prędiudiciū secundo, quia ibi prima possessio erat uacans, modo possessa est per aliū, c. ueniēs. ex. de testib. & ibi Inn. de quo dixi in l. ita tamen. §. quoties. ĵ. ad Trebell. & hoc est quod uoluit dicere, quòd executio fiat taliter cp alteri nō prędiudicet. Et ideo cogit cauere hic primus petitor, quòd eum defendat aduersus aliū petitorem. Ratio, quia si possessor nō peteret cautionē, ipse absolueretur à petitione secundi petitoris, quia nō possidet, nec̄ dolo desiit possidere, & ille secundus petitor haberet inchoare nouū iudiciū. Et ideò ne istud incōueniens sequatur, cogitur petere cautionem, & ille prestare tenet, qua prestita ille habebit necessitatem prosequi eandem instantiā cœptā cum possessore primo, & sic ista cautio, perderit secundo petitori. Et hoc est quod tex. huius l. ult in fine. Et propter hoc puto, cp si possessor restituueret cautione non exacta, tenetur quasi dolo desiisset possidere, l. dolo. ĵ. ad l. falc.

ADDITIO.

a *Idem. Limitat Bar. l. litibus. in fin. C. de agric. & cens. lib. xj. & Imo. l. à sententia. de appell.*

b *Impedit. l. à duo. §. si super. de re ind. l. si prolusorio. de appell. l. si alienam. in fi. ĵ. sol. mat. Anch. cons. cccxxiij.*

LEX LXI.

1 *Pater si expendit pro filio habenti bona aduentitia in studio, in dubio uidetur de bonis filij expendisse.*

2 *Expensarū deductio quando fiat officio iudicis, etiam parte nō opponēte.*

a FILIVS A PATRE. [a] Quod pater expēdit in ho-
1 norē filij, in dubio uidet expendere de bonis quę habet pertinētibus ad filiū. Ex quo patet † cp illud quod pater expendit pro filio in studio, si filius habebat bona aduentitia materna, uel alia, cp ex illis in dubio uidet facta expēsa. l. Nesennius. ſ. de neg. gest. dixi in l. j. §. nec castrense, ĵ. de coll. bo. uer. quęro hic loq. & ita debet intelligi l. quæ pater. ĵ. fam. ercis. Itē quęro de intellectu istorū uerborū po-
2 sitorū in l. fi. Petrus dicebat † cp hoc importat, cp si pars nō opponat, cp iudex ex officio suo suppleat, quod nō placet, quia de iure, nō de facto iudex supplere debet. l. j. C. ut quæ
b desunt aduo. Vnde gl. dicit [b] cp uult dicere, cp posito cp pater nō habeat exceptionē, tamen cōsulitur ei per officiū iudicis, quod satis placet in se, ut dixi in l. planè. ſ. eo. Tamen quantùm ad propositum intelligo l. istam aliter. Tu dicas cp exceptio est actionis exclusio. l. j. ĵ. de excep. Modò quod hic dicitur de expensis, ponitur ad excludendam actionē, & sic ante latam sententiam, & sic uerè dicit exceptio. Quā-
doq; non opponitur ante sententiam, sed post sententiam in executione, tunc quia executio per officium iudicis fit,
c si post sententiam opponatur, [c] non fit propriè, sed implorat officium iudicis, ut uidistis in l. j. ſ. de eden. & tunc diceretur fieri iudicis officio ista deductio, semper tamen intellige, cp pars petat. l. quarta. §. hoc autem iudicium. ĵ. de dam. infec. Et hoc est quod uult dicere iurisconſ. si ante sententiam non excipitur, post sententiam fiet in. executione per officium iudicis.

ADDITIO.

a *Patre. Bal. l. domum. C. de rei uen.*

b *Dicit. Bar. d. §. pactus.*

c *Opponatur. Sal. l. j. C. ut quæ desunt aduoca. Sed Bal. d. l. domum. C. de rei uendic. hoc reprehēdit. & uide etiam Cy. & Bar. d. l. j. & Bar. l. si quo. tempore. in fin. ſ. eo.*

ADDI

Si pars hæreditatis petatur. Tit. IIII.

Glossa format quęstionem, uide eam.

LEX I.

POST ACTIONEM. Ista lex continuat primò se ad præcedentia, secūdò intrat materiam. Secunda ibi, is qui. Et prima pars quę continuat, non indiget summario. Gl. in princip. quærit duo. Primò an hęc sit alia actio à præcedēte & hęc litera innuit quòd sic. Veritas est ista, non differt ab alia, specie, sed numero, sicut alia est actio quę competit mihi pro centum mutuatis, & alia quę cōpetit mihi pro quinquaginta mutuatis. Sic alia est actio quę competit quando sum hęres institutus insolidùm, alia quando pro parte, tamen eiusdem sunt generis. Item quærit gl. an sit prętoria, uel ciuilis. gl. determinat quòd ciuilis.

§. IS QVI. In petitione hereditatis, conclusio sumitur respectu iuris agentis, non respectu possessoris conuenti. Quęro pro declaratione eius quod dicitur, totam hereditatem uendicabit &c. quidam dicebant quòd propter unam rem, &c. Tu dic ut dixi in summario, quia conclusio libri sumitur ex persona agentis, non ex persona possessoris.

§. QVINIMO. Plures hæredes debent agere contra plures possessores, nec potest unus eligere unum, alius alium.

1 *Duo iudicia uniuersalia respectu eiusdem hæreditatis cōcurrere possunt.*

2 *Iudiciū familiæ erciscundæ datur inter eos, qui se nō diffitentur hæredes.*

§. PROINDE. Si sunt plures, ad quos hæreditas pertinet pro diuiso, põt alter ab altero conueniri hac actio-
1 ne, uel familiæ erciscūdæ, si fatentur se hæredes. † No. cp duo iudicia uniuersalia respectu eiusdem hereditatis pos-
2 sunt concurrere. l. j. ſ. tit. j. Item no. † cp iudiciū familiæ erciscundæ datur inter eos, qui se nō diffitentur hæredes. Ad j. opp. l. si Titius cum quo. in fi. ĵ. pro soc. Sol. ibi in pecunia, sic pars cū parte recepit cōpensationem, hic in specie. Item opp. ĵ. de rei uendic. l. Pomp. si ex æquis. & ĵ. §. prox. Sol. ibi possidebat pro indiuiso, hic pro diuiso. Item ad ij. opp. cp euā quādo se negant hæredes, sit locus fam. ercisc. l. j. ĵ. fam. ercisc. Sol. ibi uolebat quis agere, nō pro eo, quod ipse possidebat, sed pro eo, quod possidebat aduersarius.

§. SI EGO EX PARTE. Si cohęres meus & extraneus possideāt hereditatem pro indiuiso, extraneum tantùm conueniam.

1 *Cōpensatio de specie ad speciem fit partibus uolentibus, uel iudicis officio.*

§. ITEM SI CVM ME. Qui partē possidet pro indiuiso, à cohęrede & extraneo possidētibus residuam partē petet, uel inter eū & cohęredem cōpensatio fiet. Sed quęro utrùm illi duo possessores possidebant pro diuiso, uel pro indiuiso? Gl. dicit cp pro indiuiso, & bene, aliàs
1 nō cōueniret nisi extraneū, ut ſ. prox. §. † Sed tūc opp. quō fiet cōpensatio speciei ad speciem? Dicit gl. cp hoc fit partibus uolentibus, quod satis placet. Vel dic cp partiū pro indiuiso fiet compensatio. Videte, istud esset uerum, quando partes deberētur pro indiuiso in eadem re. l. deducta. ſ. nummis. ad Treb. Sed in parte pro indiuiso, non potest fieri cōpensatio. Tene ergo quòd fiat compensatio uolentibus partibus. Vel dic quòd hoc fiat officio iudicis, sicut quando fit adiudicatio in iudicio diuisorio, non autem per modum compensationis.

§. INTERDVM. Propter numerū nascendorū ex uentre, admittitur petitio partis incertæ. Glos. ponit exemplum in succesione collateralū. Opp. C. de suis & leg. auth. in succesione, & Inst. de hæred. quæ ab intest. §. cùm filius. uer. & quia placuit. Gl. dicit quòd iste. §. corrigitur hodie, quia succeditur hodie, in stirpes, non in capita. * Et sic non est curandum, quí nascant ex tribus. Sed aduerte, [a] aut loquimur in succesione ascendentiū, & hodie & olim succedebat in stirpes, d. uer. & quia placuit. Aut loquimur in succesione collateralium, & tunc fm iura antiqua succedebatur in stirpes, ut hic, & l. post consanguineos. §. hereditas. de suis & leg. An aūt sit hodie correctū, dicas sic, si loquimur in succesione collateralium, ultra fratres & fratrum filios, iura antiqua non sunt correcta, quia etiam hodie fit succesio in capita. C. de legit. hær. auth. post fratres. Si uerò loquimur de succesione fratrum & filiorum fratrum, si quidem filij fratrum succedunt cū patruis, uel auūculis, nō est dubiū cp hodie succedit in stirpes, & ista iura Digestorū corrigunt, ut in auth. cessante. C. de legit. hær. Si uerò filij fratrū succedūt tantùm, & aliqui ex patruis, uel auūculis nō supersunt, tūc est opinio inter Azo. ex una parte, & Accur. ex altera: Et ista est quæstio quæ fuit in quodā castro huius ciuitatis, & dicit Azo, cp in capita, Accur. cp in stirpes, ut no. in d. auth. cessante. Ego teneo opin. Accur. De quo dic, ut in l. post consanguineos. §. hæreditas. de suis & legi.

* *Capita. Fallitur Bar. nā ubi speratur nasciturus posthumus, beßis bo. possessionis cō petit, hoc est, in octo hæreditatis uncias interim succeditur. l. j. §. j. ff. de contrab. ul. Quod tamē an correctum sit, cogita, secūdū ea quæ tandem à Bar. hic ponūtur. I. C.*

ADDITIO.

a *Aduerte. Bar. l. post consanguineos. de suis & legit.*

LEX II.

a SI EX PLVRIBVS. [a] Qui speratur admitti ad partem, facit partem. Gl. hic format unā q. & examinat melius hic, cp alibi, Et ista quæstio tangit in multis locis, uidelicet in l. si marito. §. patri. ĵ. sol. mat. & l. si quis ita scripserit. & ibi Dy. de hær. inst. & l. planè. §. ij. & ibi dixi. ĵ. de leg. j. & l. quid ergo. in prin. co. tit.

ADDITIO.

a *Pluribus. Ias. l. planè. hic alleg. in pe. & ult. col. de leg. j. Alex.*

LEX III.

ANTIQVI. Posthumus nasciturus ex uentre, impedit sequentes in gradu. Eos aūt qui eiusdē gradus sunt statuitur admitti, * * & si tres nasciturí essent, aufertur, uel cōceditur alteri, secundū quod casus occurrit. Opp. cp detur petitio partis incertæ. l. j. in fi. ſ. eod. Sol. petitur quarta cum adiectiōe partis incertæ, & plus & minus fm quod casus euenerit. Item opp. l. cùm quidam. §. quod dicitur. ĵ. de acq. hær. Sol. intellige hoc, si posthumus est institutus, uel exhæredatus. Nam si esset prætéritus, non posset adiri hereditas.

* *Admitti. Tu melius sic, Natiuitas posthumi impedit adi tionem hæreditatis, illis exceptis, qui sunt in eodem gradu cū posthumo. I. Cōc. B.*

LEX V.

ILLVD. Incertitudo nascendorum non impedit cohæredem adire, licet quæ portio competat sibi, sit incertū. Opp. l. ex semisse. ĵ. de acq. hæred. Sol. ut in gl. Quærit gl. quæ sunt illa quæ requirūtur sciri, ut possit adiri? uide gl. & no. ipsam.

LEX VI.

SORORI. Qui ex post facto apparet esse hęres, à quolibet hærede auocat, prorata, & sumptus prorata sustinet.

LEX VII.

NON POSSVMVS. Per hanc actionē consequitur quis partem pro indiuiso, quæ per iudicium familiæ erciscundæ diuidetur.

LEX VIII.

PERMITTENDVM. Potest quis pro parte cedere, & pro parte contendere. No. pro eo quod dixi in l. si debitor. ſ. tit. j.

LEX

LEX IX.

CVM MVLTI. Qui ut procurator alterius administrat, petitione hæreditatis non tenetur, nisi illius hæres extiterit in totum uel in partem.

LEX X.

CVM HAEREDIS. Qui negocia hæreditaria absentis nomine gerit, ab his, ad quos negociū in ueritate pertinet, poterit cōueniri actione neg. gest. & petitione hæreditatis, si se hæredem cōtendat. Opp. ſ. l. prox. Sol. intellige l. illam quando se cōtendebat hæredem. Item opp. ꝙ ista hæreditas debeat pertinere ad fiscū tanquā caduca. l. item ueniunt. §. pridie. ſ. tit. j. Sol. ut in gl. De quo dic per doc. l. j. §. pro secūdo. de cad. tol. Item opp. & uidet illud quod est gestum per defunctum, possit habere ratū per hæredem. l. fi. j. rem rat. ha. Sol. est uerū in his quæ trāseunt ad hæredes, sed hæreditas nō transit ad hæredes. De quo per Dy. c. ratum. ex. de reg. iur. lib. vj.

De possessoria hæreditatis petitione. Tit. V.

LEX I.

Actiones particulares competentes bonorū possessori, non sunt prætoriæ.

ORDINARIVM. Bo. possessori de iure prætorio competit hæc actio, in qua tantū uenit, quantū in petitione hęreditatis ciuilis. Opp. Inst. de bo. poss. §. quos autem. & j. de reg. iur. l. prætor. Sol. bo. possessores sunt hæredes in effectu, sed nō uerè, ideò necesse fuit ꝙ eis daretur bo. possessoria hæreditatis petitio de iure prætorio, cū de iure ciuili non daretur. Itē opp. ꝙ etiam præcedentes sunt prętorię, l. j. in prin. ſ. tit. j. Sol. ut ibi. Itē opp. dicit hic, superiores &c. quasi proposuerit plures, cum non sit nisi una. Sol. una est in genere, sed plures sunt numero, ut dixi in l. j. in prī. ſ. ti. j.

1 Item quæritur, an † actiones particulares quæ competunt bo. possessori, sint prætoriæ. gl. ꝙ non, quam no. quia hoc
a sentire uidet. uide quæ dixi[a] in l. ij. ff. de bo. poſſ. tit. gñali.

ADDITIO.

a Dixi. Bar. l. ij. de bon. poss.

De fideicommissaria hæreditatis peti. Tit. VI.

LEX I.

EX ORDINE. Fideicommissario uniuersali, cuí est hæreditas restituta uerbo, competit hæc actio, in qua ueniunt omnia, quæ in petitione hæreditatis ciuilis.

LEX II.

NEC INTEREST. Hæc actio competit fideicommissario, & eius hæredi, bonorū uel possessori, & nō datur contra uerū hæredem, sed cōtra alios, & corū hæredes. Opp. frustra quís petit illud, ꝙ habet, sed hic dicitur ꝙ hæreditas est restituta, ergo eam petere nō debet. Gl. dicit optimè ꝙ intelligat hæreditas restituta uerbo, & non re, uel pro certa parte, nam si esset restituta tota, & fideicom
a missarius eā perderet, non haberet hāc actionē.[a] Sed quę
b ro unde hoc[b] ꝛc. hęreditatis iure, ueniūt res hæreditarię, l. item uidendū. in fi. ſ. de pet. hær. Sed post apprehensam hęreditatē, desinunt esse hæreditariæ. l. j. §. ueteres. & ibi no. de acq. poss. & sic non est res hæreditaria, sed hæredis, unde in petitione hæreditatis nō ueniunt. l. quod si in diem. §. sed si hæredis negociū. ſ. de pet. hęr. Item opp. l. in fideicōmissariam. j. ad Treb. Sol. restitutiōe facta ueniūt fructus, sicut in petitione hæreditatis. Antè uerò restitutionē fructus nō ueniunt, sm quod dicitur in d. l. in fideicōmissariam. & l. iubemus. C. ad Treb. Item opp. ꝙ sit ciuilis, quoniā restitutio fit per senatusc. quod est ius ciuile. Dicit gl. non ob. ꝙ nō sequitur per istā gl. nō efficieris clarus. Vnde dic ꝙ per senatusc. transeūt in fideicōmissariū omnes actiones, quę cōpetebāt hęredi, quę erunt utiles. Nulla enim actio dat fideicōmissario per senatusc. sed solū in eum trāsfertur quę hęredi cōpetebat. Vnde si fideicōmissarius uellet intētare petitionem quę cōpetebat hęredi, poterit utili translata per senatusc. Sed si uellet agere ex persona sua, nullam habet ciuilem, sed datur â prętore, & ideò Io. posuit istas duas interpretationes, & unicuiq; dedit cellulam suam, quod no.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Actionem. Bal. cont. conſ. xij. & xiij. uol. iiij.
b Hoc. Dixi in l. hæres. de acq. poſſ. & inſt. de act. §. actionum. in fi. & Cy. l. fi. C. de edic. diui Adr. ad fi. ante q. & gl. j. in fi. c. j. de conſe. in vj.

DIGESTORVM, SIVE PANDECTARVM. LIB. VI.

De rei uendicatione.[a] Tit. I.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Vend. iſtam rub. repetit. Mar. Lau. & Mat. no. cxl.

1 Rei uendicatio datur contra ciuiliter possidentem.
2 Rei uendicatio directa utiliter, an detur ei qui est dominus contra eum qui dolo desiit possidere.
3 Lite contestata super actione directa, & iudicio pendente, si reus dolo desiit possidere, an sequatur condemnatio.

VBRICAM istam cōtinuat Iurisc. tamē circa gl. quærunt aliqua, cui detur rei uēdicatio, quę in ea ueniūt, & qualis sit. & est gl. satis clara. Duo tamē in ea dicūtur, quæ exigūt examinationē, Primum, † an hæc
1 actio detur cōtra tantū ciuiliter possidentem. Et dicit gl. ꝙ sic, sed nihil allegat. Idē no. C. ubi in rem act. l. ij. & j. de acq. poſſ. l. Pōp. §. si is qui pręcario. l. iij. in fi. j. ad exhib. & de usuf. l. cuicūq; . §. j. Secundò dicit gl.[a] est sciendū, ꝙ hæc actio datur qñq; directa directo, ut ei, qui est dñs, cōtra possessorē. Qñq; autem dat directa utiliter ei, qui est dñs, cōtra eum qui desiit possidere. Qñq; datur utiliter directò ei qui habet utile dominiū, cōtra possessorē. Qñq; utilis utiliter ei qui habet utile dñium, cōtra eū qui dolo desiit possidere. Et sic noīa referunt ad actorē, aduerbia ad reū. Vltramont.
2 † reprehēdunt gl. & j. in eo ꝙ dicit gl. ꝙ datur directa utiliter ei, qui est dñs, cōtra eū, qui dolo desiit possidere. Nā rei uēdicatio, dicūt ipſi, habet duo principia formalia, unū ex parte agētis, qđ est dñium. j. ea. l. in rem. aliud ex parte contenti, quia est possessio. C. de alie. iud. mu. cau. fac. l. j. & l. officiū. j. e. si quod deficiat, nō potest dari directa rei uendicatio, sed utilis. Vnde ꝛ eū qui nō possidet, sed dolo desiit possidere, dat utilis uēdicatio, nō directa utiliter, ut dicit gl. Et pro his uidet casus in l. electio. §. itē si ex pluribus. j. de nox. & §. itē si quis. l. etiā. de pet. hær. Ita dicūt doc. nostri. C. eo. in rub. Pro gl. nostra facit, qa in istis actionib[9] realib[9] ius metimur ex persona actoris, nō rei. l. j. §. j. §. si pars hær. pet. ergo in rei uēdicatione ex persona rei nō uariat actio, sed qualitas actionis, unde semp debet dici directa, si aliqs est directo dñs. Teneas tñ quā uis, qa ista uerba sunt magis traliter
3 dicta, non aūt sunt uerba Iurisc. & istud † est utile ad qōnē[b]
b difficile, si est lis cōtest. super actiōe directa, & pēdente iudicio reus dolo desiit possidere, utrū sequat cōdemnatio ex eadē instātia? Si enim tenem[9] istā gl. nullū est dubiū ꝙ sic, Nā nō uariat actio, quia ita est directa antè sicut post, sed uariat qualitas, qa primò dabat directa directo, nūc de directa directo dat utiliter, & uariatio qualitati nō nocet, qn post sequat cōdēnatio. l. in delictis. §. si detracta. de nox. Si tenem[9] aliā opi. ſ. ꝙ sit actio utilis, tūc est dubiū, qa sup utili nō est lis cōte. tñ idē censet, Dy. l. quāḉ. §. Iul. & ibi dixi, de aqua plu. arc. & Cy. l. j. ſ. de alie. iud. Ia. Bu. §. oīm. Inſt. de act.

ADDITIO.

a Gl. Bar. & doct. l. curatoris. C. de neg. gest. l. j. C. de alie. iud. Bar. l. finaute. §. sed & is. j. eo. per illū tex. & Imo. l. quanquā. §. Iul. & ibi Bar. de aqua plu. arc. & gl. j. ſ. si ex nox. causa aga. uer. mutata. quæ tenet ꝙ detur utilis.

Quæ-

b Quæstionem. l. j. C. de alien. iudic. per Bald.

LEX I.

POST ACTIONES. Hęc actio est ad rerum singularium petitionem, & competit pro omnibus rebus corporalibus.

1 Pater uendicat filium causa expressa, item Abbas monachum, dominus colonos, censitos, & agricolas. item ulla causa expressa uendicat sustinentes onera. & ciuitas ciuem.
3 Interdictum non habet locum pro filio, quando à nemine detinetur.
4 Ciuitas contra detinentem castrum, uel uillam porrigit libellum.
5 Carceratus, qui petit se relaxari, proponit officium iudicis.

a §. PER HANC.[a] Liberæ personę quæ sunt in potesta
b te nostra, non petuntur rei uendicatione,[b] sed alijs remedijs hic expressis, nisi uendicētur adiecta causa de iure ciuili. Quæro quid hoc est dictū, præiudicijs. Quidam dicūt, id est, exceptione, quia si filius agit, opponam quod non potest, quia in potestate, quod gl. non placet. Dicit ergo præiudicijs, â præiudiciali in rem actione, de qua Instit. de act. §. præiudiciales. Itē quæro quare dicūtur præiudicia lesæ? Dicit gl. ꝙ ita præiudicent, ut interim de alijs nō cognoscatur. Sed certè cadē ratione petitio hæreditatis dicit eodem modo præiudicialis, l. si quis libertatē. ſ. de pet. hære. Dicit Petrus, ꝙ ideò dicit, quia ibi uertitur res magni prę-
1 iudicij, puta, status hois, ltē quæritur † utrū[c]
* Vēdicari. Nisi filius ad precia participādum se uenundari passus fuerit: Bar. l. si ex causa. §. Pap. ff. de minor. Qua ta men in re amplius deliberādum est, no. gl. d. §. Pap. I. C.
c illud quod dicit in filio, ꝙ potest uendicari* adiecta causa de iure Romano, sit idem in alijs personis? Gl. dicit ꝙ sic, & bene. Vnde Abbas uendicat monachū adiecta causa de iure Canonico, sicut uēdicamus res sacras. l. in rem. §. loca sacra. j. eod. Et eodē modo dominus uēdidat colonos, agricolas, & censitos.
d C. de agric. & cēs. seq. rub. idem dico[d] de istis uasallis qui sunt ex cōsuetudine, quod possunt uendicari adiecta causa de iure cōsuetudinario. Et idem dicerem, cū ex forma statuti quælibet uilla habeat suos massarios, qui sustineant onera, ꝙ possunt uendicari adiecta causa de iure statutorū, sic ciuitas uendicat ciuem suū, adiecta causa de iure ciuili. l. de iure. j. ad munic. idē dico in quo
2 libet syndico, seu sic conditionato. † Quæro qñ cōpetunt ista quatuor remedia hic expressa? gl. distinguit & clarè, tene eam. Contra istam distinctionem gl. opp. & uidetur, ꝙ officio iudicis non possit uti cum alijs actionibus, l. in causa. in princ. ſ. de min. Sol. illud est uerum, quādo est officiū extraordinariū in subsidiū introductum, ad coadiuuandum ius ciuile, de quo dixit l. in prouinciali. j. de no. oper.
3 nunc. † Item quæro quæ est ratio ꝙ interdictum non habet locum quando filius à nemine detinetur? ꝛ. fm Pet. ꝙ tunc habet locum interdictum quando est cōtentio inter duos de re tertij, sed hoc nō est, nisi fieret pro alio, ut puta pro hæ
4 rede aliquo. l. pe. de lib. exhib. † Item ex hac gl.[e] & ll. alleg. in
e ea no. ꝙ si ciuitas ista uellet petere unam uillam, uel unū castrum, cōtra quē debet dari libellus? Certè cōtra eos qui detinent, ut si homines illius castri detinent, contra eos da
5 tur, si alius, contra illum tantùm. Item aduerte, † ꝙ quādo aliquis est carceratus, & petit se relaxari, non proponit interdictum, quia non est cōtentio inter duos de re tertij, sed de se, ideò proponeret officium iudicis, ut hic.

ADDITIO.

a Per hanc. Inn. c. inter quatuor. de maiori. & obed. Bar. l. j. C. de lib. ho. exhi. & ibi dixi. Adde tamen ꝙ frater non uendicat fratrem nec per parem, Bal. I. non ignorat. qui accuſ. non poſſ.
b P. PAV. P. Vendicatione. Et quid in uxore, quo iure possit peti, & quo remedio, si non uelit cum marito habitare, Raph. Cum. conſ. suo j.
c POMA. Vtrum. Fel. c. licet. xiij. no. de prob.
d Barb. Dico. Inn. c. tua. de ord. cog. Spec. in iiij. parte, de off. iud. & de regularib. in fi. doc. & ibi dixi. in c. dilecto. de appell.
e Gl. Bar. l. j. de lib. ho. exhi.

1 Pronunciandi, & exequendi modus, quando petitur uniuersitas rerum.
2 Imperator est dominus totius mundi in uniuerso.

§. PER HANC AVTEM. Hac actione uendicatur etiam uniuersitas rerum in totū, uel in partem, nō obstante ꝙ aliqua pars particularis non sit uendicātis. h. d. cum l. seq. Opp. ꝙ hæc actio nō detur ad uendicationem uniuersitatis, ut ſ. ea. l. in prin. Sol. ibi loquitur de diuersitate iuris, ad quam nō datur hæc actio, ut est hæreditas, peculium, & similia, hic de uniuersitate corporis, ut est grex. Venio ad l. ij. dicitur hic, ꝙ si par numerus utriusq; sit in gene-
a re, potest uendicari totum.[a] cont. j. eo. l. Pomp. Sol. dicit gl. aliquando cōpositione separata duorum corporum, non efficitur unus grex cōmunis, & corpora nō cōmunicantur, sed quælibet corpora eius manent, cuius primò erant, & ideò non potest uendicari in modū gregis, sed quilibet uēdicabit corpora sua, quæ si sunt tot, ꝙ faciāt gregē, possunt uendicari sub appellatione gregis. Sed si corpora erant cōmunia, tunc possēnt uendicari pro parte gregis, ut l. cont. Opp. dicitur hic ꝙ in restitutione non ueniūt aliena capita. cont. l. Marcellus j. eo. Sol. hic loquitur de alienis simpli-
1 citer, ibi loquit de alienis, pro quibus cōpetebat. † Ex no. hoc modum pronūciandi & exequendi, quādo petitur uniuersitas rerum, ꝙ licet iudex pronūciet gregem esse meū,
b tamen restitutio fiet mihi detractis capitibus alienis.[b] Pro
2 hoc † ego sum cōsuetus dicere, in j. conſt. huius libri, ꝙ Im-
c perator sit dominus[c] totius mundi. Et gl. dicūt eum dominum quò ad protectionē, quia cùm alij sint domini singulariter, plures non potuerunt esse insolidū. Ergo dico ꝙ Imperator est dominus totius mūdi uerè. Nec ob. ꝙ alij sunt domini particulariter, quia mundus est uniuersitas quæ-
d dam, unde potest quis habere dictam uniuersitatem, licet singulæ res non sint suæ. Vnde si alius teneret mundū, ipse Imperator posset uendicare, Casus est[d] hic. Ad l. Marcellus opp. uniuersus grex nō potest usucap. rerum mistura. j. de usuc. ergo pro gregę nō datur Publiciana. l. eū qui. in prin. j. tit. j. Sol. ut in gl. hic, & l. cōt. & quod ibi dicit, uniuersitas, subaudi, tantùm. Item si iste grex est idem qui primò fuit, & ille erat meus, ergo nunc est meus, quia res mea absq; facto meo non desinit esse mea. l. id quod nostrum. j. de reg. iur. Sol. gl. d. l. Marcellus. super uer. uendicare, circa fi. dicit, & bene, licet sit idem, non tamen omnino, & ꝙ res non desinit esse mea sine facto meo, scilicet, uel fictè, ut puta ex legis dispositione, uel alterius rei uariatione, l. adeò. §. cùm quis. de acq. rer. do. & j. eo. l. idem Pomp. §. idem scribit. sed hic contingit uariatio rerum, scilicet corporū, licet uniuersitas remaneat eadem.

ADDITIO.

a Totum. Bal. l. edita. C. de eden. & j. eo. l. uendicatio.
b POMA. Alienis. Bal. in j. conſt. Digeſt. & l. j. C. unde cog. Alex. cōſ. j. v. uol. Fel. c. cùm non liceat, per totum. de præſc.
c Dominus. Bar. in extrau. ad reprimen. uer. totius. Bal. & Ang. l. bene à Zenone. in j. col. C. de quad. præſc. & in proœ. Digeſt. in prin. Bal. & ibi doc. l. j. in prin. de ſum. trī. Ang. l. ſi hæredis ſeruus. de leg. j. c. fin. ſuper gl. ibi, de off. Are. & gl. cle. paſtoralis. uer. diſtrictus. de re iud.
d And. Barb. Eſt. Et no. g. l. ſed ſi par numerus. ff. ad Syll. nalde huic l. Marcellus obſtat, quia quando eſt par numerus, non poteſt, ita quando eſt maior, dic ſecundum Ang. ꝙ una pars ſubrogatur in locum alterius.

LEX III.

MARCELLVS LIBRO QVARTO.

1 Armamenta nauis non est uniuersitas, sicut grex.
2 Libellus, peto domum cum singulis massaritijs, non procedit.

§. ARMAMENTA. Instrumentū non uenit in uendi-
a catione rei instructæ, sed speciāliter uendicandum est.[a]
1 No. † quod dixi singula. non ergo sufficeret uendicare armamenta nauis, non enim est uniuersitas quędam, sicut
2 grex, de quo ſ. dictum est. † Et sic no. ꝙ non procedit libel-
b lus,[b] peto dominum cum singulis massaritijs, sed debent speciāliter exprimi.

ADDITIO.

a Est. Nisi affixum esset domui, quia tunc ualeret, Ang. hic.

Libel

b *Libellus. Facit contra id Inn.c.cùm ad sedē.de restit.spol.doc.l.j.ī.de eden. dixi post Bar.l.Titia cū testamento.§.fi.de leg.ij.per illum tex.de libello generali,Inn.c.certificari.de sepul.Bal.l.edita. ubi dicit q, ualet libellus, peto fundum instructū,& an ualeat libellus,peto castrum cum pertinentijs,uel peto quicquid Perusij posides.& Bar.l.rei.de uer.sig.dixi de libello generali in l.fi.C.de anna.excep.Item ualet libellus,peto mihi dari legitimam. l. si quis suo.in prin.& ibi Bal.C.de inoff.test.doc.c.ij.& ibi gl. de liber. ob. Bal.& Ang.l.fi.de ann.excep.Inn.c.certificari.de sepul.& c.cum dilectus. circa prin.de ord.cog.& accessorijs,maximè uniuersalis rei,an teneat libellus.Bald.l.iij.ult.col.de fruct.& lit.expen.de quo Bar.hic & Cast.l.in summa.§.j.de re iud.ubi scripsi post Imo.Ang.hic transit cum Bar. Ro.l.j. in prin.ī.de eden.simpliciter transit cum Bar.Ang.l.si rem.ad fi.ī.eo.Cast. l.de pupillo.§.qui nunc.ī.de ope.no.nunc.Alex.cons.clxxxvij.lib.ij.*

§. POMPONIVS. Continua s̄.in prin.dixit de rebus singularibus, in §.per hanc. dixit de uniuersitate quæ consistit ex compositionibus separatis, & sic de cōmistione corporū, quæ separata remanent. hic incipit tractare de commistione corporū quę confunduntur, & hoc intendit,Si duorum res cōfunduntur, efficitur res cōmunis, & quilibet uendicabit pro rata,& qui dolo cōfundit, tenetur ac si dolo desiisset possidere.h.d.cum l.seq.

LEX V.

IDEM POMP. In rebus quæ cōmistione confunduntur,remanet dominium eorum,quorū erat primo, nisi eorum uoluntate sit facta cōmistio.h.d.q si non potest apparere.q cuiuscūq; erat,& frumentū sunt eiusdem qualitatis,certè tunc erunt cōmunia.s̄.eo.l.Marcellinus.in fi.

§. IDEM SCRIBIT. Res quę commistione speciē mutant,desinūt esse domini prioris,& res specificantis efficiuntur.Oppo.l.adeò.§. cū quis.ī.de acq.rer.do. Sol. Intellige istam sm illam,Nam ibi loquitur in specificatione facta mala fide,hic in specificatione facta bona fide.

§. SED SI PLVMBVM. In reb⁹ diuersi generis quę cōmistione nō mutant speciē,si separari possunt, quilibet uendicabit suū,aliàs cōmunicabitur,& pro parte uendicabit. Gl.ponit duos casus,unū qñ nō potest separari,aliū qñ potest separari. No.res quæ nō potest sine difficultate separari,habetur ac si separari non posset. Opp.l.si alicui.ī.de sol.Sol.speciale est in pecunia, ut sola cōmistione cōmunicetur in dist.inctē.l.singularia.ī.si cer.pet: Vlt.gl. no.differentiam inter immistionem & confusionem.

§. IDEM SCRIBIT. Fœtus cedit ei, cuius est mater, non ei cuius est pater.

§. DE ARBORE. Arbor quæ radices egit, cedit solo, aliàs secus.Opp.de acq.rer. do.l.adeò.§.fi.& l. sed si ex meis.§.arbor.Sol.licet hic Nerua & Varus dicāt dari utilem actionem,tamen dicebant malè,ut ibi patet.

§. CVM IN REM. Falsa demonstratio circa rem petitam,non uitiat iudicium, Idem si erretur in nomine iudicis.Hoc plenè dixi ī.de cond. & demon.l. demonstratio.& l.si quis in fundi.ī.de leg.j.

1 *Ius declarandi intentionem ambiguam,non egreditur personam, nec transit ad hæredem.*
2 *Actor non declarat probationes factas per testes uel instrumenta.*

§. SI PLVRES. Incertitudo rei impedit cōdemnationem fieri.Opp.l.si in emptione. ī.de cont.emp. Sol.ibi incertitudo recipit determinationē ex dispositione legis,quia contra proferentem interpretat. Opp.l.item mela.§.si plures.ad leg.Aquil.Sol.ibi ne delicta impunita remaneāt,quod dic ut in c.in obscuris.in fi.ex.de reg.iur. lib. vj.Item opp.l.j.in fi.ī.de his qui. deie.uel effu. Sol.licet ibi sit incertum quis proiecerit,tamē iudicium est certū, quia contra dominum intentatur.Extra gl.opp. q nūquam potest esse incertum iudicium,sed semper certum,quia declaratio incerti spectat ad actorē.l.si quis intentione.s̄.de iud.
1 Sol.dicit gl.hic actorem decessisse.† No.q ius declarandi
a intentionem ambiguam,nō egreditur personā proferen-
b tis,nec ad hæredem transit.[b] dixi in l.si quis intentione.§.
c de iud.& l.inter stipulantem.§.j.de uer.ob. Sed puto istud non esse necesse.[c] q scilicet,gl.ita dicat,Pone enim aliter,&
2 dicas † q probationes erant ambiguæ, & q actor uiuat,& uult declarare,licet ipse dicat q sentit de Seio, illud tamen sequitur,q probationes factæ & descriptæ simpliciter per instrumenta,uel testes,trahātur ad illud quod actor intendit.Non enim potest declarare dicta testium,licet suam intentionē declaret,fuisse loquutum de Seio,& ideò intētione declarata,nō sequitur cōdemnatio, tetigi s̄.de iudicijs. l.si quis intentione.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Declarandi.Ang.cons.cccliij. *An autem facultas iurandi data à lege,uel ab homine,transeat ad hæredes suos,Iaſ.Alex.l.eum qui.§.post iudicium.ff.de neg.gest.& de facultate data à lege,an trāseat ad hæredes,& an contra hæredes.Iaſ.l.si quando.C.unde ui.Item q, potestas interpretandi cohæreat personæ,& an transeat ad successorem,& an procurator sine speciali mandato posit interpretari,c.cum uenissent.de iud. Item q, facultas declarandi non transeat ad hæredem,& quomodo procedat, uide Iaſ. si quis à filio.§.j.in iij.no.de leg.j.post Aret.& alios ibi.Item quomodo facultas declarādi transeat ad hæredes,& quid de facultate iurandi.Ro.cōs. ccxc.& de facultate concessa iurandi,& pacto,de quo in l.fin.ff.de pret. stip.an transeat ad hæredes, Alex.ibi, in apostil.ad Bar. uer.ij. quæritur. Dy.in prima & secunda apostill. & consilio liiij.in secundo uolumine in prima col. & Iaſ.d.§.hoc iudicium. ad fi. Item de facultate eligendi quomodo transeat in hæredē,uel cessionarium.Bar.& l.si sit legatum.§.fin. de leg.j.ubi dicit q, postquam semel talis facultas efficitur cessibilis,posteà transit etiam in cessionarium.Et ibi dicit,q, hæres præsumitur scire uoluntatem defuncti.Item q, hæres non præsumitur declarare uoluntatem defuncti,nec procurator uoluntatem domini,sine speciali mandato,seù licentia, Alex.l.si non speciali.C.de testa.*

b *Transit.l.fi.& ibi Bal.C.de lega.dixi.l.ij.eo.tit.Bal.l.edita.uer.x. opp.no. Inn.c.fi.de succes.ab intest.Quid autem in iure arbitrandi,Bar.l.si uolunte.in j.col.C.de fideic.Bart.Bald. & doc.l.si quis à filio.§.si plures.de leg.j. Bar.& Bal.l.si quis intentione.& ibi Ang.de iud.*

c *Necesse.Bar.& Imo.l.si quis seruum.§.si inter duos.de leg.ij.*

LEX VI.

1 *Certificandi hominis causa,sufficit dicere nomen proprium, nisi sint plures eiusdem nominis.*
Cautela ut fiant positiones,q, sint plures eiusdem nominis.
2 *Libellus , in quo non sint apposita confinia rei , procedit ,si reus non opponat.*
3 *Nominari quem à nomine matris sufficit.*

a SI IN REM.[a] Ista l. cum gl.præcedenti §.h.d.*Qui pe*
b *tit rem,* debet eam declarare[b] in libello sm ipsius naturam & qualitatem.l.in actiōe.ī.de fur.Facit s̄.de dolo.l.sed & ex dolo.§.j.Opp.Inst.de act.§.curare.& l.ubi autē. §.qui illud.ī.de uerb.ob.Sol.ibi hæc l.loquitur siue agatur in rem,siue in personam ad speciem certam, secus si res debita erat in certa,ut debita in genere,uel alternatiuè, ut in contrarijs.Opp.l.si defensor.§.qui interrogatus.ī.de interc rog.act. Sol.dicit gl.[c] & bene,licet hic dicatur utrūm totū, uel partem petat,tamen dicendo rem simpliciter, uidetur
d petere totam.l.cont.Item dicendo[d] partem simpliciter, uidetur petere dimidiam partem.Cōt.gl.s̄.de procur.l. Pom-
1 po.§.sed & his.Sol.intellige illā sm istam.No. ergo[e] ex hac
e l.q ad certificandum hominem,sufficit dicere[f] nomē pro-
f prium,[g] nisi sint plures eiusdem nominis,tūc debet de ne-
g cessitate alias demōstrationes facere,& ideò sit cautus aduoc.rei,qui facit positiones,q faciat q sint plures eiusdem nominis,aliàs in dubio intelligit de suo clīētulo, qui illud nomen habebat.Idem est faciendum in ciuitatibus,uillis, & castris,quando sunt plura eiusdem nominis, Nam debet addi aliqua qualitas,per quam una ab alia distingua-
2 tur.l.ita fidei.ī.de iur.fisc.†Quæro[h] quid si istæ demonstra-
h tiones non sint appositæ in libello rei.si per partem opponatur,non proceditur ultra,quia reo non est saluū ius deliberandi,utrūm uelit cedere,uel contendere.Sed si non opponitur,si quidem in processu iudicij per probationes, & alia acta declaretur,non poterit sequi condemnatio,ut s̄.l.
3 prox.in fi.Si uerò in processu iudicij declaretur, proceditur condem-

a *condemnationes,l.fin.C.de annal.excep.† Item no. q sufficit quem nominari à nomine matris,*[i] quod nō.

i

ADDITIO.

a *Rem. Limitat Bar. l. ij. ff. de eden.Inn. c. certificari de sepul.gl.c.ij.& ib. doct.de libel.obl.*
b *P.PAV.P.Declarare.Fel.col.j.& seq.de libel.ob.*
c *Gl.Bar.l.de pupillo.§.qui nūciat.de oper.no.nunciat.& doct.c.ij. de libel. ob.Bar. l.legatis.de leg.ij.Bal.d.l.Pomp.*
d *P.PAV.P.Dicendo.Iaſ.& Alex.l.de pupillo.§.denunciatio.ff.de no. oper. nunciat.ubi Bar.aliter loquitur,Fel.c.ij.de lib.oblat.*
e *POMA.Ergo.Fel. in proœ.decret.& in c.auditis.de præsc.*
f *Dicere Ergo in nomine hominis non præsumitur pluralitas , sine alia demonstratione.uide tamen Bar.l.demonst.vij.q.de con.& demonst.& doc. l.j.ff.de lib.& posth.Ant.c.ij.de lib.oblat.& bene secundum hoc declarat Bar.l.libellorum.de accusat.& in d.l.demonstratio.Bar.d.l.si quis fundo. §.si inter de leg.ij.uersi.itē op.§.nostro.Bal.l.cōuenticulā.de episc.& cler.*
g *P.PAV.P.Proprium.l.dentonstratio.de cond.& demon. vij.q. Dec. cons. xiiij.prope.fin.*
h *Quæro.Bar.l.j.in gl. magna.ff.de eden.in l.si quis argentum.ff.depos.Inn. c.certificari.de sepult.& Bal.l.j.C.de sentent.quæ sine certa quant.*
h *Matris.l.iij.in prin.& ibi Bar.ff.de lib.& posth.*

LEX VII.

a SI IS Qui se.[a] Solutio æstimationis facta à non possessore,nō liberat possessorem. Opp. l.qui seruū. ī. de act.& ob.Sol. intellige hic q se nō obtulit ad defensionem rerū,sed ut deciperet actorē.Opp.ī. de re iud.l.si qs dolo.Sol.ibi quantitas debebatur,unde à quocunq; soluta liberatur debitor,hic petebatur species certa, quod dic, ut s̄.de pet.hær.§.pen. l. etiam.in gl. & dixi in l. quoties. ī.si fa.fur.fe.dica.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Si is qui.Limitat Abb.c.examinata.ext.de iud.Item q, procedat de iure can.Bar.in tractatu differentia eum inter ius ciuile & can.*

LEX VIII.

1 *Mobiles res & iura non possunt pro diuiso possideri.*
2 *Hæreditas non potest pro diuiso possideri,sed corpora hæreditaria sic.*

a POMPONIVS.[a] Si res pro indiuiso possideatur
1 à socio meo,uel ab alio,aliū tantū cōueniam, si p diuiso.utrunq; pro rata cōueniā.† No.res mobiles,& iura non possunt,p diuiso possideri. De re mobili est clarū, Vidistis in l.arbor.ī.com.diui.de hac materia.Op.s̄.si pars hær.pet.l.j.§.fi ego.& §. quinimò.Sol. dicit gl. respectu eiusdē corporis dicitur hæreditas possideri,p diuiso sed nō re
2 spectu iuris.Istud placet,† hæreditas,put est ius, non dicit possideri,p diuiso,nec iura quæ in ea continentur,sed corpora sic.l.arbor.ī.com.diuid.

ADDITIO.

a *Pomp.Bal.hic,an tit.diuisionis,excludat petitionem hæreditatis, l.j. cū ibi no.C.com.utriusq; iud.*

LEX IX.

1 *Testes super capitulis produci possunt post didicita testificata.*
2 *Depositarius non conuenitur rei uendicatione.*
3 *Rei uendicatione conuentus,nominat dominum in iudicio.*
4 *Sententia lata contra colonum non præiudicat domino,nec in proprietate, nec in possessione.*

a OFFICIVM.[a] Hæc actio datur contra eum qui pos-
b sidet,uel est in possessione causa custodiæ, uel aliter
b detinet.Opp.q ille qui possidet titulo,nō cogatur ad restitutionē.l.regulariter.s̄.de petit.hær.Sol.aliud in petitione hæreditatis,aliud est in rei uendicatione.Ratio potitur hic in tex.Opp.ista litera innuit,q postquā actor ,p bauit intentionem suā,reus possit suas exceptiones obijcere,& sic innuit q testes produci possunt post dicta testificata.cōt.auth.de testib.§.quia uerò.Sol.gl.ista lex pōt intel-
1 ligi quatuor modis.secūdum primum † modum,nō uideē corrigi hæc lex, nā dicta auth.loquit q post dicita testificata nō possunt produci testes super eisdē capitulis, hic pro-

ducebant nō articuli separati totaliter ab his,super quib. testes erant examinati.Vnde posito q actor ,pbasset se do-
c minum[c] per dicta testium,ego uolo probare q ipse uendidit mihi partē.Certè optimè admitteret ,pbatio. C. de ,pb.
2 l.exceptionē.auth.at qui semel.C.eo.† Op. hic dicit q deposita rius potest cōueniri rei uēdicatione.cōt.auth.de deposito.§.j.Sol.gl.nullus pōt ꝫ restitutionē depositi depone re,nisi dominus,& uide quæ dixi in l.peremptorias.C.sen-
3 ten.rescin.non pos.& in d.auth.† Quæro nūquid rei uēdicatione conuētus pro re mobili,uel immobili possit nōmi nare dominū in iudicio.s̄.gl.dicit q sic.l.ij. C.ubi in rē act.
4 † Quæro,nūquid si aliquis non possidet, nec detinet, sed habet facultatē restituēdi rē, quia potest rē habere qñ uult, utrùm possit conueniri rei uendicatione. Gl. habes in l.
5 Pomp.§.si is qui precario.ī.de acq.poss.dicut ibi.† Quæro
d utrū[d] sententia lata ꝫ colonū, faciat aliquod præiudicium domino.Certè in ,pprietate cōstat q nō l.j.C.ubi in rē act. Sed an faciat præiudicium in possessione,Inn.tractat in c. qm̄.ext.ut lit.non conteſt.& tenet q nō, quia constabat ante iudicium q possidebat.Cōt.ī.ad exib.l.Celsus.§.Iul.Sed potest dicere q ibi loquitur quando dominus agebat cōtra usufructuarium detentorem, uel similem , quæstio nostra loquitur in extraneo agente.*

* *Agelite.Dicas indistinctè,q, dominus ex facto coloni, nullo pacto amittit possessionem:l.iij.§.quòd si seruus.ff.de acq.poss.*l.Con.B.

ADDITIO.

a *POMA.Officium.Abb.cons.cix.in j.dubio.uol.ij.*
b *Aliter.Et in quantū hic dicitur,q, hæc actio datur contra detinentem , intelligas nisi uerè possidens offerat se liti,quia tunc talis detentator non potest conueniri.Inn.c.cùm super.de re iud.gl.uer.consliterit.& Imo.l.sæpè. de re iud.in ult.char.Ang.l.Pomp. §. si is qui precario. de acq.poss.Inn. c. quoniā.§.q, si super.ī.alleg.quod tunc demum contra simplicē detentorē agi potest reali,quando dubitatur an ipse possideat,sed demonstrato q, meram detentionem habeat,debet absolui ab obseruatione iudicij, & potest etiam si uolet nominare,& defendere dominum in iudicio.l. ij. C. ubi in rē act.& ita limitat hanc l.in fin.Sed Io.in d.§. si is qui precario.dicit q, imò ad hoc ut ueniat absolucēdus merus detētator,debet nominare dominū in iudicio, si uult euitare iudiciū, d.l.ij.ubi est uerb. debet,quod necessitatē importat.l.sæpè.de off.præs.l.iij.C.de pig.Bar.d.§.si is qui. & l.si uentri. de priuil.cred.Et qd si aliquis nō possidet, neq; detinet, sed habet facultatē rei restituendæ,an detur rei uendicatio.Bal.l.ij.C.ubi in rem act.& l. serui nomine.ī.de usuc.& Bar.hic.Sed qualiter fiet executio in rei uendicatione intentata contra nudū detentatorē?Bal.auth.& qui.de bo.aut.iud.posit. Adde quid si agitur contra Titium possidentem ad fundum,& autor Titij non solùm uult adesse causæ,sed remouere Titium,& actor dicit,uolo agere cum Titio,qui habet facultatem rei tradendæ,an possit,Frid.cons.cclxj.*
c *Dominum.Bar.post gl.l.peremptorias.C.sent. rescin. non pos.& ibi* Bal. *auth.qui semel.in princ.hic alleg.*
d *POMA.Vtrum Fel.c.cum super.de re iud.Alex.l.peregre.§.quibus.in ult. col.ff.de acq.posse.Bar.l.ij.C.ubi in rem act.*

LEX X.

SI RES.Bonæ fidei possessor debet restituere rem ubi est,uel ubi petitur sumptibus petitoris,malæ fidei possessor solū ubi inuenitur,uel ubi petitur sumptibus suis.hoc dicit cum ij. l. seq. Prima lex loquitur in bonę fidei possessore,& ita posui uobis casum. Ad primam opp. ī.ad exib.l.sed & si.§.quo aūt locò. Sol. Intellige hāc secundum illam in eo qui domino consueuerat lucrari expensas, sed uiuebat de proprio.Secundò opp. q lex sequens sit superflua.Huius timore sunt opin,Gul.fatetur q idem repetit cū aliqua determinatione,scilicet satisdatione.

LEX XIII.

1 *Statte statuto quod uictus uictori condemnetur in expensis,si tempore sententiæ iudex omittat,expensæ poterunt peti actione ex statuto.*

a NON SOLVM.[a] Malæ fidei possessor tenetur ad
rem,& ad interesse deteriorationis,hac actione,& actione l.Aquiliæ, sed un⁹ per aliam tollitur prout actor elegerit.Opp. gl. q hæc lex non procedit in bonæ fi-

dei possessore, cui negligentia non potest obijci, quia põt reabuti si uult, ſ. de pet.hæ.l.ſi quid possessor.§.ſicut. Itẽ nec in malæ fidei possessore, quia ſibi non cauetur, ĵ.eo.l.is qui dolo. Gl.dicit, hic loquit in malę fidei possessore. Nec ob.l. is qui dolo. quia ei non cauetur, ſcilicet de defendẽdo, uel de euictione, ſed hæc cautio, de qua hic loquitur, non imꝓbatur. Simile uidiſtis in duabus legibus præcedentibus. Pet. dicit ꝙ hæc lex poteſt intelligi in bonæfidei poſſ. Nec ob.l.ſi quid possessor.§.ſicut. quia quædam eſt culpa adhibita in negligendo, & de illa nõ tenetur, ut ibi, quædã eſt in faciendo, & de illa tenetur, qđ apparet in l. Aquil. Negligẽtia uerò nõ uenit in actiõe l. Aquil. Certè hic nõ põt loqui in bonęfidei poſſeſſore, quia tũc nõ ueniret iudicis officio, quod deſeruit rei uendicationi. Prętereà hæc lex loquitur poſt latam ſentẽtiam tẽpore executionis, ſi bonæ fid. inſpiciatur, quo tẽpore bonæ fidei poſſeſſor erat iã malæ fidei, & reſtituebat rem deterioratã, & ut ſcias, iſta actio eſt arbitraria, l. in actione. ĵ. de in lit. iur. Vnde poſt primã ſententiam poteſt ferri ij. ſi non reſtituat, uel minus perfectè reſtituat. l. ſi cũ exceptione. §. hæc aũt actio. ſ. quod metus cauſa. & C. ad exhib. l. exhibitionis. & de ea loquitur hic. Secũdò
b opp.[b] quod cautio eſſet ſuperuacua, cũ à reo eſſet cõſultũ officio iudicis, uel ope exceptionis. Sol. dicit gl. ꝙ imò eſſet utile, ꝓpter ſumptus quí poſſunt peti iure actionis, qui an
1 te uenerant ſolùm officio iudicis mercenario. † Et per iſtã
c gl. dicunt doct. ꝙ ſi ſtatuto cauetur, ꝙ uictus uictori condemnetur in expenſis, ꝙ ſi cõdemnatio in expenſis fuerit omiſſa tempore ſentẽtiæ, poterunt expenſæ peti condictione ex ſtatuto, ut illud ſtatutũ operet hoc, ut qđ primo ueniebat officio iudicis, nunc ueniat iure actionis. l.iij.§. ſi rẽ. ĵ. de leg.iij. & quod ibi no. per gl. & ibi dixi.

ADDITIO.

a Solim. Bar. & doct. l. j. C. de iud.

b POMA. Opp. Quid operatur talis diſpoſitio ſtatuti, Ang. auth. de exhib. reis. in prin. in gl. quæ incipit. ſi enim. & §. oportet in auth. de iud. ſed cõt. tenet Bal. l. terminato. C. de fruct. & lit. ex. in cont. ſicit gl. l. ſi in computatione. C. de iur. delib.

c Caueatur. No. quid operetur ſtatutum, quod uictus uictori condemnetur in expenſis. cont. hoc facit ꝙ ſtatutum uidetur dirigere uerba ad iudicẽ, dũ dicit, condemnetur, ſcilicet à iudice, ideò non poteſt naſci condictio ex ſtatuto per reg. quam ponit Bar. l. j. ĵ. de cõd. ex l. item hoc ſtatutum loquitur penitus per eadem uerba, per quæ loquitur ius commune, ergo nullum uinculum addit, ſed uidetur merè recitatorium iuris communis. l. ius autẽ ciuile. à contrario ſenſu, de iuſti. & iur. per gl. & doc. c. j. de conſt. in ſexto. Et debet intelligi ꝙ iudicis officio mercenario debet fieri condemnatio in expenſis. l. terminato. C. de fruct. & lit. expen. Sed dictum Bar. poſſet ſaluari, ſi ſtatutum dicit per uerba, quod uictus uictori teneatur, uel obligetur in expenſis, nam iſta uerba obligetur, debent producere actionem. l. licet. §. ea dẽ. ſ. de procur. aliàs nulla eſſet nata actio, uel obligatio pro expenſis, quia illud quod uenit officio iudicis, non poteſt peti iure actionis, uel obligationis. l. qui per colluſionem. de act. empt. l. v. de ann. leg. auth. de iud. §. oportet. & de lib. leg. l. debitor. & l. uenditores. de uerb. ob. & C. de excuſ. tut. l. ſcueriter. Bar. l. j. ff. ad l. falc. ſed Floria. c. ſiue litibus. de dolo et contu. tenet cont. Bar. ſed Io. de Imo. ſequitur Bar. & uide Bal. l. terminato. in ult. col. et cum Bal. etiã tranſit Imo. l. ſi Titius. §. Celſus. de aqua plu. arc. et Ang. auth. de exhib. reis in prin. & Io. And. & doc. c. ex parte. de reſc. & Ant. c. j. de ſequeſt. poſ. Ang. & Imo. l. Paulus. in prin. ff. de re iud. Pet. de Anc. conſ. clxxxij. ubi uoluit ſtante ſtatuto. q, ſi accuſator de fecerit in accuſando, condẽnetur in expenſis, & ſi iudex omiſit habeatur pro condemnato, quod ſi abſoluerit, & ſtatim poſt condemnauerit, reformando ſententiam, quod ſecunda ſententia non ualeat.

LEX XV.

1 Princeps ex cauſa aufert mihi rem meam.

ITEM SI VERBERATVM.

§. SI QVIS Rem. Poſſeſſor qui de neceſsitate diſtraxit rem, tenetur ſolùm ad precium qđ recipit. Op. l. itẽ ueniunt. §. item placere. ſ. de pet. hær. Sol. ibi in malæ fidei poſſeſſore, hic in bonæfidei, quí non erat in mora reſtituendi, ſed ſi eſſet inducta per cõteſtationem, debet diſtin-
1 gui. l. ſi poſſeſſor. §. ij. ſ. de petit. hæred. Vlt. no. † ꝙ princeps
a ex cauſa poteſt auferre ius meum, ſeu rẽ[a] meã, & dare alteri. Idem puto in Rep. alicuius ciuitatis. Dixi in l. Antiochenſium, de priuil. cred.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Rem. Reg. huius §. quod princeps ex cauſa poſit tollere ius tertij, & an tunc teneatur de pretio ſibi ſatisfacere, laſ. l. barbarius. ff. de offi. prætor. et ibi ponit ſecus eſſe in papa et prælato et in bonis eccleſiaſticis, quæ quando eſt dominus omnium bonorum, non tenet reſarcire, uide eum in l. quoties. C. de re iud. et quod in principe præſumatur cauſa, uide Commen. conſ. lxij. Et quomodo princeps poſit petere ius tertij ex cauſa, & an tũc ſubierit tertiò ſatisfaciendũ. Fel. c. omnes leges. j. diſtinct. Alex. cõſ. cxxxvj. ccxxxiij. cccix. Ro. conſ. cccx. Et an tertius ſit citãdus, Ro. cõſ. ccclxix. Caſt. conſ. cvij. ccxxvij. Item an poſit tollere ius adeundi, quaſi ſit de iure ciuili, Caſt. conſ. ccxxvij. Pan. in j. parte conſ. Et alia de poteſtate Imp. l. de precatio. ĵ. ad leg. Rhod. de iact. Et de duplici poteſtate, una ordinaria, alia abſoluta, uide in l. digna uox. C. de legib. ad Bart. quomodo princeps ſit ſolutus legibus, & quomodo ligetur in contractibus, l. Cæſar. Quomodo contractus principis habeat uim legis, etiam in l. digna uox. uide multa. Item & de poteſtate principis, & ꝙ in principe præſumatur ſemper iuſta cauſa, Fel. c. quæ in eccleſiarũ. ext. de conſt. laſ. l. teſtamentum. C. de teſta. qui concludit contrarium, ad finem tollendi ea, quæ ſunt de iure gent. ut per eum. Item uide ad materiam quomodo poſſit princeps in præiudicium tertij aliquid diſponere. Bar. l. Gallus. §. & quid ſi tantum. in fi. de lib. & poſth. dũ ibi ponit, an in legitimatione ſpurij, requiratur citatio eorum, de quorum. præiudicio tractatur, & an poſit princeps legitimando præiudicare. Item an princeps poſſit tollere exceptiones peremptorias, Bar. l. quoties. C. de præcip. imp. offe. Item quod de ceſſionibus quæ ſunt de iure ciuili, quomodo poſſit princeps eas tollere. Bar. l. ex hoc iure. ult. col. ff. de iuſt. & iur. Item an requiratur citatio partis, quando princeps reſcribit, uel priuilegia in præiudicium tertij, ĵ. in prin. huius apoſtille. & Fel. c. cum olim. ext. de re iud. Item quod in principe præſumatur iuſta cauſa, & ob hoc exequens non dicatur peccare, etiam quò ad deum, Bertach. uer. præceptum. Item an requiratur citatio, ex quo poteſt princeps inuita parte diſponere, gl. & Bar. l. j. qui admitt. ubi ponit de filio, qui hodie poteſt adire inuito patre, an poſit eo non uocato, & ignorante. Item latè, quomodo princeps poſſit tollere dominum rei ſuæ alicui, & quod teneatur ei reſarcire, laſ. l. fin. C. ſi contra ius uel util. pub. in j. & ij. col. Item ꝙ cum clauſula, non obſtante, ex certa ſcientia, uel de plenitudine poteſtatis, poſſit tollere ius tertij, & dominium, Io. de Ana. conſ. lj. ult. col. Iſta tamen procedunt in ſupremo principe, ut eſt Imp. ſecus in inferioribus recognoſcẽtibus Imp. et ſimilibus, Caſt. l. quoties. C. de precib. imp. offer. Cont. Io. de Ana. conſ. clxxxj. Fel. c. quæ in eccleſiarum. uerſ. quarto declaratio. ext. de conſt. In illis autem, qui de facto non recognoſcunt ſuperiorem, procedunt planè prædicta, Fel. ibidem, & ſcripſi de talibus ad Bar. l. hoſtes. ff. de rep. laſ. l. reſcripta. C. eo. tit. in j. col. Ful. cõſ. xx. uol. j. Item de eo quod dictum eſt, ꝙ tenetur reſarcire damnum, & ſi non reſarciat, non uidet ademptio, uide Aret. l. ſi ſeruum. in iij. no. de acq. hær. Fel. de quo ſ. c. omnes leges. l. diſtinct. Itẽ quomodo princeps poſſit tollere ea quæ competunt alicui de iure gentium, laſ. l. quominus. in iij. no. C. de fluminib. ubi dicit tex. ꝙ poteſt tollere ius hauriendi aquam ex flumine publico, quod tamen competit de iuregent. Itẽ ꝙ non poſſit princeps tollere dominium ſine cauſa, etiam ſi ſit utile dominium, Aret. l. iij. ff. de teſta. & laſ. l. quo minus. ff. de flumi. Inter cætera dicit ꝙ poteſt princeps impedire, ne acquiratur, licet quæſtum à iure gent. tollere nõ poſſit. Facit qđ ipſe dicit in l. is qui bonis. de uer. ob. ubi dicit ꝙ, interdictum iudicis, impedit naturalem obligationem oriri. Pondera etiam ad hoc tex. in l. quoties. de noua. bannitus non obligatur etiam naturaliter, ueniente poſtea conditione promiſſionis. Pondera etiam gl. & quæ ibi no. in c. naturales. ſi de feudo fuerit controuer. ubi legitimatio principis operatur, ne dominium feudi uigore inueſtituræ acquiratur agnatis, quibus erat acquirendum, quando ſit legitimatio, non obſtante illo c. naturales. Faciunt etiã quæ dicit Fel. c. quæ eccleſiarum. ext. de conſt. Item ꝙ licet non poſſit præiudicare in dominio, tamen poſſeſſione poteſt, tanquàm ſit modici præiudicij, Bar. l. qui autoritatem. C. unde ui. Bar. l. admonendi. dum ponit quæ dicantur cauſæ magnæ. ff. de iureiu. Cont. Sal. d. l. qui autoritatem. Et pro iſta ultima opin. uide quæ dicit gl. ordinaria in l. j. C. ſi de momenta. poſ. ſiue. appel. in gl. magna, in illo paſſu, an contra ſententiam latam ſuper poſſeſſorio, poſſit peti reſtitutio in integrum, quæ gl. approbatur à Bar. Bal. & aliis. Item an poſſit tollere dominum, & an poſteà ille, cui tollitur, poſſit miſericorditer implorare iuſtitiam, Barb. conſ. lv. uo. iiij. & dum dictum eſt de poteſtate Papæ in beneficialibus, uide in cont. ꝙ non poſſit papa præiudicare laico nõ ſubdito temporaliter ſibi in temporalibus, Barb. c. ad omnes. de teſta. & ea contrà

contrà imp. uel princeps ſecularis, non poteſt præiudicare clerico in rebus ſuis, uide de utraq; Fel. c. quæ in eccleſiarũ. uer. iij. declaratio. ext. de cõſtit.

1 *Bonæfidei poſſeſſor an teneatur de interitu rei.*

§. SI SERVVS. Poſſeſſor quí nõ eſt totaliter malę fidei, nõ tenetur de interitu, ſi res erat eo dẽ mõ peritura penes petitorem. Item re perempta, eſt neceſſaria ſentẽtia propter acceſsiones & ſtipulationes de euictione. h. d. cum prin. l. ſeq. Opp. ꝙ in diſtinctè poſſeſſor malæ fidei tenet de interitu. l. illud. ſ. de pet. hær. Huius timore ſunt hic duę gl. j. noua, & ij. antiqua. Prima quæ eſt ſuper uer. demortuum. Vltima gl. quæ eſt antiqua, eſt ſuper uer. morã. in prima legitur iſte §. tribus modis. Nã aut poſſeſſor fuit ab initio malæ fidei, & durauit, & tũc indiſtinctè tenetur de periculo. d. l. illud, niſi habeat iuſtã cauſam litigãdi, quia timebat rem nõ eſſe petentis, uel retinebat ꝓpter impenſas. Et iſto caſu põt habere locũ diſtinctio huius §. hæc eſt j. lec. ut dixi. Sed gl. magna indiſtinctè dicit ꝙ in malæ fidei poſſeſſore non loquit hæc lex, ſed puto illã gl. intelligi debere ſm iſtam, &
1 hãc eſſe uerã. Ex qua no. † ꝙ malæ fidei poſſeſſor tenet de interitu reſpectu eius, cuius reſpectu eſt malæ fidei, aliter no. Sic eñ diſtinguit hic, arg. l. Fulcinius. §. ꝙ ſi aduerſus. ĵ. ex quib. cauſ. in poſ. ea. Itẽ no. illud ꝙ dicit de intereſſe expenſarum, Nã ſi retinet, ꝓpter expenſas, nõ tenet indiſtinctè de periculo. Secũdo mõ legitur in eo, qui fuit ab initio bonæfidei, & durauit, & iſte nõ tenet indiſtinctè de interitu. l. illud. ſ. de pet. hær. niſi poſsit ſibi imputari culpa, quæ nõ credidit rẽ eſſe petẽtis, tũc enim tenetur de interitu, ĵ. ſi cer. pe. l. ꝙ te. & tũc habet locũ diſtinctio huius. §. No. illud qđ dicitur, de bonæ fidei poſſeſſore, qui habet iuſtã cãm litigãdi, ꝙ nõ tenetur de interitu, qđ debet intelligi de tali cauſa, quæ nõ cadit in culpã, ſed ipſa gl. magna in fi. dicit indiſtinctæ bonæfidei poſſeſſorẽ nõ teneri de interitu, ſed ſatis puto uerã iſtã gl. cũ poſt lit. cõteſt. bonæfidei poſſeſſor teneatur de culpa, ĵ. l. px. §. j. Tertio modo legit in eo, qui in
1 initio fuit bonę fidei, poſteà cœpit eſſe malę fidei, tũc enim ꝓpter bonã fidẽ, quã habuit ab initio nõ tenetur indiſtinctè de periculo, ſed adhibeť diſtinctio huius, ſ. aut erat eo dẽ mõ peritura penes dominũ, aut nõ, & hoc tenet gl. iſta in gl. magna, circa mediũ. Opp. & uideť ꝙ ſemper habeat iuſtã cãm litigãdi, propter ſtipulationẽ de euictione. Sol. ut no. in gl. Itẽ opp. ꝙ ſemper poſt lit. cõteſt. dicať malę fidei. ſ. de pet. hęr. l. ſed & ſi lege. §. ſinaũt. Sol. uerũ eſt quantũ ad ad periculũ interitus. Rationẽ dixi in l. illud. ſ. de pet. hær. Itẽ opp. ꝙ ad moroſum ſemper pertineat periculũ interit⁹. l. ꝙ te. ĵ. ſi cer. pe. Sol. aut loquimur in reali, & habet locũ diſtinctio huius §. ſm lec. prædictẽ. Aut loquimur in perſonali, & tunc debet diſtingui, an res ſit eodem modo peritura penes petitorem, uel non, ut dixi in d. l. ꝙ te. ĵ. ſi cer. pe.

LEX XVI.

1 *Stipulatio de euictione committitur, etiam ſi ſententia non ſequatur, quando eſt notorium quòd res ſit aliena.*

2 *Sententia poteſt ferri ad petitionem, etiam actore non uolente, propter ſtipulationem de euictione.*

3 *Sententia qualiter formetur, & feratur in caſu huius legis.*

VTIQVE. Op. ad iſtã l. Fruct⁹ & partus uenit⁹ per officiũ iudicis mercenarij, ergo re. perępta non durat officiũ iudicis. l. iiij. C. depoſ. re & l. cẽtũ Capuæ. ĵ. de eo cer. loco. Sol. gl. hic, res perijt poſt litis cõteſt. & ſic officiũ iudicis erat iã corroboratũ. Vnde re perępta principali, nõ corrumpunť acceſsiones, & ad eas officiũ nõ perimitur. Sic intelligiť ĵ. e. l. ſinaũt. §. ſi homo. Opp. C. de eui. l. ſi tibi. Sol. eodẽ mõ hic res extabat tẽpore litis cõteſt. Opp. de act. emp. l. emptorẽ. in prin. Sol. ut ibi dicit gl. hic innuitur
2 † ꝙ ſtipulatio de euictione nõ cõmittitur, niſi ſequať ſententia, quod eſt uerũ. l. at qui natura. §. cũ me abſente. ſ. de neg. geſt. ꝙ intelligo, niſi ſit notoriũ ꝙ ſit aliena, d. l. emptorem.
2 † Quæro quid ſi actor nolit ferri ſententiã, an feratur ad petitionẽ rei, propter ſtipulationẽ de euictione. Gl. dubitat,
3 puto indiſtinctè ꝙ ſic. l. ꝓperandũ. §. & ſi quidẽ. C. de iud.
a † Sed quæro qualiter formabiť, & ferеť ſententia[a] iſta. ꝓ.

qñ ferť ꝓpter partus, & fructus, eſt clara ſnia, ꝺa cõdemnabit eũ ad fructus, & acceſsiones ab homine abſoluet, quia perẽptus, licet qñ ſnia eſt ferẽda, ꝓpter ſtipulationẽ de euictione, gl. ponit plures modos. Dicũt quidã, ꝙ condemnabitur in æſtimatione, tñ habebit exceptionẽ re perempta. Iſtud nõ placet, quía iſta exceptio eſt peremptoria, ideò de bet opponi ante ſentẽtiã. Alij dicunt, Abſoluo te, quía res eſt perempta, & te condemnarem, niſi res pe
rijſſet,* & iſtam opinionem tenebat Iac. But.* *Perijſſet. Inò etiam re promiſſa, poſt mor.am perempta, promiſſor nihilominus ad æſtimationẽ condemnandus eſt. l. nemo. ĵ. j. cum l. ſeq. §. pe. & l. ſi ſeruum. de uer. ob. l. Cõ.*

ADDITIO.

a *Sentẽtia. Dy. & Bar. l. quanq̃. §. iul. de aqua plu. arcen. uer. quæro quid ſi actor, &c. quando res periit pendente iudicio. Bal. l. j. C. de ali. iu. & Bar. l. ſi ſeruus. ĵ. de cond. fur.*

§. CVLPA. Nõ eſt in culpa, ſi quis utatur re adeũ uſum, ad quem eſt deſtinata.

IVLIANVS. Iſta lex legiť duobus modis, in gl. fm. j. lec. breuiter hoc intẽdit, poſſeſſor teneť de facto eius cui uẽdidit, ſicut de ſuo facto. Op. ꝙ imò tenetur ad rem. l. ſi ſeruũ. §. j. ſ. de uer. ob. Sol. fateor ꝙ res uenit in petitione, & in cõdemnatione, & pretiũ uenit tantũ in executione. Et intellige pretiũ iuſtũ, ſicut ſi ipſe occidiſſet, intelligẽdo ꝙ res perẽpta erat ante lit. cõteſt. Sed ſm aliã lect. hoc intẽdit, Re perempta in ſubſidiũ teneť poſſeſſor actione neg. geſt. ad pretiũ eius, licet nõ habuerit titulũ lucratiuũ, ſi ei ꝺ perimẽ tẽ põt eſſe cõſultũ. Opp. ꝙ ille qui habuit tit. oneroſum, nõ tenea ť actione neg. geſt. in ſubſidiũ. C. de rei uẽdi. l. mater. Sol. hoc ideò, quia cediť ſibi actio l. Aquil. per quam recuperabit pretiũ à perimente. prima lect. eſt planior, dicit gl.

§. IDEM Re perempta tenetur poſſeſſor poſt morã ad fructus, & cæteras acceſsiones.

LEX XVIII.

1 *Vſucapionem fuiſſe completam ante lit. cõteſt. decet capitulari, et probari.*

2 *Iudicio pendente licet uarietur directa in utilem, tamen ex eadem inſtantia ſequitur condemnatio.*

3 *Culpa rei ubicunq; abſq; facto actoris ius eius perimitur, peruenitur ad ſententiam, ac ſi peremptum non eſſet.*

4 *Exceptio ſuperueniens poſt litem conteſtatam culpa rei iudicio pendente, non poteſt per eum opponi.*

a SI POST.[a] Si pẽdẽte iudicio ius actoris perimiť facto ſuo, ex facto rei peruenit ad cõdemnationẽ, ac ſi perẽptũ nõ eſſet, & cautiones inuicẽ præſtabunť. Propter
1 hãc debes eſſe cautus ꝙ ita † formẽtur articuli. ꝙ cõcludãt cõpletã uſucapionẽ ante lit. cõteſt. dixi in l. Celſus. de uſuc. & debet dicere articulus, poſſedit à decẽ annis circa, & ꝓ di ctũ tẽpus. Opp. nemo ſine actione experiť. l. ſi pupilli. §. uideamus. ſ. de neg. geſt. ſed hic actor nõ habet actionẽ re uſucapta, ergo, &c. Sol. dicebat Bul. uerũ eſt qđ nõ habet directã, ſed utilẽ ſic. Alij dicebãt ꝙ hic ẽ caſ⁹ ſpecialis, in quo
2 nõ habẽs actionẽ auditur. Gl. tenet primã, ex qua no. † qđ licet pẽdente iudicio uarieť directa in utilẽ, tñ ex eadẽ inſtãtia ſequiť cõdemnatio, tetigi ĵ. ſ. in rub. dixi plene in l. quãq̃. ĵ. de aqua plu. arcen. Tamẽ quicquid ſit, reperimus ꝙ actor nõ habet dominiũ utile, uel directũ, & tamẽ auditur ad uendicandũ, cõt. l. in rẽ. in prin. ĵ. eo. & ſic nõ eſt ſolutũ
3 cõt. Sol. ut apparet in ſummario, in quo dixi, † ubicunq; i⁹
b [b] perimiť abſq; facto actoris culpa rei, perinde peruenitur ad ſententiã, ac ſi ius peremptũ nõ eſſet qđ no. Et ſic habes
4 etiã, ꝙ † exceptio ſuperueniẽs poſt litẽ cõteſtatã culpa rei, nõ poteſt opponi, quod intellige de exceptione ſuperueniente pẽdẽte iudicio, & plene examinaui hũc articulũ, & di
c xi in l. j. ĵ. de excep. Op. ꝙ poſt. [c] lit. conteſt. nõ poſsit implerі præſcriptio, cũ ſit interrupta, C. de præſc. xxx. an. l. fi. Sol. ibi loquit in uſucapione triennij, quæ eſt fauorabilis, nec interrumpiť per lit. cõteſt. ipſo iure, ſed in effectu, ꝙ no. ſecus de præſcrip. long. temp. l. more C. e. uel longiſſimi, d. l. fi. Sed ſ̃ hoc opp. ĵ. l. px. ubi uideť loqui ꝓriũ in fundo. Sol. dicit gl. ꝙ ibi mutat caſum, uel dicas cautionẽ eſſe præſtitã

ꝑ seruũ usucap.Quæro ad q̃d inter ponaꝫ cautio,dic ut g[1].

ADDITIO.

a *Si post.Pro concordia,Aduerte pro his quæ dicit Bar.in hac l.si post.scilicet q, reus nõ potest deducere in iudicio exceptionem sibi competentẽ post lit.contest.alleg.contradicere in l.j.ff.de excep.Tu dic q, Bar.non meretur dici contrarius.Sol.dat Bar.d.l.j. & dicit esse casum specialem in hac l.si post.& hoc ideò quia illa exceptio est odiosa,& sic Bar.nõ est sibi cõtrarius,& ita pluribus locis posset allegari contrarius.Sed ubi tradit regulam in uno loco,& specialitatem,seu fallentiã in alio loco,magis uidetur concordare,q̃ discordare,& hæc solutio erit pro omnib. quæ adduci possent, quia pro qualibet limitatione posset formari contrarium.ut dicit ipse Bar. l.pacta.C.de pac.*

b *Ius.Bar.& doc.l.si Titius.de uerb.ob.Bal.l.j.C.de alie.iud.mu.*

c *Post.l.si. s. de eo per quẽ fac. erit.Bal.l.j.C.de usuc.transfor. ad fi. & in l. nec bona.C.de præsc.long.temp.*

LEX XX.

PRAETEREA.Quicquid seruus petitus lucratus est, uel ex eo natũ est,uenit in restitutione.Vide q, res petita pẽdẽte lite,potest effici possessoris.Et hæc est quæ dã magna gl.quæ nõ ualet unũ obolũ,quia ipsa nõ refert se ad l.istam quia loquitur in possessore per usucapionẽ facto domino,& sic continuatur ad præcedentia, unde meritò sibi acquirit ex re,& opera,& potest iubere adiri.

LEX XXI.

a §. SI A Bonæ fidei.[a] Re perempta, uel perdita post lit. contest.non tenetur possessor, si dolus uel culpa ei imputari non possit.

ADDITIO.

a *Si à bonæfidei. Adde q, Io. And. in addi. ad Spe.§.fi.tit.de lit.contest.refert Pil.per hanc l. disputasse q.de illo,qui mulam prouincialem furto subtraxit,quæ lit.contest.cum bonæfidei emptore mortua est,an emptor teneretur,& concludit q, non, Allegat etiam l.illud quoq; s.de pet.hær.*

LEX XXIIII.

1 *Dominia de iure ciuili quibus modis quærantur.*

IN REM Actio.Opp.j.tit.j.& j tit.ij.per totũ. Sol.ibi loquitur de directa rei uendicatione, ibi de publiciana, seu de utili rei uendicatione.Opp.l.doce.C.e.ti.Sol.ibi in muliere quæ non habet dominiũ,licet Mar. dixerit cõt. ut plenè no.C.de iur.do.l.in rebus.Quæro,quibus modis acquiranꝫ dominia de iuregent.Dic ut Inst.de rerũ di. p totum, & j.de acqui. re. do.l.j. ubi tex.ponit multos modos.

2 † Quæro qui sunt modi,quib.dominia acquiranꝫ de iure ciuili?R. usucapione.l.traditionib.C.de pac.Item hæreditatis additione.l.cũ hæredes,j.de acqui.poss. Itẽ testamento,* ut in legatis.C.com.de leg.l.j.& ij.Itẽ ingressũ monasterij,auth.ingressi.C.de sac.eccl.Itẽ monachatione,& similibus. Item arrogatione,ut in st.de acqui.per arrogationẽ.Item in multis aljs dispositionibus legũ, & de hoc ponunt multa exẽpla,uidelicet C. de sac.eccl.l.fi.C.unde ui.l.si quis in tantã, & & in l.meminerint.cũ multis aljs similibus.

* *Testamẽto. Ampliꝰ dixit Bar. l.ex hoc.nu. 5. s.de iust.et iur. Adde quòd dominium rei dotalis etiam citra traditionẽ, marito acquiritur.l.i reb.C.deiur.dot.*

1 *Laicus uendicat ius patronatus,quòd habet in ecclesia.*

a §. LOCA Sacra.[a] Res quæ in nullius bonis sunt, uẽdicari nõ possunt.Opp.C.de sac.ecc.l.sancimus.Dicũt q= dã hic in mobilibus,ibi in immobilib. Dat gl. multas alias solutiones,ueritas est hæc quia tex. hic soluit, ꝙ nos possumus uẽdicare uẽdicatione directa,quasi nostra. Sed pro iure qd̃ habemus in eis,possumus uẽdicare adiecta cã de iure Can.ut diximus de libero homine. s.e.l.j.§.per hãc,
1 & sic † posset laicus uẽdicare ius patronatus, quod habet in ecclesia.

ADDITIO.

a *Barb.Sacra.c.examinata.de iud.& quæ ibi dixi.& Bal.c.quantò. de iud. ubi aliter loquitur,& ibi dixi.Abb.c.examinata.de iud.*

§. SED ET Id.Pars cedit toto,& liq̃dũ cedit arido, si ei uniaꝫ.Opp.qd̃ ille qui mala fide ædificat,in alieno,ui detur donare,Inst.de re.diuis.§.ex diuerso.Hic est huiusmodi,ergo.&c.Sol.quãdo quis ædificat in alieno,debet adhiberi illa distinctio,utrũ bona,uel mala fide,sed hic ædificabat in suo ex alieno,quia rẽ alterius faciebat partẽ rei suæ. Opp.ꝙ ista statuta debet esse cõmunis pro rata.s.co.l.iij.§. fin.Sol.ibi loquitur q̃n infectũ adiungitur infecto, ut massa massæ.Vnde non potest dici,ꝙ una sit pars alterius, sed q̃n factũ adiungitur facto,ut hic,id qd̃ est pars,cedit ei qd̃ est totũ,seu ei qui tenet locũ totius, ideò gl. distinguit hic, & bene quã uide.Vnũ tamẽ gl dicit hic,scilicet q̃n factũ adiungitꝫ facto,ita quod neutrũ est accessio alterius,ꝙ minus cedit maiori,sed si neutrũ ẽ maius,accedit pretiosiori. Cõt. no.j.px.§.in gl.alienã rẽ trahit.sed gl. hic posita est uerior. Opp.ꝙ pictura nõ cedit tabulis.j.de acq.rer.dom.l.quarationẽ.§.literæ. Istud cõt.est difficile,quia ibi tex. est directè cõt.Sol.dicũt quidã ꝙ hæc corrigitur per illã, tanq̃ posteriorẽ.Istã tenet Azo.in summa,& Iac.But.Tu uerò dicas ut dixi plenè in d.§.literæ. Vlt. dicit gl.quod semper scriptura trahit ad se chartã,quia pretiosior.sicut pictura trahit ad se tabulã.quod nõ placet,ut Inst.de re.diui.§.si quis in aliena tabula.Nõ enim ibi pretiosius trahit ad se,imò charta quę est arida,trahit ad se liquidũ.Vnde ratio prætiositatis nihil ad factũ.Vnde ratio est quã ponit hic iurisconsꝰ.scilicet,qa sine eo,cui cedit,esse nõ põt.Differentiã inter literã,& pictura dixi in d.§.literæ.Nam scriptura non occupat totum, sicut pictura occupat totam tabulam,quod in scriptura nõ est,quæ nõ occupat totam chartam.

§. IN OMNIBVS. Qui uẽdicat totũ,repellitur exceptione,nisi restituaꝫ pretiũ partis,adiũctæ. Dicitur hic ꝙ per præualentiã, &c. cõt. s.§.prox. & quod ibi dixi. Sol.præualentia põt esse in ualore rei,qui quãdoq; attenditur,ut uidistis in præce.§.in gl.magna. Itẽ potest esse præualentia ratione partis nobilioris, & tũc nobilior pars,& principalior trahit ad se minus principalẽ.Quæro,quidsi gemma inseratur annulo? Dic ut j.de usuc.l.rerũ mistura, &c.Quid si duo uasa simul iungantur, quod unũ non sit accessio alterius? Gl.hęc dicit unũ aliud,quod dixit gl.magna, s.px.illã tene.Itẽ quæro, dicitur hic, qd̃ possessor habet exceptionẽ,nũquid sit uerum indistinctè? Gl.tenet qd̃ sic,si bonæ fidei possessor immiscuit,secus si malæfidei, qa tunc sibi denegaretur exceptio,& actio in factum.

§. ITEM Quæcunq;.Ea quæ uni corpori uniunt,cõpositione durãte uẽdicari nõ possunt,nec ea dissoluta,si ꝑ ferruminationẽ sunt unita,secus super applumbatura,sed actiõe in factũ primo dño cõsuliẽ.Sed in uniõe quæ ex separatis corporibꝰ cõsistit,qlibet suæ rei dñs remanet.

1 *Laboratores conducti ab aliquo in aliena poss.excusantur.*

§. TIGNVM.Cõtinua sic, Supra dixi de his corporib. quę cõsistũt uno spiritu,& una elemẽtatione,Itẽ de corporibus separatis,nũc uerò de his quæ cõsistunt ex diuersis elementationibus,& corporibus coniunctis.Tignũ alienũ q̃dib.iniunctũ nõ põt uendicari,nec peti quod separetur,sed actione de tigno iuncto erit agendum.Quæro,
1 † utrũ hæc actio de tigno iniũcto,indistinctè detur ad duplũ? Gl.qd̃ nõ,nisi ꝑ malæ fidei possessorẽ,l.de co. de don.
2 int.uir.& uxor.Quęro † quot actiones denturꝫ malæ fidei possessorẽ? Gl.quod quinq;, uide eã. Quæro nunquid ille qui iniunxit,si habet iniunctũ, teneatur? Dixit gl.ꝙ sic.Itẽ
a quæritur[a],quid de fabro qui iniũxit,an teneatur? Dicit gl.
3 ꝙ nõ,si bona fide fecit.Signate eã pro eo quod † quãdoq;
b accidit,qñ aliquis accusat laboratẽs[b] cõductos ab alio in aliena domo,uel possessione,ut ipsi excusentur,ita quod non teneantur.

ADDITIO.

a *Quæritur.Pe.in repe.c.j.de const.xiiij.q.in uer.quæro.in q.Bar.l.non solũ §.si mandato.j.de iniur.& l.de pupillo.§.nunciationẽ.ff.de oper. no. nũ. & ibi Ro.in addi.Io.de ꝛmo. d.l. de pupillo.§.si quis fortè.Bal.l.non idem mimus.C.de accu.& quod ipse dixit in l.qui sepulchra. C. de sepul.uio. & Sal.j.q.d.l.non ideò minus,hic Bal.& Ang.& Ro.cons.ccxciij.*

b *P.PAV.P.Laborantes.Alex.cõs.xxxvj.j.col.& in repetit.cõs.lxxix.in j. uol.in j.col.ubi habes ex eius dicto tria requisita ad hoc,ut excusentur laborantes.Primò q, constet eos esse laborantes, siue massarios illius, cuius nomine dicuntur ea fecisse,& ad hoc habuisse,mandatum à domino,uel eo sciente,uel patiente fecisse,& sic non sufficeret q, essent massarij in genere ad alia,sed q, ad hoc fuerunt conducti,& tanquam conducti, illud fecerũt. Secundò requiritur q, non fuerint prohibiti illud facere per aliquem, quia tunc uidentur bona fide fecisse,secus si reperiant resistentem, in loco. Cõt. Alex.l.de pupillo.§.nunciatio.ff.de oper.no.nun.Ang.ꝛmo.Lud.Ro.& alij Mod.tenent prædictam limit.ut refert idem Ang.d.cons.taſ. & alijs d. §.nunciatio.Et pondera bene uerba Alex.ibi,Tertiò requiritur q, nesciuerint rem ad alium pertinere,secus si res erat alterius,& per eum possessa, & hoc sciebant & laborantes, uel uerisimiliter præsumebantur scire, ut quia uicini erant.Ita Alex.ibi.Et sic habes tres limitationes ex dictis per eũ in d.cons.uide etiam unum uerbũ per eundẽ,cons.ccj.in iij.uol.ubi dicitur, non credi laborantibus dicentibus se fecisse tanquam laboratores conductos,quia ipsum tendit ad exonerationem suam.Bal.l. qui mihi. ff. de dona. Nec etiam esset credendum domino,qui diceret eos fecisse de mandato, & uoluntate sua,nisi aliter constaret,Bar.l.inter omnes.§.restat.ff.de fur.Fel. c.j.in ult.col.ext.de præsump.ubi distinguit,ut ibi per eum.Et q, quando laborantes sciebant rem ab alio detineri,teneantur,nec excusentur ex mandato domini,uide practicam in forma libelli perturbatæ possessionis, uers. omnino.Vide etiam quando eis est inhibitum,q, dicantur in dolo, & mala fide.c.si diligenti.ext.de præsc.ubi simpliciter refert ita,& sequitur Bal. et Ang.hic,& dixit etiam se dixisse in c.nihil. eo. tit. de præsc. & quod tunc non excusentur,Soc.l.quod licet.prope fi.ff.si cert.pet.Iaſ.d.l.j. §. nunciationem.No.hoc pro excusatione laborantium in alieno fundo, & an si induco laboratores in aliena possessione,dicar turbare possessionem,gl.l.qui cunq;.C.de ser.fug.& l.liber homo.ad l.Aquil.et quod dicitur hic, facit qd̃ no.Bar.l.si Stichum.§.si ab alio.j.denoua.Bal.auth.ingressi.de fac.eccl.Et adde quod tales laboratores poterunt agere actione iniuriarum contra cõducentem & ad damnum.gl.& ibi Bal.l. qui sepulchra.in prin. de sepul. uio.& hanc gl.intellige,ut per Ang.auth.ut omnes obed.iud.Ang.hic,& Bar.l.non solum.§.iij.de iniur.Hanc gl.tamen no.limita quando ijs laboratoribus nulla fuerit facta inhibitio,seu nunciatio,alias tenebuntur domino ad interesse,Bar.post Iac.But.l.de pupillo.§.nũciatio.j.de no.ope. nũc. & ꝛmo.d.l.de pupillo. §. si quis fortè.Sal.d.l.non ideò minus.C.de act. & hanc gl.etiam allegat Bar.l.non solũ.§.si mandato.de iniur.& Bal.d.l.non ideò minus.j.col.& ibi Sal.j.q.Bal.cons.cxxix.lib.iij.ubi dicit q, si laboratores excedunt mandatum,tenentur,& q, non tenentur inquirere,cuius sit petia terræ,cons.cclxiiij.eo.lib.q, statutum uolens q, dans damnum puniatur certa pœna,non habet locum in laboratoribus conductis ad incidendũ ligna,& alia facienda.Alex.cons.xxxvj.j.uol.*

§. ITEM Si Quis.Cementa cum domo unita, domin⁹ cementorum uendicare non potest,secus ea dissoluta, etiam tempore præscriptionis completo.

LEX XXV.

IS QVI Destinauit.Consultius est agere possessorio q̃ agere petitorio.

LEX XXVI.

1 *Si libellus datur contra aliquem possessorem in rei uendicatione,& lis cõtestata sit,si non apparet ipsum possidere,absoluetur, & pronunciabitur rem perimere ad actorem.*

a IS QVI SE Obtulit.[a] Gl. hic summat istã l. cũ l. se. &
1 principio,& ideò gl.sit pro summario,† Quęro de uno, ego dedi contra aliquẽ possessorem libellum in rei uendicatione,& ipse respondit,& litem contestatus etiã in nulla tamen parte iudicij fuit interrogatus, an possideat, nec eum possidere appareret,de dominio meo plenè probaui,an debeat condemnari? R. quod non, quia non dicitur quis se offerre defensioni rei,licet litiget, nisi interrogatus responderet se possidere,& hoc siue in iudicio, siue extra iudicium,dum tamen probetur in iudicio ꝙ dixerit se possidere.l.finauẽ.in prin.j.co.& ideò tũc nõ cõdemnaretur, ni
2 si se possidere dixerit.Quæ ergo sententia fertur in casu quę stionis præmisserꝫ.pronunciabitur rem pertinere ad actorem,& reus absoluetur,quia non apparet eum possidere, l.si à te.de excep.rei iud.& ibi est casus secundum unã lec.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Obtulit.Fel.c.aduersario.j.col.ad fi.ext.de excep.*

LEX XXVIII.

SIN AVTEM CVM A TITIO.

Bar.super ff.uet.

§. POSSIDERE.Non sufficit quẽ tempore litis contestatæ possidere,si ante sentẽtiam absq; culpa sua possidere desinit.Item sufficit si possidet tempore sententię,
a [2] licet ante non possederit.Opp.l.j.§.inde. j. depo. Sol.ibi. de personali,hic de reali,quæ daꝫ propter possessionẽ, &c. Item op.l.j.§.si rem.j.depo.Sol.ibi primò dolum commiserat.Item quòd hic dicitur intellige secundum l. itẽ.l. si uerberatum.in fi.s.eo.

ADDITIO.

a *Sententiæ.Dy.& Bar.l.quanquam.§.iu.de aqua plu.arcen.*

§. SI HOMO.Casus superueniens excusat possessorẽ à præcedẽte culpa.Op.l.utiq;.s.e.Sol.intelligas hic homĩem petitum ante litẽ cõtestatã,uel fortè extra iudicium,secus si lis esset contestata,& sic officium iudicis esset corroboratum.l.cont.

1 *Arg.de pet.hæreditatis ad rei uendic.procedit.*
2 *Petitio hæreditatis directa datur contra eum,qui dolo desiit possidere.*
3 *Rei uendicatio utilis,datur contra eum,qui dolo desijt possidere.*

a §. SED ET Is qui.Qui dolo desijt possidere,[2] ut pos-
1 sessor cõuenitur.No.† q, arg.tenet de peti.her.ad rei uẽ
2 dicationem,tamen differunt in multis, ut in gl. † ultidolo desijt possidere, daretur directa, quia hoc ꝑcedit ex mo ex hoc §. potes colligęq; petitio hæreditatis ꝯ eum qui
2 dispositione senatusc.on.† rei uendi.uerò contra eum q, dolo desijt possidere,datur utilis,ut dixi s.in rub.quia hoc& ex interpretatione & extentione tenetur,ut patet hic.

ADDITIO.

4 *Possidere.Sed an statutum faciens mentionem de possessione,habeat locum in eo qui dolo desijt possidere,Io.And.reg.pro possessore.in mercu.*

§. SI PER Filium.Si persona per quam quis possidet, absens sit,uel datur dilatio, uel præstatur cautio de restituenda.

§. IN REPETITA.Suprà in l.in rem.dixit cui dẽ hæc actio,sed in l.is qui destinauit, cum l.seq. dixit contra quem detur,hic incipit dicere,& tractare ꝙ sit officium iudicis in his quæ emergunt in rei uendicatione, & primò loquitur de sumptibus,usq; ad l.fructus.& hoc intẽdit, bonæfidei possessor sumptus ꝑ doli exceptionẽ recuperat. Itẽ expensas factas in ædificando de nouo recupat, nisi actor deductionẽ sibi cõcedat. Quærit gl. utrũ iste §. loquaꝫ in bonæ fidei,uel malę fidei possessore? dicit ꝙ loquitur in bonæfidei possessore ab initio, & post ea fuit malæ fidei, uel in eo q̃ erat bonæfidei in casu in quo nõ erat diues, uel hic interuenit error,& sic apparet,qd̃ nõ erat malæ fidei.

§. SED SI Puerum.Expẽsæ ad rei utilitatẽ factæ, quæ deductionem non patiuntur,recuperantur à possessore in tribus casib.hic expressis,aliàs secus.h. d. usq; ad l.fructus.Materiam de expensis tractat gl.in l.fundo.j.eo.

LEX XXXIIII.

a FRVCTVS.[a] Possessor tenetur ad fructus perceptos, & qui ꝑcipi potuerũt, & ideò cũ desinũt posse percipi absq; sui culpa,ab inde desinunt deberi, & cũ ꝑcipi incipient,ab inde incipient teneri.h.d. cum seq. & prin. l.seq.Et diuiditur, Primò ponit unum dictum in genere, Secundò ponit unam illationem, quando fructus desierunt posse percipi culpa possessoris. Tertiò ponit unam illationem, quando cœperunt posse percepi. Quartò ponit aliam,quando desierunt posse percipi facto petitoris. Secunda ibi,& ideò,Tertia ibi,hac ratione.Quarta in principio l.& ex diuerso.Op.C.eo.l.si fundũ.Sol.hoc debet intelligi in possessore malæ fidei,qui caret titulo,ut hic in gl. magna,licet Petrus aliter teneat,in d.l.si fundum. non curo.Op.ꝙ habeatur ratio fructuũ inhoneste ꝑceptorũ.l.ancillarum.s.de pet.hær.Sol.ibi loquitur in ꝑceptis,qui ueniuntꝫ restitutione,siue honeste,siue inhoneste sint ꝑcepti, hic de ꝑcipiendis,qui nõ considerantur, nisi ,put honeste percipi potuerũt.Op.ꝰ dicitur hic ꝙ quando alterius erat ususfructus,non habetur ratio fructuum.Cont. quia pos-

* *Alterius.l.bona fides. ff.de pos.sub. C.res inter alios act. Bar.l.si qs.nu. 3.C.loca.* I. C.

sessor nõ habet obijcere de iure alterius, * quantũ ad eũ, liberas ædes habeo.l.loci corpus.§.competit.ĩ.si ser.uen.Sol.Dicũt quidã hoc intelligendũ, qñ agit contra fructuariũ, uel habentem causam ab eo qui excipit de suo, secus si cõtra extraneos ageret, ut in cõt.

c & hanc tenebat Azo.[c] Alij dicunt, aut quærí tur de fructibus perceptis, & pcedit opi. Azo. aut de percipiendis, & hæc lex debet indistincte intelligi. Et istã opi. tenebat Ia. But. quã puto uerã. Declaro, qñcp quæritur de fructibus perceptis, & ius usus fructus alterius, nõ est exclusiuum iuris agentis, quia nihilo minus fructus percepti, domini efficiuntur.ĩ.de usuf.l.si fur. Sed qñ quæritur de percipiendis, tũc ius usus fructus tertij, esset exclusiuũ iuris agẽtis, nam percipiendi intelliguntur, qui honestè percipi poterint à petitore, ut hic in prin. & l.si nauis.in fi.ĩ.co. Sed honestè non essent percipiendi à petitore, quãdo ad aliũ pertinerent, ergo &c. Ad prædicta facit quod tangitur per gl. in l.j.§.quod autem.ĩ.de superfi. & ĩ.de cond.inde.l.inde. §. sed & si nummi.in ult.gl. & ibi tetigi uobis.

ADDITIO.

a *Fructus. Limitat Bar.ĩ.co.l.qui restituere. Bal.l.si quis sciẽs. C.eo.in q. quotidiana. Ro.sing.cccxxxv. Are.l.apud Iul.§.fructus.ff.de leg.j. & ibi etiam an procedat libellus, peto rem cum fructibus, aliter non specificatis. Item si petuntur fructus percepti, & percipiendi, an iudex possit condemnare in fructibus percipiendis post sententiam, ante executionẽ sententiæ, uide ibi per eum. Item qũo possint peti fructus, an simul cum re principali, an in actio iudicio, & quid sit utilius? Iaf.§. & si in rem actum. inst. de offi. iu. item an possit fieri condemnatio in fructibus futuris, Ang.q.non, l.Iul.§. idem Iul. el j.ff. de re iud. sed in fructibus perceptis pendente iudicio, an potest condemnare, etiam si non sit petitum in libello, Ang. in ista l. fructus. in fi. uide ad Bar. in §. ubi autem. ĩ.eo. quomodo fructus peti possint.*

b *Op.l.si pater. C. de usuf. Bal.l.j.C. de fru. & li. expen. lo. An. in add. ad Spec. tit. de fru. & interesse. §.j. in fi. ubi ponit de domino nudæ proprietatis, uẽdicante fundum à possessore, an ueniant fructus à sententia.*

c *Azo. Bal. c.j.§.fin. de probi. feu. alie. per Frid. & Spec. de loca. §. nunc aliqua. uer. clxj. ibi, qui honestè, &c. ancillarum. in fi. & quod. ibi no. ff. de pet. hær.*

LEX XXXV.

1 *Fructus qui ciuiles & qui naturales dicantur.*
2 *Oliua, lana, & lac, sunt fructus industriales.*
3 *Fructus dicuntur percepti à bonæ fidei possessore, quoquo modo sunt separati à terra, licet non reconditi.*
4 *Fructus percipiendi quando intelligantur de percipiendis à possessore, & quando à petitore.*
5 *Possessor bonæ fidei cum titulo, facit fructus suos.*
6 *Possessor bonæ fidei ad quorum fructuum restitutionem teneatur, quo iure, & qua actione, & nu. 10.*
7 *Bonæ fidei possessor in quantum est factus locupletior tenetur.*
8 *Debitum dicitur etiam quod uenit officio iudicis.*
9 *Possessor qui à principio fuit bonæ fidei, ex postfacto malæ, quando faciat fructus suos.*
12 *Possessor malæ fidei à principio, ex postfacto bonæ fidei, non facit fructus suos.*

LEX DIVERSO. Opp. cp fructus pertineant ad hæredes antequam legatarius caueat de utendo & fruẽdo arbitrio boni uiri. l. uxori. in prin. ĩ. de usufr. leg. Gl. concedit oppositionem, qd' placet, quia licet tex. dicat hic, ex eo tempore quo discesserit &c. sed in effectu proprietarius non discedit ante cautionẽ prestitam, ergo &c. Vltimò

a gl. magna quæ est hic, tractat materiã[a] fructuũ, quę est multũ solennis, & quotidiana, & ideo eam bene & competẽter

1 examinabo. Et ante omnia gl. † præmittit distinctionẽ fructuũ, alij naturales ut poma & similia, alij industriales, ut segetes quæ industriâ hominũ quæruntur. Hæc est prima di-

b uisio, Melius diuideretur, fructuũ alij ciuiles,[b] ut pẽsiones

c domorũ, uectiurę nauiũ & similia, quæ non ex re, sed ex puisione hominis quæruntur, & percipiũtur, ppter rẽ.l.si nauis.in prin. ĩ. e. Et istorũ ciuiliũ quidã sunt honestè percepti, quidã inhonestè.l.ancillarũ.§. de pe.hæ. Alij naturales, & istorũ quidã uocantur industriales, in quib. plurimum

& uertatur hominis iudustria, ut segetes & similia. Alij stant

d in suo nomine, [d] naturales, in quib. modica aut nulla in-

2 dustria uertat, ut poma, & similia, in quib. gl. dicit. Sed ĩ du-

e bitatur de quibusdã, qd de oliua, [e] seu oleo, utrũ dicantur fructus industriales, an naturales? Itẽ qd de lana, & lacte? Breuiter doc.l.certũ. C.eo. dicũt cp de hoc nõ põt dari perfecta doctrina, sed relinquendũ iudicis arbitrio, q examinet,

f an plus operet industria, cp natura. Tu dic cp de [f] oliua hoc est expressum, cp est fructus industrialis, sicut uinũ, ĩ.eo.l.si eius. De lacte & lana habes gl. paruã, Inst. de rer. diui. §. si qs â nõ domino. in gl. super uer. & cura. ubi tenet, cp est fructus industrialis propter multã curam. In quibusdam fateor di-

g ctum [g] doc. quia nõ põt dari doctrina perfecta, ut in feno, silua, & similib. Nam qñcp requirũt magnã curã, qñcp modicam fm naturã locorũ & corũ conditionẽ, & ideo an sit industrialis, an naturalis, arbitrio iudicis relinquitur, considerato eo cp plus præpõderat, arg. l. quæritur. ff. de sta. ho.

h Sequitur alia [h] diuisio fructuũ, quorũ quidã percepti, alij percipiendi. Percepti dicũtur à bonæfidei possessore, quocũcp mõ à terra separati sunt, & à fructuario demũ, in horreis recõditi. * ĩ. q. mo. usuff. a-

3 mittit. l. si usus fructuarius messem. ita dicit gl. hic. Azo in sum. & Spe. ti. de fruct. & interesse dicit idẽ rectè, quod ista gl. de uerbo ad uerbum, nullo addito. Secundum istam opi. dictum Labeonis positum in d.l. si usufructua-

ri[o] messe, corrigitur per Iul. cp non est uerum, quia iurisconsultus autor dicit ibi dictum Labeonis esse uerũ, & ideò in d.l. si usufructuarius. ponit alia opi. † Nam fructus dicunt percepti à bonæ fidei possessore, quoquomodò à terra separati sunt à se, uel ab alio, suo noĩe, et si casu, uel ab alio, non suo nomine, à fructuario uerò tñ si suo nomine, & ista est uera opi. cp tenebat Fra. Accu. Pe. & Cy. C. e. l. certũ. & Iac. de be. & quasi omnes mo. ,pbo, fructus efficiuntur coloni, quocũcp modo sint à terra separati, ab eo uel ab alio eius nomine. l. seruo. §. si locaui. ĩ. de fur. multò magis in fructuario, nec requirit cp in horreo fuerunt reconditi. Sequitur in gl. super uer. non haben-

4 dam. ibi, Item percipiẽdi. † quomodò debet intelligi? Dic, percipiendi dicunt, uel quia immaturi, uel quia dominus percepisset eos. Vult dicere, quòd uer. percipiendi, possit respicere tempus futurum, ut qui in futurum percipi poterunt. Item præteritum, ut qui percipi potuerunt, non tamẽ sunt percepti, sed de hoc ultimo aliqualiter dubiat, qualiter debet intelligi, percipi potuerunt, utrùm quos percipere potuisset petitor, aut quos pcipere potuisset possessor? In hoc magna est differẽtia, quia ex qualitate cultoris, possunt percipi maiores, uel minores fructus. Gl. intelligit in fn hac l. de his qui percipi potuerunt, ſ. à petitore, ut in. ij. gl. quam modo recitaui, dum dicit, quia dominus percepisset. In fin. istius gl. clarè h.d. Videtur enim probari in l. si nauis. in fi. ĩ. eo. & hic in fi. ubi semper refertur ad id, quod percipere potuit petitor. l. apud Iulianum. §. j. de leg. j. In cõtrarium. allegant doc. ultra modo. l. domum. C. eo. ubi tex. dicit cp percipere poterat, quòd de necessitate intelligit de possessore, cum petitori loquatur in secunda persona. Si ergo de eo intellexisset, dixisset, poteras. Cuius legis timore, Vltramon. distinguũt, aut loquitur ante moram, & intelligit, percipiendi, id est, qui percipi potuerunt à possessore, l. domum. Aut post moram intelligitur, id est, qui percipi potuerunt à petitore, d.l. si nauis. quòd non placet quia. l. domum. loquitur in prædone, qui semper est in mo tu. l. j. C. quòd met. causa. de fur. l. subtracti. & ĩ. de cond. fur. l. paruí. Ego contra istam gl. allego l. item ueniunt. §. item eos. & l. sed & si l. §. sed & fructus. de pet. hær. Quid dicemus? Salua meliori deliberatione, putarem sic dicendum, Aut possessor conuenitur ab aliquo, qui non asserit se dominum, & tunc ueniunt fructus, quos percipere potuit possessor. Aut conuenitur ratione dominij, & tunc de iure isto

* *Recõditi. Bar. ult statuere differentiã, inter bo. fi. possessorem & usufructuarium, ut ẽ, nã usufructuarius illos dumtaxat fructus sibi acquirit, quos perceperit: §. præterea. Inst. de rer. di. Bo. fi. possessor, omnes fructus, à solo separatos sibi acquirit: l. qui scit. §. præterea. ff. de usur. I. Cõ. B.*

isto intelligebatur de percipiendis ab ipso petitore, ut hic, & ĩ. eo. l. si nauis. & l. apud Iul. §. j. & de leg. ĩ. de iure uerò Codicis adijcitur, percipi potuerũt ab ipso possessore, l. domũ. C. e. Nec dico istas leges esse correctas in reo, quod dixit de percipiendis à petitore, sed in eo qd' prohibet de percipiendis à possessore. Erit ergo electio actoris, arg. l. quoties. ĩ. de act. & ob. Sequitur in gl. Item possessorũ, alij cum titulo, alij sine titulo, de hoc nõ est dubiũ. Est enim alia diuisio possessorum. Quidam sunt bonæfidei [k] ab initio, & ex post facto malæfidei, quidã semper malæfidei, & hos possessores sequitur gl. distinguẽdo, & in quolibet istorum gl. quærit tria, an

l possessor faciat fructus suos, & utrũ eos restituere teneat, & qua actione. [l] Circa primũ, ſ. possessorem bonæfidei. † Quæ

5 ro an possessor bonæfidei faciat fructus suos? Et gl. dicit cp non de naturalibus. l. fruct. ĩ. de usur. Sed fructus industria

m les facit suos. [m] absq; distinctione cum titulo, uel sine titulo. Non ob. l. bonæfidei. in prin. ĩ. de acq. rer. do. Nam intelligo ibi omnes, à quocunq; perceptos, & in hoc residet gl. hic, & in d.l. bonæfidei. & gl. Inst. de re. diui. §. si quis à nõ domino. Et in hoc etiã resident Vltramont. C. eo. l. certum. Sed ista o-

n pin. est contra [n] l. bonæfidei. in prin. quæ ibi dicit, cp bonæfidei emptor facit fructus suos, non solum quos percipit sua industria, sed etiã omnes. unde oportet intelligere, omnes scilicet etiam si quos non sua diligẽtia percipit, aliàs ad per-

o missa non aduerfaretur. Ideò Iac. de Are. [o] ibidem, & Old. se quendo eum in istis fructibus naturalibus, dicunt, cp si bonæfidei possessor habebat titulũ, facit suos, d. l. bonæfidei. Nam ratione possessionis efficiuntur sui, non ratione seminis & culturæ. l. qui scit. §. in aliena. ĩ. de usur. Si uerò non ha-

p bet titulũ [p] uel habeat talẽ qui habetur pro nõ titulo, sine dubio nõ facit suos. d.l. fructus. ĩ. de usur. & hoc magis placet mihi. In fructibus industrialib. gl. dicit bene fm oẽs. De accessionib. [q] ò ciuilib. gl. non tetigit. Dic, cp si possessor bonæfidei eos perceperit ex sua diligẽtia, quia ipse locauit, faciet eos suos. Et soluẽs ei liberatur, aliàs posset esse dubium, quod dic ut dixi in l. si urbana. ĩ. de cond. ind. quæ est ualde no. l. ad ista. Quæro quando non facit fructus suos, utrum

6 † teneatur ad restitutionẽ, & quo iure, [q] & qua actione. Di-

q cit gl. eo ipso quod non facit fructus suos, ut in fructib. naturalibus si extant, tenetur restituere rei uendicatione: si sunt consumpti, & est factus locupletior, tenetur cõdictione sine causa. l. si me & Titiũ. ĩ. si cer. pet. si uero non esset locupletior non teneẽ, ut hic in gl. quæ dicit uerũ, aliquo tamẽ addito, ut ĩ. dicam. Si uerò loquimur in fructib. industrialib. quos facit suos si extant tenetur iudicis officio, nõ rei uendicatione, quia sui sunt. C. e. l. certũ. Pro hoc dico, cp in præcedẽti casu qñ fructus nõ facit suos, potest cogi iudicis officio ad restituendum eos, æquitas enim iudicis officio se extendit ad hoc multò magis qñ postea est effectus dñs. Si uerò sunt cõ

r sumpti, [r] tunc dicit gl. cp non tenetur ad restituendũ, [s] etiam

s posito cp possessor factus sit locupletior, nam eos lucrat̃ p cultura, & cura, ut d. §. si quis à non dño. Et sic uides cp fructus naturales etiã consumpti ueniunt in restitutione, si factus est locupletior possessor, secus in industrialibus. Ita tenet gl. inst. de offi. iud. in prin. aliàs, §. j. & in d. §. fi. si quis à nõ

7 dño. Contra hoc uidentur, † quia bonæfidei possessor tenet̃ inquantũ est factus locupletior. l. item ueniũt. §. item eos. & l. sed & si l. §. consuluit. cum. §. seq. ſ. de pe. hæ. Pet. rñdit aliud ibi, in petitione hæreditatis propter æstimationẽ fructuum, ut ſ. de peti. hær. l. si rem & pretiũ. secus in rei uendicatione, ubi fructib. consumptis, cessat omne remediũ, quia doc. huic gl. cõmuniter acquiescũt, dubito tñ, gratia collationis, & inuestigandi ueritatẽ pro modò teneo ſ. Nam cõdictio sine cã quę dat̃ ex æquitate, l. si me & Titiũ. ĩ. si cer. pet. habet locum nõ solũ si quis factus est locupletior ex re mea, sed etiã ex re mihi debita, ut ibi patet licet eñ fructus industriales nõ sint

8 petitoris, tñ sunt sibi debiti. Debitũ † eñ dicitur, qd' iudicis officio uenit. l. pecunia la grãde. §. pe. & fi. ĩ. de v. sig. ergo hoc põt peti cõdictione sine cã. l. itẽ si uerberatũ. uer. nã & si fructus. ſ. eo. nisi intelligeres de fructib. naturalib. ĩ. de cõd. ind. l. indebiti. §. i. & qd' ibi notat. Præterea si hoc est in petit. hæredi-

t tatis, [t] ubi petitor habet minus iuris, uideẽ multo magis in rei uendicatione, ubi maior æquitas est ex parte petitoris. l.

9 officiũ. ſ. eo. Venio ad ij. † . f. ad possessorẽ qui fuit ab initio

u bonæfidei, [u] ex postfacto malæfidei. Gl. dicit, sufficit quantum ad hoc, ut faciunt fructus suos, cp ab initio fuerit bonæ fidei. ĩ. de usur. l. quid scit. §. præterea. nec ob. ĩ. de acquir. re. dom. l. bonæfidei. §. in contrariũ. quia ibi opponendo non ponendo dicit, sed licet faciat fructus suos, tñ ad restitutionem eorũ tenetur indistinctè, postq; mala fides superuenit, nec curo superuenerit uerè, uel fictè. d. §. præterea. C. e. l. cer-

x tum. Qñcp superuenit mala fides, [x] cũ mutatione personarum, ut si hęres habuit malã fidem, cum defunctus haberet bonã, & tunc non facit fructus suos, l. quæsitũ. ĩ. de acqu. re. do. Qñcp mala fides peruenit absq; personarũ mutatione, & tunc superuenit mala fides fictè per lit. contest. in rei uendicatione, uel per controuersiã motam in petitione hæreditatis, & tunc benefacit fructus suos, sed ad restituendũ tenetur, d. l. quid scit. §. præterea. Si uerò supuenit mala fides uerè, & tunc gl. nostræ dicunt idem, quidã contra. ut d. l. bonæ fidei. §. in contrariũ. & l. qui bona post prin. seu in §. j. eo. tit cp

10 modo non examino. † Ex prædictis satis liquet, qua actione ueniant fructus restituendi, quia rei uendicatione, quando nõ facit fructus suos, aliàs iudicis officio, uel condictione sine causa. † Tertiò est uidendum [y] de malæfidei pos-

y sessore. [z] De quo dicunt ibi gl. præterq; in eo qd' dicit, quòd

z titulus excusat, [a] à percipiendis, nisi in casibus notatis in l. si

A fundũ. C. eo. Vltramon. dicũt, sed gl. reuocatur cõmuniter. De fructibus uerò ciuilibus, in malæfidei possessore, dic ut l. si

12 urbana. ĩ. de cond. ind. Quæro † quid ècõtra, de eo qui fuit malæfidei, à principio, & postea superuenit bona fides. Cogitabitis, uel dic quòd si successit defuncto, qui erat malæfi-

h dei, hæres qui est bonæfidei, non facit fructus [b] suos. C. de fruc. & lit. expen. l. ij. in fi. Ratio, quia licet sit bonæfidei, tamẽ censetur malæfidei, l. cum hæres. ĩ. de diuer. & temp. præsc.

13 & gl. l. fi. ergo. §. partus. ĩ. de publicia. Quæro † dixi de possessore, qui facit fructus suos, an intelligatur de eo qui habet naturalem possessionẽ tantum, uel requiritur utraq; ? Cogi in l. si fur. in prin. ĩ. de usufruct. ubi plenissimè examinaui & uide quæ dixi in l. iij. §. ex cõtrario. ĩ. de acq. pos. Vltimò est uidendum de practica, qualiter isti fructus petantur, dicam ĩ. §. prox. Hanc materiam. fructuũ tractat. Cy. in l. certũ.

ADDITIO.

a *Materiam. Et quæ poss. sufficiat, uide in l. iij. §. ex contrario. de acquir. pos. Et quomodo cognoscantur fructus naturales, industriales & ciuiles, Bal. l. pro oneribus. C. de iur. do. & quæ. ĩ. scripta sunt, & Bal. l. ancillæ. C. de fur. Et de hac materia plene Inn. c. grauis. de ſpon.*

b *Ciuiles. Bald. l. ſi traditio. C. de ac. emp. in fin. appell. at fructus industriales sic mos. De istis domorum pensionibus, qui fructus dicantur, Bal. l. ubi adhuc. C. de in. don. gl. l. diuortio. in prin. ff. ſol. ma. & l. prædiorum. ff. de usur. & Ant. de But. d. c. grauis. de rest. ſpo. & de usura, uide in l. usura pecuniæ. de uer. sig. & d. l. ſi nauis. Adde an fructus appell. ueniãt pensiones domorum. Alex. cons. clxxxj. lib. ij.*

c P. PAVL. PA. *Pensiones. Quis fructus dicatur pensio domorum, & an statutum faciens mentionem de fructibus, comprehendat pensiones domorum, Alex. cons. cccxxxiij. ad fin. & cons. clxxxvj in ij. uol. & qui dicantur fructus naturales, & qui industriales, Fran. cons. clx. in prin. de pensio. domo. uide in tract. de gabel. in v. par. & ibi quid importet uerb. redditur. & an idem, uel plus quam uerb. fructus. de quo uide in l. fundi. ad Vel. ff. de usufruct. leg. Quod autem pensiones non dicãtur proprie & stricte fructus. Alex. l. diuortio. in prin. ff. ſol. ma. uer. puto tamen. Illud no. ad ſtricta quæ debent ſtricte intelligi, ut per eum & in d. cons. cccxxiij. ad fin. licet coetrarium dicat Bar. ubi ſ. Alex. consilio ſeptingentesimo quadragesimo quarto in v. uol. & in d. l. diuortio.*

d P. PAV. P. *Naturales. Ang. Lapes. §. j. ad ſi. ff. de fur.*

e *Oliua. Bar. l. fin. ĩ. ad l. fal. quod oleum ſic industriale, tenet Bal. rub. C. de fruct. & li. expen. Bal. l. pro oneribus. C. de iur. dom. & l. j. ad fin. de uſu. & fruct. leg. de fœtu pecorum, uide Bar. l. ſequitur. §. fructus de uſu. aqui nulle q, ſunt industriales. Bal. l. ancillæ. viij. opp. C. de fur. Bar. conſilio centeſimo ſeptuageſimo tertio.*

f *De. Bal. l. j. C. de fruct. & lit. expen. & c. gratis. de re. ſpo. & ibi doc.*

g *Dictum. Bal. l. certum. C. e. & l. ij. uer. nunc de ſeptimo. C. de ſer. & in. c. conſultationibus. de in. pa. & in l. j. in ult. col. de uſu. & fruct. leg.*

b Alia.gl. c.præsenti.de off.ord.lib.vj.& c.si propter.de rescr.eo.lib.qui tenet idem q, ista gl.Sed Car.c.fi.de pecu.cle.sequitur opi.Pe.& Cy.

c Dicendum.Rap. maior,in l.si nauis.in fi.& Rap.cu.d.l.apud iul.§.j.de leg. j.qui tenet contra Bar.& uidetur in hac materia ponere ueritatem,& uide in l.creditor.C.de pig.act.& Bar.l.ij.C.de pet.hær.& dixi in l.domum.hic alleg.Adde Bal.post Bar.l.ij. C.de fruct.& lit.expen.& quid in uenditore, qui percepit ex re uendita plures fructus,q̃ percepisset emptor,an omnes teneatur restituere,Bar. l.ratio.§.si emptor.j.de ac.emp.adde quomodo intelligatur de fructibus perceptis,& qui percipi potuerunt,Bal.cons.cxc.j.lib. & liiij.lib.viij.

k P.PAV.P.Bonæ fidei.Com.cons.clx.ad fi.

l POMA.Actione.Alex.cons.cxxj.in fi.iij.uo.

m Suos.l.certum.C.eo.illud est uerum in iudicio singulari,secus in uniuersali. l.non est ambiguũ.& ibi gl.Cy.& Bal.C.fi.erc.Ang.l. Nesennius.§.j.de re iud.quõ autem probatur quantitas perceptorũ fructuum, Bal.l.j. in fi.C.de fru.li.& expẽ.& in ista materia semper intelligas exceptuatiõ id qd̃dicitur in l.si urbana.ubi est casus sing.j.de cond.ind.Adde quando bonæ fidei possessor faciat fructus suos,Ang.cons.cx.& an teneatur de cõsumptis,licet sit factus locupletior,per eundem cons.lxxxiij.& cxxxiij.Abb.cons.cvj.

n POMA. Contra. Alex.consilio centesimo uigesimoprimo, in fi.uol.j.Fel.c. de quarta.de præsc.

o Are.Ant.plenè.in c.grauis.de rest.spo.

p Tit.Limita hoc,nisi quis possedit longo tẽpore, etiam sine tit.quo casu præsumitur bonæfidei,& fructus lucratur,Bal.& Ang.l.pe.C.qui.non ob.lontem.præsc.Imo.l.Nesennius.§.de re iud.

q Iure.Ea quæ dicuntur de restitutione fructuũ, procedunt, nisi possedit istos fructus per biennium, Bar.l. sequitur.§.fructus.de usuc.& in l.iij.circa fin. qd'met.causa. Bar.l.q. Neruta.depos.uer.quintò fallit.& Imo.post.Ang.d.l. fructus.& Bal.l.j.C.de usur.& fru.leg.

r P.PAV.P.Consumpti.Item q, ille qui tenetur solum in quantũ est factus locupletior,nõ teneatur nisi ad æstimationẽ,quæ erat tempore cõsumptionis,nõ aũt tempore litis motæ,uel sententiæ latæ,unde Io.de Ana.cons.cxxviij. Item an præsumatur factus locupletior.Soc. l. in pupillo.ff.de excc.Alex.l.mulieri.§. qui proponetur.ad fi.ad Tre.Itẽ non decidit in ista materia fructuum, qũo bonæ fidei possessor teneatur,& quid si sint consumpti,& qd'non præsumatur factus locupletior,nisi probetur,& multa alia,Cur.cons.lxxj.in j. charta.& in dubio præsumuntur consumpti, nisi probentur extare. Com. cons.ciiij.in iij.subscriptione.uel iiij.In cont.Alex.l.pen.in fi.princ.ff.ad leg. fal.In quantũ dicit q, si sint consumpti,& est effectus locupletior,teneatur, cont.Alex.l.si me.& Titium.ff.si cer.pet.Cont.Com.& dicit istam esse communem sententiã contra Bar.cons.cix.in ult.dub.nisi in petitione hæreditatis, uel alio iudicio uniuersali,uide ibi per eum,& ibi etiam q, in dubio præsumatur bonæ fidei possessor:item de ueritate istius an sit factus locupletior Fel.c.de quarta.de præsc.Cont.Alex.cons.lxiij.in ij.uol. Adde q, iuris error excusat à fructibus. Fran. cons. xvij.Bul. Sal.& Alex.l.j.C.de his quibus ut indig.c. dilect. ext.de præben.Alex.cons.ccxxv.in ult.col.& dixit Bal.l. ij.si quis igno.rem min.esse.q, si persona est digna, probatur talis error per iuramentũ.Et quõ errans in iure faciat fructus suos,Fel.c.de quarta. de præscri.Bar.l.sed & si lege.§.scire.ff.de pet.hær.Item q, titulus excusat à percipiendis,limita non procedere in pupillo agente.Ro.cons.ccccliiij.ad fi.Item no.q, bonæfidei possessor præscribit fructus usurpatos sine alio titulo,qa in istis accessorijs sufficit titulus generalis. Bal.l.j.C.de usur. & fruc.leg. Item quando filij petiũt dotẽ maternã, q, fructus sint restituendo,Ca.cons.cx.Fel. d.c.de quarta. De fructibus pendentibus an intelligatur diductis expensis, Barb.in tract.de gabel.in septima parte,vij.partis prin.Item no.q, non dicitur damnum dare,qui tanq̃ possessor percipit fructus,Bal.de pace Constan. uer.possessionẽ.Quædam alia in materia, quo quis lucretur fructꝰ,uide ibi in uer.si q ex parte nostra.Quid aũt in beneficialibus,ac quis lucretur fructus,non obstante iuris errore,Abb.c.dilecto.de preben.

s Restituendum.Sed quæ est ratio,uide Bal.l.ij.C.de fruct.& lit.expens.& ibi quid si non sint consumpti,sed cõmisti,quando aũt dicuntur fructus consumpti,uel non,Bar.l.ubi adhuc in ult. col.C.de iur. do. Bal.l.j.C.de usu & & fruct.leg.

t Hæreditatis.In uniuersali,bonæ fidei possessor non tenetur, nisi inquantũ factus est locupletior,Bal.l.ij.in prin.C.de fruc.& li.expen.Bal.l.j.C.de usu. & fru.le.ubi tenet opi.gl. contra Bar.

u Bonæ fidei.Bar.& doc.l.ij.C.eo.& Imo.& consultationibus,de iur.pat.& Bar.l.sequitur.§.fructus,de usu.Bal.l.ij.in j.col.j.de ser.Bal.l.j.in duobus locis. C.de usuf.transfor.Bar.l.ij.in fi.C.de fru.& lit.expen.& in l.ancillæ.C. de fur.Et an percipiens,& consumẽs fructus mala fide,cõmittat furtũ. Bal. l.mala fide.C.de condic.ex leg.& l.ij.in j.col.C.de fru.& lit.expen.q, si possedit autore prætore,rem mala fide,an lucretur fructus,dixi in l. in fideicõmissi.in prin.j.de usur.& quando propter negligentiã non petentis,quie lucretur fructus,Iac.de Aret.& Bar.l.si mora.fol.mat.

x Fides.Bar.l.j.C.eo.& l.sequitur. §.fructus.de usuc.Bal.l.uitia.C.de acquir. pos.& Bar.j.ea.l.in fi.

y P.PAV.P. Videndum.An aũt malæfidei possessor posit deducere expensas factas pro cultura.Ro.sing.cccxxxij.inci.malæfidei possessor. & singulariter seq. ubi ponit casum in quo non tenetur etiã ad fructus, quos percipere potuisset,sed quõ potuisset percipere ex fundo,propter suas meliorationes, uide etiã in fin.cccxxxix.inci.tu scis.ubi ponit nũquid iustus titulus ex post facto superueniens,excuset à percipiendis, uide in l.domum. C. de rei uend. Abb.cons.vj.in ult.col.

z Possessore.s. eo. l.fructus.Bal.l.si quis sciens.C.eo.& l.si pater.C.de usufr.l. certum.C.eo.& s.l.prox.Ang.cons.cccij.

A Excusat. Sed quid si pro parte temporis habui titulum,pro parte nõ,Bal.l. apud antiquos.post Cy.& Bar.C.de fur.& ser.cor.

b Fructus.Secus tamẽ in successore singulari,Bal.l.ij.C.de pet.hær.gl.& Bal. l.uitia.C.de acq.pos.& Bar.j.prox.q.

1 Libellus in rei uendicatione,debet continere rem ad me pertinere,& me dominum declarari.

2 Via una parata,eidem sequitur alia.
Libellus antiquorũ in rei uendicatione,& petitione hæred.non dãnatur.

3 Libellus quo ad fructus in rei uendicatione,quomodo concipiatur.

4 Sententia lata super re etiam erronea,facit plenam fidem in causa fructuũ.

5 Sententia erronea in principali,facit ius in accessorio.

6 Si iudex in causa reductionis pronunciauit arbitrũ esse æquum, poterit pœna peti,etiam si sententia sit erronea.

7 Fructus possint peti rei uendicatione,& officio iudicis.

8 Libellus quomodo formetur in rei uendicatione, quando fructus petuntur officio iudicis.

9 Iudex pro fructibus qui percipiuntur lite pendente,potest in condemnatione sibi reseruare declarationem.

a §. VBI AVTEM.[a] Si actor declaratur dñs etiã p errorẽ,
1 debet condemnari reus in fructibus. Exhac l.nota † q
b libellus[b] in rei uendicatione, hoc modo cõcludit.Peto declarari rem ad me pertinere,& me dñm declarari,& in fructibus reũ condemnari, ut hic & l.Pomp.§.sed & s.de procurat.& ibi dixi,& l.licet.& l.nec ullam.s.de pe. hæ. & l.sicuti.ij.

2 sed si quæratur.in fi.j.si ser.uen.Secundò no.† q parata una uia,eidẽ sequitur alia. Licet dixerim in istis iudicijs realib[9], peti aliter fieri declarationẽ in libello. non per hoc damno libellũ antiquorũ,qui est in petitione hæreditatis,& rei uẽdicatione, quí petunt possessorẽ condemnar ad restitutio-

c nem.[c] Rof. & Spec.Aret. l.j.in princ.& ibi Pet.s.eo.Præterea quando peto quẽ condemnari ad rei restitutionem,in petitione hæreditatis, uel in rei uendicatione,quia sum hæres, uel dominus,per consequens ego uideor petere,q̃ pronun-

d ciet[d] me hæredẽ uel dñm.Et si hoc non pronunciat expresse, uidetur pronunciare tacitè condemnandũ,ad restitutio-

3 nẽ rei,ar.l.j.C.de or.iu.Vidimus qualiter † se habere debeat libellus circa ipsam rẽ,quæro qualiter se debeat habere ci-

e ca fructus[e] ꝛc. si quidem petuntur condictione fur.uel condictione sine causa, rei uendicatione, ut s. prox.in gl.mag.

f tunc nõ possent fructus peti una cum re[f] in eodem libello, qa ista duo iudicia de re, & de fructibus,sic se habent,q̃ absolutoria lata in uno, parit exceptionem rei iu.in alio,& una actio est præiudicialis alteri. l.fundi.& l.fundum.j.de excep. & ibi est expressum. Habita ergo uictoria super re,tunc poterit agere noua rei uẽdicatione ad fructus.Sed tũc quæ-

4 ro,an † sententia lata super re,facit plenam fidẽ in causa fructuũ, posito q̃ fuerit erronea:ꝛc. sic,casus est hic,& hoc ef-

5 fectuũ, posito q̃ fuerit erronea:ꝛc. sic,casus est hic,& hoc esset una lec.& hoc sentit gl.super uerb.errore.in fin.† Ex quano.q̃ sententia erronea in principali,facit ius in accessorio, licet noua instantia petatur, ut hic est casus no.in l.qui Romæ.§. duo fratres.j. de uer.ob. secundum illam lect.ueram quam tenet Petrus, & ego tenui q̃ ibi fuit malè iudicatũ,& tñ illa sententia erronea habetur pro ueritate, & eam tenẽ.Et

6 per † hoc[g] dicebã in q.de facto,pars petijt arbitramentum

g reduci ad arbitrium boni uiri,iudex pronunciauit arbitrium esse æquum. Certè poterat pœna peti,posito quòd sententia fuit erronea,ut hic,& d.§.duo fratres.l.qui Romæ. Secus si iudex in causa reductionis nõ pronunciauit arbitrium esse æquum,

æquum, sed reum simpliciter absoluit à petitione.Non emẽ per hoc uidetur pronũciare arbitriũ esse æquum,& ideò in causa plene adhuc poterit examinari,utrũ sit æquũ,uel nõ. Hic est casus cum gl.j. de cond. ind.l.Iulianus.in prin.& ibi

7 no.in j.magna gl.Puto tamen † q̃ licet fructus posint peti noua rei uendicatione, in casibus supradic.tamen possent etiam peti officio iudicis,ar.l.interdũ.§.qui furẽ.j.de fur. de leg.iij. l. qui solidum. j.fin.reg.l.iiij.§.si dicantur.& l.ædiles. §.item sciendũ. ff.de ædil.edic.Non enim est illud officiũ iudicis subsidiariũ, quod non conueniat cũ alia actione, qd' apparet, quia agit condictione sine causa, ut habuistis no. s.prox.in gl.mag.& fructus petunt officio iudicis.Sed quæ

h ro,[h] † quando fructus petuntur officio iudicis,qualiter de

8 beat formari libell[9] ꝛc. si quidẽ fructus sunt percepti ante

i litem contest.debeo declarare quantitatẽ,ut s. eo.l.si in rem & l.in actione.j. de fur.Et ita formauit libellũ Rofre.in tit.de officio iudicis, quando petuntur fructus. Item puto quòd posim petere q̃ reus condẽnet ad fructus si extãt.uel ad eo

k rum æstimationẽ, [k] l.hæres furiosi.in fi.s. de pet.hær.coniũcta l.in fideicõmissi.s.fi.j.de usur. & sic quòd libellus alternatiuè procedit, apparet,quia actor non potest esse certus, num fructus extent, uel non, per l.j. §.quod ait.j.quorũ leg. si tamen essent tales fructus, quos esse consumptos certum esset,ut puta,poma,& similia,quæ cito cõsumuntur.l.is cui.

l §.queri.ut in pos.leg.tũc deberet[l] peti æstimatio.l.si usus fructus mihi.j.de usufruct.leg.De fructibus uerò qui percipiũtur lite pendente, non est necesse q̃ exprimatur certa quantitas, quã actor ignorat.Dicam ergo sic,quod Titius posidet talem rem, quæ pertinet ad me iure dominij,uel quasi, & eam possedit tribus annis,& dicto tempore ex possess.collegit decẽ corbes frumẽti, quare peto per uos declarari ad me ptinere dictoq̃ iure dictã rem, ipsum cogi, & cõpelli ad restitutionẽ dictæ rei cũ fructibus perceptis, & qui percipiẽtur usq̃ ad sententiã, & ad prædicta eũ uestra sententia condemnari. Hoc probatur hic,quia debet fieri condemnatio in fructibus.Si uerò uelles petere condemnationẽ fructuũ percipiendorũ,i.corũ qui percipi potuerunt, habes uarias practicãdi formas,ut tu petitor petas cos fructus, quos colligere potuisses, uel quos possessor colligere potuisset, ut apparet ex his quæ dixi in §. præced. Determinat etiam gl. q̃ res potest peti simul cum fructibus,& sic in una & eadem instantia expeditur quæstio de re, & de fructibus,sic no. de excep.& d.l.fundi.& hic est casus secundũ lec. Azo.positam

9 in gl.super uerb.errore.† Aduerte tamen,q̃ prò his fructib. qui percipiuntur pendente lite, potest dicere iudex, Condemno etiam ad restitutionẽ fructuum, ipsorũ declaratio-

m ne mihi seruata, tunc enim posset declarare[m] post multa tẽpora arg.l.terminato.C.de fruct.& lit.expen.& quod tangitur per gl.l.item Labeo.§. sed si purè.j.fa.ercis.Hoc enim sentit Rof.in præal. ti.Dicetis uos,isti fructus regulariter constituunt in pondere, numero uel mensura,quare nunquã deuenitur ad æstimationẽ,cum in genere suo recipiãt fruitionem.l.ij.si cer.pet.ꝛc.isti fructus debent, ut species,quare me tító ipsis peremptis,ficut qualibet alia specie perempta, de

n uenitur ad æstimationem,[n] nec de euictione cauetur.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Autem. Quomodo cõdemnatoria,uel absolutoria lata super re, præiudicat quò ad fructus, Soc.l.si quis.§.j.& fi.de exc.rei iud.

b Libellus. Vide eundem in l.naturaliter.§.nihil cõmune.ff.de acq.pos.& idẽ in sententia,non tantum in reali,sed etiam in personali.l.quid tamen.§.j.cũ aliis ibi alleg.per Bar. s. de arb.Bar.l.cùm quis.C.de iur.& fac.ign.& in l. actori.C.de reb. cre. Inst.de ac.§.j.An.& Io.c.j.de lib.ob.& Bal.l.domum. C.eo,Dicunt tamen docto. in dict.locis, quòd sufficit dicere, Peto talẽ rem, per rei uendicationem.

c P.PAV.P.Restitutionem. Talis libellus sustinetur. Fel.c.inter dilectos.j.co. ext.de fideiuß. Ca.cons.cclviij. Si tamen quis petat restitutionem possessionis, uidetur intentare possessoriũ.Si autem restitutionem rei petit, uidetur petitoriũ intentare. Alex.consilio centesimo octuagesimoquinto.uol.v.col. j.& cons.xcij.De c.cons.lxij.

d P.PAV.P.Pronunciet.Fel.c.ij.de li.obla.

e Fructus.Fel.c.inter dilectos.de fideiuß.ta.l.edita.C.de eden.Item quomodo fructus peti possint,& fieri in eis condemnatio,sine alia specificatione. Alex.l.si marito.§.fi.ff.so.mat.Are.l.cùm seruum.§.j.uer.ult.col.de leg.j.Fel. cons.ij.de libel.obl.Barb,consilio septuagesimosecundo,uo.ij.col.fin. Alex cons.cxxxij.col.fi.

f Re. Cy.l. cum propria. C.si quis alteri uel sibi. & Ang.& alij l.si filius.§. j.de uer.ob.Imn.c.cum ad sedem.de rest.spo.ubi dixit libellum procedere.Peto castrum cum pertinentijs.uide tamen Bar.l.j.s.de eden.Etiam rub.sol.ma. in fi.& l.Bal.l.domũ.C.eo.Bar.d.l.fundi.

g POMA.Hoc. Alex.cons.cxix.ij.uol.

h P.PAV.P.Quæro. Alex.cons.ccxxxij.in ult.col.

i Libellus. Bald.& Ang.l.si marito. §.fi.fol.mat.ubi etiam tangit, an fructus sint necessariò petendi,aliàs præiudicent non petenti. De quibus Cy.C.eo.l. certum ad fi.& in l.cum propria.C.si quis alter.uel sibi.& ibi Bal.& Bar. l.j.s.de eden.& hic.Io.l.si filius.§.j.de uer.ob.ubi refert Bar.in hac materia uariasse.Imn.c.grauis.de restit.spo.& in c.tanta.de excess.præl. Item an iudex teneatur exprimere in sententia quantitatem, Imn.c.inter dilectos.exte. de don.Bald.l.iij.C.de fruct.& lit. expens. post Gul.de Cu.Adde tamen.l.in summa.§.qui sortis.de re iud.& doc.l.ait prætor.§.j. eo.tit.ubi sententia.la ta super usuris & accessorijs debet esse certa. Vnde secundum Ang.d.§.qui sortis.nõ tenet sententia,Condemno te ad restituendum rem cum fructibus, qui dicit ita fuisse iudicatum ipso aduocante. Sed tu hoc limita, nisi essemus in iudicio uniuersali,Bar.rub.sol.mat.& l.edicta.de eden.Item nisi iudex ferat se ad petitionem certã.d.§.qui sortis.Item nisi condemnetur ad fructus debitoris,& in certa parte actorum probatoriorum constaret certi.d.l.ait prætor.§.j.et ibi no.Item limita in fructibus præteritis,secus in futuris,Bal. l.j.C.si secundò nup.mul.& ibi uide per eundem alleg. Imn.c.inter dilectos. Ang. hic. Et de isto libello, & an iudex posit condemnare in fructibus non petitis,Bal.l.properandum.§.sit autem alterutra.C.de iud.& in l.j.C. fruc. & lit.expens.Et an pendente iudicio sortis,posint peti fructus & alia accessorie,Ang.ex repe.l.j.C.de iud.Moder.inst.de act.§.præiudicales.I.si homo & l.in summa.§. qui sortis. de re.iud.& Imn.c.ij.de lib. obla.& dicit Bal.l. edicta.quod ualet libellus,Peto fundum cum fructibus.Sed quid si non peto fructus,an uenient accessoriè cum re,Bar.l.ij.c.de pet.hæred.Bar. & Bal.l. fundum. j. de excep.Bal.l.fi.C.de anna. excep. scripsi post Imo.d.l.in summa.§.j.Bal.l.iij.de fruc.& lit.expen.Adde an fructus sint specificandi in libello.Alex.cons.xc.in fi.ij.lib.

k Aestimationem. Gl. & ibi Bal.Bar.& Ang.l.diuortio. §.ob donationes.j. sol.mat.& ibi Io.dixit, quod est uerũ in realib.in personalibus tenet si non extant,& erat malæ fidei possessor,quod posint uendicari, ac si extarent, Bar.l.eum qui. j. de his qui.ut indig.& Bar.cum his quæ ibi dixi in l.si seruum.§.fi.de uer.ob.

l P.PAV.P.Deberet.Bar.l.eum qui.ff.de his qui,ut indig.

m Declarare. Et no. quod si iudex dicit,condemno ut restituas rem,intelligitur etiam condemnatus in fruc.qui ueniunt de iure,propter uer.restituas,secundum Bal.rub.C.de fruc.& lit.expen.

n Aestimationem.Bar.l.diuor.§.ob.donat.j.sol.mat.

§. PETITOR. Et qui soluit litis æstimationẽ, cùm posset restituere rem,de euictione cauere non tenetur. Quærit gl. licet non teneatur cauere, an de euictione teneatur? Sic.ar.l. pro emp.& rer.amo.l.si propter res.Dy.c.pro possessore.ext.de reg. iur. lib.vj. Cont.Iac.But.quod scripsi in l.iij. uer. tertiò quæro. j. pro emp. Glo. contrarium.j.ex quibus cau.in posi.ca.l.fin.

LEX XXXVII.

1 Interrogationes quæ fiunt,an quis possideat, debent fieri ante litem contest. possint etiam fieri post.

2 Interrogatus de re continente delictum suum,non tenetur respondere.

3 Possidere quem desijsse dolo qualiter probetur.

QVI PETITORIO. Ante litem cõtestatam, debet interrogari reus, utrùm possideat, uel dolo desierit

1 possidere. † Quæro quando debent fieri istæ inter-

a rogationes. [a] Dicunt quidam, post litem contestatam, per istum textum. Alij dicunt quod ante litem contestatam,ut j.de interrogation. action.l. qui seruum. §.in iure.hoc tenet glo. Sed de uno dubitatur, utrùm istæ interrogationes debeãt fieri ante libellum datum, uel post. Azo in summa de petit. hæred.uidetur tenere quod post litem contestatã. Gl. tangit,& ibi dicam j.de interrogatione actionũ.l.j.in princ.

b Dicunt tamen gl.si ante lit.contesta .fuer.t ista interrogatio

2 omissa,potest fieri post litem contestat. ut hic in gl. [b] † Vlt.[c]

c qd' ubi quis interrogatur de re quæ delictũ suũ cõtinet nõ tenetur

tenetur respondere, ut hic dixi in l. qui iurasse. §. j. aliàs l. j.
3 de iureiur. Sed † qualiter probabitur qđ dolo desierit pos-
d sidere? Certè eo [d] qđ post libellum datũ non possidet, uel
postquã dixerim me daturũ libellum, ipse alienauit, l. fulci
nius. §. ij. j. ex quib. cau. in pos. ea. Dy. c. pro possessore. circa
prin. ext. de reg. iur. lib. vj.

ADDITIO.

a *Interrogationes. De forma interrogatorij, & quid si omittatur, Bar. l. si à te §. j. de excep. rei iud.*
b *Gl. Bar. l. j. j. de interro. act. & gl. Bal. l. cogi. in ult. col. C. de pet. hær.*
c *Barb. Vlt. Bal. l. quoties. C. de rei uend.*
d *Ipso. Bar. l. non solùm. §. morte. de ope. no. nun. dixi post Bar. l. finautem. §. secundo ẽ. eo.*

§. QVI IN REM. Si res perijt culpa possessoris, eiꝰ no-
mine condemnatur. l. Fulcinius. §. quid sit latitare. qui.
ex cau. in pos. catur.

LEX XXXVIII.

IVLIANVS. Qui ab initio fuit bonæ fidei, & ex postfa-
cto malæ fidei fiat, quod ædificauit potest tollere, nõ au-
tem expensas potest per doli exceptionem retinere. *

* *Retinere. No. Bar. l. 33. nu. 6. ff. de adminiſt. tut.* l. Con. B.

LEX XXXIX.

1 *Legis in fundo distinctio, non refertur ad plantata, seu seminata, sed solùm ad ædificata.*
2 *Expensarum deductio ut fiat, duo debent concurrere, scilicet possessorẽ ex pendisse, & conditionem domini effectam meliorem.*
3 *Malefícijs quando sit indulgendum.*
4 *Expensæ aut sunt utiles, aut necessariæ, aut voluntariæ, aut fiũt gratia quæ-rendorum fructuum, uel ad rei perpetuam utilitatem.*
5 *Expensæ factæ gratia quærendorũ fructuũ deducũtur ab omni possessore. Possessor malæfidei nõ deducit expensas factas gratia quærendorũ fructuũ si fructus non sunt recollecti, & an procedat in rei uendicatione.*
6 *Possessor bonæ fidei deducit expensas necessarias factas in re etiam perem-pta, in actione petitionis hæreditatis, in rei uendicatione eidem succurritur per retentionem, si res extat. nu. 8.*
Malæ fidei possessor deducit expensas necessarias in re factas.
Distinct. huius l. non habet locum in expensis necessarijs.
7 *Expensas utiles in re factas quando possessor bonæ fidei deducat in petitio ne hæreditatis, & quid in rei uendica.*
9 *Possessor qui percipit fructus, quos tenebatur restituere, expensas nõ dedu-cit, sed cum fructibus compensat.*
10 *Possessor bonæ fidei expensas uoluntarias quomodo deducat, uel cum fru-ctibus compenset.*
11 *Malæ fidei possessor quomodò & quas expensas deducit.*
12 *Possessor qui à principio fuit bonæ fidei, & postea malæfidei, quomodo, et quas expensas deducit.*
13 *Possessor malæ fidei à principio, & ex post bonæ fidei, an deducat expẽsas.*
14 *Possessor malæ fidei non respectu ueri domini, sed alterius quem dominum putabat, dicitur bonæ fidei.*
15 *Expensas factas ab aliquo in re aliena animo repetendi, illas repetit actio-ne neg. gest.*
16 *Retentionis rei uel deductionis expensarum, exceptio ante sententiam, & post sententiam opponi potest.*
Exceptio quæ non impugnat sententiam, potest post sententiam opponi.
17 *Iudex quomodò formet sententiam, quando de expensis discutitur ante sen tentiam.*
18 *Dominus ut excusetur à restitutione expensarũ in re factarum requiritur ipsum esse pauperiorem.*

a IN FVNDO. [a] Lex ista primò ponit dictũ in genere, se
cundò ponit unum casum in quo æquitas suggerit de-
ductionẽ expensarum, tertiò ponit alium casum in quo
æquitas suggerit expensas nõ deduci, quartò ponit alium
casum in quo æquitas suggerit expensas deduci. Secunda
ibi, finge. Tertia ibi, finge. Quarta ibi, finge. Et breuiter hoc
intendit, Possessor recuperat expensas à domino, si domi-
nus erat facturus, uel rem distracturus, non aliter, si hoc es-
set caritturus. Opp. dicitur hic, conseuisti, & sic uidetur lo-
qui de expensis factis circa fructus, sed in illis absq; distinc.
habet deductionẽ, l. fundus. j. fa. erc. Sol. si habes conseuisti,
id est, seminasti, dicendũ est quòd inferior non porrigitur
ad alium casum. Si habes conseuisti, id est, plantasti, tunc
dicit gl. quòd inferior distin. locum habet. Sed hic est con-
1 tra l. si fundi. j. eod. Et ideò † dicendũ quòd distinct. istius l.
non refertur ad plantata, seu seminata, sed solum ad ædifi-
cata. Secũdò opp. dicit hic quod petitor cogitur restituere
sumptus, usquequò possessor factus est locupletior, si expẽ
sæ sunt plures, sed si fundus est pretiosior in plus quã sunt
b expensæ, illud nõ restituitur, [b] & sic admittit ad id petendũ,
cuius contrariũ non esset postulaturus, contra l. pen. C. de
sol. gl. non soluit. Dic quandoq; contrariorũ est eadem ra-
tio, tunc procedit d. l. pen. C. de sol. Quandoq; non est eadẽ
ratio, tunc procedit hæc lex. Dy. c. qui sentit. ext. de reg. iur.
in lib. vj. & in l. secundũ naturã. j. de regu. iur. Et quod hic sit
2 diuersa ratio apparet, quia ad hoc † ut expensarum deduc
tio fiat, deberent concurrere duo, scilicet, q̃ possessor expẽ
derit, etiã quòd domini condictio efficiatur melior, quæra
tio habet locũ, quando expẽsa excedit meliorationẽ, secus
3 quando melioratio excedit expensas. Opp. dicitur hic, † q̃
malitijs non est indulgendũ, & appellat malitiam, qñ quis
petit quod alteri non nocet, & sibi non prodest. Cont. j. de
iu. do. l. cum in fundo. §. ipsius autẽ. & l. fi. §. fi. j. quæ in frau.
cre. Gl. non soluit. Dic quod in qualibet earũ legum peten-
ti prodest in aliquo, nam in l. cùm in fundo. prodest ei, quia
alteri erat cõmodum, & sic habet debitor beneficium illius
obligationis ad antidora. l. sed & si lege. §. consuluit. §. de pe
tit. hær. licet non proderit pro defensione alteri. Hic uerò ne
mini proderat, sed in l. fin. quæ in frau. cre. etiam sibi prode-
rat, qui sequebatur uindictam fraudis sibi factę ea ratione,
qua quilibet iniuriatus petit uindictã suæ iniuriæ, hic uerò
nulla erat iuiuria, sed in d. ll. agebatur obligatione ex con-
tractu, uel ex delicto, hic uerò loquitur in his quæ iudicis
officio expediuntur, quod officiũ cessat æquitate cessante.
l. quod si epheſi. j. de eo quod cer. lo. Venio ad gl. mag. &in-
c tro materiã expens. [c] pro cuius [d] declaratione dicit glo. † q̃
d prima diuisio expensarũ est, quia expensæ aut sunt necessã
4 riæ, aut utiles, aut uoluptuariæ. Quod dic per exẽpla, j. de
uer. sig. l. impensæ. & j. de impen. l. j. ij. & iij. & l. impensæ. & de
pet. hær. l. utiles. Secunda diuisio est, quia impensæ aut fiũt
causa quærendorũ fructuũ, aut ad perpetuam rei utilitatẽ.
l. si à parte, uel à domino. in fin. ſ. de pet. hęr. & d. l. j. de impẽ.
& l. impense. Aut fiunt in faciendo de nouo, aut reficiendo.
l. iij. §. pe. j. de iti. actuq; pri. Item est sciendũ quòd possessorũ
quidã sunt bonæ fidei omni tempore, quidã malæ fidei o-
mni tẽpore, quidã ab initio bonæ fidei, & ex post facto ma-
læ fidei, quidã ab initio malæ fidei, sed ex post facto bonæ
fidei. His præmissis, [e] in quolibet istorũ possessorum est ui-
dendum, in expensas factas posset cõsequi, quæ dantur re-
media, circa quod gl. ponit unã distinct. & plenior ẽ, instit.
de re di. §. ex diuerso. Primò ergo circa expensas uideamus
5 materiã impensarum, † gratia quærendorũ fructuum. In i-
stis dicit gl. quòd non est dubiũ, quòd omnis possessor de
ducit. l. fundus qui. j. de fa. ercisc. l. fructus. j. sol. mat. & d. l. si
à patre. in fin. §. de pen. hæred. In hoc etiam est differentia,
quia bonæ fidei possessor deducit, siue fructus sint recolle-
cti, siue non, sed malæ fidei possessor ita demũ, si sint recolle
cti. d. l. si à patre. in fin. cum l. seq. quæ distinct. licet procedat
in petitione hæreditatis, fortè non procederet in rei uendi-
catione, quia possessor non deducit si fructus non extant,
per ea quæ. j. dicam. Venio ad expensas, quæ fiunt ad per-
petuam rei utilitatem. Glo. hic in trat hoc modo, aut loqui
mur de expensis factis in faciendo, aut reficiendo, quæ di-
stinctio mihi non placet. Nam iura, quæ uidẽtur facere istã
distinct. referunt se ad id quod communiter accidit. Nam
expensæ in faciendo de nouo, non sunt necessariæ regula-
riter, sed quia potest esse quòd etiam expensæ in faciendo
de nouo sint necessariæ l. j. j. de impen. ideò omissa illa di-
stin. assumo primò quòd impensæ aut sunt utiles, aut uolu
5 ptuariæ, aut necessariæ. † Quæro primò, de bonæ fidei pos
sessore, circa quem dico, q̃ bonæ fidei possessor indistinctè
deducit expensas necessarias. §. ex diuerso. instit. de rer. di.
& l. ad uo. §. rei. j. de acquiren. re. dom. l. j. & l. quod dicitur. j.
de impen.

de impẽ. qđ apparet, quia etiã malę fidei possessor has ex-
pensas dedudit. l. domũ. C. e. & l. planè. §. de pet. hęr. etiam si
sit perempta res in qua impẽdit, deducit bonæ fidei posses-
sor. l. planè. & l. prędeq. §. de pe. hæ. qđ in rei uendi. non repe
f ritur, q̃ sibi succurrat alio modo, [f] qñ per retentionẽ rei. Et
ex hoc apparet, q̃ distin. huius l. non habet locum in expẽ
sis necessarijs, & hoc sentit ij gl. istius l. Ratio differẽtię inter
petit. hæred. & rei uendi. est, quæ colligitur ex l. officiũ. §. eo.
7 Si uerò loquimur † de expensis utilibus, tunc est aduerten
dum, quia qñq; per istas expẽsas adijcit rei aliquid per ap-
plumbationẽ, hoc est separatã materiã, ut si in fundo dom⁹
ædificat, & similia quo casu loquit hæc l. Ex qua distingue
sic, Aut dñs illas expẽsas erat facturus, & admittit deductio
quatenus res ex his est facta pretiosior, ut hic in ij. respons.
Aut non erat facturus, tũc aut erat uenditurus dictã rem, &
idẽ, ut hic in fi. l. Aut non erat facturus, nec uenditurus, tũc
aut dñs erat diues, qui poterat dictas expensas reddere, si-
ne eius grauí detrimento. Et idem, ut hic à ꝑrio sensu, in ꝓb.
finge pauperẽ. à contrario sensu. Ita sentit gl. hic super uer
bo, plus, in fin. & §. eo. l. fin aũt. §. in re petita. in gl. super uer
bo, ædificiũ. Si uerò erat pauperior, tũc nõ cogit istas impẽ
sas reddere, sed possessori permittitur auferre cũ determina
tione hic posita. Puto tñ q̃ etiam hoc casu, si dño fuisset de-
nunciatum fm formã l. aut si §. eo. q̃ cogit restituere expen-
8 sas. † Item in omnibus prædictis casibus, in quib. dixi pos-
sessorẽ bonæ fidei impensas deducere, intellige, siue res ex-
tat, siue non in petitione hæreditatis. l. planè. in fi. §. de pet.
g hæ. sed in rei uendicatione, ita demũ si res extat, [g] quia pos-
sessori solũ retentio concedit, ut dixi, & probat per l. utiq;. §.
eo, ubi re perempta ex parte pos. est necessaria sententia pro-
pter stipulationẽ de euictione. Si em̃ re perempta posset cõ-
sequi expẽsas, nõ esset necessaria sententia propter impẽsas.
Qñq; per tales impẽsas adijcitur rei aliquid per ferrumina
tionẽ, hoc est per candẽ materiã. Exemplũ, pone q̃ tu plãta
sti arborẽ in terra, quæ cũ radices egerit, unitur terræ per eã
dem materiã, ſ. per humorẽ terræ. Itẽ si in fundo pos. posuit
simum, uel similia, ex quibus impinguatur terra, in quib⁹
casibus nõ habet locũ dist. istius l. quia nullo casu permitti
tur deductio. l. si fundi pos. j. c. & ibi no. Sed est adhibenda
dist. quã posuit in seruo, quẽ quis docuit artificiũ, qđ sepa-
rari nõ põt. ℨ. c. l. finaũt. §. sed si puerũ. Sicut aũt per artificiũ
nobilitat intellectus, ita hic ea quæ uenitũt in ferrumination
ne, nobilitant, & ideò tales impẽsas pos. nõ deducit, nisi ip-
se esset rem distracturus, uel si petitor esset diues. d. l. finaũt.
9 §. fi. cũ l. seq. † Vbi aũt dixi expẽsas nõ deduci, intelligas, ni-
si pos. perceperit fructus ad quos restituendos tenet, tunc
10 eẽ expensas cõpensat cũ fructibus. l. cæterũ. §. eo. † Sequit
uidere de expensis uoluptarijs. Dicit gl. q̃ de impensis uo-
luptarijs solũ permittit deductio, seu abrasio, & sic uidetur
uelle gl. q̃ in eis nõ habeat locũ distinctio istius l. põt tamẽ
h cõpensari cum fructibus, [h] j. eo. l. sumptus. Ita dicit gl. Certè
imò uidet, q̃ hæc lex loquat de impensis uolũtarijs, ut ibi,
prout dicit picturas, &c. nam certũ est picturas esse impen-
sas uoluptarias. Breuiter ſiquidẽ erat alias factur⁹, uel erat
distracturus, tunc impensæ uoluntarię, dicunt expensæ uti
les, & habet locũ distinctio huius. l. Si uerò nõ erat alias fa-
cturus, uel distracturus, tũc remanẽt uoluptariæ, & sola ab-
rasio permittit, & gl. diceret uerũ. Probatur j. de impẽ. l. pro
uoluptarijs. cũ l. qđ si hæres. & l. uoluptariæ. Nec ob. quod
dicit picturas, &c. quia illud adduxit in exemplum, & non,
ut uelit denotare q̃ in expẽsis uoluptarijs distinguatur sit
11 diues, uel pauper. † Venio ad malæ fidei poss. [i] & in hoc di-
i cit gl. q̃ expensas factas in faciendo, uidetur donare. §. ex di
uer. instit. de rer. diuis. Tu dicas, aut malæ fidei pos. impendit
necessariò, siue in faciendo, siue in reficiendo, & deducit ex
pẽsas. l. domũ. C. e. & l. planè. §. de pe. hæ. Ratio quia sibi im-
putaret, si hoc non faceret. l. hæres furiosi. §. de pe. hær. Si ue
rò facit impensas utiles, & tũc dicunt Vltramonta. aut erat
malę fidei possess. qui tñ habebat causam à dño, ut condu-
ctor, inquilinus, & similes, & ei permittitur deductio expen
sarũ. Nam colonus seu inquilinus non dicit pos. quia nul-
lo modo possidet, sed detinet & eius detẽtio nõ est iniusta,
quia habebat dñi uoluntatẽ. Vnde si impendit, meritò põt
deducere. j. eo. l. habitator. & ideò puto aliter distinguendũ
esse, Aut malę fidei pos. facit impensas, incipiendo aliquid
ædificare de nouo & tũc uidetur donare, ut inst. de rer. diu.
§. ex diuerso, & ideò si esset persona quæ donare non posset
aliquo impedimento, tunc posset repetere, j. de do. int. uir.
& ux. l. si uxor filio. in fi. de doli excep. l. cùm uir. Si uerò non
inchoauit ædificiũ de nouo, sed antiquũ ampliauit, uel ca-
meras diuisit, tunc permittitur sibi deductio. C. e. l. domum.
quę nõ potest intelligi in colono, uel inquilino, ut dicit Vl
tramon. quia tota illa lex loquitur in prædone, ut ibi patet.
Ratio differentię inter inchoantẽ de nouo, & reficientẽ an-
tiqua habetur in l. siue hæreditaria. §. de neg. gest. Prædictas
aũt impẽsas nullo casu deducit malę fidei possessor. re per-
empta. d. l. planè. §. de pet. hær. & eo casu quo deducit dicũt,
gl. q̃ hoc facit officio iudicis, nõ ope exceptionis, ut hic no.
& d. l. planè. Tu aũt aliter dic, ut ibi dixi. Si uerò facit expen
sas uoluptarias malę fidei possess. tunc gl. hic dicit, q̃ non re
cuperat, nec aufert quod posuit. Cont. l. utiles. §. de pet. hær.
Gl. §. ex diuerso. instit. de rer. diui. dicit q̃ aliud in petitione
hereditatis, aliud in rei uendicatione. Potest esse ratio, quia
magis fauetur domino, qui euincit ratione dominij, quàm
hęredi qui euincit ratione tituli. l. officiũ. §. eo. Et si esset alia
ratio hic, q̃ si res euinceretur, in publiciana esset idem, qđ
12 in rei uendicatione, quod tamen relinquo sub dubio. † Ve
niamus ad tertiũ, scilicet, eum qui à principio fuit bonę fi-
dei, sed ex post facto malę fidei. In quo dico de impensis fa
ctis tempore quo durabat bonę fidei, idem quod dixi §. de
bonæ fidei, & de impensis factis tempore quo erat malæ fi-
dei, in his casibus, in quibus esset bonæ fidei, posset exper-
sas deducere, isto casu deducet, prout dicitur §. l. prox. & sic
eligitur quædam media uia, scilicet q̃ non uidetur donare,
13 nec posit in totũ deducere. † Quęro quid ergo de eo q ab
initio fuit malę fidei, postea incipit esse bonę fidei, cogita-
bitis? Ad istam quæst. facit l. ij. post prin. j. quis or. in bon.
14 poss. ser. † Quæro quid si non esset malę fidei respectu ueri
domini, sed respectu alterius, quem dominũ putabat? uide
tur q̃ habeatur tanquã bonę fidei, arg. eorum quæ habui-
stis §. eo. l. item si uerberatum. fm unam lect. quęstionẽ ue-
15 rò habuistis j. cõmu. diui. l. in hoc iudiciũ. † Prædicta uera
quãdo impensę fiunt à poss. tanquã in re sua, secus si alius
impenderet tanquã in re aliena, animo repetendi, tunc em̃
haberet locum actio neg. gest. ut per totũ tit. §. de neg. gest.
uel alia, l. si seruos. j. de pig. act. & ibi no. & hæc nõ est nostra
materia. Et sic uides q̃ expensæ repetuntur quandoq; per
exceptionem, quandoq; per actionẽ. quandoq; per officiũ
iudicis. Vidimus theoricam, uidenda est practica prædicta
rum legum, & si quidem expensę repetuntur per actionẽ,
practica est clara, & non est nostra materia. Si uerò repetun
tur per exceptionẽ, uel officio iudicis, tunc quę sit differẽ-
tia in modo proponendi ista duo, dixi in l. planè. §. de pet.
16 hær. † Videamus ergo quando debeat opponi [k] ista exce-
k ptio, siue iudicis officiũ? Et uidetur quòd debeat opponi
ante sententiã, & ante æstimationẽ, ut hic in fin. ibi. eo dedu
cto, quia ut uides, cõdemnatio fit deductis expensis, ergo
ante æstimationẽ de expensis. in contrariũ uidetur, quia e-
tiam post sententiam potest opponi exceptio, quæ non im
pugnat sententiã. l. si fideiussores. j. de fideiuss. & l. ex diuer-
so. in fi. j. sol. mat. & l. Nesennius. §. fin. j. de re iud. doct. l. j. C.
de iur. & fact. ignor. ideò puto utrũq; procedere, scilicet, q̃
posit opponi ante sententiã, & post sententiam. Nam ille
qui dicit se retinere propter impensas, non dicit sententiã
malè latam, imò bene, sed se habere rationẽ propter impẽ-
17 sas factas. §. eo. l. non solùm. quod ibi uobis dixi. † Secun-
dò autem casu quando de expensis ante sententiã discutitur,
iudex formabit sententiã altero de duobus modis, ut
colligitur ex isto tex. gl. ponit in prin. gl. mag. teneas quam
18 uis. † Vltimo scias q̃ ad hoc dominus excusetur à restitutio-
ne impensarũ, non sufficit ipsum esse pauperẽ, imò requiri
tur ipsum esse pauperiorẽ, ita qđ quasi omnia cogeret uen
dere, ut hic in uer. finge pauperã. In quo aducrtas, ut scias
facere positiones, & articulos.

ADDI-

ADDITIO.

a P.PAV.P.*In fundo. circa istã materiã rei uendicationis, uide in repe. huius rub.per.Mar.laud.cir.med.uel post.et circa istã materiã melioramentorũ, uide aliqua in repert.in uer.melioramẽta.Ca.consˀ.cccxxxvj.per tot.& ibi etiẽ an & quando nõ sunt liquida,posit amoueri à possessione anteq̃ liquidentur.*Itẽ quando quis esset in mala fide,uel errat in iure, emẽdo rem,puta ecclesiæ,q̃ nõ sunt sibi soluẽda melioramẽta,Fel.c.cũ cã in ult.col.de re iud. & c.de quarta. de præsc. ad quẽ adde Bal.in trac. de dote,in vij.parte.in j. speciali.in xij.limi.illius primæ specialitatis.dũ loquitur in emente rẽ notatẽ,q̃ nõ consequitur melioramẽta.Bal.consˀ.c.inci.Colũbinus.in j.parte.& clij.& cliij.*Itẽ q̃ nõ tam attẽdatur,quantũ expendentur,q̃ quantũ res efficitur utilior, Abb.c.j.in ij.no.de in integ.resˀ.Pau.d.consˀ.cccxxxvj.nũquid aũt fructus cõpensentur cũ melioramentis, l.sumptus.& quæ ibi habes.ĩ.e. Item q̃o intelligitur illud de ruderib.qd'hic dicitur,q̃ dominus posit solue tantũ,quantũ ex ruderibus percipi posit.Pau.d.consˀ.cir.fi. quia iste tex.intelligitur in nõ habente causam à domino.Et ad hanc l.uide no.in q. quã posui in l.si quis domũ.§.hic subiungi põt.ĩ.loca.Bar.l.si sine hæred.§.interpositæ.de ad.tu.Pau.de le.a.c.fi.litibus.in ul.col.de dol.& contu.

b Restituitur.Bar.l.inter stipulantem.§.sacram.de uer.ob.

c P.PAV.P.Expensarũ. Adde q̃,si aliquis facit expensas,uel melioramẽta,debet iudex facere,q̃ ei reficiantur,& ubi non esset probatus ualor,& qualitas melioramentorũ,quantũ ualeãt,deberet iudex ex officio suo se informare,extimare,uel dare retentionẽ sibi pro melioramẽtis,quousq; sint extimata,Com.consˀ.cij.in vij.dub. & postea in executionibus,an summæ debeant liquidari, extimari, uide etiã Bal.iiij.no.hic.Itẽ in materia adde Io.de Ana. consˀ.xxxij.ul.col.q̃,si quis facit expensas,pro recuperando castro,uel re alterius,non cogitur restituere,nisi prius ei soluatur.Iaſl.diuortio.§.interdũ. in prin.ff.sol.mat.item circa illud consˀ.Ca.cccxxxvj.de quo s̃.an & quando nõ sint liquida,posit repelli antequã soluãtur melioramẽta, uide Barb. consˀ.xxxvj.in ij.part.ubi tenet q̃,sufficeret oblatio cũ fideiussore,si nõ sunt liquida,nisi in instrumento, uel sententia dictũ esset,ut prius solui deberent melioramenta,Ca.d.consˀ.Anch.consˀ.xxxiij.post prim.Item adde q̃, ista retẽtio quæ fit propter expensas necessarias, uel utiles,factas in re aliena,transit etiã in singularẽ successorem, Alex.l.hoc iudiciũ.§.j.ff.cõmu.diui.Aret. l.si quis rem.de acq. poss. ad fi.sed contra illud q̃, s̃. dictũ est. q̃ quando est dictio prius,non sufficiat uerbalis oblatio cum fideiussore,tenet Caſ. l.sanctmus.uer.nisi prius.C. de iudi.Item quòd istud ius retinendi rem pro expensis, sit mera facultas. non habens annexum ius pignoris, uide Aret.l.si quis rem.ad fi.de acq.poss.

d Cuius.*An aũt bonæ fidei,uel malæ fidei,cõputet expensas factas causa custodiæ cũ fructibꝰ,uel repetat,Bar.in hac materia fuit sibi cõtrarius,ideò uide quæ ibi dixi post Bar.l.cũ quæreretur.§.prædij.de leg.iij.& unũ no. in hac materia,q̃,si possessor cõueniatur ab agente à quo causam habuit,& sit bonæ fidei,expẽsas repetit.Si uerò cõueniatur ab agẽte,à quo cãm non habuit, expensas deducit de fructibus,non aũt posset petere.l.dominus.§.in conducto.ĩ.loc.l.emptor.& l.sumptus.& ibi Bar.ĩ.eo.l.diuortio.§.impendia.sol. ma.Bal.si quis sciens.C. eo. & in l. si pater.C.de usuf.& in l.ij.C.eo.Cy. & Sal.l.domũ.C.eo.Et an expensæ factæ in una re,deducantur ex fructibus,alterius rei,l.diuortio.§.fi.sol.mat.per doc.Bal.consˀ.cclxij.lib.iij.

e Permißis.Fel.c.cum causa.viij.co.& seq.de re iud.

f P.PAV.P.Modo.Iaſl.si area.ff.de cond.ind.

g Extat.Et ideò fructibus non natis,uel non extantibus,non poterit fieri deductio impensarũ,& fructuũ.Ca.l.fructus.so.ma.& Bar.s̃.& l.si in area.§.j. de cond.ind.Et no.q̃ colonus expulsus propter pensionẽ non solutam, petit pretiũ operarum,& impensas.Bal.l.edendo.C.loc.& in l.si pater.in fin.C. de usuf.Item qualiter fiet æstimatio impensæ necessariæ,uel utilis,& qd'tempus consideretur.l.domos.& ibi sciſ ſi post Imo.de leg.j.

h Fructibus.l.insulã. §. fructus.so.ma.Et illud est uerũ.quando sunt percepti à bonæfidei possessore,ex re simpliciter aliena.Sed si res esset propriè restitutioni subiecta,tũc non cõputantur fructus cum sumptibus,gl.l.emptor.ĩ. eo.Bal.d.§.fructus,qd'tamẽ intellige ut ibi per Io.& illam etiã alle.Bal.pro sin.in l.domos.de le.j. & l.fin.§.sed quia.C.cõmunia.de leg. & Bal.l.si pater. C. de usufr.

i Possessorem.l.j.& ibi Bal.C.de infan.exposˀ.

k Opponi. Bal.l.peremptorias.C.sen. rescˀ.no.posˀ.uer.si de exceptione extenuationis sortis.Spe.ti.de exe.sent.§.postremò.uer.quid si bona fide.ubi nõ uidetur se firmare,sed bene se firmat in tit.de exce.§.dicto.uer.sed pone ædificaui.ubi idem tenet, & Bar.l.Paul.ff. de doli exce. Adde an exceptio expensarum pro melioramentis posit opponi post sententiam,Caſt.consilio, cccxxxiiij.& decimoseptimo.

§. REDEMPTORES. Qui ædificat in alieno,ex causa conditionis trãsfert dominiũ in dñm soli. Opp. q̃ ex causa locationis non solet trãsferri dñium * * l.non solet.ĩ.loc.Sol.gl.q̃ hoc est regulare.Tu dic q̃ hic non transit dominiũ ex cõtractu locationis,sed quia ædificium cedit solo. * Dominũ. Intelligas, in conductorẽ:in locatorem uerò secus est. Vt si quis rem quam emerat,uenditori locauerit:ex huiuscemodi contractu locationis acquirit sibi dominiũ rei emptæ, tametsi tradita sibi non fuerit:l.quidam.ĩ.hoc tit.I.Con.B.

§. IVLIANVS. Creditor qui habet ius pignoris, quo excluditur,ius uendendi non habet.

LEX XLII.

SI QVIS HAC LEGE. Existente conditione pacti adiectionis in diẽ, emptor ipso iure desinit esse dominus,& ideò non poterit uendicare.Quæro quæ differẽtia est inter primũ casum, & secundùm? Gl.dicit q̃ primus loquitur de re mobili, secundus de re immobili. Vel potes dicere q̃ primum pactũ non fuit addictionis in diem.Non enim fuerũt usi uerbis directis, si res sit in empta,sed uerbis obliquis,scilicet,ab emptione recedatur.Secundũ uerò pactũ fuit addictionis in diem directò.l.j.C.de pac.inter emp. No.l.j.ĩ.de do.Sed dices tu, fm hoc in primo casu dominiũ non transit, ergo emptor põt uti act. in rem. Sol.dic q̃ non põt uti contra ipsum uenditorẽ, uel habentẽ cãm ab eo.

§. SI SERVVS. Qui emit ab eo qui habet potestatem à domino,habet actionem in rem.

LEX XLIII.

SI IN REM.Si hæres non possidet,absoluitur litẽ cõtestat.cùm defuncto, aliàs non. Item ex culpa defuncti condemnabitur.

LEX XLIIII.

a QVAE RELIGIOSIS. [a] Lapides sepulchrorũ sunt religiosi,& ideò sunt exempti,& non poterunt uendi cari, & ideò actione in factum domino succurritur,si cut si religiosi non essent.

ADDITIO.

d POMA.Religiosis.Barb.consˀ.xix.

LEX XLVI.

1 Possessor bonæ fidei qualiter posit dolum committere.

SI HOMO. Bonæ fidei possessor ante litẽ contest.tenetur de dolo,malæ fid.de culpa,bonæ fidei post lit.contest.tenetur etiam de culpa. Opp. de prin.ad fi.nam in principio dicit, qd' post conuentionẽ restituitur,& sic post lit.contest. l. amplius.ĩ.rem ra.ha.ergo finis cõtradicit principio. Huius timore exponit principiũ post cõuentionem, ſ.simplicem. Item opp. & istud est fortè s̃rium, hic dicitur q̃ bonæ fidei possessor cauet de dolo. Cont.bonæ fidei possessor non põt cõmittere [a] dolum. I.si quid possessor,§.pe.s̃.de pet.hær. Sol. dicit gl.q̃ hic loquit' de eo qui habuit bonam fidem ab initio, sed posteà incipit esse malæ fidei,unde lac.

1 But. dicebat † q̃ bonæ fidei possess.non põt cõmittere dolũ respectu dominij, quia reputat se dñm, sed respectu rei, nã & dñs potest interficere seruũ.l.iij.s̃. de his qui sunt sui. Dic q̃ nõ põt etiam cõmittere dolũ respectu eius cui debet rem restituere. licet non credat cum dñm, ar.l.etiam.§.licet.ĩ.sol. mat. Et ita debet intelligi hic q̃ post controuersiã mota,petitorẽ dñm nõ crederet, tũ in odium eius põt uulnerare seruum,dicendo,tu nunq̃ poteris obtinere,ideo occido eum. Opp.q̃ de hac culpa,uel dolo nõ debeat cauere,sed fiat cõdemnatio incontinẽti officio iudicis. I. non solũ s̃.eo.Istud est fortè s̃rium. Prima gl.hic posita dicit,q̃ l.non solùm.loquitur de culpa. uel dolo præterito,de ea uerò quæ post cõuentionem cõmittitur,præstatur cautio,non aũt fit condẽnatio. Alia gl.quæ est uer.de culpa.soluit melius,hic loquit' qñ de dolo, uel culpa nõ constabat, ibi qñ cõstabat, & hæc uera. Quæro istud qd' adjcitur post lit.contest.qd' tempus respicit? tempus doli,uel culpæ cõmissæ,nõ tempus quo interponitur cautio,uel restitutio rei, uolo dicere, posito q̃ die restitutionis post litem contest. debeat præstari cautio, tamẽ

tamẽ eam præstabit de eo qd' præcessit litis contestationẽ, de solo dolo,uel de eo quod secutũ est de dolo,uel culpa.

ADDITIO.

d Committere.Bar.l.si seruum.in prin.de uerb.ob.

LEX XLVII.

a EIVS REI. In soluentem litis æstimationẽ,transit dominium [a] rei præsentis,uel posteà ad præsentiã ueniẽtis.Opp. q̃ non transeat dominiũ,sed competat Publiciana,ut ĩ.tit.j.l.sed si res.§.j.Sol. hic loquitur qñ recipiens erat dñs, ibi non. Opp.qd' hic non fuit bona ratio, nam ex transactione rei , quæ apud transigentẽ remanet,uõ transit dñũ. I. si profundo.C. de transˀ.Sol.hic intellige transegisse impropriè,id est,à lite recessisse,proprius tñ exponitur in l. litis.ĩ.p emp. Vel potes dicere qd' ex causa trãsactionis trãsfertur dominiũ rei, quę apud transigentẽ remanet,si hoc esset actũ, quod omne ius actoris trãsferatur in possessorem, & possessor illo pacto esset cõtentus.ut hic est casus.Hoc dicit in l.j.&iij.ĩ.pro emp.& d.l.si pro fundo.

ADDITIO.

d Dominium. Adde q̃,si soluens litis æstimationẽ non poßidebat,etiam si sibi sit facta cessio,nõ efficitur dominus,gl.est in l.plane.ĩ.fa.erci.Dy.c.pro possessore.iiij.q.& Ang.l.in deposiˀti.ĩ.de re iud.

LEX XLVIII.

a HAEC SI RES. [a] Fuit summata cũ prin.l.præcedẽt. Opp. qd' reí præsentia non requiritur. l. certi conditio.in fi.ĩ.si cert.pet. Sol.præsens,id est,apud possessorem, uel plenius ut dixi in contrario.Opp.ĩ.eo.l.nec qua

b fi.Sol.dicit gl. [b] no.rem esse apud possessorẽ scientem.Opp. l.ei qui.§.j.ĩ. de fur.Sol.ibi intellige de eo ad quem peruenit possesio sui delicto,hic secus.Item opp.l.& ex diuerso.§.j.s̃. eo. Sol. non debet ei cauere de cuictione, ut in cont. sed hic de alia cautione loquitur. Vel dic,ibi loquitur in eo,qui dolo desiit possidere, hic secus,sed erat contumax in restituendo,prout hic dicit gl.

ADDITIO.

d Res.Imo.l.prædia.de acq.poss.Bar.l.cum solus.in ult.col.de usur.

b Gl.Imo.l.ij.§.fi.ĩ.pro emp.

LEX XLIX.

a SVMPTVS. [a] Bonæfidei possessor doli exc.expẽsas re-
cuperat, nisi computentur cum fructibus. No. hic ca-
b sum, [b] in quo bonæ fidei possess.fructus ante lit.non lucratur, licet consumat, quia compensat cum fruct. glo. l.in fundo.s̃.eo.

ADDITIO.

d P.PAV.P.Sumptus.Limita,ut procedat quando quis percipit fructus ex aliqua re tanquã aliena,secus si ex re sua licet talis res esset subiecta restitutioni,Cre.sing.cvij.Fel.c.causam ul.co.ext.de re iud.Item quõ expensæ compẽsentur cum fructibus,Soc.l.quibus diebus.§.j. de cond.ct de.qui loquitur in alia materia.Aret.l.si seruus.in prin.de uer.ob.Cre.sing.cv.Im.consˀ.cxij.

b Casum.ibi dixi,& in l.in fundo.

LEX L.

a SOLVM. Hæc lex est breuis,& ponit duo,ex quibus cõ
fistit domus, [a] scilicet ex solo & superficie.

ADDITIO.

d Domus.Quid sit domus,& quid ueniat appell.ædium,Bar.l.j.§.deinde ait. ff.de cloac.Sed nunquid caupona dicatur domus,Bal.c.j.§.si duo fratres.de no.benefi.inuest.Adde quæ ueniãt appellatione domus,ædium,tabernæ,hospitia,apothecæ.Ca.consˀ.xliiij. & an ueniat hortus,cœnaculum,stabulum, Alex.consˀ.ccxx.lib.ij.& consˀ.cxxvj.lib.iiij.

§. MEVM. Opp. l. mortuo.in princ.ĩ.de leg.ij. Sol.ibi de eo quod debebatur actione personali,ut ibi no.dixi in l.si seruus.§.boue.ĩ.de cond.fur.

LEX LI.

1 Dominium ex titulo singulari,sine possessione non transfertur.

2 Clausula ex quibus transfertur dominium, ex titulo singulari, & sic quis habet rei uendicationem,

Bar.super ff.uet;

SI AGER. Ex solo tit.* absq; traditione * Tit. Obligatio-
nõ quæritur dominiũ, nec ius uendican- nis, puta, em-
1 di.No.q̃ † ex tit. sing. solo non transferẽ ptionis, dona-
dominiũ absq; possessione,secus ex titulo u- tionis,mutui,l.
niuersali. * Opp. C. de sac.san.ec.l.fi.Sol.Spe- obligationum
ciale est ibi in casibus illis. Opp.l.j.& ij.de pu substãtia. ff. de
blicia. Sol.speciale est ibi in ultima uolũtate, act. & oblig.
ut in legatariũ transeat dominiũ recta uia.l.à I.Con.B.
Titio.ĩ.de fur.Opp.l.fi.quis hac lege.s̃.eo.So. * Vniuersali.
a speciale est in pacto [a] legis cõmissorię,& addi- Bar. cont. l. j.
ctionis in diem,ut ibi dixi,& plenius ĩ.de do. nu.15. C.de ac.
2 l.j. † Hodie tñ quasi in quolibet instrumento & ob.I.Con.
apponitur,q̃ constituit se suo nomine possidere, & hic mõ possessionẽ habet.l.quædã.ĩ.e. & l.qd' meo. ĩ.de acq. pos.Itẽ in instrumẽtis apponitur quædã clausula, q̃ uenditor oẽ ius omnẽq̃ actionẽ, qd', uel quã haberet in d.re, transfert in emptorẽ, & facit emptorẽ procuratorẽ in rem suã,& concedit ei posse agere rei uendicatione sibi concessa,licet uon haberet dominiũ. l. si culpa. ĩ.eo.& Dy.c.pro pos.exˀ.de reg.iu.li.vj.in ult. q.& gl.& doc. C.de hær.uen.l.fi.

ADDITIO.

d P.PAV.P.In pacto. Alios casus in quibus trãsfertur dominiũ sine traditione,uide ad Bar.l.tradit.C.de pac.l.fi.C.de sac.san.ec.

LEX LII.

SI IN REM ACTVM. Si iudicium reale trãsfertur in hæredem,post lit.cõtest.uenit dolus & culpa defuncti, & hæredis, sed ante lit.contest. de dolo defuncti nõ tenetur,nisi quatenus est factus locupletior.uidistis. s̃.eo.l. si in rem.& ibi gl.

LEX LIII.

SI FVNDI. In his quæ continent fundo meo una elementatione, separatio nõ cõtingit. Itẽ in omnibus cõiũctis p ferruminationẽ. De hoc dixi.l.in fundo.s̃.e. tit.

LEX LV.

1 Consensus solus non sufficit ad missionem dominij.

INTER OFFICIVM. Sententia lata in reali s̃ clientulum, nõ facit præiudiciũ contra aduocatũ, ad quẽ res in ueritate pertinet.Opp.l.fi.in fi.s̃.de inof.test.Sol.dicit gl. q̃ hic loquitur, qñ aduocatus ignorabat ad se pertinere,secus si sciebat, ut in cont. Doct.nõ aduertunt istud,sed dicũt aliter, nam solus consensus potest approbare testamentũ,

1 †sed solus consensus non sufficit ad missionẽ dominij,ĩ.de acq.pos.l.si quis ui.§.differentia.Ita dicebat Iac.But.Quærit gl. quid si fuit aduocatus ex parte rei.dicit gl.idẽ multò ma-
2 gis,& dic,ut in ea. Quærit † utrũ per sententiã latam in tali
a reali,dñm mutet. [a] Gl. dicit q̃ non,cont.I.Iul.'de cõd.inde. De hoc dic,ut per gl.& doc.in l.Põp.§.si iussa.ff.de acq.poss.

ADDITIO.

d Mutetur.Gl.& Bar.l.Pomp.§.si iussu.de acq.poss.adde ad ea quæ s̃.Bar.dicit, qd'dominiũ solo consensu non perditur. Bal.l.generaliter.C.de non nu. pec.& in l.j.q.vij. C. quando lic. ab empt.disce.Spe.ti.de test. §.ij.uer.quid ergo.& tit.de proc.§.j.in prin.Io. de Imo.c.si cautio. de fi.inst.& Ale.si rẽ aliquam.ĩ.de acq.poss.& Fran. de Are.consˀ.xiij.& Inn.& ibi Bal.c.quæreslam. de elec.

LEX LVI.

SI POSSESSOR. Hæredes possessoris ante lit.contest.conueniuntur hac actione,fm quod possident,nõ proportione hæreditaria. de hoc plenè in l.ij. in fi.ĩ.de præt. stip.

LEX LVII.

a VENDICATIO. Vniuersitas corporũ & iuriũ non uendicat. [a] Video ergo differentiã inter uniuersitatẽ corporũ tantũ,ut gregis,& ista põt uendicari,& uniuersitatẽ corporũ iuris, ut peculiũ.De qua dic,ut in glo.& l. quod dicitur de impen.& ista non potest uendicari rei uendicatione, sed debent uendicari quælibet alia corpora singula, ut hic, & l.peculio,ĩ.de pecul. leg. Alia tamen actione possunt peti, ut petitione hæreditatis, uel actione ex testamento,& similibus.

ADDITIO.

a Vendicatur. Et sic habes q, rei uendicatio non datur ad incorporalia, quod limita, nisi incorporalia ueniant accessorie ad rem corporalẽ. l.j. §.j.ff iun-dius. de ui & ui ar. ubi licet interdictũ unde ui, non detur ad mobilia principaliter, tamẽ datur inconsequentiã, quando accedunt rei corporali, Imo. c. examinata. de iud. Inn. c. cum uenerabilis. de reli. do. facit quando dicatur, precedere libellus, peto castrũ cũ iuribus & pertinẽtijs. Bar. l. ff prius uer. opp. de ope. no. nun. Ang. in rep. l. si quis ui. §. differẽtia. de acq. pos. & an rei uendicatio detur pro iurisdictione, Bal. l. j. ult. col. j. ff cer. pe. Alex. consi. centesimo octuagesimotertio, lib. ij.

LEX LVIII.

a SI A QVO.[a] Si duo uendicant rem ab eodẽ possesso-
re, primo uincenti traditur, præstita cautione. Quæro,
b quid[b] si restituisset cautione non exactar Gl. quod à secundo liberatur. Quod reprobãt doc. nam cum possit exigere cautionẽ, & nõ exigit, est in dolo, j. ad l. Fal. l. dolo. ideò condemnaẽ tanq̃ dolo desierit possidere, tangam. j. l. prox. Dixi plenè in l. pe. s. de pet. hær.

ADDITIO.

a Quo. Limita in matrimonio. Ro. sing. xliij. plures alias limitationes uide per Fel. c. cum super ext. de re iud. in c. ueniens. ext. de test. & ibi in d. c. super Inn. c. ueniens. el ij. de testi. & Bar. l. à diuo pio. §. si super. de re iud. & Imo. l. à sententia. j. de app. & Inn. c. ueniens. qd' quando unus petitor in frin-git competitorem obijciendo se sibi, per neutrũ potest ferri sententia cõtra possessorẽ, nisi iure utriusq; discusso, secus si inter se nihil litigarent, sed solum contra tertiũ possessorẽ, ut hic, secundũ Bal. c. j. §. si duo. de pa. ten. & ibi subdit Bal. q, unus ex competitoribus, potest infringere competitorem suum ex delicto in se cõmisso, & uincetur contra tertium conuentũ, contra quẽ probauit, per illum tex. Item cõpetitor punietur de culpa, ex quo succubuit in causa, & mirũ est secundũ eum, facit d. l. si is à quo, & quod no. Inn. d. c. ueniens. & fol. mat. l. Titia. & ad Treb. l. hæres cum debuerat. Item limita. ut per gl. in fi. & quæ habentur in c. cum super. de re iud. & Imo. l. à sententia. de appell. Vide cautelam quam ex ista l. colligit Ang. in ru. de pe. hæ.
b Quid. Fel. c. ueniens. uer. tertio concludo. de testi.

LEX LIX.

AQVO SERVVS. Alias l. Is à quo. Si super eadem re est duplex iudicium, scilicet petitorij & noxale, si primò uincitur in petitorio, res traditur præstita cautione, si primò noxali, tradetur simpliciter. Quæro utrũ ille qui agit noxali, debet cauere de defendendo possessorem? Gl. dicit qd' sic. Iac. de Raue. contra, quia hoc non dicit tex. qd' uidetur uerius, quia ille qui dat pro noxa, debet facere perfectè accipientis. l. si hominẽ. j. eo. l. si hominem. j. de sol. Præterea si possessor potuisset ab eo exigere cautionẽ, & nõ exigisset, non absolueretur, quia dolo desijsset possidere, ut dixi s. l. prox. & s. de peti. hær. l. pe. cuius contrariũ hic dixit, uide. s. si ex nox. l. j.

LEX LX.

HABITATOR. Qui habitat in domo aliena domini uolũtate, qd' ibi ædificat, domini nõ facit, & ideò poterit uẽdicare. Pone casum in scholari, qui domũ cõduxit, fecit fenestras ad studiũ, uel pannũ ceratum ad fenestras, & certè domui non affigit, quæritur nũquid uideatur donare. Dicitur q̃ non, dixi de hoc in l. in fundo. s. eo.

LEX LXII.

MINVTIVS. Quod adijcitur rei, causa refectionis, ipsi rei cedit, si quid de nouo affigitur, ad dominũ iure pertinet.

LEX LXIII.

a SI NAVIS.[a] Accessiões ciuiles in hac actione ueniũt, sicut naturales. dixi in l. & ex diuerso. s. eo.

ADDITIO.

a Nauis. l. ex diuerso. in prin. s. eo.

§. GENERALITER.[a] Fructus percipiendi intelliguntur, qui à petitor percipi poterunt. dixi s. eo. l. fructus.

ADDITIO.

a Generaliter. Bal. l. j. col. fi. C. de fi. inst. lib. x.

LEX LXIIII.

1 Libellus, in utili rei uendicatione quæ datur cessionario.
2 Actionem utilem quis potest intentare contra eum à quo ipsam habuit.

SI CVLPA. Ei qui culpa desijt possidere, & propterea
litis æstimationẽ soluit, sunt cedendæ actiones & cõpe-
a tunt[a] utiles sine cessione contra extrancũ, etiã & cõtra
dñm, cui litis æstimationẽ soluit. Iac. But. repetit istam l. ubi ipse assumit omnia dicta Dy. in c. pro possessore. ext. de reg. iu. lib. vj. & reprobat eum in multis, & dicit longe melius q̃ ipse. Ego istam materiã totam posui in tribus gl. ubi gl. tangit in l. j. ff. p emp. & l. iij. C. e. ti. & l. in depositi. ff. de re iu. tetigi in l. si fullo. ff. de cond. sine cau. Vnde p modò examinabo tantũ quæ pertinẽt ad tex. & gl. Opp. l. in depositi. ff. de reiu. Sol. ibi loquiẽ in ꝺcto bonefidei. Dicit gl. ubi exigit exuberantior bona fides. Aliter dixit gl. in l. is qui dolo. j. eo. & ibi uidebitis, & ibi dixi in d. l. in depositi. Venio ad ij. partem, & quæro qd' auxiliũ est illud, qd' dat prætor. Dicũt quidã, ut Azo, qd' dat utilẽ actionẽ, nam ius actoris emisse uidet, dãdo litis æstimationẽ. s. l. eius rei. & j. de hær. uen. l. fi. & istã tenet gl. & oẽs doc. quã no. ut scias modũ formãdi libellũ. ad
b uerte licet habeat utilẽ act. ut hic dicit, non tñ habet dñium
c rei donec possessionẽ nãcisc aẽ, [b] l. ei[c] rei. s. e. & ideò in libel-
lo[c] dẽt sic dici, Dico † qd' talis res ptinet ad Titiũ iure dñij,
1 uel quasi. Itẽ qd' ius dicti Titij ego emi, seu actionẽ mihi cessi, quare peto per uos, pnunciari. & declarari dictã rem pertinere ad me, & dictũ Titiũ, & dictũ possessorẽ cogi, & cõpelli ad dictã rẽ restituendã ex uigore dicti iuris empti, seu cessi. Et ita semel distinxi unũ libellũ, qui dicebat q̃ res pertinebat ad cessionariũ iure dñij, uel quasi, qd' est absurdum, ut hic, & qd' ita, ut dixi, debeat formari libellus, probaẽ hic, & no. in d. c. pro possessore. per Dy. alij, ut Rog. dicunt qd' hoc auxiliũest actio ex empto, per quã petit sibi cedi iura, quod non placet, quia actio ex empto est iuris ciuilis, hic dicit de auxilio. qd' daẽ à prætore. Alij dicũt publiciana, sed nõ placet, quia publiciana nõ daẽ ci qui nunq̃ habuit possessio-
2 nem. Tene ergo primũ. Ex qua no. † q̃ utilẽ actionẽ quã habeo à te, potero intentare ꝺ te, non aũt possem intentare directã mihi cessam. Nam oportet directã intentari procuratorio nomine cedẽtis. l. planè. j. fa. erc. sed qd' procuratorio nomine agã ꝺ teipsum, cõtinet quandã repugnantiã, quasi tu ipse ageres ꝺ teipsum & ideò utilis debet intẽtari, ut hic. De hoc est casus in l. j. in fi. cum l. seq. j. de ope. no. nun. & ibi dixi. Quæro dicitur hic, nec facile. utrũ aliquo casu non audiatur dominus? Gl. dicit q̃ sic scilicet quando ille qui solui̇sset litis æstimationem, fuisset in dolo.

ADDITIO.

a Competũt. Et quando utilis & directa intentantur à diuersis, quæ obtineat Bal. c. ij. §. fi. de leg. Cor. & Bal. l. procurator. s. de procur.
b Nancisc atur. Forma libelli in ceßionario, & an ille cui est cõcessa rei uendicatio, possit dicere se habere utile dominiũ in libello. Bal. l. per diuersas xj. q. c. man. & hic adde, q, no. Bal. l. eum qui. §. prætor. de pub. act. et in l. j. uer. octauo quæro. C. de act. & ob. & Bar. d. l. fi. s. de hær. uel act. uend. & Ang. l. j. ff. pro emp. & ibi Imo.
c In libello. Bar. l. ex legato. iiij. q. C. de leg.

LEX LXV.

CVM in rem. Ea quæ sunt in usu nõ habent in fructib. Quæro primo quæ sint istę res? Dicunt quidã q̃ quæ usu consumunt, qd' gl. reprobat. Alij dicũt q̃ intelligit de his quæ quis haberet eo ipso q̃ esset usuarius, nõ fructuarius. Alij ponũt exemplũ in uasis & similibus, in quib. usus est in fructu, & nullus alius fructus percipit. Et ista ultima duo placẽt mihi, & fm præced. exponetur, eorũ quoq̃, i. earum rerũ. Sed opp. q̃ ista lex sibi cõtradicit. Nam primo dicit usu, nõ fructui. Secundò dicit, restitui fructus. R. in primo assumitur fructus, prout species separata à cõmoditate usus. Secundo accipit fructus generaliter, q̃ qualiber utilitate, & fm hoc hæc lex non intendit, q̃ quando possessor utilitates percipit ex re, licet illa utilitas sit in solo usu, de hoc debeat haberi ratio. Et hoc procedit sine dubio in malæ fidei possessore, In bonæ fidei possessore nõ procederet ante lit. conte-

lit. cõtest. fm opi. gl. positam s. c. l. & ex diuerso. in prin. quæ dicit quod non tenetur, etiã si factus est locupletior. Sed tenẽdo opi. Azo. ut ibi dixi, procederet lex ista in bonæfidei possessore, qui pro isto usu esset aliquid de suo impẽsurus, ut s. de pet. hær. l. sed & si lege. §. quod autem.

LEX LXVI.

1 Fructus percepti à bonæfidei possessore computantur in usuris.
2 Fructus percepti compensantur cum precio.
3 Fructus perceptos pendente conditione quis non restituit.

EMPTOR. Possessori debet restitui preciũ à dño, qd'
a est in eius utilitatẽ uersum, cum usuris, habita tñ fructuũ cõpensatione. Opp. q̃ ab eo [a] q emit à creditore, nõ põt euinci, ꝙa creditor nõ potest trãsferre dñium. l. non est nouũ. j. de acq. re. do. & de dist. pig. per totũ. Sol. gl. intelligit hic in creditore, qui nõ habebat ius alienãdi, uel uendendi. Vel dic q̃ alius uendebat. Opp. q̃ preciũ non debet
b recuperare, [b] C. de rei uend. l. mater. & l. in ciuilem. C. de fur. Sol. ibi, preciũ non erat cõuersum in utilitatẽ dñi, hic sic. Et de hoc plenè dicas, ut no. doc. de quad. præsc. l. ij. & l. j. C. de
c præscr. xxx. ann. Venio ad ij.[c] partẽ, ex qua no. † q̃ fructus
1 percepti à bonæfid. possessore, cõputãtur in usuris, & sic nõ
2 lucrat fructus in distinctẽ, ut s. eo. l. sumpt[a]. Itẽ no. † fructus
d compensari cum precio. Quærit gl.[d] de una q. satis no. † an
3 fructus perceptos pendente cõditione restituat? Gl. quòd non, quia interest domino. Vide gl. & no. eam.

ADDITIO.

a Eo. l. colonus. de ui & ui ar.
b Recuperare. Gl. & doc. l. ij. C. de uxo. mil.
c Ad ij. dixi post Bar. l. in fundo. s. eo.
d Gl. Bal. & Imo. l. si domus. de leg. j. & l. in insul. am. §. j. fol. mat. & Sal. l. domum. C. eo.

1 Legatæ rei dominum per quandam consequentiam ex uoluntate præsumpta defuncti, non transit recta uia in legatarium.

§. ANCILLAM. Verba enũciatiuè prolata per modũ
causæ, dispositionem inducũt iure exceptionis. h. d. fm gl. & uerba. Sed quæro utrũ ista uerba inducãt[a] dispositionẽ iure actiõis? Azo q̃ nõ. l. fi. in prin. ff. de do. excep. Cõt. gl. l. si socer. §. Lucius. ff. so. mat. Pro quo uidetur casus ex. de succ. ab intest. c. fi. & ibi hoc tenet Inn. Facit l. j. ff. de col. do. Dixi in l. ex hac scriptura. ff. de don. licet tamẽ dictam actionẽ competere, intelligo personalem, non autẽ transfertur do-
b minium, sicut si legasset expressè, ut hic. Ex quo no. [b] q̃ licet
1 dominium rei legatæ † trãsiret recta uia in legatarium, hoc intelligit de re legata expressè. Secus de re legata per quandam consequentiam, ex præsumpta uoluntate defuncti, l. seruum filij. §. fi. ff. de leg. j. & ibi hoc tenet Iac. de Are.

ADDITIO.

a Inducant. Bar. l. qui uolebat. de hær. inst. & ibi Imo. & Ang. & adde quod dum gl. hic uoluit, & in casu l. Titia cum test. nẽto. §. Gaius. de leg. ij. q, ibi uerba enunciatiua inducant dispositionẽ, quantũ ad exceptionem, sed non quantũ ad actionẽ, sed certè secundũ Io. l. ex hac scriptura. de don. nec etiã quò ad exceptionẽ inducunt, secundũ uerum intellectum, de quo ibi latius per eum. Bal. l. ex his. in ult. col. C. de testa. mil. & Imo. l. si socer. §. Lucius. post Bar. fol. mat. & Bal. hic. Bal. & doc. l. demonstratio. §. j. de cond. & demon. Alex. consi. xlv. & lxvj. lib. j. Cast. clxxxix. Ang. consi. cxc. Bald. consi. clxx. Abb. lxij.
b POMA. No. Ias. l. seruum filij. §. fin. de leg. j.

LEX LXVII.

NON IDEO. Res quæ subiacet restitutioni, potest à domino interim uendicari.

LEX LXVIII.

ATVTORE. Pecunia in re empta inuenta, si est thesaurus, redd eẽ emptori, si pecunia, redd eẽ uẽditori.

LEX LXIX.

1 In reali sententia, quis cogitur præcisè manu militari restituere. Auxiliũ capitanei guerræ nõ imploratur, nisi in subsidiũ ex magna causa. Bar. super ff. uet.

2 Fructuum ratio habenda qualiter intelligatur.
3 Sententiæ duæ feruntur hic.

a QVI RESTITVERE.[a] A condemnato in rei uendi-
catione, potest res auferri manu militari, si res possidetur, uel contra eum dolosum iurari in litẽ, aliàs fiet executio in uera æstimatione, seu aduersarij interesse. Et prę
dicta sunt generaliter uera in omnibus actio. No. q̃ in reali
1 † sententia cogitur quis precisè restituere manu militari, ut hic in prima parte, opp. C. de offi. ciui. iu. l. j. Sol. intellige hic manu militari, hoc est, per suos executores, birruarios, & familiã, nõ aũt debet cõuocare auxiliũ capitanei guerræ, uel magistri militũ, nisi in subsidiũ ex magna causa, ut ibi, ista
b est uera sol. [b] Opp. hic in princ. dicit, q̃ est iussus restituere, & si condemnatus est postea q̃ noua sit cõdemnatio de fructibus cont. l. terminato. C. de fruct. & lit. expen. Sol. expone condemnato, i. condemnationis executio. Vel dic, q̃ fit nova condemnatio de fructibus perceptis [c] post primam sen-
2 tentiam. Vide gl. & no. † sic illud quod dicitur s. e. l. fructus. q̃ habetur ratio fructuũ usq̃ ad sententiam, debet intelligi, q̃ officio iudicis condemnatur in rei uend. tunc non extendit se ad ulterius tempus, sed officiũ iudicis exequentis extendit se ad diem executionis, ut hic. Vel dic q̃ ibi loquitur
3 de rei perempta. Non miretis † si hic ferũtur duæ sententiæ, quãq̃ est actio arbitraria l. in action. j. de in lit. iu. & l. si cũ exceptionẽ. §. in hac. s. q̃ me. cau. & uidebitis in hac l. in fi. Venio ad secundã partẽ. Op. uideturne q̃ debeat fieri taxatio. l. arbitrio §. j. s. de dolo. & l. in actionib. & l. uideamus. de in lit. iu. Sol. taxatio non fit à l. ut hic, sed à iudice sic, ut in cont. Quæro circa istam partem, quæ remedia habet quis in actione tem
d pore executiõis? dic ut in gl. mag. Venio ad tertiã partem [d]
de eo qui desijt possidere sine dolo, quid si desijt possidere lata culpa? Dic ut in l. in action. in prin. ff. de in lit. iur. Venio ad fi. & quæro quid est hoc dictum: hæc sententia generalis est, gl. ponit multas opi. in diuersis gl. Ego intelligo [e] istam literam ut iacet, i. contra eum potest iurari in litem, & oritur actio arbitraria, ut dixi plenè in l. in actionibus in prin. ubi
4 hoc examinaui. † Quæro, cum in arbitrarijs feruntur duæ sententiæ, an prima dicatur diffinitiua? gl. disputat hic, uerius est quod est diffinitiua. An aũt secunda sit diffinitiua, & ab ea possit appellari, uidebitis C. quod me. cau. l. si cum exceptione. §. in hac.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Restituere. Alex. l. si prius. ff. de ope. no. nun. l. naturaliter. §. nihil cõmune. ff. de acq. pos. Item sicut iudex ordinarius potest exequi manu militari etiam per uim, an idem sit in delegato, Are. l. ij. C. de ser. fug. iiij. concluſ, Bal. in pe. eo. C. de sent. quæ pro eo quod interest. uer. sed pone.
b Sol. Sed an hic restitutio in rei uend. ueniat iure actionis, uel officio iudicis, quia sunt opin. ideò uide quæ dixi post Bar. l. si prius. in ij. q. de ope. no. nun. & facit iste tex. hic, in prin. & qd' no. Bar. l. si sciendum. §. si fundũ. s. qui sciſi. cog. post gl. plenè per Bar. l. edita. in rep. perusina. & Imo. d. l. si prius. & quod ibi dixi.
c P. PAV. P. Perceptis. Circa hoc qualiter in fructibus perceptis post primam sententiã fieri debeat cõdemnatio, & an possit fieri executio super principali, an sit necesse proferre aliam sententiã super fructibus, Are. l. apud Iul. §. fruct. in ult. col. de leg. j. quia Ang. hic tenet contra Bar. & sequitur ibi Are.
d Partem. Bal. l. j. ad fi. C. de ali. iu. & tex. in l. qui petitorio. s. eo.
e Intelligo. Et hoc tenet ista gl. in l. j. §. j. s. si quis ius di. non obtem. & ibi Bar. & ideo ad intellectum huius l. uide Inst. de act. §. prætereà. in fi. prima char. in gl. in uer. restituat. & in eo. §. in materia iuramenti in litem, & Bar. l. si cũ dos. §. j. rer. amo.

LEX LXX.

IS QVI DOLO. Ei qui dolo desijt possidere, non cauetur, nec actiones cedunt, nec Publiciana datur. Itẽ põt petitor omisso iuramẽto in litem petere rei æstimationẽ. Ista lex, si bene inspiciatur, continuaẽ cum præcedentibus. Dictum est quale debeat esse officiũ iudicis exequentis contra eũ qui dolo desijt possidere, & alia quæ his legib. ponũtur. Opp. l. hæc res. s. e. fol. ut ibi. Opp. l. in depositi. ff. de re iu. Sol. gl. ponit hic tres sol. uide eam. Mihi uideẽ q̃ ego tenuerim tertiam. Dic ut l. in depositi. s. alle.

LEX LXXIII.

1 *Ius superueniens autori meo, prodest mihi, non tamen ut dominium mihi quæratur plenè.*

SI A TITIO. Publiciana competit contra dñm, quando possessor & petitor habuerũt causam ab eodem, uel possessor â petitore. Ad quod l.apud.§. fi â Titio.ff.de except. rei uend. & tra. ex quibus habes notare, q Publiciana competit contra uerum dñm.

a No.[a] q † ius superniens autori meo, prodest mihi, nõ tamẽ
† quo ad hoc ut mihi dominiũ quæratur plenè, iam examinaui in l.cum uir.de usuc. Glo.opp.l.si ante.ff.iud. sol. & non soluit. Potest dici, q ibi loquitur in iure personali, hic in iure reali, quod cum facilius acquiritur, facilius confirmatur, C. per quas pers. nob. acquir. l. j. Vel solue ut no.in l.Iul.ſ. qui satisdare cogan.

ADDITIO.

a *No.Bal.l.j.in ij.q.C.quando lic.ab emp.disce.& Ang.in rep.l.si quis.§.differentia.de acq.pos.imo.cons.viij.in ult.col.*

LEX LXXIIII.

IN SPECIALI. Conuentus rei uend. non cogit respondere an sit dominus in totum, uel pro parte.

LEX LXXV.

a SVPERFICIARIO.[a] Superficiario competit utilis actio in rem.

ADDITIO.

a *Superficiario.Bal.l.ſi.de superfi.in fi.*

LEX LXXVI.

a QVAE DE TOTA.[a] Quod ius est de toto quò ad
b totum, idem de patre[b] quo ad partem.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Tota.Limita ubi est eadẽ ratio, secus si diuersa.gl.l. qui hominem in prin.ff.de fol.gl.l.cum de indebito.§.si autem uer.omnimodo.de prob. Alex.cons.cccxxxvij.ad fi.Item limita ubi totũ, & pars deferuntur eodem iure, secus si diuerso.Fran. cons.clxiij. Item multas distantias ad hanc regulam uide per Fel.c.fin.ext.de maio.& obed.Item uide tres limitationes per Iaſ.l. Iurisgen.§.adeò.in j. not.ff. de pac.Iaſ.l.ait prætor.in prin.ff.de iuſt.& iur. & in l.qui sine, ff. de cond. sine cau.Item q, non procedat in odiosis, uel ubi est diuersa ratio, Iaſ.l.ſi legetur.in iij.no.in prin.ff.de leg.j.*

b *Parte.Et istud arg.etiam habet locum in exceptione, Bal.l.ij.C.de nõ.nu.pe.*

§. IN CERTAE PARTIS. Admittitur in certis certæ partis uendicatio, si ex parte actoris est iusta causa ignorantiæ.

LEX LXXVII.

1 *Possessio acquiritur per constitutum, quando constituens possidebat.*
2 *Possessio præsumitur tradita, quãdo cõtractus est celebratus in ipso fundo.*
3 *Possidere præsumitur ex causa emptionis, si emens rem reperiatur in eius possessione.*

a QVAEDAM MVLIER.[a] Si uẽditor uel donator rẽ
1 conduxit ab eo, cui dedit, ipsa conductione transfert possessio, quã habet etiam dominiũ. No.† q per eum qui constituit, se alterius nomine possidere acquiritur possessio, & etiã per eum transfertur dominiũ. Dixi in l. quod meo in prin.& l.interdũ.de acqui.pos. Quod intellige quãdo ille qui constituit, possidebat, aliàs secus. d.l. q meo. Itẽ
b no.[b] q † qñ contractus uenditionis uel donationis fieret
2 in ipso fundo præsumitur tradita possessio, ut hic, q in donatione procedit planè sine dubio. In uenditione ita demũ procedit, si est solutum pretiũ. l. qd uendidi.ff.de contrahen.
3 emp.† Item no. hic unã gl.[c] q si emis rẽ, postea in eius pos-
c sessione reperiaris, præsumeris possidere ex causa emptionis, de quo per doc.l.ij.C.de acq.poss.

ADDITIO.

d *P.PAV.P. Mulier. Quod si uẽditio esset conditionalis, & nondum purificata conditione reperiatur possidere emptor, an censeatur tradita per uenditorẽ, gl.et Ang.l.seruit.l.i j.ff.de ser.tit. generali, licet Ang. nõ firmet. Idẽ Are. l.j.§.si uir.ff.de acq.pos.ibi Soc. qui uidetur impugnare, cont. Alex. licet non alleget prædictam gl. cons.xc.in v.no. Et aduerte quia gl.d.l. seruitutes. intelligenda est secundũ l. quæ allegat, ſ.l. dotis fructus. cũ ſc. de iure do. & l. sub conditione. de fol. in quibus dubitatur, an pendente cõditione, transferatur dominiũ. et gl. ult q, sic, & in seruitutibus in quibus non cadit traditio, an sufficiat patientia, intelligo quando constat q, ex illa causa patientiam præstitit, sed q, alio modo non apparente præsumatur præstitisse patientia ex causa conditionali præcedente, gl. hoc non dicit, uec allegat istam l. nec similes quæ loquuntur de hac præsumptione. Ideò aduerte, & declara etiam istam regulam dupliciter, ut per Aret. l. si ex stipulatione. ff. de acqu. pos. & cons. xxviij. Soc. l.ij. de cond. & demon. limitat Cur. cons. xxij. col. j. qd est cons. Ale. & Alex. cons. xc. in v. uol. Et de hac præsumptione in contrarium conditionali, uide Are. l. j. §. si uir. de acqui. poß. & ibi Soc. Sed Alex. d. cons. xc. aliter loquitur. An aut ex tali patientia, possidendi dicatur præbata uera traditio, uel ficta, Bal. in prælu. feud. Are. l. si ex stipulatiõe. ff. de acq. poß. Et dum dictum est ſ. q. ista præsumptio locum non habeat, nisi soluto pretio, uide Are. cons. cxxxviij. col. ult. Alex. cons. x. in j. col. iiij. uolum. Abb. cons. iiij. uo. j. & cons. clxxvj. ad fi. eo. uo.*

b *No. Bal. auth. quas actiones. in fi. de sac. ecc. Bar. cons. ccv. in fi. Ro. consilio trecentesimo uigesimo octauo.*

c *Gl. Bar. l. Celsus. de usuc.*

LEX LXXVIII.

1 *Oliua dicitur fructus industrialis.*

SI EIVS FVNDI. Fructus efficiũtur bonæ fidei possessoris, eo ipso q â solo sunt separati. l. si usufructuarius quib. mo. usuf. amit. † No. q oliua dicitur fructus in-
1 dustrialis, ut est tex. hic, quia si esset naturalis non efficitur bonæ fidei possessoris, * sed hic * *Possessoris. Cõfit eius, ergo, &c.* *tra l. bonæ fidei in prin. de acq. re do. Quod puto procedere, quando quæstionẽ dominij nemo sibi proponit, tunc enim etiam naturales fructus sibi acquirit. l. qui scit. §. prætereà. de usur.* l. Con. B.

LEX LXXIX.

SI HOMINEM. Fructus debẽtur usq ad id tempus, quo desierunt posse percipi.

LEX LXXX

1 *Possessionis translatio in pœnam eius, qui negat, fit officio iudicis.*
2 *Iudicio, quo petitur transferri possessio in pœnam negantis, non datur nouus libellus.*
3 *Officium iudicis licet sit adipiscendæ possessionis, tamen ei non obstat exceptio dominij propter mendacium. & na. 13.*
4 *Iudex potest comminari respondenti, quòd nisi uerum respondeat, puniet eum tali pœna.*
5 *Possidere negans in petitione hæreditatis, si postea conuincitur, punitur in translatione possessionis.*
6 *Possidere mentiens se in titulo, quando punitur in trãslatione possessionis.*
7 *Possidere mentiens etiam punitur, quia si ante tenebatur pro parte, illicite tenetur insolidum & quomodo.*
8 *Hæreditatis si in petittone debitor contra quem agitur ut contra possessorem, & mentiatur, qualiter puniatur.*
9 *Mendacij conuictus, ad hoc ut puniatur, necesse est ut probetur quod possidebat, & quod sciebat se possidere.*
10 *Possessionem translata in casu huius legis, reus auditur in petitorio.*
11 *Pœna huius legis non habet locum quando reus detulit iuramentum actori, & iurauit reum possidere.*
12 *Reus si conuictus de mendacio, dicit non grauetis me in translatione possessionis, quia uolo probare statim de dominio, non auditur.*

a IN REM.[a] Qui negat, se possidere, non põt conueniri
b hac actione, sed si conuincitur[b] de mendacio, transfer-
c tur possessio[c] in actorẽ. Opp. q istud est impossibile, q conuincatur de mendacio, quia possessio amittitur solo animo. l. iiij. §. in amittenda. ff. de acq. poss. ergo cũ dixit se nõ possidere, declarauit animũ suum, ſ. q non possidet, ergo non possidet. Sol. dico q hoc dicebat, non tñ habebat animũ perdendi possessionẽ, & ideò non pdidit. Contra istud facit, quia dicit quis habere etiã in uoluntate, q exprimit uerbo. l. Labeo. de supel. le. Sed iste exprimendo dicit se nõ possidere, ergo uidetur habere animũ non possidendi gl. l. si duo. in prin. ante fin. mag. gl. ſ. uti possi. quid dicemus? Possumus dicere, q hic loquimur in re, quã quis possidebat per aliũ, puta seruũ, uel filiũ, aut colonũ, & sic nuda uoluntate non perditur possessio. l. peregre. §. quibus acquiri. pos-

sessionis, per hanc l. Quæro † utrũ iste mendax aliter puniatur. Videtur q sic, quia si ante, tenebat pro parte, nunc conuenit insolidũ. l. de ætate. §. qui tacuit. ſ. de inter. ac. dicit gl. illa l. habet locũ in personali. hæc in reali. Dic clarius, hic loquit qñ de aliqua re est qõ, & eius possessor circa rem delinquit in eius possessione, ideò punit, ut hic, ibi agit de
8 certo debito, ideò circa ipsum debitũ punit, ut ibi. † Quæro quid in petitione hæreditatis, si agatur ℈ debitorem, ut ℈ possessorẽ rei, & negauit se possidere per mendaciũ, qualiter punietur? Dicit lo. q mittitur actor in possessionẽ bonorũ eius, cũ res sit talis quæ per se possit possideri, & ad
9 illum transferri. † Quæro utrũ hoc sufficiat, h solũ aduersa
h rio possidere tempore quo negauit? ℟. nõ fm gl. sed necesse est q sciuerit se possidere, & si negauit per mendaciũ ignorans, non punit. dicit gl. ar. l. fi. C. de fur. & l. de ætate. §. ex causa. ſ. de interr. ac. Sed dices tu qũo põt ignorare quis se non possidere? ℟. ut in gl. l. naturaliter. §. nihil cõe. de acq. pos. & sic habes q oportet te taliter probare, q conuincat de mendacio, & quòd possidebat, & quòd sciebat se pos-
10 sidere. † Quæro, translata possessione in actorem, utrum iste reus audiatur de cætero de possessione, uel de proprietate gl. dicit quòd auditur de proprietate, auth. de trien. & semisse §. illud. & C. qui pot. in pig. habeat. auth. item pos-
11 sessor. † Quæro, quid si reus detulerit iuramentũ actori, & actor iurauerit reum possidere, an habeat locũ pœna huius legis? Gl. dicit q nõ, quia non grauatur onere probandi. l. cum qui. in prin. de iureiu. & sic reus tunc cogitur sustinere iudicium tanq possidens, non aũt punitur in trãslatione possessionis, quia hodie constat, hodie agatur, hoc est,
12 statim uolo probare de dñio meo. † Quæro quid si dicat re
i us, i non grauetis me in translatione possessionis, quia hodie constat, & statim uolo probare de dñio, an audiet? Gl. dicit, fortè idẽ, q in alijs possessorijs uult dicere, q non obstante hac exceptio. possessio tranferatur, ppter mendaciũ. Ita intelligit hic Fran. Ac. & no. in d. auth. item possessor. Ex
13 quo no. † casum mirabilẽ, ut ſ. dixi, q licet istud sit iudicium adipiscendæ possessionis, tñ nõ põt obijci exceptio dñij, & hoc propter mendaciũ. Regulariter contra. Dy. c. qui ad agendum. ext. de reg. iur, lib. vj. Dixi plene in l. naturaliter. §. nihil cõmune. ſ. de acq. pos.

ADDITIO.

a *POMA. Rem. Ro. cons. lix. in ult. dubio. & lxxx. ij. dub. Abb. cons. xvij. in j. col. ij. uo. Ro. cons. clviij. in fi.*

b *P.PAV.P. Conuincitur. auth. Item si possessor. C. qui po. in pig. hab. ibi addidi ad Bar. ubi alia habes similia. An aut extra ipsos casus locũ habeat propter negationẽ pœna priuationis beneficiorũ alicui competentiũ, Iaſ.l.j.C. de transf. Item istam l. limita multipliciter ut per Ro. cons. lix. in ult. col. cõſ. lxx, Ale. cons. xxxv. in v. col. ubi multa ponit ad excusandũ negantẽ se possidere, à pœna huius l. Fel. c. cæterũ. in ult. col. ext. de iud. Item q non procedat pœna negãtis, nisi sit specialis negatio, secus si narraret simpliciter narrata, prout narrantur in libello. Bar. l. si dubitetur. §. ita demũ. ff. de fideiuſ. ubi addidi. Barb. cons. xxxvj. uo. iij.*

c *Possessio. qd tamen intellige si negat dolo, uel lata culpa, aliàs non, Bal.c. j. §. uasallus. ſi de feu. fue. contro. inter dominũ & agnat. Item intellige si reus negat super libello apto, secus si fuisset ineptus, quia tunc non puniretur negans secundũ Bal.l. edita. & ad primũ dictũ adde qd no. Bal. l. ea quæ. C. de cond. ind. Aliæ limitationes possunt dari per Bar. l. si dubitetur. §. j. de fideiuſ. & uide hic gl. magnã quæ facit pro eo, ad qd allegaui d. §. uasallus. & est etiã de mẽte Bar. l. eum qui in ult. col. in prin. ſ. de iureiur. dum allegat. l. aliud est si aus. ſ. de uer. ſig. & Spe. ti. depoſ. §. viij. uerſ. ſed ſerui & notarij. Raph. l. ſed hoc ita. §. q, aũt. de re iud. & hãc l. extende ut per An. c. quoniam. §. q, ſi ſuper. ut lit. non conte. l. ij. C. ubi in rem act. Bal. l. cogi. de petit. hær. & in l. ij. C. ubi in rem act. Et quid si negat possidere, an hæc l. locũ habeat, Bal. l. cogi. de pet. hær. & ibi c. iã ponit, quid si negauit partem rei, an priuetur tota, & dicit q, non, ad qd est gl. j. in c. j. §. uasallus. ſi de feu. fue. cõtro. Rom. conſ. lvij. & melius consilio lxxj. & Bal. consilio ccc. lib. j.*

d *Vera. Bar. l. j. in fin. C. quõ & quando iu. & Bal. l. fi. C. de exec. rei iud. C. de fur. in l. j.*

e *Comminari. Bar. l. ad fi. ſ. si quis ius dicen. & Imo. l filius. §. diui. de le. j. post antiquos, l. iij. ubi pu. edu. deb.*

f *Idem. Adde quòd dispositio huius l. habet etiam locum in hypothecaria, l. si fundus. §. in uendicatione. & ibi Bar. ff. de pig. no. in auth. de trien. & se-*

Bar. super ff. uet.

mis.§.fin.Bal.l.si in solutum.cum l.sequen.C.de act.et ob.& auth.item possessor.C.qui pot.in pig.hab.
g Summa.Bal.d.l.cogi.
h Sufficiat.Inst.de act.§.j.
i Reus.Ant.c.p.de iur.cal.

a De Publiciana *a in rem actione. Tit. II.

* Publiciana.Prætor fingit hic bon.fi.possessorem usucepisse, quod nondum usuceperat,si quando res quam bo.fi.possidebat,à nõ domino surrepta sit: §.sed istæ.Inst.de act.l.Con.B.

ADDITIO.

a P.PAV.P. De publiciana.Circa istam materiã publicianæ,adde primo,an hæredibus non habentibus notitiã contractus, competat publiciana, Ang. cõs.ccxlviij.Itẽ illud qd'hic dicitur,q, non datur cõtra tit.possidentẽ,limita nõ procedere,quãdo tit.esset iam acquisitus ante mortẽ defuncti.Alex.cõs. ccccxij.& ccccl.mod.§.sed istæ. Inst.de act.& Bar.cons.clviij.Item pro declaratione regulæ,q, non detur contra ti.possidentẽ.Ro.cons.ccccxxiiij.& reg.quæ ult,q, non sit necesse,q, sit habita fides de pretio,ad hoc ut competat,limitat non procedere, quando ostenderetur contra dominum. Ro.fin. ccccl.xxiiij.inci.tu bene.

LEX I.

1 Libellus,peto iure dominij,uel quasi,hodie de consuetudine admittitur.

AIT PRAETOR. Iurisconsultus primò ponit edictum,posteà exponit illud.dicitur hic à non dño. quid si dubitetur? Quidã q, primo ,ponit publicianã, alij actionẽ in rem, alij q, utranq, , qd' gl.non placet.† Sed certè
a hodie iste libellus[a] de cõsuetudine admittitur, dico ad me pertinere iure dominij , uel quasi no.Inst. de act.§. aliæ.& c. abbate sane.ext.de re iud.lib.vj.

ADDITIO.

a Libellus. Bal.c.j. de inue.de re.alie.fa.dixit q, ibi est tex.q, repellitur,quasi uendicatio,& ideò dicit gl.fin.l.ij.ff.de inter.q, sicut dare possessionem, & quasi,ita proprietatẽ,& quasi,unde põt saluari,qd'gl.ubi dicunt,q, ille q dicit se dominũ,etiam utilem in rem intentasse uidetur quanq, alij hoc uocabulum Publicia.strictius accipientes dicunt,q, significet publicianã.Inst. de ac.§. aliæ. Significatio tamẽ proprietatis est magis nuda,q, significatio dominij.l.si alij.ff.de usuf.leg. de ucr.si.l.recte dicimus.& l.j.in fi.ff.usuf.quẽad.caue.Et an utilis rei uẽdicatio possit cõpetere , si est utile dominiũ.Gl.dicit q, non l.j.in prin.ff.de eden.& uerum dixit,quando cõpetit sine ceßione,sed ex iure ceßio põt petere sine utili dominio.C.de hær.uel act..uend.l. fi.qd'quidẽ utile dominiũ sine traditione cedi non põt , sed actio utilis bene põt cedi,l.ex asse.ff. ad Treb.secundũ Bal.d.c.j. & dũ tenet hic Bar. hodie ualere libellũ,quando pars petit,& narrat rem ad se spectare iure dominij uel quasi,& gl.d.c.abbate.de re iu.in vj.& sentit gl.c.ij.de libel.obl.Dic q, hoc est uerũ,quando facta diligenti inuestigatione , uerisimiliter actor non põt esse certus,aliàs de iure nõ debet admitti,per no.per gl.in l.qd'in hæredem.§.eligere. de trib. Vnde tunc solũ de consuetudine admittetur libellus. non de iure, secundũ Io.c.ij. de libe.obl.sed q, possint indistinctè cumulari, tenet Bal.l.edita.adde etiã q, si quis probat titulũ emptionis, & pretiũ numeratum , & rem traditã & possessionẽ tunc fuisse uacuam,tunc præsumitur dominus habere utilem rei uendicationẽ, Bal.l.cum res de prob.de quæ utili rei uendicatione,facit mentionẽ Bal.l.in rem.ff.tit.j.De hoc libello uide Bal.l.j.C.si plu.una sen.& Spe.de causa pos.& propriè.§.nũc dicendũ. in prin.& §.notandũ.uer.aliæ sunt.& Bal.l.j.C.si plu.una sen.& l.j.in v. opp.C.de fur. Et uidetur q, licet in libello possint cumulari, tamẽ debet sup una tantũ procedi,Bar.l.& an eadem.§.actiones.de exce.rei iu. et qd'ibi dixi per Ang.in repet.l.si quis.§.differẽtia. de acq.pos.& ibi etiam ponit formã libelli in publiciana,& plura ponit in materia publicianæ,in ult.char. & hic adde Bal.in repet.l.edita.in fin.copulatiuè aũt non procedit,ut Bal. hic.Et qualis debeat esse sententia,Bal.d.l.j.ult.col.C.plu.una sen.Alex.con sil.xc.lib.ij.Ro.cons.cccxxiij.

1 Publiciana quando competat pro relegata,uel donata absq; traditione.

a SED CVR.[a] Ex quacunq causa iusta transferẽ pos-
1 sessio,competit publiciana.h.d.usq ad l.eum. † Quæro,utrum pro re legata, uel donata causa mortis,competat publiciana absq traditione.Videtur q, sic,quia dñiũ
b transit absq traditione, ergo & quasi dominiũ. Tu dic[b] q, quædam sunt in iure quæ transeunt ad legatariũ ex persona testatoris,& in istis traditio non requirit,& ideò si testator erat dñs,transfert dominiũ.[c] Idem & si quasi dñs, [d] l.cũ
d sponsus.§.is cui.ff.eo.Quædã sunt iura,quę à testatore non transferunt,sed incipiũt in persona ipsius legatarii. Exemplum, legatarius habet titulum à defuncto,& sic uult incipere usucapionem, & sic uendicare, hoc non potest facere, nisi tradita fuisset possessio.

ADDITIO.

a POMA.Cur.Bal.cons.ccij.aliàs cij.
b Dic.Bal.l.fi. de sac.ecc.Io.An.de cau.pos. & propri.§. nunc dicendum.in add.quæ incipit,scire debes.
c Dominium.Et dum hic dicit,q, in dona.causa mortis transit dominiũ absq traditione,uide qd'dixi post Bar.l.j.de don.cau.mor.
d Roma.Dominus.Iaſ.§.sed istæ.Inst.de act.

LEX III.

SVNT ET ALIAE. Quæro quæ sunt causæ,ex quibus transfertur dñiũ sine possessione. Dic ut in gl.

1 Dominium quando transfertur ex causa iudicati.

§. AIT PRAETOR. Itẽ quæro,quid si est tradita res ex cã iudicati,an transferat dñium in accipientẽ: uidetˢ q, non,& sic erit casus,q, publiciana cõpetit ɔ dñm. Gl.se multũ hic inuoluit,& Inst.de offi.iud.in fi.& Cy.ponit in l.j. C.cõmu. utriusq; iu. Ego plenissimè in l. Pomp.§.si iussu.j.
1 de acq.pos.Veritas est,† q, si quidẽ sententia dett super actione personali, transfert possessio,& hoc nõ habet aliqd' dubiũ. Sed si ferat in reali,licet sit dñs,eñ transfert dñiũ,propter autoritatẽ rei iudicatæ,l.statu liber à cæteris.ff. de sta.lib.

LEX VIII.

EVM QVI A FVRIOSO. Titulus putatiuus inducit usucapiẽdi conditionẽ,& consequẽs publicia
a nam.No. q, ista uidenᵉ conuertibilia.[a] Cõpetit publiciana,ergo usucapit,licet quandoq, hoc fallit,ut in gl.

ADDITIO.

a Conuertibilia.Sed ista reg.non,pcedit negatiuè.Bar.l.ij.C.q, hær.§. prætor. ff.ea.l.Limita istam regulã multis modis ut per Ia. post Ang. §. Item si quis in fraudem.Inst.de act.Are.l.j.§.hæc quæ de seruis.ff.de acq.pos.

§. SED ETSi quis. Tit. Iucratiuus inducit publicianã. No. q, hoc iudiciũ dicit petitoriũ , & sic poterit appell.

§. SI PETENTI. Re tradita ex iureiurando cõpetit publiciana. Opp. q, competat utilis in rem.l.si duo.§.j.de iureiu.gl. dat multas sol. Mar. Syl. & Iac.But.dicunt,q, hic actor agebat publiciana,ibi,rei uendicatione.

1 Mala fides superueniẽs,quando interrumpat præscriptionem,& sic faciat cessare publicianam.

a §. PRAETOR AIT. Hæc actio cõpetit emptori bonæ fidei, licet uenditor habuerit[a] malã fidem. Item cõpetit hæredi inspecta fide defuncti. Item dño inspecta fide seruientis. Opp. C. de præsc.lon.tẽp.auth. malæ fidei.
1 ubi inspicitur malafides autoris.So.illa auth.quantũ † ad usucapionẽ corrigit iura antiqua, quantũ uerò ad publicianam non,gl.non tangũt.Rof.super hoc tí. tenet idem in publiciana,q, in usucapione,ut haq.l.in prin.Et per hoc uidetur q, hodie de iure can. qñcunq superueniat scientia, præscriptionẽ interrũpat,ext.de reg.iur.c.possessor.de præsc.fi.per consequẽs nõ cõpetit publiciana,& sic remanet,q, sola publiciana competat eo casu,quo quis dubitat,ut uidistis ɔ.e.l.j.Iac.Inst.de act. per multas rationes tenet quòd
b materia de publiciana nõ sit correcta,[b] nec per auth. malæ fidei. nec per ius can. Dic ut ibi.

ADDITIO.

a Habuerit.Bal.l.nihil. C.q, hær.mod.§.sed iste.Inst.de act.Bal.l.ancillæ.C.de fur.& l. rẽ quæ nobis.de acq.pos.& l.fi.§.sed cum in secundã. C. de fur. In auth.malæ fides,tenet q, in publiciana non est correctiu,sed utrum hæc mala fides autoris noceat quò ad fructus.Bal.l.ij.C.de pet.hær.& Bar.l.ex diuerso.in fi.prin.ff.de rei uend.
b Correcta.Vtrũ superueniens mala fides,faciat cessare publicianã,Bal.l.ancillæ.C.de furt.ubi tenet q, nõ,& gl.c.abbate.in prin.uer.dominij.de re iu. li.vj. quæ etiã dicit, q, auth.malæfidei.non corrigit in materia publicianæ. Ro.l.rem quæ nobis & Bal.l.j.si plu.una sen.& uide quæ dixi.ff.prox.& Bal.c.pastoralis.de off.ord.

Publiciana

1 Publiciana ut cõpetat,requiritur q, traditio sit facta respectu eiusdẽ tituli.
2 Possidere in dubio quis præsumitur ex causa præcedentis tituli.

1 §. BONAM. Vt publiciana † cõpetat, requiriᵗ titulus & traditio facta respectu ejusdẽ tituli, bona fides tpe traditionis.No. q, requiriᵗ q, traditio sit facta respectu eiusdẽ tituli,ad hoc ut qs habeat publicianã,& possit usu capere.Gl.tangit in l.cũ nemo. C. de acqui.pos.& l.cũ solᵉ.
2 ff.de usuc.& ibi de hoc dixi † in dubio tamẽ præsumiᵗ possidere ex causa præcedentis tituli,ut ſ.tit.prox.l. quædam.

LEX X.

a DE PRETIO.[a] Vbi lex nõ distinguit, nec nos. distinguere debemus. quod examinat gl. & incidit in illũ passum,utrũ statutũ recipiat interpretationẽ ex idẽtitate rationis,de quo dixi l.oẽspopuli.ſ.de iust.& iur.

ADDITIO.

a P.PAV.P.De pretio.Regulã istã q, nõ ẽ necesse fuisse habitã fidẽ de pretio ad hoc ut cõpetat publiciana,limita,ut scripsi ſ. in ru.Itẽ circa istã reg. q, ubi lex nõ distinguit,& c.uide Iaſ.l.quãuis.ff.de in ius uo.ubi habes duas limitationes,& limitat Bal.in l.fi.C.de hær. uel. ac. uen. ſ. nisi distinguatur per speciem oppositam,uel habentem distinguere genus.Iaſ.l. quamuis. in princ.de in ius uoc.

LEX XI.

SIVE Autem. Sufficit q, res sit tradita,uel ,p tradita habita.Itẽ sufficit,rẽ esse emptã, uel in re empta cõtinere.

1 Publiciana non competit contra habentem titulum,& bonam fidem.
2 Titulus procuratus haberi potest,& quando prosit.

a §. SI DVOB. Pluribus ementibus ab eodẽ,potior est
a cui traditio facta est, si à diuersis præfertur possessor. Gl.circa istũ.§. ponit unã no. distinctionẽ, quã uide &
1 no. † No. q, ille qui habet [b] publicianã, nõ põt uincere eũ
b qui habet titulũ,& possessionẽ,& ideò quidã aduocati uidẽtes partẽ aduersarij habere publicianã,potuerũt habere titulũ,& sic actorẽ excludãt,per hũc §.sed hoc nõ puto uerũ,quia post lit.cõtest.nõ ualet uẽditio rei litigiosę,l.fi.C.de litigio. Præterea hic haberet titulũ & malã fidẽ, & sic ille q, haberet titulũ & bonã fidẽ præferreᵗ ei. Intellige ergo istũ §.quando ille qui possidet,haberet titulũ,& bonam fidẽ.

ADDITIO.

a Potior est.Adde q, si uterq; probauit titulũ,& traditionẽ,& nõ cõstat de tempore præsumitur res prius tradita priori emptori tanquàm iustiori, Ia.de are. & Cy. l. quoties de rei uen.quod uerum est,quando uterq; probat numerationem pretij,sed si unus tantum,illi præsumitur prius tradita, si numerauit. Inst.de re.diui.§.uenditæ.Bal.c.j.§.si factо.si de feu.fue.cont. ro.inter.dom. Io. an.tit.de emp. & uen.§.bene est. uer. cum uenisset . Sed quid si primo fuit facta constitutio precarij , demum fuit facta traditio, quis potior sit? Guid. de Suza. l. ut ius diuinũ.C.de fac.sanc. ecc. qui tenet q, primus,& Bal.ru.C.de contraben.emp.& Bar.l.Celsus.de usuc.Et ad gl.hic,dum dicit,nisi priuilegiatus sit,& c.uide Bal.post gl.& Bar.l. fi. de sac.ec.Bal.l.cũ res.de prob.& hæc lex an habeat locũ in personis ecclesiasticis,dixi in l.quoties.C.de rei uend.Item istum textum & l. quoties.limita,nisi in secunda uenditione & traditione fraus interceßisset, quoniã posset reuocari,secundũ Bal.ru.C.de bis quæ in frau.cre.in prin.et dicit q, nõ procedit,ẽt si secundò fuit donata & tradita.quid in ceßione factа,duobus,Bal.l.iij.C.de noua.quærit Bal.l.fi debitor.C.de dist.pig.quid si creditor habeat potestatẽ,& pignus uẽdidit,debitor tamẽ prius uẽdidit quàm ipse uẽderet,quis sit potior emptor,an primus, an secũdus,no.tamẽ sin. q, si possessor sine titulo uẽdidit rẽ alteri,& per cõsequẽs,ego cõtra emptorem non possum agere amplius publiciana,quia habet ti.quòd possum agere cõtra uenditorem ex tit.de alie.iud.mu.cau.fac.Bar.l.iiij.§. põt. de alie. iud.Itẽ hunc §.limita,nisi secundus emptor , uel possessor habuisset titulũ, uel bonã fidẽ à fure,uel ab alio tenẽte rẽ cũ utilo,Bal.l.ij.C.de fur.post Nic. de ma.Vide ẽt in materia Ang.et Imo.l.si is qui bonis.de ac qui. hæ.cum ſ. & Sal.d.l.quoties.& Ang.hic ponit illud dictũ Cy. d.l. quoties.in fi.adde q,Bal.cõs.ccccxciiij.li.iij.dicit q, cũ primus emptor habet dominiũ per cõ ſti.licet uẽditor per xxv.an possideret,sciente & patiente emptore, q, tamen si secundò uendat,& tradat,non præiudicat primo emptori , & opi. Gul.de fuz.de qua hic per Alex.sequitur Io.an.in addi.Spe.tit.de emp. & uend.§.j.uer.sed pone.
b Qui habet.Cy.l.cogi.de pe.hæ.l.si seruus plurium.§.si quis ante.de leg.j. Bal.l.quoties.C.de rei uend.& in d.l.cogi.Cy.& Bal.l.j. C.si plu.una sen. & Io.an.tit.de cau.pos.et proprie.§.nunc uidendum.in fi.Bal.si possessor. in fi.prin.ff.de iureiu.

LEX XIII.

SI EGO EMI.

1 Vsusfructus præscribitur.
2 Iurisdictio,quæ debetur personæ,potest præscribi.

§. SI DE Vsufructu. Pro seruitutib.realib.& personalibus habet locũ publiciana. Op. ususfructus est seruitᵉ, nec habet causam cõtinuã,q, apparet,quia facti ũhomi
1 nis requiriᵗ.l.foramẽ.de ser.urb.præ. ergo nõ põt usucapi. l.seruitutes.de serui.& sic nõ cõpetit publiciana,ſ.l.ꝑx.§ actio.& l.eũ q.in pri.ſ.e.Huius timore dicit gl.d.§.hæc actio. q, illa regula fallit hic.Nõ emꝑ põt ususfructus præscribi, &
1 publiciana cõpetere.In cõt.† q, usufructus possit præscribi,uideᵗ l. fi.de præsc.lõ.tẽp.licet gl.calũniet illũ rex.&l. iusto.§.nõ mutat.de usuc.quia si habet publicianã,ergo usucapit.Nõ ob.q, nõ habet cãm cõtinuã,qa illa distinctio ,precedit in seruitutib.realibus.quæ debentur rei;seu fundo,& nõ personæ.Vñ cũ res animũ nõ habeãt,nõ põt dici q, cõtinuo animo possideantur,sed hic loquitur in seruitute psonali,& usufructuarius possidet animo.l.j.unde ui.& de acq.pos.l.j.in gl.mag.Idẽ tenẽt doc.d.l.fi.de præsc.lõ. tẽp. & e
2 go dixi in d.l.iusto.§.nõ mutat.Et per hoc † põt dici qd' iurisdictio, quæ debetur personæ, possit qua si possideri animo,& in ea cadit præscriptio.dixi in d.§.non mutat.

§. PARTVS. Vitiũ furtiuitatis impedit publicianã in re furtiua,& partus eius apud furẽ,& eius successorem uniuersalem,sed apud successorẽ singulatẽ titulo one
roso,uel lucratiuo,non impediᵗ usucapio,nec publiciana in partu,& partu partus. gl.hic tractat plenè materiã huiᵘ. §.& habetis duas gl.& prima debet examinari per iij.q. Prima,utrũ partus ancillæ possit usucapi.Secũda, utrũ cõpetat publiciana.Tertia,utrũ sit furtiuus,quæ quæstiões examinantur in l.ancillæ.C.de fur.& ibi Cy.& etiã ibi dixi. Secunda.glos.uenit examinanda per unam q.ſ.utrùm hæres furis possit usucapere.ibi,à te incipiẽdo usucapere. &c.qdᵈ dic,l.cùm hæres. & l. an uitium. de diuer. & temp. præsc.& Dy.c.possessor.ext.de reg.iur.li.vj.Dixi l.pomp.§.cùm quis, ɔ.de acq.pos.

§. IDEM Ait. Quod de re empta est,uel rei emptæ accedit,potest peti per publicianam.

LEX XIIII.

CVM SPONSVS. Valet donatio facta à spõso spõ
sæ,& ideò est sufficiens causa ad usucapionem & publicianam.

§. IS CVI. Verbalis restitutio publicianã trãsfert in fidei cõmissariũ,etiã possessione nõ apprehẽsa. Op. q, requiratur traditio,ſ.eo.l.j.&l.eũ qui.§.fin.Sol.Quidam
a dicũt q, fallit hic.Tu dic ut dixi[a] ſ.eo.l.j. Aut enim fideicõmissarius uult uti publiciana , quæ cõpetebat defuncto, & põt ut hic.Aut uult uti ex tit.suo,& hoc nõ posset, ut in cõt.

ADDITIO.

a Dixi.Io.an.ti.de causa pos.§.nunc dicendum.in add.quæ incipit , scire debes.in fin.& Bal.l.siue ante.§.si duobus.& l.ſe.ſ.eo.& doc.§.aliæ.Inst.de ac.Iac.de are.& Cy.l.j.viij.q.C.com.de leg.& Azo in sum.C.de legi.Ang. & doc.l.si fidei commissa.ɔ.ad Treb.
1 Iurisdictio cõtra feudatariũ ecclesiæ Romanæ præscribitur legitimo tpe,licet contra ecclesiã Romanã nõ præscribatur,nisi ſp.atio centum annorum.

§. IN VECTIGALIB. Emptor respectu utilis dñij habet publicianã. Opp.l.fiue.§.hæc actio.ſ.eo.Sol.q, dam dicũt,fallit hic,tu dic q, nõ fallit,Nã licet uectigal non possit præscribi respectu directi dñij,põt respectu utilis , & illo respectu daᵗ publiciana.Itẽ in fundo supficiario , ut hic.
1 Et hoc semel dicebam,† q, licet iurisdictio non possit præscribi contra ecclesiam Ro,nisi ſpatio centum ann.tamẽ cõtra unum comitem,qui haberet iurisdictionem ab ecclesia
a potest præscribi[a] legitimo tempore,ut hic.

ADDITIO.

a Præscribi.Bal.& Ang.l.sicut.C.de præsc.xxx.an.& Im.l.usucapionẽ.& l. quamuis.de usue.per doc.c.ad audiẽtiam.de præsc.super gl.in uer. principaliter.& ibi multi cõtrariũ tenent,& illud posset procedere, ubi ecclesia contradiceret præscribenti,ac etiam ubi præscribens non fateretur ius ecclesiæ,& eam recognoscere nollet,Anc.cons.lij.cxlj.Ro.cons.cccxij.

§ SI RES Talis.Pro his quæ alienari non possunt,publiciana non competit.

LEX XV.

QVAECVNQVE.Quæcũq; est iusta causa acquirẽdi dominium,sufficit ad publicianam.

a § INTERDVM.Solennitas extrinseca nõ præsumitur nisi probetur.l.sciendum.ĵ.de uerb.ob.

ADDITIO.

a Interdum.Math.no.xij.& Ro.sin.cccx.Fel.c.sicut.C.de reiu.

LEX XVI.

a PAPINIANVS. a Protestatio, ne quis faciat id, ad quod tenetur,nõ impedit actũ geri. Tetigi in l. utrũ. de const.pec.in l.non solum.§.morte.ĵ.de ope.no.nũ.

ADDITIO.

a Pap.dixi in l.j.C.de satisf.Im.l.iiij.§.cato.de uer.ob.

LEX XVII.

SI SERVVS. Per seruũ fugitiuũ acquirit dño publiciana

LEX XVIII.

PAVLVS. Exceptio dominij repellit publicianam. h.d.cũ l.seq.Gl.ponit casus in quibus fallit ista reg.

Si ager uecti.uel emphy.pet. Tit. III.

LEX I.

1 Dominium simpliciter prolatum,intelligitur de directo.
2 Canonis non soluti exceptio,non opponitur nisi à domino.

a 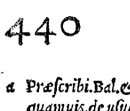 GRI CIVITATVM.a Emphyteuta habẽs fundũ uectigalẽ,ẽt ɔ dñm,si nõ cessauerit in solutione pẽsionis,habet utilẽ in rẽ.h.d. tot⁹ iste tex.† No.q̃ appel.dñij,b intelligimus de dñio directo,simpliciter loquẽdo.Itẽ no. gl. 2 l.ij.quæ incipit,idẽ & si nõ soluãt,&c.Ex qua no. † q̃ si emphyteuta nõ soluit emphyteusim,nõ debet obijci ista excec ptio ab extraneo,sed solũ à dño, & est casus c in l.ij. de iure emphy.& sic nõ transfertur dominiũ ipso iure,sed dño uolente.dixi in l.peculium.§.si hære.ĵ.de pecul.

ADDITIO.

a Ciuitatum.Bar.l.j.& in §.quòd ait.de superfi.
b Dominij.Bal.l.cum res.in fi.de prob.Fallit in libello,cuius uerba latè interpretantur,ut uerificetur in utili,secundũ Io.in c.ij. de lib.obla.& Bar. l.si mater.§.eandem.de exce.rei iud.l.j.C.de usuf.Bal.contrà,in l.doce.C.de rei uend.Ang.hic & Bal.l.j.C.de thesau.li.x.Limitat Bal.l. indebiti. §. j. in j. col.de cond.ind.in l.ij.ĵ.de hær.inst.Istud non procedit in libello,quia si aliquis dicat,satis est q̃ probet de utili.Fel.rub.de præscri.Alex.l.si finita.§. si de uectigalibus.ff.de dam.infec.nouissimi in l.j. ff. de acqui.pos. licet aũt appellatiõe dominij in dubio,intelligatur de directo,ubi tamẽ lex trãsfert actionem in rẽ,in dubio intelligitur de utili,Are.l.j.ad fi.ff.de leg.l.natura liter.§.nihil cõe.j.co.ff.de acqui.pos.ubi ẽt an ueniat usufructuarius.
c Caius.Bal.auth.qui rem.de sac.ecc.

DIGESTORVM, SIVE
PANDECTARVM. LIB. VII.

De usufruct.& quemad.quis utatur. Tit. I.

LEX I.

a SVSFRVCTVS.a Gl.examinat hic istam definitionem,& bene,sed requireret magnã examinationem,tamen non curo, & no. l. ij. quod non potest esse qualitas,sine substãtia.

ADDITIO.

a POMA.Ususfructus.Fel.c.in præsentia.in ult.col.de prob.Barb.cõs.xlj. uol.j.& cõs.xj.aliàs,ij.in ij.uo.cons.j.l.ij.& cõs.xx.& cõs.xxiiij.Ro. cõs. iij.& ccclij.in iiij.du.& cons.cxxvj.Franc.cur.in trac.seq.Abb.c.nouit.de iud.& c.super quibusdam.in fi.de uer.sig.Im.cons.lxxxvij.Et adde q̃,si iudex dubitet,ne partes deueniant ad arma,& non prouidet,q̃ priuatur officio.Ang.& Bal.l.j.§.quos.de offic.præfec.urb.

LEX III.

OMNIVM.Pro declaratiõe huius principij debetis scire,q̃ gl.l.ij.circa prin.ĵ.de uerb.ob.l. corruptionẽ. C.eo. dicit quod ille q̃ tenet ad usumfructum, tenetur ad factũ.Aliqui reprehendunt, & dicũt q̃ imo tenetur a ad dandum.a Breuiter tex.est hic,qui dicit q̃ tenetur ad utrunq;.Nã hic dicitur,q̃ tenetur dare,& pati,& sic dare & facere,& istud facere nunq̃ impletur. Quod no. quia uides q̃ loquitur affirmatiuè,& tamen nunquam potest impleri,dixi in l.naturalis.ĵ.de præsc.uerb.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Dandum.Quomodò transferatur possessio in istis incorporalibus,Soc.l.iij.in prin.ff.de acqui.pos.

§ CONSTITVITVR.Gl.inducit in arg. ad q. qd⁹ qs nõ põt locare opas suas ꝓpetuò.De quo in l.antiqtas. C.eo.plenè dixi i l.stipulat. nõ diuidunt.ĵ.de v.ob.&c.

LEX IIII.

a VSVSFRVCTVS.Quærit gl.quid sit dictum,q̃ est pars dominij.a Pet.dicit q̃ dominiũ plenũ,est genus habens in se proprietatem nudam,& usumfructum, & sic ususfructus ẽ pars dominij. Et ista opi.Pet.est uera,intelligendo fm quod no.in l.rectè dicimus.ĵ.de uer.sig.

ADDITIO.

a Dominij.Bar.l.qui usumf.de uer.ob.& in rub.C.eo.

LEX V.

VSVSFRVCTVS. Ususfructus est diuiduus ab initio, & ex post facto.

LEX VIII.

a HACTENVS.a Ista lex uidetur contradicere præcedentibus sol.Duo sunt uidẽda,primò cuius expẽsis, & tunc loquit principiũ.Secũdò cuius solicitudine, cuius opera,& tunc si nõ magna sit impẽsa,pertinet ad usumfructũ.l.dãni.§.ei cui⁹.& l.inter fructuariũ. de dã. infec.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Hactenus.An usufructuarius teneatur ad collectas,gl.l.qui concubinam.§.qui hortos.de le.iij.Bar.l.cotem.§.j.de pub. & C.eo.l.eum ad quẽ.Quid in emphyteuta,& colono,Bal.l.j.C.de iu.emp.& ibi an emphyteuta posit mutare formam rei,ac meliorare,& si usufructuarius non reficit,põt propria autoritate prohibere uti frui,Bal.l.quamuis.ĵ.de dam.in fe.Ad istam l.hic,in fi.cũ seq. adde gl.no. & quod ibi Bar.l.si cui.in fi.de ser.q̃ licet usufructua.non posit mutare,fortè fallit in casu illius l. quia do minus poterat.Ro.cons.cccxxx.Bar.l.quæro.ff.de usufr.le.Item adde singulariter q̃ licet expense pertineant ad proprietarium quamuis magne, tamen cura pertinet ad usumfructuarium,& etiam tenetur usufructuarius facere expensas,licet repetat quãdo sunt magnæ.Bar.l.damni.§.ei cuius. circa.fi.ff.de dam.infe.& Cast.ibi no.uide Bar.l. quoties. §. qui maximos. ff.de pub.col. ult. & in l.j.§.fi.in ult.col. ff.de ope. no.nun. Bar.l.eum ad quem.C.de usuf.licet Ca.& Bal.ibi teneant cont.Bar.l.quamuis.in prin.ff. de dam.infec.Itẽ q̃ si non reficiat,posit eum uti frui prohibere,etiam propria autoritate,Bar.d.l.q̃uis.in uer.ij.quæro.& Alex.ibi, qui eã legit sub §.celsius.l.præcedẽtis.Itẽ pro eo quod dicit Bar.d.l.dãni.§.ei cuius.de quo ɔ.uide omnino latius eundem in disputa.sua,iiij.inci.publicanis.ubi aliter loqu.tur.uide etiam Ca.cons.cccxxxiij.Bar.l.damni.§.ei cuius. Quid autẽ in usurario,Ro.sing.cxlix.Itẽ q̃ dicatur magna expẽsa,quando sit ad perpetuam utilitatem rei,licet in ueritate esset modica,& econtrà,dicatur modica,si non fit ad perpetuam utilitatem,licet esset magna.Alex.l. diuortio. §.impendia.in j.col.ff.so.ma.

LEX XIII.

ARBORIBVS EVVLSIS.

§ DE ILLO. Per unum actum singularẽ retinet quasi possessio totius iuris in uniuerso. De quasi possessione iurisdictiõis,aduerte diligẽter,a q̃ sufficit q̃ subdit⁹ recognoscat

recognoscat superiorem in dominum,etiã domino ignorante.Itẽ licet ab alio possideatur,secus esset in iurisdictione acquirenda.l.si priuus.ĵ.de aqua plu.arcen.

ADDITIO.

a Diligenter.dixi in l.si tibi fundum.ĵ.de iti.ac.pri.

LEX XIIII.

1 Possessio naturalis,non est causa acquisitionis fructuum.
2 Possessio ciuilis sola,sufficit ad acquisitionem fructuum.
3 Fictabilis non potest accusare secantes fructus in possessione quam tenet ad fictum,uigore statuti punientis robante rem alienam.

SI FVR.Fructus nõ efficiũtur fructuarij,nisi ab eo,uel ab alio eius nomine separẽtur à terra,& ideò actiones a competẽtes dño,ei non competũt.No.a primò † q̃ naturalis possessio nõ est causa acquisitionis fructuũ, qd' apparet,quia fructuarius naturaliter possidẽs nõ facit fruct⁹ suos,nisi ab eo principaliter,uel eius nomine ab alio sepa 2 rẽtur.† Secũdo no.q̃ sola ciuilis sufficit ad acquisitionẽ fru 3 ctuũ.Dixi in l.iij.§.ex ɔrio.de acq.pos.Ita no.† ꝑ statuto b hus ciuitatis,quo cauetur q̃ si quis robauerit rẽ alienã,puniat certa pœna, mõ qdã accepit ad coptimũ.i.ad afflictũ, quandã possessionẽ,modò quidã secauit fructus,uult iste coptimator,i.fictabilis,accusare,quærit nũquid possit Dixi q̃ nõ,per hanc l.& l.cũ in plures.§.messem.ĵ.loca.& l.si apes.§.j.ĵ.de fur.& l.si seruus.§.locaui.eo.tit.

ADDITIO.

a No.Dixi in l.si usufructus.ĵ.quemad.usufruct.amit.
b Statuto.Bar.l.locorum.C.de omni agro deser.& Ant. c. quoniã. de prob. Bar.l.si rem aliquã.in ult.co.de acq.pos.Bar.l.si seruus.§.locaui. ff. de fur.

LEX XV.

SI CVIVS Rei.No.gl.primã ibi, in uer. adeò qd' ibi intelligo uerũ,ubi eos percipit fructuarius sciẽte & patiente proprietario, ut l. hac edictali. §.pe.C. de secun. nu.dixi l.uxori.hic alle.in gl.quæ incipit arg.§.quæsitum.& a ibi hoc tãgitur per Iac.de Aret.a & dic ut x.col.si de feu. fue. controuer.c.j.§.omnes.

ADDITIO.

a Are.Bar.d.l.de pupillo.§.si plurium.de op.no.nun.

LEX XVI.

SI VSVSFRVCTVS.

a § DENIQVE.a Actio legis aquiliæ datur domino ꝓpter factũ,nõ propter negligentiam.no.& nota bene §. quia glossat totum tit.ad legem aquili.C.& ff.&c.

ADDITIO.

a Deniq;.Bar.l.qui bona.§.cũ inter.& ibi dixi.de dam.infec.& gl. Ang. hic dicit,q̃ iste tex.pro meliori de iure allegatur,q̃ actio,l.aqui.nõ.datur,ꝑ dãno dato per negligentiã, qd'intellige quãdo negligẽtia est causa proxima dãni,secus si remota,per quã causam remotã damnũ postea faciendo est cõmissum.l.qui occidit.§.pe.ad l.aquil.facit etiã quod no.in l.cũ quis.ff.de dolo,dicit etiã hoc esse uerum in aquilia directa,secus in utili.§.si fornicarius.alleg.in gl.Bal.hic similiter dicit idem quod Bar.quia delictum in cõmittendo,est plus quàm in omittendo.l.si mora.sol. mat. & ibi no.per Sali.l. si uendita.in fi.ĵ.de peri.& comm. rei uend.

1 Iudex prohibet ingressum possessionis,de qua est contentio inter duos ne ueniant ad arma.
2 Iudex potest cogere partes ad faciendam pacem,& transactionem.

§ SED SI Inter duos.No.arg.huiꝰ §.iũcta leg.,px. seq. q̃ qñ inter duos ẽ cõuẽtio de una possessione,q̃ iudex a põt,phibere a utriq; parti ingressionẽ,ne ueniãt ad ar b ma & rixas.b No.q̃ † iudex põt cogere partes c ad faciendũ 1 pacẽ & trãsactionẽ.Qd' aũt de pace sit indistinctè uerũ, ha c beret magnã indaginẽ.De trãsactiõe habuistis ĩ locis suis.

ADDITIO.

a Prohibere.Bal.l.fi.C.de edic.diu. Adria.tollen.Limita nisi unus probasset de possessione,aliàs.non Bal.l.ordinarij.de rei uend.Bal.l.nullius.C.de sum. trin.Inn.c.in præsentia. de prob.& Bal.l.si super possessione. C. de transl. ubi dicit,q̃ qui tinet in possessione uim inferri, potest implorare officium iudicis,Bar.l.fi.ɔ.quod met.cau.& Bal.l.ordinarij.& in l.j.C.de prohi.se que.dicit tamẽ Bal.l.uis eius.C.de prob.qd'quãdo nemo uult se actorẽ cõstituere,sed armis obtinere,iudex ex motu proprio inquireret de possessione,& constituet actorem eum,qui nõ possidet.Inn. c.in præsentia.de prob. Bal.l.fi.C.de ordi.cog.Bar.l.quod iussit.in prin.de re iud.& Bal.l. æquissimum.in prin.ɔ.de eo per quem fact.erit.
b Rixas.Ro.cons.clxxxv.in v.dub.& cons.cccviij.in fi.
c Partes.Bal.l.congruit.de off.præsi.& l.furti.§.qui iussu.de insa.ubi glo. tenet q̃ regulariter non potest.Bal.& Ca.l.quidã æstimauerũt.ff.si cer. pet. Bal.l.transigere.C.de transa.q̃ iudex non debet studere ad cõcordiã in criminalibus anteq̃ puniat,sed postq̃ puniuit potest studere ad reconciliationem. Alle.Iac.Bu.l.æquissimũ.qd'no.& Bal.l.cũ affirmes.C.de li.cau.et Bal.hic, & in l.æquissimum.in prin.& isto casu qualiter fieri debeat cõtractus pacis,Bar.l.de die.circa fi.ɔ.qui satisd.cog.& Spec.& Io.And. de præpa. iu. in prin.uer.quid si iã est cõclusum,& c.gl. auth.de manda.prin.§. deinde. el j.& Bal.l.j.§.quoties.de off.præfect.urb.Ant.c.j.de mutu.pet.in gl.fi.in fi.dicit ibi post gl.q̃ iudex regulariter nõ potest cogere partes ad concordiam fallit in. principe quando uellent cogere in materia,in qua habent administrationem liberã.c.cũ inter.de elec.c.cũ pridè.de pact.In alia aũt materia non possent,nisi causa legitima subsistente.Dicitur aũt causa legitima subesse,ut etiam inferior posset,si partes diu litigassent,c.placuit.xc.distin. An autem iudex habeat studere concordiam, subdit q̃,sic à principio, sed postquã liquet sibi de causa,non debet studere,nisi fortè uideret q̃ lis posset multũ protelari per appellationes. Nam posset tunc suadere actori, q̃. uellet concordare potius quàm diu sic litigare,& similiter poterit persuadere reo.De quo etiam in Spe.de præpa.iud.Et hoc uoluit Anto.et post eũ Io.d.c.j.Sed mihi uidetur q̃ gl.hic idem dicat allegando prædicta iura, & plura,& probat illud.c.placuit.q̃ etiam iudex ecclesiasticus non potest lai cum cogere ad dict.am concordiam.Bal.l.ex stipulatione.C.de senten.Abb. cons.cviij.ij.lib.

LEX XXIII.

PROCVLVS.Verba per modum conditionis prolata,inducunt dispositionem,quando dispositio est sibi annexa,aliàs non sortiretur effectum,& tũc appel a latione ususfructus,a cõtinetur proprietas.De quo dic plene in l.ex hac scriptura.ĵ.de don.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Ususfructus.Cons.cxxvj.post prin.usq; ad fi.& ponit exceptiõ, si testator dixisset,q̃ ille cui relinquitur,posit tempore mortis suæ de eo disponere,uide omnino ibi.Cont.auth.locum.C.si muli.ij.nu. Bar. & alij in articulo,quando mulier relinquitur domina massaria,& usufructuaria,q̃ potest habere usumfructum.Et habetur etiam in l.si Titio.ff.de usuf. le. sed illa loquitur quando & dominũ,et ususfructus expresse relinquitur,quia cũ sint incompatibilia,datur electio legatario,hic legatur ususfructus tantũ,cũ tali adiectione quæ conuenit usufructui,considerat,& econtrà si relinquitur aliquid per uerba demõstrantia proprietatẽ,& integrũ dominium,& postea subijciatur aliquod uerbũ,per quod uideatur relictus solum ususfructus,ut puta,relinquitur alicui fundus,postea subijcitur,ut posit eo uti & frui toto tempore uitæ suæ,Ca.cons.ccxlv.ad fin.Bar.l.Titia cũ testamento,§.fi.de leg.ij.Tas.in præludijs feu. & q̃ ibi si relinquatur fundus ad usumfructuandũ, q̃ dicatur relicta proprietas, Alex.cons.ccclxj.ad fi. Ang.cons.ccxlv.Bal.in præludijs feu.in ij.& v j.diuisione.uide tex. & ibi Bal.l.iiij.ff.de ali.& cib.le.prestan.& quæ habens per nouissimos in l.plane.§.j.in vj.no.de leg.j.Are.l.si sic.de uer.ob.Item de legante,uendẽte, uel donante fundum ad usum,Cre.sin.xliij.& ibi,Et quid si dicat ad gaudimentum.Itẽ q̃,si leget usumfru.cum pacto,q̃ nõ alienetur,ꝓprietas,uide Crem. fin.xxvj.Bal.hic.& Ang.uide Pichum.l.Titia.§.fin.q.lxxxiiij.de leg.ij.Itẽ quõ relinquatur ususfructus,& postea detur facultas alienãdi,q̃ censeatur relicta proprietas, Bar. cons.lxiij.in ij.uo. Soc.cons.ccx.Sed in casu illo aliter loquitur Alex.cõs.lviij.in iij.uo.uide Pichũ,in l.Titia.§.fi.in q.lvj.et circa illud quod dictũ est,q̃,est data facultas alienãdi,secùs Bar.cõs.lxiij. uide in cõt.Soc.cõs.cxxxj.Cor.cõs.lxxiiij.in iiij.par.& clxxiij.in iiij.par. Bal,hic.dicit.q̃,si prohibentur alienare,censeatur relicta proprietas. Ro. cons.xxvj.Sed in cont.uide eum in l.dona.§.species.ff.de don.

LEX XXIIII.

SI QVIS.l. dotem.§.fin.ĵ.de pub.

LEX XXX.

SED ET SI QVIS.

1 Monachus præpositus ab abbate alicui capellæ si emat,cui acquirat,an monasterio,an capellæ.

INTERDVM.

* Pendenti. no. §.hoc autem. & ibi Bar.au= thē. de non e= lig.ij. nub. et l. iure.in fi. ff. de test.tut.I.Cō.

§. INTERDVM.Hic ponit casum ,ī quo est in pendēti * cui quæratur stipulatio dixi in l.pe.de stip.ser. ubi quæro, pone
1 cp quis est monachus sancti Petri,& † præpo situs ab abbate cuidā capellę monasterijsan cti Petri emit,cui quęritur,an monasterio,an illi ecclesiæ cui est ab abbate præpositus, & tūc distingue,aut soluit de pecunia illius ec clesiæ,aut monasterij,& sic est in pendenti cui quærat, do nec pretium soluat,ut hic.Si uerò soluit ex aliqua pecunia quæsita de opera sua,tunc cū illa ecclesia cui ē præpositus, debeat habere usum fructū personę suę,illiecclesię quærit.

LEX XXXII.

1 *Contractus celebrati inter Abbatem,& monachum non tenent.*

SI SERVO.No.tex.ī fin.ibi,& regulariter,&c. de quo facio festū magnū in l.frater à fratre. de cond. ind. qđ ibi de iure ciuili nō cōcludit,nisi iungas hūc tex. quia
1 regula est hic.Itē quæ sit ratio,† quare inter patrē & filium non possit esse obligatio.Soleo dicere cp ideò,quia patria potestas est de iure ciuili,& non cōcludit,nisi iungas hunc tex.qui a reg.est quod si aliquid stipulādo ab aliquo,mihi quæris,illud stipulando à me mihi agis, Nam nō possum
2 mihi ipsi obligatus existere.Et ex hoc pluries † de facto re spōdi.cp ꝫctus,qui pluries fiunt inter Abbatē & monachū, ut concedendo ei aliquam rem,uel aliquid aliud promit tendo,nihil ualet,quia si ab extraneo monachus stipula retur,quæretur abbati,ergo ab ipso abbate istud stipulan do nihil agitur,per reg.no.hic positam.

LEX LXV.

1 *Rei uendicatio competit contra ciuiliter tantùm possidentem.*

a DEFVNCTA.[a] Fructus ꝓcepti pertinēt ad fructua
1 riū,nō inspecta quota parte anni uixerit fructuari[a]. † No.cp contra ciuiliter possidentē tantū potest agi rei uendicatione,licet gl.dubitet in pluribus locis.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Defuncta.Quid autē de pēdētibus,Cō.cōs.xcix.in ult.du. & de materia,quid si nondū essent percepti,tamē pro eis cōpeteret actio, cons. cxx.cons.clxx.Soc.cons.cx.Bar.l.fi.ff.de iur.fis.& dū dicitur in ista l.q nō faciat fructus suos pendentes tempore motæ litis,non procedit quando u= sufructus esset subrogatus loco annui legati.Bar.l.generaliter.§.hæredes. ff.de usuf.le.Aret.l.stichum.§.stipulatio.ff.de uer.ob.gl.& Bar.l.diuortio. circa prin.sol.ma.Bal.l.iubemus.de sa.ecc.& in l.si pater.de usuf. C. & in l.ij.in prin.de fru.& lit.expen.& Arch.c.statutum.§. assessorem. de resc. in vj.Io.mo.c.ij.de re ec.& c.fi.de pec.cle.& gl.l.j.C.de anno.ciui.li. xj.c. j.§.is uerò.ti.hic finitur lex corra.*

LEX LXVIII.

VSVSFRVCTVARIVS.Onus reale euitatur ab eo,qui uult rem dimittere,secus in onere personali. h.d.cum l.seq.

LEX LXXIX.

SI DOMINVS. No. pro canonistis, ad q. an possit concedi prima uacans,licet contra bonos mores fiat.

a *De usufructu[a] accrescendo. Tit. II.*

* *Accrescēdo.Intellige totū istū tit.habere locū,inter eos tantū,quib. cōiun= ctim Vsusfructus relictus est.nā si disiunctim , cæteris ususfructuarijs non accrescit,sed ꝓprietario:l.Titia.de annuis leg.l.solāt.§.debebit.de ali.leg.I.*

ADDITIO.

a *Vsufructu.Ang.cons.cxlvj.inci.rusticus quidam.Ca.cons.cx.*

LEX I.

QVOTIES.Inter coniunctos est locus iuri accrescen di,non inter totaliter disiunctos.

§.DENIQVE.Coniunctio realis inducit ius accrescēdi.

1 *Accrescendi ius habet locum in usufructu constituto inter uiuos.*

a §. INTERDVM.[a] Coniunctio realis inducit ius accre scendi in usufructu & proprietate.Item durat ususfrū ctus etiam post eum acquisitum. Quod secundū no.
1 † quia uides cp in usufructu constituto inter uiuos habet locum ius accrescendi.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Interdum. Ang.cons.cxlvj. & hæc in l.diuus.§.j.ī.Cast.de usuf. cons.cx.in iiij.dub.*

LEX II.

SI DVOBVS.Qui uocantur ad usumfructum,nō ex uerbis testatoris,ius accrescendi nō habent.h.d.cp no. quia est una de reg.iur.accrescen.

LEX IIII.

INDE NERATIVS.

§. NON SOLVM.Inter legatariū plenę proprietatis, & legatarium ususfructus,nō est locus iuri accrescēdi.

1 *Pronomen,suus,prolatum in tertia persona,quomodo referatur ad test.ato rem,& quomodo ad hæredem.*
2 *Dictio,cum,ponitur coniunctiuè.*

LEX VIII.

a SI QVIS.[a] No.l.quia uariè legitur, quia istud † pro=
1 Snomē,suū, quando uerba scribuntur in tertia perso na,pōt referri ad hæredem,& ad testatorem, sm primā referuntur ad testatorē.l.ex facto,circa prin. super uer. sua, ī.ad Treb.Itē ista uerba,hæredes sui, possunt intelligi pro quolibet hærede,quē quis habet.Itē strictè pro hæredibus qui sunt sui,ut filij,ut inst.de hær.qua & dif.§.sui. Hic uideꝫ cp debeat intelligi,suis , strictè , hoc est,filijs,ut hic.De quo
2 plenè dixi in l.gallus.§.nunc de lege.ī.de lib. & posth.No. cp dictio,† cū, ponitur coniunctiuè. De qua in l.triplici.ī. de uer.sig.

ADDITIO.

a *Quim.Bar.l.huiusmodi.§.si Titio.de leg.j.& ibi Io. alium intellectum dat Ang.ad istum tex.cons.clxxxij.alias clxxxv.quod incipit,charissime fra= ter.dicens q, ubi resultat impossibilitas,ut quando appellatio hæredis refer tur ad hæredes uiuentis,cum impossibile sit uiuentes,hæredes habere.l.si. ff.de hær.uel act.uen.talis appell. cohæredum coarctatur ad descendētes, primū locum tantum & primum gradum tenentes,per istum tex.secundū unam expositionem,qui intellectus an sit uerus,quantum ad istum tex. uide de no.in l.gallus.§.quidam.de lib.et posth.& in §.etiam.& ibi ponit Bar. dictum intellectum per tex. ibi, & etiam Bal.l.j.§.ubi autem.de ca.tol.& Sal.l.fi.C.de impu.& aliis sub.Adde appellatio hæredis qui ueniant, quæ posui in l.gallus.§.quidam.*

Quibus modis usufru.amit. Tit. IIII.

LEX III.

1 *Vxor,cui fuit relictus ususfructus per uirū,mortuis filijs,an habebit à sub= stitutis integrum usumfructum.*
3 *Legatum si factum est alicui,q, posit petere quandocunq;q, poterit peti, etiam non obstante præscriptione.*

a ICVT IN Annos.[a] No.principiū cp alleg.
1 lac.de Are.in materia substitutionis cōpen diosæ.Et ego per istud principiū determina ui plures quæstiones.Nā † quæstio est testat. legauit uxori suæ, donec uitam uidualē ser uauerit,usumfructū.Certū est cp de consuetudine,si filij su persunt,habet alimēta,si nō superfint, esset usufructuaria. Modò tēpore mortis superfunt filij, demū moriunt, & ue
b niunt substituti[b],mater petit totū usumfructū,dicit substi tuti,tu non debes habere nisi alimēta,quia istud legatū sic fuit inceptū.Dico cp debet habere totū usumfructū, nam il lud legatū non est unū,sed pro illo anno,quo mortui sunt filij, incipit esse ad totū usumfructū,ergo,&c. & hoc ꝓ istud
c principium.Itē facit ad q. [c] legauit † quis aliquid alicui ꝓ
2 loco,cp possit petere qñcunq;,modò lapsum est tēpus tan tum,ita cp sublata est præscriptio decē ann. licet de hoc sit quæstio,ita cp uideꝫ cp non possit petere.Sed dico cp præ supposito cp currat præscriptio,tñ p illā dictionē, qñcūq;, dico cp sunt plura legata. Et ideò licet quædā sint sublata præscriptione,tñ cùm nuncincipiant alia legata cōpetere, dico cp illa poterit petere,cum illa non sint præscripta, qđ no.& potest facere ad multas q.&c.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Sicut.l.repeti.ī. hoc eo.tit.q, ususfructus extinctus iterū reuiui= scat,quando relinquitur per uerba repetitiua,limitat Bar.l.sicut.§. super= uacuam.ff.quib.mo.pig.uel hyp.sol.col.ult.nisi esset extinctus semel de uo luntate creditoris,ut ibi per eum,quem uide.*
b P.PAV.P.*Substituti.Bar.auth.quòd locum.C.si mulier ij.nup.*

c *Ad q.Bar.l.si mihi et Titio.de uer.ob.ibi,sed dico q, supposito. Bar.l.nemo potest.de leg.j.& in l.cum notissimi.§.in his.de præsc.xxx.ann. Bal.l.ij.ut in posse.& in l.j.in prin.de cad.tol. quod no.Ang.& Imo.l. cum stipula= tus sim mihi à proculo.de uer.ob.Bal.l.q, si nolit.§.pe.de ædil.edic.*

§. HAEC AVTEM. No.cp qñ copula cadit inter diuer sas orationes,facit cōiunctionem uerbalem. l.j.§. his ita cp.C.de cad.tol.q no:pro eo cp dixi in l.re coniuncti. ī.de leg.iij.& ibi pono opin.meam nouam per istas l.

LEX XIII.

SI VSVFRVCTVARIVS.[a] Lex ista legit duobus mod.& fm j.lec.breuiter hoc intēdit, Fructus efficiunt fructuarij,cū ab eo sunt in horreo recōditi, bonæfidei possessoris eo ipso cp sunt à solo separati.h.d.fm j.lec. quā no.Secundū aliā lec.h.d.Vsufructuarius facit fructus suos, si suo nomine à solo separent, sed bonæfidei possessor à quo cūcp à terra separent.h.d.Secūdū istā lec.Iul.nō corrigit La beonē,imò declarat.Et istā puto uerā, quia imò Iurisc. ap
b probat dictū Labeonis, ibi,sed ut uerū, &c.& doc.[b] ipsam tenentin l.certum. C.de rei uend.Licet gl. l.& ex diuerso. in gl.mag.ī.de rei uend.uideatur tenere j.lect.

ADDITIO.

a *Vsufructuarius.Et facitū ea quæ hic habētur ad q.præscripsit tertius,cōtra usufructuariū,tandē domin⁹ agit rei uēdicatione directa:& recupat rem, utrū domin⁹ in hac rei uēdicatiōe aduocet à tertio fructus quos ipse tertius possessor ꝓcepit.Post multa,quæ adduci possūt dic q, Ros.hāc q.disputādō terminauit,q, sic,nec iste possessor poterit opponere de iure tertij, quod là tius sequitur Bal.§.præterea.ult.de probi.feu.alie.per Frid.& Bal.l.j.C.de fruc.& lit.expē.Io.And.in add.Spec.tit.de fruc.& interesse. §.j.in fi.*
b *Doc.Bar.l.ij.in prin.de fruc.& lit.expen.uidetur approbare istam lec.& facit etiā iste tex.ad q.no.Bal.in l.fi.de fruc.& lit.expē.uer.modò quæro.*

LEX XV.

INTERDVM. No.cp dicit,incip.cp est ideò,qa ī.dixit, quādiu manumittat. Sec⁹ si dixisset, quādiu manumis fuerit, l.Stichus. de manu. test.dixi in l.filius. §. diui.ī.de leg.j.in l.si quis id quod.de iurisd.om.iud.

LEX XVI.

SI SVB CONDITIONE. Ex testamentis diuersorum non est locus iuri accrescendi,quā legem no. quia est una de regulis in materia iuris accrescendi.

LEX XX.

IS QVI.[a] Vsu partis retinet ius totius à sciēte, secus ab ignorāte. h.d.cp l.no. qa ad multas q. ualet, maximè ad q.illā de eo qui debebat habere annuatim xx. solidos monetæ antiquæ,quæ erat magni ualoris & recepit p mul tos annos annuatim xx.solidos monetę nouę minoris ua loris.In qua q.dixi,aut accepit scienter,uel ignoranter, gl.l. si quis emptionis.C.de præscrip . xxx.ann. quam disputa uit.And.de Pisis,& posteà disputauit cā,& melius Iac.But.

ADDITIO.

a *Is q.Bal.c.j.§.qd ergo.I una ad.de iure.de re ali.fa.q, p petitionē ptis rei,to tā præscriptionē iterr.si eo.noīe agat,sec⁹ si nō agat,ex ea.cā, c.oli.de cēsi.*
1 *Vir habitans in domo uxoris,uel ecōtrà,uidetur habitare magis iure fami liaritatis quàm suo nomine.*
2 *Possessionem quis retinet per eius familiam.*
3 *Habitare quis dicitur,ubi habet familiam.*

LEX XXII.

1 SI MVLIERI. No.legem † quæ facit cp si uir habitat in domo uxoris,uel uxor in domo uiri,magis uidetur habitare iure familiaritatis,cp pro se,& suo noīe possi dere,ut hic,& l.qui iure familiaritatis.ī.de acq. poss.Itē no.
2 gl.† cp quis retinet possessionē per familiā suā, & dicit habi
a tare,[a] ubi familia sua habitat,quod pōt ualere ad multa.

ADDITIO.

a *Habitare.Bar.l.prætor.§.habitare. ī.de his qui deiec.uel effu.l.cū scimus. de agri.& cens.& q, retineat possessionem per familiā, est gl. l.consenta= neū,quæ incipit,animo.& ibi Bal.in fi.Bar.l.iij.§.Labeo.de acq.poss. Bal. cons.lxj.j.lib.& Alex.cons.l.j.lib.*

LEX XXIII.

1 *Possessio perditur per inundationem.*
2 *Inundatio interrumpit præscriptionem.*

1 SI AGER.No.† cp per inūdationē peritur possessio,
2 & sic no.† cp inundatio habet interrumpere præscrip tionem.quòd no.ad multa.

De usufructu earum rerū[a] quæ usu cōsumūtur. Tit. V.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Rerū.Circa cautionē præstandā in usufructu earū rerū, et an in in eis connumerētur,Alex.cōs.lxxv.Circa uerò cautionē aliarū rerū, Bar. l.j.C.de usufr.Aret.§. cōstitutur.Inst.de usufr. Itē no. q, si legatur usus fructus alicuius gregis,uel animalium, finito usufru.debet reddi æstimatio ani malium mortuorum,uel deterioratorum.Bal.c.fi.de cogni.feu.*

LEX VIII.

a TRIBVS.[a] Versiculus,illud ēt,&c.facit ad quæstio nē,an ꝓcurator releuetur à satisdatione per dñm,per formā §. si uerò aliqs.Inst.de satisd. Dixi plenè ī. iud. sol.super tub.ubi gl.& Dy.tangunt.

ADDITIO.

a *Trib.† Si testator iubet hæredem fideiubere pro me, & fideiussor soluat, an debeat habere regressum cōtra me,tex. hic uidetur no.q nō, uide tamē hic gl.& Bal.& in l.arethusa.de sta.ho.& in l.sanctimus.C.de uer. sig. & ad hoc hāc l,p mirabili alle.Bal.l.indebitā.de cōd.ind.& addē qđ dixi post Bar.l.si.fideiussor.prin.de leg.j,& Bal.& Io.l.j.C.de usuf.q, licet testa or nō possit remittere cautionem ususf. tamen potest damnare hæredē,ut uni pauperem recipiat in fideiussorem, Bal.l.si pro ea.C.man.*

Si usus fructus petatur,uel ad alium pertinere negetur. Tit. VI.

LEX I.

SI FVNDO FRVCTVARIO.

VSVSFRVCTVS.Quoties[a] dispositioni apponi tur aliud,qđ est cōtra naturam rei,super qua dispo nitur,non ualet* dispositio.

* *Valet. Bar. ut malè hanc l.intellexit , sic perperàm interpretatus est, non enim dicit lex,dispositionem uitiari , sed tantùm id quod inutiliter adiectū est.l.j.ff.de adi.leg.l.Con.B.*

ADDITIO.

a *Dispositioni.Examinatui in l.permisceri.de acq.poss.*

LEX III.

QVI VSVMFRVCTVM.Hic habes duo quæ ha bentur in l.naturaliter.in prin.de acq.poss.

LEX V.

VTI FRVI.No.optimum principium in casu suo.Bar.

1 *Negatoria & confessoria dantur possidenti.*
2 *Comes etiā si possidet,comitatum tamen pōt petere,ut declaretur comes.*

1 §. VTRVM Aūt No.tū fin.† quia debes scire,q rei uē
dicatio[a] dari.ibi,q nō possidet,sed istæ actiones,con fessoria & negatoria,quæ sunt in rem, dantur etiā pos sidenti,ut hic uides.l.& ī forte.§.sciendū.ī.si ser.uēdi.cp no.
2 † quia q̄us aliquis comes possideat comitatū suū,tū pōt
b petere ut declaretur comes [b],& sic etiā, ut multa alia ualet.

ADDITIO.

a *Vendicatio.Inst.de act.§.æquè.in fi.Bar.l.si prius.uers.quinto opp.*
b *Comes.gl.& Bar.l.j.de fri.*

De usu & habitatione.[a] Tit. VIII.

ADDITIO.

a *Habitatione.No.unū singulare,q, si testator legaret alicui habitationē[a] suā, exprimēdo cōfinia,uideretur legare dominūipsius domus,secus si diceret, lego habitationē domus meæ,Cre sin.cxij.& quod aliquando legando u= sumfructum simpliciter,uel habitationem,uideatur legari proprietas, & aliquo modo econtrà,Bar.l.proculus.ī.de usuf.*

LEX IIII.

CÆTERVM.No.quod quis in domo cōmuni pōt inducere personas,de quibus ī.dictū est,Et recipere hospites quandocp & similes.l.si stipulatus fuerim. ī.de uer.ob.

LEX X.

SI HABITATIO LEGETVR.

§ SED SI SIt.Videt unũ cõt.in fol.gl.Sol.illis nõ erãt uerba similia uel æquipollẽtia istis,qa ipsa res fuit relicta cũ adiectione quadã,per quã adiectionẽ legata nõ minuũtur,neq; adimuntur,hic fuit relictus ususfructꝰ, uel usus cum adiectione quadam,per quam adiectionẽ legatum augetur, & sic ubicq; sit interpretatio in beniniorem partem.l.in testamentis.ff.de reg.iu.quam sol.no.

LEX XII.

a PLENVM [a] Autem.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Plenũ.Bal.hic.q,si testator leget uxori lectũ, intelligitur de uiduali.l.ex militari.ff.de test.mil.Quòd si concedatur episcopo,ut tempore interdicti posit celebrare,intelligitur,ſ.ĩ põtificali.In.c.pastoralis.de don. gl.l.q,si nepotes.ff.de test.tut.l.j.C.de usu.Itẽ quod qualitas personæ proferentis,uel ad quẽ referũtur uerba,multũ operetur,ita quod alteretur dispõ iuris cõmunis.Iaſ.l.sed si hac.§.liberos.in pen.no.ff.de in ius uoc.Fel.c.cauſam quæ.ext.de usu.uer.quibus.Iaſ.l.qui se patris.ult.char.C.un.lib.Bar.et Alex.l.lex falcidia.ff.ad l.fálc.q, uerba latè & impropriſſimè intelliguntur propter qualitatẽ personæ.ad quã referũtur.Bar. c.possessiones. ij.no. de reb.eccl.nõ alien.c.pastora.ext.de don.Itẽ unũ no.dictũ et regulã, perſ. Aret.l.qd'seruus.de acq.poſſ.ubi limitat istã reg.nisi alia præsumptio fortior esſet in contrariũ,Bar.in tract.minor.lib.v.quod legatũ factũ fratribus minoribus,debet intelligi factũ eo modo quo ualere põt, ut per eum. Bar.l.si nõ sortẽ.§.libertus.de cõd.ind.Itẽ de proclamatione facta,q, quiſq; cõpareat armatus tali die ad mostrã,quia intelligitur secundũ qualitatẽ et cõditionẽ personæ cuiuſq;. Fulg.cõ.xxvij. de legato facto alicui maritatæ, ut ueſtiatur ueſtibus nigris,quia debet intelligi secundum conditionem ipſius maritata de panno nigro,uel simili colore,non autem de bruna,quoniã non solent uti nuptæ.Bar.conſ.xviij.uol.iiij.in ij.dub.

a §. EQVITII.[a] No.quod uerba testatoris debent intelligi secundum conditionem personæ, cui datur, seu ad quam dispositio confertur.

ADDITIO.

a POMA.Equitij.Barb.cõ.v.j.uo.et con.xvij.xxxix.xxix.aliàs.xxxiij. xlv. & lxiij.eo.uol.Fel.c.causam.quæ. de re iud.Barb.con.ij.ij.uol.& cõſ.cccj. & conſ.xxxv.& cõſ.seq.& cõſ.lv j.ij.uol.et lxiij.eo.uol.Ro. conſ.ccxcij. in ul.col.Facit gl.l.idemq;.§.idem Labeo.ff.mand.facit,quia debet attendi uerisimilitudo,non solùm reſpectu rerum, secundum Bal.l.Pau.la.j. ff. de sol.sed etiam reſpectu personarum.l.semper in stip.de reg.iur.

LEX XIIII.

PER SERVVM VSVARIVM.

§ VSVSFRVCTVS.Opp.l.j.§.j.ſ.si usuſſ.pe.Sol.quæ dã sunt subſtãtialia rei,quędã sunt naturalia seu accidẽtalia.In his quæ sunt de subſtãtia,si quidẽ in ipsa dispositione adimaſ,uitiaſ dispositio.Sed si adimaſ dispositione perfecta,uitiatur ademptio,& ualet dispositio,uthic. In his uerò quæ sunt naturalia,seu accidẽtalia,quamq; necessaria,ademptio nõ uitiat dispositionẽ.l.ſtria.ut ibi no.

LIBER OCTAVVS DIGESTORVM SEV PANDECTARVM.

De seruitutibus. *Tit. I.*

ADDITIO.

TABVLA SERVITVTVM.

SERVI=

SERVITVS.

Seruitutũ tria sunt genera,quædam enim sunt seruitutes personales, quædam reales,quædam mistæ,ut patet in Tab.ex j.diuisione.

1 PERSONALIS.

Seruitus personalis dicitur illa,quæ debetur à persona personæ,de qua habetur in tit.Inſt.de iure pers.& ff.de statu hom.& ubicũq; fit mẽtio de seruis.Et hæc dicitur merè personalis,gl.l.j.ĩ.de serui.tit.generali.Et si diffinitur,Seruitus est constitutio iurisgent.qua quis dominio alieno contra naturam subijcitur.l.iiij.§.j.ff.de statu hom.Inſt.de iure pers.§.ij.Et secũdum hanc diffinitionẽ patet quod seruitus sit de iuregent.licet aliqui dicant q, sit de iure naturali.Alij de iure diuino,& alij de iure ciuili,uel can.Quæ omnia fortè possunt esse uera,diuersis respectibꝰ.Sicut in simili dicit gl.de matrimonio.Inſt.de iur.nat.§.j.Et quia de illa seruitute in hoc titulo nõ est ad propositum,idcirco non latius de ea faciam mentionem.Vide gl.c.ita quorundam. de Iudæ.& Sarac.super uer.seruos.

2 REALIS.

Seruitus realis dicitur,quæ debetur à re rei,sicut est seruitus urbana & rustica,quæ nõ debetur personæ,sed prædio.l.unus ex socijs. ff.de seruit.ruſt. prædi.Et omiſsis diffinitionibus multorum doctorum, hæc est uera diffinitio, secundum Bart.l.j. ĩ.de seruit. Seruitus realis est quoddam ius prædio inhærens,& ipsius utilitatem respiciens, & alterius prædij ius siue libertatem diminuens.

3 MISTA.

Seruitus mista dicitur,quæ nõ est merè personalis, puta,nõ debetur à persona personæ,nec est merè realis,puta,non debetur à re rei,sed de utraque participat.Huius autem species sunt tres,ſ.ususfructus,usus,habitatio. licet gl.ij.Inſt.eo.ponat quatuor,& gl.l.j.ff.eo.puta,seruitus mista debita à persona rei,sed nõ est,ppriè seruitus.De hoc parũ ĩ.patebit in seq.declara.

1 PERSONA, *rei. Debita à persona rei.hæc nõ est propriè seruitus, prout capitur in materia nostra.Bar.l.j.ff.de serui.ideò hic nõ deberet poni,& de hac uide l.Titio centum.§.Titio.ff.de cond.& dem.& adde quod dixi ĩ.in declaratione seruitutis mistæ.*

2 RE, PERSONAE. *Seruitus mista,à re,personæ debita.Hæc cellula non indiget decl.ratione,quia satis cognoscitur,si cognoscitur quid sit ususfructus,quid sit usus,& quid habitatio.*

1 DIVIDVA. *Omnes seruitutes sunt diuiduæ,& indiuiduæ,sed sola seruitus ususfructus est diuidua,cæteræ sunt indiuiduæ.l.j.§.si ususfructus. ff.ad l.Falc.in l.stipulationes non diuiduntur.in princ.ff.de uer. ob.Et quæ sit ratio differentiæ,dic q, est ista secundũ Doct.in d.uuribus, quia tantam utilitatem affert ususfructus respectu partis,quantam totũ respectu totius, quod non est in alijs seruitutibus.*

1 VSVSFRVCTVS, *est ius utendi fruendi,salua rerum substantia.Inſt.de usufruc.in prin.Et est duplex ususfructus,ſ.causalis & formalis. Gl.l.omnium.ff.de usufr.Vsusfructus causalis est,qui est cõiunctus cum sua proprietate.l.si unus.§.antepe.ff.de pact.& iste non est seruitus,ideò non est hic ad propositum.Vsusfructus formalis,est ille qui est separatus à sua proprietate,& de illo hic est quæstio.*

1 VSVS, *est ius alienis rebus utendi, salua rerum substantia. l.j.cum gl. uer.utendi.ff.de usufruc. Et non dicitur in definitione fruendi, ad differentiam ususfructus,ut patet ĩ.in definitione ususfruc.*

1 HABITATIO, *est seruitus personalis mista,in habitando consistens.Et constituitur tantum in domo pactionibus & stipulationibus, uel in ultima uolũtate,sicut in alijs seruitutibus dicitur.ut inſt. de serui.§.fi. Et est habitatio distincta species ab usufructu & usu. §.sed si cui. inſt.de usu & hab.& eius effectus uide ibidem.*

2 REALIS.

Omnes seruitutes reales,aut sunt continuæ,aut quaſi cõtinuæ, aut discontinuæ.Et ratio istius distinctionis est,quia reales fundo debentur, & fundus non habet animũ, per quẽ retineatur possessio,ideò per factũ hoìs dicũtur continuæ,uel discõtinuæ.quod est secus in seruitutibus mistis,quæ cũ persona debeantur,solo animo poſsidentur.Bar.l.iusto.§.non mutat.ff.de usuc.

1 Continuæ *sunt illæ,quarum usus durat perpetuò actu,ac potẽtia,ut aquæductus,& tignũ immittendi. Paulus & Flor.l.seruitutes.la iiij.ff.de ser.tit. generá.Et istæ præscribuntur sine titulo,& longo tẽpore,puta decem annis inter præsentes,& uiginti inter absentes,exemplo rerum immobilium. l.ſi.C.de præſc.long.temp.& l.ij.C.de ſer.& aqua.*

2 Quaſi cõtinuæ *sunt illæ,quarũ usus durat perpetuò potẽtia,sed nõ actu,ut seruitus stillicidij,secundũ Cæp.in tract.de ser.urb.præd.c.xix.et iste quò ad præscriptionem æquiparantur seruitutibus continuis.l.foramen.ff. de ser. urb.prædio.*

3 Discontinuæ *sunt illæ,quarum usus non durat perpetuò, nec actu, nec potentia, ut iter,uia,actus.& istæ nullo tempore præscribuntur.Bal.l.ij.C.de Bart.super ff.uet.*

ser.& aqua.& l.seruitutes.in iiij.ff.de ser.tit.generali.Niſi tanto tempore, cuius initij non extat memoria. l.hoc iure.§.ductus aquæ. ff.de aqua plu. arcen.Sunt & aliæ sallentiæ,quas uide per Cæp.d.c.xix.

1 VRBANA.

Seruitus urbana realis est illa,quæ prædio urbano debetur, Iaſ.§.æquè.Inſtit.de act.Et dicitur prædium urbanum, omne ædificium gratia habitãdi factum,siue in rure,siue in ciuitate sit positum.Bar.l. seruitutes.la iiij.ff.de ser.tit.generali.Et est duplex,quædã est affirmatiua,& quædã negatiua.

1 AFFIRMATIVA, *est uerbis affirmatiuis cõcepta.Seruitutes affir*

1 *matiuæ sunt istæ quæ sequũtur,† Altius tollẽdi,est quoddã ius à prædio alteri debitũ,quo quis tenetur ædificare propter aliquã utilitatẽ,ex hoc uicino*
2 *prouenientẽ,gl.& ibi Bar.l.j.ff.de ser.urb. præd. † Stillicidiũ admittendi, est quoddam ius,quod meo prædio est,debitum,ut possim meũ Stillicidiũ su*
per tectum,uel areã uicini deriuare. Cæp.in tract.suo de seru.urb.præd.c.
3 *xxviij.† Tignũ immittẽdi,est ius,quo tignũ super parietem uicini possum immittere,l.j.ff.de ser.urb.præd.et immittitur cũ in eo,& in alieno requie*
4 *scit.l.malum.§.j.ff.de uer.sig.& l.quemadmodũ.ff.ad leg. Aquil.† Seruitus proijciendi,est ius,quo ex fundo meo urbano in solũ uicini licitum est*
5 *proijcere aquã,Flo.l.j.ff.de ser.urb.præd. † Protegẽdi,est ius,quo ex meo prædio urbano supra tuũ solum protectum aliquod habere possum, Cæp.*
6 *in trac.de ser.urb.præd.c.xxxij. † Prospectus. De hac uide Cæp. in tract.*
7 *de ser.urb.c.xxxiiij. † Luminum,est ius,quo uicinus in ædificando tenetur domui meæ dimittere lumina sufficientia,l.luminum.ff.de ser.urb.præd.*
8 † *Oneris ferẽdi.Cæp.de ser.urb.c.xxxvij. † Itineris,seu aditus,est ius,quo*
9 *per domum tuam possim ire ad meam. l.seruitutes, quæ in superficie. §.si domo.ff.de ser.urb.præd.& tunc de die tantũ licitum est ire,de nocte debet seruitutis ianuam claudere,gl.l.iter.& ibi Pau.& Flo.ff.comm.præd.*

2 NEGATIVA, *est uerbis negatiuis concepta,& seruitutes urbanæ,*
1 *negatiuæ sunt istæ quæ sequuntur, † Altius non tollendi,& c.est ius,quo alteri suum ædificium extollere me inuito fas non est.l.altius. & ibi no. C.de seruit.& aqua.arbores tamẽ plantari licitum est.l.quod autem. & l.adiſi*
2 *cia.ff.de ser.urb.præd.† Stillicidiũ non admittendi,est ius,quo uicino stillicidium suũ alteri deriuari fas non est,ut supra solũ,uel aream meam cadat,*
3 *tex.cum gl.& ibi Bar.l.j.ff.de ser.urb.præd. † Ne prospectus,est eius,quo alteri prospectum meum minus grauiorem reddere non licet.l.inter seruitutes.la ij.§.ij.ff.de ser.urb.prædio.& differt à seruitute prospectus,ut per*
4 *Cæp.in trac.de ser.urb.c.xxxiiij.† Ne luminibus officiatur,est ius,quo alteri luminа meа,siue ædificãdo,siue arbores plantando auferre fas nõ est. l.lumen.ſi arborem.de ser.urb.præd.*

2 RVSTICA.

Seruitus realis rustica est illa,quæ debetur prædio rustico,l.j.ff.de ser.ruſt. præd.& inſt.de ser.§.ideò autem. & prædium dicitur rusticũ omne illud quod fit gratia percipiendorum,uel colligendorum fructuum.l.eo iure.§. ſtabula.ff.in quib.cau.pig.taci.contra.

1 NOMINATA.

Rustica nominata,est illa,quæ habet nomen iuris, & à iure impositũ, quæ non denominatur ab actu.gl.super uer.uia cõtinet.& ibi Pau.l.j.ff.de ser.
1 *ruſt.præd.Bal.rub.de usufr.C.† Vt Iter,quod est ius eundi ambulandi hominis,non iumentũ agendi,uel uehiculũ.l.j.in prin. ff.de ſer.rust.præd. & dicitur eũdi ſolus & planè,Ambulandi uerò cũ alio,uel currẽdo,per gl.&*
2 *ibi Caſt.d.l.j.superius allegata. † Via,est eius eundi,agendi,& ambulandi hoìs.l.j.§.uia.ff.de ſer.ruſt.præd.Et talis hastam rectam,& lapides & trabem trahere potest,quod habenti actũ non permittitur.l.qui ſella. in prin.*
3 *ff.de ſer.ruſt.præd. † Actus,est ius agendi iumentũ, uel uehiculũ. §.actus. Inſt.de ſer.& dic agendi,ante se,uel post se,ſcilicet,ad manus.gl.d.§.actus.*
4 † *Aquæductus,est ius ducendi aquam per fundum alienum.l.j.§. aquæductus.ff.de ſer.ruſt.præd.Et intellige siue per fistulã,siue per quodlibet instrumentum fistulæ.l.ſi prius.§.placuit.ff.de aqua plu.arc.*

2 INNOMINATA.

Rustica innominata,est illa,quæ dominatur ab actu,nec habet nomen à iure impositum.Gl.& ibi Pau.l.j.§.in prædijs.ff.de ſer.urb.præd.c.ix.† Vt,
1 *Arenæ fodiendæ,est ius,quo in fundo uicini possunt arenam fodere,fortè, ut ex his fiant uasa,uel ædificia rustica,ut colligitur ex §.inter rusticorum.*
2 *Inſt.de seruit. † Calcis coquendæ,est ius,quo in fundo uicini licitũ est calcem coquere ad utilitatẽ mei prædij rustici.Cæp.in tract.de ſer. ruſt.præd.*
3 *c.x. † Aquæ haustus,est ius hauriendi aquã de puteo,uel fonte,uel de alia aqua uicini,secundũ Azo.in ſumma,C.de ſer.§.haustus.& Cæp.in trac. de*
4 *ſer.ruſt.præd.c.viij. † Pecoris ad aquam appulsus,est habere ius appellendi pecora agri mei per prædium uicini ad fontem,uel puteum,§.inter ruſt.*
5 *Inſt.de ſer.Azo.in ſumma,C.de ſer.§.pec ris. † ius pascendi,est ius pecoris pascendi in fundo alieno agri mei causa,l.j.§.fi.ff.de ſer. ruſt.prædio.l. qui seruandarum.§.fi.ff.de præſc.uerb.*

DICTVM est suprà de seruitutib⁹ personalibus, sequitur uidere de realibus. Sed opp.q̃ seruitus non potest sine usu cõstitui.l.j.ſ.de usufruc. Huius timore facta est gl. in l.j. huius tit. quæ distinguit quatuor genera seruitutũ, ut uidebitis per ordinem,j.l.j.

LEX I.

1 *Deus fecit hominem, ut dominaretur omnibus alijs rebus.*
2 *Seruitus realis quid sit.*
3 *Seruitus quo iure sit inducta.*

SERVITVTES. Seruitutũ aliæ personales, aliæ reales. Opp.nã de seruitutibus personalibus loquitur tit.de stat.hom.& de his qui sunt sui uel alie.iur.nõ liber præsens. Huius timore gl.soluens dicit,q̃ hęc distinctio nõ est perfecta, & ideò debes distinguere,quia seruitutũ aliæ meræ personales,quæ debẽtur à persona personæ,Inst.de sta.ho. Aliæ merè reales, debentur à re rei, aut in hoc tit. Aliæ quæ debent à re personæ,ut usus, & usufructus,de quibus loquitur præcedens liber,Vnde non est merè personalis. Aliæ quæ debentur à persona rei. l. Titio §. Titio.j.de cond.& demon.& l.Męuia.de manu.test. Assumo primam,& ostendo q̃ tit.de sta.ho. non loquitur propriè de seruitutibus, Nam seruitus propriè nõ potest esse, nisi sint duo,ſ. ille qui dominat, & ille qui seruit.l.j.j. cõm. præd.sed j.ego reperio,q̃ est seruitus sine domino,l. quod seruus.j. de stip.ser.ergo nõ est propriè seruitus. ℟.naturali
1 ter.† Deus fecit hominẽ,ut dominaretur oĩbus alijs rebus.l. in pecudũ.j.de usur.& l.illustrissimè. de ædil.edic. Omnes ergo alię res naturaliter seruiũt hoi. Si ergo aliquo modo efficitur, q̃ homo exeat de numero hoĩm dominãtium, & transeat in numero rerũ seruientiũ,meritò dicitur seruus, hoc est,de genere seruientium, & si in nullis bonis esset,ita posset occupari,sicut quælibet alia res,d.l.quod seruus. Venio ad secundũ,ſ.ad seruitutes merè reales,de quibus loquitur iste tex.& istę res,in quibus est hęc seruitus,omnes sunt de illo genere rerũ, quæ hoi seruiunt & subijciũtur, & tamẽ inter se una alteri dicit dñari. Et ideò nõ potest esse prędiũ
2 seruiẽs sine prędio dñante.l.j.j.cõ.prę. Quęro ergo,†qd est
a seruitus. [a] Istã definitionẽ nõ reperio,possum⁹ tñ probabiliter sic definire,Seruitus est ius quoddã prędio inhærens, ipsius utilitatẽ respiciẽs,& alterius libertatẽ seu ius diminuens,ita põt definiri.Dixi q̃ est ius,istud,pbat Inst.de re.corpo.& §.de re.diu.l.j.in fi.& j.ti.ij.l.j.cum infinitis sim. Sequitur,prędio cohęrẽs.probatur §.de neg.gest.l.qui in aliena. §.fi.Quod dixi,cohęrens. dixi ut significarẽ q̃ est quædam qualitas prędij nõ inhærens ipsi prædio principaliter, sed accessoriè,ut j.eo.l.seruitutes.de uer. sig.l.quid aliud. Item ideò dixi,prædio cohærens, ut per hoc denotarem seruitutem inesse prædio dominanti actiuè. l. arbor.§.fi.cõ.j. diui. Sed huic ob.j.eo.l.iij.quæ uidet uelle inesse prædio seruienti.℟.ipsi prædio inest passiuè & priuatiuè.Ius enim eius diminuit ut statim dicã.Ideò nõ dicit propriè inesse, sed magis deesse.Si cui enim offenderet oculus, nõ propriè dicit q̃ ei ineſt cęcitas,sed proprius ei deest lumen.Item huic obstat quod alibi dicit,q̃ seruitutes non sunt in bonis,nec extra bona,ergo non inest prædio dominanti.l.j.de usuf.leg. Sol.ut ibi per gl.& l.rem in bonis.de acq.re.do.Nõ est enim in bonis,nec extra,per se& principaliter,sed accessoriè. Sicut qualitas ineſt subiecto,bene est in bonis,hoc est,in prędio dominãte.Sequitur,ipsius utilitatẽ respiciẽs. hocideò dixi,quia.nisi utilitatẽ,prędij cõtineret,non posset,cõstitui seruitus.l.si ædes.j.tit.j.& tit.ij.l. & Attillicinus. Sequitur, & libertatẽ,seu ius alterius diminuẽs.Istud probat in l.stipulatio ista.§.quis fortè.j.de uer.ob.Et qd̃ dixi, alterius, ideò dixi,quia nõ potest esse prædiũ seruiens sine prædio dominante.l.j.com.prędi.Itẽ quod dixi alterius,intelligo,ſ.domini,l.j.j.quẽad.ser.amit.Itẽ intelligo alterius in totum,uel in
3 partẽ qñq̃,ut uidebitis in l.pro parte.j.eo.Quæro,quo †iu re sunt inducte seruitutes? ℟.de iure gẽt.Inst.de ser.in fi.Diuisiones autem istarũ seruitutũ realium,uidebitis per iurisconſ.Quia aliæ urbanorũ,alię rusticorũ,& quælibet habet diuisiones per se,& est certa species eius,quia quædã est seruitus,quæ debet à re personæ,ut usus,& ususfructus, & de istis uidistis in præcedẽtibus tit. Venio ad quartũ genus,ſ. quãdo debetur à persona rei,quod de iure Digest. non est repertũ,nisi in liberto,ut possit cogi ad morandũ in certo loco,l.Titio.§.Titio.de cõd. & dem.& l. Męuia.de man. test. De iure Codicis reperitur in agricolis & censi.qui sunt ascripti glebæ,adeò q̃ à solo separari nõ possunt, l.quemad.C. de agri.& cens.lib.xj.& per multos tit.ibidem.

ADDITIO.

4 *Seruitus.Inst.de act.§.æquè.*

LEX II.

1 *Dominorũ unus potest cõstituere rem pignori pro sua parte pro indiuiso.*

VNVS. Dicit gl. hoc est uerum, nisi alij consentiant ante,uel post.l.per fundum.j.tit.ij.Quæro rationem huius:℟.quia seruitus constituit ad utilitatẽ prędij dominantis,& minutionẽ prędij seruiẽtis.Modò una pars pro indiuiso nõ potest utilitatẽ recipere,Non enim posses ducere aquã ad fundum cõmune pro certa parte,pro indiuiso,neq̃ ducere per fundũ alienum pro indiuiso,ideò nõ
1 potest ab uno cõstitui.j.eo.l.ad certam.Et ex hoc† apparet, q̃ unus ex dominis potest cõstituere pignori rem pro parte sua pro indiuiso.C.si cõ.res pig.da.fit.l.j.quia illud fit ad securitatem debiti,quę securitas põt præstari pro indiuiso, nõ autẽ põt præstari utilitas, seu seruitus fundo meo certa parte pro indiuiso,ut hic.Et circa hoc uide.l. stipulationes nõ diuidũtur,in primis quatuor cõtrarijs.& j.de uerb.ob.

LEX III.

SERVITVTES PRÆDIORVM. Seruitutes possunt imponi solo & superficiei.Vel sic, Seruitutes possunt diminuere soli utilitatẽ & superficiem.Reuoco in dubium intellectũ legis nostrę.quidam exponũt l.aliæ rusticę,alię urbanæ.quod gl.nõ placet,quia istam diuisionẽ uidistis §.eo.l.j.Alij exponũt aliter,ut dicit gl.& ego dixi in summario.Sed tunc opp.primò sic,Seruitus seruitutis esse nõ potest.l.j.de usuf.leg.ergo in superficie nõ poterit impo,
a ni seruitus.Gl.rñdet mirabiliter,nõ est uerũ q̃ superficies [a] sit seruitus,imò est utile dominium,tene mẽti istam gl.Extra gl.opp.seruitus nõ potest cõstitui pro parte, §.e.l.prox. ergo nõ potest cõstitui in superficie tantũ,quæ est pars domus.l.solum.§.de rei uend.℟.nõ cõstituitur pro parte,imò in solidũ. quia quilibet est dñs insolidũ illius dom⁹,unus iure directo,alius iure utilis dominij,quod apparet,qa superficies per se non põt censeri.l.obligationũ ferè.§.placet. j.de act.& ob.Opp. hic innuit q̃ seruitutes sunt in solo,ut superficie seruiẽte.Cõt.imò seruitutes sunt in prędio dñante.l.arbor.in fi.j.cõi diui.& dixi §.l.j.Sol.in prędio seruiente ineſt paſsiuè,in prędio dominãte actiuè,qd̃ nota bene.

ADDITIO.

4 *Superficies.Et tex.gl.& ibi Bar.d. l.j.§.fi.de superfi.& Inst.de act.§.æquè.*

LEX IIII.

1 *Seruitus nõ potest constitui sub cõditione extinctiua,sed inchoatiuè ſte.*
2 *Dictio,donec,dum,uel quãdiu,an faciant condictionem,uel modum.*
3 *Seruitus quare non possit constitui sub cõditione & ad diem, & modis,de quibus in hac lege.*
Vſusfructus potest constitui sub conditione,& ad diem.& nu.6.
4 *Tempus quare non sit modus tollendæ,uel inducendæ obligationis.*
5 *Dominium quare possit transferri ad tempus.*
7 *Vſusfructus quare potest constitui sub conditione & ex tempore.*

SERVITVTES. Seruitus non potest extingui tẽpore,uel conditione,neq̃ cõstitui ex tẽpore ipso iure,sed ope exceptionis.Et est ista lex multũ difficilis & subtilis.& ista est una lec.Legitur in gl.super uer,contra placitũ. ibi,posset etiã,&c.alio modo per quosdã doc.legitur tertio modo,Examinemus primò istam, & opp.de j.vñso ad fm respon

respõsum. Sol. primũ loquitur ipso iure, fm rñsum loquit de æquitate quę debet seruari.l.placuit.C.de iud. Secundò opp.l.iiij.& v.ſ.de usuf.Sol.aliud in seruitutibus personalibus,quę possunt cõstitui ad tẽpus,& ex tẽpore,ut ibi,aliud in realibus,ut hic.Vtrũ hoc sit uerum,& quæ sit eius ratio, dicam j.Sed pro declaratione litęrę,quæro quid est,hoc dicũ,q̃ non põt seruitus cõstitui tper Gl.intelligit,hoc est,ut ualeat post tẽpus.Ad id quod sequitur,neq̃ ad tẽpus, hoc est,ut ualeat ad certũ tẽpus,& non ultra.Item ponit gl.unũ exemplũ,si ego cõcessi tibi seruitutẽ,ut alternis diebus,uel horis utaris.Ista seruitus non finitur,licet finiatur usus. Et ad istud exemplũ opp.l.si prius. j.de aqua plu. arc.Sol.ibi fuerunt cõstitutæ seruitutes diuersis tẽporibus,hic uno.Itẽ ad id opp.l.Labeo.j.tit.ij.Sol.intellige illam fm istam. Venio ad illud qd̃ tex.dicit,neq̃ sub cõditione, neq̃ ad certã
2 cõditionẽ,& quæro exempla.Gl.ponit opiniones:Dicunt quidã sub cõditione cõstitui,si cõstituo seruitutẽ purè,hoc acto q̃ ita demũ possis uẽdicare & uti, si nauis ex Asia uenerit.Istud exemplũ non placet,quia tex.dicit,q̃ nõ potest cõstitui sub conditione. Exemplũ istud ponit, q̃ conditio fuit adiecta usui,uel uẽdicationi,nõ ipsi cõstitutioni.Vnde alij dicũt q̃ fuit cõstituta sub cõditione,si nauis ex Asia uenerit,sed ante cõditionis euentũ tradidit,& sic statim incipit.l.sub cõditione.de sol.& l.sed nisi.j.de iur.do. Certè nec hoc placet,quia secundũ hoc cõditio fuit adiecta promissioni,non traditioni.Tex.aũt dicit,q̃ non potest adiici,ipsi constitutioni per cõstitutionẽ. Ego intelligo promissionẽ & traditionẽ uel quasi,sicuti dicimus in l.iij.§. dare.§.de usuf.& j.eo.l.pe.Vnde alij ponũt exemplũ,q̃ nõ potest cõstitui sub hac cõditione,si uolam,sic nec alia obligatio conſtitui potest.l.sub hac.j.de act.& ob.Istud etiã non placet,primò quia hæc l.uult facere differentiã inter constitutionem seruitutis,& alios actus,per hoc nulla differentia fieret.Pręterea,istud est exemplũ,quod hic ponit Iurisconſ. qñ seruitus cõstituitur ad certã conditionẽ,non quãdo cõstituitur
1 sub cõditione.Et ideò gl.† tua dicit,seruitus nõ potest cõstitui sub cõditione,ſ.extinctiua,sed bene põt cõstitui sub cõditione inchoatiua, seu inductiua, sicut & dominiũ, l. qui absenti.§.si quis.j.de acq.pos. Vnde si cõstituo tibi seruitutem hoc acto,q̃ extinguat,si nauis ex Asia uenerit,non ualeti ipso iure.Sed si cõstituerem tibi seruitutẽ, si nauis ex Asia uenerit,istud bene põt fieri.Ita intelligit quod hic dicit, neq̃ sub cõditione, & in hoc communiter resident omnes doc.illud autẽ quod sequitur,neq̃ ad certã conditionẽ,dicit gl.intellige,hoc est,certũ modum,ut sit sibi seruitus con
2 stituta,donec nauis uenerit,uel dum uolam. Et sic est quidã modus,dicit gl.ex qua gl.habes,†q̃ hæc dictio, donec, uel dum,uel quãdiu,& similes, faciũt modum,& non cõditionem.Cõt.l.pater Seuerinã.in fi.de cõd.& demõst. & j.ca. l.qui dicit ad certam cõditionem.Prætereà, seruitus potest cõstitui ad certũ modum.j.prox.§.Dicas ergo sic, quædam est cõditio momẽtanea,quædã est cõditio quæ habet causam successiuã.Modò illud quod dicitur,seruitus non potest constitui sub cõditione extinctiua, intellige de ea quæ habet causam momentaneã, ut puta, cõstituo tibi seruitutem quæ extinguat,si nauis ex Asia uenerit.Quædã est conditio,quæ habet causam successiuã,& de illa loquit dũ dicit,neq̃ ad certam conditionẽ,ut puta,cõstituo tibi seruitutem,quę duret quandiu uolam,hoc est, quãdiu continuat successus uoluntatis meæ,cõtinuetur seruitus,& cũm defi
3 cit uolũtas,deficiat seruitus,uel quãdiu talis uiuet, & similia.Quæro,†& modò intremus subtilitatẽ harum legum, quare seruit⁹ nõ potest cõstitui prędictis modis?Dicũt quidam q̃ nec dominiũ prædictis modis põt constitui.Quod gl.reprobat,per l.qui absenti.§.si quis. de acq.pos.Dñium enim fm ucrã opi.põt transferri sub cõditione & ad diem. l.fi.C.de leg.Rationẽ j.dicã. Itẽ quia ususfructus, qui pars dominij est,põt cõstitui sub cõditione & ad diẽ.§.de usuf.l. iiij.& tetigi §.in ij.cont. Vnde alij ponunt aliam rationem, scilicet,quia tempus nõ est modus tollendæ,uel inducendæ obligationis. l. obligationum fere. §. placet.j. de act. & ob.& j.de leg.j.l.nemo potest.Gl.istam rationẽ non repro-

Bart.super ff.uet.

bat,neq̃ approbat,* sed dat tertiũ,quia lex * *Approbat.Tu*
uoluit cõstituere seruitutes cũ quadam per- *uerò reproba,*
petuitate,propter utilitatẽ prędiorũ. Ista ra- *nempe q, imò*
tio non est bona,quia fm hoc non impedire- *tempus sit mo*
tur cõstitui seruitus ex tẽpore, quia tũc esset *dus tollendæ,*
perpetua ex parte post,sicut illa quę purè cõ- *uel inducendæ*
stituitur.Dicendũ est ergo q̃ ratio præcedẽs *obligatiõis,&*
est uera bene intellecta,nã in seruitutis cõsti- *hoc,iure nouis*
tutione ille qui eam constituit,semper rema- *simo:Bar.l.iiij.*
net obligatus parti.j.eo.l.pe.& no.in l.corru- *nu.3.C.de præ*
ptionẽ.C.de usuf.Sed quia tẽpus non est mo *scrip. xxx.an.*
dus tollendę,uel inducẽdę obligatiõis,ideò I.Conc.B.
hæc seruitus,in qua semper est obligatio per
sonalis,nõ potest cõstitui ex tẽpore,uel ad tẽpus. Sed tunc
4 ultra† quęramus,quę est ratio istorũ Iurisconſ.l. obligationum ferè.§.placet.uidetur ponere duas rationes, unam q̃ certi sunt modi constituti ad tollendas obligationes,inter quos non est tẽpus.Aliam rationẽ uidetur ponere, quia sicut naturaliter ædificiũ cedit solo,nec facere põt quis,q̃ superficies nõ cedat solo,ita naturaliter obligatiões sunt per
a petuæ.Modò habemus uidere [a] istam naturalitatẽ.℟.obligationes sunt infixæ ofsibus nostris,adeò q̃ à nobis separari nõ possunt,sicut caracter quidã,ut gl.iij.j.pro soc.Qualiter autẽ caracter imprimet in anima,cũ sit quid merè spirituale,nõ bene cadit in intellectu,nisi per exẽpla characteris corporalis.Ponamus ergo in charactere corporali,infigendo in corpus,si aliquis uellet cũ ferro ignito imprimere characterem in corpus alicuius animalis,uel hois,& dicere q̃ illa impressio incipiet in die futura,non posset,imò statim incipit cum imprimit,de necessitate natuꝛæ. Item si quis uellet dicere,imprimo tibi hoc,ut non duret nisi hinc ad pascha,non posset,quia de necessitate durat perpetuò. Et eodẽ modo si quis uellet imprimere hanc actionẽ, q̃ resolueretur in cõditionis casualis euentũ,nõ posset.Ita obligationes quę imprimunt in personã nostram, licet sint insensibiles,nõ possunt imprimi ex tẽpore,neq̃ ad tẽpus,nec sub cõditione extinctiua,neq̃ ad certam conditionẽ, eodẽ modo nec seruitus prędialis. Primò per eandẽ rationem, quia ei ineſt obligatio personalis.Secũdò,qa per eã imprimitur quædam qualitas prędio dominanti,& etiã prædio seruienti,ut dixi §.l.j.Dices tu,eadẽ ratione non poterit cõstitui sub cõditione,ex qua incipiat,cuius contrariũ dixi §. ℟.q̃ sub cõditione non cõstituitur,imò conditionẽ differt. Inst.de uer.ob.§.sub cõditione.Vnde character ille nõ imprimit bene,ergo põt differri,donec imprimat.Sed qui cõstituit ex die uel ad diẽ,statim imprimit,& cedit dies.l.cede
5 re diem.j.de uer.sig.Ex prędictis † apparet, quę est ratio q̃ dñium põt transferri ad tẽpus,ita q̃ dñium recedat ex tempore.l.fi.C.de leg.licet secus in obligatiõe.l.nemo põt.j. de leg.j.& d.§.placet.quia dñium non est affixũ ofsib⁹ nostris, & ideò põt separari à nobis & trãsferri in aliũ simpliciter.l.
6 traditionibus.C.de pac.l.iij.j.pro soc.Quęro† & reuoco in dubiũ,quid in usufructu,utrũ possit cõstitui ex tpe, uel ad tẽpus,& similiaꝛ Gl.huius l.tenet q̃ sic.Idẽ i l.iij. §. de usuf. Cont.gl.l.obligationũ ferè.§.placet. j.de act. & ob. Et rñdet ad l.iiij.de usuf. Quod cñ ibi dicit,intellige ope exceptionis,nõ ipso iure,pro qua facit, q̃ etiã in usufructu semper constituens remanet obligatus parti.l.iij.§.dare. §. de usuf. & C.de usuf.l.corruptionẽ,Sed obligatio personalis nõ potest cõstitui ex tẽpore, uel ad tẽpus,&c. ergo neq̃ ususfructus. Quid dicemus? tenco q̃ ususfructus possit ipso iure cõstitui,& ad tẽpus,& ex tẽpore,& sic differt à seruitutibus
7 realibus.l.cũ ususfructus.j.de usuf.leg. Videamus † quę est ratio, Quidã dicunt q̃ ratio est,quia seruitutes prędiorum debent esse perpetuę,nõ ususfructus,ut hic in fi.gl.magnę, nihil ad propositũ.Alij dicũt usumfructũ recipere diuisionem realem,ergo diuisionẽ in tẽpore eadẽ ratiõe. Secus in seruitutibus realibus,truffæ sunt.Ratio est illa quã §. tetigi, quia ususfructus est pars dñij,ideò nõ inhęret ofsibus nostris,& potest à nobis separari ex tpe,sicut dominiũ,d.l.iiij. & v.de usuf.Et si dicas, saltẽ ista obligatio personalis,quæ ofsibus nostris inhæret,℟.q̃ illa obligatio personalis non

extinguitur tẽpore, ita q̃ tẽpus sit immediatè causa extinguendi illam obligationẽ. Tempore enim perit ius usufr. quo perẽpto obligatio extinguit, sicut semper extinguitur obligatio perẽpta re, q̃ in obligationẽ deducitur absq; culpa debitoris, undè rei perẽptione extinguit obligatio, nõ tẽpore. Item dices tu, Vsusfructus est seruitus, & licèt nõ inhæreat ossibus usufructuarij ipsi prædio imprimit quandam qualitatem, seu quẽdam characterem, sicut dixi ſ. de ser. præd. ℟. non. est uerũ, Nam seruitus est quædã qualitas ipsius fundi, propter hãc enim seruitutẽ fundus dominãs est melior, & iste est deterior. Vsusfructᵘ nõ est qualitas prædij, quia talis est fundus, in quo alteri debeᵗ ususfructus, sicut si nemini deberet, sed per usumfructũ diminuitur ius dñij, non fundi, & sic nec in persona, nec in fundo imprimitur qualitas quæ possit dici character, qui insit ossibᵇ. Sed dices tu, si hæc sunt uera, ergo sequit̃ q̃ nunquã seruitus extingueᵗ ipso iure, quod est cõt. tit. ſ. quẽad. ser. amit. ℟. ut dixi, character, uel signũ nõ potest imprimi, ut duret ad tempus, sed bene est possibile quod ipsa natura illud signũ cõsumat in tẽpore, nõ autem tẽpus ipsum per se, uel uolũtas imprimẽtis. Ita eo. modo lex ipsa per suos modos cõsumit seruitutẽ, in tẽpore, & alias obligationes. Sunt enim modi tollendarum obligationũ, ut inſt. quib. mod. tol. ob. Itẽ dices tu, fm hoc, pacto cõtrahentiũ nunquam posset remitti seruitus, quod est cõtra l. ad cerã. ſ. eo. & l. seruitutes. §. seruitus. ſ. eo. ℟. sicut per aliquod, quod tu faceres in illo inſtãti, quo signũ imprimis, nõ posses facere signũ extingui ex tẽpore, sed ex postfacto adhibere medicamenta, quibus signũ extingueret, ita per id q̃d adjicit̃ in ipsa seruitute, uel in obligatiõe eius, nõ potest fieri quod extinguat̃ ex tẽpore, sed ex postfacto bene põt remitti. Ita loquuntur ℨria. Sumus expediti de ſ. lec. Secũdo modo legit̃ istud principiũ, in gl. ut dicat̃ sic, Seruitus nõ potest constitui sub cõdictione, uel in diem, & si apponat̃, reijcitur, & remanet cõstitutio pura. h. d. fm ij. lec. Istam lec, reprobat gl. quia nihil est tam cõueniens, quã pacta seruari. Adde aliã rationẽ, quia licet cõditio apposita impossibilis remoueat̃ de ultimis uolũtatibus, nõ tamẽ remoueᵗ de dispositione inter uiuos. l. nõ solũ. de act. & ob. & l. impossibilis. de uer. ob. Quidã Mod. ut Nic. de Mat. legũt istam legẽ, alio modo sic, Quidã sunt actus legitimi, qui nõ recipiũt diem, necq; cõditionẽ. l. actus legitimi. ſ. de reg. iur. Similiter & filiatio, l. si tibi filius. ſ. de adop. & in illis appositio diei, uel cõditionis uitiat actum. Item in seruitutibᵘ appositio diei, uel cõditionis, uitiat seruitutem ipso iure. Sed tamẽ ope exceptionis, hoc est, replicationis de æquitate succurret uẽdicanti seruitutẽ. Ista lec. non placet, quia tex. loquit̃ q̃ succurrit̃ cõtra uendicãtem, non ipsi uendicanti. Teneas ergo lecturam gl.

ADDITIO.

a Videre. Bar. l. nemo potest. ij. parte. de leg. j. & ℑmo. aliquid in l. eũ qui ita. §. qui ita. de uer. ob.

§. MODVM. Seruitutes, & earũ usus, possunt modificari in ipsa cõstitutione, licet nõ extingui. Quæro quid uult dicere, nõ ad tẽporis causam. ℟. q. d. nõ facit seruitutem tẽpore finiri, & tẽpore incipere, sed tota est una seruitus sic modificata. Sicut enim in impressione signi, uel characteris corporalis, in ipsa impressione nõ potest fieri q̃ extinguat̃ tpe, sed ipse character potest modificari, ut sit maius, uel minus. Ita in cõstitutione seruitus nõ potest oppoñi aliquid extinctiuum ipsius, sed aliquid modificatiuũ.

LEX V.

VIA. Seruitus prædialis potest constitui eisdem modis, quibus personalis.

LEX VIII.

VT POMVM. Nõ potest imponi seruitus prædio, quæ non respicit utilitatẽ alterius prædij. Quæro rationem. Gl. ponit unã & reprobat, finaliter dicit, ratio est, quia seruitus prædialis requirit prædium cui seruiatur, quod hic nõ est. l. j. ſ. com. prẽd. Cum ergo non respiciat utilitatem prędij, sed delectationẽ personę, seruitus prędialis dici non potest. Sed quærit̃, an hoc sit seruitus personalis? Quidã, ut Hug. antiquus gl. dicit q̃ est personalis, sed est quoddã pactũ. Cy. C. de usuf. super rub. tenet opi. Hug. Ego semper teneo opin. gl. ut plenè examinaui in l. Mela. §.
a fi. de ali. & cib. leg. ubi uideᵗ casus, facit l. pecoris,ª ſ. de seru. rust. prædi. l. pen. ſ. de ser. leg. Dices tu, quare cũ constituatur usus & ususfructus, qui est seruitus personalis, non potest
b cõstitui hęc seruitus, ut spaciari, & cœnare liceat? ℟. ut dixiᵇ heri in l. seruitutes. ſ. eo. seruitus, usus & ususfructus, de iure dñij plenè diminuit, quod cõponitur ex proprietate & usufructu. Vnde quicquid habet diminuere de fructibᵘ & cõcedere alij, potest dici seruitus personalis, sed ire, & spaciari, & cœnare in loco, nõ diminuit de fructibus, ut alteri acqraẽ, & sic nõ est seruitus personalis, nec prædialis, quia non fit ad utilitatẽ alterius prædij, sed est quædã obligatio personalis, ut patiarisme sic facere. Ista† uerò, ut mihi pomũ decerpere liceat, posset forsan concedi, quod esset seruitus personalis, cùm habeam usum, uel usumfructũ arborum. Vtilitas huius inuestigationis est, quia si est seruitus, potero agere contra quemcũq; possidentẽ. Si est obligatio personalis tantũ, non possem agere, nisi contra eum qui promisit. ſ. de const. pec. l. fi. & de cont. emp. l. fi. §. fi.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Pecoris. Vide quæ ibi addidi.
b Dixi. Bar. post Cy. in rub. C. de usuf. & quid si sum obligatus dare ecclesiæ in signum subiectionis, uel fidelitatis decem annuã? Dic q̃, dicatur quasi seruitus, secundũ Bal. l. ij. C. de ser. & Bar. l. pe. C. de cond. infer. ubi quærit, an sit seruitus, si concessi tibi facultatem coquendi panẽ in furno meo, & quid si concessi q̃, possis transire per pontem sine gabella, & quid de iure colligendi pedagium. Adde an ius colligendi pedagium, & faciendi pontem, sit seruitus. Bal. cons. lxv. j. lib.

§. SI PRAEDIVM. Pro parte seruitus retinetur, licet ab initio pro parte non constituatur. & istum §. examinabo statim in l. pro parte. in fi. ſ. eo.

LEX IX.

1 Seruitus est tota in toto, & tota in qualibet parte totius.
2 Diuisibilis quælibet res est & in infinitas partes.
3 Verba debent ciuiliter intelligi.
4 Variatio non permittitur electione facta.
5 Dominus prædij seruientis potest petere, q̃ uia mutetur sine incommodo prædij dominantis.

a SI CVI.ª Verba contractus debent ciuiliterᵇ intelli-
b gi, & qui semel locũ elegit, uariare non potest. Vel sic, Ius seruitutis respicit fundũ, & quamlibet partẽ eius. Idem in eius usu ab initio, sed cùm per certũ locum cœperit uti, non poterit postea uariare. No. primò† quia ius ser-
1 uitutis respicit quãlibet partem fundi, & sic est tota in toto, & tota in qualibet parte totius. l. uia cõstituit. ſ. tit. ij. sicut dicunt Philosophi, & Theologi de anima hominis. Secundò
2 no. † q̃ res quælibet est diuisibilis, & in infinitas partes, ut ibi, infinito uidelicet, &c. & etiã Philosophi hoc dicunt. Ter
3 tiò† no.ᶜ q̃ uerba debẽt intelligi ciuiliter, ſ. ad exhib. l. pen.
c Vlt. no. † q̃ postquã quis elegerit, nõ licet uariare. concor.
4 sunt in gl. Opp. ſ. de ser. rust. præd. l. si uia. Sol. ut ibi. Opp. ſ. tit. ſ. l. si seruitus. gl. nõ soluit, ibi soluã. Opp. ſ. de usu & hab. l. diuus. §. licet. Sol. aliud in seruitute usus, quæ respicit commoditatẽ personæ. Si igitur cõmoditas personæ uariatur, ideò usus potest uariari. Opp. ſ. de relig. l. ij. §. pe. Sol. gl. optimè,† quã tenemẽti, licet ille cui debetur seruitus, nõ pos-
5 d sit mutare ᵈ uiam, tamẽ dñs prędij seruientis potest petere, q̃ mutetur sine incõmodo prædij dominantis, ut in cont.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Si cui. Limitat Ro. sing. lxix. Et quis possit eligere, in quo loco uia cõstituatur, an hæres, uel legatarius, Are. l. ij. §. ex ijs. de uer. ob. Bar. l. si una. ſ. de ser. rust. præd. & alios ibi, et in apostil. Alex. aliquid, C. ep. in trac. ser. sub rub. qualiter quis debeat uti seruitute, est in c. xxiij. et Ias. l. quò minus. in vij. q. de flu. ubi ponit, an habeat uariare aquæductum.
b Ciuiliter. Idem in uerbis testameti. l. cũ antiquitas. & ibi Bal. C. de usuf. Bal. rub. C. si cer. pe. in fi. q̃. si dico, cedo tibi actionem ex uendito specialem, q̃ inter

interpretatur, in iudicialem, quia specialis nõ reperitur. De interpretatione in contractibus, uide l. si tibi pecuniam. & quod ibi dixi. si cer. pet.
c Barb. l. ij. §. tractari. ff. ad Tertul.
d Mutare. Et sic isto casu licet alius pro seruitute posit nouum opus nunciare, maximè urbana, Bar. post gl. l. j. §. fi. de ope. no. nũ. uel agi posit cõfessoria, fallit in casu isto, ut no. Lud. l. j. §. fi. in fi.

§. SI ITER. Licet in prædio seruiente ædificare ut commodè quis possit uti seruitute.

LEX X.

PRO PARTE. Seruitus non potest acquiri pro parte, & actus nõ perfectus uitiatur, si deuenitur ad eum casum, à quo non potuit inchoari. Opp. ſ. eo. l. ut pomum. §. j. ubi alienatio partis, non extinguit seruitutẽ. Sol. ibi actus erat perfectus, & cõsummatus, quia seruitus erat iam constituta. Hic uerò nõ erat actus perfectus, quia seruitus erat promissa tantùm, nõ constituta. Ita sentit gl. hic, & Dy. c. actus legitimi. ex. de reg. iur. lib. vj. & l. si sub una. §. j. ſ. de uer. ob. Sed tunc opp. si dicis uiam cõstitutam, ergo uia pro parte extinguitur, redimendo partẽ prædij seruientis, uel dominantis, cùm res propria nemini seruiat. l. j. quẽad. ser. amit. Quod est cõtra hãc l. in fi. Gl. dicit, fateor q̃ uia potest amitti, seu adimi tacitè. Hoc non puto uerũ, quia seruitus nullo modo potest diuidi, cũ sit indiuidua, l. j. §. si usu-
a fructus. ad leg. Fal. Dicit ergo q̃ tota seruitus ª retinetur ratione partis. Et si dicatur, res quæ est propria, nõ potest seruire. ℟. res quæ est propria pro solido, non potest seruire. Sed res, in qua quis habet partẽ pro indiuiso, tota potest seruire, & pro toto retinetur seruitus, licet constitui nõ possit. d. §. si prædiũ. & sic illud, quod ibi dicit, pro parte retinetur seruitus, hoc est, occasione partis, quæ est alterius, retinetur seruitus tota. Aliud enim est dicere, pro parte retineᵗ seruitus, quod significat totã seruitutẽ durare, aliud est dicere, pro parte seruitutis, & hoc necubi reperitur.

ADDITIO.

a Seruitus. Bar. l. Stipulationes non diuiduntur. iij. & iiij. opp. de uerb. ob.

LEX XII.

NON DVBITO. Fundo ciuitatis potest acquiri seruitus.

LEX XIII.

SI TAM ANGVSTI. In seruitutibus realibᵘ, si nõ ualet quod ago ut ago, ualet ut ualere potest. Cy. l. nõ codicillũ. C. de testa. posui in l. j. §. si qs ita. ſ. de uer. ob.

LEX XIIII.

1 Seruitutes non censentur per se, sed accedunt rei corporali.
2 Incorporalis est, ergo non præscribitur, ualet consequentia.
3 Seruitutis gratia non habentis causam continuam, quæ quasi possidetur, dantur iudicia possessoria.
4 Seruitus quæ non habet causam continuam, licet nõ acquiratur tpe, tamen sufficit, si allego titulum quem probo ex usucapione longi temporis.
5 Præscriptioni seruitutis sufficit bona fides.
Præscriptio rerum corporalium requirit tit. & bonam fidem, in præscriptione incorporalium sufficit bona fides, & ratio.
6 Seruitute in præscribenda requiritur scientia domini fundi, contra quem præscribitur.
Ratio quæ in præscriptione rerum non requiritur scientia domini, contra quem præscribitur, sicut in præscriptione seruitutis.

a SERVITVTES.ª Incorporalia quæ non habent causam continuam, non usucapiuntur. ᵇ Vel sic, Incorpo-
b ralia non habentia causam cõtinuam, non possunt prę-
1 scribi. No. q̃ seruitutes sunt incorporales. No. † quod seruitutes nõ censentur per se, sed accedũt rei corporali, & sic est
c quędã qualitas, ut dixi. ſ. eo. l. j. No. q̃ nihil impediteᶜ corporalia accedere rei corporali. No. etiã q̃ incorporalia nõ pre-
a scribunt̃, & hoc in j. par. Pro huius declaratiõe quæro, † un de ueniat ista cõsequentia, incorporalis est, ergo nõ præscribit̃. ℟. incorporalia nõ possidentˇ. l. seruᵘˢ. §. incorporales. ſ. Bart. super ff. uet. de acq. re. do. Sed sine possessiõe nõ procedit præscriptio. l. sine possessione. ſ. de usuc. ergo bene seqũt, q̃d̃ incorporalia non præscribũtur. Sed contrà, imò incorporalia possidentur, l. regulariter. ſ. de pet. hær. ſ. com. præd. l. ij. ℟. non possidentˇ propriè, sed quasi possidentˇ. Opp. & uidetur q̃ seruitus præscribat. l. si aliena. §. j. de usuc. Sol. seruitus non præscribitur, sed præscribitur res cũ omnibus qualitatibᵘ suis, & sic seruitus quã habebat. Venio ad secundã partem, ibi, uel ideò, &c. dicit̃ hic q̃ seruitus nõ habet causam cõtinuã. Cõt. quia fm hoc nõ darentˇ iudicia possessoria, quod est ſ̃
3 totum tit. de iti. actuq; prius. ℟. & dico, † q̃ quasi possidentur, propter quod dant̃ possessoria iudicia, ut̃ in cõtrarijs, non autẽ continuẽ, ut hic fm gl. & bene. Opp. C. eo. l. ij. Huius timore gl. distinguit hic plenè, ut habes in ea. & eodem modo distinguit in l. j. in fi. de aqua plu. arc. ubi ego exami
naui plenè. Dic ut ibi. & doc. d. l. ij. C. eo. Dicitur hic in fi. & idem in prædijs urbanis. Quæro de quibus prædijs urbanis intelligitur ℟. debes scire q̃ ædificia, seu prædia urbana, non loco, sed genere distinguũtur, ſ. de uer. sig. l. urbana familia. l. urbana prædia. & l. fundi. Modò quædã sunt ædificia habitãdi gratia, & illa dicũtur urbana, & de his loqui tur hic. Quædã sunt quæ non sunt habitãdi gratia, de quibus loquitur l. eo iure. §. stabula. ſ. in quib. cau. pig. taci. contra. & illa dicunt̃ rustica, & de his nõ loquitur iste finis. Dicitur hic, usucapiunt̃. Cont. imò prescribunt̃ spacio x. uel xx. ann. uel tẽpore cuius non extat memoria, quare malè. Sol. olim nomẽ usucapionis erat cõmune ad usucapionem, & præscriptionẽ, ut patet in diffinitiõe. ſ. de usuc. l. iij. & l. eum qui ędes. Sed per luſt. est attributa usucapio rebus mobilibus, præscriptio rebus immobilibus. C. de usuc. trãſ. l. j. Vlt.
4 gl. † hic in fi. dicit unum, ᵈ q̃ licet seruitus non habeat cau-
d sam cõtinuam, & si nõ possit acquiri tẽpore, tamẽ si ego al-
e lego titulum,ᵉ quem ego probo ex usucapione longi temporis sufficit. Idẽ no. gl. l. j. in fi. de aqua plu. arc. Doc. dicunt cont. & hoc tenebat Iac. But. & Ray. de Forli. & Cy. l. si certis annis. C. de pac. Nõ ob. l. cũ de in rem uerso. ſ. de usur. quia ibi loquit̃ in faciente, hoc est, in soluẽte per annos decẽ, cõtra quem tacitè præsumitur, quæstio uerò nostra loquitur in patiente, non aũt aliquid faciente. Ego sustineo gl. quia in patiente idẽ iuris est, in his quæ nõ sunt magni præiudicij, hoc est, in his in quibus nõ uertitur amissio dominij. C. de pet. hær. l. si filius. de acq. hær. l. q in aliena. §. j. & ſ. de pec. l. cũ Tuberonis. §. sunt quidã. Hoc probatur in l. pe. cum sua gl. C. com. diui. dixi in l. cũ de in rem uerso. ſ. de usur. Quæro
5 quot† sunt necessaria ad præscriptionẽ seruitutis? Azo hic dicit, & bene, q̃ bona fides. ſ. quẽad. ser. amit. l. ult. & de iti. actuq; pri. l. j. §. Iul. Sed titulus necessariᵘ nõ est, dicit gl. Sed quæ est ratio, q̃ in præscriptione rerũ corporaliũ duo sunt necessaria, ſ. titulus & bona fides. C. de præsc. long. tẽp. l. diutina. sed in præscriptione rerũ incorporaliũ, unũ sufficit, ſ. bona fides. ℟. quia in præscriptione rerũ corporaliũ, ius acquiritur in re, & prior dñs desinit esse dñs, & ideò plura requirunt̃. sed in præscriptione rerum incorporaliũ, dñium non amittit̃, ideò non debent tot esse necessaria. Sed quæ-
6 ro, † nunquid in præscribẽda seruitute, requirit̃ scientia domini fundi, cõtra quem præscribit̃? Azo tenet q̃ sic, Pro eo uidetur tex. C. eo. l. ij. ubi gl. tãgit. Hug. ibidẽ cõt. per l. sicut, in fi. C. de præsc. xxx. ann. & C. de præsc. long. temp. l. fi. Et ad l. sicut. quã Hug. p se inducit, subaudiebat, maximè. Opi. Azo. uideᵗ uerior. Rationẽ diuersitatis assignat inter præscriptionẽ rerũ, & seruitutis, quia in præscriptione rei, quis possidet ipsam rem, & ideò de scientia nõ curatur, sed quia in præscriptione seruitutis, dominus possidet fundũ, ideò eius scientia requiritur. Dicit Odof. uerior ratio differẽtiæ est, quia per scientiã, & patientiã aduersarij, inducitur quasi possessio præscribẽtis. l. pe. ſ. eo. Si ergo dominus ignoraret, non procederet præscriptio, quasi possessione deficiente, & ideò sis cautus semper facere articulum, q̃ ille aduersarius usus est sciente & patiente aduersario.

ADDITIO.

4 P. PAV. P. Seruitutes. Quid in præscribenda iurisdictione, Alex. cons. xvj. in v. uol. Fel. c. de quarta. in ult. col. de præsc.

b Vsucapiuntur. Et an in constitutione seruitutis, uideatur constituta obligatio personæ, Bal.l.iij.in prin.C.eo.

c Impedit. Qualiter autem quis præscribat usumfructum, illum acquirendo, uide l.fi. in fi.C.de præsc.lon.temp.& Bal. l.corruptionem.ad fi.ff.de usuf.

d P.PAV.P.Vnum.Fel.d.c.de quarta.de præsc.ubi dicit istam esse cõmunem sententiam, refert tamen contrarias opi.in hoc esse, & postea distinguẽdo pulchrè concordat.Scripsi in l.si certis annis. C.de pact. Com.conf. clviij. ad fi.ubi uult ex possessione long.tẽp.præsumi tit.si allegetur, & probetur q, utens usus est uigore illius tit.uide ibi, & pondera, & fuit sententia Bar. l.cùm de in rem uerso.in ult.col.uer.quæro rusticus.ff.de usu.& Fel.d.c.de quarta.Cæp.caut.incip. de præscribẽda seruitute.Alex. d.l.si certis annis. ad fi.quam tamen limitat Fel.c.causam.cẽx.de præsc.Bar.d.l.si certis.

e Titulum. Licet solo tẽpore non præscribatur seruitus discontinua, tamẽ est cautela q, allegetur titulus, qui præsumetur postea ex longitudine tẽporis, l.cùm de in rem.& l.j.in fi.de aqua plu.arc.& §.æquè.inst.de act. No. tamen, quia dicit Bald.l.item lapilli. iij.q.s.de re.diui.q, præscriptio istarum seruitutum uidetur posse infringi tempore necessitatis, ar.l.fi.C.eo. Abb. conf.vj.ij.lib.

§. SERVITVS. Seruitus ad sepulchrum est priuati iuris,& de ea potest disponi, ut de seruitute priuati. Opp. seruitus prædialis non potest cõstitui, nisi inter dominos prædiorum. l.j. cõm. præd. Sol. dicit gl. licet sepulchrũ in nullius bonis sit, tamẽ ius sepeliendi est priuatũ. Et ideò ille qui habet istud ius, potest de seruitute disponere. Istud placet mihi satis, sed de uno dubito, ista seruit[b] accedit ipsi prædio, s. prox. non iure prædij. Cum ergo sepulchrum sit nullius, ergo seruitus quæ est qualitas eius, est nullius. R.& dico q est possibile, q unius sit res, & alterius sit qualitas, ut hic, sicut uides in superficie saltem utiliter.

§. PVBLICO. Locus medius impediens cõmmodum ex uno loco peruenire ad alium impedit seruitutem constitui.

LEX XV.

a QVOTIES.[a] Nõ potest imponi seruitus de eo quod fundi utilitatem nõ respicit. Opp. l.ei fundo. j. eo. sol. ibi non interest, sed interesse poterat.

ADDITIO.

a Quoties. Bal.l.fi.in fi.C.de pact.int.emp.& uend.

* Agere. Hãc elicimus, q, alueũ reficere incũbit illi, qui seruitutem sibi deberi asserit, nõ uerò illi qui eam patitur: l.refectionis. §.si per tuum. ff.commu.præd. l.j.§. aquæ. ff. de riuis. I.Conc.B.

§. SERVITVTEM. Qui debet seruitutem, cogitur pati, nõ agere.* Istam materiam utrùm ille qui debet seruitutem, teneatur aliud agere, tangam in l.sicuti. §.j.& ij. si serui. uend.

LEX XVI.

EI QVI. Creditori & emphyteutæ competit utilis actio pro seruitute. Opp. s. si usuf. pet. l. uti frui. §. utrũ. Sed dicit gl. aliud in fructuario, q, in creditore. Ratio, quia seruitutis esse nõ potest. Vel dicit gl. ratio, quia creditor potest uendicare rem seu fundum, ut hic, ergo & seruitutem, quæ est eius accessio. Fructuarius autem non potest uendicare, nisi ius suum, s. usumfructum, seu ius esse sibi utendi fruendi. l. uti frui. si usuf. pet. cui iuri non accedit seruitus. l.j. de usuf. leg.

LEX XVII.

VIAE ITINERIS. Seruitutes sunt indiuiduæ, & transeunt in hæredes insolidùm actiuè & passiuè. Qualiter seruitutes dicantur indiuiduæ, dixi plenè in l. stipulationes non diuiduntur. j. de uerb. ob. qualiter transeant in hæredes insolidùm, dixi plenè in l.ij. §. ex his. j. de uerb. ob.

LEX XVIII.

a PAPINIANVS.[a] Seruitus cõfusa additione debet per legatarium restaurari. Opp. quod nõ confundatur, quia fundus recta uia trãsit in legatariũ. l.à Titio. j. de fur. Sol. gl. duob. modis, Primò, quia fundus fuit legatus sub cõditione, & ista bona, uel quia fuit legat[a] fundus
b hæredis, & purè. No. istam[b] ij. sol. quæ tenet,† quod si testa-
1 tor legat rem hæredis, nõ transit dominium in legatarium recta uia. Cont. l.ij. C. com. de leg. Habetis plures alias gl. cõ cor. dixi plenè in l.si hæredis seruus. j. de leg.j. Opp. gl. i. cũ filius. §. dominus. j. de leg.ij. Sol. aliud in usufructu, & aliud in cæteris seruitutibus.

ADDITIO.

a PAP. Io. l. huiusmodi. §. si ædes. de leg.j.

b Barb. Istam. No. modum articulandi, ut quis aduersario sciente usus est seruitute. Bar. s. eo. l. seruitutes. ad fi.

LEX XIX.

EI FVNDO. Potest imponi seruitus de eo, quod nõ interest tunc, sed speratur interesse in futurum. Opp. l.quoties. s. eo. sol. ut ibi.

LEX XX.

1 Patientia in incorporalibus habetur pro traditione.
2 Corporales res non possunt præscribi aduersario ignorante.
3 Præscriptione in probanda articulandũ est q, ea usus est sciente & patente aduersario.

QVOTIES. Qui debet seruitutẽ, debet pati aduersa
1 rium uti, q, pro traditione habeꝛ. No. q, † patientia habeꝛ pro traditione. Et ex hoc apparet, q, quis non potest esse in possessione alicuius iuris incorporalis, nisi aduersario sciente & patiente, qm̃ ipsa patientia aduersa-
2 rij, est quasi possessio. Et ex hoc apparent, q, † licet res corporales possint præscribi aduersario ignorante. l.fi. in fi.C. de præsc. lon. temp. tamen res incorporales non. l.ij. C. eod.
3 † Vnde semper sis memor facere articulum, q, ille est usus eo iure, aduersario sciente & patiente. Quærit gl. quæ sunt ista interdicta possessoria? dic ut in gl.

LEX XXI.

a SI INTERCEDAT.[a] Dicit idem quod l. seruitutes. §. publico. s. eo. &c.

ADDITIO.

a Barb. Intercedat. No. secundũ Bal. q, non est permissum facere pontem in loco publico, debet enim esse liber usq; ad cœlum. Bar. & ibi dixi, de aqua plu. arc. l. apud Trebatium. §. j. per d. l. j. §. fi. de ope. no. nunc.

§. SI VSVSFRVCTVS. Actio pro seruitute debet intentari contra dominum proprietatis, non contra usumfructuarium.

De seruit. urb. prædio. *Tit. II.*

LEX I.

a VRBANORVM. Hic Iurisconsul. enumerat seruitutes urbanorum prædiorum. Opp. q, istud ius altius tollendi, est libertas, non seruitus. Nam solum est liberũ usq; ad cœlum, s. tit. j. l. fi. & C. eo. l. altius. Sol.[a] gl. ponit multa, tamen in fi. ibi, uel tertiò, tangit ueritatẽ. Declara sic, seruitus altius nõ tollendi, sine dubio est seruitus, scilicet, quę debetur ab illa domo, quæ debet altius tolli alteri domui. Fortè enim interest eius, q, altius tollatur propter uentum, uel propter aspectũ, ne fortè transeuntes per uiam possint aspicere, si fortè uia erat alta, domus erat depressa. Vel fortè interest ut eleueꝛ altius, ut habeaꝛ lumẽ ex reuerberatione potius, q, per directũ. l. si arborem. §. interdũ. j. eo. Modò de stillicidio non aduertendo, gl. ponit exemplũ clarum.

ADDITIO.

a Sol. Et hic no. aliquas esse seruitutes innominatas, alleg. Bal. in rub. de usuf. & ponit gl. l. j. j. tit. j.

LEX III.

LVMINVM. Hic ponit differẽtiam inter seruitutem luminum, & ne luminibus officiatur. Quæro differẽtiam inter has seruitutes? Gl. dicit q, seruitus, ne lumi-

nibus officiatur, habet in se plus, quia nõ potest altius eleuare, sed seruitus luminũ habet se in minus, ut lumen quocunq; modo ad nos ueniat. Quidã alij dicũt totũ econuerso, ut plus sit promittere seruitutẽ luminum, Nam qui hoc promittit, nõ solum potest altius eleuare, sed opus est q, illud quod est factum destruat, ut nobis lumen sit, sed in seruitutibus ne luminibus officiatur, sufficit q, altius nõ eleuet, & hoc uult dicere hæc gl. cõiter tamẽ seruaꝛ opi. gl. &c.

LEX IIII.

INVITVM. Qui non cõsentit, uidetur contradicere. l. filius. §. inuitus. de proc. Quæro, quid est hoc dictũ, non ad factum, sed ad ius, &c. gl. exponit. Tu dic aliter, q, hæc uerba, inuitis nobis, nõ referuntur ad factum, hoc est, q, requiraꝛ uera contradictio facti, sed ad ius seruitutis, hoc est, urbanorum prædiorum, sufficit q, ius seruitutis sit contrarium illi operi q, fit, ipsum enim ius contradicere uidetur.

LEX V.

1 Bona fides præscribentis, licet nõ requiratur in præscriptione libertatis seruitutum rusticorum prædiorum, tamen requiritur in seruitutibus urbanis.
2 Regula, possessor malæ fidei, non habet locum in præscriptione xxx. ann.
3 Seruitutes urbanæ difficilius præscribuntur quam rusticæ, & quare.

a HAEC AVTEM.[a] Libertas seruitutis urbanæ nõ præscribitur, si dñs prædij dominãtis solũmodò nõ utatur, sed requiritur factũ præscribẽtis, s. q, domus al
b tius eleueꝛ, uel foramina obturentur. No. istã dist.[b] quã dixi
c in summario, ex qua† colligit, q, licet in præscriptione libertatis seruitutũ rusticorum prædiorũ non requiratur bona fides præscribẽtis. l. sequitur. §. si quis uiam. j. de usuc. tamẽ in seruitutibus urbanorũ prædiorũ requiritur. Ita dicit gl. superuer. credidit. in l. fi. j. quemad. ser. amit. & doct. C. eo. l. ij. Ratio, quia in hac præscriptione requiritur factum præscribentis, ideò debet bona fide fieri, in illa nullũ factum præscribentis requiritur, sed sufficit sola negligentia non uten
3 tis. Et ex hoc ego dico,† q, Decretalis, s. c. fi. de præsc. in antiquis, & c. possessor. de re. iu. lib. vj. quæ dicit q, possessor malæfidei, nullo tẽpore præscribit, non habet locũ in præscriptione xxx. ann. quæ currit cõtra actionẽ, illa enim præscriptio currit ex negligẽtia nõ petẽtis, absq; aliquo facto præscribentis. Decretalis enim illa loquit, quãdo factũ præscribentis requirit, dicit enim, possessor bonæfidei. No. q, dicit
3 possessor, & sic factũ præscribẽtis requirit.† Quærit gl. quæ est ratio differẽtiæ inter seruitutes rusticas, & urbanas? Gl. ponit, & uide. dicit enim gl. q, in usu seruitutis urbanæ, sumptus requirit, & procedit, in rustica secus, & ideo difficilius cõtra primam præscribit. Hęc gl. est additio noua, quę incipit, ratio diuersitatis, &c. Ista ratio gl. nõ uidetur uera, quia etiam in usu seruitutis rusticę requirit quãdoq; sumptus. l. si iter. ij. tit. j. & specialiter in seruitute aquæductus. Vnde alij dicunt, ut Odof. q, in seruitutibus urbanis est hoc plus, quia habemus possessionẽ continuam animo, & corpore, & ideò difficilius perditur. ar. s. eo. d. l. seruitutes. in prin. secus in seruitutibus rusticis. Nec hoc placet, quia nulla seruitus quasi possidetur animo, si enim hoc esset uerũ, omnis quasi possessio seruitutis haberet causam continuam. Cuius contrarium uidistis in l. seruitutes. s. tit. j. & uidebitis in l. foramen. j. eo. Vnde Mart. Sil. dicebat hoc ideò, quia seruitutes urbanæ sunt nobiliores, & interest magis reip. q, seruentur, ideò difficilius præscribuntur. Certè ratio non est multùm urgens, sed meliorẽ adhuc non uideo. Quærit gl. quid si sunt plura foramina, & quædam clausi, & quędam non? Dic ut in gl. quam uide & no.

ADDITIO.

a Autem. Bal. & An. l.ij. ad fi. C. de præsc. xxx. ann.

b POMA. Distinctionem. Alex. conf. cxxxvj. ij. vo. Fel. c. de præsc.

LEX VI.

QVOD AVTEM. Licet arbor altius extollatur, nõ præscribit libertas contra seruitutem altius non tol-
endi. Opp. l. ædificia. j. eo. Sol. hic loquitur quando seruitus erat altius nõ tollendi, quo casu ponendo arborẽ nihil fit contra illam seruitutẽ, ibi fuit restituta seruitus, ne prospectui officiatur, quo casu fit cõtra talem seruitutem.

LEX VII.

PARIETEM. Vnus ex socijs nõ potest communem parietem destruere causa respiciẽdi. Hanc materiã habes j. de dã. infe. l. in parietes. & l. nã si nõ sit idoneus.

LEX VIII.

a CVM EO.[a] Potest quis obscurare domum uicini, si seruitus constituta non fuerit. Gl. opp. duobus modis, dic ut in ea.

ADDITIO.

a POMA. Cum eo. Cæp. in trac. de ser. urb. præd. ti. de sol. Anch. conf. xxxix. ubi limitat decem modis istum tex. Alex. conf. cccxvj.

LEX IX.

1 Hæres an debeat legatario domus præstare accessum per alias ædes.
2 Clausulæ, cũ accessib[9] & egressibus suis usq; in uia publicâ, quid operetur.

BINAS. Primò ponit quatuor q. secũdò rñdet ad primã, tertiò rñsionẽ extẽdit ad extraneã q. quartò ratio
cinaꝛ circa præsentẽ materiã, ex quo colligit sol. quarta q. quintò rñsionẽ factã ad primã limitat, & declarat. Secũda ibi, Marcellus rñdi. Tertia, idẽ dicẽdũ. Quarta ibi, nõ aũt. Quinta ibi, sed ita. & breuiter hoc intẽdit, Hæres nõ põt in domo, quæ sibi remanet, ædificare, ita q, usus ædiũ legatarũ totaliter perimaꝛ, secus si aliqualiter incõmodet. Iurisc. s. ut uidetis, format quatuor q. & rñdet tm̃ ad duas, s. ad primã, & ad quartã. Reassumamus p ordinẽ, Prima q. est, si hęres alti[9] ædificãdo obscurat lumina ędiũ legatarũ, utrũ legatarius possit cũ illo agere. Iurisc. rñdet, q, põt obscurare, nõ tm̃ in totũ. Si enim totũ obscuraret, posset cũ illo agi. Sed quæro qua actiõe? Videꝛ q, actiõe ex testõ, nõ cõfessoria, uel negatoria. Nõ em̃ seruit[9] est cõstituta ipso iure, licet hæres teneaꝛ ad cõstituẽdũ. l. seruũ filij. §. fi. j. de leg. j. Rõ, qa hęc seruitus nõ fuit legata expresse, tũc em̃ ipso iure cõpetere
1 t, sicuti ipso iure trãsit dñiũ rei legatæ. l. si partẽ. §. j. quẽad. ser. amit. sed uideꝛ legata tacitè, & rei tacitè legatæ nõ trãsit dñiũ ipso iure i legatariũ. l. emptor. §. ancilla. s. de rei uẽ. ita nõ trãsit ius seruitutis ipso iure. Arc. in d. l. seruũ filij. in fi. Secũda q. est, qd si ædes, pprias altius tolleret hęres, utrũ possit. Iurisc. nõ rñdet. Ad istã gl. rñdet, q, hoc põt indistinctè. s.
1 l. px. C. e. l. altius. facit s. ti. j. l. fi. Tertia q. fuit,† an per alias ędes debeat hęres pręstare accessum. Ad istã non rñdet Iurisc. Gl. rñdet q, nõ tenẽt dare. l. uia. §. fi. j. ti. j. de ꝓtrah. emp. l. in uẽdendo. alibi, s. in l. ij. §. si loci. j. de adim̃. leg. gl. dubitat. Hic puto, q, hæc determinatio nõ sit uera, Primò per rationẽ huius l. hæres nõ potest obscurare lumina in totũ, ut in fi. l. ergo cadẽ rõne nõ potest prohibere accessum, qa per hoc nullus fructus est ædiũ, ut hic dicit in tex. ꝓpterea habeo leges quæ expresse dicũt, q, legatarius debet prastare aditũ hæredi, si sibi expedit. l. si fundũ sub cõditione. §. qui fundũ. j. de leg. j. & j. si ser. uẽ. l. testatrix. in prin. facit j. eo. l. fi. Nõ ob. j. tit. j. l. uia. in fi. & l. in uẽdendo, qa ibi res crãt trãslatæ ad aliũ, per ꝓ cũ inter uiuos, s. diuidẽdo, uel uẽdẽdo, hic in ultimis uoluntatib[9], ubi latior fit interpretatio. Sis ergo
2 cautus,† qñ fiunt uẽditiones, uel diuisiones, ut fiat specialis mẽtio de istis itineribus, & sic apponit hodie in instru
a mẽtis,[a] cũ accessibus[b] & egressibus suis, usq; ad uiam pu
b blicã. Prædicta uera in his seruitutibus, de quibus hic loquitur. Sed si esset seruitus tigni immittẽdi, uel oneris ferẽdi, & similia, tũc eo ipso q, res hic uenditur, uel legatur, uideꝛ trãs ferri cũ ipso onere. l. si domus. in fi. j. de leg. j. & l. q, cõclaue. j. de dã. infe. & de ser. leg. l. j. ibi plenè dixi in materia ista.

ADDITIO.

a Instrumẽtis. Bar. post gl. l. rei appel. de uer. sig. & Bal. l. ex cõuentione. in fi. per illũ tex. C. de pac. q, si detur fundus in dotẽ, nõ tenetur dare mulier fundum liberũ à seruitutibus. Dic ut ibi, & adde ipsis l. ij. C. de ser. & ibi Bald. in prin. sed tex. & ibi Bal. l. quoniã. C. de cõpẽ. ult. q, uẽditor teneatur dare fundũ liberũ à seruitutibus, & à creditoribus, & quod ibi dixi, sed quæro, si uẽdo prædia cum omnibus iuribus an intelligatur uenditum ius colligendi passagium, & merum imperium, quod ibi habeo. Bal. l. à procuratore. C. man. & quod ibi dixi, adde Ro. conf. cclxxj.

b Accessibus. Aret. in tract. seruit. urb. conf. xxxviij. rub. de seruit.

LEX X.

QVI LVMINIBVS. Non potest quis ædificare cõtra formã statutam, ne luminibus uicini officiatur. Quæro, quæ sit ista forma? Dicit gl. uel statutum ciuitatis, uel seruitus constituta, uel seruitus præscripta. Circa hoc quod dicitur de seruitute præscripta, quæritur si domus mea stetit depressa, domus tua alta per multũ tẽpus, utrũ
a præscripsisti seruitutẽ alterius non tollendi? Gl. q̃ non, in fi. nisi me uolentẽ ædificare prohibueris, & ex tunc per longũ tempus sic steterit, ut hic, & idem no. in l.j.C.e. probatur in l. & si fortè. §.j. si ser.uend. & Dy. l. si prius. de no.ope. nun. & ibi dixi in uer. restat ut uideamus. & Spe. de possess. §. nũc dicendum. aliàs in confessoria, uer. sed pone.

ADDITIO.

a POMA. *Tollendi. Barb. cons. xxxj. j. uol.*

§. SI INTER TE. Si dubium est de mensura, recurritur ad arbitrium.

LEX XI.

AEDIFICIA. Plantatio arborum non est cõtra seruitutem altius nõ tollendi, sed est cõtra seruitutem, ne officiatur prospectui. Si aut esset seruitus, ne luminibus officiatur, dicit ut in l. si arborem. j. eo.

LEX XII.

1 *Ignem & caminum quando liceat facere in pariete communi.*
2 *Parietẽ supra cõmunem quis non potest habere proprium parietem.*
3 *Dictio, ad, significat propinquitatem per duos pedes, uel unum.*

QVIDAM IBERIVS. Nõ licet supra, aut iuxta parietem cõmunem aliquid facere, propter quod deterioretur paries. h. d. †No. q̃ nõ licet facere ignẽ iuxta
1 parietem cõmunem, & per cõsequens nõ licet facere caminum in pariete cõmuni, ex parte tua. Intellige ita q̃ si ignis qui ibi fieret, adhæreret parieti cõmuni. Sed si fieret ibi solum tuba camini, ita q̃ fumus ascenderet, ne ignis appropinquaret, tũc non puto esse prohibitũ. l. fistulam. in prin.
2 j. eo. †Secũdò no. q̃ §. parietem cõmunem non potest quis habere parietẽ proprium, ut hic. Si quis enim §. cõmunem parietẽ uellet ædificare, ita q̃ esset cõmunis paries, hoc liceret, l. in parietis. de dam. infe. & l. inter quos. in princ. eo. tit.
3 †Tertiò no.[a] gl. quæ dicit, q̃ dictio, ad,[b] significat propin-
a quitatẽ per duos pedes, uel unũ, & sic facit ad q. de statuto,
b qd' dicit, si quis fecerit insultũ ad domũ, & hoc dixi j. de in l. item apud Labeonem. §. cõuicium. ubi hoc tangit Iac. de
c Are. Vlt. no.[c] istam moralitatem, quam docuit Iurisconsultus ibi, uolo ut cum Iberio loquaris.

ADDITIO.

a *No. Alex. cons. cxx. j. col. ij. uol.*
b *Ad. Tex. & ibi Bar. l. decerninus. in fi. C. de aquædu. li. xj. & in l. meminisse. de off. procons. in prin. & de dictione iuxta, in l. j. & ibi Bald. C. de epis. & cle. & de dictione, ad, Bal. & quæ ibi dixi, in l. obseruare. de off. procõs. tex. & ibi gl. & Bar. l. militis codicillis. in prin. de test. mil. limitaui sin. in l. cætera. §. senatus. post 1mo. de leg. j. adde de istis dictionibus, j. intra, iuxta, usq;, ante, ubi, tanquam, quasi, fere, & alijs dictionibus, Old. cons. xlviij. & Bald. cons. ccxv. primo lib. Et q̃ dictio, ad, significet propinquitatem, adde Alex. cons. cliij. v. uol.*
c *Vlt. no. Bal. l. non ignoret. C. de fru. & lib. expen. uer. modò quæro. l. debitores. & ibi Bal. C. de pi. Ro. sing. cccxcj. & seq. Barb. cons. v. in ij. uol. Abb. c. nouit. in fi. de iud. Are. c. ij. de accus. Ro. sing. xlij. inci. alio sero. & etiã no. in fin. seq. ubi concludit q̃, in dubio præsumatur talis interpellatio præcessisse. Bar. l. sciendum. de uer. ob. & ibi uide etiam nouissimos in lect. & de ista monitione, & de eius effectu propter expẽsas, Fel. c. ij. prope fin. ex. de ac. & c. nouit. in fi. de iu. ubi etiam aliquid de dicto Ro. prædallegati. & Ias. l. certi cond. in prin. ff. si cer. pet. Dec. d. c. nouit. ad fi.*

§. PARIETEM. Parietem cõmunem licet incrustare, & pingere, nõ tamen ex hoc tempore demolitionis plus æstimabitur. Gl. ponit hic distinctionẽ, qualiter cautio de dam. infe. habeat locum in pariete communi, quod plenè examino in l. inter quos. j. de dam. infec. Dic ut ibi.

LEX XIII.

IMPERATORES. Quis potest in suo liberè ædificare, si seruitus non impediat & lex seruetur.

LEX XIIII.

1 *Seruitutibus in realibus potest nunciari nouum opus.*

INTER SERVITVTES. Ponit differentiã inter seruitutes, ne prospectui officiatur, & ne luminibus officiatur. Et gl. legit duob. modis, uno modo ne officiat prospectui simpliciter, & ista mihi plus placet. Opp. q̃ pro seruitutibus non possit nunciari nouũ opus, siue sit seruitus personalis. l. j. de no. ope. nunc. siue sit seruitus realis. l. qui uiam. eo. tit. Gl. se inuoluit ubi q̃ circa seruitutẽ personalẽ.
1 gl. bene dicit. †Circa seruitutẽ realem dic, q̃ potest indistinctè nunciari, ut hic. Nõ ob. l. qui uiã, quia ibi loquit' in reficiẽte fm formã antiquã, hic in faciente de nouo, ut ibi dixi.

LEX XV.

LVMEN. Quæro quæ est differentia inter lumen, & prospectum? ueritas est q̃ habent se ut excedentia & excessa. Si enim debeatur prospectus absq; determinatione certi loci, tunc habet se in plus quã lumen, §. l. proxi. si prospectus debetur respectu loci, tunc posset haberi prospectus, licet lumen non habeatur, uel econuerso, ut patet ad sensum.

LEX XVI.

SI ARBOREM. Arbor quæ impedit uideri cœlum, contra seruitutem luminis habetur, secus si impediat uenire solẽ, nisi multũ impediebat, depressio aũt ædificij, uel arboris, regulariter nõ est cõtra seruitutẽ luminum.

§. HAEC LEX. Pactio obscura interpretat' cõtra proferentẽ. Concor. §. de pac. l. ueteribus. Opp. gl. j. de cõt. emp. l. in uẽdendo. & de euic. l. q̃ libertatis. dic ut in gl.

LEX XVII.

SI FISTVLAE. Damnũ quod datur ex fistulis, uẽnit in actione in factum, & in cautione dam. infe. Legitur ista lex duobus modis, primò q̃ fistulæ essent applicatæ ædibus meis iure seruitutis, & hoc prosequitur j. gl. magna. Secundò, q̃ nulla seruitus debeatur, & hoc prosequitur gl. ult. Ad j. lect. opp. gl. & uidetur q̃ pro eodem nõ competat actio l. Aquil. cautio dam. infec. l. fluminũ. §. præterea. de dam. infe. gl. dicit, fateor cõtrarium, & hæc l. diuersis casibus loquitur, quod habet locũ cautio dam. infec. quod nõ habet locũ actio in factũ, potest dicere q̃ cautio dam. infec. licet extraordinaria, concurrat cum actione in factũ subsidiaria legis Aquil. ut hic, licet non cõcurrat cum actione l. Aquil. ordinaria. l. quemad. §. magistratibus. j. ad leg. Aql. & C. de leg. Aquil. l. de pecoribus. Opp. uitiũ naturale non præstatur ab eo, cui seruitus debetur, l. si mihi. §. seruitus. j. ti. j. Sol. ut in gl. & prædicta fm j. lect. fm aliam fistulæ non erant hic iure seruitutis, ut dicit gl. ult. hic.

LEX XVIII.

1 *Aquariolum non licet facere in communi pariete.*
2 *Pariete in cõi nõ licet appropiquare illud, q̃ pariete sublato p̃ se nõ staret.*

FISTVLAM. Ista est no. lex & quotidiana, & breuiter hoc intẽdit. In pariete cõi nõ licet aliquid facere, uel ei aliquid adhærere p̃ quod paries corrũpat', & quo sub-
1 ducto paries stare nõ posset. †No. q̃ in parietib' cõib', nõ licet habere fistulas, p̃ quas uadat aqua, & sic nõ licet aqua-
2 riolum facere, & similia. † Secũdò no. q̃ parieti cõi nõ possum appropinquare illud quod pariete sublato per se nõ staret, uel q̃ parietis refectionem impediret.

LEX XIX.

SERVITVTES. In seruitutib' tigni, uel stillicidij immittendi, immissione facta dicitur quis habere continuam possessionem.

§. SI DOMO. Licet alicui facere id, sine quo seruitute uti non potest. §. SI

a §. SI SVBLATVM. Quantũm ad iura seruitutũ realium, ædificium destructum & restitutũ, a idem uidet, secus quò ad personales seruitutes. Facit † ad quæstio-
b nem b utrũm ecclesia destructa & postea refecta, durent priuilegia indulgentiarum.* Sed quæ est ratio in seruitutibus realibus, & personalibus. Dic ut in gl.

* *Indulgentiarũ. Stupida hæc quæstio est, autor enim salutis, Christus, qui solus peccatorũ miseretur, templorum demolitionem non spectat, sed cor contritum & humiliatum.* I. Conc. B.

ADDITIO.

a *P. PAV. P. Restitutum. Intellige quando in eodem solo. Cast. l. iij. §. de ser. Sal. Ful. & Bald. l. Paulus. §. domus. de ser. quem Bar. alleg. in l. inter stipulantem. §. sacram. pro concordia ad istum tex. ad probandum suam doctri. quam ibi dat. Item adde q̃, sicut durat seruitus, ita pactum personale, l. fi. ff. de pig. Bal. l. si plures. uer. uide dubitationem. C. de cond. infer. de pedagio pontis distructi, & refecti. In cont. Alb. de Rosa. l. si usus fructus ciuitatis. §. quib. mo. usus f. amit. in alio solo, ibi, contiguo reædificatum est.*
b *Ad q. Bar. l. inter stipulantem. §. sacram. de uer. ob. Bar. & gl. l. damni. §. si is qui. de dam. infec. Bal. cons. cccl. viij.*

§. SI ANTEA. Dñs domus dominãtis nõ potest facere id per qd' cõditio seruientis fiat deterior, sed melior.

§. QVI IN AREA. Dominus domus, seu prædij debentis recipere stillicidium, potest ibi ædificare dũmodò stillicidiũ seu seruitutem debitam non impediat.

LEX XX.

a SI DOMVS. Qñ uni cõpetunt plura iura, uno sublato, aliud illæsum remanet. a Vel sic. Quando uni competunt plura iura, si unũ remittit, aliud remittere non dicitur. No. istum casum, secus ecõuerso si remitteretur seruitus stillicidij recipiendi, dicit gl.

ADDITIO.

a *Remanet. l. hæres de cond. & dem. uidetur tamen limitandum, nisi unũ ius necessariò dependeret ab altero. l. quæro. §. Lucius. de test. tut.*

LEX XXI.

1 *Indefinita æquipollet uniuersali ex interpretatione, non ex significatione propria.*
2 *Indefinita in statutis æquipollet uniuersali, quia non est ratio, quare magis intelligatur de uno particulari, quàm de alio.*

QVI AEDIFICIVM. Seruitus ne luminibus officiatur, porrigit' ad lumina præsentia, uel ad futura, si est actum, & in dubio indefinita locutio æquipollet uniuersali. No. q̃ indefinita æquipollet uniuersali, Dy. ex. de reg. iu. super rub. lib. vj. & per alios doc. l. si pluribus. j. de
1 leg. ij. †No. q̃ indefinita æquipollet uniuersali, ex interpretatione, nõ ex significatione propria, l. prox. seq. ibi, humanius &c. Qñ tex. dicit, ex humanitate, hoc est, non ex propria significatiõe, licet tñ indefinita æquipollet uniuersali
2 ex interpretatione, tamen in † statutis, uniuersali æquipollet, per illam rationẽ, quia non est ratio, quare magis intelligatur de uno particulari, quàm de alio. l. j. de lib. præt. De quo dixi in l. omnes populi. §. de iust. & iur.

LEX XXII.

SI SERVITVS.

ADDITIO.

a *Seruitus. Bar. l. si stipulatus fuerim. §. j. de uer. ob. Et ad hanc l. de indefinita seruitute, uide Bal. l. nõ modus. C. de ser. & ibi uide duas no. q̃ per ipsum. Alij ponuntur per Bar. l. damni. §. si is qui uicinas. de dam. infec. & in l. fi. C. quæ res pig. ob. pos. gl. & Bal. Dy. & Bar. l. si mihi & tibi. §. fi. de leg. j. & Io. And. veg. qui sentit in mercuri. & Bal. auth. excipitur. C. de bo. quæ lib. ubi per hanc l. dicit, q̃, si pater dicit, dono filio fructus aduentitiorũ, intelligitur singulis annis. & Sal. d. l. non modus. maximè in fi. C. de ser.*

a §. FVTVRO. a Ædificio futuro potest seruitus imponi
1 & acquiri. Facit ad q. utrũ † quis possit instituere hæredem, ecclesiam construendam. Videtur q̃ non, c. abbate. §. nec. ex. de re iud. lib. vj. ubi dicitur q̃ monasterio non-
dum constructo non potest donari. In cõt. uidetur tex. hic. & l. seruos. j. de ali. & cib. leg. & ibi etiam dixi.

ADDITIO.

a *P. PAV. P. Futuro. Intellige tamẽ q̃, nõ sit seruitus ipsa cõstituta statim, sed oritur obligatio personalis ad eam constituendã, cũ erit ædificatũ, c. ad diss oluendum. in gl. iij. in fi. de despon. impub. Bart. hic in fi. Are. cons. lxx. & hic in apostillis. gl. c. dissoluendum. de despon. impub.*

LEX XXIIII.

HOC QVOD DICTVM. Seruitus tigni immittendi potest deberi ei, qui nõ habet ædificium. Hoc non potest intelligi iure seruitutis, sed ex iure cuiusdam pacti, seu conuentionis. l. ut pomum. in prin. §. tit. j.

§. SI EX TRIBVS. Seruitus quæ tibi debet' à domo uicina, non impedit dominum alterius domus ædificare supra parietem communem.

LEX XXV.

IN RE COMMVNI. In re cõmuni non potest quis aliquid facere, uel prohibere iure seruitutis, sed ei per cõmuni diuidundo iudicium succurritur.

LEX XXVI.

1 *Seruitus per unum ex socijs acquiritur tempore, & non pacto, & quare.*
2 *Immissum in re communi, etiam à socio, possum propria autoritate tollere, & destruere, sicut immissum in re propria.*

SED SI INTER. Pro eo quod fit ex ædib' proprijs in cõmune, uel econuerso, potest agi negatoria. No. ex eo q̃ dicit, rem perdere, innuit q̃ seruitus potest acquiri tempore, & sic amittitur pro parte. Opp. l. pro parte. §. tit. j. Dicit gl. fateor q̃ potest acquiri tẽpore per unum, non autem per pactum, ut in contrario, C. de ser. fugit. l. j. & ibi per doc. in iij. opp. Facit q̃ no. j. de diuer. & tẽp. præsc. l. lõge. Sed
a contra istam opp. j. a quemad. ser. amit. l. nam satis. Sol. ibi loquit' de seruitute amittenda, hic de acquirẽda. Sed tunc
1 quæro, † quæ est ratio quare per unum potest acquiri tempore, & non pacto. Et dicũt quidam, q̃ tempore non acquiritur persona, sed lege. gl. dicit q̃ hæc ratio non uidetur bona, quia etiam tempore nõ quæratur sine facto præscribentis, uel utentis seu possidentis. l. si ædes. §. libertas. j. e. Vnde gl. dicit aliam rationẽ esse, quia, s. hoc est propter publicam utili. j. de usuc. l. j. uel potes sustinere primã rationem, s. qñ tẽpore quæritur lex, est causa immediata acquisitionis, licet cum facto hominis, sed qñ per pactũ, tunc totũ econuerso, quia homo est causa immediata cũ autoritate legis, ut declarauit in l. legitima. §. de pac. Alij timore cõtrariorũ legũt
b alio modo, b ut illud quod dicitur, rem perdere, intell. git', i. deest, destruere propria autoritate. l. quemadmodũ. §. j. j. ad
2 l. Aquil. No. † istam lec. c q̃ sicut illud qd' immittit' in re propria à me possessa, possum tollere & destruere propria autoritate, ita illud q̃ immittitur in re communi, licet à socio, hic in secundo casu legis, uide istam gl. & no. Opp. l. sed & loci. §. fi cõmunem. j. fi. regun. Sol. dic ut ibi.

ADDITIO.

a *Opp. Cy. l. j. in iij. op. C. de ser.*
b *Alio modo. dixi post Bar. l. j. ff. de arbo. ceden.*
c *Lec. Bart. l. j. §. nunciatio. de ope. no. nunc. in j. col. ubi restringit id quod ipse hic dicit.*

§. SI IN AREA. Inuito socio nõ potest quis ædificare in re cõi, licet sibi permittat' à dño prædij seruientis,

LEX XXVII.

1 *Seruitutes perpetuæ, quæ sunt continuæ, & quæ discontinuæ.*

FORAMEN. Seruit' quę nõ habet causam cõtinuã, nõ põt acquiri tpe, & causam cõtinuã non habet ois seruitus, ad cuius usum factũ hois requirit', & damnũ quod ex seruitute nõ iure debita cõtingit, uenit in actione dã. infe. Diuide, Primò ponit dictũ, secũdò illud limitat, tertio illud ꝓbat p̃ rationẽ, quartò ponit tres illatiões. Sed a ibi, Hoc ita. Tertia ibi, neq; em. Quinta ibi, & ideò. Ad cuidẽ tiã dicas, qd est cõclaue dic ut l. cõclaue. j. de dã. inf. & qd
1 sit triclinij, dic l. si ut certo. §. si de meis. j. cõ. No. ex hac l. †q̃
a seruitutũ quędã hñt cãm ꝓpetuã, a ut seruit' tigni immittẽdi, quia

dl, quia tignum semper stat ibi, idem in seruitute aquæductus, quia aqua semper fluit. ſ. e. l. seruitute. in prin. Quædã est seruitus, quæ habet causam quasi continuã, ut seruitus stillicidij immittẽdi, & fistulam recipiendi, quæ recipiat aquã ex tecto, licet enim nõ semper fluant, tñ aptæ sunt semper fluere. Quædã est seruitus quæ habet causam discontinuã, ut illa, ad cuius usum requirit factũ hois, ut hic. Opp. ꝙ in omni seruitute requirit quasi factũ hois, non enim potest poni stillicidiũ sine hois facto, necꝫ fistula quæ recipiat aquã ex tecto. Sol. intellige ꝙ requirit factũ hois ad usum seruitutis, nõ ad ipsum primũ actum cõstituendi. Opp. dicitur hic, ꝙ omnes seruitutes debẽt habere causam perpetuam. Cõt. quia seruitus itineris non habet causam perpetuam. l. seruitutes. ſ. tit. j. & tñ seruitus est. Sol. dicit hic, oẽs seruitutes debẽt habere causam ppetuã. ſ. ut possint quæri tpe, & hæc est lec. clara, & ponit in princ. gl. & in gl. antiq. nõ erat. Alij legũt istum tex. alio modo, ſ. illud quod dicit, oẽs seruitutes debere habere causas perpetuas, nõ est ratio precedentis, sed est quoddã dictũ per se, ex quo sequit sequẽs illatio de lacu & stagno, & tũc pro declaratione ꝟrij debes scire, ꝙ ad hoc ut sit seruitus, requirit ut habeat causam cõtinuam, & hoc est, ꝙ res quæ debet seruitutẽ continuam, si nec extinguatur tẽpore, & ideò seruitus itineris quantùm ad hoc, dicitur habere causam cõtinuam, hoc est, quę debetur rei, & à re, quę continuò est, licet non habeat usum continuũ, meritò est seruitus, sed qñ res non est continua, ut lacus, & stagnũ, qui qñq; exsiccantur, tũc non potest ei seruitus imponi, necꝫ tpe necꝫ pacto. Ita loquit hic, & ista lec. uidetur probari per l. j. §. hoc interdictũ. de cisterna. ſ. de font. ꝙ uerũ puto, quia seruitus non potest imponi directò, sed dicit seruitus utiliter. Rof. in libel. suis, super interdicto de fonte. Et hoc uidet sentire ista gl. quæ dicit, ꝙ licet seruitus desinat stagno desiccato, tamẽ eo reassumente aquam, de æquitate cõualescit. Opp. de ser. rust. præd. l. uia. §. j. Sol. stagno non potest imponi seruitus aquæductus, sed seruitus nauigij recipiẽdi sic. Rationẽ assignat gl. quia per nauigiũ nõ minuat aqua, sed per aquæductum sic. Certè lex ꝟria loquit in lacu, qui habet aquam perpetuã. Et hoc modo bene dicit gl. si uerò haberet aquã temporalem, nõ posset cõstitui seruitus nauigij directò, sed utiliter, quia licet uerba deficiãt, tñ mens cõcordat, d. l. j. de font. fm Odof. ibi.

ADDITIO.

a *Perpetuam. Bar. l. ij. de ser. & l. j. ad fl. de aqua plu. arc. Inn. c. de quarta. de præſc. Bal. d. l. ij. Sal. l. j. in iiij. opp. eo. tit. & ibi Cy. in q.*

LEX XXIX.

SI QVIS AEDES.[a] Si ad aliquod prædiũ seruiens incipiat pertinere insolidum, seruitus extinguit, secus si pro parte. De parte uidistis in l. pro parte. ſ. tit. j.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Aedes. Cæp. caut. cv.*

LEX XXX.

SI TESTAMENTO. Domus destructa potest usq; ad statum pristinum restaurari, non obstan. seruitute, ne luminibus officiatur.

LEX XXXI.

1 *Mala fides non nocet, nisi aduersus eum, aduersus quem est.*

a SI AEDES MEAE.[a] Potest aduersus unum præscribi libertas, aduersus aliũ nõ, eadem ædificatione. No.
1 ꝙ libertas põt præscribi sine tit. † No. ꝙ mala fides nõ nocet, nisi aduersus eum, aduersus quẽ est malafides. l. qui bona. in fi. de acq. re. do. & l. Fulcinius. §. ꝙ si aduersus. ꝟ. qb. ex cau. in poss. eat. No. ꝙ si plura sunt prædia dominantia, plures dicentur seruitutes.

ADDITIO.

a *Meæ. Bar. l. j. C. de ser. & aqua.*

1 *Libertatem præscribere, est occidere seruitutem.*
Seruitus est aliquid respectu dominij dominantis.
2 *Dominium per usucapionem non occiditur, sed per præscriptionem sic.*

a §. LIBERTAS. Nisi prædia Vrbana possideantur cõtinuẽ, eorum libertas nõ præscribit.[a] h. d. Istum §. intelligo in præscriptione libertatis à seruitute urb. præd. in qua requirit factũ, & bonafides præscribẽtis. l. hic aũt iura. ſ. eo. meritò si nõ possidet domũ, nõ habet bonã necꝫ malam fidẽ, nec aliqd facit, ideò nõ præscribit, ita loquit hic. Sed in præscribẽdo libertatẽ prędij rustici, putarẽ secus, qa tũc perdit seruitus ex sola negligẽtia nõ utẽtis. l. sequit. §. si
1 uiã. de usuc. Videbitis in l. pe. quẽad. ser. amit. † Quæro qd est præscribere libertatẽ? Dicit gl. nihil aliud ꝙ occidere seruitutẽ, sicut præscribere dñium, est occidere dñium alteri⁹. Vide glos. cũ seruitus sit quędã priuatio, & sic est nihil, quõ põt occidi. l. qd' attinet. ꝟ. de reg. iur. ℞. seruitus respectu dñi dñantis est aliqd, ſ. ius ipsius dñij, dixi ſ. e. l. j. probat' in l. a
b bor. in fi. ꝟ. cõi diu. & ideò qui occidit illud ius, [b] præscribit libertatẽ, & quod hic loquit, nõ dicit seruitus, prout respi-
2 cit prædiũ seruiens, quod est mera priuatio, sed prout respicit ius prædij dñantis. In eo uerò † quod dicit de præscriptiõe, ꝙ occidit dñium alterius, nõ est uerũ in usucapione triẽnij, nam dñium nõ est nisi unũ. l. si ut certo. §. si duobus uehiculũ. ꝟ. cõm. Vnde dñium per usucapionẽ nõ occidit, sed de uno ad aliũ transfert. l. usuc. sed in præscriptione lõgi tpis per quã nõ queritur directũ dñium, fm gl. nostras, sed utile occidit. istud dictũ, pcedit, nã illud utile occidit, hocꝫ extinguit effectũ illi⁹ directi dñij. C. de præſc. xxx. an. p totũ.

ADDITIO.

a *Præscribitur. Bar. l. j. C. de ſer. & ibi doc.*
b *Ius. Gl. l. iij. §. si ex pluribus. uer. poſideo. & ibi Ang. de acq. poſſ. & Bald. procurator. cum concor. de proc.*

LEX XXXII.

1 *Perpetua quæ dicantur, & quæ non.*

EVM DEBERE. Nihil in hoc seculo potest esse ppetuũ, nisi per surrogationẽ. Opp. ſ. e. l. si seruitus. in pri. Sol. fateor ꝙ intelligit tantũ de præsenti colũna, sicut ibi de pñti lumine, tñ lumẽ põt esse perpetuũ absq; aliqua surrogatione, colũna uerò surrogatione nõ potest esse ppetua, Ratio, quia lumẽ est uidere cœlũ, ut ſ. e. l. lumẽ, quod fit per aerẽ, ꝙ est simplex elementũ, necꝫ recipit corruptionẽ, seu extinctionẽ, sed de colũnæ cõpositę ex reb⁹ elemẽtatis, & oĩa elemẽtata corrũpit, ita loquit hic. Opp. ꝟ. l. loc. l. Mart⁹. Sol. ibi in gl. opp. ſ. de ser. l. quoties. §. fi. Sol. ibi ſpãle est in seruitute oneris ferẽdi, ꝙ seruiẽs debeat ædificare, ꝙ uidebitis in l. & si fortè. §. j. & ꝟ. ꝟ. si ser. uẽ. Opp. ſ. e. l. si arborẽ.
1 fi. Sol. hic nõ est oratio ambigua, ibi sic. † Opp. ꝙ imò multa possunt esse ppetua, ut inst. de perpe. & tẽp. act. & ſ. e. l. foramẽ. ℣. oẽs. ℞. quędã sunt opera naturalia cõposita ex simplici elemẽto, ut prędia ex terra, & fons ex aqua perpetua. & ista pñt esse ppetua. ꝟ. de fon. l. j. & de flu. l. j. & de riuis. l. j. & d. l. foramẽ. §. oẽs. ſ. e. quædã sunt artificialia, & ista aut componunt ex rebus elemẽtatis, & nõ pñt esse perpetua, ut hic, aut nõ cõponunt ex his, ut actiões, & obligatiões, quę sunt simplices imaginationes, & istę possunt esse perpetuę ad nutũ principis. Ita loquit tit. de perpe. & temp. act. Vlt. no. gl. quę facit differentiam inter æternum, & sempiternum.

LEX XXXIII.

ET QVI DVAS. Rei suæ nemo potest quis seruitutẽ imponere, nisi in actu quo alteri tradit.[a] h. d. cũ l. seq. Opp. & uidet ꝙ in traditione non possit istud pactũ apponi, qm̃ in isto instãti, quo tradit, adhuc est tradẽtis. Gl. rñ. ꝙ ꝑpter multã ꝓximitatẽ quã habet cũ tpe, quo erit alterius, ualet istud pactũ, & ꝑpter hoc puto ꝙ hæc l. debet itelligi, qñ fuit facta traditio ex magno iteruallo, uel uidet ipsũ pac. in traditiõe ipsa repetitũ, l. itẽ qa ĩ fi. ſ. de pac. & ibi dixi. ADDITIO.

a *Tradidit. Iaſ. l. quamuis. §. cum inter. ij. no. ff. de cond. ind.*

LEX XXXV.

BINAS. Si ædes legantur, uel uenduntur, uidetur actum ut contignationes uti stant, ita stent. Opp. ſ. de reiuendicatione. l. Pomponius. scribit si ex equis. ubi res mobilis nõ potest esse communis pro diuiso. Sol. glos. inuol

inuoluit se, ueritas est ꝙ tignum donec cohæret domui, nõ censetur res mobilis, sed immobi. & ideò potest esse cõmunis pro indiuiso, ſ. cuiusq; pro regione sua, sed si fuerit exẽptũ à domo, esset cõis pro diuiso. l. arbor. in fi. ꝟ. com. di. & l. idem. ꝙ quicquid dicatur de itinere, non uidetur concedi, tamen ista seruitus, tigna uti stant, ita stent, uidetur concedi, ut hic in uenditione, & legato, dixi in l. j. de ser. leg.

LEX XXXVII.

SI AEDES. Aedificia quę inuicẽ non uidentur, nõ possunt inuicẽ seruire. Puto ꝙ hæc lex debeat intelligi, qñ distantia loci uel modus impediat cõmoditatem unius prædij uenire ad aliud, aliàs secus. l. si seruitutes. §. publico. & l. fi. ſ. tit. j. & ideò si aqua duceretur per circuitum unius montis, non uideo quare mons medius impediat seruitutem aquæductus, sicut uides exemplũ in aquæductu Perusino, qui transit per duos montes.

LEX XXXIX.

EOS QVI. In pariete communi, non potest quis fenestras facere, nisi sibi fuerit concessum.

LEX XL.

OLYMPICO. Si res legatur ad uitam, in dubio nõ uidetur imposita ei seruitus, licet duret facultas eundi. Opp. ꝙ legata domo, uideantur relicti horti dñi coniuncti. l. prędijs. §. pe. ꝟ. de leg. iij. Sol. intellige hic, ꝙ testator expresserat, ꝙ hortus non ueniret, uel separatim emerat. Opp. & uidetur ꝙ seruitus uideat' imposita. ꝟ. si cer. uen. l. testatrix. Sol. ideò hic non uidetur seruitus imposita, sed facultas eundi, quia prædia non erant relicta perpetuò, aliàs haberet locum quod ſ. dixi eo. l. binas.

§. LVCIVS. Potest quis aperire ianuam uersus uiam, quatenus se extendit stillicidij uigor.

De seruit. rust. prædio. *Tit. III.*

LEX I.

1 *Confessoria quando agitur contra tertium possessorẽ fundi seruientis, patientia uenit officio iudicis.*

a SERVITVTES.[a] Iurisc̃ol. nominat hic seruitutes rust. præd. inter quas gl. dicit, ꝙ sunt quædã seruitutes noiatæ, quędam innoiatę. Primò ponit noiatas, scd'ò innoiatas. Secundа ibi, in prędijs. & hoc facit usq; ad l. item. §. qui habet. ꝟ. co. uer. traditio. Opp. ꝙ quis cogat' ad tradendũ, & patiẽdũ iure actiõis, nõ officio iudicis. l. quoties. ſ. tit. ij. ꝙ apparet, qa tradẽdo nõ liberat' qs, sed adhuc remanet obligatus parti, l. corruptionẽ. de usuf. C. & ſ. tit. j. l. inter seruitutes. in fi. Sol. duob. mod. põt intelligi, uno modo qñ agit' ipsum, qui ser. uẽd. uel promisit, & tũc fateor ꝙ ad hoc agit' iure actionis, & officiũ iudicis erit super hoc, ꝙ faciat eũ cauere de obseruãdo. l. harũ. & l. egi. si ser. uend. Secũdo
1 modo potest intelligi, † qñ agit' cõfessoria cõtra tertiũ possessorẽ prædij seruientis, tũc quia ille nunquã fuit obligatus, patientia nõ uenit iure obligatiõis, sed sicut in rei uẽd. per off. iud. quis cogitur restituere. l. qui restituere. & l. officium. ſ. de rei uend. ita hic per officium iudicis quis cogit' pati, quia illud haberet' pro restitutione. l. quoties. ſ. tit. ij.

ADDITIO.

a *Seruitutes. Et dum iste tex. facit mentionem de seruitute calcis coquendæ, arenæ fodiendæ, de eius practica, & intellectu differente ab alijs, Bar. l. si priu. iij. opin. j. par. de ope. no. nunc.*

LEX II.

RVSTICORVM. Circa istam l. dic. ut l. Lucio. de aqua quoti. & æsti. & ibi uide.

LEX III.

ITEM SIC POSSVNT,

1 *Haustu aquæ concesso, iter tacitè sequitur, & nõ est seruitus, sed accessio.*

a §. QVI HABET. Cui cõcedit' aliqd, uidet' cõcedi[a] id sine quo illud esse nõ potest, & si non ualet expressum,
1 nõ ualet tacitũ. † Quæro circa hũc §. qñ cõcedit' haust⁹, & sequit' iter tacitè, utrũ iter sit seruit⁹? Gl. dicit ꝙ nõ, sed est quędã accessio. Vide gl. Ex hoc apparet so. ꝟrij signati i seq. gl. quę opp. l. si fideiussor. de le. j. & l. j. §. j. q. mo. pig. uel hyp. fol. & de her. inst. l. q filio. & no. so. gl. nã ibi uitiato expresso, nõ uitiat' tacitũ, qd' est æquè principale cũ expresso, hic uerò uitiat' tacitũ, qd' est accessio expressi. Gl. quærit, qd si per x. annos iuit per aliam uiam, siue per alia loca. Dic ut in gl.

ADDITIO.

a *Concedi. Bal. l. quamuis. C. de fideicom.*

LEX IIII.

PECORIS.[a] Seruitus pecorũ pascẽdi, & ad aquã appellẽdi, est prędialis, & potest finiri cũ persona, si hoc
1 est actũ. Quæro † quare hęc seruitus nõ transeat ad hęredem? dic ut in gl. Sed quęro utrũ in istis casib⁹, in quibus ad hęredẽ nõ trãsit, dicat' seruitus realis? Breuiter, si nõ habet ibi prædium dominans, tunc nõ est seruitus realis, sed personalis obligatio. ſ. tit. ij. l. ut pomũ. Si autẽ iste cui promisit, habet prædiũ dominans, tunc est reale, siue quoddã ius quod extinguit' cum persona, ope exceptionis, nõ ipsó iure. l. iiij. ſ. tit. ij. Dixi in l. Mela. §. fi. de ali. & cib. leg.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Pecoris. Bal. l. j. §. libertatib⁹. cũ uer. ſe. in fi. de cad. tol. Quod autem nõ poſſit cõstitui aliqua seruitus personalis, excepto usu, fructu, usu & habitatione, uide Cõ. conſ. cl. viij. in iiij. dub. & ibi etiã quod non potest acquiri præscriptio talis seruitutis, uide etiam an dicatur seruitus, quãdo non est prædium dominans, sed permittitur personæ. Bar. l. Mela. §. fi. ff. de ali. & ci. leg. ubi Alex.*

LEX V.

ERGO NERATIVS. Seruitus realis nõ potest imponi, nisi quatenus exigit utilitas prędij dñantis.

LEX VII.

a QVI SELLA.[a] Istã l. allegaui semel ad q. t in castro plebis erat statutũ, ꝙ quicũq; in die fori habuerit co-
ria in platea, soluat tantũ pro gabella, modò quidã
b tenebat coria super quodã bancho, [b] dicebat ille se nõ debere soluere gabellam, quia non tenebat ea in platea. Dicebam, ſ. ꝙ debeat soluere gabellam, per hanc legem.

ADDITIO.

a POMA. *Sella. Bar. in ſuo cõſ. incipi. ſtat. caſtri plebis. cõſ. cxxx. & clix.*
b *Bancho. Sed quid ſi tenet in p. platio, Cy. l. j. C. de inter.*

a §. IN RVSTICIS. Medium prędiũ impedit[a] seruitutem rusticã. Istã l. intelligo, qñ mediũ prædiũ impedit cõmoditatẽ ex uno fundo peruenire ad aliũ. Quid enim si nõ impediret, puta, inter prædiũ meũ, & tuũ est illud medium, tamẽ per uiam publicam possum uenire ad tuũ, ad hauriendũ aquam pascendi animalia, & similia. Certè credo ꝙ seruitus possit imponi, ſ. tit. ij. l. ult. ꝟ. co. l. fi. &c.

ADDITIO.

a *Impedit. l. non ſolùm. in prin. & ibi Bar. de ope. no. nun. & l. in tradendis. §. j. ꝟ. com. præd. & in l. ſi priu. §. fi. de aqua plu. arc.*

LEX XI.

1 *Contrauenire facto proprio licet, non ualido de iure, quando quis posit.*
2 *Inualidum à principio, tractu temporis confirmatur, alio interueniente.*
3 *Facta retro an trahuntur ad præsens.*
4 *Argumentum de toto ad partem non ualet in indiuiduis.*

PER FVNDVM.[a] In his quæ sunt communia pluribus, ut singulis, requiritur consensus omnium qui potest separatim adhiberi. uel sic, Quandocunq; reducitur consensus plurium ut singulorum, potest separatim adhiberi. Item licet unius concessio non transferat ius reale in concedentem, tamen obligat personaliter. h. d. Opponitur & uidetur quòd sufficiat consensus maioris

partis

partis.l.q maior.ĩ.ad muni. & l.planè.s. q cuiusq; uniuer. Sol.hic in his quæ sunt cõmunia pluribus ut singulis, ibi pluribus ut uniuersis.Opp.C.de decur.l.ij. ubi requiritˉ cõsensus plurium simul.Sol.eodem modo,ibi quãdo plures consentiunt ut uniuersi,hic ut singuli.Opp.s.de pac.l.& sum hæredem,aliàs incipit,& seruum.ſ.fi.ubi in his quę cõmunia sunt pluribus ut singulis, sufficit consensus partis maioris,& requiritur q cõsensus adhibeatur unũ.Sol.speciale est ibi,ut ibi dixi,Ratio,quia ibi cõsensus maioris partis præiudicat alijs,sicut in consensu uniuersitatis. Vltimò
2 gl.colligit ex l.ista multa notabilia,Primò † q quis contra factum suum uenire nõ potest,licet de iure nõ sit ualidum. cont.C.de agri.& censi.l.quemadmodũ.Gl. remittit ad no. in l.post mortem.s.de adop.Tu dicas quantùm ad præsentẽ l.q hęc concessio nõ est ualida quò ad iusreale,quia nõ est seruitus constituta,sed quoad ius personale ualida est, quia ille qui cõcessit,obligatus est,& ideò nõ potest uenire contrà,& ideò Inn.in simili exˉ.de don. c.inter dilectos. circa prin.dicit q officiũ iud.erit super isto casu pronunciare, istis,qui hoc promiserũt,non cõpetere ius prohibendi.Se-
b cũdò no.b gl.q;† illud quod ab initio nõ ualet, tractu temporis cõfirmatur.Cõt.ĩ.de reg.iur. l.quod in initio. & Inst. de inut.stip.ſ.j.Sol.q solus tractus tẽporis nõ cõfirmatur, sed alio interueniẽte sic.Item no.Dy.c.nõ firmat.exˉ.de reg.
3 iur.lib.vſ.† Tertiò no.gl.q retro facta,trahũtur ad præsens. Cont,C.ad Maced.l.fi.de do.inter uir.& ux.l.don. Sol.illud quod fit hodie,trahitur retro,ut fit in ratihabitione solum modò per fictionẽ,quæ habet locũ, ubi æquitas suaderet, æquũ est autem quod meo nomine est gestum,si ratum habeo,trahatur retro,quoniã ab initio est factũ mea contemplatione, quæ æquitas hic cessat, licet enim unus ex socijs concesserit seruitutẽ suo nomine,& ego concedo hodie,non
4 est æquitas. quare fingatur q ego retro cõcesserim.† Quartò no.gl.q hic nõ est idem iuris de toto ad partẽ. arg.cont. de admi.tut.l.ſi duo.de usu.l.qui scit.in princ.gl.nõ sol.Dic breuiter,in indiuiduis non procedit arg de toto ad partẽ, quoniã in parte diuidi non potest.l.per partẽ.s.tit.ij.ita loquitur hic.In his uerò quæ sunt diuidua,bene procedit,ut quod iuris est de toto quò ad totũ, idem de parte quo ad partem.l.quæ de tota.de re.uen.& d.l. qui scit.in princ.non autẽ procederet hic arg.quod iuris est de toto ad totũ, idẽ
5 de parte quò ad totum,l.an pars.ĩ.pro derelicto. † Vltimò gl.no.tua dicit q nõ staturiudicio maioris partis,hoc examinaui s.in contrarijs.

ADDITIO.

a POMA.*Fundum.Bar.l.ij.ſ.ex his.in fi.de uer.ob.Limitat Bal.c. cùm omnes.de const.*
b *No.Bal.l.j.C.ſi ſer.exte.*

LEX XIII.

1 *Fructuum uineæ quartam partem qui dare promisit, dat etiam quartam partem arborum in ea existentium.*

CERTO GENERI. Appellatio uineę in dubio refertur ad solũ,nõ ad superficiem.Quæro quomodo hic dicitur,agi cõtrarium,ſ.q appellatio uineæ referatur ad uites,seu ad superficiem tantũ:dicit gl.duo. mod.
1 Dic ut in gl.†Vlt.gl.inducit in ar.ad q.de rustico,[a] qui pro-
a misit dare domino quartam partẽ fructuum uineæ, an debeat de fructibus arborum quas ibi plantauit? Gl.arguit pro & contra,& non determinat. Certè puto in dubio debere intelligi,fructuum uineæ,hoc est,illius terræ,uineatæ,
b hoc est,ut debeantur fructus arborũ,per istam l.Cont.[b] l.si quis legauerit.ĩ.de leg.j.ꝛ.ibi testator excidit uineas, nõ facta certa demonstratione certi loci,unde cum nõ reperiantur uineæ,non ualet exceptio,hic uerò est certum,de quo solo senserit appellatione uinearum.

ADDITIO.

a *Rustico.l.damni.ſ.ſi is qui.de dam.infec.ubi quæritur,an promissa, & cõcessa trahantur ad futura.Et ista gl.bene ad q.Bal.l. diuortio.ſ.ſi fundum. ſo.mat.ubi dixit q, à toto utili,potest excipi aliquid particulare quod uaniebat de natura agentis,& contractus.Et sic secundum eum facit, q quis possit dare fundum emphyteuticũ,reseruato sibi usufructu arborũ. l.damni.& l.obligationũ ferè.ſ.placet.de act.& ob.Bal.per tex.l.ſi fundus.ibi, nisi contraria uoluntate.Sed quid econtrà,si agatur,q arbores sint emphyteticæ,Bal.l.j.ad fi.C.de iu.emph.& ad hic no.per gl.& doc.l.ſi fundum sub conditione.ſ.qui fundum.de leg.j.& Bal.l.j.in fi.C.de iur.emphy. Pet. d.l.ſi quis legauerit.de leg.j.in q.hic formata per gl.dicit idem quod Bart. hic,per istum tex.& ibi etiam dicit,q appell.uitis,uenit solum,donec uitis ibi est,quia aliàs non dicitur uitis,sed eradicata uite nõ debetur solum,secundum eum,ibi,& l.ſi fundum.ſ.qui fundum.eo.tit.& Io.And.in Spe.de Io.ſ.j.post prin.in addi.incip.ubi.adde Alex.cõſ.xx.lib.iiij.*
b *Cont.Pe.de Bel.per d.l.ſi quis legauerit.dicit q, appellatione uineæ, uenit solum,ſi tempore,in quo cõfertur dispositio,est ibi uinea.d.l.ſi quis legauerit.& ibi Cast.sed de Pe.mentionẽ nõ faciat.Bar.ibi respõdet,sed nõ clarè.*

§. SI TOTVS. Seruitus respicit totum fundamẽtum antequàm certus usus certo loco loco limitetur,quę limitatio fiet per iudicem,secundum legem, nisi actum fit.h.d.usq; ad fi.l.

LEX XIIII.

PER QVEM LOCVM. Si uni cõceditur seruitus una,non potest alij concedi alia, per quam seruitus primi impediatur.h.d.

LEX XV.

QVINTVS MVTIVS. Qui habet ius aquæductus,potest facere in riuo quicquid uult,si domino prædij non noceat.h.d.

LEX XVI.

1 *Aues captæ in fundo à prohibito ingredi fundũ,efficiuntur capientis.*

1 DIVVS PIVS.[a] Quærit gl.quid si post prohibitio-
a nem † ingressus,cœperit aues.gl.tenet q efficiuntur capientis,idem in l.iij.de acq.re.do.Cont. tenet Inst. de re.di.ſ.feræ.Dy.& omnes tenẽt istam gl. Solus, enim ingressus est prohibitus,non capere.Alia autem gl.est clara.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Pius.Iac.de Rau.An.& Imo.l.iij.ſ.Nerua.de acq.poſſ.& Bar.l j.de acq.re.dom.Circa istam reg.huius tex.an liceat intrare fundum alterius,maximè domino inuito, uide multos casus,in quibus licitum est,per gl.& Fel.ibi post Abb.c.omnes.j.distin.*

LEX XVII.

IMPERATORES. Aqua ex flumine publico ad rigandos agros,secundùm mensuram diuiditur,nisi alicui aliter sit cõcessum.h.d.Vides q aqua ex flumine publico,non potest duci cum iniuria alterius, quod facit ad q.de molendinis,De quo dic ut dixi in l.quominus.de flu.

LEX XVIII.

a VNA EST VIA.[a] Si per plures fundos itur ad unum,seruitus una est,& per usum in parte, retinetur seruitus tota.Opp. & uidetur q sint plures seruitutes.l.si ædes.s.e.Sol.ibi erant plura prædia dominantia,ideò ibi plures debẽtur seruitutes,hic plura prædia seruientia,& unum dominans.De hoc diceˉ in l.nam satis.ĩ.quib. mod.ſer.amit.

ADDITIO.

a POMA.*Via.Ro.consſ.cxcviij.*

LEX XIX.

1 *Iurisdictionem ſi habens in castro longo tempore, & processit per uiam accusationis,non perdit ius acquirendi.*

SI VNVS. Seruitus non potest acquiri pro parte,sed per plures potest acquiri,& per unũ peruenire ad plu-
1 res.h.d.L.una est uia,quę præcedit,facit† ad q.Aliquis habet iurisdictionẽ in uno castro,lõgo tẽpore,ipse processit super accusationibus,& nunquam processit per inquisitionem,nunquid perdidit ius acquirendi? & hæc l.est ar. quòd non perdat,una enim est lex, qua maleficium punitur,licet diuersis modis ad hoc perueniatur,& ideò si utor uno,retineo totum.Vel dicas,una est iurisdictio quæ diuersis modis retinetur.

LEX

LEX XX.

SI MIHI.Qui habet duo iura,remittendo unum non uidetur remittere aliud.

§. SERVITVS.Pro læsione ex seruitute naturaliter cõtingente,non tenetur dominus.

§. SI FVNDO.Licet fundum medium redimam,non extinguitur seruitus,quæ à tertio fundo debetur.

LEX XXI.

SI MIHI.Licet totus fundus debeat seruitutem, tamẽ debet quis uti per eam partem quæ minus lædit.

LEX XXIII.

VIA CONSTITVI.

§. SI LACVS.Per lacum perpetuum potest constitui seruitus nauigandi.De hoc dic ut in l.foramen.s.ti.j.

a §. SI FVNDVS.[a] Si fundus publicetur, non extingui-
tur seruitus.

ADDITIO.

a *Si fundus.l.iij.& ibi Bal.C.de ſer.in prin.*

1 *Diuisione facta,nõ debetur aditus per partem alterius,sicut primò ante diuisionem ibatur,nisi specialiter sit conuentum.*

§. QVAECVNQVE.Ius seruitutis totũ est in toto, & totum est in qualibet parte totius, nisi usus eius aliqd
1 impediat.† No.q [a] facta diuisione, nõ uidetur actum
a [b] ut quis habeat aditum per partem alterius, sicut primò
b ante diuisionem ibat,nisi specialiter sit conuentum, quod no.Idem in uendit ione,uel alia concessione inter uiuos.l. in uendendo.de contrah.em.Secus in concessione in ulti. uolunt.dixi in l.binas.s.ti.j.

ADDITIO.

a POMA.*No.quòd.Iaſ.l.ſeruum filij.ſ.fi.de leg.j.*
b *No.Actii.Bar.l.quod conclaue.prope fi.de dam.infec.& l.j.de ſer.leg.Iaſ. l.ſeruum filij.in ult.no.de leg.j.*

LEX XXIIII.

EX MEO.Non potest quis concedere aquam ex suo aquæductu,quam habet ex fundo alieno.

1 *Accedere duobus quando una res non potest,accidit pretiosiori.*
2 *Reali in iure non inſpicitur usus sed res.*
3 *Diuisio aquæ fit secundum quantitatem partis agri,non secundũ qualitatẽ.*
4 *Seruitus aquæductus est indiuidua,usus eius diuiduus.*

LEX XXV.

SI PARTEM.Diuisio aquæ fit ad mensurã prædij dominãtis,non inspecta partium bonitate,uel necessitate.Opp.dicitur hic nõ debere inspici necessitatem agri.Cont.s.e.l.ergo.ſ.j.Sol.intelligo hãc l.ſic,q cuilibet parti tota illa aqua,quę eam contingebat ex diuisione,erat utilis,tamen una pars indiguisset plu.aquæ:Sed ſi tu ponere q una pars esset, cui aqua non esset utilis,neq; necessitate,non uideo quomodò ei deberi possit.per d.l.ergo. ſ.j. sed quando utriq; parti est utilis. licet uni magis cp alij, in diuisione nõ inspiciẽ illa necessitas.Ratio, quia illud ius ẽ totũ in toto,& totũ in qualibet parte,ut s.e.l.uia.fi. & ideò diuisio debet fieri per mensuram, ita loquitur. Intro gl. & op.q debet inspici bonitas rei,ut ĩ.de acq.re.do.l. qcquid.
1 So.qñ una res nõ põt accedere duobus, † accedet pretiosiori,ut ibi,sed hic põt accedere duobus, ideò pretiositas nõ inspiciˉ.Opp.q debeat inspici usus patrisfa. l:ex usu. ĩ. de uino.tri.& ole.leg.& de fun.instr.l.Seiæ.ſ.tyrãnæ.ꝛ.istud
2 † est ius reale cõpetens prædio magis cp personæ.l. si mihi.in fi.s.e.l.qui in aliena.in fi.de neg.ge.& ideò usus patrisfa.nõ inspicitur.prætereà usus ſi fiat ꝑ parte,respicit totũ,l. una est uia.s.eo.ideò usus partis nõ inspicitur. Vltimò op. q aqua nõ possit diuidi,l.pro parte.in fi.s.de ſer.Sol. non diuiditur ius,sed aquæ commoditas,Ita dicit gl.& bene,q qualiter procedat,examinaui in l.stipulationes non diui-
3 dũ. in primis quatuor ɔrijs.ĩ.de uer.ob.Vides ergo q † diuisio aquæ fit fm quantitatẽ partis agri, nõ fm qualitatẽ.

4 Pro ratione cogitabitis.† Vltimò no.ex hac l.q licet seruitus aquæductus sit indiuidua,usus tamen est diuiduus.

LEX XXVI.

a SI VIA.[a] Hæres potest eligere per quam partem fundi,uiam constituat,sine captione legatarij.

ADDITIO.

a *Si uia.Lud.l.ij.ſ.ex his.de uer.ob.*

LEX XXVII.

SI COMMVNI. Si à socijs fundi dominantis emitˉ cõmuniter fundus seruiẽs, seruitus extinguitur, secº si fundis dominantibus nõ potest esse cõmunis. Opp. ad j.partẽ.ĩ.e.l.unº ex socijs.ij.rñ. quãdo duo socij redimũt in cõmuni fundũ seruientẽ,seruitus extinguitur,ut hic.Secus si non fieret redẽptio,sed cũ esset unus eorũ, alteri communicaret,ut l.cõt.tamẽ redẽptio, & cõmunicatio tollit ɔrium.Et hoc ꝑsequitur gl.per plures casus,tamen in qbusdam,ut arbitror,nõ bene dicit,& ideò uideamus eam per ordinem,in eo casu quo dicit,redemimus fundum seruiẽtem,& postèa meum communicaui tibi:hoc nõ placet mihi,nam per redemptionẽ primò factam de seruiente,seruitus non extinguitur,quia aliùs remanet proprius per cõmunicationẽ postea factã,& cõmunicatio nõ est causa extinguendæ seruitutis.l.unus ex socijs.ij.rñ.ĩ.in omnib.alijs gl.bene dicit. Rationẽ differentiæ inter cõmunicationẽ, & redemptionẽ in cõmuni,uidebitis in l.unius alleg.per gl.

LEX XXVIII.

1 *Iudex cogit plures discordantes inter ſe ad eorum incommodum ad concordiam.*

ITINERE. Nisi plures dñi de loco itineris consentiant seruitus effectualiter non acquiritur.Quæro,utrũ isti discordantes cogantur cõcordare? Gl.dicit fortè q sic, uel
1 fortè dirimantur.Alij dicũt † qd' qñ plures discordãt ad in-
a commodũ ipsorũ discordantiũ,tũc iudex nõ imminetª ad cogendum eos,ut hic,cum simi.Secus si ad incommodum tertij.l.huiusmodi.ſ.fi.ĩ.de leg.j.& ibi dixi,& Cy.l.ult.in prĩ. C.comm.de leg.

ADDITIO.

a *Imminet.Bar.l.ij.ſ.ex his.de uer.ob.reprehendit istam gl.*

LEX XXIX.

IS QVI Duo. Seruitus aquæ immittendæ intelligit de ea quæ in fundo colligitur.

LEX XXX.

QVI DVO.Quod seruituti accedit,iure seruitutis accedit.Opp.s.de usuf.ea.rer.quæ usu consu.l. j. & ĩ. de leg.j.l.ſi fundũ.sub conditione.ſ.qui fundũ.ubi uide-
a tur locus exceptus iure proprietatis.[a] Sol.ibi dicit Dy.hic decem pedes fuerunt excepti propter seruitutẽ aquæ,ideò iure seruitutis uidenˉ excepti,ibi secus.Et hoc innuit gl.tua prima, quæ exponit aquam,i.seruitutem aquæ.Nec intelligas q isti decẽ pedes debeantur iure seruitutis ad aquam, quia sic esset seruitus seruitutis,quod esse non potest,sed illi decem pedes seruiunt ipsi prædio dominanti, cui debetur seruitus aquæ.

ADDITIO.

a *Proprietatis.Dec.conſ.xlj.*

LEX XXXI.

TRIA Prædia. Redemptione partium, etiam pro diuiso,seruitus non extinguitur,nisi omnes redimant.

LEX XXXII.

FVNDVS.In concessione partis facta socio,potest cõcedens fundum proprium seruientem facere.

LEX XXXIII.

CVM Essent. Tempore diuisionis potest agi ut fundus qui obuenit uni, seruiat fundo, qui obuenit alteri.

§. PER PLVRIVM. Qui habet seruitutē aqueductus, non potest cōcedere haustū aquæ ex riuo suo, nisi hoc pepigerit cū dño fundi seruiētis. Duæ rōnes formant in fi.tex.per gl.quas forma ut in gl. ad istas duas rationes prædiū nō pōt seruire sibi,& seruitus seruitutis,&c.Opp.ff. de aqua quo.& æsti.l.j.§.illud.&. hæc lex procedit anteq̄ aqua ingrediatur fundū meū.Sed postq̄,aqua ingredit fundum meum,possum concedere cui uolo.Vlt.gl. inducit utrùm possum facere procuratorem ad substituendum alium? Dic ut in l.j.in prin.ff.de proc.

LEX XXXIIII.

VNVS EX Socijs.Vnus ex socijs non potest fundū cōmunem seruū facere, nec ei libertatē acquirere à socio,uel extraneo.Primò ponit unū dictum,Secundò unam illationē, tertiò rīdet cuidā arg.cōt. Secūda ibi, & ideò.Tertia tibi, q̄uis. Dictū est clarū,& prima pars ē clara,quia unus ex socijs nō pōt seruitutē imponere,per cōsequens nec remittere.l.tria prædia.ff.c.Secūda pars est difficilis,ad quā opp.& uidetur q̄ sicut q̄ plures simul emūt, eandē personā repræsentant, & ideò sicut si unus emisset, seruitus cōfunderet,ita q̄ plures inuicē cōmunicāt.Gl.sol uit plurib.mo.Vltima sol.est q̄ cōmunicantes nō repręsentāt personā unius,sed pluriū,ista est bona rō.Quæro, quæ ē rō q̄ nō possunt inuicē remittere?R.rō ponit in tex. quia pro parte nō pōt acquiri libertas, neq̄ cōcedi, hoc est,occasione partis,quā quis ꝓ indiuiso habet,nō pōt seruitus imponi,neq̄ remitti,sed in ꝓposito hoc fieret, si duo socij inuicē possent remittere,ergo,&c.Assignat gl.aliā rationē,qa in diuisione totus fundus posset uni obuenire, ista rō concludit modicū. Venio ad tertiā[a] parti.& ꝓ istius declaratione quæro, cū hic dicit,q̄ seruitus pōt retineri ꝓ parte, utrū retineatur in totū,ut dicat deberi tota seruitus, an pars seruitutis? Gl.determinat q̄ pars seruitutis.Idē dixi in l.ꝓ parte.in fin.ff.de seruit.Sed certè hæc opi.non est uera, quia seruitus nō recipit diuisionē, d.l. ꝓ parte.in fin.Prætereà tex. h.d.in l.si cōi.in fin.ff.eo.f.q̄ fundus cōmunis seruit ꝓprio. No.q̄ dicit,fundus cōmunis seruit nō ergo seruit, pars socij tm̄,sed totus fundus cōis.Prætereà h.d.tex. hic expressè, q̄ cuiq̄ sociorum soli debeat seruitus tota. Prætereà si esset uerū,q̄ cuilibet deberet ꝓ parte,ergo ꝓ parte posset remittere,non enim remitteret,nisi ius suū tm̄,cui renunciare est licitū,l.si qs in cōscribēdo.C.de pac. His præmissis opp. q̄ si cuiq̄ seruitus deberet insolidū,ergo quilibet pōt remittere insolidū.l.si rē.§.si duo.ff.de noua.l.si unus.in prin.ff.de pac.Sol.tex.hic uult soluere istud ꝓrium,Qd enim dicit,q̄ cuilibet debeat,intellige nō personæ principaliter,sed debetur fundo,& per fundū personæ cuilibet,ergo particulæ fūdi debetur insolidū.l.uia.in fin.ff.c.sed in qualibet particula quis habet sociū,ergo in nulla particula unus solus poterit acquirere,uel amittere,hoc uult dicere iste tex.

ADDITIO.

a Tertiam.Bar.l.stip.non diuiduntur.iij.opp.de uer.ob.

§. SI FONS. Qui nō utitur iusto impedimēto, cōgruo tēpore,seruitutē amittit, sed ei restituit ex clausula generali.h.d.cū l.seq.Opp. & uidet qd impeditis agere, nō currat præscriptio ipso iure,et sic nō sit opus restōne.l.j. in fi.de anna.excep.Gl.dicit aliud in præscriptiōe rerū corporaliū.Ista sol.nō uidet perfecta,quia ēt illa lex pōt intelligi in præscriptione rerū incorporaliū,hoc est, in præscriptione ꝫ actionē,& ideò dicūt alij,ut Pet.hic loquit,quādo quis est impeditus agere impedimēto facti,tūc currit præscriptio,licet restituatur,l.j.ff.ex quib.cau.ma. ibi loquitur q̄ñ est impeditus impedimento iuris.Cy.l.j.de bo.mat.iiij. opp.gl.l.senatusconſ.ff.de off.præſ.

LEX XXXVI.

CVM FVNDO.Stipulatio pœnalis ad personā relata,nō facit præsumi seruitutē personalem impositā.No.q̄ in dubio,cōcessio seruitutis intelligitur realis,nec ex stipulatione pœnali, ad personam relata, aliud præsumitur,dicam in l.prox.

LEX XXXVII.

1 *Seruitus quando dicatur realis,& quando personalis.*

a LVCIVS.[a] Ex indeterminata cōcessione respectū sui dominantis,præsumitur cōcessio personalis.h.d. quā l.no.cū l.seq.Op.ff.l.px. ubi in dubio, concessio præsumitur realis.Si indeterminata locutio, respectu sui dominātis,facit præsumi cōcessionē personalē, aliàs in dubio esset realis.Cōt.ff.de leg.j.l.apud Iul.aliàs,l.idē Iul.§.

1 si quis alicui.ubi in dubio præsumit personalis.Sol.† Aut

b uerba cōcessionis[b] referūtur ad factū, ut cōcedo tibi ire agere,licere,Aut referunt ad ius,ut cōcedo tibi ius eūdi.Primo casu in dubio præsumitur personalis.l.cōt.Secūdo casu standū est distinctioni huius l.Aut conceditur ius respectu fundi determinati,& præsumitur realis.ff.l.prox.Aut in determinati,& præsumitur personalis,ut hic,nisi ratio personarū aliud inducat.l.pater.ff. de ser.leg. & ibi examinaui tā in istis seruitutibus,quàm ēt in beneficijs & priuilegijs.

ADDITIO.

a Lucius.Ro.sin.ix.& Aret.sin.lx.Ias.§.æquè.inst.de act.

b Concessionis.Bar.l.si sub una.de uerb.ob. & l.stipulatio ista. §.si quis ita. & ibi Imo.eo.ti.

LEX XXXVIII.

FLVMINE.A flumine q̄ trāsitur ponte uel uado, pōt incipere seruitus uiæ,secus si in pontibus,uel nauiculis trahseatur,sed tale flumen, seruitutem itineris aliàs cœptam,non interrumpit.

1 *Strata cum intrat implatea, desinit esse strata.*

§. IDEM Iuris sit. Et certe est idem iuris, & ualet cōcessio, considerato eo qd nunc fit,nō qd fieri solet cōmuniter,& hoc sequitur,Et certè est idem iuris, ſm prædicta.Tene primam lect.positam in gl.quæ est uera. No. mo-

1 dum finiendi uiam.Et facit † ad q. strata cum intrat in platea,desinit esse strata,de quo dixi in l.fi.de loco & itin.pub. Et habui hanc q.in ciuitate Tuderti.

Communia prædiorum tam urbanorum quàm rusticorum. Tit.IIII.

LEX I.

a EDIFICIA.Hic ponitur quæ dicantur[a] ædificia rustica,& quæ urbana.No q̄ seruitus non potest deberi nisi à prædio.

ADDITIO.

a Dicantur.Sed an molendinum, furnus,uel nauis dicatur rustica uel urbana,Bal.l.certi.C.lo.Et quandoq; ædes appellantur rusticæ,sed improprie.l.cætera.§.sed & si quis.secundum Bar.ibi.de leg.j.

LEX II.

DE AQVA.Ius hauriendi,uel ducēdi aquā ex flumine per castellū, nō seruitus ꝓprie, sed in hoc iure qs tanq̄ in seruitute defendet. Hæc lex pōt intelligi de aqua tollenda ex flumine publico,& ideò nō est ꝓprie seruitus,quia nō debet à prædio alteri.Et per istud ego dicebā,q̄ si in uia publica est aliqua clausura, uel locus p quē duco aquā ad prædiū meū & aliquis me in illo iure impediat,possum agere utili actiōe.arg.huius l.Pro hoc ff. de aqua quoti.& æsti.l.j.§.ait prętor,si ex castello.Secundò pōt intelligi in aqua ex flumine priuato, & tūc nō est propriè seruitus,quia fortè nōn erat perennis,sed dicetur seruitus utiliter.ff.tit.ij. l. foramē & gl. hic no.& hanc l.adde ad dic. Rofre.quod ibi recitaui.

LEX IIII.

CAVERI.Post monumentum constructū non pōt limitari mensura,uel numerus sepeliendorum.

LEX V.

PROPRIVM.In ædib.est locus iuri non decrescēdi. Opp. de l.si mihi & Titio,ff.de uerb.obli. Sol. in contractibus nō est locus iuri accrescendi, utibi sed iuri non

* *Sic.Tu melius dic, q̄ in contractibus, si de reduiduā agatur, iuri accrescendi locus non est:l.stipulatio.§.alteri.de uerb.ob.Si de re indiuidua, secus est,ut hic.*I.Con.B.

ri non decrescendi sic,* ut Cuilibet enim attribuitur seruitus insolidum.Dixi plenè in l. re coniuncti.ff. de leg.iij.

LEX VI.

SI QVIS Duas.In tradēdo potest quis facere,ut prædium,quod traditur, seruiat ei, quod retinetur, uel econuerso.

§. DVAS Autem. Diuersas res simul tradendo diuersis,non potest quis inuicem seruas facere.

1 *Fundus diuiditur destinatione patris familias,*

2 *Domus pariete interiecto medio diuiditur.*

1 §. SI QVIS Partem.Tradendo partem pro diuiso,potest unam partē alter.seruā facere.† No.q̄ fundus diuidit destinatiōe patrisfamilias, domus uerò diuiditur

a pariete interiecto in medio.ff. de leg.j.l.qd i rerū.§.j.&l.si domꝰ.i prī.eo.ti.& ibi dixi.& l.ita stipulaᵉ.circa prī.ff.de ỽ. ob.

ADDITIO.

a §.j.Vide ibi gl.communiter approbatam. Et qualiter accipiatur hoc casu paries,melius dixi post Io.de Imo.

§. ITEM Si duo.Plures tradendo simul, uel separatim id efficere possunt,quod unus solus insolidū sit dominus,secus si pro parte dominus fuerit.

LEX VII.

1 SI IN Venditione.[a] Si aliquis dixerit rem uenditā esse seruam simpliciter,potest quā uult seruitutē imponere,secus si respectu certæ personæ. Item secus si hoc

a dixerit dubitans de seruitute iam constituta.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Alex.cōſ.xxviij.uol.j.Ang.& Imo. post Bar. l.si quis legauerit. de leg.j.Bar.l.quicquid.ff.eo.circa intellectum l.in tradendis.iuncta gl.hic, in uer.facere potest.Limita ut per Alex.conſ.xxviij.uer.& sic patet.j.uol. Fel.c.inter monasterium.de re iud.

LEX VIII.

IN Tradendis. Qui uult seruitutem excipere, debet eā certam excipere. Quærit gl. qd in dubio qd istorū erit. ꝫ.gl.mirabiliter,q̄ ultima pars ē uera, q̄ omnis seruitꝰ pōt imponi,quæ tamē sit cōgrua prædio domināti, ut ff.l. px.Sed huic gl.ob.ff.eo.l.quicquid.Sed ibi dicam.

1 *Seruitutis constitutionem, prædium medium quando impediat.*

§. INTERPOSITIS.Domus uel prędiū mediū nō impedit seruitutē cōstitui,si posteà per mediū acquirat̄,& si per mediū desinit,seruitus nō extinguit̄, sed interpel

1 lat. Quærit gl.† utrū prædiū mediū impediat cōstitutionē seruitutis? Et uidetur gl.distinguere inter prædia rustica,&

a urbana.Tu dicᵃ q̄ in utroq; idē,aut id qd est mediū,impedit commoditatem,uel utilitatem peruenire ad prædium dominans,& non potest seruitus cōstitui.Aut nō impedit, & potest constitui.l.seruitutes.§.publico.& l.fi.ff.de seruit.

ADDITIO.

a Tu dic.Bar.l.qui sella.§.in rusticis.& quod ibi dixi,de ser.rust.præd.

LEX IX.

SI CVM Duas.Si duobus eodem momēto diuersarū rerum fiat traditio,non ualet seruitus alteri imposita,secus si seperatim traditur.

LEX X.

SI EI CVIVS.Vendita hæreditate, seruitutes consuę additione debent restitui.

LEX XI.

QVICQVID.Venditor rei uēditę debet nominatim seruitutē imponere, nec ualet exceptio generis. Op. ff.eo.l.in tradēdis. in prin.& qd ibi no. Sol. ibi dixi Bar. super ff.uet.

a ædes seruire,qd ē uer.indefinitū aptū cōprehendere oīa tēpora.l.v.§.stipulatio.ff. de uer. ob. hic uerò dixit,seruitus utiq; est.Retulit ergò se ad seruitutē præsentē,meritò de no uo imponi nō pōt.l.si ita.de aur.& arg.leg. Prædicta uera, nisi in seruitute tigni immittēdi,uel oneris ferēdi,in qua licēt nō sit propriè seruitus,donec utræq; ædes sint eiusdem domini, tamē cū altera alienatur,uidetur agi,ut seruitutes sint ſm quòd tigna iacent,ut l.binas.ff.de ser.urb.præd.

ADDITIO.

a POMA.Dixi.Alex.conſ.xxviij.j.uolu.

LEX XII.

REFECTIONIS.Cōcessa seruitute, uidētur cōcessa omnia,sine quibus quis seruitute uti nō pōt. & sicut quis nō pōt facere ꝫ seruitutē,ita nec ꝫ ea,quæ ei tacitè accedūt.Opp.ff.de riuis.l.fi.Sol.ut ibi melius, quàm hic.

LEX XIIII.

1 *Domus in uenditione potest apponi pactum,ne emptor ibi exercere possit talem artem,& tenet,& non est seruitus.*

a VENDITOR.[a] Potest quis se,& suos hæredes obligare ne in certa parte maris piscari liceat.nō tamē erit seruitus realis.No.† q̄ si uendo tibi domum hoc

1 acto,quòd non possis ibi exercere talem artem, quòd ualet ista conuentio,ut obligeris tu & tui succes-

* *Successores. Cū tamen hæc conuentio mere personalis & pœnalis, nō puto in successorem tran*

sores,* non autem q̄ sit aliqua seruitus,cùm non sit prædium dominantis. Vnde si tu, ꝓmittis aliquid te facturum, uel non facturū, in publico,per quod usus aliorum non impeditur, sed tuus tantùm, istud pactum ualet,per hanc l.

*fire:l.qui in futurum.§.j.ff.de pact.*I.Con.B.

ADDITIO.

a Venditor.Ista est no.lex.& eam alle.tibi in l.fi.post Bar.de op.no.nun.

1 *Consuetudine uel statuto quis cogi potest ad uendendum.*

a §. SI CONSTAT.[a] Id qd nostrū est, absq̄ facto nostro à nobis auferri nō pōt,nisi in ꝛrium sit cōsuetudo.

b No.q̄ per[b] cōsuetudinē,† uel statutū,[c] pōt quis cogi

1 ad uendēdū res suas.Qd est uerū,per statutū generale, nō

c aūt si fieret specialiter cōtra aliquos.l.fi.ff.ad l.Iul.de annona.& C.de Iudæ.l.nemo.& §. de rei uend. l. itē si uerberatū.

d §.j.per doc.l.ij.C.de epis.[d] audien.

ADDITIO.

a POMA.Constat.Ias.l.Barbarius.co.j.de off.præt.

b Per.l.j.ff.de his qui sunt sui.Io. And.in add.Spe.rub.de execu.sen.in fi.

c POMA.Statutum.Ro.conſ.cix.in j.du.Imo.conſ. lxxxvij. & cxxiiij.ulti. col.Limitat Fel.c.cum omnes.j.co.de conſt.Ias.l.j.in prin.ff.de leg.j.

c Epis.Bar.l. Antiochensium.de priui. cred.

LEX XV.

1 ITER NIHIL.No.fi.huius.l.ibi, q̄ facere circa prædia urbana etiā necessariū est.q̄ si habes † seruitutē eūdi ad domū per clausturam meū,q̄ ego possum de nocte claudere ianuam.Intelligitur enim quòd posses ire de die.

LEX XVI.

QVI PER Certum.Per eundem locum potest seruitus pluribus constitui.

LEX XVII.

POTEST Etiam.Seruitus rustica,& urbana potest ex testamento constitui.

LEX XVIII.

SI PRECARIO.De eo qd quis precario habet in loco tuo,non est locus interdicto de precario, nec seruitus uidetur imposita.Deo eo uero qd precario habet in suo loco seruiente, habet locū interdictū de precario, si donata fuerit seruitus,uideꝫ remissa. Gl.j. diuidit l.istā multū clarè.Quæro in prima parte, quo iure succurretur dño,

tit materia illa tollat. Dicit gl. q̃ pōt tollere sua autoritate. l. quemadmodū. §. j. ad l. Aquil. Puto ēt q̃ possit agi actiõe præscriptis uerb. ut tollatur. l. permissum. j. de præsc. uerb.

LEX XIX.

1 *Concessio prima trahitur ad ultimam, non ultima retrò ad primam.*
2 *Factū uno tempore ut fingatur factum alio, requiritur q̃ extrema sint habilia, ut eo tempore quo fingitur, fieri possit.*
3 *Defunctorum actus non possunt esse in pendenti, sicut actus uiuentium.*
4 *Actus uiuentium, non trahuntur ad actus defunctorum.*
5 *Viuentium actus quomodo possunt esse in pendenti, & nu. 7. & ibi quid de actibus morientium.*
6 *Argumentum de contractibus ad ultimas uoluntates ualet, ubi est eadē rō.*

a RECEPTVM.[a] Si plures dñi separatim seruitutē cōstituūt, nouissima cōstitutione seruitus cōfirmatur, nisi mutatio cōtigerit in psona cōstituentis, uel acqrētis, uel alteri[9] ex socijs. h. d. quā l. no. cū gl. l. per fundū. §. ti. j. Diuide in tres partes, primò loquit q̃n plures domini cōcesserūt separatā seruitutē inter uiuos. Secūdò q̃n quidam inter uiuos, quidā in ultima uolūtate. Tertiò quando oēs in ultima uoluntate. Secūda ibi, idēq̃. Tertia ibi, nā si oēs. Itē prima subdiuidit, quia præmittit unū dictū, secūdo circa illud mouet unā dubitationē, q̃n aliquid accidit primo cōcedenti. Tertiò quādo aliquid accidit ei cui conceditur. Quartò q̃n aliquid cuidā ex socijs, qui nō cōcesserant, nec ei erat cōcessum. Quintò cōcludit circa præmissa. Secunda ibi, & ideò. Tertia ibi, idem iūris. Quarta ibi, ergo. Quinta
1 ibi, tñ ēn. † No. ex l. ista, q̃ prima cōcessio trahit ad ultimā
2 nō ultima retro ad primā. † Secūdò no. q̃ q̃n factū uno tpe fingit factū alio, requirunt extrema habilia, ut eo tempore quo fingit, possit fieri. Dixi in l. deniq̃. & l. sciendū. §. ex q̃b. cau. maio. & l. si is qui p̃ empto. de usuc. † Tertiò no. q̃ actus defunctorū nō possunt esse in pendēti, sicut actus uiuentiū, ut hic in fin. No. si aliquid est receptū, uel factū in p̃ctibus inter uiuos, nō sequit, ergo idē in ultimis uoluntati
4 bus. Sed melius elicitur ex isto tex. ut dicas, † ea quæ sunt recepta, & determinata in actibus uiuentiū, nō trahunt ad actus defunctorū. Et hoc iurisc̃sultus dicit hic in fin. Op. ad j. & uidet q̃ ultimi actus trahantur retro ad primū, l. ul. C. ad Maced. & l. ratū. j. de sol. Sol. illud uerū in ratihabitione, quæ ad hoc tēdit, ut negotiū iure factū, faciat suū. l. si pupilli. §. itē quærit. j. de neg. gest. sed hic nō est ratihabitio, sed est unus actus per se, nec ad hoc tēdunt p̃hentes, ut retro uideat factus, & uide q̃ dixi in l. per fundū. de ser. rust. præd. Venio ad secūdū dictū, & opp. si primus cōcedēs est defunctus, supest hæres eius, sed hæres, & defunctus uident eadē persona. auth. de iureiu. à moriente præt. §. j. ergo uidet q̃ nihil noui cōtigerit in persona prima cōcedētis, cū sit eadē persona. Sol. q̃ hæres sit eadē persona cū defuncto, est ex fictione, sed q̃ hæres uideat hodie cōcedere, esset similiter ex fictione, ut q̃ fit uno tēpore, trahatur ad aliud, sed duæ fictiones nō debent cōcurrere circa idē. l. j. de dot. promiss. & l. cū post. §. gener. de iure do. ergo &c. Tertiò opp. ad uer. ergo. ubi nulla mutatio cōtingit in persona cōcedentis, uel eius cui cōceditur, sed in persona sociorū, ergo uidet q̃ ex ultima cōcessione actus cōfirmetur, cū nulla mutatio in teruenerit, ut in prī. l. Sol. ista fictio habet duo extrema, Primū est à quo, secūdū est, ad quod, & oportet q̃ utrq̃ sint habilia, ut dixi l. sciendū. §. ex quib. cau. maio. & plenius in l. si is qui p̃ empto. de usuc. sed q̃n cōtingit mutatio in psona cōcedentis, uel eius cui cōceditur, est defectus extremi ad q̃d, q̃a primo tpe quo incipit, oēs erant habiles ad trāsferēdū dominiū. Sed q̃n deficit in persona unius ex socijs, & est reuocatus alius socius, similiter reperitur idē defect[9] in extremo à quo, quia iste unus socius in prin. non erat habilis ad concedendam seruitutem, quia non erat do-
5 minus. † Itē op. & uidetur q̃d actus uiuentiū non possunt
b esse in pendenti. [b] l. usus fructus. j. de stip. ser. Sol. possumus dicere q̃d actus uiuentiū nō possunt esse in pēdenti, de iure cōmuni, sed in istis seruitutibus est hoc receptū de iure singulari, & ideò quia hoc specialiter rereptū est, non trahitur ad ultim. uolūt. Hoc uoluit dicere iurisc̃sultus dicit hic in fin. Vel aliter dicendū est, q̃ actus uiuentium nō possunt esse in pendē-

tī, quo ad ualorē obligationis personalis, statim ēn quis[e] specialiter obligatus. d. l. per fundū. §. ti. j. & ita loquit d. l. usus fructus. & ista statim obligatio personalis est p̃cta, quæ transit ad hæredē, & ita sentit hic gl. iij. & bene, sed quò ad acquisitionē iuris realis, possunt esse in pendenti, ut hic, & d. l. per fundū. & ita sentit hic gl. in sol. cōt. de leg. ij. in fi. j. de don. cau. mor. & est gl. super uer. defunctorū. in fin. Qualiter aūt p̃ctus inter uiuos possunt esse in pēdenti, est subtilis materia. Dixi in d. l. usufructus. & l. si seruus cōmunis me[o]. §. fi. de stip. ser. Opp. & uidetur q̃ ultimæ uolūtates possunt esse in pēdenti plusq̃ p̃ctus inter uiuos, nā ante aditā hæreditatē non ualeret. l. iij. j. de ser. leg. Sol. dicit gl. anteq̃ dies legati cedat, possunt ultimæ uolūtates esse in pendēti, plusq̃ actus uiuentiū, sed postquā dies legati cessit, nō possunt esse in pēdenti. Ita loquit hic, & est satis bona sol. Tñ in ueritate iurisconsul. noluit hoc dicere hic, q̃d actus uiuentiū pñt esse plus in pēdenti, q̃ ultimæ uolūtates, sed uoluit dicere, q̃ licet de iure singulari hoc sit receptū, hic in p̃ctibus, hoc non reperitur in ultimis uolūtatibus, ergo ad eas non est extendendū, l. ius singulare. & l. q̃d uero. §. de legib. Et si an-
6 guis, licitū † est arguere de p̃ctib[9] ad ultimas
uoluntates, * est uerū, ubi est eadē ratio, sed * *Voluntates. l. quæ de legato, de leg. j. l. Cō.*
hic nō est eadem ratio. Nam ut uidetis, in cō-
cessione inter uiuos, ad hoc q̃ ultima cōces-
sio ualeat, requiritur q̃ primus cōcedens sit
in eodē statu, aliàs nō ualet. Sed in ultimis uoluntatibus, si hæreditas aditur diuersis tēporibus, non reperitur primus con-
c cedens in eodē statu, ergo, &c. Nā ille qui cōcessit, fuit testa-
tor, [c] cuius personam repræsentat hæreditas, donec iacet, sed ea adita nō repræsentat amplius personā defuncti, sed hæredis. l. mortuo. j. de fideiuss. & l. nouatio. j. de noua. & l. hæres quoq̃. j. de acqui. hær. & l. si ex re. j. de stip. ser. & ideò si aditio fit eodē tēpore, non reperitur aliqua mutatio, sed si postea adeatur hæreditas alterius socij, nō reperitur persona primi in eodē statu, ergo prima cōcessio non potest trahi ad ultimā. Et pro summanda ista l. & declaranda habes summare breuiter, Aut oēs concedunt inter uiuos, aut omnes concedūt in ultima uolūta. aut quidā inter uiuos, quidā in ult. uolū. Primo casu, aut nulla cōtingit mutatio in persona concedentis, uel eorū quibus cōceditur, aut cōtingit, ut in prin. l. Secūdo casu, aut simul eorum aditur hæreditas, aut non, ut in fin. l. Tertio casu, aut primò concedi-
tur inter uiuos, postea in ult. uolunt. & ualet, ut hic in ueritate idemq̃ dicendū. Aut primò cōced. in ult. uolūta. postea inter uiuos, & iste casus in tex. non tangit, sed in gl. super ꝑ idemq̃ dicendū. tūc aut posteà cōcedit inter uiuos priusq̃ adeat hæreditas legātis, & ualet concessio, quia adhuc pēdenti esse poterat usq̃ ad additionē hæredi. Aut concedit inter uiuos post aditio. hære. & non ualet, qa tā concessio erat nulla, cū post aditā hæreditatē in pēdenti esse non poterat. Et quod dixi, concessionē esse nullā, semper intelligo. quo ad ius reale, personalis aūt obligatio durat, ita q̃ nec concedens, uel eius hæres potest impedire. l. per fundū. §. tit. j. & ita sentit hic gl. iij. † Vlt. si uis scire qualiter actus nostri possunt esse in pendēti, aut quæris de p̃ctibus, dicut dixi in l. usufructus. de stip. ser. & ſ. retrigi. Aut quæris in ultima uoluntate, & tunc ante additionem hæreditatis dicple-
nè in l. j. de reg. Cato. Post aditam hereditatē non possunt
esse in pendenti, ut hic, quod intellige de le-
gatis puris. * Si uerò quæris de iudicijs, dic * *puris. Sed & legata pura, in pendenti esse possunt; ut si ab hostibus ca-*
ut in l. non quemadmodū, ſ. de iudic. Si ue-
rò quæris de statu nostro, dic ut Inst. quibus
mod. ius pat. po. sol. §. si ab hostibus. & per
doc. l. ut. C. de sen. paſ.

pto legatū sit, utrum legatum ualeat, in pendenti est, nam si apud hostes decesserit, non ualet, secus si reuertatur: §. si ab hostib. Inst. quib. mo. ius pa. po. sol. I. C. B.

ADDITIO.

d P. PAV. P. *Receptum. Circa istam materiam, an in actibus inter uiuos, in quibus requiritur consensus duorum, si interueniat solum consensus unius, & alter non consentiat, quia forte erret, an sufficiat postea consentire illi, qui non consenserat absq̃ alio consensu de nouo eius qui semel consensit, aut.*

Ant. de But. q̃ non, sed requiritur nouus consensus, cons. lxiiij. per totum.
b *Pendendi. Bal. l. fi. C. de sen. paſ. in l. j. in ij. op. C. si ser. exte.*
c *Testator. Bar. l. planè. §. si coniunctim. de leg. j.*

Si seruitus uendicetur. *Tit. V.*

LEX I.

1 *Confessoria & negatoria cōpetunt pro iuribus incorporalibus & domino tantum.*
2 *Libellus, in quo dico seruitutem deberi mihi, procedit, quia intelligitur, me diuite fundo.*
3 *Curator si datur filiosfā. ad adeundam & administrandam talem hæreditatem, tenet datio, quia intelligitur, id est, ad utilitatem filij.*
4 *Confessoria, & negatoria quare sic dicantur.*

1 DE SERVITVTIBVS. Cōfessoria & negatoria cōpetit domino, & nō alij. No. q̃d istæ actiones sunt in rem. † No. q̃d istæ actiones, quæ cōpetunt, p istis iuribus incorporalib. uocant confessoria, & negatoria. Tertiò no.
2 q̃ istæ actiones cōpetūt domino tm̃. † No. ex isto tex. formā libelli, q̃ in cōfessoria dicit quis seruitutē deberi sibi. Opp. l. qui in aliena. in fi. ſ. de neg. gest. ubi seruitus debet ſfūdo.
a re. & dico q̃ debetur fundo [a] principaliter, & mediante fun-
b do debetur dño. Et ideò iste [b] libellus, in quo dico seruitutē deberi mihi, deb et intelligi, mediāte fundo cuius sum dominus, & ita ꝑbat ſ. tit. ij. l. si unus ex socijs. §. quāuis. Et hoc
3 dicebā iā in q. de facto † filio fam. nō datur tutor, neq̃ curator personæ, sed hæreditati cū sit in patria potestate, l. cū
c nō solū. §. necc̃sitatē. & seq. C. de bo. quæ lib. Sed pone [c] q̃ iudex dixit, tali filiosfa. do. curatorē ad adeundā, & administrandā talē hæreditatē. Opponebatur q̃ nō ualebat, quia nō debet dari filiosfa. Respōdebā q̃ illa uerba sic intelligun tur, do curatorem filio. i. ad filij utilitatem, sicut hic seruit[9] cōpetit prædio ad dñi utilitatē, & ideò dño dicitur cōpete-
4 re. † Quærit gl. primò q̃ sit officiū iudicis in confessoria, & negatoria. Dic ut in gl. & uidebitis statim in l. harum. j. e. Se-
d cūdò quæro quare dicitur cōfessoria [d] & negatoria. Dicebat Plac. q̃ cōfessoria, ꝓponitur uerbis affirmatiuis, negatoria semper uerbis negatiuis. Qd̃ gl. reprehēdit, ut in seruitute altius nō tollendi, ubi ꝓponit cōfessoria uerbis negatiuis & negatoria uerbis affirmatiuis. Breuiter Placē. habuit bonū & rectū intellectū. Pro cuius declaratione debe-
5 tis scire, q̃ † oratio dicit affirmatiua, uel negatiua respectu suppositi, nō appositi. Mō ad ꝓpositū semper cōfessoria, ꝓponitur uerbis affirmatiuis, respectu suppositi. ut dico q̃d mihi ius est, q̃ altius nō tollat, sicuti cū dico, mihi ius adeundi, & agendi, & similia, negatoria semper uerbis negatiuis, ut dico quòd tibi ius non est eundi, agendi, & similia, & hoc uerum ē effectualiter loquendo. Quandoq̃ tamen proponitur una uerbis affirmatiuis, alia uerbis negatiuis. Exemplum, si ago contra te negatoria, sic, quòd mihi ius ē altius tollendi, ut ſ. e. loci corpus. §. cōpetit. & tamē hoc est dicere, tibi ius non est ut altius non tollā: & eodē mō si agerem confessoria, & dicerem, tibi ius non est altius tollendi, hoc est, mihi ius est quòd altius non tollas.

ADDITIO.

a *Eundo. Et an dicatur illam possidere, Bal. l. ij. C. de seruit.*
b *Libellus. Bar. l. si prius. in vj. opp. ij. par. de oper. non. nunciat.*
c *Pone. Bar. l. j. C. de neg. gest.*
d *Confessoria. Bal. l. si prius. v. opp. ij. de no. ope. nun.*

§. RECTE Neratius. Fructuarius habet facultatem eundi per fundum domini, per quem ibat dominus iure seruitutis.

§. POMPONIVS. Fructuario competit iudicium possessorium pro seruitute, sicut domino.

LEX IIII.

LOCI Corpus. Ibi cōfessoria. In confessoria & negatoria habetur ratio interesse agentis.

ADDITIO.

a *Interesse. No. † q̃ interesse pro fructu computatur. Et intellige q̃ hoc inter*
1 *esse venit officio iudi. mercenario, Bal. l. si quid. C. de ser. & q̃ dicatur inter Bar. super ff. uet.*

esse, Bal. l. j. circa prin. C. de sen. quæ pro eo q̃ interest. Et ad id quod ſ. no. et ponderat Bal. hic, istum tex. in d. l. si quid. no. Lu. in l. si prius. de ope. no. nunc. in addi. nouisse.

§. SI FVNDVS. Hæ actiones cōpetūt cuilibet, & cōtra quēlibet ex dñis in solidū. Sed si deuenitur ad interesse
1 habet respectus ad interesse agētis. No. q̃ † in diuiduis, quilibet ex dñis pōt agere, & cōuenire in solidū. No. q̃ sē tētia lata, p uno, uel ꝯ unū, alteri, pdest, & nocet. Op. seruit[9] per unum cōstitui nō pōt, ut ſ. tit. j. l. fi. & de seruit. l., p parte. Sol. hic non agitur ut de seruitute constituenda, sed agitur ut declaretur seruitutem competere, uel non competere.

§. SI QVIS Mihi. Cōfessoria cōpetit ꝯ eū, qui refectiō nē impedit, sicuti contra eum, qui seruitutē denegat.

a §. COMPETIT. [a] Nō pōt pōt quis excipere de iure tertij, q̃ nō est exclusiuū iuris agentis. Opp. C. de rei uēd. l. fi. Sol. ibi ius tertij erat exclusiuū iuris agētis, hic nō, q̃ no. gl. & doc. l. cū seruū quispiā. C. de ser. fugiti. tetigi in l. in debiti. §. sed & si nummi. de cōd. indeb. plenius in l. ij. de excep.
1 rei iud. Vltimò no. † q̃ hic negatoria, ꝓponitur uerbis affirmatiuis, licet resoluat in negatiuis, ut dixi in l. ij. in prī. ſ. co.

ADDITIO.

a *Competit. Ita ſ. l. in debiti. §. sed si. de cond. ind. uer. quies.*

§. SI CVI. Media domus depressa nō impedit seruitutem deberi à domino ulteriori, sed media eleuata, seruitus interpellatur quoad eleuata steterit. h. d. cū l. seq.

LEX V.

ET SI FORTE SI INTER.

a §. SCIENDVM. [a] Istæ actiones cōpetūt etiā quasi possidenti seruitutē, † & quasi possessio dicit, si domus de
1 tinetur depressa, secus si fuerit eleuata. ſ. si usus. pet. l. uti frui. in fi. No. q̃ si Mæuius habet domū depressam, ego altam, dicor in possessione seruitutis. cōt. de seruit. urb. prę. l. qui lum. & q̃d ibi no. & l. j. C. de seruit. Sol. intellige istā gl. fm illas gl. ſ. q̃ quis habeat domū depressam, & fuit prohi-
b bitus [b] altius tollere. Secūdò opp. dicit hic, si aliquis ædificat, efficitur quasi possessor. Cōt. nō efficit ædificās possessor, nisi q̃n nunciatur nouū opus solo uerbo. l. de pupillo. §. meminisse. de ope. no. nunc. Sol. si quæris, de qua possessione iuris loquitur iste. §. quia statim ædificando quis dicitur quasi possessor iuris. Sed si quæris de possessore solī, ubi fit ædificium, tunc loquitur l. cōt. ut distinguamus, aut fit renunciatio solo uerbo, aut iactu lapilli, uel simili.

ADDITIO.

a *Sciendū. Inst. de act. §. æquè. in prin. uers. extra gl. limita in d. l. uti frui. hic alle. Bar. l. fi. ſ. de alie. in.*
b *Prohibitus. Bar. d. l. si prius. de op. no. nun. in vij. op. j. par. & Spe. de causa poſ. §. in confessoria. aliàs, nunc dicendum. uers. sed pone.*
1 *Seruitutem debens quando teneatur reficere.*

§. ETIAM De seruitute. Hic Iurisconſ. usq̃ ad l. sicuti. §. Aristo. loquit̃ de seruitute oneris ferēdi, & tigni immittendi, & breuiter hoc intēdit, Pro seruitute oneris ferēdi cōpetit hæc actio, ēt ut reficiatur paries, qui debet sustinere onus, quæ actio est in rē, & cōpetit cuilibet, & dominis
1 in solidū, sicut in alijs seruitutibus. † No. q̃ speciale [a] est in
a seruitute oneris ferēdi, q̃ ille qui debet seruitutem, teneat reficere. Contra hoc opp. de aqua. plu. arc. l. ij. apud Alphenū. Sol. q̃n̄q̃ hoc est actū in seruitute, q̃ ille, qui debet seruitutē reficiat, & tūc tenet reficere. d. ſ. apud. fm uham lect. fm hoc nullo mō est uera sentētia Galli hic, qui dicebat hoc nō posse fieri. Q̃n̄q̃ non est actū, tūc aut ille qui debet seruitutē, consueuit reficere à tēpore, cuius non extat memoria, & idem, quia cogetur, ut no. in d. §. apud Aut talis consuetudo non apparet, & tunc aut loquimur in seruitute oneris ferendi, & tūc debet reficere ille, qui eam
debet. l. eū. * ſ. de ser. urb. præd. Aut loquimur * *Eū. Secundum d. l. eū. potius e-*
licimus differentiā inter urbanas & rustic. ſ. seruitutes, ut qui urbanā seruitutē patitur, reficere teneatur: d. l. eū. Secus in seruitute rustica: l. quoties. §. seruitutē. ſ. de seruit. Nisi inter partes secus actū sit, ut hic. Vel agatur de seruitute aggeris, uel uiarū publicarū: l. ij. de immu. nemi. cō. li. x. C. I. C. B.

in alijs seruitutibus,& tũc aut ex refectione potest cõse qui aliquã utilitatẽ dominus prædij seruientis,ut puta ex purgatione riui põt sequi utilitas,quia inde trahitur piguedo terræ ibi collecta,& tũc est in potestate domini prædij seruientis purgare,uel pati q alius purget. l. ij. §.j.de aqua pluuiæ.& sic alternatiuè agi debet cõtra cũ,ut ibi.Si uerò nulla utilitas sequitur,sed solùm expensa, tunc indistinctè debet pati,ut hic,& l.quoties.§.seruitutum.ff.de seruit.

ADDITIO.

a POMA.Speciale.Rom.cons.cviij.in iij.dub.

§. VENIVNT.In hac actione ueniunt fructus. Item paries potest effici melior,non deterior.

LEX VII.

1 *Libellus in confessoria quomodo formatur.*
2 *Confessoria & negatoria in actione iuratur in litem.*
3 *Sententia lata ab obseruatione iudicij,est interlocutoria.*
4 *Iuratur in litem etiam quando agitur officio iudicis.*

HARVM.In hac actione per officiũ iudi.fit restitutio rei,& præstatur cautio,& contra non restituentẽ iuratur in litẽ.† Ex hac l.no. formã libelli[a] in confessoria.Debeo enim primò narrare,me dominũ esse,ut ff. e. l.ij in.iij.rñ.& petere declarari mihi seruitutẽ cõpetere. l. prox §.sed si quæratur. & in hac seruitute oneris ferendi, debeo petere aduersarium cogi, ut partem idoneum restituat, uel uitium parietis emendet. In alijs uerò seruitutibus nõ agitur,ut aduersarius,ut dixi ff.prox.ltẽ debeo petere,ut caueat in futurũ,[b] se hæredesq; suos nõ impedire,quò seruitute utar,ut hic.Et istud est cõmune in omnibus seruitutibus .In seruitute uerò oneris ferendi, hoc plus additur,q debet cauere de pariete reficiendo. † No. etiam ex hac l.q in istis actionibus iuratur in litẽ,ex quo habes modũ exequẽdi,ut dixi l.si cũ exceptione.§.hæc aũt actio. ff. qd' met. cau. Vltimò tu habes hic duas gl. Vna dicit qd' ille qui cauit absoluetur ab obseruatione iudicij sententia interlocutoria.Ex qua no.† q sentẽtia absolutoria ab obseruatione iudicij, est interlocutoria , qd' examinaui j. de accusf. l. Titia. Aliã gl. habes hic, quæ dicit q propter cautionẽ nõ præstitam nõ iuratur in litẽ, quia præstat officio. iud. † No . q qñ agitur[c] officio iudic. nõ debet iurari[d] in litẽ, sm istã gl. sed hoc uideť mihi ꝺ tex. qui uult q siue res nõ pręsteť, siue cautio,in litẽ iuretur. Prætereà uideť ꝺ generalitatẽ l. q restituere.in fi.ff.de rei uen. Prætereà in rei uendicatione restitutio rei fit per iudicis officiũ,[e] eodẽ modo in petitione hæreditatis.l. licet.de pet. hær. tamen contra restituentem in litem , eodem modo contra non cauentem,ut hic.

ADDITIO.

a *Libelli.Bar.v.si prius.l.op.ij.par.de ope.no.nũ.& in d.§.æquè.Inst.de act.*
b *Futurum.Bar.l.si prius.iij.opp.ij.par.& etiam in iiij.opp.de oper.no. nũ. & in l.stipulationes non diuiduntur.ij.q.in fi.ubi dicit q etiam habet locũ hæc cautio in usufruc.*
c P.PAV.P.Agitur.Alex.l.si prius.ff.de oper.no.nun.
d *Iurari.Bar.l.si prius.ij.quæro.de ope.no.nun.licet hic teneat cõt.fortè melius.uide inst.de act.§.prætereа.Bal.uidetur hanc gl.sequi.in l. argentarius.§.cum autem ff. de eden.*
e *Offi.Imo.l.si prius.de ope.no.nun.*

LEX VIII.

SICVTI. Quando paries seruiens reficitur futura , ne domus dominans corruat,ad dominũ cius pertinet.*

** Pertinet.Hoc dicit lex, Fultura ædificiorum,ad dominum ædificatem,non ad eum cui seruitus debetur,pertinet.*l.Con,B.

§. COMPETIT.Iurisconsl.hic aliqualiter mutat materiam,& breuiter hoc intẽdit.Actio confessoria cõpetit,p seruitute tigni immittẽdi,in qua dominus nõ cogitur reficere parietẽ, & in hoc differt à seruitute oneris ferendi. Quæro differentiã inter istam seruitutẽ tigni immittendi, & oneris ferendi.ff.significatio uocabulorũ ostendit, l. eũ debere. ff. de ser.urb.præd.Quod declaro,hæc uerba, ꝓmitto ferre,uel sustinere onera dom' tuæ,hoc importat,ut dñs ædiũ seruientiũ seu ipsæ ædes aliquid faciẽt, habet enim se in ista oratione,domus seruiẽs per modũ agẽtis,qa ipsa agit hũc actũ sustinẽdi onera.Sed in his uerbis,q liceat tibi immittere tignanihil importať, q debeat facere dom' seruiens,sed cõceditur facultas faciẽdi dño ædiũ dominantiũ:

1 *Sententia in hac actione formatur,sicut in cæteris realibus.*
2 *Reale si ius iudicio pendente perditur,iudex dat sententiam,ut illud ius de nouo constituatur,sicut si personali ageretur.*
3 *Seruitutis in quasi possessione,quando quis dicatur esse.*
4 *Dominium quãdo incidenter uenit in iudicium,sufficit probare quem esse possessorem.*
5 *Seruitute in reali,an ex sententia transferatur ius in eum,qui obtinuit,& ius non habebat.*
6 *Præscriptio contra seruitutes,post litem.contest.non currit.*

§. SED SI Quærať.Si tigna sunt immissa, dicit qs esse in quasi possessione seruitutis,sm aũt dicit esse aduersarius in quasi possessionis libertatis. Sicut tres partes habet, ita notabilia tria,Primò quis dicať petitor , & qs possessor, ut dixi in summario. & illud qd' hic dicit, si tigna sunt immissa,idẽ intelligas si foramina sunt aperta.l.hæc aũt iura. ff.de ser.urb.præd. † Ex secũdo dicto no.ex hac actione,sicuti in cęteris realibus forma sentẽtiæ est, q declaret rẽ adeptorẽ ptinere.l.licet. ff.de pet.hæred.& l.Pomp.§. sed & is. ff. de,pc.l.& ex diuerso.§.j. ff.de rei uend.dixi ff.l.,px.Tertiò no, ex uer.planè.† qd' qñ ius reale perdiť lite pẽdẽte, tũc in rem iudex dabit sentẽtiã,ut illud ius de nouo cõstituať, sicut si personali ageret,qd' est singulare hic,& l.uti frui.§.pen.ff. si usufruc.pe.Sic debet intelligi l.si post acceptũ. de rei uẽd. † Ad primã partẽ opp.& uidetur qd' eo ipso q quis habet tigna immissa,nõ sit ĩ quasi pos. seruitutis, nisi sit usus xxx. dieb.ut j. de itine.actu.pri.l.j.Sol.dic breuiter, quædã sunt seruitutes,per quas in alienũ nihil fit, & nihil immittiť, ut in seruitute altius nõ tollẽdi,& ĩ ista nõ dicit qs eẽ in quasi pos.nisi aduersariũ uolentẽ ædificare ,phibeat , l. qui luminibus.ff.de ser.urb.præd.dixi.ff.eo.l.si fortè.j.no.C.de ser.l. j.Quædã sunt seruitutes, ꝓ quas in alienũ aliq̃d fit, seu immittitur,& tũc aut illud qd' fit,põt intelligi fieri per modũ cuiusdã facultatis cõmuniter cõcessæ,ut ire per fundũ alienũ.l.diuus.ff.de ser.rust.prædi. Certè tũc nõ dicit qs eẽ in quasi pos.nisi fuerit xxx.dieb.d.l.j.circa prĩ.de itine.act.pri. Aut nõ põt intelligi fieri iure facultatis,& tũc eo ipso qd' in alieno aliqd facit,ut puta,tigna immittit,uel aquã ducit,& similia,dicit esse in quasi pos.seruitutis,ut hic & l.j.§. quod aut.j.de aqua quoti.& æsti. Secũdò opp.& uideť qd' in hac actiõe nihil releuat sustinere partes petẽtis,uel possessoris. Semp eñ ille q dicit seruitutẽ cõpetere sibi,debet hoc ꝓbare,ẽ eñ fũdata intẽtio negãtis de iure cõi,qa oẽ solũ ẽ liberũ usq; ad cœlũ,nisi ꝓbeť seruit'.l.altius.C. de ser.& l.fin. ff. de ser.Gl.fateť cõt.& ponit tria,uel quatuor, ad quæ ꝓdest hoc sustinere partes possessoris,gl.alibi,[a] s.in l.j.§.hoc iterdicto.ff.de itin.actuq; priua.in gl.icipiẽt.qd ,pdest.ponit quædã alia,& ibi hoc examinaui pfectè.Istud aũt qd' gl.dicit,q ille q asserit sibi libertatẽ cõpetere,habet suã intentionẽ fundatã de iure cõmuni,uideť ꝺ l.circa.j.de ,pb. qd' plenè examinaui in l.si prius.de oper.no.nũ.in ij.op.tertiæ part.& in seq.† No.ex hac gl.in fin.q qñ dñiũ uenit incidẽter in iudiciũ,sufficit ,pbare quẽ esse possessorẽ,hoc tãgũt doc.C.quæ sit lõga cõsuet.l.cõsuetudinis in q.illa,qualiter ,pbabit cõsuetudo.Facit j.fã.ercisf.l.j.de.sol.l.Titia.dixi plenè in l.qdã ĩ suo.j.de cõd.inst.ubi gl.tãgit.Vide ẽt quæ tãgo in d.l.ſpiritus.in ij.opp.iij.pr.ꝺ ad hoc op.[b] in l. Aqlia.& in actiõe seruiũ corrupti,dñiũ uenit incidẽter in iudicio,& tñ possessori nõ cõpetit,j.ad l.Aquil.l.itẽ Mela.§.pe.ff.de seruo corru.l.j.ff.ibi cõstabat possessorẽ nõ esse dñm,& ibi hoc ponit ,p cõstãti, aliàs dico q eo ipso q esset in possessione, quantũ ad hoc præsumeret dñs, nisi ,pbareť cõt.ꝓ ista iura.Opp.ad ij.partẽ,ff.de ser.l.si tã anguſt.ff.qñ agit pſonali,agit ut cõstituat seruit'.Sed qñ agit reali,agit ut declareť,ut hic,nisi ius ꝓdereť lite pẽdẽte.ut in ff. planè.† N. ex isto ff. ubi dicit, q in rem iſnia nõ trãsferť ius in eũ, q nõ habebat si obtinuit . Vide tex.ibi,ꝓ sniam,&c.& ibi,siue pperã,&c.Tñ cont.co mmuniter determinat autoritate rei iudi.l. Pomp. §. si iussu.& ibi no.j.de acq.pos.& l.statulib.à cæteris.§.fi.de statulib.& hîc, respon,

tñ fateor q per sentẽtiã nõ debẽt cõstitui, hic est in sententia non debet hoc præcipi ut constituat seruitus, sed debet declarari.Hęc autem declaratio habet tamen autoritatem, ut incipiat cõpetere seruitus,quæ non cõpetebat,non q iu
6 dex hoc principaliter agat. † Venio ad tertiã partẽ, & opp. & uideť q post lit.conte. nõ currat præscriptio ꝺ seruitutes. l.more.C.de rei uen.Sol.dicit gl.intelligas hic, q lis fuit cõtest.ꝺ alium non præscribentẽ,ut ff.de dol.l.fi.Alij dicunt q sicut usucapio nõ interrũpiť per cõtest. l. si post acceptũ. ff. de rei uendic. ita nec præscriptio libertatis ꝺ seruitutẽ. Certè sol.gl.placet plus mihi,primò per tex.qui equiparat præscriptionẽ libertatis contra seruitutẽ , præscriptioni dominij ædiũ quæ ædes sunt immobiles. Præterea sol.gl.probatur per.l.uti frui.§.pe.ff.si usufr.pet.

ADDITIO.

a *Alibi.Et dum gl.hic no.q, licet quis agat,ex quo tamẽ quis est in quasi possessione seruitutis, dicitur tenere partes possessoris, & releuabitur in hoc, quia sustinebit partes rei, quò ad hoc ut aduersarius tanq̃ actor prius iuret de calumnia.Itẽ secundo,quia ipse maiores habebit dilationes. Et hanc gl. sequitur hic Bar.l.si prius.in v.opp.j.par.in ult.uer.sed in 1mo.l.si prius.Hoc non est uerũ de iure, & si esset uerũ de se,sequeretur q, agens interdicto uti possidetis contra turbantẽ,non diceret se possessorẽ, & quò ad prædicta,s. quò ad d.iuramentũ, & quò ad dictas dilationes, sustineret partes rei, q nõ uidetur uerũ, ex quo est ipse qui alium prouocat ad iudiciũ, l. in trib. cum ibi no.de iud.Item q, dicit gl.de maiori dilatione,uidetur cõtra l.fi. ff. de ser. ubi in ciuili nõ dantur plures dilationes reo, q̃ actori.Sed sol.q, gl.caute dicit maiores, & non plures , quasi reo tanq̃ fauorabiliori possit dari maior dilatio.l.petendæ. C.de temp. in inte.rest. ubi ad petitionẽ rei datur dilatio quæ excedit tẽpus instãtiæ,qd' nõsit ex parte actoris,in hoc trãsit lo.de Im.*
b *Opp.Bar.l.si prius.de op.no.nunc.ij.op.iij.par.in l.cum res.ad fi.de prob.*

1 *Dominus partis inferioris,qualiter possit facere ignem, & immittere fumũ in partem superiorem.*
Dominus partis superioris qualiter possit aqu.an deijcere.
2 *Interdicto uti possid.utili an possit agi pro possessione seruitutis turbata.*

§. ARISTO. Dominus partis inferioris, nõ potest in superiores iure seruitutis fumum immittere,& dominus partis superioris non potest in inferiores immittere aquam,nisi aliud actũ sit,& pro his competunt hę actiones, etiam interdicta possessoria.Opp.q licet ignẽ facere in proprio, nec tenetur quis si fumus ascendit ad altum, nisi hoc faciat animo iniuriandi.l.pen.de iniur.Glo.fatetur cont.& quod dicit hic nõ licet fumũ immittere,hoc est,q dñs ædiũ superiorũ cogatur recipere, sed muniat se sicut potest ne fumus transeat. Dominus aũt ædium inferiorũ faciat fumũ quantũ uult, sed econuerso non põt dñs superioris aquã proijcere,qm̃ aqua directè proijcitur, fumus uerò ascendit naturaliter. Ista sol.nõ uideť bona,tex.enim hic æquiparat immittere fumũ,uel aquam.Idem in d.l.pen.ff.de iniu. Et ideò putarem sic dicendũ. † Quandoq; dñs partis inferioris facit ignẽ solitũ ad regimen familiæ, & tunc potest licitè facere,nec tenetur si fumus ascẽdat,nisi faciat animo iniurãdi.d.l.pẽ.Et eodẽ modo si dominus partis superioris infunderet aquã, ,put moris est,per solariũ suũ, nõ tenetur.si aliquid descẽderet,nisi faceret aio iniuriandi. Sed si dominus partis inferioris uellet facere tabernã hostiariã,ubi cõtinuè fieret ignis,& fumus magnus,hoc facere non liceret, ut hic.Eodem modo si dominus partis superioris aquã ultra solitũ infunderet,nõ liceret,ita loquiť. Opp. l. fumus.§. fi.ff.de dã.infec.Sol.ut in gl.Venio ad fi. ubi dicit agi interdicto uti possi. † Opp.& uideť q interdictũ uti possi. habet locũ ꝓ rebus corporalibus,ut j.uti possi.l. j. Gl. dicit hic loquitur de interdicto uti poss.utili,ut si tu ageres, & cõcluderes pro quasi possessione seruitutis turbata. Sed si uelles agere ,ꝓ turbata possessione fundi dominantis,tũc ageres uti possid.directò.Turbatur eñ possessio fundi,qñ turbatur in possessione seu usufructu.l.pen.de aqua plu.arcẽ. Tamẽ lac.de Are.uidetur dicere alibi quantũ ad præsentẽ materiam,q hic nõ posset agi utili interdicto , uti possidet. quasi possessione seruitutis turbata.Tũc enim illud est uerũ,qñ seruitus habet causam cõtinuã.Ita loquunť oẽs ll.allegati in gl.sed illa seruitus fumũ immittẽdi habet cãm discõtinuam.Ita dicit ipse in l.j.§.hoc interdicto. in fi. & ibi dixi, de iti.ac.priua. & in l.j.in prin.uti possid. Vnde tene , q hic agitur directa pro possessione rei turbata.

§. APVD POMP.Non ualet pactum,ut alicui liceat facere,quod de iure cõmuni facere poterat,secus si de iure communi facere non poterat.

LEX IX.

SI EO LOCO.Natura cõfessoriæ est,ut per eam destruatur quicquid est factum contra debitam seruitutem.Sed si ædificiũ seruitutis extinxit,de dolo agitur.

§. QVI LATIORE.Per usum partis retinetur seruitus tota.

LEX X.

a SI QVIS DIVTVRNO.[a] In præscriptiõe seruitutũ realium non requiritur titulus.Circa quod uide Dy.c. possessor.de reg.iur.lib.vj.& quę dixi in l.iij. §. j.de itin.
1 actu.priua.Quæro † quantum tempus[b] requiritur ad præ
b scribendũ istam seruitutem.Dic ut in gl.hic, & l. seruitutes. de seru.Quæro,quomodo quis potest ducere aquã, si non habet titulum,nõne semper ducit ui uel clam. Dic ut dixi in d.l.ij.§.ij. de itin.actu.priua.

ADDITIO.

a *Diutur.Bar.l.ij.C.de ser.& in l.j. de itin.act. priu.Bal.l.ij.C.de ser.& in l. fi.C.ne de sta.de fun.& ibi dicit quod ad præscribendũ iurisdictiones , quia habent instar.dominij,requiritur titulus.l.fi.de præsc.*
b POMA.Tẽpus.Fel.c.de quarta.de præsc.& c.si diligenti.v.col.& seq.e.ti.

§. AGI AVTEM.Confessoria competit contra quemlibet,qui usum seruitutis impedit.

LEX XI.

ANVNVS. Vnus ex socijs potest alium ædificãtem impedire iure cõmunionis,non iure seruitutis.

§. AGI.In negatoria cogitur uictus cauere, quòd in futurum seruitute non utatur.

LEX XIII.

FISTVLAS.Non potest quis habere in canale suo, ꝓ quod aqua proijciatur in alieno. No. q non licet habere aquariolũ in pariete proprio , si per ipsum aqua immissa inundaret parietem uicini.

LEX XIIII.

SI CVM MEVS. Qui tigna immittit ultra quã statutum sit,actione negatoria tollere cogatur.

LEX XV.

ALTIVS. Si administrator minoris faciat contra debitam seruitutem, tenetur tutelæ, & etiam competit confessoria.

LEX XVI.

a SI A TE.Ex titulo & quasi possessione seruitutis consequitur quis actionem,& exceptionem.[a]

ADDITIO.

a *Exceptionem.Bar.l.iij.in prin.iij.q.prim.C.de pig.*

LEX XVII.

SI QVANDO.Si ędificium uicini super meum inclinatur,per negatoriam actionem tollere cogatur.

§. CVM IN DOMO. In loco qui dẽt seruitutẽ nihil faciendi,nõ possunt syluæ,uel herbæ excrescẽtes poni.

§. SECVNDVM.Non licet iuxta parietem alterius aliquid ponere,propter quod paries deterior fiat.

LEX XVIII.

1 *Missio in bonis debitoris quatenus facienda.*
2 *Decretum in contumacem quomodo interponatur.*
3 *Reus an se defendendo,recuperet possessionem.*
4 *Personali quando agitur cõtra latitantẽ,ibi missio in pos.in omnibus bonis.*
5 *Qui patitur missionẽ ex primo decreto, non recuperat possessionem de rẽ fectis expensis,imò oportet quod det illud quod actor petit.*

6 *Lex, is cuius, loquitur in actione reali.*
Lex intelligitur iuxta titulum, sub quo situata est.
7 *Latitante aliena in confessoria fit missio contra eum ex primo decreto in omnibus bonis.*
8 *Decretum primū quomodo interponitur in actione confessoria.*
9 *Reus cōtra quem est interpositum primum decretum actione confessoria qualiter auditur.*
10 *Decretum primum in actione negatoria qualiter interponatur.*
11 *Decretum secundū quod interponitur etiā in istis iuribus incorporalibus.*
12 *Decretum primum interponitur etiam pro usufruct. & alijs seruitutibus personalibus.*
13 *Decreti primi interpositio an habeat locum in actionibus præiudicialibus, & de eius forma, ac forma secundi decreti.*
14 *Decretum primum quomodo interponatur quando agitur pro iure incorporali, ut quis caueat, uel aliquid promittat.*
15 *Liberationis causa agenti qualiter consulatur qui coactus fuerat ad faciendum instrumentum.*

IS CVIVS.[a] Lex ista legitur duobus modis, uno modo quando agebatur actione personali, & istam lecturā tangit secunda gl. hic posita. Alio modo, quādo agebatur reali, & istam tangit gl. maior hic posita. Ista secunda est uera, secundum quā breuiter hoc intendit. Qui agit confessoria pro seruitute, & interesse, reo contumace mittitur in possessionē omnium bonorū, à qua non recedit, nisi fuerit integrè satisfactū. Primò ponit quod sit officiū iudicis contra reum contumacē in confessoria, secundò respondet, tertiò quod sit officiū iudicis, posteà reo reuertēte ad purgandam contumaciā. Secunda ibi, respondi. Tertia ibi, & non ante. Opp. dicitur hic in fin. quod non ante recidit cp̄ seruitus constituatur. Cont. seruitus non debet constitui, sed declarari. l. sicuti. §. sed si quæratur. s̄. c. Huius timore gl. hic dicit cp hic agebatur personali ad seruitutē constituendā, nō
1 reali. Opp. cp † nō debet fieri missio in omnibus bonis, sed pro mensura debiti declarari, authē. ei qui. C. de bon. aut. iud. pos. Sol. dicit gl. fatcor hodie olim secus. Et fm hoc tota ista lex loquitur, qñ agitur personali, & hoc innuit ista litera, ibi constituisset. In cont. cp ista lectura nō solidū. Contra opp. l. nō solùm. & l. is qui in aliena. & l. seq. ī. de no. ubi non fit missio, nisi in eo qui deliquit. Huius timore est facta prima gl. dicit cp familia faciebat hoc uoluntate domini, ibi ignorāte. Opp. & uidetur cp si quis agit ad rē, fiat missio solū in illa re. l. si quis emptionis. §. pe. de præs. xxx. an. Hic dicit cp in omnibus bonis. Gl. quæ est hic intelligit qđ hic pro personali seruitute constituenda, ibi loquit in reali, ubi non mittit in possessionē illius quasi iuris personalis. Et aduerte ad istud quia ista est subtilis materia, & oēs scribentes in primo & secūdo decreto iuris incorporalis defecerūt. Canonistæ scripserunt, sed modicè, & uide istā gl. quæ incipit omnia olim ibi, licet ibi personal. est additio, & quidā habēt, quidā non. Opp. & uidet cp ubi agit personali, nō debeat fieri missio in possessionium bon. sed pro mēsura debiti declarati auth. de exhib. & intro. reis. §. si uerò. Sol. noua iura corrigunt istam lectā antiquā, cp & istud sit uerum, cp loquat in actione personali, p seruitute constituenda, probat hic tex. in fin. & non ante. Opp. s̄. e. l. sicuti. §. sed si quæratur. ubi pro seruitute constituenda non agitur. Sol. actio realis non datur pro seruitute constituenda, ut ibi personalis, uerò sic, ut hic. Vide istā gl. quę incipit, scilicet de nouo. ibi, item & constitutio. Istud est aliud cont. & difficile, & antequam ueniamus ad istam opp. extra gl. opp. tu dicis cp fit missio in omnib. bonis qñ agit personali, sed hoc de iure antiquo non uidet procedere, quia qñ agebatur ad speciē quæ reperiri poterat in bonis debitoris, tunc mittebat solùm in specie petita. l. Fulcinius. §. Celsus. & §. itē uideamus. ī. ex qui. cau. in pos. ea. Sed hic p seruitute agebat, quā erat reperturus in debitoris sui. Et aduerte, quia duæ sunt responsiones, una est cp id, qđ hic dicitur habere locū contra latitantē tantū, & tunc fit miss. in omnibus bonis. In contrario ꝫ absentem non latitantē. Et ista est una sol. Alia est, cp si ageretur pro seruitute solum constituenda, tunc haberet locum cont. Sed hic agitur ad duo. s. ad seruitutē constituendā, & ad quantitatē, quia ad interesse. Item opp. ulterius & hoc fm gl. dicis mihi, cp non ante

b Prætereà de iure isto[b] quando agebatur ad certā speciem, nō fiebat missio in omnib. bonis, sed in specie petita. l. Fulcinius. §. Celsus. qui. ex cau. in pos. ea. Vnde hic debuisset fieri missio in iure petito, non in omnibus bonis. Et idcò intelligas legē istam, cp hic agebatur reali confessoria pro ser
2 uitute iam constituta. Ad istam lec. opp. cp † aliter interponatur primū decretū contra contumacē in confessoria, scilicet cp cogatur cauere de non molestando actorē, donec ipse egerit negatoria, & obtinuerit. l. si prius. de ope. no. nūciat. ubi maximè in ij. opp. tertiæ partis, & in se istam materiam latissimè examinaui. Hic dicas breuiter, quandocp aliquis agit confessoria, & est in possessione seruitutis, cp potest s̄. e. l. & si fortè. §. sciendū. tunc non interponitur primū decretū, nec fit alia immissio, sed solùm cogitur quis cauere de molestando. d. l. si prius. fm lec. Dy. quandocp non est in possessione seruitutis, & tūc ad constituendā quasi pos. seruitutis requiritur, cp aliquid fiat in prædio seruiente, ut puta quòd tigna immittantur, quod fiat riuus & similia, & tunc interponitur primū decretum, & per illud mittitur in possess. rei seruientis. l. à quo fundus. de dam. infec. Et si petebatur interesse, fiebat missio in omnibus bonis olim, sicuti quando agebatur personali, ut hic. Quādocp ad statuendam quasi possessionē seruitutis, non requiritur quod aliquid fiat in loco seruiente, & tunc per interpositionem primi decreti non dabitur alia possessio, sed solùm cogetur aduersarius cauere, fm formā l. si prius. de ope. noui nunciat. fm lect. gl. Hoc simpliciter est uerum, nisi peteretur interesse, tunc. n. fieret missio in omnib[9] bonis, ut hic fm ista tempora, hodie pro mēsura debiti declarati. Cōtra hanc lec. facit tex. ibi, in fin. quamuis actori ius aquæ ducendæ constituisset. Sed expone patiendo de facto duci aquam. Venio
3 ad secundā partem, & uidetur † quòd reus ueniens statim

c ad defendendū, recuperat possessionē,[c] auth. ei q. C. de bō. aut. iud. pos. Hic uerò dicitur cp ante debet satisfacere, ꝫ̄ possessionē recuperet. Sol. ista lex debet intelligi, quando ille qui agebat cōfessoria, erat in quasi possessione seruitutis, sed si non esset, & fuisset positus in pos. ex primo decreto. reus ueniens intra ann. recuperaret possessionē, sicut in reali. l. si quis emptionis. §. sed si quis. C. de præsc. xxx. ann. Inn. c. j. de eo qui mit. in pos. cau. rei seruan. Et predicta quò ad seruitutē, quò ad interesse uerò quòd petit, dico quòd hoc dum dicit tex. cp non debeat recedere antequā satisfaciat, debet intelligi, uel idoneè ad defendendū compareat, d. §. sed & si quis. plenè dic ut d. l. si prius. de oper. no. nunc. Is cuius. Ego habeo istam legē pro difficili, & multa scripta habeo. Et reperio hic in gl. duplicē lect. & fm unā lect. est casus uno modo, quòd hic loquatur in actione personali intentata pro seruitute cōstituenda de nouo. Ita intelligit hic gl. Alibi uidetur gl. intelligere legē nostram in actione reali confessoria, ut uidetur intelligere ff. de oper. no. nunciat. l. si prius. Primò expediā primam lecturā hic positā, & tanquām non uerā, posteà expediā ueram fm nostros Doc. Diuiditur enim in tres partes, primò iurisconsul. ponit thema, & q. secundò respondet quæstioni, tertiò ponit responsionem cuiusdā nouæ quæstionis dependentis ex præmissis. Secunda ibi, respon. oportere. Tertia ibi, & non ante. Et qa diuisio est cōis ad utranq; lect. hic ponatur. h. d. Si conuentus actione personali pro seruitute cōstituenda latitat, patitur missionē in omnibus bonis, nec missus recedet, nisi sibi quasi pos. tradatur, & damnū sarciatur. h. d. fm lec. gl. hic
4 posita, licet non uerā. Tamen pro iuuenibus, & prouectis uolo casum expedire, Domine iurisconsulte, &c. † No. quòd
5 quando agitur personali contra latitantē, fit missio in omnibus bonis. † Item no. cp ille qui patitur missionē ex primo decreto, nō recuperat poss. refectis expensis, imò oportet cp det illud cp actor petit, quod est contra auth. ei qui. C. de bo. aut. iud. pos. Venio ad opp. dicitur hic cp familię prohibebat, & tamē contra dominū fit missio in omnibus bonis, igitur & insolidū. Contra opp. l. nō solùm. & l. is qui in aliena. & l. seq. ī. de no. ubi non fit missio, nisi in eo qui deliquit. Huius timore est facta prima gl. dicit cp familia faciebat hoc uoluntate domini, ibi ignorāte. Opp. & uidetur cp si quis agit ad rē, fiat missio solū in illa re. l. si quis emptionis. §. pe. de præs. xxx. an. Hic dicit cp in omnibus bonis. Gl. quæ est hic intelligit qđ hic pro personali seruitute constituenda, ibi loquit in reali, ubi non mittit in possessionem illius quasi iuris personalis. Et aduerte ad istud quia ista est subtilis materia, & oēs scribentes in primo & secūdo decreto iuris incorporalis defecerūt. Canonistæ scripserunt, sed modicè, & uide istā gl. quæ incipit omnia olim ibi, licet ibi personal. est additio, & quidā habēt, quidā non. Opp. & uidet cp ubi agit personali, nō debeat fieri missio in possessionium bon. sed pro mēsura debiti declarati auth. de exhib. & intro. reis. §. si uerò. Sol. noua iura corrigunt istam lectam antiquā, cp & istud sit uerum, cp loquat in actione personali, p seruitute constituenda, probat hic tex. in fin. & non ante. Opp. s̄. e. l. sicuti. §. sed si quæratur. ubi pro seruitute constituenda non agitur. Sol. actio realis non datur pro seruitute constituenda, ut ibi personalis, uerò sic, ut hic. Vide istā gl. quę incipit, scilicet de nouo. ibi, item & constitutio. Istud est aliud cont. & difficile, & antequam ueniamus ad istam opp. extra gl. opp. tu dicis cp fit missio in omnib. bonis qñ agit personali, sed hoc de iure antiquo non uidet procedere, quia qñ agebatur ad speciē quæ reperiri poterat in bonis debitoris, tunc mittebat solùm in specie petita. l. Fulcinius. §. Celsus. & §. itē uideamus. ī. ex qui. cau. in pos. ea. Sed hic p seruitute agebat, quā erat reperturus in debitoris sui. Et aduerte, quia duæ sunt responsiones, una est cp id, qđ hic dicitur habere locū contra latitantē tantū, & tunc fit miss. in omnibus bonis. In contrario ꝫ absentem non latitantē. Et ista est una sol. Alia est, cp si ageretur pro seruitute solum constituenda, tunc haberet locum cont. Sed hic agitur ad duo. s. ad seruitutē constituendā, & ad quantitatē, quia ad interesse. Item opp. ulterius & hoc fm gl. dicis mihi, cp non ante

recedit

recedit de possessione, cp̄ seruitutem continuat, & reſarciat damnū. Ergo contumacia mea in totū me afficit. Sed non uidetur æquū, cp grauer in seruitute constituenda, sed solū ut caueā. l. si prius. ī. de ope no. nun. Sol. ista constitutio fiet ad tempus, nō perpetuò, ut durāte lite ille habeat seruitutem, donec tu probes in negatoria, & uincas. Et uide istam gl. ibi, itē hæc cōstitutio, & lege usq; ibi, Item cauebit. & non est id qđ sequitur noua opp. Sed aduerte, nonne ista gl. est ꝫ. l. seruitutes. s̄. de ser. quæ dicit cp seruitutes nō possunt ad tempus constitui. Hic dicitur cont. Gl. bene intelligit, cp nō cōstituat ius seruitutis, donec aget negatoria. Et cp hoc uoluerit intelligere gl. paret per ea quæ hic sequuntur in gl. super uer. sic citati. ibi, & sic no. Videte dñi, non habemus glo. alle. s̄. Extra in sisto, & uidetur cp non possit procedere, qñ ꝫ aliqua facta est missio in personali, qui qñcunq; ueniens ante fm decr. recuperat. pos. auth. ei qui. C. de bon. aut. iud. pos. Sed fm istam l. & gl. non audit nisi in proprietate, & cp plus est saltē intra annū deberet audiri de possessiōe, ut in reali. l. si quis emptio. §. pe. C. de præsc. xxx. an. Hic fm tex. & gl. dicitur cont. cp non audiat de possessione intra annū, ni
6 si de proprietate, & nescio qualiter dicam. † Credo cp ista lectur. non sit uera, quia qñ esset facta missio ex personali, audiret de possessione, & cp hic non loquat in personali, pbo, quia nos sumus in ti. ubi agit de reali, & l. intelligitur in dubio in materia, cuius est titulus, ut in j. constit. C. ꝫ. quib[9] & ꝫ. de in diē adie. l. imperatores. Prætereà cp loquat in reali, satis innuit hic tex. in prin. ubi prohibet familia, ergò iam erat cōstituta seruitus, si nō esset tūc etiā familia nō prohibente nō posset occupare. l. si ex stipulatione. ī. de acq. poss. Credo ergo, cp debet intelligi lex nostra in reali, & fm hāc lect. tanq; uerā pone casum, & diuide ut s̄. & dicit in summa fm istam lec. si cōuentus confessoria latitat, patit missionē in oibus bonis, & si hoc post lit. conte. contingat missus nō recedit, nisi sibi quasi possessio seruitutis constituat, & dā
7 na sarciant. h. d. † No. fm istam lec. fm quam loquit in cōfessoria, cp ꝫ latitantē ex primo decreto fit missio in omnibus bonis. Itē no. cp non audit uolēs excipere, nisi restituat quasi possessionē seruitutis, & istud alio modo uenit dicēdū. Extra gl. op. cp qñ agitur reali, debeat fieri missio in quasi pos. petiti. l. si quis emptions. §. sed & si qs. C. de præscr. xxx. an. & no. hic in gl. ꝫ. istud est uerū, nisi agitur ꝫ latitantem tūc in omnibus bonis. l. Fulcinius. §. Celsus. & §. itē uideamus. ex qui. cau. in pos. ea. Et hac actione uti, si uellet tutorē uiam eligere actor posset, quia est in sui fauorē. l. qđ fauore. de legi. Et uidetur cp iste nō sit modus procedendi, & uidet cp modus interponendi primū decretum in quasi pos. seruitutis sit cautio fienda de nō impediendo illū uti uel frui seruitute, donec ille egerit, p seruitute negatoria. l. si prius. ī. de ope. no. nūc. Orguarda, qa ista lex cōcordat cū illa & qualiter posset fieri missio in pos. seruitutis. Certè nullo modo, si per patientiā l. quoties. in fi. s̄. de ser. Et sic nō est aliud cauere, nisi patientiā præstare. & sic cōcordat fm le. gl. ibi posita. Sed fm lec. Dy. quæ est uera, solue, & dic cp l. si prius loquit cp ille qui est possessor, pōtilla iura uendicare. s̄. e. l. & si fortè. §. sciendū. Si igit ille qui petit, est in possessione, tunc non pōt fieri primū decre. cū immissione, cū iam possessionē habeat. Oportet ergo cp fiat per cautionē, de non impediendo. l. si prius. & hoc fm lec. Dy. Sed ꝫ hæc opp. fortissimè, & tene meti, quia antecp dem uobis intelligere, certis stanchi, & uidet cp debeat fieri missio nō iuris, sed rei seruientis, l. à quo fundus. de dā. infec. Gl. l. si prius. uidet hoc tangere, & ibi no. cp illa l. à quo fundus. loquat in possessione rei, apparet lectura legis, ibi posita, ut dicitur possessio. & sic loquitur de possessione propriè, non de quasi possessione. Gl. quæ est in d. l. si prius. dicit cp omnia ista remedia possunt habere locū, & cp missio in pos. omniū bon. & cautio fm l. si prius. uel missio in pos. rei. & sic quodlibet istorū quatuor potest habere locū. Dy. dicit cp non potest procedere, & dicit, intellige. l. si prius. cp si ille qui agebat confessoria, erat in quasi pos. seruitutis, non potest fieri missio, sed fit per cautionē. Sed l. à quo fundus. loquitur in eo, qui nō erat in poss. Apparet ergo cp ibi erat ædificatum aliquid in

possessione istius. l. & si forte. §. sciendum, s̄. eo. Sed dixi uobis cp l. si prius. loquitur generaliter, & cp dixit Dy. non est uerū, quia uos habuistis s̄. de ser. urb. prædi. l. qui luminib[9]. & l. j. C. de ser. & aqua. ubi non est in pos. nisi sit prohibitus ille quult ædificare, ideò l. si prius. loquit generaliter. Sed aduerte qñcp in constituendo possessionē seruitutis, requiritur aliquod factū hominis, ut in riuo aquæ ducendæ, & tunc fit missio in poss. illius loci seruientis. l. à quo fundus. Sed qñcp non requirit factum hominis, nec patientia, ut in
8 seruitute altius nō tollendi, & sic loquitur l. si prius. † Et ut liqueat tibi ista materia, dic qñcp fit missio ex primo decreto, in quasi pos. seruitutis, & tūc aut agit personali, aut reali. Si personal, aut latitat. & fit missio in pos. iuris debiti, sicut qñ certa res petitur, ar. d. l. Fulcinius. §. Celsus. Et cp no. Doc. l. consentaneū. C. quomodo & qñ iud. Si uerò agitur reali. Et istud est subtile. Et ideò aduerte, & dic, aut agitur ꝫ latitantē, & tunc procedit missio in omnibus bonis, & hoc fm aliam lec. & l. Fulcinius. §. item uideamus. ī. ex qui. cau. in pos. ea. Et possunt habere locū alia remedia quæ habēt locū contra latitantē, & tūc ille qui aget confessoria, si erat in quasi pos. seruitutis, tunc primū decretum erit per interpositionē cautionis. d. l. si prius. Aut non erat in quasi pos. seruitutis, & tunc aut ad constituendū eum in quasi pos. iuris petiti, requirebatur ut fieret aliqđ opus in loco seruiente, & tunc fit missio in ipsam rem. d. l. à quo fundus. Aut nō requiritur aliquod opus fieri in loco, & tunc mitti in quasi pos. iuris petiti, ar. l. si quis emptionis. §. pe. C. de præsc. xxx. an. & hoc fm unam lect. & sic potest intelligi d. l. si prius. & hoc anno erat quædā q. Quidam fratres ædificabant unā ecclesiam in quodam loco, alius ordo oppositus se, & dicit
d cp illi non poterant ædificare, quia erat infra[d] paruas mensuras pro eorū loco. Isti uolebant ædificare, citati non comparebant, & quæritur qualiter fieret missio. Ex prædictis distincte apparet, cp si erat oportunū ut destrueret, & sic factū hominibus, & tūc mitti in pos. ipsius rei. Aut non est opus destruere, quia non est ædificiū, & tunc fit miss. in ius possessionis petitę. Et Inn. hoc uoluit ponere, ext. qui mit. in pos. causa rei seruā. c. j. & breuiter nihil dicit. Si dicas cp hic agit reali. Contra, quia reus contra quē facta est miss. intra annū audit de possessione. l. si qs emptiones. §. fi. C. de præsc. xxx. ann. Hic dicitur cp nunq̄, fm ea quæ dixi. Dñi, ego intelligo istā l. cp hic erat facta quasi litis cōtest. & sic recordamini de casu, l. ij. C. ubi in rem act. ubi quis nomine alterius conuenit, & nominat eum in iudico, si non cōparet, cp tunc uidet quasi lis contest. tunc apparet, cp intra annū audiret de proprietate, & cp dicitur hic, non audit. intelligo post annū. Et
9 ista sunt expressè in l. si prius. ī. de ope. no. nun. † Et cū quæritur, qualiter, & qñ audiat reus, contra quē est interpositū primū decre. aut agit personali, & tñ audit perpetuo, auth. ei qui. C. de bo. aut. iud. pos. & in l. consentaneū. C. quomō & qñ iud. Aut actū fuit reale, & tūc aut fuit quasi lis contest. & tunc audietur intra annū, nec perpetuò, nisi de proprietate. l. ij. C. ubi in rem actio. Aut ante lit. contest. uel quasi, & & tunc intra annū de possessione, post annū de proprietate. l. si quis emp. §. pe. C. de præsc. xxx. ann. Dy. l. si prius, de ope. no. nunc. Inn. c. j. ext. de eo qui mit. in pos. causa rei ser.
10 † Quæro quid in negatoria. Et dic breuiter, cp aut ille qui agit negatoria, est in quasi pos. libertatis, & interpositio primi decreti, fit fm formā l. si prius. quia per cautionem. Aut non est in quasi pos. & tunc poneret in pos. ipsius rei, & fiet
11 cautio ne impediat. d. l. si prius. † Quæro, quid in secundo decreto, & uos & illi de Dig. nouo habuistis gl. in l. si finita. §. Iul. de dā. infec. cp in casib. non fit missio ex ij. decre. Et ratio, quia tu habes ius reale, q es in pos. & fm hoc cōfessoria & negatoria nō indigēt secundo decreto. Quia dñi illa gl. nō est uera. & Dy. ibi reprehēdit eam, & do tibi legē. quæ in primo & secūdo decreto loqt, & est illa lex etiā circa formā secundi decreti, ut iudex statuat ut agas intra certum tempus, cp si non agas, uel agas, & nōn probes, posteà non au-
12 dieris perpetuò, l. si quo fundus. ī. de dam. infec. † Quæro, quid si agatur confessoria, uel negatoria pro usufructu, & alijs seruitutibus personalibus? Breuiter respondeo in tri-

b us uer-

bus uerbis,uos uidistis ſ̄.ſi uſuſ.pe.l.uti frui.in fi.ubi illi,q̄ eſt in poſ.competit cōfeſſoria, & ideò quaſi diſtinguunt ur. ſ̄.& modico mutato. Dic ergo,aut ille qui agit confeſſoria, eſt in poſſeſsione uſusfr.uel negatoria, & in poſ.libertatis, & tunc erit miſsio ex primo decreto per cautionē.l.ſi prius.

13 Aut non eſt in poſſeſ.rei & dic ut l.iij. ſ̄.de uſufru.† Quæro, quid ſi uendico te in meū uaſſallum, uel te eſſe in meā poteſtatem,& ſic quæro quid in præiudicialibus.Spec.uoluit tractare in trac. de primo & ſecundo decreto. & nihil dicit. Dic tu, quandoq̄ agitur perſonali pro libertate, ut ſi petit libertas, fideicōmiſſaria, & tunc aut ille contra quem agit, latitat, tunc prætor cauſa cognita dat libertatē, & priuabit illum, qui debet manumittere iure patronatus. l. cū uerò. §.ſubuentū. & l. ſi eum. §. quis ſeruum.ĵ.de fideicom.lib.Si uerò latitat,& idem,quia ipſo exiſtente cōtumace,ipſe prætor manumittet, non tamen priuabit dominū iure patronatus. l. neq̄ infantes.ĵ.de fideicom.liber. Ex iſtis duobus caſi. cū primum decretū producat plenum effectū, non eſt opus ſecundo decreto,ut dictis iuribus. Quandoq̄ agitur reali, & tunc aut ille qui conuenitur eſt cōtumax ab initio, aut præſtita cautione ante litē conteſt. In primo caſu quando ab ipſo initio, & tunc natura primi decreti eſt ut fiat de poſſeſſore petitor,l.ſi prius.de op. no. nun.& dixi.ſ̄.Forma ſecundi decreti eſt, ut intra certū tempus ſtatuatur ut agat, poſteà perpetuò non audiatur. l. diffamari.C. de ing. mat. Quandoq̄ eſt contumax poſt cautionē, & tunc primū decretum eſt, qd̄ ſi intra annū non ueniat,perdat cauſam omnino, ac ſi per diffinitiuā ſententiam eſſet condemnatus.l. ĵ.circa fi.C.de aſſer.tol.Quandoq̄ eſt contumax poſt litem cōteſt.& tenetur ſi ex actis proferatur diffinitiua: qd̄ ſi nō, tuncidem eſt quod in contumace poſt cautionē præſtitam

14 d.l.diui. de libera ca. † Quid ſi ago pro iure incorporali,ut caueas, uel aliquid promittas, qualiter interponeſ primū decretū?Dicas qd̄ quandoq̄ agit iure alicuius obligationis, quia diſcedit ex contractu,uel quaſi,& tunc dic ſm formā.l.in omnibus. ſ̄. de iud.& tunc in poſſeſsio.omniū bonorū.ĵ.ut le.nomi.caue per totū.& l.in poſſeſsionē.in prin. ex qui. cau. in poſ.eatur.Qñq̄ non petitur iure alicuius ſ̄ctus,& tūc nunq̄ fit miſsio niſi in poſſeſsionē eius rei reſpectu cuius petitur cautio.l.prætor.in prin.& §.j.de dam.infe.

15 † Quæro,quid ſi liberatiōe,coegi te ut faceres inſtrumentū uis agere ad liberationē, qualiter fiat miſsio? tūc miſsio fieri non pōt,ſed te non cōparente iudex cognoſcet de cauſa,& illud reſcindet,auth.ſi oēs.C.ut ſe ab.hær. abſt. Hoc dixi uobis ſ̄. de minor.l.in cauſæ.§. cauſa.Et hoc etiā uideē dicere gl.& Cano. ext. de off. iud.c.ſi.nec interponiē aliud ſm decret.& pro hoc facit id qd̄ dixi ſ̄. per d.l.cum uerò.§.ſubuentum. Quæro,ſi peto ab aliquo, qualiter fiet miſsio? Et dic ut ext. de eo qui mitt.in poſ.cauſa rei ſer.c.j.eo.tit.lib.vj. Vlt.eſſet quærendum,quia hic dicit cauſa cognita,qualiter fiet? Et gl. dicit hic q̄ ſummatim.

ADDITIO.

a *Cuius.Bal.auth.& qui.C.de bo.aut. iu.poſ.uer. quæro qualiter.et uer. quæro de intellectu.*

b *Iſto.Bar.d.l.ſi prius.maxime in x.opp.*

c *Poſ.Bar.l.ſi prius vj.& ix.& opp.de oper.no.nunciat.*

d *Infra.Legendum eſt,iudicio meo, ut aliquis ſit ſenſus,quia erat intra terras menſuratas pro eorum loco.Alex.Loſe.*

LEX XIX.

1 *Culpa alterius ex ſocijs quando præiudicat alijs.*

SI EGO COMMVNI. Sententia lata cōtra unum ex ſocijs,non præiudicat cæteris,ſi eius culpa acciderit ſecus ſi dolo. Quæro rationē huius l. ℞. in primo caſu ſi culpa unius præiudicaret alijs ſocijs,non haberēt alij ſocij regreſſum contra eum.Nam nō tenetur adhibere aliam diligentiā in rebus cōmunibus, q̄ in proprijs.l.hæredes.§. nō tantū. famil.erci.Sed quando interceſsit dolus,ſocij ba-

1 bent regreſſum contra eum,ut hic. Ex hoc dico † qd̄ ſi culpa eſſet talis,per quā teneretur ſocijs, quòd tūc ſocij culpa præiudicaret, quia eſt eadē ratio, ſicut in dolo,quod ſi per actionem quæ daretur contra ſociū colludentem,ſocijs nō eſſet conſultū, tunc ſocijs non præiudicaret,ar.l.ult.de eoq̄ quem fac. erit. Ita intelligit hic gl.Opp.ad primū dictum,l. loci corpus.§.competit.ſ̄.tit.j.Sol.tres ſunt caſus.Quādoq̄ unus ex ſocijs perdit, rationabiliter,& loquunt contraria, quandoq̄ perdit culpa,quandoq̄ dolo,& de iſtis duobus caſib.loquitur iſta lex. Opp. quod nō debeat dari actio de

a dolo,ſed communi.diui.Dic ut in gl.[a]

ADDITIO.

a *Gl.Bar.& alij l.ij.§.ex his.in fi.de uer.ob.*

LEX XX.

TESTATRIX. Quid legat rem, uideē uelle ut ei cōdatur ſeruitus per aliā rem propriā, prout ipſe utebatur.No.qd̄ non eſt ſeruitus cōſtituta ipſo iure. Rō, q̄a legata tacitè,non expreſſe, qd̄ declarat,ut dixi in l.binas.ſ̄. de ſer.urb.præ.Opp.d.l.Olympico.de ſer.urb.prædio.Sol. gl.hic dicit,ut ibi dixi.

1 *Pactum factum à regentibus municipium, prodeſt ſingulis de uniuerſitate.*

§. PLVRES. Prædium uniuerſitatis pōt ſeruire prædijs ſingulorū, & ius ſeruitutis tranſit cū prædio dominante,quocūq̄ tit.concedat̄,niſi ſpecialiter ſit exceptū.Primo quæro,unde hoc colligitur,q̄ iſtud prędium emptū in cōmuni ſeruitute, ſeruit omnib⁹ alijs? ex eò q̄ in pactis fuit dictū, q̄ ius paſcendi haberet, non em̄ pōt intelligi de alio

1 iure,cū de iure ſeruitutis.Sed ſm hoc † habes q̄ pactū factū à municipib⁹,hoc eſt,ab illis qui regūt municipiū, prodeſt ſingulis de uniuerſitate.Ita intelligit gl.hic, ſuper ℣. plures ex municipib⁹. Et ex hoc dico, q̄ ſi ipſi municipes emiſſent ſimpliciter paſcua,hoc nō adiecto,q̄ ius paſcendi haberet. q̄ tunc illud prædiū eſſe propriū uniuerſitatis, nec ſeruiret cæteris.Op.prædiū propriū nemini ſeruit,l.j.ĵ.tit.j.Sol.hoc prædiū erat uniuerſitatis, q̄ ſeruit prædijs ſingulorū.Ita bona ſol. Alij dicunt q̄ hic non emerūt prædiū,ſed ius paſcendi in prædio.huic repugnat tex.qui dicit ſaltem cōem.

LEX XXI.

SI QVA AQVA. Poteſt agi ut aqua inueniatur,& inuenta ducatur.

Quemadmodum ſeruitus amittatur. Tit. VI.

LEX II.

VI ITER. Propter uſum partis quò ad cōmoditatem,tota ſeruitus retinetur.

LEX V.

SERVITVS.Seruitus retinetur per quēcunq̄ retinentem nomine fundi.*

* *Fundi.Vel Seruitutem retinemus per quemlibet,noſtro nomine poſſidentē: l.ſi id.de acq.poſ.l.ſi colonus.eo.I.Con.*

LEX VI.

NAM SATIS.

§. SI EGO.Si una eſt uia,indiuiſibilis eſt,& ideò,uel tota amittitur,uel tota retineē.Sed ſi de una fiāt duæ, poteſt una amitti, & alia retineri, & econtrà.Lego tibi per partes, & primò ponit duas q. ſecūdò proſequitur primā, tertiò ſecundam. Secunda ibi,Celſus reſpondit.Tertia ibi, ſed ſi is fundus.& iſta ſubdiuiditur,primò loquit̄ quando ſeruitus debebatur per fundū,per certum,& limitatum locum. Secundò quando debebatur indeterminatē per quālibet partem fundi.Secunda ibi,cæterum. Item prima ſubdiuiditur, quia primò loquitur, quando ſeruitus amittat̄ tempore,ſecundò qualiter amittatur pacto,tertiò qualiter amittatur redemptione partis,quartò declarat unum dubium,quando amittatur pacto. Secunda ibi,poſſunt.Tertia ibi, Certè ſi is. Quarta ibi,nec uideo. Item prima ſubdiuiditur in duas, primò loquitur qñ fundus diuiditur per longitudinem. Secundò qñ per latitudinem.Secunda ibi, ſi uerò,Iſtam materiam ſummauit gl.tua.

LEX

LEX VII.

2 SI SIC.[a] Seruitus, quæ non habet quotidianū uſum
1 utendi,amittitur tempore,[b] conſtituto duplicato.No. illud q̄ no.in l. ſed & ſi lege.in prin.de pet.hæ.quando iſta copula,&,apponit̄.Opp.gl.de aqua plu.arcē.l.ſi prius. Sol.ut in gl.utrūm ad amittendam ſententiam requiratur negligentia domini prædij dominantis.Dic ut in gl.

ADDITIO.

a *Sic.Bal.l.quicunq̄.C.de apo.pub.lib.x. & Bal.l.eden.C.loca.& l.certi.ij. q.eo.tit.Alex. l.diuortio. §. qui in anno, quem legit. cum §. ab donatione. in ult.col.ſo l.mat.*

b *Tempore.De præſcr.ſerui.Inn.c.de quarta.de præſc.*

LEX VIII.

SI STILLICIDII.Qui permittit ædificari in loco ſeruiente,ius ſer uitutis amittit.

2 §. IS QVI.[a] Per uſum partis loci ſeruitutis ad partē loci dominantis tota ſeruitus retinetur.h.d.cum l.ſeq.

ADDITIO.

a *Qui.Pro concordia aduerte,qd̄ ſpacio x.uel xx.an.tollitur actio perſonalis competens, pro ſeruitute reali,uel perſonali imponenda nondum orta. Bar.l.corruptionem.C.de uſuf. Alex.all.in ſuis apoſt.in d.l.corruptionem. Bar.ſibi cont.hac l.ſi ſtillicidij.§.is qui.Sol.nō reperitur,q̄ Bar. hic aliquid dicat præter ſummarium, ſed adhuc ibi loquitur de ſeruitute impoſita, & orta,patet,dum dicit,per uſum partis loci,& c.Prætereà aliud eſt in nihilo habere, ſeu uti actione, quo caſu loquitur prima opi.aliud uti pro parte, quo caſu impeditur præſcriptio in totum.*

LEX X.

SI COMMVNEM.[a] In diuiduis retinet quis per ſocium,quod per ſe non poteſt.

ADDITIO.

a *Communē.Bar.poſt gl. l.j.C.ſi in com.eademq̄ cauſa.& Inn.c.bonæ.in fi. j.co.de poſt.l.præla.& Bal.l.ij.in iiij.q.C.de ſer. & in l.j.eo.tit. & tex. & gl.l.ij.§.ſi.de re.eor. Iaſ.l.ſi municipali.uer.no.tu.diligenter.C.de colla.*

§. SI IS QVI. Qui utitur alio tēpore,q̄ quo ſibi debetur ſeruitus,ſeruitutem non utendo amittit.

LEX XI.

SI IS QVI. Qui utitur ſeruitute plus debito,ſeruitutem retinet.

§. HAERES. Reſoluto iure concedentis,reſoluit̄ ius ſeruitutis conceſſæ ab eo.

LEX XII.

1 *Seruitus retinetur per malæ fidei poſſeſſorem.*

2 *Malæ fidei poſſeſſorem non acquirit ſeruitutem.*

a QVI FVNDVM.[a] Seruitus retinetur per quemcūq̄ utentem,& etiam per aquam naturaliter currentem.
1 † No. ex hac l. q̄ per malæ fidei poſ. retinetur ſeruit⁹. Et eodem modo dico, q̄ ſi ciuitas,uel caſtrum,q̄ habet merum imperium occuparetur à tyranno, qui utitur iuriſdi-
2 ctione,illa iuriſdictio retinetur.† Sed an per malę fidei poſſeſ.poſsit ſeruitus acquiri.uidetur q̄ non,in l.j.de ſer. ſecun-
b dum unam lec. Et per hoc uidetur [b] q̄ ſi aliquod caſtrū nō habens imperiū occupetur ab aliquo tyranno, qui utatur
3 imperio,per hoc nō præſcribit. † Vltimò finis huius l.facit ad q.quādo famulus cecidit de equo currēte ad brauiū, & perſe currit ad brauium. De quo dixi in l.j. §. quæſitum.de aqua quoti.& æſti.ubi eſt iſte tex.

ADDITIO.

a *POMA.Fundum.Ro.conſ.ciij.Bar.l.cum ſeruus. in fi.de uer.ob.& l.j. §.ſi tibi fundum.de itin.actu.priu.in l.ſequitur.§.ſi uiam.ad fi.de uſuc.Bal.*

b *Videtur.Bal.l.decernimus.de ſac.eccl.*

LEX XIII.

SI QVIS EX FVNDO. Medius locus non ſeruiēs ſeruitutem interpellat, non extinguit,& ideò ante finitum tempus præſcriptionis poteſt inſtaurari.

LEX XIIII.

SI LOCVS.[a] Si fundo flumine occupato alluuione ſeruitus extinguatur,ſeruitus reſtituitur.

ADDITIO.

a *Locus.Bal.l.per agrum.C.de ſer.& in l.pe.de cond.inſer.*

LEX XV.

SI CVM SERVITVS. Redemptione unius ex fundis ſeruientibus non extinguitur ſeruitus debita per alios.

LEX XVI.

a AQVAM.[a] Si per eundē riuum aqua ad plura prædita ducitur,plures ſeruitutes ſunt,& poteſt una admitti, altera remanente, & q̄ unus perdit, alteri nō
1 accreſcit.Primæ parti concordāt ſ̄.e.l.non ſatis.§.j.† In ſecūda parte no. q̄ non eſt locus in ſeruitutibus iuri accreſcendi,ſed iuri non decreſcendi.l.proprium. ſ̄.com.prædio.

ADDITIO.

a *Aquam.Bar.l.ſi mihi & Titio.de uer.ob.*

LEX XVII.

LABEO.Qui perdit principale,perdit acceſſorium.

LEX XVIII.

SI QVIS ALIA AQVA.

§. TEMPVS.Tempus negligētiæ autoris ſ̄ungitur cum negligentia ſucceſſoris.

§. SI CVM IVS.Non præſcribitur libertas in urbanis ſeruitutibus, niſi factū domini prędij ſeruientis interuenerit.

LEX XIX.

1 *Seruitute conſtituta inter uiuos, non conſtituitur ius in re niſi ſecuta quaſi traditione.*

2 *Seruitutis ius reale ex conceſsione facta in ulti.uoluntate acquiritur etiam ignoranti.*

3 *Cedens ceſsione facta non habet ius repudiandi.*

4 *Legatum ad inconmodum alterius repudiari non poteſt.*
Confeſsio cedentis non præiudicat ceſsionario.

a SI PARTEM.[a] Actio perſonalis pro ſeruitute nō tol-
litur tempore,quo amittitur ſeruitus cōſtituta.Item ſola promiſsione inter uiuos ſeruitus nō
conſtituitur,* ſed legato ſic additione ſecuta, * *Conſtituitur. Hoc non dicit*
nec poteſt repudiari, ſi ad alium tranſitū fe- *lex, & eſt cōt.*
1 cerit.† Mo.q̄ conſtituta ſeruitute inter uiuos *l.iij. §. i. C. de*
non conſtituitur ius in re, niſi ſecuta quaſi *ſer.et aq.Et eſt*
2 traditione. No.† q̄ conceſsione facta in ulti. *ſibi cont. in l.*
3 uoluntate acquiritur ius reale ſeruitutis, etiam *iiij. C. de don.*
ignoranti.† No. q̄ conceſsione facta,in aliū *quæ ſubmodo.*
4 cedens, non habet ius repudiandi.† No. q̄ *l.Con.B.*
non poteſt quis repudiare relegatum ad incōmodum alterius. De quo dic in l. ſi fundi ſub condictione.§.ſi Titius.ĵ.de leg.j.Et ſic facit,q̄ confeſsio cedentis non præiudicat ceſsionario,Dy.l. ſeruum filij. §. j. de leg. j. & ad Treb.l.facta.§.ſi hæres. Facit q̄ no. in l. ſi cum tempore.in prin.de pac.

ADDITIO.

a *Partem.Bar.l.corruptionē.in fi.C.de uſuf.ubi cont. uidetur tenere per An. l.j.de anna.excep.Limitat Aret.l.ſeruum.§.fi.de leg.j.*

LEX XX.

VSV RETINETVR. Per quēcunq̄ nomine fundi utentem,ſeruitus retinetur.

LEX XXV.

2 *Actio perſonalis præſcribitur ſpacio xxx.an.etiam abſq̄ bona fide.*

SERVITVTE.In præſcribenda ſeruitute requiritur q̄ bona fide quis utat̄ iure ſeruitutis. Opp. ſ̄.l.prox.Sol. quantū ad retinendā ſeruitutē, nō requirit̄ q̄ quis ſuo iure utat̄.ſ̄.l.px.Sed quantū ad eam præſcribendā,uel quærendā interdū ſic, ut hic. Op.l. ſi quis diuturno.ſ̄.ti.j.℞.† in præſcribenda ſeruitute nō requirit̄ titul⁹, ut ibi, ſed bene requirit̄ bona fides,ut hic,& ſ̄.cō.præd.l.ſi præcario.§cæterū. Et ꝓbat̄ ad ſimilitudinē præſcriptiōis rerū corporaliū. Sed qūo probabiē hic, q̄ qs iure ſeruitutis utat̄, ſi nullū habet

titulum

titulū,tangitur per gl.l.j.§.j.ff.de iti.act.priu.& ibi plene dixi doc tangunt.C.e.tit.l.j.& ij.Opp.ff.de usu.l.sequitur.§.si uiã. Sol. ibi loquitur in præscriptione libertatis & seruitutis ru stic.præ.in qua non requiritur bona fides quia nullū factū præscribētis intercedit,hic loquitur in præscriptione seruitutis in qua requiritur factū præscribētis. In præscriptione libertatis à seruitute urba.præd.ubi requiritur bona fides, quia requiritur factū præscribentis.l. hic autē iura. ff.de ser.
2 urb.præd. Ita dicit gl. hic & doc.in l.j.C.eo.Et sic facit,† q etiã de iure Can. ꝯ actionem personalē præscribatur spacio xxx.ann.quia ibi nullū factū præscribētis requiritē,& sic nō est necessaria bona fides.l.sequitur.§.si uiã.ff.de usucapio.

DIGESTORVM, SIVE
PANDECTARVM. LIB. IX.

a *Si quadrupes[2] pauperiem fecisse dicatur. Tit. I.*

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Si quadrupes.in quantum gl.hic supplet, & probetur,qualiter procedat,uide Bar.l.j.ff.de dolo.*

CONTINVA ut in gl.dictum est,ff.de actione in rem, sequitur uidere de personali.

LEX I.

1 *Insultum facit qui se de loco ad locum contra aliquem promouet.*
2 *Pace facta inter duos, qui postea se inuicem percusserūt,quis eorum tenea tur de pace rupta.*
3 *Aggredi,& insultare idem sunt. Insultus dicitur in alium saltus.*

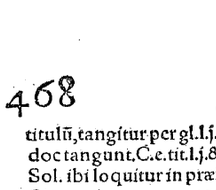

I QVADRVPES.

§. CVM ARIETES. Idē uidebitis in l.si ex plagis.§.taberna-
1 rius.ff.ti.j.No. hunc §.pro statu-
a tis quæ loquūtur de aggressu,† uel insultu,[a] q ille dicitur facere insultum, qui promouit se de loco ad locum. l. si is qui aggressorem. C.ad l. Cor.de sica.Itē no.gl. hic positā quæ facit ad q.[b] quā semel
2 habui de facto † qui fecerūt pacē semel de quibusdā iniuriis,postea se inuicē percusserūt,quæriť an alter alteri teneatur de pace rupta.Et hic est tex.q si nō apparet,quis primò mouerit,neuter tenetur de pace rupta.Sed si apparet q unus primò rupit,alter secundò,ille tenetur,qui primò rupit.l.q fidem. ff. de transf.sed si non apparet,neuter dicitur rupisse.
3 Vltimò no. quid † est hoc dictū,aggredi,& insultari,& simi lia.Certē omnia ista idem important,Nam idem est dicere aggredi, q ad alium ire,cōponitur enim ex ad & gradior. Item insultus, hoc est in aliū saltus, & similiter assalire, hoc est aduersus aliū salire.d.l. Cor.de sicar.l.is qui aggressorū.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Insultu.Barb.consj.xj.col.j.uol.iiij.*
b *Ad q. in hac quæst. concluditur secundum Imo.l.semel mora. solut. mat. q. quando apparet quod unus primò uulnerauit, postea ex interuallo uulneratus uulnerauit primum reiectis argumētationibus ad utrunq; partem, si quæritur de pœna publica,& criminali, uterq; ueniet puniendus. Si uerò quæritur de pœna cōuentionalis, uidetur quòd neuter agere posit,ex quo uterq; uenit contra conuentionem,l.cū proponas.C.de transf.c.peruenit.de iureiur. d.l. cùm pater.§.illi.Nec ob.d.l.semel mora. cum si.quia ibi loquitur de mora in negligēdo,nos uerò de mora & delicto in faciendo . Item in contrarijs non quæritur de pœna cōuentionali,sed in casu nostro sic,l.quæro.§.inter locatorem.ff.loc.Nō ob.l.si quis ad se fundum.C.ad l.Iul.de ui.ubi secunda uiolentia consumit primā, quia ibi loquitur quòd ad remediū iuris tollendi, nos uerò loquimur de pœna conuentionali, ad quē non potest agere iste qui uenit contra condemnationē.d. l.qui fide.& d.l.cum proponas . Et hoc uerū,nisi esset apposita clausula,rato manente pacto,& q tottes pœna cōmittatur,quoties fuerit cōtrà factum, Nam uidetur tunc quòd uterq; posit agere,tamen hinc inde fieret compensatio.Dixit etiam Bal. d. l.semel mora.q, secundus contraueniens si soluit pœnam poterit agere contra primum,quasi solutio pœnæ facta per eum habeatur loco complementi: Et ita concludit Io.Sed uidetur posse dici,q,in pœna conuentionali, secundus posit petere pœnam.l.si cùm maior.§.si libertus.debo.lib.ibi agnoscendum,& c.Item per d.l.cùm proponas.cum si.alle.Et cum non possit dici offendens,qui fuit prouocatus.Cū ergo iste secundus per præd.non incidit in pœnam,clarū est q illam petere potest,l.cum pater.§.illi.Et sic tenerem cū opi.Bar.& præd.per Io.Faciunt pro ista parte,non contrà.Et pro ista parte facit l.j.§.sed si is.de ope.no,nunc.quam ad propositum arguendo dl.Io. de Imo.d.l. semel mora.Si autem non apparet , quis primò, & quis secundò,bene erit uerū quòd neuter teneatur. l.scientiam. §. stramenta.ff.ad l.Aqui.& hoc tenet Bar. & doc.l.j. C.unde ui.aliquid im l.si ex plagis.ff.ad l. Aqu.Bal.l.j.C.unde ui.& melius in l.ut uim.ad si. de iust.& iu.Dixi in l.ex hoc iure.eo.tit.& Imo.c. significasti.el ij.de ho.tex.& gl.c.de torneamen. & Bal.l.j.C.de condi.ind.& Bar.l.si seruum.§.loquitur.de uer.ob.Baldi. si.§.pe.de eo per quē fa.erit.Bar.l.cum pater.§.libertus.de le.ij.Io.An.rub. de tre.& pac.in ad.ad Spec.& Bar.l.si ex plagis.§.j.ad l.aqui.Bal.l.si ex ditoribus.C.de ser.pi.da.ma.Bal.& Im.l.cùm mulier.so.ma.Bal.& Imo.d. l.semel mora.Ro.consj.clxxxiij.& cclvij.*

§. PLANE. Facit q qui tenetur dare capones, debet eos dare uiuos.l.qui hominem.§.fi.ff.de sol.

a *Ad legem Nquiliam.[a] Tit. II.*

ADDITIO.

a POMA. Aquil. Cœp. *consj.lxxij.In libello proposito super hac actione quiritur expressio damni.uide in q.vij.inc. per Italiam cōmuniter sustinuta.Item licet teneatur dominus pro seruo,tamen dominus nō tenetur pro famulo suo, qui sit liber homo,* Ias.*l.j.in ij.no.ff. ne quis eum qui.& si talis homo pro sua bona fide posideretur , de quo uide eundem in l.j.in.j.no.ff. si ex nox.causa aga.Et q, ex facto,uel delicto famuli, nō teneatur dominus,* Ias.*l.j.C.de ser.fug.quomodo aūt famulus delinquens,præsumatur de consensu & uoluntate domini delinquere , ita q, dominus teneatur. uide Fel. Pet.ext. de ho. remissiuè in c.constitutio.el j. ext.de te.ubi est tex.q in delicto successiuo , & permanente præsumitur uoluntas domini interuenisse. Abb.c.cum causa in ul.car.eo.tit.ubi declarat hoc procedere, quantum ad hoc ut dominus posit extraordinariè puniri.Quō autem ex delicto officialium suorum,uel familiarū & consanguineorum quis teneatur, ponit etiã Fel.d.c.Pet.Bar.l.§.j.ff. de pu. Cu.consj.xlj. per totum, q, si filius delinquat patre sciente , & non resistente , præsumitur de uoluntate patris fecisse & nōnulla alia.Et ad d.ff.de delicto successiuo,uel momentaneo. Alex.l.de pupillo.§.si quis ipsi prætori.de oper.no.nun.& in c.j.de off.deleg.*

LEX II.

1 *Alternatiua posita inter genus & speciem ponitur pro,id est.*
2 *Dictio,id est,uidelicet,& similes,nedū declarant,sed etiam restringuntur*

a
i EGIS AQVILIAE. [a] No. † quando alternatiua ponitur inter genus,& speciem,ponitur pro,id est, & sic ponitur restrictiuè.dixi de hoc in l. ubi pactum.C. de trāf.Ex hoc no.
2. † q dictio, id est, & uidelicet & similes,nō so-
b lum est declaratiua,sed etiam restrictiua,tetigi [b] in l.quæsitum.§.pe.de fun.inst.

ADDITIO.

a *Aquiliæ.Dixi post gl. super rub.ff.de iur. & fact.igno.post Bar.& libelli in hac actione uide per Bal.l.j.& in l.contra negantem.in j.col.ad l.Aquil. Alex.consj.xcvj.j.uol.*
b P.PAV.P.*Tetigi.*Ias.*l.iusiurandum quod ex conuentione.§.procurator.in ult. col. ff. de ureiuran. in l.si pluribus.in v.no.ff.de leg.j.ubi idem dicit in dictione v.& per eundem in l.iij. §. saltus. ff. de acquir.pos.ubi limitat. de dictione,id est,uide Aret. l. qui liberis.in princ.in iij.no.ff.de uul. & de dictione,uidelicet,an stet restrictiuè,& declaratiuè,*De consilio quadragesimoseptimo,col.ult.ubi dicit quòd non stet restrictiuè, quando una dispositio se refert ad aliam,licet in referentibus sit dictio.uidelicet,ut per eum.

LEX V.

1 *Fur nocturnus licitè occiditur.*
Diurnus si telo se defendit.
2 *Defensio dicitur probata per accidentem eo ipso quòd probat quod cum telo contra ipsum uenit.*

SED

1 SED ET SI.† No. q furē nocturnū licet occidere,& e-
2 tiam diurnū,si se telo defendat,q dic plenè ut l.furem. ff.de sic.Secundò no.† q eo ipso q probo q aliquis ue niebat contra me cū cultello , & egò occidi eum ; statim est probata mea defensio; est casus hic,gl.l.ij. C. unde ui.uidebitis etiam.ff.eo.l.si ex plagis.§.tabernarius.

a §. SI MAGISTER. Quero quando magister uult probare, q fecit iure[a] permittente, quid habet ponere & p
b bare[b] primò q sit magister, & q ille erat discipul[9] suus in arte illa,tempore illo. Sed an habeat necesse probare, q tempore quo ille percussit,discipulus ille peccauerat,& de liquerat. Et uidetur q sic, per tex.hic,parū bene facieti, &c. & q pro hoc uidetur expressum. C.de emen.propin.l.j.Dico q hoc nō est necesse, sed debet probare, q illo tpe docebat,& monebat eū,hoc est qđ dicit tex.in disciplina.hoc ē, q tempore quo erat disciplina, quia tunc statim præsumitur q fecerit animo monēdi,& docendi.Quod enim hic dicit,parum bene facienti,facti accidentiā denotat. Nec ob.l. j.de emen. propin. quia licet hoc sit uerū,q ex causa delicti possit percuti,potest etiam esse causa disciplinę.ut quia ita in bonis moribus instruatur, ext.de ho.c.presbyterū. Præterea ex qualitate personarū, quia magister & discipulus, ex qualitate percussionū præsumetur qđ non animo iniuriandi,C.ad l.Cor.de sica.l.j.&l.eum qui.eo.tit.quibus probatis debeat absolui, uel deferri sacramentū purgationis, ita hic fuit obseruatum.

ADDITIO.

a *Iure. Et quantum potestatem habet pater in filium coercendi, & dominus super familiam, Ant.c.cum contingat.de foro compe.Et de potestate mariti in uxorem,xxxiij.q.ij.placuit. Adde.c.cum uoluntate.de sent.excom. & in d.l.j.de emen.propin.*

LEX VII.

QVA ACTIONE.

§. SI QVIS. An sit licitum duellum, habemus x.col.de pace tenen.c.j.

LEX XI.

ITEM MELA.

1 *Plures quando occidūt,& nō apparet ex cuius ictu perijt,an oēs teneātur.*
2 *Locus & tempus in accusatione delicti quando apponitur an locus uulneris,an ubi uulneratur est,poni debeat.*

a §. SI PLVRES. [a] Ex pluribus qui homicidio interfuerūt,ille tenetur Aquilia,cuius ictu quis perijt. Sed si nō appareret omnes tenerentur. & uno soluente,alter nō liberatur à pœna , sed si ex interuallo plures percusserunt, ultimus solum de occiso tenetur . Quandoq; percusserunt eodem tempore,diuersis tamen ictibus & hoc primo.Quā doq; percusserunt diuersis tēporibus,& hoc secundo.Quā doq; plures una percussiōe & hoc tertio. Secūda ibi,si ali[9].
1 Tertia ibi,si plures.† No.q qñ plures occiderunt nec appa ret cuius ictu perierit, omnes tenentur, quod est uerū in dubitanter in actione l. Aquil. quæ est actio ciuilis.& quis tenetur de leuissima culpa, sed in actione criminali leg. Cor. de sica.si non apparet cuius ictu perijt, nullus tenetur.Hoc tenet hic gl.in fini.q.cum quærit,quid si unus,&c.q intelligunt doc. nostri, nisi omnes fuerint cū proposito occidendi,quia omnes tenentur.Cy.ad l.Iul.de ui.l.qñ multa faci-
2 nora.dixi il.si in rixa.ad l.Cor.de sicarijs.† Ego dico in materia l.libellorū.de accu.cum debeat inseri locus & tempus delicti in accusatione, an debeat poni tempus & locus uulneris, an tempus, & locus ubi uulneratus est. Si ponimus eum mortuū post paucos dies , & q debet poni locus uulneris, est casus hic. Et sic facit ad q.de equo in bello uulnerato,& in ciuitate mortuo,de quo in l.j.§.ex incendio.de incen.rui.nau.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Plures. Istud q, in delictis omnes teneantur, limitat* Ro.*consj.xlj. item ad illud qđ dictū est ff. in apo.sieper ru.q, filius præsumitur delinquere de consensu patris adde idē esse quando delinquit pro re pertinente ad patrē,Alex. consj. ccxxij.uide etiā in rep.in uer.familia.& in uer. familiaris. Bar.super ff.net.*

Item quo consaguinei, uel familiares præsumātur facere de scientia familiaris sui,uel consanguinei ; Bar. *consj.xiij.uo.iij.ul.du.Sed utrū actio* l.Aquidirectacōpetat emphyteutæ,uel feudatario dic q, sic,Bar.l.cedere.§.j.arborum furtim cæsa.Et de materia huius §.no.gl.& doc.in c.significasti. el.ij. de ho.Bar.l.semper.§.ij.q, ui aut clam.& inquantum gl.hic in uer.de simplo autem,dicit q, cum ista gl.uidetur concordare gl.si per alium. §.in eū. ff.ne quis eum.Dic q, Bar.ibi tenet cont.Sed an uideatur tenere per illa,cōtra istam gl.hic cogita,quia ibi forte loquitur in alio, casu propter iura mentum in litem,de quo ibi.

LEX XVII.

a SI DOMINVS. [a] Hoc quod dicit; q teneatur bo.fi. possessori,intelligo eo casu quo publiciana competit contra dominum,aliàs hoc non uideo.

ADDITIO.

a *Si dominus.No.q, actio* leg.Aquil.*datur domino l.item Mela.§.legis. cum ibi no.ff.eo.tamen actio in factum datur alteri,quàm domino.*

LEX XXI.

AIT LEX. No.annum,de quo dixi in l.libellorum. de accus.

LEX XXIII.

1 *Abbas an posit adire hæreditatem,mortuo monacho.*
2 *Locus,& tempus,in actionibus descēdentibus ex delicto, quādo ponatur.*

a INDE NERATIVS. [a] Quæro † utrū mortuo mona
1 cho posit adire abbas hæreditatē. Et uidetur hic casus quod nō,sed alij æquiparant monachū filio, & tūc esset recurrendum ad no.l.cum nō solūm.de bo.quæ lib. Venio
b ad[b] §.fi.huius l.& certū est,† q in accusatiōe
2 debet poni locus & tēp[9] & qualitas delicti.* * Sed utrū in actionibus ciuilibus descēdentibus ex delicto, dico si quidē est actio ciuilis famosa,debet poni locus,& tēp[9], sicut in criminali. l.prætor edixit.in prin.de iureiu.& ff. de dolo.l.j.& ex.de procur.c.tuæ.Sed quid si sit actio ciuilis non famosa,tūc non est necesse, q apponatur. Hic est casus in hac l.hoc apertius intelligēdo,Dicit enim estimationem cuius uulneris faciemus, uel ad quod tēpus recurremus. Si enim esset necesse ponere tēpus,tunc ille fuisset cōfessus percussisse tēpore expresso. Ergo ratio huius l.nō procederet.sed ut procedat,dicamus q nō fuit necesse dicere tēpore expresso,De hoc dixi in d.l.prætor edixit.de iniu. *Delicti. Ampliat Bar. l. xj.§.j. nu.ij.ff. hoc tit.*I.C.B.

ADDITIO.

a *Neratius.Bar.l.j.de uul.& in l.iij.de cond.fur.Com.consix.inci.si unus ex socijs ad causam.ut ibi per eum in fine.*
b *Ad §.Im.l.in testamento.la ij.de cond.& demon.*

LEX XXV.

a PROINDE. No. differentiam inter mortuum & occisum. [a]

ADDITIO.

a *Occisum.Dixi post Bar.Gallus.§.& quid si de lib.& posth.*

1 *Maleficium negans punitur in duplum,non qui negat qualitatē eius.*
2 *In confessum nullæ partes iudicis sunt,nisi in condemnando.*
3 *Statutum quod instrumēta habeant executionem paratam, intelligitur de instrumento liquido.*

a §. NOTANDVM. [a] Ex hac l.dico † q illud quod dici-
1 tur,quod negās punit in duplū. est uerū, qñ ipse negat maleficiū, q per eū dicit perpetratū,secus si negat aliquā qualitatē suā, quę pōt probabiliter ignorari,ut confi-
2 teor me occidisse,nō tñ recordor quātæ æstimatiōis sit.† Secūdò no.q nulle sunt partes iudicis in cōfessum,nisi cōdē
b nādo. Qđ est uerū in ciuili[b], in criminali.secus. Vlt.no.[b]
3 † pro statutis Italię quæ dicūt instrumēta habēt paratā executionē, qđ est uerū,si instrumentū est liquidū, [c] sed si non est liquidū,secus,ut,pmisiti emēdare damnū, tñ nō apparet quantū sit.Certē ergo adibo iudicē,ut declararet dānū, nō ut cōdēnet.Ita dēt intelligi l.j.C.de sen.quę sine cer.quāti.

ADDITIO.

a *Notandum.Bar.l.eum qui.de iureiur.*
b POMA.No.Alex.l.item quia. ff.de pac.P *rb.cor.sxv.j.uol. Alex. ibi.cōt. Bar.l.j.in fi.de leg.ij.ubi uide quæ ibi addidi,quia cōis sūia est in contrariū eius quod dicit Bar.hic,inquantū loquitur de interesse,ut posit etiam peti*

executio anteq̃ sit liquidũ quantũ sit, dummodo liquidetur anteq̃ fiat executio, super quo etiã uide Ias. qui attestatur istam esse cõmunẽ sententiã, licet ipse teneat cõt. in l.j.§.j. in ij. car. ff. de eden. & q, debeat intelligi prædictũ statutũ de instrumento liquido, Alex. cons. cxix. Ro. cons. ccxj. Alex. cons. xxv. in ij. uo. Ca. cons. cclxxvij. & eundẽ cons. xxxj. & uide omnino circa ueritatem istius dicti Benedi. de Barzis in suo tra. super statu. q, instrumẽta habeant executionem paratã in ij. q. j. partis prin. & concordat cõtrarian tes, scripsi ad Bar. in l. j. in fi. ff. de le. ij. Itẽ intelligi debet de instrumento cuius cõditio sit purificata anteq̃ agas. Alex. cons. cix. in. j. uol. Item de instrumento cuius dies uenerit, Alexan. cons. cxj. in j. uol. in j. col. Quid autem si statutum loqueretur de instrumento puro seu de debito puro, an locum habeat in debito conditionali, purificata tamẽ prius conditione, Ias. l. seruum. §. si Titius. in ij. no. de uul. Itẽ q, quando fit liquidando per actorẽ, reus possit etiã probare, & opponere contra ipsam liquidationẽ, licet staret statutũ q, nihil probari posset ad impediendũ executionẽ, Caccialup. l. admonendi. ff. de iureiur. Bal. l. ij. col. ult. C. de exce. rei iudi. uer. modò quæro. Sal. l. generaliter. C. de non num. pe. post Bal. ibi, & Alex. cons. cxxxvj. uol. v. ubi al leg. Bal. d. l. ij. Bono. in rep. l. si is qui pro emptore. de usucap.

c Italiæ. Liquidũ. Bal. l. ij. & in l. executione. C. de exec. rei iu. & Bar. l. fi. §. j. q, ui aut clam. Imo. l. fin. ff. qui. appell. non licet. Bar. l. j. de sen. quæ sine cer. quanti. & in l. j. in fi. de leg. iij. & Bar. per illum tex. in l. eleganter. in prin. de cond. ind. & in l. j. ff. de eden. & in l. C. de sen. quæ sine cer. quan. & in l. j. in fi. iu. sol. & in l. j. in fi. de leg. ij. & ideò dicit Bal. in l. apertissimi. in fi. C. de in. q, non potest concedi captura, uel alia executio pro debito non liquido, uel incerto. Et hic adde Bal. l. cum testamẽto. in fi. de testa. manu. & l. ij. C. de exec. rei iud. & in l. etiã in uer. quia modo. Adde quæ dicantur instrumenta guarentigiata. Cast. cons. lxiij. & Ang. cons. clxj.

LEX XXVII.

1 Excusetur quis quando à uitio naturali.
2 Verbum, ruperit, pro corruperit.
Simplex pro composito ponitur.
3 Vulnus est quando fit scissura.

SI SERVVS SERVVM.

1 §. TERTIO AVTEM CAPITE. Hic ponit uerba terij capitis, & eorum expositionẽ. † Ex hoc soluit brocardũ, utrũ quis à uitio naturali excusetur: & excusaf, nisi culpa sit admissa, ut hic. Concor. l. fluminũ. §. adijcitur.
2 j. de dam. infe. † No. uer. ruperit, p corruperit, & sic simplex pro composito. Et hoc probatur ex autoritate ueterum. Si enim dixisset, fregerit nihil adderetur pro eo qd' dixit rupe
3 rit, nisi adderetur, corruperit. † No. quid est dictũ, uulnus
a facere,[a] uidetur enim dicere, q, fiat scissura.

ADDITIO.

d Facere. Bar. l. prætor. §. fi. de iniur.

§. SI FVRNVM. No. existo §. an liceat habere ignem, iuxta parietem communem.

a §. PROCVLIS. No. si familiaris meus immittit ignem in domum quam conduxi, an tenear.[a]

ADDITIO.

d Tenear. l. ne quid. j. de incen. rui. nau. & uidetur q, liberetur eum exhibendo. Bar. l. j. in fin. de pu. & Bal. §. proficisci. Sal. con. in c. saluatoris nomine inuocato, ad q. propositam, & c. in l. uendica. de peric. & com. rei uend. & à quo præsumatur ignis esse missus, Bal. l. pignus. C. de pig. act. scripsi in l. j. ff. de offi. præf. uig.

LEX XIX.

QVEMADMODVM.

§. SI PROTECTVM. Non possum mea auto. tollere quod ſ. meũ pendet, sed quod in meo est.

§. HAEC VERBA. No. q, dicta in una parte statuti, intelliguntur repetita in alia parte. dixi plenè in l. prætor §. ij. ui. bo. ra.

LEX XXXII.

1 Quando plura delicta tendunt ad eundẽ finem, pro uno tantum puniũtur.
2 Insultans & uulnerans, punitur tantum de uulnere.

ILLVD QVAESITVM.

a §. SI IDEM.[a] Quando sunt plura delicta, diuersis temporibus sunt facta, de quolibet uenit imponenda pœna: sed quando fiunt eodẽ tempore, de uno puniũtur. No. qñ plura delicta tendunt ad eundẽ finem, pro uno tantum puniunt, si fit eodẽ impetu, secus si diuersis, & per hoc
2 apparet † q, si insulto te & uulnero, nõ punior nisi de uulnere, quia insultus fit ad fi. uulnerandi. l. qui de crimine. C. de accu. Dixi. j. de priua. delic. l. nunquam plura.

ADDITIO.

d Idem. Bar. post gl. l. familia. de iur. om. iu. Circa reg. huius l. q, ubi est eadem ratio, & c. extende ut procedat etiam in his quæ sunt regulæ disconuenientia, Ias. l. j. §. Item acquirimus. viij. no. de acq. pos.

LEX XXXIII.

SI SERVVM. No. hic tex. ad probationem æstimationis rei, quia æstimatur fm q, cõmuniter uenderet, non ex affectionibus singulorũ. l. pretia. ad l. fal.

LEX XXXVII.

1 Nuncius communis si dat damnum ex præcepto superioris, superiore tempore syndicatus punitur.

LIBER HOMO. Materiam huius l. de insultu & mãdato expediui plenè in l. non solùm. §. si mandato. j. de iniu. Dixi in l. furti. §. ope. de fur. † No. q, qñ nuncij
1 cõmunes dant damnũ ex præcepto superioris, potest tempore syndicatus cõueniri superior. Opp. gl. quia si habuit ius impetrandi, ergo non est facta iniuria, ut ſ. eò. l. sed & si quemcunq;. §. j. Sol. dic q, habebat ius percipiendi in alio, non in isto. Sed opp. & uidetur q, ille faciens, & parere non
a debebat.[a] Vnde uidetur ob. l. seruus. j. de act. & ob. † Et quę
2 dicantur leuia, & quæ grauia, gl. tangit hic, melius in l. auxilium. ſ. de min.

ADDITIO.

d Debebat. In atrocioribus filius, uel seruus parere non tenetur patri uel domino, limita per gl. & quæ ibi dixi in l. si familia. j. si fa. fur. fe. di. Bar. l. si seruus. j. de nox. & in l. Gracchus. C. de adul. & l. non solùm. §. si mandato. & quod ibi Bar. j. de iniur. in l. si mulier. §. j. rer. amo. & facit ad q. Potens mihi mandat quòd occidam Titium, uel aliàs interficiet me, nunquid excuser, cum aliàs uitam meam saluare non possum? Dicit Pet. quòd sic. j. eo. l. sciens. §. qui cum aliter. & Cy. ibi, & Bal. c. j. §. iniuria. de pace iur. firm. Et Bar. l. ut uim. de iust. & iur. & in l. si mulier. §. j. ſ. rer. amo. & ad d. q. Bal. l. seruos. C. ad l. iul. de ui. ubi dicit, q, nũcius punitur. ibi etiam tex. no. ad no. per gl. & Bar. hic adde, an filius occidens aliquem, quia pater humeris annuit, dicatur assasinus, Bal. cons. xxiiij.

LEX XXXIX.

a QVINTVS.[a] Facit l. nequid de incen. rui. nau. dicut ibi.

ADDITIO.

d Quintus. Bar. l. hoc amplius. §. de his. de dam. infec.

LEX XLI.

1 Testes quando possunt examinari ad æternam rei memoriam.

a IN LEGE AQVIL.[a] Domini ista lex est singularissima, & tres habet lec. Prima qñ conditione pendente agitur l. aquil. Secunda est, qñ existente conditione. Tertia est, qñ non agitur l. aqui. & fm. j. lec. sic pone casum. Titius erat sub conditione debitor, pend. cõdit. quidã deleuit instrumentũ, ita q, per eum non potest probari, quæritur an possit agere contra delentẽ, & quõ possit uenire ad leg. Aquil. Dicit Iurisc. on. q, sic probando plenè chirographũ deletum. Item plenè illũ esse debitorem. Tertiò q, delentẽ contingat, quia testes fortè sunt de facili morituri, quia senes, & his probatis debitor uinceret. Instat quærens qũo conditione pen. damni restitutio detur, cum non uenit conditio? Dicit q, fertur sententia, sed fit exactio conditione eueniente. & hæc lec. continet ipsam ueritatẽ. Veniamus ad cõtraria respicientia istam lec. & opp. lex alibi uidetur uelle, q, omnino sine proba. debiti competat. Aquil. scilicet exsolo damno. l. si de possessione. C. de prob. Sol. aut loquimur in tertio corrumpente, & tunc loquitur hæc lex, aut de ipso reo, & tunc loquitur cont. Item opp. quia alibi l. cauetur, & aduerte, quia fortè est difficilis, Nam si debitum est conditionale, non patior damnum, ergo non ago Aquilia, quæ pro damno datur. l. j. &. ſ. eo. Secundò uidetẽ mihi non subueniri

ueniri, per. per c. damnũ qd' quis. de re. iur. in vj. Sed cum facio examinare testes, poterã eos facere publicari ad æternã rei memoriã, q, si non feci, non debet mihi subueniri, quia mei est culpa, si illud non feci, & sic sentire damnũ non uideor. So. dico q, est damnũ, & ideò Aquilia competit, quia ẽ eum damnũ id potest contingere. Ad illud qd' dicitur, dãnum qd' quis sua culpa, &c. ꝛ. qui ipse propter delictũ suũ
b hoc obijcere nõ poterit. Itẽ opp. [b] quia casus aduentitij, nõ cõsideratur, sed hic consideratur, quia mors cõsideratur, ẽ linter stipulantẽ. §. sacrã. j. de uer. ob. Sol. consideramus casum ubi aliquis est in culpa, gl. l. diuortio. ſ. de neg. gest. Itẽ opp. quia lex dicit, qd' ego possum agere deleto chirographo. imò non possum ante conditionẽ. l. cedere die. de uer. sig. & l. pecuniam. si cer. pet. Sol. aut tu quæris, an ad ipsum debitũ possum agere? Et dico qd' non, ut in cõtrarijs: an ego possum agere Aqui. & dico q, sic, ut hic. Itẽ opp. cont. l. & ẽ sol. Nam alibi dicit lex de eo, qd' de futuro nõ põt esse iudiciũ, l. non quẽadmodùm. de iud. Sol. istud est ius competẽs de præsenti, licet exactio de futuro. In l. cont. loquitur in iure de futuro. Opp. l. locũ. §. condẽnatio. j. de tab. exhi. Sol. ibi intercessit dolus, & ideò ei nõ concedit ex actio de præ
1 senti, hic uerò loquit de culpa & ita intelligitur hæc lex. Itẽ opp. dicitur hic, exactionẽ fieri, imò uidet deberi estimatio de eo, qd' ultimò ualeret sub isto dubio, l. si seruus. de cõd. fu. Sed hic no. cont. sol. aliqñ cõpetit ius de futuro, possibile tñ in euentu conditionis, & tunc loquitur hæc lex. Sed ẽ hoc opp. l. si seruus seruũ. §. si oliuã. ſ. eo. sol. Interdum cõpetit ius qd' de sui natura consideratũ nihil est, tñ interdũ est aliquid, quia cum cõtingentia põt alteri ad plus, & loquit §. si oliuam. Interdũ est de futuro omnino ius principale, & loquitur l. si seruus. de cond. fur. Item opp. q, testes non exa
c minentur[c] lite non contest. ut in cor. de testi. §. pen. Ratio, quia testes sunt illi, qui pereunt, &c. ut l. exceptionẽ. C. de prob. sol. aut loquimur in reo, & tũc põt etiã lit. nõ contest. Ratio est, quia nõ est in potestate rei, qñ conueniat. Quod dico in actore, est uerũ, nisi testes sint ualetudinarij. hæc est gl. d. §. pen. auth. de test. dicebam in l. laudabile. de aduo. diiud. & l. fi. C. de usur. pu. Can. c. qñ ext. ut lit. non conte. Item opp. l. iudices. C. de iud. Sol. regulariter de omni causa plenariè cognoscitur, fallit in casibus l. iij. §. sciendum. j. ad exi. Sum expeditus de cõtrarijs huius lec. Venio ad aliam lec. fm quam colligitur in gl. pe. magna, ibi, quidam tñ dicunt nihilominus, &c. & explicatur alio modo, scilicet q, agebã conditione existente, & uoluí facere examinari testes. Ista lec. non põt stare, quia si extitisset condictio, etiã posset fieri exactio, non aũt differretur, ut hic, & l. locũ. §. condemnatio. j. de tab. ex. dicas ergo q, reprobas istam lect. Venio ad tertiã, quæ est no. quæ colligitur in fi. gl. magnæ, ibi, quidã tamen dicunt, quidam erat debitor sub conditione pendẽte, quidã deleuit instrumentũ, possum hoc in iudicio deducere, & facere examinari testes, si uerisimile est testes nõ esse uiuos tempore probationis fiendæ, cõditione existente, & & sic fertur alia sententia super debito principali conditionis futuræ. Sed hic sunt duæ proprietates, quia hic supponit exactionẽ omnino à prima, quia ibi dicitur, q, fecit ferri sententiã. Opp. ad hanc lec. quia ille qui probat debitũ, non meretur proferre sententiã. Sol. interesse habeo nõ in hac causa, sed in pronũciatione fienda, nisi condẽnatio extiterit, & hic primò. Opp. contra hanc sol. Nam dicitur hic, quòd etiam condẽnatio nõ differtur, sed exactio fit facta condemnatione. Sol. dicit gl. differtur exactio condemnationis fiendæ. Sed ad hoc respondetur, q, nõ est de necessitate. Item opp. ad hanc lec. qũo non fuit actum, nisi ut solũ testes examinarentur, imò fuit actum leg. Aquilia, ergo &c. Sol. gl. In leg. aquil. id est in contractu leg. Aquil. & sic defen
sa est ista prima lec. & quod dicit, in eo intendebat, aliàs de
1 bebat, scilicet in iudicio futuro. † Quæro quid faciat iudex
d ad quem itur, ut ante lit. contest. testes examinentur.[d] Dicit gl. q, debet eos examinare ad æternã rei memoriã, & interlocutoriã ferre, scilicet q, primò ferat interlocutoriam, pronũciando testes ualetudinarios, & ideò ad eorũ examinationẽ posse procedi, & hoc sentit gl. tua no. & sing. Sed quia non posui casus summarios fm prædictas lect. scilicet primam & tertiã omissa media, quæ nihil ualet, redeo ad primam, fm quam breuiter hoc intendit. Si de præsenti est aliquid factum culpa, & damnũ speratur de futuro, statim fit cõdemnatio, sed differtur exactio. h. d. aliàs sic, Si culpa dãnum est datũ præsenti, & æstimatio interesse de futuro, statim põt agi & condemnatio fieri, si de morte testium dubitetur, sed exactio differretur. Opp. & sol. earum uide ſ. omisa media lect. fm iij. hoc breuiter intendit, Testes ex parte actoris possunt recipi lit. non contest. qñ statim non potest agere, & suspicatur de morte testium. h. d. multùm, aliàs sic, Qui habet testes iure conditionali, potest petere illos examinari & publicari, ad æternã rei memoriã, si dubitetur de
c morte testiũ, uel absentia diuturna, in quo sufficit summaria probatio, hoc dicit. No. q, ista causa, [c] an testes debeant recipi lite non contestata, examinatur summariè. Secundò
2 no. q, † si dubitatur de morte, [c] uel absentia diuturna testiũ
f q, hoc nõ debet probari, nec exigitur semiplena probatio, sed sufficit suspicio. Materiam istam dixi plenè in auth. sed & si quis. C. de testa. Breuiter circa hanc tertiã lecturam dicas tria uerba, quando q, petit eximinari testes ad æternã rei memoriã, actor ad fundandã suam intentionem, quando q, reus ad fundandã suam defensionẽ, quãdo q, petitur examinatio ab aliquo, qui illud põt deducere in iudicium
g per modũ actionis, [g] & per modũ defensionis. Primo casu, aut actor potest agere incontinenti, tunc non põt petere testes examinari ad perpetuã rei memoriã, nisi dubitetur de morte testiũ, uel absentia diuturna, & tũc petet examinari, sed publicatio differtur post lit. cont. ext. ut lit. non contest. c. quoniã. Quando q, non potest statim agere, quia est obligatio cõditionalis, tunc si dubitetur de morte testium, uel absentia diuturna, potest peti examinari. Secũdo casu, qñ ex parte rei, tunc possum petere q, examinẽtur & publicentur ad æternã rei memoriã, etiam si non dubitetur, quia nõ est in potestate rei qñ agat. l. fi. C. de usu. pupill. & ibi no. fm unam lect. & C. de testi. auth. sed & si quis. & ibi plenè dixi, etiam dico in actore quando ipse non posset agere, nec litẽ contestari, nisi dicta testium essent sibi no. quia tunc etiam potest petere testes examinari, & publicari ante litis conte. Exemplũ, dictũ est mihi q, sum hæres institutus à Sempronio. Certè ego non possum adire hæreditatem, nisi sim certus de utribus testamenti. Item nõ possum esse certus, nisi post depositionẽ testium, unde ante non põt agi petitione hæreditatis, meritò qd' potest peti examinari & publicari, nouit ex parte rei. C. de test. l. publicati. & l. ij. & qd' ibi no. de bon. post. fm tab. Tertiò qñ potest in iudiciũ deduci per modũ actionis & exceptionis, uel defensionis, tunc si uult potest agere, uel non agere, ut ſ. si usuf. pe. l. uti fruí. in fi. & l. & si forte. si ser. uen. tunc potest petere examinationẽ, sicut reus. c. significauit. ext. de testi. facit eo. tit. c. Albericus. licet ibi Inn. malè intelligat.

ADDITIO.

d Deletum. Bal. l. auth. sed & si quis. C. de testa.
b Bar. Opp. l. iij. §. duæ causæ. j. ad Barb.
c Examinentur. Quando quis potest examinari facere testes ante lit. contest. ut quando res est in periculo, an tunc requiratur partis citatio, dic q, non, Inn. c. significauit. de test. Bar. l. iiij. §. prætor. de dam. inf. & quando sunt iustæ causæ, Bar. l. moris. de don. caus. mor. glo. c. significauit. de testi. & in l. publicati. C. de te. gl. l. laudabile. C. de aduoc. diuer. iud. & dicit ibi Bal. q, quando testes recipiuntur parte absente, tunc parti reseruatæ sunt omnes exceptiones contra testes.
d Examinentur. Bal. l. fi. C. de usur. pu. q, quando reus uult petere testes examinari ad perpetuam rei memoriã prius debet facere citare actorem, ut de claret ad tunc uelit agere, quia si uellet agere, non erit recurrendũ ad hanc uiam extraordinariam. Et quando testes dicantur senes ut possint recipi. lite non contest. dicit quòd est arbitrio iudicis, sed apud quem iudicem debet fieri hæc examinatio ad æternam rei memoriam, Bar. l. cum hi. §. transf. ſ. de transf. in l. & si societatẽ. §. arbitrorum. j. pro soc. & no. gl. q, illi sententiæ quæ fertur, qd' testib. examinatis debeat plena fides adhiberi est interlocutoria mera. Bal. auth. sed & si quis. viij. col. C. de testib. & Bar. hic. Quid in alia prouincia in qua sententiatur probatum esse uel non, Bal. l. ante. C. quo modo. app. Quærit etiam Bal. in hac materia, in d. auth. sed & si quis in fi.

coll. An ſi quis habet unum teſtem tantum, poſſit recipi, & dicit q, ſic. Item quærit an poſt publicatas atteſtatiões, tales poſſunt noui teſtes produci, & dicit quod non, item q, eo caſu, quo reus faceret teſtes examinari ad perpetuam rei memoriã, q, tunc omni caſu licet actori idem facere. ar. l. petẽdæ. C. de temp. in integ. reſt. quia dicitur, pronocatur. Item dicit q, ubi per legẽ uel ſtatutũ nõ requiritur lit. cont. tunc indiſtinctè quilibet poteſt petere teſtes examinari ad perpetuam rei memoriã. Et utrũ hæc materia procedat in cauſa criminali, quod poſſint teſtes examinari ad perpetuã rei memoriam, traditur in c. quoniã. ut lit. nõ conteſt. Bal. d. auth. ſed & ſi quis. in. d. c. ſignificauit. & ibi etiam quærit Bal. an ſuper tali petitione liſ ſit cõteſtanda, & tenet q, non. Quærit etiam quid ſi teſtis nõ ualetudinarius, ſit receptus pro ualetudinario, & ibi etiam q, materia hæc nõ procederet, niſi in probatione ſuper fama. Adde quõ & quãdo teſtes ad æternã rei memoriã ſunt recipiendi, Bal. conſ. iij. lib. j. & conſ. xvij. & conſ. clxvij. ubi etiam an recipi poſſint diebus feriatis, Alex. conſ. cc. lib. ij.

e P.PAV.P. Cauſa. Bar. cum addi. l. ſi quis. C. de naufra. lib. xij. Item q, ubi poteſt procedi ſine litis cõteſt. poſſint recipi teſtes ad æternam rei memoriã, Bal. auth. ſi quis alij. C. de te. & in trac. ſtatutorũ, uer. ſtatuta iudicialia diuerſorũ caſuum. Corã quo autẽ iudice debeant examinari, ponit Bar. l. cũ hi. §. tranſactiones. ſ. de trãſ. Fran. conſ. cxliij. Nunquid autẽ debeant teſtes publicari, et an pars debeat citari perſonaliter, Bar. auth. ſi quis. C. de teſti. ubi latius tangit hanc materiam. Ale. conſ. cccxlvj. Item an poſſit dari cautela, q, tales teſtes nõ examinentur, Cæp. caute. lxxxvij. & clxviij. uide Nel lum in tractatu de teſtib. Fel. c. ſignificauit. exẽ. de teſti. & Cæp. d. cautela, limitat nõ procedere talem exceptionẽ ad inſtantiam actoris, quando reus ſe offert ſe paratum, iudiciũ ſuſcipere. Et alleg. Ang. §. & hic uero. & in §. ſi ob hoc. in j. col. Item tenet Ant. de But. c. quoniam frequenter. §. j. in ij. no. exẽ. ut lit. non conteſt. & ita probat tex. ibi. An autẽ examinatio, facta contra uenditionem, noceat emptori, Bart. & quæ habes ad eum, in l. ſi mater. §. ſi. ff. de excep. rei iud. Item circa iſtam legem inquantum dicitur quòd uenit in ea etiam leuiſſima culpa. uide Ro. ſing. cvij. ubi cõcluditur iſtud non procedere in foro cõſcientiæ, allegando ad hoc dictum Inn. c. ſicut dignum. ad ſi. de homi. Item an poſſit criminaliter procedi occaſiõe talis culpæ. Bar. quòd ſic, l. ſi. ff. de priuat. delic. in l. reſpiciendum. §. delinquunt. ff. de pœn. & quod ibi habes.

f Morte. Sed utrum ille, qui eſt in articulo mortis, poſſit tanquam teſtis examinari, uide Bal. conſiderantem q, ſic, in tit. de pace Conſtan. uer. uaſali. circa ſi. el. j. & ponit q, interrogatoria debeant abbreuiari, ut non interrogetur, niſi de ſubſtantialibus, & de his, de quibus lex expreſsè iubet interrogari teſtes. Primò an ſit odioſus, nam odioſo non creditur quantumcũq; in infirmitate acceperit corpus Chriſti, arg. l. ſi quis in graui. ĩ. ad Sill. & eius dictũ de falſo poterit reprobari, quia non omnis moriens eſt Ioãnes Euan. l. uerba. C. de teſta. adde no. in l. hac conſultiſſima. §. at cum humana. C. qui teſt. face. poſ. & l. quoniã indignũ. C. de teſta. & l. iubemus. & no. Bal. d. l. hac conſul. q, poſſit teſtis in articulo mortis examinari, uidetur uelle Ant. c. ſi. de iureiu. ubi uult q, ſolus notarius poſſit examinare, & eſt originale dictum Bar. l. admonendi. Sed utrum oblatio poſſit fieri exiſtenti in articulo mortis, Bal. l. dos data. C. de dona. ante nup.

g Actionis. Inn. c. ſignificauit. de teſti. Bal. l. cum tacitum. in ult. col. de prob. & Bar. auth. ſed & ſi quis. de teſti. & ibi Bal.

LEX XLVI.

SCIENTIAM. Quæro, aliquis eſt condemnatus de uulneribus, deinde ſequitur mors. De hoc dixi in l. ſenatus cenſuit. de accuſ.

a §. QVI CVM ALITER. [a] No. ex hoc §. facias articulum ad probandum defenſionem, Nam nõ ſufficit dicere, q, ipſe eſt aggreſſus, unde tu percuſsiſti. Sed dicas quòd aliter te tenere non poteras, nec ab eo euadere, niſi cum ui repelleres.

ADDITIO.

a Aliter. Bar. l. ſi ex plagijs. §. tabernarius. ĩ. eo.

LEX XLVII.

SI VVLNERATO. Quæro an hæc lex obtineat in criminali actione, ut ſi priùs eſt cõdemnatus de uulnere, deinde ille moriatur, an poſsit condemnari de occiſo. Dixi in l. ſenatus. ĩ. de accuſ.

LEX LII.

1 Occidere proprijs manibus aliud eſt, & aliud præbere cauſam mortis.
2 Interfectus dicitur quis eo tempore, quo eſt uulneratus.
3 Factum intra ccclxv. dies, dicitur factum intra annum.
4 Verba legis debent intelligi ſecundum propriam ſignificationem.
5 Annus communis eſt ccclxv. dierum.
6 Plures poſſunt teneri de occiſione eiuſdem hominis, diuerſis temporibus.
7 Contra uulnerantem, an ſtatim quod certum ſit uulneratum mori, poſſit de occiſo procedi.

a ITA VVLNERATVS. [a] No. tex. q, † aliud eſt, manibus proprijs occidere, aliud præbere cauſam morti, nã primo caſu punitur, ſecundò non. † Item no. q, quis dicitur interfectus [b] eo tempore, quo eſt uulneratus mortiferè. Sed an tunc poſsit formari proceſſus de occiſo, dixi in l. dã ni. §. Sabini. ĩ. de dam. infec. † Itẽ no. id quod dicit intra annum, an incipiemus, annũ à die natiuitatis, an à calendis Ianuarij. Dico q, accipitur quòd eſt factũ intra ccclxv. dies. * De quo dixi in l. libellorũ. ĩ. de accuſ. Iac. Inſt. de act. in prin. dicit q, male- * Dies. l. annicu-
4 ficia non debent remanere impunita. † Item lus non ſtatim.
c no. [c] q, uerba l. debent intelligi ſm propriam de uer. ſig. l. cũ
ſignificationẽ, non ſm cõmunem uſum lo- hæres. §. ſtich⁹.
quẽdi. Quid in ſtatutis, dixi in l. omnes pop. ff. de ſtatutibꝰ.
5 de iuſt. & iur. † Itẽ no. q, annus cõis eſt ccclxv. I. Conc. B.
6 dierũ. * Itẽ † no. q, plures poſſunt teneri de * Dierũ. Et ſex
occiſione eiuſdẽ hominis diuerſis tẽporibus, horarum, quæ
& uidetur cõtra ea quæ no. in l. j. C. qui accuſ. cõputatis calnon poſ. tamen illud intelligit de occidente culis, unum na-
7 perfectè, cõſueuit hæc lex induci ad q. † utrũ turalem diem,
d ſtatim cùm quis eſt uulneratus, [d] ita q, certũ quæ vj. Cal. Febru. tribuitur.
eſt eum mori, an poſsit ſtatim procedi con- l. cum biſext⁹.
tra uulnerantem? De quo plenè in d. l. dam- de uer. ſig. fini. Sabini. de dam. infec. (gulis quatuor annis facium.

ADDITIO.

a Vulneratus. c. ſignificaſti. cl. ij. de homic.
b Interfectus. Et in ſtatutis ſecundũ Bal. l. j. C. de nundi.
c POMA. No. Fel. in proœ. Decre.
d P.PAV.P. Vulneratus. Alex. conſ. xv. & conſ. ccclxxxj. & cõſ. ccccxxxv. & Ro. conſ. xlj.

LEX LIII.

1 Percutiens percutientem incontinenti, quando uideatur facere ad defenſionem.

SI EX PLAGIS SERVVS.

1 §. TABERNARIVS. Not. gl. data opera. Eſt ne uerũ † quòd ſi percutiam percutientem me incontinenti, q,
a ego uidear facere ad mei defenſionem? [a] Gl. uidetur dicere quòd ſic. Cont. l. j. C. eo. Veritas eſt quando ego percutio te antequã me percutias, dum eſt in actu percutiendi, tunc in dubio uidear facere ad defenſam. ſ. eo. l. ſed & ſi quæcunq; in princip. Et hoc modo poteſt intelligi hæc gl. Quando q, quis eſt priùs percuſſus, & tunc nõ licet repercutere etiam incõtinenti, hoc enim eſſet uindicta, quia iam habita offenſa euadi non poteſt, niſi fortè percuteret eum euadẽs offenſas, quas uolebat facere aduerſarius denuo. Si uerò non apparet quæ percuſsio præceſſerit, dic ut no. doc. d. l. j. C. unde ui. Et hoc caſu poteſt intelligi quando in dubio præſumatur culpa in eo qui prouocauit. facit ſ. tit. j. §. cùm arietes.

ADDITIO.

a Defenſionem. Modum probandi q, hoc feci ad mei defenſionem, dic ut per Bar. l. ſcientiam. §. qui cùm aliter. ſ. eo. Bald. & Sal. l. j. C. unde ui. & in l. ij. C. de ſicar. & Bart. l. ſed ſi quicunque. ſ. eod. Bart. l. multis. C. de liberali cauſa.

LEX LV.

a LEGIS AQVILIAE. [a] Dic per Cy. de hac materia, in l. non moriturum. C. de cõt. ſtip. Dixi in l. ſi Stichus certo die. de uerb. ob.

ADDITIO.

a Aquiliæ. Bar. l. ſi Stichus. de uerb. ob.

De his

De his qui deiecerunt uel effuderunt. Tit. III.

LEX I.

1 Ciuitates debent tenere itinera ſecura, aliàs tenentur emendare.
2 Derobatus ſi ibat per uiam non rectam, ciuitas non tenetur ad emendationem damni.
3 Locus non dicitur publicus, licet per eum publicè eatur.
4 Practica articulandi quãdo maleficiũ ſit in platea, uel ſtrata publica, quia debet referre ad tempus maleficij.
5 Dictum in una lege, non uidetur repetitum in alia ſeparata.

1 a 2 PRAETOR AIT.

§. SVMMA. Ar. † q, ciuitates debeant tenere itinera ſecura, aliàs tenentur emendare damnũ derobatis. De quo plenè in l. ne quid. de incen. rui. nau. No. tex. [a] ibi, utrũ publicus accu. Ad † q. Florẽtinorum,
b nam pactũ eſt inter Florẽtinos & Vbaldinos, [b] q, ipſi Vbaldini debeãt tenere ſtratã ſecurã ſub certa pœna, modò qui dam ibat p, alpes, nõ aũt per iter rectum, & fuit derobatus, quæritur quid iuris? Breuiter determinatũ fuit q, non tenẽtur. per iſtum tex. ex quo non ibat per uiã, qua ire debebat
3 cõmuniter. † No. q, non ſequitur, publicè itur per talẽ locũ
c ergo eſt locus. [c] † No. q, qñ facis articulũ, q, ſit in platea, uel
4 ſtrata publica, debes te referre ad tempus maleficij, non. n.
5 ſufficit te probare q, aliàs fuerit locus publicus. † No. illud qd' dicitur, qd' eſt dictũ in una lege, non uidetur repetitum in alia ſeparata ab illa. Dixi plenè in l. prætor ait. ui bo. rap.

ADDITIO.

a Tex. Bar. l. cum proponas. C. de nauti. fœn.
b P.PAV.P. Vbald. Fel. c. poſtulaſti. de foro comp.
c Publicus. l. ij. §. uiarum. ĩ. ne quid in loco pub.

§. HAEC IN FACTVM ACTIO. Hic uidẽ caſus, q, iniuria non uidetur illata in corpus, ſi uectibus eſt illata, quod plenè examino in l. citatio, aliàs incipit, locatio. §. quod illicitè. ĩ. de publica.

1 Citatio facta de aliquo ad hoſpitium terræ, quando quis citari debet perſonaliter uel ad domum non tenet.
2 Habitare quis dicitur in loco, ubi uxorem retinet.

1 §. HABITARE. † No. ad q. debet quis citari perſonali-
a ter uel ad domũ ſuæ habitationis: ſi citat' ad hoſpitiũ [a]
2 terræ non ualet citatio, per hunc tex. & de hoc in l. iiij. §.
abeſſe. ĩ. de dam. infec. † No. qualiter quis dicat' habitare, [b]
b qd' facit ad multa, ad qd' l. ciues. C. de inco. qui tex. declarat melius q, alibi, qa habitare dicit' quis in eo loco, in quo qñ non eſt, dicit' peregrinari, ad qd' l. j. §. j. de lib. agn. ibi cm quis ſtat, ubi larẽ conſtituit, hoc eſt, ubi retinet uxorẽ ſuã.

ADDITIO.

a Hoſpitium. Bar. l. j. §. j. de lib. ag. & Bal. l. ea quæ. in fi. C. qũo et quando. iu. ubi quis dicatur habitare. Bar. l. ſi mulier. ĩ. qui. mo. uſuſf. ami. Et qd ſi quis tempore peſtis erat ruri in domo ſua, & dicit ſe donare domos ſuas quas inhabitat, an illa intelligatur de illa. Bald. l. j. ff. de ſtat. ho. dicit q, non, & hic adde Ia. But. & Sal. l. cum filius. ĩ. ſi cer. pet.
d P.PAV.P. Habitare. Are. c. repellantur. in ul. col. de accu. ubi etiam ponit, an uerificentur in eo, qui non eſt continuè permanſurus.

LEX V.

1 SI VERO. No. gl. ſuper uer. pœnalis. qñ ſtatutum ſim pliciter loquitur, q, imponatur aliqua pœna pro maleficio, † qd' medietas pœnæ applicet', actori, q, plenè dixi in l. agraria. de termi. moto.

De noxalibus actionibus. Tit. IIII.

LEX I.

NOXALES. Iuriſconſul. declarat in hac l. j. quid ſit noxa.

LEX II.

SI SERVVS SCIENTE.

Bar. ſuper. ff. uet.

§. IS QVI. Primò ponit unũ dictũ, in quo refert dictũ Celſi, ſecundò illud limitat, tertiò ponit unũ Iuliani cõ tradicẽtis Celſo, & illud declarat. Secunda ibi, & ſanè. Tertia ibi. Celſus tñ. Quarta ibi, ſed placet. Pro declaratiõe huius §. reuoco in dubium, an qñ ſeruus deliquit ſciẽte dño excuſetur, ita q, in eum non cedat delictũ. Dic, aut dño ſciente tm & non iubente, & non excuſatur ſeruus, ut hic & in uer. & ſanè. aut dño iubente, & tunc aut cũ iuſſu dñs co-
1 gebat eũm, ita q, eum occidiſſet ſi non feciſſet, tũc eſt excu-
a ſatus [a] ſeruus propter iuſtũ timorẽ. Aut tm iubebat, ſed nõ inferebat metũ mortis, & tunc aut in leuibus, & excuſatur ſeruus, quia tenebatur dño obedire, ut hic. Aut in atrocioribus, & ſeruus nõ excuſatur, ut hic. Et ita uidetur intelligere gl. ĩ. ſi fa. fur. fe. di. l. pe. in gl. q, ferè.

ADDITIO.

a Excuſatus. In quibus excuſetur ſeruus, ſi uoluit domino obedire. no. ĩ. ad l. Aquil. l. liber homo. Et ibi uide quid in filio, & in l. gracchus. C. de adul.

LEX IIII.

1 IN DELICTIS. No. illud principiũ ad q. quã habui de facto in parochia noſtra, q, ſi parochiales non recẽperunt malefactorẽ, puniantur. Modò quidam cõmiſit in parochia iſta delictũ, nõ fuit captus, modò procurator probauit delictũ contra malefactorẽ, & examinauit, ſeu cõdemnauit eum, poſteà inquirit ꝑ parochiales, & fundat ſe ex condẽnatione, & probatiõe facta de malefactore, & nõ põt. Prætereà illud ſtatutũ debet intelligi ibi, cœperũt, hoc eſt, ſi potuerũt, ut hic. Et ſic ego formaui exceptiões noſtras qd' illud delictum fuit factũ nemine ibi exiſtente, & per cõſequens capi non uolente. Item qd' fuit cõmiſſum in confinibus parochiæ, adeò q, non potuiſſet ita cito capi, quin ipſe fuiſſet ingreſſus territoriũ alterius parochiæ, ut hic qd' no. & ſic fuimus abſoluti, per iſtam l.

a §. SI DAMNVM. [a] Qualitas adiuncta uerbo, intelligi
b tur ſm tempus [b] uerbi cui adijcit'. h. d. ſm Dy. & Ia. But. qd' no. concordat q, no. doc. ĩ. de te. mil. l. Titius. determinaui q. talẽ per hunc tex. Tutor † ſciuerat hæreditatẽ delatam pupillo, deinde deceſsit, unde iſta ſcientia deficit, de inde deceſsit pupillus, quærebatur nũquid
trãſmitteret. * Et uidebatur q, ſic, quia ſciuit * Tranſmitteret.
per tutorẽ. l. cum antiquioribus. C. de iur. de- No. Bar. l. viij.
li. Contrariũ determinaui cõiuncta l. illa. ubi nu. 28. ff. de ad
dicitur, ſi ſciens mortuus fuerit, & hic dicitur mi. tut. & in l.
ſcientiam requiri tempore illo, &c. Vide qd' xlvj. num. 3. de
dixi, in d. l. qui duos. de re. du. acq. hæ. l. Cõ.

ADDITIO.

a P.PAV.P. Si damnum. Cõ. conſ. cxlvj. in j. uo. conſ. ij. inci. Simon. uide Bar. & quæ ibi habes in. l. ex facto. in. ij. op. in prin. ff. de nul. Limitat Ca. in l. in ſubſtitut. ff. de uul. & in l. præcipimus. §. ſanè. C. de appell. Are. l. exiſtimo. de uer. ob.
b Tempus, Limitat Bar. in l. ſi quis poſthumos. §. ſi filium. de li. & po. et Bar. latius in l. ex facto. in prin. de uul.
1 Qualitas adiecta in inquiſitione, q, parte citata detrahatur copia additionis, uel detractionis, inquiſitionis ita debet mitti cameræ, ſicut inquiſitio.
2 Accuſatur quando quis de percuſsione cum ſanguine, & probatur de ſimplici percuſsione, ſequitur abſolutio.

a §. SI DETRACTA. [a] Abſolutoria lata in actione, pa-
rit exceptionẽ rei iudicatæ, ſi iterũ eadem actione cum adiectione alterius qualitatis agatur. Item qualitas per quã condemnatio auget', uel minuitur, põt pendente iudicio addi, uel detrahi de libello. Qd' multũ no. quia ui-
1 des q, põt † detrahi lite pen. q, fiat, citata parte in ſita hoc modo, ex officio ſuo, & parte præſente qualitatẽ ſuam, in inquiſitione obiecit, ipſe detrahit, uel addit in accuſatione ut ſis cautus tu ciuis Peruſinus, ubi dantur copiæ accuſatiõ tũ, uel inquiſitiõ massario cõmunis, q, ita mittas copiã detractionis uel additionis, ſicut inquiſitionis, uel accuſationis. Ita feci Tuberti dũ ibi eram in officio. Facit ad q. ſi aliquis eſt abſolutus de percuſsiõe cũ cicatrice, an poſsit accuſari de percuſsione ſimpliciter. Item facit † q, qñ accuſauit de percuſsione cum ſanguine, & probatur percuſsio ſi-

ne sanguine, ꝙ debeat sequi absolutio. Qđ dixi plene in l. denunciasse. uer. quid tamẽ. de adul. in l. senatus. de accus. Item facit ad materiã detractionis, uel additionis, circa libellum, de quo in l. edicta. C. de eden.

ADDITIO.

a Detracta. Inn. c. j. de lib. ob. & Imo. l. j. §. j. ff. de pub. & qđ ibi dixi, & Ioan. And. in add. Spe. in rub. de ac. in iiij. parte, per Bal. in repet. Perusina, l. edita. Alex. l. edita. C. de eden.

b Multum. No. pro iudice maleficiorũ, & aduertas, quia ista talis additio, uel detractio debet fieri ante nomen recepti inter reos. Bal. l. edita. in repe. Perusina, uer. vj. princip. aliter quæritur. sicut in ciuili dicimus post lit. cõtest. fieri non esse, ar. l. absentem. ff. de pe. & Bar. l. senatus. uer. extra gl. quæro. de accu. & Bar. l. denunciasse. §. quæsitũ. de adult. Adde q, semper indistinctè poterit addi omnis qualitas, si in inquisitione sunt illa uerba, super quibus omnibus & singulis emergentibus, & connexis & extraneis. Ang. l. si uacantia. C. de bo. uacan. lib. x. ar. eorũ quæ habentur in d. l. j. C. de or. cog. Bar. l. si præses. in fi. ff. de pe. Bal. d. l. edita. in l. accusationem. ad fi. C. qui accus. Ro. cõs. cx. ubi dicit q, illa clausula super quibus omnib. nihil operatur respectu qualitatis deductæ, & non probatæ.

LEX XVII.

SI EX DVOBVS. Nota ꝙ aliud est scire, aliud iubere. Item no. unam glo. quæ est hic, quæ ponit unam distinctionem, quam no.

LEX XIX.

SI IN RE COMMVNI. Hæc lex facit ꝙ si sunt duo domini, possunt ambo agere in diuersis libellis, pro damno dato in re communi.

LEX XX.

a QVOTIES.[a] No. ꝙ seruus alienus non potest defendi in causa noxali. Ratio apparet, quia pro noxa dari non posset. Et per hoc apparet, quia cũ statuto hius ciuitatis dicat, ꝙ pro alapa soluat quis centũ, & debeat tenere aliã alapam, ꝙ non sit relaxandus fideiussoribus, nec per alium possit defendi. l. seruum quoq. §. publicè. ff. de proc. & l. pe. §. ad crimen. de pub. iud.

ADDITIO.

a Quoties. Bar. l. si reus. ff. de custo. reor.

§ PRAETOR. Hic uidet tex. ꝙ quis tenetur rñdere positioni criminosæ, seu petitione quæ delictum continet. De hoc dixi in l. qui iurasse. §. j. ff. de iureiur. & ff. de his q. ut ind. l. pen.

§ QVOD SI REVS. Iste tex. allegat per gl. in auth. q semel. C. quõ & qñ iud. qđ si iudex præcepit contestari litem, & non contestatur, qđ ex hoc põt procedi ad missionem in possessionem ex primo decreto, cõtra eum tanquam contra contumacem. l. non uidetur. ff. de reg. iur.

§ SI TVTOR. No. ꝙ tutor cogit iurare de ueritate in causa pupilli, & adulti, qñ ueritas sibi põt esse nota, sicut pupillo, & adulto, ut hic, † procurator aũt non põt iurare pro domino. Qđ intellige, nisi habeat speciale mandatum. Dixi in l. qui bono. §. si alieno. de dam. infe.

1

LEX XXII.

SI SERVVS DEPOSITVS.

§ SIS QVI. Iste §. facit contra gl. l. Pomp. §. si is qui precario. ff. de acq. pos. ubi dicitur ꝙ is qui dedit precario, nõ potest conueniri rei uendicatione. hic dicitur qđ conuenitur noxali. Patet enim ꝙ rei uendicatio datur ꝛ possessorem, sed is qui concessit precario, possidet, ergo, &c. Sed noxalis datur contra eum qui habet facultatẽ restituendi, sed ille qui concessit precario, habet facultatem restituendi, ergo, &c.

LEX XXIIII.

DE ILLO. Declara istam l. ut dixi in l. si actor. ff. de pecu. & qđ dixi in l. iiij. in fi. ff. de alie. iu. mutan. ca. fa.

LEX XXVI.

1 Possidere qui dolo desijt, an conueniatur utili, uel directa.
2 Adiudicatum per errorem præscribitur etiam à malefidei possessore.

1 ELECTIO. Est opi, inter gl. nostros, & Vltramon, † utrum ille qui dolo desijt possidere conueniatur utili, uel directa. Et gl. dicit ꝙ directa utiliter, Vltra. ꝙ utili, ut hic uidetur casus. Dixi in l. quanq. §. Iul. ff. de aqua plu.
2 arc. No. in l. † & generaliter. ꝙ per errorẽ adiudicatur præscribitur etiã à malefidei possessore, propter autotitatẽ rei iudicatæ. De hoc in l. si finita. §. si de uectigali. b. de dam. infe. glo. c. pasto. ext. de off. ord. Sed ego dico ꝙ est specialis in causa noxali, l. qui fundũ. §. qui bona. ff. pro emp. Ratio est ista, nã in causa noxali, uel similibus, si seruus mihi detur pro noxa à non domino: tñ si dominus præsens esset, dare deberet, unde non sum factus malefidei, licet sciam alienũ, quod secus est in alia causa.

LEX XXIX.

a NON SOLVM.[a] In uer. sed huic. No. istũ tex. nam quandocunq; quis est præsens & non uult respondere, neq; defendere, tũc fit missio in possessionem contra eum tanq; contra contumacẽ. l. quoties. §. prætor. ff.
b eo. & ibi dixi. Et hoc est uerum, si tacet, sed si expresse dicit, b nolo defendere hanc rem, tunc in actionibus realibus, uel in his, in quibus, quis conuenitur ratione possessionis, statim fit translatio ad actorẽ, quæ habet uim secundi decreti. ut hic, & l. inter quos. §. j. de dam. infe. ff. de interr. act. l. non alienum. & Iac. de Aret. d. l. inter quos.

ADDITIO.

a POMA. Solum. Limitat Matth. notab. xvij. in c. no. quandocunq;.
b Dicit. Dixi post Bar. l. si finita. §. Iul. de dam. infe.

LEX XXX.

IN NOXALIBVS. Decretum interpositũ contra unum, non præiudicat absentibus habentibus ius in re,

LEX XXXI.

QVOD AIT PRAETOR.

§ IVLIANVS. Iste §. facit etiã ad ea quæ dixi. ff. eo. l. in delictis. §. si damnum, ext. ꝙ qualitas iunct uerbo, &c.

LEX XXXIIII.

1 Filius fumil. in iudicio criminali ratione sui delicti potest esse sine consensu patris.
2 Filiosa. conuento in iudicio criminali, quòd executio fieri possit durante patria potestate.
Et in quibus bonis.

QVOTIES. Circa filiumfa. tria sunt uidenda. Primò
1 † si ipse ratione sui delicti posset esse in iudicio absq; consensu patris. Et quicquid glo. dicat in l. cum non solum. de bo. quæ lib. tex. est hic quòd sic. & l. inter libertas. §. filius. de adul. & l. post legatũ. §. si filius. de his quibus. ut in. Nec ob. §. necessitate. ut ibi dixi. Nam ibi loquitur in his in quibus patri quæritur ususfructus, ideò requiritur patris consensus, sm no. ibi per Accurs. Iura enim filio fa. per
2 iura Codicis sunt aucta, non diminuta. Secũda quæro, † filiusfa. potest cõueniri, an executio potest fieri durante patria potestate ? Gl. l. iij. §. sed utrũ. & l. ꝙ si min. §. si seruus. de minor. uidet dicere, ꝙ differatur executio. Hic uidetur tex. in cont. Ad idem l. si filio. so. mat. in l. si dubitetur. §. filius. de fideiuss. Tertiò est uidendũ, si põt fieri executio, in quo fietꝛ.
a in castrensi, uel quasi peculio, [a] non est dubium, quia in his habetur loco patrisfa. Item in profectio. nõ est dubiũ, quia sicut pater tenetur de peculio ex quolibet contractu, ita in sententia, in qua quasi cõtrahitur. l. iij. §. idem scribit.
b ff. de pec. De peculio uerò aduentitio dicit gl. Gl. [b] hic no. ꝙ potest fieri executio patre uolẽte, aliàs secus. Istum passum
c examinaui multum latè in l. si finita. [c] §. de uectigalibus. de damno infec.

ADDITIO.

a Peculio. Bal. l. reos. C. de accu.
b Gl. Vide tamẽ Bal. l. fi. C. de usu rei iud. in §. j. uer. quid de quasi fideiussore. qui allegat glo. sing. hic, Bar. l. pe. C. qui bo. ced. poss.
c P. PAV. P. Finita. Vide ibi Alex.

LEX

LEX XXXVI.

SI QVIS Seruum. Dominus onera realia nõ potest recusare, licet res possit ab eo auferri.

LEX XXXIX.

SI PLVRIVM SERVVS.

§ QVI ALIENVM. No. ꝙ qui non possidet, & asserit se possidere, cogitur defendere, & quãdo suo nomine conueniatur cogitur satisdare, * &c.

* Satisdare. Dic, Qui alterius, non suam causam agit satisdare tenetur. §. sed hodie. Inst. de satisda. I. Con. B.

DIGESTORVM, SIVE PANDECTARVM. LIB. X.

a Finium *regundorum.[a] Tit. I.

* Finium. Prosequitur hic mista iudicia. in quibus quis actor, uel reus sit, incertum est, hoc iudicium finium regundorum, famil. erciscũ. communi diuidũ do, interdictum uti possid. & utrobi. l. actionis. §. fi. ff. de act. & ob. I. C. B.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Regundorum. Istud iudicium non solum competit, quando duo contendunt se possidere, sed etiam si unus possidet, alter non, Fel. c. ex literis. in j. col. ext. de prob. licet sit ff. com. diuid. l. j. & ff. tit. prox. l. si per Bar. ide Bal. l. iij. C. eo. item circa istam materiam finium regun. & quod in eis probandis sufficiunt seniores probationes, uide Dec. consi. xlj. in v. dub.

LEX IIII.

a ED ET LOCI VNIVS.

§ SED.[a] No. qđ ubicunq; quis non paret iudici, potest deferri instrumentum in litem. l. qui restituere. de rei uendi. & dixi plenè in l. in actionibus. ff. de in litem iur.

ADDITIO.

a Sed Formã sententiæ in hoc iudicio uide p Bal. l. si qs. C. eo. & ibi dicit p illũ tex. qu' ille q nõ possidet, licet sit dominꝰ, nõ potest intentare illud iudiciũ. Vide per eundem de materia in l. fi. eo. tit.

§ SIDICANTVR. No. ꝙ iudex maleficiorum potest cognoscere ciuiliter. De quo dixi in l. defuncto. de pub. iud. & l. interdum. §. qui furẽ. de fur. Opp. causa ciuilis & criminalis nõ possunt simul ꝓponi. l. interdum. de pub. cum sim. Sol. gl. ꝙ est uerũ, quãdo de istis simul cognoscetur. Sed istud nõ uidet uerum, nam latrunculator de iure ciuili non potest cognoscere. l. solemus. §. latrunculator. ff. de iud. & sic iudex criminalis non cognoscit de ciuili, quod est uerum principaliter, sed incidenter sic, d. l. interdum. de quo plenè dixi in l. pen. de calum. quod no.

§ HOC IVDICIVM. No. tex. qualiter dicantur uicinia, & qualiter dicantur uicini, De quo plenè dixi in l. si tertius. ff. de aqua plu. arcen. Quod no. propter statuta, quæ habent, ꝙ si fuerit delictum commissum in tali loco, quòd uicini teneantur, Qui dicantur uicini ut ibi.

LEX XII.

1 Venditor non potest esse testis in causa rei uenditæ pro tempore.

EOS TERMINOS. In tex. ibi, demõstrauit, scilicet eo tẽpore quo uẽdidit. & hoc debet liquidè probari per alios testes, cũ per uenditorẽ, & sic nõ ob. C. de testi. l. omnibus. & sic de alia demõstratione loquitur hic, cũ
1 gl. intelligat, uide ꝙ no. doc. d. l. omnibus. Dicũt † aũt quidã, ut tangit gl. ꝙ uenditor põt esse testis, in causa rei uendi tę. Sed ueritas est ꝙ hæc lex hoc nõ dicit, nã hic nõ dicit, ꝙ stet testimonio domini uenditoris, sed dicit, ꝙ fines debẽt poni sm quod dominus demonstrauit, tempore quo uẽdidit. Per quem autem probatur, ꝙ ipse sic uendidit, nõ dicitur hic. De hoc in l. testium. C. de testibus.

a *Familiæ erciscundæ.[a] Tit. II.*

ADDITIO.

a P. PAV. P. Erciscundæ. Ia. §. quædam. uers. extra gl. ad cõplementũ. Inst. de ac. & ibi etiã quo possidens possit hanc actionẽ intentare, uel actione communi diuid. Itẽ quo hæc exceptio sit in specie opponenda, Ale. cons. ccxiij. in fi. in ij. uo. & an agens cõmuni diui. audiatur opposita tali exceptione, quando super rei uendicatione nondum lis erat inchoata, Soc. l. fundum. ff. de excep. in vj. no.

LEX I.

1 Familiæ erciscundæ actio fuit introducta ex lege xij. tab. & oritur ex quasi contractu.
Qui negatur cohæres, non agit hac actione, nec cõmuni diuidundo.
2 Communi diuidundo in iudicio opponitur exceptio dominij.

a AEC ACTIO.[a] No. optimã gl. hic positã.
1 No. ꝙ hæc actio † fuit introducta è l. xij. tab. sed ut gl. dicit, oriẽ ex quasi ꝛ̃ctu diuisionis. sed ut gl. dicit, ille q negat cohæres, non põt agere, ut hic, & idẽ in cõi diuidundo, qđ intelligo si hæc exceptio apponat. l. ij. cõi diui. & l. si mancipium. §. j. ff. de eui. & ibi no. Itẽ no. ꝙ licet ꝙs possideat, debet probare se cohęredẽ esse. No. istã l. quia uides ꝙ in fa. erc. iudicio opponitur exceptio, ꝙ nõ est hæres, & hoc qñ unus
2 totã hæreditatẽ possidet. † Itẽ in cõi diuid. iudicio opponit exceptio dominij, ꝙ nõ est dñs, & ideò deuenitur ad rei uẽdicationẽ, licet i ciuitate ista illa exceptio nõ admittat. Rõ est, qa hic sunt indices super istis iudicijs fa. erc. & cõi diui. unde illi hic nõ admittunt, quoniã tunc iret ad iudicẽ potestatis, uel capitanei, cũ ipsi nõ possit de hoc cognoscere.

ADDITIO.

a Actio. Bal. l. nõ ignorat. col. 9. li. x. C. qui ac. & ad intellectũ huius. l. quãdo quis negatur cohæres. quare & quõ nõ possit agere fa. erc. Bal. l. nõ episto lis. C. de prob. in uer. sed Nic. & ibi ẽt ponit, an si neuter hæredũ possideat, ueniant tales res nõ possessæ in hoc iudicio, alle. tex. cũ gl. l. sed si usu. e. tit.

LEX III.

a PLANE.[a] Tex. ibi, ꝓcuratorio noĩe. No. ꝙ qñ quis in tẽtat actiões directas sibi cessas, oport. ꝙ intẽtet nõĩe
b cedẽtis actiones. Itẽ no.[b] ꝙ uidetur constitutus ꝓcurator in rem suam, propter hæc uerba Ad qđ facit l. ꝙ quadringenta. in prin. ad Treb.

ADDITIO.

a Planè. Ang. ff. ꝓ emp. l. j. q. ille qui emit rẽ à domino nõ possidente, caueatne petat se declarari dominũ, et rẽ sibi restitui, sed petat declarari nẽditorẽ fuisse dominũ, & rẽ sibi agẽti restitui, qa ex eo ꝙ ipse nunq; possedit, nõ habuit dominium secundum eum, & uide Bar. l. qui stipendia. C. de proc.
b No. B. in r. & doc. l. in prouinciali. §. si ego. de ope. no. nun. & d. l. qui quadringenta. & ibi doc.

LEX VII.

SI HAERES. Victoria eius, qui putatur esse hæres in solidum, prodest ei ad quem apparet hæreditatem ex postfacto pertinere.

LEX XIII.

a ALIENATIONES. In iudicijs alienationes uoluntariæ prohibitæ sunt, secus in necessarijs, & hoc statim post controuersiã motã. No.[a] ꝙ in iudicijs uniuersalibus prohibetur res alienari, mota cõtrouersia, ut in hac gl. & l. diuus. de pet. hær. & ibi dixi.

ADDITIO.

a P. PAV. P. No. Ro. con. cvij.

LEX XVIII.

HIS Consequẽter. Cõtra agẽtẽ fam. erc. nõ potest obiici, ꝙ hæreditas pertineat ad fiscum, quia ipse est indignus per cohæredem.

a §SED AN.[a] No. istum tex. cum gl. quæ distinguit, an ipso iure, uel per sententiam, qui facit ad q. statutum hic, ꝙ debeat fieri insinuatio testamenti. Item ꝙ fiat as-
b signatio in catastro [b] mõ qdã nõ insinuauit, uel nõ assigna uiti catastro ciuitatis Perusij, & petit aliquã hæreditatẽ, uel

rem quã non assignauit in catastro, obijcitur exceptio, q̃ non fuit insinuatũ testamentũ, uel q̃ ista possessio nõ fuit assignata in catastro, nunquid possit r. per istã gl. q̃ si q̃ dẽ statutũ priuat eũ ipso iure, tũc põt obijcere, quia dicit q̃ nõ habet ius petẽdi, & bene. Si aũt nõ priuat ipso iure, sed per sententiã, tũc cùm nõ sit amissum dominiũ, sibi obijcere non potest, ut hic, quod no. multùm.

ADDITIO.

a P.PAV.P. Sed an. Circa exceptionem indignatis, de qua loquitur ista gl. ui de Alex. cons. ccxliij. Bar. cons. lxxx. Bal. c. generales. si de feu. fuer. contro. Item decisionem istius gl. q̃ exceptio indignitatis non apponitur, nisi in fisco, & limita solùm procedere in hæreditate, in qua potest esse lucrum & damnũ, & requiritur agnitio fisci, secus in re particulari, in qua nõ possit esse nisi lucrum, quia acquiritur ipso iure. Bar. l. fi. ff. de con. sine causa, & ibi moder. Item nõ procedit, ubi confiscatio fieret ipso iure, Barb. con. lij. uol. iiij. in. ij. dubio.

b Catastro. Bar. l. eius qui in prin. de iur. fis. & in l. uniuer. C. de præ. imp. off. & in l. si ita quis. §. eo. de uer. ob. & in l. cõmissa. de pub. facit q̃ quis possit obijcere de iure tertij. Et ad huius tex. & gl. intellectum, uide Bar. l. fi. in fi. ff. de cõd. sine cau. Et uide de isto tex. cũ gl. no. all. per Bal. & Im. l. ex facto. §. Iulius. de uul. Et hãc gl. q̃, nullus põt referre quæstionẽ, q̃ res sit cõfiscata, nisi fiscus, sequitur Bal. l. j. C. in quib. cau. in inte. rest. nõ est nece. in fi. in l. ij. ibi iuxta hoc quæritur. C. de ser. cons. cccviij. li. iij. & ibi, an cum domini um transfertur in fiscum, quanto tempore præscribatur.

a §. SED ET Cum.[a] Intelligo istũ §. q̃ nũ unus ex cohæredibus tradidit partem suam cohæredi, ut faceret monumentũ, nã ex hoc pacto oritur actio præscriptis ẏbis.

ADDITIO.

a Cũ Bal. aliter uidetur intelligere, in ru. C. res inter alios acta. circa prin. q̃, quasi cõtractus oriatur inter hæredẽ & defunctũ, & adde Bal. l. j. C. ubi fid. peti opem. & ibi etiam quid in legatario.

§. CELSVS. Hic uidet casus, q̃ ille qui missus ẽ in possessionẽ ex primo decreto, nõ teneat discedere de possessione, nisi sibi soluat. ibi, nisi ei insolidũ &c. In ẽriũ uidetur. C. de bo. aut. iu. pos. auth. ei q̃. Dixi in l. si pecuniæ. in fi. ut in poss. leg. in l. si finita. §. j. j. de dam. infe.

LEX XX.

SI FILIA. Qui onera matrimonij sustinet, debet dotem percipere. Gl. quærit quæ est ratio q̃ petitio hæreditatis pluries intentatur, fa. erc. non nisi semel. Et respondet solenniter. Dic ut in ea.

1 *Fratres non tenentur expensis suis facere finire studium fratris, mortuo patre, quem pater incipit facere studere.*

a §. IDEM Scribit.[a] Ex hoc §. dicit † Dy. q̃ si pater incepit facere studere filium, & mortuus est, q̃ fratres debeant facere eum studere, ulterius suis expẽ. De quo per eum in l. iij. fi. j. de mu. & ho. & l. Lucius. j. ad muni. Ego determinaui cõtrarium in l. j. §. nec castrense. j. de collat. bon. Ratio quia pater non erat obligatus perficere. arg. huius tex. qui dicit, quia & hoc patris, &c. Quod tene menti &c.

ADDITIO.

a Scribit. Alex. cons. cxlij. ult. col. ij. uol.

LEX XXIII.

ITEM LABEO. Aliàs incipit. Si unus. In gl. ibi, Saluo q̃d j. dicam. Istam gl. allegant doct. in l. terminato. C. de fruc. & li. expen. nunquid iudex possit reseruare sibi taxationem expensarum.

LEX XXVI.

HAEREDES. No. singularissimam legẽ à capiteusq̃ ad finem. Et plus iuris habet ista lex, quã totus iste titulus.

a §. DE PLVRIBVS.[a] No. q̃ nũ eisdẽ ẽ eundem competunt plures actiones ex diuersis causis, simul possunt proponi. l. non est nouum. de actio. empt. & ibi no.

ADDITIO.

a Pluribus. c. ex parte de resc. & l. cum duo. §. si plures. j. pro soc.

a §. NON TANTVM.[a] Nota q̃ in rebus communib' incidenter dicitur culpa leuis, nõ adhibere eã diligentiã, quã adhibet in suis. l. socius socio. j. pro so. & Inst. de soc. in fin. Et intellige ut dixi in l. quod Nerua. j. alleganda. In alijs uerò cõtractibus & causis leuib', dicit, illa nõ facere, quę diligẽs paterf. fecisset. Et ex his habes modũ formãdi articulos, ad pbandum culpã leuẽ. Dic ut §. ad l. Aquil. l. si putator. declarauí plenè in l. quod Nerua. j. depos.

ADDITIO.

a Tantum. Limitat Bar. l. quod Nerua. j. depos.

LEX XXVII.

a IN HOC Iudicio.[a] Sententia nõ potest pro parte, ua-
b lere.[b] Opp. l. ij. §. dubitandũ. §. eo. Sol. hic debet cõdemnare & absoluere litigantes, non eos qui non litigaue-
1 runt. Quærit gl. † quid si aliquis non fuit in iudicio, an in eius persona debet fieri condemnatio? Gl. dicit q̃ sic, per tex. qui dicit, in omniũ. Gl. potest dicere uerũ, si fuerit citatus. l. ij. C. fin. regun. Op. l. si filia. §. familiæ. §. eo. ubi aliquę res possunt remanere in diuiduæ. Sol. potest iudex omittere in diuisione partem rerum, non partem personarũ. Cætera dic ut in gl.

ADDITIO.

a POMA. Iudicio. Fel. c. cum inter. de re iu. Car. con. xxix.

b Valere. Bar. l. j. C. Si aduersus rem iud. & in l. si constante. §. fin. fol. mat. in l. de uno quoq̃. in prin. de re iud. & l. stipulationũ aliæ. §. fi. de uerb. ob.

LEX XXX.

1 *Hypothecata res uenit in iudicio famil. ercis.*

2 *Hæres, cui pignus adiudicatum est, pro quæ parte condemnabitur cohæredi, & nu. 7.*

3 *Hypotheca cessa, an uideatur cessa personalis.*

4 *Solutio partis quando admittatur.*

5 *Creditor qui emit rem obligatam, uel eius partem quam actionẽ habeat.*

6 *Contrahenti ex necessitate magis fatetur, quàm contrahẽti ex uoluntate.*

8 *Creditor in pignore est quasi procurator debitoris.*

Vsufructuarius est quasi procurator, item colonus est quasi procurator domini.

9 *Cohæres pro eo quod soluit, quo cohæredi debebatur, & pro eo quod soluit plus, agit contra debitorem pignoratitia contraria.*

SI PIGNORI Res. Lex ista difficilis est in tex. glo. tñ habet materiã paruã, & in ea Iurisc̃s. ponit x. dicta, & ideò quia multa sunt, non recipiet cõgruã summationẽ. Ponamus ergo casum per particulas. Quæritur à Iurisc̃s. Vtrũ res data pignori defuncto, ueniat in iudicio fa. erc. r. Iurisc̃s. q̃ uenit adiudicanda, nõ diuidenda. & hoc primò. Sequitur. uer. sed is cui adiudicabitur, &c. Sed quæritur, ad quid erit cõdemnandus ille hæres, cui pignus adiudicabitur, alij cohæredi, qui parti suæ cedit r. q̃ cõdemnabitur p parte. h. d. nõ aperit p parte debiti, uel p parte æstimationis rei, uel qualiter. Sequitur uer. nec cauere. & quæritur utrũ hæres, qui cedit parti suæ, debeat cauere hæredi soluẽti, cui fit adiudicatio, ipsum indẽnẽ futurũ aduersus debitorẽ, qui pignus obligauit. & respõdet q̃ nõ. hoc dicit. Sequit uer. quia p eo. Quæro quæ est ratio, q̃ nõ debet ei caueri. r. iste, cui pignus est adiudicatũ, a similatur possessori cõuento hypothecaria, quia noluit rẽ restituere, sed soluit litis æstimationẽ, subaudi, cui nõ debet caueri. l. & ex diuerso. §. petitor. ff. de rei ueh. & de cõd. fur. l. si seruus. §. cauere. ita nec hic debet caueri. hoc dicit. Sequitur in tex. pro eo dedit, &c. sequitur, ut is, qui obtulerit, &c. Quæritur à Iurisc̃s. probetis mihi q̃ iste sit similis ei, qui soluit litis æstimationẽ r. q̃ hoc pbatur per effectũ, ut sicut is, qui obtulit litis æstimationẽ, aduersus dominũ uendicãtẽ est tuẽdus exceptione, nisi restituat sibi q̃d soluit, ita iste tuẽdus sit. hoc dicit. Sequit ẋ. §. quoq̃. iste uer. legitur plurib. modis, pono casum magis clarũ, fm Pe. aliter q̃ gl. Dictũ est §. q̃ repellit uendicantẽ exceptione, nisi reddat q̃d soluit. In hoc est similitudo inter eũ, qui obtulit litis æstimationẽ, & eũ cui res est adiudicata. Quæritur utrũ aliqua sit dissimilitudo r. Iurisc̃s. contra quoq̃. hoc est, sicut diximus in similitudine, ita pono dissimilitudinẽ. Nã iste, cui pignus ẽ adiudicatum, nõ cogitur reddere pignus, p ea parte quę sibi adiudicata ẽ, nisi debitor totũ recolligat, & soluat totũ, q̃d iste hęres debet habere, & q̃d reddit cohęredi, et si ultra debitum

bitũ dedit. h. d. Sequitur uer. nõ idem dictũ est §. q̃ debitor teneẽ reddere cohæredi, cui res adiudicata est, etiã si soluit ultra debitũ. Quæro, quid erit si cohæres emit à cohærede spõte soluente r. tunc nõ esse idem, non enim cõsequi poterit ultra uerum debitũ, quod pro debitore soluerit. h. d. Sequitur uer. adiudicatio enim. Quęro quæ est ratio diuersitatis inter adiudicationẽ, & emptionẽ r. r. q̃ adiudicatio est necessaria, emptio est uoluntaria. h. d. Sequitur uer. nisi obijciatur. ista exceptio refert ad illud quod dictũ est §. eo. in uer. cõtra quoq̃. ubi dicit q̃ totum debet cõsequi, quod soluit, etiam si ultra debitũ. Nam cõtra illud instatur, quid enim si animosè licitatus est, & dedit cohæredi multò plus q̃ debebatur. Certè nõ uidetur hoc nocere debere debitori. Ad hoc rñdetur, q̃ si obijciat cohæredi soluẽti, iudex debebit hoc examinare, potest eñ esse q̃ animosè licitatus est, & tunc ei nõ restituat, & potest esse q̃ utiliter fecit, fortè si cohæres suus erat talis persona, q̃ si apud eũ pignus remãsisset, perdidisset, & tũc si aliquid plus dedit, ut pignus apud eũ remaneret, utiliter fecit, ac si debitor ipse fecisset per procuratorẽ suum, & ideò tunc sibi debebit restitui. h. d. Sequitur uer. ut & eius. uidi q̃ ille, cui res est adiudicata, habet retentionem rei pro eo quod soluit cohæredi: quæro, an habeat petitionẽ r. Iurisc̃s. pro prædictis omnibus non solùm habet retentionẽ, sed etiã habet petitionẽ contra debitorem pro omnibus impẽsis factis in re, necessario, uel utiliter. h. d. Per illud quod dicit, secundũ, & propter dictionẽ, & innuit etiã pro eo quod soluit actionẽ. Habes modò omnes decẽ casus huius l. or examinemus omnes decem casus per ordinẽ. Circa primã partem † quæro, dicit hic, si res pignori data est, quæritur quid si est hypothecata, ita q̃ nõ tradita defuncto, an ueniat iudicio fam. ercisc. r. quod sic, ar. l. & nõ tantũ. in prin. §. de pet. hær. nihil enim indiuisum debet relinquere iudex, cùm istud iudicio amplius quã semel interponi non possit. §., co. l. si filia. §. familiæ. Venio ad
2 j. partem & quæro † pro qua parte condemnabitur hæres, cui pignus est adiudicandũ? Gl. dicit pro parte debiti, non pro parte æstimationis rei, ut j. tit. prox. l. cõmuni diuidundo. §. inter eos. Tu uero latius dicas, Nã ut uidebitis in uer. quia pro eo. iste assimilaẽ ei, qui soluit litis æstimationẽ, & ideò distingue, aut iste cohæres, cui adiudicatur, cogit̃ soluere litis æstimationẽ inuito iudice, fortè quia iudex uolebat dare alteri, & ipse recusabat, & fiet æstimatio in parte fm æstimationẽ rei. l. si inter. §. fi. j. de pig. Nam quasi quilibet extraneus cõdemnaẽ. Si uerò hoc nõ fiat ex eius contumacia, tũc aut pignus ualet plus q̃ debitũ, & fiet æstimatio p parte debiti. d. §. inter eos. & j. de pig. l. si fundus. §. si duo. Aut pignus ualet minus, & dubium est fortè ne debitor sit soluendo, & tunc æstimabitur quantũ istud ius ualet, quia fortè est minus debito. l. j. §. si hæres. j. ad Treb. & pro parte illius fiet cõdemnatio, arg. illius l. Sequitur tertia pars, dicitur hic, q̃d nõ debet caueri cohæredi, de indẽnitate. Quæro, quis est ille, qui nõ debet cauere? Tex. nõ aperit. Gl. legit
3 duob. modis, Primò quod hic loquitur de cohærede, qui cessit parti suæ, ut nõ caueat cohæredi soluẽti, & fm istã posui casum, quę est uera. Alij ponũt in cohærede, qui soluit. cui res est adiudicata, ut nõ debeat cauere cohæredi, ne cõueniaẽ pignoratitia. Istud non placet gl. & bene, quia imò cauere debet, ut §. eo. l. si filia. §. hoc amplius. Sequit quarta pars, ſ. uer. quia pro eo. & quinta. istæ duę sunt clarę. Venio ad sextã partẽ, ſ. ad uer. ẽ quoq̃. & iste uer. legit in gl. duob. modis, aliter q̃ posuerit casum. Primò, ut hic dicat, q̃ sicut §. dictũ est, q̃ ille qui obtulit pecuniã, non habet actionem cõtra hæredẽ, ut caueat, ita hic, si cecidcrit à possessione, habet hypothecã pro uendicãdo toto fundo, quia per adiudicationẽ, uidet sibi cessa hypotheca, & si nõ uideatur cessa, cogeret cohæres ei cedere. Ita dicit gl. Vide eã & apostilla, quia est difficilis aliquantulũ offerenti, i. cohæredi, q̃ quantitatẽ dedit pro adiudicatione. Sequitur in gl. sed ad quid, hæc lex nõ aperit, &c. Ibi est simile, ſ. casui prędicto, de eo qui soluit litis æstimationẽ. Ista lec. est uera in se, tamẽ nõ congruit literæ, quia etiã si adiudicatio non esset facta, nec pro parte alterius soluisset, haberet hypothecã. Quæro q̃d
3 de personali? Dicit gl. † & aduerte, nõ est dubiũ quod cessa
a personali, uidet cessa[a] hypotheca. Sed de hoc dubito, an cessa hypotheca, uideatur cessa personalis? Gl. uidet dicere q̃ sic, ar. l. fi. C. de anna. excep. ubi si fit interruptio super hypotheca, fit super principali. Videte dñi, q̃nq̃ potest cedi hypothecaria sine pſonali, ut dixi in l. j. §. cùm prædiũ. de pig. Q̃nq̃ cedi nõ potest, & tũc in dubio qui cedit hypothecã, uidet cedere personalẽ, quia qui uult unũ, uidet uelle omne id, sine quo ad illud peruenirí nõ potest. l. illud. de acq. hær. & l. cui iurisdictio. de iurisdict. iud. Alio modo legit in gl. ut hic nõ loquat̃ de actiõe hypothecaria, sed de pſonali, hoc est, quod cohęres, qui soluit, possit repetere qd̃ sibi debeẽ & qd̃ debebat cohęredi, & etiã plus, si plus sibi soluit. Ista lect. est uera in se, sed nõ est necessaria, qa hoc de actiõe danda ponit̃, in fi. l. Pono ergo hic casum, ut posui legẽdo literã, q̃ hic loquat̃ de retentione, habet enim retentionem
4 propter id, quod plus soluit. Et est aduertẽdum, † quod si debitũ est ex diuersis causis, admittat̃ solutio partis. l. ult. j. quib. mo. pig. uel hyp. sol. Tamẽ ubi ab initio causa fuit una, quia unũ debitũ defuncti, quæ postea fuit diuisa inter cohęredes, per l. tab. posteà iterum fuit unita per adiudicationẽ, non admittit̃ solutio particularis, ut hic, quod no. Et hoc quia ista unio fuit facta ex necessitate, secus si ex uolũtate, ut in seq. rñ. Tenẽdo tamen in hoc uer. lec. gl. quod hic loquat̃ de actione, quæro qua actiõe aget cohæres qui soluit? Gl. hic sol. ego examinabo in fi. huius l. Sequitur septima, ſ. uer. nõ idem. Iste uer. legit̃ in gl. quinq̃ modis. Primò ut loquat̃ alio modo q̃ in præcedẽti, qñ creditor emit à socio debitoris, nõ à cohærede & cũ creditore suo, quod licet in se sit uerũ, non tamẽ est uerosimile, quod iurisc̃s. ita trãsgrediat̃. Vnde alij dicũt q̃ loquat̃ eodem casu quo §. quando cohęres emit à cohærede. Et ista subdiuidit̃ in quatuor ſect. Primò sic, dictũ est §. quod ubi est adiudicata, habet actionẽ pro toto, secus ubi sponte emit. Istud reprehẽdit gl. per l. emptor. §. de rei uen. Certè ista nõ uidet bona reprehẽsio, nam illa dicit, q̃ emptor habet retentionẽ pro eo quod soluit, non quod habeat petitionẽ, unde ista potest sustineri. Secũdo modo legitur, dictum est §. q̃ ille, cui res adiudicata est, repetit totũ, etiam si plus soluit q̃ debetur cohæredibus, fm glos. uel retinet pro toto, fm lect. quam dedi. Sed quando spõte emit, tunc nõ potest petere, nec retinere, nisi pro eo solo quod cohæredi, à quo emit debeat, nõ pro illo pluri. & istam lect. tenet gl. istam etiam tenui ponendo casum. Tertio modo legitur, ut istud, nõ idem, &c. disputãdo dicatur, ut in gl. quæ clara est. Ista lec. esset uera in se, si fecisset hoc exprimendo, q̃ uolebat prouidere creditori, & eius negociũ gerere, quod in dubio non præsumit̃, magis enim gerit suum negociũ, q̃ debitoris. l. si prior. §. j. j. qui potio. in pig. hab. Quarto modo legitur in gl. ibi, potest etiam istud dici, fm Azo. quòd hic nõ loquatur in cohærede uendente ius pignoris, sed in cohærede uẽdente rem iure creditoris, quo casu extinguitur debitum. Tamen cohæres emcns tenetur restituere, sicut fideiussor emens, ut gl. dicit, quæ lectura etiam uera est in se, nõ tamen congruit literæ, quia a
5 lio casu loqueretur, quàm §. pro declaratione ergo † huius partis, & eorũ quæ dicta sunt, distingue, Aut ille qui habet rem obligatã, emit partem rei, aut ius pignoris pro pãrte quam habebat alius. Primo casu, aut emit ab extraneo, nõ à cõcreditore suo, & tunc pro eo quod dedit uendenti contra debitorem, nullam habet actionẽ, nisi fm modum qui ponitur in l. cõmuni diui. in fi. j. titu. j. Aut emit à cohærede suo uendente iure creditoris, & habet locũ quod hic dicitur, fm ult. lecturam. Secũdo casu, qñ emit ius pignoris, aut uult experiri cõtra debitorem, seu retinere, pro eo tantum q̃ debebat illi à quo emit, & potest. l. emptor. §. de rei uend. & C. de pig. l. in summa. maximè tenẽdo opi. quã §. dixi, q̃d̃ cessa hypothecaria, uidet cessa personalis. & hęc gl. ita procedit fm j. lec. istius ij. lec. Aut uult repetere seu retinere, pro eo quod ultra dedit, cũ deberet. & tunc aut istam emptionẽ fecit, p se, uel simpliciter, quod idẽ est. l. si prior. §. j. j. de pig. & nõ potest retinere, nec agere pro illo pluri, fm ij. lect. istius secũdæ. Aut hoc fecit gerẽdo debitoris negocium, & tũc

potest

6 potest,si utiliter fecit,ut hic fm iij.lec.Venio ad uer.† ad iudi.Ex quo no.q magis fauemus ei qui ꝑxit ex necessitate cp̃ q ꝑxit ex uolũtate.l.qui erat.ff.e.l.cũ postulassem. de dã. infect. & s. qui satisf.cog.l.si fideiuss.§.necessaria. Sed iuxta
7 hoc† quæro utrũ quod dictũ est de adiudicatione,habeat locũ in eo qui ,puocauit ad diuisionẽ? Videt q non, l.& q ideò.in prin.ff.de cõd.fur.& l.si pupillorũ. de reb. eo. Cont. tenent doc.nã eo ipso q quis agit,agit ex quadã necessitate,scilicet causatiua,ut cõsequatur suũ. l.fi.ff.de sep ar. Non ob.l.& ideò.quia ibi requiritur necessitas præcisa, quia iã nõ damnificatur,cũ dominiũ rei habere desierit. Hic uerò sufficit necessitas causatiua, ne damnificetur. Et eodẽ mõ fortè in l.si pupillorum.sufficeret causatiua, si pupillo expediret recedere à cõmunione,doc.l.iubemus.§.j. C.de sac.
8 eccl.Sequitur nona pars,† l.uers.nisi obsiciatur.Ex quo no. q creditor in pignore est quasi procurator debitoris. Simile dicimus in usufructuario,q est quasi procurator.s. usuf. quemad.caueat.l.j.in fin.& l. ij. de oper.no.nunt.Simile in colono,qui omnia diligẽter debet ,pspicere, ne ius rei fiat deterius.ff.loc.l.uideamus.§.item prospicere.Venio ad ult. partẽ,s.ad uers.ut & eius.dicitur hic,q ,pter impensas habet actionẽ.Quæro quãr Certè contrariã pignoratitiam.l.
9 tutor.§.ꝑiam. de pig.acti.Secũdò dicitur hic † ut colligit ex dictione,sed,& ex dictione, etiã quod habebat actionẽ pro eo quod soluit,quod debebatur cohæredi, & ,p eo qđ soluit plus. Quæro quam actionem habet? Gl.super uer. ꝫ quoq;.in fin.dicit,quod pignoratitia cõtraria non competit,quia nihil est expensum in re conseruanda,uel reficienda,sed habet locum actio neg.gest.uel antiqua ex mutuo. Fortè istud, quod dicit de actio.neg.gest.nõ uidetur uerũ, Non emꝫ gessit negotiũ debitoris.sed suũ in dubio. l. si prior.§.j.ff.de pig.Illud quod dicit de antiqua ex mutuo, põt procedere in ea pecunia,quæ cohæredi debebatur, ut illa directa quæ competebat cohæredi,cõpetat ei directo, l.gregge.§.cũ pignori.ff.de pign.& l.nomẽ.C.quæ res pig. ob.pos. sed in eo quod ultra soluit, illa antiqua ex mutuo nõ põt cõpetere.Dico ergo q ei cõpetit pignoratitia actio ꝑtia.Cũ enim hoc teneatur facere ex necessitate ꝑctus pignoris, qa si dimitteret apud cohæredẽ, fortè res perisset, & propter hoc teneretur, si non fecit illud quod diligens homo erat facturus.l.ea igitur.ff.de pig.act.ideò totum uenit in actione ex eo contractu.Sicut in simili dicit Iurisconsul.de rei uendicatione,l.hæredes.§.si unus.s.eo.nec potest dicere q ipsa impensa non sit facta ad rem conseruandam, quia imò est facta ad rei conseruationẽ perituræ,aliter,si hoc nõ fieret.l. pupilli.§.fi.Titij.s.de neg.gest.Quærò ultimò an istud plus quod cohæres soluit cohæredi suo, quod debitor ei reddere tenetur,possit debitor ab illo cohærede recipiente repetere? ꝫ.sic,ff.de pign.l.si inter.§.fin.

ADDITIO.

a *Cessa.l.si hæres pecuniam.ad Treb.Bar.l.fideiussor obligari. de fideiuss. ff. & in l.si in solutum.de ac.& ob.& hic adde Bal.l.ij.de hæred.uel act.uẽd.*

LEX XXXI.

FVNDVS. Fundus,in quo est locus religiosus, uenit in diuisione,loco religioso excepto.

LEX XXXII.

QVAE PATER.Ea quæ non sunt diuisa in uita, ueniunt diuidenda post mortem.

LEX XXXIIII.

a SI PATER.[a] Quod uni ex hæredibus obuenit ex diuisione,si est obligatus pro omnibus,est tuendus.

ADDITIO.

a *Pater.Bar.l.qui Romæ.§.duo.fin.q.de uer.ob.*

LEX XXXV.

SERVOS. AEstimatio quæ fit tempore diuisionis,nõ facit emptionem.

LEX XXXVI.

a b POMPONIVS.[a] Inter patrẽ & filiũ ex cã dotis[b] cõsistit donatio,* Iste intelle ctus,qui tangitur hic per gl.tãgitur pleníus.in l.ij.C.de inoff.dona.

* *Donatio. Ista tamen ut filius succedere uolens, rem donatam conferat,nisi nominatim à patre uetitum sit:auth.ex testamento. C. de collat.*l.Con.B.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Pomponius.Idem esset in augmento dotis.Ias.in rub.ff.sol. mat. ad fin.Limitat Cast. cons.cv.Et extende etiam si matrimonium non sequeretur.Ias.l.si extraneus.in ult.no.ff.de cond.ob causam.Ale. l. ij. §.sed si.in prin.sol.mat.in j.no.& l. si cùm dotem.in.prin.ij.no.sol. mat. aliqua per gl.& doc.l.si donatione.C.de col.*

b *Dotis.Id quod dicitur hic in dote,etiam trahitur ad legitimam filio assignatam per patrem in uita,Bal.l.cùm oportet.§.non autem. C.de bo. quæ lib. Et an ista l.extendatur ad paraphernalia,Lud.tenet. q non, in l.placet de acq.hær.Et ad hanc l.uide Bal.& Im.l.ij.§.j.ff.sol.mat.An filia possit habere condictionem ob causam ad dotem nõ secutis nuptijs, si pater ita uoluit quando dotem dedit,tex.uidetur quod sic,in l.si extraneus.ad fin.ff.de cõd. ob cau.quæ Ro.dicit per se singulariter ad hoc ponderari.*

LEX XXXVII.

a CVM Putarem.[a] Hæc exceptio, tibi nõ competit ius agendi,non potest opponi post sententiam,necredit iudicium retro nullum, & solutum autotitate
b sententiæ* non repetitur[b] ut indebitum.

* *Sententiæ.Iustæ intelligas,iniustæ enim cùm naturalem obligationem non tollit,l.si pœnæ.ff.de cond. indeb. neq; etiam inducit,quò fit ut solutum ex sententia iniusta repetatur.*I.Con.B.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Putarem.Limitat.Ale.cons.ccccxxxv.j.in j.col.Barb.cons. xcj. Item an talis diuisio præiudicet substituto,Cast.cons. cxxx.ad fin. & cons. seq.Ias.et alij. l.si me & Titium.in ult.col.ff.si cer.pet.Ia.l.si Titius.de uer. ob.ubi refert intellectum Ang.& Aret.Et quædam alia uide in materia huius l.per Bar.& alios in l.cũ solus. ff.de usuc.& ibi late Cast. & in l.si per errorem.ff.eo.ti. Alex.cons.clxviij.col.v.ubi ponit de diuisione sponte facta cum eo qui putabatur cohæres,& non erat,ut in hoc tex.ad fin. Et qđ diuisio non præiudicet etiã si sit facta per errorẽ iuris,Bal.cõs.cclxxxvj. uol.j.Cast.l.fin.§.idẽ quæsijt.ff.de cõd.ind.quam sequitur Ias.ibi de eo qui diuisit hæreditatem fratris,quæ tota ad eum spectat.Limitat Ang.§.quidã. Inst.de act.*

b *Reperitur.Hoc speciale autoritate rei iudicatæ, & idem in transactione, Bal.l.j. in prin. C.plus ualet quod agitur.gl. & Bal. l.si soror.C.de col.& Bal.& Imo.l.iustè.de acq.pos.Bar.l.si Titius.de uer.ob..*

LEX XXXVIII.

a QVI FAMILIAE.[a] Verba enunciatiua propter aliud emissa, uim irreuocabilis confessionis non habent.

ADDITIO.

a *Familiæ.Bal.l.ex hac scriptura.in fin.et quod ibi dixi post Bar.ff.de don.et Bal.l.j.C.de confess.*

LEX XL.

1 *Nomine alterius agens si obtinet,repetit expensas,alias non.*
2 *Communem causam agens,repetit à socio,quatenus plus expendit.*
3 *Cautela quòd qui agit causam communem,promittat aduocato salaria cõmuni nomine.*

1 EX PARTE.Qui obtinuit in causa cõmuni, repetit expẽsas ,p rata.Intellige,si in cã propria nõ erat,aliàs tm̃ expẽsurus,quia tũc repetit, aliàs nõ. † No. q qui agit noĩe alterius,repetit expẽsas,si obtinet,secus si succũ-
2 bit, C.mãd.l.etiã si ꝫ.& iud.sol.l.iã tm̃.§.in hac.† Secũdò no. q qui agit causam cõmunẽ,repetit à socijs,quatenus plus expendit,ideò quia cõmunẽ causam agitauit. Aduerte tm̃ quia in dubio præsumitur plus expẽdisse,p rata socij, nisi per aduersam partem aliter probetur. Exemplũ habes in
3 gl.Sit ergo † cautus ille,qui agit communem causam,ut ,p mittat salaria aduocato communi nomine,quod no.

§.INTE-

§.INTESTATO.Quo ad collationẽ testatus uidetur decedere, qui in codicillis de omnib[a] bonis disponit. No. ergo q quando testator omnia bona diuidit per prælegata,illa prælegata assumunt uim portionis hæreditatis.l.quid ergo.de leg.j.scripsi in l.Marcellus.§.j. ad Treb.

§.FILIVS.Debita contracta per unum ex fratribus cõmunem hæreditatem possidentibus, non ueniunt de communi soluenda.

§.DVOS.Peremptο principali facto testatoris, permittitur accessorium.

LEX XLII.

1 *Nullitatis causa quod ueniat in causa appellationis.*

a QVAEDAM[a]. Causa nullitatis pertinet ad iudicem appellationis, qui potest sententiam pro parte
b confirmare, & pro parte nullam pronuntiare.[b] No.
1 † ꝙ in causa appellationis uenit causa nullitatis.ad quod l.Carmelia Pia. de iure pat.& in l.j. C. quando prouo. non est necess.

ADDITIO.

a *POMA.Quædam. Alex.cons.xcvj.ad fin.iiij.uol.Ro.cons.xxviij.*
b *Pronuntiare.Bar.l.j.§.libelli.de app.& c.Ray.de testa.& l.j. C.si aduer. rem iud.*

LEX XLV.

INTER COHAEREDES.

§.SI FAMILIAE.Intellige hunc §. quando uenditio fuit facta ex causa necessitatis.C.eo.l.j.

§.SI QVIS Stipulatus.Stipulatio facti diuidui, contra hæredem facientem tantùm committitur. *

* *Committitur.Secus in facto in diuiduo:l.4.§.cato. uers. ab omnibus. ff. de uerb.ob.*I.Con.B.

* *Hæredẽ. Hoc generaliter receptũ est,ut qs soluendo pro debitore,repetere possit.l.utrum.ff.de const.pec.*I.C.B.

§.VSVFRVCTV.No.casum quòd soluendo pro hærede,* si non soluat, ab eo repetitur.

LEX XLVII.

a SI MARITVS.Actio de dote datur cõtra hæredes soceri recipientis dote,& licet maritus nõ sit hęres,ei sub uenitur,ut apud eum sit dos,qui sustinet onera matrimonij.Quæro,isto casu,quo factum est diuortiũ post mortem,utrũ detur actio de dote ꝫ filiũ,licet non sit hæres. Gl.
a dicit q sic,& ita intelligit hic,quod nõ puto[a] uerum. Licet enim filio,uel marito detur dos, tamen alij hæredes mariti tenentur,& sunt cõueniendi,ideò præstatur eis cautio,q eos defẽdet.ff.eo.l.si filia.§.hoc amplius. Sed hic dicitur q licet filius non sit hæres,põt petere q dos sit apud cũ,quia matrimonij onera sustinet, ut hic, & j. de iur.dot.l. si is. Et potest hoc petere,si onera matrimonij sustinet tẽpore mortis,licet tempore petitionis non sustineat,est casus hic.qua autem actione agit,dic ut in l.si constante.§.j.sol.mat.

LEX XLVIII.

IN IVDICIO.In successorem singularem ex necessitate transit instantia iudicij.No.gl.super uer.recepta. &c.

LEX XLIX.

SI FAMILIAE.Plures hæredes unius hæreditatis,debent unum procuratorem constituere,non seperatim agere.h.d.lex ista.

LEX L.

1 *Iudex ex officio cogit eos qui succedunt,defunctum sepelire.*
2 *Defuncti res pro eo sepeliendo iussu iudicis ante aditam hæreditatem uenditur.*
3 *Vendens ex necessitate,non cauet de dupla.*
4 *Executor uendens rem,non promittit de euictione, sed iudex decernit actionem.*
5 *Cautio,quæ non debet interponi interposita commi-*

6 *Hæreditate nõdum adita facta,non ueniunt in hoc iudicio.*

a QVI ERAT.[a] Qui uendidit ex necessitate,non tenet de dupla ,mittere,& cautio, quæ nõ debet interponi,interposita committetur.Itẽ quod quis facit ante aditam hæreditatem,in directum ercisc undæ iudicium nõ uenit.Itẽ ,p sepeliẽdo defuncto, ante aditẽ hæreditatẽ, iussu iudicis res hæreditariæ possũt uẽdi. h. d. Quã legẽ nota
1 qa fuit quoddã consiliũ.Vlpiani.† No.q ad officiũ iudicis
2 ptinet cogere eos, q succedũt,sepelire defunctũ.No. † q ,p sepeliendo defuncto,res põt uẽdi ante aditã hæreditatem,
3 iussu iudicis.† Itẽ no.qđ qui uendit ex necessitate,non te-
4 netur cauere de dupla.Itẽ,† qđ qñ executor uendit aliquã rẽ,non debet ipse de euictione ,mittere,sed iudex ipse de-
5 bet actionem decernere sibi.† Itẽ no.qđ cautio,quæ nõ debet interponi,interposita cõmittitur. Et dic plenè in l.si patronus.ff. de dona. per Dy. Vltimo no. † ꝙ quæ fiunt ante aditam hæreditatem,non ueniunt in hoc iudicio.

ADDITIO.

a *Hæres.Bar.l.alio.in fi.q.de ali.le.*

LEX LI.

QVAE PATER.Expẽsę,quas pater fecit pro filiõ in studio,non debent filio imputari tẽpore diuisionis, nisi aio repetẽdi patrẽ fecisse cõstet. hoc dicit. Quid de libris? Scitis q gl.tãgit & Cy.C.eo.l. si filius fam.Ego plenè dixi in l.j.§.nec castrense.de collat.bon.*

* *Bon.& in repet.auth.ingressi.nu.47.C.de sac.ecc.& l.filiæ.nu.j.fa.ercisc. Cæterum Io.And.c.j.uers.ea quæ patri.de sum.trin.putat receptiorem sententiam esse,q libri conferantur.*I.Con.B.

LEX LII.

FVNDVS.Si fratres sustinent communiter onera matrimonij,fructus dotis ueniũt in communi,secus post diuisionẽ.Vel breuius,Fructus dotis debent esse fratrum existentiũ in cõmunione,secus si facta fuerit diuisio.

§.SI EGO.Si iudicium diuisorium non facit præiudicium petitorio,admittitur ipsorũ cõcursus.Opp.l. fundi.& l.fundũ.j.de excep.Sol.hic uterq confitebatur alium cohæredem,unde sententia lata in uno,non parit præiudicium in alio,meritò admittitur concursus,ibi secus.Et ideò quædam gl. quæ est hic,super uer. confiteor, quæ dicit,tu uerò confiteris me hæredem.optimè dicit, uolens euadere illud contrarium.

LEX LIII.

MEVIVS.Quod fuit defuncti,uel eius occasione obuenit,in hoc iudicio uenit.

a §.ARBITER.[a] Valet sententia si portiones inuicem cõpensantur,seu adæquantur,& in aliquo superfluo alter tantummodò condemnatur.Et est tex. iuncta gl.in l.hoc iudicio.s.eo.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Arbiter.An arbiter possit cognoscere de exceptione compensationis,Alex.cons.cix.uol.ij.Bal.l.j.C.de arb.& in l.neq;.C.de compen. & in l.cùm Pap.aliqui habent in l.nemo.in uers.quæro numquid. excep. C.de senten.Alex.cons.cxix.in j.col.uer.non obstat.ij.uol.*

§.CVM FAMILIAE. Res est æstimanda prout ualet tota,non prout ualet diuisa.

LEX LV.

EX HAEREDITATE.Si unus ex hæredibus uẽdidit partem suam certæ rei,non uenit illa res in iudicio famicercis.

LEX LVIII.

a ARBITRO.[a] Si diuisio fiat iudicio pendẽte, iudicis officium euanescit.

ADDITIO.

a *Arbitro.Bal.l.j.in ult.col.C.com.diuid.*

Communi

LEX I.

COMMVNI. Quæro quando fuit inductum communi diuidundo iudicium? Dic ut in gl.

LEX II.

a NIHIL. No. l. quod si eminus rem simul, q̃ in ea re dicimus esse socij, quod est no.[a]

ADDITIO.

a *No. l. cùm proponas. & ibi Bar. & Bal. C. pro soc. & l. ut sit. ff. pro so. & dicit ibi hoc uerum, si animo contrahendæ societatis emeret, aliàs secus. exemplum, si incontinenti post emptionem diuiserunt. Nam tunc præsumitur non animo societatis contrahendæ. l. sed iul. §. proinde. ff. ad maced. ita egregiè declarat Rapha. in l. reos. in prin. ff. de duob. re. & idem dicit in duob. si mul mutuò accipientibus per hanc l. Et q̃ ista dicatur impropria societas, sunt gl. Inst. de ob. quæ ex quasi contract. §. item si inter.*

LEX V.

SED ET Si res. No. q̃ per secundũ decretum dominus efficitur, qui mittitur in possessionẽ, si prior possessor erat. Vidistis in l. ij. ff. si ex nox. cau. aga.

LEX VI.

SI QVIS PVTANS.

§. SIVE Autem. Fructus uenitũt in hoc iudicio, siue immediatè percipiantur à socio, siue locentur colono nomine communi. Si uerò locentur nomine proprio, dãnum ad locantem spectabit, lucrum uerò erit commune.

§. SI FVNDVS. Ius reale in parte pro indiuiso uni ex socijs non remanet in parte, quæ ipsi socio ex diuisione obuenit, sed totũ fundũ etiã post diuisionẽ respicit.

LEX VII.

COMMVNI. Fundus uectigalis uenit in hoc iudicio non uidendus, sed adiudicandus.

§. INTER Prædones.[a] Inter eos qui non habent iustã possessionem, non cõpetit hoc iudicium. Item si petitor tantùm iniustè possidere dicatur, ab hoc iudicio remouetur. h. d. no. gl. Hoc fortè est uerum, quando cõstat q̃ dominiũ non habet, aliàs cũ hoc iudicio dominiũ uenit
b incidenter, eò q̃ possidet, præsumitur[b] iustè possidere. l. j. §. fa. erc. & l. quidam in suo. de cond. inst. & ibi dixi, & gl. l. ficuti. §. sicut. §. si ser. uen.

ADDITIO.

a *Prædones. Bal. l. non epistolis. C. de prob. Et an ista iudicia diuisoria dicantur possessoria, Bal. l. post sententiam. C. de senten.*
b *Præsumitur. Bal. & Ang. l. super longi. C. de præsc. lon. tem. & gl. c. j. §. si duo. de pace tenen. quæ idem dicit, quòd præsumitur sine rapina possidere.*

§. SI DEBITOR. Debitor certæ partis pro indiuiso, si in diuisione tota res sibi fuerit adiudicata, totum dare debebit, & habere quod pro adiudicatione dedit: sed si tota alteri fuit adiudicata, liberabitur soluendo, & pretium, quod pro adiudicatione dedit, recipit. Opp. q̃ diuisio
à ista non præiudicet[a] huic, quia habet istud ius. §. eo. l. si q̃s putans. §. si fundus communis. & §. seq. Sol. ibi ille tertius qui non interfuit diuisioni, habebat ius reale, scilicet, hypothecæ, hic uerò debebatur actione personali, tenementi.

ADDITIO.

a *Præiudicet. Bar. l. fraudati. ff. de publi.*

LEX X.

ITEM QVAMVIS. Delictũ defuncti si purgatur per actionẽ descendentẽ ex delicto, nõ nocet hæredib. secus si purgatur per actionem descẽdentẽ ex ꝯctu, uel quasi.

LEX XII.

a SI AEDES.[a] Dy. c. in re commũi. ext. de re iu. li. vj. & in l. si ædib. de dam. infec.

ADDITIO.

a *Aedes. Ang. l. quidam Iberus. ff. de ser. urb. præd. Quomodò in pariete communi possit aliquid fieri, C. ep. in trac. de ser. urb. præd. c. iij. in j. co. Bar. l. si stipulatus fuero per te non fieri. de uer. ob.*

LEX XIIII.

IN HOC Iudicium. Quod quis fecit in fundo, quẽ scit cõmunem cum aliquo, quem cognoscit, uenit in hoc iudicio, sed quod quis facit in fũdo, quem scit proprium qui uerè communis est, nõ uenit in hoc iudicio, sed possessori retentio dabitur, quæ etiam ad singularem successorẽ transibit, sed quod quis facit in fundo, quem putat cõmunem cum eo cum quo non est, uenit in hoc iudicio. h. d.

a §. SI CONVENIAT.[a] Pactum ne perpetuò diuidatur, non ualet.

ADDITIO.

a *P. PAV. P. Conueniat. Iaf. §. quædam. inst. de act. Floren. hic, qui dicit q. si fuit pactum factum in perpetuum, intelligitur, donec uiu. Bertac. in uerb. diuisio. ubi multa addidi. No. q. quis non cogitur stare in communione. l. iij. C. comm. utriusq; ind. l. fin. C. de alien. iud. l. pen. & fin. C. eo. Habui de facto an ualeat pactum, quod toto tempore uitæ liceat diuidere. Istud hic clarè in tex. non decidit, & respondi quod sic, per l. j. iuncta. l. nulla. ff. pro soc. Adde quòd cont. tenet Rom. cons. ccxxv. ipse Alex. cons. xviij. lib. iij.*

§. SI INTER. Ius excipiendi transit contra singularem successorem, h. d. Opp. C. loc. l. emptorem. Sol. ibi per Cy. iij. opp.

LEX XVIII.

a VT FVNDVS.[a] Sentẽtia debet esse cõformis libello, aliàs iudex non intromittit de his, quæ ex natura actionis non ueniunt.

ADDITIO.

a *POMA. Fundus. Limitat Alex. l. uinum. si cer. pet. & Fel. c. cùm inter. de iu. & c. licet Heli. de simo. scripsi ad Bar. l. quid ergo. §. pœna. ff. de his qui no. inf. Et ideò si unum petitur, & reus aliud confiteatur, non potest sequi sententia condemnatoria, in eo quod non est petitum. Com. cons. lxxj. ante fin. & similiter si unum petatur, & aliud probetur, Com. cons. lxxvij. post prin. Et de prima confessione, Com. cons. lxxvij. ante fin. & illud etiam procedit in his, in quibus proceditur summariè, simpliciter & de plano, quia debet nihilominus adesse petitio, & cum eo formare sententiam, Com. cons. lxxxv. sed ubi causa est cognoscenda de æquitate, sola ueritate inspecta, posset sequi condemnatio super eo quod non est petitum, & sit probatũ, Alex. l. si stipulatus. §. chrysogonus. ff. de uer. ob. faciunt quæ scripsi in Berta. in uer. clausula. uer. sine figura iudicij, ibi, uide. Itẽ limita non procedere in casu l. bouem. §. aliquando. ff. de ædi. edic. Ro. fin. lxiij. Item q. modus agendi quem quis intentauit, sit diligenter attendẽdus. Fel. c. j. in ul. col. uer. ult. cõclusio. ext. de excep. Iaf. l. qui se patris. x. no. ff. sol. mat. Item uide ad limita. huius reg. Alex. cons. xxxiiij. in iij. uol. q. propter clausulã illã, petẽs ius & iusticiam ministrari, licet quis petierit exequi aliquid, poterit iudex condẽnare, alleg. Io. de Imo. l. si cum nulla. ff. de re iud. Item q. agens ex una causa, & probauit ex alia, nõ potsit obtinere ex causa probata, Ca. l. si is ad quẽ. j. col. ff. de acq. hær. An autem & quomodo libellus ineptus possit suppleri, uel sustineri, Iaf. l. j. ff. de off. ass. Item de prædicta regula, q. sententia debeat esse conformis petitioni. & xix. limita. ad eam, uide Geor. Natam in cle. sepè. §. non sit tamen. de uer. sig. Item uide ad eam, xxxj. limit. Fel. c. licet. Heli. de simo. in ult. co. et Soc. ĩ l. uinũ. ad fin. ff. si cer. pet. ubi Iaf. ponit xiij. lim.*

LEX XIX.

a ARBOR.[a] Quod una elementatione cõtinetur, si solo cohæret, dicitur cõmune, pro parte diuisa, quę diuiditur solum, sed à solo separatum dicetur pro indiuiso esse commune.

ADDITIO.

a *Arbor. gl. & Bar. l. in prouinciali. de ope. noui. nun.*

à §. DE VESTIBVLO.[a] Illud quod est cõmune q̃d nõ potest diuidi, nec licitari sine proprio, in hoc iudicio non uenit.

ADDITIO.

a *Vestibulo. Bar. l. aquiliana. ff. de transac. Barb.*

§. SI PER. Pro iure incorporali diuidẽdo, uel pro eo q̃ sit circa illud, hoc iudicium locum non habet.

§. IVDEX. Iura incorporalia nõ ueniunt iudicio cõmuni diuidũ, nisi sint accessoria rei corporalis pro indiuiso cõmunis. Quæro, quõ hoc fit q̃ ista seruitꝰ diuidat? Dic plenè

plenè in l. stipulationes nõ diuiduntur. maximè in ij. op. ff.
a de uer. ob. Quæro nũquid[a] iurisdictio cõmunis pluribus in uno castro ueniat in iudicio cõmuni diui. ff. aut iurisdictio competit seu coheret personæ, & non ueniret in hoc iudicio, sicut cætera iura incorporalia, ut ff. ea. l. si per eundẽ. Aut iurisdictio cohæret castro, seu territorio, & tũc sicut castrum territoriũ põt diuidi, eodẽ modo iurisdictio, ut hic.

ADDITIO.

a *POMA. Nunquid. Abb. c. prudentiam. in prin. de off. deleg. Alex. cõs. lxx.*

LEX XX.

SI IS. Quod in re cõmuni culpa unius fit à magistratu, uenit in hoc iudicio cõm. diui. Facit ad q. de duob. socijs habẽtibus cõmunem, de qua in l. Atheius. cum l. seq. de aqua plu. arcen.

ADDITIO.

a *Si is. No. hic singularem tex. quod propter contumaciam, in locum multæ, iudex potest domum destruere. Caue tamè hodie, per l. fi. C. de modo mult. Dy. tamen, & Bal. l. cætera. §. sed & si quis. de leg. j. uidentur tenere cont.*

LEX XXVIII.

a SABINVS.[a] In hoc prin. reserat integra. In tex. ibi, sed & si in re. hic opus erat facto altero scitẽ nõ prohibente. In uer. sin autem hîc consentit socius. In uer. quod si quid hîc ignorauit socius.

ADDITIO.

a *Sabinus. Bar. l. Labeo. de aqua plu. arc. & in l. qui bona. §. quis. de dam. infec. Bertach. in uer. socius. ubi habes additum.*

Ad exhibendum. Tit. IIII.

LEX III.

a N HAC.[a]

b §. IBIDEM. Exceptiones quæ requirunt[b] altiorem indaginem, in causis summarijs non admittuntur, sed in causis principalibus reseruantur.

ADDITIO.

a *P. PAV. P. Hac. Mod. §. prætereà quædam. de actionib.*
b *Requiruntur. Et quæ dicantur istæ exceptiones, l. si is à quo. ut in poss. leg.*

§. INTERDVM.[a] Pro instrumentis non potest agi ad exhibendũ pro alio interesse cẽ dominij, secus in alijs reb. Dic ut ff. ea. l. §. sciendũ. & quę sit ratio, tangitur per
a Cy.[a] C. eo. l. instrumenta. No. q̃ res potest uendicari ab eo. qui ciuiliter tantũ possidet, ut no. gl. de rei uẽd. super rub. & in l. ij. C. ubi in rem act.

ADDITIO.

a *Interdum. Pet. Cy. & Sal. l. j. in x. opp. C. de eden.*

LEX V.

CELSVS SCRIBIT.

* Possessione. l. a naturaliter. de usuc. Verũ intelligas hũc locum procedere, quando colonus in aliam possessionem transfert: l. j. §. q. ff. de acq. poss. Alioquin retinemus possessionem per ipsum, tametsi possidendi animum habere desinant: l. si id quod. §. j. ff. de acq. poss. I. Conc. B.

§. IVL.[a] No. ergo q̃ restitutio quã facit usufructuarius colonus, priuat dominũ possessione.*

ADDITIO.

a *Iul. Bart. l. qui restituere. in fi. de rei uendic. & Bald. l. peregre. §. fin. in fi. de acq. posses.*

LEX IX.

IVLIANVS. No. q̃ per contestationẽ factam in actione ad exhibendũ, non interrũpitur præscriptio, uel usucapio, nec ipso facto, nec effectualiter. Secũdo no.[a] q̃ qs potest pati, ut conueniatur ab alio cẽ ab eo, qui habet ius in re, ut plenè dixi l. ubi pactum. de transac. Tetigi in l. cum putarem. fam. ercisc.

ADDITIO.

a *No. Bar. l. ij. ff. de do. præl. & in l. si Titius. de uer. ob. Et cum isto tex. concordat d. l. ubi pactum. & ibi Bal. de intellectu huius tex.*

LEX XV.

a THESAVRVS.[a] No. q̃ in istis summarijs cognitionibus iuramentũ ad cognitionem sufficit, & puto q̃ loquatur hæc lex in iuramento ad probationẽ, non ad totius causæ decisionem.

ADDITIO.

a *Thesaurus. Gl. l. iij. §. sciendi. ff. eo. in uer. summatim. Bar. l. j. in prin. quem ad. test. ape. & an istud sit uerum, q. ubi unum iudiciũ est præparatorium alterius, in illo sufficiat summaria probatio, Bal. l. quod tẽpore. C. de resti. mil. Bal. l. ij. col. fi. C. quando fis. uel priua. Fel. c. quæ in ecclesiarum. uer. iiij. declaratio. de const. & c. ueniens. el. ij. in fi. de test.*

DIGESTORVM, SIVE PANDECTARVM. LIB. XI.

a *De interrogatorijs actionibus.*[a] *Tit. I.*

ADDITIO.

a *P. PAV. P. Actio. Circa materiam interrogatoriorũ, uide Cast. cõs. cxliij. in prin. Item q. statutum loquens de positionib. non habeat locum. in interrogatorijs, Cast. cons. xxx. post prin. nunquid interrogans uideatur confiteri, sicut penens Fel. c. quoniam. eẋ. de prob.*

GL. continuat istam rub. & dicit in ea. Quæro an de-
a beat dari libellus,[a] quãdo petitur fieri interrogatio? Gl. dicit q̃ nõ, sed fit per officium iudicis, & sic nõ fit per libellũ. Ista prima ratio nõ est uera generaliter, ut dicit gl. Nam in integrum restitutio petitur per officiũ iudicis, & tamen requiritur libellus. l. in causæ. §. causa cognita. ff. de min. sed istud debet intelligi quãdo officiũ iudicis mercenariũ imploratur, quod deseruit actioni intẽtandæ. Nam quãdoq̃ imploratur officiũ iudicis nobile, & ex eo debet sequi condemnatio, tũc est necessarius libellus, ut eẋ. de off. iud. c. fi. Item ubicũq̃ implorat ur iudicis officium, nec ex eo quod petitur, debet aliqua cõdemnatio sequi, nõ est necessarius
b libellus.[b] de quo per gl. & Gul. l. nec quicquã. §. ubi decre. ff. de off. proc. & ibi diximus.

ADDITIO.

a *b Libellus. Bal. l. ij. C. quando fis. uel pri. in ult. col.*

LEX I.

1 *Interrogationes fieri debent ante lit. contest. per iudicem.*
2 *Interrogatio pro quæ parte quis sit hæres, ut ualeat, quot requirantur.*
3 *Titulus de interr. à titulo de confess. differt. quia hic ad litis ordinationem, titulus de confes. ad litis decisionem.*
4 *Interrogationes poterunt fieri, etiam post litem contest.*
5 *Interrogationes ad litis ordinationem, quibus casibus sint faciendæ.*
6 *Interrogationes istæ ab interrogationibus quæ fiunt sub iuramento de calumnia, in quo differant.*
7 *Scire & credere quomodo differant.*
8 *Interrogationes fiunt officio iudicis, etiam post lit. contest.*

OTIES. Interrogatio est facienda secundũ q̃ necessitas proponendæ actionis exigit. Item fit officio iudicis, non iure actionis. Primò ponit unum dictum, secũdò illud limitat, tertiò ponit quo iure fiat interrogatio, quartò quis sit interrogationis effectus. Secunda ibi, est autẽ. Tertia ibi, interrogatorijs. Quarta ibi, & tã-
1 tũmodo. Pro declarãda prima gl. † Quæro quãdo debeat
a fieri interrogatio, utrũ ante datum libellũ, an postea? [a] Tex. uidetur dicere postea, dum dicit, actio instituit. Veritas est q̃ exponatur, i. instituẽda dicitur, ut eo ipso q̃ quis narrat iudici, ego uellem conuenire te: lem tunquã hæredẽ ad tale
b quid, iudex cũ debet interrogare,[b] an sit hæres, & pro qua
2 parte sit hęres, si natura narrationis exigit. † Venio ad ij. gl.

& quæro quot requirant ad hoc, ut ista interrogatio, pro qua parte sit hæres, locũ habeat. Gl. dicit q tria. quæ dic ut
c in gl. quæ clara est. Pro declarãda tertia glossa, c quæro † in
3 quo differt hic titulus, à tit. de confessis. Gl. dicit hoc enim ante lit. cõtest. ibi posteà. l. non solùm. in princ. ff. de procur. & C. de confess. l. j. Doct. dicunt & melius, q hic titulus loquitur de interrogationibus, quæ pertinẽt ad litis ordinationem, titulus de cõfess. loquitur de his, quæ pertinẽt ad litis decisionẽ. Et hoc fortè uoluit sentire gl. quia ea quæ pertinent ad litis ordinationẽ, regulariter fiunt lite nõ contesta-
4 ta, ea quę pertinent ad litis decisionẽ, fiunt posteà. † Quæro, quid si aliquis fuerit oblitus ante lit. contest. facere istas interrogatiões, an poterit posteà facere? Gl. nõ tangit hic, sed in l. qui petitorio. in prin. ff. de rei uen. tenet q sic. quòd
5 no. † Tertiò quæro, in quot casib. sunt faciendæ interrogationes ad litis ordinationẽ, per hunc tit. Gl. enumerat hic undecim casus. Finaliter ponit reg. generalem, ubicunq; e-
6 quitas moueat iudicem. j. e. l. ubicũq. † Quæro, in quo differunt istæ interrogationes, ab interrogationib. quæ fiunt sub uirtute iuramẽti de calumnia. Dicũt quidã, q ibi quis tenetur respõdere de credulitate. l. ij. §. quod obseruari. de iura. calum. hic de ueritate. Gl. hoc non tenet, imò dicit q d' ubicũq; fit respõsio de credulitate. Vidēte, istę interrogatio-
d nes differũt ab illis, d quia ille qui interrogat, in istis nihil ponit, hoc est, nihil de ueritate asserit, sed petit se certificari ab aduersario, sed ex illo ti. de iura. calum. ille qui interrogat, ponit & asserit esse uerũ illud de quo aduersariũ interrogat. Et hæc differentia ex parte interrogantis, ex parte ue-
e rò respõdentis, puto q non sit differentia, e quia in utroq; habet nũdere de credulitate, nec puto q habeat necesse respõdere de ueritate tantũ. Nam si hoc esset, uerè nõ posset fieri interrogatio de æquitate, quod esset cõtra l. de æquita-
7 te. in prin. j. eo. † Ad cuius intelligentiam est sciendũ, q dif-
f ferentia est f inter scire, & credere, g nam scire est certitudina-
g riè ex eo q ipse uidit, & suo sensu percepit, hoc modo uidetur ueritas. Hanc autẽ scientiam nõ potest quis habere de sua ætate, sed ætatem nostrã quilibet nostrũ scit per fidem parẽtum, & relationem antiquorũ, ergo apparet q in l. de ætate. non debet respõdere de ueritate. Credere uerò est firmiter inhærere alicui rei, non ex eo quod ipse uidit, sed ex aliis relationibus, & ideò tex. de iur. calum. l. ij. §. q obserua-
ri. dicit de eo quod credit, & posteà subijcit de eo quod scit, ut ponat ibi de scientia impropriè, si quã habet cõtra credulitatem. l. ij. §. idem Labeo. j. de aqua plu. arcen. & ibi gl.
8 † Venio ad quartã gl. & quæro quo iure sit interrogatio-
h. olim iure actionis, hodie officio iud. Quæro quid si post lit. contest. Certe idem quod per officiũ iud. Quæro, quid
9 in iudice delegato h. idem, ut habes gl. in fi. † Venio ad ultimam gl. dicitur hic, in iure, quęre quid si extra iudicium? Dic ut l. j. C. de confes. & l. generaliter. de non num. pecu. &
10 j. prox. † Quæro an ualeat stipulatio h fine

* *Causa. Dicito* h causa. * Glos. remittit ad no. in l. ij. §. circa. j. de *in uniuersum, omnes obligationes, causa non expressa, inutiles esse: ut stipulatio, l. ij. §. si quis. ff. de doli excep. pacto. l. Iurisgent. §. sed cùm nulla. ff. de pac. cum similibus.* doli excep. & ibi dixi per Cy. in d. l. generaliter. de non num. pecu. I. Conc. B.

ADDITIO.

a Posteà. Spec. de interrog. act. §. j. uer. sed nũquid prius. ubi Io. And. & Bar. *l. qui petitorio. de rei uend. But. c. pen. de iur. calũm.*
b Interrogare. Bar. l. controuersia. ff. de transac. an ad petitionem partis possit pars interrogari post lit. contest. Bal. l. data. C. qui accu. non poss.
c Tertia gl. Bar. rub. j. de confes.
d Illis. Aliam differentiam ponit Bald. in l. j. C. de confess. & hic. per Spec. de positio. §. iij.
e P. PAV. P. Differentia. Abb. c. pe. eẋ. de iur. cal. Cur. in trac. iiij. breuilo. & etiam quod tenetur respõdere iur. cal. et Abb. ubi ff. & ibi etiã Ant. de But.
f Est. Bar. l. admonendi. j. de iureiur.
g POMA. Credere. Fel. c. j. col. j. & de fum. trin.
h Stipulatio. Et dũ gl. hic ault q, confessio sine causa in iudicio ualeat, adde l. sicut. Bal. C. de repud. hær. Ex quo infert q, instrumentum guarentigiæ sine causa tenet. Limita istam gl. de qua hic, non habere locum in arbitrio, uel arbitratore, Alex. consi. incip. in his quæ narrat. & cõs. seq. iiij. uol. & cõs. xiij. uer. nec illud. j. uol.

LEX IIII.

VOLVIT PRAETOR.

a §. QVOD AIT. a Interrogationes dicunt fieri in iure, ubicũq; fiũt corã iudice, licet pro tribunali nõ sedeat. Hoc est uerum in his & simil. quæ causæ cognitionem
b non requirunt. b Cy. C. de confes. l. j. in iij. q.

ADDITIO.

a Ait. Bar. & quod ibi dixi in l. iiij. §. hoc aũt. de dam. infe. in vj. & vij. opp.
b Requirũt. Dixi in l. de pupillo. §. si quis ipsi. de ope. no. nunc. Bar. l. si ut proponis. la ij. in duobus locis. quõ & quando iud. Imo. c. cùm mulier. sol. mat. Cy. l. j. de confess. in ij. q.

LEX V.

a QVI INTERROGATVR. Interrogato dandum est tempus ad deliberandum. a

ADDITIO.

a P. PAV. P. Delib. Istud est uerum, quãdo interrogatus tenetur respondere per uerbum præcisum, & assertiuum, secus si per uerbum credit, Ro. sing. dcxxvij. aliàs est, dxv. Fel. c. quosdam. in prin. eẋ. de præsum. Spec. iii. de pos. §. vj. uer. quid si interrogatus.

LEX IX.

SI SINE. No. q præsumit q interceſſerit interrogatio. De responsione procuratoris, an teneatur respõdere, dic ut in l. non solùm. in prin. ff. de procur. & j. de cõfes. l. certum. §. sed an. Dy. l. j. de confes. in xij. q.

LEX X.

SI DEFENSOR IN IVDICIO.

a §. QVI INTERROGATVS. a Qui dicit se hæredẽ,
b intelligitur in dubio b insolidùm, nisi ex præcedential legatione aliter limitetur.

ADDITIO.

a POMA. Interrogatus. Alex. l. sicut. §. j. de leg. j.
b Dubio. Quod hic dicitur, q, responsio in dubio intelligitur secundũ interrogationẽ, limita non procedere in rescripto, Imo. l. iudex. de re iud. & per illud quod dicitur hic, dicit Bal. l. sed & si possessor. §. item si iuratùero. ff. de iureiur. q, dictum testis refertur ad articulum.

1 *Agens ut hæres, quãdo cogatur exprimere ex testamẽto, uel ab intestato.*
2 *Iudex summatim cognoscit, an petitio sit impertinens.*
3 *Hæres per mediam personam alterius, non cogitur hoc dicere, nisi deliberatio partis impediatur.*

§. ILLVD. a An quis sit hæres ex testamẽto, uel ab intestato, non cogitur respõdere, nisi natura intentandę actionis hoc exigat. Ex isto §. habes, b utrũ ille qui agit
1 ut hæres, † debeat exprimere in libello utrũ sit hæres ex testamẽto, uel ab intestato. q si per hoc deliberatio aduersa-
2 rij nõ impedit, nõ cogitur, aliàs secus. † Itẽ q summatim cognoscit iudex, an petitio sit pertinẽs, uel impertinẽs, quod
3 no. † Itẽ no. q si aliquis sit hęres per mediã personam alterius, non cogitur hoc dicere, nisi impediret per hoc deliberatio aduersarij, de uulg. l. pen. C. de hæred. inst. l. ij.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Illud. Bal. & Cast. l. si is apud quem. de acq. hær. ubi limitat Pau. per Bal. l. ij. C. de suc. edic. Qualiter istud intelligatur, Cast. cons. ccxxvij.
b POMA. Habes. Alex. l. si is ad quem. in prin. de acq. hær.

LEX XI.

NON ALIENVM. Facit ad id quod dixi uobis in l. non solùm. ff. de nox.

LEX XII.

DE AETATE QVOQVE.

§. SI QVIS. Statur confessioni alicuius, licet non uerę contra se.

§. SI CVM ESSET. Pœna mentientis est, ut si primò tenebat pro parte, posteà teneat insolidũ, nisi iustè erraverit

i rauerit. No. † quid est mendaciũ. Aduerte cum istis interrogationibus respondet per credit, & nõ credit, quo possum cõuinci de mendacio, licet cm̃ potest res aliter se habere, tm̃ tu non probas me aliter credidisse. Iurisconsul. hic uidet uelle, q uero similiter debeat hoc scire, & si dixerit contra, præsumatur contra eum, ut conuincatur de mendacio, quod
2 no. † quem puniri de mendacio.

a §. QVI TACVIT. a Tacẽs, † quò ad sui cõmodum ha-
1 b betur pro negante, & insolidũ conuenit. Opp. j. l. px. b
ille enim qui negat, nullo modo tenetur. Huius timore iste §. legitur per gl. j. l. prox. tribus modis. Primo modo sic, quæ hic erat hæres pro parte, & sic habetur pro negãte, ut insolidũ conueniatur, ut §. prox. §. & sic bene continuat
c §. iste ad præcedentẽ. Vel dic c q licet nõ erat hæres, poterat tm̃ esse. Vel potest alio modo intelligi, ut uidebitis. j. l. prox. Doc. moder. legũt §. istum aliter, q ille qui tacet, tenetur insolidùm, ut habeatur pro cõfesso, ut hic, in prin. §. & quod j. sequitur, quasi negauerit similitudinariè ponit, q. d. sicut
d §. ille qui negat, condemnatur & tenetur insolidũ, propter suum mendaciũ, ita hic habetur contumax d & pro confesso, ut teneatur insolidũ propter taciturnitatẽ. Cy. l. ij. §. q d' obseruari. de iuramen. calũ. Et sic patet ex prędictis q tacẽs
e habetur e pro confesso, uel pro negante, prout suũ incõmodum respicit. Sed quæro, dicitur hic, qui non respondet, cõtumax est, sed quid requiritur ad. q. q sit præsens, & iussus respondere recusat absq; rationabili causa, ut ext. de confess. c. ij. lib. vj. l. certum. j. de confess. & Cy. in l. ij. §. sinautem. de iuram. calum.

ADDITIO.

a Tacuit. Limitat Inn. c. cum in cunctis, in gl. decurso tẽpore. de elec. si præcesserit tempus ad deliberandũ, & refert Bal. l. ij. §. q, si actor. de iur. cal.
b Prox. Bar. l. eius qui delatorẽ. de iur. fisc. & in l. quamdiu. la ij. de acq. hær. l. si quis instituatur. de hær. inst.
c Dic. Bal. l. sicut. C. de rep. hær.
d Contumax. Et quare in interrogatorijs contumax habetur pro negante, et in positionibus pro confitente, Bal. l. j. de confes.
e Habetur. Quid in contumacel. absentem. de pœ. & Bar. hic, & l. ij. §. quod si actor. de iur. cal. Ro. cons. ccccl.

a §. QVOD AVTEM. a Non uidetur respõdere, qui ad interrogata non respondet. Facit q d' qñ accusatio esset simplex, & alius respondet modificate, q non uideat ad interrogata respondisse, & eum iudex audire nõ debet, ut hic, & l. j. §. si quis simpliciter. j. de uer. ob. & dixi etiam in fi. illius l. in distinctione, quam ibi posui. Modo pone q examinatus super inquisitione facta contra te, quod tu occidisti Titium tali tempore, tali loco proditorię. Tu respondes, dicis te occidisse, sed nõ illo tẽpore, nõ illo loco, uel nõ proditoriè. Certè tu omnino nõ uideris ad interrogata respondisse, quia de alia re respondes. ergo iudex poterit te cogere, ut certum respondeas, ar. huius l. cõiuncta cũ alia.

ADDITIO.

a Autem. Non respondẽs inquisitioni, potest cogi ad omnia capitula certè respondere, aliàs fortè pro confesso potest ipsum habere, Bar. l. certũ. in prin. de confes. & in l. pe. j. de quæst. Lud. d. §. si quis simpliciter. Bar. hic.

a §. NIHIL INTEREST. a Obscurè respõdere, & nihil
b respondere, paria sunt. No. q si aliquis b respondet, q credit, si apparet maleficiũ, certè iste obscurè respõdet, incertũ enim dimittit interrogatorẽ, ideò iudex potest nõ admittere, & cogere cum ut respondeat. l. certum. in princ.
c de confes. Sed quid si dicat, non credit, c nisi appareat? Certè ista respõsio est certa, quod si appareret, reduceretur ad credulitatem.

ADDITIO.

a Interest. Istum tex. limita, & intellige ut per Inn. c. cum in cunctis. in gl. decurso. de elect. si præcesserit tempus ad deliberandum.
b Aliquis. Lud. l. j. §. si quis simpliciter. de verb. obl. Bald. l. cùm ad præsens. si cert. pet.
c Credit. Dubito de differentia inter istas duas responsiones. Istud ultimũ facit cõtra l. inter omnes. §. rectè. de fur. & l. Marcellus. §. j. j. rer. amo. Itẽ istud dictum intelligas, nisi statutũ diceret, deberi simpliciter respõderi, Bart. l. j. Bar. super. ff. uet.

in prin. j. de uul. & in l. j. §. si quis simpliciter. de uer. ob. Item istud ult. similiter intellige, quãdo illa uerba, nisi appareat, restringũtur ad acta in præteritũ facta in causa illa, quia aut hoc apparet esse uerum ex actis præteritis, & positio est confessata, aut nõ apparet, & nõ intelligitur negata, aliter non intelligitur sufficiẽter esse respõsum, quia ponens non releuatur ab onere probãdi, & oportet eũ facere noua acta producẽdo testes, uel instrumenta. sicut si nullas feciſſet positiones, quod nõ est dicendum, cùm positiones fuerint introductæ, ut quis releuetur ab onere probãdi. clementi. sæpè. circa mediũ. de uer. sig. & in l. ij. quod obseruari. de iura. cal. & ita fuit obtentũ. Bar. d. §. quod obseruari. in fi. dixi post Imo. l. j. §. si quis simpliciter. de uer. ob. Et certè contra Bar. quod nõ procedat illa responsio, non credit, nisi appareat, facit ultra ea quæ dixi j. quia ista respõsio uidetur cõditionalis per dictionem, nisi, ut plenè per Bar. l. j. de cond. & demon. illud autem quod pendet ab euentu cõditionis, dicitur esse incertũ. l. ubi autem nõ apparet. in prin. de uer. ob. responsio autem positionũ debet esse certa. l. certum. de confeß. Et in specie gl. c. præsentiũ. de testi. in vj. in uer. figillatim. ubi dicit q, responsio alternatiua positionibus data nõ procedit, quia incerta & similiter dicta responsio, habet uim alternatiuæ, quia non apparet, & non credit, aut apparet, & credit. contra Bar. facit quod no. Spec. de teste. §. qualiter. uer. quid ergo. cum uer. seq. & quod no. Bal. l. ij. §. quod obseruari. de iur. cal. in uer. ij. quæritur. ubi uoluit q, ubi respõsio nõ est talis quæ releuet ab onere probãdi, non est sufficiens. Ad illud enim inductæ fuerũt positiones. c. j. & ibi gl. de confes. in vj. no. in d. §. quod obseruari. & in cle. sæpè. de uer. sig. Et ita obtinuit in curia mercatorũ Bononiæ, & fuit iudicatũ per Pet. de Magnania, maximè stante statuto, q, si quis in facto proprio negauerit possẽsionem, & probetur cõtrarium, puniatur. Nam si dicta responsio admitteretur, nũquam locus esset pœnæ. Non ob. dictum Bar. hic, quia potest intelligi quãdo ex actis productis apparet, uel quãdo respõdens hoc facit apparere, Spec. in locis prælleg. uel in facto alieno, quãdo habet pro babilem ignorantiam. Et ad istas responsiones uide Spec. de instru. edi. §. nũc dicemus. uer. quid si quis in libello. & Bald. hic & cons. ccxxxix. lib. iij. Et quæ requirantur ad hoc ut positio dicatur cõfessata, Ang. cõs. cxxxv. Bal. cõs. clxxxij. Et quãdo cõfessio erronea posit reuocari, Ro. cons. ccccl xxv.

§. EX CAVSA. Ex causa iusti erroris, potest quis suã confessionem, reuocare. No. q de nouo emergẽtia nouo egent auxilio. Item no. q parcitur ei qui scriptura est deceptus, quod facit ad q. de eo qui interfecit eum, qui non erat bannitus, erat tamẽ in libro bannitorum. de quo in l. pe. j. de adult.

a §. QVI INTERROGATVS. a Qui interrogat, tenetur quasi celebrasset cõtractum, super quo interrogatus esset. Opp. imò uidetur q cõfessus habeatur pro cõdemnato. l. j. C. de cõfes. Gl. fatetur cont. quod ista confessio inducit probationem, & facit eũ haberi pro cõdemnato. Sed ista cõfessio probationẽ tantũ inducit. ff. eò. l. j. in fi. Idem in his quę pertinẽt ad litis decisionẽ, & sunt decisiua partis. Ratio apparet in prõptu, quia licet sit uerum, tamẽ id de quo est cõfessus, non sufficit ad condemnationem.

ADDITIO.

a Interrogatus. Istum tex. allegauit Bar. ad unũ, quod no. in l. ij. §. idem scribit. de pec. & q, talis respõsio præmissa interrogatione nõ credit, &c. non releuet aduersariũ ab onere probãdi, nec sit admittenda, Bart. post gl. d. §. quod obseruari. Bal. an admittatur responsio conditionalis, & qualificata, & quid si dicat, dico ut in instrumento continetur, ubi allegat Spec.

1 *Error iuris est, lata culpa.*
2 *Error probatur probando rem aliter se habere.*
3 *Cautela pro eo, qui iuste reuocare confessionem.*

§. QVI IVSTO. Erronea confessio post litem cõtestatam potest reuocari ex causa iusti erroris, secus si fuerit in dolo uel lata culpa ante litem cõtestatam, potest reuocari indistinctè, nisi captio actoris emergat. Primò loquitur qñ quis iuste reuocare post litem cõtestatam. Secundò qñ ante lit. contest. Secũda ibi, Celsus. Primò quæro exemplum de iusto errore, & de errore qui cadit in culpã, & no-
1 † q iuris error est lata culpa. l. liberorũ. §. notat. de his qui no. inf. Opp. de uer. Celsus. ad §. qui iusto. Sol. §. qui iusto. loquitur post litem cõtest. uer. Celsus. ante. Item §. qui iusto. loquitur in errore facti, uer. Celsus. potest intelligi in errore facti & iuris, ut colligit ex dictis Dy. eẋ. de reg. iur. c. ignorantia. lib. vj. ibi, ulterius, &c. Item uer. Celsus. potest intelligi

qñ scienter falsum confessus est in his, quæ spectant ad lites preparationē. Ita intelligit gl. C. de iur. & fac. ig. l. error. &
a hoc tangit gl. Quæro qualiter[a] probabitur error † Gl. hic
2 notabiliter dicit, probando rem aliter se habere, præsumitur error. C. de iur. & fac. ign. l. si post diuisionem. Istam ma-
3 teriam examinaui plenè in l. non fatetur. ff. de cōfes. Itē no. fi. ex quo pluries feci fieri cautelam talem, qñ aliquis dixit, q̄ uult reuocare cōfessionem, & aliquis notarius est rogatus de hoc q̄ faciat q̄ notificet illi, & ille uadat coram iudice, & dicat q̄ cùm peruenerit ad eius noticiam, rem se habere, prout inuenit in tali instrumento, quod aliter dicit.

ADDITIO.

d POMA. *Quæro qualiter. Imo. cons. j.*

LEX XIII.

SI FILIVS. Filius ex mendacio punitur, non ex taciturnitate.

LEX XIIII.

CONFESSIONIBVS.[a] Confessionibus est standum, quibus ius uel natura non repugnat.

ADDITIO.

d P. PAV. P. *Confessionibus. Ro. cons. cclxxv. Ideò si quis confiteretur se occidisse aliquem, & constaret eum esse uiuum, non præiudicaret sibi. Ioan. de Ana. cons. xvij. & ibi Bolog. dicit etiam istud per testes posse probari, scilicet, ipsum esse uiuum. Iaſ. l. errorem. de iur. & fac. ign. quod non potest ex confessione damnari, nisi constet de corpore mortuo, & q̄ si fuisset punitus, & postea constaret alium interfecisse, ille alius etiam esset puniendus. Super quibus etiam uide eundem latè in l. iusiurandum quod ex conuentione. §. procurator. de iureiur.*

LEX XVII.

SI SERVVS AB HOSTIBVS.

§. QVANQVAM. No. §. q̄ sicut quādo fit translatio de uno tempore ad aliud, requiruntur extrema habilia. l. sciendum. ff. ex quib. cau. ma. Ita quādo
* *Personam. Vt in extraneo hæ rede instituto,* de persona ad personam,* quod no. De quo plenissimè in l. si quis pro emptore. de usuc. *quem conditi testamenti, & mortis testatoris tempore habilem esse conuenit: §. in extraneis. Inst. de hæred. qualit.* I. Conc. B.

LEX XIX.

QVI EX PARTE. Si ille qui alium ut principalem defendit, non est soluēdo, in alium actio restituitur. Vel sic, Sententia lata contra unum ex sua confessione, non liberat uerum dominum.

LEX XX.

SI FILIVS.[a] Quando non tenet iudiciū, contumax in non respondendo non potest haberi pro confesso. Vel breuius, Inter quos nō ualet iudiciū, nec cōfessio.

ADDITIO.

d POMA. *Si filius. Ro. cons. ccxxiiij.*
b P. PAV. P. *Valet. Istud quō procedat, Abb. c. Pisanis. i. ul. no. ex. de rest. spo.*

LEX XXI.

1 *Procurator in omni actu facto non est necesse q̄ dicatur q̄ facit procuratorio nomine domini*
2 *Quando ex uarietate personarum, uariatur causa, impeditur constitutio duorum reorum.*

a QVI SERVVM.[a] Si ex uariatione personæ cōuenti, non uariatur causa unius, confessio & solutio liberat uerum debitorem, secus si ex uariatione personę, contingit uariatio causæ, nisi ueri debitoris nomine factū fuerit. Quam no. & ponit duo dicta quæ uidentur contraria & soluit cum magna subtilitate. Et no. distinctionē pulcherrimā, quæ est in tex. isto, ut apparet ex summario. No.
b etiam[b] ex fi. huius l. quod non est necesse, † q̄ in omni actu
1 facto per procuratorē, dicat q̄ ipse facit procuratorio noīe dñi, nam hic in fine, licet haberet mandatū, non dicebat se facere noīe alterius, & habet locū actio mandati. l. post do-

tem. sol. mat. fm lect. Dy. & ibi dixi. Vlt. no. ex lectura huius
2 gl. † q̄ qñ ex uarietate personarum, uariatur causa, impedi tur constitutio duorū reorum debēdi. Sed opp. nōne duo rei debēdi, &c. ut in gl. Idē in l. si id quod. ff. de duo. re. prout loquitur in promissione dotis & usus.

ADDITIO.

a Barb. *Qui seruum. Bal. in addit. Spec. ti. de confes. q̄ confessio eius, qui non delinquit, licet sit punitus, non liberat uerum delinquentem. Ro. cons. cclx.*
b *Etiam. Bar. l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. de uer. ob. No. q̄ si Titius confessus est se interfecisse hominē, & propter hoc decapitatus est, & postea apparet Sempronium fuisse delinquentem, & non Titium, an Sempronius debeat decapitari? Tex. hic no. alle. Bal. c. j. §. iniuria circa fi. de pac. iur. firm. & Ang. & Im. l. quoties. §. j. fol. mat. Im. l. is qui reus. in fi. de pub. iud. & gl. ibi præcedente die, & c. & Bal. l. ij. in fi. C. quib. res iud. non noc.*

LEX XXII.

1 *Causa est, ad cuius esse sequitur aliud.*
2 *Causa proxima intrinseca, existente uera, ualidat relictū in testamento,*
3 *Interrogatoriæ actiones de quibus hic, fiunt officio iudicis.*
4 *Libellus non requiritur in istis interrogationibus.*
5 *Libellus in officio iudicis quando requiritur.*
6 *Clausula generalis subiecta post casus speciales, illos casus comprehendit, quando non comprehendat. nu. 8.*
7 *Iudex in quacunq; parte iudicij, etiam post conclusum in causa interrogat partem, & positiones facit ex officio.*
9 *Iudex quando supplere possit etiam super facto.*
10 *Imperator facit æquitatem non scriptam, iudex inferior scriptam.*
11 *Interrogatio & positio quomodo differant.*
12 *Positio quid sit.*
13 *Positionibus quibus sit respondendum.*
14 *Positiones quo iure inductæ sunt.*
15 *Positionibus officio iudicis respondendum est.*
16 *Positio dicta est quòd super ea lis ponatur.*
17 *Positiones fiunt ut ponēs ab onere probationis releuetur.*
18 *Positiones fiunt post lit. contest. & etiam ante litem cōtestatam & in emergentibus ante.*
19 *Positiones usq; ad quod tempus fieri possunt.*
20 *Positionibus responsio debet fieri coram iudice pro tribunali sedente.*
21 *Positiones possunt fieri ab actore, reo, & eorum procuratoribus.*
22 *Positiones qualiter fiant, & qualiter eis respondeatur.*

a VBICVNQVE.[a] Quæro quando debeat monere æquitas iudicē? Dico quòd quatenus actionis causa proponitur, ut hic. b In Christi noīe, Repetiturus.
b l. ubicunq; in eius litera hūc ordinē seruabo, Nam primò cōtinuabo rubricā ad superiora, secūdò omittēdo casum summariū, quia lex ista, ppter eius breuitatē seipsam summat, ponā casum in terminis, tertiò legam literā, ipsam exponendo, quartò notabilia colligā, quintò apponā, sextò quæram, septimò audiā, & ero de præsenti actu expeditus. Redeo ergo ad primū, uidelicet ad rubricæ cōtinuationē, & cōtinua ipsam, ut no. ff. in gl. Contra quā opp. q̄ non sit
1 bona, & sic causa debet præcedere suū causatum, † quia fm philosophū, causa est, ad cuius esse, sequitur aliud. l. iij. §. ex plurib⁹. & quod ibi no. ff. de acq. pos. & de exceptio. rei iud. l. si mater. §. eandē. & l. cū de hoc. & l. an eadē. §. actiones. Facit quod uulgariter dicimus, Remota causa, remouetur ab eo causatus. l. generaliter. de episc. & cler. & l. in omni. ff. de adop. & de dona. l. ij. §. fi. & l. seq. cū simil. Sed ita est, q̄ actio personalis hæreditaria, per quam certū petitur principaliter, est causa istius interrogatoriæ actionis & interrogationis per hoc edictum fiendæ, ut patet in l. j. ergo tractatus talis tanquā causa debuit præcedere materiā, tanquā effectū ab ea causatū. ꝛc. & dico quod expositio tua est uera, q̄ causa debet præcedere causatū, quò ad producendū rem in esse, ar. ff. de or. iur. l. j. & quod ibi dixi. & ita est etiam hic, quia quò ad proponendā rem in esse, id est, materiam huius tit. oportet q̄ talis actio præcedat, & q̄ cōpareat actori, sed quò ad & ordinē iudiciarium, ista debet præcedere, & ita loquitur gl. & patet in legib⁹ prædictis. Sed cōtra premissa opp. quia causatum potest in esse produci sine causa, l. demonstratio. & l. cùm tale. §. falsam. ff. de cond. & dem. inst. de leg.
2 §. lōgè. & C. de fal. cau. adie. l. ij. Sol. † præmissa loquūtur in causa

causa, pxima intrinseca, & essentiali, tu uero arguis de causa extrinseca & remota accidētali, ut patet in d. §. falsam. ubi remanet dispositio testatoris ualida ex causa proxima intrinseca, & uera quò ad ipsum causatū inesse producendū, quæ habet ualidare scripta in ultima uolūtate. l. si mihi & tibi. §. fi. de leg. j. & habet causas, & cōditiones ipsius regere, & regulare. l. in cōditionib. in prin. & l. pater. §. conditionum uerba. ff. de cōd. & demō. Prætereà in ꝟrijs est speciale in ultima uolūtate, prout dicūt moder. C. de fal. cau. l. j. Igit in ꝟrium est ius cōmune. l. ius singulare. ff. de leg. ad mu. l. j. Et ad cōfirmationem respōsionis præmissæ, induco specialiter l. in testamento. ff. de cond. & demon. Et de hac materia generaliter tractat in d. l. ij. §. fi. l. iij. de don. & Dy. ex. de reg. iur. c. decet. lib. vj. & Iac. de Aret. ff. de postu. l. j. §. sexum. Pet. & Iac. de Aret. C. de epis. & cler. l. generaliter. plene tractaui de cond. ob cau. l. si pecuniam. quam omitto causa breuitatis. Secundò opp. contra gl. l. nostra. ubi cūq; per quam interrogationes ex hoc tit. ponunt actiones prædictas, etiam quò ad iudiciarium ordinem præcedere, atq; sequi. Sol. gl. fm cōmunem lec. cōsiderat ordinē iudicij regularem, qui habet locū suum in casibus specialibus notatis ff. eo. l. j. in quib. interrogationes possunt fieri à iudice proprio motu, & ad partis instantiā, & ab ipsa parte. ff. eo. tit. l. si sine. & l. de ætate. §. interrogatus. Hic uerò loquit de ordine regulari iudiciali, in quo fiunt interrogationes solùm per officiū iudi. principaliter, proprio motu, nō ad partis instantiam. ut ff. dicam. Accedat ff. de orig. iur. l. ij. §. pen. & C. de pe. bo. sub.
3 i. j. lib. x. in gl. rub. † Quærit gl. de duob. primò quæ sunt istę interrogatoriæ actiones. de quibus intitulat in rub. & per l. j. in fi. ff. eo. Sol. in hac rub. ponitur q̄ istæ interrogatoriæ actiōes, olim proponebant in iudicio iure actionis, hodie uerò nō, sed per officiū iudicis. Cōtra quam responsionem instatur, q̄ imò fiant per actionē in factum, quia fiunt per edictū prætoris. ff. l. ij. & l. uoluit. in prin. ergo per actionē factum. l. & ita. §. j. cū gl. ff. naut. caup. stab. & inst. de interd. §. fi. Sol. duob. mod. Primò ij. gl. q̄ hic legislator reprobat expresse actionē & off. iud. est cōtentus, ut patet in l. j. in fi. ff. e. Simile ff. de pet. hær. l. hæreditas. §. si defuncto. & ff. de aur. & arg. leg. l. Quintus. §. Pōp. prout gl. intelligit, d. l. j. §. fi. Secundò, fm Pet. q̄ & hic habet locum actio interrogatoria in factum, sed non hodie ita frequēter, sicut olim, prout Pet. in-
4 telligit, d. l. j. sed prima placet, prout ibi dixi. † Secūdò quæritur gl. an sit necesse hic libellū offerri? Et determinat q̄ non, cùm istud officio iud. explicet, sed libellus cōsueuit offerri, cùm iure actionis petit, ut in auth. offeratur. de lit. cōt. Subijcit gl. generalis. q̄ ubicūq; iudicis officio aliquid explicat, ibi nō est necessarius libellus, cùm quasi misericorditer petatur, arg. ff. de no. ope. nunc. l. de pupillo. §. meminisse. maximè hic, ubi neq; condemnatio, neq; absolutio sequi potest tñsionem, sed proceditur solùm in principali negocio. Ratio, dñi, pro gl. hæc esse potest, talis interrogatio & tñsio fit ad litis ordinationē, non ad decisionem, ut dixi in l. j. in prin. subijcit gl. Item quia hoc fit in itinere. ff. eo. tit. l. uoluit. §. j. Ad hoc etiā inducit. l. de submersis. C. de nau. lib. xj. Dñi, aduertatis, quia Mar. Sil. damnat gl. dicens q̄ illud officiū, quod misericorditer implorat, est officiū principale, quo tutores petūtur, ut ff. de tu. l. mutuo. §. tutoris datio. & de tu. & curat. dat. ab his. l. j. §. fi. cū l. seq. & l. ius dādi. & libellus dā dus est ad publicationes & restitutiones testiū, ad æternā rei memoriā, ut ff. ad l. Aquil. l. in lege Aql. si deletū. & in auth. de test. §. pe. C. de testib. auth. si testis productus. Sed istæ interrogationes nō fiunt officio principali, sed officio mercenario, deseruiente actioni propositæ, uel proponēdæ. ff. l. j. in prin. & fi. & l. editū. & l. uoluit. in princ. & l. de ætate. §. fi cū esset. & §. qui tacuit. Sed ego defendam gl. & expono misericorditer, id est, humiliter. Subdit Mar. Silia. q̄ multiplex est officiū iud. quod tractat plenissimè Gul. ff. de iur. om. iud. l. j. ubi plenissimè hoc anno tractaui, & Iac. But. tangit, ff. de ædil. edic. l. ædiles. §. itē sciendū. quod omitto causa breuita-
5 tis. Sed cōtra gl. † istā instō de l. j. in princ. & quod ibi no. ff. de eden. ubi no. q̄ in officio iud. debet offerri libellus. Ad quod nōdeo, q̄ quoddā est officiū deseruiens actioni proposititæ, uel proponēdæ, & in isto nō est necesse libellū offerre, ut hic, & l. q petitorio. in prin. ff. de rei uen. Quoddā est officiū iud. deseruiēs executiōi sniæ, & istud idē, l. minor xxv. an. cui fideic. ff. de min. & j. ne uis fiat ei. l. si qs missus. i prin. & quod no. ff. de inof. test. l. qui de inofficioso. in prin. Et de hoc dixi ff. de pet. hær. l. itē ueniūt. §. cū prædiximus. Quoddam est officiū iud. deseruiens actioni, supplendo circa actionē post lit. cōt. & idem, ut j. de ædil. edic. l. ædiles. §. item sciendū. & l. item si serui. §. j. quoddā est officiū iudicis principale, quod ponit loco deficientis actionis, ut est illud quo petit restitutio minoris, uel cautio dāni infecti, tunc aut tale officiū requirit plenā causæ cognitionē, & debet libellus offerri & lis cōtestari, ut ff. de minor. l. j. & iij. & l. quæ bona. j. de dam. infec. & ex. de off. deleg. c. j. ubi de hoc, & de tali potest intelligi gl. cōtraria. Et prædicta uera, qñ tale officiū requirit plenā causæ cognitionē ex parte supplicantis, si autem nō requirit plena causæ cognitio respectu supplicantis, sed supplicati. tunc nō esset necesse libellū offerre, ut patet ex cōiunctione, j. scriptarū legum, uidelicet j. de confirma. tut. l. utilitatē. §. fi. arg. ff. de ferijs. l. j. §. fi. & l. ij. & j. de suspect. tut. l. iij. §. prætereà. Aut tale officiū non requirit plenā causæ cognitionē ex parte alterius, sed summariā, & tunc nō est necesse libellū offerre, ut patet ff. de off. procōs. & leg. l. nec quicquā. §. de plano. & §. circa aduocatos. Quoddam est officiū iud. quod succedit loco deficientis exceptionis. l. planè. & in l. fi. ff. de hær. & in isto dicit Gul. ff. de off. pcōs. l. nec quicquā. §. ubi decretū. ubi non est necessarium, libellum offerri. arg. ff. de excusat. tut. l. scire oportet. §. sufficit. Gl. no. cōt. in d. §. ubi decretū. & j. de reg. iur. l. omnia quæcūq;. Sed certè gl. debet intelligi de uolūtate, non ex necessitate, quare Franc. Accur. tenet cont. & cum Gul. concor. Iac. in d. §. ubi decretū. & uerius, ibi per eū, De hoc per But. ff. de iud. l. si debitori. & Rof. tit. ff. si quis fuerit missus in possef. &c. & in tit. de off. iud. Expedita gl. rub. descendo ad nigrū, & domini, præmitto q̄ hæc l. cōprehendit omnes casus huius tit. & est reg. talis, Iudex debet facere interrogationes, ubicunq; est æquum, quod est in casibus ff. cōnumeratis in hoc tit. & no. ff. l. j. Secūda lect. q̄ ponit aliū casum â casibus ff. enumera. & dictū est ff. in casibus prædictis fiunt interrogationes, addit hæc lex, q̄ etiam in alijs casibus ubicūq; æquitas iudicem mouerit, &c. Ista lect. ij. est cōmunior, & eam sequitur Ray. & ponit casum fm primum exemplū gl. hoc addito q̄ Bononien. locauit lectum famulo seruiēti pluribus scholaribus in eodem hospitio, aliquo sociorū recipiēte pro uno eorum, & famulus recessit cū lecto. Bononiē. uult nūc petere lectum ab eo scholari, qui misit famulū, & ignorat quis ille sit. Certè iudex ex officio suo facit interrogationē, per l. istam, & arg. ff. tit. j. l. iij. §. si quis noxali. Et ideò posui casum in Bononien. si, qui locauit lectum famulo, nō scholari, qui tunc iustam causam ignorātiæ habebat, & sic æquitas debet mouere iudicē ad istam interrogationē faciendam. Si autem locasset scholari, non haberet iustam causam ignorantiæ. j. de reg. iur. l. qui cum alio. & sic æquitas non moueret iudicem ad istam interrogationē faciendam, & sic cessaret æquitas. Expedito secūdo, uidelicet casu in terminis, uenio ad tertium, & lego literā exponendo, ubicunq;, exponunt quidam in quolibet loco, quod nō placet, per l. pen. ff. de iust. & iur. l. & quod no. ff. eo. l. uoluit. §. quod ait. quare alij exponunt ubicūq;, id est, quacunq; iudicij parte, etiam post litem cōtest. & post cōclusionem in causa. Patet ex. de fid. inst. c. cùm Io. & hoc placet mihi. Ratio, quia hæc l. super rationabili æquitate fundat, ut patet in litera, quam iudex ante oculos semper debet habere. & sic in quacunq; parte iudicij, ut j. de eo qđ certo loco. l. quod si Ephesi. §. in summa. à qua recedens errauit pernicioſè. l. si seruū. §. sequitur. in fi. j. de uer. ob. Sequitur in tex. iudicem, scilicet, ordinarium, uel delegatum, per ea quæ no. ff. eo. l. j. in gl. incip. sed quō & subaudi, ius dicentē, per l. j. §. de iur. om. iu. & quod ibi no. ibi, æquitas, scilicet. rationabilis, ut statim dicam. Sequitur mouerit in mente & animo. arg. ff. de iud. l. interdū. in prin. & de arb. l. dicere. in prin. & j. de suppel. leg. l. Labeo. uer. sed si. Sequitur æque, id est, ex dicta æquitate eum mo-

uente,& rationabili autoritate fulcita,eo casu loquente,in auth.de nup.§.si uerò solum usumfruc. & de iud. §.omnis. Considerando circũstantias traditas,ƒ.de pœn.l. aut facta. in prin.& s. de his quí not.infa.l.quid ergo. §.pœna grauior.cũ sua materia. Sequitur in tex. oportet. expone, id est, debet,ut sic necessitatem includat.Simile,ƒ.de iureiur.l.j.in prin.Et ratio est,qa istud expedit mero iudicis officio, non instante parte,ut statim dicã.Ad hoc arg.s. de off.pręs.l.cõ gruit.& quod no.in d.§.pœna grauior.in gl.& doc. moder. Nam quod proprio motu alicuius relinquitur,illud ab omni necessitate excluditur,arg.de orig.iur.l.ij.§.pen. &ƒ.de uarijs & extraord.cog.l.j.§.proinde.& C. de pet.bo. subla.l. §.lib.x.& de iud.l.non quicquid.in princ.cum simil. Sequitur,interrogationem,subaudi,ad litem ordinandã, & decidendam,licet pars ex se posset facere interrogationẽ istam, ut s.eo.l.j.Ratio,quia istud non est beneficium iniquum, sed æquum & rationabile,igitur ampliandum.l.fi.s.de cõstit.princ.& quia ad eius officium spectat lites perimere,l. quidam.ƒ.si cer.pet.& de aqua plu.arcẽ.l.ij.in princ.cum simil.in fi.l.Et compellere poterit interrogatum,iuris remedijs respondere,ƒ.de uent. inspicien. l.j.§. ex hoc rescripto. Instit.de satisd.cu.§.pen.aliàs in contumaciam pœna debita coercebitur,ut s.eo.l.de ætate.§.qui tacuit.& §. nihil. Re-
6 deo ad quartum,& ex prima lectura colligas not.† quòd si in casibus specialibus præmissis subijcit regula, & clausula generalis,quòd ipsi cõprehendantur. l.si seruus. §.inquit.in fi.s.ad l.Aquil.Ex secunda no. etiam quòd clausula generalis, specialia non comprehendit, ut s. ex quibus causis maiores.l.fed & si per prætorem.§.deinde.ƒ.de uerb. ob.l.doli clausula.& l.stipulationes cõmodissimum. & de pœn.l.sanctio legum.& de reg.iur.l.in toto. cum simil. Ter-
7 tiò no.principaliter,† quòd iudex in quacunq; parte iudicij,etiam post cõclusionem in causa, ex officio suo nobili, & principali merè in persona eius residẽte,potest facere interrogationes,& positiones,ut d.c.cùm Ioannes.& in clem. sæpè.de uerb.sig.Redeo ad quintum,licet gl. communiter. & doct.non faciãt aliqua contraria ad l.istam, tamen ego formabo plura contraria pulcherrima, ac necessaria, sicut
8 feci super rub. Et primò oppo.de primis † not.s. collectis, quorum unum alteri contradicit, ut patet. Vnde ob.C.de nouo Cod.comp. §.quibus. ibi, resecatis, & de ueteri iure enucl.l.tanta.in prin.& §.inquit.s.ad l.Aquil.alleg.in prin. gl.Sol.in §.inquit. clausula generalis apponitur doctrinæ gratia,ut sic comprehendat etiam specialia. l.doli clausula. de uerb.ob. & alijs superioribus legibus quæ allegat in ij. no.ibi, clausula generalis ponit ad cautelam, & ideò specialia non comprehendit. Ratio quia doctrina debet esse ualde generalis,& omnia cõprehendere,ubicunq; posita, ut nihil scientiæ habeatur incognitũ, ut s. in j. constit. Digest.& cùm per eam tradatur perfectè principiũ, medium, atq; finis,ut ea.const.§.quibus.aliàs doctrina & scientia esset incerta,quod esse nõ debet,d. §.quibus.ibi, ceteras.&c. Ät ubi fit aliquid ad cautelam,debet referri solũ ad necessaria, de quibus aliàs prouisum non est,aliàs talis prouisio est superflua,arg.s.de procur.l.non cogendum. §.fi.& ƒ. ut le.no.ca.l.hæc stipulatio.§.diuus.cum simil.Sed huic solutioni oppo.l.testamenta.C.de testa. & l.si pupilli. §.j. s.de neg.gest.& l. quí mutuam.§.j.ƒ.mand.& de reg.iur.l.non solent. & l.quæ dubitationis.Sol.abundans cautela non nocet,nec uitiat dispositionem,ut ibi nõ.tamen eius effectus porrigitur ultra quàm natura patiatur ipsius,ut hic. Ratio patet,quia species derogat generi,& de illa eximit,d.l. sanctio.& l.in toto.Ad prædicta facit ƒ.de aur.& arg.leg.l.pedículis.§.Labeo.Item obst.prædictis q; clausula generalis,etiam ad specificata non porrigitur, & cum eorum effectu concurrit.l.Titia.§.qui marito.ƒ.de ann.leg.Sol.ut ibi dixi, quæ materia nõ est principalis huius l.& ideò ipsam omitto causa breuitatis,sed de ea bene notauí in glosƒ.de fun. inst.l. quæsitum.§.pen.& de reb.dub.l.j.& plenius per Dy. exẽ.de reg.iur. c.in generali. lib.vj.& plenè post Dyn. & Pet. quí aliquid tangit,C.de leg.l.cùm quæstio.§.fi.& l.si seruus. §.inquit lex.ad l.Aquil.no.ƒ.de uerb.oblig.l. doli clausula. ubi solutiões traditæ sunt.Opp.l.sed & si per prætorẽ,§. denique.s.ex quib.cau.ma.ubi datur doctrina, & tamen clausula generalis non extenditur ad specialiter expressa. Sed respondeas q; ibi legislator hoc expressè prohibet, aliàs secus,ut s.demonstro.Opp.contra l.quia uidetur quod iudex nõ possit ex officio suo interrogationes facere, nisi ad postulationem partis & instantiam,utƒ.de dam. infec.l.iij. §.hoc autem iudicium.Sol.hic in mero officio residente in persona solius iudicis,ibi in residente in postulatione partis,& instantia, ut s. de postul.l.j.§. postulare. Prætereà ibi quo ad pœnam iudicis contumaci irrogandam,ut ibi patet in litera,hic quò ad ordinem iudiciarium explicandũ, & ueritatem ipsam indagandam per ipsum, quod principaliter ad officium eius spectat,l.ij.C.de eden.& de iur.cal. l.j.& in auth.de hær.& falc.§.si uerò absunt.Denuo insto cõ
9 tra l.istam, quia † per eam iudex supplet defectum partis de facto,q; non potest, sed solùm de iure. C.ut quæ desunt aduoc.l.j.Sol.Mar.dictam opp.concedebat de plano, arg. l.ij.in fin.s.de fer.& s.de pet.hær.l.fin.& l.si irruptione.§.finium regun.quod est falsum,ut l.cont.& de off.præsi. l.illicitas.§.ueritas. Et ad l.nostram respondit, ut no.ibidem, & d.§.ueritas.scilicet,quòd in eis erat notũ iudici tãquam iudici,non tanquam priuato.Quæ responsio est bona ad d.l.ij.in fin.& si irruptiõe.in fi.& ad l.fi.de petit.hær. Et ideò respondet ut ibi no.uidelicet,q; ibi conuentus imploratof ficium iudicis per modum exceptiõis,quod potuit,ut eo. tit.l.planè.Sed ad cont.potest responderi,q; iudex hoc facit hic ex æquitate rationabili munita,ut dixi in expositione literæ, & sic legitimè, & facit C.de adul.l. Gracchus.&ƒ. de concub.l.in cõcubinatu.& in §.omnis autẽ iudex.auth. de iudi.uer.si quid.Vel dic,q; iudex nõ potest supplere de facto asserendo,ut in cont. sed ponendo & interrogando, ut hic,& opponendo.l.Offidius.de log.iij.ubi de hac materia sic distinxit,quia aut iudex uult supplere de iure, & potest asserendo.d.l.j.C.ut quę desunt aduo.etiam opponendo, ut l.px.de his quæ in test.& d.l. Offidius. Aut uult supplere de facto,ut tunc aut est sibi notum tãquam iudici,& & potest,ut d.l.ij.s. de fer.& l.si irruptione.§.fi.s.fin.reg. Aut est sibi notum tanquàm priuato,& tunc aut uult supplere de facto asserendo,& non potest.d.l.illicitas.§.si ueritas. de off.præs.Aut ponendo,interrogando,& opponẽdo,& potest secundũ formam huius l.ut hic,& d.l.Offidius. Alij uerò sic distinguũt, Aut quæris de Imperatore,aut Papa,qui non subest legi,sed præest,& ille potest supplere de facto,ff. de legi.l.princeps.& de const.prin.l.j.in prin.Quod nõ placet mihi,imò tenendum est,q; lex dicit in simili materia.C. de precib.imp. offer.l.quoties.& l.rescripta.Nisi Imperator uel Papa hoc facere legem condendo, quia tunc posset, de orig.iur.l.ij.§.nouissime.& Inst.de iur.nat.§.sed quod principi,uel diffinitiuam sententiam proferendo fm formam l.fi.C.de leg.Aut quæris de iudice inferiori,qui subest legi, & tunc aut factum est sibi notum tanquam iudici per probationes coram se factas in iudicio,& potest de illo supplere,ut sæpius s.dixi,ar.C.de transac.l.age.& de appell.l.amplìorem.in fi.l.Aut factum non est sibi notum tanquã iudici,& tũc aut factum uere est notoriũ,& potest de illo supplere,& fm illud iudicare.arg.l.ea quidem.C.de accu.& s. qui satisd.cog.l.si uerò.§.j.& no.C.de app.l.l.ciues. Aut factum non est notoriũ,& tunc aut tale factum respicit aptitudinem,uel ineptitudinem iudicij,& potest de illo supplere.l.exigendi.in fi.C.de proc.Idem si respiciat iudicis honestatem.l.quos prohibet.s. de postul.Idem si respiciat publicam utilitatem,l.filiusf.in Veterani.ff.de procur.Aut tale factum nõ respicit prædicta,uel similia,& tũc refert, quia aut iudex uult supplere de illo facto asserendo,& tunc non potest,quia iudex debet fm leges,à quibus habet officium iudicandi.§. omnis.& de defen. ciuit.§. iusiurandum.& de sententen.& interloc.om.iud.l.nemo.& de iud. l.rem non nouam.in prin.non ut priuata, sed tanquam publica persona.Et leges dicũt quòd fm allegata & probata debet procedere & iudicare, d.§.ueritas. ergo.&c.Nec ob.§. exæquis. Præ-

Prætereà cum de illo facto sibi non cõstat,nec appareat sibi tanquam iudici,sed tanquã priuato,illud non uidetur esse quò ad officium cõpetens sibi tãquam iudici,l.j. C.de cont.emp.arg.ƒ.de testa.tut.l.duo sunt Titij.Et ideò tanquã iudex debet allegare, si uult supplere de illo facto ponendo, & opponendo, & quærendo potest,d. l.Offidius. Item ad memoriam partis reducẽdo,uerbi gratia, dicit reo conuento, recolas de pacto de non petendo facto, arg.l.illicitas.in princip.de offic.præsid.Non tamen potest defectum ipsius opponendo supplere,ut no.in d.l.fi.de pet.hæred.& de hoc dixit dominus meus s.de off.assess.l.j. quí ponit distinctionem præmissam,sed ibi uideas scripta sua, quæ hic breuitatis gratia omitto.Et per Inn.ext.de supplen.neglig. præl.c.j.in gl.& Arch.exẽ.de excep. c.j.in fi. lib.vj.& Gulfel.& Spec.de dispu.& alleg.§.fi.Denuo opp.quòd interrogationes fiant solùm ante lit. contest.& actione proposita, uel proponenda,ut no.s.eod.l.j.in princip. & in fi.Sol.duplex est interrogatio, una regularis, & singularis, & de illa loquuntur leges cõtrariæ nisi in casibus specialibus ibi enumeratis in gl.Alia est interrogatio irregularis,& illa potest fieri in quacũq; iudicij parte, in forma huius l.Denuo op-
10 po.undecim modis,& de undecim casibus in glo. notatis eodem modo respondeas.† Denuo opp.quòd non iudici inferiori,sed solũ Imperatori licet facere æquitatem. l.j. C. de leg.Sol. ibi loquit de æquitate iuris nõ scripti,quæ soli principi reseruat,hic in æquitate scripta, cuius deliberatio cuicunq; iudici per hanc l.& alias,quas in tex. allegaui in litera,declarando præsentẽ actum concedit,& sic ipse princeps,facere uidetur, l.j.in fi. C.de legi.& l.ij.C.de uete. iur.enucle.Quæ tota hic posset recitari,sed quia principaliter non pertinet ad l.istam, ideò eam gratia breuitatis omitto.Vltimò opp. quia dicit lex interrogationẽ fieri per iudicem ubicunq; &c.& de hoc non est dubium . ergo non debuit fieri lex ista, quoniã lex debet fieri de dubio, & de difficili.l.q; Labeo.ƒ.ad Carb.& in auth.de fide inst.§.quia igitur.Sol.duobus modis, uno modo q; non est dubium prudentibus & peritis,alijs uerò sic,ideò facta fuit hic lex ista. Alio modo q; dubium erat ante legem istam, postea non, & ideò hæc l. fuit promulgata,per quam hoc dubium fuit decisum.Simile in l.nõ dubiũ.C.de legib.hoc dicunt doct. & dominus meus.Venio ad sextũ,& tractabo materiã positionum, quæ theorica, & in usu & practica congruit legi
11 nostræ. Et ideò primo quero,† in quo differunt interrogatio,& positio.Et certè dicũt quidam q; differunt in modo, & non in substantia.Alij dicunt quòd differunt tanquam genus & species . Nam interrogatio se habet ad positionẽ ut genus ad speciem,sequitur enim positio, ergo præcedit interrogatio,sed non ecõtrà, qui interrogat non asserit,sed qui ponit,sic arg.ƒ.de leg.iij.l.ii quis.§.j.& ƒ.si cer. pet.l.ij.§.fi.
12 † Sed quæro quid sit positio? Et certè dominí, dicunt quídam q; positio est dictũ loco interrogationis positum, uolentes sic dicere,q; olim sic interrogabãtur, sed hodie non, sed ponitur arg.s.eo.l.j.§.fi. Quod Pet.reprehendit dicens q; ibi non bene intelligunt uerba d.l. dum dicit,minus frequentantur,quia debet intelligi quòd non ita frequenter fiunt hodie,sicut olim,sed tamen fiunt,ut no. s.eo.l.j.in gl. scilicet,circa,&c.Sed certè dominus meus dicit,quòd non bene sensit,sed malè intelligit dicta l.ibi,minus frequẽtantur.quoniam litera se refert ad actiones antiquas, quo iure olim dictæ interrogationes fiebant,& illę hodie cessant, quia hodie interrogationes nõ fiunt aliquo modo iure actionis,sed per officium iudi.ut ibi patet in litera,non autem negat interrogationẽ prohibitã,sed per officium iud. fieri potest etiam hodie,ut dicit Pet.& probat l.j.in princip. Quare lac.de Are.sic diffinit, Positio est credulitas & assertio habens interrogationẽ annexã. quę diffinitio non placet domino meo, ut patet in positionibus quę fiunt ante litem contest.& de ueritate,ut s.eo.l.j, fm Mar.Sed certè dominus meus sequitur lac.de Aret.ratiõe cõsuetudinis, per ea quę no.Azo in d.l.j.circa fi.& dicitur ƒ.in fin.lect. Quare idem lac.aliter diffinit sic,Positio est iudicis suppletio, conferens ad causam,uel adminiculans.Dñs meus sic diffinit clarius,uidelicet,q; positio est quid positũ ad causam pertinens probationis loco succedẽs,habẽs interrogationem annexã.Et bene dicit,q; positio est quid positũ,ut patet ex consuetudine iudiciorũ,& etymologia uocabuli quæ facit probabile ar.ut l.decernimus.C.de epis. & cler. & de defen. ciui.l.defensores,& ƒ.si cer.pet.l.ij.§.appellata.& l.j.ƒ.de acq. pos.facit quod dicã in q.illa,unde dicatur positio. Et bene
13 dicit,† ad causam pertinẽs,quia positionibus impertinẽtibus ad causam,nõ est rñdendũ,siue fuerit impertinẽs simpliciter,Verbi gratia,peto à te cẽtũ ex causa mutui,& pono qd' rex Parthorũ uiuit,arg.C.de ꝓb.l.ad probationẽ.& s.e. l.si defensor.§.fi.& de pet.hær.l.si quis libertatẽ. in fi. Quædam sunt impertinẽtes per se, sed cũ alio adiũcto pertinẽt, Verbi gratia,uolo probare te excõicatum,& uolo probare q; tu percussisti Titiũ.Item uolo probare q; tunc Titius erat clericus.Huic positioni est rñdendum, quia est adminiculam ad probationes, arg.C.de prob.l.instrumẽta. Quædã sunt pertinẽtes & necessariæ,quæ bene pertinẽt ex præsumptionibus iuris,Verbi gratia,ago rei uendicatione ad fundum,& pono q; eram dñs dicti feudi.Certè isti positiõi simpliciter debet rñderi,quia si fui dñs ex iurispręsumptione, dicor hodie.dñs,l.siue possidetis.C.de probat.Item quędã sunt positiones repugnãtes necessariò,quædã contingenter.Dicunt tamẽ doc.& aduocati,q; quicquid ex positionibus sequit,uel eis cõsonat, concedendũ est, quicquid repugnat,negandũ.Verbi gratia,dico,& pono q; sum hæres Titij,postea tamẽ pono q; Titius uiuit,ista est repugnãs necessariò,l.j.ƒ.de hær.uel act.uẽ.& l.quí superstitis.ƒ. de acq.hær. & nõ est rñdendum,quia ꝓrius,& iste non auditur. l.j.C. de fur. & si seruus extero.l.j.& ƒ.qñ appel. sit.l. ij. §.sed si alius. Quædã repugnat cõtingenter,Verbi gratia,dico q; gessisti negocia mea,postea pono q; gessisti cũ mandato,ista repugnantia est cõtingenter,ut inst.de ob.quæ ex quasi cont.in prin.& s.de neg.gest.l.j.& ij.ƒ.mand.l.si uerò nõ renumerandi.§.j.Et repugnãtibus siue necessariò,siue cõtingenter nõ est respõdendum,ratione cõtrarietatis uitãdæ,ut patet exẽplum,de iureiur.c.cũ in positionib.lib.vj.Item positioni superfluæ nõ est rñdendum.C.de no.Cod.cõp.§.quib. ibi.resecatis superfluis.&c.& s.de proc.l.non cogendũ.§.fi.& ƒ.ut le.no.caue.l.hæc stipulatio.§.diuus.Itẽ positiõi obscuræ nõ est rñdendum,nisi declaret,arg.s.eo.l.de ætate. §.nihil. & ƒ. de iu.fisc.l.ita fidei.& de eo quod cer. loco.l.centũ.in princ. & C.de Imp.l.precib.Itẽ positioni duplici,seu implicitę nõ debet rñderi,nisi distinguat,ar.ƒ.ad l. Cor.de fal.l.filiꝰ emancipatus.in prin.& de iniur.l.prætor.§.quod autẽ.& de cõd. ind.l.sufficit.Et hoc siue fuit implicita per seipsam,siue per aliquod accidẽs intrinsecũ,qd' ei cui fit, positio implicet,ita q; sine periculo rñderi non posset,ut patet exemplũ. s.e. l.& quia.§.fi.Item dicũt quidam,quod nõ debet rñderi positioni negatiuæ,quia illa non est probabilis,l.actor. C.de prob.Igit nec positionib.ipsius est rñdendum, de iur.cal.l. ij.§.quod obseruari.Sed hoc est falsum,quia licet talia negatiua nõ possit probari per testes uel instrumẽta,l. actor. tamen potest probari per cõfessionem partiũ, l.in ꝓtib.§. illo.C.de non nu.pec.& in auth.de his quí ingre.ad appel. §.fi.& de don.l.quidã.Igitur est impossibilis,ut patet exẽ.de confess. c.statuimus.lib.vj.Item non est rñdendum positioni iuri,uel naturæ cõtrarię,s.l.cõfessio.& l.si is arg.ƒ.de reg. iur. l.impossibiliũ. Item non est rñdendum positioni, per quam rñdens posset incurrere periculũ,l.quí iurasse.§.si pater.ƒ.de iureiur.& de excep.rei iud.l.si à te.in prin.Quod dominus meus putat uerũ,qñ positioni debet rñderi cum iuramento de ueritate,de quo loquit d.§.si pater.arg.eo.tit.l. non erit.§.dato.Sed cùm positionibus rñdeatur de consuetudine per iuramẽtum calumniæ,quod est de credulitate, ut d.§.q; obseruari.& ubi no.Secus erit,quia possibile est q; heri credebam, hodie possum credere ꝓrium,in eo.negocio,& sic ꝓrium.respondere,nec sum periurus, arg.ƒ.de dã. infec.l.qui bona.§.si quis stipulaturus.Quod uidet etiam sentire gl.magna,in d.§.quod obseruari.in ult.q. Item dicunt quidam q; eidem positioni non est bis respondendũ, arg.ƒ.de quæst.l.repeti.& C.de iur.calum.auth. in isto. Glo.

tenet cont.in d.§.quod obseruari.quia quod primò negauit,nũc fortè credit apertis testib⁹,uel amicis consultis.Pet. tenet primũ,in auth.in ísto.ubi noua allegatur causa,ar.s. eo.l.de ætate.§.ex causa.arg.s.eo.l.de ætate.§.ex causa.Item dicunt quidã,q positioni de alieno facto nõ est respõdendum,ar.ţ.re.amo.l.Marcellus.Mar.& Pet.tenent cõt.si factũ alienũ faceret ad causam.Nec ob.l.Marcellus.quia loqtur in facto quod est de ueritate,hic de facto,qđ est de credulitate,quod placet dño meo,ar. C.de reb.cred. l.generaliter. §.his de præsentib.Item dicũt aduocati,& doc.q positioni iuris spõte respõdit,sed inuitus respõdere nõ tenebatur. Sed an positioni alternatiuę sit rñdendum,uel sit admittenda, hic non tracto,quia dñs meus remittit ad ea quę Inn.dicit, exẽ.de rescrip.c.ex parte.Item quod subijcit in dicta diffinitione,probatiõis loco succedẽs,patet s. eo.l.j.in fi. & quod no.in d.§.quod obseruari.& quod subijcit habens interrogationẽ annexam,ſ.de iure per sacramentũ de ueritate,sed dę cõsuetudine per sacramentũ de credulitate, ut no.in d. §.quod obseruari.Licet quidam aliter dicãt,ut no.s. eo.l.j. §.quod obseruari.Licet quidam aliter dicãt,ut no.s. eo.l.j.
14 in prin.gl.circa fi.† Denuo quæro quo iure sunt introductę positiones:Et certè dicũt quidam,ut Io.And.tex.de cõfess.c.lib.vj.q sunt introductæ iure scripto antiquo, l.Offidius. ubi ponit etiam ţ.de leg.iij.Alij dicũt inductas esse iure nouissimo,auth. de his qui ingre.ad appel.in fi. quæ est in d.auth.in ísto.Pet. & Iac.de Rau.tenent quod positiones non sunt inductæ de iure aliter scripto & ciuili, & hæc practica & theorica sic ostenditur,libellus offertur,lis contestatur,reus citatur,auth.offeratur.C.de lit.cõtest.& iuratur de calumnia.Nam actor iurat q habet iustam causam agendi,& statim cũ sciet causam iniustã illã dimittet,& reus iurat q habet iustam causam defendendi,& q statim cũ sciet causam iniustã,confitebitur ueritatẽ,d.§.fi.de his qui ingr. ad app.Item iurat aduocatus. l.rem nõ nouã. §.patroni.C. de iud.Cum igitur actor & reus statim sciunt causam iniustam,debẽt eam relinquere,aliàs sunt periuri.Sed ad quid fiunt positiones,cùm nõ sunt inductæ iure scripto,sed consuetudinario,quod etiam sentit gl.& Gul.d.§.q obseruari. quod dominus meus confitetur esse uerũ in positionibus quæ fiunt post litem cõtest.& hoc per sacramentũ generale de calũnia prestitum,auth.hoc sacramentũ.eo.tit.Sed quę fiunt per hũc titulum ante litem cõtestatam, per sacramentum calumniæ præstitũ,bene sunt inductæ iure scripto antiquo,ut patet.s.eo.l.j.in casibus specialibus ibi no.Et respondet ad l.Offidius.& bene,q ibi loquitur opponendo, non statuendo,ut ibi patet in litera,& ita sentit gl. Deinde
15 quæro† quo iure fiant positiones. Ad quod respondeo, q licet eorum inuentio fuerit iure cõsuetudinario, ut ibi dixi,tamẽ fiunt per officiũ iudicis,ut s.eo.l.j.in fi.Facit quod
16 no.s.in rub.quod ibi latius dixi.† Deinde quæro, unde dicatur positio℞,q dicitur ex eo q super ea lis ponatur, ar. s.de iust.& iur.l.j.§.huius.& sic ita denominatur tanquam sit litis fundamẽtum,adeò q in confessatis uel negatis lis ulterius protenditur,uel non protenditur.l.j. C.de confess. & ţ.eod.l.fi.s.ad l.Aquil.l.proinde.§.fi.& ibi no.facit quod
17 s.dixi exponẽdo diffinitionem.† Deinde quæro,ad quid fuerunt positiones inductæ:Breuiter respõdeo, ad hoc, ut ponens per respõsiones aduersarij ab oneribus probationis releuetur,arg.s.ad l.Aquil.l.inde Neratius.§.fi.& l.proinde.ut patet l.j.C.eo.quod etiam sentit gl.in d.§.quod ob-
18 seruari.in gl.fi.† Deinde quæro,quo tẽpore fiant positiones:Breuiter dico,q illo,quo probationes, etiam positiones quæ fiunt super termino probatorio in causa, debent fieri post litem cõtest.& post iuramentũ generale de calumnia præstitum,quia lite contestata præstant,cùm loco probationis succedant,illo tẽpore debent fieri. C.de test. auth. si testis productus.& in cor.eo.§.pe.ergo & ipsæ positiones, arg.s.si quis cau.l.si eum.§.qui iniuriarũ.In emergentibus & incidentibus ante lit.contest,debent fieri positiones,ar. s.eod.l.j.cùm in eis specialiter de calũnia iuretur,arg.C.de iur.cal.l.ij.§.quod obseruari, quod tenuit do. meus in au-
19 then.hoc iusiurandũ.eo.tit.† Deinde quæro usq; ad quod tempus fieri possunt℞.& dico q quędam sunt positiones regulares,quas pars facit parti,seu iudex ad instantiã partis,& ille fieri debent ante conclusionem causæ,C.de iud.l. iudices.& auth.iubemus.in corpore unde sumitur. Quædam sunt regulares quas iudex facit proprio motu,& possunt fieri etiam post cõclusionem in causa,ut hac l. & exẽ.de
20 fid.inst.c.cum Io.† Deinde quæro ubi debent fieri respõsiones℞.& dico q ante iudicem. Et sic quidem fient causa plenè cognita ad litis decisionem, & tunc loco maioris & consueto,ut s.de iust.& iur.l.pen.C.de dila.l. à procedente. Si autem ad litis ordinationẽ cum causæ cognitione summaria,tunc coram iudice sedente domi uel in itinere. s.e.l.
21 uoluit. & ibi no. Deinde quæro,† à quib.possunt fieri positiones℞.à principalibus partibus, scilicet, actore & reo, cùm utercq; iuret de calumnia. l.ij.in princ.C.de iur.calum. Et reus in eis aliquid asserat,sicut si in se onus probationis sumeret.ţ.de prob.l.circa.Item à procuratore cum mandato,quod dicut s.de procur.l.non solùm.in prin. Nec ob.s. eo.l.si fine. §.fi.quia hic procurator non est alius, cùm personam domini repræsentet,ţ.de dam.infec.l. qui bona.§.si alieno.s.de procur.l.minor.§.quoniã.& eo.tit.l.sed & hæ.§. defendere.Item non ob.l.si defensor.in prin.s.eod.ibi sine mandato erat defensor,ut ibi no.Non ob. huic solutioni. s.eo.l.qui seruũ.j.rñ. quia ibi dominus habuit ratũ, ut no. in d.l.si defensor.Ratio est,quia ipsi procuratores cũ mandato de calumnia iurãt etiam hodie,ut dicit dom.meus in auth.principales.C.de iur.cal.& l.prætor.in prin.ţ.de dam. infec.Et hac ratione probationes possunt fieri à principalibus personis,scilicet,reo & actore,& eorum procurato-
22 bus cum mandato.† Quæro deinde qualiter fiant positiones,& qualiter eis rñdetur:Ad hoc rñdet.Iac.de Are.q sitratũ est gñaliter de calũnia,& eius prętextu fiat positio,tũc debent fieri fm credulitatẽ.Eodem modo respõsiones fieri debent fm credulitatem. arg. s.dictorum, exẽ.de confess. statuimus.lib.vj.Si uerò est iuratũ de ueritate dicenda, cuius contemplatione & obtentu fiat positio, respõdendum est ita esse,uel non esse,arg.ţ.de reb.dub.l.is qui ducenta.§. & de iureiur.l.duob.§.fi.& l.nam & posteâ. §.j.& exẽ. de elec. c.dudum. Alij dicunt q actor semper deponit per ueritatem,sed reus de credulitate tantùm, arg. ţ.de reg.iur. l.qui in alterius.Verum est tamẽ quòd cùm in uim iuramẽti de calumnia,fit positio,debet fieri fm credulitatem,cùm dicatur asserta credulitas,ut s.dixi,in diffinitiõe positionis,fm Iac.de Aret.Alij dicũt q post lit.cõtest.tantũ de ueritate, ante uerò de sciẽtia.Azo dicit s.e.l.j.in prin.in gl.circa.q ante lit.cõtest.& post de credulitate tantũ.Et ita dicit de cõsuetudine hoc debere seruari,& illud idẽ tenendũ,ar.eius quod no.s.eo.l.qui interrogat.in prin.& idẽ sentit gl.in d.§.quod obseruari.Et hic fit finis causa breuitatis, Vnde in ista materia possent fieri q.infinite,ut tractat Spe. tit.de positiõib. & Arch.& Io.mona.de confes.c.j.& c. præsentiũ.de testib. li. vj.& de iureiur.c.cum in positiõibus.& C.de iur. calum.l.ij. §.quod obseruari.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Vbicunq;.*Vide ad materiam s.l.j.*

b *Hic.Et ad gl.hic,Bar.l.actor.in prin.C.de prob.& uide undecim casus notabiles per gl.s.eo.l.j.& quod dixi post gl.& Bar.auth.qui semel de pb.*

LEX XXIII.

a PROCVRATOR.[a] Confessio præiudicat quò ad personam interrogantis,non quò ad alios.Vel sic,Responsio facta in iudicio, non præiudicat respondenti,nisi respectu interrogantis. Opp.q sic respondendo uidetur gerere quo hærede,unde omnibus tenetur.l.pro hærede.de acq.hær.Gl.dicit multa circa hoc,hæc est ueritas,q
b hic loquitur in eo qui nõ poterat esse hæres.[b] uel qui iam repudiauerat,uel erat emancipatus, qui fm ista tempora habebat petere bo.possef.Vnde confessio ista præiudicat respectu interrogantis,non alterius.

AD-

ADDITIO.

a *Procuratore.Bal.auth.generaliter.C.de episc. & cler.& Ang.l.sicut. C.de repud.hær.& c.& Bar.l.is potest.de acq.hær.ubi intelligit prout facit hic gl.& Bar.ſ.q. nõ poterat esse hæres,alias secus,& ita etiam Ang.d.l.sicut. & no.q. responsio facta uni in iudicio,non nocet sibi contra alium in alio iudicio,quod est uerum,nisi iudicia hæc ita se habent,q. acta in uno faciant fidẽ in alio,& ideò si quis dixerit se hæredẽ petendo hæreditatẽ,nõ potest postea negare se esse hæredẽ cõtra creditores.l.fi.et ibi hic Bal.de pet.hær.*

b P.PAV.P.Hæres.Bar.*l.is potest.ff.de acq.hær.*

De quib.reb.ad eundem iud.eatur. Tit. II.

LEX I.

a SI INTER PLVRES.[a] In causis cõnexis plures,licet diuersi fori,coguntur apud eundem iudicẽ litigare.[b] de hac materia dixi C. de sentent.auth.& consequenter.No. tex.l.ij. ibi,pòstulante eo,&c.& ibi,quod cæteri facit in simili,l.j.in fi.de colleg.illi.& quod ibi no. & hic si haberem tempus,cogitarem multa bona.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Plures.Fran.cons.xxix.& Math. no. clj.Item an titulus iste locum habeat in criminalibus quò ad remißionem personarũ,Bal.c.j.de contro.feud.apud par.termi.*

b *Litigare.Imo.c.cum M.Ferra.de const.& an habeat locum in criminalibus,quo ad remißionem personarum, Bal.c.j.de contro.feud.inter par.termi.& l.nulli.& ibi per doc.ubi etiam Bal.in add.de iud.& Inn.c. pastoralis.et c.fi.& ibi per Bern.tr.de resc.Bal.auth.habita.uer.quintò quæritur. & in l.cùm Pap.j.col. C.de senten.sed an mandans & mandatarius in criminibus sint conueniendi coram eodem iudice:Bal.q. non,l.non ideò.ad fi. C.de accus.Et quid si in materia huius tit.unus erat clericus,alius non,Bal. in fi.in vj.q. C.de edic.diui Adria.toll.*

De seruo corrupto. Tit. III.

LEX I.

AIT PRAETOR.

QVI BONA FIDE. No.q illa dictio,alienum, nõ uerificatur in persona eius,qui est bonæfidei possessor,sed requiritur q habeat uerum dominium,ut hic patet referendo istum §.ad uerba edicti.

1 *Recepisse bannitum uel malefactorem dicitur,qui ipsum abscondit, nõ qui dat potum uel comestionem.*

2 *Dominans,si mandet homicidium committi in platea, an puniatur ex delicto,uel ex mandato.*

3 *Contra mandantem fieri delictum,non agitur ex mandato, sed ex delicto, propter mandatum.*

1 QVOD AVTEM.† No.q recipere dicitur quis aliquem,qñ aliquem abscondit,sed dando sibi potũ uel comestionem,non. Quod facit pro statutis quæ dicũt, si quis receperit malefactorẽ, uel bannitũ, puniat in tantũ. Quãdo dicitur recepisse habes hic.Vide quę dixi inl.nõ solũ.§.Proculus.ţ.de iniu.de quo feci unam magnã repetitio
a nem.Et not.gl. quæ incipit, facit ţ.de fur. &c. intelligo sol.[a] gl.hoc modo,quoniã in contrario obligor ex delicto propter mandatũ meum.Vnde causa proxima est delictũ propter mandatũ.Et ideò distingue an alias erat facturus, uel non.Hic uerò non delictũ,sed persuasio est causa proxima
2 meæ obligationis,& ideò non distinguo, quã sol. no.Nam
3 si stans† hic mando tibi ut facias delictũ in platea,habes solutionem ex solutione ista,Nam si obligor ex delicto,puniorpœna dupli,quia factũ est in platea.Sed si est ex mandato,tunc secus.Et sic ualet ad infinita similia.Opp.d.l. sæpè.in fi.de uer.sig.Gl.sol.no.dic ut in ea.† No. q contra eũ qui mandat fieri delictum,non agitur ex mandato, sed ex delicto propter mandatum,sed hac actione serui corrupti agitur ex solo consilio.l.si quis uxori.§.necg.Vide gl. super uer.furtum.ibi,aliàs erat facturus.

ADDITIO.

a *Sol.Bar.l.non solùm.§.si mandato.ţ.de iniur.uer.quæro utrum persuadentes.& ibi posui in fi.illius §.*

LEX V.

1 *Verbum,de nocte,positum in statuto puniente,si quis fecerit sic,& sic,refertur ad utrumq;.*

DOLI VERBVM. No.istud principium, q istud uerbum,dolo malo,post duo uerba positum, refertur ad utrũq;.Quod ualet† ad statutum, quod dicit, si quis sic fecerit & sic,& posteà subuertit, de nocte, q istud
a uerbum, de nocte.refert ad utrumq;,[a] quod multùm no.

ADDITIO.

a *Vtrũq;.Bal.l.j.C.de leg.hær.& Bar.l.iiij.§.erit.ţ.ubi bo.rap.*

§ HAEC ACTIO. No.de uerbo futuri temporis indicatiui,quod habet denotare,de quo dixi in l.j.

LEX X.

a IN HOC IVDICIVM. No.tex.[a] in prin.q ualet ad
1 statutum, si fit congregatio alicuius gentis,q puniatur corporalis,† quod corporalis dicitur ille, qui mandat, tex.est hic.

ADDITIO.

a *Tex.Bal.l.j.de fer.fug.qui dicantur principales,& corporales in facto.*

LEX XI.

1 *Persuadens alicui semel ut faciat malum,an teneatur de cæteris,remittit ad Theologos.*

NERATIVS AIT.

§ SI SERVO. No. ibi, consuetudine,&c.quia uidetis quod si quis facit sæpè malum,quod in eo ex cõtinuatis actibus fit quidam habitus,fm philosophos, adeò q si uult abstinere non potest.& ideò resistendum est prin-
1 cipijs.Quod facit † ad q.theologorum,an ille qui persuasit alicui,ut semel unum malum faciat,teneat de cæteris.

LEX XIIII.

1 *Lex noua loquens in uno casu extenditur ad alium, in quo militet eadem ratio.*

2 *Statutum quod filius familias posit testari,poterit & codicillari.*

VT TANTVM.

§ DE FILIO. Gl.quærit hic quõ æstimat,& ponit opi-
1 nio.ueram,& no.Dy.l.cũ qui.§.fi filius.ţ.de fur.& Cy.l.si quis seruo.C.eo.† No.q.l.si quis seruo.C.eo.quę est lex noua,extẽdit ad filiũ.Ita no.l.quod uerò.s.de legi.in materia interpretationis statutorũ,Nã si lex dicit q quis potest facere testm,certè & codicillos.l.ij.de leg.j.Modò fit statutũ.
2 † q filius f. possit facere testm,certè & codicillos. Nã hęc extẽsio l.ad qđ.l.j.ţ.ad l.Falc.dixi in l.omnes.de iust.& iur.

§ IIS CONSEQVENTER. No.quod damnũ qđ patitur dominus propter delictũ serui, dicitur esse interesse intrinsecũ.quod patet ex hoc uer.his cõsequenter,iuncto cum præcedẽti.sed quõ hoc, nam hic damnum est extra rem.l.si sterilis.§.cùm per uenditorẽ. ţ. de act. emp. ubi uidetur extrinsecum.Sol.intrinsecum seu intra rem interesse dicit illud quod sequit rem penes quemcũq; uadit, licet sit extra substantiã ipsius rei.Hoc probatur hic,& doc. tangunt in l.j.C.de senten.quæ pro reo.

De seruis fugitiuis. Tit. IIII.

LEX I.

1 *Fugitiuum recipienti parcitur,si eum reddit intra uiginti dies.*

2 *Domus alterius,etiam eo inuito,de licentia iudicis potest perquiri pro fugitiuo inquirendo,non autem pro furto.*
Ang.Are.in trac.maleficiorum, uer. & uestem cœlestem.uer.& bene no. & ibi in addi.

3 *Nuncius in re propria quis esse potest.*

IS QVI

IS QVI FVGITIVVM. No.†q ei qui recipit fugitiuum,parcitur,si eũ reddat intra uiginti dies,quod est speciale in isto furto, secº
2 in alijs,l.qui ea mẽte.ĩ.de fur.†No.quod licet ingredi domũ alterius pro inuestigãdo & inquirendo fugitiuo, de licentia iudicis,eo inuito,secus esset
3 pro inuestiganda alia re subtracta.gl.hic.Cy.C.eo. l.requirendi.Ad quod l.omnis.C.de aquædu.in fi.lib.xj. † Itẽ no.
a q quis potest esse nũcius[a] in re propria,quod apparet hic, qa literæ dant ipsimet dño,qui uadit pro inquirẽdo seruũ suũ.ĩ.de fur.l. eũ qui.§.si epistola.& ibi tãgit Iac.de Aret.

ADDITIO.

a *Esse nuncius. Quis potest esse nuncius in causa propria,dixi post Bar.in l. iustè.ĩ.de acq.poss.*

De aleæ lusu & aleato.[2] *Tit. V.*

a

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Aleatoribus.De ludo pilæ,uide Ang. cons.cccl. & cautelam de eo qui perdidit in ludo ut recuperet, Cæp.caut.lxviij.uide in materia quæ habes in Bertach.in uerbo,ludus,in prin.& in repertorio,in uerbo,ludus.*

1 *Lex indeterminatè loquens circa locum,& tempus,debet intelligi de omni loco & tempore.*

LEX I.

a PRAETOR AIT.[a] No.istam legem, nam in uno casu requiritur certũ tempus & certus locus,in alio casu non. Nam uerberari ubiq; potest, furari nõ potest, nisi tempore quo ludit. Vnde si fur se uult excusare, debet probare quod retinebat ludũ,& q furatus fuerat tẽpore quo ludebatur,adeò q si simpliciter probaret se furatũ fuisse,qñ ludũ retinet, nõ sufficeret, nisi ap-
1 ponatur q illo tẽpore,quo fuit furatus,ludebaẽ.†No.ergo
b q qñ lex indeterminatè loquit circa locum & tẽpus,debet intelligi de omni loco & tpe. Et per hoc sis cautus[b] quãdo tu examinas testes super inquisitione uel accusatione, qui dicũt se uidisse maleficiũ,q semper addas, loco & tempore in accusatione cõtento,aliàs si sic indeterminatè loquerentur circa locum & tempus,non probarent maleficium. l.j.& §.j.de incen.rui.nau.

ADDITIO.

a *POMA.Ait.Iste tex.non habet locum in iuramento,Bald. in proœ.feu.& do.c.j.& de do.& contu.Iasl.non solùm.§.sciendum.de ope.no.nunc.*

b *Cautus.No.in quãdo examinas testes,ut dicas,loco & tẽpore in accusatione contentis & c.cõt.Bal.& Ful.l.si defensor.§.qui interrogatus. ĩ. de interr.act.& Bal.l.sed & si possessori.§.item si iurauero.ĩ.de iureiur.*

1 *Statutum quod bannito non reddatur ius, intelligitur q de delicto in eum commisso non procedatur,nec per accusationem,nec per inquisitionem.*

a §. QVOD AVTEM. No.q per istũ tex.[a] determinat
1 Iac.de Are.unam q.Nam si statuto cauetur,† q bannito ius non reddatur, intelligitur, hoc est,q de delicto in eum commisso non procedatur, nec per accusationem, nec per inquisitionem, quod no.

ADDITIO.

a *Tex.Bal.l.fi.C.si cõtra ius,q statutũ dicens bannitũ impunè offendi posse, intelligitur in ære,& in persona,dicit tamen q mulier bannita nõ potèrit adulterari.Et ad hoc dictũ adde l.si seruus.& ibi Bart.C.de his qui ad ecc. confu.& Bart.l.j.§.j.ĩ.ad Treb. & quod ibi doc. cont. Bal.l.non solùm.§. quanquam.de iureiur.uide ibi.*

Si mensor[a] *modum dixerit.* *Tit. VI.*

a

ADDITIO.

a *P.PAV.P. Fal.sum. Circa materiam agrimensorum,Fel.c. quia iudicante. eõ.de præscrip.*

LEX I.

1 ADVERSVS. No. quòd † in istis,qui exhibent operas suas, quæ consistunt in artificio, uel in aliqua arte liberali, uel scientia,
a: non dicitur locatio,[a] uel conductio, sed magis dicitur præberi[b] opera,beneficij causa.Vnde inter adb uocatũ & clientulũ,medicum & infirmũ,doctores & scho-
c lares,non potest dici locatio.[c] Facit ad ea quæ dixi in l.j.de uarijs & extraor.cog.& hoc propter nobile exercitium.

ADDITIO.

a *P.PAV.P.Locatio.Iasl.si pecunia.in prin.ff.de cond.ob caus.in l.naturalis.§.& cum do.in j.co.ff.de præsc.uer.*

b *Præberi.Fel.c.dilectæ.de appel.*

c *Locatio.Aduocato non competit actio locati contra clientulum, sed actio in factum,ut hic tenet gl.& Bal.l.j.C.de suffrag.licet Cy.ibi contra.*

1 *Actionem ineptam proponens succumbit,& tunc in sententia, causa proponenda est.*

2 *Ager semel mensuratus, iterato mensuratur, si aliqua partium dicit se deceptam.*

a §. IDEO.[a] No.† quod qui proponit actio * Casu. Sed dic
1 nem ineptam succumbit, & hoc casu * semp causam
b inseratur causa in sententia. Et ex hoc §. in sentẽtia ad-
2 collige,[b] quòd † licet ager semel sit mensura- ijciendam esse,
tus, si aliquapartiũ dicit se deceptam, & sic ut li.ij.Epit.c.
se plus dedisse,uel mínus recepisse,debet ite- j.nu.8.plurib.
rum mensurari. I.Conc.B.

ADDITIO.

a *Ideo.Inst.de act.§.si minus,& c.cum dilectus. de emp.& uen.& c.examinata.Barb.cons.lxij.j.uo.Ant.de Pratis.cons.Barb.j.uol.*

b *Collige. Dixi in l.quod si is.de acq.hær.& no. quod licet pars non posit obtinere in causa intentata,tamè iudex potest reseruare ius agendi ex causa apta,Bal.auth.sed si quis.C.de secun.nup.*

LEX V.

VEL PER LITERAS. No.quod mensurator potest pronunciare uel per nuncium, uel per literam. Item no. quòd non potest alij committere,ut mensuret.

LEX VI.

1 *Sindicatus tempore agam contra iudicem,qui per imperitiam iudicauit,si non appellaui in casu quo appellare poteram.*

SI DVOBVS.

§. COMPETIT. No.quòd competit hæc actio illi, qui
1 mensurat, tamen si haberem tempus, ego uellem alter examinare.Facit ad q.† si iudex per imperitiam malè iudicauit,possum appellare,non appellaui,an habeam actionem cõtra iudicem? Gl.dicit quòd non in l.j.§. quòd quisque iuris. In cont.facit iste text.dic ut ibi dixi, & hanc quæst.disputaui.

LEX VIII.

SI MENSOR. No.hanc l. quæ facit ad quæstionẽ quam hoc anno tibi dixi,in l.nõ quicquid. §.j.in princip.ĩ.de iud.nam lex punit iudicem,qui malè iudicauit.Quid si iudex noluit iudicare,de quo uide,ut ibi dixi.

LEX X.

1 *Arbitrator malè iudicans facit litem suam.*

1 VEL CVIVSVIS. No. ad qõ.tu scis † q iudex uel arbiter,qui malè iudicauit, facit litem suã, quid de arbitratore? Casus est hic, q idem sit, & idem sit de proseneta.l.j.de prosenetis.

De religiosis[a] *& sumptib.funerum.* *Tit. VII.*

a

LEX II.

a NOCVM.[a] No. quòd uerbum alienum intelligitur ratione dominij,aliter habuistis in l.j.ĩ.de seruo corrup.Item in simili quòd tuus &c. requirunt uerba illa, quòd alicuius sit, ratione dominij.l.j.§.fin.cum l.seq.ĩ.nautæ caupo.stabu. AD[a]

ADDITIO.

a *Locum.Vide ad intellectum huius tit.q, omnes ll.quæ uolunt, q per illationem cadueris,fiat locus religiosus,& desinat esse in cõmercio nostro, ut hic,& inst.de rer.diu.post prin.sunt correctæ de iure can.q, in hac materia præualet,quia locus non potest fieri religiosus,sine autoritate pontificis.c.ad hæc.de reli.do.no.gl.xiij.q.ij.c. in ecclesiastico.tnn. c.abolendæ. de sepu.Item dicit Io.Fa.inst.de re.diu.q, nullus locus dicitur religiosus,nisi per autoritatem pontificis fuerit consecratus.auth.ut nullus fabricet oratorij domos,& c.in rubro & nigro.Bar.l.ij.C.de fur.Sed ex quo fundatur cum uoluntate,autoritate,ac utilitate episcopi,efficitur locus statim sacer, & religiosus,de consecr.dist.j.unicuiq;.& in capellis,quæ fiunt in domibus est necessaria autoritas episcopi, in ecclesia cathedrali est necessaria autoritas papæ,dicit tamen Io.Fab.inst.de rer.diu.§.religiosum.quòd licet absq; dicta forma nõ dicatur religiosus ea. rõne qua cimeteria per eos bene dicta,tamen dicit q, est bene religiosus quantũ ad hoc,ut non possit uendi,uel pignorari,cum iura ciuilia quantum ad hoc non reperiantur correcta.l.iij.C.quæ res pig.ob.pos.& ibi,& c.dicit q, cemeteria non sunt in patrimonio,uel dominio aliquorum,licet possint esse,uel prærogatiuam habebant inferendi suos.Imo l.quid ergo.§.fi.de leg.j.& Bal.rub.de rer. diu. in prin.Frid.cons.cxxx.& Ro.cons.ccccl.xxvij.*

§. PRAETOR AIT. Facit iste tex.ad q.statutũ est hic q priores non debent ire ad sepeliendum corpus alicuius.modò quidam mortuus est in longinquis partibus,& ossa portantur in ciuitatẽ,nunquid poterunt priores adesse? Et uidetur quod sic, quia ossa nõ sunt cadauer, ut hoc §.

LEX IIII.

1 *Sepeliens defunctum quando uideatur gerere se pro hærede. Cautela ut statuatur tempus ad adeundum.*

2 *Notorium quid sit,& quid manifestum,& in quo differunt. Populum,decem faciunt.*

3 *Ordo iudicialis licet in notorio non requiratur, tamen tutius est quod obseruetur.*

4 *Citatio quando requiratur in notorio.*

5 *Libellus in notorio non requiritur, nec fit litis contestatio.*

6 *Reus contra notorium quando possit suas excusationes facere, & defensiones proponere.*

7 *Conseruatores,qui non possunt se intromittere,nisi de exequendo,possunt audire defensiones probabiles.*

8 *Notorium quibus casibus probari debeat.*

9 *Sententia super notorio an sit ferenda & in scriptis.*

10 *Appellari an possit sententia lata,super notorio.*

11 *Iudex principalis non exequitur sententiam latam super notorio, appellatione non obstante,& q, iudex appellationis potest inhibere.*

12 *Notorij materia,an habeat locum in contractibus,sicut in criminibus.*

13 *Exceptio dilatoria & spoliationis non admittitur in causa notorij.*

a SCRIPTVS.[a] No. † quod sepeliendo defunctũ non
1 uidet gerere pro hęrede,sed ut cautius sit tibi,facias fieri instrumentũ protestationis corã duobus testib.l.at si quis.§.plerũq;.ĩ.c.Ita uidi semel fieri.quia quidã fecit istã protestationẽ,& gessit postea hæreditatem tãquam bona hæreditaria,& exbrigatis debitis postea adiuit.Sed caute-la debet esse,ut statuatur sibi tẽpus ad adeundum,quo elapso non poterit adire,arg.l.si quis instituatur.ĩ.de hęr.inst. No.hic de materia notorij,unde ut hæc materia,quę est Legistis ignota,& penes canonistas plenius liqueat, primò quæritur quid sit notoriũ,secundò in quo differt à manifesto,tertiò an in notorio sit opus citatione,quartò an libellus detur ante contestationẽ, quintò an probationẽ indigeat,sexto an sentẽtia & an in scriptis,septimò an & quan-
2 do possit appellari,octauo an de executione. † Circa primum dic,q notoriũ est illud,quod est ita euidẽs,quod latere nõ potest,nec tergiuersatiõe celari,& cuius est testis populus,c.tua nõ.de coha.cle.& c.uestra.& h.d.iij.q.v. c.quod
* *Testibus. Verũ ea quæ manifesta sunt,testibus non indigẽt:c.de manifesta.ij.q.j.* suspecti.Manifestũ dicitur,quod uulgò dicitur,& coram pluribus testib.* ff.de testi.l.hęredes palam.quid ergo si quis occidat hominem corã pluribus testib.iudicabis notoriũ, I.Conc.B.

uel manifestum? Quidam dicũt,q si occidit coram decem, quod est notorium,c.de manifesta.ij.q.j. Alij remittunt arbitrio iudicis. Et de hoc Spe.tit.de noto. cri.§.iam de notorio.Sed quid arbitrabitur iudex? Dicas quòd uerum notorium est,quando factũ est tale de sui natura, q omnes sciunt,uel scire eos uerisimile sit,sic q nõ possit allegare ignorantiam,quin sit supina,sicut si quis gerat se pro episcopo in aliqua ciuitate,uel si quis in ueritate toto populo aspiciente occidit hominem,uel suspendit,uel alium actũ exercuit in præsentia populi.d.l.j.de his qui in eccl.manu.& eõ. de transla.epi.c.quãtò.& de cle.excõ. c.illud.& cauc,quia si proponas notoriũ in aliqua prouincia,oportet q factũ sit tale,q de sui natura omnes de prouincia sciãt,uel scire possint,si in uilla,quod illi de municipio uel castro.ff.de iur.& fac.ign.l.regula.§.sed facti. quid ergo si in uillula, ubi sunt pauci habitãtes aliquid in conspectu omnium factum sit, qui fortè nõ sunt sex uel octo? dicit q sit notoriũ. ff. de uer. sig.l.Neratius.eõ.de cle.non resi.c.j.& facit ff.de his qui no. inf.l.ij.§.fi.sed hoc nõ credo,quia debet esse notũ plurimis & multitudini.eõ.de coha.cle.& mul.c.fi.& uicinia debet scire,eõ.de pur.can.c.pe.uer.fi.ĩ.uidetur.§.j. de uer. sign.l.palam.ff. de institu.l.sed & si pupillus.§.proscribere. Sed quot requirũtur? uidetur q uiginti.ff.ad Turpil.l.j. Vel dic decem,quia tot populum faciunt. Gl.c.j.de elec.& dixi in d.l.prætor.& ita patet differentia inter manifestum & notorium.Euidens quãdoq; prædicatur de uno, quãdoq; de alio,eõ.de elec.c.si fortè. & c.abbate.de re iu.li. vj.Quandoq; tamen manifestũ ponitur pro notorio.C.de app.l.ciues.ff.ad Tur.l.ab accusatione.§.nũciatores.de dote præl.l.ij.eõ.de uer.sig.c.constitutionẽ.de off.deleg.c.j.lib. vj.de iniu.rup.test.l.si quis.§.hi autem.uer. nisi fortè. Vnde ubi manifestũ scribitur in aliqua materia,quæ non requirat iudicialem indaginẽ,nec probationem, propter quod exponitur manifestũ, i.notorium, alioquin impropria significatione reiecta,uerba fm subiectã materiam intelligũ tur.ff.loca.l.si uno. Et ita saluatur gl.iuris ciuilis, quæ quãdoq; dicit q manifesta,probatione non indigent, d.l.ij.de dot.præleg.Et non exigo q illi de populo simul sciuerint, quia sufficit quod per diuersas uices,dum tamen toties & tot quod magna pars populi scire possit,d.§.hi autem omnes.Item dicitur,q etiam notoriũ est,ubicunq; constat iudici,ut si in figura iudicij aliquid factũ,uel dictum sit,quãuis populus uel maior pars populi hoc nõ sciat. Et sic intellige C.qui & aduer.quos.l.j.ff.de app.l.creditor.§.iussus. & de senten.excom.in vj.c.uenerabilibus.§.fecus.de app.c. Romana.§.sinautem.lib.vj.de offic. deleg.c.de causis. Quidam autem exigunt q sint tot cum iudice quod possit dici notoriũ.Spe.d.§.iam de notorio.uer.pe.de Sampsone.& §.hoc notorium.pro quo C.de cust.reo.l.ij.aut conuocatis publicè testib.quod non est uerum, quia secundũ hoc nihil faceret figura iudicij,quæ multũ facit per prædicta. Ad quod C.de do.l.in dona.in prin.cum ibi no.Item est notorium,quod per acta & processus apparet.C. de litis conte. auth. offeratur.eõ.de resc.cùm cõtingat.ij.q.j. Deus.§.quando.C.de dilat.& l.j.li.x. Vel qñ resultat ex iuris præsumptione,auth.de resti.& ea quæ.§.unum. ff. ad Turpil.l.j.& de his qui sunt sui.l.filium.Item est notorium,q cõmunis & antiqua credulitas siue traditio habet pro incõcusso, sicut qd Carolus fuit Rex Sicilię,passio Christi,& similia.C.de sum. tri.l.j.ibi,quam diuũ Petrum. & ff.de re.diui. l.fin. de cada. punit.l.j.ĩ.& de adop.l.fi.ff.de leg.l.fi.in auth.ut nõ luxu.contra naturam. §.pe.ff. de fun.instru. l.quæsitum. circa princ. Et no. Host.in d.c.quantò. de transla. episc. Spe.de no. cri. §.iam.uer.item si notorium. Inn. tamè dicit, quòd illud est probandum.eõ.de uerb.sig.c.ueniens.Primum tamen ego sequor, per leges quas allegaui.Item potest dici notorium illud quod indubitãter rumor uulgaris asserit, eõ.de elec. c.Cumana.§.fin. ibi, indubitanter. Sed hoc potest esse uerum in arengis factis, quæ latere non possunt, secus in alijs. de sentent. excommu. c.si iudex Iacus. lib.vj. Et sic intellige, extra de pur. can. c. cum dilectis . Et quod ibi not. per Ioan.And.post Hostien.Item notorium est illud,quod

oculis

oculis iudicis patet de se.ff.de min.l.minor xxv.ann. cẽ.de cor.uiti.c.j.& d.c.si fortè.de uerb.sig.c.cõstitutionẽ.lib.vj.Et not.cp securũ est & cautũ cp antequã procedaꝫ ut in notorio,pronũcieꝫ esse notoriũ,ut no.Io.An.cẽ. de sen. & re iud. c.pastoralis.in cle. Sed pars etiã cautè faciet, si appellat ex illa pronunciatione, & admittetur, cẽ.de app. c.Romana.
3 §.smias.lib.vj.Et no.† cp in notorijs nõ est ordo iudiciarius obseruãdus.c.ad nostrã.el.ij.cẽ.de iureiu.ff.de lib.exh.l.iij. §.Iul.uer.is uerò.Securius tamẽ est,iudicẽ in dubio iudiciariũ ordinẽ obseruare,ne fortè reputem notoriũ,quod non est,& processus annihiletur, nisi esset ita notoriũ euidẽter, cp esset ridiculũ ordinem iudiciariũ obseruari.cẽ.de app.c. cõsuluit.& Host.c.cũ sit.eo.ti.de pur.can.c.pe. & similia cõsi
4 lium extra de iud.Cle.dispẽdiosam.in fi.† An autẽ opus sit citatione.Gl.dicit cp sic,c.ad nostrã.Item Inn.c.cẽ.de app.c. cũ sit Romana.& idẽ in Spe.ti.de no.cri.§.j.uer.& no. & uer. dicit quoꝫ.Quib.ob.d.c.cùm sit.de cõiu.& c. bonæ. & c.ue nerabilẽ.& uidetur expressum in d.c. quãtò.de trãsla. epis. xj.q.j.c.statuimus.& c.quoniã.de fil.presb.Dicas cp in notorio iudici ut iudici,quod illa die nõ est opus citatione,ut si quis iniuriat in præsentia iudicis pro tribunali sedẽtis. Ex quo tunc habet partis præsentiam,& nõ oportet amplius reuocare.Et sic potest intelligi l.creditor.§.iussus. ff.de app. cẽ.de pœn.c.j.lib.vj.Sed die elapsa,& maximè parte absente,uideꝫ necesse cp citetur. cẽ.de uer.sig.c. cùm olim. el.ij.de pœ.licet.Et patet cp per cõfessionem emissam in iudicio,sit res notoria,c.cumana.s.alleg.Et tamẽ pars uocatur in sententia.ff.quæ senten.sine appel.re.l.j.§. item cùm ex edicto. In notorio uerò facti transeũtis, uel interpellantis, dicunt omnes partes citandam,sed in cont.faciunt supradictę oppositiones.Et tamen securius est partem uocari. Host.d.c. cùm sit.Ego credo cp sit necesse partem citari, quia in c.pastoralis.cẽ.de sen.& re iud.in Cle.papa non denegat notorium,& tamen sentẽtiam infirmat propter defectũ citationis.Si tamen iudex timet scandalũ,uel periculũ, potest sine citatione procedere,c.uenerabilẽ.& c.bonæ, & maxime ad sententiã excõmunicationis, quæ fertur in absentẽ.cẽ. de simo.c.accusatũ.d.c.cùm sit.& no.in d.c.de manifesta. & facit bene cẽ.de sen.exc.c.cõstitutionẽ felicis.lib.vj. in fi.tamẽ nõ opus esset monitiõe.Nec ob.c.sacro.cẽ.de sen.excõ. quia solue ut ibi,& no.Host.c.cũ sit.Nam in duob⁹ casibus non requirit monitio trina.Primò ubi ex prima monitione appareat de cõtumacia partis,& ubi iam facto notorio
9 procedit ad excõmunicationẽ ex una monitione, sm Host. c.si sacerdos.de off.ord.& citabit per edictũ,sicut in alijs causis & cum interuallis si sit possibile,ut ibi.Nec ob.cẽ.de senten.& re iud.c.cùm olim.quia ibi uel pars fuit citata,uel papa processit de plenitudine potestatis,ut no.gl. & Host. quia ibi reus habebat bonas defensiones, & nihilominus fuit cõdemnatus absens,cp potuit fieri,cùm in uero notorio proceditur per uiam inquisitionis.l.ea quidẽ. C. de accu.etiam si sit absens,potest cõdemnari,c.quoniã.cẽ.ut lit. non cõtest.Spec.dicit quod audiet,& si fuit condemnatus tanquã de notorio,cùm tamẽ non esset notoriũ,reuocabitur.cẽ.de sent.& re iud.c.cùm Bertoldus.Tu dicas cp si uult dicere sententiam nullam,ex eo cp non est notoriũ, & non fuit ordo iudiciarius obseruatus, uel iniquitatẽ euidẽtem cõtineret,quod audietur.c.pastoralis. s.alle. Aliàs autẽ nõ audietur,si cõdemnatus esset absens,debita solẽnitate seruata.Et sic intellige quod idẽ Spe.no. eo. tit.§.j. Sed an debeat uocari ad singulos actus iudiciales? Inn.uidetur tene
5 re cp non,d.c.tua nos.in parua. Sed quid si pars cõpareat, † an debeat dari libellus? Dic cp non,nec necessaria est contestatio, d.c. ad nostrã. & c.de manifesta. & c.solus. & c.tua
6 nos.de libel.obl.c.j.& auth.de exhib.reis.§.fancim⁹.† Quid si reus uelit excusationes uel defensiones proponere? Dicit Inn. & Host.c.tua nos.& Spec.d.§.j.uer.cp si iudicis.cp iudex audire debet,& si nõ audierit,nõ ualet processus. Si tamen audierit,& probationes nõ admittat,tamẽ bene ualebit,& sufficit cp iudex corã superiore possit ostẽdere crimẽ notorium,sed pro reo nũquid saltem superior debet probationes alias admittere, quare non ergo principalis iudex? Videtur uerius distinguendũ,quia aut factum & facti qualitas sunt notoria,Verbi gratia,notoriũ est, quod Titus interfecit hominẽ,& ipsum cũ armis assaliuit, occiso nõ
7 percutiente nec se defendente,tũc ego credo cp reus nõ audietur,nec ad proponendũ nec ad probandũ,quod ad sui defensionẽ fecerit.Et est expressum in usib.feu.de pace iur. fir.c.j.§.si quis hominẽ.Si uerò facti qualitas non sit notoria,uerbi gratia,quis in iure confessus est,cp occidit hominem,uel fortè occidit pluribus præsentibus, qui uiderunt mortuũ.nõ tamen primũ insultum uiderũt,nunc uult probare cp occisus primò inuasit.Iniquus esset iudex,si contra
8 eum nõ admitteret. d.§.si quis hominẽ.imò potest dici,cp obiectus talis extra ius facit desinere rem esse notoriã,ff.de tab.exhi.l.j.sed si neget.cẽ.de sent.excõ.in vj.c.uenerabilib. §.idem.& §.seq.lib.vj.& Inst.de eo cui li.cau. bo.addi.§.hæc cõstitutio.ibi.quã ergo.† Et ideò cõseruatores,qui nõ pos
7 sunt se intromittere,nisi de exequendo,possunt audire defensiones probabiles,si extra iudicium proponant.cẽ.de
8 off.deleg.c.j.lib.vj.& ibi no.† Item quæritur nunquid debeat probari notoriũ.Doc.dicũt ubi s.cp nõ,quib.ob.iura, quæ superius allegaui.Vnde uidetur melius indistincte tenendũ, cp nõ sit necessarium testes recipere in casu ueri notorij,in eo quod notoriũ est,cp condemnatio ualet,& processus,dato cp nihil probatũ sit,patet per iura s.alle.& quod sufficit,cp superior reperiat notoriũ,& sibi dicatur cp sit notoriũ.Sed si dubitaret,nõ esset notoriũ,& procederet superior per informationẽ ad hoc,uel rei euidentiã, sicut primò per iura s.alleg.& maximè per §.si quis hominẽ.Quid ergo si crimẽ denunciatũ est iudici,sicut notoriũ? Dic cp si sit talis iudex & populus,qui uidere possunt,sicut episcopũ sedentem in solio publicè,tũc statim procedet sine informatiõe.Sinautem hoc non cõtingit,tunc informationẽ recipiet,& pereã procedet,& sic intellige l.ea quidem.C.de accu.ibi, perpenso iudicio.Et in illa informatione debet uocari pars,Inn.& Host.d.c.tua,sed sm Arch.non est necesse,d.c.j.lib.vj.de off. deleg.Ego credo cp sit tutũ eam uocari,c.bonæ.§. licet.de cr lec.Et uide quod ibi no.Inn.& quod plures testes recipiantur in informatione,ne sit tergiuersationi locus.Et dic cp testes nõ habẽt necesse semper deponere de uisu,no.Io.And. post Host.cẽ.de purg. can.c.cũ dilectus. Quid si sunt pauci,Arch.dicit non esse notoriũ.d.c.j. quod potest esse uerũ, nisi quãdo cõmunis credulitas & indubitata hoc innuit,
9 ut s.probaui.† Sed an sit necessaria sententia? nõ uidetur. cẽ.de diuor.c.significasti.& Arch.cẽ. de sen. & re iud.c.Romana.§.fi.in gl.sciendũ.quod est uerũ,ubi tenditur ad pœnitentiã salutarẽ,secus aliàs.cẽ.de diuor. c.porrò.de purg.
10 cano. c.pen. tij.q.v. c.quod suspecti. † Sed an debet dari in scriptis? non uideꝫ,cùm nec libellus detur, ut s.dixi. C.de sen.ex breui.reci.auth.nisi breues.in Anch.de man.prin.§. si tibi quoꝫ.Tutum tamen est scribere,cẽ.de uerb.sig.c.sepè.§.sententiã.in Cle.Sed an potest appellari? nõ uidetur. cẽ.de appel.c.consuluit.& c.,pposuit.& c.peruenit.C.quor. appel.non reci.l.abstinẽdum. ibi, dũmodò euidenter atq; coniũcti.Dic cp nõ potest appellari,si tamen appelletur de facto,& coram iudice appellationis proponatur non esse admittẽdam appellationẽ, quia factũ super notorio,& iudici appellationis de hoc constat,nõ admittetur, alias sic, ut cẽ.de appel.c.Romana.§.finautẽ.Et debet iudex appellationis procedere per informationẽ,sicut primus, & si reperiret notoriũ,confirmabit processum & sententiã,sinautem secus,tunc omnia annullabit,Inn.& Host.c.tua.ut s.di
11 xi.† Nunquid ergo iudex principalis exequat,nõ obstante appellatione? Dic quod non, imò iudex appellationis potest ei inhibere,ex quo incœperit cognoscere, an appellatio sit admittenda uel non,d.c.apparet. Ante inhibitionem posset exequi,doc.d.c.tua.quod ego non credo, casu quo nõ posset retractari executio.ff.de app.reci.l. sciẽdum. nisi in casu ff.de appe.& rela.l.constitutiones.& ff. nihil no.
12 app. pen.l.j.§. si quis. † Sed an isti modi procedendi obtinent in contractib.& in alijs cp in criminibus? Inn. uidetur dicere cp non,c.tua.in fi.mag.gl.de coh.cler.& multi. Sed uidetur uerius cp saltem super hoc obtineat, cp notoriũ probari

hari nõ debet,& ibi no.Host.Sed bene uerũ est, cp illa quæ §.dicta sunt,non obtinẽt in casibus in quibus in cõtractibus ,pcederetur per uiam inquisitionis,de quibus no.per
13 Inn.de iureiu.c.ad nostrã.† Itẽ exceptiones dilatoriæ non admittuntur in causa notorij,nec exceptio spoliationis,ut in Spe.de pe.& p̃os.§. quoniã ubi uerius. Item quidam dicunt,cp probatio fieri debet intra octò dies.Inn.de senten. excõ.in vj.c.solet.in Spe.eo.ti.§.j.uer.itẽ si notorium facit.

ADDITIO.

a Io.Fran.Ruy.Scriptus.Adde in hac materia notorij Io.Fab.in pro inst. ubi plenè,& cano.c.uestra.& c.tua.de coha.cle. & mulie. hæc repetitio non habetur in lecturis antiquis,& ideò puto q,non sit Bar.quod etiam ex stilo,& tot capitulis situatur,quod Bar.non solet allegare.

LEX VI.

a VEL QVAE Paterfa.[a] No. quod filij etiam si non
1 sint hæredes patris,habent iura sepulchrorũ. Secũdò no.† cp ex literis insculptis in lapide quis nõ habetius.De quo habes in l.monumentorum.C.e. facit ad q.
2 nunquid † antiquis literis sit credendum, tangit Spe. ti. de prob.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Paterfa.Et ideò non dicunt sepulchra per alium aperiri,nec alius in eo est sepeliendus.Vide Bolo.in additione ad cons.Ioan.de Ana.ad fi.

LEX VIII.

OSSA.Omnia quæ fiunt in loco meo à me possesso, possum mea autoritate tollere, l. quemadmodum. §.j.ad l.aqui.fallit hic fauore religionis.

LEX XIIII.

AT SI QVIS.

§. SI CVI.No.quod ex mandato testatoris nõ oritura mandati actio,quod apparet,quia datur de dolo,quę cum alia non currit.

ADDITIO.

a Oritur.l.clemens.j.de hæ.inst. Bal.l.mandatum.C.man.

§. POTEST. No. ex hoc uer. quòd executor qui officium executoris suscepit, uel acceptauit aliquo modo,
a cogitur illud implere,[a] ut hic, de hoc no. in l. nulli.de episc.& cler.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Implere.Dec.cons.xcj.

§. PLERIQVE.No.quod per protestationem declaratur animus protestantis.Secũdò no.cp protestatio nõ operatur ultra illud, ad quod uerba protestationis se extendunt,Inn.ext.de cõst.c.cùm M.Io.And. c. causam.ext. de re iud.dixi plenè,de oper.no.nun.l.non solùm.§.fi.

LEX XXVIII.

QVOD SI. Istam l.allegat Dy.l.si constante. §.si uir. sol. mat. quòd si mulier nihil habeat in dotem, debet aliàs uiro.

LEX XXXIIII.

1 Ecclesia non potest fieri in re,quæ subiacet restitutioni.

SI LOCVS. No. licet communis opin.sit, cp res quæ subiacet restitutioni, possit interim alienari, licet de hoc fuerint opin.in gl.contrariæ,in l.fin.§.finautẽ aua
a ritiæ.C.com.de le.tamen hoc fallit in libertate,ut ibi patet.
1 † Item fallit,si quis uellet facere locum religioso,& ideò in re,quæ subiacet restitutioni,non posset cõstitui ecclesia.

LEX XXXV.

a MINIME.[a] No.cp exbannitus,qui potest impunè of
1 fendi & occidi, sm formam statuti, † poterit etiam occidi à filio & à patre,licet Dy.aliter dicat, j. de adult.l.si adulterium cum incestu.§.liberto.

ADDITIO.

a Minime.Aduerte q, licet iste text. ex arrupto allegetur, q, filius potest patrẽ Bar. super ff.net.

uenientem contra patriam occidere,glo.tamen hoc intelligit ,si hoc filius faciat defendendo , alias secus , quæ uidetur destruere istum tex.nisi referas gl.ad illam partem literæ tantũ, ibi dũ dicit,& liberos interficiendos uenit,non autem ad superiorem partem.Bal.l.si adulterium. hic alleg. & ex isto tex.dicunt quidam,q, impunè possit occidi pater ueniens contra fidem Christi,imò pretio afficeretur.* Vide quod dixi post Bar.l.si quis à liberis §.parens.de lib.agn.& quod no.mod.l.quamuis.cum l.seq.fol.mat. & hic. adde gl.xxiij.q.iij.c.fortitudo.adde q, Abb . cons.cliij.tenet q, filius rebellis nõ sit in potestate patris,ex quo potest ipsum occidere,& sic an filius possit testari,Fel.c.literas.de præsum.Cæp.cons.v.& lxxix.

* Afficeretur.Vita rabiem caninam huius additoris,Christiane lector. I. C.

LEX XLIIII.

a CVM IN Diuersis.[a] No.cp debet inspici ubi est pars principalior.Item no.cp principalior pars hominis est caput.Vnde testis interrogatus,si cognouit aliquas,ẽ talis dixit cp sic,quia uidit caput[b] eius,uel faciẽ eius.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Diuersis.Circa hoc an ubi est caput,censeatur esse totũ corpus, Bal.c.j. §.ad hæc.de pace iur.fir.Fel.c.non liceat.in prin.de præsc.

b Caput.Bar.l.stigmata.C.de fab.li.xi.Bal.c.j.§.ad hæc.de pace iu.fir.& ibi, an uendito capite castri,intelligatur uenditum totum castrum,xiij. q. ij.c.
1 in ecclesiastico.† quid aũt dicatur facies,pro statuto duplicante pœnam,p uulnere illato in facie,dicit Ang.l.si quis in metallum.C.de pœn.q, comprehendit de sconsue usq; ad barbam inclusiue , & ascensiue usq; ad capillos, & tota frons etiam ex trãsuerso cum maxillis dicitur in facie. Allegat tex. cum gl.l.item mella.§.j.ad l.Aqui.facit d.l.si quis.& ibi etiam dicit An.per istum tex.q, non ualet statutum,q, quis debeat bullari in fronte,quia facies hominis non debet maculari.

De mortuo inferendo,& sepulchro uiolato. Tit. VIII.

LEX IIII.

a 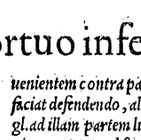 ONGA.[a] Dicit gl.cp nec lõgissima posset præscribi,quia incorporalia nõ præscribũtur,unde istud est uerum in seruitutib.realibus secus in iurib.personalib.ut plenè dixi in l.iusto.§.non mutat.j.de usuc.doct.l.si de præsc.long.temp. Et ideò puto, cp hoc non præscribat,quia non habebat tit.& bonam fidem. Vlt. no. cp ea res quæ sui priuilegio non præscribitur, non præscribitur spatio.xxx.uel xl.ann.ab eo qui titulo caret.

ADDITIO.

a Longa.Ad intellectus huius tit.uide quæ dixi s.tit.prox.in apost.mag.ubi unum no.

DIGESTORVM, SIVE PANDECTARVM. LIB. XII.

a De rebus creditis,[a] si certum petatur,et de certi condict. Tit. I.

ADDITIO.

a POMA.De rebus.Adde ad materiam huius rub.Alex.cons.xiiij.nol.iij. & cons.j.uol.j.cons.xiij.in j.uol.Ro. cons. xxxij. dub.ij.Pan. cons.xvj.ij.uol. Bar.cons.iiij.j.uol.& cons.lxxv.in ij.uol.Præpositum in proœ.decre.Ro. cons.ciiij.Fel.rub.ext.ut lit.non conteſt.& rub.ext.de accu.Barb.c.prudẽtiam.§.sexta.de off.de leg.& in c.seq.& Alex.cons.lxxxij.uo.iij.ubi ponit quando rub.habet orationem imperfectam, an aliquid operetur.& cons. cj.uol.iij.& cons.cviij.uol.iij.ubi dicit,q, quãdo rub. est generalior nigro, q, nigrum debet secundum illam intelligi,& secundum illam suppleri.

3 Mutuum propriè petitur,non autem repetitur.

4 Petitur illud quòd nunquam datum fuit.

1 GLO. Continuat. Rubricam † ad præcedentia multum breuiter. Iacob⁹ de Are. dicit p..nguius , & sic actionum alię in rem, aliæ in personam. De actionibus, in rem tam uniuersalibus cp particularib. quàm pro incorporalib. dictũ

est,sequitur uidere de personalib.actionib. & quia actiones personales,quæ descendunt ex ɔctib.sunt digniores,ideò præmittit,& ponit hic generalē rub. de rebus creditis.

2 Verū,quia † mutuū magis assiduè inter alios contractus, & frequētius celebratur,ideò subdit in rub.si cer. pet. Verū quia ex dictis ɔctibus oriunt actiones, & inter cæteras certi condictio est generalior,ideò ponit in rub.de certi cōdictione.& sicut uidetis,ista rub.habet tres partes, Circa istā rub.est uidendū,quid sit dictū,de reb.creditis.℞. ut uidebitis statim,ɔ.eo.l.j.Secundò quæro,quid sit dictū,Si cer. pet. Gl.exponit,si certū,i.mutuū petatur,i.repetatur.Alij dicūt, ꝙ illa uerba,si cer.pet.sunt nomē actionis.ɔ.de tritica.l.j.Veritas est,ꝙ nō sunt nomē actionis. Nā ex mutuo oritur certi condictio,ut Inst.quí.mod.re.cōt.ob. in prin.Non ob.l.j. de tritica.ꝙa ibi factū, seu ɔctū denotat,nō actionis nomē, ut ibi uidebitis.Ad illud autē,ꝙ gl.dicit,petatur, i. repetat,

a [a] intelligo † uerū respectu generis.Nā illud,ꝙ dat, in eodē

3 genere repetitur,ɔ.eo.l.ij.in prin.Sed respectu speciei nō est

4 repetere,sed prius petere. Petitur † cm illud, ꝙ nūquā datū fuit.Itē expositio gl.procedit in mutuo reali & natura

b li.In mutuo uerò ciuili dictio, petat,stat propriè, [b] ut uide-

5 bitis ɔ.e.l.ij.§.fi.Tertiò † quæro,dicitur hic, de certi condic. utrū sit una certi condictio, uel plures:Gl.tangit hic, examinabo in l.certi cōdictio.in prin.ɔ. eo.hic non expedit,qa non uidistis adhuc aliquid de materia certi condictionis.

ADDITIO.

a Repetatur.Similis expositio fit per gl.in rub.ɔ.sol.ma.& facit ad ea quæ ibi no.Bar.Ang.& Alex.

b Proprie.Bal.& Fulg.dicunt,ꝙ etiam in mutuo ciuili inspecta fictione, censetur repetitio.quia post biennium,fingitur numerationem præcessisse.l.cū ultra.ɗ. & l.in contractibus. C. de non nu.pec. Adde ad hoc facere,ꝙ uoluit Anch.cons.cccviij.Alex.Soc.& Ias.hic,& sic communiter tenetur expositio gl.quòd procedat in mutuo ciuili,contra Bar.

LEX I.

2 Genus dicitur,quod uerificatur.in qualibet sui specie.
3 Rubrica debet esse generalis ad nigrum.
4 Arguere ex uerbis rubricæ licet.
5 Creditor dicitur à credendo.
6 Verbum rei,est generale,& nu.35.
8 Testis interrogatus super articulo,si antequam respondeat,dicit qualiter intelligat uerba articuli,uel sua non dicitur deponere extra articulum.
9 Interrogatoria quæ debent fieri testibus,si sunt incongrua,refrenantur per iudicem.
10 Testis potest interrogari quid sit mutuum.
Et interrogatus debet respondere.
11 Testis non debet iterum interrogari de eo,quod semel declarauerit.
12 Positioni iuris,non est respondendum.
13 Interrogari pars non potest super iure,secus est in teste.
14 Testis interrogatus quid est mutuum,sufficit quòd ponat uerba facti, ex quo ius resultat.
15 Testis deponens quem diuitem uel sanum,ut reddat rationem, quia uicinus,uel consanguineus,concludit.
16 Testis dictum debet concludere necessariò,uel præsumptiuè,ex iuris præsumptione,quæ ad condemnationem sufficiat.
17 Testis ratio debet concludere per aliquem sensum corporeum.
18 Credendi uerbum an comprehendat obligationem fideiussoris.
19 Arg.ab autoritate ualet.& nu.21.
20 Doctoris autoritas licet sit probabilis,non tamen est necessaria.
22 Chronica,& libri historiales,& etiam libri antiqui probant.
23 Aristotelis,Hippocratis,& similium in studijs publicis approbatorum,dictis statur.
24 Testis deponēs,et reddēs rationē ab autoritate,quādo cōcludat,et nu.28.
25 Scripturæ publicæ,& communes approbatæ non probant, nisi quatenus ostendatur.
26 Testis deponens Titium mutuasse centum Sempronio,si in reddendo rationem dicat scire,quia uidit instrumentum,non probat.
27 Tenor instrumenti deperditi probatur per testes peritos.
29 Testis deponens de auditu,quibus casibus probet.
30 Creditor an dicatur ille,cui debetur ex legato uel delicto.
31 Allusioni uocabuli quando stetur.
32 Creditor an dicatur ille,cui debetur in diem,uel sub conditione.
33 Dictio mox,accipitur pro confestim,& quādo denotet interuallū tēporis.
34 Fideiussor est debitor.

a BENE EST. Ad cognitionē specierū debet præcedere cognitio generis, sed uerbū credendi,& uerbū rei sunt uerba generalia, ideò à prætore [a] de rebus creditis præmittit in rub. h. d. tota l'ex.Et diuiditur sic, Primò commendat quæstionē, secūdò respondet ad eam,& assignat rationē, Tertiò rationē probat per autoritatē Celsi, quartò suam rationem ,pbat per aliā rationē,quintò & ultimò ponit, quid significet uerbū rei.Secūda ibi,qm igit.Tertia ibi, nam utli.

1 ɔ.quarta ibi,nā ꝙcūqꝫ. Quinta ibi, rei quoqꝫ.† Venio ad casum in terminis.Sed ad euidentiā scire debes,ꝙ prætor fecit olim unā rub.quæ dicebatur,de reb.creditis. Post rub, fecit edictū,si certū petatur.& edictū, de cōstituta pecunia, & de cōmodato,& de simili. Quæsiuit ergo iuuenis à iurisconsul.quare prætor præmisit rub. de rebus creditis.℞. Iurisconsl.laudando quæstionē, & dicit ꝙ bona quæstio ē, & bene utile est prius ɔ̄ perueniamus ad expositionē uerborū,quæ posita sunt in nigro,ut dicamus aliqua de significatione huius tituli,i.huius Rub.de reb.creditis,& ex hoc apparebit,quare eā prætor præmisit.Sequitur in tex.qm igitur.Instat iuuenis, Quoniā igitur hoc est bonū, & utile, dicatis ergo quare prætor hoc præmisit.℞. Iurisconsl.qa prætēdit sub hoc tit.tractare multa,& uaria pertinentia ad cōtractus uarios,& diuersos,ideò præmisit hanc rub. de reb. cred.quæ est generalis,& multa cōprehendit,s.omnes contractus.Tu uerò qui uis ultra intelligere,forma istā responsionē sic,Ad cognitionē specierum,debet præcedere cognitio generis,sed uerbum credendi,est genus, seu generale,ideò meritò à prætore præmittitur, qui intēdebat tractare de ɔctibus particulariter.Et sic uides ꝙ de isto argumento nō ponitur hic tex.nisi minor propositio, & cōclusio, maior autē omittit, tanqꝫ nota quā,pbabo.ɔ. Sequitur in tex. nā ut lib.j.&c.Instat iuuenis quærēs,Domine Iurisconsl. quæ est ,pbatio minoris,ꝙ uerbū credēdi sit generale?℞. Iurisc. ,pbo per autoritatē Celsi,qui h.d.lib.j.q.Sequitur nā cuiuscunqꝫ.Instat iuuenis quærēs, Domine Iurisconsl. ,pbatio per autoritatē Celsi est bona, sed mihi plus placeret probatio per rationē.℞. Iurisconsl.& ego ,pbabo per rationem,& dicit sic,hoc apparet ex significatione uocabuli.Nā credere dicitur à credēdo,& cōfidendo,seu fidē de alio habēdo ,sed in omnib.ɔctib.ubi aliquid debetur nobis, fidem habemus de alio,ergo credere dicimur in quolibet ɔctu. Et sic apparet,ꝙ genus hoc dicit pro te iuuene, Sed tu magis intelligēs,forma rationē subtilius,& sic,Illud dicitur esse genus,

2 † ꝙ uerificatur in qualibet sui specie, l. si quid earū.§.interemptū.de leg.iij.ɔ.unde leg.l.inter agnatos.Sed sic est,ꝙ uerbum credendi,uerificatur in quolibet cōtractu, ex quo nobis aliquid debeē,quia alienam fidē sequimur,ergo patet, ꝙ uerbū credēdi, est generale.h.d.Sequitur in tex.rei quoque.Instat quę res,Domine bene probastis,ꝙ uerbū credē di,est generale,sed rub.dicit de re.cre.quid significatur per hanc dictionē,reb.nō dixistis,placeat igitur hoc dicere?℞. Iurisconsl.ꝙ rei appell.est generalis, & omnia cōtinet, & hoc est notū,meritò igit hoc uerbum rei ut generale prætor elegit,& posuit in rub.h.d.Modò habetis expositum quid uelit dicere,de re credi.Notatis uos iuuenes breuiter primò,

3 ꝙ † rub.debet esse generalis [b] ad nigrū.Secūdò no. ꝙ licib tū est † arguere ex uerbis rubricæ [c] & ordine earū. Pro hoc

4 ɔ.re.amo.l.'itaqꝫ. aliàs incipit, Ideò Labeo, &C. ne fideiusc do dē.in gl.magna rub.Tertiò no.ꝙ † credere, creditor, &

5 & similia dicūtur à credēdo, seu fidē haben

6 do. Vltimò no.† ꝙ uerb.rei, *[d] est generale. * Rei. Amplius dic,ut annot.l. ij.Epit.cap.iij. I.Con.B.
ut ɔ. de uer.sig.l.rei.Veniamus ad declarationem legis,dicitur hic,bene est,aliàs ē in tex.litera è re,aliàs hære.aliàs,ex re.quæ istarū litterarū sit uerior.respō.quælibet pōt esse bona, tñ litera Pisania,siue Florētina ē è re.& tūc dicit gl.ꝙ debet exponi,

exponi,hære.i.herile,id est, & dominabile, quia ad dominū doctorē spectat declarare.Vide gl. quæ incipit, aliàs fm

7 ista expositio licet sit bona,uō tamē est necessaria, nam dictio è,† est præpositio,& idē significat ꝙ dictio,ex.Vnde cū dicitur,è re.i.ex re est.nec est necesse ꝙ exponamus, ex re, i. ex utilitate,sed litera stat ,ppriè ex re est, q.d. ex materia nostra est,non extra materiā est, uel nō extraneū est tractare

8 de significato,&c.Et hoc facit ad q.de teste,† qui interrogatus super articulo,anteqꝫ respondeat,dicit qualiter ipse intelligit uerba articuli: uel dicit qualiter ipse intelligit uer-

c ba sua,ut ista nō intelligantē dicta extra [c] articulū,ex re cm est,non extraneū,ut hic uidetis.Præterea dicitur hic,priusquā ad uerborū interpretationē ueniamus,aliqua de significatione tituli dicamus,& sic alius erat titulus, & alia erant uerba exponenda post titulū. Quæro ergo quæ erant illa? ℞. duæ sunt opin. in gl. Vna quod uerba tituli sine rub. prius exponenda erant ɔ̄ illa uerba,de reb.creditis,s. uerba nigri,quæ post tit.exponenda ueniebāt,& erāt quæ dā uerba Prætoris, qui fecit edictū, de reb. cre. Vnde sicut rubrica erat de reb.creditis,ita edictum erat de reb.cred.& hoc ponit in prima gl.dū ponit casum.uide gl.Alij dicunt ꝙ eodē modo uerba rub.erant de reb.cre.uerba aūt edicti, quæ ueniebāt postea,exponēda erāt,si cer.pet.& hoc in gl. ij.& etiā in gl.iiij.& fm hanc lect.posui uobis casum. Venia mus ad ij.partē,& hic pro declaratione tex.quæro,hic dicitur,ꝙ Prætor multa sub hoc ti. in seruit.In rub.nostra habemus triplicē titulū,s.de reb.cre.si cer.pet.& de certi cōdictione,de quo istorū tit.Iurisconsl.tractat hic.Quidā dicunt,ꝙ loquimur hic de illo generali tit.de reb.cred.& ista placet mihi,ut patet ex litera & rationib.suis,sub quo tit.tanqꝫ generali comprehenduntur omnia specialia usqꝫ ad tit.de pig.

alij dicūt,ꝙ hic tractat de illo tit.si cer.pet. & fm hoc debet exponi,sub hoc tit.ɔ.post hūc ti.qa ti.cer.pet.nō est gñralis. ut sub eo alius ɔctus cōprehendat.Istas duas lec.ponit gl. super uer.uarios.& super uer.sub hoc tit.quas uide. Quæro,in hac parte Iurisconsl.omittit maiorē propositionē,tanqꝫ de se notā,quia est talis,ad cognitionē specierum,debet præcedere cognitio generis.Quomodò probatur ista maior propositio?℞. primò probatur per tex.ɔ.de iust.& iur.l. j.in prin.ubi uolēs scire iura particulariter,ante omnia debet scire,quid sit ius in genere.Secundò hoc probo ad sensum,nam nō posses scire utrū Titius sit homo,nisi prius sci

f res quid est homo in genere. Et hoc induco [f] ad q.Vos scitis ꝙ de cōsuetudine,& etiā hodie de iure est, ꝙ pars ɔ̄ quā

9 articuli ,ducunt,& testes,facit interrogatoria, † quæ si fūt incōgrua, refrenant, seu resecant p iudicē,c. præsentiū.cū

10 gl. de testi.in vj.C. de testi.l.testiū.Pone † ergo ꝙ ille qui fa-

g cit interrogatoria, dicit sic,[g] si testis dicit,ꝙ uidit mutuari,

h [h] interrogetē quid est mutuū,an istud interrogatoriū admittatur.Hic uidetē casus ꝙ sic,nō enim pōt deponere testis de isto mutuo speciali,nisi intelligat quid sit mutuū in genere,ut hic,& d.l.j.in prin.de iust.& iur.Et hoc puto uerū, nisi

11 ex alijs dictis deprehenderet testē intelligere.De eo† enim qd semel declarauit non est interrogandus iterū, l.ij.§. ꝙ obseruari. C.de iur.cal.Sed dices tu,Istud est ɔ̄ l. quæ dicit,

12 ꝙ † positioni iuris nō est respondendū.l.ornamētorum.ff. i. de aur.& ar.leg.& no.in l.j.ɔ.de confess.in gl.℞.i.illa iura loquuntur in parte quæ ad hoc interrogat,ut releuet ab one re,,pbandi aduersariū,sed cū ius sit certū,non eget ,pbatio

13 ne.l.ij.ɔ.de iur.& fac.igno. meritò † de iure nō debet fieri interrogatio,secus in teste.Nam testis interrogat,ut iudicem certū reddat,sed nō pōt facere certū iudicē, nisi uerba quæ

k ,pfert intelligat,ergo,&c.Vel aliter [k] & melius dico ꝙ ista interrogatio quæ fit testi,quid est mutuū,nō est iuris, non enim iudex intēdit ab eo inquirere,quid sit mutuū,sed qua liter ipse intelligat hoc uerbū mutuū,& istud est facti,ergo cū sit facti,& nō iuris,poterit interrogari,& ideò puto ꝙ nō sit necesse,ꝙ testis interrogatus de his, ponat diffinitionē

14 per uerba iuris,sed sufficit † ꝙ ponat ,ba facti, ex quo ius illud resultet,sicut dicimus in possessione.l.stipulatio ista. §. hæc quoqꝫ.de uerb.ob.Tertiò quæro,uos habetis hic, ꝙ Iurisl.reddendo rationē sui dicti,solū ponit minorē propo

Bar.super ff.uet.

1 sitionē,& maiorē omittit.Quæro q̄d in teste, qui reddēdo rationem sui dicti,omittit maiorem propositionem, & ponit minorē,an concludat, pono in terminis,Interrogat te-

15 stis,† si Titius est diues,uel si est sānus mēte, uel si est bonæ conditionis?Respōdet ꝙ sic.Interrogatus de causa scientię,

m respōdet,quia sum suus uicinus,[m] uel cōsanguineus suus. Dico qd ratio ista cōcludit,hic enim ponit minorē,& omittit maiorē tāquā per se notam,& à iure ,pbatā. Casus ē hic, & in multis partib.iuris,ubi Iurisc.simile facit. Forma ergo rationē testis sic,uicini & cōsanguinei sciūt facta uicinorū, & coniunctorū,& hoc à iure præsumitur,unde ista maior ē p se nota.De cōsanguineis ,pbatur in l.octaui. ɔ. unde cog. & C.de in integ.rest.l.de tutela.De uicinis ,pbatur in l.si ita. in fi.de fun.inst.& ɔ.de his qui sunt sui,uel alie.iur.l. filiū.& ext.de præsum.c.quosdā.& c.seq.& de purg. can. c. cū dilectus.el picolo.sed ego testis sum uicinus, uel consanguineus,ergo,&c.Cōtra hanc decisionē opp.fortiter, dictū testis

n debet cōcludere necessariò,[n] aliàs nō ,pbat.l.nō hoc.C.unde cog.& ext.de ,pb. c.in præsentia. sed hic nō ,pbat de necessitate,quia posset esse uicinus,uel consanguineus, & tñ

16 ignorare,ergo,&c.℞. dictū testis† debet cōcludere necessariò,uel præsumptiuè,ex præsumptione iuris talis quæ ad condemnationē sufficiat.hoc apparet in ,pbando dolo,ubi dolus nō pōt ,pbari necessariò,l.dolū.C.de dolo, sed ꝙ uicinus,& cōsanguineo sciat,ē præsumptio iuris talis quæ ad condemnationē sufficit,ut d.ll.ergo,&c.Item opp. ratio

17 † testis debet concludere per aliquē sensum corporeū,ut p uisum,uel tactū,& similia.l.testiū.C.de testi.& ɔ.de testa.l.q testamēto,in fi.cōiuncta l.j.in prin.ɔ.de his quæ in testa. de len.Inn.c.cū causam.ext.de testi.Sed ista ratio,quia sum uio cinus,o uel cōsanguineus,non cōcludit per aliquē sensum corporeū,ergo nō est bona ratio?℞.ꝙ dictū testis debet cōcludere per aliquē sensum corporeū,concedo, sed cū dicit hic,nō redditur ratio per aliquē sensum corporeū , istā nego,licet enim in ratione ista non exprimatur sensus corporeus,tñ exprimitur id, per qd ad sensum corporeum iuris

p præsumptionē [p] deuenitur, quia est præsumptio, [q] ꝙ uiciq nus & cōsanguineus sciat conditionē uicinorū, & coniunctorū,qa assiduā cōuersationē habēt,& sic uidēt act corū unde deueniē ad sensū corporeū,,pbāt iura, &c. ɔ. allega. Sed si testis diceret se uidisse aliquē dīm talis fūdi,ist.dñiū nō pōt uideri,qa est quid iuris,nec aliquo sensu corporeo percipit sed percipit iudicio intellectus, nec ius ex istis uerbis aliquid præsumit, per qd ad actū corporeū reducant, meritò ergo nō ,pbat.Ita loquuntur uerba Inn.d.c.cū causam. Quæro dicitur hic,omnes enim ɔctus cōplectitur, an

18 sub hoc tit.cōplectatur fideiussor.† Videtur qd non, quia tit.de fideiusso.nō est sub hoc tit.sed ē in alia parte Digest. scilicet in vij.parte,l.ij.§.septimus.C.de ue.iur.enu. In cont. uidetur ista litera,quæ dicit omnes ɔctus,&c.Sol.dico, qd uerbū credend. complectitur obligationē fideiussoris, ut hic dū dicit,omnes ɔctus,sed sub hoc tit. prætor non posuit,nec enim dicit tex.qd prætor posuerit omnes ɔctus sub hoc tit.sed qd posuit quosdam,licet oēs cōprehendat, sic etiā non posuit sub hoc tit.materiā de uer.ob.licet sub hoc uocabulo credēdi, cōprehendat.ut ɔ.l.,px.§.fi.Quidā tñ dicunt,ut Gul.de cug.qd de contractu fideiussoris posuit, ɔ. tit.mand.qd non placet,nam tit.mandati, loquitur de obligatione,quæ oritur inter fideiussorē & eū ,p quo fideiussit,quæstio nostra loquitur de obligatione quæ oritur inter fideiussorē & creditorē, an aūt fideiussor dicatur debi-

19 tor,ɔ.dicā.Veniam [o] ad tertiā partē,ibi,nā ut,&c. hic † habetis locū ab autoritate, quia iurisconsultus ,pbat dicta sua p

20 autoritatē Celsi.Sed ɔ̄ hoc facit,quia † autoritas doctoris, licet sit ,pbabilis,nō est necessaria.l.j.C.de ,pfes. qui in urb. Const.li.xij.C.de legib.l.j. & §.de legi. l. si de interpretatione.Sol.illa iura loquuntur de doctore simplici,sed Celsus, de quo hic loquitur,erat doctor,& Iurisconsl. qui habebat potestatē cōdendi legē,unde & eius interpretatio cū sit necessaria,sicut interpretatio principis , Inst. de iur.nat.§. re-

r sponsa.ideò meritò potuit allegari.Pro cuius [r] declaratio-

21 ne † debes scire, qd quædam sunt scripta , seu autoritates

approbatæ ab Imperatore, & istæ ꝓbant, & cõcludunt necessariò, ut hic. & l. leges. la. j. C. de legib. & ista scripta ap-
ꝓbata ponunt, xvj. dist. ꝓ totũ, & ẽt xx. dist. per totũ. Quædã
sunt scripta per principẽ, nec ap ꝓbata nec re ꝓbata, & ista
22 sunt duplicis generis, Quædã sunt scripturæ † enũciatiuæ
aliàs recitatiuæ, ut libri historiales, chronica, & similia, & i-
stis si à nostris antiquis creditũ uidemus, & nos etiã debe-
mus credere, sicut alijs antiquis scriptis, ut ext. de ꝓb. c. cũ
cãm. & ibi per gl. & facit, ĵ. de ꝓba. l. Celsus. & ibi no. Quędã
sunt scripturæ, quæ ꝓcedunt disponẽdo, & determinãdo,
nõ enunciãdo, & in his aduertendũ qd seruãt studia, Quæ
dã enim scripturæ tanꝯ autenticæ in studijs reputant, ut
23 dicta Aristo. Hippocratis, & similiũ, † quæ tanꝯ scripturæ
autenticæ in studijs seruant, & in istis est standũ, l. septimo.
ſ. de stat. hom. & ĵ. de sol. l. si pater. Quædam sunt scripturæ,
ſ. quæ à studijs nõ ap ꝓbant, nisi ꝓbent per rationẽ, & istæ di
cunt magistrales ꝓbationes, nõ tñ necessariæ. d. l. j. C. de le
gib. & l. si interpretatione. ff. de legib. Istis quidẽ nõ ẽ stãdũ,
si ꝛriũ uideret, & nisi quaten[9] necessariò cõcluderẽt. Iuxta
24 prædicta quæro, utrũ † testis possit reddere rationẽ dicti
s sui per locũ ab autoritate[s] ꝛ. breuiter, quædã est autori-
tas generalis, & publica, & in istis nunquã potest reddere
rationẽ dicti sui, ita ꝙ ꝓbet per locũ ab autoritate. Si enim
testis dicere Christũ natũ esse sub Octauio Augusto, inter-
rogatus quõ scit, rñ, quia hoc dicit in sancto Euãgelio, di-
cũ testis nõ ꝓbat bene, tñ est uerũ, qd Euãgeliũ hoc ꝓbat,
& ex Euãgelio ꝓbat, nõ aũt hoc ꝓbat, quia testis dixit. Istis
25 enim † scripturis publicis, & cõmunibus, & ap ꝓbatis, non
est adhibẽda fides, nisi quatenus ipsa scriptura ostẽdatur.
l. j. C. de man. prin. & in auth. de colla. ſ. eos. el primo. Et idẽ
dico si esset autoritas publica, nõ cõmunis, puta, publicũ
26 instrm̃. Si eñ testis † dicit, Titiũ mutuasse Seio centũ, inter-
rogas quõ scit, respõdet, quia uidi publicũ instrm̃, in quo
hoc continebat. Certè hoc nõ ꝓbat, nisi ostẽdatur publicũ
instrm̃, auth. si quis in aliquo docũmẽto. C. de eden. uel ni
si ostendat tm̃, ꝙ perinde habeat, ac si publicũ instrm̃ dep-
27 ditum, & eius tenor ꝓbat per uiros bonos idoneos [t], & pe
t ritos, ut ext. de priuileg. c. cũ olim. el. j. facit ꝙ no. C. de fid.
inst. l. sicut. & l. fi. & tũc testis ille non ꝓbat factũ ꝙ continet
in instrumẽto, sed ꝓbat instrm̃, & instrm̃ ꝓbat factũ. Quæ-
dam † est autoritas priuata, & ista quandoq; est priua-
28 ta autoritas ipsius [u] testis testificantis, & tunc probat di-
u cũ suũ per locũ ab autoritate. Exemplũ, testis interrogat[9],
si Sempronius fecit tale instrumentũ, tali mẽse, tali anno,
tali die, dicit ꝙ sic. Interrogatus quõ scit, respõdit, qa uidit
scripturã manu eius factã, & ꝓpter illã scripturã de hoc re-
x cordat, tunc optimè ꝓbat [x]. Iubemus. C. de testa. & l. si qs
ex signatorib. ĵ. quemad. test. ape. Quædã est autoritas pri-
uata, nõ ipsius testis, sed alterius, ut puta interrogatus te-
stis, quõ scit, respõdet ꝙ audiuit à tali antiquo, qui erat ho
29 mo magnæ autoritatis, & similia, certè hoc regulariter nõ
y ꝓbat. nisi in casu [y] l. si arbiter. ĵ. de ꝓb. l. ij. ſ. idẽ Labeo. el. ij.
ĵ. de aqua plu. arcẽ. & ext. de testib. c. licet. & c. quoties. eo. ti.
Procedo ulterius, Hic dicit, ꝙ credendi appellatio est gene
ralis. Cont. C. si aduer. cred. l. j. Sol. licet credẽdi appellatio
sit generalis, tñ ibi accipit, ꝙ specie quadã crediti, ſ. pro mu
tuo, nec ẽ absonũ, ꝙ genus ponat, ꝙ specie. Vltimò op. & ui
det qd sub hoc tit. nõ cõprehendatur titulus de pign. qa il
la est pars per se ab ista, ut, ꝓbat ex diuisione quã fecit Imp.
l. ij. C. de ue. iu. enu. Sol. exponit gl. super uer. de pignore, ĵ.
z de pig. act. Veniamus ad quartã partẽ, [z] hic dicit, ꝙ uer. cre
dendi, dicit à credendo, seu cõfidendo in aliũ, seu de alio.
30 † Quæro utrũ ille cui debet ex delicto, uel legato, dicatur
creditor? hic dicit tex. ꝙ nõ. Nam ego cui tu subtraxisti ali
qd, nõ habeo fidẽ de te, imò ꝫ uoluntatẽ meã fecisti. Idem
si bona mea deduxisti, & idẽ si ex legato mihi teneris ad a-
liquid, quia nõ possum dici creditor, quia nõ credidi, nec
cõfidi de te. In cõt. est l. si cui. & l. creditores. & ibi gl. ſ. de uer.
sig. & l. is cui. ff. de act. & ob. Dicebat Iac. But. ꝙ inspecto cõ-
muni usu loquẽdi, fm quem creditor dicitur respectiuè ad
eũ, qui est debitor, hic põt dici creditor. l. ſ. ria, sed inspecta
A allusione, [a] seu significatione uocabuli, nõ dicitur creditor
31 ut hic. Tu dicas † qñ tractamus de significatione uocabuli,
b statuus allusioni, seu significationi uocabuli, [b] nisi diffiniti
uo, seu autoritas sit in cõt. ut uidebitis ĵ. l. ꝑx. ſ. appellata.
Sed in ꝓposito nos habemus, ꝙ uerb. credere, seu res cre-
dita, dicit à credẽdo, seu cõfidẽdo, & de hoc nõ habemus
autoritatẽ in ꝛrium, & ideò dico, ꝙ licet tenearis mihi ad
rẽ subtractã, uel legatã, illa res nõ põt dici credita, qa repu
gnat allusio uocabuli, ut hic. Nec ob. l. si cui. & l. creditores:
qa fateor ꝙ uerbũ creditor, sumitur largius respectiuè ad
debitorẽ ꝓ omni eo cui aliquid debeẽ, sed uerbũ creditus,
credita, creditũ, stat in sua significatione, ut hic, & ideò uer
ba legis, uel statuti, sunt diligenter inspicienda, si faciũt mẽ
tionem de creditore, ut in tit. quæ in fraud. cred. tũc cõpræ-
hẽdit oẽs. quibus aliquid debetur, si uerò faciũt mẽtionẽ
de re credita, per istud uerbũ credita, ẽ necesse ꝙ præcedat
ꝫctus, per quẽ fidẽ alterius sequamur, aliàs nõ diceter res
c credita, ut hic. Dicitur [c] hic in tex. mox † recepturi, quæro
32 utrũ ille cui ꝓmittit pecunia in diẽ, uel sub cõditione, dica
d tur creditor? [d] Videt qd nõ, quia non est mox recepturus,
ut litera hic dicit. In cõt. uidet d. l. creditores. de uer. sig. l. is
cui. de act. & ob. Sol. dico ꝙ creditor est ut in l. cõt. nõ tamẽ
e ꝓpriè, [e] sed cõprehensiuè interim. Nam debitor est ille, à
quo inuito põt extorqueri, l. debitor. de uer. sig. & quod ibi
no. & l. fideiussor. ſ. fideiussor. de fideiuss. Sed pendente die,
uel cõditione, nõ põt ab eo, tanꝯ ab inuito extorqueri, er-
go nõ est ꝓpriè creditor, nec ille ꝓpriè debitor, creditor tñ
est. Non ob. hæc litera, quæ dixit mox. qa hæc dictio signifi
33 cat etiã lõgum tẽpus, ut in gl. & no. cam. Pet. † tñ ꝙ dictio
f mox accipiat, ꝙ confestim, nisi causa ꝛrietatis [f] uitãdæ, ut
hic, & C. unde ui. l. momẽtariæ. & hoc facit ad. q. quam po-
nit Dy. l. fructus. ĵ. sol. ma. & Cy. hic, uel põt exponi hæc dic-
tio mox, ut determinet uel ibi credere, nõ uel ibi receptu-
g ri, & hoc satis placet. Quæro [g] utrũ fideiussor dicatur debi-
14 tor. Videtur qd nõ. l. spadonẽ. ſ. si ciuitatis. de excus. tut. &
arg. l. furti. ſ. si quis alieno. ff. de his q no. infa. facit, qa sub
hoc tit. nõ cõprehendit de fideiu. Sed cõt. determinat Gu.
de Cug. C. de fideiu. blanditus. & l. si res, in fi. ĵ. ad Treb. Ego
h [h] do ꝙ hoc tex. l. & magis. ĵ. de sol. Nõ ob. l. spadonẽ. ſ. si ci-
uitatis. quia fateor qd fideiussor nõ est tutor, debitor tñ ẽ.
Sequitur ultima particula, ibi, rei uoq; uerbũ. hic dicit,
35 ꝙ † rei uerbũ est generale. cõt. l. si in rẽ. in prin. de rei uẽ. di
cit glo. ibi quò ad actiones personales, ꝙ nõ placet, qa in
actionibus personalibus est idẽ, qd ibi dicit in actione rea
li. l. in actione. ĵ. de fur. Vnde gl. soluit aliter, ꝙ hoc uerbum
rei, ibi accipitur strictè, quantũ ad formationẽ libelli, quia
certa, & limitata res debet exprimi i libello,
ista placet, * quædam tamen gl. quæ est. ĵ. de * Placet. Licet hæc solutio de
uer. sig. l. rei. la. ij. uidetur permittere, ꝙ res in fendi ꝓsit per
libello indefinitè ponatur, ꝙ an sit uerum, & l. libellorum. ff.
qualiter, ꝓcedat, dicemus in l. j. in prin. ſ. de de accus. Satius
eden. ubi est hæc materia. tamen dicendũ

mihi uidetur referre, an de iudicio uniuersali, uel particulari agatur, in quo, rei uerb. generaliter non sumitur, d. l. si in rem. In uniuersali secus est, dixit pluribus lib. ij. Epit. cap. iij. l. Con. B.

ADDITIO.

a POMA. *Prætore. Quibus de causis aliquid præmittatur, uide Bal. rub. C. de seru. fug.*

b *Generalis. Adde q, quãdoq; uidemus contrariũ seruari, quia nigrũ est generalius rubro, ut patet in auth. ut Ecclesia Ro. col. ij. et in auth. nullũ cred. ago i. in gl. in uer. in omnes. In tantũ secundũ Alex. q, glo. no. in auth. de incest. nup. in prin. uer. illicitas. dicit quod nigrũ generaliter loquens nõ re sti ingitur per rub. generaliter loquentẽ Vnde illa auth. de incest. nup. quæ loquitur in nigro de illicitis, nõ restringitur ad incest. nup. de quibus tantum loquitur rub. quod dicit notandum ad statuta. Subdit etiã si uerba posita in nigro essent dubia, debere declarari, & intelligi secundũ rub. secundũ gl. no. l. j. in uer. retractare. C. ne lice. ter. prouoc. quam ibi no. Bal. Tu tamen uide glo. in d. uer. sancimus. & ibi Ang. & dum ipse Alex. dicit, q, cum rubrum est generalius nigro, non restringitur per nigrum, sed statur rubro etiam ad decisionem causarum, quando rub. habet orationem perfectam, & decisuam, allegando Io. de Imo. in rub. ĵ. de uer. ob. & Ca. cons. cccxxxiiij. Bal. cons. cccxvj. j. lib. ubi consuluit, quod sciante statu rub. q. descendentes*

scendentes per lineã fœminimam non succedant, extantibus agnatis, licet in nigro nulla de descendentibus fieret mentio descendentes excludi, tamẽ debere, cum rub. esset clara, quàm dicit pro tex. habendam & cons. cccxxvj. iiij. lib. dicit, q, proœmia statutorum habent uim statuti, allegat in arg. ff. de her. inst. l. ſi.

c *Rubricæ. Adde gl. l. iij. in fin. C. ſi ex fal. inſt. et gl. l. j. C. de profeſſ. qui in urb. Conſt. lib. xij. & glo. l. non idcirco. ſ. de iud. & gl. de pœn. diſtin. j. c. hæc autem uerba. & gl. in uer. in omnes. in auth. nullum creden. agric. & gl. opti. in rub. ff. ſi quis teſt. lib. an rubricæ poſſint allegari, Imo. rub. ĵ. de uer. ob.* Ro. *l. ſtipulationes non diuiduntur. eo. ti. Arch. & Abb. in proœmio ad cõmentũ Decreti, gl. in proœmio ſex. in uer. tit. Spe. & Io. An. tit. de diſpu. ſ. fi. i ſi. et poſui in. px. addi. cui adde Bal. etiã cõſ. ccxx. li. iij.*

d POMA. *Rei. Barb. c. ij. de cõſt. cõſ. xviij. aliàs xxvj. uol. ij. Gtul. de Cug. Bal. et Ang. ſ. de ſtat. hom. l. j. ubi quæritur, an in diſpoſitiõe, uel cõceſſione rerũ, ueniant nomina debitorũ, & homines, et de ſignificato huius dictionis rei Arch. xl. diſt. c. ſi ante. Et an aliud ſit in diſpoſitione facta ſub nomine bonorũ, q, ſub nomine rerũ, l. ſi. cũ gl. ĵ. de uſuf. leg. quã Bar. ibi reputat. et ſingulariter. Tu adde ap pel. rei, quid ueniat, Bal. cõſ. cccxcj. iij. li. Et an appell. omnium bonorũ, & iuriũ datorũ in dotẽ per mulierẽ marito, ueniat ius patronatus Bal. conſ. j. v. lib. Et ſi quis legat uſumfructũ bonorũ, ſuorũ, intelligatur legare uſumfructum nominum, & pecunias debentiũ, Bal. cõſ. cij. j. lib. qui ad legat tex. no. in l. j. C. de uſuf.*

e Extra. Bar. l. ſi duo. ſ. idẽ iul. ĵ. de iureiu. Spe. & Io. And. ti. de teſte. ſ. j. uer. itẽ q, depoſuit, & facit ſecundũ Ca. hic in addi. q, quãdo diſpoſitio nõ ẽ omnino impertinẽs, admittitur, ut est tex. cũ gl. l. iam dubitari. ĵ. de hær. inſtr. incipit gl. nõ abo. Tu adde ultra ea quæ habentur per Alex. in cõſiliis ſuis, q. Bal. cõſ. cxxiij. ij. lib. dicit, q, ſi articuli uõ ſunt perfectè compoſiti, teſtis tuæ partis dicit, de his quæ ad cauſam faciũt, uidet teſtimoniũ, quia debẽt teſtes dicere pro utraq; parte, quæ nouerint. auth. ſed iudex. C. de epiſc. & cler. adde. Spe. ti. de teſti. ſ. j. adducit etiã q, nõ refert, an teſtis dicat ueritatẽ à ſe, an uerò interrogatus. l. ſi duobus. ſ. j. de codic. & teſtes ſuper omnib. quæ ad cauſam faciũt, uidẽtur inducti. C. de agri. & cẽſ. l. cũ ſcimus. nec dãdo articulos, uidetur quis renũciare, ſi teſtes proferãt ſup generalitate cauſæ, adde. no. per Inn. c. paſtoralis. de excc. nec interrogare teſtẽ extra capitu lũ eſt prohibitũ, cũ nõ ſit cõtra ius, ut ſ. quod met. cauſa. l. ſi. et ff. de cõd. ind. l. elegãter. ſ. pe. & de interd. & releg. l. relegatorũ. ſ. ad tẽpus. Latius aliquantulũ ibi uide & inquantũ Alex. refert Caſt. ad q. q, uerba ſtatutorũ debeant intelligi pl. anẽ, & c. adde eundẽ Alex. cõſ. cxxxvj. ij. li. & quod uolt Bal. conſ. xij. iiij. lib.*

f POMA. *Induco. Alex. cõſ. xlv. no. ij. & Fel. c. cũ cauſam. uerſ. ſilliprimò. de teſtib. & c. ꝑſo. de teſtib. cũ ſeq. Et no. q, i dubio, interrogatoria ſint p iudicẽ admittẽda, alioqn iudices facerẽt litẽ ſuã. Hoſt. et Im. c. p tuas. de teſti. Potẽ enim debẽt mille incõueniẽtia admitti, quã unũ cõueniẽs reijci. Et no. q, ſi te ſtis interrogaretur à iudice, nõ dato termino parti ad producendũ interrogatoria, ualet eius dictũ, ſecundũ Bal. et cõmuniter doc. d. c. per tuas. quã uis cõt. tenuerit Arch. c. præſentiũ. ſ. præterea. de teſtib. l. vj. quem allegat Pracli. Pap. In forma iuramenti teſtium. Et no. q, interrogatoria non ſunt de actis, niſi expreſsè per iudicem committatur. Bal. generaliter. C. de reb. cred. Et intellige, q, dictum teſtis, de quo ſupra, probet dummodò nõ ſint omiſſa neceſſaria, de quibus in gl. in d. c. præſentium. & Io. de Imo. ibi.*

g *Sic. Spe. tit. de notorio crimine. ſ. ſi. uer. ſi teſtes producantur. & in tit. de teſte. ſ. iam de interrogatorijs. uer. item ſuper tertio genere. cum duob. uer. ſeq. & ibi Bal. in add. Bar. l. ſtipulatio iſta. ſ. hæc quoq; ĵ. de uer. ob. & cõmuniter doc. ibi trãſeunt cum Bar. excep. Sal. & Ro. ut refert Alex. Cui adde, q. Bal. cõſ. ccxcv. iiij. lib. dicit, q, teſtis habens ſcientiam iuris, & facti, probat ea quæ ſunt iuris, & ideò ſi teſtis dicat, q, uidit primò patrem, deinde filiũ poſſidere, probabit quod poſſederit tanꝯ rẽ hæreditariã, ſecundũ ipſum. Et q, teſtis deponẽs ſuper his quæ ſunt iuris, nõ probet, niſi rationem reddat, etiam non interrogatus, Bal. cõſ. cliij. lib. j. Caſt. conſ. clxxix.*

h POMA. *Mutuari. Adde quid ſi teſtis dixerit, neſcio, an probetur. Alex. cõſ. cxvj. uol. iiij. & conſ. lxxj. uo. iij. Et iſtud dictũ Bar. confirmatur ex eo, q, uoluit Alb. l. fi. ſ. pe. ubi per Alex. in apoſt. ff. ad Velle. & in. l. iij. C. de hær. Alex. l. ſciendum. de uer. ob.*

i POMA. *Reſpondeo. Aret. conſ. xxxviij.*

k POMA. *Aliter. Alex. conſ. cxvij. uo. ij. conſ. xxviij. uo. v.*

l POMA. *Quid. Alex. cõſ. lxxj. ĵ. j. uol. & cõſ. lxxx. uol. ij. et cõſ. lxxxiij. aliàs. clxxxviij. ij. uol. et cõſ. vij. uo. Aret. cõſ. xix. aliàs, xxix. Alex. l. Titius. ff. de li. & poſth. et cõſ. xj. ij. uol. & cõſ. ccxv. ij. uol. Et no. q, dictũ teſtis deponẽtis, ſcio, quia uicinus, nõ probaret, niſi probetur ipſum eſſe uicinũ per duos teſtes uel niſi eſſent duo teſtes q, ſe ad inuicẽ referrẽt p uicinos. Bal. c. j. ſ. ſi inſtrumentũ. de no. ſeu. Fel. c. propoſuiſti. de prob. c. cũ cauſam. uer. tertio declara. de teſti. in uer. ſecundo no. Cæp. cõſ. xxiij. et cõſ. lviij. & Alex. cõſ.*

lj. uol. j. & liij. eo. uo. cõſ. lxiiij. uo. j. & Bal. c. ij. in prin. de teſti. et Aret: cõſ. xxxij. et Alex. l. Titius. ſ. Luc. ĵ. de li. et poſth. et i l. is põt. uer. fi. de acq. hær.

m Vicinus. *Alex. trãſit cũ opi. q, illa quæ cõiter accidũt, ſeu à iure præſumũtur probãtur per uicinos, & cõſanguineos, dicẽtes, ſcio quia uicinus, aliàs ſecus. Et eadẽ opi. tenet eius cõſ. lxxx. ij. li. de quo uide etiã per eundẽ, conſ. lj. j. li. Et ad prædicta uide Bal. conſ. cxxix. iij. lib. ubi uidetur tenere, q, ſi quis inducat laboratores ad incidendũ aliquod nemus, quod nõ ſit ſuũ, & laboratores ſint uicini, q, poſſint accuſari de turbata poſſeſſione. Allegat Bar. hic tãquã ſcientes facta uicini, q, dictũ eſt põderandũ. Et dũ Alex. dicit teſtẽ nõ probare, ſi dicat ſe ita opinari, adde q, ſi teſtis dicat, uidere meo ſic eſt, & ſubiungat ſcientiã uſus, ꝓbat quatenus uerba teſtis patiuntur, quia ratio magis q, dictũ attẽditur, Bal. conſ. cxcv. iiij. li. inquantũ tangit de dicto Bal. c. ſi. de iur. cal. adde Bal. cõſ. clxxxj. Et inquantum Alex. tãgit, an præſentia teſtis præſupponat ſcientiã, adde Bal. cõſ. cccxcj. iij. li. ubi limitatiõnẽ habebis ad Bar. in l. j. de aut. tut. & ibi ponit, an teſtis probet, qui apoꝺiſſe ſe ſubſcripſit hoc modo, ego. A. ſupraſcriptis interfui, & ad prædicta me ſubſcripſi: deinde examinatus dicat, q, dictam apodiſſam non uidit ſcribi, ſed tantũ audiuit, q, debitor confitebatur eſſe ſcripta manu ſua, dicat ẽt q, nõ uidit numerare denarios, cũ apodiſſa cõtineret depoſitũ, ibiq; declaret, quia dicit interfui, an includat ſcientiã, & inquantũ Alex. tãgit de occaſo à pluribus, & neſcitur quis ſit, an omnes teneãtur, adde Spe. tit. de homi. uerſ. ſed pone q, quatuor. quã deciſionẽ ſequitur Bal. cõſ. lxxxj. v. li. & inquantũ tãgit, an autoritates probẽt, adde Fel. c. ij. ubi plenè, ext. de reſc. An. cõſ. clxxxvCa. cõſ. cxxxvj. & inquantum allegat Cal. cõſ. xxx. an legi Moſaicæ ſtare debeat quò ad iudæos in ſucceſſione ab inteſtato, quatenus diſcrepat à lege ciuili, adde Barb. cõſ. xv. ij. li. ubi ponit, an iudæa poſit eſſe tutrix filiorum, & inquantũ. idem Alex. an ſcripturæ in marmoribus ſculptæ probent, Bal. conſ. cccliv. iiij. lib.*

n POMA. *Neceſſariò. Quomodo intelligatur illud quod dicitur, teſtis debet cõcludere neceſſariò, & per aliquẽ ſenſum corporeũ, Ro. cõſ. xcj. Fel. c. qa ueriſimile. ult. char. de præſum. & c. literis. per totũ. e. ti. & in c. cauſam. in fi. de præſum. Cæp. cõſ. xxxij. Barb. cõſ. xj. aliàs, xx. in j. uol. in conſ. xij. ij. uol. & Are. conſ. lxxiij.*

o P. PAV. P. Vicinus. *Bal. c. j. ſ. ſi tres. de pace tenen. Fel. c. literas. ext. de præſump. & habet locũ iſta ratio, etiã in his quæ directò non percipiũtur ſenſu corporeo, ſed iudicio intellectus Are. l. nullum. de acq. hær.*

p P. PAV. P. Reſumptione. *Et ſic ſatis eſt, quod dictũ teſtis cõcludat præſumptiuè. Alex. cõſ. liij. in j. uol. Et intellige de præſumptione approbata à iure. Alex. l. non hoc. C. unde leg. Mod. ibidem in materia.*

q POMA. *Præſumptio. Intellige q, iſta probatio præſumptiua probat, quãdo ſumus in probãdo ea quæ in genere ſciri poſſunt, ut ſ. de exẽplis Bar. Sed quãdo tractaretur de probãdo aliquid quod in genere ſciri nõ põt, talis probatio nõ ſufficit, Bal. l. cõuẽticulã. C. de epiſc. & cle. et in l. j. C. de ſerfug. & in l. data opera. C. qui accu. nõ poſ. & in l. teſtiũ. C. de teſt. Alex. de Imo. cõſ. l. in v. uol. cõſ. j. in v. uol. Pan. cõſ. xix. j. col. ij. uol. c. in præſentia. uerſ. tertio limita. de pb. Et Alex. cõſ. lxxj. uol. j. Fel. & cxlj. e. uol. Are. cõſ. lxxiij. in fi. & Fel. c. cauſam. de præſc. Alex. cõſi. lxxx. uol. ij. et lxxxvj. col. fi. eo. uol. & lxxxij. uol. ij. & conſ. v. uol. v. ubi limitat & uide laſ.*

r POMA. *Cuius. Fel. c. j. ult. col. de cõſt. & in c. ne innitaris. c. ti. et in c. ij. uer. leges. de reſcrip. & in c. cũ cauſam. de prob. Barb. cõſ. iij. in ij. uol. & Præpoſ. in proœ. Nicol. de Lyra, Matthei. j. in gl. i uer. Iudas. et in replica. quæ incipit, & q. ij. De iſta materia qui libri. & quæ autoritates ſint allegabiles, & approbatæ, ad deciſionem cauſarum, Fel. c. ij. in ul. char. ext. de reſc. ubi etiã ponit de libro decreti. Itẽ an & quõ dicta ſanctorũ patrũ, ſint allegabilia ad deciſionẽ cauſarũ, Fel. c. ne innitaris. ext. de cõſt. ubi ẽt Dec. Item regula diui Benedicti poſit allegari pro lege, Io. de Ana. conſ. lxij. Itẽ quõ facræ ſcripturæ ſint allegabiles, Barb. c. j. de off. deleg.*

s *Autoritate. Ange. conſ. cclxxv.*

t *Idoneos. Alex. conſ. cxcvj. in ij. uol. Fel. c. ſicut. de rei uen.*

u POMA. *Ipſius. Bal. & Ca. Sal. & Alex. l. iubemus. C. de teſt. Ca. conſ. ccv. aliàs. vij.*

x P. PAV. P. *Probat. Pau. conſ. ccvij. laſ. et mod. l. iubemus. C. de teſt. ij. no. Fel. a. cùm cauſam. ad fi. ext. de præſ. An teſtis, qui refert ſe ad ſcripturam priuatam, probet, Ca. conſi. xxvj. Alex. conſ. lvj. in ij. uol. & cõſ. cxxxij. ĵ. v. uol.*

y POMA. *Caſu. Adde gl. & doc. l. teſtiũ. in uer. præſto. C. de teſt. Arch. xxij. q. v. hoc. Bal. l. cõuenticulã. de epi. & cler. Spe. in ti. de teſte. ſ. j. uer. quid ergo ſi iure. Ant. de But. c. j. tam literis. de teſti. Alex. Bal. conſ. lxij. ij. li. et quãdo teſtis refert ſe ad ſuã, uel alienã ſcripturã, Caſt. cõſ. ccvij. Adde q, fallit in teſte deponẽte ſuper poſſeſſorio, Ro. deciſ. ccccix. incipiẽte, no. q, in poſſeſſorio ſufficit teſtimoniũ de auditu, nõ aũ proce. leret i petitorio, ſi. de teſt.*

z POMA. *Partẽ. Bar. cõſ. clxix. cõſ. ccxxiiij. et utrũ ceſſionarius dicatur creditor, Ro. cõſ. cxlij. & cõſ. cij. alias ccij. in prin. & nũquid creditor, qui po-*

test repelli ope exceptionis, appelletur creditor, taliter q, statutū loquēs in creditore, uerificetur in eo, Ro. cōs. cciij. Et an ille, à quo potest uēdicari, dicatur debitor. Alex. cons. clxix. in fi. in ij. uo.

A Allusione. Bar. cons. clxix.

b POMA. Vocabuli. Alex. & alij. l. j. de acq. pos.

c POMA. Dicitur. Alex. cons. ij. uol. iiij. Barb. cons. xlviij. in j. uol. et Are. cōs. cviij. an autē ille, q̄ pōt aliquā exceptionē opponere, maximè cōpensationē dicatur debitor. Alex. cōs. xij. in ij. uol. et cōs. clxxviij. eo. uol. ubi ponit de illo, qui pōt opponere exceptionem nā numeratæ pecuniæ. et cōs. lxiij. iij. uol. ubi ponit, an ille q̄ ē obligatus actione reali, dicatur debitor, Alex. cōs. cvj. ubi loquitur in statuto ficticē mētionē de creditore, qui recipere debet.

d P. PAV. P. Creditor. Frā. cōs. clxxx. Ro. cōs. clxiiij. ubi ponit an in generali sermone debitorū, cōprehēdātur debitores in diē, uel sub cōditione. Vide in materia quam ponunt nouissimi, in l. si stipulatus. §. cū stipulamur. de uer. ob. Alex. cons. cvj. in. v. uo. ponit etiam q̄ non comprehenditur creditor cō ditionalis in statutis, & idem Alex. cons. lxv. eo. uol.

e Proprie. Adde q̄ sic se habet cōmunis opi. pro qua bene facit gl. in l. ij. in uer. nuptias. in §. creditum. j. eo. Alex. inquantū quærit an cessionarius dicatur creditor, & an statutū loquēs de creditore, habeat locum in cessionario, adde Ro. cōs. cxlij. Et an tutus exceptione compensationis, dicatur debitor, Alex. cōs. xij. ij. li. & Alex. cons. lxv. & cvj. in v. uolu.

f Cōtrarietatis. Gl. auth. de incest. nup. in prin. uer. immimere. gl. c. quia, ppter. uer. mox. de elec. Bal. l. Gallus. §. ille casus. j. de li. et posth. Imo. l. diuortio. in prin. ff. sol. ma.

g POMA. Quæro. Are. per illū tex. in l. si fideiussor. in j. no. & ibi Ias. ij. no. j. de le. j. Alb. j. parte statutorū. q. cxciij. Alex. l. si creditores. C. de pac. Bar. cons. xxxvij. in j. uo.

h Ego. Adde quod hæc est communis opi. pro qua Alex. alle. l. fideiussor. in prin. in uer. debere. j. de leg. j. & l. si seruum. §. nunc uideamus. j. de uer. ob.

LEX II.

1 *Contrahentium mutuum animus qualis esse debet.*
2 *Contractus diuersæ species non resultant ex uno & eodem facto.*
3 *Mutuum est, si eadem pecunia mutuata reddatur.*
5 *Mutuum uel contractus innominatus an dicatur quādo aliud debet reddi,*
7 *Venditor generis tenetur ad translationem dominij, non ex natura contractus, sed ex natura rei.*

MVTVVM Damus. Iurisc. in l. precedēti exposuit ꝟba rubricæ, uerū qa edictū tractabat de mutuo, ideò hic incipit tractare de mutuo, & h. d. Mutuū ꝯ hiť cū spe recipiēdi, nō id qd̄ datť, sed idē gen⁹, & cōsistit in his, quæ cōstāt pōdere, numero, uel mēsura, & debet in accipiente trāsferri dominiū. h. d. usq; ad §. creditū. Et diuidiť in tres partes principales, Primò ponit qs debet esse aius ꝯhētiū mutuū, uel in ꝯctu ex mutuo, ex quo colligiť ad qd teneat recipiēs. Secūdò ponit ī quib⁹ reb⁹ cōsistat mutuū. Tertiò ponit ad quid teneať mutuās. Secūda ibi, mutui datio. Tertia ibi, appellata. Et quālibet partē ꝓsequar de ꝓ se. Prima pars diuidiť i duas, Primò ponit unū dictū negatiuū, & illud ꝓbat. Secūdò ponit unū dictū affirmatiuum, & illud ꝓbat. Secūda ibi, sed idē gen⁹. No. ex prin. qs debet

1 eē anim⁹ † ꝯhētiū mutuū, ut dixi i summario. Secūdò no. q̄
2 ex † uno & eodē facto nō resultant diuersæ[a] species ꝯctus,
a qd̄ apparet ex hac lītera, dū dicit, alioquin aut cōmodatū erit, aut depositū, quasi dicat, nō ē mutuū cū un⁹, & idē act⁹ nō pariat diuersos ꝯctus. Venio ad ꝯria. Op. hic dicit nō eā dē speciē, & sic innuit q̄ mutuū cōsistit in specieb. ꝯ j. ꝑx. ꝟ. Sol. q̄ hic dicit nō eandē speciē intelligi. i. nō candē rē, siue nō idē corpus carū rerū quæ cōsistūt in numero, pondere, uel mēsura. Secūdò opp. dicit hic alioqn, aut cōmodatū erit, aut depositū. Cōt. uideť q̄ sit ꝯctus innominatus, l. naturalis. §. j. & l. si tibi arcę. j. de præsc. uer. Sol. dicit gl. q̄ hoc ē uerū, q̄ nō trāsferť dñiū, aliàs esset ꝯctus innominatus, ut ī cōt. hoc statim latius declarabo. Venio ad ꝟ. idē genus, &
b quęro, qd si illa eadē pecunia[b] quę fuit numerata, reddať,
3 † an erit mutuū? Gl. j. huius §. dicit q̄ sic. Sufficit em̄ q̄ animus ꝯhentiū fuerit, q̄ redderet aliud, ī eodē tñ genere. Hoc ꝓbat expresse Inst. quib. mod. re cōt. ob. in prī. & in tm̄ hoc est uerū, q̄ si ab initio mutuaui pecuniā, & posteà ꝓ illa pecunia soluerem mihi species quędā de mea uolūtate, nihilo mīn⁹ fuisset mutuū, arg. C. de rescin. uēd. l. pretij cā. & C. eo. l. si ꝓ mutua. de sen. l. libera. Venio ad uer. nā si aliud. dicit
4 hic, qd̄ † q̄n aliud genus debet reddi, nō est mutuū, quęro quis ꝯctus eritᵉ Gl. dicit q̄ eritᵉ ꝯctus innominatus, ex quo oritur actio præscriptis uerbis. Tu uerò ꝓ declarationē huius principij dic latius, q̄ hoc agitur, ut eadem species quæ datť, reddatť, & tūc aut ꝓ dantē nō trāsferť dñium, aut transfertur. Primò casu, aut datť cā custodiæ, & erit depositū, ut ī. depos. l. j. in prin. Aut datť ad hoc, ut recipiēs his utatur, & tūc aut datť ad casum determinatū, & erit cōmodatū. Aut datť ad usum indeterminatū, & erit precariū, gl. nō officiū. l. in cōmodato. §. si cut. ī. cōmo. & ī. de preca. l. j. circa prī. qd̄ intellige, ut ibi dixi, & ī. de don. l. Lucius. & ponūt doct. C. cōmo. l. ij. Secūdo casu q̄n trāsferť dñiū, tūc est ꝯctus in-
5 nominatus. l. naturalis. §. j. & l. si tibi areæ. ī. de præsc. uer. † Quō aūt trāsferat dominiū, qd̄ sic datť, ut reddatť, dic ut l.
6 qui sic. ī. de sol. dicā in l. si tibi pecuniā. ī. e. Q̄n̄ ꝙ † ab initio agitť, ut aliud reddatť, tūc si qdē agitť, ut reddatť aliud in spe-
c cie, sed idē in genere, & tūc est mutuū.[c] Si uerò ut reddatť aliud in genere, i. in diuerso genere & tūc aut agitť, ut reddatur species ꝓ specie, & tūc est ꝯctus ꝑmutationis. l. j. ī. de re. ꝑm.
d & ibi gl. in ꝟ. habēt. Aut agitť[d] ut reddatť gen⁹ ꝓ genere, aut genus ꝓ specie, & tūc erit ꝯctus innominatus, do, ut des. l. j. & ij. C. de rer. per. & qd̄ ibi no. Aut agitť, ut reddatur quātiē tas, in pecunia ꝓ specie,[e] uel species ꝓ quātitate, & tūc aut agitť, qd̄ ex utraq; parte detť, & erit ꝯctus innominatus. ī. de cōd. ob. cau. l. fin. Aut agitť qd̄ ex parte eius q̄ debet quantitatē detť, & ex parte eius, q̄ debet speciē tradatť, & erit ꝯctus emptionis, & uēditionis, l. ex empto. ī. de act. emp. & no. in gl., pcliuior. d. l. fi. de cōd. ob causam. Aut agitť, ut reddatur quātitas ꝓ genere, seu genus ꝓ quantitate, & tūc indistinctè erit emptio & uēditio, licet ex utraq; parte sit datio. Ita debēt intelligi omnia iura quæ loquunt̄ de uēditione generis. ī. de act. emp. l. datio. aliàs ratio §. Si per uenditoreᵉ. l. si sterilis. §. cū ꝓ uenditorē. co. ti. & l. j. in prin. cū glo. de peri. & com. rei uen. Ratio est, quia quādo uendi-
7 tur † genus * uēditor tenetť ad translationē dominij, nō ex natura rei debite, quia debet res in genere, gl. si domus. §. de euictione. de leg. j. & l. qui cōcubinā. §. & hæres. de leg. iij. In eo enim qui uēdidit uinū, uel aliud in genere, ut teneatur ad translationē dominij, ē eadem ratio quæ est in emptore qui tenetur ad pretium in genere, meritò ex utraq; parte potest interuenire datio. Prædicta collegi ex dictis multorum.

* *Genus. Secus in eo qui species uendit, eam enim præstādo liberatur, neq; dominiū trāsferre tenetur. l. si is qui alienū. §. illud. de uer. ob. Quin etiā re perempta li beratus sit: Bar. §. quod autem. nu. 3. auth. de fideiuss. I. Con. B.*

ADDITIO.

a *Diuersæ. Ro. & Ful. intelligunt hoc uerū, quó ad plures contractus inuicē cōpatibiles, ut est mutuū, & commodatum, secus si sunt compatibiles, de quo hic per Alex.*

b *Pecunia. Adde an de necessitate cogatur mutuans illos inet denarios, quos dedit in specie recipere. Alex. dicit Cy. hic in j. q. & alios doc. tenere, q̄ in-*
uitus cōpellatur recipere, dū sint, eadē bonitate, iurib. hic per eū allegatis.

c *Mutuum. Posset esse depositum, si hoc actum esset.*

d P. PAV. P. *Agitur. Mod. §. cū itaq; Inst. de act. in eadē l. §. mutui datio. ibi in uers. ueniamus ad aliam gl. Ista regula fallit in tributo, secundū Alex. in add. ad Bar. l. j. C. de argē. pretio. quod Thesau. infer. lib. x. uide quosdam alios casus, per Ias. de leg. j. l. non amplius. §. cū bonorū. Ité si soluatur aliud pro alio alteri, q̄ uero creditori de uoluntate creditoris, an ipso iure libere tur. Matth. no. cxiij. quod non. In cont. uide Cur. in sing. suis, nu. xxv.*

e *Specie. Limitat Gul. de Cu. hic, nisi diceretur nomine pretij dari pecuniam, quia ubi fit mentio de pretio, intelligitur emptio. l. si. C. de prædi. de cu. lib. x. hoc sequitur Cast. hic in lec. & in addi. qui alleg. Io. An. in addi. ad Spe. ti. de cess. act. §. j. in addi. incip. nimis rigorosum. aliam limitationē uide hic per Alex.*

1 *Pondere, numero, uel mensura quæ consistunt, recipiunt functionem in genere suo.*
2 *Solui aliud pro alio inuito creditore non potest, & nu. 20.*
3 *Genus, & species quomodo accipiātur apud logicos, et quō apud legistas.*
4 *Pecuniam ad numerum mutuo accipiens, ex causa necessitatis poterit soluere frumentum, & nu. 21.*
5 *Mutuo qui accipit frumentū, non potest restituere pecuniam, nisi in casu non existentiæ frumenti, quia tunc peruenitur ad æstimationem.*

Accipiens

6 *Accipiens argentū ad pondus mutuo quando poterit reddere pecuniam.*
7 *Expensæ quæ fiunt in cudendo pecuniam, deberent fieri de publico, consuetudo aliter seruat.*
8 *Si datur frumentum, ut uinū reddatur, non est mutuum, sed contractus innominatus, & quando uenditio.*
9 *Liber si datur ad pondus, uel oues ad numerum, ut tantūdem reddatur, nō est mutuum, & q̄ in libro non cadit mutuum. nu. 13.*
10 *Mutuum ad hoc ut sit, quatuor considerantur.*
11 *Pecunia non fuit principaliter inuenta, ut numeretur.*
12 *Mutuum cadit in pipere ad numerum.*
14 *Locatio consistit etiam in rebus non consuetis locari, habentibus tamen similitudinem cum eis.*
15 *Mutuum consistit in pane, & ita seruat consuetudo.*
16 *Mutuum cadit in stanno, plumbo, & similibus.*
17 *Mutuum in lateribus, & tegulis consistit.*
18 *Mutuum consistere potest in lignis quando uenduntur ad pondus.*
19 *Mutuum consistere in palea potest.*

§ MVTVI DATIO. Hic ponit in quib rebus mutuū consistat. Gl. diuidit istum. §. & ponit casum, ego aūt dixi uido aliter. Primò ponit dictū, secundò ponit rationē includentē duo, unū negatiuē, aliud affirmatiuē, tertiò ꝓbat per rationē in eo q̄ affirmatiuē cōcludebat, quartò ꝓbat per eandē rationē in eo q̄ concludebat negatiuē. Secūda ibi, q̄n carū. Tertia ibi, quia in genere. Quarta ibi, nam in cæteris. Casum in terminis ponit gl. magna in princ. & i-
1 deò aduerte. No. q̄ ea † quę consistunt in numero, pōdere, uel mēsura, recipiūt functionē in genere suo. Secundò no.
2 † q̄ aliud pro alio, inuito creditore, solui nō pōt. Venio ad gl. quæ in prin. sui ponit casum, & illū expediui legendo literam. Opp. Iurisc. accipit hic in genere q̄n debetur aliqua quantitas, puta uini, frumēti, uel oleī, & similia, speciē uerò accipit q̄n debetur aliqua species, & una certa res. Cōtrà genus est qd̄ prædicať de pluribus differentib. speciē, & species est, qd̄ prædicať de pluribus differentib. numero, sed prout accipiť hic species, non prædicať de plurib. differētibus numero, sed accipiť pro quodā indiuiduo. Vnde uidetur obstare. ī. ea. l. §. creditum. & ī. de leg. j. l. legato gñaliter.
3 qd̄ ibi no. Sol. fateor, † q̄ fm Logicos accipiť genus, & species prout modo dixi, & etiā Iuristæ in aliquibus materijs sic accipiūt, ut in legibus. ſ. alleg. Regulariter tñ nos accipimus speciē pro quodā indiuiduo, ita loquiť hic, & in plurib. locis in corpore iuris, ita dicit gl. & bene. Quęro circa istā par
4 tē de pluribus q. pone † q̄ accepi pecuniā ad numerū, nunquid potero reddere frumentū ad mensurā? Gl. dicit q̄ nō, utin tex. dū dicit in genere suo. Nam hic solueretᵉ in genere alio, s. frumentū pro pecunia, qd̄ fieri nō debet, l. si ita fideiussorē. ī. de fideiuss. Hoc intellige uerū, nisi ex causa necessitatis, q̄n debitor pecuniā soluere non posset, ut dicā ī. Quę-
5 ro † quid ecōtrà, si recepi frumentū mutuo, an possim reddere pecuniā. Iac. de Aret. uideť dicere q̄ sic, l. uinum. ī. eo. & l. si sterilis. §. cum per uenditorē. ī. de act. emp. & l. quoties in die. ī. de ꝟ. ob. Sed certè illæ leges loquunt̄, q̄n debitor fuit in mora, & tūc nō reperit frumētū, uel uinū eius bonitatis, cuius dēt reddi, meritò peruenit ad æstimationē, sed si nulla mora præcesserit, non crederē pecuniā posse solui p reg. hic positā, quia aliud pro alio, &c. quia debet solui in eodē
6 genere, nō in alio. Quęro qd si accepi argentū mutuo † ad pondus, nunquid potero reddere pecuniāᵉ Gl. ponit opi. utin ea habes, nec determinat. Ad solut. huius q. debes scire, q̄ de iure cōmuni pecunia debet fieri sic, ut tantā utilitatē adferat in forma, quantā in materia, & tantā in materia, quantā in forma, ī. de cont. emp. l. j. cum gl. j. uer. probet. Et
7 sic expensæ † quæ fiunt in cudendo, debēt fieri de publico, sed hodie de consuetudine seruať, q̄ minus est in forma, q̄m sit in materia, propter expensas quæ fiūt in cudendo. Hoc præmisso uenio ad solutionē q. & dico, Si debeo tibi masā argēti, soluere possum argentū in forma, ære non contaminatū, sed eiusdē ligę. Ité dico hoc uerū, q̄n argentū tantā utilitatē adferat in forma, quantā in materia. Pro hoc l. j. in fi. in uer. si in ea pecunia. ī. de aur. & arg. leg. Sed si propter commissionē alterius æris, uel propter formā sibi datam mīn⁹ utilitatis adferret in forma q̄m in materia, tunc nō posset sol
a ui. Et ita debēt ad concordiā reduci istæ duæ[a] opi. Failit si consuetudo ciuitatis aliter se haberet, l. si quis argentū. C.
8 de do. alle. in gl. Quærit gl. quid † si frumentū mihi das, ut reddā uinum, uel argentū, & consentimus ambo, nūquid est mutuū? Dicit gl. q̄ non. & est tex. ſ. in prin. huius l. sed cō tractus innominatus est, uel uenditio, hoc ideò quia in eodem genere nō redditur, qd̄ requiritur in mutuo. Illud qd̄ dicit gl. uel uēditio. intelligas q̄n argentū debet dari in forma, ut in pecunia numerata, aliàs nō esset uenditio sine pe
9 cunia. l. j. in prin. ī. de cont. emp. † Quærit gl. quid si dedero tibi librū ad pondus, ut librū[b] tanti ponderis reddas? Vel quid si oues ad numerū dedero, ut oues tanti numeri reddas, an eritᵉ mutuū? Et uideť q̄ sic, quia cōsistit in pondere, numero, uel mensura. Gl. determinat cont. & dicit consideranda esse † quatuor in mutuo, quā examinemus per ordi-
10 nē. Primò debemus considerare, q̄ res quæ data est ad numerū, ad hoc sit inuenta, ut numeretᵉ sicut pecunia, l. j. ī. de
11 de cont. emp. Certè istud non est de necessitate, nam pecunia fuit inuenta principaliter propter aliud, cū̄ q̄ numeretᵉ. d. l. j. ff. de cont. emp. Prætereà ponamus aliquas res quę naturaliter producant, & sint uniformes qualitate, & bonitate, exemplū in pipere, nam omnia eius grana sunt quodā-
12 modò uniformis qualitatis, & bonitatis, Nónne † poterit mutuari piper ad numerū? Certè sic, quia in genere suo recipit functionē, nec possumus tñ dicere q̄ ad hoc sit inuentū ut numeretᵉ, quia nō fuit inuentū facto homínis, sed naturaliter. Secundò requiriť, q̄ sit consuetudo, ut in gl. & in hoc qd̄ dicit gl. de cōsuetudine, nō allegat legē, & pōt hoc intelligi duo. mod. uno modo, q̄ sit consuetudo, quia ista res in suo genere recipiat functionē, ut uinum. frumentū, & oleū, & simi. quæ ponunt Inst. quib. mod. re cont. ob. Sed si cōsuetudo non esset, licet non reperiant̄ aliquę res eiusdē generis, & bonitatis, nō consisteret in his mutuū. Exemplū
13 † ponę q̄ reperiunt̄ plures codices scripti manu eiusdē scriptoris, & in eadē charta, & in eadē forma per oīa, licet inter eos sit omnimoda similitudo, tñ quia cōsuetudo nō est, ut in genere suo recipiāt functionē inuicē, in istis nō cōsisteret mutuū. Et si hoc mō gl. intelligereť, uerum diceret. Alio mō pōt intelligi, q̄ sit cōsuetudo hoc est, q̄ cōsueuerit mutuari, aliàs nō cōsistit mutuū, & hoc uideť probari ī. de præsc. uer. l. naturalis. §. at cū do. ubi nō cōsistit locatio, nisi in his quæ
14 cōsueuerūt locari. Sed certè † si bene aduertatis, ibi dēt sic intelligi, nō cōsistit locatio, nisi in his quæ consueuerūt locari, s. habentibus similitudinē cū eis. In his uerò quæ dissimilia sunt, locatio nō cōsistit, ut ibi patet. Et ideò puto q̄ si sint aliquæ res, quæ mutuari non consueuerūt, nec sunt in cōi usu mutuandi. si tñ in genere suo recipiūt functionē, in eis consistat mutuū ut ī. dicā. Tertiò dicit gl. est attendenda aptitudo, s. q̄ res ad pondus, uel ad numerū, uel mēsuram suæ naturæ adapteť. Aduerte gl. dicit uerū, & ut intelligas, quęro quare non aptetur pondus ad librū, oues ad numerum, sicut granū ad mensurā, oleum, & uinū, & similia? Iurisc. & dicit q̄ mutuū consistit in his quæ numero, pondere, uel mensura consistūt. non dicit, in his quæ ponderari, mēsurari, numerariue possunt, sed in his quæ consistunt q. d. in his quæ suū esse habent, & suā essentiā & utilitatē retinēt in pōdere, numero, uel mēsura, licet individuū ipsum mutueť, sed in libro, ouibus. & similib. nō cōsistit substātia eius bonitatis, & utilitatis, in pōdere, numero, uel mēsura, licet pōderari, numerari, & mēsurari possint, & iō ci⁹ naturæ prædicta nō adaptant̄, quia sua essentia & utilitas in his nō seruaťᵉ. Aduertendū tñ est, quia quædā res sunt, quæ habēt aptitudiuē ad omnia tria, ut pecunia pōt alicui mutuari ad numerū, ad pōdus uel ad mensurā. Et quædā sunt res quę habēt aptitudinē a ī duo istorū solū, ut oleū & similia, s. ad mensurā & ad pōd. Ad numerū aūt istæ quæ sunt materiæ liquidæ, non sunt aptæ, ut patet ad sensum, & licet in mutuādo qñq; adijciať numerus, nō adjciť numerus, illi⁹ materiæ, sed numerus pōderis, uel mēsuræ, ut x. cados olei, uel l. libras olei, & similia. Quędā sunt aptaad numerū tantum, quædā ad pondus tantū, quędā ad mensurā tantū ut
c ī. dicam. Quartò ᶜ requiriť dicit gl. ut aptetur actus contra

hentium ad aptitudinẽ rei, licet eñ pecunia posit numerari, uel ponderari, &c. tñ si daretur ut cadẽ pecunia, ut species reddat, nõ esset mutuũ, quia actus nõ adaptatur ad aptitudinẽ. l. planè. §. j. ĵ. de leg. j. l. sed & si certos. eo. tit. Quæ
15 rit gl. † utrũ in pane consistat mutuũ: Gl. dicit q̃ non, sed e-
16 rit cõtractus innominatus. Tu uerò dicas, q̃n † in ciuitate limitatus est panis, quia debet esse tot unciarũ, & tunc mutuũ põt consistere in pane ad numerũ, quia propter omnimodam similitudinẽ recipiũt functionẽ inter se, in genere suo, sicut pecunia. Quandoq̃ panis nõ est limitatus in ciuitate, & tunc non consistit mutuũ ad numerũ, quia suum esse, & sua utilitas nõ retinet numero, sed consistit mutuũ in pondere, quia in genere suo recipiunt functionẽ, tantã eñ utilitatẽ afferunt x. libræ unius panis, quantã alterius, posito q̃ sit eiusdẽ bonitatis, licet diuersus sit numer[o], & i-
d deò in eo puto [d] consistere mutuũ, & hoc admittit cõsuetudo. Quæro utrũ in alijs rebus quæ nõ numerant. Inst. qui. mod. re cont. ob. consistat mutuũ. Iac. de Aret. dicit q̃ sic, & credo q̃ dicat uerum, ut puta si ad pondus mutuaret stannum, seu plumbũ, uel aliud æs, & ut uidetis, istæ res quæ cõsistunt in materia, non sunt aptæ nisi ad pondus, & eodem modo dici possunt quædã res, quę nõ sunt aptæ nisi ad nu-
17 merũ. Exemplũ, facta est lex, uel statutũ † q̃ tegulæ quibus domus tegit, uel lapides cocti, uel lateres, quibus domus construit, fiãt ad certã mensurã. Certè arbitror q̃ in his cõsisteret mutuũ ad numerũ, quia in genere suo recipiũt functionem, non tñ sunt aptæ ponderari, uel mensurari. In ali-
e quibus [e] etiã partibus uidi † q̃ ligna cõburendi causa pa-
18 rata uenduntur ad pondus, & mutuant, & in his putarẽ consistere mutuũ, quia in genere suo recipiũt functionẽ. Idem puto in paleis & similibus. Solũ eñ hoc cõsidero † q̃ in ge-
19 nere suo, functionẽ recipiant, & q̃ actus contrahentiũ adaptent ur aptitudini rei, intelligendo aptitudinẽ rei ut s̃. dixi. Sumus expediti de ista gl. Veniamus ad aliã gl. dicit hic
20 † q̃ aliud pro alio inuito creditore solui non põt. Cont. l. si domus. §. qui confiteť. de leg. j. dicit gl. speciale ibi ratione sanguinis, sic etiam assignat multas alias specialitates. Io. uerò soluit uno uerbo, s. aut debeť quãtitas, aut species. uide gl. Pro declaranda hac gl. & ista materia utrũ aliud pro alio inuito creditore solui possit, debes scire. Q̃nq̃ debeť factũ & tunc succedit obligatio ad interesse, & tunc soluendo interesse an reus liberetur, dic ut l. j. C. de sen. quæ pro eo q̃ interest profer. Dixi plenè in l. stipulationes non diuidũ-
tur. ĵ. de uer. ob. in viij. q. Quandoq̃ est in obligatione rem restitui, uel rem reddi, & tunc etiam sunt opi. l. in re furtiua. in prin. ĵ. de cond. furt. Dixi plenè in d. l. stipulationes non diuidunť. in viij. q. Q̃nq̃ est in obligatione rem tradi, & tũc etiã de hoc sunt opi. in l. j. ĵ. de act. em. Et hoc etiã dixi plenè
f in d. l. stipulationes nõ diuidunť. in viij. q. [f] Q̃nq̃ est in obligatiõe rem dari & tunc est nostra materia. In qua dic, Aut debeť genus, aut species, aut quãtitas, si genus, hoc potest esse tripliciter, uel q̃ debetur genus, hoc est, una species de genere, ut homo, uel equus, uel q̃ debetur certum pondus uel certa mensura illius generis, ut frumẽti, uini, uel olei & similium in istis duobus casibus, aut quis uult soluere genus pro alio genere, & nõ potest inuito creditore. Aut uult soluere speciẽ pro genere, & idem q̃ non potest soluere, ut hic. Aut uult soluere quantitatẽ pro genere, ut puta, pecu-
21 niam fm Iac. de Aret. potest ut s̃. dixi. † Tu uerò dic. Aut illud genus potest reperiri eiusdem bonitatis, cuius debeť, & non potest solui quantitas pro genere, quia aliud pro alio, &c. ut hic. Si uerò non potest reperiri, & tunc potest solui quantitas pro genere, l. uinum. ĵ. eo. cum si. Tertio modo non potest accipi genus pro quota, ut si ego tibi debeo tertiam, uel quartam partem bonorũ, uel alicuius rei, & in his potest solui æstimatio, quandoq̃ pro illo genere debito. l. non amplius. §. fi. cum l. seq. de leg. j. Quod dic ut ibi. facit l. j. in §. pe. cum gl. in uer. compensatio. s̃. si pars hær. pe. l. j. & ĵ. ad Treb. l. deducta. §. nũmis. in fi. gl. magnæ, Secundo casu, quando debetur species, tunc aut illa species debita non potest reperiri, & potest solui pro ea æstimatio, non alia species, uel genus, l. non dubiũ. §. fi. de leg. iij. Sic debet intelligi l. si seruum. §. fin. de uer. ob. & l. si ex legati causa. eo. tit. Si uerò illa species potest reperiri, & debitor potest eam soluere, tũc de necessitate cogit eam soluere, nec admittitur ad soluendum aliud, ut hic. fallit in casu l. si domus. §. qui confite-
g tur. ĵ. de leg. j. Tertio casu [g] quando debetur quãtitas, & tũc aut debitor non potest soluere quantitatẽ, & cogitur credi-
h tor [h] accipere rem, in auth. de fideiuss. §. quod aũt posita. C. de sol. auth. hoc nisi. Aut debitor potest soluere pecuniam, & tunc aut tenetur ad illam quantitatẽ respectu certe speciei, & liberatur soluendo speciẽ illam. §. j. ĵ. de re iud. & l. si uerò. §. fi. ĵ. sol. mat. & l. si fundũ per fideicom. in prin. de leg. j. & de doli excep. l. fideiussor. rectè intelligendo. Si uerò tenetur ad quantitatem simpliciter, tunc non potest soluere
i speciem pro quantitate creditore inuito. l. eum à quo. C. de sol. fallit [i] in auth. de alie. & emphy. §. hęc uerò fm prędictũ. quæ est posita C. de ss. ſan. ec. auth. hoc ius porrectum.

ADDITIO.

a Duæ. Iac. But. tenet hic secundam opin. per alleg. in gl. pro qua etiam uidetur facere. l. Titiæ. ff. aur. & arg. leg. tamen prima est magis cõmunis quam sequitur Cy. Bal. Ang. hic, Bar. l. Pau. la j. ĵ. de sol. & in l. diuortio. §. ob donationes. ĵ. sol. mat. in l. quæ extrinsecus. ĵ. de uer. ob. Bal. l. fi. C. de compen. Sal. l. si quis argentum. C. de don. But. c. quantò. de iureiur. Anch. in clemen. si beneficiorum. de decimis. Hanc tamen communem opin. limita non habere locum, in casu speciali. l. j. C. de argen. præ. lib. x. Et ad fallentiam Bar. uide eundem Bar. in l. Paul. aliàs, Imperator. ĵ. de in diem addi, quia tunc talis consuetudo esset seruanda.

b Librum. Gl. Inst. qui. mo. re cont. ob. in prin. in uer. metiendo & eius opin. cõmuniter tenet Alex.

c Quarto. Pet. & Cy. dicunt opin. gl. procedere, si trado pecuniam in sacculo, ut reddam alium sacculum, sed si petisti à me uiginti solidos mutuo, & ego dixi, eccè in isto sacculo sunt uiginti solidi, accipe, cõtrahetur mutuũ, quia pecunia apta est ad numerandum, & ego numero uerbo non ob. l. plané. quia loquitur, quando pecuniam tanquam speciem, seu corpus trado, sed in prædicto exemplo non, & idem tenet Sal. ut refert Alexan. cum quibus ipse transit.

d Puto. Iac. But. Rayn. Cy. & Bal. transeunt cum gl. quia panes semper sunt dissimiles. Mar. de Fano sentit idẽ q̃. Bar. & etiã Alex. quia data opi. præcedenti pro uera, sequeretur q̃ in uino non posset esse mutuum, quia est opus aliquali industria, & arte hominis, nec omnino potest esse similis.

e POMA. Aliquibus. Dicitur tamen uoluisse Bar. in uer. ij. requiritur, de libris omnino dissimilibus, q̃ non solum requiratur q̃ recipiant functionem in genere suo, sed etiam quod sit consuetudo, ut recipiant functionem.

f In viij. quæstio. Adde quòd debuit dicere idem esse in obligationibus dandi quia pluribus casibus, etiam succedit obligatio ad interesse, qui casus traditur in d. l. stipulationes non diuiduntur, in undecim & duodecim opp. & per Bar. l. j. C. de sent. quæ pro eo quòd interest proferũt. & in l. naturalis. ĵ. de præscr. uer. adde quãdo aliud pro alio in inuito creditore solui possit, Ro. consil. clviij.

g POMA. Casu. Rom. cons. clxiiij. & Are. cons. xxviij. ad fi. & Prach. Papi. in forma libelli, quo agitur hypothe. in gl. in uer. satisfacere.

h P.PAV.P. Creditor. Circa istud remedium auth. hoc nisi debitor. C. de solu. dand. in solutum, &c. Limitat practica Papien. in forma responsionis libelli, in actione hypothecaria, in uerbo satisfacere. circa princ. Item an ipsius dispositioni posit renunciari, Alexan. consilio trigesimoseptimo, in ij. uol. & quæ habes in repertorio, ut uer. debitor. & ad Bar. in rub. C. qui bon. ced. poss. An autem iure tollat istam facultatem & remedium, quando quis promisit puta centum & iurauit attendere obligare. Moder. l. si pecuniam. in prin. ff. de cond. ob cau. per gl. ibi quæ dicit, quòd iuramentum obligat præcise ad obseruantiã promissionis, Alexan. consilio trigesimoseptimo, in ij. uol. Abb. cons. quadragesimo secundo, in ij. parte. ubi etiam dicit quòd ualet conuentio, quòd posit quis personaliter capi, præcipuè stante iuramento, & quòd remanet beneficiũ cessionis, & circa requisita refert, Ro. consil. clxiij. Cur. in sing. suis, nu. 26. ubi reprobat duo ultima. Item ad hoc ut habeat locum dispositio illius auth. hoc nisi debitor. quatuor copulatiuè requiruntur, quæ uide apud Ro. in d. consilio centesimo sexagesimoterti o, & circa limit. Pract. Papien. de quo s̃. quando quis sua sponte uult offerre rem, uide etiam Io. Fab. §. fi. Instit. de act. & ibi Ias. viij. fallen. quod non potest cedi bonis, nisi urgentibus creditoribus, quia illud conceditur in subsidium, sicut etiam facultas dandi in solutum, in auth. hoc nisi, in corpore unde sumitur.

i Fallit. Adde quod ibi non est aliud in ecclesia debente, quàm in priuato debitore, præterquã in hoc, scilicet quod priuatus quando non potest soluere in pecunia,

in pecunia, tenetur dare de melioribus rebus. Ecclesia uerò potest dare mediocrem. d. §. hæc uerò. nec intelligas, qd' priuatus teneatur dare meliorem rem magni ualoris, pro debito paruæ quantitatis, quia non tenetur dare in solutum, nisi pro concurrenti quantitate, gl. l. quandiu. C. de dist. pig. Imo. l. à diuo Pio. §. in uenditione. ĵ. de re iud.

1 Argumentum ab etymologia uocabuli ualet. & nu. 3.
2 Mutuum non est si dominium non transfertur in accipientem.
4 Mutuum ciuile reconciliatur stipulatione, nec in eo requiritur translatio dominij.
5 Mutuum ciuile quo ot modis reconcilietur.
6 Mutuum iure naturali quot modis reconcilietur.
7 Mutuum causa conuentus, an opponat exceptionem dominij mutanti.

1 §. APPELLATA. No. tu iuuenis, † arg. ab etymolo-
a gia [a] uocabuli. † Secundò no. quod si non transfertur
2 in accipientem dominiũ, non est mutuum.*
* Mutuum. l. j. §. mutui. ff. de action. & ob. I. Con. B. 3 huius q̃ ista argumentatio non sit bona, Nam secundũ hoc omnis alienatio erit mutuũ, quia fit de meo tuũ, q̃ est falsum, ut s̃. dixi. in prin. † Sor. tar. ab etymologia uocabuli, seu allusione concludit, nisi ei repugnet diffinitio, uel autoritas. Nam tutor dicitur à tuendo, & tamen nõ omnis qui tuetur, est tutor, nisi in eum cadat diffinitio. l. j. ĵ. de tute. Et eodem modo testamentum est testatio mentis, & tamen omnis testatio mẽtis, non est testamentum, nisi in ea cadat diffinitio, quæ est in l. j. ĵ. de testa. & idem in possessione. l. j. in princ. ĵ. de acquir. poſ. Ita hic licet allusio uocabuli conueniat omni alienationi, tamẽ non erit mutuũ, nisi cõcurrant alia, quæ requiruntur in mutuo, ex quibus poterit colligi diffinitio mutui, ut statim dicam. Opp. q̃ potest esse mutuũ, licet non fiat de meo tuũ, ut si non fiat numeratio post biennĩ. l. in contractibus. C. de non nu. pec. Sol. dicit glo. ibi löquitur in mutuo ciuili, hic in mutuo naturali. Se-
4 cundò opp. l. quamuis. C. eo. dicit gl. ibi † mutuũ recõciliatur stipulatione. Videte, ibi nõ loquitur in mutuo purè naturali, sed in ciuili, cui cooperatur natura, ut no. ĵ. ea. l. in fi. in quo mutuo siue præcedat stipulatio, siue sequatur, non requiritur translatio dominij. d. l. quamuis. Tertiò opp. ĵ. e. l. nam & si fur. & fideiuſ. l. si quis pro eo. §. si numos. Sol. dicit gl. ibi q̃ mutuũ reconciliatur cõsumptione. Ponit etiam alios modos reconciliandi mutuũ. Tu uerò dic latius fm
5 Iac. de Aret. † Quoddam est mutuũ, merè ciuile, & istud reconciliatur cursu biennij. l. contractibus. C. de non nu. pec.
b Et intelligas reconciliatur, non q̃ ex ipso mutuo nascatur obligatio, sed ut ex contractu literarũ propter illud ciuile mutuũ obligatio nascatur, Inst. de lit. ob. §. j. Quoddam est mutuũ ciuile, non merè, sed cui natura operatur, & illud reconciliatur stipulatione, siue præcedat, siue sequatur. C. eo. l. quamuis. Et intelligo quòd reconciliatur non ut ex ipso mutuo nascatur obligatio, sed ut nascatur ex stipulatione,
6 propter illud præsumptum mutuũ. † Quoddam est mutuum, merè naturale, & in isto requiritur quòd transferat dominiũ in accipientem, ut hic, aliàs non est mutuum statim, sed ex post facto poterit recõciliari multis modis, quorum quosdã ponit gl. alij ponuntur per doct. Primò reconciliãtur cõsumptione, ut gl. dicit, ut ĵ. l. nam si fur. & l. si quis pro eodem. §. si nũmos. ĵ. de fideiuſſ. hoc quod dicit de consumptione, potest intelligi tribus modis, Vno modo consumptione facta in utilitatẽ accipiẽtis, ut quia minutatim expendit pecuniã quam recepit, & hoc modo loquuntur, iura alleg. per gl. Secundò modo potest intelligi consumptione, hoc est perditio. l. indebiti. §. sed & si nũmi. ĵ. de condi. inde. Tertio modo potest intelligi consumptione, hoc est, cõmistione, l. si alieni. ĵ. sol. Hoc tamen quod de commistione dico, non habet locum, nisi in pecunia, secus in alijs generibus. l. idem Pomp. s̃. de rei uendicat. Secundo modo reconciliatur usucapione, ut in gl. probatur, etiam in l. indebiti. §. sed & si nũmi. ĵ. de cond. ind. Tertio modo recõciliatur conditionis euentu. ĵ. eod. l. proinde. Sunt etiam alij duo casus extra gl. scilicet propter superuenientiã dominij in mutuante ex causa de præterito, d. l. proinde. Item reconciliatur ratihabitione secuta, l. si procurator. ĵ. de cond. ind.
7 VItimò posset quæri, † an ille qui conuenitur pro mutuo, possit obijcere mutuanti exceptionem dominij, dicam in l. nam & si furtum. ĵ. eodem. Diffinitionem autem mutui dicam. ĵ. ea. l. in fin.

ADDITIO.

a P.PAV.P. Etymologia. Bar. l. j. ĵ. de test. & l. j. ĵ. de acquir. poss. & l. omnes populi. in vj. q. prin. de iust. & iur. Bal. l. non sine. C. de bon. quæ lib. But. in proœ. decre. Abb. cons. lxxxij. ij. lib. Ang. cons. ccvij. Fel. in proœ. decr. Et quid sit etymologia, diffinit Bal. c. j. §. si quis de manso. de controuer. inuest. in ult. col. Et de materia etiam Ang. Instit. de test. in prin. Pan. c. cum secundum. de præben. in consilio sexagesimosecundo, in j. uol. quando etymologia procedit ab aliquo euentu, de quo etiam Fel. de proœ. decret. Ias. l. j. in prin. in ij. no. de acq. pos.

b POMA. Mutuum. uide Card. cons. lvj. in ĵ. dubio.

1 Creditum differt à mutuo, ut genus à specie. & no. 2.
3 Verbum credendi tripliciter accipitur.
4 Pecunia tripliciter accipitur.
5 Creditor conditionalis q̃ impropriè dicatur creditor.
6 Testes si aliqui deponũt factum fuisse ante nuptias, & aliqui post nuptias, q̃ concordentur ante nuptias, scilicet finitas, & post nuptias scilicet finitas, & post. nupti as scilicet contractas.
7 Dicito ante, & dictio post, quomodo intelligantur.
8 Testis actum concordari non potest cum dicto partis.
9 Testium concordia non fit quando testes sunt impares.
10 Cautela ut iudex mutat pro testibus, ut declaret dictum, quomodo inter eos uidetur contrarietas.

1 §. CREDITVM. Creditum † differt à mutuo, ut genus
a specie, qđ' quatuor probatur exemplis, Ex hoc summario apparet diuisio §. nam primò ponit dictum, secundò probat illud per quatuor exempla, Secunda ibi, nã creditum. Item secunda diuiditur in quatuor partes, sicut quatuor sunt exempla. Secunda ibi, ita mutuũ. Tertia ibi, in mutui aũt datione. Quarta ibi, uerbis quoq̃. In tex. ibi, dum dicit, dominũ esse dantem, supple, sed non in credito, ut patet in uenditione, deposito, commodato, & simi. Et in
2 prima parte habes, † quòd creditũ differt à mutuo, ut genus à specie. Hoc probatur sic, ubicunq̃ est mutuũ, est creditum, sed non conuertitur. Sicut quicunq̃ est homo, est animal, sed non conuertitur. Sic etiam differt populus à plebe, ut Inst. de iur. na. §. plebs autem. Cont. quia creditum est species sicut mutuũ. ut s̃. ea. l. §. j. & C. si aduer. cred. l. j. & in
3 auth. nullum creden. agri. per totum. † Sol. uerb. credendi, potest sumi tripliciter secundũ gl. Quandoq̃ largè, & tunc sumitur pro genere suo, ut hic, & s̃. l. prox. Quandoq̃ strictè, & tunc sumitur pro sua specie, scilicet, pro mutuo tantum, ut s̃. ea. l. §. j. & in legibus alleg. in cont. Quandoq̃ sumitur strictissimè, quando scilicet pecunia numerata tantum mutuatur, l. sed Iul. §. mutui. ĵ. ad Maced. cum fim. Vlterius procedo ad secundã particulam, Dicitur hic, q̃ creditum consistit extra eas res quæ consistũt in pondere, numero, uel mensura. Ista pars est clara, nec contraria fuit declarata. s̃. prox. Venio ad uerb. itẽ mutuũ. dicitur hic quòd mutuũ non potest esse, nisi proficiscatur pecunia. Cont. s̃.
ea. l. §. j. ubi dicit q̃ consistit in rebus quæ consistũt ponde-
4 re, numero, uel mensura. Sol. uerbum † pecunia, accipitur tripliciter, quandoq̃ largissimè, quandoq̃ largè, & quandoq̃ strictè, ut dicit gl. doctrina autẽ horum, scilicet, quando debet accipi largè & quando strictè, dixi plenè in l. talis scriptura. ĵ. de leg. j. Venio ad uer. ueluti si post nuptias dos promittatur. Quæro de intellectu huius uer. pro declaratione debes scire, q̃ in isto uer. continenť duo, unũ expresse, aliud à contrario sensu. Expresse, cũ dicit, si post nuptias dos promittatur, nõ est creditũ, & sic unũ dicit expresse, aliud à contrario sensu. Quomodò aũt hoc procedat, gl. intelligit duobus modis, Vno modo post nuptias cõtractas, & tunc dicit q̃ si dos promittitur à muliere uiro post cõtractas nuptias, ei obligat mulier: sed si dos à muliere uiro, promittatur ante nuptias, non obligatur purè, quia habet in se illa promissio tacitã cõditionẽ, si nuptiæ sequãtur, l. promittendo. & l. stipulationẽ. ĵ. de iur. do. & l. item. quia. ff. de pac. Cõtra istã lec. opp. l. is cui. ĵ. de act. & ob. ubi pendente

conditione

5 conditione quis dicitur creditor. Sol.† ibi dicitur creditor
a impropriè, ut dixi ſ. in l. prox. Secũdo modo [a] poteſt intelligi q̃ hìc dicit creditor poſt nuptias, ſcilicet ſolutas, & tunc eſt dicendum q̃ uir promittit uxori dotẽ. Nam ſi hoc promittit poſt nuptias ſolutas, ualet. Sed ſi promitteretur ante nuptias ſolutas, non ualeret, quia eſſe donatio, niſi morte confirmaretur. l. quod de ſuo. C. de do. cau. non nu. & C. de do. ante nup. l. j. l. ſi diuortio. ĵ. de uer. ob. quod dic ut ibi habes. Ergo ex hoc §. habes, qd' iſta uerba, poſt nuptias, poſſunt intelligi duobus modis poſt nuptias, ſcilicet, contractas, uel poſt nuptias, ſcilicet ſolutas. Et illud eſt arg. ad q.
b de teſtibus diſcordantibus, [b] † quorum quidam dixerunt
6 fuiſſe ante nuptias, alij dixerunt poſt nuptias, ut reducaẽ
c ad concordiam [c] hoc modo, ante nuptias, ſcilicet, finitas, poſt nuptias, ſcilicet contractas, & ſic non erunt diſcordes, arg. huius uer. & quod hic no. Et idem ſi quidã teſtes dicũt ante guerram, & quidam poſt guerram, ut ſit idem modus concordiæ. Ita tenet Iac. de Aret. in l. inſulam. §. j. ĵ. ſol. mat. & eſt tex. ext. de teſt. c. cùm tu. Aduerte pro huius declaratione ponamus teſtes non diſcordare, ſed omnes dicunt ali-
d quid eſſe factum poſt nuptias, [d] uel poſt guerram, uel omnes ante nuptias, uel ante guerram, qualiter hæc oratio, intelligatur, utrùm ante nuptias, finitas, uel ante nuptias, ſci
7 licet, cõtractas, idem quæro de uerbo poſt. ꝛ. † Quandoq̃ iſtæ dictiones antè, & poſt reſpiciunt terminũ inſtantaneũ, quia finiturin inſtanti, ut ſi dicatur ante mortem, uel poſt mortem, quia mors in uno inſtanti eſt, uel non eſt, & tunc intellectus eſt clarus, quia antè ſignificat tempus qd' præcedit, & poſt ſignificat tempus quod ſequitur, & ideò ſi plures ſimul decederẽt, ibi nullo modo caderẽt antè, uel poſt. l. quod de partu. cum l. ſeq. ĵ. de reb. dub. l. inter ſocerum. in prin. ĵ. de pac. dot. Quandoq̃ iſtæ dictiones reſpiciunt terminum, qui habet tractum & durationẽ aliquam, & tunc quandoq̃ iſte tractus eſt ab inceptione, uſq; ad perfectionẽ illius actus, ſiue termini, ut in hoc exemplo, ante Calendas, uel poſt calendas, nam dies calendarũ
* Sero. Hoc non dicit l. more Romano. ff. de feriijs. I. Con. B. incipit in mane, & perficitur in ſero. * Idem ſi dico ante annũ, uel poſt annum, nam annus incipit in prima die eius, & terminatur in ultima, & iſto caſu iſtæ dictiones debent intelligi ante calẽdas, ſcilicet finitas, & poſt calendas, ſ. finitas. l. ſtipulationes non diuiduntur. §. j. ĵ. de uerb. ob. ubi eſt expreſſum in tex. & gl. l. qui ante calendas. eo. tit. & l. eum qui ita. §. qui ita. el ij. eo. tit. & ibi no. fm opi. Io. l. libertas. §. fi. ĵ. de manu. teſt. & l. ſi ita fuerit. la ij. in prin. & l. interillam. in prin. & ibi no. ĵ. de uer. ſig. & ſic cũ dico ante calendas, ſignifico totũ tempus qd' eſt ante eas finitas, de eo qd' ſequitur nihil pono, cũ dico poſt calendas, ſignifico totũ tempus qd' ſequitur poſt eas finitas. Et de eo qd' præcedit, nihil pono. Quandoq̃ iſtæ dictiones adjiciũtur termino, qui habet tractũ, & durationẽ poſt ſuam perfectionẽ, ut in hoc exemplo poſt nuptias, & ante nuptias, nam poſt q̃ ſunt nuptiæ, durant donec alter moriatur uel diuertat, & tunc intelligitur ante nuptias, ſeu poſt nuptias cõtractas, l. ſancimus. C. de nup. hoc eſt uerum, niſi cauſa contrarietatis euitandæ, tunc enim ante & poſt reſoluuntur, ut idem
e tempus ſignificent, ut hìc uides, & ſ. dixi. Sed tunc [e] inſiſto, ſm hoc ſemper eſt in poteſtate alicuius ex partibus. quid iſtæ dictiones ſignificent, nam ſi omnes teſtes dixerint hoc fuiſſe ante nuptias, ego dico q̃ imò fuit poſt nuptias, poſteà in concluſione dicã, Domine iudex, reducatis ad cõcordiam, dicta teſtiũ cum dicto meo, nam ipſi dixerũt ante nuptias, ego poſt nuptias, intelligatis dictum eorum ante nuptias, ſcilicet finitas, & dictũ meũ intelligatis poſt nuptias, ſcilicet contractas, & ſignificetur idem tempus cauſa cõtrarietatis uitandæ. Sol. dicit Inn. c. cũ contingat. circa prin. de offi. deleg. q̃ licet teſtes reducantur ad concordiã, nec inci-
8 dant in contrarietatẽ, ut dictum eſt tamẽ † hoc non debet fieri, qñ eſt contrarietas inter dictũ teſtis, & dictũ partis, qa dictũ partis nullam fidẽ facit pro ſe, C. de prob. l. exemplo. cum ſi. quod eſt no. Puto etiã prout ipſe dicit ibi, ſed nõ be-
9 ne explicat, q̃ † iſta cõcordia tũc eſt fienda, qñ probatiões

f undiq̃ ſunt partes, [f] ſed ſi alter haberet plures & idoneio-
10 res teſtes, illis eſſet ſtandũ. Cautius tamẽ faceret iudex, † ſi iterum pro teſtibus mitteret, ut qualiter dictũ eorum intelligunt, declarẽt. ut no. in auth. de teſti. §. quia uerò. in gl. magna. & ext. de teſti. c. cum clamor.

ADDITIO.

a POMA. Modo. Are. conſ. lxxxvj.

b P.PAV.P. Diſcordãtibus. *Multò magis in uno teſte. Com. conſ. xcj. uer. rurſum cum teſtes etiam diuerſi. Et ibi etiam habes de modo ſaluãdi teſtem qui uidetur depoſuiſſe de maiori tẽpore, quàm ueriſimile ſit ipſum recordari. Item an unus teſtis diſcordans in ſeipſo, debeat trahi ad concordiam, Alex. l. j. in prin. ff. de oper. no. nunc. & conſ. ccccxij. Item q̃ ſi eſſent duo teſtes, & diſcordarent, Alex. conſ. cclxxxvj. Mod. hic. Item quando plures teſtes pro una parte quã pro alia, non ſunt reducendi ad concordiã, neq; ut probetur, neq; ut euitetur falſum, Ro. conſ. clvij. Item an teſtes concordentur ſolum, ut euitetur falſitas, an uerò etiam ut probetur. Moder. hic. Alex. conſ. cxvj. & cxxxiij. & q̃ ſæuore rei, concordentur etiam ut probetur, Alex. conſ. xxiiij. in ij. uol. Aret. conſ. xiij. Item ubi contrarietas nõ eſt euidens, poteſt concordia fieri. Alex. conſ. cclxviij. Fel. c. cum tu. ext. de teſtib⁹ & aliqua per eum, in c. cum contingat. de offe. deleg. ubi etiam ponit, an cõcordentur cum dicto partium, in eo. §. in fi. Bar. l. ſi quis intentione. ff. de iudi.*

c Concordiam. Bar. l. qui ante cal. de uerb. ob. Ang. conſ. cclxxiiij. circa fi.

d POMA. Aduerte. Aret. conſ. xiij. Alex. l. j. ff. de no. ope. nun. & conſ. xiiij. uol. ij. Bar. l. eos. in fin. ff. de fal. Rap. Cu. conſ. lxxvij. Old. conſ. cv. diũs cj. Fel. in proœ. Decre. c. trãslato. de conſtit. & in c. ex parte. de teſti. c. & in c. cùm tu. & Barb. conſ. xij. in ij. uolum. & aliquid per Nic. de Lyra, Matthei xxvj. in gl. in uer. ait illi Ieſus. Bal. in c. cauſam quæ. de reſcript. & in d. c. tu. & in tit. de pace. Conſt. uer. opinionis.

e POMA. Tunc. Limita tamen hic, ut per Bar. l. ſi quis intentione. ĵ. de iud. Alex. de concordia teſtium. conſ. cxliij. uer. accedit. in ij. uol. Fel. c. cùm tu. uer. tertia concluſio. de teſtib. & in ix. conclu. & in c. præſentium. eo. titul. Barb. conſ. iij. uol. j. & conſ. xxv. uol. ij. Præpo. c. omnes leges. diſtin. j. Rom. conſ. clvj. & ſequen. Imol. conſ. cj. & ſequen. & Alex. conſilio ſeptuageſimo ſeptimo, uolum. j. & conſilio centeſimo decimoſexto, & conſilio trigeſimotertio. eo. uol. Fel. c. cum contingat. de offi. deleg. Alex. conſilio decimo quarto, uol. ij. ubi dicit, quòd reducuntur ad concordiam. etiam ut probẽt. & Aret. ibi in addi.

f Pares. Adde gl. in d. c. cùm contingat. Bar. l. Gallus. §. ille caſus. de liber. & poſth. Bal. l. in inſulam. ſol. mat. Bal. c. cùm tu. & ibi Card. ext. de teſti. & Bal. §. quibus. in j. conſt. C. cont. eſt de mente gl. in c. noſtra. de teſt. et in iij. q. iij. c. teſtes. Ant. & Abb. c. cùm tu. Io. de Imo. l. inter ſtipul. §. j. deuer. ob. d. c. cum tu. Et cum hac opin. tranſit primam opi. ſequitur. Anch. conſilio trecenteſimo octuageſimoſeptimo, & trecenteſimo octuageſimonono, & Caſt. in addi. hic ad ſuam lect. & in quantum Alex. tangit, an teſtes reducãtur ad concordiam, ut probent, uel ut falſum euitent, dic q̃, Bal. iij. lib. conſ. quadringenteſimo undecimo, tenet q̃ non probent, idemq; tenet conſilio uigeſimooctauo, eo. iij. lib. incip. in quodam inſtrumento, ubi allegat dictum caput. cum tu.

1 *Mutuo perficiendo, ſufficit q̃ pecunia proficiſcatur uerè, uel fictè, & quòd tradens ſit dominus.*
2 *Mutuum triplex eſt.*
3 *Mutuum naturale merè, & mutuum naturale, cui ciuile cooperatur.*
4 *Mutuum ciuile quotuplex, & an ex mutuo uerè ciuili oriatur actio uel ex chirographo.*
5 *Procurator conſtitutus ad accipiendum pecuniam mutuo, ſi confiteatur recepiſſe, an obligat dominum. & nu. 6.*
7 *Procurator conſtitutus ad recipiendum pecuniam mutuo, & ad confitendum recepiſſe, & ad promittendum, non obligat dominum, ſi non conſtat de numeratione.*
8 *Mutuum quid ſit.*

§. IN MVTVI. Vt uobis dixi, hoc ponitur tertiũ exemplum, per qd' probatur creditũ differre à mutuo, ut genus à ſpecie. Nã in mutui datione oportet dñm eſſe dantem, * q d' nõ eſt in alio credi- * Dantẽ. Hoc eſt quòd dominiũ trãsferatur in mutuo, aliogn mutuũ non eo trahitur: not. Bar. l. jx. ff. de auto. iu. I. Cõ. to, ut puta in uenditione, depoſito, cõmodato, & ſi. Et ad hoc luriſcon. opponit de filio, & de ſeruo mutuante, & ſoluit per exemplũ de eo qui mutuat pecuniã ſuam mea uoluntate. Quæro ergo, quale exemplũ iſtud ſit, & quæ ſimilitudo dicit lac. de Are. q̃ primũ dictum de filio & ſeruo, põt intelligi duobus modis, Vno

Vno modo q̃ filius & ſeruus dantes peculiares nũmos, obligant accipiẽtes naturaliter ipſi filio & ſeruo, & tũc procedit exemplũ quod ſequiturclarè, ſ. q̃ illud ideò eſt, quia filius uel ſeruus habent dñi uoluntatẽ, ſicut ſi uoluntate mea tuos nũmos credas nomine meo. Nam mihi actio quærit propter uoluntatẽ tui dñi, licet ego non fuerim dñs. Secundo mõ põt intelligi, q̃ filius, uel ſeruus mutuantes, obligãt accipientẽ patri, uel dño, & hoc ideò qa ipſe pater, uel dñs fingit mutuare, & ſm hoc procedit exemplũ, quia hoc tale eſt, quale ſi uoluntate mea tuos nũmos credas noſſe meo. Nam mihi acquirit obligatio, & actio, quia fingor mutuare, cũ nomine meo mutuaẽ. Tũ in hoc eſt differẽtia, quia in hoc caſu ultimo ibi, quale ſi uoluntate mea, &c. ſunt duæ ſictiones, una circa actũ mutuãdi, quia ego fingor mutuare cui' noſſe mutuaẽ. Alia circa dñium, qa fingor mutuare pecuniã meã propter dñi uoluntatẽ, cũ uerè nõ ſit mea, ſed in præcedẽti caſu poſito in uer. nec ob. &c. ſ. in filio, uel ſeruo, ſolùm eſt una fictio, ſcilicet circa actũ mutuandi, cum uerè
1 illa pecunia fuerit patris, uel domini. Ex quo habes † q̃ ad perficiendum mutuũ, ſufficit q̃ pecunia proficiſcatur uerè uel fictè, & q̃ tradẽs ſit dñs uerè, uel fictè. Venio ad uer. uer bis. dixi uobis, q̃ hìc ponitur quartũ exemplum, ex quo oſtenditur q̃ creditũ differt à mutuo, ut genus à ſpecie, nam poſſumus credere per ſtipulationẽ, nulla in-
* Pecunia. Hoc falſum eſt, nã obligatio quæ re contrahitur ueluti hæc mutui datio, niſi reſequuta, non contrahitur: l. j. §. j. ff. de act. & ob. tu. ſtipulatiõe ſecuſ: l. j. de uerb. ob. I. Con. B. teruenìente pecunia, * uel etiam poteſt intelligi aliter, ut conueniat cum parte proxima præcedente, ubi dicunt q̃ ſufficit q̃ pecunia proficiſcaẽ uerè, uel fictè, hìc ponit exemplũ in mutuo ciuili, in quo nulla pecunia intercuenit, uel uerè, uel fictè. [a] Pro cuius rei euidẽ-
2 tia debes ſcire, put gl. no. dicit, q̃ triplex † eſt mutuum, quoddã eſt mutuũ naturale, & merè, quoddam eſt mutuũ ciuile, cui natura cooperatur, quoddã eſt mutuum merè ciuile.
3 Mutuũ † enim naturale eſt, qñ res mea ad te peruenit. Ita dicit gl. & bene. Tu tamẽ in hoc mutuo naturali dicas, quoddã eſt mutuũ naturale merè, ut qñ pecunia mea in te directò transfertur. Quoddã eſt mutuũ naturale, cui ius ciuile cooperatur per aliquã fictionem, ut qñ pecunia uerè interceſſit, ſed ius fingit eum numeraſſe, qui non numerauit, uel eſſe dñm qui non erat, ut ſ. prox. rñſo declarauí, uel quando pecunia debita ex una cauſa conuertit in cauſam mutui. l. certi condictio. in fi. ĵ. eo. uel quando mutuũ reconciliatur aliquo ex modis, quos uidiſtis ſ. in uerſi. appellata. ad qd'
4 facit ĵ. eo. l. ſingularia. Aliud † eſt mutuũ ciuile, cui natura cooperatur, dicit gl. ut quando ante ſtipulationẽ, uel pòſt incontinenti numeratur pecunia. Glo. in hoc dicit uerum, non tamẽ naſcitur in hoc caſu actio ex mutuo, ſed ex ſtipulatiõe impleta propter mutuũ. l. ſi ſtipulatus. §. Chryſogonus. ĵ. de uerb. ob. & l. ſi ita fuero ſtipulatus. & l. cùm enim, ĵ. de noua. Videbitis ĵ. eo. l. certi condictio. §. quoniã. Quod
5 dam † eſt mutuũ merè ciuile, ut in chirographo, ex quo qs obligatur poſt biennĩũ. l. in contractibus. C. de non nu. pecu. Dicit gl. & bene, q̃ tamen iſto caſu non oritur obligatio ex tali mutuo, ſed ex contractu literarũ propter mutuũ. Et iſtud quod gl. dicit poſt biennĩũ, habet locũ quando promiſſio, uel ſcriptura facta fuit ſpe futurę numerationis, ſed ſi fortè donandi animo, non ſpe futuræ numerationis promitterem centũ per ſtipulationẽ, quæ confiteor me habuiſſe & recepiſſe mutuo, ſtatim etiam non expectato biennio contraheretur illud mutuũ ciuile, & hìc eſt caſus in iſto reſponſo, ut gl. hìc intelligit in mutuo ciuili. Vide iſtam glo.
6 quæ incipit, id eſt, alienã fidem. & no. eam. † Et iſta ſunt uti
b lia [b] ad q. de facto, aliquis fecit procuratorẽ ad accipiendũ
c pecuniam mutuo, tamen in inſtrumento nõ fuit ſcriptum quòd recepit, ſed q̃ fuit confeſſus [c] ſe recepiſſe. Certè ex tali inſtrumento, niſi numeratio probetur, non poteſt [d] agi cõtra dominũ. Nam qñ facio te procuratorẽ ad accipiendũ pecuniam mutuo, intelligitur de mutuo naturali, qd' ſignificat iſta dictio, ad accipiendũ, ſed iſtud inſtrumẽtũ, in quo procurator eſt cõfeſſus ſe habuiſſe & recepiſſe, probat mutuum ciuile, cui natura non cooperatur, niſi probeẽ numeratio, ergo talis procurator non obligat dominũ, quia ad hoc non habuit mandatũ. l. j. §. ſi mutuam. ĵ. ſi quid in frau. pa. facit ĵ. de noua. l. ſi debitorẽ meum. & qd' ibi no. per Iac.
7 de Are. † Dico etiam q̃ ſi in inſtrumento procurationis diceretur, facio te procuratorẽ ad accipiendũ pecuniam mutuo, & ad confitendũ te recipiſſe pecuniã, & ad promittendum, &c. q̃ eodẽ modo dominus non poteſt conueniri ex illo inſtrumento, quia illa uerba, ad confitendũ te recepiſſe, intelliguntur ſecundũ pecuniam receptã. Si aliter intelli
e geres, eſſet donatio, [e] d. l. j. §. ſi mutuã. quæ donatio procuratori nõ uidetur permiſſa, niſi exprimatur, l. contra iuris.
8 §. j. & fi. §. de pact. † Vltimò ex prædictis poſſet tibi liquere, quid eſt mutuũ ? Nam mutuum eſt contractus celebratus ſtatione uera, uel ficta rei conſiſtentis in pondere, numero, uel menſura, cum ſpe recipiendi tantundem in genere ſuo, ut ex prædictis patet. b

ADDITIO.

a POMA. Fictè. *Quotuplex ſit mutuũ, Caſt. conſ. ccccxcvij.*

b POMA. Vtilia. Ro. *conſ. ccclij. Caſt. conſ. ccccxcvij. Alex. conſ. xiij. uol. iij. Are. conſ. v. Bal. cõſ. lxxxviij. & conſ. lxxxix. conſ. iiij. & conſ. xx. Ale. cõſ. clxxix. uol. ij. & conſ. cxxxij. uol. iiij. Pan. conſ. xvij. uol. ij. Barb. viij. conſil. ij. uol. Aret. conſ. lxiij. & conſ. lxxxvj. & Arch. conſ. ult. & Soc. cõſ. iij.*

c P.PAV.P. Confeſſus. *Com. conſ. cxlvij. Aret. conſ. iiij. Caſt. conſ. v. ubi ponit an ſaltem procurator obligetur, & quid ſi dederit fideiuſſores? Et concludit teneri. Ang. l. ad hæc uenditio. C. de præd. cur. lib. x. Fel. c. ſi cautio. ext. de fid. inſt. Fel. c. cum olim. de off. deleg. Barb. conſ. xix. uol. iij. in ij. dubio. et conſ. xx. in fi. uol. ij.*

d Poteſt. Io. And. *in addi. ad Spec. tit. de teſt. §. j. ſuper uer. ſed pone egi. Bar. l. à diuo Pio. ĵ. de re iud. & in l. non abſtulit. C. de nouat. Ant. de But. & Abb. c. ſi cautio. ext. de fid. inſt. Ca. conſ. ult. alias remiſiones etiã uide per Alex. cui adde in quantũ alleg. Frid. conſ. liij. ſentire contra Bar. qd' non eſt uerũ, quia imò idẽ ſentit, quia eius ultima uerba ſunt hæc, Do. procurat. nõ potuit liberare, niſi per realem ſolutionem, non fictam. Ro. conſ. ccclij. Bal. conſilio cccxxxij. j. lib.*

c Donatio. Bal. & Fulg. *in hoc tenent contra Bar. Caſt. Ang. Ro. idem faciũt. & cum opi. ipſorum tranſire uidetur Alex. Adde tu, q̃, pro opi. Bar. facit, quia in mandato eſt dictio, & quæ eſt copulatiua, & uidetur importare, q̃ ſola confeſſio ſine receptione, non ſit ſatis. l. ſi hæredi plures ĵ. de condi. inſtit. l. is qui ducenta. §. utrũ. ĵ. de reb. du. & maximè, quia ſub una & eadem ratione, & ſub uno & eodẽ uerbo reguntur, Bar. l. re coniunctì. ĵ. de legat. iij. Nam ubi qualitas uerborũ præcedentium, poteſt ſequentibus uerbis conuenire, intelligitur ſemper repetita, Bar. l. Seiæ. §. Cato. ĵ. de fun. inſtit. ergo qualitas naturalis accipi debet. Et bene facit quod dicit Bar. in hoc, in l. ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus. ĵ. de uerb. ob. Secundò facit, quia uerba ſunt ſequentia, ut ſecundũ ea intelligantur. l. ſi. §. cui dulcia. ĵ. de ui. tri. & ole. leg. & in Cle. non poteſt. de procur. cum ſimil. & bene, Bar. l. qui habet. §. ſin. ĵ. de tut. & maximè hoc eſt dicendũ, quia in hoc conueniũt reg. iur. uidelicet, quia uerba mandati intelliguntur ſtrictè. l. diligenter. ĵ. mand. Et ſic ut minus noceat conſtituenti, q̃ poſſit l. cùm de indebito. ĵ. de prob. Nam ſi dominus id non ſciſſet uero ſimiliter, ergo ſic non interpretetur mandatũ. l. ſi hominẽ. ĵ. mand. & propriè h. d. Bal. l. falſ. C. de fal. qd' eſt no. pro opin. Bar. licet magis cõmunis opin. ſit contra Bar. ut hic per Moder. Et ad rationes ipſorũ ſuſtinendo Bar. potes reſpondere, ut ĵ. & ad primum poteſt reſponderi, q̃, ibi erat ſic in mandato, quod non eſt hic. Ad ſecundũ reſponderi poteſt, quòd uerbum ad confitendum, non eſt quid diuerſum à uerbo, ad accipiendum, prout in ſimili dicitur mandatum ad uendendum, & inſtrumentum ad faciendum, quo caſu importat, ut primo uendatur, poſtea fiat inſtrumentum, ſic ergo accipiat primò, poſteà confiteatur, & ſic omnia iſta dicò referantur ad ueram numerationẽ. Tuatur iſta reſponſio, quia uerbum ad confitendũ, dupliciter capi poteſt, ſcilicet ad pecuniam numeratã, & non numeratam, ſed præcedens uerbum, uerificatur actualiter, ergo & uerbũ, ad confitendum, quia uerbum ambiguum, debet interpretari à præcedenti uerbo claro, & certo. l. j. & ibi Bar. ĵ. de reb. dub. Item non eſt ſuperfluum, quia confeſſio habet plura priuilegia, ut habetur in l. admonendi. ĵ. de iure iuran. & in auth. ſed iam neceſſe. C. de donat. ante nup. Ad tertiũ reſpondẽ, q̃, bene operantur in fauorẽ debitoris, ſi fiat confeſſio de recepto. Nec eſt uerum, q̃, in præiudicium conſtituentis ſint appoſita, quia imò ad confitendũ pecuniam numeratam. Ad quartum reſpon. confitendo id, ſcilicet negando q̃, habeat mandatum ad confitendum recepiſſe pecuniam non numeratam, ut ſ. dictum eſt. Et inquantum ipſi Moder. impugnant fundamentum Bar. dico & concedo, quòd mirã biennium non eſt donatio, ſed ex quo elapſo biennio*

biennio non pōt opponi exceptio. l. in contractibus. C. de non nu. pec. si non est oppositа exceptio, est donatio. Probatur hoc in simili, nam ille qui non potest alienare, non potest etiam facere actum, per quem in futurum sequatur alienatio. l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verb. ob. & ideò est, q. qui non potest alienare, non potest compromittere, Inn. c. cum tempore. ext. de arbit. Ergo procurator iste, qui non potest donare, non potest facere actum, per quem in futurum sequatur donatio, sed ista confessio est huiusmodi, ergo &c. Nec obstat, si dicatur, quòd imò erit donatio, quia tenetur procurator domino, l. qui proprio. §. procurator. ut in cæteris. ff. de procur. quia posset dici, q. si nō esset soluendo, dominus esset in damno. Bal. d. l. in contractibus. & Imo. l. prædia. ff. de acq. poss. Ita dicebat dominus meus hic, scilicet, Fran. Pepi. & tu cogita.

LEX III.

1 *Vinum uetus est melius uino nouo. & nu. 4.*
2 *Tacitum habetur pro expresso. & nu. 9.*
3 *Contractus natura quod uenit, præsumitur tacitè inter partes conuentum.*
4 *Vinum uetus quod dicatur.*
5 *Vinum si mutuatum debeat restitui tempore uindemiarum, quod præsumitur actum ut reddatur de nouo.*
6 *Vinum uetus, an posit reddi pro nouo.*
8 *Testis senior & doctor senior prfertur iuniori.*
10 *Omissum à partibus quomodò probatur, aliud fuisse tacitè.*
11 *Mutuum uel donatio an & quando præsumatur si dictum sit, accipe istud uinum, uel tolle istam pecuniam.*
12 *Mutuum quando probetur, si testis dicat nescire an fuerit mutuū, & quid actum fuerit, sed bene uidit pecuniam numerare, & ipse eam recepit.*
13 *Libellus dicens se dixisse, tolle istam pecuniā, quam Titius recepit, & denegat restituere, ideò petit ipsum condemnari, libellus non procedit.*
14 *Libellum non sufficit præsumptiuè concludere.*
15 *Factum ex quo quis uult, quod aliquid præsumatur, quod debet allegari.*
16 *Bonitas duplex intrinseca, et extrinseca, et quādo extrinseca præsūmatur.*
17 *Pecunia si mutuatur, quando debet reddi secundum antiquam, uel secundum nouam.*
18 *Scholaris cui fuerat datus fundus per Abbatem, ipso reuerso ad domum, ut ipsum usufructuaretur, & causam monasterij diceret, an si nescisset causam defendere, debeat sibi auferri fundus.*

a CVM QVID. [a] Quod agitur tacitè, pro expresso habetur, & tacitè agitur ut æquè bonū reddat, hoc dicit. Et diuiditur in tres partes. Primò ponit dictū, secundò ponit rationē, tertiò docet practicam. Secunda i-
1 bi, nam in contrahendo. Tertia ibi, id autē. † No. q uinum
2 uetus est melius uino nouo, ut hic & l. iubemus. C. de erog. mil. ann. lib. xij. † Secundò no. q tacitum habetur pro ex-
3 presso. † Tertiò no. practicā, q illud quod uenit ex natura contractus præsumit à iure tacitè agi inter partes, nec est o-
4 pus probatione, ut hic dicit tex. † Opp. q uinum nouū sit melius uino ueteri, nam uinū uetus incipit acuere, l. si quis uinū. §. pe. ff. de uino, triti. & oleo leg. Sol. Pro huius declaratione debet scire, qd dicatur uinū nouum & qd uetus. Nā quidā dicunt uinū uetus esse, qd habet annū, d. l. si quis uinū. §. fi. cum l. seq. Alij dicūt in hoc inspiciendā esse consuetudinē regionis. l. legatis. §. fi. de leg. iij. Sol. quicquid doctores dicāt, dic q quædā sunt uina præcellentia, quæ possunt multis annis cōseruari, & in his fateor q uinū uetus dicit, qd transit annū, & eo casu melius est uinū uetus, q̄ nouū, & pretiosius. Quidā sunt uina cōia quæ ultra annum non durant, sed statim lapso anno incipiūt acuere, uel mucescere, & tunc uetus intelligit postq̄ incipit esse clarū, ita q deposuit illā grossitiā quā ex uuis assumpsit. Sicut dicimus de agno, qui incipit haberi in numero ouiū, cum detōsus fuerit. d. l. legatis. in fi. de leg. iij. Et ita se habet usus cōis, quē in hoc debemus tenere. l. ex usu. de ui. tri. & oleo le. Hoc modo intelligendo apparet, q uinū uetus est melius uino nouo. Si quis uellet ergo dare pro uino polito mustū, nō posset, ut hic. Prædicta uera, nisi ex qualitate tēporis, in quo de
5 reddendo actū fuerit, aliud præsumat. Quid em̄ † si fuerit actū, ut uindemiarū tēpore redderet, cum illo tēpore uinū uetus nō reperiatur in quibusdā partibus? Certè præsumit actū ut reddat de nouo. arg. ad hoc in l. Firmio. §. fi. qñ dies leg. ce. & l. nec semel. §. si in habitatione. eo. tit. Ex hoc appa-
6 ret sol. q. † quā gl. hic format in prin. utrū liceat reddere uinū uetus pro nouo. Breuiter ista est ueritas, si acceperis ui-
b nū uetus eo modo quo dixi, ita qd sit melius nouo, [b] nūc pōt reddi. Nam reddit in eodē genere, & in eadē bonitate. Nam licet sit melius, uel optimū, ipsum quoq; bonū est, l. ubi aūt. in prin. ff. de uer. ob. Sed si acciperes uinū uetus, taliter qd esset deterius nouo, tunc non posset solui, quia non redderet in eadē bonitate, ut hic, & quia cōditio creditoris
c efficeret deterior, l. Paulus. ff. de sol. Secundò [c] opp. in auth. de mona. §. fi. ubi nouū præfert ueteri, siue antiquo. Sol. in uino, pceditid qd dixi uobis, qd uinū uetus est melius no-
7 uo. In hominibus † uerò est præsumptio, qd antiquior sit melior iuuene, l. fi. de fide inst. & de iur. immu. l. semper. Potest tñ contrariū apparere, & tunc iunior præferet antiquiori, d. §. fi. auth. de mona. cū simi. Et sic est ar. qd in dubio te-
d stes [d] seniores & doctores † seniores præferunt. Sed in con-
8 trarium facit qd no. ff. de lib. posth. l. Gallus. in j. gl. Vlterius
e dicitur hic, q tacitū [e] habetur pro expresso, cōt. de uer. obl.
9 l. quicquid astringendæ. ubi habetur pro omisso. Sol. † dicit gl. ibi agebat ab uno, hic ab utroq. Vel uerius dicit gl. ibi in contractu qui celebratur uerbis, hic in contractu qui celebratur re. Hæc sol. est contra casum l. tritic. ff. de uer. ob. & ideò pro eius solutiōe dicas, quædā sunt, quæ dependēt ex uoluntate unius tm̄, ut ultimæ uoluntates, & in istis tacitum habetur pro expresso, l. inter uestem. ff. de aur. & ar. leg. & l. in conditionibus primū loc. de cond. & demon. Quædam sunt, quæ dependent ex uoluntate duorū, ut cōtract', & in istis, aut contractus celebrat uerbis, aut re, aut consensu. Primo casu aut omittit id. q est formale cōtractus, ut uerba, & tunc uitiat, & promisso habet. l. j. de uer. ob. & d. l. quicquid astringēdæ. primo tñ. fm primam lec. posita in prin. j. gl. Aut forma seruat, sed aliquid substantiale omittit, ut puta res, uel locus, & tūc aut illud agebatur tacitè, & potest probari. & habet pro expresso. d. l. tritic. aut non potest, probari, & habetur pro omisso, l. iij. §. si quis insulā. ff. de eo qd cer. loc. & l. ita stipulatus. in prin. de uer. ob. & l. qui insulā. c. tit. Quandoq; non omittit aliquid de substantialibus, sed de accidentalibus, uel naturalib. contractibus, & tūc idem est in contractu, qui celebrat uerbis, q est in contractu, qui celebrat re, uel consensu. In quo dic, aut aliquid agebat tacitè tm̄ ab uno, & non habet pro expresso. l. si repetendi. C. de cond. ob cau. & l. si maiores. C. de transac. Si uerò agebatur ab utroq; tacitè tūc habet, q pro expresso. casus est hic. Qua-
10 liter † aūt hoc probabitur q ab utroq; agebat? ar. primò si illud qd fuit omissum, ueniebat ex natura cōtractus, ut hic in fi. & de dam. infec. l. dāni infecti quidā. In prin. Secundò si de hoc erat cōsuetudo, l. q si nolit. §. quia assidua. ff. de ædi. edi. & l. si prius. §. j. ff. de aqua plu. arc. Tertiò [f] pōt probari ex præfationibus, hoc est, ex his quæ dicta fuerūt tēpore cōtractus, anteq̄ peruenirēt ad cōtractū. l. Titia. §. idē rñdit. de uer. obl. Idē si probaret alijs legitimis cōiecturis, l. semp in stipulationibus. & ibi per gl. de reg. iur. Pro huius aūt declaratione est uidendū, hic dicit Iurisc. q tacitè uidet agi, ut
11 æquè bonū reddat. Istud quō debet intelligi? Certè si hoc fuit actū ut reddat statim, intelligit ut reddat æquè bonū, ut hic. Sed si nō fuit actū aliqd de reddendo, sed simpliciter fuit dictū, † ut puta dixi, tolle istā pecuniā, uel istud uinū, utrū tunc uidet agi ut reddat, & æquè bonū reddat, pōt es-
g se dub. [g] Gl. hic dicit multū mirabiliter. primò debēt inspi-
h ci uerba quæ præcesserunt, & si ex illis præfationibus [h] pōt aliquid apparere, tūc illis est standū. d. l. Titia. §. idem rñdit. de uer. ob. Itē debent inspici uerba, quæ tunc fuerunt dicta. Quid. n. si dixi, accipe centū mutuo, uel mutuo tibi centū? Certè non est dubiū q uidetur actū, ut æquè bonū reddat, ut hic. Sed si simpliciter dixi, tolle istam pecuniā nec ex ueris præcedentibus, nec existentibus, uel sequentibus aliquid pōt apparere, tūc est recurrendū ad a-
i lias coniecturas, * primò ad conditionē per sonæ dantis [i] & accipiētis, gl. l. sed si ego. ff. ad Velle. Quid em̄ si dās erat homo diues, & recipiens pauper, exul de domo sua, & quantitas nō erat magna: certè præsumit donatio, seu datio amore Dei. Idē si erat fortè cōiuncta

* *Coniecturæ. Cum non facile donatio præsumatur. l. si cum dotē. §. si pater ff. de sol. mat.*

persona, uel si præcesserūt merita, uideret remuneratio. ar. l. sed & si susceperit. §. j. ff. de iud. & j. de don. inter uir. & ux. l. utrū. & l. si seruus cōis. co. ti. & de prob. l. Procula. & j. mand.
k l. si uerò nō remunerandi. §. idem Papien. [k] Si uerò ista talia non præcesserūt, in dubio censetur datū animo repetendi. & sic nō est donū, ar. j. de prob. l. cùm de indebito. facit j. de
12 don. l. donationes. §. j. & ibi no. † Ex hoc puto, q si testis in-
l ducat ad probandū mutuū, [l] & ipse dicit, nescio si fuit mutuū, uel quid, tū scio q ipse numerauit sibi in mea præsentia tantā quantitatē, & ipse recepit, quia ex hoc facto in dubio probat q est mutuū. Nam testis dicit factū, ex hoc aūt facto resultat iuris præsumptio, ut uidistis, licet aūt hoc sit
13 in teste, tñ puto q hoc non sufficeret in parte. Si enim in libello meo † ego ponerē, dico, q ego dixi tali, tolle istam pe-
m cuniā, & ipse recepit, quā negat mihi restituere, ideò ipsum peto mihi condemnari. [m] Puto q iste libellus non procede-
n ret, [n] Nam licet hoc ex facto partis præsumatur, tñ debet ab ea allegari, l. si adulteriū cum incestu. §. idem Pollioni. ff. de
14 adult. † & sic non sufficeret libellū præsumptiuè concludere. Dices tu, hoc est cōtra l. omnes. §. Lucius. & quod ibi no. ff. de his quæ in frau. cre. Sol. illud uerum, qñ factū, ex quo
o aliquid præsumitur, non est factū [o] actoris proponentis libellum uel rei excipientis, sed est factū alterius. Nam qñ ex
15 facto † tuo tu uis q aliquid præsumatur, illud debes dice-
p re [p] & allegare. d. §. idem Pollioni. Ita debes intelligere hic, & ad prædicta, q dicta uerba, tolle istā pecuniā, sint dubia, facit C. de act. & ob. l. si quidē. Opp. l. actus. ff. de reg. iur. ubi est differētia inter tacitū, & expressum. Sol. ut ibi. & per Dy. c. actus legitimi. de reg. iur. in vj. Opp. & uidet q non debet reddi in eadem bonitate. l. uinum. ff. eo. Sol. dicit gl. multū
16 no. debes scire, q † quædam est bonitas intrinseca rei, ut q uinū sit talis saporis, & coloris, & similia. Quædā est bonitas extrinseca, ut q uinum tantum ualeat. Istud de ualore uenit ab extrā, quia idem uinū est, & eiusdē bonitatis quā-
do ualet plus, sicut qñ ualet minus, sed hoc qd ualeat plus uel minus, prouenit secundū accidētia. Ista bonitas extrinseca non consideratur, nisi à tempore moræ, d. l. uinum. &
17 ibi uidebitis. Et hæc faciunt † ad q. de pecunia mutuata, u-
q trum debeat reddi fm antiquam [q] formā, an uerò fm nouā? Breuiter quādoq; mutatur bonitas intrinseca pecuniæ quia in forma uel materia, & tunc dicitur omnino alia moneta, & ideò debet reddi de antiqua si pōt, uel eius æstimatio, ut hic, hoc enim uidetur agi, ut in eadem bonitate reddat, & in eodē genere. Quandoq; nō mutatur pecuniæ bonitas intrinseca, sed uariatur ualor, ut quia florenus ualet plus, uel minus q̄ ualebat istud non inspici-
* *Moræ. Quæ sententia licet impugnari possit eò uideatur, q. auctæ pecuniæ cōmodum, ad creditorem peruenisset, si adhuc apud se eadem pecunia remansisset. §. si grex. inst. de leg. Taciti certam causam habuerit contractus, quā credi-*
r tur nisi à tempore moræ. * d. l. uinū. quod dic pleniſsimè ut dixi. l. Paulus. ff. de sol. Vlt. [r] Gu-
s liel. format hic q. † scholaris reuersus est de studio. Abb. sancti Petri dedit sibi fundum, ut haberet de fruendū, cùm uerò ille iuit ad palatium, nesciuit quid diceret, & detecta est ignorātia sua. Abb. uult auferre ab eo illum fundum, seu reditum eius, quæritur an possit? Dicit Guliel. aut potest apparere aliqua causa, propter quam sibi dedit illū fundum, ut quia consanguineus, uel multū amicus, uel merita præcesserunt, & non posset ab eo re auferre, aliàs uideat in dubio tacitè actū, q sibi daret, ut cum iuuaret in quæstionibus suis, & ideò si nescit adiuuare, quia est ignorans, auferretur [s] ab eo, l. qui tutelam. ff. de testa. tut. & l. etiam si partis. ff. de leg. j. & l. Nescius. §. fi. cum l. seq. ff. de excus. tut.

tor mutare nō potuit, ea sequenda est ut ff. l. mutuum. l. Con. B.

ADDITIO.

a POMA. Quidā. Circa materiā hui⁹ l. an sit par uir⁹ taciti, et expressi Bar. *cons. iiij. uol. ij. Et ad istam l. uide Alex. cons. liiij. uo. iiij. Bar. l. naturaliter. ff. de uerb. ob. Alex. cons. lij. uol. iiij. & l. si ita scriptū. de leg. j. & Alex. consil. lxxxviij. uol. ij. & iij. text. Et ibi Ang. l. ex his. cum seq. C. de eui. & Fel. c. si quis contra. de fo. compe. Istam reg. q. par sit ius taciti et expressi, limita nō procedere quantū ad inualidum aliquē actum, Alex. cons. lix. incip. allegat Bar. super. ff. uel.*

tis uerbis testamenti. in ij. par. Ias. l. si emancipati. C. de iur. & fac. ign. quia aliquando plus operatur tacitū, q̄ expressum aliquando econtrà. Vide eundem latè hic, & casum, in quo plus operatur expressa professio, q̄ tacita. in c. nullus. de elec. in vj. cū gl. in uer. expresse. Et similiter expressius consensus extenditur ad similes casus, secus in tacito. Fel. c. si quis uer. & incidēter. de fo. compe. ubi quædā allegat pro & contra, & qd consensus expressus sit fortior tacito & aliquando econtrà, Dec. c. clerici. de iud.

b *Nouo. Multis modis dicitur nouum, gl. c. generali. de elec. in vj. Bar. rub. de ope. no. nun. in fi. & ibi Ang. & Alb. de Ro. in ij. parte stat. q. xv. Ang. l. j. §. quod quisq; iur.*

c *Secundò. Barb. cons. xxiij. in j. uol. Fel. rub. de maio. & obe.*

d *Testes. Gu. de Cug. limitat, nisi iuniores essent digniores, §. ordinationem. auth. Anch. l. dif. c. domino. & an doc. iuuenes præferātur antiquioribus, hic Alex.*

e *Tacitum. Tacitum non potest udere plus q̄ expressum gl. l. item quia. ff. de pac. quæ incip. ut perpetuò.*

f POMA. Tertio. Adde Barb. cons. x. in j. uol. & cōs. xij. & cons. xvj. & cōs. xxix. in prin. & cons. ij. uol. j.

g P. PAV. P. Dubiū. Quòd aūt in dubio præsumatur depositum, Peru. cons. ccxiiij. Ale. hic. Quod aūt in dubio præsumatur mutuū, etiā si præcessisset alius contractus, in cuius executione posset uerisimiliter præsumi fuisse data tam, puta, locationi, Ant. de But. cons. clxvij. De eo qd dicit gl. ff. tolle hanc pecuniā, quis contractus inducatur? Fel. c. si cautio. de fid. inst. Item q, si res mea relinquatur in domo Titij, eo sciente eius custodiā & curamē Alex. l. imitus. C. de procur. Barb. rub. ext. de depo. co. j. & Alexan. l. quæ dotis. ff. sol. matrim. in fi.

h *Præfationib. Gl. pro istis coniecturis, l. si ego. ff. ad Velle. & in l. si filij. C. de do. inter uir. & uxor. & in l. uxor. §. fi. de leg. iij. et Bar. l. quæ dotis. sol. ma. Alex. c. & si quæstiones. ext. de simo. Bal. cons. cccxlv j. iiij. lib. & cons. c. iij. lib. Ang. cons. ccvij. circa prin. Bal. etiam cons. ccccxvij. ij. lib.*

i POMA. Dantis. Can. c. & si quæstiones, ext. de simo. Ro. cons. cxxxviij. & & cons. ccxc. & cons. ij.

k POMA. Pap. Bal. l. j. C. de nō nu. pe. q, nunquā debet præsumi donatio, quoties potest capi alia cōiectura; & q potius debemus præsumere dementiā, q̄ donationem, But. cons. lxvj. Alex. cons. cxxxvij. uol. iij. Fel. c. quia uerò simile. de præsump.

l *Mutuum. Cast. cons. ccxiiij. Ro. cons. lxxvij.*

m POMA. Condemnari. Imo. c. super hoc. de renuncia. & Alex. cons. j. uol. v. Are. cons. cx. & Alex. cons. xxxv. uol. ubi dicit, q, licet aliquis ex aliquo præsumitur in dolo, q, tamē debet apertè allegari. Fel. c. afferte. de præsum. Are. c. ij. de lib. ob. Cæp. in tract. de seruit. tit. quæ sunt necessaria ad inducē dum præscriptionem. & But. in repē. c. uestra. de coha. cle.

n *Procederet. But. c. si cautio. de fid. inst. & c. ij. de lib. & ob. Imo. c. super hoc de renun. Abb. c. afferte. de præsump.*

o POMA. Factum. Fel. c. cùm ordinem. de rescrip.

p *Dicere. Aret. c. ij. de libel. ob. & ibidem Soc. in iiij. q. x. q. princ. & in q. xij. uer. circa secundum.*

q *Antiquam. Bar. l. Paulus. ff. de sol. & in l. cùm certum. ff. de aur. & arg. leg. & in l. nūmis. ff. de in lit. iur. & in l. quod te. ff. e. Gul. de Cug. l. uinum. ff. eo. Cy. l. in minorum. C. in quibus cau. in integ. rest. non est necessa. Iac. But. q. incip. quæstio talis est. And. de Isern. c. j. tit. quæ sint Regalia. Albe. de Ros. hic, & in prima parte statutorum. q. cxl. Bal. l. acceptam xvij. q. C. de usu. & in j. si quis argentum. C. de don. & in l. illud. C. de sac. eccl. & in l. ij. C. commu. de leg. Can. in Cle. si beneficiorum. de deci. & in c. cum canonicis. de censib. Anch. reg. peccatum. in v. oppo. in vj. & Ioan. And. in addi. ad Specu. in tit. de sol. §. nunc aliqua in fi. Old. cons. lxxxviij. & clxviij. Tu adde de qua moneta debeat solui dos, cum restituitur sol. mat. in qua mora non potuit euenire, Bal. cons. cccxxxix. ij. uol. De qua moneta debeat fieri solutio officialib. an de illa quæ currebat tempore introitus, an de illa quæ tempore solutionis, per eundem cons. cxxxvij. j. lib. De qua moneta fit fienda solutio uigore alicuius constitutionis, an de illa quæ tunc currebat, an de illa quæ currit tempore solutionis. Old. cons. ccl. Abb. cons. clxvij. ij. lib. Ro. cons. ccxiij. ubi improbat dicta Old. iij aliquibus suis consi. & ibi, quid in solutione legatorum, & quid in rescriptis.*

r POMA. Vltimò. Adde contra dicta Abb. & Mona. erga illum, qui fundauit monasterium, & dotauit, an debeat per hæc reuocari? Alex. cons. xcj. iiij. uol. Fel. c. ex literis. de const. & aliquid per eundem in c. ij. de excep. Præposit. in c. ueritate. viij. distin. Ro. cons. ccccxvij. & gl. in uer. literam c. cum in cunctis. de elec. Fel. c. j. de magi.

s *Auferetur. Io. And. in addi. ad Spe. in ru. o. de præb. format q. de episcopo, qui dedit præbendam imperito, quem putabat peritum, & de Barone, qui dedit feudum homini quem credebat probum uirum, & imperitia detecta*

est,utilitasq; & improbitas uassalli,an Episcopus, uel Baro posit reuocare ad prębendã,uel feudum? Sol.secundum Roff.q; non,ex quo causa quæ mouit,uel fuit mente concepta, non fuit expressa in collatione prębendæ, uel feudi.alle.C.de condi.ob cau.l.si repetendi. & C. de transac.l.si maiores.inducit etiam q; non licet alicui uenire contra factum suũ, dato q; non teneat. ff.de adop.l.post mortẽ. & ext.de cle.coniuga.c.diuersis.Item à prin.examinare debuit,ut ext.de elec.c.nihil est.subdit tamen quòd ecclesia posit iuuari beneficio restitutionis in integ. quæ utitur iure reip. l. fi.C.de sac.eccl. & Resp.utitur iure minoris. C. ex quib. cau.ma. l. Resp. & c.j.ext.de restit.in integ.Et hanc opin. sequitur Ro.ut refert hic Alex, licet motiua loũ. And.nõ referat.

LEX IIII.

1 *Depositi periculum spectat ad recipientem,quando eius causa factũ fuit.*
2 *Periculum casus fortuiti in deposito quando spectet ad recipientem.*
3 *Depositum quando reguletur secundum naturam mutui. & nu. 4.*
5 *Depositum quando est factum gratia utriusq; cuius sit periculum.*
6 *Principaliter agitur quando inspiciatur.*

* *Periculũ. Sed a culpam & diligentiam tantũ præstare tenetur:l.si ut.§. commodatum ff. commodat. l.Con.B.*

SI QVIS[a] NEC CAVSAM. Si depositum fiat † gratia recipiẽtis, & ad eũ spectat periculũ. * Primò ponit unũ dictum,ubi cõditio fuit expressa.Secundò ubi 1 2 nõ fuit expressa.Secunda ibi,nã & qui.† Op. C.de pig.act.l.quæ fortuitis. Huiꝰ timore sunt hic opin. Quidam dicunt,ut Io.q; hic ad recipientem spectat periculũ casus fortuiti. Hoc probatur per l.rogasti. ĵ.e. & probatur etiam
3 per rationẽ,† quia istud depositũ fit gratia mutui,ergo debet regulari fm naturã mutui.l.si eum qui.§. qui iniuriarũ. s̃.si quis cau. & l.j.§. si quis sub conditione.ĵ. ut leg.no.cau. sed in mutuo est periculũ debitoris, l. incendiũ.C.eo.ergo, &c. Alij,ut Azo, tenent cõtrarium, per d.l.quæ fortuitis. ad hanc legem rñdent,cum dicit,periculo est eius,scilicet præcedente eius culpa,saltẽ leuissima,hoc modo intelligunt.l. rogasti.& ita dicit Azo.& istam opin.tenent Gul.& Iac.But.
4 quam puto ueram. Non ob.qđ dicitur hic, † depositũ debet regulari secundũ naturam mutui,quia illud esset uerũ, quando pecunia non esset deposita signata in sacculo, sed ad numerũ,l. Lucius. la j.ĵ.depo. sed donec pecunia debeť in specie,de necessitate periculũ est domini.l.quæ fortuitis
b & l.pignus.C.de pign.act.Quæro,[b] quid si iste, † qui habe-
5 bat pecuniã,dedit eam sub usuris,an,an erit idem iuris? Videtur q; nõ,cùm tunc depositum esset factũ gratia utriusq; ergo periculũ non spectat ad recipientẽ.l.si ut certo.§.nunc uidendum. ĵ.com.In cont. casus ĵ.eo.l.rogasti.ibi,& ma-
6 ximè si fine, &c. & hoc tenet gl.hic.Ad cont.respondeo, † q
c debemus inspicere principale [c] propositũ, nam ab initio nõ habuit animũ, nec propositũ fœnerandi,unde tantùm gratia recipientis faciebat, & licet postea usuras acceperit, hoc nõ attendimus. Simile dicimus in Macedoniano, qđ principaliter fuit factũ in odium fœneratorũ, & redundet in fauorem filiorũ familiàs, tamen totũ illud dicitur odiosum,ita hic totus contractus, dicatur cõtractus celebratus fauore,seu gratia recipientis, inspecto principali proposito,q; est no.Nam ex hoc limitantur omnes leges,quę dicũt q; contractus usurarius celebratur gratia utriusq;.Debet enim intelligi inspecto principali proposito.Vide primã gl. quæ incipit,ut qa non præcesserat.& no.eam ibi, illud non curo, &c. Quæro quæ differentia est inter primũ casum, & fm[a].in primo fuit expressa conditio,in secundo non.

ADDITIO.

a P.PAV.P. Siquis.Ex reg. huius l.attendimus illud quod principaliter agitur.uide multas decisas q.per Alex.cons.j.in iij.uol.
b POMA.Quæro.Facit l.ij.§.tua & mea.ĵ.man.Ca.cõs.cccl xxxj. Ale.cons. j.iij. uol. & cons.xxiiij.uol.ij.Barb.cons.ij.uol.j.Alex.cons. vij. uol.iij. & cons.seq.& cõs.cxiij.uol.ij. in quibus locis uide hic multa quod attenditur initium,& quod principaliter.
c Principale.No.hoc Bar.pro limit.omniũ iurium dicentium,q; quando contractus celebratur gratia utriusq;, uenit leuis. non leuissima.Bar.l.rogasti. in princ.& Ang. & Im.l. qui Romæ.in prin.ĵ.de uer.ob.& Gul. de Cug. & Bald. l.j.§. unde quærit.ĵ.de exerc.per quẽ tex.decidunt no.q.& alias decidit Iac.But.dicens per hoc, q; si datum est arbitrium duobus super controuersis inter eos,& alter eorum decesserit,non potest alius arbitrari,quia non est ad idem arbitrium.

1 *decidit Iac.But.dicens per hoc, q; si datum est arbitrium duobus super controuersis inter eos,& alter eorum decesserit,non potest alius arbitrari,quia non est ad idem arbitrium.*

a §. RES.[a] A fure, & malæ fidei possessore res cõdici potest qđ tribus probatur exẽplis. h.d. totus iste §. qui est ual
1 de subtilis. † Opp. nemo cõdicit rem suam præterquã à fure,l.ult.s̃.usufr.quemad.ea.Sed hic iste,cui datur condictio,est dominus,ergo malè.Huius timore gl.intelligit omnia exempla huius §. q; reus contra quẽ datur hæc condictio furti,istas res mobiliores cõtrectauerit,ita q; fecerit furtum, meritò contra eum datur condictio furtiua,& condidio sine causa,omnis enim condictio degenerat contra furem.Inst.de act.§.sic itaq;. aliàs non procedit iste §.ita intelligit istam gl.quã uide.Contra istam lec.opp.quia hic simpliciter dicitur, q; res fuit pignorata,ergo potest esse q; fuit pign.res immobilis. Rz. gl.tunc intellige istum possessorem esse prædonẽ,tunc enim datur condictio contra eum, sicut contra furẽ. d.§. sic itaq;.& ibi gl.q; tene menti. Contra hoc opp.quia fm hanc lec.hæc l.non facit ad tit.Rz. imò facit ad tit.de certi condict. quia sicut competit cõdictio furtiua,& condictio sine causa,ita certi condictio generalis, ĵ. eo.l.certi condictio. in prin. Item opp.si iste, qui agit,est dominus, ad quid ergo aget,cũ dominiũ habeat? Quidã dicũt q; cõdicit possessionẽ.l.indebiti.§.fed & si nũmi.ĵ.de cond.inde, & l.ij.ĵ.de trit. Gl.istud reprobat per tex.qui dicit,q; res con dicit.& aliud est res,aliud possessio, l.si duo.in fi.ĵ.uti poss. Ad cont.tamen gl.rñdit.Dicebat Iac.But. q; in condictione duo sunt consideranda,unum ex parte agentis,& hoc modo iste condicit ratione dominij, & ideò dicitur condicere rem.Ita debet intelligi hic.Sed si condiceret ratione possessionis, tunc diceretur cõdicere possessionẽ.§.sed & si nũmi. & dicta lege ij.de triti.Secundo modo potest considerari re
b spectu rei, & tunc dicitur condici respectu possessionis,sola enim possessio restitui postulatur,& ita debetis intellige re hic.Opp. [b] tu dicis q; hic fuit factũ furtum,cont.furtum, nõ fit sine contrectatione. l. inficiando.de fur.& l.si quis uxori.§. necq; uerb.c. tit.Sed hic non præsupponitur aliquid de contrectatione, ergo nõ fuit furtum. Dicunt quidam q; animus qui habetur, non operatur ut præcedens contrectatio, & possessio operetur furtũ quòd est falsum.l. iij.§.si rem. ĵ. de acq. pos.Intellige ergo hic quòd pecuniã receptã cõtrectauerit.Item opp.dicitur hic,si non ex uoluntate domini, innuit, q; debeat probari condictio, domini, cont. l. qui uas.§.uetare. ĵ. de fur.Sol.illud uerũ in eo qui nunquã habuit domini uoluntatẽ conducendo ab eo. Vnde postea remanendo in condictione, dominus uidetur uelle,nisi probetur contrariũ. l. item quæritur.§.qui impleto. ĵ.loc.& l.legem.C.loc.ita dicit gl.q; intellige,si apparet dominũ scisse colonum remanere in conductione, nam tunc scientia inducit tacitum consensum. Secus si ignorauerit, l. qui ad certum.ĵ.lo.

ADDITIO.

a POMA.Res.Bar.& Alex.l.scire debemus.§.ĵ.de uer.ob.
b POMA. Oppo.l.si quis uxori. §. sed & si rem.ff.de fur. licet glo.uiolet illum tex.

LEX V.

1 *Interitus speciei, periculum post moram spectat ad debitorem.*
2 *Soluendi rem habitam qui habet facultatem,poterit in mora constitui.*
3 *Scire,uel scire debere idem est.*
4 *Quantitatis debitor quando liberetur per interitum rei, & ad quem spectet periculum.*
5 *Quantitas in genere,perire non potest.*
6 *Debitor librarum decem grossorum Perusinorũ,quando liberetur,si moneta illa reprobetur per statutum.*
7 *Materia inspiciatur in metallis magis quàm forma.*
8 *Generis debitor quando liberetur per interitum,& ad quem pertinet periculum.*

Speciei

9 *Speciei alternatiuæ, debitor quando liberetur per interitum,& ad ipsum spectet periculum.*
10 *Periculum interitus rei,ad hoc ut pertineat ad debitorem,an consideretur an res sit eadem modo peritura penes creditorem.*
11 *Morosus & fur æquiparantur.*
13 *Difficultas non impedit contrahi obligationem.*
14 *Difficultas quando non impediat moram.*
15 *Interpellandi,& constituendi in mora practica.*
17 *Perempta,si res debita non apparet,& ignoratur quid sit de ea,cuius erit periculum.*
18 *Debens par unum caponum,debet ipsos uinos.*

a QVOD TE.[a] Ad † debitorẽ speciei post moram, spe-
1 ctat periculũ interitus. Diuiditur, Primò ponit theoricã, secundò practicã. Secunda ibi, sed cum quæritur.
2 No.j.qđ dixi in summario.Secundò no.q; † ad constituendum quẽ in mora, requiritur q; habeat facultatẽ soluendi rem debitam. Item no.q; requiritur q; sciat uel scire debeat
3 se debere. Item no. q; † paria sunt scire, uel scire debere.Venio ad primã partem, & opp.q; indistinctè periculum spectet ad debitorẽ,l.incendium. C.eo.Huius timore gl.distinguit hic tria genera debitorum quæ explicabo per tria cõtraria Rz. ad l.incendium. ibi loquitur in debitore quantitatis, hic in debitore certæ speciei. Debet eĩ certam speciẽ,
4 putaStichũ, ut dicit j.gl. Vndeĩ † debitore quantitatis distingue,Aut quãtitas debetur respectu certę speciei aut simpliciter, Primo casu interitu illius speciei liberatur, ut s̃.de nox.l. electio. §.si is.& ĵ. de pec.l. quæsitum. & l.quidam.§.si
b tibi.de le.j.& l.Titiæ textores.[b] §.fi.eo.tit.& ĵ.loc.l.in naue.Secundo casu,aut fuit facta oblatio illius quantitatis,& ea pẽpta sine culpa debitoris,liberatur debitor ope exceptionis.l.qui decem.in prin.ĵ.de sol.Aut non fuit facta oblatio,
5 tunc periculum pertinet ad debitorẽ, quia † quantitas in genere perire nõ põt.d.l.incendiũ.Fallit si aliter esset conuentum,l.periculum.ĵ.de nau. fœ.& C.de na.fœ.l.j.Vel ibi ante quàm ad locũ debitum perueniretur, pecunia erat debita
c in specie, non in quantitate.Iuxta [c] hoc † moueo dubium.
6 Ego dixi quòd quantitas in genere non potest perire. Ponamus casum q; pereat, ut uerbi gratia, debeo tibi libras
d decem grossorũ [d] Perusinorũ, cõtingit quòd per statutum huius ciuitatis ista moneta est reprobata, ita q; non potest expendi, an debitor liberetur. Videtur quòd sic,quia eadẽ est ratio,quæ est in debitore speciei.l.in ratione.§.incertę.ff. ad leg.fal. Nec potes dicere,saltem remanet argentũ ut materia,quæ potest solui.Nam in obligationibus personalibus q; superest ex re perempta,ad creditorẽ non pertinet.l. mortuo boue. in prin. ĵ.de leg.iij.Cõt.puto, uidelicet quòd liberetur debitor à præstando pecuniã illam in forma, sed
7 saltẽ debet eam prędstare in materia.Nam in pecunia & † in omni genere metalli,materia inspicitur principaliter,& tra hit magis ad se formã, cĵ forma materiã. l. quæsitum. §. illud fortasis. ĵ. de leg.iij.Vide circa istam q.c.cũ canonicis. in fi.ext. de censi. & uidetur gl.s̃.eo.l.cum quid.in uer.boni tate. in fi. Secundò opp.q; periculũ indistinctè pertinet ad debitorẽ.l.in ratione. §. incertæ.ĵ.ad leg.fal.Sol.hic debitor
8 erat speciei, ibi debitor erat generis † generalissimi,ut hominis in genere, in quo debitore generis distingue. Aut erat debitor generis generalissimi, ut hominis in genere, & tunc indistinctè periculũ pertinet ad debitorẽ, quia genus perire non potest,d.§.incertæ.nisi præcesisset oblatio,l.qui decem. ĵ. de sol. Aut est debitor in genere subalterno,puta dum quis debet unũ de seruis suis,& tunc aut periit unum indiuiduũ de illo genere, & tunc idem qđ s̃.proximè dixi. Aut periit totũ illud genus subalternũ,& tũc idem q; in debitore speciei,ut distinguatur,an ante morã,uel post,d.§.in certæ.& statim dicam. Opp. l. Stichum aut Pamphilum in
9 prin.ĵ.de sol.Sol.hic † loquitur in debitore speciei alternatiuæ,in quo debitore alternatiuæ distingue, Aut erat debitor speciei alternatiuæ, & dic ut d.l. Stichũ. Aut est debitor speciei simpliciter,& tunc aut illa species perit facto debitoris,aut facto creditoris, aut facto neutrius, sed casu fortuito. Primò casu, aut facto debitoris iusto,& liberatur, l. qui seruum.ĵ.de uerb.ob.& l.quid ergo.§.si heres hominem,de

leg.j.aut facto debitoris iniusto,& tunc indistincte tenetur, l.si seruum. in princ.ĵ. de uerb.ob.& l.si ex legati causa.in fi. eo. tit. Si uerò facto creditoris,[e] uel tertij,dic ut l.arbitrio.§. fin.s̃.de dolo.& per doct.l.non moriturum.C.de contrahẽ. stipulat.Si uerò perit casu fortuito,tunc habet locũ lex ista, ut distinguamus an ante moram, & debitor liberatur, an post, & non liberatur,ut hic,& si habes expeditum princ.
10 primæ glo.Iuxta hoc ultimũ dubitatur,† an debeat distingui, utrum res essent eodem modo perituræ penes creditorem, uel non? hic in gl. ponitur opinio,& in l.mora.ĵ.de usur.Pet.hic & Cy.refert in l.in minorum.C.in quibus causis in integ. rest. non est ne.Gul.de Cug. ponit etiam hic suam opi.quorum opi.ego reprobo in l. nemo.§.j. ĵ. de uerb.ob. Ego dico uobis solum hic purã ueritatem, & distinguo sic, aut loquimur in actione reali, & tunc tenet gl. quæ est in l.item si uerberatũ.§.fi.cum l.sequen.s̃.de rei uendicat.Aut loquimur in actione personali,& tunc aut in actione,quæ descendit ex delicto,& tunc sine dubio non est adhibenda distinctio an esset eodem modo peritura, &c. l.j.§.rectissimè. & l.meritò.ĵ. de ui & ui ar.& C.qđ met. cau. l. j.& C.de fur.l. subtracto. Fallit in l. si cum exceptione. §. quod si homo. s̃. quod met. cau.Ratio, quia ibi tenebatur ad triplũ, si uerò obligatio personalis descẽdit ex cõtractu,uel quasi,in hoc sunt opi.Ego teneo opin.gl.q; non debeat adhiberi illa di
11 stinctio.Ratio,quia morosus & fur æquiparantur, † l.inter stipulantem.§.pen.& ibi no.ĵ.de uer.ob.& l.meritò. in fin.ĵ. de ui & ui ar. Sed in fure nullum est dubiũ, ut s̃.dixi,ergo, &c facit l.cum res.§.fi.de leg.j.Ad l.si plures.ĵ.de po.respondet ut in gl. Ad rationes Vltramon.dic ut dixi. in d.l.nemo. §.j.ĵ. de uer. ob. Venio ad secundã partem,& uidetur quòd hæc duo quæ ponuntur,non sufficiant ad probandũ mo-
12 ram, sed requiratur interpellatio. † l. si ex legati causa ĵ. de uer.obl.ĵ.de usur.l.mora.Gl.j.in fi.huius l.fatetur contrariũ, & dicit q; hæc lex debet sup- * *Suppleri.Vita* pleri * per illas gl.bene dicit, tñ in ueritate ar- *hanc l. correctionem,& sic* bitror Iurisc. sic intellexisse. Ponit etiam pro *dicito, quoties* constanti q; debitor interpellatus noluit sol- *dies in contra-* uere.tamen hoc non sufficit, nisi concurrant *ctu appositus,* alia duo, quæ hic ponuntur in tex. scilicet,q; *mora ante in-* potuerit soluere,& intellexerit se debere.Et p- *terpellationem* pter hoc quod ibi dicitur de interpellatiõe, *nõ committitur,* quidã intrant materiã interpellationis, & u- *secus uerò ubi* trum euẽtus conditionis interpellet pro ho- *dies interpositus est,l. tradi-* mine, sicut euentus diei, qđ hic recitat Gul. *ctitiæ. ff.de ac.* & Cy. ponit in l.in mitorũ. C. in quibus cau. *& ob.l.Con.* in integ.rest.nõ est ne.Ego istã omnia examinaui in l.quoties in diem.ĵ.de uer.ob. Procedo ulterius, hic dicitur q; requiritur q; debi-
13 tor habeat facultatẽ dandi, † Cõt. difficultas non impedit obligationẽ.l.continuus.§.illud.ĵ. de uerb.ob.Huius timore dicũt quidam, q; reus dicitur habere facultatẽ,si res debita est in rerũ natura,ut sic non inspiciatur facultas,seu
f difficultas personæ,sed naturæ. [f] Alij dicunt quod hic ponit Iurisconsul.id quod posuit ad ostendendũ maiorẽ contumaciam,non quòd hoc sit necesse.Sed ista sol. displicet, quia imò rectè Iurisconsul. hic posuit, ostendẽs q; sit necesse. Vnde alij dicunt q; difficultas non impedit contrahi obligationem. l. cont.sed moram cõmitti sic.Casus est hic,Hæc est uera sol.& multùm no.hanc tenebat Iac.alleg.l.si uehenda.§.pen.ĵ.ad leg.Rho.de iac.Sed ibi loquitur in eo, qui tenetur ad factũ, non in eo qui tenetur ad dandũ. Rogerius uerò,Pet.& Cy.hic aliter dicunt,aut difficultas suberat tempore contractæ obligationis, & non nocet, contraria.Aut superuenit ex post facto & tunc impedit moram.Ita loquitur hic.Hęc distinctio non placet,per l.cum seruus.& quod ibi no.ĵ.de leg.j.Et ideò circa materiã de difficultate,solùm
14 hoc examinabo nunc,an † difficultas impediat moram,& dico sic, Aut in obligatione est factũ, & indistinctè difficultas impedit morã. l. si uehenda.§. pen.ĵ. ad leg.Rho.de iac. & l.j.§.iubet. in uer.si frater.ĵ.de coll.bo.etiam si fuerit iuratum,ut ext.de iureiur. c. breui. Aut est in obligatione dari,
g seu datio, & tunc aut debetur species, [g] & difficultas impe-

dit moram cõmitti. Casus est hic, & in l.cum seruus.ff.de le. ff.& l.cum res in prin.eo.tit.Aut est obligatio quantitatis, &
h difficultas non impedit morã. h Licet enim in perpetuũ debitor non possit congregare pecuniam quam debet, tñ in mora constituit, d.§.illud.Si enim debitorẽ non excusat casus,d.l.incendiũ.& ſ.dixi,multòminus difficultas.Nec ob.
i ad prædicta.i l. Thais.§.j. ff.de fideicõmiſ.lib.quia ibi respectu serui nõ erat datio quantitatis in obligatione, sed eius
k respectu debebatur factũ,scilicet solutio seu liberatio. k Tene ergo tertiã solut.hic ponitam,&c.circa materiã difficulta
l tis dic ut d.§. illud. Venio l ad ult.dicitur hic q̃ ad moram
quando debet intelligi sufficit se debere intelligere, licet non intelligat. Cont.ff.de reg.iur.l. qui sine dolo.ꝛ. subaudi ibi sine dolo, uel lata culpa. Requiritur ergo quòd intelligat,uel intelligere debeat
15 se debere. Et per hoc do cui † uos pluries, qualiter debeat fieri interpellatio & protestatio. Nam si quidem tu es debitor ex facto tuo, sufficit quòd ego denũciem tibi quòd solquod dolo a debitore nat
l quod mora ff. deps. uas. Nam cum ex facto tuo dependeat,tu intelligis,uel intelligere debes te debere.l. quanquam.ff.ad Vellcianũ.Sed si tu esses debitor ex facto alieno, ut quia hæres,uel ,procurator tuus promisit, tunc ad constituendum te in mora non sufficit simpliciter denunciatio,quia non intelligis,nec intelligere debes te debere, quia in facto alieno est tollerabi-
m lis ignorantia.ff.pro suo.l. fin. m & ideò ■ est necesse quòd
n ostendã tibi n instrumentũ debiti, & legas,uel dem tibi copiam.ff.de pos. l. si quis inficiatus.& de reg.iur.l.qui in alterius.& ibi gl. & ext.de elect.c.causam.in Clemẽ.& sic feci fieri pluries in ciuitate ista. Opp.l.uideamus.la grande.§.fi actionem.ff.de usur.Sol.hic ponitur unus effectus moræ,scilicet quò ad interitũ, ibi ponuntur alij, scilicet quò ad fructus & quò ad usuras.De quibus dic ut l. mora.ff.de usuris.
16 † Pro declarãda.l.quæro quomodo practicabitur hec lexꝛ. actor petit Stichum, si reus non opponat de morte, uel difficultate, tunc processus est planus, quia reus condemnabitur,& habebit tempus,quod datur iudicatis ad soluẽ dum, secundũ quod habetur Instit.de inut.stipul.in fin.Vi debitis ff. de constit.pecu.l.promissor Stichi.Si reus diceret Stichũ esse mortuum , & probaret,tunc adhuc prima petitio stat,quia homine mortuo,adhuc ipse homo peti debet l.si seruũ.in fin.ff. de verb.obligat.sed tunc actor habebit necesse ptobare ipsum esse mortuũ, postquã reus fuit in mora, quòd probabit eo modo quo ponitur hic, probando quòd reus habuerit facultatẽ dandi,& quòd intellexerit se debere, uel intelligere debuerit, & fuit interpellatus legitiо mè, ut uidebitis hic. Quæro ° quid si dubitetur,quia reus probauit mortẽ, & actor interpellationem, & alia quæ ponuntur hic, tamẽ non apparet utrũ seruus fuerit mortuus ante interpellationẽ, uel post.Certè reus absoluetur.Nam actor habet probare quòd reus habebat facultatẽ eo tempore quo debebat soluere, hoc est, tunc cum interpellabatur. Ità debet intelligi hic, aliàs in dubio sequetur absolutio.l.eum actũ.in fi.& ibi no. ſ. de neg. gest.& in l.nõ solũ.§. sed ut probari.& ibi etiam no.ff.de op.no.nũc.facit qđ no.
p C.de prob.l.matrem tuã.Fortè tamẽ si actor p probaret debitorem tempore contractæ obligationis possedisse rem,
q præsumitur semper continuata possesio q apud eum, donec probetur contrariũ,l.non ignorabit.C.ad exhi.Quæro dicit hic,aut dolo malo fecit,quò minus haberet, quomodo hoc intelligitur.Certè nõ intelligas q̃ occiderit,uel manumiserit, uel rem debitã extinxerit, quia tunc indistinctè eius est periculũ . Nec curo utrum, sciuerit, uel ignorauerit se debere.l. si seruum.§.de illo, aliàs est uers. ff.§.si res.de uer. obligat.& Inst.de leg. §.si uerò hæredes. sed intellige,quòd eum facit absentare uel fugere. l. cùm res.in prin. ff.de leg.j.
r Quæro,r qđ si res debita nõ apparet perempta,† sed qđ de
17 ea sit ignoratur. Certè si debitoris culpa,uel mora præcesserit,ide quod in morte, aliàs deberet debitor præstare cautionem de ea præstanda,cum eam inuenerit,l.seruo legato
18 §.fi.ff. de le.j.l.cũ res.§.pe.l.cũ seruus.eo.tit.Quærit hic † Gul.
s de Cug.si ego debeo tibi unũ par caponũ s an possum tibi dare mortuos.Et determinat q̃ nõ,q̃a debeo dare in tali statu, q̃ possis eos dimittere in sua libertate, ff. de sol.l.qx.§.fi.

ADDITIO.

a POMA. Quod te.Quanquam summarium Bar.dicatur à multis deficere, tamen posset subsistneri , quia cum illud uerbum , post moram,refertur ad qualificata in tex.satis patet, quod est perfectum per se, uel per relationem ad aliud.Glo. l. cerium.ff.eo.& quia paria sunt, aliquid exprimi in specie, uel in genere,quod non possit uerificari,nisi in una specie,ut hic,tamen mora non posset uerificari,nisi secundũ qualificata in ij. parte tex.facit l.j. & ij.ff.de lib.& posth.& facit quòd quoties potest reddi unica solum ratio,il la habetur pro expressa, etiam si sit tacita.l. milites agrum.in fi.prin.ff.de re mil.& Bald.Sal.l.fi.C.de lib.præt.circa reg.huius l.quòd ad constituendum quem in mora,requiritur interpellatio,limita non procedere,ubi adesset iuramentum , secundũ Spec.tit.de aduoc.§.j.uer.sed nunquid is,qui iurauit. Aret. l.si seruus cõmunis.ad fin.ff. de uul.Alex.hic,qui tenet contrarium,uide Alex.l.sin.circa fin.sol.mat.licet dubitet in puncto iuris.uide Iaſ. hic,& Barb.in repub.ub.de iureiuran.Moder.ibi,de Corſ.inter alios effectus iuramenti,Alex.consilio octuagesimoquinto.in j.uol. de iurante soluere canonem.Iaſ.l.si quis maior.C.de transact. ubi discedit ab eo quod tenuit in l.ij.de iure emphy.Berta.uer.iuramenti effectus.Iaſ.l.nam & posteà §.si is qui.in ult.no.ff.de iureiuran.Item inquantum Bal.c.j.§.ad hæc.in tit. finit lex corrad.quem refert Alexan. hic dicit,quòd si quis promisit se acturum & curaturum quòd tale quid faciat . constituitur in mora sine interpellatione,quia tenetur quàm primùm potest.contrarium Aret. consilio septuagesimosecundo , qui loquitur etiam ubi aderat iuramentum. Sequitur Bolog.in trac.moræ.in ij.parte.& loquitur in eo qui promisit se acturum & curaturum quòd talis ratificabit, & concludit contrariũ, & quòd imò requiritur interpellatio,licet idem Aret.l.si ex legati causa.ante fin.de uer. oblig.teneat idem quod Bal.& Alex.hic,& idem Fel.c.ex re. & c.j.de iureiur. Lanf.in tract. de arb. q. vij.prin.Iaſ.hic,Bar.l.ita stipulatus.in vj.q. de uerb.ob.super qua se fundat Aret.d.consilio septuagesimosecundo,quia illa est cõmuniter approbata,ubi dicit Aret.d.l.si stipulatus.super glo.j.distinguendo obligationẽ facti successiui,& momentanei, ut distinguit idem Ale.l.si ita stipulatus essem abs te.de uer.ob.in prin. Aduerte tamẽ omnino ad dictũ Bal.d.§. ad hæc quia ipse uidetur loqui expressè quãdo interuenit iuramentum,quia fundat se super notata in c.breui.de iureiuran.& Spec. in rub. de aduoc. §.j. uer. sed nunquid is qui iurauit.ubi loquitur, quando adest iuramentũ.Item quia illud colligit ex d.§.ad hæc.qui loquitur in nasalo qui iurauit . Item aduerte,quia saltem loquitur Bal.in promissione facti successiui,dum allegat d.l.si ita stipulatus essem abs te. quæ ita loquitur, ut ibi declarat Alex.in prin. alia iura, quæ ibi alleg.Bal.parum aut nihil faciunt. Ideò si Bal. intelligatur, secundum iura quæ alleg. ut debemus,l.non solum.§.si liberationis uerba.de li.le.illa decisio erit rationabilis,& secundum regulas iuris,sed intelligendo ita absolutè in omni promissione agere. & curare,uidetur stupida illa sua decisio, & non probari iure aliquo, nisi dicas q̃ dicatur habere actũ successiuum,nec aliqua ratio diuersitatis redditi posset , ut quia maior in ea nõ requiratur interpellatio.q̃ in aliis promissionibus dandi, uel faciendi,& maximè in obligat.dandi,in qua facilius promissor potest adimplere , cum facilius sit dari e quod habemus,quàm facere q̃ alius faciat aliquid, ideò uidetur maior negligentia in eo,per ea quæ no. in l.iiij.§.Cato.de uer.ob.Et de promissione dandi,uel faciẽdi, ideò mirum est quod Alex.hic,& alij,ff.allegati, ita simpliciter referãt Bal. & cum eo transeunt,& contrariũ tenẽt expreſsè Are.d.consl.lxxij.& Dec.cõs.xx.aliter respondet ad dictum Bal.licet Are.non fecit mentionẽ de Bal.ideò sunt bene prædicta notanda.Cum Bal.tamen tenet Are.d.l.si ita stipulatus.§.positum.circa princ.& in ultimis uerbis circa primũ dictum, de promissione illa se acturum & curaturum.& idem Aret.consilio centesimo quadragesimosecundo, incipiente ex facto proposito.& Aret.§.possum.tangit etiã q̃,si fecit quicquid potuit ille qui promisit se curaturum,&c.& ille tertius nolit facere quod promissum est,an excuſetur?Super quo uide Abb.c.signi ficantibus.ad fi.de offi.deleg.Aret.consl.lxxij.in viij.dubio,consl.cxlij. aliàs cxliij. Alex. in apost.in l.qui autem. §.j. ff. de const.pe.Dec.l.stipulatio ista. in prin. de uerb. ob. qui tenet q̃,non excuſatur.Cont,mod.ibi.S.Pran.in v. no.Iaſ.ibi.Bar.d.c.significantibus. Et procedunt prædicta,etiam si quis iurasset curare, & operam cum effectu dare,ut cõmuniter dicitur in instrumentis.Are.d.consl.cxlij.Soc.consl.ducentesimo octuagesimooctauo,in ul. char.in v.du.Pan.c.gemma.q̃ excuſatur etiam à pœna,si fecit quicquid potuit,ut impleretur promissio.

b P.PAV.P.Textores.ibi Aret.& mod.in l.si certos.de uer.ob.

c POMA.Iuxta.Bal.l.fi.circa medium.C.de non nu.pe.Anch.cle.si beneficio rum.de deci.Pa.consl.lxiij.Ro.consl.cxxiij.

d Grossorum. Tandem Alexan.tenet opin. Cy.& Pet.in l.cum quid.ff.eo.& in l.in minorum. in ix. q.C. in quibus cau. in integ.restit.non est necesse.& Host.& Ioan. And. c.quanto,ext.de iureiur.& Bar.hic de quo claritatem habere

habere potes, per ea quæ posui in d.l. cùm quid.Old.consl.clxviij.& Bal.l. fi.C.de non num.pec.

e POMA.Creditoris.Illa l.arbitrio.null.am facit mentionem quando perit facto creditoris,sed legis Aquil.ff.ad l.Aquil.

f POMA.Naturæ.An autem difficultas excuſet à periurio? doc.c.breui.de iureiur.Fallit hoc,quòd imò difficultas bene impediat moram,quũ quis promisit factum , uelut si quis promisisset se hominẽ præsentaturum, dumodo non esset mortuus,l.sancimus.in prin.uer.non poterit.C.de fideiuſs.fallit etiam hæc reg. quando difficultas impedit moram , quoties debitor negaret debitum,Bal.auth.contra propriam.C.de non nu.pec.Adde etiam,q̃ difficultas excusat ab excommunicatione. c. Odoardus.ext. de sol.Cremen.no. centesimo uigesimoprimo.

g Species. Adde secundum Io.de Imo.q̃ hoc fallit in eo,qui se obligauit ad aliquem præsentandum.l.sancimus uer.non poterit.C.de fideiuſs.& ibi Bal. nisi impediretur casu fortuito , puta mortis.ff. ea.l.circa fi. Et an difficultas excuſet à periurio? glo.xxij.q.ij. beatus. gl.& Bal. c.j.de alie.feu. & c.j.§. porro.in tit.quæ fuit prima causa boni ami. & in c.j.licet.si de feu.fiue.contro.inter do.& agna.

h Moram.Bal.idem tenet hic in lect.antiqua. & Ang.& Io.de Imo.in l.continuus.§.illud.Ant.de But.Abb.& Imol.c.breui de iureiur.quosdam tamen contrarium tenẽtes, maximè in tertio membro, uide hic per Alex.Adde tu quòd licet opi.Bar.hic cõmuniter teneatur, Alex. hic tamen contra eam uidetur facere tex. in c.Odoardus.de fol.& melius c.significante.de pign.& in capitul.j.licet uaſſallus.si de feu.fiue.controuer.inter do.& agn.& facit & l.si duo. §. ait prætor.ff. de constitutione pec. & solut.Bar.ad l. Thais. §.j.non uidetur bona, quia tollitur per tex.in l.si uoluntate. C.de fideicommiſs.lib.& etiam aliàs pro opin.Bar.fuit inductus tex.l.cuĩctis.§.j.de usur. quam uide,quia facilis responsio.

i POMA. Prædicta. Pro ista solutione q̃ quando quis tenetur ad quantitatẽ soluendam,an dicatur obligatus ad factum,facit l.liber homo.la ij.§.fi.ff.de uerb.ob.& uidetur tex.pro opin.Bar.in l.mora.§.in bonæ fidei.ff.de usur. dum ult filiumfa.moram facientem,teneri insolidum,& ultra peculium.l. cùm filiusfa.in prin.ff. de uer. ob. dum ult patrem teneri ex mora filij, aut de peculio quatenus ipse erat obligatus ex stipulatione, quam tamen l.credo nihil ad propositum facere,si bene aduertatur ad eam.Vide Alexan.l.si pater.C.de coll.

k POMA.Liberatio. Dicit tamen Fr.an.de Curte,audiuisse se à Orlando Curtio,& Iac.Puteo præceptoribus suis,q̃ hoc non procederet in procuratore speciali, quia tunc non posset prætendi ignorantia,l.si res obligata.de legat. j. quanquam ipse dicat se nunquam posse colligere hoc ex ibi notatis, tamen ego credo,quòd ibi hoc satis bene possit colligi in gl.in uerb.nesciat. ubi non dixerat.

l POMA.Venio. Limita nisi esset factũ de antiquo,& multum implicatum, Bar.l.si res obligata.ff.de leg.j.

m POMA.L. fi. Bar.l.non solum.§.morte.iij.q.ff.de no.ope.nun.in l.quidam decedens. ff. de adm.tut.Spec.tit. de appell.§.qualiter.Anch.consl.ccclxxj. Bar.& alij,in l.si seruum.§.nunc uideamus.ff.de uer.ob.No.tamen quòd si allegarem tibi instrumentũ debiti, & tu de eo peteres copiam,cum termino ad opponẽdum, teneor illam tibi dare,quia nullũ instrumentum publicum etiam in iudicio productũ probat,si de eo parti etiam nõ petenti, non datur copia cũ termino ad opponendũ. Ita Bar.in extra uag.ad reprimen. uerb.de plano. per l. fi.C.de fid.inst.Ro.consl.clvj.ubi exclamat illud dictũ Bar.& consl. xxij. & consl.ccccxix.& Bal.d.l.fi.Anch.consl.ccclxvj.inci. pro declaratione trium quæstorũ.Sal.d.l.si.quod no.& intellige hoc,quãdo instrumentũ inducerctur ad probandũ, quod tunc semper sit necesse dare copiam eius ,etiam si non petatur.Si tamen ad interpellandum succederetur,tunc sufficit ut ostendatur,aut dare copiã,nisi pars ubi legisset,peteret etiã copiam,ut ult hic Bar.& probatur,in d.Cle.causam.Bar.l. quidã decedens.§.fi.ff.de administ.tut.Spe.tit.de appel.§.qualiter.uer.cautus.

n Tibi.Hic habes quod ille qui habuit copiam instrumẽti , non potest prætendere ignorantiam contentorum in instrumento .Ille enim dicitur aliquid scire, quomodocunq; illud ad eius notitiam peruenerit. And.c. licet.in fin.de sup.neg.prælat.

o POMA.Quæro.Bal.c.cum tu.ext.de testi.gl.in cle.fin.in gl.pen.ext.de resoip.l.si is qui.de iure fis.Bal.C.de in int.rest.min.gl.l.ij.quando no.Bar.et Sal.C.de pet.hær.& in l.matrem tuam.hic alleg.

p POMA.Actor. Aret.consilio quinquagesimo, & consilio centesimo uigesimo,gl.Cy.& Bar.l.fiue possidetis.C.de prob.& c.cum proposuit.iuncta gl.de cle.exc.pro opin.Bar.quam tamen credo non posse stare, quia ad hoc ut ex pretio domus,in præsentiarum dominium præsumatur, requiritur q̃ possidens habeat eã ab actore,Bar.d.l.nõ ignorabit.aut qđ possideat rem immobilẽ.Spe.post Vber.de Bob.tit.de.pac.§.j.uer.quid si ago.

Bar.super.ff.uet.

q Possesio. Adde quòd id quod dicitur per Bar.hic.quòd præsumatur continuata possesio , habet locum , quando allegatur ad fauorem suum , sed si quis negaret se possidere,non præsumeretur,l.fiue possidetis.C.de prob.Et ad legem non ignorabit. Responde quòd debet intelligi,quando à debitore non sit probatus casus, ad quem pertinet probare . Sed hoc ponimus probatum, ergo, &c. Cogita,quia non sine mysterio Bar.loquitur hic,per uerbum forte,& uide in d.l.fiue possidetis.

r POMA. Quæro. In quantum Bar.loquitur in manumissione,non bene loquutus est , quia imò ut ipse sibi contrarius contestatur , in l.si seruum.§. de illo.ff. de uerb. obligat. non spectaret periculum ad eum,quando ignorans manumisisset.

s Caponum.Bar.l.j.§.si plures.ff.si quad.pau.feci.di.& in l.qui decem.§.fin. hic allegat.Bar.l.cum de lanionis.in prin.ff.de fun.inst.ubi statutum de soluenda gabella pro bestijs,non intelligitur pro mortuis.

LEX VI.

1 *Nomina propria & appellatiua quomodo differant.*
2 *Promittit si aliquis dare decem salmas boni uini,quòd ista promissio nõ dicitur certa.*
3 *Certi condictio nõ competit , quando ex stipulatione debetur incertum,sed actio ex stipulatu.*
4 *Condictio competit,si decem salmæ boni uini debentur ex mutuo,& quod dicitur certum.*

a CERTVM.a Illud est certũ,quod apparet quid,quale, quantumue sit. Primò ponit dictũ, secundò probat per autoritatem Pedij . Secunda ibi , nam & Pe-
1 dius.† Oppo.quod inter nomina propria & appellatiua sit differentia.l.quoties.ff.ad Trebellianũ.& l.si seruus communis.ff. de stipulat. fer. Sol.quantùm ad ostendendũ rem certã, non est differentia inter nomina propria & appellatiua,ut hic,sed quantũ ad alia bene est differẽtia,ut in contrarijs.Quæro ad quid ponitur hic hæc lex? Quidã dicunt ad exponendum illud uerbum, si certum peta. positum in rub.uel aliter ad exponendum illud quod dicitur , de certi condictione.Nam hic ponitur certum simpliciter,prout refertur ad mutuũ, dum dicitur de quantitate,& prout refertur ad alios contractus,dum dicitur de specie,& omnibus,
2 in quibus dicitur aliquid esse certum. † Quæro, si promitto tibi dare decem salmas boni uini, an ista stipulatio dicitur continere certum? Quidã quod sic. Veritas est in cõtrarium , nam hæc adiectio qualitatis boni uini , non significat certum quid,quia melius & optimũ bonum est,& ideò ut esset certa qualitas, deberet dici optimi. l. ubi autem nõ apparet.in prin.ff. de uerb. obl. Quæro ad quid est necessaria ista inuestigatio, utrùm tales stipulationes contineant
3 certum,uel incertũ? † quando continet certũ,datur condictio, ff. eo. l. certi condictio.in prin.sed quando incertum continent,datur actio ex stipulatu,Instit.de uer.ob.in prin. Et ideò quando promitto decẽ salmas boni uini , non datur certi condictio,quia est incertũ quod petitur. Et hoc est
4 uerum quando debetur ex stipulatione simpliciter,sed † si uinum deberetur,quia mutuatũ, tunc semper continet certum,quia semper debetur eiusdẽ bonitatis.ff.eo.l. cũ quid. Ideò pro mutuo semper competit certi condictio , ut in stit. quib.mod.re cont.ob.in prin.

ADDITIO.

a POMA.Certum.Are.consl.xxviij.& consl.ccclxxxv.& consl.cccxxxix. Alex.l.ubi autem.ff.de uer.ob.& consil. octuagesimo,uol.j. & consl. cxlvij. uol.ij.& Pan.consl.xviij.uol.j.

LEX VII.

1 *Legatæ pecuniæ dominium non transit in legatarium recta uia.*
2 *Dominium superueniens autori meo quando prosit mihi , ut res mea efficiatur.*
3 *Hæres pecuniam legatam sub conditione,quando poterit mutuare.*

OMNIA. Mutui datio potest suspendi in euentum conditionis expressæ,uel tacitæ.hoc dicit cum l.proinde. Et diuiditur , quia primò ponit dictũ in genere, secundò illud exẽplificat in constitutione expressa, tertiò in conditione tacita. Secunda ibi, in lege proinde.Ter-
1 tia ibi,item si legatam. Opp.† quando legatur pecunia,nõ

* Legatariũ. Hoc falsum est, per l.ij. C. com. de leg. Et idem etiã tenuit Bar. sibi contrarius in l.xlvij. ſ. de rei uend. & ſ. hoc tit. l. certi cõdictio num. 38. I. Con. B.

tranſit dominiũ recta uia in uia legatariũ, * l.ij. C. com. de leg. uerſ. in rem actiones, & l.ij. C. de cond. ex leg. ergo exemplum hoc ſecundo loco poſitum non procedit. Sol. dicit Iac. Are. q hic fuit legata pecunia in ſpecie, ut hic in gl. parua. & l. ſed & ſi certos. ſ. de leg. j. aliàs non diceret hæres mutuare pecuniam legatam. Nam qñ legatur in genere, nõ eſt magis legata, uel debita iſta pecunia, qñ illa. Oppo. 2 † ij. qñ dominium ſuperuenit autori meo, il lud non prodeſt mihi, ut res mea efficiatur. l. apud Celſum. §. ſi à Titio. de doli except. & ſ. de rei uend. l. ſi à Titio. & ſ. de excep. rei tradi. uel uendi. l. ſi à Titio. Licet ergo dominiũ ſuperuenit hæredi, tamẽ non acquiritur dominiũ recipienti, ergo non eſt mutuũ. l.ij. §. appellata. ſ. eo. Sol. hic loquitur qñ ſuperuenit dominium ex cauſa quæ retrotrahit per fictionẽ, ut hic dicit tex. quia ex die aditæ hæreditatis uidentur nũmi fuiſſe hæredis. Secus quando dominium ſuperuenit ex cauſa, quæ retro non trahitur, ut in contrarijs. no. & gl. l. ſi quis alienam. ſ. de act.

a emp. Quæro, hic dicitur in fin. cùm legatũ repudiatum [a] ſit aut appoſitum. quid eſt hoc dictum? Dicit gl. appoſitũ intelligo, id eſt, in conditionis defectũ. Iſta expoſitio non procedit, quia ſi nos ponimus legatũ ſub cõditione, dominiũ non tranſit in legatariũ conditione pendente, ſed eſt hære-

b dis, [b] ergo hæres interim poterit † mutuare, licet quidã ho

3 die dicãt. ſ. per auth. res quæ. C. com. de leg. & eſt falſum, ut ibi dixi. & ibi etiam per doct. expone ergo, aut appoſitum, id eſt, acceptatũ, tunc eman. retrotrahitur, ſeu retractabitur numeratio facta per hæredem.

ADDITIO.

a *Repudiatum. Adde ſecundũ intellectũ. Sal. q, legatarius repudiando onus legato adiectum, cenſetur repudiare legatum, quod dicit cordi tenendum, pro hoc etiam dicit facere l. ſi ea. C. de condi. inſer. & l. fin. C. de fideicom. et l. minor xxv. annis ſeruum. ſ. de mino. Ale. dicit melius facere l. Neſennius. in fi. cum ſeq. ſ. de excuſ. tut.*

b *Hæredis. Doc. ſequuntur Bar. exce. Sal. & Ro.*

LEX IX.

1 *Certi condictio duplex eſt, generalis & ſpecialis. & nu. 3.*
2 *Actionis diuerſitas & qualitas cognoſcitur ex medio concludendi.*
4 *Libellus in certi condictione.*
5 *Certi condictio à condictione triticaria & condictione ſine cauſa in quo differat.*
6 *Condictio incerti non eſt generalis ad omnia.*
7 *Certi condictio in quo differat ab actione in factum ſubſidiaria.*
8 *Cauſa quòd differat ab obligatione & actione, & quid ſit cauſa, obligatio & actio.*
Certi condictio eſt natiua.
10 *Certi condictio fuit introducta utilitatis cauſa.*
11 *Certi condictio quando ſit temporalis, & quando perpetua.*
12 *Certi cõdictio an creſcat per inficiationẽ ſicut actio principalis. & nu. 14.*
13 *Acceſſorium regulatur ſecundum primordialem naturam principalis.*
14 *Contractus certus dicitur, quãdo ex ipſius cõceptione apparet iure manifeſto q certũ debetur, nec eſt uariabilis ex poteſtate debitoris, uel rei natura.*
16 *Contractus incertus eſt, quando ex ipſius conceptione iure manifeſto certũ non apparet, uel eſt uariabile ex poteſtate debitoris, uel ex natura rei.*
17 *Certi condictio an competat ex omni contractu, ex quo certum petatur.*
18 *Certi condictio competit contra furem.*
19 *Certi condictio an detur contra illum qui tenetur ex empto.*
20 *Qui tenetur actione ex empto, an teneatur ad factum purum.*
21 *Venditor tenetur præciſe ad tradendum, ſi poteſt, & nu. 24.*
22 *Venditor ſi eſt dominus, tenetur ad transferendum dominium. & nu. 23.*
25 *Stipulatio rem tradi, et quælibet ſtipulatio facti, dicitur continere incertũ.*
26 *Certi condictio non competit, quando in obligatione eſt rem reſtitui.*
27 *Quando quis eſt obligatus an dandũ, cõtra eum competit certi condictio.*
28 *Certum ex incerto contractu quomodo petatur.*
30 *Certi condictio datur quando agitur ad intereſſe. nu. 40.*
31 *Intereſſe quando petitur, non eſt neceſſe in libello exprimere certam quantitatem.*
32 *Condictio certi generalis, uel ſpecialis, an ſit intentata in libello quomodo cognoſcetur.*
33 *Cauſa remota in actione perſonali, in libello poni debet.*
35 *Certi condictione q, ex obligatione in diem, uel conditionali non oritur ante diem uel conditionem, & nu. 37.*
36 *Interuſurium medij temporis eſt incertum.*
38 *Certi condictio competit pro legato.*
39 *Certi condictio competit habenti utile dominium.*

CERTI CONDICTIO. Famoſa eſt lex iſta, nec difficilis in tex. ſed bene in gl. & breuiter h. d. Certi condictio competit ex omni cauſa, ex qua certum petit, ſiue ex contractu, uel quaſi, ſiue ex maleficio, uel quaſi, uel quomodocunq; h. d. uſq; ad §. qñ. Et diuiditur in quinq; partes, Primò dicit q certi condictio competit, ſecundò ex qua cauſa competit, tertio ad quid, quartò qñ, quintò ponit de hoc plura exempla. Secunda ibi, ex omni cauſa. Tertia ibi, licet enim. Quarta ibi, dũmodò. Quinta ibi, cõpetit. Quæro dicitur hic, certi condictio cõpetit, quæro utrum ſit

1 tm̃ una certi condictio, uel pluresꝛ Glo. hic dicit q plures. † Nam quædam eſt certi condictio generalis, quæ habet locum ubicunq; certum petitur, ut hic. Quędã eſt certi condictio ſpecialis, quæ cõpetit pro mutuo. ſ. l. ij. in prin. & §. j. ut de iſtam gl. Aduerte quia ſubtilis & pulcher paſſus eſt. Idẽ tenet gl. Inſt. quib. mod. re cont. ob. in prin. & idem ſ. eo. ſuper rub. ex qua iſtud probatur. Dicit enim rub. de reb. cred. quod eſt generale, & ſubdit, ſi certũ petatur. hoc eſt mutuũ, quod eſt ſpeciale. Poſteà dicit, de certi cõdictione, & debet intelligi, ſ. generali, quia de ſpeciali locus erat. Ita intelligit gl. ſuper rub. Mar. hoc fatebatur, & addebat q erat alia certi cõdictio ſpecialis, ſ. ex ſtipulatu. ſ. eo. l. ſi quis certum. Inſt. de uerb. ob. in prin. quæ opinio recitatur in ſecunda gl. huius l. Alij fuerunt in contraria opin. q non ſit niſi una tantum certi condictio generalis, & iſte opin. tangitur in gl. Rubricæ, & firmatur per gl. l. quoties. ſ. de præſcrip. uerb. Vltra mon. ſcilicet Iac. de Ra. Pet. & Gul. de Cug. hic, & Cy. C. eo. ſuper rub. & etiam Ia. But. tenebant iſtam opi. quòd eſſet tantùm una certi condictio, quia nõ reperitur iure cautum, q ſint plures, ergo, &c. Prætereà, hoc uidetur expreſſum ſ. ea. l. §. quoniã. ubi dicit, q pro mutuo competit hæc certi condictio generalis. Prætereà leges ſemper utũtur iſto uocabulo in ſingulari, ſcilicet rei condictio, & non dicunt certi condictiones. Prætereà ſi eſſent diuerſæ, quare idem nomen haberent, l. ſi idem. C. de cod. Prætereà dicũt ipſi, & iſta eſt for-

2 tior ratio q̃ ipſi faciant, diuerſitas † actionũ cognoſcitur [a]

a reſpectu medij, per quod in actione cõcluditur, ut in actione ex empto, concludo contra te, quia emi, & in actione ex locato, quia locaui, & ſic de ſimilibus. Quando ergo idem eſt mediũ cõcludendi, erit una actio in genere. Sed ubicũq; proponitur certi condictio, mediũ, per quod concludi in ea eſt, quia certum petitur, ut hic, ergo eſt una tantũ generalis. Et ſic diceretur q ſunt plures, ſequeretꝛ q quot ſunt cauſæ, tot eſſent certi cõdictiones ſpeciales, qđ eſt abſurdũ. Tenent ergo iſtæ doct. q eſt una tm̃ certi condictio generalis,

3 quæ nõ habet ſub ſe ſpecies, ſed tm̃ indiuidua. † Mihi uide

b tur q opi. gl. noſtrę ſit uera, [b] & q ſit una certi condictio ſpecialis pro mutuo. Primò, quia hoc dicit tex. expreſsè. Inſtit. quib. mo. re cont. ob. in prin. ſi bene aduertatur. Secundò, quia tex. uidetur uelle, q hæc certi condictio oriatur ex illa parte edicti, ſi cert. pet. l. j. in prin. ſ. de tri. cuius edicti uerba exponunt in hoc tit. & ibi aſſumitur certũ, hoc eſt mutuum ut no. ſ. eo. ſuper rub. Qñ ergo dicitur certi cõdictio ſpecialis, idẽ eſt dicere, qđ mutui condictio, ſed qñ dicit certi con dictio generalis dictio certi, tunc ſtat propriè pro omni certo, & ſic apparet q ueritate inſpecta, non eſt idẽ nomẽ. Prætereà probo, lex dicit q eodem modo, quo petitur mutuũ, petitur indebitũ, & eodem modo contrahitur, ut Inſt. qui. mod. re cont. ob. §. j. ſed pro indebito competit ſpecialis cõdictio indebiti, ergo pro mutuo condictio mutui, quæ eſt idem qđ certi condictio ſpecialis. Abſurdũ enim eſſet dicere, q ex contractu mutui tam frequentato nõ oriretꝛ ſpecialis actio. Per hoc apparet reſpõſum ad iſtud qđ dicebam, q non reperitur lege cautũ, & quia ſi eſſent diuerſa, nõ uocarenꝛ eodẽ nomine, quia ut dixi, rectè intelligendo, nõ eſt idem nomen. Non ob. §. añ. quia concedo q pro mutuo competit

cõpetit mutui cõdictio ſpecialis, & certi cõdictio generalis, ſicut in alijs ꝯactibus, ut in cõdictione indebiti, & ſic non

c ob. quod dicũt, q idẽ eſt mediũ cõcludendi [c] in omni certi cõdictione, quia nego iſtã in certi cõdictione ſpeciali, quæ eſt idem qđ cõdictio mutui, ſufficit cõcludere, quia mutua ui, ideò peto, &c. nec eſt neceſſe q exprimatur, & quia hoc ẽ certũ, &c. Sed in certi cõdictione generali neceſſe ẽ q exprimatur, q hoc eſt certũ. Debeo enim dicere, dico qđ tibi mutuaui centũ, uel teneris mihi ad centũ, p pretio talis rei uẽditæ, uel ex cã legati, & quia hoc eſt certũ, ideò peto te cõdẽnari. Ex hoc apparet q intẽtatur certi condictio generalis. Cõcluditur enim per hoc mediũ q hoc certũ eſt. Sed in certi cõdictione ſpeciali ex mutuo, cõcluditur per hoc mediũ, qa mutuatũ ẽ, unde diuerſa ſunt media cõcludẽdi. An autẽ certi cõdictio ex ſtipulatu ſit cõdictio ſpecialis, dicam in

4 ſeq. gl. Et iſta poſſunt eſſe utilia ad q. Aduocati † huius ciui tatis ſentiẽtes ſe peritos cõſtituerũt, q in libello ꝓponeret actio, nec ꝓponeretur generalis qñ cõpetit ſpecialis. Certè in mutuo quid debeat ꝓponi, patet ex prædictis. Itẽ ad ali ud pone, dedi ſ̃ te libellũ, repetẽs mutuũ, liberaui te ab actione intẽtata remanẽte cã, & omni alia actione quę mihi ex illa cã competeret. Certè ſi eſt una tantũ certi cõdictio generalis, ꝓ mutuo, nulla alia actio remaneret, ſed ſi plures eſſent, & põt remanere una, & ſic uides q iſta ſubtilitas in

5 practica reducitur. † Quæro, in quo differt certi cõdictio,

d à cõdictione triticaria, [d] & cõdictione ſine cãſa? cõdictio ſine cã eſt generaliſſima, Cõpetit enim ad certa, & incerta, ut ſ. de cõd. ſine cauſa. l. j. cõdictio triticaria eſt generalior, cõpetit enim ad certa, & incerta, prætercq̃ ad pecuniã numerata. l. j. ſ. de tritic. Certi cõdictio eſt generalis, competit eñ ex

6 omni cauſa, ex qua certũ petitur, & eodẽ modo eſt † generalis cõdictio incerti, ſm quoſdã, qđ ad omnia incerta cõpetat, qđ tñ non eſt ſimpliciter uerũ. De cuius incerti cõdictionis materia, uidebitis ſ. de cõd. inde. l. ſed & ſi me putẽ.

7 §. j. & ibi de hoc dicã. † Quæro, in quo differt hæc actio, ab actione in factũ ſubſidiaria. ꝛ. nihil habẽt cõmune, illa eñ cõpetit, ubi aliæ deficiunt. l. quoties. ſ. de præſc. uer. iſta tm̃ cõpetit cum omnibus alijs, quæ competunt ad certũ. Mõ habes expeditam primam gl. quam uide. Venio ad ſecundam gl. dicitur hic q hæc actio competit ex omni cauſa, & ex omni obligatione, ex qua certum petitur. Quæro quid

8 differt † cauſa ab obligatione? Quidã dicunt, q eſt incul catio uerborũ. Alij aliter, & hæc eſt uera, ſcilicet q tria ſunt, Primum, contractus, uel quaſi, delictum, uel quaſi, & iſta ſunt cauſa* obligationis. Secũdum eſt obligatio. Tertium eſt actio quæ ex ipſa obligatione deſcendit. l. licet. §. ea obligatio. ſ. de proc. Quod ergo hic dicit, ex omni cauſa, intelligo cõtractu, uel quaſi, malefi cio, uel quaſi. & quod ſubdit, ex omni obligatione, ſtat, ꝓprię. Iuxta hoc quæro, † utrũ

9 certi condictio ſit datiua uel natiua? Quidã dicunt eam eſſe datiuam, & prohoc l. ſi & me & Titium. ſ. eo. Veritas eſt [e] q eſt natiua, habet enim ſufficienter præexiſtentem materiã ex qua oriꝛ, ut hic dicit tex. ex omni cauſa, & ex omni obligatione. & Inſt. quib. mod. re cõt. ob. in prin. Ergo apparet q eſt natiua. l. iuris gent. §. j. ſ. de pact. Nõ ob.

10 l. ſi & me & Titiũ. quia reſponde, ut ibi dicã. † Quæro, quare fuit introducta hæc actio? Dicit glo. cauſa neceſsitatis, & utilitatis: Neceſsitatis, quia qñq; nõ reperitur actio ſpecialis, ut in ſtipulatione continente certũ, ut ſ. eo. l. ſi quis certũ. Mar. dicebat hoc falſum, imò ex ſtipulatione competit certi cõdictio ſpecialis, Inſt. de uerb. ob. in prin. Et iſtud puto uerũ, & dico q nunquã certi condictio competit, ſcilicet generalis in caſu, in quo alia nõ cõpetat. hoc dicit tex. iſte, ex omni cã, & ex omni obligatione, ex qua certũ petiꝛ, qua ſi dicat, neceſſe eſt ut aliquid certũ peti poſsit, ut competat hæc actio. Licet enim eſſet certũ, & peti nõ poſſet, nõ haberet locum iſta actio. Itẽ non ob. qñ ſtipulor factũ, quia põt peti intereſſe certi cõdictione, licet non ſim ſtipulatus, ut gl. dicit, quia imò ſum ſtipulatus tacitè. l. ſtipulationes nõ

* *Cauſa. Cauſam intelligit hic Bar. Titulum, puta, emptionis, cum ſimil. ſine quib. obligatio ſubſiſtere non poteſt. l. ij. §. ex pluribus. ff. de acq. poſſ. I. C. B.*

diuidũtur. uer. Celſus. de uer. ob. Vnde & tũc competit certi condictio ex ſtipulatione tacita, nullo ergo caſu reperio quod ſit neceſſaria. Nõ ob. l. ſi & me & Titiũ. ut ibi dicã, ſub

f eſt tm̃ cauſa utilitatis [f]. Nã uos ſcitis q actio furti infamat, certi cõdictio non. l. ceſſat. de act. & ob. Vnde ſi uellẽ ꝯ te agere ad quadruplũ, & q nõ infamareris, intentarẽ certi cõ dictionẽ generalẽ ad quadruplũ, uel duplũ. Ita dicit gl. tua

11 no. † Quæro, utrũ ſi actio prima quæ cõpetit ad certũ, ſit tẽporalis, an hęc etiã erit tẽporalis, uel perpetua. Gl. dicit, tẽporalis, arg. l. ſi eũ. §. qui iniuriarũ. ſ. ſi quis cau. & ſ. de iure iu. l. duobus. §. exceptio. Hoc uidetur ꝯ reg. generalem, quę eſt, q actiones ciuiles ſunt perpetuæ. l. ij. C. de eõſt. pec. dicit P. fateor q actiones ciuiles ſunt perpetuæ, hoc eſt, aptæ ad uidendũ perpetuò, ſi materia, ex qua oriuntur, duret perpetuò. Exemplum in rei uendicatione, quæ cõpetit ideò, quia dominus. Sed ſi dominium præſcribitur triennio, peribit rei uẽdicatio. Ita hic hęc actio cõpetit, ubi certũ petiꝛ,

12 ſi deſinit poſſe peti, deſinit hæc actio cõpetere. † Quærit gl. utrũ hæc actio [g] creſcat per inficiationẽ, ſicut actio princi-

g palis? Exemplũ in l. Aquil. dicit gl. q nõ, l. itẽ ueniũt. §. cùm prædiximus. ſ. de pet. hær. Nõ ob. ſ. ſi quis cau. l. ſi cũ. §. qui iniuriarum. quę dicit q actio ſubrogata ſapit naturã eius,

13 in cuius locũ ſubrogatur, † quia eſt uerũ, in his quæ ſuperueniunt ex cauſa. Vide iſtam gl. & eſt multũ no. ſol. & fortè

h nõ habetis alibi, no. bene per gl. qualiter actio ſubrogata in locũ alterius, ſapiat naturã eius, in cuius locũ ſubrogetꝛ, quod ut ſcripſi, in l. j. §. hæc actio. ſ. ſi quis teſt. li. eſſe iuſ. fuer. & ibi etiã per Iac. de Aret. & ibi plenius dixi. Et ex prædictis apparet ſol. q. ſi quæratur, an per officiũ iudicis ueniãt in

i hac actione omnia, quæ uenirent in actione ex uẽdito, uel ex locato, in cuius locum datur. Pro cuius cuidentia ſcire debes, q licet [i] illæ actiones ſint bonæ fidei, iſta tñ eſt ſtricti iuris, quia non numeratur in §. actionũ. Inſt. de act. Vnde iſta tantũ competit ad ea, ad quæ illa actio primordialiter competebat. In his ergo quæ ex poſtfacto acciderẽt ex mora, quæ ueniret in illa actione, tanq̃ bonæ fidei, ſm formã

k l. ædiles. [k] §. itẽ ſciendum. ſ. de ædil. edict. non tamẽ ueniret

l in hac actione, [l] quia nõ aſſumit illam naturã de his, quæ ex poſtfacto obueniunt, ut dictũ eſt. Sumus expediti de ſecunda gl. Veniamus ad tertiam gl. Dicitur hic, ſiue ex certo, ſiue ex incerto contractu. Quæro quis dicatur contractꝰ certusꝛ In hoc ſunt opin. nam quidam dicunt, q cõtractus certi, ſunt omnes contractus nominati, ſed contractus incerti, ſunt omnes contractus innominati. Et hæc opinio tã

14 gitur in iij. glo. huius legis, in fin. quam tenet Pet. & eſt ſatis probabilis. Iac. de Are. dicit, & melius q contractus cer-

15 tus † eſt, quando ex ipſius conceptione apparet iure manifeſto, quod certum debetur. Addo, nec eſt uariabilis ex poteſtate debitoris, uel rei natura. Quod dico, quod ex ipſius cõceptione apparet, probatur ſ. eo. l. certũ. Qđ dico,

15 iure manifeſto, apparet, dico pro tanto, quia poſsibile † eſſet q uariaretur, ꝓpter ſtultitiã, uel imperitiam iudicis exquẽdo, uel propter aliquẽ caſum præter naturã rei, uel qa res debita periret, & ſic ad æſtimationẽ deueniretꝛ. Illud qđ addidi, nec eſt uariabile ex poteſtate debitoris, dixi, ꝓpter obligationẽ alternatiuã, in qua licet certũ apparet & ipſa cõceptione, tamẽ quia uariabile eſt ex poteſtate rei, dicit cõtinere incertũ. l. ubi aũt. §. qui illud. ſ. de uer. ob. Quod dixi, ex natura rei, ideò dixi, quia qñ eſt in obligatione uſuſ fructus, uel aliud ſimile, quod ex natura ſua recipit uariationẽ, dicit cõtinere incertũ, d. l. ubi aũt. §. fundi, & §. illud.

16 de uer. ob. Cõtractus † aũt incertus eſt, qñ ex ipſius conceptione iure manifeſto certũ nõ apparet, uel eſt uariabile ex poteſtate debitoris, uel ex natura rei. hoc apparet qñ ſtipulatur partũ ancillæ naſciturũ, uel fructus naſcituros, uel ſ-

17 ctũ qđ ẽ incertũ. l. ubi aũt. §. illud. & §. qid qđ. ſ. alleg. Alio tm̃ modo accipitur contractus, certus uel incertus. l. j. C. de ſenten. quæ pro eo qđ inter. proferunt. qđ dicit ibi. Hoc expoſito quæro utrũ † ex omni ꝯctu, ex quo certũ petiꝛ, cõpetat hæc certi condictio? Dicit gl. hic, Quandoq; agitur ad id qđ meũ eſt qñq; ad tradendũ mihi aliquid, qđ nõ

est meũ,quandoq; ad restituendum.Aduerte quia hoc est
18 multùm ſubtile,† Primo caſu non competit hæc certi cõdi
m ctio,niſi cõtra fuerim,m quia nemo cõdicit rẽ ſuã,præterq;
à fure,ut ſ.uſufruc.quemad.caue.l.ult.& Inſt.de act.§. ſit i
19 tacq.Secundo caſu † qñ agitur ad tradendũ aliquid mihi,
quod non eſt merũ.Exemplũ in actione ex empto,dicit gl.
q; tunc cõpetit certi cõdictio.Nec ob.q; tũc agitur ad factũ
quia iſtud nõ eſt factũ merũ,ſed miſtũ. Sic dicit gl. q; no.
20 eſt, & bene intelligendum.No.ergo iſtã gl.quæ tenet † q; il
le qui tenetur ad tradẽdum actione ex empto,non tenetur
ad factum purũ,& qualiter intelligatur, ſtatim dicã. Doc.
noſtri omnes communiter reprobant iſtã gl. Primò per l.
ſtipulationes nõ diuiduntur.in prin.ſ.de uer.ob.Secundò
per rationẽ,quia ſolutio huius eſt uariabilis, ex poteſtate
debitoris,liberatur eñ ſoluẽdo intereſſe.l.j.ſ.de act.emp.&
ſic non continet certũ,ſicut ſtipulatio alternatiua.Iac.But.
nitebatur ſuſtinere hanc gl.& dicebat q; actio ex empto cõ
tinet certũ,cũ ſaltem ex ipſa cõceptione contineat certũ,qa
uendis Stichum, uel librum.Sed licet conceptio ,ſeu pro
nunciatio contineat certum,tamen qua ex poteſtate debi
toris eſt uariabile,non dicitur continere certum,ut dictũ ẽ.
Sed uolendo ſuſtinere gl.prout eſt poſsibile,debes ſcire,q;
in eo q; gl.dicit,q; ille qui tenetur ex empto, nõ tenetur ad
21 factũ purũ,ſed miſtũ,dicit uerũ,nam ille † qui uendidit,te
22 netur ad rem tradendam,& ſic eſt dominus,† tenetur trãs
ferre dominiũ in accipientem ,ſi non eſt dominus, non,l.
ex empto.in prin.de act.emp.Vnde non dicitur merum fa
ctum,quia iſta obligatio ſapit naturam dandi. Tenetur e
23 nim dare,hoc eſt,dominium † transferre,ſi dominus eſt. l.
in cõuentionalibus.in fin.de uer. ob.ibi, non nudũ factũ,
24 ſed cauſam bonorum,&c. & ibi dixi. Itẽ debes ſcire † q; in
actione ex empto , uẽditor præciſè tenetur ad tradendũ ſi
poteſt.l.j.& ibi no.ſ.de act.emp.& plenè dixi in d.l. ſtipula
tiones non diuiduntur.in viij.q.de uer.ob. Hoc præmiſſo
dico,q; actio ex empto poſſet taliter concipi,q; certum cõ
tineret, puta , ſi dicerem, dico q; uendidiſti mihi fundũ, &
q; illũ tenes & poſsides,& q; illius fundi es dominus,qua
re peto te condemnari.Certè iſta actio continet certũ, tene
tur enim ad tradendũ præciſe,quia poſsidet.Item ad trãs
ferendum dominium,quia eſt dominus,& ſic ad certum.n
n Sed quãdo nuda traditio in petitione ueniret, ſine dubio
nõ cõpeteret certi cõdictio, quia factum purũ eſt,ergo &c.
25 Quare † autẽ rẽ tradi , & quælibet ſtipulatio facti, dicanť
continere incertum,dic ut dixi in d.l.ſtipulationes. in octa
ua q.& in l.ubi autem.§.qui id quod.de uer. ob. Quãdoq;
26 in obligatione eſt rẽ reſtitui,ut † in re depoſita,pignorata,
commodata,& ſimil.iſto caſu dicit gl.nõ habet locũ certi cõ
dictio.Ratio,quia res eſt mea, ergo nõ poteſt cõdici. quod
intellige,niſi fuerit cõtractata, ut ſ.eo.l.ſi quis nec cauſam.
§.j.Itẽ quia agitur ad factum, dicit gl.ergo ad incertum.Iſta
ratio eſt,melior,generalior,& uerior,q; præcedens, quia a
27 liena res põt deponi & cõmodari.† Qñ ergo cõpetit hæc
certi condictio?R.quando quis eſt obligatus ad dandum
certum,ut dicitur in prima gl.& bene.Dicitur enim hãc ob
ligationẽ cõtinere certũ omnino,ut d.l.ubi aũt,§.j. ſ. alleg.
Sumus expediti de tertia gl.Veniamus ad quartã gl. dicit
28 hic,ex incerto p̃cu.† Quæro exemplũ,quõ ex incerto p̃cu
petatur certũ?R.ſi ego ſum ſtipulatus , uel emi partum an
cillæ,uel fructus naſcituros, p̃cus eſt incertus , tñ poſt par
tũ editũ,uel fructus natos,eſt certũ q; debeť, & ſic põt agi
certi cõdictione.Et hoc eſt q; uult dicere hic tex.dũ dicit,ex
incerto p̃cu,ſm Iac.de Are.licet Dy.aliter dixerit,& malè,&
cõtra tex.d.l.ubi aũt.§.illud.& hoc exemplũ non poſuit gl.
imò aliud ponit gl.exemplũ in obligatione facti,in quã di
citur cõtineri incertũ.Sed ſi agitur ad intereſſe, poterit agi
certi cõdictione,licet eñ intereſſe prima facie ſit incertũ tñ
quia eſt certũ in rerum natura,& uenit certificandũ per iu
dicẽ,cõpetit certi cõdictio. Ita dicit gl.quã uide.Multa in
29 culcat iſta gl. quæ ueniunt examinanda.Primò dicit † q; in
obligatione facti põt agi ad factũ præciſè.Hoc nõ eſt uerũ
ſimpliciter,ſed qualiter debeat intelligi, dic ut dixi in d. l.
30 ſtipulationes nõ diuiduntur. in viij.q.Seçũdo dicit gl.† q;
qñ agiť ad intereſſe,agiť certi cõdictione,& hoc dicit gl.ue
rũ indubitãter.Caſus ẽ hic in eo qd̃ dicit tex.ex leg.Aquil.
&c.Nã cũ illa actio legis Aqu.deť,ad intereſſe ergo certi cõ
dictio ad intereſſe dabiť,& hoc dicũt doc.& bene.Tertiò in
31 nuit gl.† q; licet certi cõdictio deť ad intereſſe,nõ ẽ tñ neceſ
o ſe,p quantitas eius quod intereſt,exprimatur o in libello.
Hoc an ſit uerũ,ſunt opin.Nam quidã doctores dixerũt a
gi cõdictione incerti,l.pen.ſ.ſi quis in ius uoc.non ier. & l.
liber homo.§.fi.ſ.de uer.ob.Sicut enim certi condictio cõ=
petit, ubi incertum petitur, ita condictio incerti compe
tit,ubi incertum petitur, ſm eos, in gl. hic tangit,quorum
opi.tenet Iac.de Are.non enim,dicit ipſe,eſt recedendum à
uerbis , ut exponamus prout gl.dicit,condictio incerti , i.
certi cõdictio ad intereſſe,qd̃ eſt incertũ, hoc eñ eſt uiola
re literam.Certè domini,de natura cõdictionis incerti, di
cemus in l.ſed & ſi me putẽ.§.j.ſ.de cõd.ind.Sed quantũ ad
propoſitũ uideamus,utrũ ad certi cõdictionẽ ſit neceſſari
um,q; illud quod petitur appareat certum ex ipſa pronun
ciatione,an ſufficiat q; ſit certũ in rerũ natura,nec ſit uaria
bile ex poteſtate debitoris.R.q; non eſt neceſſe,q; ex ipſa,p
nunciatione appareat certũ illud qd̃ petitur.d.l. ubi autẽ.
§.qui illud.ſ.de uer.ob.ut quãdo promitto pecuniã, quæ ẽ
in arca,uel illud quod Titius debet.Nã licet ex ipſa pronũ
ciatione non ſit certũ,tamẽ quia in rerũ natura eſt certum,
ſufficit.Ita in ,ꝓpoſito quantũ interſit in rerũ natura,certũ
eſt,ergo certum petitur, Meritò illæ leges debẽt exponi,p
ut gl.dicit,agitur ergo certi condictione ad intereſſe. Et qd̃
nõ ſit in libello neceſſe certã quantitatẽ exprimi,l.iij. C.de
inut.ſtip.& probatur per rationẽ.Quãdo aliquid nõ eſt in
poteſtate actoris,non cogitur actor illud ex=
primere certũ in libello.* l.ubi aũt.§. q illud. * Libello. Cũ ta
de uerb.ob.& l.j.§.quia aũt.ſ.quo.leg.Sed de men in libello
claratio intereſſe eſt in Iudicis poteſtate, l. ſ. certa & limi=
C.de ſentẽ.quæ,p eo qd̃ intereſt profe. ergo tata res expri=
nõ cogitur actor illud exprimere, & limitatẽ mẽda ſit. Bar.
ponere in libello,reprobata opin. Vltramõ. l.j.num.35.ſ.
qui dicebant cõtrariũ,quod latius reproba hoc ti. Ipſe ſibi
ui & examinaui in d. l. ſtipulationes. in fin. loco hoc cõtra
Sumus expediti de iiij.gl.&c.Venio ad terti rius uidebitur.
am partẽ,Dicitur,q; licet nobis in omni p̃cu I.Con.B.
2 certum cõdicere.† Quæro,quõ cognoſcatur
p ſi in libello,an intentetur certi condictio generalis, uel ſpe
cialis.R. apparet ex his quæ ſ.dixi in ſ.q.Nam in certi con
dictione generali concluditur per illud medium,quia cer
tum,in alijs actionibus concluditur per alia media,ut ſ.di
xi.Addo quod Gul.de Cug.dicit, q; in certi cõdictione nõ
habet quis neceſſe inſerere aliam cauſam, niſi hanc, quia
certum. Vnde ſi dico q; teneris mihi ad centum , & hoc eſt
certum,ideò peto te condemnari ad dicta centum, proce=
33 dit libellus. Nam † in actionibus perſonalibus ſufficit q;
in libello quis exprimat cauſam proximam actionis.l. &
an eandem.§.actiones.de excep.rei iud.ſed cauſa proxima
huius actionis eſt, quia certum,ergo &c. Glo. noſtra dicit
cõt.in ij.gl.huius l.in prin.uidelicet quòd debeo exprime
re cauſam remotam,quia ex tali libello reus non redditur
certus,an uelit cedere,uel contendere,ergo &c.l.j.in prin.ſ.
de eden.Ex prædictis patet,q; in l.ult.C.de an.excep. pote=
rit procedere libellus, uelit nolit reus, ſecundũ opin. Gul.
ſed ſecundum opin.gl.ueriorem ſecus.Venio ad quartam
q particulam.Dicitur hic,q; ſi in diem,q uel ſub condictione
ſit obligatio ante diem,uel conditionem non potero age
re.Certum enim eſt,q; ante condictionis euentum non na
34 ſcitur actio.l.credere diem.ſ.de uer. ſig. † Sed in obligatio
ne in diem quid iuris ſit, glo.tenet q; actio ſit nata,licet ob
ſtet exceptio.Et ſm hoc,quod hic dicitur, non potero age
re,diuerſimodè accipitur,ſcilicet uel ipſo iure,uel ope exce
ptionis. ipſo iure, reſpectu obligatiõis cõditionalis,uel o=
pe exceptionis,ſ.reſpectu obligationis in diẽ, uide iſtã gl.
Aduerte utrùm ante diẽ ſit nata actio. eſt multum pfunda
quæſtio quã diſputauit Pet.& tenuit q; nõ,ſ gl.noſtras.Po
ſteà diſputauit eam Bartolutius de Pratis, & tenuit quòd
ſit nata,ſm gl. noſtras, quas diſputationes refert Cy. in l.
j.C.ut

ſ.C.ut act.ab hær.& ſ hær.And.de Piſis fecit de hoc unã ma
gnam filateriã in repetitione quã fecit de l. ſi inſulam.ſ. de
uer.ob.Gul.de Cu.hic diſtinguit duo uerba,& intrauit me
lius ueritatẽ,quam alij,ego poſteà latius diſtinxi in l.ita ſti
pul.de uerb.ob.dic ut ibi.Quicquid tamen ſit in caſu pro
poſito,dico tex.ſtare propriè,& gl.noſtrã non ꝓcedere,nã
35 licet † aliæ actiones & obligationes oriãtur ante diẽ,in ca
r ſibus tñ certi cõdictio ante diẽ nõ oritur,r ſicut nec ante cõ
ditionẽ.probo primò per iſtũ tex. Secũdò per rationẽ, qa
ante diem nõ petitur certũ.Cum enim promitto tibi centũ
hinc ad annũ, ego nõ debeo tibi dare centũ,ſed minus eſt
in obligatione propter interuſuriũ medij temporis.l. ſi cõ
36 ſtãte.§.quoties.ſol.mat.& de eden.l.j.§.diẽ.Iſtud † aũt inter
uſuriũ medij tẽporis eſt incertũ, tũ quia pendet de futuro,
tũ quia leges hoc dicũt in ſimili,quia fructus futuri,& ſimi
lia ſunt incerta.d.l.ubi autẽ.§.illud uideamus. Cõcluditur
37 ergo † q; centũ ad diẽ nõ ſunt certa,ergo ante diẽ,uel ante
condictionẽ agere nõ potero certi condictione , cũ non ſit
38 nata actio.Venio ad quintã partẽ,dicitur hic,† qd̃ certi cõ
dictio cõpetit ex legati cauſa.Cõtra,dominiũ rei legatæ trã
ſit recta uia in legatariũ,ut uidiſtis ſ.l.ꝑx.ergo nõ põt cõdi
ci ab eo,quia nemo cõdicit rem ſuam,&c. ut dictũ eſt. Sol.
dicit gl.intellige qd̃ hic teſtator legauit quantitatẽ, uel rẽ
alienã.Vel dic ut no.gl.in §.noſtra aũt.Inſt.de leg.Vel dic ut
39 no.per doct.C.com. de leg.l.ij.Ad unũ tamẽ aduerte, † qd̃
omiſi tibi,q; ubicunq; dixi,q; nemo condicit rem ſuam,in
tellige de re ſua iure pleni dominij , ſecus ſi haberet utile
dominium tãtũ.l.j.C.de dona.quæ ſub mõ.&l.j. ſ. de don.
tit.generali.Procedo ad aliud exemplũ,dicitur hic, ex l. A
40 quilia.No.ex hoc † q; hæc actio cõpetit ad intereſſe,ut dixi
ſ. Itẽ an creſcat per inficiationẽ? dic ut ſ.dixi. Sequitur in
tex.ex cauſa furtiua,&c. omnis enim cõdictio degenerat ꝑ
furẽ,Inſt.de act.ſ.ſic itaq;.& dixi ſ.eo.l. ſi quis nec cauſam.
§.j.Sequitur,ex ſenatuſconſulto ageretur,&c.Cont.ex ſena
tuſconſulto patitur reſtitutio hæreditatis,ſed rem reſtitui ẽ
factum,& aliud non competit certi condictio,ut ſ.dixi, er
go malè. R. hic debet intelligi, quando hæreditas eſt iam
reſtituta,& fideicommiſſarius agit contra debitores hære
di.qui tenentur ad certum.

ADDITIO.

a POMA.Cognoſcitur.l.non debet.in fin.ſ.de dolo.& c.literæ. & ibi Can.
de dil.Alex.conſ.cxvij.ij.uol.Barb.conſ.xxxviij.ij.uol.Cal.conſ.v. tit.de ac
cuſ.inci. quis denunciat.Pan.c.examinata. de iud. Barb.conſ.j.ij. uol. &
conſ. ix. eo. uo. & Frid. conſ. uigeſimotertio. & Pan.c.ex parte.ij.no.de
ſo.comp.

b Vera.Dy.Sa.Bal.ru.ſ.e.Bar.in ru.C.de reb.cre.Roſ.in libellis ſuis,in libel
lo de cer.condi.Spe.tit.de ob.& ſo.§.ſequitur.in prin.Bal.& Bar.rub. C.
eo.Alex.per tex.Inſt.de uer.ob.in prin.uide ut per eum.Io.Fr.Rue.

c Concludendi.l.non debet.in fi.ſ.de dolo.& ibi doc.& in c.literæ ext.de di
lat.& Ant.de But.in notabilibus,in c.ex parte.de ſo.compe. & in c. fi. de
iud.Bar.l.interdum.ſ.cond.ind.Ang.l.naturaliter.§.nihil commune.in v.
lect.de acq.poſ.Adde Alex.hic,qui ad hoc alle.d.l.non debet.in fi.ff.de do
lo.& plures alios concor.

d Triticaria.Io.And.in add.Spe.tit.de ob.& ſol.§.ſequitur alia quoq;.

e Eſt.gl.l.cùm precario.ſ.de precar.

f Vtilitatis.And.d.§.ſequitur.circa prin.in add.j.mag.

g P.PAV.P.Actio.Ias.§.fuerat.in prin.de ac.

h Primordiali.Are.c.j.de iu.

i Licet.Adde tu quòd contra Bar.hic,qui uidetur uelle,quòd certi condictio
quæ oritur ex contractu bonæ fidei,ſit ſtricti iuris,& habeat eius naturã.
facit,nam ſtipulatio eſt ſtricti iuris.l.quicquid.ſ.de uer.ob.et tamen ſi unia
tur contractui bonæ fidei,propter ſolam unionem,ſapit naturã bonæ fid.
l.ſi ſtipulatus.in fi.prin.ſ.de uſu.ubi ſi emeram à te fundum, et poſteà ſum
à te ſtipulatus dotem dari,& nactum poſſeſsionem tradi , in tantum tene
tur uenditor ex ſtipulatione,quantum ex empto, & ideò fructus ueniunt.
gl.l.ſi quis cum aliter.ſ. de uer.ob. Si ergo hoc eſt in ſtipulatione , quantò
magis debet eſſe in certi condictione generali , quæ oritur ex ipſa materia
præexiſtente,quæ eſt bonæ fidei,ergo erit bonæ fidei.Et ad tex.in §. actio=
num.reſpondetur,quòd licet ibi non numeretur inter actiones bonæ fidei,
nam & hoc euenit in actione,ut eſt actio ex teſtamento, quæ habet inſtar
bonæ fidei,ut dicit tex.apertus in l.in minorũ.C.in quib.cau.in integ.reſt.
& tamen nõ connumeratur in §.actionum.* Sed ſaluando Bar.poteſt dici
primò ad tex. d. l. ſi ſtipulatus. q, ibi idem,quia ſtipulatio eſt appoſita ut
tradatur poſſeſsio uacua fiendi empti,et ſic propter iſtud uerbum,nactam
poſſeſsionem tradi.ueniunt fructus,quia petitur id quod ex empto peti po
terat.Vbi dicit tex.q, propter illud eſt,q, partus uenit, non autem propter
ſtipulationem.Et ſi illa uerba ibi non eſſent,tex. ille probaret oppoſitum,
ut patet ibi,quia dicit,ſed tantùm propter illa uerba.& ad id quod dicitur
eſt ſ.tollendo §.actionum.dicas q, l.in minorum.non dicit q, ſit bonæ fidei,
ſed æquiparat actionem ex teſtamento,et actionem bonæfidei, quia eſt ſtri
cti iuris,ſed habet naturam bonæ fidei,quoad fructus.

* Actionũ.Imò uerò expreſsè cõnumeratur,in uerſ.hæreditatis petitio.e.§.I.

k Aediles.Bar.l.ij.C.de iud.

l Actione.Sal.Ful.hic,Bal.l.ij.C. de pac.inter emp.& in repe.l.petens. C. de
pact.Scias enim q, in quantum gl.dicit,q, certi condictio generalis aſſumit
ſibi naturam primordialis actionis,in cuius locum datur,quod illud eſt ue
rum, ſecundũ Cy.& Alb.de Ro.hic,quantũ tamen ad rem,ſeu qualitatem
pro qua cõpetit illa actio ſpiritualis,non quò ad alia,quia ſequeretur q, in
famaret,quod non eſt uerum q, eſſet ſtricti iuris , cuius cont.ult Io. And.
d.§.ſequitur.& gl.§.actionum.Inſt.de act.& Bal.hic,& Alex.

m Furem.Gl.l.ſcire debemus. ſ. de uerb.ob.§.ſi.in uer.condici.Et dicit Io. de
Imo.ibi,q, iſte eſt caſus ſing.in quo certi condictio datur ad interuũ. Alex.
l.ſi concubina.§.non ſolũ.ſ.§.re.amo.Adde tu q, etiam competit & datur
hæc certi condictio donatario cauſa mortis,licet in ipſum transferatur do
minium ipſo iure,l.ij.ſ.de publicia.& l. cũ pater.§.Mæuio. ſ. de leg.ij. Itẽ
datur,& habet locum habenti dominium utile,uolenti condicere à domi=
no directo,ut hic per Mod.

n Certum.Bal.Ang.Sal.& Ro.hic,ſed Ful.& Caſt.hic,cont. quibus adhære
re uidetur Alex.

o Exprimatur.Ioan.And.in addi.ad Spe.tit.de fruc.& intereſſe.§.fi.in addi.
incip.Cy.

p POMA.Cognoſcetur.Circa materiam concludendi uide Alex.cõſ.cxvij.ij.
uol.Iaſ.§.omnium.Inſt.de act.Alex.cõſ.cxij.j.uol.Libellus ergo, ut ex iſtis
colligitur,attenditur circa modum concludendi.Alex.cõſ.cclviij. Ex cuius
dictis ibi poteſt colligi declaratio pulchra ad hæc,& cclx. & Soc. cclxiij.
ubi etiam ipſe limitat,& Soc.etiam conſ.xx.

q POMA.Diem.l.nã et ſi fur.in prin.ſ.eo.tit.Et an ſit natiua,uel datiua,põt
eſſe utilitas,quia ſi eſt natiua,tráſit ad hæredes,ſecus ſi datiua.Gl. eſt tenẽ=
da memoriæ.l.cũ precario. ſ. de preca.Bar.l.ſi hominẽ.§.datur.in iij. &
ult.fáll.ſ.depoſ.Cui tamen utilitati & differẽtiæ uidetur obſtare,l.quoties.
C.de do.quæ ſub.ubi dicitur,pone q, Titius donauit Seio fundũ cũ hoc,ut
intra annũ Caio redderet,& ibi imperator dat actionẽ,& tamẽ tranſmit=
titur.Huic differẽtiæ obſtat, quia cũ iſta actio datiua cõpeteret defuncto,
& ei hæres ſucceſſerit,et ſ.bi debet cõpetere,cùm nihil aliud ſit hæreditas,
q, ſucceſsio i uniuerſum ius.l.nihil.de reg.iur.Secũdo ob. qa habemus q, ſ
q, actiones tráſeunt in hæredẽ actiuè & paſsiuè,ut toto tit.ut actí.ab hær.
& cõt.hær.& illi adhærere debemus,quia qui ponit fallẽtiã , illã probare
debet.l.ſuus quoq;. ſ.de hær.inſt.Modò iſta eſt fallẽtia,& nõ probatur,&
ærubeſcimus,cũ ſine lege loquntur.l.illã.C. de colla.R.q, nõ ob.l.quoties. qa
inquantũ dicitur ibi,q, actio quæ cõpetebat defuncto cõpetit hæredi, intel
ligo nõ q, tranſmittatur,ſed q, de nouo detur.Vel melius dico,q, ille tex.lo
quitur in actione natiua,quæ oritur ex pacto apposito,iuxta rei traditæ
nẽ,ut ibi declarat Bar.in ſummario.& facit l.Caius.in fin.& ibi Bar. no.
ſ.ſol.ma.Nõ ob.q, hæc eſt ſucceſsio in uniuerſum ius,quia eſt uerũ in iure,
in quo põt ſuccedi,& qd̃ de natura eſt tráſmiſsibile.Nõ ob.q, iure nõ pro=
batur.quia imò probatur. d. l. cũ precario. & magna eſt autoritas gl. &
Bar.quẽ ẽt uide l.j.in prin.ſ.de priu.delic.Eſt tamẽ gl.cõſocia.l.ult.in prĩ.
ſ.de ſer.corrup.Et põt eſſe ratio,quia id quod eſt accidẽs,eſt tantũ in po=
tẽtia,nõ in actu, & illud quod eſt in potẽtia ſolũ,nõ poteſt cõuerti,cũ nõ
exiſtat adhuc.Ita dicit Ang.d.§.cũ prædiximus.Bar.l. multa.ſ.de cõd. et de=
mõ.De hærede grauato ad aliquid faciendũ ſub tãta pœna, eſt l.j.& quod
ibi no.Bar.& doc.in ult.q.ſ.de in lit.iur.uerſ.ſumus expediti.Imò uidetur
q, Bar.tenuerit cõt.in ſeq.col.q, nõ requiratur,q, appareat certũ ex ipſius
cõceptione,ſed ſufficit.q, ſit in rerũ natura,niſi uellemus dicere,q, ibi loq=
tur in diuerſa q.ab hac,cũ ibi loquatur.an ſit neceſſe ad hoc ut cõpetat cer
ti cõdictio,q, id qd̃ petitur,ſit certũ ex ipſius cõceptione,necne,hic uerò in
q, ꝙs dicatur certus cõtractus,& quis nõ:tamẽ uidetur ſubtiliter quærẽdo,
q, ſibi multũ inuicẽ repugnet Bar.cũ ibi ſe fundet ſup tex. in l.ubi aũt. §. q
illud.ſ.de uerb.ob.in quo nulla ſit penitus mẽtio de certi cõdictione. Iſtud
aũt cõtrariũ tenuit Bar.in l.ita ſtipulatus.la grãde.ij.q.prin.ſ. de uer. ob.
& in l.j.C.ut act.ab hær.q, imò interuſurium medij temporis, dicatur cer
tum,quoties eſt appoſitus dies certus,ut hic,cùm dicat,hinc ad annum.

Oritur.

r Oritur. Ang. l. interdum. ℣. de uer. ob. & Bal. hic in lectura antiqua. Sed ipse Bal. in rub. C. eo. & in l. j. C. ut act. ab hær. & in l. & si post tres. in lect. ordinaria. ℣. si quis cau. & hic in lectura noua, truffatur de opin. Bar. quia natiuitas actionis specialis & generalis, non potest separari, cũ utraq; nascatur ex potẽtia præexistẽtis materiæ, & illa non plus influit in unã, q̃ in aliam. Allegat l. mandatum. ℣. mand. & contra Bar. tenent Sal. & Fulg. quibus adhæret Alex. ut hic per eum.

1 Stipulari alteri nemo potest, & quando ius. nu. 6.

2 Prodigus cui bonis est interdictum, æquiparatur pupillo. & nu. 10. Vtile per inutile non uitiatur. & nu. 5.

4 Statuto stante, q. non possit probari debitum ultra uiginti libras per testes, si in instrumento promisisti reficere damna & interesse, quæ ascendunt ad summam centum, potero probare tale debitum per testes.

7 Stipulatione quando mouetur actio prima.

8 Pupillus promittendo si efficitur locupletior, obligatur ciuiliter, & naturaliter.

a §. QVONIAM. [a] Inutilis stipulatio nõ impedit actionẽ oriri, ex utili numeratione. Primò cõtinuat se adprecedẽtia. Secũdò ponit exemplũ, qñ stipulatio est inutilis, rõne eius, cui quis stipulatur. Tertiò qñ est inutilis ratione personæ, ꝓmittentis. Quartò qñ stipulatio est inutilis ratione cõdictionis adiectæ. Quintò similiter qñ est inutilis ratione personæ ꝓmittentis. Secũda ibi, numerauí. Tertia ibi, idẽ erit. Quarta ibi, itẽ quæri. Quinta ibi, sed & si

1 ei. No. quod † alteri stipulari nemo potest.*

* Potest. Intelligas neminẽ ius alteri stipulari posse, factũ autem sic. Possum enim stipulari alteri solui quod mihi debetur: l. pater. C. de pact. conuen. Solutio enim facti est: l. cõsilio. ff. de cura. furio. I. C. B. b

Inst. de inut. stip. ℣. si qs alij. et de uer. ob. l. stipulatio ista. §. alteri. Secũdò no. ꝙ prodigus,

2 † cui est interdictũ bonis, æquiparat pupillo, ut hic in fi. Tertiò no. ex toto. §. illud † generale. utile ꝑ inutile nõ uitiari. His præmissis uenio ad materiã §. nostri. Op. dicitur hic, quod est quidã ꝺctus, qui celebratur re, & ℣bis. Cõt. istæ sunt species separatæ. l. j. ℣. de act. & ob. l. obligamur. e. tit. Ergo ꝙ unus ꝺctus

3 & dicit ꝙ hic ꝺctus celebratur uerbis solũ, in terueniente re. Vide gl. super uer. cõiunctim.

Hoc facit [b] † ad q. dicit statutũ, ꝙ non possit ꝓbari debitũ ultra uiginti libras per testes, pone qd' ꝓmisisti mihi resarcire omne damnũ, qd' ego paterer ex tali cã, & de hoc apparet instrm̃. Vnde cũ passus fuerim damnũ usq; ad centũ, peto illa centũ & ꝓbo ꝓmissionẽ per instrm̃, damnũ aũt seu interesse usq; ad centũ, ꝓbo per testes, quærit an possim obtinere, & an talis ꝓbatio ualeat. Istã q. disputauit Iac. But. & determinauit ꝙ sufficeret.

4

c Statutũ [c] cm̃ dicit, ꝙ nõ possit ꝓbari debitũ ultra uiginti libras per testes. No. qa dicit debitũ, & nõ dicit, de summa debiti. Debitũ aũt & creditũ dicit, qñ aliena fidẽ sequor ut ℣. e. l. j. nõ aũt dicit ꝓpter summã. Istud aũt qd' alienã fidẽ sequuntus, ꝓbat ꝙ instrm̃. Ergo debitũ est ꝓbatũ per instrm̃.

d Prætereà ponamus [d], dicebat ipse, ꝙ ista duo cõficient unũ totũ. instrm̃ & testes, faciẽt unã plenã ꝓbationẽ, qa testes nõ sufficerẽt sine instrumẽto, nec instrm̃ sine testib. sine dubio uerũ est dicere ꝙ hæc ꝓbatio nõ est facta per testes, sed est facta per testes & instrumẽta. & statutũ solũ respicit ꝓba-

e tionẽ, quæ fit per testes. Et ꝓ hac determinatione [e] facit gl. quę hic ponit, Nã licet tex. dicat, ꝙ ꝺhitur re & uerbis, gl. ex ponit, i. ꝙ ꝺhitur uerbis tm̃, interueniente re. Ita in q. nostra debitũ ꝓbatur per instrm̃ interueniẽtibus testib. ad declarationẽ debiti. Non em̃ testes probãt debitũ, sed damnum seu interesse ex quo declarat debitũ ꝓbatũ per instrm̃. Ve-

5 nio ad secũdã partẽ, & primò opp. ꝙ utile † per inutile uitietur. l. Pedi [g]. §. j. ℣. de arbi. Istud brocardicũ soluit Dy. in c. utile per inutile. de reg. iu. in vj. & Cy. l. sancimus. C. de don. Gul. de Cug. hic, & ego dixi uobis in l. Græcè. §. illud. de fi-

6 deiuſ. dic ut ibi. Secũdò. opp. extra gl. & uidet ꝙ per † stipulationẽ appositã super re mea, alteri quærat actio, C. ad ex hib. l. pe. ℣. depo. l. Publia. Sol. dico ꝙ actio põt quæri, ſ. utilis, nõ directa, ut in ꝺctis. Itẽ hoc ad utilitatẽ dñi, ut. ℣. de dona. l. donationes. §. pe. Sed hic si diceremus actionẽ quæri absenti, & impediri actionẽ oriturã ex numeratione, esset hoc impedimentũ dominij, ideò stipulatio ista non ualet, ut sic dicatur impleri per numerationẽ. Vel possumus dicere, ꝙ illud qd' hic dicitur, ꝙ stipulatio inutilis stet, ꝑpriẽ.

f Ad ꝺctũ respõdeo [f] sibi, interponit super re mea, quæ durat mea, hic interponit super re mea, quę desinit esse mea, ideò alteri nõ põt quæri utilis, nec directa, & ista ẽ uera. Venio

7 ad tertiã partẽ, & uidet ꝙ † per stipulationẽ sequentẽ nouæ

tur actio prima, licet pupillus, ꝓmittat. l. j. in fi. ℣. de noua. &

g inst. qui. mod. tol. obl. §. prætereà. & Sol. dicit. gl. illud, qñ pupillus, ꝓmittit illud qd' alius debet, sed hic qñ promittit il-

h lud, qd' ipsemet debet. Ratio põt esse, quia qñ pupillus [h], ꝓmittit illud qd' alius debet, præsumitur ꝙ creditor fecerit animo nouãdi, & animo illũ liberãdi, quæ præsumptio cessat, quãdo ipsemet pupillus, ꝓmittit ꝙ ipsemet debet. Vel aliter fm lac. de Are. dic ꝙ hic erat pupillus infans, uel infantiæ proximis, ita quòd naturaliter non

obligatur.* Vel aliter, hic nõ fiebat ista stipu * Obligatur. l. latio animo nouandi, ut statim dicã. Opp. ꝙ pupillus. ff. de

8 † qñ pupillus, ꝓmittit, ꝙ ipsemet dicitur obli- act. & ob. I. C.

gari ciuiliter, & naturaliter. ℣. cõ. l. iij. Facit. §.

i de pact. l. in personã. §. q pecuniã. [i] Sol. illud ideò, quia pupillus efficitur locupletior, hic autẽ sic, ꝓmittẽdo nullo mõ

k efficitur locupletior, ideò nõ obligat. Venio [k] ad quartam

9 particulã, & uidet † ꝙ ꝑpter impossibilẽ cõditionẽ, uitiet stipulatio. l. obtinuit. ℣. de cõd. & dem. & l. j. de cõd. inst. Sol. aliud in ultimis uoluntatibus, & aliud in ꝺctibus, dic utl. impossibilis. de uerb. ob. Venio ad ultimã partẽ. Opp. dici

10 tur hic, † qd' ꝑdigus, cui bonis est interdictũ, æquiparatur pupillo. Cont. imò æquiparatur adult. l. is cui bonis. de ℣. ob. Sol. ut ibi dixi. Quædã alia tangunt hic per gl. in uerb. posse. quæ examinabo uobis in §. seq.

ADDITIO.

a Quoniã. Aduerte, quia tex. dicit unũ, quod uidetur sibi aduersari. Nã primò dicit, quòd stipulatio est nulla. Secundò dicit quòd est inutilis, & ideò uidetur dicendum, q. per istũ tex. declaretur l. stipulatio ista. §. alteri. ℣. de uerb. ob quæst potius sit stipulatio de qua ibi inutilis, quod nulla, quia non potest negari quin habeat formam stipulationis, sed habet eam ordinatam ad incongruã acquisitionẽ, unde potius tale pactũ dicatur inutile, quã nullũ, quia habet formã pacti, uel stipulationis, sed nõ utilis pacti, uel utilis stipulationis, & hoc proprie uidetur uoluisse iurisc. hic. Et satis corroboratur hoc, quia in §. alteri. licet sit inutile principale, quia lex ei non assistit, scilicet stipulationi factæ alteri, & hoc propter inordinatã formã acquisitionis, nõ tamẽ est inutile accessoriũ, in quo accessorio illa ordinata forma acquisitionis, ſ. q. interſit, nõ curatur à lege. Et hoc uidetur uoluisse ad §. alteri. Iac. But. l. pacta quæ cõtra. C. de pac. & ibi nouiſ. Senenses referũt inducendo ad intellectum huius tex. & ita etiam do. meus hic.

b POMA. Facit. Ale. cõſ. lxviij. i. iij uol. Barb. cõſ. xix. i. j. uol. et Ale. cõſ. lviij. in fin. ĩ iiij. uol. et cõſ. cccxciij. i ij. uol. opi. Bart. refert et ſegtur Alb. in auth. offeratur. C. de lit. cõte. Anch. cõſ. cccxliij. Ale. cõſ. lxxxij. aliàs, ccccxxxij. & cõſ. cccccxliij. fin. Alex. cõſ. lxv ĩ. in iij. uol. & cõſ. ix. tertio uol. & Fel. c. ij. de prob. in c. ſeries. in fin. de teſti. Itẽ adde q. pro doctrina Bar. hic, decidit Bal. in c. paſtoralis. §. quia uerò. ext. de off. deleg. & Ang. cõſ. cc. Pau. in rub. C. de prob. Bal. l. ſi ex cautione. C. de non nu. pecu. Sal. ibi, & q. iſta doctrina, q. aliud ſit debitum, aliud quantitas debiti, facit Bar. l. admonendi. uerſ. quid ſi teſtis deficiat in dicto. de iureiu. But. c. fi. de iureiu. Alex. conſ. lxix. Bar. l. in cõmodato. §. duabus. ℣. cõ. & l. ſcire debemus. in prin. de uer. ob. & ſcribentes in l. quidam æſtimauerunt. ℣. eo. Limita tamen hoc, ut procedat, quãdo inſtrumentũ eſſet factũ cum eo, contra quem producentur teſtes, ſecus ſi cum alio. Alex. cõſ. lxviij. ij. uol. Bal. l. j. ſ. cõmu. de leg. l. ſi pro te. per illum tex. C. de dot. promi. c. ſuper eo. ext. de offi. deleg. Im. l. fi. ff. qui & aquo appel. uer. aduerte tamẽ inquantum dixi, in cle. j. ponderat ibi gl. de re iudi. & tenet Ang. l. ſi unus. §. ante omnia. ſ. de pact. Secundò limitat Sal. l. ſi quis argentũ. §. ſi. per illũ tex. uer. monumentorũ. C. de dona. quam refert Alex. hic, ſed non firmat, & dicit, q. non ponit pro conſtanti. Quod dictum ego puto falſum, quia cum non poſſit reddi, niſi una rõ ſtatuti, ſcitamoris ſubornationis teſtium, habetur illa pro expreſſa. l. quãuis. & ibi gl. dicit. C. de fideic. & ideò debet extẽdi ad omnes caſus, ubi põt militare, & per cõſequens ad caſum Sal. Secũdò, quia per hoc non fieret fraus ſtatuto, cum poſſit ſemper peti fieri inſtrumentum poſt inductionem teſtium, ad hoc ut dicamus nos non probaſſe per teſtes. Tertiò quia hoc ſtatutum eſſet impoſitum uerbis. ℣. l. ij. C. communia de leg. quia etiam non probatur opi.

opi. Sal. d. l. ſi quis argentũ. Reliqua uide plenè per Alex. cõſ. lxviij. & in Rub. C. de iud. & Anc. conſ. cccl. & Fel. c. ij. de prob. & unũ uerbũ in c. ſeries. in fi. de teſti. et uide quæ poſui, l. teſtium. C. de teſti. Anc. c. canonum ſtatuta. de cõſtit. & Ale. cõſ. xxxvj. ubi declarat. uol. v. Bal. cõſ. cclxxix. in iiij. parte, an ſtante ſtatuto, q. requirit fieri probationem per inſtrumentum, ſi illud inſtrumentum non probat. ſed iunctum cum teſtibus, an ſufficiat?

c P. PAV. P. Statutũ. Ale. cõſ. ccccxxxv. in prin. Item q, iſta deciſio Bar. procedat etiam in coadunatione ſcripturæ priuatæ, manu debitoris factæ, Alex. cõſ. ccccclxvij. ad fi. Fel. c. ij. de pro. ubi latè tangit materiam ſtatuti dictis aliquando non poſſe probari per teſtes, ſed ſolum per inſtrumentum, & quod ex cõuentione teſtium, & inſtrumentorum efficiatur & dicatur aliquid liquidum & clarum, ſicut ſi ex ſolo appareret. Bal. c. paſtoralis. §. qui uerò. de off. deleg.

d Ponamus. Bal. l. admonendi. col. ij. uer. quid ſi teſtis deficiat. ℣. de iureiu. ubi ult. q. ab extra ſumatur coadunatio probationis, l. in commodato. §. j. ℣. comm. & in l. ſcire debemus. ℣. de uer. ob.

e Determinatione. c. ſeries. de teſti. ſecundũ intellectum Ant. de But. & Imo. ibi. Io. And. in addi. ad Spe. tit. de fruc. & inter. §. fi. in addi. inci. Iac. But. Bal. auth. ſed nouo iure. C. eo. et in repe. l. pen. in fi. de leg. ij. Sal. auth. caſſa. C. de ſac. eccle. Pet. de Anch. c. canonum. in rep. uerſ. circa iſtam extenſionẽ. & per eum in reg. acceſſorium. de reg. iur. in vj. conſ. clxxvij. lib. iiij. & ſiciunt ibi dicta ad id quod hic dicit Alex. q. ualet probatio facta, non opponente parte, contra ſtatutum. Et in quantũ Alex. tangit, an non obſtante dicto ſtatuto, poſſit creditor petere debitorem cõpelli, ad faciendum ſibi inſtrumentum de debito excedente ſummam, & debitum probare per teſtes. Et dicit Sal. ſing. tenere q, ſic. Tu uide in cont. Anch. conſ. cccl. uerſ. fi.

f Contrarium. Iſta ſolutio nõ poteſt ſtare, ad d. l. pen. nã ibi uidetur caſus de directo cõtrariius, ad ſol. Bar. hic, q̃ cõmuniter doc. ſequũtur, quẽ tex. uide.

g Prætereà. Adde tu q, ad §. prætereà. potes reſpondere conſiderando quod ibi agitur de iure nouationis, ſed hic agitur impediẽdo natiuitatẽ actionis oriẽdæ ex numeratione. Vnde caſus ſunt ſatis ſeparati. Et uidetur uera iſta ſol. ſecundũ do. meũ hic, quæ uidetur ex mente Fulg. licet ea nõ approbet, quæ ſol. comprobatur, quia tex. noſter hic agit in caſu dubio, quo ad nouationẽ, prout dicit gl. hic in uer. Et puto poſſe. in quo lex diſponit, q. aut ſequitur ſtipulatio ualida, & præſumatur numeratio facta gratia implendi ſtipulationẽ, & ſic unica obligatio. l. ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus. ℣. de uer. ob. & in l. ſi ita. §. fi. cũ l. ſeq. eo. tit. Aut ſequitur inualida, & tunc oritur ex numeratione, ſicut ſi nulla ſtipulatio ſequuta fuiſſet. & tex. in d. §. prætereà, procedit in caſu certo, ualet quãdo animus, & intẽtio erat liberãdi debitorẽ, & recedere à prima obligatione, & acceptare loco eius, naturalẽ obligationẽ tantũ, iõ eſt q, ibi naſcatur obligatio efficaciter, per naturalẽ tantũ obligationẽ, quia ſibi ſcienti imputatur. l. promittẽdo. §. j. ℣. de iur. do. & in l. inter cauſas. ij. abeſſe. ℣. man. Cogita tamen.

h Pupillus. Adde inquãtũ Alex. refert Ca. intelligere, q, pupillus obligatur ex mutuo, etiã ſine autoritate tutoris, ſed nõ ex ſtipulatione, quia ex illa nõ efficitur locupletior, & hoc eſt notandum ad ſtatutũ, q. mulier nõ obligetur ſine cõſenſu propinquorũ, ut nõ uideat obligatio, ẽt ſi promittat id, ad quod diàs erat obligata, quod cõt. conſuluit Ro. cõſ. cccxcüij. ſ. q. ſtãte præ dicto ſtatuto, mulier poſſit quittare maritũ de fructibus rerum paraphernalium, ad quam faciendam tenebatur.

i Pecuniam. Iac. But. & Fulg. cont. quia §. qui pecuniam. loquitur in caſu diuerſo, ut hic per Alex.

k POMA. Venio. Et hoc q, impoſſibilis conditio uitiet contractum, non ſolũ procedat in cõtractibus ſtricti iuris, ſed ẽt in cõtractibus bonæ fidei, nõ ſolũ. ℣. de uer. ob. Adde tamẽ, q, nõ uitiaret cõditio impoſſibilis donationẽ cã mortis, l. quæ ſub cõditione. §. hoc edictũ. uerſ. & in mortis. ℣. de cond. inſt. Alex. l. impoſſibilis. ℣. de uer. ob.

1 Numeratione alteri per alterum acquiritur ratio. nu. 3. Et eſt ſpeciale in mutuo. nu. 4.

2 Argumentum à ſolitis procedit.

5 Numeratio ſi facta eſt nomine meo, & ſtipulor nomine meo, an actio oriatur ex ſtipulatione, uel ex numeratione.

6 Agens ex mutuo naturali, ſi producit inſtrumentum continens confeſſionem, cum promiſſione reſtituendi, non probat.

7 Libelli uerba debent intelligi ſecundum naturam proferentis.

8 Libello ſi peto centum, quia numeraui, quæ reddere promiſiſti, procedit libellus.

9 Inſtrumẽto ſi qs cõfitetur ſe habuiſſe mutuo centũ, intelligitur de præſenti.

10 Mutui confeſſio facta in contractu inutili, probat mutuum.

11 Nouatio non fit hodie, niſi expreſſè agatur.

12 Numero ſi nomine meo, et ſtipulor nomine alieno, an ex numeratione, uel ſtipulatione oriatur actio.

13 Numero ſi nomine alieno, & ſtipulor nomine alieno, ex qua cauſa oriatur actio.

14 Actio utilis, ex ſtipulatione acquiritur abſenti, ita demum, ſi ratũ habeat.

15 Numero ſi nomine alieno, & ſtipulor nomine meo, cui acquiritur actio.

§. SI NVMMOS. Numerando pecuniã noſtrã noſe abſentis, & ignorãtis, ei quærimus actionẽ. Primò ponit dictũ, ſecundo illud probat per autoritatẽ Iul. Tertiò probat per ar. à cõmuniter accidentib. Secunda ibi, Iul.

1 Tertia ibi, cũ quotidie. No. † ꝙ numerãdo alteri per alterũ,

a quæritur actio. Secũdò no. [a] arg. † à ſolitis, facit l. ij. §. meri-

2 tò. ne quid in loc. pu. Antequã intrẽ materiã, quæro de ratione. ℣. † duplex eſt ratio, Prima, frequẽtia huius ꝺctus, &

hoc innuit iſte tex. ibi, cũ quotidie, &c. Secũda eſt ratio, ꝑpter ſingularia præcepta pecuniæ, l. ſingularia. ℣. eo. Ex hoc apparet, ꝙ non ideò abſenti ſtatim queritur actio, quia qs fuerit pactus abſenti reddi, licet quidam hoc dicant, & male, ut ſ. prox. ij. reſpon. ſed ideò quæritur actio, quia abſen-

4 tis nomine numeratur. Opp. † ꝙ nõ ſit hoc ſpeciale in mutuo. l. pen. C. ad exhib. & l. Publia Meuia. in prin. ℣. de po. Gul. de Cug. uidetur fateri cõt. Ego dixi uobis ſ. proxi. §. ꝙ hoc nõ eſt uerũ, quia caſus eſt hic. Non ob. iura cont. allegꝫ quia ibi pactũ fuit appoſitum in traditione rei quæ durat mea, hic in traditione rei, quæ nõ durat mea, imò dominium meũ extinguitur, meritò ſpeciale eſt, ut ex numeratio-

b ne queratur actio abſenti. Nec prædictis [b] ob. C. de do. quę ſub modo. l. quoties. quia utibi ſpeciale in donatione, uel licet res delinat eſſe mea tm̃ ipſa durat, hic uerò extinguitur. Vnde concluditur hoc eſſe ſingulare in mutuo. De hoc qualiter alteri per alterũ quæratur actio, tãgit hic, per Gul. & Cy. l. multũ. C. ſi quis alteri uel ſibi. & ego plenè in l. ſtipu-

c latio iſta. §. ſi quis inſulã. de uer. ob. Opp. [c] l. iij. §. ſubtilius. ℣. de cõd. ob cauſam. Sol. intellige ꝙ hic ſciebã pecuniã eſſe meam, quã alieno nomine numeraui. Vel dic ꝙ licet erra-

d uerim, erat conſumpta, ſecundum Iac. Bu. Vlterius op. [d] & nunc ex animo gl. præcedentis, ſuper uerb. & puto poſſe. cũ iſta, ſup uerb. uelut tuos examinẽ. uidetur ꝙ ex numeratione actio nõ naſcat, l. ſi ita fuero ſtipulatus. §. j. & l. cũ eñ. ℣. de nou. Hui⁹ timore oportet nos examinare materiã iſtorũ. §. §. p quatuor cõbinatiões. Qñ ꝙ. n. numero noſe meo; & ſtipulor noſe meo. Qñ ꝙ numero noſe meo, & ſtipulor noſe alieno. Qñ ꝙ numero alieno noſe, & ẽt ſtipulor noſe alieno. Qñ ꝙ numero nomine alieno, & ſtipulor nomine

5 meo. Redeo ad primã, † qñ numero noſe meo, & ſtipulor noſe meo, & tũc diſtingue tres caſus, Aut ſtipulatio ẽ utilis totaliter, aut totaliter inutilis, aut nõ utilis ex toto, nec ex toto inutilis, qa parit naturalẽ obligationem. Primo caſu aut cõſtat qd' numeratio fuit facta cã implẽdæ ſtipulationis, & tũc nõ oritur actio ex numeratione, ſed ex ſtipulatiõe, l. ſi ita fuero ſtipulat[a]. §. j. & l. cũ eñ. ℣. de noua. & qa nõ agit, ut ex numeratione naſcat. l. nõ oĩs. eo. ideò agendũ ẽ ex ſti-

e pulatione. Et ꝙ hoc [e] iã uidi re, ꝑbari libellũ, † Quidã petebat cẽtũ, qa mutuauerat, [f] & ꝙduxit inſtrm̃, i quo qs fuit cõ-

f feſſus ſe recepiſſe, & ꝙmittebat reddere ꝙ ſtipulatione. Cer-

g tè ille actor ſuccubuit, & iuſtè ſ. Nõ em̃ debuit agere, qa mu-

h tuauit [h] ſed qa ille ꝙmiſit reſtituere ꝙ ſtipulationẽ. Si qs tñ uellet ſuſtinere talẽ libellũ, fortè poſſet, ſi hoc mõ intelligat ago qa mutuauí, ſ. ciuiliter, eſt enim illud mutuũ ciuile, cui

7 natura cooperat, ſ. co. l. ij. §. fin. & ibi no. † & uerba libelli debẽt intelligi fm intentionẽ proferentis, l. ſolemus. & l. ſi qs intẽtione. de iud. facit ℣. tit. j. l. ſed & ſi poſſeſſori. §. itẽ ſi iurauero. Sed ſi in libello dixiſſet, Peto centũ quæ tibi numerauí, tunc libellus iſte excuſari non poſſet. Qñ ꝙ eſt certũ, ꝙ numeratio nõ fuit facta cauſa implẽdæ ſtipulationis, ſed qa partes uoluerũt ꝙ ex utraq; naſcat actio, & tũc ſtamus certo, & nõ ẽ dubiũ. Aut dubitat, & tũc ſi quidẽ numeratio ẽ facta in cõtinẽti ante ſtipulationẽ, uel poſt. præſumit facta cã implẽdæ ſtipulationis, ita qd' ex ſtipulatione tũ agat, d. l. ſi ita fuero ſtipulatus. §. j. & l. cũ enim allega. Nec eſt uerũ quod gl. dicit in §. prædicti. & in d. l. cũ enim. ꝙ ab initio naſcat ex numeratione, ſed fingatur non nata, qa l. cũ enim. dicit expreſſè, cont. ſ. ꝙ unus contractus eſt uerè. Sed iuxta hoc dubitatur, quid ſi hoc caſu quis proponit libellum,

8 lum,& dicit, † Petò centũ, quia numeraui,quæ reddere,p-
misisti,an procedatr Dicũt quidam ꝙ nõ,quia uidetur in-
tentare duas actiones. Cont. puto, scilicet ꝙ ista uerba de-
beant intelligi legitimè,hoc est, ꝙ numeraui causa implẽ-
dæ stipulationis,& tu promisisti. Facit ꝙno. s.,px.§.in prin.
uer. coniunctim. Si uerò stipulatio,& numeratio fuerũt fa-
ctæ ex interuallo,si quidẽ stipulatio præcesserit, & secuta est
numeratio,semper uidetur sequi causa implendæ stipula-
tionis,cũ stipulatio præcesserit spe futuræ numerationis, &
ideò si numeratio nõ sequeretur, obstaret exceptio,l. si ex
cautione.& l.cũ ultra.C. de non.num.pec. Si uerò numera-
tio præcesserit,' tunc per sequentẽ stipulationẽ de iure anti-
quo fuisset facta nouatio,hodie uerò secus,nisi agerẽ ex-
presse.l. fin. C. de noua.& ideò haberet duplicẽ actionem,
& posset intentare quã uellet. Hic moueo unũ dubiũ, Dicit
9 instrumentũ,† fuit cõfessus habuisse centũ mutuo, quæ re-
stituere,p misit,an præsumatur habuisse retro ex interual-
lo,an uerò tunc cùm promisit. Videtur retro ex interuallo,
quia illud uerbum habuisse, est temporis præteriti pluſ-
quã perfecti. Cont. est ueritas,quia tunc habuisse præsumi
i tur i,l. si ita stipulatus.§. Chrisogonus. de uerb. ob.& de acq.
pos. l. prædia.& ibi dixi.& plenius in l. post dotẽ. so. ma. ubi
uide. Secũdo casu,quãdo stipulatio est penitus inutilis,&
tunc oritur actio ex numeratione tm̃,ut in præced.§.& d.§.
Chrisogonus. Sed de uno dubito,ego fui cõfessus me rece
pisse cẽtũ mutuo,quæ promisi per stipulationẽ inutilẽ red
10 dere, † an ista stipulatio & ista cõfessio facta i isto ꝑctu inu
tili probet mutuũ r. sic,d.§. Chrisogonus. si bene aduerta
k tur. qđ tene mẽti. k Tertio casu qñ stipulatio nõ est totaliter
inutilis,quia producit naturalẽ obligationẽ,tunc aut ego
stipulor ab eodẽ cui numeraui,& nõ impedit actio ex nu-
l meratiõe. s.,px.§. uerb. idẽ erit si à pupillo. Aut stipulor l ab
11 alio,& tũc licet olim fieret nouatio, † hodie nõ fit,nisi ex-
presse agatur, C. de noua. l. fi. in fi.& inst. qui. mo. tol. ob.§.
prætereà.& no. in præcedẽti §. in d. uer. idẽ erit. Secũda com
m binatio m est qñ numero nomine meo,& stipulor † nomi-
12 ne alieno,& tũc aut stipulor ei, cui nõ possum, & stipulatio
est inutilis,& oritur actio tantũ ex numeratione. s. ,px.§. &
d. Chrisogonus. Aut stipulor ei, cui possum stipulari, ut fi-
lio uel seruo, patri uel dño,& tũc idẽ qđ s. dixi, qñ stipulaꝛ
sibi ipsi, ut d. l. dominus seruo. de uer. ob.& qđ dixi s. qñ sti
pulatio est in totũ inutilis. Idẽ est qñ est inutilis ꝓ parte, ꝓ
ea parte ꝓ qua inutilis est, ar. totius ad partẽ, facit ꝯ. e. l. nã
13 & si fur.§. fi. † Tertia cõbinatio est qñ numero noĩe alieno,
& stipulor nomine alieno. Hic aduerte, aut est unus, & idẽ
ille, cuius nomine quis numerat & stipulatur, & oritꝛ actio
ex numeratione, nõ ex stipulatione, nisi esset persona, cui
quis stipulari posset. d.§. Chrisogonus. & hoc est uerũ de iu
re antiquo. Hodie uerò puto, ut sicut numeratione alteri
per alterũ quæritꝛ, ut hic, ita & stipulatione super illa nume
n ratione interposita n. l. ij. C. per quas pers. nobis acq. In hoc
tñ est differentia, quia numeratione queritꝛ absenti, & igno
14 rãti, & quæritꝛ directa ut hic, † stipulatione uerò quæritꝛ uti
lis, ita demũ si ratũ habeat, d. l. ij.& ar. l. si ego. s. de neg. gest.
cũ ratio singular. quæ est hic,& ꝯ. e. l. singularia. cesset in sti-
pulatione. Si uerò sunt diuersæ personæ, quia unius noĩe
numeratur,& alterius nomine stipulatur,tũc prævalet nu
meratio, l. §. ꝯ. de stip. ser. Quarta cõbinatio, quando nu-
mero † nomine alieno,& stipulor nomine meo, isto casu
an ille, cuius nomine numeraui, erat persona per quã mi-
hi quærebatur obligatio, ut filius uel seruus,& tunc idẽ ac
si meo nomine numerassem, d. l. dominus seruo. ꝯ. de uerb.
ob. Si uerò erat ꝑsona extranea, tũc prævalet numeratio.
Nõ em̃ potuit per meã stipulationẽ auferre sibi ius ex nu-
o meratione quæsitũ, o d. l. §. ij. de stip. ser. Modò habetis ex-
peditas omnes gl. De materia tangitur per Cy. C. eo. l. si ab
sentis. qui nihil dicit respectu eorum, quæ ego dixi uobis.

ADDITIO.

a POMA. No. Cæp. cons. xxx. Imo cons. xlij. Bar. c. prudentiam. ij. no. de off. dele. & cons. xix. ſ. uol.

b POMA. Nec prædictis. Habes inferre ex ista sol. Bar. q. iste tex. non habet locũ, nisi in cõtractu mutui, Bar. l. stipulatio ista. §. si stipuler. in ix. fall. ff. de uer. ob. & in l. singularia. uer. iiij. quæro. ꝯ. e. & l. si cũ uẽderet. ꝯ. de pig. act. Hanc tamẽ probationẽ credo falsam, quia imò ẽt in alijs cõtractibus, q re celebrantur, alteri per alterũ actio queritur. l. ſ. §. si te rogauero. ff. de pos. & alibi in pluribus locis, et cõiter ita seruãt doc. ut hic per Alex. pro opi. tamen Bar. uidetur facere. l. ij. C. per quas personas. ubi dicit, q, hodie inductũ est, ut in pignore & hypotheca, alteri per alterũ actio queratur, ergo ante nõ, et tamẽ sunt cõtractus, qui re celebrãtur. §. fi. Inſt. quib. mo. re cõtra. ob. ergo nõ uerũ est, quod dicũt hic doc. cõtra Bar. Cui põt respõderi tenẽdo cõtra Bar. pro cõi opi. q, ideò ibi nõ quæritur actio, quia nõ interuenit numeratio nomine alterius, sub nomine ipsius numerantis, quò casu nõ quæritur, ut s. prox. §. & itẽ intellexit tex. gl. & tex. relatũ in l. solutũ. §. per liberã. ꝯ. de pig. act. Et ideò põt dicere, q, ideò in tex. nostro sic, quia nõ loquitur in actibus ciuilib. in quib. alteri p alterũ actio nõ queritur, sed in actu naturali corporeo noĩe alterius celebrato, ꝯ quo bene queritur alteri p alterũ, l. ſ. C. de acq. poſ. & l. traditio. §. fi. ff. de acq. re. do. Et istã rationẽ asignauit Bar. d. §. per liberã. istã, difficultatẽ ponit expresse l. ea quæ eo. tit. ff. Et põt esse ratio, quia actus ciuiles, regulantur secundũ naturã regulæ iuris, quæ est, q, per liberã personã nobis queri nõ posit. d. l. ſ. C. per quas ꝑso. Sed actus naturales regulãtur secũdũ ius gẽtiũ, qđ disponit, ut p quãcũq; ꝑsonã nobis acquiri posit. Et in illis nõ attẽditur regulæ iuris ciuilis, et no. bene, quia nõ inueniet, q, sit declaratũ alibi. Et habes ex istis no. q, is §. nõ habet locũ in mutuo ciuili, cũ fiat p actũ ciuilẽ, puta scripturã. ita tenẽt Iac. Ray. & Bal. & Mod. hic. Et ex istis dictis habes colligere hũc ꝙ. habere locũ in omni cõtractu, ubi interuenit actus naturalis corporeus, no mine alterius celebratus, ut alteri per alterũ queri posit. Secundò quia in præce. §. nõ potuit p alterũ queri, quia nõ fuit facta numeratio, nomine alterius, quo casu nõ quæritur. Et intellige istũ tex. q, actio alteri per alterũ, queritur, si in ueritate fuit expressum, q, nomine alterius, & tali numeratur, & etiam ita agebat recipiẽs pecuniã. Bar. post Iac. de Are. l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. uers. superest. de uer. ob.

c POMA. Opp. de. Vide aliquid per Alex. cons. xix. uol. iiij.

d P. PAV. P. Op. Fel. c. si cautio. ext. de fid. inſt. Alex. l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. & in l. ſ. §. si quis ita. de uerb. ob. Moder. hic.

e POMA. Hoc. Limita quãdo causa cõmitteretur, quod in ea procedatur in specta sola facti ueritate, uel de æquitate, quia tũc dato, quod peteretur ex una cã, & de alia diuersa, sed habili ad cõdemnandũ probaretur, nihilhominus deberet cõdemnari reus. Ant. de But. cõ. ſ. Alex. cõ. xxv. uol. ij. Limi. quãdo in ea, pcederetur sola facti ueritate inspecta, uel de æquitate, Alex. l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. de uer. ob. Bal. l. solã. C. de testib. quẽ sequitur Aret. cõ. lxxiiij. et in tali cõmissione intelligitur, q, posit procedere manu regia, solo iure gentiũ inspecto. Bar. in extraua. ad repri. in uer. uidebitur. pen. q. Bal. l. nec quicquã. §. de plano. & in l. nemo. C. de sen. & c. ij. de no. for. fide. Secũdò limita, ut nõ, pcedat, quãdo probaretur de mutuo ciuili mediãte cõfessione, & ẽt trãsacto tpe opponendi exceptionẽ nõ numeratæ pecuniæ, Bal. l. unica. C. de rei uxo. act. in prin. et i l. pecuniæ. de sol. C. Imo. & Ale. l. ſ. §. si quis ita. ff. de uer. ob. & in d. §. Chrisogonus. Alex. cõſ. clxiij. uol. ij. Nam istis duobus casib. libellus procederet, licet in eo diceretur, qđ numerauit, per s. dicta. Alex. cons. clxxvij. uol. ij. & cons. lxj. c. uo.

f POMA. Mutuauerat. Bar. l. singularia. uer. & primo uidendũ. ꝯ. eo. & licet Bar. hic reprehẽdat Mod. dũ dicit, q, nõ procederet libellus, si in eo diceretur, quod numeraui, & cõtra eũ faciat quod dicitur in l. prædia. ꝯ. de ac. poſ. & quod dicũt Ang. & Sal. l. si ex cautione. C. de nõ nume. pe. tamẽ eius opinio est uerior, Alex. d. l. si ita stipulatus. §. Chrisogonus. Et pro ea facit, quia numeratio est actus naturalis, & per ea fit mutuũ naturale; undè nõ potest opponi pro mutuo ciuili, quia est actus ciuilis, & per eũ cõtrahitur mutuũ ciuile, ut colligitur. s. eo. ex uerbis Bar. l. ij. §. in mutui datione. dum quærit, quotuplex est mutuũ. Et pro ista differẽtia, an stipulatio fiat incõtinenti, uel ex interuallo, facit quod no. Ang. l. petẽs. in vj. lec. C. eo. ubi uoluit, quod si facta fuit promissio sine causa, nõ ualet. l. ij. §. circa. ꝯ. de doli except. quod tamẽ ualebit, si in cõtinẽti sequatur stipulatio, quia habebit ibi causæ, ita quod non poterit opponi exceptio non numeratæ pecuniæ, & doli quæ primò obstitisset, secus uerò si ex interuallo secuta fuisset, quia tunc non habet ibi causæ.

g Iuste. Alex. §. d. Chrysogonus. quid. trãsit cũ opi. Bar. licet Ca. l. ij. §. fi. s. eo. dicat, ut ipse refert, q, opi. Bar. ẽ nimis rigorosa. Vnde secundũ eũ põt dici, q, debeat sequi cõdemnatio, si producatur instrumentũ cõtinẽs ẽt stipulationẽ, qa ex pductione instrumẽti, apparet qualiter uoluerit i suo libello numerationẽ deducere. Sed Alex. dicit q, hæc opi. posset pcedere, si cã cõmitteretur cognoscẽda sola facti ueritate inspecta, qa tũc licet una cã eẽt, pductа i petitiõe, et alia, pbata in, pscutiõe causæ eẽt legitima: tamẽ debet obtinere, Bu. cõſ. incip. uiso pũcti. et and. in ad. ad Spe. ii. de ac. & pet. §. seq. uer. hoc quoq;. Ca. cõſ. ccvij. ubi tenet simplic. q, si causa in libello deducta nõ pbetur licet

licet alia sit probata, ut puta actum est ad depositum, probatum est de cõmodato, q, debet absolui reus. Inn. c. j. de lit. cont. & Io. And. ubi s. Et quid importat clausula, sola facti ueritate inspecta, Ro. cõſ. xx. Et an producens præceptum continens confessionem mutui, debeat de mutuo soluere gabellam, stante stat. q, de omni mutuo, de quo apparet instrumentũ, debeat solui gabella, Ang. q, sic. cons. xlix. Et q, agens ex numeratione, cum stipulatio interceſsit, debeat succũbere, Bal. cons. liij. lib. j. Et in quantũ Alex. se remittit ad §. Chrysogonus. de ill. a. q. si egi ex numeratione, & probaui de confessione, an debeam obtinere: ubi tenet q, sic, quãdo est elapsum tempus opponẽdæ exceptionis, & respõ. ad dictum Spe. §. sed pone egi. Adde tu quod opi. Spec. simpliciter sequitur Bal. cons. s. alleg. ubi fortius uidetur uelle recẽ intuenti, q, stante stat. uto, q, nõ posit opponi exceptio nõ nu. pe. tamen q, dictum Spe. procedat, & illud clarissimè sequitur, cons. ccxxij. & cons. cxxiij. lib. ij. & cons. ccxxv j. ibi dicit secus esse in deposito, quia ages ad numerationem debet obtinere, si probat de confessione. Rationem diuersitatis ibi uide. Idem tenet cons. cclxx. lib. iiij. Ang. cons. xcix. & clv. Pro opi. tamen Alex. facit Anch. cons. ccxviij. ubi uoluit q, elapso decennio, confessio de dote facta cõstan. matri. habeat eãdẽ uim, quàm habet uera numeratio.

h Mutuauit. Bar. hic uidetur tenere in ista quæstione, q, sustineatur libellus, quia illa uerba, mutuauit, debent intelligi, si ciuiliter, mediante cautione seu stipulatione, alleg. tamẽ cont. in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. ff. de uer. ob. Sed doc. soluunt, quia aliud est dicere, mutuaui, & aliud numeraui, ut in contrario. Alio modo soluit ipse Bar. in d. §. Chrysogonus. si bene uideatur, dum dicit, nisi stipulatio aliquo modo esset inutilis. Oria. in rep. c. quoniam contra. de prob. super gl. confessionis. Pan. And, & Imo. c. si cautio. de fid. inſt. Alex. d. §. Chrysogonus. & ibi concor.

i Præsumitur. Ale. d. §. Chrysogonus. dicit q, cõmunis opi. est cum Bar. remissiones uide per ipsum in l. prædia. ꝯ. de acq. poſſ. Cuius dictis, adde Bal. consil. xxviij. lib. iij. incip. in quodam instrumento.

k Menti. Bar. d. §. Chrysogonus. & Alex. ibi, cui, inquantũ examinat, an confessio facta in instrumento inualido, sit efficax, adde Ro. q. ipsam per tria membra examinantẽ, & succinctè, et cum Bar. tenentẽ, eius cõſ. cclxxxiiij.

l POMA. Stipulor. Alex. cons. xiij. ali. is xvij. uo. ij.

m Combinatio. Adde quid si filius in potestate per interpositam personã mutuat patri, & instrumentum conficitur in forma, Titius confessus est habuisse, & percepisse à Sempronio mille de propria pecunia ipsius Sempronij ad utilitatem & cõmodum eius, quem ipse Sempronius nominabit, quẽ posit nominare quandocũq;, pacto appositio, q, dicto Sempronio solui nõ posit, nec ab eo absolui, sed demum ei, & ab eo, qui fuerit declaratus. contingit q, iste Titius pater moritur, Sempronius declarat numerationẽ fuisse factam ad cõmodum filij, quæritur an stipulator, uel ille, ad cuius cõmodum facta fuit stipulatio, agere posit, & an potuerit declarare post mortem illius. Bal. cons. cxxx. v. j. li. tenet quod non.

n Interpositа. Communis opi. cont. secundũ Alex. d. §. Chrysogonus.

o POMA. Quæsitum. Alex. cons. xxvij. iij. uo. ubi per doct. Bar. hic dicit, q, si executores testamentarij uendiderunt rem pupilli cum pacto de retro uendendo, q, si posteà secundo uendiderunt liberè, quòd non potuerunt per ea auferre ius quæsitum cum pacto de retro uendendo pupillo.

1 Debitum ex causa depositi potest in causam mutui conuerti sola cõtrahentium uoluntate.
2 Domini uoluntas quando habeatur pro traditione.
3 Verbum, uoles, extensiuum est.
4 Vti, facti, est.
5 Responsio debet adaptari ad interrogata.

a 1 §. DEPOSVI. a † Debitum ex una causa, potest cõuerti in causam mutui, sola cõtrahentiũ uoluntate, etiam sine usu pecuniæ, nisi de utendo fuerit actum. h. d. cum l. seq. Opp. solo animo nõ quæritur possessio. l. licet. C. de acq. poſ. & l. iij. in prin. & l. quemadmodũ. ꝯ. de acq. poſ. Sol. hocideò est, dicit gl. quia prius habebat naturalẽ detẽtionem, ut inſt. de rer. diu. §. interdũ. & ꝯ. de acq. rer. do. l. qua ratione. §. interdũ. Sed adhuc ob. cõt. qa ibi nemo aĩo incipit possidere. Vnde gl. dicit, ꝙ hæc res erat in cõspectu. Videte

3 † quãdo quis nõ habet dñi uoluntatẽ, ad incipiendũ sibi possidere non sufficit nuda uolũtas sine traditione. l. iij. si rem. de acq. poſ. Dixi uobis s. e. l. si qs nec causam. §. res. Sed qñ habet dñi uoluntatẽ, tunc sufficit ꝙ ipse detineat, licet res nõ sit in cõspectu, & ita loquitꝛ hic. Dy. c. pro possessore. de reg. iu. in vj. in iiij. q. & ita intelligit l. eius. & l. hęc si. de rei uendic. Qñq; quis nullo modo tenebat, uel possidebat, & tunc requiritꝛ traditio uera, uel ficta, C. de acq. poſ. l. iij. gl. d.

Bart. super ff. uet.

l. qua ratione. §. interdũ. Alij dicunt, ꝙ hoc est speciale propter singularia præcepta pecuniæ, ut ꝯ. eo. l. singularia & ibi dicam. Item opp. & uidetur ꝙ sequẽs lex cõtradicat huic §.

3 Gl. dicit ꝙ ibi ideò quia fuit appositũ † uerbũ uoles, quod est extensiuũ. Gul. dicit ꝙ ista nõ est ratio, sed debemus stare proprio tex. aut talis permissio fit ab initio, aut ex post facto, nam qñ ex post facto fit, statim apparet ꝙ uoluit recedere à primo ꝑctu, qñ ab initio, non, sed uoluit prius esse cõtractũ depositi, & ab illo nõ recedere, nisi incœperit uti. Tu uerò dicas ꝙ uerbũ uoles, qñq; habet determinationẽ ab actu, qui ipso iure perficitꝛ. Quãdoq; habet determinationem ab actu, qui requirit factũ hois. Primo casu statim nuda uolũtate perficitur mutuũ. etiã si non moueatur pecunia. Ita loquitꝛ hic §. Nam tu rogasti me, ut pecuniã deposita haberes mutuo, istud, ꝙ causa depositi conuertat in mutuũ, fit à lege, & ideò statim cõuertitur, cũ tu uis. Et si esset dictũ, si uoles sit mutuũ, statim te uolente efficeretur mutuũ. Sed in l. ꝙ si ab initio. prox. seq. uerb. uoles. recipit determinationẽ ab actu, qui iure nõ perficitꝛ, sed requiritur factum. Rogasti enim me & ego permisi tibi uti, si uoles. Licet

4 enim uelis uti, nõ tamen uteris, † quia uti, est facti, ideò requiritꝛ usus de facto. Sed si tu uis esse mutuũ, statim est mutuũ. Et id probatꝛ arg. corũ quæ no. in l. in uendentis. C. de cõt. emp, & quod dixi in rep. l. cunctos populos. circa prin. C. de sum. tri. Sed cõtra hoc facit prin. §. ꝙ dicit, permisi tibi

5 uti. r. Respõsio † debet adaptari ad interrogata. Cũ igitur interrogatio præcesserit, rogo ꝙ ista pecunia sit mihi mu-
b tuata, b ut dicitꝛ in fi. §. cũ sequitꝛ rñio, permitto tibi uti, uideor dicere ꝙ sit ibi mutuũ. l. si sine. §. j. s. de inter. ac.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Deposui. Quid autem si debitum ex una causa, concordatur in causam depositi, an sit proinde, ac si uera numeratio interuenisset? Cast. consil. ix.

b POMA. Mutuata. l. si defensor. §. j. ff. eo. tit.

LEX XI.

1 Precium ex re data ad uendendũ, quando conuerti posit in causam mutui.
2 Contractus quando est factus gratia recipientis non tenetur de periculo, nisi ex culpa leuissima.
3 Periculum rei traditæ ad uendendum, quando spectet ad accipiendum.
4 Principale propositum inspicitur, ad cognoscendum cuius gratia contractus sit celebratus.

ROGASTI. Pecunia redacta ex uenditione rei meæ de partiũ uoluntate, statim in causam mutui cõuertitur, & periculum rei traditæ ad uendẽdum, ut precio quis utatꝛ, pertinet ad tradentẽ, si eam uenalem habebat, aliàs ad accipiẽtẽ. h. d. Diuidit in ij. par. primò dicit, qualiter preciũ rei, in eãm mutui conuertatꝛ. Secũdo ad quẽ spectat periculũ rei, antequã uendatꝛ. Secũda ibi, ꝙ si lancẽ. Opp. l. rogasti. ꝯ. de prẽsc. uer. Sol. ibi res nõ fuit uẽdita, uel preciũ nõ fuit receptũ, hic erat receptũ. Opp. l. q negotia. §. his. ar. ꝯ. mãd. Sol. ibi dedi tibi rem uẽdendã, ut mihi restitueres precium, & ego mutuarẽ tibi quod uellẽ. Vnde nõ licuit tua auctoritate in causam mutui cõuertere, hic uerò ab initio per-
1 misi tibi, ut conuerteres. Ideò † ut clarè habeas hoc, dic tria uerba, aut dedi tibi rem uendendam, & ꝙ mihi preciũ redderes, & non cõuertitur in causam mutui. l. qui negocia. alleg. pro parte ꝓria. Aut dedi ut utaris, & tũc aut est uendita, & preciũ receptũ, & tũc secus. d. l. rogasti. in prin. ꝯ. de præsc.
2 uer. Opp. ad secundũ dictũ, & uidetꝛ † ꝙ periculũ nõ spectet ad recipientẽ, licet eius gratia ꝑctus sit celebratus. l. si ut certo. §. nũc uidendũ. ꝯ. cõmod. Sol. intellige hic de periculo in teruenientẽ, saltẽ culpa leuissima, nõ de casu fortuito, ut dixi s. eo. l. si quis nec causam. Opp. l. si gratuitã. §. ſ. ꝯ. de prẽsc. uer. Sol. ibi cõcedens rogauit accipientẽ, hic ecõtrà. & sic ha-
3 bes tria mẽbra. † Aut tradẽs rem rogauit accipientẽ, & eius est periculũ indistinctè, l. si gratuitã. §. j. aut accipiẽs rogauit tradentẽ, & tunc aut habebat rem uenalem, aut nõ, ut hic, & hoc uerũ, nisi res detur æstimata. De quo quid iuris sit, dic ut ꝯ. de æsti. act. l. j. Vltimò no. fi. huius l. ibi, & maximè si
4 sine usuris credidi, &c. † ꝙ ad hoc ut cognoscam[a] cuius gra-
a tia cõtractus sit celebratus, debemus inspicere principale

propositū. Si enim gratia tui moueor ad cōtrahendū tecū, nō gratia mei, uel alterius, licet postea ex illo ɔctu cōmodū seu utilitatē sentiā, totus cōtractus in tui gratiā dicitur factus, ut hic, & no. ſ. eo. l. ſi quis nec causam in prin.

ADDITIO.

a *Principale. Facit secundū Bal. ad q. statuti dictantis, q, nihil posſit disponi in fauorē bannitorū. modò sit quædā reformatio, q, quicūq; cœperit banni tum, habeat decem, & unus ex bānitis capiat aliā an debeat habere decē & dicit q, sic, quia istud statutū est factum principaliter in fauorē reip. & tale statutū debet referri ad quoscūq;, nō habito respectu, an sit habilis, uel inhabilis, & hoc propter publi. utilit. l. ſi quis in graui. §. utrum. ī. ad Syll. Bal. l. j. C. de prec. Imp. off. & in l. libertas. ſ. de ſta. ho. Ray. & Bal. l. j. §. Of filius. ſ. ne quis eum. & ex his dictis Bar. hic infert, q, ſi teſtis examinatus in causam teſtamēti, in quo ſibi ſit factū legatum, & inducatur ad probandum teſtamentū, & interrogatus an ſentiat cōmodum aliquid ex ipſo teſtamento, & reſpōderit q, non, per hoc nō est periurus, ex eo, quia hæres ipſe est ille, qui principaliter cōmodum ex ipſo teſtamento ſentit, arg. eorū quæ hic no. Ang. l. j. ſ. de iuſt. & iur. quem refert Io. Bap. cac. de S. Seuerino hic. & refert etiam do. meus hic.*

1 *Mutuum non contrahitur in plus, quàm datum sit.*
2 *Donatio, pacto nudo perficitur.*
3 *Vſuræ non debentur ex pacto nudo appoſito iuxta contractum.*
4 *Mutui contractui ſi apponitur promiſsio facti, ut puta, ire Romam, quando sit uſura.*

1 §. SI TIBI. Obligatio mutui ex contrahitur, ideò nō potest in plus contrahi, cū datum sit, sed in minus sic. Quærit gl. de ratione, & eam aſsignat per diuiſionem, ut habetis in ca. An ergo hodie iure donationis debeatur illud plus, cum pacto nudo donato hodie perficiatur? Bz. nō potest dici donatio, cū ex mera liberalitate nō fiat. l. j. ſ. de do. sed ideò plus promittit, quia ſibi mutuabat, & ideò magis esset uſura. Sed tunc opp. pactū nudū iuxta cōtractum appoſitū, ueſtitur eius cohærentia, ut producat actionē. l. legem. C. de pact. & l. iuris gent. §. quinimò.

* *Perficiatur. §. aliæ. Inſt. de donat. l. Cōc. B.*

3 ff. de pac. Sol. ſpeciale† odio uſurarū, ut nō debeātur ex pacto nudo incōtinēti appoſito. C. de uſur. l. quāuis. la j. Oppo.[a] l. qui ſemiſses. §. ſi. ī. de uſur. Sol. illa diſtinctio cōsueuit fœnerari, uel nō, habet locū in aliis cōtractibus, ut ibi, non

4 in cōtractu mutui, ut hic dicit gl. † Quæro, mutuaui tibi cētū, pacto appoſito ut uadas pro me Romā, uel ſcribas mihi librū, an ad tale pactū poterit agi? Gl. determinat quod non, quia uſura est. Nā quicquid accedit ſorti, uſura est, ut dicit in Euangelio, & in Decr. xiiij. q. in c. j. ij. iij. & iiij. & c. cōſuluit. de uſur. ita dicit gl. tua. Cōt. iſtam gl. uidetur alia gl. ſ. ſi quis cau. l. ſed & ſi quis. §. fi. in gl. quæ incipit, qa ex certa ſcientia. Sol. qñq; iuxta cōtractū mutui apponit promiſsio facti, per quod aliquid adeſt creditori, & tunc est uſura, ita loquit hic. Qnādoq; apponit aliquod factū, per quod ſibi nihil adeſt, ſed ſibi magis cautū. Exemplū, pro quantitate mutuata promiſiſti uenire ad iudiciū, & ſuſcipere in te præceptū ſub certa pœna. Certè talis promiſsio ualet, ut in gl. cōt. Ita debet intelligi, qd' no. doc. C. de uſur. l. cū allegas.

ADDITIO.

d *POMA. Opp. Alex. cōſ. lxiij. in iiij. col. ij. uol. conſ. lx. ij. uol. & cōſ. lxxxvij. iij. uol. & cōſ. ccxxxiij. ij. uol. Et in materia uſurarum, Alex. l. item quia. in fi. ff. de pac. & conſ. cxc. in iiij. uol. & conſ. xlix. eo. uol. & conſ. ſeq. & cōſ. lxiij. iiij. uol. & conſ. xcvij. eod. uol. ij. Barb. conſ. xv. j. uol. & conſ. xx. in ij. uol. Ro. conſ. cxliij. & conſ. ccxxxviij. Alex. conſ. iij. uol. ij. & conſ. xxxij. eo. uol. conſ. cxix. ubi ponit, an pœna adiecta quantitati, uideatur in fraudem uſurarum, & quid in adiecta facto, & conſ. clvij. & conſ. cxvj. eo. uo. & conſ. cl. uol. iij.*

§. SI FVGITIVVS. Si mutuat ſeruus, qui habet dñi uoluntatē, cōtrahitur mutuū, aliàs ſecus, niſi recōcilietur cōſumptiōe ſecuta. Primò loquit in ſeruo, q habet dñi uoluntatē. Secūdò in eo, q nō habet. Sed a ibi, fugitiuus autem. De iſta materia, qualiter reconcilietur mutuū, uidiſtis ſ. eo. l. ij. §. appellata. & uidebitis ſtatim. ī. l. prox. cum l. ſeq.

LEX XII.

1 *Dominium licet ab initio non transferatur, tamen conſumptione ſequuta reconciliatur mutuum creditore furente.*
2 *Mutuū reconciliatur pro ea parte, pro qua res mutuata conſumitur.*
3 *Conſumptione rei mutuatæ ſequuta, an ex numeratione, an ex conſumptione naſcatur certi condictio.*

1 SI A FVRIOSO. † Licet ab initio nō transferat dominiū, tñ cōſumptione ſecuta, recōciliat mutuū creditore furēte, uel etiā ignorāte. h. d. cū princ. l. ſeq. No. q† dixi in ſummario. Secūdò no. q† pro ea parte, pro qua res

2 mutuata cōſumitur, pro ea parte mutuū reconciliat. Circa hanc l. ſi à furioſo. quæriť, ſecuta † conſumptione, unde naſcatur certi cōdictio, an ex numeratione, an ex cōſumptione? Bz. breuiter, q, qñ numeratio habuit cōſenſum utriuſq; partis, nō est dubiū, q, ex numeratiōe agit. l. ſi quis pro eo. §. ſi nūmos. ī. de fideiuſ. Sed qñ ab initio numeratio nō habuit cōſenſum, puta, quia numerauit furioſus, ut fuit in primo caſu huius l. tūc sunt opi. Io. dicit ex numeratione naſci certi cōdictionē ſpecialē ex mutuo, & hic erit unū ex ſingularibus, quæ in mutuo sunt, ut uidebitis. ī. eo. l. ſingularia. Alij dicūt ɔrium, q, iſto caſu nunquā recōciliat mutuū, qa ex cōſumptione nō naſcitur certi condictio pro mutuo, ex numeratione ſimiliter nō potest naſci, quia nō habet conſenſum, ſed recōciliat creditū in gñe ex æquitate. l. ſi & me & Titiū. ī. c. Vnde aget certi cōdictione gñali, uel condictione ſine cauſa, & hoc uerū est de rigore. Prædicta uera in primo exēplo huius l. In omnibus autē alijs recōciliatur mutuū, quia ab initio numerator habuit uoluntatē numerandi.

LEX XIII.

1 *Mutuaui ſi pecuniam alienam, & ſtipulatus ſim mihi reſtitui, & ego ago ex ſtipulatione, & antequā ſit conſumpta dominus uendicat, q, ille cui mutuaui, non tenetur reſtituere, ſed doli exceptione repellitur.*
2 *Mutuam pecuniam ſi alienaui, quam debitor non uult conſumere, qualiter poſſum contra ipſum agere. & nu. 5.*
3 *Certi cōdictione ex mutuo agenti, quādo poſsit opponi exceptio dominij.*

NAM ET SI FVR. Ad hanc l. opp. l. quāuis. C. eo. Bz. ibi mutuū fuit reconciliatū ſtipulatione, unde naſcit certi cōdictio, antequā cōſumat. Iuxta hic quæ-

1 ro, † pone q ego qui numerauí pecuniā alienā, fui ſtipulatus, & ago ex ſtipulatione, dñs uēdicat antequā ſit conſumpta, an ille cui mutuaui, mihi reſtituere teneat? Videť q ſic, quia ille cui mutuaui, tenet mihi in gñe. Āb eo autē uendicat pecunia in ſpecie, ergo illud ad quod tenet mihi, nō uē-

a dicat. Veritas[a] est, q, ipſe est tutus exceptiōe doli, nam certū est, q, illam eandē pecuniā ſoluendo debitor liberat, ut no. ſ. eo. l. ij. in prin. ſed qñ facto creditoris perit illud, cuius ſolutiōe debitor liberaret, obſtat doli exce. l. ſi opera. de doli exce. Præterea, licet debitor teneat in genere, tenet tamen reſpectu illius quātitatis mutuatæ, ergo illi[a] quātitatis in-

2 teritu liberat. l. in naue. ī. loc. & dixi ſ. e. l. q, te. & ī. de ſtip. ſer. l. j. §. j. & ij. † Quæro, qd ſi mutuaui pecuniā alienā, nec debitor uult eam cōſumere, qualiter cōuenietur à me aduerte, iſta est ſubtilis q. & uideť q, nō poſsit cōueniri à me certi cō dictione, qa nō est nata, ut hic. nec cōdictione ſine cauſa, qa ex cauſa pecunia est apud eū, quæ finita nō est. gl. determinat, q, aut hoc facit malitioſe, ne à mutuante conueniat, &

b tunc perinde tenet, ac ſi cōſumpſiſſet, quia ſtat per eū quominus cōſumat, ergo &c. l. iure ciuili. de cōd. & dem. Si autē facit hoc bona fide, q, fortè hoc ſibi denunciatū est, tūc nō

3 poteſt cōueniri, arg. huius l. in ult. rñ. huius prin. Ad declarationem b huius q. oportet nos primò uidere, utrū† ei qui agit certi cōdictiōe ex mutuo, poſsit opponi hic exceptio,

c tu nō fuiſti dñs. c uideť q, ſic, nā quilibet debet probare id quod est cauſa ſuæ intētionis, ut ī. de pb. l. ei qui. ſed ad probandū q, fuerit mutuū, requiriť q, mutuās fuerit dñs, ſ. eo. l. ij. §. appellata. & §. mutuū. ergo &c. Et hoc uideť tenere Cy. C. eo. l. ij. Gul. de Cug. tenet cont. per l. nō. C. eo. pro hoc etiā

4 facit, † quia ille qui habet cām à me, nō poteſt mihi referre qōnē dñij. C. loc. l. ſi quis cōductionis. & ī. cōm. l. ita ut ſi fur. Sed ad iſtas rñ. doc. C. eo. in d. l. ij. q, illę leges loquunť in caſibus, in quibus nō est de ſubſtātia ɔctus, q, tradens sit dñs, ego puto q, exceptio dñij nō poſsit opponi, niſi per ipſum oppo-

opponentē, uel per aliū probeť, q, tradēs nō sit dñs, licet de ſubſtātia ɔctus sit, q, tradēs sit dñs, hīc noſi ff. C. de re. perm. l. j. Nā ſi ille q, opponit nō, pbat ſe uel alium dñm, nec alius pbat, præſumit q, fuerit dñs ille, q, tradit, nec habet neceſſe aliter, pbare ſe dñm, nā q, in nulli[a] bonis est. de iureget. est

d eius qui occupat, [d] l. iij. ī. de acq. re. do. Hoc præmiſſo uenio

5 ad q. propoſitā, qñ pecunia nō est cōſumpta, dic † aut ille à quo petit, uel alius nō, pbat pecuniā alienā, & tūc indiſtinctē poterit cōueniri, quia mutuū uideť in numeratione cō tractū, aut probat eā alienā, tūc ſi quidē malitioſe nō uult

e eā cōſumere, & teneret ac ſi cōſumpſiſſet ut hac gl. Si uerò e bona fide facit, quia est ſibi denunciatū, tūc nō poteſt conueniri, ut dicit gl. q, intellige, niſi ſibi caueret defendendo ipſo, aduerſus illum denunciantem. l. is à quo. cum l. ſeq. ſ. de rei uendi. & hæc no. quia utilia & ſubtilia ſunt.

ADDITIO.

a *POMA. Veritas. Ex iſtis uerbis habes notare limitationē ad tex. l. incēdiū. C. ut nō procedat, quādo facto creditoris, aut culpa periret pecunia, quia liberatur tūc creditor ab eius præſtatione. Et ita intelligendus est hic Bar. Nec ob. reſpōſio Mod. hic dicētiū, q, l. ſi opera, hic alleg. per Bar. quia erat deſtinata ſolutioni pecuniæ, nihil facit in propoſito, cū hoc nō fuerit in cauſa noſtro, quia reſpō detur, q, imò illa lex habet locū, quādo nō est deſtinata ſolutioni pecuniæ, dūmodo culpa hoc facto creditoris pereat, l. ſiue hæreditaria, quem no. ibi Bal. ad hoc in ij. no. ff. de neg. geſt.*

b *Declarationem. Alex. l. ſi alienam. uer. inquantùm. ff. ſol. mat.*

c *Dominus. Bal. l. ij. §. appellata. ſ. eo. & l. ij. C. eo. in l. ſi abſentis. e. tit. Illud autem certum est, q, ſi ſtipulatio interuenit, non poterit reus referre quæſtionem dominij. l. ij. C. eo. ubi uerus dominus prius pecuniam uēdicaſſet.*

d *Occupat. Idē tenuit in l. ſi duo. ī. uti poſ. tamē ipſe cōtrariū tenere uidetur in l. re quæ nobis. ī. de acq. poſ. & in l. rē alienā. ī. de pig. act. Bal. in rub. eō. de præſc. & in l. j. in prin. ſ. de rer. diui. & in c. cùm cauſam. eō. de prob. de quo hic per Alex.*

e *POMA. Vero. Fel. c. cùm M. de cōſt. l. pe. cū auth. ibi poſita. C. depoſ. Alex. l. hæres. ī. ad Treb.*

§. SI SERVVS. Ex mutuo facto p ſeruū quæriť actio dñis pro dñicis portiōibus, & ſi cōis pecunia debitori mutuet, p parte mutuātis mutuū cōtrahiť. Diuidiť in duas partes, ut patet in ſummario, ſecunda ibi, nā & ſi. Vel ſumma aliter, Propter cōem utilitatē cōis pecunia diuidiť

a nūero, licet corpa dicanť remanere cōia. Circa hāc[a] legem quæro, qñ tibi ipſi mutuaui pecuniā tuam totā, uel mihi & tibi cōmunem, an cōſumptiōe mutuū reconciliet pro parte tua? Et uideť q, ſic, l. præceden. Cōt. est ueritas, ſicut enim dominus uſucapiendo nō poteſt fieri dominus de cætero. l. ſequitur. §. lana. de uſuc. & l. mea res. ī. de cond. & demon. ita conſumptione non poteſt uideri ſibi quæſitum dominium, quod ab initio habuerat.

ADDITIO.

d *Hanc. Intellectus Bar. hic, ad iſtū tex. nō uidetur bonus, licet ſit cōis, & uerior uidetur intellectus gl. hic, quē ſequitus est do. meus hic. Nam ſecūdum Bar. hic fuit pecunia cōis mihi, & tibi numerata Titio, puta centū, tex. dicit, quòd condico quinquaginta. Modò ſic, aut intelligis iſtū tex. in uer. nā & ſi. q, loquatur iuxta terminos præcedētis caſus, aut non. ſi nō, ſimile eſt malū, ergo & c. ſi uerò loquitur iuxta terminos præcedētis caſus, & tūc loquitur tex. q, iſta centū fuerūt cōſumpta prout loquitur in caſu præcedēti, quia ſic debet intelligi iſte tex. Sed ſi fuerūt cōſumpta iſta centū cōia, numerata alteri, cōdicā oīa, ut in prin. iſtius l. et in §. ſi ſeru[s]. l. præcedētis. qa alienos nūmos, & c. ut ibi & ſic patet iſtū tex. nō poſſe intelligi, ut dicit Bar. qa debet intelligi, q, oīa fuerūt cōſumpta. unde ſi intelligatur, put hic facit gl. ſ. q, cōem pecuniā mihi & tibi mutuaui, & intelligatur, q, fuerit cōſumpta, ut debet intelligi iuxta prin. tamē cōdicam quinquaginta. Cogita, licet forte poſſet ſaluari intellectus Bar. dicēdo, q, hic in ſi. nō ponatur, nec cōſideretur cōſumptio, ſed tantū numeratio, et ſtat ratio diuerſitatis inter primū caſum, & ſecundū huius §. quia in primo, ſeruus numerauerat, qui nō uolebat mutuare etiā pro parte, ſi nō habeat liberā adminiſtrationē, unde conſumptio requireba tur, ut fieret mutuū, ſed in ſecūdo caſu, nō est ſic, ex quo numerans ponitur libera perſona. Vel ſecūdo dic q, etiā poſita cōſumptiōne hic, intelligatur tex. hic, q, numerauí tibi nūmos cōmunes mihi & Caio, ut cōmunes, quo caſu pro parte condicam, ex quo pro alia parte est quæſita tibi actio pro me, & ſic poſſet ſtare intellectus Bar. Cōgita tamen, quia ut dixi, dominus meus hic tenuit intellectum gl.*

Bart. ſuper ff. uet.

LEX XIIII.

SI FILIVSF. Ex quibus cauſis ab initio trāslato dominio naſciť cōdictio, ex eiſdē oriť ab initio nō trāslato dñio, cōſumptione ſecuta, & ecōtrà. Primò ponit unū dictū, ſecūdò rñdet tacitę obiectioni. Secūda ibi, qñ tories. In hoc uer. qñ tories. Sic forma caſum, præcedēs deciſio uideť ɔ oēs leges præcedētes, nā ſ. dictū est, quod actio nō nata per cōſumptionē naſciť ſeu reconciliatur. hic uerò dicitur, q, actio nata per cōſumptionē deſtruiť, ergo malè. Ad hoc ſic rñdet. Iuriſc. qñ tories, &c. In tex. ibi cōdictio datur, ſ. cōſumptione ſecuta. Opp. ī. ad Maced. l. iij. Sol. ibi filius ſoluit pecuniā caſtrēſis peculij, uel quaſi, hic ſoluit pecuniā patris. Itē opp. l. qui exceptionē. ī. de cōd. ind. Sol. ibi loquit in filio repetēte, hic in parte uēdicāte: filius nō pōt repetere ex perſona ſua, quia erat tutus exceptiōe odioſa. d. l. qui exceptionē. nec etiam tanquā hæres patris, etiā ſi ageret rei uēdi. quia ueniret ɔ factū ſuū. l. ſi nō ſortē. §. ſi filius. de cōd. ind. Opp. ī. ad Maced. l. ſed & ſi. §. ſi ab alio. Sol. tene opi. Io. qui diſtinguit, aut pecunia extat, & uendicat per patrē, &c. Et dic ut in gl. Item dicitur hic in fi. q, filius ſoluens per errorem non repetit. Cōt. ī. ad Maced. l. ſi. Sol. intellige. hic de errore iuris, ſecus de errore facti, ut ibi, & no. in l. cū quis. C. de iur. & fac. ign. & uidebitis in l. j. ī. de cond. ind.

LEX XV.

1 *Mutuū contrahitur, licet non fiat de meo tuum certis caſibus.*
2 *Actus unus occultatur cauſa coniungendarum actionum.*
4 *Legis uerba debent intelligi ſecundum materiam tituli.*
5 *Pecuniam in capſa uel marſupio habens, dicitur eam habere paratam ſolutioni, & quomodo hoc probabitur. nu. 27.*
6 *Mutui ſpecialia reſpectu aliorum contractuum.*
7 *Tutor, uel quilibet adminiſtrator ex ſola ſcriptura in cauſa mutui fit debitor, & ex hac cauſa ſibi ſoluere poſsit, & ibi an in omnibus cauſis.*
8 *Actio, quæ oritur ex numeratione, de facili nouatur, & tollitur per ſtipulationem ſequentem, uel præcedentem.*
9 *Stipulatio interpoſita ſuper contractu emptionis, ſocietatis, & ſimilium, an impediat actionem oriri ex eo contractu. Et ſic ex tali contractu dantur duæ actiones, quarum una est bonæfidei, alia ſtricti iuris.*
10 *Nouatio contractus præcedentis quando dicatur facta per ſtipulationem ſequentem.*
11 *Stipulatio ſi præcedat, & ſequatur pactum, uel contractus de eodē, quando uideatur facta nouatio.*
12 *Inſtrumenta duo habens facta diuerſis temporibus de eodem, ex utroq; dicitur poſsidere.*
13 *Stipulatio & cōtractus ſi fiant ſimul, & ſemel, nec alter præcedat alterū, quando inducatur nouatio.*
14 *Dominium rei exiſtentis apud Titium, q, in ipſum transferatur abſq; traditione domini uoluntate accedente.*
15 *Pecuniæ numeratæ ſpecialia tantùm reſpectu aliorum mutuabilium, & uide. nu. 16.*
17 *In mutuo ſpecialia contra regulas ipſius mutui.*
18 *Debitum mihi ab uno quando conuerti poſsit in aliud debitum mihi ab alio debendum.*
19 *Campſori ſi dico, uel mercatori q, ſoluat Titio illud q, ſibi debeo, ſum liberatus ſi campſor promiſit.*
20 *Debitum mihi ex una cauſa, quādo poſsit conuerti in debitum ex alia cauſa ſola conuentione, & nu. 21.*
22 *Mutui inſtrumentum in quo notarius dicit, dedit, & mutuauit, non probatur falſum, licet teſtes deponant q, tēpore contractus non interuenit pecunia, ſecus ſi diceret, dedit, & numerauit.*
23 *Notarius ſi in inſtrumento dicat, q, Titius confeſſus fuit habuiſſe, & recepiſſe centum, quæ habuit & recepit in præſentia notarij, & teſtium, ſi teſtes deponant pecuniam ibi fuiſſe, ſed q, non uiderunt, quod debitor illam recepit, per hoc inſtrumentum non reprobatur falſum.*
24 *Teſtes reprobantes inſtrumētum, in quo dicitur q, debitor habuit & recepit, ſi dicunt quod habuit, ſed ſtatim reſtituit, per hoc inſtrumentum non dicitur falſum, ſed inualidum.*
25 *Inſtrumētū modus reprobādi quādo pecunia fuit data, ſed poſtea reſtituta.*
27 *Cautela est ut pecunia appareat quādo ita de facili non reperiretur.*

SINGVLARIA. Meo iud cio h. ec lex difficilis est, & apparatū habet ſatis intricatū, & lecturæ quæ ex apparatu colliguntur, non ſunt per Doct. noſtros bene recita-

tæ,& materia huius l.malè explicata est,& ideò eam repetè dam assumpsi,& breuiter.h.d.In mutuo sunt quædã singularia ꝛ reg.mutui,ſ.ꝙ iubẽdo debitorẽ tibi soluere, uel debitũ à te ex una causa in causam mutui cõuertẽdo, mutuũ ꝓhitur,licet uerè nõ fiat de meo tuũ.Primò ponit unum dictũ gñale,ſecundò exẽplificat illud in duabus personis, tertiò illud exẽplificat in una & eadẽ persona.Secunda ibi,nã tibi.Tertia ibi,quod igit̃.Casum in terminis pone,ut patet ex summario ſm lect.ult.quæ tangit̃ in fi.j.gl.in add.noua.

1 Nota cãsus singulares,in quibus ꝓhitur mutuũ, licet uerè
2 non fiat de meo tuũ.Secũdò no.ꝙ uulgariter solet dici,†ꝙ causa cõiungendarum actionũ unus actus occultat̃.Ex eo enim quod patior pecuniã esse apud te,uidet̃ mihi data,& ea à me ad te profecta, & sic primus actus quod mihi det̃, occultat̃,tũ à iure fingit̃,l.ij.in fi.& in l.iij.ſ.de don.inter uir.
3 & uxo.†Tertiò no.ꝙ circa idẽ cõcurrunt duæ fictiones. Videt̃ enim pecunia mihi data,& à me ad te profecta.De hoc nihil dico hic,hanc materiã plenissimè scripsi in l.ſi is qui
a pro emptore.de usuc.in fi.[a] Venio ad [b] apparatũ, & opp.&
b uidet̃ ꝙ nõ sit speciale in pecunia,imò idem in qualibet re, ut ſ.de sol.l.ſi pecuniã.&ſ.de acq.pos.l.j.ſ.ſi iusserim.Huius timore Guarnerius intellexit hanc l.uno modo,ſ.ꝙ hic loquat̃ in pecunia stricto modo sumpta,& intelligit sic, in alijs rebus nõ transfert̃ dñium in alium,nisi res sit præsens, & in conspectu,ut in ꝛrijs,sed in pecunia est hoc singulare, quod transfert̃ dñium,licet nõ sit in præsentia,dũmodò sit solutioni parata.Et ista lect.Guarn.colligit̃ ex ult.gl.in solutione ꝛrij,de d.l.ſi pecuniã.ubi gl.recitat uerba Guarne. ad literã,quã uide,& est gl.mag.Intelligit ergo Guarne,qd̃ hic sint præcepta singularia in pecunia numerata respectu aliarũ rerum.Opp.l.qui negocia.ſ.mãd.ubi uidet̃ casus ad
c literã in cõt.Huius timore [c] quidã antiqui recesserũt à lect. Guarnerij,uel ab intellectu suæ lecturæ,eo modo quo dixi.Et dicũt ꝙ hic pecunia erat pñs & in cõspectu,aliàs non ꝓheretur mutuũ,d.l.qui negocia.& sic cõcordat cũ l.ſi pecuniam.& cũ ſ.ſi iusserim.Et hoc modo dicebãt ipſi Guarne. intellexisse,& ita lect.tãgit̃ in prin.ult.gl.& etiã in ꝛrio de l.
d ſi ex precio.C.c.in ca.gl.quã uide.Et ſm istos accipit̃ hic pecunia largissimè [d] pro qualibet re ęstimabili per pecuniã. Et ſi dicis,in quo ergo est hic speciale seu singulare ꝛ.& dico ꝙ sunt singularia ꝛ quandã regulã l.traditiõibus. C.de pac.& inſt.de rer.diui.ſ.ꝓ traditionẽ.quia hic trãsfert dñiũ
e sine traditione.hæc est lect.[e] eorũ quæ non est uera, primò in eo quod dicũt hoc esse ſm Guar.est falsum,ut uidistis le
f gendo uerba Guar.ad literã.[f] Secũdò quia in hoc nulla esset specialitas,nã ſi pecunia uel alia res,est in pñtia,uerè tradit̃,& per aspectũ eius possessio uerè acquirit̃, d.ſ.ſi iusserim.&l.ꝙ meo.ſ.ſi uẽditorẽ.ſ.de acq.pos.Sed tex.uidet̃ uel-
4 le hic notare quædam singularia, ergo,&c.Prætereà nos sumus in materia mutui,unde uerba†legis debemus referre & intelligere ſm naturã mutui.l.Imp.de in diẽ addic.& l.ſi.ſ.de cõd.ind.sed ſm hoc non ponerẽt̃ singulare in materia mutui,unde hæc lec.nõ est bona,ideò de ea de cætero mentionẽ faciã.Tertiò modo legit̃ hæc lex, ſm Io.& Azo. ut hic ponant̃ quędã spãlia in ꝛctu mutui,respectu aliorũ ꝛctuũ, & ista lect.tangit̃ in prin.ſ.gl.dũ dicit spãlia quædã seruent in cã pecuniæ creditæ,quæ nõ seruant̃ in alijs ꝛctib.De isto rum uerborũ intellectu,uideam[o] quid uult dicere,in cã pecunię creditæ.Dicũt quidã ꝙ intellexit Io.& Azo de oi credito,nõ de mutuo tantũ,& isto modo intellexit dñs Ceruotus de Accursio, & de hoc fecit unã additionẽ ad gl.j.in fi, dũ dicit, creditũ largè pro oi,&c. Et hoc etiã posuit in ij.gl. huius l.quę similiter est eius additio,uide eã ibi.Posset etiã stricte intelligi,& parcat mihi Ceruotus,nõ bene intellexit positionẽ casus Io.& Azo.cũ enim dicit, spãlia quædã seruant̃ in cã pecuniæ creditæ,quæ nõ seruant̃ in alijs ꝛctib[o], de necessitate intellexit pecuniæ creditæ.i.mutuatæ, ꝓpter id quod subdit,quæ nõ seruant̃ in alijs ꝛctibus.Nam ſi accepisset creditũ in gñe,tũc oẽs ꝛctus cõprehẽderent̃. l.j.ſ.e. Ideò nõ possent alij ꝛctus reperiri.Ideò Iac.de Are.Odof.& Pe.recitãt lec,Io,& Azo.aliter,uidelicet,ꝙ ipse intellexit speciale hic esse in mutuo respectu aliorũ ꝛctuum,& sic uerbũ, creditæ,accipit̃ stricte pro mutuo. uerbũ, pecunia, accipit̃ largè pro oi re mutuabili.Est ergo spãle in oi re mutuabili, ꝙ licet res nõ sit præsens,ſi tñ solutioni parata,uidet̃ trãsferri dñium,& ꝓhit̃ mutuũ.In alijs uerò ꝛctibus,requirit̃ præsentia rei ſm eos.Ad istã lect. opp.l.iij.ſ.fi.ſ.de don. int.uir. & ux.& ſ. de fur.l.falsus.ſ.sed & ſi is.ubi etiã in alijs causis & ꝛctibus uidet̃ idẽ.Sol.dicũt ipſi,ꝙ ibi res erat pñs,hic non. Et istud dicit̃ in iij.gl.huius l.super uer.nõ acceperis. Cõtra
5 hoc opp.ſ.mãd.l.qui negocia.Sol.hic, licet pecunia nõ esset,pñs,erat tñ solutioni parata,quia debitor habebat eã in marsupio uel in capsa.l.uerò ꝛria,pecunia nõ erat solutioni parata.Hoc dicit̃ in ult.gl.circa prin.& eo modo intelligũt l.ſi ꝙ mutua.C.eo.& l.ſi ex precio.e.tit.Ista lect.fuit reprobata ꝑ Ia.Bal.& Odof.quia dicũt ipſi, ꝙ etiã in mutuo requirit̃ pñtia rei.l.ſi pecuniã.de sol.&ſ.ſi iusserim,ideò legũt hanc l.alio mõ.ut statim uidebitis. Mihi nõ placet nec lect.nec reprehẽsio.lec.emꝑ præsupponit ꝙ alij ꝛctus nõ pñt fieri,uel ꝓhi,nisi re debita existẽte in pñtia.Fallit in mutuo. Reprehẽsio uerò præsupponit,ꝙ etiã in mutuo requrat̃ rei pñtia,& hoc est expresse ꝛ.ſi ſpõsalib.ſ.j.ſ.de iur.do.cont.l. ſi mãdato meo.ſ.fi.ſ.mã.cont.l.licet.ſ.j.& l.nuptura.de iur. dot.& ꝛ leges multas quas uidebitis.ſ.in ꝓsecutione materiæ.Remanet ergo ꝙ ista lect.Io.& Azo.ꝙ spãle sit in mutuo ultra alios ꝛctus,non est uera. Vnde Ia.Bal.& Odof. sequẽdo eũ,legũt alio modo,prout uobis posui in summario,& in terminis:& dicũt ꝙ hæc lex ponit quædã spãlia,in quib. mutuũ ꝓhit̃,licet uerè nõn fiat de meo tuũ,quæ spãlia sunt ꝛ regulas mutui,l.ij.ſ.appellata.& ſ.mutui.ſ.eo.Et ista lect. ex dictis prædictorũ addit dñs Ceruotus ad j.gl.i fi.ibi posset etiã stricte intelligi,&c.& istã lec.reputo uerã.His ergo ꝓ intellectu literę sic discussis & declaratis uenio ad materiã, & sicut hæc l.habet tres partes,ita habet tres gl.quæ ponũt tres materias,&c.Assumo primã,dicit̃ hic,ꝙ quædã singularia præcepta sunt quę in hac l.ponunt̃.Cõt.imò sunt plura alia spãlia,ut ſ.de sol.l.ſi alieni.&l.deducta.ſ.nũmis.ſ.ad Treb.& ſ.eo.l.certi cõdictio. ſ.ſi nũmos.Sol.dicit gl. fateor cõt.ꝙ sint plura. Sunt emꝑ octo spãlia,quæ numerant in gl. tñ ista gl.uadit tñ inuolutè,quãtũ plus põt.Sicut emꝑ ſ.fuit diuersitas lecturarũ,ita hic est diuersitas istorũ spãliũ.Sunt emꝑ quędã spãlia in mutuo respectu aliorũ ꝛctuũ,quædam sunt spãlia in pecunia respectu aliarũ rerum,quædã spãlia sunt ī pecunia mutuata respectu aliorũ mutuabiliũ,& oia
6 ista gl.inculcat,ut ergo ista oĩa intelligant̃,ſeparemus ea,& assumo lec.seu ordinẽ Iac.de Are.†Primò uideam[o] quæ sũt spãlia in mutuo respectu aliorũ ꝛctuũ, & primo sunt duo spãlia in mutuo respectu aliorũ ꝛctuũ,quæ ponunt̃ in hac l.ſm eũ.Certè hoc ꝓcederet ſm Io.& Azo.quos ſ. reprobaui . Nã in casib[o] istis esset idẽ sicut in alijs ꝛctibus,ut ſ.dicã. Tertiò est spãle in l.ſi à furioso.in prin.ſ.eo.ſm opi.Io.istud cõcedo,tñ opi.Io.ibi reprobat̃.Quartò est spãle il.certi cõdictio.ſ.ſi nũmos.ſ.eo.ubi alteri per alterũ quærit̃ actio ꝛ reg.cõem,istud fateor,& aduerte qd̃ tex. in ſ.ſi nũmos.l.ij. C.ꝙ quas pers.nobis acq.nõ loquit̃ nisi de nũmis.& de pecunia.Gl.j.hic dũ assignat illũ casum ꝓ spãli,non declarat utrũ debeat intelligi de pecunia tñ stricte an largè prooi re mutuabili.Iac,uerò de Are.ut uides,intellexit largè pro re oi mutuabili,qd̃ satis placet,dispositio enim illius ſ.nõ est odiosa,sed magis fauorabilis, ergo largè debet intelligi.l.talis scriptura.ſ.& ibi dixi de l.j. Quintò est spãle in mu
7 tuo,†quia tutor & quilibet administrator ex sola scriptura ex hac causa fit debitor,& ex hac cã põt sibi soluere,ſ.de admi.tut.l.quoties.ſ.nõ tñ.& ſ.sicut.qd̃ nõ est aliàs,l.ſi in emptione.ſ.ſi.ſ.de cõt. emp.& l.v.ſ.de autor.tut.Ita dicit glo.& gl.& Ia.de Are.no.eã qd̃ solũ in cã mutui tutor potest sibi soluere,& scribẽdo se debitorẽ facere.Dicit Cy. fortè idẽ esset in alijs ꝛctibus, ſi faceret palã, & bona fide,d.l.ſi in emptiõe.in fi.& hoc tenet gl.d.l.quoties.ſ.nõ tñ. Ego dico, qd̃ ꝛ hãc gl.& Iac.de Are.est tex.expressus,ꝙ etiã ex alia cã põt sibi soluere,& in alia re ꝙ in pecunia.l. fistulas.ſ.j.ſ.de
8 ꝓh.emp.Sextò est spãle,qd̃ dicit Iac.de Are.qd̃ †actio quæ oritꝫ ex numeratione in mutuo, de facili nouat̃,& tollit̃ per stipulationẽ secutã,uel etiã præcedentẽ,l.ſi ita stipulatus. ſ.Chry-

ſ.Chrysogonus.ſ.de uer.ob.& l.cũ enim. de noua. & ſ.eo.l. certi.ſ.qm.quod secus esset in alijs ꝛctibus. l.ſi stipulatus.ſ.
9 de usur.Ita dicit Iac. de Are. † qd̃ licet stipulatio impediat oriri actionẽ ex numeratione,tñ stipulatio interposita super alio ꝛctu,ut emptionis,& uẽditionis, societatis,& ſi.nõ impedit oriri actionẽ ex ꝛctu,& sic hodie cũ in quolibet cõtractu emptionis & uẽditionis,subdat̃ stipulatio, habem[o] duas actiones,unã ex ꝛctu,aliã ex stipulatione,qd̃ est mul
ß tũ utile,qm̃ una est bonę fidei, alia stricti iuris. ß Est ne hoc uerũ:gl.l.petẽs.in prin.gl.C.de pac.uidet̃ uelle ꝙ nõ, quia ſi præcedat pactũ,& sequat̃ stipulatio de eodẽ,nõ orit̃ actio ex pacto,quantũcunq; uestiat̃.Itẽ ꝛ Iac.uidet̃ casus legũ dicentiũ,qm̃ quis dat dotẽ pro muliere,& stipulat̃ eam sibi reddi,uel paciscit̃ ſi est extraneus,impedit̃ oriri actio ex numeratiõe,quæ quærit̃ mulieri.l.j.ſ.accedit.C.de rei uxo. ac. & C.de iur.do.l.auia.ff.ſol.mat.l.quoties.Ergo uidet̃ idẽ in
10 alijs ꝛctibus,ꝙ in mutuo.Quid dicemus? Aduertatis, iste passus est subtilis,& utilis . Assumamus primò,† qm̃ ꝛctus præcedit,& stipulatio sequit̃ ex interuallo, olim præsumebat̃ nouatio,hodie uerò nõ,ſi agat̃,l.fi.C.de no.& ista non est nostra materia.Si uero stipulatio sequat̃ incõtinẽti, hic aduerte,qm̃ ꝙ præcedit ꝛctus uerè & certitudinariè, ut ſi uẽdidi,& illud quod deductũ est in uẽditione,deducit̃ in stipulatione statim,& idẽ in simil.ut in locatione,societate,& in alijs,tũc nũquã nouat̃ ꝛctus per stipulationẽ,nisi expreſ
h sẽagat.l.duo societatẽ. [h] in princ.ſ.pro soc.gl.tñ hic dicit ꝙ in dubio uidet̃ agi,ꝙ fiat animo nouãdi , ꝙ
* Verũ.l.ſi unus. nõ est uerũ. * Nam iura antiq.quæ præsume
ſ.pactus. uer. bãt in dubio fieri animo nouãdi,loquuntur
ſi hoc actũ est. in stipulatione quæ interponit̃ ex interual-
ff.de pac. I.C. lo,secus in ea quæ interponit̃ incontinenti.l. nõ ad ea.de cõd.& demõ. Vnde in hoc tenco opi.Iac.Are.Qm̃ ꝙ præcedit aliquid qd̃ põt esse ꝛctus ꝙ ſe, & põt nõ esse ꝛctus ſm intentionẽ agẽtis,ut numeratio,uel alterius rei traditio , tũc ſi statim seqt̃ stipulatio , præsumit̃ numeratio,uel traditio facta causa implẽdæ stipulationis, nõ causa celebrãdi aliũ ꝛctum.l.ſi ita stipulatus. ſ.Chrysogonus.de uer.ob.d.l.cũ enim.de noua.& ſ.eo.l.certi cõdi.ſ. qm̃.nec est ſpãle in mutuo,ut dicebat Iac.de Are. quia idẽ in dote,ut uidistis,& idẽ puto in oibus ꝛctib[o].qui re ꝓhun-
i tur.Si enim deponerẽ[i] apud te rem,uel eam tibi cõmodarem,& statim per stipulationẽ ꝓmitteres eã reddere ex causa depositi,uel cõmodati,tũc orieꝫ actio ex stipulatione, & præcedẽs traditio uidet̃ facta causa implẽdę stipulationis, eadẽ ratione qua ſ.dixi in alijs ꝛctibus.Qm̃ ꝙ præcedit sti-
ɯ pulatio,†& sequit̃ pactũ,seu ꝛctus de eodẽ, & tũc aduerte, qm̃ ꝙ stipulatio præcedẽs cõtinet obligationem de ꝓhẽdo,
k qm̃ ꝙ ipsum ꝛctum.Primo casu [k] ꝛctus sequẽs iure cuiusdã solutionis tollit ꝛctum præcedentẽ,seu obligationẽ.l.in numerationibus.ſ.de sol.facit ſ.de act.emp.l.ſi hæres testamẽto.Secũdo casu,ſi quidẽ ꝛctus,qui posteà sequit̃,uel pactũ oĩno,& certitudinariè est ꝛctus,nũquã per illũ tollit̃ præcedens stipulatio,nisi hoc expresse agat̃. ſ.de cõſt. pec.l.itẽ ila.in fi.& ſ.mãd.l.ſi mãdato meo.ſ.fi.& ibi est tex.magis expressus.Si uerò illud quod posteà sequit̃, potest ſe habere ad ꝛctum,uel non ꝛctum,ut numeratio,& traditio,ut ſ.dixi,& tũc uidet̃ fieri causa implẽdæ stipulationis præambulæ,in quolibet ꝛctu,d.l.ſi stipulatus.ſ.j.& l.cũ enim.de nou. &ſ.ſo.ma.l.quoties.cũ ſi.Et istis casibus,in quibus dixi nõ tolli ꝛctũ,poterit agi ex qua cã uolet,& ex utraq; cã dicetur rem habere,l.ſi quis ante.ſ.de acq.pos.quod est multũ no.
ıı ut† qñ quis habet duo instrumẽta facta diuersis tempori-
l bus de eodẽ, ꝙ ex utroq; dicaꝫ rem possidere, [l] d.l. ſi quis
m ante. [m] Tertiò accedit,ꝙ† qñq; ꝛctus & stipulatio fit simul,
13 & semel,nec alter præcedit alterũ,ut ſi dico,Titius dedit, & uenditit mihi præsenti,& stipulãti,&c.tũc puto idẽ ꝙ ſ.dixi qñ stipulatio incõtinenti præcedit,uel sequit̃,ut actio ex ꝛctu nõ tollat̃ per stipulationẽ.Idẽ enim est fieri statim ante,uel statim post,uel in ipso ꝛctu,ſ.eo.l.lecta.& istæ sunt stipulationes cõuentionales,de quibus in l.v.ſ.cõuentionales.de uer.ob.prædicta aliqualiter tangunt̃ per gl.l. ſi quis cũ aliter.de uer.ob,Septimò dicit Iac.de Are. ꝙ ſpãle est in

14 mutuo,†quod facilius acqrit̃ dñium rei,licet nõ ꝓtetur.l. certi cõdictio.ſ.fi.cũ l.seq.ſ.e.ꝙ nõ placet,ꝙa esset in quolibet ꝛctu.Si enim tu haberes rem apud te, & ſegtur dñi uoluntas uolentis in te trãsferre dñium, licet nõ ꝓtes, tñ efficeris dñs ex quacũq; cã.l.qua rõne. ſ.interdũ.& ibi no. de acq.re.do.& Inſt.de rer.di.ſ.interdũ.& ibi est tex. expressus, prout ibi dicit ſtatim,& hoc tenet gl.ſ. de rei uend.l.hæc si res.& Dy.c.pro possessiõe.de reg.iur.in vj.Secus esset in eo, qui nõ haberet dñi uolũtatẽ.& l.iij.ſ.ſi rem.ſ.de acq.pos.Se
15 cũdo principaliter est uidẽdũ,†quæ sint spãlia in pecunia numerata tantũ,respectu aliorũ mutuabiliũ? Dicit Iac.de Are.Primò est spãle,quia põt dari quælibet res æstimata,ꝙ pecunia numerata,l.ſi ꝙ mutua.C.eo.ꝙ nõ esset in reb[o] mutualibus,qm̃ pecunia est inuẽta ad æstimãdas res, nõ autẽ alię res,ſ.de fi.l.ſi ita fideiussorẽ.Hoc nõ placet,nã intelligo qd̃ in l.ſi ꝙ mutua.pecunia nõ erat parata solutiõi,ut ſ.dicam,in iij.mẽb.prin.Secũdò est,spãle,dicit ipse,ꝙ pecunia redacta ex precio rei meæ,cõuertit̃ in cãm mutui, l.rogasti. in prin.ſ.e.Dic ꝙ hoc nõ est spãle in pecunia,respectu aliarum rerũ mutuabiliũ,quia idẽ est in qualibet re,cũ ratio diuersitatis reddi nõ posset,est tñ ibi spãle in mutuo,respectu regularũ ipsius mutui, ut ſ.dicã. Tertiò est spãle in mutuo pecunię numeratæ,quod nõ põt deberi usura sine stipulatione,qd̃ secus est in alijs rebus mutuabilib[o]. C. de usur.l. quãuis.&l.frumẽti.& istud est uerũ. & hic gl.etiã hic ponit.
16 Tertiò est uidendũ,quæ sint† spãlia in pecunia numerata, etiã nõ mutuata respectu aliarũ rerum,sed nõ mutuabiliũ. ꝛ.primò,quia facili[o] pecunia cõsumit̃, ſ.cõmistione, l. ſi alieni.de sol.quod nõ est in alijs rebus,ut ſ.de rei uẽ.l.Põp. & inſt.de re.diui.ſ.sed ſi duorũ.Secũdò est spãle, quia in cõmunione seu cõmixtione pecuniæ non inſpicit̃ quodlibet corp[o],sed quantitas.l.nã.& ſi fur.ſ.fi.ſ.e.& ſ.prox.Tertiò est spãle,quia nũmi possunt uideri deduci de parte hæreditatis tamẽ,l.deducta.ſ.nũmis.ff.ad Treb.& l.cũ pater. in prin. de le.ij.Et istud est quod uoluit dicere gl.hic,dũ dicit,ꝙ pecunia ex bonis debita partẽ quãlibet respicit facultatũ,qd̃ non est in alijs rebus debitis.q.d.pecunia potest deduci ex qualibet parte facultatũ,aliæ res uiderent̃ ſolui de toto patrimonio.Et sic gl.respicit solutionẽ, nõ ipsius debiti obligationẽ.Nã quælibet obligatio ꝑsonalis siue ad pecuniã, siue ad aliã rem respicit totũ patrimoniũ,& non tantũ rem debitã.l.ſi fideic.ſ.tractatũ.ſ.de iud.& l.j.ſ.ſi hęres.ad Treb.
17 †Quartò est uidẽdũ,quę sint spãlia in mutuo,ꝛ reg.ipsius mutui.ꝛ.in mutuo ciuili merè,uel in mutuo ciuili, cui natura cooperat̃,dic ut l.ij.in fi.ſ.eo.& in l.ij.C.eod. In mutuo uerò merè naturali,nõ est quærendũ aliquid spãle, quia illud ꝓhitur ſm regulas mutui.Est tamẽ quoddã mutuũ naturale,cui ius ciuile cooperat̃,& in hoc reperit̃ speciale, qa ꝓhitur mutuũ,licet uerè nõ fiat de meo tuũ,ut in duob. casib.hic positis,& in l.rogasti.in prin.ſ.eo.& in oibus casib[o], in quib[o] mutuũ reconciliat̃,quod dic ut dixi in d.l.ij.ſ. appellata.Sumus expediti de oĩpus, ueniamus ad secũdam partẽ,Dicit hic,ſi iussero debitorẽ meũ tibi soluere,obligaris,& est spãle in mutuo.Cõt.ſ.de don.inter uir. & ux.l.iij.ſ. fi.& l.falsus.ſ.sed & ſi is.de fur. Dicit gl. ubi erat res pñs,hic uerò siue sit præsens,siue non.Videte dñi,in l.iij. de do. int. ui.& ux.nõ dicit̃ ꝙ ibi res fuisset præsens,licet ibi subaudiatur ꝙ gl.ltẽ in l.iij.ſ.j.& in l.nuptura.ſ.de iu. do. expresse dicit̃,ꝙ ibi res nõ erat præsens,& erat alius ꝛctus ꝙ mutui,tũ ꝓhitur mutuũ,nõ ergo uidet̃ dicendũ, ꝙ in mutuo sit spe-
18 ciale.Huius ergo gratia est † uidendũ, qñ debitũ mihi ab uno,põt cõuerti ī aliud debitũ,debẽdũ mihi ab alio.Et hic est aduertẽdum, aut illud debitũ de nouo ꝓhendũ, præter ꝓhentiũ uoluntatẽ ꝓhitur,tũc ſi requirit̃ contractionẽ de necessitate,requirit̃ ꝙ res sit in præsentia,l.falsus. ſ.sed & ſi is.de fur.Si uerò ꝓhitur ſm ꝓhentiũ uolũtatẽ,& tũc per uiã delegationis.& stipulationis,nõ est dubiũ ꝙ potest fieri,ut in toto tit.de noua.Si uerò per aliũ ꝛctum fiat,tũc ſi quidẽ post iussum factũ debitori meo,ꝙ soluat,secuta est solutio, etiã ex interuallo,tũc uigore ipsius solutiõis nouus ꝛctus est celebratus,& noua obligatio. Hoc probat̃ ſ.de usur.l.ſi stipulatus.in prin.& de uerb.ob.l.lul.ſ.j.nec requirit̃ ꝙ tpe

facti iussus,res sit in præsentia,d.ll.Et sic etiã intelligit l.iij. §.fi.ff.de do.inter uir.& ux.Idem etiã esset in mutuo,ut hic, Nã ex hoc ꝙ debitor meus tibi noie meo numerauit, quæ rit mihi actio.l.certi cõdictio.§.si nũmos.ff.co. licet nõ præ cessisset iussu,multò magis si præcessisset, ut uidetis. In hoc tñ est spãle in mutuo, ꝙ illa solutione facta queritꝰ dño dire cta,tãquã per ipsum directò numeratũ esset, ut hic. In alijs uerò ꝯctibus nõ sic,sed tanquã factũ esset per procuratorẽ suũ. Sí uerò quæris antequã sit solutio secuta,si quidẽ præ cessit solus iussus de soluẽdo,ille tñ cui debet fieri solutio, nullã de hoc promissionẽ recepit,tunc illo modo obligat, quia hoc est mandatũ simplex ꝙ põt per mãdantẽ reuoca ri qñcunq;,l.hoc iure.§.si quis dederit pecuniã. ff.de don.& l.si cũ Cornelius.ff.de sol.Sí uerò ille cui debet fieri solutio, de hoc ꝓmissionẽ habuit,tũc si quidẽ causa quare illi de bet solui,est talis quæ põt impleri in qualibet re, exemplũ in dote,dos enim potest cõstitui in pecunia,in rebus mobi libus,immobilibꝰ,& in iuribus,tũc statim perfectus est cõ tractus,quia illa obligatio quæ illi quæsita est ex ꝓmissio ne,cedit in causam dotis,ff.de iur.dot.l.cũ pr.& l.licet.§.quo ties.& l.si pater.§.j.& l.nuptura.& l.si spõsalibus. §.j.e.ti. Idẽ in alijs ꝯctibus,eadẽ rõne.Quidã sunt ꝯctus qui nõ põt cõ trahi,nisi in certis rebus,ut mutuũ, quod requirit res quæ cõsistũt põdere, numero,uel mẽsura, tũc ꝙ illa obligatio quæ est illi quæsita,nõ cõsistit in põdere,numero,uel mẽsu ra,non põt dici mutuũ esse ꝯctum,ar.l.qui nego.ff.mãd.nisi pecunia esset solutioni parata.Ita loquit hæc lex, tũc enim illa pecunia fingit mutuata.Modò habes intellectũ huius passus,Ex hoc apparet intellectus eorũ quæ tota die fiunt,
19 Ego † dico campsori[n] uel mercatori,ꝙ soluat tibi illud[o] ꝙ
n debeo tibi ,ꝓ precio pannorũ,uel precio libri,sum ego â te
o liberatus?ꝛ.si quidẽ ille cãpsor promisit tibi, ista ꝓmissio quã habes,cedit loco solutiõis pecuniæ,& ego sum libera tus.l.si pupilli.§.j.ff.de sol.Facit ff.mãd.l.inter causas.§.abes sus.l.si pupilli.§.j.ff.de sol.Facit ff.mãd.l.inter causas.§.abes dixi.Si uerò mercator non promisit tibi aliquid,sed solũ dixit sibi,ut tibi soluerem,nõ sum liberatus,ut patet ex supra dictis,& ideò si mercator cederet foro,in Tuscia appellatur fallire,posses iterũ recurrere cõtra me primũ debitorẽ. Su
20 mus expediti de isto secũdo passu,Veniam[a] ad tertiũ † pas sum,Dicit hic,qd debitũ ex una cã põt cõuerti in debitum ex alia,sola cõuẽtione.Cõt.ff.mã.l.qui negocia, uera sol.est, qd ibi pecunia nõ erat parata solutioni,hic sic.Rõ est,[p] quia ad hoc ut sit mutuũ,requirit qd sit res,quæ cõsistat in ponde re,numero,uel mẽsura,l.ij.ff.de.ltẽ scitis qd legis fictio se nõ porrigit ad impossibile, l.q ad certũ.in fi.ff.loc. & l.si pater. de ado.nec fingit supra re,quę nõ est,l.quoties. ff. de nou.& l. eũ qui ita.§.fi.de uer.ob.Si igit pecunia nõ extaret, nõ pos set fingi pecunia mihi data, & à me ad te ꝓfecta,qd reqrit hæc l.Cõtra hoc opp.quod etiã si pecunia nõ esset solutioni parata,ꝯhit mutuũ,l.si ex precio.C.e. Sol.hęc est ueritas,ꝙ in mutuo naturali, ꝓcedit quod dixi ff.mutuũ uerò ciuile ꝯhit per stipulationẽ nec requirit rem,meritò ibi mutuũ ꝓ stipulationẽ ꝯhitur,licet res nõ sit solutioni parata. Et idẽ in dote,Licet eñ res nõ sit solutioni parata,tñ ꝯhitur dos, & o bligatio dotis,qa liberatio quæ tibi obuenit ex cã præam bula,est sufficiẽs ad cõstituendã dotẽ,ff.de iur.dot.l.si spõsa lib[o].§.j.sed qñ res esset solutioni parata,fingeret res data in dotẽ.Ista aũt liberatio nõ cedit in cãm mutui,qa requirit res cõsistens,in põdere.numero,uel mẽsura,ideò requirit ꝙ res sit solutioni parata.Et idẽ in alijs ꝯctibus,ſ.q re perficiũt, & in quib. non põt cadere oia debitorũ,sed corpora.Opp.& uideꝰ ꝙ requiratꝰ pñtia rei.l.si pecuniã.ff.de sol. Sol. uerũ est quò ad hoc ut dicaꝰ facta uera traditio,sed ad fictã sol.uel traditionẽ,sufficit rem paratam solutioni,licet non sit pñs, & ex hoc uideꝰ hic ficte acquisitũ dñium.Contra hoc opp. de tex.hui[p] l.in primo casu,ubi dicit quãuis meos nũmos nõ acceperis,ꝛ.ibi nõ accepit uerè,licet fictè sic. Vlt.opp.l. si ,ꝓ mutua.C.eo.gl.dicit,qd illa põt intelligi ſm prædicta, autres erat solutioi parata,aut nõ,& qd dicit res,intellige, i.pecuniã.Nã alia res,licet sit parata solutioni,in ea nõ põt ꝯhi mutuũ,ideò nõ põt fingi à me ad te perfecta ꝙ nõ req
rit hæc lex,licet Iac.de Are.dixerit cõt. & maleꝰ,ut ff. dixi.Ex
21 peditis † ergo prædictis est uidẽdũ,qualiter debitũ ex uno ꝯctu possit cõuerti in debitũ ex alio.Et aduerte, qñꝙ quæ ritꝰ utrũ deuoluatꝰ in aliud debitũ,ita ꝙ ꝓ primũ nõ tollatꝰ, & tũc si quidẽ est ꝯctus,uel quasi ꝯctus uniuersalis, ut man datũ oĩm bonorũ amministratiõis,uel tutelæ,uel neg. gest. uel societatis & simili.tũc deuoluitꝰ in aliud debitũ, l.diuor tio.ff.de neg.gest.& ff.mã.l.si remunerãdi.§.apud Iul.ij.ff.cũ si.Sí uerò est ꝯctus quasi spãlis,tũc regula est,ꝙ in aliud de bitũ ex alia cã nõ cõuertiꝰ,si primũ nõ tollatꝰ, quia nihil ad me dicitꝰ peruenire durãte obligatiõe prima. d.§.apud Iul. Fallit si interponeretꝰ stipulatio aĩo nõ nouãdi.l.si stipula
q tus.in prin.ff.de usur.& l.duo.ff.pro soc.Fallit etiã in cõstitu ta[q] pecunia.l.itẽ illa.in fi.de cõst.pec.Si uerò quæris,an pri mũ trãsfundatꝰ in secũdũ,ita ꝙ primũ tollatꝰ, tũc ꝙ stipula tionẽ sine dubio põt fieri.l.j.ff.de noua.per aliũ uero ꝯctum dic,Aut est ꝯctus,qui põt perfici interuẽtu cuiuslibet rei,& tũc põt fieri,d.l.si spõsalibus.§.j.qa liberatio,quæ ex prima cã obuenit,cedit in cãm secũdi ꝯctus.Idẽ esset ꝯctus nou[o],ꝙ celebrareꝰ solo consensu,dũ tñ hoc agatꝰ,ut prius tollatꝰ,l.si mãdato meo.in fi.ff.mã.si uero ꝯctus,qui de nouo cõstituꝰ tur,requirit certas res,ut puta res cõsistentes, in põdere,nu mero,uel mẽsura,& tũc aut illæ res extãt solutioni paratæ, & põt cõuerti in aliud debitũ,ut hic.aut nõ extant, & tunc secus.d.l.qui negocia.ff.mand.Sumus expediti de tex.& gl. suis iuxta theoricã,restat ut reducamus ad practicã. Et pri
22 mò est uidendũ,qñ isti cõtractus celebranꝰ,& de hoc consi
r citur instrumentũ.Ponamus ergo † ꝙ notarius cõfecit in strumentũ mutui,in quo dixit ꝙ Titius dedit,& mutuauit Sẽpronio centũ,ego debitor uolens reprobare instrumen tum,adduco testes,qui probãt ꝙ tempore cõtractus nulla pecunia interuenit,utrũ ex hoc instrumentũ reddatur fal sum.ꝛ.ꝙ non,quia ista uerba dedit,& mutuauit, possunt uerificari non solũ in numeratione,sed etiã in delegatione debitorũ,uel in cõuersione unius debiti,in causam mutui, hic & l.certi cõdic.in fi.ff.e.Debeo ergo ego debitor forma re articulos, ꝙ nõ interuenit numeratio,nec aliqd ex istis actibus, quibus cõtrahitur mutuũ.Sed si notarius diceret, Dedit & numerauit,tũc diceret falsum,qa uerè nõ interue nit numeratio,sed alius actus cõstituens mutuũ.Sed quæ
s ro,[s] † notarius dixit in instrumẽto,ꝙ talis fuit cõfessus ha
23 buisse cẽtũ,quę habuit & recepit in ꝓsentia mei notarij, & testium,debitor ad probandũ instrumentũ producit te stes,qui dicũt ꝙ pecunia bene fuit ibi, sed non uiderunt ꝙ debitor receperit eã, dico ꝙ ex hoc instrumentũ nõ redar guiꝰ de falso.Nã si pecunia erat ꝓsens,uerè potest dici ha bita & recepta,d.l.si pecuniã.de sol. & d.§.si iusserim.& §.di xi.nõ tamẽ dicat notarius,numerauit,nisi intercesserit nu meratio.Dico etiã, ꝙ si fuerit alteri numerata pecunia,re ctè potest dicere notarius,qd habuit & recepit,ex quo fuit numerata in sui præsentia.l.falsus.§.sed & si is.ff.de fur.& l.si
24 procuratori.de uer.ob.Iuxta prædicta † quęro,cũ in instru mento cõtineat,ꝙ debitor habuit & recepit, & debitor ad reprobandũ instrumentũ & ad sui defensionẽ producit te stes,qui dicũt,uerè ipse habuit & ꝛecepit,sed statim reddi dit ipsi creditori,certè ex hoc instrumẽtũ nõ reddit falsum, quia uerè habuit & recepit.Sed an ex hoc reddatur cõtra ctus inualidus?Et uidetꝰ ꝙ sic,quia quãdo tu mihi das sta tim recepturus,nõ uideris dare,cũm ad me nullum cõmo dum perueniat.l.qui sic.de sol.Videbitis in l.si tibi.ff.eo.Ad uerte,reus ad sui defensionẽ potest producere testes prædi ctos,ad triplicẽ finem.Primò ad dicendũ instrumentũ fal sum,& hoc nõ potest,ut dictũ est.Secũdò ut dicat instrumẽ tum uerum,tamen contenta in eo esse inualida,per d.l.qui dicit,tunc deberet reus facere articulos cõcludentes duo,Pri mò ꝙ pecuniã sibi datam statim reddidit,& ꝙ hoc agebat ur inter eos antequã daret, uel tẽpore donationis ꝙ red deret,& tũc datio est nulla,d.l.qui sic.Ex eo enim solo ꝙ il lud quod accepit,reddidit,statim nõ reddit instrumẽtum inualidum,quia fortè ex mera liberalitate reddit.l. si quis
25 duos. de sol. † Tertiò põt dicere reus traditionẽ sibi factã, sed se liberatũ solutiõe,quia incõtinẽti reddidit.Sed reinci

deremus

derẽ[p] in dubitationẽ illã,ꝯ gl.ponit in l.cũ quid.ff.e.utrũ illa simplex redditio uideat facta aĩo soluẽdi, uel donãdi, uel qualiter,est tñ cõtra reũ præsumptio,quia nõ est uerosi mile,ꝙ statim ex ꝯctu uoluerit obligari,& liberari.l. nõ ad ea.de cõd.& demõ.unde ad præsumptiones & indicia esset
t recurrẽdum,ut dixi in d.l.cũ quid. Vltimò uos scitis,[t] † ꝙ
26 quidã sunt ꝯctus,in quib[o] requiritꝰ,ꝙ res soluaꝰ, uel pecu nia,ut ꝯctus cessiõis,l.per diuersas.& l.ab Anastasio.C.mã. Pone ergo ꝙ quantitas quæ deberet numerari,esset multũ magna,fortè florenorũ x.milliũ,& non reperitꝰ ita bene pe cunia de facili,quæ ibi ponaꝰ in præsentia,ꝙ est remediũ, ut appareat numeratio?ꝛ.quidã sunt ꝯctus qui requirunt pecuniã numeratã,uel alias res cõsistentes in pondere,nu mero,uel mẽsura,tũc non est nisi unũ remediũ,ſ.quod ego numerẽ tibi centũ,& tu illa nũerata dones mihi, & ego ite rũ numerẽ,& tu mihi iterũ dones,& sic de singulis usq; ad quantitatẽ perfectã.d.l.si quis duos.ff.de sol. In ꝯctibus uc rò,in quib[o] nõ requirunt dictæ res,sed implentꝰ interuentu cuiuslibet rei,inter quos etiã puto esse ꝯctum emptionis & uenditiõis,licet enim in precio requiratꝰ pecunia numera. l.j.ff.de cõt.emp.tñ pro illo precio potest solui quælibet res æstimata.l.precij causa.C.de resc.uend.ideò tũc erit tale re mediũ,primò ꝙ tu cedẽs,seu uẽdens, cõstituas te meũ de bitorem in tota illa quãtitate,posteà uẽdas mihi pro toto precio,ꝙ preciũ tibi soluo,cũ te ab illa obligatione libero. Vel possem tibi delegare aliquẽ,quẽ meũ facerẽ debitorẽ, in tota illa quãtitate,& illum sic delegatũ liberares,qñ tibi posteà actu soluã,ut apparet ex hac l.& ex ſ.dictis. Vlt.hic
27 dicitur,† ꝙ requiritꝰ ꝙ pecunia sit solutioni parata,quõ ,ꝓ babiturꝛ.ex qualitate personarum,l.si uerò.§.qui pro rei qualitate.ſ.qui satisf.cog. Quid enim si erat magnus cam pſor,uel magnus mercator?Certè præsumitur ꝙ habeat il
u lam pecuniam in promptu,[u] ff.de in diem addi.l. eum qui. §.melior.in gl.uer.facilior.

ADDITIO.

a Insti.Bal.l.ij.C.de fru.& lit.expẽ.& in l.j.C.quãdo lic.ab em.discẽ.& in l. cõuenticulã.C.de epis.& cle.& in l.j.C.de dot.pmiſ. Intellige tamẽ q, ista fictio,de qua hic in fi. opatur liberationẽ à priori obligatiõe, nõ ipso iure, sed ope exceptiõis. l.si res æstimata.§.fi.de iu.do.ſuãcta.l.si mulier debitori. e.ti.secũdũ uulg.hic,nisi pecunia fuisset in cõspectu,ar.l.si pecuniã.ff.de so.

b POMA.Ad.Et potuit esse rõ dubitandi ad tex.nostrũ,utrũm cõtraheretur mutuũ necne? quia habemus q, quoties in aliquo cõtractu deficiũt substan tialia,q, nõ põt sustineri.§.precũ.& §.itẽ precũ.Inst.de emp.modò in mu tuo substãtiale est,ut fiat de meo tuũ.l.j.§.appellata.& §.mutui.ſ.e. quod hic nõ fiebat,ergo uidebatur dicẽdũ,q, nõ posit cõtrahi mutuũ. Ratio aũt decidendi põt esse triplex,prima,quia licet re uera nũmos meos nõacccpe ris,tamẽ fictè accepisti,quia ut dicit tex.in fi.præsumitur q, primò mihi da ta fuerit,et debinc à me ad te profecta pecunia. Secũda potuit esse rõ, qa re gula,qua habetur, q, nõ cõtrahatur mutuũ,nisi fiat de meo tuũ,pcedit i mu tuo merè naturali,sed nõ in naturali cui ius ciuile cooptur,de quo in l.no stra.quia in eo est spãle,ut dicit Bar.hic,q, cõtrahatur mutuũ,licet non fiat de meo tuũ uerè,sed fictè tantũ.Tertia rõ potuit esse,q, paria sũt,q, habeas à me,uel ab alio uolũtate mea.l.si fundus.§.j.ff.de pig.l.filiusfa.ff.de noua. Modò hic habetur de uolũtate mea,ergo sufficit,cũ nõ sit dubiũ, q, si à me habueris pecuniã meã,uel ab altero de uolũtate mea,q, cõtrahatur mutuũ.

c POM.Timore.Aduerte hic,quia Bar.expreſè uult,si bene aduertatur, q, data rei præsentia uidetur tradita uerè,& possẽsio uerè acquisita,idẽ uo luit in uer.opp.ij.q.qd quidẽ putat erroneũ.Are.d.l.j.§.si iusserim, p tex. ibi,q, utitur dictione, uidetur,quæ est denotatiua fictionis,l.ossa.in fi.ſ.tit. ij.cuius op.licet posſet reſpõderi ad tex.d.§.si iusserim.q, dictio uidetur,nõ semp importet fictionẽ.l.si modò.& ibi gl.& Doct.maximè Moder. ff.de leg.j.& quod habeat locũ in rebus quæ propter magnitudinẽ põderis,nõ possũt moueri,ut dicit ibi tex.tamẽ ei adhæreo,ut pote ueriori, qa tex. quẽ alle.Bar.d.uer.ei.uidetur cõtrariari l.pecuniã.ff.de sol.ubi utitur dictione, quodãmodo,quæ importat fictionẽ.l.si me in uacuã.ff.de acq.poſſ.& §.Ca to.l.iiij.et ibi Aret.ff.de uer.ob.l.quod statuliber.uer.fi.ff.de don. cau.mor.

d POM.Largißime.No.ex uerbis Bar.q, nõ solũ pecuniæ appel. ueniũt aliæ res mutuabiles,sed etiã nũmorũ appellatione,qd no.quia à nemine hoc põ deratur,quanquã cõtrariũ teneat Sal.& Ro.nulla de Bar.facta mentione. Pro quorũ opi.cõtra Bar.est tex. apertus,l. litigatores. §. qd ait ſ.de arb. tamẽ uidetur q, Bar.tenuit idẽ qd hic in l.nũmis.in prin.uer.ij.op.ff.de ĩ lit. iur. Cogita tamẽ,qa obscurè loqtur,sed,p Sal.et Ro.uidetur §.si cui.l.cũ ij. ſ.de tran.Cur.l.j.C.de prohib.sequeſt.in j.no.Fel.c.consulere.de simo.

e POMA.Lect.Quãdo aũt cõtractus dicãtur fieri palã,et bona fide à tutore cũ pupillo,Bar.l.frater à fratre.uer.tertio quæro.ff.de cond.ind. ĩmo.l.j.§. fuit quæsitũ,ff.ad Treb.Alex.l.transactionẽ.in fi.C.de transſ.est tamẽ casus, ubi tutor potest cõtrahere,in l.tutor rerum.& ibi Bar.ff.de admin.tut.

f POMA.Literã.Cõt.Are.l.j.§.si iusserim.ff.de acq. poſ.Alex.cõſxl. uol.x.

g Iuris.Gl.fi.l.in bonæfidei.in prin.ff.de eo quod cer.loc.& ibi eã ad hoc põ derat.Ca.& Doc.sequũtur in hoc.Aduerte tu,quia do.meus h.d.q, Doc.ui dentur errare,quia ĩmò assumeret sibi naturã actionis bonæfidei, gl.l.Ti tius.ff.de præſc.uerb.& Bar.l.si quis cũ aliter.ff.de uer.ob.& in l.uideam[o]. §.fi actionẽ.in fi.ff.de usu.& l.ij.post prin.in uer.parui.ff.de pri.cre.ubi sti pulatio habet priuilegia contractus sup quo est adiecta,qa assumit naturã illius cõtractus.l.si stipulatus.ff.de usur.l.j.§.bellißimè.ff.ut leg.no.cauc.Et dũ uidetur Bar.reprobare Iac.de Are.ff.p gl.l.petẽs.& in §.ij.accedit. Ad uerte,quia gl.d.l.petẽs.& qd ibi dicitur, pceđt quãdo stipulatio cõtinet idẽ q, pactũ,si pacto quo pœnã.co.ti.& Bar.l.lectã.ff.eo.& stat ratio, per l.qui bis.ff.de uer.ob.nec §.accedit.facit in proposito,ex quo loqtur, quan do cõtractus est ,p una pſona,& stipulatio ,p altera,ut patet ibi,unde uinci rũ qd fiat nouatio iuxta Bar.l.j.ff.de noua. Sed termini Iac.de Aret.sunt di uersi,ut patet,ideò cogita ſcdm do.meũ hic, Ca.l.certi cõdic.§.quoniã.ſ.e.

h Societatẽ.Adde tu & aduerte hic,quia licet Bar.hic & magis cõiter doct. cõcludãt, q, nõ præsumatur nouatio per illũ tex.q, tamẽ ille tex.nõ uidetur probare ſcdm do.meũ hic,q, ibi stipulatio fuerit interposita super cõuen tione,sed ĩmò sup pœna,& tũc sic intelligẽdo patet qd Bar.malẽ alle.illic tex.& uide gl.ibi,super uer.ista dari,& posſet etiã dici,q, d.l.nõ ad ea.pos ſet loqui etiã in cõtractibus.arg.l.seruũ filij.§.cũ q chyrographũ.ff. de leg. j.& sic uideretur primã obligationẽ tolli per secũdã.Bar.l.ij.ff.de nou. ubi si Titius,pmiserit mihi ĩ instrumẽto centũ,cõputato eo qd in alio instrumẽ to mihi debebat,q, uidetur ſacta nouatio obligatiõis.de qua in alio instru mẽto.Neq; aliqs dubitat Bar.ibi bene dicere,& de iure Dig.id,pcedere. Et ſatis hoc uidetur persuaderi,per l.qui bis.ff.de uer.ob. Et tamẽ ut dixi, oẽs dicũt, q, ualet.per d.l.duo societatẽ.& si diceres q, ĩmò in d.l. duo societatem.est casus intelligẽdo q, fuerit adiecta stipulatio sup cõuentione,respõ. q, etiã intelligẽdo sic,tamẽ ibi est casus cõtra Bar.Nã tex.ibi dicit,q, si duo cõtraxerũt societatẽ,& demũ subdit ponẽdo decisionẽ,sed quoniã non ita essent stipulati,ut ita dari fieri spõdes,si ita facta nõ essent,uiginti dari. Di cit ibi tex.q, agitur actiõe,p socio,nõ ex stipulatione.ergo à cõtrario sensu patet ibi,q, si illa uerba cõtinerẽtur in stipulatiõe,& sic fieret cõmemora tio præcedẽtiũ,ageretur ex stipulatiõe,nõ pro socio,et sic ibi uideretur ca sus cõtra Bar.hic,ſcdm Erã.Pep.q tamẽ dixit nõ recedendũ à Bar.Cõt.uide tur tenere expreſsè in l.si pupil.§.fi.ff.de no.in l.qui bis.l.ſcire.in l. q usum fructũ.de uer.ob.Sed sol.ex suis dict.positis in d.ll.& uide cõcordã.eiusdẽ.

i Deponerẽ.Aduerte hic,quia do.meus perpẽdit Bar.hic uideri cõtrariũ in dictis suis,in exẽplo posito,& in præcedẽti,ubi si præcedat cõtractus certus,& sequatur incõtinẽti stipulatio,q, nõ fiat nouatio,et tamẽ in hoc exẽ plo est cõtractus certus,& fit stipulatio incõtinenti,& fit nouatio.Tamen posſet pro saluatiõe dici,q. ſ.in j.cõclu.loquatur in cõtractibus,qui perfi ciũtur cõsensu,ut uẽditionis,& similiũ et in hoc exẽplo,de deposito,qd lo quitur in cõtractib[o],qui ꝓficiũtur re.Et hãc dist.uidetur etiã fensisse Fulg. hic,& Ca.§.Chrysog.Et põt esse ratio,qa ubi agitur de cõtractu,q, perfici tur re,traditiõe rei,põt se habere cõtractũ,& nõ cõtractũ,ut qa simplici ter tradatur causa implẽdi stipulationẽ.d.l.no oĩs.in prin.ff.e.sed in cõtra ctibus qui cõsensu celebrãtur,nõ est sic de cõsensu, igitur &c. & tamẽ ista saluatio,nõ placuit do.meo hic,qa nos non possumꝰ intelligere Bar.in hoc casu,q, loquatur certitudinariè de contractibus qui re cõtrahuntur, sed de actu,qui posſet se habere ad cõtractũ qui ꝓficeretur re,ergo oportet q, dicẽ Bar.ponit istud exẽplũ,q, ita debeat intelligi,ut cõueniat casui,de quo ipse loqtur.unde ſcdò modo põt intelligi,q, loquatur quãdo traditio præcesſit simpliciter,& incõtinẽti stipulor mihi reddi ex cã depositi,uel cõmodati. Nã hoc casu impediretur actio ex traditiõe,et i hoc uerificẽtur uerba Bar. in isto exẽplo,qa traditio cẽsebatur facta ex cã depositi, uel cõmodati,& ppter stipulationẽ,ideò oriretur ex stipulatione.Vel tertiò,qd fuerit facta traditio expreſsè ex cã depositi,uel cõmodati,et ĩcõtinẽti adiecta fuerit sti pulatio,qa hoc casu impediretur actio ex traditiõe, ijſi uideretur facta ad implendã stipulationẽ,& ita uer,ĩcetur qd dicit Bar.ĩ hoc exẽplo.Nã hoc casu põt quodãmõ cõsiderari unus cõtract[o], ergo nõ mirũ si in cõtractu de positi esſet adiecta stipulatio,si nõ oriretur actio ex deposito,sed ex stipula tione.l.si ita stipulatus fuero.cũ l.seq.ff.de noua.tamẽ hoc cõtra hãc saluatiõnẽ uidetur,q, si exprimatur cã traditiõis,ergo ꝓfectus est cõtractus i se, ergo nõ causa implendi stipulationẽ.Ad hoc tamẽ respõderi potest, q, imò etiã ad idẽ probatur per.l.si ita fuero.§.fi.ibi,mutuã pecuniã.& tamẽ cau sa implendi,ibi dicitur numeratio.Secũda tamẽ saluatio magis placuit do.

meo. Et licet Bar. loquatur per uer. si deponerem. ideò est, quia illa tradi io potest se habere ad contractũ, non q̃ uelit dicere, q̃ proprie deponerẽ, sed q̃ simpliciter tradam. Cogita & adde quæ hic notaui ad Alex.

k P.PAV.P. Casu. Are. cons. xxviij. lvj. & lx.

l Possidere. Istud non uidetur procedere, quãdo secunda uenditio facta fuit sub eo precio, & sub ea forma, prout prima, quia ij. uenditio non ualeret. Cast. l. qui bis. ff. de uerb. ob.

m Ante. Alex. cons. xxij. ad fi. uol. iij.

n Campsori. Ang. l. qui usumfructũ. ff. de uerb. ob. Bal. l. fi. in aliquibus lect. C. de no. Sal. l. si filius. ff. ad Mace. Ang. l. sciendũ. ff. de ædil. edic. Cast. cõs. xlviij. Alex. cõs. x. uer. Non ob. alleg. in cõt. in ij. uo. & cõs. clix. e. uo. & cõs. xciij. iij. uol. Aret. cõs. v. Bar. cõs. xxxvij. j. v. o. & in cõs. xix. e. uo. Alex. cons. iiij. uo. iij. & cõs. cv. e. uo. Pro clara intelligẽtia huius q. est præmittendum, q̃ nouatio est genus cõtinens sub se nouationẽ in specie, & delegationem, gl. ord. in rub. ff. de no. & Cy. ru. C. de no. & q̃ delegatio propriè & uerè est, quãdo tria cõcurrũt, Primò q̃ ille qui pro me promittit, sit debitor meus, secũdò q̃ tanquã debitor meus, promittat, tertiò q̃ clarũ sit, q̃ interueniat fi pulatio, et tria copulatiuè requirit, arg. l. quãuis. §. si mulier. el. ij. ff. ad Vell. quẽ Pau. & Doc. ibi sequũtur, & q̃ ad hoc ut dicatur delegatio, regratur q̃ ille qui pro me promittit, sit debitor meus, tenet gl. l. Stichus. ff. de no. uno autẽ ex his deficiente, nõ erit ꝓpriè delegatio, sed impropriè, uel potius no uatio. unde apparet q̃ Bar. nõ loquitur in ꝓpria, & uera delegatione, cùm nõ appareat utrũ iste mercator, uel cãpsor esset debitor meus. Itẽ præmittẽ dũ est l. fi. C. de no. secundũ magis cõem sniam Doc. & Bal. l. pecunia quã. ff. e. ti. & Imo. l. pe. ff. de præ. stip. nõ habere locũ, in delegatione, licet tenuerit cõt. Sal. hic. His ergo præmissis q̃, tria, de quib. ff. requirãtur in uera delega tione, & q̃, in ea nõ habeat locũ d. l. fi. sed etiã q̃ per illã tollatur hodie oĩs obligatio, licet expressè hoc nõ agatur, satis clarè patet, q̃ q̃. Bar. nõ loqui tur in delegatione, cũ non appareat, utrũ iste mercator, uel cãpsor, ut ff. di ctũ est, esset debitor meus, quia licet pro me promiserit, q̃ tamen nõ potue rim liberari, nec etiã ex capite nouationis, licet millies potuerit ualere no uatio, cũ hodie per eã, propter d. l. fi. non tollatur obligatio prima, nisi ex pressè hoc agatur, qd' nõ fuit in præsenti q. & ita tenẽt cõiter oẽs hic, con tra Bar. licet cõt. tenuerit defendẽdo Bar. hic Are. cõs. suo v. Spec. tit. de ob. & sol. §. sequitur. circa prin. & Bar. l. ij. C. de exec. rei iud. Vide quia mate ria est frequẽs, nec per hoc remanet penitus discussa. Pro ueritate tamẽ ha benda, facias quinq; principales q. Prima sit, q̃, si sui debitor tuus, & iusse ro Titio promittere quæ debeo, & expressè sit actũ inter nos, q̃, fiat nouatio, q̃ ego liberor, tex. est iũcta gl. l. ubi quis. ff. de const. pec. & l. si stichũ. §. fi. & l. si is cui. l. à te. ff. de no. & in l. si debitor tuus. ff. de sol. & in l. fi. C. de no. q̃, etiã ratione probatur, licet enim per pactũ nudũ, non fiat nouatio. l. itẽ illa. in fi. ff. de cõst. pec. tamen si expressè hoc ageretur, fieret, Bar. ff. uer. secũdo casu. in l. j. uer. sed quæro. ff. de noua. sequitur Bal. l. rescriptũ. §. si pa cto. ff. de pac. Secũda sit, q̃, si iussero Titiũ tibi promittere quæ debeo, q̃ ta men nõ erat debitor meus, & sic per superius dicta nõ potuit habere locũ delegatio, nec etiã expressè actũ est, ut tolleretur prima obligatio, et sic nõ potuerit habere locũ nouatio, q̃ ego nõ liberor, quia cẽsetur accedere obli gationi meæ tanquã fideiussor. gl. in auth. de fideiuss. §. j. & q̃, nõ liberor, est gl. §. argentariorũ. d. auth. de fideiuss. Et in istis terminis pro hac opi. consu luit Bar. cõs. incipiẽte, Titius promisit mihi. & ꝓ illã gl. dicit Bal. l. frustra. C. de nõ nu. p. q̃, si cãpsor promittit debitũ meum creditori meo, q̃, ego non sum liberatus. Item uoluit Ang. l. sciendũ. ff. de ædil. edic. per gl. l. Titia. §. idẽ respõ. in gl. ij. ff. de uer. ob. Tertia sit quod si iussero Titio, q̃, soluat tibi quæ ego debeo, ipse autẽ promiserit, ego nõ libero. Cõtra Bar. hic tex. est l. si de bitorẽ. ff. de nouat. & Cast. hic, & in d. l. delegare. & cõs. xlv. & in l. qui u sumfructũ. ubi etiã Alex. ff. de uer. ob. Quarta sit, q̃, sit uerius in ueris termi nis delegationis, quæ fit, ut ff. quod ego liberor, quia est delegatio. Sal. d. l. quãuis. §. interdũ. ff. ad Vell. cũ persona in delegatione interueniẽs sit nõ so lum tanquã persona promittẽs, sed etiã tanquã res data in solutũ. l. si spõsa libus. ff. de iur. do. & licet sit alia res quæ debetur, tamẽ cũ ea fit, uolente cre ditore liberatur, quia illud pro ea, alio uolente creditore solui potest. l. ij. ff. eo. & solutiõe eius quod debetur, tollitur oĩs obligatio. inst. quib. mod. tol. ob. Et in istis terminis procedit opi. Bar. quã etiam ita declarat Bald. l. ij. C. de exec. ret iud. Alex. l. qui usumfructũ. & Ang. & Imo. l. pe. ff. de præt. stip. Alex. cõs. x. uo. ij. limitat procedere cõclusionẽ, quãdo tibi promittere iube bam breui fugituriũ, aut breui discessurũ, quia tũc ego nõ liberabor, etiã in ueris terminis delegationis, uel saltẽ tenebor de dolo, l. si cũ dotem. §. si mu lier. & quæ ibi no. Bal. Ang. & Imo. l. sol. mat. & ibi idem dicit Imo. q̃, si in breui post factũ promissionẽ ausugit, q̃, præsumitur q̃, ego sciuerim. Quin ta sit, q̃, quãdo nõ sumus in his terminis delegatiõis, quia nõ concurrunt ff. dicta, ego nõ liberor, puta q̃, nõ esset debitor meus, quẽ tibi promittere iuf serã, nec etiã sit innouatio, cũ expressè nõ sit dictũ, per d. l. fi. C. de noua. Et in istis terminis Bal. malè loquitur. Istud tamẽ nõ procederet, quãdo aliud esset de cõsuetudine, quia tũc quãuis nõ essemus in ueris terminis, nec ex pressè dictũ esset, ut fieret nouatio, tũc liberabor. l. ij. C. de cõst. pec. et §. pe. iuncta gl. auth. de fideiuss. & ita tenet hic Fulg. & Cuma. d. l. delegare. tamẽ necesse esset probare cõsuetudinẽ, & factis nõ creditur, nisi probẽtur. Sec cũdò non procederet quãdo is quem iussi tibi promittere, promisisset tibi acceptãti loco & noĩe creditoris, quia per ista uerba, censeremur egisse, ut fieret nouatio. Bal. l. ij. C. de exec. rei iud. d. l. delegare. uer. uice sua. Cuma. d. l. delegare. & in d. l. qui usumfructũ. Alex. cons. x. & Ro. hic, Bal. l. fi. in pe. q. C. ad leg. Falc. & in l. Mæuia. in prin. ff. sol. mat. cõtrà quod tamẽ facit, q̃ isto casu nõ dicat liberatus, quia licet per ista uerba, loco & uice debitoris, inducatur nouatio, d. l. delegare. tamẽ nõ induceretur per nouationem bo die, d. l. fi. C. de no. nisi expressè hoc agatur, & ita tenuit melius cõsideran Cast. cõtra istam limit. d. l. quãuis. §. interdũ. ff. ad Velleia. Tertiò nõ proce deret, quãdo facta tibi promissione cõtra eũ quem tibi promittere iusserã, restituisti instrumentũ debiti, quia tũc absq; eo q̃, essemus in ueris terminis delegationis, & absq; eo q̃, expressè actũ esset, ut recederetur à prima obli gatione, tamẽ liberarer, arg. l. Labeo. ff. de pac. Bal. d. l. ij. C. de exec. rei iud. Quartò nõ procederet, quãdo is quẽ promittere iussi, nõ promittit tibi ex eadem causa, ex qua eram obligatus, sed ex uariata, tũc etiam sine stipula tione promittẽdo, per stipulationẽ liberor. Fran. de Alb. l. si ꝓ sõlibus. §. j. ff. de iur. do. quẽ simpliciter sequitur Are. hic. Quintò nõ procederet quo ties is quẽ iussi tibi promittere, facta promissione scripsisset in libro ration num suarũ, & facto te certiore ratũ habuisses, tunc enim etiã liberarer. Io. And. in addi. Spec. tit. de depo. super rub. quẽ sequitur Ang. hic. & Cast. & Alex. l. qui usumfructũ. Pau. l. si cùm fundũ. ff. de pa quod tamẽ non est sine dub. Per istam enim ratificationem, non fit uera delegatio, ergo non liber or, per supradicta, quod tene menti.

o P.PAV.P. Illud. Barb. rub. ex. de depo. Moder. hic. Soc. l. qui usumfruct. de uerb. ob. Dec. cons. cvij.

p POMA. Est. Ale. cõs. xxxiij. iij. no. et Are. cõs. xlj. Bal. cõs. xxxviij. in j. par.

q Cõstituta. Secundũ Ful. etiam fallit, si creditor uirauit super actione prius competente, ad delationem aduersarij in iudicio. l. si duo patroni, §. si quis iurauit. & ibi Bar. iuncta l. sed si possessor. uer. utilis. ff. tit. prox.

r Mutuauit. Bal. cons. xxviij. lib. iij. & in d. l. prædia. & Ale. cõs. xxxv. lib. j.

s POM. Quæro. Bar. l. certi cõdictio. §. si nũmos. circa fi. & ibi no. ff. e. Bal. ij. C. de fi. inst. dicẽs q̃, dato q̃ pecunia esset tibi in præsentia in bursa, et tamẽ nõ interuenerit nũeratio, et notarij cõficiẽs instrumentũ dixerit, mutuauit et nũerauit, qd' nõ excusabitur, qd' no. Ex hac aũt doctrina habescolligere, Primò, q̃ uerbũ mutuauit, appositũ in ĩstrumẽto notarij, põt uerificari in mutuo uero & naturali et in mutuo ciuili, interueniẽte aliquo actu, ex his qb' põt cõtrahi mutuũ, ut puta debitorũ delegatiõe. Secũdò q̃, si appositũ fuerit uerbũ nũerauit, qd' nõ poterit uerificari, nisi in mutuo meré ciuili. Et circa j. cõclus. cũ qua trãsit Pau. & Ale. licet tenuerit cõt. Bal. l. si ex precio. C. e. & malè, cũ trãseat cũ Bar. in d. rub. C. de fi. inst. adde bene facere reg. qua cauetur, q̃, quoties ꝑfertur à notario uerbũ, qd' põt duob. mod. intelli gi, & uno modo efficitur falsarius, alio modo excusatur, q̃, debet intelligi eo mõ quo excusatur. Bal. l. j. C. de fac. eccl. In dubio enim potꝰ debet præsũ mi error & ignorãtia, q̃ dolus ĩ notario. Bar. l. quoties. iij. no. ff. de hær. inst. & l. qd' adhibitꝰ. in fi. C. de his q̃ sibi ascri. Sedm reg. qua dicitur, quod pro batio falsi debet de necessitate cõcludere, ut est gl. l. iuris gent. §. quod ferè. uer. approbetur. ff. de pac. & ibi no. Bald. Ang. & Moder. Bald. l. imp. ff. de sta. ho. Sal. l. de tutela. C. de in integ. rest. mi. Alex. cons. vij. incip. uiso pro cessu inquisitionis. & cons. lxxviij. incip. uiso testamento.

t POMA. Scitis. Circa sedam Bar. tenuit cõt. l. prædia. ff. de acq. pos. & malè, cũ sit de hoc gl. l. si ex cautiõe. & ibi Bar. et doc. l. aduerso. C. de nõ nu. pe. et cõiter tenetur hic ꝓ doc. d. l. filius. & l. si ita stipulatꝰ. §. Chrysog. ff. de uer. ob. ꝓ Can. c. si cautio. de fid. inst. quã limita, nisi stylus & cõsuetudo esset ap ponere uerbũ numerauit, etiã nõ interueniẽte numeratiõe, qa tũc excusare tur notarius à falsitate. Bal. d. rub. uer. qd ergo. et idẽ in c. j. in ti. de feu. cog. & idẽ. in l. j. C. de cõf. Can. c. ij. de fi. inst. refert & sequitur Alex. cõs. cxxxiij. Bar. l. j. in fi. prin. ff. qd' quãdoq; iur. consuetudo enim etiã imiqua, excusat à culpa, gl. c. cũ uenerabilis. de cõsue. c. deniq;. iiij. dist. Ro. cõs. clxvj. Bar. l. si pignore. §. fi. sup illũ tex. ff. de pig. ac. Et q̃, cõsuetudo, qualiscũq; sit, excusat à culpa tenet Anch. cõs. cclxxij. inci. iure scripto, de quo Alex. cõs. cccxix. in ult. col. ij. uo. Bal. l. ex his uerbis. C. de test. mil. ꝓ eũdẽ in l. j. & d. l. si ex pre cio. C. e. & l. si ex cautiõe. C. de nõ nu. pe. & in c. quoniã. Inn. de ꝓb. & in l. ij. §. fi. ff. eo. ubi uoluit notarium excusari, quãdo dicit, talis cõfessus est ha buisse centũ mutuo, dante & numerãte tali. Secus uerò si usus fuisset gerun dio, dicendo, Titius cõfessus est habuisse centũ mutuo à Sempronio, dãdo & numerãdo ea, quia tunc nõ excusaretur, sed teneretur de fal. so, qd' no. & uide Bal. cõs. ccxiij. in j. par. Vide Alex. cõs. xciij. in iij. uo. & x. cõs. vol. iij.

Barb. cõs. ix. uol. j. cõs. xxxvij. eo. uol. Card. cõs. vij. ubi inducit ad pulchrũ casum, Alex. cons. clviij. uol. ij. Soc. cõs. cclxvij. & cons. xxj. Ista sol. licet te neatur cõiter per oẽs Moder. q̃, in d. l. qui negocia. nõ extabat pecunia, ta men nõ mihi placet, qa si bene aduertatur, in tex. ibi, & in piculo eius, for tè extabat. Nec ob. sol. Alex. dicẽtis, q̃, bene extabat, sed apud aliũ, quia est multiplicare diuinationes ad illam legẽ, & qa tex. nõ fundat se, utrũ extaret, necne, sed qa debitũ ex una cã, cõuerti non põt in cãm mutui, nudo pacto, & qa id qd' habet locũ in duab. personis, nõ habet locũ in una, ergo nõ est bona ista solutio, cũ sibi repugnet tex. ĩ multis. Nec etiã est bona sol. Iac. de Bel. d. l. q̃ negocia. quã tenet latè hic sequẽdo Christof. q̃, ibi erãt absẽ tes, & ideò nõ põt cõuerti, cũ nõ possit haberi fictio breuis manus, quæ req ritur, ut hic, quia secũdò respõdet, ut ff. & qa licet nõ possit habere locũ fi ctio statim, inter absentes. l. q̃ decẽ. §. idẽ respõdit. ff. de sol. põt tamẽ habere locũ ex interuallo, nec etiã ista est bona sol. Fulg. dicit q̃, aliud statutũ fit ab Vlp. hic q̃ ibi ab Africano, qa tantũ est dicere, ista corrigit illã, qd' est fugiẽ dũ. Nec etiã est bona sol. q̃, ibi nõ cõuenitur in cãm mutui. quia primò erat obligatus, actiõe bonæfidei, & ecõuerso fuisset obligatꝰ actiõe stricti iuris, & per hoc fuisset ei præiudicatũ, cũ plura priuilegia habeãt actiones bo næfidei, q̃ stricti iuris. ff. l. ij. §. fi. & l. certi cõdictio. ff. eo. Nec est bona solu tio, q̃, dominus nõ cõsenserat, quia imò cõsensit, quia ibi tex. loquitur de pa cto, qd' est duorũ uel pluriũ idẽ cõsensus. l. j. ff. de pact. & quia nisi cõsensis set, uanũ fuisset dubitare, cũ nullũ sit dubiũ, q̃, nõ potuisset esse mutuũ, nisi eo cõsentiente. Vnde tu solue aliter, q̃, ideò ibi nõ potuit cõtrahi mutuũ, qa loquitur in mutuo cõfessionato. Quod patet, quia dicit, q̃, miserat epistolã, quod qdẽ bene nõ põt cõuerti in cãm mutui, quia uerba harũ, nõ inducunt obligationẽ, sed ꝓbationẽ. gl. l. si ex precio. unde si uellemus dicere, q̃, ꝓ so lutionẽ cõfessio cõuerteretur, esset necesse cõfiteri, q̃, ex uerbis harũ, induceretur obligatio, & ꝓ cõsequẽs nullæ ficẽliones. Vel dic, q̃, ideò ibi nõ cõuer titur, quia ubi fundat se lex, fiebat nuda pactio, hic aũt stipulatio, nec ob. si dicatur, q̃, hic etiã fit nuda pactio, cũ utatur uerbo, cõuenit, q̃, importat nu dũ pactũ, quia dicit, q̃, imò importat stipulationẽ, l. seruus ea. ff. de ser. expor. & l. pacta nouissima. C. de pac. Pro ista sol. facit l. si ex precio. quæ ita in ꝓposito distinguit. C. eo. ti. qd' no. quia nõ inuenies ita amplè discussum.

u Promptu. Cũ Bar. trãseũt cõiter alij, quib. Ca. addit, q̃, in deposito præsumi tur pecunia solutiõi parata, ut est de mẽte Iurisc. l. qui negocia. uer. nec simi le. & l. certi cõdictio. §. fi. ff. de cond. ex cau. dat. Pro ista sol. facit l. si ex precio. quæ ita in ꝓposito distinguit. C. eo. ti. qd' no. quia nõ inuenies ita amplè discussum.

u Promptu. Cũ Bar. trãseũt cõiter alij, quib. Ca. addit, q̃, in deposito præsumi tur pecunia solutiõi parata, ut est de mẽte Iurisc. l. qui negocia. uer. nec simi le. & l. certi cõdictio. §. fi. ff. de cond. ex cau. dat. Pro ista sol. facit l. si ex precio. quæ ita in ꝓposito distinguit. C. eo. ti. qd' no. quia nõ inuenies ita amplè discussum. Et no. qd' dixi i summario. Et no. qd' dixi i summario.

LEX XVI.

SI SOCIVS. Pecuniã meã alteri debitã possum mu tuare, sed aliã nõ, sine dñi uoluntate. Duo ponit, ut pa tet ex summario ij. ibi, q̃ si. Et no. qd' dixi i summario.

LEX XVII.

CVN FILIVS. Filio existẽte in studio de æquitate subueniẽ, ut agere possit, licet patri actio competat. Quæro quid est dictũ, extraordinario iudicio. Dicit gl. q̃ debet intelligi, i. officio iudicis. l. si cui. ff. de cond. & de mon. Quod no. quia ubi lex dicit, extraordinario iudicio, debet intelligi, officio iudicis. Alij dicũt q̃ hic competit uti lis certi condic. quod potest satis sustineri, cum utrunq; re medium sit extraordinarium, ex æquitate.

LEX XVIII.

1 Error in cã cõtractus, quãdo impediat translationẽ dominij. & nu. 4.
2 Actum ab una parte quando inspici debeat.
3 Error in specie contractus, quod impediat contractum.
4 Consumptio rei, licet reconciliet dominij translationem, non tamẽ reconci liat contractum inualidum.
6 Dissensus partium à contractu, quomodo probetur.

* Trãslationem. Multa et ea sa nè de apicibus iuris ad q̃ ppo sitam dicenda essẽt, quæ ipse elucubratè lib. ij. Epit. cap. ij. explicaui. I. C.

SI EGO. Error in specie cõctus, impedit cõctũ & dñi translationẽ,* quæ recõciliatur cõsumptiõe secuta, & quoad dandã petitionẽ, seu actionẽ, inspicit recipiẽtis intẽtio, quoad dandã exceptionẽ, inspicit animꝰ dantis. Opp. q̃ error causæ nõ impediat trãslationẽ dñi. l. cũ in corpus. de acq. re. do. Sol. dicit gl. hic erat certũ, q̃ uolebat trãsferre do miniũ, ex alia causa, cẽ ex donatione. Certè a ista continet diuinationẽ, a Vnde alij dicũt, q̃ ibi cã ante solutionẽ præcesserat, hic uerò simul, & semel, cũ traditione oriebat cã. Hæc sol. bene intellecta põt esse uera,

1 Qd' em hic dicit, † q̃ error in cã impedit translationẽ dñi, intellige ubi traditio nõ tẽdebat ad liberationẽ, secus si tẽ deret ad liberationẽ. Tũc em fauore liberatiõis, error in cã, nõ impedit dñi trãslationẽ, ut l. cõt. sed hic solutio nõ tẽde bat ad liberationẽ, & hoc est qd' uoluit dicere gl. qd' ibi, ꝑmissio, uel debitũ præcessit, q. d. ibi sol. fiebat ad liberatio nẽ. Et hoc tenet lac. de Are. Old. ueò in l. cont. dicebat q̃ ibi loquit' qñ ambæ causæ tẽdebãt ad eũdẽ effectũ, hic uerò, tẽdebãt ad diuersos effectus, quæ sol. posset esse bona quò ad prin. l. nõ quò ad finẽ, ideò tene præcedentẽ sol. Qñ aũt error impedit trãslationẽ dñi, uel nõ, tangã. ff. eo. l. eius qui in prouincia. & plenius tangit in l. j. §. de off. proc. Cæs. Secũ
2 dò opp. l. si repetẽdi. C. de cõd. ob cau. ubi † dicitur q̃ illud quod una parte agit, non debet inspici. Sol. uerũ est ad sui cõmodũ, sed ad sui incõmodum bene inspicit, ut hic, nam quantũ ad dandã actionẽ, inspicit aĩs accipiẽtis, qui est ꝑ eũ, quantũ ad dandã exceptionẽ, inspicit animꝰ dãtis, qui est similiter ꝑ eũ, pro eo aũt nõ inspiceret, l. cõt. Aduerte er
3 go, q̃ in hac l. debes cõsiderare quinq;, Primò † speciẽ con tractus, & ista impedit, ppter errorẽ causæ, secũdò dñi trãs
4 lationẽ, & ista † etiã impedit propter errorem causæ. Tertiò
5 † consumptionẽ, & ista recõciliat dñi translationẽ, nõ aũt reconciliat ꝑ cum inualidũ propter dissensum, ut hic, sicut etiã non recõciliat ꝑ cum inualidũ propter non cõsensum, de rigore, ut uidimus in l. si a furioso. ff. eo. Quartò est cõside randa actio, & in hoc inspicit animus accipiẽtis, in quantũ facit ꝑ eũ. Quintò est cõsideranda exceptio, & in hoc inspi cit animus dantis, in quantũ facit ꝑ eũ, & ideò in duob. ult. casib. huius l. nõ orit exceptio, quia neutrius animus tẽdit ad hæc. Quærit gl. super j. par. legis, si pecunia nõ est cõsum pta, an ꝑ uendicantẽ possit opponi exceptio. gl. dicit q̃ sic,
b & bene, & est casus in l. si tibi dederim. b ff. de don. † Quæro,
6 quũ poterit apparere de isto dissensu. q. si qdẽ partes sunt cõcordes, in hoc q̃ dissenserũt, non est dubiũ, & tũc stamus certo. Si uerò sunt discordes, qa reus dicit qd' ab initio fuit datũ aio donãdi utroq; consentiente, actor uerò dicit, q̃ de dit aio mutuandi, certè tũc erit necesse q̃ probet dissensus, aliàs stat ei quod uero. simile est, l. quoties in stipulationi bus. & ibi no. de uer. ob. & l. inter stipulantem. §. j. eo. tit.

ADDITIO.

a POMA. Diuinationem. Hanc tamen sol. quam reprobat Bar. hic ut diuina tiuam, tenet ipsemet l. j. uer. opp. ad hanc sol. ff. de off. proc. Cæs.

b Dederim. Ang. & Bar. in lectura antiqua tenent cum gl. & etiam Cast. & Raph. Cu. d. l. si tibi dederim. & Alex. hic, licet aliqui contra.

LEX XIX.

1 Actus agentium non debet operari ultra eorum intentionem.
2 Datum causa mortis, potest reuocari.
3 Factum promissum quando certum est, intra tempus fieri non posset, licet sit actio nata, tamen exactio impeditur.

a NON OMNIS. a Actus † numerationis non ope
1 ratur ut quis obligetur ultra intentionẽ agentium. Primò ponit dictum, secundò illud probat per duo exempla. Secũda ibi, nam & is. Tertia ibi, & cũ pecunia. No.
b quod dixi in summario. Secundò no. b quòd datũ † cau
2 sa mortis, potest reuocari. c &c. Quæritur, † quid si intra tẽ
c pus incœpit esse certũ, te facere non posse, an ante tempus
3 potero agere? Dicas sic breuiter. Quãdoq; propter nõ factum intra tẽpus uolo agere ad certam pecuniã. Quãdoq; uolo agere ad interesse, quia nõ factũ. Primo casu licet ante diẽ sit purificatũ debitũ, quia certũ est ante diẽ fieri nõ pos se, & sic est nata actio, tamẽ superest dies qui exactionẽ im pedit, l. illa stipulatione, si calendis. uer. ob. & l. cùm stipula tus sim mihi. e. tit. & sic potest intelligi hic. Sed si uolo age re ad interesse, tunc aut uolo petere interesse, quia non in choatum, aut quia non factum. l. si stipulatus essem abs te. d. l. stipulationes non diuiduntur. §. planè. & l. continuus. §. item qui insulam. de uer. ob. dic ut ibi.

ADDITIO.

d POMA. Omnis. l. obligationum substan. ia. ff. de act. & ob. & l. uerum. & l. qui iniuriæ. ff. de fur. Bal. l. si absentis. C. eo. tit. & in l. si procurator. in fi. uppar. ff. de condic. indeb.

b POMA.No.Ang.& Alex.l.ij.ff.de leg.j.gl. c.ubi piculū.uer.x.dieb.de le.
c Reuocari.Adde dum in gl.ponitur casus,quādo donantem pœnitet,q; reuocatur donatio,q; illud uenit limitandū, nisi donās, sine hærede decedat, qa tūc pœnitētia donātis,donationē nō infringeret,Alex.qui allegat An.in disputatione sua,incipiēte,Astensis miles,per l.ff.qui sine manu.ad lib.perue. & Ang.l.circa.§.sicuti.ff.ad l.Falc.& in l.qui Ro.§.Flauius.ubi dicit hunc casum esse inauditū,& sub hoc casu reuocatiōis ex pœnitētia. dicit etiam Alex.cōprehendi posse casum singularē,quem ponit Dy.in l.Stichum qui. de leg.j.ubi dicit,sicut testator uolūtariē alienando rem legatā,uidetur reuocare legatū.l.fideic.§.si rem de leg.iij.ita & eodē modo alienādo uolun tariē rem causa mortis donatā,quia donatio causa mortis,post celebratiōnē,regulariter accedit naturælegatorū.l.Marcellus.§.j.de don.causa mor. Et hoc dictū dicit secundū Bal.Alex.fore aureū.Cui adde inquantū tangit, an per sit peruenientē inimicitiā reuocetur donatio cā mortis,nō per Spec. tit.de don.§.j.uer.quid si aliquis Baro,Quid autē si ille,ad quē feudum deuolui debebat,tanquā ad proximiorē consenserit,q; detimēs feudū illud do naret remotiori in gradu,qui fuit ingratus cōsentienti,& copulauit inimicitias secū,an ille qui consensit,possit reuocare donationem tanquā ipse fecisset mortuo donatore?Bal.consuluit q; sic,cons.cccclix.lib.iiij.

1 *Consumptione facta per recipiētem,uel per alium mutuum & solutio reconciliantur.*
2 *Mutuum & solutio reconciliantur consumptione, & quare.*
3 *Pupillus soluens debitum naturaliter,& ciuiliter non repetit.*
4 *Pecunia soluta per pupillum si est perdita, uel non conuersa in utilitatem debitoris,pupillus liberatur.*

1 §. SI PVPILLVS. Cōsumptione facta per † recipientē,uel per aliū mutuū & solutio recōciliant. Diuidit in tres partes,primò loquit qñ pecunia est cōsumpta per recipientē,secundò qñ per aliū,tertiò ponit unā reg.gñalē. Secūda ibi,quapropter.Tertia ibi,nam oīno.No.quod dixi in summario.Secūdò no.rationē quare † recōciliet mutuū cōsumptione,& solutiōe.Certē qa facto tradētis uidet ad cōsumētem puenisse,ut hic in tex.ibi, ad eū qui accepit
3 puenisse,&c.Opp.& uidet q; pupillus † posit repetere,l.interdū.ff.de cōd.ind. Sol.ibi soluit debitū naturaliter tantū, hic debitū utro q; iure.Quæro dicit hic,facto eius puenisse. quæro utrū intelligat facto tradētis,uel recipiētis? Gl.uaīat,Veritas est,q; intelligat facto dantis,sicut dicim⁹ cū mutuū recōciliat usucapiōe. l.qui alienā.ff. de don.caus. mor.
4 Secūdò quero, † qd si pecunia est pdita,& nō cōuersa in utilitatē recipientis,an pupillus liberet,uel obliget debitorē? Gl.ponit opin. uidetur quod nō,quia pecunia erat pupilli,ergo ei perit,l.pignus. C. de pig. act.In cont.est ueritas,s. q; pupillus liberetur,& habeat debitorē obligatū.Nam secuta consumptio operatur id,quod dominij translatio à principio.ff.ea.l.filius.sed si ab initio dñium esset translatum,sequeretur prædicta,ergo &c.& hoc uidetur sentire gl. ij.ff.de condic.indeb.l.si indebi.§.sed & si numi.

LEX XX.

1 *Verba in contractibus impropriantur.*
2 *Pactum si in donatione apponitur,seu modus,non est propriè donatio.*
3 *Pecunia credita ex necessitate,dicitur propriè credita.*
4 *Datū ut reddatur dāti, an et quādo optetur dominij trāslationē i recipiētē.*

SI TIBI. Donatio in qua aliquod pactū apponit, & pecunia quę spōtanea uolūtate nō credit,non dicitur propriè donatio,uel creditū de rigore,secus de equita
1 te,hoc dicit in summa no; q; uerba † quæ nō possunt accipi in cōtractibus,sm propriā significationē,ac
* *Impropriā. Ut si in contractu emptiōis dicatur,Dedit,impropriè sumitur, & tacitè inest,Si dominus sit: l.j. in prin.cū glo.ff. depos.gl.l.non uidetur data. de reg.iu.*
2 cipiunt sm impropriā.*Secūdò no.q; qñ † in donatione apponit pactū,seu modus,nō est
3 propriè donatio.Tertiò no.q; † qñ credit de necessitate pecunia,& sic spōte quis alienā fidē nō sequit,nō dicit propriè credita pecunia, sed abusiuè ut hic,ita debet itelligi quod dixi ff.eo.l.ij.in fi.& l.si is cui.§.fi.de sol.Opp. de l.qui id quod.ff.de dona. Sol.intellige illam sm istam,ut nō fiat donatio propriè, sed impropriè.Opp.quod nō transit dñium in ac-
4 cipientē,l.qui sic.ff.de sol.† Sol.qñ aliquid datur hoc acto,ut dāti reddat, aut apud eū, cui primò daf. est remansurū aliquod cōmodum & tunc in eū transferē dñium, licet reddere teneat,l. seruus.ff. sol. mat.& hic.Licet eī reddat,tñ ille cui reddit obligat ex mutuo ad reddendū.Si uero apud eū nullū est cōmodū remansurū, & tūc impedit dñij translatio,d.l.qui sic.de sol. & ibi lac.de Are.& ibi plenius dixi.Sed si translatio in dantē fieret spōte, non coactē, ualeret indistinctē.l.si quis duos.de sol.

LEX XXI.

1 *Creditor tenetur partē debiti confessatam recipere,& de dubia litigare.*
2 *Iudicis boni est lites dirimere.*
3 *Particularē sol.factam à debitore quādo teneatur creditor recipere.*
4 *Creditor,qui debet habere centum,cogitur totam summam petere,ne causa continentiæ diuidatur.*
5 *Creditor inuitus dicitur recipere debitum,quando deponitur propter debitorem.*

1 QVIDAM. Creditor † tenet partē [a] debiti cōfessatam
a recipe,de parte uerò dubia litigare. † q; boni iudicis
2 est,lites dirimere.[b] Opp.q; quis nō cōpellat recipere
b particularē solutionē.l.tutor.§.Lucius.de usu. Sol.uera est, q; ibi totū debitū erat liquidū,hic pars liquida, & pars dubia erat.Opp.l.fi.qui.mo.pig.uel hyp. sol.Sol. ibi erāt plu-
c ra debita,[c] unde potest debitor soluere unū integrū,hicue rò erat unū tantū debitū.Vnde nō admittit particularis so-
3 lutio,nisi propter dubium litis.Dicas † ergo,aut sunt plura debita,& tūc cogit creditor unū accipere abs q; aliis,quod intellige qñ integrū offerret.d.l.fi.qui.mo.pig.uel hyp.sol. Per hoc apparet ad quid est utilis inuestigatio l.scire debemus.ff.de uerb.ob.quæ dicit,q; tot sunt stipulationes,quot sunt res notatæ, tūc enim quælibet potest solui de per se.Et idē diximus in l.ij.iij.iiij.& v.de leg.ij.Si uerò est unū tantū debitū,& tūc aut pars debiti est liquida, & pars nō, & tunc cogit creditor recipe particularē solutionē, dūmodò pars illa tota offerat,ut hic,& hoc causa minuendarū litiū. Aut
d totū [d] debitū est liquidū,& non admittit particularis solutio,ut hic,& ff. de usur.l.tutor.§.Lucius.Fallit in l.cū hæres.§. item si decē.ff.de statulib.& hoc fauore libertatis.Item fallit
e C.de colla.fun. patri.l.placuit.fauore eorū qui ad tributa [e]
4 soluenda tenent.Quæro † quid ecōtrà,si creditor qui tene-
f tur recipere,centū, uult pete tantū [f] debitū,debitor uult q; agat ad integra centū,an creditor debeat cōpelli ad hoc,&
g an cogatur [g] tota centū recipere,& uideť q; sic,ne causa cōtinuentia diuidat.C.de iud.l.nulli.& l.j.ff.de qui.re.ad eūd. iud.ca.facit l.si idem cum eo.ff.de iur.om.iud.& l.cùm quę-
5 dam puella.eo.tit.& ibi fortè dicam. Quæro quō † cogatur creditor accipere debitum,cum in inuitum beneficiū non conferatur,ff.de reg.iur.l.inuito.¶. q; illa pecunia poterit offerri, & posteà peribit periculo creditoris.l. qui decem.in prin.ff.de sol.Ita dicit gl.& bene.

ADDITIO.

a *Partem.Hic probatur,q; si quis in libello petat decē,& probat de quinq; debet reus in illis cōdemnari.& ab alijs absolui. Cast.hic, allegando Cy.in l.j.C.de lit.cōtest.no.Bal.l.qui uas.in prin.ff.de furt.Can.c.j.de lit. contest. Bal.cons.cclxx.lib.iiij.*
b *Dirimere.Alex.inquantū concludit post Cast.q; causa suadente,iudex potest cogere partes ad cōpromittendū,arg.l.æquissimū.idem uoluit Bal.cōs. cxxvij.li.iij.ubi etiā dicit q; ille in quem cōpromissum est,si timet scandalum oriri,potest ex abrupto pronunciare,& eadem die,quia omnia tolerantur propter publicam utilitatē,& ille qui fallit ne fallatur,utitur prudentia,non calūnia.l.fi.C.de pōd.& auri.& l.cùm pater.§.Titio.de leg.ij.*
c *Debita.Sed quid si unū est principale,aliud accessoriū,ut sortis & usuræ, an unum potest solui sine alio? Alb.de Ros.hic tenet q; non,per d.l.tutor.§. Lucius.idem tenet Sal.l.j.C.de sol.sequitur Alex.qui alleg.quod no.gl.l.usuras.in fi.C.de usur.Bal.l.sed & si alia.ff.de const.pec.& in l.acceptam.in xviij.q.C.de usur.& in l.fi traditio.in vj.q.de act.emp.*
d POMA.Totum.Alex.l.fi.mihi & tibi.de leg.j.
e *Tributa.Secundum Bal.hic non idem est in collectis.*
f *Tantum.Bar.l.in commodato.§.duabus.ff.commo.Alex.de tmo.l.cū quædam puella.ff.de inrisf.om.iud.§.fi.& l.scire debemus.ff.de uerb.ob.Maria. c.dilecti.arg.xxix.q.iij.uer.circa tertium.ex.de lib.ob.*
g P.PAV.P.*Cogatur.Limitat Cæp.caut.cxlvj.ad fi.& caut.cclvij.& Ant.l. ij.§.& literarum.ff.de uer.ob.in l.j.de acq.her.in l.si mihi & tibi.in prin.*

LEX XXII.

1 *Æstimatio uini debiti à quo tempore incipiat crescere,an à tempore more,uel tempore litis contest.uel contractus.& nu.4.de tempore contestationis litis,nu.5.de tempore sententiæ.nu.6.*
2 *Argumentum de tempore ad locum,& econuerso est bonum.*
3 *Quod,relatiuum substantiæ.*
4 *Æstimatio rei quando debetur iure actionis inspicitur tempus cōtractus, nec ultra crescit.& nu.13.*
9 *Æstimatio rei,si debetur officio iudicis,& mora sit contracta tempore celebrati cōtractus promissionis,seu obligationis,attenditur tēpus cōtractus.*
10 *Mora si nō fuit cōtracta tempore cōtractus,& præcessit litis contestatio, inspicitur tempus moræ,si non præcessit,inspicitur contestatio.nu.11.*
12 *Sententiæ tēpus in æstimatione quæ fit per iuramentū in litē,inspicitur.*
14 *Iudex non condemnat in alio,q; fit petitū,nisi ex causa necessitatis.nu.16.*
15 *Ad æstimationē deuenitur per officium iudicis,in obligatione dādi.nu.18.*
17 *Libellus in materia huius legis quomodo formetur.*
18 *Arbitrarijs in actionibus seruntur duæ sententiæ.*

a VINVM.[a] Ista est famosa lex & bona,& repetētes recitant hic materiā,quæ ponit per gl.l.in hac.de tritica.Ego autē ero contentus solū examinare,quæ hic ponunt per gl.materiā autē plenius dicā,d.l.in hac.ubi gl.
1 ponit,& hoc dicit, Æstimatio † uini debiti incipit crescere à tpe moræ,sm unā lect.uel à tēpore lit.contest.sm aliam,&
b habetur cōsideratio loci,[b] ubi debet solui, uel ubi petitur. Primò dicit habēdam rationē æstimationis propter tempus,secūdò propter locū.Secunda ibi,interrogatus.Gl.ponit casum in terminis,ideò dic ut in ea.No.qđ dixi in sum
2 mario.No. † q; de loco ad tēpus,uel de tēpore ad locum,licita est argumētatio,ff. de tritica.Hæc lex habet duas lec.Prima q; cōsideretur æstimatio à tpe,quo petitū est in iudicio litem cōtestando,& hoc dicūt quidam,& tenent ut rīsio apteturinterrogationi,quæ de tēpore lit. contest. quæsiuit, de tempore uerò petitionis extra iudicium nihil dicit.Alij, intelligūt q; considereť tempus, quod petitū est etiā extra iudiciū,& licet tex.hoc nō exprimat,tamen ipsi subaudiūt. Et ita gl.ponit casum,tamē de hoc nō curo,quia quancūq; lect.teneas,ad idem tēpus reducit,propter solutiones contrariorū,scilicet,ut inspiciamus tēpus moræ,& ideò ut contraria bene aptemus ad tex.prosequamur istam lect. q; inspiciatur tēpus moræ.Opp.qñ mutuum datur, debet reddi aliud,non idem,ff.eo.l.ij.in princ.sed hic dicit,q; illud idem uinū petebatur,dum hic dicit,uinū quod mutuo,&c.
3 cum † quod,sit relatiuū substantiæ,C.de sentēt.quæ pro eo q; interest profe.l.j.in gl.uer.proferūtur & inst.de inut.stip. §.alteri.Sol.quidam exponunt,quod,id est,quale. Vel dic uerius sm Iac.de Aret. & alios, quod idē uidetur peti,licet petatur in genere suo,propter omnimodā similitudinem, ut dixi uobis ff.eo.l.ij.in prin.Secundò opp.hic dicit q; per iudicem,& sic innuit q; iudicis officiū intentet. Cōtrà, imò cōpetit certi cōdictio,ut ff.eo.l.certi cōdictio.in prin.Sol.ex pone per iudicem,id est,mediante iudice, & ista sunt dicta Iac.de Are.Venio ad apparatū,& quia dixi q; debet inspici tempus moræ,obstant huic lect.quædam iura,quæ dicunt inspiciendū esse tempus cōtractus.Item quędā iura quę dicunt inspiciendū tempus lit.conte.Item quædam alia iura quæ dicūt inspiciendū esse tempus sententiæ,unde de quolibet per ordinem opponamus.Opp. q; inspiciatur tēpus contractus.l.cū quis.de act.& ob.Sol.ibi dicitur, q; inspiciatur tempus satisdationis,hoc est,tempus appositū in satisdatione,quo ille debuit soluere,cuius diei lapsus cōstituit debitorē in mora,& sic concordat cum ista,quia inspicitur tempus moræ,& hæc bona.Vel dic q; hic loquit in reo, ibi in fideiussore,qui obligauit se eo tēpore,quo mora rei processerat,unde meritò inspicit tempus cōtractus, quia tempore contractus iam erat mora contracta, & hoc tangit gl. hic,in uer.quanta tunc.Venio ad gl.magnā, quam diuide pro clariori intellectu in quatuor partes.Primò assignat unam oppositionē, q; inspiciatur tempus lit. contest.& sic non sufficiat tēpus petitionis extra iudicialis.Secundò assignat aliam oppositionē,quod inspiciatur tempus cōtractus. Tertiò redit ad primū, & iterum opponit q; inspicia-
tur tēpus cōtestationis,ideò istam partē cum prima simul iungā in recitando eam.Quartò ponit practicam huius l. quomodo debeat formari libellus.Secūda ibi,sed certè tēpus dati mutui.Tertia ibi,sed sm hoc fortiter. Quārta ibi,
4 sed quęro.Opp. † & incipio à secūda parte,& uidetur q; debeat inspici tēpus contractus.ff.e.l.cum quid.Sol. quātum ad bonitatē uini intrinsecā,uel alterius rei mutuatę temp⁹ contractus inspicitur,ut ibi,sed quantū ad bonitatem extrinsecam inspicit quanti plurimi ualuit à tempore moræ, ut hic.Secūdò opp.q; inspiciatur tēpus contractus,ff.de noua.l.fundū Corn.Sol.ibi æstimatio fuit principaliter promissa,unde petebatur iure actionis,hic uerò uinum debebatur,& æstimatio ueniebat iudicis officio. Tertiò opp. q; inspiciatur tēpus contractus,l.datio. aliàs,incipit, ratio.§. si per uenditorem.ff.de act.emp.Sol.dicebat.Mart.q; ibi loquitur in cōtractibus bonę fidei,hic stricti iuris.Hæc sol.nō placet,nam in contractu emptionis periculū deteriorationis pertinet ad emptorem,si uenditor non est in mora.l.j. ff.de peric.& cōm.rei uend.sed sm hoc periculū pertinet ad uenditorem,etiam ante moram.Vnde alij,ut Dy.& Pet. dicunt,& hoc etiam sequebatur.Cy.& Iac.But.& exponūt ibi tēpus quo uenit,scilicet,tradendū,ut sic non dicat de tempore contractæ uenditionis,sed de tempore quo debet fieri solutio,unde cōcordat cum ista.Ista sol.est quædam diuinatio,Vnde Gul.de Cug.dicit,quando q; ille qui teneť ad uinum,seu ad aliam quantitatē,nō uult illud tradere, tūc habetur æstimatio illius pluris,quod fuit à tempore cōtractus,l.cont.Quando q; uult tradere uinū,sed creditor non uult recipere,quia modo uinum nō ualet tantùm,tunc habetur ratio æstimationis à tēpore moræ,ita loquitur hic,& ideò dicit ipse,q; gl.no.hic ponēdo casum dicit,q; debitor erat paratus soluere uinum.Ista sol.nō placet,primò quia §. si per uenditorem,dixit,mora fuerit.No.quia dicit mora fuerit,& sic innuit moram præcessisse,& fuisse, non autem modo extare.Sed sm Gul.si ponimus debitorē modò soluere nolle,modò est in mora,secus si uelit soluere. Præterea lex dicit,si res uēdita nō tradatur,ad id quod interest,agit.l.j.de act.emp.sed in interesse habet ratio utilitatis,non solū creditoris, sed etiā debitoris.ff.de eo quod cer. loc.l.ij. in prin.Sicut cm̄ ibi fit,ppter locū,ita etiā hic fieri debat,ppter tēpus eadē rōne,ut hic in tex.Sed sm Gul.nō haberet rō utilitatis debitoris,si uinū ante sui morā decreuisset, ergo &c.Qualiter ergo soluemus?Certè difficile ꝺrium est,tñ
c rectè intelligēdo cōcordat.Debes enim scire,q; in ꝺctu emptiōis & uēditionis,uēditor recepto precio re ipsa est ī mora,adeò q; teneť ad usuras.ff.de act.emp.l.lul.§.ex uēdito.C. de act.emp.l.curabit.Dicendū est ergo, q; ibi ab initio,& in ipso ꝺctu uēditor recipit preciū,unde si nō tradidit, statim fuit in mora.Tēpus enim ꝺctus,& moræ fuit idē. Quod ergo ibi dicit inspiciēdū tēpus,quo uenit bene dicit, illo em̄ tpe incipit esse in mora. Vnde tēpus ꝺctus & moræ fuit idē sicut dicim⁹ in furto & rapina.C.qđ met. cau.l.j.C.de fur.l.
5 subtracto.cū si. Venio † ad tēpus cōtestatiōis,& assumo prīcip.gl.& uideť q; debeat inspici tēpus lit.cōtest. ff. de trit.l.fi. Sol.si mora præcesserit,inspicit tēp⁹ morę,ut hic. Si uerò nō præcesserit,inspicit tēpus lit.cōtest. quia ex tūc incipit esse in mora,ut ibi.Et sic semper concordant quod inspicit tēpus
d morę.Itē opp.[d] & nūc intro iij.par.gl.& uideť q; inspiciatur tēpus lit.cōt.in ꝺctibus stricti iuris,ut ff. cōmo.l.iij. §.in hac. in fin.§.Sol.dic,ille §.habet multas lect.sed solutio uera est, sm Io. & sm nostros Mod. q; ibi prout loqť de ꝺctib.stricti iuris,in quib⁹ dicit inspiciendū tēpus lit.cōt. est uerū, quò ad fructus.ff.e.l.cū fundus.in prin.sed quantū ad æstimationem rei inspicit tēpus moræ,ita loquit hic. Prout uerò ibi loquit in ꝺctibus bonę fidei,est idē quod hic,etiā in fructibus,sm Io.in qbus inspicit tēpus moræ.Itē in his quæ hñt instār bonæ fidei.C.in quib.cau.in integ.rest.nō est nec.l.in mīnorū.Ista sol.nō placuit Azo. primò per tex.q; ibi dicit, quāti ea res est,& sic loquit de æstimatione rei,nō de fructibus.Ideò ipse soluit aliter,q; hic inspiciat tēpus moræ,ut tēpus à quò,ibi uerò inspiciat tēpus lit.cōtest.ut tempus ad quod, incipit enim crescere æstimatio à tpe moræ,usq; ad

tempus litis cõtest.& non ultra. Ista sol.non uidetur uera, quia fm hoc efficeret reus melioris cõditionis per cõtestationem.cont.l.non solet.ĵ.de reg.iur.Vnde alij uolentes sustinere istam opi.Azo.dicunt q tempore cõtestationis res erat perempta.d.§.in hac.hic uerò debebat quantitas,que
c perire non potest.Certè[e] ista sol.non est uera,nam si res est perempta,non crescit æstimatio ultra,quia crescere nõ potest,non autem est hoc propter naturam cõtractus,sed l.cõtraria,dicit q hoc est propter naturã contractus,ergo &c. Vnde intellige finem illius §.prout intellexit lo. scilicet,in fructibus,principiũ uerò ubi dicitur quãti ea res est,intellexit Gul.de Cug. q loquitur de æstimatione rei quod satis potest substineri.ut ĵ.dicam.Cõtra hoc tamẽ quod dictum est de fructibus,uidetur s.de rei uend.l.fructus. la j.Sol. ibi petebam quod erat meũ,sed quod s.dixi,loquitur,quãdo petebã mihi debitũ.Sumus expediti de secũdo, scilicet, de tempore litis cõtestatæ.& istę oppositiones non ita directò
6 tangũt.in gl.Venio nũc ad tẽpus sententiæ,† Dicitur hic quod inspicit tempus quo petit &c.opp. imò uidet quod debet inspici tẽpus sententiæ,ĵ. com.l.iij.§.in hac.in princ. Sol.quidam opponũt,ibi inspicitur tẽpus rei iudicatæ,id est,tempus moræ,quo potuit & debuit iudicari. Et hoc tenet Pe.Alij.ut Gul.intelligũt ibi propriè,& rñdent q ibi loquitur de æstimatione rei,quæ fit fm affectionem, per iuramentũ in litem,& tunc inspicitur tempus sentẽtiæ,hic de æstimatione rei quæ fit fm ueritatẽ,quo casu inspicitur quãti plurimi fuit à tẽpore moræ, & hoc satis placet. Opp.l.in hac.ĵ.de tritica.& l.Iul.scribit si hominẽ.de rei uen.ubi dicit quod debet inspici tẽpus sentẽtiæ.Sol.duplex est tempus, est enim tempus à quo,& istud est semper tempus morę ut hic.Aliud est tẽpus ad quod,& istud est tẽpus sententiæ, ut in cõtrarijs.Inspicit enim quãti plurimi fuit,à tẽpore morę usq; ad sententiam,nõ post,fm quosdam. Alij Vltramont. contrà,quod examinabo in d.l.hac.quia gl. hic nõ tangit.
7 & istud est multum utile in scire,cùm fm † statuta Italiæ, instrumenta guarentigiata & alia instrumẽta habeant uim sententiæ diffinitiuæ,& mandent̃ executioni,sicut sentẽtia diffinitiua. Nam fm istam opi.uidetur quod æstimatio uini,uel frumenti debiti, ex quo tale instrumẽtum apparet, non possit crescere propter morã post instrumentũ confectum ex tali cõtractu,cùm à die celebrati cõtractus uidetur
f cõdemnatus,quod an sit uerum,ibi dicam,Reassumo [f] ergo breuiter cũ quæritur,quod tẽpus inspiciatur circa æstimationẽ rei? Aut quæris de tẽpore à quo,aut de tẽpore us-
8 que ad quod crescat æstimatio. Primo casu † aut æstimatio debeť iure actionis,& inspicitur tẽpus cõtractus, nec ultra
9 crescit,l.fundum.Corn.de noua.& l.si hominẽ.ĵ.man. † Aut æstimatio uenit iudicis officio,& tunc aut mora fuit cõtracta tempore celebrati cõtractus,uel promissionis, seu obligationis,& inspicitur tẽpus contractus,d.§.si per uenditorem.l.ratio.aliàs incipit, datio.ĵ.de act.emp. & l.subtracto.
10 C.de fur.Cum ſi.† Aut non fuit tunc cõtracta mora,& tunc aut mora præcessit lit. contest. & inspicitur tẽpus more,ut
11 hac l. & l.si sterilis.§.cum pater uenditorẽ.de act.emp.† Aut mora non præcessit,& inspicitur tẽpus lit.cõtest.l.fi.ĵ. de trica,& hoc est uerum in æstimatione,quæ fit fm ueritatem,
12 in æstimatione † uerò quæ fit fm affectionẽ,per iuramentũ in litem inspicitur tempus sententię.l.iij.§.in hac.in fi.com.
13 Si uerò † quæris de tẽpore,usq; ad quod,& tunc aut æstimatio uenit iure actionis,& tunc inspicitur tempus contractæ obligatiõis,nec ultra progreditur,ut dictum est.Aut uenit officio iudicis,& tunc aut res perijt ante sentẽtiam, & tunc inspicitur quanti plurimi fuit usq; ad diem quo res perijt, ultra non,quia ultra, æstimatio non potest crescere,ut hic non potest cognoscere,ut hic no.in gl.fm unam sol. Si uerò res durauit, uel erat quantitas, quæ perire non potest, tunc crescit æstimatio usque ad sententiam,ut ĵ.de trit. l.in hac. An autem post, ibi dicam. In usuris uero & fructibus quæ tempora inspiciantur, dicam in d.l.in hac. Veniamus ad ultimam partem, scilicet, ad practicam. Opp. q sententia debet esse conformis libello.l.ut fundus. comm. diuid.
14 Nec enim † debet ferri sententia de alio, q̃ fuerit petitum. l.fi.C.de fideic.lib.sed hic dicitur q fuit petitum uinum,& debet fieri condemnatio in æstimatione,ergo malè.Sol.tu debes scire,q̃ sine actione nemo experitur.l.si pupilli.§. uideamus.s.de neg.gest.Item scire debes q actio datur ad illud,quod est in obligatione,ex qua descendit actio.l.licet, §.ea obligatio.s.de procur.sed in obligatiõe hic est uinum tantùm,ergo uinum est in actione,ergo uinum debet peti, quia si peteres æstimationẽ,ageres sine actiõe, uerùm quia hodie uinum dari non potest,sub illa æstimatione quanti plurimi fuit à tẽpore moræ,si hodie ualet minus,de neces-
15 sitate † deuenitur ad æstimationẽ,per officium iudicis.l.si seruum.§.fi.de uerb.ob.& l.fi.quæ sen.sine appel. resc.& ibi
g no.& uidebitis in l. promissor.ĵ.de constit.pec. Non obst.
16 † q dicitur q iudex non debet cõdemnare in alio q̃ petitum sit,quia uerum est,nisi ex causa necessitatis. Vel dicamus,& ita puto,q̃ sit melior practica, hic fuisse petitum uinum,& condemnationẽ fieri in æstimatione, per officium iudicis,cùm uinum illius æstimationis reperiri nõ possit. Et aduerte,quia Pet.& Cy.uidẽtur formare libellum hic,& concludere q condemnatio debeat fieri ad totam æstimationem,quod non est uerũ,imò debet cõdemnari ad unũ, & ad id quod ultra interest,si uinum reddidisset debito tẽpore.l.quod si Ephesi.ĵ.de eo quod cer.loco. Cũ enim reus liberetur soluendo uinum,& id quod ultra interest,si uinũ habuisset debito tẽpore.l.Celsus.in fi.cum l.seq.& ibi no,s. de arb.aliàs est in l.si cum dies.§.fi.cum l.seq.& ibi no.eo.ti. non debet agi præcipitẽ,ut cõdemnetur ad æstimationẽ.Erit
17 ergo † practica ista,q̃ si quidẽ mora præcesit antequã detur libellus, dicatur sic,Dico q̃ ego mutuaui tibi tãtum uinum,uel tantũ frumẽtum,& quod id mihi reddere debuisti tali tẽpore,& sic à tali tempore citra fuisti in mora reddẽdi.Item q̃ à tali tẽpore citra,corbes frumẽti,uel uini,ualuit tantùm.Itẽ q̃ hodie ualet minus,& sic interest mea habuisse uinum,& frumentũ,tempore debito,quare peto te condemnari ad dictum frumẽtum, uel ad uinũ, & ad id quod mea interest dictum frumentũ uel uinũ dicto tempore habuisse, habita ratione æstimationis quanti plurimi fuit,& tempore moræ,& quanti plurimi interesset usq; ad sententiam.Si uerò mora nõ præcesit libellũ,tunc potes formare libellum simpliciter, & dicere, peto enim cõdemnari ad dictum frumentũ,uel ad uinũ,& tunc si æstimatio incipiet crescere pendente iudicio,& tempore sententiæ ualeret minus,potes implorare officium iudicis,ut eum condemnet, quanti tua interest tibi solutum fuisse à tempore moræ,habita ratione æstimationis quanti plurimi fuit pendente iudicio.l.ædiles.§.item sciẽdum.de ædil. edic.Tamen cautius est q̃ in ipso libello ab initio proponatur sic,Peto eum condemnari ad dictum frumentũ,uel uinum.Verum quia æstimatio dicti frumenti,uel uini,posset crescere, & de crescere pendente iudicio,ideò peto eum cõdemnari habita ratione quanti plurimi fuerit pendente iudicio, & ista est ura practica,quam gl.tua uidetur ponere,uide eam, & no.ibi,
h sed quæro,&c.Procedo in gl.[h] & contra practicã uidetur ĵ. de cõ.fur.l.in re furtiua.ubi uidetur q̃ æstimatio possit peti iure actionis. Sol. dicit gl. q̃ ibi est speciale odio furum.
18 Istud nihil est dicere.Tu dic † q̃ hic loquitur in obligatione dandi,in qua nũquam post moram succedit obligatio ad æstimationem,imò ipsa res debet peti. l.si seruum.in fi. ĵ.de uer.ob.In cõtrario uerò loquit̃ de obligatione rem restitui,se rem trad.* Et qualiter * Trad. Hoc est, in obligatione faciẽdi, in qua soluendo quis interesse liberatur: Bart. l. xxij.§.idem re stitẽ.ff.de pet. hæred.I.C.B. intereſſe succedat in obligatione,& in repetitione quando sumus in obligatione facti & in obligatione rem restitui,seu rem tradi.dic ut plenè examino in repetitione l.stipulationes non diuiduntur.de uer.ob. Alij uerò dicunt,q̃ in casu nostro potest æstimatio peti iure actionis.Nec ob.l.fi.C.de fideic.lib.& l.si seruũ.§.fi. de uer.ob. quia ibi loquit̃ qñ erat debita species,hic uerò qñ erat debita quantitas,istud non placet,quia fateor q̃ in quantitatibus potest solui una quantitas pro alia eiusdem generis, quia uidetur idem, ut s.eo. l.ij.in princip.sed quod posśit peti,uel solui

solui æstimatio in pecunia,pro quãtitate uini,hoc non reperitur iure cautũ.Esset ergo agere sine actione,ut dixi.Alij dicunt q̃ primo fit condemnatio ad uinũ,& si uinum non soluitur,ad æstimationem deuenitur,in illa nouum iudicium inchoando,Sed truffa est,quia duæ sententiæ nõ ferũ-
19 tur,† nisi in actionib. arbitrarijs,l.j.in prin.& ibi gl. ij. ĵ. de act.emp.Sed certi condictio ex mutuo, nõ ẽ arbitraria, ergo &c.Tene ergo practicam,quã gl.ponit ut uerioré.Opp. l.ratio.§.fi.ĵ.de act.emp.Sol.quod hic dicitur, inspici locũ, ut est petitum,intellige,si legitim.ibi poterat conueniri.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Vinum. Adde circa istam materiam q̃ quemadmodum si debitor sit in mora,teuetur ad æstimationem quanti plurimi ita econtrà,si creditor sit in mora,attenditur æstimatio quanti minimi post moram Bar.per illum tex.in l.si hominem.ff.mand.Crem.sing.xcvj.

b Loci.Adde q̃ per hoc dicunt Cy.& Alb.hic in repet. fuisse determinatum in q.de uno uendito in Marchia,q̃ dari debebat Ferrariæ,& agebatur ad recißionem contractus tanquàm uenditio facta esset pro minus dimidia iusti pretij,iuxta l.ij.de rescin.uend,q̃ deberet attendi quanti uinum ualeret Ferrariæ.l.contraxisse.ĵ.de act.& ob.

c Scire. Licet hæc sol.Bar.communiter reprobetur,ut hic per Moder. tamen pro ista sol.adducebat do.meus hic tex.in §.cũ autem.Inst.de emp.& uen. & l.fi.ĵ.de peric.& comm.rei uend.ubi dicitur,q̃ periculum est emptoris pretio nõ soluto,sed in §.si per uenditorẽ.est uenditoris, ergo pretium est solutũ.Secundò quia nõ plus operantur uerba,quã factum.l. de quibus. s. de legib.sed ex sola interpellatione,oblato pretio uenditor constituitur in mora.l.Iul.§.offerri.ĵ.de act.emp.ergo pariter & fortius per solutionẽ,et sic ex facto.Tertiò mora irregularis,est potès ut usuræ debeantur iure actionis.l.ait Prætor.§. sed hodie. s. de min. ubi gl.in uerb.usuras.Si ergo hic est in usuris odiosis,fortuitus erit in æstimatione quanti plurimi, quæ pariter debetur iure actionis in contractu bonæfidei.l.j. in prin. ĵ. de act. emp.Et hoc modo posset saluari ista sol.Bar.et ad l.in minorem.C.in quib. caus.in integ.rest.qui uidetur multùm obstare,ubi fauore minoris ætatis, re ipsa sine interpellatione mora committitur,ergo non est uerum in omni persona,& sic in minore,responderi potest,q̃ in emptione & uenditione, non fit speciale.l.Iul.§.ex uendito.s.de act.emp.& l.curabit. C. eo.tit. per Bar.hic alle.sed bene in alijs cõtractibus,uel ij.potest dici,q̃ speciale sit in minore,q̃ in mora constituat emptorem re non tradita,sed tradendo rem eum fructibus,ut in d.l.in minorum.sed maior id faciet in re tradita tantũ. Ita dicit Bar.ibi in ij.opp.quem uide,& ad rationes Moder. hic & maximè Alex.uide quæ no.ad alex.hic,in uers.prætereà opin.Gui.

d Opp.Adde tu circa istam opi.Bar.quia gl.non assumit hoc contrarium cõtra tex.sicut facit Bar.sed gl.per illum §.in hac.aduertatur sol.datæ ad §.si per uenditorem.ut ex uerbis gl.percipi potest.& perpendit hic d.meus.

e Certe.Adde tu pro sol.d.§.in hac.Et uide quæ dicit Bar.d.§.in hac.vij. lec. licet malè referatur ad Alex.hic,& uide quæ posui hic ad Alex.in fi.

f POMA.Reassumo.Cremon.notabili suo,nu.iiij.

g POMA.Ob.Hanc limitationem posuit Bar.ad istam reg.q̃ non debet fieri condemnatio in aliud,quàm quod est petitum,nisi ex causa necessitatis. l. stipulationes non diuiduntur. l. si seruum. §. fi.hic alle.per eum.ĵ.de uer. ob. Pro qua facit quod uoluit ipsemet Bar.l.si quod ex Pamphila.in ult. no.per illum tex.ĵ.de leg.ij.l.fideicommissa.per illum tex.§.si seruo.in fin. de leg.iij.ubi dicit q̃ iudex nõ potest in alio condemnare,quàm quod est petitum,quando id potest præstari,iure uel consuetudine permittente, secus uerò ubi ius, uel consuetudo id præstari non permitteret, quia tunc iudex poterit condemnare in alio quàm quod est petitum. Adde etiam bene facere, quia licet in iudicio diuisorio petatur diuisio bonorum communium, tamen poterit iudex uni rem aliquam, ubi non commodè possit diuidi adiudicare, alteri uerò æstimationem.§.pe.Inst.de off. iud.Et uni usumfructum, alteri uerò proprietatem.l. v. & ibi Flo.no.pro limitatione istius reg.ĵ. de usuf.

h Gl.dicit Ro.colligi ex gl.q̃ in causis,in quibus non requiritur libellus,si cõtingat produci libellum etiam ineptum,non uitiabit.& dicit Alex. q̃.Bal. l.& sine scriptura.C. ad Treb. ad hoc ponderat istam gl. & idem tenere Bar.in extraua. ad reprimen.uers.figura. & Bal.l.j.C.de except. rei iud. Ant.de But.c.j.de libel.ob.& facit secundũ ipsum, q̃, in simili uoluit gl.in. Inst.de liber.§.serui uero.uer.in transitu.& gl.l.qui testamento.§.per contrarium.s.de te.dic etiam ex hoc inferri q̃ licet dicamus sententiam nullã, quando est lata super inepto libello,ut est gl.Inst.de ob.in prin.tamen fallit,ubi non requiritur libellus.Tu adde q̃ Ro.idem firmauit cons. ccccxcij. & hanc gl.tex.in l.si stipuler.de uerb.ob.& l.cũ secundùs tabulis. ĵ. de his qui.ut indig.& ibi tenet.q̃ cùm per statutũ est data forma in citando,tamẽ

Bar.super ff.uet.

si illa omittitur in causis,in quibus potest procedi summariè, & de plano non habet uitiare actum.

LEX XXIII.

1 *Restituere quis tenetur id,quod sibi ex re aliena peruenit.*
2 *Negotiorum gestorum in actione concluditur,quòd negotium pertinet aliquo ex quatuor modis.*
4 *Commodatum si rem,uel depositam uendidisti, agò ad rei restitutionem, & si non posśit restituere, agò ad ueram æstimationem, non ad pretium uenditionis.*

SI EVM Seruum. Ille ad quẽ peruenit pretium rei meæ,ad id restituendum re perempta certi condictio-
a ne tenetur.No.[a] † q̃ teneris mihi ad restituendũ quod
1 ex re mea ad te peruenit.ĵ.e.l.si & me & Titium.Quæro,quę est ista condictio? s. certi & cõdictio generalis, ut faciat ad titulum. Quæro tunc cũ certi condictio generalis cõpetit, ubi aliàs põt peti certũ ut s.eo.l.certi cõdictio.in prin.quæ est illa actio quę competeret, cum qua ísto casu concurrit hæc certi cõdictio generalis? Gl. dicit q̃ est actio neg. gest. habendo uenditionem ratam in subsidium re perempta. l.mater.C.de rei uẽd. & s.de neg. gest.l.fi.hoc est uerũ in se,
2 sed non placet quantũ ad hanc l. Nã † medium per quod concluditur in actione neg.gest.est,quia negotiũ ad me̊ pertinet aliquo ex quatuor modis,de quibus per gl.in l. si pupilli.§.itẽ quærit.ỽ.itẽ ait.in uer.ipso gestu.s.de neg.ge.Sed in l.nostra ponit aliud mediũ, s.qa ex re mea factus ẽ locupletior, ergo nõ loqt̃ de act.neg. gest.Dico ergo q̃ uẽditio nẽ possum habere ratã in subsidiũ,& habebo actionẽ neg. gest.cũ qua concurrit certi cõdictio generalis,non per hãc l.sed per regulam generalẽ positam in l.certi cõdictio. s. ẽ. Item potero non habere ratã uenditionẽ,pro modico fortè,factã,imò dico q̃ noluissem te uendidisse rem meam,cũ quia uendidisti, & res est perempta, & ex re mea peruenit pretium ad te,æquum est q̃ restituas cũ apud te sit sine iusta causa.Vnde dico q̃ contra eum competit cõdictio sine causa,ex æquitate.l.si & me & Titius.ĵ.eo.cum qua concurrit certi cõdictio.Et hoc est qđ dicere uult ista tex.ibi, quasi ex re tua,&c.Procedo in gl.quero utrùm re extante habeat locum hæc lex: quid? dicunt q̃ sic,gl.dicit q̃ nõ,nisi haberes causam à me, ut quia solui indebitũ, uel esses metus p̃curator tu qui uendidisti, ut ĵ. de cond.indeb.l. si non sor-
3 tẽ.§.libertus.l.in summa.§.in frumento.eo.ti.† Hic aduerte q̃ gl.dicit in eo quod dicit,q̃ re extante nõ habet locũ cõdictio ex ista lege,uerum dicit,quia cessat æquitas, nã donec res extat,tu potes eã uendicare ab emptore,sicut à me, nõ est ergo æquũ q̃ petas pretiũ, cũ possis habere rẽ. Qđ intellige uerũ,nisi dominus habuerit uenditionẽ ratã, tũc enim habendo ratã perdidit dominium.l.matert. C. de rei uend.& transfertur in ipsum possidentem, & hoc faciẽdo gerit uenditoris negotium ipso gestu,qui teneretur re euicta,& sic haberet dominus p̃ eũ actionẽ neg.gest.d.l.mater. & ibi dixi.Et aduerte,quia dico q̃ dominus habet actionẽ neg.gest.nõ qui ratã habuit uenditionẽ, quia illud nõ ꝓdest,nisi re perempta,uel præscripta,sed quia ratũ habendo, dominiũ transtulit. Istud enim transferre, est negotiũ quod parit actionẽ neg.gest.ubi plenè dixi in d.l.mater.& dicã in d.l.fi.de neg.gest.In eo uerò quod gl.dicit,nisi habeas causam à me,ut in §.libertus.aduerte,ut intelligas,quia hoc non est generale,Nã in cõdictione indebiti,non tenet quis ad rem,quæ sibi data est,sed ad id in quo factus est locupletior.ĵ.de cõd.ind.l.nã hoc natura. Re ergo uẽdita factus est locupletior in pretio,meritò tenetur ad pretiũ, d.l. si nõ fortè.§.libertus. & l.in summa.§.in frumento.e.ti.l.in hac.in fi.mag.gl.ĵ.de trit.Sed si poneres in alijs contractib.
4 puta,† cõmodaui tibi librũ,uel deposui apud te,tu illũ uẽdidisti,certè nõ habeo actionẽ ad æstimationẽ, seu ad pretiũ,sed agam ad rẽ,tamen si rem non poteris restituere, de uenitur ad æstimationẽ per officiũ iud. Ad æstimationẽ dico uerã,non ad pretiũ uẽditionis,ĵ.cõm.l.iij.§.si reddita.& ĵ.depo.l.j.§.si res. & in §. si rem depositã. Quæro, hic loqtur q̃ ille qui uendidit,habuit carsam lucratiuam,quid si habuit causam onerosam? Gl.dicit aliter & bene.C.de rei uẽ. l.mater. An autem pretium succedat loco rei generaliter,

dicam in l.si & rem & pretium.ff.de pet.hær.

ADDITIO.

a POMA.No.l.ei qui seruo.in fin.C.quod cum eo.

LEX XXIIII.

SI QVIS Certũ.Ex stipulatione continente certũ, oritur certi condic.Opp. l. pacto quo pœnam. C. de pac. gl. soluit, dic ut in ea.Opp.l.j.§.j.C.de rei ux.act.Sol. ut gl. Opp. l. certi condictio.in prin.ff.eo.ibi,ex certo contractu,&c.Sol.ut in glo.Quæro utrùm ex stipulatione competat condictio specialis?dic ut dixi in l.certi condictio.ff.eo. Quæro, quando in stipulatione deductum est in certum, qua actione petetur?R.actione ex stipulatu,ut hic innuit. & Instit.de uer.ob.in prin.Vltimò hanc l.declara,ut dixi in l.certi condictio.ff.eo.

LEX XXV.

* Priuilegiũ.Sed quale sit hoc priuilegiũ,neq; hæc l.neq; Bar. explicat.Ego puto hoc priuilegiũ obtinere,ut tacitã hypothecam super re fectare consequatur.§.ijs consequens.ubi Bar.auth.de æqualita.dot.I.C.

CREDITOR.Mutuãs in refectionem habet priuilegium.* Materiam huius legis dic ut in gl. & bene.

LEX XXVI.

SI PECVNIAM. Per procuratorem quæritur actio militi domino,sicut p tutorẽ & curatorẽ minori.Opp. qd' in milite non sit speciale,nã cuilibet priuato ex numeratione quæritur actio,ff.eo.l.certi condictio.§. si numos. Huius timore hæc lex legitur duobus modis,Primò q hic procurator mutuauit nomine militis,& tunc nihil est specialeiin actione,quæ oritur ex numeratione,d.§.si numos.sed in ea quæ oritur ex stipulatione,sic,ut quia fideiussor promisit.Et ista potest esse uera fm ista tempora,sed hodie idẽ in obligatione accessoria,qd' in obligatione principali, l.

a ij.[a] C.per quas pers.nob.acqui. Alio modo legitur, quòd hic procurator mutuauit pecuniam militi nomine suo,scilicet procuratoris,& tunc est speciale in milite tam in numeratione,quàm in stipulatione.

ADDITIO.

a L.ij.doc.hic,Cy.Bal.An.& Sal.d.l.ij.Ro.l.stipulatio ista.§.si stipuler.ff.de uer.ob.

LEX XXVII.

1 *Ciuitas pro mutuo facto administratori quando tenetur.& nu.8.*
2 *Concilium ciuitatis,repræsentat totam ciuitatem.*
3 *Contractus omnis factus ab eo qui habet potestatem legis condendæ,habet uim legis,& nu.6.*
4 *Pacta facta in contractibus ciuitatis habentis potestatem legis condendæ possunt allegari in iudicio contra quoscunq;, quos statuta ciuitatis ligant.*
5 *Syndicus si fuit constitutus per concilium ad obligandum commune,& populum,& singulares personas pro aliquo contractu, singulares personæ pro tali contractu poterunt conueniri.*
6 *Administrator ciuitatis recipientis pecuniam mutuo, qua actione teneatur si pecunia non est uersa in utilitatem ciuitatis.*
10 *Administrator in c.fin.l.ciuitas qualiter conueniatur.*
11 *Legis ciuitas dispositio habet locum in omnibus collegijs, quæ per alios reguntur.*
12 *Creditor qui mutuauit administratori ciuitatis, probat pecuniam uersam in utilitatem ciuitatis,ecclesiæ uel minoris.& nu.4.*
13 *Pecuniã uersam in utilitatẽ ciuitatis,ecclesiæ,uel minoris qualiter ꝓbetur.*

a CIVITAS.[a] Ex mutuo facto administratori ciuitab tis,conuenitur ciuitas,si est in eius utilitatem,cõuersum,aliàs ipse administrator. Opp. q ciuitas[b] ipsa obligetur,sicut obligatur delinquendo.ff. quod met. cau-

1 sa.l.metũ.§.animaduertẽdum.Pro huius† declaratiõe debetis aduertere,quia ista materia est quotidiana, & utilis,

2 dic quãdoq; accepit pecuniã mutuo ipsa ciuitas, seu † cõciliũ,quod totã ciuitatẽ repræsentat,C. quæ sit lon. cõsue. super rub.isto casu puto indistinctè,q ciuitas obligẽt.arg. d.§.animaduertendũ.& quia potest ciuitas circa alienationẽ rerũ suarum facere legẽ quã uult,l.prohibere.§.planè.ff.

3 quod ui aut clam. & iste contractus, † & omnis alius,qui fit ab eo,qui habet potestatem legis condendę,habet uim legis.l. Cæsar. de pub.& l.pe. C. de do.inter uir.& ux.qd' est

c no.[c] Et per hoc dico,† q pacta quæ apponuntur in cõtra-

4 ctibus,quæ fiũt cũ hac ciuitate, possunt allegari in iudicio tanq̃ statuta cõtra ciues huius ciuitatis,& ꝑ oẽs quos ligà-

d rent statuta.Per hoc etiam dico,[d] † q si consilium facit syn-

5 dicũ ad obligandũ cõmune & populũ & etiã singulares ꝑsonas,& res pro aliquo contractu cõmuni,q singulares ꝑsonæ ita poterunt cõueniri,sicut si de hoc esset factũ statutũ,non eim hoc ex solo ꝑctu iure obligationis procedit,qa cũ alia persona sit populus,& aliæ personæ singulares ipsius populi,nõ põt unus alterũ obligare.Sed hoc,pceditex

6 ui legis, quia talis † ꝑctus habet uim legis,[e] ut dixi. Q̃q̃

e non accipit † conciliũ pecuniã mutuo, sed administrator

7 ciuitatis,uel syndicus,tunc si quidẽ est ei hoc specialiter cõcessum,ut pecuniã mutuo accipiat,& tunc obligatur ciuita-

f tas,licet nõ appareat cõuersum in eius utilitatẽ.[f] l.habeãt. in prin.ff.de instit.Sed si erat ei cõcessum, ut acciperet pecuniã mutuo,in certã causam,tunc puto q sufficiat,qtẽpore quo mutuo accepit pecuniã,asserat se in dictã causam recipere,licet nõ appareat in illã causam esse cõuersam,ff. de exerci.l.j.§.nõ aũt.uersi.sed & si in pretijs.Azo in summa,de exercitoria.§.quid si seruũ.& Inn.c.fi.de fideiuss.quod apparet manifestè,qm̃ mandatũ impleuit, fuit enim sibi cõcessum,ut pecuniã mutuò acciperet in talẽ causam,& hoc fa-

8 cit,& ultra nõ habebat quærere creditor.† Q̃q̃ nõ habet speciale mandatũ ad accipiendũ pecuniã mutuò,sed est ei cõcessa simpliciter administratio ciuitatis, tunc loquit̃ ista lex,q accipiendo pecuniã mutuo,obligetur ciuitas,si in eius utilitatẽ probetur pecuniam esse uersam, aliàs secus.d.l.j.

g §.nõ aũt.ff.alleg.& C.de sac.eccle.auth. hoc ius porrectũ.& C.q̃ ex facto tu.l.fi in rẽ.Facit ẽt qd' no.[g] l.fi pupilli.§. j.in mag.gl.ff.de neg.gest.Quæro,dicit̃ hic,si pecunia nõ ẽ ꝑsa

h in utilitatẽ ciuitatis,tenent̃ administratores,qua actione[h]

9 tenent̃?Breuiter,† ut puto si q̃dẽ ipsi receperũt pecuniã mutuo simpliciter,uel etiã tanq̃ administratores ciuitatis, q̃ hoc nõ excluditur,quin ẽt ipsi ꝓprio tuo nomine teneant̃ ex eodẽ ꝑctu.Potuit enim mutuãs cõtemplatione utriusq; mutuare,qd' præsumitur in dubio,d.l.si pupilli.§.j.& C.q̃ ex facto tut.d.l.si in rem.& hic.Sed si expressè fuit dictũ,qd' recipiẽtes tanq̃ personæ priuatæ non teneant̃, tũc nõ ẽ dubium,q non tenebunt̃.Nam obligatio non obligat ultra animũ,& intentionẽ ꝑhentiũ,ut ff.c.l.nõ omnis.in prin.Et hoc uidetur tenere Inn.c.tua.ext.de arbit. Quid ergo tunc fiet?R.sicut creditor,qui ut creditor uẽdidit,ad duo teneẽ, s.ut se creditorẽ doceat,& se doceat cæteris potiorẽ. Cred. cuict.pig.nõ debere.l.j.& l.ij.ita ille qui ꝑhit,ut administrator ciuitatis,& ad ciuitatis utilitatem debet facere duo,s.se administratorẽ probare ciuitatis,& se ad utilitatẽ ciuitatis

i hoc fecisse.Aut ergo nõ docet[i] se administratorẽ,uel docet se minus legitimũ mandatũ habuisse,& tũc teneẽ de dolo, ut ff.de dolo.l.quidam debitor.& l.si legatarius.eo.ti.Dolo enim facit asserendo se administratorẽ, cũ nõ esset.Si uerò docet se administratorẽ,non aũt docet pecuniã uersam in utilitatem ciuitatis,puto q poterit cõueniricõdictione ob causam.Fuit enim ei mutuata pecunia ob hãc causam, ut in utilitatẽ ciuitatis uerteret,quæ causa secuta non est,ut ff.

k de cond.ob cau.l. si procuratori falso. & per tot.tit. Si uero k neutrũ doceret,nec se administratorẽ,nec pecuniam uersam in utilitatem ciuitatis,tũc puto q cessaret actio de dolo,& haberet locũ condictio ob causam,quia actio de dolo cum alia non cõcurrit, ff. de dolo.l.ij.& ij. C. de dolo.l.ij. & facit ad prædicta.ff.qd' falso.tut. aut.l.j.& per totũ illũ tit.

l Sed quæro[l] † practicã huius legis,quõ agam ꝑ administra-

10 torẽ,ut se administratorẽ doceat?R. potero agere primo ꝑ ciuitatem,& interpellare illũ,ut causæ assistat, & eã instruat probando prædicta.C.de euic.l.si parẽtes cũ duabus legibus seq. quod si non facit,tũc agetur ꝑ eum istis actionibus,de quibus. ff. dictũ est, posset ẽt ante iudicis officium implorari,ꝑ talem administratorẽ,ut prædicta faciat,arg. ff.de euic.l.in creditore.facit.ff. de fideiuſ.l.si cõtendat,& qd'

ibi

ibi no. Quæro & nunc intro gl.hæc lex loquitur in ciuitate,quid in alijs collegijs?R Glo. dicit idem,quam no.Iac. de Are.cõt.quia ista lex est ꝑ ius cõmune,ergo &c.Ius singulare.& l.quod uerò cõtra.ff. de legi. & l. sed & re,ꝓbari. in fi.

m de exc.tut. Gul. De Cug.& Iac.de But.[m] uidentur tenere, & dicere q quædã sunt collegia,quæ inuicem in cõmuni omnia tractant,sicut negotia particularia, ut collegium eorũ qui emunt salinas,uel alios reditus ex publico,de quibus habetur.ff. qd' cuiusq; uni.nomi.l.j.Et in istis non haberet locũ hæc lex,in alijs uerò collegijs magis haberet locũ hęc

u lex,quia est cadẽ ratio.Certè si prædicta bene † aduertatis, gl.nostra uidetur uelle,q nõ sit speciale in ciuitate,imò idẽ in omnibus,qui de necessitate per alios reguntur,gl.d.l. si pupilli.§.j.in fi.mag.gl.Cũ ergo omne collegium de necessitate regatur per alios, uidetur q in quolibet collegio sit

12 idẽ.Quæro,quis habet necesse probare † pecuniã uersam in utilitatem ciuitatis,uel collegij,uel alterius? Gl. dicit q

13 creditor.Sed qualiter hoc ꝓbabitur? Dicũt quidã,† si mun tuatum est administratori præsente[n] collegio,ex hoc probat q fuerit uersum in utilitatem collegij, q satis placet, ꝑ ea quæ.ff. dixi, sed si mutuatum est solum administratori non præsente collegio,tunc uidetur q sufficiat probare,q

o tempore cõtractus mutui ciuitas indigebat.[o] l.fin.ff. de exercit.Et hoc tenet Iac.de Are.& Cy.hoc refert in auth.hoci[p] porrectũ.circa fi.C. de sacr. eccl.Gul.de Cug.dicit q lex fide exercito.loquitur in personis nõ priuilegiatis,sed personę

14 † priuilegiatæ, ut minores, Ciuitas, & Ecclesia,habẽt hoc plus,s.q creditor ꝓbet hoc uerè in utilitatẽ personarũ pri-

p uilegiatarũ esse uersum.[p] Circa hoc uideInn.ext.depos.c.j.

q &Iac.de Bel.auth.ut nulli iudi.§.j.in prin.[q] & ext.de sol. c. j. per gl.& Inn.

ADDITIO.

a PAV.P.*Ciuitas.Istam l.repetit Ang.Item q, pro mutuo facto administratori ciuitatis,non possit conueniri administrator,nisi prius probetur,mutuũ non esse conuersum in utilitatem ciuitatis,Bar.consꝛ.xcij.Barb.cõs.cix.uol. iij.in iiij.dubio.Pan.cõs.vij.in j.dubio,in ij.uol.Soc.consꝛ.xv.*

b POMA.*Ciuitas.Istud aũt arg.Bar.cõpleas sic,bonũ est arg. de delictis ad contractus,& econtrà.l.omnem.in prin.ff.de iud.Sed ciuitas obligatur de linquendo.l.metum.§.animaduertendum. hic alle. ergo & contrahendo. Vltra resꝓnsionem Bart.ad hoc arg.quod est,q, cont.loquitur quando ciuitas ipsa delinquit,& quod iãc esset in l.nostra,quando ipsa peteret mutuum,non aũt administrator.Resꝓn.q, ista lex loquitur solum in contractu mutui. Secundò q, istud arg.de delictis ad contractus, habet locum in priuatis personis,nõ aũt in priuilegiatis,de quib.nostra lex loquitur.Tertiò,q non est simpliciter uerum q, ciuitas delinquẽdo obligetur, quia intelligere debes hoc dictum Bar. hic secundũ quod intelligit, & declarat ipse aut facta.in fi.ff. de pœ.in uer.ulterius quæro.q, teneatur ciuitas delinquẽ do prius communicato consi.quæ deliberauerat committere delictum. & uideas quæ ibi scripsi ad Bar.Istud idem priuilegium quod habet in contractu mutui,ut sit necesse ad hoc ut obligetur uersum in eius utilitatẽ, datur etiã minori.l.j.C.si aduer.cred.& Ecclesiæ ut patet in auth.hoc ius porrectũ.hic all.per Bar.& c.quod quibusdam.de fideiuss.& no.c.j.de depo.alijs aũt priuatis non datur.Intellige tamẽ,q, illud priuilegium datur ciuitati in contractu mutui paßiuè, hoc est, quando sibi pecunia mutuo datur, nõ aũt actiuè,hoc est,quãdo ipsa dat mutuo pecuniã,quia tunc non est magis priuilegiata,q̃ alia persona priuata.l.nihil.ff.ad Mac.& in hoc est magis priuilegiatus minor, qui & actiuè & paßiuè est priuilegiatus.l.uerũ. §.ff.ff.domin.& ita dicit gl.d.l.nihil.*

c POMA.No.Bar.l.ff.*quod cuiusq;uniuer.& l.pe.& ibi Bal.C.de don. inter uir.& uxo.& l.iiij.in prin.& ibi Mod.maximè.Alex.de re iud.Bar. l.j. §. quod cuiusq;uni.& Ang.hic.& Raph.Cu.l.continuus.§.cũ quis.ff. de uerb. ob.Cont.tamen tenet Bal.sibi cõtrarius.l.ij.C.ne fil.pro pa.quẽ refert & sequitur Paul.hic d.l. iiij.& Sal.hic,& cõt.Bar.arguit Alex. consꝛ. xliij. & præcipuum eorũ fundamentũ est,quia ciuitas non põt obligare singulas ꝑsonas,nec eorũ bona,nisi expressè cõsentiant,nec etiã cõtra eas cõdere ll.nisi causa subsistente.l.si priuatus.ff. qui & à quib.l.toties.ff. de pollicit. et est bonus tex.l.Antiochensium.ff. de priuil.cred.& l.uenditor. §. si constat ff. cõmu.præd.quod tamẽ limita ut per Ca.hic.In isto autem passu, ego sic dicerẽ,q, aut ciuitas cõstituit syndicũ, ut obliget solũ personas particulares in specie,ut puta duas,tunc dico Bar.non bene dicere,quia illis nõ consentientibus,non possunt obligari,cùm obstet exceptio doli.& sic etiã non ualet particulare statutum.l.j.in fin.ff. de excep.doli,per quem ita determinat Bar.super ff.uet.*

Bar.l.omnes.v.q.prin.ad fi.ff.de iust.& iur.et in l.fi.uer.sequitur tex.ff. de ap.reci.Ang.l.ij.ff. qd' quisq; iur.& ibi Ale.Can.e.cũ oẽs.de cõst.& ibi Ab. in rub.eiusdẽ.ti.& in istis terminis loquitur gl.no.l.ij.C.ne fil.pro pat.& ibi Bar.declarat hoc modo.& pro ista conclusione,q, non ualeat in effectu,habes tex,& ibi Bar.d.l.toties.et d.l.Antiochensium. & fortius tenuit ipse Bar.q, etiam tale statutum particulare,non ualeret contra Iudæos,l.nemo externus.C.de Iudæ.Etiã plus dicit Bal. q, imo etiã si tale statutũ loquere tur uerbis generalibus,sed tamẽ in effectu cõprehenderet solũ particulares personas,q, nõ ualeat,l.quisquis. C. quo appel.nõ reci.& c. cũ ordinẽ. de resc.& Bar.d.l.omnes d.v.q.& d.l.fin.d.uersꝛ.sequitur.

d POMA.*Dico.Alex.cõs.cxlv.j.uol.ubi tenet cõt.Bar.hic,Anch.cõs.xiij. alias.cxxxj.inci.super dubio.& Anch.cõs.cxlv. inci. optimis rationibus. & in repet.c.canonum xj.q.quem sequitur Alex.cõs.xxxvij.Si aũt creaꝛetur syndicus,ut posit obligare in genere subditos,nõ restringẽdo se ad istũ uel illũ,tũc est distinguendũ,quia aut nõ subest causa,& tũc nõ poterit obligare personas particulares,aut subest,& poterit,quoniã ciuitas & Principes possunt auferre bona, & iura priuati cum causa,Bar.l.fi.C. si contra ius uel uti.pub.& ibi gl.& in prooe.huius lib.uersꝛ.dicit hic.& istud ultimum tenet Fulg.& Ro.hic,in ult.q.*

e *Legis.Alex.dicit q, opi.Bar.& sequacium procedit in ciuitate non recognoscente superiorem,idem Bal.consꝛ.cccxlj.lib.iij.& Ro.consꝛ.cccx.ubi ponit q, ciuitas potest donare res subditorum, si ciuitas obtinet locum Principis,Ang.consꝛ.cclxx.*

f *Vtilitatẽ.Bar.l.doli mali.uersꝛ.per hoc induco.ff.de noua. & auth. hoc ius porrectum.C.de sac.eccl.& cũ Bar.transeunt communiter hic alij scribentes,licet Ful.& Ro.aliqualiter ipsum impugnent.*

g POMA.No.Bar.*l.principalibus.ad fi.ff.eo.*

h *Actione.Bar.consꝛ.cxij.Ca.consꝛ.ulti.*

i POMA.*Docet.Bar.consꝛ.xcij.& c.*

k *Verò.An autem lex ista procedat tantùm in pecunia numerata,an etiã alij in rebus mutuabilibus,& an in cõtractu mutui tantũ,& an in alijs contractibus,circa primum dic q, Bal.l.singularia.in xiij.ſpeciali.ff.eo.tenet q, hæbeat locũ tantũ in pecunia numerata stricte,& nõ in alijs rebus mutuabilibus,quem tamen non credo bene dicere,quia tex.noster dicit,q, mutui datione obligari poteſt nõ restringendo se ad pecuniam numeratam,sed mutuũ cõſiſtit etiã in alijs rebus.l.ij.§.mutui.ff.eo.Non ob.uerb. pecuniæ.positum in tex.quia quando sumus in materia non odiosa, terminus pecuniæ, largè accipitur,pro rebus mutuabilibus.Bar.l.singularia.uersꝛ.& aduerte ff.eo.et in l.talis scriptura.& ibi doc.ff. de leg.j.Ex quo uidetur Bal. in fi.illius ſpecialitatis mutare sententiam.Circa ſecundũ dic,q, gl.l.j.C.de uendẽ. reb.ciuit.lib.xj.tenet q, ſic,ſed reprobatur per Bar.& doc.ibi, & Inn. & Can.c.j.de postlitu. & Bal.auth.hoc ius porrectum.C.de sac. ecc. Pau. & Ro.hic in fi.& quod imò hæc lex non habeat locum in alijs contractibus, probo,nam ciuitas & minor æquiparantur.l.respub.& ibi gl.& Bar.C. ex quib.cau.maio.modo minor non habet priuilegium,nisi in cõtractu mutui.l.j.ſi aduer.cred.ergo idem in ciuitate,cum parificentur,ut ff.*

l POMA.*Quæro.Scripſi ad Bar.l.qui ſemel.ff. de decre.ab ord.ſaci.Hanc opi.q, omnis cõtractus celebratus à Principe,uel habente potestatẽ legis cõdendæ,habeat uim legis,et posit allegari in iudicijs,tenet Bar.l.Cæsar,hic alle.& l.ſi unus.§.pactus.ff.eo.de pac.Bal.& Pau.l.j.in prin.ff. de const.prin. Vnde dicit Alb.l.j.ff. de har.uel act.uend.q, ſimiles cõtractus habeant uim legis publicæ.Et huic regulæ adde,q, primò concludit Alex.consꝛ.cccxxv.j. Bal.c.ad audientiam.de præſc.& in c.j.quid ſi mueſti.Ang.l.officiũ.circa fi.de rei uen.quia ſimiles cõtractus habent uim legis,ut ff.ſed perlegẽ transfertur dominium ſine traditione.Bal.l.j.in j.no.C.commu.de leg.in l. fi.C. de ſac.eccl.& idem c.iij.de noua for.fide.can.c.cũ dilectus.de cõſue.An tamen per contractum principis transferatur dominiũ ſine traditione, Bal. poſt And.de Iſer.c.ij.de noua for.fide.ubi uidetur ſibi contrarius.*

m *But.Io.And.in addi.ad Spe.ti.de in integ.reſt.ubi habetur q, caſtris & collegijs repletis multitudine hominum datur reſtitutio, non autem paruis. Ro.consꝛ.ccccxxiij.*

n *Præſente.Alex.dicit q, magis communis opi.eſt.quod ſufficiat prælato mutuum datum conſenſu capituli.Ang.consꝛ.ccxlix.*

o *Indigebat.Adde ut per Zilio.de Cre.cõſ.ult.Anc.cui conſ.ſe ſubſcripſerũt. Zab.Fulg.Sal.de homod.*

p POMA.*Verſum.Sed qualiter hoc probabitur in utilitatem perſonarum? Communis quædam opi.eſt,q, non ſufficiat probare, q, tẽpore contractus mutui ciuitas egeret pecunia,ſed q, imò requiratur actualis probatio uerſionis in utilitatem,Ale.conſ.iiij.uo.iij.F id.de Sanis.conſ. cxix. Ang.conſ. ccxxxiij. Limita ut non procedat,quando ciuitas egeret pecunia in aliquã cauſam quam probaret data pecunia fuiſſe ſecutam & adimpletam, quia in iſtis duobus concurrentibus,probaretur pecunia uerſa in utilitatẽ. Cy.*

auth.hoc iuis porrectum.hic alle.Bar.& Ang.l.si prædiū.C.de præd. min. Can.c.j.de depos.& limita ut hic per Cast. & Moder.quod confirmat ex eo quod uoluit Bar.& Bal.l.fi.ff.de ali.pup.præst. Bar. l. cū seruus. ff.de uer.ob. dum loquitur de pictura perfecta.Secundò ex eo quod uoluit Bar. l. & si præfatam. in fi. C. de iur. delib. dum loquitur quando reperitur creditoribus satisfactum. Tertiò ex eo qd'uoluit Bar. l. fi. §. sinautem. C.ad Maced.& l.si uētri.§.j.ff.de priuil.cred. dum loquitur de frumento mutuato pauperi,posset tamen dici,q; ista non loquuntur in personis privilegiatis, in quibus loquitur tex.noster.Et limita,ut nō,pcedat in ciuitate exercente artē quæstuariā,quia tūc non est necesse probare uersum in eius utilitatē,Bal.rub.de exerc.Aduerte etiā q; Bar.hic & doc.uidentur sibi cō trariari,dū uolūt l.fi.de exercit.nō habere locū in ciuitate, et dū uolunt ſ. l.j.eo.ti.§.nō aūt.uersſed & si in precijs.habere locū in ciuitate. & sic dicūt ll.illius tit.loqui,& nō loqui in ciuitate,qd'magnā continet in se repugnantiā nisi dixerimus quod ſ.quādo alle.l.j.lex loquitur quādo administrator habebat ſpeciale mandatū à ciuitate,& ideò nō est mirū,cū tūc ciuitas utatur iure priuati,ut hic per Bar.uer.sed si erat ei cōcessum. & bene,d.l.primā allegarent,cū l.ſe nō in priuato eo casu'posse habere locū & in ciuitate,sed hic dum alle. l. fi.loquitur quando administrator nullū habet mandatū,et ideò nō est mirandū,si dicūt eā nō habere locū in ciuitate, cū tūc administrator nō posit ciuitati præiudicare,Anc.cōs.suo ul. col.lij.

q POMA.Prim.Alex.consiiij.uol.iij.& Frid.cōs.cxix.ubi dicit quales probationes admittantur ad hoc probandum.

LEX XXVIII.

a CREDITOR.Qui accipit pignus [a]non idoneū non renunciat propterea personali actioni.Op. quia recipiendo pignus,uidetur renūciare personali actioni.l.fi.C.de pac.conuen.So.ibi loquitur in his quæ competebant de iure speciali,hic in his quæ competebant de iure communi. Item dicit gl. q; ista lex nō seruatur Venetijs.

ADDITIO.

d Pignus.Dicit Bal.q; habēs pignus,nō pōt iurare debitorē suſpectū de fuga, & eū capi facere: qd'intelligit Alex.cū pignus est sufficiens,alias secus.Pro quo adde quod uoluit Ro.cōs.cexxij.ſ.quod si habeo instrumentum guarē tigionatum,& faciam debitori statui terminum ad soluendum,q; per hoc non impedior,quin possim ipsum facere detinere.

LEX XXIX.

SI INSTITOREM.Ex contractu institoris cōuenit dūs,sicut ex ꝯctu ,pcuratoris.h.d. Gl.intelligit,si pecuniā accepit in eā causam,in quā præpositus erat, & bene,q; aliàs esset secus.Quæro,quæ similitudo est illa, qua

a expressiua ueritatis.Tu dic [a] fm doc.q; est nota similitudinis, sed est

1 nis,† nā institor est ille, qui præponitur certæ administrationi quęstuariæ,& uniuersali.l.si cū uillico.ſ.de instito.Ille ueròˌ qui ad unū actū præponitur,nō dicit institor, sed ꝓcurator,ſ.de inſt.l.in eū,in prin.Inn.ext.de fideiuſ.c.fin. Ista ergo similitudo est hic, q; tenetur dominus cōtractu institoris,quem uniuersaliter præposuit, sicut ex contractu ꝓcuratoris,cui certum mandauit negotium.

ADDITIO.

d POMA.Dic Alex.consxliiij.ij.uol.

LEX XXX.

1 *Actio in obligatione in diem ante diem est nata.*

2 *Stipulatione promittens usuras sub ſpe mutui recipiendi,si cum pœniteat quando cogatur usuras soluere.*

3 *Mutuum quando sit quidam contractus innominatus.*

QVI PECVNIA.Qui spe futuræ numerationis promisit,nō habet necesse recipere.Opp.hic dicit creditori futuro, & sic innuit q; ante numerationē nō fit creditor.Itē ſ. dicit,ne accipiēdo se astringat. & sic innuit q; interim nō est obligatus.Cōt.imò statim tenetur, licet exceptione fit tutus.l.si ex cautione.& l.in cōtractibus.C. de nō

a nu.pec.Sol.dicit [a] gl.q; tenet,sed nō cū effectu.Vltramō.di-

1 cūt q; ante diē nō est nata actio,nec obligatio.† ego teneo opi.gl.q; sit nata in l.cū qs.C.de iur.& fac.ign.& tangam de

b hoc in l.j.ſ.[b] de cōd.ind. Quæro,† si promisit usuras, utrū

2 sit in eius potestate,ne accipiēdo se astringat? Gl.dicit q; sic

3 soluēdo usuras,aliàs secus,l.Romæ.in prin.ſ. de uer.ob. Alij dicunt q; nō habet necesse soluere usuras,si creditor pōt aliįs sub usuris æquè bene mutuare.arg.eorū quæ no.in l. diē functo,ſ.de offi.assess.& sic liberat præstando interesse, qd' fortè ē multò minus,quā sint usuræ,uel fortè nihil,arg. ſ.de cōd.ob.cau.l.si pecuniā.Iac.Bu.dicebat q; prædicta ꝓcedūt in ꝯctibus innominatis,sed quia ꝯctus mutui est ꝯctus nominatus,in quo nō ē locus pœnitētiæ,ideò stemus

c gl.q; puto [c] uerū,si usuræ essent ꝓmissæ ꝓ stipulationē, qd' est necesse in pecunia mutuata.C.eo.l.quanuis.sed si essent

3 usuræ promissæ pacto,in alijs rebus,iuxta l.frumēti. C. de usur.puto prædictorū opi.uerā. Nā licet † mutuū sit ꝯctus nominatus,tū habita relatione mutui ad pactū de soluēdis usuris,resultat ꝯctus quidā innominatus, do ut des,q; doct.plenè no.in l.in bonæfidei.C.de pac.& ideò locus esset pœnitentiæ soluto interesse.ſ.de cōd.ob causam.l.si pecuniam. Vlt.tene menti hanc l.in eo qd' dicit, q; debitor ex post facto pecuniam de necessitate non recipit, per quam determinatur per Iurisconſ.una q.in l.pœn.ſ. quæres pig. ob.pos.

ADDITIO.

d POMA.Dicit.Alex.consij.

b POMA.In l.j.No.ex isto tex.q; in contractu nominato, est locus pœnitentiæ,saltē in effectu.Cont.l.sicut.C.de act.& ob.et l.in cōmodato.§.sicut. ff.cōm.Responde.primò,ut per Bal.q; in cōtractu mutui celebrato, nō est locus pœnitētiæ,sed in celebrādo sic,de quo loquitur tex.noster. Aut ille q permisit recipere,promisit factū,ad quod præstandū quis præcisè non cogitur.l.stipulationes nō diuiduntur.§.Celsus.ſ.de uerb.ob.sed soluendo interesse quis liberatur.l.si quis ab alio.§.fi.ſ.de re iud.sed hic nullū est interesse,ideo nō est mirū si nō tenetur,& locus sit pœnitentiæ, quoniā in tex. nostro dicitur,q; est in potestate eius q respōdit se accepturū pecuniā mutuo,ne obligetur,& gl.supplet in effectu,quia bene etiā ante receptionem tenetur,sed obstat exceptio nō numeratæ pecuniæ aut doli, & nō declaruit qualiter cōpetat,ideò sciendū,q; in cōtractu mutui,quādo quis confitetur se recepisse pecuniā,quā tamē re uera nō accepit, q; datur sibi triplex exceptio,nō numeratæ pecuniæ,aut doli,ut hic in glo.aut in factū,nō numeratæ pecuniæ,aut doli,ut hic in gl.aut in factū,nō numeratæ pecuniæ,si bi cōpetit quoties facta per eū ſcriptura,uel per tabellionē ſimpliciter confessus est se recepisse,ut tot.tit.Inſt.de lit.ob.& C.de nō nu.pec.In factū aūt cōpetit,quoties ultra confeſſionem promisit per solemnē ſtipulationem de reddendo,l.cū ultra.C.de nō nu.pe.ubi Bar. Doli uerò datur quādo ſuperioribus cessantibus facta est cōfectio solū de receptione coram testibus,l.ij. §.circa.ſ.de excep.doli.alleg.hic,& no.q. Abb.c. fi. de sol.dicit q; etiā ista exceptio doli competit ei qui confessus est se recepisse,qui tamen re uera nō receperit,ut sibi alia exceptio non detur,& uide Alex.consij.

LEX XXXI.

* *Acceſsiōes.Nō a tamen intelligas usuras & interesse, à tēpore litis contestatæ accedere:l.j.& ibi Bar.incer.*

CVM FVNDVS.[a] In actionibus stricti iuris,uenit fructus,& acceſsiones.* tempore litis conte. De hoc dicam.ſ. de tritica.l.in hac ad quā glo. ſe hic remittit.

I.C.B.

ADDITIO.

a POMA.Fundus.Hanc materiā intellige ut per Bar.& alios in l.si filius.§. j.ſ.de uer. ob. Limita tamen quatuor modis, ut in illis etiam contractibus stricti iuris,ueniant fructus à tempore moræ,non aūt expectetur tēpus litis.Et primus est,quādo agerē ad rē meā.l.Iul.§.sed & fructus.ſ.de rei uē. uel quæ aliquādo mea fuisset,l.uideamus.§.si actionē.ſ.de usur.Et ratio q; utroq; casu agitur ad restituendū,& uerb.restitui,importat plenā ſignificationē,d.l.uideamus.§.in Fauiana.licet aliā rationē aſsignet Sal.l.unum. iij.opp.ſ.eo.Secundus casus est in l.filius.in fi.ſ.de col.do.& ibi Bar.no.et illum modum dicit esse mirabilem Bal.l. si soror. C.de colla. Tertius est in contractibus celebratis cum principe,quia ipse ſemper tenetur à tempore more,quia cōtractus per eū celebrati habent uim bonæfidei. ita dicit Bal. §.signa uerò tit.de pace constan. Quartus est de æquitate Canonica, quæ reputat omnes contractus bonæ fidei.Bal.c.j.circa fi.de plus peti. asserens ſe nullū ſcire tex.iuris can.qui utatur ista differētia,utrū ſit contractus bonæfidei,uel ſtricti iuris,qd'iamē puto falsum.Primò quod imò est tex.facienæfidei,uel ſtricti iuris,qd'iamē puto falsum.Primò quod imò est tex.faciens istā differentiā,in c.cū uenerabilis.de excc.Secundò,quia quoties aliqd est inductū à iure ciuili,& nō reperitur contrà ſtatutū de iure Canonico, nec ſumus in materia peccati,stam' iuri ciuili,Bar.l.priuilegia.C.de ſac.ec.

1 *Errans quando transferat dominium.*

2 *Condictio quando competat domino contra possessorem.*

3 *Possessori abesse ab initio quando potest.*

4 *Alimentorum expensæ paruæ compensantur cum operis.*

5 *Intellectus huius §.uerus secundum Bar.*

Locupletior

6 *Locupletior ex re mea, ſi ex effectu,licet possis habere regressum contra alium ſi ille liberaretur cedendo mihi actionem contra te,tamen de æquitate datur mihi directa actio contra te.*

7 *Soluens habenti mandatum licet modò reuocatum, liberatus est.*

8 *Compensatio non fit etiam quando pecunia petitur ut ſpecies,& ſic de ſpecie ad quantitatem.*

9 *Venditor quando tradit alteri,& sic non emptori, cui iuste arbitrabatur tradere posse, liberatur ab emptore,& ei tenetur cedere actionem.*

10 *Arg.de seruo ad monachum an uadeat.*

a ¶ SERVVM Tuum.Ex æquitate causa euitādi circuitus,[a] datur cōdictio ei,cū quo negotiū nō est gestū, & si dominus approbat ꝯctū seruį,eius nomine tenetur in ſolidū,ſi uerò re,pbat,tenetur tamē de peculio. Primo ponit thema & q. tacitè resultantē ex themate, ſecūdò ponit responſio Sabini de æquitate, tertiò ponitur responſio Iul. de rigore,quartò ſuppletur per autorē legis,q; dicto Iul.de ficiebāt.Secūda ibi,Sabinus.Tertia ibi,nā & Iul., Quarta ibi,sed adijcere.In tex.ibi,traditus est,ſubaudi,quærīē qualiter domino ſuccurratur,& quid iuris ſit? Gl.ponit casum & bene,ideò nō ſcribas casum in terminis,quia gl.clariſsimè ponit.Notabilia huius §.uidebitis in ꝓrijs. Prima pars fuit thema,& q.& sic nō habet ꝓria.Venio ad ij.partē, dicit hic q; dominus pōt cōdicere ſeruum traditū poſſeſſori ab ipſo poſſeſſore.Cōt.nemo cōdicit rē ſuā præterquàm à fure,ut ſ.uſuf.quēad.ca.l.fin.ſed iſte domin' habebat dominiū illius ſerui empti,quia quicquid acquirit ſeruus, acquirit domino.l.ſi ſeruus.ſ.de acq.rc.do.ergo,&c. Sol.dic, homo emptus nō fuit traditus ſeruo,ideò dño nō fuit quæſitū dominiū,ſed fuit traditus poſſeſſori,ideò poſſeſſori est quæſitū dominiū,& hoc dicit gl.ſuper uer.traditus est.quę

1 gl.licet ſit ſignata ſuper prima parte,tamē debet hic recita-

ri.† Op.errās nō trāsfert dominiū, ut ſ.de cōd.ob cau.l.iij. §.ſubtilius.& l.ſi ego.ſ.de fur.l.ſi quis uxori.§.cū Titio.Sol. circa hoc ſunt uidendæ multæ ſpecies erroris,de quib' dixi in l.j.§.de offi.proc.Cæſ.tamē quātū ad ꝓpoſitū dico, q; hic nō fuit error in dominio rei,neq; in ſubſtātia perſonæ, quo caſu loquūtur ꝓria,ſed fuit error circa qualitatē perſonæ.Putabat enim iſtū dominū eſſe ſeruī,cū nō eſſet. Cōtra hoc opp.error in qualitate perſonæ impedit translationē dominij,l.falsus in prin.ſ.de fur.Sol.ibi recipiēs erat in do lo,& in mala fide,hic erat bonæfidei poſſeſſor, & ideò tex. notanter dicit,imprudēs à fure bona fide emi.qa ſidolo,& mala fide,nō acquirereꝯ dominiū ſibi, mō habetis iſtā gl. quæ facit tria ꝓria rectè inſpiciēdo.Opp.dicitur hic, q; dñs

2 † uere aget cōdictione indebiti.Cōt.cōdictio indebiti,licet dicaꝯ oriri ex re,ſicut in ꝯctu mutui,tamē requiritur negotiū eſſe geſtū inter dantē & recipientē,ſ.de cōd.indeb.l.ſi in area.ſed hic inter dominū & poſſeſſorē, nullū negotiū eſt geſtū,ergo uidetur q; à poſſeſſore nō poſsit cōdici.Sol. cōcedo oppoſitionē de rigore,debet enim agi per dominū ꝯ uenditorē & uenditor tenereꝯ domino cedere cōdictionē indebiti ꝯ emptorē, ſeu ꝯ bonæ fidei poſſeſſorē, ut dicitur in tex.Sed de æquitate,cauſa uitādi circuitus, daꝯ cōdictio directò dño,ꝯ poſſeſſorem.ſ.de cond.indeb.l.dominus teſtamento.Nec eſt nouū,q; unus ſoluat,& alter repetat,& ui de gl.ſuper uer.cōdicere quæ iſta ponit.Tenet ergo gl.q; de æquitate hic datur actio domino ꝯ poſſeſſorē, hoc etiā dicit clatius ponēdo caſum in j.gl.Pet.dicit q; nō uidetur ſibi æquū,imo iniquū,q; ei cōcedatur actio qui eā non habet, ideò intelligit primū dictū,ſ.q; pōt condicere,ſ.ceſſa actione,nō aliter.hoc nō placet,nā uos ſcitis,q; ex æquitate daꝯ mihi actio ꝯ eū qui ex re mea factus eſt locupletior.ſ. l. ꝓx. & §.eo.l.ſi eū ſeruū.ita hic,cū poſſeſſor ſeruī,cui traditus eſt Pamphilus,ſit effectus locupletior ex re mea,æquum eſt q; mihi deꝯ cōdictio ꝯ eū,& erit iſta cōdictio ſine cā,ſ.l.ꝓx.uel utilis cōdictio indebiti,ut gl. dicit. Nō enim eſt directa cōdictio,quia inter hos non eſt negotiū geſtū,ut ſ.dixi. Opp. dicitur hic.ſi qd mihi abeſſet ex negotio,q; is geſsiſſet.Cōt. mihi poſſeſſori nihil abeſt, cū tex.dicat, q; emit ex peculio

3 peruenīente ad dominū,quare malè.Huius timore hic gl. ponit † exemplū,in quo pōt ab initio poſſeſſori abeſſe, ut quia expēdi in alimentādo ſeruū.Quidā reprehēdūt iſtud Bar.ſuper ff.uet. exemplū,primò quia expenſę alimentorū cōpenſant cum operis.l.in rebus.§.poſſunt.ſ.cōm.Alij uōlētes ſuſtinere,dicūt q; ille Pamphilus emptus erat ita paruulus,q; nullæ erāt operæ eius.l.fi.ſ.de oper.ſer.Alij dicunt, q; l.in rebus.§.

4 poſſunt. loquitur de expenſis † paruis,quæ cōpenſantur cū operis,ſecus in expēſis magnis.Et ita intelligit gl.& etiā mihi placet.§.j.in fi.cū l.ſeq.ſ.de impē.in re.do.fac. Alij ponunt hic exemplū,q; iſte Pamphilus emptus,geſsit aliqua negotia mei poſſeſſoris,& malè,ꝓ quibus poſſum agere ꝯ uerū dominū,arg.ſ.cōm.l.ſi is qui.§.ſi libero. Quidā reprehendūt, quia iſte Pamphilus interim eſt poſſeſſoris, ergo interim ſibi non obligaꝯ,C.quādo ſer. ex ſuo fac. per totū, & l.apud antiquos.C.de fur.Itē reprobāt primū,q; tex. dicit,ex negotio q; is geſsiſſet,ſcilicet ſeruus.Sed ponēdo, q; ego alimētauerim eū,negotiū eſſet geſtū, à me; nō à ſeruo. Puto qd' quilibet intellectus poſſet ſubſtineri rectè intelligēdo,nā ſi ego alimētaui Pamphilum emptū à ſeruo,mihi abeſt ex negotio q; is geſsit,hoc eſt,ex emptione facta ꝓ ipſum ſeruū,ideò enim cū alimētaui, quia ipſe ſeruus emit.

5 Ego alio mō intelligo,dic † quod iſte ſeruus poſſeſſus bona fide,emit ipſum Pamphilū de pecunia domini,tū quia

b in hoc negotio multa de meo expēdidit ſoluēdo gabellā [b] & notarijs,& ſimilia,iſta ego poſſeſſor debeo cōſequi à domino,& fm hoc hic loquitur de negotio geſto ab ipſo ſeruo bona fide poſſeſſo,qui nunquā fuit poſſeſſoris,non de negotio geſto ab ipſo Pamphilo empto,q; fuit poſſeſſoris, & iſta eſt uera.Op.ille qui expēdit in re aliena,nō habet actionē,ſed retētionē tantū.ſ.de con.ind.l.ſi in area. & melius in l.in hoc iudiciū.uer.diuersum.§.cōm.diuid.ergo pro expēſis factis in illo Pamphilo,ego poſſeſſor nō debeo habere actionē,hic dicitur cōt.quare malè. Huius timore q; dā dicūt in tex.ibi,me tecū acturū,ſcilicet per retentionē. Certè hoc eſt uiolare tex.ideò alij dicūt, q; competit actio, ſed quæ ſit illa,dubitatur. Quidā dicūt q; condictio indebiti. Quidā q; actio neg.geſt.Prima eſt uera, Non obſtat l. ſi in area.nā hic Pamphilus,circa quę fuit expēſum,nō erat alterius,ſed erat ipſius poſſeſſoris.Sicut ergo antequā eū reſtituat,habet retentionē,ꝓ iſtis expenſis,poſtq; uerò reſtituit,habet condictionē indebiti, quia inter ſe reſtituentē, & eū cui reſtituitur, geritur negotiū, ſ. tranſactio dominij, ex qua oritur iſta cōdictio indebi.l.q; exceptionē.§.ſi pars. ſ.de cōd.ind.ſed quod detur actio neg.geſt.nō uidetur uerū,quia nō geſsit negotiū domini,ſed tanq; propriū, & in re propria,ut dixi.Vlterius opp.dicitur hic in tex.& hoc uerū eſt.Cōt.ſ.l.,px.uer.ibi, nā & Iul.&c.ꝛ. ſ. dictū est uerum, ſcilicet de æquitate,qd' ſequitur eſt uerū de rigore. Sumus expediti de iſta prima reſponſione,de æquitate,ex qua ha

6 bes † tenere iſtud q; quādo tu es effectus locupletior ex re mea,licet ego poſſum habere regreſſum cōtra aliū, ſi ille liberaretur cedēdo mihi actionē ꝯ de æquitate, datur mihi directò actio contra te,& immediatè. Iſtud quod dixi,ſi ex re mea factus eſt locupletior,probatur.ſ.l.,px.& ſ.eo.l.ſi eū ſeruū.Illud quod dixi,ſi ille contra quē poſſum habere regreſſum liberaretur,mihi cedēdo actionē contra illū ideò dixi,quia ſi præciſe teneretur ad rē illā,ceſſaret æquitas, & mihi nō daretur directò actio ꝯ te,d.l.ſi eū ſeruū.ſ.eo. quia ſi ſeruus uiuebat,ita q; ab alio poſſet recuperari, nō haberet locū illa æquitas. Itē q; dixi,ſi ex re mea factus es locupletior,ideò dixi quia ſecus eſſet ſi haberes rē aliūde. quā ex re mea,licet alius teneaꝯ mihi cedere actionē. Nam non agerem ꝯ te, niſi illa actio eſſet mihi ceſſa,l.cū in plures.§. meſſem.ſ.loca.& ſ.de act.emp.l.Iul.§.j.& de leg.j.l.ſi ſic.in fi. & ſ.ad l.Rho.de iac.l.ij.§.pe. Venio ad ſecūdā reſponſionē, de rigore,dicitur hic q; dominus pōt agere ex empto ꝯ uēditorē,& uenditor poteſt agere cōdictione indebiti ꝯ poſſeſſorem. Contra primū dictū, q; uenditor traditione ſeu

7 ſolutione ſit liberatus,ut ſ.de ſol.l.cū quis.§.j.Sol.ibi † fuit ſolutū ei,qui aliàs habebat mandatū,licet modò ſit reuocatū,hic ſolutū fuit ei,qui nūquā habuit mandatū.Ita ſoluitur hic in gl.uer.uendicare.& bene, & probatur etiā ſ.de ſol.l.qui hominē.§.ſi nullo.Ad ſecundum opp.q; uenditor non poſsit agere condictione indebiti contra poſſeſſorē,

nemo enim cõdicit rẽ suã,præter q̃ à fure,ut s̃.usuf.quẽad. cauc.l. fin. Sed iste uẽditor adhuc est dominus Pamphili, ut probo, ergo, &c. Qd' sit dominus,patet,quia rei uẽditæ nõ trãsfertur dominiũ,nisi soluto pretio,ita quod uẽditor sit dominus pretij,ut Inst.de re.diui. §. uenditæ. & l. ex empto.in prin.ff.de act.emp.Sed hic pretiũ non fuit effectũ uẽditoris,quod patet,quia dominus potest uendicare, ergo non est translatũ dominiũ rei uendicatæ.nota. intelligas qd' pretiũ fuit consumptũ,& sic reconciliata fuit solutio.I.non omnis.in prin.s̃.eo.uel fuit habita fides de eo, tpe uẽditionis & traditionis, & si fuit translatũ dominiũ. Ita intelligit gl.super uer.emptori,& bene.Venio ad uers.q ad pecu-
c liares.[c] dicitur hic qd' dominus potest uendicare numos,
d licet ipse teneatur de peculio.Cont.debiti & crediti[d] inuicẽ fit compensatio.l.j.ff.de compen. Si ergo inuicẽ possunt agere,ergo cõpensatione tolluntur, frustra ergo dicit, domino uendicationẽ competere,quæ inanis est. Sol. Dic q hic non est locus cõpensationi.Ratio est, quia hic pecunia petitur ut species,& speciei ad quantitatẽ nõ fit compensatio,est casus hic,sm gl.& in l. si creditor. §.j.ff.de pecul. & de
8 le.j.l.sed & si certos. Tene † ergo menti tu iuuenis,q quãdo pecunia petitur,ut species,non potest oppo-
* *Compensatio. Amplius dicut per Bar. l. qd' dicitur.nu.j.ff. de impens. in reb. dota fact.* I.Con.B.
e ni compensatio,* sm gl. Vltramontani reprehendunt istam gl.quia siue pecu. debeat in genere,siue in specie,cadẽ est ratio cõpensandi.Nõ enim cadit affectio magis in una pecunia,q̃ in alia, ut j. de lit.iuran.l.numis.
f facit s̃.eo. l.nã & si fur.§.fin.Ratio[e] aũt quare hic non admittit cõpensatio hæc est, sm eos, nã cõpensatio fit de debito liquido ad liqui-
i dũ.l.fin.C.de cõpens.sed hic ex parte domini qui uẽdicat pecuniã,est debitum liquidũ,sed ex parte uẽditoris,qui agit de peculio, non est debitũ liquidũ, quia poterit esse q de peculio fient tot deductiones,quòd nihil remanebit in peculio.l.sed si damnũ. §.j.de pecul.& istud uidetur mihi uerũ.Pro hoc adduco in simili C.cõmo.l.fin.Probo etiã per l. fin.in fin.C.de cõpens.quæ dicit quod speciale est in actione depositi,qd' non fiat compensatio: de cuius natura est, q fiat in specie.l.licet.§.rei.& l.Lucius.la.j.ff.depos.Ergo in cõ-
rium est ius cõmune, ut licet pecunia debeatur in specie, quod possit opponi compensatio,quia si in alijs actionibus non posset opponi compensatio, nulla esset specialitas in deposito,q̃a idẽ esset in qualibet alia actione,ut hic. Teneamus ergo opin. Vltramon.quæ est uera.Opp.& assumo op.quæ est in fi.magnæ gl.super uer.euanescit, & uidetur quod tex.non procedat.Aut enim seruus habebat liberã administrationẽ,& tradendo transtulit dominiũ,& sic dominus nõ poterit uẽdicare. Aut non habebat liberam administrationem, & tunc dominũ non obligat de peculio. Sol.dicit gl. q habeat liberam,& tamen dominũ non obligat de peculio,ut j.de pecul.l.libera.& l.quęstũ.in prin.cũ simílib.e.ti.Veniamus ad ultimam partẽ,dicitur hic in fin. q uenditor liberatur cedendo conditionẽ domino. Cõt. quia dominus habet eam sine cessione, s̃.ea.l.in prin. Sol. dominus habet utilem de æquitate,hic uerò creditur directa. Op.j.de sol.l.fugitiuus.Sol.Illa debet intelligi sm istã.
g Tertiò[g] opp.q uenditor nõ liberatur cedendo actionẽ habet,sed ideò quia uẽdidit,ergo,&c.C.eo.l.non aduersus.& j.de pign.act.l.peręti.Sol. fateor q uenditor ideò tenetur, quia cõtraxit,tamen natura cõtractus uẽditionis talis est, ut quis nõ teneatur nisi de dolo, lata culpa,
* *Leui. Quitotum dicit,nihil excludit. Quare nolebat dicere Bar.quòd uenditor de dolo & culpa tã tẽ teneatur. l. Iul.§. in ijs. ff. de act. emp.* I.Con.B.
& leui,* l.si ut certo.§. nunc uidendũ. j. com. quia ergo hic tradidit rẽ ei,quẽ putabat dominum seruí,& sic non fuit in culpa,deberet esse liberatus,tamẽ quia actionẽ habet,ideò tenetẽ eã cedere, & sic licet primordialiter teneatur ex cõctu,tamẽ modò tenetur ideò,q̃a actionem habet,& si nihil haberet,in totum esset liberatus,& ideò tam cedendo liberat. l.quod debetur.j.de pecul.quod no. Tene er
9 go menti q licet † uẽditor nõ tradat empto ri,si tamen tradit alteri,cui iustè potest cedere,liberatur ab emptore,[h] & nno tenetur nisi actionem illam cedere. Sumus expediti de contrarijs. Restant quædam q.in gl.magna circa prin.dicitur hic,q pecunia consumpta,actio de peculio euanescit.Quæro,qualiter euanescit:Quidã dicunt,iure cõpensationis. Glo. dicit melius, quia consumptio reconciliat solutionẽ, & facit haberi perinde,ac si dominium ab initio fuisset translatũ, l. si filius. & l.non omnis.§.fi.s̃.eo.& dic ut in gl.super uer. euanescit. Quæro,pone,q uenditor actione de peculio tantũ decem consequi posset,& numi peculiares, qui fuerant consumpti,& soluti,erant xx.utrũ dominus possit repetere una x. Quidam dicunt q sic.Gl.dicit,q si extant, potest repetere, si sunt consumpti,non potest. Pro huius declaratione uideamus primò,quõ procedit quæstio,si enim numi peculiares fuerũt xx.quomodo potest esse q in peculio nõ sint nisi x.ręs.,ppter deductionẽ fiendam à domino de eo,quod sibi debeẽ.l.sed si damnum.§.j.& seq.j.de pecul. Nũc uideamus quæ istarum opi.sit uera,& si quidem nos teneremus in præcedenti q.illã opi.q actio de peculio tollatur iure cõpensationis,esset uera prima opi. Cũ enim decẽ tantũ deberentur uẽditori,de decẽ tantũ fieret cõpensatio, reliqua decem repeteret dominus.sed cũ alia opinio sit uerior,si q nõ iure cõpensationis tollatur,tene opi.gl.q extantẽ uendicat,cõsumptam non.Tertiò quærit gl.pone q pretiũ fer
i ui fuit uiginti,in peculio fuerũt decem,seruus emptus qui nũc domino traditur,ualet triginta,an illa decẽ quib[i] fertius plus ualet,possunt peti à domino per actionẽ de in rẽ uerso?Glo.arguit,p & contrà, finaliter dic ut colligitur in
l.& ideò.§.illud planè.& qd' ibi no.j.de in rẽ uer. [i] Vlt. pos-
10 ses habere istam l.de facto in ꝓprijs terminis, † si poneres monachũ unius monasterij detineri ab alio monasterio bona fide,& ipsum emisse aliquam rem ex pecunia primi monasterij,quæ res empta tradita esset Abbati secũdi monasterij,omnia enim quæ hic dicũtur in seruo,possunt di-
k ci in monacho,[k] Inn.ext.de priuil.c.cũ olim.Sed quid sinõ appareat, ex cuius pecunia soluit monachus, uel seruus, uel non apparet ad quem illa pecunia pertinet? Cogitabitis.

ADDITIO.

a Circuitus.Io.And.in add.ad Spe.rub.de ob.et sol.circa prin.dicit q ille qui obligauit se obligaturum ad soluendum x.potest statim conuenire ad illa soluenda,absq; alia obligatione,causa euitandi circuitus.Alb.Gai.per l.ob eam .j.de præsc.uer.& cle.auditor.de rescrip.

b Gabellam.Ita ante Bar.exemplificabat Pet.quem sequitur Cy. in repe. hic in d.opp.

c POMA.*Peculiares.Alex.cons.ciij.in j.uol.& Aret.cons.xxxv.*

d POMA.*Crediti.Ad cognoscendum quis sit error qualitatis,uel substãtiæ, & quæ sit differentia, But.cons.lxiij. Et de ista materia erroris,no.xxix. q.j.per totum,& ibi gl.summa,& Arch.*

e Compensatio.Cum opi.Vltramon.tanquàm magis cõmuni,& tutiori,stãdum sit Alex.cui inquantum tangit,an agenti ad depositum, possit obijci compẽsatio?adde Bal.cons.cccxij.incip.duo uidenda.li.iij.ubi dicit,quod illud q dicitur,agenti ad depositum,non potest obijci compensatio,habet locũ in uero depositio,non confessato,gl.l.assiduis.C.qui pot.in pig.hab.

f POMA.*Ratio.Limita tamen hoc,q pro debito non liquido ad liquidum, non fiat compensatio,ut non procedat,quoties debitum aliàs non liquidum fuisset liquidatum per confessionem meam in iudicio,quia tunc bene potest fieri cõpensatio etiam de debito non liquido ad liquidatum per confessionem meam:gl.fin.l.fi.in gl.ij.uer.coniuncta.C.de compens.& ibi Cy.j.q.et Bal.& Alb.l.fi.depos.& gl.l.nemo ex his.j.de reg.iur.*

g POMA.*Tertio.Limita tamen q uenditor liberetur cedendo actionem emptori,quando non tradit sibi rem,sed alteri cui iustè credit se tradere posse,ut procedat quoties esset uendita species prout loquitur tex.noster, secus uerò quando esset uenditum aliquid in genere,ut puta decem sacci frumenti,quia tunc licet tam iustè tradere alteri,quàm emptori,tamen cedendo actionem ipsi emptori aduersus eum cui tradit,non liberaretur.Intellige secundum gl.fi.l.fi quis uxori.§.apud Lab.gl.& in uers.actionem.ff.de fur.Bal.l.falsus.C.de fur.Ca.& Mod.hic.*

h Emptore.Adde secundũ Ro.& Cast.dictum Bar.procedere quando uenditor erat obligatus ad speciem ut hic,secus si ad genus.gl.l. si quis uxori.§. apud Lab.j.de fur.Bal.l.falsus.C.de fur.& But.qui ita respondit ad l.fugitiuus.latius hic per Alex.

Verso.

i Verso.Adde hic per Alex.

k Monacho.Io.And.in addi.ad Spec.in rub.de statu mona.paulò antè mediũ refert Pileum,q.lix.distingue quod aut fuit minister, administrator in secundo,uel non,& si non, distingue unde acquisiuerit,an ex re secundi monasterij.an ex operis,an ex utroq;. Primo casu,totum erit secundi monasterij.Allegat §.interdicimus. auth.de eccle.tit. ff.de ann.leg.l.ij.& idem dicit putare si ex re & operis acquisiuit,l.j. & l.si ut proponis.C.de rei uend. & C. aub.tu.l.iij.Secus dicit esse. si ex operis tantum. l.per seruum. s̃. de usu.& ha. Cui autem acquirat monachus, cum alteratur status monasterij, & ad aliud transit,Anch.cons.cccliij. & cccxxv. & de monacho qui monachũ se dissimulabat,& acquisiuit nomen debitoris,& obtinuit bona ipsius uendi in contumaciam,an ueniente debitore,& opponente de monachatu debeat processus annulari.Fed.cons.cclxxxvij.

LEX XXXII.

1 Ale rem meam si ad te peruenit sine iusta causa, eam condicere possum. & nu.2.

3 Pecunia mea quomodò dicatur.

4 Iure medio huius l.actio & obligatio est natiua.

5 Mutuum ut contrahatur,requiritur ultra rem, & pretium,consensus.

1 SI ET ME ET TITIVM. † Si res mea ad te perueniret, nec est causa quare apud te debeat remanere, eã certi condictione,uel sine causa condicam. Gl.& doct. hic nihil dicunt.Opp.s̃.eo.l.si filius.ubi pecunia patris perunit ad creditorẽ,& tamen ea consumpta non potest repetere, Sol. ibi peruenit pecunia ad creditorẽ titulo oneroso, hic uero peruenit ad alium titulo lucratiuo. Probatur hæc sol.in l.si eum seruum.s̃.eo.& C.de rei uendic.l.mater. Istud cont.facit gl.& non sol.j.de act.emp.l.seruus quem.uer. sm quæ.ubi habes similem tex.Ad istum tex.aliæ concordan-
a tiæ ponuntur hic in gl. [a] Pro declaratione ergo huius legis
2 dicas,quãdo res mea peruenit † ad te sine iusta causa, aut pro ea potest mihi esse consultũ,agendo contra alium, aut non.Primo casu,aut ille alius contra quem agerẽ,liberaretur cedendo actionẽ contra te,scilicet mihi,& tũc habet locum æquitas huius legis, ut mihi actio contra te datur ex æquitate,ut s̃.l.prox.§.seruũ tuum imprudens.iuncto prin. cum fi.& ibi dixi.Quando q̃ non liberaretur isto modo, & tunc æquitas huius legis cessat,ut habuisti in d.l. si cum seruum.ubi est tex.huic similis.Si uerò contra aliũ non potest mihi esse consultum, & tunc aut illa res mea peruenit ad te titulo lucratiuo, & habet locũ æquitas huius legis, ut hic, & s̃.eo.l. si cum seruũ.& s̃.l.prox.in d.§.seruũ tuum prudẽs. Aut titulo oneroso,& tunc cessat æquitas huius legis.l.si filius.s̃.eo.in fi.& no.in l.si cum seruũ. & per consequens cessabit actio quæ ex æquitate insurgit,& competit,non tamẽ hoc excludo alias actiones,si quæ cõpeterent,ut rei uendi-
b catio,[b] uel alia actio, d.l.si filius.† Quæro,dicitur hic pecu-
3 nia mea, quomodo intelligatur meae ręs.mea,uel mihi debita,ut hic in tex.uel etiam quæ peruenit occasiõe rei meæ, ut pretiũ, ut d.l. si cum seruum. s̃.eo. Quæro,quid si fuerim tantũm stipulatus, & pecuniam nõ receperim.Gl. respondet idem esse, quia saltẽ ex re ad te peruenit illud ius, quo debitorẽ meum habes obligatũ.Item dicit gl.uidetur pecunia ad te breui manu peruenisse,ut s̃.eo.l.singularia,quod
c intellige, si pecunia esset solutioni parata, [c] ut ibi uidistis. Quæro qua actione pecunia ista petetur ręs.condictione sine causa,& certi condictione generali,quæ cum ea concur-
4 rit,ut dictũ est.† Sed tũc quæro, utrùm istæ actiones sint natiuæ?Quidã dicunt quòd sint datiuæ,quia nullũ est negotium gestũ inter partes,ut hic uides.Petrus dicit quòd imò sunt natiuæ,nascuntur enim ex obligatione,obligatio bene est datiua,quia nõ præcessit cõtractus,ex quo oriri possit obligatio illa,nec etiam quasi contractus maleficiũ, uel quasi maleficiũ,sed à lege datur ista obligatio, ut probat
d ste tex.uide eum.Ego putò q obligatio,& actio sit natiua,[d] Licet eñ hic non processit cõctus, uel quasi, tamẽ processit factum istud, q̃ hic narratur,ex quo oritur obligatio, & ex obligatione actio, & sic ista obligatio oritur ex uarijs figuris causarũ,l.j.in prin. de act. & ob. Quãdo uerò nulla esset materia ex qua oriretur obligatio, tũc posset dici datiua, sed cum hic sit sufficiẽs materia,ergo potest dici natiua,ut s̃.de
5 pac.l.iurisgẽt. §.j. † Vltimò no.tu iuuenis,q licet mutuũ re contrahatur,tamẽ requiritur etiã consensus partiũ ꝫhentium,ut hic,& s̃. eo. l.non omnis.in prin. Omissi s̃.unũ contrarium insolutũ, Dicit gl.arg. cont. fam.ercisc.l.cùm putarem.§. pe. Sol. ibi peruenit ad alium iusta de causa,scilicet, ex causa sententiæ diffinitiuæ.

ADDITIO.

d POMA.*Gl.Alex.cons.xcij.j.uol.& cons.cxxxiij.uol.ij.*

b Vendicatio. Gl.l. si eum.s̃.eo.& remedium huius legis habebit locum etiã si mihi potuit à principio esse consultum contra alium, sed ex post facto de sijt esse consultũ.l.fin.§.fi.& ibi no.Bar.C.de cond.indeb. & inquantũ tangit de campsore,adde inter cons.Alex.ij.uol.xcv.cons. And.sic.cũ duo.seq.

c Parata.Ca.cons.xlviij.& Bal.cons.ccxxxvij.lib.iij.

d Natiua.Bal.l.certi condictio.s̃.eo.& Alex.hic,qui dicit hac l.facere,an bonæ fidei possessor consumptis fructibus industrialibus, possit cõueniri à domino, saltem in eo q effectus est locupletior,& nihil decidit,sed se remittit inter cætera ad Ang.cons.cxxx.& ciij.inci.super quo pũcto. An sit aliqua actio natiua,uel datiua.gl.l.cum precario.§.j.ff.de pre.q, datiuæ non competunt contra hæredes,Bar.l.si hominem.§.dator.ff.de posthu.gl.l.fi.ad fi. gl.mag.ff.de eden.

LEX XXXIII.

1 Officiales quando possint contrahere cum subditis in loco officij.

2 Ciuitatis priores etiam durante officio contrahere possunt.

3 Officiales qui,& quando possint accipere pecuniam mutuo.

PRINCIPALIBVS. Officiales non possunt contrahere cum subditis,nisi sint perpetui,uel ad eorum necessitatẽ.hoc dicit cũ l.seq.Opp.ad hanc l.C.eo.l.quisquis.Dicit gl.q hic in fi.permittitur accipere. Intellige à nõ subditis,à subditis uerò secus,l.cont.Alij dicunt q hic per-
a mittitur accipere, ad eorum utilitatẽ, [a] aljàs secus,ut istam
1 sequebatur Gul. unde † dic breuiter,utrùm officialis possit cõtrahere.Aut est officialis in locò suæ originis,& potest quis contrahere indistinctè,l.præsidis.in prin.j.prox.sm u-
2 nam lect.& sic priores † huius ciuitatis, etiam durante officio possunt indistinctè contrahere.Si uerò alibi habet officium, & tũc aut erat officiũ perpetuum,& idem quod s̃. ut l.præsidis. sm aliam lect.Aut est officialis ad tempus,& tũc aut uult contrahere cum non subditis, & põt l.præsidis. in fi.Aut cum subditis, & tũc aut dando pecuniã mutuam,& non põt,ut hac l.principalibus.& C.eo.l.eos.Aut recipiendo, uel aliter contrahendo, & tunc aut ad eius necessitatẽ, & põt,ut hic,& l.præsidis.in fi.sm intellectũ Gul.de Cu.quẽ sequuntur doc.Aut causa lucri,& nõ potest*
* *Põt. Hæc Bar. subdistinctio, aut fundata est iure nouissimo, aut saltem in cõtractu matrimonij non,prout credit, auth. sed nouo iure C.de nup.*
ut hac l.principalibus. & l. eos. & l.quisquis. C.e.& ibi Cy.l.j. C. de cont.iud.ubi etiam per
3 Iac. But. † Quæro an tales officiales possint accipe pecuniã mutuo ꝓ ciuitate, uel darer nam qd' s̃. dixi, loquitur qñ nomine ꝓprio ꝫhũt. Quidã dicunt in distinctè, q fic.l.ciuitas. s̃.e.& j. de usu.l. Casus, qd' intellige in ijs quibus cõmittitur administratio reipub.ut in prioribꝰ antianis, & si. Alij uerò officiales quibus sola executio iurisdictionis cõmittitur,hoc non possunt,ut Potestas,Capitaneꝰ, & similes, ar. l. prohibere.§.planè.ff. quod uí aut clam.l.itẽ
b Magistratus.s̃.de pac.Cy.[b] C.de transl.præses.

ADDITIO.

a Vtilitatem.Dicit Ang.post Gul.de cu.q prohibitus portare grassiam, non incidit in pœnam si portat causa sui usus.

b Cy.Limita.Alex.cui adde Bald.cons.l.inci.creditor. & Anch.consilio trecentesimo trigesimosecundo.

LEX XXXV.

PERICVLVM. Si debitorum nomina efficiãtur deteriora, periculum pertinet ad administrationem cuipabiliter differentem exigere. Quid si erãt plures administratores ręs.in pluribus tutoribus dic l.j.C.de transl.& ibi dixi in lege prima §. nunc tractemus . de tutela & ratione dispositionis,in pluribus administratoribus reipub. d.l.Imp.ff.ad mu.

LEX XXXVI.

1 *Legatum conditionale an impediat exactionẽ ex stipulatione pura, & an*
stipulatio conditionalis impediat exactionem ex stipulatione pura.
2 *Stipulatio ab initio conditionalis, uel pura à principio, & postea conditionalis facta differunt.*
3 *Pœna petentis ante tempus quæ sit.*
4 *Dispositio legis an hodie habeat locum.*

a PECVNIAM.[a] Stipulatio conditionalis obligationem præcedentẽ purã suspendit, & eam nouatin conditionis euentum. h. d. Opp. l. purè, in prin. de dol. ex-
1 cep. Gl. dicit † q ibi in legato conditionali, quod nõ impedit exactionẽ ex stipulatione pura, hic in stipulatione conditionali. Ratio quia propter cautionẽ quæ præstatur in legatis, est cautũ legatario. Ita dicit glo. Gul. de cu. dicit cont. nam legata sunt fauorabilia magis q̃ stipulationes. l. in testamentis. de reg. iu. Si ergo stipulatio cõditionalis suspendit, multò magis legatũ conditionale. Dic ergo fm eum, q̃ hic loquitur in stipulatiõe quæ si esset pura, tolleret primã actionẽ ipso iure, secus esset in alia conuentione quæ ipso iure non tolleret. & ideò legatũ non impedit interim exigi, quia si esset purũ non extingueret ipso iure prima sublata, sed ope exceptionis, toto tit. de lib. leg. Ista sol. uidetur contra. l. sufficit. ff. de cond. indeb. Vnde Pet. dicit q ibi loquitur in duabus personis, hic in trib. Ratio, quia qñ illud quod tibi debeo purè, tibi ipsi promitterẽ sub conditione, in omnem euentũ est tibi debendũ, & ideò interim potest agi. l. cont. sed in tribus personis, ut quando illud quod debeo tibi, promitto alteri sub conditione, nõ est in omnẽ casum debendũ tibi, ideò interim non potest agi. Ita loquitur hic. Sed certè nec in casu legis purè debendũ est creditori in omnem euentũ, ut ibi patet, ideò hæc sol. non est bona. Vnde Iac. But. tenet sol. gl. primò per rationẽ assignatam per eam scilicet, quia prouidetur per stipulationẽ legatorũ. Secundò, quia stipulatio conditionalis est actus factus inter uiuos, ideò est maioris potentiæ, & maioris effectus, q̃ sit legatũ conditionale, transit enim ad hæredem, sed legatum, non, §. ex conditionali. Instit. de uerb. ob. & l. si uxor. C. de cond. insert. quod ibi no. Tertiò, quia stipulatio cõditionalis apponitur animo nouandi, non autem potest nouare, nisi reperiat quod nouet. Sed si diceres interim posse agi re, nisi reperiat quod nouet. Sed si diceres interim posse agi & debitorẽ cogi ad soluendum, tolleretur solutione, & sic non posset nouari per stipulationẽ, uidetur ergo actum â partibus, ne interim exigatur. Quæ ratio cessat in legatis.
2 † Quæro, utrum sit aliqua differentia utrũ stipulatio sit ab initio conditionalis, an uerò sit pura, & posteà promittat sub conditione? Gl. dicit q̃ sic, ut in ea. Secundò quæro, hic
3 dicitur in fin. † ante tempus petere uideor. Quæro, quæ est
b pœna[b] huius sic petentis ante tempus? Dicunt quidam, quia actionẽ amittit. l. non solum. la prima. §. fi. de lib. le. Istud est falsum,* ut ff. de ædili. e-
dict. l. bouem. §. si sub conditione. & de pig. l. grege. §. si sub conditione. Vnde alij, ut Hug. Ald. Bulg. dicunt q̃ duplicantur, inducíæ, ut inst. de exce. §. antepe. & in hoc resident gl. hic. Et idem uidetur notari in d. l. non solùm. §. fi. de li. le. Gui. de Cug. cont. q̃ sic probat, pœna de duplicandis inducijs succedit in locũ pœnæ antiquæ, quæ erat ut actio perderetur d. §. antep. Instit. de excep. Sed de iure antiquo qui agebat ante conditionem, non ideò perdebat actionẽ, ut §. probaui, ergo. &c. Præterea qui ante conditionẽ agit, nullo modo agit, cum sibi nõ competat actio, ergo, &c. Præterea in conditione quantũ ante tempus petat, istud tempus quod includit, in conditione est incertũ, ergo qd̃ est incertũ, non potest duplicari. l. ff. C. de senten. quæ pro eo quod interest profer. Punietur ergo in expensis tanquã temere uocans in ius. l. eum quẽ temere. §. de iud. & in hoc resident Gul. Cont. ext. de plus pet. c. ſ. in fi. Ad id qd̃ ipse dicit, q̃ incertum nõ potest duplicari, est uerum incertũ simpliciter, sed hæc incertitudo temporis ue-

* *Falsum. Imò in re nouiss. hæc sententia receptior est, ut si quis in sua pl⁹ petitione, usq; ad litis contest. perstitat, debitum amittat: l. ff. C. de plus petit. Nisi iustus error ductus sit l. fideicõmis. C. de cõdi. indeb.* I. Con. B.

4 nit certificanda ex futuro euentu. † Vltimò scias q̃ hæc lex non haberet locũ hodie fm quosdam, nisi esset expressè actum, q̃ stipulatio sequẽs interponeretur animo nouandi, quod puto uerũ quò ad alios effectus, ſ. quò ad ea quæ dicuntur, q̃ pendente conditione non potest
exigi, puto idẽ olim, & hodie. nã in omnib⁹ * * * *Omnibus. Hoc falsum est, per l. si unus. §. pactus. ff. de pac. I. Con. B.*
c casibus,[c] in quibus olim præsumebatur nouatio. ipso iure, hodie præsumit ut fiat ope exceptionis. l. ij. & ibi no. per glo. de noua. & sic ope seu uirtute exceptionis consequetur, nec interim possit cõueniri, sicut si pactũ nudum esset factum sub conditione, l. sufficit. ff. de cond. inde.

ADDITIO.

a POMA. *Pecuniam. Alex. l. non hoc. C. unde leg.*
b Io. Fr. Ru. *Pœna. Et cum gl. tenent cõmuniter doc. hic, quod pœna petentis ante diem, uel conditionẽ sit, ut duplicentur inducíæ, & tempus, de quo uide l. ſ. hic, qui ponit reg. cum quatuor limit. Are. inst. de act. §. si quis agens. ubi examinat ea quæ tangit Bar. hic.*
c POMA. *Casibus, Barb. cons. xix. in j. uol. & cons. xxxvij. eo. uol. cons. xxj. Alex. l. si se non obtulit. §. si ex conuentione. ff. de re iud. & Aret. cons. cviij. & Soc. cons. xxj. Ang. Aret. §. præterea. Instit. quib. mod. toll. oblig.*

LEX XXXVII.

CVM AD PRAESENS. Conditio de præsenti, uel præterito non suspendit, secus in conditione de
a futuro. [a] De materia conditionis quid sit, & qualiter
b inducatur, plenè dixi in l. ſ. de con. & demo. [b] No. unum tu iuuenis, q̃ stipulatio conditiõalis nõ requirit causam, sed
c ipsa conditio est eius causa, l. à Titio.[c] & quod ibi dixi. ff. de uerb. obligat.

ADDITIO.

a *Furtiuo. Are. cons. lxxxij. Alex. cons. xcvij. iij. uo. ubi dicit q̃ de materia conditionis est, se habere ad esse, & non esse.*
b *Demon. Alex. cons. xl. iiij. uol.*
c P. PAV. P. *Titio. Berta. d. l. à Titio.*

LEX XL.

1 *Pacta incontinenti apposita uidentur inesse stipulationi, & quomodò, & nu. 20.*
2 *Usuræ non currunt absq; mora, & quando currant. 13.*
4 *Exceptione legitima qui potest se tueri, non est in mora.*
5 *Solutio fienda in moneta, semper intelligitur de probis, ideò illa uerba in instrumentis boni, & iusti ponderis, nihil operantur.*
6 *Pondera florenorũ, quando in loco sunt diuersa, intelligitur promissio de minori pondere.*
7 *Dictio tunc extremitatem temporis significat.*
8 *Stipulatio accessoria quando uestiat pactum super principali.*
9 *Dictio amplius repetitiua est.*
10 *Pactum nudum uestitur cohærentia contractus, quando pro eodem apponitur pactum pro quo contractus.*
12 *Verbum conuenit, appositum in instrumento, non importat stipulationem, sed uerbum promisit sic.*
15 *Pactum ultimò loco appositum, quando impediat cursum usurarum.*
16 *Verbum rectè, denotat iustitiam, & ritè, solennitatem.*
17 *Consultor effectus, ut consultat, an quis fuerit rectè captus die feriata, debet consulere, an ex iusta causa.*
18 *Pacta dicuntur incontinenti apposita, quando fiunt incontinenti antequã contractus habeatur pro perfecto.*
18 *Pactum ultimo loco appositum, non tollit primam stipulationem ipso iure, sed ope exceptionis.*
21 *Pactũ afferẽs dilationẽ, quãdo inest actioni, nõ est necesse q̃ pars opponat.*
22 *Pactum de non petendo conditionale appositum incontinenti, uel ex interuallo iuxta stipulationem puram, quando præiudicet stipulanti.*
23 *Dies est pars stipulationis sicut summa.*
24 *Stipulatio conditionalis sit præcedit, et sequatur pactum nudum continẽs purè illud q̃, est in stipulatione, debetur purè, & quomodo.*
25 *Pactum nudũ purum appositũ super alio non contento in stipulatione conditionali, quando informat primã actionem, & dicatur uestitum.*
26 *Conditio retrò trahitur.*
27 *Si præcedit contractus conditionalis, & incontinenti sequatur pactũ purum, tale pactum potest uestiri rei interuentu.*
28 *Pactum nudum si apponitur ex interuallo post cõtractum conditionalem, ex eo non oritur actio.*

stipulatione

29 *Stipulatione si inest certum, & in pacto incontinenti appositio incertum, quæ actio oriatur. & nu. 31.*
30 *Pacta incontinẽti apposita perinde habentur, ac si in ipsam stipulationem fuissent deducta.*
32 *Pactum incontinenti appositum, informat ueterem actionem, si est apta informari.*
33 *Assidere & docere quis an possit in uno loco.*
34 *Locus quod debet inseri in instrumentis remissiuè.*
35 *Dilatio si non est data alicui quod ueniat tali die, quanto tẽpore debeat expectari.*

a LECTA. Etiam in contractibus stricti iuris, pacta incõtinenti apposita [a] insunt, ut nouam pariant, & ueteré informent actionẽ, & ui exceptionis impediunt morã & stipulationẽ usurarũ propter moram, secus in stipulatione usurarum propter stipulationẽ. h. d. Primò ponitur thema, & quæstio, secundò ponit responsio Pauli Iurisc. tertiò impugnatio quorundã, quartò responsio Pauli ad illas pur gationes, quintò determinat quædam qõ circa prædicta. Secunda ibi, dicebã. Tertia ibi, pactũ. Quarta ibi, sed cũ forsis. Quinta ibi, sed & si quantitatẽ. Casus in terminis in prima, & secunda parte est clarus. In tertia, ſ. ibi, pactum aũt sic forma casum. Contra iurisc. Paul. quidã arguit sic, Pactũ positum circa unam, nõ operatur suum effectum circa aliam
b rem. l. si unus. §. ante omnia. ſ. de pact. sed in themate [b] proposito, pactũ nudum fuit appositũ tantum circa sortem, ergo non porrigit effectũ suũ circa usuras, ergo usuræ debentur fm formã primæ stipulationis simpliciter interpositæ. Præterea contra Paul. arguitur sic, in eo q̃ dicit, pacta incõtinenti apposita inesse stipulationi, nam solùm apud exceptionẽ proficiunt, ut illi dicebant. In uer. sed cùm sortis. ponitur responsio Pauli, in qua sic forma casum, Dicit Paulus, Ad rationẽ contra me factũ respõdeo, Pactum appositum circa unã rem, non operatur circa aliam, uerum est circa aliam æquè principalẽ, secus est in alia re, quæ ueniat ad primam, per quandã consequentiã. sed in proposito, cùm stipulatio usurarũ ueniat ad primã, per quandã consequentiam, scilicet si in sorte fuerit mora, ergo pactũ q̃ operat circa sortẽ impediendo morã, impediret etiam stipulationẽ usurarũ. Ad quã rationẽ tex. respondet & clarè. No. tu iuue
1 nis, † pacta [c] incõtinenti apposita, uident inesse stipulatio
c ni. † Secundò no. q̃ usuræ non currunt absq; mora. † Ter-
2 tio no. q̃ qñ solutioni certæ quãtitatis adjiciunt plures ter
3 mini. in fin. cuiuslibet termini debet fieri solutio, & incipit
4 mora. † Vltimò no. q̃ non est in mora, qui põt exceptione legitima se tueri. Opp. dicit hic, quindecim proba rectè dari. Contra illud, proba, nõ fuit necesse exprimi, cũ tacitè intelligeretur. l. cũ quid. §. eo. ergo est superfluũ, nec debuit inseri, ut in prima const. C. §. quibus. Gl. dicit, fateor, sed hic recitãtur uerba contrahentiũ, in quibus uerborũ inutilium conculcatio põt procedere, ff. ea. l. ibi, data soluta, &c. Vel uerius dico, q̃ potest dici, q̃ fuit hoc necesse exprimi, nam hic qualis pecunia fuerit mutuata, non apparebat, ideò, pmisit eã reddere probã, quia aliàs liberaret soluẽdo uiliorẽ l.
5 fideiussorẽ. ff. man. Verius tñ puto, q̃ dicit gl. ut † in nũmis semper intelligat facta promissio de probis, nam reprobo rum solutio non admittit. l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pig. act. & ideò illud qd̃ adjicitur in stipulationibus, quoti die dũ dicit, tot florenos boni auri, & iusti ponderis, nõ est de necessitate, ut hic in gl. Et ex prædictis apparet, nõ obstare, l. si fideiussorẽ. quia ibi loquit in alijs specialib. quarum nulla est reproba, licet una sit melior altera, fateor tamen
6 † q̃ si in ciuitate essent plura pondera florenorũ, quorum unũ põdus esset grauius altero, intelligeret de minore põdere probo, cũ de maiori non intelligeret, nisi exprimeret. l. nũmis. ff. de leg. iij. uide gl. hic, super uer. proba & tene mẽti. Secundò opp. dicit hic, q̃ stipulatio cõmittitur, si die assignata solutum non fuerit. Cont. imò cõmittitur prius, si antè certum est dari non posse. l. hoc iure. ff. de uer. ob. Sol. di-
7 cit gl. hoc operatur hæc dictio, tunc, † quæ extremitatẽ temporis significat. Certè uerum dicit gl. quòd hæc est natura
d istius dictionis, tunc, sed hic esset idem hac dictione, tunc, [d] non apposita, quia quoties illud, quod in certum tempus confertur, est in potestate rei, non cõmittitur stipulatio, nisi finito tempore. l. in illa. ff. de uerb. ob. sed hic est huiusmodi, ergo, &c. non ob. l. hoc iure. quia ibi non erat in potestate rei. opp. dicitur hic, quòd pactũ istud uestitur cohærentia contractus, ut nouam pariat & ueterem informet actionẽ.
8 Cont. stipulatio † accessoria non uestit pactũ super principali. C. de contrahen. stipul. l. nuda. C. de pac. l. si pacto quo pœnam. sed istud pactũ fuit appositum iuxta stipulationẽ usurarũ, ergo ab eo non uestitur. Vltramon. negant maiorem, & dicunt pactũ uestiri à stipulatione accessoria, & pœnali, & referunt doc. in l. petens. C. de pac. quorũ opin. nos reprobamus, ut uidistis in l. iurisgent. §. quinimò. ff. de pac. ubi gl. tangit. Sol. ergo fm gl. & dico quòd in hac stipulatione usurarũ fuit repetita stipulatio super principali, qd̃ ap-
9 paret ex eo q̃ dicit, eo † amplius quę est dictio repetitiua. l. si tibi purè. ff. de le. iij. & hoc tangit gl. super uer. tunc. circa fi. q̃ satis placet. Vel aliter dico q̃ tale pactũ uestit cohærẽtia primæ stipulationis principalis, licet eã sequẽs stipulatio pœnalis, & usuraria fuerit media inter principalẽ stipulationem, & pactũ, hoc non impedit quin uideatur factũ incõtinenti, non. n. est res extranea. l. duos reos. §. fi. de duob.
10 reis. Et hoc etiã apparebit ex eo, q̃. ff. dicam in q. † Opp. pactum nudũ uestitur cohærentia contractus, qñ pro eodem apponit pactũ, pro quo cõtractus, l. iurisgent. §. quinimo. ff. de pact. in gl. super uer. iudicijs. & C. loc. l. si tibi. & de pac. l. petẽs. Sed hic stipulatio fuit interposita pro creditore, pactum nudum de soluendo singulis mẽsibus fuit pro debitore, quia in eius fauorẽ fuit facta talis dilatio, ergo tale pactum non uestit cohærentia contractus. Sol. dico, q̃ hoc pactum continet duo, ſ. pecuniã dari, & quolibet mense dari, arg. l. Celsus. §. j. de arb. sed in quantũ dari, cõtinet, est fauore stipulatoris & ideò cohærẽtia cõtractus uestit. Sed ꝺ hoc opp. stipulatio nõ uestit pactũ nudũ continẽs idem. Sicut emim numeratio quæ fit causa implẽdæ stipulationis, non ꝓducit actionẽ. l. certi condictio. §. qm̃. & ibi plene dixi. ff. e. & l. si ita. §. fi. cũ l. seq. ff. de noua. ita nec pactũ, q̃ sit causa implẽ
e dæ stipulationis. l. assẽ toto. ff. de har. inst. & no. per gl. l. pe-
tens. in prin. C. de pact. Quantũ [e] ad propositũ respondeo, q̃ cõtraria loquunt in pactis, quæ idẽ per omnia continẽt,
11 sed hic diuersificant saltẽ in tẽpore. An aũt † hoc sit uerum, q̃ stipulatio apposita super cõctu, impediat actionẽ oriri ex cõtractu, est multũ utile scire, quia hodie oẽs cõtractus emptionis & uẽditionis, locationis, societatis, & similes fiũt sti pulatiõe adiecta, unde nõ oriret actio ex empto, uel uendito, propter stipulationem fm prædicta, q̃ an
sit uerũ, * dixi in l. singularia. ff. eo. Modò ad- * *Verum. Dic q, non, nam stipulatio interposita super cõtractu bonæfidei, naturam ciusdem bonæ fidei contract. imitatur: l. si stipulatꝰ. ff. in prin. ff. de usu.* I. Cõ.
uerte, opp. l. quamuis. C. de usu. & ff. de relig. l. q̃ si locus. Sol. fallit ibi, ubi pacta incontinenti apposita non uestiuntur. Procedo opponendo, istę cõuentiones de quibus hic loquitur, fuerunt redactæ in scriptis, q̃ patet, quia dicit, lecta est, &c. ergo erat scriptura. l. j. in princ. ff. de his quæ in test. delen. Item quia dixit, scripsi me, &c. sed in scriptura siue sit publica, siue priuata, uerb. promitto, [f] intelligi-
f tur per stipulationẽ. l. sciendum. ff. de uer. ob. Illa ergo uerba conuenit q̃, &c. debent intelligi per stipulationem, &cæt. sic frustra fuit ista disputatio.
12 Solutio. dico † Aliud esse in uerbo, conuenit, [g] ut hic, aliud
g in uerbo promisit, ut in cont. nam uerbũ conuenit, est generale, & generalissimũ ad omnem conuentionẽ factam tacitè, uel expressè. l. conuentionũ. & ibi gl. & l. Labeo. ff. de pac. ideò stipulatio non præsumitur, uerbũ uerò promisit, non est ita latũ. ff. de ædil. edic. l. sciendum. §. dictũ.
quod tene menti. * Aliud est ergo dicere, si re * *Menti. Sic, tene menti hanc sol. esse falsam, per l. §. j. conuẽtiõis. ff. de pac.*
peritur scriptum, q̃ partes promiserunt inuicem, quia præsumitur per stipulationem. Aliud si dicatur, q̃ partes conuenerunt, uel pactæ fuerũt, & similibus uerbis quæ de sui natura stipulationem non requirunt. Opp. dicitur hic, † q̃ usuræ currunt ex tempore moræ. Cont. in ꝺ
cribus bonæfidei hoc est, sed in contractib. stricti iuris non

currunt

currunt absq; stipulatione. l. quamuis. C. de usur. ꝛ. quædã sunt usuræ quæ currunt ex mora tantũ, & hoc solũm in cõtractibus bonæ fidei, ut j. de usur. l. mora. §. in bonæ fidei. Quædã sunt usuræ quæ currũt ex stipulatione propter moram, & hoc casu loquitur in principio. Quædã sunt usuræ quæ currunt ex stipulatione propter stipulationẽ, & sic loquitur finis huius l. hoc tangitur in gl. super uer. quo post. soluã & in gl. super uerb. potuerit. Vlterius opp. dicitur hic,
14 † quod ista protestatio debet fieri in fin. cuiuslibet mensis. Cõt. l. j. C. quãdo dies leg. ced. Sol. Huius timore quidã intrauit hic totã illam materiã, utrùm protestatio debeat fieri in principio termini, uel in fi. quod hic examinat Gul. & Iac. But. Cy. l. j. C. quando dies leg. ced. & Cy. l. qui hoc anno j. de uer. ob. ego ibi plenissimè ultra omnes, ideò non insisto hic. Opp. dicitur hic, q; per pactum ultimo loco apposi
15 tum, ipso iure impeditur cursus usurarũ. † Contra pactum nõ permittit ipso iure stipulationẽ usurarum. l. si unus. §. pactus. s̃. de pact. C. de iur. dot. l. aula. Sol. dicũt quidam, q; hic debet exponi, ipso iure, scilicet quantũ ad effectum, ope tamen exceptionis. Vel uerius, pactũ ipso iure nõ permittit stipulationẽ iam cõmissam, ut in cont. sed stipulationẽ committendam, quæ propter morã impedit cõmitti ipso iure, quia impedit morã, ita loquitur hic. Ista tanguntur in glo. super uer. ipso iure. & bene. Opp. ad fin. de l. cum quidã. j. de usur. Sol. ut in gl. quia ibi eodem tempore non debent posse currere maiores, & minores usuræ. Sumus expediti de contrarijs. Veniamus ad q. j. quæro hic dicitur, quindecim proba rectè dari, quid sit dictũ proba, dixi s̃. Sed quæro, quid sit dictũ dari. Gl. exponit rectè. i. rectè cõgruo loco, & tempore. l. si soluturus. j. de sol. fm hoc, uerb. denotat so-
16 lennitatem, quod solenniter fiat solutio. Alibi † gl. dicit q; hæc dictio, recte, significat causam, fm propriam significationem. l. ij. s̃. de inoffi. test. & pet. hæred. l. sed & si lege. §. scire. & l. seq. fm hoc, hic impropriè ponitur, & ista sunt utilia
17 ad q. Aliquis fuit † captus die feriata, fuit cõmissum sapiẽti, ut consuleret utrùm esset rectè captus. Dicebatur quod sapiens non habuit uidere ex rigore huius puncti, nisi hoc an ex iusta causa fuerit captus, nõ habuit aũt consulere, u-
h trum rite,[h] hoc est, solenniter fuit captus, uel non. Nec ob. ista gl. quia hoc uerbũ ritè. ponitur impropriè, propriè autem significat causam, ut in gl. alle. in cont. Debetis ergo advertere, & esse cauti in formatione puncti, ut dicatis utrùm & rectè, & rite fuerit captus, & sic quæratur tam de causa q;
i de modo.[i] Secundò quæro,[k] dicitur hic, pacta incontinen-
k ti apposita, quæ dicantur apposita incontinenti? Gl. dicit, quando fit statim, antequã diuertant ad alios actus extraneos. j. de adult. l. quod ait. in prin. & l. dos. in fin. de duob. reis, cum simil. l. iij. C. de ædili. act. gl. C. de pac. l. bonæ fidei.
18 & s̃. de pac. l. iurisgent. §. quinimo. Vltramon. † dicunt clarius, q; illa dicuntur fieri incontinenti, quæ fiunt antequã partes habeant contractũ pro perfecto, & absoluto, l. contractus. C. de fid. inst. & ideò etiam si mille pacta apponerẽtur unũ post aliud, antequã contractus habeatur pro perfecto & absoluto, omnia incontinenti dixerunt fieri, quod
19 uerum puto. † Quæro utrũ per pactũ ultimo loco appositum, tollatur prima stipulatio ipso iure. Vna gl. quæ est hic super uer. numerus, dicit q; sic, uide eam. Alia gl. super uer. ipso iure. uidetur tenere cont. & istud ultimũ plus placet. Si enim prima stipulatio tolleretur ipso iure, quomodo diceretur uetere nẽ informare? Præterea, pactum nudũ in dubio non tollit stipulationẽ præcedentẽ. j. de const. pec. l. item illa. §. fi. Dixi ubi clarius in l. singularia. in primo pacto. s̃. eo. illud uerò quod dicit gl. super uerb. numerus quod à stipulatione per tertiũ pactum appositũ uidetur recessum, sub-
l audi, ope exceptionis. Sed[l] tũc quæro, † quid hoc est dictũ,
20 pacta incontinenti apposita uidenẽ inesse, quod nouũ pariunt, & ueterẽ informãt actionẽ? Vltram. in hoc uariãt, qd' hic nõ examino, diximus in d. §. quinimo. Tamẽ gl. resp̃õdet solũm, quid importẽt illa uerba, ex parte actoris, ex parte uerò rei nulla uidet differẽtia. Nam siue pactũ apponat incontinenti, siue exinterualllo, non tollit ipso iure, sed ope exceptionis, ut dixi s̃. prox. q. Quid ergo est hoc dictum, pacta incontinẽti apposita inesse stipulationi ex parte rei? & quid releuat istud inesse? Potest dici, quod differentia est, ista, quia in pacto apposito incontinenti ex parte rei, nõ est necesse opponere exceptionẽ, sec' in pacto apposito ex in-
21 teruallo. Exempli gratia, ponamus † quod pactũ offerens dilationẽ inest ex parte rei, licet producat exceptionem, tñ non est necesse quod reus eam proponat, quia ipsi actioni propositæ inest, & ideò si ipsa pecunia quæ debetur ad diẽ, peteretur statim, & reus exceptionẽ non opponeret, iudex condẽnaret reum ad dandũ pecuniã ad diẽ, quia istud dari in diem, inest ipsi obligationi, hoc est intus in obligatione est, ideò non est necesse qd' extrinsecus adducatur. Inn. ext. de excep. c. pastoralis. & de plus peti. c. j. Sed qñ pactum non inest stipulationi. quia factũ ex interuallo, tunc iudex condemnaret incontinenti reum, nisi opponeret, ut instit.
m de excep. §. tẽporales. Modò habes[m] ex istis quid sit dictũ, pacta incõtinenti apposita inesse stipulationi. Procedo ul-
22 terius, & nũc intro gl. magnã. † Pone q; ego sum stipulatus decem purè, posteà incontinenti fẽci tibi pactũ, de non petendo adueniente cõditione, utrũ per hoc pactũ mihi præiudicetur? Dicit gl. qd' sic, si incontinenti fiat, sed si exinteruallo, respondeidem qd' paratur exceptio ꝺ me. Vide gl. super uer. tractũ. Videtur ergo uelle gl. qd' idem sit, si pactum de nõ petendo adueniente conditione apponatur statim uel posteà. Quod puto uerũ ex parte rei. Dixi quantum ad hoc ut prima non tollatur ipso iure, nec efficitur prima obligatio conditionalis, sed remanet pura resoluenda in conditionis euentũ, licet secus esset in ultimis uoluntatibus. l. ij. circa fi. mag. gl. j. de in diem addic. est tamẽ ea differentia quam s̃. dixi, quia si pactũ fuit incõtinenti appositũ, iudex condẽnaret reum ad dandũ adueniẽte conditione, licet exceptionẽ non opponat, sed si pactũ esset appositũ ex interuallo condẽnaret cum ad dandũ simpliciter, si non opponeret exceptionẽ. Dices tu, si hoc est uerũ, qd' ista exceptio insit, iudex nõ debebit condẽnare in alieno, imo debebit absoluere, quia ante diẽ malè agit. l. i. s̃. quando dies ususf. le. ced. & de uer. sig. l. cedere. cũ simil. Aduerte, quia istud est subtile, Ex dilatione quæ apponit in contractu, oritur una exceptio differens solutionẽ, & ista inest obligationi. Dies
23 † sicut summa pars est stipulationis. s̃. de eden. l. j. §. diem. ideò iudex in sententia istud reseruat. Alia exceptio oritur ad impediendũ processum, & ista nõ inest, quia ista nõ est nata. Non emẽ potest oriri anteq; processus inchoetur, ideò si per partẽ nõ opponat ad processum, procedit iudiciũ, sed quò ad solutionẽ reseruat, etiã parte non opponẽte, ut dictũ est. Quæro, pone q; sum stipulatus aliquid sub cõditione, deinde est appositũ pactũ, qd' purè debeat, an istud pactũ aliquid ualet. Gl. dicit q; sic, si fiat incontinẽti, ut producat actionẽ, secus si ex interuallo. Vide gl. sus. uer. tractatũ.
24 Ista est difficilis q. Dic qñ procedit † stipulatio, uel contractus alius, si conditionalis uestitus, quidẽ sequitur incontinenti pactũ nudum continens illud purè, dico q; debetur purè, nõ tamẽ primũ conditionale insoluẽ ab isto, quia cũ non sit actio, neq; obligatio, non põt informari, ut dicã, nec tamẽ pactum secundũ uestiatur à primo, cũ sit nullum pendente cõditione, dicam. j. sed tamẽ à diuersitate illa illi
25 co fit recessum. l. j. §. si quis simpliciter. j. de uer. ob. Et ita loquitur hæc gl. prout loquitur de pacto incontinẽti apposito. † Si uerò apponatur pactũ nudũ, purũ super alio, tunc ueterem actionẽ non põt informare, quia nullã reperit formandã. Ita no. gl. l. pacta conuenta. j. de cont. emp. Item co-
26 hærẽtia primi non põt uestiri, cũ ipsum de se pendẽte cõditione sit inefficax, sed si cõditio extaret, tũc quia † cõditio retro trahit. l. potior. & l. quia balneũ. j. qui pot. in pig. hab. posset dici retro uideri esse informatã primã, & pactũ esse uestitũ. Et ita intelligo gl. in l. petens. C. de pac. In eo qd' debet obligationẽ ciuilẽ inesse cõditionaliter, hoc emẽ importat obligationẽ ciuilẽ inest, ut adueniẽte conditione retro
27 trahatur, fateor tñ q; qñ præcedit cõtractus † cõditionalis, pactũ purũ, seu nudũ incontinenti appositũ põt uestiri rei interuentu. Ita loquit̃ l. si in uẽditione. in prin. j. de peric. & com. rei uend. ibi emẽ uendidi tibi rem sub conditione pacto appo-

sito, si pro me ires Romã. ex isto pacto habita relatione ad contractũ, oritur quidã contractus innominatus, facio ut facias; hoc est, ideò tibi uendo sub cõditione, & tibi hanc spem constituo, ut uadas pro me Romam, quẽ contractum ego iam impleui ex parte mea, uendendo sub conditione, meritò possum agere contra te præscriptis uer-
28 bis, ut impleas q; promisisti. Sed si pactũ † nudum post cõtractum conditionalẽ apponitur ex interuallo, tunc nullo modo oriretur actio, ut in hac l. & l. iurisgent. §. quinimò. s̃.
29 de pac. in uers. ut puta post diuortiũ. Quæro, † pone q; stipulatio principalis continet certum, & sic ex ea oritur certi cõdictio, pactũ uerò incontinenti appositum continet incertũ. Si igitur diceres, per pactũ ueterem actionẽ informari, ergo certi condictio datur ad incertæ, quod uidetur uerum, ut inst. de act. §. fuerat. In cont. facit de pet. hæred. l. item ueniunt. §. idem rectè. alleg. §. cum prædixerimus. Ista sunt uerba gl. in hac q. Omissis multis truffis, quæ dicantur per doct. ueritas est ista. tex. hic dicit, pacta incontinenti apposita inesse stipulationi. No. q; dicit stipulationi, non dicit actioni, uel obligationi, sed ipsi stipulationi, seu contractui.
30 Per hoc † ergo habes, q; pacta incontinẽti apposita perinde habẽtur ac si in ipsam stipulationẽ fuissent deducta. Pone est ergo q; ab initio fuerim stipulatus certũ, & incertum, non est dubiũ q; tot dicuntur stipulationes, quot sunt summæ promissæ. l. scire debemus. j. de uerb. oblig. Ex hoc ergo
31 concluditur, q; pro eo q; continet certũ, datur certi condictio, pro eo q; continet incertũ, datur actio ex stipulatu. Itẽ
32 per hoc habes, q; iura † quæ dicunt q; pactum incontinenti appositũ, ueterem actionẽ informat. d. l. iurisgent. §. quinimo. est uerum quando illud quod deducitur in pacto, est tale, q; si ab initio fuisset deductũ in contractu, ueniret in illa actione, sed si in illa actione nõ ueniret, tunc nouã actionẽ parit, ut hic, quia informat contractũ, & per cõsequens producit actionem, sicut contractus ipse produceret. & per hoc apparet, q; pactum incontinenti appositũ quandoq; ueterem actionẽ non informat, si non est apta informari, sed duas nouas actiones parit unam ex contractu præambulo informato, & erit actio ex stipulatu, ut in exemplo, ꝓposito, aliam parit ex ipso pacto, & erit præscriptis uerbis. l. in bonæ fidei. C. de pac. Ista sunt subtilia, & multum not.
n Sumus[n] expediti de omnibus gl. Vltimò, quia hic dicitur,
33 lecta est in auditorio, & exponitur hoc uerbũ, in auditorio, id est, iudicio, uel scholis. Quærit Gul. utrùm † possit quis simul & semel docere, & assidere, puto q; non l. quisquis. C. de postul. & l. nemo. de assess. & dome. tamẽ ista materia nõ
34 est nostra. Secũdò qa hic dicit, lecta est in auditorio, † quæ
o ritur utrũ in contractibus debeat inseri locus.[o] De hoc dic C. de cont. & commit. stip. l. optimam. Instit. de uerb. ob. §. item uerborũ. in auth. quib. mod. na. effi. leg. §. quantũ uerò. C. de tab. l. generali, & per Io. And. in fi. lib. vj. super data. Itẽ,
35 quia hic dicitur, qd' in fi. mensis debetur, inducit q. † qñ est data alicui dilatio, q; ueniat tali die, quanto tẽpore debeat expectari. De quo gl. Inst. de uer. ob. §. omnes. & dixi plenè in l. qui ante cal. de uer. ob.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Appositæ. Bar. l. iurisgent. §. quinimo. ff. de pac.
b POMA. Themate. l. si pacto quo pœnam. tenẽdo, q; ibi essent tria pacta. C. de pact. & ibi ponderat Io. ut refert Dec.
c Pacta. l. si. l. non solum. §. morte. in ij. q. ibi, extra gl. ff. de oper. no. nun. Fel. c. exceptionem. de excep.
d Tunc. Adde quando in instrumento dicitur, ex nunc prout ex tũc, et ex tũc prout ex nunc, quid importat, Bald. post gl. in cle. j. uer. ex nunc. de concess. præb. Arch. & Ioan. And. c. dudum. de præb. in sexto. & aliquid per gl. & doc. l. j. C. de cond. & ibi aliquid per Alex. cons. xcv. lib. iij.
e Quantũ. De isto uer. conuenit, Alex. cons. xiij. uo. ij. & Cremen. no. cxxxix. & de uerb. stipulor. Alex. cons. xij. in fi. j. uol. & de uer. promittit, Alexan. cons. xiij. col. ij. j. uol. adde tamen q; uerb. promitto, adjiciatur uerbo, pactũ intelligitur quod sit nudum, non autem per stipulationẽ. l. si pacto quo pœnam. & ibi Lancel. C. de pac. & Barb. cons. xxxvij. aliàs, xxvij. j. uol. & Anch. cons. cccxxxj. Are. cons. cxiij. ubi ponit, quid si esset appositum uer. promitto, in contractu nominato. Alexan. cons. x. uol. ij. ubi dicit, quid iuris quando esset appositum in priuata scriptura, & cons. xiij. uol. ij. ubi ponit de uer. contentus, & cons. xvj. uol. ij. & cons. cclxxij. eo. uo. ubi ponit quid iuris, quando profertur à teste.
f Promitto. Bal. cons. lxxxij. iij. uol. Alex. cons. xliij. lib. j. & cons. xlvj. lib. ij. Cast. cons. lxxxj. ubi ponit, quare secus in teste, Anch. cons. cccxxij. Are. l. Titia. §. ij. de uerb. ob. in l. bis uerbis. ff. de duob. reis. de notario qui scripsit talem promisisse, an excusetur à falso, si probetur promissionem esse factam per epistolam absenti.
g P. PAV. P. Conuenit. Hoc uerbũ conuenit, reperitur singulariter prolatum apud acta, quia colore iudicij præsumeretur stipulatio. Cle. sin. cxlj.
h Rite. Are. c. licet. de fo. compe.
i Modo. Cum Bar. transeunt Bald. & Ang. quia consultor non debet egredi cõmiss. Alex. l. non est dubium. uerb. rectè. C. de repud. & Ang. l. j. §. j. de ædil. edic. Ambo tamen & Sal. dixerunt consultorẽ debuisse consulere, an ciptus fuerit congruo loco & tempore, de quo hic, per Alex.
k POMA. Quæro. Alex. l. iustè possidet. j. de acq. poss. l. iij. super gl. uer. rectè j. de lib. & post.
l Sed. Fel. in rub. de excep. uer. dicas tamen.
m Habes. Bal. & Ang. hic, & Bal. d. l. exceptionem. Ant. de But. Imo. Abb. c. exceptionem. ext. de excep. Alex. hic.
n POMA. Sumus. Alex. cons. xix. uol. j.
o Locus. Ang. cons. cclxxvij. & Bal. cons. ccxxj. li. ij. & an locus intelligatur appositus per coniunctionem causæ, cons. cclxxviij. li. iij.

LEX XLI.

i Dictio quondã intelligitur in instrumento, in quo dicitur, talis filius Titij, si Titius est mortuus, & instrumentum sustinetur, & etiam libellus, nu. 2.
3 Pecunia debita defuncto, potest dici ipsius defuncti.
4 Hærede necessario instituto, non requiritur apertura testamenti.
5 Fictio quando plus posit quàm ueritas.
6 Institoris mandatũ morte finitur, & quando. nu. 9. & 16.
7 Mandatum reuocatum ignorans, & soluens, q; liberatur, & quãdo nu. 12.
8 Illud quod quis non facit ut hæres non uenit in iudicio fa. ercisc. & quando. nu. 12.
10 Sententia iudicis delegati lata post mortem delegantis, ualet.
13 Negotiorum gestorum in actione, oportet q; negotium altero ex quatuor modis pertineat.
14 Gestum nomine defuncti, eius hæres ratificare potest.
15 Debiti exactionem q; possum habere ratam in subsidium.
17 Mandatum speciale denunciando finitur morte, & quando. nu. 22.
18 Liberationis causa Fauorabilior est q; obligationis, & nu. 24.
19 Mutuum non contrahitur, nec etiam obligatio, ubi dominium nõ transfertur in accipientem.
20 Error quando impediat translationem dominij. nu. 21.
25 Stipulatio facta nominatim defuncto, non ualet.
26 Seruus hæreditarius stipulatione sibi acquirit hæreditatem.
27 Hæreditas possidet seruum ignorãtem se liberum, ut sibi ex re hæreditaria quæratur.
28 Liberum sciens quem non uidetur eum possidere bona fide.
29 Ignorantia præsumitur in hæredibus suis, & necessarijs contentorum in instrumento, secus in extraneis, & ibi de ratione.
30 Hæres extraneus præsumitur ignorare contenta in codicillis.
31 Plures socij unius negotiationis in diuersis locis uidentur inuicem institores & inuicem præpositi.
32 Licet additione unius hæredis confirmetur totum instrumentum, tamen non definit uocari hæreditas.
33 Hæreditas non possidet uerè, sed fingitur possidere.
34 Cohæredes quando possint habere ratam stipulationem factam alteri cohæredi, ut ipsis acquiratur actio.

EIVS QVI. Ignorantia circa id q; extinguit mandatum, excusat debitores soluentes, & id quod quis nõ facit, ut hæres, nõ uenit in familiæ ercisc. iudicio. Item mutuũ non contrahitur, si dominũ in accipientẽ non trãsfertur, nec contrahitur etiam obligatio accessoria. Item stipulatio si nominatim cõfertur in personã mortui domini est nulla, si nõ nominatim acquiritur hæreditati iacenti, uel cohæredibus ignorantibus: secus uerò scientibus. h. d. tota lex. Primo ponit thema, & quæstiones, secundò respõdet ad primam q. tertiò respondet ad ij. quartò ad iij. Secũda ibi, placebat. Tertia ibi, quas uerò. Quarta ibi, qd' si stipulatus. & intendo uobis hanc l. legere per particulas & in qualibet pte recitare gl. suas. Ad casum in terminis aduer-
a te, quia principium est leue. Opp.[a] qd' malè dicat tex. pecuniam

niam defuncti, quia defunct⁹ nihil habet, q̃a mors omnia
soluit, auth.de nup.§. deinceps. ꝛ̃. hic ponitur impropriè
b defuncti, uel sub audi, defuncti, scilicet, quondã.[b] Titij, ita
1 dicit gl. quod † tene menti, ad sustinendũ instrumentũ, in
quo dicit, q̃ talis filius Titij, cũ Titius sit defunctus, ut sub
audiatur, quondã. Facit etiam ad sustentationẽ petitionis
2 in qua dicit, peto † bona Titij, cũ Titius sit mortuus, ut sub
diatur, scilicet, quondam. Simile in l. diuortio. in prin. in gl.
ij. de neg. gest. & tex. est qui facit istam respõs. in l. insula. in
fi. ff. de acq. rer. do. Opp. hic dicitur, pecunia defuncti. Cont.
nam etiam si uiueret, non esset sua, sed debitoris soluentis.
Sol. quantùm ad pecuniã quæ à debitoribus exigitur, ex-
3 pone pecuniam † defuncti, id est, defuncto debitã. Simile
ff. eo. l. si & me & Titium. in fin. quod est no. & posset esse uti-
le ad multa, scilicet ad sustinendũ dicta testium, & similia,
quia quandoq; ista uerba ponũtur impropriè. Quæro cir
circa istam partẽ, dicitur hic q̃ testamentũ Romæ recitatũ
4 est, quæro utrùm † hærede necessario instituto, requiratur
apertura tabularũ ad hoc, ut ipse sit hæres? Quidã dicunt
qd̃ sic, quia speciale erat in filijs, ut nõ requireretur apertu
ra tabularũ, ergo secus in seruis. C. de cadu. tol. l. j. §. j. & ff. de
iur. & fact. ign. l. j. in fi. Pro hoc facit, quia non plus potest o-
perari fictio, q̃ ueritas. l. si paterfa. in fin. cum l. seq. & l. fin. ff.
de adop. & l. si filius. ff. eo. Sed hæreditas uerè adiri non po
terat, nisi apertis tabulis, ergo nec fictè. Alij dicunt cont. &
in hoc uidetur residere gl. C. de iur. delib. l. iij. & instit. de hæ
red. quali. & diff. §. j. ubi est tex. Hoc probatur in l. seruus. §.
aperturæ. de hæred. inst. & ibi no. in fi. gl. Ad idem de cond.
& demon. l. Iul. noster. & ibi no. Pro hoc etiam ff. de leg. j. l. si
post mortẽ. in prin. & ibi uidetur expressum. Non ob. q̃ ui-
5 detur † q̃ fictio nõ potest plus q̃ ueritas, quia debes scire,
q̃ quandoq; fm ueritatem aliquid non potest induci pro-
pter defectũ materiæ, ex qua, uel in qua aliquid agitur, tũc
procedit ar. l. si paterfa. in fi. de adop. & l. cum qui ita. §. fi. ff.
de uer. ob. l. quoties. de noua. Quandoq; non potest indu-
ci fm ueritatẽ, propter defectũ scientiæ, ex parte agentis, &
tunc põt induci fm fictionẽ. Ratio, quia lex semp est certa,
& nunq̃ ignorat. l. cùm ad præsens. cũ l. seq. ff. eo. & l. cũ qui
dã. §. qd̃ dicit. circa fi. de acq. hær. quia tex. optimè probat.
Nã licet extraneus nõ possit adire, quia ignorat quot sunt
c in uentre, uel an mulier sit prægnans, tamen suus hæres[c] q
efficitur hæres, statim à lege est hæres fm ueritatem, & po-
test adire, q̃m lex certa est. Ita in proposito, ideò apertura ta
bularum requireba[t], seu desiderabat, ut quis posset scire, &
an & qualiter esset hæres, q̃ nõ esset necesse ab eo, qui de iu
re efficit hæres. Sumus expediti de prima parte. Veniamus
ad secundam partẽ, ibi placebat. hic primò respondet pri-
mæ q. ij. determinat unam aliã q. iuxta præmissa. Secunda
ibi, earum aũt. Casus in terminis est clarus, aduerte ad me.
6 † No. j. q̃ mandatũ istius institoris, qui fm consuetudinem
7 Tusciæ appellatur factor, morte extinguitur. † Secũdò no.
8 q̃ qui ignorat mandatũ reuocatum, soluendo ei liberatur.
Tertio no. † q̃ illud q̃ quis non facit, ut hæres. nõ uenit in
iudicium familiæ erciscundæ. Quarto no. quid uenit in ac
tione neg. gest. Ad ista quatuor opp. per ordinem. Primò
q̃ mandatũ institoris non reuocatur morte. l. si quis man-
9 cipijs. §. si impubes. ff. de instit. Solut. Dicunt † quidã, ibi con-
trahentes credebant hæredes uelle uti illo institore. Ista est
falsa, nam ibi heredes erant talis conditionis, de quib. hoc
credi non poterat. Alij dicunt, q̃ hic nõ erat institor, quod
est falsum. Nam negotiationi uniuersali erat hic præposi-
tus, ergo erat institor, ut dixi, ff. eo. l. si institorẽ. Dic ergo fm
doc. q̃ mandatũ institoris non finitur morte tantùm, ut in
cont. licet sit secus in mandato alterius, curatoris. C. man.
l. mandatũ. sed hic interuenerunt duo, scilicet mors domi-
ni, & mutatio conditionis personę institoris, quia de seruo
factus est liber, ar. l. cum quis. in prin. de sol. Istam tenet Pet.
d Iaco. But. & oẽs moderni. [d] Et prædicta gl. inducit ad q. † u-
10 trũ sententia lata per iudicẽ delegatum, post mortẽ iudicis
e delegantis ualeat. [e] De quo non dico hic, uidebitis in l. &
quia. ff. de iurisd. om. iud. uel forte in l. Barbarius. de offic.
præt. Ad ij. opp. quòd debitores soluentes non sint liberati

12 l. cùm quis. §. §. de sol. Sol. gl. † quòd hæc intelligitur secun-
dum distinctionẽ illius l. uidelicet, aut recipiens recipit bo
na fide, & sic pecunia est hæreditati quæsita, & debitores
sunt liberati ipso iure, aliàs ope exceptionis, ut in cont. Ex
his ergo, an debitores soluentes sint liberati, quędam sunt
consideranda ex parte ipsorũ soluentium, quædã sunt ex
parte ipsorũ recipientium. Primo casu habes uidere, aut sci
uerunt dominũ mortuũ, aut ignorauerunt, & si sciuerunt,
aut sciuerunt libertatẽ ei relictam, & soluendo non liberan
tur. Aut de hoc ignorauerũt, & soluendo ei liberãtur, quia
adhuc putabant mandatũ durare, licet scirent dominum
mortuũ, ut patet ex prædictis, scilicet per d. l. si quis manci-
pijs. §. si impubes. & ar. ff. de sol. l. si quis seruo. & l. quod ser-
uus. eo. tit. Secundo casu scilicet ex parte recipientis est, cõ-
siderare, an bona, uel mala fide recipit, ut patet ex prædi-
ctis. Ad tertiũ opp. & uidetur q̃ competat actio familiæ er-
12 ciscundæ. l. Mæuius. §. seruus. ff. fam. ercis. Sol. Dicit gl. † q̃ i-
bi loquit̃ de quæsitis ante mortẽ. hic uerò de quæsitis post
mortẽ testatoris. Ista non uidetur sufficiens sol. Nam etiam
post mortẽ testatoris recepta bona fide acquiruntur hære-
ditati, ut ff. dictum est, per gl. & ego recitaui, si sunt hæredita
tis, ergo ueniũt in fam. ercis. iudiciũ. Sol. Aduerte, quia sub-
tile est. Dicunt quidam q̃ ff. dictũ est, scilicet acquiri hæredi
tati non est uerum, hoc non placet. Si enim hæreditati ac-
quiritur personalis obligatio, ut ff. in uerb. q̃ si stipulatus,
ergo multò magis possessio, & proprietas. l. possessio. de
acq. poss. & l. j. C. per quas pers. no. acquir. Vnde dicunt alij,
quòd familiæ erciscundæ potest agi tanquàm contra obli
gatum actione personali, & hoc non potest fieri. Ita loqui-
tur hic. Sed si quis uellet agere familiæ erciscundæ, tanquã
ista pecunia sit cõmunis, bene posset per ea quę dicta sunt.
Sed fortè hic nõ poterat, q̃a pecunia erat cõsumpta, pro tã
to negat hic uenire in familiæ erciscundæ iudicio, & hoc ei
set tollerabile. Alij tamen dicunt, q̃ non sufficit rem esse cõ
munem, nisi hoc processerit ex causa hæreditaria, ut puta,
si ex obligatione defuncti traderetur hæredi. ff. fam. ercisc.
l. item ueniunt. hic autẽ causa, quare fuit tradita huic seruo
hæredi, nõ fuit principalis obligatio defuncti, sed fuit man
datum, quod in ueritate reuocatũ est, ideò nõ potest ueni
re in hoc iudicio. Dico quòd prior solutio plus placet. Ad
quartum opp. q̃ non habeat locum actio negotiorum ge-
13 storum, quia † negotiũ non pertinet ad cohæredes, altero
de quatuor modis, qui notantur in l. si pupilli. §. item quæ-
ritur. ff. de neg. gest. Sol. dicit gl. imò pertinet ad cohæredes
14 ratihabitione. Cum enim † fuerit gestum nomine defun-
cti, potest haberi ratũ per hæredem, quia uidetur eadẽ per-
sona cum defuncto. auth. de iureiuran. à mo. præsti. §. j. Vel
dicit gl. hic habetur ratum in subsidiũ, sicut dicimus aliàs
re perempta, uel præscripta, l. mater. C. de rei uendic. & fuit
no. ff. eo. l. si cum seruum, quòd tene mẽti, quòd ita possum
15 habere ratam exactionẽ † debiti in subsidiũ, sicut rei uen-
dicationem, licet non sit meo nomine gestum. Tamen con
16 tra istam glo. & tex. opp. licet mandatũ finiatur † morte, ta
men effectus mandati durat, ut etiam de eo quod fit post
mortẽ habeat mãdatarius actionẽ mandati, l. inter causas.
in prin. ff. mand. & l. si præcedente. in princ. eo. tit. ergo con-
tra istum seruũ datur actio mandati. Sol. dicebat Iac. But. &
bene, illud esse uerum, quando præcessisset mandatũ effi-
cax ante mortẽ, ad producendũ actionẽ mandati, sed hic
mandatũ erat factum seruo, contra quem non poterat da-
ri, domino uiuente, actio mandati, & ideò nõ incipit com-
petere actio mandati post mortẽ. Et pro hoc dico quòd si
liber homo institor post mortẽ domini pecunias exigisset,
f hoc ueniret in actiõe mãdati, [f] nec esset necessaria actio ne
got. gest. Quærit gl. quæ est ratio quòd non ueniat in iudi-
cium famil. ercisc. ꝛ̃. quia non gessit ut hæres, & negotium
poterat expediri p̃ parte, quod dicut in glo. Veniamus ad
tertiã particulam, scilicet ad uers. quas uerò, &c. Hæc tertia
diuiditur in particulas quatuor, prtmò respondet secun-
dæ q. Secundò responsionẽ probat pro simile, tertiò respõ
det q. Secundò responsionẽ probat pro simile, tertiò respõ
dit circa prædicta, Secũda ibi, nam & si tibi. Tertia ibi, nec enim.

enim. Quarta ibi, quare. No. q̃ pro parte sua transtulit do-
17 minium. † Secundò q̃d̃ mandatũ speciale de mutuando,
18 morte finitur. † Tertiò no. q̃ fauorabilior est causa libera-
19 tionis, q̃ obligationis. † Vltimò no. q̃ ubi non transfertur
dominiũ in accipientem, nõ cõtrahitur mutuũ, nec obliga
tio pignoris tenet. Ad primũ opp. & uideť q̃ pro parte sua
non transtulit dominiũ, quia errabatur in domino, crede
bat enim dominiũ esse alterius, cũ pertineret ad eum, ergo,
&c. l. iij. §. subtilius. ff. de cond. ob causam. & l. si procurator.
la iij. ff. de acq. rer. do. Sol. dicunt quidã, hoc speciale, ꝓpter
singularia præcepta pecuniæ. l. singularia. ff. eo. Ista est truf-
fa. Alij dicũt q̃ hic errabat, credebat eã pecuniã esse domi
ni, & ipse repræsentabat personã illius domini, cuius puta-
bat istam pecuniã esse. Ista potest esse bona, & statim dicã.
20 Gl. tamen latius distinguit tres casus, † Quandoq; quis er
rat in dominio putans rem suã, esse eius cui tradit, & tunc
non transfertur dominiũ, quia cessat animus tranferendi
dominiũ, q̃m putabat eam esse tuã, nõ de nouo fieri tuam
l. iij. §. subtilius. de cond. ob causam. Quandoq; putat eam
esse tertij, licet sit ipsius accipientis, & tunc aut putabat esse
cuiusdã tertij à quo ipse causam habebat, & tunc nõ impe-
ditur trãslatio dominij, casus est hic. Et ratio, quia tunc im-
peditur per talem errorẽ transferẽtis uoluntas. Nam cùm
ipse habeat causam ab illo, & sic habebat illud idem domi
nium, q̃d̃ uolebat transferre in accipientẽ, illud transfert.
Si uerò putabat esse eius à quo causam non habebat, tunc
non transfert dominiũ. l. si procurator. ff. de acq. rer. do. de
cont. emp. l. si consensum. in fin. Ratio potest esse, nam talis
error impedit uoluntatẽ transferẽdi dominiũ. Volebat e-
nim transferre dominiũ, quod erat apud talem tertiũ, non
autem dominiũ, quod erat apud eum quod ipse ignora-
21 bat. Ex prædictis ergo habes regulã infallibilem, † q̃ tunc
impedit error translationẽ dominij, quando impedit uo-
luntatem transferentis. Hoc colligitur ex hac gl. quam ui-
de & signa. Hunc paſsim examinabo plenissimè, ff. de offi
22 cio procurator. Cæs. l. j. † Ad secundũ opp. & uidetur quòd
tale mandatũ non sit reuocatum morte, ut ff. de don. l. hoc
iure. §. si quis dederit. Sol. Quandoq; est mandatũ simplex
de mutuando pecuniã, ita quòd in eum mandatum pecu-
niæ dominiũ non transfertur, tunc mandatum reuocatur
morte, ut hic, & l. si cùm filius. §. si pecuniam. in fin. cum seq.
de don. Aut nõ fuit simplex mandatũ, sed fuit translatum
dominiũ pecuniæ in ipsum mandatariũ, tũc post mortem
poterit trãsferre dominiũ. dicto. §. si quis dederit. Aut dubi
tatur, tunc si quidẽ ipsa pecunia fuit data mandatario, si-
gillata in specie, & non uidetur translatũ dominium. Aut
fuit tradita numerata, & tunc secus, quia uidetur translatũ
dominium. Sic intelligit glo. tua no. Item ad idem oppo. l.
fundi. §. item si amicus. de acquirend. possess. fol. Gl. no. di-
cit quandoq; in mandato deducitur illud quod mandãs
habet necesse facere, & tunc mandatum morte non extin-
guit̃, l. cont. Aut non habebat necesse facere, & morte extin
guitur, & sic dicit gl. tua, quã signa. Ex prædictis habemus
23 hic distinctionẽ, † qualiter mandatũ finiatur morte man-
dantis. Et habemus dicere aut mandatũ est uniuersale, aut
particulare, quòd plenè dixi in l. ij. §. sed si quis donatarius
24 j. de donat. dicut ibi, non insisto hic. † Circa iij. quæro, quæ
sit ratio differentiæ inter soluentes, & mutuum recipientes.
ꝛ̃. fauor liberationis, ut dicit glo. Circa quartum & ultimũ
quæritur de una quæstione, si pecunia peti non potest, ut
credita, nec pignora teneant, qualiter cohæredibus succur
ratur? Respon. pecunia extat, & potest uendicari. Aut est cõ
sumpta, & tunc dicit gl. quòd mutuũ reconsolidatur con-
sumptione, & pignora tenent. l. si quis pro co. §. si nũmos. ff.
de fideiuss. sed cui reconsolideturistud mutuũ, glo. hic non
dicit, quæ est super uerb. teneri, sed super uerbo, non æquè.
istud quod hic dicit de consumptione, nõ uidetur uerum,
nam oẽs leges loquentes de hoc loquuntur, quando quis
suo nomine numerauit, sed hic numerauit nomine alieno,
scilicet defuncti. Breuiter dic, pecunia consumpta cohære-
des possunt habere duplex remediũ, uel q̃ natũ habeant,
& acquiritur eis certi cõdictio, Possunt enim ipsi habere ra

tum illud quod est gestum nomine defuncti, Dy. c. ratũ. cir-
ca fi. de reg. iur. lib. vj. & hoc siue pecunia extet siue consum
pta sit, possunt etiam non habere ratũ, & tunc consumptio
ne acquireretur integra actio mutuanti. l. si absentis. C. eo.
tamen tenebit̃ restituere cohæredibus cõdictione sine cau-
sa, quia ex re eorũ factus est locupletior, nec eis contra aliũ
succurrit̃, l. si & me & Titiũ. ff. eo. Veniamus ad ultimã parti
culam scilicet, ad uer. quod si stipulatus. & primò loquitur
quando stipulatus est defuncto nominatim, secundò quã
do stipulatus est, Ibi, & hæreditas nõ adita, tertiò quando
hæreditas est adita, & cohæredes sciuerunt, quartò quãdo
cohæredes ignorauerunt, quintò ex prędictis colligitur u-
num notabile. Secũda ibi, q̃ si sibi. Tertia ibi, post aditam.
Quarta ibi, q̃ si proponatur. Quinta ibi, quo quidem ca-
25 su. † No. q̃ si quis nominatim stipulatur defuncto, non ua
26 let stipulatio. † Secundò no. q̃ si seruus sibi stipulatur, ac-
27 quirit hæreditati. † Tertio no. q̃ p̃ seruũ ignorãtem, cui est
data libertas, uidetur hæreditas possideri, ut sibi ex re hęre
28 ditaria queratur, qd̃ non reperitur alibi, ut dicit gl. † Quar
tò no. q̃ sciens non potest uidere liberum hominẽ bona fi-
29 de possidere. † Quintò no. q̃ quando sunt hæredes sui &
g necessarij, [g] præsumitur ignorantia eorũ quæ continent̃ in
testamento, nisi probet̃ scientia, secus in extraneis. Hoc col
ligitur ex uer. q̃ si proponat̃. Prædictorũ ratio est, quia
extranei non possunt adire hæreditatẽ, nisi sint certi de uirib.
testamenti. l. sed & si de sua. de acq. hær. ideò præsumuntur
scire, quæ continentur testamento, eo ipso q̃ præsupponi-
mus eos hæredes, ff. de lib. leg. l. cùm hęredes. l. quidam ita.
§. si quis filium. in gl. mag. ff. ad Treb. sed in hæredibus suis
& necessarijs, huc nõ est necesse ponere, quia sunt hæredes
statim, etiam testamẽto non inspecto, nec cognito ideò nõ
præsumit̃ scientia, ut hic, facit ff. de acq. rer. do. l. quæsitũ. de
stip. ser. l. si seruus testamento. & ibi tangitur per lac. de Are.
& ideò in filijs qui sunt sui, & necessarij hæredes, non præsu
mitur qd̃ sciant ea quæ continentur in testamento. Et ista
ego allego multùm in materia. §. duo fratres. l. qui Romę. ff.
de uer. ob. Nam de fideicõ. non possit transigi, nec pasciſci,
nisi in spectis & cognitis uerbis testamẽti. l. de his. ff. de trãs.
& l. j. quemad. test. aper. Ergo inter frates non potest uideri
remissum illud fideicom. si illud ignorabant, ignorare aũt
præsumuntur, &c. qd̃ plenissimè prosequere, ut in d. §. duo
30 fratres. prædicta uera in testamentis. Co dicillos † aũt non
præsumitur scire, etiam hæres extraneus, ut ff. de transl. nõ
h est ferendus. Vlt. [h] no. qd̃ plures uidentur inuicem seruire,
31 quod facit, qd̃ si plures † sunt socij unius negationis, & u-
nus exercet in ciuitate Perusij, alij in ciuitate Florentiæ, ut
i isti uideantur inuicẽ institores[i] & inuicem prępositi alter
ab altero. l. iiij. de exercito. & ibi Iac. de Are. de quo plenè di
xi in materia, de duob. reis. in l. eandem. in vij. q. de duob.
reis. Venio ad cont. & opp. ad j. & ij. dictum Inst. de stip. ser.
§. fiue. Sol. ibi fuit stipulatus simpliciter, quo casu est idem,
ac si stipularetur sibi. Secundò opp. dicitur hic, qd̃ acquiri
tur hæreditati. cont. non potest dici hæreditas postquã est
adita. l. sed & si plures. §. filio de uul. l. fi. in fi. C. de inoff. test.
sed hic saltem pro parte ipsius serui, qui erat necessarius, e-
rat hæreditas adita, ergo, &c. Sol. pro partibus aliorum di-
32 citur hæreditas, non pro parte ipsius. † Ex quo no. quod li
cet additione unius hæredis, confirmetur to
tum testamentum.* l. testamento. de ma. test. * *Testamentum. Quãdo agitur de iure accre-scendi, hoc certum est l. si ne-mo. de testamẽ-taria tut. Si ue-rò de iure sub-stitutionis aga-tur, amplius de liberandum est no. Bar. l. j. nu. 48. ff. de uulg.*
& l. apud Iul. §. idem Iul. j. ad Treb. tamen adi
tione unius non desinit uocari hæreditas, ni
si pro parte adeuntis, ut hic uidetis. Opp. (&
ista opp. est in ult. gl.) & uideť qd̃ hæreditas
non possideat. l. j. §. Scęuola. ff. si quis test. lib.
33 esse iust. fue. sol. Fateor [+] quod non possidet
uerè sed fingitur possidere hic, quod est no.
Opp. qd̃ alij cohæredes etiã ignorantes non
possunt uideri possidere, quia possi nõ appre
henderunt ex solo animo, imò requiritur ap
prehensio corporalis. l. cum hęredes. de acq.
poss. Huius timore Iac. Bal. & Odo. receſſerũt
à lec. gl. & dicunt qd̃ iste uer, qd̃ si proponat̃,

hoc modò legitur, scilicet dum dicit, potest adhuc idem respondere subaudiunt, ut non uideantur à cohæredib. possideri, & quod ĩ. sequitur, quo quidē casu illud euenturum ut inuicē bona fide seruire uideātur, interrogatiuè lege fm Odofr. quasi dicat, hoc euenire absurdū est, ideò nō dicendum. Vel referatur ad casum de hæreditate non adita, fm Iac.Bal.doc.moder.tenent opin.gl.ueram & no.Ad cont.respondent quod cohęredes non possident animo uerè, sed sicut hæreditas fingitur possidere, ut dictum est ſ. ita etiam cohæredes ignorantes, qd' est no. Vltimò opp.dicitur hic, qd' uidentur se inuicē possidere.Cont. quia possidetur ab alio, non potest aliū possidere, l.liber homo. in fi.ĩ. de acq. rer.do.Sol.fateor uerè, sed fictè uidētur inuicem seruire, ut hic. Quæro, quia Aphricanus nihil de pignore dixit, quid iuris ſ. si in præcedenti parte aliquid dixit, scilicet, pignora non teneri, ideò hic in toto intellige, ut illis quibus quæritur personalis actio, quæratur pignorū obligatio. Quæ-
34 ro de personali obligatione † ex hac stipulatione cui quæratur, & intelligenda est hæc q. qñ stipulatus est sibi uel simpliciter, & est adita hæreditas, & cohæredes sciebāt, quo casu dicit gl. cp cohæredibus quæri non potest actio, sed consumptione sequuta quæretur actio ipsi stipulanti. Nec ob. si dicas cp si stipulatus est nomine alieno, scilicet, defuncti, hoc enim non impedit actionē queri ipsi stipulanti, sed ad eum, cuius nomine stipulatus est, stipulatio pertinere non potest, l.si absentis. C. eo. Istud dicit gl.super uer.haberent, Vel dic ij. dicit gl. ut in precedenti gl. dictum est, ibi ponitur alia opi. cp consumptione sequuta quæratur actio cohæredibus, & ideò istæ gl. sunt de directo contrariæ, & una istarum gl. est super uer.haberent, & alia est, quæ istam præcedit, est super uer.idē. & incipit scilicet, generaliter, &c. Quid
k dicemus? [k] breuiter consumptione sequuta, possunt cohæredes stipulationē habere ratam in subsidiū, & eis dicatur actio, uidistis no. ſ. ea.l.in gl.super uer.gestorū. Vel melius consumptione facta, uel non possunt cohęredes habere ratum illud, quod factū est nomine defuncti, & eis quæretur actio, Dy.c.ratum de reg.iur.lib.vj. & l.si sine.ſ.si procuratori.ĩ.rem rat.hab. Nec obst.si dicis, quòd hic defunctus tempore facti mutui erat iam mortuus, unde non potest uideri eius nomine gestū, hic enim tollitur per tex.d ſ. si procuratori. ubi factum post mortē alterius, eius nomine potest haberi ratum per hæredes. Item potest dicere, quomodo est stipulatus nomine defuncti, cùm in quęstione ponatur quòd stipulatus est sibi, uel simpliciter. ℟. licet stipulatus sit sibi, uel simpliciter, tamē nomine defuncti, & ad eius utilitatem hoc faciebat, adeò quòd si fuisset liber homo, teneretur cedere, l. si ita stipulatus. ſ. chrysogonus. de uerb. ob. Et isto casu quando hęredes ratum haberent loquitur op. Azo. Si uerò cohęredes ratū non habeant. loquitur alia opin. quod actio quæratur ipsi stipulanti, l.si absentis. C. eo. tenebitur tamen iste cæteris cohęredibus condictione sine causa, quia locupletatur ex eorū pecunia, l.si & me & Titiū. & l.si eum seruū. & lege cum fundus. ſ. seruum. ſ. eo. Sed dubitatur de uno, quando interceſsit stipulatio, ad quid requiritur consumptio, ut dicitur in hac gl. Videtur enim cp non requiratur. l. quamuis. C. eo. ℟. fm eos qui dicunt hęredes posse habere ratum in subsidiū, ut per gl. in uerb. negotiorum gest. hoc est necesse ponere, quia re extante illa ratihabitio in subsidiū non habet locum, ut ſ. eo. l. si eum seruum. Sed tenendo id quod dixi, quòd potest haberi ratū de iure cōmuni, tanquā factum nomine defuncti, ideò requiritur consumptio, quia cohæredes pecuniā extantem possunt uendicare, & sic contra illū agentem ex stipulatione opponeretur exceptio doli, ut ſ. dixi in l. nā & si fur. sed si cohæredes non uendicarent rem illam, tūc ista exceptio opponi non posset, licet pecunia nō sit effecta accipientis. ista loquitur. l. quamuis. C. eo. Sed si consumpta, tunc est in dubitabile, quòd ipsi stipulanti quæritur actio cohæredibus ratū non habentibus. Quæro quid in aliįs duobus casibus, scilicet quando hæreditas non fuit adita, uel cohæredes ignorabāt? gl. dicit idem, scilicet, quòd actio quæritur stipulanti, uide eam, & est gl. super uer. habent. ibi, itē quid, &c. Ista gl. nescio quare hic posita fuerit, quia est de directo contra tex. quia quando hæreditas non est adita, acquiratꝫ ipsi hæreditati, non distinguo an hæredes sciant, uel ignorat, nam ante aditam hæreditatem, eorū scientia non inspicitur. Si uerò est adita hæreditas, sed hæredes nesciunt, tūc acquiritur cohæredibus, ut dicitur in tex. in uer. quod si ꝓponatur. Posset tamen illa gl. procedere tenendo opin. Odo. & Iac.Bal. quam ſ. uidistis legendo istum tex. quam nō tenui. Si uerò habetis in glo. utroq; casu cohæredes sciunt, non est bona litera, qui prout se refert ad casum non aditæ hæreditatis, non curatur de scientia, uel ignorantia cohæredum, ut dixi prout se refert ad casum aditæ hæreditatis, ponis cohæredem sciuisse. Ista q. ex expedita in precedenti parte gl. unde debet dicere litera gl. nesciunt.

ADDITIO.

a POMA.Opp.Alex.l.uiro.in gl.j.super uer.uiro.ff.sol.mat.Raph.cu.cons. xliij.Fel.c.uenerabilis.de testib.cog.C.ep.cons.xvij.De ista dictione, quondam, uno.cons.xj.in fin. & Bar.cum super.de off.deleg.col.j. & de hoc qd' non uitictur instrumentū, in quo dicitur Titij filius, & c.uide Alex. cons.ij. uol.Pan.c.quoniam.de prob.Alex.l.quoties.de hæred.inſt.

b Quondam.Spec.tit.de inſt. edi.ſ.restat.uer.pen. & in ſ.inſtrumentū.uer. sed quid ſi ita Bar.l.inſula.de acquir.rer.do.Ant.de But.c.ex parte.de foro compet.Alber.de Ro.in suo dictionario, latius hic uide per Alex.

c P.PAV.P.Hæres.Cast. consilio decimo, circa prim.Ro.cons.ccceiij.Cast.consilio decimoseptimo.

d Moder.Cum ista sol.communi transit Alex.

e Valeat.Spec.tit.de iud.deleg. ſ. restat.uer.quid ſi delegatus.Bar.l.more.ff. de iur.om. iud. Inn.c.licet.de off.delegat. & c. gratum. per doct. ext. eod. tit.Ang.l.j. C. de iud.om.iur.mod.capitul.ſi à ſub delegato.de off.de leg.in vj.& latius per Alex.

f Mandati.Adde ut per Alex.

g Io.Fr.Rue.Necessarij.Alex.d.ſ.duo fratres.Cast.consilio decimo, & consilio nonagesimo secundo.Ang.consilio ducentesimo octuagesimosexto.Ro. consilio quadringentesimo quarto.Io.And.in add.ad Spec.tit.de testa.ſ.in primis.uer.item quid ſi duobus.Bal.cons.centesimoprimo.& centesimo de cimoseptimo,lib.v.Iaſ.hic,qui adducit rationem, q, nō debeat esse ratio inter suos hæredes,& extraneos,& refert tenens opi.cont.& ab opi.Bar.dicit non esse recedendum in iudicando,& consulendo.

h POMA.Vlt.Ang.Paul.l.ſed ſi hac.ſ.liberos.uer.libertate.de in ius.uoc.ubi mater & filius diuersis respectibus,tenentur se honorare.

i Inſtitores.Bal.ru.C.de exer.in fi. & l.ſi prædium.de edi.ac in l.iure societatis.in l.antiqua.ĩ.pro.ſo.Ang.& Ca.l.ſi unus ſ. de pa.Ful.l.plures.eo.tit.et Ca.l.ſi plures.ĩ.de exer.Anch.cons.cccxxxiij.

k Dicemus.Cum Bar.tenent Bal.& Alb. sed cont.Cast.& Alex. quorum motiuis respondet Iaſ.hic.

LEX XLII.

1 Executio non fit quando certum & notorium est principalem non esse soluendo,uel ipsum non facilem ad conueniendum.

a SI EGO. Qui promisit defectū alterius,[a] petitione facta à primo, nō liberatur, sed exactione demum, idem econtrà. Primo loquitur quando prius egit contra eū qui principaliter tenebatur, secundò ecōtrà quando prius egit contra eum qui tenebatur in defectū. Secunda ibi, sed & si cum Seio. Itē prima subdiuiditur in tres partes, primò ponit seu dicit petitione facta à primo, alium non liberari, secundò ponit rationē, tertiò dicit ex actione liberari. Secūda ibi, alioquin. Tertia ibi, at si, In prima particula, casus in terminis est clarus. In secunda parte, ibi, alioquin, sic pone casum. Quæ est ratio præcedentiū, respondit iurisconsulte. quia si aliud diceres, tunc dicta stipulatio nihil operaretur quod sic ostenditur. Ante quā contra Titiū agatur, non potest agi contra Seiū, quia debet præcedere discussio in bonis Titij. Si ergo diceres, cp postquam incepi agere contra Titiū, non possum redire ad Seium, sequeretur cp nunquā contra Seium uenirē, cum contra Titiū habeam necesse agere, pro facienda discussiōe, & sic dicta stipulatio esset inutilis, quod esset absurdū, modò habes rationē, uide tex. In tertia particula, casus est clarus. Sequitur uer. sed & si cum Seio, & est secūda pars principalis, & est difficilis, & legitur in gl. duobus modis. Primò sic pone, cp ante omnia egi cū Seio, qui promiserat in defectū Titij istud agere, habet istū effectum,

effectum, scilicet, quòd ipse Seius nō tenebitur, nisi in eo in quo Titius principalis debitor non erat soluendo, tempore accepti iudicij. Item contrà ipsum Titium non potero redire ad id, in quo Seium potui conuenire, & sic uideor fe cisse duo pacta de non petendo, unum Seio, & aliud Titio. Opp. l. si ex toto. ſ. j. ĩ. de leg. j. Sol. dicit gl. aliud in legatis, aliud in contractibus, quod non est uerū simpliciter, quod dicit ut dixi in ſ. j. & l. si creditores. C. de pact. & ibi gl. Certè ista lect. non placet doctoribus, nec mihi. Ratio, quia cp petitor uideatur hic fecisse duo pacta, est impossibile, non eīm iure electionis, quia hic non cadit electio, tunc enim est locus electioni, & uidetur electio, & diuisio facta. quādo quis potest conuenire duos reos, & unum conuenit pro parte. l. cùm illud. in prin. ĩ. quando dies. legat. ced. & l. j. & ij. de opt. leg. sed hic cum unus teneatur primò, alius post in subsidium, nō cadit hic electio. Item nec diuisio, cum hoc facit creditor ex necessitate, ergo non uidetur creditor facere pactum de non petendo, cùm nemo in necessitatibus liberalis existat, l. rem legatam. ĩ. de adi. le. Legit ergo gl. ij. modo, secundū Io. & illam lect. tenui uobis ponendo summariū. Primo ego egi contra Titiū, qui non erat soluendo, nisi in tribus, secundò in residuo egi contra Seiū, qui similiter nō erat soluendo, nisi in aliįs tribus, in residuo potero redire contra Titiū, si effectus erit soluendo. Ratio, quia conuentione secundi, non liberatur primus, sed ex actione, sicut in præcedenti casu dicitur, & ista est uera. Opp. & uidet quòd non posit agi contra secundū, nisi præcedat discussio contra primū. ĩ. de uerb. ob. l. decem. Sol. Ioan. in positione casus, uidetur hic ponere cp contra primū præcessit discussio, hoc non dicitur in text. & ideò possumus dicere cp primò
c fuit actū contra secundū. Ad l. cont. respon. cp [c] illud est uerum, quando est dubiū, an primus sit locuples, uel nō sed quando esset certum & notoriū, esset necessaria discussio,
1 ut hic, & d. l. decem. circa materiā executionis. Et ideò † dicebam semel in Marchia, cum conueniretur quidam fideiussor, qui interceſserat pro quodā Tyranno, & sic erat cer-
d tum & notoriū [d] illum Tyrannū non posse conueniri de facili. l. ij. in prin. & quod ibi no. ſ. qui satisd. cog. cp poterat cō ueniri ille fideiussor, non facta excussione principalis, idē dico si ipse fideiussor confitetur principalē non esse soluendo, uel si esset condemnatus, & bona publicata ita cp esset notoriū ipsum egere. Sed hoc continet diuinationē, cp in
e test agi, [e] si non opponatur exceptio, & ualebit iudiciū. l. j. C. de appel. & quod ibi no.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Alterius.Soc. l.iure ciuili. ad fi.ff.de cond. & demonſt.de eo qui promisit cuidam creditori soluere, qd' sibi debebat Titius, si hæc quantitas non exigeretur à Titio intra certū tempus si intra illud tempus creditor nō agat contra Titium,an posit postea agi contra promissorem.

b Soluendo. Dicit Alex hunc text. facere, q, si tempore moti iudicij, debitor principalis non est soluendo, sed postea efficiatur lit.conte.q, fideiussor nō poterit opponere exceptionē excussionis,secundum Bal.hic, Pet. & Cy.in auth.præsente.Bal.l.peremptorias.C.sen.rescin.non pos.tamen cum cōtraria opi. transit Alex. quia exceptio dilatoria superueniens post lit.contest. potest opponi posteà.c. insinuante.de offi. deleg.latius hic per eum,qui inquantū in ultimis.uerbis quærit,quando debēt opponi exceptioni excussiones,adde ultra Anch.cons.cclxxxiiij. Bal.cons.xiiij.lib.j.

c POMA.Respon.q, Pan.cons.lxij.uol.ij.Are.cons.xxix.Alex.& Are.l.exitus.ff.de acq.pos.Iaſ.l.ij.in fi.ſ.qui satisd.cog.Fel.c.cū olim.de re iud.Bal.c. iij.de offi.dele.Are.e.dilecti.de iu.Alex.cons.xvij.uo.j.Bald.c.ex rescripto. de iureiur. Ro.sing. lxiij. Are. cons.ccxxvij.& q.j.Ale. cons.xlix.uo.ij.& cons.cxxxvij.uol.ij.ubi ponit quid iuris, quando debitor in instrumēto apposuisset precariū,& Alex.cons.lxxxiiij.uo.iij.ubi ponit quid iuris,quando principalis debitor non habeat in loco promissionis,sed propinquo,uel alibi,Ro.cōs.ccccxvj.& ccccxxx.ubi loquitur quādo causa tractatur, id est,ubi de æquitate proceditur,an debeat iudex admittere talem exceptionē.Anc.cons.v. ubi dicit contra cessionariū potest opponi exceptio executionis, q, primò agat contra accedentē,& si ex nomine appareat,q, cedens tempore cessionis erat pauper, non præsumitur minus pauper.Alex.cons. c.uol.vj.ubi ponit,quid iuris, quando principalis foret absens ibi etiam ponit,quando dicatur absens, & quid iuris etiā si quando agitur hypothecaria contra tertios possessores, eò q, ficta excussione,nō reperitur soluendo principalis debitor,uel ex alia causa à iure permissa,& interim superueniunt bona ipsi principali,etiā lite iam contest.& Soc.cons.xxiiij.ubi ponit quid iuris,quādo proceditur summariè.uel est iuratū,uel promissum in instrumento,q, habet executionē paratam,& c.& Corset.in repe.rub.de iureiur.in xij.priuil.& Bal.cons.xxv.in prima parte.

d Notorium. In quantū Alex.hic sustinendo eōmunem opinionem, q, non sit necessaria excussio,quando est notoriū,principalē non esse soluendo, dicit posse dici,q, requiratur pronunciatio declaratoria,qualiter principalis nō est soluendo,non aūt q, requiratur q, mittātur exploratores,uel q, alio modo probetur inhabilitas principalis,quia notoriū releuat ab onere probandi.Ro.cons.xciij.ccxj.Videbitis etiam,an necessaria sit excussio, cū fideiussor liberè promittit soluere, nulla exceptione obstante, qd' facit ad dicta in hac l.per Ale.& cōmunem opi.sequitur Bal.cons.xxv.& clxvij.lib.iij. in quantū etiam Alex.post Bar.tangit,si bona sunt publicā,an sit excutienda fiscus? Et uidetur tenere idē qd'tenet Bal.cons.lv.ubi de Bar,hic facit mētionem,& allegat Host.& Io.And.c.ex literis.ext.de pig.dicit tamen, q, si fiscus esset difficilis ad conueniendū,uel bona fortè nō sufficiunt ad debita.fiscum non esse conueniendū.Et prædictā opi.clarè firmauit Rom. prædicto cons.xciij. Opi.tamē Bar.sequutus est simpliciter Abb.cōs.lxxij.& clarius cons.xxiij.lib.ij.ubi respondet ad illud,q, fiscus habetur loco hæredis,ibi uide. Quid aūt si amicus debitoris mei,cuius bona iusta erant capi uel iam erāt capta, rogauit,ut bona sibi relaxarē,promittēs mihi soluere certa die, an illa elapsa posit opponere,ut conuenta principalem.Io.And.in addi.ad Spe.tit.de renunc.ſ.j.uer.uiso.

e POMA.Agi.Alex.cons.xxxij.uol.iiij.& cons.lxiij.uo.eo.& cons.xcvj.eo. uol.Pan.cons.xxix.uo.ij.Barb.cons.xliij.

1 Impersonalitas quando uitiet stipulationem.& nu.2.

a b §. LABEO. [a] Impersonalitas circa uerbū executiuū, ob [b] ligationem nō uitiat, & tūc dando fideiussorem idoneum liberat. Opp. [c] & uidetur cp hæc stipulatio sit nulla, quia nō apparet persona obligati. C. de const.pec.auth. si qū. Sol.gl. cp hic subaudiatur dari, scilicet cutari. Dico cp
1 hoc non est necesse, Nam impersonalitas † quando est circa personā stipulātis, & non uitiat l. stipulatio ista. ſ. si quis ita de ℣. ob. Quando cp est circa personā promittētis, & hic aduerte, quando cp impersonalitas respicit uerbum inductum obligationis, & tunc non ualet. C. de const.pec.auth. si quādo. Quando cp respicit uerbū executiuum obligationis, & tunc non uitiat, nec tamen præcisè cogitur dare, sed liberatur dando promissorē, est casus hic, & in l. illa stipula
c tio. ij. respon. ĩ. de uerb. ob. Opp. [c] l. si hæres. de legat. j. Solut. speciale ibi fauore ultimæ uoluntatis, ut dicit gl. Vel aliter, ibi fuit iussus facere, ut legatarius habeat centum, & sic cogitur precise ad dandum centū, hic fuit iussus curare, uel ꝓ misit curare, uel etiā promisit dari impersonaliter, & sic determinatur dari à me, uel ab alio, meritò liberatur dando promissorē, ibi fuit iussus facere ipse, quod non potest facere directò, nisi dando. Opp. l. promissor. in fi. de const.pec.
2 Sol. ibi promisit decem simpliciter, † quod intelligitur scilicet se dare, hic promisit dari impersonaliter, & ideò assume tres casus, Aut quis promittit pecuniā dare, & sic personaliter de se ipso loquit̄, Aut promisit dari, scilicet impersonaliter, quo casu non uidetur ualere, auth. si qñ circa fin. l. de constit. pec. aut promisit simpliciter, & isto tertio casu subauditur dare, & sic de seipso personaliter uidetur promittere, sed in primo casu subdistingue, Aut promisit curare, aut promisit facere, ut ex prædictis apparet.

ADDITIO.

a POMA.Labeo.Alex.cons.xlix.uo.iiij. Ad quem aūt referuntur uerba impersonalia prolata à statuto,uide Fran.cons.xlv.circa fi. ītē circa istum decisionem,uide quæ scripsi.Inst.de stip.ser.in prin.quomodo impersonalitas uitiet personam.

b Vitiat. Bar. & alij in l. stipulatio ista. ſ. si quis ita. ĩ. de uerb.ob. & in l. j. in prin. ĩ. de hær.inſt.Cy. auth. si quando.C.de constit.pec. Gul.de Cug.Ang. & Moder.l.si eum pro quo. ſ. de in ius uoc.Bal.l.si absentis.C.si cer.peta. & quid si in libello talis impersonalitas esset,uel in actu iudicis, Bar.l.competit.ſ.in summa. ĩ. qd'ui aut clam.Bal.in repetit.Paduana,& Perusiana,l. edita.C.de eden.

c Opp.Alex.cons.lxxx.uol.iiij.& Are.cons.cxliiij.& Bal.cons.ccccl xxvj.in j.parte.ubi loquitur in persona stipulatoris.

LEX V.

a NON ERIT[a] RATVM.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Erit.Circa intellectum §.dato.positi in l.no.q.eius dispositio procederet,quando staret statutū,qđ credatur iuramento alicuius,& ille iuraret aduersario præsente, & tacente.Fel.c.proposuisti. ext.de prob.Item an procedat hæc regula, quando quis diceret iuramentum esse positum dolo aduersarij,Soc.l.aduersus.ff.de excep.

1 Iuramento cum defertur,inest conditio,ut incontinenti iuretur.
2 Iuramentum quando remittitur,habetur perinde,ac si esset iuratum.
3 Reus debet petere dilationem ad deliberandum quid iurare uelit,non ad iurandum.
4 Iuramentum antequàm sit receptum,potest deferens pœnitere.
5 Delatio iuramenti,debet intelligi secundum morem iudiciorum.

§. SI NEQVE. Iuramenti delatio intelligitur ut incontinẽti iuretur, uel remittatur, sed si omittatur, pro non delato habetur,& remittere est uolẽti iurare, iuramen-
1 ti gratiam facere.h.d.cum l.seq.† No.q cùm iuramentū de-
2 fertur,inest conditio, ut incontinẽti iuretur.† No.q qñ iuramentū remittitur, habetur perinde, ac si iuratū esset.Ad primum opp.ĵ.c.l.iusiurandum & ad pecunias.§.j.ʀ.quod dixi debere iurari incontinenti,subaudi,uel iuramentū recipere. Sufficit eñ q statim reus dicat se uelle iurare, & ex causa potest petere dilationẽ ad deliberandum quid iuret
3 l.cont.Sit † ergo cautus quod non dicat reus ego uolo deliberare, utrum uelim iurare,uel non, tunc enim actor poteſt pœnitere,imò non ualeret iuramentū ex interuallo, ni si de nouo deferatur,sed si reus statim recipit iuramentū,& dicit se paratū iurare, sed uult deliberare quid iuret, istud
4 potest fieri. l. contraria. † Ad fm opp. q dilationẽ potest actor euocare,nec habetur pro remissa.l.si quis iusiurandū. C.eo.Sol.dicūt quidã inspiciẽda esse uerba, utrùm sint uerba remittẽtis,an uerba pœnitentis. Vel uerius anteq̃ iuramentū sit receptum, potest deferẽs indistinctè pœnitere,ut probatur hac l. & in l.si quis iusiurandū. C. eo.postq̃ uerò iuramentū est receptū,non est locus pœnitentiæ, sed haberetur pro remisso,ut hic.Ita no. ĵ.e.l.manifestc.& l.si nõ fuerit.ĵ.e.Possumus tñ dicere,q ex causa anteq̃ iuretur, potest pœnitere,puta, si tempore quo deferebatur, non habebat probationes, quæ superuenerunt anteq̃ iuretur, certè loc⁹ erit pœnitentiæ.d.l.si quis iusiurãdum. Sicuti enim ex causa non cogitur quis iurare, uel referre, ut uidebitis d.l. manifestè.ita ex causa potest quis pœnitere. Quæro, quando
a defertur[a] iuramentū simpliciter,nec dicit q iures per Deū,
5 uel per caput tuum, uel qualiter,quomodò † debet intelli-
b gi delatio ʀ. secundū morem,[b] iudiciorum.l.iij. in fi.de testib. & l.ij.§.pe.de iur. cal.facit de ædi.edil.l.q si nolit.§.quia assidua.cum similib.

ADDITIO.

a POMA.Defertur.Alex.l.superiori.§.iurari.
b Morem.Bal.in lect.antiqua.Ful.Cast.& Alex.ĵ.l.prox.

LEX VII.

1 Rei appellatione,continetur pars.

AIT PRAETOR. Ex iuramẽto oritur exceptio reo & eius successori, etiam in re, quæ exceptio impedit contestationẽ,nisi requirat altiorem indaginẽ. h. d.
1 cum prin.l.nam posteà. No.† q appel.rei continetur pars.
2 † No. q ius excipiendi transit ad singularem successorem, quod quidam hic tractant,de quo per Dy.in le. fluminũ.§. adijcitur.ĵ. de dam. infec. plenissimè dixi in l.si tertius. §. si quis prius de aqua plu.arc. & Dyn.c.is qui in ius. de regul. iuris lib.vj.

LEX IX.

1 Iusiurandi exceptio impedit litis ingressum. & nu.5. quando non requirit altiorem indaginem.nu.9.
2 Exceptio quæ solet impedire litis contestationẽ,non impedit quando requirit altiorem indaginem.& nu.8.
3 Iusiurandum parit exceptionem.
4 Ista uerba actionem non dabo, uel actio non detur,non tollunt actionem ipso iure in ciuilibus,secus in criminalibus.
5 Exceptio rei iudicatæ & transactionis,quando impediant litis ingressum.
6 Exceptionem, per quam factum redditur impunitum , potest opponi ante lit.contest.in criminalibus.
7 Exceptio concludens actionem non competere ipso iure,ut exceptio solutionis,acceptilationis,& similium,quando impediant litis contestationem, & quando non nu.8.

a NAM POSTEA.[a] No.q exceptio † iurisiurãdi im-
1 pedit contestationem litis,siue processum,qđ appa-
ret,quia dicit,denegaī actio. Agere enim est litẽ con-
b testari.l.amplius nõ peti.[b] ĵ. rem ra.ha. Cum ergo denegaī
2 actio denegaī litis contest.Secundò no.† q si exceptio,quę
c solet impedire [c] litis contest.habet alteriorẽ indaginẽ, non
d impedit [d] processum,siue contestationẽ,sed proceditur ad contestationẽ reseruata exceptiõe in processu causæ, ut hic fm primum intellectũ gl. & bonum. Facit ĵ. ad Treb.l. illę à quo.§.si de testamẽto. & ad adhib.l. iij.§.ibidem.Tertiò no.
3 † q ex iureiurando oritur exceptio,ut hic,& ĵ.prox.§.Opp. ad istud ultimũ,& uidetur q iusiurandũ actionem tollati-
e ps̃o iure,quia uerba edicti dicunt,actionẽ non dabo,[e] ut §.
4 l.prox.Sol.dico † q hęc uerba,actionẽ non dabo,uel actio non detur, & similia,non inducunt ut actio ipso iure tollatur,sed ope exceptionis,ut hic,& ĵ.ad Treb.l.j.§.j.& ĵ.ad Vel le.l.ij.§.j. quodest notandũ multũ propter statuta,& hoc ue rum in ciuilibus in criminalib. uerò ista uerba important, ut ipso iure actio non competat.l. item apud. §.qđ ait prætor.ĵ.de iniur.ar.l. si tibi. §. quædã.& l.si unus. §.pactus.uer. sed si pactũ.§.de pac.& hoc tenuit Iac.de Aret.in quadã sua
f disputatione.Opp.ad primum,& uidetur q hęc exceptio [f] non impediat contestationẽ, sicut cæteræ peremptoriæ.l.
5 peremptorias. C.sen.rescin.non poss.Sol.† speciale est in istis trib.exceptionib.rei iudicatæ,transactionis,& iusiurandi,l.eleganter.§.si quis post.ĵ.de cond.indeb.& ext.de lit.cõtest.c.j.lib.vj. Ratio quia istæ exceptiones sunt inductæ causa finiendarũ litium,ut §.eo.tit.l.j.C.de transl.fratris.& ĵ.de
g re iu.l.j.& istud est satis bñe dictũ. Possumus [g] etiã in hac exceptione iurisiurandi assignare aliam rationẽ, quia uerba edicti dicunt,actionẽ non dabo, & sic directò tendũt ad impediendũ principiũ iudicij, secus si uerba legis respicerent finẽ,seu effectũ causæ, ut uidemus in edicto de pactis,dixit eñ prætor, pacta seruabo, & nõ dicit actionẽ non dabo. & sic effectũ causæ respexit, non modũ,uel causam,seu principiũ agendi, unde nõ impedit litis contest. Et sic possumus dicere,ubicunq; lex loquit̃ sic,q non detur actio uel nõ detur petitio, hoc casu contestationẽ impediat. Ita intelligat ĵ.ad Velle.l.ij.in princ.ad Mace.l.j.si seruus.C.de his qui ad ecclc.confu. & hoc uidetur de mente Gul.de Cug.& Ia.But.
6 dicit tñ Iac.de Arct.in disputatione illa, de qua §. feci mentionẽ, † q in criminalibus, omnis exceptio, per quã factũ ipsum redditur impunibile, potest opponi ante litem cõtestatam,d.l.si seruus. C. de his qui ad eccl. confu.l.ita apud. §.quod ait.de iniur. & l. si maritus.§. præscriptiones.de adul.Quod puto uerũ tenendo illud qđ §. dixi,q tollit̃ actio
h uel accusatio pro maleficio ipso iure. Dico etiã [h] ultra, qđ
7 † omnis exceptio , per quam concluditur actionẽ non cõpetere ipso iure,ut exceptio solutionis,acceptilationis,& similium, impedit litem contestari, cũ enim dicat lex, sine actione nemo experitur.l.si pupilli.§.uideamus.§.de negot. gest. apparet q ista exceptio , tu non habes actionẽ, habet impedire ne experiaris,& ne agas,ut hac l.& ex præcedenti
i bus apparet.Itẽ quia ista [i] est exceptio rei finitæ, l.cũ quæreˉ batuit.uer.proinde.cl.ij.ĵ.iu.sol.hoc etiã modo posset intel-
8 ligi l.si quidẽ.C.de excep.† Et hoc uerũ, nisi altiorẽ [k] indagi
k nem requireret,tunc eñ reseruatur post li.conte. & hic.ij.re
spon. & uidet probari in d.l.si quidẽ. Huic dicto uidet etiã
9 assentire Iac. de Are.in d.disputatione. Ad fm opp. † excę ptio iurisiurandi impedit contestationem. l. eleganter. §.si quis post.ĵ. de cond. inde. sed hic dicitur cont.quare malè. Sol.hoc ideò, quia requrit altiorẽ indaginẽ.Ista est uera sol. Sol.hoc ideò, quia reqrit altiorẽ indaginẽ.Ista est uera sol. quã gl.ponit,& Iac. de Are.tenet,ut §.uidisti.s. Alij exponũt aliter,q hic dicit exceptiõi.i.replicationi,qđ nihil est dictũ Nam

Nam quando de iureiurando dubitatur ille, contra quẽ exceptio iurisiurandi opponitur, nihil replicat,sed solũ exceptionem negat.Tene ego primam no.& ueram.

ADDITIO.

a POMA.Posteà.No.q,non solũ exceptio iurisiurandi,impedit litem contestari,sed etiam periurium.Ant.de But.c.dilecta.de exc.Fel.c.exceptionem. uer.idem dicit.eod.tit.
b POMA.Peti.non loquitur in uerbo,agere,sed in uerbo,petere.Ex quo habes inferre Bar.uoluisse,q idem sit in uerbo agere,quod petere, de quo est glo.l.si posteà.ĵ.de pec.Bal.c.quoniam. de prob.licet eã reprehendat in l. cũ quis.C.de iur. & fac.ign.Et de hoc est tex.& ibi Aret.& secundũ intellectũ glo.& doct.l.ex duobus.ĵ.de duo.reis.inst.de act.in prin.& l.j. cum glo.ibi posita.C.de iud.Vide tex.cõt.in l.age cum Gemiliano.C.de trãsac. pro Bar.tamen facit l.j.iuncta gl.ĵ.de ope.lib.& tas.l.posthumo.C.de col. Cep.cautela.xxxiiij.
c POMA.Impedire.Fel.c.exceptionẽ.de excep.Aret.cõs.lxxiij.Fel.c.cũ cõtingat.de off.dele.Pau.cõs.xiij.aliàs.iiij.uol.j.ubi limitat. Aret. cons. xcix. & cons.clxx.& Fe.c.inter monasterium.de re iud.Aret.cons.lxxxv.
d P.PAV.P.Impedit.An autem si iudex reseruet aliquam exceptionẽ apposi tam ante litem contesta. processus sit nullus , & an opus sit appellatione? Franc.cõs.cvij.Item an processus sit nullus,si iudex nõ procedat solenniter super testibus & instrumentis? Are.cõs.lxxvij.item q exceptio præscriptionis impediat litis ingressum,Bal.c.si quis per triginta,si de feu.suc. cõtr. Frid.in rub.de præsc.de exceptione aũt,nõ es procurator , quãdo impediat litis ingressum? Bar.l.licet.C.de proc.ex forma aũt statuti, omnes exceptiones debent reseruari in fine litis, nec impediunt procedi ad ulteriora, nisi sit exceptio super qua sit cognitũ, & iudicatum.uide in j.statuto ciuilium,in uerbo,statuentes quoq;. itẽ q, illa exceptio , q, petitio hæreditatis, non detur cõtra titulo possidentẽ,impediat litis ingressum,Pau.cons.cxliij. Adde etiã aliã,quando accusatus dicit delictum non esse punibile,Alex.l.ij. C.ut ne.peten.Itẽ adde aliã, quãdo dispositio statuaria obstat intentioni agentis,secundũ Bal.l.Arethusa.§.j.de stat.hom.l.de quibus.ff.de leg. Ang. l.j.C.de bo.uac.& adde aliã de qua per Bar.l.senatus.ff.de accus. Itẽ adde aliam,scilicet litis pendentiã,de qua uide in repertorio,in uerbo,exceptio. Alex.l.fratris.C.de trãs.Itẽ adde aliã,quãdo opponitur delictũ non esse punibile,Bar.l.si seruis.C.de his qui ad eccle,cõfu.ubi addidi.Qua autẽ forma sit iudicandum,quando opponitur exceptio talis,de qua hic habetur , ad impediendum litis ingressum , ponit gl.mag.ad fi.de litis cont.in vj. & ibi per alios,per Spe.tit.de excep.§.dicta.ad fi.Quid aũt de exceptione,sua nõ interest,an sit dilatoria,uel peremptoria? Fel.c.ex parte.ext.de test.Itẽ latẽ quæ sunt exceptiones impedientes litis ingressum,Fel.c.exceptionib.extra de excep.etiam q, exceptio reficiendarũ expensarum,sit de istis, Bal.l. edita.in rep.Perusina.C.de edendo.Sequitur ibi Sal.& Alex.in ult.col.& ibidem Ias.Istæ tamen si opponantur ad processum,debent opponi ante lit. conte.ut hic no.Com.cons.xxxix.Item de exceptione pacti de non petendo,usq; ad certum tempus, an posit opponi ad impediendum litis ingressum? Soc.l.ij.§.j. ff. de exc.in j.no.& de excep.rei iud. si fuit opposita ad processum,& non admissa,& post lit.contest.Item si opponeretur ad processum,an posit opponi? Fel.c.inter monasterium.in xiiij.lim.de re iud.
e P.PAV.P. Dabo. An per ista uerba, tollatur iudici facultas cognoscendi? Fran.cons.lxxxv.ultrà Alex.hic,Cast.cons.cxliiij.
f POMA.Exceptio.Fel. c. exceptionem.uer.circa peremptorias. de excep. Pan.c.super literis.de rescrip.uers.glo.fin.
g POMA.Possumus.No.exceptionem pacti de non petendo , non impedire litis ingressum,tamen Bar.l.si unus.§.pactus.de pact.refert tm̃.facere differentiã,inter pactum de non petendo,& pactum de non agendo,Bal.l.nõ sortẽ.§.adeò.ĵ.de cond.inde & c.de testibus.ext. de testib. tamen ipse hic uidetur sentire oppositum.De quo tamen uide ibi per Cep.non tamẽ Bar. hic se firmat,sed ad dictum suum se remittit,cui tamen conclusioni uidetur obstare l.creditori.uer.petitionem repellit.C.de pact.Pro cuius sol.uide ibi Alex.& Ful.licet solutio Ale.uiolet literã,& Ful.diminuat,& litera multum repugnet in dicto uerbo,petitionem repellit,quia quoties lex utitur, uerbo,petitur,uel simili,impedit litis initium,ut per Bar.hic.
h Etiam.Cast.cons.cxcj.in fi.cons.& hic in add.& sequitur Io.And.in add. hic alleg.per Alex.
i POMA.Ista.Alex.l.fratris.de transl.Frid.cõs.clxvj.& eons.clxxxiij. Barb. cons.xxv.in ij.uol.Ro.cons.cxiiij.Are.cons.ix.Bal.c.ex parte.de rescrip.
k Altiorem.Sed quid si non habet altiorem indaginem,an iudex posit reseruari post lit.conteſt.Bal.dicit q,non.in l.j.C.qui accu.non pos.quia si potest mutare ordinem datum à iure,c.exhibita.ext. de iud.licet Iac. But. uideatur contra sentire,in l.ij.§.qui satisf.cog.secundum eum.Item adde,q,sicut quandoq; impedit processum super actione,ita replicatio super excep-

tione,l.fi.§.sed & si stipulator.ĵ.de eo per quẽ fact.erit.Cast.hic in add.

1 Iuramentum parit actionem & exceptionem & habetur pro ueritate.
2 Actio ex iureiurando ponitur inter prætorias.
3 Quando agitur ex iureiurando,quid debeat probari.

1 §. IVREIVRANDO.† Ex iureiurando oritur actio,&
a exceptio,& habetur pro ueritate.Primò quæro,[a] unde oriatur actio hæc ex iureiurando, cum in edicto[l] nihil dicatur de actione,sed exceptione.ʀ.credẽdum est,q plura erant uerba in edicto,ex quib.apparebat prætorem da
2 re actionem ex iureiurando , ideò nostri autores † posuerunt hanc actionem iurisiurandi inter prætorias. Ita facit Ioannes in arbore, & Rofredus in libellis. Quæro quæ est
3 ista actio? Dic ut in gl.† Quæro quando agitur [b] ex iureiu
b rãdo,an sufficiat hoc solùm probari,scilicet iuratum esse, uel remissum.Tex.uidetur hic uelle q sic,supple q debet,p
c bari [c] iuramentum delatum,ut §.eo.l.iij.in prin.& inconti-
nenti posteà iuratum,l.non erit.in fine.§.eo.

ADDITIO.

a POMA.Quæro.Quod probatur §.eo.l.iij.uer. quacunq;.in uer.tuebitur. Quoties enim lex loquitur uerbo tuebitur,intelligitur quò ad actionem,et quò ad exceptionem,l.statuas.ĵ.de acq.rer.do.quanquam posit dici, q, illa uerba prætoris non sunt,sed iurisconsulti,eius edictum interpretantis,et bene facit §.item si quis postulante.uer.actionem dat.Inst.de act.
b P.PAV.P.Agitur.Si tamen reperiatur in actis,q, talis iurauit deferente aduersario,præsumitur iurasse solenniter,secundum formam quæ fuit relatũ, Ang,Are.§.item si quis postulante.uer.& aduerte q, ibi iuramentum.Inst. de act.Alex.hic,in ij.no.
c Probari.Bal.l.iij.§.eo.& cum Bal.transit Ro.l.non erit.§. eo.in §. si negs. Alex.alleg.gl.l.si unus.§.pactæ.§.de pac.quæ dicit , q, ille qui se fundat ex stipulatione,debet probare,q, præcesserit interrogatio,& secuta fuerit responsio : limitando , nisi in scriptura contineretur de interrogatione , & responsione , quia tunc est præsumendum , q, incontinenti fuerit responsum,per §.si scriptum.Inst.de inut.stip.Et eodem modo deberet dici in iuramento.Et pro hoc alle.etiam Io.And.in addi.Spe.tit.de teste.§.sequitur. super uer.& no.ubi uoluit,q, si in actis apparet scriptum,q, præsente iudice & partibus testis fuit iuratus,q, præsumantur omnia solenniter acta,ut latius hic per eum.Cui etiam adde quò ad illud, q, dicit alleganti stipulationem,&c.Bal.cons.liij.lib.j.& ad no.per Io.And. adde etiam q,si notarius diceret,iuratum esse secundum morẽ,per hoc nõ præsumetur iudicis præsentia,licet alia præsumantur,Old.cons.cccxxiij.incip.circa primum.

1 Sententia post iuramentum etiam iuramento contraria,ualet.
2 Sententia contra sententiam quando ualet.

a §. SED SI Damnetur.[a] Sententia † ualet post iuramen-
1 tum,etiam si sit ɔ̃ria.Opp.q non ualet sn̄ia ɔ̃ sn̄iam. C. qñ prouo.non est ne.l.j.ergo nec ɔ̃ iuramentũ ; cum sit maioris autoritatis.§.eo.l.ij.In hoc sententia superat iuramentũ,ut no.in l.ij.§.eo.Pro intellectu huius §.debemus ui
2 dere,† qualiter sententia non ualet ɔ̃ sententiã. Quidã [b] dicunt q si prima fuit absolutoria , secunda cõdemnatoria, tunc non ualet secũda,d.l.j.C.qñ,puo.non est ne.Sed cõtra bene ualeret secũda absolutoria, fauore liberationis, arg.l.eius qui.§.quas uerò.§.tit.j.& l.Arrianus.de act.& ob. & quia imputet sibi actor,qui habebat sententiã condemnatoriã,si posteà de nouo egit & succubuit.Quæ ratio cessat in reo,in cuius potestate non erat agere.Ego dixi, & di-
c co,[c] q si iã ẽ lata sn̄ia,& iterũ feratur alia ex nouo [d] ꝓcessu,
d indistinctè ualeat secũda, siue secũda noceat reo, siue actori,imputet eñ sibi reus,si ex prima sententia nõ opposuit exceptionẽ rei iudicatæ,uel etiam actor sibi imputet.Si de nouo egit.Istud ꝓbatur expresse in l.duob. & qđ ibi no.in l.j. C.si plu.una sen.expresi⁹ ext.de re iu.c.inter monasteriũ.Si bene aduertaī,& illa litera nõ calumniet.Sed si post primã sn̄iam daret alia sn̄ia ex eisdẽ actis tũc esset nulla indistinctè,siue cõcordet cũ prima,siue discordet,siue ꝓreo,siue ꝓactore faciat.Rõ,q, lata sn̄ia est perempta instãtia , & pemptũ est illud litigiũ,adeò q, iudicis officiũ nõ habet facere aliqd plꝰ in illo litigio.l.terminato.C.de fruc.& lit. expẽ. & l.j.& l.iudex.ĵ. de re iu.Vnde cũ posteà daī sn̄ia, secũda daī sine instãtia,& sine cõtestatione,& sic meritò ẽ nulla.Ita loquit̃.l.j.C.qñ,puo.nõ est necesſ.& ioc sn̄ia. Sed in iureiurãdo est secus,q, a postq̃ est iuratũ, tũc ex eadẽ instantia post

iuramentū pōt peruenire ad diffinitiuā ſententiā, ſiue diffinitiua ſententia cōcordet cū iuramento.l.iuſiurandū & ac pecunias.ff.eo.ſiue diſcordet,ut hic.Ratio,quia iuramentū non tendit ad hoc ut finiatur probatio, & ſm iuramētum detur ſententia.d.l.iuſiurandum & ad pecunias.ff.eo.

ADDITIO.

a POMA.Quæro.Pro opi.tamen Guli. facit, quia ubi nō habet locū ueritas ibi non poteſt habere locum fictio,niſi in iudicio,& non extra legem.
b POMA.Prætereà.Hāc utilitatē poſuit Cæp.cau.xxxv.Feli.c.fin. de præſc.
c Perpetuaret.Alex. Ang. & Sal.hic.Imo.l.naturaliter.ff. de uſuc.Tu dic, q. Bal.cōſ.cccxx.lt.iij.dicit, q. nullo itere cauetur,q. iuramentum perpetuet obligationem,ultra ſuam naturam datam à lege:aliàs fruſtra interruptiones præſcriptionum eſſent introductæ.

1 Priuilegiatus quando excipiat reſtitutione in integrum non habita, propter læſionem.
2 Doli exceptio & exceptio q. metus cauſa,competunt etiam actione de dolo non intentata.
3 Querela non eſt actio,nec accuſatio,ſed quoddam officium iudicis.
4 Sententiæ latæ prætextu falſorum inſtrumentorum,quando poſſit opponi abſq; reſtitutione.
5 Annalia ad agendum,ſunt perpetua ad excipiendum.
6 Minor,qui non appellauit,non eſt læſus ex hoc,niſi doceat ſe habere aliquid propter quod in cauſa appellationis deberet uincere.
7 Minor ſi intra terminum non probauit,non ſtatim reſtituendus eſt ad terminum,niſi oſtēdat ſe habere probationem.
Et ita ad allegationem omiſſam.
8 Minor reſtituitur aduerſus iuramentum alteri delatum non ſibi.
9 Iuramentum omne habet uim litis conteſtationis.

1 SI IS Qui.† Iuramentū habet uim cōteſtationis, &
2 actionē perpetuat.† Quærit gl.qd ſi fuerit iuratū ſuper actione de dolo.&.non perpetuat iuramēto,quia nec
3 conteſtatione.l.fi.C.de dolo.Et breuiter hæc eſt regula,† q. omnes actiones,quæ perpetuant lit.cōteſt.perpetuant iu-
4 ramento,aliæ non.Fateor tamē,q. † iuramentū habet uim ſentētiæ,ff.l.ſed & ſi poſſeſſori.in fi.ff.eo.ideò ex eo iuramen
to oritur actio,quæ eſt perpetua,ſicut ex ſnīa, nō tñ perpe-
5 tuat primā,quæ nō perpetuaretur litis cōteſt.† Quæro,[a] u-
a trū hoc habeat locū in omni iuramēto.Gul.dicit q. ſolum habeat locū in iuramēto iudiciali.alle.auth.de teſti.ſ.pe.& fi.qui nihil faciūt. Iac. But.dicit indiſtinctē habere locū in quolibet iuramēto.Nō enim dicitur hic, q. iuramentū ſit li
tis cōteſtatio,ſed q. habet uim conteſtationis,ergo,&c.Præ
b tereà [b] hic loquitur generaliter,ergo &c.q. eſt multū † utile
6 ſcire,ut ſi quis in fine inſtrumēti faceret ſibi deferri iuramē
c tū,ut dixi ff.eo.l.ij.ppetuaret [c] ſibi hanc actionē, per hanc l.

ADDITIO.

a POMA.Quæro.Pro opi.tamen Guli. facit, quia ubi nō habet locū ueritas ibi non poteſt habere locum fictio, niſi in iudicio,& non extra legem.
b POMA.Prætereà.Hāc utilitatē poſuit Cæp.cau.xxxv.Feli.c.fin. de præſc.
c Perpetuaret.Alex. Ang. & Sal.hic.Imo.l.naturaliter.ff. de uſuc.Tu dic, q. Bal.cōſ.cccxx.lt.iij.dicit, q. nullo itere cauetur,q. iuramentum perpetuet obligationem,ultra ſuam naturam datam à lege:aliàs fruſtra interruptiones præſcriptionum eſſent introductæ.

ter replicari,ergo malè. Glo. fatetur cont.dicens,replicari nō poſſe,niſi reſtitutione præhabita. Et hoc uidetur ſentire Iuriſconſ.in uer.ego autē.in fi.ibi,in integrū reſtituere. Ego dico glo. bene dicere, tamē iſta materia pōt practicari
1 duob.mod.† Primò q. in integrū reſtitutio petat̄ per mo
dū cuiuſdā reconuentionis,uel ut uerius loquatur per mo
dū cuiuſdam petitionis principaliter intētatę. Non eſt eā
propriè recōuentio, quia iſtud iudiciū eſt præiudiciale,ad primū,ideò nō poſſunt ſimul tractari,ſm qd exigit natura recōuentionis.l.j.ff. quæ ſenten.ſi appe.reſcin. & no.in l.qui prior.ff.de re iu.& auth.& cōſequēter.C.de ſen.licet gl.hanc appellet reconuentionē in ſimili.in l.Pap.ff. ſi filius.in fin. gl.ff.de inoff.teſt. Et iſto caſu ſuperſederet in primò iudicio oppoſita replicatione,qa pēdet cauſa præiudiciali ad exceptionē in iſto iudicio ordinariè ꝓcedetur,& corā cōpetēti iudice.Secūdo mō [b] poteſt practicari, ut in eodē iudicio p modū cōtradictionis petatur iſta reſtitutio,& cōditionaliter,ut habita reſtitutione imponat ſilentiū ſuper exceptione.Iſti duo modi colligūtur in d.l.Pap.ff. ſi filius,& hocuult dicere tex.hic in fi.ibi, prætereà exceptio iſta, ſiue cognitio. Exceptio,quādo per modū ꝺictionis opponit̄ in eodem iudicio.Cognitio,qñ iudicis officiū principaliter implorat̄ur.Hoc etiā modo pōt intelligi l.ſi præteritus.ff.de bo.poſ. cōtrata.Et in hoc ſecūdo modo quoniā per modū ꝺictionis ꝓponitur,ut puto,nō erit lis cōteſtanda ſuper hac contradictione,ſed ſufficit cōteſtatio facta ſuper principali cā, cū in totū ſit unū iudiciū nec requiritur iuramentū calumniæ,& ſimilia,ſed modus probādi debet eſſe idē,& intra ea dē tēpora,ut hic uides,in tex.Puto etiā q. idē debeat eſſe iu
dex ſuper iſta ꝺictione,qui eſſet ſi dicta reſtitutio princi-
c paliter peteret̄.Vnde ſi cauſa principalis [c] ageret̄ corā iudice quodā pedaneo, qui nō poſſit cōtra delationem iuramēti,etiā principaliter reſtituere mīnorē, fortè quia iuramentū erat delatū corā maiori iudice, deberet illa ꝺictio cognoſci & terminari.Et hoc eſt q. dixit tex.ipſum Prætorē debere cognoſcere,&c.quaſi dicat,corā ſuo iudice, cū non
2 poſſet hoc quilibet iudex.Opp.ff.† uideo q. exceptio doli cōpetit etiā non intentata actione de dolo.Itē exceptio me
d tus,[d] ff.de doli excep.l.j.& ij.ff. q. met.l.metū.ff. ſed q. prætor. tamē illæ actiones dātur ad reſtituēdū, ſicut hic reſtitutio. Quare ergo aliud requiritur hic, quā ibi ꝛ. Qñq. prætor dat actionē ex aliquo facto, tūc ex eodē facto dat exceptionē,etiā nulla actione intentata,ut in ꝛijs, & ff. px. ff. Qñq. nō dat actionē,ſed ſubuenit per officiū iudicis, tūc exceptio nō cōpetit, niſi officio iudicis intentato principaliter, uel per modū ꝺictionis, ut hic, & in d.l.Pap.ff. ſi filius. de inoff.teſt.† Querela enim nō eſt actio nec ac
3 cuſatio,* ſed magis dicit̄ quoddā officiū iu- * Accuſatio. Hoc
dicis,l.poſthumus.ff. ſi quis ex his.eo. tit. Idē eſt falſum, &
in bonorū poſſeſsione ꝺ tab. quæ ſimiliter ꝓ cont.etiam te-
officiū iudicis petit̄,d.l.ſi præteritus.ff.de bo. nuit idē Bar.l.
poſſ.cōt.tab.Opp.† qñ ſententia eſt lata præ- j.ff.j.nu.3.ff.
textu falſorū inſtrumentorū. datur officium ſuſpec.tut.l.
iudicis,per qd petitur reſtitutio,d.l.diuus.ff. re iud.& l.ij.C.ſi ex fal.inſt. Tñ reperio q. ſi agat̄ ex tali ſnīa pōt excipi ꝓpetuò,ēt nō petita reſtitutione,ext.de excep.c. cū uenerabilis.ꝛ.hic,& aduerte,& dico qd qñq. ex ſnīa lata ex falſis inſtrumētis dat̄ in integrū reſtitutio,ut qs in ſta tū priſtinū reponat̄,ut ſententietur,put ſentētiari deberet,ſi ſnīa lata nō eſſet,l.diuus.& ad hunc finē nō poſſet opponi exceptio,niſi exceptione prehabita,ſed eo ipſo q. ſnīa lata ē ex falſis inſtrumētis, cōpetit mihi actio de dolo, uel in fa
ctū ꝺ te ad intereſſe.ff.de dolo.& l.elegāter. ff. pen.& eo. mō mihi cōpetit exceptio ꝺ te,quæ eſt perpetua, d.c.cū uenera
5 bilis.Opp. & uideē † qd ea, quæ ſunt annalia ad agendū, ſunt ꝓpetua ad excipiendū.l.purè.in fin.ff. de doli excep.& C.de excep.l.licet.Sol.dicit gl.hæc eſt replicatio,quæ eſt tēporalis,ſicut actio,ff.de pecul.l.quæſitū. ff. in dolo. Iſta nō ē bona,qa idē eſſet in exceptione,l. exceptiones.la ff. in fi.ff. de excep.Sol.ergo,q. id qd dicit,q. exceptio ē ꝓpetua,uerū eſt,ſed hic nō tollit exceptio tpe,poſtquā eſt nata, ſed eius natiuitas impeditur, ſi negligit petere reſtitutionē. Opp. dicitur

dicitur hic,quod debet ſe probare minorē,& læſum. Cont. C.ſi aduer.cred.l.j.& de præd.min.l.ſi prædiū.Sol.ut in glo.
e Quæro quō probabit [e] ſe læſum in delatione iuramētis ꝛ. ſi probat ſe habere teſtes,uel alias probationes, l.ſi tutor.ff. eo.& ex hoc mirabili tex.ſic intellecto,per gl.habes expreſſum,† q. minor,qui non appellauit,non eſt læſus eo ipſo q. nō appellauit,niſi doceat ſe habere aliquid,propter quod
f in cauſa appellationis deberet uincere. [f] Contra hoc tñ facit ff.de minor.l.ſi minor xxv.ann.filiofa.ff. q. ibi no. Sol.
g ante latā ſniam, [g] ſi minor renūciaret appellationi, eo ipſo q. renūciat, decipitur,quia poſsibile eſt,ſententiā iniuſtam ſequi,& ſic cōſtat eū ſtatim decipi,ſed poſtquā eſt lata ſententia,nō conſtat ipſum ſtatim decipi,niſi appareat ipſum
7 fouere iuſtā cauſam,tex.eſt hic. † Itē per hoc habes,q. ſi mi
nor intra terminū non probauit,non ſtatim tanquā læſus debet reſtitui ad terminū,niſi oſtendat ſe habere probatio
nem,ut hic.Et eodē modo ſi minor petit ſe reſtitui ad allegationē omiſſam nō reſtituitur,niſi doceat ſe illam allega
tionem habere.Ita intelligit̄.l.minor xxv.annis omiſſam. ff.de minor. & Inn.c.auditis.& c.corā felicis.ex. de in integ.
h reſtit.fiet tamē in iſto iudicio, [h] quo quærit̄,an minor ſit læſus,facilior probatio,an habeat probationē uel non.Sufficit enim q. oſtendat̄ iudici præſumptiuē, q. minor potuiſſet probare,arg.l.in lege Aquilia,ſi deletum.ff.ad l.Aquil.& iſtæ probationes,quæ fiūt hic,non facerent plenā fidem in cauſa principali,c.ueniēs.el.ij.ex. de teſtib. Vltimò iſte ſ.ui-
8 detur cōtra gl.l.ij.in fi.ff.eo.ubi dicitur,† q. minor nō reſtituitur aduerſus iuramentū. Sol.contra iuramentū præſtitum à ſe nemo reſtituit̄,auth.ſacramenta. C.ſi aduer.uend. Ita loquitur in gl.l.ij.in fin.ff.eod.Sed contra iuramentum delatū alteri,bene reſtituitur minor,ut hic.Et ita tenet Inn. ex.eo.c.j.aliàs,ij.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Minori.Soc.l.exceptiones.co.ult.ff.de exce.Franc.conſ.lxvj.ite q. in mutuo,reſtituatur ſine probatione læſionis,Math.no.lix.Item q. opus ſit ſummatim probare de læſione,Mat.no.clxvij.Ro.ſing.ccccl xv: dicit q. poteſt iudex motu proprio concedere reſtitutionē in integrum:Io.de Ann: cōſ.xlviij.cū addi.Bolo.ubi habes, q. ſit opus probare,& an iudex coram quo petitur reſtitutio,ſit etiam iudex cauſæ principalis? Et quando minor non eſt læſus ſui facilitate,ſed fortuito,uel etiam ex diſpoſitione ſtatuti, nō datur reſtitutio, Alex.l.fi.C.de in integ.reſtit.ubi etiam ponit,an ſit neceſſe dicere in libello, q. ſui facilitate fuerit læſus,de quo etiā Barb.conſ.lxxix. uol.iiij.Bar.auth.ſi omnes.C.ſi ut ſe ab hære.abſt.
b POMA.Modo.not.Bar.l.ſi autem.ff.ſi.uer.no.ex iſto §.quem legit cum l. ſi pupilli.ff.de neg.geſt.
c POMA.Principalis.Bal.l.ordinari per illum tex.C.de rei uend.
d POMA.Metus.Licet cū Bar.omnes Legiſtæ tranſeant,tamen contra Bar. hic eſt tex.in c.auditis.in fi.uer.neceſſariam.ext.de in integ.reſt.& ibi Pa. uiij.no.Et ad hoc contra Bar. hic no. Ant. per illum tex.contra Bar. Dicit enim tex.q. ſi eccleſia litigat,& non probat in termino,& ideò petit ſe reſtitui, q. attento q. eccleſia ſingitur iure minoris,q. debet reſtitui, nec requirit tex.q. probet ſe habere probationem,ut hic uult Bar. & ſic tollitur arg.ſi diceretur quod ille tex.loquitur in eccleſia,cui facilius conceditur reſtitutio, q. minori, quia ut ff. æquiparat Eccleſiam minori, etiam loquitur in minore.Prætereà contra Bar.eſt c.ſuſcitata.eo.tit.ubi ex ſola procuratoris allegatione,etiam poſt latam ſententiam,datur reſtitutio aduerſus ꝓbationem omiſſam,& ibi hoc no.Pan.no.ij.eſt tex.contra Bar.hic, q. non requiritur q. probet,ut hic uult Bar.Vnde teneatis contra Bar. q. imò minor ex eo ſolo q. non probauit in terminis,dicitur læſus,& ideò per in integrum reſt.debet reſtitui,abſq; eo q. probet, etiam non ob. iſte tex. quia loquitur quando minor uult reſtitui aduerſus factum ſuum legitimè, quo caſu quædam eſt maior præſumptio contra eum,& ideò nō eſt mirū,ſi eſt neceſſe q. probet,& c.ſed in caſu Bar.non uult reſtitui aduerſus factum legitimè,ſed aduerſus commiſſum,quo caſu reſtituereturꝛ etiam abſq; eo qd probet,& iſtam differentiam facit glo.l.fin.C.in quib.cau.reſt. in inte. Et contra Bar.tenet Spec.tit.de in integ.reſti.§.j.uer.illud quoq;.Ant.de But. c.cùm uenſſent. & c.ex literis.Imo.eo.tit.Aret.conſ.lxvj. Alex.conſ.xxj. uol.j.
e POMA.Probabit.Lata ſententia cōtra minorē ſi intra x.dies non appellat,hoc ipſo non dicitur læſus,niſi probet aliquid. propter quod potuiſſet ſuperior eſſe appellatus.Et licet cōtrarium teneat Bar.l.fin.per glo. ibi.C. in quib.cau.in integ.reſti.& ſequitur ibi Pau.in tamen tene opi. Bar. hic, quæ communiter approbatur,quiam tenent Bal.& Sal.l.ſi. & Abb. conſ. lxxvij.uol.ij.Alex.conſ.cxv.uol.v.
f Vincere.Alex.hic uidetur trāſire cū opin.Ful.hic.& in d.l.fin. quā etiā ibi ſequitur Caſt.& ibi poſui,q. aut minor erat, & ſuccubuit per ſententiam abſolutoriam,& procedat opi.Bar.hic. aut erat reus, & fuit condemnatus,& procedat opi.Bar.d.l.fin.ubi aidetur tenere cont.eius,quod hic tenet.De quo uide ultra alleg.per Alex.Spe.tit.de teſte.§.j. uerſ. quid ergo inquantū etiā Alex.tangit,an minor dicatur læſus cōpromittendo in arbitratorē,adde Abb.conſ.xxxj.lib.ij.Et an minor dicatur læſus per additionē hæreditatis,dato q. de ſuo damnum non patiatur,Io.And.tenet q. ſic, in ad dit.allegata hic per Alex.
g POMA.Sententiam.Licet omnes tranſeant cum Bar.q. ſi minor renunciauit appellationi ante ſententiā latā,dicatur læſus ratione de qua hic per eū, tamē uidetur obſtare tex.hic. Nā minor deferēdo iuramentū aduerſario, ut hic dicitur,cū autoritate tutoris,uidetur omnino ei uelle ſtare.l.nō erit. uer.dato.ff.eo.imò quod fortius eſt,cōſtituit eū iudicē & teſtē in ppria cā. l.ſi.C.de fideic.& tamē poſſet eſſe,q. iuraret iniquè,ſicut pōt eſſe q. iudex ꝓferat ſniam iniquā,ubi renūciauit minor appellationi,tamen non dicitur læſus,niſi probet,ut hic no.Et ſic dicas,q. nō eſt præſumendū q. aduerſarius procuret.l.ſi.C.ad l.Iul.repe.Reſpō.q. etiā nō eſt præſumendū,q. iudex ꝓferat ſententiā iniquā.l.hæremus.§.caia.ff. de euic.& maximè,quia non habet proferre ſententiam ad ſui utilitatem,ſicut aduerſarius iurare.
h POMA.Iudicio.Cæp.conſ.clxxiij.Bar.l.præſcriptione.C. ſi cont.ius, uel uti.pub.

§ SED SI Quis.Cui cōtra iuramentū ſubuenit̄ per actionem,ſubuenit̄ etiā per exceptionē & replicationē. Op. q. imò prius habet agere actione in facū,ex illo edicto,quæ i frau.cre.& ſic reſtitui,ut ff. px.§.Sol. ut ibi dixi.

§ IVSIVRANDVM.Iuramentū ꝓcuratoris, uel defenſoris ꝓdeſt domino ad exceptionē,& etiā ad actionē.Opp.l.non ſolū.§.qui alieno.ff. de pc.Sol. Dicūt q. dam q. hic acquiratur dño, i.ad eius utilitatē,nō q. dominus poſsit agere.Vel uerius dicit gl.in iudicio, dño quærit̄ utilis,etiā ſine ceſsione. Ita loquitur hic. Directa uerò non quærit̄ dño.Et ita loquitur lex cōt.Et ſm hoc iſta lex nō haberet locū,niſi in iuramēto iudiciali. Sed poſſumus etiam
9 dicere,q. † loquat̄ in omni iuramēto,quia omne iuramentū habet uim litis cōteſt.ut ff.ea.l.§.ſi is qui.Ad l. cōt. reſpō. q. ideò dominus nō poterat agere,quia ibi erat dubiū de mandato.ſecus ſi erat certum de ipſo mandato.Ita loquitur hic,præcedens tamen ſolutio eſt tutior.

1 Iuramentum uoluntarium,uel iudiciale parit actionem,non ex neceſſario.
2 Actio quæritur ex iuramento.quando ſit datiua,& quando natiua.
3 Sententia parit actionem in factum.
4 Actio in factum in actione in rem,an habeat locum.

§ SI PETITOR.In reali actione iuramentū actori parat actionē,reo exceptionē,& ſi iurauerit rē ſuā eſſe, ei am actionē.Idē in perſonali, uel miſta h.d.uſq; ad l. ſi duo patroni.legā tamē per partes, Primò q. per declarationē literæ,quæro quæ actio detur actori? Gl. dicit,in facū.* & ꝓbatur.ff.l.px.uerſ. proinde. * Factū. Quæ ge-
Cōtra hoc op.& uidet̄ q. cōpetit publiciana, neralis eſt ad
ut ff.de public.l.eū qui.§.ſi petēti. Sol. Aut e- oēs actiones,
go nitor ex iuramēto tantū,& loquitur hic §. quæ proprīè
Aut ex iuramēto & traditione, & ita loquit & peculiare
lex ꝺria, Ita dicit gl. Sed contra gl. opp. quia obligatiōis no
ille qui ſic tradit rē, tradit eā, ut accipiētis, & mē non habēt
ſic ſi accipiēs eſt dñs, non transfertur domi- l.ſancimus. §.
niū.l.iij.§.ſubtilius.ff. de cōdict. ob cau. ergo fin autē. C. de
ſi nō eſt dominus, nō trāsfert uſucapiēdi cō fac. eccl. l. C.
dictionē, nec publicianā, ut ff. de cont. emp.
clauibus.& l.eū qui.in prin.ff. de publi.Sol.ſm opin.quam tenemus, eſt ſpeciale ibi, fauore rei iudicatæ,ut no.Inſt.de off.iud.in fi.& de publi.l.ſunt & alię.& l.j.& l.pomp.§.ſi iuſu. de acq.poſ.& ibi dixi,licet quidam Vltramontani contrà.Et ex hoc §.glo.fundat duas opin.Prima eſt, q. ex quolibet iuramento oritur actio, & poſteà ex ſententia oritur alia actio, & ſic erunt duæ actiones. Pla. tamen dicebat, quòd ex neceſſario,uel iudiciali non oritur actio, ſed ſolū ex uoluntario, Ita dicit gloſ. hic. & C. eo. l.j. & ibi Pet. & Cy.te-

Cy.tenebat opin.Plac.Iac.But.uidebatur idem dicere. Mihi uidetur † ꝙ ex iuramẽto uoluntario,uel etiam iudiciali quæratur actio,ex necessario uerò non, & sic pro parte teneo gl.ꝓ parte Plac.Probo,qñ quis defert iuramentũ,uidetur ꝛhere,& cõfiteri se debitorẽ illo iurãte,ut ff.e.§.q iurasse. in fi.& l. depositi.§.j.ff.de pec.sed ex cõfessione oritur actio, l.certũ.in fi.ff.de confes.ergo,&c.Prætereà hoc ꝓbo,per §.j.§. ea.l.ubi dicitur ꝙ solũ oritur actio,qñ iuramentũ est delatũ,uel remissum à parte,referendo illum §.ad uerba edicti, quæ intelligunt etiã de iudiciali,& ꝓbatur hic,loquitur enim de possessore deferẽte,nõ dicit de iudice,& sic non habet locũ in necessario.Item non distinguit,[a] utrũ possessor deferat in iudicio,uel extra,imò magis uidetur innuere in iudicio delatũ ex eo qđ dicit,petitor.& sic innuit litem contestatam esse,ut ff.rem rat.ha.l.amplius non peti.undeex iudiciali oritur actio,ex necessario nõ,quia hoc l.non reperitur.Prætereà,actus non debet operari ultra intẽtionẽ agẽtis,ut §.tit.j.l.nõ omnis.sed iudex defert iuramentũ necessarium in defectum probationis,ergo illud iuramẽtum uallet ad perficiendam ꝓbationem, nõ ad obligandũ partẽ, l. admonendi. ff. eo. Iuramentũ uerò uoluntarium,uel extra iudiciale,defertur ad obligandũ partẽ,ut §.dixi.† Quæro utrũm ista actio sit datiua,uel natiua.Et uidetur ꝙ datiua,quia tex.dicit hic,dabitur actio,& ff.eo.l.,px.dicit actionem dãdam.In cõt.uidetur,ꝙ sit natiua, ex quasi ꝛcto præcedenti.ff.eo.l.qui iurasse.§.fin. Sol. Potest ꝓbabiliter dici, ꝙ quando iuramentũ defertur in reali,ꝙ tũc sit datiua, qa non præsupponitur obligatio.Ita loquitur hic,sed quãdo defertur in personali,tũc sit natiua,[b] ff.eo.l.qui iurasse.† Vltimò gl.probat ex hac l. ꝙ ex sentẽtia oritur actio in factum,* & actio in rem, cùm in dicatur rem esse meã,sicut dicit in fin. Ista gl. duo præsupponit,Primò ꝙ ex sententia datur actio in factũ.Vltramontani ꝛ, quia imò uocatur actio iudicati.De quo per Cyn.C.eod.l.actori.Itẽ præsupponit aliud,s.† ꝙ in actione in rẽ,habet locũ actio in factũ.C.de iud.l.j.in fi.magnæ gl.ubi dicit ꝙ cõpetit utilis in rem,& ibi per Cy.De quolibet istorũ dixi plenè in l. miles. §.iudicati.de re iud.ubi hoc tangit glo.& Dy. Op.ad hanc.l.quia quandoꝙ * alteri nocet, ꝙ inter alios actum est,l.Pap.§. fin. de inoffi. testa.ut in glo.

Factum.l.actori. C. de reb. cred.

Quãdoq;.Nã regulariter cõt. & C.res inter alios acta.I.C.

ADDITIO.

a POMA.Distinguit.Cont.l.actori.C.eo.

b Natiua.Bal.*in lect.antiqua,& Ang.hic*, & l.miles.§.fi. *de re iud.licet ibi* Imol.*contra,de quo hic per Alex.*

LEX XII.

1 *Actionem,facta ad exceptionem quando pariant.*
2 *Condemnatio si ad rem,quam restituit,res ipsa reuersa sit,an cõtra ipsum per illum,cui res fuit restituta,poterit agi ex prima sententia.*
3 *Iudicis officium habet executionem paratam.*
4 *Iuramentum habetur pro ueritate.*
5 *Verba impropriantur,ut sustineatur libellus,iuramentum,& dictũ testis.*
7 *Iuramentum habet uim sententiæ,& executionem paratam.*
8 *Actio quando oriatur ex solis probationibus.*
9 *In executione non sufficit sola relatio nuncij,sed requiritur pronunciatio.*
10 *Actio utilis,& actio in factum,oritur ex iuramento.*

SED ET Si possessori.Istã l.summaui cum præceden. Opp.l.eũ qui.§. petẽti.ff. de public. Sol. qñ iuramentũ defertur actori,si iuratur,& si ex testamento solo nitatur, habet actionẽ in factũ. Si ex iuramento & traditione, habet publicianam.Sed quando defertur possessori,tunc publiciana competere nõ põt, quia sibi traditio nõ est facta.Ita loquitur hic,& ita dicit glo. Vel aliter possumus dicere,ꝙ hic loquatur de actione in factum,quæ est idẽ ꝙ publiciana,qđ non placet gl.propter duo.Primò,quia nõ fuit facta traditio,ut dictũ est.Itẽ publiciana ẽ specialis, ideò nõ recurrimus ad actionẽ in factum generalem,ut inst. de act.§.aliæ.Quidam tamen uidetur dicere uelle, ꝙ illud,dimittere tẽ apud possessorẽ, habet uim traditionis, ut inst. de re. diui.§.interdũ.qđ nõ placet,arg.eius qđ dicimus de trãsactione.l.fi ꝓ fundo.C.de trãsac.& in l.pen,de usuc.pro empt.& arg.eius qđ dicimus in sententia,exceptio,ff.de except.rei iud.Opp.actus non operatur ultra intentionẽ agẽtis.l.omnis.ff. si cert.pet.Sed quãdo iuramentũ defert possessori,defertur ad exceptionẽ,non ad actionẽ,quia possidenti nõ dat actio.l. j.§. hoc interdictũ.ff.uti possi. Ergo ex tali iuramẽto nõ debet dari actio.Glo.tangit istud cont.& nõ soluit.Sed dic,ꝙ hoc † hodie idẽ,alibi cõtingit ꝙ facta ad exceptionẽ pariunt actionẽ.l.ꝙ mihi.ff.de lib.leg.de dona.ante nup.l.fi cũ ante nuptias.Tu respondes,ꝙ hic iuramentũ defertur ad id qđ est causa actionis, & ꝙ ꝓducit actionem aptitudine,licet non actu,nã ille qui est dominus aptitudine,semper habet rei uendicationẽ,non aũt habet eã actu,si possidet,l.in rẽ.in prin.ff. de rei uen.C.de alie.iud. mu.ca.fac.l.j.sed hic detulit,ꝙ iuraret rẽ suã esse,& sic ꝙ haberet actionẽ suã aptitudine,meritò cũ cadit à possessione aptitudo illa in actũ deducitur, & actio cõpetit, ita loquit hic.Vltimò [a] hanc l.inducit † Mar.ad q.si fui tibi cõdemnatus ad rẽ,unde habes ꝛ me actionẽ in factũ ex sententia,& officiũ iudicis † habet executionẽ paratã,pone ꝙ illã rem tibi restitui,posteà à possessione cecidisti,quæ ad me reuersa est,utrũ poteris agere ex prima sententia,ut tibi restituatur,uidetur ꝙ non,quia solutione primæ,uidetur sublata obligatio ex sententia,inst. quib.mod. tol.ob. in prin. auth. sacramenta. C. si aduer. uen.in gl. fin.l.à diuo pio.ff.si post addictũ.de re iud.In cont.uidetur casus hic,ubi ille ꝙ possidet,si posteà cadat[b] à possessione, habet actionẽ ex illo iuramẽto.Et hoc tenet Gul.& Iac.But.ꝙ est no.Assignatrationẽ,nã ex illa sententia oritur alicui ius duplex,ut sibi restituatur res,ut in possessione cõseruetur.l.si quis missus.§. cũ prætor. ff. ne uis fiat ei. & l.iiij.§.missum.ff. de carb.edi.C. ad carb.l.j.fm unã lect.Facit l.qui uniuersas.§.itẽ cum prætor.ff. de acq.poss. Licet ergo quantũ ad primam partẽ, de restitutione rei,sit satisfactũ sententiæ,tñ adhuc durat;remedium aliud,ꝙ iudex debet eũ tueri in possessione, quæ tutio fieri nõ põt,nisi sibi restituatur,& sic habebit officiũ iudicis ad restitutionẽ sibi fiendã.Pro hoc apparet respõsum ad cõt.quia per hoc nõ fuit sublata obligatio in totũ, arg. C.de usuf.l.corruptionẽ.& l.plurib.§.& si placeat. de uerb. ob.Nõ ob.§.si post addictũ.quia uerũ est ꝙ nõ durat iudicis officium,scilicet contra extraneos,sed contra ipsum,cõtra quem iudicatum est,sicut patet ex prædictis.

ADDITIO.

a POMA.Vlti.Lanf.*de arbi.char.xlij.q.xlj.*Alex.*l.debitori.uers.in glo.fin. C.de pact.*Bal.*c.ex conquestione.de restit.ſpo.ubi bene,et Soc.cõſ.cxxxiij.*

b *Cadat.Cont.uidetur tenere in l.permisceri.in fin.ff.de acq.poss.& in l.Claudius.C. qui pot.in pig. hab. ſol.*Bar.*concor.lxxiij.incip.Inuoluere conantur,ubi ad plenum.*

ITEM SI Iurauero.Summaui cum præcedenti.Vel aliter,Verba iuramẽti si nõ possunt stare ſm propriam significationẽ,intelliguntꝰ ſm impropriã.[a] † No. iuramentum haberi pro ueritate.Cõt.ff.eo.l.eũ qui.in prin. Gl. non soluit.Dic ꝙ ibi nõ dicitur,ꝙ pro ueritate non habeatur,sed ꝙ deferẽs exoneretur à pœna,quia cessat ratio pœnæ.Vltimò no.istum tex.in uers.sed &.si rerũ.ꝙ hoc uerbũ, usufructus,accipitur impropriè pro quasi usufructu.† Et ideò si aliquis diceret in libello se esse in possessione alicuius iuris incorporalis,ꝙ est impossibile, debet intelligi in quasi possessione,† ideò si emphyteuta diceret se dominũ, debet intelligi,scilicet,utiliter per hũc tex,& ẽ arg.ff.de iud. l.si quis intentione ambigua.Facit etiam pro saluandis dictis testium,qui qñq; uerbis proprijs non utuntur. † Vltimò Gul.de Cug.tractat hic q.an donatio inter uirũ & uxorem confirmetur iuramento quod non facit ad materiam nostram.Dixi in l.si quis pro eo.in prin.ff. de fideiuss.

ADDITIO.

a *Impropriam.Bar.l.si mater.§.eandem. de excu. rei iud. & in l.j.ad fin. C. de usuf.& in l.j.ff. de act.& ob.& in l.scire debemus.& in l.inter stipulatem.de uerb.ob.& in l.insulam.de præſc.uer.& in l.si olei.C.loc.aliàs ſcitã remiſiones uide hic per Alex. cui adde Anch. conſ. ccxcvij. &* Ro. *conſ. cccj.Bal.cõſ.ccccliij.li.iij.ubi dicit,q uerba ſuiæ impropriãtur ut ſuſtineãtur.*

Idem

Idẽ in ſententia.& in teſte.Bal:nouellus in repe.l.j.§.ſi quis ita.ff.de uerb. ob.Fel.c.auditis.de præſc.Barb.in trac.de gabel.ij.parte.quæ incip.de locatione gabellarũ.Ale.l.ſi cũ nulla.ff.de re iud.Aret.cõſ.v.Alex. cxxxviij. uol.ij.Alex.cõſ.xcvj.aliàs.xlvj.uol.iiij.Caſt.l.j.C.de uſuf. Alex. l. debitor. uerſ.dicit Bal.ff.ad Treb.Fel.c.ſeries.de teſt.& c.auditis.de præſcrip.Ant. de But.conſ.lxiiij.Alex.l.j.ff.de leg.j.Pan.c.examinata.de iud.Fel. c.cũ cõtingat.de reſc.Aret.conſ.cxxvij.Alex.l.ſi.& ibi Iaſ.C.qui admit.Bar.l.ſi di uiſa.C.loc.

§. SI CVM. Summaui cũ præcedenti.Dictum est ff. de actione reali,& personali,hic loquitur de mista. Vel aliter.Dictum est ff. de act.in rem particularibus, hic loquitur de actionibus in rem uniuersalibus.† No. ꝙ iuramentum habet uim sententiæ,ex quo apparet ꝙ habet executionẽ paratam,ut dixi in l.ij.ff.eo.Secũdò no. ꝙ iuramẽtũ habet uim sententiæ,præcedẽtibus ꝓbationib. latæ, ut hic dum dicit,atq; si probatum esset, & subdit gl.subaudi, & pronunciatũ.[a] Nam ex solis probationibus non † oritur actio,ut glo.dicit,quod no.Quod intellige,nisi ꝓbatio fieret per cõfessionẽ,uel iuramẽtũ,ut uidisti in l.nã posteà. §.fi.ff.eo.Et sic uides fm gl. qđ pronũciatio requiritꝰ. Et sic facit † quod non sufficiat relatio nuncij,super discussione bonorũ,nisi sequatur pronunciatio,de quo dixi in l. stipulatio.§.habet aũt.ff. de ope.nouì nunciat.† Vltimò no.ꝙ ex iuramento cõmpetit utilis actio. Cont. imò actio in factũ, ff.ea.l.in prin.Sol.dico ꝙ cõpetit hæc & illa. Et ideò est aduertendum,ꝙ præstito iuramento per actorẽ in reali actione,si quidẽ uerè erat dominus,habet rei uendicationẽ. Itẽ actionẽ in factũ utilemꝙ in rem,ut hic patet.si nõ erat dñs, habet actionem in factũ,& utilem in rem, ut hic, & publicianã,si nitatur ex traditione,ut habuisti no.ff.ea.l.in prin. Sed si iuramentum deferatur possessori,si iurauit rẽ suã esse,habet tantũm actionem in factũ,& utilẽ in rem,& rei uẽdicationem directam. Si uerò erat dominus, publicianã non habet,ut no.ff.ea.l.in prin. Vltimò gl. signat duo argumenta cõtraria,& nõ soluit,& est super uer.iusiurandũ,ibi, in eo.tit.de lib.cau.l.iubemus.dicibi inter easdẽ personas, hic inter diuersas.In ea.glo.ibi,l.à sententia. Dic,sed ibi nõ facit plenum præiudicium,sed aliquale,ut no.ff.eo.l.quía.

ADDITIO.

a POMA.*Pronunciatum.Bal.c.j.de lit.conteſt.& c.cũ dilectus.de ord. cog. c.cauſam quæ.de teſti.& c.tua nos.de coha.cle.& mu.& l.j.ff.eo.Fel.c.ij. de except.Fel.in rub.ext.de prob.*

LEX XIII.

1 *Accrescendi ius non habet locum in portione quæ non deficit ipso iure,sed ope exceptionis.*
2 *Dispositio l.j.C.si imperia.liber.soc.non habet locum altero socio excluso per sententiam.*
3 *Probationes utriusq; partis quando sunt pares, ille obtinet qui habet aliquam præsumptionem pro se.*

SI DVO Patroni.Lex ista consuevit reputari difficilis,& in ueritate intricata est, sed ego extricabo cã uobis multũ clarè,Et legitur in glo.duob.mod.Secundũ primũ breuiter h.d.Si unus ex patronis excludatur iureiurando,nõ prodest alteri nõ deferenti,sed facit præsumptionem,pro eo, qui se insolidum dicit esse patronum. Primò loquitur quando quilibet dicebat se patronum pro parte. Secundò quando alter dicebat se patronum insolidũ. Secunda ibi, multùm tamen. Et aduerte, quia hic est una uariatio in litera, quia dictio alteri, & dictio sibi, & dictio ei,possunt referri ad patronum deferentem & non deferentem.De qua uariatione non curo,quia idem est sensus,& ideò de ea non faciam ꝛ. mentionem, sed solum uideas exponendo literam. Opp. de prin. huius l. ad uerſ.multùm. Huius timore uariata est lectura huius l.nam quidam intelligunt,ut dixi in summario.Nam in principio quilibet dicebat se patronum ꝓ parte, unde non potest alteri prodesse, si unus esset exclusus. In uerſ.multum.dicebat unus se patronum insolidum.Et ista lectura tangitur in gl.super uerbo,alteri,in fin.& in gl.super uer.prodesse,& in pen.alias ultima glo.magna.Alij leguntꝰ istã l.aliter,& ſm eos ista l.tota loquitur quando quilibet dicebat se patronũ insolidũ.Et ſm istam lect.h.d.Quando unus ex patronis iureiurando excluditur,alteri dicenti se patronum insolidum non prodest,quò ad plenã ꝓbationem,sed quò ad qualequale præiudiciũ.h.d.nõ repeto literã.Op.de prin.ad uerſ. ad multũ.Sol.in prin.dicit ꝙ non prodest, ſcilicet quoad plenam probationem,seu plenum præiudiciũ.In uerſ.multũ.dicit prodesse quò ad qualequale præiudiciũ.Et ista lectura ponitur in gl. super uer.iurasset, & in gl. ult. in prin. quælibet potest esse uera.Op.& uidetur ꝙ iuramentũ unius,alteri prosit,uel noceat,l.duobus.in prin.ff.eo.Sol.ibi erant duo rei,hic non.Opp.[a] l.communi liberto.ff.de bo. li. in fi.ubi si unus excluditur,alteri accrescit.Sol.dicit hic gl. patronus,qui excluditur iureiurãdo,non excluditur in totum,sed ope exceptionis,unde non accrescit,ibi uerò ipso iure excluditur. Sed lac. Bal. timore huius cõtrarij recedebat à lect.gl.& legebat istud principium alio modo, ut exponeret ibi,nec ei prodest,&c. nec ei, scilicet, liberto, quasi dicat,portio excluſi accrescit alteri patrono.Ista lect. nõ est uera,nec eam sequitur Odof.nec alij,Ratio,† quia quãdocunq; quis perfectè non excluditꝰ,eius portio alteri nõ accrescit.l.planè.§.si coniunctim.ff. de leg.j.& quod ibi no.& l. huiusmodi.§.si Titio.eo.tit.sed per iusiurandum quis perfectè non excluditur,quia ꝓ ipso iure actio remanet patrono,ergo,&c.No.[b] ex hac l.quod in portione,quæ non deficit ipso iure,[c] sed ope exceptionis, non est locus iuri accrescendi,quod est mirabile,[d] uide gl.super uer. iurasset. quæ hoc dicit.Et per hoc non facit quod † ff. si imperialis liberalitatis socius.lib.x.non habet locum altero ex socijs excluso per sententiã,uel iurando,uel alia exceptione.Quæro circa istam l.quæ est ratio huius præsumptionis? ꝛ. dicit glo.ultima,ꝙ hic libertus confitebaturalium esse patronũ pro parte. Sed impossibile est, quem esse libertum ꝓ parte,& pro parte non,& ideò cùm iurauerit se non libertũ alterius,uidetur redargui eius mendacium.Aduertę, ista gl. non bene adaptatur ad literã,quia litera loquitur in liberto mortuo,cũ quæritur de bo.possꝰ.ipsius, glo.loquitur de liberto uiuo.Tamen qđ dicit gl.de liberto,intellige ꝙ dicatur per alios.qui dicebant se successores liberti. Item uideꝰ ꝙ ista gl.non dicat uerũ,quia si ego dico me nõ esse tuum libertũ,non sequitur, ergo sum alterius,ꝙa potest esse qđ sim ingenuus.Ideò tollatur hæc obiectio,dicit glo.ꝓ huius l.quod libertus nõ dicebat se ingenuũ,sed fatebatur se esse libertum alterius.Item in gl.ultima dicitur,ꝙ libertus fatebatur se pro parte alterius libertũ,ergo non erat ingenuꝰ, & non dicebat se ingenuum,quia tunc nulla erat præsumptio.Quæro ad quid ꝓdest ista præsumptio.Dicit gl.ꝙ ꝛ. dest, quia si utriusq; ꝓbationes essent pares, creditꝰ magis ꝓbationi patroni,hoc dicit gl.super uer.autoritatis.quam uide & no.† No. ergo ꝙ qñ sunt ꝓbationes utriusq; pares, uinceret ille qui haberet præsumptionẽ aliquam ꝓ se[e] ultra aduersariũ,ut uides hic tex.cũ glo.Doctores ponunt in materia uti possidetis,tenementi.An aũt hæc præsumptio sit tantæ autoritatis,ꝙ ꝓpter eam possit deferri iuramentũ,dicam ff.eo.l.admonẽdi.uerſ.quæro quid si dicta testiũ. Quæro,hic loquitꝰ qñ libertus iurauit se non esse libertum, quid cõtrà,si patronus iurauit se nõ esse patronum,quid importet?Dic ut dicitur in gl.non esse. Gul.de Cug. inducit hanc l.ad q.quam dicam ff.in processu. Vltimò glo. fin. opp.& non sol.& ideò dicas in fine eius, ibi non facit plenum præiudicium,hic qualequale.

ADDITIO.

a POMA.Opp.*Bal.c.quantò.de iud.*

b POMA.No.*Cõtra hoc facit l.hac cõſultiſſ.§.ex imperfecto.uerſ.accreſcere.C.de teſt.ubi Imol.q. in portione, quæ in totum non deficit, habet locũ ius accrescendi,ut ibi colligitur,cum debitum in testamento ſolenni, naturaliter debeatur: doc.l.cum quis. C. de iur.& fac.ign.Aduerte, q. fortaſſis poteſt aſſignari ratio,quia hic non accreſcit,ex eo q. remanet actio patrono.No.Bar.in ſuperioribus uerbis,cũ propter interitum ſit ſolũ ſublata actio naturalis,& remanſit ciuilis,ex qua oritur actio,cũ ſemel fuerit adita naturali,licet prima ſeparetur,ſed ibi nunquam cõpetit aliqua actio,cũ tantùm eſſet naturaliter debitum,& naturalis obligatio, non ſit potens ad actionem producendã.Inſt.de ob.in prin.& ideò non eſt mirũ ſi accreſcit.*

Et ad

Et ad hoc facit aliqualiter quod no. ibi Bal. quod tamen mihi non placet, quia per hoc non remouetur, q̃ portio ibi in totum deficeret, cũ possit habere locum compensatio, & retentio, si ad maius perueniatur. Ideò tenendo q̃ §. ex imperfecto. loquatur tantũ inter heredes, uide pro fol. quæ scripsi, d. l. cũ quis. Cogita tamen, quia non facile perfici potest, q̃ §. ex imperfecto. loquatur solũ in hæredibus. Vide etiam pro fol. alterius cont. Cast. l. pẽ. ff. de acq. hær.

c P.PAV.P.Iure.Com.conſ.cxiiij.in iiij.dub.Limita iſtud procedere in proprietate, ſecus in uſufructu, Ang.conſ.ccxvj.

d *Mirabile. Bal. l. j. §. ubi autem. C. de cad. tol.*

e *Se. hoc communiter ſequuntur doc. hic, & Ang. l. j. ff. de excep. rei iud. et in repe. l. ſciendum. ff. de uer. ob. Bal. conſ. ccclij. lib. ij.*

a §. IVLIA. Ait.[a] Hic. §. legitur duobus modis in gl. & alio modo extra gl. Secundũ primam lecturam. h. d. Etiã ei qui antè præſcripſerat ex iuramẽto, competit actio utilis. Vel fm utilẽ ſecundam lecturam hoc dicit, Poſt iuramẽtum præſcriptio nõ impedit actionem. Vel tertiò, extra gl. Etiam ille qui iurauit, poteſt præſcribere, & ex præſcriptione ſibi actionem acquirere. h. d. in ſumma.

ADDITIO.

a POMA. *Ait. Et p intellectu no. limit. ad reg. quæ habet, q̃ qui eſt dominus, non poteſt amplius fieri dominus. l. ſeq. §. lana. de uſuc. quia procedit quando habent directum dominium, & proprium. Secus ſi utile, ut hic colligitur. Et poteſt eſſe ratio huius tex. quia plenius ſuccurritur agenti ex iuramento, ubi non requiritur tit. neq; bona fides, quam ex præſcriptione. Bar. l. in bello. §. ſi quis ſeruum. ff. de cap. tamẽ cõt. uidetur facere, quia per præſcriptionem eſt acquiſitum dominium irreuocabiliter, ergo, & cætera. no. Bar. l. d. §. ſi quis ſeruum.*

1 *Iudex non debet admittere articulum impertinentem.*
Nec quòd quis interrogetur ſuper eo, quòd iam eſt deciſum.
2 *Iudex non debet pati, q̃ teſtes examinentur ſuper articulis contrarijs.*
3 *Probatio includit omnem modum probandi.*
4 *Iuratur quando ſuper facto, tollitur omnis actio, quæ poteſt ex illo oriri, et idem quando pronunciatur.*
6 *Minor, qui iurauit non uenire contra contractum, quando poſſit petere reſtitutionem in integ.*
7 *Teſtes non ſunt interrogandi, niſi ſuper articulo, ſuper quo ſunt producti.*
8 *Teſtis deponens extra articulum, an ualeat eius dictum.*
9 *Iudex debet iurare ſuper tota cauſa.*
10 *Teſtis examinatus ſuper articulo impertinenti, quãdo nõ ualet eius dictũ.*
11 *Iudex ſi præcepit reſponderi poſitionibus, ſaluo iure impertinentium, & non admittendarum, q̃ poſt reſponſionem poterit diſputari, an debuerit reſponderi, uel non.*
12 *Teſtis interrogatus, an ſit criminoſus, & reſponderit ſic, eius dictum non ualet.*

§. ITEM Iul. Quando iurat ſuper facto, tollitur omnis actio, quæ poteſt oriri ex illo facto. Item iudex non debet admittere impertinẽtes articulos. † No. iudex non debet admittere impertinentem articulum, nec debet admittere, ut aliquis interrogetur ſuper eo qd̃ eſt iã deciſum, uel
a reſponſum. Itẽ no.[a] q̃ † iudex nõ debet pati, ut examinent
2 teſtes ſuper articulis impertinentib. Hæc omnia probant
3 hic, dum dicit, iudex non debet pati hoc, pbari. † Probatio enim includit omnẽ modũ probandi, ſcilicet per teſtes inſtrumenta & cõfeſſionem, & ſic tene menti. Iſtud tangitur in gl. l. ij. §. q̃ obſeruari. C. de iur. cal. Op. I. ſi p fure. in prin. ff. de cõd. fur. Sol. hic tollitur ope exceptionis, nõ ipſo iure, ut in cõt. Certè iſtud eſt imponere legem uerbis. Vel dic q̃ ibi fuit actũ actione furti, nõ cõdictiõe furtiua, arg. p hoc. C. de trãſac. l. ſi de certa. Videte, ego non curo qua actione
4 ſit actũ, ſed ſuper quo ſit iuratũ, ſeu pnunciatũ. † Si enim iuratur uel pnunciat ſuper facto, tollet omnis actio, quæ põt oriri ex illo facto. Ita loquit hic, ſed ſi iuratur ſuper una actione, uel pnunciatur, ut quia iudex pnunciat te nõ teneri furti, uel iuras te non teneri furti, non ſequit, ergo non teneris condictione furtiua, unde poterit agi condictione furtiua. Ita loquitur l. cõt. Cont. l. ſtia, ubi dicit ſi p fure dãnum deciſum ſit. Et ſic uidetur q̃ ſit facta deciſio ſuper facto. Sustinẽdo prædicta, intelligas p fure, id eſt, ſuper actione furti. l. inter omnes. §. hæc actio. j. de fur. Alij dicũt, ut Io.
q̃ ibi fuit tranſactũ, per q̃ uidet quis cõſiteri delictũ. l. qñ. §. de his qui no. in fa. hic uerò fuit iuratũ, per qd̃ delictum negatur, & iſta etiam põt eſſe bona, quam iunge cum præcedenti, & ſic diſtingues, aut fuit tranſactum, aut ſententiatum, ſiue iuratũ, & hoc ſecũdo caſu. Aut ſuper facto, aut ſuper actione certa, ut patet ex prædictis. Secundò op. l. ſi qs uxori. §. ſi quis iurauerit. j. de fur. gl. ponit duplicẽ ſol. quælibet põt eſſe uera, tu tene ultimã, q̃ poſt iuramentũ nõ agitur cõdictione furtiua, ſed rei uẽdicatione, in qua nihil ue-
5 nit õ id qd̃ eſt iuratum. † Ex iſta prima parte poſſumus di-
b cere in quæſtione illa, an abſolutoria[b] lata in ciuili, faciat præiudicium in criminali, uel ecõtrà, qa aut ſententiatũ eſt ſuper facto, aut ſuper iure. Dy. c. nullus plurib. ext. de reg. iu. in vj. Cy. l. j. C. quando ciuil. ac. cri, præiud. ego plenè dixi in l. ij. §. j. j. ui bon. rap. p hoc facit j. eo. l. duob. §. j. &c. Item
6 per hanc l. ego dico õ Dy. in q. de minore, † quia iurauit ſe non uenire õ cõtrà. Nam dicit Dy. q̃ põt petere reſtitutionẽ in integrũ, niſi de ea fuit certiorat. us. l. ij. C. de reſcin. uen. Ego dico,[c] q̃ ſatis eſt minorem certiorari ſuper facto, uel ſuper contractu, tunc enim tollitur omne ius, quod poſſet ſibi competere ad ueniendum contra ipſum factum. Caſus eſt hic, & l. duob. §. j. j. eo. & eſt tex. in auth. ſacramenta. C. ſi aduer. uen. dicit enim ſacramenta ſuper contractibus rerũ ſuarum non retractandis, &c. non dicit, ſuper reſtitutione non petenda. Sufficit ergo q̃ iuret non uenire contra, & ſic ſuper facto. De hoc dixi in l. ſciendum. j. de uerb. ob. Venio
d [d] ad uerſ. nec pati. Gl. inducit in arg. † q̃ teſtes non ſuntin
7 terrogandi, niſi ſuper articulo, ſuper quo ſunt, pducti. Idẽ no. ſ. de pet. hær. l. ſi quis libertatẽ. in fin. C. qui leg. per. l. momentaneæ. & ibi Cy. Sicut enim non debet iudex pati partem uolentem aliquid, pbare extra cauſam, ita non debet per teſtem dicentem aliquid extra articulum, & hoc modo
8 hæc lex facit in arg. Pro cuius declaratione quæro, † quid ſi teſtis diceret aliquid extra articulum, an ualeat dictum
e eius? R. aut iurauit dicere ueritatem ſuper articulis,[e] & nõ ualet in eo quod dicit ultra, quia in eo deponit non iuratus, ergo, &c. l. iuriſiurãdi. C. de teſtib. Aut iurauit dicere ueritatem ſuper tota cauſa, & tunc ſi illud quod dicit extra articulum, faceret ad cauſam, ualeret dictũ eius, quia depoſuit ſuper eo, ſuper quo iurauit. Ita dicunt doct. C. qui legi. perf. §. momẽtaneæ. & Spec. de teſte. §. j. uerſ. ſeq. Et intelligo cum dicere extra articulum, quando ea quæ dicit, non cõferunt ad declarationem eorum, quæ in articulo continentur, aliàs ſi cenſerunt, dicuntur eſſe in articulo, nõ extra ar-
f ticulum, l. j. in prin. ſ. ſi cer. pet. & ibi dixi.[f] † Quæro, qualiter
9 debet teſtis iurare, an dicere ueritatem ſuper articulis, an ſuper tota cauſa. R. ſuper tota cauſa. ext. de teſti. c. per tuas.
g & ibi Inn. & C. de epi. & cle. auth. ſed iudex. Quæro[g] iuxta li-
h teram,[h] quid † ſi fuit admiſſus articulus, qui non debebat
10 admitti, & quid ſi teſtes ſuper eo depoſuerunt, cum nõ deberent examinari? R. ſi quidẽ articulus ille eſt omnino impertinens, & nihil conferens ad cauſam, nõ eſt dubium q̃ nihil releuat, ut puta, q̃ rex eſt in Francia. Sed ſi aliquid cõferret ad cauſam, licet non deberet admitti, ſic. Exemplũ, in cauſa poſſeſſionis recuperandæ fuit admiſſa probatio de dominio, tunc ſi quidem parti non fuit data copia articulorũ, & ſic non poteſt ei imputari quòd conſenſerit, poterit opponere poſteà & dicta teſtium non ualebunt. Sed
i ſi ei poteſt aliquid imputari[i], ſecus ext. de ord. cog. c. j. &
k Ino. d. c. per tuas. de teſti. Et ex hoc apparet,[k] quòd † quan-
11 do iudex præcepit reſponderi poſitionibus, ſaluo iure impertinentium, & non admittendarum: tunc etiam poſt reſponſionem poteſt diſputari, an debuerit reſponderi, uel non, quia apparet partem non conſenſiſſe. Prædicta uera in his poſitionibus, quæ fieri non debent ob fauorem partis. Sunt etiam aliæ interrogationes, quæ non debent fieri à teſte, propter fauorem ipſius teſtis, ut puta ſi te-
12 † ſtis interrogetur, an ſit criminoſus, & ſimilia, tunc non curo de conſenſu partium aliquid, an conſenſerit, necne, ſi teſtis interrogetur, an ſit criminoſus, & reſponderit ſe criminoſum, licet interrogari non debuerit, utitiatur tamen dictum eius. ext. de excep. c. j. & ibi per doc. Can.

ADDITIO.

ADDITIO.

a *No. Aduerte tamen, q̃ Bar. innuere uidetur, dum dicit q̃ probatio includit omnem modum probandi. ſ. per teſtes, inſtrumẽta, & confeſſiones, q̃ ubi cauſa eſt iuramẽto deciſa, q̃ non admittatur probatio per confeſſionẽ eius, qui iurauit cõtra ipſum iuramentũ, quod puto falſum, quia poſt iuramentum etiam admittitur probatio in cõtrarium per cõfeſſionẽ. gl. l. qui iuraſſe. §. ſi pater. gl. ij. j. eo. Item poſtquã renunciatum eſt omnibus probationibus, & ſic eſt cõcluſum in cauſa, admittitur probatio per cõfeſſionem. c. cũ Io. de fid. inſt. & Bal. rub. C. de prob. Item cõtra præſumptionẽ iuris & de iure, non admittit probatio in cõtrarium, niſi per confeſſionem. Gl. §. aliud quoq; auth. de æqua. dot. Bal. auth. ſed iam. C. de do. ante nu. Ex quibus rationibus apparet Bar. malè loqui, niſi uellemus dicere ſaluãdo eum, q̃ intellexerit de cõfeſſione de facto ante iuramentũ præſtitum, à qua uidetur receptum iuramentũ. defendendo eum tanquam poſteriori loco præſtitum, ſtandum eſt huic arg. l. duobus. §. ſi. j. eo.*

b *Abſolutoria. Gl. & doc. maximè Bal. l. ex more. C. ad l. Aquil. & in l. j. C. ad l. de pla. Bar. col. l. ij. j. ui bo. rap. per omnes in l. j. C. quando ciui. act. præiu. cri. Ant. de But. c. de his, eẽ. de accu. per oẽs in c. dilectus. eẽ. de purg. can.*

c *Dico. Alex. hic, & in l. ſciendũ. tenet opi. Bar. q̃, ſi minor iurauit, nõ requiratur certioratio. Tu dic, q̃ cum opi. Dy. & Io. And. trãſit Bal. conſ. iiij. lib. iij. & conſ. xlvij. & Io. And. in addi. ad Spec. tit. de renun. §. j. uer. cui iuris. ubi idem tenet. & Bal. cõſ. xl. lib. v. ubi dicit, q̃ de iureiurando dictum Dy. eſt uerum, tamen ſi in aliqua parte inſtrumẽti eſſet facta mẽtio ætatis, procedat dictum Bart. maximè quando iurauit ex certa ſcientia, & hoc idem tenet. conſ. ccxxxiij. lib. iij.*

d POMA. Venio. Gl. ſolummodò. c. inquiſitioüs. §. tertiæ. eẽ. de accu. gl. l. admonendi. gl. ij. in fi. quæ illum tex. ad hoc ponderat. & ibi Bar. no. gl. etiam in c. de teſtibus. eẽ. de teſt. in gl. j. circa med. & tenent hoc Bar. & Fulg. licet cont. teneat Iac. de But. Alb. & Caſt. hic, & Fel. d. c. j. de teſt. Alex. conſil. xxv. uol. ij.

e *Articulis. Alex. hic, in iiij. no. c. cum dilectus. de accu. Bal. l. peremptorias. C. ſen. reſc. non poſ. Et quãdo teſtis dicatur deponere in articulo, uel extra, ultra adducta hic per Alex. iiij. no. Bal. l. ij. C. de iur. cal. c. iij. et ibi Bal. de teſt. Bal. c. licet cauſam. de prob. Itẽ inquantũ Bar. quærit, qualiter debeat iurare teſtis, ultra Alex. hic, uide Inn. & Bal. c. ij. de conſeſ. & Alex. l. ij. de iuriſ. om. iud. ſ. pro quib. facit l. ſed ſi poſſeſſori. §. j. ſ. eo. Fel. c. cauſam quæ de teſti. Alex. conſ. xc. uo. iij. & l. j. ſ. tit. prox.*

f *Dixi. Ang. conſ. clxix. Bal. conſ. cxxiij. lib. ij. Et an teſtis iuratus ſuper capitulo, poſit ſuper appenditijs deponere? Bal. conſ. clx. lib. iij. Et an teſtis dicens falſum, quod tamen non nocet parti, poſſit puniri, Bal. conſ. lxxxv. eo. lib. iij. Et quid ſi extra capitulum depoſuit falſum, idem conſ. xc. eod. lib.*

g POMA. Quæro. Adde l. j. C. de rela. Bal. l. ne arbitris. C. de arb. c. ij. de accu. in vj. Inquantũ uero concludit, q̃, ſi iudex admiſit articulos, ſaluo iure impertinentiũ & non admittendorũ, q̃ tunc pars ſibi nõ præiudicat, etiam ſi nihil opponat. Vltra hic per Alex. uide Ang. l. in ſpeciali. ff. de rei uen. 1m. l. iiij. §. prætor ait. ff. de dam. infe. Et quid operetur talis proteſtatio reſeruatoria, Bal. l. ille à quo. §. ſi de teſtamento. ff. ad Treb. Fel. c. per tuas. & c. inter monaſterium. de re iud.*

h POMA. Literã. Fel. c. paſtoralis. ult. col. de excep. & c. fraternitatis. de teſt.

i P.PAV.P. Imputari. Fel. c. ij. de prob. dum ponit de ſtatuto, q̃ contra inſtrumentum non poſſit aliquid probari per teſtes, q̃ ſi fuerint admiſſi, probarent, niſi eſſet facta proteſtatio, uel dictum, ſaluo iure impertinentiũ, Bart. l. certi cõdictio. §. quoniam. circa fi. ſ. ſi cer. pet. & Fel. c. cum contingat. de off. deleg. Item multa alia ſimilia, ad quod ubi aliquid admitti non debet, ſi fuerit admiſſum, præiudicet. Iaſ. l. j. in princ. ff. de oper. no. nunc. Deci. conſ. xlviij. q̃. ſi fuerint admiſſæ probationes cõcernentes dominium in poſſeſſorio, poterit iudex non admittere eas, & reuocare talem admiſſionem tanquã interlocutoriã, & ibi etiam, q̃, ſi pars contradicat, ſibi nõ præiudicat.*

k POMA. Apparet. Gl. c. cũ cauſam. uer. perſonis. eẽ. de teſti. Et an debeat teſtis reſpondere, ſi interrogetur, an ſit criminoſus. Fel. c. cum cauſam. uer. in eadem gl. de teſtib.

1 *Actio quænam oriatur ex iuramento ſuper certo contractu præſtito.*
2 *Actio quæ nam oriatur ex ſtatuto uel conſuetudine.*
3 *Sententiæ ſi peto executionem ad eam rem uenditam, non poſſum opponere in executione de precio.*
4 *Exceptio peremptoria nõ poteſt opponi poſt ſententiã, uel poſt iuſiurandũ.*

a §. SI QVIS IVRAVERIT. Ex iuramẽto formaliter præſtito datur actio utilis ex eo cõtractu, cuius forma cõtinet iuramentum. Opp.[a] & uidetur q̃ ex iuramẽto oriat actio in factũ, l. ſed & ſi poſſeſſori. in prin. ſ. eo. Sol.
1 dico † q̃ hæc actio utilis ex eo cõtractu, non excludit actio Bart. ſuper ff. net. nem in factũ. d. l. ſed & ſi poſſeſſori. in fi. ſ. ead. l. §. j. Vnde qñ iuratur ſuper actione realí uel miſta, quę actiones competant uidiſtis in l. ſed & ſi poſſeſſori. in fi. ſ. eo. Qñ uero iurat ſuper actione perſonali, & tunc aut iuratur informiter, nulla cauſa expreſſa, quare teneatur, tũc habet locũ actio in factũ ex iureiurãdo, ſ. eo. l. nam & poſteà. §. j. & l. ſed & ſi poſſeſſori. §. j. & j. §. prox. Aut iurat formiter expreſſa cauſa & cõtractu, quare teneẽ, & tũc habet locũ actio in factũ, & actio utilis ex eo contractu propter iuramentũ, ut hic. Item actio directa ex eo cõtractu, ſi ante uerè cõpetebat. Et ex hoc dici
2 mus, qñ quæritur † quæ actio oriatur ex ſtatuto, uel cõſuetudine, quia ſi ſtatutũ uel cõſuetudo diſponit formiter, habet locũ actio ex eo õctu, uel ex cauſa, ſup qua formiter diſ-
b ponit. Exemplũ [b] dicit ſtatutũ, q̃ ualet teſtamentũ cum tribus teſtib[b]. Certè agetur actione ex teſtamẽto, quia formiter diſponit. Vel pone, dicit ſtatutũ, q̃ minor xxv. ann. &c. poſſit uendere & alienare cũ preſentia cõſanguineorũ ſuorum. Certè oriet actio ex eo cõtractu, arg. huius §. ſed ſi diſponeret informiter non expreſſa aliqua cauſa quę caderet in forma cõtractus, uel quaſi, tunc daretur condictio ex le-
c ge, uel ex iſto ſtatuto, c l. j. in fi. j. de cõd. ex lege. & ar. eo. quæ ſ. dicta ſunt. Ad fm opp. & uidet q̃ iuramentũ non debeat nocere ei qui præſtitit, l. euidẽter. j. de exce. rei iud. Sol. dicit
d gl. iſtud eſt propter [d] cõnexitatem. In omnibus enim cõtractibus, in quib[d] ultro citroq; oritur obligatio, ſi iuratur ex una parte, ex alia iurari uidet, ut hic, facit l. fi. j. de accep. Iu-
e xta hoc [e] quæro, ego dixi in l. ij. ſ. e. q̃ iuramentũ habet exe
3 cutionẽ paratam, † utrũ quãdo tu petis executionẽ ad rem tibi uenditam, ego poſſim in executione excipere de precio? uidet q̃ ſic, j. prox. ſ. Cõt. Spe. de exec. ſen. ſ. fi. uer. illud
f autẽ quæritur. & bene.[f] Nam q̃ precium ſoluatur antequã res tradat, uenit iure exceptiõis. l. Iul. §. offerri. j. de act. emp.
4 Sed exceptio † peremptoria nõ poteſt opponi poſt ſententiam, uel poſt iuſiurandũ. l. peremptorias. C. ſentẽ. reſc. non
g poſ. & ſ. eo. l. j. §. j. fm primam lect. debebit ergo precius petit iure actionis. Non ob. j. prox. §. quia ibi nõ erat nata actio ante debiti ſolutionem. l. ſi rem. §. omnis. j. de pig. act.

ADDITIO.

d POMA. Opp. Fel. d. c. cum cauſam. de teſti.

b *Exemplum. Bar. conſ. ſuo incip. In nomine domini, Proponitur. & iſtud nõ ſolùm procedit in præſumptione, ſed etiam in fictione. Vnde in confeſſione ficta, quæ oritur propter cõtumaciam, inducitur cõfeſſio cũ omnibus qualitatibus. l. ij. §. q̃, ſi actor. uer. quemadmodũ rei qualitas. quẽ no. ibi ad hoc Bal. C. de iur. cal. Cont. Anch. q̃. imò ex cõfeſſione ficta non oriantur qualitates, cõſ. ccccxij. Bar. cõſ. incip. Statuto ciuitatis Aſiſij. & Ang. conſ. cxlvj. Bar. l. quidam æſtimauerunt. ſ. ſi cer. pet. ubi dicit aliud eſſe haberi quẽ pro confeſſo, quoad factum, & aliud, quoad qualitates facti. Bar. l. ſi cui ſerui. §. ſi a filio. j. de leg. j. ubi uide quæ ſcripſi, & tũc de iſta opinione quam per ſuperiora puto ueram, reſponde ad iſtum tex. q̃ loquitur in his, quæ ueniunt de natura contractus, quæ bene fateor oriri cum præſumptione, & fictione quæ præſumitur ex actu, de quo per ſuperiora.*

c POMA. *Statuto. Alex. cõſ. vij. ij. uol. Iaſ. l. j. in pri. ff. de off. ei. cui mã. eſt iur.*

d POMA. *Propter. Fel. c. cauſam quæ. de re iud.*

e POMA. *Hoc no. Bar. uelle, q̃ oriatur ex empto, antequam emptor tradat, aut offerat precĩ. Cont. Fulg. l. filiæ licet. C. de collat. Sed pro opin. Bar. eſt tex. l. iuriſgẽt. in prin. de pac. doc. d. l. filiæ licet. & Alex. ibi. Ro. conſ. lxxvj. in iiij. dubio. Raph. conſ. xix. Alex. cõſ. xvij. in j. uol. Caſt. l. ſi. ad fi. C. de ſac. eccl. & in l. j. C. de iur. & fac. ign. Cum petitur executio ad rem uenditam, non opponitur exceptio de precio. Cont. Bal. l. peremptorias. C. ſen. reſcin. non poſſ. Fulg. & Caſt. l. filiæ. C. de collat. ubi uideas. Alex. & cõis opin. eſt cõtra Bar. ut inquit Alex. Ro. cõſ. lxxvj. Videtur tamẽ facere pro opi. Bar. quia liquidũ eſt, emptionẽ eſſe factam, ſed tamen liquidũ nõ eſt precĩ non eſſe ſolutum, & ſic non debet fieri cõpenſatio de non liquido, ad liquidum.*

f *Bene. Alex. dicit hic, magis cõcn concluſionẽ eſſe cõtra Bar. Cui adde Caſt. conſ. clxiij. ubi cõtra Bal. & Spec. apertè tenet, Pet. de Anch. conſ. vj. quòd exceptio inuentarij, poſſit opponi poſt ſententiam, quia nõ impugnat ſententiam, ubi ſ.*

g P.PAV.P. *Precium. Et ſic uult Bar. q̃ condemnatus ad rei traditionem, poſſit poſteà petere precium, quia non ſit ſibi præiudicium, licet prima facie uideatur econtrà, ex quo non fuit cõdemnatus ad rem, & nihil fuit dictum de precio, tacitè uidetur innuere, quòd fuit ſolutum. Com. conſ. ix. Fel. c. cùm Io. de fid. inſt.*

1 *Iurans dedisse librum pignori pro x.non fatetur recepisse.*
2 *Iurat si aliquis se conuenisse mecum de permutando librum cum meo, ex isto iuramento non poterit agere.*
3 *Iurans me emisse à te rem pro certo precio, non expressa quantitate ex iuramento, agere possum.*

§. MARCELLVS. Quando iuratur super contractu, competit utilis ex eo cõtractu, tunc quando cõpeteret, si uerè cõtractus interceſsisset. Opp. si aliquis dediſſet uerè librũ pignori pro decem, posset repetere pignus, niſi creditor probaret ſe decem numeraſſe. l.j. C. de non nu. pec.
1 C. si pig. cõue. nu. ſeq. nõ fue. l.j. Sol. Intelligo cp hic †iurauit ſe dediſſe librũ pignori pro decem, quæ recepit, ſecus ſi ſim
a pliciter dixiſſet pro decem. Ita intelligit gl. noſtra. [a] Quæro qua actione cõueniatur iſte ad decem? Gl. reſpondet, cp actione in factũ, quia quoad iſta decem informiter eſt iura-
2 tum. Iuxta hanc l. quæro, †pone cp ego iurauí, cp inter te & me conuenit de permutando librũ tuum cum meo, an ex hoc iuramento agere poteroꝛ? ꝛ. cp non, quia cõtractus qui iuramento exprimit̃, de ſe actionẽ non produceret, niſi ue-
b ſtiatur rei interuentu, ergo, &c. ut in hoc §. Secundò [b] quæro, †quid ſi iurauí rem à te emiſſe pro certo precio, non ta-
3 men expreſsi quantitatẽ, an ex hoc iuramento agere poteroꝛ uidetur cp non, quia preciũ non eſt certum. §. precium. Inſt. de emp. & uend. Sol. puto cp ille, cõtra quem iurat̃, poſ-
set petere cp ille cõpellatur exprimere certũ preciũ, l. certũ. in princ. ff. de confeſ. ſed ſi non exprimeret, puto cp ex parte ſua ipſe poſſet agere ad rẽ. Sicut enim hic ex una parte po-
teſt iurare formiter, & ex alia informiter, ita in q. propoſita, ex una parte iuramentum poteſt continere certum, ex alia
c incertum, quia non eſt quod repugnet.[c]

ADDITIO.

a Noſtra. Cum gl. tranſeunt communiter doc. excepto Ful. ut hic Alex.
b POMA. *Secũdo. Alex. conſ. xviij. in j. uol. & Iaſ. l. admonendi. ff. eo. in repe.*
c Repugnet. Rap. l. ſciẽdum. ff. de uer. ob. uidetur approbare quod dicit Bart. hic, ſi tẽpore delationis iuramenti fiebat diſputatio nõ de precio, ſed de re. Vnde poſtquã non erat quæſtio de quantitate precij, nõ curamus, an quantitas ſit expreſſa, ar. l. ij. C. de ſen. quæ ſine cer. quant. Alex. hic.

§. SI QVIS IVRAVERIT. Qui iurando per principem deierat, fuſtibus caſtigatur, Opp. & uideť cp periurus nõ puniatur, ut C. e. l. ij. Sol. ibi iurauit per deũ; hic per principem. De hoc qualiter periurus puniatur, Cy. d. l. ij. & per gl. tangitur in l. Lucius. §. de his qui not. infa. & hic per Gul. & ff. l. quoties.

LEX XIIII.

QVOTIES. Iuramentũ ueritatis parenti uel patrono non remittitur. Opp. ff. eo. l. iuſiurandum & ad pecunias. §. qui iuſiurandum. Sol. ibi loquitur in iuramento calumniæ, quod remittitur, *hic in iu-
* Remittitur, ramento ueritatis, quod non remittitur.
Hoc falſũ eſt,
non enim iuramentũ calumniæ remitti poteſt: c. cæterũ. ex. de iur. cal. I. C.

LEX XV.

1 Iudex ad egregias perſonas mittit officialem pro iuramento.
2 Iuret ſi egregia perſona, pars põt eſſe præſens, & debet moueri per iudicẽ.
3 Mulier propter honeſtatem iurat parte abſente.

a AD PERSONAS. [a] Iſta l. ſeipſam ſũmat. Opp. l. iu-
bemus. §. fi. de epiſ. & cle. Sol. hic non dicit, cp iudex
1 uadat ad eum, ſed † cp iudex mittat officialẽ. †Quæ-
2 ro cũ tempore quo iuratur, uel reſpõdetur, pars debet eſſe præſens, utrũ teneatur moneri pars, cp cõpareat ad domũ ipſius, ut uideat eũ iurare: tex. eſt cp ſic. C. eod. l. generaliter. §. his de præſentibus. Facit auth. apud eloquẽtiſsimum. &
b melius in l. iudices. C. de fid. inſt. intellige, niſi ſit mulier. [b] Il-
3 la enim propter honeſtatem †poteſt iurare abſente parte. [c]
c auth. ut lit. iurent. §. ſi uerò mulier. ſm Gul.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Perſonas. An iſta lex procedat, quãdo egregiæ perſonæ producuntur in teſtem, Ro. ſing. in ult. char. in fi. incip. communiter dicitur. Fel. c. ſi quis teſtium. eõ. de teſti. ubi quædam alia ponit in materia præcipuè quæ dicantur egregiæ perſonæ. Fel. c. cùm inter. de re iud. Alex. l. alia. §. eleganter. ſol. mat. Ro. ſing. clxx. & Bart. l. quoties. C. de dig. lib. xij. Et no. q. huic legi non poſſet per pactum renũciari. Cy. l. nec honore. C. de epiſ. & cle. De quo Alex. l. alia cauſa. §. eleganter. j. no. ff. ſol. mat. & Ro. ſing. cccl xviij. & Bar. l. j. C. de aduo. diuer. iud. Fel. c. cùm inter. de re iud. Ro. ſing. clxx. & Alex. l. petens. col. fi. ad med. C. de pac. & Ro. ſing. ſuo cccxxiij. & Alex. pro confirmatione l. ſi cõuenerit. de re iu. Pan. c. ſignificauit. de off. ord. & Ro. in deciſ. nouis. deci. vij. in ti. de teſt. & Alex. l. hac conſultiſsima. §. ſi quis autem. C. de teſta. Fel. c. ſi diligenti. de ſo. comp.
b Mulier. Pan. c. ſi qui teſtium. eõ. de teſti. dicit, q licet iſta opi. doc. ſit æqua, tamen de iuris rigore, ipſe non admitteret, quia ſicut uadit notarius ad mulierem, ita debet poſſe pars accedere. Cuius autem expenſis mittatur officialis ad domũ egregiæ perſonæ, uel infirmæ, Spec. tit. de iur. cal. §. reſtat. uer. antep. dicit, q. expenſis communibus.
c POMA. *Parte. Cont. Ro. ſing. xxxvj. aliàs cclxvj. Fel. c. ij. de teſt. in c. ſi qui teſtium. eo. ti. Alex. conſ. xliij. j. uol. Fel. c. cùm non deceat. de præſc.*

LEX XXVI.

SI PATRONVS. Non cogitur quis iurare ſuper actione, quæ non poteſt contra eum proponi. Item patrono remittitur iuramentũ calumniæ. Opp. l. Marcellus. §. j. ff. rer. amot. Sol. ibi in aliũ, contra quẽ hæc actio proponi poteſt, hic in patrono, contra quem nõ poteſt propo-
ni, quia eſt turpis. l. honorí. ff. de obſeq. pat. præſt.

LEX XVII.

1 Iuramentum conuentionale non refertur.
2 Iuramentum quando ſit modus inducendæ obligationis.

1 IVSIVRANDVM. Iuramentũ conuentionale †non
poteſt referrí. Opp. ff. eo. l. manifeſtæ. Sol. ibi loquitur in
2 iuramento iudiciali, hic in cõuentionali. †Quæro, utrũ iuramentũ ſit modus inducendæ obligationis? Breuiter dic tres caſus, Aut eſt iuramentũ litis deciſorium, & tunc ex eo oritur obligatio & actio, ut per totũ iſtum tit. Aut eſt iuramentum confirmatoriũ, & tunc cõfirmat cõtractum etiam inualidum, ut ex eo oriatur actio. auth. ſactamẽta pub. C. ſi aduer. uend. Quoddam eſt iuramentũ introductorium obligationis. Verbi gratia, iuro cp ego dabo tibi centũ, nulla præcedente cauſa, tunc iuramentũ non eſt modus indu cendæ obligationis, niſi in liberto. l. ut iuriſiurãdi. in prin. de oper. lib. & l. fi. C. de lib. cau. cp plenè dixi in l. ſi quis pro eo. in princ. ff. de fideiu. & Gul. hic. Vltimò inducit̃ per Gul.
3 in arg. cp ſi quis in inſtrumẽto †promittat ſe ſtare iuramento aduerſarij de intereſſe, & expenſis, cp ualeat. Alij contra,
a de quo Spec. [a] de prob. §. uidendum. uer. quid ſi ibi dicitur. & Cy. C. de epiſcop. & cler. l. pen. & Dy. l. ult. ff. de præt. ſtipul. ibi plenè dixi.

ADDITIO.

a Spec. Io. And. in addi. & Alex. conſ. xxxvij. lib. ij.

1 Iuramentum deferre non poteſt, qui non poteſt alienare.
2 Pupillus qui fari poteſt, eſſe poteſt in iudicio cum tutore, & quando poſit iuramentum deferre.
3 Iuramentum non habet uim ſolutionis, quoad omnia.
4 Adultus quando poſsit iuramentum deferre etiam ſine curatore.
5 Iuramentum an habeat uim confeſsionis.
6 Actus facti per non iure electos, caſſantur.

§. PVPILLVS. Pupillus ſine tutore non poteſt iuſiu
randum deferre, ſed tutor ſine pupillo ſic. Vel, Qui nõ
a poteſt [a] alienare, †non poteſt iuramentũ deferre. Opp.
1 cp non omnis pupillus poteſt eſſe in iudicio cum tutore, l. j. §. ſufficit. de adm. tut. Huius timore gl. j. huius §. dicit, intelige de pupillo doli capace. Sed certè non requiritur, cp ſit
2 doli capax, † ſufficit enim cp fari poſsit. d. §. ſufficit. Opp. cp etiam quando cum tutore detulit, non noceat pupillo, l. ij. C. ſi tut. uel cur. interue. Sol. quãdo ſine tutore detulit, com petit replicatio, ipſo iure, ut hic quãdo cũ tutore, poſſet reſtitui, & aliàs replicatio non competeret. l. cont. §. eo. l. nam poſteà. §. ſi minor. Opp. ff. eo. l. qui iuraſſe. Sol. ibi loquitur in pupillo iurante, hic in pupillo deferẽte. Opp. cp iuramẽtum

tum habet uim ſolutionis, ff. eo. l. iuſiurãdum etiam. Sed ſi ſoluitur cum iudicis autoritate, præiudicatur minori. C. de
3 admin. tut. l. ſancimus. & l. ait prætor. §. permittitur. de min. ergo, &c. Sol. Non habet †uim ſolutionis, quod omnia, ut in gl. & bene. Item opp. & uidetur quod ipſo iure nõ obſtet exceptio, ut ff. quar. rer. act. non da. l. j. §. j. Sol. Illa intelligitur ſm iſtam, ſcilicet, cp actio non datur ope replicationis, &c.
b Quærit gl. [b] quid in adulto curatorẽ habenter? Gl. †hic ua-
4 riant, Nam gl. magna hic in fi. dicit idẽ per omnia in adulto curatorem habente. Glo. ſeq. dicit cont. ibi, licet ſecus ſit in adulto curatorẽ habente, ſm Io. & Pla. Quid dicemus, cp ſit aliud in minore curatorẽ habente, probatur, nam defer
5 re iuramentũ, † habet uim cuiuſdam cõfeſsionis, l. qui iuraſſe. in fi. ff. e. Sed cõfeſsio in iudicio præiudicat minori habenti curatorem, niſi reſtituatur. l. certum. §. minorẽ. de confeſ. ergo & iuramentũ. Cont. puto, Nam in confeſsionibus, quę fiunt ad ſolennizandũ iudicium, cõfeſsio minoris nõ ualet. Vnde eius confeſsio nõ poſſet inducere litis conteſt. ut no. in l. ij. §. cp obſeruari. & ibi glo. & doc. de iur. cal. & ſcripſi in d. §. minorẽ. Sed iuramentũ habet uim cõteſtationis & ſententiæ, & ſic habet uim eorum actuũ qui ſolennizantur, meritò nõ poteſt iſtos actus exercere ſine autoritate cu
c ratoris. Vnde teneo cp no. in d. glo. magna, [c] in fine. Vltimò
6 inducit gl. in arg. hanc l. in omnibus † contractibus, quos
d innuit hic, qui non ſunt iure electi, ut omnia caſſentur, [d] ut hic, & C. de ſac. eccl. l. decernimus. & de re. eo. l. qui nec p. & C. de eo qui pro tu. l. ij. & quod ibi no. & in quib. cau. in integ. reſt. non eſt neceſ. l. pe. Sed contra dictum arg. facit, de off.
7 præt. l. Barbarius. ꝛ. cp ibi fuit error communis. † Quærit gl. quid ſi ab initio tenuit inſtitutio, ſed poſteà aliquo caſu eſt ceſſata? Dicit gl. tunc tenent geſta per eum. Dicam in l. Barbarius. de off. præt.

ADDITIO.

a POMA. *Poteſt. Ex hoc ſequitur æquiparando iuramentũ tranſactioni. l. ij. ff. eo. q. nec etiam poterit tranſigere. l. non ſolum. C. de præd. min. gl. l. j. C. ſi aduer. tranſac. quam ibi no. Bar. Secundò ex hoc ſequitur, q. cùm tranſactio & compromiſſum æquiparentur, gl. §. illud. auth. ut dif. iud. Bart. & doct. auth. ſi uerò contingerit. C. de iud. q. ſicut qui non poteſt alienare, non poteſt tranſigere, ut ff. non poterit etiam cõpromittere, c. cum tempore. & ibi no. Can. ex. de arb. Item infert ex hoc, ut quemadmodũ bona ſubiecta fideicommiſſo, non poſſint effectualiter alienari. l. ij. §. pe. & auth. res quæ. C. comm. de leg. ita etiam ſuper illis non poterit iuramentum deferri. Bar. l. cũ qui. §. ſi libertus. in l. manifeſtè. circa med. ff. e. Item infertur, q. quemadmodum uaſſallus, uel emphyteuta nõ poſſunt alienare irrequiſito domino, q. ita etiam non poterunt iuramentũ deferre ſuper re feudali, uel emphyteuti ca, Ca. quanquã cõtrariũ tenuerit Ro. hic, de quo articulo uide per Iaſ. hic.*
b POMA. *Gl. Aduerte tamen q. iſta gl. non ſunt cõtrariæ, ſed diuerſæ, ut inquit Chriſtoph. de Caſtel. Nam prima poſita eſt in uer. debet. & loquitur quando pupillus & adultus deferunt iuramentum autore tutore & curatore, & tunc æquiparantur, quia eſt neceſſe, q. in integ. reſtituãtur, ad hoc ut competat ratificatio ipſo iure. Secus in adulto, quia ſi ipſe defert iuramentum ſine curatore, non cõpetit replicatio ipſo iure, ſed debebit in integrum reſtitui potius, & debet uti replicatione, in alio caſu. Sed tamen gl. erat, quia iſto caſu habebit replicationem ipſo iure, etiam adultus, abſq; in integrum reſtitutione. l. iij. C. de in integ. reſtit. min. & hoc eſt fortaſſe, per quod dicit Bar. gl. bene dixiſſe, ſed tamen uidetur contra tex. noſtrum, qui loquitur quãdo pupillus habebat tutorẽ, ut æquiparatio procedat, & maximè cũ §. ſi minor. etiam loquatur in adulto curatorẽ habente, ut Ca. hic.*
c Magna. Bal. conſ. cclx. lib. iij.
d Caſſentur. Fel. c. Rodulphus. ex. de reſc. Abb. c. nihil. ex. de elec.

1 Procurator in quibus caſibus poſsit iuramentum deferre.
2 Mandatum non habere, uel habere & non apparere, paria ſunt.
3 Turpitudinem ſuam quando quis allegare poſsit, & nu. 5.
4 Iurare quis non cogitur, quando timet probabiliter, ne iurando ſuum periurium red. arguatur, per quandam conſequentiam.
6 Fur. am qui uendidit in fraudem iſci, ut pœnam euadat, quando poſsit poſteà eam repetere.
7 Si procurator detulit iuramentum, & poſteà dominus ueniens uincat uel ſuccumbat, qualiter committatur ſtipulatio rati.

§. PROCVRATOR. Procurator poteſt iuramẽtum deferre, ſi habet generale cum libera, uel ſpeciale man-
Bart. ſuper ff. no.

datum uel eſt in rem ſuam, aliàs ſecus, etiam ſi cauceret de rato propter dubium de mandato. h. d. cum duabus legibus ſeq. Primò ponit unũ dictum de procuratore habente mandatũ, ſecũdò ponit aliud, quãdo de mandato dubitatur, tertiò ponit rationẽ ſecundi dicti, quartò ponit ratio-
nem primi. Secunda ibi in l. prox. ſeq. nec multũ. Tertia ibi, ſiue enim. Quarta ibi, in l. ſi itaq. Et quia in quarta ponit ratio primi dicti, ideò adiũges eam cũ prima poſitione caſus, & prima pars eſt facilis, ſecũda multùm difficilis. In ter minis pone caſum per te in prima parte & in quarta, quæ eſt ratio primi dicti. In ſecũda uerò parte, in uer. nec multũ, ſic pone caſum. Quid ſi eſt dubiũ de mãdato, & procurator uult cauere de rato, an tunc cogetur reus iurare? ꝛ. iuriſcõſ. & dicit cp nõ. Si enim reo fuerit cautum de rato, iſta cautio non multùm ſibi proficeret. h. d. Primò uide tex. ibi de rato, & ideò nõ cogitur reus iurare tali procuratore deferẽte, qui propter dubiũ de mandato, cauet de rato. Sequitur §. ſiue enim. in quo ſic forma caſum. Quæ eſt ratio, dñe iuriſconſulte, cp cautio de rato non prodeſt reo, cui deferť iuramentũ? Si enim iuraret, & dominus poſteà non haberet ratum, cõmitteretur cautio de rato, & ſic ſibi multùm prodeſſet. Ad hoc reſpõ. Iuriſcõſ. ſi dominus uenit poſteà, & ratũ non habet, aut reus cogetur ſe defendere ab actore, appoſita exceptione, ſi qua ſibi prius cõpetebat, & hoc caſu non eſt dubium, cp iuramentũ ſibi nihil prodeſt, qnia ita ſe defendit poſteà, ſicut prius. Aut non uult ſe defendere, ſed patitur ſe uinci, & poſteà uult agere contra procuratorem ex cautione de rato, & tunc doceret de periurio ſuo. Oſtenderet enim ſententiam latam contra illud quod ipſe iurauit,
1 h. d. Opp. † procurator omniũ bonorum non poteſt alienare, l. procurator totorũ. & l. mãdato generali. de procur. ergo non poteſt iuramentũ deferre, ut §. prox. §. Sol. Intellige hic uniuerſorũ bonorum cũ libera, l. proc. cui libera. §. de procur. Et ſic habes tres caſus, in quibus procurator poteſt deferre iuramentũ, ut reus cogatur iurare, uel referre, aliàs ſecus. Circa iſtam partem quæro, quid in procuratore dato ad unam cauſam tantũ, & in illa eſt ſibi conceſſa libera adminiſtratio, an poterit iuſiurandũ deferre? De hoc uidetur caſus in c. qui ad agendum. in fi. ex. de procur. lib. vj. & l. qui Romæ. §. Callimachus. in fi. ff. de uerb. ob. & ibi no. Venio ad, ij. partẽ. Dicitur hic, cp ſi dominus poſteà uenit, cogeturreus poſteà docere ſe liquidè iuraſſe, oppoſita exceptione. Quæro de qua exceptione loquat̃? Quidam dicunt de exceptione iuriſiurandi, quod nõ uidetur uerum, quia exceptio non obſtat, dño, niſi in tribus caſibus, quos §. uidiſtis, niſi intelligas eo modo quo ſtatim dicam in tertia oppoſitione. Vnde alij dicunt, cp hic loquitur de exceptione pacti, uel rei iudicatæ, uel ſolutionis, ſeu de alia ſimili, & iſta eſt clara. Tertij dicunt, & fuit opinio Io. cp hic ponatũr exceptio pro replicatione. Si enim reus à ſacramẽto excipiat, replicabit dominus, cp iuramẽtum ſibi non obſtat. Iſta gl. uidetur habere hunc intellectum, ſed tamen aduerte ut clarè intelligas. Aut eñ iſta uerba, oppoſita exceptione, determinant uerbũ, docere, & tunc procedit expoſitio præcedens. Aut determinat uerb. cogetur, & tunc habet locum hæc expoſitio Io. q. d. propter hãc replicationẽ, quam dominus opponit, cogitur reus probare ſe liquido iuraſſe, & intellige, cogitur, cauſatiuè, ſi non uult ſe pati cõdemnari. Secundò quæro, dicitur hic cp ſi reus uult agere ex ſtipulatione de rato, cogitur docere de ſuo periurio. Quæro, quomodo perueniat ad hanc doctrinã de periurio. Gl. magna in prin. reſpõdet arguendo à ſufficiẽti diuiſione, & ponit quatuor caſus, per quos ad hanc doctrinã de periurio perueniſtur, & ſic apparet, cp cautio de rato modicum prodeſt reo. uide gl. ad literem. Quia ergo gl. arguit à ſufficienti diuiſione, & ponit quatuor caſus, ſi ego oſtendam uobis aliquem ex iſtis caſibus eſſe falſum, apparebit quòd argumentatio gl. nõ eſt bona, nec bene docuit peruenire ad iſtam doctrinam. Vnde aſſumo primum caſum, quãdo dominus poſteà uenit, & egit, & ſuccubuit, & uideturcp ſtipulatio de rato cõmittatur ad totũ intereſſe, nõ ſolùm ad expenſas tantũ, & ſic multũ prodeſt reo. l. procurator ad exhi-

bendum.§.j.ĩ.rem rat.hab.Sol.Dicit glo.ibi loquitur de ꝓcuratore,qui nunq̃ habuit mandatũ, & sic erat falsus, hic loquitur in uero ꝓcuratore,de cuius mandato dubitatur. Vide gl.ibi,sed certè,&c.Intelligit ergo gl.istũ uerſ. nec multũ in procuratore habente mandatum ſufficiẽs,ſed de eo dubitabatur.Et ſic uidetur fateri, ꝙ ſi nullũ haberet mandatũ,cautio de rato multũ operaret. Iſta lectura nõ uidet bona,quia principiũ huius l. loquit in ꝓcuratore habẽte mandatũ ſufficiẽs.in uerſ.nec multũ.niſi diceres ꝙ hic mu-
2 tat caſum.Prætereà non habere mãdatũ,† & habere, & nõ apparere,ſunt paria.l.duo ſunt Titij,de teſta. tut. ſ. de trãſ. l.& poſt rẽ.Et ſic uidetur ꝙ etiã in caſu in quo dubitabatur de mandato,cautio de rato multũ operetur.Niſi ſuſtinendo gl.dicas qd̃ licet tẽpore cautionis nõ conſtaret de mãdato,poſteà tamen incipit cõſtare,& ſic loquit̃ lec.gl.& põt eſſe uera in ſe,inquãtũ hic intelligitur de uero ꝓcuratore, de cuius mãdato dubitabat̃.Sed inquantũ dicit ſecus eſſe in eo q̃ nunq̃ habuit mandatũ,non bene dicit,imò etiã in eo poteſt hic intelligi.Nõ ob.l. ꝓcurator ad exhibendũ.§.j. quia ibi loquitur in falſo ꝓcuratore,qui egit & exegit.Vnde ſi dominus poſteà nõ habet ratũ,intereſt rei in toto debito quod ſoluit,ſiue reus uincat,ſiue ſuccũbat.hic loquit̃ in falſo procuratore,qui quoddammodò ſuccubuit,quia deferẽdo iuramẽtũ abſolutus ẽ reus.Vnde ſi actor poſtea ueniens ſuccubuit,nõ intereſt eius rei,niſi in expẽſis. Et ſic habes defenſatũ primũ caſum gl.per quã peruenit̃ ad iſtã doctri.Secũdus caſus eſt,quãdo dominus poſteà ueniens obtinuit,& iniuſtè,& tũc dicit gl.idẽ,quia iniuriafacta reo, non debet nocere ꝓcuratori, & ſic nõ tenebitur ꝓcurator, niſi in expẽſis.l.ſi ſine.§.cũ autẽ.ĩ.rẽ rat.ha.Ad hunc caſum glo.nõ opponit,ſed ego opp.& uidetur ꝙ non ſit conſiderandum,utrũ iuſtè,uel iniuſtè,ſed indiſtinctè ille qui cauit de rato,teneat̃.l.iij.§.fi.ĩ.rem rat.ha.Sol.ſm lect. gl. hic loq̃tur in procuratore uero,de cuius mãdato dubitabatur,ibi de procuratore falſo. Vel ſi uis tenere aliam opi.quæ uidet̃ uerior,ꝙ hic loquat̃ in procuratore funditus falſo. Quantùm ad poteſtatẽ deferendi iuramentũ dicas,ſententia pri
a mafacie præſumit̃ iuſta,& pro ea præſumit̃,l.Herennius.§. Caia.ĩ.de euic. & ibi no. & idcò prima facie uidebitur iſte reus periurus,meritò nõ prodeſt ſibi multũ hæc cautio de rato,quia antequã declaretur ſentẽtia eſſe iniuſta, ipſe erit diffamat⁹, ꝙ falſum iurauit,& ſic prima facie periurũ ſuũ allegaret.Eſt enim durũ iniuſtitiam ſentẽtiæ docere, & propter hoc eſt ſtatutũ bienniũ in cauſa appellationis. Ne ergo habeat neceſſe ſuã infamiã purgare, dicitur ei cautionẽ de rato non multũ prodeſſe,quia maior eſt pœna infamię ſaltẽ de facto,& maior eſt labor purgationis ipſius, q̃ quic quid poſsit cõſequi ex illa ſtipulatione,& ſic poteſt defendi ſecundus caſus gl.Tertius eſt,q̃ fuit cõdemnatus, & iuſtè,quo caſu agẽdo ex ſtipulatione de rato,doceret de ſuo periurio.Ad iſtud opp.gl.Aut tu dicis ꝙ ex hac ſtipulatio-
ne nõ poteſt agere,& tũc dicis cõtra iſtum tex.qui expreſſè uult,ꝙ agere poſsit,licet de ſuo periurio doceat.Aut dicis ꝙ poteſt agere,& tũc dicis cõtra iura,quæ dicũt ꝙ quis nõ poteſt ſuam turpitudinẽ allegare.l.tranſactione. C.de trãſ. Ad iſtud cõt.rñdet Azo,Primò fateor ꝙ non poteſt agere, quia allegaret turpitudinẽ ſuam.Et hoc eſt uerum,quò ad ſortem,in qua iuſtè condemnatus eſt,& ſuper qua iurauit, ſed quò ad expẽſas & quò ad uſuras, quæ cucurrerũt poſt rem iudicatã,bene poteſt agere,ut hic in tex. Et ꝓpter h.d. hic tex.ꝙ ei non multũ prodeſt iſta cautio,q.d.non eſt multum iſtud,ad quod poteſt agere,quia ſolùm ad expẽſas, & ad uſuras.Poſteà idem Azo mutauit ſniam,& dixit ꝙ poteſt agi ad totam ſortem,& ad expẽſas & ad uſuras, ut hic in tex.licet de ſuo periurio doceat directo,& pro tanto dicitur ei non multũ prodeſſe,quia maior eſt pœna illius diffamationis,ꝙ reputetur periurus,q̃ ſit totũ illud quod conſequitur ex ſtipulatione.Ad cont.ꝙ quis nõ poteſt allegare ſuã turpitudinẽ,rñdet ꝙ fallit hic.Non enim poteſt procurator,cõtra quem agitur, ei ſuam turpitudinẽ obijcere, quia ipſe detulit iuſiurandũ.l.qui iuraſſe.§.ſi pater.ĩ.eo. Ita dicit Azo.Pet.de Bellap.rñdet aliter adiſtud cõt.& eſt mul-
3 tùm no.†Non poteſt quis allegare ſuam turpitudinem,uerum eſt ab alio nõ detectã, ſed ſi ab alio fuit detecta, prout hic fuit,quia fuit cõdemnatus,& fuit pronunciatũ ſe illud debere,quod iurauerat ſe non debere,tũc bene poteſt hãc turpitudinẽ ſuam allegare.Caſus eſt hic,& l.antep.ĩ.de ſuſpec.tut.ubi ille qui eſt remotus ut ſuſpectus,poteſt hoc allegare ad defendendũ ſe ab actione tutelæ. Idem in quolibet infami per ſniam,ꝙ poteſt allegare infa-
miam,ut excuſetur ab oneribus. * l.relegato rum.in fi.de interd.& releg.ff. de off. aſſeſſ.l.j. in glo. poſtulationibus.Et ſic ex hoc uer.nec
4 multũ.habes notare duo,Primò† qñ qs probabiliter poteſt timere,ne ſuum periuriũ redarguatur,per quandã conſequentiã nõ cogitur iurare,& ideò ſi unus ex hęredibus deferat iuramentũ,fortè non cogetur reus iurare,ne fortè altero agente ſuum periuriũ detegatur.Iuſta enim cauſa recuſandi eſt, qñ aliquid petitur,ꝙ cõtra debitam honeſtatẽ perſonæ ueniret.l.quintus.ĩ.mand.& ideò in l.ſi duo patroni. in prin.ſ.eo.dico ꝙ ille libertus altero deferente non cogebatur iurare,ſed ſpõte iurauit, ſm ꝙ habes notare,ꝙ quis poteſt allegare ſuam turpitudinẽ,ab alio detectam,ut hic,
a cũ ſimil.ſ.alleg.Et pro huius [a] declaratione,quia hãc materiam non declarauí tibi in aliquo loco adhuc ideò dicas,
5 †Aut quis allegat ſuam turpitudinẽ [b] cõtra ſe,& ad ſui preb iudicium,& tunc auditur.l.inde Neratius.§.ſi.cũ.l.ſeq.ſ.ad leg.Aquil.de cuſt.reo.l.ſi confeſſus.cũ ſimil.& exĩ. de concel. præb.c.ex tenore.Aut quis allegat turpitudinẽ ſuam cõtra alium,& tũc aut agendo principaliter,& fundando intẽtionem ſuam ex turpitudine ſua,& nõ poteſt,ut ĩ.de cõdic ob turp.cauſ.per totũ.de fur.l.itaq; fullo. & C.de tranſac.l. tranſactione.& de ſeruo pig.dat.manu.l.ſi creditorib⁹.Aut non agit ex ſua turpitudine,ſed eam allegat excipiẽdo,uel replicãdo,uel alio modo adiuuãdo intentionem,ſeu exceptionem ſuam,& tũc aut hoc allegat cõtra eũ,qui fuit par-
c ticeps turpitudinis,& auditur.l.de tutela.C.de in integ.reſtit.m i n.& ibi no.Hoc intelligo [c] qñ ille contra quẽ allegat̃, qui fuit particeps turpitudinis,certat de lucro, & allegans certat de damno,aliàs ſecus,l. uiro atq; uxore.ff.ſol.mat.&
d l.apud Celſum.§.Marcell.de doli excep.Aut ſuam [d] turpitudinem allegat cõtra aliũ,& tunc eius turpitudo erat aliàs
e ab alio detecta,[e] & auditur eam allegãdo,ut hic.Nõ enim agit hic ex ſua turpitudine,ſed agit ex ſtipulatione de rato ad intereſſe, ad quod probandũ adducit ſententiam, per quam docet de ſuo periurio.Ad idem de ſuſpec.tut.l.antepe.& de interd.& releg.l.relegatorũ.in fi.Aut nõ eſt ab alio detecta,& non auditur ſuam turpitudinẽ allegãs.d.l tranſactione.C.de tranſac.cum ſimil.& ibi no.Fallit in caſu exĩ.de præſump.c.iij.loco.& ibi no.Fallit in auth.nouo iure.C.de pœ.iud.qui melè iud.Fallit in l.quiſquis.in fi.C.ad leg.Iul. maieſt.& in quolibet apparet ratio ſpecialitatis,& ideò per
6 prædicta dicebam ſemel,reſpõdendo ad q.†Quidã [f] uendidit poſſeſsionẽ in fraudẽ fiſci, ut euaderet pœnã,poſteà uolebat eam repetere.Dicebatur ꝙ non poterat, quia allegabat ſuam turpitudinẽ,d.l.ſi creditoribus. C. de ſer.pign. dat.manu.& l.filios.C.de reuoc.his quæ in fraudem cred.
g Et dicebam,[g] ſi quidem ab initio fuit uenditio uera,tamen in fraudem fiſci facta,quia uolebã habere pecuniam, quæ melius poſſet celari,&c.non poſſum petere reſcindi, allegãdo fraudem,& turpitudinẽ meam,quanquã alius mecum fraudem participaſſet,quia fundo intentionẽ meã ex mea turpitudine.Ita loquuntur iura alle.pro hac parte.Si uerò ago rei uẽdicatione,dicẽs rem eſſe meã, tu opponis ꝙ fuit tibi uendita,ego replico ꝙ illa uẽditio fuit ſimulata & imaginaria,& facta in fraudẽ fiſci,& tunc audior,licet allegem turpitudinẽ meam,nam eam allego ad coadiuuandam actionem,Item eam allego contra te,qui eam participaſti.Item ego certo de damno uitando,& tu de lucro captando, d.l.de tutela.de in integ.reſtit.min.& l.uiro atq; uxore.ſol.
7 mat.& d.l.apud.§.Marcellus.de do.excep.†Quartus caſus eſt,quãdo pendet iudicium,tunc dicit gl.mag. circa princ. quòd

ꝙ interim non cõmittitur ſtipulatio.Cõtra hoc opp.ĩ.rem rat.hab.l.quo enim.§.ij.& fi.& l.procurator.la ij.§.fi.& ſic ſtatim cõmiſſa eſt ſtipulatio ad intereſſe totale,nec eſt neceſſe ꝙ ſpectetur ſnia,per quam doceat de periurio & ſic cautio iſta multũ prodeſt reo.ꝛ.gl.cont.eſt uerum in procuratore falſo,ſed in procuratore uero non cõmittitur,niſi expecta ſnia,hic tenendo lect. gl.Sed tenẽdo aliam,ꝙ hic loquatur in procuratore falſo.ꝛ.ſm Hug.licet gl.de eo non facit mentionẽ,tamẽ refetebat Iac.But.ꝙ hic reus noluit ab initio ſtatim agere,ſ.primò ad ſortẽ,poſteà ad expẽſas, uel uſuras,ſed uolebat expectare ſniam,& ſic agere uno iudicio quo caſu nõ multũ prodeſt reo ſtipulatio,ut in tribus precedentib.caſib.apparet.Sed cõtra hoc fortiter opp. quia ſi fateris ſtipulationẽ ab initio eſſe cõmiſſam ad totam ſortem,ergo ſi ex poſtfacto ſequit̃ abſolutoria,ut in primo caſu poſito in gl.adhuc remanet actio ad totũ intereſſe, quia non extinguitur actio,licet deſinat intereſſe.l.qui autem.§. j.ſ.ſi quis cau.Ergo ſaltẽ in illo caſu primo, multũ prodeſt reo cautio de rato,& ſic eſt falſa doctrina gl.Certè gl. tenet hocin l,ſi ſine.§.eum autẽ.rem rat.hab.Et tenendo illã opi. non poſſumus ſuſtinere iſtam lec.ſed eam ibi reprobauí,& dico ꝙ ſecuta abſolutoria,extinguit̃ actio ab initio cõmiſſa ad totum intereſſe,quia deſinit modò intereſſe, & ceſſat damnum de præterito.l.ſi cũ.§.qui iniuriarũ.ſ.ſi quis cau. & l.ſi procuratorẽ.§.mandati.ĩ.mand.Et ſic iſta gl.remanet ſuſtentata in omnibus ſuis caſibus,ſiue in falſo,ſiue in uero procuratore loquamur,qñ ergo procurator egit, & detulit iuramentũ, ſi dominus poſteà ueniẽs uincat,ſiue ſuccumbat,ſiue in uero procuratore,ſiue in falſo, qualiter cõmittatur cautio de rato,habes hic.Quando uerò procurator uenit,& litigauit uſq; ad ſententiã,poſteà uenit dñs, & ſimiliter litigauit uſq; ad ſniam an cõmittat̃ ſtipulatio de rato?Dixi uobis per decem cõbinationes,quas per ordinẽ poſui.in l.ſi ſine.& ad §.Marcellus.& §.cùm aũt,&c. Vltimò opp.& uidetur,quod iſta ſtipulatio cõmittatur lite cõteſt. l.amplius nõ peti,ĩ.rem rat.hab.Sol.hic loquitur in ſtipulatione de rato,ibi in ſtipulatione,amplius nõ peti. Quando autẽ iſtæ ſtipulationes & ſimiles cõmittantur,dic ut per doc.l.ſi quis maior.C.de tranſac.Ego plenius in d.l.amplius non peti.rem rat.hab.Vlt.quæri poſſet,illa exceptio,Tu non debes audiri,quia tu alle.turpitudinem tuam,quãdo debeat proponi,ante lis conteſt.uel poſt. Inn. exĩ. de cõceſ. præb.c.cùm ſuper.

ADDITIO.

a POMA.Huius Cæp.conſ.lviij.Bal.c.iij.loco.& ibi Fel.de prob.Barb.conſ. lxiiij.in fi.j.uol.Fel.c.lator.de re iud.Barb.conſ.liij.ij.uol. Alex. conſ.lix.j. uo.Pau.c.cum M.de conſt.Fel.c.gratum.de off.deleg.Alex.cõſ.cxxxij.uol. ij.& conſ.lxxxiiij.uol.iij.Bar.conſ.xxxvij.uo.ij.

b P.PAV.P.Turpitudinem.Bar.c.inter.exĩ.de do.Abb.c.cùm ſuper.de concẽſ.præben.ubi reaſſumit iſtam doc.Bar.& illam per omnia ſequitur, hoc uno addito,quòd quãdo uertitur periculum animæ. eius fauore poteſt allegari turpitudo,ubi aliàs nõ poſsit,Fel.c.lator.exĩ.de re iud. & c.ſciſcitatus de reſc.& c.tertio loco de præſump.ubi ponit reg.cum ſex fallentijs.& Alex.conſ.xxxviij.in fi.in iiij.uol. & q. quis poſsit ſuam turpitudinem allegare, quando tractat de damno uitando, Soc. conſ.lxj. & conſ. lxvj. & conſ.cclxiiij.

c POMA.Intelligo.Alex.conſ.xxxix.in fi.in iiij.uo.

d Suam.Fel.c.ſciſcitatus.de reſc.c.lator.de re iud.

e P.PAV.P.Detecta.Aye.conſ.xcv.iij.dubio.

f POMA.Quidam.Alex.conſ.cxj.iij.uo.

g Dicebam.Spe.ti.de dona.§.j.uer.Item pone.& ibi Io.And.in Addi.

LEX XX.

SERVVS. Seruus & filius in cauſa peculiari poteſt patri & domino prodeſſe & obeſſe,in cauſa non peculiari poteſt prodeſſe,ſed obeſſe nequit.* h.d. uſq; ad l.quiſiuraſſe.Opp.l.ſi ſeruus.ĩ.e. Sol. hic loquit̃ in cauſa peculiari,ibi in peculiari cauſa,in qua non poteſt domino obeſſe,niſi in caſi.qui no.C.de pac.l.ſeruus.& l.filius.

* Nequit. Aperior eſt lex, ꝙ Axio. Bart. eã nimirũ legito.

LEX XXVI.

1 Conditio iuramentis inſpicitur in pupillo.

Bart.ſuper ff.uet.

2 Pupillus ex iuramento non obligatur,niſi ſit doli capax.

3 Pupillus qui fari poteſt,iurare poteſt.

1 QVI IVRASSE. Non † inſpicit̃ cõditio perſonę iurantis,niſi in pupillo.Opp.& uidet̃,ꝙ in dubio nullus uideat deierare.l.meritò.ĩ.pro ſoc.& l. ult. C.ad l. Iul.repet.Sol.dico ꝙ in adulto præſumeret̃ ipſum deieraſſe,ſi apparet ſrũ eius ꝙ iurauit.l.aliàs.ſ.eo.ſed in pupillo nõ præſumit̃,ꝙ deierauerit,etiam ſi apparet ſrium, etiam ex facto proprio,præſumit̃ enim ꝙ fuerit obligat⁹,& ꝙ tpe iuramenti non recordet̃.Et hoc uult dicere litera hic, dum
2 dicit,quãuis.†Quæro,uos uidetis,ꝙ iuramentum pupilli ſeruat̃ ad ſuã utilitatẽ,quid ſi aliquis ꝛ ſe iurauerit ſup aliquo ſctu,an ſibi præiudicet.Gl.tenet ꝙ non in auth.ſacramẽta puberũ.C.ſi aduer.uen.ſuper uer. puberũ. & idem in corpore unde ſumit̃.& hic arg.huius l.quia pupillus deierare non uidet̃,& ſic iureiurãdo non obligat̃.Fallit in caſu l.ultimæ.ĩ.de lib.cauſ.ut dicit gl.Canoniſtæ tñ dicunt,ꝙ pupillus doli capax,poteſt deierare,unde ex iuramento ſuo
a obligatur,ut exĩ.de deli.pue.c.j. [a] Quæro de quo pupillo [b] loquitur hic?Dicit Gul.intelligi† de pupillo qui fari poſ-
3 ſit,ſit doli capax,uel non,Nã iuramentũ requirit̃, auth. de mãd.prin.§.ſed neq;.Ergo ſi nõ poſſet fari,nõ poſſet iurare.
4 Quærit hic Gul.qñ dicatur† pupillus proximus pubertati.* de quo per glo.l.ĩ. de no.& ibi dixi plenè. * Pubertati. Dicimus pupilli pubertati proximum,quando ſex tantum menſibus à pubertate abeſt:Bar. l.properandum.§.& ſi quidem.nu.xxiij.C.de iudic. I.Conc.B.

ADDITIO.

a Cap.j.Adde ultra dicta per Alex.Pan.conſ.xxxixẽ.lib.ij.

b POMA.Pupillo.No.q. in iuramento requirantur uerba,facit iudicio meo, gl.l.& per iuſiurãdum,in gl.j.ĩ.de accep.tenet Ro. & ibidem Pau.l.j.ĩ.de uerb.ob.Corſe.rub.iureiur.vj.q.ubi plenè Alle.Bar.contrarius conſ.cxvij. Sed per ſol.uide eiuſdem concor.cccv.

1 Iuramentum patris ſuper obligatione,quando proſit filio.

2 Interrogationi,per quã periuriũ detegitur,quis reſpõdere non cogitur.

3 Interrogari quis non debet ſuper eo,quod iam deciſum eſt nec iudex hoc pati debet.

4 L.meritò.præſumptio,non habet locum ad condemnationem.

6 Iuramentum tollit naturalem obligationem.

7 Iuramentum habet uim nouationis.

8 Iuramentum habet uim factæ ſolutionis.

1 §. SI. PATER. Iuramentũ patris† ſup̃ obligatiõe,prodeſt filio,ſec⁹ ſi iurauerit nihil eſſe in peculio.Opp.ad pri.de l.& heredi.§.nos aũt.& l.ſi tibi.§.pe.ſ.de pac.Sol. hæc intelligit̃ ſm illas.& ideò diſtingue,aut iurauit ꝓ filio, ut ꝙ hęrede,aut ꝓ filio,ut filio,aut ꝓ filio ut extraneo,ut in gl.& plenè dicem⁹ in d.l.ſi tibi.ubi gl.plenius tãgit.Secũdò op.ꝙ hic habeat̃ rõ peculij antè quęſiti. ſ.tpe iuramẽti. Nã ſi pater modò repit̃ habere in peculio,interrogabit̃, an eſt poſteà quæſitũ,& ſi rñderit ꝙ ſic,habeo propoſitũ. Aut dicit ꝙ nõ,& eſſet piurus.Si nihil dicit,preſumit̃ ꝙ nõ ſit periurus,& ſic peculiũ poſteà quęſitũ.Gl.rñ.multũ nõ.Dico ꝙ
2 iſtis † interrogationib⁹ nõ cogit̃ quis rñdere,quia per hoc
3 detegeret̃ periuriũ ſuum.Itẽ † examinaret̃,qd̃ iam deciſum eſt,ꝙ iudex pati nõ debet.l.ſi duo.§.idẽ Iul.ſ.e.Idẽ tenet gl. ĩ.de excep.rei iud.l.ſi à te.in prin.Facit ꝙ no.ĩ.eo.l.eũ qui.§. in popularib⁹.uer.per colluſionẽ.& ibi de hoc tangã.m.Ad iſtud qd̃ dicit,ergo preſumit̃ nõ deieraſſe,& ſic poſteà queſitũ. † ꝛ.huic præſumptiõi non eſſe ſtandũ, dicit gl.licet eã
4 a in dubio quãtũ ad abſolutionẽ [a] ſtemus huic preſumptioni,ꝙ qs delinquere nõ uideat.l. meritò. [b] ĩ.pro ſocio. cũ ſi-
b c tamẽ quoad cõdemnationem [c] iſta præſumptio nõ ſufficit,ut hic uides in gl.& elt tex.ſ.eo.l.ſi duo patroni.in prin. in uer.multũ tñ.tene bene menti determinationẽ huius gl.
d Item no. [d] ex hac gl.ꝙ poſitioni,per quam quis detegeret
e delictũ ſuum,quis nõ cogit̃ [e] rñdere.Et hoc eſt quod dicit̃ in practica,iſta poſitio eſt criminoſa,& ideò ei non iñdendum,De quo per Can.exĩ.de e. c.c.dadum.Spec.ponit etiã in tractatu ſuo de poſitionibus.De hoc etiam dixi in l. Marcellus.ĩ.re.amo.& l.ſi.de his quib.ut indig.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Absolutionem.Ro.cons.cccliij.Bar.l.meritò.ff.pro soc. Fel.c.fi. in ij.fall.ex.de præsump.
b POMA.Meritò.Ias.l.pe.C.de pa.Cast.l.si à te.in fi.de excep.rei iud.
c Condemnationem.Ful.& Mod.l.non hoc.C.unde cog.& Soc.cons.cxlj.
d P.PAV.P.No.Bar.cons.clxxxvij.ubi quædã in cont.tangit,& Bar.l.Marcellus.§.j.ff.rer.amot.l.fi.ff.de his qui.ut ind.ubi cõtrarium tenet cum distinc.uide tamen etiam Bar. & Bald.& ibi Cur.l.ij.§. q. obseruari.de iur. cal.Limita octo modis,ut per Georg.Natam,in repe.cle.sæpè.§.et quia.de uer.sig.Spec.tit.depo.§.vij.uer.sed qd si probo.Ro.cõs.cccxlix.ubi dicit,q. hoc nõ pcederet,quãdo talis positio fieret sup aliqua exceptiõe iuratoria.
e Cogitur. Bar.l.ij.§.q. obseruari. C.de iur.cal.& in l. Marcellus. ¶.rer. am. & l.non intelligitur.§.tacita.de iur.fisc. Bal.l.j.C.de pœ. iud. ut hic Alex. Bar.cons.cxciij.

6 §. IVRISIVRANDI. No.q iusiurandũ proficiscit ex conuentione,& sic apparet q tollit † naturalẽ obligationẽ,quia habet consensum,ut dixi ſ.c.l.fi. Videor enim confiteri,& uelle sic uerũ esse,si iuraueris.facit ¶.de pec.
7 l.depositi.§.j.†Secundò no.q iuramentum habet uim no-
8 uationis.In quo autem differant,dic ut in glo.†Item no.q iuramentum habet uim solutionis,intellige,l.fictæ,nõ ueræ,ut no.¶.eo.l.prox.§.j.

LEX XXVIII.

1 Reorum unus alteri præiudicat litem contestando.
2 Iuramentum delatum ab uno ex reis credendi,quando noceat alteri.
3 Iuramentum unius ex reis debendi,quando alteri præiudicet.

1 DVOBVS. Opp.l.si duo.ſ.si quis cau.Sol. intellige q isti duo rei erant socij,dicit gl.non puto eam uerũ dicere.Nam per † lit.contest.unus ex reis credẽdi præiudicat alteri,siue sint socij,siue non.l.fideicommissa.§.plerunq;.¶.de leg.iij.sed iuramentũ habet uim contest. ut hac ea.gl.dicitur,ergo &c.Non ob.l.si duo.quia ibi loquit in alio actu,qui non habet uim contest.Opp.l.si unus.in prin. ſ.de pact.Sol.ibi loquitur in pacto,hic loquitur in iureiurando,q habet uim solutionis.ut ſ.l.prox.& uim contest.l. nam posteà.§.si is qui.ſ.eo.Ideo alteri nocet,quia est maio
2 ris efficaciæ,†& ideò in distinctè iuramentum delatũ ab uno ex reis credẽdi,alteri nocet.Idẽ puto,etiã si ei fuerit delatũ,& ipse iurauerit sibi deberi,quia aliter correus credendi
3 excludit,sicut per lit.conte.l.ex duob.¶.de duo.reis. †Quid in pluribus reis debendi:Dic ut in §.si duobus.¶.ea.l.

1 Iuramentum fideiussoris quando prosit principali.
2 Fideiussor,qui iurauit,quando possit repetere à reo principali.
3 Fideiussor ut habeat actionẽ mãdati cõtra reũ,debet docere se uerè soluisse.
4 Iuramentum præsumitur præstitum super re.
5 Sententia non tollit obligationem naturalem.
6 Iuramentum tollit obligationem naturalem.
7 Absolutoria lata pro fideiussore super re,quando prodest principali.
8 Testis uocatur,ut declaret suum dictum obscurum.

1 §. ITEM A FIDEIVSSORE. Iuramentũ fideiussoris † prodest reo principali,si iuratũ est super re, secus si super persona.Opp.l.fideiussoris.ſ.de pac. Sol. Aliud in pacto,q in iuramento,quia iuramentũ habet uim solu
a tionis,ut hic.Quæro,utrum a fideiussor,qui iurauit, possit
2 repetere à reo principali.Videt † q sic,quia uidetur soluisse,ut hic. Cõt.tenet gl.quia ista est ficta solutio, & ad hoc ut possit repeti,requiritur solutio uera.Et per hoc fortè possu
3 mus dicere,q non sufficeret fideiussori,† qui habet instru-
b mentum,b in quo creditor cõfessus est se recepisse,sed opor
c tet q doceat esse uerè solutũ,ad hoc ut habeat actionẽ mã-
c dati.tene menti. c Quæro,hic distinguit, aut est iuratũ sup
4 re,aut sup psona.Quid in dubio? ¶.præsumit iuratũ sup re,qa loco solutiõis cedit,gl.hic.Facit ¶.eo.l.ult.& no.¶.qua. re.ac.non datur.l.j.§.si fideiussor.Et hoc uidetur uerũ in iureiutãdo.Secus puto in sententia. Nam in dubio uidetur sententiatũ,quia non probatũ, non quia cõtractum.l.Iul. ¶.de cond.indeb.& ¶.de excep.rei iud.l.si inter.& de lib.cau.
5 l.Diui fratres.ideò sententia † non tollit naturalem obliga
6 tionem,iuramentũ uero sic,† quia proficiscitur ex conuentione,& habet uim solutionis.Quæro,utrũ absolutoria lata super re,† quasi nõ fuerit cõtractũ pro fideiussore, prosit
7 d reo?Dy.quod sic.Distinguamus eodẽ modo in sententia,d quo hic in iuramento,ut no. per Dy. c.ratihabitionẽ. circa fi.reg.de reg.iur.lib.vj.Ric.Mal.disputauit cont.q aliud sit in sententia. l.aduersus.in fi.ſ. de arb. & l.denunciasse.§.fi. ff.de adul.§.si eo tpe.¶.de adult.& ibi plenè dixi.Nõ ob.hęc lex,qa aliud in iuramẽto,qd habet uim solutiõis,ut dixi ſ.

ADDITIO.

a POMA.Vtrum.Bar.cons.clv.aliàs.clxv.Alex.cons.xxv.uol.ij.& cons.xc. ubi latè reprobat Bar.uol.iij.Bar.cons.clx.Cont.alleg. Bar. secundũ Alex. ibi,cons.clx.inci.Titius promisit Sempronio.Sed solue,quia hic Bar.nõ firmat pedẽ,quia utitur isto uer.fortè.Ang.& Mod.l.à diuo pio.§.sed si emptor.ff.de re iud.& in l.ij.§.creditum.ff.si cer.concor.ut in concor.ccxxij. incip.creditor principalis.
b P.PAV.P.Instrumentum.cont. hic Alex.ex Mod. & Alex. cons.xxv.uol. ij.Pan.no.cons.pe.& cont.consuluit ad Bar.cons.clv.hic.& Alex. d.cons. Fel.c.si cautio.ad fi.exẽ.de fi.inst.Barb.c.fi.propè fi.exẽ.de sol.
c Menti.Bar.cons.clx.Cast.cons.cccxcvj.Alex.cons.xxv.lib.ij.
d Sententia.Bar.cont.q. aliud sit in sententia,quàm in iuramento. l.fi. & in l.adulter.§.si eo tempore.ff.de adult.& in l.aduersus. ff.de arb. Sed cont. uoluit,in l.ex duobus.ff.de duo.reis.Sol.plures dantur,tam per Bal. quàm per alios,in d.§.à fideiussore.& Bar.in pluribus locis soluit,in l.amissi.§. fi.ff.de fideiuss.tamen uide concordantias eiusdem,ubi latius, cõcor. xxxv. incip.Item casum notabilem.

§. SI EI QVI. Iuramentũ fideiussoris de iudicio sisti prodest principali,si agendo cõtra principalẽ, uenire cõtra iuramentũ fideiussoris,aliàs secus. Et hoc q hic dicitur,replicatione emendandũ,potest intelligi,q est emẽ
a dandũ,id est,declarandũ per ipsum Iurisconsultum distin
guentem.Potest etiam a intelligi,q est emendandũ per iudicem,coram quo lis agitatur,quia fideiussor iurat obscurè,postea uocabitur,ut dicat causam sui iuramẽti,ex qua
b causa apparebit,utrũ reo proficiat,uel nõ.Simile dicimus b
8 † in teste,auth.de test.§.pen.& ibi no.in gl.magna,ad quod iste tex.est no.Facit quod dicam ¶.ea.l.§.igitur si quis.

ADDITIO.

a POMA.Etiam.Ro.cons.lxv.& cccclxxxij.
b POMA. Dicimus.Vult Bar.q. testis posit declarare dictum suum ambiguum,intellige quando iudex hoc faceret ex officio suo,& non ad instantiam partis,quia tũc subornatio præsumeretur,gl.§.pen.& ibi Ang.auth. de test.Secundò intellige,quãdo talis declaratio in totum nõ annullat actũ præcedentẽ,Bal.auth.at qui semel.C.de prob.iij.intellige,nisi aliquid posset imputari parti,puta q fecisset capitula obscura,quia tunc testis nõ posset declarare.l.ueluti.ff.de eden.

§. EX DVOBVS. Iuramentũ unius ex reis debendi, pdest alteri.Opp.l.si unus.in prin.ſ.de pac. & l. si duo. ſ.de arb.Sol.Dicit gl.intelligit q hic erant socij, qd po
test esse uerũ, quãdo iuratũ est super persona,seu super causa,quæ eximit personam tantùm.Nam si super re, uel simpliciter,in distinctè prodesse.ſ.ea.l.§.itẽ à fideiussore. Quæro,quid si unus ex reis debendi detulit iusiurandũ ¶. alteri nõ nocet,nec cõtra alterũ ex hoc iureiurando posset agi, uel executio fieri,sicut nec ex ſnia.C.de fideiuss.l.fi.in fi.noceret tamẽ alteri quò ad intertũpendam prescriptionẽ.l.fi. C.de duo.reis.De his q.plenissimè dixi in materia,de duobus reis,& specialiter in l.ex duobus.¶.de duob.reis.

§. EXCEPTIO. Ex iuramẽto oritˊ exceptio cõtra oẽm actionẽ,quæ oritˊ ex eadẽ causa,super qua iuratũ est.

1 Rapina est furtum,sed non econtra.
2 Speciei ad positionem sequitur positio generis.
3 Specie remota,non censetur remotum genus.

1 §. SI QVIS IVRAVERIT. Ad remotionẽ speciei, non sequitur remotio generis.Opp.† q rapina est furtum,ut inst.ui bon.rap.in prin.Sed hic dicitur, q est a
2 liud.ergo &c.Gl.soluit,est aliud,id est,esse potest, & uerum
a dicit.Tamẽ clarius dic,† q ad positionẽ rapinæ,quę est spe
a cies furti,sequitur positio generis.Bene enim dico,rapina a est,ergo furtũ est,sicut homo est,ergo animal est.Ita loquitur lex cont.Sed † ad remotionem speciei,non sequitur remotio generis,Ita loquitur hic.

ADDITIO.

a Rapina.Ro.cons.cl.

§. COLONVS. Idẽ dicit quod §. exceptio.in summa, tamen ponit aliud exemplum.

§. QVAE IVRAVIT. Exceptio iurisiurãdi obstat, si agatur alia actione, in qua uenit examinãdum, quod in prima fuit decisum,aliàs secus.

1 Iuramentum unius quando prosit alteri,uel noceat.
2 Iuramenti causa propter obscuritatẽ quando stetur declarationi iurãtis.
3 Sententia lata contra principalem,mandatur executioni contra fideiussorem,iudi.solui.

§. IGITVR SI QVIS. Istum §. summaui cum præceden.Opp.in dubio uidetur,iuratũ super re ipsa,ut no. ſ.ea. l.j. ergo quando iuratum est dari nõ oportere, in dubio uidetur non posse conueniri ex stipulatione, quasi super re ipsa sit iuratũ,sed in tex.hic dicitur cont.quare ma
le.¶.illud q dicitur,in dubio uidetur iuratũ super re,intelligitur,id est,super contractu.quasi dicat nõ esse celebratũ contractũ de quo agitur. Ita dicit gl. dicit §. itẽ à fideiussore.non intelligas super re,quasi sit solutũ.Nunc in proposito,posito q iuratũ intelligatur se dari non opottere,quasi stipulatio iudicatũ solui non sit interposita, hoc non facit præiudicium agẽti ex re iudicata, quia non deuoluitur in secundo iudicio,quod est in primo decisum.Aduerte & ij. opp. & uidetur q non sit simpliciter respõdendũ,exceptionem iurisiurandi nõ obstare,sed debeat iterum uocari ille
1 qui iurauit,& interrogari,qua ex causa iurauerit. ſ.ea.l.§.si ei qui.Sol.intellige istã secundũ illam.Vel.dic,& fortè meli
1 us,qñ dubitaˊ,utrùm † unius iuramentũ, prosit alteri, uel non propter obscuritatẽ causę,tunc recurritur ad iurantẽ.
2 l.contraria.Simile dicimus in teste,ut ibi dixi.Sed † dũ dubitabitur,utrùm prosit eidẽ iuranti in alia causa,tũc nõ est standũ declarationi eius,imò in dubio sibi nõ proderit,nisi expressè probet se iurasse ex causa quę sibi proficiat,ut hic in tex.Ratio,ne sit in ei potestate eludere iudiciũ.l. inter stipulatem.§.si Stichũ.¶.de uerb.ob.Nec ob.ſ.de iud.l. si quis intentione.quia hic nõ sunt uerba ambigua, sed clara. De causa aũt dubitaˊ. Vltimò dicebat Iac. But. q hic est casus,
1 q sententia † lata contra principalẽ,nõ mandat executioni contra fideiussorẽ iudicatũ sol. Nã dicit tex.põt emˊ fieri,ut non sit cõmissa stipulatio iudicatũ sol.licet res iudicata sit. Et in ueritate multũ facit pro ista opin. Ego tamẽ determinaui cont.in.l.j.¶.iu.sol.& ibi latè dixi,& respõdi ad hãc l.

§. ITEM POMPONIVS Rationem huius §. dicut in glo.

1 Iuramento posteriori etiam contrario statur.
2 L.duobus.§.item cum dispositio,an habeat locum in omni iuramento.

1 §. ITEM CVM. Iuramẽto † posteriori,a etiam contra-
a rio primo stãdũ est.† Quæro utrùm hæc lex habeat lo-
2 cum in omni iuramento? Gul. de Cug. Dicit q nõ habet locũ in omni iuramẽto necessario,qd deferˊ in defectũ probationis.l.admonẽdi.¶.eo.Illud.n. tantùm ad pbationẽ inducˊ,& ideò si primò esset delatũ iuramentũ reo,postea actori,uel econtrà,una probatio tolleret aliam.l. scriptura.C.de fid.inst.&.l.eos.§.j.¶.de fal.& dicam in d.l. admonendi.¶.eò. & sic distinguit ipse, q. in iuramento uoluntario,& iudiciali prœualet ultimũ.in necessario non prœualet ultimũ. Sed si unũ est necessariũ, aliud uoluntariũ, tunc si uoluntarium est ultimũ, prœualet, ut hic. Secus si necessariũ est ultimũ,quia nõ potest iudex sua uoluntate tollere quæstionem de uolũtate partium decisa.d.l. admonendi in. fi.

ADDITIO.

a Posteriori.In quantum. Alle.hic tangit q.de muliere.quæ primo iurauit nõ alienare,q si alienet & iuret,quòd stari debeat primò.glo.c.mulieres.exẽ. de don.inter uir.& ux. Adde Bal.cõs.cxviij.lib.iij.ubi limitat illã gl.procedere,quando contrahens habet notitiam primi iuramenti,aliàs secus, quia esset in potestate mulieris decipere contrahentes.incipit, quædam mulier.

LEX XXX.

1 Grauatur qui in uno,in alio releuatur.
2 Grauamẽ quãdo est causa cõmodi,sublato grauamine,cessat cõmodum.
3 Iurare nolle,est iusta causa.
4 Reus,qui primo negauit delictum,postea confessus est,non habet beneficium statuti,& iudex recusare potest.
5 Iuramentum habet uim nouationis.
6 Reus si post probationem actoris confiteatur, iudex potest illam confessionem reijcere.
7 Iudex si post primam negationem rei admisit eius confessionem, potest ad huc maleficium probare per testes,& reus amittet beneficiũ confessionis.
8 Inficiatio quæ nam facit crescere condemnationem.
9 Qualitas negata quando faciat crescere condemnationem.
10 Reus qui confitetur per torturam licet primo negauerit, uel contrà ipsum sit deuentum ad iuramentum in defectum probationis, non punitur ut negans.

1 EVM QVI. a Qui in uno † grauaˊ,in alio releuaˊ,&
1 econtrà.Vel melius,Qñ † unũ grauamẽ est causa al-
2 terius cõmodi, sublato grauamine, cessat comodũ. Primò ponit dictũ, secũdo illud, pbat per tres ratiões. Hęc diuisio tangitˊ in gl.super uer.abũdè.Prima pars põt intelligi duobus modis.Primo,egi ¶ te I.Aquilia,negasti,demũ detulisti mihi iuramẽtũ,& iurauí.quæritˊ an in hoc iudicio. l.Aquil.fiet cõdemnatio in duplum,uel in simplum. Et respondeo,q in simplum. Secũdo modo põt intelligi, q nõ queritˊ de actione l.Aql.sed de actione quę oritur ex iureiurando,utrùm deˊ ad duplũ.uel ad simplũ. Et respon. q ad simplũ.Et ad istud uadit oppositio gl.l.si eũ. §. qui iniuriarũ.ſ.si quis cau.¶. q ibi una actio accidit alteri accessoriè, hic hæc actio accedit alteri principaliter ex diuersis principijs.Nã actio l.Aqui.datur,quia damnũ datũ est.Actio iurisiurandi daˊ,quia iuratũ est.Secũda particula ibi, abũdè emˊ,non habet uarietates. Dicit emˊ q ideò nõ fit condẽnatio ad duplũ,quia ideò illud sit, qa ppter negationẽ actor grauaˊ onere, pbãdi, sed per iuramẽtũ releuaˊ ab illo onere,ergo cessat cõdẽnatio dupli.Et hęc ratio est cõmunis ad utrãq; lec.positã in præceden. uer.cũ omissa est duplex lec. Põt emˊ intelligi antęˊ sit iuratũ,& tunc ista rõ talis est.Non potest torqueri actor de prędicto tali statuto, per qdˊ pdit cõdemnationẽ dupli,nã est in eiˊ potestate nõ iurare,& sic hãc partẽ edicti omittere,&,pbare per testes,& sic remãebit
3 sibi integra actio l.Aql.Ex qua lec.no. † q iusta cã est nolle iurare, qa per hoc effectus cõdemnationis minuiˊ, q facit
4 ad ea quę no.in l.manifestę.¶.eo.† Secũdò no.ad illud,qdˊ tota die occurrit,si reˊ in j. cõparatione negauit,in alia postea uenit,& uult cõfiteri,ut habeat beneficiũ cõfessionis ex forma statuti,põt dicere iudex uel accusator,nolo cõfessio
b nẽ b tuã,quia per hoc cõdẽnatio tua minuiˊ. Casus est hic,
c c Nã ille, qui defert iuramentũ, uideˊ cõfiteri, si aduersariˊ
iurauerit.l.qui iurasse.in fi.ſ.eo.tamẽ sicut nõ cogitˊ hic qs recipere talẽ delationẽ iuramẽti, ita nõ cogitˊ recipere talẽ confessionẽ.Hic est casus ibi,cum omissa,& in gl.ibi posita super illo uerbo,&c.Secũdo mõ põt legi iste uer. ut loquatur post iuramentũ præstitũ,& tunc ratio est talis.Non po-
d test conqueri actor,d q per tale iuramentũ sibi sit paratum præiudicium, quia si uult omittere ius sibi quæsitũ ex hoc iuramẽto, & probare per testes, adhuc remanet integra actio ad duplum.Ista lec.ponitur in hac eadẽ gl.Vide eã ibi,
5 quid aũt si posteà,&c. Contra hanc.lect.facit.quia † iuramentum habet uim nouationis.l.qui iurasse.in fi. ſ. eo.so.
6 nouatio hæc nõ tollit primam, ut ibi no.Ex qua lect.no. † quòd si post probationem actoris reus uult confiteri, potest dicere actor,seu accusator,uel iudex inquirẽs.Nolo uti tua cõfessiõe, sed uolo uti pbationib.factis per testes.No.
7 etiã q † si iudex post primã negationẽ, admisit confessionem rei,adhuc potest maleficiũ probare per testes, & reus amittet beneficiũ confessionis.Sic uides hic,q etiã post iuramentũ prestitũ actor potest facere probationẽ per testes. Et semp aduerte,qa dico post primã negationẽ.Nã si in prima respõ.seu cõparitione cõtigeret, non est dubiũ, q sibi tale beneficiũ prodesset,nec sibi tale beneficiũ tolli posset.

In uer.& potest dici:iste uer.legitur duobus mod.primò ut dicat sic,ratio quare cõdemnatio debet fieri ad simplũ est, quia maleficiũ non probatur uerè,sed iusiurandũ actoris habetur pro ueritate,& hoc modo refert ad primam casus positionẽ,quã feci in prin.l.Secũdo modo potest intelligi, ut referatur ad ij.casus positionẽ factam in prin.& tunc erit ratio talis,in actione l.Aquil.est q̃ crescit per inficiationẽ. sed ista nõ est actio.l.Aquil.sed actio in factũ ex iuramẽto, quod patet ex medio concludendi,nam in ista nõ cõcludi tur,quia damnũ est datum,sed quia est iuratum.Expedito tex.& apparatu circa hanc l.quæro in his quæ crescunt per
e inficiationẽ,quæ inficiatio † est illa,quę crescere facit ꝛc.
8 si negatur ipsum factũ, & hoc sine dubio. l.ij.ſ.ad l. Aquil. & l.cõtra negantẽ.C.ad l.Aquil.Inſt.de act. §.item mista. Itẽ
f si negetur aliqua qualitas,[f] per quã facti substantia altera tur,ut puta,si accusas me de uno mẽse,ego confiteor me illud fecisse,sed nõ in illo mense,uel non in loco,nego enim illud totũ factum quod ponitur ut plenè dixi j.de adult.l.
g denũciasse.§.quid tamen.[g] Idẽ si nego aliquam qualitatẽ,
9. † per quam cõdemnatio perimitur,seu minuit.Sicut enim ille qui debet rem,si eam soluisset,cum diminutione alicuius qualitatis,nihil soluisse uidetur. l.Iul.§.ſ.de uer.ob.& l. etiam.de sol.ita qui cõfitetur cũ diminutione alicuius qualitatis.Ita intelligo quod no.per gl.Inſt.de act.§. item mist. Hoc tamẽ quod dico de qualitate negata, intelligo.si erat talis qualitas,q̃ scire debebat probabiliter,secus si potuisset probabiliter ignorare.Nam cum id quod cõdemnatio crescat,sit in pœnam mentientis,si non præcederet delictũ in negando,non deberet sequi pœna,quæ sine delicto nõ est.l.aliud est fraus.j.de uer.sig.& per hoc uides in l.Aquil. si aliquis cõfitetur se dedisse damnũ,negat tamen æstimationem,quæ ab actore,uel accusatore dicit,ex hoc nõ condemnetur in duplũ,l.inde Neratius.§.fi.cum seq. &l.proin de.§.fi.cũ seq.ſ.ad l.Aquil.Sic intelligo quod no.in d. §.itẽ mista.fm aliam opi.Secũdò ex eo quod hic dicitur,q̃ ideò crescit cõdemnatio,quia grauat actorẽ in onere probãdi, dico q̃ si negaret aliquã qualitatẽ, pro cuius negatione actor non grauaretur onere probandi,quod tũc non puniretur ut negãs,quia cessat ratio,ut hic uides.Exemplũ,confiteor me percussisse Titiũ,tamen dico fecisse ad mei defensionem,uel dico me percussisse,non tamẽ animo iniuriandi,& simil.cuius probatio incũbit reo, & nõ actori. l.si non conuicij.C.de iniur.& de sic.l.j.Item ex eo quod hic dicitur,
10 q̃ ita demum fit cõdemnatio in duplũ,si probauerit actor per testes, dico † q̃ si actor nõ probauit plenè,sed ita q̃ deuentũ est ad iuramentum in defectum probationis,uel deuentũ est ad torturã rei,posteà q est per tormẽta cõfessus,
h q̃ tunc reus nõ punietur ut negans,[h] quia nõ est uerũ,actorem probasse p testes,sed recurrisse ad remediũ huius edicti,prout loquit de iuramẽto necessario. Et hoc modo potest etiam intelligi hæc lex fm primam lec.quã posui. Et sic prima lec.subdiuidit in duas partes, primò q̃ hic loquat de iuramento iudiciali,& hæc erit una lec.uel necessario,& hæc erit alia.In nulla enim parte huius l.dicitur,q̃ iuramẽtum fuerit à reo delatũ,sed simpliciter loquit.Aliquantulũ tñ cõtradicit huic lec.tex.ibi,abũdè enim sufficere exonerari petitorẽ,&c.prout intelligis de iuramento necessario,dic abũdè sufficere petitorẽ exonerari. Prædicta latius dixi in illa q.quam disputaui hoc anno,quæ incipit, per Italiam cõmuniter sunt statuta.quæ est viij.Quærit Gul.hic,utrũm hoc sit uerum,siue iuramentũ sit delatum,siue relatum. Et certè idem est,l.illud aut illud.§.j.j.de const.pec.

ADDITIO.

a POMA.Qui.Barb.cons.lj.j.col.uol.ij.Alex.cons.xxix.uol.iij.& cõs.c.eo. uo.Fel.c.de hoc.de sinto.Floria.l.nam satis.in fi.ff.quemad.ser.amit.

b POMA.Confessionẽ.Ro.cons.lix.& cons.cclv.in fi.Alex.cõs.lxxxij.uo.j.

c Hic.In hoc.Alex.trãsit cum opi.q̃ post lit.contest.non posuit confiteri,non solùm in terminis statuti,quãdo uellet cõsequi præmiũ,sed etiam in terminis huius l.per §.item mista.inst.de act.& l.electio.§.neq;.ſ.de nox.Et hãc opi.dicit tenere gl.l.de ætate.§.fi.de inter.ac.hic per eum.

d POMA.Actor.Intellige ut à parte eius, qui iuramentũ detulit,nõ aũt eius, qui suscepit,q̃a ipse bene pot cõqueri,omittẽdo ius acquisitũ ex iuramẽto.

e Inficiatio.Quæ sit inficiatio,quæ præstet augmentum actionibus,Bald.c.ſ. §.porrò.quæ fuit prima causa beneficii.amitt.

f P.PAV.P.Qualitas.Bar.in disputãde qua scripsi ſ.in prin.huius l.ad Bar.

g POMA.Tamen.Are.l.j.de uul.

h POMA.Negam.Gl.c.fraternitatis.xij.q.ij.Alex.l.stipulatio ista.§.ſi stipuler.de uer.ob.Ro.cons.lix.in fi.

i *Iuramento res quæ non est quando deberi possit.*

2 *Iuramentum tollit omnem exceptionem reo competentem.*

3 *Iuramentum si reus deferat actori,respectu alicuius rei, quam actor dicit sibi deberi,si illa res pereat penes reũ,quãdo pereat periculo actoris, uel rei.*

i §. SI IVRAVERO. † Per iuramentum nõ potest deberi res,quæ non est,nisi ante interitũ mora præcesserit.h.d.Opp.per iuramẽtum actoris perimitur omnis exceptio cõpetens reo.ſ. eo.l.duob⁹.§. fi.&l.si duo,§.j.ſ.eo. fm primam lec.ergo post iuramentũ non potest reus dicere,q̃ res erat perempta.Cuius timore dixit lo.q̃ hic tempore iuramenti res nõ erat in rerum natura in ueritate, sed esse putabatur,seu credebatur.Ita dicit prima gl.hic posita,
2 quam uide.Et hoc dicit pro tanto,quia † iuramentũ tollit omnem exceptionẽ reo cõpetentem,quam sciebat,uel scire debebat sibi cõpetere.l.contraria,illi enim quam sibi,cõ petere ignorabat,renũciare non uidetur.l.mater.ſ.de inof
3 fi.test.Pro isto §. ergo declarãdo dic,Aut † res non extabat tempore iuramẽti,aut postea desiit extare.Primo casu, aut reus sciebat nõ extare,& tũc tenetur,ut ſ.eo. l.duobus. §.fi. & ſ.dixi.Aut ignorabat, & tunc aut mora præcessit interitum,& tũc tenetur,ut hic in .ij.rñ. Facit l.inter stipulantem. §.pe.de uer.ob.& j.de cõst.pec.l.promissor.la ij.Aut nõ præcessit mora,& tunc non tenetur,ut hic in princ.Si uerò res posteà perit,tunc dicunt quidam indistinctè reũ teneri, q̃a iuramẽtum habet uim contestationis.l.nam posteà.§.sis, qui.ſ.eo.sed re perempta post contestationẽ,periculũ pertinet ad reum.sine dubio, ergo, &c.& hoc tenebat Gul.de Cug. Sed Iac. But. dicebat melius iudicio meo. Aut debitum præcessit iuramentũ,& fateor uerum esse dictum Gul. Aut nõ præcessit,sed per ipsum iuramentũ est factum,& tũc iuramẽtum nõ inducit morã.Incõueniens enim est,q̃ uno & eo.tẽpore quis obligetur, & cõstituatur in mora.l.quod dicimus.j.de sol.Et ista sunt no.in Tuscia,& in partibus nostris,ubi instrumenta guarentigiata,seu confessionata habent uim sententiæ diffinitiuæ.Nam si esset uera opi.Gul. ab ipso initio esset debitor in mora,nec esset necessaria noua interpellatio.Sed fm opi.Iac.But.noua interpellatione opus est,& hoc obseruat hodie consuetudo.

§. SI MVLIER. Si iuratur super iure obligationis,tollitur oĩs exceptio,quæ obligationẽ perimit. Et si iuratur super facto,tollitur exceptio omnis, per quam factum non uerum redderetur.Secus in his quæ cõpetũt facti ueritate manente.h.d.

1 *Iuramentum unius in actione populari,quando noceat omnibus.*

2 *Criminalibus in actionibus quæ dantur ad interesse fisci,actor non potest iuramentum deferre.*

3 *Popularibus in actionibus,& criminalibus non potest pacisci,uel transigi in præiudicium aliorum.*

4 *Statutum q̃ de maleficijs commissis à sex mensibus retro,potestas nõ possit cognoscere,an poterit cognoscere de maleficio commisso habente causam permanentem.*

5 *Facere aliquid de nouo,& iam factum continuare,sunt diuersa.*

6 *Renouare aliud est,& aliud in contractu antiquo perseuerare.*

7 *Actus qui habet causam cõtinuam,quãdo uidentur quotidie & semp fieri.*

a 1 §. IN POPVLARIBVS.[a] † In actionib⁹ popularib⁹, iuramẽtũ unius, præiudicat oĩbus, nisi collusum sit, sicut in ſnia. Quærit gl.de una q.tu agebas contra mẽ ex edicto,de his quí dele.uel effu.dicens,q̃ ego tenebã aliqd super uia appensum,contra illud edictũ detulisti mihi iuramentũ bona fide,& iurauí me nõ habere appensum,an alijs præiudicem,cũ adhuc appensum teneã.Et arguit pro, & ſ.finaliter determinat q̃ præiudicat alijs,q̃a una & eadẽ appẽsio est illa,quæ modo est cũ illa,sup qua fuit iuratũ,ergo, &c.l.q iurasse.§.si pater,ſ.e.Secus esset in pacto,uel trãsactione. Ita dicit gl.mihi uidetur q̃ debeamus sic dicere, Et aduerte,quia istam q.habeo pro difficili,quia quædã sunt actiones populares,quę dant pro aliquo facto iam præterito,& finito.Et hic aduertendũ,q̃ qñq; ista actio post contestationẽ incipit esse propria actoris, & ad propriũ suum cõmodum dicitur agere.l.si cui.de uer.sig.& isto casu dico, q̃ si quidem pacifcitur ante lit.contest.non ualet.l.iurisgẽt. §.si pacisc.ar.el.ij.ſ.de pac.sed post lit.contest.potest pacisci & transigere,sicut quilibet de re sua, quia sua est, ut dixi in d.l.cui.iuramentũ uerò si quidem defert bona fide, potest deferre ante lit.cõtest.& post,ut hic,qa habet uim contesta. & sic per iuramentũ suam facit actionẽ. ſ.eo.l.nam posteà. §.si is qui tẽporali.Secus si colluderet,ut hic in tex. Si uerò talis actio popularis nõ daretur ad cõmodum agẽtis, sed alterius,tunc per iuramentũ,uel pactum alteri præiudicari non potest.j.de lib.ho.exhi.l.iij.§.si tamen reus. Et ideò di-
2 co q̃ in actionibus † criminalibus,quæ dantur ad utilitatẽ fisci,actor nõ potest deferre iuramẽtum,ut dixi in l.iij. §.j.ſ. eo.sicut nec procurator simplex.l.iusiurandũ.in fi.ſ.eod.&
3 d.† casu non posset etiã pacisci,uel transigi in præiudicium aliorũ.d.l.iurisgẽt.§.si pacisc.& l.si unus. §.pacta.uer.& in summa.ſ.de pact.& j.ad l.Iul.de ui pub.l. qui cœtu.§.j.& C. de transa.l.transigere.Quędam sunt facta,ex quibus actio popularis oritur,quæ habet causam manentẽ & perseuerãtem in futurũ,tũc quicquid gl.hic dicat,sicut nõ potest pacisci actor in præiudiciũ aliorũ.d.l.iurisgẽt.§.si pacisc.ita nõ potest iusiurandũ deferre in præiudiciũ alterius. l.iij.§. pe.&l.nam posteà.§.fi.cũ l.seq.ſ.eo.Et sic puto q̃ in q. proposita.pro eo quod modo habetur appẽsum, potest agi à quolibet.Non ob.ſ.eo.l.q iurasse.§.si pater.& quod ibi no. &l.si à te.j.de excep.rei iud.cũ sim.quia ibi detulit quis iuramentũ in causa,quæ propriè ad eũ pertinebat,unde sibi præiudicat,hic autẽ licet sit una appensio,tñ alijs præiudicare non potest.Cõt.j.de fur.l.ei qui.& quod ibi no.ubi dicitur, quòd in actione furti, quæ est propriè agentis, potest agi post iuramentũ ex noua contractatione, ut ibi no.
4 & in l.qui iura.§.si pater.erat una retẽtio in peculio, & in q. nostra erat una appensio cõtinuata,meritò ille qui detulit iuramentũ,non potest iterũ agere,quia ageret ex eadẽ causa.Sed in l.ei qui.fuit noua contractio,& sic noua actio, ex qua potest agere.Secus si rem retinuisset,& de nouo nõ cõtractasset.l.si quis uxori.§.si quis iurauerit. j.de fur. Ex prædictis quæ dicũtur in gl.& quæ dixi ſ. q̃ est una appensio,
4 No.ad † q.statuti,dicit statutũ,q̃ nõ possit cognosci de maleficijs cõmissis à sex mensibus retro,pone q̃ aliquis cõmisit unũ maleficiũ,q̃ habet causam pmanentẽ,iam sunt sex menses,& ultra,& adhuc durat, Verbi gratia, Aedificiũ fecit in publico, quod adhuc stat. Vel pone, ut fuit de facto in Ciuitate ista,facta fuit quædã socieras,uel liga per ciues huius ciuitatis,cõtra aliquos,cõtra formam stat. quæ liga adhuc durat,an hodie possit inquiri. Hæc gl.uidetur uelle quod nõ,quia idẽ factum est,licet cõtinuatũ,& sicut à principio fuisset absolutus propter præscriptionẽ,eadẽ ratione & ex eo,quod modò est. Vide gl.dicit gl.ecõtrà uidet q̃ nõ, &c.ibi,sed hæc est,una & eadẽ appensio &c. quod no. Præ-
5 tereà † q̃ nõ debeat puniri,facit,quia aliud est facere aliqd de nouo.aliud iam factũ cõtinuare,l.iij.circa prin.&ibi no.
6 ff.de acq.pos. Ad idẽ facit,† quia aliud est renouare, aliud in ꝟcu antiquo persistere,seu pseuerare. l.itẽ quærit. §.qui impleto.j.loc.& l.certè.j.de præcar.& l.sed & si manẽte.e.tit. Actio enim nõ oritur ex cõtinuatione,sed ex ueteri ꝟcu.d. ll.& idẽ in delictis.l.ei q.j.de fur.Sed si ad primũ actũ respicimus,ille actus est impunibilis,fm formã statuti,ergo,&c. Pro hoc uidet casus.j. quod ui aut clã.l. semper. §.annis.§. hoc interdictũ.ubi de opere facto q̃ durabat,dat actio in-
7 tra annũ tantũ.In cõt.uidetur tex.quia in his † quæ habẽt causam cõtinuam,quotidie fit,& semper fieri uideť,l.j.in fi. ſ.de usufr.accref.Sol.dic q̃ quidã sunt actus,q̃ habent causam cõtinuam & ista cõtinuatio cõsistit in animo & in per-
b seueratione uolũtatis,tunc fateor q̃ quotidie fit[b] ut uidemus in usufructu legato, qui cõstituitur patiendo. l.j.in fi. ſ.de usuf.acc.&ideò si respectu initij nõ potest aliquo casu, ageť ex eo,q̃ posteà renouari uideť, ut ibi uidistis,ita in posito dico in q.de societate,seu liga,inst.de societate.§.manet.Ad idẽ j.de fur.l.ei qui.& ibi no.Idem dicerem in q. formata in gl.de eo qui habet appẽsum,si enim ex prima appensione agi nõ potest,ageť ex eo q̃ hodie appensum habet. Et hic uideť tex.cũ gl.l.si uerò.§.fi. cũ glo.fi. j.de his qui dese.uel effu.ubi licet ex ueteri appensione non posset agi, quia defunctus est habens causam,tamẽ potest agi contra hæredẽ ex eo q̃ ipse habet,& illud habere continuat. Qñq; lex punit aliquod factũ,& habet respectũ magis ad factũ,
c q̃ ad animũ,[c] ut puta,si lex diceret,si quis fecerit ędificium in publico,non dicit,si quis habuit.Nã habere cõtinuatur animo,nõ autem facere,tũc tempus limitatũ à statuto curd reret à die operis perfecti,si tẽpus in notitiam [d] peruenerit.
e Si enim opus est factũ clam, tũc tẽpus [e] nõ curreret.d.§. annus.& ideo tũc nõ posset agi elapso termino statuti, ut puniatur de eo quod fecit,sed ut puniatur de eo q̃ factum habet,posset bene agi,si lex cõis uel statutũ hoc disponeret.

ADDITIO.

4 POM.Popularibus.c.lator.de re iud.& rub.de ſpõ.in fi.Ro. cõs.ccxiij.ubi generaliter ponit quæcũq; res sit finita inter aliquos,an alijs præiudicet.

b IO. FR. RVE. Fit.Videtur ergo inferri ex hoc dicto Bar. q. actus reiteratio,& pluralitas præsumitur.Cõt.ault Bar.cons.cxvij.in fi.& est cõmunis opi.doc.l.omniũ.C.de testa.& Can. c.cion Io.Hæremita.de fid. inſt.& in c.in præsentia.de prob.& Iaſ.hic,& l.non hoc.C.un.legi.& in l.ij.C.de bo.poſ.contrat.& Aret.cons.xxxvj.

c Animum. Adde quod statutibus duobus statutis,quorũ uno caueatur, quod elapsis v.ann. Potestas non posit inquirere de maleficio:altero, quod ducens duas uxores eodem tẽpore,capite puniatur,quod si quis duxerit duas uxores,& cum secũda per quinquennũ,& elapso etiã quinquennio semper cohabitauerit,quod tamen Potestas elapso quinquennio nõ poterit inquirere,Anch.cons.iiij.Et de materia huius §.Bal.cons.lxvj.lib.j.

d Notitiam.Cõmunis opin.est Bar. ut per Bal. Ang.& alios in l.ſi. C. de do. & Bal.hic.

e P.PAV.P.Tempus.Aret.cons.cxxij.circa fi.Bar.cons.viij.in j.uol.ubi enumerat multos casus,in quibus ignoranti,uel impedito non currit præscriptio,& cons.iij.eo.uol.

2 *Iuramentum deferre est alienare.*

3 *Fideicommisso grauatus deferendo iuramentum super bonis subiectis restitutioni,non præiudicat alteri.*

§. SI LIBERTVS. Statur iuramẽto,quo qs se nõ esse libertũ iurauerit.† No.quod iuramẽtum habetur pro ueritate.Opp.quia si libertus refert patronũ, & iurauerit se patronum esse,tale iuramentum nihil præiudicat tin bo.poſ.cõtra tab.l.si iurauero.j.de iur.pat.Sol.Hic qñ iurat libertus in sui fauorem,ideo fauore ingenuitatis porrigit ad omnia.Ita dicit gl.hic,& in l.cont.Tu assigna aliam rationem,quia patronus potest remittere bo.poſſ. cõtra tab. & totum ius patronatus.l.iij.C.de bo.lib.Meritò potest su-
2 per hoc iusiurandum deferre,† quod est alienare,& remittere,ut ſ.eo.l.iusiurandum.§.j.in l.uerò contraria,iurat patronus liberto deferente,qui non potest sibi aufferre libera testamenti factionem.l.cùm donationis.C.de transac. & de uerb.ob.l.stipulatio hoc modo concepta.cũ simi. meritò,quia hocius alienare non potest, iuramẽtum ad hoc porrigitur. Glo.quærit de una q.de qua dic ut in eadem,& uide eam,& dic in fin.eius,sed illud ne delictum remaneat impunitũ,& ibi no.Et facit decisio huius glo.quod ille qui
3 habet res,† quæ subiacent restitutioni,deferendo iusiurandum nõ potest alteri præiudicare.C.cõmunia.de leg.auth. res quæ coniuncta.l.iusiurandũ quod.§.j.ſ.eo.& sic esset iusta causa recusandi iuramentum, quia alio posteà agente posset quæri de suo periculo.

§. SI IVRAVERO. Opp.quòd per iuramentũ tollitur omnis exceptio.l.duobus.in fi.ſ.eo.ergo nõ potest opp.mihi iuranti de cautione non præstita. Sol.fateor q̃ tollitur per iuramentum omnis exceptio,per quam detegeretur uerum nõ esse iuratum,aliàs secus,ſ.ea.l.§. si mulier.Sed iste qui petit cautionem,non negat iuramentum esse uerum;imò fatetur,ergo,&c.

LEX XXXI.

1 Sententia lata prætextu iuramenti necessarij, retractatur per instrumenta de nouo reperta.
2 Instrumenta de nouo reperta, possunt produci post conclusum in causa, etiam peremptorio emanato.
3 Instrumenta de nouo reperta producũtur usq; ad conclusionem causæ.
4 Instrumenta fuisse de nouo reperta probatur per iuramentum.
5 Quando sententia est lata sub conditiõe, an pars admittatur ad probandũ usq; ad euentum conditionis.
6 Probationes respicientes uires sententiæ quãdo post sententiam admittuntur, sicut una pars admittitur ad probandam ualiditatem sententiæ, ita altera pars ad inualidandam.
7 Lex facta à priorib⁹, q; quilibet soluat collectã intra x. dies sub pœna, quãti pluris, secundũ formam statuti, si non reperiatur statutũ, tamẽ lex ualet.
8 Actor qui in prima dilatione fecit quicquid potuit, in faciendo citari duos testes, qui non uenerunt, habebit secundum dilationem solum, ad producendum illos testes.
9 Sententia lata in casu l. si quando. C. unde ui. nõ retractatur per instrumenta de nouo reperta.
10 Sententia lata ex iuramento in litem delato, nõ retractatur per instrumenta de nouo reperta.
11 Sententia lata in casu l. properandum. §. sin autem. C. de iud. nõ retractatur per instrumenta de nouo reperta.
12 Iuramentum iudiciale & uoluntarium, tollit ob. naturalem.
13 Actor quando dicatur nihil probasse.
14 Terminus appositus iurisdictioni, uel instantiæ, habet uim termini peremptorij, ad probandum.
15 Actor dicitur plenè probasse, quando iudex ex ostensis sibi est adductus ad fidem & credulitatem.
16 Iudex ad credulitatem, quando adducatur. nu. 19. & nu. 23.
17 Scire per rationes, & demonstrationes est uerè scire.
18 Scientiam quis habere dicitur, quando ad id scire per sensum mouetur.
20 Dubitare quis dicitur, quando non applicat eius animum magis ad unam rem, quàm ad aliam.
21 Suspicio quæ dicatur, & quãdo iudex dicatur suspicari, & est primus gradus probationum.
22 Opinio quãdo dicatur in iudice, & est secundus gradus probationum.
24 Priuata scriptura, quando faciat semiplenam probationem, & quãdo plenam, & nu. 26.
25 Priuata scriptura triplex.
26 Rationũ liber, quando faciat plenam fidem, & quando semiplenam.
27 Rationum liber alicuius defuncti, bonæ conditionis, & famæ, inducit præsumptionem pro hærede.
28 Rationum liber exercentis publicè artem, quando non cõtinet aliquid pro eo, nec contra eum semiplenè probat.
29 Consuetudo in probationibus fiendis est attendenda.
30 Epistola quam probationem faciat.
31 Exemplum quam probationem faciat.
32 Instrumentum factum inter duos, an faciat semiplenam probationem pro tertio ibi nominato.
33 Instrumenti intitulatio facta in margine in breuiaturis notarij, quam fidem faciat.
34 Instrumentũ carens indictione, uel nomine principis, quã fidem faciat.
35 Fuga quam probationem faciat.
36 Testis unicus quando faciat semiplenam probationem.
37 Testis consanguineus, uel multum amicus, q; non faciat semiplenam probationem, sed suspicionem.
38 Testes qui iurauerunt, & non deposuerunt, uel deposuerunt, & nõ iurauerunt, non faciunt fidem.
39 Duo testes deponentes, q; Titius legauit centum Seio in præsentia septem testium probant legatum.
40 Testes deficientes in dicto, quando faciant probationem.
41 Testis non examinatus à iudice, quam fidem faciat.
42 Instrumẽto creditur propter loci distantiam, cui alias non crederetur.
43 Testis si dictum appareat, & iuramentum non, quando probet.
44 Sententia lata de antiquo, uel, licet acta non appareant.
45 Testium dicta inter alios examinata, faciunt semiplenam probationem, si modò examinari possunt.
47 Iudicium quando faciat semiplenam probationem.
48 Semiplenæ probationes duæ, quando faciant unam plenam.
49 Perfecta duo tendentia ad diuersa, non faciunt unum perfectum.
50 Actore plenè probãte, & reo semiplenè, quãdo probatio actoris elidatur.
51 Probatio una imperfecta, quando tollit aliam.
52 Iuramentum necessarium in quibus causis locum habet.
53 Causa magna æquiparatur criminali.
54 Causa magna dicitur secundum qualitatem personarum.
55 Possessionis causa non dicitur magna, & in ea defertur iuramentum necessarium.
56 Causa quando est magni ponderis, & uertitur dubium super eo, per quod ueritati non fit præiudicium, iuramentum necessarium defertur
57 Iuramentum necessarium cui deferatur.
58 Personæ uili, uel infami, non defertur istud iuramentum necessarium.
59 Iudex tenetur deferre iuramentum necessarium, quando est semiplenè probatum.
60 Iuramentum pars petit deferri.
61 Iuramentũ necessarium peti potest deferri, usq; ad conclusionem causæ.
62 Admonendi dispositio l. habet locum in actore & reo.
63 Sententia quãdo retractari possit per testes de nouo repertos.

1 ADMONENDI. Sententia† lata prætextu falsi iuramenti necessarij, retractaꝛ per instrumenta de nouo reperta secus in iuramẽto uoluntario & iudicia-
a li.[a] Primò ponit unũ dictum, secundò illud limitat. Secunda ibi, sed hæ cõstitutiones. Item prima subdiuiditur, quia primò ponit dictũ in genere, secundò exẽplificat illud. Secunda ibi, si quis noua. Item secunda pars prin. subdiuiditur, quia primò ponit limitationẽ, q; dictum intelligaꝛ qñ sententia est lata prætextu iuramẽti necessarij, secũdò ponit qñ deferatur istud iuramentũ necessarium, tertiò quid in uolũtario & iudiciali. Secunda ibi, solent. Tertia ibi, q; si alias. No. quod dixi in summario. Alia notabilia habebitis in prosecutione materiæ. Ad primã partem opp. & uidetur quod sententia nõ possit retractari propter noua instrumenta, & sic opp. l. si diuersa. C. de transac. & qñ prouo. nõ est necess. l. j. Huius timore, ut arbitror, dicit glo. intelligenoua instrumẽta, id est, nouiter reperta, nõ nouiter fabricata. Vide gl. q. d. etiã si de cõsensu partiũ fierent noua instrumẽta, non posset recedi à sententia prima. Præterea ex instrumentis, quæ de nouo fierent, non detegeretur periuriũ iurantis iam præstitũ, unde de his instrumentis non loquit. Opp. l. sub prætextu. de trãsac. Sol. Aliud in trãsactione, quæ non retractaꝛ prætextu nouorum instrumentorum. Et est ratio, quia trãsactio fit cõsensu partiũ, sicut dicimus in iuramẽto uolũtario, & iudiciali, ut hic in fi. sed hic loquit in iuramento necessario, quod defertur inuita parte. Opp. l. Imperatores. de re iud. & l. sub specie. C. de re iud. ubi prætextu nouorum instrumentorũ, non rescinditur sententia, nisi in certis casibus. Huius timore hæc lex legit quatuor modis, quorum tres sunt in gl. Primo, qñ sententia sola est lata, & tunc loquitur cont. hic qñ fuit sententia & iuramẽtum, unde in odium periurãtis permittitur, q; retractetur per instrumenta nouiter reperta. Ista lect. est uera, ut patet in hoc tex. & cõmuniter omnes eam tenẽt. Sed ad istam lec. opp. sic, Difficilius retractatur q; duplici uinculo fulcit. C. de pac. l. j. & ibi no. Sed si sententia sola nõ potest retractari per noua instrumenta, multò minus ubi est sententia, & iuramẽtum. ℟. q; duplici uinculo, &c. istud concedo, sed hic non est duplex uinculum, hoc est, duplex remediũ finiendorũ litiũ. nam iuramẽtum necessariũ non defertur ad finiendũ litem, sed ad supplendũ defectum probatiõis. Vnde ubi est sola sententia, illa est lata per ueras probatiões, sed in casu nostro, est lata sñia per probationes nõ plenas, sed suppletas per iuramentũ, ideò si detegitur periuriũ, retractetur sentẽtia, & hic est uerus intellectus huius legis singularis & no. Alij timore prædictorum contrariorũ intelligunt l. istam, quod hic non fuit lata sententia. Et q; tex. dicit, absolutus, intelligunt destinatione, & sic erat absoluẽdus. ista lect. est Dy. Et
b ex hac[b] notabili lectura habes, q; licet in causa[c] sit conclu-
c sum,† & q; licet iudex manifestauerit partibus, quam sen-
2 tentiam debet ferre, & licet fecerit partes citari ad audiendam sententiam, possunt produci instrumẽta de nouo re-
3 perta. Casus est hic, fm istam lecturam, sed si non essent† reperta de nouo, non possunt produci, nisi usq; ad cõclusio-
d nem in causa,[d] ex. de fide instru. c. cũm dilectus. uel usque ad terminum statutum ad hoc, ut ibi patet, & no. per Dyn. c. indul

c. indultum. eẋ. de reg. iur. lib. vj. & doc. l. iudices. & auth. iubem⁹. C. de iud. & Io. And. c. sæpè. eẋ. de uer. sig. in cle. Quod
4 autẽ ista instrumenta sunt† de nouo reperta, uidetur posse probari per instrumẽtum, eẋ. de excep. c. pastoralis. modò
e habes duas lect. no. Tertij legunt[e] l. istam, q; uerè reus erat absolutus sub cõditione, si iurauerit se nõ teneri, & adhuc
5 nõ iurauerit. Ex hac lec. no. habes† q; qñ sentẽtia fertur sub cõditione, pars admittit̃ ad probandũ, usq; ad euentũ conditionis, & hoc uerũ credo, qñ conditio adiecta sententiæ, respicit aliquẽ actum probationis, ut hic patet. Nam sicut uni parti permittit̃ probatio post sentẽtiam à iudice, ita & alteri permittitur à lege. l. petendæ. C. de tẽp. in integ. rest. &
6 est casus hic fm istam lec.† Ad unũ tamẽ aduerte, quia qñ post sententiã admittit̃ aliqua probatio, quæ respicit uires sententiæ, tũc sicut una pars potest facere illum actũ probatorium ad sententiã ualidandam, ita altera pars poterit facere alteram probationẽ ad sñiam infirmãdam, ut hic. Sic etiã intelligo l. j. C. de iur. & fac. ig. Sed qñq; post sñiam admittunt̃ probationes, quæ nõ respiciunt uires sñiæ, sed exe
cutionẽ. Verbi gratia, In iudicijs utilibus pronunciatũ est, me esse hæredẽ Titij, in executione sunt faciendæ probationes, quid sit in hæreditate. Certè isto casu sicut actor habet probare, q; talis res sit in hæreditate, ita reus poterit probare, q; nõ sit talis res in hæreditate, l. j. in pri. gl. mag. §. de edẽ. l. ij. C. de sen. quæ sine cer. quant. profe. non autẽ posset reus producere probationes ad infirmandã sñiam, quia nec actor ad illud producit. Sed quia istę lec. in se. licet sint ueræ, faciunt tamẽ aliquã uiolentiã literæ, ut uidetis, ideò tenea
mus primã uerã, & claram. Fuerũt etiam quidã, ut Odoff. qui legerũt istum tex. quarto modo, & dicunt q; hæc lex loquitur solùm in casu l. ult. C. e. t. qñ iuratũ est super testamẽto, uel prætextu instrumẽti, quod est modo de nouo repertũ. & fm hoc q; dicitur permitti sacris cõstitutionibus principũ, dicit ipse, t. per l. fi. C. eo. Ista lec. non est uera, quia illa lex habet locũ in omni iuramẽto, siue iudiciario, siue uoluntario, siue necessario, ut ibi patet, ergo de illa hic non facit
f mentionẽ. fit ergo mẽtio de quibusdã cõstitutionib. quas hodie nõ habemus, ut dicit j. gl. Et hoc facit[f] ad q. priores
7 †fecerũt l. q; quilibet soluat collectam intra decem dies, ad pœnam quãti pluris, fm formã statuti, sed de hoc nullum reperitur statutũ, an hæc lex habeat effectũ: hic uideẽ casus
g q; sic.[g] Pro hoc j. de cõst. pec. l. eum qui. §. Iul. & ibi dixi. Vlti-
h mò[h] ista prima particula inducit̃ per gl. in arg. ad q. no. l. si quis libertatẽ. in fi. §. de pet. hær. l. si duo. §. Iul. §. eo. & ibi di-
8 xi. Sed hæc lex est magis no. ad aliã q.† Actor in prima dilatione fecit citari duos testes, & quia nõ ueniebant, fecit eos grauari, & fecit quicquid potuit in ista prima dilatiõe. Scitis q; debet sibi dari secũda dilatio. l. fi. §. de ferijs. Tamẽ ista secũda non dabit̃ simpliciter ad probãdum, sed solùm ad producendũ illos duos testes, in quibus fuit diligẽs, & soli
citus in prima dilatione, arg. huius l. ibi, quibus nunc solũ usurus sit. Nam uidebitis q; hic admittebaꝛ probatio illa sola, in qua cessauit negligẽtia. Ita in proposita q. & hoc di
i cebat Ia. Bu. quod placet.[i] Veniamus ad ij. partẽ, ista secunda pars in suo primo dicto nõ habet cõtrariã, quia examinata est §. Venio ad uer. solent. Opp. q; causa nõ possit esse dubia, & sic q; ad istud iuramentũ nõ possit peruenirí. Nã aut actor nihil probauit, & certũ est q; reus debet absolui. C. de eden. l. qui accusare. Aut actor probauit, & reus debet cõdemnari. ℟. gl. tu arguis à partibus insufficientrr enumeratis. Nam est quoddã mediũ, uidelicet, qñ actor probauit & nõ plenè, sed semiplenè, tũc peruenit̃ ad iuramẽtum necessariũ, & ita loquitur hic. Qñ autẽ hoc sit, dicã statim. Se-
k cundò opp.[k] C. unde ui. l. si qñ. Sol. hic loquit̃ qñ iuramentũ defert̃ propter inopiam probationũ tantũmodò, absq; alio delicto rei, in l. cont. defertur propter inopiam probationũ, & propter delictũ connexum. Ita dicit glo. & sic puto
9 †q; in casu l. si qñ. non retractaꝛ sententia propter instrumẽ-
10 ta de nouo reperta. Idem qñ est sententiatũ † delato iuramento in litem, illud enim nõ defertur, nisi propter dolum aduersarij in actiõibus. j. ti. j. Opp. C. de iud. l. properandũ. §. sin autẽ. Sol. eo. modo ibi defert iuramentũ, propter con-
tumaciam partis, hic solũ propter probationis defectũ. Et
11 sic† in casu illo nõ retractatur sententia, propter instrumenta de nouo reperta. Ad uer. ult. opp. de princ. l. nõstræ. Sol. principiũ loquitur in iuramẽto necessario, hic in iuramento uoluntario, uel iudiciali. Assignat gl. fi. rationẽ, quia in iuramento necessario cõtemnitur religio, & iudex, in iuramento autẽ uoluntario solũ religio. Certè ista nõ est bona ratio, quia etiam in iuramẽto uoluntario, contemnitur religio & iudex. Est ergo ratio, quam s. dixi, quia iuramẽtum
12 uoluntariũ, & †iudiciale habet cõsensum partis, & per consequens tollit naturalem obligationẽ, sed iuramẽtum necessarium non habet cõsensum partis, ergo, &c. Sumus expediti de contrarijs, ueniamus ad materiam, & ut uidetis, gl. ponit tres casus. Aut actor nihil probat, & reus absoluitur. Aut probat plenè, & reus cõdemnatur. Aut semiplenè, & deuenitur ad iuramentũ necessarium in defectũ probationis, ut hic. C. eo. l. in bonæfidei. & eẋ. eo. c. fi. Quæro j. qñ
1 actor dicaꝛ nihil, pbasse.[l] ℟.† Qñq; iurisdictio iudicis, aut
13 instantia causæ, habet terminũ præfixum à l. & tũc ad hoc ut dicatur, actorem nihil probasse, ut possit sequi absolutio diffinitiuè, est necesse q; ei sit statutus terminus ad probandũ, qui si statutus non diceretur actorẽ nihil probasse, sed diceret nihil sufficiens actitatũ esse, & sequeret absolutio ab obseruatione iudicij, non à causa, C. de iudi. l. properandũ. §. & si quidem. Qñq; iurisdictioni, seu instantiæ statutus est terminus à partibus, ut tota die euenit in compromissis, quia cõpromittimus in arbitratos, ut debeant iudicare usq; ad mensem, ut si iudex delegaretur de uoluntate
14 partiũ, isto casu† iste terminus appositus iurisdictioni, uel instantiæ, habet uim termini peremptorij dati ad probandum, ita q; si actor infra terminũ nihil probauerit, reus absoluitur, hic est tex. cum gl. l. idem Pomp. §. fi. s. de arbi. in gl. nondum liquere. & Inn. eẋ. de appell. c. super eo. el. ij. Secundò quæro, hic dicitur per gl. quando actor plenè probauit, debet reus cõdemnari, quãdo semiplenè, deuenitur ad iuramentum. Quæro, quãdo dicatur plenè, & quando semiplenè probasse? Hic est aduertendũ, quia gl. & Doc. hic nõ intellexerunt perfectè. Pro cuius declaratione primò oportet me dicere, qñ dicatur plenè probatum. ℟. breuiter,† qñ
15 est facta iudici plena fides, hoc est, quãdo iudex per ea quę sunt sibi ostensa, est adductus ad fidem, & credulitatem eius q; intenditur, C. de eden. l. procurator. de testib. l. fidem. de prob. l. quinquaginta. in fi. & ibi sunt multæ concordan
16 tiæ. Hoc præmisso uidendũ est, qualiter iudex† ad istam credulitatem adducatur? Pro cuius euidentia, primò præmitto quædam extrema, quæ omnino sunt extra fidem & credulitatem. Et primò est nescientia, illud enim q; homo nescit, de eo non est fides, nec credulitas. Et de hoc habes p gl. j. de iur. & fac. ig. in rub. & j. de testa. l. de statu. & ibi no. Item secundo est scientia uera, & ista scientia habeẽ duobus mo
17 dis. Vno modo in rebus quæ sunt artis, seu scientiæ† alicuius per rationes, & demõstrationes, & istud etiam scire, est rem per causam cognoscere, ut dicit Philosophus, de legi. l. scire. & j. de excus. tut. l. scire oportet. & j. de iur. & fac. ign. l. secunda. cum simil. Secũdo modo, ista scientia habetur in
18 his quæ sunt facti, & tũc illud scire † dicimur, ad quod mouemur per sensum, hoc est, scientia, quæ requirítur in teste. l. testium. C. de testib. & l. qui testamẽto. in fi. j. de testa. & de hac scientia loquitur s. de nox. l. in delictis. in princ. & j. de trib. l. j. §. scientiam. Ad hanc autem scientiam iudex nõ possit perduci in his quæ habent actum transeuntem, sed bene possit perduci in his, quæ sunt actus permanẽtis. s. fin. regund. l. si irruptione. Et inter ista duo extrema. s. nescientiam & scientiam, est quoddam medium, uidelicet credulitas, siue fides. † Ad istam autem credulitatem, siue fidem
19 peruenitur per quatuor gradus. Primò cùm iudici res proponitur per actorem, & per reum negatur, tunc iudex ad-
20 ducitur in dubitatem. Est enim dubitare, quando † quis non applicat magis animũ suum ad unam partem, quàm ad aliam, j. de iur. & fac. ignor. s. per rub. de testa. l. de statu. de hac dubitatione loquitur C. qui ad lib. procla. nõ licet. l. iij. §. de transac. s. l. post rem. de pet. hær. l. si debitor. & gl. l. s.

C. de

C.de procur.Ista dubitatio nō est gradus probationis,hoc
est,q̄ sit aliqua eius pars,quia ut dixi,per hoc iudex nō ap
plicat animū suum ad aliquam partiū,sed illud,per quod
peruenit ad inuestigationē,per quā perducitur ad creduli
tatem.De causis isto modo dubijs nō loquitur hic, quia ut
dixi,quādo nihil est probatū,non habet locū ista lex. Post
21 dubitationē† autem potest incipere iudex inclinare ani
mum suum ad aliquā partium,& tūc si hoc facit ex aliquo
leui iudicio,uel ex aliquo leui argumēto, ista appellat su
spicio, quæ aliqualiter mouet animū iudicis, non tamē in
totum remouet dubietatē.De hoc loquit̄ ff.ad leg.Aquil. l.
in lege Aquilia, si deletū.ibi, ad suspitionē iudicis, &c.& ff.
de pœn.l.absentē.ibi,sed nec debere de suspicionibus ali
quē damnari,& hic est primus gradus probationis,seu cre
dulitatis,quia iam incipit animꝰ iudicis adhærere uni par
22 ti,licet remaneat dubiū.Post istam autem suspicionē,† si iu
dici apparēt argumenta fortiora,tūc iudex incipit opina
ri,cū dubitat,ne sit ꝓrium,modicū tamen dubiū remanet,
& ista uocat opinio,quod statim probabo.Et hic est secun
dus gradus probationis,quia modicū restat ad credendū,
m tñ adhuc aliquid dubij est.Et de istis duab.causis dubijs,m
f.qñ iudex adductus est ad suspicionē,uel opinionē,loqui
23 tur hic.Post istam opinionē,si iudici appareat † tantū,q̄ fir
miter adhæreat uni parti,absq; aliquo dubio alicuius con
trarij,tūc dicitur perfecta credulitas,seu perfecta probatio,
nec est tūc causa dubia.Ista duo de credulitate,&de opinio
ne,probant ff. de testib.l.iij.§.ciusdē.in fi.ibi,quid autē cre
das,aut parū probatū tibi opineris. Nam prout dicit, cre
das,loquit̄ de plena fide,& plena probatione,qua ad per
fectam credulitatē adducit iudex.Prout dicit, opineris,lo
quitur de imperfecta.Et de hoc est etiam tex.qui probat o
mnes gradus tres.ff. de quæst.l.j.post prin.ibi dū dicit, ad q.
tunc peruenit̄,cū reus suspectus est,& alijs argumētis pro
bationis admonet̄ iudex,ita q̄ sola cōfessio deesse uideat̄,ponit̄ tertius gradus pro
bationis,qui facit plenā fidem,nam habita cōfessione,seu
plena probatiōe,iudex adducit̄ ad plenam credulitatē. Et
iste tertius gradus probationis,hoc est, credulitatis,habet
hoc cōe cū scientia,quia sicut firmiter uni parti quis adhæ
ret p scientiā,ita firmiter uni parti,per hanc credulitatē.Tñ
est differentia in modo perueniēdi ad istam adhæsionē,nā
sciēs perducit̄ ad hanc scientiā,seu adhæsionē, per sensum
credens,per alia arg.ut dictū est.Hæc quidam sunt uera,&
quasi per se no. & iure probata,ut ff.uidistis, &c. Videnda
sunt ergo exēpla prędictorū,& quę sunt ista quę facit̄ istā
opin.uel istam suspicionē,quā gl.nostræ appellāt, semiple
nam probationē.Gl.ponit hic quatuor, s.priuata scriptu
ra,& cōparatio literarū,fuga rei,unus testis. Alij addunt,s.
famā,l.iij.§.eiusdē quo q̄.ff. de testib.Examinemus ista, Pri
24 mò quero † utrū priuata scriptura faciat semiplenā,ꝑbatio
nem.Gl.hic q̄ sic,& idem C.e.l.bonę fidei.& ff.de fid.inst.l.ij.
Idem etiā in summa per Azo.& idē uerbo ad uerbū. Host.
in summa,de iureiur.ubi tractat de hoc iuramento.Et Spe.
ti. de inst.edi.§.nūc dicendū. post mediū.uer.restat.ubi Spe.
tractans de priuata scriptura,dicit q̄ liber rationum mer
catorū,etiam pro ipso mercatore facit semi
plenam* probationē, & sufficit cū uno teste
ad plenā,q̄ tamē durum est, dicit ipse Pet.de
Bellapert.ut Cy.refert, & sequit̄ C.eo. l.in bo
næfidei. dicit dictū gl.non esse uerū,Nam pri
uatæ scripturæ non debet plus credi, q̄m uiuę
uoci ipsius qui scripsit,sed sibi ipsi nō crede
retur pro se,ergo,&c. Prætereà si hoc esset, de
facili pararet quis semiplenā probationē, fa
ciendo de hoc sibi scripturā. Io.And.ex.eo.c.
fi.circa fi.dicit idem q̄ gl.hic.Et addit, quem
quidam reprehēdunt, licet indebitē,& nō dicit ultra ordi
nem gl.Glo.nostra formauit sibi istam obiectionē,& tñ.ad
ad eam,in auth.de inst.cau.& fid.§.si tamē quisquā.in gl.su
per uer.inuenerit.& ibi tñ.q̄ hīc debet intelligi de priuata,
quæ dicit alterius,q̄m producētis,q̄ ff.statim declarabo. Pro
n declaratione nigitur huius passus est aduertendū,q̄ priua
25 ta † scriptura est triplex. Quædā est priuata scriptura,quæ
dicitur apocha,quæ datur à parte parti, & uocatur in uul
gari nostro apodissa, de qua loquit̄ C.de fid.inst.l. plures
apochis.& in auth.si quis uult caute deponere.C. qui pot.
in pig.hab.Secunda priuata scriptura, est liber rationum,
quæ quilibet sibi conficit sua spōte. Tertia priuata scriptu
ra est,epistola,quę ab altero alteri destinat̄.Circa primam,
o s.circa apocham ° dic,Aut pars cōtra † quā producit̄, confi
26 tetur eam sua manu scriptā,& facit plenā fidē.l.Pub.in fi.ff.
dep.Aut negat eam scriptā manu sua,& tūc aut habet sub
p scriptionē partiū,& testiū,& faceret plenam fidē,ꝑcum esset
à partibꝰ approbata.l.scriptura.C.qui pot.in pig.hab. Aut
habet subscriptionē testium tantū, uel nō habet, sed testes
interfuerūt, qui eam uiderūt scribi,& tūc si quidē approba
tur per testes,& per cōparationem literarū,facit plenam fi
dem.auth.at si cōtractus.C.de inst.Si uerò approbat̄ per te
stes tantū,uel per cōparationē literarū tantum,tunc nō fa
cit plenā,sed semiplenā,auth.de inst.cau.&fide.§.si quis igi
tur.d.auth.at si cōtractus.& quod ibi no.Vnde uides q̄ pri
uata scriptura ꝑbata per testes tantū, uel per cōparationē
q literarū tantū,facit semiplenā probationē. q Et ideò gl. de
istis posuit duos casus, s. priuatā scripturā, & cōparationē
literarū.Dico tñ posse esse tantā fidem testiū, uel posse esse
tantā uim cōparatiōis literarū,q̄ ei dareť plena fides. Qđ
apparet,q̄ si cōparatio ꝺiceret dicto testiū, iudex posset
adhibere fidē,uel testibus,uel cōparationi literarū, sm qđ
sibi uideret,ut in auth.de inst.cau.&fid.§.si uerò aliqd tale.
r licet de iure antiquo cōparatio semp faceret fidē.l. cōpara
tiones.C.de fid.inst.Si uerò apodissaʳ nullo mō approbat̄,
nec cōparatione,tūc etiā pōt loqui hic,q̄ faciat aliqualem
s præsumptionē,nō dico semiplenā probationē.ˢ Et hoc est
qđ uoluit gl.d.§.si tñ quisquā. Nam nō de facili q̄s faceret
unā falsam apodissam,propter timorē magnę pœnæ.Item
quia scit qđ pōt de facili probari ꝺrium per cōparationēli
terarū, & ideò ex quo tu ꝓducis priuatā scripturā, q̄ dicis
factā manu tui debitoris,colligit̄ quædā præsumptio pro
t te,&c.Circa fm,ᵗ s.circa librū rationū aduerte.Dico † autin
u libro rationū cōtinetur aliquid cōtra scribētē,& nō est du
27 biū,q̄ facit plenā fidem, l.quædā. §.nūmularios. ff. de edē.
& ibi gl. Aut cōtinetur aliquid pro scribente, & tunc si quī
dem loquimur in his quę dependent à mera eius uolunta
te,& facit plenam fidem, l.Nesen.ff. de neg. gest. Si uerò ab
eius mera uoluntate nō dependent,tunc liber rationū pro
scribente nihil probat.l.exēplo.C.de prob.In casu tamē pu
tarem q̄ pro scribente,uel eius hærede induceret aliquam
x præsumptionē,ut puta,si sunt rationes alicuius defuncti,ˣ
qui fuerat bonus homo, arg.l.qui cum maior. §.fi. de bo.
lib.& hoc uoluit dicere tex. C.de prob.l.rationes. ubi dicit
quod rationes defuncti solæ ad probationē non sufficiūt,
tamē adminiculant̄,ut cum alijs inducant plenam proba
28 tionē.Si uerò † in libro rationū continetur aliquid, quod
non est pro scribēte,nec contra scribentē,ut tota die fit in li
bro camporū scribentium, qualiter tu soluisti hospiti tuo
pecuniam,uel ipse de mandato tuo,tūc si iste liber rationū
y est illorum,qui publicè exercent artem,puto q̄ faceret ʸ se
miplenam probationem,arg.l.quædam.§.nūmularios. de
eden.Tunc non facit contra opin.Pet.imò pro ea,quia pri
uatæ scripturæ creditur tantùm,quantùm crederetur uoci
illius scribentis.Sed illi in eo quod nō tangit,& crederetur
semiplenę,& non plus,ergo &c.Et istud uidetur obseruare
29 consuetudo,† quæ in hoc est potissimè attendenda,sm In
noc.c.j.ex. de fid.inst.& hoc quando liber rationū apparet,
quod est scriptus manu illius,cuius dicitur,& partes confi
tentur.Sed si de hoc est dubiū, recurritur ad comparatio
nem, quæ facit plenam fidem. l.comparationes, C. de inst.
30 Illa enim lex nō est correcta, nisi solùm in apochis.† De ter
z tio genere scripturę,s.de epistola,ᶻ uidetur dicēdum idem,

Semiplenā.imò pleniſſimā probationē facit: Vt anno in decis. Guid. Papæ, q. ccccxlj. et idē Bar. l.ij. nu.j.de nauicu la. li.x.C.I.C.

quod est dictū in apocha, eo saluo qđ dixi de cōparatione,
ga epistolæ per cōparationē dabitur plena fides, cū in eis
nō reperiatur correctū:De his dixi in l. nudæ. ff. de don. &
hæc circa priuatā scripturam & comparationem.Sed circa
a & authentica, ista facit plenā fidē.Sed quæro,ª quid de exē
b plo.ᵇ ff.eo ipso † qđ tu dicis exemplū,supponis originale
31 & authenticū præcessisse,ff. de fide inst.l.ij.& ideò, aut tu ꝓ
ducis exemplū,& nihil aliud dicis,& nullā fidē facit, C.de
c ᶜ eden.auth.si quis in aliquo.Nā eo ipso quod tu cessas ꝓ
ducere originale & authenticum, est præsumptio ꝺ te, & ꝺ
exemplū tuū.Sed si tu ꝓducere exemplū,& diceres te per
didisse originale,& ꝓbares,tunc exemplū faceret semiple
nā probationem.gl.C.de fid.inst. l. sicut. & tangit in gl.l.ij.
d ff.de fid.inst.Itē ᵈ quæro, ᵉ quid si instrm † publicū nō est fa
e ctū inter easdem personas,uerbi gratia, duo fratres simul
32 diuiserunt unā hæreditatē,& in instrumēto diuisionis cō
tinetur,qđ unus restituit alteri centū, quæ ille mutuo acce
perat à Sēpronio,& posuerat in domo,utrū illud instrm fa
ciat fidē pro illo Sempronioʳ ꝛ non plenā, quia cōfessio
facta absente parte,nō probat.l.fi.de interrog.act.& ff.de cō
f fess.l.certū.§.si quis absente.facit tñ semiplenā ᶠ probationē,
g l.j.capitē quinto.ff.de adult.ᵍ Quæro,pone q̄ in libro nota
h rijˢ defuncti in margine, reperitur † intitulatio seu rubri
33 ca,quæ dicit in instrm uenditionis inter tales & dimissum est
spaciū:utrū ex illa rubrica colligatur aliqua fides? ꝛ. qñq;
illa rubrica est rubrica alicuius cōtractus uniformis, qñq;
est ꝺctus alicuius difformis. Primo casu pone exemplum,
præcedit in libro instrumentū,in quo continetur q̄ Titius
& Seius receperunt centum mutuò à Sempronio, quæ re
stituere in solidum promiserunt,& statim.ff. sequitur rubri
ca instrumenti conseruationis indemnitatis,quam Titius
fecit Seio.Certè cùm conseruatio indemnitatis sit uniformis,& instrumentum non recepit ueritatem in se,satis pu
to quod inducatur aliqualis præsumptio, uel fortè semi
plena probatio,quomodò de præcedenti ꝺctu alter alterū
conseruauerit indemnē.Istę enim rubricæ, seu quasi ꝓbationes,inducunt præsumptionem eorū,quæ ibi debent se
qui,C.de impo.lucra.descri.l.j.in fi. & C. ut nemo priua. l.j.
Si uerò esset cōtractus difformis,ut puta, dicit rubrica no
tarij,instrumentū uenditionis talis fundi factę à Titio Sē
pronio.Certè uenditio pōt esse facta magno & paruo pre
tio,& sic difformiter,tunc talis rubrica non ꝓbaret,quia e
tiā cōfessio partis incerta nihil probaret, ff. de cōfess.l.certū.
in prin.§.de interr.act.l.de ætate.§.quod autē.Quæro, quid
i si in instrumento ⁱ reperitur † defectus in indictione,uel in
34 nomine principis,ᵏ uel simi.uel in aliquibus alijs necessa
k rijs faciat aliquam fidem ? ꝛ. si quidem notarius superest,
nullam fidem facit,sed imputetur parti,cur nō agit contra
notarium,ut sibi instrumentū perfectum restituat,arg.l.ue
luti.ff.de eden.Sed si notarius esset mortuus, tūc puta qđ
faceret semiplenam probationē.l.si quis cōfortiū.C.de fa
bri.li.xj.de bon.pos.fm tab.l.j.§.si linū.& §.si rosæ.Et ista suf
ficiant circa scripturam & comparationē, &c. Venio ad se
35 cundum,circa fugam rei.Dicit gl. q̄ † hoc facit semiplenā
probationem. Idem no.C.eo.l.in bonæ fidei.Breuiter dic,
q̄ fuga qñq; opponitur alicui,ut delictum,& tunc non est
l dubium,q̄ fuga ˡ facit semiplenam ꝓbationem.l. quis sit
fugitiuus.ff.de ædil.edic.& l.desertorē.de re mili.& C.de ser.
fug.per totum. Qñq; fuga adducitur ad probationem al
terius criminis,q̄m de quo agitur,& tunc si quidem ad pro
bationem illius,sufficit sola suspicio,tunc fuga ꝓbat suspi
cionem,& per consequens plenè.l.impuberibus.in fi.ff.de
suspe.tut.Si uerò requiratur plena probatio,& tunc regu
lariter per fugam non probatur plenè,nec semiplenè, sed
aliqualis præsumptio inducit̄,ff. ad Syllania. l. lege Cor. &
C.de rap.uirg.l.j.& ibi Cy.in quadam additione,quam fe
36 cit ad lec.dixi plenè in d. l. Cor. ideò non insisto. † Venio
m ad tertium, ᵐ quæro utrum per unum testē fiat semiplena
ꝓbatio:Gl.dicit q̄ sic,quia si duo faciunt plenam, ergo u
nus semiplenam.Allegat gl.alias leges.Idem tenet etiā gl.
d.l.in bonæ fidei.C.eo.licet multi cōt,sed de hoc nō dispu

Bar.super ff.uet.

to,quia habemus casum de hoc ext.de ꝓc.c.ex insinuatio
ne.& de succes.ab intest.c.fi.Hoc tamē limito,q̄ unus testis
faciat semiplenam probationem, qñ est testis omni excep
tione maior.Si uerò testis esset talis conditionis,propter
37 quā fides eius uacillaret in aliquo, ut puta, † consangui
n neus,ⁿ uel multū amicus ° parti,& simi.tūc nō faceret semi
o plenam probationē,nec induceret iudicē ad opinionē,sed
ad suspicionē.hoc dicit una gl.no.ff.de prob. l. etiā matris.
Item hoc intelligo uerum,nisi circa idem possent uerisimi
liter haberi plures testes. Exemplū, in ciuitate ista in qui
busdam casibus sufficit probatio maleficij per famam, &
unus testis probat famam, probabitne semiplenè ? Certè
p puto q̄ non.ᵖ Sicut enim exemplo non creditur, quando
potes producere originale,& non producis,& ideò est su
spicio cōtra te.ut ff. dixi,& probat̄ C.de fid. inst.l. fin. ita cū
de fama debeant uerisimiliter esse multi testes, si unū solū
producis ꝺ illū,& ꝺ te ꝓducentē esset suspicio.Itē istud q̄ di
citur,q̄ unus testis facit semiplenam probationē,intelligo
in casibus,in quibus sufficiunt duo testes,aliàs secus,& as
sumo rationem gl.per cōt.si duo non faciunt plenam pro
bationem,ergo nec unus semiplenam. Et pro declaratio=
38 ne huius propositionis,formo tibi unū dubiū.Pone, † re
periuntur testes qui iurauerunt, non tñ deposuerunt, uel
deposuerunt & non iurauerunt:utrūm sit probatum saltē
semiplenè ? & uidetur q̄ sic,per istā rationē, quia ista duo,
s.dictum & iuramentū,faciunt plenam probationem, er
go unum istorū facit semiplenam.& sic cōcluditur,q̄ iura
mentum solum sine dicto probaret, quod esset absurdū,
cū nihil explicitè sit dictū per testē.& ideò istud dictū duo
rum facit probationē plenā,ergo unus facit semiplenā. In
telligas in duobus æqualis potentiæ.secus si unus sit po
tentior altero.Exemplū,duo florені faciunt plenā solutio
nem,ergo unus semiplenam,bene sequitur istud.Sed si di
ceremus,unus florenus & unus Anconitanus faciunt ple
nam solutionē,ergo alter istorū facit semiplenā,hoc nō es
set uerū,si assumeres illum,qui esset minoris potētiæ.Istud
patet ad sensum.Modò in duobus testibus,qui sunt paris
potētiæ,procedit dictū gl.in dicto iuramēto,& istud nō se
quitur,& ideò ut declarē istud,dicas quia qñq; in testibus
cōtingit esse multos defectus. Primò cōtingit esse defectū
numeri,uerbi gratia,In testamentis requiruntur septem te
stes,quæro utrū duo faciant semiplenā probationē ? Vide
tur quod nō,nam quatuor non faciunt plenam,ergo duo
q non faciunt semiplenā.Hic aduerte q antequā determinē,
39 primò oportet me concludere,† q̄ nō sit defectus in dicto,
sed solū in numero testium. hoc uolo dicere, si duo testes
dicerēt,q̄ si Titius legauit mihi centū,isti nihil ꝓbarent,qa
etiā si hæres cōfiteretur,nihil probaret,quia est relictum in
minus solenni uoluntate,cū sit defectus in numero testiū,
unde nō ꝓbaretur,non ꝓpter defectū dicti,sed propter de
fectū numeri testium.Sed si duo testes dicerent,dico quod
Titius reliquit tibi centū corā septē testibus ad hoc roga
tis,si septē testes hoc dicerēt,sufficeret ad plenā probatio
nē.Sed quia duo nō sufficiunt, ꝓpter defectū numeri, hoc
casu puto qđ faciant semiplenā ꝓbationē.C. de bon. pos.
fm tab.l.ij.C.fam.ercis.l.fi.& de testa.l.hac consultissima.§.
ex imperfecto. & qđ ibi no.Itē ad rationē factā in ꝺrijs dū
dicitur,quatuor nō faciunt plenā probationem,ergo duo
nō faciunt semiplenam. Aduerte, ista probatio quæ fit in
testamento,componitur ex duobus, uidelicet ex ꝓbatio
ne,quæ est de iure naturali,uel gentiū,& solennitate ciuili,
qđ apparet,quia si iuris ciuilis solēnitas subduceret, sicut
fit in testamento militis, remanet ualida ꝓbatio per duos
testes,ff. de testa.mil.l.j. & l. diuus. sicut etiā fit in testamēto
facto inter liberos.d.§.ex imperfecto.& d.l.fin. fam.erc. Mō
istæ duæ partes,solennitas iuris ciuilis, & solennitas iuris
gent. faciunt plenam ꝓbationē, ergo solennitas iuris gēt.
sola,quę est pars potentior,facit semiplenā,ut d.l.Vnde in
testamento non assumo probationē,quæ prouenit per nu
merū septē testiū,sed per illas cęteras solennitates.s.iuris gēt.
& iuris ciuilis. Prætereà solennitas iuris ciuilis affuit, licet
modò omnes possint haberi,& sic sufficiunt saltē ad indi

ciū, uel ad ſemiplenā, ꝓbationem, l. teſtium. in fi. C. de teſ.
r Quæro, r quid ſi teſtis deficiat s in dicto, uerbi gratia, dicūt
s duo teſtes, † uidimus q̄ mutuauit ſibi pecuniā, ſed nō re-
40 cordamur quanta fuerit, an iſti faciāt aliquam fidem? ſi
ex aliquibus alijs cōiecturis poteſt cōiecturari de quanti
tate, ut puta, per duos teſtes, ꝓbo q̄ petiſti decē mutuo à
me, per alios duos teſtes, ꝓbo q̄ mutuaui, ſed illi non re-
cordantur de quantitate. Certē ex his duobus iudex pote
41 rit deferre iuramentū, ext. co. c. ex literis. † Quid t ſi dictū te
t ſtis deficit ex parte examinantis, u quia nō fuit examinat
u à iudice, ſed à quodā notario extra iudiciū? Videtur q̄ nul
lam fidem faciat, l. hac cōſult. C. de teſt. circa fi. & l. ſolā. C. de
teſti. prout intelligitur ſola, in pūtia iudicis, ut ubi in gl. Et
hoc puto uerū, ſi parti pōt imputari, cur cū ſolenniter exa
minari non fecit, & ex hoc inducitur ſuſpicio ɔ̄ eū, ut ſ. di-
xi, in q. de exemplo & fama. Sed ſi parti nihil poſſet impu
tari, ut puta, quia teſtis erat in partibus ualde longinquis,
uel erat in articulo mortis, unde ſi iuiſſet ad iudicē, ſtatim
deceſsiſſet, iſto caſu puto qd̄ faciat aliqualē præſumptio-
nē, quæ induceret iudicē ad opinionē, ſcu præſumptionē
ſm qualitatē perſonæ. C. de teſt. l. ſi. ubi creditur atteſtatio-
nibus, quibus aliàs non crederet, ꝓpter mortē teſtis. Sum-
42 ma Azo. auth. de inſt. cau. & fid. † ubi creditur inſtrumēto,
cui aliàs non crederet, propter diſtantiā loci. Quæro, quid
x ſi reperiuntur dicta teſtiū, x non reperitur iuratū, † an faci-
43 at aliquam fidē? l. ſolā. C. de teſtibus. uidet dicere q̄ non, ꝓ
ut ibi dicitur, ſolā, ſ. à iuramēti preſtatione, dico eodē mō,
ſi parti poteſt aliquid imputari, cur preſtationē iuramenti
non producit, nulla fides dabitur ei, aliàs creditur ei ſemi-
plenè, ut puta, ſi dicta teſtiū erant ſcripta manu unius no-
tarij antiqui defuncti, cuius acta non reperiuntur, Sicut di
y cimus y de ſentētia † antiquitus lata, q̄ ualet, licet nō repe-
44 riantur acta, l. nn. c. cū in iure. ext. de off. deleg. Quæro z qd
z ſi dicta teſtiū ſunt recepta † & examinata inter alias perſo-
45 nas, utrū ɔ̄ alium faciaut aliquā fidē? ꝛ. q̄ a ſemiplenā, ſi
A cut dicemus de ſentētia, in l. à ſentētia. ff. de appel. qd̄ tamē
ſemper intelligo, ſi modo examinari non poſſent, aliàs ſi-
bi imputaretur, cur de nouo non faciat examinari. l. fi. C.
46 de teſt. Quintò eſſet uidendū † de fama, de qua & de om-
b nibus dixi b plenè in l. de minore. §. tormēta. de quæſt. Sex-
47 tò eſſet † uidendū de alijs indicijs, qualiter faciant ſemi
plenā, ꝓbationē, de quibus plenè dixi l. fi. ff. de quæſt. Vnū
tñ aduerte, quod indicium, de quo loquitur l. ſi duo patro
ni. uer. multū tñ. ſ. eo. uidetur ſufficiens ad deferendū iura
mentum. Et hoc uidetur ſentire hic gl. dum allegat l. illam
ad q. de uno teſt. Hoc etiā, ꝓbatur ex illo tex. dū dicit, mul
tū tñ fidei. & ſi multū fidei facit, apparet q̄ exceſsit primū
gradū fidei, & fuit ultra ſuſpicionē, & ſic inducit ad opinio
nē, quæ ſufficit ad iuramentū, ut dixi ſ. His præmiſsis quæ
48 ro, † utrū duæ ſemiplenæ c ꝓbationes faciāt unā plenam
c ꝓbationē? & ſiquidem ſunt duæ ſemiplenę eiuſdem gene-
ris, ut duo teſtes, non eſt dubiū q̄ faciant plenā, ſed ſi ſunt
duæ ſemiplenę diuerſi generis, tunc uidet q̄ nō faciant ple
nam. l. ij. §. fi. de exc. tut. & ibi uidetur gl. dicere. l. ſpadonē. §.
qui iura. eo. ti. & C. qui numer. tu. l. j. Aduerte, ueritas eſt, qd̄
d duæ ſemiplenę d faciāt unā plenā, ut puta, unus teſtis & cō
e feſsio e facta abſente parte. Caſus f eſt ext. de ſucceſs. ab in-
f teſt. c. fi. Itē unus teſtis & fama publica eo caſu, quo faceret
ſemiplenā, c. j. ext. de appel. & l. iij. §. eiuſdem. ff. de teſti. & idē
in alijs ſimilibus caſibus, de quibus dixi, inducit ſemiple-
49 nam probationē. Et ad cōt. reſpondeo, duo † imperfecta
non faciūt unū perfectū, quādo tendunt ad diuerſa, ut in
ꝓrio, ibi enim illæ imperfectæ cauſabāt diuerſas excuſatio-
nes. Secus ſi tendūt ad unū finē, ut hic. Ad hoc enim tēdūt,
ut fidē faciāt iudici, quā fidē nō ſolū debet colligere iudex
ex uno genere probādi, ſed ex pluribꝰ. l. iij. §. eiuſdē quoq̄. ff.
50 de teſti. Quæro, † quid g ſi actor, ꝓbauit intentionē ſuā ple
g nè, reus, ꝓbauit intentionē ſuam ſemiplenè, utrū remane-
at ex parte actoris ſemiplenè probatū? Doct. noſtri & Can.
concordant in unam ſententiam, & dicūt ſic, Q̄ñq̄ proba-
h tiones h rei imperfectæ ſunt directò contrariæ, uerbi gratia,
Actor habet duos teſtes, qui dicūt q̄ ipſe mutuauit reo cē-
tum in tali tempore. Reus habet alium teſtem, qui dicit q̄
alio tpe ipſe fuit in illo loco, & nullū mutuū factum fuit lo
i co, & tunc ꝓbatio actoris remanet ualida i & perfecta, & in
nullo eliſa per ꝓbationē rei, nam illa ꝓbatio plena actoris
extinguit totaliter illam ſemiplenā, ꝓbationē rei & imper-
fectiā ſibi contrariam. l. ob crimen. in fi. ff. de teſt. Quandoq̄
k k ꝓbationes non ſunt ɔ̄triæ, ſed diuerſæ, uerbi gratia, Actor
probauit mutuū per duos teſtes, reus ꝓbauit ſolutionē ꝑ
unū teſtem, iſto caſu remanet cā dubia, & recurrendum eſt
ad iuramentū, ſm formam iſtius legis. & in l. in bonæ fidei.
C. eo. & l. uulgo. de adm. tut. & doc tenēt. C. de ꝓc. l. j. & d. l. in
51 bonæ fidei. & Io. And. ext. co. c. fi. Quæro, utrū † una proba
tio imperfecta, tollat aliā imperfectā, ita q̄ nō ſit locus dela
tioni iuri. ſic. C. q̄. & aduer. quos. l. j. Viſo ergo quādo eſt ſe-
miplenè, uel imperfectè ꝓbatū, uidendū eſt qualiter & qñ
hoc ueniatur ad delationē iuramēti. Pro cuius declaratio-
52 ne primò † uidendū eſt, in quibus cauſis deueniat ad hoc
l iuramentū. ꝛ. non habet locū l in cauſis criminalibus, ſm
uerā opi. q̄ lic. ut dixi in l. maritus. ff. de qō. in l. iij. in prin. ſ.
eo. ubi gl. tāgit, licet aliter uideat dicere, in l. in bonę fidei.
m C. eo. Itē an m habeat locū in cauſis ſpiritualibus, ut puta
monachationis, uel matrimonij, tetigi in l. iij. ſ. eo. Can. exti.
eo. c. fi. Itē dicūt quidā, q̄ in cauſis famoſis non recurrit ad
delationem huius iuramēti, quia in eis requirunt ꝓbatio
nes, luce meridiana clariores, propter famæ periculū, l. ſci-
ant. C. de ꝓb. ſ. de dolo. l. itē exigit. & de iniu. l. prætor edixi,
in prin. hoc eſt ɔ̄ caſum multarū l. ſ. eo. l. nā poſteā. §. ſi dam
netur. & ſ. de his qui no. infa. l. fur. uer. ſed & ſi iureiurādo.
& ff. de iniur. l. lex Cor. §. hac l. Itē dicit gl. nō recurritur ad de
n lationē inſtrumenti in cauſis magnis, n iſtud uerbum, ma-
gnis, eſt uerbū magiſtraliter dictū, nō qd̄ tex. dicat, ſed hoc
53 dicit ad ſimilitudinē cauſarū criminaliū, quæ † cauſæ ma
o gnæ o æquiparātur cauſis criminalibus. l. propter litē. ff. de
exc. tut. & Inſt. de exc. tut. §. itē propter. Sed eſt aduertendū
54 quæ dicantur cauſæ magnæ ꝛ. fm † qualitatē perſonarū,
nam inter aliquos, cauſa decē librarū eſſet magna, inter a-
liquos eā centū florenorū eſſet parua. l. ſed & ſi ſuſceperit.
55 §. j. ſ. de iud. & hoc dicūt etiā doc. Aduerte hic, † q̄ licet eſſet
cōtētio de magna re, tñ ſi cōtenderetur de poſſeſsione, nō
de ꝓprietate, dico q̄ hęc nō ē magna cā. C. ſi de momē. poſ.
fue. appel. l. j. & l. momē. C. q̄ legi. peſ. Et uidet mihi quod
hoc tangit Io. An. c. ex inſinuatione. ext. de ꝓc. Itē eſt aduer
56 tendū, q̄ licet † cauſa ſit magni ponderis, ſi tamē illud ſuꝑ
quo uertitur cauſæ dubietas, non facit magnum præiudi-
cium ueritati, dico q̄ iuramentum poſſet deferri. Verbi gra
tia, lata fuit ſententia inter te & quēdā, qui dicebat ſe meū
procuratorem pro te, cùm tu uenis ɔ̄ me per illam ſententi
am, ego dico illum ꝓcuratorem fuiſſe reuocatū, & probo q̄
unum teſtem. Licet hæc ſit magna cauſa, tñ ſi ſententia eſt
nulla, adhuc tamen remanet ius ſuum ſaluum, & potes ꝓ-
bare, ſi habes iuſtitiam, meritò defertur mihi iuramētum,
utrùm reuocauerim, uel nō d. c. ex inſinuatione. ext. de ꝓc.
57 Hoc præmiſſo uidendum eſt, † cui ſit deferendum iuramē
tum? Pro cuius euidentia ſcias, q̄ iſtud iuramentum defer
tur in defectum probationis, ad cauſam ſupplendam, ubi
deficit. C. eo. l. in bonæ fidei. & ſic ubi per iuramentum non
ſuppletur ꝓbatio, iuramentum non defertur, ut ff. uidebi-
tis. Item aduerte q̄ Azo, C. e. l. in bonæ fidei. reputat ualdè
ꝓ abſurdo, q̄ actori deferatur iuramētum ꝓ ſe, quia ſic eſ-
ſet teſtis pro ſeipſo, quod uidetur cont. l. omnib. C. de teſt.
tñ ſi bene aduertatur, hoc nō eſt incongruū. Nam Decreta
lis ext. de iud. c. nouit. refert uerba Domini in Euangelio di
centis, Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te &
ipſum ſolum, & ſi quidem audit te, lucratus es animam ſu-
am, ſi te non audierit, adhibe tecum teſtem unum, uel duo
s, in ore duorum, uel triū ſtet omne uerbum, &c. Et ſic uí-
des q̄ quandoq̄ ſufficit unus teſtis, cum dicit, adhibe tecū
unum teſtem, cui correſpondet, ut in ore duorum, ſ. dicen-
tis & teſtis adhibiti. quandoq̄ requiruntur duo, ut cum di
cit, adhibe tecum duos teſtes, cui correſpondēt illa uerba,
uel trium, ſ. dicentis, & duorum teſtium adhibitorum. & il
lud quod eſt de iure diuino, ſcitis q̄ eſt dē iure gen. uel na-
turali.

turali. ff. dif. c. j. Hoc autem ius diuinū, qd̄ ſic alternatiuè lo-
quitur, interpretat à iure noſtro ciuili ſic, q̄ in cauſis grauí
bus & magnis, requirunt duo teſtes cū dicēte. In cauſis nō
magnis, ubi non pōt haberi aliæ ꝓbationes, ſi eſt ꝓbatio-
nis inopia, ſufficiat unus teſtis cū dicēte. l. in bonæ fidei. C.
e. cauſa tamen cognita etiam circa alia, ut ff. dicam, non er-
go eſt ita abſurdum, prout Azo dicebat, q̄ actori credatur
p pro ſeipſo. p His præmiſsis cui deferendum ſit iuramentū
aduerte, aut actor habet ꝓ ſe tantùm, qd̄ facit ſuſpicionē,
non autē facit præſumptionem, uel ſemiplenam ꝓbatio-
nem, & tunc ſibi nuncꝓ defertur iuramentum. Ratio, quia
iuramentum ipſius non perficeret ꝓbationem, ſed iſto ca-
ſu defertur reo ad purgationem, ſeu defenſionem ſui, ext.
eo. c. fi. & hoc ꝓdeſt actori, qui admitteretur etiam poſt ſen
tentiam ex nouis inſtrumentis, ut hic patet. Et idem dice-
rem in reo. ſi actor plenè ꝓbaſſet intentionem ſuam, & re
us ꝓbaſſet ſolutionem per aliquod indicium leue, non de
fertur ipſi reo iuramentum, quia eius iuramentum nō ſup
pleret & perficeret ꝓbationem ſuam, ſed defertur actori ea
dem ratione, de qua ſ. Si uerò actor haberet ꝓ ſe ſemiple-
nam ꝓbationem. hoc eſt, tātū quod iudicem adducat ad
opinionem, & tunc ſiquidem actor neſcit ueritatem per ue
ram ſcientiam, quæ habetur per ſenſum, poſito q̄ eam per
firmiam credulitatem ſciret, non defertur ei iuramentum.
gl. & bene, C. e. l. in bonę fidei. Ratio patet, quia ſi eſſet extra
neus quidem, & ut teſtis deponeret de credulitate, non ꝓ-
baret, quia teſtis non ꝓbat, niſi per ſenſum corporeū per-
ceperit. l. teſtium. C. de teſt. & iſto etiam caſu defertur reo. Si
uerò actor haberet perfectam ſcientiam de hoc per ſenſum,
q qa agebat de mutuo facto per eū, ſiquidē eſt ipſe uilis q ꝓ
58 ſona, † uel aliàs infamis, non deferretur ſibi iuramentum
iſtud eadem ratione, quia ſi eſſet extraneus teſtis huius cō
ditionis, probationem non perficeret & deferret iuramen
r tum reo. Idem r dico econtrà, ſi reus probaſſet defenſionē
ſuam ſemiplenè, & actor plenè ꝓbaſſet intentionem, non
deferretur reo iuramentum eo caſu, quo dixi ibi actori nō
deferri, ſed ſi omnia iſta ceſſant, quia cauſa noneſt magna,
& actor ſcit plenè ueritatē, & eſt perſona honeſta, ſi habet,
pro ſe unum bonum teſtem, defertur ſibi iuramentum, qa
perficiet ꝓbationem, ſm reg. illam, In ore duorum, ſ. dicen
tis & teſtis adhibiti. Et idem econtrà dicerē in reo, ſi defen-
ſionem ſuam ſemiplenè ꝓbaſſet. Quæro, utrum iudex ha-
59 bet neceſſe † dicere iſtud iuramen. eo caſu quo concurrunt
ad hoc neceſſaria ꝛ. licet can. dicant contra. eſt tex. qd̄ ſic,
C. eo. l. in bonæ fidei. ubi tex. dicit, oportet. & doct. ibi hoc te
nent, & ſi deferret, ꝓpter hoc poſſet appellari. Quæro utrū
s s pars poſsit † ſeu debeat hoc petere ſcilicet quod tale iura
60 mentū deferatur? Et dico quod ſic, argu. l. §. iij. hoc aūt. de
t dam. infec. Quæro uſq̄ ad qd̄ t † tempus admittatur hæc
61 petitio? ꝛ. uſq̄ ad cōcluſionem in cauſa, & ita admittit cō-
u ſuetudo u &c. Quæro, iſta lex loquitur in reo abſoluto, qd
62 † in actore? ꝛ. idem. Nam tex. in uer. ſolent. loquitur gene-
raliter, quod iudex ſolet iudicare ſm eum qui iurauit, nec
reſtringit ſe magis ad actorem, q̄ ad reum, quaſi eadem ſit
63 ratio. ultimò hic dicitur, q̄ ſententia † pōt retractari per in
ſtrumenta de nouo reperta, ſed an per nouos teſtes? Gl. tā
git iſtam q. & præcedentem hic. Dic, quædam ſunt cauſæ,
in quibus non admittitur reprobatio per teſtes. l. genera-
liter. C. de non num. pec. & in iſtis nō eſt dubium. Quædā
ſunt cauſæ, in quibus admittit reprobatio per teſtes, & tūc
ſi quidem in prima cauſa fuerūt examinati & publicati te
ſtes, & nori poterunt poſteà produci impediente publi-
catione. au. de teſt. §. quia uero Si autem teſtes non fuerunt
examinati, poterunt de nouo, ꝓduci eadem ratione qua
inſtrumenta. quia appellatione inſtrumentorum continē
tur teſtes. l. j. ff. de fide inſtru. cum ſimi.

ADDITIO.

a POMA. Iudiciali. Vide Reperta, de quatuor limit. & vij. ampliationes, per Fel. c. ſuborta. de re iudi. iſtam l. repetit etiā Io. Bap. Caccia. Adde circa iſtā materiā q̄ ubi lex requirit probationem cum aliqua qualitate, & non ſuffi ciat iuramentum in ſupplementum. Fel. rub. de prob. item ad hoc ut defera tur iuramentum, in ſupplementum, requiritur q̄ illa ſemiplena probatio ſit ueriſimilis. gl. l. j. C. qui & aduer. quos. & ibi etiam Bal. dicens q̄ non defertur iuramentū, ubi arguitur dolus aduerſarij. Alex. conſ. cccxxxviij. Item q̄ ad probandum facti extraneā, uel quid cōtrà, quod ſit præſumptio iuris, defertur iuramentum in ſupplementum. Bal. c. j. ad fi. Ang. per illum tex. l. fin. in prin. ff. quod met. cau. Ad hæc quæ ſcripſi ad Bar. l. ſi librari-us. de re. iur. q̄. od probandum errorem notarij, commiſſum in inſtrumen-to, non defertur iuramentum in ſupplementum, quia ueriſimile eſt, & præſumptio eſt, q̄ iſtud fuit actum inter præſentes, ſicut fuit ſcriptum, & non aliter. Item quando requiritur aliquid probari per euidentiſſimas ꝓbationes, non defertur iuramentum in ſupplementum. gl. & Ang. d. l. fi. quod met. cau. Io. de Ana. conſ. j. dum loquitur ad probandum impedimentum in cauſa adoptionis, quia tex. in ſi. §. requirit, q̄ probetur per euidentiſſimas probationes, de quo Ro. ſin. cx. inci. tu ſcis q̄ datur munus. de quo habes ad Bar. auth. & qui. C. de temp. appel. Iaſ. l. iij. in prin. ſ. eo. ti. Item q̄ non defe ratur iuramentum per probationem præſumptionis concludentem, quādo probatio ſemiplena adiungitur præſumptioni, Ro. conſ. xcj. Bal. c. j. §. item ſi uaſallus. de contro. inueſt. dici, q̄ ubi pro forma ſubſtantiali requiruntur aliqui teſtes, non defertur iuramentum in ſupplementum requiſitum. Dec. conſ. cv.

b POMA. Hac. Fel. c. intimauit. de teſt. & in c. paſtoralis. de exce. in d. c. ſuborta.

c P. PAV. P. Cauſa. Mat. no. lvij. ubi tenet q̄ requiritur in integ. reſti. Itē pro limitatione huius c. cùm dilectus. uide Ro. ſing. cc. Item de ueritate opi. Bar. hic uide Fel. d. c. cùm dilectus. iij. fil. ext. de fide inſt.

d Cauſa. Adde q̄. Alex. hic tādem dicit, putare Bar. bene loqui, in caſu in quo quis nullam negligentiam, aut culpam commiſit circa perquiſitionem inſtrumentorum nouiter repertorum poſt concluſionem in cauſa, ut hic per eū, cui adde Bal. conſ. clxxxvj. li. j. et hanc ij. lec. ſequitur Bal. conſ. cxiiij. li. j. quod uide, quia tractatus de materia huius l. inci. cōmiſsus fuit, &c. et quā do per inſtrumenta nouiter reperta, retractetur ſententia, & de intellectu huius l. uide Ca. conſ. cccxxv.

e POMA. Legunt. Vide Mat. no. lvij.

f POMA. Facit. Fel. c. ij. de reſc. Alex. conſ. lij. & conſ. lvj. uol. iij. & in auth. ſi quis in aliquo. in fi. de eden. Ro. cōſ. xxj. Fel. c. j. de prob. Fel. c. ij. de reſc. Bar. c. cū ſuper. de of. dele. Alex. l. ut liberis. C. de colla. Fel. c. ij. ext. de reſc. Bar. l. eum qui. §. Iul. hic per Bar. alle.

g Sic. Cum hac deci. Bar. tranſeunt communiter alij doc. & Bal. l. j. C. de epiſ. & cle. & in l. ſi donatio. C. de don. & in l. in ciuile. ſ. de leg. Bar. in extra uag. ad reprimen. uer. prout gl. xix. diſtin. c. ſi Rō. Bal. conſ. ccclx. lib. iij.

h POMA. Vltimo. Ro. conſ. cccxcvj. & conſ. ccxxvj.

i Placet. Bal. l. fi. ſ. de fer. Ant. de But. c. ultra tertiam. extrà de teſ. Caſt. l. ſi ſti pulatus ſim abs te. ff. de uer. ob. & limitat, ut hic per Alex.

k POMA. Oꝑ. Fel. c. propoſuiſti. de ꝓb. c. ſuborta. de re iudi. Iaſ. l. uideamus. §. deferre. ff. tit. prox.

l Probaſſe. But. & Pan. c. fi. ext. eo. & c. prout ext. de da. & contu. Spe. tit. de ſen. prola. §. nunc uidendum. uer. illud. Et cum Bar. dicit Alex. q̄ communi ter tranſeunt doc. hic, uide Matt. no. xviij. ante uerſ. ij. Et no. q̄ iſta concluſio gl. eſt adeò uera, ut reus debeat condemnari actore plenè probante, ne que debet ei iuramentum deferri, ut etiam non ualeat ſtatutum, uel conſue tudo contrarium diſponens, c. ij. de prob. & ibi Bal. dicens etiam per illum tex. q̄, imò quis etiam non cogitur iurare de calumnia, ubi plenè probauit, quod tamen puto falſum, quia ille tex. loquitur de iuramento ueritatis, quo caſu ego bene fateor, q̄ ex quo eſt inuenta ueritas per plenam probationē, q̄ non debet iurari de ueritate, quia eſſet fruſtratorium, & cont. l. qui bis. de uer. ob. cum ad idem tendat, ſecus in iuramento calum. quia illud non tē dit ad ueritatem eruendam, ſed ad calumniæ ſuſpicionem tantū tollendam, & ſic non fruſtra operabitur, licet ſit plenè probatum, & maximè, quia poſſet euenire, q̄ quis falſò probaſſet, & q̄ licet ſit plenè probatū, tamen q̄ quis teneatur iurare de calumnia, uidetur mihi gl. in d. c. ij. gl. ij. ad fi. Co gita tamen, quia magna eſt auto. Bal. & quia uidetur q̄ qua ratione quis ubi plenè probauit, non teneatur iurare de ueritate, q̄, etiam non teneatur iurare de calumnia, cùm ex quo plene probauit, uideatur ſublata omnis ſu ſpicio, q̄ calumnioſe egerit. Fateor bene tamen q̄, ſi antequàm plenè probā tum eſt, exigatur, ut iuretur de calumnia, q̄ debeat iurari, l. iureiurandi. ff. eo. unde cogita, ut dixi.

m POMA. Dubijs. Aduerte q̄ Bar. in iſto uer. & ſeq. ubi, & de iſtis duabus cauſis dubijs, &c. uidetur uelle, q̄ iuramentum in ſupplementum probatio nis, nō tantum debet actori deferri, quando eſt ſemiplenè probatum, ſed e tiam quando eſt aliqua præſumptio per ſe, uel habet aliquas coniecturas, propter quas animus iudicis inducitur ad aliquam ſuſpitionem, uel opinio nem. Alex. conſ. liij. gl. c. tam literis. de teſt. in gl. uer. probata. & tenet Bal. l. ſi fundum. ad fi. C. de rei uendic. & c. j. & ibi Bal. no. de conten. inter me

me & domi.in usibus feud.De quo Ro.col.ij.Ego teneo contra Bar. quoti
es præsumptiones,uel coniecturæ inducunt minus,quàm semiplenam pro=
bationem,per gl.l.iij.§.j.ff.de minor. & tunc dico deferendum iuramentũ
reo,ad se purgandũ,c.fi.§.sanè.ext.co.ut vult clarè.Bar.uersꝰ.his præmissis
per d.c.fi.& tenet ibi expressẽ Abb.§.sanè.iij.q.& Ang.§.si ũcrò vsusfr.
auth.de nup.ad fin.& q̃ hoc sit uerũ,est aduertendũ,q̃ Bar.hic in uer. ui=
denda sunt ergo.intellexit q̃ hic dicit de suspitione, & opinione, de semi=
plena probatione,dum dicit,quæ sunt ista, quæ faciunt istam suspicionem,
uel istam opinionem quã gl.nostræ appellant, semiplenam probationem,
Alex.l.j.C.de testa.mul.

n POMA.Declaratione.An autẽ liber rationum sit propriè scriptura priua
ta,Are.cõs.l.j.no.tres casus, in quibus scriptura,priuata facit plenã fidem.
Aduerte tamẽ,q̃ inquantũ Bar.hic requirit,in iij. casu,etiã literariũ com=
parationẽ,q̃a hoc est falsum.Sufficit enim ista casu,q̃ testes deponãt ad ple
nã probationẽ faciendã,se fuisse præsentes,& uidisse talẽ scribentẽ de mã=
dato debitoris,& ita se cognoscere eius scripturã,absq; eo q̃ interueniat li
terarũ cõparatio,ut latè hic Alex. Cuius dictis adde Frã.Are.cõs.l.xxxiiij.
Alex.cons.lxxx.iiij.uol.& cõs.viij.eo.uol.Fel.c.cũ olim.de re iud.Ro. cõs.
lxxxvj.Imo.cõs.l.xxxvj.Card.cõsi.xv.& Ana.cõs.iij.de lib.rationũ, Alex.
cõs.clxxxiij.uol.ij.& l.j.in fi.de edẽ.de priuata scriptura,Ro.cõs.ccclx=
xiij.Alex.cõs.ix.no.iij.Et ad hoc,ut pauca faciant fidem in fauorẽ alicuius.
nõ requiritur eius præsẽtia. Alex.cõs.cxcj.no.j.Itẽ in materia priuatæ scri
pturæ,an requiratur dies,& de effectu subscriptionis,& de hac materia,
Bar.l.cũ tabernã.§.idẽ quæsijt.ff.de pig. in l. scripturas.C.qui pot. in pig.
hab.Itẽ q̃ualet statutũ, uel cõsuetudo,quod credatur alicui priuatæ scri=
pturæ.Alex.cõs.lvij.circa prin.Isꝰ.l.quædã sunt.§.numularios.in ij. no. ff.
de eden.Item an & quando priuata scriptura facta per testes probet. Ro.
cons.cciij.in prin.Barb.cõs.xlvj.uol.iiij.in ij.dub. q̃ aũt nõ posit induci,
ut credatur cõuentioni partiũ, uel scripturæ priuatæ,Ro.cõs.xxv.in prin.
Soc.l.j.§.fi.de uer.ob.et Isꝰ.hic.Itẽ quod non requiratur præsentia partis,
Alex.cõs.ccccxxiiij.in prin.quid aũt si testator disponeret, quod staretur
scripturæ,uel dicto alicuius,an sit standũ,Barb.cõs.clxiij.Pan.cõsi.ij. addi
di ad Bar l.Theop.ff.de dote præle.Item de materia priuatæ scripturæ,ui
delicet de literis missiuis,libris rationũ,et alia priuata scriptura,an & quõ
probet.Fel.c.ij.ext.de fid.instr.què omnino uide.Itẽ qũo ex cõsuetudine pos
sit induci ex aliqua scriptura fidẽ facere, quẽ de iure nõ faceret,uel alia p=
sit induci ex aliqua scriptura fidẽ facere, quẽ de iure nõ faceret,uel alia p=
batio inualida,efficiatur ualida,Fel.c.cũ dilectus.ext.de fid.instr.Barb.cõs.
xlvj.no.iiij.in ij.dubio.Itẽ an credatur libro rationũ,uel priuatæ scriptu=
ræ,Io.de And.cõs.liij.quod sic, in prin.Itẽ limita procedere libro rationũ
secus in memoriali.Soc.l.j.in ij.no.C.de eden.Itẽ quomodo probet pro scri
bente,concurrentibus aliis coniecturis,Barb.cons.xxvij.no.iij. in j. dubio
Com.consi.cxxxvj.uer.cum libris.& in uer.succedit.Mathesi.no. lxxviij.
ubi habes alia in materia maximè de istis procuratoribus, & negotiorum
gestoribus,qui negotia domini gerunt,quia creditur libris suis, etiam pro
se,& de expensis & aliis gestis per ipsos pro curatores contra dominum,
& ibi etiam si aliquis scribat pro se,in libro existente penes alium, probat
pro se quasi illo patiente scribi approbauit. Item quod priuata scriptura
faciat fidem cõtra scribẽtem,Ro.cõs.cccxlvj.in prin.Itẽ de libcris,& scrip
turis repertis in archiuo publico, quomodo probent.Fel. quem habes re=
r missiuè in uer.liber censualis.

o Apocham. Bal. cons. cxxxiiij. & clxviij. ccccxj.iij.lib.Ro.cons.cciiij.&
ccciij.Ca.cons.ccccxxxiiij.Bal.cõs.xiiij.j.ij.q̃ si scriptura priuata facit semi
plenam probationem,oportet quod sit scripta à persona notabili, & fide
digna.

p POMA.Fidem.But.c.ij.de fid.instr.Are.cõsi.lxiij.Alex.cõs.clxxx.no.ij.et
tibi ponit,quid si duo ex tribus testibus tantum recognoscerent subscriptio
nem suam.

q P.PAV.P.Probationum.Commen.cons.vj.si autem sieret ab alio,nihil p=
baret contra tertium,Alex.cons.cclxxvij.

r POMA. Apodissa. Ro. cons.ccxl. & seq.& quanq̃ Bar. tenuerit cont.d.l.
scripturas,& quod imò etiam isto casu apodissa faciat semiplenã proba=
tionẽ,tamen eius opi.hic est uerior.ut hic Alex.Quã tamẽ limita, nisi esset
apodissa antiqua, quia tunc faceret plenã probationẽ.Io. And. in addi.ad
Spe.tit.de instr.edi.§.nunc dicendũ.uersꝰ.sed quid si producentes. & Ant. c.
ij.de fid.instr.uer.tertius casus.Et ex præmissis & dictis Bar.hic,habes colli
gere casus,in quibus apocha facit plenam fidem.Quibus adde idem esse in
apocha mariti,l.si ego.§.si dotis.ff. de iur.dot.de quo Bal.l.ij.C.ne uxor p
mar.adde etiã idẽ esse in apocha sacerdotis.§.quantũ. auth. quibus mod.
nat.effi.legi.colla.vi.Bal.§.quib.j.const. C. & l.filiũ eũ.de his qui sunt sui.
Adde idẽ quoties staretur priuatæ apochæ,ut ẽ Venetijs & Genuæ.c.cũ di
lectus.de fid.instr.Inn.c.eũ.P.tabel.de fid.instr.Et no.q̃ apocha facta in loco,ẽ
quoꝫ est talis cõsuetudo,nõ solũ faceret plenã fidẽ in eo,sed alibi etiã & ubi
cunq; locorũ.Ant.c.ij.de fid.instr.et c.cũ dilectus.l.j.de emãc.li.C.Io.And.ti.
de instr.edi.§.nunc.in add.magna,ad finem.Sal.& Bal.l.si nõ specialiter.per
illũ tex.C.de testa.q̃ scriptura facta in loco,probat ubicunq; locorum.secũ
dũ priuilegia loci,in quo facta est,l.ij.C.qui test.fac.poss. Secundò confir=
matur per hoc,quod dicit Bal.l.exemplo.C.de prob.q̃ cõsuetudo, quæ dat
robur probatorium scripturæ priuatæ,facit q̃ illud robur non solùm locũ
habeat in loco territorij,ubi est consuetudo,sed etiam alibi ubicunq; loco=
rũ,limitãdo tamen,ut ibi per eum.Tertiò confirmatur per id quod tenet ip
sũ,Bal.l.ij.C.de const.pec.q̃ stante statuto,q̃ priuata scriptura mercatoris,
faceret fidem,illud debebit seruari tam in foro Ecclesiæ,q̃ ciuili,gl.l.ex ea.
ff.de post. nisi statutum se ad proprios iudices mercatorum referret, pu=
ta,consules.Ro.cons.cciiij.& seq.

s Probationem.Contrarius allegatur hic per Isꝰ.in sua repet.char.xvj.in l.
fi.C.qui pot.ubi allegat q̃ plures doctores tenent pro utraq; parte. Sed p
sol.illud quod hic Bar.dicit, procedit regulariter , sed fallit multis modis,
hoc est,decem casibus,ut hic Isꝰ. Et ita procedat q̃ dicit in d. l. scripturæ.
Vide concor.Bar.cclxxxviij.incip.apocha est scriptura priuata.

t POMA.Secundũ.Pan.cons.j.in prin.in j.uol.Alex.cons.cxxxv.uol.ij.ubi
ponit de libro officialis.& cons.cxc.co.uol.ij.

u Librum.Alex.dicit,q̃ cum Bar.transeunt doct.excepto Ro.de quo hic per
eũ.Ca.cõs.cccxlvj.Pan.cõs.lxxxj.Bal.cõs.cxcvij.j.lib.& cõs.cclxiij.ij. lib.
Et ibi quãdo in libro est scriptura tertij.Quid aũt de libris mastarij alicu=
ius terræ, Bal.cons.xxvj.ij.lib.Quid de libris archiui publici?Alex.cons.
cxxxviij.j.lib. Et an ualeat consuetudo,q̃ libris mercatorum detur fides,
Bal.cons.ccclxix.iiij.lib.1mo.cons.li.& cons.lxxxj.in.j.uo.Et Lanf.in rep.
c.quoniam.uer.instrumentorum productiones.in prim.de prob.& Fran.
de Are.ibi,ubi dicit q̃ libro gestorum cum eius iuramento creditur de ex
pensis minutis.

x POMA.Defuncti.Raph.Cu.consi.xxxj.

y POMA.Faceret.Barb.rub.de fid.inst.Pan.cõs.lxxxj.uo.j.1mo.cons.cxvij.

z Epistola.Alex.hic Bal.de literis responsiuis,cons.ccliij.iiij.lib.& cons.l.ij.
lib.Et quid de literis cambij.cõs.cccxviij.iij.lib.& cõs.l.ij.lib.Et an credã
tur literis,& sigillis principum,cons.ccccxx.& cccxcvj.iij.lib.

A POMA.Quæro.Vide Alex.in aut.si quis in aliquo.uersꝰ.fallit.C.de edẽ,
et in materia exẽpli uide Rom.sing.ccxlvj.inci.an Papa.Alex.cõs.cx.inci.
uisis acutissimis.j.uo.& cons.vj.inci.consideratis.uo.iiij.

b Exemplo.Bal.cons.lvj.j.lib.& cons.cxcix.lib.iij.

c POMA.C.de Ale.auth.si quis in aliqua.uer.v.fallit.et cõs.xxiiij.uo.ij.Ro.
cõs.clvij.Alex.cõs.xxxviij.uo.ij.ubi sentit hoc procedere in cã dotis.Flor.
l.in lege Aquil.ff.ad leg.Aquil.Alex.cons.xxxvij.uo.iij.

d POMA.Item.Ro.cons.clvij.Bar.cons.cxciij.Alex.cons.iiij.ij.uol.& cons.
xxxvij.uol.iij.

e P.PAV.P.Quæro.Pau.cons.lxxxiiij.dicit istud non procedere in dote.Fel.
c.si cautio.uersꝰ.fallit tertio.de fid.instr.Item ad illud quod dixi in fauore do
tis,uide Isꝰ.l.ex his uerbis,C.de testa.mil.Cont.Bal.in trac. dot.in sexta par
te.in lxxviij.speciali.

f Semiplenam.Fallit fauore dotis,quia tunc plenam probationem facit,Bar.
cons.incipiente,factum sic se habet.Cast.cons.lxxxviij.

g POMA.Adult.Alex.cons.xxxvij.uo.iij.cliij.Ro.cons.cccv.ad fin.

h Notarij.Ro.cons.clxv.dicit, q̃ liber notarij repertus in archiuo publico,
absq; die & consule,plenè probat de instrumentis ibi scriptis. Quid autẽ
si ex forma statuti requirantur duo notarij ad conficienda instrumenta,et
non interuenit nisi unus,an faciat aliquam fidem,Bal.cõs.ccc.q̃ non. Et an
instrumentum confectum in loco prohibito,faciat fidem in loco concesso,
Bal.cons.ccclxxix.lib.j.Bar.& Ang.l.Lucius.ff.de testa.& Bar. l. fidelcõ
missa.§.j.ff.de leg.iij.Can.c.cũ P.tabellio. ext. de fid.instr.Io.And. in addit.
Spe.ti.de fid.§.refert.uer.& no.quod tabellio.& Bal.post Cy.l.cõtractus.
C.de fid.instr.

i POMA.Instrumento. Alex.consi.lix.uol.ij.in fin.

k Principis.Ang.cons.cclxxxiiij.ubi plenè.

l Fuga.Limita.Bar.ut per eundẽ.in l.j.ff.de bo.eo.& Io.And.in add. ad Spe.
tit.de præsump.& Alex.hic,Bal.cons.cxxij.& ccxxx.lib.j.

m POMA.Tertium.Alex.cons.xv.& cons.xviij.& cons.clxxxiij.uol.j.Fel.
c.licet causa.de prob.Barb.cons.iij.uol.ij.1m.cõsi.cxxxiiij.Card.cõsi. cvij.
Cum.cons.lv.Alex.cons.lxvj.uol.j.& cons.lxxxviij.in prin.eo.uol.et cõs.
j.uol.v.ubi ponit de teste consanguineo.Fel.c.præterea.de test.cogen.

n Consanguineus.Bu.c.fi.ext.eo. Bar.l.qui test.ff. de test. & in l.parentes.p
doc.C.de test.Anch.cons.ccxvij.ad corro. Et plures casus, in quibus unus
testis, facit plenam probationem, Spe.ti.de teste.§.restat. uer. hoc tamen
testis, facit plenam probationem, Spe.ti.de teste.§.restat. uer. hoc tamen
fallit.& per unum testem de usu, & plures de famã, probatur uolentis,
Ba.cons.xlix.lib.iiij.

o Amicus. glo. auth. de mona. §. cogitandũ de uerb. testes in fi. Cy. & Pet.l.
cos.C.

eos.C.de test. & Bal.l.data opera. C.qui. ac.Io.And.in addi.ad Spe. ti. de
test.§.j.circa prin.& Can.c.quoties.de test.Non tamẽ intelligas hoc de te=
ste instrumentario,per id quod habetur in l.sciendum.ff.de usur.& Bal. l.
scripturas.C.qui.po.in pig.hab.& Alex.cons.cliij.v.uol.Et aduerte, quia
amicitia non reddit omninò testem inhabilem , & hoc relinquitur iudicis
arbitrio.Bal.l.eos.C.de appel.per d.l.sciendum.ff.de usu.Abb.d.c. quoties.
de test.Bu. l.iij. in prin. ff.de test.ubi quod licet duo testes magna amicitia
coniuncti non probarent plenè, tamen tres probarent ; quia numerus su=
plet defectum,l.iij.§.eiusdem.& in l.ob carmen.§.ff.ff.de test.Nec est ueri
simile,quod testis pro amico falsum dicat,cum pretiosior sit anima , quam
corpus.c.cùm infirmitas.de pœn.& remiss.l.sancimus.C.de sac.eccl.Ab.&
Mod.d.c.quoties. Ale.cons.lxxxviij.in v.lib.Barb.cons.iij.in.j. uol. ubi a=
micus potest testificari , sed diminuitur de fide. consil. xix.& consi.xxix.
in ij.uol.Alex.consi.l.in v.uol.An autem amicus sit idoneus testis pro ami=
co,Alex.cons.lxxviij.uo.j.Et quid de affine & consanguineo,cons.cxxiij.
& cons.cxxxvj. co. uol. & Are.lxj.Anch.cons.ccxlvj. Et de affine, Alex.
cons.xlv.uol.ij.& cxxij.eo.uol.Et ibi , quid si cum tali esse, alius testis, an
tunc deferretur tale iuramentum. Et quid si foret à partibus remissa talis
exceptio.Alex. cons.xxxiiij.uol.iij.ubi ponit quãdo est probatum per plu
res testes.sed inter se contrarios.& lxxxix.uol.iij.ubi ponit,quæ requiran
tur ad hoc , ut unus testis in ciuilibus faciat semiplenam probationem. Et
per eam l.maritus.in apost.ff.de quæstio.Ex cuius dictis colligi licet , quòd
ex minimo debilitatur hæc semiplena fides , quam facit unus testis. Bald.
cons. cclxix. in prima parte, ubi tenet hoc, & multipliciter declarat
hanc legem.

p POMA.Non.Aret.cons.xiij.in iij.dubio.& lxxxij.& cxxij.

q POMA. Aduerte.Bal. d. l. ij. & Alex. sequitur ibi. C. de bo. pos. secun=
dum tab.

r POMA.Quæro.Alex.cons. lxix. uo. ij.& Cæp. caute.cclxvij.inci.aliquis
mutuauit.& quid iuris esset, si non redderet causam.Pan.c.cum causam.in
addi.inci. frustra. de testi. Cast. cons. cciij. Pan. c. cùm Io.uer.item no.de
fid.instr.

s Deficiat.But.c.fi.ext.eo.ut hic Alex.Bal.cons.lxxiiij.lib. iiij. Ang.cons. iij.
ubi dixit,quod si unus testis plenè probat maleficium,alter uerò non de=
ponat de maleficio,sed de tempore,& deponat de credulitate,q̃ tunc pro
bat,quia perinde est,ac si diceret,non recordor.

t POMA.Quid.Alex.cons.xlv.j.uol.& cons.lxix.ij.uol.Fel.c. cum causam.
uersꝰ secunda conclusio.de testi. Alex.d.l.hac consultissima.§.si quis autem.
Lanc.l.fi.in fi.C.de eden.1mo.c.cum clamor.de testib.

u Examinantis.Bal.cõs.xlij.v.lib.consuluit.quod stante statuto,quod dictum
testis examinati absq; præsentia iudicis,non ualeat,quod si de cõsensu par
tium iudex committat examinationem,dictum testis facit fidem.

x POMA.Testium.Aduerte tamen,quod licet regulariter testis sine iuramẽ
to non probet,q̃ quando probationes essent hinc inde pares , q̃ index de=
bet pro eo sententiam ferre,qui ultra aduersarium haberet pro se unum te
stem non iuratum.Alex.cons.cxij.ad fi.in iiij.uol.Fel.c.de testibus. & d.l.
solam.C.de testib.Alex.l.milites.de test.milit.

y POMA.Dicimus.Fel.c.quoniam de prob.& Alex.cons.lxxix.uol.j.

z POMA.Quæro.Contra istam decis.licet magis communiter ab omnibus
teneatur,tenuit Aret.c.causam quæ.& cons.clxiiij.l.sed & si.ff. eo. Fel.q̃=
uis.de re iud.& Are.cons.xv.Alex.cons.clv.uol.ij.& cons.cxxviij.uol.eo.
& Bal.cons.ccclxxxiiij.in v.parte.

A Quod.Ang.l.ij.C.eo.Ant.de But.& Pan.c.fi.ext.eo.& Ant.de Bu.c.quàm
uis.de re iud.

b Dixi.Bal.cons.cclxxviij.lib.j.

c POMA.Præmissis.Semiplenæ.Alex.cons.xj.in iiij.uo.& cons. xxj. in iiij.
uo.& cons.xix.uo.eo.cons.cxxviij.uol.ij.& consi.lxxxij.eo.uo.Pan.cons.
xvj.in fi.j.uol.Ro.cons.viij.Fel.c.cũ causam.de prob.& c.ueniens.ult.col.
de testi.& in c.iij.loco.Cæp.cons.xxxij.Barb. consi. vj. uol.Ro.cons.xcj.
in ult.col.cons.cxxvij.1mo.cons.xcij. & cons. cxxxviij.Ana.cons.v.li.Ale.
cons. iiij. in fi.j.uo. Aret. cons.xlij.in consi.lxv. Anch. cons.ccxlvj. Alex.
cons.xxiiij.col.fi.ij.uol.ubi dicit,quid in criminalibus.et cxxvij. col. fi.eo.
ubi dicit,q̃ duo testes singulares, & imperfecti , non iunguntur ad facien
dam plenam,uel semiplenam probationem.

d Semiplenæ.Adde Spe.ti.de no.cri.§.fama.uer.fama.Gl.l.ij.in prin.uer. le=
gi.ff.de exc.tut.Bal.l.j.§.idem Cor.ff. de quæst.l.ij.C.quor.ap. non reci. &
auth.rogati.C.de test.& l.unica.C.de confess.& in l.ex cautione. C.de non
num.pec.& l.si quis.§.ff. de eden.Bal.cõs.ccxcij.j.lib.Alex.cons.ix.et. lxv.
ij.lib.& cons.xxj.lib.iiij.

e Confessio.Adde quod confessio non potest probari per testes singulares , ſ.
quando unus deponet de una,alius de alia,quia tunc non iunguntur isti te=
stes,ut plenè probent.But.c.ex quadam.de testi.Abb.c.cùm causam.de pb.

dum dicit,quod testes singulares non debent coniungi ad probationem in=
tegrandam.Cy.l.ij.quæ sit long.consuet.dum dicit , an consuetudo probe=
tur per testes singulares,& Alex.cõs.xxxvj.v.uol.Et adde,q̃ ad hoc ut cã
fessio facta absente parte,faciat semiplenã probationem,oportet q̃ probe=
tur per duos testes, Bar.hic,et d.c.fi.de succes.ab intest.Alex.d.cõs. xxxvj.
& cons.xxxix.in v.uol.gl.& Card.l.fi.C.fami.ercis.& Ang.l.debitoris.ff.
de iud.quinimò talis cõfessio facta parte absente,pbata per unũ testẽ, nõ fa
cit iudiciũ,l.fi.ff.qd'de interr.act.Bar.post.gl.d.l.fi.C.famil.ercis.& Ang.
l.fi.imprim. ff. q̃ met.cã,& Inn.c.sicut.el j.ext.de simo.Alex.cõs. cxxiiij.v.
uol.et aduerte,q̃a cõclusio Bar.hic,ſ.q̃ confessio absente parte facta p duos
testes,faciat semiplenã probationẽ,non uidetur,pbari in d.c.fi.de suc.ab in
test.quia ibi confessio facta fuit parte præsente,quæ tamen ibi non faciebat
plenam probationem,quia uerba fuerunt incidenter,& enunciatiuè pro=
lata,ut ibi Abb.& Sal.hic,& in l.in bonæfidei.C.de reb.cre.ubi tenet con=
tra Bar.hic,ſ.q̃ non faciat semiplenam probationem , sed aliquale indiciũ.
& Ro.hic & refert Alex.consi.clij.in v.uol.tamen idem Ale.cons.cl.eo.uo.
tenet opi.Bar.per no.in c.si cautio.de fide inst.& c.ex parte de consis.

f POMA.Casus Alex.cons.cxv.iiij.uo.& cons.cxvij.eo.uo. 1mo.cons.xxxv.
& xcij.& Card.ix.col.fi.& Alex.lxviij.uol.iij.ubi loquitur in duabus cõ
fessionibus probatis per testes singulares,cons.xxxix.eo.uo.ubi ponit , q̃d
requiratur ad hoc,ut confessio facta parte absente,faciat semiplenam pro=
bationem. & cons. xx. uol.iiij.& lxxxij.eo.& cons.xiij. col. fi.uol.j. &
& cons.xxiiij.uol.ij.

g POMA.Quid.Alex.cons.xviij.in fi.uol.j.ubi ponit,quid iuris quãdo duo
testes ab eadem parte producti forent contrarij, an iure posset iuramen=
tum deferri.

h POMA.Probationes.Alex.cons.cxv.in iiij.uol.& cons.cxvij.eo.uol.1mo.
cons. xxxv. & cons. xcij. Card. cons. ix. in ult.col.Alex.cons.cxxxiiij. in
ij. uol. posui ad Bar. l. j. in prin. uersꝰ.ulterius.ff. de uent. inspi. Panor.c.in
nostra. uer.quãdoq; unus.& c.ext.de testib.& Isꝰ.l.non hoc.C.unde legi.

i Valida.But.c.ut nostrum.ij.no.de off.arch.Bar.l.j.ff. de uent.insp. 1mo. cõs.
cxxxiiij.in ij.uol.& Mod.ſ.Dec.c.in præsentia.de prob.

k Quandoq;.Alex.cons.cxxxiiij.in ij.uol.Ro.cons.xcj.

l Locum.In probanda consuetudine non defertur hoc iuramentum.Bal.l. de
quibus.ff.de le.Alex.cons.cxxxvj.uol.j.

m POMA.An.Alex.cons.cxliij.uol.j.Bal.cons.cxxiij.in ij.Alex.cõs.lxix.col.
fi.ij.uol.ubi uidetur sentire cont.

n POMA.Magnis.glo.autem l.aduocati.C.de aduo.diuer.iud. & c.j.§. illud
de resti.fpo.in vj.Bar.l.iij.in prin.ff. de testi.& illud uulgatum, quod fa=
cultates dicuntur secundus hominum sanguis,uide Alex.cons.cxxij.uol.ij.&
cons.xlij.ad fi.in iij.uol.& cons.cix.in ult.col.in iiij.uol.Barb. cons.j. in j.
uol.& in simil.cons. xliij. & xix. primo uol.& cons.liiij.aliàs , xxxiiij.j.
uol.& cons.iij.in ij.uol.& cons.xviij.ij.uol.in xvj.uol.ij.et Ro.cõs. lxxvj.
in iiij.dubio.Im.cons.cxlviij.Alex.cons.xcj.v.uol.& lxxvj.uo.j.& lxxiiij.
col.j.in fi.j.uol.& Alex.cons.cxxxvj.eo.uo.ubi tenent,quod in probanda
consuetudine,non defertur iuramentum,& c.& Aret.cons. lxxj.Fel.c. iij.
de offi.dele.& ibi Barb.& in c.prudentiam.§. adijcimus.eo.tit. & Alex.
cons.lxviij.in fi.uol.ij.ubi sequitur Bar. & sentit ualere statutum quod à
tanta summa suprà non deferatur iuramentum,scribentes l.iij.ſ.eo. ubi po
nunt,quid iuris in his causis,in quibus regulariter non defertur iuramen=
tum in supplementum probationis, quando aliquid adesset , quod faceret
ultra semiplenam probationem,Soci.cons.clv.& Fulg.cons. clxxij. & ibi
ponit aliquid,cui magis sit deferendum iuramentum,reo,uel actori, & an
causa trecentorum ducatorum dicatur magna.Barb.cons.xxxvij.uol.iij.et
Card.cons.cxlj.col.fi.& Alex.cons.xxix.uol.v.ubi ponit,quæ dicatur cau
sæ magnæ,dicit tandem relinqui arbitrio iudicis.

o Magnæ.Alex.cons.xxxix.in fin.in quinto uo.& Spec.tit.de iur.dela.§. j.
circa medium.

p Seipso.Ro.cons.ccxc.uer.nec refragatur. 1mo.cons.cxlvij.& Alex. cons.
lxix.in fin.uol.ij. & cons.cxxxiiij.eo.& lxxj.uol.iij.ubi ponit , an posit
deferri hæredi defuncti,uel ei qui habet notitiam rei per formam, uel con=
fessionem partis,uel quando iuramentum petetur super eo quod non est ue
risimile,& xxxix.uol.v.ubi loquitur in hærede & filia defuncti.Et Fel. c.
ad reprimendam.col.j.ad fi.de offi.ord.

q Vilis.Cy.l.bonæfidei.vij.q. C. eo.ubi uoluit quod fœneratori non defera=
tur iuramentum,quia constat fœneratores reddi infames.l.improbum. C.
ex quibus cau.infa.irro.Bal.l.qui accusare.C.de eden.ubi dicit,quod ludæo
non defertur iuramentum in defectum semiplenæ probationis.Et quod dic=
tum est de fœneratore,dicit Alex,q̃ illud sequuntur doc.in c.fi.exi.eo.& &
quando sit deferendum iuramentum,in effectu probationis , tam actori
quàm reo,Ang.consi.cclxj.& cxxxvj.

r POMA.Idem.Ca.l.ij.in fi.C.de bo.pos.secundum tab.& hic Fel. c. in no=

stra.de test.& in c.cùm in tua.eo.ti.& in c. ueniens. & in c.prætereà. eo. ti.Barb.cons.xxxij.uol.j.

5 POMA.Vtrũ.Sufficit hæc petitio ab initio facta per clausulam, peto ius et iustitiam ministrari.Alex.cõs.xcij.in j.col.in v.uol.No.necesse est,ut iudex deferat istud iuramẽtũ,quo petatur à parte.Ant.de But.c.fi.in ult.col.ext. eo.ti.doc.& præsertim Sal.l.in bonæ fidei.C.eo.uul.col.quanq̃ cont.teneat Abb.d.c.fi.§.sanè.& Alex.cõs.liij.ult.col.Teneas cũ Bar.& doct.ut scilicet quanq̃ iudex necessitetur iuramentũ deferre, intelligatur tamen, si à parte petatur,aliàs non ualeret iuramentũ,neq; iuranti prodesset, & hoc multis modis probo, & primò quia stante statuto q̃ capitaneus teneatur ferre sententiam ad consilium sapientis,intelligitur scilicet, si à parte petatur,per reg.d.l.iiij. §. hoc autem iudicium. hic adle. & l.iam tamen. §.j.ff. iud.sol. Aliàs,si à patre non peteret, & ferret sententiam capitaneus, non ualet ipsa sententia obstante statuto.Gl.est in c.fi.de resc.& ibi no.doc. & Bu.c.pen.de iud.Alex.cons.cclxiiij.in ult.col.Secundò facit,quia stante statuto,q̃, Potestas teneatur compellere agnatos ad compromissum,intelligitur scilicet,si ab aliqua parte petatur,d.c. fin. de resc.But.c. uenerabilis.de iud.& Ale. cons.lxxij. Tertiò facit l.peto. §. fi. ff.de leg.ij.uer.q̃ si cautio. Ca.illum tex.inducendo ad si.ad statutum Paduæ,de quo dic ut per eum et decisionem eius ibi sequitur simpliciter Alex. cons.ccccclxxvj. circa prin. Quartò facit l.debitoribus.in prin.uer. petentibus. ff.de re iu. & quod ibi per illum tex.no.Ang.Et Alex.de termino quatuor mensium dato condemnato,&c.Quintò facit Ang.cons.cx.Sextò facit Ab.c.pe.de iu.Ca.l.properandum.& ibidem Alex.C.de iud.q̃ stante statuto,q̃ iudex debeat terminare causam &c.Septimò facit l.iud.§.offerri pretium.ff.de act.em.cũ declaratione Bal.ad illum tex.l.ij. C. de his quæ sub modo & in l. j. ne liceat ij.prou.Octauò facit l.j.§.fi.ff.de iur.deli.ubi quamuis tempus ad deliberandum sit arbitrarium, tamen debet peti.Vltimò facit gl. c. cupientes.§. quod si per uiginti.uer.contempserint.de ele.in vj.& l.si quis. uer. interpellatus.ff.de co.bo.& l.ij.§.q, ait prætor.ff.quo.leg.& l.j.uer.non exigit. ff.ut leg.no.ca.& Aret.c.j.de iud.

c POMA.Ad quod.Ro.cons.cclv.in fi.Are.c.j.de iud. & Alex.cons. cxxij. co.fi.ij.uol.ubi dicit talem delationem iuramẽti esse fiendam,parte citata, & ibi etiam ponit,an condemnatus propter talem delationem sit in expensis condemnandus.Et quod requiratur partis citatio in delatione talis iuramenti,Bal.cons.cxxxv.in j.par.& Soc.cons.clv.ubi dicit q̃ requiritur causæ cognitio,& qualis.

u *Consuetudo.Bal.cons.ccxij.in fi.j.lib.*

LEX XXXII.

1 *Tutor non potest promittere in instrumento,stare simplici uerbo aduersarij de expensis & de damno.*

IVRISIVRANDI.Quærit glo.an hoc possit facere cũ tutore.Et respondet q̃ non,quia habet in se speciem do-
1 nationis,quod no.† Et sic est casus, q̃ si tutor in instrumento promitteret de quantitate damni & expensarum
a stare simplici uerbo aduersarij,non ualeret[a] De alijs ita q̃ mittentibus,tetigi in l.iusiurandum.in prin.ff.e.

ADDITIO.

d *Valeret.Ang.l.imp. ff. de pac. dixi quod tutor non potest compromittere causam pupilli in arbitratorem,cum potestate iudicandi de iure & de facto.Bal.cons.cccxc.& ccxxxvij.ij.lib.Inquantum ẽt tãgit,an pupillus possit facere pacem cum autoritate tutoris,adde Abb.cons.lxxxvj.lib.ij. consuluit,quod absq; tutore pupillus iuramento obligatur ad obseruandã pacẽ.*

LEX XXXIII.

1 *Iuramentum quando defertur simpliciter, intelligitur quòd iuretur per Deum.*
2 *Iurari hodie debet per sancta dei euangelia.*
3 *Testis qui primò inualidè deposuit,potest iteratò examinari,licet testificata didicita fuerint.*

a QVI PER[a] Salutem.Si non est legitimè iuratũ, ite-
1 rum est iurandum. Ex hac l.colligitur, q̃ † quando iuramentum defertur simpliciter,intelligitur q̃ iure tur per Deum.Per aliquam uerò creaturam,uel salutẽ creatura non potest iurari, nisi sic specialiter de-
* *Deferatur:Sed nõ est deferendum,Mal.v.Et Ia. apost. c. 5. I. Con.B.* 2 feratur, ut hic. Hodie † uerò debemus iurare per sancta Dei Euangelia. Secundò no. qd̃ dixi in summario. Op. qd̃ iuramẽtũ posteà præstiti nõ ualet, ut ff.eo.l.nõerit.i.fi. Gl. dicit ibi,iurauit exinteruallo,cùm iã dilatio esset reuocata.Certè ut ibi dixi,delatio habet in se cõditionem tacitam,q̃ statim iuretur, seu acceptetur. Vnde solue quòd hic iuramẽtum fuit acceptatum statim, ideò potest exinteruallo iurari,ibi non fuit acceptatum,& ita tenebat Iac.But.Secũdò opp.& uidetur q̃ delatio referatur ad primum iuramentum.l.matrimonij.ff.qui & à qui.& l.boues. §.hoc sermone.ff.de uerb.sig.Gl.non soluit,Dic q̃ ibi matrimonium secundum per primum redditur uilius.Quæ ratio hic cessat.Vel melius,hic iurauit ex iure suo sibi iã quæsito per acceptationem,sed in l.cõt.tractatur de iure de no
3 uo quærendo per matrimonium.l.hæc conditio.de cond. & demon. Gul.inducit hãc l.in arg.ad † q. de illis,quibus est commissa electio Potestatis,qui primò fecerunt electio
b nem inualidã,[b] ut posteà possint eligere.De quo per Dy.& ibi dixi in l.serui electione.ff.de leg.j.& l.ij.de opt.leg.& Cy.
c l.fi.C.de contra.emp.Vlt.[c] induco tibi hanc l.ad q.de teste,
4 qui depositus,ita † quod eius dictum non ualet, ut possit
5 iterum examinari,licet partes testificata didicerint: † sicut dicimus in sententia,quæ non ualet,ut possit iterum sententiari,de sent.C.l.j.& de sentẽ.ex breuic.recì.l.j.& de sent. quæ sine certa quantit. profe.l. hæc sentẽtia.glo.c.cùm causam.in glo. fi. sup uer.uoluerint. per illũ tex. in fin. de test.

ADDITIO.

4 POMA.*Qui per.Alex.l.iij.§.iurari.ff.eo.& aliquid in epistola Iac.c.v.ad fi.in gl.in uerbo,ante omnia fratres mei nolite iurare.*

b *Inualidam.Ro.cons.ccccxcij.inquantum Alex.post Bal.quærit,de cõpromisso,quod primò non habuit effectum,an de nouo debeat fieri? Dic quod sic,Ro.con.ccccliij.& Bal.cons.cccclxxxviij.li.iiij.*

c POMA.*Vltimò.Alex.cons.ccv.in ult.coll.ij.uol.*

LEX XXXIIII.

1 *Iuramentum potest deferri super omni re.*
2 *Iuramentum quando defertur potest peti tempus ad deliberandum.*
3 *Iuramentum de quo in hoc titulo,est iuramentũ ueritatis,non credulitatis.*
4 *Calumniæ in iuramento potest peti tempus ad deliberandum.*

1 IVSIVRANDVM. De† omni re potest iusiurandum
2 deferri,& ille † cui defertur,ex causa potest petere tẽpus
3 ad deliberandum. No.q̃ iuramentum, de † quo tractatur in hoc tit.est iuramentum ueritatis,non credulitatis,ut hic patet,licet enim quis putet quẽ decepisse, & sic habet credulitatem suam,tamen non cogitur ad iurandum,donec certificetur de ueritate.Cont. C. de iur.call.l.ij.§.quod obseruari.ubi cogitur quis iurare de eo quod putat & credit.Dicit gl.ibi loquitur de iuramento calumniæ,hic de iu-
4 ramento ueritatis,& uerum dicit,tamen † etiam in iuramẽto calumniæ, potest quis petere tempus ad deliberandũ, d.§.quod obseruari.Ratio, quia potest esse,q̃ nõ habet credulitatem firmam,sed titubat,nec inclinat animum suum magis ad credendum sic,quàm non:ut ff. de iur.& fac. ign. super rub.& l.de statu.ff.de test.& §.de interr.act.l.qui interrogatur.iunctis no.per gl.l.j.in prin.in uer.dãi.eo.ti. Op. l.non erit.in fi.§.e.Sol.hic statim acceptauit,unde ex causa potest iurare ex interuallo, ibi non acceptauit statim, ut dixi §.l.proxima.

1 *Ciuitatis defensor potest iuramentum deferre.*
2 *Defensor municipij quando æquiparetur tutori,uel procuratori.*

1 §. DEFENSOR, †Defẽsor ciuitatis potest deferre iura
a mentum si ei est mandatũ. Quæro[a] utrum † defensor
2 municipij æquiparetur tutori, an procuratorij? In gl. sunt opi.Do.dicunt, aut talis defensor habet mandatum ab uniuersitate,& tunc erit legitimus administrator, & æq̃ parabitur tutori,& quia administrationem gerit legitimã l.j.circa prin.& l.munerũ.in prin.& §.defensores.ff.de mu.& ho.C.de transl. præses. Aut habet mandatum ab his,qui regunt Remp.& tunc æquiparabitur procuratori. l. ítẽ eorum.§.actor.ff.quod cuiusq; uniuer.no.

ADDITIO.

d POMA.*Quæro.Bal.& Mod.& Ias.l.præses.C.de transl. Alex. cons.xxij. in ult.col.in primo uol.*

1 *Procurator,uel defensor,iuramentum decisiuum subire non cogitur.*
2 *Procurator cogitur subire iuramentum,respondendo positionibus & interrogationibus.*

§.PVPILLO.

§. PVPILLO. Procurator uel defensor iurare non cogi
1 tur.Opp.ff.de procur.l.non solùm.in prin.Sol.Quoddam † est iuramẽtum decisiuum totius litis, uel etiam partis, & hoc subire non cogitur procurator, uel defensor,
2 ut hic.Sed si non esset decisiuum,ut iuramentũ,† per quod respondetur positionibus, uel interrogationibus, in quibus licet procurator,uel defensor neget,adhuc potest probari cont. q̃ illud cogeretur subire & respondere. l. contraria.Opp.quia secundũ hoc, fit deterior cõditio actoris per aduentũ procuratoris. Cont. l.ij.§. defendi.ff.ex qui. cau.in pos. eat. Sol. non fit deterior,quia si reus est absens,uel cogeretur uenire,uel ad eum mittitur iuramentũ.C.eo.l.generaliter.§.his de præsentibus.

1 *Iuramentum cal.hodie potest omitti non remitti.*
2 *Iuratur hodie de cal.in ijs quæ emergunt,post litem contest.*

§. QVI IVSIVRANDVM. Istum §.legit gl. clare. Ex
1 eo etiam colligit tria notabilia,Primò iuramentũ calũniæ potest tacitè remitti, de quo in l.ij. §. sed quia.C. de
1 iur.cal.Dic hodie potest omitti,† non remitti,ut ext. de iur. cal. c.j.lib.vj. Secundò no.q̃ olim pluries iurabatur,hodie
2 uerò semel tantùm.† Quod intelligo in his quæ emergunt post litem contestatam. Nam tunc præstatur uniuersale iuramentum calumniæ. In his uerò quæ præcesserunt ante litis contest.iura antiqua remanent incorrecta.Tertiò no.gl. super uer.se.

1 *Iuramentum calumniæ remittitur parenti & patrono.*

§. HOC IVSIVRANDVM. Iste uer.allegatur pro §.
1 dicit gl. Iste uer. allegatur ad tria in glo.Sed no.q̃ iuramẽtum † calumniæ remittitur parenti[a] & patrono, q̃
a fm quosdam hodie corrigit. Tu dic q̃ non corrigitur, sed lex noua C. per istam determinatur.Quæro, quid econuerso,si filius,uel libertus defert patrono,an ei remittatur hoc iusiurandũ? Certè sic,fm Gul.propter æqualitatem seruandam, l.fi.C. de fru.& lit.expen.& est tex.x.col,de consue.rec. feu.c.j.§.sacramentum.& §.in quibus.

ADDITIO.

d POMA.*Parenti.Fran.Cur.l.j.C.de iur.calum.*

1 *Iudex formet pactum,quando inter partes est discordia.*

§. SI DE QVALITATE. No.bonum casum,quan-
1 do est cõtentio inter partes,† de formatione pũcti mit-
a tendi consultori. Nam potest[a] iudex dirimere conten-
b tionẽ, & ad suum sensum & libitũ formare,[b] ut hic, & ff.ea.l. §.non semper.& ff.de bo.auth. iud. possl.in uend.§.fi.& ff.de uent.inspi.l.j.§.notandum.l.ij.C.de rela.

ADDITIO.

d POMA.*Potest.Adde xij.alios casus,in quibus discordia inter partes,discernitur arbitrio iudicis,Ias.l.j.in ij.no.de iud.uide Math.no.lxxxiij. & Fel.c. cum te.de re iud.*

b *Formare.Spe.tit.de requi.cons.§.j.uer.sciás igitur.& Bar.l.duo.ff.de re iu. & in l.j.ff.de uent.inspp.Bal.l.de die.ff.qui satisd.cog.*

1 *Turpibus in actionibus, quando ille cui defertur iuramentum, scit ueritatem,tunc potest illud deferre.*
2 *Iuramẽtum ratione diuersitatis personarum, potest in aliam formam deferri,quàm sit delatum.*

a §. AIT PRAETOR. Si is cui defertur iuramentũ,non iurat, nec refert, cogitur soluere, nisi ex causa[a] recuset.
h.d.usq; ad fi.Opp.l.Marcellus.ff.re.amo.Sol. debet gl. speciale in illa actione, & in omnib[b] turpibus, ut fi conuen-
1 ti sciant factũ, non possint referre. Pe.dicit q̃ † in actionib[b] turpibus siue inhonestis,si ille cui defertur sciat ueritatem, & deferens potest probabiliter ignorare, q̃ tunc nõ potest deferri iuramentũ,ut si dico te subtraxisse uel amouisse clã, certè tuscis ueritatẽ, quia de facto tuo agitur, ego deferens ignoro, meritò mihi nõ potest referri. d.l. Marcellus. Sed si uterq; scit æquè ueritatẽ, utputa agis iniuriarum de eo qd̃ dicis quod percussi te, & mihi defers iuramentũ, certè ita scis tu ueritatẽ sicut ego, tunc meritò potest referri propter generalitatem huius edicti. C.eo.l.delata.ita intelligatur.ff. de iniur.l.lex.Cor.§.pe.In uer.non semper. quæro exemplũ quando diuersitas rerũ, inducit diuersitatẽ iuramenti, dic
2 ut in gl.Quæro exemplũ, quando diuersitas † iuramenti, inducitur ex diuersitate personarũ. Glo.ponit in liberto & patrono. Tu potes ponere exemplum in Christiano & Iudæo. Nam Christianus debet deferre Iudæo iuramentum
b per Deũ,uel per legem Moysi. Iudæus[b] posset deferre Christiano iuramentum per sancta Dei Euangelia.

ADDITIO.

d *Causa.Adde quòd per hoc sumit arg. Bal.quòd stante statuto, quod positio ni simpliciter respondeatur,quod tamen ex causa potest responsio modificari,Bal.l.j.C.de edil.act.*

b *Iudæ.Plures formas deferendi iuramentum Iudæis, uide per Spe.ti.de iura. cal.§.j.uer.sed pone Iudæus.*

1 *Absolui quando possit reus ab obseruatione iudicij.& nu.3.*
2 *Cautela ut condemnandus ex aliqua causa infamiã irrogante,ut soluat ante condemnationem.*

§. CVM RES. In hoc §. docet Iurisconsl. practicam præ-
cedentem.Hoc qd̃ dicit,reum nolentem iurare, debere condemnari, declarabo in l.manifestæ. ff. eo.Hoc uerò qd̃ dicit, reum iurantẽ uel soluẽtem absolui.& gl.exponit, ab obseruatione iudicij, qualiter debeat intelligi, dubita-
1 tur. † Pro cuius declaratione dic, q̃ quandoq; superuenit reo exceptio pendente iudicio,per quã tollitur ius actori ipso iure,si soluit,tunc debet absolui ab obseruatiõe iudicij
a à causa enim iam est absolutus propter[a] solutionẽ. Et hoc est qd̃ dicitur,omnia iudicia sunt absolutoria. Inst. de per.
2 & tem. act.in fi. Et hoc iam persuasi † cuidam Potestati huius ciuitatis, qui tempore syndicatus debebat condemnari in parua quantitate, cum hic erat unum statutũ, q̃ quicunq; condemnatus fuerit in officio, quod is gesserit,non possit hic iterum esse rector ipse, nec aliquis de eius de-
3 mo,† ut effugeret istã pœnã,persuasi[b] q̃ solueret ante sententiam, & ita factũ est. Item consului in omnibus actionibus famosis,ut quis soluat,& ideò absoluatur,quia soluit, & si paratus esset quis soluere, non cogeretur quis respondere accusationi, uel inquisitioni, §. de procur. l.si reus. qui tex. est no. ad h. & l. si debitor. ff. de sol. Quandoq; superuenit reo aliqua exceptio peremptoria pendẽte iudicio, quæ tamen actionẽ ipso iure non perimit. & tunc si quidem est de exceptionibus impedientibus processum,ut iurisiurandi, transactionis, & rei iudicatæ, si opponat ad processum, absoluetur ab obseruatione iudicij,ut hic in fi.facit l. elegãter.§.si quis post.ff. de cond.ind. Si uerò non opponatur ad processum, sed ad iniuriam causæ, esset idem quòd in alijs peremptorijs. Sed si essent de peremptorijs quæ non impediunt processum, tũc reus debet absolui à tota causa, & ab obseruatione iudicij. C. sent.rescindi.non pos.l.peremptorias.ita loquitur totus tit. de re iud. prout loquitur de absolutione,Ita intelligebat Iac.But.quod placet.

ADDITIO.

d POMA.*Propter.Fel.l.cum te.col.j.de re iud.*

b *Persuasi.Bal.& Ang.l.si reus paratus.ff.de proc.Bal.l.ea quæ in fi.de cõd. indeb.Bar.& Bal.l.furti.§.qui alieno.ff.de his qui no.insa.*

a §. TVTOR. Quando deficiunt probationes,potest tutor iuramentum deferre.

ADDITIO.

d POMA.*Tutor. Are.c.ij.col.j.de prob.Cast.hic dicit q̃ aduersarius non potest recusare iuramenti delatum à tutore,ex eo q̃ pupillus possit aduersus illud restitui,quia non debent inspici illud,quod euenire potest de iure speciali,adle.casum in hac l.in uer.audiendus.Iergo.§.si is qui.ff.de fideic.lib.*

§. PRODIGVS. Prodigus & furiosus non possunt ius-
iurandũ deferre.No.q̃ sacramentũ succedit loco pacti, loco solutionis,& loco iudicij,cedit etiam loco aliorũ, ut hic in gl.& plenius.C.eo.& l.generaliter.in prin.

§. QVI non. Non cogit quis iurare ubi non põt cõuenirí.

LEX XXXVI.

1 *Iuramentum restringitur ad causam,super qua iuratur, & ultra eam non extenditur.*

2 *Iuramentum habet uim solutionis quantum ad causam super qua iuratur, non quantum ad aliam.*

a 1 SI ACTOR. [a] Iuramentum restringitur ad eam † cau-
1 sam, ſ. super qua iuratū est, nec ad alia porrigitur. Op.
l.duobus.§.exceptio. ſ. eo. Sol. concorda q̄ hic ex alia
2 causa agitur. Secundò opp. q̄ iuramentū habet † uim so-
lutionis.l.duobus.§.ſ.ſ.eo. Vnde tollitur omnis obligatio.
l.item illa.§.fin.de const.pec. Sol. uerum est quantū ad eam
causam super qua iuratur, non quantū ad aliam, q̄d̄ no. li
cet illa alia tolleretur, uera solutione facta ex una causa, tñ
hęc ficta solutio restringitur ad eam causam tñ, super qua
iuratū est. Ista ergo ficta solutio nō egreditur causam, neq̄
personam, d.l.duobus.§.ſ.ſ.eo.

ADDITIO.

a Actor.Iuramentum ſtrictè intelligitur, non tamen q̄ posito uno & correlátiuis, ponatur & aliud.l.ſi duo patroni.§.ſi quis iurauerit.ſ.eo.tit.

LEX XXXVII.

1 *Iuramẽtum deferens non potest pœnitere, postq̄ aliud dicit se uelle iurare.*

SI NON FVERIT. Deferens, qui nō uult iurare de
calūnia, remittenti similis est. Dicit gl. q̄ illud quod di
citur de iuramento calumniæ, hodie corrigitur, qui se
mel tñ deferẽt, nec in omni articulo iuraẽ. Hoc intelligo ue
rum, qñ iuramentū, defertur post litis conteſt. & sic post pre
stitum iuramentū calumniæ, secus si antè, ut dixi ſ.eo.l.iuſ
tum, non potest † pœnitere postq̄ aliud dicit se uelle iura-
re. Hoc enim dicebat aduersarius, uolo iurare, ſi tu iuras de
calumnia, certè ille, qui detulit, non potest dicere nolo, di-
xi in l.non erit.§.ſi neq̄. ſ.eo.

LEX XXXVIII.

1 *Negationes duæ quando referuntur ad diuersa, non faciunt affirmationẽ.*
2 *Iuramenti delatio postquam est acceptata, recusari non potest.*
3 *Iuramenti delatio à parte facta, & à iudice approbata absque causa, non recusatur.*
4 *Iuramentum ex quibus causis licitè recusari potest.*
5 *Iuramentum delatum super re subiacente restitutioni licitè recusatur.*
6 *Iuramẽtum delatum reo, qui ideò defendit, ut paret actionem de euictione, reus possit recusare.*
7 *Reus qui recusauit iuramentum, ſi moriatur antequam pronuncietur eum haberi pro confesso, uel condemnato, eius hæres non poterit condemnari ex ista ficta confessione.*

a MANIFESTAE. [a] Primò pro declaratione huius l.
quæro, utrū loquatur hæc lex ex parte rei, [b] ex par
te utriuſq̄, & ideò illud quod dicit, manifeſtæ turpi
tudinis, referas ad reum, uel utrū quæ referas ad utrūq̄, q.
d. Actor qui non uult iurare, uel referre, manifeſtè turpiter
petit, & manifeſtè uidetur fateri ſe nō iuſtè petere. Et reus q
nō uult iurare uel referre, manifeſtè turpiter ſe defendit, &
uideẽ cōfiteri ſe debitorẽ. Opp. q̄ hic ſunt negationes duæ
& sic faciunt unam affirmatiuā, l. duobus. ĵ. de uer. ſig. Sol.
1 dicit gl. hic † abundat una negatio, uel dic prout refertur
ad reū, ſubaudias in tex. ſic, manifeſte turpitudinis est, nol
le intellige, ſcilicet, ſoluere. Sequitur nunc, iurare, nec iuſiu-
randū referre, & ſic quælibet negatio refertur ad diuerſa, &
nulla abundat. Opp. C. eo. l. generaliter. ſ.ĵ. ibi, potest quis
iuramentū recuſare. Sol. † hic fuit ſuſceptū, ibi non, ſecun-
dum gl. Ante enim q̄ ſuſceptum ſit, potest delatio reuoca-
ri. l. ſi quis iuſiuran. C. eo. Certè de hoc an delatio poſſit re-
uocari, dixi in l.non erit.§..fi.ſ.eo. An aũt poſſit recuſari, an
tequã acceptetur, puto q̄ non, nec de iure antiquo, ut hic,
& l. iuſiuran. §. ait prætor. ſ.eo. nec de iure nouo, niſi ex cauſa. d. l. generaliter. §. ĵ. C. eo. In hoc tamen est magis declara-
3 tum hodie, q̄ per iſta iura Digeſt. † Nam delationẽ factam
à parte potest aduersarius licitè recuſare. Sed ſi iudex dela-
tionem approbauerit, & præceperit parti, cui est delatū, q̄
iuret, ſi recuſauit ſine cauſa, poterit eũ tanq̄ confeſſum con
demnare, d. l. generaliter. §. ĵ. in l. enim illa nihil de iure anti-
quo corrigitur, ſed declaratur, ut ibi dicitur in fi. quicquid

4 gl. hic dicat. Pro declaratiõe huius l. quæro † quæ ſunt cau
ſæ ex quibus potest iuramentū licitè recuſari? respon. plu-
res, quandoq̄ ex persona deferentis. ſ. eo. l. tutor. §. ĵ. & l. iuſ
b iur. la ĵ. §. fi. Quandoq̄ [b] ex persona eius cui defertur, ut ſ. e.
l. iuſiur. & pecunias. §. pupillo. & §. procurator. Quandoq̄
ex natura loci, ubi defertur, l. tutor. in fin. ſ. eo. Quandoq̄
ex natura actionis, super qua defert, nō enim cogitur quis
iurare super ea actione, ſuper qua non potest conueniri, ſ.
eo. l. ſi patronus. Quandoq̄ ex natura exceptionis propo-
ſitæ, nam ſi opponatur aliqua exceptio, quæ opponi non
potest, super ea quis iurare nō cogitur, l. in contractibus. §.
illo. C. de nō nu. pe. Quandoq̄ propter ignorantiã, uel du-
bitationẽ cui defertur, uel referẽ, ut ſ. l. iuſiu. & ad pecunias.
§. ĵ. & §. ait prætor. & ibi dixi. Quandoq̄ potest recuſari, ſi il-
le cui defert, dubitaẽ ne alio postea agente detegatur periu-
5 rium ſuũ. ſ. eo. l. aliàs. & ibi dixi. Et ideò † puto q̄ ſi quis iu-
ramentū deferret ſuper re, quę ſubiacet restitutioni, q̄ quis
non cogitur iurare, ne posteà cũ casus restitutionis aduene
rit, de ſuo periurio doceaẽ. ar. l. d. l. aliàs. & tetigi in l. eum q.
§. ſi libertus. ſ. e. Quandoq̄ põt recuſari, ſi per hocius eius
cui defertur minuitur. l. eum qui. in prin. ſ. e. & ibi est exem
6 plum in actore, † & ideò puto q̄d̄ ſi iuramentū deferaẽ reo
qui ideò defendit, ut paret actionẽ de euictiõe, posset reus
recuſare iuſiurandū, quia ſi res decideretur per iuramen-
tum, nō haberet actionẽ de euictiõe. ar. l. ſi dictū. §. ſi cōpro-
c miſero. [c] ĵ. de euic. Q̄ſiq̄ recuſaẽ propter qualitatẽ & modū
deferendi, ſeu referendi, ut no. ſ. e. l. iuſiu. §. ſi de qualitate. &
d §. non semper. Vlt. [d] no. q̄ licet tex. dicat, quod est manifeſtę
confeſsionis, non tñ habetur pro confeſſo, niſi ſecuta pro-
e nunciatione [e] ſuper hoc, uel ſententia l. eius qui. de iur. fi. per
7 quã l. etiam probatur, † q̄ ſi reus, qui recuſauit iurare, de-
ceſsit anteq̄ iudex pronunciet eum habendũ pro cõfeſſo,
f uel condemnato, q̄d̄ eius hæres non poſsit condemnari [f]
ex hac ficta, uel præſumpta confeſsione, d. l. eius qui.

ADDITIO.

4 Manifeſtæ. Spe.tit.de iur.ca.dela.§.ĵ.uer.ſi autem actor. & Abb.poſt eum, in c.ij.et Inn.de prob.ubi uolunt, q̄ hoc iuramentū poſsit reo recuſari, ſi actor nihil probauit, per l.qui accuſare. C.de edend. & l.neganda. C.qui accuſ. & vj.q.ult.c.actor. & de iureiur.c.ſi.§.ſanè.uel pro ipſo actore ſit aliqua præſumptio, contra quam opp. facit l.ſi.ij.reſpon. C.de fideiuſſ. ubi nul lus testis, nulla probatio est ex parte actoris, & tamẽ defertur iuramentū iudiciale, & reus tenetur illud ſubire. Secundò facit l.tutor. in prin. ſ. e. ubi deficientibus omnibus alijs probationibus, tutor defert iuſiurandum. tertio facit l. generaliter. in prin. C. de re. cre. uel iuramentū iudiciale, defertur in initio litis, q̄d̄ non contingeret, ſi deferri deberet, quando actor ſemplenè probauit & contra Spe. & Abb. ubi ſ. reſidet Aret. c. ij. col. ĵ. de prob. Alexan. hic per alias rationes, & Fran. Cur. l. admonendi. ſ. eo. Alex. conſ. cxxiiij. in fi. ij. uo. Iaſ. §. item ſi quis in fraudem. Inſt. de act.

b POMA. Quandoq;. Panor. c. ſi. de iureiur.

c Compromiſero. Ful. potius ille §. facit in cont. ut hic Alex.

d Vlt. Licet Mo. hic multa dicãt cont. Bar. tamẽ ipſe bene loqui uidetur, ſi intelligimus eum, q̄ loquatur in ſententia declaratoria facti per c. cum ſecundum leges. de hær. in vj. ubi probatur q̄ licet pœna imponatur ipſo iure, tamen ſemper requiritur ſententia declaratoria. Ro. conſ. iij. aliàs xiij. & cõſ. cxj. Alex. conſ. ciij. inc. uidetur prima conſideratione. uol. ĵ. & Bar. conſ. l. ubi loquitur in damno.

e Pronunciatione. l. generaliter. §. ſinautem. C. eo. quem ad hoc ponderat Bal. ibi, & in c. ĵ. §. uaſallus feudum. in tit. ſi de feu. fuer. contro. inter do. & agn. & Alex. hic.

f POMA. Condemnari. Are. conſ. cxlvij. inci. uiſa conſultatione. Rap. Cy. conſil. xxxij. Bal. l. ij. C. de eden. q̄ d. l. eius qui eſt no. ad hoc, & ſecundum Io. de Im. l. qui in latronibus. ĵ. de teſt. & Alex. hic, cui etiam adde. q̄d̄ ſtante ſtatuto, q̄ hæres non poſsit moleſtari pro condemnatione defuncti, & defunctus condemnatus inuita ſoluerit partem condemnationis, q̄ de alia parte hæres non poterit moleſtari. Ro. conſ. clxv.

LEX XXXIX.

1 *Actio auoriatur ex pacto, ſi promiſi tibi centum, ſi iures aſcendere capitolium, & iuras.*
2 *Contractus innominati, quando inducentur ſecundum modum in eunti contractum.*
3 *Contractus innominati, quando ſiunt per ſi, & per ut.*

Contractus

4 Contractus innominatus quando per ſi, contrahitur, impleta cõditione, an agatur ex ſtipulatione, uel ſimili.

SI QVIS EVM. Ex pacto collato in cõdictione iura
menti, ſecuto iuramento oritur exceptio. Opp. quòd
conuentio non poſsit ferri in conditionem iuramenti. l.
quæ ſub cõditione. in prin. ĵ. de con. inſt. Sol. d. gl. ibi loquit
in ultimis uoluntatibus, hic in contractibus. Tu dic q̄ ibi
loquitur de iuramento ſuper futuro, hic de iuramento ſu-
per præterito, q̄ dic ut in l. cont. Secundò opp. q̄ hic non o-
ritur exceptio iuſiurandi, nã non iuratur ſuper lite, de quo
iuramẽto loquit iſte tit. l. ij. & iij. ſ. e. Huius timore quidam
exponunt tex. ibi exceptio iuſiurandi, id est, pacti propter
iuſiurandũ. Et hoc uidetur ſentire gl. in q. quam formã dũ
dicit, Actio oritur ex pacto, non ex iuſiurando, quod satis
placet. Poſſumus etiã tex. intelligere, ppriè, ut ſi petebã à te
centũ, tu dicebas q̄ iſta centũ nō debebas, ideò qa de man-
dato meo aliquid feceras uel nō feccras, ppter q̄d̄ mihi sa-
tis faciũ erat de illis centũ ſuper hac exceptione tua ego de
1 tuli tibi iuramentũ, tũc dico q̄d̄ oriẽ exceptio iuſiurãdi pro
priè. † Quærit gl. quid promiſi tibi centũ ſi iures aſcendere
Capitoliũ, & iuras, nunquid oritur actio ex iuramento, uel
ex pacto. Et uidetur q̄ oriatur ex pacto, ſeu ex hoc cõtractu
innominato, & erit contractus, facio ut des, quaſi prius de-
beas præuenire in faciendo, unde oritur actio de dolo. l. na
turalis. §. q̄ ſi faciam. ĵ. de præſcr. uer. licet lex diſtinguat tibi,
an ex eius facto abſit aliquid, & adſit alteri, uel non. Alij di
cunt & iſta opi. eſt gl. no. & ſingularis, q̄ contractus innomi
nati non ſiunt per ſi, ſed per ut, & ideò in quæſtione propo
ſita non fuit cõtractus innominatus, oriretur ergo actio ex
ſtipulatione, ſi interceſsit, uel ex donatione, ſi fuit donatio
cõditionalis impleta cõditione, & in hoc reſidet gl. Ex qua
2 gl. habes primò, † q̄ licet cõtractus innominati inducaẽ
ſm modũ dicendi ꝓrium. C. de tranſ. l. cum mota. & de rer.
permut. l. ex ſolo placito. & in qualibet earũ no. tñ illud eſt
uerum, qñ ſiunt per, ut. Sed ſi ſiant per, ſi, non inſpecto ordi
ne, quid præcedat, ſemper uidetur actũ, ut præferatur in eo
q̄d̄ fuit in conditione deductũ. Ita tenet hic gl. & ſm hoc iu
dicabitur quis ſit cõtractus innominatus. Hoc putaré ue-
rum, tenendo opi. gl. ſed tenendo aliã opi. q̄ contractus in
nominatus iudicãtur diuerſimodè, ex parte dantis est, do
ut facias, ex parte facientis est, ut des nō inſpecto ordine ꝛ/
hendi, ſicut in emptione, & uenditione, locatione, & ſi. ut di
xi in l. ex placito. de rer. perm. & dicam in le. naturalis. ĵ. de
3 præſc. uero & tunc de iſta gl. nō est curandũ. Secundò † ha-
bes ex hac gl. q̄ cõtractus innominati non ſiunt per, ſi, cõt.
ſ. de pac. l. ſi intra. & ĵ. de don. l. hoc iure. §. Labeo. Veritas est
quòd ſi ex implemento conditionis parti aliquid adest, e-
rit contractus innominatus. Ita loquuntur gl. cõtrariæ iun
ctæ cum ll. ſuis, ſi nihil adeſt, non est contractus innomina-
tus, ut hac gl. Aduerte tamen, q̄ in contractibus innomina
tis, qui ſiunt per, ut, potest quælibet partium præuenire, im
plendo contractũ ex parte ſua, d. l. naturalis. de præſc. uerb.
Sed qñ ſit per ſi, de neceſsitate expedit q̄ ille præueniat, cu-
ius ex parte in modũ cõditionis est obligatio collata. Nã
ſi alius præueniret, non haberet actionẽ, ut aduerſarius im
plere cogatur, quia illud q̄d̄ uenit in conditione, nullo mo
do est in obligatione. l. ſi quis ſub conditione. ſi quis omiſ.
4 cau. teſta. Tertiò habes † ex iſta gl. q̄ quando per ſi, contra-
hitur contractus innominatus, impleta conditione agitur
ex ſtipulatione, uel donatione, uel ſimili ꝛctu. In hoc q̄d̄
dicit, ex ſtipulatione, est clarũ, ut l. ex placito. C. de rer. per-
mut. In eo q̄d̄ dicit, de donatione uel ſimili cõtractu, est du
bium propter gl. cõtrarias. Sed ſol. ut dixi. Item uidetur q̄
agatur præſc. uer. l. Labeo ſcribit aliàs in cipit, ſi mihi biblio
thecam. de cõt. emp. ubi ex implemento conditionis, nihil
adeſt parti, & tñ præſcriptis uerbis agitur. Sol. hic loquitur
qñ conditio cõfertur merè in factũ, ſeu uoluntatem partis,
& sic est in eius poteſtate conditionẽ implere, uel nõ imple
re, lex uerò cont. loquitur qñ cõditio pendebat ex facto al-
terius, tunc ſi quidem per contrahentẽ impeditur, quo mi-
nus impleatur, poteſt agi præſcriptis uerbis, non conſide-
rato q̄ conditio habeatur pro impleta, ut ibi patet, nec erit
actio præſcriptis uerbis, quæ oritur ex cõtractu innomina
to, ſed erit tũc præſc. uerbis, quæ est idẽ q̄ in factũ ex æqui-
tate, quæ perſuadet actionẽ dari, l. quoties. de præſcr. uerb.
Potest etiã agi ex contractu, cõditione habita pro impleta,
d. l. Labeo. Circa l. iſtam quæro, in q̄d̄ nomen cõtractus ca-
dit iſta conuentio? [a] no. non curo, quia fuit factũ pactum ad
excipiendum q̄d̄ ſufficit etiã ſine cauſa, & ſic stat in nomi-
ne pacti ſimplicis. l. tale pactũ. in prin. & l. iuriſgent. in prin.
& §. quinimo. ſ. de pact.

LEX XL.

IVSIVRANDVM. Si iuratur ſuper debito liberatur
pignus, & contractionem ad pœnam paratur exceptio,
& ſoluti postea datur repetitio.

LEX XLI.

1 *Iuramentum remittitur etiam abſenti.*
2 *Iuſiurandum quando remittitur abſenti, fit notificatio per nũcium uel per epiſtolam.*
3 *Dilatio quando ſtatuitur abſenti, notificari põt per nuncũ, uel epiſtolam.*
4 *Collatio præbendæ poteſt fieri procuratori abſentis.*
5 *Creditor põt remittere iuramẽtũ debitori, qui iurauit ſoluere in paſchate.*
6 *Omnia quæ impediunt moram contrahi, impediunt periurium.*

1 LABEO ETIAM. Etiam † abſenti poteſt iuſiuran-
a dum remitti. [a] † Quæro utrũ quando fit gratia abſen
2 tis requiratur nuncius, uel epiſtola? Gl. uidetur uelle
q̄ ſic, dum dicit, per nuncium. Quod probatur. quia ſi poſ
ſet fieri abſenti & ignoranti, penitus fruſtra adijceretur, ſed
& per epiſtolam, &c. quia nullũ dubium haberet pro hoc,
quia iuramentũ procedit ex conſenſu. ſ. eo. l. qui iuraſſe. in
fi. ergo requiritur nuncius, uel epiſtola. l. conſenſu. de ac. &
3 ob. & ibi no. & hoc tenet Gul. † Per hoc dico bonã eſſe pra-
cticam, quãdo dilatio ſtatuitur abſenti parti, & ei notifica-
b tur [b] per nuncũ, uel epiſtolam, quando ſufficit ut hic. Gul.
4 dicit Gl. in ducit † in arg. ad q. de collatione præbẽdæ, [c] quę
c fit procuratori abſentis, ut poſſit fieri. De hoc plene dixi in
l. abſenti. ĵ. d don. & ext. de præb. c. ſi tibi abſenti, lib. vj. Gul.
5 quærit † hic, ſi tu iuraſti ſoluere in paſchate, uetitor
poſsit tibi licitè hoc iuramentũ remittere? Et uidetur q̄ ſic,
per hanc l. Certè hæc lex nihil facit, quia hic loquitur quan
do nõ est iuratum. Breuiter iſta est ueritas, q̄ ille pro cuius
utilitate iuratur, antequã ueniat terminus, potest iuramen
6 tum remittere, ut ext. eo. c. ĵ. Et breuiter omnia, quæ † impe-
d dirent contrahi morã, illa impediunt periuriũ cõmitti, [d] ut
difficultas & ſimilia, ext. eo. c. breui. & dixi in l. q̄ te. ſ. titul. ĵ.
7 † Quid aũt ſi tantũ ſtetiſti in mora, q̄ promiſſum nõ pote-
ras adimplere, an ſis periurus, ſi creditor ꝓrogat terminũ?
Et uidetur q̄ ſic, ĵ. de uerb. ob. l. cũ ſtipulatus ſim mihi à Pro
culo. Sed cont. ibi determinaui, ubi uideas.

ADDITIO.

4 POMA. Remitti. Alex. conſ. cxxxj. uol. iiij. Fel. c. ij. de conſt. c. cum olim. de re iud. & Iaſ. l. fin. de conſt. prin.

b Notificatur. Bal. in addi. ad Spe. tit. depoſ. ubi dicit, q̄ dilatio data abſenti, non currit niſi à die notificationis. Inquantũ autẽ. Alex. tangit, an una parte abſente, poſſet ſtatui dilatio, adde Frid. de Senis, conſ. ccxc. Et Alex. conſ. lxxxvij. in fi. in v. uol.

c Præbendæ. Adde quid ſi procurator, & dominus eadem die acceptãt, quis præſumatur prius acceptaſſe? Ro. conſ. cccliij. conſ. ccxcv. ubi tenuit contra cõem ſententiã, q̄ ualet donatio facta abſenti, abſq; interuentu nuncij, uel epiſtolæ, dum modo aliqualiter uia ueniat in notitiam donatarij.

d POMA. Remittere. Iac. l. ĵ. §. & poſt operis. ff. de ope. no. nunc. poſt Bar. & Alex. ibi, & Alex. conſ. xviij. iij. uol.

LEX XLII.

1 *Iuramentum debitoris quando prosit fideiuſſori.*
2 *Iurari ſuper iure quando poſsit.*

1 CREDITORE. † Si debitor ex cauſa, quæ perſonã
tantum ſuam ab obligationẽ eximit, fideiuſſori nõ
proderit, ſecus ſi iurat ſuper contractu. quod facere
uidetur in dubio. h. d. & bonus tex. est. Opp. q̄ pupill⁹ non
obligaẽ naturaliter l. v. in prin. ĵ. ae aut. tut. ergo ꝓ eo nõ te-
neẽ fideiuſ. Sol. hic intellige de pupil. q̄ poterat naturaliter

obligari,

* *Obligari. Sed pupillus naturaliter obligari non potest. l. pup. ff. de act. & ob. intelligit hic Bar. de pupillo maiore septenio qui naturaliter obligari potest. l. si infanti. §. fin. C. de iur. delib. l. j. §. furio sum. ff. de act. & ob.* l. Con.

obligari, * l. j. ĩ. de nou. facit q uidebitis ĩ. d. cond. inde. l. quod pupillus. Opp. & uidetur q nõ possit iurare super iure, quia ius est cer-
2 tum, l. ij. ĩ. de iur. & fac. ign. Sol. hic. † iuratur super iure propter dubietatẽ facti. Vel dic super iure cõmuni non iurat, sed super iure priuato, hoc est an aliquis sit obligatus, uel an habeat actionẽ, & similia, bene potest iurari. Opp. uidetur q in dubio sic non debet iurari, imò debeat mitti pro iurante, & interrogari ex qua causa iurauerit, ut ſ. eo. l. duobus. §. si ei. uel debeat interpretari contra iurãtem l. duobus. §. igitur. ſ. eo. Sol. leges contrariæ loquuntur qñ postea agit ex alia causa, tunc debet distingui, ut ibi uidisti. Hic loquit qñ ex eadem causa agitur. Agitur enim cõtra fideiussorẽ, quidẽ promiserat, sed ibi erat fide iuss. de iudicio sisti. Ad hoc facit ſ. eo. l. si actor. & ibi uidisti.

§. SI FIDEIVSSOR. Iuramentum fideiussoris super facto prodest reo, secus si super sua persona iuratur. De hoc dic, ut l. duobus. §. j. ſ. eo.

3 *Res iudicata an eodem modo proficiat sicut iuramentum.*

§. SED SI ACTORE. Ex iuramento defensoris quæritur exceptio defenso, & etiam ei cui quæreretur, si defensus iurasset, idem in reiud. No. tex. ibi eadem ratio, usq; ad fi. quia no. est. No. istum casum in defensore fideiussoris, quia alibi non habuimus, dicit gl. Tertiò no. finẽ huius §. qui uidetur dicere. q eodem modo proficiat res iudicata, sicut iuramentũ. Cont. ſ. de arbi. l. aduersus. in fi. & qd' dixi in l. duobus. in fi. ſ. eo. Sol. gl. uidet ita intelligere, qd' sententia lata pro reo, prosit fideiussori. si fideiussor est habiturus regressum cõtra reum, aliàs secus. † Et econtra, sententia lata pro fideiussore, prosit reo, qñ reus posset redire contra fideiussorẽ, ut puta, si fideiusit in rem suã. Ita intelligit gl. l. j. ĩ. rem ra. ha. ubi hoc uidetur uelle tex. gl. d. l. aduersus. Quod ergo dicitur q res iudicata fm alterum, utrique proficiat, intellige quando unus habiturus est regressum contra alium, ut dixi, & sic non est per omnia bona equipa ratio rei iudicatæ, & iurisiurãdi, ut dixi in d. l. duobus. §. j. ſ. eo. & l. ex duobus. de duob. reis.

a *De in litem iurando.*[a] *Tit. III.*

ADDITIO.

a POMA. *Iurando. Vltra continuationẽ gl. & unicã differentiã inter hunc tit. & præcedentẽ, in ea posita potes alio modo cõtinuare, & aliã sic colligere differentiã, q. iste tit. loquitur de iuramẽto rei æstimatorio, ille de iuramento iuris decisorio. Sunt & aliæ differentiæ. Prima q. iuramentũ litis decisoriũ, de quo, titulo præcedenti, põt deferri tam reo q̃ actori. l. nam postea. §. fi. cũ l. seq. ſ. tit. prox. Istud uerò rei æstimatorii, de quo hic, non põt deferri, nisi actori. l. uideamus. §. pen. uer. absoluere. & l. seq. & l. ij. ĩ. eo. Secũda q. istud iuramentũ nunq̃ defertur, nisi à iudice. d. l. uideamus. §. deferre. et §. pe. ĩ. eo. Illud uerò põt deferri à parte parti in iudicio, iudice approbante, & ex cõuentione partiũ extra iudiciũ. l. iusiurandũ in prin. & l. admonendi. ſ. de iureiu. Tertia, q. istud iuramentũ nunq̃ defertur, nisi reus sit contumax, & in dolo. l. in actionib. et l. ij. ĩ. eo. Nã sola culpa, nõ sufficeret. Quarta q. iuramentũ non põt deferri, nisi circa rem principalẽ, illud uerò circa omnẽ litẽ. l. j. & se. ſ. tit. prox. Quinta sit, q. iuramentũ de quo hic non põt præstare super numis. l. numis. ĩ. e. Sed illud bene põt præstari. l. iusiu. ſ. ti. j. Sexta sit, q. iuramentũ de quo tit. precedẽti iudiciale, & uoluntariũ, debet à iudice sequi, & nõ debet amplius quærere, ubi est præstitũ. d. l. iusiurand. ita q. etiã non debet retractari per instrumẽta nouiter reperta. l. admonendi. in fi. ſ. e. Septima q. cũ istud iuramentũ sit inductũ mero actoris fauore, poterit illud recusare & dicere. Volo probare per testes. l. semper. §. hoc interdicto. ĩ. q. ui aut clam. Bar. l. fi. ĩ. e. secus in iudiciali, et necessario. l. admonendi. & l. manifestæ. ſ. tit. prox. Octaua sit, q. ex iuramẽto, de quo tit. præcedenti oritur actio, & exceptio. l. nam postea. §. j. ff. de iureiur. sed ex isto nulla oritur actio, gl. §. præterea quasdã. uer. ex arbitrio. Inst. de ac. Ang. et Ro. l. ij. ſ. tit. prox. Bar. l. in actionibus. ĩ. eo. Bal. auth. nouo iure. C. de iud. Inn. c. super eo, quod met. cau. Nona sit differentia, q. iuramentũ iudiciale, & uoluntariũ etiam defertur, ubi intentatur iudicis officium. l. si duo pa-*

troni. iuncta gl. ſ. tit. j. Secus in isto: nam habet locũ, ubi officiũ iudicis interuenit. Gl. est in l. harum. ſi. in fi. ſ. si ser. uendic. Decima sit differentia, quia istud iuramentũ nõ competit fisco, quinimò minores uires habet, q̃ priuati. Gl. fi. l. quotties. C. de exac. trib. li. x. secus in omni alio iuramento. l. iij. §. quæcunq;. & l. eum qui. §. populariibus. tit. prox. Vndecima sit, q. iuramentum, de quo, titulo præcedenti, põt pupillo deferri, & præiudicabit parti, quæ detulit iuramentũ. l. qui iurasse in prin. ſ. tit. prox. Sed istud non potest pupillo deferri. l. uideamus. ĩ. eo. & hic. Bar. assignat rationẽ. Duodecima q. istud iuramentũ nunq̃ defertur contra hæredẽ dolosum. l. alias. cum l. seq. ĩ. eo. Sed illud. de quo tit. præcedenti, bene potest deferri. l. nam postea. §. fi. ſ. tit. prox. Potest tamen illud aduersus quantumcunq; personam deferri, ut colligi potest ex illo tit.

Continua rub. ut in gl.

LEX I.

1 *Non debemus inspicere quod euenire potest, si ad id non est res naturaliter destinata.*
2 *Fideiussor ante teneatur ad id. quod ex contumacia condemnatio crescit.*
3 *Fideiussor de iudicio sisti, & iudicato soluendo in criminalibus nõ tenetur, si pœna augeatur contumacia, uel negatione partis.*
4 *Statuto stante q. pro maleficio tali imponatur certa pœna, quam si non soluerit, amputetur manus, q. si pœna augmentetur per negationẽ, uel quasi mile, sufficiat soluere pœnam maleficij.*
5 *Cautela ut fideiussor in maleficijs teneatur, etiam ad augmentationẽ pœnæ.*

1 a REM. Hæc lex legitur duobus modis, secundum primã lec. h. d. † Nõ debemus[a] inspicere qd' euenire põt, si ad id non est res naturãliter destinata. Ad istam lec. opp. & uidetur q debeam[a] inspicere qd' euenire potest. l. qui bona. §. j. ĩ. de dam. infe. & ĩ. loc. l. si quis domũ. §. j. Sol. ibi res erat ad hoc generaliter destinata, hic secus. Sol. huius brocardi tangit hic Gul. ego plenè dixi in l. interstipulantẽ. §. sacram. de uer. ob. Secundo mod. legit in gl. in re
2 iam facta, & h. d. Fideiussor † non tenet in eo, ad qd' ex contumacia condẽnatio crescit. h. d. Opp. fideiussor de iudicio sisti, lata sententia liberat. l. Græcè. §. & post litẽ. de fideiuss. meritò non est dubiũ, q. non teneat. ℞. licet prima lec. intelligat de fideiussore de iudicio sisti, in hac secunda, oportet, intellige de fideiussore iudicatũ solui, ut sit aliqua dubietas. Sed tũc opp. stipulatio iudicatũ solui cõmittit in eo q fuit iudicatũ. l. iudica. ſol. stipulato. ĩ. iud. ſol. Sol. intelligas q hic primò fuit condẽnatus ad rem, in secunda sententia quæ fertur fm naturã arbitrariarũ actionũ, fuit dãnatus in æstimatione fm iuramentũ in litẽ, q. fideiussori nõ oberit. Ita loquit hic. Opp. q. affectio consideret, l. cũ seruus. man. Sol. propter affectionẽ ibi actio dat, sed hic, ppter affectionem actio cõpetens nõ augetur p̃ non contumacẽ. Vltimò
b notandus est[b] multũ iste tex. qui dicit. Non. n. res pluris sit propter hoc, sed ex cõtumacia æstimabit, &c. Et sic facit ad
3 multa, † Nam in causis criminali. tota die interueniũt fideiussores de iudicio sisti, & iudicato soluendo, & sunt statuta quæ dicunt q. propter contumaciã, uel negotiationẽ pœna augeat utrũ in illa pœna teneat fideiussor? Et uidet
c q. non[c], quia nõ est pœna maleficij, sed pœna contumaciæ seu negationis illius illud augmẽtantis, & hoc p hunc tex.
4 Itẽ dicunt statuta, q. pro tali maleficio † imponat tanta pœna, quã si soluere nõ poterit, amputet sibi manus, cõtingit q. illa pœna est augmẽtata propter negationẽ, uel propter contumaciã nõ ueniendo, uel in nõ soluendo, utrũ debeat soluere totũ cũ augmẽto, ut euadat pœnã personæ, an sufficiat soluere pœnã principalẽ, sine augmẽto? Et uidetur q sufficiat soluere pœnã maleficij, per hũc tex. non. n. res, &c.
d Examinaui plenè hoc ĩ. de pub. iud. l. ij. & dic ut ibi.[d] Sis tñ
5 cautus † qñ tu facis scribi promissionẽ fideiussoris, ut non solũ dicas, q. promittit soluere omnẽ pœnã, & omnem condemnationẽ, quæ sequit ex maleficio illo, uel accusatione, uel inquisitione, sed addas, uel ex processu, & sic uideatur promittere pœnam, quę ueniret ex contumacia habita circa processum.

ADDITIO.

a POMA. *Debemus. Bal. l. si nondum. C. de fur. q. res denominatur ab eo, pro quo est. l. q. ſi fortè. §. quid ergo. ĩ. de sol. Habes prætereà notare, quòd licet*

reus propter contumaciã suam cõdemnetur ultra ualorem, & pretium rei q. tamen per hoc non censetur auctum pretium rei. Bal. c. testimonium. col. ult. de testi. & l. j. C. de confess. Abb. hic.

b POMA. *Est. Aduertendũ tamen dum Bar. loquitur generaliter de casibus criminalibus, q. debet intelligi, de causis criminalibus, ubi ingeritur pœna pecuniaria, non aũt sanguinis, in illis aũt non admittũtur fideiussores. Bar. l. si quis reum. ĩ. de cust. reo, Item aduerte, q. Bar. hic in j. q. uidetur se confundere, dum ſ. remittit ad l. iudicatũ solui. dicens q. fideiussor, qui promisit simpliciter de iudicato soluendo, tenebitur ad totum id quod tenebitur reus, & una proferetur tantũ sententia, & tamen hic in casu ubi una tantum profertur sententia, non uult q. teneatur ad pœnã negationis & contumacie, ad quã tamen reus principalis tenetur, unde cogita. Et hoc etiã uidetur sensisse. Ale. hic in fi. eo. in fi. dũ alleg. Ful. litẽ & in ij. uidetur minus rectè loqui. Bar. quia ista lec. l. super qua se fundat declarata intelligitur ut gl. loquitur in fauorem eorũ qui interceſſerunt, non aũt rei principaliter, de quo loquitur Bar. Sed considera, q. ista lex generaliter loquitur, licet gl. in fideiussoribus exemplificauerit, & quod Bar. ponderet eius actionis rationem. Et q. intellexit quantùm ad euitandum pœnam amputationis manus, non autem aliam pœnã, & ultimò ad cautelam. Bar. hic in fi. adde l. quæro. & ibi Bar. no. ubi circa hoc ponitur alia cautela. ff. loc. De his tamen ui de lo. de Pla. ſ. fi. Inſt. de act. quæ ex delicto nascun. uel in §. furti aũt. & pro secunda cautela facit. l. Græcè. §. & post litẽ. uer. an ergo. ĩ. de fideiuſs.*

c POMA. *Non. Adde secundũ Ful. q. sententia Bar. nõ uidetur procedere, quando una sententia tantũ ferebatur, & in illa ficta erat condẽnatio etiã in augmẽto, uigore cõtumaciæ, uel inficiationis, et hoc etiã sequitur Alex. cui adde Bal. cons. cclxxxv. uidetur tenere fideiussor in criminali ne teneatur de accessorijs maleficij, nisi dictũ sit de omni causa quæ ex iudicio nasci posset, &c. ponit etiã an stante statuto, q. à condemnatione maleficij non posset appellari, an appellari poterit ab accessorijs procedentib. occasione maleficij. Adde etiam q. Io. And. rub. de fideiuſs. in addi. ad Spe. format q. de illo qui dedit fideiussorẽ cõmuni pro maleficio, pro quo bona fuerũt publicata, & ultra condẽnatus in centũ fuit principalis, ut fideiussor nõ teneatur in centum, secundũ Alb. Præp. & Vber. de bo. super l. j. C. de fideiussor. quod limitat Io.*

Andreas. nisi maleficium in fraudandis rationibus communis, & repertus fuisset bona, & idem fuisset debitor in illis centum plusquam ascenderent quando pro maleficio nõ debebatur confiscatio, sed pœna mille librarũ, & bona nõ ascendissent, nisi ad xc. quia fideiussor etiam teneretur ad c. in quãtum Alex. tangit, q. de custode castri, qui dedit fideiussorẽ pro certo tempore, & postea fuit reformatus, & castro spoliatus, an fideiussor teneatur, Io. And. in addi. ad Spe. ti. de fideiu. §. j. uer. illud in addi. ut ibi scripsi dicit. Lã. de Rampo. hic disputasse ibi latè uide, an aũt per cõpromissum factum per principalem, liberetur fideiuſsor, Bal. cõſ. cclxxxv. j. iij. lib. Cæp. caut. ciiij. Old. cons. cij.

LEX II.

1 *Iuratur in litem contra dolosum, non contra culposum.*
2 *Interesse contra eum qui est in culpa, qualiter iuratur.*
3 *Interesse aliquo casu probatur per iuramentum.*

SIVE NOSTRVM. Ista lex potest continuari cũ præcedenti, & erit §. ibi, interdũ, & põt non cõtinuari, & nõ erit §. ibi, interdum, sed tñ si est §. h. d. Contra dolosum
1 † iuratur in litẽ contra culposum nõ. † Quæro qualiter pro
2 betur interesse p̃ eũ, qui est in culpa? Dicit gl. per testes, qd' dic, ut l. j. C. de sen. quę pro eo q. interest. Videbitis ĩ. e. l. in actionib. † Quæro utrũ uerũ interesse probet aliquo casu p
3 iuramentũ. Gl. dicit q. sic, uidebitis in d. l. in actionib. Quærit gl. quid si affectio partis est nota iudicis? Dic ut in gl.

LEX III.

1 *Iuramentũ in litem affectionis non defertur in his, in quibus affectio nõ cadit, sed iuramentũ ad portandum uerum interesse etiam extra rem.*
2 *In nummis quando cadat æstimatio.*
3 *L. numis dispositio habet locũ in florenis & grossis & in omnibus quæ in genere suo functionem recipiunt.*
4 *De interesse extra rem quando habetur ratio.*
5 *Interesse extra rem habetur ratio lucri.*
6 *Stricti iuris in actionibus, an præstetur ipsum iuramentũ ueritatis in litem.*

NVMIS. In his † In quibus non cadit affectio, nõ defertur iuramentũ in litẽ affectionis, sed deferturiuramentũ in litẽ, ad probandũ uerum interesse, etiã extra rem, qñ circa rem nõ cadit. h. d. Diuidit in partes duas quæ patent ex summario. Secunda ibi, nisi forte de eo. Ve-

niamus ad apparatũ, & aduertatis, quia no. lex est. Opp. ĩ. depo. l. j. §. in depositi. Sol. hic in deposito pecuniæ, ibi in deposito aliarum rerũ, in quibus cadit affectio, ut in libris, &
2 si. † Secundo opp. dicitur hic, nũmorum æstimatio est certa. Contra numi non æstimantur, l. si ita fideiussorẽ accepero, q. ego decẽ. ĩ. fideiuſ. Sol. expone, certa est numorũ æstimatio, id est, ipsi numi certi sunt, q. sunt rerũ æstimatio, non aũt ipsi numi æstimanẽ per res. Ita dicit gl. Certè istud dictũ gl. habet locũ solum in pecunia minuta, sed pecunia grossa, uel argenti bene æstimatur per minutã. Quid ergo dicemus? Si essent depositi florenі, habebit ne locũ ista lex? Videtur q. non, nam eorũ æstimatio non est certa, imò cre-
3 scit, & decrescit, ut uidetis tota die. dico † q. hæc l. habet locũ in florenis, & in grossis, & in qualibet quãtitate, hoc est, in omnib. quæ in genere suo recipiunt functionẽ, in quib⁹ non cadit affectio, l. ij. in prin. ſ. ei cer. pet. & ideò non est necessaria expositio gl. hic factæ, sed tex. stat propriè, quia certa est æstimatio numorũ, licet possit crescere, & decrescere in numis grossis, tñ, qui in eis no cadit affectio, non habet locũ istud iuramentũ, qd' est affectionis, & sic generaliter in
a omni quantitate intelligit seq. glo. Contra hoc opp. [a] ſ. nequis eum qui in ius uoc. l. pen. ſ. si eum. ubi agitur ad interesse, & sic ad quantitatẽ, & tamen iuratur in litẽ. Sol. hic loquitur qñ quãtitas ab initio fuit in obligatione, ibi qñ obligatio quantitatis successit in locũ obligationis speciei, in qua cadebat affectio, ut dicã in l. in actionibus. ĩ. eo. Cõtra hoc op. quia si nõ cadit affectio, ergo nullo casu præstat iuramentũ in litẽ. Sed cont. dicitur in hac l. ij. respo. Sol. in ij. responso non loquit de iuramẽto in litẽ, qd' est affectionis, sed de eo qd' est ueritatis, fm gl. Sed cõtra, ergo exceptio sequens nõ est de regula. Sol. gl. subaudit, in prin. nõ iuratur in litẽ ratione affectionis, uel alia ratione, tunc bene sequit exceptio, nisi, &c. Si quis tamẽ uellet sustinere, q. etiam exceptio loquat de iuramento affectionis, posset dicere, q. in ultimo casu lex loquat qñ propter contumaciã non restituẽtis, pignora sunt distracta, nam in illis pignoribꝰ cadebat affectio. Gl. tamen istud non patitur, nam in litẽ iuratur, ppter dolũ non restituentis, sed circa pignora nõ fuit dolus cõmissus, ergo non potest intelligi, de iuramento affectionis, loquitur ergo de iuramento in litẽ, qd' est ueritatis, ut uidebitis in l. in actionibus. §. planè. ĩ. e. Veniamus ad seq. gl. opp. de interesse extra rem non habetur ratio, l. si sterilis.
4 §. cum per uenditorẽ. de act. cmp. Sol. † & aduerte, hic loquitur in numis, in quibus non ueuit interesse in tra rem, ideò habet ratio de interesse, qd' est extra rem. est casus hic, & l. liber homo. in fi. de uer. ob. cũ sua gl. & l. si pœnã. eo. tit. & fm hoc, licet principiũ huius l. sit generale ad omnẽ quantitatem propter rationẽ suam, non propter uerba tex. tñ hic finis restringit ad numos tm. In alijs. n. quantitatibus, puta
b in frumento, uino [b] & similib. non habet ratio interesse ex-
c tinseci. contraria. Quæro, utrũ in hoc interesse [c] habeatur ratio lucri. Gl. hic uidet dicere † non, tex. uidetur uelle cõt. in l. non uticq;. ſ. nunc. de off. ĩ. de eo qd' cer. lo. qd' gl. allegat pro cõcordanti. Et ista est uera, maximè hodie. per l. j. C. de sen. quæ pro eo. Sed iuxta hoc quæro, uos uidistis aliqualẽ dubitationẽ, utrum habeatur ratio lucri, uel non. Quæro
6 † debebas mihi dare centũ libras, tempore quo florenus ualebat xl. sol. nunc florenus ualet l. solidos, & sic tunc habuissem pro centũ lib. l. florenos, nũc nõ possum habere nisi xl. an dicar perdidisse, & damnũ passus esse, an uerò non acquisiuisse. Dubiũ difficile est, non examino hic. Dixi tibi
7 in l. Pau. de sol. † Vltimo quæro, an in alijs actionib⁹ stricti iuris præstetur illud iuramentũ in litẽ, qd' est ueritatis? Dicit gl. q. sic, contra dolosos, per hanc l. & uidebitis in l. in actionibus. §. planè. ĩ. eo. & ibi plenè dicam.

ADDITIO.

a POMA. *Opp. Bar. l. in actionibus. uer. circa primũ. in fi. ĩ. eo. Sed tamẽ est aduertendũ, q. ista sol. restringit tex. in d. l. pe. q. tbi fuerit debitor in specie tantum, qd' est pro certo diuinare, & nisi uelimus dicere, q. imò sit necessita intelligitur qd' loquitur iste tex. de iuramento in litem, qd' non cadit, nisi in speciebus ut hic est gl. Et Alex. l. in actionibus. eo. tit.*

b POMA. *Vmo. Et ex hoc infertur in practica, q. ex quo in frumẽto, et similib. quantitatibus*

quantitatibus nō habetur ratio interesse extrinseci, sed tantū intrinseci, q si cum essem emphyteuta, & habere soluere singulis annis decē saccos frumēti, quos si non soluerē, caderem à iure meo, q si illos decem saccos apud te deposuerim cum hoc, ut certa die quā uolebam soluere canonē, mihi restituueres, in qua interpellatus restituere noluisti, sicq; eo quod propter id soluere non potuerim, cecidem à iure meo, qd tamen nō teneris ad istud damnum resarciendum, ex quo istud est interesse extrinsecū in frumento, & similib. ideò non habetur ratio, ut hic Bar.

c POMA. Interesse. Adde qd in mercatore, semper habetur ratio lucri, Alex. *cons. xij. in iij. uol. & cons. cxcj. ult. col. in ij. uol.*

LEX IIII.

1 *Pupillus, uel eius mater nō admittitur ad iurandum de affectione in causa, quæ per tutorem agitatur.*
2 *Iuramenti tria genera, & tutor non cogitur præstare iuramentum affectionis, sed calumniæ & ueritatis, si eam scit.*
3 *Periurium anceps quis non debet subire.*
4 *Tutor est quasi dominus.*
5 *Iuramenti affectionis præstandi per tutorem forma. nu. 6.*
7 *Adolescens quando æquiparatur pupillo.*
8 *Adolescens iurare potest in litem, & de ueritate interrogari.*

1 VIDEAMVS. In causa quæ per tutorem † agitatur, pupillus uel mater eius ad iurandum de affectione non admittitur, tutor & curator non cogitur, sed uolēs admittitur, adultus etiā admittitur. Opp. l. qui iurasse. in prin. ff. ti. j. Sol. ibi loquitur in iuramēto, quod defertur à parte parti, unde imputet sibi, qui pupillo detulit, hic in iuramento q̄ inuita parte defertur. Secundò opp. mater pōt esse tutrix, ergo potest iurare pro pupillo, auth. matri. C. qñ mul. tuto. off. fun. potest. Sol. hic loquitur qñ mater non est tutrix. Et ratio dicit gl. quia credimus eas in infinitū iurare propter amorē filiorum. Ista ratio reprehenditur per doct. quia si esset uera, idem esset qñ esset tutrix. præterea maiorē affectionē habet quis ad seipsum, q̄ mater ad filium, sed p se ipso quis admittitur ad iurandū, ergo, &c. Est ergo ratio, quia istud iuramentū defertur tantū domino litis: sed mater, quia non est tutrix, nihil habet facere in lite, ergo, &c. d. l. uulgo. j. eo. Tertiò opp. & uidetur tutorē cogendum, l. ij. §.
2 q̄ obseruari. C. de iur. ca. Sol. d. gl. bene & no. triplex † est iuramentum, scilicet affectionis, & hoc tutor non cogit̄ præstare, ut hic. Item iuramentū calumniæ, & istud cogitur præstare tutor, d. §. q̄ obseruari. Item iuramentū ueritatis, & tūc si tutor potest scire ueritatē æquè sicut pupillus, cogetur præstare, ar. l. generaliter. §. j. C. de iureiur. & l. properandū. §. pe. de iud. Opp. & uidetur q̄ alienū compendiū quis debeat præferre suo. l. tutor. la fi. §. non est audiendus. j. de adm. tut.
3 Sol. fateor hoc quando q̄. non tamen q̄ per hoc † quis debeat subdere anceps periurio, ut hic anima enim &c. de sac. eccl. l. sancimus. Opp. q̄ tutor uolens nō admittatur, quia non est dominus. l. uulgò. j. eo. Sol. † est quasi dominus, l. qui fundum. §. si tutor. ff. pro emp. Opp. hic dicitur q̄ tutor hic præstat iuramentū ad utilitatem pupilli. Contistud iuramentū est affectionis. j. ea. l. §. iurare. & l. in actionibus, & uidistis no. ff. l. prox. sed hic dicit, q̄ est utilitatis, quare malè. Sol. fateor q̄ est affectionis continentis utilitatē, nā propter affectionē simplicem sine utilitate non augeretur condemnatio. Ita intelligitur hic, licet quandoq; daretur actio quæ aliàs non cōpeteret, ut j. manid. l. cùm seruus. facit j. de bo. li. l. libertus qui soluendo. Et ex hoc tex. sic expositō hic
5 assumit † glo. formam iuramenti, qd præstat tutor. Iurabit enim pro quanto, seruus, pupillus, uel adultus nollet carere, non pro quātō ipse tutor uellet pupillū non carere. Sed hoc nō placet. Cùm enim pupillus affectionē non habeat ut hae. l. in prin. & l. qui iurasse. ff. ti. j. referendo se ad affectio
6 nem pupilli, deieraret. † Erit ergo hęc forma, q̄ ipse iurabit q̄ si ipse tutor esset eius cōditionis, cuius est pupillus, & esset in loco pupilli, nollet illa re carere, p tanto. Et iuramenti forma colligit̄ ex l. continuus. j. de uer. ob. §. j. de duobus reis. l. nemo est qui nesciat. facit quod no. per doc. C. de sen. quę p eo. l. j. in v. q. principali. Opp. & uidet qd adolescens
7 † æquipararetur pupillo, l. si curatorē habens. C. de inteſt. reſt. mi. Sol. Quidam distinguunt hic, Aut adolescens habebat curatorē, aut non, quod gl. non placet, Nam in iudicio adolescēs de necessitate debet habere curatorem, l. cùm & minores. C. si aduer. rem iud. Sed licet curatorē debeat ha-
8 bere, tamen potest † in litē iurare, nam potest de ueritate interrogari. Ita habes hic, & l. ij. §. q̄ obseruari. C. de iu. cal. uer. scire possunt.

1 *Iuramentum in litem à iudice, non à parte defrendum est.*

§. DEFERRE. Hoc iuramentū præstatur iudice deferente, non alio, & potest iudex taxare usq; ad quam quantitatem iuret, & ante, & post. potest etiam ex causa iuramentū nō sequi. Opp. & uidetur q̄ imò possit deferre pars l. iij. in prin. ff. tit. j. Sol. aliud in isto iuramento, aliud in illo, dicit gl. & fm hoc uidetur, q̄ parte deferente non ualeret iuramentū in litem. Et satis puto uerum rectè intelligendo, nā pro quanto nollet quis re carere, non est contentio, nec de hoc litigatur, meritò si pars defert istud iuramentū simpliciter, nihil refert. Sed si in declaratione adjiceretur, uolo condemnari ad illam quantitatē, quam iuraueris, tunc ua
a leret, ut ff. tit. j. l. si quis cum debitore. Tene menti istum tex. quia tale iuramentū debet deferri à iudice, & sic non sufficeret, si deferretur à notario, nisi faceret iudice mandante, & præsente, tunc enim iudex uidetur facere. l. falsus. §. sed & is. j. de fur. & l. si procuratori præsentis. de uerb. ob.

ADDITIO.

a POMA. Tex. Fel. *c. tuis. ilt. col. de test. Lan. c. quoniam uer. testium depositiones & uer. xv. ext. de prob.*

1 *Iudicis in arbitrio est iuramentum in litem deferre.*
2 *Iudex taxat quantitatem iuramenti.*
3 *Iudex iuramentum præstitum an sequi cogatur.*

1 §. IVRARE. Istum §. summauit cū præceden. † No. quod est in arbitrio iudicis deferre, uel nō desistere iuramētum in litē, licet tamen hoc sit, puto qd quis possit hoc petere, & iudicis officiū super hoc implorare, ff. ea. l. uerb. tū
2 facit ad hoc. j. l. prox. † No. ij. q̄ iudex potest taxare quanti-
3 tatem iuramenti. Tertiò q̄ etiam post † iuramentū præstitum pōt diminuere. & illud non sequi. Opp. q̄ non possit taxare. l. qui restituere. ff. de rei uendic. Sol. non taxatur à lege, ut ibi, sed à iudice sic, ut hic. Opp. q̄ infinitas non euitet l. si ita. ff. de fideiuss. Sol. de hoc plenè dic, ut no. Cy. C. de sententi. quæ pro eo, qd in l. j. in j. opp. & Dy. l. qui bona. §. fi. j. de dam. infec. & ibi dixi. Opp. & uidetur q̄ post quā est iuratū, debeat omnino sequi. l. nam posteà. §. j. & l. si duo patroni. §. idem Iul. §. j. Sol. ibi loquitur in iuramento uoluntario, & iudiciali, quod potest quis non sequi, posteà repetitis probationibus. ff. tit. j. l. admonendi. Opp. & uidetur q̄ post iuramentum præstitum non possit taxare, auth. de iud. §. oportet. & C. de iud. auth. post iusiurandum. Plures sol. dantur, sed illa est uera, q̄ ibi loquitur de iuramento ueritatis, per quod quis iurat se tot expēsas fecisse, unde si iudex posteà taxaret, redargueret eum de periurio, uel faceret ei iniustitiam. Hic loquitur de iuramēto affectionis, unde posta le iuramentum potest taxare, non enim redarguit eum de periurio, sed de inordinata affectione.

§. EX CVLPA. Contra eum qui est in culpa, non iuratur in litem. Opp. l. ij. C. eo. Sol. ut in cont.

LEX V.

1 *Oblata culpa non iuratur in litem.*
2 *Tutelæ in actione contra tutorem oblatā cōtrà iuratur in litem. & nu. 13.*
3 *Iuramentum affectionis in litem ut deferatur, quatuor principaliter attenduntur, primò natura rei petitæ, natura actionis, dolus aduersarij. nu. 12. et habilitas personæ. nu. 17.*
4 *Iuramentum affectionis in litem, quando habeat locum in actionibus bonæ fidei.*
5 *Iuretur ne in litem in actione ex empto.*
6 *Iuramentum affectionis in litem, habet locum in actione in rem, & actione ad exhibendum.*
7 *Hypothecaria in actione & in aliis in rem, quæ non dentur ratione plenæ dominij, iuratur in litem.*

8 *Arbitrarijs in actionibus, quando habeat locum iuramentum in litem affectionis.*
9 *Actio arbitraria dicitur propter multa, in quibus uertitur iudicis arbitrium, & nu. 11.*
10 *Actio omnis in qua res non restituitur ad mandatum seu præceptum iudicis, dicitur arbitraria.*
14 *Dolus in quo debeat esse commissus, ad hoc ut deueniatur ad hoc iuramentum, & quando.*
15 *Iudici non parere circa restitutionem rei, uel facere quò minus parere possit, idem est in hac materia.*
16 *Bonæ fidei in actione, quando dolus cessat in non parendo iudici, quia forte res uendita extat, iuratur in litem, secus in actionibus arbitrarijs.*
18 *Iuramētum in litem affectionis in actionibus arbitrarijs præstatur post sententiam, in bonæfidei post litis contestationem. & nu. 20.*
19 *Arbitrarijs in actionibus feruntur duæ sententiæ.*
21 *Defuncti ob dolū quando iuretur in litem contra hæredem, & nu. 25.*
22 *Iuramentum in litem ueritatis quando præstari possit, & quando locum habeat.*
23 *Positum fardellum si non restituitur, uel restituitur dissigillatum, iuratur in litem de ueritate.*
24 *Iuramento in isto ueritatis, iudex taxat antequam iuretur.*
26 *Appellari an possit ab isto iuramento in litem, uel eius delatione.*

IN ACTIONIBVS. In actionibus in rem arbitrarijs & bonæ fidei iuratur in litē, fm taxationem iudicis ob dolum tantum, in alijs aūt actionibus stricti iuris, non iuratur in litem, nisi qñ alia uera æstimatio probari nō po-
1 test, hoc dicit cum l. seq. † Primò loquitur de iuramento in litem, quod est affectionis. Secundò de iuramento in litem quod est ueritatis. Secunda ibi, in uer. planè. Itē prima sub diuiditur, quia primò ponitur, in quibus actionibus iuratur, secundò quod ut officiū iudicis in delatione iuramenti, tertiò qd sit eius officium postq̄ est iuratum, quartò ob quam causam deferatur. Secunda ibi, sed iudex. Tertia ibi, item. Quarta ibi, sed in his. Primò opp. q̄ non debeat uocari actio in rem, sed petitio. j. de act. & ob. l. actio in personā. Sol. hic loquitur impropriè. Sed quæro quid in alijs actionibus in rem, ut hypothecaria, Publiciana, & similib? Gl. dicit idem, q̄ examinabo uobis j. Secundò quæro, utrū in actione exēpto, iuretur in litē? Glo. dicit q̄ sic, & dicit quòd hæc fuit opinio Hug. & no. in summa huius tit. C. c. Sed certè ibi no. cont. quid iuris sit, j. dicam. Venio ad secundā, & tertiā particulam, & illā examina, ut dixi ff. l. prox. §. pen. Ve-
2 nio ad uer. sed in his. Et opp. † q̄ ob latā culpā debet in litem iurari, quia dolo comparatur. l. quod Nerua. j. depos. & l. j. §. j. ff. si men. fals. mod. dixe. Sol. Quidam hoc fatentur, gl. tenet cont. & dicit q̄ hic est unus de casibus, in quibus sola culpa dolo non æquiparatur, & bene dicit, & ponit etiā alios casus, in quibus lata culpa d olo uerò non æquipara
d tur, quam uide, quia est no. Plenius quā alibi examinabo in l. q̄ Nerua. j. depos. tangit gl. l. si mora. ff. ol. mat. & ibi dixi, & j. si quis testa. lib. esse iussus fuerit. l. j. §. j. & ibi plenissimè
a dixi. Vide gl. eam no.[a] super uer. non etiam ob culpam, & ibi comparatur, ergo, &c. Opp. q̄ etiam propter culpam iu-
3 retur, in litem, ut C. eo. l. is qui. & l. alio. Sol. speciale est † in actione tutelæ, in qua contra tutorē iuratur in litem, ob latam culpā, & leuem, contra hæredē uerò eius ob dolum, & latam culpā, ut in legibus contrarijs. In alijs actioibus sec?, ut hic. Venio ad uer. planè & antequā intrē in cōtrarijs gl. Primò quæro, cui aduersetur hæc dictio, planè. Dicunt quidam ad principiū legis, ubi uidetur iurari in litē in actioni bus bonæfidei, & in arbitrarijs, hic uerò loquitur in stricti iuris actionibus. q. d. Actiones arbitrariæ nō sunt stricti iuris. Hoc non placet gl. hic, & Inſt. de act. §. prætereà. Nam cū arbitrariæ non ponantur in §. actionū. Inſt. de act. cōstat q̄ non sunt bonæfidei, unde alij dicūt, q̄ aduersatur ad principium. Lege alio modo. Dictū est in actioni-
* *Iuris. Quod amplius prosequitur Bar. l. iiij. nu. 4. C. depos.* bus arbitrarijs, quæ sunt stricti iuris,* & in actionibus bonæ fidei iurari in litē, hic loquitur de actionibus stricti iuris, quæ non sunt arbitrariæ, q̄ ista est uera lect. Istis expeditis opp. & uidetur q̄ aliàs, qua in istis casibus in actionibus stricti iuris iuretur in litē, ut ff. ne quis eum qui in ius uoc. l. pe. §. j. Sol. dicit gl. fateor q̄ regula est, q̄ in actionibus stricti iuris, non iuratur in litē. Fallit in tribus casib?, qui hic ponunt̄ in gl. Fallit etiā in casu huius uer. planè, fm quosdā. Sed Azo. & gl. hoc tenent, dicunt em̄ q̄ hic non loquitur de iuramēto in litē, qd est affectionis, sed de iuramēto ueritatis. Simile in l. cū furti. j. eo. & C. unde vj. l. si qñ. Et ista opi. est uera, ut j. ostendā. Pro declaratione ergo huius materię debemus uidere primò de iuramēto in litē, qd est affectionis, qñ & in quibus casibus locū habeat. Secundò de iuramēto in litē, qd est ueritatis, de quo loquit̄ iste uer.
4 planè. Circa † primū quatuor principaliter sunt attenda, Primò natura rei petitæ, q̄ in eam cadat affectio, aliàs hoc iuramentū non posset deferri. ar. l. numis. ff. eo. & ideò si quidē petatur species, non pōt habere locū iuramentū, si alia cōueniāt, quæ dicam j. Ita loquuntur quasi oēs leges,
b quæ loquunt̄ de iuramento in litē.[b] Idem puto si petat factum, pro hoc tex. cū gl. no. ff. in. reg. l. iiij. §. sed & si quis. Si uerò petat quantitas, tunc si quidē quātitas ab ipso initio fuit in obligatiōe, nō habet locū iuramentū in litē, ut dicā in l. numis. Si uero ita obligatio ad quantitatē successit in locū obligationis certæ speciei, pōt habere locū iuramentum in litē, si circa illā primā obligationē dolus est directò cōmissus. l. pe. §. j. ff. ne quis eum qui in ius uoc. Sed si circa illud non esset dolus directò cōmissus, tunc secus, gl. j. d. l.
c nimis.[c] Secundò considerandū est, q̄ natura intentatæ actionis hoc putiatur, q̄ est in tribus casibus, si est actio bonæfidei, si est actio in rē, itē si actio arbitraria, ut hic in prin. & Inſt. de act. §. prætereà. Examinemus modò ista singulari-
5 ter. primò dixi q̄ habet † locū in actionib. bonæfidei. Hoc intelligę in directis, secus in cōtrarijs, ut l. ei apud quem. j. depos. & ibi ratio apparet. Item hoc habet locū indubitanter qñ per actionē bonæ fidei petitur, q̄ restituat illud qd à me ad te peruenit. l. iiij. §. in hac. j. com. & l. j. §. in depos. j. de pos. & l. si cui. §. j. j. löc. Idem si peto mihi restitui tanq̄ pertinens ad me. ut in pet. hær. l. sed & si lege. §. hæc uerba. de pet. hær. & l. si poss. §. fi. e. tit. Sed si peto aliq̄ rem tanq̄ mihi de-
6 bitā ut actione exāpto,† tunc est dubiū. Nam quidā dicūt q̄ in illa actione nō iurat̄ in litē, sed liberat̄ quis præstando uerū interesse. l. j. in prin. j. de ac. em. Est istam opi. tenet Azo. Inſt. tit. de obl. quæ ex quasi ex delicto in fine. Et ista opinio est uera, ut j. ostendā. Pro declaratione ergo huius materię debemus uidere primò de iuramēto in litē, qd est affectionis, qñ & in quibus casibus locū habeat. Secundò de iuramēto in litē, qd est ueritatis, de quo loquit̄ iste uer.
4 planè. Circa † primū quatuor principaliter sunt attenda, Primò natura rei petitæ, q̄ in eam cadat affectio, aliàs hoc iuramentū non posset deferri. ar. l. numis. ff. eo. & ideò si quidē petatur species, non pōt habere locū iuramentū, si alia cōueniāt, quæ dicam j. Ita loquuntur quasi oēs leges,
b quæ loquunt̄ de iuramento in litē.[b] Idem puto si petat factum, pro hoc tex. cū gl. no. ff. in. reg. l. iiij. §. sed & si quis. Si uerò petat quantitas, tunc si quidē quātitas ab ipso initio fuit in obligatiōe, nō habet locū iuramentū in litē, ut dicā in l. numis. Si uero ita obligatio ad quantitatē successit in locū obligationis certæ speciei, pōt habere locū iuramentum in litē, si circa illā primā obligationē dolus est directò cōmissus. l. pe. §. j. ff. ne quis eum qui in ius uoc. Sed si circa illud non esset dolus directò cōmissus, tunc secus, gl. j. d. l.
c nimis.[c] Secundò considerandū est, q̄ natura intentatæ actionis hoc putiatur, q̄ est in tribus casibus, si est actio bonæfidei, si est actio in rē, itē si actio arbitraria, ut hic in prin. & Inſt. de act. §. prætereà. Examinemus modò ista singulari-
5 ter. primò dixi q̄ habet † locū in actionib. bonæfidei. Hoc intelligę in directis, secus in cōtrarijs, ut l. ei apud quem. j. depos. & ibi ratio apparet. Item hoc habet locū indubitanter qñ per actionē bonæ fidei petitur, q̄ restituat illud qd à me ad te peruenit. l. iiij. §. in hac. j. com. & l. j. §. in depos. j. de pos. & l. si cui. §. j. j. löc. Idem si peto mihi restitui tanq̄ pertinens ad me. ut in pet. hær. l. sed & si lege. §. hæc uerba. de pet. hær. & l. si poss. §. fi. e. tit. Sed si peto aliq̄ rem tanq̄ mihi de-
6 bitā ut actione exāpto,† tunc est dubiū. Nam quidā dicūt q̄ in illa actione nō iurat̄ in litē, sed liberat̄ quis præstando uerū interesse. l. j. in prin. j. de ac. em. Est istam opi. tenet Azo. Inſt. tit. de obl. quæ ex quasi ex delicto in fine. Et ista opinio est uera, ut j. ostendā. Pro declaratione ergo huius

ut uidebitis ℣. de eo q̄ cer. to. uel propter alias qualitates, d. §. præterea. Sed hic illud q̄ accidit, q̄ inducit arbitriū iudicis est, quia eius præcepto non pareť, d. l. qui restituere. in fi. & ideò etiā actio de dolo nō esset arbitraria, si ponere mus reum nō restituere rem absq; contemptu iudicis, l. arbitrio. in prin. & §. j. ſ. de dolo. Et fm hoc, casus, qui ponunť hic in gl. in quibus dicit, q̄ fallit hęc reg. q̄ iuratur in litem, licet non sint actiones arbitrariæ, non dicit uerū, quia imò in casibus illarum legum sunt actiones arbitrariæ, fm reg. prædictā, & hoc est uerum in secundo casu, scilicet in l. tenetur. §. in actione. si quid in frau. pa. & in l. cum dos. §. j. ℣. re. amo. In primo uerò casu, qui ponit in glo. rectè dicere possumus, quòd fallit ℣. in l. pen. §. j. ſ. ne quis eum qui in ius uo. Nam ibi quis non cōtempsit præceptū iudicis sibi factum de restituendo, & tamen in illa actione iuratur in litem. Est aūt ratio specialitatis, s. contępta autoritas iudicis propter rigorem iudicij seruandū, ut gl. dicit. In tertio uerò casu, in quo quidā dicebant regulā fallere, gl. reprehendit, & bene,

f ut ℣. dicam. [f] † Tertiò debet concurrere ut deueniatur ad iu-
12 ramentū in litē, q̄ ť affectionis, scilicet ut dolus aduersarij intercedat, ut §. l. prox. in fi. & in hac l. uer. sed in his. Fallit
13 † in actione tutelæ, in qua iuratur propter culpam, ut §. di-
14 xi. Sed hic est aduertendū, qñ † & in quo debeat esse cōmissus dolus ad hoc, ut perueniatur ad hoc iramentū: ℟. aut loquitur in actionibus stricti iuris arbitrarijs tantū, & tunc aut dolus iuris fuit cōmissus tantū ab initiā cōtractæ obligationis, & ex postfacto, non parendo iudici circa rei restitutionē, & non est dubiū q̄ potest iurari in litem. Aut
15 cōmittitur dolus in non parendo iudici, uel faciendo quo minus pareri possit, & idē, quia iuratur in litē: §. qui restitue re. in fi. §. de rei uen. & In st. de act. §. præterea. Aut dolus fuit cōmissus ab initio, non tamen cōmittitur in non parendo iudici, uel faciendo, & tunc non pōt iudicari in litem, siue res extat fortè uendita, siue dolo malo, siue est perēpta, l. arbitrio. in prin. & §. j. & quod ibi no. §. de dolo. Ratio est, quia illud propter quod datur iudici arbitriū in istis actionib⁹, est quia dolosè eius sententiæ non paretur. Sed hic cessat iste dolus, ergo cessabit officiū iudicis, seu arbitrium, ut d. l. arbitrio. [g] Si uerò loquuntur in actione bonæfidei, tunc si ponimus ab initio dolum esse cōmissum, & etiam † in non parendo iudici circa restitutionē, seu etiā in faciendo, quò minus pareri possit, quod pro eodem accipe in tota ista materia, tunc sine dubio potest iurari in litem. l. si cui. §. j. ℣. loca. & l. sed & si lege. §. hæc uerba. de pet. hær. & l. j. §. in depositi. ℣. depos. l. iij. §. in hac. ℣. cō. Sed si ponamus dolū solùm esse cōmissum ab initio, ut in mala fidei possessore hæreditatis, sed solùm cessare in nō parendo iudici, quia fortè res est mortua, tunc non iuratur in litem. l. si possessor. §. fi. §. de pet. hær. Et in his omnibus est idem in actionibus stricti iuris, quod in actione bonæ fidei, ut uidetis quantū ad hoc.

16 Sed si poneremus † dolum cessare in parendo iudici, fortè quia res est uendita, & tūc in istis actionibus bonæfidei iuraretur in litem. d. l. si possessor. §. fi. Et in hoc differunt ab arbitrarijs, quæ sunt stricti iuris, quia in hoc casu non iuratur, ut dixi. [h] Ratio, quia in actionibus bonæ fidei datur iudici arbitriū in eo, quod æquū est ex natura actionis. §. bonæ fidei. Inst. de act. & §. actionū. Sed si res extat, æquum est quòd reus, qui ab initio fuit in dolo, cuius facto actor perdit rem suam, puniatur fm æstimationē actoris. Ista aūt æquitas cessat re perempta, quia etiam perīsset penes actorem, & ideò tunc non deuenitur ad iuramentum in litem.

17 † Quartò [i] & ultimò requiritur, q̄ concurrat habilitas personæ iurantis, scilicet q̄ sit dominus litis, uel quasi dominus, & q̄ sit pubes, ut ℣. e. l. uulgo. & §. e. l. uideamus. in prin. §. j. & his quatuor concurrentibus potest iudex deferre iuramentū in litem præmissa taxatione, uel non ut hic, & §. l.
18 prox. §. deferre. Modo quero † circa illud iuramentū, quando debeat deferri ℟. Dicit Gul. post litis contest. sicut cæteræ probationes fiunt post litis contest. Tu dic clarius, in actionibus arbitrarijs, & in rem præstatur semper post sentētiam, quia tunc arbitrariæ sunt quando cōtempsit pars parere iudici, l. qui restituere. in fi. & l. arbitrio. in prin. & §. j. de

19 dolo. Et ideò † dicunt gl. in arbitrarijs duas ferri sentētias, l. si cum exceptione. §. hæc autem actio. §. quod met. causa.
20 In actionibus † uerò bonæfidei fateor quòd præstat post litis contest. quia ante omnia debet præcedere q̄ probetur dolus non restituentis, ut hac lege, & §. eo. l. j. Sed illa probatio fit post litē contest. ergo & iuramentū hoc præstabitur ante sententiā, quia in actionibus bonæ fidei una sententia tantū debet ferri, l. j. in prin. de act. emp. ℣. Secundò quæ-
21 ro utrum † ob dolum defuncti iuretur in litem contra hæredem ℟. si quidē reus decesit ante litem contestatā, non iuratur contra hæredē, C. eo. l. ij. & iij. & quasi per totū. Si uerò decessit post litem contest. tūc aut loquimur in actionibus bonæ fidei, aut in actionib. stricti iuris. Si in bonæ fidei, tunc si quidē ille dolus, uel illa culpa, in casu quo iuratur propter culpam fuit cōmissus ante litem cōtest. iurabit contra hæredem. l. pen. C. eo. ut puta, si reus hominem debitum ante litis contest. occidit. Ad quod facit l. arbitrio. §. j. cum gl. ibi posita. Si uerò ponas dolū esse cōmissum post litis contest. tunc ex eo non iuraretur in litē contra hæredem

k arg. l. eius qui delatorem. ℣. de iur. fisc. Si uerò [k] loquimur in actionib⁹ stricti iuris arbitrarijs, tūc reo defuncto ante sententiam, non uidetur q̄ possit iurari ex eius dolo cōtra hæredem. Ratio, quia nō est cōmissus dolus, qui dat iudici arbitrium in deferendo istud iuramentū, cum cōmittatur solum in non parendo iudici, uel faciendo quò minus pareri possit, ut dictū est. Venio ad secundum iuramentū in litem, q̄ ť ueritatis, & non affectionis, & in hoc examinabitur intellectus istius uer. planè. Dicebat eñ Guar. quòd hic loquimur de iuramēto affectionis, & ideò est speciale in homine mortuo, secus esset in alijs speciebus. Assignat rationē, quam dicit in gl. quod homo mortuus nō est ad aliquē usum, secus in alijs speciebus. Ista lect. est falsa, primò in eo quod dicit q̄ est speciale in homine mortuo, malè dicit, quia tex. in fin. loquitur generaliter de re quæ non extat, & rei appellatio generalis est, l. j. in fin. §. fi. cert. pet. Itē quia si poneremus bouem esse combustū, ita esset ad nullum usum, sicuti homo mortuus. Item dicit gl. malè in eo quod intelligit, q̄ hic loquatur de iuramento affectionis, nam specie debita perempta ante sententiā, absq; dolo adhibito in peremptione, cessat arbitriū iudicis. d. l. arbitrio. §. j. sed hic est huiusmodi, ergo, &c. Teneamus ergo lec. Azo. quòd hic loquitur de iuramento in litē, quod est ueritatis. Et eodē modo intelligunt, l. cum furti ℣. eo. quod an sit uerum, ibi dicā. Et eodē modo intelligunt l. si quando. C. un. ui. quod est uerum, ut ibi patet, & ext. q̄ metus causa. c. fin.

l De isto [l] ergo iuramēto in fi. q. & l. semper. §. in hoc interdicto. quod ui aut clam. Hic uerò gl. dicit melius, & clarius, quòd ad hoc ut istud iuramentū possit deferri, duo requirūtur, scilicet dolus rei, & difficultas probationis. In eo quod dicit, dolus rei, non curo utrùm sit cōmissus à principio obligationis contractæ, uel ex postfacto, quia fuit in mora restituendi, d. l. nūmis. in fi. §. eo. & hic in eo quod dicit, post moram. Item non requiritur dolus in parendo iudici, sicut §. dixi in alio iuramēto, ut hic patet. & in d. l. si quando. & ex. quod met. cau. c. fi. & dicit l. nūmis. in fi. Quod aūt dicit difficultas probationis, uerum dicit, quia probat in hoc tex. & in l. seq. & l. si quando. Intelligo autē difficultatem probationis, ubicunq; res, quæ petuntur, non possunt ad oculū demonstrari, quia non extant, ut hic, in fi. uel, quia non apparēt, quod est idem. l. cum res. §. pe. ff. de leg. j. & d. l. nūmis.

23 in fin. & d. l. si qñ q̄ est menti tenendū. Et ex h. d. Inn. † q̄ si ego deposui apud te fardellū, uel cistam, uel capsam, signa-
n tam, & sigillatam, [n] & tu non restituis, uel restituis nō signatam, seu dissigillatā, & sic arguitur dolus tuus, in non restituendo, uel dissigillando, q̄ stabitur iuramento actoris cōtra te, de rebus quæ dicebantur intus esse. Ita no. ipse in d. c.

24 pi. fi. ext. q̄ met. cau. † Quæro an qñ tale iuramentū deferatur, iudex possit taxare, sicut dixi §. de iur. affectionis ℟. q̄ taxare

taxare potest anteq̄ iuretur, d. c. fi. eō. q̄ť me cau. & d. l. si qñ. Postquàm uerò iuratum est, taxare non potest, quia redarguere periurium partis, auth. de iud. §. oportet & C. de iud.

25 auth. nouo iure, dixi. §. in l. prox. §. iurare. Quæro, † an ob dolum defuncti deferatur istud iuramentum contra hæredem? ℟. Aut dolus propter quem deuenitur ad istud iuramentum, fuit cōmissus ante litis contestat. aut non, de quo

26 dixi supra. Quæro an ab † isto iuramento, uel eius delatione possit appellari? ℟. ista q. pendet ex eo q̄ť habuisti no. l. sed & si possessori. §. j. §. tit. j. & in l. nam posteā. §. fi. e. tit. Si enim dicimus q̄ ex iuramento necessariò oriatur actio, statim sequitur q̄ť posset adpellari, quia non est tutū aduersario expectare sententiā, quid enim si nunquā feratur, & ageretur ex illo iuramēto, uel peteretur executio? Certè nō esset consultū parti, ergo posset appellare, l. ante quor. app. non reci. l. ait prætor. §. permittitur. §. de minor. Sed si dicamus non oriri actionē, ut ego tenui uobis, tunc non posset appellari propter rationē communē iuris nostri, l. pen. C. quor. appell. non reci. & l. j. C. de Episc. audien. & l. generali ter. §. fine aūt. C. de iureiur. licet sit arg. cont. §. de minor. l. in ura utile. Dic ut ibi. Ad quod facit quod no. Inn. c. fi. ext. q̄ť me. cau. Sumus expediti de hac difficili materia, quæ à nemine tractatur, & nunquam intellexi, nisi modo.

ADDITIO.

a No. Bal. hic & Sal. l. j. C. depos. Bar. l. ij. C. de prob. l. ij. C. de nox. Ant. de Bu. & Imo. c. ij. de te. Limitat Bar. cons. centesimo quinquagesimo, quod uide ad materiam etiam l. præcedentis.

b POMA. Litem. Hoc tamen intellige interueniente contemptu iudicis, alioquin ei succederet obligatio ad interesse. l. stipulationes nō diuiduntur. uer. Celsius. ℣. de uer. ob.

c POMA. Numis. Cogita hic quia nescio quo spiritu Bar. in isto suo secundo requisito, separet actiones in rem arbitrarijs, cum in actionib. in rem, nunquam deferatur istud iuramentū in litem, nisi arbitrariæ efficiātur. l. qui restituere. §. de rei uend. & §. præterea. inst. de ac. nisi uelles dicere, q̄ hoc gratis cōmodioris doctrinæ, ut & iuris cons. hic in princ. quem ipse sequitur, sed credo q̄ hoc facit, quia etiā in arbitrarijs iuris defertur illud iuramentū interueniente iudicis contemptu, ita. §. præterea. inst. & act.

d Azo. Alex. dicit hanc uideri magis cōmunem opin. secundum quam debet intelligi gl. fi. l. & si traditio. C. de act. emp.

e POMA. Regula. Amplia istam reg. ut quicunq; iussus iudicis contemptus est, etiam si non sit de restituendo, faciat ut causetur istud iuramentum in litem, concurrentibus alijs requisitis. l. sed & loci. §. sed & si quis §. fin. reg. d. l. pen. §. in eum. iuncta gl. hic quæ dicit ideò ibi iuramentū in litem deferri propter officium iudicis contemptū. Et hoc præterea probatur per generalitatem l. qui restituere. & §. præterea. hic alleg. Adde Io. An. in addi. ad Spe. tit. de iureiur. §. j. in addi. magna in uer. est etiam sciendum. Io. fab. Inst. de act. §. præterea quasdam. & Im. l. Nesennius. §. fundum de re iud.

f POMA. Dicam. An autem istud iuramentum ex temeritate deferatur, Abb. c. quoniam. §. in alijs. ext. ut lite non contest.

g POMA. Arbitrio. An aūt ista differentia, quā fecit Bar. hic, inter actiones bonæfidei, & stricti iuris arbitrarias, procedat, uide Alex. hic.

h Dixi. Secundum Pul. Bar. in actionibus bonæ fidei non uidetur bene dicere, quia d. l. si possessor. loquitur quando reus dolo fecit, quominus possit restituere, quia dum erat in mala fide, uendidit alteri. Vnde nimirùm si iuratur in litem contra ipsum, quia paria sunt cōmittere dolum in non parendo iudici, uel faciendo quo minus facere possit, ... etiam ipse Bar. fatetur, & hoc sequitur Alex.

i POMA. Quartò. Et circa hoc no. q̄ istud iuramentū nunquam defertur fisco, ut §. etiam in rub. scripsi, & in l. quoties. C. de exact. trib. lib. x. De quo uide Io. Fab. §. præterea. Inst. de act. & Io. de pla. & Bal. d. l. quoties. & Alex. l. pe. §. in eum. ℣. ne quis eum qui. Vltra aūt istā quatuor requisita adde, q̄ etiam requiritur, ut intentetur actio, non aūt officium iudicis, & circa hoc uide quæ ego scripsi in l. si prius q̄ Bar. ij. q. ff. de noui oper. nunc. Sextò ultra prædicta requiritur, q̄ agatur ad tale quid, ad quod quis præstandum præcisè cogatur, ut dicit hic gl. iij. circa princ. & Bar. d. l. ij. circa medium. Septimò requiritur, q̄ quis ex proprio dolo, uel contumacia contineatur, l. j. ff. quando ex fact. tut. Vnde stante statuto, q̄ fit factum fuerit delictum in territorio alicuius uille, q̄ uilla teneatur emendare delictum. Ponе q̄ quis sit derobatus, & non probat se derobatū, an stabitur iuramento? Certè nō, quia uilla non ex proprio, sed alieno dolo, & delicto conuenitur. Bar. l. ne quid. ff. de incen. ruin. naufra. Bal. c. j. §. conueniculа. de pace iur. fir. Can. c. fi. q. met. causa. Hoc tamē limita, nisi eadem persona fungeretur cum eo qui dolum cōmisit, aut qui fuit contumax. ut ℣. dicam. Octauò requiritur, q̄ is contra quem iuramentū defertur, nō habeat causam ab agente. l. si donatæ, in prin. ℣. de don. inter uir. & ux. Nonò requiritur, q̄ agens nō habeat rem quam petit uenalē, quia qui rem uenalem exposuit, uidetur nō habere affectionem ad illam l. j. de rer. permu. & l. non enim. iuncta gl. & ibi Bar. ℣. rer. amot. reliquā autem uide hic per Cast.

k POMA. Verò. Alex. Sal. Ro. Ias. hic Bar. l. impugnant.

l POMA. Isto. Alex. cons. xviij. col. fi. uol. j. & cons. cxcvij. co. fi. uol. ij. & l. ij. col. j. ℣. tit. prox.

m POMA. Dolosos. Ex Bar. hic gl. & doc. no. q̄ licet regulariter damni æstimatio, & interesse debeant probari per testes, uel instrumēta, & sic per ueras probationes, q̄ tamen concurrentib. dolo aduersarij, & probandi difficultate poterunt iuramento probari. Cand. c. fi. quod metus cau. Bal. l. j. ul. char. c. de sent. quæ pro eo quod et ficit gl. l. semper. §. in hoc interdicto. hic alleg. & Bal. & Alex. l. qui accusare. C. de eden. q̄ probato dolo notarij, dā num probatur per iuramentū partis. Ista tamen non habent locū in criminalibus, Bar. l. fi. ℣. eo. non etiam habent locū, quando quis conueniretur ex dolo alieno. Bar. l. j. ℣. quādo ex fac. tut. neq; etiam in actionibus bonæ fidei, ut hic Alex. Pan. cons. cix. uo. ij. in fi.

n Sigillatim. Adde etiam post Alex. q̄ Anc. cons. cclxxxviij. inci. Ex facti narratione. dicit, q̄ stabitur iuramēto, considerata qualitate personæ deponentis, & conditione depositarij. Et hoc dicit determinando q̄ duobus cohærēdibus, quorum unus subtraxerat claues, & aperuerat scrinium defuncti, alter aūt asserebat ibi esse magnam quantitatē argenti, ille uerò qui aperuit, dicebat nihil inuenisse. Anch. dicit ibi, quòd hæc quæstio similis est prædictæ, de qua in d. c. fi.

LEX VI.

1 *Actio ex testamento non semper habet naturam actionis bonæ fidei.*

ALIAS. Intellectus huius legis patet ex prædictis, q̄a si non præcessisset mora, uel præcessisset, & res extaret, ita q̄ non esset difficilis probatio, non deueniretur ad hoc iuramentum. Vltimò no. † ex hac lege, q̄ licet actio ex testamēto habeat instar actionis bonæ fidei. l. in minorum. C. in quib. cau. in integ. rest. non est necesse. non tamē hoc est uerum semper, ut hic uides dum dicit, hoc enim iudex, &c. & actionum stricti iuris naturam sequitur quantū ad iuramentum in litem, non bonæfidei.

LEX VII.

1 *Dominus litis iurat in litem, non alius.*
2 *Principalis qui per procuratorem litem contestatus fuit, potest in litem iurare.*
3 *Procurator & coniuncta persona non admittuntur ad iurandum in litem.*

1 VVLGO. Dominus litis † debet in litem iurare, non
2 alius. Hoc intellige, ut uidisti in l. uideamus. in prin. §. eo. Item licet hic dicat † q̄ ille qui contestatus est litem suo nomine, debeat iurare, non alius, tamen, puto q̄ si quis litigauerit per procuratorē tutorē, uel curatorem, licet ipse non sit litem contestatus, sed alius suo nomine, admittitur ad iurandū. d. l. uideamus. uer. adolescens. Solum
3 ergo intendit excludere procuratorē † & cōiunctam personam, & similes, qui non admittuntur ad iurandum in litē.

LEX VIII.

SI TVTOR In actione tutelæ, quia est bonæ fidei, iuratur in litem.

LEX IX.

1 *Iuratis rem ualere centum, non est periurus, si res ualet plus.*
2 *L. cum fierti. an intelligatur de iuramento in litem affectionis, an ueritatis.*
3 *Si iuramento adijciatur, pluris ue, an uitietur.*
4 *Testis, qui super æstimatione rei dicat, q̄ ualet centum, si post publicationē fiat capitulum, q̄ ualet centum quadraginta poterunt adhuc examinari.*
5 *Testis super possessione deponēs, dixit, uidi Titium possidere decem annis, & plus, q̄ talis adiectio nihil operatur.*

1 CVM FVRTI. Qui iurat † rem ualere centum, quæ ualet plus, non est periurus, licet non dicat, & plus.
2 † Quæro de quo iuramento hic loquatur? Dicunt quidā de iuramento in litem, quod est affectionis, licet hic agatur actione stricti iuris, ut furti, uel cōdictione furtiua,

dictione, tunc dico ꝙ non potest peti cautio, cum sit in potestate actoris pœnitẽdi statim quod manumittat, ut uidebis no. ĩ. l. prox. Sed si ponamus quod fuerit actũ de manumittendo ad diẽ, tunc fateor ꝙ potest peti cautio, si tamẽ non præstatur, non inducitur condictio ob cau. quia non petitur ex eo quod fuerit actum tacitè uel expressè, ut modò dixi in prin. §. Secundò opp. & uidetur ꝙ non sit locus pœnitentiæ, ut ſ. ea. l. in prin. Sol. ut ibi dixi. Tertiò opp. ad uer. quod si ita. & uidetˢ ꝙ sibi cõtradicat. Dicit enim ꝙ non potest ante diem repeti, nisi pœniteat, Nam repetẽdo uidetur eum pœnitere, l. actione. in prin. pro soc. Sol. & aduerte, quia hoc est ualde subtile. Iurisc. hic respicit mediũ, per qd̃ in libello concluditur, aut enim cõdico, quia nõ manumisisti ante diem, & tũc succũbam. Aut condico, quia me pœnitet, & obtinebo, Tunc fateor ꝙ ista pœnitentia probatur per istum libellum, & hoc uidetur sentire gl. Item opp. dicit hic, ꝙ post diem potest repeti. Cont. C. si man. ita fue. alie. l. si is. & ĩ. eo. l. si pecuniam. §. j. in fi. Gl. pro sol. uacillat multũ hic, & in cõtrarijs, & in l. naturalis. §. at cũ do. ĩ. de præsc. uer.

1 Tu tamen † ex omnibus ut habeas claritatẽ, ita dicas, Aut ego do tibi seruũ meum, ut eum manumittas intra certum tempus, tũc aut fuit cogitatũ de certo actu manumittendi, & post diem nõ efficitur liber ex cõstitutione. ĩ. de uer. ob. l. qui Romę. §. Flauius. & ibi no. Aut non fuit actũ de certo actu, & tũc efficitur liber, l. si pecuniam. §. j. in fi. ĩ. eo. cũ si. Aut

2 non dedi † tibi seruũ meũ, sed dedi tibi pecuniã, ut tuũ manumittas, & tũc ego emi seruũ tuũ, & apud te dimisi, ut manumitteres, & tunc post tempus efficitur liber ipso iure, ex constitutione l. si is qui. C. si mancip. ita fue. alie. Aut non emi, sed sic simpliciter dedi pecuniã, ut manumitteres, & tũc post tẽpus cõstitutio non facit eum liberũ, ut hic, & l. naturalis. §. at cum do. ĩ. de præsc. uer. & l. non omnis. in prin. s̃. si

3 cer. pet. quicquid ibi gl. dicat. † Aut dubitaᷓ utrũ emerim, uel non, & tunc aut dedi pecuniã non numerataᷓ, sed tanquam speciem in saculo, & non fuit emptio seruí. Ita loquitur hic fm unam lec. d. §. at cùm do. Aut dedí pecuniam numeratam, & tunc aut illa correspondet uero precio seruí, & præsumitur emptio. d. l. si is. C. si manci. ita fue. alie. Aut nõ correspondet uero precio, sed multominus, & tunc non uidetur emptio, sed contractus innominatus, ut hic fm Pet. & quosdam alios modernos. Quæ distinctio uidetur probari, de re. iur. l. semper in stipulat. Ratio prædictorum est, quia quando ego emi, uideor tibi tradidisse seruũ proprium, meritò succedit cõstitutio post tempus, & facit eum liberum. l. si pecuniam. §. j. ĩ. eo. Cy. C. eo. l. si liber. & prædicta omnia intelligas, nisi conditio seruí repugnaret, quia ex aliqua causa fortè ad libertatem produci nõ posset. Ita etiã intelligitur hic secundũ unam sol. Quandoq; do tibi pecuniam, ut manumittas seruum alienum, & tunc nullo casu post tempus cõstitutio succedit, ne domino fiat iniuria, & hoc modo etiam potest intelligi hic, secũdum aliam lect. & §. at cũ do. Venio ad uer. sed si Stichus. dicitur hic, ꝙ si Stichus decesit ante moram, cessat repetitio. Cont. ĩ. eo. l. si pecuniam. §. sed si uni. Sol. dicunt quidã cessat repetitio, quasi causa non sequuta, ut hic, sed ex pœnitentia competit, ut in contrarijs, quo casu quãdo ago ex pœnitentia, debet distingui, ut dicitur in l. cont. & hoc uerũ. Venio ad uer. quinimò. dicitur hic, Stícho mortuo cõpetere cõdictione. Cont. Condictio ob causam datur ad repetendum quod est datum, non ad consequendũ ꝙ est promissum, l. j. in fi. de rer. permu. Sol. dicunt quidam quòd hic loquitur de certi con

4 dictione generali. † Alij ꝙ hic loquitur de actione præscriptis uerbis, quæ potest appellari condictio, ideò quia personalis est actio & ista communiter tenetur. Alij dicunt ꝙ hic est casus specialis, in quo datur condictio ob causam, ad consequendum promissum. Simile, ĩ. e. l. si pecuniam. §. item si quis. & §. sed si acceperit, sed cõmuniter ista non tenetur, ut ibi dixi. Opp. & uidetur ꝙ competat actio de dolo, C. de dolo. l. cum proponas. ergo condictio, de qua loquitur hic, cessat, l. j. & ij. de dolo. Sol. si hic intelligas quòd loquitur de certi condictione generali, non ob. quia concurreret cum actione de dolo, tãquam generalis. Sed si intelligas de actione præsc. uer. dicit gl. ꝙ ibi fuit contractus, facio ut des, hic uerò fuit, do ut facias. Certè ista est multũ difficilis lex, tamen quantum ad propositum, si uolo agere ut obseruentur promissa, competit actio præsc. uerb. ita loquitur hic. Si uerò uolo repetere id quod est datũ, si quidem est repetibile, habet locũ condictio ob causam, ut per totum istum tit. Sed si non est repetibile, tunc habebit locũ actio de dolo, quia dolo tuo fui inductus ad hoc faciendum, d. l. cum proponas. loquitur enim cum est data libertas, quæ non potest repeti. Vltimò quidam dicũt ex hoc §. ꝙ mora inducit hanc condictionem, quod gl. non placet. Dicam in d. l. si pecuniam. in prin. ĩ. eo.

§. SI LIBER HOMO. Si causa ob quam datur, sequatur de facto, & non de iure, competit repetitio, nec distinguitur sciens an ignorãs quis receperit. No. summarium. Opp. l. si procuratorem. §. si liber homo. ĩ. mand. Sol. ibi dedit de pecunia pertinente ad manumittentem, hic ad manumittendum.

1 *Filius quando possit corrigere patrem.*
2 *Causa pro quâ est data pecunia, si sit sequuta, nõ tamen ex causa qua data fuit, quando competat repetitio.*

§. SI QVIS QVASI. Si pecunia datur, ut aliquid ex certa causa sequatur, si illud postea sequatur, non tamen ex eadem causa, competit repetitio. Item defectus causæ à dante tantum in mente retentus, hãc condictionẽ

1 non parit. Opp. ꝙ filius non debeat corrigere patrẽ, auth. de nup. §. sed ꝙ sancitum. Sol. circa distractionem & administrationem bonorum, nõ debet corrigere, ut ibi, & l. cum oportet. §. non autem. C. de bo. quæ lib. sed de iure potest, ut hic. Ita dicit gl. posset etiam eam circa administrationẽ bonorum corrigere, quando eius prodigalitas esset nimis

2 magna. C. de sent. pas. l. fi. & ĩ. ad Treb. l. Imper. † Opp. quòd hic non competat repetitio, quia causa ob quam data est pecunia, secuta est, scilicet, libertas, & fuit sequuta de iure, scilicet testamẽto, Sol. huius timore dicunt quidam, ꝙ hic datur condictio sine causa, non ob causam. Tu dic fm glo. aut debebatur hic libertas per fideicõmissum, aut directò. Si per fideicõmissum, & sequuta est manumissio, nõ potest habere locum condictio ob causam, sed sine causa. Nam causa sequuta est, & sic cessat ob causam. sed qa causa data fuit iniusta, ideò habet locum sine causa. Mihi uidetur quòd etiam tunc competat cõdictio ob causam. Nam causa proxima, ob quam pecunia datur, est ut relictum libertatis purificetur. s̃. e. l. j. §. j. sed istud non est sequutum, ergo habet locum condictio ob causam. Si uerò erat relicta libertas directa, tunc dicit gl. ꝙ competit condictio sine causa tanquam generalis. Item cõdictio ob causam, quía non habet libertatem, propter eam donationẽ quam fecit, quę

a requiritur, ut s̃. prox. §. Mihi uidetur[a] ꝙ si pecunia fuit data post aditam hæreditatem, tunc dicit gl. uerum simpliciter, quia iam erat liber homo. Si uerò fuit data ante, cum iam non esset liber homo, tunc est dicendũ idem, quod in libertate relicta per fideicõmissum. Item opp. & uidetur ꝙ sufficiat libertatem sequi quocunq; modo. l. cum seruus. ĩ. de uer. ob. Sol. expone ut ibi in gl. & etiam hic, & cessat cõt. quia debet intelligi, dũmodò habeat libertatem per eum,

3 cui pecunia est data, uel ꝓmissa. Sed cõtra hoc opp. † quantum ad exceptionem parãdam, nõ refert à quo fiat, dummodò fiat. l. si puellam. C. si man. ita fue. alie. ergo quantum ad defendendum hæredes ne cõueniantur condictione ob causam, non refert à quo fiat. Sol. ut dícam uobis, ĩ. eo. l. si pecuniam. §. j. Quæro utrũm ista pecunia possit repeti condictione indebiti? Gl. hic dicit ꝙ non, quod dicam in l. is cui hæreditas. ĩ. de cond. indeb. Venio ad uer. quanquam. & opp. l. si quasi. ĩ. de pig. act. Sol. ibi fuit causa ab utraq; parte in mente retenta, hic ab una tantùm. facit quod no. s̃. e. l. j. & s̃. si cert. pet. l. non omnis.

ADDITIO.

a POMA. *Videtur. Aduerte ꝙ Bar. hic uidetur sentire, quod si hæres recipiat illud quod est sibi soluendũ gratia conditionis implendæ, tamen per hoc non uidetur adire hæreditatem, quod est cõtra l. pro hærede. §. Pantonius. ff. de*

acq. hær. Et si dicas, non esse ita exasperanda uerba Bar. quia per hoc ꝙ dicit, aliter erat hæreditas adita, aut non, non negat ipse propter hoc, quin hæres recipiendo id quod erat sibi soluendũ gratia conditionis implendæ, uideatur hæreditatem adire, quia respõ. quod tunc nescio quæ differẽtia sit inter primum & secundum casum. Vnde cogita quæ fuerit mens Bar.

§. SVBTILIVS. Si quod meum est tibi trado, tanquã tuũ non transfero dominiũ. Iste §. continuatur cũ præcedenti, unde magis deberet dici uer. ꝯ §. Materiã istã quæ tractat de errore, qui impedit trãslationẽ dominij, habuisti in l. cũ fundus. §. seruũ tuũ imprudẽs. s̃. si cer. pet. dicemus in l. j. s̃. de off. pcur. Cæ. & dixi in l. eius qui. s̃. si cer. pet.

a §. QVANQVAM.[a] Habetur condictio pro impleta, quãdo is qui implere debet, impedit facto eius qui ex implemẽto tenet. Opp. l. si pecuniã. §. de illo. ĩ. de sta. li. Sol. ibi prælegatum erat peculium seruo, hic secus. Opp. ꝙ nullum est hic hæredis impedientis commodum, nam tenetur legatario actione in factum, ut dicitur in fi. tex. Gl. rñ det ꝙ est cõmodum, quia tenetur ad decẽ in genere, nõ ad illa quę erant in peculio, certè hoc cõmodum modicũ est. Dicas ergo quod daᷓ hoc consiliũ hæredi de rigore, sed de æquitate succurriᷓ legatario per actionẽ in factũ, qua æquitate cõsiderata, nullũ est cõmodum hæredis. Opp. ꝙ de æquitate etiã uideᷓ, ꝙ ei in cuius persona dicitur impleri cõdictio, non subueniatur, ĩ. si quis omiſ. cauſ. te. l. si quis sub conditione. Sol. illud, buòd est soluendũ in uim conditionis ex testamento, nõ potest peti de rigore, nec de æquitate ut l. cõtraria, sed hic æquitas fundaᷓ ex alio, ꝯ ex testamento, ſ. quia hæres seruum nolentem soluere impediuit.

ADDITIO.

a *Quanquam. Inquantum Alex. hic refert Cast. & Ray. dicere hunc tex. no. quod si quis uolebat mihi relinquere in testamẽto, & tu impediuisti, teneris mihi ad intereſſe. ꝙ Io. And. in addi. ad Spec. tit. de iud. §. generalia. uer. posset etiam. ponit in q. de tutore, qui procurauit per testatorem sibi relinqui totum, uel partem eius, quod pupillo relinquere intendebat, quod pupillus posit agere ad intereſſe, si manifestè appareat, persuasione tutoris sibi relictum, quod pupillo relinquere intendebat. Ibi latè uide, fuit q. Pilei, ut ipse refert.*

LEX IIII.

a §. SI QVIS ACCEPTO.[a] Si causa, propter quam debitor liberaᷓ, non impleᷓ, agitur ut in pristinam obligationẽ reponat. Pro declaratione huius legis quæro, quid cõdicatur. Gl. distinguit, Aut debitũ quod fuit remissum, erat liquidũ, & condicitur ipsa pecunia, ut ĩ. eo. l. si mulier. Aut nõ erat liquidum, sed erat fortè in diẽ, uel sub condictione, & cõdicitur, ut in pristinam obligationẽ reponatur. ĩ. de iur. do. l. licet. Ad hoc opp. l. ob eã causam. ĩ. de præscrip. uer. Sol. fm ueram sol. fateor ꝙ posset agi contra cessantem adimplere promissa, actione incerti, ſ. præscrip. uer. ut ibi, & etiã condictione ob cau. ut hic. Opp. l. licet. ĩ. de iure do. Sol. ibi acceptilatio habebat tacitã condictionem, si matrimoniũ sequeretur, hic non. Extra opp. l. cũ noua. C. de transac. ubi non datur condictio ob cau. Sol. ibi actio quæ erat remissa, non poterat ex cõsensu partium restaurari, ut quærela inofficiosi. Item actio descẽdens ex delicto. l. si unus. §. pactus. s̃. de pac. meritò non potest condici, ut se reponat in pristinam obligationem. No. ergo ex hac l. cum gl. sua, quod quando statim possum petere debitum, non competit mihi actio, uel iudicis officium, ut debitum illud promittas, cessat enim æquitas. In cont. facit l. si finita. §. elegantẽr. ĩ. de dam. infe. sed ibi erat debitum quodam extraordinario iure, ut ibi dixi.

ADDITIO.

a POMA. *Accepto. Alex. consi. xxxvij. uo. iij.*

LEX V.

1 *Pœnitentia quando faciat locum condictioni.*
2 *Præparatoria non faciunt definere rem esse integram.*
3 *Sponsalia sunt initium matrimonij.*
4 *Contractum implens, ex eius parte potest pœnitere, & quando nu. 11.*
5 *Innominatis in contractibus, facio ut des, & facio ut facias, quãdo habeat locum pœnitentia, & nu. 6. 7.*
8 *Obligatio quando debet impleri ex rei interuentu, licet parti pœnitere, & rem non accipere.*
9 *Pœnitere licet in mandato, deposito, & societate.*
10 *Libellus in condictione ob causam ex pœnitentia.*
11 *Pœnitentiæ in contractibus quando sit locus.*
12 *Pœnitentiæ ex parte eius, cui est impletum, non est locus. & nu. 4.*
13 *Si do pecuniam alicui ut uadat pro me Romam, contractus locationis & conductionis, uel contractus nominatus est.*
14 *Repetitio quando competat ex defectu causæ.*
16 *Condictio ob causam an habeat locũ in cõtractibus innominatis, & quando actio de dolo.*
17 *Condictio ob causam in omni datione ob causam, licet non resultet cõtractus innominatus, habet locum.*
18 *Condictio ob causam ut competat, est necesse ꝙ agens perfectè cõtractum impleuerit.*
19 *Contractus si est ab utraq; parte perfectus, & posteà ab una parte implementum rescinditur, habet locum condictio ob causam.*
20 *Condictio ob causam ad quid detur.*

a SI PECVNIAM.[a] In cõtractibus innominatis si ex una parte impletur, ex alia non propter casum cessat condictio ob causam quasi causa non sequuta, sed habet locum ex pœnitentia, dum tamen aduersæ parti de indẽnitate consulatur. Primò dicit cessare condictionẽ, quasi causa non sequuta. Secũdò dicit eam habere locũ ex pœnitentia. Tertiò istud dictũ limitat, ut indẽnitati aduersæ partis consulatur. Secũda ibi, sed cùm liceat. Tertia ibi, nisi for

1 tè. † Tu habes hic ꝙ pœnitentia facit locum huic cõdictioni. Cõt. & assumo gl. magnam, & opp. de eo quod habetur ĩ. e. l. ꝙ Seruius. Dicunt quidam ꝙ ibi loquitur quãdo contractus est celebratus gratia utriusq;, hic gratia dantis tantũ. Gl. reprehẽdit. Nam & hic gratia utriusq; fit, ſ. datio causa recipientis, & ire causa dantis, & tamen est locus pœnitẽtiæ. Simile s̃. eo. l. iij. §. j. Gl. istas opi. infideliter recitauit. Nã benè uidebaᷓ ipsis, ꝙ hic ꝯctus fiebat gratia utriusq;, sed ibi dixerũt distinguendũ esse, an factũ qd̃ erat explicãdum post datã pecuniã, ut ire Capuã, fieret gratia dãtis, uel gratia utriusq;, & hoc modo recitaᷓ in seq. gl. super uer. repeteᷓ. & intelligẽdo sic, fortè ista sol. nõ est mala secũdũ quosdã, ut ĩ. dicã, ideò gl. soluit cõt. aliter, quia res hic erat integra, & sic locus est pœnitentiæ, & in l. ꝙ Seruius. non erat res in-

2 tegra. † Aduerte, ex hac gl. coniuncto tex. apparet, ꝙ præparatoria non faciũt rem definere esse integrã, ut hic, & l. si de functus. s̃. de proc. secus si de aliquo facto aliquid incipiatur, ut d. l. quod Seruius. † Nam sponsalia sunt initiũ matri

3 monij. Pro hoc facit ĩ. de pollic. l. j. §. cœpisse. Oppo. extra glo. ĩ. ea. l. §. item si quis dederit. ubi est cœptum aliquid de eo ꝙ erat fiendum, & tamen locus est pœnitentiæ. Sol. dicit Iac. de Are, ut colligitur ex distinctiõe sua quam facit, & refert Cy. l. sicut. C. de act. & ob. ꝙ l. quod Seruius. loquit quãdo illud quod post dationẽ erat fiendũ, respicit cõmodũ utriusq;, §. itẽ si quis. loquit quãdo respicit cõmodum dantis tantum. & secundũ hoc uidetur bona sol. posita in prin. gl. rectè intelligẽdo, quod nõ placet. Nam siue id quod est faciendũ respicit cõmodum dantis tantũ, siue utriusq;, idẽ iuris est, & eadem ratio, ut ĩ. uidebis. Prætereà §. item si quis. nõ respiciebat cõmodũ dantis, sed tertij, ſ. manumittẽdi. ꝛ. ergo ad l. ꝙ Seruiᵘ. ꝙ illud est speciale fauore matrimonij, siue matrimoniũ illud sit cõtrahendũ inter dantem & recipientem, & sic gratia utriusq;, siue inter extraneos, & sic nõ respiciat cõmodum dãtis. l. si ego. in prin. & §. j. ubi hæc sol. probaᷓ ad literam. ĩ. de iure do. Opp. in contractibus innominatis potest agi, ut quis cogatur implere ꝙ ꝓmisit, ĩ. de præsc. uer. l. naturalis. per totã l. Ergo apparet ꝙ non est lo-

4 cus pœnitentiæ. Sol. dicit gl. & bene, † pœnitentiæ locus est ex parte eius qui impleuit cõtractum, nõ ex parte eius cui impletũ est. Cum enim ipse sit perfectè obligatus, non potest pœnitere, sed potest agi cõtra eum ut impleat, ut in cõtrarijs, ille uerò qui impleuit, põt pœnitere & repetere ꝙ dedit. Ita loquitur hic, & s̃. eo. l. iij. §. j. Cõtra hoc opp. ea quę facta sunt, non possunt repeti, l. si non sortem. §. libertus. ĩ. de cõd. ind. Vnde uidetur ꝙ non sit locus pœnitentiæ. Huius timore dicit gl. ꝙ hoc quòd de pœnitẽtia dicit, habet locũ

in do ut des, & do ut facias, & in ꝑmutatione. quasi dicat in facio ut des, uel in facio ut facias, non habet locū, quia postquàm est factum, cessat pœnitentia, istud etiam uidetur tenere Iac. de Are. & Cy. qui recitauit eum in d.l. sicut. de
5 act. & ob. Certè etiam † in facio ut des, & facio ut facias, potest habere locum pœnitētia, quādo ex aliqua parte nihil est impletum. Item quando ex una parte esset impletum, si esset tale factum, ꝙ posset repeti, ut uacuam possessionē tradi, & similia. haberet locum ista lex, scilicet repetitio, uel si peto ut te reponas in pristinā obligationem, ut ſ. l. px. Item quando est tale factum, ꝙ non potest repeti, licet non detur condictio ob causam ad repetendum, tamen datur de dolo in locum illius condictionis ob causam. l. cum ꝓponas. C. de dolo. & ibi tangitur per doc. & ibi dixi. Præterea potest esse datio talis, quæ non potest repeti, ut datio libertatis, d. l. cùm proponas & sic non est facienda distinctio inter contractus innominatos, quia in omnibus idē uidetur, & hoc puto uerum. Tamē Guliel. de Cu. in hac materia est in mirabili opinione, dicit enim ꝙ solum in cōtractu do, ut facias, locus est pœnitentiæ, & nō in alio, ut hic, & l. iij. §. j. ſ. eo. quia in alio nulla lex reperitur. Prætereà ꝙ in cōtractu permutationis non sit locus pœnitentiæ, uidetur probari in l. j. ſ. de rerū permu. Ratio, dicit ipse, quia cōtractus innominati iudicātur secūdum naturam contractuum nominatorum, quibus æquiparantur. l. j. §. si quis seruum. ſ. depos. & l. eum qui. §. si rem inspectori. ſ. commo. Sed iste contractus assimilatur mādato, meritò debet esse locus pœnitentiæ, sicut in mandato. Ista sunt uerba Guil. hic, quod ipse dicit, non placet, nam do ut des assimilatur empt. do ut facias condictioni, non mandato, facio ut facias æquiparatur mandato. l. naturalis. §. j. & §. sed si facio. ſ. de præſc. uerb. sed posito ꝙ do ut facias æquiparatur mādato, tamen non esset locus pœnitentiæ, quantùm ad repetendum id quod datum est. l. si militem, quod ibi no. C. eo. sed quantùm ad impediendum ne fiat, sic. Prætereà illa & eadem ratio, quæ est in cōtractu, do ut facias, est in omnibus contractibus innominatis, ut ſ. dicam. Et sic teneo
6 ꝙ † in omnibus cōtractibus innominatis, habeat locum pœnitentia. Sed contra hoc opp. l. sicut. C. de act. & ob. Sol. ibi loquitur in contractibus nominatis, hic in innomina-
7 tis. Ista est uera ratio, dicit glo. † quia sicut sunt debiles in obligatione contrahenda, seu inducenda, quia consensu nō contrahuntur. l. iurisgentiū. in prin. & §. j. ſ. de pact. sic & in obligatione retinenda sunt debiles, & sic pœnitētia dissoluuntur. Dy. l. stipulationes nō diuidūtur. in sua distinctione magna. Tu dic clarius secundū Iac. de Are. & Cy. refert in d. l. sicut cōtractus innominati antequam compleantur, non producit obligationem ciuilem, l. ex placito. C. de retū permu. cū ergo nullus cōtrahentiū sit ciuiliter obligatus, meritò potest pœnitere, & eodem modo post cōtrarium impletū ab una parte, ille qui impleuit, potest pœnitere, quia implendo obligauit alium sibi, non se alteri. Et hoc no. in d. l. ex placito. Et ista ratio, quia obligatio nō est
8 contracta, est generalis & urgens ad omnem speciem contractus innominati. Prætereà quādo † obligatio debet impleri ex interuentu rei, licet parti pœnitere, & rem nō accepere, l. qui pecuniam. ſ. si cer. pet. & j. quæ res pig. ob. pos. l. pe. & j. qui pot. in pig. ha. l. j. & l. potior. in prin. sed contractus nominati statim ab ipso initio sunt perfecti, & est nata ciuilis & naturalis obligatio & actio. d. l. iurisgentiū. in prin. meritò non licet pœnitere. l. sicut. C. de act. & ob. Contra hoc opp. ꝙ etiam in contractibus nominatis licet pœ-
9 nitere, ut † in mandato, deposito & societate. Glo. fatetur cōtrarium quòd in illis fallit. Ita dicit hic, & in d. l. sicut. & Dy. cap. quòd semel. de reg. iur. lib. vj. Alij dicunt & melius, quòd in illis nō fallit, nūquam enim licet pœnitere ab eo, in quo obligatio est contracta. l. in commodato. §. sicut. j. comm. & d. l. sicut. & de act. & oblig. Vnde in mandato nō sum obligatus ad tenēdum te procuratorē perpetuò, meritò possum te reuocare. Idē in depositō & societate, & prędicta tenent doc. d. l. sicut de act. & ob. & bene. Item opp. in contractibus innominatis, licet non sit nata ciuilis obligatio, tamen est nata naturalis, quæ impedit repetitionem soluti. l. naturaliter. de cond. indeb. ergo illud, quod soluisti, nō pōt repetere ex pœnitētia, qa naturaliter erat debitū, ꝙ non erat debitum naturaliter simpliciter, sed debebam centū, ut ires Capuā ad recipiendū. ad istud tuū ire Capuā nullo iure eras obligatus. d. l. qui pecuniā. ſ. si cer. pet. Si ergo ex pœnitētia tollit, ne eas Capuā, uel ne impleas cōtractū ex parte tua tollit obligatio naturalis, qua tenebar tibi soluere, & sic apparet modò omnino solutū indebitum,
b quod ergo hic dicit, ꝙ potest pœnitere, nō intelligas[b] eius quod dedit principaliter, quia cū ad id esset naturaliter obligatus, nō potest pœnitere, sed intelligas ꝙ pœniteat eū
10 de eo ꝙ per aduersam partē est faciendū. Et ex hoc† apparet mediū, per ꝙ in libello cōcluditur. Si quis tamen dicerit in libello, repeto decē quæ dedi, quia pœnitet me dedisse, licet impropriè loquatur, tamē istum libellum nō reprobo, nam cū de hoc nō possit pœnitere, nisi prius pœnituerit de eo quod est per aduersarium faciendū, uideē etiā de
c illo pœnitere, l. illud. de acq. hær. His expeditis[c] reassumamus breuiter, utrū in † contractibus sit locus pœnitentiæ,
11 & dic aut loquit in cōtractibus nominatis, & nō est locus pœnitētiæ in eo, in quo obligatio est cōtractus, l. sicut. j. de act. & ob. & l. in cōmodato. §. sicut. j. cōm. & hoc nunquā fallit. Aut loquimur in cōtractibus innominatis, & tunc aut sunt celebrati causa minuendarum litiū, & non licet pœnitere. l. iij. in prin. ſ. eo. & l. quamuis. C. de trāſ. Aut cōtractus innominati celebrātur ad aliud, quanquā minuendarum litium, & tūc aut à nulla parte est aliquid impletū, & absq; dubio est locus pœnitētiæ. Aut ex utraq; parte est perfectè impletū, & non est locus pœnitentiæ, quia obligatio perfecta est: ut leg. ex placito. C. de re. per. Aut ex una parte est impletū perfectè, & ex alia nullo modo, & tūc aut supereſt facultas implendi, & est locus pœnitentiæ. ut ſ. eo. l. iij. §. j. Aut non supereſt facultas implendi & tunc aut nō supereſt modò, nec unquam fuit facultas implēdi de iure, uel de facto, aut ab initio fuit facultas implendi, & posteà defijt. Primo casu, aut ille qui impleuit, fuit sciens, & non est locus repetitioni, seu pœnitentiæ. C. eod. l. dictam. & l. si militē. & ibi no. Aut fuit ignorās, & tunc secus. l. iij. §. si qs quasi. ſ. eo. Ex parte uerò recipiētis non distinguit scientia, ab ignorātia. l. iij. §. si lib. homo. ſ. eo. Secūdo casu potest quis pœnitere, dum tamen indemnitati aduersarij cōsulatur. j. ea. l. §. fi. & nō. ſ. eo. l. iij. §. j. non autem posset repeti, quasi causa non secuta. d. §. j. & l. pe. C. eo. nisi facultas implēdi defecerit post mo-
12 ram aduersarij, d. §. j. Et prædicta uera ex parte implentis. †Ex parte uerò eius, cui est impletum, non est locus pœnitentiæ, ut dictum est, & ita intelligas ea quæ j. dicent. Quando ex una parte est impletum aliquid perfectè, ex alia est factum aliquid de illo, & tūc aut illud aliquid quod est factum, est de præparamentis, aut de eo quòd erat faciendū. Primo casu est locus pœnitentiæ dum tamen indemnitati aduersarij consulatur, ut hic. Secundo casu idem, ut hac l. §. item si quis dederit. Ratio, quia faciendo aliquid, nō impletur contractus, & sic alius non obligatur, meritò est locus pœnitentiæ, ut dictum est. Fallit fauore matrimonij, ut j. eo. l. quòd Seruius. & l. si ego. in princip. & §. j. j. de iure do. Quando ex nulla parte est factū aliquid perfectè, & tunc sine dubio est locus pœnitentiæ, quia contractus non est perfectus, nec nata obligatio. l. ex placito. de re. permut. C. de pact. l. j. in fi. mag. glo. Contra hoc opp. nam hic uidetur contractus nominatus, scilicet, locatio & conductio, do enim pecuniam, ut uadas Romam, & sic non est locus pœnitentiæ, secundum ea quæ dicta sunt. Sol. dicit glo. quòd hic pecunia fuit data, uel species, uel ipse qui recepit, non consueuit locare operas suas. Probatur hæc sol. in l. naturalis. §. at cùm do. j. de præscri. uerb. & tangitur hic in gl. parua prima huius l. & in glo. super uerb. repetetur. & est ue-
13 rū. †Si enim uni cursori, qui consueuit operas suas locare, ad hoc dedi pecuniam, ut uadat pro me Romam, est locatio & conductio. Sed si cuidam honesto uiro darem pecuniam, ut iret pro me Romam, uel in aliqua ambasiata, uel ad aliqua negocia mea perficienda, tunc esset contractus innomi-

* *Innominatus. Et in factū actio eo nomine competit. l. glo. l. j. ff. si mens. falſ. mo. dix. Bar. l. j. C. de ſuffrag.* innominatus. * Ita loquitur hic, quod apparet, quia pro eundo facit magnum apparatum, quod in persona cursoris non cadit, ut uidemus cōmuniter. Sumus expediti de primo articulo, scilicet quando in contractibus innominatis sit locus pœnitentiæ. Veniamus ad secūdum, scilicet qñ ex defectu
14 causæ competit repetitio. †Op. & uidetur ꝙ etiā quādo causa non est sequuta, & per accipientem non stat, sit locus condictioni, ſ. ea. l. §. j. in prin. Sol. fateor quando causa non est sequuta, facto eius qui debet implere eam, secus si casu fortuito, ut hic. Et ideò gl. hic per modum summæ tractat quādo defectus causæ hāc cōdictionem inducit. In quo dicas plenius quàm gl. Aut deficit causa, quia ab initio fuit impossibilis. Aut deficit causa, quæ fuit possibilis. Primo casu distingue, Aut ille q̄ dedit, decit scienter, & non repetet. Aut ignoranter, & tunc secus. l. dictū. C. eo. & l. si militem. & ſ. eo. l. iij. §. si liber. & §. subtilius. Secundo casu quando deficit causa possibilis, aut deficit casu fortuito, aut facto eius, qui debet implere, aut eius, in cuius persona debet impleri. Primo casu, aut ante morā, & nō est locus cōdictioni ob causam, quasi causa non secuta, sed ex pœnitētia sit, ut hic. Aut post moram, & tūc secus. l. iij. §. j. ſ. eo. Secūdo casu indistinctè est locus repetitioni, d. l. iij. in prin. & §. j. ſ. eo. l. naturalis. quasi per totam l. j. de præſc. uerb. Tertio casu non est locus repetitioni, quasi causa nō sequuta. l. pen. C. eo. sed quādo pœnitet, poterit repeti. d. l. iij. §. j. aliàs. ij. ſ. eo. & hic. Et prædicta uera, quando causa ob quam datū est, aliter non est sequuta aliqualiter, & nō est perfecta, ut puta, quia sequuta est de facto, sed non de iure, uel est sequuta, sed nō ex ea causa, ex qua datū est, tūc similiter habet locum cōdictio. ſ. eo. l. iij. §. si liber. & §. si quis quasi. Et prædicta sunt uera, siue causa sit expressa, siue tacitè actū ab utraq; parte. l. non omnis. ſ. si cer. pet. & l. j. ſ. eo. & l. iij. §. si quis quasi. & ibi no. ſ. eo. secus si ab una parte tantùm. l. si repetēdi. C. de cōd. ob causam. & d. §. si quis quasi. in fi. & hæc uera in causa fi. secus in im-
15 pulsiua, ut j. de don. l. ij. §. fi. quæ quādo præsumatur † finalis, & quādo impulsiua, ut dic ut per Dy. d. §. fi. & latius ibi dixi, Gul. tangit, & ibi Cy. C. de epiſ. & clec. l. generaliter. & Dy. c. decet. ext. de reg. iur. lib. vj. hæc nō est bene nostra ma-
16 teria. †Iuxta prædicta quæro, utrū condictio ob causam habet locū ſolū in contractibus innominatis? Respon. ꝙ habet locum in contractibus innominatis, ubicūq; illud, quod est datum uel factū, potest repeti. Aliàs si repeti non posset, haberet locum actio de dolo, uel in factum, l. cū proponas. C. de dolo. & l. naturalis. §. sed si dedi. & §. seq. j. de
17 præſc. uerb. Itē habet † locū in omni datione quæ fit ob causam, licet contractus innominatus non resultet, ut si do tibi aliquid, ut aliquid ego faciā, uel do ut aliquid faciat, quidam tertius, uel do ut aliquid obueniat, in actibus, licet non resultet cōtractus innominatus, tamē si causa restat, habet locū condictio ob causam. l. senatus. §. j. j. de do-
18 causa mor. l. j. §. fi parēdi. ſ. eo. & per multas l. istius tit. Quæro utrū ad hoc ut danti cōpetat † cōdictio, ob causam, sit necesse ꝙ perfectè cōtractum impleuerit ex parte sua? Gl. uidetur tenere ꝙ sic, l. actione. C. de transac. aliàs non haberet locū cōdictio ob causam, sed actio de dolo, ut ibi no. Quæro, quid si cōtractus † est ab utraq; parte perfectus, tamē posteà ex una parte illud implementū rescinditur, fortè quia res euincitur, an habeat locū cōdictio ob causam?
19 R. sic, l. fi. j. eo. fallit in cōtractu transactionis. l. si pro fundo. C. de transac. in quo non agitur condictione ob causam, sed præscriptis uerbis ad interesse eius quod fieri cōuenit, ut ibi patet. Procedo ulterius, dicitur hic quod datur cōdictio ob causam, ad repetēdum illud quod est datū. Cont. imò datur cōdictio ad aliud, scilicet ad fructus, & similia,
20 j. eo. l. cùm quis. Sol. Huius timore gl. hic tractat, † ad quid detur condictio ob causam. Dico ꝙ datur ad repetendū illud quod est datū, si est species, uel tantundē, si est quantitas. l. j. de re. permu. & hic. Itē datur ad naturales accessiones, non ad ciuiles. j. eo. l. cum quis. & ꝙ non ad ciuiles, ꝓ-batur in l. j. C. de condictione indebiti. & l. quoties. C. de condictione ob tur. cau. Item datur ad repetendum illud quod est datū uerè, seu datū interpretatiuè, ut gl. dicit, nō autē datur ut fiat ꝙ conuenit, ut dixi in l. iij. §. j. ſ. eo. Vltimò opp. l. qui operas. j. loc. Sol. breuiter, d hæc est uera, aut quis uult repetere quod dedit ex pœnitentia, & habet locum ista lex in cōtractibus innominatis, quæ pœnitentia cessat in cōtractibus nominatis, ut dictū est. Aut quis uult repetere, quasi causa nō secuta, & tunc eodē modo distinguitur in cōtractibus nominatis & innominatis, quod dic ut j. loc. l. si uno. §. itē cùm quidā. Glo. quærit, hic dicitur ꝙ debet restitui illud quod quis expēdit in præparamentis. Quæro an illa præparamenta debent dari illi repetenti? Glo. dicit ꝙ sic, aliàs remaneret in lucro ille qui præparamenta fecit, quod est notādum. Vel deberent remanere apud eum, qui accepit, deducta æstimatione quanti modò ualent, l. nam si. cum l. seq. & l. cū emptor. §. fi. & l. damni infecti stipulatio. in prin. j. de dam. infec. Vltimo hæc lex facit in argu. ad quest. de Potestate electo, † qui fecit præparamenta, & postmodum non potuit ire quod dic ut plenè dixi in l. j. §. diuus. infra de ua. & extraor. cog. & l. diē functo. ſ. de offic. assessо.

ADDITIO.

a POMA. *Pecuniam. Zumi. in repet. c. j. de accu. & Alex. cōſ. xvj. uol. ij. col. j. ubi limitat hanc l. & ſimiles de iure non habere locum, ſi ibi interueniſſet ſtipulatio.*

b POMA. *Intelligas. Hoc repræhendit Bar. in repet. rub. de uer. ob. Et no. ꝙ regula huius legis q, in contractib. innominatis eſt locus pœnitentiæ loquitur in contractibus innominatis reſpectiuis, qui ſunt quatuor, de quibus in l. naturalis. de præſc. uer. non autem in contractibus ſimplicibus. De quo ſcripſi ad Bar. l. ſi eum fundum. ſ. de pac. Et pro ratione gl. hic confirmatæ per Bar. facit, quia ſi conuenit inter me & Titium, ut dem ſibi aliquid in contractu innominato, non poterit præciſè cogere me ut dem ſibi aliquid in contractu innominato, ſed præſtando intereſſe liberabor. l. naturalis. §. j. & ibi Bar. ff. de præſc. uerb. & l. ſtipulationes non diuiduntur. xj. oppoſitione. j. de uer. ob. cùm tamen aliàs ſi inter me & ipſum de dando conueniſſet, poſſet me præciſè cogere ut dem. §. ſi itaq. Inſt. de act. Secundò facit, ꝙ licet in contractibus nominatis, oblatio habeat uim perfecti complementi. l. Iul. §. offerri. ff. de act. emp. tamen nō habet locum in contractibus innominatis, l. iuriſgen. in prin. in gl. mag. uerſ. ut aliquid faciam. ff. de pac. de qua Bal. l. ex placito. in xviij. C. de rer. permut.*

c POMA. *Expeditis. Aduerte ꝙ imò quoties mandatum dediſſet cauſam cōtractui nominato, tunc eſſet locus pœnitentiæ. l. cū in plures. §. mandaui. et ibi Bar. no. ſi. loc. & ideo no. aliùs eſt caſus, in quo etiam in contractu nominato, licita eſt pœnitentia, quem ponit Bar. l. q, ſcitis. j. col. in fi. de agric. et cenſi. li. xj. Aduerte tamē q, limitatio Bar. loqtur in cōtractu locationis, & ipſe allegat leges ſeq. in ſocietate qualibet. l. ſi conuenerit. j. pro ſoc.*

d POMA. *Breuiter. Quādo defectus cauſæ inducat hanc condictionem, in hoc omiſſis multis uerbis Bar. hic, faciàs tibi unam regulā firmam, ꝙ datū ob cauſam, ſiue cauſa ſit nullo modo ſubſecuta, ſiue ſit ſecuta, non tamen legitimè, ſiue cauſa ſit expreſſa, ſiue tacitè ab utraq; parte intellecta, facit ꝙ id, quod eſt datum, poſſit repeti hac condictione, ex capite cauſæ non ſecutæ. Fallit quoties aliquid eſſet datum propter cauſam impulſiuam, non autem finalem, & tunc defectus talis cauſæ, non habet inducere hanc condictionem, ut hic in gl. nullo enim modo tale datum repetitur. Et quando cauſa dicatur impulſiua, uel finalis. Sal. & Bar. l. ij. §. fi. ff. de do. hic alleg. Secundò fallit, quando cauſa eſt tacita, & ab uno tantum intellecta, tunc enim datum nullo modo repetitur cauſa deficiente. l. ſi repetendi. C. eo. & hic in gl. dicitur. Tertiò fallit quādo eſſet aliquid datū ob cauſam impoſſibilē, ſiue de iure, ſiue de facto à ſciēte, tūc enim nullo modo, datū, ꝓpter qd̄ cauſa nō ſit ſecuta, repetitur. l. dictā. & l. ſi militē. C. e. & hic Bar. Quartò fallit, quoties cauſa non eſt ſecuta caſu fortuito, tūc enim non repetetur ut hic in tex. et Bar. ex capite cauſæ nō ſecutæ, ſed ex capite pœnitētiæ. Quintò fallit, quoties ſtat per eum, cuius prima cauſa debebat adimpleri, ne adimpleatur, tunc enim datum nullo modo repeti poteſt, cum cauſa habeatur pro impleta. l. iure ciuili. j. de cond. & demon. prout eſt tex. & glo. l. pen. C. eo. alios duos caſus, in quibus licet cauſa deficiat, tamen non licet repetere, ponit Alex. in quibus dic, ut hic per eum.*

1 *Aduerſarius debet certiorari de pœnitentia.*

2 *Seruus ſi fuit manumiſſus poſt pœnitentiam, ad quid agatur condictione ob cauſam.*

3 *Lex eſt ſemper certa.*

4 *Mandaui si Titio ut percuteret clericum,& reuocaui mandatum eo non certiorato,si percutit sum excommunicatus.*

§ SI SERVVM.In cõtractibus innominatis, si res est integra,siue aliquid coptũ sit,uel desierit posse fieri facto tertij,uel casu,ex pœnitentia datur condictio ei qui parte sua impleuit,dummodò indemnitati aduersarij cõsulatur,si qđ damnũ occasione illius cõtractus incurreret. primò loquitur quãdo quis dedit seruũ suũ,ut manumitteretur.Secũdò quãdo quis dedit pecuniam,ut seruus tertij emeretur & manumitteretur,& tertiò quãdo quis dedit pecuniã,ut seruus accipientis manumittatur. Secunda in
1 §.itẽ si quis.Tertia in §.sed si acceperit legã per partes.†No. in prima parte,ꝙ aduersarius debet certiorari de pœnitẽtia.Ad illud opp.l.si prætor. ℈. de manu.uin.Sol. ibi loquit de ꝓcuratore simplici,hic de ꝓcuratore nõ simplici,in quẽ
2 erat trãslatũ dominiũ,ut posset manumittere.De hoc † an requiratꝰ ꝙ reuocatio mãdati perueniat ad notitiã procuratoris,hic per Dy.d.l.si pater.& Cy.l.mandatũ C.man. uidebitis in l.si procuratorẽ.s.de ꝓc.Opp.l. quantũ. ℈. de ser. expor.Sol.ibi fuit cõtractus innominatus hic innomina-
3 tus.†Dicitur hic,ꝙ si fuit manumissus post pœnitẽtiã potest agi condictione ob causam.quæro ad quid:Dicunt qđã ꝙ ad ipsum seruũ,quia manumissio nõ ualuit post reuocationẽ,l.si pater.alleg.Alij dicunt ꝙ imò agetur ad æstimationẽ,quia ualuit manumissio,quia fuit translatũ dominiũ in accipientẽ. arg. ℈. de do.l.hoc iure.§.si quis dederit.& ℈.mand.l.si hominẽ.Ego fateor ꝙ manumissio tenuit,ut dictũ est,tamẽ condictio datur adhuc ad ipsum hominẽ,licet fiat in æstimatione.Istud probatur in l.seruus.§.bo ue.℈.de cond.fur.&l.iij.in fi.e.tit.& l.j.quod met.cau.C. Potest etiam directo condici æstimatio,l.in re furtiua.in prin.
a ℈.de cõd.fur.licet gl.ibi aliter sentiat.Quæro,quid[2] si dantẽ pœniteat,& nõ certiorauerit,an cõstitutio succedat,& faciat eũ liberum? Glo. dicit ꝙ non Nam in uer. planẽ.dicit si nondũ pœniteat,nõ repetit,& certiorauerit,hoc tenẽt doc.
4 † quia lex est certa,& hoc ꝓbatur per istũ tex.& l.cũ ad præsens.s.si cer.pet.& l.eius qui in ꝓuincia.in fi.&l. cũ quidã. §.ꝙ dicitur.uer,quid si ipse.℈.de acq.hær.Et hoc inducebat
5 Iac.de Rau.† ꝙ si ego mandaui alicui,ut percuteret clericũ, & reuocaui mandatũ eo non certiorato de reuocatione,ꝙ si ille percutiat,non succedit constitutio seu canon, ut sim excommunicatus.Guil.de Cu.dicit cont.nam illa excommunicatio non infertur â iure simpliciter,sed intereniente facto hominis percutientis, & ideò deberet ille homo, ex cuius facto excommunicatio debebat sequi,certiorari, ut in primo responso huius §.hoc etiam tenent Can.c.mulie-
b res.de sent.excomm.Vltimò circa[b] istum fin.uer. planẽ potest dubitari,hic uidetꝰ ꝙ ad excusandũ aliquẽ,ne teneatur condictione ob causam,sufficit factum esse â l.Cõt.habuistis no.in l.iij.§.si quis quasi.in fi.mag.glo.s.eo.Sol. Possumus dicere ꝙ ibi pecunia data fuit, ut aliquid obueniat, hoc est ut dispositio purificetur,quam conditionalem putabat.Sed illud nullo modo est factum, nec à lege, nec ab homine, quia de se erat dispositio pura, uel aliàs sufficiat factum â lege,ad excusandum eum qui conuenitur,ꝙ uando tractat de damno euitando,ut si ab eo petitur pecunia uel petitur illud quod non habet,ut hic,in fi. &l. si puellã. C.si manci.ita fue.alic.secus si ab eo peteretur,quod sibi fuit ab initio datum.Ita loquitur cont.

ADDITIO.

4 POMA.*Quid.Nota ex isto uer.planẽ,ꝙ licet pœnitentia sine certioratione non impediat factum hominis,tamen bene impedit dispositionem legalem.Ratio est quam ℈.subijcit Bar.cont.l.iiij.§.j.℈.de ma.uin. & uide Bal. l.ex parte.de resc.& c.exceptionem.in fi.de excep.& Io.de Ana.cõs.xxv. incl.utrũ præsentatio rescripti.& Bal.l.rogasti.§.si fugitiuus.ff.si cer.pet.*

b POMA.*Circa.Alb.l.non ideò minus.q.iiij.C.de accu.Ang.l.j.C.de Nili agere non rump.Are.in tract.malefi.in gl.in uerb.Sempronium.*

1 *Procurator debet certiorari de reuocatione, quando in eo non certiorato posset damnum incurrere.*

2 *Innominato in contractu,quando ex altera parte est aliquod factum ad implendum contractum,si tamen non est perfectum,non est locus pœnitẽtiæ*

3 *Condictio ob causam datur ad aliud,quàm fuerit datum.*

4 *Procurator tenetur de leuissima culpa.*

5 *Contractus innominatus quando habeat similitudinem cum mandato.*

6 *Carcerati,qui sunt in casu absolutionis, non sunt ita diligenter custodiẽdi.*

§ ITEM SI Quis.Hic loquitur ꝙñ pecunia fuit data ut emat̃ur seruus tertij & manumittat̃,ut ℈. dixi. † No.
1 ꝙ tunc debet certiorari ꝓcurator,quando eo nõ certiorato posset damnũ incurrere.In tex.ibi,ne si postea emat, damno afficiatur.Simile ℈.mã.l.si mãdassem.& ideo si nullum damnum posset incurrere,certioratio nõ esset necessaria,ut ℈.de ma.uin.l.si pater.& ibi dixi. † Secũdò no.ꝙ licet ex altera parte sit aliquid factũ ad implendũ cõtractũ,si tamen nõ est perfectũ, locus est pœnitẽtiæ, quod dicut dixi
3 ℈.in prin.huius l.Tertiò no.† ꝙ cõdictio ob causam datur ad ad aliud ꝙñ fuerit datũ,nam hic fuerunt data decem, & repetitur seruus,tamen hoc ideò est,quia est quasi datio.Ita no.℈.ea.l.in prin.circa fi.magnæ glo.quod intellige,ut ℈.dicam.Vltimò no.ꝙ iste debet cauere de restituẽdo, si in postestatẽ eius peruenerit.Cõt.℈.depos.l.si fine.Sol.dicit gl. ibi in disponente,hic in procuratore grauatur in plus, ꝙ̃ de-
4 ponens,quia † tenet̃ de leuissima.l.â procuratore.C.man. Ista nõ est uera,quia hic nõ fuit mandatũ, sed fuit ℈ctus innominatus.do ut facias,ut patet ex tractatu,in quo nos sumus.Sed sustinẽdo dicas † ꝙ licet sit ℈ctus innominatus, iudicatur ſm naturam illius cõtractus, cui æquiparatur, sed hic assimilatur magis mãdato quẽ alteri cõtractui, ergo &c.Nũc aduerte,si poneremus nos ꝙ datũ esset uerum pretiũ serui,& emeretur,& manumitteret,tũc cõcedo ꝙ habet similitudinẽ cũ mãdato,& tunc ꝓcedat ratio gl.& ꝓcedit qđ dictũ est ℈.ſ.ꝙ potest agi cõdictione ob causam, ad dictũ seruum. Sed si ponetemus ꝙ non dedi uerũ pretiũ, sed cũ uiderem te fortè illũ seruũ diligere,& nõ haberes totũ pretiũ,quo posses eũ redimere,dedi tibi partẽ,ut emeres eũ & manumitteres,tunc non habet omnimodã similitudinem cũ mãdato,feci enim gratia tui magis quã mei;& isto casu putatẽ ꝙ nõ daret̃ condictio ob causam ad ipsum seruũ,sed deberẽ ex pœnitentia condicere ipsam pecuniã, tu autem haberes potestatẽ dandi seruũ, uel pecuniã, ne ex hoc ꝯctu remaneas in damno.Et ita sonat tex.in uers. si uerò iã sit emptus.facit ℈.px.§.Sic ergo intelligendo respõ. ad l.si fine.℈.depo.eodẽ modo quo ℈.quia ibi loquit in de positario qui tenetur de solo dolo,cũ gratia dãtis fuerit celebratus ꝯctus,hic uerò gratia recipiẽtis, uel utriusq;. Op. ꝙ non debeat præstari cautio, l.iij.in prin.℈.eo. Sol.aliud ibi,quia debitor ibi habet excep.ut ibi dixi,& gl.hic ponit.

a § SED SI Acceperit.[a] Hic loquit̃ qñ quis accepit pecuniã ut manumitteret seruũ propriũ.Et primò ponit qñ seruꝰ fugit.Secũdò qñ seruus mortuꝰ ẽ. Secũda ibi, sed ubi accepit. Vides hic in ℣.sed si eligat, ꝙ qs põt petere ipsum seruũ. Cõt.cõdictio ob cãm dat ad repetendũ illud ꝙ est datũ, uel quasi datũ, ut dixi ℈.px.§. & no. in hæc.in fi.magnæ gl.hõ aũt ad aliud,ergo hic malè loquit̃ dũ dicit dari ad seruũ.Sol.dicit gl.ꝙ fallit hic,ubi cõdictio datur ut fiat id,qđ ꝓmisit,facit ea.l.§.itẽ si quis.l.dedi.§.sed & si Sticus.℈.eo.Nõ em̃ puto ꝙ in quã cõdictio ob causam det̃ ut fiat qđ cõuenit,sed ad illud datur actio præscriptis uerbis. l.naturalis.§.j.& per totam l.j.de præsc.uer. Nam ista condictio ortã extra id qđ agitur.l. si is.in fi.℈.comm.nõ ergo dat̃ ut impleat̃ id,qđ agit̃,uel fieri debet.Non ob.l.iij.§.j.℈.eo. ꝙ die ut tibi dixi.Non ob.℈.px.§.ꝙ a ibi fuit quasi datũ.Nõ ob.uer.sed si eligat.ꝙ eũ intelligo,sic,qñ seruus qui aufugit, reuertus est in potestate domini,tũc si ego.qui dedi dico uolo ꝙ manumittat̃,& ille nõ uult manumittere, cessat cã,ob quã datũ est sui culpa,meritò totũ,qđ dedi, repetit, ut hic,in uer.planẽ. Qñq; nolo ꝙ manumittat̃,sed mẽ pœnitet,& repeto pecuniã quã dedi. Accipiẽs dicit, ego uolo ex hac pecunia retinere tm̃,quãtũ seruꝰ est effectus utilior ꝓpter fugã,tũc ego dico,nolo,sed habeas tibi totã pecuniã, & da mihi seruũ sic utiliorẽ effectũ,tũc cogit̃ accipiẽs, uel totã pecuniã reddere,uel seruũ,& sic uides,ꝙ non cogit̃ dare ꝯctò ad ipsũ seruũ,sed ad pecuniã,sed cogit̃ restituere seruũ, per

per officium iudicis,si nollet totã pecuniã restituere.Opp. dicitur hic in uer.ꝙ si distractus,ꝙ nõ imputatur sibi, si eũ diligẽter nõ custodiuit.Cõt.quia ex hoc uidetur in culpa, l.si â bonæ fidei.cũ l.se.℈.de rei uen.ergo debet sibi imputari.℈.ea.l.§.itẽ si quis dederit.Sol.hic fuit cã quare nõ eũ ita diligenter custodiuit, unde in culpa nõ fuit,non enim est præsumendũ,ꝙ ille qui de proximo debet manumitti,aufugiat,ideo non erit necessaria tanta custodia,quod no. ꝙ
6 carceratis qui † sunt in casu absolutionis,quia non est necesse ita diligenter eos custodiri.

ADDITIO.

1 POMA.*Acceperit.Are.cons.cxv.*

§ SED SI Vbi accepit.Hic loquitur quãdo seruus ꝓprius qui manumitti debebat,decesit.Opp.l.iij.§.j. ℈. eo.Sol.aut uult repetere quasi causa non secuta, & loquitur lex contraria. Aut uult repetere.ex pœnitẽtia, & habet locum distinctio huius §.

LEX VI.

1 *Omissus casus remanet in dispositione iuris communis.*

2 *Prægnans equa si uendatur,ut si pareret masculum,pertineret ad emptorem,si fœminam,ad uenditorem, si peperit masculum & fœminam,ꝙ partus de æquitate diuidatur.& nu.4.*

3 *Masculus præsumitur primò nasci.*

a SI EXTRANEVS.[a] Casus omissus † remanet in dí-
1 spositione iuris communis.Op.l.si cum dotẽ. in prin. ℈.sol.mat.Sol.huius timore hæc lex legitur duob⁹ modis,uno mõ ꝙ ille qui dedit,agat ex stipulatione præsumpta,ex eo ꝙ qui sibi in unum casum pepigit, in alio uidetur sibi prouidere. Tunc obstat fortiter lex cont. ad quam respõdet gl.ꝙ hic fuit diligẽs,prouidẽdo sibi in omnẽ casum,qui posset euenire sol.mat. meritò ꝓsumitur sibi ꝓuidisse in casum in quo matrimoniũ nõ contraheret. Pro hac lec.facit tex.ibi, & uerisimile est in hunc quoq; casum eũ qui delet,sibi prospicere.sed hæc nõ est uera lec.per tex. qui sequitur,ubi expressè dicitur,ꝙ nõ agiturex stipulatio
b ne,sed condictione ob causam.Ideo ad cõt.respõdeo, [b] ꝙ ibi casus omissus remanet in dispositione iuris cõmunis, sicut & hic.nam cõtracto matrimonio,qui non stipulatur dotẽ,uidetur donare.l.j.§.accedit.C. de rei ux.act.Secus in matrimonio nõ ℈cto,& ideò in casu omisso,non uidetꝰ donatũ mulieri, sed datũ ob dotẽ,ut matrimoniũ sequat̃. l. si ego.in prin.℈.de iure do. meritò cõpetit condictio ob causam ipsi danti,& hæc est ij.lec.huius l.& uera. Aliquantulũ ob.prædictis ꝙ ibi in tex.dicitur de patre, l. in l.si cũ dotẽ. in prin.℈.sol.mat.Nã in casu omisso de iure cõi actio debet esse communis patri & filiæ,ut innuit cõt.dic ut ibi dixi. Et
c ista lex inducitur ad q.[c] per Vltramõ.† uẽdidi tibi equã,&
2 conueni tecũ,ut si pareret pullũ masculũ,pertineret ad me uenditorẽ,si pareret fœmellã,pertineret ad te emptorẽ,peperit utrũq;,ad quẽ pertineatꝰ Quidã dicũt ad uenditorẽ, qa q sibi ꝓuidit in uno casu,uidetꝰ ꝓuidere in alio,per hãc l.Sed hæc lex magis facit in ℈ũ,ſm Gul.Nã casus omissus, remanet in dispositione iuris cõis,sed de iure cõi nõ pertinet ad uenditorẽ,l.fructus.C.de act.emp.ergo &c.Videndũ est,qui primò fuerit natus,quia ambo simul nasci nõ possunt.l.Arethusa.de stat.hom.De primo enim partu intelligit.l.boues.§.hoc sermone.℈.de uer.sig. Quid si non appa-
3 ret̃ in dubio † quidã præsumũt masculũ primò natũ. l. si fuerit.ĩ fi.℈.de reb.dub.sed ibi fauore libertatis,& ideò Gul.
4 dicit † ꝙ ex æquitate hic partus inter eos diuidit̃.[d] arg. de
d lib.& posth.l.si ita.l.qui quadringẽta.in prin.ff.ad leg.falc.

ADDITIO.

a POMA.*Extraneus.Posui ad Bar.l.commodissimè.ff.de lib.& posth. Bal. l.iij.circa fi.de inst.& subst.C.Limitat Bart.in l.maritus.C.de proc.*

b POMA.*Respondeo.Pan.con.xlvij.iij.dub.in j.uol.*

c Io.Fr.Ru.*Ad q.Adde q. ista q.de facto euenire non potest propter impedimentum naturæ,quia una equa nõ põt parere,nisi unum pullum,nisi contingeret ꝙ esset utriusq; sexus,quia tunc præualet potentior.l.quæritur.ff. de stat.ho.Rabia.de sancto Sauino,in tracta.de emp.& uend.in vij.q. prin. in fi.de hac tamẽ q.uide hic plenè Ale.qui no,Bar sibi Cont.dũ in d.l.si fue-*

rit.§.j.uult ꝙ prius præsumitur natus masculus,q̃ fœmina,sed hic. & in d. l.Arethusa.uult q,sit speciale fauore libertatis,ita.l.tenet cont.Bar.

d *Diuiditur.Ale.in quantũ refert q.de eo qui dotẽ,quã pro muliere dedit,stipulatus est sibi reddi,in omnem casum sol.mat.q,si contingat uirum uergere ad inopiam,non posit dans dotem agere ad illam.l.ubi adhuc.C.de iure dot.sed mulier ipost.Car.cons.cxxvj.*

LEX VII.

1 *Exceptione doli tutus soluens quando repetat.*

2 *Doli exceptio quotuplex sit.*

a QVI SE Debere.[a] Si debitor putatiuus pro muliere dotẽ promittat,& soluit ignoranter matrimonio nõ sequuto,ipsi cõdictio cõpetit. Si sciẽter cõpetit mulieri,sed debitor uerus indistinctè condictionẽ habebit, sed eam mulieri cedẽdo liberabitur. primò loquitur in debitore nõ uero,secũdò in uero. Secunda ibi, sinautẽ. Prima subdiuiditur in tres,primò ponit thema & q.secũdò respõsio in debitore errãte,Tertiò in sciẽte,Secunda ibi. Nerua. Tertia ibi,sed si cũ sciret.Iste uer.Nerua in ratione quã ponit,scilicet quoniã uariatur duobus modis.Primò ꝙ dicamus,ꝙ potuisset se tueri exceptione aduersus ipsum sponsum cui ꝓmisit,& hoc tãgit in fi.mag.gl.sup ℣.sed.Alio mõ ꝙ dicat ꝙ potuisset se tueri exceptiõe cõtra ipsam mulierẽ & hoc tangitur in prin.glo.super uer.sed & iste uer.habeta-
1 lias uarietates,de quibus tangã ℈.in cõt.† Opp. tutus exceptione doli,soluẽs nõ repetit.l.qui exceptionẽ.℈.de cõd. in
2 deb.ergo huic nõ datur cõdictio.Sol.quadruplex † est exceptio doli,dicit glo.super uer.exceptione,qđ dicut in ea. Adde quintã exceptionẽ doli,quæ succedit in locũ cuiusli bet exceptionis de mũdo,ut ℈.de excep.do.l.ij.§.& generaliter.sed l.qui exceptionẽ.loquitur de exceptiõe doli odiosa,quæ oritur ab initio cõtractæ obligationis, non de alijs doli exceptio.ita loquit̃ hic.Nã hic intelligit̃ de exceptione doli,hoc est,facti uel intẽtionis.Nã cũ hæc promissio habeat in se tacitũ cõdictionẽ.l.stipulationes.℈.de iur.dot.apparet ꝙ spõsus,si ageret,nõ haberet actionẽ,ideò ℈ eũ erat tutus debitor exceptione doli,hoc est,facti,uel intẽtionis. Ista est una lec.ita intelligit prima gl.hũc uer. qm̃ putasset, &c.Et gl. super uer.sed in ℈tio formato de l. stipulationẽ.℈. de iure do.Sed opp.Istud nõ uidetꝰ bene dictũ, nã l.qui exceptionẽ.loquit̃ de cõd.indeb.hic de condictione ob causam,in qua ab initio cũ dat̃,certũ est ꝙ nõ est debitũ, ideò hic nõ debet quæri,utrũ debitor erat tutus doli exceptione,uel nõ aduersus eũ,cui soluerat,& ꝓpter hoc dicũt quidã,ꝙ ista glo.nõ est bene signata hic. Alij dicũt & istud est uerũ,& hoc tenet Iac.But. ꝙ hæc gl.est hic bene signata, tm̃ hoc debet aliter intelligi,uidelicet ꝙ soluẽs erat tutus exceptione doli,aduersus mulierẽ,cuius iussu, ꝓmisit,hæc gl.tãgit super uer.sed in prin.Et est ratio talis,qñ soluit sciẽter,& nõ põt repetere cõpetit cõdictio mulieri,& nõ solucti,ut in uer.sed si cũ sciret.Idẽ & quãdo esset tutus ℈ mulierẽ tali exceptione,ex qua solutũ non posset repeti, ꝙ cõpeteret ipsi mulieri cõdictio ob causam,ex eadẽ ratiõe,qua cõpetit qñ solutũ est sciẽter.Sed hic erat tutus ℈ mulierẽ tali exceptione,ex qua solutũ poterat repeti,meritò sibi cõpetit condictio ℈ utrũ,& sic glo.ĩ.hic est bene signata. Sed cõt.si ista rõ est uera,ꝙ ideò sibi cõpetit cõdictio ob causam ℈ utrũ, qa solutũ mulieri põt repetere,malè dicit ℈.ſ. ꝙ uero debitori cõpetat cõdictio,quia ille solutũ mulieri nõ posset repetere.Sol.Huius timore exponũt quidã,qm̃,ꝓ quãuis, & sed, ꝓ tm̃,quasi nõ ponantur causatiuè per modũ rationis,sed ponãtur aduersatiuè.Alij subaudiũt hic,maximè,& sic nõ curãt,poterat se tueri exceptione,uel nõ aduersus mulierẽ, & sic pertrãsit gl.tua super uer.sed.Certè ſm hoc ratio iuris cõsl.nõ esset bona,dic ergo eã bonam.Nõ ob.uer.finautẽ uerè. scilicet ꝙ dicit de uero debitore, quia qñ uerus debitor,ꝓmittit,& soluit,negotiũ in ueritate spectat ad eũ, non solũ ad mulierẽ,ꝓ qua soluitur, meritò sibi cõpetit condictio ob causam,sed debitor putatiuus in casu in quo solutũ nõ põt repetere,nõ potest dicere ꝙ ego tũ aliquo modo ad eũ ptineat in ueritate,ideò hic distinguit̃,utrũ possit repetere à muliere,uel nõ,Op.ꝙ cõdictio cõpetat mulieri, cuius

cuius iussu est solutum, ff. tit. ij. l. si procurator. Sol. hic mulier iusserit q promitteretur, nō iusserit solui. hoc non placet, ut uidebis statim, uer. sinautem uerè. Dic ergo q hic iusserit p mitti & solui, sed hic debitor nō soluit pro muliere, sed pro obligatione sua, qua erat obligatus sponsoi, ideò tex. dicit, promisit, & soluit, secus si pro muliere tantū soluisset, & ei⁹ iussu, d. l. si procurator. Circa istā primā partē quæro quando iste debitor non uerus erat sciēs, quid si promisit, & nō soluit. Dicit gl. q idem. Nam mulieri dabitur actio ꝑ uirū, ut cedat sibi actionē ꝑ illum debitorē, quia paria sunt promittere, & soluere, l. fin. C. ad leg. Fal. ita dicit gl. Sed cōt. hoc instatur fortè, stipulatio de dote habet in se tacitam condictionem, si matrimoniū sequatur, ut ff. de iur. do. l. stipulationem. sed cùm matrimonium non sit secutum, & sic uir nō habeat actionē, eam cedere non poterit. Dicunt quidā q ista lex debet intelligi, quādo fuit actu, ut in stipulatione tacitè conditio non inesset, & hoc tangit in præcedenti gl. super uer. sed. Tu dic q illa tacita cōditio inest, quātū est respectu uiri stipulātis, sed nō respectu mulieris, qñ cōstat ꝓmittentē uoluisse donare, ut ff. l., px. & ideo dico q uir cedat actionē mulieri, & efficiet utilis apud mulierē, quæ apud cedentē erat inutilis, ut ff. de iur. do. l. fin. in prin. & l. Papin. ff. man. Nec potest intelligi hæc lex, q hic fuisset actū, q tacita conditio non inesset. nā tunc soluens non soluisset ob causam de futuro, sed ob causam de præterito, & sic nō tractaremus de condictione ob causam, sed de condict. indeb. l. damus. ff. tit. ij. Veniamus ad secundā partem, & opp. & uidetur q huic debitori soluenti detur cōdictio indebiti, si soluerit, ꝙa ante matrimoniū erat indebitum, ff. de iur. do. l. stipulationē gl. in uer. cōdicere. soluit & bene, nā hic soluebat ob matrimoniū de futuro, nō de præterito. Secūdò op. & uidetur q hac solutione debitor sit liberatus, ꝙa soluit alteri uolente creditore, ut ff. de sol. l. solutū. Sol. dicit gl. hic soluit reuocabiliter. Alij dicunt q hic habuit mandatū de ꝓmittēdo, non de soluēdo. Ista non est uera, ꝙa tunc non liberaretur cedendo actionē mulieri, imò imputaret sibi cur soluit ante cōditionis euentū, ut ff. man. l. si mādauero. in prin. la ij. Dicit gl. q hic soluit ꝓ obligatione sua qua tenebatur marito, non pro ea qua tenebatur mulieri. Ista ē uera, & ꝓbatur in l. indebitā. ff. de cond. ind. Item opp. & uidetur q imò detur mulieri cōdictio, ut ff. de cōd. ind. l. si ꝓcurator. Glo. dicit, fateor si sequeretur ratihabitio. Certè uidetur q ratihabitio nō sit necessaria, cū præcesserit iussus, ut prin. l. unde oportet te intelligere, qd' in isto uers. sinautē. mutetur casus, scilicet q nō præcesserit iussus. Vel dic q gl. bene dicit, nā ut dixi, debitor iste soluit ꝓ obligatione sua, quā solutionē si mulier ratā habet, licet nō suo nomine facta, habebat cōdictionē ꝑ uirū ex æquitate, quā habuisti in l. cū fundus. §. seruū tuū. in prin. ff. si cer. pet. Cū enim agēdo ꝑ debitorē suū ille liberaret cedendo actionem suā, æquū est ut directò possit agere cōtra uirū, per d. §. seruum tuum. Materiā isti⁹ legis sūmabo tibi statim in l. si donatur⁹. ff. eo.

ADDITIO.

a POMA. Debere. Pan. conf. xlvij. in. j. uol.

§. FVNDVS. Haccondictione repetitur res cū accessionibus naturalibus. Opp. C. de cōdi. indeb. l. j. & l. quoties. C. de cōdi. ob turpem causam. Sol. ibi loquitur de accessionibus ciuilibus, ut puta de usuris, quę non ueniūt in istis condictionibus, cùm sint stricti iuris.

LEX VIII.

1 *Affinitas non contrahitur per sponsalia.*
2 *Statutum quod qui sit consanguineus, uel affinis alicuius Perusini, nō possit esse potestas, si sint contracta sponsalia cum filia ciuis Perusini non impeditur.*
3 *Verbum potest, quomodo intelligatur.*
4 *Clausula, rebus sic stantibus, intelligitur quando quis renunciat omni iuri quod habet, uel habere potest in aliqua re.*

a QVOD SERVIS. a Datū causa dotis non repetitur, donec matrimoniū putatur subesse, uel spes est q ꝓhat. primò ponit dictū Seruij, secūdò declarat casum in quo debet intelligi, tertiò ponit casum in quo nō debet intelligi, & adducit simile. Secūda ibi, sic intelligēdū. Tertia ibi, donec. Opp. l. inter diuortiū ff. de uer. sig. Sol. hic diuortiū, ponit im, ppriè. Secundò op. q dictū & simile qd' adducit, sint idē, & sic unū ꝑ aliud superfluat. Sol. dicit gl. &
b bene, q in primo casu putabat matrimoniū, b cōstare, qd' non cōstabat, in secūdo solū putabantur esse sponsalia. Vlterius opp. q inter sponsos nō est affinitas. ff. de grad. l. nō facile. §. j. & ij. gl. dicit, q hic ponitur affinitas impropriè, &
1 bene dicit, qd' no. qa per sponsalia † non contrahitur affinitas. l. non facilè. de grad. & l. Labeo. & l. Seruius. qd' est u-
c tile. Dicit statutum c hic q nullus possit † esse potestas, qui
2 sit consanguineus, uel affinis alicuius Perusini, certè licet inter Perusinum filiū & filiā alterius ciuitatis nobilis sint sponsalia facta, nō dicetur affinis propriè, ideò eligi nō ꝓ-
d hibetur Potestas, Venio ad ultimā gl. d dicitur hic, q datū nō pōt repeti, quandiu possunt cōtrahi nuptiæ. Cont. imò potest pœnitere. l. si pecuniā. §. itē si quis. in prin. ff. eo. Sol. dicit gl. hic, nō erat res integra, sed inchoata. Hæc sol. uidet contra l. si pecuniā. §. Item si quis. ff. eo. Quare alij aliter dixerūt in d. l. si pecuniā. ut ibi dixi. Tamen anteq̄ istud cōt. soluā, primò uideamus quādo ista pecunia potest repeti, & uidet q non possit repeti, donec uterq; uiuit, qa possibile est ipsis uiuentibus ꝑhi matrimoniū, quia istud uerbū, potest, intelligitur, id est, possibile est, l. j. ff. de iniust. test. Gl.
e tua dicit cont. quia tūc poterit repeti, cū alias nuptias cum alio ꝓxerit. Nam ista uerba, quandiu contrahi pōt, e debēt intelligi, quādiu rebus sic se habentibus. arg. l. continuus. §. cū quis. de uer. ob. nō enim debet intelligi pōt, i. possibi-
3 le est, quia est intellectus Logicorū, ita dicit gl. † Cont. glo. q debet intelligi, quādiu pōt, idest, possibile est, uidetur casus in auth. cū relictū. C. de indic. uid. ubi oportet qd' spes nuptiarū deficiat intrādo religionē, uel similia faciendo. Pro hoc d. l. j. de iniust. test. & l. ita stipulatus. de uer. ob. Sol. qñ uerbū potest, non refert ad actū certæ personæ, tūcin-
telligitur potest, id est, possibile est, l. j. de iniust. test. & eodē mō loquitur auth. cui relictū. Nā ibi dicit, si nuptias nō ꝓxerit, non se restringit ad certas nuptias, ideò oportet q deficiat spes nuptiarū simpliciter. hic uerò se restrinxit ad nuptias certas, ut statim dicā, & eodē mō nō ob. d. l. ita stipulatus. Secūdò in eo qd' gl. dicit, q est necesse, quod altereo rū nuptias ꝓhat. opp. imò uidetur simpliciter, q sufficiat sponsalibus renunciare. l. j. C. de instit. & substit. & l. uter ex fratribus. de cond. inst. ibi, si neuter. & l. Titio. §. Titio genero. de cond. & demon. ibi, si nolit nubere. Possumus dicere qd' ibi est speciale in ultimis uolūtatibus. d. l. ita stipulat⁹. §. Sabinus. de uer. ob. sed hoc nō est uerū, quia imò idē in ꝓ-
ctibus. l. stipulationē. cū l. seq. ff. de iur. dot. & l. dotis fruct⁹. §. fi. & l. si ego. in prin. eo. tit. & ideò puto qd' debeat subaudiri ad gl. dum dicit, donec aliās nuptias ꝓxerit, subaudi, uel sponsalibus renūciauerit, & hoc innuit iste tex. dum di-
f cit, donec inter eos maneat affinitas, hoc est, illa spōsalia. f
g Ista enim uerba, g quandiu nuptiæ ꝑhi possunt. debent intelligi, scilicet ex ijsdē spōsalib. d. l. stipulationē. cū l. seq. ff. de iur. dot. & hoc est qd' gl. uult hic dicere, uel quandiu matrimoniū ꝑhi pōt debent intelligi rebus sic se habentib⁹, hoc est præsentibus sponsalibus, qd' tene mēti, quia qñ quis renūciat in aliqua re omni iuri qd' habet, uel habere pōt, uel
4 posset. oportet enim intelligi rebus † sic se habētibus, hoc est, ex aliquo iure qd' est de præsēti re, uel spe. ff. de sta. li. l. j. & ij. licet eñ quilibet seruus posset sperare libertatē, & habere spē facti, non tamē dicitur esse statuliber, uel spem libertatis habere, nisi ex aliquo, qd' de præsēti ē, speret, ut sit ē libertas relicta sub cōditione, uel alio mō. Hoc præmisso re spōdeo ad l. si pecuniā. q hic uolebat repetere dotē, & uolebat q spōsalia durarēt, hoc nō pōt, ut hic, sed si uellet renūciare sponsalib. optimè posset repetere. ut uidistis, & sic nō ob. d. l. si pecuniā. ē tñ speciale fauore matrimonij, ut in potestate dātis nō sit dissoluere spōsalia ex pœnitētia, nec ex pœnitentia potest repetere. l. si ego. in priu. & §. j. ff. de iure dot. licet secus esset in eo quod daretur ob aliā causam, l. si pecuniam. ff. eo.

ADDITIO.

ADDITIO.

a POMA. Seruius. Limitat Alex. in prin.
b *Matrimonium. In quantū Alex. in gl. uer. sponsa. tangit, an in casibus in quibus matrimonium ualet in uim sponsalitij, transeat in uim matrimonij eta te superueniente, absq; alio cōtractu: Bal. cons. cccxiiij. & cccxcix. j. lib. & cons. cccxxxviij. cum seq. eo. j. uol. Et an sponsus & sponsa, posint cogi ad contrahendum matrimonium, per uerba de præsenti? Abb. cōs. xlviij. j. lib. Et an dos data ob matrimonium nō secutum, habeat illa priuilegia quæ habet dos uera? Bal. cons. xvj. ij. lib.*
c POMA. Statutum. *Statuto quod affines coguntur ad cōpromittendum, an cogentur tales, qui sint affines per sola sponsalia? & uideretur q non, per doctrinam Bar. tamen ego teneo cōtra hoc, quod probo per doc. Bal. Pau. & Alex. l. q se patris. C. unde li. ult. col. & Bal. & Pau. l. affinitatis. C. cōm. de succ. ubi dicunt, q statutū fauorabile cōprehendit casus merè improprios. Vnde dicūt, q stante statuto, q agnati cogantur ad cōpromittendū, q uenient emācipati, & nati ab eis, licet impropriè sint agnati, & hoc sequitur Alex. rub. ff. sol. mat. Cum ergo tale statutum cōprehendat casus improprios, eò q sit fauorabile, ergo idem dicendū in casu nostro, ut comprehendantur affines per sola spōsalia, & sic casus improprij, cùm militēt eadem ratio fauoris in eo, quæ in casu superiori. Et ad hoc magis in specie facit quod dicit se cōsuluisse. Cast. l. qui se patris, q stante tali statuto, q affines cogantur ad cōpromittendū, q ueniunt affines impropriſſimè, & sine effectu, de quibus in gl. c. non debet. de consan. & affi. Et sic habes colligere, q tale statutum cùm sit fauorabile, ut ff. dixi, uendicabit locum inter affines ex solis sponsalibus. Secūdò q statuta fauorabilia extēduntur ad casus improprios, & per cōsequens habes limitationē ad reg. q statuta debēt propriè intelligi, quia fallit ut prædixi, nisi sit fauorabile, quia tunc etiā locum habent in casibus improprijs. Cont. quia in testamētis, licet sint fauorabilia, nō capiūtur uerba impropriè. l. non aliter. l. ille aut ille. & l. libero rum. ff. de leg. iij. Primò respōde, quod hoc non est, quia testator cēsetur minus uelle grauare hæredem, quàm potest. Vnde si fieret lata interpretatio, hæres magis grauaretur. Vel respōde, q regula quæ dicit, q in testamentis debet lata fieri interpretatio. l. in testamentis. ff. de reg. iur. habet locū, quoties de testamēto iustinēdo tractatur, quia tūc de fauore tractatur, gl. l. Gallus. §. q, si is. ff. de lib. & posth. uer. utilitatē. nō aut quādo tractatur de legatis. l. si plures. gl. fi. in fi. ff. de cond. inst. Et hoc cōfirmatur, quia conditio apposita in legatis, debet adimpleri quamprimum potest. l. hæc conditio. ff. de cond. & dem. secus in conditione apposita in testamēto, gl. l. si quis institutur. quā no. Bar. d. l. hæc conditio. ff. de hær. inst. l. pe. §. j. C. de fer. necef. hæred. inst. Cogita tamen, quia hæc sunt cum aliqua dubitatione.*
d POMA. Gl. *Vide per istam reg. quod uerba debēt intelligi, & c. adde idem si esset iuratum, Barb. cons. xxxv. j. Alex. cons. cxx. uol. ij. & cons. xxxviij. uol. j. Alex. cons. xxix. uol. j. Bar. cons. xx. uol. ij. & c. cium. M. de const. Bar. rub. C. qui admit. & Alex. cons. lxxij. col. fi. uol. iij.*
e POMA. Potest. *Barb. cons. cxxij.*
f *Sponsalia. Adde quod hoc uerū est, si datum est nomine dotis propter nuptias quæ sperantur subesse ex causa de præsenti, quia iam erant sponsalia contracta, ut hic, & idem si contracta non erant. Bar. q etiam tunc ad repetendum, sufficiat quod maritus requisitus dixerit se nolle cōtrahere per iura allegata. Non ob. l. ita stipulatus. quia loquitur in eo qui petit, sed nos in eo qui repetit. Bar. cons. lator. Cast. in addi. hic.*
g POMA. *Verba. Hoc tamen habet locum, quoties in renunciatione dictum foret, quod habeo, uel habere spero, etiam ex causa de futuro. Bar. l. j. C. de pac. in ult. membro, seu distinctione dum alleg. l. si rem meam. ff. de uer. ob. Alex. l. j. uer. sol. illud, Ro. cons. xxij. Lancell. l. j. C. de pact. Pan. c. ex multiplici, de decim. ad fi.*

LEX IX.

SI DONATVRVS. a Non secutis nuptijs datū ob dotem repetitur à muliere, cui dans donare uolebat, nisi aliud expressè actū sit. Opp. quod imò cōdicat soluens, l. qui se debere. §. sin autē. ff. eo. Sol. ibi soluit propter suam obligationem. Ita dicit gl. hic & ibi.

ADDITIO.

a POMA. *Donaturus. Aduerte quid uidetur q, decisio Iurisconsulti. hic in uer. sed si ego, sit superflua, quia quoties aliquid datur propter nuptias, illis nō secutis, absq; quod de repetendo actum sit, illud repeti potest. l. si ego. ff. de iur. dot. & sic uidetur contra doctrinā Bar. & cōmunem in l. si extraneus. ff. eo. & in l. si cùm dotem. ff. sol. mat. & in l. dominus testamēto. ff. de cond. indeb. ubi traditur, q si datur aliquid mulieri propter nuptias, q, nūquam censetur illi donatum, nisi secutis nuptijs. Si ergo ista doctrina est uera, & hic nuptiæ secutæ non sunt, & per cōsequens nō mulieri donatum censeatur, & sic nulla sibi cōpetit actio, sed imò qui dedit, ut potere, propter quā dederat, nō secuta, necesse est dicere, q, tex. superfluat, ex quo etiam sine pacto, danti actio cōpetebat, aut quòd illa doctrina non sit uera, & quòd imò si datur pecunia mulieri simpliciter, quòd simpliciter uidetur donatum, siue sequantur nuptiæ, siue non. Sustinendo illam doctrinam possumus dicere, q est mirabile, quod id quod est ex legis dispositione, deducatur in pacto, quia simile uidemus quod in statuto potest ius cōmune deduci, ut uult Bar. l. j. per illum tex. ff. ad leg. Falcid. Can. c. j. de resc. eritq; huius pacti duplex defectus. Primò quod ex quo cōtra ius cōmune, non dicatur superfluum, imò si esset pactum nudum, produceret actionem, tanquā legitima conuentio. l. non impossibile. & ibi Bar. & in l. legitima. ff. de pac. l. inter socerum. §. conuenit. ff. de pact. dot. quem reputat ad hoc sing. Bal. c. si cautio. in ult. col. de fid. inst. Sicut ergo ex statuto continente idem quod ius commune, oritur condictio ex illo statuto, ne dicatur superfluum, ut uult Bart. d. l. ij. & in l. ij. §. si rem. ff. de leg. iij. & l. non solū. & ibi gl. ff. de rei uen. ergo idem dicendū in pacto continente ius cōmune, ut non dicatur superfluum, cùm ex eo oriatur actio, ut ff. dictum est, tanquā sit legitima conuentio, & maximè cum ex tali pacto, quia est appositū iuxta rei traditionē, oriatur actio præscriptis uerbis. l. reb. C. de rer. per. & l. si dominus. in fi. ff. de præscri. uerb. & l. ij. & ibi gl. & Bar. ff. tit. ij. in prin. uide alia ad istum per glo. uer. uirginitatis. xxij. q. ij. c. beata.*

1 *Doli exceptio obstat ei qui petit quod restituturus est alteri, etiam ex interuallo, nu. 2.*
3 *Promittenti pro dote mulierum quando competat condictio ad repetendum, non secutis nuptijs.*

a §. SI QVIS. a Exceptio doli, quæ obstat deleganti, nō obstat ei cui facta est delegatio ex causa onerosa, nisi quatenus ad delegantem res est reuersura, sed delegato cōtra delegantem succurritur. h. d. Primò ponit unū dictum, per quod cōsuluit ei, cui facta est delegatio. Secundò ponit aliud, per quod cōsuluit delegato. Tertiò ponit limitationem primi dicti. Secūda ibi, itaq;. Tertia ibi, sed si solu-
to. Opp. l. ij. §. eum uerò. ff. de don. & de doli excep. l. Iul. Sol. hic fuit facta delegatio ex causa dotis quæ est onerosa, ibi uerò ex titulo lucratiuo. Opp. de admin. tut. l. cū post. §. fin. Sol. ibi promisit ut tutor, & sic noīe mulieris, hic, pmisit ipse tanq̄ ipsefic debēs, non sunt aliæ gl. Ad finē istius l. no. hic
1 quod ob. † excepto, dolo facis, ei q petit q restituturus est alteri, quā ei, à quo petit. Cōtra l. si socer. §. Lucius. ff. sol. ma. Sol. hic debet restituere alteri, q restituturus est reo, ideò ha-
2 bet perinde, ac si reo restituere debet. † Secundò habes hic, quod regula, dolo facis, obstat et q restituturus est alteri ex interuallo. Nam maritus debet restituere dotem uxori annua, bima, trima die, uel hodie post annū. C. de rei uxo. act. l. j. §. exactio. Cōtra l. fi. §. j. ff. ut leg. no. ca. Sol. hic maritus habebat dilationē miserationis causa, sicut in tēpore quod datur iudicatis. Cōt. loquit qñ dies respicit ipsam obligationem, quæ distinctio probat ff. de cōpens. l. si cum militi. §. j.
3 † His expeditis pro summāda materia l. nostræ debetis scire, q quādoq; occasione matrimonij dant dotem ipsi contrahentes, uel cōtrahere debentes, tunc loquitur ff. l. prox. & ff. l. prox. Quandoq; dat extraneus, & tūc aut dat sua spōte, non iussu uel rogatu mulieris, & loquit l. si extraneus. ff. eo. & ista l. ij. nīso. Quādoq; dat extraneus iussu uel rogatu mulieris, tūc loquitur hęc lex in prin. & §. si quis in debitā. & l. qui se debere. Et quia iste passus est multū inuolutus, ideò dic, quando extraneus dedit, aut dedit animo donandi, quia non putabat se debitorē, & tunc ipsa mulier repetet si matrimoniū non est cōtractum, ut hac l. in princ. & repeteret, dico pecuniam, si soluit, ut cedatur actio si promisit duntaxat. l. qui se debere. in gl. super uer. actionem. ff. eo. & hoc si matrimoniū non est secutum. Sed si matrimoniū est contractum, cōuertitur in dotem, & hoc nō est dubium. Si uerò ille qui dedit, uel promisit, putabatur debitor, & tunc aut erat in ueritate, aut nō. si erat debitor uerus, & tunc aut aut soluit tantū iussu mulieris, nulla præcedēte promissione, & ipse est liberatus. l. solutā. ff. de sol. & mulier ipsa repetet. l. si procurator. ff. tit. ij. Aut promisit, & postea soluit, & tunc aut soluit nomine mulieris, & idem per easdem leges. Aut soluit pro obligatione sua, & tūc aut fuit ei mādatum solū q promitteret, nō q solueret, & tūc si soluit ante matrimo-

nium cõtractũ imputet sibi,l.si mandauero.in prin.ff. mãd. ideò sibi cõpetit condictio matrimonio non secuto,& ipse mulieri tenebitur,arg.l.qui se debere,in uer.sinautẽ.s.eod. nõ tamẽ liberatur cedendo illã condictionẽ propter suam culpã,ut s.dixi.Si uerò habuit mandatũ cp promitteret & solueret,& tũc ipsi cõpetit cõdictio nõ secutis nuptijs, quã cedẽdo mulieri ab ea liberabit,l. qui se debere.§.sinautẽ.s. eo.Et prædicta uera nuptijs nõ contractis,sed si fuerũt contractæ,non recipit dubiũ,cp in dotẽ conuertuntur,ff. de iur. dot.l.,pmittẽdo.§.si à debitore.& §.fi.& l.seq. & l.licet. & per multas leges illius tit.Secundo casu qñ in ueritate debitor non erat,aut promisit uel soluit scienter,& cõdictio competit mulieri,si matrimoniũ non sequitur,& sibi prodest,si sequerẽ.l. qui se debere.uer.sed si cũm sciret. s.eo. Aut ignorabat,& tunc aut erabat in tali errore,ex quo solutum nõ potest repeti,& idẽ.d.l. qui se debere. uer. Nerua. à cõtrario sensu fm uerum intellectũ.Si uerò non impediebaẽ repetitio tali errore,& tũc aut matrimoniũ est secutũ, & durat,& nullo modo potest se tueri contra uirũ,cui promisit,sed sibi subuenitur contra mulierẽ,ut hac l.§.j. Aut matrimoniũ non est secutũ, & tunc aut soluit tantũ iussu mulieris, non precedente promissione,& mulieri cõpetit cõdictio,& ipse repetet â muliere,arg.l.si procurator.ff.tit.ij. Aut promisit & soluit iussu mulieris,& tunc aut soluit nomine mulieris,& idem,per eandẽ l.Aut soluit pro obligatione sua,& tũc sibi cõpetit condictio,l.qui se debere.uer.Nerua.s. eo.Aut matrimoniũ fuit contractum,& nõ durat,& tunc in omnibus casibus,in quibus dixi eũ posse repetere matrimonio non contracto, non poterit repetere matrimonio contracto & dissoluto,nisi quatenus res,quæ data est, ad mulierem reuerti debet,hac l.§.in fi.

ADDITIO.

a *Quis.Inquantum Alex.j.no.tenet,q maritus non teneatur alere uxorem, cum dos est sibi promissa,nec traditur,per gl.in auth.de nõ eligendo secundo nub.in §.fi.uer. onera.nisi mulier,quæ dotẽ promisit, daret marito id quod posset:quia non tenetur nisi inquantũ facere potest,l.ex diuerso. in prin.& ibi Bar.ff.sol.mat.& idem dicit in patre mulieris, quia si etiã ipse promisisset genero,& nõ posset,tamen maritus tenetur uxorem alere:Ro. cons.ccccxxvij.dicit se nunquã inuenisse gl.quæ illud dicat,in d.auth. uerũ gl.quæ est i dicto uer.onera.relata ad tex.nõ dicit hoc,sed dicit, q,si,pmissa fuit dos marito,uel à muliere,uel à patre,uel ab extraneo,& maritus fuisti uerit onera matrimonij,mortuusq; sit,nulla facta traditiõe dotis ,pmisse, q, iniquũ uidetur,q, mulier ante nuptias accipiat donationem,quia satis est quod mulieri alimenta præstiterit,& seruientibus ipsam.Ita mihi uidetur, quod dicat gl.saluo sanior,& c.unde Ro.d.cons.tenet q,si dos sit promissa,& mulier sit in seruitio uiri,uel non in seruitio,culpa tamẽ uiri,q, maritus illam alere teneatur,possit tamẽ si uult illam expellere, Spec.tit. qui fil. sint legi.§.j.uer.tunc dicamus.de alimen.ux.Quò uerò ad secundum dic,q, idem uidetur in matre,quia si promitteret dotem pro filia,& ipsa non teneretur,nisi inquantum facere posset.ut uoluit Bal. cons.cccc.ij.lib.& inquantum Alex.transit cum opi.q, statutum loquens in dote data,habeat locum in promissa,cùm promittens fuit in mora,adde Bal. cons.cxxxiiij.lib. iiij.& Cast.cons.xxiiij.quò uerò ad ult.q.tactam per Alex.an maritus,debeat lucrari dotem mulieris desponsatæ per uerba de præsenti,& non traductæ ad domum?Bal.cons.xcviij.v.lib.& cons.ccccxxviij. lib.j.& cons. cxxxiij.& cons.cclxxvj.ij.lib.& ibi quid si stetit per mulierem,quò minus duceretur.Abb.cons.lxxix.*

LEX X.

SI MVLIER. Si causa ob quam facta est liberatio secuta non est,repetitur pecunia,acsi soluta non fuisset. Opp.imò debet agi,ut se reponat i pristinã obligationẽ.l.si qs accepto.s.e.Sol.hic erat debitũ purũ pñs & liquidũ,ibi secus,ut ibi uidistis.Opp.cp ista acceptilatio non ualuit,habuit eñ in se tacitã conditionẽ,si nuptiæ sequerent, quę secutæ nõ sunt.l.licet in pri.ff. de iur.dot.Sol. oportet te hic intelligere,qd hic fuit factũ,ut acceptilatio illam conditionẽ tacitam nõ haberet.Simile no.in l.q se debere.s.eo.

LEX XI.

SI HAERES. Datũ nudo ministro causa nõ secuta cõdicitur,h.d.Vel aliter,Datũ executori ultimę uolũtatis,si in causam debitam nõ expendit,repetitur.

LEX XII.

CVM QVIS. Reuocata donatione causa mortis,res condicitur cum suis accessioni bus.*Vidisti in l.q se debere. in fi.s.eo. * *Accessionibus. Hanc tamen l. singulariter limita,in alimentis antè præstitis,quæ nõ repetuntur,si is cui mortis causa donatũ est,antè decesserit:l.ex parte.§.seruo.ff.fa.ercis.* I.C.

LEX XIII.

SI FILIVS. Collatio ob causam facta,causa non secuta,repetitur.

LEX XIIII.

1 *Procuratori falso in rem suam solutũ,quando repetatur, & sic an distinctio l.cùm quis.§.j.de sol.habeat locũ in procuratore in rem suã. & nu.11.*
2 *Procurator in rem suam non potest reuocari.*
3 *Soluens scienter falso procuratori,non liberatur,nec repetit.*
4 *Procuratori reuocato ignoranter,qui soluit statim liberatur,si recipit bona fide.& nu.18.*
5 *Procurator falsus,uel falsus creditor scienter recipiens indebitum quando committat furtum.*
6 *Procuratori falso soluens indebitũ,quãdo est q, habeat cõdictionem indebiti contra procuratorem,& quãdo contra dominum.nu.8.& 19.*
7 *Procurator uerus ad recipiẽdum indebitum dicitur,quando habet ad hoc speciale mandatum.*
9 *Soluens debitum falso procuratori,ratihabitione non secuta liberatur.*
10 *Procuratur falsus quando committit furtum,tenetur condictione furtiua, & alijs condictionibus.*
12 *Solutum falso procuratori,transferendo in eum dominium,ut faciat liberari soluentem,quando condictione ob causam,& quando condictione sine causa repetatur.*
13 *Procuratori falso datum ut nũcio, ut portet ad creditorem,quãdo præstet liberationem danti,& quo remedio succurratur.nu.14.*
15 *Procuratori,simplici solutum,qui nunquam habuit mandatum,quãdo parat soluenti liberationem,uel repetere possit soluens,& quo remedio succurratur.nu.16.*
17 *Condictio ob causam quando datur quasi causa non secuta,quæ sit ista causa quæ non est secuta,ob quam datur condictio.*

SI PROCVRATORI. Si procuratori falso in rem suam soluat indebitũ,ab eo condicitur,nisi dñi ratihabitio subsequat.Item si debitor dat alicui, ut eũ faciat liberari,ab eo repetit,nisi causa sequat.Item id quod debitor tradit alicui ut nũcio,si ad creditorẽ non portat,condictione furtiua repetitur,& furti agitur.h.d.fm gl.Et diuidit in tres partes,primò loquit qñ soluit procuratori falso in rem suã,secundò qñ datur alicui ut eum â creditore faciat liberari,tertiò qñ datur pecunia alicui ut porter ad creditorem.Secũda ibi,cp si dominus.Tertia ibi,uel quod furtũ. & hoc fm lec.gl.& omniũ doc.Et ut intelligamus istam lec. gl.intro gl.super uer.nõ intercedente. & opp.cp ista lec.contradicat sibi,Nam in prin.l.innuit cõtra procuratorẽ dari cõdictionem indebiti,& sic præsupponit ratihabitionẽ nõ secutam. Cui cõcordat l.creditoris.C.de cõd.ind.In mediò dicit non dari cõdictionem indebiti,sed ob causam.In fin. dicit dari cõdictionem furtiuam, & sic præsupponit, cp ille qui dederit,remãsit dñs,l.j.s.de cõd.fur.& sic nõ potest dari condictio indebiti,uel ob causam,cũ nemo cõdicat rem suam,&c.l.fi.ufuf.quemad.cau.&ff.l.proxi.in fi.& l.si ego.in prin.ff. de iur.dot.& sic ista lex contradicit sibi inuicẽ in qua libet sui parte.Horũ timore uariata est lec.huius l.ut in diuersis casibus loquat in qualibet sui parte,ut patet ex summario,& ex diuisione,& ita cessat omnis contrarietas,ut in gl.quã uide.Ista lec.displicet mihi in totũ,nam quod principiũ intelligat in procuratore in rem suam,non procedit, nam tunc ratihabitio nihil operaret,solutũ est enim procuratori eius cõtemplatione,& ipse procurator falsus eam pecuniam habet ex errore soluentis,nec tenet eam restituere domino ratũ habenti.l.debitor.in fi.ad Treb.& quia nõ est gestum nomine illius dñi,ergo, &c. l.si pupilli.§.si ego. de neg.gest.nõ enim pertinet negociũ ad dominum, re uel ipso gestu,cũ ponamus indebitũ solutũ. nec ratihabitiõe, cum

cum eius nomine nõ sit gestũ,ut dictũ est.Item in secũdo dicto nõ placet cp intelligat quãdo solutũ est hoc pacto,ut liberet.nam Iurisc. uult hic facere differentiã inter hũc casum & præcedẽtẽ,quia hic ratihabitio nõ interuenit. s. uerò interuenit,ut ex tex. apparet. Non autem uult facere differentiam inter hũc casum,& præcedentẽ,s.utrũ sit datum, ut procuratori in rem suam,uel ut liberet.Item qñ datur procuratori,ut eum faciat liberari transferendo in eum dñium, ut gl.intelligit,non est curandũ, utrum sit uerus procurator, uel falsus,nõ enim ideò tibi do,quia sis ,pcurator,sed quia promittis cp facies me liberari.Bene tamẽ potest esse,cp hoc qd puto te procuratorẽ esse,est quædam causa impulsiua, quare tibi trado.Credo eñ cp facilius facies me liberari, tñ causa finalis est solũ, quia ,pmittis hoc,s. cp liberabor.Sed Iurisc.in tex.solũ hoc denotat, s.utrũ sit falsus procurator, uel uerus.Itẽ cp tertia pars loquat in ministro nudo, seu in nuncio,nõ placet eadẽ ratiõe,quia tũc nihil ad propositũ, utrã esset procurator,uel nõ,non enim sibi ut procuratori soluit,sed tradit ei tanquã esset nũcius ipsius debitoris, ut portet ad creditorẽ.Iurisc. autẽ hic põderat,utrũ esset falsus procurator,uel nõ,quod nõ est necesse. Cõcludo ergo cp licet illud,quod dicit gl. sit uerũ in se, per leges alle.in gl. tamen hic intellectus gl.huic legi nõ congruit aliquo modo,licet tamẽ reprobauerim hanc lec.teneamus tamẽ eam pro uera,donec recitemus alias gl.quæ hãc lec. respiciunt. Opp.ad prin.l.de l.cum quis.§.j.ff.de sol.Sol.hęc lex loquit in sui principio,qñ fuit solutũ indebitum,quo casu nõ habet locũ illa distinctio utrũ falsus procurator habuerit mãdatũ nũquã,uel habuerit, sed fuit reuocatũ,lex cõtraria loquitur qñ fuit solutũ debitũ falso procuratori,quo casu distinguit,aut soluẽs fuit sciens,& nõ liberatur à dño,nec repetet,quia fuit sciẽs,dicit gl. aut ignorabat, & tunc aut ille procurator reuocãs acceperat bona fide,& statim debitor liberat,aut mala fide,& tũc secus,ut ibi. Ista sunt uerba gl.

1 †Ex qua gl.no.j.cp distinctio posita in l.cũ quis.§.j.ff. de sol. habet locũ etiam in procuratore in rem suam.Nam cũ ista gl.intelligat sic hoc principiũ,necesse est cp ista prima gl.posita super eo,intelligat de procuratore in rem suam.Sed dices tu,quõ potest habere locũ hæc distinctio in procuratore in rem suam,cũ nunquã habuerit mãdatũ,uel si habue-
2 rit,fuit reuocatũ,cum †procurator in rem suã nõ possit reuocari:l.illam.C.de do.intellige eo modo quo potest for-
3 tè utroq; cõsentiẽte.†Secũdò habes ex hac gl. cp qui soluit falso procuratori sciẽter,nõ liberat,nec repetit, ut eam no. Iac.de Ra.cõtrà,ut refert Cy.C.de fur.l.falsus.Nam tunc soluens,sciẽter nõ repetit,qñ non potest esse alia prsumptio, qp donationis,sed hic potest esse alia præsumptio,s.q, portet ad dñm,ergo,&c.l.elegãter.§.qui reprobos.ff.de pig.act. &l.cum aurũ.ff. de sol.& ista fuit opi.gl.in l.dispensatorẽ. de sol.uer.solutionẽ.licet Iac.de Ra.uel Cy. nõ alleget. Veritas est quod in hac gl.dicit,probat in l.si nõ sortem.§.qui filio. ff.de cõd.ind.& l.qui fundũ.§.seruus.uer.quod si scierit.ff. pemp.& istud tenet Dy.d.l.dispẽsatorẽ.reprobata gl.ibi posita.Nõ ob.rationes Iac.de Ra.quia illæ procederẽt in solutẽ te simpliciter,secus si soluit procuratori,cũ sciret eũ esse falsum,tũc enim de necessitate donatio præsumit, ut d.legib.

4 †Tertiò habes ex hac gl.cp ille,qui soluit procuratori reuocato ignoranter,statim liberat,si recipit bona fide. d.l.cum quis.§.j.Sed hic dubitat,an per talem procuratorẽ reuocatum quærat dominiũ dño. Gl.l.acceptam.C.de usur. dicit cp nõ.Cõt.tenet d.l.cũ quis. §.j.& l.si quis ser-
* *Verũ. Tamen contra Bar. facit l.qui in alienа.§.si is qui. ff.de acq. her. Et ipsemet Bar. est hic sibi contrarius, ff. ,px. uer. uenio . dũ dicat acquisitum esse dominiũ falso procuratori.* uo.e.tit. quod est uerũ,* cũ enim fauore liberationis lex uelit debitorẽ soluentẽ liberari, l.eius qui.s.si cer.pet.per cõsequẽs uoluit creditori dominiũ acquiri, ut d.l.Venio ad ult. gl.& opp.ille,in quẽ transfert dominiũ, non cõmittit furtũ,quia furtũ est contrectatio rei alienæ inuito domino.ff.de furt. l.j.& ff.l. ,px. sed in talẽ procuratorẽ est translatũ dñium, quod patet,quia cõdictione ob causam tenet,ut dictũ est, ergo nõ cõmittit furtũ. Huius timore dixit Mar.† cp hic est casus,in quo falsus procurator & etiã falsus creditor indebitũ scienter recipiẽdo cõmittit furtũ, licet in eũ transferat dñium.Simile in l.qm.ff. de cõd.fur. Gl.reprehẽdit per rationem prędictã,quia dñs non cõtrectat,sed dicit cp mutat causam,& sic loquit qñ fuit solutũ ut nũcio. Ad l.qm.rñdet ut ibi no.Doct. Vltramõ.dicũt cp Mar.non dixit hoc, qd gl.dicit,sed dicit,sed dixit cp procurator falsus,recipiendo furtũ cõmittit,& per cõsequens tenet furti,& cõdictione furtiua, & cõdictione ob causam, & indebiti, quia omnis cõdictio degenerat ꝺ furẽ.l.fi.ufufr.quẽad.ca.& si ita intellexit, uerũ dixit,tñ si gratia disputatiõis uolumus sustinere Mart.,put recitat per gl.possumus dicere cp dñium acquirit traditione.l.traditiõib⁹.C. de pac.& Inst.de re.diu.§.per traditionẽ. traditio ergo præcedit acquisitionẽ dñij,in illa ergo cõtractiõe quã facit tpe traditiõis,dicit furtum cõmittere,licet postea sequat acquisitio dñij,nõ ergo cõtrectabat rem suã, sed alienã,& licet dñium pdat tradẽs,uõ perdit tñ cõdictionẽ furtiuã.Nã illud dñium pdit eo inuito, seu dolo aduersarij.l.& ideò,ff. de cõdic.furt.& melius in l.si seruus.in prin. eo.ti.qd an sit uerũ,dicã in l.qm.ff. de cõd.fur.Venio ad secundã gl.& opp.in prin.innuit â ꝓrio sensu,cp si dñs ratum nõ habet,ipse ,pcurator tenet cõdictiõe indebiti. Cõt.in ij. rñ.huius l.ubi dicit dari ob cãm.Sed l.intellige hic hoc principiũ in ,pcuratore in rem suã.Sic intelligit ff. de cõd.ind.l.si
6 procurator.§.Celsus. uide gl.quæ uult cp ꝺ procuratorẽ in rem suã tantũ,deẽ cõdictio indebiti.Vides etiã cp gl.hic intelligit §.Celsus.in procuratore in rem suã. Certè gl. intelligit ibi in simplici ,pcuratore,& uidet tenere cp ꝺ eum detur cõdictio indebiti.Odoff.uidet tenere hic,cp ꝺ ,pcuratorẽ fal sum deẽ cõdictio indebiti,qñ solutũ est indebitũ.l.creditoris.C.de cõd.ind.secus qñ solutũ est debitũ,quia tũc datur cõdictio ob cãm,ita dicit ipse,& nihil aliud alleg.nec rñdet ad istũ tex.ij.rñ.ubi uidet expresse dici,cp siue sit solutũ indebitũ,siue debitũ,nõ habet locũ cõdictio indebiti,sed ob cau.Ego istã opi.puto uerã,quia qñ procuratori falso soluit indebitũ,ab eo repetit cõdictione indebiti ratihabitione nõ secuta.l.cũ indebitũ.§.j.ff. de cõd. ind.& l.si uẽdidero. §.fi.ff. de fur.Ad istã l.rñ.cp debet aliter legi quã legat per gl. ut tota loquat in eo qui soluit alicui,ut ,pcuratori nõ habẽti mandatũ,seu potestatẽ recipiẽdi solutionẽ,nõ dico in rẽ suã,sed in simplici ,pcuratore.Et fm istã lect.hæc lex diuidit in quatuor partes.Primò qñ falso ,pcuratori solutũ est indebitũ ratihabitione secuta. Secũdò qñ solutũ est debitũ, uel indebitũ ratihabitiõe nõ secuta.Tertiò rñ. tacitæ obiectiõi.Quartò cõsuluit soluẽti per alia remedia.Secũda ibi, cp si dñs. Tertia ibi,nõ enim. Quarta ibi,uel quod furtũ.& fm hãc lec.breuiter h.d.Si ,pcuratori falso indebitũ soluat, qd dñs ratũ habeat,repetit â dño,sed si ratũ non habet,repetit à procuratore per cõdictionẽ indebiti, si indebitũ est solutũ,sed si debitũ,quasi causa nõ secuta repetit.Et si procurator habeat malã fidẽ sibi lucrãdi,agit furti, & alijs cõ-
a dictiõib⁹.h.d.Ad cuidentiã a præmitte,cp ille qui soluit uero ,pcuratori debitũ,statim liberat,l.uero procuratori. ff. de sol.& ille qui soluit uero ,pcuratori indebitũ, statim habet
7 condictionẽ indebiti ꝺ dñm.†Est aũt uerus procurator ad recipiendũ indebitũ,si hoc sibi specialiter est mandatũ, aliàs secus.l.si procurator.ff.tit.ij.hoc præmisso in j. & ij. par. huius l.casus est clarus.Sequit uer. nõ enim.in quo sic forma casum.Vos dicitis dñe Iurisc.cp qñ solutũ est debitũ falso procuratori,repetit per cõdictionẽ indebiti.quæro quõ põt hoc fieri,cp debitũ repetat tanquã indebitũ,in ueritate enim debitũ est,nec potest dici,quòd respectu procuratoris erat indebitũ.Nõ enim fuit sibi solutũ tãquã indebitũ, sed sibi solutũ fuit tanquã debitũ alteri,cui uerè debebat. Ad hoc rñdet Iurisc. cp hoc casu qñ uerè debitũ est solutũ, nõ repetit tanquã indebitũ cõdictione indebiti,sed condictione ob cãm,fuit enim solutũ tanquã uerè debitũ,s.ut liberet ista solutione,quæ res nõ est secuta ratihabitione nõ intercedẽte.h.d.& sic iste uer. nõ refert,nisi ad illũ casum,in quo debitũ est solutũ falso procuratori.Sequit uer. uel qd

furtū.in quo sic forma casum, Vidi q contra, pcuratorē fal
sum succurritur cōdictione indebiti,uel ob causam,an ha
beat debitor alia remedia cōtra ipsum? ꝛ. Iurisc. q sic, Si e
nim procurator falsus recipiēs habuit malum animum lu
crandi sibi,& sic cōmisit furtum, tenetur non solū actione
furti,sed etiam condictioue furtiua,& omnibus alijs cōdi
ctionibus prędictis.h.d.uide literā.Et fm hanc lect.nō.tria.
8 Primò † q qñ indebitū soluitur falso procuratori, si domi
nus habet ratū,condicitur ā dño,aliàs cōdicitur ā procura
9 tore cōdictione indebiti.† Secundò no.q qñ falso procura
tori soluitur debitū, ratihabitione non secuta liberat, ideò
10 repetitur cōdictione ob causam,non indebiti. † Tertiò no.
q quando falsus procurator cōmittit furtum,tenetur con
dictione furtiua,& omnibus alijs cōdictionibus,ut s. dixi.
Ex his quæ dicta sunt,cessant omnia contraria.

RESTAT ut per modū summæ tradamus materiā huius l.difficilem & intricatā,quam recito per quatuor q. principales. Primò qñ soluitur falso procuratori in rem su am. Secundò qñ soluitur falso procuratori transferēdo in eū dñium,hoc acto,qd debitorē faciat liberari. Tertiò,qñ falso procuratori soluit ut nūcio, ut ad dñm portet. Quartò & ultimò, qñ falso procuratori soluit, ut procuratori ue ro,non dico trāsferendo dñium uel nōn,nec hoc acto,ut li beret,uel non,sed simpliciter,ut procuratori soluat, qui ue rē est casus l.nostræ. Et in qualibet harū q. est uidēdum, an soluens liberet. Item an transferat dñium in accipientē? Et de remedijs quę competunt contra falsum procuratorē,&
10 quædam alia quæ uidebitis. † Primò ergo quæro, qñ solui tur falso procuratori in rem suā, quo casu dic, Aut soluitur ā sciente,& non repetitur, ut j.ti.ij.l.j.& hoc dicit super j.gl. Aut soluitur ab ignorāte,& tunc soluit indebitū omnino, & hic nō est quærendū, an soluens liberetur,& tunc repeti tur cōdictione indebiti ab ipso procuratore, ut hic in prin. fm lec.gl.& l.creditoris.C.de cond.indeb. Idem si erat debi tum aliquo iure,sed forte ostabat exceptio,uel erat tale de
b bitū, quod solutū poterat repeti, eadem ratione. si uerò b e rat tale indebitū quod solutū repeti nō poterat,tunc uide tur uelle glo.q ratihabitio hic aliquid operet,& trahat ne gociū ad dñm, ut hic.in prin.fm lect.gl. quo casu ratihabi tione secuta, uidet quod dñs ā tali procuratore repeteret, quod posset procedere,si dicamus esse solutū cōtemplatio ne directæ actionis,quæ aqud dñm erat,secus si contēpla tione utilis.d.l.debitor.in fi.ad Treb. quo casu licet ab ipso dño solutum repeti nō possit,tū ab ipso procuratore repe titur,qm eius respectu omnino est indebitū, ut hic, in prin. facit l.procurator ad exhibendū.§.j.j.rem ra.ha. Si uerò so
c lutū c est debitū, tūc distinguit per oīa prout j.dicam in fm plici procuratore,eo saluo q qñ ratihabitio non sequit ab ipso qui putabatur procurator in rem suam,repetit condi ctione indebiti, nam fuit solutū tanquā sibi debitū, & in ue ritate non est, ut hic in prin. fm lec.gl.& d.l.creditoris,& l.cū fundus.§.seruū tuum imprudens.§.si cer.pet.& l.si urbana. §.sedet si uecturas.j.tit.ij.In istum autem falsum procura rem transferē dñium, uel nō, eo modo quo dicemus in fal so creditore, in l.qm.j.de cond.fur.& hoc de primo. Secūdò
12 † Principaliter quæro, qñ soluitur alicui falso procuratori, transferendo in eum dñium, hoc acto q faciet liberari sol uentē, quo casu an transferat dñium in procuratorē, non est quærendū, quia præsupponit in themate quæstionis. I tem an liberet ſtatim soluens, non est quærendū, quia pre supponitur q non est datum, ut sit liber statim ea solutio ne facta, sed ut liberet in futurum. Isto casu, ut puto non est curandum, utrū sequatur ratihabitio dñi, uel non, nihil e nim factū est nomine dñi, sed inter me & illum, quem puta bam procuratorē, fuit celebratus cōtractus innominatus, do ut facias me liberari, sed solum est quærendū, liberatio ne non secuta, qualiter subuenit contra procuratorem. ꝛ. si quidem solutū est debitum, habet locū condictio ob cau sam, quasi causa nō sit secuta, ut hic, & hoc fm lec.gl. & j. de fur.l.falsus.§.Si uerò solutū est indebitū, non habet locum condictio ob causam, sed cōdictio sine causa, fuit enim da tum ob causam nullam, ſ. ut facias me liberari ab ea obli
gatione quæ non erat, ergo &c.l.j.j.de cond.sine cau. Sed si quid dedi, ut facias me liberari ab aliqua actione, uel obli gatione, nō efficaci cogitabis, & hoc de secūdo. Tertiò prin
13 cipaliter quæriē, † qñ alicui falso procuratori dedit ut nun cio, uel ministro, ut portaret ad creditorē, hic est aduerten dum, aut enim dedi ei tanquā nuncio mei soluentis, & con stat q in eum nō transfero dominiū. d.l.falsus.§.j. Item con
d stat d q non liberor, soluēdo sibi, quia nullū mandatū ha bet ā creditore, ut j.de sol.l.qui hominem.§.si nullo. sed po test esse, q si illa res data perdatur, ex illa perditione debi tor libereť, si erat debitor speciei, & non pos
e sit sibi culpa imputare, * l. argētū. e j. cōmod. * Imputare. Vt si
14 † Sed si quęriē, qualiter isti succurrat, si rem tradidisset ho
datam non tradat creditori? ꝛ. si quidē illud mini bene fa
quod est sibi traditū, pertinebat ad creditō cto: Bar.l.cū
rem, ut res deposita, uel cōmodata, creditori fundū. §. seruū
cōpetit actio furti.l.falsus.C.de fur. & ibi no. tuū. col.fi. & l.
Si uerò pertinebat ad debitorē, debitori cō eum qui.§.sed.
petit actio furti,& cōdictio furtiua. Creditori ff. commod.
uerò cōpetit contra ipsum accipientē actio I.Cōc.B.
f geſt.l.si pupilli.§.ij. Si uerò soluit tanquā nuncio missō f à creditore, tūc dic ut j.dicemus, in procuratore falso. & hoc
15 de tertio. Quartò † principaliter quæro, qñ soluit alicui ut procuratori simplici,& istud habemus examinare per qua tuor q. Aut enim soluit procuratori simplici, qui nūquam habuit mandatū,& tunc aut soluit debitum, aut indebitū. Item qñq soluitur procuratori falso, qui alias habuit man datū, sed fuit reuocatū,& tunc aut soluit debitum aut inde bitum. Primo casu quæro, qñ procuratori, qui nunquā ha buit mandatū, soluit debitum,& tunc aut soluit scienter,& non liberat, nec repetit, ut hic in ij.gl.& l.si non sortē.§. qui
g filio.j.de cōd.ind.& s. dixi. Aut soluit ignoranter, g & tunc etiam non liberat.l.qui hominē.§.si nullo.j.de sol. Puto tū, q si soluens habuit iustā causam credēdi ipsum esse procu ratorem, quod liberabit cedendo creditori actionē, quam habet cōtra istum falsum ꝓcuratorē.l.cū fundus.§.seruum tuū.in fi.s. si cer.pet. licet Cy. dubitādo uideat tenere cont. C.de fur.l.falsus.in prin.ij.q. Sed si quærat, an in talē ꝓcu ratorē translatū dñium, certum est quod non, l.si ego.s. de neg.gest. non enim hic agebat tradēs, ut ꝓcuratori quære ret, sed ut domino per ipsum procuratorē. l. uero, ꝓcurato
16 ri.j.de sol.& l.qui mihi donatū.j.de don. † Si quærat, quali ter subueniat cōtra istum falsum procuratorē, respondeo, si quidem accepit malo animo, tenet furti condictione fur tiua,& cōdictione ob causam. ut hac l.sed si nō habuit ma lum animū, tunc solū tenet condictione ob causam, ut hac l.uer. non enim.& uer. q si dominus. Sed dices tu. quō com petit cōdictio ob causam, cum dñium non sit translatum in eum,& nemo cōdicit rem suam, ut s. dixi? ꝛ. oportet in telligere eo casu, quo non fuit furtū commissum, quia solu tio fuit reconciliata cōsumptione, quod prodest ad condi ctionem ob causam, sicut ad certi cōdictionem, & ad cond.
17 indeb. ut no. s. eod. l.iij.§. subtilius. in ij.gl. † Item quæriē qñ datur cōdictio ob causam, quasi causa non secuta, quæ est ista causa quæ nō est secuta ob quā datur cōdictio? tex. hic uidetur dicere, ratihabitio. Tu dic, qñq ego solui tibi sim pliciter credens te procuratorē, & per cōsequens me libera tum incontinenti, nec à te aliquid petij ultra, & datur mihi cōdictio indebiti, ut dictum est. Aut à te petij, & tūc dicitur causa cessare eo ipso q non sequit liberatio. Sed si forte li cet credere me liberatū, dixi tibi, facias q ego habeā literas ratihabitionis, tunc dicere cessare causa, si ratihabitio nō sequeret. Istam distinctionē ponit l. si quis offerēti. in prin. j.de sol. omnia tamē dicta remedia tollunt contra dictum falsum procuratorē, ratihabitiōe secuta, d.l.si quis offeren
18 ti. facit hæc l.in prin.& l.uero procuratori. j.de sol.† Secūdò quæro, quādo falso procuratori, qui nunquā habuit man datum, soluitur indebitū, isto casu constat, q in eum non transferet dominiū. d.l.si ego.de neg.gest. quod patet, quia contrectando, furtū facit, ut hic, in fi. Item non est quæren dum de liberatione, cum non sit debitū, sed quærendū est de re

de remedijs contra procuratorē, & si quidem ratihabitio non sequitur, falsus procurator tenet cōdictione indebiti. l.si procurator.j.de cond.ind.& hac l.in prin.& l.cùm inde
h biti.§.j.j.tit.ij.& l.si uēdidero.in fi.j.de fur. Tenet etiam furti,& cōdictione h furtiua, si habuerit animā intercipiēdi, ut hic, in fi.& d.l.si uendidero.& l.falsus.C.de fur. tamen ratihabitione secuta tenet dns cōdictione indebiti, ut hac l.in prin.& d.l.si uendidero.in fi.& melius in §.si Titius. non ēt tollitur cōdictione furtiua, quæ nata erat debitori ꝑ procu ratorem.d.l.si uendidero.§.si Titius.qd qualiter procedat, dic ut ibi.& hoc quādo tali falso ꝓcuratori solutū est ignoranter, sed si sc enter solutū esset, tūc siquidē ego sciui eum falsum procuratorē, uideor sibi donare, ut s. dixi. Si uerò credebam ipsum esse uerum procuratorē, sed scienter soluī indebitum, tunc uideor donare dño, tamen contra ipsum falsum procuratorē competūt mihi omnia prædicta reme dia, quæ tamē tolluntur ratihabitione secuta. l.si tibi dede
19 rim.j.de don.& hæc de secūdo. † Tertio quæro quādo falso procuratori, qui semel habuit mādatū, & fuit reuocatū, sol uitur indebitū? ꝛ. per oīa idē quod in falso procuratore, qui nūquā habuit mandatū,* ut no. hic in j.gl. Quartò quæro qñ falso pro curatori, qui habuit mandatū, & fuit reuoca tum, soluit debitū? ꝛ. d.l.cùm quis. §.j. de sol. & hic no. in j.gl. Sed dubitat cū in multis ca sib° s. sit dictū, aut secuta est ratihabitio, aut non. Quæro quid habet facere soluens, si du bitat an dns ratum habeat, uel non. Dic ut l. si indebitum.j.rem ra.hab. Vltimò ex prædi ctis apparet, q nō est quæstio, utrū in dubio soluens uideatur transferre dñium, uel non, qñ soluit procuratori simplici, quia nō uide tur transferre, ut d.l.si ego.s. de ueg.gest. Nec ob.l.dotis fructus.§.fi.cum seq.j.de iure dot. & l.j.j.pro dote. quia ibi præcedebat titulus habilis ad translationē dñij in accipientem, hic uerò non præcedebat titulus. Aut soluī tur ut procuratori in rem suam, tunc dic, ut j. tit.ij.l.qm. & s. dixi. Vltimò no. si dubitat an soluit ut procuratori in rem suā, uel simplici, an ut nuncio, an transferēdo dñium faciat liberari? hoc perpendi debet ex qualitate uerborū præcedentiū & sequētiū, & eorū quæ gesta sunt, ut in c. inspicimus. ex. de reg. iur. lib. vj.

* *Mandatū. Hoc falsum est, qa si solutum sit procuratori, qui reuocatus erat, tamē de bitor ignorabat, nihilomi nus dominium creditori acci pitur: l. qui in aliena. §. si is qui. ff. de acq. her. Qua in q. parium sibi cō stat Bar. Vt s. nu. iiij. annot.*

I.Conc.B.

ADDITIO.

a POMA. *Euidētiam. No. ex Bar. q. ad hoc ut quis dicatur uerus procurator ad recipiendum indebitū, requiritur q. super hoc habeat speciale manda tum. Vide habes inferre, q. si procurator generaliter constitutus, interce deret in casibus, in quibus speciale mandatū requiritur, de quibus multi ca sus cōnumerantur in gl.c. qui ad agendum. de procur. in vj. q. diceretur fal sus procurator, Bal.c. nonnulli. in j. no. de rescrip. & in c. ex parte decani. eo. tit. De multis modis, per quos quis dicatur falsus procurator, gl. d.c. ex parte decani. Bal. l. falsus. C. de fur. & l. licet. & ibi Mod. C. de proc.*

b POMA. *Vero. No. q. solutū falso procuratori in rem, potest ratificari per dominū, si solutum est cōtemplatione directarum actionum, quæ sunt pe nes ipsum dominū, & hoc modo potest saluari gl. j. quam reprehēdit Bar. s. in j. col. Secus uerò, si soluitur cōtemplatione utilium quæ sunt penes ip sum procuratorē, & ultra dicta per Alex. hic, adde Bald. tenentem contra Bar. hic, in j. col. & dicentem nō esse distinguendū, quia in aliquo casu isto rum nihil potest operari ratihabitio, ut hic per eum. Ro. in gl. intercedente. & q. idem sit quādo soluitur nomine directarū, ut est quādo soluitur cō templatione utiliū, probatur sic, nam ubi soluitur cōtemplatione directa rum, non est dubium, q. utilitas remanet penes procuratorē, l. j. C. de act. & ob. & sic nomē nudum, dum taxat remanet penes dominū, sine aliqua utili tate, sed tunc succedit regula, q. qui habet nomen nudū tantum, nō potest ra tificare in præiudiciū habentis utilitatē, ut ea in se uertatur. gl. & ibi Bald. l. si. C. de in. dot. nihil enim prodest nudum nomen, si alteri utilitas quæra tur. l. mulier. ff. de do. int. uir. & ux. l. legato. §. si de certo. ff. de leg. j. unde cogita super uer. Bar.*

c POMA. *Solutum. Alex. & Mod. hic.*

d POMA. *Constat. Aduerte tamen super hoc, q. quoties pecunia esset data ad numerum, q. transferretur dominium in nuncium. gl. l. eius qui in pro uincia. uer. quas uerò, & ibi Bar. ff. si cer. pet. & l. in naue. ff. loc.*

Bart. super ff. uet.

e POMA. *Argentum. No. limitationem ad l. argētum. q. procedat tantum in debitore ſpeciei, aut quantitatis. Ang. l. si finita. §. si iam ruerint. ff. de dam. infec. & ibi Imo. & Cast. d. l. argentum. & probatur, quia si esset debitor generis, non liberaretur, cùm genus perire non posſit. l. incendium. C. si cer pet. Ias. l. j. ult. col. ff. de eo per quem fa. erit.*

f *Missō. Quid si creditor scribat debitori hoc modo, el tempo del paganen to, e mandate lo con uostra salute & mia. & debitor dedit pecuniam homi ni fide digno, qui aufugit, uel creditori non detulit, an debitor sit liberatus, & quo remedio sibi consulatur? uide Bal. cons. cccxxij. lib. j.*

g *Ignoranter. Bal. cons. xiiij. cum seq. iij. lib. ubi ponit de quodam filiosa. qui liberauerat debitorem paternum, asserendo se habere mandatum, deinde illud nomen debitoris cesserat, etiam asserēdo habere ad id mandatū. And. in addi. ad Spec. tit. de sol. in rub. ubi ponit etiam, q. de eo qui suasione falsa procuratoris ostendentis mandatū falsum soluit, & procurator falsus ami sit pecuniam, cuius periculo perierit.*

h *Condictione. Etiam tenetur crimine falsi, si per dolum, solutionem recepit. l. sin autem. §. item sciendum. de neg. gest. Bar. Cast. hic, in addi.*

LEX XV.

1 *Furtum non est crimen publicum.*
2 *Præfectus uigilum habet iurisdictionem in uiles personas.*
3 *Peremptā re quando agi posſit ad æstimationem.*
4 *Lucrari rem uidetur uoluisse quando suam uoluntatem impleuit.*
5 *Peremptā re agitur ad ipsam rem.*
6 *Liber homo non potest se dare in quæstionem, uel torturam alicui.*
7 *Permittere quis non potest alicui, ut eum percutiat, uel ab eo crucietur.*
8 *Confeſsio extorta à seruo cum tortura indicijs legitimis præcedentibus, fa cit fidem contra dominum.*

CVM SERVVS. Res ob causam data, causa non secuta, etiam si desierit extare, cōdicitur, q si non est translatū dominiū, ad exhibendū, & furti seu condi ctione furtiua agitur. Primò ponit unū dictum, secūdò po nit aliud, quod uidetur ꝓrium primo, tertiò reducit ad cō cordiam addendo aliqua, quartò addidit quædā ad præ dicta. Secunda ibi, Labeo. Tertia ibi, sed proculus. Quarta ibi, sed si tuus. Opp.s. de off. præfec. uig. l. iij.§.j. dicit Hugo
a q hic suspēdit cū iniuste. a Azo dicit q imò iuste, † quia fur
1 tum non est publicū crimen. Gul. de Cug. idem alia ratio ne, uidelicet quia hic suspēdit seruū qui est uilis b persona,
b † & in uiles personas præfectus uigilum habet iurisdictio
2 nem & potestatē. l. contraria. facit. l. interdū. §. qui furem. ff.
3 de fur. † Secūdò opp. & uidetur q re perempta debeat agi ad æstimationē, l. in re furtiua. j. de cōdic. fur. gl. s. eō. l. si pe cuniam. §. j. iste passus est difficilis multū. Finaliter ego te neo in obligatiōe rem dari uel reddi, debere agi ad ipsam rem, ut hic, & l. si seruum. §. fi. de uerb. ob. & l. promissor. j. de const. pec. fiet tamen executio in æstimatione, & etiā condē natio poterit fieri in æstimatione. l. Iul. j. de cōfes. & l. fi. quæ senten. sine appell. rescin. & ibi plenè no. Sed in obligatio ne rem restitui, potest agi & peti ipsa res, & peti æstimatio. j. de condic. fur. l. in re furtiua. & l. j. C. eo. tit. & l. si seruus. §. bo næ. dixi plenissimè in l. stipulationes non diuiduntur. j. de uer. ob. in ult. opp. in vj. q. Opp. l. si domin°. j. de præs. uer. Sol. ibi seruus fuit datus æstimatus. Opp. ad fi. quia in fut to requiritur q quis contrectet animo lucrandi. l. j. j. de fur. sed hic non habuit animū lucrandi, ergo, &c. Sol. optimè
4 gl. & no. † q satis uidetur lucrari, cùm uoluntatem suam im
5 pleuerit de eo quod placet. & est no. † No. q re perempta a
6 gitur ad ipsam rem. dixi in l. uinū. §. si cer. pet. † Quæro circa principiū legis, utrùm sit licitum libero homini dare se ali cui in quæstionē, uel ad torturam. Gl. d. l. interdū. §. qui fu rem. de fur. dicit q sic. Cont. ibi dixi, nā liber homo non est dominus membrorū suorum. l. liber homo. ad l. Aquil. Itē tortura est meri Imperij. l. defensores. C. de defens. ciuit. & auth. de testi. §. j. & no. in l. Imperium. ff. de iurisd. om. iud. er go pacto priuatorū non potest concedi. C. de iur. om. iud.
7 l. priuatorum. † nec enim potest quis permittere alicui, q e um percutiat, uel quòd corpus eius cruciet. l. j. §. usq; adeò. de iniur. Secundò quæro, si est uerum id, q perfectus uigi lum iuste fecit, ergo seruus fuit in facinore deprehensus, er go iste non tenetur. ꝛ. dico q fecit iuste, hoc est, iurisdictio nem habuit iudicandi de hoc crimine, non tamen contra

istū habuit legitimas probationes.Vel aliter, & uerius,hic fuit datus ut per accipientem haberetur quæstio, unde eo ipso q̄ per eū est repertus in facinore, cessat causa, ob quā
8 datus est.Fateor tamen,† q̄ confessio extorta à seruo præcedētibus legitimis indicijs,faciat etiam fidem contra dominum.l.cùm probatio.ī.de prob.

ADDITIO.

a Iniustè.Cast.ex eo quod gl.appellat sententiam latam à iudice incompetenti,iniustā esse:no.q,si quis uellet dicere iniam nullā,iniustā,non ineptè ageret.gl.auth.de hær.& fal.§.exheredatos.uer.& iniustè.et gl.l.j.ī.de test. Ale.uerò,p hoc alle.tex.et ibi Bal.l.scire oportet.§.fi.uer.iustè.ī.de exc.tu.

b Vilis.Adde secundū Bulg.& Alex.q,non poterat hic seruus puniri pœna capitali,l.j.C.de off.præf.uig.sed debuit remitti ad præfectum urbis,si pœna capitali dignus erat.

LEX XVI.

1 Pecuniam quando ex parte dantis,& ex parte dantis speciem uenit dari, nō est emptio,sed cōtractus innominatus,habet locū condictio ob causam.
2 Verbū dari,quādo intelligatur propriè,& secundū naturā contractus.
3 Clausula,dedit,uendidit,quando cōstituit uenditorem,& quando cōtractum innominatum.
4 In contractu innominato non cauetur de euictione.
5 Condictio ob causam non habet locū in contractibus nominatis. & nu.13. & an ex pœnitentia.& nu.15.
6 Donatio an fuerit olim & hodie contractus nominatus,uel innominatus.
7 Pœnitentiæ in donatione non est locus.
8 Aliud donatio,aliud pactum de donando.
9 Condictio ob causam, non habet locum in contractu donationis,& de ratione,nu.10.
11 Nominatis in contractibus ubi ex pacto informatur actio & eo contractu,potest agi condictione ob causam.
12 Cōdictio ob causam quādo non habet locum in cōtractibus innominatis.
14 Quando est permistus cōtractus innominatus & nominatus,an habet locum condictio ob causam.

1 DEDI. † Quando ex parte dantis pecuniā,& ex parte dantis speciem uenit dari, non est emptio & uenditio,sed contractus innominatus,ideò habebit locum cōdictio ob causam.Primò ponit dictū, secundò tres rationes.Secunda ibi,& ideò.Tu dic,q̄ non sunt rationes,
a imò sunt illationes ex dicto.Opp.[a] & uidetur q̄ iste sit contractus emptionis & uenditionis,l.naturalis.§.j.ī.de præsc. uer.Sol.hic fuit data pecunia ut species,ibi fuit numerata. Istud est diuinare in se,tamen uerum est. Vel dic, q̄ hic fuit actum,ut Stichum dares,hoc est,accipientis faceres, quod non est de natura emptionis & uenditionis.l.ex empto. in prin.ī.de act.emp.Ex hoc sequitur,q̄ est cōtractus innominatus,do ut des.Istud colligitur hic in uer.finge.sed in l.cōtraria fuit dictū,do pecuniam,ut accipiam speciem. uerbū enim accipio,non includit de necessitate translationē do-
b minij,ut ibi patet.Opp.[b] l.stipulatus. de usu. Sol.ibi † uer.
2 dari,fuit appositū iuxta contractum emp.& uend.ideò intelligitur impropriè fm naturam cōtractus.Simile in l.j.in
3 prin.ī.depo.† & ideò instrumēta quæ fiunt tota die quæ di-
c cunt,dedit,[c] uendidit & tradidit,nō constituunt contractū innominatū,propter uerbū dedit,imò uerbū dedit, intelligitur impropriè propter uerbū uendidit,cui adijcitur.Sed si diceret,dedit,& tradidit,nō adiecto,uendidit,tūc esset cōtractus innominat[a],ut hic,sed si diceret tantū,tradidit pro certa quantitate pecuniæ,intelligeret uenditio.l.naturalis. §.j.ī.de præsc.uer.quæ tene mēti. Sed ò opp. ad uer. & ideò. l.naturalis.§.sed si Stichum. de præsc.uer.Sol.ut in gl. & benè,dic ut ibi.Venio ad fi.l.& opp.& uidetur q̄ possit agi ut
4 caueat de euictione,l.ij.ī.de euic.Sol.ibi † in contractu emptionis & uendi.hic in cōtractu innominato. ista est uera. Alij,ut Io.dicunt quod hic exigitur satisdatio,sed in cōtractu uenditionis sufficit nuda promissio.Istud non uidetur uerum.per l.scientiam.ī.de euic.& ideò tene primā.Opp.& uidetur q̄ cōdictio ob causam locū non habeat,l. ea cōditione.C.de rescin.uend.& l.in ciuile. C.de rei uend. Sol.di-
5 cit gl.illud uerum † in contractibus nominatis, in quibus cessat condictio ob causam,hic in innominatis, & propter hoc fuit facta hæc lex,ut ostenderet q̄ nō habeat locū condictio ob causam in cōtractibus nominatis,sed in innominatis.idem in l.j.in fi.ī.de re.per.Opp.gl.donatio est hodie cōtractus nominatus,quod patet quia cōsensu co[n]trahit. l.si quis argentū.C.de dona.ergo est nominatus,l.j.ī.de rer. perm.sed in donatione est locus condictioni ob causam. l.j.C.de dona.quæ sub modo.& C.eo.l.ea lege,& de dona.l. cum res,ergo &c.Sol.dicit gl.fallit in cōtractu donationis, qui est hodie cōtractus nominatus,sed olim erat innominatus.Pro declarando istam gl.j. habemus uidere, utrum
6 hoc sit uerum,† q̄ donatio [d] fuerit olim cōtractus innomi
d natus,& hodie nominatus,quod tenet gl.hic,& in l.pacta. ī.de cōt.emp.& C.eo.l.ij.Iac.But.dicebat,q̄ etiam hodie est innominatus,licet enim hodie cōtrahatur consensu, non sequitur,ergo est nominatus,quia multi contractus fiunt, qui consensu cōtrahuntur,& sunt innominati.Et sepè etiā quidam cōtractus,qui cōtrahuntur re,innominati dicuntur,l.iurisgent.in prin.de pac.Pro Iac.facit,quia etiā hodie ex cōtractu donationis nō oritur actio, sed propter pactū seu cōtractū datur cōdictio ex lege,d.l.si quis argentū. Sed de natura cōtractuū nominatorū est, quod eo ipso quod subsunt,actionē producant.l.iurisgent.in prin.ergo,&c.Alij dicunt q̄ olim & hodie fuit cōtractus nominatus,quia ita elegans nomen est donatio,sicut locatio & uenditio, & sim.Cum igitur habeat speciale nomen,ergo erat,& est cōtractus nominatus,de rer.perm.super rub.Istam partē ego teneo,& probo,quod in cōtractib[us] innominatis locus est
7 pœnitentiæ ex parte implētis.l.si pecuniā.§.eo.† Sed in donatione nō est locus pœnitentiæ.l.Aristo.ī.de don.ergò nō erat,nec est innominatus,& sic allego pro casu l. Arist.ī. de don.Non ob.q̄ olim non cōtrahebatur cōsensu,quia etiā stipulatio olim nō contrahebatur cōsensu,& tamen est cōtractus nominatus.l.j.in fi.de pac.etiā alij cōtractus nominati,qui cōtrahuntur re,non celebrātur cōsensu solo.d.l.iu
8 risgen.in prin.Non ob.† q̄ ex isto cōtractu non oriat actio, quia debes scire,q̄ aliud est donatio,aliud est pactū de donando,sicut aliud est uenditio,aliud est pactū de uendendo.Donatio em eo ipso q̄ est perfecta,est idem de iure anti quo & de iure nouo.In pacto uerò nudo de donando, est hodie immutatū,per l.si quis argentū.& de illo non quærimus hic.Sed hoc præmisso,dicit gl.q̄ fallit in contractu donationis,in quo habet locū condictio ob causam, licet sit
9 cōtractus innominatus.Est ne istud uerū? † q̄ in contractu donationis,cōdictio ob causam bene habet locum, si causa,ob quā datur,nō est secuta,C.eo.l.ea lege. & de don. l.cùm res.& C.de don.quæ sub mo.l.j.& ī.de don.l.j. sed ex pœnitentia non habet locū condictio ob causam ad reuocandum id,in quo est donatio,l.Arist.ī.de dona. potest tamen bene pœnitere,ne fiat illud quod fuit actum in donatione,quādo fuit appositū tantùm ad cōmodum pœnitē-
10 tis.l.Aristo.& statim dicam in alijs ꝯctibus nominatis.† Secūdò habemus uidere quæ sit ratio specialitatis in donatione.℞.in alijs cōtractibus nominatis ex pacto incōtinēti appositō, ut aliquid detur uel fiat informat actio descendens ex eo contractu.l.tenetur.§.j.ī.de act.emp.& in l.in bonæfidei.C.de pact.& l.iurisgēt. §.j.de pact.ideò cùm ad hoc cōpetat actio ex contractu nominato, nō habet locum cōdictio ob causam,sed agitur actione ex eo ꝯctu, sed in donatione hoc non est.Exemplū,dono tibi librum,ut soluas creditoribus meis,donatio fit pro te & ad tui cōmodū, nō potest informari ut pariat actionē mihi, ut l.lecta. §.si cer.
pet.& C.de pac.l.petens.& l.ius gent.§.quinimò.& ibi gl.si cū actione ex eo ꝯctu non possit agi,habet locū condictio ob causam.Eadem ratione dico idem in alijs cōtractibus nominatis.Pone,ptomitto tibi per stipulationē dare centum,ut uadas pro me Ro.ex hac stipulatione nō potest agi actione ex ꝯctu,ut uadas pro me Ro. quia fuit interposita pro te,non cōtra te,d.l.petens.poterit ergo agi condictione ob causam,uel actione præscriptis uerbis,sicut in cōtra-
11 ctibus innominatis,dicam in d.§.quinimò.† Contra prædicta opp.& uidetur quod etiam in cōtractibus nominatis, ubi ex pacto informatur actio ex eo contractu, possit agi condictione ob causam.l.cùm te.C.de pact.inter emp.Sol. dicit gl.& bene,quod ibi illud quod deuenit in contractu, aliàs in pacto,dederat causam cōtractui nominato,d.l.cū te.secus si causam nō dederat,d.l.ea cōditione.C.de rescin. uēd.& ista est uera fm oēs,licet quidā gl.antiqui aliter dixerint,ut no.l.pacta cōuenta. ī.de cōt.emp. circa fi.magnę gl.
12 Cōtra prædicta opp.& uidet † q̄ etiam in aliquib[us] ꝯctibus innominatis nō habeat locū cōdictio ob causam, ut facio ut des,& facio ut facias,quia facta non possunt repeti.l.pe. ī.de præsc.uer.Gl.fatet cōt.& sic habet locū solùm in do,ut des,& in do,ut facias,& in do,ut non facias,& in permutatione.Simile habuisti in l.si pecuniā.in princ.s.eo.sed hoc nō est uerū,quia etiā facta qñq̄ possunt repeti. l.si quis accepto.s.eo.Præterea licet nō possunt repeti,tñ sunt prodita remedia in locū cōdictionis ob causam.l.cū proponas. C.
c de dolo.& hoc etiā tenebat Gul.de Cug. Reassumo [c] ergo prædicta breuiter,qñq̄ est ꝯctus innominatus merè & simpliciter,& tūc habet locū cōdictio ob causam,tam ex pœnitētia q̄ ex causa cessante,ut hic,& l.si pecuniā. in prin. s.eo.
13 & l.naturalis.per totū.ī.de præsc.uer.† Qñq̄ est ꝯctus nominatus merè & simpliciter,& tūc nullo modo est locus cōdictioni ob cām,nec ex pnia,nec ex causa cessante, ut hic, & l. j.ī.de rer.perm.& l.in ciuile.C.de rei uend.& l.licut. de act.&
14 ob.Qñq̄ † est permissus ꝯctus nominatus cū innominato. Exemplū,uēdo tibi fundū pro centū hoc pacto,ut des mihi librū.Nam hic primò est ꝯctus noiatus,quia uēdo,& est mistus cū ꝯctu innoiato, uendo enim ut des. Aliud etiam exemplū,dono ut aliquid facias,uel ut aliquid des, uel ꝓmitto per stipulationē,ut aliquid des, uel facias. In his uides permistū ꝯctum nominatū cum innoiato . Et breuiter ubicūq̄ ꝯctus noiatus celebrat ob aliquā cām extrinsecā extra substantiam ipsius ꝯctus,potest dici permistus ꝯctus noiatus cū innominato.isto uocabulo utitur l.Aristo. ī.de don.hoc ergo casu dicas,Aut illud quod deuenit in pacto, informat actionē descēdentē ex ꝯctu innoiato,aut non.Primo casu,aut illud quod deuenit in facto,fuit causa finalis, ob quā deuentū est ad ꝯctū,& ea cessante potest agi condictione ob cām,l.cū te.C.de pac. inter emp. & uēd. Aut non fuit cā finalis,& tūc secus,l.ea.C.de rescin.uēd.Si uerò actio nō informat,tūc potest agi cōdictiōe ob cām,causa cessante.l.j.C.de don.quę sub mo.cū si.s.alle.& hoc est uerū de cō
15 dictiōe quę orit ex cessione causę.Sed si queris,† an in ꝯctibus noiatis sit locus cōdictiōi ob cām ex pnia,dicas,aut ꝓ pniam quis uellet recedere ab eo,qd uenit in ꝯctu noiato, & nō pōt,d.l.Arist.Aut ab eo quod uenit in pacto extrinseco,& tūc aut illud pactū fuit appositū gratia pœnitētis tm, & licet sibi pœnitere.Aut gratia ipsius & alterius,& nō licet. l.ij.& ibi no.& l.iij.l.quæstū.ī.de ser.expor.l.Arist.de don.

ADDITIO.

c Opp.Præpos.c.qui uenat.lxxxvj.distinc.
d POMA.Opp.Are.cons.clxij.
e Dedit.Bar.l.j.C.de rer.perm.& in l.ex empto.in prin.ī.de act.emp. & in l.si stipulatus.ī.de usur.
d Donatio.Alex.l.iurisgent.in prin.ī.de pact.cui in quantū tangit post Bal. an statutū loquens in uenditione,habeat locū in permutatione,& se remittit ad Spec.tit.de emp.& uend.§.nunc dicendum.el.ij. uer.sed pone statutum.& ibi Io.And.adde post illos Ro.cons.cvij.
e IO. FRAN. RV. Reassumo.hic Ias.circa fi.

De condictione ob turp.cau. Tit. V.

Continua ut in gl.Quærit gl.circa rub.utrùm hic tit. habeat locum ob causam præteritam,uel futurā? dicit gl.ob utranq̄.Idem no.C.eo.super rub.hoc uidetur cont.l.pen.ī. eo.ubi ob causam turpem præteritam pecunia data repeti non potest.simile,quod met.cau.l.ij.Dicunt doc. quod debet intelligi gl.q̄ hæc condictio respicit causam futurā,uel præteritam,intellige præteritam,tempore repetitionis,sed futuram tempore traditionis,& sic nō ob.cont.Sed condictio ob causam nunquam habet locum si causa ob quam datur,est facta & præterita,l.si plagij. de uer.ob.& quod ibi no.dic ut ibi Bar.

LEX I.

1 Iu dici datum ut ferat sententiam iustam pro se,quādo possit repeti.
2 Pignora data ob turpem causam,quando possint repeti.
3 Turpitudinem suam quis allegare potest ad coadiuuandum causam suam.

MNE. Datum ob causam honestam non repetitur ea secuta.sed datum ob turpē causam,si est turpitudo ex parte accipientis, repetitur,secus si ex turpitudo ex parte dantis, uel utriusq̄.h.d.usq̄ ad §.si tibi ob iudiciū.l. idem si.ī.eo.Opp.dicitur hic in l.ut puta. §.fi.in fi. q̄ qñ aliquis dat iudici,uerśt turpitudo solùm ex parte recipientis.Cont.C.de pœn.iud.qui malè iud.l.j.& auth.ibi posita. Huius timore iste uer.sed & si dedi.legit in gl. duob.mod. fm primū modum corrigit per sequentem literam, ibi,sed hic quoq̄.& fm hoc lex contraria non obstat,fm aliū non corrigit,& ista est uera,quia si corrigit per legem seq. quæ
1 incip.ubi.nihil adderet ad præcedētia. Ex qua lec.† habes,
a q̄ aut quis dat iudici,ut ferat sententiā pro se,iustā tamē,[a] & tunc datū potest repeti per condictionē ob causam, licet perdat litem principalem,sed si dedit iudici ut daret sententiam pro eo iniustā,tunc perdit litē principalem,& non potest repetere quod dedit ut iudicet. l.ubi. ꝑx.seq. hodie uerò indistinctè,siue dedit ut iudicet pro eo in bonā causam, siue in malam,perdit utrūq̄.d.l.j.de pœ.iud.qui malè iud. & in auth.ibi posita.Quærit gl.circa fi.eiusdem l.quid si ob
2 turpē causam dedit pignora,† utrū possit illa repetere. Gl. hic dicit q̄ sic indistinctè,quia pignus nō est ꝯctum, sed in l.ij.C.eo.distinguit,aut quis uult agere rei uēdicatione,aut pignoratitia act.doc.Vltramō.ibi dicūt indistinctè q̄ neq̄ rei uēdicatiōe,neq̄ pignoratitia posit agi.si enim agas rei uendicatione,obijciam de hypotheca, tu replicabis q̄ ob turpem causam fuit facta,& sic nō debes audiri allegando turpitudinē tuā.Ego dico q̄ potest agi pignoratitia & hy-
3 pothecaria,nam hoc titulo prohibet † quis allegare turpitudinē suam principaliter agēdo & fundando intētionem suam ex turpitudine illa.Sed qñ intentionē suam fundat ex alio,tunc ad iuuādam causam suam potest suā turpitudinē allegare.l.aliàs.s.de iureiu.& ibi plenè dixi, poterit enim esse quoddam remedium indubitabile, & erimus extra opin.f.ut cōtra accipiētem quis agat,ut liberetur à principali obligatione facta ob turpem causam,quod potest facere,siue ex parte promittentis,siue ex parte recipientis, siue ex parte utriusq̄ uersetur turpitudo.l.j.C.eo. qua obli-
b gatione sublata poterit agi pignoratitia,[b] uel rei uendicatione,l.item liberatur.ī.quibus mod.pig.uel hyp.sol.

ADDITIO.

a Tamen.Io.And.in add.ad Spec.in tit.de iud.§.generalia.uer.posset etiam. ubi ponit de tutore qui accepit marcham argēti à pupilla,ut illam nuberet Titio,an pupilla facta maior,posit illam repetere,licet condigno tutor nupsisset.Facit alia q.Anch.consanguineus quidā similiter accepit pecuniam à consanguinea,ut illam matrimonio traderet,qui ueniens ad mortem habens conscientiam læsam,quærebat an restituere teneretur quod habuerat à dicta consanguinea,uel licitè retinere posset,uel quid fiendum, consuluit pauperibus erogandam,ex quo non apparebat, q̄ mala intentione illam consanguineus habuisset.latius uide eius cons.clxxiiij. An autem liceat aliquid dare iudici,ut aliquem eximat de bāno,& an ille qui dedit, posit esse testis?Bal.cons.cccclxxviij.iiij.lib.incip.proponitur.

b Pignoratitia.Secundum Fulg.quem sequitur Alex.non potest petere liberari,cùm principalis obligatio sit nulla,gl.d.§.si ob maleficium. & Bar.l. pen.ī.eo.præterea agendo fundaret intentionem suam in turpitudine sua, ergo succumberet agens.l.ij.ī.eo.Non ob.secundū ipsos,l.j.C.eo.quia non loquitur in agente sed in accipiente.An autem ille qui deposuit ob rem turpem peragendam,posit agere ut depositum restituatur. Bal.cons. lxxviij. & cons.v.iiij.lib.circa fi.cons.

LEX III.

1 Indiuiduum si datur partim ob turpē causam & partim ob honestam, repetitur pars æstimationis.
2 Equus diuiduus est.

1 VBI. † Querit gl.quid si dedi rem indiuiduā,ut puta seruitutē, uel equū,partim ob turpē causam, & partim ob honestā,an totū repetet? Videt q̄ sic alleg.gl.

l.iij.in fi.ff.si quis omiſ.cau.teſt.uult allegare ff.ad Silla. & illa lex bene facit ff.de iur.fiſ.l.non intelligitur.§.ſi quis palã. Quidam dicũt,q̃ totum repetit̃.l.ſi nõ ſortem.§. ſi centum.
a ff.tit.j. Alij dicunt[a] q̃ repetit̃ pars æſtimationis,ff. de leg.ij.l. cum filius.in prin.& hoc tenet Dy.l.hæc ſcriptura.de cõd.& dem.quod etiã tãgitur in gl.de fra.de no.benefi.inueſtitis. c.j.in uſib.feu.Non ob.l.ſi non ſortẽ.§.ſi centum,ff.de cond. indeb.quia ibi fuit error in ſoluente,propter quẽ concedit repetitio totius,hic aũt nullus error preſupponit. Ad unũ
2 tamẽ aduerte quod gl.hic dicit † equũ eſſe indiuiduũ, qd̃ eſt falſum,imò eſt diuiduus,ſicut cæteræ ſpecies.l.ij.de uer. ob.& ff.de ſol.l.ſi ſtip.§.j.Poſſumus enim habere partem dimidiam equi,uel tertiam,uel quartam,non autem dimidiam ſeruitutis,uel aliorum indiuiduorum.

ADDITIO.

d POMA.*Dicunt.Aret.& Alex.l.ſi plagij.ff.de uerb.ob.*

LEX IIII.

1 *Promiſſum meretrici poteſt petere.*

IDEM SI. Ad principium opp.ſ.quod me.cau.l.nec ti
a morem.& l.ſeq.Sol.ut in gl.hic & ibi.Venio ad §. [a] ſed & quod meretrici.& oppo.uidetur q̃ prima cauſa debeat inſpici.l.uerũ.la ij.ff.de fur. ſed prima eſt turpis in eo quòd meretrix eſt,ergo,&c.Sol.dicit gl.aliud ibi,aliud hic,& non dicit plus.Tu dic,q̃ ibi prima cauſa tollit effectum ſecundi actus,facit enim ceſſare dolum & animũ lucrandi,quæ ra
1 tio hic ceſſat.†Quæro quid ſi meretrici[b] eſt promiſſum,an
b poterit peterer Gl.dicit q̃ non.l. generaliter.& l.ſi plagij. de uer.ob.Et quia quædam honeſtè recipiuntur,quæ non honeſtè petuntur.l.j.§.j.ff.de uarijs & extraord.cog.Idem C.eo. l.ij.& l.j.idem in l.affectionis.ff. de don.Doct. Vltramont.& Cyn.ſequendo eos dicunt cont.per rationem poſitam hic in tex.quorum opin.aliàs cõſuetus ſum tenere propter generalitatẽ l.affectionis.ff.de don.Prætereà in minore & milite eſt ſpeciale,d.l.affectionis.ergo in cont.eſt ius commune in alijs.Cõt.l.fi.ff.de act.& ob.Sol.ibi mulier promiſit uiro,hic uir promiſit mulieri meretrici.In alijs uerò mulieribus quæ meretrices non eſſent, ceſſat ratio hic poſita.

ADDITIO.

d POMA.*Ad §.Præp.c.qui uenat.diſt.lxxxvj.*
b *Meretrici.Alex.tranſit cum opi.q̃ datum meretrici,ne ſit meretrix, poſſit repeti per iſtum tex.Bal.conſ.v.iiij.lib.*

1 *Furem indicandi gratia accipere licet.*
2 *Indicare malefactorẽ parti,quis non cogitur,& quando iudici.nu.3.*
4 *Bannum ſi fiat q̃ qui indicauerit malefactorẽ,habeat centum, q̃ particeps criminis indicans non habebit præmium.*
5 *Bannum factum pro recipiendo malefactorem,etiam ſi ſit particeps criminis & remittatur pœna,ualet.*

§. SI TIBI, Poteſt quis honeſte accipere,ut malefactorem indicet,nõ ut eum celet,niſi ſit particeps criminis.
1 †No.q̃ licet accipere,ut aliquẽ indicet.[a]Opp.quando
a quia accepit pecuniã,ut faciat id quod gratis facere teneẽ, turpiter accipit.ff.eo.l.pe.ſed quis gratis teneẽ indicare furem.quod patet,quia tenetur ferre teſtimoniũ ſm ueritatẽ, aliàs punitur,ergo patet q̃ hic turpiter accepit.Sol.ſi quæ
2 ris,†an quis teneatur indicare malefactorem parti,& non
3 tenetur,ut hic,& ideò à parte licitè accepit. † Sed ſi quæris an teneatur indicare iudici? ꝛc. aut queris an iudex poſsit quem cõpellere ad hoc ad petitionem partis. & nõ poteſt, arg.huius §.Nec ob.ſi dicis,q̃ teſtificari cogitur, quia tunc non indicat furem,imò contra furẽ iam indicatum & accuſatum teſtificatur.Sed ſi quæris an iudex poſsit hoc facere ex officio ſuo,fortè faciendo inquiſitionẽ generalẽ,ut prouinciam purget malis hominibus,& tunc per iudicem cogitur.l.congruit.ſ.de off.præſc.& ex.de fur.c.qui cum fure. Ita debet intelligi C.de fur.l.ciuile eſt.ita debet intelligi hęc gl.quam ſuper uer.repe.Opp.ſ. ea.l.ſ.ſ.Sol.turpiter accipitur ne fur indicetur, ſed ut indicetur, non accipitur turpiter,ut hic.Item opp.ad ij.reſpon.in prin.huius l.ad uer.q̃ ſi à fugitiuo.& uidetur q̃ datum ne indicet,non poſsit repeti,quia uerſatur turpitudo ex parte utriuſq;,ſ.eo.l.j.Sol.nõ poteſt repeti ab ipſo malefactore dante, ut ibi, ſed ab alio
b ſic,ut hoc uer.Vltimò[b] no.iſtum uer.ſi. † ad excuſationem
4 communis Peruſij q̃ fecit banimentum,q̃ quicunq; indicaret occiſores Sabbati Iudæi haberet tantam quantitatẽ. Nam debet intelligi de alijs indicãtibus cũ de ſocijs & participibus criminis.Illi enim licitè accipere non poſſunt,& ideò ille Fornarolus qui indicauit alios, licitè fuit ſuſpen-
5 ſus.Sed quid † ſi fiat lex, uel bannimentum, etiam ſi eſſet de participibus criminis, ei remittatur pœna, an ualeat? Certè ſic,auth.nouo iure.C.de pœn.iud. qui malè iud.& l. non omnes.§.fi.de re mil.

ADDITIO.

d *Indicet.Io.And.rub.de fur.in addi.Spec.firmat.q.de eo qui paſſus eſt damnum pro furto,qui pactus fuerat cum Titio,q̃,ſi ſibi indicaret fures, ſi ipſe in aliquo teneretur,ipſum liberaret,q̃,ſi ipſe fuit de furibus, quòd pactum non prodeſt ſibi.*
b POMA.*Vltimò.Alex.l.rogaſti.in prin.ff.ſi cer.pet.Bar. l.tranſactio. C.de tranſ.Fel.c.dilecte fili.& c.j.de off.deleg.*

LEX V.

SI QVIS A SERVO. Iſta lex fuit ſummata cũ pre cedenti,ideò non ſummo. Quærit gl. qua actione iſta pecunia repetatur? Et diſtinguit,aut extat, & uẽdicantur. Aut eſt conſumpta,& condicitur.

LEX VI.

PERPETVO. Regula iſta eſt infallibilis,q̃ apud alĩ quem eſt ex iniuſta cauſa & turpi, repetitur. Intellige cum diſtinctione præcedentis legis,aut eſt turpitudo ex parte dantis,aut ex parte accipientis,aut utriuſq;.

LEX VII.

EX EA. Iſtam l.declarabo ff.l.prox.& dic ut ibi & nõ eget ſummario.

LEX VIII.

1 *Repetitione in concedenda ob turpem cauſam,tempus ſolutionis,nõ promiſſionis inſpicitur.*
2 *Exceptio ceſſationis turpitudinis tempore ſolutionis per reum cõuentum in actione quod metus cauſa,uel condictionis ob turpem cauſam,poteſt opponi,licet non in remedijs recuperandæ poſſeſſionis.*
3 *Turpitudinem uel metũ affuiſſe quis probat tempore ſolutionis.*
4 *Stante ſtatuto contra inſtrumentum non poteſt opponi exceptio doli,metus uel turpitudinis, tamen ſolutum ex turpi cauſa, uigore talis inſtrumenti poterit repeti.*
5 *Tyrannus ſi compulit me promittere centum & ſoluo tyrannide durante, taliter ſolutum poterit repeti.*
6 *Metus amiſſionis omnium bonorũ æquiparatur metui mortis.*
7 *Si mulier,quæ conſenſit inſtrumento facto per uirum, probet ſe acerrime fuiſſe percuſſam ante à uiro,quia nolebat conſentire,uidetur feciſſe metu.*
8 *Promiſſio quãdo eſt facta ob turpem cauſam,non eſt nata obligatio.*

a SI OB TVRPEM. [a] Promiſſum ex cauſa turpi ex parte recipientis, ſi ſoluatur cauſa finita, non repetitur,ſed quando eſt turpitudo ex parte utriuſque, ſiue cauſa ſit finita,uel non ſolutum non repetit̃. Vel breuius,
1 † In concedenda repetitione ob turpẽ cauſam,tempus ſolutionis,non promiſſionis inſpicit̃.primò loquitur quando turpitudo eſt ex parte recipientis tantũ.Secundò quando ex parte utriuſq;.Secunda ibi, porrò. Gl.noſtræ non dicunt aliquid,niſi q̃ declarant tex. Ad hanc l.concordat C. quod me.cau.l.ij.Sed cont.ſ.l.prox.& quod met. cau.l.metum.§.ſed quod prætor.Sol.ibi fuit adhibitus metus tẽpore promiſſionis,& ſolutionis,qui ceſſabat,hic tempore ſolutionis.Opp.ad iſtud,quia ſpoliatus ante omnia eſt reſtituendus.C.ad l.Iul.de ui.l.ſi quis ad ſe fundum. ergo contra agentem actione quod metus cauſa,non poterit oppoñi hæc exceptio,q̃ ſublata ſit turpitudo, ſeu metus per ſe-
2 quentem ſolutionem. † Sol.quando quis ageret interdicto recuperãdæ poſſeſsionis,uel alio remedio recuperãdæ poſſeſ-

poſſeſsionis,procederet l.ſ̃tia, ſed quando agitur actione quod metus cauſa,uel cõdictione ob turpẽ cauſam,in qua non fuit ſpoliatio facta per uim ablatiuã,uel expulſiuam, ſed per cõpulſiuam,ubi eſt partis cõſenſus,tunc poteſt opponi dicta exceptio, ut hic, & C. quod met.cau.l.ij.probat hæc diſtinctio,ex.de reſt.ſpol.c.ij.& iij.de renũ. c.ſuper hoc. & quod ibi no.Opp.quod met.cau.l.iij.& iiij.ubi recipiendo precium rei uenditæ per uim.nõ tollitur metus,uel turpitudo.ꝛc.hic ſoluẽdo facit aliquid,per quod ſibi abeſt aliquid,& ei qui metũ ſeu turpitudinẽ fecit,adeſt, ſed in l.cõt. eſt totũ cont.Nam paſſo metũ adeſt,& inferenti abeſt,quia ſoluit.Quod ergo fit ad eius diminutionẽ non operat confirmationem iuris ſui.Inn.d.c.ſuper hoc.ex.de renũ. Contra hoc facit ſ.de inoff.teſt.l.pen. ubi recipiendo uidet̃ approbare teſtamentũ.Sol.in eo qui paſſus erat metũ, ſeu turpitudinẽ,non eſt turpe præſumere,q̃ precium acceperit,ut ſibi ſit cautus cõtra metum inferentẽ,& ſic eum quodãmodo detipiat.Eſt enim dolus bonus,l.j.ſ.j.ſ.de dolo.hoc eñ facit ut fraudem elidat,l.cùm pater.§.Titio.de leg.ij.quæ ra
3 tio ceſſat in d.l.pen.de inoff.teſt. quod tenet menti.† Quæro quis debet probare,uel ille qui repetit q̃ tempore ſolutionis turpitudo ſubeſſet,uel ille,à quo repetit̃ quod nõ ſubeſſet? tex.& gl.l.ij.C.quod me.cau.dicunt de ipſo actore repetente.In cont.facit c.ſuper hoc.ex.de renun.ꝛc.quando actor fundat intentionẽ ſuam ex turpitudine adhibita tẽpore cõtractus celebrati,& reus dicit turpitudinẽ eſſe ſubmotam ex ſequẽti ratihabitione,tunc reus debet probare, d.c.ſuper hoc.Q̃ſi q̃ actor nõ fundat intentionem ſuam ex turpitudine adhibita tẽpore actus,uel cõtractus celebrati cõtra quẽ uenit,ſed adhibita tẽpore anteriori. Exemplum, quis promiſit & ſoluit,nũc uenit quis cõtra ſolutionẽ, certè nõ ſufficit probare turpitudinẽ tẽpore promiſsionis, ut hic,& l.ij.C.quod met.cau.Cont.iſte ſoluẽs ſoluit ex neceſsitate primę obligationis,ergo ſufficit probare turpitudinem adhibitã in obligatione prima,ut ff.de dam.infec.l.dã
b ni.§.Sabini.Sol.[b] dic q̃ hic nõ habebat neceſſe ſoluere, qa erat tutus exceptione,unde ſolutio non habuit neceſſariã conſequentiã ad promiſsionẽ,ſed in l.cõt.finis habuit ne-
4 ceſſariã cõſequentiã à principio.l.iij.§.j.ſ.de minor.† Et per hoc dico q̃ ſi ex neceſsitate primæ obligationis quis ſoluerit ex forma ſtatutorũ Italiæ,quæ uolũt q̃ contra inſtrumẽ
c ta nõ poſsit opponi exceptio doli,met[c],uel turpitudinis, [c] ſed ſolum permittũt quaſdã exceptiones,quod tũc ſolutũ poſſet repeti,quia tũc ſolutiõis adhuc ſubeſt turpitudo,&
5 habet neceſſariã cõſequentiã ad primã turpitudinẽ. † Idẽ
d dico [d] ſi metus ſublatus adhuc tẽpore ſolutionis duraret.
e Exemplũ,tyrannus [e] cõpulit me ad promittendũ centum, uel etiã cõmune iſtius ciuitatis,certe tẽpore ſolutionis adhuc ſubeſt metus,donec tyrannis illius durat,uel regimen iſtius ciuitatis,ar.l.Fulcinius.§.cũ hoc edictũ.ex qui. cau.in poſſ.ea.& ex.quod met.cau.c.j.cũ gl.fi.nec poteſt dici,tu debebas recedere de illa ciuitate,&dimittere domũ,& omnia
6 bona tua, † quia imò debuit primò ſoluere.Metus[f] enim
f perditionis omniũ bonorũ æquiparat̃ metui mortis.l.propter litem.in prin.de exc.tut.& ex.quod met.cau.c.ij. Vnde ex his apparet,q̃ lex iſta debet intelligi,quãdo cauſa turpitudinis eſt finita tẽpore ſolutionis. Vt ſi promiſi pecuniã, ut librum redderes,& eam ſolui poſtquã reddidiſti.ſecus ſi in ipſo actu redditionis ſoluerem,uel modicũ poſt l.lecta. ſ.ſi cer.pet.& l.ut iurisiurandi.§.j.de ope.lib.Itẽ eſt exemplũ huius l.ut ſi adhibuiſti metũ tẽpore promiſsiõis, & poſteà tibi ſoluí in loco & tẽpore in quo omnis metus & ois ſuſpicio ceſſabat,ſecus ſi adhuc poterat durare,ut ſ.dixi.Exem-
8 plum [g] de metu,uel turpitudine durante,ſi promiſi ne ma- [g]
leficium faceres, licet iſta cauſa ſit cõpleta per tẽpus, quia ſtetiſti per menſem,q̃ non feciſti maleficiũ, tamen adhuc poteſt facere,ideò ſoluens repetam,ut ſ.eo.l.ij.& ideò in q.
7 de facto probatur,† q̃ uir percuſsit optimè uxorẽ,quæ nolebat cõſentire cuidam inſtrumẽto,poſteà mulier cõſenſit ex interuallo,certè metu uidetur feciſſe.Donec enim durat in matrimonio uiri, inſtat & durat iſte metus,ff. quar.rer. ac.non da.l.j.§.quæ onerandæ.& C. de tranſ.l.interpoſitas. & Can. maximè.Inn.ex.de conuer. coniu. c.accedens.& tit. c.ueniens. de off.deleg.c. cauſam matrimonij. & ibi pleni-
8 us.Vltimò quæro † quando promiſsio eſt facta ob turpem cauſam,utrum ſit nata aliqua obligatio? Gl. dicunt quòd non,in l.iuriſgentium.§.fi.ob maleficiũ.ſ.de pact.l. generaliter.de uer.ob.Vltramon.contra,ut no. per Cy. C.de inutiſtip.l.ex eo.Pro quibus licet ipſi non allegent,uidetur caſus in l.iſta,ubi dicit q̃ habet locũ exceptio doli,uel in factum,ergo præſupponit obligationẽ natam.Ego teneo gl. in d.l.generaliter.de uer. ob. Ad hanc l.reſponde, q̃ hic loquitur de exceptione facti, uel intentionis, l.qui ſe debere. ſ.tit.j. Vel dic,Aut in obligatione eſt expreſſa turpis cauſa, & loquitur gl. Aut non expreſſa,ſed in ueritate eſt facta ob turpem cauſam,& tunc procedit opi. Vltramon.ita intelligatur hic,& l.j.C.eo.

ADDITIO.

d POMA.*Turpem.Cæpo.caut.xxviij.*
b POMA.*Sol.Alex.conſ.iiij.uol.j.*
c *Turpitudinis.Bal.conſ.v.iiij.lib.uidetur tenere,quod tale ſtatutũ nõ uadet, quia eſt cõtra ius diuinũ, q̃ turpitudo nõ poſſit allegari. & ibi uide quãdo uerba ſtatuti dirigũtur iudici,qualiter cõſulatur ei q̃ ꝓmiſit ob turpẽ cãr;*
d POMA.*Dico.Alex.cõſ.j.j.uol.& cõſ.xlviij.ult.col.uol.iiij.& cõſ.ult.uol. iij.& cõſ.v.eo.uol.& cõſ.xvj.eo.uol.& cõſ.xlvij.uol.iiij.et cõſ.v.uol.j.idẽ Alex.l.pacta nouiſſima.C.de pac.Bar.conſ.pen.in ij.uol.Fel.c.cũ M.Ferra. de conſt.Cæp.conſ.lvij.Fel.c.cũ ex officij.de præſc.Barb. cõſ.xlij.uo.j.gl.c. j.quod met.cau.Alex.l.q aliena.§.Celſius.ff.de acq.her. Alex.cõſ.j.uol.iiij. Are.conſ.xiiij.Caſ.l.quia latronibus.in fi.de teſti.Pan.c.j.quod met. cau. Fel.in c.j.& c.gratũ.col.fi.de off.de leg.Pan.c.ex literis.de reſtit.in integ.*
e *Tyrãnus.Anch.cõſ.ccc.Io.And.in add.Spe.ti.de ſol.§.j.uer.illud quæritur.*
f *Metus.Bal.l.interpoſitas.C.de tranſ.l.fi.C.de reuo.donat.*
g POMA.*Exemplum.Iaſ.§.quadrupli.j.col.Inſt.de act.*

LEX IX.

SI VESTIMENTA. Qui pecuniã recipit, ut faciat id quod gratis facere teneẽt, turpiter accipit.

De condictione indebiti. *Tit. VI.*

Continua ut in gl.ſuper rub. Quærit gl.per modũ ſummæ,& remittit ſe ad no.ad l.huius tit.& ideò dic ut in gl.

LEX I.

1 *Soluens indebitũ ſcienter,an ad inſtar donationis,ualeat ſine inſinuatione.*
2 *Indebiti quatuor ſunt ſpecies.*
3 *Soluens,quod defalcatur per falcidiam,dicitur ſoluere naturaliter debitũ, quia eſt naturaliter debitum.*
4 *Trebelliano, quod defalcatur dicitur debitum naturaliter, & ſoluens non repetit.*
5 *Defalcati per legitimam portionem filio,uel patrono,nullo iure eſt debitum,& ſoluens quocũq; errore repetit.*
6 *Legatũ factum in teſtamento non ſolenni,dicitur debitum naturaliter.*
7 *Obligatio naturalis naſcitur ex teſtamẽto non ſolenni,ſicut naſcitur ex ſtipulatione non ſolenni.*
8 *Hæres cum legatarijs quaſi contrahit.*
9 *Naturaliter obligari aliquem quid ſit.*
10 *Obligatio naturalis etiam ſine conſenſu contrahitur,ubicunq; æquitas naturalis hoc dictat.*
11 *Naturalis obligatio ex teſtamento cõdito per pupillum non oritur, nec ex eo quod defecit præteritione filij,quem teſtator ignorabat.& nu.12.*
12 *Ver[o] debitor liberatur p ſniam,an remaneat naturaliter obligat[o].et nu.15.*
13 *Exceptio rei iudicatæ,eſt exceptio iuris,& non facti.*
14 *Naturalis obligatio quæ ſecum habuit ciuilem ab initio, ciuili ſublata conſeruat actionem,quam cum ciuili produxerat.*
16 *Indebitum ciuiliter,ſed naturaliter debitũ,ſi per errorem ſoluatur, poteſt repeti.& nu.17.*
18 *Debitum naturale quod opponi poteſt compenſando contra petentẽ, non contra repetentem.*
19 *Æquitas in ſpecie,præfertur æquitati in genere.*
20 *Debitor ex chirographo,ſeu ex literarum obligatione ante biennium,an ſit naturaliter & ciuiliter obligatus.nu.27.*
22 *Actio oritur ex ſola ciuili obligatione.*
23 *Pactum de non petendo,quando tollat naturalem obligationem.*

Condem

24 *Condemnatoria ex sententia non oritur nisi obligatio ciuilis.*
25 *Indebitum naturaliter, sed ciuiliter debitum, si soluatur per errorem, an possit repeti.*
26 *Indebitum utroq; iure solutum, quibus casibus non repetatur.*
27 *Debitum utroq; iure sed indebitum ope exceptionis si soluatur, quando repetatur. & nu. 29.*
28 *Exceptio Macedoniani & Velleiani, non tollit naturalẽ nec ciuilem obligationem, & ibi de ratione.*
30 *Interusurium medij temporis, quis possit lucrari, inducit retentionem & actionem.*

a 1 NVNC VIDENDVM. Soluens indebitum [a] ignoranter, repetit: scienter, nõ. Circa hanc l. quæro, † dicit hic q; ille qui soluit scienter, non repetit, an hæc sit uera donatio, ita qd' egeat insinuatione, qñ excedit quingẽtos aureos, prout dicimus de aliis donationibus: Dic* ut no. per gl. l. j. ſ. de don. & ibi plenè dixi. Item quæro quotuplex sit indebitum, & quo errore solutũ, possit repeti. Dic ut gl. hic, & l. cuius per errorẽ. ſ. de reg. iur. & l. cũ quis. C. de iur. & fac. ign. ubi plenè per gl. & per doc. & ibi ego ultra alios plenissimè dixi, & hic repetã. Pro gl. ergo & pro tota materia declaranda debes scire, † q; quatuor sunt species indebiti. Quoddã est indebitũ ciuiliter, sed naturaliter debitũ, de quo hic. Quoddã est ecõtrà. Quoddã est indebitũ utroq; iure, ſ. ciuiliter & naturaliter. Quoddã est indebitũ ope exceptionis, sed ciuiliter & naturaliter debitũ. Circa quę uideamus exempla & qualiter per errorẽ solutum repetat, Circa primũ, gl. ponit exemplũ in eo † quod defalcat per Falcidiã. [b] alleg. l. error. C. ad leg. Falc. Cõtra istud dictũ insurgunt Vltramõ. ut Pet. dicẽtes q; illud nõ est debitũ ciuiliter, nec naturaliter. Nam lex Falcidia resecat legata ipso iure, ll. Plauti⁹. & l. linea Mar garitarũ. ad leg. Falc. & l. j. ſ. si quis ex mortis. ſ. quor. leg. Prętereà qñ lex resistit obligationi, nec ciuilis nec naturalis oriť obligatio, l. non dubiũ. C. de legi. & l. si nõ sortẽ. in prin. ſ. e. & l. cũ lex. ſ. de fideiuſ. Sed lex Falc. resistit legatis, ne excedãt dodrantẽ. l. j. ff. ad leg. Falcid. ergo nullo iure debeť. * Gul. tenet gl. istã, Nã in legatis, uolũtas testatoris debet inspici. l. in cõditioni. primũ locũ. de cõ. & de. sed de iure antiquo permittebať legare quãtũ uolebat, sed supuenit lex Falc. quæ est ɔ uolũtatẽ testatoris, ut ſ. ad leg. Falc. l. Titia. & l. si patronus. ſ. j. de don. Remanet ergo uolũtas testatoris q; soluať, & sic debeť naturaliter. Idẽ tenet Iac. But. Cy. recitat Pet. in d. l. cũ quis. C. de iur. & fac. ig. Similiter ego dico op. gl. nostrarũ esse ueriſsimã, primò p casum expressum C. ad leg. Falc. l. j. ubi dicit quod qui soluit illud quod poterat per Falcidiã resecari, nõ soluit plus debito, nec põt per cõd. ind. illud repetere, ergo apparet q; erat aliquo iure debitũ, ciuiliter, nõ, propter leg. Falc. ergo restat q; erat naturaliter debitũ. Prętereà probo sic, Donari uideť, quod iure nullo, uel nullo cogẽte impio cõcediť, ut l. donari. de don. sed si illud quod defalcať per legẽ Falc. nullo iure esset debitũ, esset donatio. Sed hoc est falsum, ꝙa nõ est donatio, ut d. l. j. C. ad l. Falc. ergo naturaliter debitũ. Sol. nõ est donationiƀ⁹, l. hoc iure. ſ. pe. ſ. de don. l. si patronus. ſ. de illo. de don. ubi est casus, & ibi tetigi. Ad cõt. dũ dicit Pet. q; lex Falc. resecat ipso iure, doct. nõ trñ. Ego dico Falc. resecat ipso iure, quồ ad dominiũ, nõ quồ ad obligationẽ naturalẽ, ut ſ. ꝓbatũ est. Nõ ob. qd' dicũt, q; lex resistit obligatiõi, ꝙa hoc est falsum. Dicit emi lex Falc. q; quis possit legare quantũ uult, dũmodò apud heredẽ remaneat quadrãs. hic nõ prohibet testatorẽ ultra legare, sed præcipit apud heredẽ debere remanere quadrantẽ. Prętereà hoc esse uerũ apparebit in q. quã facią de testamẽto nõ solẽni. Ex prędictis ɔcludit gl. uerũ dicere. † Extrà d quęro, [d] quid de eo quod defalcať per Treb. ꝛ. q; est debitũ naturaliter, & eius solutio nõ est donatio, l. debitorẽ. quę in

* Dic. Nõ donatione, sed debiti solutionẽ esse. l. hoc iure. ſ. si qs seruo. ff. de donat. Quồ fit, ut insinuatio nõ desideretur.

Debetur. Ista latius repetuntur à Bar. l. cũ qs. nu. ij. C. de iur. & fac. ign. Quæ tamẽ reprobani lib. ij. Epit. in. cap. vij. I. Cõ. B.

5 fraud. cred. † Itẽ quęro, quid de eo quod defalcať per legitimã portionẽ debitã filio, uel patrono? ꝛ. nullo iure est debitũ. Quod apparet, quia quocũq; errore soluať, repetiť. l. e si patronus. in prin. Sumus expediti [c] de primo exẽplo gl. 6 † Secundũ exemplũ gl. est de legato relicto in testamẽto nõ solẽni. Dicit gl. q; est naturaliter debitũ. l. fideic. ſ. eo. & uide gl. ibi, uel dic in uolũtate nõ solẽni. Pet. dicit qd' id nõ est uerũ, Nã obligatio naturalis ꝑhiť cõsensu, l. j. de pac. & l. i his. ſ. Imp. ſ. de sol. sed in ꝓposito testator in hoc nõ cõsentit, ꝙa nõ grauauit uenientẽ ab intesta. Itẽ hęres nõ cõsentit, quia nõ est uerisimile qd' uelit obligari. Prętereà dicit Pet. qñ id quod agiť peccat in sui forma, nõ causať ciuilis, nec naturalis obligatio. l. j. ſ. si qs ita. de uer. ob. sed hic testamentũ peccauit in sui forma, ergo nõ causatur ciuilis nec naturalis. l. 7 post diuisionẽ. C. de iur. & fac. ig. per quã cõcludit q; † ex testamẽto nõ solẽni nascitť naturalis obligatio, eo q; ex stipulatiõe nõ solenni oriť naturalis, nõ est bona. Et in hoc stat 8 Gul. cũ Pet. aliqualiter tñ limitat Gul. & dicit sic, † hęres nõ ꝑhit cũ legatarijs, sed quasi ꝑhit. l. apud Iul. in fi. qb. ex caus. in poſ. ea. & Inſt. de ob. quæ ex quasi cõt. ſ. hæres. & l. ex maleficijs. ſ. hęres. ſ. de act. & ob. ita q; cũ nõ sit uerus cõsensus, nec uerus ꝺctus, possumus dicere quod non sit naturaliter obligatus, sed quasi naturaliter. & Iac. But. tenebat gl. dicebat ipse q; hęres & defunctus præsumiť una & eadẽ ꝑsona, auth. de iure iur. à mo. preſt. in prin. sed defũctus cõsensit q; legatarius haberet legatũ, ergo hæres. & sic cõsensus induc it naturalẽ obligationẽ. Ego dico gl. dicere ueritatẽ, ꝓ cui 9 euidẽtia † quęro, qd est dictũ, aliquẽ naturaliter obligari, dicit l. is naturaliter teneť q; iuregentiũ teneť. l. cũ amplius. ſ. j. de reg. iu. l. Stichũ. ſ. naturalis. de sol. Sed ego reperio, q; relictũ in minus solẽni testamẽto, remanet debitũ iure gẽt. si potest, ꝓbari relictũ per duos testes, ergo naturaliter debeť. Probo minorẽ, Concessum est priuilegiũ militibus, ut possint testari quồ uelint, detracta oi solẽnitate iuris ciuilis, & eos reponit in pristinũ ius gẽtiũ. l. j. de testa. mil. sed testamentũ matris, ꝓbať per duos testes, etiã nõ rogatos, d. l. j. & l. Lucius. & l. diuus. eo. ti. Ergo apparet q; ualet relictũ fa 10 ctum corã duob. testib. de iuregẽt. † Prętereà obligatio naturalis ꝑhiť qñq; etiã sine cõsensu, ubicũq; equitas naturalis, hoc est, de iuregẽtiũ, hoc dicat, exẽplũ. Gero negocia absentis, uel furiosi, uel ignorãtis expẽdendo utiliter pro eo. Certè ipse & naturaliter & ciuiliter mihi obligať, per tit. de neg. gest. l. iij. & ſ. si furiosi. de neg. gest. Prętereà ex maleficijs quis obligať ciuiliter, & dicit hoc esse æquũ ex æquitate, l. non solũ. ſ. j. de iniur. & tñ ille q; delinquit, & in quẽ delinqt nõ cõsentit, ætas ergo naturalis est quæ ꝓducit hãc naturalẽ obligationẽ. l. j. ſ. ius naturale. ſ. de iust. & iur. Sed de iure naturali est æquũ, q; hæres impleat uoluntatẽ testatoris, quantũcũq; nõ sit solẽnis, ergo teneť hæres de iure naturali. l. in testamẽto. de fideic. lib. & l. fi. de reb. eor. q; sub tut. uel curat. sunt. & l. ij. C. de fideic. l. fi. eo. tit. prout loquit de eo q; noluit solẽniter testari. ut inſt. de fideic. hær. ſ. fi. Per hoc apparet tñ sum ad id qd' dicũt, q; deficit hic cõsensus. Nõ ob. qd' dicũt, qñ id quod agit, peccat in sui forma, nõ oriť obligatio naturalis, quia debes scire, q; in ultima uolũtate, quędã est forma substãtialis, ut defuncti uolũtas, & ita adest in q. ꝓposita, & de illa loquit ratio facta in ꝓrium, qñ cessat, sed hic nõ cessat. Quędã est forma ꝓbationis, ut quod ibi sint septẽ testes, & si, & ista licet cessat, nõ tñ cessat obligatio naturalis, sed cessat probatio, quantũ ad obligationẽ ciuilẽ. 11 Prętereà dico, † q; ubicũq; testamentũ nõ esset solẽne, propter formę substãtialis defectũ, ut ꝙa pupillus & furiosus, nõ oriť obligatio naturalis, quia cessat forma substãtialis, nec de iuregẽtiũ est æquũ q; debeať naturaliter, l. fi. C. de testa. mil. ubi pupillus miles nõ potest testari, licet ei remissa sit oĩs solennitas iuris ciuil. & sic in statũ iurisgent. reponit. 12 Idẽ dico † si testamentũ deficit ex prętetitiõe filij, quẽ testator ignorabat habere, ꝙa ꝓsumimus uolũtatẽ cessare. l. fi. cut certi. & l. si cũ uel in utero. C. de test. mil. Et ex hoc appet, q; id quod resecať per leg. Falc. & Treb. de qb. ſ. dixi, est debitũ naturaliter, ꝙa de iuregẽt. remanet debitũ, & sic gl. nostra remanet sustẽtata. [h] Tertiũ exẽplũ ponit gl. in l. Iul. ſ. e. in uero

Tertium

uero debitore absoluto per sententiã, tunc enim ciuilis tollitur & remanet naturalis. l. Iul. in prin. ſ. eo. Pet. cõt. dicens q; remanet utroq; iure debitũ, nam cõtra actorẽ obstat exceptio rei iudicatæ, ut in toto tit. de excep. rei iud. sed exceptio præsupponit actionẽ. l. ij. de excep. ergo remanet ciuilis, quia naturalis sola nõ potest parere actionem. de act. & ob. l. naturales. & de fideiuſ. l. fideiussor. ſ. fideiussor. & l. iuniſsigent. ſ. quinimò. de pact. Prętereà actus nõ operatur ultra intentionẽ agentis, l. non omnis. ſ. cer. pet. & l. fin. ne ux. pro mar. Sed iudex absoluẽs non intendit aliquẽ liberare, sed ostẽdere, & declarare ipsum liberatũ, ergo nõ inducit liberatio. Et istæ rationes isto loco sunt suæ. Cõt. puto, & tex. 13 uidetur expresis in d. l. si Iul. in prin. ſ. cod. Prętereà, † sicut cõdemnatoria inducit obligationẽ, ex qua oriť actio, l. ij. ſ. idem scribit. de pecu. eadẽ ratione & absolutoria tollit ciuilem. Pet. nititur rñdere ad hoc de qua sol. nõ curo. Ad rationes Pet. rñdeo ex dictis eius. Ipse tenet q; exceptio rei iudicatę, sit exceptio intentionis, seu facti, nõ iuris, ut no. ipse in l. excep. C. de excep. Sed posito q; non sit iuris, prout est 14 uerũ, nõ ergo sequitur, ꝙ remanet ciuilis, & ad probãdum dicit, naturalis † nõ est sufficiens ad producendã actionẽ, concedo. sed hoc est uerũ in naturali, quæ nũquam habuit secum ciuilem, sed ea quæ habuit secum ciuilem, ab initio, produxit actionem, & adhuc potest eam cõseruare ciuili sublata, l. si unus. ſ. pactus. in glo. uer. ipso iure. de pact. & probatur in exemplis de muliere & uiro. mulier quæ nũ quam fuit nupta uiro, nõ potest parere filium, sed ea quæ fuit nupta semel, bene potest parere, & filium conseruat etiã uiro extincto. Ita in proposito, obligatio ciuilis habet se ad obligationẽ naturalem, ut causa agens, obligatio naturalis habet se ad ciuilem, ut causa patiẽs, seu materia, ex qua à iure ciuili, ꝓducit actio. Vnde sublata ciuili, quæ producit actionẽ, tamen potest remanere actio. Non ob. quod 15 dicitur, actus non operať, &c. quia cõcedo, quod subdit, iudex nõ intendit eũ absoluere, nego, quia imò intendit imponere finẽ liti, & facere quod ciuile ius amplius non obstet, quinimò si iudex hoc nõ exprimat, intelligiť, l. quid tamen. ſ. j. de arb. † His præmissis, debemus scire q; quãdoq; iudex absoluit, quia actor nõ probauit, & tunc tolliť ciuilis & remanet naturalis. Ita loquiť l. Iul. in princ. ſ. eo. Qñq; absoluiť reus, quasi nullo modo deberet, & naturalis non tollitur, quia iudex nõ potest, ut Inſt. de iur. nat. ſ. sed naturalia. Quidã tamen dicunt, q; quia res iudicata inter partes habetur pro iudicata ueritate, l. res iudicata. & quod ibi no. ſ. de reg. iur. Istam naturalẽ obligationem pars non poterit allegare cõtra eũ de cætero. Idem si iudex absoluisset, tanquã debitũ non esset ɔctum. ar. l. fi. de iureiur. & l. duobus. ſ. si quis iurauerit, & ſ. igitur. eo. tit. Sed si iudex absoluisset tanquã non debitũ, nec adiecisset nullo modo debitum, tunc intelligitur, quasi nõ debitum. ſ. ciuiliter, sufficit enim q; actionẽ excludit, arg. d. l. Iul. in prin. ſ. eo. & hoc uerum, & uidetur sentire Iac. But. remanet ergo gl. uera. Sunt alia exempla debiti naturaliter tantũ, quæ sunt indubitata, ut si promittatur pacto nudo: l. iurisgẽt. ſ. igitur nuda. ſ. de pact. & l. in his. ſ. Imp. de sol. Item in pupillo, l. j. ſ. de nou. 16 & l. pupillus. de reg. iur. † His præmissis pro declaratione materiæ quæro in debitũ ciuiliter, sed naturaliter debitũ, si per errorẽ soluiť, an possit repeti. In hoc reperio tres opi. una fuit glossatorũ. Aut soluit per errorẽ iuris, & nõ põt repe i ti. Aut per errorẽ facti, & tũc potest repeti, Casus est hic, i & l. error. C. ad l. Falc. & ſ. e. l. fideicõ. quæ ll. propriè probãt hoc in testamẽto nõ solẽni, uel etiã in eo quod resecať per Falc. Allegat etiã gl. l. fi. ſ. ad Maced. sed nõ facit propriè, quia ibi loquiť in eo quod erat omni iure debitũ, sed per exceptionem in debitũ. Fallit, dicit gl. in muliere & minore, qui solutũ per ignorantiã iuris repetũt, ut ſ. ad Velleia. & l. quãuis. ſ. interdũ. & ſ. eo. l. interdũ. hæc est opi. gl. Placen. fuit incontraria opi. & dixit simpliciter, quod tale indebitũ quocũq; errore solutũ non repetitur. Fallit in muliere & minore. d. l. interdũ. Istã tenet Pet. & Iac. de Rau. contra gl. nostrã & probant sic, speciale est in minore, q; soluẽdo tale indebitũ repetat, ergo in ꝓrium est ius cõe. Prętereà cond. ind. est indu

cta naturali æquitate, l. nam hoc naturæ. ſ. e. sed æquitas naturalis nõ est, q; ab eo qui habet q; est debitũ naturaliter, repetať, ergo, &c. Prętereà debitũ naturale inducit cõpensationẽ, ergo cõtra eũ qui agit cõdictiõe indebiti ad tale debitũ, opponereť cõpensatio. In hoc residet Cyn. quod Gul. ibidẽ probat, & sic in pari causa melior est cõditio possidẽtis. l. si seruũ. ſ. de illo. de uer. ob. sed puto, quod sit æquitas naturalis ex parte repetẽtis, & etiã ex parte eius, cui solutũ est, ꝙa sibi naturaliter debeť, ergo potior est eius cõdictio. Prętereà, ego uideo q; solutũ indebitè potest pro alio debito retineri. l. si nõ sortẽ. ſ. si centũ. ſ. eo. ergo multò magis, ꝓ seipso, qñ est naturaliter debitũ. Et sic non tenet opi. gl. nec opi. Pet. simpliciter, & ꝓbať hoc sic. Ego uideo q; per prescriptionẽ tollitur ciuilis & remanet naturalis, & tamẽ tale debitũ solutũ per errorẽ repetiť, l. si quis postquã. de fideiuſſ. ergo dictũ Pet. non est uerũ simpliciter. Distinguit ergo sic. Quoddã est debitũ naturaliter tantũ, quod nũquã habuit cõcomitantiã cum ciuili, & illud quocũq; errore solutũ nõ repetiť, per rõnẽ factã per eũ & per Pet. cõtra gl. & arg. l. etiã. de cõpẽ. Quoddã est naturale debitũ, quod ab initio fuit mistũ cũ ciuili, & tũc qñ ciuilis obligatio fuit sublata facto hoĩs, & tũc idem quod quocũq; errore solutũ non repetiť. l. Iul. in prin. & l. si pœnæ causa. in prin. ſ. eo. & l. iij. in fi. quod quiscũq; iur. quæ lex nõ distinguit. Ratio fm eum, quia cũ lis fuit sublata facto hominis, potuit esse sublata iniustè, ideò lex uoluit, q; quocũq; errore solutũ non repetatur, Qñ ꝙ ciuilis fuit sublata ex dispositione l. tũc distingue, Aut soluit per errorem facti, & reperitur. l. si quis postquã. de fideiuſ. aliàs nõ repetit. l. fi. rem ra. ha. Ratio, quia qñ lex tollit ciuilem, tollit eam æquitate naturali aliqua suadẽte, ideò fuit prædicta distinctio adhibẽda. Ista uerba nõ placent, ꝙa dũ dicit in primo mẽbro, qñ fuit ab initio naturalis sola sine ciuili, quocũq; errore solutũ non repetiť, dicit ɔ casum l. error. C. ad l. Falc. & fuit opi. Gul. dũ tenuit, q; illud q; resecať ꝑ Falc. sit naturaliter debitũ. Itẽ secundũ & tertiũ membrũ nõ placet, quia qñ ciuilis tolliť facto hoĩs, aut à iudice. d. l. Iul. in prin. & tunc iudex facit hoc autoritate l. & sicipsa lex facit. l. sanctio legũ. & ibi no. de pœ. & sic est eadẽ ratio, quæ est qñ tollitur per l. uel tolliť sola ciuilis per hominẽ, ꝛ per principẽ. l. iij. in fi. quod quiscũq; iuris. Et tunc quia princeps 17 est lex animata in terris, est eadẽ ratio quę est in l. † Quid ergo dicemus. Breuiter teneo opi. gl. nostrę, quia tale indebitũ solutũ per ignorantiã facti, repetiť, per leges allegatas in gl. Et ita intellige in l. Iul. & l. si pœnæ. ſ. eo. & l. iij. in fi. qd' quiscũq; iur. & qd' dixi de errore facti, intellige, ꝓbabili, aliàs esset idẽ quod in errore iuris. l. regula. ſ. sed facti. & l. nec supina. ſ. de iur. & fac. ig, Respõdeamus ad rationes eorũ. Dicunt ipsi, quod speciale est in minore, ergo in ꝓrium est ius cõe. Dico q; speciale est in minore, hoc est, q; soluẽs ꝓ ignorantiã iuris repetit, quod secus esset in maiore. Itẽ dicunt q; cõdictio indebiti nititť æquitate, sed hoc nõ est æquum, ergo, &c. ꝛ. cõdictio indebiti cõtinet in se quandã restitutionis causam, & sicut minor restituiť propter ætatẽ, ita si errore probabili facti erit, restituat ertãs propter errorẽ facti, ꝓbabilem ex isto tit. de cõd. ind. & ita apparet q; equitas adest, l. iusta causa restitutionis. Prętereà dicunt ipsi, posse opponi cõpensationẽ de debito naturali, ergo, &c. ꝛ. oppono, quod non potest cõpensatio de debito naturali cõtra petentẽ, nõ ɔ repetentẽ. Ita uideť uelle gl. d. l. interdũ. ſ. eo. expresius in l. cum. in ſ. j. ſ. eo. ubi gl. Ratio, quia cũ ista causa quandã restitutionẽ in se cõtineat, ante omnia iste qui propter suũ errorẽ probabilem est ꝑ spoliatus, debet in pristinũ statum restitui. Quæ ratio in petẽte cessat. Prętereà dicũt ipsi, in pari causa potior est cõdictio possidẽtis. Cõcedo, sed hic nõ est par causa, nã ille cui debeť naturaliter, habet equitatem in 19 genere suo. † Iste qui agit cõdictione indebiti, habet equitatẽ in specie, ut restituat ante omnia, ut dictũ est, quæ præfertur æquitati in genere. l. j. ſ. de usu. & Dy. reg. possessor. de reg. iur. lib. vj. Prętereà dicũt ipsi, solutum indebitum, propter aliud debitum potest retineri, ergo propter seipsum, ſ. si centum. ꝛ. potest retineri propter aliud debitum, scilicet ciuiliter & naturaliter. l. eleganter. post princip. ſ. eod.

sed

sed propter aliud debitum naturaliter tantùm, non. Sic ergo remanet gl. nostra defensata. habemus de quatuor articulis expeditum primum articulum. Videndũ de secũdo, quãdo est indebitũ naturaliter, sed ciuiliter debitum. & primò quæramus exempla. Gl. j. hic ponit multa exempla, in
k ter alia ponit de chirographo, k seu de literarũ obligatione
vsn°14. 20 ante biennĩ. Vltramon. cõtrà, Dicũt enim † ꝙ ante biennium nõ est nata ciuilis, nec naturalis obligatio, nam ille qui promittit ſpe futuræ numerationis, promittit ſub cõditione, ergo ante cõditionem nulla est nata actio & obligatio, l. cedere diem. de uer. ob. Et hoc dicebat Iac. de Rau. Pet. hoc reprobat, & idem Gul. de Cug. dicentes, ꝙ nec gl. dicit uerũ, nec Iac. de Rau. imò statim est nata ciuilis, & naturalis obligatio, ꝙ probatur sic, cõtra obligationẽ literarũ datur exceptio nõ nu. pe. l. si ex cautiõe. de nõ nu. pe. l. in ꝺctibus. e. tit. & inſt. de lit. ob. in princ. ergo præsupponit actio, quia exceptio est actionis exclusio. ſed si est actio, ergo orit ex naturali, & ciuili obligatione, inſt. de ob. in prin. Prætereà lex dicit, ꝙ cõdicit liberationẽ, ergo erat obligatus. de cõd. ob cau. l. si cum exiguã. & l. si quali. de non nu. pec. Prætereà licet ꝺctus non impleat, non impeditur ciuilis obligatio, & naturalis, licet obſtet exceptio. l. Iulia. §. offerri. de act. emp. Prætereà si ꝺctus habet debitam formã in ſe, licet causa nõ ſit iuſta, parit ciuilem, & naturalem obligationẽ. Exemplũ, patet in ꝺcto celebrato dolo, uel metu, ita in proposito con
21 tractus habet debitã ſuam formam, ergo, &c. † Iac. But. tenebat gl. noſtras, tũ pertranſiuit multũ ſuccinctè. Dico gl. noſtras dicere ueritatẽ, & ad oſtendendũ primò præmitto id quod ſ. dixi, uidelicet ꝙ is est obligatus naturaliter, qui tenetur de iure gentiũ poſtpoſitis præceptis iuris ciuilis. l. cũ amplius. §. j. ĵ. de reg. iu. Sed ſi promitto tibi dare centũ, ſub ſpe futuræ numerationis, credens ꝙ tu mihi mutues, antequã mutues, ceſſat æquitas, quare debeam tibi teneri naturaliter, ergo nõ teneor. Quod hoc ſit uerũ, do tibi tres tex. ſ. ſi cer. pet. l. qui pecuniã. parua lex est, ubi dicitur ꝙ habeat poteſtate ne accipiẽdo ſe obliget. Apparet ergo ꝙ nõ est obligatus, intellige, ſcilicet, naturaliter, nam cum ciuiliter, nõ est dubiũ quod est obligatus. Ad idẽ ĵ. quæ res pig. ob. poſſ. l. pen. & qui pot. in pig. hab. l. j. in fi. Ad ꝺria reſpondeo breuiter, Ad primũ dum dicũt. ꝙ promittit ſub cõditione, nego, imò purè promittit cõſidens de numeratiõe futura. Ad id quod dicũt, ex eo quod cõpetit exceptio, ergo actio, ergo utraq; obligatio, nego iſtam cõſequentiã. Quid enim
22 repugnat, † ꝙ ex ciuili obligatione ſola orĩ actio certè nihil, dices tu, imò repugnat exemplũ, ꝙ dediſtis ſ. quod ciuilis obligatio habet ſe ut pater, naturalis ut mater, actio ut filia, ergo ſequeretur, quod filia deſcẽderet ex patre ſolo abſq; matre, quia ex ciuili ſola. ℟. non est repugnantia aliqua. Sicut enim Deus, omniũ conditor creauit unum hominem abſq; patre & matre, ut Adam, alium hominẽ ex uiro abſq; muliere, ut Euam, creauit alium ex muliere abſq; uiro, & hic fuit Chriſtus. ita Impator cõditor actionũ creauit quaſdam actiones datiuas, quæ nullũ patrem habent, neq; matrẽ, & actiones producit abſq; aliqua obligatione de mũdo, de quibus per gl. l. cum mota. C. de tranſac. & de act. & ob. l. j. Eodem modo hic introduxit actionẽ ex patre abſq; matre, ut ex obligatione ciuili, abſq; naturali, nõ uideò repugnantiã, maximè cũ tex. Inſtit. de ob. in prin. dum diffinit obligationẽ ſe refert ad ciuilia, ſiue ad actionẽ ciuilem in eo quod dicit, ſm noſtræ ciuitatis iura, ergo ſecundum ius ciuile. Item dicũt ipſi, cõdicitur obligatio, ergo erat obligatus. Iſtam nego, quia cõdicit obligatio de facto in inſtrumẽti cancellatione, & caſſatione. l. diſſoluta. C. de cõd. ſine cauſa. multò magis hic, ubi erat aliqua obligatio, ſcilicet, ciuilis. Item dicũt, quod licet ꝺctus non impleatur, tamẽ oritur ciuilis, & naturalis obligatio, l. Iul. §. offerri. de act. emp. ℟. in ꝺcto empt. & uend. & ſimi. nõ cõtrahitur obligatio principaliter ſpe futuræ traditionis, ita quod iſta ſit cauſa, pxima obligationi, ſed ſpe obligatiõis correlatiuę, ideò enim, pmitto tibi preciũ, quia tu promittis mihi rem & ideò obligor tibi, quia obligaris mihi, iſta est cauſa, pxima obligationi, & ideò una ſublata tollĩ alia, l. ſi. de accep. & l. cùm emptor. de reſcin. uend. Nec ob. ſi poneres de pupillo emente, ut potes uidere per te, ſed in q. propoſita cauſa proxima quare tibi promitto est, ſpes numerationis, licet enim purè in continenti promittam, & hoc agitur cum ſolennitate ciuili, ut tibi tenear, tamẽ etiam iſtud agit inter nos, quod ſi nõ accepero, uel ſi non mutuabis, nõ teneor, unde æquitate naturali nõ teneor. Dices tu, iſta obligatio ciuilis, quæ cõtrahitur literis, uel ſtipulatione, contrahitur conſenſu, l. j. in fi. de pact. ergo eodem momento cõſentio, quod obliger, ergo est cõtradictio. l. ubi repugnãtia. de reg. iur. ℟. dico ꝙ iſte conſenſus, & diſſenſus ſunt diuerſi reſpectus, conſentio enim ꝙ obligor ſolennitate ciuili, conſentimus etiam inuicẽ ꝙ non teneat in ueritate, niſi ſecuta numeratione. Hoc probant d. ll. ſ. ſ. l. qui pecuniã. l. pe. & l. j. in fi. Item dicũt ipſi, ſi cõtractus habet debitã formam, oritur ciuilis & naturalis obligatio, ut in contractibus celebratis
23 dolo, uel metu. ℟. ibi est cõſensus, licet cõtractus nõ habeat iuſtam cauſam in ſe, ſed in iſto non est cõſenſus, ut dictum est, concludo ergo quod exemplũ gl. est uerum, & bonũ. Aliud exemplũ ponit gl. qñ præceſſit obligatio ciuilis & naturalis, † & poſteà ſequutũ est pactum de nõ petendo, quia per pactum tollitur naturalis, & remanet ciuilis, l. Stichũ. §. naturalis. de ſol. Gul. de Cug. in hoc dicit eſſe aduertendum, qualiter forma pacti fiat. Aut enim facio pactũ denõ petendo, & nõ tollitur naturalis, quia iſtud pactũ non apponitur ad tollendũ obligationem, ſed ad impediendum petitionẽ. Aut apponitur, ut liberem te per pactũ, ad impediendũ obligatio. & tunc tollĩ naturalis. Ita dicit l. ſi unus.
24 §. pactus. ſ. de pac. ideò nunc omitto, ſed dicã alibi, &c. Poſ ſet etiã poni exemplũ in ſententia cõdemnatoria, † ex qua
1 oritur obligatio ciuilis, nõ naturalis, [1] licet quidã contradicant, ut dixi in l. ab eo. C. quomodo & quãdo iud. tenendo iſtam opi. quod ex ſententia cõdemnatoria nõ oriat niſi ciuilis obligatio, tamen lex dat ei fomentũ & auxilium, in tantùm ut contra eam nulla oriat exceptio, & tunc habet uim ciuilis & naturalis præſumptæ, ut dixi in d. l. ab eo. & idem in obligatione literarũ poſt biennĩ. Nam poſt biennium lex præſumit naturalem obligationem. Vnde est ibi
25 naturalis tantũ præſumpta, ſine exceptiõis obſtaculo. † Expeditis exẽplis uenio ad q. & quæro utrũ indebitũ naturaliter & ciuiliter debitũ ſolutum per errorẽ poſsit repeti? Gl. dicit, ꝙ ſic regulariter. Fallit in caſibus, ut in ea. Tu uerò licet gl. bene dicat, dic, per alia uerba clarius & melius intelligenda. Qñ ꝙ est indebitum naturaliter, ſed ciuiliter debitum, tamen est ibi naturalis præſumpta, ita ꝙ nulla obſtet exceptio, & tũc ſolutum nõ poteſt repeti, ut puta, ſolutũ auctoritate rei iudi. uel in obligatione literarũ poſt biẽnium, l. j. C. eo. & l. ſi fideiuſſor. §. in omnibus. ĵ. mand. Quandoq; est debitum ciuiliter tantũ, cui obſtat exceptio, tunc ſolutũ quocunq; errore poteſt repeti. l. ſi nõ ſortem. §. indebitum. & §. adeò. ĵ. eo. Fallit ſi ſoluatur ex cauſa trãſactionis, uerè, uel præſumptiuè, l. in ſumma. in princ. ĵ. eo. l. ij. C. e. Nam ibi incipit eſſe debitum ex alia cauſa præſumptiuè, ut in illis cãſibus quę per inficiationem creſcũt, nam tũc ſoluendo uideor ſoluere animo compẽſandi, nè negando incidam in duplum. C. de cond. indeb. l. ea quæ. & inſt. de ob. quæ ex quaſi contrac. §. fin. Expeditus est ſecundus articulus. Ter-
26 tius articulus est, † Quando est utroq; iure indebitum, in hoc non egemus exemplis. Examinemus cum aliquibus exemplis, unde quãdo quis putabat ſe teneri, & nullo modo erat obligatus, uel fuit debitor, & fuit liberatus ſolutione, uel acceptilatione, uel aliis modis, qui ponũtur Inſtit. quib. mod. tol. ob. iſto caſu ſolutũ quocunq; errore repetitur. l. ſed & ſi me putem. in princ. ĵ. eo. Fallit in caſibus ſi ſoluatur autoritate rei iudic. l. j. C. eo. & l. ſi fideiuſſor. §. in omnibus. ĵ. mand. & l. ſi ſine. §. j. ĵ. rem rat. hab. Fallit ſi ſoluatur ex cauſa tranſactionis, l. ij. C. eo. & l. in ſumma. in prin. ĵ. eo. Item fallit in cauſis quæ creſcũt per inficiationem, ut dictũ est. & de hoc no. plenius in l. eleganter. in fi. ĵ. eo. & est expeditus tertius articulus. Quartus & ultimus articulus est,
27 † quando est utroq; iure debitum, ſed ope exceptionis in debitum. gl. l. cum quis. C. de iur. & fac. ig. ponit exemplum in Mace

Vide Quar. in omnib. ad Sum. Hoſt. c. 5.

28 in Maced. & Velleia. Antequã uidã ulterius, quæro † quæ est ratio, quod iſtæ excep. Maced. & Velleia. nõ tollũt obligationẽ naturalẽ? ℟. quia nõ ſunt inductæ æquitate naturali, ſed magis more noſtræ ciuitatis, ſcilicet Romanæ. unde de iure ciuili non tollunt naturalem, ut inſt. de legit. agna. tu. §. fi. ſed quare nõ tollunt ciuilem obligationem? ℟. quia uerba legis inducentis has exceptiones, nõ tendunt ad perimendam obligationẽ, ſed ad impediendã petitionem. Dicunt enim, nec actio, nec petitio deĵ, nõ autẽ dicũt,
m ꝙ mulier intercedẽdo [m] obligetur. l. j. in prin. ĵ. ad Maced. & l. ij. §. j. ĵ. ad Velleia. & ideò dicit hic gl. ꝙ iſtis caſib. est debitũ ciuiliter & naturaliter, ſed ope exceptionis indebitũ. & ideò quicquid dicat gl. lex nõ habere locũ in exceptione, ꝺducente obligationẽ æquitate naturali, quia tũc naturalem obligationem tolleret, & remaneret ciuilis, & de
29 iſto membro dictũ est etiam ſuprà. † An aũt tale debitum per errorẽ ſolutũ. poſsit repeti, gl. facit quatuor membra. Primũ quãdoq; quis est tutus exceptione dilatoria, tũc ſolutum quocũq; errore nõ repetitur. l. in diem. & l. nam ſi cũ moriar. ĵ. eo. licet quidã dixerint cõt. & uide gl. quæ dicit ueritatẽ. Dices tu, dies ſolutionis, ſicut ſumma est pars obligationis. l. j. §. editiones. ſ. de eden. & ideò qui ante diẽ ſoluit, uidetur ꝙ poſsit repetere, ſicut ille qui plus in quantitate ſoluit, ut ĵ. dicam. ℟. iſtud plus propter diẽ potest dici interuſuriũ medij tẽporis, quod poſſet lucrari. Iſta autem
30 ratio † medij temporis, ꝙ poſsit lucrari, inducit retentionem, & etiam actionem ex cõuentione partiũ, ſeu ex uolũtate teſtatoris, & ita loquuntur omnia iura, quæ inueniesn ad hoc. Actiones uerò quæ introducũtur ex poteſtate [n] legis, nõ dantur propter iſtud lucrũ, ſeu contemplatione huius lucri, l. ſi ſterilis. §. cũ per uenditorẽ. de act. emp. Secundum membrum est, quia illa exceptio quandoq; est perpetua, & fauorabilis, tũc ſolũ quocũq; errore poteſt repeti, l. qui exceptionẽ. ĵ. eo. uide gl. Cõtra iſtud opp. exceptio quę introducitur ex Epiſtola diui Adriani, est fauorabilis, qa fauore fideiuſſoris introducta, quod apparet, quia ei põt renunciari, ſed tutus illa exceptione, ſoluẽs per errorẽ non repetit, l. ſi teſtamẽto. §. pen. de fideiuſſ. ergo tutus exceptione fauorabili per errorem ſoluens non repetit. Gl. uoluit dicere Inſt. de fideiuſ. §. ſi plures. nec bene dicit. Dy. uoluit ſoluere in l. cont. & ſol. peius. Ego dico ꝙ exceptio procedens ex edicto diui Adriani est de exceptionibus quæ adduntur ab rigorem iuris conſeruandũ, ut ĵ. dicam, ideò nõ cadit ſub iſto membro. Tertium membrum est, quãdo est exceptio perpetua & odioſa, ut in Maced. tunc diſtingue, aũt est ſolutum per errorẽ iuris, & nõ poteſt repeti. Aut per errorem facti, & tũc ſecus, l. qui exceptionẽ. ĵ. eo. & l. ulti. ĵ. ad Maced. & uide glo. & in hoc nihil est dicendũ, quia glo. dicit optimè. Quartum membrum est quando est exceptio dubia, tũc exceptio dubia iudicat perpetua. l. ſufficit. ĵ. e. & uide glo. aliter uult Cy. Pet. & Dy. l. cũ quis. v. q. C. de iu. & fac. ign. de iſta excep. dubia, &c. Quintum & ultimum membrum est, quando quis est tutus exceptione aliqua inducta ad rigorem iuris cõſeruandũ, & tunc ſolutũ quocunq; errore non reperitur. ut hic, l. Iul. ĵ. eo. & l. j. C. eo. & uide gl. hic, aduerte quid uult dicere iſta glo. poſita in l. cum quis. C. de iur. & fact. ig. de exceptione inducta ad rigorem iuris conſeruandũ ſi uellet intelligere de excep. rei iudica. non bene diceret, quia illa cadit ſub primo membro, ſm opin. glo. ueram, quando est indebitũ ciuiliter, ſed naturaliter debitum, & ideò cum allegat hanc l. j. non bene cadit hic, ſed ego intelligo exceptionẽ inductam ad rigorem iuris conſeruandum, exceptionem lit. pedent. de qua loquitur d. l. Iul. ĵ. eo. Item ſi ſum tutus exceptione fori, & idẽ in ſimilibus quæ nõ reſpiciunt obligationem, nec actionẽ, ſed ſolum cõueniendi modum, ſeu facultatem, & ideò dico ꝙ
o exceptio [o] epiſtolæ diui Adriani, & exceptio quã habent fideiuſſores, per auth. de fideiuſſ. & duo rei, & per auth. de duo. re. ſunt de illis exceptionibus, quæ ſunt inductæ ad rigorem iuris conſeruandum. Non enim tendunt ad perimendum obligationẽ, uel actionẽ principaliter, ſed tendunt ad hoc ut alius prius cõueniatur, licet per quandam conſequentiam remaneret ut ille prius conuentus ſoluat & alius liberetur, illa liberatio erit propter ſolutionẽ non uigore illius exceptionis. Vnde tutus hac exceptione ſoluẽs, non repetit. l. ſi teſtamẽto. §. pen. de fideiuſ. hanc repetitionem habetis in l. cùm quis. de iur. & fac. ign.

ADDITIO.

a POMA. Indebitum. Ale. conſ. lxxxj. ad fi. uo. iij. Soc. conſ. iiij.
b POMA. Falcidia. Ale. d. l. j. in fi.
c Fale. l. regula. §. pe. ĵ. de iu. & fac. ig. et l. lex falcidia. ĵ. ad leg. Fal. et l. error. C. ad leg. Falc. & probatur hæc opin. ſecundum Alex. in l. fin. ad leg. Fal. ſecundum intellectum, quem ſequuntur ibi Bal. Ang. & Sal.
b POMA. Quæro. Bar. conſ. xcj. in fin.
e Expediti. An legatum in teſtamento non ſolenni relictum, naturaliter debeatur, & an is qui debet ex tit. minus ſolenni, ſit tutus in foro conſciẽtiæ, Alex. cõſ. lxxvj. col. ult. con. ccx. ulti. col. uol. ij. Et quid de hærede qui poſsit dei aliqua, uigore teſtamenti inualidi, Fel. c. ij. de conſtit. Bal. c. ad audientiam. de reſcr.
f POMA. Apparet. Bar. hic ſentit, ꝙ numerus ſeptem teſtium non ſit de ſubſtantiali forma teſtamenti, ſed cont. tenet in l. nemo poteſt. in glo. de leg. j. & ibi uide Aret. & l. hæredes palam. in prin. de teſta. Iuſ. d. l. nemo. ubi popi. Bar. ibi adducit l. ſi unus. C. de teſta. inducendo ut ibi per eum duplicater. Primò dum dicit, quod uno teſte deficiente, teſtamentum est ipſo iure lum, & tamen ſi uera eſſet opinio Bar. hic teſtamẽtum poſſet probari per ſex teſtes, iuncta maximè confeſſione ueniẽtium ab intestato. Secundò pro Bar. facit id quod uoluit Bal. c. j. in ul. col. quæ ſit inuef. ubi dicit quod ſolẽnitas teſtium in dubio est probatoria non ſubſtantialis: niſi lex ultra annũ lando procedat, ſed hic facit in teſtamento, ut patet. l. hac conſultiſſima. C. de teſta. ergo & c. Ale. et reliqui hic, & Bar. l. uniuerſa. C. de pre. imp. offe.
g Io. Fr. Rue. Probationis. Bart. ſibi eſt. Cont. l. nemo põt. col. j. ĵ. de leg. j. ubi tenet quod numerus vij. teſtium, ſit forma ſubſtantialis teſtamenti.
b Suſtentata. Bar. in tra. ſito minori. in j. part. & in l. j. C. de fac. ec. & in l. ſi ueritas. C. de fideicomm. Ang. in diſput. ſua incip. Aſſen. miles. Can. c. fin. extra de ſolu.
i Hic. An. & Sal. hic. & Sal. l. cum quis. C. de iu. & fac. ig. Ant. de But. & Io. de Imo. d. c. fi. Ang. in rep. l. j. C. de iu. Ful. Ca. d. l. iubemus. licet Bar. ibi cont.
k Chirographo. l. ſi ſub ſpecie. C. de poſtu. & inſt. de lit. ob. & j. q. iiij. c. turbatur & communiter doc. cum dic. Bar. in hac l. tranſeunt, unũ no. dignum ſecundum Bal. no. q. quando quis perſuaſionibus aduerſarij, uel dolo inducẽtis eſt ad ſoluendum indebitum, repetit per condict. inde. ſicut repetit ille qui per errorem facti probabilem ſoluit: l. j. in gl. uerſ. extorta. C. ne fil. pro patre.
l Io. Fra. Rue. Naturalis. Ipſe tenet cont. in l. Iulianus. ĵ. e. tit. ubi ſol.
m Intercedendo. Senſus uerborum Bar. requirit iudicio meo, negatiuam ibi, ꝙ mulier intercedendo obligetur, debet dicere, non obligetur, ut correſpondeant uerba hæc præceden. Bar. tamen directò dicit contra tex. d. l. ij. §. j. ibi, & eius generis obligatio. obſtringi non ſit æquum, & ſic ciuiliter dicitur indebitum, nec cadit bene iſtud exemplũ hoc contra gl. & Bar. Cogita.
n POMA. Poteſtate, Are. conſ. xxxiij. col. j. & ſeq.
o Exceptio. Are. c, dilectus. de iudi.

LEX II.

SI QVIS Sic ſoluerit. Solutũ indebitè etiam ex conuentione repetitur. Quæritur qua actione repetatur. glo. dicit, actione præſcriptis uerbis. l. rebus. C. de rer. per. Puto ꝙ etiã habeat locũ condictio indebiti, ſicut & cõdicto ob cauſam habeat locũ, quãdo datum est ob cauſam futuram, & conuentionem de repetẽdo, ſi cauſa ceſſaret, no. ĵ. de don. l. j. & est in l. ij. C. de cond. ob cauſam. Contra hoc facit, quia quando fit mutuum naturale, & ſtipulatio interuenit, non oritur actio ex mutuo, ſed ex ſtipulatione. l. certi cõdictio. §. quoniã. ſ. ſi cer. pet. ita hic uidetur, qđ nõ oriatur actio ex numeratione, & æquiparatur mutuũ & indebitũ. §. his quoq;. inſt. quib. mod. re cõtra ob So. il-
a lud [a] uerum ſi interceſsiſſet ſtipulatio. l. ſi ſine. in pri. ĵ. rẽ ra. hab. hic uerò fuit pactũ ſimple., & hoc est qđ no. gl. ij. hic.

ADDITIO.

a POMA. Illud. Ale. l. in diem. ĵ. eo. cont. Bar. l. ſi ſocer. §. lucius. ff. ſol. mat. Iuſ. d. l. in diem. ĵ. eo. tit.

§. SI QVID. Solutũ indebitè repetitur ab eo ad quẽ poſteà ex poſtfacto apparet negotium pertinere, etiã ſi ipſi non ſoluitur. h. d. uſq; ad l. ſi procurator.

LEX V.

1 *Legata ex testamento non debentur quando hæreditatis aditio non ualuit de iure prætorio, licet de iure ciuili sic.*
2 *Sui hæredis existentia communiter non confirmat legata.*

1 NEC EST Nouum. Summaui ſ. prox. §. † No. unũ ex hac l. q̃ licet hereditatis aditio teneat de iure ciui
li, si tamẽ nõ tenet de iure prætorio, ut puta rescissa
per restitutionẽ, legata nõ debẽtur. hic est tex. quod multũ
2 no. Simile etiã uidemus † in existẽtia sui hæredis, quæ nõ
cõfirmat legata cõmuniter. l. j. in fi. ut in poſſ. leg. nã ibi be-
neficiũ prætoris mortui recessit ab hæreditate. Fallit in re-
licto libertatis. l. cũ quasi. §. fed & si quis. de fideic. lib. & l. sci
endũ. ĵ. de ma. test. Itẽ fallit in fideicommisso uniuersali. l.
ita tamẽ. §. si pater. ĵ. ad Treb. Ratio, quia repudians potest
cogi ut adeat, operaretur tamẽ aditio contra quã petita est
restitutio cõfirmationis tabularum pupil. l. si filius qui pa
tri. secũdũ unam lec. de uulg. & de acq. hær. l. Iul. la. j. & l. pa
ter. de priui. cred.

LEX VI.

1 *Procurator si soluit indebitum quando repetatur per dominum, & nu. 4.*
2 *Mandato in generali, uenit quod quis soluit creditoribus.*
3 *Mandato generali non continetur illicitum, & nu. 6.*
5 *Procuratori quãdo culpa nõ põt imputari, periculũ pertinet ad dominũ.*
7 *Mandato in generali dato procuratori, non comprehenditur q. procura-*
tor petat aliquid, per quod dominus incideret in pœnam.
8 *Procuratoris contumacia nocet domino.*
9 *Procuratoris negligentia nocet domino.*
10 *Procuratori ad debitum solutum quod prima facie apparebat debitum, ita*
que quod quilibet diligens illud recepisset, dominus teneatur, etiam si non
ratificauerit.
11 *Pupillus, uel minor quando possit ratificare gestum à tutore uel curatore.*
12 *Pupilli, uel minoris tutorem, uel curatorem habentis nomine factum per*
alium, pupillus, uel minor ipse cum auto. tutor. uel curator. ratificare põt.
13 *Condictio indebiti cui & contra quem competat, & nu. 14.*

1 SI PROCVRATOR. † Si procurator soluit indebi-
tũ, repetitur, secus si debitũ, & de indebito recipiendo
non uidetur mandatũ. Idem in tutore. Prima pars lo-
quitur in procuratore soluẽte. Secũda in procuratore cui
soluitur. Tertia in procuratore & tutore simul. Secũda ibi,
idem Labeo. Tertia ibi, Iulianus. Itẽ j. & ij. subdiuiditur in
duas, scilicet quãdo soluitur indebitũ, & quãdo debitũ, ut
2 patet ex tex. † No. tex. ibi, qm̃ nihil de hoc nomine exigen-
3 do mãdasse uidet, &c. † No. q̃ in generali mãdato, uenit, ut
quis creditoribus soluat. Ex. ij. parte no. q̃ in generali mã-
4 dato nõ uenit illicitũ. † Ad primũ opp. q̃ procurator qui
nõ habet liberã, nõ potest alienare, l. procurator cui libera. &
l. procurator totorũ. ſ. de pcur. ergo hic soluẽdo indebitum
nõ transtulit dominiũ, & sic nõ habet locũ cõdi. ind. l. fin. ſ.
usuf. quemad. ca. dicit glo. ego cõcedo, sed dico q̃ hic habe
bat liberã. Contra sol. indebiti nõ uenit in mãdato, quod
apparet; quia expectat ratihabitio, ergo cõcessio liberè ad
hic nõ potest referri. Huius timore quidam recedunt à lec.
& glo. dicũt q̃ procurator hic soluit de suo, & si soluit de pe
cunia domini est consumpta. l. interdũ. in. fi. ĵ. eo. quod sa
tis placet. Tertiò op. quod illud quod hic dicitur, ueniat in
5 mandato, nec expectatur ratihabitio, pone enim. † q̃ pro-
curator soluit ex testamento, qd' uerũ putabatur. Certè hic
soluit cessante omni culpa, ut ſ. eo. l. iij. in fin. ibi, nec pericu
lum homini nominum ad eum qui sine culpa, &c. Si cessat
omnis culpa, ergo pertineret periculum ad
dominum indistinctè,* qm̃ hoc non fecisset
procurator sine mãdato. ĵ. de fur. l. si seruus. §.
quod uerò. Sol. concedo oppositionem, &
hoc intelligam quãdo ipsi procuratori põt
aliqua culpa imputari, quia dominus dili-
gens sic non fecisset. Circa istam partem que
ro quando dominus non habet ratũ, & po-
test non habere ratum, qua actione repetitur.
Dicit gl. utili cõdi. inde. sicut dicimus in mu
tuo. l. si absentis, C. si cer. pet. quod placet. Venio ad secun-
dam partem, dicitur hic q̃ procuratori potest solui. cõt. de
sol. l. hoc iure. & ſ. de pac. l. sed si tantũ. Sol. ibi loquitur in p
curatore litis, hic in procuratore omniũ bonorum, qd' dic
6 plenè. ut d. l. hoc iure. † Sed opp. dicitur hic, q̃ in generali
mandato nõ uenit illicitũ. cõt. ĵ. de dam. infec. l. damni infe
cti stipulatio cõpetit. in prin. uer. sed quod gl. nõ soluit. Tu
a dic[a] q̃ in generali mãdato, & in qualibet generali dispoſi
tione permissiua nõ uidetur permissum illicitum, ut hic, &
l. si pater filio. ĵ. quæ in frau. cre. Sic ecõtrà in generali dispo
sitione prohibitiua, uel quæ prohibitionis uim obtinet,
nõ ueniunt licita. l. cõt. ubi quis p̃misit de damno infecto,
uidetur enim promittere q̃ non fiet damnũ & si fiet emen-
b dabitur. Intellige si fiet, ſ. indebitè. Et per istũ [b] tex. † ego di-
7 xi, & dico pluries in practica, q̃ in generali [c] mandato nõ
c ueniunt, q̃ procurator petat aliquid per quod dominus
incideret in pœnam, & ideo si procurator peteret illud, qd'
iam decisum est per compromissum, potest pars dicere q̃
ex hac petitione potest dominus incidere in pœnam, qd'
procurator nõ admittatur, sine speciali mãdato. uel expreſ
sa ratihabitione, ut hic, & d. l. si pater. quæ in frau. cre. Idem
dico, si procurator produceret aliquas exceptiones, quib.
non probatis, dominus caderet in quandã pœnam ex for
ma statuti, quia tunc requiritur speciale mandatum, aliàs
non esset parti consultũ, & sic fieret partis conditio deteri-
or per aduentũ procuratoris, contra l. ij. §. defendi. qui. ex
cau. in posſeſ. eat. & sic debet intelligi l. non distinguemus.
§. pe. de arbi. dicetis uos, semper potest dominus incidere
in pœnam saltem expensarum, si succumberet, ergo semp
requiritur speciale mandatũ. p. pœna expensarum potest
infligi ipsi procuratori, nec est necesse q̃ infligatur domi-
no. l. qui solidũ. §. etiam. de lega. ij. & arg. l. j. §. fi procurator.
ſ. si quis ius dicen. non obtemp. Quæ autem ſ. dixi, habẽt
locum in pœna quæ ipsi domino debet imponi. Item dice
8 tis uos, ergo nũquam contumacia † procuratoris nocebit
domino, quia non uidetur mandatũ q̃ sit contumax, qd'
est ꝫ l. cũ q̃res. C. de. pc. p. prædicta loquunt' qñ pœna ẽ cõ
mittẽda, ppter aliquod factũ. Sed si uenit cõmittenda pro
9 pter † aliquod neglectũ, illa negligentia nõ dicit, ppriè ne
gligẽtia, pcuratoris, sed dñi, quia talẽ negligentẽ procura-
torem constituit, cui illud facere incumbebat. l. si procura-
tor. §. si tutores. mandati. De hoc dixi in l. cũ filius. §. ij. de ẏ.
ob. & hoc uerũ quãdo procurator negligens est, secus si iu
sto impedimento impediretur. l. cũ à matribus. C. qui pet.
10 tu. Circa istam partem quæro, quid † si istud indebitũ, qd'
soluebatur procuratori prima facie apparebat debitum,
ita quod quilibet bonus & diligens homo hoc recepisset
omni culpa cessante ut in casu l. iij. ſ. e. Certè puto, q̃ tunc
ueniat in mãdato, nec sit necessaria ratihabi
tio.* Vtiliter enim & bene procurator fecit. l. * *Ratihabitio. I-*
q. quæ utiliter. de ne. gest. & quia cessat ratio *dem l. si. age.*
posita in hoc tex. Nã de hoc nomine exigen *nu. 3. C. de trãſ*
do mandasse uidetur. Venio ad tertiam par *ac. Ang. l. j. C. si*
tem, & ista uidetur contradicere prin. huius *rect. prouin. l.*
l. ubi permittit procuratorẽ repetere, hic ne- *sed ades. loca.*
gat. Sol. intellige hic debitum esse solutum, *I. Con. B.*
sed certè tunc nulla esset dubitatio. Intellige
ergo in indebito, & tũc obstat cõt. Sed respon. q̃ hic dicitur
tutorẽ & procuratorẽ minoris nõ posse repetere, intellige,
nisi sicut quilibet maior, utili actione, ratihabitione nõ se-
11 cuta, & sic cõcordat cum prin. † Quærit, & ista est pulchra,
q. quãdo sciemus utrũ pupillus, seu minor curatorẽ, uel tu
torem habens ratum habeat, uel non: Dicunt quidã, q̃ nõ
potest sciri durante pupillari, seu minori ætate, quia illo tẽ
pore non potest ratũ habere, necnõ habere. l. si pupillus.
de nouat. Alij dicũt & in hoc residet gl. q̃ ipsi possunt repe
tere nomine pupilli, & sic eius nomine habere ratũ, arg. l.
cũ indebitũ. & l. fi. §. j. ĵ. eo. sed ad illam l. fi. respon. gl. ibi; uel
12 lex fin. &c. & teneas menti † quãdo factũ est aliquid nomi-
ne pupilli, uel minoris curatorẽ habẽtis, per alium potest
ipse pupillus, uel minor ratum habere cũ auctoritate ipsi-
us tutoris, seu curatoris, sicut potest cæteros cõtractus face
re. l. iij. §. j. ĵ. rem rat. hab. sed de eo quod est factum per suũ
tutorem,

tutorẽ, uel curatorẽ, est dubiũ, quia eo autore nõ potest, & sine eo similiter nõ potest. Quid dicemus? Dico, si loquit hic in casu, in quo procurator soluit, posset minor ratum habere autorita. tutoris, ut dictum est. Si uerò soluit tutor potest similiter habere ratũ autoritate alterius tutoris. l. pu pillus. §. j. de auto. tut. Si uerò nullum alium habet tutorẽ, tunc si quidem tutor soluit de pecunia sua, si quidem solu-it cessante omni culpa, & sic poterat ipse imputare mi-nori illam solutionẽ. ſ. eo. l. iij. tũc potest pupillus ratũ ha-bere, & etiã ipse tutor, quia ex hoc nõ autoratur sibi tutor, nec sibi aliquid acquirit, sed solũ pupillo prodest, qui ap-parat sibi cõdictionem indebiti, ita loquitur hic. Sed si tu-tori posset aliqua culpa imputari, & si qd' soluit non pos-set repetere à minore, tũc non posset ipse ratũ habere, nec minori autorari, quia autoraretur in re sua, cõtra d. l. pupil lus. ĵ. de autor. tut. facit ad prædicta de no. l. nouare. Sed si tutor soluit de pecunia pupilli, puto tũc indistinctè quod nomine pupilli potest repetere. Ex hoc enim in nullo con-ditio pupilli fit deterior, ergo &c. d. l. nouare. secundũ hanc distin. debent saluari istæ opin. Vltimò glo. hic per modũ
13 summæ tractat materiam, † cui & cõtra quẽ cõpetat condi
ctio indebiti. Pro qua declaranda aliquantulũ clarius, dic
qñ quis soluit indebitũ nomine suo, & pro sua obligatio-ne ẓcta à se, & tũc ipse soluẽs repetit, ut per totũ istũ tit. Quãdoque quis soluit nomine suo, & pro sua obligatio-ne, non tamẽ contracta à se, sed ab alio: & tunc non semper ipse repetit, sed quãdoq̃ repetit alius ad quẽ ex postfacto apparet negotium pertinere. ſ. eo. l. ij. iij. iiij. & v. quod dic ut ſ. de pet. hær. l. si quid possessor. in fi. & ibi no. Quãdoq̃ quis soluit nomine alieno & pro obligatione aliena, ut tu tor & procurator, & tunc aut soluit illud quod putabat de bitum omni culpa cessante, & domino cõpetit condictio indebiti, quia hoc uidetur uenire in mãdato, ut ſ. dixi. aut aliqua culpa potest ei imputari, & tunc distingue ut in gl.
14 † Secundò quærit, ꝫ quẽ detur cõdictio indebiti. & hic gl.
dicit, aut soluitur alicui suo nomine, aut alieno: si nomine alieno, aut habebat speciale mandatũ, aut non, quod dic ut in glo. adde tamẽ quia si recipiebat hoc procurator om ni culpa cessante, indistinctè repetitur à domino, & hoc ui detur uenire in mandato, ut dictum est. Quomodo autem hoc procedat, quod ꝫ procuratorem datur condictio in-debiti, plenè dixi in l. si procuratori falso. ſ. tit. ij. Videsis tam glo. ij. mag. quæ est no.

ADDITIO.

4 *POMA. Dic. Are. cõſ. xxxiij. j. col. Ro. si procuratori falso. ſ. tit. ij. Ex Bar. colligere reg. quod in mandato generali, numq̃ intelligitur mandatũ, quod quis indebitum recipiat, & per consequens ne illicitum committatur, mẽs est mandãtis, & etiam ne aliquid tale propter quod posset in pœnam inci dere. & quauis Bar. sumat hæc ex tex. hic tamẽ cõsidera qd' tex. nullã facit de pœna mẽtionẽ, unde credo qd' Bar. habuerit considerationẽ ad ea quæ frequẽtius accidunt. Cũ enim dicatur hic, qd' in generali mãdato nũquã ue nit illicitũ. licet aliquãdo possit esse illicitũ sine pœna & hæc uideatur, ex quo in tex. de pœna uerbũ nullũ, qd' Bar. hic malè collegerit, qd' etiã nõ in-telligitur mandatũ, id, ppter quod dominus in pœnã incidere posset, tamen Bar. bene no. si consideramus. & hanc credo fuisse eius intentionem, quod plerunq; illicitum pœna aliqua coercetur. l. in testamento. §. fi. de manu. te-sta. ibi, quis pœna. & c. & ultra istas duas q. quæ hic per Bar. propter hanc reg. deducũtur, adde quod dicit Cast. hic in ult. col. in fi. de sententia quam fecit reuocari propter articulos criminosos factos per procuratorem. Et ista quidem reg. procedit etiam si procurator habet mandatum generale cum libera. l. si pater. ĵ. quæ in frau. cred. & etiam si in generali procurato rio iuratum esset per dominum, quod non ueniret contra ea quæ faceret, p curator. Bal. c. j. ut lit. nõ conteſt. gl. l. nõ uidetur. §. qui iussu. ĵ. de reg. iur. c. nonnulli ad fi. de resc. quod in generali mandato, non uenit ut procurator compromittat, sed necesse est quod in hoc habeat mandatũ ſpirituale, quia cõpromiſſum est res periculosa. l. diem proferre. ſ. stari. ſ. de arb. et hoc est de mente Bar. licet in ſpecie non dicat hoc in prima illatione. In materia hu ius reg. & dicti Bar. hic, uide Ang. l. ab executore & l. si expreſſum. ff. de app. dum uult, quod in generali mandato nunq̃ uenit ut quis appellet ab executore, etiam si mandatum esset procuratori, ut posset appellare ab om ni sententia diffinitiua & interlocutoria, sed ad hoc requiritur mandatum ſpeciale in individuo, propter. l. ab executione. in fi. C. quorũ appe. non Bar. super ff. uet.*

reci. ita de facto obtinuisse alle. Ang. de Peru. in q. inci. pronũciata est te-nuta ex instrumento locationis. Ro. consil. clxj. col. ult. & consil. ccxcj. aliàs. ccxx. Anch. consil. ccclx. Alex. consil. lxxxj. Gemi. c. pen. circa fin. de elec. in vj. Lapp. alle. cxxvij. Gemi. c. eum qui circa fi. de præben. in vj. Aret. consil. cxlij. Ale. consil. cxxvij. & duo. seq. uol. iiij. Ro. consil. lx. Fel. c. eccleſia. ſ. Mar. de consti. Cæp. cõſ. xv. & seq. Bar. consil. xlij. & consil. lxxij. Barb. cõſ. vij. in j. uol. Ant. de prat. con. Barb. j. uol. Fel. c. cauſam quæ. de re. iudi. Bal. l. j. ſ. ff. quãdo appel. ſit. Barb. cõſ. viij. aliàs. lxvij. uol. But. cõ. lxvj. et cõſi. lxxiij. Ro. cõ. lxxiiij. Imo. cõſ. lxxvj. & consil. lxxxiij. & consil. cxlv j. gl. c. dilec. in uerbo generaliter. de preb. Ana. cõſi. xij. Alex. cõſi. xxxij. uol. ij. ubi dicit, q. prælatus dans mandatum alicui ad transigendũ, uidetur intelligere, ſcilicet in caſu licito. & con. cxc. ad fi. eo. uol. ubi dicit, q. ſcriptura alicuius debet intelligi, ne contineat illicitum, & Soc. con. ccxxj. ij. uol.

b POMA. Tex. Ale. consi. xxxiij. in j. co. uol. j.

c *Generali. Bal. consil. xciij. lib. iij. ubi ponit q. procurator habens mandatũ generale ad iurandum, & faciendum omnia requiſita ſecundũ formam ſta tuti, q. non potest facere incidere dominum in pœnam prouenientem ex ſta tuto. con. vj. lib. iiij. tenet, q. procurator conſtitutus ad emologandum laudũ anteq̃ ſit latum, non potest emologare in præiudicium domini, ſi ſit iniquũ. Bal. consil. ccxxviij. eo. lib. v.*

LEX VII.

1 *Condictione indebiti agens, quid petere debeat.*
2 *Condic. indebiti natura est, ut quis obligetur ad id in quo factus est locuple tior, & non in plus.*

1 QVOD INDEBITVM. Pro declaratione huius le-
gis quæro † quãdo idẽ idipsum repetitur, & qñ tan-
tundem. Duæ sunt lecturæ, una, q̃ tota lex loquatur
in ſpecie soluta, quæ si extat, ipsa repetit æstimatio, & hoc
est quod dicit, tantũdẽ. Cont. hanc lect. opp. in obligatio-
nẽ rẽ dari, ſemper debet idipsum peti. l. pen. ſ. tit. ij. & l. si ser
uum. in fin. de uer. ob. Sol. dicit glo. quod hoc respicit finẽ,
hoc est executionẽ ipsam, tamẽ in libello ipsum debet pe-
ti. hoc nõ est uerum, & cõt. l. in ſumma. §. in frumento. ĵ. eo.
sed dicamus. ut ĵ. dicam. Alij dicunt, q̃ qñ ſpecies soluitur,
repetitur ipsa ſpecies, qñ soluitur quantitas, repetitur tan-
tundem, & hæc bona. Sed contra hoc opp. quia quãdo-
que repetitur plus, quando quẽ minus,* l. in
ſumma. §. ei qui. & §. frumento. & §. pe. & l. in- * *Minus. Et quã*
debiti. in prin. ĵ. eo. dicit glo. regula ẽ hic, que *doq; nihil, ut ſi*
2 tamẽ quandoq̃ fallit, ut ll. alleg. in cõt. † Na- *filius ſũ. contra*
tura enim cõdictionis huius est, ut quis obli *ſ. C. mutuatus,*
getur ad id quo factus est locupletior, & nõ *ſoluerit, & nil*
in plus. l. nã hoc natura. & l. si nõ sortẽ. §. liber *mi conſumpti*
tus. ĵ. eo. ubi est tex. magis no. cõ alibi. & no. p *ſint, nihil repe*
glo. ĵ. de triti. l. in hac. in fin. mag. glo. Modò *titur: l. ſi filius*
quãdo mihi soluta est species si extat, sum lo *ſũ. ſ. ſi cer. pet.*
cupletior in ipsa re, ideò ipsa debet repeti ut *I. Con. B.*
hic, si non extat, & eam uendidissem, uel in eã
utilitatẽ consumpſissem, tunc essem locupletior in æstima-
tione, ideò æstimatio ueniet in petitione & executione. l. in
ſumma. §. in frumẽto. ĵ. eo. & dixi in l. stipulationes nõ diui
dun. ĵ. de uer. ob. Sed si esset locupletior in plus, puta, in fru
ctibus, uel accessoribus, uel in minus, illud tantundẽ repe-
titur, ut ll. hic alleg. per gl. in cont. Sed qñ quantitas soluit.
tunc indistinctè dicit quis locupletior in eo quod recepit.
Quãtitas. n. perire nõ põt. l. incendiũ, & ibi gl. C. si cert. pet.
ideò tãtundẽ repetit, ut hic, & l. indebiti. §. sed & si nũmi. ĵ. e.

LEX VIII.

1 *Error e nomine dotis promittens, an posſit opponere exceptionem ne exi-gatur, nisi in quantum facere poteſt.*
2 *Exceptio ne quis conueniatur, nisi in quantum facere poteſt, poteſt oppo-ni poſt ſententiam.*
3 *Promiſsio, & ſolutio quando æquiparentur.*
4 *Exceptio ne quis cõueniatur, nisi in quantum facere poſit, est temporalis.*

1 QVOD NOMINE. Tutus exceptione, ne quis exi-
gatur nisi in quantũ facere poteſt, ſolutũ per errorẽ
non repetit. h. d. cum l. ſeq. † Opp. l. quod si maritus.
ĵ. de conſt. pec. Sol. dicit gl. aliud in, p̃mittente, uti ibi, aliud
in ſoluente, ut hic. Ista est uera rectè intelligendo, quia ibi

loquitur in ꝓmittẽte, nõ animo nouãdi, sed accedit obligatio obligationi. Sicut ergo † post sentẽtiam posset opponi hæc exceptio. l. ex diuerso. §. fi. fol. mat. & l. Nesennius. in fi. de re iud. & post cõstitutũ, seu secundã promissionem. Sed si esset facta animo nouãdi, tũc distinguere debemus qualiter fuerit facta. Aut enim promisit, ꝙ nomine suo, uel nomine dotis debebat. s. nõ expressa quãtitate, & tunc intelligitur quod debet. s. cũ effectu, Et potest opponi exceptio. Aut ꝓmisit expressa quãtitate certa, & tũc nõ posset opponi excep. l. si prior. & ibi no. fol. mat. l. Nesennius. † Ex hoc apparet, ꝙ ꝓmissio, & solutio nõ æquiparant. Nec ob. d. solutiõi. C. ad l. fal. l. fi. ubi ꝓmittere, & soluere equiparant. qa ẽ uerũ quãtũ ad ꝓbationẽ, ut ibi, sed quãtũ ad impediẽdã repetitionẽ si quidẽ ꝑ ꝓmissionẽ tollit prima actio, & eius natura, sicut ꝑ solutionẽ, & tũc ẽ idẽ iuris, aliàs secus, ut apparet ex prædictis. Secũdò op. & uidetur ista lex sibi cõtradicere, dicit enim, qui nõ põt soluere, istud est cõtradictio. Sol. nõ poterat facere deducto ne egeat, sed fecit remanendo egens. Tertiò opp. extra gl. tutus fauorabili exceptione & dubia soluens repetit. l. qui exceptionẽ. ĵ. eo. sed hic ẽ huiusmodi, ergo, &c. In hoc ꝑrio & eius solutione multũ se inuoluit Cy. C. de iur. & fac. ig. l. cũ quis. in v. q. Breuiter † hęc est ueritas, quam tenet Iac. But. & Gul. de Cug. & Cy. addidit ad lec. ꝙ hæc exceptio est temporalis, quia præsumitur ꝙ diues efficiatur. l. cura. §. deficientium. de muneri & hono. & l. si defunctus. C. arbi. tut.

4

LEX X.

* *Repetit. Expẽsas tamen repetere potest: l. q exceptionem. §. j. ĵ. hoc tit.* I. Con. B.

IN DIEM. Ante diem debitum, soluens nõ repetit. * Videbitis in l. sub conditione. cum l. seq. ĵ. eo. ti.

LEX XI.

SI IS CVM Quo. Solutum pro seruo, licet minus sit in peculio, non repetitur. Opp. ĵ. de li. le. l. si quis reum. Sol. hic soluit nomine obligationis, qua tenebatur filius, uel seruus, ibi nomine obligationis propriæ.

LEX XII.

1 *Condictio indebiti transit ad hæredem.*
2 *Indebitè usumfructum fundi proprij soluens quando repetat.*

1 SI FVNDI. † Etiã ad hæredẽ trãsit hæc cõdictio. Ista lex legitur duob. mod. uno modo, ꝙ fuit solutus usufructus indebitè, ab eo qui solũ usumfructũ habebat, quo defuncto hæres eius repetit usumfructũ, hoc ẽ, fructũ præteriti tẽporis. Alio modo legit, ꝙ quis soluit usumfructũ fundi proprij indebitè, tunc eo mortuo eius hęres repetit usumfructũ non formalẽ, quia cũ sit dominus, eũ habere nõ potest. Vel intellige, ꝙ repetit formalẽ, qui est apud reum indebitè, qui efficietur causalis, cũ erit solutus. Vltimò glo. formatunã q. quæ est dubia ibi, quid si fundũ alienasset. Glo. ista põt intelligi trib. mod. Vno modo, quid si alienasset fundum is qui usumfructũ soluerat indebitè: tũc respon. glo. quæ remittit ad l. qui usumfructũ. §. stipulatus. nihil facit. Sed respon. ꝙ repetet dominus ad quẽ ex post facto apparet pertinere [a]. s. eo. l. ij. & iij. Fructus autẽ præteriti tẽporis repetet ipse soluens. Facit ad prædicta s. usufr. quẽad. ca. l. si tibi ususfructus. & l. iij. §. si hæres. Secundo modo potest intelligi, quid si quis alienasset fundũ, deducto usufructu, quẽ usumfructũ postea soluit indebitè, & decesit, tunc procedit respon. glo. de §. stipulatus ut distinguamus an retinuerit usumfructum pro se tantum, an pro se & hærede. Aut dubitatur ut eo casu pro se tantum retinuit, hæres non posit repetere, nisi fructus præteriti temporis, sed si ususfructus pertineat ad hæredem, hæres non potest repetere usumfructum. Tertio modo potest intelligi, quid si alienauit fundum retento usufructu, hoc est, quia ipsam alienationem proprietatis fecit indebitè, tunc similiter respõsio gl. nihil faceret ad propositum, nam tunc non esset dubium, quòd hæres eius posset proprietatem nudam repetere.

a

ADDITIO.

a Pertinere. communis opinio. est cont. Bar. secundum Alex. hic.

LEX XIII.

NATVRALITER. Naturalis obligatio impedit repetitionem soluti, & ei potest accedere fideiussor, & pignus.

1 *Pupillus in eo quo factus est locupletior obligatur ciuiliter, & naturaliter sine tutore, & nu. 2.*

1 ITEM Quod. † Pupillus sine tutore obligat in quo locupletior efficitur, ideò solutũ ex æquitate naturali nõ repetit. h. d. cũ l. fe. Ad prin. l. opp. quod debitũ naturale solutũ possit repeti. l. cũ qs. de iur. & fac. ig. & ĵ. e. l. fideicom. Sol. glo. s. eo. l. j. & d. l. cũ quis. & dicit, ꝙ hic debet intelligi qñ soluit per errorẽ iuris, secus si facti, ut in ꝓxis. Vltra, aliter dicũt, dic ut dixi, & tãgã in l. interdũ. ĵ. eo. Cætera quæ hic per glo. tanguntur, in prin. sunt clara. Ad fi. l. op. l. pupill'. de acti. & ob. & ĵ. eo. l. quod pupillus. dicit gl. hic loquitur in casu quo pupillus obligatur naturaliter, quia efficitur locupletior. Cont. loquũtur in casib. in qui. nec naturaliter obligatur. * Certè uerũ dicit glo. tamẽ † in casu huius l. obligatur ciuiliter & naturaliter, quãdo est factus locupletior, ut dicitur hic in tex. & probatur. ĵ. com. l. iij. in prin. quando autem pupillus obligetur naturaliter, uel non, dic ut l. j. ĵ. de nouat.

2 *Obligatur. Vt minor septennio: l. si infanti. C. de iur. delib.* I. Con. B.

LEX XIIII.

a NAM HOC Natura. [a] Op. de usuc. & præsc. in quibus quis locupletatur cũ aliena iactura. Glo. dicit, fallit ibi propter culpam eius ꝺ quẽ præscribitur. l. quod quis. ĵ. de re. iur. hęc est bona sol. Nã potest esse quod contra aliquem præscribitur, & nulla est sua culpa, ut si ponamus eum ignorare. C. de præsc. lon. tem. l. fin. ideò Dy. l. j. de usu. pro emp. & in c. ij. ext. de re. iu. lib. vj. & Cy. l. j. C. de leg. dicũt ꝙ ibi est rigor scriptus in specie, propter bonum publicũ. l. j. ĵ. de usuc. & præfertur huic æquitati in genere.

ADDITIO.

a POMA. Natura. Bar. cons. xxxvij. & xxxviij. j. uol.

LEX XV.

1 *Condictio indebiti est ex æquitate naturali, & ideò in ea ueniunt fructus et ceteræ accessiones naturales.*
2 *Fructuum ratio à quo tempore haberi debeat.*
3 *Recipiens indebitum mala fide, non facit furtum.*

1 INDEBITI. Ista est no. lex, hæc † cõdictio est ex æquitate naturali, & ideò in ea ueniunt & fructus & cæteræ accessiones naturales. Antequàm op. quæro quid est hoc dictũ, indebiti condictio naturalis. dicit glo. j. in ea natura les accessiones ueniũt. hæc nõ est recta expositio, quia tũc illud quod sequitur in tex. magis deberet opponi per modum rationis, quã per modum illationis, hoc est, indebiti cõdictio naturalis est, hoc est, quia in ea accessiones naturales ueniunt, sed tex. ponit per modũ illationis, & ideò ex pone ut dixi, indebiti cõdictio naturalis est, id est, ex æquitate naturali est. ut s. l. ꝑx. & tũc bene sequitur, & ideò, &c. Opp. C. eo. l. j. Sol. ibi loquitur de accessione ciuili, hoc est, de usura, hic de naturali. Opp. ꝙ fructuũ non habeatur rõ, nisi post lit. cõtest. uel nisi probet. l. cũ fundus. s. si cer. pet.

2 Sol. Quãdoq; † peto illud quod est meũ, per rei uẽdicationẽ, tũc qualiter habeat ratio fructuũ, dic ut l. fructus. & l. & ex diuerso. de rei uendic. Quãdoq; peto id quod est, uel fuit meum iure personalis obligationis, & habetur ratio fructuũ à tẽpore cõtractæ obligationis, ut hic, & s. tit. ij. l. qui se debere. §. fin. & l. cũ quis. Aut peto, quod nõ est, uel fuit meum, & tunc si actione stricti iuris, & loquitur lex cõt. cũ fundus. Si in actione bonæfidei, dic ut l. uideamus. §. ex causa. cum seq. ĵ. de usur. & per totã illã l. ubi probatur hæc distinctio. Opp. l. si non sortẽ. §. libertus. ĵ. eo. Sol, hæc lex limitat per illum §. ut teneatur de fructibus, quatenus est locupletior, si bona fide percipit. Quæro † quid si mala fide? Glo. dicit,

3

dicit, quòd tunc facit furtum. l. qm. ĵ. de cond. furt. Vel dic ut ibi dicit glo. Veritas est, ꝙ non facit furtum, cùm in eum sit translatum dominium. dicemus in d. l. quoniam.

1 *Condictio indebiti datur ad possessionem etiam rerum mobilium, & nu. 3.*
2 *Possessio quando transfertur, trãsfertur & dominium quod ei accessit.*
4 *Indebitè pecuniam recipiens ab aliquo, an si illam perdat sine culpa, liberetur.*
5 *Indebitum reconciliatur sicut mutuum, & ei æquiparatur. & nu. 11.*
6 *Indebiti in condictione nõ ueniunt accessiones ciuiles ad damnũ & pœnã.*
7 *Indebiti possessionem recipiens sciẽter quando potest præscribere.*
8 *Actione contra me agis, & ego cũ credebam me dominum factum. postea ago contra te rei uendicatione, quia dominus, utrum potero opponere exceptionem, dolo facis.*
9 *Fundus si sit traditus, in quo habebam proprietatem, alius usumfructum, non tamen possidebat, quid repetendum sit.*
10 *Fundus si traditus est Titio, in quo quis habet nudam proprietatem, & Titius expulit fructuarium, ad quid agetur.*
12 *Proprietas fundi nuda si tradita est, in quo alius habet utile dominium, si ille, cui est tradita proprietas, expulit emphyteutã, uel fendatarium, & proprietas repetitur, an etiam habebit illud utile dominium.*
13 *Emphyteuticarium ius personale est.*
14 *Tertij ius quando quis possit opponere.*
15 *Emphyteutici fundi si possessio ad te peruenit, durante illa emphyteusi, sine dus ipse à te non poterit uendicari.*

SED ET SI Nummi. Hæc actio cõpetit ad possessionem tantũ, quãdo sola possessio est translata, & ad dominiũ, quod ipsius possessionis occasione accessit, & ad proprietatẽ nudam, si ea sola fuit translata. Primò loquitur quãdo uolens transferre dominiũ & possessionẽ trãsferre uoluit, & trãstulit. Tertiò quãdo possessioni accessit dominium. Quartò quãdo nudã proprietatẽ trãstulit. Secunda ibi, quemadmodũ. Tertia ibi, sed & si possessionẽ. Quarta ibi, sed & si ususfructus. Ratio huius §. est illud quod ponitur in prin. huius l. quia hæc actio est ex æquita te naturali, ideò non cõpetit nisi ad illud quod est transa tum, & quod ei accessit. No. ꝙ [a] condictio † indebiti datur 1 ad possessionẽ, quod tene menti, quia sæpè tibi occurret, quãdo sit aliquis cõtractus inualidus per minorẽ, uel ecclesiã, uel aliũ, & eius uigore possessio tantũ in aliũ transfertur possessio † sola, & repetit possessio, & dominiũ qd' 2 ei accessit. de don. cau. mor. l. si alienã. & ĵ. de iur. do. l. Procu 3 lus. & sol. mat. l. si alienam. alia sunt clara. † Op. ꝙ pro recuperanda possessione rei mobilis, nullum det possessoriũ, l. rem quæ nobis. de acq. pos. Sol. nullum possessoriũ dat, s. interdictũ, sed bene dant actiones ciuiles, ut hic, & l. in hac. ĵ. de trit. & l. si rẽ. §. fi. & ibi no. ĵ. de pig. act. Quærit circa istã primam partẽ, quid † si iste cui solutũ est, pecuniã perdide 4 rit, an teneatur? Videtur ꝙ sic. l. incendiũ. C. si cer. pet. In cõt. uidetur, nam iste non potest dici tenere ad possessionem in genere, nã aliquid in gener. nõ potest possideri, qa oportet ꝙ sit certũ id quod possidebatur. l. lij. §. in certã. ĵ. de acq. poss. & l. locus certus. e. tit. Sed hic tenetur ad possessionẽ, ergo ad speciẽ, sed interitu speciei debitor liberat. l. quod te §. si cer. pe. & l. si ex legati cã. de uerb. ob. Prætereà hæc cõdictio non dat ultrà quàm quis sit factus locupletior. l. si nõ sortẽ. §. libertus. ĵ. eo. ergo, &c. Sol. aut ista pecunia est cõsumpta utilitate cõsumentis, & tũc fine dubio tenetur per reg. quia locupletior est factus. Itẽ per aliam reg. quia inde 5 bitũ reconciliatur † sicut mutuũ, quia ei æquiparatur, §. is quoq; inst. quib. mod. re. cõt. ob. Aut pecunia fuit perdita simpliciter, & tũc dicunt quidã, Iac. de Aret. hic eum non teneri, per rationes prædictas. Glo. hic uidetur tenere cont. & idem Iac. de Are. l. ij. §. appellata. s. si cer. pe. Ad rationes in ꝓrium rñ. quia perditione secuta, fingit ab ipso initio trãslatũ dominiũ nummorũ. l. si filius. s. si cer. pet, ideò perinde est, ac si à principio fuisset constitutus debitor generis, qd' perire nõ potest. Cõtraria loquunt ubi cessat illa fictio. Venio ad ij. par. & opp. l. si in arca. ĵ. e. Sol. ut in glo. dicemus ibi. & in l. qui exceptionẽ. §. si pars. ĵ. eo. Venio ad iij. partẽ, 6 & opp. extra gl. In condictione indebiti † nõ ueniũt accessiones ciuiles. C. e. l. j. sed qd' accedit per usucapionem, est ciuilis accessio, ut insti. de usuc. in prin. ergo, &c. Sol. nõ ueni unt ciuiles accessiones ad damnũ, & pœnã debitoris. l. ꝺria. Soluere enim usurã sibi, pœna est, sed ubi debitor non damnificaret, quia aliũde sibi obuenit, tũc ex æquitate naturali restituere tenet, sicut cæteras accessiones, ut hic. Op. 7 ꝙ ille † ꝙ possessionẽ recipit, nõ possit præscribere, qa scie bat indebitũ, & sic habebat malã fi. ergo, &c. l. j. C. de usuc. transfor. dicit glo. sol. intelligo ꝙ hic ignorabat indebitũ. Certè nõ est necesse dicere, nã bona fides requiritur aduersus cũ, cõtra quem præscribitur, nõ aduersus soluentẽ, seu causam solutionis, l. si quis fundũ. ĵ. de acqu. pos. Vnde hic posito, ꝙ ego scirem indebitũ, tamen credebã me factũ dominum solutione, & sic aduersus uerum dominum habe- b bam bonã fidem. [b] Opp. si tu agis contra me cõdictione in 8 debiti, † ego cũ credebam me factũ dominũ, posteà agam cõtra te rei uẽdi. quia dominus, utrũ potero opponere exceptionẽ, dolo facis? ut ĵ. de do. excep. l. dolo. & sic tua repetitio nõ habeat effectũ? ꝛ. nõ est uerũ, quia tu nõ agis hoc casu cõdictione indebiti, ad possessionẽ tantũ, sed ad possessionẽ & ad dominiũ, quasi dominiũ sit reꝯciliatũ usucapione, sicut dicimus de mutuo, l. ij. §. appellata. s. si cer. pet. unde restitues mihi possessionẽ & dominiũ per condictionem indebiti, & ideò nõ posses posteà agere rei uẽdicatione, quia desiisses esse dominus. In casu tamen procederet oppositio, quia tu tradidisti mihi possessionẽ ex una causa, & ego ex alio titulo & ex alia causa præscripsi: tũc ergo solam possessionẽ, quã habui à te, posses cõdicere, non proprietatem, quia eius occasione nõ accessit. tex. cũ hic loquitur quãdo ex illa cã secuta ẽ usucapio, si bene aduertatur, quẽ uide ibi, fecissem ita, &c. Opp. C. de his qui à non domi. l. fi. gl. hic dicit, qd' ibi fallit fauore libertatis. Tu dic ut dicebat Iac. de Are. ꝙ ibi fallit, sed ideò est, quia præscriptio ibi tollit dominiũ, quod est causa ꝑsonalis actionis, hic uerò præscriptio nõ. tollit causam personalis actionis sed eam auget, & ualidat. Quærit gl. an ego qui peto, tenear domino cõtra quẽ præscriptũ est? ꝛ. glo. ꝙ nõ. l. si alienã. ĵ. de don. cauſ. mor. Venio ad quartã partẽ, Circa istã partẽ 9 gl. quærit † no. quid si tradidi tibi fundũ, in quo habebam proprietatẽ, alius habebat usumfructũ, non tamen possi- c debat, dicit gl. dic ut l. fructus. c la ĵ. in fi. & l. seq. de rei uẽd. uidelicet ꝙ si fructus sunt percepti ab ipso possessore, repetent perinde, ac si tradẽs perfectũ dominiũ habuisset, secus 10 in fructibus nõ perceptis, ut ibi no. † Itẽ quæro, quid si tradidi tibi nudã proprietatẽ, tu posteà expulisti fructuariũ, ad quid agã? ꝛ. gl. nudã proprietatẽ repetã, per condictionem indebiti, posteà agã negatoria cõtra te, quia quò ad te liberas ædes habeo. l. loci corpus. §. cõpetit. si serui. uend. & sic tu ꝓpter usum fructũ tertij non potes te tueri. Ita dicit glo. & bene. Itẽ quæro, quid si quãdo soluo indebitum, nõ 11 trãsfero in te dominiũ, quia credo tuũ, an secuta † consumptione reconcilietur indebitũ? Gl. dicit ꝙ sic, sicut in mutuo. 12 Inst. quib. mod. re cont. ob. §. is quoq;. & bene. † Quæro, & & istud est no. pone, tu tradis mihi nudã ꝓprietatẽ fundi, in quo alius habet utile dominium, quia emphyteuta, uel feudatarius, posteà illũ emphyteutã uel feudatariũ expello, tu repetis proprietatẽ, an debeas à me habere illud utile dominiũ, uel possessioueꝫ fundi, respectu illius utilis dominij? uidet quod sic, ut s. dictũ est de usufructuario expulso. Cõt. determina? gl. quia ususfructus imitatur personã, ut cũ persona finiatur, nõ est sic in emphyteusi. Ista gl. non uidetur uera, nam seruitutes reales non imitantur personam, & tamen potest quis opponere de iure tertij * l. loci corpus. §. cõpetit. Eadem ratione * *Tertij. Cõt. iu- rereceptißimũ est: l. bona fides. ff. depos. rub. cum l. j. C. res inter alios act. Bar. l. si qs. nu. 3. C. loca. Sed no. sing. distinc. Bar. ĵ. nu. 14.* I. C. B.
13 nec in emphyteusi. † Prætereà etiam emphyteusis uidet personalis, quia extinctis personis reuertit ad dominũ, §. emphyteusim. in auth. de nõ alie. col. ij. Sol. dico glo. bene dice 14 re, si rectè intelligatur. Debes scire ꝙ † qñq; ius tertij est exclusiuum iuris agentis in totũ ipso iure, qñq; ope excep. & tũc an possit opponi de iure tertij, dixi in l. ij. de exce. rei ind. Qñq; ius tertij, non est exclusiuum iuris agẽtis, nisi respectu commoditatis, & utilitatis.

Nam dñs es, licet fundus tuus debeat mihi seruitutē, uel in eo habeā usumfructū, uel ius emphyteuticū, & similia, tū ppter ius tuū utilitas iuris mei minuit, isto casu quis posſit opponere de iure talis tertij, habes hic melius q̄ alibi. Aut ius tertij est quoddā ius accessoriū rei, ut seruitutes reales, uel personales, tūc de iure tertij non possum opponere domino. l. loci corpus. §. cōpetit. & ha: gl. Aut ius tertij non est accessoriū ad aliud, sed per se principaliter subsistit, ut utile dominiū, qd' cōpetit emphyteutæ, seu feudatario, & tūc possum opponere de iure tertij, ad excludēdū intētionē tuā respectu illius iuris, ut hac l. Sicut possum opponere de eo, qd' esset exclusiuū totius iuris tui, l. fi. C. de rei uendi. & l. cū seruū quispiā, & ibi no. C. de ser. fug. Nec pōt dici q̄ istud ius emphyteuticū accedat psonæ, sicut ususfructº. Nā una emphyteusis est in persona omniū, sed ususfructº ideo potest esse idem uariatis personis. l. stipulatio ista. §. si quis ita. de uer. ob. & l. repeti. in gl. quib. mod. usufr. amit.

d Et per hoc habes multū notare istā gl.d q̄ si tu expulisti alium emphyteutā de fundo, uel alio respectu ad te puenit possessio fūdi, q̄ aliº nō pōt uēdicare à te, donec durat tº illiº emphyteutę, ut hic expreſſè tenet gl. facit ff. de pig. l. uect.

ADDITIO.

a I. F. R. Quod. Bar. l. j. §. si uir uxori. circa fin. ff. de acq. pos. cont. & præsupponit hic, scilicet possessionem posse transferri ex contractu inualido, celebrato per ecclesiam, uel minorem, & ibi uide Sol. & ibi Ias.

b Fide. Bal. in lec. anti. & Ful. hic sequuntur opi. gl. per. l. qui hominem. alle. in glo. & simi. cum gl. transit Alb. de Ros. & Alex.

c Fructus. ibi Bar. et Spec. tit. de locat. §. nūc aliqua. uer. clxj. Bal. l. ij. C. de fru. & lit. expen. & in c. j. §. præterea. lo ult. de prohib. feud. ali. per Frid.

d Gl. Iac. But. Alb. de Ros. Bal. in lect. antiq. Ang. & Sal. hic & Cast. qui dicit non recedendum à glo. & est communis opi. licet contra faciat l. si tibi homo. §. fi. de leg. j. Alex. tamen dicit, q̄ in puncto iuris. uerior uidetur opi. contraria, quam dicit tenere Bal. & Fulg. hic, et per iura allegata per ipsum, quanquàm Bar. d. l. ij. de excep. rei iud. cōt. teneat. uide Cast. cons. cxlij. Anch. cons. ccxcviij.

LEX XVI.

SVB CONDITIONE. Solutū anteq̄ debeatur, pēdente dubio potest repeti, sed si certum est debitum esse, uel futurum esse, repeti non potest. h. d. cum ij. ll. seq.

LEX XVII.

1 *Dies incertus & conditio quomodò differant.*
2 *Dictio, cum, facit principaliter diem, secundario conditionem: dictio, si, cōditionem, secundariò diem.*
3 *Promissio facta cum moriar, quando uideatur donatio causa mortis.*

NAM ET Si cū moriar. Op. l. si cū hæres. qñ. di. leg. ced. Sol. aliud in stipulatione, ut hic, aliud in legato, ut ibi. † Quæro, quæ est doctrina inter diē incertum, & cōditionem. Gl. in hac l. q̄ si. uacillat. finaliter dicit, q̄ dies incertus fit per cū, cōditio per si. Vide gl. ista est ue-
2 ra. Nā, cū, facit † principaliter diē, secundario cōditionem. dictio, si, facit principaliter cōditionem, secūdariò diem. l. si Titio. qñ di. leg. ce. & colligitur ex istis legib. Aut ergo aliquid promittitur, uel legatur ad diē certā, & ante solutum nō repetitur. ff. eo. l. in diem. Aut ꝓmittit, uel legatur aliqd ad diē incertā, & tūc aut est incerta omni incertitudine. f. an & quādo, ut si promitto qñ Imperator uenerit in Italiā, & tunc solutum ante diē poterit repeti, ut hac l. q̄ si in fi. Aut est dies incerta quādo, sed certa an, ut dies mortis, & tunc non potest repeti, j. prox. l. nā & si. & hoc in ꝑcibus. In ultimis uolun. dic ut, l. si cū hæres. qñ di. leg. ced. Si uerò debeat sub cōditione, & tūc aut est cōditio, quæ omnino extitura
a est, & ita certū est debitū iri, & tunc nō potest repeti, secus si dubitatur, ut in istis legib. a † Vltimò opp. ad hanc l. nam.
3 promissum cum moriar, uidetur dona. cau. mor. l. Seia. de dona. cau. mor. & l. Seia. de dot. præle. & nō. in l. quæ dotis. j. sol. mat. Sed oportet te intelligere hanc l. & similes, quæ isto modo loquuntur, quādo præcesserit aliqua causa promissionis, ex qua colligitur, q̄ nō fuit donatio causa mor. sed promissio inter uiuos. Ita intelligaſ l. j. C. ut act. ab hær. & cōtra hær. & j. de bon. aut. iud. poſſ. l. hæreditariū. & C. de cōtrahen. stip. l. fi. aliàs in dubio intelligeretur don. causa mor. ut d. l. & l. mortis causa. de don. causa mort. Ita intelligit Gul. hic, & alij doct.

ADDITIO.

a POMA. *Legibus. Ale. cons. xl. uol. iiij. scripsi. l. si alienam. §. Marcellus. ff. d. & cau. mor.*

LEX XIX.

1 *Obligatio naturalis non tollitur per dispositionem l. si quis in tantam. & similium.*
2 *Liberatus ex dispositione, puta l. si quis in tantam. & similium, an teneatur in foro conscientiæ.*

SI POENAE Causa. Liberatio, quæ contingit ex pœna, non tollit naturalē obligationem. Gl. quærit exempla huius l. & ponit exemplū in eo, qui impetrauit ut in quū ius, & in eo qui perdidit actiones suas, & ponit exemplū per. l. extat. ff. quod me. cā. & per l. si quis in tantā. C. unde ui. uel per l. in criminali. de iurisd. com. iud. uel per auth. habita. C. ne filius pro pa. uel per auth. statuimus. C. de epis. &
1 cle. qd' no. & tenemēti, † q̄ ex illis legibus non tollit obliga
2 tio naturalis. † Vnde fortè in foro cōscientiæ a quis teneret
a soluere, licet ista naturalis quæ remanet impediat petitionem soluti, non tñ crederē q̄ ex tali debito nō soluto posſet opponi cōpensatio. j. de compē. l. quæcūq̄. & quod ibi dicetur. Itē ponit gl. exemplū in Macedo. sed exemplū non est bonū, quia per Macedonianum non tollitur naturalis, nec ciuilis, sed paratur exceptio. ui de bitis j. eo. l. indebiti. & l. qui exceptionem. & no. in l. cum quis. C. de iur. & fact. ign.

ADDITIO.

a *Conscientiæ. Alex. in quantum tangit, an ualeat statutum q̄, creditor excludatur à credito, si fuerit per quinquennium negligens, Anch. cons. cclxj. ui de Pan. c. nouit. de iu.*

§. QVAMVIS. Indebitū consideratur etiā ex parte soluentis. Op. C. de pet. hær. l. de hæreditate. & j. eo. l. repetitio. Sol. gl. hic soluit nomine suo, ibi soluit nomine alieno, scilicet hæreditario. Plenè no. in l. si quid posſessor. ff. de pet. hær. Quid in dubio? Dicunt quidā, suo nomine. l. & magis. j. de sol. & j. eo. l. indebitā. & j. de in rem uer. l. si filius. & j. man. l. Pap. Cont. tenet Gul. per l. j. ff. de inst. & l. cū post mortem. j. de admiſt. tut. & de acqui. hær. l. pro hærede. §. j. & ista uera. Ad cōt. respon. licet ipse non respōdeat, q̄ quādoq̄ duplex est obligatio, alia soluētis, alia alterius, tunc in dubio quis ꝓ sua uidetur soluere, ut in cont. Qñq̄ una obligatio est, quæ tamen est qualificata. Exemplū hic, hæres tenetur hæreditario nomine, institor tenetur institorio nomine, ista obligatio potest considerari simpliciter sine adiectione illa, & potest considerari cū illa adiectione, semper tamē est una obligatio, quo casu, ꝓ illa obligatione cū adiectione sua soluiſſe uidet, & hæreditario noīe, ut ff. dixi.

1 *Consumptione indebitum reconciliatur.*
2 *Condicere partem dimidiam, non corpus, quid sit.*

§. SI FALSO. Si soluitur indebitè cōmunis pecunia, pars dimidia cōdicit, nō cuiuslibet corporis. † Opp. cōsumptione recōciliat' indebitū, ff. eo. l. indebiti. §. sed & si nūmi. Itē cōsumi dicit ꝓ immiſtionē, l. si alieni nūmi. j. de sol. sed hic erāt cōmiſti, ergo oēs possūt cōdici. ff. illud est uerū, qñ cōmiſtio fuit facta posteà ꝓ creditorē recipiētē. Sed si ab ipso initio soluit pecunia cōmiſta cōmunis, ꝑcedit iſte ff. facit ff. si cer. pet. l. nā & si fur. in fi. & l. si soci[9]. Quæ-
2 ro, qd ē hoc dictū, partē † dimidiā cōdicere, nō corpus: ff. ꝙa cōdicit pars dimidia respectu numeri, nō respectu cuiuslibet corporis, d. l. nā & si fur. in fin. Sed ꝺ hoc opp. ꝙa saltē ꝓ alia parte pōt condici posſeſsio. ff. eo. l. indebiti. §. sed & si nūmi. So. dicūt quidā, q̄ hoc uult dicere iſte §. ꝙa unā partē cōdicā rōne dñij, aliā rōne posſeſsionis, nō corporis. q. d. nō cōdicā ipsa corpora rōne dñij. Alij ut Io. exponūt dictā literā, q̄ cōdicā partē dimidiā, nō certā, puta has, uel alias, ar. ff. de usuf. l. usufructuariū. §. si in uiuarijs. Et uerū dicit rectè intelligēdo, nā cōdicā certā partē respectu numeri, sicut dicerē, peto quinq̄ ex illis decē, nō aūt magis una quinq̄ quòd

q̄ alia. Ex prædicta uera respectu proprietatis, sed respectu posſeſsionis pōt alia pars condici, ut dictū est, nisi secuta sit consumptio, quia tūc repeteret totū. Quod est uerū, nisi cōsumens fuiſſet dominus partis, quia consumptio non reciliaret indebitum, sicut nec mutuum, ut no. in d. l. nam & si fur. in fi. ff. cer. pet.

1 *Solutum indebitè per errorem, repetitur.*

§. SI PVTEM. Solutum indebitè per errorem circa rē-
1 repetitur. Vel aliter, Error circa † rem debitā, repetitionem inducit. Secus esſet, si alius pro alio soluiſſet, quia tunc creditore inuito nō daretur repetitio. Sed hic soluit aliud, tanquam pro se debitum.

§. SI DVO. Si per plures soluatur indebitū in quantitate, pro rata cōpetit repetitio: si in speciebus est electio eius, qui ad reddendā tenetur. h. d. cum ij. seq. Opp. l. cū duo. j. eo. Sol. ibi nō soluunt simul, ideò repetit qui posteà soluit, quia tunc erat indebitū, hic soluerunt indebitum simul & pariter. Opp. & uidetur q̄ prius repetat fideiussor, quia reus debet primò soluere, auth. præsente. C. de fideiuss. Sol. hoc procedit de iure antiquo, hodie prius repeteret fideiussor per d. auth. sed si esſet renunciatum beneficio fideiussoris, hodie remaneret lex ista incorrecta.

LEX XXI.

PLANE. Opp. l. pen. C. e. duæ sunt sol. quas simul iunge. Vtrūm si repetendo sit electio eius, cuius erat in soluendo, Dic, ut soluentes sunt plures, & transfertur electio ad creditorē, qui tenetur reddere, ne fortè ipsi in petendo uarient, ut hic. Aut soluens est unus, & tunc de iure anti quo est idem, arg. huius l. hodie. contra l. pe. C. eo.

LEX XXII.

1 *Error in facto proprio toleratur, quando certetur de damno uitando.*
2 *Error præsumitur ubicunq; certat quis de damno uitando et alius de lucro captando, probando rem aliter se habere.*

1 §. SED ET SI ME PVTEM. Qñ quis certat † de dā-
no uitādo, error in facto proprio toleratur. Opp. in facto proprio non est tolerabilis ignorantia. l. quanc̄ j. ad Velleia. Sol. hic certat de damno uitando, aduersarius
2 de lucro captando, meritò est tolerabilis ignorantia. † No. ergo ex hoc tex. cum gl. q̄ ubicunq̄ quis certat de dam. uitando, & alius de lucro captando, probando rē aliter se habere, error præsumitur. Idem no. in l. cum de indebito. j. de prob. & l. si post diuisionē. C. de iur. & fac. ign. & l. de ætate. §. qui iusto. ff. de interro. act. Dixi plenè in l. non fatetur. j. de confeſ. Vide gl. super uer. potero.

1 *Condictionis incerti materia.*
2 *Condictio certi, an sit actio. nu. 5.*
3 *Fallacia de quid & quale, uocatur fallacia accidentis.*
4 *Verborū à significatione nō recedamus, nisi de cōtraria mente appareat.*
6 *Condictio incerti nunquam habet locum, ubi alia actio sit prodita.*
7 *Possessionem repetere an dicatur incertum.*

§. CVM ITER. Cum soluit debitū, tñ aliter q̄ debeat
1 ad soluētis incōmodum, si est incertū, ei per actionē incerti conſulit. † Materia condictionis incerti tradit hic per gl. melius q̄ alibi, ideò circa eam aduertamus. Opp. & uidet q̄ debeat agi sine causa. l. j. & l. iij. j. tit. j. Huius timore reperio in ista materia tres opin. & ego sum in quarta, una fuit Io. qui cōcedebat oppositiones, qd' hic agat condictio ne sine cā, & q̄ hic dicitur, incertæ, expōe. i. condictione sine
2 cā, quæ datur ad incertū. Dicit. n. Io. q̄ cōdictio incerti † nō est propriū nomen actionis, & ipse in arbore sua, non fecit ei specialē titulū, sed posuit sub tit. de cond. ob cau. Idem tenet Rof. quia si cōdictio incerti esſet propriū nomē actiōis, haberemus de ea specialē titulū, sicut de alijs actionib[9], seu cōdictionibus. Cōtra op. Io. facit per cōdictionem sine causa, repetitē illud qd' sine causa est apud aliū. l. j. j. de condict. sine cā. sed fundus nō est apud aliū sine cā, quia erat debit[9], iter nō est apud aliū, quia dñs non debebat iter sibi ipsi, cō dicitur ergo aliquid, q̄ nō est in rerū natura, nec fuit tradi-
tum. Dic n. tex. condicā ut iter concedat, huius timore dicit Io. q̄ hæc propositio, fundus est apud eū sine causa, nō est uera, sed ista propositio, fundus liber est apud eū sine causa, bene est uera, & ideò condicet ab eo ut patiat seruitutē imponi. Ita dicit Io. Item opp. contra Io. quia frā hoc iste §. non faceret ad tit. contra. l. Imp. j. de in diem ad. dicit ipse, imò, quia indebitè est solutū, hoc est, fundus liber est indebitum. Ista opi. Io. non uidetur uera, cōtinet enim fallaciā.
3 † De quid ad quale, quæ uocatur fallacia accidentis. nam condictio sine causa cōpetit qñ quid sine causa, uel indebitè soluitur. l. j. in prin. j. de cond. sine causa. Sed hoc qd' soluitur, indebitè non soluitur, sed soluitur aliter q̄ debeatur, quia soluit liber fundus, cū debeat soluī seruus, & sic non
4 competit sine causa. Prætereà, hoc est facere uiolentiā huic tex. sed non † debemus recedere à uerbis, quantùm possumus. l. j. §. si is. j. de exerc. l. nō aliter. dicit le. iij. ergo, &c. Non
5 ob. q̄ † hæc actio non habet specialē tractatū, quia nos reperim[9] in multis alijs, ut in interdicto fraudatorio, de quo in l. pupilli debitor. in prin. j. de sol. & in interdicto de rude rib. tollen. de quo j. de dam. infe. & l. prætor. §. fi. & in multis alijs. Vnde alij sunt in alia opi. q̄ condictio incerti sit proprium nomē actionis, & habeat locū, ubicunq̄ petitur incertum, sicut certi cōdictio habet locū ubicunq̄ petitur in certum. Si certi condictio habet locū ubicunq̄ petitur certum. Horum opin. recitat Iac. de Aret. in l. certi condictio. in prin. ff. si cer. pet. & ibi tangitur in gl. super uer. ex certo. Istæ opi. non tenentur à nostris doc. quia hoc nulla l. reperitur cautū. ergo, &c. imò uidet contrariū. Inſt. de uer. ob. in prin. ubi dicitur q̄ quandoq̄ ex stipulatione debetur incertū, agitur ex stipulatione. Tertia fuit opi. Azo. quā gl. refert hic in summa, ut dicamus, q̄ condictio incerti est proprium nomē actionis, & habet locū ubicūq̄ petitur incertū, præterq̄ ex stipulatu. Ita loquitur hic, l. qui exceptionē. ff. si pars. j. eo. l. si tibi liberū. j. de act. emp. & j. de leg. j. l. q̄ si nulla. & in l. & ideò. §. fi. j. tit. ij. fm gl. hic. Vnde cum alijs actionibus cōcurreret ista cōdictio incerti, ut cum actione cōmodati & depositi, in qua peto rem restitui, & sic incertū. Ita dicit gl. & sic intelligit l. istam. Sed contra hanc lect. opp. l. indebiti. §. sed & si nūmi. ff. eo. Sol. ibi agitur ad posſessionem, & licet aliam rem tradi dicatur esſe incertū, tamen in cōdictione indebiti uidetur esſe certū, quia pero posſeſsionē, quam tibi tradidi eo modo, quo tibi tradidi, sicut dicimus in mutuo, quia licet aliàs hæc appellatio, uinū bonum, sit incerta, tñ in mutuo dicit cōtinere certū, refert' eñ ad eam bonitatē, seu qualitatem, in qua factū est mutuū, ut ff. si cer. pet. l. cū quid. & l.
6 certi condictio. eo. tit. & sic gl. pertransit. Ego dico † q̄ condictio incerti nunq̄ habeat locū, ubi est prodita alia actio, qd' probo, quia sicut alia actio, ſ. ex stipulatu, facit cessare condictionē incerti, fm Azo. ita alia actio ordinaria, & multò magis, l. permiſiſti. j. de præsc. uerb. & hoc uidetur uoluiſſe sentire gl. ubi alia actio competeret, &c. & tex. diceret incerti condictionē, exponit illa uerba, incerti, q̄ sunt significatiua facti, hoc est, id quod incertū. l. si hæres. j. de act. emp. & ff. de usufru. earum re. quæ usu consu. l. trib. Dico ergo sic, quandoq̄ aliquid est incertū, sed uenit ad certificandum per sententiā, ut interesſe, tunc non habet locum condictio incert, sed certi condictio. & ubi tex. uidetur dicere, incerti, dic, id est certi cōdictione, quæ datur ad interesſe, quod est incertum ab initio, l. fi. ff. si quis in ius uoc. non ierit. & l. liber homo. §. fin. de uerb. ob. & glo. l. incerti condictio super uer. ex certo contractu. ff. si cer. peta. Quandoq̄ petitur illud, quòd est omnino incertum, & durat incertū, non autem uenit certificandū per sententiam, tunc si quidē ad id est aliqua actio prodita, quia cadit obligatio in speciē alicuius contractus, uel debetur ex testamento tunc agetˉ illa actione ordinaria, & non cōpetit condictio incerti, ut inſt. de uerb. ob. in princ. & l. permiſiſti. j. de præscrip. uer. & ubi lex diceret incerti, expone, id est, tali actione quæ competit ad incertū, & sic factum significet. l. si hæres. j. de act. emp. & l. tribus. de usuf. earum re. quæ usu co. isu. Sed si non cadit in speciem alicuius ꝺctus, uel quaſi, tūc aduerte, si quidē illud, quod est gestū inter partes, est tale q̄ consueuit parere

contradictionē, recurrimus ad condictionē incerti, ut hic, &l, qui exceptionē.§.si pars.ff.eo.l.si tibi liberū.ff.de ac.emp. l.quod si nulla.ff.de leg.j.& de usuf.ear.rer.quæ usu.consu.l. hoc senatusconsl.§.j.Declaro hoc, istæ conditiones ob causam indebiti, & sine causa, non oriuntur nisi aliquod negotium sit inter partes gestū. l. si in area.ff. eo. & l.si & me & Titium.§.si cer.pet.negotio tamen gesto inter eos oritur condictio dicta, non fm id quod agitur, sed extra id, id est, ext. propositū agentiū.l.si is.in fin.ff.cōmo.Vnde in casu proposito huius l. & similiū allegatorū §. hæc concurrunt. Negotium enim est gestū inter me & te, quia fundū tibi dedi liberum, & est æquū quòd mihi constituas seruitutē, quia hoc ab initio debebā deducere licet tēpore solutionis hoc non ageretur, sed quia indebiti nō possum agere, quia debitum solui, nec sine causa qm̄ aliquid non est apud te sine causa, ideò recurrimus ad condictionem incerti. De hoc est casus hic, cū simi.l.alle. Sed si illud qd̄ tibi solui, & eius substantia esset apud te indebitè, uel sine causa, puto q̄ condictio indebiti, & sine causa dareť ad illud, licet esset incertū. d.l.iij.ff.de cond.sine causa.& probatur §.l.prox.ubi fuit solutus Stichus, aut Pamphilus qui debebať alternatiuè, certè cū non sit electio repetentis, illa actio dicitur cōtinere incertum.l.ubi aūt.§.quia illud, aut illud.de uer.ob.& tamen cōpetit condictio indebiti, ut §.l.prox.Idem §.eo.l.si fundi mei.ubi per hanc condictionē repetitur usus fructus, & ille qui petit usumfructū, petit incertū d.l. ubi aūt ij. rñ. Et hoc modo possum[9] intelligere l. indebiti. §. sed & si nūmi. quia
7 licet repetere † possessionē, dicatur incertū, tamen competit hæc cōdictio, quia illud incertum fuit solutū. Quādoq̄ incertū debetur ex aliquo actu, ex quo consueuerunt oriri istæ cōdictiones, & æquū est actionē dari, tunc competeret actio in factū.l. quoties.ff.de præsc.uer.in casu tamen cōpetit condictio incerti.l.& ideò.in fi.ff.de cond.furt.q̄ qualiter intelligatur ibi dicam, tene menti prædicta.

LEX XXIII.

1 *Transactio post sententiam, quæ sit ratio q̄ non ualeat.*
2 *Statutum quòd de qualibet lite fiat compromissum, non fit quando quis habet sententiam diffinitiuam, uel instrumentum guarentigiatum habens executionem paratam.*
3 *Compromissum est quædam transactio.*
4 *Aquiliana stipulatione non transigitur super re iudicata.*
5 *Res iudicata non dicitur, donec appellari potest.*

a ELEGANTER. Datum ex causa transactionis quæ secuta non est,[a] uel inualida est, repetiť. hoc dicit. usq̄ ad §.si quis post. Quæro quę differentia est inter principium legis, & uer. idē puto: Dic ut in gl. Secundò quęro, quæ differentia est inter principiū legis, & §. si post rem. ℟. quia §. transactio non fuit secuta, hic fuit secuta, sed inualida. Quæro, quæ est ratio, q̄ † nō ualeat[b] trāſ-
* *iudicatā. Imò post rem iudicatam, transactio. ualet, l. & post. ff. de trāſac. Sed illā interpretamur, Post sententiā.* I.Con.B.
b actio post rem iudicatam.*Tex. dicit q̄ imperator sic uoluit. Gl. dicit melius, q̄ transactio debet fieri de re dubia, sed postq̄ est iudicatū, nō est dubium, ergo, &c. quod tene menti
2 propter statuta † terrarum, quæ dicunt q̄ de qualibet lite partes cogantur cōpromittere in arbitros, uel in arbitratores. Nā si quis haberet sententiam diffinitiuā, uel instrumentum publicum guarentigatum, quòd secundum formam statuti mereretur executionē,
c sicut sententia diffinitiua, tunc non cogeretur[c] ad compro-
3 mittendum, quia compromissum est † quædā transactio, auth. ut diff. iud. §.j. & in auth.si uerò contigerit. C. de iud. & ibi no. Sed de eo qd̄ certū est, nō potest trāſigi, ergo, &c. sed si illud instrumentū non esset liquidū, sed posset in ali-
4 quo in dubiū reuocari, tunc secus, ut hic. Quærit gl. † an p aquilianam stipulationē possit transigi super re iudicata: Quidā dicūt q̄ sic. Cont. dicit glo. & bene hic & l.si causa. C. de transac. ubi dicitur per gl. melius q̄ hic. Suprà dicit glo. q̄ illud quod deuenit in sententiam, posset deduci in stipulationem, & postea posset super stipulatione dubitari, & sic ualeret trāſactio, quod intellige, si dubitaretur non fictè, ut

§. de transl. cum hi. §. si cum lis. Vltimò dicunt, quidam q̄
5 † res iudicata non dicitur, donec appellari possit, ut hic, & hoc est qd̄ dicunt can. sentētia transiuit in rem iudicatam, quod etiam uidetur dicere l. si fundus. §. si pluris. ff. de pign. quod dic ut l. litigatoribus. C. de appel. plenè de re iud. l. j.

ADDITIO.

4 POMA. Est. *Alex. cons. xxxj. uol. ij.*
b *Valeat. Ro. cons. diiij. Alex. cons. ix. & cons. cxvj. uol. ij. Pan. cons. lxiiij. uo. j. Aret. cons. xxxviij. Alex. l. fratris. in fi. C. de transac. & l. j. ff. de transa. & cons. xciiij. uol. ij. Pan. c. j. de rescri. Bal. c. pastoralis. col. j. eo. tit. Pan. c. expo sita. de arbi. Aret. cons. uigesimo octauo, aliàs cētesimo uigesimo octauo. eo. fi. Alex. cons. lxij. uol. ij. ubi debet qd quando calūnioſe peteretur. uide etiā Soc. cons. iiij. & cons. lxj. & no. q̄ statutum de causis compromittendis, nō habet locum in casu dubitabili. Barb. cons. xlij. uol. j.*
c *Cogeretur. Bal. consilio centesimo nonagesimo secundo, lib. iij. auth. consil. centesimo octuagesimo tertio.*

1 *Exceptio transactionis, iurisiurandi, & rei iudicatæ, impedit litis contestationem, & quando possit opponi. nu. 7.*
2 *Exceptio impediens litis contestationem, si omittatur, non reddit processum nullum.*
3 *Exceptio impediens processum, debet opponi ante litem contest. & opponitur etiam post, si post incipit competere.*
4 *Exceptio incompetentiæ seu priuilegij fori debet opponi initio, & sic ante quam aliquid fiat.*
5 *Exceptio procuratoria non potest opponi post litem contestatam.*
6 *Exceptio excōmunicationis, uel banni, uel nō solutarum collectarū, potest opponi quandocunq̄.*
8 *Exceptionem si opposuit ad impediendum processum, & super ea fuerunt testes examinati, & succubui, utrùm post litem contestatam potero illam opponere ad iustitiam causæ in uim peremptoriæ.*

§. SI QVIS POST. Exceptio transactionis impedit litis contest. & si omittatur, non reddit processum nullum, & si post contestationē incipit competere, reliquā
1 partē iudicij impediet si opponatur, & si non opponat, solutum poterit repeti. Primò loquitur qn̄ transactio præcessit contestationē, secundo qn̄ est secuta. Secunda ibi, sed & si. No. † exceptio transactionis impedit contest. Idem in ex
2 ceptione iurisiurandi, & rei iudica. l.j. & ij. & l. nam posteà §. de iureiur. &. C. de transact. l. fratris. Secundò no. † q̄ exceptio quæ impedit contest. si omittatur, non reddit iudicium
3 retro nullū. Tertiò no. q̄ † exceptio[a] impediens processum
a debet opponi ante lit. contest. si incipit ante competere, sed si incipit post cōpetere, pōt opponi posteà. l.ij. C. de consor. eiusdē li. & l. Pomp. §. rati. §. de proc. & ibi dixi. Circa primū de excep. quæ impediūt litis conte. dic ut dixi in l. nam posteà. in princ. §. de iureiur. Circa 5m, qn̄ debeat opponi ista
b exceptio, [b] uidetur q̄ possit opponi in quacunq̄ parte iudicij, c.j. ext. de excep. in vj. Sol. quędā est exceptio dilatoria
4 seu impediens processum, † propter priuilegiū fori, q̄ ista debet opponi in initio, anteq̄ fiat aliquis actus, per quem uideatur per iudicē consentiri. l. fin. C. de excep. & ext. de re iud. c. inter monasteriū. Dixi plenè j. de re iu. l. quidā consulebant. Quædā est exceptio quæ impediret † proceſſum, p
5 pter personā agentis, & ista quandoq̄ purgat per litis contest. ut in exceptione procuratoris. l. Pomp. §. rati. §. de pc. Nam cum procurator per lit. contest. efficiatur dominus litis, ideò posteà, nō potest sibi dici, tu nō es procurator, uel non potes agere. l. pomp. §. rat. & l. ita demum. C. de procur. Quandoq̄ exceptio non purgatur per contestationem, ut
c exceptio excōmunicationis. Sicut[c] enim erat † excōmunicatus ab initio, ita post contest. remanet excōmunicatus, &
d ideò licet hæc exceptio non possit opponi contra ea quæ iam acta sunt, poterit opponi cōtra ea quæ agenda[d] sunt. Sicut enim ab initio poterat sibi dici, tu nō es audiendus, ita nunc potest sibi dici, tu non es audiendus. d. c.j. ext. de
e exceptio. lib. vj. & idem uidetur de exceptione[e] banni, uel de exceptione q̄ non soluit collectas, & si quæ per formam statuti reddūt personam inhabilem ad agendū, uel faciūt
7 q̄ audiri non debeat. Quædā est † quæ impedit contest. ex natura causæ, ut contractus, ut exceptio transactionis, rei iud. & iurisiurandi, & si tūc ad impediendū, processum debet opponi

opponi ante lit. conte. ut hic. Sed si non opponeret, posset opponi post conte. non ad impediendū processum, sed ad iustitiā causæ, sicut cæterę perēptoriæ, l. perēptorias. C. sent. resc. non pos. Sed si inciperet cōpetere post conte. tunc etiā
8 posset opponi ad processum, ut hoc §. cū si. † Quæro quid si opposui unam de istis excep. ad impediendū processum & super ea fuerūt examinati testes, & succubui, utrū post lit. contest. potero opponere ad iustitiā causæ in uim perēptorię, & de nouo testes producere? Gul. de cu. uideť dicere qd̄
f nō, quia iam sunt aperti & publicati testes, ergo, &c. In cōt.[f]
g uideť c. ueniens. el ij. de test. non determino [g] nunc.

ADDITIO.

4 POMA. Exceptio. Ro. *sing. cccxxx.*
b *Exceptio. Spe. tit. de excep. §. dicto. per totum.*
c POMA. *Sicut. Fel. c. exceptionem. uer. fallit tertio. uer. item ista. de except. Alex. l. j. §. sublata. ff. ad Treb.*
d *Agenda. Prid. cons. cxviij. & de exceptione banni. Ro. cons. ccxiiij. & an dicta de excōmunicato, habeat locum in bannito? Io. in addi. ad Spe. tit. de sententia. §. iuxta. uer. Item est nulla ratione litigatorum.*
e POMA. Exceptione. Cont. Bar. l. Vranius. ult. col. ff. de fideiuſs. & ibi Alex. in apost.
f *Cont. Fel. cons. ccxxij.*
g POMA. Determino. *Determinatur in extrauagant. ad reprimen. in glo. in uerb. Summariè. uer. quædam sunt emergentes. Anch. cons. cccxxxiij. inci. pro declaratione istarum. uer. item aduer.*

1 *Indebitum solutum in actionibus pœnalibus repetitur.*
2 *Indebitè solutum in actionibus quæ crescunt per inficiationem, non repetitur. & nu. 7. & de ratione. & nu. 3. & nu. 5.*
4 *Aestimatio uani timoris nulla est.*
6 *Indebiti repetitionem quæ impediant.*

1 §. SI QVA LEX. Solutum indebitè † in actionibus pœnalib. repetitur. Opp. C. eo. l. ea quæ. Sol. hic loquit in actionib. quæ sunt pœnales ab initio, ibi in his quę ex post facto crescunt per inficiationē. Contra hoc opp. l. in de Neratius. §. fin. cum l. seq. §. ad l. aquil. Sol. intellige hanc
2 sol. fm illam, l. q̄ † malæficiū erat ab aliquo cōmissum, idò in actione l. aquiliæ soluens non repetit, secus si à nemi-
3 ne esset cōmissum, ut ibi. Quæro, † quæ est ratio q̄ in actionibus quæ crescunt per inficiationē, solutum indebitè nō possit repetiri ℟. dicūt quidam, q̄ licet sit indebitū respectu soluentis, tamen est debitū respectu eius cui soluitur, ut patet ex his quæ dixi in præcedenti contrario. Ista responsio confunditur per l. si bene. §. j. §. eo. Vnde alij dicunt q̄ ratio
4 est, quia uanè timuit, & † uani timoris nulla est æstimatio: §. quod metus causa. l. nec timorē. & j. de re iud. l. si quis ab alio. Ista ratio gl. nō est bona, quia idē esset, & si iustè timuisset, uel si omnino se debitorē credidisset ex iusta causa. l. ca
5 quæ. C. eo. uide gl. Alibi ponit † rationē uerisimam, in his quę crescunt per inficiationē, si ab initio soluo, uideor tecū transigere, quasi dicā, prius uolo hoc soluere, q̄ me in hoc dubio ponere. Vnde sicut solutū ex causa transactionis, nō repetitur transactione secuta. ut §. ea. l. in prin. & C. eo. l. ij. ita solutum ex hac causa per inficiationē crescit. Ita no. in l. error. C. de iur. & fact. ign. & tangitur per glo. in d. l. ea quæ. C. eo. quod hic tenet Gul. & ista uera est, quicquid dicat Pe. in
6 d. l. ea quæ. C. eo. Quæro † quæ sunt causæ quæ impediunt repetitionē indebiti? Et aduerte, quia quoddā est indebitum ciuiliter, sed naturaliter indebitū ope exceptionis, & de istis dicut §. eo. l. j. Sed si quæris de eo quod est indebitū omni iure tunc gl. hic enumerat casus, quam tu iuuenis ui
de & eam signa. Primus casus est in his quæ crescunt per in-
7 ficiationē, ut dictū est. † Sed certè licet hoc sit indebitum respectu causæ remotæ, propter quam soluitur, scilicet, damni dati, uel legati facti pijs locis, tamen est debitū respectu causæ proximæ tacitè intellectæ, scilicet, transactionis, uide tur enim trāſigere, ut §. dixi. Secūdus casus est, quando sciens soluit, dicit gl. & hic idem, quia incipit esse debitū respectu causæ proximæ tacitè sub intellectę, scilicet donationis l. cuius per errorē. j. de reg. iur. Tertius casus est, qd̄ iuratus creditor sibi deberi illud, quod in ueritate non debebatur, certè & hoc idem, quia incipit deberi ex noua causa, l. iuramento. Quartus casus est, l. propter autoritatem rei iudic. Certè & hoc idem quia ex sententia incipit de nouo deberi saltem ciuiliter. Quintus casus est, propter transactionē, ut C. e. l. ij. §. ea. l. in prin. Et certè & hoc idē, quia incipit deberi ex noua cā, l. trāſactionis. Sextus casus est, ꝓpter pietatē, ut j. eo. l. eum is. §. si mulier. Septimus casus est, quando debetur ab alio, §. eo. l. pœnæ. in prin. dic ut ibi.

LEX XXIIII.

SI IS QVI. Promissio facta à sciente se nō posse compelli, tanquam indebitum, non condicitur.

LEX XXV.

CVM DVO. Pluribus soluentibus idem debitū ei qui ultimo soluit, conceditur repetitio.

LEX XXVI.

1 *Naturalis obligatio tunc contrahitur quando lex non assistit, nec resistit obligationi.*
2 *Obligationi si lex resistit nascitur nec ciuilis nec naturalis.*
3 *Stante statuto quod nullus audeat contrahere cū minore sine consensu pro pinquorum, & sic factum fuerit, non ualeat, si contrahitur sine solemnitate requisita, ex tali contractu non oritur naturalis neq; ciuilis obligatio.*
4 *Vsuræ hodie de iur. can. & diuino sunt prohibitæ, & lex earū obli. resistit.*

1 SI NON SORTEM. Qn̄ lex † obligationi non assistit nec resistit, contrahitur naturalis, quæ impedit repetitionē indebiti soluti, sed qn̄ lex resistit, impedit e-
a tiam naturalis[a] obligatio, & soiutū repetitur. Quæro, quid
2 differt principiū à secundo responsorę. † in prin. debebantur usuræ naturaliter, in secundo respond. nullo modo. Tūc ultra quæro, qua re nō debebantur naturaliter in secundo responso, cū interuenerit promissio assensus, sicut in principio? ℟. in principio lex nō assistit nec resistit obligationi, sicut dicimus in §. alteri. l. stipulatio ista. ff. de uer. ob. In secundo responso lex resistit obligationi, ideò nō nascitur ciuilis, nec naturalis, ut hic, & l. cū lex. ff. de fideiuſs. & l. non dubiū. C. de legib. quod est aliàs multū notandū, propter statuta terrarū. quæ qn̄q̄ resistunt contractui. Vnde dicebā prīdie,
3 de facto, † Cauetur statuto Assisij, p̄ nullus audeat contrahere cū minore sine consensu propinquorū, & si factū fuerit, nō ualet, certè si aliqs cōtrahit cū minore, solēnitate nō seruata, licet de iure cōmuni ipse minor obligareť naturaliter, & alius obligareť sibi ciuiliter & naturaliter. Instit. de auto. tut. §. j. qd̄ est ideò, quia lex non assistit nec resistit obligationi, tñ cum statutū omnino resistat, nulla nascetur obligatio, ut hic, & d. l. cū lex. & C. de legi. l. non dubiū. Opp. di
b citur hic, q̄ si posteà[b] soluitur fors, ipsa repetiť tanq̄m indebita. Cont. j. e. l. qui inuicē. Sol. ibi debitū erat hinc inde ex diuersis causis, hic uerò solutū ꝓ usuris directò cōputatur in sortē, sicut si ꝓ sorte esset solutū, qm̄ sortis occasione sol-
4 uitur. Hodie uerò † iure canonico, imò potius de iure diuino obligatiōi usurarū lex resistit in totū. C. de usu. auth. ad hæc. ideò solutū in totū repetiť, & ita obseruatur, nec pōt dici qd̄ scienter soluit indebitū, ut dicam j. prox. §. &c.

ADDITIO.

a POMA. *Naturalis. Quod etiā, pcedit in prohibitiōe iudicis. l. is cui bonis. j. de uer. ob. ubi si interdicitur bonorū administratio prodigo per iudicē, non pōt postea ciuiliter, aut naturaliter obligari. cū ante interdictionē fecīt dū cōsm opi. doc. obligare potuisset: Ro. cons. cccxxxvij. in j. dub. col. j.*
b *Posteà. Hodie lex resistit omnino obligationi usurarum. c. debitores. extra de iureiurand. sed unum dicebat Bal. & Ang. l. si marito. §. j. sol. mat. ar. huius tex. cum simi. q̄ si usurarius confitetur se recepisse centum, & de alijs quietationem fecit. q̄ illa de quibus facta est quietatio, non possunt ab eo repeti, licet aliàs usuræ solutæ repetantur. Faciebat dubium, quia quietatio habet uim solutionis, qualiter autem intelligatur, quòd solutum pro usuris repetatur, & quid in depositario, qui scienter uel per errorē restituit depositum, cum decem pro centenario, pro parte lucri, an habet locum repetitio? Bal. l. j. in decem q. pro soc. Adde de minore contrahente. non seruata forma statuti, ut per Bar. l. cum lex. j. de fideiuſs. & cano. c. cum contingat. de iureiur. quod no. ad apostillam. Adde quæ sit differentia quòd remittens simpliciter usuras solutas, non repetit, & faciens pactum de non petend. repetit. Frid. cons. centesimo octuagesimo quarto. An autem officialis posit*

cum

eum bona conscietia mandare executioni sententias prædecessorum, super usuris Ca.cons.cccxxx.

a ¶ SI QVIS[a] EX FALSO. Quod soluitur ne quis
1 ¶ in debito putatiuo uexetur tanquã indebitum repeti
tur. No. ergo q̃ † licet ego sciam me non teneri ad usu-
b ras,[b] si promitto, uel soluo tibi usuras, ne uexer super debi
to principali, nõ potest dici qđ sciẽs indebitum soluerim,
& ita practicant episcopi, &c.

ADDITIO.

a POMA. *Si quis. Alex. cons. viij. uol. iij.*
b *Vsuras. No. quod soluens usuras scienter indebitas repetit & sic no. limitatiõe ad l. j. ff. eo. quod tamen rectè intelligas, ut hic habetur.* Et ff. *ea. l. §. si quis. Adde c. debitores. & ibi doc. de iureiur. & Bal. auth. & qui. in ult. col. de bo. auto. iu. pos. & quod dictum est per Bar. ff. ea. l. in fi. prin. & Bal. l. constitutionibus. in fi. C. de usu. & l. ab Anastasio. C. manda. & Do ca. cum iu. de usu. Bal. l. si ob turpem. §. j. ff. eo. tit. & quod ibi scripsi post Ca.*

¶ INDEBITVM AVTEM. Indebitum est, qđ non
debetur ipso iure, uel ope exceptionis perpetuæ.

1 *Ut cõmunioni stare compellitur, nemo inuitus, & quando. nu. 4.*
2 *Retineri res pro debito potest, & quando. nu. 7.*
3 *Scriptor an posit retinere quinternum, donec ei soluatur, & nu. 8.*
5 *Pars à toto separata in speciebus non ualet tantum, quantum si unita est toti.*
6 *Datio in solutum si in aliqua parte fiat plus debito, in totum uitiatur, licet sit locus retentioni.*

a ¶ SI CENTVM. In speciebus ratione partis pro alio
b ¶ indebitæ solutæ, totũ repetit,[a] secus in ijs quæ in gene
re suo recipiunt functionẽ. h. d. cum §. seq. [b] No. q̃ † ne
1 mo inuitus compellitur stare in cõmunione. Item no. † de
2 iure retinendi rem pro debito, dicit gl. quod facit pro † scri
3 ptoribus, ut possint retinere quinternũ, donec eis soluat,
4 quod j. dicam. Opp. l. iij. §. fi. & l. seq. j. de rei uen. † ubi quis
c inuitus cõpellitur ad cõmunionem. Sol. hęc uerba, nemo c
compellitur ad cõmunionem, possunt intelligi ad cõmunionem, scilicet, incohandã, & tunc fallit in l. cont. propter impossibilitatẽ. Alio modo possunt intelligi ad cõmunionem, scilicet ad retinendã. hoc etiam fallit in casibus, ppter præscriptionẽ l. j. C. de an. exce. quod doc. reprobant in fundo à socijs cõmuniter possesso, & bene ut ibi, & l. fi. C. com. diui. Secundò opp. de seq. §. idem Marcellus. Sol. prout loquitur in pecunia. non ob. quia non dicitur esse cõmunio in quolibet corpore, sed petit respectu numeri, l. si pœnæ. §. si falso. ff. eo. & l. nam & fi. in fi. ff. si cer. pet. sed prout loquit in alio, & in alijs quantitatibus, uidet dubiũ. Sed respõde eodẽ modo, quo in pecunia. Prætereà est in alia ratio, quia
5 † in speciebus non ualet tantũ pars separata à toto, quantùm si unita est toti. j. de sol. l. si quis aliam. & j. de in diẽ adi. c. l. quod aũt. §. fi. & l. seq. & ideò nõ fit æstimatio partiũ, sed totius rei. l. j. C. cõm. diui. & sic, ut hic, fauore soluentis indebitum totũ repetitur, ita etiã fauore creditoris, cui soluitur, si pars euincere totum debitũ peteretur. l. si quis aliam. j.
d de sol. Tene ergo multũ menti pro dationibus d insolutũ
6 quæ fiunt tota die, ut si † in aliqua parte fit datio insolutũ plus debito, tota datio uitiatur in solutum, * ut hic licet sit locus retentioni. Opp. & uideẽ
7 q̃ non debitum, non † possint retineri pro
e pter debitum,[e] l. ult. C. com. Breuiter doc. sic distinguũt, aut res quæ est apud me, est mihi obligata pro aliquo debito, & possum pro alio debito retinere C. etiam ob chirograph. pec. l. j. Aut non est mihi obligata, & tunc aut uolo eam retinere propter expensas factas, uel aliud debitum contractũ propter utilitatem ipsius rei, & possum retinere. l. in rebus §. possunt. j. cõmo. & l. Pau. j. de doli exep. & l. si in area. j. eo. & de acq. re. dom. l. qua ratione.
8 §. literæ. Et sic scriptor meritò potest retinere quinternos, quia retinet pro melioratiõe facta circa rem retentam, & sic intelligo de quinterno, in quo scribit. Aut uolo retinere propter aliud debitũ, & tunc aut illa res peruenit ad me occasione illius debiti, & possum retinere, ut hic & l. eleganter. §. qui probos. j. de pig. act. l. si cũ aurũ. j. de sol. Aut non peruenit ad me dicta occasione, & tunc non potero retinere. l. fi. C. cõmo. & ibi doc. & C. in quib. cau. pig. ta. § l. si non inducta. & si apparet q̃ scriptor non potest retinere quinternũ exemplaris propter debitũ, &c.

ADDITIO.

d POMA. *Centum. Repetitur. Bal. §. quoniam. l. certi. ff. si cer. pet. l. si cum am plius. j. de reg. iur. & ubi gl. licet uideatur tenuisse cont. Bar. l. post contractum. in fin. j. de do. Limitat Bal. l. fi. C. de iur. dot. & Alexan. cons. lxiij. uol. iiij. Cremen. sing. xcij. & xcv. Pan. cons. xliij. ij. uol. Bar. l. certi condic. §. quoniam. ff. si cert. pet. Alex. l. iuste posidet. de acq. pos. Bal. l. fi. quod met. cau. & in l. sunt & aliæ. de pub. Barb. c. cùm super. de offi. dele. & ibi Fel. Alex. cons. lxxxv. col. j. uol. ij. latè tenet q̃ datio insolutum pro debito nõ uero est nulla. Ro. cons. cccl. ubi ponit quid iuris quando datio insolutũ fieret per uiam contractus. & cons. ccccliij. ubi ponit, quando debitum erat pro parte uerum, & pro parte falsum an saltem fibstineatur in ea parte, in qua est uerum. ubi loquitur in missione ex primo decreto. & Bal. c. quoniam. §. finautem. ut lite conte. Ful. cons. clxxij. ubi loquitur in uenditione facta per incantum, de bonis debitoris ad instantiam creditoris, minus iusto pretio, et & pro maiori debito q̃ foret creditum. Bal. cons. cxxij. in iij. parte. & cons. lxx. parte. j. & col. ccccxcvj. ea. parte.*
b *Seq. Bar. l. iij. ff. de cond. ob. turp. caus.*
c *Nemo. Bar. l. in hoc §. j. ff. ercif.*
d *Dationibus. Bal. l. certi. §. quoniam. ff. si cert. pet. Flo. l. in hoc fi. ercif. Limitat Bal. l. ordo. in ult. q. C. de exe. rei iud. & Lud. l. j. §. pe. de uer. ob. Bal. cõs. xc. lib. j. & in quantũ Alex. in lec. post Ca. tangit. quid si res plus q̃ quantitas, pro qua data est insolutum, adde Old. cons. xxvij. in fin.*
e *Debitum. Fallit fauore dotis, & mulieris l. filiæ. in prin. j. sol. ma. & dixi in l. neq. C. de compen. reg. aũt dicens in casu suo quẽ posse uti retentione. fallit nisi talis res perierit uitio, uel delicto, c. fi. de ord. cog. & l. j. §. redigitur. j. quo leg. Et dum hic dicitur, qđ propter expẽsas & similes potest quis uti retentione. adde quod fortius est, quia etiam si posterior esset talis creditor, præfertur priori habenti ius in pignore. l. interdũ. cum se. j. qui po. in pign. ha. Itẽ adde, q̃ habens quasi pignus re, potest uti retentione. l. lul. §. offerri. j. de ac. emp. & l. hæreditatis. j. de hær. uel act. uen. Item fallit dicta reg. pro hibitiua retentionis, in casu ualde no. in l. j. C. etiã ob chirog. pec. & ibi no. & dicit Bal. per illũ tex. q̃ si moriatur scholaris, & in infirmitate, uel in fine expendi possum eius libros retinere, nisi hæredes scholaris prius mihi soluãt, l. in restituenda. C. de pet. hær. & latè per eum in d. l. fi. C. com. & qđ ipse sin. no. in l. pen. C. de pig. act. & in materia uide l. j. C. etiam ob chirogra. pe. in l. per retentionem. C. de usur. & Bar. plenè, & plenius q̃ hic in l. si non inducta. C. in quib. cau. pig. ta. cont. & Paul. de Leaza. c. fi. de dolo et contum. Adde quod quis posit uti retentione rei non debitæ pro re debita. Bal. cons. ccliij. li. iij.*

1 *Debitor cui liberatio relicta est, an interim naturaliter liberatus sit.*

¶ ADEO. Tutus exceptione perpetua, per errorẽ solues
¶ repetit. Opp. l. si quis reũ. j. de lib. leg. Sol. ibi fuit libera
a tio[a] legata ad tẽpus, hic in perpetuũ. † Quæro, nũquid
1 debitor, cui relicta est liberatio, sic interim naturaliter obligatus? Gl. dicit q̃ sic. Vide gl. quamuis Azo uidet no. cont. in summa huius ti. potes dicere q̃ hic loquitur qñ testator damnauit hæredem, q̃ liberaret dictũ debitorem. Azo loquitur quãdo ipse testator liberauit, licet inter hæc quò ad alia sit differentia. l. j. & ij. de lib. leg. facit quod dixi in l. Aurelio. §. Caius. j. de lib. leg.

1 *Procurator reuocatus, an dominum obligare possit.*

¶ QVI FILIO. Qui ignorans mandatũ reuocatũ sol
¶ uit, liberatur, sciens nõ liberatur, nec indebitũ repetit.
Primũ habuistis in l. eius qui in prouincia. ff. si cer. pet. Secundũ examinauit in l. si procuratori falso. ff. tit. ij. circa primã gl. Vltimò gl. hæc inducit in ar. ad q. de monacho fu
gitiuo & sindico reuocato, qui accepit pecuniã mutuo, q̃ Abbas teneatur. Certè gl. tenet qđ liberatur soluẽs fauore liberationis. l. eius qui. & sic loquit iste§. An
1 aũt † procurator reuocatus, possit obligare * * domininũ, est recurrendũ ad istam materiã, utrum sit necesse, q̃ reuocatio mandati perueniat ad notitiam debitoris seu aduersarij, habuisti in l. si pecuniam. §. j. ff. tit. ij. & no. doc. l. mandatum. C. mand. dicetur in l. procurator. aliàs, si procurator. ff. de proc.

Obligare. Vel acquirere. no. lib. ij. Epit. iur. ca. ij. num. 17. l. Con. B.

1 ¶ SI FILIVS. † Non potest quis uenire cõtra factum
¶ suum ad sui cõmodum, etiam ex persona alterius. De
hoc habuistis tactũ ff. si cert. pet. l. si filius. Glo. opp. sed nõ sol. In gl. ibi, sed arg. cont. de adop. l. si pater. §. quid uos. Dic, hoc ideò est, quia uenit contra factum suum, &c.

¶ SI QVIS QVASI. Qui soluit indebitũ sciẽter, ne
¶ incidat in aliud debitũ, putatiuum tanq̃ indebitum repetit. Quæro, quæ erat hic ratio dubitandi? q̃ quia posito q̃ sententia arbitri esset lata, tamen ex ea non est debitum. l. j. C. de arb. & ideò uideor soluere scienter indebitũ quia hoc facio, ne incidam in aliud debitũ, hoc est, in pœnam; ideò repeto tanquàm indebitè solutum, est enim hoc occasionaliter debitum, si in pœnam incidere nolo. Facit
a quod dicam j. co.[a] l. is cui.

ADDITIO.

a *Cui. Et quod no. ff. l. j. §. j. & Bar. l. is cui. j. & in l. damus. j. eo.*

¶ HAEREDI. Ab hærede indebitũ solutum, in omnẽ
¶ euentũ repetitur, sed si in quæstione de hæreditate succumbit, debitum & indebitũ repetitur. Opp. de tit. C. res inter alios acta, per tot. ergo sententia lata inter hęredẽ. & euincentẽ, nullum præiudiciũ debet facere inter hæredẽ, & repetentẽ. Huius timore hæc l. legitur duobus mod. Primò ut totus §. loquatur in hærede & bonorũ possessore putatiuo, & tunc cessat cont. quia repetitur, quia nõ est hæres. Alio modo q̃ loquatur in hærede uero & tunc prima pars §. qñ obtinet, procedit clarè. Secundam partem qñ succumbit, ubi dicitur q̃ repeti potest, intelligas, q̃ iudex debebat audire repetentẽ, & super hoc iudicio procedere, non tamẽ q̃ sententia lata inter hæredẽ & euincentem, hic faciat ius. sed iudex iudicabit ſm allegata & probata, in nouo iudi-
13 cio. Tu dic uerius, q̃ imò in casu isto sententia lata inter hæredem, & euincentem, quorũ principaliter intererat, habetur pro ueritate etiam quo ad alios, ut C. de pet. hær. l. fi. & l. pap. §. meminisse. ff. de inoff. testa.

1 *Naturalis obligatio impedit repetitionem indebiti. & nu. 7. & 10.*
2 *Facta non possunt repeti, repetitur tamen æstimatio. nu. 4.*
3 *Personarum & factorum ex diuersitate, inducitur diuersitas factorum & operarum.*
5 *Conditionis indebiti natura est, ut quis teneatur in eo quod factus est locupletior.*
6 *Indebitum solutum ex una causa, potest retineri ex alia, ex qua est debitũ.*
8 *Officium dicitur illud, quod quis sine doctrina facere scit, et ibi quæ sit officialis opera & nu. 18. & 22.*
9 *Artificiales operæ dicuntur, quæ consistunt in artificio per doctrinam dicito.*
11 *Repetitur idem, an æstimatio.*
12 *Obligatum in genere si quis se putans, soluit aliquam speciem illius generis quis repetat.*
13 *Operæ præstitæ quando repetantur, uel earum æstimatio.*
14 *Opera est diurnum officium, scilicet diei artificialis.*
15 *Operæ nocturnæ ad custodiendum turrim, dicuntur operæ.*
16 *Operæ qualiter diuiduntur, & nu. 18. & 21.*
17 *Obsequium an sit opera.*
19 *Seruire uni domino in mensa, uel in camera, est præstare operã officialem.*
20 *Opera fabrilis dicitur, quæ sit zappando, uagando, & arando.*
23 *Operæ obsequiales qualiter differant inter se, & in quo differant ab alijs operibus.*
24 *Operæ propriè qualiter imponantur, qualiter differãt, & in quibus conueniant.*
25 *Operæ officiales promissæ quæ concernunt personam eius, cui exhibẽtur, cedunt cum indicuntur.*
26 *Operæ fabriles, uel artificiales cedunt à die stipulationis*
27 *Operæ fabriles, uel artificiales si stipulantur loco designato, ualet stipulatio, secus si stipuletur opus.*
28 *Operarum in genere promissio, quando dicatur de operis fabrilibus, & quando de obsequialibus.*
29 *Bannũ si fiat q̃ quilibet cõpareat armatus tali die in platea ad faciendum monstrã, debet intelligi qđ uenìat armatus secundũ cõditionẽ suæ personæ.*
30 *Conduxisti seruitorem ad tibi seruiendum, certo pretio, quando posit illũ alteri concedere eo inuito.*
31 *Libertus quas operas præstet patrono sico sumptu, & quas non.*
32 *Operæ alicuius si conducuntur, quando intelligatur q̃ præstentur sumptu locantis, uel conducentis.*
33 *Operæ quæ tranſeant ad hæredẽ hæredis, & etiã ad extraneos & nu. 36.*
34 *Emphyteusis accepta pro se & filijs, quando transit ad filios ut filios, non ut hæredes, & sic non pro hæreditarijs portionibus.*
35 *Stipulatus si quis est sibi & filijs, intelligitur ordine succesiuo.*

¶ LIBERTVS. Ista §. consueuit reputari difficilis, quia
¶ habet materiã scholaribus extraneã, scilicet de operis libertorũ, tamẽ in ueritate est multùm utilis, & hoc dicit, Si libertus operas officiales indebitè præ
stat, non repetit. * Idem si earũ æstimationẽ, * *Repetit. Nisi pactus fuerit, ne operæ ab eo peterentur. l. q exceptionem. §. fi. I. C.* nec in eis põt alij delegari. Sed si delegatus præstiterit, non repetet. Si uerò fabriles indebitè præstiterit, non repetet, eas, sed earũ æstimationẽ, & in eius libertus poterit delegari. Primo loquitur in officialibus, secũdò in fabrilibus. Tertio reddit ad officiales, & immiscuit aliquid de fabrilibus. Secunda ibi, sed & si delegatus. Ad euidentiã nostri §. est præmittendũ, quæ dicantur operæ officiales, & quæ fabriles, qđ j. dicã in prosecutione materiæ. Vides ergo q̃ coniuncta prima parte cum tertia in operis officialibus, habes quatuor dicta, quæ continentur in prima parte summarij, quorũ duo sunt in prima parte, & duo in iij. parte. In operis uerò fabrilibus habes tria dicta, quorũ duo continentur in secunda parte, aliud in tertia. No.
1 primò q.[a] † naturalis obligat. impedit repetitionẽ indebiti, ut hic, & l. naturaliter. ff. eo. De alia tamen naturali loqui-
2 tur hic ut j. dicam. † Secundò no. q̃ facta non possunt repe-
3 ti, ut hic, & j. de præsc. uer. l. pen. †. Tertiò no. q̃ ex diuersitate personarũ, uel temporũ, inducitur diuersitas factorum & operarum. † Quartò no. q̃ licet facta non repetantur, repe-
5 titur tamen æstimatio. † Quintò no. q̃ natura cõdictionis indebiti est, ut ille cui facta est solutio teneat in eo, quo factus est locupletior. Venio ad apparatũ, & opp. quia illud quod est naturaliter debitũ solutum facti errore, repetitur, ut C. de iur. & fact. ignor. l. cum quis ad l. fal. l. error. ergò hic eodẽ mõ debet distingui. Sol. dicit gl. intelligas hoc principium in operis obsequialibus, ad quas libertus naturaliter tenetur, & ista naturalis est redacta ad præstandũ necessitatem, potest eũ libertus cogi pe officiũ iudicis, ut ff. de officio. præfe. uerb. l. j. §. cùm patronus, & ita dicit gl. Sed contra hoc opp. de tex. qui dicit libertus, cũ se putaret. si enim uerè teneretur, ad quid diceret tex. putaret? Sol. dicit glo. putabat se teneri ex promissione, sed non tenebatur, sed naturaliter ad hoc erat obligatus, ut dictum est, hęc dicuntur in princip. gl. Cont. nam de iure naturali omnes liberi nascebantur, ergo de iure naturali libertus non tenetur patrono. Sol. dicit gl. intellige hic natura, id est, ratione insita de iure naturali, quæ est ut benefacientibus benefacimus. uel dic, naturali, id est iure gent. Certè istæ duæ sol. sunt idem, nam eo ipso q̃ facit mentionẽ de naturali ratione oportet q̃ tu referas ad hominẽ tantùm, cũ animalia bruta careãt ratione, l. j. §. si qua. pau. fe. di. & ideo non potest intelligi de iure naturali, qđ est cõmune omnib⁹ animalibus. Et q̃ ubi cunq̃ dicitur obligatio naturalis, debebat intelligi, id est, de iure gentiũ, probatur in l. cũ amplius. §. j. ff. de reg. iur. l. ſti chum. §. naturalis. j. de sol. & ita expedit se gl. de j. parte hu-
6 ius. Secundũ quam lect. no. duo scilicet q̃ † quando soluitur ex una causa, ex qua est indebitũ, potest retineri ex alia, ex qua est debitam, l. cũ in corpus j. de acquir. rer. do. Se-
7 cundò no. † quod naturalis obligatio, quæ est redacta ad præstandum necessitatem, impedit repetitionem indebiti. Sed doctoribus nostris Vltramon. ista lectura non placet, quòd hic loquatur de operis obsequialibus, quia illæ propriè non sunt operæ, ut j. dicam, sed intelligunt ipsi scilicet de officialib. operis propriè, hoc est, de illis operis, quæ cõ
8 stituũt in officio, † qđ quilibet scit facere sine doctrina. Illud
a enim dicit officiũ, [a] l. legatis seruis. §. si ex officio. j. de leg. iij.
9 ſm Gul. Artificiales † dicuntur, quæ consistunt in artificio

didicito

didicito per doctrinã, d. §. si ex officio. & de his loquitur secunda pars huius §. Mihi uerò placet ꝙ principiũ istud non loquatur in operis obsequialibus: Nam cum sint debitæ, & possit libertus ad eas cogi, non facit ad materiã condictionis indebiti. Item placet ꝙ principiũ loquatur in operis officialibus, ut tex. exprimit. tamẽ intelligo officiales aliter ꝙ Vltramo. scilicet, operas quæ concernũt personã operantis, & eius cui editur, seu operatur. l. operæ in rerum. ff. de oper. lib. ubi tex. hoc exprimit, ut ff. dicam. Istę quidẽ officiales non debent, si non imponantur, ut ff. uidebitis. nec põt libertus ad earum prestationẽ cogi. In illis ergo ponendus est casus in hoc prin. Contra quam lect. opp. naturalis obli-
10 gatio, ut beneficienti † benefacias, non impedit repetitionem indebiti. l. ex hoc iure gent. §. de iust. & iur. & l. sed & si. §. consuluit. de pet. hær. hic uerò dicitur cõt. ergo malè. Sol. ista naturalis oblig. ut benefacienti benefaciamus, in libero respicit certã speciem obligationis, hoc est, ut ei seruiam, & ei operer circa personã suam. Isto casu si illud, ad qd' contracta est obligatio, soluatur, non potest peti ut in prin. huius §. Si uerò eidem soluam aliud indebitè, ut operas fabriles, quæ respiciunt patrimoniũ & non personã, licet ei sim obligatus naturaliter in genere benefacere, non tamen impediar repetere illud indebitè solutũ, ut hic. Et ita debet intelligi gl. in d. l. ex hoc iure. & ibi plenè dicã. Dixi etiam in l. si testamento. §. j. ff. de fideiuss. Cõtra hoc opp. d. l. cum quis. & l. error. C. ad l. falc. Sol. Vtramon. reprehendunt glo. in eo quod dicit, ꝙ ibi loquitur de naturali debito, & ideò leges non obstant, sed ego tenui gl. in d. l. cum quis. & l. prim. §. e. & ideò dic ꝙ hæc l. debet distingui fm illas. De ista tamẽ naturali obligatiõe plenius uidebitis in d. l. ex hoc. Venio ad ij partem. Ista secunda pars est multũ subtilis, gl. intelligit hic in operis fabrilibus incertis, opp. ꝙ diuersorũ hominũ operæ dicantur eędẽ. l. nemo est qui nesciat. ff. de duob. reis. Sol. dicit gl. ꝙ sunt eædẽ in genere, non in specie, uel uerius non sunt eædẽ uerè ut hic, sed iuris fictione sic quandoq;
11 ut ubi, ꝙ qñ sit, ff. dicam. Item † opp. illud idem, qd' soluitur, debet repeti, l. quod indebitũ. §. eo. Sed hic dicitur æstimationem repetendã, quare malè. Sol. l. ꝙ indebitũ. loquitur quando solutũ extat, sed hic statim cum opera soluitur, extinguitur ergo, &c. Hoc non uidetur uerũ, quia saltẽ fictione iuris dicitur extare, præstando operã similem, d. l. nemo est qui nesciat. Huius timore Io. in gl. posita super uer. operæ, dicit istum §. debere intelligi in operis incertis, & sic non potest dici, ꝙ reddantur aliæ similes propter earũ incertitudinẽ. Sed contra hoc opp. de tex. qui dicit, ueluti pictorias, &c. Et sic loquitur de certis. Sol. dicit glo. parua ibi, ꝙ illud, ueluti, est exemplificatiuũ præstationis, non obligationis. Item cõtra dictũ Io. opp. condictio indebiti datur respectu eius qd' est solutũ, sed opera, quæ iam soluta est, semper est certa, ergo alia similis illi solutæ potest condici. Sol. dicit gl. illam potestatẽ debet habere recipiens in redendo, & quã habuit soluens in soluendo, fm ista iura, l. planè. §. eo. Sed soluens qui credebat se teneri ad operas incertas, habebat potestatẽ soluendi eam quã uolebat, eo. modo patronus recipiens posset, reddere quã uellet, & sic cõtingeret quod redderet in alio genere, q̃ solutum est. Ne ergo perueniatur ad illud absurdũ, repetitur æstimatio. Ita loquit hic, Istud nõ est uerũ, nam licet quis soluet respectu obligationis generis, tamẽ idipsum quod est solutum repetitur, l. cum his in fi. ff. eo. Sed hic ideò non repetitur, quia non extat, ut hic dicit tex. Nec obligat. si dicis ꝙ fictione iuris dicuntur extare si reddantur alię similes, d. l. nemo est qui nesciat, quia illi fictioni est locus duobus cõcurrentibus, scilicet, ꝙ hoc sit actũ inter partes, & ꝙ homines sint eiusdẽ peritiæ, ut ibi patet, quæ hic non concurrunt, nam cõdictio indebiti præter propositũ partiũ oritur, ideò hic non habet locũ illa fictio. Ita tenet Iac. But. & ita ibi dixi in d. l. nemo. & ideò non curo utrũ libert' putaret se obligatũ ad operas certas, uel incertas. idem. n. iuris est quãtũ ad hoc. † Qñ ergo aliquis putãs se obligatũ in genere, soluit aliquam speciem illius generis, qd possit repetere? Dic aut solutio est facta in his quæ in suo genere recipiũt functionẽ, & repetet tantundẽ. ut ff. eo. l. quod indebitũ. Aut in his quæ non recipiunt functionem in suo genere, & tunc aut loquimur in his quę per solutionem extinguuntur, & tuncillud solutũ non potest repeti, sed eius æstimatio, quatenus recipiẽdo factus est locupletior; ut hic aut in his, quæ non extinguunt, & tunc si quidã extat, ipsum repetit, l. cum his. ff. eo. si non extat, nõ repetitur, nisi recipiens esset factus locupletior d. l. cũ is. ff. e. Item opp. ꝙ ipsæ operę repetanť. l. fi. de ope. ser. Sol. dicit gl.
13 † ibi petunt operæ, hoc est æstimatio operarũ. Ita dicit glo. hic super uerbo reddere potest. Tu dicas quandoq; operæ
b petuntur simpliciter, [b] non respectiuè ad alias operas iam præstitas, uel præstãdas, & ipsæ operæ possunt peti, sicut cætera facta, sed post morã succedit obligatio ad interesse. l. in stipulationib. §. operarũ. ff. de uer. ob. & l. fi. de oper. ser. Quãdoq; petuntur respectiuè ad alias operas, & tunc si quidẽ hoc fit ex cõuentione, ipsæ operæ possunt peti duo. mo. cõcurrentibus, s. qd' ex cõuentione fiat, ut dictũ est, & sit similitudo peritiæ l. nemo. Si uerò nõ fiat ex cõuentitiõe, sed in obligat. incitamus præter propositũ, tunc non possunt peti operæ, sed æstimatio, ut hic. Sumus expediti de his qnæ
14 pertinent ad §. Veniamus ad gl. magnã, quæ tractat materiam de operis libert. † Primò quæro, quid sit opera. [c] ℞. est
c diurnũ officium. l. j. ff. de oper. lib. & intellige diurnũ, id est, dici artificiali s. l. ij. de an. leg. & de uer. sig. l. ij. iuxta hoc quæ-
15 ro, quid si aliquis † debet operas nocturnas, id est custodi ri turrim de nocte, an dicantur operæ? Puto quod sic. l. duorum. ff. de oper. lib. arg. de aqua plu. & arc. l. si prius. in princ. Quæro utrum obsequiũ sit operæ? ℞. ut dicam ff. prox. Secũ
16 dò principaliter quæro, † qualiter operæ diuidantur? [d] ℞.
p fm Azo. in summa, de oper. lib. & hic in gl. ꝙ triplex est operarum diuisio, aliæ obsequiales, aliæ fabriles, aliæ artificiales. Obsequiales consistunt in reuerentia, fabriles incertæ, & artificiales certæ. Dicit gl. Iac. de Ra. Pet. in repet. huius §. & Cy. sequendo eos in l. liberti libertæq;. C. de oper. lib. re-
17 probant istam diuisionẽ. Nam non placet eis † quòd obsequium sit opera, nam opera est diurnũ officium, ut dictũ est, sed obsequiũ non consistit in diurno officio, ergo, &c. Præterea distincti sunt tractatus & distincti tituli de obsequijs libertorũ, & de operis libertorũ, ergo non debent idẽ dici. l. si idem. C. de cond. Certè gl. & Azo hoc idem dicunt ꝙ obsequiales impropriè dicuntur operæ, ut ff. sequitur in gl. deinde dicunt prædicti Iac. & Pet. ꝙ differentia prædicta, scilicet fabriles incertæ, & artificiales certæ, nõ est uera, quia nulla est lex in mundo, quæ hoc dicat, nisi iste §. intelligendo prout gl. intelligit, qui intellectus non est uerus, ut dictũ est. Certè Azo in summa dicit, ꝙ illa appellatio fabrilis nõ est iuris, sed ipse hoc nomine appellat gratia doctrinæ. Dicũt ergo prædicti doctores Vltrã. ꝙ est duplex operarũ diuisio, alia officialis, alia artificialis. Officialis quę exercet per artẽ hominis habitã sine doctrina: Artificialis uerò quæ exercetur per artẽ hominis habitã per doctrinã, l. legatis. §. si ex officio. ff. de leg. iij. & hoc modo soluunt contrariatem multarũ legum, & sic intelligũt istum §. Mihi uerò ut
18 detur. † ꝙ in ista materia ipsi non bene loquantur. [e] Nam
e operæ officiales, intelligendo, prout ipsi dicunt, in uagando & zapando, & similia, quæ quælibet scit facere sine doctrinã, possunt edi alteri, sicut patrono, & libert' in eis posset delegari, qui mutatione personæ non uidenť aliæ. l. operæ in rerũ. ff. de ope. lib. ergo hoc modo nõ põt intelligi iste §. Dico ergo sic ꝙ iurisconsł. appellãt operas officiales, quæ
19 concernunt † personã edentis, & eius cui eduntur, & sic ex uarietate personæ, uariant' operæ, uerbi gratia, seruire uni dño in mensa, in camera, associare eũ per terrã, iste dicũtur operæ officiales, quæ uariant' uarietate personæ. Aliud eñ seruitiũ requirit una persona, aliud alia. l. operæ. ff. de oper.
20 lib. & l. hæ demũ operæ. in fi. eo. tit. Sed † si poneremus aliquę esse zapatorę, uel bubulcũ, uel aliqd aliud scire, qd' persona eius cui exhibet' non concernat, tunc non dicunt operæ officiales, prout in hac materia sumit', sed magis dicunt operæ fabriles, quæ cuicunq; exhibenť, eædẽ sunt respectu exhibentis, ut d. l. operę. in fi. licet alio respectu dicte operæ possint dici officiales, ut dicunt doct. Vltramon. tũ dico,

dico, non in ista materia. Itẽ diuisio gl. nostrarũ non placet cum. n. habemus uocabula diuisionis à l. non est necesse ꝙ nomina magistraliter imponamus. ar. ff. de præsc. uer. l. ij. Di-
21 co ergo sic, † ꝙ operarum quadruplex est species, Quædã sunt obsequiales, & istæ nõ dicunt propriè operæ, ut dictũ est. Quædã sunt officiales, quæ respiciunt personã eius cui eduntť, & mutatione personę dicentť alię, aliæ sunt operę fabriles, seu artificiales certæ, & appello fabriles, quas homines sciunt facere sine doctrina: artificiales, quas sciunt facere homines ex doctrina, & artificio, & istæ mutatione personæ eius cui adhibentur, non diuersificãtur, ut d. l. operæ in rerũ. & l. seq. & in hoc §. in fi. Quarta est opera incerta, ut qñ
22 patronus ita obscurè stipulatur, ꝙ non apparet utrum senserit de officialibus, fabrilibus, uel artificialibus, & de his. ff. uidebim'. ℞. † ad primũ, s. ad operas obsequiales, & quæ-
f ro in quo cõsistunt? [f] Gl. hic dicit, ꝙ obsequiales consistũt in assurgendo, & similibus. Azo uerò in summa dicit ꝙ cõsistunt in assurgendo, salutando, referendo eius ꝙ negocia
g gerendo. [g] Hoc ultimũ quod dicit de neg. gerendis, põt esse uerũ, si cõmittatur unum negotiũ, qd' non habet officiũ unius diei, ut mittere libertũ pro ambasiata ad domũ cuiusdam amici. Sed si gestio negotij requireret officiũ diurnũ, tunc esset magis opera fabrilis, uel artificialis. l. demũ. de oper. lib. Itẽ dicit gl. hic, qd' istæ operæ obsequiales cõsistũt in nõ faciendo, ut de nõ uocando in ius, de nõ testificando ꝑ patronũ, de nõ accusando. l. ij. de in ius uoc. & l. pen. & l. fi.
23 qui accu. non pos. & ff. de testi. l. lege Iulia. † Secundò est uidendum in quo differant istæ operæ inter se scilicet obsequales, & in quo conueniũt, differũt, quia hæ, quæ cõsistunt in
h faciendo, non transeunt ad hæredem [h] extraneũ. l. ij. C. de in ius uoc. Sed ad filiũ sic, etiam exhæredatũ non mala mẽte. Sed hæ quę consistunt in non faciendo, transeunt ad hę redem extraneũ, ut d. l. ij. C. de in ius uoc. Ita dicit gl. & Azo in summa. Certè in eo ꝙ distinctè, dicit ꝙ hæ quæ consistũt in non faciendo, transeunt in extraneũ hæredem, non placet, quia hoc est uerũ de non uocando in ius sine uenia, sed in alijs de nõ accusando, uel nõ testificando, seu famosam non proponendo, ista non transeunt ad hæredẽ extraneũ, sed possunt prædicta cõtra eum proponi, ubi originẽ non trahunt à facto defuncti patroni, ut ff. de doli excep. l. apud Celsum. §. aduersus. Tertiò est uidendum, in quo differunt istæ operæ ab alijs & differunt, quia non sunt propriè operæ, ut dictum est. Item debentur sine impositione, quod
24 est in alijs secus, ut ff. dicetur. & ita dicit gl. hic, † Quartò est uidendum de alijs operis, quæ propriè sunt operæ, uidelicet qualiter imponant', & qualiter differũt, & in quibus cõueniunt' & certè omnes operæ imponantur per stipulationẽ, uel per iusiurandũ prestitũ à liberto, ut ff. de liber. causa. l. fi. & de operis liber. l. ut iurisiurandi. §. iurate. ibi, qualiscũque, &c. & hæc dicit gl. & bene. Deinde est uidendũ, in quib. differunt & gl. hic & Azo no. tex. differẽtias. Prima est, nam certè operæ statim ueniunt, & cedunt, cum possint præstari, cedunt jñ à die stipulationis. Incertæ non nisi indicãtur, id est, petentur à patrono, uterq; tñ petunť tunc demũ, cum tantũ tempus transierit, quo præstari potuerit. ut ff. de operis liber. l. quoties certæ. l. cũ patronus. & l. operæ in rerum. sed hoc nõ placet Iac. de Are. & Pet. quos Cy. refert in l. liberti libertæq;. C. de ope. libe. quia dicta differẽtia, an certæ uel incertæ, nõ probatur iure, fm eos, sed differentia debet notari inter operas officiales, & artificiales, accipiẽdo officiales pro his quæ consistũt in aliquo actu quæsito, seu qui scitur sine doctrina, ut s. dixi. Sed hoc mihi nõ placet, ut dixi.
25 Nec etiam dictũ gl. placet usquequaq;. Dicendũ est † ergo, qd' operæ officiales, quæ cõcernunt personã eius cui exhibent', ut s. dixi cedũt cum indicunť. Absurdum eñ est, ꝙ tu faceres personæ meæ seruitiũ, nisi qñ uellem, l. cum patro-
26 nus. in prin. de oper. lib. & l. operæ in rerũ. eo. tit. † Fabriles uerò seu artificiales, quæ nõ cõcernunt certam personam, cedunt à die stipulationis, ut d. l. quoties certæ. & l. operę in rerum. & ff. de uerb. ob. l. interdũ. §. j. Sed hic est aduertendũ, quia quandoq; operæ promittunť omnino certę omni certitudine, tã ex parte operarũ, q̃ ex parte loci, in quo debet
fieri operatio, ut puta, promitto tibi decẽ operas zapatorias in tali uinea, uel in tali campo, tunc debet intelligi, qd' dixi, ꝙ cedunt à die stipulationis. Sed si essent incertæ ratione loci, ut puta, promitto tibi decẽ operas zapatorias, nec dico ubi, tunc illud qd' dicitur per gl. ꝙ cedunt à die stipulationis, pro tanto dicitur ꝙ non est necessariũ peti à patrono, sed tamẽ est necesse ꝙ ipsi liberto demonstretť locus, in quo debeat zappare, aliàs non tenetur, l. multùm. in prin.
27 ff. de cond. & demonst. † Dicetis uos, quando locus certus
i non designatur, tunc stipulatio erit ipso iure nulla. [i] l. iij. §. si quis insulã. ff. de eo quod cer. loco. & l. qui insulam. de uer. ob. ℞. differentia est utrùm quis stipuletur operas, uel op'. Nam si stipuletur opus, certũ est quod de sui natura cohereat solo, aliàs non ualet nõ adiecto loco, ut in legibus contrarijs. Sed si quis stipuleť operas referendo
se ad actũ personę, tunc ualet etiã nõ adiecto * *Loco. Ampli' explica ut dixi lib. ij. Epi. cap. x. nu. 7.* I. Cõ. loco, * ut in multis l. §. allegatis, & hoc tetigi ff. in l. ita stipulatus. in prin. in quinta op. j. par-
28 tis. ff. de uer. ob. † Quandoq; quis stipulatur simpliciter, non distincto utrũm sint officiales, an fabriles, uel quæ isto casu quicquid gl. dicat, debemus respicere personã promittentẽ operas. Si eñ promissor exerceret aliquod artificiũ tempore promissionis, intelligemus de operis artificialibus, idẽ de fabrilibus iudicabimus. Si uerò libertus nullas alias operas exerceat, sciebat nisi officiales, ut sunt multi domicelli, qui nesciũt aliud facere ꝙ famulari, tunc tanꝙ de officialib' siue obsequialib' iudicabim'. Hic est tex. expressus in l. hę operæ. in prin. & l. hæ demũ. de oper. lib. Sed quid si utrunq; sciebat facere & erat cõsuetus facere? Dico, inspicimus id, in quo magis uersabat tẽpore quo operæ debebãt præstari, nõ tñ quo facta fuit promissio, ut d. l. hæ demũ. & l. eius artificij. eo. l. leg. ser-
29 uis. §. si unus. ff. de leg. iij. † Et prædicta faciũt, ꝙ si statutũ est
k factũ seu præconiũ, [k] quod quilibet debeat comparere armatus publicè tali die ad faciendũ monstram, debet intelligi armatus secundũ conditionẽ personæ, ut puta, miles, ut miles, pedes, ut pedes, & hoc cum distinctione, quia balistarius cum balista, & sic de similibus, & sic fm qualitatẽ illius exercitij armorũ, in quo uersatur debet esse armatus, aliàs fm qualitatem hominũ eiusdem qualitatis, uel condictionis. l. plenũ. §. equiti. ff. de usu & hab. Secunda est dif-
1 ferẽtia fm gl. in solutione, certæ enim alij soluí possunt [l] in-
certæ non, ut d. l. operæ in rerum. In duobus tamen casibus fallit, in quibus etiam soluuntur. alij uolente patrono. Primus, si patronus non potest aliter uti operis. Secundus, si est inops. l. patronus qui opera. & l. si libertus artem. ff. de oper. lib. Vltramontani non admittunt dictam differentiã inter certas & incertas, sed inter officiales & artificiales intelligendo officiales qñ dictum exercitiũ est quæsitum sine doctrina, fm eos Tu dic ꝙ officiales quæ sunt quæ concernunt officium exibitũ personæ, & non possunt alij solui, ni si in duobus casibus, ut no. per glo. Artificiales uerò seu fabriles possunt alij solui, ut in glo. Incertæ uerò iudicantur quandoq; officiales, quandoq; artificiales, fm conditionẽ promittentis, ut dictũ est, & eodem modo quo ad solutionem. d. l. operæ. in prin. ff. de operis libert. Tertia differentia est, fm gl. in adiectione personarũ facta in stipulatione, certas enim mihi aut Titio, in certas autem tantũ mihi stipulor. Item certas potest seruus mihi uel sibi uel simpliciter stipulari, incertas uerò mihi uel simpliciter non sibi, ut ff. de operis liber. l. operæ in rerum. cum l. seq. Vltramontani hoc non patiuntur inter certas, & incertas, sed inter artificiales, & obsequiales, ut dictum est, fm eos. Tu uerò dicas officiales, quæ concernunt personã eius cui ceduntur, non potest quis stipulari sibi, aut Titio, ut ualeat adiectio, ut ꝑ solutionẽ factam adiectio libereturꝑ ipso iure, fateor tamen ꝙ liberaretur ope exceptionis, l. fin. §. cum mihi. ff. de uerb. ob. & l. si id quod. de duob. reis. & ꝙ liberatur ope exceptionis, tangunt doctores in d. l. liberti libertæq;. C. de operis libert. Item seruus non potest eas stipulari sibi, sed domino, uel simpliciter, secus in operis fabrilibus, seu artificialibus ut d. l. operæ in rerum. cum l. seq. quæ hoc expresse probat.

Operæ uerò incertæ quantũ ad prædicta iudicantur, quandoq;, ut artificiales, quandoq;, ut officiales, seu fabriles, secundum qualitatẽ promittentis, ut d. l. hæ operæ, quæ exm presse hoc probat. Et prædicta faciunt ad q.m si † tu condu30 xisti operas cuiusdam seruitoris, an possis illũ seruitorem alij concedere eo inuito, uel actionẽ alteri cedere, quam ad uersus eum habes. Et certè si quidẽ promisit tibi seruitium, quod concernit personã tuam, & tunc non poterit alij delegari, ut hic. Sed si promisit tibi seruitiũ, uel operas simpliciter, dic præmissam promissionẽ iudicandam esse de operis officialibus, uel aliàs fm qualitatẽ personæ promittentis, ut dictum est. & fm hoc poterit alij delegari, uel non delegari. de fideicom. lib. l. is qui. & l. generaliter. §. quoties. Sic debet intelligi quod no. per doc. C. de nouat. l. j. Quarta dif31 ferentia † est fm glo. quia certas debet libertus præstare uictu, & uestitu patroni, incertas suo uictu, ut ĵ. de operis lib. l. suo uictu. & l. aut certè. & l. imponi & l. pe. & sic d. l. pen. intelligatur de operis certis tantùm, ut ibi no. & est in hac gl. Alij, ut Iacob. Bal. dicunt totum econtrà, ut certas præstet libertus suo uictu, incertas uictu patroni. Ratio, quia in operis certis potest sibi prouidere quid faciat, secus, in incertis. Tertij dicunt cp si libertus non habet unde se alat, debet præstare sumptu patroni, aliàs sumptu suo uidetur. d. l. suo uictu. & d. l. aut certæ. Et istam opi. uidetur tenere gl. iij. d. l. suo uictu. & Azo in summa, quod mihi placet. Quid ergo 32 dicemus de alijs r Aliquis † conducit operas alicuius, n utn trùm intelligatur sumptu locantis, aut sumptu conducentis? rg. imò inspicienda est consuetudo regionũ, quæ cõsueuit esse in conditione talium & illa est seruanda, quia, sic actum uidetur, l. excepto. & ibi no. C. loca. & de agric. & sensit. l. domini prædiorum. & ibi no. & de ædil. edic. l. quod si nolit. §. quia assidua. & ĵ. de aqua plu. arcend. l. si prius. §. j. sed si consuetudo non apparet, tunc ille alimentabitur de pecunia sibi debita pro mercede, cùm in dubio intelligat facere suo uictu. C. loc. l. ij. & ĵ. mand. l. si uerò non remunerãdi. §. fin. & d. l. suo uictu. ubi melius probatur, quia sicut ibi facit propter remunerationẽ, ita hic propter mercedẽ. Sed si aliquis promitteret operas causa remunerationis seruitij ante habiti, tunc est adhibenda dicta distinctio. Aut promittens erat inops, uel non, prout dixi in liberto, ut dictis legibus, quæ non habent locũ solùm in liberto, sed in quolibet alio, d. l. pen. de oper. lib. Non enim intelligo ibi in alio exhibente pro liberto, sed pro seipso ex uigore suæ obligationis, pro quo facit, quia eadẽ est ratio. Si uerò promissio operarũ fieret ex mera libertate, nõ causa mercedis, nec causa remunerationis, tunc intelligerentur promitti sumptu eius cui debentur, ĵ. cõmod. l. in rebus. §. possunt. Quinta differentia est fm gl. quia in incertis fideiussor ex sua mora teneri non potest, ut puta cùm non cedant, nisi iudicantur, sed in operis certis est idem, quod in qualibet pecunia credita, l. si libertus moram. & l. à duo. ĵ. de ope. liber. Ita dicit gl. hic, & in d. l. si libertus morã. Sed ista differentia non uidetur uera, ut l. cum filius. §. j. ĵ. de uer. ob. quod dicit, ut ibi plenè dixi, & in l. si quis pro eo. in prin. ĵ. de fideiuss. quæ faciunt ad multa, ut dixi in d. l. cum filius. §. j. Sexta differen33 tia est fm gl. † in transmissione, circa quam no. duo genera lia fm gl. Primum quia nulla opera transit ad hæredem hæo redis, o l. sciendum. de uer. sig. ita etiã dicit Azo in summa. Hoc non placet, quia opere obsequiales transeunt ad quẽlibet ex liberis, etiam per infinitos gradus. l. sed si hac lege. §. liberos. el ij. s. de in ius uoc. ad extraneos uerò nullo modo transeunt, nisi ut superius dictũ est. De officialibus uerò & fabrilibus, dic ut statim dicam. Secundũ generale est, ut distinguatur si quidẽ patronũ stipuletur operas incertas sibi & liberis suis, transit ad liberos pro æqualibus portionib.o nõ pro hæreditarijs. l. ut iurisiurandi. §. si liberi. ĵ. de ope. lib. Istud est primũ dictum gl. qd est notabile ad multa,
34 † qũ aliquis recepit in emphyteusim pro se & filijs, certè transit ad filios, non pro hæreditarijs portionibus, nec ad eos ut ad hæredes, sed ut ad filios, etiã si abstineãt ab hæreditate paterna. Dixi plenè in d. l. ut iurisiurãdi. §. si liberi. Itẽ
35 aduerte † quia licet stipuletur p sibi & filijs suis copulatiuè, p tamen intelligitur ordine successiuo, hoc est, primò sibi, secundò filijs suis, ut ĵ. de oper. lib. l. si quis operas. & hoc est notabile ad multa, quæ tanguntur in d. l. si quis operas. & doc. l. liberti libertęq;. C. de ope. lib. & hoc etiã explicauit in 36 l. gallus. §. j. ĵ. de lib. & posth. † Si uerò tantum sibi stipulatr fuerit patronus, distinguit gl. oper. certas ab incertis, ut hic & plenè per Azo. in summa. Tu dic aut loqueris de operis officialibus, & transeunt ad filios, nõ ad extraneos, nisi fm quod gl. dicit de operis incertis per easdẽ leges. Si uerò loquitur de fabrilibus, siue artificialibus, tunc dic ut gl. dicit de operis certis, per easdem leges. De operis uerò incertis, dic quandoq; iudicandum esse sicut de officialibus, quandoq; prout de fabrilibus, seu artificialib. ut patet ex ijs quę dicta sunt. s. Ex quibus apparet declaratio non solũ istius gl. sed totius tituli, de operis liberto.

ADDITIO.

a *Officium. Bal. rub. C. de ope. lib.*
b *Simpliciter. Qualiter operæ, saltem futuræ peti possunt, in. l. stipulationes non diuiduntur. de uer. ob.*
c *Opera. Bal. l. liberti. de ope. lib. in rub. C. de ope. lib.*
d *Diuidantur. Bal. l. liberti libertæq;. C. de ope. lib.*
e *Loquantur. Bal. l. liberti libertæq;. C. de ope. lib.*
f *Consistit. Bal. l. liberti. C. de ope. liber.*
g *Gerendo. Bal. l. liberti, dicit q, si libertus ibi procurat negotia patroni, non potest petere mercedẽ, & uidetur tenere q, sit obsequialis opera. l. officio. C. de neg. gest.*
h *Hæredem. Bal. l. si sic. circa fi. la ult. de uer. ob. et gl. & Bal. l. liberti. de ope. lib. & ĵ. in ult. col.*
i *Nulla. Bar. d. §. si quis insulã. sed Bal. aliter, loquitur in l. liberti. de oper. lib. Et tu adde Bar. hic. & Soc. c. dilecti. de for. comp. ubi quãdo promittitur factum solo cohærens, tunc ultra expressionẽ loci sequitur etiam q, exprimatur quãtitas altitudinis, longitudinis, & latitudinis, secus si promittatur factum non cohærens solo, & allegat Bar. hic. ita ipse ibi in d. c. dilecti. uer. circa secundum.*
k *Præconium. Bal. l. liberti. de ope. lib.*
l *Possunt. Vide ĵ. & Bal. l. liberti. de ope. lib. & quid sit dare operas certas, et incertas, Bal. eo.*
m *Quæst. Sed Bar. & Imo. l. ij. in prin. sol. mat. in q. an teneatur facere qd ibi prodest, & mihi nõ nocet, uidetur tenere cont. in ea cõbinatione, dũ alleg. l. nec creditores. C. de nou. uidelicet, q, etiam scriptor nõ posit cogi scribere alij librũ. item ad hoc quod no. in l. aquã. & ibi Bal. C. de seruit. ead. d. l. ij. in prin. dicit, qd re. l. j. C. de noua fallit. in debitore operarij. Alle. istum tex. in fi. & idẽ dicit ipse hic, nisi incõmodum esset operas præstari debenti, per d. l. ij. in prin. Et hoc placet, Ang. & Imol. l. in stipulationibus. §. operarum. de uer. ob. Bal. l. ij. de do. Bar. l. si is qui. §. fi. ĵ. de pig. uide s. in uer. sed differentia est, & Bal. l. j. ad fi. C. de ope. lib. & in l. liberti. e. tit. & dixi s. prox. Alex. hic, in d. l. in stipulationibus.*
n *Alicuius. Si quis locat operas suas, an intelligatur quod debeat alimentari à conducente, gl. l. quoniam. C. de testi. sed Bal. ibi tenet, q, non debentur alimẽta, nisi uniuersalis consuetudo esset in contrarium, & ibi etiam gl. & Bal. Quid si laborator meus rupit sua ferramenta in meo laborario, quod non teneor satisfacere. Et hic adde Bal. l. liberti libertæq;. C. de op. liber. An aũt uasalus debeat sequi dominũ suis sumptibus. Bal. l. mœnia. §. j. de annuis le. Et an teneantur operarij portare sua ferramenta? Ang. & Imo. l. stipulationes cõmodissimum. de uer. ob. & Bal. l. j. C. de uer. sig. & hic adde Bar. l. ij. C. de neg. gest. in l. uenditores. ff. de uer. ob. Alex. d. l. stipulationes. Et ibi an officialis teneatur suis sumptibus facere conducere sarcinullas assessoris.*
o *Hæredes. Bar. l. si sic. de uerb. ob circa fi. gl. Bar. & l. Latè Bal. l. liberti. C. de ope. liber. Et ibi nũ etiam transeat ad filium exhæredatũ uide s. eo. §. j.*
p *Stipuletur. Bal. c. j. §. hic quoq;. de succe. feu. Imo. l. quod dicitur. de uer. ob.*

a §. SI DECEM. [a] *Si* soluatur pars unius ex rebus alternatiuè debitis, an competat liberatio, uel detur repetitio, pendet ex futuro euẽtu. Opp. & uidetur, cp pro parte soluta contingit liberatio. l. hominẽ. ĵ. de excep. gl. hic, & in l. cõtraria, dat multas solutiones. neutram ponit ueram. Ita est ueritas, qd ibi loquitur in acceptilatione, per quam potest tolli pars obligationis, hic uerò in solutione partis. Ratio differentiæ est, quia si solutio partis tolleret obligationem in parte, posset debitor postea soluendo partem in Sticho consequi liberationẽ, & sic contingeret solutionem in diuersis rebus fieri, qd est absurdum, ut ĵ. prox. §. & l. in executione.

executione. §. pro parte. ĵ. de uerb. ob. Sed in acceptilatione non põt cõtingere istud absurdũ, ut apparet euidenter, fm Pet. ut dixi in l. cont. & in l. ij. §. si cum hominẽ ĵ. de uerb. ob. Opp. l. stipulatus. §. j. ĵ. de sol. Sol. ibi erat certa species in obligatione, nõ alternatiuè, ideò solutione partis contingit liberatio, quia nõ potest deueniri ad illud absurdũ quod in alia re partẽ soluas. Opp. ĵ. de uer. ob. l. ij. §. j. fol. ibi loquitur in obligatione generis, ut si debeo hominẽ in genere, solutione unius partis cõmunis, nõ contingit liberatio, ne deueniatur ad illud absurdũ, quod in alio homine alia pars soluatur, ut in d. l. in executione. §. pro parte. Opp. l. pen. C. eo. tit. Sol. fateor quod ultimũ responsum huius l. corrigitur hodie, nam ille cuius erat electio in soluendo, habet electionem in repetendo. Quæro dicitur hic, eum qui soluerit
b esse in pendenti, [b] quæro quid est dictũ in pendentia? rg. natiuitas cõditionis inde. est in pendẽti, ut hic, & d. l. ij. §. j. ĵ. de uerb. ob. Item exercitiũ actionis primæ quo ad alia quinq; soluta est in pendẽti. Nõ. n. possum petere Stichũ, aut quinque de summa decẽ, licet in illis quinq; solius liberatio nõ contingat, tamen nõ possunt peti interim, sed illa quinq; quę non sunt soluta possunt peti. Et tex. est hic, qui uidetur dicere qd sit in pendenti, utrum possit peti reliqua quinq; aut Stichus diuisim, intelligẽ utrũ possit peti reliqua quinque, uel Stichus tantũ. Alternatiuè autẽ Stichum aut quinque sine dubio petere posset, sed in obligatiõe generis hoc nõ contingeret, quia si soluisti medietatẽ in uno homine, cum deberes hominẽ in genere, statim possum petere integrũ hominẽ, d. l. Si stipulatus. de sol. Rationẽ horũ, & qualiter prædicta procedant, ponit gl. licet obscurè, & Dy. l. ij. §. j. de uer. ob. ibi plenè dixi, &c.

ADDITIO.

a *Decem. Bal. l. j. in xiiij. q. C. de his quæ pœ. no.*
b *Pendenti. Et adde q, in obligatione alternatiua, non transit dominium ante electionem. l. si in rem. la j. de rei uend. Bal. l. conuenticula. de epis. & cle.*

§. IDEM AIT. In obligatione alternatiua, solutione partium in diuersis rebus liberatio contingit, licet ad plures hæredes creditoris uel promissoris pertineat obligatio.

LEX XXVII.

1 *Indebitum recipiens quasi contrahit.*
2 *Forũ ratione indebiti soluti in loco quasi contrahitur, & ubi possit repeti.*

QVI LOCO CERTO. Gl. intelligit istã l. uno modo, & Gul. alio modo fm gl. breuiter hoc intendit, Sicut promissum in certo loco potest ubiq; peti, ita solutũ indebitè certo loco nõ obstante errore soluentis. Quæro quid uult dicere tex. ibi non enim æstimationem, &c. rg. quia ibi putabat se teneri in uno loco, in alijs non putabat se teneri, & ideò quò ad loca alia non uidebatur erratũ, & ideò in alijs locis nõ uidebatur posse repetere, sed istum errorẽ hæc species repetitionis non sequitur. Ita intelligit gl. quasi dicat, non solũ in loco, in quo est erratũ, potest repeti sed ubiq;, sicut ille qui certo loco, p misit. l. j. & ij. ĵ. de eo qd cer. loco. Gul. de Cug. dicit totũ econtrà, & fm eum hæc lex breuiter hoc intendit. In loco quo fit solutio per errorẽ, nõ fortitur quis forũ illius quasi cõtractus ratione. h. d. Tu scis qd ratione contractus, uel quasi contrahit forum, ut s. de
1 iu. l. hæres absens. Itè † in indebito dicitur quasi cõtrahi, [2]
2 ut ĵ. eo. l. si in area. & dicitur celebrari reiste quasi contractus, ut inst. quib. mod. re contra. ob. §. is quoq;. Certè si ego solui tibi per errorẽ in certo loco, ratione istius quasi cõtractus, non contrahit forum, quis error impedit contractionem fori, sed poterit repeti in quolibet alio loco, fm Gul. uide literã, Pro isto intellectu facit hæc litera, non enim æstimatione soluentis, &c. l. si per errorẽ. de iur. om. iud. & C. ubi
2 bi & apud quem in integ. restit. post. l. j. & ij. Tene ergo † opi. gl. per istum tex. qui dicit, quolibet loco. & sic non uidetur uelle excludere, imò includere locum solutiõis. De hoc C. ubi de ratiocinijs agi oportet per totũ. ubi contrahitur forum ex quasi contractu, in quo creditoris nullus cõsensus interuenit, ut si ibi sint gesta negotia administrata tutela, & *Bar. super ff. uet.*

similia, nõ ob. l. si per errorem. quia ibi errabatur in iudice seu iudicio, hic in causa solutionis. Non ob. l. ij. C. ubi & apud quem. quia licet ibi dicat q, debet adire iudicẽ domicilij, tamen nõ negat, quin possit adiri iudex loci, ubi negotium gestũ est. Vel aliter loquitur de in integrũ restitutione quæ non oritur ex negotio gesto, sed datur per officiũ iudicis. l. quod si minor. in fi. ĵ. de minor. Item loquitur de condictiõe ob causam, quæ oritur ex illo negotio gesto, nec oritur tempore quo negotiũ est gestũ, sed oritur propter causam nõ secutam, sed condictio indebiti oritur statim. Prior tamen solutio melior fortè est.

ADDITIO.

a *Contrahi. Ang. hic, & Ang. l. exigere. s. de iud. & ibi quid in loco distractus, Bar. l. de eo. s. de iud.*

LEX XXVIII.

IVDEX. Tutus exceptione rei iudicatæ soluens, non repetit. Opp. l. qui exceptionẽ. ĵ. eo. Sol. hic speciale in hac exceptione, quæ inducta est ad rigorẽ iuris conseruandum, quod plenè dicam, in l. Iul. ĵ. eo. tit. &c.

LEX XXIX.

1 *Pupillus prodigus, & furiosus indebitè solutum repetunt etiam ubi alius non repeteret.*
Pecunia dicitur de rebus, quæ seruando non possunt seruari.
2 *Restitutio est in pristinum statum repositio.*
4 *Minor quando restituatur aduersus naturalem obligationem.*
5 *Compensatio naturalis debiti non admittitur contra repetentem, & nu. 8.*
6 *Obligatio naturalis & ciuilis ex testamẽto perfecto oritur, ex imperfecto, naturalis.*
7 *Testamentum ipsum est de iure gentium.*
9 *Medium concludendi quando minor repetit indebitum, & quando minor uel pupillus.*
10 *Pupillus, prodigus, furiosus, & minor quando repetant indebitum absq; restitutione in integrum.*
11 *Pupillus non habet beneficiũ huius legis, nisi intra tempora, intra quæ posset restitui.*
12 *Condictio indebiti competit furioso, & prodigo, sicut pupillo.*

a 1 INTERDVM. [2] Pupillus prodigus † & furiosus indebitè solutũ repetunt, etiam ubi alius nõ repeteret. Opp. à diuisione, Aut pupillus soluit debitũ, & non repetit, quia pecunia soluta est consumpta, & cedit in solutũ l. non omnis. §. si pupillus. & s. si cer. pet. & l. quod si fortè. in fin. ĵ. de sol. Aut soluit indebitũ, & tunc quilibet alius repeteret, & sic persona non facit locum repetitioni. Sol. dicit gl. cũ arguis à partibus insufficiẽter enumeratis, scilicet aut soluit debitũ, aut soluit indebitũ, sed est quoddam tertiũ, scilicet, qñ soluitur indebitũ ciuiliter, sed debitũ naturaliter, quo casu maior soluens per errorẽ iuris non repe
tit, minor seu pupillus sic, * & sic persona facit locum repetitioni, casus est hic, uel intelligas in casibus, in quibus maior non repetit, quod intellige ut uidistis in l. eleganter s. eo. Contra hoc opp. l. fi. C. si aduer. sol. ubi dicit qd restituitur. Sol. intellige hanc fm illã, qd hic datur condictio, scilicet restitutione petita, & ita pertransit gl. Opp. si hoc esset uerum idem esset in quolibet minore, cui subueniretur per restitutionẽ, per tit. de minor. Gl. dicit, fateor sed hic loquitur in pupillo gratia exempli, in hoc tamẽ differt pupillus ab adulto, quia adultus curatorẽ non habens, soluens pecuniã, statim transfert dominiũ, nec expectatur cõsumptio, quod non est in pupillo. ut hac lege. No. istam gl.
2 quia in hoc dicit uerum, & sic † pecunia non dicitur esse in
b rebus, qui seruando seruari [b] possunt, tunc enim nõ posset alienare adultus sine decreto. Idem no. in l. j. §. fuit quæsitũ. ĵ. ad Treb. & ita gl. intelligit, quòd hic conceditur condictio, petita prius restitutione in integrũ. Opp. lac. But. illud red
3 dit restitutio, quod ablatum est læsio, ex. enim † restitutio, in pristinum statũ repositio, ut s. de minor. l. quod si minor. §. restitutio. Vnde si minor est læsus in re, restituitur in re, si in

actione, restituitur in actione, l. qui proprio. §. item quæritꝫ. ſ. de proc. Sed hic minor ſoluens fuit leſus in re quã ſoluit, ergo per reſtitutionẽ in integrũ re habebit rem. Malè ergo dicit gl. in tex. qui dicunt quod cõpetit condictio indebiti reſtitutione præhabita. Nam ſi uult petere reſtitutionẽ ad ad condictionẽ indebiti, non poteſt, quia illam nunq̃ habuit, nec in ea contingit læſio. Sed ſi reſtituitur ad id qđ ſoluit, non eſt neceſſaria condictio. Huius timore dixit Ia. But. q̃ iſtud quod hic dicitur in fine, condictio locũ habeat, id eſt, in integrũ reſtitutio. Eſt enim condictio nomen generale ad omnẽ repetitionẽ, & ſic pertranſit. Durum tamẽ uidẽt mihi, q̃ Iuriſconſ. in tractatu condictionis indebiti, intellexerit de reſtitutione in integrũ. Vnde Iac. de Aret. [c] uolens euadere iſtud cont. intelligit hanc l. in debito naturali ſoluto, quod minor petit reſtitutionẽ aduerſus naturalẽ obligationẽ, quæ per reſtitutionẽ totaliter tolletur, nam eo caſu, quo cõtra obligationẽ ciuilem reſtitutio parit exceptionem, eo caſu naturalem obligationẽ in totum extinguit. l. ſi eius. ĩ. ad Trebell. quia reſtitutione habita, habebit locũ
4 condictio indebiti. † Contra hoc opp. contra naturalẽ ob
d ligationem [d] non datur reſtitutio, Inſt. quib. mod. tol. ob. §. prætereà & ſ. de procur. l. minor in gl. magna de arbitris. l. ſi pupillus &. ĩ. de uerb. ob. l. puberes. & in qualibet earũ notatur. Suſtinendo Iac. de Aret. dico quod cõtra naturalem obligationẽ non datur reſtitutio minori eo caſu, quo per eam non læditur, ſed poteſt ſe tueri iure cõmuni non ſoluẽdo. Ita loquuntur dictæ gl. ar. ſ. de min. l. in cauſæ. ſed eo caſu quo per eam læditur, poteſt petere reſtitutionẽ, ut puta, ſi eam ſoluit ſm prædictum intellectũ, ĩ. de fideiuſſ. l. Marcellus. & quod ibi no. Et hoc puto ſatis uerũ in ſe, non tamen quantum ad intellectũ noſtræ l. Nam gl. intelligit hic in legato ſoluto nõ deducta Falcidia, certè per illam obligationem naturalẽ non læditur, nam quilibet maior & diligens audiuiſſet hæreditatẽ, & ſic fuiſſet obligatus, ut ipſe idẽ in obligatione naturali, qui habuit originẽ de perſona maioris, cui minor ſucceſſit. Iſta lectura ſolùm procederet in obligatione naturali cõtracta ſolùm pro minore, unde nimis reſtringere legẽ iſtam, licet poſſet eſſe uera hoc caſu non tamen puto quod aliquo caſu ſit neceſſe peti reſtitutionẽ, ut
e ĩ. dicam. Secundò opp. ſm ordinem gl. [e] ſi minor eſt obligatus naturaliter, opponetur ſibi compenſatio, l. etiam ĩ. de
5 comp. dicit gl. † quod naturaliter debitũ compenſetur, habe locum in petente, nõ in repetente, l. cum is. §. j. ĩ. eo. & uidebitis ibi, quod puto uerũ, ut ibi dicã, tamen Iac. de Aret. non ſtat in hoc. Imo dicit quòd ſi intelligis in debito naturaliter ſoluto, dico quòd fuit petita reſtitutio contra ipſam naturalem obligationẽ, & ſic fuit ſublata quod nõ placet, ut uobis ſupra dixi. Vel dic, dicit ipſe, quòd hic loquit̃ de debito tantũ ciuiliter ſoluto. Pro cuius euidentia debes ſcire, dicit Iac. de Are. quod ex teſtamento non oritur obligatio naturalis, quantumcũq; ualido, ſed ſolùm ciuilis, quæ habet effectũ exactionis, quod apparet, quia deportatus, in quẽ nõ cadunt ea quæ ſunt iuris ciuilis, ſed ea quæ ſunt iuriſgent. non habet teſtamenti factionẽ, nec̃ actiuẽ, nec̃ paſſiuẽ, l. j. C. de hær. inſtit. & l. eius qui. ĩ. de teſtam. Si enim oriretur obligatio naturalis, quæ eſt de iuregent. dic ut uidebis in l. ſi ſortem. §. libertus. ſ. eo. Sed ſi teſtamentũ eſt ĩm perfectũ, tunc oritur obligatio ciuilis, * quæ non habet effectum exactionis, ideò puto q̃ reſecatur per Falcidiam, dicit ipſe, & ita intelligo hic quòd pupillus ſoluit tale indebitũ, quòd maior per errorẽ iuris ſolùm nõ repeteret, ſed minor ſic, & ſic perſona facit locum repetitioni, nec eſt neceſſe quòd petatur reſtitutio, nec ob. exceptio de compenſatione, cũ non ſit debitũ naturale. Vltramont. concordant cum Iac. de Aret. in hoc ultimo, q̃ ex teſtamento imperfecto, uel in eo quod reſecat̃ per Falcidiã, nõ eſt obligatio naturalis, & ſic intelligunt legẽ iſtam, & ceſſant dictæ oppoſitiones. Certè opin. Iac. De Aret. & Vltramont. diſpli-
6 cet mihi † totaliter, nam ex teſtamento perfecto, ſine dubio oritur ciuilis & naturalis obligatio, nam adita hæreditate obligatur hæres ex quaſi cõtractu. l. ex maleficijs. §. hæres, ſ. de act. & ob. qui quaſi contractus habet conſenſum, qui parit naturalẽ. Item ex teſtamento imperfecto oritur naturalis, ut plenè probaui ſ. e. l. j. * Idẽ in eo quod defalcatur per falcidiam, non obſtat quod dicit Iac. de Are. de reſtitutione, imò per illud arguo contra militi remiſſa eſt iuris ciuilis ſolennitas, l. j. §. cùm in notitiã. de teſtamen. milit. & ex hoc ſequitur, quod miles poteſt inſtituere deportatũ, l. nec eñ. §. deportati. ĩ. de teſt. mil. ergo apparet quòd de iure gentiũ deportatus eſt capax hæreditatis ex teſtamento, licet enim teſtamentũ cum adiectione iſtarum ſolennitatũ dicatur iuris ci
7 uilis. l. iij. ĩ. de teſt. tamen ipſum † teſtamentũ de ſe ſimpliciter eſt iuregent. [f] Nam eo ipſo quòd gentes eſſe cæperũt, diſponebant de bonis ſuis poſt mortẽ, ut legitur in ueteri teſtamento, de antiquis patribus. Tenendo ergo lect. gl. eſſet
8 uerior ſolutio eius, quòd † cõpenſatio debiti naturalis habet locũ in petente, non in repetente, d. l. cùm is. §. j. Tertiò opp. ſm ordinẽ gl. d. l. ſi eius. §. j. ĩ. ad Treb. Sol. per illam l. Dicebat Placentinus, quòd pupillus repetit ſine reſtitutione, ſed gl. illam legẽ retorquet contra eum, ut habes in ea, qualiter tamen illa lex debet intelligi, ĩ. dicã. Quartò opp. ſm ordinem glo. In furioſo & prodigo non poteſt reconciliari indebitũ conſumptione ſecuta, quia non poteſt cum eis uidere negotiũ eſſe geſtum, uel contractũ, l. ſi à furioſo, & ibi no. ſ. ſi cert. pet. Sol. dicit gl. cõcedo oppoſitum, quòd non repetit condictione indebiti, ſed ſine cauſa, & ſic aliter intelligitur condictio in pupillo, aliter in furioſo & prodi-
9 go, dicit glo. arg. l. negotijs. ĩ. de reg. iur. † Vidiſtis ergo opp. noſtrorũ doctorum, qualiter procedant, mihi aũt uidetur, q̃ iſte infraſcationes non ſunt neceſſariæ, ſed caſus iſtius l. ſit magis clarus q̃ in aliqua lege iſtius tituli, quando maior ſoluit indebitũ, ſi uult repetere cauſa cõdictionis indebiti, & mediũ per q̃ concluditur in eã, q̃ indebitum ſoluit per errorẽ, ut ſ. eo. l. j. in princ. & quandoq; eſt neceſſe q̃ exprimatur error facti, quandoq; error iuris, ut ibi no. In pupillo uerò, furioſo, & prodigo mediũ, per quod concludit in cõdictiõe indebiti, eſt ipſa qualitas perſonæ, nec habeo neceſſe dicere in libello, q̃ ſoluit indebitũ ſcienter, uel per errorem, imò indiſtinctè ſufficit q̃ ego dicam, q̃ etiam pupillus, furioſus, uel prodigus, & ſolui indebitũ, ex hoc datur mihi repetitio, ſiue interuenerit error, ſiue non, & ſic in maiore facit repetitionẽ error. In iſtis uerò facit locũ repetitioni perſonæ, & uide tex. ibi, in iſtis perſonis generaliter & & ex hoc apparet q̃ in iſtis articulis & probationibus perſonis iſtis repetentibus, non habent neceſſe probare errorem, ſed in maiore, ſic. Vt ergo declaremus iſtam materiã,
10 † quandoq; iſtæ perſonæ quæ hic numerãtur, uel alius minor ſoluit indebitũ, omni iure, & tunc in iſtis perſonis hic enumeratis indiſtinctè eſt locus repetitioni, quod apparet,
g quia donare non poteſt, & ſic propter ſcientiã [g] non poteſt præſumi donatio. Sed ſi eſſet alius minor, q̃ pupillus, haberet neceſſe petere reſtitutionẽ, ſi non haberet curatorẽ, aliàs eſſet idem qđ in pupillo. l. ſi curatorẽ habẽs. C. de in integ. reſti. & uide quod no. in l. j. C. ad l. falc. & l. illud ſ. de minor.

Quandoq; ſoluit indebitũ naturaliter, ſed ciuiliter debitũ: & tunc ſi eſt debitũ ciuiliter ſine effectu exactionis, ut in chirographo ante biennium, idem per omnia quod in his quæ indebita ſunt omni iure. ſ. eo. l. j. Sed ſi eſſet debitum ciuile, quod habet effectũ exactionis, ut res iudicata, uel debitũ ex teſtamento ſolenni, ſm Iac. de Aret. dic q̃ tunc eſſet idem quod ſuprà dixi in debito utroq; iure. Si uerò ſoluit indebitum, ciuiliter, ſed naturaliter debitũ, tunc à perſonis hic enumeratis indiſtinctè repetitur, nõ diſtincto, quo errore, uel ſcienter, uel ignoranter, ut hic in eo quod dicit, generaliter, &c. hoc eſt ſine diſtinctione, nec opus eſt reſtitutione in integ. l. illud. in prin. ſ. de minor. & l. ul. C. ſi aduer. ſo. quę dicunt repetitionẽ decerni, nec reſtitutionis faciũt mentionem, imò d. l. illud. ſ. de minor. hoc uult notanter dicere, q̃ licet in aliꝫ caſibus daretur reſtitutio, tamen indebito ſoluto

Ciuilis. Hoc eſt falſum, cum enim ius ciuile, teſtamentũ minus ſolenne reprobet iure ciuili, nulla ex eo teſtamento, obligatio contrahitur. Bar. ſibi cont. l. cũ quis. num. 7. ſ. C. de iur. & fac. ign. I. Con. B.

luto datur repetitio ſine reſtitutione, licet glo. aliter intelligat. uel ſi uis leges iſtas intelligere, reſtitutione petita, intelige in maiore pupillo, & ſic non ob. huic legi. Contra hoc facit ĩ. ad Treb. l. ſi eius. §. j. ubi dicitur quod pupillus naturaliter debitũ ſoluens non repetit. Sol. non repetit, ſcilicet, de iure cõmuni, ſed repetit beneficio ſpeciali conceſſo minori, per hanc l. ſine reſtitutione impetrata à iudice. Reſtitu
11 tionem ergò quã iudex deberet facere, hæc lex ſupplet, † & ideò pupillus non haberet beneficiũ iſtius l.

* *Reſtitui. Hoc eſt, uſq; ad uiceſimum nonũ annum, de ijs quæ geſſit ante uigeſimum quintum annũ l. ſi. C. de temp. in integ. reſtit. mino.* I. Con.

niſi intra tempora intra quæ poſſet reſtitui. * l. ſi. C. ſi aduer. ſol. Quãdoq; ſoluitur aliquid quod eſt utroque iure debitũ, ſed obſtat exceptio, & dicitur ope exceptionis indebitũ, tunc à perſonis hic enumeratis poteſt indiſtinctè repeti, nõ adhibita diſtinctione, utrũ ſit exceptio odioſa, uel fauorabilis, uel quo errore ſit ſolutũ, ut hic dum dicit generaliter. Quandoq; ſoluitur aliquid indebitè, quod à maiore non repeteretur, ut in eo quod creſcit per inficiationem, & in aliꝫ caſibus notatis in l. eleganter. §. fi. ſ. eo. & tunc datur repetitio iſtis perſo-
12 nis, ſiue diſtinctione creſcat per inficiationẽ, uel non. † Vltimò dico, cõdictio indebiti ita datur furioſo & prodigo, ſic ut pupillo, & conſumptione ſecuta reconciliatur indebitũ, ſicut mutuum, tenendo opinionem, glo. l. furioſo. in princ. ſ. ſi cert. pet.

ADDITIO.

a Interdum. Ang. & Io. And. l. non omnis. §. ſi pupillus. in prin. ſ. ſi cer. pet.
b Seruari. Ex iſtis gl. alleg. tex. expreſſum inſt. de uſu. §. conſtituitur. ſimilem in l. Ariſtot. §. fin. & l. ſeq. ĩ. de iure deliber. & l. ij. ſ. de uſufr. earũ rer. & quæ ſint quæ ſeruando ſeruari non poſſunt, ſunt res quæ finiuntur ante triennium finitum. gl. l. j. C. ſi aduer. uſuc. gl. fin. l. pen. C. in quib. cau. in integ. reſt. non eſt neceſſ. ad hoc adde tex. in l. Iul. de pe. hær.
c Aret. Cy. l. ij. in fi. C. ſi aduer. ſol.
d Obligationem. Gl. & Bar. l. iij. §. alteriꝰ. de neg. geſt. & an ſit uerũ, quod minor ſi ſoluat legata, non deducta falcidia, poſſit reſtitui. gl. & doct. l. j. C. ad l. Falc.
e Gl. Bar. d. l. ij. & limitat Bal. hic, ſi de obligatione inefficaci, opp. ſecus de efficaci, & hoc etiam ſentit expreſsè Bart. d. l. cum is. §. j. ĩ. eo. ſed cont. eius quod hic dicit Bar. uidetur ipſe tenuiſſe, in l. frater à fratre. ĩ. eo. uide Alex. conſ. ij. uol. j. & conſil. octauageſimoſeptimo, uol. ij. & Mart. Lau. in tract. primogenituræ.
f Iure gent. Gl. l. j. ĩ. de acq. re. do. & Bar. in rub. ff. de acq. hær.
g Scientiam. Cont. Bal. hic quod fortè uerius eſt, l. j. & ij. C. ſi aduer. don.

LEX XXX.

1 Condictio indebiti non habet locum in contractus nominatis.
2 Indebitè ſolutum an repetatur quando ab utraq; parte debetur quantitas, ita q̃ locus eſſet compenſationi, an indebitè ſolutum repetatur.
3 Compenſatio non eſt propriè exceptio.

QVI INVICEM. Si quis ſoluat tutus exceptione, quia ſibi debetur, non repetit, ſed ſuum debitũ petit. Duobus modis poteſt poni caſus, Primo in cõtractu ultro citroq; obligatorio, ut ſi uenditor tradit rem anteqũ ſoluatur pretiũ, uel econuerſo, licet eſſet tutus exceptione. l. Iul. §. offerri. ĩ. de act. emp. tamen non repetit ut indebitũ, ſed petit quod ſibi debetur. Secundo modo poteſt poni caſus, quando duo ſunt inuicẽ creditor & debitor ex cauſis ſeparatis, & iſtum intellectũ uidetur habuiſſe gl. Ex prima lect. no. † quod in contractibus nominatis, ſicut non eſt locus condictioni ob cauſam, ita nec condictioni indeb. l. in ciuile. C. de rei uendic. facit quod dixi ſ. tit. ij. l. fin. &c. Quæro circa ſecundã lectur. qui ſunt caſus, in quibus compẽſa-
2 tio locum non habet: gl. eos enumerat. † Sed tunc quæro, quid ſi ex utraq; parte debeatur quãtitas, ita quod locus eſſet compenſationi, an ſolutum repetitur, ut indebitum? Gl. reſpondet, eut erat locus compẽſationi, facto hominis, non ipſo iure, & nõ eſt locus repetitioni indebiti. Hic eſt caſus hic, & ſecundũ hoc quod tex. dicit, in quibus cauſis cõpenſatio locũ non habet, ſubaudi, ipſo iure, ſed ſi compen-
ſationi locus eſſet ipſo iure, ut in l. ſi ambo. ſ. j. de compen-
Bar. ſuper ff. uet.

a POMA. *Hoc Alex. conſ. xij. j. col. uol. ij.*
b Exceptione. Adde, q̃ exceptio compenſationis non ſit propriè exceptio, Alex. & ibi concor. conſ. xij. uer. prætereà per iſta uerba. in ij. uol.

LEX XXXI.

a IS QVI PLVS. [a] Qui promiſit plus q̃ deberet, condicit liberationem. * *Liberationem. Quod dicitur, quàm deleret, intelligas naturaliter, uel ciuiliter, alioqui uerò non condiceret. l. iij. in fi. ff. quod quiſq; iur. Debiti enim ſolutio eſſe cenſetur. l. hoc iure. §. ſi quis ſeruo. ff. de donat.* I. Con. B.

ADDITIO.

a Plus. Quid ſi obligauit bona pro uero debito, an obligatio poſsit reſcindi, Bal. l. ſi ueritas. C. de fideicom.

LEX XXXII.

1 Ignorãtia in facto proprio admittitur, quando tractatur de dãno uitando.

CVM IS. Vna ex rebus alternatiuè debitis ſolutis ſi mul perempta, quod ſuperest remanet in ſolutum. Opp. quod incendium ſeu caſus fortuitus non libe ret debitorem, l. incendium. C. ſi cer. pet. Sol. hic debebatur ſpecies, ibi quãtitas. Vnde idem eſſet hic quod ibi, ſi quantitas eſſet ſoluta, l. quod indebitum. ſ. eo. & uidiſtis no. l. in debiti. §. ſed & ſi nũmi. eo. tit. ſ. Item opp. l. ſi non ſortem. §. libertus. ſ. eo. Sol. eodem modo dicit gl. q. d. ibi fuit in genere ſolutum, hic in ſpecie. Tu dic. quòd ibi re perempta ille cui facta fuit ſolutio, remaſit locupletior. Vnde illud in quo remãſit locupletior, repetitur, hic ſecus. Opp. l. Stichũ aut Pamphilum. in prin. ĩ. de ſol. Sol. hic debẽt intelligi ſecundum illã, quia ſi contigiſſet mors, poſt moram creditoris teneretur reſtituere eum qui uiuit, uel mortui æſtimatio
1 nem. † Vlt. no. hic gl. quod admittitur ignorantia in facto proprio, quãdo tractatur de damno uitando. l. ſed & ſi meputem. in prin. ſ. eo. Item ſcias q̃ hæc l. habet locum quando utrunq; fuit ſolutum ſimul, ut dicitur in tex. ſecus ſi unum primò & alterum poſt, quia tunc ultimò ſolutum repetetur. l. cùm duo. ſ. eo. ſm Gul.

1 Solutio quæ parit fideiuſſori repetitionem, non parit reo liberationem.
2 Actus idem non poteſt producere diuerſos effectus.
3 Compenſatio an obijciatur contra agentem condictione indebiti.
4 Compenſatio contra agentem actione depoſiti non admittitur.

1 §. FIDEIVSSOR. Sol. † quæ fideiuſſori parit repetitionem, nõ parit reo liberationem. No. quòd eadem
a ſolutio nõ poteſt parere liberationẽ & repetitionem, [2]
b ut hic. & l. qui hominẽ. in fi. ĩ. de ſol. & l. ſi fideiuſſor [b] ĩ. eodẽ & ſuprà eo. ſi non ſortem. §. ſi decem. Vel aliter, Idem actus
2 † non poteſt producere diuerſos effectus, ut hic. cum ſimilibus. Opp. l. in numerationibus. ĩ. de ſol. Solut. ibi tex. producit actionẽ, uel liberationem diuerſis reſpectibus, & circa diuerſa, non autem reſpectu eiuſdẽ obligationis, ut hic. Et ex hoc dicto gl. hic arguit ad q. nos habemus quòd debitum naturaliter tantùm ſolutum per facti errorem repetitur. l. error. C. ad l. Falcid. & l. cùm quis. C. de fur. & fac. ign.
3 † An contra agentẽ condictione indebiti poterit obijci cõpenſatio? Videtur quod ſic, nam per illam ſolutionẽ, non tollitur illa naturalis obligatio, quia cùm detur repetitio,

non producit liberationẽ, ut hic. Si durat, ergo, &c. l. etiam.
c ff. de compen. Cont. dicit gl. quia hoc esset uerũ,[c] leges quæ dicunt ꝙ naturale debitũ potest repeti, essent impositæ uer bis, & non rebus, & fm̃ hoc, l. etiam ff. de compen. habet locum in petente, non in repetente. Idem & ego puto hoc ue
d rum[d] esse, licet quidã hoc non teneant, ut tetigi ff. eo. l. interdum. Nam debes scire, ꝙ est quædam spoliatio uera & propria, & tũc ante omnia spoliatus est restituẽdus, & sibi nulla potest opponi exceptio, neq; compensatio. l. si quis ad se
4 fundum. C. ad leg. Iul. de ui. & illa etiam † est ratio in deposito, quia denegans depositũ, uidetur spoliare, ideò cõpensationem nõ obijcit, l. fi. C. de Compensa. Quædam est spoliatio non uera, ut quando non fuit spoliatus dolo aduersarij, sed per errorẽ meum, isto casu bene potest obijci compẽsatio alterius debiti, quod deberet executionẽ ut hoc §. in fi. quando reus successit fideiussori. Sed de debito naturaliter tantùm non potest obijci cõpensatio, per omnes leges, quę dicunt naturale debitũ per errorem solutum repeti. Quandoq; contingit quòd nulla est spoliatio, nec uera nec ficta, tunc procedit l. etiam ff. de compen. & sic in petente magis q̃ in repetente. Et est ratio, quia repetitio habet naturam cuiusdã petitionis restitutionis ad id quo quis spoliatus est. ff. de reg. iur. l. non debet actori. §. in re obscura.

ADDITIO.

a Repetitionem. Bal. l. pacta quæ contra. C. de pact. Bar. l. j. C. ꝙ metu. cau. & in l. si socer. §. fi. fol. mat. & Bar. §. pactus ne peteret. in gl. mag.
b POMA. Fideiuss. Alex. cons. lxix. in fi. uo. iiij.
c Verum. Bar. l. j. ff. eo. & Bal. l. cum quis. de iur. & fact. ign. dicit quòd exceptio doli obstat petenti, & non repetenti, sicut nec obstat spoliatio, Bal. l. si socer. §. fi. fol. mat. Bal. l. ij. C. si aduer. fol. post Bar. l. pe. ff. tit. j. dubitauit ias. §. in bonæ fideiuss. inst. de act. & ibi Ang. dat aliam.

1 Indebitum solutum errore causatum à pietate, non repetitur.
2 Mulier quæ fideiussit pro dote, non repetit.

a 1 §. SI IN EA.[a] Quando † pietate causatur error, cessat repetitio indebiti soluti. Opp. l. cum post. §. j. ff. de admin. tut. Sol. ibi ut tutor, hic suo nomine soluit. Opp. l. si
pater ignorãs. ff. sol. mat. Sol. ut ibi patet. Opp. l. patrem. C. de nup. Sol. fallit ibi. Opp. ff. tit. ij. l. si donaturus. §. j. & l. qui
b se debere. in princ.[b] Sol. & aduerte, quia ex hoc declarabitur ista lex, non intelligas, ꝙ solutum indebitè ex causa dotis simpliciter non repetatur, quasi ipsa dotis causa sit pietas, quæ repetitionẽ impedit, quia hoc esset contra casum illarum legũ, sed intellige quãdo causa pietatis inducit a
c liquem ad credendũ[c] se obligatũ, ut puta mater credebat se teneri ad dotandam filiam, uel frater sororẽ in casu quo non debet, uel soror sororẽ, uel nutrix nitritiã, & ista pietas & affectio, quæ erat inter eos, fuit causa istius erroris. Ita intellige primam gl. hic positã, quæ dicit, mater fortè uel extranea. sed si alia causa, quã causa pietatis eã induceret in errorẽ, ut si mater uel soror putabat se teneri ex testamẽto, uel putabat se teneri, ideò quia putabat se debitricẽ ex causa mutui, uel depositi, & tũc solutum indebitè repeteretur, ut legib. cont. quia sublato errore, non manet causa pietatis. Ad prædicta facit C. de neg. gest. l. j. & ij. & l. alimenta. Vl
2 timò gl. quærit, † quid si mulier fideiussit, & soluit pro dote, an repetet? & dicit quòd sic, quia alieno nomine soluit, & non suo, & bene.

ADDITIO.

d POMA. Si in ea. An causa dotis dicatur causa pia, Alex. l. si constanter. sol. mat. Pan. cons. cv j. in j. uo. Ro. in rep. auth. similiter. C. ad leg. Fal.
b In prin. Bal. l. ea quæ C. eo. ꝙ si soluo relictum ad pias causas, & indebitè, non repeto, etiam alia ratione, ut ibi, per istum tex. etiam dicit Bal. l. dictam C. de cond. ob. cau. q. fauore ecclesiæ semper præsumitur causa finalis, & præsumitur quod etiam aliàs daturus erat.
c Credendum. Et secundum illum uerum intellectum Bal. iste §. non probat, quod dos sit causa pia prout allegatur, ideò dic quòd cum dos, & alimenta æquiparentur, secundum gl. l. ob æs. C. de præd. mi. & alimenta relicta propter pauperitatẽ cedunt in causam piam, Bar. l. alio. circa prin. ff. de alim. leg. ideò dos relicta & data pauperi personæ, æquiparatur piæ causæ: secus si propter debitum, uel amicitiam, d. l. alio. per Bar. faciunt no. aut. res quæ. C. com. de leg. & quid in alimentis? no. Bar. l. diui. ff. ad l. Fal. & quod dotis relictum, sit causa pia, tenet Bal. l. j. C. de sac. ecc. in repet. & ideo dicit Bal. hic no. arguens, ꝙ relictum pro uirginibus maritandis, intelligitur, ye relictum ad pias causas, & ideò cessat Fal. Et quod dos, & pia causa æquiparentur, Bar. l. ij. §. Titio decem in prin. ff. de dona. & Bal. l. sicut. ad fi. C. de act. & ob. Bal. l. mandatum. uer. sed contra hoc. C. mand. & Bar. l. si ego. in prin. & §. j. ff. de iu. do. Et an de legato dotis detrahatur falcidia? gl. l. tali. §. socer. ff. de iur. do. & l. in testamento militis. C. ad l. Falc. uno tamen casu clarum est ꝙ de legato dotis non detrahatur falcidia, quãdo legatur dos, quia tale legatum censetur æs alienum, Bar. l. quæsitum. §. j. de priui. cre. Alexan. Adde quod alimenta & dos æquiparantur. Ro. cons. ccccl. vj. ubi consuluit, ꝙ sicut res prohibita alienari, põt alienari fauore dotis in fauore aliment.

1 Obligatio generis & alternatiua æquiparantur, & in quibus. nu. 10.
2 Debitor in genere potest soluere quamlibet speciem generis.

§. QVI HOMINEM. Obligatio generis, & alternatiua æquiparãtur, & in obligatione generis, qui certam speciẽ soluit, putans se ad eam teneri, repetit. hoc dicit, Primò ponit unum dictũ, secundò ponit aliud. Secunda ibi, & ideò. Nec est dicendũ ꝙ secunda pars sit illatio primi
1 dicti, ut j. dicã. No. † ꝙ obligatio generis, & alternatiua æ
2 quiparantur. Secundo no. † ꝙ debitor in genere, potest soluere quamlibet speciẽ eiusdem generis. Op. debitor alternatiuè si putans se debere unũ soluit, non repetit. l. si is cui. ff. de leg. ij. ergo nec debitor generis, cũ sint similes, ut hic, in prin. sed in fi. dicitur cont. ergo malè. Huius timore hæc lex legitur duob. modis, Primo modo ut hic. in prin. ponatur similitudo inter obligationem hominis in genere ex una parte, & inter obligationẽ alternatiuã hominis in genere, aut decẽ ex alia parte, & tunc non ob. cont. quia ibi erat species in utraq; parte alternatiuæ. Secundo modo legitur, ꝙ hic homo certus aut decem, alternatiuè debebantur, & tũc
10 ob. cont. dantur plures solut. sed illa est uera, † ꝙ obligatio generis & alternatiua æquiparãtur in soluendo, quia quilibet potest soluere quod uult. item quia non tenẽtur præcisè ad allquam speciẽ, sed in repetendo nõ æquiparantur, quia in alternatiuis soluens unũ non repetit. l. cont. secus in obligatione generis, ut hic in fi. Ratio huius est, quia in
a obligatiõe generis, nihil est in obligatione,[a] sed in obligatione alternatiua, utrũ quæ est in obligatione. l. cum incertus. de leg. j. & l. si duo ff. de uer. ob. Contra hoc opp. l. Meui⁹. §. duobus de leg. ij. Sol. ut ibi plenè dixi, tene mẽti gl. super uerb. qui hominẽ, ibi, tu dicas, &c. Ad hoc opp. ergo est mala illatio tex. qui dicit, ꝙ ideò repetit, quia æquiparantur alternatiuè. Sol. leges tex. ꝙ non inferat ex præcedentibus unde dimittas, & ideò posteà reassumas hoc modo uidelicet, & sic cum æstimaret eum Stichum promisisse, cũ dederit, ideò condicet, alium autem quilibet, &c.

ADDITIO.

a Obligatione. Bar. l. ij. §. j. in fi. de uer. ob.

LEX XXXIII.

1 Condictio indebiti oritur ex negotio gesto.
2 Condictio indebiti cessat quando soluens nihil facit accipientis.

a SI IN AREA.[a] Vbi inter partes nullum neg. gest. est, cessat condictio indebiti. Diuiditur in duas partes, prima qñ quis ædificat in solo alieno à se possesso. Secun
b da qñ quis ædificat[b] in solo alieno à domino possesso. Se
1 cunda ibi, sed suis. † No. ꝙ ista cõdictio oritꝛ ex negotio gesto, hoc est, ex isto quasi cõtractu, ut Inst. de ob. quę ex quasi cotrac. §. pe. qui celebratur re, in §. is quoq;. Inst. qui. mod.
2 re con. ob. † Secundò no. ꝙ qñ soluens nihil facit accipientis, cessat hæc condictio. l. si & me & Titium. ff. si cer. pe. Opp. l. indebiti. §. j. ff. eo. Sol. ibi, & ibi declarabitur. Opp. l. qui
pupilli. §. sed & si quis. de neg. gest. Sol. dicit Mar. ꝙ hic loquitur de rigore, ibi de equitate. gl. tenet cõmuniter, quòd nec de rigore repetatur. Quod plene dicetur in l. fundo. de
c rei uendicat. Ad l. cont. respon. quòd ibi impedit[c] nomine alieno, hic proprio nomine.

ADDITIO.

d Area. Limitat Cy. l. si man. C. de neg. gest. & l. si man. §. si curat. in fi. ff. man.

b Aedificat. l. ij. C. de rei uend.
c Impedit. Et sic iste tex. in fi. est contra Bar. & Bal. & doc. l. si mandatũ. C. de neg. gest. dum alle. l. si pœnæ. §. j. ff. eo. & uide quæ ibi dixi post Bal.

LEX XXXIIII.

1 Solutum causa conditionis implendæ quando repetatur.

ISCVI. Quãdo dispositio efficit indebita, solutũ causa cõditionis implẽdæ repetitur. Op. nõ potest quis grauari ultra uires hæreditarias. l. j. §. si is qui. ad Treb. C. de leg. l. si uniuersæ. sed hic grauatur hæres ultra uires hæreditarias, ergo &c. Huius timore uariatur principiũ istud duobus modis. Vno modo, ꝙ in litera nõ sit dictio tota, & sic grauauit eum de restituẽdo hæreditatẽ & fundũ hæreditarium. Secũdo modo, ꝙ in tex. sit dictio tota. & tũc debet intelligi, ꝙ fuit grauatus dare fundũ ipsius hæredis, tamẽ nõ erat grauatus de restituendo hæreditatẽ statim, sed ex interuallo, unde poterit habere tot fructus, quot æqualebũt fundo. Quælibet põt esse bona, uel potes dicere, ꝙ legãdo fundũ ultra hæreditatẽ, uideꝫ derelicto hæreditatis fundũ
a eximere. Secũdò opp. cõdictio indebiti habet locũ,[a] quando soluit ex causa de præterito. l. damus. ff. eo. sed hic fuit solutũ causa conditionis implendę, scilicet ut habeat fundũ, & sic ob causam de futuro, ergo uideꝫ ꝙ habeat locũ cõdictio ob causam. l. j. §. sed si parendi. ff. de cõd. ob. cau. Et sic si intelligas, hic de condictione indebiti, lex est clara, sed ob. cont. Si intelligis de condictione ob causam, ista lex nõ faceret ad titulũ. Quid dicemus? Quidã intelligũt hic de cõdictione ob causam, quidã de cõdictione indebiti. gl. ff. tit.
1 ij. l. iij. §. si quis quasi. circa fi. gl. magnę uideꝫ dicere, † quod in soluto causa cõditionis implẽdæ cessat cõdictio indebiti. & pro hoc, quia nõ soluitur ut debitũ. l. si quis sub cõditione. ff. si quis omis. cau. test. Sol. puto sic dicendũ, Quãdoque soluitur aliq̃d causa cõditionis implendę, ut cõsequatur aliquid ipso iure absq; facto hominis, ut libertatẽ relictã purè, uel legatũ. Quãdoq; relinquitur res testatoris, tũc habet locũ cõdictio indebiti. Ita loquit hic, prout intelligitur de re testatoris legata. Nec ob. si dicas, hic soluit ob causam de futuro, quia nõ est de futuro facto hominis, sed trahit secũ executionẽ ipsa solutio, sicut in eo qui soluit indebitũ. Ideo enim soluit, ut ipsa solutione liberet, tamẽ quia ipsa liberatio debet secũ trahere executionẽ, nõ dicitur soluisse ob causam de futuro. Et sic gl. d. §. si quis quasi. nõ loquitur usquequaq; bene. Non ob. si dicis ꝙ est debitũ saltẽ putatiuè, quia respõdeo, qđ indebitũ etiã dicit, si nõ putet se obligatũ: sed si cõtemplatione alterius damni uitãdi, uel lucri cõsequendi soluit, & sic est debitũ causatiuè seu putatiuè. ff. eo. l. si nõ sortẽ. §. si quis quasi. & §. hæredi. & §. si quis falso. & in quolibet eorũ dixi. Si uerò datur causa cõdictionis implẽdæ, ita quod nõ trahit secũ executionem, sed debeat aliquid fieri ab homine, tũc nõ haberet locũ cõdictio indebiti, sed cõdictio ob causam, l. j. §. sed si parendi. & debet intelligi hic. Si poneres fundũ hæredis esse legatũ, cuius dominiũ nõ trãsit ipso iure in legatariũ, opp. l. qui hæredi. §. sed cũ suspecta. de cõd. & dem. Sol. plures solutiones dantur hic, & ibi. Ista est ueritas, put tu ponis hoc in fundo hæredis legato, ꝙ ibi fuit, solutũ causa implendæ cõditionis legati, qđ remanebat debitũ etiã post coactionẽ, hic causa implẽdę cõditionis legati, ꝙ erat euacuatũ, ꝑpter coactionẽ, sed prout intelligis, in fundo hæreditario legato, soluo ꝙ hic loquit̃ de rigore, ibi de æquitate. Vel uerius hic fuit solutũ ab ipso fideicõmissario q coegit, ibi à quodã extraneo.

ADDITIO.

d Locum. gl. l. fi. in prin. ff. eo. Imol. l. ij. §. & harum. de uer. ob. super uer. qui hominem.

LEX XXXV.

1 Mora non purgatur, postquam facta est executio ab homine, idem à lege, & in illis pœnis quibus lex facit executionem.
2 Exceptionem habere aliud est, aliud habere posse.

a QVI OB REM.[a] Potestas purgandi morã nõ facit
1 ut indebitum uideatur esse solutũ. † No. ꝙ post factã executionẽ ab homine, nõ est locus purgationi moræ. Idem post factã executionẽ à lege. arg. l. si is. ff. de leg. ij. & Dy. l. si seruũ. §. de illo. de uer. ob. & ideò in his pœnis in qb. lex facit executionẽ ipso iure, nõ est locus purgationi moræ. Opp. l. qui exceptionẽ. in prin. ff. eo. Sol. hic nõ habebat exceptionẽ cũ soluit, sed poterat habere purgando morã.
2 † Aliud est ergo habere exceptionẽ, aliud posse habere. Et hoc facit ad id qđ aliàs dixi, si res debita pereat post morã intra tempus, quo mora purgari potest, nihilominus perit periculo ipsius debitoris. l. sancimus. in fi. C. de fideiuss.

ADDITIO.

a Rem. Bar. l. si insulam. xxxiiij. q. ff. de uer. ob.

LEX XXXVI.

a SERVVS.[a] Pecunia accepta ut reddatur res, in qua quis recipiendo pignori furtum commisit, repetitur, aliàs secus.

ADDITIO.

a Seruus. Vide quæ dixi in l. in ciuilem. post Bar. C. de fur. & hic uide Bal. inducentem hanc l. contra Hebr. eos. & per hanc l. dicit Bal. in rub. C. de cõd. ob tur. ꝙ uincens in ludo pecuniam serui, quæ erat domini, uel filiifa. quæ erat patris, uel institoris, quæ erat domini, committat furtum, & ibi idem dicit in ludente cum falsis taxillis. Et ad dictum Bal. hic contra Hebr. eos, ad de eundum Bal. l, eos. C. de fur. Ana. con. vij. Bal. cxxxj. in. iij. parte ubi loquitur in monacho.

LEX XXXVII.

SERVVM. Pretium solutum ex causa emptionis inualidæ, repetitur.

LEX XXXVIII.

1 Obligatio naturalis oritur solũ inter patrem, & filium, & inter duos fratres in eiusdem patris potestate.
2 Obligatio peculiaris est onus ipsius peculij. & nu. 41.
3 Obseruare quod debeo aduersus aliũ, debeo obseruare aduersus me.
4 Filiusfa. quinq; modis habet pecuniam, scilicet patris, quasi castrensis, aduentitij, & profectitij peculij.
5 Obligatio ciuilis & naturalis hodie in aduentitijs potest consistere inter patrem & filium, uel inter duos fratres in eadem potestate constitutos, & nu. 10. & uide nu. 11.
6 Obligatio in duobus reis credendi quando successione unius extinguatur & nu. 8.
7 Pater & filius an dicantur duo rei credendi in hac obligatione naturali. nu. 22.
9 Correus credendi quando teneatur communicare correo illud, quod exegit. & nu. 24.
10 Pater promittens directò filio obligatur naturaliter, nec ad ipsum patrem reuertitur, secus quando obligaretur filio per filium.
12 Patria potestas est de iure ciuili.
13 Filius mutuans pecuniam alteri nomine patris, an & quando mutuum contrahatur, ita quod patri acquiratur.
14 Mutuum non contrahitur, quando filius mutuat nomine suo, & habeat locum hæc lex.
15 Senatusconsul. Maced. non impedit naturalem obligationem.
17 Obligatio naturalis an quæratur patri per filium, & mediante persona filij. nu. 19.
18 Iura naturalia licet non possint mutari, possunt tamen transferri de uno ad alium.
20 Acquiritur quando patri per filium, an apud ipsum aliquid remaneat.
21 Naturales diæ obligationes non nascũtur à principio in obligatione quæ quæritur patri per filium.
23 Obligatio patris an sit potentior obligatione filij, dato quod sint duo rei.
25 Peculium profectitium confertur & qualiter.
26 Actio de peculio est personalis.
27 Actio de peculio an sit natiua uel data.
Et an oriatur ex naturali & ciuili uel naturali tantùm, uel ciuili tantùm. nu. 28.
29 Obligatio naturalis oritur de iure gentium.
30 Iudicis uel legis, condituris factum à parte factum uidetur.
31 Pater an obligetur naturaliter ex persona illius filij, qui est naturaliter obligatus.
32 Si unus ex duobus seruis unius domini mutuat alteri, an dominus ex persona serui accipientis pecuniam, mutuò obligetur.

33 Creditor & debitor quis potest esse respectu diuersi patrimonij.
34 An dominus obligetur ex persona serui delinquentis in res alterius domini, uel alterius serui.
35 Obligatio naturalis an sit in obligationibus ex delictis.
36 Frater si mutuat alteri existenti in eadem potestate, an pater obligetur ex persona recipientis.
37 Obligatio naturalis, quæ quæritur filio. an quæratur patri.
38 Frater soluens mutuum acceptum à fratre ipsi fratri post mortem patris ante aditam hæreditatem, an possit repetere.
39 Peculij quando præuentione extinguitur ista obligatio naturalis, an extinguatur ratione quotæ, an ratione quantitatis.
40 Peculium & hæreditas differunt.
42 Filius si debet Titio decem, & decem sunt in peculio, de quibus pater donauit Titio quinq;, pater liberatur in illis quinq;.
43 Creditor peculiaris extraneus, an possit agere contra fratrem creditorẽ, quatenus habet in peculio.
44 Frater debitor si soluit creditoribus peculiaribus de suo, an repetat à fratre creditore, ad quem peruenit peculium pro parte.
45 Peculio adempto an filius uel seruus remanet obligatus naturaliter.
46 Frater conuentus ex obligatione hæreditaria actione de peculio, quando teneatur pro parte, & quando in totum.
47 Mutuum inter patrem & filium qualiter contrahi possit.
48 Contractus cõmodati & depositi inter patrẽ, et filiũ qualiter cõtrahatur.
49 Parere maioribus est præceptum iurisgentium.
50 Contractus emptionis & uenditionis an celebrari possit inter patrem & filium.
51 Palã & publicè fieri dicitur, quod fit consanguineis & amicis præsentib.
52 Frater quando possit emere à fratre existenti in eiusdẽ patris potestate.
53 Pater an possit autorari uni filio uendenti alteri rem peculij aduentitij.
54 Locatio inter patrem & filium quando contrahatur.
55 Contractus mandati inter patrem & filium an contrahi possit.
56 Carcer est species seruitutis.
57 Contractus donationis an consistat inter patrem & filium.

a FRATER A Fratre.[a] Re & fama difficilis est hæc lex sicut alia in toto corpore iuris. h. d. Inter duos fratres, qui sunt in eiusdem potestate, & inter patrem & filiũ, sola obligatio naturalis cõtrahitur, quæ per fratrem mutuantem patri acquiritˉ. Itẽ cũ debitor creditori succedit, pro quota obligatio extinguitur. Itẽ huius obligationis onus peculiũ respicit, & quatenus de eo peruenit ad creditorẽ, obligatio tollitur. Itẽ solutũ inquantũ erat obligatio extincta repetitur, residuum non naturali obligatione impediente. h. d. Diuiditur in duas partes principales, primò qñ mutuũ est p̃ctum inter duos fratres. secũdò qñ est p̃ctum inter patrẽ & filium. Secunda ibi, §. quæsitũ. Item prima pars subdiuidit̃ per gl. in sex partes. Quod dicit in gl. eo excepto quod ubi dicit tria argumenta ad rationem, nõ intelligas ad rationem positam in tex. sed ad rationẽ subauditã, ut dicã super litera. Partes sunt manifestæ. Itẽ secunda pars subdiuiditur. Nam primò loquitˉ qñ pater credidit filio. Secundò qñ ecõuerso. Secũda ibi ecõtrà si pater, & quælibet istarum posset recipere alias subdiuisiones, quas dimitto, quia claræ sunt. Antequam ueniam ad casum in terminis,
1 præmitto breuiter, q̃ † inter patrẽ, & filiũ & inter duos fratres in eiusdẽ potestate, solũ obligatio naturalis p̃hitur. Rationem uidebis j. Itẽ præmitto q̃ illa obligatio acquiritur p̃ filiũ patri. Tertio præmitto q̃ qñ debitor succedit creditori, extinguitur obligatio. Ista tetigi uobis in summario. His præmissis uenio ad casum in terminis, ut litera iacet, ibi, repetituruˉ, quia patri fuit quæsita illa naturalis obligatio, quia teneˉ frater alteri fratri, & sic cũ sit debitor patris succedẽdo ei pro parte, p̃ illa parte obligationẽ extinguit, & sic p̃ea parte indebitũ solutũ repetit, ibi, cõsecutus. Rõ est, quia onus istius obligationis sequitˉ peculiũ, & ad hoc p̃bandũ sequunˉ tres articuli. Notabilia collige per te ex
2 his quæ dixi ad euidentiã. Item no. † qd̃ obligatio peculiaris est onus ipsius peculij. Itẽ no. † ex uer. porrò quod illud
3 quod debeo obseruare aduersus alium, debeo obseruare aduersus me. Venio ad apparatũ, & circa eius recitationẽ tenebo hunc ordinẽ, quia primò declarabo cũ quantũ ad literã, p̃ iuuenibus, posteà reassumã per q. examinãdo difficultates quæ sunt in eo, & q̃a istę gl. cõsueuerunt appare-
re scholarib. ualde difficiles & horribiles, iõ diuido eas. Nã prima gl. magna tria facit, Primò tractat qualiter inter duos fratres in eiusdẽ potestate cõstitutos possit p̃hi mutuũ. Secũdò tractat qualiter ex isto mutuo p̃cto nascaˉ obligatio, & qualiter patri, & filio acquiraˉ. Tertiò tractat an sicut patri per filiũ quæriˉ, ita pater per filiũ obligetur. Secunda ibi, nam & si tũc dico. Tertia ibi, itẽ quæro. in secũda gl. magna & in omnibus alijs glossellis tractaˉ qualiter obligatio ista tollatur, seu extinguaˉ cõfusione, uel peculij præuentione. Intro primã partẽ gl. & op. aut intelligis q̃ frater mutuauit fratri de castrẽsi peculio, & tũc acquireˉ sibi ciuilis & naturalis, & nõ patri, l. ij. j. ad Maced. & sic ista lex nõ p̃cederet in castrẽsi peculio, idẽ in quasi castrẽsi. Aut mutuauit de
4 pecunia p̃fectitia, & tũc nõ potuit trãsferre dominiũ, quia erat pecunia patris, & sic nõ fuit p̃ctũ mutuũ, l. ij. §. appellata. s. si cer. pe. Huius timore dicit gl. Tu † debes scire, q̃ filiꝰ
b põt habere pecuniã [b] quinq; modis, s. patris pecuniã, secũdò pecuniã castrẽsis peculij, tertiò pecuniã quasi castrensis peculij, quartò pecuniam aduentitij peculij, quintò pe
c cuniam profectitij [c] peculij. Et differt pecu-
niã *, p̃fectitij peculij à pecunia patris, quia * Pecuniam. Pecunia, legendũ. Sed hoc nos non moratur, passim. n. chartã in similibus erratis animad uertẽdis repleremus. Sed nos remoratur Ba. q. statuat differentiam inter pecuniã profectitij peculij, & patris pecuniã: cũ certissimũ sit, q̃ quicquid exre patris, filio obuenit, peculiũ profectitiũ esse dicatur. l. ij. §. quod si. ff. sol. mat. Et hoc primũ dedici ex Bar. sibi cont. in l. cũ cũ oportet. nu. 3. C. de. Bo. quæ lib. I. C.
hæc separata est à rationib. patris, illa non, l. quam Tuberonis. §. fi. cum l. seq. j. de pec. His præmissis si tu uis ponere, q̃ frater mutuauit nomine patris, ista lex p̃cedit sine scrupulo, ut dicit gl. Si ẏò uis ponere, q̃ mutuauit nomine suo, tunc lex nõ p̃cedit in castrensi, uel quasi peculio, nec in aduentitio hodie, q̃a sic sibi filio quæreret perfectè, & sic nõ extingueretur successione patris, & hic dicit in tex. In pecunia uerò patris, uel p̃fectitij peculij, uel etiã aduentitij, secũdũ ista iura, p̃cedit, si ponas esse datũ patre uolẽte, sic trãstulit dominiũ, uel si ponas ipsum esse reconciliatũ consumptiõe. l. si à furioso. s. si cert. pet. ita debet
5 intelligi hic ex qua gl. no. † illud præcipuè q̃ hodie in aduẽtitijs põt cõsistere ciuilis & naturalis obligatio inter patrẽ & filiũ, uel inter duos fratres, in eadẽ potestate existẽtes, qd̃ latius. j. dicã. Venio ad ij. partẽ gl. & opp. q̃ patri obligatio nõ quæraˉ, nã lex dicit, dedu ci de peculio qd̃ filio debeˉ. j. de pecu. l. sed si damnũ. §. peculium. Si ergo esset quæsitũ patri, nõ deberetur filio. Huius timore dicit gl. fateor q̃ naturalis obligatio quæritur filio. Item per filium quæritur patri, quæ posteà transit in hæredem patris. Nec intelligo, dicit gl. q̃ quæratur patri, ita q̃ nihil remaneat apud filium, quia dico q̃ sunt duæ naturales obligationes, una quæritur patri, & alia rẽmanet apud filium, & sic pater & filius habentur tanquã duo rei, unde sicut solutio facta uni ex reis credendi liberat alium, ita successio. Opp. in
6 † duobus reis credẽdi, [d] successione * unius, * Successione. Qua de re amplius Bar. l. j. C. de filiof. mi. I. Con. B.
d nõ extinguiˉ obligatio. l. Vranius. in prin. j. de fideiuss. Sol. gl. uoluit soluere, ibi loquiˉ quãdo sunt duo rei credẽdi paris potentiæ. Sed hic obligatio patris est maioris potẽtiæ q̃ obligatio filij, ideò si debitor succedit pa-
7 tri, tollitˉ obligatio alterius filij. † No. istã gl. quę tenet q̃ pa-
e ter & filius [e] dicanˉ tãquã duo rei credẽdi, qd̃ an sit uerũ, j.
8 dicã. Secũdò no. distin. † qñ debitor succedit uni ex reis credẽdi, fierat paris potẽtię, nõ extinguiˉ obligatio, aliàs sec.
9 d. l. Vranius & j. dicã. Tertio opp. † q̃ si sunt duo tanq̃ duo rei credẽdi, illud q̃ unꝰ exigit, teneˉ restituere alteri p̃ actionẽ neg. gest. ergo pater filio creditori, & sic filiꝰ debitor succedẽdo, cũ successio habeaˉ, p̃ solutiõe, teneˉ alteri fratri actiõe neg. ge. nõ ergo repeteret ut indebitũ. Gl. nõ soluit, q. d. cõcedo, q̃ frater debitor posset opponere cõpensationem contra fratrem agentem condictione indebiti de eo, q̃ ab eo posset repetere per actionem neg. gest. sed si non opponeretur compensatio, procederet ista lex. Tu dic q̃ tunc est uerum

est uerũ, q̃ illud qd̃ unus ex duobus reis credendi exegit, tenetur restituere alteri pro parte, quando debitum p̃tinet pariter ad utrũq;. Secus si in ueritate totaliter ad unũ pertinet, quia de pecunia eius esset contractũ mutuũ, & hoc est fortè qd̃ glo. uoluit dicere, q̃ obligatio patris, maioris est potẽtiæ q̃ obligatio filij. uide istã gl. ibi, sed si uni, &c. No.
f istã partẽ gl. [f] q̃ illud q̃ correus credẽdi exegit, teneˉ alteri cõmunicare. Idem no. in l. si Titio aut Seio. j. de leg. ij. & l. q hominẽ. §. j. j. de sol. In cõtrouersia casus, l. in lege Falcidia hoc esse seruandũ. j. ad l. Fal. Sed dic ut dixi in d. l. qui hominẽ. §. j. Sed quantũ ad præsens tene distinctionẽ quã præmisi. Illud q̃ sequitur in gl. est ad probandũ quomodo successione frater liberetˉ, & quomodo etiã apud ipsum filiũ mutuantẽ remanet obligatio. uide eã, quæ est clara, ibi uideˉ, &c. Op. q̃ apud filiũ nihil remaneat. §. l. placet. j. de acq.
g hær. Sol. dicit gl. no. hæc lex loquiˉ in obligatione quæ acquritur per actũ naturalẽ, & iurisgent. ut mutuando. Cõt. loquitur in his quæ acquiruntˉ per actũ ciuilẽ, ut adeundo hæreditatẽ, uel agnoscendo bo. poss. uel acceptando Treb. restitutionẽ, in quibus casibus nihil remanet apud filiũ. Ratio quia ibi ius ciuile multũ põt, quo iure est inducta patria potestas. l. nã ciuiũ. §. de his qui sunt sui. & Inst. de pat. po. §. j. uide gl. Nõ intellígas qd̃ bo. poss. ex Treb. restitutione acquirantˉ solo animo, quia illud est solũ in hæreditate. Sed dicit q̃ est ciuilis acquisitio. An prædicta uera sint, infrà dicetur. Venio ad tertiã partẽ gl. ibi, itẽ quæro, & opp. sicut p̃ filium creditorẽ quæritur patri obligatio actiuę, ita per filium debitorẽ quæritur patri actio passiuę, seu obligatio eadem ratione, qd̃ patet per totum tit. j. de peculio, ubi patri quæriˉ, uel pater conuenitur de peculio filij. Et sic apparet q̃ ipse idem pater erit debitor, sed magis ex persona filiorũ, non ergo tollitur obligatio ꝑpter successionẽ, sed magis ꝑpter compensationẽ. hic in tex. dicit cõt. quare malè, huius timore est facta tota ista pars gl. quæ habet tres partes. Primò ponit opin. quorũdã, qui dicũt q̃ patri nõ quæriˉ obligatio actiuè nec passiuè, qd̃ gl. reprehẽdit per hãc l. Secundò ponit opin. Hug. qui dicit q̃ patri quæriˉ obligatio actiuè & passiuè. Tertiò ponit opi. Azo. qui dicit q̃ patri quæritur obligatio actiuè, nõ passiuè, ita quod ipse pater obligetur. Primę duę partes sunt claræ ideò uide eas ad literã, usq; ibi, sed Azo. Venio ad opi. Azonis & q̃ pater ex persona filij recipientis mutuũ non obligetur, ꝑbat ipse quatuor rationib⁹. Primò qñ filius accipit pecuniã mutuo ab extraneo, obligatur de peculio, sm quod Hugo dicit, sed ista obligatio est ciuilis tantũ, nõ naturalis, quia nõ habet patris cõsensum, ergo qñ accipit à fratre, pater nullo modo teneˉ, ciuiliter nõ, quia nõ potest esse inter patrẽ & filiũ, uel inter duos fratres. naturaliter nõ, quia naturaliter nõ tenetur etiã si accepisset ab extraneo, & sic ratio Hugo. retorqueretur ꝓ eum, hoc uult dicere prima ratio Azo. uide eã. Secunda ratio est in duobus seruis, quorũ unus recepit mutuo ab alio. Tertia ratio ẽ in seruo delinquẽte. Quarta ratio est, quia si pater esset debitor, & creditor, tolleretur actio cõpensatione, & nõ successione, & sic esset contra ista l. ut dixi in cõt. signato in prin. huius partis, & ista gl. est clara, ideò uide eã usq; ibi, est & alia. Quintã probat Azo sic, Idem non potest esse sibi debitor & creditor, nec idẽ apud eundem pro eodem potest esse obligatus. l. si quis pro eo. §. j. j. de fideiuss. & l. Vranius. eo. tit. & l. hæres à debitore. §. j. Sed si tu diceres hunc patrẽ esse debitorem, & creditorem, esse idem debitor & creditor. Item teneretur eidem iste filius debitor pro eodem. Concluditur ergo q̃ pater non obligatur, licet sibi acquiratur. Contra hoc opp. si hoc est uerum, ergo pater qui ꝑmittit filio, nõ obligatur ipsi filio naturaliter, quia illa obligatio, qua obligatur filio, reuertere tur ad ipsum patrem. illud quod dicitur, quod naturalis obligatio quæritur per filium patri, est uerum, quando filius obligat sibi extraneum, secus si ipsum patrem, ut hic, in §. quæsitum. Et hæc est ratio in d. l. si quis pro eo. §. j. quod si deiussor nõ potest intercedere ꝓ patre apud filiũ. Licet emꝑ pater ipsi filio naturaliter obligetur, nec reacquiratur ipsi patri, tamẽ obligatio, qua obligatur fideiussor ipsi patri
10 acquireretˉ, & sic esset obligatus idẽ ꝓ eodẽ, qd̃ iura nolũt. Modò habes totã istã gl. ex † qua habes q̃ qñ pater ꝑmittit filio directò, obligaˉ naturaliter, nec ad ipsum patrẽ reuertitˉ, licet gl. dicat cõt. & malè, in d. l. si quis ꝓ eo. §. j. secus qñ obligareˉ filio per aliũ, ut per fideiussorẽ datũ à patre, quia tũc re acquireretˉ ipsi patri, & hæc est ratio hic, q̃ pater nõ obligaˉ ex persona filij accipiẽtis mutuũ, quia sic obligaretur, re acquireretˉ sibi ipsi. Opp. quod ista sit imperfecta re spõsio, quid enim si hæreditas nõ esset adita? quod in hoc tex. nõ ponitur. Gl. respõdet quod quidã fateˉ cõt. quod tũc nõ posset repeti, & eo casu hæc lex nõ respõdet. Alij dicunt q̃ etiã tũc posset repeti, quia tũc etiã est hæres ipso iure, q̃ dic, ut in gl. super uer. post mortẽ, quæ est clara. Itẽ op. dicit hic q̃ liberaˉ filius, ꝓ ea quãtitate, quæ ad aliũ peruenit ex peculio. Cõt. imò debet liberari respectu quãtitatis, l. si ab eo. C. de neg. gest. & l. si adulta. C. de hær. act. Sol. Aliud in hereditate, ut ibi, aliud in peculio, ut hic. h. d. gl. super uer. si nõ minus. qd̃ est no. ut dicã j. qñ declarabo. Opp. & nũc uenio ad ij. gl. magnã. dicit hic, q̃ tollit obligatio. pro ea quãtitate quæ ad fratrẽ creditorẽ peruenit de peculio. Cõt. medietas peculij, p̃fectitij p̃tinet ad fratrẽ iure hæreditario. l. certũ. C. fam. ercis. ergo cũ recipiat suũ, nõ debet aliter frater liberari. Timore huius est facta tota gl. secũda magna. Quidã dicũt, q̃ debet intelligi qñ ad fratrẽ puenit de peculio, s. de portione fratris debitoris. Io. dicit cõt. q̃, ꝑbat multis rationib⁹ & exẽplis. Vide gl. ꝓ te, quę ẽ clara. Alię gl. sunt clarissimę. In apparatu nostro sic aliqualiter ad literã examinato & declarato, ueniam⁹ ad difficultates quę hic
11 tãguntˉ. Et primò † circa primã partẽ glo. quæro quæ ẽ rõ, [h]
h q̃ inter patrẽ & filiũ, [i] uel inter duos fratres nõ cadit obliga-
i tio ciuilis, sed solũ naturalis? g. cõmunis rõ doc. est, qa†
12 tria potestas est de iure ciuili, Inst. de pa. pot. in prin. & l. nã ciuiũ. ff. de his qui sunt sui. Sed de iure ciuili pater & filius cẽsentˉ una & eadẽ persona, Inst. de inut. stip. §. ei q̃. & C. de impu. l. fi. Sicut ergo idem nõ põt sibi ipsi esse obligatus, ita nec pater & filius. Et eadẽ ratione plures filij in eiusdẽ potestate sed de iure gẽt. pater & filius sunt diuersæ personæ, & ideò obligatio naturalis, quæ est de iure gẽt. cadit inter eos. Alij assignãt aliã rationem, quã gl. tãgit, Inst. de ob. in. prin. circa fi. gl. magnę. Nã actiones & obligationes sunt introductæ ꝑpter iudiciũ. Est emꝫ actio ius p̃sequendi in iudicio. &c. sed inter patrẽ & filiũ nõ põt esse iudiciũ. l. lis nulla. §. de iudi. ergo &c. Iste sunt rationes cõmunes, quæ licet satis bonę sint, tñ alia rõ ẽ melior & firmior, quã ponit Iurisc. si quis bene aduertit. Nã debetis scire qd̃ de iure gẽ. anteq̃ essent, p̃ditæ actiones illæ, q̃ debebat aliquid recipere, cõsequebat illud manu regia, seu ꝑ potestatẽ regiã, l. ij. in prin. §. de ori. iur. Et istud est cõmune, omnibus gentib. Nã regia potestas de iure gẽt. est, ut §. de iust. & iur. l. ex hoc iure. Posteà de iure ciuili fuerũt introductæ actiones, per quas qs in iudicio, p̃sequaˉ qd̃ sibi debeˉ, & cõsideraui ius ciuile, q̃ patri erga filiũ, uel dño erga seruũ remanebat illa potestas regia, quæ sua autoritate potest auferre à seruo, uel filio illud qd̃ sibi debet, ideò ipsi patri, uel dño non p̃uidit de remedio actionis, uel obligationis ciuilis. Istã rationẽ ponit tex. in l. serui & filij. in prin. j. de fur. facit j. si qs test. liber esse iussus fue. l. j. §. habet itaq;. ibi, sed ut seruꝰ põt coerceri. facit ad hoc C. de pa. pot. l. cõgruẽtius. Dices tu, Ista rõ
k cõcludit, quare [k] pater nõ habet obligatũ filiũ ciuiliter, sed quæ est ratio q̃ filius non habet patrem obligatum, cum filius in patrem nequeat exercere illam potestatem? g. ratio est hæc, ex duabus regulis iuris nostri, Vna reg. est q̃ quicquid acquirit filius, acquirit patri. * l. j.
in prin. ff. si quis à pa. fue. ma. & j. de acqu. * Patri. Sed hæc regula hodie patitur distinctionẽ, secũdũ ea quæ annot. lib. ij. Epit. ca. ij. nu. 7 I. C. B.
hær. l. placet. Alia reg. est, quòd ex qua causa recipiendo ab alio tu acquiris mihi, ex eadẽ stipulãdo à me tibi nõ obligor. Istam reg. tradit Iul. l. si seruo. §. & regulariter. s. de usuf. & liber hõ. in prin. de ẏ. ob. Cũ ergo filius obligãdo sibi aliũ, ciuiliter queˉrat patri, meˉ. tò patrem sibi obligare nõ põt. Quæ aũt [l] sit ratio
l inter dominũ & seruũ, dicet j. eo. l. si id qd̃. Sed quę est ratio quòd

m q̃ inter duos filios nõ ꝺ̃hiť ciuilis^m ꝛ̃.Ex prędictis rationi bus colligiť una tertia rõ inter duos filios. Vna regula ẽ, q̃ quicquid acqrit filius, acquirit patri. Ergo si unus ex fratri bus obligať alteri, quæriť patri, sed pater nõ habet ciuilem obligationẽ in filiũ, per iã dictã rationẽ, ergo, &c. Nũc intro
n ^n gl.& quæro † qñ filius mutuat pecuniã alteri nomine pa
13 tris, utrũ ꝺ̃hať mutuũ, ita q̃ patri acquirať. ^o Glo. dicit indi
o stinctè q̃ sic, qualitercũq̃ filius habuerit pecuniã, & nõ est usquequaq̃ uerũ, aut enim filius mutuat pecuniã suã ca strensem, uel quasi castrẽsem noīe patris, tũc patri nõ acqri tur, nisi ratihabitione secuta, l. si absentis. C. si cert. pet. Aut mutuat pecuniã ipsius patris, & tũc nõ ꝺ̃hitur mutuũ, nisi patris uolũtas intercedat, uel sequať cõsumptio, quia do miniũ trãsferre nõ potuit. Aut mutuat pecuniã sui peculij aduẽtitij fm iura hodierna, & intelligo in casib. in quib. pa tri nõ acquiriť ususfructus, ut ꝺ̃dicã, & tũc uideť idẽ quod s̃. dixi in castrẽsi, uel quasi, l. q̃ requirať ratihabitio patris. Et est aduertẽdũ, q̃ hoc casu nõ ꝓcedit ista lex fortè simpli
p citer, ut gl. dicit, quia filius mutuãs noīe patris pecuniã su am, habet obligatũ patrẽ ratũ habentẽ ^p actione neg. gest. & ideò filius soluẽs post mortẽ patris, nõ posset repetere tã quã indebitũ, quia posset sibi obiici compensatio de eo, q̃ debet ex persona patris, ꝑ actionẽ negotiorũ gestorũ hoc uerũ est. Volẽdo tñ l. istã simpliciter intelligere, q̃ cõdictio indebiti haberet effectũ, tenendo istã casus positionẽ, debe
14 ret dici q̃ fuit mutuata pecunia nomine patris animo do nãdi, uel q̃ cõpensatio nõ opponatur. Secũdò † quæro qñ filius mutuauit nomine suo, an ꝺ̃hatur mutuũ, & ꝓcedat hæc lex ꝛ̃. qñq̃ filius mutuat pecuniã ꝓpriam castrensis uel quasi castrensis peculij, tũc nõ procedit hæc lex, sed bene ꝺ̃hitur mutuũ, ut ipsi filio quæratur ciuilis & naturalis obligatio. l. ij. ϊ. ad Mace. Huic dicto uidetur obstare, quia hic mutuat alteri filio existẽti in potestate, & sic uideť obsta re senatusconſ. Maced. nec uideť iuuari gl. per l. ij. quã alle gat, quia ibi loquiť in accipiente mutuũ, qui accipiebat in causam castrensis, uel quasi castrensis peculij. Hic gl. loqui tur in dãte mutuũ de castrẽsi peculio, uel quasi, nisi ponere mus utrũq̃ habere castrẽse peculiũ, uel fateamur, q̃ obstet Senatusconſ. Maced. nisi sit mutuũ datũ in casibus, in quib. cesset, ut in casu legis si permittẽte. C. ad Maced. nec hoc gl. remouere intẽdit. Qñq̃ filius mutuat pecuniã partis, tunc ꝺ̃hiť mutuũ cõsumptione secuta, & acquiriť patri naturali. Ita loquiť hæc lex, nec curo licet qdã dicãt ꝺ̃, si pecunia fuit
15 mutuata ꝺ̃ Senatusconſ. Maced. Cũ † Macedonianũ non ꝓ
q ptereà impediat ^q naturalẽ obligationẽ, de qua hic tracta mus, l. quia naturalis. ϊ. ad Maced. & q̃ no. in l. cũquis. C. de iur. & fac. ign. Quãdoq̃ mutuat filius pecuniã profectitij peculij, tunc ꝺ̃hitur mutuũ in continenti, quia habebat po testatẽ transferẽdi dominiũ, ut s̃. si cert. pet, l. eius qui in ꝓ uincia, & ꝓcedit hæc lex, quãdoq̃ mutuat pecuniã aduen titij peculij, & tunc dicit gl. olim idẽ sicut in profectitio. ho die idẽ qd' in castrensi uel quasi, & sic pertrãsit. Domini, hic est aduertẽdum, quãdoq̃ pater in pecunia aduentitia ha bet usumfructũ, & tũc est idẽ olim q̃ hodie, nã in pecunia nõ põt haberi usus fructus sine ꝓprietate, Idẽ in omnibus rebus quæ usu cõsumunť, s̃. de usuf. ea. rerũ, quæ usu cõsu. l. si tibi. & l. tribus. & l. pen. & fi. Vnde filius nõ potest eã mu tuare, sicut nec pecuniã patris. Pro hoc, quia etiã si ꝓprie tas esset sua, nõ posset alienare. l. cũ nõ solũ. §. filijs aũt. C. de bo: quæ lib. Sed in casibus, in quibus patri nõ quæriť usus fructus, nec est legitimus administrator, ꝓcederet hæc glo.
r Pro cuius declaratione quæro ^r † an hodie inter patrem &
16 filiũ in aduẽtitijs cõsistere posset ciuilis obligatio. ^s Glo. ut
s uides, hic uideť dicere q̃ sic. Idẽ no, in l. si quis ꝑ eo. §. j. s. al leg. & in auth. unde si parẽs. C. de inoff. test. & de pact. cõuẽ. l. pactũ. & in l. iubemus. C. ad Treb. Sed certè ille leges hoc cõcludũt, s̃. q̃ pater obligeť filio, & bene, q̃a cessat rõ prædi cta. Nã filius stipulãdo ab alio ex causa aduẽtitia, nõ acq rit patri. ergo põt stipulari à patre, sed q̃ filius obligeť pa tri ex cã aduẽtitia ciuiliter, hoc nõ est bene clarũ. Sed puto q̃ in casibus, in quibus patri nõ quæriť usus fructus, nec est legitimus administrator, q̃ filius sibi obliget, q̃a in illis re bus non potest patriã potestatẽ exercere, sicut in castrensi, uel quasi, ut ϊ. de furt. l. si quis uxori. §. j. sed in aduentitijs, in quibus habet usumfructũ, & in quibus est legitimus admi nistrator, põt potestatẽ patriã exercere sine reprehensione. l. j. C. de bon. mat. & auth. de nup. §. & ita. tũc nõ puto q̃ obligetur filius patri ciuiliter, quia subest adhuc ratio prædi cta. Sumus expediti de prima parte gl. &c. Venio ad ij. par
17 tẽ gl. & primò quæro † utrũ obligatio naturalis quæratur per filiũ patri? Tex. est hic q̃ sic, licet quidã dixerint cõt. ut tangit gl. hic in prin. tertiæ partis huius glo. Pro quibus ar guo, si obligatio naturalis quærať patri, ergo pater ꝓmit tẽdo filio nõ obligatur naturaliter, per reg. Iul. s̃. alleg. & l. si seruo. §. & regulariter. s̃. de usuf. & l. liber homo. in prin. ff. de uer. ob. Prætereà iura naturalia sunt immutabilia, Inſt. de iur. nat. §. sed naturalia quidẽ. ergo, &c. ꝛ̃. ad primũ q̃ il
t la regula ^t Iul. nõ habet locũ in acquisitionibus de iure na turali primeuo. Ratio, quia cũ illa regula sit de iure ciuili, nõ põt impedire acq̃sitionẽ naturalẽ. Nõ ob. ij. rõ, qa dico
18 in ꝓposito, per ius ciuile nõ tollit obligatio naturalis, sed trãsfertur de uno in aliũ, sicut dicimus de dominio, quod licet sit iuris gentiũ, transfertur per usucapionẽ, & etiã per alios actus iuris ciuilis, ut per sententiã, uel
19 rescriptũ * principis. † Secũdò quæro, & hoc * Rescriptum. Quæ intelli gas esse causã remotam, j. tit. acquirendi do minij. causa me rò proxima è traditio. l. tra ditionibus. C. de pact. l. Cõ. est magis subtile, utrũ acquirať per filiũ, hoc est, mediãte persona filij, ita q̃ primò filio, & ipsi patri per filiũ acquirať, an uerò acquira tur patri directo per filiũ, tanq̃ per quoddã organũ. Quod acquirať patri directò, ꝑbať, quia ista obligatio naturalis ex ꝺ̃cto mutui ꝺ̃hitur per actũ naturalẽ, s̃. numerationẽ, er go alteri quæriť directò. l. ea quæ ciuiliter. de acq. rer. dom. & l. q̃ meo. §. j. de acq. poss. Cõr. dicit glo. hic, q̃ quæriť primò filio, & ex pso na filij quæriť patri. & uidetur gl. ibi, & patri filiũ. & hoc uiꝺeť, ꝑbari in l. j. in prin. si quis à pa. fue. ma. Sol. in obliga tionibus quẽ ꝺ̃hunť per actũ naturalem, ut numeratione, uel traditione, si quidẽ per filiũ fuit facta nomine patris, acquiriť patri directò. l. certi condictio. §. si numos. s̃. si cert. pet. Sed si fuit facta nomine ipsius filij, tũc procedit hæc gl. q̃ acquiritur filio, & per filiũ patri. Itẽ dico in acquisitioni bus quæ fiunt per actus merè ciuiles. d. l. ea quæ ciuiliter.
20 de acq. re. do. Tertio quæro, dixi † q̃ ꝑ filiũ acqriť patri, an apud filiũ aliquid remaneat? Et gl. dicit, q̃ apud filiũ rema net naturalis, & patri acqriť naturalis, & sic cõcludit q̃ ab initio ante fuerũt duæ naturales, & hoc in acqsitionib. quę fiũt ꝑ actũ naturalẽ, in illis uerò, quæ fiunt ꝑ actũ ciuilẽ, ni hil remanet apud filiũ, dicit gl. l. placet. ϊ. de acq. hær. Cont. hoc ultimũ arguo sic, Ea quæ sunt iuris ciuilis, durius sepa ranť à nobis, q̃ ea quæ sunt iuris naturalis. Nã obligatio nes ciuiles nõ transeunt in fideicõmissariũ, nisi utiles directæ apud hæredẽ remaneãt: sed obligationes naturales in totũ transeũt in fideicõmissariũ. l. si eius. ff. ad Treb. & ideò cõcludo, q̃ in isto actu. acqrẽdi patri ꝑ filiũ, nõ acqriť ma gis illud qd' est de iure ciuili, q̃ illud qd' est de iure naturali, unde in hoc istã gl. nõ teneo. Itẽ in eo q̃ gl. dicit, q̃ ab initio nascũtur duæ obligationes naturales, nõ dicit uerũ, qa ut dictũ est in præcedẽti quæst. naturalis quæ quæriť patri,
21 ptimò quæriť filio. Dicere aũt † q̃ ab initio ipsi filio quærã tur duæ naturales, hoc est absurdũ, & sine lege loq., s̃. illã. C. de coll. Prętereà si hoc esset uerũ, fideiussor posset accede re ꝓ parte apud filiũ. Nã licet obligatio naturalis in psonã fideiussoris, quæ acquiriť patri ꝑ filiũ, sit nulla, qa nõ põt esse ꝓ eodẽ apud eundẽ obligatus, tñ ilia naturalis, quę re manet apud filiũ ꝺ̃ fideiussorẽ, remaneret aliqua, q̃ est cõt. d. §. j. l. si quis pro eo. alleg. & tangiť hic circa fin. huius glo. Dico ergo q̃ una ab initio naturalis nascitť, & illa cũ effectu
u quæritur patri, ut hic. & apud filiũ nulla remanet, nisi solo nomine, nõ effectu aliquo. d. l. j. si quis à parẽ. fuerit manu. & l. cũ filiũ. ϊ. de leg. j. & licet ibi loquatur de ciuili acquisi tione, tamẽ idem de acquisitione naturali, & multò fortius
u ut s̃. dixi, & cætera. Ad rationes gl. quæ cõcludunt, ^u q̃ na scantur duæ naturales, respõ. Prima ratio est, quia peculiũ pertinet

ꝓtinet ad patrem, & ad filiũ, ergo & obligatio naturalis ad patrẽ, & ad filiũ debet ꝓtinere. ꝛ̃. peculiũ uerè ꝓtinet ad pa trẽ, & ideò diuidiť inter hæredes, ut hic, & l. certũ. C. fam. er ciſc. Quò ad quid tamẽ dicitur ad filiũ pertinere, scilicet si bona patris publicarent, l. ij. §. sed utrũ. ff. de min. quem ca sum expectare nõ debemus, l. inter stipulantẽ. §. sacrã. ϊ. de uer. ob. Apparet ergo, q̃ peculiũ filij dicitť solo nomine esse filij, sed effectu est patris. Eodẽ modo ista obligatio natura lis, solo nomine est filij, sed effectu patris est, & ideò dico quod in casu huius legis, si filius creditor nõ fuisset hæres patris, solutũ ab eo, indistinctè repeteretť, qa quoad eũ om nino erat indebitũ. l. si eius. ad Treb. Itẽ, ꝑbat glo. per l. quæ dicũt deduci qd' filio debeť, & qd' seruo. Sed oẽs illas leges
22 intelligo debent filio, s̃. nomine solo, non effectu. † Quæro
x utrũ in hac obligatione naturali ^x, pater & filius habeanť tanquãm duo rei credendi? Glo. hic dicit q̃ sic. Sed ex præ dictis apparet, q̃ hoc nõ est uerũ, quia in duobus reis sunt plures, & diuersæ obligationes. l. iij. in fin. ϊ. de duo. rc. & l. eadẽ. in fin. eo. tit. sed hic est una tãtũ, ergo, &c. Prætereà, po sito q̃ essent duæ, ut dicit gl. non essent duo rei, nã filio de betur ex suo ꝺ̃cto, patri uerò debeť ex dispositione legali, sed diuersitas causarũ impedit cõstitutionẽ duorũ reorũ, l. qui seruũ & ibi no. s̃. de interrog. act. ergo, &c. In hoc tamen posset sustineri ista gl. qd' pater & filius dicanť duo rei, hoc est, quod habeãt similitudinẽ cũ duobus reis in hoc. Nã si cut cuilibet ex duob^9 reis põt solui, ita etiã põt solui patri & filio. & istã similitudinẽ facit tex. l. si un^9. in prin. s̃. de pac. licet tamẽ filio possit solui, nõ tñ per hoc intẽdo dicere, q̃ filius habeat cõmunionẽ aliquã in obligatione naturali, nisi solũ nudũ nomẽ, ut s̃. dixi. Si enim haberet aliquã cõ munionẽ morte patris, cõsolidaretur in eo, sicut dicimus in actione de dote. l. j. §. uideamus. C. de rei ux. act. qd' tñ nõ
23 ꝓcedit hic, ut patet ex hac litera. Itẽ quæro, † retẽta opi. gl. q̃ sint quasi duo rei, an obligatio patris sit potẽtior, q̃ ob ligatio filij? Gl. dicit q̃ sic, ratione patriæ potestatis, uel dic q̃ ideò est potẽtior, quia negotiũ in ueritate spectat ad pa trẽ, sicut qñ unus ex correis credẽdi credidisset pecuniã, ꝓ
24 priã, alius nihil, ꝓmisisset. Quæro, † utrum sit uerũ, q̃ illud quod unus ex reis credẽdi exigit, teneať alteri cõmunicare? Gl. dicit q̃ sic, qd' dic ut dixi s̃. in recitatione literali hu ius gl. Quæro an peculiũ ꝓfectitiũ cõferať, & qualiter. Gl.
25 † dicit conferť, & cõfertur tradendo, uel liberãdo, ut habes in gl. qd' intellige de collatione facti. Nã de iure peculium profectitiũ est cõmune, licet sit separatũ à rationib. patris. l. certũ. C. fam. ercis. & C. de colla. l. si donatione. & hic sum^9 expediti de secũda parte gl. Veniamus ad tertiã partẽ gl. & & pro huius declaratione primò quæro, an actio de pecu
y lio sit in rẽ uel in personã? ^y Quidã † dicũt q̃ est in rẽ. & hoc
26 dicũt, ut ostendãt qd' nullã obligationẽ præsupponãt, & sic pater per filiũ, dominus per seruũ nõ obligať, q̃ ꝓbant, quia re perempta, dominus nõ teneť, sicut in realib. l. quæ situ. ϊ. de peculio. Pro eis arguo, q̃a ille, ad quẽ trãsit peculi um titulo singulari, põt cõueniri. ϊ. de pecu. l. & ancillarũ. §. si seruus. quod nõ est in actionib. personalib. l. j. §. si hæres. ϊ. ad Treb. Prætereà cedẽdo peculio liberať. l. si posťq̃. in fi. cõ. diui. quod non est in actionibus personalibus. l. sed cũ fructuarius. & l. seq. s̃. de usuf. Cõt. est ueritas, ut Inſt. de act. §. in personam. & l. summa. in fi. ϊ. de pecu. & in qualibet ea rum est expressum. Nec curo de dicto Pet. qd' refert Cy. in l. dominũ. C. quod cũ eo. qui dicit q̃ actio est personalis, sed adiectione in rẽ, quia leges prædictę loquunť de ipsa actio ne cũ adiectiõe de peculio, nec põt separari dicta adiectio, ut aliquid remaneat ab actione, sicut nec qualitas à subie cto, l. ij. s. de usuf. Cõt. nõ ob. nã etiã in actionibus persona libus, uideo q̃ re perempta qñq̃ quis liberať, ut in debito re speciei. Itẽ uideo q̃ illic, ad quẽres peruenit titulo singu lari, teneť in actionibus scriptis in rẽ. l. de eo. §. fin. s̃. ad exhib. l. j. §. j. de interdic. & hoc etiã casu liberať cedendo rẽ bo
27 na fide d. l. sed posťq̃. in fi. Secundò quæro, † posito q̃ hæc
z actio sit personalis, ^z utrũ sit datiua, uel natiua, hoc est, qd' nascať ex matre, scilicet ex obligatione. Cy. in d. l. dominũ. circa fin. & sunt uerba sua, dicit quod est datiua, teneťenim pater, uel dominus ꝓpter ꝺ̃cũ filij, uel serui, non ex aliqua obligatione, sed quia lex dat istã actionẽ, hoc est falsum, & ꝺ̃ casum pluriũ legũ. Primò contra. l. iij. §. si filius. ϊ. de pecu. & §. Iul. & §. sed si filius. & l. depositi. in prin. & qñ act. de pec. est anna. l. j. §. merito. ibi, ꝓduci obligationẽ. Concludo er go q̃ ista actio oritur ex matre obligatione, Tertiò quæro,
28 † ergo si oritur ex obligatione, utrũ ex obligatione ciuili uel naturali, uel ciuili tantũ, uel naturali tantũ? In hoc sunt opin. hic inter Hugo. & Azon. Hugo dicit q̃ pater & domi nus tenenť ciuiliter & naturaliter. Pro eo facit, quia ciuilis sola, uel naturalis sola non est sufficiens ad ꝓducendam actionẽ, Inſt. de ob. in prin. Azo dicit q̃ ex sola obligatio ne ciuili, quæ tamẽ habet effectũ naturalis. Pro ea facit, qa deficit consensus. imò obligãtur pater & do
minus etiã inuiti. * l. si quis seruũ. uersi. etiam. * *Inuiti. Intelligas secundum qd., ut si filius, ut in officio magistratus in uita patre constitutus sit, pater etiã inuitus tenetur, quatenus est in pecu lio filij: l. j. in fi. ff. de mag. cõueni. Si patre consentiẽte, in solidũ ipse pater tenebitur: l. j. de filijsfa. li. x. C. Cõtra uerò si filio pecu nia credita sit, neuter, ne de peculio quidẽ tenebitur: l. si filius tuus ff. ad Maced.* l. Cõ.
29 ligatio † naturalis dicitur de iure gẽt. ^a ut di
A xi in l. si nõ sortẽ. §. libertus. in prin. s̃. eo. Sed hoc qd' pater & dñs teneanť de peculio, non est de iure gẽt. Itẽ non est ibi cõsensus, qui na turalẽ obligationẽ inducat, ergo &c. Nõ ob. si dicis, ergo nõ est sufficiẽs ad ꝓducendũ ac tionẽ, quia debes scire, qd' quædã sunt obli gationes ciuiles, quæ habẽt effectũ natura lis, ut dicit Azo propter autoritatẽ statutẽtis, ut obligatio quæ descẽdit ex reiudicata, & obligatio quæ descendit ex rescripto princi pis, uel etiã ex edicto prætoris, ut in casu no stro, quæ ꝓducunt actionẽ. Possumus tũ dí cere, q̃ hic est quædã ficta naturalis, qa illud
30 † quod facit iudex, uel cõditor legis, uideťur facere pars. C. de eui. l. si ob causam. & s̃. de le gibus. l. j. & hoc est qd' Azo uoluit dicere, q̃ habet naturalis effectũ. Quæro in casu legis
31 nostræ, † utrũ ex persona illius filij, qui est na turaliter obligatus, pater obligeť naturali ter? Azo dicit q̃ nõ, nã etiã extraneus nõ ob ligatur naturaliter, ut dictũ est s̃. qd' intellige uerũ, quãtũ ad ꝑsonã extraneorũ, ut statim
32 dicã. Quæro, † duo seruí eiusdẽ domini erãt, quorum unus accepit ab alio pecuniã mutuo, utrũ ex per sona seruí mutuum accipientis, dominus teneatur? Azo, ut hic uides, dicit q̃ non, ꝑbat quia de peculio deducit qd' alteri debet. Nec ob. si dicis quòd in peculio eius, cui de betur, cõputatur illud, q̃ seruus accipiens mutuò debet. l. quã Tuberonis. in fi. ϊ. de pec. quia cõputatur tanq̃ debitũ à seruo, non domino. Ita dicit Azo. Domini, hic est aduer tendum, Nam ubicunq̃ in materia de peculio, leges dicũt seruũ debere, loquũtur im, ꝓpriè, & factũ significãt. l. nec ser uus. ϊ. de pecu. Itẽ debes scire, q̃ illud quod naturaliter tan tũ debetur, nõ potest ab alio imputari in patrimonio. l. j. §. id quod natura. ϊ. ad leg. falc. Ex hoc dico, q̃ cũ lex dicat, q̃ id dominus debet imputare in peculio, quod seruus de bet, q̃ ad id dominus tenetur ciuiliter, quæ ciuilis habet ef fectũ naturalis, ut s̃. dixi, & hoc respectu extraneorũ agenti um de peculio, nõ respectu ipsorum seruorũ. Et fm hoc cõ
33 cludo, † q̃ dominus dicitť debitor & creditor respectu eiuſ dẽ debiti, scilicet debitor respectu seruí debẽtis & creditor respectu mutuãtis. Et si dicis, hoc uideť impossibile q̃ qs debeat sibi ipsi ꝛ̃. diuersitas patrimoniorũ tollit ꝺ̃tiũ. Nã respectu peculij unius seruí, dicitur debitor, respectu alteri us dicitur creditor, sicut dicimus in fisco habente diuersas stationes. l. j. & ij. C. de cõpen. sicut etiã dicimus alias pro pter diuersitatẽ patrimonij. l. si arrogator. s̃. de adop. Itẽ si opponis, si ipsemet dicitť debitor & creditor, ergo ipsemet cõpensat. ꝛ̃. hoc non est uerũ, nã illud quod debetur sibi, omnino debet deduci de peculio. l. si dãnũ. §. j. & §. seq. ϊ. de pecu. Sed illud quod ipse debet ex peculio alte. nõ omni no debet, sed prius facta deductione de eo qd' debeť ibi & alijs suis, qua deductione facta forrè nihil eritť peculio, & hæc ẽ rõ quare cessat cõpẽsatio. Probať hoc ϊ. de pec. l. quo ties. §. si creditor. Habuistis no. l. cũ fundus. §. seruũ tuũ. s̃. si

34 cer.pet.Quæro utrũ † ex persona serui delinquentis in res alterius domini uel alterius serui domino obligetur? Azo dicit q̃ nõ,& in hoc apparet manifesta ratio,quia domin⁹, uel pater non obligatur naturaliter per filiũ,uel seruum. l. id q̃d.§.si conseruũ.ff.de pecu.leg.Videte,si loquit̃ de obligatione quæ descẽdit ex edicto de peculio,fateor q̃ ex delicto serui dñs nullo mõ obligat̃, ẽt extraneo, quia actio de peculio nõ dat̃ ex delicto, * ut ff.de pecu.l.iij.§.furtiua causa.& tũc procederet clarè dictũ gl.Sed si loquimur de obligatione,quæ ꝓcedit ex edicto de noxalib⁹, tũc posset habere dubiũ. Finaliter dicendũ est idẽ,qñ delinquitur contra ipsum dominum, uel cõtra seruũ.Sed si ꝑ extraneũ, tũc obligatur, ut in toto tit.de nox.Et de hoc reg.tradita per Imp.l.apud antiquos. C.de fur.quia eius serui nomine,& cætera,ut ibi patet.Cir-

35 ca hoc † posset moueri unũ dubiũ,utrũ in obligationibus ex delictis,sit obligatio naturalis.Et gl.Inst.de iur.nat.§.ius aũt gent.uidetur tenere q̃ nõ,quia delicta sunt ꝑria iure naturali.Doct.tãgũt in l.ex hoc iure.ff.de iust.& iur.& ibi dicã.

36 Quæro circa † casum l.nostræ,qñ unus frater mutuat alteri,utrũ ex persona recipientis mutuò pater obligetur? Gl. q̃ non,quia fm hoc esset sibi debitor & creditor, & tolleretur actio ui compẽsationis,q̃d̃ est cõtra istã l.q̃d̃ est uerum respectu ipsorũ filiorũ,sed respectu extraneorũ uolentium agere de peculio,diceretur obligatus ciuiliter,quæ obligatio haberet effectũ naturalis,ut §.dixi de cõseruis. Quæro

37 ultimò,utrũ obligatio naturalis,† quæ quærit̃ filio, quæratur patri? Glo. hic optimè distinguit,aut obligatio naturalis quærit̃ filio directò ab ipso patre,quia ipse pater ꝑ mittit,uel obligat̃,& tũc nõ reuertit̃ ad patrẽ,ut hac l.quæsitũ.Sed si quærit̃ filio ab alio,ut à fratre suo, uel extraneo, tũc quærit̃ patri, ut hac l.in prin. & illa est ratio l.si quis ꝑ eo.§.j.ff.de fideiuss.quod fideiussor ꝑmittens ꝑ patre, non obligatur,quia si obligaretur filio,acquireret ipsi patri,& sic reperit̃ idẽ ꝑ eodẽ obligatus,ut ibi patet, licet gl.ibi uideat aliquantulũ ab ista gl.discrepare,& huic gl.ꝺicere,& malè.Sed ꝑ hoc opp.ex qua causa stipulãdo ab alio mihi acquiris,ex eadẽ stipulãdo à me nõ obligor.l.si seruo. §. & regulariter.ff.de usuf.& l.liber homo.in prin,ff.de uer.ob.Si ergò naturalis,ab alio quæsita quærit̃ patri,ergo pater ipsi filio nõ potest naturaliter obligari.ꝛ.illa regula, de qua opponitur,est iuris ciuilis,ideò solũ debet intelligi de obligatione ciuili,nõ de naturali,ut hic,& ibi patet.Sumus expediti de prima glo.magna,ueniamus ad seq.gl.quæ incipit tractare,qualiter ista obligatio naturalis extinguatur.

38 Pro cuius declaratione † quæro,quid si istud naturale debitũ fuisset solutũ à fratre debitore post mortẽ patris, ante aditã hæreditatẽ,an posit repeti.Io.& Hug.dicũt q̃ nõ,qa tũc est in totũ debitũ.Azo nõ ꝑdicit huic,sed limitat. Dicit em̃ q̃ in aditione postea secuta apparet ab initio fuisse indebitũ,& sic causa deuenit ad nõ causam meritò potest repeti, quod maximè habet locũ in filijs,qui ab ipsa morte fingunt̃ fuisse hæredes.Ita dicit Azon.Ego dico totũ cont. Nã obligatio naturalis,qua frater tenebat̃ fratri in totũ,fuit quæsita patri,ita q̃ nudũ nomẽ remãsit apud filiũ, ut §. dixi circa secundã partẽ præcedentis gl.& ideò si soluit̃ illi fratri nõ existẽti hæredi patris,soluit̃ omnino indebitũ,& & ab eo repetit̃,ut d.l.si eius.ad Treb.sed si soluit̃ postaditã hæreditatẽ,est sibi ꝑ parte hæreditaria debitũ, & tunc tex. noster ꝓcedit.Possumus tñ dicere q̃ recipiẽdo istã solutionẽ uidetur hæreditatẽ adire, qa citra ius & nomẽ hæredis fieri non põt, l.ꝑ hærede.§.Pap.ff. de acq.hær. Venio ad gl.

b ᵇ super uer.nõ minus.Et quæro qñ † peruẽtione peculij,ex

39 tinguitur ista obligatio naturalis,utrũ extinguat respectu quotæ,an respectu quãtitatis quæ peruenit, uerbi gratia, debitũ erat uiginti, ad fratrẽ creditorẽ,de peculio peruenerũt quinq̃,quæ erãt dimidia peculij,utrũ obligatio extinguet̃ ꝑ dimidia,an ꝑ quinq̃ tantũ Gl. dicit q̃ pro quinq̃ tantũ.Et hoc est q̃d̃ text. dicit, nõ minus &c. ut sic respiciat quantitatẽ nõ quotã, secus esset in hæreditate,l.si ab eo.C. de neg.gest.& de hære.act.l.ꝑ hæreditarijs.& l.si adulta.& il

40 le est pulcher passus.Quæro, † quæ est ratio differẽtię inter peculiũ & hæreditatẽ.Doct.dicũt optimè hæreditas repræsentat personã defuncti & pro ea parte,ꝑ qua qs est hæres, ꝑ ea personam defuncti repræsentat.l.eũ à matre.C. de rei uendi.& quod no.in l.ij.in fin. de præt.stip.sed peculiũ nõ repræsentat personam filij uel serui,sed solũ est quædã uniuersitas iurũ,uel rerũ, merito non tollit̃ obligatio, nisi respectu eius quod peruenit, quia persona adhuc remanet in se obligata, licet sit separata à peculio, ut ff. uidebitis. Quærit̃ gl.quid si nihil de peculio fratris debitoris ad fratrem creditorem peruenit,an poterit agere pro eo quod sibi naturaliter debetur? Glo.dicit q̃ nõ.quia erat naturalis tantũ,quæ nõ parit petitionẽ.Hic aduerte,si quidem frater creditor uellet agere certi cõdictione ex mutuo, nõ posset, & in hoc gl.dicit uerũ.Sed si uellet agere cõdictione indebiti,qa dãdo peculiũ,puta sibi prælegatũ, ut hic nõ facta deductione eius,qd̃ sibi debeb̃at, soluit pl⁹ debito, tũc optimè posset.arg.huius l.uer.adeò.& ff.eo.l.q exceptionẽ.§.si pars.

c Venio ad secũdã gl.ᶜ magnã,ꝑ cui⁹ declaratione antequã

41 intrẽ gl.quæro.& reuoco in dubiũ utrũ † debitũ à filio uel à seruo sit onus peculij,ita q̃ ipsum peculiũ sequat̃ penes quemcũq̃ uadat, & qualiter istud debeat intelligi. Circa

42 qd̃ dico quod dominus peculij † est indistinctẽ, ut hic patet.& ff.de pecul.l.si ex duobus.§.j.& sequitur peculiũ penes quemcũq̃ uadat,tamẽ intelligẽdo ut dicã.Nã si quidẽ peculiũ uadit ad altũ una cũ ipso seruo, sine dubio sequitur peculiũ,l.& si ancillarũ.§.si seruus.ff.de pec.& l.si ex duob⁹. §.fi.cũ ll.seq.Sed si peculiũ uadit sine ipso seruo.si quidẽ titulo singulari,ut ex causa legati, uel uenditionis, tũc non sequitur peculiũ,ut ille,ad quẽ peculiũ uadit,posset cõuenirí de peculio.Sed dominus põt deducere debitũ de peculio,anteq̃ soluat peculiũ,uel cõdicere,si soluit deductionẽ.l.j.§.itẽ hæres.ff.qñ act.de pec.est anna.niſi fortè peruenit ad ipsum seruũ manumissum,ut ff.de dote præleg.l.ij.§. per cõt.quod intellige ut ibi no.Sed si peculiũ trãsit ad alią quẽ,titulo uniuersali,ut puta tit.hæreditario, tũc tenetur. l.quæsitũ.§.j.ff.de pecul.Idem si ex causa fideicommissi uniuersalis.l.j.§.si præcepto.ff.quãdo acti.de pec.ẽ anna. & tũc tenetur in his casibus ꝑ hæreditaria portione, inquantũ uires peculij patiunt̃ l.quæsitũ.§.j. Hoc præmisso intro gl. & quæro,dicit̃ hic,q̃ ꝑ eo quod ad fratrẽ creditorẽ peruenit de peculio,tollit̃ obligatio ꝑ parte ipsius fratris debitoris.Pro ea parte uerò quæ peruenit ad fratrẽ creditorẽ,tollit̃ obligatio ꝑ parte ipsius fratris creditoris.Nã cũ uterq̃ fratrũ succedat patri, cuí ista obligatio erat quæsita,uterq̃ debet pari iure cẽseri, & sic quilibet soluet de parte sua.Et per hoc apparet q̃ illud, qd̃ dicebãt quidam,ut ff.referr̃ in gl.in uer.cõsecutus,ibi.itẽ nec dicat,q̃de bitũ ꝑ parte fratris debitoris tollat̃ cõfusione,ꝑ parte alterius fratris creditoris remanet debitũ, qd̃ respiciat totũ peculiũ,non est bene dictũ. Nã pro parte fratris debitoris dicit̃ obligatio tolli,nõ solũ cõfusione, sed etiã quia sibiꝑ si uideť de peculio soluere.Potius enim ista obligatio dicitur peculij,q̃ ipsius filij,qd̃ apparet,quia si ipse filius solui̇sset de suo,repeteret ab alio fratre,ad quem peruenit peculiũ,ut hac l.ꝟ.idq̃ maxime.& ff.dicã. Iuxta prædicta quæ

43 ro,† pone,fili⁹ meus debebat tibi decẽ,& decẽ erãt in peculio,de qb.donaui tibi quinq̃,an ego pater liberer̃ in quinque.Dicit glo.qd̃ sic,l.si qs reũ.§.j.ff.de lib.leg.Certè illa lex hoc nõ dicit.bene dicit,q̃ pater nõ teneb̃at in plus,niſi quantũ est in peculio,sed nõ dicit,q̃ libereť.Nã poterit esse q̃ peculiũ augebit̃,& sic tenebit̃,& posset cõueniri,ut ff.de pec.l. quæsitũ.§.is qui semel.Præterea non uideť uerum,nã hic,ꝑ ponitur q̃ peculiũ fuit donatũ creditori, & ille ad quẽ peculiũ uadit titulo singulari,non tenetur de peculio, ut dictum est &c. Sustineamus gl.q̃ dicat ueritatẽ,nã qñ dominus

nus dat alicui peculiũ,potest deducere id quod seruus sibi debet, uel facere sibi caueri,d.l.j.§. item hæres. qñ actio de pec.est anna.Sed qñ debetur ei cui soluitur,uidetur actum q̃ sibi cõpenset in debito,& ipsemet sibi deducat, quod si

d bi debetur.& ita intelligitur ista gl. Quæro ᵈ utrùm creditor peculiaris extraneus possit agere cõtra fratrem creditorem,quatenus habet de peculio? Gl.dicit q̃ sic.quod intelligę pro portione hæreditaria tantùm,d.l. quæsitum. §.j.& sic ista conuentio quæ fit de hærede,habet duplicem limitationem,una q̃ cõuenitur pro hæreditaria portione tantùm, nõ pro toto debito. Alia quod pro parte hæreditaria tantùm, non cõuenitur in totũ,sed quatenus uires peculij

44 patiuntur,ut d.l.quæsitũ.§.j.† Quæro quid si iste frater debitor soluerit creditoribus peculiaribus de suo, an possit repetere à fratre creditore, ad quẽ peruenit peculium pro parte? Gl.dicit quod sic,ut d.l.quæsitum.§.j.& tex.est hic in uer.idq̃ maximè.quod intellige cum duabus limit. prædictis.Et pro hoc apparet q̃ lex ista non procederet,si ponemus exemplũ in tribꝰ fratribus,ut statim subijciam, pone, tres erant fratres, unus habebat in peculio centũ, accepit ab alio fratre mutuo quindecim,decesit pater,& ei successerunt omnes tres fratres pro rata.Certè obligatio fratris debitoris pro sua tertia est extincta, sed obligatio alterius fratris creditoris.quę remanet pro duabus partibus nomine,licet ad eum peruenerit de peculio ultra q̃s sint illæ duæ partes,non extinguetur,niſi pro sua tertia, quod apparet, quia ab extraneis creditoribus nõ posset cõueniri,niſi pro tertia parte tantùm,ut dictum est, & sic si teneremus opin. gl.quod apud ipsum filiũ remaneat naturalis illa, adhuc

45 duraret,licet de peculio plus haberet. † Vltimò quærit gl. hic,utrùm adempto peculio remaneat filius,uel seruus naturaliter obligatus.Io.q̃ non.Hugo cont.& bene, quia casus est expressus,licet ipse non alleget,in l.si quis cum filio. &l.seq.ff.de pec.Iuxta prædicta quæro, quid ergo est dictũ quod hæc obligatio est onus peculij,cùm adempto peculio ipsa obligatio adhuc remaneat? ꝛ.obligatio.qua tenetur pater & dñs ex edicto de peculio, sine dubio est onus peculij.d.l.quæsitum.ff.de pecu. sed obligatio, qua tenetur filius & seruus ex suo cõtractu pro tanto dicitur esse onus peculij,quia ipse soluendo de peculio, quod nõ est suum, liberatur.Item si soluit de suo,potest repetere ab eo,ad quẽ peruenit peculium,ut §.dictum est,licet pro sua obligatione soluerit.Sed in peculio nihil esset, ipse nihilominus remaneret obligatus.d.l.si quis cũ filio.& l.seq.& l.tam ex cõtractibus.de iud.Sumus expediti de hac gl.magna,quæro dicit̃ hic,q̃ frater soluẽs alijs creditoribus, repeteret per iu

46 dicium fam. ercisc. † quæro an potuerit soluere pro parte sua tantùm? Gl.dicit hic in uer.fam.ercisc. quod non, ideò uenit in iudicio familiæ ercisc̃de,quod intellige uerum,si ipse filius debitor cõueniebatur ex obligatione sua, sed si conueniretur ex obligatione hæreditaria actione de peculio,non teneretur,niſi pro parte sua, ut d.l.quæsitum.§.j. & ideò si totũm soluisset,repeteret per actionẽ neg. gest.l.hæredes.§.si unus.ff.famil.ercisc.Et ex hoc apparet,q̃ id quod hic dicitur in duobus fratribus,nõ procederet in duobus seruis,qui posteà essent à domino hæredes instituti. Nam cum ipsi non possent cõueniri ex propria obligatione, sed ex hæreditaria tantùm,non haberet necesse soluere pro solido,& ideò si soluisset,ueniret in actione neg.gest. non per iudicium fam.ercisc.ut ex prædictis patet. Vltimò circa istã

47 ultimam partem uidendũ est,qualiter † contractus possit celebrari inter patrẽ & filiũ. Et primò uideamus de cõtractu mutui. Et si quidẽ filius mutuat patri pecuniã peculij castrensis,uel quasi castrẽsis, uel de peculio aduentitio, eo casu quo patri nõ queritur ususfructus,ut de pecunia malè quæsita,quo casu per filium non quæritur patri, l.quod seruus.ff.de acq.pos.tunc sine dubio cõsistit contractus mutui,& producit actionẽ & obligationem,ut §.dictum est. Si uerò mutuaret patri pecuniã patris propriam, tunc nõ est contractus mutui,nec oritur aliqua obligatio,quia pecunia propria mihi mutuo dari non potest.§.si cer.pet.l.nam

e & si fur.in fi.& l.si socius.Si uerò ᵉ mutuat pecuniam pecu-

lij profectitij,tunc est dubiũ,quia ista pecunia est patris in ueritate,& eius durat,C.fam.ercisc.l.certũ.& ibi no. de colla.l.filiæ licet.in fi. & sic uidetur mutuũ non contrahi,ut §. prox.dixi.In cõt.uidetur hæc l.§. quæsitum. Puto sic dicendum,aut quæritur utrùm consistat mutuũ,ut pater obligetur naturaliter respectu creditoris peculij.Et puto q̃ sic, qa prout habemus respectuũ ad eos,obligatur filiuscum suo peculio,sicut homo liber cũ suo patrimonio. l.si ex duob⁹. circa prin.ff.de pecul.l.non solùm.in fi.eo.tit.& ita debet intelligi hæc lex,ibi,& ar.&c. Aut habemus respectum ad ipsum filium tantùm,& tunc si quidẽ istud peculium profectitium est propriè de bonis patris profectum,ita q̃ etiam de iure gent.ablq̃ aliqua dispositione iuris ciuilis esset ipsius patris,tunc nec cõtrahitur mutuũ,nec ipsi filio naturaliter obligatur quantũ ad eius cõmodum, quia deficit æquitas naturalis,hoc est iurisgent.Non em̃ est æquũ,quod pater teneat̃ reddere filio illud quod filius accepit de proprio ipsius patris.Hoc probat̃ ff.de in diem addic.l.si uendi tor.§.sed & si pupillus.uer.aliter atq̃.inducẽdo prout ff. inducam,circa cõtractum emptionis & uẽditionis.Aut illud profectitium immediatè non est de bonis patris profectũ, & consideratis meris regulis iurisgent.non est patris. Verbi gratia,illud q̃ filius quæsiuit ex pecunia patris, dicitur profectitium,ut no.l.cùm oportet.in prin.de bo.quæ lib.& hoc est ex dispositione iuris ciuilis,sed fm ueritatẽ non est, quod apparet,quia pecunia quæsita per extraneũ ex pecunia,uel re mea,non quærit̃ mihi.l.qui uas.§.fi.ff.de fur.& sic considerato iure gentiũ,quo filius non est in potestate patris,consistit mutuũ,& contrahitur obligatio naturalis.Ita debet intelligi hic tex.in uer.contrà si pater. Et hæc procedunt solùm in filio,qui de iure ciuili patriæ potestati subijcitur,non autẽ procederẽt in seruo,cuius status de iure gẽt. annihilatur,l.si id quod.ff.eo.& ideò puto q̃ dñs non possit obligari seruo naturaliter ex cõtractu mutui, respectu ipsius serui,sed dicitur obligari respectu creditoris peculij, ut §.dixi.Sed bene posset dñs obligari naturaliter seruo,ex aliqua promissione,ex illa æquitate iurisgent. quæ dictat fidem seruandã esse,quæ æquitas fuit antequã esset constitutio iurisgent.qua introducta fuit seruitus,ut dixi in d.l.si id quod.ff.eo.dices tu,istud est cõtra ea quæ dixisti §. Dictũ est enim.q̃ in actione de peculio,non est obligatio naturalis,sed illud sic est intelligendum,q̃ nõ tenetur naturaliter ipsis creditorib⁹ agẽtibus de peculio,sed propter ipsos creditores filius habetur tanquã homo sui iuris habens proprium patrimoniũ,ideò ei filio dicitur pater obligari naturaliter,ut sic tale debitũ computetur in peculio,ad commodum creditorum.Item q̃ dixi in actione de peculio,non inesse obligationẽ naturalem,intellige niſi ex illa æquita-

f te iurisgẽt.ᶠ quæ est ut maioribus pareamus,ut dicam ff.eo. l.Iul.in tractatu de effectu sententiæ. Si uerò pater mutuat filio tunc si quidẽ filius habeat peculiũ castrense,uel quasi castrense,uel aduentitiũ,cuius patri non quæritur ususfructus:sine dubio tunc consistit mutuũ,ut dictum est.Si uerò habet solùm peculiũ profectitium,tunc obligatur naturaliter,ita q̃ pater põt deducere de peculio,ut hic.Et si dicas. Quomodò cõtrahitur mutuum,cum dominiũ non transeat in filium.ꝛ.sufficit transire in peculium,& tunc non uideo q̃ possit cõtrahi mutuum traditione, niſi recõcilietur consumptione,& tunc filius obligaretur patri naturaliter, quia de iure gent.consistit mutuũ,sed solùm est impedimẽtum patria potestas,quæ est de iure ciuili, ergo non impedit̃ obligatio naturalis.Tamẽ hæc naturalis à præcedenti differt,qñ filius habet peculiũ,quia cũ peculium habet, cohæres deducit ab eo tale debitũ de peculio, & ipse à cohærede,cũ pater ei teneatur,ut hic.Sed qñ est tale debitum naturale simplex,ablq̃ peculio,tũc nec ab ipso filio deducitur,nec ipse à cohærede deducit, quod pater ei debeb̃at. ut de pet.hær.l.si quid possessor.§.sed & si ipsi.& fam. ercisc. l.Mæuius.§.j.& quod ibi no. facit l.j.§.id quod.ff.ad l.Falc.

48 Secundò quæro, † quid de cõtractu cõmodati & depositi?ꝛ.si quidem filius cõmodat,uel deponit apud patrem, rem castrensis peculij,uel quasi castrensis, uel aduẽtitij, eo

casu quo patri non quæritur ususfructus, sine dubio consistit cõtractus, & actio & obligatio oritur, ut dictũ est. Sed si commodat uel deponit res profectitij peculij, respectu creditorũ peculij cõsistit cõtractus, & oritur obligatio naturalis, ut ſ. dixi. Sed an respectu filij cõsistat contractus, & obligatio cõtrahatur, potest dubitari. Et idem qñ deponit, uel commodat rem patris propriã. Circa quod dicendũ, q cõsideranda sunt tria, Primo obligatio quæ oritur ex contractu cõmodati, & ex ista nõ oritur etiam naturalis, quia nõ est contractus cõmodati, cum rei proprię non consistat cõmodatum, uel depositum. l. neq; pignus. de reg. iur. & l. qui rẽ. ſ. depositi. Secũdò est uidendũ de obligatione illa, qua tenetur ex l. si quis cõductionis. C. loca. scilicet, ad restituendam possessionẽ, nec potest opponi exceptio dominij, & ex illa lege tenetur ciuiliter, ubi patria potestas nõ esset. Itẽ
49 † teneretur naturaliter ex illo præcepto iurisgent. ut maioribus pareamus, ſm ea quæ ſ. tetigi, & dixi plenè in l. Iul. ſ. e. sed subest alia naturalis æquitas, quæ est, q filius non repoſcat illud quod patris est, quæ obligat filium naturaliter ad non petendũ, quæ est fortior æquitate præcedenti. l. bona fides. ſ. depoſ. & ideò dico patrem non teneri naturaliter, nec ciuiliter in effectu. Tertiò est uidendum, de obligatione secũdaria, quæ contrahitur ratione moræ delicti, uel culpę cõmiſſę in rebus cõmodatis, uel depositis. Et in istis eo casu, & eo modo, quo pater obligatur, ex isto contractu obligatione primæua eo casu & eo modo quó pater obligatur obligatione secundaria. Si uerò sibi cõmodatur, uel datur in depositum à patre, tunc filius tenetur naturaliter, & patre mortuo deducetur de peculio si habet, aliàs secus,
50 ut ſ. de pecu. leg. l. Stichus. Tertiò quæro, † quid de contra-
g ctu emptionis & uenditionis. ⁊ ℞. si quidem pater emit à filio rem castrensis, uel quasi castrensis peculij, uel aduentitij, cuius pater nõ habet usumfructũ, sine dubio procedit emptio, sicut in quolibet extraneo, & ex eadem causa filius uidetur habere precium, ex qua habebat rem qua uendidit. l. j. in fi. cum seq. ſ. de cont. emp. Si uerò ad ipsum patrẽ pertinebat ususfructus, tunc uidetur q ipse non posſit emere à filio, qñ ipse est legitimus administrator illorũ bonorũ, & sic se autore, emere non poterit, ut ſ. de autor. tut. l. j. & ibi no. & fortè non cõtrahitur obligatio etiam naturalis, sicut dicimus in pupillo cõtrahente cũ tutore, l. pupillus. de autor. tut. Et prædicta intelligo, nisi palam & bona fide eme-
51 ret, C. de cont. emp. l. cùm ipse. Intelligo autem palam, † &
bona fide fieri, ut cesset omnis suspicio qñ fieret præsentibus cõsanguineis, uel amicis. C. de transac. l. transactionẽ. uel presente iudice. l. fi. in prin. ſ. quod met. cau. Et prædicta sunt utilia, maximè qñ pater habet filiam habentẽ aduentitium peculiũ, quam uult dotare in pecunia, & ab ea emere dictas res aduẽtitias. Si uerò emeret patet à filio rem peculij profectitij, tunc respectu creditorũ peculij diceret contrahi obligatio naturalis. Respectu uerò ipsius filij ita demum cõtraheretur obligatio naturalis, si esset tale peculiũ profectitium, q inspectis principijs iuris gent. non quæreret patri aliàs secus, quia rei suæ non consistit emptio. l. ſuę rei. ſ. de cont. emp. & ibi tex. hoc exprimit dum dicit, nulla obligatio, & sic nec ciuilis nec naturalis. Probatur etiã ex his quæ dicta sunt ſ. Idem qñ emeret rem propriam, quæ non esset peculij, ciuilis autẽ obligatio non contrahitur. d. l. j. in fi. ſ. de cõt. emp. & hac l. Si uerò filius emit à patre rem ipsius patris, hic est aduertẽdum, de qua pecunia soluitur precium. Et si quidẽ soluatur de pecunia filij castrensis, uel quasi castrensis peculij, uel aduentitij, cuius pater non habet usumfructũ, constat quod ualet emptio. l. j. in fi. de cõt. emp. Si uerò soluitur de pecunia aduẽtitia, cuius pater habet usumfructũ, uel de pecunia peculij profectitij, quę inſpecto iure gent. patri nõ quæreretur, tunc cõtrahitur obli
h gatio naturalis, h quia solùm ius ciuile est impedimento, ut hac l. non ciuilis obligatio. d. l. i. in fi. de cont. emp. & hic. Si uerò soluitur de pecunia propria ipsius patris, seu peculij profectitij, qui ad patrem ſpectaret, etiam de iure gentium, tunc respectu ipsius filij & patris non cõtrahitur obligatio, etiam naturalis, ut ſ. de in diem addic. l. si uenditor.
§. si pupillus. uer. aliter atq; ubi dicitur q per emptionem factam à pupillo, receditur à priori emptione, quia pupillus obligat ſaltem naturaliter. Secus si emat filius, uel seruus proprius, quia illa emptio est nulla. Et sic patet q nec obligatio naturalis tenet, nec aliquis cõtractus contrahitur. Posſes tu dicere, imò debemus dicere obligationẽ naturalem esse contractam de ipso initio antequã perueniat ad solutionem, & solutiõe posteà secuta, nullam esse, cum
52 solũerit nũmos ipſius accipientis. Ad hoc respõdetur, q iſtud procederet in homine sui iuris. Secus in homine posito in potestate alterius, tunc enim ab ipso initio totus contractus est in pẽdenti, & futura solutio declarabit, quid sit de contractu. l. sed & si quis. ſ. j. ſ. de usuf. & l. si seruus cõmu-
52 nis meus. ſ. fi. ſ. de stip. ſer. Sed quid † si unus frater emit ab
altero. ℞. considerandum est quę res uenditur, & quæ pecunia soluitur, & tunc apparebit ex prędictis quid iuris sit. In
53 re aut † peculij aduentitij an pater posſit esse tutor uni filio
uendẽti, uel donanti alteri, tangitur ſ. de autor. præſt. l. j. in fin. & l. puberem. ſ. j. ſ. de falſ. & ibi uide quod circa hoc di-
54 xi. † Quartò quęro de cõtractu locationis & cõductionis.
Circa quod dic qñ res locantur & conducuntur, est idem quod in emptione & uenditione, quia eiſdem regulis procẽdunt. l. ij. ſ. loca. Si uerò loquimur de locatione operarũ, tunc si quidem filius locaret operas patri debitas, non ualeret. Videtur enim locatio rei ſuæ. Sed si filius locaret operas ſuas patri non debitas, tunc ualeret locatio, & pecunia mercẽdis efficeret aduentitia. Illud enim quod filius quærit laboribus ſuis, est aduentitiũ. l. cum oportet. in prin. allegat. ſ. j. de bo. quæ lib. Si uerò pater locaret operas ſuas filio, est uidendũ utrũm illarum operarũ effectus acquirat ipſi filio, ita q ad patrem non transeat, ſm quod nota. in l. quod dicitur. ſ. de uer. ob. & tunc filius obligatur patri saltem naturaliter, & soluendo pecuniã patris, non liberaret. Sed si effectus illarũ operarum reuerteret ad patrem, ut puta, si operaretur in aliqua re, quę per filium quæritur patri, tunc esſet idem quod in emptione & uenditione & in loca
55 tione rerum, ut ſ. dictum est. Quintò † quæro quid de con-
i tractu mãdati? ℞. si quidem mandatũ non egreditur i personas patris & filij, tunc est idem quod in alijs cõtractibus dictum est, quia cõſiderandum est circa quam rem cõſistat mandatum. Si uerò personas corũ egreditur, uerbi gratia, pater mandauit filio, ut promitteret Titio creditori ſuo, & filius promiſit, certè ex hoc mãdato filius est obligatus Titio. Et per hoc puto, q antequã filius ſoluat, ſi uellet agere contra patrẽ, q eum faceret liberari in casu quo posset hoc facere extraneus. arg. l. Lucius. in fi. ſ. mand. & l. ſi pro ea. C. mand. tunc puto q haberet ius agẽdi, sicut quilibet extraneus, quod apparet, quia iſta obligatio, qua filius obligatus est Titio, cohæret meræ personæ ipſius filij, & ipſe filius condemnatus poneretur in carcerem, uel cederet bonis. l.
56 pe. C. qui bo. cedere poſ. qui carcer, † est quædã species ser-
uitutis, ſ. de lib. ho. exhi. l. ij. unde quodammodò est causa
k status, quæ potest esse inter patrem & filium, k l. iis nulla. ſ. de iud. Prætereà hic cessat causa, seu ratio quam suprà dixi quæ impedit patrẽ obligari filio ciuiliter. Nam si filius haberet extraneum obligatum ad hoc, ut ipſum filium faceret liberari, iſtud ius non quæreret patri, quia cohæret meræ personæ ipſius filij, ut no. d. l. quod dicit. ergo filius hoc casu potest habere obligatũ, pater hoc, ex eò quod ſtatim
l dicam. Si uerò l filius soluit uiuo patre, est cõſiderandum de qua pecunia soluit, & ex hoc sciemus utrũm posſet repetere uel non, l. ſi filius. & quod ibi no. C. de neg. geſt. & l. hæredes. ſ. ſi filius. ſ. famil. ercisc. Si uerò filius soluit patre iam mortuo, hoc debet à cohærede percipere, ut ſ. fam. ercisc. l. ſi filia. ſ. j. & d. l. hæredes. ſ. ſi filius. Ex hoc apparet q uiuo patre erat debitũ ciuiliter & naturaliter, quia si esſet debitum naturaliter tantùm inter cohęredes, huius debiti non fieret perceptio. l. Mętius. cum l. seq. ſ. fa. ercisc. & l. j. ſ. id qd
natura. ſ. ad l. Falcid. ut ſ. tetigi. Si uerò filius mandaret patri, tũc dic ut colligitur ex his quæ dixi in l. Stichus habet.
57 ſ. de pecul. leg. Sextò † quæro quid de contractu donatio-
m nis, an consistat inter patrem & filium. m Dic, si quidẽ pater
donat

donat filio propter merita præcedentia talia, propter quæ cuilibet extraneo ad idem teneretur, tunc ualet donatio, & res donata efficitur peculij aduentitij. Videtur enim filius quæſiuisse ex operis & laboribus ſuis, & sic aduentitium. l. cùm oportet. ſ. j. de bo. quæ lib. Ita debet intelligi quod no. C. de inoff. test. auth. unde si parens. nec sufficeret dicere in instrumento q hoc fecerit propter merita, nisi merita probarẽtur l. si fortè. ſ. de castren. pec. & l. si donatione. C. de colla. Si uerò donat ſimpliciter meritis non præcedẽtibus, tũc non ualet donatio, nisi morte cõfirmetur. l. ij. C. de inof. dona. & l. donationes. C. de dona. inter uir. & ux. Fallit in dote & in alijs casibus, qui no. d. l. ij. C. de inoff. don. & quando remittit filio usumfructum in bonis aduentitijs, d. l. cùm oportet. ſ. ſin autem. & prædicta uera, q donatio non ualet,
n quantùm ad ciuilem obligationẽ. Ratio quia illud n quod donat ſimpliciter, est profectitium, & si quæreretur filio, reuerteretur ad patrem. Obligationẽ naturalem puto consiſtere per hanc l. solùm enim ius ciuile est impedimento. Si uerò filius donat patri, si quidẽ donat obligando se ad aliquid in genere, ualet donatio quo ad obligationem naturalem, & ideò si filius, pmitteret creditori patris animo donandi, ipſi patri soluens non repeteret. ſ. de in rem uer. l. si
o pro parte. in prin. ibi, nisi donare &c. Ciuiliter autem filius
o non est obligatus, per ea quæ ſ. dixi. Si uerò o donaret aliquam rem in ſpecie, tunc esſet aduertẽdum, quæ est illa res quæ donat, utrum esſet peculij caſtrensis, uel quaſi, uel aduentitij, uel profectitij peculij, & si aduentitij, utrũ pater in his fuerit legitimus administrator, uel non, & sic an poterit esſe autor in re ſua, uel non, & per ea quæ dicta sunt in alijs contractibus, & quæ no. in l. j. de auto. præſt. In casu tamen indiſtinctè ualet donatio facta per filium patri, ut puta qñ actio de dote est communis patris & filię, & filia conſenſit patri ſtipulanti ſuo nomine tantùm, l. ij. ſ. q p si in patris. ſol. mat. & eo. tit. l. quoties. & quod plenè no. in l. poſt dotẽ. eo. tit. Vltimo quęrit hic Gul. quando pater redemit filium ca
p ptum, utrum hoc ipſi filio à cohærede patris imputetur, p in portionem ſuam, quod examina plenè, ut dixi in l. Stichus. de pec. leg.

ADDITIO.

d Fratre. Bal. l. fi. C. quod cum eo. Et utrum hæc lex in principio intelligatur, in casibus in quibus senatusconſ. Maced. locum non habet, de quibus in l. Zenodorus. & in l. Macedoniani. C. ad Maced. Bal. hic uidetur uelle, q, ſic. uidelicet in illis tantùm, non in alijs. Cogita cum etiam in alijs casibus naturaliter ſemper obligetur. l. quia naturaliter. ſ. ad Maced. & l. j. eo. tit. Bald. l. fi. C. quod cum eo.

b Pecuniam. Et ſic ad hoc ut dicatur peculium, requiritur conceſſio, l. peculium. in prin. ſ. de pecu. & l. filium. ſecundũ lectiuram antiquorum. C. fam. ercisc. & l. ſi. ſ. de pecul. leg. ſecundum Bal. hic.

c Profectitij. l. ſi abſentis. C. ſi cer. pet.

d Credendi. Bal. l. fin. C. quod cum eo. uer. modò.

e Filius. Bal. hic, quod non, ſicut in patre & filia in actione de dote, l. ij. ſ. ſol. matrimonio.

f Glo. Bar. l. ſi unus. in prin. ſ. de pac.

g Remaneat. Bal. l. fi. C. quod cum eo. uer. ſed contra.

h POMA. Ratio. Alex. conſ. viij. uol. ij. ubi ſequitur hoc, quod oritur naturalis. & conſ. ij. uol. iij. Soc. conſ. iiij. & ibi tenet, non ualere diuiſionem factam inter patrem & filios in poteſtate.

i Filium. Bal. l. ſi. C. quod cum eo. uer. tertiò præmittendum.

k Quære. Ciuilis contra patrem filio non datur. Cogita, quia per iſtas rationes non deberet etiam acquiri filio obligatio naturalis cõtra patrem, quod est contra iſtum tex. in §. quæſitum. Vnde uidetur tenenda prima & ſecunda ratio, ſ. relata. Sed aduerte, q, Bar. l. ſoluendo. arg. quod ſacit in l. ſi quis pro eo. §. j. de fideiuſ. dicit ſecundum Dy. q, iſta reg. non habet locũ in obligatione naturali, & Bar. ſ.

l POMA. Autem. Ex iſta doctrina Bar. habes inferre q, quemadmodum inter patrem & filium non conſiſtit donatio, q, etiam non conſiſtit inter fratres, in eiuſdem patris poteſtate conſtitutos, quia nõ poſſet donare, niſi patris bona. & hoc procederet, etiam ſi filius haberet bonorum adminiſtrationem, quia in generali adminiſtratiõe, non uenit ut quis donet. l. filiuſſa. ſ. de dona, hoc tamen limita ſecundũ Io. And. in addi. Spec. tit. de inſt. edi. §. porrò. uer. quia ſi filiuſſa. niſi frater donet alteri fratri de conſenſu patris, quia tunc ualeret: de quo cogita, quia tũc fortiter ob. reg. quæ traditur per Bart. ſuper ff. net.

gl. in l. ſi. uer. accommodauerit. C. de pact. & Bar. & Bal. l. ij. C. ſi aduer. dona. & Bar. l. ſi fundus. ſ. de pig. quod qui ipſum actum facere non poteſt, alij facienti non poteſt aſſentire, ſed pater non poteſt filio in poteſtate donare. l. donationes, quas parentes. C. de dona. inter uir. & ux. ergo etiã non poterit aſſentire filio, fratri donanti. Prætereà clarum est, q, fieret fraus legi de perſona ad perſonam. l. contra legem. ſ. de legi. & cont. l. non dubiũ. C. eo. tit. Ad hoc prætereà uide Old. conſ. xxvj. Are. l. placet. ſ. de acq. hær. Alex. conſ. x. vo. iij.

m Ciuilis. Bal. l. cùm oportet. §. non autem. ad fi. C. de bo. quæ lib. q, ſi pater aſſignauit legitimam duobus filijs in uita, poterunt ipſi adinuicem contrahere, & oritur obligatio ciuilis & naturalis, ſicut in dote data, ſecus ſi ſimpliciter eſſet facta conceſſio in peculio. Alex.

n POMA. Intro. no. quod licet quis numeret pecuniam ſuam nomine alieno, quod tamen per hoc non uidetur donare ei cuius nomine numerat: Caſt. l. certi condictio. §. ſi nummus. & ibi doct. ſ. ſi cer. pet. & Bar. loquitur hic in patre & filio, & ſic in perſonis apprimè coniunctis, quod no. ad limitationem l. quæ dotis. & quæ ibi traduntur. ſ. ſol. mat.

o Acquiratur. Bal. l. fi. C. quod cum eo. uer. opp. ulterius.

p Habentem. Sed imò indiſtinctè uidetur dicendum, q, habeat locum etiam iſto caſu condictio indebiti, quia iſta exceptio compenſationis, non potest obijci repetenti iſto caſu, l. cum his. §. j. ſ. eo. & uidetur hoc ſentire Bald.

q Impediat. Videtur quod etiam quando habet locum ſenatuſc. tamẽ habeat locum diſpoſitio huius l. & quod ſolutum non repetatur. l. ſed & ſi pater. §. fi. cum l. ſeq. ſ. ad Maced. gl. l. j. §. j. in uer. petitio. eo. tit. & l. qui exceptionem in prin. ſ. eo. ubi ſolutũ filio, tuto beneficio ſenatuſconſulti, repetitur, quanquam Bal. hic tranſeat cum ſententia Bar. hic prox.

r Quæro. Soc. conſ. clxij.

s Obligatio. Bal. Iac. de Bel. in diſputa. quam ponit in l. ij. C. de inoff. do. licet hic nihil firmet, dixi poſt Bar. d. l. iubemus. cum concor. & ibi Bald. & §. j. ubi quærit qui contractus fieri poſſint inter patrem & filium, & quid in profectitijs, an ualeat ceſſio facta filio contra patrem, & quod in aduentitijs, Bal. l. cùm oportet. §. non autem. in fi. de bo. quæ lib. adde quòd obligatio legalis bene cadit inter patrem & filiũ. l. ſi quis prioris. §. in illo. & ibi Bal. C. de ſecun. nup.

t Regula. Bar. l. ſi quis pro eo. §. j. de fideiuſſ. & ſ.

u Concludunt. Bar. ſ. in j. q. de contractu mutui.

x Naturali. Vide. ſ. & Bar. l. fi. v. q. de duo. reis.

y Perſonam. Inſt. de act. §. actiones autem de peculio. ubi plenißimè de omnibus iſtis articulis quaſi inſra poſitis. Et Bal. l. pen. C. quod cũ eo. & ibi Cyn. de forma libelli in actione de peculio. & Bal. l. fi. C. quod cum eo.

z Perſonalis. Et unde oriatur hæc actio, & an dicatur nomen actionis, Bald. l. fi. in ult. col. C. quod cum eo.

A Gent. Iſtud intellige ut hic, per Bar. ſ. ea. l.

b POMA. Gl. No. ex uerbis Bar. q, eo ipſo quod filius recipit debitum patri etiam naturaliter, uidetur adire hæreditatem, quod no. quia inter coniecturas quas ponit Bar. l. gerit. ſ. de acq. hær. ex quibus præſumitur idem adire hæreditatem, non ponit, quãdo recipit ſolutionẽ pecuniæ debitæ naturaliter defuncto, quæ tamen est lenior cæteris coniecturis, ibi per eum poſitis. Sed quia Bar. fundat ſe ſuper, l. pro hærede. §. Pap. quæ parùm facit, quia ut ibi perſpici poteſt eſt lõgè diuerſa ratio à terminis noſtris, ideò uolo modò firmare. Vnde præmitto idem eſſe econtrà, quando filius ſoluit debitum patris, uel hæres teſtatoris, tex. l. ij. & ibi Bar. C. de iur. delib. tũc ſic arguendo à fortiori, commiſſo arg. à correlatiuis, ſi inducitur aditio hæreditatis quãdo quis ſoluit debitum defuncti, & tamen quilibet poteſt pro debitore ſoluere, & eum liberare, etiam ſi nolit. l. ſoluendo. ſ. de neg. & ſic uidetur, q, ſit actus, qui poſſit fieri à quocunq; citra ius, & nomen hæredis: ratioq; eſt, quia in dubio præſumitur magis nomine ſuo, quàm alieno actum gerere. l. magis. ſ. de ſol. tantò magis debet induci, ubi quis recipit pecuniam debitam defuncto, cum quis non poſſit debitum recipere, niſi habeat ſpeciale mandatum. l. uero procur. & l. hoc iure. ſ. de ſol. alias enim eſſet præſumptio delicti. Aſſero igitur breuibus, q, quemadmodũ per ſolam ſolutionem debiti teſtatoris, inducitur aditio hæreditatis, eo quia quis cenſetur actum magis nomine ſuo gerere, quàm alieno: ita etiam inducatur per ſolam repetitionem pecuniæ debitæ defuncto, cum magis ſit recipere, quàm ſoluere, ut ſ. probatum eſt, ne alias incideremus in præſumptionem delicti.

c Gl. Bal. l. fi. C. q, cum eo. uer. ult. Bar. l. ſi quis pro eo. §. j. ſ. de fideiuſ. & Paul. iubemus. §. j. C. ad Treb. & tene menti, quod ex iuramento inter patrem & filium, oritur efficax obligatio de iure Can. c. cũ iuramento. & ibi doc. de hom. faciunt no. per Bal. C. de donat. l. fi. adde Bal. conſ. cccxij. lib. iij.

d POMA. Quæro. No ſingulariter, q, quando alicui debet fieri ſolutio de certa pecunia, uel frumento, naſcituro ex tali fundo, quòd ſi debitor donat illi partem pecuniæ, uel frumenti, quòd non uidetur donare, ſed uidetur

…iare animo compensandi.hic Cast.Isf.
POMA.Verò.No.q illud quod dicit hic Ang.q licet naturalis obligatio non sit potens ad agendum. l.iurisgent.§.sed cùm nulla.ff.de pact. quòd tamen in diuisione hæreditatis,quæ fit inter fratres,deducitur id quòd naturaliter debetur,ut hic Bar.quãdo talis naturalis obligatio, est annexa peculio, quod no.
f Iurisgent.Quæ dicitat fidem seruandam,de quo in l.j.in prin.ff.de cõst.pec.
g Venditionis. Quid autem si pater uendidit ut executor testamenti,uel ut minister,uel uendidit filio naturali,uel emancipato,Bal.l.j.C.de sac.eccl.in v.q.Et hic adde Bal.l.iubemus.§.j.C.ad Treb.
h Naturalis.Moder.l.j.§.fiat quæsitum.ad Treb.
i Egreditur.Vtrum autem pater potest cedere actionẽ filio?Bal.l.iij. C.mãd. & ibi etiam an ualeat cessio facta ab extraneo filio, contra patrem, & ibi etiam quid si fit cessio fratri contra fratrem. Adde quid de contractu societatis,an possit esse inter patrem & filium,Ang.cons.cxij.
k Filium.Bal.l.ij.in princ.de donat.Item ualet si pater donat filio,ut habeat in peculium.l.si donatio.de colla.Item si donat filio eunti in castra.l.miles. l.castrense.ff.de castr.pec.& l.j.C.de cast.pec.mili.lib.xij.cum ibi no. item pro dote.l.Pomp.Philadelphus.ff.fam.ercisc.Sed certè est propriè obligationis dissolutio.l.fi.C.de dotis promiss.Item fallit,si donat filio emancipato.l.pe.§.pe.ff.pro suo.secundù unam lec.Item fallit si hodie donat ex causa aduentitia,ut ob merita,& prædictis omnibus casibus morte confirmatur.Ang.l.ij.ff.pro dona.ibi Bar.& quod ibi dixi,& Ang.l.ij.§.filium. infrà pro hær.quod talis donatio nõ potest per pœnitentiã reuocari, in prædictis casibus.l.j.de his qui sine manu.ad liber.perue.Adde quod dixi post Bar.in l.ij.C.de inoff.dona.Ang.l.j.ad fi.ff.sol.mat.dicit,quòd ualet donatio facta filio scholari à patre donante causa dotis. d. l. Pomp.Philadelph. sed ímo.d.l.j.sol.mat.in fi.tenet cont.Adde qualiter donatio possit esse inter patrem & filium.Cast.cons.cv.Bal.cons.cccvij.& ccclxvj.lib.iij.Rom. cons.cclxxij.Anch.cons.cvj.
l POMA.Verò.Alex.cons.xx.uol.iij.& ímo.l.j.§.fuit quæsitum.ff. ad Treb.
m POMA.Filium.An inter patrem & filium consistat donatio,& de isto primo casu Bar.hic uide Alex.cons.xx.in j.col.iij.uol.& in l.antep.C.qui admit.Pan.cons.lxvj.j.col.ad fin.ij.uol.Aret.cons.ij.& cons.xvij.& lxvij.Et an talis donatio inter patrem & filium firmetur iuramento,Alex.d.l.si donatione.cons.xcv.uol.iij.ubi ponit,an inter patrem & filium ex causa dotis consistat obligatio,maximè interueniente iuramento.Soc.cons.xcj.
n Illud.Cont.Bal.l.ij.in prin.C.de inoff.do.
o POMA.Verò.Soc.cons.cxxij in ij.dubio.
p Imputetur.Vt hic refert Bal.Gul.determinat hic,quod in dubio uidetur solutum causa pietatis,non ut imputetur.Et sic transit Bal.& idem Bal. post Bar.l.cum duobus.§.idem Pap.pro socio.

§. LEGATI. Fideiussori soluenti indebitum,competit repetitio.Hoc intellige quãdo fideiussor soluit suo nomine,& uidebitis statim.ff.eo.indebitam.

LEX XXXIX.

SI QVIS cum à fideicõ.Si cautio debita in soluendo fuit omissa soluẽti per cõdictionẽ consulit.Gl.exẽplificat trib.modis,pono fm primũ pro iuuenib⁹.Quæro exemplũ huius l.Gl.ponit exemplũ in eo qui soluit nõ exacta cautiõe Mutiana uel in patrono, qui erat grauatus ultra debitã portionẽ,& fm istam lect.istud quod tex.dicit q poterat sibi cauere, expone,id est, præcauere,& non præcauit,imò soluit integrũ cum posset & deberet partẽ soluere, uel expone cauere,scilicet,propriè per illam cautionem, si cui plus q̃ per leg.Falc.Tertiò ponit exemplũ, per l.cũ hæreditas ex fideicõ. ff. ad Treb. quæ loquit de cautione conseruationis indemnitatis.Quæro quid cõdicetur?Dicit gl. ista,cautio, fm primũ & tertium casum, uel quantitas fm suum casum.Certè in primo casu nõ uideo q cautio possit condici,quia cautio Mutiana nõ debetur à legatario, nisi causatiuè.l.Mutiana.de cõd.& demõ.& legatũ ante præstitam cautionẽ tanquã cõditione non existente,est omnino indebitũ,ergo ipsum legatum posset repeti,ff.eo.l.sub cõditione.Quæro,qua cõdictione agat hic? ff. prout intelligit q quantitas cõdicatur,agitur condictione indebiti, prout agitur cõdictione incerti,ff.de usuf.ea.re.quę usu con.l.hoc senatusc.& dixi ff.ea.l.sed & si me putem.§.j.

LEX XL.

1 Exceptione perpetua & fauorabili tutus,soluens quocunq; errore, repetit.secus si sit exceptio odiosa.
2 Exceptio an sit fauorabilis uel odiosa,inspicitur cuius causa sit principaliter inducta.
3 Exceptio.causa oritur statuto disponente,si quis non posuerit debitum in catastro,cadat à iure suo.
4 Exceptio fauorabilis oritur ex statuto,q̃ mulier nõ posit contrahere sine consensu consanguineorum.
5 Exceptio inducta ad rigorem iuris conseruandum, dicitur exceptio litis pendentiæ.
6 Res data potest condici,ut retineatur pro expensis.
7 Libelli quãdo condicitur res data,ut posit pro expensis retineri,forma.
8 Naturalis obligatio tollitur pacto,quando non est contra bonos mores.

a QVI EXCEPTIONEM.[a] Tutus † exceptiõe perb petua [b] & fauorabili soluens quocunq; errore, repetit,secus si sit exceptio odiosa.[c] No. distinctionem l. c quæ singularis est.Secundò no. ut cognoscas an exceptio 2 † sit fauorabilis uel odiosa,debet inspici cuius causa principaliter sit inducta.Nam non est dubium, q̃ Macedonianum fauet filijsfa.tamen quia principaliter non inducitur in eorum fauorem,sed in odium creditorum,id est,fœneratorum,dicitur exceptio odiosa.Exceptio Velleiani dicitur fauorabilis quia fuit principaliter in fauorẽ mulierum inducta,licet secundario redundet in odium creditorũ, dicitur totum fauorabile,inspecto principali proposito illius 3 senatusconsulti.Et hoc est multũ utile propter statuta.†Dicit statutum q̃ si quis non assignauerit debitum [d] in cata- d stro,cadat à iure suo.certè hinc oriet exceptio odiosa,quia in odium non soluentis,& idem in similibus. Sed si statu- 4 tum diceret,† quòd minor uel mulier non possit contrahere sine consensu cõsanguineorum,hinc orietur exceptio fauorabilis.Hoc dixi ff. si cert.pet.l.si quis nec causam.& in l. rogasti.eo.tit.Opp.d.l.fi.ff.ad Maced.Sol.hic debet intelligi,q̃ filius tutus Macedoniano soluit per errorem iuris,& hoc innuit dictio perperã.posita hic facit C.de pœ.iud.qui malè iudic.l.ij.secus si per errorem facti.l.cont.& no. l.cùm quis.C.de iur.& fac.ign.Secundò opp.ff.de cond. ob cau.l. e qui se debere. Sol.dic ut ibi dixi.Tertio opp. l.Iul.[e] in prin. ff.eo.ubi erat exceptio fauorabilis,& soluens non repetit. Sol.dicit gl.ibi erat exceptio inducta ad rigorem iuris conseruandum,quid uult hoc dicere? Si tu intelligis de exceptione rei iudicatæ,nõ dicis bene,quia debitor absolutus tenetur naturaliter tantùm,& nõ ciuiliter.Et isto casu qualiter soluens indebitum repetat,uidistis in l.j.ff.eo.Nos uerò tractamus hic de debito ciuiliter & naturaliter, cui ob- f stat exceptio. [f] Dico ergo, q̃ exceptio inducta † ad rigorem 5 iuris conseruandũ,dicitur exceptio litis pendentię de qua loquitur d.l.Iul.in princ. Idem dicerem de exceptione quæ competit fideiussori, ut prius principalis discutiat,uel de exceptione ex epistola diui Adriani ut diuidatur debitum inter fideiussores.Istæ enim exceptiones non liberant quẽ directo,sed differũt,licet dilatio possit esse causa liberationis,si ab alio fieret extractio, & hoc plenè dixi C. de iur.& fac.ign.l.cum quis.& ff.eo.l.j.Opp.in locum cuiuslibet exceptionis competit exceptio doli,l.ij. §.& generaliter.ff.de doli excep.quæ exceptio est odiosa,ergo nunquã solutum repetitur.Sol.dicit glos.inspiciendam esse originem exce- g ptionis,[g] & bene dicit. Dixi clarius in l.qui se debere. ff.de cond.ob causam.

ADDITIO.

a Exceptionem.Ad intellectum huius l.dum dicitur,q̃ si tutus excep.fauorabili,ignoranter soluit,repetit,intellige secundũ Bal.& Io.de Imo.l.si pater ignorans.ff.fol.mat.quando competit exceptio,quæ sui natiuitate impedit siue elidit actionem.Sed si esset talis hæc exceptio,quæ non elideret à sui natiuitate,sed ita demum,si opponatur ut exceptio compensationis,uel alia, tunc non repeteret indebitum,quia non facit indebitum antequàm opponatur,per ea quæ no.in d.l.si pater.Et idem de exceptione,dolo facis quod petis.Sed ista prius fuit sententia Bar.l.qui inuicem.ff.eo.& per illum tex. quid si quis est tutus priuilegio,an repetat.Bald.l.fi.in fi. C.de fruct. & lit. expen.quæ uidetur uelle q̃ non.Declara hanc l.ut per Ias.l.qui se debere.in gl.j.de cond.ob cau.Alex.l.si quis cùm aliter.ff.de uer.ob.
b Perpetua.Secus si non esset perpetua,l.q̃ nomine.ff.eod.Item hanc l.limita ut per Bar.l.qui inuicem.ff.eo.

POMA.

c POMA.Odiosa.Alex.l.ij.ad fi.C.de in ius uo.& ibi gl.& doc. Ro. cõs.iiij, aliàs xl.in j.dub.& cons.cccxxviij.& cons.xxxij.& xxix.in j.dub.& Ancha.c.canonum statuta.de const.& gl.uer.alios.c.sciant cuncti.de elect.& ibi Domi.in vj.
d Debitum.Et quid in dubio.Bal.l.fi.C.qui ad liber.perue.non pos.& ibi gl. in l.cunctos populos.uer.sexto uidendum.C.de sum.trin.& fid.cath.
e Iul.Bar.& doc.l.ij.C.quod met.cau.
f Exceptio.Sed q̃ tutus exceptione excussionis repetat soluens, est tex. iuncta gl.cõtra Bal.l.cũ is.ff.fideiussor.& ibi Bar.ff.eo.Sed dici potest q̃ illud ideò est,quia simul soluerunt,secus si separatim.
g POMA.Exceptionis.Fel.c.j.de sponsi.& Anch.cons.xxx. Aret.cons.ij. & Alex.cons.xxxviij.in ult.col.in iij.uol.Aret.cons.xxix.

6 §. SI PARS. † Res data potest cõdici,ut possit pro impensis retineri.Opp.l.si ita legatum.§.fi.de leg.j.Sol.dicit glo. hic arca est pars,ibi tota domus,& sic legatũ est extinctũ,licet per hæredẽ reficiatur.Credo q̃ ista gl. sit corrupta uitio scriptoris,ibi dum dicit, per hæredẽ reficiatur. nult dicere,per testatorem.Ita loquitur d.l.si ita.Nam si per hæredem reficiatur. licet tota esset cõbusta,debereť legatario,quia remanet legatũ areæ. l.grege. & l.domos. de leg.j. Opp.quib.mod.ususf.amit.l.quid tamen. §.j.& §.pen. Sol. dicit gl.eodem modo,hic pars destructa,ibi tota. Tu dic q̃ ibi erat legata proprietas,unde nõ curo utrũ tota,uel pars fuerit destructa,si per hæredem reficitur,hic uerò erat ususfructus legatus,in quo adhibeť illa distinctio.Opp.q̃ non posit condici,ut habeatur retentio.l.si in area.ff.eod.Istud est fortè cont.Huius timore uariatur lec.huius §.ij. modis. Quidam intelligunt q̃ hic res legata nõ erat defuncti, sed hæredis, & ideò extante conditione non transiuit dominium recta uia in legatariũ,sed hęres ipse tradidit,& dominium transtulit, & sic inter hæredem & legatariũ est negocium,ex quo hæc condictio oritur.in l.cont.nihil facit accipientis,& sic inter eos nullum gestum est negocium.Et hęc est satis bona & no.fol.Alij dicunt q̃ etiam hæc lex potest procedere in re testatoris legata, & licet dominiũ transeat recta uia in legatarium,transit ad eum, ut à defuncto, & sic uidetur habere ab hærede, qui cum defuncto est una & eadem persona,& sic negocium est gestum inter eos, q̃ producebat istam actionem,ibi recipiebat ut suam, & à se, ut à tradente,uel eius autore, & hæc est not.Alij dicunt, quòd a ibi ædificauit quis in re aliena [a] tanquàm in re propria, & sic nullum habebat animum repetẽdi,hic uerò hæres sciebat rem legatam sub conditione,& ædificando habuit animum prouidendi sibi,& etiam legatario si conditio existeret,& sic negocium est gestum inter eos, & sic quodammodò uidetur negocia eius gessisse. sed certè hoc casu haberet fortè actionem negociorum gestorũ uel in factum,dice b mus in l.prætor ait.[b] ff.de bon.autor. iud.pos. & sic cessaret conditio,l.qui inuicem.ff.eod.quod plenè dic ut l.domus. cum l.seq.de leg.j. Opp.& uidetur quòd competat condictio indebiti,& non condictio incerti. l.indebiti. §. sed & si nummi.ff.eod.Dicit gl.ibi condicitur possessio,quæ est certa,hic condicitur retraditio, ut habeat retentionem pro- c pter impensas, quod est certum. Tene menti hanc glos. c quia ex hoc percipis qualiter hic debeat formari libellus. 7 † Non enim condico rem nec possessionem,sed solùm petо retraditionem,ut habeam retentionem propter impensas, non dico possessionem, sed retentionem tantùm propter impensas.

ADDITIO.

a Aliena.l.ij.& quod ibi Bal.j.col.C.de seruit.& aqua. An pro expensis factis possit res retineri,latius per eum in l.fi.C.com.de hoc ibi & generaliter quando quis posset uti retentione.
b Ait.Cont.l.in hoc iudicium.ff.com.diuid.allegat Io.de Imo.l.domus.hic alleg.& illum tex.habeo allegatum hic in libro per Iac.de Are.super gl.l. ex quibus.ff.eo.tit.Bal.l.si quis sciens.C.de rei uendic.
c Glo.No.quia istud ius retinendi impensas transit ad singularem successorem sine cessione.l.in hoc iudicium.§.impendia.uer.sed is.ff.com.diui.l.rescriptum.§.fi.de pac.& quod ibi Bar.l.si is qui hæredita.ff.eo.tit.

§. SI PACTVS. Per pactum tollitur obligatio operarum,quæ posteà solutæ repetentur.Istum §. intelligo Bart.super ff.uet.

in pacto apposito de non præstandis operis alijs ab obsequialibus. Nam pactum ne operæ obsequiales præstentur parenti,uel patrono,est cõtra bonos mores.l.alia.§.eleganter.& §.si pacisc atur.fol.mat.Nec ob.l.Stichum. §.natu- 8 ralis.ff.de sol.† quia tunc per pactũ naturalis obligatio tollitur,quãdo non est contra bonos mores,sed pactũ de obsequijs nõ præstandis,est contra bonos mores,igitur &c.

LEX XLI.

QVOD PVPILLVS. Pupillus infans uel cum tutore contrahens,etiam naturaliter non tenetur. Oppo.ff.de noua.l.j.in fi.Sol.intelligas hic in pupillo infante,uel contrahente cum tutore. Et dic plenè ut dixi in l. cõt.& gl.l.pupillus.ff.de reg.iur.Cy.l.j. C.de inut.stip. Quid si pupillo soluatur indebitum?dic ut l.si pup.de sol.

LEX XLII.

POENAE. Dic ut in glos. facit quod dixi ff. eodem.l qui ob rem.

LEX XLIII.

SI QVIS IVRARIT. Tutus exceptione iurisiurandi,per errorem soluens,repetit.

LEX XLIIII.

a REPETITIO.[a] An sit debitum,inspicitur ex persona eius,cui soluitur.Cõt.ff.eo.l.si pœnæ.§.j. & l.si à patre. C.eo.Sol.ut in d.l.si pœnæ.

ADDITIO.

d POMA.Repetitio.Limitat Ro.cons.cccclviij.in ult.dubio.

LEX XLV.

SI IS QVI. Qui ex hæreditate sibi debitũ non decit,repetit.Quæro quid si hæredi erat debitũ naturaliter tantũ? ff.idem,l.Stichus.§.aliquando.ff. de sol.Videtur enim hæres sibi soluere statim cùm est hæres.l.si enim.ff. de euic.Sed quæro,quid repetit?pecuniã non debitã,certè non potest repetere,quia eam non soluit. Hæreditatẽ non potest repetere,quia eã debitè soluit. Puto quòd repeteret quantitatẽ sibi debitam,licet eam nõ soluerit.l.si mulier.ff. tit.ij.& l.si quis accepto.eo.tit.Illam enim quantitatẽ soluisse uidetur.Cont.prædicta facit ff. ea.l.qui exceptionem.§.si pars.Sol.ibi fuit soluta certa species,hic fuit soluta quædã iuris uniuersitas,utputa hæreditas,quę cõtinet omnia debita & credita & similia.Et sic ista pecunia potest uideri soluta,quia de ipsa hæreditate deduci potest. ff. de impen. in reb.do.fac.l.quòd dicitur.§.si dos.

LEX XLVI.

QVI HAEREDIS. Hanc l.habuistis declaratam ff. eo.l.si procurator.dic ut ibi.

LEX XLVII.

1 Fideiussor uidetur habere mandatum de soluendo.
2 Mandatum habens speciale ad aliquid agẽdum,uidetur habere etiam mandatum ad ea quæ ueniunt necessariò ad mandatum.

INDEBITAM.[a] Si fideiussor soluat indebitum,debi- 1 tori cõpetit repetitio,si eius nomine est solutũ, uel fideiussori,si suo proprio nomine soluerit. † No. tu iuuenis q̃ fideiussor uidetur habere mandatũ de soluendo. Secundò no.distinctionem huius l.ad quod facit ff. mand. l.Pap. & quod ibi no.Opp.l.si quis alicui.in fin.ff.de acq.hær.Sol. hic habebat mandatũ,ibi non, quia erat reuocatũ per furorem.Opp.l.si procurator.ff.eo.ubi uidetur q̃ requiratur speciale mandatũ,ut ei,cuius nomine soluitur indebitum, 2 cõpetat repetitio.Sol.dico† q̃ illud quod dicitur,q̃ requiritur speciale mandatũ,debet intelligi,uel quod ad ipsum principaliter mãdetur,uel aliud ad quod ipsa solutio necessariam habeat cõsequentiam. Hic est casus in hac l.hoc tene menti,in omnibus casibus,in quibus requiritur spe- b ciale mandatũ,[b] si mãdatur aliquid nominatim, ad quod

habeat necessariã consequẽtiã illud,qđ per se requirit spe
ciale mandatũ,isto casu ueniet sub uirtute præcedẽtis mã
dati,ut hic,& l.ij.§.de iur.om. iud.& l. ad rẽ mobilẽ, & l.ad
legatũ.§.de pcur.Facit eo.tit.l.qui pprio.§.itẽ quæritur. &
c l.uel in operis.& ideò licet ad petendã restitutionẽ c requi-
ratur speciale mandatũ,§.de minor.l.illud,in fin.& l.seq.tĩ
qñ restitutio petitur incidenter,ita qꝙ id qđ erat specialiter
mãdatũ,nõ potest aliter expediri,speciale mandatũ nõ re-
quiritʳ qm illud quod specialiter erat mandatũ, habet ne-
cessariã cõsequentiã ad restitutionẽ.De hoc dixi plenè, de
oper.noui nunci.l.cum procurator.in fin.Opp.l.cum pro-
curator.in fi. So.ibi sequentia non sequebantur de neces-
sitate ad præcedentia, hic sic.Opp.l.fin.§.Titius.ĵ.eod.Sol.
dic ut ibi.

ADDITIO.

a *Indebitam.Bar.l.si quis mandato.§.de neg.gest.& in l.j.et ibi Bal.C.de do
lo.Et quid si fideiussor soluit usuras indebitas,an repetat à reo,an à credi-
tore,Bal.l.constitutionibus.C.de usur.Abb.cons.vij.ij.lib.Paul.l.qui se debe
re.ante fi.§.tit.j.*

b *Mandatum.In casibus emergentibus,nunquam requiritur speciale manda
tum,licet in principalibus sic.Bar.l.filius.ĵ.de don.& Bar.l. illud.§.j.§.de
minor.& Ang.l.ij.§.de iur.om.iud.Sed quid si in mandato exprimatur ali
qui casus requirentes speciale mandatũ,uel etiã non requirẽtes, postèa sub
datur clausula generalis,in quibuscunq; aliis. an cõprehendat alios casus
requirentes speciale mandatum,& an maiores,uel minores, Clemen.non
potest.de proc.doc.c.sedes.de resc.Ro.cons.cxiij.ubi consuluit quod pro-
curator specialiter constitutus ad accipiendum centum mutuo, tamen põt
se obligare ad cambia,& usuras illius mutui,tanquàm accessoria,licet trãs
cenderent summam centum.*

c *Restitutionem. Imo. c.scisciatus.de resc. ubi etiam dat nota.limitat.Bal.d.
l.illud.*

LEX XLVIII.

1 *Si,& cum,quando differant.*

a QVI PROMISIT.[a] Inter si & cũ non est differentia.
1 Opp.l.centesimis.§.fi. de uer.ob.Sol.† quãdo istæ di
ctiones apponuntur circa substantiã obligationis,
ut circa uoluntatẽ,tũc est differẽtia,ut hic,Hoc,scilicet Gul.
& alij tractãt hic istam materiam de dictione si,& cũ.Tu dic
b plenissimè ut d.l.centesimis.in fi. [b]

ADDITIO.

a *Promisit.An gl.fi.hic sit uera,Ang.& Imo.l.stipulatio ista.§. inter certã.
de uer.ob.in fi.*

b *In fi.Bar.l.quodcunq;.§.non solùm.eo.tit.*

LEX XLIX.

1 *Condictio indebiti personalis erit.*

2 *Indebitum recipiens si nõ est soluendo,an detur actio contra eum cui pro-
ficit.*

3 *Mutuo facto pauperi,de quo filios alimentauit,potest agi cõtra filios,qui
habent bona materna.*

1 HIS SOLIS.† Hęc cõdictio est personalis,ideò datʳ
a ꝑ eũ cui soluitur,nec est in rẽ scripta, ideò nõ datʳ cõ-
tra eũ,cui solutio ,pficit.† Quærit gl.& est no. q. [a] qđ
2 si ille,cui est solutũ,nõ est soluẽdo,an detʳ repetitio ꝑ eũ cui
proficit? Gl. dicit qđ sic,si causam lucratiuam habuit,aliàs
secus,arg.§.de eo per quẽ fac.erit.l.fi.& ĵ.deleg.j.l.planè. Ia-
sj.§.j.qꝙ tenent doc.facit qꝙ dixi.§.si cer.pet.l.si eũ seruũ. Et sit
3 ar,ad q.† qꝙ si ego mutuaui pecuniã pauperi [b] & existẽti,nõ
b soluendo, qui ex pecunia alimentauit filios, utrũ possim
agere contra filios,qui habent fortè res ma-
* *Cogitabitis.Hic c* ternas.Et sic est ar.qꝙ sic.Cogitabitis.*[c].
*hæsitat Bar. de
quo constanter asseuerauit,l.vij. nu.36. C.ad maced.Quod æquum est,ne
damnum consequatur creditor,& filius cõmodum sentiat: l.fin. in prin.ff.
de eo per quem fac.erit.l.planè.ij.§.j. deleg.j.*I.Con.B.

ADDITIO.

a *Quæstio.Bar.l.cum fundus.§.seruum.si cert.pet.Cont.Cy.& Bal.l.j. in fi.
in.C.de rep.quæ fiunt in iudicio,& quod ibi dixi in fin.*

b *Pauperi.Bal.in l.fin.C.ad Macc.Ro.sing.ccxviij.& Cæpo. cau.cccxxxix.
Fran.Pet.l.si eum seruum.§.si cer.pet. alle. in arg.tex.l.ei qui.C.q; cum eo.*

c POMA.*Cogitabitis.Ro.cons.ccccxlviij.Mar.Lauden.in tractu.suo de mili
te.inci.miles.Et pro ista q.facit l.si me & Titium.in ratione decidendi.& l.
si cum seruum.ff.si cer.pet.& in l.ei qui seruo.in fi.* C.q; cũ eo. *Ro.si.cxiij.
Crem.notabili suo xxxvj.Et certè iudicio meo,ad istam q. multùm facit l.si
eum seruum.hic alle.*

LEX L.

QVOD QVIS. Solnens scienter indebitum,non repetit.

LEX LI.

EX QVIBVS. Qui habet solam retentionẽ, soluẽs
nõ repetit. Casum pone ut §.eo.l.si in area.& declara
ut §.eo.l.qui exceptionẽ.§.si pars.

LEX LII.

1 *Causa est de præterito,res uerò de futuro.*

2 *Si causa de præterito est falsa,an competat repetitio.*

3 *Condictio indebiti,quæ oritur ex quasi contractu.*

4 *Tutus exceptione doli & soluens quando repettat.*

a DAMVS.[a] Datum ob causam de præterito non obli-
1 gatoriũ,non repetitur, datum uerò ob causam de fu
turo, causa non secuta repetitur.Ro.† differentiam [b]
b inter causam & rẽ, [c] quía causa est de præterito,& res de fu-
c turo,licet lex istis uocabulis abutatur,ut uidistis §.ti. ij.per
totum.Secundò no.qꝙ licet causa de præteritò sit falsa,non
2 competit repetitio. † Cõtra hoc opp.de omnibus legibus
istius tit.Sol.dicit gl. Intellige quod hic non putans se tene
ri, sed quia uolebat donare, Intellige istam gl.qꝙ non puta-
bat se teneri ideò,quia causa,propter quã dabatur,nõ erat
obligatoria de sui natura.Ita uidetur sentire gl.hic in fin.ut
puta,si do,ideò quia bene fuisti præliatus,uel qa bene ge-
fisti negotia mea.l.demonstratio.§.j.ĵ.de cond. & demonst.
Contra hoc opp. & uidetur qꝙ etiam qñ datur ob causam,
non obligatoriã, competebat repetitio. §.eo.l.si non sortẽ.
§.si quis falso. & §.si quis quasi.Sol.intellige hic ob causam
non obligatoriã per se, nec per assessoriam alterius obliga
tionis, ut in cont.nec alicuius lucri acquisitoriã,uel damni
exclusoriam.l.is cui.§.eo.& ibi dixi, &c.Opp.fm gl.§.eo.l.e-
leganter.in prin.Sol.ibi erat causa obligatoria,scilicet trãs
actionis.Oppo.l.cum tale.§. falsum.ĵ. de cond.& demonst.
Sol.dicit gl.qꝙ hæc lex determinatur per illam,quía si dans
d non erat aliàs daturus,[d] si sciuisset causam falsam, compe-
teret repetitio.Hic aduerte in l.cõt. nihil de repetitione tra-
ctatur, sed utrũ legatũ uitietur respectu falsæ causæ.Et ideò
est aduertendũ, quia legatum cõsistit ex sola uoluntate te-
stantis. Vnde si apparet testantem aliàs legaturʳ non fuis-
3 se,uitiatur legatum,ut in cont.sed condictio indebiti † oriʳ
c oritur ex quasi contractu,ut §.eo.l.si in area.[c] & ideò est ne-
cesse qꝙ appareat,hãc mentẽ, scilicet qꝙ aliàs daturʳ [e] nõ erat
e fuisse expressam, uel ab utroq; intellectam, aliàs secus,ut l.
si repetendi.C.de cond.ob caus.& §.tit.ij.l.iij.§.si quis quasi
circa fi.Opp. l. demonstratio.§.j.ĵ.de cond.& demonst.Sol.
quandoq; causa exprimitur per modũ causæ, seu casuali-
ter,ut per dictionẽ,quia,& per ideò,& similia,& tunc proce
dit quod §.dixi. Quandoq; causa exprimitur conditiona-
liter,ut per si,& tunc uidetur agi ut ita demum traditio illa,
uel dispositio habeat effectum,si causa est uera,aliàs secus,
4 l.cõt.Opp.† tutus exceptiõe doli odiosa, soluẽs per errorẽ,
non repetit.§.eo.l.qui exceptionẽ.§.j.sed hic erat tutus exce
ptione doli, ergo, &c. Gl. dicit quòd hoc potest procedere
in legatis,sed in solutione inter uiuos non,quía soluẽs nul
lo modo tenebatur,sic & non obstat exceptio doli,sed erat
exceptio facti,uel intentionis.Tu dic in legatis,& in obliga
tione inter uiuos idem esse. Nam posito qꝙ quis esset tutus
exceptione doli in casu, in quo loquimur, nõ est exceptio
doli adhibiti in promittendo, seu contrahendo, sed in pe-
tendo,quæ exceptio nõ impedit repetitionẽ, d.l.qui se de-
bere.§.tit.ij.& §.eo.l.qui exceptionem.

ADDI-

ADDITIO.

d *Damus.Alleg.iste tex.q; conditio ob causam, non potest concurrere cum
condictione indebiti,Ang.& Imo.& Lud.l.ij.§.& harum.de uer.ob.*

b POMA.*Differentiam.Alex.cons.lxxvij.in fi.uo.ij.ubi ponit exemplum.*

c *Rem.Bar.l.demonstratio.§.quod autem.ĵ.alle.*

d *Daturus.Bar.l.si cum te.§.de pac.*

e *Are.Gl.l.q; quis.§.eo.*

LEX LIII.

1 *Circuitus propter æquitatem euitatur.*

DOMINVS. Solutum indebitè si non est translatũ
dominiũ uendicatur à domino,si est translatũ,con-
dicitur ab eo immediatè,ad quẽ in ueritate spectat,
1 ut euitetur circuitus.† No.qꝙ euitaʳ circuitus propter æqui
tatem.l.cùm fundus.§.seruũ tuum imprudẽs.§.si cer.pet.&
§.usuf.quemad. ca.l.si usufructus. in prin.Aduerte, quía
ista glo. est multùm subtilis.Opp.ad prin. & uidetur quòd
semper intelligaʳ permissum seruo tuo, ut soluat de pecu-
lio,ut §.tit.ij.l.iij.§.fi.Sol.ibi testamentum ualebat, hic erat
inualidum.Secundò opp.ad ij.partem.iste extraneus sol-
uens uolebat donare ipsi seruo,& per cõsequẽs ipsi domi-
no debet competere repetitio. §.tit.ij.l.qui se debere.§.sed si
cùm sciret.& l.si donaturus.in princ.Huius timore dicit gl.
fateor cont.de rigore,de æquitate uerò procedit hæc lex.Et
ratio æquitatis est,quía extraneus uolebat donare seruo,
ita quod non domino.Putabat enim ex hoc seruum ad li-
bertatem peruenire.Ex quo apparet quod nõ habuit ani-
mum,ut peueniret ad dominum.l.paterf.testamento.ĵ.de
hær.inst.& Inst.de uulg.in fi.& erat æquitas in duobus.Pri-
mò,in eo quod sibi datur repetitio,seu restitutio, & huius
causa est error,ut dixi.Secundò est æquitas in eo quod sibi
datur repetitio directò,& huius causa, ut euitetʳ circuitus,
ut hic,& hoc prout intelligimus,quod extraneus uolebat
seruo donare.Alij tamen huius timore intelligũt in eo qui
soluit mandato serui,nec uolebat donare,unde habet con
tra dominũ seruí actionem de peculio. In peculio autẽ est
ista actio,ut possit repeti ab eo,cui est solutũ, ergo tenetur
illam cedere.ĵ.de peculio.l.quod debeʳ.Et fm hoc aget hic
iste soluens ex actione cessa.Sed certè tex.iste uidetur uelle
quod agat iure suo absq; cessione actionis, & ideò tenea-
mus primam,Vel,uerius ut puto,ponamus casum simpli-
citer, ut litera iacet in eo qui soluit pro seruo, nec apparet
an habuerit animũ donandi,uel nõ,quo casu cùm soluat
ob causam fauorabilẽ & piam,scilicet,cõsequẽdi libertatẽ,
si quidẽ causa sequaʳ, uideʳ donare,si causa nõ sequaʳ,nõ
uidetur donare,sed potest repetere,sicut dicimus in dote.l.
si ego.in prin.ĵ.de iure dot.uidistis in l.si extraneus. §.tit.ij.
Sed contra hoc opp.fm hoc ipsi soluenti de rigore daretur
repetitio.d.l.si extraneus.& l.si ego.Sol.ibi loquitur quan-
do extraneus principaliter cõtraxit,& suo nomine dotem
constituit pro muliere,hic uerò soluit nomine serui & eius
rogatu,ut dicit tex.quo casu domino datur repetitio de ri-
gore.Sicut etiã dicimus in l.qui se debere,qꝙ mulieri ratum
habenti daretur repetitio,pe.gl.illius l.sicut etiam dicimus
in procuratore soluente indebitũ ex speciali mãdato,quía
domino repetitio datur,§. eo.l.si procurator. sed quía do-
minus istam actionẽ tenetur cedere soluenti,ideò de equi-
tate soluenti datur directa repetitio causa euitandi circui-
tus.l.cùm fundus.§.seruũ tuum.si cer.pet.§.& dixi ibi.Opp.
& uidetur qꝙ hoc secundo casu domino detur uendicatio,
quía uidetur dominium esse translatũ in seruũ,& per con-
sequens acquiritur.ĵ.de acq.rer.do.Sol.dico qꝙ dominium
recta uia transiuit in accipientẽ.l.sed si pater.§.j.ĵ.ad Maced.
ideò domino non datur uendicatio,quía non daretur ser-
uo,etiam si liber esset.Vltimò ad id quod hic dicitur de eui
tando circuitum,opp.ĵ.ad l.Rhod.de iactu. l.ij.in prin. Gl.
non soluit,ueritas est qꝙ etiam ibi potest euitari circuitus,
ut ibi no.per gl.Cõtra hoc opp.l.cùm in plures. §.messẽm.
ff.loc.& in l.si sic.in fi.ĵ.de leg.j.& l.Iul.§.pe.ĵ.de act.emp. Hu
ius gratia dicas breuiter sic,Quandoq; quæritur utrũ cir-
cuitus sit euitandus à legum cõditoribus,Et dicendum est
qꝙ sic,in quantùm possunt.C.cõmunia deleg.l.j.& ff.usufru.
quemad.cau.l.si usufructus.in princ.cum simil.Quãdoq;
quętitur utrùm circuitus euitetur,hoc est,utrùm illa actio,
quam alius tenetur mihi cedere,possit per me exerceri di-
rectò,& ad hoc uadit ista lex.circa qꝙ dicas, quandoq; mi-
hi,cui debet cedi, competit utilis sine cessione,l. ex legato
nominis.C.de leg.& de act.& oblig.l.j. & in illis casibus nõ
est dubium quod possum intentare utilem. Quandoq; u-
tilis mihi non competit,& tunc si quidẽ ille qui debet mi-
hi cedere,non reperitur, & tũc potero eam intentare dire-
ctò,d.l.j.de act.& ob.& ĵ.de inst.l.j.§.fi.& l.damni.§.fin.& ibi
no.de dam.infec.Si uerò poteʳ reperiri, tunc possum age-
re directò,ut euitetur circuitus tribus cõcurrentibus,quo-
rum si quod deficiat, non euitabitur. Primò qꝙ ille contra
quem agitur,factus sit locupletior ex re mea.l.si me & Ti-
tium.& l.si eum seruum.§.si cer.pet.Secundò qꝙ ille alius con
tra quem habeo actionẽ liberetur cedendo,ita loquiʳ hic,
& d.§.seruum tuum.in prin.Si enim posset præcisè compel
a li [a] ad soluendum,non daretur mihi ista actio, ut no.in d.
l.si eum seruum.si cer.pet. De tertio dic ut declarauí tibi in
d.§.seruum tuum imprudens.

ADDITIO.

d *Compelli.Vide Bar.ĵ.in l.proxima.*

LEX LIIII.

EX HIS. Ista lex est summa quasi totius materiæ, &
ponit summarium in toto titulo.

1 *Conducens à prædone,non tenetur dominus.*

2 *Prædo locans res alienas,ad quid obligetur domino.*

3 *Prædoni soluens quando sit liberatus.*

4 *Soluentes abbati intruso quando liberentur.*

5 *Locatione facta per abbatem intrusum,quòd competit actio, abbati uerò
sine cessione.*

6 *Locatione facta à prædone competit actio pupillo & militi.*

SI VRBANA.Ex locatione prædonis, non competit
actio domino.Item ex locatione serui, uel domini nõ
rectè soluitur prædoni,sed solutũ ut indebitum repeti
tur.Hęc est lex notabilis & singularis.gl.diuidit in tres par
tes,ut dic.in ea.Quæro,dicit hic, si urbana. quid si prædia
rustica fuerũt locata? Dicit gl.idẽ si locatio ẽ pecunia,quasi
aliud esset in colono partiario.hoc dicit ꝓpter illud qđ di
cit in fine legis, quía hoc casu solueretur prædoni fructus
a qui essent ipsius domini.Secundò [a] quero,postquam con
ductor soluit ipsi prædoni à quo conduxit, est liberatus,
ut hic Sed an antequàm soluat dominus, possit ab eo
petere pensionem? dicit glo.quòd non, & hic est casus,ex-
1 ponendo non repetitur,id est non petitur. Quod no. †
quia contra eum, qui à prædone conducit
2 domino nulla actio datur. *† Quæro, dicit * *Datur. Lex cũ
hic quòd ipse prędo erit domino obligatus, fiat de dubita-
quæro ad quid.ꝛ.puto qꝙ sit in electione do- bili,hoc tamen
mini, uel agere ad pẽsiones,quas ipse domi- sine dubio est;
nus percipere potuisset si possedisset. l. si na- nam si domino
uis.in fi. de rei uend. uel egere ad pensiones, obligatus non
quas ipse prædo percepit, seu ut cedat actio- fit is,cui con-
nes contra eos,quibus prædo locauit.l. Iul. ductor recon-
§.de pet.hær. & ex hoc,quía prædo non libe- duxerit: l.si in
ratur cedendo actionem, nisi ex domini uo- lege.§.j.ff. lo-
luntate, sed cogitur præcisè domino satisfa- ca. Multo mi-
cere, non habet locũ illa æquitas, quod pos- nus eũ,cui prę
sit directò dominus agere contra conducto- do cõduxerit.
res,qui conduxerunt à prędore,ut modo di I.Con.B.
xi in l.dñs testamento.in fi. §.eo. Venio ad ul
3 timã partẽ,& opp. † qđ soluendo prædoni,sit liberatus,ut
ĵ.de sol.l.qui hoiem.§.si prædo Sol.ubi prędo restituit dño,
b hic secus. Item opp. [b] Inst. mandati.§.item si.& l.eius qui in
prouincia.§.si cer.pet.Sol.ibi præcessit mãdatũ,licet esset re
uocatum,hic uerò nullũ præcesserit mandatum.l.qui hominẽ.
§.si nullo.de sol. subaudi, nec aliqua iusta causa præcessit,
ꝓpter quã deberet soluere prædoni; aliàs sec⁹. l.cũ fund⁹.§.

seruum tuũ imprudens.ſ.ſi cer.pet.Opp.l.j.§.ſi rem.j.depoſi.Glo.ſol.uno modo, Tu dic q̃ ibi loquitur in depoſito,in quo quis tenetur ſolũm de dolo & lata culpa.Venio ad ſi-
e nem l.& opp.[c] etiam qñ fructus non ſunt domini,cõdicuntur à prædone,ut hac l.in prin.Sol.dicit gl.non cõdicuntur fructuum nomine,ſed obuentionũ.quid uult dicere? Credo q̃ uelit dicere,quod nõ cõdicuntur nomine fructuum
d qui percipiatur ex re,ſed nomine obuentionũ ciuilium.l.ſi nauis.[c]ſ.de rei uend.Tu potes cõtrariũ[e] alio modo ſoluere,uidelicet,q̃ quãdo fructus non fuerunt dñi, indiſtincte condicuntur à prædone,ſed qñ fructus non fuerunt domini,ut penſiões,diſtinguitur,aut dominus habet regreſſum contra penſionarios,quibus ipſe locauit,& tunc non agitur cõtra prædonem,ut hic in ultimo caſu.Aut non habet regreſſum contra penſionarios.& tunc dic ut hic in prin.l.
& cõdicitur à prædone,ut hic in princ.& l.Iul.ſ. de pet.hær.
& l.ſi nauis.ſ.de rei uend.Quærit gl. qua condictione fructus condicuntur à prædone? Et dicit gl. quod codictione
f furtiua,quod dic ut in gl.Vltimò[f] per hanc l.poteſt deter-
g minari q.[g] Quidam abbas† non iuſtè electus,ingreſſus eſt
4 monaſterium,& fructus recollegit,& ſoluta eſt ei penſio,an
h penſionarij ſoluẽdo ſibi liberent?[h] Et in hoc debes ex prædictis diſtinguere,aut penſionarij cõduxerunt ab illo abbate intruſo,& ſoluendo ei liberantur,ut hac l.in prin.Aut conduxerũt ab abbate uero,uel ab alio monacho uero illius monaſterij,& tunc ei ſoluẽdo non liberantur,ut hic in
ſi.& iij.caſu.Quod intelligẽ,niſi habeãt iuſtam cauſam cũ credẽdi abbatẽ,ut quia habebat cõfirmationẽ ſuperioris,
quæ fortè de iure nõ tenebat,§.ſeruũ tuũ imprudens.ſ. al-
5 leg.& ſ.dixi.Inn.c.nihil.de elec.Sed ſi † quæraꝫ,an ex locatiõe talis intruſi cõpetat actio uero Abbati,dico ſic ſine ceſ-
6 ſiõe,licet in † prædone rei priuatæ perſonæ requiraꝫ ceſſio,
i ut ſ.dixi,& hoc fauore eccleſiæ.Idem eſſet in pupillo[i] & mi-
lite.l.ſi proponis.C.de rei uend.& l.ij.quando ex fact.tut.

ADDITIO.

a *Secundo.Are.conſ.cliij.in j.co.Pan.conſ.xvj.in j.uo.Alex.l.ſi tibi decem. §.cùm tamen poſſeſſor.ſ.de pac.ubi concor.alle.q. actus ſacti per habẽtem ius putatiuæ,non proſunt habenti uerum.*
b POMA.*Opp.Are.conſ.lxxxv.in j.co.& ſeq.*
c *Opp.Et an malæ fidei poſſeſſor percipiendo fructus committat furtũ, Bal. l.ij.in j.co.C.de fru.& lit.expen.*
d POMA.*Nauis.Bal.conſ.cccclxxvj.in j.parte.*
e *Contrarium.Sed Bal.l.ſi traditio.in fi.C.de act.emp. intelligit, quod gl.hic uelit dicere,q. penſio non eſt fructus.*
f POMA.*Vltimò.Alex.conſ.cliij.ij.uo.& conſ.cxx.in v.uc. Fel.c.de quæſta.de præſc.ad fi.& Aret.conſ.xxxv.col.j.& lxiij.& Fel. c.uenerabili. de off.deleg.& do.de Ro.tit.de præben.in iiij.deci.in antiquis,laté Soc. conſ. xxxij.Bal.c.ego.N.col.j.de iureiur.*
g *Quæſtio.Bal.l.peto.§.mater.de leg.ij.Iudicium agitatum cum illo qui non eſt uerus Abbas,nõ præiudicat uero Abbati l.ſi tutor.C.in quib. cau.in integ.reſt.& ibi Bar.& Bal.Item limitat Caſt.l.ſi pro parte.§.uerſum.per illum tex.in ſi.j.de in rem uerſ. Ang.& Caſt.l.ſi tibi.§.cùm poſſeſſor.ſ.de pac.Bal.c.j.qui ſucceſſores teneantur feudum confirmare,&c.*
h *Liberentur.l.j.§.ſi rem.j.depoſ.c.dudum.el.ij.de elec.& in c.de multa. de præb.& Inn.c.ſicut.de iureiu.Bar.in tract.de Tyrannide,in vj.q.& Bald. l.ij.C.de ſer.ibi,nu.c de quinto puncto.& ibi,ſed quid de ſexto,&c. Bald. conſ.cxlviij.proceſſu.ubi ponit cui de fructibus ſolui debet.ſi duo litigãt de beneficio.Et an ſoluens Tyranno liberetur.Pet.de Anch.conſ.lxiij.*
i *Pupillo.Bal.l.eam quam.C.de fidei.*

LEX LVI.

1 *In dubio fit interpretatio in caſum magis impedientem.*
2 *Dubium interpretatur perpetuum.*

a SVFFICIT.[a] Dubia exceptionis perpetuæ cauſa,du-
1 bietate pendente,habent uim exceptionis perpetuæ.
2 † No.q̃ in dubio interpretamur in cauſam magis im-
pedientem.† Item no.quod dubium interpretaꝫ[b] perpetu
b um.l.Iuriſperitos.in prin.j.de excuſ.tut.No.etiam ex hac l. ſm gl.quatuor proportionabilia duo & duo,quę dic ut in gl.Opp.l.Iul.j.de iure do.l.eandem.§.j.de duob.reis. Gl.dicit,licet ſint proportionabilia hic,nõ tamen ibi.Tu dic clariſsimè q̃ iſta quæ hic ponũtur,ſ.prima duo proportionabilia,non ſunt proportiõabilia reſpectu initij,ſed reſpectu effectus,l.pecuniam.ſi cer.pet.& ibi no.in gl. Item ſecunda duo ſimiliter non proportionabilia reſpectu initij, ut dixi in l.lectas.ſ.ſi cer.pet.ſed reſpectu effectus, ſic ut hic, cõtraria uerò loquuntur reſpectu initij,q̃ tunc nõ ſunt proportionabilia.Opp.l.ſub conditione.j. de aſsig.lib. Sol.ut dicam plenè de iſta dubietate,in l.Iul.j.eo.

ADDITIO.

a *Sufficit.Dy.& Bar.l.ex diuerſo.§.ſi.j.ſol.mat.Cy.l.cum quis.v.q.C.de iur. & fact.igno.*
b *Interpretatur.Bar.l.de pupillo.§.ſi quis ipſi prætori.in iij.q.de ope.nu. Alex.l.principalibus.in ult.col.ff.ſi cer.pet.*

LEX LVII.

CVM INDEBITVM. Ex ſolutione tutoris cõpe-
tit cõdictio impuberi. Vel ſic, Indebitum ſolutũ per tutorem,condicit à pupillo. Opp.q̃ non repetat im-
a pubes,[a] quia poteſtate conceſſa tutori,non uidetur cõceſ-
b, ſum q̃ ſoluat indebitum.l.ſi procurator.[b] ſ.eo.Sol.intellige q̃ hic tutor habebat iuſtam cauſam credendi debitum ſubeſſe.Simile dixi in l.ſi procurator.

ADDITIO.

a *Impubes.Gl.l.ſeruus inſcio.j.de fideiuſ.*
b *Procurator.Limita ut dixi poſt imo.l.ſi cui legetur.in prin.de leg.j.*

1 *Indebitè ſolutum procuratori non habenti mandatum ad hoc,repetitur à domino, uel ab eodem.*
2 *Agens contra illum contra quem agere non poterat,non perdit actionem contra illum contra quem poterat agere.*

1 ℣ CREDITOR. Solutũ † indebitè,pcu- * Eo. Obſtat l.
2 ratori nõ habenti mandatum ad hoc, re procurator.§.
petit à dño,uel ab eo.* Ex fi.l. no.† q̃ qui ſi procurator.
eligit cõtra perſonam,cõtra quam agere nõ ff.rem rat.ha.
poterat,non perdit actionẽ contra eum, con Quem difficiltra quem agere poterat. Cætera circa hanc l. lem locũ, eodẽ
dic,ut l.ſi procurator.ſ.eo. explicabimus.

LEX LVIII.

1 *Conditio impoſsibilis,quã teſtator putabat poſsibilem,uitiat legatum.*
2 *Inſtitutus in re certa,habet portionem cohæredis inſtituti in reliquo mortui,quem teſtator putabat uiuere.*

a SERVO.[a] Conditio † impoſsibilis,quã teſtator puta-
1 bat poſsibilẽ,uitiat legatũ. Et iſta eſt no. & ſingularis lex.Opp.impoſsibilis cõditio non uitiat legatũ.l.obtinuit.de cõd.& dem.& Inſt.de hęr.inſt.§.fi.glo.ponit multas ſol.Tu tene illã,q̃ licet ſit impoſsibilis, tñ teſtator putabat eam poſsibilẽ.Cõtraria loquũtur in conditione,quam teſtator putabat impoſsibilẽ,quod plenè exa
minaui* i l.de cõd.inſt. Vltimò Gul.de Cug. * Examinaui.
b inducit hanc l.ad q.[b] cũ ſua gl.ſi teſtator inſti Bar.l.ab omni
2 tuit † aliquẽ hęredẽ ex re certa,& aliũ inſoli- bus.§.j.de le.j.
dũ,quẽ putabat uiuere,cũ in ueritate non ui
uebat mortuus,an hæres ex re certa capit totũ? Videtur q̃ nõ,quia l.j.§.ſi ex fundo.de hęr.inſt.loquit̃ qñ teſtator fecit
c unũ hæredẽ ex re certa,& non aliũ,& ſic putabat portionẽ ad aliũ nõ peruenturã.Sed in caſu iſto putabat hæreditatẽ peruenturã ad aliũ.Cont.determinat.Gul. quia hic nõ inſpicit̃ conditio ſeu opinio defuncti,ſed poteſtas iuris, quæ eſt,ut quis nõ decedat pro parte teſtatus,& pro parte inteſtatus.l.ius noſtrum. de reg. iur. & l.ſi miles unum ex fundo.j.de teſt.mil.& eo.tit.l.ex militari.§.fi.cum l.ſeq.

ADDITIO.

a *Seruo.Hanc limita niſi iſta impoſsibilitas,quam teſtator putauit poſsibilem,poſsit in æquipollenti adimpleri,quo caſu diſpoſitio non uitiatur.l.ſi huiuſmodi.§.ſi ita cui.de leg.j.& l.ab omnibus.§.in teſtamento.eo.ti.Item limita per tex.& ibi Bar.l.legatum ciuitati.de uſuf.leg.& in l.opus nouũ. de ope.pub.Bar.latè d.l.j.de cond.indeb.*
b *Ad q.Bar.l.quoties.§.ſi duo.de hær.inſtit.*
c *Portionem.No.iſtud dictum,quia facit an filius in legitima inſtitutus, hæbeatur loco hæredis,quod ius accreſcendi? & facit q̃ ſic.Bal.l. quoties.C. de hær.inſt.& l.ex facto.ff.eo.ti.& iſtud dictũ uidetur ſenſiſſe Bar. auth. nouiſſima.C.de inoff.teſt.Bal.conſ.x.lib.iiij.*

LEX

LEX LIX.

1 *Solutio eadem non parit liberationem & repetitionem.*
2 *Solutio quæ parit liberationẽ,non tollit obligationẽ ciuilẽ nec naturalem.*

1 SI FIDEIVSSOR. Si fideiuſſor ſolus eſt liberatus,
i ſoluens repetit,ſecus ſi principalis reus ſoluerit. † No.
q̃ eadem ſolutio nõ parit liberationẽ & repetitionẽ.l.
2 cum is.§.j.& l.ſi non ſortem.§.ſi decem.ſ.eo. † No. etiam, q̃ ſolutio quæ parit liberationem,non tollit obligationẽ ciuilem,nec naturalem,ut hic,facit q̃ dicam j.eo. l.Neratius.

LEX LX.

1 *Debitor ſoluens pendente iudicio,non repetit,& quando.nu.ii.*
2 *Probatio per confeſsionẽ ſolũ cõtra præſumptionẽ & de iure admittitur.*
3 *Probare poſſum in alia inſtantia tendente ad diuerſum, quod non probaui in prima inſtantia,licet ſuper eiſdem articulis ſint recepti teſtes & publicati in alia inſtantia.*
4 *Sententia lata pro uno ex duobus reis,prodeſt alteri.*
5 *Sententia non probat,niſi quatenus ex ea infertur.*
6 *Soluens poſt ſententiam abſolutoriam,quando repetere poſsit.*
7 *Compromiſſo ſi eſt appoſita clauſula,q. laudum non poſsit reduci ad arbitrium boni uiri,ſi aduerſarius fuit abſolutus,& pœna petatur,an ille contra quem pœna petitur,poterit probare laudum iniquum.*
8 *Sententia licet ſit iniuſta,tamen operatur,ut poſsit agi ad pœnam.*
9 *Exceptionem ſolutionis,uel pacti opponens, non uidetur confiteri intentionem aduerſarij.*
10 *Exceptio oppoſita, & diſcuſſa in uno iudicio,quando poſsit in alio iudicio reſricari.*
12 *Statuto ſi ſtante q. contra inſtrumentum nõ poſsit opponi exceptio ſolutionis,niſi probetur per aliud inſtrumentũ,ſi ſoluo quia nõ poſſum probare per inſtrumentũ,repetam quod primo ſolui per condictionẽ ſine cauſa.*
13 *Exceptio facti & intentionis perimit obligationẽ ciuilem, & naturalẽ,& tutus illa exceptione,quocũq; errore ſoluens repetit.*
14 *Exceptiones iuris elidentes actionẽ,& impedientes repetitionẽ quæ nã ſint. Exceptio pacti de non petendo,& iurisiurandi,tollit naturalẽ,& ciuilem.*
15 *Exceptio præſcriptionis tollit obligationem ciuilem & elidit effectum naturalis.*
16 *Exceptio rei iudicatæ tollit ciuilem,& non tangit naturalem.*
17 *Exceptio rei iudicatæ eſt inducta ad rigorem iuris conſeruandum.*
18 *Exceptiones peremptoriæ nec ciuilem nec naturalem tollunt, ſed utranque elidunt.*
19 *Exceptio litis pendentiæ nõ perimit nec elidit naturalem,nec ciuilem obligationem,ſed ſolum elidit actionem.*
20 *Exceptio litis pendentiæ poteſt dici quòd ſit inducta ad rigorem iuris conſeruandum.*
21 *Sententia facit ius,& in quibus caſibus.*
22 *Aliud eſt dicere,ſententiam facit,& aliud quod continetur in ſententia,habetur pro ueritate.*
24 *Sententia cõdemnatoria in actione perſonali producit actionem. Item an inducat obligationem,& quam.nu.25.*
26 *Obligatio naturalis dicitur de iure gentium.*
27 *Parere maioribus noſtris eſt de iure naturali gentium.*
28 *Sententia formiter lata, puta rem uenditam eſſe, parit actionem utilem ex contractu.*
29 *Sententia abſolutoria quam obligationem tollat, & quos effectus producat.nu.30.*
31 *Reſtitutio in integrum producit exceptionẽ, & non tollit nec ciuilem nec naturalem obligationem,quando aliquis petit per in integrum reſtitutionem ſe liberari ab aliqua obligatione.*
32 *Naturalis obligatio ſola,licet non ſit habilis ad producendam actionẽ, eſt tamen habilis ad eam conſeruandam.*
33 *Sententia quando eſt lata dolo actoris, tunc probari poteſt contra ſententiam.*
34 *Exceptio quando tollat ipſo iure actionem,& quando obligationem.*
35 *Debitum ſub duabus conditionibus contrarijs alternatiuè poſitis, quando peti poſsit.*
36 *Compenſatio de debito an poſsit opponi contra uerũ debitorẽ abſolutum.*
37 *Repeti quando poſsit quando aliquid debetur obligatione diuiſa in plures conditiones ſi ſoluatur.*
38 *Solutum pendente dubietate,quando poſsit repeti.*
39 *Reformationis ſi ex forma,repræſaliæ reuideri debeant per duos bonos uiros,& iſto medio tempore,antequam reuideantur,poſsit fieri executio.*

IVLIANVS VERVM. Quod ex nullo euẽtu indu-
citur,id dubietas non inducit,& quod in omnem euentum certũ eſt debitũ iri,ab eodem ut indebitũ non repetitur,ſecus ſi diuerſæ perſonæ illud debituræ ſint.h.d. tota lex.Primò ponitur dictũ Iul.Secundò ponitur caſus dicto Iuliani diſsimilis ſm quoſdã Iuriſcõſultos.Tertiò ponitur dictũ dicto Iuliani diſsimile ſm omnes. Quartò ratio differentiæ inter illos duos caſus oſtendet.Secũda ibi, ubi autem.Tertia ibi,idemq̃.Quarta ibi,ſed hoc diſsimile.Ité prima pars ſubdiuidit̃ in tres,quia primò ponitur dictum Iuliani.Secundò eius probatio per arg.Tertiò eius probatio per ſimile.Secunda ibi,quia nec abſolutus.Tertia ibi,ſimilemq̃.Caſum in terminis pone in nube, ut litera iacet, tamen j.in cont.recitabo magis plenè examinãdo per lecturas.Notabilia erũt multa in hac l.quæ tamẽ uenient declaranda ſm diuerſitatẽ lecturarum,&c. Ideò intro gl. & opp. quia poſtquã ſoluit,non poteſt ſequi abſolutoria, uel condemnatoria,ſed ſolũ abſolutoria ab obſeruatione iudicij. ut inſt. de perpe.& temp.ac.in fi.hic dicitur cont. quare malè. Huius timore principium l.noſtræ legitur per gl. tribus modis principaliter. Primò quod in uer. quia nec abſolutus.mutet caſum,& loquitur de eo qui ſoluit poſt ſententiam abſolutoriam,& ſic non dicitur q̃ abſoluatur diffiniti-
1 uè poſt ſolutionẽ,& ſm hanc lect.ſic forma caſum.Si † debitor ſoluit pendente iudicio. nõ poteſt repetere. hoc primò probatur,non poteſt eſſe melioris cõditionis,qui eſt in caſu dubij,q̃ qui eſt in caſu certi,ſed qui eſt in caſu certi,puta qui eſt cõdemnatus,& ſoluit,non repetit.Item ſi eſt abſolutus,& ſoluit,non poteſt repetere,quia remanet naturaliter obligatus,ergo multò minus repetit qui ſoluit pẽdente iudicio,hoc dicit,uſq; ad uer.ſimilemq̃.uide literam, & uide
a etiam,gl.id eſt,in principio.Ad iſtam lec.opp.gl.[a] ibi.ſm autem primum ſentẽtiam habetur pro ueritate.l. res iudicata.de reg.iur.& ſ.de ſtat.hom.Lingenuũ. Sed ſi per ſententiam abſolutoriam declaratum eſt quem non eſſe debitorem,ergo.ſi poſteà ſoluit per ſententiã,apparet q̃ ſoluit indebitũ,ergo poteſt repetere.Huius timore gl. duo notabiliter ſoluit diſtinguẽdo,Aut iudex abſoluit reũ,quia actor non ꝓbauit,& tunc procederet hoc principiũ, quia poſteà quãdo agitur cõtra eum cõdictione indebiti, poterit probare quod nõ probauit prius.Aut iudex abſoluit reũ tanquam non deberet,uel non debuiſſet,& tũc reus poſteà ſoluens repeteret,quia hæc ſententia pro ueritate habetur.Vide hanc glo.d.uer.& ſigna.eam,quia eſt no.& malè notata per alios,& ad quid ſit notabilis,j.declarabo ſtatim defendendo eam ab impugnationibus.Ad iſtam ſol.opp. Pet.& etiam Nic.Ma.ſententia nõ poteſt retractari prætextu nouorum inſtrumẽtorum,uel nouarũ probationũ, C.de re iud. l.ſi ſub ſpecie.& j.de re iud.l.Imper.Si ergo abſolutus eſt aliquis,quia non eſt probatũ,nõ poteſt decreto probari contrariũ.Vnde idem eſt dicere,abſoluo te,quia nõ debes, uel quia nõ probatũ.l.ſi quis rem.j.de excep.rei iud.unde ipſi recedũnt ab ipſa lect.gl. & legũt alio modo,& dicebat Nic. Ma.q̃ hoc debet intelligi,q̃ reus cõfitebatur debitũ præciſè,ſed allegabat ſe abſolutũ per ſniam.Et ad hoc rñdet Iuriſcõſ.q̃ ſnia naturalem obligationẽ non tollit.Sed ſi ipſe negaret oĩno debitũ,non poſſet probari ꝑ ſnium,ita dicit ipſe.Iſta lect.placet,& puto q̃ ſit uera in ſe,quia poſito q̃ ſnia declaret quem nõ eſſe debitorẽ,iſto caſu ſnia non facit ius, ſed inducit præſumptionẽ iuris,& de iure, q̃ ita ſit, contra
2 quã† præſumptionẽ admittit̃ probatio[b] ſolũm per confeſ-
b ſionem,auth.ſed iam neceſſe.C.de don.ante nup.& in corpore unde ſumit̃,cum glo. Vnde ſi reus nõ negaret debitum præceſsiſſe,ſed ſolũ uellet ſe defendere ex ſnia,hæc opinio eſſet uera.Sed in quantũ iſti damnant gl.noſtrã, malè dicunt,& in hoc eſt aduertendũ,nam uerũ eſt q̃ illud q̃ nõ probauit in uno iudicio,nõ poſſum probare iterũ in eadẽ inſtantia,uel in alia quæ tendat ad idẽ,d.l.ſi ſub ſpecie. & d.l.Imp.& C.de prob.auth.at qui ſemel.ſed in alia inſtan-
3 tia† quę tendit ad diuerſum finem,ꝑ tero probare q̃ in alia non probaui, ſeu in prima,licet ſuper eiſdem articulis in alia inſtantia ſint recepti, & publicati teſtes ut exẽ. de te-

ſtib.

c stib.c.ueniens,& c.cùm in tua. & ibi no. c & hic est casus fm hanc glo. Videatis iterum hanc gl. quam probo uobis per prædicta capitula. Nō ob.d.l.si quis rem. quia ibi fuit reus sol. quę probatur in l.si inter me & te.eod.ti. Cōtra hoc opabsolutus, quia probauit se dominum secundum unam po. quia si hoc est uerū, ista distinctio gl.nō procedit, Nam
d quem non debere, est merè negatiua, d & sic nō potest probari, ergo non potest iudex pronunciare quē non debere, quasi hoc sit probatū, sed quia actor nō ꝓbauit, & sic post sententiam semper poterit probari cont.ꝛꝛ. intelligas istam negatiuam coarctatam esse loco & tempore, ita quod potuit liquere iudici debitū non esse cōtractum, uel potest liquere iudici debitum fuisse sublatū solutione, uel acceptilatione, & sic potuit rectè pronūciare, quem non esse debitorem. Item ad idem opp. quia si hoc est uerū, ꝙ in alia instantia admittantur nouæ probatiōes circa idem, actor poterit inducere nouos testes ad impugnandū dicta illorum testium, qui probauerūt in primo iudicio non esse debitū, & sic in isto secundo iudicio probabitur debitū esse. ꝛꝛ. & in hoc aduertatis, quia istud est utile ad multa, quæ statim dicam. Si quidem tu fundares intentionē tuam, hoc modo, uidelicet, dico ꝙ id quod solui, erat indebitum, quia in tali iudicio fuit probatū indebitum, tunc procederet quod ſ. dixi, qui actor posset impugnare primas probationes, per nouas probationes. l.fi.C. de testib. Sed si tu nō fundas intentionē tuam ex probatione, sed ex sentētia, dicens sic, dico ꝙ illud quod solui, erat indebitū, quia sic fuit pronūciatum in alio iudicio, tunc actor non potest probare contra illud quod pronunciatū fuit, quia quod semel est decisum & terminatū in uno iudicio, si aliquis uellet illud refricare in alio iudicio, obstaret sibi exceptio rei iudicatæ. l. si quis cùm totum. §. si ancillam. de excep. rei iud. Et hoc uult dicere gl. hic, si bene aduertis, quam uide. Istę lec. licet in se sint ueræ sic declaratæ, ut dixi tamen uidentur continere quandam diuinationem. Nam dicit hic tex. absolutus simpliciter, nec annexit causam, quia non probauit, uel aliam, & ideò quidam dicūt ꝙ hæc lex debet intelligi in eo qui fuit absolutus simpliciter, quo casu uidetur absolutus super toto. l. ult. ſ. de iureiur. & l.j.§.si fideiussor. quarū rer. act. non datur. Et fm hoc reprobatur distinctio huius gl. quæ dicit, aut fuit absolutus, quia non probauit, aut quia non debitor, cùm in dubio uideatur absolutus, quia nō debitor, & tamen non cōpetit repetitio, ut hic, ista opinio non tāgitur in gl. nec est uera. Nam licet in iureiurando hoc fit, ꝙ in dubio uideatur super toto iuratum, tamen hoc non est in sen
e tentia, e & ideò uidetur quis absolutus, quia non probatū. l. circa. j. de prob. & j. de lib. cau. l. liberis. §. fi. d.l.si inter me. de excep. rei iud. & tamē non cōpetit repetitio, ut hic, & l.si
4 inter me. dixi in l. ex duobus. de duobus reis. † In quæstione illa, an sententia pro uno ex duobus reis lata, prosit alteri, & hic est casus rectè intelligēdo, ꝙ sic, quia si reus est absolutus simpliciter, uidetur absolutus, quia nō probatum, & ideò potest postea probare debitū in alia instantia, nec uenit contra sententiam, licet cōtra prædicta faciat ſ. de iureiur. l. fi. sed ibi solui. Prædicta uera, nisi ex actis appareret
f probatum f esse non debitum, quia sententia
* *Causam. Et sic annuit Bar. q. sententia, nulla causa expressa ualeat, quę licet communiter nostri sequantur, tamē est contra l. perandum. §. illo. C. de iud. & l.j.§. ignominiæ. ubi Bar. sibi cont. ff. de ijs qui no. infa.* semper refertur ad causam * quæ colligit ex actis. l. si quis ad exhibēdum. de excep. rei iudic. & ibi no. & tunc reus qui agit cōdictione indebiti, deberet fundare suam intentionem hoc modo, dico nō esse debitū, quia ego fui per sententiam absolutus, cū probatum esset debitum nō esse, & sic fuudaret se ex sentētia, & ex probationibus simul. Ex probatiōibus enim solis non sufficeret, ut ſ. dixi, scilicet, quaposset probari contrarium ex sententia sola. Similiter non sufficeret, quia in dubio uidetur absolutus, quia nō probatum, ut ſ. pro
g bauī. Probo etiam, ex sententia † non probatur, nisi quatenus ex ea de necessitate s infertur. l. si iudex. ſ. de his qui sunt sui. & ibi no. & de ord. cog. l.fi. C. de ord. iud. l.j. Sed si aliquis est absolutus simpliciter, non sequitur de necessitate, quia non est debitum, quia ad absolutionem sufficit nō probatum, qm̄ actore non probante, &c. C. de eden. l. qui accusare. ergo in dubio præsumitur, quia nō probatum. Item oppo. quia si hoc est uerum, ergo gl. malè dicit. Nam posito, ꝙ iudex dicat, absoluo te, quia non es debitor, de necessitate non infertur, ꝙ nullo modo sis debitor. Nam ad absolutionem sufficit ꝙ quis non sit debitor ciuiliter, quia naturalis obligatio nō producit actionē, nec est sufficiens ad agendum. Certè huius timore supplebat hic Iac. ꝙ iudex pronunciauit nullo modo esse debitorem, uel pronunciauit non esse contractum, aliàs si simpliciter pronunciasset non deberi, intelligeretur, scilicet, ciuiliter, ꝙ sufficeret ad sententiam absolutoriā, & ideò potest probari postea subesse debitum naturale, quod satis puto uerum, nisi ex actis appareret aliquid esse probatum, propter quod concluderetur non esse debitum ciuiliter & naturaliter, & ideò tunc
6 agens condictione indebiti, deberet fundare intentionem suam ex sententia, & ex actis simul, ut ſ. dixi, quoniā alterū non sufficeret. Reassumo ergo istam lec. † quæ pertinet ad primam partē, per quam distiugue sic, quando ille qui solsuit, post sententiam absolutoriam uult repetere, an possit, dic, aut partes sunt in concordia, ꝙ debitum præcesit, sed agens condictione indebiti dicit indebitū propter sententiam, & non auditur, ut hic, quocūq; modo fuerit pronunciatum, fm opi. Nic. Ma. Aut negatur omnino debitū præcessisse, & tunc aut reus fuit absolutus, quia non probatū, aut quia non debitū aut simpliciter. Si quia non probatū, potest agi condictione indebiti, tamen si cōuentus probauit debitum, actor succumbat, & pro tāto dicitur hic ꝙ nō potest repetere. Aut fuit absolutus, quia non debitū, & tūc aut fuit pronunciatū super facto, ut quia non contractum, & tunc poterit repeti, & per sententiam probabitur indebi
; tum, l. si duo. §. idem Iul. ſ. de iureiur. Aut fuit pronūciatum non debitum, tunc aut fuit dictum nullum, uel nullo modo debitum, & tunc sententia probat indebitum. Aut fuit dictum non debitum, & tunc intelligitur non debitum, scilicet, ciuiliter, & sic posset probari ab aduersa parte cōuētum debitum naturaliter, nisi ex actis aliud appareret, ut ſ. dixi. Aut fuit absolutus simpliciter, & præsumitur absolutus, quia non probatū, ut hic, & sic non poterit repeti, si ab aduersario debitū non probetur, nisi ex actis aliud appareret, ut ſ. dixi. Et prædicta sunt ualde utilia ad q. imò est decisio quæstionis quā hoc anno habui de facto, & quoti
7 die contingit, & fm hoc iudicaui. † In quolibet arbitramen
h to apponitur clausula, h ꝙ pars promittit nō petere ad arbitrium boni uiri reduci laudū, sub certa pœna, quæ promissio intelligitur, si æquè arbitratū fuerit. l.si libertus. de oper. lib. Modò pone ꝙ pars petijt laudum reduci ad arbitrium boni uiri, & aduersarius fuit absolutus. nunc cōuen tus petit pœnam, iste contra quem agitur, uult probare ꝙ non incidit in pœnam, quia laudum erat iniquum, quæritur an possit. Reperitur quòd Dy. determinauit quòd sic, & est casus pro ista opin. in l. qui Ro. §. duo fratres. de uerb. ob. secundum opin. quam teneo, quòd sententia illa, licet
8 † fuerit iniqua, tamen facit ut possit agi ad pœnā. Pro hoc in l. & ex diuerso. §. j. ſ. de rei uend. & ibi dixi. Veritas est, quę ex iam dictis collīgitur, Nā aut iudex soluit cōuentum causa expressa, quia arbitramentū erat æquum, & tunc nō poi terit probare iniquum, in q. pœnæ, ut d. §. duo fratres. i & hic secūdū istam gl. no. Aut fuit reus simpliciter absolutus, uel expressa causa, quia non fuit probatū iniquum, & tunc
k in q. pœnæ poterit de iniquitate probari, k adhibita tunc distinctione, quā ſ. dixi, ꝙ est no. Modò habes j. sect. ueram in se. Sed quia quibusdam uidetur iniquum, ꝙ in isto uer. quia nec absolutus. mutet casus, ideò legunt alio modo, ꝙ prosequatur eundē casum de eo qui soluit pēdente iudicio, & fm hanc lec. sic forma casum. Si debitor soluit pēdente iudicio, non potest repetere. Probat, non debet expectari eius casus, cuius euentus nihil operatur. l. aliqñ. si sub cōditione. j. ad Velle. sed in illum euentum iste posset repetere, quia si esset condemnatus, certū est quòd non repeteret, item

item si esset absolutus, nō repeteret, quia naturaliter debitor permanet, ergo interim non repetet, cùm nullus casus possit euenire, qui repetitionē concedat. h.d. uide literam, uide glo. ſ. & reassume ibi ubi dimisit, uel dic &c. ꝙ eo casu &c. Aduertatis ad istā lec. opp. qui impossibile est ꝙ loquatur absolutoria, uel cōdemnatoria, ut inst. de perpe. & tēp. act. §. fi. fol. illud uerum, qñ constat quem soluisse, tūc enim non potest absolui per sniam, quia iam est absolutus solutione, sed hic solu. fuit facta extra iudiciū, nec potuit probari debitū, & sic reus fuit absolutus, nec tamen ideò repetet,
l multò minus repeteret, si cōdemnatus fuisset. l Vide gl. istā, quia no. est, & est cōtra opi. Dy. ad literā, quia fm istam lect.
9 † prout loquit de absolutione, est casus cōtra Dy. c. nullus pluribus. de reg. iur. in vj. qui dicit ꝙ si reus opponit exceptionē solutionis, uel pacti, uidetur confiteri intentionem aduersarij, ꝙ fuerit debitū, hic est de directo casus in cōt. Et
m ista gl. dicit uerius, per l. cum de indebito. m ſ. de prob. Dixi plenè in l. nemo. ſ. de excep. Nā. ille qui opponit exceptionem solutionis, non propterea uidet fateri, ꝙ sit debitum. Prout uerò ista gl. loquit, ꝙ reus fuerit condemnatus, opp. quia fm hoc sequeretur, ꝙ reus condemnatus solueret bis idem debitū, quod bona fides nō patitur, ut in reg. iur. bona fides. ꝛꝛ. dicit gl. fateor cum prima solutio redibit ad nō causam, & sic in nuit, ꝙ illud primo solutū est, repetitur per condictionem sine causa, contra quia est solutū prætextu sententiæ. l.j. C. de cond. indeb. ꝛꝛ. nec hic repetitur quod est solutū prætextu sententiæ, sed illud quod primò solutum fuit extra iudicium, cùm deuenit ad nō causam. Secundò
10 op. in primo iudicio fuit † opposita exceptio solutionis, & discussa, ergo in alio iudicio nō potest refricari per modū actionis, l. quod in diem. §. fi rationē. j. de cōpe. Sol. dicas ꝙ hic fuit opposita ista excep. non examinata, uel licet fuisset examinata, tamen in secundo iudicio proponitur per modum actionis, per aliū finem, & sic nō obstat exceptio rei iudicatæ, licet aliàs in ea proposita per modū exceptiōis succubuerit, per l. uendicantem. cum l. seq. j. de euic. Quē passum plenè examinauī per contraria in d. §. duo fratres. Ex
11 prædictis ergo dic, † quādo quis soluit pendente iudicio, n
n & postea sequitur sententia, Aut sequit absolutoria ab observatione iudicij, quia solutū, & constat ꝙ non repetit, ut d. §. fi. inst. de perpe. aut sequit absolutoria simpliciter, & tūc an possit repeti, dic ut dixi in j. lect. Aut sequitur cōdemnatoria, & tunc si quidē ex ea non est facta exactio, & non est dubium quia nō repetitur, quia sententia declarauit debitum fuisse. Si uerò est facta exactio, tunc aut uolo repetere per cōdictionem indebiti, & nō possum, quia cū solui, solui debitū. Aut per cōdictionem sine causa, & possum, quia prima causa per secūdam redit ad nō causam, ut j. de cōd. sine causa. l. si fulo. ut j. cōm. l. in cōmodato. in fi. & in hac gl.
12 Et per hoc dico, statutū est hic, † ꝙ contra instrumentū non
o posit opponi o exceptio solutionis, uel quietationis, nisi illæ probētur per aliud instrumentū, modò primò ego soluī & quia non potuit probare solutionē per instrumentū, fui coactus iterum soluere, certè facta secūda solutione, repetam quod primo solui, per condictionē sine causa, ut ex prædictis apparet. Ista lect. bene declarata est, quæ licet in se uera sit, tamen nō bene cōgruit literæ, quia tex. dicit, qd natura debitor manet. Sed si uerū est, eum soluisse pendente iudicio, nullo modo est debitor, cū omnis obligatio tollatur solutione, ideò tene primam. Vel si uis sustinere hanc lec. dic ꝙ natura manet debitor, scilicet, si sententiæ effectum consideras. Alij horum timore legunt tertio modo, quàm lec. uideamus, & fuit lec. Pilei, & fm hāc lec. pone casum sic, Dictum est, ꝙ si uetus debitor soluit lite pendente, non potest repetere. Hoc probāt per rationē sic, illud ꝙ factum est in illo casu, qui euenire possit, potest fieri ꝙ sit infectū. Sed nos præsupponamus ꝙ erat uerus debitor ille, qui soluit pendente iudicio. Aut ergo sequetur condemnatoria, & tūc certum est, ꝙ nō efficitur indebitū. Aut sequetur absolutoria, & tunc sententia absolutoria nō potest facere, quin tūc cùm solueretur, fuerit solutū debitum, & ideò nō potest repeti. Sed si solueret post sententiā absolutoriam, bene possi
13 set repeti, dicebat Pileus. Quod ergo dicit tex. natura tamē debitor manet, debet exponi fm istam lec. sic, id est, ipsa natura facit, ꝙ hoc manet uerum, ꝙ uerus debitor erat cū solui, nec ista ueritas per sententiā absolutoriā
14 secutam infringitur. * Et differt hæc lectura à * *Infringitur. Hoc uult Bar. q. per sententiam iniquam, naturalis obligatio nō tollatur, quod expressum est in l. si pœnæ. ſ. hoc tit.* præcedenti duob. mod. Primò in modo formandi istam rationem. Secūdò quia ista lec. cōcludit, ꝙ si soluatur post absolutoriā, potest repeti, sed præcedens lec. hoc nō concludebat, sed innuebatur cōtrarium. Nam præsupponebat post absolutionē remanere debitum naturale, ꝙ impedit repetitionem solūti. Hoc uult dicere gl. quā uide, tamen circa finē, eius est aliqua uariatio, ut dicam super ea. Sic habetis in gl. solutū. post absolutionē illud quod dicis, si intelligas, hic dicas, id est, in eo qđ hic dictum est in gl. ſ. prox. Alij habent absolutū post absolutionem, & tunc exponas, hic, scilicet in tex. Opp. ad hanc le
p ctū, prout innuit, p ꝙ solutum post sententiā repetitur. l. iudex. ſ. eo. Sol. dicit Pileus, ibi soluit scienter, secus si ignorāter. Secundū hoc ista lec. contradicit primæ, & etiam secundæ, & ideò uideamus utrùm solutū post sententiam possit repeti. Pileus ꝙ sic, quia absolutus est tutus exceptione fauorabili, ergo, &c. l. qui exceptionē. ſ. eo. Alij contra qà absolutoria non tollit naturalem obligationē, ergo solutum non repetitur, ut hic, & l. si id quod. j. eo. l. naturaliter. Pro hoc ſ. eo. l. iudex. Ad l. qui exceptionē. respondet, ꝙ hic loquitur in exceptione ista, quæ est inducta ad rigorem iuris conseruandū, secus in alijs exceptionibus, ut ibi. Ita tenet gl. hic, & ibi, in l. cùm quis. C. de iur. & fac. ign. Opinionem gl. ego puto uerā, tamen ut omnia contraria cessent, tu de-
13 bes aduertere, † Quædā est exceptio, quæ perimit ciuilem & naturalem obligationem, & per cōsequens actionem, & ista dicitur magis exceptio facti, uel intentionis, quam iuris, l.j. j. de excep. & l. qui se debere. ſ. de cond. ob causam & tunc tutus hac exceptione absq; dubio quocunq; errore soluens repeteret, ut ſ. eo. l. sed & siue putem. in prin. Quæ-
14 dam est exceptio iuris, † & ista semper elidit actionē, quia exceptio est actionis excusio. l.j. & ij. j. de excep. tamē in hoc est differentia, quia quædam exceptio naturalem obligationem tollit, & elidit ciuilem, quædam ciuilem tollit, & naturalem elidit, quædam exceptio ciuilem tollit & naturaturalem, quod nullo modo tangit, quædam exceptio nec ciuilem nec naturalem tollit. sed utranq; elidit, quædā neutram tollit nec elidit, sed solùm elidit actionem. Prima quæ
q naturalem tollit & elidit ciuilem, q est exceptio pacti de nō petendo, & iurisiurandi. l. si unus. §. pactus. ſ. de pact. & in ista similiter quocūq; errore solutum repetitur. ſ. eo. l. si non sortem. §. in debitum. Secūda, quæ ciuilem tollit, & natura-
15 lem elidit, est † præscriptionis exceptio, quæ tollit ciuilem, & elidit effectum naturalis, Dy. l. si. rem rat. ha. & ideò solutum similiter quocunq; errore repetitur, ut ibi secundum eum, quod ut ibi dixi, & doc. tangunt in l. cùm quis. C. de
16 iur. & fac. ign. † Tertia est exceptio, quæ ciuilem tollit, & nullo modo tangit naturalem. & ista est exceptio rei iudicatæ, ut hic patet, & j. dicam, & in hac solutum quocunq; errore non repetitur aliquo modo naturali obligatione impediente, hic & l. iudex. ſ. eo. Dices tu, ego uideo ꝙ debitum naturale solutum per facti errorē, repetitur. l. cùm quis. C. de iur. & fac. ign. & C. ad l. Falc. l. errot. Quare ergo non hic ꝛꝛ. contraria loquūtur in debito naturali, quod nunquā fuit efficax ad producendam actionem, & hic est debitum naturale, quod iam habuit cōcomitantiam ciuili obligatio-
17 ne, & produxit actionem, quæ adhuc durat, licet ei obstet exceptio. Vnde istud debitū est fortius, quàm simplex de-
18 bitum naturale, & istam appellat † gl. ad rigorem iuris conseruandum esse inductam. † Quarta est exceptio, quæ nec ciuilem, nec naturalem tollit, sed utrāque elidit, & istę sunt cōmuniter omnes exceptiones perēptoriæ. et exceptio Macedoniani, Velleiani, & similes. Et in istis distinguitur, aut est exceptio odiosa, aut fauorabilis. Si odiosa, aut soluitur per errorem facti, aut per errorem iuris, ut uidetis. ſ. eo d.l.

qui

¶ qui exceptionem. † Quinta est exceptio, quæ nec ciuilem, nec naturalem obligationem perimit, uel elidit, sed solùm elidit actionem, & ista est exceptio litis pẽdentis, quia pendente lite super actione iam proposita, illa actio nõ potest iterũ intentari, tamen obligationes remanent in suis uiribus, & hæc exceptio nullo modo cõcedit repetitionẽ solu-
20 ti. Hic est casus hic, in prin. & hæc † exceptio uerè potest appellari exceptio, inducta ad rigorẽ iuris conseruandũ. Expediti sumus de prima gl. uenio ad ij. Tex. dicit hic, ꝙ post sententiã absolutoriã remanet debitũ naturale, & ita tenui ſ. Cõt. quia fauorabiliores debemus esse ad absoluẽdum, ꝙ ad condemnandũ. l. Arrianus. de act. & ob. & l. fauorabiliores. de reg. iur. sed per sniam condemnatoriã ipso iure actio in factũ inducit. C. de reb. cred. l. actori. ergo multò magis debet per sententiam absolutoriã tolli ipso iure. Sol. dicit gl. istud ideò est, quia actori non prodesset snia, nisi pareret ei actionem, reo uerò prodest absolutoria, si parit solam exceptionẽ. ar. ſ. de eo per quẽ fac erit. l. j. §. si reus. Ita dicit gl. uide eam, nec dicit plus fm quosdam libros. Alij habent aliquid ultra, & fuit additio Franc. Accur. Aduertatis ad prædicta, Tu dices, ꝙ plus facit snia condemnatoria, ꝙ absolutoria, per rationem iam dictam. Contra, snia absolutoria tollit ciuilem, ut hic snia condemnatoria inducit ciuilem obligationẽ, ergo idem facit tollendo, ꝙ inducẽdo, unde idem facit cõdemnatoria, ꝙ absolutoria. Huius timore dicit gl. nõ est uerum, ꝙ absolutoria tollat ciuilem obligationem, sed elidit eam, cõdemnatoria uerò bene inducit ciuilem, & sic plus facit cõdemnatoria ꝙ absolutoria. Ita di-
21 cit gl. ꝙ an sit uerũ, statim uidebimus. † Item opp. ad prædicta, sententia facit ius, l. ingenuũ. ſ. de sta. ho. ergo sententia inducit & tollit obligationẽ. ℟. ꝙ sententia facit ius. Est uerum in casibus tantùm, qui notantur in l. Pap. §. fi. ſ. de inof. test. dicit gl. inter quos casus non est iste. Huic gl. uidetur contradicere gl. præcedens, quæ dicit ꝙ etiam in casu legis
22 nostræ sententia pro ueritate habetur. ℟. Aliud † est dicere, sententiam facere ius, ut hic, aliud est dicere, ꝙ cõtineatur in sententiam haberi pro ueritate. Nam primo casu sententia inducit ipsam ueritatẽ, & facit ꝙ uerũ est illud quod in sententia dicitur. Secũdo casu non facit hoc, sed perinde habetur fictè, ac si esset. Ita intelligit gl. j. de reg. iur. l. res iudicata. Pro declaratione præmissorũ habemus, uidere de effectu rei iudicatæ, seu de effectu sententiæ. Circa ꝙ sciendũ est, ꝙ quidam sunt casus, in quibus sententia facit ius, & tunc de eius effectu non est dubiũ, ut ſ. dixi. Quidam sunt casus, in quibus sententia nõ facit ius, & hic est aduertendũ. Primo de effectu sentẽtiæ in reali actione. Secũdò de effectu sentẽ-
23 tiæ in personali. Circa primũ † de effectu sententiæ cõdemnatoriæ in reali, an per eam transferẽ dominium, dixi plenissimè in l. Pomp. §. si iussu. de acq. poss. doc. tangunt in l. j. C. com. utriusq; iud. gl. sunt & aliæ. ſ. de publicia. & Inſt. de off. iud. in fi. Item in cõdemnatoria inducat actionem in factum, & loquor de cõdemnatoria in reali. Gl. tãgit. ſ. de iudic. l. j. in fi. gl. magnæ, super uer. possis. & ſ. de iureiur. l. sed & si possessori. & l. nam posteà. in fi. & ibi dixi. Vltramõ. cõt. l. miles. §. iudicati. j. de re iudic. & ibi etiam dixi de sententia absolutoria lata in reali. Gl. dicit hic, ꝙ per eam non desinit esse dominus, qui primo erat dominus. Plenius tangitur in l. exceptio. j. de excep. rei iud. & ibi plenè dixi non est
24 nostra materia hic. † Secũdò est uidendũ de utribus rei iudicatæ in actione personali, & ista est materia nostra, & primò uideamus de sententia cõdemnatoria, & hanc constat sine dubio producere actionẽ. l. actor. C. de reb. cred. & j. de re iud. l. miles. §. iudicati. & §. fin. tamen dubitaẽ, quæ sit ista actio. Gl. nostræ cõmuniter dicũ, ꝙ est actio in factum. * Alij dicũt. dicunt ꝙ uocatur actio iudicati, de quo per doct. d. l. actori. & ego dixi in d. §. iudicati. † Item dubitaẽ, utrũm res iudicata producat obligationẽ. sic l. §. idẽ scribit. j. de pecul. sed dubitatur quę sit ista obligatio, quidam dicunt ꝙ ciuilis tantùm, & hoc uoluit sentire gl. hic dum dicit, ciuilẽ inducit, quia iudicium redditur in inuitum. l. inter stipulantẽ. §. j. de uerb. ob. & sic deficit cõsensus. Et si dicatur, quõ ergo actionem producit sola ciuilis, contra ea quæ no. Inſt. de ob. in princ. ℟. quòd speciale est hic propter autoritatem rei iudicatæ. Alij dicunt ꝙ producit ciuilem & naturalem obligationẽ,
r quia in iudicio quasi cõtrahitur. §. idem scribit, alleg. Item † si non appellauit, uidetur cõsentire, & ex illo cõsensu inducitur naturalis. l. ei qui. C. de temp. appel. & l. ab eo. C. quomodo & qñ iudex. & l. j. de postul. Prætereà, posito ꝙ non consenserit, tamẽ quia nõ habet iustam causam contradicendi, pro cõsentiente habetur l. dotem. sol. mat. & ita tenet Gul. de Cug. Alij dicũt, ꝙ est ciuilis uera, & naturalis, præsumpta ex eo ꝙ nõ appellauit. * * Sed si tu poneres, ꝙ ipse appellauerit semel, uel bis, & semper succubuit, & sic nullus potest dici consensus aut præsumi, & tũc dicendum est, quod hoc casu sola ciuilis producat actionem, nec mirãdum. Si enim lex facit & præsumit cõtractum, ubi non est. l. j. §. j. de rei uxo. act. multò magis potest producere actionẽ, etiam sine obligatione naturali. Facit ad prædicta j. de euict. l. si plus. §. j. & in hoc uidebaẽ residere Iac. But. Mihi neutra harum opin. placet. Nam posito ꝙ quis expressè consensisset sententiæ, per hoc naturalis obligatio nõ tollitur, nec inducitur, d. l. cùm à te. ſ. de dolo. non enim pendet sententia iudicis ex cõsensu partis, sed ex sua iurisdictione, l. j. C. qui pro sua iurisd. secus esset in sententia arbitri, C. de arb. l. cùm an
26 teà. quid dicendum ℟. aduertatis. † Pro huius declaratio-
s ne, s debes scire ꝙ obligatio naturalis dicitur de iure gentium, l. Stichum. §. naturaliter. & ibi no. j. de sol. & l. cùm amplius. in fi. de reg. iur. Dicam j. eo. l. si id quod. Ille ergo qui est obligatus ex aliqua æquitate, uel dispositiõe iurisgent. dicitur obligatus naturaliter. Ille uerò qui est obligatus ex aliqua dispositiõe ciuili, dicitur obligatus ciuiliter, ut inſt. de ob. in prin. ibi, fm nostræ ciuitatis iura, &c. Ex hoc apparet ꝙ obligatio naturalis potest induci aliter ꝙ per consensum, quod apparet in multis, ut in domino qui obligatur actione negociorum gestorum ignorans: item in pupillis, qui obligantur quatenus sunt effecti locupletiores, licet ignorantes propter illam reg. iurisgẽt. quia natura æquum est, neminem cum aliena iactura locupletari, l. nam hoc natura. ſ. eo. & l. iure naturæ. j. de reg. iur. nunc ad propositum sententia inducit ciuilem obligationem, quia obligat me fm nostræ ciuitatis iura, Inſt. de ob. in princ. & l. ij. §. idem scribit. j. de pecul. Item inducit naturalem obligationẽ, nõ ex consensu, quia consensus nihil operatur in sententia, quantùm ad hoc. ut ſ. dixi, sed inducit naturalem obligationem ex æquitate † iurisgentiũ, quę est, ut maioribus pa-
27 reamus, ut ſ. de iust. & iur. l. ueluti. Est enim æquitas naturalis, quæ me astringit, t ut obseruem illa quæ præcepit dominus, & maior. l. diuina quæ ius naturale dicit, scriptum est, Qui non obedierit principi, morte moriatur, ut in c. ij. de maio. & obed. Dices tu quomodo hoc, cùm iudices & magistratus fuerint de iure ciuili. l. ij. §. post originem. de orig. iur. ergo quod obediamus iudicibus, non fuit de iure gent. cum illo iure iudices & magistratus essent incognitis ℟. de iure gent. fuerunt magistratus & reges. l. ex hoc iure. ſ. de iust. & iur. ibi, regna condita, &c. Alij autẽ iudices inferiores posteà fuerunt introducti à iure ciuili, æquitas ergo quæ est ut obediatur iudicibus, est inducta de iure gent. quæ producit naturalem obligationẽ, licet non ex consensu, producit ergo naturalem obligationẽ, & ciuilem, licet
28 non actionem. Sed † dubitatur, si sententia tum est formi-
u ter, u puta, rem ueniditam esse, an oriatur utilis ex cõtractu, sicut dicimus iureiurãdo. l. si duo patroni. §. si quis iurauerit. & §. Marcellus. ſ. de iureiu. Certè, & hoc dicebat Iac. But. quod hic non reperitur hene expressum, tamen hoc idem possumus dicere ad similitudinẽ iurisiurandi, cùm res iudicata pro ueritate habeatur, ut ſ. dictum est. Sequitur de
x sententia absolutoria. * & quidam dicunt ꝙ sententia ab-
29 solutoria † ciuilem tollit, & naturalis remanet, ut hic in tex. Et hoc innuunt hic omnes glos. antiquæ. quod probatur per rationem, quia cum utraq; sit iuris ciuilis, potest una tollere aliam. l. si unus. §. pactus. ſ. depac. Alij dicunt quòd ciuilem non tollit, sed elidit, ut hic dicitur in fin. secundæ glo. quæ est additio. Pro hoc uidetur casus Inſt. de excep. §. item si in iudicio. & hoc tenet Gul. de Cu. sed glo. in d. §. item si in iudicio uidetur tenere ꝙ tollatur ciuilis, & remaneat naturalis. Iac. distinguebat sic, Aut iudex absoluit reum, quia actor nõ ꝓbauit, & tũc fateor ꝙ tollitur ciuilis, & remanet naturalis, ut hic. Ratio, quia iudex intendit transire, hoc est, illi liti finẽ imponere, & sic tollit ciuilem, nõ autẽ naturalẽ, quia nõ põt. Sed si iudex absolueret, quia nõ de debitũ, tũc nõ tolleret ciuilẽ nec naturalẽ, sed elideret. Ratio, qa iudex nõ intẽdit aliquid inducere, sed declarare, & actũ nõ debet operari ultra intentionẽ agentis, l. nõ omnis. ſ. si cer. pet. Mihi uideẽ ꝙ isto casu tollatur etiã ciuilis, quia iudex intendit imponere finẽ cõtrouersiæ in omni sententia diffinitiua. l. j. ſ. de re iudi. Prætereà, si iudex in personali sũ declarat, inducit actionẽ. l. si prætor. in prin. ſ. de iud. Eadẽrõne per declarationẽ absolutoriã tollit obligationem. Prætereà ciuilis obligatio est, quãdo quis tenetur secundũ nostræ ciuitatis iura, sed postq̃ qs est absolutus, nõ tenetur secundũ nostræ ciuitatis iura, ergo tollitur ciuilis. Prætereà quicquid dicaẽ, casus est hic in prin. istius l. dũ dicit, natura tñ debitor manet. q. d. nõ tñ ciuiliter, qa tñ hæc dicta circa effectũ sententiæ absolutoriæ nõ sunt plena, ideò aduertẽdũ est, ꝙ reus absoluit qñq; ipso reo principaliter postulãte, & ad hoc aliũ ad iudiciũ ꝓuocãte. Quãdoq; absoluitur, cum ipse ab actore ad iudiciũ ꝓuocaẽ, & hoc secũdo casu. qñq; absoluitur, quia nõ ꝓbatũ, qñq; nõ, quia debitũ. Quãdoq; exceptione est tutus, qñq; simpliciter, quandoq;
30 absoluit ab obseruatione iudicij. Circa quodlibet † istorũ de effectu sentẽtiæ absolutoriæ uideamus. Et primò qñ ab soluitur ipso reo hoc principaliter postulãte, aut reus hoc
y postulat per aliquod remediũ iuris prætorij, y ut per in-
31 tegrũ restitutionẽ † petit se liberari ab aliqua obligatione, tũc in integrũ restitutio nõ tollit actionẽ, nec obligationẽ naturalẽ saltẽ, sed producit exceptionẽ, secundũ gl. l. iij. §. sed utrũ. ſ. de mino. & illa gl. inci. licet enim pater, &c. licet moderni aliter dicaẽ. C. de fideiuss. min. l. ij. quorũ dictũ nõ placet, ut ego dixi in l. Stichũ. §. naturalis, de so. Ratio huius est, qa prætor obligationẽ iuris ciuilis nõ potest tollere seu totaliter extinguere, sed in effectu sic, ut Inſt. de bo. pos. §. quos aũt. & l. & si fine. §. sed quod Pap. ſ. de min. Quãdoq;
z absoluitur aliquo remedio iuris ciuilis z proposito, & tũc aut obligatio quæ præcedebat, erat paris potentiæ cũ sententia, ut puta, quia per solã sentẽtiã erat obligatus, & tũc puto ꝙ in totũ liberet à prima obligatiõe. l. j. & ij. C. de sen. pas. & l. illicitas. §. fi. ſ. de offi. præsi. Si uerò obligatio, quæ præcedebat, erat inducta à principijs potentioribus, ut puta, quia erat obligatus ex cõsensu, uel quia factus erat locupletior, & tũc puto, ꝙ talis absolutoria tollat actionẽ, & obligationẽ ciuilẽ, naturalis autẽ non tollitur, sed remanet, l. pœnæ causa. in prin. ſ. eo. in tex. & gl. prout ponitur exemplũ de l. extat. de l. in criminali. & de auth. statuim⁹. C. de epis. & cle. Posset poni exemplũ in auth. habita. C. ne fil. propat. & similib. Prædicta uera qñ iudex ipse absoluit, secus si partẽ cogeret ad absoluendũ, quia tũc fm absolutionem, quã faceret pars, iudicaremus, non fm sententiam, & ideò esset uidendũ, an cogeretur ad absoluendũ pacto, uel acceptilatione. l. iiij. §. nũc de effectu. & §. seq. de lib. leg. Possestu dicere ꝙ semper debeat tolli naturalis. Cũ enim sententia naturalẽ inducat, ut ſ. dictũ est, ergo naturalẽ obligationẽ multò magis tollit, §. pactus ne peteret. Sol. ut patet ex distinctione prædicta, nã obligatio naturalis potest causa ri à quadã æquitate iuris gent. quæ causatur in persona ipsius obligationis, ut puta, ex illa æquitate quod placuit ꝓmissa seruari, l. j. de pact. & j. de cõst. pec. l. j. uel ex illa æquitate, qua placuit neminẽ cũ aliena iactura locupletari, l. nã hoc natura. ſ. eo. Quædã est æquitas iuris gẽt. quæ nõ causatur principaliter in persona ipsius obligati, sed in cõmuni, ut puta ꝙ maioribus pareamus, & ista ij. nõ est tãtæ potentiæ, quantę est æquitas prima, quæ ꝓcedit, fm naturalẽ rationẽ, ideò sententia bene tollit naturalẽ, quæ causatur à

pari potẽtia, secus si causaretur à maiori potẽtia, ut ſ. dictũ est. Secundò dixi ꝙ quãdoq; quis absoluitur prouocatus in iudicio ab actore, & hoc fit quãdoq; quia actor non ꝓbauit, quoniã actore nõ ꝓbante, reus absoluitur, l. qui accusare. C. de eden. & l. actor. C. de ꝓb. & isto casu puto ꝙ tollatur obligatio ciuilis, naturalis uerò remanet, ut hic, licet gl. aliter sentiat. Ita intelligo Inſt. de excep. §. itẽ si in iudicio. non tamẽ tollitur actio. l. cũ à te. ſ. de dolo. Et si dicis, quomodo potest remanere actio naturalis sublata ciuili, cùm
32 sola † naturalis sit inhabilis ad producendã actionẽ. * de fideiuss. l. fideiussor. §. fideiussor. * & de ac. & ob. l. naturales: ℟. sola naturalis non producit, sed est habilis ad actionem ꝓ ductã cõseruandam, sicut sola ciuilis non est habilis ad ꝓducendum actionẽ, & no. Inſt. de ob. in prin. tamẽ cõseruet actionẽ iam ꝓ-
7. ductã, licet naturalis obligatio tollatur, l. si unus. §. pactus. ſ. de pact. Itẽ posses tu dicere, si sententia tollit obligationẽ ciuilem, quare nõ tollit actionẽ, quæ simili ter est de iure ciuili? ℟. obligatio ciuilis causatur merè à dispositione ciuili, actio uerò oritur ex obliga
tione & naturali simul iunctis; * & ideò licet * Iuncta. Quod
tollaẽ obligatio ciuilis, nõ tollitur actio, qa amplius proseõ tota, ꝓducẽ ab obligatione ciuili, sed à quitur Bar. l. naturali. Naturalis enim obligatio est ibi ut cùm quis. nu. 5. mater, seu ut materia, ciuilis uerò est ibi, ut C. de iur. et fac. pater seu causa agẽs, & sufficit ad cõseruan- ig. l. Con. B. dũ quę in aliquo iure superesse patrẽ, uel matrẽ, l. j. C. de capti. Quãdoq; absoluitur reus, quia non debitũ, & hic est aduertendũ. Aut soluitur, quia nõ debitũ, hoc est quia nõ contractũ, & sic ꝓnunciatur super facto, & tũc idẽ, quia tollitur ciuilis, & remanet naturalis, tamẽ ista naturalis remanet inualida, quia non poterit probari, ne ue
33 niatur ſ sententiã, ut hic in j. lec. qd' limita, nisi ꝓpter † dolũ actoris hoc cõtingeret, quia tũc ſ illud quod sententiatũ est, posset ꝓbari. l. seruus & ibi no. l. cũ à te. ſ. de dolo. & in l. & eleganter. §. pe. & ibi etiã no. eo. ti. Si uerò absoluitur, quia nõ debitũ, & pronunciatur super iure, & tunc dic, aut dicit nõ debitũ simpliciter, aut nullo mõ debitũ. ſ. dixi fm Iac. But. circa primã lec. huius l. actio tamẽ tollitur. d. l. cùm à te. licet quidã doc. dixerint cõt. ut refert Cy. C. de ꝓb. l. exceptionẽ. dicẽtes ꝙ exceptio rei iudicatæ est exceptio facti, uel intentionis potius ℈ iuris, quasi per absolutoriã esset actio sublata, ꝙ manifestè falsum est. d. l. cũ à te. Qñq; quis absoluitur, quia reus habet exceptionẽ, hic aduerte, quia subtile est, & intramus quãdã opi. quæ fuit inter Pe. & Iac. quã Cy. ponit in d. l. exceptionẽ. Dicebat enim Iac. ꝙ exce-
34 ptio † tollit ipso iure actionẽ, postq̃ peruentũ est ad conflictũ. Pet. dicebat cõt. quia ego uideo qd' ℈ exceptionẽ iã ꝓpositã, ꝓponitur replicatio, & iuuatur actio, inſt. de replic. in prin. & sic per exceptionẽ quantumcũq; propositam actio nõ perimitur ipso iure. Mihi uidetur dicendũ, ꝙ si quis
A dẽ exceptio est opposita, a quæ in ueritate cõpetebat, & super ea est obtentũ, adeò quod eius uigore reus est absolutus, tũc actio ipso iure perimitur, l. si plures. in prin. de fide iuss. Nã ibi dicitur, actionẽ constituendã per beneficium restitutionis, ergo erat sublata, j. de excep. rei iud. l. ij. & hoc si uerè cõpetebat exceptio, ut dixi, aliàs si nõ cõpetebat, sed fuit proposita licet falsa, & super ea fuerit obtentũ, tũc actionẽ non tollit. d. l. cũ à te. ſ. de dolo. ante tamẽ ꝙ super ea obtineatur sola propositio exceptionis, actionẽ nõ perimit. Ita loquitur opinio Pet. aliàs nunq̃ opponi posset aliqua replicatio, quod est absonũ. Vides ergo ꝙ perimit actio. Sed an perimatur obligatio, puto considerandũ, utrum exceptio oriat ex tali æquitate, quæ elidat obligationem ciuilẽ & naturalẽ, uel alteram tantum, qd' apparet ex his quæ dixi super hac gl. & illã quã elidit postquã uenerit ad cõflictũ, perimat totaliter, p ea quæ mõ dixi circa actionẽ. Eã uerò quam nullo modo elidit, nõ perimat. Qñq; qs absoluitur simpliciter, & tũc, ut dixi, absolutio simpliciter facta ex causa quæ ex actis colligiẽ, l. si quis ad exhibendũ. j. de excep. rei iud. Et in dubio uidetur quis absolutus, qa

nō probatū, ut hic, & dixi §. circa ſ. lec. Vnde quicq̄ ex actis appareat, uel nō appareat, ex prædictis habes reſponſionem. Quādoq̄ quis abſoluitur ab obſeruatione iudicij, ex uigore alicuius exceptionis peremptoriæ, ut puta, iudex me abſoluit, quia oppoſui exceptionem rei iudicatæ, tranſactionis, uel iuriſiurādi, uel quia ſolui pēdente iudicio, ut Inſt. de perpe. in fi. & tūc per hanc abſolutionē quis liberatur ipſo iure, per ea quæ §. dixi, de exceptione, quæ tollit actionē ipſo iure, cū uenitur ad conflictū, & per l. ſi oleum. §. ſ. §. de dolo. Et eſt mirandū, q̄ licet ſolutio de qua ē oppoſitū ante ſententiā, nō eſſet ita perfectē facta, q̄ actionē perimeret, tñ ſecuta dicta abſolutoria cū ſolutione imb perfecta, actio ipſo iure tollitur, & ideò nō poteſt agi, b niſi de dolo. d. l. ſi oleū. §. ſ. tamē nulla ſolutio fuiſſet facta, & ſic ibi nulla exceptio cōpetebat in ueritate, & falsò fuiſſet oppoſita, tunc actio prima nō tollerē. d. l. cū à te. §. de dolo. Si uerò abſoluitur ab inſtantia iudicij, uirtute alicuius exceptionis dilatoriæ, ut, quia libellus non eſſet bene formatꝰ, uel propter ſimilia, tūc certū eſt qđ nec actio, nec obligatio perimitur, §. ſi mēſ. fal. mo. dixe. l. ſ. §. ubicūq̄ autē. §. dixi per ſententiā nō tolli actionē, nec obligationē naturalē, intelligas, niſi obligatio, & actio præcedēs eſſent in pari potentia ut puta ex alia ſentētia, ex qua dubitabatur, an eſſet, lata, tūc alia ſentētia ꝑ illā lata ualet, & tollit eā ipſo iure, & omne eius effectū. l. ſ. circa prin. ſ. quæ ſen. ſine app. reſcin. Sumus expediti de iſta parte, ſequitur uer. ſimilemq̄. Iſte uer. in fi. ſui, & ibi dum dicit, quia ex una cauſa alterutrius ſolutionis origo proficiſcitur, &c. legitur in gl. duobus modis, quæ eſt clara, tene quā uis. Opp. hic innuit, q̄ qñ quis promittit, ſi nauis ex Aſia uenerit, quod certū ſit debitū iri, cōt. ſ. qñ. di. leg. ced. l. huiuſmodi. Iſtud cōt. ſol. in gl. tribus modis. Primo mō q̄ aliud in cōtractibus, ut hic, & aliud in ultimis uoluntatibus, ut ibi. Iſta eſt uera ratio, quia iſta obligatio uidetur interim conditionalis, anteq̄ ſimus certi q̄ nauis ex Aſia uenerit, uel nō, & ideò gl. hic in fi. dicit q̄ interim nō pōt agi, l. ſi ita quis. ſ. de uer. ob. Vndecū in ꝑctu ſpes obligationis cōditionalis tranſeat ad hæredē, §. ex conditionali. Inſt. de uer. ob. certū eſt debitū iri ex iſta obligatione. ſed in ultimis uolūtatibꝰ, ſpes obligationis, cōditionalis nō trāſit ad hæredem, * & ideò, quia legatarius poteſt interim mori antecq̄ ſit certū, nauē ex Aſia uenire, uel nō uenire, non eſt certū debitū iri, ideò ſolutū poſſet repeti. d. l. huiuſmodi. Sed ſi legatū eſſet cōcepтū ſub duabus cōditionibus cōtrarijs, quarū unā exiſtere in uita legatarij certum eſſet, tunc eſſet idem in legato, q̄ in ꝑctibus. Exemplū, lego Titio centū, ſiue Romam iuerit, ſiue nō ierit. Certē in puncto quo moriet, licet ad huc uiuat, certū eſt ipſum Romā non iuiſſe, uel nō iturum eſſe. Pro hoc optimē ſ. qñ. di. leg. ced. l. ſi. & iſta eſt uera ſol. Alij, ut Io. dicūt, Aut ſunt duæ ſtipulationes, uel duo legata, quod opparet, ſi bis ē poſita iſta dictio, ſiue. Aut eſt una ſtipulatio, uel unum legatū, qđ apparet quando iſta dictio, ſiue ſemel tantū eſt poſita. Primò caſu nō cedit, niſi altera iſtarū condictionū extiterit. Secundò ſic, ſm Io. Gl. reprehēdit hanc ſol. quia eſt cōtra caſum huius l. & d. l. huiuſmodi. & bene reprehēditur Ioā. ſi ſic dixiſſet. Sed ipſe intellexit aliter, ſcilicet aut reperitur bis uerbū inductuum obligationis, aut ſemel tantū, ut primo caſu ſint duę obligationes, ſecūdo caſu una habens bipartitas cōditiones. Et quādo ſunt plures obligationes, ſolutū poteſt repeti, niſi ſit certū ex qua debetur ſm opi. Io. & etiā gl. ſ. prox. reſpon. Sed certū opi. nō eſt uera, ut ſ. dicā, ideò nec hæc ſol. tamē ut ſcias, an in oratione poſsit poni unū, ſiue tantū, uel nō, aduerte, Aut cū ponitur dictio, ſiue, nō præcedit alia oratio conditionalis, & tūc de neceſsitate debet ſequi, aliud ſiue. ſ. de in rem uer. l. iij. §. ſ. & ibi no. gl. in uer. ſiue. Aut præcedit oratio cōditionalis, & tūc ſufficit unum, ſiue, tantùm ut dico, ꝓmitto tibi centū, ſi nauis ex Aſia uenerit, ſiue Stichus factus cōſul fuerit, ut in hac gl. facit ſ. de uer. ob. l. ſi ita quis ſtipuletur. Tertio modo ſoluitur ſm Azo. aut fuit appoſitū certū tēpus, & loquitur lex cōt. Aut non fuit appoſitum, & tūc ſecus. Iſta lectura ſimpliciter intelligendo eſſet mala, quia appoſitio diei certæ facit, ut obligatio unius ſuſpendatur. Sed ſi bene aduertis ad dictū Azo. ſol. ipſius eſt bona, quia certū tēpus fuit appoſitum in una parte conditionis, in alia parte non. Verbi gratia, promitto tibi dare centum, ſiue nauis ex Aſia uenerit intra triduum, ſiue nō uenerit: nam ſi uenerit intra triduum, debeo tibi dare centū, ſecus ſi poſteà. Ité ſi certum eſt poſt triduū nauem non uenire, debeo tibi dare centū, ſecus ſi ante. Ideò eſt merè cōditionalis, quia nō eſt certū debitū iri, & ideò prima ſol. ue
35 rior eſt, licet hæc etiā in ſe poſſet eſſe uera. † Reaſſumo ergo breuiter, quādo aliquid debetur ſub duabus cōditionibꝰ contrarijs alternatiuè poſitis, Aut quæris utrū poteſt peti interim, aut utrū ſolutū poſſet repeti, & hoc ſecundo caſu, aut erat debitum ex cōtractu, aut ex ultima uolūtate. Si ex cōtractu, aut nullū fuit tempus appoſitū, aut fuit appoſitū tempus in una parte alternatiuæ, & in alia nō. Si ex ultima uolūtate, tūc aut poſsibile eſt legatariū mori antequā aliqua pars dictarū conditionū exiſtat, aut una pars de neceſsitate extabat in uita, ut ex prædictis patet. Vltimò quæ
36 rit gl. utrū † contra uerū debitorē abſolutū de illo debito, poſsit opponi cōpenſatio. Dicit gl. dic ut ſ. de compenſ. lēt ubi nihil dicit, ſed dicitur in l. quæcūq̄ eo. tit. Cy. C. de compenſ. l. ex cauſa. Dixi plenè in l. procurator ad exhibendū. ſ. rem ra. hab. Sequitur uer. ubi aūt. Iſte uer. continet dictū diſſimile dicto Iul. ſm quoſdā, quorū opi. re, pbaē inſi. i. ibi, ſed hoc diſſimile, & hoc ſi habetis in fi. l. illū ℣. & ideò ſi pēdete cōditione ſoluat, nō poterit repeti. Sed qđā nō habēt illū ℣. & ideò, & tūc iſtud dictū in uerſ. ubi aūt, nō corrigitur ſecundū Io. & Azo. licet in uer. ſed hoc diſſimile. aliqua differentia aſſignetur, nō tamē in modo repetendi. Et ſi dicis, quomodo poteſt repeti, cū unum deberi certū eſt, ut §., px. uerſ. dicūt Io. Azo, quia in præcedenti caſu quādo apponūtur duæ cōdictiones ꝑiæ diſiunctiuæ, uidetur promiſſor omni dilationi renunciare, & purè debere, & ideò ſolutum nō repetitur. At in caſu huius uerſi. quādo debitū purè ꝓmittitur ſub conditione, uidetur creditor illi obligationi purè renunciare, ſm eos. Iſta ratio uideē friuola, nā non eſt uerū q̄ in præcedenti reſponſo debeatur purè, q̄ apparet, quia interim peti nō poteſt, ut dixi. Ité non eſt uerū, q̄ qui ſtipulatur ſub cōditione, uidetur obligationi puræ renunciare, imò obligatio pura remanet in conditionis defectū, §. ſi cer. pet. l. pecuniā quā. Prætereà in præcedenti reſponſtipulatio habet duas partes conditionales, & tamē nō poteſt repeti ſolutū, multò minus poteſt repeti hic, cū una obligatio fuerit pura, & iſta opi. uidetur uera, & eſt caſus hic, in fi. ſecundū unam lec. ideò iſte uer. corrigitur. Sed ad hoc opp. l. q̄ in diē. in prin. ſ. de compen. hoc modo. In hoc uer. ſunt duæ obligationes, una ex ſtipulatione cōditionali interpoſita animo nouandi, ex alia ſtipulatione pura, quæ ē ſuſpenſa in contrariā conditionē. l. pecunia qua. ſi cer. pet. Modò ſi debitor ſoluat interim ex una obligatione, poſſet petere, quia incertū eſt, an ex illa debeatur. l. ſub cōditione. §. eo. Et ſi tu dicis, non debebitur ex illa, debebitur ex alia. Certè de alia obligatione, quæ ſuſpenditur in diem, nō poteſt opponi compenſatio, uel ex ea fieri retentio. l. quod in diem. & hæc opi. non uidetur uera. ℟. illud uerum quando eſt alia obligatio prorſus extranea, hic uerò ſunt duæ obligationes ſe inuicem cōtingentes, una enim imprimit in aliam, & eam nouat in conditionis euentum, & interim ſuſpendit, & ideò iudicatur de ambabus, ut de una tantū.
37 Reaſſume † ergo ſic, Quandoq̄ aliquid debetur una obligatione diuiſa in plures conditiones, & tunc ſi certū eſt de bitū iri, ſolutū non repetitur, ut §. prox. uer. Quādoq̄ debetur idem pluribus obligationibus ſuſpenſis in diuerſas conditiones, tūc aut debetur à diuerſis, & ſolutū pōt repeti, ut hic, in uer. idēq̄. Aut ab uno, & tūc aut illæ obligationes, ſ. duæ fuerunt ſimul, & ſemel cōtractæ. & habentur pro una, & ſolutū nō poteſt repeti, ut dixi §. prox. uer. reprobā-

do opi. Io. & Azo. Aut fuerunt cōtractæ diuerſis temporibus, & tūc, aut dictæ duæ obligationes ſic ſe habēt, q̄ una in alia imprimit, & circa illam diſponit, & ſolutū non potuit repeti, ut hic, coniuncto fine huius legis. Aut ſunt prorſus ſeparatæ, & tūc ſi ſoluitur ex una, ꝓpter aliā, non impeditur repetitio, arg. d. l. q̄ in diem. inducēdo ut §. dixi. Op.
38 & uideē † q̄ indiſtinctè ſolutū pendēte dubietate poſsit repeti. l. ſufficit. §. eo. Sol. ibi loquitur qñ aliquo caſu pōt exiſtere q̄ non ſit debitū, hic uerò quādo in omnē caſum eſt certū debitū iri. Contra prædictā ſol. opp. dubietate pēdente, non debemus præſumere exceptionē perpetuā, non ēm dubietas habet uim perpetuæ excluſionis. l. ſub conditione. ſ. de aſſi. liber. & l. ſi ex duobus. §. ſed & Marcellus. ſ. in dem addi. Sol. Qñq̄ præſens ſtatus rei tendit ad excluſionē, ſed eſt dubium an illa ſit perpetua excluſio, tūc habet uim excluſionis. d. l. ſufficit. Qñq̄ præſens ſtatus rei nō tendit ad excluſionē, ſed eſt dubiū an in futurū inducaē excluſio, tūc non habet uim excluſionis perpetuæ, ut in cōt. ita dicit
c Old. Et hæc faciūt ad q.ᵉ quā tetigi † uobis hoc anno, Fa-
39 cta eſt hæc reformatio, qđ omnes repreſaliæ reuideantur per duos bonos uiros, & quæ fuerint ap, pbatę, ualeāt, quę fuerint re, pbatæ non ualeant. Quæritur, utrū iſto medio tēpore anteq̄ reuideanē, per duos bonos uiros, poſsit fieri executio repræſaliarū? Certè ſi bene reſpicis uerba reformationis, habent uim excluſiuā de præſenti, ſed dubiū eſt,
d ne in futurū inducatur excluſio, d & ideò interim nō habēt uim excluſionis perpetuæ, & ſic uidetur q̄ executio poſsit fieri, pręſtita tamē ſatiſdatione, ſm formam auth. quæ ſupplicatio. C. de preci. Imp. offe.

ADDITIO.

a Gl. Bar. l. j. §. eo. & in l. cum quis. de iur. & fac. ig.
b Probatio. Bal. l. cum quis. de iur. & fac. ign.
c No. Bar. l. ij. §. j. ff. ui bo. rap. & ca. hic.
d Negatiua. Bar. l. in illa. de uer. ob.
e Sententia. Bal. l. edita. in repet. Peruſina. in ultima charta. C. de eden.
f POMA. Probatum. Ro. conſ. xlv. Aret. conſ. cxxxviij. Et ſic habes, q̄ in ſententia non requiritur expreſsio cauſæ, c. ſicut. & ibi Io. An. de re. iud. & Bal. l. præſes. C. de re iud. & tex. cū glo. in l. hoc aūt. de ſuſpec. tu. et ibi Bar.
g Neceſsitate. Alex. cōſ. cxxiij. in j. uol. alleg. Bar. hic, q̄ ſententia probat illud, nedum quod uerba ſonant, ſed etiā quod ex uerbis neceſsariò infertur.
h Clauſula. Sed quod remedium habeo & petendi & pœnam euitandi, dic ut eodem iura. & ille petat. But. Liij. §. opus. de alie. iu. mu. ca. fac. & quæ ibi no. Bar. optimè facit quod dixi in l. j. C. ubi in rē act. poſt Bar. quæ fortè in alio obſtabunt, & ad q. Bar. hic adde, quod no. Bal. c. j. §. ſi autē inter pares. in prin. de l. Corradi. uer. ſed quid ſi arbitrator præcepit, & quod no. doc. poſt Bar. l. multa. de cōd. & demon. & ibi dixi latè, per Lu. in rub. de arb. in xiij. char. & Bal. auth. generaliter. de epiſ. & cle. & l. edita. in viij. opp. de eden. & in l. eos. §. cautione. de appe. & ibi quærit, quid ſi pro parte fuit infirmatum laudum. & in l. ſi. in fi. in xj. q. C. de cōtrah. emp. quid ſi pars renunciauit reductioni ad arbitrium boni uiri, poſteà petijt, & ſuccubuit, an incidat pœnam? Bar. l. qui Ro. §. duo fratres. de uer. ob. & Bal. l. tres fratres. ſ. de pac. qui aliter loquitur, quā Bar. hic. Bal. c. j. §. ſi autem inter pares. de l. Corra. in prī. uer. quid ſi arbitrator præcepit. do. ct. poſt Bar. l. multa. de cond. & dem. & ibi dixi, & latè Lud. in rub. de arb. & Bal. auth. generaliter. de epiſ. & cle. in. l. edita. uer. octauò opp. C. de edendo. l. eos. §. ne temere. C. de appel. et ibi quæritur, quid ſi pars fecit infirmari laudum. in l. fin. C. de cont. emp. Abb. c. Quintanauallis. de iureiu. & ibi Imo. in ult. char. & adde q. opi. quā tenet hic Bar. etiam ſequitur Bal. l. ex diuerſo. §. j. de rei uendi. quā approbat Bal. in l. qui cum tutorib. in prin. de trāſ. & Bal. l. ſi iudex. de his qui ſunt ſui. Alia fuit opi. Bar. d. §. duo fratres. poſt Dy. & ibi tenet indiſtinctè pœnam peti poſſe, & iſtud ſequitur etiam Bal. c. j. §. Imperator. & Bal. l. cū anteà. ad fi. C. de arb. Tertia fuit opi. Ang. poſt Bal. d. §. duo fratres. uidelicet q̄ pœna nō committatur, quia ſicut iuſta cauſa litigandi excuſat ab expēſis, ita debet excuſare à pœna. l. qui ſolidū. §. ēt. de leg. ij. Pro quo allego gl. l. ab executione. uer. multandos. C. quor. app. c. ſacro. de ſen. exc. Item alleg. Ang. pro ſe tex. in l. quidā cū filium. de uer. ob. & hanc opinionē dicit q̄ tenet Io. And. tit. de arb. §. ſi. uer. item quid ſi com promiſſum. Hanc opi. tenet etiam Bal. & Anc. l. non ſolum. ſ. de rei uend. Bal. Ang. et c. l. tres fratres. ſ. de pac. Bal. l. q̄ te. §. ſi cer. pet. in l. ſi. C. de arb. Sed dic, q̄ non ob. l. qui ſolidum. §. etiam. quia in illa cauſa nunquàm fuerat pronunciatum, neque habebat iuſtam cauſam litigandi. In caſibus autem l. ſi iudex. iuſtam habebat cauſam litigandi. Item non ob. d. l. quidam cum Bar. ſuper ff. uet.

quia uerum eſt quòd ſententia, etiam iniuſta ſuper principali, facit ius quòd ad pœnam inter eaſdē perſonas, ut in caſu noſtro, et probatur in d. §. duo fratres. ſed nō inter diuerſas perſonas, ut loquitur l. quiero. Adde q. Raph. d. l. qui Ro. limitat hanc opi. Bar. uidelicet q̄, ſi iſta ſententia lata eſſet contra contumacem, tunc nullo caſu committitur pœna: alleg. l. Pap. §. meminiſſe. l. qui repudiantis. de inoff. teſt.
i Fratres. Bal. l. ſi iudex. de his qui ſunt ſui. l. tres fratres. ſ. de pact. & quod petens reductionem cōmittat pœnam, non tamen cum effectu, quia. cōuentus ad pœnam, opponere poteſt doli exceptionē, gl. ordi. ibi. & alle. ibi Io. And. in addi. Spe. tit. de arbi. q̄, incidat in pœnam, niſi habeat iuſtam cauſam litigandi, qui excludit ab impenſis alle. Io. an. tit. de arbi. §. ſequitur de quibuſdam uer. ut ſi compromiſſum. Ang. §. duo fratres. refert. Bar. in facto aliter conſuluiſſe, & adieciſſe. gl. d. §. duo fratres. ſ. q̄ conuentus ad pœnā, opponat doli exceptionē: hanc ſententiā dicit Ang. ueriſſimam, & ꝑ Bar. eſt l. quidā cū filiū. de uer. ob. qui tamē nihil facit ſecundum quod eum intelligit, ibi Bar. reſpondet. ad §. duo fratres. q̄, ibi fuerat iudicatum, dixit non obſtare hic, quia uenit cōtra ſententiā, quia uerū, eſt q̄ contra eum non poteſt uenire, hoc eſt cōtra principalē effectū, qui inducitur. Secus ſi uenit ad reſcindendum aliquid quod ſit inductū, nō principaliter, ſed acceſſoriè, Ad de latius per Alex. d. §. duo fratres. & caſt. conſ. ccxxx.
k Probari. quæ iuſta cauſa excuſat à pœna, c. j. gl. j. de elec. in vj. aut. omnes. & ibi Bal. C. comm. de ſucceſſ. & auth. generaliter. & ibi no. de epiſ. & cle. & Ru. de arbi.
l Fuiſſet. Ang. & Imo. l. decem. de uer. ob.
m Indebito. Neq; qui dicit emiſſe ab aliquo, fatetur uendētem eſſe dominum. gl. l. j. §. de publi. neq; qui opponit aliquem permutaſſe, fatetur permutantē fuiſſe dominū. Spe. tit. de exce. §. uiſo. uer. & papa. Adde an obijciens cō penſationem, uideatur fateri debitum? Ro. conſ. lxxvij.
n Iudicio. No. q̄, ſi ſolui indebitum, licet uigore ſententiæ hoc ſolui, potero repetere condictione ſine cauſa. l. eleganter. §. ſi quis poſt. ſ. eo. Bar. l. j. §. ij. in fi. q̄, ui aut clam. ca. in l. ſi ſtillo. hic alleg. et Bar. l. ſi. in prin. ff. rē rat. hab. et ita de facto fuit Bononiæ iudicatum, licet Io. l. imp. de re iud. teneat cont. & malè. Bar. l. ij. circa fi. C. q̄, met. cau. Moder. l. ſi. ff. à quib. app. non licet. Spe. de exec. ſen. §. ſi. uer. illud autē quæritur. & Io. An. de inſt. edit. §. poſtquàm in add. quæ incipit, quid ſi ſolui & Can. c. inter monaſterium. de re iud. Cy; & Bal. l. j. C. de cond. ind. Spe. tit. de primo. & ſecundo decre. §. quaſiter. et Inn. c. ij. de dila. competit etiam remedium criminale, & actio in factum ci ulliter, Bal. d. l. j. uer. ij. quæro. & uer. ultimo aduerte, cum ſe. Bal. l. recept. de conſt. pec. & l. ſub ſpem. C. de re iudi. & ſ. prox. Inn. c. grauis. de depo. et Bal. auth. ad hæc. de uſu. quæro iuxta hoc, fui propter contumaciā bannitus in centum, ſed quia ſecundum formam ſtatuti debebam relegari, poſteà fui relegatus, utrūm repetam centum, in quibus fui condemnatus; & quæ ſolueram? Bal. l. ſi. C. de fideic. li. per gl. ibi tenet q̄, non, propter contumaciam meam. Et ad id quod dicit Bar. poſt gl. adde Bal. l. j. C. quando prouoc. non eſt neceſſe. Adde, an indebitum ſolutum uigore ſententiæ poſſit repeti, Bal. conſ. lxxvj. lib. iij.
o Opp. Bal. l. ij. in prin. C. ut in poſ. leg. Bal. Ang. & Sal. ij. C. quod met. cau.
p Inmuit. Bal. l. cum quis. C. de iur. & fac. ign.
q Ciuilem. Intelligitur, ipſo iure. l. Stichum. §. naturali. ſ. de ſol. & Bar. d. l. ſi unus. §. pactus. poſt gl. ſ. de pac. uer. item dubitatur utrūm res iudicata producat obligationem, & c. Et Bar. l. ab eo. C. quomodo & quando iudex, & l. j. §. eo. & l. cū quis. de iur. & fac. ign. & in omnibus prædictis locis tenet ex ſententia condemnatoria, non oriri naturalem obligationem: cuius cōt. ipſe tenet hic. Poſſet fortè intelligi opin. ſua in d. l. ab eo. cum ſimilib. quando eſſet ſententia iniuſta re ipſa, quoniam licet tranſierit in rem iudicatam, ex quo tamen non eſt expreſſè approbata per ſuccumbentē, non oritur naturalis, ſicut dicimus in ſententia iniuſta abſolutoria, quæ non tollit obligationem naturalem, ut hic, & l. procurator ad exhibendum. §. j. rem rat. hab. multò minus ergo ſententia iniuſta, debet inducere obligationem naturalem, arg. d. l. Arrianus. Sed opi. Bar. hic uerificatur quando uere eſſet ſententia iuſta, dubito, ideo cogita, Ang. in repet. l. j. de iudi.
r POMA. Item Fel. c. q̄, ad conſultationem. de re iudi.
s Declaratione. De naturali, Bal. l. ſi. C. q̄, cum eo. uer. item opp. q̄, pater. & in authē. ad hæc. C. de uſur. Bar. l. ex hoc iure. ff. de iuſ. & iu. Io. Fr. Ru. dū Bar. hic uult, q̄, ex ſententia condemnatoria oritur naturalis obligatio impropria de æquitate iuris gentium, ipſe tenet Cont. in l. j. §. e. ti. & in l. ſi plures. in prin. ſ. de fideiuſ. & in l. ab eo. C. quomodo & quando iu. Sol. ſecundum Math. no. cxxvij. inci. no. q̄, ex ſententia. q̄, Bar. hic loquitur quando ſententia eſt iuſta, in contrarijs, quando eſt iniuſta, uel hic loquitur in obligatione naturali impropria, in contrarijs u.. propria, ut hic laſ. & iſta ſol. mihi placet & puto q̄, ſit de mente Bar. dum in d. l. ab eo. dicit q̄, ex ſententia non oritur obligatio naturalis uera.

t Astringit.gl.Inst.de ob.quæ ex deli.nasc.in prin.
u Formiter.l.ne in arbitris.& quod ibi Bal.C.de arbi.Alex.l.miles.§. fi. ff.de re iu.Bal.c.scisciatus.ad fi.de resc.
x Absolutoria.Bal.l.id quod pauperibus.C.de episc.& cle.q. si testator iubet solui debita,non poterunt peti debita,de quibus testator iniuste fuit absolutus,nisi iniustitia esset notoria.Inn.c.quia plerique.de immu.ecc. & Bar. hic,adde Bal.aliter loquentem,l.cum quis.& ibi Bar.C.de iudi.in repet.et l.ubicunq;.de fideiuss.
y Prætorij.Bar.cont.d.§.naturalis.& in l.ubicunq;.de fideiuss.
z Ciuilis.ff.ea.l.uersus.ubicunq;.limitat Ang.Imo.d.l.ubicunq;.de fideiuss.et Io. de Imo.l.ij.ff.de fideiuss.
A Opposita.No.ad §.item si in iudicio. Inst. de exce.& ista uidetur limitare Io.post Ang.l.ubicunq;.de fideiuss.& in l.si plures.eo.ti.Imo.l.ij.de fideiuss.
b Agi.cont.l.si pupillus.§.qui sub conditione.ff.de noua.Ad cuius sol.dic,ut ibi Bar.& Dy.& quod ib dixi,& Bar.l.post dotem.in prin.lec.sol.ma.
c POMA.ad q.Fel.c.fi.in j.col.uer.amplia tertiò.de const.Pan.c.suscitata.ad fi.de resti.in inte.Bal.c.cum olim.de do.& contu.& Nic. Nell. in repert. suo.in uer.excusa.§.f.
d Excluſio.Bal.l.illud.in fi.de sa.ec.

LEX XL.

a TVTORES.[a] Quod bona fide factũ est, habeť ratũ, etiã pupillo, posteà p in integrũ restitutionẽ abstẽso, secus,si dolo factũ est.Itẽ repetitio competit ei,ad quẽ posteà negotiũ incipit pertinere.Opp.& uidetur q quicqd est solutũ creditoribus,repetatur ab eis,ut sic ueniat in cõtributionẽ cũ aliis creditoribus, quibus non est solutũ.l.si nõ expedierit.§.j.ff.de bo.aut.iud.pos.Sol.hoc quãdo solutum fuit bona fide,secus si dolo,ut in contrario, & hoc innuit hæc litera.Op.l.qui aũt.§.sciendũ.quæ in frau.cre.Sol. ibi fuit solutũ iam postq; bona fuerunt possessa, hic antè. & gl.hic ponit unã distinctionẽ,quã tex.ponit clarius in l. pupillus.ff.quæ in frau.cre.& ibi pleniſsimè per Iac.de Are. & ibi dixi.Op.& uideť q nõ cõpetat cõdictio indebiti, sed cõdic.ex lege.l.si nõ expedierit.§.j.Sol.ut ibi plenè no. p gl.

ADDITIO.

a Tutores.Specialis casus est,secũdũ Bal.l.iij.ad fi.C.quãdo fisc.uel priu.etc.

LEX LXII.

FIDEICOMMISSVM. Indebitũ sciẽter ꝓmissum, nõ repetiť.Ex testamẽto nõ solẽni utrũ dicať indebitũ omni iure, uel ciuiliter tm̃, tetigi in l.interdum. ff. eo. plenè in l.j.hoc eo.tit.

LEX LXIII.

NERATIVS.Si species debita perfectè nõ soluitur, talis solutio nõ parit liberationẽ,nec inducit repetitionẽ.Opp.ff.eo.l.si fideiussori.& l.cũ is.§.j. Sol. ista duo negatiuè possunt eẽ uera.Ista sol.nõ parit liberationẽ, nec repetitionẽ:ut hic:affirmatiuè nõ põt esse uerũ utrũq;, q; pariat liberationem,& repetitionẽ.ll.3tijs,nec à ciuili tãtum,nec à naturali tantũm,d.l. si fideiussor. Cõtra hoc op. ext.de iureiu.c.debitores.ubi soluẽdo usuras, quis à iuramẽto liberať,& tũc repetit.Sol.aliud de iure Can.ut ibi,[a] aliud de iure ciuili, ut hic.Vel aliter dico, q; per iuramentũ quis nõ est obligatus parti ad soluẽdas usuras, sed obligatur Deo, & ideo soluẽdo usuras creditori liberať respectu Dei,Creditor tm̃ recipit indebitũ,ideo ab eo repetiť, ita loquitur ibi.Venio ad secundã gl.& opp.l.cũ qs.§.qui hominẽ.de sol.ibi homo erat debitus in genere,hic in specie.Cõtra hoc op.l.statuliberũ.ff.de statulib.Sol.ibi fuit factus statuliber sine facto debitoris, hic facto eius. Vel ibi debitor nõ fuit in mora,hic sic.Quælibet ẽ bona sol. & ideò distingue,ut in gl.cõiungendo simul predictas duas sol.uide gl. & signa ibi dũ dicit distingue, &c. Vltimò † q; hic dicit de statulibero soluto,intellige generaliter de qualibet specie debita,nõ perfectè soluta,ita q; prima actio durat, l. etiã. ff. de sol.& l.Iul.§.j.de uer.ob.& l.iij.§.si reddita.ff.commo.

ADDITIO.

a Ibi.l.non quocunq;.in prin.de leg.j.& l.inter stipulantẽ.§.pen.de uer.ob.

LEX LXIIII.

1 Naturalis obligatio est de iure gent.
2 Ius gentium duplex,& qualiter intelligatur quòd seruus quò ad ius ciuile, pro nihilo reputatur.
3 Seruus in acquisitionibus ciuilibus nõ acquirit à domino;sed in acquisitionibus naturalibus de iure gentium primeuo sic.

SI ID QVOD.Dñs obligatur seruo naturaliter,quę obligatio se quit ipsum etiã manumissum.Opp.q; solũ de iure ciuili seruus,p nihilo reputetur. l. q; attinet. ff.de reg.iur. Sol.ibi appellat ius ciuile omnẽ iuris partem, præter naturalẽ,& sic cõprahẽdit ius gentiũ, quo iure seruus pro nihilo nõ reputatur,ut hic.Cõtra hoc opp.obligatio naturalis † est de iure gentiũ, l.cũ amplius.§.is natura. de reg.iur.& no.ff.eo.l.si non sortẽ.§.libertus.in prin.& l.stichũ.§.naturalis.ff.de sol.ergo seruus de iure gẽtiũ nõ obligať,& sic nõ obligať naturaliter. Prætereà ius naturale est cõe omnib[9] animalib.l.j.in fi.ff. de iust. & iur. sed animalia nõ obligantˇ. l.j.§.j.ff.si quadrup. pau. fe.dica. ergo de iure naturali nõ est obligatio. Glo.uoluit tãgere in l.ex hoc iure.ff.de iust.& iur.tm̃ nõ bene explicat, nec doc.Ego semper dixi sic,q; de iure naturali,put est cõe omnibus,ut dixi,animalibus,nõ dicitur esse naturalis obligatio,de qua loquimur,per rationes prædictas,sed de iure gẽtiũ,in ll. ff. alleg.

2 Debetis † tm̃ scire,q; ius gentiũ est duplex.[a] Quoddã est ius
a gẽtiũ,quod fuit eo ipso qd[9] gẽtes esse cœperũt,naturali ratione inductũ,absq; aliqua cõstitutione iuris gẽtium,ut fi-
b dẽ seu promissa seruaret libertus,& si.Et isto iure gẽtiũ[b] primeuo status seruí nõ est annihilatus,imò oẽs erant liberi, meritò ista obligatio naturalis cadit in eũ actiuè & passiuè.Quoddã est ius gentiũ, quo omnes gẽtes utunť ex cõstitutione earũ,nõ secundũ rationẽ naturalẽ, imò q;dq; ẽ, ut bella,captiuitates,seruitutes,distinctiones dominiorũ. l.ex hoc iure.ff.de iust.& iur.& l.postliminiũ.ff.de ca.& postli.reuer.& isto iure status seruorũ est annihilat[9],& nõ est ali quid.Et ideò ea quæ sunt iuris gent.ex hac parte nõ cadũt in seruũ.Vnde seruus nõ põt habere dominiũ alicuius rei, licet sit de iure gẽt.nec possessionẽ,l.acquiť.de acq.rer.do.& l.j.§.p seruũ.ff.de acq.poss.& ita debetis intelligere hic. Op. quicquid seruus acquirit,statim acquiriť dño.l.placet.ff.de acq.hær.Sol.ibi loquitur in acquisitione ciuili,hic in aquisitione naturali. Dy. ibi uideť reprahendere hãc sol. dicẽs q; etiã obligatio naturalis acquiriť per seruũ dño. l. frater à fratre.ff.eo.& ego etiã in d.l.frater à fratre.Circa aliud nõ tenui istã differentiã ciuilis & naturalis acqsitionis, ut ibi uidistis,tũ quantũ ad propositũ possumus sustinere gl. ut
3 dicamus q; hæc lex loquit,† qñ seruus acquirit aliquid domino,quo casu in acquisitionibus ciuilib[9] nihil põt à dño acqrere,l.si seruo.§.& regulariter.ff.de usuf.& l.liber homo. circa prin.ff.de uer.ob.sed in acquisitionibus naturalibus, hoc est,de iure gentiũ primeuo,ut dictũ est,põt seruus acqrere à dño, & filius à patre,ut hic. & d.l.frater à fratre.ff. eo. Vltimò ex hac l.habes specialem rationẽ quare dominus non obligatur seruo ciuiliter,uel seruus dño,s. quia status seruí de iure ciuili non est aliquid.In filio uidistis alias rationes,ut in d.l.frater à fratre.ubi plenè dixi.

ADDITIO.

a Duplex.Sed quomodo potest dici,q; de primeuo iure gen.fuerit introducta obligatio naturalis,cũ illo iure dominia distincta non essent, sed ex secundo iure,l. ex hoc iure, &c.uide Bar.l. frater à fratre. ff. hoc eo.ti.de cond.ind.
b POMA.Iure gent.Are.l.j.in fi.gl.ff.de acq.pos.ubi subtiliter tenet,q; simplex est iusgẽt.no.possessionẽ etiã de iure gentium,Lanc.l.j.ff.de acq.pos.

LEX LXV.

1 Transactio facta per dolum quando ualeat,& solutum repetatur.
2 Dolus dans causam contractui,quando annullet contractum.

a IN SVMMA.[a] Quia ponitur quædam distinctio ad titulum,ideo summationem congruam non recipit.Op. ad principium quod hæc distinctio sit superflua, nam ista sub duobus membris cõprahendebantur, scilicet aut ob rẽ,aut ob causam,ut ff.eo.l.damus.Sol.concedo sed hic
1 plura expressit ad maiorẽ declarationẽ.† Opp.qd[9] transactio facta p dolũ,ualet,licet detur replicatio doli.l.sub prætextu.C. de transac.Sol.dicit gl.hic etiã, & in l. contraria.& in l.ij.C.de transac.qd[9] hic quãdo dolus erat ex parte actoris,

ris,ibi qñ ex parte rei.Rogerius dicebat esse idem utrobiq; per hanc l.& hoc uidetur tenere Pet.dicens qd[9] transactio ualet,tamẽ actori decepto per dolũ succurritur per replicationẽ doli,reo uerò per exceptionẽ doli.Ita intelligit l. sub prætextu.C.de trãsa.hoc nõ est uerũ,quia si reo succurritur per exceptionẽ doli, antequã solueret,soluẽs nõ repeteret,
b quia tutus est exceptione odiosa,l.qui exceptionẽ,[b] ff. eo. qd[9] est cõtra hãc l.Vnde alij dicũt,qd[9] hic est speciale in odium inferẽtis litẽ calumniosè,ut trãsactio nõ ualeat. Et hoc dicebat Ia.Bu. hic postea in l.ꝫ dicebat sic,Qñq; dol[9] cõmittit in calũnioſè litigãdo,& tũc ualet trãsactio,Ita loquit hic, Qñq; dolus cõmittit in inducẽdo aliquẽ ad trasigendũ,& tũc transactio ualet,sed succurritur læso per exceptionẽ doli,uel replicationẽ,d.l.sub prætextu.Nec distinguitur actor
c à reo,[c] quia lex illã distinc.nõ facit.& hoc satis placet.Hoc enim uidetur uelle hæc litera.Nam cũ recedere à lite sit illud,ꝑter quod datur,uel remittiť tã ex parte actoris,q; ex parte rei,ille qui calumnioſè litigabat,debebat gratis rece
d dere,ergo qd[9] accepit,turpiter[d] accepit,l. pe.ff.de cond. ob. tur.causam.& ideò puto q; non solũ cõdictione indebiti, sed etiã cõdi.ob turp.cau.repeteret.Sed qñ dolus cõmittit in inducendo quẽ ad transigendũ,ꝑcedit d.l. sub prætex-
2 tu.Cõtra hoc opp.qñ dolus † dedit causam ꝑtiui stricti iuris,ualet ꝑctus.l.dolo.C.de inut.stip.Sed trãs
* Iuris. Idem dicit Bar.auth.Si uerò contigerit.uu.ij.C. de iud.Tamen illã potius bo. fidei esse existimo:l. age.C. de trãs. f l.Con.B. actio est stricti iuris,* ergo, &c. Sol. secundũ prædicta hic dolus nõ dedit causam transactioni immediatè,quia nõ fuit quis inducẽs dolo ad trãsigẽdũ,sed dedit causam liti. Vn
c de de alio dolo loquit hic, q; ibi.Fateor[e] tamẽ q; si quidẽ trãsactio per dolũ est interposita super actione bonæ fidei, trãsactio esset nulla.Nã sicut ꝑctus bonæ fidei est nullus,* [f] quãdo dolus dedit ei causam,ita etiã distractus,seu cõtractus resolutus adhibitus sup
* Nullus.Intelligas,ipso iure:l. & eleganter. g eo cõtractu,dolo dante causam, est nullus, l. de tutela [g] & ibi no.C.de in integ.rest.mi.Sic uers. aut nulla. ff.de dolo. Cõtractus stricti iuris, non nisi ope exceptionis:Bar.l.4.C. de act. & ob. I.Con.B. potest intelligi quod no.in d.l.sub prætextu. C. de transac.in eo quod dicit trãsactionẽ nullam,& actione de dolo agi ad repetendũ qd[9] est datum, sicut in contractibus bonæ fidei h dicitur in l.& elegãter.[h] in prin.ff.de do. Op. C.de plus peti. l.j. Sol. ibi fuit trãsactũ super dolo,non tamen per dolum, secundum ueram sol.

ADDITIO.

a Summa.Per istam.l.in prin.Bar.eleganter dixit in extrauag.ad reprimen. uer.summariè.q; si eã cõmittatur,q; cognoscatur summariè, nihilominus nullus ordo iudiciarius substantialis debet omitti,licet esset secus in dilatione,& simi.sic enim turisconsul.nullum casum repetitionis omittit, & tamen dicit in summa.i.summariè.& c.ergo idem in casu nostro.
b Exceptionem.Quidam contra,et melius,Imo.l.si quis cũ aliter.de uer.ob. Cõt.Bar.l.sub prætextu.& in l.siue apud acta.C.de trãsac.sed nõ meretur allegari contrarius,quia ipsemet dat plures sol.uide eundem cõcor.lxxxj. incip:calumnioſe ſe defendendo.
c Reo.Sed Bar.d.l.sub prætext.l.siue apud acta. distinguit reum ab actore, & sic est cont.
d POMA.Turpiter.Pan.cons.xij.in ult.col.ij.uol.& cons.xv.eo.uo. & cõs. cxiij.in ij.dub.eo.uol.
e POMA.Fateor. Alex.l.si quis cum aliter.in prin.ff.de uer.ob.
f Nullus.Bar.l.ab emptione.in prin.ff.de pac.& in l.sub prætextu. de transac. Lud.l.si cum dotem.§.si mulier.ff.sol.mat.
g Tutela.l.si cum dotem.§.si mulier.ff.sol.mat.
h Eleganter.gl.l.actione.C.de transac.

1 §. ID QVOQVE. Prosequitur secundum membrũ summæ &c.† No.ex hoc §.q; error in causa,non obligatoria,non inducit repetitionem.ut dixi in l. damus. ff. eo.Et intelligitur non obligatoria de iure ciuili,uel naturali,licet sit obligatoria illius generalitatis, quia benefacientibus ad remunerandum tenemur, ut patet ex hoc text. Quærit gl.quid si aliàs donaturus non erat? Dic ut dixi in d.l.damus.ff.eo.

§. SED ET Agere.Vtrũ datum ꝑ cõdictione implẽda, repetatur condictione indebiti, uel ob causam, dic ut dixi ff.eo.l.is cui.& gl.j.l.ff.

§. QVOD Ob rẽ. Hic dicit de tertio.Istud est examinatum ff.in tit.de cond.ob cau.

§. EI QVI. Hic incipit tractare propriè de condi. ind. Quærit gl.quo iure ueniunt fructus, & partus.ꝛc. iure actionis.Vidistis in l.indebiti.in prin.ff.eo.

a §. IN FRVMENTO.[a] Iste est no.§.Primò opp.in obligatione dandi,re perempta,agitur ad ipsam rem, non ad æstimationẽ l.si seruũ. §. fi. de uer.ob.& l.pe. ff. tit.ij. hic aũt dicit agi ad pretium,quare malè. Quidã concedũt cõt.& dicũt,q; hic agitur ad frumentum,& cõsequitur pretium.Et ita dicunt Vltramon.in l.uinũ.si cer.pe.ff.q; est destruere istũ tex.& ideò dico,q; pretiũ repetitur.Ad cont. rũ. q; in cõdictione indebi.nõ ẽ ipsa res soluta in obligatione, sed id in quo quis est locupletior ut ff.l. prox.& ff.eo. l. si nõ sortẽ.§.libertus.Sed hic re cõsumpta quis ẽ locupletior in pretio,ergo pretiũ repetitur, quod est in obligatione, hoc sentit gl.in hac.in fi.de triti . Opp.quãdo soluitur quantitas,repetiť tantundẽ,non æstimatio,l.q; indebitũ.ff.eo.sed frumentum est quãtitas,cõsistit enim in pondere, numero uel mẽsura.l.ij.§.mutui datio.ff.si cer.pet.ergo debet tãtundẽ repeti.Sol.dicit gl.hic frumentũ soluebatur ut debitũ in specie,secus si ut debitũ in genere, ut in cont. Dubito de hac sol.Possumus fortè dicere,q; in quantitatibus, quarum æstimatio uariatur,ut in frumẽto,uino,oleo,& si.procedit hic §.ne reus conueniatur ultra q; sit effectus locupletior,contra naturam condictionis indebiti. Contraria loquuntur in pecunia,cuius æstimatio non uariatur,sed per ipsam aliæ res æstimantur.l.si ita.ff.de fideiuss.

ADDITIO.

a Frumento.Bar.ff.eo.l.quod indebitum.

a §. ET SIC.[a] Tene mẽti hunc §.& no.ipsum ad hoc. Habitasti in domo mea,certè si quidẽ eã habui locatã ab
1 alio,† quid iuris sit,habuisti in l.si urbana.ff.eo.Si habuisti à me,si quidẽ indebitè,repetitur quãti conducturus fuisses, ut hic. Sed si non habuisti à me,sed simpliciter habitasti,putarẽ agendũ cõdictione sine cã ad id,quãti cõducturus fuisses, arg.huius §.& ff. ti.j.in.l.j.

ADDITIO.

a Et sic.Si indebitè,uel sine causa habitasti domũ meam,qualẽ pensionẽ soluere debes,an quanti locaturus fuissem,an quanti conducturus fuisses, dixi in l.serui electione.§.fi.de leg.j.Bar.l.in hac.de dam.infec.l.creditor.& ibi Bar.& Bal.C.de pig.act.& Bal.l.contractus.C.loc.ubi ponit,q; uxor habitans post mortẽ uiri in domo locata uiro,tenetur ad pensionem cõpetentẽ,taxandã officio iudicis,nisi iure familiaritatis habitauerit cum hæredibus uiri.Et ad Bar.hic adde Io.an.ti.de loc.§. postquã.in add. secundum Ros.& Bal.l.cũ quæritur.§.qui impleto.ff.loc.adde Spe.tit.de pig.§.j. circa fi.Vide Alex.cons.cxviij.in iiij.uol.& cõs.xlij.in ult.col.iij.uo. & cons.* clxxx.in j.col.in.ij.uo.Ro.consi.clxviij.& Ale.cõsi.cviij.in.uol.j.& cons. iij.col.fi.uol.v.& Ro.cons.ccccxxiij.col.j.

§. SI SERVVM.Opp.q; nõ potuit manumittere, qui nõ fuit dominus.ff.de cõd.fur.l.qm̃.Sol.ut in gl. Opp. l.si is cui.ff. de do.causa mor.Sol.aliud in donatione cã mor.ut in gl.Tertiò opp.Inst.de leg.§.fi res legata.Sol.aliud in hærede,qui habet commodũ à defuncto.Ita dicit gl.hic. Cont.plenè examinaui in l.si seruũ.§.de illo.ff.de uer.ob.

LEX LXXVII.

STICHVS.Datum ꝑ libertate ab eo,qui posteà reperitur ingenuus,repetitur.Quæro qua actione repetat. Dicunt quidã,cõdi.inde.ut sic faciat ad tit. Alij dicũt, cõdictione ob causam,qa fuit datũ ob cãm de futuro,non ob causam de præterito.Et in hoc resident gl.Mihi plus placet prima op.quia lex in dubio debet intelligi secundum naturam tituli in quo posita est,& ad illã actionẽ debet referri,l.Imperator.ff.de in diẽ addic.& ita hic intelligatur de cõdi.ind.Pro hoc facit.ff.eo.l.is cui.& ibi de hoc plenè dixi.

§. TVTOR.Si res mea ad te sine causa peruenit,& desinit mihi aduersus aliũ esse consultũ à te repetam.Quæ
a ro,qua actiõe aget iste tutor.[a] Potes intelligere q; agat

condictione sine causa ex æquitate.l. si me & Titiũ. ſ. si cer. pet. Omnia ẽm hic concurrunt, qa ad illũ creditorẽ pueniẽt indebitũ ex cã lucrativa, nec ẽ tutori cõsultũ aduersus aliũ, nec imputat ī rõne tutelæ. Possumꝰ ẽt dicere, qp agat utili cõdi. inde. cũ pupillꝰ ratiõ nõ habeat, cuiꝰ noie gestũ ẽ. l. si absẽtis. C. si cer. pet. & no. ſ. eo. l. si, ꝓcurator. Ita uidet sentire gl.

ADDITIO.

a Tutor. Bar. l. dominus. in fi. ſ. eo.

1 §. TITIVS. Duobus idem debitum soluẽtibus, ultimò soluenti repetitio cõceditur. † No. ex parte rei esse procuratorẽ in rẽ suã. Facit. ſ. fa. er. l. pla
2 ne de procur. l. si actor. & idẽ ibi no. † No. ꝓcuratori in rẽ su
3 am indistinctè dari cõdi. inde. † No. ultimò soluẽti dari repetitionem. De hoc uidistis etiam in l. cùm duo. ſ. eo.

1 Condictio indebiti non tollitur per promißionem de non mouendo controuersiam.
2 Clausula, & renunciauit cõdictioni indebiti, & sine causa actioni in factũ, & omni alij auxilio, apposita in contractu, quid operetur.
3 Clausula, sciens ad se infra scripta non teneri, quid operetur.
4 Verba contractus debent intelligi, ut non contineant repugnantiam.
5 Cautela ut apponatur clausula ad hoc, ut tollatur condictio indebiti.
6 Clausula, nihil promiserunt facere contra diuisionem, non impedit petitionem fideicommißi.

1 §. ITEM Quęsitũ est. Per † ꝓmissionẽ de nõ mouendo cõtrouersiam nõ tollit cõdi. inde. Gl. nõ dicũt hic aliqd. Sed quæ ẽ rõ huius §. Possumꝰ dicere qp in generali remissione, nõ ueniũt ea, quæ qs sibi ignorabat cõpetere. l. mater. ſ. de ioff. test. & ſ. de pac. l. tres fratres. Sed hic qsigno
a rabat sibi cõpetere cõd. inde. ergo &c. Istud,[a] nõ uidet uerũ, quia põt esse animus remittẽdi ẽt incognita, l. sub prætextu specierũ. & ibi no. p doc. C. de trãſ. sicut pater põt habere animũ prętereũdi filios, si quos haberet, ẽt si ignoret se eos habere, l. q iure militari. ī. de test. mi. Vnde credo qp ꝓprior ratio sit, qa ea ratione, qua promittit indebitum, eadem rõ
b apponit istã clausulã, & idẽ[b] error ẽ in utroqꝫ, meritò datur cõdi. ind. Facit l. doli mali except. ī uer. diuersum de nõ. Et
c ꝓ hoc puto, qp illud qp apponit[c] hodie in ſ̃ctibus, uidelicet
2 & renunciauit † cõdi. inde. & sine causa, actioni in factũ, &
d omni alij auxilio legis, &c. qp p hãc renũciationẽ[d] cõdi. inde. nõ tollit. Casus est hic, Nã idẽ error q est in principali ꝓmissione, ẽ in hac renũciatione, & sicut indebitè ꝓmisit, ita
g indebitè renũciauit, & cõuenit. Vnde ut prędicta cesset. † no
e tarij in prin. ſ̃ctus dicũt sic, Titiꝰ sciẽs[e] se ad infra scrip. nõ
f teneri,[f] ꝓmisit, &c. ut p hoc tollat cõdi. inde. quæ nõ dat, ꝓmittẽti, uel soluẽti sciẽter, ut ſ. e. l. j. & l. fideicõmissum. & ī. de
g reg. iu. l. cuius per errorẽ. Circa[g] prædictã clausulã quæro, qd si ī. ex serie instrumẽti apparet, qp ꝓmisit ob aliquã cãm
præcedentẽ obligatoriã, si uera esset, ut puta dixit sic, Titiꝰ sciẽs se ad ī. scripta nõ teneri, ꝓmisit decẽ Mæuio, quæ ipse Meuius mutua uerat patri dicti Titij, cuius est hæres, si poſteà apparet indebitũ, quæro an possit repeti? Debes sci
4 re, † qa uerba,[h] quæ apponunt̃ in ſ̃ctibus, debẽt intelligi ut
h repugnantiã nõ cõtineant, sed debẽt adiuuari, ut nõ continuãt repugantiã si possunt, ut in j. cõst. C. ſ. quibus. Vnde cũ dicit, sciẽs se ad infra scripta nõ teneri, debet intelligi, ni si ex cã infrà scripta, aliãs cõtinerẽt repugnãtiã. l. ubi repugnantia. de re. iur. Pro hoc ī. qd' ui aut clã. l. j. ſ. ubi dicit, nul
la exceptio possit opponi, & tñ ibi subaudit, nisi infra scri
5 ptæ positæ in illo tit. Et ideò † si qs uellet euitare ista, debe ret dicere, Et si aliquo casu appareat, prædicta, ꝓmissa indebitè, ex nũc donauit & dedit qcqd per condi. inde. uel sine cã. uel p errorẽ posset repetere, uel ex aliquo ſ̃ctu. l. si quis rationes. de lib. leg. In casib. aũt prædictis, in quibꝰ dixi dictas clausulas nõ operari, esset certũ & indubitabile, qñ ille cui, ꝓmittit, esset in dolo. d. l. tres fratres, ſ. de pac. Vel si error præcederet ex testamẽto incognito, l. fi. C. de reb. cred. & ſ. de transl. de his. Vltimò scias qp hæc est una de legibus, quas allego p opin. quã teneo ſ̃ Dy. l. q Ro. ſ. duo fratres.
6 de uer. ob. ut illa uerba, „ꝓmiserunt, † nihil facere contra diuisionem, nõ impediant fideicommissi petitionẽ ex testamento paterno. De liberatione aũt generali, dixi in l. si ex pluribus. de sol. & l. si de certa. C. de transl. dic ut ibi.

ADDITIO.

a POMA. Istud. Alex. cons. xj. j. uol.
b Idem. Alex. cons. xlij. in j. uo. Ang. cons. xciij.
c Appo. Imo. c. cum contingat. de iureiur.
d POMA. Renunciationem. Barb. cõs. xxviij. in j. uo. Alber. post Iac. de But. & Gul. de Cun. l. j. ſ. eo. tit. & Ang. hic. & Cast. cons. cxxxj. incip. licet ista differentiã. in ult. col. Ias. d. l. j. Bar. l. si ex cautione. & ibi Cast. C. de non nu. pec. quem sequitur Imo. c. si cautio. de fid. inst. Spe. tit. de exce. ſ. ij. uer. cætera. Et cõtrariam tenet opi. Rul. hic, & Imo. quem alle. hic Alex. in cõmento. c. cum contingat. de iureiur. & c. pe. de emp. & uend. Cont. tamen tenet Aret. l. si quis cum aliter. in ult. col. ff. de uer. ob. Ias. l. cum quis. C. de iur. & fac. ign. Bar. l. si quis cum aliter. ī. de uerb. ob. & Alex. d. l. si quis aliter. & cõs. lxxix. in ij. uo. Barb. cõs. xv j. in ij. uo. & Alex. xlij. uo. j. & cõs. lxxxix. aliàs, lxxx. Cast. ccxl. col. j. in j. dubio, in ſim. ubi dicit, sequendo Bar. hic q, clausula, ex certa scientia, nihil operatur in his quæ apparent ignorata.
e POMA. Sciens. Alex. l. sed & si quis. ſ. fi. ff. si quis cau. Ca. cons. cxxxj. Ro. cons. viij. in ult. col. Alex. cons. cxcviij. ij. uo. Fel. c. cum inter priorem. j. col. de excep. Alex. cons. cxiij. in iiij. uo. & cons. iiij. in j. uo. & xlij. ij. uo.
f POMA. Teneri. l. si quis cum. alit. de uerb. ob. circa fi. & ad hoc in fi. adde quod no. Bar. l. iiij. ſ. fi. in fi. ſ. si quis cau. no. Bar. l. si dari. de uer. ob. Bart. l. mater. C. de rei uen. de eo qui dicit ex certa scientia, & ſpõte confessus fuit, q non præsumitur aliquis error, & statur instrumento, ibidem in vij. q. C. de resc. uend. & Imo. l. j. de uer. ob. Adde quando dicit, ex certa scientia, illa habetur p causa, licet causa nõ esset expressa, Bal. cõs. ccccxvij. lib. iiij.
g POMA. Circa. Alex. cons. xxvij. col. fi. in ij. uo. & cons. lxxxij. in iij. uol. & cons. cxlj. in v. uol. & cons. clxxx. in v. uo. Aret. cons. xc. & cõs. vij. in prin. Raph. Cu. cons. vij. ij. col. in ij. dub. Ro. cons. lvj. uer. nihilominus. de testib. in iij. col. uer. & ꝑdit. de test. & Soc. cõs. ccc. col. j. & Puteũ. l. fi. C. de edẽ.
h Verba. Cy. & Bal. l. cũ falsa. C. de iur. & fac. ign. Quid autẽ operetur generalis renunciatio, & omni legum auxilio. Bar. auth. matri & auiæ. C. quando mulier tut. off. fungi potest. Adde quid operetur renunciatio generalis. Bal. cons. iiij. lib. iij. Spe. in tit. de renun. ſ. j. uer. xiij.

1 Restitutio cõcessa super principali, ad accessoriũ nõ extenditur. & nu. 3.
2 Examinari quæ possint finita causa principali.
4 Iudicis officio quod debetur, an positi in cõpensationem deduci.

a 2 §. LVCIVS TITIVS.[a] Restitutio † cõcessa super prin cipali, ad accessoriũ non extendit. Item qp per in integ. rest. quis posset cõsequi, nõ posset in cõpensationẽ deduci. Opp. qp si minor fuit læsus in sorte, eadẽ ratiõe in usuris. l. eos. in prin. C. de usur. & de legi. l. non dubiũ. Sed dicit gl. fateor qp etiam in usuris potest peti restitutio, sed hic nõ fuit petita, posset etiam de nouo peti, ut glo. dicit. Contra
b hoc opp. l. iiij. C. depositi.[b] gl. sol. no. & tene menti, quędam
2 ueniunt expedienda † officio iudicis mercenario, & illa nõ possunt examinari, finita causa principali. d. l. iiij. C. depos. & l. terminato. C. de fruc. & lit. expen. Quædam ueniunt terminanda per officium iud. nobile, & tũc licet sit finita causa super principali, adhuc durat off. iud. nobile super accessorio, & illa bene poterit expediri, finita causa principali, est casus hic, uide gl. & no. eam ibi, posset tamẽ dici. Ad hoc facit quod dicam ī. de iud. l. quod iusſit. Nã ibi dico, pone qp iudex ex officio nobili aliqd iubet. Verbi gratia, dat tutorẽ, cui permittit alienationẽ, & si uult, reuocare põt, &c. dic ut dixi de hac q. Opp. ī. de compen. l. qp in diem. ſ. finationem. Sol. hic posset peti, si esset indebitũ, sed nõ apparet indebitũ, antequã detur restitutio, ergo, &c. Opp. sublato
3 principali tollit accessoriũ, † [c] l. eos. C. de usu. ergo hic restic tutio cõcessa super principali, uidet cõcessa etiã super accessorio. Sol. qñ ab initio principalis esset nulla, etiã esset nulla obligatio usurarũ. sed qñ ab initio fuit ualida principalis accessoria, rest. in integ. non esset tantæ potẽtiæ qp tollat
d accessoriã. l. j. & ij. C. de fideiuſ. min. & hic. Ad fi. opp.[d] omne quod debet naturaliter, potest cõpensari, l. etiã. ī. de cõpen. sed hic debet, quia potest fieri restitutio in usuris, ergo, &c. Sol. gl. dicit, nõ debet ante restitutionẽ petita, & ideò nõ potest compensari. Sed qd dices de alio quod deberet iudicis
4 † off. an posset in cõpensationẽ deduci? &c. off. iudic. per qd' conceditur restitutio, habet tollere quoddã obstaculũ, qd' obstat de cõmuni, aliàs nõ daretur restitutio. l. in causæ. ſ. de min. ideò de eo nõ potest opponi compensatio, donec istud obstaculum oĩno tollat. Sed si aliàs directo deberet, per

per iudicis off. posset in cõpensationẽ deduci. ī. de cõpen. l. si ambo. ſ. pe. l. fi. & l. pecuniã. & ī. de fur. l. si seruus. ſ. j.

ADDITIO.

a POMA. Lucius. Ro. sin. dxcj. Pan. cons. xxxv. in prin. in ij. uol. & Aret. l. si filius qui patri. ī. de uulg. Soc. cons. iij.
b Depositi. Mod. l. cũ in una. ff. de app. Ang. & Imo. l. Paulus. la. j. ī. de re iud.
c Accessoriũ. Secus in remedio oppositio. l. fi. C. quãdo prouo. & ibi Bal. j. q. qui dicit hunc tex. singularem, & sic no. bene q, extincto principali, extinguitur accessorium, si principale est extinctum iure communi, secus si iure speciali, uel singulari.
d Opp. An q, debetur off. iud. posit deduci in compensationem. Bar. l. etiam. C. de compen. & ibi etiam Bal. in l. fi. ad fi. eo. tit.

De condictione sine causa. *Tit. VII.*

LEX I.

1 Condictio sine causa, licet sit generalis, tamen est species ab alijs separata.
2 Condictio sine causa concurrit cum condictione certi & incerti.
3 Condictio sine causa, quãdo habeat locũ in contractis innominatis.

ST ET HAEC. Hæc est specialis condictio, & cõcurrit cũ cõd. ind. ob causam, & ob turp. causam. h. d. In tex. ibi, est & hæc species condictionis. dic, id est, species seu cõdictio per se distincta ab alijs condictionibus. Et si quærat, in quibus casibus habet locũ? ꝛc. si quidẽ sine cau
1 sa, &c. ut in tex. Opp. qp hæc † cõdictio non sit specialis, imò generalis, qa cõcurrit cũ alijs, ut hic patet in tex. Sol. qp hic dicit, est species cõdictionis, expone ut dixi, qp est species distincta ab alijs, licet hæc generalius cõpetat, quam compe
2 tant illæ. † Quæro, utrũ hæc cõdictio cõcurrat cũ cõdictione certi. ꝛc. sic, quãdo per hanc cõdictionem petitur certũ. l.
3 certi condictio, in prin. ſ. si cer. pe. Quæro utrũ † hæc condi
a ctio habeat locũ in contractibus[a] innominatis. Et uidet̃ qp sic, ut hac l. Breuiter quando ista cõdictio concordat cum condictione ob causam, nõ habet locũ, sed aliàs posset habere locũ in contractibus nominatis, ut dicam ī. l. prox. Venio ad uer. qui autẽ. & opp. l. si nõ sortem. ſ. libertus. ſ. tit. j. Sol. ut in gl. Venio ad uer. siue autẽ. & opp. l. cum filiũ. ſ. hęres. de leg. ij. Gl. non soluit, tu dic qp hic deuenit ad talem finem, qui se nõ compatit̃ cum principio. Vnde paria sunt, ab initio non fuisse, uel ex post facto ad talem finem deuenisse in contrario deuenit ad talem finem, qui se compatitur cum principio. Opp. ſ. tit. j. l. fin. Sol. ibi non deuenit ad causam, antequam restitutio petatur.

ADDITIO.

a Cõtractibus. Vtrũ hæc cõdictio habeat locũ in contractibus nominatis, & qualiter formare debeamus libellũ in hac cõdictione? Bal. l. edita. de cdẽ. & cui incũbat onus probãdi cãm nõ subesse, gl. et Bal. l. ij. C. de don. ante nup.

LEX II.

1 Condictio sine causa quando detur cõtra ea quæ ueniunt in sententia.
2 Condictione sine causa condicitur æstimatio soluta.

SI FVLLO. Si res, p qua solui æstimationẽ ei à quo causam habeo, ad cũ redeat, potest agi actione ex eo contractu, uel cõdictione sine causa, ad rem solutam.
a Opp. solutũ per sententiã, non repetit̃.[a] l. j. C. de cond. inde. & l. si fideiussor. ſ. in omnibus. ī. mand. Sol. dicit gl. hic fuit cõuentus extra iudiciũ, uel dic qd' cõtraria loquũtur in cõdictione indebiti, hic in cõdictione sine causa, quod no. qa cõdictio indebiti nõ dat̃ cõtra sniam, sed cõdictio sine cau
1 sa. Ita intelligunt gl. nostrę hic, & in legibus ꝓrijs, & in l. si fine. ſ. j. ī. rẽ rat. hab. Doc. † Moderni dicunt aliter, & melius, quod nulla cõdictio dat̃ cõtra ea quæ uenerũt in snia, undeſi per cõdictionẽ dicit̃ malè iudicatũ, cõdictio cessat, l. j. C. de cõd. ind. & d. l. si fine. ſ. si procurator per iudicẽ. sed qñ per condictionẽ, non dicit̃ iniusta snia, sed dicit̃ qd' cã sniæ deuenit ad nõ cãm, tũc dat̃ cõdictio sine causa, & hic est casus. Nã fullo cõfitet̃ se cõdemnatũ, tñ de nouo res peruenit ad dñm, & sic dicit cãm deuenisse ad nõ cãm. Sed si ueniret cõtra sententiam, nõ audiret̃ per cõdictionẽ sine causa. sicut nec per cõdictionẽ indeb. Doc. l. j. C. de cõd. indeb. & bene.

Opp. condictio. non debet habere locũ, ubi competit actio ex eo cõtractu. ſ. ti. j. l. qui inuicẽ. Sol. ibi in cõdictione indebiti, hic in condictione sine causa. Vel uerius dico, qp istæ a
2 ctiones competunt ad diuersa. † Nam per condictionem si ne causa cõdicitur æstimatio soluta, ut hic per actionem ex contractu agitur alternatiuè ut reddat rem, uel æstimationem, l. cõmodato. ſ. fi. ī. cõmod. & ibi uidebitis. Opp. quòd non habeat locum actio personalis, sed Publiciana, uel utilis in rem. ſ. de rei uendic. l. si culpa. Sol. dicit gl. ibi soluit æstimationem[b] ille qui à non domino causam habebat. hic soluit æstimationẽ ille qui à domino causam habebat. Et intelligit Dy. hoc esse uerũ, si post solutam æstimationẽ res peruenit ad fullonẽ, antequãm reuerteretur ad dominũ. l. ta no. ipse ext. de regul. iur. & c. pro possessore. in v. q. lib. vj. quod quantũ ad legem nostrã est diuinare. Dicam de hoc in d. l. si culpa. Tu tamẽ tene sol. gl. hic positam. Et eius ratio est, quia ille qui habuit causam à me, ut cõmodatarius, fullo, & similes, cõueniuntur ratione culpæ & ideo soluendo æstimationẽ, uidetur soluere æstimationẽ culpę, & non rei, ideò eis non datur in rem utilis, sed personalis, ut hic dicitur. Sed ille qui causam nõ habet à me conuenitur ratione rei tanq̃ possessor, & ideò soluẽdo uidet̃ soluere æstimationẽ rei, ut rei, nõ ut culpæ. Ita intellexit Hugo antiquus gl. li
3 cet gl. non referat, ut dicebat Iac. But. † Quæro utrũ debeat actio cedi seu reddi ei q soluit æstimationẽ rei. Gl. tãgit hic, & Dy. d. c. pro possessore. & in l. is qui dolo. ſ. de rei uen. ego aũt dixi in l. in depositi. ī. de re iud. Dic ut ibi.

ADDITIO.

a Repetitur. Bar. l. j. ſ. deniq. ī. q, ui aut clam. in fi. & in l. senatus. in j. q. ī. de accus. Bar. & quæ ibi dixi in l. Iulianus uerum debitorem. ſ. tit. j. Bal. cons. lxxvj. lib. iij. Aestimationẽ. Sed Bart. l. in cõmodato. ſ. fi. tenuit etiã competere utilem actionem in rem. Bar. l. j. ī. pro empo.

LEX III.

1 Totius ad totum ius idem est, quod partis ad partem. & nu. 3.
2 Obligatio sine causa quando sit ipso iure nulla.
4 Condictio incerti an sit proprium nomen actionis.

QVI SINE. Qui sine causa in totũ uel in partẽ obligatur, liberationẽ condicit. [a] No. qp iuris est † de toto
1 quo ad totum, idem est de parte quo ad partẽ, ut hic & ſ. de rei uen. l. quæ de tota. Opp. qd' nõ sit necessaria con
2 dictio, cum obligatio sine † causa sit ipso iure nulla. l. cum indebito. in fi. ī. de pro. Sol. intellige quod hic fuit causa expressa, quæ in ueritate erat nulla, quando autem causa nõ
3 exprimitur, dicitur in l. hactenus. ī. de const. pec. † Opp. & uidetur quod non sit idem iuris de parte quò ad partẽ, qd' est in toto quò ad totũ, d. l. quã diu. C. de dist. pig. Gl. nõ soluit, tu solue qd' in his quæ sunt omnino diuidua, idem iuris est de parte quò ad partẽ, quod est de toto quò ad totũ. Ita loquitur hic. Sed in his quæ aliquo modo sunt indiuidua, hæc regula non procedit, l. contrahatur in l. executio
4 ne. ſ. pro parte. ī. de uer. ob. Quæro, utrum † condictio incerti sit hoc proprium nomen actionis. Gl. dicit qp non, sed exponitur, id est, sine causa, quod dic ut dixi in l. sed & si me putem. ſ. j. ſ. tit. j.

ADDITIO.

a POMA. Condicit. Alex. cons. cij. uol. j.

LEX. IIII.

NIHIL REFERT. Paria sunt ab initio aliquid esse tale, uel ex post facto deuenire ad tale. Hoc d. hęc lex.

LEX V.

1 Dos data occasione matrimonij illiciti quod non contrahitur, quando possit repeti. & uide nu. 3.
2 Argumentum à contrario sensu non sumitur, quando resultaret prauus intellectus.
4 Iuris ignorantia quando excusęt quò ad pœnam adulterij.
5 Titulus dotis onerosus est.

AVVNCVLO. Datum ob causam impossibilẽ de iure, causa non secuta de facto condictione sine causa repetitur. Primò loquitur qñ matrimonium erat

prohibitū ratione cōsanguinitatis. Secundò qñ ratione affinitatis. Secunda ibi nouerca. Ista materia habet duas partes, Primò qñ sponsalia fuerunt facta. nec matrimoniū copulatū, & de hoc tractat prima gl. Secundò qñ matrimonium fuit de facto contractū & copulatū, & de hoc tractat secunda gl. Quæro ergo & reuoco in dubiū, casum istius legis, uidelicet qñ dos † datur nomine matrimonij illiciti, quod non contrahitur, an dos possit repetiri. In gl. sunt opi. scilicet tres. Prima q̄ possit indistinctè repeti, si dans fuerit sciens siue ignorans, & hæc fuit opin. Azo. siue Placentini, qđ probat per l. istā in eo quod dicitur, utriusq; turpitudinē uersari? * Si. n. fuisset ignorans, nulla esset turpitudo. Secunda est opinio quorundā, quæ recitatur in fi. gl. q̄ hic intelligatur, de ignorante ius, uel factū. Nam si sciret ius, uel factū, non posset repetere ar. C. sol. mat. l. fi ignorans. Sed hæc non est uera, * nam hic dicit auunculo, &c. & sic coniunctæ personæ. l. octaui. ĵ. unde cognati. Nec ob. l. cont. quia ibi † non debet, sumi arg. à cont. sensu, quia resultaret prauus intellectus. Tertia fuit opin. gl. nostrum, ut distinguatur, aut sciuit ius & factū, & indistinctè non repetit. Aut sciuit factū, & ignorauit ius, & tunc matrimonio non secuto repetit. est casus hic, & in l. ĵ. de cōd. ob. cau. & in l. fi tutor. de interd. mat. Nam quando uterq; sciuit, non est honestū, q̄ illa possit repetere, cuius scelere matrimoniū est pronunciatum nullum, ut §. de cond. ob. turp. cau. l. ĵ. §. fi. & l. seq. Nec ob. tex. qui dicit, in delicto pari, quia illud refertur ad extrinsecos, nō ad casus positos in hac l. & istam tenent Doc. cōmuniter in l. qui contra. C. de incest. nup. & l. ĵ. C. de cond. ob turpē causam. Mihi uidetur q̄ tam opin. Placen. q̄m gl. saluari [b] possit. Nam quandoq; contrahū tur sponsalia, & dos datur, nec tamen mulier nubit sua sponte, quia non uult, tunc repetit per condict. sine causa etiam si fuerit sciēs ius & factum, est casus hic fm opin. gl. Placent. & in ueritate tex. hic uoluit hoc dicere, dum dicit hanc rationem fortasis, &c. Si uerò ponemus eam ignorare, tūc nullus diceret eam esse in delicto uel turpitudine, & sic argumentum Iurisconsulti non procederet. Prætereà in cōdictione ob turpē causam debet inspici proxima causa, non remota, l. iij. §. sed quod meretrici, §. de cond. ob turpem causam. Sed hic si inspicis, causam proximam, scilicet dotis, non est turpis, sed magis est nulla, licet matrimoniū, quod est causa remota, si copularetur, esset turpe. Et ista est ratio, quam Iurisconsul. hic assignat, non propter ignorantiam, sed quia causa non est turpis. Prætereà qñ delictum non perficitur, quia quis nō uult, cessat pœna. l. qui falsam ĵ. de fal. Facit de inoff. testa. l. Pap. §. meminisse. & de bo. lib. l. qui cum maior. §. accusasse, & l. in seruitutem. §. petisse. eo. tit. sed contra hoc facit, quia cōtrahendo spōsalia, uidetur delictum perfectum l. si quis tutor. §. quamuis de ritu nup. Sol. fateor q̄ spōsalia sunt prohibita, & sunt nulla, sicut matrimoniū, nō tamen imponitur illa pœna, si quis à sponsalibus spontè recedet. Ita loquitur hic. Item potest procedere opin. Io. si poneremus sponsalia esse contracta & matrimoniū per uerba de præsenti, ita q̄ fuerit necesse, q̄ per sententiam episcopi pronunciaretur nullū, & sic pars sua spōte non recesisit. l. cum hic status. §. fi. ĵ. de don. int. uir. & ux. & ibi gl. paruula, quæ intelligit in matrimonio contracto per per uerba de præsenti, & qđ hic gl. intellexerit, sic apparet ex uerbis eius dū dicit, qño dotem repetit illa, cuius scelere pronunciat nullū, & sic præsupponit q̄ matrimoniū fuerit ☞ctum per uerba de præsenti, & pronūciationē esse necessariā, ar. d. §. accusasse, & d. §. meminisse. & d. §. petisse. §. alle.

3 Venio ad secundā gl. hic dicit, nec nupsit. † quæro qd si nupsit, & de facto cupulatū est matrimoniū, an possit dotē repetere? gl. dicit q̄ sciuit factū, licet errauit in iure, nō pōt dotē repetere, sed applicatur fisco. l. qui cōtra. C. de incest. nup. opp. nāad impediendū condi. ob. cau. nō sufficit qd de facto seq. l. iij. §. si liber homo. §. de cōd. ob cau. Sol. dico q̄ nō impedit condictionē ob causam, tñ illa non datur mulieri, sed applicatur fisco, cùm ipsa reputetur indigna. d. l. qui cō tra. Item opp. ad prædicta. ĵ. de adult. c. l. si adulteriū cum in 4 cestu. Sol. ignorantia † iuris excusat quantū ad pœnam ad ulterij & incestus, ut ibi nō quantū ad pœnam amissionis dotis, ut hic. Ego sum in contraria opi. à gl. & doc. in ista materia. Pro cuius euidentia debes scire, Quandoq; dans dotem erat in iur. & in facto, & sine dubio potest repetere condictione ob causam, & sine causa, ff. sol. mat. l. si cum dotem §. fi. & l. si sponsus. & l. dotem. ĵ. de iure dot. Quandoq; sciuit ius & factum, & contraxit incestas nuptias, & tunc sine dubio perdit dotem, & etiā patitur pœnas, de quibus in authen. incest. nup. & in corpore unde sumitur. Quandoq; sciuit factū, & ignorauit ius, & hic aduerte, qñq; quæritur an error iuris excusет à pœna, uidetur qđ sic, cum distinctione tī quæ ponitur in d. l. si adulterium cum iuuestu. ĵ. de adult. Quandoq; quæritur an excusет, à pœna contrahentis incestas nuptias, & hic aduerte. Quædā est pœna q̄ matrimonium sit nullū, & in hoc nulla est excusatio. l. ĵ. C. de interdi. 5 mat. Quædā † est pœna q̄ filij sint nō legitimi, & in hoc pōt esse excusatio, ut ex parte ignorantis dicantur filij legitimi, ut ĵ. de ritu nup. l. qui in prouincia. §. ĵ. & l. qui contra. de incest. nup. Quædā est pœna quę cōsistit in amittendo lucrū, & hæc ignorantia iuris non excusat. Debet enim esse iustissima ignorantia, quæ excusет, ut d. l. qui cōtra. de ince. nup. secus si esset ignorantia iusta. l. fin. ĵ. de leg. ĵ. Ita debet intelligi quòd no. de usuf. leg. l. uxori maritus. & de his quibus ut d ind. l. iij. §. ĵ. Quædā est pœna in amittendo propria, [d] & istā pœnam patiuntur solū scientes, ut de incest. nup. auth. incestas. & in corpore unde sumit. In proposito q̄ mulier perdat dotem, est amittere propriū, ideò istam pœnam nō incurrit, nisi fuerit sciens. d. auth. incestas. & ibi dicitur expresse. Non ob. l. quæ cōtra. quia imò facit pro, si bene aduerta tur, nam ubi dicit q̄ ei qui cōtra interdicta legū nuptias cō traxerint, nihil datū nomine donationis propter nuptias, uel dotis nomine acquiratur. In hoc uult dicere, q̄ qñ sibi datur donatio, uel maritus. qñ sibi datur dos non acquirit eis dñium, sequitur ibidē statim q̄ omne lucrū, quod ab alio cōiuge incestuoso quæsiuit, applicet fisco. Vnde de eo quod peruenit ad eum ut lucrū perdendo, loquit illa lex. 6 † Dos aūt non peruenit ad lucrū, quia est titulus onerosus ergo nō perditur nisi à scientе. Et in hac opi. sum pro modo, salua meliori deliberatione. Et posset etiam fortè dici, q̄ in utroq; casu, etiā si fuerit sciēs ius & factū mulieri competat cōdictio ob causam. Nam ratione turpitudinis non repellitur, ut hic in tex. ea uerò ratione quia est indigna, nō pōt repelli ab alio, nisi à fisco. l. his consequēter. §. ĵ. §. fa. erci. hoc tñ relinquo sub dubio. Ratio quia d. l. loquit in hæreditate quæ pōt esse dānosa, ideò requiritur fisci agnitio, hic in dote, in qua non potest esse damnū, & sic queritur ipso iure, & mul. agere non posset.

ADDITIO.

a Repeti. Et de hac materia per Bal. in rub. sol. mat. et ibi, quid in dote, & qđ in arris, & ad in donatione, & tam pro matrimonio contracto de futuro, quam pro contrahendo.

b Saluari. Sed tu cogita, quia istam opi. Plac. nō uidetur posse saluari. Primò, quia si mulier soluit scienς ius, & factū, soluit ex causa de iure impoßibili, quæ causa licet non sequatur, impeditur tamen repetitio. l. dictā. C. de cond. ob cau. & qđ not. in l. si militē. eo. tit. Sed contra hoc facit multū. l. cuius per errorē. de reg. iur. & per ista esset resp. ad motiuū Bar. ideò cogita, et de ista materia legitur, et no. in c. et si necesse. de do. inter ui. p Bal. in ru. ĵ. sol. mat.

c De adul. Et uide Bal. d. l. qui contra. in ij. q.

d Propria. Ad hæc adde bonā gl. Insti. de nup. §. si aduersus. sed Bar. §. ea. l. in uer. item pōt producere. uidetur tenere contra, quia ibi loquitur, quando sciebat factū & ignorabat ius. sic loquitur hic, sed contra Bar. facit tex. etiā in d. l. qui cōtra ibi, quoquo modo datū. iuncta gl. in uer. datū. quæ dixit, p dote, & c. Itē, pbatur, & queritur amißio proprij matrimonij, nō tamen lucri. dū ibi amittebatur donatio, ppter tradita ab uxore uiro, de hoc cogita.

DIGE-

DIGESTORVM, SIVE PANDECTARVM. LIB. XIII.

De condictione furtiua. Tit. I.

LEX I.

a

IN RE FVRTIVA. [a] Opp. l. sed nec legatarius. ĵ. eo. & l. interdum. §. qui tutelā. de fur. Sol. quod dicit do mino, uel quasi. Opp. ĵ. de pig. ac. l. si pignore. Sol. dic ut in gl.

ADDITIO.

a *Furtiua. Ad intellectum huius l. libelli formandi in condictione furtiua, & quæ probari requirantur. Bal. rub. si ex falsis instrumentis uersic. rursus, & uersic. amplius, &c.*

LEX II.

1 *Furiosus, & infans sunt necessarij hæredes.*
2 *Citari non potest furiosus, sed eius curator.*
3 *Infans ut furiosus, qualiter conueniri possit.*

1 CONDICTIONE. Qui nō pōt furtum cōmittere, pōt hac actione ex alterius persona teneri. † No. qđ furiosus & infans sunt necessarij hæredes. No. qđ cū
2 eis non pōt agi, & sic nota nō ualere † citationē facta de furioso, sed debere citari curatorē, ut ĵ. dicā. Opp. j. qđ habeat beneficiū abstinendi, ut inst. de hær. quali. & differ. §. sed & his. Sol. concedo, sed hic loquit fm rigorē iuris, ciuilis, non
3 cōsiderato beneficio abstinendi. † Quæro qualiter possum
a agere contra infantē, [a] uel furiosum. ☞. pro infante conenitur tutor. l. ĵj. §. sufficit. de admi. tu pro furioso curator. l. Licinius Locusta. §. fi. de leg. ij.

ADDITIO.

a *Infantem. Bal. l. donatarum. C. de acq. poß. & §. prox.*

LEX III.

1 *In obligatione rem restitui, potest res ipsa rei peti, etiam si sit perempta.*

SI CONDICATVR. In condictione furtiua habetur ratio interesse consistētis in lucro. No. id qđ dicit,
1 si mortuū hominē cōdicat, quia † in obligatiōe cōtra rem restitui, pōt peti ipsa res, etiā re perempta. Dicā de hoc
2 statim ĵ. e. l. in re furtiua. † Secundò no. q̄ si Monachus [a] de
a cedat ante aditā hæreditatē, non trāsmittit ad Abbatē, uel Monasteriū. l. inde Neratius. in prin. & §. j. ad leg. Aquil. & ibi dixi. in l. cum non solum. in prin. de bon. quæ lib. & l. j. de uul. Can. c. in præsentia de prob.

ADDITIO.

a *Monachus. Gl. & ibi no. l. Pedius. in fi. de arb. & gl. l. si longius. in fi. de iud. & Bar. l. tutor. de bo. pos. & l. cū hæredes. §. fi. in gl. de acq. poss. & l. cum hi. §. ea transactione. de transl. j. §. j. si seruus. de stip. ser. l. ij. ĵ. de acq. hær. Bal. l. j. C. qui admit. & l. filius. C. de pac. & l. cū aliquis. de iur. deli. l. cum nō solū. in prin. de bo. quæ lib. Bal. l. fi. in fi. C. qđ cum eo. Bar. l. j. de uulg. & l. iij. de acq. hær. & l. si alienū. ff. de hær. inst. in prin. Hæc scripsi post Ro. l. j. §. item acquirimus. de acq. poß. Bal. l. seruus cōis. de manu. uindic. consi. incip. monachus quidā. in quo dicit q, tanq̄ uoluntate carens æquiparetur infanti. l. ij. in fi. iuncta l. adoptiuū. in prin. ĵ. de in ius uoc. gl. l. si præses. C. qūo. & quando iu. Bal. l. cū non solū. C. de bo. quæ li. Can. c. cum olim. de priu. el. ij. & Bal. l. cum proponas C. de hær. inst. Mod. l. is quæ hæres. de ac. hær. §. neq; filius. & ibi Bar. l. j. §. per seruum. & l. quicquid. de acq. poß. & Bal. l. ex repudiatione. C. de fideic. Bar. l. ij. §. fi. in fi. de sec. ta. & Bal. & Imo. l. si. in princ. de cond. & demo. Bal. l. Deo nobis de epis. & cler. Bal. l. seruus. C. de pac. & l. si filius. eo. tit. & l. si liber. c. de cond. ob cau. Ang. cons. cxxij. et cons. xc. Bar. cons. cccx. iij. lib. vj.*

LEX IIII.

SI SERVVS. Hac actione tenetur dñs ex persona seruī, & datur noxalis in eō quod ad dñm non peruenit. Idem in parte ex persona filij, & qui furtum non cōmisit, hac actione non tenebit. hoc dicit, cum ij. l. seq. Ad hāc in prin. op. l. sæpe. in fi. de uer. sig. gl. dat multas sol. Vna q̄ ibi loquat de condictione, i. actione personali, [*] & hanc tenet hic. Alij dicunt q̄ non tenet condictione, nisi de eo quod ad eū peruenit, & hāc tenent multi. Alij dicunt qđ præstans cō
a filium, uel opē [a] non tenetur condictione, ut hic, nisi in sub
b sidiū cōmittere furtū, existente nō soluēdo. Et hāc tenet lac. de Are. hic, & uideт probare. ĵ. de pecul. [b] l. peculium. §. pe.

[*] Personali. §. appellamus. Inst. de act. I. Con.

ADDITIO.

a *Opem. Inn. c. querelam. de elec. Ang. l. j. in prin. de eo per quem fac. erit. per illum tex. &c.*

b *De peculio. adde & uide ibi Bar.*

LEX VII.

a SI PRO FVRE. [a] Decisio in actione furti, non preiudicat in condictione furtiua. Opp. l. si duo. §. idem Iul. in prin. §. de iureiur. Sol. ut ibi Bar.

ADDITIO.

a *Iure. In hac l. decidit Dy. quem sequitur Bal. q, remittens iniuriam, non uidetur remittere ius consequendi damnū, qđ ex iniuria passus est. Sed & si unus. §. si ante. ff. de iniur. et ibi Dy. Bal. l. si tibi. §. j. de pac. & in l. si domus ff. de ser. urb. præd. ubi dicit plus, & fortius, quod est de mente Spec. tit. de accu. §. j. uer. sed si uulneratus.*

§. FVRTI ACTIO. Persecutoria nō tollitur per pœnalem, nec econtra, sed persecutoria per persecutoriā [a] be
a ne tollitur. Opp. l. apud Cels. §. Labeo. de doli except. Sol. ibi loquitur in pœna cōuentionali, hic in pœna legali.

ADDITIO.

a *Persecutoria. Gl. l. rei communis. ĵ. pro soc. & in l. j. C. de fur. & in l. si. C. de codic. Bar. l. j. §. unde quæritur. ĵ. de pub.*

1 *Actio ex delicto quando detur contra hæredem.*
2 *Condictio furtiua est ex delicto.*

a §. CONDICTIO. [a] Hęc actio datur contra hæredem, etiā in eo quod ad eum nō peruenit, * qualitercūq; & quomodocūque res perierit, siue quantumcunq;. Opp. dicitur hic, post mortem, & sic innuit aliud esse ante mortem, cuius cont. dixerat in hoc eo §. Gl. se inuoluit. Tu dic, q̄ ideò dicit post mortem, quia omnes alios casus posuerat, ideò hūc uolebat ponere. Siue ergo seruus uiuat, siue mortuus sit ante mortem furis, siue post mortem, & postquàm peruenit ad hęredem, siue post mortē furis, antequàm peruenit ad hæredē, idem est. Opp. l. quædam. §. j. §. de eden. & ĵ. eo. l. sed nec legatarius. Sol. intellige hic de successoribus uniuersalibus. Opp. a
b ctio ex delicto non datur contra hæredē, [b] nisi quatenus peruenit ad eos. l. j. §. j. de priua. de li. & C. ex deli. defun. l. j. Gl. dicit ideò. quia est
c ex uarijs, [c] figuris causarum, non ex delicto. Hanc gl. reprehendunt omnes, ut Gul. hic, &
2 alij, † quia condictio furtiua est [d] ex delicto.
d l. si ambo. §. quoties. [e] ĵ. de compen. & l. si mulier. §. pen. ĵ. rer. amo. & ibi hoc tenet Dy. & leges, quæ dicūt de actionibus, quæ oriuntur
e ex uarijs figuris [f] causarū, loquuntur in alijs casibus, fateor tamen quod in cōdict. furtiua est hoc speciale, q̄ detur contra hæredem ultra quam ad eum peruenit.

[*] Peruenit. Hoc non dicit lex. Nam cū dicat, ex furto serui, furti condictio nem, in hæredem competere, tametsi seruus decesserit: intelligit. Si res apud hæredē existat, quòd indicit actio p secutoria, cuius meminit. Vel si lis in fuerit contestata fuißet, cùm omnes actiones pœnales; post litem contestatam, in hæredes transeāt, tametsi locupletiores effecti non sint: l. omnes pœnales §. sciendum ff. de actio. & ob. Et no. quòd Bar. hic non potest se extricare ab ijs quæ suæ sententiæ obsistunt & meæ adstipulantur, tū perpendito. I. Con. B.

ADDITIO.

a *Condictio. Et an actio furti & condictio furtiua, possint eodem libello cumulari, Bal. q, sic l. iij. C. de re iud.*

b *Hæredem. l. j. in prin. ff. de act. & ob. & inst. de act. §. j. & idem dicas si nō fuit furata res mea, sed quasi mea, uel mihi obligata, quia incerti condictio datur contra hæredē. sed Bal. l. j. j. col. C. ne ex deli. defunct. ar. l. & ideò. §. Neratius. ĵ. eo.*

c *Varijs. Bal. l. si me & Titium. §. si cer. pet.*

est. Di-

d Est. Dicit hic Bal. q, si statutū dicit, q, de maleficio non possit cognosci post mẽsem, nõ poterit etiã de cond. furt. Bar. hic. gl. & Bar. l. qd'ab alio. ff. eo. ti.
e Quoties. l. Græcè. §. sed & si de delicto. ff. de fideicom.
f Figuris. Adde etiam aliud speciale ff. eo. l. si seruus. §. fi. & ibi no. Ale.

LEX VIII.

1 Rem restitui in obligatione etiam re perempta, res ipsa peti potest, & etiã æstimatio.

a IN RE FVRTIVA. [a] In obligatione rem restitui, demum perẽpta re, succedit obligatio ad interesse, qd' est contra furẽ quantũ res plurimi fuerit, & habetur ratio fructuũ. Opp. & uidetur q, debeat peti † ipsa res, nõ æstimatio. l. pe. §. de cõd. ob cau. & l. si seruũ. in fi. de ÿ. ob. gl. tua fatetur cont. q, semper ipsa res est in petitione, sed re perempta æstimatio erit in solutione. uide gl. Gui. hic, & Dy. aliter dicunt, Dy. l. stipulationes non diuidunt. in magna distin. in vj. q. Ego ibi istum passum multũ latè examinaui, finaliter determinaui q, ipsa res potest peti tanq, perempta, ut §. eo. l. iij. & hac ea. l. uer. si ex causa. & ff. eo. l, si seruus. §. boue. & rerũ amo. l. si cõcubina. §. non solũ. ff. de uer. ob. l. inter stipulantẽ. §. ult. quæ iura concludunt ipsam rẽ posse peti. Dico etiam qd' æstimatio poterit peti, ut hic. Nec ob. l. si seruũ. in fi. de uer. ob. quia ibi loquit in obligatione rem dari, & eodem modo. l. pe. §. de cond. ob cau. hic uerò in obligatione rem restitui, & sic in obligatiõe facti. Quod plenè dic, ut dixi, d. l. stipulationes non diuidun. de uer. ob.

ADDITIO.

a Furtiua. Sed quid si res nõ est perempta, non tamẽ apparet, an succedat obligatio ad æstimationẽ? Dic q, sic, Bar. & doc. per illum tex. l. si constante. §. si uxor. sol. mat. l. cum res. §. pen. de leg. j. Bar. l. cum seruus. de cond. ob. cau. gl. l. rei iud. §. j. sol. mat.

LEX IX.

* Inspecto. Hoc non dicit lex, dic ut dixi. §. hoc tit. l. vij. §. conduct. I.C.

IN CONDICTIONE. Hæc actio datur cõtra hæredes pro hæreditaria portione non inspecto * si ad eos minus peruenit. Opp. l. iij. §. hæres cõmo. Sol. hæres tenetur, p hæreditaria portione, si ad eum munus peruenit, si plus tenetur in plus, ut in cõt. l. si plures. ff. de ui & ui ar. Sed contra hoc opp. obligatio rem restitui, dicitur cõtinere in diuiduũ, l. si duo. ff. depos. sed obligationes indiuiduæ non diuiduntur inter hæredes pro hæreditaria portione. l. ij. de ÿ. ob. ergo malè. Sol. ut dicã in l. j. ff. depo. & dixi plenè in l. iiij. §. Cato. ff. de uer. ob. Cy. l., p hæreditarijs. C. de hær. act. Opp. obligationes ex delicto nõ dantur contra hæredes, nisi quatenus ad eos peruenit l. j. C. ex delict. defunct. hic dicitur cont. quare malè. Sol. ut dixi in l. si pro fure. §. eo.

LEX X.

1 Condictio furtiua competit contra furem manifestum.
2 Condictio furtiua quando datur etiam re alienata.
3 Furti actio an extinguatur re alienata.

a SIVE MANIFESTVS. [a] Hæc † condictio competit
1 contra furem manifestũ, siue non manifestũ, nisi possessio rei ad dominũ sit reuersa. Quærit gl. utrùm contra furem manifestũ possit dari nec condictio in alijs casibus, cp in casibus hic positis. Placen. q, non, quia semper requiritur apprehensio, ut fur dicatur manifestus. Glo. tenet cont. quia sufficit contra furem, si surgat rumor furti facti, & sit uisus, ut ff. de fur. l. si quis in seruitute. & ibi dixi, quia potuit esse quòd fur cum re subtracta aufugit, & sic posuit hic exempla indubitabilia.

ADDITIO.

a Manifestus. Bar. l. fur etiã manifest. in prin. de fur. et in l. falsus, in prin. e. ti.

1 §. TANDIV. Hæc † condictio datur domino, & hæredi eius, non successori tit. singulari, & durat etiã re alienata ex necessitate, secus si ex uoluntate. uscq, ad l. & recitationẽ, dic ut in ea. Opp. ext. glo. de l. huic scripturæ. §. ad l. A-
2 quil. ubi re alienata uoluntariè durat act. l. Aq. Sol. † Quedam sunt actiones, quæ non cõpetunt ad rem, sed ad æstimationẽ damni, uel iniuriæ occasione rei & istæ durant etiã re alienata, l. cont. cum distinctione tñ quam ponit Dy. l. ñ tertius. §. si quis prius. de aqua plu. arcen. & ibi dixi plenè Quædam sunt actiones quæ competunt ad rem ipsam, & tunc extinguuntur re alienata uoluntariè. l. quæcũq, actio
3 nes. ff. de actio. & ob. Ex hoc † potest apparere solutio q. formatæ in glo. an actio furti extinguatur re alienata ipsi furi, uel alij extraneo. Certè non, quia non competit ad rem, sed ad pœnam, occasione delicti cõmissi in re, arg. ff. arborum fur. cæsarum. l. fi.

LEX XI.

1 Condictio furtiua non competit legatario.
2 Actio furti qualiter dicatur competere legatario. & nu. 5.
3 Contrectatione rei furatæ ex assiduâ, absq, mutatione dominij, an nascatur noua actio.
4 Furatus equum Florentiæ, & illum duxit Bononiam, poterit Bononiæ conueniri.

SED NEC Legatarius. Opp. q, legatario cõpetat ista actio. ff. de fur. l. dñium. Sol. dicũt quidã, uerũ est ex noua cõtrectatione, ut ibi, non ex antiqua, ut hic. Hęc sol. cõmuniter non tenet, quia ꝫ generalitatẽ istius l. quæ solũ
1 permittit rei uend. Vnde alij † dicunt q, ibi loquit in actione furti, quæ cõpetit legatario, hic in condictione furtiua, quæ nõ cõpetit legatario, & hanc tenẽt oẽs. Sed quæ est ratio differẽtiæ inter actionẽ furti, & condictionẽ furtiuã, gl.
2 ponit eam hic in fi. gl. dic ut in ea. Sed quæro † & reuoco in dubiũ, utrùm actio furti cõpetat legatario, [a] & qualiter in hoc sunt tres opi. Vna fuit, q, legatario cõpetant duæ actiones furti, una ex ueteri, alia ex noua contrectatione, ei uerò q, succederet tit. uniuersali, cõpetant duæ. Vna ex ueteri, alia ex noua cõtrectatione. Tertia opi. est q, nullo casu ex ueteri cõtrectatione dat actio nouo dño, etiam si succedat ti-
b tulo uniuersali. Examinemus [b] ergo istas res opi. Dico primã opi. q, legatarius habeat duas actiones furti, ex contrectatione ueteri unã, aliam ex noua cõtrectatione. Probatur in l. fin. dominiũ. de fur. eo. tit. l. si cum quis in hostiũ. §. j. Hoc etiã probat per simile, Nam si res subtracta reuersa est ad dñm, & iterũ ab eo subtrahat, cõpetunt eisdẽ & contra eundẽ, & eiusdẽ rei occasiõe duæ actiones furti. l. interdũ. la ij. in prin. ff. de fur. Gl. uidet istã opi. tenere in l. si abducta. C. de furt. sed in l. si dñium. de fur. & hic reprobat eã. & primò respondet ad simile inductũ. quia ubi fuerũt duo furta, cũ possessio apud furẽ fuerit interrupta, quæstio nostra loquitur, q, possessio apud furẽ est continuata, unde ad propositum nõ facit illud simile. Prætereà cõtra opi. prædictã si uerum esset, q, legatario daretur ex noua cõtrectatione actio furti, & ex ueteri, esset cõtra l. sed & hæres. de ser. cor. & ideò gl. recedit ab hac opi. Quidã tñ uolentes hanc opi. sustinere, tñdent q, aliud in actione serui corrupti, ut d. l. sed & hæres. aliud in actione furti. Sed quicquid ipsi dicãt, ista opi. est ꝫ casum l. si is qui rẽ. ff. de fur. ubi ex ueteri cõtrectatione nõ dat legatario actio furti. Non ob. l. si dñium, quia intelligo dari legatario ex noua cõtrectatio. ut ibi no. Secũda fuit opi. Hugo. q, legatario detur actio furti ex noua contrectatione, hæredi uerò ex ueteri tñ, qñ res esset legata. Si uerò res nõ esset legata, competeret ex ueteri, & ex nouo cõtrectatione, & sic haberet hæres duas actiones furti. d. l. si dñium. & l. si cũ quis in hostiũ. §. j. ff. de fur. Probat hoc gl. p similitudinẽ, de hærede furis, qui ex noua contrectatione tenet furti. Ista opin. est uera, & eam teneatis. Sed cõtra hoc qd' dixi dari duas act. furti, opp. gl. l. ei qui. ff. de fur. Gl. soluit multũ
3 no. & dicit † q, ex assidua cõtrectatione non nascitur actio furti, d. l. ei qui. nisi dominiũ sit mutatũ. l. si dñium. cũ simil. & illud qd' operat rem ad dñium reuerti, illud etiã operat mutatio dñij, qd' est ualde no. d. l. ei qui. Et illud est multũ
c no. [c] ad q. occurrentẽ. quotidie. Aliquis † furatus est equũ in ciuitate Florẽtiæ, & duxit huc utrũ possit hic cõueniri? Et uidet qd' no, qa ab initio est mihi nata act. & accus. Floren. & assidua cõtrectatiõe nõ nascit actio furti noua. d. l. ei qui. ergo licet hic cõtrectet, nõ poterit hic puniri. Cõt. uidet uerũ, nã sicut mutatiõe dñij assidua, cõtrectatio noua nascit actio furti, ita mutatione dñij, hoc est, iuris dicti. rei principa-

lis, seu mutatione territorij noua nascit actio criminalis ad uindictã publicã. ar. l. qui furere. ff. de sta. hom. & ideò tanq de nouo cõtrectans, poterit hic puniri. Hoc idẽ dixi tibi in d. l. dominiũ. de fur. Contra illud qd' ff. dixi, legatario competere actionẽ furti ex assidua cõtrectatione, opp. ex. gl. Rei hæreditariæ non possessæ non fit furtũ. l. hæreditaria. ff. de fur. & de usu. l. si homo. sed legatarius nõ possedit rem, ergo nõ habet furti actionẽ. Gl. l. si abducta. C. de fur. & d. l. si homo. dicit qd' hoc ideò est, quia facto furis cõtingit, ne legatarius rem possideret. Tu uerò clarius pro † declaratione
5 d istius passus [d] dic. Qñq, ille qui est dñs rei, non possidebat tempore furti facti, sed ante possederat, & tunc ei cõpetit actio furti, l. falsus. §. si iactũ. de fur. Quãdoq, dictã rem nunquã possederat, & tunc aut facto furis impeditus fuit quò minus possessionẽ adipiscatur, & competit dño actio furti ut hic uides in hærede & legatario, ut no. in l. si abducta. & in d. l. si homo. Aut id nõ cõtingit facto furis, sed si aliàs casu, ut puta quia iacente hæreditate rem surripuit, uel postaditam hæreditatẽ, & ante possessionẽ apprehensam, uel alio quolibet casu, & tunc aut ista res à nemine possidebat contemplatione seu respectu dñij, & ei cõpetit actio furti, d. l. hæreditariæ. Aut possidebat ab aliquo, contemplatione dñij, & cõpetit actio furti, d. l. si homo. de usuc. Et ex hoc potest colligi ratio, quare dñs cõtrectando rem pignoratam,
quam creditor nunq possedit, cõmittit furtum, * & tenet furti. Certè ratio est, quia licet non possideat creditor, p creditore, recognoscens illã rem obligatam, l. in actione. in fin. ff. de fur. & l. ñ is qui rem. in prin. e. tit. Modò ha-
6 bes expeditam † gl. l. sed nec legatarius. quæ quia fortis est, debet diuidi hoc modo, quia primò format contrariũ, de l. si dominiũ. & illud soluit duo. mod. Secundò in ij. sol. subintrat q. qualiter actio furti transeat ad successores, & in hoc recitat tres opi. ultimo ponit rationẽ diuersitatis inter conditionem furtiuam. & actionem furti.

* Furtiũ. Vt probatur in l. cùm ex. l. ij. §. qui rẽ. ff. de fur. l. quãtius. ff. de pign. act. l. Con. B.

ADDITIO.

a Legatario. Pet. l. si hæredis seruus. de leg. j. qd' si ante acquisitionem legati, etiam post aditã hæreditatem, res legata fuerit furto sustracta, non cõpetit actio furti, legatario. Ita intelligebat illũ tex. de quo ibi aliquid per Imo. dicentem. q, esset maxima limitatio ad istam materiam.
b Examinemus. Bar. ineptè hic alle. contrarius, per hoc qd' dixi in l. si opera. ff. de excep. doli. per qd' uide eiusdem concord. xliij. incipien. in alio casu.
c No. Bar. & Doc. l. si abducta. C. de fur. Bal. cons. clij. lib. v.
d Passus. Cont. Bar. d. l. si abducta. Et ex istis quæ hic habentur, concludit Bal. l. sub pretextu. C. de transl. la j. in fi. q, ex furto competit actio rei persecutoria alteri, q, domino, licet uideatur contra. l. j. §. eo. & ibi no.

LEX XII.

1 Familiæ erciscẽ. cõmuni diuidun. & finiũ regun. in iudicijs. an transferatur dominium sine traditione.
2 Contractus resolutio indicatur eius naturæ, cuius contractus.
3 Dominiũ in societate uniuersali quæritur sine traditiõe, ita & in eius resol.
4 Emphyteutica si res diuiditur inter fratres, an debeat solui laudemium, et an possit diuidi domino, irrequisito.

ET IDEO. Assumo glo. in uer. retineas. quia pertinet ad declarationẽ tex. opp. qd' hoc modo nõ procedat nam dñium sine traditione, nõ transfert. C. de pact. l. traditionib. sed hic si res erat subtracta, nõ potuit trãsferre dñium in sociũ, ergo remanet dñium cõe, sicut erat prius. Sed si diceres possessionẽ esse trãslatã, ergo fuit reuersa ad dñm, & sic cessaret condictio furtiua, ut §. e. tit. l. siue manifestus. in prin. Gl. dicit qd' licet fuerit translata possessio, fuit tñ inductus in possessionẽ. Vel dic q, fuit tradita socio. Vel
1 dicut dicit gl. & istud † est multũ no. si esset uetũ, [a] q, specia
a le est in istis tribus iudicijs, familiæ erciscundæ, finium regundorũ, & cõmuni diuidundo, ut acquiratur dñium sine traditione, * cum possessione

* Traditiõe. Sed nescio unde elicit hãc specialitatẽ Bar. nõ enim secũ. assertorẽ habet, nec d. §. fi. hoc dicit, nam aliquid fieri eius, cui adiudicatur, non est dominium transferre, sed ius hoc esse tit. acquirendi dominium habere. I. Con. B.

fola, ar. Inst. de off. iud. §. fi. certè ibi nõ dicit sine traditione.
2 Quid ergo dicemus? Sustineamus hanc gl. Vos † debetis
b scire, q, resolutio cõtractus [b] iudicatur eiusdẽ naturæ cuius est contractus. Vnde sicut dolus dans causam cõtractui, irritat contractũ bonæfidei, ita resolutionẽ ipsius. l. de tutela & ibi no. C. de in integ. rest. min. dixi uobis in l. in summa §.
3 tit. ij. Sed in societate, † uniuersali, hoc est spe
c ciale, * ut dominiũ quærat sine traditione, qñ fuit cõmunio, ut ff. pro soc. [c] l. j. & ij. & no. ff. pro dote. l. j. in prin. Eadem ratione in resolutione ipsius societatis, quæ fit per diuisionẽ, trãsfertur dominiũ sine traditione, ut hic sed si poneremus rem, uel hæreditatẽ esse cõmunem aliter q, ex societate, tũc fortè istud ultimum dictũ gl. non esset uerũ, sed deberemus tenere præcedentẽ sol. ultimò teneamus mẽ
d ti hãc distinctionẽ [d] de eo, qui alienat uoluntariè, uel necessariè, quod facit ad multa, & p batur ff. de dam. infec. l. cùm postulassem. §. fi. & l. peto. §. prædium. de leg. ij. Gul. inducit in
e ar. [e] ad q. si plures habentes fundũ † emphy-
4 teuticũ cõmunem diuidunt, utrũ debeatur portio statuta
f per l. ult. C. de iur. emphyt. Istam q. [f] præcedit alia, s. utrùm possint diuidere dño irrequisito? Et uidet q, nõ, qa sicut nõ possunt alienare alijs, ita nec inter se, arg. §. de transl. l. cùm mihi. §. sed si pluribus. In cont. uidetur l. uolũtas. C. de fidei com. quod uidetur uerũ, quia ratio per quam prohibẽtur alienare in extraneũ, est, quia ille extraneus non habet necesse cognoscere dominũ, Doc. d. l. fi. de iure emphy. quæ ratio cessat qñ uendit emphy. socio suo, uel fratri suo. Prohoc facit qd' dicit de feudis, quę possũt diuidi, exceptis quibus dã, ut x. coll. de prohib. feu. alien. c. imperialẽ. §. prætereà ducatus. Nunc ad propositũ, an dñs debeat habere portionẽ statutã per d. l. ff. de iure emphy. dicũt quidã q, debet à prouocãte, & nõ à prouocato, ar. huius l. Gul. uidet dicere indistinctè, qd' dñs nihil debeat habere, ar. l. fi. C. de liti. & auth. de litigi. §. j. facit l. qui erat. ff. fa. ercisc. C. man. l. per diuersas, prout loquit de cessione quæ fuit inter hæredes, & socios cũ diuidũt. Nec ob. distinctio huius l. quia hoc ideo, qa poterat sibi prouidere agedo cõdictione furtiua, anteq, quocaret ad diuisionẽ. Sed ille qui habet cõem fundũ cũ alio, nullo modo põt prouidere, ut à cõmunione discedat, nisi per diuisionẽ, & ideò semper uidetur alienatio necessaria.

* Speciale. Idem Bar. l. traditio nibus. C. de pa. Qui tamen secum assertorẽ non habet, nõ enim hoc dicit d. l. j. Nam cõmunicare, non est dominium transferre: l. si rem. ff. de præscri. uer. I. C.

ADDITIO.

a Verũ. Cont. diuisionis placitũ. de pac. & l. si diuisionẽ. C. fa. er. & l. si inter uos. C. com. utri. iud. Sed ad ista iura respon. q, loquũtur de pacto de diuidẽdo, qd' quicẽ nõ erat efficax, nisi esset uestitũ traditione. Sed iste tex. & gl. loquũtur hic in sententia adiudicationis & diuisionis, quæ efficacior est, p ea. quæ habẽtur in §. fi. inst. de off. iu. et in l. ex hoc iure. de iust. et iur. Et q, trãsferatur ex tali diuisione, Bar. l. cũ solus. ff. de usuc. & hic Bal. l. j. C. com. utri. iud. Bal. post gl. l. j. in fi. C. de in off. dona. Rom. an si de contractu sit soluenda gabella, debeat solui de diuisione? cons. clxxxij.
b Contractus. Bar. l. ab emptione. in princ. §. de pact. & l. in summa. in prin. de cond. ind.
c Socio. Bar. l. traditionibus. C. de pac.
d Distinctionẽ. Bar. l. qui Romæ. §. duo fratres. de uer. ob. in x. q.
e Arg. Bar. l. pater. §. xv. de leg. ij.
f POMA. Istam q. Alex. cons. clxxxiij. ij. uol.

1 Condictio incerti est proprium nomen actionis, & competit ubi non competit condictio furtiua. nu. 5.
2 Condictio incerti quando competat habenti ius in re, & ei qui non est dominus, & de tritticaria, & condictio. l. si coloni.
3 Emens à iure rem à Titio bona fide possessam, quo remedio conueniatur.
4 Condictio furtiua, & condictio incerti differunt.

§. NERATIVS. Ei q, non est dñs, sed habet ius in re, in
1 locũ condictionis furtiuæ competit condictio incerti. Opp. §. eo. l. j. Sol. ibi loquitur de directa quæ datur soli domino, hic de utili. Vel uerius dic, † quod condictio incerti est proprium nomen actionis, & ita cõmuniter intelli-
2 gunt glossæ nostri. Et pro huius declaratione † glo. hic & l. manifestissimi. §. sed cùm in secunda. C. eodẽ & in l. & non tantùm.

tantùm.de pet.hęr.sic distinguunt,si quidē subtrahitur res dño,competit cōditio furtiua.ff.eo.l.j.si non dño,& tūc aut habet ius in re, ut creditor, & habet condictionē incerti, ut hic.Aut nō habet ius in re, sed possidebat & cōpetit tritoria,& j.tit.ij.l.j.in fi.& l.seq.Aut nō hēt ius in re,nec possidet sed habet detentionē tm̄,ut cōmodatarius,uel depositari*, & sibi subuenit per actionē in factū, uel condictionē ex l.si colonꝰ.C.de agri.& censi.li.xj. uel per officiū iudicis.Alij,ut Hugo, dicūt etiā isto casu cōpetere condictionē incerti, sed hoc non repetit lege expressum, ideò uidet recurrendū ad ad ff.dicta remedia,de quibus dixi. Tene mēti hanc gl.q̄ etiam nō probando dominiū, agis cōdictione furtiua istis casibus no.in hac gl.j. Quæro, hęc lex loquit quādo agitur ℈ furē, ad quē res peruenit cū uitio, sed quid si peruenit sine uitio, † ut puta rem à te possessam emi à fure bona fide. Istam q. tangit gl.l.in ciuilē.C.de furtis.in l. manifestissimi. §.sed cū in secundā.eo. tit.& Inn.ext.de rest.spol.c.sæpè. tangitur in d.l.& non tm̄.in prin.de pet.hęr.& in qualibet earū danꝫ remedia.In cont.facit qđ no.l.rem quę nobis.de acq. pos.ubi dicit gl.qđ pro possessione rei mobilis amissę nullum cōpetit possessoriū,sed intellige,ſ.interdictum,sed alia iuris remedia bene cōpetunt ad possessionē in l. ff. alleg.& dixi plene in d.l. rem quæ nobis.Quæro quæ est differētia, inter condictionē furtiuā. † & hanc condictionē incerti?ę. in condictione furtiua pōt actor cocludere,qđ reus condē netur ad restituendū [a] rem. Item pōt concludere ad dandū sibi rem, qđ est speciale odio furis, quia licet actor sit dñs, tñ potest petere sibi dari.Inst.de act.§.sic itaq̄.Sed in hac cō dictione incerti, petet solū restitutionē rei, non aūt sibi dari, cū ipse actor non sit dñs . Et ex prædictis apparet, † quæ ratio est q̄ hic datur condictio incerti,quia aliæ condictiones speciales deficiunt.Nam ut uidistis,in condictionibus quæ oriuntur ex negotio gesto, de quibus dictū est in præcedenti libro , ubi aliæ condictiones deficiunt,recurrimus ad condictionē incerti. l. sed & si me putem.§.j.ff. tit.ij.ita in condictione quæ oritur ex delicto,ubi deficit cōdictio furtiua, recurritur ad condictionem incerti,ut dictum est.

ADDITIO.

a *Restituendum.Bal.& Imo.l.scire debemus.de uer.ob. in l.fi.alleg.gl.d.l.sed & si me putem.*

LEX XIII.

EX ARGENTO. Etiā species facta ex materia mea, uenit in hac actione , & in ea habeꝫ ratio melioratiōnis factæ etiam sumptibus furis.

LEX XIIII.

1 *Hæres est dominus rei legatæ sub conditione.*
2 *Actoris si ius perit,etiam lit.contest.iudicio pendente reus absoluitur.*
3 *Res tantū ualet quantūm uendi potest,& quō hoc procedat, & nu.7.*
4 *Vendens & promittens pro suo dato ,& facto tantūm,etiam tenetur facto illius,cuius est hæres.*
6 *Aestimetur res an tantūm quantūm uendi potest.*
7 *Lit.contest.ea quæ superueniunt post & ab initio impedissent processum, impediunt reliquam partem iudicij,si reus est paratus statim probare.*

a SI SERVVS. [a] Si actor pendente iudicio desinit esse dominus facto suo,uel autoris sui,ius extinguitur, secus si facto furis,& res æstimatur, quantùm uendi potest. † No. q̄ hæres est dominus rei legatæ sub conditione.
2 Secundò no.q̄ si ius † actoris perit pendēte iudicio, etiam
3 lite contesta.sequitur absolutio. † Tertiò no. q̄ res tantùm
b ualet, quantùm uendi potest. Opp. q̄ si actor [b] perdat dominiū absq̄ facto suo,nō cessat condictio l.& ideò.in prin. ff.eo. Sol. hic uidetur perdere facto suo, quia ex dispositione defuncti quis fingitur esse una & eadē persona cum hærede.[c] Vide gl.& no.q.[d] aliquis uendit rem,† & promisit de
d suo dato & facto.certè ipse tenebitur ex persona eius,cuius
4 est hæres,ut hic quod tene menti.Secundò opp.l. inter omnes.in princ. de fur.Sol.ibi loquitur de actione furti.hic de condi. furti. Et ista est bona,& no.Sol.Ita habuistis no.in l. siue manifestus.in gl. ff.eo.Alij dicunt q̄ hic desinit esse seruus actoris facto suo , ibi absq̄ facto suo. Sed hæc sol. non procedit in actione furti, sed condictione furtiua, probaꝫ ff.de act.& ob.l.quæcunq̄.Tertiò opp. & uidetur q̄ non pereat ius actoris quò ad officiū, licet pereat quò ad dominium li.penden.l.si post acceptū ff.de rei uend.Sol.hic loquitur qñ perit facto actoris , uel autoris sui: secus in facto rei, ubi dicit tex. & ita loquitur lex cōt. Hunc † autem passum, scilicet quaudo prosit reo exceptio superueniens penden, iudi.examinaui plenè j.de excep.l.j.Opp.hic dicitur,res æ
6 stimatur † quantū uendi potest. cont. imò debet æstimari perinde, ac si res legata non esset, uel libertas sub conditione relicta.l.locū.§.cōdemnatio. de tab exhib. Sol. ibi erat ius de præsenti,sed sperabatur adesse & recedere in conditionis euentū, hic econtrà erat ius de præsenti,sed sperabatur adesse, & recedere in conditionis euentū,rationē diuersitatis dic ut ibi dixi. Opp. ff.ad l.Aquil.l. si delictū.Sol. ut ibi , quia ibi loquitur qñ delictum cōmissum est culpa,
7 hic qñ dolo,& dixi plenè in d.§.condemnatio.† Vltimò uenio ad illud no. q̄ res tantùm ualet,quantùm uēdi potest. quod intellige quantùm uendi potest,scilicet homini sciēti conditionē rei,l. mortis causa.§.fi.& ibi no.j.de don.cau. mor. Item intellige quantùm uendi potest,scilicet cōmuniter.& in loco publico, intellige quantū potuerit uendi pluribus,& pluribus diebus, non una die,uel uno momento, l.pretia rerū in fin. & ibi no.per gl.& ibi plenius dixi.ff.ad l. fal. Item debet intelligi qñ tractatur de æstimatione rerum mobi.sed qñ tractatur de estimatione alicuius rei immobilis, fit æstimatio fm gl. positam in l.ij.C.de resc.uend.dicut ibi . Quæro , si conditio extiterit in pendente iudicio, dicit tex. q̄ sequi debet absolutio , quæro , à quo fiet absolutio, utrùm à petitione, ab instantia iudicialiꝫ Gl. uidetur tenere q̄ ab instantia iudicij , dū dicit q̄ ulterius procedi nō debet,quasi dicat,hæc exceptio impedit processum.Quod in
8 tellige, † si reus est paratus ,pbare statim, fm q̄ dixi in l. nā posteà.in prin. ff.de iureiur. Nam ea quæ superueniūt post lit.contest. quæ ab initio impediuissent processum, impediūt aliquā * partem iudicij, ut * *Aliquam. Hic facti obscurelo quitur.Bartol. quem sic interpretor ut sit agatur de iudicio uniuersali, puta,hæreditatis,etiā ea quæ post lit.cōtest. obueniunt,insunt l. si hæreditatem.l.si quo tempore. ff. de pet. hær.* [c] j.ad l.Fal.l.in lege falc.dic & solue,[c] quod hic recipit sibi debitū nullo casu soluēti ab eo restituendum,sed mihi restituere tenetur soluēti in casu Falcidiæ imminētis,ideò sibi cauet. In cadē gl.ibi,sed in ea speciale, scilicet,ut nō fiat executio intra tempora sua, sed expectet conditionis euētus. Et est tatio, quia ibi agebat is, cui nondū ius competebat, cōtra reg. l.si pupilli. §.uideamus ff.de neg.gest.Hic uerò is,cui ius de præsenti competebat, licet in futurū recedere debebat in cond.euentum.

*In particulari uerò iudico ea quæ lite contestata de nouo accidunt, non creduntur ineſſe:l.non potest.ff.de re iud.*I.Con.B.

ADDITIO.

a *Seruus.Et illud quod dicitur hic, q̄ res æstimatur cum consideratione illius dubij euentus conditionis,fallit ubi illa conditio consisteret in morte alicuius,quia ibi non æstimatur,Bal.l.j.C.de pact.*
b *POMA.Actor.Fran.Cre.no.suo.xxxj.& clvij.Are cons.xviij.v.uol.ubi dicit econtra.*
c *Hærede.Bar.l.si seruum.§.j.de uer.ob.*
d *Quæstionē.Ca.& Lud.l.stipulatio ista.de uer.ob.quanꝫ Bal.tenet cont.c.j. qui sic.tenean.Cy.l.siue. C.de neg.gest.& Bal.si esset dictio taxatiua,quod idē esset contra, si quis promisit de subfacto,tamen uenit etiā facti sui hæredis.Bal.l.fin.C.pro emp.& tex.l.stipulatio ista.de uer.ob.qđ no.Bald.cons. lij.lib.iij.de eo qui promisit uendere fundū, & non uelle teneri nisi pro suo dato,& facto tantū,& interim fecit sibi cedere iura unius mulieris,cui ipse erat obligatus ad restitutionē dotis , & fecit impensas in fundo, an possit retinere fundū iure cessо,& ob impensas? & concludit qđ sic, quia iste promisit de facto suo tantum,& nunc uenit tanquàm nouus homo.*
e *Solue.Hanc gl.hic intellige quando ista uoluntas defuncti secuta est post factum,secus si ante.Bar. per illū tex.l.si uerū.§.item si homo.de uer.ob.gl.l. qui exceptionē.§.si pars.de cond. inde. & similiter alienans dicens se nolle teneri,nisi de facto suo,nihilominus tenetur de facto sui successoris sing.d.l. stipulatio.§.sed si quis.& l.si necessarias.§.de uendendo.de pig.ac.*

CAVERE

§ CAVERE AVTEM. Malę fidei possessori,litis æstimationem soluenti , de euictione non cauetur.De hoc dic ut l.ex diuerso. §. petitur. ff.de rei uend. & l.litis æstimatio.j.pro emp.

1 *Pars rei quando peti posit.*
2 *Bone mortuo quando posit peti corium & carnes.*
3 *Petens plus debito quando perdat totam causam.*
4 *Condictio furtiua oritur ex delicto.*

a § BOVE. [a] A fure possum cōdicere rem meam & id qđ ex re mea supereſt,& qui consecutus est totum,non po test petere partem. & qui consecutus est partem,potest
b petere residuū. No. qđ possum petere [b] rem,& etiā possum
1 petere partes rei.Opp.q̄ non ,pcdit petitio partis † rei.l.in cōmodatio.§.duabus.j. cōmo. Huius timore hic §. legitur duobus modis.Vnomodo in diuersis personis,quia alius fuit fur bouis,alius fuit fur corij & carnis,quasi contra eundem, licet possit agi ad totū,non tamen potest agi pro partibus,l.cōtraria,& intellige hoc pro partibus integralibus, utsi uellem petere ūnū pedem, caput uel cornu, & si. Sed si uellem petere partē quotam,ut dimidiā,uel tertiam,nō est dubium,quòd possum.l.si stipulatus.j.de sol.hæc lect.uera esset,donec totū durat in sui integritate,sed toto dissoluto, per partes, procedit alia,scilicet,ut iste §.intelligatur etiam in eadem persona , ut cōtra eum possit agi ad partes. Non ob.cont. quia ibi loquitur toto existente in integritate sua, hic facta partiū separatione.Secundò opp.ex noua contestatione non nascit actio furti.l. ci qui. j. de fur. ergo noua cōtrectatione correi, non nascitur actio fur.Sol.fm.j.lectur. hoc operatur hic diuersitas personarū, secundū secundam lec.hoc operatur hic diuersitas rerū,quia alia res est modò corium & carnes,quam esset bos.opp.si corium & carnes uidētur aliæ res , ergo solutione facta pro boue, non continget liberatio pro corio, & carnibus,uel econtra,quia nihil prodest exceptio rei iudicatæ , quando res sunt diuersæ,l. cum quæritur.de excep.rei iud.Sol.licet res sit diuersa,tamen est prima, & sic eadem fingitur,& hic secundū istam lec.Sed tenendo primā iterū opp.quando sunt personæ diuersæ , nō obstat exceptio rei iudicatæ.C.res inter alios acta.per totū. & d.l.cum quæritꝫ.ergo si unus soluit litis æstimationē,nullo modo prodest alteri. Gl.hoc nō bene declarat.Tenendo istā lec.oportet te dicere q̄ ille alius habebat causam à fure & erat habiturus regressum cōtra eum.l.nec ullam.§.j. ff.de pet.hær.Opp.q̄ exceptio rei iudicatæ nunc? prosit cōdemnato. j. de excep.rei iud.l.euidenter,sed hic dicit q̄ prodest, quare malè. Sol.hic dicit q̄ fuit condemnatus,& soluit,me
2 rito sibi prodest. Venio ad secundā gl.& opp.boue † mortuo nō prodest peti corium & carnes, l.mortuo boue.in prin. de leg.ij. Sol. dicit gl.aliud in boue legato,& aliud in boue subtracto. Breuiter ista est ueritas,quando q̄ unū totū integrale potest à me peti tanq̄ meum, tunc eo dissoluto potero petere quamlibet eius partē , ut hic. Quando q̄ possum petere quamlibet eius partē, ut hic. Quando q̄ possum petere unū totū, tanquā mihi debitū actione personali, tunc eo dissoluto sine culpa debitoris, nō possunt peti partes.l.cōtraria.dic ut ibi. Venio ad tertiam gl.& opp. qui petit plus.debet repelli à petitione totius,l.ij. §.item quæritur de aqua quoti.& æsti. dicit gl.hic erat deuentum ad æstimationem,quæ est diuidua, ibi de diuiduo loquitur. Certè ip se bos quādo peteretur dari, dicitur diuiduus per quotas. l.si stipulatus.j. de sol.Item opp.quòd debeat perdere causam suam,quia plus petit. C. de plus peti.l.j.& Instit.de act.
3 §.si quis agens.Sol. quando quis petit † plus debito,absq̄
c dolo debet obtinere qđ probauit sine dubio , [c] & hoc modo potest hic intelligi. Quando uerò plus petit dolo, tunc si quidem deliquit in duobus, scilicet, in plus petēdo,& in plus cautionē exigendo,perdit totum, d.l.j.C.de plus peti. aliàs secus,ut ibi no.per doc.& Can. c.j.de plus peti. ista debet intelligi d.§.si quis agens.Inst.de act.

ADDITIO.

a *Bone.Bar.l.si pecuniam.§.j.de cond.ob.caus.*
b *Petere.Bar.l.scire.de uerb.ob.*
c *Dubio.tit.C.de plus pet.& §.si quis agens.Inst.de act.*

Bar.super ff.uet.

LEX XV.

QVOD AB ALIO. Liber factus ex ueteri,cōtrectatione,condictione furtiua. non tenetur.Dicit gl.q̄ ex
1 hac l.apparet,q̄ condictio † furtiua non oritur ex delicto,quia tunc noxa caput sequitur.Tu dic cont.ut dixi in l.si pro fure.§.fi.ff.eo.licet in quibusdam habeat aliquas singularitates,inter quas est hæc.

LEX XVI.

QVI FVRTVM. In hac actione periculum interitus pertinet ad furē indistinctē, sed in actionibus descendentibus ex contractu, habetur ratio culpæ fm natu
a ram contractus.Opp.ad ij.partem,[a] & uidetur q̄ cōmodatarius teneatur de casu,ut d.l.si ut certo.§.secundo.j.cōmo. Sol. illud uerum , si culpa uel mora præcesit. Mirabile est hoc, cum hic præsupponamus furtum esse factū, ergo culpa & mora præcesit.l.in re furtiua.ff.eo.& j.eo.l.fi. unde Ia. But.uidebat fateri cont. & dicit qđ hic dicit in tex. & gl. intelligatur fm naturā actionis cōmunē cōmodati & depositi,non referendo nos ad casum positū in tex. Sed hoc uidetur mihi cōtra mentē huius l. Ideò dico q̄ etiam in casu huius l.si agerem cōmodati,uel depositi,non haberetur ratio culpæ.Nam culpa quæ fuit cōmissa in utendo,non fuit ordinata ad casum , & ideò non facit cōmodatarium,uel depositarium teneri de casu , l. si uehenda.§.j.j.ad leg.Rod.de iact.& ibi no. & l.& in totum j.de impen.in re do.fa.& idem dico in mora.Nam quamuis sit in mora quo ad condictionem furtiuam, non tamen est quò ad actionem cōmodati uel depositi. Opp.l.j.§.si rem.j.depos. Sol. ibi cōmisit furtū in uendendo,hic in utendo.& ibi deliquit circa totam rem hic tantū circa usum eius,l.qui iumenta.j.de fur.& ibi.no.

ADDITIO.

a *Parui.Bar.l.j.C.quod met.cau.*
b *Absens.Ang.in repe.l.j.C.de iud.*

LEX XVIII.

1 *Creditor falsus accipiendo scienter indebitum,quando faciat furtum.*

a QVONIAM. [a] Falsus creditor accipiendo scienter indebitum, furtū facit, & condictione furtiua soluenti tenetur. Opp. si sit furtum, ergo non transfertur dominium, & sic cessat condictio indebiti,quia nemo condicit rem suam,&c.ut ff.usuf.quemad.ca.l.ul.Meritò ergo per hanc l. totus ille tit. de condict. indeb. uidetur destrui.Huius timore sunt multæ sol. finaliter gl. intelligit hic, quan
b do quis labitur in persona, [b] & sic in substātia personæ.Idē

no. in l. falsus. de fur. sed Dy. in d. l. falsus. dicit q̄ hoc nō est necesse, quia posito q̄ non transferatur dominiū, habet tamen locum condictio, quia omnis condictio degenerat ꝫ
1 furem. Ego † in d. l. falsus creditor simulat se creditorē, & inducit debitorē ad soluendum sibi, & tunc cōmittit furtum. Videt enim soluere sub ea conditione, si creditor est. Ita intelligatur d. l. falsus. & hic, ubi tex. sonat hoc. Quādoq̄ debitor sua sponte uadit ad soluendū, illo nihil faciente, nisi recipiente pecuniam, & tunc nō fit furtum, & dominiū trās fertur, ut in toto tit. de cōdic. indeb. Ratio quia debitor habebat pro constanti q̄ esset creditor, & sic illa condictio, si creditor est, nō inerat. Nec potest dici illud, quod dicebam in l. si procuratori falso. in ult. glo. s̄. de cond. ob cau. uidelicet q̄ in ipso actu traditionis cōmittatur furtū, licet posteà immediatè res incipiat esse creditoris. Nā, ut hic dicit tex. illud furtum parit cōdictionem furtiuā, seu posteà translato dominio, cōdictio furtiua extinguitur, quia uoluntate actoris transfertur, l. siue manifestus. §. fi. l. si seruus. in prin. s̄. eo. sed impossibile est q̄ eodem momento condictio furtiua oriaꝫ, & desinat. l. Titio cum morieꝫ, s̄. de usuf. ergo, &c. Alia quæ hic tanguntur in gl. sunt clara.

ADDITIO.

a *Quoniam. Bar. l. si uendidero. §. fi. de fur. ca. l. qui fundum. §. seruus meus. circa fi. ff. pro emp. ubi ponderat illum tex. contra hanc distinc. Bar.*

b *Persona. l. seruus cuiusdam. s̄. de cond. in deb.*

LEX XIX.

IVLIANVS. Hæc condictio datur cum adiectione de peculio.

LEX XX.

a LICET. [a] Fur semper est in mora, ideò ad eum semper spectat periculum interitus. No. q̄ licet quis sit paratus suscipere iudicium, per hoc morā non purgabat.

ADDITIO.

a *Licet. l. nemo rem suam. & quæ ibi no. §. fi. de uer. ob.*

De condictione ex lege. *Tit. II.*

Continua rubricam ut in glossa.

LEX I.

1 *Lex. ff. eo. habet locum etiam in legibus antiquis.*
2 *Lex semper loquitur.*
3 *Agendi ius ex legis dispositione quando oriatur.*
4 *Quando lex permittit, an ei cui permittitur, oriatur ex tali promissione aliquod ius.*
5 *Ex dispositione legis aliquid uetantis ad cōmodum alicuius ei tunc oritur exceptio. & quando actio.*
6 *Agendi ius quando ex lege competit, utrum sit actio, uel officium iudicis.*
7 *Quando dispositione legis oritur actio, utrum sit condictio ex lege, an alia actio.*
8 *Emphyteutico ex contractu oritur actio specialis ex emphyteusi.*
9 *Ex obligatione literarum non agitur condictione ex lege, sed actione ex literis.*
10 *Lex uel consuetudo ubicunq; induceret nouum contractum ex tali contractu oritur actio, & non condictio ex lege.*
11 *Actio criminalis quando ex l. inducitur, non dicitur condictio ex lege, sed accusatio ex lege.*
12 *Quando lex obligationem inductam declarat, quæ actio oritur.*
13 *Si lex confirmat obligationem inductam, an ex ea oriatur cōdictio ex lege.*
14 *Condictio ex lege, concurrit cum alia.*

a 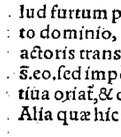 I OBLIGATIO. [2] Quando per legem ciuilem inducit obligatio immediatè, nec exprimitur actio, cōdictione ex lege oritur. Antequam ulterius procedam, quæro exempla huius l. gl. ponit quædā exempla de iure antiquo Digestorū, ut l. si postulauerit. §. fi. de adult. Contra istam lect. opp. quia tex. hic dicit, ex lege noua. sed illa est lex uetus, ergo non est bonū exemplum. Huius timore quidā legunt hic, hoc modo, si obligatio noua introducta ex lege scilicet ueteri uel noua, & sic illud uerbum, noua, determinat illud uerbum, obligatio. & hæc satis bona. alij dicūt q̄ etiā l. si postulauerit. est noua, omnis em̄ lex post legē decim tab. potest dici noua. Certè qualiter dicatur lex noua, nō curo hic examinare, examinatur plenè ff. de reg. Cat. l. fin. per gl. & Ia. de Are. Sed uerum est indubitanter, q̄ hæc
1 lex habet locū † etiam in legib. antiquis, & etiam in nouis. De antiquis induxit exemplū in d. l. si postulauerit. §. fin. & l. extat. ff. quod metus causa. & l. fin. s̄. de rei uend. fm illam lect. & multis alijs legibus. Alij ponunt exemplum in legibus nouis, C. de dona. l. si quis argentū. & C. de suff. l. j. & de pet. hær. l. fin. de iure deli. l. scimus. §. scientia. & C. unde ui. l. si quis in tantam. Ista sunt iura per gl. hic alleg. tamen sunt in C. multę aliæ leges, uidelicet de fac. eccl. l. iubemus. de paga. l. Christianus quod metus causa. l. si per impressionem. de arb. l. ne in arbitris. de fideiuss. l. j. si per uim, uel alio modo. l. j. unde ui. l. meminerint. & l. momentariæ. & l. non abre. & C. loc. l. si quis conductionis. de litig. l. pen. & fin. multæ aliæ leges, quas inuenire laboriosum esset potius quàm subtile. in auth. sunt etiam multæ aliæ. & auth. iubemus. C. de episc. & cleric. ne filius pro patre. auth. habita. & ne uxor pro mari. auth. sed omnino. & quomō & quando in auth. qui semel. & qui potio. in pig. hab. auth. idem possessor. & multæ aliæ. Possumus etiam ponere exemplū in statutis ciuitatis & constitutionibus regū & principum. Sed cōtra hoc opp. quō potuit lex antiqua cogitare de futuris legibus, contra l. iubemus. in fi. C. de test. ꝛc. non potuit cogitare specialiter, sed generaliter sic, sicut pater potest cogitare de filijs sibi nascituris instituendo eos uel exhæredando, l. Gallus. de lib. & posth. & de test. mil. l. qui iure militari, &c. Item opp. quia hoc uidetur contra hanc l. quæ dicit, si obligatio lege noua introducta est, qd̄ est temporis præsentis, ergo non refertur ad obligationes [b] introductas posteà, ut l. si ita. de aur. & arg. leg. Huius timore dicit gl. exponе hic, est, id est, erit. Gl. ista habuit locū intellectum, nō tamen est
2 necessaria expositio sua, Nam debes scire † q̄ lex semper loquitur, & semper est in uiridi obseruantia, l. Arriani. C. de hær. probatur in omnibus legibus incipientibus, hodie & cætera. & in auth. dum dicunt, sed hodie hoc iure utimur, C. de appel. auth. hodie. Nam illud hodie, intelligitur, scilicet de illo die quo illa lex uel auth. legitur. ita hic lex dicit, si obligatio lege noua introducta est sufficit q̄ fit in præsenti eadē die qua hæc lex legiꝫ, qm̄ semper loquitur. Non ob. l. si ita. de aur. & arg. lega. quia ibi loquitur in testatore, qui semel tantùm loquitur. Expediti sumus de apparatu. Nostræ uideamus ergo materiā huius legis, hic habemus tria, quòd ex depositione l. oritur ius agendi. Item q̄ istud ius agendi est actio. Item quod illa actio uocatur condictio ex
3 lege. Quæro ergo post, & reuoco in dubium, † utrum ex di-
c spositione legis oriatur ius agendi. [c] Et uidetur quòd sic, ut hic, in cont. ff. ad l. Falc. l. j. in prin. & C. ne fideiuss. do. den. l. j. & ij. & de reb. eor. l. j. Aduerte, scitis quod legis uirtus consistit in quatuor, imperare, permittere, uetare, & punire, ut s̄. de legib. l. legis uirtus. Vnde si quidem lex præcipit imperando, seu præcipiendo, & tunc aut præcipit aliquid quod respicit cōmodum tantùm eius cui præcipitur, & tunc oriꝫ actio, nisi sicut ff. dicam de l. permittere, magis enim est permissio & consiliū, q̄m præceptū, l. sæpè. de of. præsi. Aut præcipit aliquid ad cōmodum alterius, q̄m eius cui præcipitur, & tūc oritur ius agendi. hoc probatur in omnibus interdictis restitutorijs, C. de ser. fug. l. quicūq;. & s̄. ad. l. Aquil. l. ij. cum multis sim. Quādoq̄ lex permittit, & hic aduerte, aut permittit aliquid fiendū ab aliquo in se, uel in suo. & tunc nō oritur ius agendi, sed efficitur ut ille actus sit ualidus & impunitus, l. in re mandata. C. mand. & l. si cōstante. §. si maritus. fol. mat. Aut permittit qd̄ fiat aliquid in alieno, & oritur ius agendi, l. uenditor. §. si cōstat. s̄. cōm. præd. & l. j. in fi. & l. ij. & iij. in fi. ff. de aqua plu. arcen. Quandoq̄ lex permittit fieri aliquid qd̄ nō fit in loco, intellige ut loco cohęreat, tunc aut illud uenit tm̄ explicandū intra personā facientis, & non oriꝫ ius agendi. Exemplū in omnibus legib. quæ deferunt hereditates ex testamēto, uel ab intestato. Nam non cōpetit mihi ius agendi ad hoc ut habeā hæreditatē, qm̄ in meipso

meipso possum hoc expedire sola uoluntate, tm̄ hereditate adita possum posteà agere petitione hereditatis. Si uerò illud ueniret explicandū cū alio, tūc aut uenit explicandū principaliter, propter se, & cōpetit ius agendi, utputa in casib[o], in quibus filius potest agere cōtra patrē, ut eum emancipet, l. si lenones. C. de episc. audien. uel pater contra filiū, ut patiatur se emāciparе. l. quidā cum filiū. & ibi per doc. de uer. ob. Quandoq̄ uenit explicandū propter aliud, & tunc ius agendi non competit, sed sufficit q̄ ille qui debet facere, impleat pro parte sua quantū potest. Hoc probatur per omnes leges quæ dicūt de obligatione & cōsignatione, l. acceptā. C. de usur. & l. obsignatione. C. de sol. & l. iure ciuili. de cōd. & dem. Iuxta prędicta quęro, in casib[o], in quib. ius per
4 mittit aliquid, non oritur ius agendi, ut s̄. dixi, an † ei cui p mittitur, dicatur cōpetere aliquod ius ex illa permissione, an uerò sit facultas facti? Pro cuius declaratione debes scire, q̄ dicitur de usufructu formali & casuali. Nam usufructꝰ formalis est ius alienis rebus utendi & fruēdi. l. j. s̄. de usuf. ususfructus uerò casualis non est ius, sed quædā facultas percipiendi fructus, quia est dns̄, l. uti frui. in prin. s̄. si de u-
d suf. pe. Nunc ad propositū, quandoq̄ lex permittit [d] aliqd alicui facere prō cōseruatione iuris sui iam quæsiti, & illud non est ius, sed facultas quædā, ut d. l. in re mandata. & d. §. si maritus. Quandoq̄ permittit lex aliquid facere pro acq sitione alicuius iuris de nouo, & tūc est ius, ut ius adeundi
e hæreditatem. [e] Et hoc apparet ex eo qd̄ ei præscribitur, l. licet. C. de iur. delib. Facultati aūt quæ facti est, non præscribitur, quia leges quæ loquunt de præscriptione, ut l. sicut. & l. cū notissimi. de præsc. xxx. ann. loquunt de præscriptione contra iura tantū, non contra facultates quę facti sunt, & ideò doc. in illa q. utrum præscribatur iuri offerendi, reuoluunt utrum ius offerendi sit ius, uel facultas. De quo dicā
5 ff. de pig. act. l. si rem. §. omnis. Quandoq̄ lex uetat, † & tunc aut uetat aliquid ad cōmodum eius, uel hæredis eius cui uetatur, & oritur ius excipiendi, nō agendi, l. j. in princ. ff. ad leg. Falc. & C. ne fideiuss. do. dent. l. j. & ij. licet solutione facta per errorem competeret cōdictio indebiti, tm̄ illa nō oritur ex illa l. uetante & inducente exceptionē, sed oritur ex quasi cōtractu, qui celebratur solutione, l. si area. s̄. de cond. indeb. Quandoq̄ lex uetat aliquid ad cōmodum alterius q̄m cui uetatur, & tunc sine dubio oritur ius agendi. Hoc probatur in omnibus interdictis prohibitorijs. C. ne liceat potentib. l. j. & ij. C. nemini licere signa imponere. cum multis similib. Et prædicta distinctio procedit, qm̄ lex ꝓhibet factū. Si uerò prohiberet expresse ius agēdi, ut puta, ne actio petitione detur, & tūc esset indubitabile, q̄ solū paratur exce-
f ptio. l. ij. §. j. ad Velleia. & ad Maced. l. j. Sed contra hoc opp. f ubicunq; lex dat ius excipiendi, ibi reo competit ius agendi per officiū iudicis. l. Aurelius. §. Sticho. de lib. leg. & l. si cōtendat. & ibi no. de fideiu. & l. ij. C. qui bo. cedere pos. ꝛc. illud ius agendi non oriꝫ ex illa lege uetante, sed ex æquitate iudicis, propter illā l. ut d. l. iij. C. qui bo. ced. pos. & ibi hoc tex. declarat. Quartò & ultimò lex procedit puniendo, & tūc sine dubio cōpetit ius agendi, ut patet in omnibus legib. pu
g nitiuis maleficia. Secundò principaliter est uidendū, [g] eo casu quo cōpetit ius agrndi, † ex l. utrū sit actio, uel officiū iudicis? Videtur casus in l. qd̄ si minor. in fi. s̄. de mino. & ex quib. cau. maio. l. j. & per totū. q̄ si iudicis officiū. Tu dicas q̄ qm̄q; uerba legis disponentis referunt ad partes, qm̄q; re
h ferunt ad iudicē, quandoq̄ impersonaliter proferūtur. Primò casu semper oritur actio. Ita debet intelligi, s̄. ad leg. Aquil. l. ij. & de pet. hær. l. item ueniunt. §. pridie. Et hoc apparet ex omnibus interdictis prætorijs restitutorijs. Dicit em̄, restitues, &c. & unde ui p totū. & ne quid in loco pub. l. ij. cū simi. Qm̄q; referuntur ad iudicē uerba legis disponentis, & tunc qm̄q; referuntur ad iudicē affirmando, quandoq̄ ne-
h gando. Si affirmando, semper cōpetit iudicis [h] officiū. s̄. de min. l. j. coniuncta, l. q̄ si minor. in fi. & s̄. ex quib. cau. ma. l. j. in prin. & s̄. quod metus cau. l. fin. §. j. & ij. & ff. de colla. do. l. j. in princ. & de ali. & cib. leg. l. iij. & ibi dixi. & C. de coll. l. si soror. & ibi gl. quæ hoc dicit. Qm̄q; referuntur ad iudicē negatiuè, tunc non producit officiū iudicis. Non enim aliquid

i cōmittitur iudici directò, [i] sed magis pariunt actionē ei, ad cuius utilitatē uerba fuerunt prolata, ut s̄. quod met. cau. l. j. ubi prætor dicit, q̄ met. cau. gestum erit, tatum nō habeo licet uerba referantur ad iudicē, tamen quia referuntur prīuatiuè, non pariunt officiū iudicis, sed actionē parti, ad cuius cōmodum priuatio illa inducit. Et prædicta distinctio locum habet qm̄ uerba legis disponūt circa factū, puta aliquem reddere, uel restituere, & si sed qm̄ directò disponeret circa ius agendi, sine dubio producerēt actionē. Hoc appa-
k ret ex omnibus edictis, quæ dicūt iudiciū [k] dabo. Licet eīn uerba referantur ad iudicē, tamen quia directò circa ius agendi disponunt, producunt actionē, ut s̄. de iur. om. iud. l. si quis id quod & de his qui deie. uel effu. l. j. cū simil. Qm̄q; uerba impersonaliter proferuntur, & tunc cōpetit ius agendi, auth. sacramenta. C. si aduer. uend. & ibi no. ff. de acq. rer. dom. leg. statuas. & de his qui deie. uel effu. l. si uerò. §. prætor. l uer. si seruus insciente cum simi. & idem intelligo in sta
m tutis eadē ratione. Tertiò principaliter est uidendum, [m] eo casu quo ex dispositione legis oritur actio, utrùm sit condictio ex lege, an alia actio. Ista est multum intricata materia, quam gl. nostræ posuerunt in l. quoties. ff. de præsc. uerb. & multùm imperfectè Iac. Bal. fecit de hoc magistraliter unā suam additionē, quæ incipit, turbatus est eorum spiritus, & mirantur tanq̄ ignari, &c. Cy. recitando dicta Vltramon. examinat hoc in l. ex placito. C. de rer. permu. & ibi Vltram. uidentur uelle loqui subtiliter, tamen malè declarant, nec ueritatē ponunt. Ego tradam uobis hanc materiā per eum modum quem intelligā. Si quidē est cautum quo nomine actionis agatur, & eo agitur, & hoc nō habet dubium. Si uerò non est cautū, & tūc qm̄q; lex obligationē inducit, qm̄q; inductā declarat, qm̄q; inductam cōfirmat. Primo casu, aut obligationē inducit immediatè, aut mediatè aliquo contractu, uel simil. Si immediatè, aut est lex prætoria, & habet locū actio in factū, l. fi. in prin. de eo per quem factum erit. & Inst. de interdict. in fi. Aut est lex ciuilis, & habet locū condictio ex l. hic est casus in hac lege, & ita posui tibi in summario. Si uerò lex inducit obligationē mediātc aliquo cōtractu, uel simili, tunc in hoc sunt opiniones, fm diuersas materias. Verbi gratia, lex ciuilis inducit contractū emphyteuticum, nec est cautū quo nomine actionis agatur, l. j. C. de iure emph. quo nomine tūc actiōis ageꝫ c
Pet. de Bellapertica dicit, actiōe præsc. uerb. * * quia illa lex respicit principia legis xij. tab. Istud est falsum, primò fm opin. ipsorum. Vltramon. qui dicunt q̄ actio præscriptis uerb. non oritur, nisi ex cōtractibus innominatis, sed contractus emphyteuticus est nominatꝰ ergo, &c. tamen opi. eorū est falsa, ideò nō curo de ea. Prætereà istud est s̄ l. iij. ff. de præscri. uerb. qm̄ contractus nullū habet nomen à iu
n re ciuili, unde alij dicunt, [n] & hęc est cōmunis opi. q̄ agatur ex condictione ex lege. l. j. C. de iure emphyt. sed non placet, quia hæc condictio habet locum, quando obligatio inducitur ex lege, ut hic, sed ibi non inducit ex lege, sed ex contractu. Modus inducendi ex lege, & inducendi, ex ꝺcīu differūt in specie, l. obligamur. §. lege. & per totā. i. de act. & ob. Præterea, reg. est q̄ quoties cō contrahimus lucri faciendi causa, oritur actio ex cōtractu, l. actionum genera. §. ex contractu. de act. & ob. Præterea, dicitur in tex. Inst. de loca. §. adeò. q̄ contractus emphyteu-
o sis [o] sit species contractus p̄ se, sicut alij cōtractus iurisgent. sed cōtractus nominati iurisgentiū eo ipso q̄ sunt, & actionem producunt. l. iurisgent. in prin. s̄. de pact. ergo, &c. Con-
8 cludo † ergo, q̄ ex contractu emphyteutico oritur quædā actio specialis, quæ uocat actio ex emphyteusi, & sic denominatur à contractu, sicut actio ex empto, & locato & similes. hic est tex. in d. l. actionū genera. §. ex cōtractu, &c. Aliud exemplum in obligatione literarū, quæ actio oritur? Gl. In
p stit. de lite. ob. dicit [p] q̄ oritur condictio ex lege. Idem doct. in l. contractibus. de non nume. pecr. Ego dico cont. Nam
9 scitis † q̄ uerborum obligatio est inducta de iure ciuili, sicut obligatio literarū. Item lex dicit q̄ non minus obliga-

mur literis q̃ uerbis, nec est minoris efficaciæ, una quàm alia, l.non figura.de act.& ob.ĩ.sed in obligatione uerborũ habemus expressum, q̃ si quidẽ uenit certum, agitur certi condictione ex stipulatione.Si incertum,agitur actione ex stipulatu,& sic denominatur à contractu,ut Inst.de uer.ob. in princ.& l.si quis certum. s̃. si cer.pet.Ita in proposito si in obligatione literarũ uenit certum, agetur certi cõdictione, ex literarum obligatione. Si uenit incertũ, agetur actione quadam quæ denominabit̃ ex eo contractu, ut puta actione ex literis,uel ex literarũ obligatione, ut sic semper ex cõtractu agatur non ex lege, ut d. l. actionũ genera. §. ex contractu. de act.& ob. Nec ob.Inst.de lit. ob.in princ.ubi dicit ex numeratione.Nam ibi non producit actionẽ immediatè ex l.sed confirmat,uel inducit illum modũ contrahendi uerbis, ex quo oritur actio, ut dictũ est. Aliud exemplũ est in sponsalitia largitate,quæ est hodie specialis contractus, auth.ut sponsalitia largit.in princ.posita. C. de dona. ante nup.auth.eo decursum.Dico q̃ agitur actione ex sponsali-
10 tia largitate, ut d.§.ex contractu.Et idem dico † ubicunq; q
q consuetudine uel statuto induceretur aliquis nouus contractus,ut agatur actione quæ nascitur ex contractu, unde ex cõtractu feudi, inducto ex consuetudine dicerẽ agendũ esse actione feudi,seu ex feudo, qd̃ idem est.Et ita intelligo hanc materiã.Et fm prędicta uides q̃ ad arborem Ioannis
11 essent addendæ aliquæ actiones, quas dimisit. † Prædicta uera quando ex lege inducitur actio ciuilis.Nam si induci-
r tur actio criminalis,nõ debet dici condictio ex lege,r sed accusatio ex lege. Nam crimina non puniunt̃ per actionẽ, ut Inst.de pub.iud.in prin.sed condictio ex lege est actio,ergo non datur ad puniendũ crimina. Illi ergo dicũt q̃ damnatus criminaliter ex forma statuti, est damnatus condictione ex l.falsum dicunt. Dixi plenè in l.infamẽ. ĩ.de pub.iud.
12 Secundus principalis † casus est, quando lex obligationẽ inductam declarat, & tunc aut declarat eam inductam ex æquitate alicuius certæ legis, aut ex æquitate in genere. Primò casu agitur in factum actione, uel utili actione de-
s scendente ex illa l.s scilicet cuius æquitatem respicit,Excm
t plum t s̃. si qua.pau.feu.dicta l.pen.& in actione in factum &utili Aquili. l. item si obstetrix. s̃.ad leg. Aquil.& per multas leges illius titul. & l.qui seruandarum.§.j.& ij. & iij.s̃.de præscrip.uerb.Et sic potest intelligi l.quoties. ĩ.de præscrip. uer.fm unum modũ legendi ibi positum. Quãdoq; declarat lex obligationẽ subesse ex æquitate in genere,& tũc aut ex delicto,aut aliter. Primo casu siquidẽ ex aliquo delicto nominato agitur actione in factũ,ut ĩ.de fal. l.qui nomine. & ĩ. pro soc.l.nec quicq̃.Si uerò est delictũ nominatũ,tunc siquidẽ cadit̃ in dolũ,habet locũ actio de dolo,l.ij.C.de dolo.& s̃. de dolo. l. j.Si uerò cadit in culpã,agit̃ actione in factum, C. ad exhiben.l.exhibitionis.& ĩ.de præsc.uerb.l.naturalis. §. sed si dedi.Secundo casu quando agitur aliter q̃ ex delicto,& tunc aut ista obligatio est ad reddendũ quod quis accipit,& tũc ager̃ cõdictione sine causa.l.si & me & Tium. s̃.si cer.pet.& l.si cum seruum.eo.tit.Aut principaliter
u ad dandum,& tũc siquidẽ ista obligatio u oritur ex aliquo gesto uerbis,& habet locũ actio præscrip.uerbis,quę largo modo potest dici in factũ, ut ĩ. de præsc.uerb.per totum.Si uerò ex aliquo gesto per aliquod factũ, & tunc habet locũ actio in factum, cuius tenor receptus est in uarijs articulis iuris.l.sancimus.C.de sac.eccl.Tertius casus principalis est,
13 † qñ lex cõfirmat obligationẽ inductam, & tunc quandoque lex confirmat obligationẽ directò, disponendo in eã, & tunc oritur actio ex lege,seu condictio, sed oritur ex ipsa obligatione,uel contractu,ut s̃.dixi,& probatur in l.legiti-
x ma.x de pact.& ĩ.de uerb.sig.l.lege obuenire.Si uerò nõ disponit directò in ipsam obligationẽ,uel cõtractum,sed ob ipsam,uel propter ipsam, tunc habet locũ condictio ex lege,ut l. si quis argentũ. C.de do.& l.j.C.de suffra.Non enim confirmatur ibi pactũ donationis directo, sed propter pactum lex producit rationẽ.Contra prædicta facit C.de arb. l.ne in arbitris. ubi dicitur agendũ esse in factum,uel cõdictione ex lege,uel utili in rem,prout facti qualitas postulauerit,& tamen lex ibi inducit, seu cõfirmat obligationem.

Pro cuius declaratione debes scire, q̃ illa lex ponit unum casum,qñ partes & arbitri iurauerunt,& tunc agitur actione in factũ, non generali,ut gl.ibi dicit,sed in factum exiureiurando. Nam partes uidẽtur iurare id esse uerum quod arbitri dixerint,meritò non agitur cõdictione ex lege,quia nõ inducitur noua obligatio, & ita uidetur ibi sentire Martinus.Syl.posteà ponit alium casum,qñ partes nõ iurauerunt, sed arbiter solus, tunc competit condictio ex lege, quia ex illa inducitur utilis in rem,de qua ibi loquitur, ideò nõ facit ad propositũ, quia actio in rem non præsupponit obligationem. Nos aũt hic loquimur, quando ex lege induci-
y tur obligatio.Et per hoc etiã apparet,y quòd tractatus utilis actionis, quæ datur ei,cui est actio cessa, uel quæ datur nobis ex contractu alterius, nõ pertinet ad hunc tractatũ. Nam illa est simpliciter datiua,non ex obligatione,nos autem hic loquimur, qñ ex lege inducitur obligatio. Vltimò
14 quæro,an ista † actio possit cum alia concurrere. R. quòd sic l. quoties. ĩ. de act.& ob.& ideò tex.hic dicit ea. l. quia si alia lege oriretur, non impediret hanc oriri.Et si hæc lex est multum bene examinata.

ADDITIO.

a Obligatio.Sed quid differt condictio ex l.& accusatio ex l.uide glo. ibi Bal.l.fi.C.de litig.
b Obligationes.Bar.l.omnes populi.de iust.& iur.
c Agendi.Bal.l.fi.§.prætereà.de iure do.Quandoq; autem lex noua disponit circa principale factum roborando,& actio nascitur ex illo facto.arg.l.ex placito.de rer.permu. Aut actionem inducendo,& oritur condictio ex lege,l.si quis argentum.de donat.Quandoq; lex noua disponit circa accessorium,& tunc non inducit obligationem,sed iudicis officium,iuide ibi,& ad de Bal.rub.C.eo.
d Permittit.Bal.rub.C.eo.qui aliter loquitur.
e Hæreditatem. Adire est ius, non facultas,& an ei præscribatur:scripsi in l. suum.C.de iur.delib.post Bar. Adde an iuri adeundi præscribatur,Bal.consil.decimotertio,lib.iij.
f Opp.Bar.l.societatẽ. §. arbitrorum.uer.quæro quo iure sententia arbitrorum. ĩ.pro soc.
g Videndum.Bar.rub.C. eo. & auth.dos data.ad fi. C.de don.ante nup.uer. si affirmando,semper competit iudicis officiũ,& c.Bar.l.j.in prin.s̃.si quis ius di.& in.§.ait prætor.s̃.de post.& c.
h POMA.Iudicis.Fel.c.exceptionem.de exce.uer.demum sciãs. Ias.si soror.l. C.de colla.Cæpo.cons.xij.in fi.Barb.cons.ij. aliàs.iij.in j.uol.Ias.l.ea demũ. C.de colla. Alex.consilio quinquagesimo. ij.uol.& Fel.c.ij.ad fi.post Pan. ibi,de offic.iud.ord.
i Directò. Bar.l.metum.§.sed q̃ prætor. s̃.quod met.cau.
k Iudicium.ĩ.comm.l.j.in prin.
l Prætor.Bar.l.Arriani.de hære.
m Videndum.Bal.rub. C. eo.Sed an condictio ex l.detur pro facto.Bal.d.l.ex placito.xcix.q.
n Dicunt.Cont.Bar.d.l.j.& ĩ.de pub.iud.l.j.
o Emphyteusis . Et adde q̃ condictio ex lege , quandoq; concurrit cũ alia ex diuerso capite.l.quoties.de act.& ob.& ibi gl.Bal.rub.C.eo.
p Dicit.Sed Bal.rub.C.eo.tenet opi.gl.& doc.cont.Bar.& c.
q Vbicunq;.Bar.l.omnes populi.de iust.& iur.in v.q.princ.& in l.j.de pub. iud. & Bal.rub. C.eo. ubi tenet q̃ agatur condictione ex moribus.Sed Bal. l.ij.C. quando lib.ab emp.dis.tenet,q̃ non oriatur actio sui nominis ex studio, sed condictio ex l.uel præscriptis,& feudum est contractus innominatus.Bal.in rub. C. de re. per.& ad Bar.hic.an ex consuetudine,uel ex moribus,uel ex statuto oriatur condictio ex l.uide Bal. l.ex placito.in decima q. C.de rer. permut. & Bar.l.de quibus.in fin. de legib.& Bal.l.fin.C.de leg. & Bar.l.omnes populi. in quinta quæstione princ.& in dicta l.de quibus ad fi.s̃.de legi.
r POMA.Lege. Adde q̃ in criminalibus.propriè dicitur accusatio.glo.l.fin. uer.recipiat.in fi. C.de litig.declarat Ang.l.si quis id quod.ff.de iur.om.iu. Alex.l.uiro.in prin.ff.sol.mat.
s Lege.No.per actionem in factum,de qua plenè doctores.in l.ex placito.& ibi Bal.de rerum permut. & quid differat à condictione ex lege , & an sit datiua,uel natiua.
t POMA.Exemplum.Ias.§.actionum.Inst.de act.
u Obligatio.Bar.rub.de præsc.uerb.
x Legitima.Bar.d.l.Legitima.
y Apparet. Sed quæ actio oriatur ex statuto,uel consuetudine, Bar.l.si duo. §.si quis iurauerit.s̃.de iureiur.

DE

De condictione triticaria. Tit. III.

Gl.continuat rub. ad præcedentia, dicut in ea. & quærit quare appelletur triticaria,dic ut in ea.

LEX I.

1 *Si certum petatur,non est proprium nomen actionis.*
2 *Condictio triticaria quare non competat pro pecunia numerata, sed pro alijs rebus sic.*
3 *Fratres minores accipiunt omnes alias res, præter pecuniam numeratam.*
4 *Condicere rem suam quando quis possit.*
5 *Condicere quando quis possit per hanc actionem usumfructum, uel aliam seruitutem.*

a VI CERTAM. a Hæc condictio locũ habet pro omni re, excepta pecunia numerata, siue certũ, siue incertũ, siue dñium, siue possessio petatur. Primò † quæritur utrũm si certũ petatur,sit proprium nomẽ actionis.Certè non
1 ut §.si cer.pet. dixi in rub.& in l.certi condic.in prin.Secundò quæro † quare hæc condictio non cõpetit pro pecunia
2 numerata, sed pro alijs rebus sic. Possemus fortè dicere, q̃
3 ille qui induxit hanc condictionem,fuit frater minor † qui omnes alias res accipiunt, præter pecuniã numeratã. Et licet iste ordo tempore illius legis non fuerit,erat quidã philosophus, qui erat talis conditionis, q̃ pecuniam respuebat. Vel uerius ista cõdictio fuit introducta pro rebus,quarum æstimatio uariatur ex tempore de facili,ut uidebitis ĩ. eo.l. in hac. & l. fin. sed æstimatio pecuniæ non uariatur de facili.l. nummis. s̃. de in lit.iur.ideò ad illam non porrigit. Ita dicit Gul.& bene.

ADDITIO.

4 POMA.Certam.Ias.in addi.ad Porc.Inst.de uer.ob.

§. REM AVTEM. Summaui cum præcedenti.Vel magis propriè adhuc §.summa sic.Nemo cõdicit rem suã, præter q̃ fure, & à uiolento possessore, possessionẽ uerò suam amissam quilibet condicit.Vt declarẽ hunc §.opp.
4 † & uidetur, q̃ idem sit,condicere dominiũ à fure,& condicere possessionẽ. Si enim habet dominiũ, quid aliud põt condicere,nisi possessionẽ nudam,cũ semel dominus non posit amplius fieri dominus,ut de acq.poss.l.iij.§. ex pluribus.Instit.de leg. §. si quis rem.& C.de leg.l.propriasPro cuius declaratione debes scire,qd̃ contra furẽ & cõtra uiolentem possessorem est inductũ,q̃ dominus cõdicendo petat rem suam sibi dari oportere,ut Inst.de ac.§.sic itaq̃.Sed si non esset dominus , non posset petere sibi dari oportere, sed solum nõ restitui. Et hic posset esse unus intellectus ad hũc §. uel aliter, & melius.Debemus considerare condictionem ex parte actoris,& ex parte rei,sed ex parte actoris condicit quis rem , hoc est possessionẽ ratione dominij rei, qd̃ est apud actorẽ, & hoc non põt fieri nisi cõtra furem, raptorem & uiolentum,ut hic,& s̃.usufr. quemad.ca.l. ult.& s̃.de cond.ob cau.l.pe. ex parte uerò rei semper condicit̃ possessio,quia ad aliud restituendũ non tenet̃,nisi ad ipsam possessionem,cũ nec posset aliud dare.l.scire debemus.§. fi. de uer.ob.Quandoq; uerò ex parte actoris condicitur possessio non quia dñs , sed quia possidebat, & hoc cuilibet permittitur,ut hic s̃.de cond. indeb.l.in debi.§.sed & si nũmi.tetigi uobis in l.si quis nec causam.s̃.si cer.pet.Quæro utrum
5 † usumfructũ,uel etiã seruitutẽ quis possit condicere hanc condictionem? R. si quidẽ ius ususfructus, uel aliud ius, est promissum,tantùm hac condictione potest pẽti.ut s̃.prox. Si uerò est constitutum,non potest tunc condici , quia iam condiceret rem suam,quod non licet,nisi in casibus hic expressis . Ita uidetur intelligere glo.hic,quod est no. Vltimò materiam condictionis possessionis uidistis plenè in l.& ideò.§.Neratius. s̃.tit.ij.

LEX III.

IN HAC. Gl.magna hic posita est tota fundata super l. iij. §. in hac.ĩ. cõm. & ideò solùm hic recitabo quantùm pertinet ad declarationẽ rex. materiam uerò totam feci Bar.super ff.uet.

tabo in dicta l.iij. §.in hac.& hoc dicit.Si tempore sententiæ uel tempore mortis res plurimi fuit, illud tempus inspicit̃, aliàs inspicitur quãti plurimi fuit à tempore moræ. Primò ponit qñ certum erat, quo tempore plurimi fuit. Secundò qñ erat dubiũ.Secunda ibi,sed & anteà tex.ibi, mortis tempus.Dic sic,certum est q̃ dictis temporibus res plurimũ ualuit.sed si dubitatur,inspicitur quanti plurimi ualuit à tempore moræ. & hoc sequitur,sed etiam anteà, &c. Opp.si res extat,frustra tractatur de æstimatione,l.fi.C.de fideic.liber. gl.sol.& dicit, intellige q̃ hic res extabat,tamen debitor nõ poterat eam perfectè facere meã, unde peruenitur ad eius æstimationẽ, & hæc est satis bona.Vel potes dicere,q̃ extabat tempore sententiæ, tamen decesit ante factã executionem. Et hoc in primo responso huius legis.In secundo uerò responso decesit ante sententiã.Secundò dicit,opp.hic q̃ qui tradit seruum deterioratũ,non liberatur. Cont. ĩ. de sol. l. fibi. §.j.gl.dicit,liberatur ab actione prima,ut in cont. sed remanet obligatus actione de dolo,ideò non dicitur liberari.De hoc an ab actione prima liberetur,gl. tractat plenè in l.& eleganter. §. non solùm.s̃.de dolo.& doc.C.de exhib. l. exhibitionis.Ego dixi uobis in l.Iul.§.j.ĩ.de uerb.ob. & d.l.qui sibi.§.j. de sol.tangam ĩ.com.l.iij.§.si reddita.ideò hic nõ insisto. Contra prædicta opp. & uidetur q̃ liberetur etiam ab actione de dolo.a Nam recipiendo rem deteriorata tam scienter,uidetur remittere. l. pe. s̃. de cond.ob turpem cauſ.& l.ij.C. quod metus causa. facit ĩ.tit.j.l.centũ Capuæ. Sol.dicit gl.no.hic uitium erat latens,& sic recipiendo non uidetur remittere.Vel dic,dicit gl. q̃ hic non dedit, sed dare uoluit.Simile in l.si stipulatus sim damam.ĩ. de uer.ob.Istũ passum examinat gl. d.l.& eleganter.§.non solum.de dolo. & Cy.l. exhibitionis.& alleg.nec tamen allegat istam gl. dixi in d.l.qui sibi §.j. declarabo uobis in d.l.centum Capuæ. §.j.ĩ.tit.j. Opp.& uidetur q̃ hęc lex sibi contradicat. Nam in principio dicit expectandum tempus sententię, uel mortis iij fine uerò dicit,quãti plurimi fuit tempore moræ.Gl. magna in prin.ponit uarias sol.quæ possunt esse bonæ.Tu tamen dic clarè,ut dixi ponendo casum,quia principium loquitur quando certũ fuit q̃ plurimi fuit tempore sententiæ, uel mortis,finis loquitur qñ non erat certum,ideò inspicitur quanti plurimi fuit à tempore moræ.Op.quod debeat inspici tempus lit.contest.& nõ tempus moræ,l. iij.§.in hac ĩ.commo.Huius timore est facta tota gl. magna hic & ibi ideò eam ibi declarabo.

ADDITIO.

a Dolo.Cast.l.etiam.de sol.

LEX IIII.

SI RES. De tempore ad locũ idem est iudiciũ. Istam l. habuistis declaratam in l. unum. s̃. si cer.pet. dic ut ibi & quod deficit,dicetur in l.iij.§.in hac.ĩ.commod.

*De eo quod certo * loco. Tit. IIII.*

* *Certo. Hoc pertinet, an si certus locus à contrahentibus expressus non sit, uitietur contractus? Et certum est,omissione loci uitiari, si obligatio in faciendo consistat. l. qui insulam. de uerb.ob.Secus si dando,l.contraxisse.de act.& ob.de qua nimirum hoc tit.potissimum agitur.* I.Con.B.

Gl. Continuat rub. duobus modis, teneas quam uis,& iste titulus est multum difficilis.

LEX I.

1 *Conueniri quis quando possit alibi quàm in loco destinatæ solutionis, uel contractus.*
2 *Certo loco qui promisit dare,an possit ubiq; conueniri.*
3 *Verba generalia quando recipiant restrictionem de habilitate.*

a a LIO LOCO. a Qui promisit dare certo
1 loco,si in eo non reperiatur,põt ubiq; conueniri. Primò opp. ad hãc l.& † uidetur q̃ alibi non possit conueniri, q̃ in loco solutionis,uel in loco cõtractus celebrati.l. hæres absens. §. fi. de iud.& l.eũ qui.ĩ.de cõst.

pec. Sol. locus contractus uerè est ille locus, in quo debet fieri solutio, l. contraxisse. de acti. & ob. in loco uerò ubi uerba contractus fuerunt apposita, non potest conueniri, nisi aliud fuerit actum. gl. C. eo. l.j. & l.iij. & de bo. auto. iud. pos. & uidetur tex. hic & j. de sol. l. quæro. & ibi de hoc dixi, licet gl. de hoc dubitet, in l. eum qui. §.j. j. tit. j. Secundò opp. & uidetur, qd alibi non possit conueniri, quia eligendo unum locum, uidetur alteri renunciare. l. fi. C. de pac. conuen. Sol. dicit gl. ex hac interpretatione actio redderetur inutilis, ideò non facimus eam. l. Titia, §. idem respondit de uerb. obl.

b Quæro [b] utrùm possit † ubicunq; conueniri iste, qui certo lo-
2 co promisit? [c] Videtur q; sic. l. eum qui. §. de iud. & j. tit. j. l. si duo. §.j. Gl. determinat cont. per l. hæres absens. §. fi. de iud. & quod in l. alle. in contrariũ dicitur quolibet loco, subaudi, scilicet, idoneo. l. ut gradatim. §. & fi. ff. de mune. & hono. & hæc est cõmunis opin. Ego reperio q; Nic. Mat. in quadã
c sua disputatione tenuit cont.[c] q; possit quolibet loco conueniri, propter generalitatem dictarum legum, quæ hoc dicunt expressè. Pro hoc facit l. qui certo. §. de cõd. ind. & hoc ad similitudinẽ fugitiui. l.j. C. ubi de curiali, uel cohorta. & l.j. C. ubi causa sta. uerùm quia reus in hoc grauatur, quòd ubicunq; cõuenitur, dat arbitriũ iudicis, ut habeatin ista actione rationem interesse, propter locũ, j. l. prox. & per totũ tit. Non ob. l. hæres absens. §. fin. nam quandoq; ego formo libellum, petens q; quis mihi condemnetur ad soluendum in loco destinato solutioni, sm formam promissionis, tũc in ista actione, non uertetur iudicis arbitriũ, quia peto q; fiat sm quod promissum est, ideò non potest reus conueniri, nisi in eo loco ubi debet fieri solutio, uel alio idoneo, scilicet, in loco domicilij. d. l. hæres absens. §. fi. Et quod sic possit formari libellus, facit optimè l. fi. C. de sen-
* Quãdoq; Amplius dic, ut in not. lib.ij. Epit. cap. x. num. 7. I. Con. B. ten. quæ sine cert. quant. profe. Quandoq; * uolo petere, q; mihi soluat in loco iudicij, uel peto simpliciter, tunc potest ubicunq; conueniri, ut hic d. l. non quia ibi contraxisse uideatur, sed ex natura arbitrarię actionis, propter locum, ut hic, & d. l. Ita dicit Nic. Mat. & bene
d iudicio meo, [d] tñ ipse nõ rñdet ad l. ut gradatim. §. & si. quæ uidet, pbari, qd ll. quæ dicũ, quolibet loco restringãtur, s. idoneo. Sed rñdeo ex dictis Iac. De Are. & Old. l.j. §. nuncia.
3 de ope. no. nuncia. †, Nam quandoq; dispositio generalis continet concessionẽ noui actus, uel noui iuris concessionem, tunc respicit restrictionẽ de habilitate, seu idoneitate, d. §. & si lege. Quandoq; continet iuris iam cõcessi extensionem, & tunc non recipit illam restrictionem. d. l. j. §. nuncia tio. ubi dicitur, q; nũciatio potest fieri omnibus diebus, & gl. ibi, intelligit, etiam feriatis, & non feriatis, aliàs dicta generalis cõcessio nihil operaretur. Ita híc si intelligeres qd non posset conueniri, nisi in loco idoneo, frustra Paul. Iurisc. hanc l. induxisset, cũ de iure cõmuni hoc esset. Dico ergo quod potest ubicunq; conueniri. De hoc quando uer. generale recipiat restrictionẽ, dixi plenè in d. §. nunciatio. hodie tamẽ notarij, ut cesset hęc dubietas, apponunt in cõtractu,
4 † q; uoluit posse conueniri in tali loco & in tali, & ubicunq; fuerit inuentus, quæ clausula quid operetur, & qualiter de beat concipi. dicam j. eo. l. iij. & §. si quis ita. Vltimò hic uide
5 tur casus †, q; in contractib[b], nõ sit locus remissioni de uno loco ad alium. Nam si remissio posset fieri, non esset necessaria æquitas huius l. De hoc ibi per Gul. & gl. l. hæres absens. de iud. doc. auth. qui semel. qũo & quãdo iud. tetigi in l. si cui. §. fi. de accus.

ADDITIO.

a Loco. In princ. huius l. & in materia huius tit. unum scias quod est no. licet quis alibi non posset compelli soluere, q; in loco promisso, fallit nisi ab illo loco quis postea esset relegatus, uel bannitus, cum ibi procuratorẽ constituere non posit. l. usuras. C. de sol. iuncta gl. Forte per hoc posset etiam limitari reg. quòd actor sequitur forum rei. Bal. d. l. usuras & ibi uide gl. quæ ponit alias iustas causas. Bal. cons. cccxxxviij. ubi ponit an bannitus posit citari ad ciuitatem, à qua est bannitus. iiij. lib.

b POMA. Quæro. Are. cons. xcv. col. j. in fi. & cons. cvj. gl. l. j. C. Flo. dicit ibi q; in hoc dubio uidit alias Bal. concor. opi. uidelicet q; opi. Nic. & Bar. hic procedat in uagabundo, gl. l. j. C. ubi de crimi. agi opor. sed in non uagabundo qui reperitur in loco idoneo, procedit opi. gl. sed istud sibi Flo. nõ placet quia in uagabũdo illud est de iure cõmuni, ergo hæc lex nihil induceret noui. Sed opi. gl. dicit Flo. fãcere, quia si intelligeretur de quolibet loco nõ idoneo, sequeretur absurdũ, q; ille qui promisit in uno tantũ loco soluere, posset in plurimis locis conueniri, tamen quia ille qui simpliciter promisit soluere, non potest conueniri nisi in loco idoneo, & ideò dicit quod uertor ui detur opi. gl. Et uide tu ad materiam huius l. Maria. Soc. c. dilecti. art. ij. q. ij. in prin. de foro compe. & ibi latè.

c Cont. Et quia doc. in hoc tenent contra Bal. ideò uide Inst. de ac. §. præterea. per Moder.

d Meo. Ad illud quod uerba generalia recipiunt restrictionẽ de habilitate, ut de l. j. C. de fac. eccl. & l. j. §. j. de const. pec. per quem infert. Cast. ad no. q. uti ibi uideas per eũ. Adde quod Cast. hic, in addi. ad Bar. uer. frustra dicit imò non, frustra, quia uidebatur alijs locis non posse conueniri, ut hac l. per rationes glo. hic. Nec est secundũ ipsum conueniens dicere, q; pluribus locis conueniri possit qui promittit uno loco tantũ, sicut ille qui simpliciter tantum promisit, imò ratio dictat contra, & ideò factu est lex, qua propter dicit tuendam aliam opi.

LEX II.

1 Bonæ fidei in actionibus actio non est arbitraria propter locum.
2 In petenda restitutione in integrum, quis locus inspici debeat, an locus iudicij, an contractus.
3 Restitutio in integrum quod transit ad hæredes.

ARBITRARIA. In actiõe arbitraria propter locum habeẽ ratio interesse actoris & rei. Opp. q; actio non
1 sit arbitraria propter locũ. j. eo. l. in bonæ fidei. Sol. † in actionibus bonę fidei iudex põt exercere suum officiũ ex natura actionis, ideò non dicuntur arbitrariæ, in actionib[o] uerò stricti iuris, iudex hoc nõ posset ex natura actionis, sed quia æquitas hoc requirit, propter aliq[d] extrinsec[o] accidẽs contra naturã actionis, ideò lex dat iudici arbitriũ ut hic, & propter hoc dicit arbitraria. Ita loquitur hic, dixi in l. in actionib. §. de in lit. iur. Opp. duo contraria simul sta
a re nõ possunt, [a] l. hæc uerba, ille aut ille. de uer. sig. & l. ubi re pugnantia. de reg. iur. Sed qd interfit actoris & rei simul, & semel, uidetur cõtinere contrarietatẽ. Dicit gl. intelligẽ hoc separatim, id est, quandoq; actoris, & quandoq; rei. Vel potest esse qd eodẽ tempore habetur ratio interesse actoris & rei, diuersis tamen respectibus, ut in exemplo in gl. posito, ut quia actoris interest propter pœnã, in quã incidit, & rei interest propter ualorẽ rei debitæ, & hæc est satis bona. Et q hoc nõ põt dici, q; sit repugnantia, quia nõ est circa idẽ, nec eodẽ respectu. Quærit gl. quid si rei interfit nõ conueniri alibi in totũ, quia fortè in loco solutionis haberet restitutionem in integrũ de iure cõmuni, in loco uerò ubi conueniẽ, nõ põt illã habere de iure speciali illius loci, quid iuris? Gl. determinat qd huius nõ est habenda ratio, quia hoc inter esse nõ uenit ratione rei, sed ratiõe personæ. No. istã gl. quæ
b tenet [b] in formando quæstionẽ, q; quantũ ad concedendã,
2 uel denegandã restitutionẽ, † debeat inspici locus iudicij, nõ locus cõtractus. hoc uidet contra l. si fundus. j. de euict. ubi in his quæ pertinent ad decisionẽ, inspicit locus ꝑctus. Propter qd Gul. & alij hic reprobant istã gl. sed in l. j. C. de summa trinit. Gul. uidet hanc gl. sustinere, & respondet ad l. si fundus, quia inspicitur locus contractus, quantũ ad ea quæ ueniunt ex natura cõtractus, & quę agebant à partib. tacitè, uel expressè, sed in integrum restitutio nõ est de his, ergo, &c. Ego ibidẽ teneo cont. per reg. generalem, l. semper in stipulationib. j. de reg. iur. ubi dicit, semper inspiciendũ esse locũ contractus, & sic sine illa distinctione. Prætereà in actione, quę uenit in cõtractu, inspicimus locũ ubi celebratus est ꝑctus. Eadẽ ratione in officio iudicis, per qd petit restitutio, debemus inspicere locũ, ubi gestus est iste actus, q habet mouere iudicis æquitatẽ, ad dandam restitutionẽ in integrũ, unde eadem est ratio in restitutione, quæ in contractu. l. qui loco certo. §. de cond. indeb. & quod ibi dixi, & sic uidetur q; tit. q. non procedat. Sustinendo tamen gl. dicamus q; hic minor uolebat petere restitutionẽ ob aliquã negligentiã, cõmissam in loco iudicij, uel dicamus qd erat ibi statutum expressum, q; non daretur restitutio de gestis ibi, uel alibi, & sic procederet quæstio. Nunc uenio ad solutionẽ.

Dicit

Dicit glo. q; huius interesse nõ habetur ratio, quia uenit ratione personæ. Si nos intelligimus q. fm j. modũ quẽ dixi suprà, gl. dicit uerũ. Nam cũ negligẽtia sit commissa in loco iudicij quoad concedendam uel denegandã restitutionẽ, locus in quo illa negligentia est cõmissa, debet inspici, etiã si cõueniretur in loco destinato solutioni. Sed si intelligimus secundò mõ, tunc gl. nõ dicit uerum. Primò, quia contradicit sibi in hac eadẽ gl. Nam suprà dixit, q; habetur ratio interesse actoris, quia incidit in pœnã alteri, & hoc est merè personale ad ipsum actorem, ergo interesse, qd uenit ratione personæ, habetur ratio. Prætereà in integrũ restitutio non cõceditur merè fauore personæ, sed rõne etiã læsio
3 nis, quod apparet, † quia transit ad hæredẽ. l. nõ solũ. §. de in integ. resti. & per Dy. c. priuilegiũ personale. de reg. iuris in vj. Possetis uos dicere, q; determinatio glo. est bona alia ratione. Nã in integrũ restitutio petitur officio iudicis nobili, ergo de ea non potest haberi ratio in hoc iudicio incidenter. l. nec non. §. exemplo. §. ex quib. cau. maio. & l. exceptionibus. in fi. j. de exc. ꝛ. q; imò in hoc iudicio poterit haberi ratio ea opposita per modũ ꝺdictionis, fm ea quæ plenè dixi in l. nã posteà. §. si minor. §. de iureiu. Opp. & uidet q; reus nõ debeat cõdemnari in plus, fine aliqua causa. q̃a ubi non est culpa, non debet esse pœna, l. aliud j. de uer. sig. & reg. sine culpa. de reg. iur. in vj. Sol. dicit gl. intellige hic q; reus erat in mora, aliàs secus. Quod satis placet, & sic, propter morã habetur ratio interesse, quod uenit ratione loci, non autem eius quod uenit ratione temporis in iudicijs stricti iuris, nisi sm qd dicã. j. eo. l. qd si Ephesi. in prin. Itẽ qualiter mora actoris & rei consideretur in hac actione arbitraria, statim declarabo. j. l. prox. §. nunc de officio. ubi gl. tangit.

1 In actione arbitraria, quando locus exprimatur.
2 Accusator tenetur exprimere diem commissi delicti.

§. SI QVIS Ephesi. Locus debet exprimi in libello, q̃ eius omissio reo est nociua. Opp. si nõ potest cõuenire in altero loco detracto altero, ergo nec in tertio detracto utroq; , quod est ꝺ l. j. §. eo. So. dicunt quidã, q; hic debet exponi detracto loco, hoc est, detracta loci utilitate, & sic se
1 cundũ istos, † q̃n agitur arbitraria, ꝓpter locũ, debet apponi in libello q; habeatur ratio utilitatis loci. Hęc lect. nõ est bona, nõ. n. actor hoc cogitur dicere in libello, sed hoc pertinet ad reum. Hoc, pbatur, §., px. in eo quod dicit fieri cõdemnationem minoris, cꝰ intentatum est, & sic apparet q; actor totũ simpliciter petit, sed ꝓpter exceptionẽ rei fit cõdemnatio in minori quãtitate. Alij dicũt q; bene potest in
a tertio loco conueniri. §. eo. l. j. sed in libello [a] debet fieri mẽtio de locis, in quibus debebat fieri solutio, ne hoc omittẽdo auferat loci utilitatẽ, ista est uera. Contra hoc op. j. l. px. §. j. uer. quare. ubi nõ est necesse, q; fiat mẽtio loci. Sol. ut ibi dicã. Quæro quid si omittatur locus in libello, an uitiabit̃ processus ꝛ. non, sed actor punietur tanꝯ petens plus lo-
b co, ut inst. de act. §. loco. & §. seq. Vltimò [b] hic uidetur casus
2 q. no. Accusator nõ cogit in accusatione † apponere diem, * dicit reus appone diem delicti, quia intẽdo probare me illa die fuisse Romæ. an accusator hoc casu cogetur ponere?
* Diem. Bar. est sibi cont. l. libellorũ. ff. de accusat. Adeò ut libellũ accusationis inutilem esse dicat, si dies omissus fuerit. Bar. l. uero nu. 6. fol. mat. l. Con. B.
c Determinaui [c] q; sic, in l. is qui reus. circa fin. de pub. iud. Pro hoc uidetur casus hic, Nam quãdo omissio loci, uel diei aufert reo defensionem, cogitur actor eam apponere, ita hic in proposito, qd dic ut ibi dixi, tamen hunc tex. ibi allegaui.

ADDITIO.

a Libello. §. loco. Inst. de ac. c. i. de plus peti. Soc. c. dilecti. de foro compe. art. ij. uer. tertio subijcitur q. ubi dicit q; debet fieri cõmemoratio loci in narratione, non autem in conclusione.

b POMA. Vltimo. Are. c. qu. aliter el. ij. de accu. col. iiij.

c Io. Fr. Ru. Determinaui. Iaſ. hic, eam defendit à quibusdam impugnationibus. Ang. de Are. in tract. maleficiorum in glo. & ad hoc colloquium. uers. quid si ego imploro. ubi sequitur Bar. & Ro. l. Pomponius. §. rei perduellionis. ff. de acq. hær. Sed Alex. d. l. si is qui reum. in apo. ad Bar. uidetur sequi Imol.

LEX III.

1 Alternatiua potest esse quadruplex.
2 Alternatiuæ, electio, an actoris, uel rei sit. & nu. 4.
3 Locus in libello in hac actione arbitraria quando inseri debeat.
5 Potestas iudicis quò ad condemnationem in alternatiua locorum, & quando actio sit arbitraria, & quando respectu actoris, nu. 11.

NON VTIQVE. In alternatiuis, in rei ẽ potestate, quid debeat, non an debeat. aut æquipollens. h. d. usq; ad. §. si quis ita. Primò ponit unum dictum Scęuolæ, secundò ad eius probationem præmittit duas regulas & unam illationem confusè, tertiò prædicta declarat p multa exempla, usq; ad §. nunc de officio. & in hoc §. sunt multæ glo. ad declarationem tex. Tu uerò dic clarius ad euidentiam, q; in stipulationibus quædam tacitè insunt, ut
1 puta, electio in alternatiuis. † Alternatiua potest esse quadruplex, quia uel est alternatiua rerum tantùm, uel locorũ tantũ, uel rerũ & locorũ, uel personarũ. Itẽ in stipulatione tacitè ineſt tempus, intra quod debet fieri solutio. Itẽ locus in quo debet fieri solutio, seu in quo debeat peti. Præmissis prædictis pone casum in terminis, † Quæritur, utrũ ea
2 quæ insunt in stipulationibus, sint semper in potestate rei, hoc est, in eius electione & declaratione. Ad hoc respondet q; non, utiq; ea quę tacitè insunt in stipulationib[o], sine sem p in potestate rei. q. d. q̃ns sunt in potestate rei, q̃ns actoris, q̃ns lex ipsa declarat, quandoq; stipulationẽ ipsam uitiat. & hoc probat per exempla usq; ad §. nunc de offi. Instat quærens uers. sed quid. Domine, declaretis hoc dictũ, ꝛ. iurisc. Ad hoc promitto duas reg. Vnam affirmatiuam, quod in rei potestate est quid debeat, aliam negatiuã, qd rei in potestate nõ est, an debeat. Et ex his infero unam cõclusionem, scilicet locum nõ esse in potestate rei, hoc dicit. Sequitur uer. qui Stichum. Instat quærens, Domine iurisc. istę regulæ & istæ conclusiones uestræ sunt mihi multũ diuiæ, declaretis eas mihi. Ad hoc resp. iurisc. Declaro utrãq; reg. per tria exempla, Primum est, in alternatiua rerum tãtùm. Nam utraq; re existente, est in potestate rei, seu electione, ex uirtute primæ regulæ quæ est, q; sit in eius electione
a quid debeat, sed altera, re perempta, non est in eius electione quid debeat. Ex uirtute secundę regulæ natiuæ, quæ est quod in eius electione non sit, an debeat, sed hic si haberet electionẽ, posset eligere rem peremptam, & sic esset in eius electione, an deberet, contra reg. prædictam. hoc dicit. Sequitur uer. quare. Instat quærens, Declaretis mihi circa locum, de quo posuistis conclusionem uestram ꝛ. iurisc. n. In proposito scilicet de loco, pone exemplum, Promisi tibi dare centum Ephesi, aut Capuę. Iste locus potest considerari dupliciter, Vno modo quoad petitionem, alio modo quo ad solutionem. Quo ad petitionem non est in electione rei, quia semper uariaret. Si enim conueniretur Capuę, diceret conuenias me Ephesi, & econtrà, & sic perpetuò uaria
a riaret. Vnde esset in eius electione, [a] an deberet, meritò non haberet ipse electionem, sed actor, qui potest in altero dictorum locorum agere sine adiectione alterius loci. Vnde generaliter uerum est, actorem in alternatiua locorum habere electionem, ubi petat. Si uerò locus consideretur quò ad solutionem, tunc est in potestate rei eligere, in quo loco uelit soluere, ex uirtute primæ regulæ affirmatiuæ, quę dicit, quòd est in eius potestate quid debeat. Et hoc uerum ante petitionem. hoc est, ante lit. contest. hoc dicit, usque ad uer. proinde, in quo casus est clarus. Nota. ex hoc uers. reg. quas ponit Iurisconsul. Secundò no. quòd potest agi sine loci adiectione. quod qualiter intelligatur j. dicam. Aduertatis in hoc §. procedã quærendo. Et circa alterum rerum, primò quęro quid sit in obligatione. Dic ut l. illud aut illud. j. de constit. pec. & l. si duo rei. de uerbo. ob. & ibi plenè dixi. Secundò quæro, cuius sit electio? Dic ut l. Lucius. de legatis secũdo. Dy. capitulo in alternatiuis. de reg. iur. in vj. & Cy. l. cum quidam. C. de uerb. significat. Tertiò quęro usque ad quod tempus potest reus uariare, dic plene, ut l. eum qui certarum. in fi. de uerborum obligationibus. Quartò quæro al. era re perempta, utrũ ad eã

quæ supereſt, teneatur præciſè? Dic plenè in l. Stichum, aut
b Pamphilum. de ſol. Venio ad ſm, ſ. ad alternatiuam [b] loco-
rum, circa q̃ quæro j. in cuius facultate ſit electio loci, quo
3 ad petitionẽ r̃ę. actoris, ut hic in tex. Secũdò quæro, † utrũ
locus debeat inſeri in libello? Videtur q̃ ſic, ut ſ. l. px. in fi.
In cõt. uidetur hic, ibi ſine adiectione loci, &c. Videte domi
ni, quõ ageretur in loco deſtinato ſolutioni, & ſic actio nõ
eſſet arbitraria. l. q̃ ſi Epheſi. in prin. nõ eſt neceſſe q̃ inſera
tur locus, quia nullã utilitatẽ affert. Quod intellige, niſi a
gatur ex maleficio, ut j. de iniu. l. prætor edixit. in prin. & ſ.
de dolo. l. itẽ exigit. Sed in actionibus arbitrarijs, ut qñ nõ
agitur in loco deſtinato ſolutioni, uel agit in uno ex locis
alternatiuè poſitis, an locus debeat inſeri, dic q̃ in narra-
tione facti præambuli debet inſeri locus, hoc eſt, dico q̃ p̃-
miſiſti mihi dare centũ Epheſi, aut Capuæ, ne loci amiſsio
auferat reo utilitatẽ, ut ſ. l. pxi. in fin. In petitione uerò non
debet inſeri locus, hoc eſt, nõ habeo dicere, peto à te Ephe-
ſi, aut Capuæ, hoc eſt cm̃ impoſsibile, ſed in uno tantũ de-
bet peti, ita loquitur hic. Tertiò quò ad executionẽ, nõ eſt
neceſſe, q̃ inſeratur locus, ut puta, peto te cõdemnari ad cẽ
tum ſoluẽda mihi Epheſi, aut Capuæ, hoc enim nõ eſt ne-
ceſſe, Imò poſſum petere præciſè, q̃ cogatur ad ſoluẽdum
in loco petitionis, ut hic, aliàs nõ eſſet actio arbitraria, ut
dixi ſ. eo. l. j. & ſic iſte tex. qui dicit, ſine loci adiectione, de-
bet intelligi reſpectu petitionis, uel executionis, non reſpe
ctu narrationis facti præambuli, ut ſ. dixi, & hæc eſt uera ſo
lutio ad cõt. quod gl. tenet. Si uerò locus omittat, quid iu-
4 ris ſit, dixi in cõt. † Tertiò quæro de poteſtate rei, quò ad ſo
lutionẽ r̃ę. põt reus ſoluere in altero de dictis locis, in quo
uult ante petitionẽ, quod eſt intelligendũ, ſm gl. j. ante lit.
conteſt. & bene, l. amplius nõ peti. j. rẽ rat. hab. & uidet ex-
preſſum in l. ſi ita ſtipulatus fuero decẽ in mille. de ſol. qñ
etiã poſt litẽ cõteſt. datur reo hæc facultas, uidebitis j. eo. l.
5 quod ſi Epheſi. §. interdũ. † Quartò quæro de poteſtate iu-
dicis, quò ad cõdẽnationẽ r̃ę. ut dixi uobis, ſ. l. px. in prin.
arbitriũ iudicis uertitur in hac actione, ſi reus fuerit in mo
ra. Et de mora actoris quid iuris ſit, dicã j. §. nũc de officio.
Vnde in propoſito, aut reus cõuenitur in tertio loco, nõ in
aliquo ex his quæ oppoſita ſunt in p̃miſsione, & tunc ſine
dubio ſi reus eſt in mora, actio eſt arbitraria, ut ſ. l. prox. in
fin. & habetur ratio intereſſe actoris & rei. Si uerò conueni
tur in aliquo ex locis in ſtipulatione poſitis, tũc quidã di-
cunt actionẽ non eſſe arbitrariã, & hoc eſt q̃d dicit tex. hic,
ſine loci adiectione, &c. Et hoc modo tollitur cõt. l. præced.
in fi. & hoc tenebat Nic. Matt. nã quando petitio fit in loco
deſtinato, actio nõ eſt arbitraria, l. quod ſi Epheſi. in prin.
j. eo. ſed hic eſt huiuſmodi, ergo, &c. Gloſſatores noſtri &
moderni cõmuniter tenẽt cõt. Primò quia aliàs iuriſcõſul-
tus nõ poſuiſſet hic iſtũ §. in tractatu arbitrariarũ actionũ.
Secundò quia actor habet electionẽ loci reſpectu petitio-
nis ex neceſsitate quadã, ne ſit in poteſtate rei, an debeat,
cũ ipſe reus habeat electionẽ reſpectu ſolutionis, ꝓpter cõ
uentionẽ, ergo factũ de reo in altero locorũ, aufertur ſibi
cõmoditas loci, meritò per arbitriũ iudicis eius debet ha-
beri ratio. Sed hoc intelligo uerũ ante lit. conteſt. reo uolẽ
te ſoluere in loco petitionis. Secus poſt lit. conteſt. quia tũc
nõ ẽ eius electio in ſolutione, ut hic in tex. Sed cõt. hoc op.
mora rei nõ facit, ut nõ debeat haberi ratio utilitatis eius,
ut ſ. l. prox. in prin. & ibi no. Sol. iſtud eſt uerũ, quãdo cõue
nitur in tertio loco nõ deſtinato ſolutioni, quia cõuenitur
ex promiſsione quadã ꝑtra ius cõmune, ut ſ. eo. l. j. hic cõ
uenitur in altero ex locis deſtinatis, ſm ius cõmune, & ſm
6 formam conuentionis. † Quintò quæro, utrũ iſta actio ſit,
arbitraria reſpectu actoris, & eius utilitatis debeat haberi
ratio? Dicunt quidam q̃ nõ, quia ipſe agit in loco deſtina-
tæ ſolutionis. Gl. tua ſup̃ uer. alternationi. determinat cõt.
quod intelligit Iac. But. quãdo reus uult ſoluere in alio lo-
co poſt lit. conteſt. actore permittẽte, nõ animo remittendi
ius ſuum, uel quando ius permittit reo poſt litem conteſt.
purgare moram, l. quod ſi Epheſi. j. eo. Nã ſi ante lit. cõteſt.
reus uellet ſoluere, cùm hoc faciat lege permittẽte, & nihil
ſit quod reo poſsit imputari, non habetur ratio actoris di
ca eius intereſſe, prædicta uera, quando plura loca ſunt po
ſita in ſtipulatione alternatiuè. Quando uerò plura loca
ſunt poſita in ſtipulatione copulatiuè, uidebitis j. prox. §.
quando uerò apponitur unus locus tantum, uel nullus,
uidebitis j. eo. l. quod ſi Epheſi. in prin.

1 *Quando quis permiſit poſſe conueniri in pluribus locis copulatiuè, an ſumma cenſeatur diuiſa.*
2 *Arbitraria quando cenſetur actio, quando plura loca in promiſsione po-nuntur copulatiuè.*
3 *Clauſula appoſita in inſtrumento, & dicta ſumma uoluit poſſe conueniri. Paduæ & Florentiæ, ut operetur, q̃ debet poni ſic, quã ſummã totam et in tegram promittit ſoluere Florentiæ, & Paduæ, & ubicunque fuerit inuentus.*

a 1 §. SI QVIS ITA. [a] Inter plura loca † copulatiue poſi
ta, uidetur ſumma pro rata eſſe diuiſa. Per hunc tex. ui
dentur poſſe deſtrui omnia inſtrumẽta, quæ fiunt ho-
die, in quibus dicitur, quã pecuniã promiſit ſoluere, & pro
ea uoluit cõueniri Bononiæ, Paduæ, Florentiæ, & ubicũq̃
fuerit inuentus. Si igitur iſta p̃teſtatio diuidat̃ per loca ſin-
gula, deuenietur ad minimũ, quia dicet reus, Tu potes me
cõuenire per omnes terras Italiæ, cùm per omnes terras Ita
liæ poſſes me inuenire. r̃ę. iſtam l. intelligo, qñ in ſtipulatio
ne, certa loca limitate ſunt adiecta. Sed quãdo omnia loca
generaliter ſunt adiecta, in quibus quis inuenerit, puto q̃
debeat intelligi, q̃ in quolibet locorũ ſoluat totũ, quia a-
liàs ſtipulatio eſſet inutilis, ergo hæc interpretatio non de-
b bet fieri. [b] l. quoties. de reb. dub. Præterea ſi eſſet in electio-
ne rei, nominare loca, in quibus diceret ſe poſſe inueniri, ſi
2 fet contra reg. ſ. e. l. j. in prin. † Secũdò quæro, utrũ quando
plura loca ponũtur copulatiuè, actio ſit arbitraria? r̃ę. ſi cõ
ueniret̃ in alio loco non expreſſo, ſine dubio eſſet arbitra-
ria. Si uerò cõueniretur in uno ex locis nominatis, pro ea
parte, quæ ibi debet ſolui, non eſſet actio arbitraria. l. q̃ E-
pheſi. j. eo. pro ea uerò parte, quæ debebat ſolui in alio lo-
co, bene eſt actio arbitraria, quia eſt eadem ratio. Vltimò
quæro, utrũ iſte uer. faciat aliquid ad dictũ Sceuolæ poſitũ
in prin. huius l. r̃ę. ſic, nã ipſe ibi dixit, ea quæ tacitè inſunt,
nõ ſemper eſſe in poteſtate ipſius rei, ſed qñq̃ eſſe in pote-
ſtate ipſius rei, qñq̃ actoris, qñq̃ legis, & hoc ultimũ oſten-
dit̃, q̃a ſi plura loca ſunt appoſita copulatiuè, qualiter de-
beat intelligi, declarat̃ per legem, ut hic, nec eſt in poteſtate
3 actoris, uel rei. † Vltimò ſcias, q̃ illa clauſula, quæ apponit̃
per notarios in inſtrumẽtis, & pro prædicta ſumma uoluit
poſſe cõueniri Bononiæ, Paduæ, &c. modicũ releuat, l. ſi cõ
uenerit. ſ. de iur. om. iudic. Sed ut aliquid operet̃, dicas ſic,
quam pecuniã totam & integram promiſit Bononiæ ſolue
re, Florentiæ, & Paduæ, & ubicũq̃ fuerit inuentus, & tũc po
terit ubiq̃ conueniri, ubi fuerit inuentus, ut hic, & ſ. de ad-
miniſt. tut. Titium & Mæuium. §. tutores. Et uidetur mihi, q̃
Spec. tãgit in Spe. de compe. iud. addit. & ita obſeruat̃ ho-
die in inſtrumentis. & eſt l. Lucius Titius Sempronio. in
prin. j. depoſ.

1 *Stipulatio facti quando requirat locum.*

a 1 §. SI QVIS INSVLAM. [a] Qui ſtipulatur fieri inſu
lam, non adiecto loco, inutiliter ſtipulatur. Opp. & ui-
detur quod † ſtipulatio facti nõ requirat locũ, ut j. de
ope. lib. per totũ. & l. interdũ. §. j. de uer. ob. Sol. aliud eſt ſti-
pulari operas, ut in cont. aliud ſtipulari opus, tunc enim ſi
eſt tale opus, quod ſolo cohæreat, requirit locum, aliàs ſti-
pulatio non ualet. l. qui inſulam. de uer. ob. & ibi plenè di-
xi. Tetigi in l. ſi non ſortem. §. libertus. ſ. de cõd. indeb. Vlti-
b mò [b] uides hic, q̃ in ſtipulatione inſulam fieri, tacitè locus
ineſt, de neceſsitate tamen declaratio reſpectu loci non eſt
in poteſtate rei, nec actoris, nec lex declarat, ſed utitur ſtipu
lationem, & ſic adaptatur ad reg. quã poſuit Sceuola ſ. in
prin. huius l. quod ea quæ tacitè inſunt ſtipulationi, non
ſunt ſemper in poteſtate ipſius rei.

ADDITIO.

a *Inſulam. Hunc tex. intelligas tantũ ſecundum l. quæ conditio. §. j. de cond. & dem.*

POMA.

b POMA. *Vltimo. Vide Panor. c. j. de iud.*

1 *Dies, qui tacitè ineſt ſtipulationi, non eſt in poteſtate rei, uel actoris, ſed lex declarat.*

§. SI QVIS ITA. Si ſolutio confertur in aliũ locum
q̃ fiat promiſsio, id eſt tacitè dies, qua poſsit peruenirí
ad locum, & impoſsibilis ſtipulationẽ uitiat. Opp. l. ſi.
§. ſi inter eos. de uer. ob. Sol. ibi per ea quæ geſta erant ante
ſtipulationẽ, erat poſsibile ea die dari Carthagini, meritò
ualet ſtipulatio, ſecus ſi erat impoſsibile, ut hic. Opp. l. ſi mi
1 hi & tibi. §. j. de legat. j. Sol. ut ibi dixi. † Vltimò uides q̃ hic
dies, qui tacitè ineſt, non eſt in poteſtate rei, uel actoris, ſed
declarat lex eam diẽ qua poſsit peruenirí Epheſi, & ſic ada
ptatur ad reg. Sceuolæ poſitam in prin. legis.

1 *Electio alternatiuæ perſonarum reo competit.*

§. ITEM IVL. Qui ſoluit adiecto alibi quam in loco
deſtinato, non liberatur; ſed propter intereſſe loci du-
rat̃ petitio. Primo ponit thema, Aliquis ſtipulatus eſt
ſibi, aut Titio Epheſi, ſoluitur Titio alibi, utrùm nõ obſtan
te hac ſolutione, creditor poſsit agere, hoc eſt thema ſatis
facile, uide literam. Sequitur, & Iul. ſcribit. hæc eſt ij. pars, in
qua ponitur rñſio Iul. bimembris, dicit enim q̃ illa ſolutio
liberationẽ nõ parit, & hoc primo. Item q̃ poteſt agi ad id
quod intereſt ratione loci, & hoc ſecũdo. Sequitur uer. Mar
cellus. ubi incipit tertia pars, in qua ponitur reprehẽſio Iu
liani, ſm Marcel. in j. dicto, nam Iul. dicit liberationem non
cõtigiſſe tali ſolutione, Marcellus dicit cõt. quia ſi ipſi prin
cipali creditori ſoluatur alibi, contingit liberatio, licet ipſe
recipere non teneretur, ergo uideturidem ſi ſoluetur adie-
cto in alio loco, q̃ cõtingat liberatio. Sequitur uer. planè,
hic incipit quarta pars, in qua ponitur reprehẽſio Iul. in ij.
dicto ſecundũ Marcell. Dixit enim q̃ licet liberatio nõ con
tingat, ad intereſſe tamẽ poteſt agi. Marcellus contra, quia
ſi liberatio non cõtingit, ergo poteſt peti totum, quod pri-
us debeat̃, & hoc probat per ſimile, ſi promiſiſti facere inſu
lam certo loco, & feciſti alibi, in nullo contingit liberatio,
& poteſt peti totum, ita in propoſito. hoc dicit. Sequit̃ uer.
ſed mihi. hic incipit quinta pars, in qua ponitur determi-
natio Iuriſconſulti autoris legis, approbantis Iulianum, &
caſus eſt planus. Pro declaratiõe l. primò quæro an Iul. be-
ne dixerit in primo dicto, dum dicit liberationem nõ con-
tigiſſe? Et uidetur q̃ non, per rationem poſitam per Mar-
cellum, quia ſi principali creditori ſoluereꝛur, contingeret
liberatio, ergo eadem ratiõe ſi adiecto. Iuriſcõſultus hic ad
hanc rationẽ non reſpondet, quaſi non ſit neceſſe. Veritas
eſt, Iulianum bene dixiſſe, & aliud eſt, ſi ſoluatur ipſi princi
pali creditori, in cuius poteſtate eſt, ſibi ipſi præiudicaret. l.
centum Capuę. in fi. j. e. Aliud ſi ſoluatur adiecto, in cuius
poteſtate non eſt mutare locũ, l. qui Romæ. §. Callimachus.
de uer ob. Secundò quæro, in quo differt fabrica inſulæ, à
ſolutione pecuniæ. gl. hic ponit, tu dic clarius, ea quæ ſunt
meri facti, uariãtur uarietate loci totaliter, unde alia eſt in-
ſula, quę fit in uno loco, alia quæ fit in alio totaliter ſepara
to, ſed ea quæ conſiſtunt in dando, non uariantur uarieta-
te loci eſſentialiter. Nam cùm dare, fit, dominiũ transferre,
unum & idem dominiũ eſt, quod in te transfertur, ſiue det
hic, ſiue Capuæ, Bene tamen poteſt contingere uarietas cir
ea quædam accidẽtia, quia hic ualet res plus q̃ Capuę, uel
econtrà, tamen idem eſt dominiũ. l. qui res. §. mihi Romæ.
de ſol. Hoc præmiſſo uenio ad contraria, & opp. q̃ ſoluta
ſorte, non poſsit peti intereſſe propter locũ. l. centũ Capuę.
in fi. j. eo. Sol. id eſt uerũ, quãdo ſoluitur ipſi principali cre-
ditori, ut ibi, & hic, ſm intellectũ Marcelli, Secus ſi adiecto
ſoluatur alibi, quàm in loco deſtinato, ita loquitur hic, ſe-
a cundum Iul. Iterum opp. de ea. l. centum Capuæ. [a] Intereſſe
uenit per officium iudicis mercenariumi, d. l. centum. in fi.
ergo ſorte ſoluta nõ poterit principaliter peti, d. l. centum.
& l. iiij. C. depoſ. Sol. dicit gl. q̃ pecunia ſoluta cedit partim
in ſortem, partim in intereſſe, & ideò cùm remaneat petitio
ſortis in aliquo remanet pro ea petitio, etiam intereſſe, l. ſi.
j. eo. Nec ob. q̃ illa opi. ibi reprobatur in tex. quia illud ue-
rum quãdo principaliter creditori ſoluit, ſecus ſi adiecto,
& ita pertranſit gl. Hoc non eſt uerum, quia ſm hoc preſup
ponitur q̃ in aliqua parte ſortis, contingeret liberatio, cu-
ius contrarium determinat hic Iul. Dic ergo q̃ totũ poteſt
peti, non ut totũ conſequatur, ſed ut cõſequatur intereſſe,
& propter hoc dicitur hic, ſolum intereſſe petendum, quia
propter ſolum intereſſe agitur. l. Iul. §. j. de uerb. ob. l. etiam.
de ſol. l. iij. §. ſi reddita. j. cõmo. & ex hoc apparet modus for
1 mãdi libellum in hoc §. Vltimò ex hoc §. apparet, † q̃ in al-
ternatiua perſonarum, electio eſt rei, cui ſoluat in hoc lo-
co deſtinato, & non alibi, & ſic adaptatur ad regulam poſi
tam per Sceuolam, in prin. legis.

ADDITIO.

d *Capuæ. Ang. l. ſi marito. §. ſi. ſol. mat. dicebat, q̃ licet regulariter acceſſoriũ q̃ petitur ſolo officio iudicis, extincto principali non duret, l. iiij. C. de-poſ. dicebat ipſe, q̃ hoc fallit in caſu ſingulari huius §. ſecundum ſuum in-tellectum, & ſecundũ eum hoc erat hic ſpecialiter, ne debitor locupletare-tur cum aliena iactura, non intercueniente facto creditoris, & ex quadam naturali æquitate, cõpetit officium iudicis, etiam extincto principali. Sed gl. & Io. de Imo. d. l. ſi marito. §. ſi. dicit, q̃ ſibi plus placet intellectus Bart. hic ad iſtum tex. qui eſt minus exorbitans à reg. iur. & minus gratioſus. Fu giendi autem ſunt, qui trahunt ius ad gratias, ſeu ad ius gratioſum. Io. And. c. ex parte. ex. de teſtib. Bal. & Caſt. hic, & glo. l. iiij. C. depo. ſentit idem q̃ Ang. d. l. ſi marito.*

1 *Solutioni non deſtinato in loco quando agitur, an actio ſit arbitraria, & quibus caſibus.*
2 *Ratio lucri ceſſantis an habeat locum intereſſe.*
3 *Aeſtimationem & ualorem probandi modus.*

§. NVNC DE OFFICIO. Si agat̃ in loco nõ deſti-
nato, actio eſt arbitraria, & in ea habet̃ ratio intereſſe
actoris & rei, & tam intrinſeci q̃ extrinſeci, & eius q̃d
cõſiſtit in dãno, ſiue lucro. h. d. cũ l. ſeq. Opp. aut reus eſt in
mora, & nõ debet haberi ratio ſui intereſſe, quia damnum
q̃ quis &c. ut in reg. iuris, damnũ quod quis. Aut nõ eſt in
mora, & non poteſt cõueniri, ut ſ. ea. l. §. ſi quis ita. Huius ti-
more gloſ. hic intrat unã materiã, ut uideamus per ſingula
1 mẽbra, † qñ agitur in loco nõ deſtinato, utrũ actio ſit arbi-
traria. Circa quod dic, Aut reus nõ eſt in mora, ceſſat arbi-
triũ iudicis, l. ij. in prin. & ibi no. ſ. e. quod eſt uerũ pro acto-
re contra reum. Sed ſi poneremus reũ non eſſe in mora, ſed
actorẽ, tunc an actio poſsit eſſe arbitraria, quidã dubitant,
quia mora actoris nõ erat deſtinata ad hoc, ut reo noceat,
imò reo prodeſt. ſi ab eo nõ petatur, unde nõ poteſt actori
imputari culpa, ex qua lucrum ſentit. l. cũ in ſecundo. §. q̃ſi
mulier. uer. quod ſi acciderit. j. de iure dot. Et hęc opi. tangi
tur hic in fi. gl. ſed non placet. Poteſt enim eſſe q̃ rei intereſſit,
quia fuit tẽpore debito ad locũ deſtinatũ, & in eundo fecit
expẽſas, & ibi pecuniã obtulit, & conſignauit, & ſic intereſſt
ſua nõ accedere iterũ ad locũ. Certè hoc totũ uenit in arbi-
trio iudicis, ut j. eo. l. quod ſi Epheſi. §. interdũ. Qñq̃ cõtin-
git q̃ reus eſt & in mora, & nõ actor, & tunc iſta actio eſt ar-
bitraria, & in ea habetur ratio intereſſe actoris & rei. Suffi-
cit. n. q̃ reus grauat̃ in hoc, quia poteſt alibi q̃ in loco deſti
nato cõueniri, & releuat̃ in alio, quia habet̃ ratio ſui intere-
ſſe, ut hic, in l. ij. in prin. ſ. eo. Qñq̃ contingit q̃ eſt in mora
tam actor q̃ reus, & tunc dicunt quidã, q̃ actio non eſſet ar-
bitraria, ſicut qñ neuter eſt in mora, quaſi mora cũ mora
compenſetur. l. ſi ambo. j. de compenſ. Aliꝭ dicunt morã a-
ctoris non eſſe inſpiciendam, ut dixi ſ. Ego dico morã acto
ris eſſe inſpiciendam, nõ tamen q̃ mora cum mora cõpen-
ſetur, quia iſta mora cõmittitur circa diuerſa, ſed bene com
penſabit̃ intereſſe cũ intereſſe, ut in eo quod unum excedit
aliud, cõdemnatio fiat, l. ij. in prin. ſ. eo. Prędicta uera, quã-
do agitur in loco nõ deſtinato. Sed ſi ageretur in uno ex lo
cis deſtinatis alternatiuè, uel copulatiuè, dic ut ſ. hac ead.
l. in princip. & in §. ſi quis ita. Si uerò ageretur in loco deſti
nato, quãdo unus ſolus eſſet deſtinatus, dicam ſtatim in l.
quod ſi Epheſi. in prin. j. eo. Opp. dicitur hic q̃ intereſſe ex-
cedit legitimum modũ uſurarũ, & ſi. dupliũ, cont. C. de ſen.
quæ pro eo quod inter. profe. l. j. Sol. ut in gl. uer. legitimũ.
2 Opp. & uidetur † q̃ non habeatur ratio lucri. l. ſi ſterilis. §.

cùm

cū per uēditorem.ī.de act.emp.Sol. dicunt quidam quòd hoc est speciale in arbitrarijs.Alij dicunt qđ imò est regula
a [a] in eo qui cōsueuit mercari,[b] uel lucrari,ut hic dicit in tex.
b quod est no. Vide tex. ibi, quid si merces.quē no.& maximè propter l.j.C.de sent.quæ,p eo qđ interest profe. Et huius causa Gul.hic ponit unam distinctionē,an in interesse habeatur ratio lucri.quā Cy. addit ad suam lect. d.l.j. & ibi dixi plenè.Dixi in l.j.ī.de act. emp. & d.§.cū per uenditorē.
c Vltimò [c] no.modū † probandi & æstimandi ualorem ista
3 rum rerum,quia debes te referre ad certam ciuitatem, uel regionem.Quod tetigi in l.si seruus.in prin.ī.de cond.fur. & plenius in l.pretia rerum.in fi.ad l.Fal.

ADDITIO.

a *Regula.Bar.l.j.C.de sen.quæ pro eo quod interest.Inn.c.sacro. ext.de sen. exc.& Abb.c.cùm uenerabilis.de excep.& c.per uestras.de don.inter uir. & uxo.Soc.cons.clvj.in c.dilecti.in no.de fo.comp.& ibi allegat concor.*
b *Mercari.Ale.l.si constante.§.quoties.ff.sol.mat.Limitat Ro.sing.cl. Alexãdri quid.ff.si cert.pet.*
c POMA.Vltimò.Anc.c.peccati uenia.uer.sextò.quæro.de reg.iur.Fel.c.cū uenerabilis.de excep.

LEX V.

1 *Temporis ratio quando habeatur,si agitur in loco destinato solutioni.*
2 *Stipulatus si quis sit simpliciter,nullo adiecto loco solutionis, & conueniat reum alibi quàm in loco promissionis,actio non est arbitraria.*

QVOD SI Ephesi.Si agit in loco destinato solutioni,actio non est arbitraria propter locum,nec crescit æstimatio,nisi aliquid ultra fuerit stipulatum, uel interfit ratione temporis.Et continuatur, quia ī. locutus est, quando agitur in loco non destinato solutioni. hic uerò loquitur quando agitur,uel quando promissum est in lo
1 co destinato.† Opp.dicitur,hic si temporis utilitas interuenit.cont.in actionibus stricti iuris,nō uenisse usuræ ex mora.l.j.C.de cōd.indeb.nec etiam fructus ante lit.cōt. l. cum fundus.in prin.ī.si cer.pe.ergo nō debet haberi ratio tēporis.Istud cont.non signatur in gl. tamen eius timore facta est gl.hic posita,quæ legit hanc l.duobus modis principaliter.Primò,p hic sit una exceptio tantùm,& ponatur uel, pro etiam.q.d.nō cōdemnatur amplius,nisi ad id qđ esset stipulatus,etiā si utilitas temporis interuenerit.Et hoc sentit gl.in prin.dum exponit, uel, pro etiam.Sed hoc licet sit uerum in se, tamē facit uiolentiam literæ. Vnde legitur ij. modo,ut ponantur duæ exceptiones,& sic dictio, uel, stet propriè.una si stipulatus est,alia si temporis utilitas interuenerit.Tunc ad cont.respō.altero de duobus modis, primò p ratio tēporis fecit,ut habeaꝫ ratio damni contingentis circa rem ipsam,puta,si rei æstimatio uilior est effecta. l. in hac.ī.tit.j.nō autem haberetur ratio lucri, nec uenirent usuræ,uel fructus,& sic actio nō esset arbitraria.Vel intelligetij.modo,p hic intelligatur, uel loquitur in actione stricti iuris,quæ habet instar bonæ fidei,ut in actione ex testamento.l.in minorum.C.in qui.cau.in integ. rest. nō est necess.tene quam uis.† Quæro dicitur, si aliquis est stipulat⁹
a simpliciter [a] nullo adiecto loco,an si cōueniatur alibi,q̄ in loco ꝓmissionis,erit actio arbitraria? Quidam dicunt p nō,quia solùm est arbitraria ꝓpter loci adiectionem, quæ ratio hic cessat.Alij dicunt cōt.ut Gul. de Cug. quia tacitè uidetur inesse locus,scilicet promissionis.l.si cū dies.§.si arbiter.ī. de arbi.quod non placet,quia secundū hoc omnis actio esset arbitraria, si ageret alibi, q̄ in loco ꝓmissionis, quod est contra mentem huius tit. Prætereà nō est uerum,
b [b] quod tacitè uideatur agi de loco ꝓmissionis, imò qñ locus nō exprimitur, intelligitur de loco ubi petitur.l.uinū. ī.si cer.pet.unde nō erit actio arbitraria,quia locus ubi petitur,uidetur destinatus solutioni,ut hic.

1 *Arbitrator non potest in totum soluere.*
2 *Arbitramentum est quædam transactio.*

a §. INTERDVM.[a] Sicut arbitrium iudicis uersatur in augenda,uel minuenda condemnatione,ita etiam in totaliter absoluendo,equitate hoc dictante.Gl.opp.l.
1 j.in prin.ī.de usu.dic ut in gl.& bene † Quæro,utrū arbitrator posit in totū absoluere?Et uidetur q̄ non,† Nam arbitramentum est quædam transactio,auth.ut diffe.iud.§.j.& ibi nō.& C.de iudi.auth.si uerò cōtigerit.sed trāsactio nullo dato,uel retento non ualet.l.transactio.C. de transe.ergo &c.In cont.uidetur hic tex.[b] nam licet hæc actio sit arbitraria,& etiam committatur in iudicis arbitrium,potest tamē iudex non solùm augere,uel minuere, sed etiam in totum absoluere,ut hic,& hoc uerum,& ita obseruatur.Ad arg.in
c cont.respon.dum dicitur, Arbitramentum [c] est quædam transactio.uerū est largo mō sumpta,hoc est,recessus à lite, ut uidistis.in l.ij.de iure iur.nō autem intelligas,q̄ arbitramentum sit transactio propriè & strictè sumpta.

ADDITIO.

a *Interdum.Bar. l. j. C. de iur.om.iud.q.iij.in uer. quæro utrum arbitrator, & c.an arbitrator posit in totum cōdemnare,& in totum absoluere.Bar. l.furti. §. qui iussu.de insti.& qualiter intelligatur, q̄ arbitramentum est transactio,Bar.l.societatem.§.arbitrorum.j.q.ext.gl.ī.pro soc.& Bar.d. §.qui iussu.& Bal.l.si.j.op.C.de contrab. em. & in rub. C. de rer.permu. Imo.c.si quando.de off.del.tenet,quòd statutum faciens mentionem de trāsactione,habet locum in laudo.Bal.cons.cclxxij. in.j. uo.ubi tenet quòd sit transactio.*
b POMA.Tex.Bar.l.sub prætextu.la.j.C.de tran.Alex.cons.cxix.uo.ij.
c POMA.Arbitramentum.Ias.l.transe.C.de transe. Ale.cons.xxxij.in j.co.uo. ij. & cons. cxix. in primo .uol. Iaso. §. omnium. inst.de act.limitat Pau. cons.lxx.

LEX VI.

1 *Actio ex testamento an & in quibus habeat instar bonæ fidei.*
2 *Actiones arbitrariæ quot sint.*

SI HAERES. Actio ex testamento,& certi condictio ex mutuo, sunt arbitrariæ propter locum.h.d. cum l. seq.Op.quòd actio ex testamento non sit arbitraria,
1 † qa habet instar bonæ fid.l.in minorū. C. in q. cau.in int.
a rest.nō est nec.& no.ī.l.px.in princ.ergo nō est bonō [a] arg. ℟. actio ex testamēto dicitur habere instar bonæ fidei,quò ad fructus & usuras. d. l. in minorum. Item quò ad aliud,
b [b] ut resoluta non perfectè duret actio prima,sicut in actionibus bonæ fidei,l.huiusmodi.§.ædes.ī.de le.j.quò ad alia remanet stricti iuris, nisi propter aliud esset
2 arbitraria,ut hic,& alias ī.de i lit.iu.* † Quæ * *Iur.l.in actionibus.cūl.seq.* I.Con.B.
ro, quot sunt istæ actiones arbitrariæ, propter locum.Gl.dicit q̄ tres propriè, s.quando quis stipulatus est,l.j.& l.iij. in prin.ī. eo. & ex testamento,& ex mutuo,ut hic est,& quarta ad exemplum istarum,s.actio de constituta pecunia,l.si duo.ī. tit.j. do.Nic.de Mal.dixit in quadam sua dispu.q̄ omnis actio stricti iuris propter adiectionem loci posset esse arbitraria. Hoc probat j.ex rub.quæ naturaliter loquitur de eo q̄ certo loco dari oportet,& nō dicit,nec restringit se ad causam fic.C.eo.in rub. Pro hoc ī. de cond.indeb.l.qui certo loco. ī.de iud.l.eum qui.ubi ille qui stipulatus est factum,si agit ad interesse quod expressè in stipulatione non est deductum,agit arbitraria,& istam opi. puto ueram. Ad idem d. l.si duo.§.j. de const. pecu. & pro hoc, quia eadem est ratio quæ ponitur in l.j.ī.eo.

ADDITIO.

a *Bonum.gl.d.l.in minorum.*
b *Aliud.Bar.l.insulam.§.j.ī.lo.& Bar.l.continuus.§.illud.ī. de uer.ob. An ultima uoluntas æquiparetur,Are.l.iiij.§.Cato.ff.de uer.ob.*

LEX VIII.

1 *Actiones bonæ fidei non dicuntur arbitrariæ propter locum.nu.2.*
3 *Dictio arbitraria,non est proprium nomen actionis,sed adiectio.*
4 *Solutionis locus si in stipulatione non sit positus,sed petitionis,promittens si in loco non inueniantur,potest alibi conueniri.*

a IN BONAE FIDEI.[a] Actiones bonæ fidei † non di-
1 cuntur arbitrariæ propter locum, sed actiones stricti iu-
2 tis sic.† Quæro,quare actiones bonæ fidei non dicuntur arbitrariæ? ℟. quia ex natura ipsarum, iudicis officium multum potest,unde non eget ea actione arbitraria, secus in stricti iuris. † Quæro utrùm hæc dictio, arbitraria, sit proprium

proprium nomē actionis.Dicit gl.q̄ non, sed dicitur quædam adiectio,dicitur enim actio ex testamento arbitraria,
4 & certi condictio arbitraria. † Quæro quid si in stipulatione nō adiectus sit locus solutionis,sed petitiōis.Verbi gratia,tu promisisti mihi dare centum,& ego promisi à te petere tantùm Florentiæ,nō reperio te ibi,utrū potero alibi cōuenire uirtute actionis arbitrariæ,ita q̄ in illa actione uertatur iudicis officiū,propter locum? Certè sic,casus est hic, fm unam lec.ibi cōdicturum.i.cōdictione actionis. Sic debet intelligi l.nemo potest.ī.de leg.j.illud quod ibi dicitur, q̄ agenti alio loco obstat exceptio, est uerum nisi propter moram rei deueniret ad arbitriū iudicis,ut hic,qđ est nō.

ADDITIO.

a *Fidei.Bar.l.j.C.ubi conuenia.qui cer.loco dare promisit.Et istum tex. allegauit tibi in l.singularia.ī.si cer.pet.Mar.no.xlvj.*

LEX IX.

1 *Officium iudicis in arbitrarijs exercetur etiam contra fideiussorem.*
2 *Mora rei non auget obligationem fideiussoris.& nu.8.*
3 *Fideiussor simpliciter acceptus,uidetur intercidere in usuris.*
4 *Officium iudicis mercenarium,non subest,actione principali sublata.*
5 *Fideiussoris ex mora,quando posit agi actione arbitraria.Et quando possit ex sua mora teneri.nu.7.*
6 *Fideiussor quando posit in plus teneri,quàm principalis.*

a CENTVM CAPVAE.[a] Arbitraria actiōe fideiussor conuenit,ut reus,nec ex mora rei eius obligatio augetur,secus in usuris per stipulationem debitis.& hoc interesse cū officio iudicis mercenario exigatur, in tantùm durat pro rata,in quantū de sorte restat soluendū.primò ponit unum dictum,secūdò aliud dictum, tertiò respō det tacitæ obiectiōi, quartò suam respōsionem pr̄c bat per arg.Secunda ibi,nec oportebit.Tertia ibi,neq̄ enim.Quarta ibi,eiusq̄. Casus in terminis in prima parte est planus. Sequit uer.nec oportebit.iste uer.legitur in glo.sex modis, & septimo modo fm Pet.ideò ponam casum in nube,& lecturas examinabo per cōtraria,& casum forma sic, Vidi q̄ agitur arbitraria contra fideiussorē,quæro utrū iudex debeat habere respectū ad moram ipsius rei principalis, uel ad moram ipsius fideiussoris? ℟. quò ad moram ipsius fideiussoris,Nam ex mora ipsius rei principalis, quia fortè stetit per eū.quò minus Capuæ solueret,nō augeretur obligatio ipsius fideiussoris.h.d.Sequitur in tex.neq̄ enim.Ad prædicta opp. quia si debitor ,pmisit fortè & usuras, & dedit fideiussorē,obligatio usurarū committitur etiam contra fideiussorem,etiam ex mora rei principalis, & sic mora rei auget obligationē fideiussoris. [b] Ad hoc rñdet, q̄ diuersus casus est illic,de quo opp.nam ibi duæ sunt obligationes ab initio,scilicet sortis,& usurarū, unde fideiussor simpliciter acceptus,in omnē obligationē uidetur intercedere,sed hic sors debetur iure actionis,interesse uerò propter locum nō est in obligatione,sed uenit officio iudicis mercenario,quia loco destinato,seu tēpore debito reus nō soluit,unde in hoc nō tenet fideiussor ex persona rei, nec hoc uidetur promisisse, sed ex persona sua. Sequit uer. eiusq̄. Dixistis q̄ hoc interesse propter locū uenit officio iudicis
1 mercenario,probetis hoc.Ad hoc respōdet iuriscōs. eiusq̄ differentiæ &c.Et casus est planus.† No.q̄ officium iudicis
2 in arbitrarijs exercet etiam contra fideiuss. & hoc in j. parte huius l.† Secūdò no.q̄ mora rei nō auget obligationem fi-
3 deiussoris,& hoc in ij. parte.† Tertiò no.q̄ fideiussor simpliciter acceptus,uidetur intercedere in usuris per stipulatio-
4 nem promissis,& hoc in tertia parte.† Quartò no.q̄ sublata actione principali,officiū iudicis mercenariū non subsistit.Venio ad apparatū,pro cuius euidentia debes scire, q̄ hi sunt duæ gl.mag.una fuit gl.antiqua, & illa fuit Azo.& ista est ij.gl.super uer.augeri,tamen in illa fuit inserta quædam additio circa fi.ipsius quę fuit inordinatè posita,ut ī. uidebitis.alia est gl.noua Accur.& ista est j.gl. magna, quæ recitat opi.omniū,& propter hoc multa ℟ia tāgunt etiam in ij.gl.& omnes istę uarietates respiciūt secundam particulam huius l.quæ dicit,q̄ ex mora rei non augeꝫ obligatio fideiussoris. Ego quālibet particulam legis de per se exa-
c minabo.Venio ad j.& op.q̄ ex mora [c] fideiussoris nō potest
5 agi arbitraria,ut ī. de fideiuss.l.si testamēto. §.fi.Sol.† si reus principalis non esset in mora peruenienti ad locū,ex mora fideiussoris non ageretur arbitraria,ut in contrario.Sed si est in mora uterq̄,tam reus q̄ fideiussor,tūc agitur arbitraria cōtra fideiussorē ex mora ipsius fideiussoris, non ex mora rei principalis.Ita loquitur hic,& sic oportet te intelligere principium,q̄ uterq̄ erat in mora. Ex hac sol. habes duo.Primò,q̄ fideiussor non tenet ex mora sua, nisi etiam principalis reus sit in mora. Secundò q̄ ipse fideiussor ex mora sua tenet.Ad j.op.l.mora.ī.de uer.ob.& l.si seruum.§. sequitur.& §. nunc de effectu.eo.ti.Sol.quando q̄ principalem non esse in mora,facit diem obligationis non uenisse quoad id,q̄ principaliter in obligatione deducit,& tūc fideiussor ex sua mora nō potest teneri, nisi præcedat mora rei,est casus hic.Nam nisi procedat tēpus quo reus potuit peruenire ad locū,dies obligationis nō uenit,l.iij.§.si quis ità ī.eo.Quando q̄ rem principalem non esse in mora, nō impedit diem obligatiōis principalis uenire,tunc fideiussor potest teneri ex sua mora.d.l.mora.de uer.ob.cū simil. sed cōtra hoc opp.ergo in plus tenebitur fideiussor, q̄ prin-
6 cipalis,cōtra l.hi qui accessionis.ī.de fideiuss.Sol. † fideiussor nō potest in plus teneri q̄ principalis in his,quę principaliter deducūtur in obligationē,sed in his quæ ex post facto propter aliquod factū,uel non factum incipiūt deberi, potest fideiussor in plus teneri, q̄ principalis, ut hic. & qđ ī.prox.dixi,per hoc dico,q̄ licet principalis nō promiserit pœnam,& fideiussor intercessit promittēdo pœnā, non uia
7 tiatur fideiussio.Ad ij.opp.† q̄ fideiussor nunquā ex mora
d sua posit teneri.[d] l.si libertus morā.ī.de ope.lib. & l.cum filius.§.j.de uer.ob.Sol.aut loqueris in obligationib.facti,& loquunt ℟ia,quod dic ut ibi.Aut in obligationibus dandi,& tūc aut loqueris de interesse, quod uenit,ꝓpter locū, & potest fideiussor in plus teneri, q̄ ex persona sua, ut hic. Aut loqueris de usuris,& tūc si quidē de his quæ uenisset of-
ficio iudicis mercenario in actionibus bonæ fidei,tūc fide-
e iussor nō potest teneri ex sua mora,[e] quia ipse semper tenet actione stricti iuris, s. ex stipulatione, l.blāditus.C. de fideiuss.& l.v.§.satis acceptio.ī.de uer.ob.Sed si accipere sfideiussorem largè,ita q̄ cōprehenderet mandatorē qui tenet actione bonæfidei,tūc posset teneri ad usuras ex sua mora.l. mora.§.in bonæfidei.ī.de usur.Sed si quæris de usuris,quę uenisset ex stipulatione,tūc si in sortē tantùm intercessit, ad usuras nō tenet.l.fideiussores magistratū.ī.de fideiuss. Sed si promisit simpliciter, tūc tenetur tam ex mora sua, quàm principalis rei,ut hic in iij.rñ.Et hoc uoluit tangere quædā additio,quæ fuit facta circa fi.secūdæ gl.magnæ, quę tamē additio malè est signata,& ideò uideas eam ne erres in intellectu gl.ibi uidet etiā q̄ ex sua persona,&c.& est additio, nec bene cōtinuatur cū præcedētibus, & durat usq̄ ibi, hic in sorte tantū intercessit, &c.& illud, hic in sorte tantū, &c. debet cōiungi cum præcedenti parte gl.quia est de gl.uete-
8 ri.Venio ad ij.partē,& opp.† q̄ ex mora rei augeatur obligatio fideiussoris.l.mora rei.de uer.ob.Gl.j.mag.istud cōt. signat simul cū contrario,de l.quæro.& procedit ad sol.cōtrarij,de l.quæro.& istud omittit. Secunda uerò gl. magna in princ.istud soluit, & bene. Nam ibi mora rei nocet fideiussori ad conseruādā obligationē. in qua obligatus erat, ut interitu speciei non liberetur, non autem auget, ut aliquid addat.Op.ij.l.quæro.ī.loca.ubi mora rei auget obligationē fideiussoris,& facit eum teneri ad usuras.Huius tēmore sunt in hoc uer.septē lecturę,quarum quinq̄ ponuntur in j.gl.magna,sexta in ij.gl.magna.septima tangitur in quadam gl.parua,quæ est super uer.per eum.Venio ad primam,dico q̄ hic fideiussor intercessit in certa quantitate limitata,unde nō tenetur in plus ex mora rei, in cont. intercessit simpliciter.Ista lec.licet in se sit uera,per d.l.fideiussores magistratuū. tamen quantùm ad hanc l.non est uera, quia fm hoc non esset differentia inte. interesse ratione loci,& usuras,cuius cōtrarium uult hæc lex. Et ista reprehensio tangitur in fi.ij.gl.mag.iungendo eam ut ī. dixi. Vnde

Alij legunt secũdo mõ, q̃ hic simpliciter interceſsit in omnem caſum, ſed ideò non augetur obligatio fideiuſſoris, quia ſors iam erat ſoluta, ideò nõ poteſt agi pro intereſſe, ut hic in fi.l.& ſm hoc eſt differentia inter obligationẽ uſurarum debitarum ex ſtipulatione,& hoc intereſſe,quia ſorte ſoluta,uſuræ poſſunt adhuc peti, & hoc uult dicere iſta lex.Op.de tex.qui dicit nõ augeri.Cũ enim ſit ſublata obligatio,quomodo quæritur de eius augmentorq̃.q̃ hic cõſiderauit illud q̃ fuit ante ſolutionẽ factam. Iſta lec. continet diuinationem,nec uidetur de mente huius literæ,q̃ in hoc caſu ſors eſſet ſoluta. Nam tunc Iuriſconſ.ponit,p conſtanti,quod intereſſe non poſsit peti,ut in fi.l. Vnde alij legunt tertio modo, & dicunt,q̃ hic non augetur obligatio fideiuſſoris,quia nõ erat in mora ipſe,nec ab eo poterat ul
f lo modo peti,[f] quia forte reus principalis erat fortior,& Titius potuit peruenire ad locum.Fideiuſſor erat debilior,& ſic tardius potuit peruenire ad locũ,meritò cum nullo modo poſsit conueniri,l.ſi teſtamento.in fin. de fideiuſ. obligatio eius non augetur propter rei moram.Sed ſi ponere-mus utrunq̃ eſſe in mora, obligatio fideiuſſoris augeret ex mora rei,d.l.quęro,ita intelligunt iſti.Pet.dicit hanc lec. non eſſe ueram,quia debilitas fideiuſſoris,non debet attẽdi,nam caſus ſuperueniens in perſona eius,qui debet, nõ nocet creditori.l.ad diem.j.de uer. ob. Poteſt enim mittere alium,ſi ipſe nõ põtſit re. Certè dictum Pe.poteſt eſſe uerum, ſi debilitas ſuperuenit fideiuſſori poſt obligationẽ ꝺ̃ctam, ſed ſi tẽpore obligatiõis fideiuſſor ſit debilior reo,tũc qualitas perſonæ cõſideraretur,l.cõtinuus. §. cũ ita. de uer. ob. Vel ut iſta obiectio Petri ceſſet,potes ponere exemplũ,fide iuſſorẽ nõ eſſe in mora,& principalem ſic,ex diuerſitate locorũ,quia locus ubi fideiuſſor promiſit,magis diſtabat loco ſolutionis,arg.l.ea.in fi.de duo. reis. & tangitur in hac gl.circa lec.Io.quintam.Hæc lec.cõtinet diuinationẽ, tamẽ uera eſt in ſe,quantũ ad caſum legis,nõ in quantũ cõcedit fideiuſſorem teneri ex mora rei,ſi ipſe fideiuſſor nõ eſſet in mora,ut uidebitis j̃.Vnde alij legũt quarto modo,q̃ hic cõueniebatur Capuę,ſ.in loco deſtinato ſolutionis,unde nõ eſt arbitraria,l.q̃ ſi Epheſi.in prin.ſ.eo. Cõtra hoc opp. qa ſi hoc eſſet,teneretur ad uſuras debitas officio iudicis,ſi cõueniretur in loco deſtinato ſolutioni,d.l.quæro.& tex. hic in ſeq.uer.uidetur uelle facere differẽtiam inter uſuras debitas ex ſtipulatione, & debitas officio iudicis. Sol. fateor cõt. ſi fideiuſſor interceſsiſſet in contractu bonæ fidei, ſed hic ideò in tex. fit mentio de uſuris debitis per ſtipulationem,quia interceſsit in contractu ſtricti iuris,& ideò nõ debetur. Iſta lect. non eſt uera, & uidetur contra tex. in prin. qui dicit ſi alibi q̃ Capuę petatur,&c. Vnde alij,ut Io.legũt quinto modo, & incipit eius lec.ibi,uel clarius, &c.q̃ hæc lex loquatur in fideiuſſore,qui interceſsit ſimpliciter, & q̃ nõ eſt ſoluta ſors,& q̃ fideiuſſor eſt in mora,& conuenitur alibi,q̃ Capuæ,& ſic excluduntur omnes lec.præcedentes. Ad l.quæro.reſp. qd̃ ibi loquitur in uſuris debitis officio iudicis mercenario, qd̃ deſeruit actoni bo.fid.ſm naturã ipſius actionis,meritò fideiuſſor ſimpliciter acceptus,ad il
g las tenetur,[g] licet Pla.dixerit cõt.ad cuius rationẽ plenè reſpondetur per gl.d.l.quæro.hic uerò loquimur in intereſſe,quod uenit propter locum in actione arbitraria officio iudicis præter naturam actionis.Meritò ergo ad hoc fideiuſſor non tenetur,Ita loquitur hic.Et ſic no. tres caſus, intereſſe propter locũ,ut hic,uſuras debitas ex ſtipulatione, ut in ſeq.reſpon.Itẽ uſuras debitas per officium iudicis,in actionibus bonę fid.d.l. quæro. Et hoc clarè examinat in ultima parte huius gl.& hanc opi. tenet Dy.in repe. huius l.Mar.Sill. reprehẽdit hanc lect.quia pacta incõtinẽti apposita inſunt,& informãt actionẽ,ut uideantur eiuſdẽ naturę.l.lecta.ſi cer.pet.ſ.Sed hic in ipſa ſtipulatione fit adiectio loci de ſoluendo Capuæ, & propter locũ habet iudex arbitriũ in hac actione,ergo uidetur illud habere ex natura actionis.Pe.etiã in rep.huius l. damnat rationem Io. qa ſi in uſuris tenetur fideiuſſor ſimpliciter acceptus,quæ uſuræ ſunt odioſæ,& debentur creditori, non cõtemplatione alicuius intereſſe,multò magis in iſto intereſſe deberet teneri, in quo cõſideratur damnũ emergẽs & lucrũ ceſſans. ſ.eo.l.iij.§.nunc de officio. Vnde Azo legit ſexto modo, & eius lec.ponit in ij.gl. magna,ibi, ſed adhuc uidetur in totũ teneri.& etiã in ſumma C.loca.circa fi.ut dicamus idem eſſe in hoc intereſſe & uſuris debitis ex officio iudicis. Sed diſtinguamus ſic,Aut tempore, quo intercedit fideiuſſor, uſuræ debebant,uel intereſſe,ppter locũ, & fideiuſſor ſimpliciter acceptus tenebit.d.l.quæro.Aut tẽpore quo interceſsit,nõ erãt uſuræ debitæ,uel intereſſe,& tũc ex mora rei nõ augebitur obligatio fideiuſſoris,ita loquit hic.Contra hanc lect.facit j̃.eo.l.fi.Sol.Azo ibi formatq̃. & nõ reſpondet,ut ibi plenè examinabo,& i hac lec.reſidebat Mar.Sil. & Iac.But.Iſta lec.Azo:eſt ꝺ̃ l.ſi poſteà.j̃.rẽ pu.ſal.fo.ubi fideiuſſor ſimpliciter acceptus,tenetur ad uſuras,quæ non debebantur tẽpore quo interceſsit.Vnde Petrus legit hãc legem ſeptimo modo,& dicit q̃ hęc lex cõcor.cũ l.quęro.Nã nec hic,nec ibi obligatio fideiuſſoris augetur,ſed uſur. uel intereſſe per officiũ iudicis debetur.Iſta lec.tacitè tangit & reprehendit hic per glo.paruã,ſuper uer.per reũ, quia hic obligatio aſſumitur largè, & cõprehẽdit etiã id qd̃ officio iudicis debet.Et hoc eſt qd̃ uoluit hic dicere.Iuriſcõſ. quia officium iudicis hic nõ exercebitur circa obligationẽ fideiuſſoris propter morã rei.Quid ergo dicimus,Dico.q̃ opi. Io.eſt ueriſsima,quia aliud eſt in intereſſe debito,ppter locũ.ut hic,aliud in uſura debita officio iudicis,ut in cõt.Rationẽ aſsigno,licet tõ Io. poſſet etiã ſuſtẽtari, tñ ratio uera eſt,quã ponit hic Iuriſcõſ.Nã illud q̃ mouet officiũ iudicis in actione arbitraria ,ppter locũ non eſt mora nõ ſoluẽtis, tñ,ſed eſt etiã,quia alio loco quis ad ſolutionẽ cogit,quia ſi in loco deſtinato cogeretur,nõ eſſet actio arbitraria,ut ſ. eadẽ l.quod ſi Epheſi.Licet ergo reus principalis ſit in mora,apparet quod in eius perſona nõ cõcurrit id quod cauſat iudicis arbitrium in hac actione, quia ab eo nõ petitur aliquid,ſed à fideiuſſore. Quia ibi à fideiuſſore petitur,& à fideiuſſore fit executio,& ſic cũ eo agitur ille actꝰ,qui parit arbitriũ iudicis, meritò eius perſona inſpicitur. Et hoc dicit Iuriſconſ.in uer.ſeq.ubi dicit,hic tñ unã pecuniæ creditæ eſt circa eius executionẽ, &c.Actus ergo cogendi ad ſoluẽdum in alio loco,eſt ille,q̃ arbitriũ iudicis principaliter ,ꝺducit,q̃ cũ geraẽ cum fideiuſſore,meritò perſona fideiuſſoris inſpicitur.Et hũc intellectũ ad hãc legẽ habuit Paulus Iuriſcõſ.j̃.eo.l.fi.& ibi declarabo.Sed in actionibus bonæ fidei,iſtud,q̃ cauſat officiũ iudicis ad uſuras,eſt principaliter natura obligationis,pro qua fideiuſſor interceſsit, meritò augeẽ obligatio ex mora rei,& ideò circa hoc habemus diſtinguere,ſed circa hoc diſtinguã,j̃.eo.l.fi.quæ lex eſt declaratio huius l.Venio ad iij. partẽ, dicitur hic q̃ hoc intereſſe uenit officio iudicis.cõt.l.ſtipulatiões nõ diuidũ tur.uer.Celſus.de uer.ob.& de act.emp.l.j.in pri.& de cõd. fur.l.in re furtiua.Sol.ibi loquitur in obligationibus facti, & de intereſſe,q̃ ſuccedit in locũ ipſius principalis obligationis,qd̃ intereſſe uideẽ tacitè promiſſum, hic loquit de intereſſe,qd̃ uenit extrinſecus.l.iij.§.nunc de officiõ. ſ. eo. Venio ad ultimã partẽ, & uidetur q̃ ſorte ſolutã remanet actio ,ppter iſtud intereſſe. ſ. eo.l. iij.§.item Iul.Sol. & iſtud cõt.tangitur in l.j.glo.mag.circa prin.quartæ lect. Dic breuiter,q̃ ibi fuit ſolutũ adiecto,hic ipſi principali creditori, ut ibi dixi.Vltimò opp.l.ſi ,p fure.in prin.ſ.de cõd.fur.Sol. iſtum paſſum quomodo & qualiter ſoluta ſorte, remanet actio,examinabo j̃.eo.l.fi.ubi gl.plenius tangit.

ADDITIO.

a POMA.*Capuæ Are.§.prætered.Inſt.de act.*
b *Fideiuſſoris.Bar.l.iij.§.fi.ſ.quod quiſq; iur.*
c *Mora.Inſt.de ac.§.prætered.per Moder.*
d *Teneri.gl.ſicut reus.j̃.de fideiuſ.*
e *Mora.Barb.l.ſi.j̃.eo.Mod.Inſt.de act.§.prætered.*
f *Peti.Bar.l.de pupillo.§.ſi quis ipſi prætori.de oper.noui.nun.in ij.lect.*
g *Tenetur.Silla.hic,& But.& in l.fideiuſſor.C.de fideiuſſ.*

LEX X.

IS QVI Certo.Nõ põt creditori inuito alibi ſolui, q̃ in loco deſtinato.Op.ſ.eo.l.iij.§.& generaliter. ubi ẽ electio rei,ubi ſoluat ante petitionẽ.Sol.quidã intelligunt hic poſt lit.conte.Tu dic ſm gl.q̃ ibi fuerunt plura loca alternatiuè deſtinata.Vnde reus poteſt eligere unum ex illis ante lit.conte.nõ autẽ alium locũ tertiũ.Ita loquit hic, qd̃ intellige,niſi offerret quantitatẽ,& intereſſe actoris ,ppter locũ,quia tunc cogeretur actor ubicunq̃ recipere,arg.l.q Ro.in prin.de uer.ob.Item op.q̃ poſsit ubiq̃ ſolui.l. continuus.§.cũ ita.de uer.ob. Sol.gl.pluribus modis, Tenebillã,
a [a] q̃ poteſt ſoluere ubiq̃,ſoluendo ſortẽ & intereſſe, ut ſ. dixi.Vel dic,q̃ ibi locus fuit appoſitus gratia rei, & hoc conſtat,& ideo non debet haberi ipſius loci ratio,arg.l.in fidei cõmiſsi.§.cũ polidius.j̃.de uſur.& l.ſi ita relictũ. §. Pegaſus. de le.ij.& l.eũ qui.de anniu. leg. Et iſto caſu põt reus ubiq̃ ſoluere,hoc eſt,ſicut poſſet,ſi locus non eſſet adiectus,ergo poteſt ſoluere in locũ domieilij actoris,ut uidebitis j̃.tit.j.l. itẽ illa.Ex prædictis potes diſtinguere, aut locus apponit gratia actoris,aut rei,aut gratia utriuſq̃.Si quidẽ gratia actoris,uel utriuſq̃,aut reus uult ſoluere i altero ex locis deſtinatis,aut in tertio loco,tunc aut uult ſoluere ſortem tm̃, aut ſortem & intereſſe,ut ex prædictis patet,& l. qui Ro. in prin.de uer.ob.& ibi etiam dixi.

ADDITIO.

a *Illam.Alex.& Iaſ.d.l.qui Ro.in prin.ubi Iaſ.limit.*

LEX XI.

1 *Fideiuſſoris ſimpliciter accepti obligatio.quando augeatur ex mora rei.*
2 *Solutio ſimplex non cadit in poenam,quæ uenit cõtra naturam actionis.*
3 *Sorte ſoluta quando remaneat petitio pœnæ,ſeu intereſſe.*
4 *Creditor recipiendo ſortem cum proteſtatione, q̃ uult ſibi eſſe ſaluum ius ſuper intereſſe,an conſeruauerit ſibi ius ſuum, & ſic an recipiendo ſortẽ, præiudicat ſibi intereſſe.*

SI POST Moram.Iſta lex eſt magis difficilis q̃ ſit l. cẽtum Capuę.ſ.eo. & eſt glo.illius.& ſm Io. legitur uno modo,& iſta ſubdiuiditur in duas,ſm Azo.legit̃ duobus modis,ſm quoſdam alios modernos legitur alio mõ. Ego ponam caſum uerũ ſm Io.poſteà in proſecutione ma
1 teriæ declarabo lec.omniũ. & h. d. † Fideiuſſor ſimpliciter acceptus,nõ tenetur ad intereſſe ,ppter locũ ex mora rei, etiam præcedente,nec admittitur q̃ ſimplex ſolutio ,p rata ſortis & intereſſe facta eſſe uideatur.h.d.& diuiditur, quia primò format q. ſecundò reſpondet ad illũ inducendo ſimilia,Tertiò circa prædicta mouet unum dubiũ,quartò illud determinat,& declarat.Secũda ibi,adeò.Tertia ibi,niſi ſi quis.Quarta ibi,q̃ nõ puto. Caſus in terminis in prima parte eſt planus.Sequitur uer.adeo.Reſpondet Iuriſcõſultus.Adeò,hoc eſt,in tantũ eſt hoc uerum, q̃ illud intereſſe nõ eſt in obligatione in præcedenti caſu, ut j̃.ſicut eſt uerũ q̃ ſorte ſoluta,ut ſi Capuæ petat̃,hoc eſt, in loco deſtinato, ceſſat arbitriũ iudicis,nec debetur intereſſe.h.d.uide literã. Sequitur uer.niſi ſi quis dicat.Inſtat quærẽs,dixiſtis q̃ ſorte ſoluta,ceſſat arbitriũ iudicis.cõt.ſorte ſoluta ſimpliciter, debet intelligi eſſe ſoluta ,p rata ſortis & pro rata intereſſe, ergo remanet petitio eius q̃ reſtat de ſorte & intereſſe ,p rata.ꝛ̃.Iuriſcõſ.illud quod dixi ſ. de ſorte & intereſſe ſoluta, eſſet uerũ, niſi iſta oppoſitio facit me dubitare. h.d.iſte ỹ.ſ. niſi ſi quis dicat,&c.Et litera eſt plana.Sequitur uer.q̃ non puto.Inſtat quærens,quid uidetur uobis domine Iuriſcõſ. de iſta oppoſitione, erit ne uerũ q̃ uideat̃ ſolutũ pro rata ſortis & intereſſe.ꝛ̃.q̃ hoc non putat admittendũ,imò totum cõputatur in ſorte,& eã accipiendo,uidetur pœnã remiſiſſe,hoc eſt,intereſſe propter locum.& habes hanc l.ſm hanc lec. ſatis planam.Pro declaratione huius legis reuoco in dubiũ,uer.ij.partis,ſcilicet uer. adeò. quid uelit dicere,tenẽdo iſtã lec.Io.ꝛ̃.põt intelligi duob⁹ modis, Vno modo,q̃ reſpondeat ad q.ut ſ. dixi ponendo caſum,& ſecundum hunc modum uariatur intellectus huius literæ duobus modis,uno modo ut ponat̃, ut, pro ſicut,& ſic ſit aduerbium ſimilitudinis, ut dixi ſ. in poſitione caſus. Alio modo ut ponatur, ut, pro quòd & ſic ſit coniunctio,& erit ſenſus ut reſpondeat ſic adeò,id eſt,tantum uerũ eſt,quòd intereſſe non eſt in obligatione fideiuſſoris, ut pro quòd nunc ſoluta ſorte, uel ſi Capuæ petatur, ceſſat arbitrium

Bar.ſuper ff.uet.

iudicis,& ſic uidetur q̃ ex hac poſitione q̃ intereſſe nõ eſt in obligatione,ſequuntur iſtæ duæ illationes,ſcilicet q̃ ſorte ſoluta nõ põt peti intereſſe.Itẽ q̃ ſi Capuę petatur,nõ poteſt peti intereſſe.Innuit ergo à contrario ſenſu,q̃ ſi eſſet in obligatione,poſſet peti etiã ſorte ſoluta,uel ſi capuæ petat̃, hoc aũt eſt falſum,ut ſ.eo.l.centũ Capuæ.& l.q̃ ſi Epheſi.in prin.ergo cõcluditur q̃ hæc litera nõ poſsit hoc mõ legi,ut ponatur,ut,pro q̃.& ſic ſit cõiunctio, & hoc ponit gl. hic ſuper uer.adeò, quæ merè reſpicit lect.Io. uide eam. Tu uerò dic,q̃ etiã legẽdo,ut ,p q̃ poteſt ſuſtineri,Primò quia litera dicit,nũc quoq̃,exponendo quoq̃,p etiã,& ſic implicat idẽ in cõtrario,unde arg.à cõtrario ſenſu,qd̃ gl.ſumit,propter q̃ ab iſta lec.recedit,nõ poteſt hic ſumi.uel aliter,poſito q̃ dictio,quoq̃,nõ implicaret idẽ in cõtrario, ſed arg. à ꝛ̃rio poſſet hic ſumi,ut gl.dicit, procederet adhuc hæc lec. Non ob.cõt.nam intereſſe ,ppter locũ eſſe in obligatione, poteſt intelligi duobus modis. Primò in obligatione largè,& impropriè hoc eſt in iudicis officio,& hoc modo nõ poſſet hic ſumi arg.à ꝛ̃rio ſenſu,quia ſorte ſoluta,nõ põt iudicis officiũ remanere.l.centũ Capuæ.ſ.eo.in fi.Sed ſi accipis obligationẽ propriè,tũc arg.à cont.ſenſu procedit.Nã ſi eſt in obligatione ſorte ſoluta, poſſet adhuc peti intereſſe,Idẽ ſi Capuæ peteretur.ſicut dicimus in uſuris debitis ꝑ ſtipulationẽ.ꝺ.l.centũ Capuæ.ſ.e.Alio modo legit̃ iſte uer. adeo,ſm lec.Io.q̃ hic nõ reſpõdeat q.ſed totũſit de quæſtione præcedẽti,& ibi uer,niſi ſi qs dicat,&c.formet aliud dubiũ.& in fi.in uer.q̃ nõ puto.reſpõdeat ad q.utrãq̃, ſ. q̃ nõ puto admittendũ,ut fideiuſſor teneat̃, nec ꝑ rato ſortis & intereſſe intelligatur ſolutũ,& iſta lec.tãgitur in pe. gl. huiꝰ l.Sumus expediti de lect.Io.cõtra quã op.& uidetur q̃ ſi fideiuſſor acceptus eſt poſt morã,teneatur ad intereſſe,ut ſ. eo.l.centũ.Capuæ.ſm lec.Azo.& l.quæro.in prin.j̃.loc.Huius timore Azo legit hanc l.duobus modis.Primò q̃ hic ſi deiuſſor interceſsit in certã ſumã nominatim, & ſm hoc tota lex legat̃,put ſ.dixi,ſm Io.eo excepto q̃ hic pono, q̃ interceſsit in certã ſummã ſpecialiter,ſed ſecundũ Io. ſimpliciter.Iſta le.nõ eſt uera,Primò quia hæc lec.nõ haberet dubiũ,ſecũdò quia cõtra tex.qui dicit,q̃ fideiuſſor interſit eiꝰ nomine,& ſic ſimpliciter non exprimẽdo quantitatẽ. Vnde ipſemet Azo receſsit ab iſta lec. & legit hanc l. alio mõ, uidelicet q̃ huic q.factæ in prin.nõ reſpõdet,ſed format aliã,cui reſpondeat,& iſta lec.tangitur hic in ij.gl. huius l. & explicatur clarius in l.centũ capuæ.ſ.e.in ij.gl.magna, ibi, licet huic ſolutioni &c. ſecundũ hãc lec. diuide hãc.l. quia primò format unã q.cui nõ rñ.Secũdò in uer.adeò.format aliã utrũ ſorte ſoluta,uel ſi petat̃ in loco deſtinato,ceſſet arbitriũ iudicis. Tertiò in uer.niſi quis. ad illud qd̃ dixerat de ſorte ſoluta,facit unã rationẽ,per quam oſtẽdit nõ ceſſare iudicis arbitriũ ſorte ſoluta. Quartò in uer. q̃ nõ puto. determinat ſecundã q. dicẽs q̃ ſorte ſoluta ceſſat arbitriũ iudicis,non obſtãte ar.prædicta,& ſic ad j.q.nõ eſt reſponſum.Si ergo quæratur quid iuris,rñ.q̃ erit in obligatione, fm̃ A zopi.o.ut ſ.ꝺ.l.cẽtum Capuæ.& l.quęro.j̃.loc.q̃ an ſit uerũ,ſtatim dicã.Circa hanc lec.quęro,& reuoco in dubiũ, intellectũ uer.adeò.ꝛ̃.fm Azo.hic formaẽ noua q. & illud quod dicit de ſorte ſoluta, intelligo à reo, uel fideiuſſore, nõ curo.Cũ enim reus ſi Capuæ eſſet,nõ poſſet in plus cõueniri,ergo nec fideiuſſor qui non põt in plus teneri,& ſic hæc q.nõ refertur,ut dependeat à q.propoſita.Contra iſtã opi.opp.quia ſecundũ Azo. fideiuſſor tenet̃ ad iſtud intereſſe, iure obligationis,ergo etiã ſorte ſoluta,ab eo poterit peti.Sol.ut dixi, iſte uer. nõ refertur ad primũ caſum, tñ ſi referatur,idẽ eſſet.Nã cũ principalis habeat iuſtã cauſam in ſe,q̃ ſorte ſoluta non teneatur ad intereſſe,ergo nec fideiuſſor,qui in duriorem cauſam nõ põt teneri.l.hi qui acceſſionis.de fideiu. Sed adhuc inſtat̃,q̃ in plus teneãt fideiuſſor ſecundũ opi.Azo.quia tenetur iure obligationis, & ſic efficacius q̃ reus,qui tenetur officio iudicis.Sol.non tenetur in plus aliquo de quatuor modis, qui ponuntur in §. plus.Inſt. de act.licet teneãt efficaciꝰ,& iſtud obligationẽ fideiuſſoris non utiat.ut hic.ſicut ſi intercederet pro obligato naturaliter,l.ſi pupillus.de uer.ob.Et hoc uoluit dice-

re quædam gl.hic poſita,ſuper uer.ſoluta,quę tota reſpicit lect.Azo.uerùm quia hæc lect.Azo.quod iſte uer.adeò.nõ referatur ad præcedentia,uidetur aliquantulũ repugnare literæ,ideò quidã Moderni tenẽtes lec.Azo. uidelicet ꝙ fideiuſſor ſimpliciter teneatur ad intereſſe,ſequnt iſtud uer. adeò,alio modo,ſcilicet,ꝙ quæſtioni factæ reſpõdeat hoc modo,ſ.quæſitũ eſt an fideiuſſor acceptus poſt morã, non teneaꝛ ad intereſſe,nec ſit in obligatione.ℜ.ꝙ hoc eſt uerũ, exponẽdo adeò,hoc eſt,in tm̃,ꝙ ſorte ſoluta,uel ſi Capuæ petaꝛ,ceſſat arbitriũ iudicis.q.d.in iſtis tantũ duobus caſibus eſt uerùm,ꝙ nõ eſt in obligatione,aliàs ſecus.& ſi opi. Azo.remanet uera,cætera nõ mutantur.Eſt ne uera iſta lectura.Certè nõ primò qa ut dixi uobis ſ.e.l.centũ Capuæ. intereſſe ratione loci nõ cauſatur principaliter à mora rei, ſed ex eo etiam ꝙ quis cogitur ad ſoluendũ in alio loco,& ideò iſtud officiũ dicitur ipſam cõdemnationẽ reſpicere,& executionẽ, ut ibi uidiſtis. Vnde licet reus eſſet in mora,& actor uellet petere ut dicit tex.nõ tamẽ adhuc petierat, nec litẽ cõteſtatus erat,unde intereſſe nõ erat adhuc in officio iudicis,meritò fideiuſſor ſimpliciter acceptus ad illud, nõ tenetur,& hoc eſt quod uult hic dicere Pau.Iuriſc.Idẽ ſi poneremus litem cõteſtatam eſſe,& poſt lit. cõteſt.fideiuſſorẽ acceptũ,ſi tamẽ eſſet aliqua æquitas,quæ moueret officiũ iudicis ad faciendũ ꝙ ſolueret in loco deſtinato,ut ſ.e. ꝙ ſi Epheſi.§.interdũ.ſed ſi eſſet lis conteſtata, nec aliqua æquitas eſſet,quæ illud induceret,tũc cum iam fundata eſſet æquitas,quæ arbitriũ iudicis inducit ad cõdemnandũ ſup intereſſe ratione loci,dicerẽ fideiuſſorẽ ſimpliciter acceptũ teneri,& hoc modo poſſet eſſe uera opi.Azo.Secũdò diſplicet opi.Azo.in alio,Nam ipſe ponit ꝙ poſito ꝙ fideiuſſor teneaꝛ ad iſtud intereſſe,tamẽ ſorte ſoluta nõ poterit peti, hoc eſt falſum.Nã licet principalis teneaꝛ officio iudicis,ꝙ nõ poteſt ſubſiſtere principali actione ſublata, l. centum.ſ. eo.tamẽ fideiuſſor teneꝛ iure obligationis propriæ, ut no. ℸ.loc.l.quæro.& ideò ſorte ſoluta cõtra fideiuſſorẽ,poſſet agi ad intereſſe,ſicut dicim⁹ in uſuris debitis per ſtipulationẽ.l.centũ Capuæ.ſ.eo.Et hoc eſt ꝙ uoluit hic quærere Iuriſcõſ.in uer.adeò,ſm ꝙ dictio,ut,ponitur pro,ꝙ,ut ſ.dixi. Nec ob.ſi dicis,ergo intercedit in duriorẽ cauſam,ꝙ principalis,quia nego iſtam. Nam licet principalis ſorte ſoluta nõ poſsit cõuenιri,hoc cõtingit ex ſtultitia actoris,qui ſortem recepit ſine intereſſe,non natura obligationis.Poterat enim actor nõ recipere,unde cauſa ex hoc nõ dicit durior. Non enim debemus præſumere,ꝙ actor ſit ſtultus,& ſortẽ recipiat ſine intereſſe.Teneam⁹ ergo lect.Io.Alij,ut Nic. de Ma.legunt hanc legẽ alio modo,& eſt bona lect.ut hic intelligatur in fideiuſſore iudicatũ ſolui,& ſm hanc pone caſum,cũ reus eſſet in mora perueniendi Capuã,& ſic in alio loco uellem agere ℸ eum,uel eius procuratorẽ,& dediſſem libellũ,ipſe dedit fideiuſſorẽ,iudicatum ſolui,quęriť an illud ꝙ accedere poteſt obligationi ex ſentẽtia iudicis, ſit in obligatione fideiuſſoris,& hoc primo.Sequitur uer.adeò. in quo quæriť,an hoc caſu,hoc eſt, cõdemnatione ſecuta, ſorte ſoluta,uel ſi Capuæ petaꝛ ex cõdemnatione,an ceſſet officiũ iudicis,hoc eſt,ceſſet deberi illa quãtitas quę acceſſit,ſeu debeꝛ per officiũ iudicis ℞ Sequiť uer.niſi ſi qs dicat. Hic nõ mutatur caſus.Sequiť uer.ꝙ nõ puto. Hic rñdet ad ambas q.dicens,ꝙ nõ putat. hoc admittendũ,ſ. ꝙ intereſſe nõ fit in obligatione,quia imò eſt in obligatione,in tantum hoc nõ putat,ꝙ etiã nõ putat admittendũ,ꝙ ſorte ſoluta uideaꝛ remiſſa pœna,hoc dicit ſm eũ.Cõtra hanc lect. opp.quia nemo ſuo noĩe cõuentus cogiť ſatiſdare iudicatum ſolui,Inſt.de ſatiſd.§.ſi uerò.ℜ.hic cõueniebatur ꝓcurator,uel ipſe ſatiſdedit ſua ſpõte iudica.ſol.Sed cõtra hoc opp.de tex.qui dicit,eius actionis noĩe, ergo nõ ſatiſdedit iud.ſolui.Sol.intelligę ꝙ ſatiſdedit iudicatũ ſolui,ei⁹ actionis noĩe.Item opp.fideiuſſor ſimpliciter acceptus,nõ teneť ad intereſſe propter locũ,ſ.eo.l.centũ Capuę.Sol.ibi loquitur in ſimplici fideiuſſore,hic in fideiuſſore,iudicatũ ſolui, qui in ſua obligatione uideť habere reſpectũ ad id quod per iudicẽ poterit iudicari,l.iudicatũ ſolui.ℸ.iud.ſol.&ℸ. loca.l.quæro.in prin.ibi,ac ſi ita fideiuſsiſſet, in quantũ illũ condemnari,&c.& hæc opinio ſatis uera eſt in ſe.Itẽ opp.ſ de in lit.iur.l.ſ.Sol. ex his,quæ ibi dixi,apparet,& iſta lect. eſt ſatis uera in ſe,tamen lec.Io. magis applauderet literæ ideò eã tene.Ex prædictis ergo,& ex his quæ dixi in l.centũ
a Capuæ.ª ſ.eo.† Pro declaratiõe,præſentis materiæ, utrum
1 fideiuſſoris ſimpliciter accepti augeatur obligatio ex mora rei,ſic diſtingue,Aut loquimur in uſuris debitis per ſtipulationẽ,aut in uſuris debitis per officiũ iudicis, aut intereſſe.Primo caſu,aut ſtipulatio uſurarũ præceſsit obligationem fideiuſſoris,& teneť.ſ.eo.l.centũ Capuę.Aut ſecuta eſt,& nõ teneť.arg.l.ſi.ſ.de pact.Secũdò caſu,aut mora præceſsit,& ſic uſuræ iam officio iudicis debebãtur, & fideiuſſor ſine dubio teneť.l.quæro.in prin.ℸ.loc.ſm lect.Azo.Aut nõ præceſsit,ſed ſecuta eſt,& tunc ſunt opi.Tu tene opi.Io. ꝙ etiam tunc obligatio fideiuſſoris augeaꝛ,quia tales uſuræ ueniũt ſm naturam actionis ex officio iudicis. d.l.quæro.&l.ſi poſt ea.ℸ.rem pup.ſal.fo.Tertio caſu, qñ quæris de intereſſe,aut quæris de intereſſe quod ſuccedit in obligatione propter moraꝛ,ut in obligationibus facti,& tũc augetur obligatio fideiuſſoris,l.cũ filius.§.ſ.de uerb.ob.& l.ſi libertus moraꝛ.de oper.liber.&l.ſi ſtipulatus eſſes.ℸ.de fideiuſ.eo.ti.l.ſi quis pro eo.in prin.cũ ſim.Aut quęris de intereſſe,quod uenit per officiũ iudicis ratione rei,tũc idẽ.l.moraℸ.de uer.ob.&l.ſi ſeruũ.§.nũc uideamus.e.ti. Aut quæris de intereſſe rei ratione loci,& tũc aut fideiuſſor promiſit iudicatũ ſolui,& augeť eius obligatio, ex mora rei, ut hic ſm ult.lec. &in alijs legib. ſ.alleg.Aut fideiuſsit ſimpliciter,& tũc aut ante moraꝛ rei,& nõ augeť eius oblig. l.cẽtũ Capuę. ſ.e.Aut poſt moraꝛ rei,& tũc aut poſt moraꝛ,& ante lit.cõteſt. interceſsit,& idẽ,ut hic ſm lec.Io.quam. ſ.e.tenui. Aut poſt moraꝛ,& poſt lit.cõt.&tũc ex tali præcedẽte mora augeť obligatio fideiuſſoris,& hoc modo poteſt procedere lect.Azo. hic poſita,ut ſ.dixi.Venio ad uer.niſi ſi qs,&c.quæro qualiter fiat iſta cõputatio.Gl.iſtam rationem calculat uno modo ſm Io.alio modo ſm Mar. quælibet calculatio eſt recta & bona,tamẽ calculatio Io.plus placet,qui poſuit,ꝙ centũ erat ſors.& hoc ideò,qa hæc lex eſt facta ad declarationẽ l. centum Capuæ. ubi ponitur in tex. ꝙ centũ erat ſors,& ꝙ hæc lex ſit facta ad illius declarationẽ,apparet,qa illo themate poſito pro cõſtanti, quærit, ſi poſt moraꝛ factam quò minus Capuæ ſolueretˇ,&c.ut hic in princ. l.Venio ad ult. partem,dicitur hic,ꝙ ſimplex ſolutio nõ poteſt intelligi facta pro rata ſortis & intereſſe.cõt.ℸ.de ſol.l.ſ.ubi ſimplex ſo-
2 lutio prius cedit in uſuris,ꝙm in ſorte.& C.de ſol.l.j.Sol.†illa reg.non habet locũ in pœna ſeu ſorte,quæ uenit contra naturam actionis,ut hic quod eſt no.Vltimò opp. & uidetur
b ꝙ ſorte ſoluta,ᵇ remaneat pœna ſeu petitio pœnæ,l. ſi profure.in prin.&ſ.j.de cond.fur.&l.ij.in prin.ſi quis cau.& ſ.
3 eo.l.iij.§.item Iul.† Huius timore glo.tua hic ult.diſtinguit, Aut loquimur in pœnis legalibus,& tunc loquitur l.ſi profure.dixi in l.qui ea mente.de fur.Aut loquimur in pœnis, quæ ueniunt iure obligationis, & tũc aut loqueris de obligationibus iudicialibus,& tũc dic,ut d.l.ij.ſi quis cauť.Aut in pœnis cõuentionalibus,& tunc aut eſt ſimplex pœna,& tunc diſtingue,aut fuit dictũ, rato manente pacto, aut nõ, quod plenè dic,ut l.qui fidem.ſ.de tranſ. Aut fuit uſura,& non uidetur remiſſa,ſolutione ſortis.l.centum Capuæ.ſ.e. Aut loqueris de intereſſe,quod uenit per officium iudicis, Iſta eſt materia noſtra,circa quam dic,Aut ſors ſoluiť adicto,& remanet petitio intereſſe.l.iij.§.item Iul.ſ.eo.Aut ſoluitur ipſi principali creditori,& tunc aut ſoluitur ipſi ſcienti,& extinguitur petitio intereſſe.d.l.centum Capuæ.& hic in fi.Aut ſoluitur ipſi ignoranti,& remanet petitio intereſſe, uel actio prima,uel actio de dolo,uel actio in factũ, ut habuiſtis no.ſ.de tritic.l.in hac.gl.liberari.Videbitis in l.iij.§. ſi reddita.ℸ.cõm.&in l.& eleganter.§.nõ ſolùm.ſ.de do. Vl-
c timò ᶜ quæro,quid ſi creditor recipiendo ſortem,† proteſtatus eſt ſaluũ ſibi eſſe ius ſuum ſuper intereſſe,an per hãc
4 proteſtationẽ ſibi ius ſuum cõſeruauerit:Iſta quæſt.reſidet in hoc,an recipiendo ſortem,perdatur petitio intereſſe, ratione tacitæ uolũtatis,uel tacitæ remiſsionis,an ex alia neceſsitate iuris,quia proteſtatio recipiẽtis, impedit illud ꝙ ueniebat ex ſua tacita uoluntate,ſeu remiſsione,nõ aliud, l.at ſi quis.§.pleriq;.de relig.& ſum.fun.& no.in l.alimenta. C.de reg.geſt. & ꝙ iſta petitio intereſſe perdatur ex tacita remiſsione,uidetur tex.hic in fi. In cõt. ꝙ perdatur ex iuris neceſsitate,uidetur l.centum Capuæ.in fi.ſ.eo. & C. depoſ. l.iiij.ubi dicitur ꝙ perditur ex neceſsitate,quia cùm ſit officium iudicis mercenariũ,non poteſt ſubſtere,principali actione ſublata.Pet.uidetur dicere,ꝙ non poſsit quis ſeruare iſtud ius per proteſtationẽ,per rationem prædictã, quia ex iuris neceſsitate hoc euenit,nõ ex tacito conſenſu. Mihi uidetur dicendũ,ꝙ ſi quidã recipiẽs expreſsè liberaret ſoluentem à ſorte,proteſtãdo ꝙ ſibi remaneat ſaluum ius petendi intereſſe,ꝙ tũc Pet.dicat uerũ. Sed ſi nõ liberaret,ſed ſimpliciter ſortẽ ſolutã reciperet cũ illa proteſtatiõe, ꝙ tũc proteſtatio ſibi prodeſt in hoc,ſcilicet,ꝙ non uideaꝛ liberatus à ſorte,ſed remaneat petitio ſortis ꝓpter intereſſe. Hoc probatur ſ.e.l.iij.§.item Iul.ubi ſolutio facta adiecto, nõ liberat à ſorte propter intereſſe.Et hoc ideò,quia deficit conſenſus ueri creditoris.Ita in propoſito,per proteſtationem apparet,ꝙ deficit cõſenſus eius,ideò remanet petitio ſortis propter intereſſe,ut ſ.dixi.Poſſemus etiã dicere in caſu præcedenti,qñ liberauit à ſorte,hoc acto,ꝙ remaneret petitio intereſſe,ꝙ ſi quidem reus ſoluẽs conſenſit ſuper intereſſe,poſsit intereſſe peti,nõ ex uigore officij iudicis, uel primæ actionis ſublatæ,ſed noua actione præſcriptis uerbis, quæ oritur ex quodam contractu innominato, tempore ſolutionis celebrato,ſ.libero te, hoc acto ꝙ habeant intereſſe,etiam ſi ſoluens nõ conſenſerit,apparet ꝙ ego liberaui te ſoluentẽ,non liberaturus ſi crederẽ te non poſſe petere intereſſe,& ſic cum ab intereſſe ſit liberatus ſine cauſa, poſſet agi cõdictione ſine cauſa,ut reponas te in priſtinam obligationẽ,ut poſsim petere intereſſe.Verùm quia ipſum intereſſe erat purũ,petitur ipſum principaliter omiſſo circuitu.l.ſi mulier.ſ.de cond.ob cauſam.no.in l.ſi quis acceptο.eod.tit.

ADDITIO.

a *Capuæ.Bar.d.l.centum.ſ.eod.*

b *Soluta.Bar.l.ſi cui.§.cum ſacrilegiũ.ℸ.de accuſ.& ibi alleg.iſtam l.& quãdo pœna cõuentionalis ſuccedat loco intereſſe,tunc ſublata petitione ſortis,uidetur pœna remiſſa.l.prædia.de act.emp.Si uerò pœna ſuccedit loco contemptus,tũc ſi primò ſoluitur res,ſubmoueretur petitio pœnæ,nõ econtrà.l.ſi duo.§.item ſi duo.ſ.ſi quis cau.l.ita demũ.ſ.de arb.& no.do. poſt gl.d.l.ij.ſi quis cau.in prin.& utrùm accipiendo partem, uideatur remiſſum pro parte.l.in executione.§.pe.de uer.ob.& ſ.l.prox.& no. in l.ij.in prin.ſi quis cau.q, qui tranſigit ſuper cõtractu principali,uidetur tranſigere ſuper pœna,ut ibi,ſecus ſi eſſet tranſactũ ſuper actione ſortis,non ſuper contractu,ſecundũ Bal.no.in l.iij.in prin.de fru.& lit.expen.& an qui petit rẽ,uideatur renũciaſſe petitiõi pœnæ,l.cõmiſſoriæ. C.de pac.inter emp. & an maritus,qui poſt moraꝛ recipit dotem, poſsit de per ſe petere fructus & acceſsiones,Bal.l.ſi.ſ.pe.C.de iur.do.Imo.poſt Ang.l.ſi inſulam.uer.reſtat.de uer.ob. Adde an ſoluta ſorte,poſsit peti intereſſe?Bal.conſ.cij.lib.iij. et an ſæpius calculata ratiõe de ſorte,uideatur remiſſa pœna? Ro.cõſ.clvj.*

c *POMA.Vltimò.Alex.conſ.cxc.ult.co.uo.ij.Aret.conſ.ix.dubio ij.*

De conſtituta pecunia. Tit. V.

LEX I.

a HOC EDICTO.ª Not. tex. ibi quoniam graue,&c.

ADDITIO.

a *Edicto.Sed quid eſt fides,Bald.c.j.in princip.de ca. corra.*

1 *Maſculinum concipit fœmininum.& nu.3.remiſſiuè.*

2 *Pactum nudum parit actionem.*

1 §.AIT PRAETOR. † Maſculinum concipit fœmininũ.quia uerba edicti hic poſita ſunt imperfecta, quæro qd erit ultra in edicto ℞ Dicit gl.ſubaudi ſoluerè cogam,hoc non placet,quia ſm hoc,ex edicto actio nõ daretur ſed iudicis officiũ,cùm uerba referantur ad iudicẽ, ſm doctrinam,quã dedi uobis in l.j.ſ.de cõd.ex leg. erãt ergo alia uerba,ſ.iudiciũ dabo,uel ſi.& uide plura uerba edicti. *Bar.ſuper ff.uet.*

2 ℸ.ea.l.ſi duo.§.ait prætor,† Quæro,ad quid eſt utile hoc edi
a ctum?ª ℜ.de iure cõmuni ex pacto nudo ᵇ nõ oritur actio, ſ.de pac.l.iuriſgẽt.§.igitur nuda.ſed prætor in caſu iſto ſolo,quãdo quis per pactũ nudũ promiſit iſtud, quod aliàs erat debitũ,conſtituendo illud debitũ ſe ſoluturũ, uult ꝙ ex illo pacto,licet nudo, oriaꝛ actio,quæ uocaꝛ actio de cõſtituta pecunia.Vnde ſi per ſtipulationem quis promitte-
c ret,ᶜ non haberet locũ actio de conſtituta pecunia,ſed cer-
3 ti condictio ex ſtipulatione.Inſt.de act.§.de conſti.† Quæro utrum maſculinũ concipiat fœmininũ? Cy.tractat de hoc in l.quicunq;.C.de ſer.fug.Alij doct.ponunt in l.ſ.ℸ. de uer. ſig.& ibi plenè dixi.No.ꝙ hæc dictio,qui, referť ad maſculos & ad fœminas maiores & minores,liberos & in ptãte.

ADDITIO.

a *Edictũ.Quid ſi in d.conſtituto nudo pacto promittatur pœna, dic quia ad pœnam non oritur actio.l.Titius.ℸ.eo.ſecundum Bal.rub.C.eo.in iiij.q.*

b *Pacto nudo.Vide laſ.in §.in perſonam.inſt.de act.ubi eſt multum ſubtilis. & alleg.Bar.hic contrarium iuxta ea quæ tradit in l.j.C.eo.ti.Pro quo uide concor.eiuſdem conſ.xij.*

c *Promitteret.Et ſi debitum nullum præceſsiſſet,tunc oritur actio ex ſtipulatione.Bar.l.j.C.eo.*

1 *Obligationem inducendo,ſi non ualet quod ago ut ago non ualet ut ualere poteſt.*

§.EVM QVI. Hic exponiť uerbũ,conſtituit, licet eius expoſitionem latius reaſſumat,ℸ.eo.l.qui autẽ.§.conſti-
1 tuere.& h.d.Cum tractemus † de obligatione inducenda,ſi nõ ualet quod ago,ut ago, nõ ualet ut ualere poteſt. h.d. Opp.l.Lucius Titius cũ haberet.ℸ.depoſ. Sol.ibi illud ꝙ agitur ualet ut agitur,& ſic non eſt contra.Opp.de tranſ. &l.poſt rem. §.fin.& de pac.l.ſi unus.§.pe.Sol.ibi loquiť de obligatione tollenda,& inducenda liberatione,ꝙ eſt fauorabile, hic de inducenda obligatione, quod eſt odioſum. Cy.l.non codicillum.C.de teſta.Ego plenius ℭ alij in l.j.§.ſi quis ita.de uer.ob.dic ut ibi.

1 *Factum pro facto,uel dato,an conſtitui poſsit.*

§.AN POSSIT. Hic incipit exponere illud uer.debitam.& durat hæc expoſitio uſq; ad l.qui autem. §.cõſtituere.Et ne procedas in æquiuoco,hic uer.pecuniã nõ exponit,ſed pro cõſtanti omnes ueteres acceperũt pecuniam pro qualibet re.* Solum * *Re.l. receptitia.§.& nemi-* ergo ad expoſitionẽ huius uerbi, debitã,attendit,& h.d.Sicut aliud pro alio poteſt ſolui,* ita aliud pro alio poteſt conſtitui. Quæ- *nem. C.eod.de cõſt.pec.* I.C.
1 ro † utrũm poteſt cõſtitui factũ pro facto, uel * factum pro dato,& ſi.Io.dicit ꝙ nõ per l. qui res.§.mihi decem.de ſol. In contrariũ eſt ueritas,ꝙ factum pro pecunia, & pecunia pro facto,& unum factum pro alio,poteſt ſolui creditore uolente,l.in ſtipulationibus.§.operarum.ℸ.de uer.ob.ſatisfactum enim accepimus, &c.l.ſi rem. §.ſatisfactum.ℸ.de pig.act. *Solui. Intelligas, uolẽte creditore,alioquin: l.ij.§.j.ſ. ſi cer.pet.*I.C.

a §.DEBITVM.ª Debitum intellígitur,ex quacũq; cau-
1 ſa quæ pariť † obligationem ciuilem & naturalem, uel naturalem tantum,uel de iure prætorio,ſine exceptionis obſtaculo.Item ſiue ſit debitum purè,ſiue in diem.h.d. uſq; ad l.eum qui.

ADDITIO.

a *Debitũ.Per iſtum tex.iũcta l.qui autẽ.§.ſi.ℸ.eo.dicitur,ꝙ ex duplici,& nudo pacto ſuper eadẽ re ex interuallo facto,ſemper oritur actio,etiã de iure ciuili,patet,quia ex primo pacto,inducta eſt naturalis obligatio.l.ſ.de pa. l.i his.§.imp.de ſol.ex ij.pacto inducitur actio de cõſtituta,ut hic,et Hoſt. c.per tuas.de arb.& ibi Ant.idẽ in c Quintaudallis.de iud.Bar.l.cũ ſcimus. C.de agr.& cen.li.xj.& quæ ſit ratio,ꝙ cõſtitutum nõ habet locũ in ciuili tantũ obligatione,Bal.l.pe.de non nu.pec.& fideiuſſor accedit, Bar.l.ij.ff. de fideiuſ.Et prædictis adde q, conſtitutũ non uidetur pactũ nudum, ſed cõtractus nominatus,Bar.l.iuris gent.§.igitur nuda.ſ.de pac.*

LEX II

QVOD SI FILII. Quæro quæ eſt ratio,ꝙ teneať ad integra decem,licet minus ſit in peculio?Dicit gl.

quia exceptionem remittere uideť.l.sed & si quis.§.pe.& fi. si quis cau.Ista gl.nō dicit uerū hoc casu,cū nomine filij qs ꝓmittit.Nā filio nulla cōpetebat exceptio, sed insolidū tenebať,ut ſ.l.ꝓx.§.sed si filiꝰ.ergo & pater cōstituēs ꝓ filio q insolidū tenebať,teneť insolidum,cū nomine filij cōstituit.

LEX III.

QVOD SI Maritus.[a] Op. l.nā & maritus.ſ.de cōd. in de.Sol.ibi loquitur in soluēte,hic in cōstituēte. Ratio ibi patet.† Op.ī.prox.§.ubi tutus exceptione,cōstituēdo nō tenetur.Sol.hic loquiť de exceptione tēporali, ut dixi in d.l.nā & maritus.ibi de exceptiōe ꝑpetua loquiť.

ADDITIO.

a *Maritus.Bar.l.maritum.ī.ſo.mat.Imo.l.non tantum.in prin.de re iud.*

1 §. SI QVIS Autē.No.tex.ibi,quia debita &c.No.† q non dicitur deberi,qd' exceptione perpetua potest defendi.Opp.l.qui exceptionē.ſ.de cōdi. inde. Sol. dicit gl.hæc lex debet intelligi ſecundū illā,q hic erat tutus exceptione iurisiurandi,& pacti,& similiū. Secus si exceptione odiosa,quia tūc idē in soluēte,q in cōstituente,quia æqui
2 parant,ut ſ.e.l.j.§.an pōt.Quæro, † qd si tutus exceptione sciēs cōstituit.Dicit gl.uidetur donare.uerū dicit,sed ꝺrium uidetur dicere ī.eo.l.hactenus. in fi. sed ibi soluā. Vide hāc gl.quæ incipit,scilicet,fauorabilem,ibi,sed quid si sciens.

§. SI IS QVI.Opp.debitor in diem, ante diem est tutus exceptione.l.j.in fi.ſ.quādo di.usuf. leg.cedat.ergo cōstituēdo nō teneť.ꝛ. ibi ponit de exceptione perpetua,hic de temporali,& sic si bene aduertis ea quę inducūt
1 † condictionē indebiti,impediunt constituti,quæ condictionē indebiti nō inducūt,constitutū nō impediūt.Opp.l. id q.ī.e.So.ibi de debito conditionali,hic de debito in diem.Quæro, quid si alius & non ipse debitor constituit se soluturum citerioti die,an ualeat,dic ut in gl.

LEX V.

EVM QVI.Varietas loci constitutionem non impedit.Opp.l.si qs in legatione.de iu.Gl.soluit quatuor modis,finaliter approbat ſ.& ult.Ia.But. iūgebar eas simul,& dicebat,ad hoc ut legatus possit tpe legationis cōueniri Romæ de cōstituta,duo requirunť,ſ. q tpe legationis incipiat deberi,& q solutio conferať in ipsum legationis locū.Istud primū uideť ꝺ istū tex.ubi dicit,q accepit in ꝓuincia,& sic ante legationē cepit deberi, & constituendo Romæ,tenetur,nisi dicas q accepit in ꝓuincia inchoata tēpore legationis.Et hoc modo posset sustineri hæc lec. quæ communiter tenetur. Ad ſecundū dictū op. l.cōtraxisse.de act.& ob.& l.iij.de bo.auto.iud.poſ.ubi uideť q in loco de
a stinato [a] solutioni,possit cōueniri,quia ibi uideť ꝺxisse.Dicit gl.q ibi uideť ꝺhere iuris fictione,tamē ibi habet forum ubi uerba ꝺctus celebrantur. Istud nō est uerum, ut dixi ſ. tit.j.l.ſ.& in l.quæro.de sol.Dic ergo q hic ideò cōueniri nō potest,propter priuilegium legationis.

ADDITIO.

a *Destinato.Gl.& doc.l.hæres absens.§.fi.ſ.de iud.& Bal.l.cùm Archimedoram.C.ut in poſ.leg.*

§. QVOD EXIGIMVS. Sufficit esse debitū,licet nō debeat qui cōstituit.Opp.l.si pœnæ.§.j.ſ.de cond. ind. Sol.ego intelligo q hic cōstituit quis,q ab alio debeť, non tanquā debitum à se,quia tūc non ualeret constitutū, ut in cont.Secūdò opp.quia illud q alteri debetur, nō potest quis recipiendo alteri constituí.l.Stichum. in fi. de do. Sol.intellige hoc fieri creditore uolente.

1 *Condemnatus ad dandum unum par caponum,ſecundū q,sui anteceſſores fecerunt,non dicitur condemnatus ſub conditione.*
2 *Verba constituti debent referri ad promittentem.*

§. IVLIANVS. Per epistolam potest quis se obligare
a constituendo se pro debito alterius,non alium. Not.[a] tex.in eo q dicit,ſcripſi me ſm mandatum,&c.quæ uerba,ut uides,nō faciūt conditionē,sed teneť scribēs de con-
b stituto ſimpliciter.Quod facit ad q.dicit iudex [b] in sententia,cōdēnoť te ad dandū unū par caponū in anno tali, ſm q tui anteceſſores cōsueuerūt,q ista uerba nō faciunt cōditionē,imò ſimpliciter cōdemnatus teneť.l.pen.C.de inſt.& ſubſt.Cy.de cont.ſtip.l.ſciēdū.gl.Ber.eꝛ. de off.deleg. c.qm. ubi sunt ista uerba,cōfirmo ſniam sicut iusta est in actiōib. diſpoſitiuis,quæ nō faciunt conditionē.ut ibi no. Secūdò
2 habes hic,† q uerba cōstituti debent referri ad promittentem,nō ad alium,quod dic ut in auth. ut cùm de app. cog. §.ad hæc.& C.eo.tit.auth.si quando.& hic gl.refert.

ADDITIO.

a *POMA.No.Iaſ.§.præiudiciales.in fi.Inſt.de act.Fel.ij.c.de reſcr.Alex.l.ad monēdi.ff.de iu.iur.Ca.cōſ.cccxxiiij.Iaſ.l.pe.C.de iſt. et ſubſt.ſub cōd. fact.*
b *Iudex.Bar.l.admonēdi.de iureiu.infert ad aliā q.no.de ſtatuto.et de dictione ſecundū.an faciat cōditionē,Bal.l.pe.C.de inſt. & ſubſt. & hic adde Io. And.in addi.Spe.ti.de ſen.§.ſequitur.in pr in.adde de his uerbis, prout tui anteceſſores.Ca.cōſ.cccxiij. & de dictione, ſecundum Bal.conſ.cexc.j.lib. conſ.lxx.iiij.lib.conſ.cccx.iij.lib.*

a §. ITEM SI MIHI.[a] Verba cōstituti debēt referri ad eum cui fit.nō ad aliū,nisi ille alius fingereť idē ratione potestatis,uel legitimæ administratiōis.h.d.usq; ad
1 l.sed & si filio.§.j.† no.q in procuratore,uerba ꝺctus debēt referri in personā ipsius procuratoris.nō in personā dñi,in nūcio uerò aliter esset.l.licet.ī.eo. Sedò no.q in ꝑsona administratoris legitimi,hoc nō exigiť de necessitate. Prædicta examio plenē in l.stipulatio ista.§.si qs insulā.de ꝟ.ob.

ADDITIO.

a *Mihi.Bal.l.j.C.de ſen.in uer.ſed quæro quid in ſyndico.Et quādo ex ſtipulatione tutoris quæritur utilis pupillo,uide in l.ij.& ibi eſt gl.mag. C.quādo ex fac.tu.& ibi Bal.& l.pe.& fi.e.tit.ibi,hoc habet locum etiam finito officio tutoris,ſi in rem pupilli ſtipuletur,aliàs nullo caſu quæritur.*

LEX VII.

SED ET SI FILIOFA.

§. SI MIHI. Adiecto nō potest constitui, sed principali creditori,& postquā creditori fuerit cōstitutū, impediť facultas soluēdi adiecto, uel alteri correo credēdi.

LEX XI.

HACTENVS. Sufficit ad constitutū,q sit debitū,licet non appareat persona quæ debeat.

1 *Constituens ſcienter plus debito,quando uideatur donare.*

§. SI QVIS CENTVM. Qui plus debito constituit se soluturū,teneť usq; ad quantitatē debiti, non ultra.
1 Quæro,† quid si sciens cōstituit[a] plus debito, Quidā
a dicunt,q ualet iure donationis. C.ad leg. Falc.l.fi.Gl.dicit cōt.de iure isto,qm donatio non potest ualere isto iure,pacto nudo,hodie secus.l.si quis argentū.§.fi. C.de don. Cōt. uidetur tenuisse gl.ſ.e.l.iij.§.fi.Tu dic,qñq aliquid non debeť iure exceptiōis,& tūc per constitutū,factū sciēter teneť, quia obstaculū exceptionis tollitť, & actio prima remanet ualida,nō q oriať actio de cōstituta, ar.l.si unꝰ.§.pactus.ſ. de pac.Sic pōt intelligi gl.d.l.iij.ſ.e. Qñq quis cōstituit illud,quod nullo modo est debitum,& tunc tene istam gl.

ADDITIO.

a *Constituit.Bal.ru.C.eo.Bar.l.cuius per errorē. de re.iu.& Caſt. l.iuriſgēt. §.ſed cum nulla.ſ.de pac.*

LEX XIII.

QVI AVTEM.[a] Summaui cum præcedenti.

ADDITIO.

a *Qui autem.Bar.l.j.in iij.q.de iur.om. iud.*

1 *Promittens aliquem aliquid facturum ad conſeruationem eius,q ipſe promittens debet,intelligitur promittere ſe facturum & curaturum.*

§. SI QVIS constituerit.Sufficit q istud,q in cōstitutū deducit,sic de accessoriis ad debitū,licet per se principaliter nō sit debitū. Opp.q nō est debitū, nō potest cōstitui,ſ.per totū.sed pignus nō est debitū,ergo,&c. Sol.licet pignus nō sit debitū,tamē accedit debito.Secūdò opp. ad uer.sed & si quis,factū alienū quis non potest promittere.l.stipulatio ista.in prin.de uer.ob.& Inſt.de inut. stip. §.si quis aliū. sed hic,ꝓmittit factū alienū, aliū fideiussurū, ergo &c.Sol.dicit gl.hic,ꝓmisit se curaturū, q alius fideube-
1 ret,& sic factū suū.No. ergo † q in dubio [a] qñ quis promi-
a sit aliquem aliquid facturū ad cōseruationem eius, quod ipse promittēs debet, intelligiť promittere se
* *Curaturum.Et tunc si ſecus ſa ctum ſit, tenetur quatenus intereſt ſtipulatoris:l. xcvij. §.j.uer.ſed ex ea ſtip. de uerb.ob.* facturum & curaturum,* quod tene menti.
I.Conc.B.

ADDITIO.

a *Dubio.Bal.rub.de cōſt.pec.in ult.col.Ang.& Imo. l.inter ſtipulantem. de uer.ob.Ca.& Ro.l.ſtipulatio iſta.in prin.de uer.ob.& hoc no.ad limitationē d.l.ſtipulatio iſta.in prin.Bal.l.ſi pater.C.de coll.& no.q,ſi promitto tibi me curaturum,q, unus tale quid faciet,q, excuſor,ſi facio quantū in me eſt,q, Titius id faciat.Frid.de ſen.conſ.ccij.But.c.gēma. de ſpō.Bar. cōſ. ſuo inci.maritus promiſit.Bal.l.fi.in ult.col.C.de do.promi.l.ſi uehenda.§. idem Iul.ad l.Rho.de iac.in cōt.facit iſte tex.in uer.quid tamen.& c.gl.l.v. §.j.de uer.ob.Adde ad quid tenetur,qui promittit ſe facturū, & curaturum.Bal.conſ.xcvj.lib.j.inc.proponitur q, tutor. & conſ.cccxlviij.eo.li.j. Alex.conſ.x.uo.ij.& idem in promiſſione facta in ſponſalibus, Bal.l.fi.C. de non nu.pec. & idem in omnibus aliis ſpiritualibus, Ant.& Pan.c.literas.de ſponſ.Are.conſ.xcviij.*

1 *Conſtitutum celebratū conſenſu,etiam inter abſentes per nūcium uel per epiſtolam fit.*
2 *Nuncius quando conſtituit,q, confert uerba in perſonam domini, Et domino acquirit directo.*
3 *Nuncius eſt quoddam organum,quo mediante uox unius uadit ad alium.*
4 *Nuncius priuati nunquam poteſt eſſe generalis.*
5 *Procurator,qui facit aliquid ut nuncius,non ualet quod agit.*
6 *Factum à nuncio,an poſſit ualidari ratihabitione.*

a §. CONSTITVERE.[a] Hic Iurisc. exponit uerbū cōstituere positū in edicto.& h.d.Constituí etiā potest inter absentes interueniente organo, & nuncius præstat nudum ministeriū.h.d.cū l.ſeq.& diuide,Primò ponit unū dictum,ſecūdò respōdet tacitę obiectioni.Secūda ibi, & li-
1 cet.† No.q cōstitutum fit cōsensu,nec requirit ſolennitatē uerborū.Ex hoc ſequiť aliud no.q potest fieri inter absentes per nūcium, uel epistolā. l.consensu.de act. & ob.& ī.de
2 cōt.emp.l.j.in fi.Tertiò no.† q nūcius cōfert uerba in perſonam dñi,dicendo sic, tu constituis te soluturū dño meo,ut hic.& l.& licet.ibi,per quam tibi cōstituitur,&c. No.per gl.l. multū.in fi. C.ſi quis alteri uel ſibi.Quartò not.q nuncius
b præstat nudū [b] ministeriū,q.d. nō quæriť nuncio,& per nū-
3 cium dño,ſed directò quæriť dño. Nūcius enim est † quoddam organū,quo mediante uadit uox unius ad aliū, ſicut per epiſtolā,& ſicut aliquis loqueret per picam aliquā, ſeu buccinā,& hoc modo uocem ſuā ad aliū transferret, ut hic
4 in gl.† Et ex hoc [c] habes,q nuncius priuati nunquā potest
c esse generalis,ita q ex uirtute illius generalis mādati [d] ipſe
d descendat ad aliqua ſpecialia,tunc enim non esset tanquā organū,ſed ipſe per ſe aliquid faceret ultra id q dñs dixit. Et hoc uideť uelle tex.ſ.de procur.l.j.& per hæc uerba quæ quotidie apponunť in inſtrumentis,ſ.talis fecit ſuū procuratorē,actorē,factorem,& nūcium ſpecialem, prout de nūcio loquuntur,non habent effectū,niſi in his quæ ſpeciali-
5 ter inferūtur,ut ex prædictis patet.Item ex prædictis † appa-
e ret,q ſi ille qui est procurator,[e] fecit ut nuncius, non ualet quod agiť.d.l.multū.C.ſi quis alteri uel ſibi.ſ.eod.l.eū qui.
6 §.Iul.Item † ex hoc uideť uelle Pe.& refert Cy.l.multùm.q ſi lud quod quis fecit ut nūcius,nō poſsit ualidari ratihabitione,ſi mandatū non præceſsit.Nō enim fuit pica, uel organū mandato nō præcedente.Facit ad prædicta, ſ.q ſpeciale mandatū præcedere debeat.l.j.in fi. & quod ibi no.ī. de cont.emp. opp.l.ſi quis ſol.in fi.ī.de usur.& quod uſ aut clam.l.iij.in princ.& l.quod meo. §.procurator.de acq.poſ. ꝛ.q in illis legibus nō est nuncius,quia nō præceſsit mandatum,uel ſi præceſsit,nō erit mandatū ſpeciale,licet in casibus illatū legū ille geſtor negociorū,ſeu procurator præſtet nudum miniſteriū, hoc est,non acquiriť ſibi,nec per eū dño,ſed acquiriť dño directò, ſicut hic fit per nunciū,nō ita men q ibi ſit nūcius.Et prædicta uera in nūcio priuati. De nuncio aūt iudicis nō tāgo hic, quia nō est nostra materia.
7 † Quęro utrū reqrať,q persona nūcij ſit idonea,[f] ſicut per
f ſona procuratoris? Dic ut dixi.l.ſi is qui ꝓ emptore. de usucap.in materia fictionis trāslatiuæ de persona ad personā, multa alia essent uidēda in materia de nūcio,quę omitto.

ADDITIO.

a *POMA.Conſtituere.Alex.l.q, quis.C.de proc.*
b *Nudum.Bal.l.j.de confeſ.Bal.rub.C.de exercit.*
c *POMA.Hoc.Alex.conſ.xcj.iiij.uo.*
d *Mandati.Bal.l.j.C.de iure dominij impe.per illū tex.& quod ibi dixi, contra Bar.tenet Bal.rub.C.e.ti.in l.ſi pupilli.§.j.de neg.geſt.& in d.l.multū.*
e *Procurator.Et quomodo cognoſcatur an quis cōtrahat ut nudus miniſter, Bal.l.ſi ex cōtractu.C.q, cum eo.Et differentiā inter nunciū, & procuratorem,uide in Spec.de proc.§.ut autē.uer.& no.c.quanquā.de uſur.in vj.& ſimiliter nunquā obligatur nūcius.gl.l.ſi pupilli.§.j.de neg.geſt.& Bald.l. ei qui.C.q, cum eo.Bar.no.in extraua.de pa.conſtan.ubi habes,q, nūcius etiam ignorans poteſt ſtatim reuocari, quod no. & Io.de Imo. l.qui bona. §.alieno.quē ibi refero,de dam.infec.Bal.conſ.cxxxiiij.lib.iij.dicit,q, dominus,qui eſt ſolitus ratificare contractus celebratos per nuncium bona fide, non poteſt dicere nullum in dlio contractu bona fide gesto.*
f *Idonea.Bar.in extraua.ad reprimen.uer.per nuncium.*

LEX XVI.

SI DVO. Constituendo possunt constitui duo rei. hoc dicit.

§. SED ET CERTO. In cōstituto potest adiici locus & tępus,& erit actio arbitraria. Gl.intelligit hic ubiq, seu quolibet loco,ſ.idoneo.Ego aliter dixi ſ.ti.j.l.j.Nec ob.l.eum qui.in prin.& §.j.ſ.eo.quia ibi nō poterat conuenire propter priuilegium legationis.Quærit hic Gul.quid de eo qui constituit se soluturum,ubicūq; fuerit ſtuentus. Dic ut dixi ſ. tit.j.l.iij.§.ſi quis ita.

§. AIT PRAETOR. In hoc §.Iurisc. refert aliqua uerba edicti,quæ ſequebātur post uerba relata ſ.eod.l.j.& sunt uerba talia cōiungendo cū illis, ſ.ait prætor. Qui pecuniā debitam cōstituit,ſi appareat,eum,qui constituit, nec soluisse &c.ut hic in tex.Sed ꝙ illa uerba nō sunt perfecta,quæro quid ſequebaťin edicto? Dicit gl.ſatisfacere cogam,uel ſi.quicquid de re cōtingat.aduerte ut dixi ſ.eo.l.j. Certè si talia uerba essent appoſita,quæ dicit gl.non oriret actio de constituta,ſed officiū iudicis, ſubaudi, ergo iudicium dabo,&c.Item illud q dicit gl. quicquid de re cōtingitur,&c.non est neceſse q ponāt,quia ex uerbis prædictis bene ſequitur illatio,quæ statim ponitur per Iurisconſ.

§. ERGO SI NON. Periculum interitus pertinet ad debitorē post morā,quam potest purgare usq; ad lit. conteſt.h.d.cum l.ſeq. Quæro, unde ueniat illa illatio, ergo ſi non ſtetit per actorē, periculū interitus pertinet ad reum.ꝛ.ex uerbis edicti,ruditer cōsideratis. Videtur enim apparere reū non deciſſe,nec feciſſe,nec per actorē ſtetiſſe, ergo datur in eū iudiciū,licet res ſit perēpta. Secūdò quæro,dicit hic,reo ſubueniendū,quæro qualiter ei ſubueniť? Dicit quidā,de æquitate,licet rigor ſit cōtra eū. Tu dic clarius,[a] q reo ſubueniť iusta & uera interpretatione,& declaratione uerborū edicti,quæ declaratio ponitur ī. ptōr.§.& licet. Alia uerba ruditer cōsiderata facerent contra eum.

ADDITIO.

a *Clarius.Vel aliter ſumitur ſecundum q, intelligitur per doc.in l.nemo rem. de uerb.ob.*

a §. HAEC AVTEM.[a] Istum §.ſummaui cū præcedenti.& no.q iſta uerba,neq; dediſſe,neq; feciſſe, debēt intelligi,hoc eſt,ac ſi in mora fuerit dādi,uel faciēdi,q est
b no.ad multa.Opp.[b] l.in illa ſtipulatione.ſi cal.de uerb.ob. Sol.qñ præcedit diſpoſitio,ex qua inducíť obligatio dē ali
c quo dādo,uel faciēdo,tūc uerba [c] illa,ſi nō dederit, uel nō fecerit,intelliguntť,id eſt,ſi in mora fuerit dandi uel faciendi,ut hic,& ī.de uerb.ob.l.ſi homo mortuus.& l.ſi penu.qñ dies leg.ced.Sed ſi non præcedit diſpoſitio, ſed ſimpliciter ponuntur in uim cōditionis, tūc uerificanť ſimpliciter ex eo q nō est datū,uel factū,l.in illa.& l.hoc iurc.ī.de uer. ob.

ADDITIO.

a *Autem.Bar.l.ita stipulatus.vj.q.de uer.ob.in eo.princip.in l.opus. ff.circa fi.Cast.hic.*
b *Opp.Cy.& Bal.l.fi.§.pe.C.de iur.dot.*
c *POMA.Verba.Bar.consl.vij.Alex.l.j.§.itē si ita.iiij.no.ff.ad l.Falc. & cōs. cix.uol.v.& Soc.consl.cxxxiij.*

LEX XVII.

1 *Moram purgare reus potest usq; ad litem contestatam.*
2 *Actor dicitur esse in mora, quādo recusat recipere sine iusta causa. Et quæ dicatur iusta causa.*

a SED ET SI ALIA.[a] Continuat cum precedenti,&
1 est summata §.cū §.ergo si,&c.Not.q reus † potest pur
2 gare moram,usq; ad lit.contest.Secundò no.† q actor
b dicitur esse in mora,[b] qñ recusat recipere sine iusta causa.
Posset autem esse iusta causa,si ei non offerr pecunia tota,
c uel offertur sine interesse, quia forte interest eius, [c] debito
loco,uel debito tpe non esse solutū.Opp.extra gl. illud qd
petitur,semper potest offerri usq; ad sntiam, & sequeret ab-
solutio,Inst. de perpe.& tēp.act.Sed hic petit ipsa res debi-
ta de necessitate, prout nos referimus hanc legē ad obli-
gationē dandi.Dicit em̄,nec; dedisse,nec; fecisse,ergo per-
petuò poterit offerri usq; ad sntiam. Sol. illud quod petit.
potest offerri seu solui usq; ad sntiam. Ita loquit lex contra-
d ria,sed oblatio sola purgaret morā [d] ante litem contesta.ut
hic, post litē uerò cōtestatam nō sufficeret sola oblatio,sed
requireretur cōsignatio,& depositio,ita q haberet uim so-
lutionis.Ita ergo declaro hanc l.in l.si insulam.de uerb.ob.
Opp.l.magnā.C.de cont.stip.Sol.ibi erat dies,& pœna,hic
dies,& nō pœna,quod plenè dic,ut d.l.si insulam. Quæro
dicitur hic,reo subueniendū exceptione,aut iusta interpre
tatione,quid uult dicere hoc ff.exceptione,quando quā-
titas fuit oblata,l.debita,l.qui decem.in princ. de sol. Iusta
interpretatione,l.quando fuit oblata species debita, quo
casu liberatur ipso iure.

ADDITIO.

a *POMA.Alia.Alex.l.unum.ff.si cer.pet.*
b *Mora.Bal.l.acceptam.C.de usur.in vj.opp.& in xvij.q.& etiā in vij.opp. & in l.si traditio.& in l.j.C.de act.emp.in vij.q.& in ij.seq.*
c *Eius.Cast.j.l.seq.circa fi.prin.*
d *Moram.Bar.l.interdum.§.fi.de uer.ob.Bar.l.acceptam.C.de usur.Bal.d.l. acceptam.& in l.si traditio.in vij.q.C.de act.emp.Adde quando admitta-tur purgatio morę.Cast.consl.cclxxiiij.*

LEX XVIII.

1 *Actor, qui nō uenit die statuta in loco solutionis, dicitur in mora,& nu.5. & quando post diem statutam possit in mora constitui.nu.7.*
2 *Difficultas nō excusat actorē à mora,sicut excusat reū,& de ratiōe,nu.6.*
3 *Actor debet ire ad locum rei,ut sibi soluatur.*
4 *Solui ante diem quando possit.*
5 *Habens terminum ad producendū instrumenta,si ultra diem termini pro-ducit,non debet citare partem,secus intra terminum.*
6 *Dies quando in obligatione non est tacita nec expressa,reus non constitui tur in mora,nisi per interpellationem.*
Interpellatio debet fieri debitori per creditorem,uel ad eius domum.
9 *Moram reus uolens citare & cōmissionem pœnæ quando debeat ire ad do mum actoris cum re debita.*
10 *Moram si reus uult purgare,debet ire ad domum creditoris.*
11 *Reus aut actor si non probat se fuisse die paschatis Florentiæ, ubi solutio erat fienda,mora non dicitur probata per lapsum diei,& debitor tūc con-stituitur in mora per interpellationem.*
12 *Quando debitor & creditor uadunt ad locum destinatum solutioni, quis debet alterum perquirere.*
13 *Fori esse eiusdē,an intelligatur respectu eiusdem ciuitatis,an uero eiusdem dominij,ad hoc ut debitor debeat ire ad domum creditoris.*
14 *Vinum si emo in genere expensis uēdentis,debet portari ad domū meam, secus si emo decem salmas uini de tali uegete,uel uinea.*

1 ITEM ILLA.†Actor dicitur esse in mora recipiendi,si
2 †q licet difficultas excuset reū à mora.l.q te.§.si cer.pet.
tñ non dicit excusare actorē,quin nō dicat esse in mora re-
cipiēdi,quod apparet hic in eo q dicit de actore, ualetudi-
3 ne uel tēpestate impedito.Tertio no. †q actor debet uenī-
a re [a] ad locū rei,seu ad eius ciuitatē,ut sibi soluat,ut ibi,peti
tor nō uenit,&c.Opp.& uidetur q reus possit soluere ante
diem,ut j.de sol.l.q in diē.Sol.dicit glo.fateor,sed hic fortē
dies erat apposita gratia creditoris.l.si ita relictum.§.Pega-
4 sus.de leg.ij.cū simil.†Ego sic dico,Si quidē quæriť,an ante
diem possit solui, dico q sic,cū distinctione prædicta, aut
5 dies apponitur gratia actoris, aut rei, aut utriusq; † Sed si
quæritur an ante diem debitā actor sit in mora nō uenien-
do ad locū solutionis,dico q si sibi fieret denūciatio,q ue-
niret ad recipiendū solutionē ante diem,deberet uenire,a-
b liàs esset in mora,[b] d.l.q in diē.Sed si sibi non denūcietur,
c nō est in mora,nec tenet cōparere,[c] nisi die statuta,est casus
d hic.Et hoc est no.[d] puta,datus est terminus alicui ad produ
cendum instrumenta,uel ad faciendū iurare testes.Certē si
quidem ipse producit testes,uel instrumēta ultima die,uel
ultima hora termini,nō debet facere requiri aduersarium,
quia ibi debet esse,& si nō est ibi,est cōtumax, ut hic. Sed si
intra terminū produceret,fatcor q potest producere,tamē
debet aduersarium citari facere. Non enim cogitur esse ibi
ante diem termini,ut hic,nec dicit contumax si non est ibi,
ideò requiriť noua citatio, auth.ei qui.C. de temp. appel.
Dixi in l.qui ante cal.de uer.ob.tene bene menti tex. huius
e l.Secundò opp. & uidetur q difficultas excuset [e] à mora.l.
quod te.§.si cer.pet.& l.si uehēda.§.idem iuris.j. ad l.Rhod.
6 de iact.Sol.dico† q excuset debitorē,ut in cont. sed nō cre-
ditorem,ut hic.Ratio differentiæ est,quia debitor certat de
damno uitando,& ideò ubi nō potest sibi imputari culpa,
non dicitur esse in mora.Creditor uerò certat de lucro,hoc
est,de transferendo periculū interitus in reum per cursum
diei,meritò licet sibi actori nō possit imputari culpa, tamē
non potest imputari etiam reo, ideò de periculo interitus
non tenetur,tanquā actore existēte in mora.Quæro iuxta
7 hoc,† utrum post illam diem actor possit cōstituri in morā
ff. q sic,si ibi reperiret,& res esset sibi oblata,& ipse sine ali-
qua iusta causa nollet recipere,tūc enim diceret esse in mo-
ra,eò q non recepit,licet præcesserit mora,eo quod nō ue-
nit,& hoc ualt sentire gl.super uer.ad diem.Opp. ad iij.no.
f & uidē quod reus debeat ire ad domū actoris,[f] ad soluen
dum,nō actor ad domū rei.l.ij.C.de iu.emphy. & l.pe.§.fi.j.
8 de cond.& demō.Sol.† Qñq in obligatione nō est dies ta-
cita nec expressa,& tunc reus non cōstituitur in mora, nisi
per interpellationē.l.si ex legati causa.de uerb. ob.Ista autē
interpellatio debet fieri per creditorē ipsi debitori, uel ad
domum eius,si non reperiatur alibi,l.si dictū. §.fi.de cuisc.
& l.iiij.§.sed domū.de dam.infec.& j.de lib.agn.l.j.§.j. Si ue-
9 rò in †obligatione est dies tacita, uel expressa,tunc si reus
ault soluere,ut euitet cōmissionē pœnæ,seu moræ,per diei
lapsum,utrum debeat ire ad domū actoris,uel non, gl.hic
distinguit, Aut sunt eiusdē fori & debet reus ire ad domū
actoris,aliàs actor ad domū rei,ut hic dicit,in tex.& ita ob-
seruat cōsuetudo.Ita dicit gl.qđ no. bene. Tu distingue la-
g tius sm Gul.[g] Aut solutio debet fieri respectu alicuius rei,
& pro aliqua re,& tūc si quidē creditor est eiusdem fori,in
quo res illa est situata,& debet ire reus ad domū actoris.l.
ij.de iure emphy.& l.forma.§.si uerò.j.de censi. & auth. qui.
modis natur.efficiā.sui.§.si quis igitur ex qualibet. Si uerò
nō esset eiusdem fori,tūc non tenet ire extra locū sui domi-
cilii.l.ij.arg.huius tex.cū gl.Et per hoc dico,q si ille qui de-
bet soluere debitū canonem pro re emphyteutica,si domi-
nus esset alterius fori,sufficit q in die, in qua debet solue-
re,ipse in domo sua dicat, ego sum paratus soluere cano-
nem,si esset qui recipet,& hoc faciat scribi.Debet enim cre-
ditor ire ad eum,non ipse ad creditorē alterius fori,ut hic
patet,nisi aliter se haberet cōsuetudo. Si uerò solutio quæ
est fienda,non fiat respectu rei,& pro aliqua re, tūc aut illa
solutio respicit tantū cōmodum personæ,& debet ire debi
tor ad domū creditoris,l.q nisi.j.de ope.lib.cum si. Aut re-
spicit cōmodum bursale,& patrimoniale,& tūc aut ex hac
solutione uolo aliquē mihi obligare, uel aliquid mihi ac-
h quirere,& debeo ire ad domū creditoris.[h] l.cū quidā.C.de
cond.

cōd.inser.& l.pe.in fi.de cōd.& dem.Aut uolo me exonera-
f re,ne incidā in morā,[f] uel pœnā, tūc aut creditor est eiusdē
fori mecū,& debeo ire ad domū eius.Aut diuersi fori,& tūc
dēt creditor uenire ad me,ut hic,cū sua gl.& ideò in hoc ca
k sus sufficit,q debitor in die solutiōis dicat domo [k] sua, es-
sem paratº soluere, si aliquis esset q recipet. Ita dicit Gul. &
l bñ.Iuxta prædicta [l] † quero,hoc est uerū,qñ reus ault solue
10 re,ne incidat in morā,sed qd si reus ault soluere ad purgā
dam morā,in quā iam inciderat.Glo.uidet hic intelligere
eandē distinctionē esse adhibendā.Vide gl.quæ incipit,in
eū locū.Ego dico,q ad purgandā morā,semper debet reus
ire ad domū actoris,etiā si sint diuersi fori. Nam cū reus ex
mora sua iam sit obligatus ad pœnā,uel ad periculū interi
tus,istam solutionē facit,ut aliqd sibi acqrat,non ut simpli
citer se exoneret,ergo debet ad domū creditoris accedere.
d.l.cū quidā.& l.pe.§.alleg.Et codē modo dico de actore,q
semel fuit in mora recipiēdi,semp debet ire ad domū rei,ut
purget morā suā, & reū in mora cōstituat eadē rōne.Quę-
mro ponit [m] q solutio debeat fieri [n] in ciuitate Florētiæ, † die
n Paschatis,illo die nō ,pbat reus se fuisse Florētiæ,ad soluen
11 dū,nec etiā actor ,pbat se illa die ibi fuisse ad recipiendū,u-
trū sit,pbata mora p cursum diei ff.nō,ut l.arbiter cal.& de
arb.Quero qd erit posteà,qualiter debitor cōstituat in mo-
ra.ff.cū illa dies esset apposita,ut interpellaret,p creditore,
ex eo q omisit creditor illa die uenire,uidet illā interpella-
tionē & instantiā petēdi remisisse,l.mora.circa prin. j.de u-
sur.& ideò remanet actio,ac si esset debitor sine adiectione
diei,ut cōstituat in mora p interpellationē. l.si ex legati cā.
o de uer.ob.Quero,creditor & debitor [o] uadūt ad locū desti
12 natū solutioni,quis † debet alterū perqrere,& ubi debet p
quiri ff.sm ea quæ dixi §.statim dicā in q.se.eo. enim casu
quo qñ sunt eiusdē fori,debet ire debitor ad domū credito
ris,eo casu debet debitor perqrere creditorē,&eo casu,quo
creditor deberet ire ad domū debitoris,si essent diuersi fo-
p ri,eo casu deberet creditor debitorē perqrere eadē rōne put
j.uidebitis.Perqri aūt debet apud notos, & eos, & apud ea
loca cū quib[o],& in quibus cōsueuit cōuersari, uel deberet
uero similiter hospitari,uel cōuersari,nec tenet eū perqrere
per loca abscōsa,& inusitata.l.hęc aūt.§.j.& ibi no.ff.ex qb.
q cau.in pos.ea.& qñ appel.sit.l.j.§.adeūdi.Quæro,quia [q] di-
13 ctū est §. qñ sunt eiusdē fori,uel diuersi,an † intelligant eiusd
dem fori,respectu ciuitatis,an eiusdē, respectu uniuersita-
tis fori,utputa sub eodē præside prouinciæ, qui habet sub
se multas ciuitates ff.totus hic tractatus ex bono & æquo
pēdet,l.quod si Ephesi.in fi.§.tit.j.&l.si seruum. §.sequit.de
uer.ob.& ideò dixi §.q qñ sunt eiusdē fori, debet ire debi
tor ad domū creditoris.Sic intelligenda sunt,si uterq; ha
bitat in eadē ciuitate,& creditor in comitatu remoto & re-
dioso ad eundē,non deberet ad eū accedere, ut §. de arb.l.
si cū dies.§.si arbiter.uer.quid ergo.Nā cū in dubio uideat
actū,ut soluat in loco,ubi petī potest.l.ult.§.tit.ij. &l.quod
legat.ff.de iud.Petī aūt potest in ciuitate,non comitatu,er-
go creditor deberet uenire in ciuitatē,ad domū debitoris,
nō ecōtrà.Prædicta uera,nisi cōditio personæ aliud induce
ret ei.Quid enim si promitteret,uel legaret pecunia cuidā
magno militi,uel prælato habitāti in comitatu.Certè uero
similiter uidet actū,ut debitor ad eū accedat.d.l.si cū dies.
§.si arbiter.& de leg.j.l.cū res.in prin.ibi,uel ubi nisi uerisi-
militer.& ibi no.Sed si uterq; habitaret i ciuitate,tūc debet
ire debitor ad domū creditoris,ut hic no.Qđ semp intelli-
ge,nisi ex cōditione personarū aliud dictaret æquitas.l.ad
personas.§.de iureiur.& per ea quæ dicta sunt §. Si uerò tā
r debitor q̄ creditor [r] habitaret in comitatu,tūc si facilius est
debitori uenire ad ciuitatē,non tenet debitor ire ad domū
creditoris,qa de loco ciuitatis uidet actū,ubi petī potest,ut
dictū est,sed si esset ei facilius ire ad domū creditoris, q̄ ad
ciuitatē,deberet hoc facere,& haberet locum quod hac gl.
no.nec esset audiēdus,si uellet agere,& facere eū attediare,
uel facere eū uenire ad ciuitatē,arg.§.de rei uēd.l.in fundo.
Prędicta uera,nisi cōditio personarū aliud induceret,ut di
xi.Ea uerò quę §. dixi,de his qui sunt diuersi fori,cū possit
dupliciter intelligi,s.de foro ciuitatis,& de foro puinciali.
ut §. dixi.debet intelligi prout facilius est debitori,sicut di-
cimus de tpe,l.si ita stipulatus fuero x.aut xv. de uer.ob.to-
tū tñ hoc ex bono & æquo diriměndū est. l.q si Ephesi.§.ti.
Quid em̄ si essent diuersi fori,tñ essent multi ,ppinq, ut ha
bitātes in cōfinibus diuersarū ciuitatū ? Certè si accederet
ad domū creditoris,esset facilius q̄ ire ad locū fori, hoc fa
cere debet,p ea quę dicta sunt,& hoc uerosimiliter uidet a-
ctū,licet quò ad aliū tractatū idētitas,& diuersitas fori ali-
ter assumat.l.fi.de prę.lon.tēp. Et prędicta oia sunt uera
s in debitore in gñe.[s] Et idē putarē in debitore alicuius spe-
ciei,quę sine periculo & sine sumptu seu labore portari pos
set. Si uerò esset debitor alicuius speciei, uel alicuius gñis
subalterni,puta,si deberē x.salmas uini,de tali uegete suffi
cit debitorē illā rem soluere ubi est,dū tñ dolo ipsius debi
toris i locū extraneū nō sit trāslata, & creditor suis expēsis
& periculo faciat sibi eā portari ubi uult,ut §. de ędē.l.prętor.
§.fi.& de iudi.l.q legat.& j.de peric.& cōm. rei uēd.l.j.§.licet
t autē.de leg.j.l.cū res. in princ.cū simil.Ex hoc apparet, [t] qñ
14 tu emis uinū uel frumentū,† cuius expensis debeat porta-
ri ad domū tuā. Nam si emeres uinū, uel frumentū in gñe
debet portari ad domū tuā,expēsis debitoris.Sed si in gñe
subalterno,ut decē salmas uini,de tali uegete,uel de tali ui
nea,tūc expensis tuis,uel eius,sm ea,quæ §. dicta sunt.

ADDITIO.

a *Venire.Istud posset fortè limitari,ut dixi no.post Bar.§.de eo quod cer.lo. quod si esset uerum,esset multum no.*
b *Mora.Et sic no.non uidere productionem instrumentorū parte nō citata, nisi datus esset terminus ad producendū,Bal.d.l.qui ante cal.in addi. & in l.sancimus.in addi.parua,C.de iud.& Bal.l.fi quādo.in ult.q.C.de testi.& uide hic Bar.& est tex.ibi.& Bald.l.iudices.C.de fid.inst. Et q requiratur partis præsentia,uel citatio,tenet Ang.per illū tex.l.properandū.C.de iud. in §.si autem reus.ibi,terribiles.Ro.consl.cliij.& Bal.cōs.ccccxxxvj.j.lib.*
c *Comparere.Ca.ad q.q, si non fecit ipsum citari,& testes produci,uel iura re fecit,an ualebit ratificatio,uide per eum hic,Io.And.c.in nomine. de te-sti.& in reg.præsumitur.in prin.*
d *Notabile.Bar.l.ij.C.de temp.appel.Bal.l.si quando.per illū tex.C.de testa. & in l.eos.§.apostolos.de appel.& in l.fi.C.qui admit.& in l.si ita scri-ptum.§.Pegasius.de leg.ij.& in l.ij.si quis cau.& in c.j.quo tempore miles. in usib.feu.& in auth.ei qui.de tēp.app.& Cast.l.si quis arbitratu. de uer. ob.Ro.rub.de arb.x.q.Anch.in cle.quāuis.de app.ibi sequitur dicta Bald. & ibi est gl.no.in uer.j.dictum.*
e *Excusset.Cast.hic.*
f *Actoris.Bal.l.acceptam.in x.q.C.de usur.& Ant.Imo.c.significāte.de pig. & Bal.l.j.C.de insti.& substi.Bal.consl.clj.& cccxlix.ij.li.& Anch. consl. lxxxv.& ibi,an oblatio sufficiat,ad faciendū partem incurrere pœnam.*
g *Gul.Io.And.c.significante.de pig.& Bal.post gl.l.usuras. C.de sol. Et quid si solutio est destinata in domicilio debitoris,& debitor ault soluere in do micilio creditoris. Bald.d.l.acceptam.xij.q.de usu.& xiiij.quid si debitor promisit soluere ad domum creditoris,qui postea mutauit domum,inst.de ac.§.prætereà quasdā.Bar.Ang.& Imo.l.si seruum. §.nunc uideamus.& in l.cum filius.§.fi.de uer.ob.Ro.l. de die. §.quæ niulierem.qui satisd.cog. Ang.l.spacium.§.de eden.*
h *Creditoris. Bal.l.acceptam. in xij.q.de usu.ubi tenet contra Bar.Primitiæ autem & decimæ debent portari ad domum sacerdotis.xvj.q.j.reuertimi-ni.Imo.& Ro.l.stipulatio ista.§.inter.de uer.ob.*
i *Moram.Et de modo huius constitutionis,interpellationis in mora,quando sunt diuersi fori,Bal.l.cum filius.§.fi.de uer.ob.& in l.si seruum. §.nunc ui deamus. de uer.ob.*
k *POMA.Domo.Fel.c.ij.de testi.*
l *POMA.Prædicta.Si autem non fieret ista protestatio,& alio modo non probaretur hoc, sufficeret.Are. consl.clxij.Alex.l.non hoc.C.unde leg.& consl.cxx.col.fi.v.uol.*
m *POMA.Pone.Alex.consl.xlj.iiij.uo.& consl.lxxij.aliàs, xvij.aliàs, clxxxvj. & consl.xc.v.uol.Alex.consl.lxxj.in j.col.uol.ij.*
n *Fieri.Bar.l.cum filius.§.fi.de uer.ob.Dubito tamen, quia uidetur q̄ etiam isto casu debitor debeat se ostendere in termino,& dicere se paratum sol-uere,ut §.dixit Bar.nec potuit reddi ratio differentiæ.*
o *Debitor.Bar.l.non solim.§.morte.in fi.j.de ope.no.nunc.*
p *Ratione.Abb.c.significante.de pig.*
q *POMA.Quia.Alex.l.unum.j.col.ff.si cer.pet.And.consl.v.& Bar. & ibi in addita in l.Mediterraneæ.C.de anno.& trib.l.x.*
r *Creditor.Bal.& gl.l.usuras.C.de sol.*

s Genere.Bal.l.acceptam.xv.q.de usu.Et quis debeat soluere gabellam, Bal. l.fi.C.de cond.inser.

t Apparet.Gl.& Bar.l.si hæres damnatus.de uino tritico & oleo leg.& l.j.de uli.leg.Bar.l.quod legatur.ff.de iud.

1 Præscribens quando sit similis soluenti.
2 Actus,qui peruenit ad eũ casum,à quo incipere nõ potest, quãdo uitietur.
3 Actio accedens cum alia principaliter,non sapit naturam illius, cui accedit,secus si subrogatur.

a ¶ QVOD ADIICITVR.[a] Sufficit debitũ fuisse tem
1 pore constituti, licet postea debitũ esse desierit.†No.q præscribẽs nõ est similis soluẽti.Nam si soluisset, actio prima & actio de constituta tollerent. Et sic opp.l.si pupillus.§.j.de admin.tut.Gl.nõ soluit.Sol.præscribẽs est similis soluenti,quoad quid,nõ in omnibus,ita loquit hic. Similis est enim soluẽti,quoad damnũ creditoris, ut in cõt. nisi ex facto debitoris sibi prouideat,ut hic.Ad istud opp. & uidetur q hic nõ currat præscriptio,in actione prima, sed fuerit interrupta agnitiõe debiti.l.sicut.§.sed si quas. & l.cũ notissimi.in prin.de præsc.xxx.ann.Cogitabitis.†Secũdò no.
2 q nõ uitiat aliquid,licet peruenerit ad eũ casum, à quo nõ potest incipere.Cont.l.iij.de his quę pro non scrip. ha.Gl. non sol.Dic q hic actus erat perfectus,& cõsummatus antequã ueniret casus,à quo nõ posset inchoari,Dy.c.actus
3 legitimi.de re iu.lib.vj.†No.q actio subrogata nõ sapit naturam eius,in cuius locũ subrogatur.Nam actio de constituta,non tollitur tempore,sicut prima.Cont.si quis cau.l.si eum.§.qui iniuriarum.Gl. non sol.Dic q hæc non succedit in locum alterius,imò accedit cum alia principaliter. Dixi plenè in l.j.§.hæc autem.si quis test.lib.esse iuf.fue.

ADDITIO.

a Adijcitur.Bal.rub.C.eo.

¶ E RE AVTEM EST. Hæc actio est rei persecutoria,& non pœnalis.

¶ VETVS. Petitione ex hac actione, non tollitur actio prima,sed exactione sic. Opp. q electione tollatur.l.q in hæredem.§.eligere.de trib. Sol. Qñ plures actiones procedunt ex eadẽ causa,uel ex diuersis contrarijs, tũc electione tollũtur,ut in cõt.& C.de fur.l.j.Sed qñ procedũt ex diuersis causis,non sic contrarijs,tunc non tollũtur electio
a ne,ut hic.Opp.q actio prima sublata[a] per constitutũ, cum in dubio præsumat nouatio,sm ista tępora & iura.l.ult.C. de nouat.Sol.illud uerũ,qñ interponit in stipulatione, secus in alio ȝctu,nisi expresse agat,ut hic. Dixi in l. singularia.ff.si cer.pet.Probatur in l.si mandato.in fi.j.man.

ADDITIO.

a Sublata.Bar.l.ubi quis.j.eo.& in l.j.ff.de noua.

LEX XIX.

1 Debitum purè si constituitur sub conditione,an conditione pendente possit agi prima actione.
2 Impositionis tępus inspicitur,quãdo aliquod onus imponitur per statutũ.

ID QVOD. Debitũ sub cõditione potest constitui purè,sed suspendit in cõditionis euentũ, & debitum purè potest constitui sub cõditione.Opp.pẽdente cõditione non est debitũ,ergo non potest constitui. Gl.dicit, licet hic non sit debitũ,sit tamẽ propter debitũ.Non intelligas glo. propter debitũ,sin conditionis euentũ. Qñ debitũ purè,
1 †constituitur sub conditione, utrũ conditione pendente possit agi prima actione,Videtur q non.l.pecuniã quam. si cer.pe.Glo.uidet hic dicere cõt. quia hic actio prima non sperat nouari.ff.l.prox.in fi.quod est uerũ,nisi appareat q constituti esset factum animo nouãdi,ut no.j.eo.l.si quis.

¶ SI PATER. Sufficit debitũ fuisse tępore constituti.
1 Hanc l.inducit Gul.q si factum †esset statutum, q quicunq habet libram,seu libratiõe mille librarũ,tenetur tenere equũ,licet libra postea crescat,uel decrescat,non est curandum,sed illud q habebat tempore impositionis, solum inspicitur.

LEX XXI.

PROMISSOR. In constitutũ potest deduci æstimatio,seu preciũ rei perẽptæ post morã. Opp.quod æstimatio non est debitũ, ergo non potest constitui, l.j.§. debitũ.ff.eo.Huius timore dicũt quidam,q re perẽpta succedit æstimatio in obligatione, quod est cont.l.si seruũ.in fi.de uerb.ob. Dic ergo q seruus est in obligatione, licet sit mortuus,tamẽ quia executio debet fieri in æstimatione,& æstimatio tanquã debita potest cõstitui.Vel dic q nihil prohibet aliud pro debito constitui,ut ff.eo.l.j.§.posit.

1 Tempus decẽ dierũ uidetur modicũ,& in cõstituto uidetur tacite statutũ.

a ¶ SI SINE.[a] In cõstituto intelligatur tacitè spaciũ de
1 cem dierum.†No.modicũ tempus, decẽ dierum. Secũdò no.quod tẽpus decem dierũ,uidetur tacitè statutũ. Ad primum opp.l.si debitori.de iud.& l.ab hostibus.§.sed quod simpliciter.ff.ex qui.cau. maio. Sol. Modicũ tempus aliter accipitur in materia illa,quam in ista.Secundò opp. q non debet debitor uenire cũ sacco paratus,j.de sol.l.qd dicimus.dicit gl.quod speciale est hic.Tu dic quod in constituto est hoc speciale,quia est limitatũ tempus decẽ dierum,quod nõ est in aliis obligationibus,sed est tẽpus arbitrio iudicis.d.l.quod dicimus. & inst. de inut.stip. in fi.sed in neutro debet uenire cũ sacco paratus. Opp. quod obligatio in dubio intelligitur pura,scilicet, quod incõtinenti cedat dies.l.eum qui cal.§.quoties.de uer.ob. Dicit gl. speciale est in constituta pecunia.Cùm enim unum sit contra eum,quod obligeẽ pacto nudo, aliud est pro eo quod nõ tenetur statim.Inst.de uer.ob.§.omnis. Tu dic uerius quod ibi,& hic statim uenit & cedit dies obligationis, & tempus decem dierum,quod hic ponit,nõ hic adjicitur obligationi,sed miserationis causa indulgetur solutioni,l.si cũ militi.j.de cõpens.Et hoc est quod uult dicere tex. ut hæc actio celebretur,&c.respicit enim exactionem,non obligationẽ, ut dixi.Istud tẽpus,quod miserationis causa indulget, est in cõstituto limitatũ,ut hic,in aljs est arbitrio iudicis. Hoc etiam sentiebat Old.quod puto uerũ.Tetigi in l.ita stipulatus.de uer.ob.in q.illa quãdo cõmittatur obligatio pura. Quæro,utrũm cursus istius diei constituat debitorẽ in mora.Tex.& gl.est quod sic.ff.eo.l.si duo.§.fi.

ADDITIO.

a Si sine.Intellige hoc tempus habere locum inter præsentes,sed inter absentes,est in arbitrio iudicis.l.cõtinuus.§.cùm ita. de uer.ob.Bal.rub. C.eo.in iij.q.Inst.de act.§.in personã.Quod dicatur modicũ tempus,gl.mag.cle.j. de reb.eccl.non alie.super uer.modicũ.Et an istud tẽpus decem dierũ,sit statutũ à l.uel sit statutum à iudice,& cuius sit hic effectus,tmo.l.liber homo. §.decem hodie.de uer.ob.Bar.l.ita stipulatus.j.q.de uer.ob.

¶ CONSTITVTO. Qui constituit se soluturũ, non liberatur dando fideiussorem,uel pignora,secus si cõstituit se satisdaturũ, uel satisfacturũ. Opp.l.prætoriæ. de præt.stip.Sol.dic ut ibi plenè dixi.

LEX XXII.

SI POST. Constitutũ ab hærede, debet transferri ad eum,ad quem hæreditas ex post facto peruenit. Opp. sufficit debitũ fuisse tępore cõstituti,l.item illa.§.j.ff.eo. Sol.hic desijt deberi huic creditori suo,ibi secus. Opp.l.si hæres pecuniã.ad Treb.Sol.intelligas q hic actio decernetur per cessionem,non ipso iure,licet quidam cõtra & malè,quia contra d.l.si hæres pecuniam.& j.de fideiusl.hæres à debitore.in prin.Opp.l.si tibi.§.cum possessore. ff.de pac. Sol.ut ibi,& dixi in d.l.hæres à debitore.

LEX XXIII.

PROMISSOR. Res debita si post moram pereat,potest in constitutum deduci.Opp.homo mortuus non est homo,ergo nõ potest in obligationem deduci.l.j. §.debitum.ff.eod.Vera solutio est quòd licet mortuus, tamen post moram remanet in obligatione, ideò potest in constitutum deduci.Quidam tamen dicũt, quod non remanet

manet in obligatione,& malè,quia ȝ l.si seruũ.§.fi.de uerb. ob.& fundant se isti per l.promissor. ff.e.sed dic ut ibi.Item per l.in re furtiua.ff.de cõd.furt.sed ibi est in obligatione rẽ restitui,non rem dari,ut ibi.Itẽ fundat se per l.cũ fundus.§. seruũ tuũ imprudẽs.ff.si cer.pet.ibi,quò ad peculiares nũmos,&c.qui tex.facit sequẽdo opi.ibi positã,q habebat locum cõpensatio,quæ opi.ibi reprobat,ideò nõ ob. Itẽ pro
a eis facit,quia homo mortuus,[a] ad nullũ usum est,l. principaliter. C.de lib.cau. Sol.hic nõ dicit homo esse in obligatione,ut homo tradatur.sed ut æstimatio,ideò non ob.

ADDITIO.

a Mortuus.Bar.l.stip.non diuid.x.opp.de uerb.ob.

LEX XXIIII.

1 Epistola quando inducat obligationem,uel inductam probet.
2 Epistolam recipiens,& non contradicens,uidetur consentire.

a TITIVS.[a] In his quæ per epistolam possunt geri, per
1 eam inducitur obligatio.†Opp.q epistola nõ inducat obligationẽ,sed inductam probat, ȝ.depos.l. Publia.Sol.illud uerũ in his quæ per epistolam geri non possunt,secus in his quæ possunt per epistolam geri,& induci. Opp.q per epistolã nõ possit cõtrahi stipulatio,l.j.in prin.
* Inducta.l.j.C. de cõt.et cõm. stip.Et quãdo Epistola obliget,dixi lib.ij. Epit.de liter. oblig. I.C.B.
ff.de uer.ob.Sol.fateor,sed per epistolam posset pbari inducta.*Ita loquit hic,nihil enim repugnat, q præsens præsenti dat unã schedulam in modũ epistolæ,& inter eos interueniat stipulatio. l.ea quæ. de don. inter uir.& ux.Opp.q teneatur ad usuras, ut ȝ.eo.l. quidam.Sol.ut ibi.Vltimò tene mẽti hanc l.pro literis mercatorum,quæ transmittũtur quotidie.Vltimò quæro,cũ ad quodlibet pactũ, & per consequens ad constitutũ requiratur cõsensus.l.j.ff. de pac.quõ probabit iste,ad quẽ epistola missa est, q huic
2 epistolæ consentit?[a] †eo ipso q eam recipit,& non cõtradicit,cõsentire uidet.l.si filius.ȝ.ad Maced. l.si absentis.C.si cer.pe.& dixi l.quo eñ.§.j.rem ra.ha.& hoc tenet Gul.hic.

ADDITIO.

a Titius.Bal.rub.C.eo.iiij.q.in prin.ibi,nihil enim repugnat. Bart.l.nuda.de don.in ult.dicto.in l.quo enim.rem ra.hab.

LEX XXV.

ILLVD AVT ILLVD. Qui constituit se soluturum unã ex rebus alternatiuè debitis,alteram soluẽdo, non liberat.No.q in obligatione alternatiua, utrunq est in obligatiõe,quod dic,ut l.si duo.ȝ.de uer. ob. Opp.l.si.illud aut illud.ȝ.de legat.ij.Sol.ut in gl.Opp.l.si ita stipulatus.de sol.Sol.quod hic dicitur,constituit se soluturum alteram, subaudi tantùm,aliàs secus,ut in cont.

¶ SI IVREIVRANDO. Si iuratum fuerit constitutum fuisse, ex iuramento delato, uel relato agi potest de constituto.

LEX XXVI.

a QVIDAM.[a] Constitutum potest fieri per epistolam. Quæro,utrũm teneatur ad usuras? Dic ut in gl.

ADDITIO.

a Quidam. Bald.auth.si quando. C.de const.pec.Et sic habes hic casum, q, si per epistolam confiteor illud q, aliàs debitum erat,ex tali confessione oritur actio de constituta.& ad id quod dicitur in l.Publia.ff.depos.q, ex confessione non oritur actio.hoc tamen limitat Bald.d.auth.nisi talis confessio emanaret ab administratore,quia inducit tunc tantùm probationem.l.fi.ȝ. de insti.Bal.l.cõtractus.de fi.inst.ubi uult q, si assero me debere tibi decem ex causa depositi,suppletur uerbũ,promitto.Bal.auth.si quando. Ro.sing. cccxxix.Bal.l.si quis in conscribendo.j.no.C.de epi,& cle.

LEX XXVII.

VTRVM. Potest quis constituere pro debitore inuito.Item protestatio inhibitoria eius actus,ad quem quis est obligatus,nullius est momenti.h.d.facit ad q.no.per gl.ȝ.de fideiusl.si fideiussor. Ego dixi in l. non solum.§.morte.de ope.no.nũn.

LEX XXVIII.

VBI QVIS. Interuentu nouæ personæ constituentis,nõ præsumit nouatio. Opp. q præsumat nouatio,sm ista tępora.C.de noua.l.fi.& Inst.qui.mo.toll. ob.§.præterea.Sol.illud est uerũ in stipulatione,secus in cõstituto,ubi nõ præsumit nouatio,nisi appareat.ff.e.l.itẽ illa. §.fi.& ibi dixi.Quo casu si apparet facta nouatio, debitor prius posset cõueniri,saltẽ ope exceptiõis.l.pe.ȝ.de pręt.stip.

LEX XXIX.

a QVI INIVRIARVM.[a] Actiões ex delicto possunt in constitutũ deduci.Quærit gl.ad quid tenebit ille, qui tenebat actione iniuriarũ &c. q inquantũ actor iurauerit,intellige hoc,ut no.ȝ.de iniur.l.iniuriatũ.Sed cõtra hoc opp.ergo ante iuramentum non ualet cõstitutum, cum nõ sit debitum.Gl.respon.& bene, q subest debitum, licet sit nobis incertum.

ADDITIO.

a Iniuriarum.Bal.l.j.C.ne ex deli.defun.

LEX XXX.

SI QVIS DVOBVS. Per solutionẽ factã adiecto in cõstituto,qui nõ erit adiectus in principali, tollitur actio principalis ope exceptionis.Opp.per solutionẽ factam adiecto,quis liberat ipso iure. ff. e.l.sed & si filio.§.j. Huius timore hæc lex intellecta est trib? modis. Primo modo,q hic fuit adiect? in cõstituta,nõ in prima actiõe, & hoc duob.mod.potest intelligi.Primo modo,q soluit adiecto respectu cõstituti,seu obligationis de constituta,à qua per solutionẽ liberat ipso iure,sed ab actione prima liberatur ope exceptionis.Sed huic ob. tex.qui dicit, ꝓpria actione pecuniæ cõstitutæ manet obligatus,ergo ab actione de cõstituta non liberat.Ideò gl.uolẽs sustinere dicit, q hic non debẽt esse illa uerba ꝓpria actione.Vel si habes illa uerba, expone,id est, certi cõdictione,quæ cõpetit nõie pecuniæ, quæ posteà cõstitutæ est.Sed qa hæc lec.facit uiolentiã literę,ideò alij Moderni uolẽtes sustinere dictã lec.dicũt,q hic fuit adiectus solũ in constitutũ,& q hic fuit solutũ adiecto respectu primæ obligationis,in qua nõ erat adiectus,ideò non liberat à cõstituta ipso iure,sed ope exceptionis, & sic litera ꝓcedit plane.Tertij timore huius ȝrij diuinant in expositiõe huius l.ut dicit gl.do.Iac.But.dicebat, q gl.uoluit facere mentionẽ de opi.Hug.qui intellexit,q hic fuit adiectus in utraq,tamẽ ipsi adiecto fuit solutũ post prohibitionem factam à dño,ideò nõ cõtingit liberatio ipso iure, sed ope exceptionis.Ista est eius lec.quæ cõtinet diuinationẽ. Præterea non est uera,ut l.illud.ȝ.de sol.nõ enim potest dominus prohibere,ut ibi patet.

LEX XXXI.

a LVCIVS.[a] Qui cõstituit se soluturum q alius debet,
b tanquã ipse deberet,nõ tenet.Opp.sufficit q cõstitutũ fit debitũ,licet non sit debitũ à cõstituente. l.hactenus.ff.eo.Sol.uerũ est,si quis promitteret tanquã debitum ab altero,sed hic promisit tanquã debitũ à se.Facit l.si pœnæ causa.§.j.ff.de cõd.ind.Secũdò opp.q ista epistola salte inducit ꝓbationẽ,q ad istũ peruenerit, l.Publia. in fi.ȝ.de
b pos.Sol.posito q hoc esset,ista ꝓbatio nõ esset sufficiẽs[b] ad aliquã obligationẽ inducendã,seu demõstrandã. Nam licet pecunia,quã alteri dedisti,uel credidisti ad me peruenerit,nõ teneor propter hoc.l.solis.ff.de cond.indeb. & l.non aduersus.C.si cer.pet.Vltimò opp.quia hic debitor erat tutus exceptione doli,ergo nõ repetit soluens,l.qui exceptionem.ff.de cond.indeb.Sol.hic erat tutus exceptione facti, seu intentionis,cùm obligatio erat nulla,ut dicitur in tex. & no.in l.qui se debere.ff.de cond.ob cau.

ADDITIO.

a Lucius.Bal.l.si absentis.C.si cer.pet.ad fi.q, si in instrumẽto nõ ualet principale,nec etiam tenet confessio accessoria super eo,nec præceptũ guarentigie,uidetur tamen no.Bal.l.cõdictio.§.si numinos. in ult.col.ff.si cer.pet. & similiter istum tex.ad id quod ff.alle.Bal.rub.C.eo.l.post legatum.ȝ.de his qui.ut indi.ubi dicitur,q, ubi instrumentũ e[?] nullum,nulla est confessio apposita in eo. & Innoc.c.cùm uenerabilis. de except.c.cùm olim.de constit. gl.& Bar.j.ij.C.de bo.pos.secundũ tab.Bal.l.ex testamento.C.de fideic.& in c.f.

in c.j.de feu.da.in uicem leg.cõmiſſ.& uide poſt Bart.l.poſt legatũ. de his qui.ut indig.dũ Bar.alle.Inn.c.cũ uenerabilis,& c.adde Ro.cõſ.cclxxxiiij. Barb.conſ.xliiij.uo.j.Alex.reputat iſtũ text.in l.ſi ita ſtipulatus.§.Chryſogonus.ff.de uer.ob.& in l.j.§.ſi uir.ff.de acq.poſ.Barb.conſ.xxv.iij.uol.

b *Sufficiens.Bal.rub.C.eo.*

*Commodati.** *Tit. VI.*

* *Commodati.Qui re mea,nullâ mercede conſtituta,ad certum tempus utitur,ex commodato obligatus eſt:l.j.§.is quoq;.ff.de act.& ob.* I.C.B.

Continua rubricam ut in gl.

LEX I.

IT PRAETOR. Quæro,utrũ fecerit prætor hoc edictũ, &c.& dicit quod ſequitur, & innuit quòd hæc actio eſt prætoria.Cõt.j.eo. l.in commodato.§.ſicut.Sol.ut in gl.

1 *Habitatio poteſt commodari.*
2 *Statutum q̃ de quolibet contractu,ex quo alteri quæritur ius,ſoluatur gabella,quod ſoluetur de contractu commodati.*
3 *Actio præſcriptis uerbis,quando habeat locum pro commodato.*

a 1 §. HVIVS EDICTI.[a] Commodari poteſt res mobilis, & immobilis, & incorporalis. † Opp. q̃ habitatio nõ poſsit cõmodari,Nã habitatio cõſumitur, nec redditur,cùm de natura cõmodati ſit ut reddatur,nec tranſeat dominiũ,uel eius poſſeſsio,l.rei cõmodatæ.j.eo.Huius timore exponũt hic quidam,habitationem cõmodari,id eſt,domum cauſa habitandi.Nam iſta nomina uerbalia ponuntur qñq; pro proprio nomine rei.Nam poſſeſsio qñq; ponitur pro re poſſeſſa,l.interdũ.j.de uer.ſig.& in uulgari dicimus lectionẽ,id eſt,rem lectam.Certè in hoc iſte uer.Iul.nihil adderet præcedentibus,cùm intendat addere, ex eo q̃ dicit,amplius.Dic ergo q̃ domus dicitur cõmodari à domino,ſeu bonæfidei poſſeſſor.Habitatio dicitur cõmodari ab eo,qui habet ſolùm ius habitationis.Et eodẽ modo poſſet cõmodari uſusfructus,& alię ſeruitutes.Et ſic habes q̃ mobilia & immobilia & incorporalia commodati poſſunt,& illud quod cõmodatur,debet reſtitui,in uſu autem eius conſiſtit donatio.l.in ædibus.in prin.de donat.Et hoc
2 facit ad q.dicit ſtatutũ, † q̃ de quolibet cõtractu,[b] ex quo
b alteri quæritur ius,debet ſolui gabella, an ſoluet de cõtractu cõmodatis?Certè ſic,facta ęſtimatiõe illius uſus,in quo
3 conſiſtit donatio, d.l.in ædibus. † Opp.l.ſi gratuitam.j.de præſc.uerb.dicit gl.fateor q̃ competit actio cõmodati,& etiam actio præſcriptis uerbis.l.cont.hoc non uidetur uerũ, quia actio præſcriptis nõ concurrit cũ alia j.de præſc.uer.l. quoties.nec habet locũ in contractibus nominatis.l.iij.eo. ti.ideò dicit Gul.q̃ hic loquitur,quãdo cõmodatur ad certum & determinatum uſum,tunc enim eſt propriè cõmodatum,ſecus ſi ad incertum,ut j.eo.l.in cõmodato.§. ſicut. & ibi uidebitis,& tũc haberet locum actio præſcriptis uer. ut in cont.

ADDITIO.

a Edicti.Caſt.hic quærit,quis poſsit commodare habitationem.
b Contractu.Caſt.hic,cont.& in l.rei commodatæ.per illum tex.j.eo.

1 *Pupillus quando teneatur actione commodati.*
2 *Pupillus quando dicatur factus locupletior.*

§. IMPVBERES. Si cõmodatum ab initio nullo iure conſiſtit,ex poſt facto non recõualeſcit, ſecus ſi ſaltem iure naturali conſiſtat. h.d.uſq; ad §.ſi reddita. Opp.l. ſed mihi.hoc eo.tit.Huius timore duę hic ſunt lec.prima q̃ lex,ſed mihi.corrigat hunc§. & hoc innuit dictio, ſed,quæ
a denotat diuerſitatẽ in iure,& licet hęc l.ſed mihi.loquatur[a] eo caſu,in quo pupillus factus eſt locupletior,idem tamẽ eſt,ſi dolum cõmiſit,l.j.§.an in pupillum.j.depoſ.& iſta eſt una lec.quæ tangitur per gl.huius §.& in prin.gl.ſuper l.iij.
1 Alia lec.eſt,† q̃ diuerſo caſu loquat̃,ſ.q̃ ſi ab initio nõ conſiſtit cõmodatũ iure ciuili,uel naturali, quia pupillus erat infans,uel à tutore accipit in cõmodatum,tunc nullo caſu deẽt actio cõmodati,quia ab initio nõ conſiſtit,ut in hoc §. impuberes.& l.nec in furioſum.Sed ſi ab initio conſiſtit,ſaltem naturaliter,quia pupillus erat ꝓximus pubertati, tũc tenet̃ utili actionẽ cõmodati, quatenus eſt factus locupletior,† uel ſi dolũ cõmiſit,l.iij.in prin. & ſic nõ̃ cortigit præcedentia,& ſm hanc lec.ſummauit uobis, quæ lec. tangitur in ſi.gl.ſuper hac l.iij.Quæro quãdo pupillus dicat̃ factus locupletiorrę̃.ſi nõ eſt effectus pauperior,ut dicũt quidã, quos Io.reprehẽdit.Sed certè intelligẽdo,non eſt iuſta reprehenſio,Nã illi qui dicũt,q̃ eſt locupletior eo ipſo q̃ nõ eſt effectus pauperior,intelligũt ſi nõ eſt pauperior,faciendo illud quod ab eo petitur, per actionem cõmodati.l.in pupillo.de ſol.Ideò ſi pupillus habet rem, & cõuenitur, ut eam reſtituat,tenetur,quia reſtituendo nõ efficitur pauperior.Et circa intellectũ huius, uide j.de fideiuſſ.l.ij.& quod ibi uo.in gl.& ibi dixi.

ADDITIO.

4 Loquatur.Sed quid ſi pupillus culpam commiſit,an teneatur?Non, niſi naturaliter.gl.l.ij.de fideiuſſ.& ibi Bar.

LEX III.

SED MIHI VIDETVR SI.

1 *Redditur ſi res deteriorata in actionibus bonæfidei,non uidetur reddi.*
2 *Intereſſe deteriorationis rei cõmodatæ nomine,qua actione agatur.*
3 *Libellus quõ agatur ad intereſſe ratione deteriorationis rei cõmodatæ.*

1 §. SI REDDITA. † In actiõib.bonęfidei non uidetur res reddita,quę deterior reddit̃ur,ideò actio prima du-
a rat.Opp.q̃ imò uideẽ reddita,& q̃ actio prima tollat̃.[a] l.exhibitiõis.C.ad exhib.Sol. ibi loquit̃ in actionib.ſtricti iuris,quibus uideẽ reddita,niſi prorſus in alia forma red-
2 dat̃.l.Iul.§.ſi quis.ad exhib. † Quæro,qua actione agat̃ pro iſto intereſſe deterioratiõis? Gl. hic uacillat. Materiã iſtam perfectè ponit in l.& elegãter.§.nõ ſolùm.ſ.de dolo. & doc.
b l.exhibitiõis.ſ.alle.Sed quantũ ad propoſitũ ſpectat[b] dic, Qñq; nõ ſoluit̃ tota res,ſed pars rei,& tũc pro alia parte tã-
tũ eſt agendũ.l.ſtipulatus.j.de ſol.Qñq; ſoluit̃ tota res perfectè,quantũ ad ſe,ſed cũ defectu alicuius iuris,utputa,qa nõ eſt cautũ de euictione,& tũc agit̃ actione prima ad integrã rem.l.etiam.de ſol.& l.Iul.§.j.de uer.ob.& ibi dixi.Qñq; ſoluit̃ res,ſed deteriorata in ſe,& tũc ſiquidẽ erat debita ex
ꝓcu bonæfidei,& nõ uideẽ reddita,ſed durat, prima actio, ut hic,& j.depoſ.l.j.§.ſi rem.Aut actione ſtricti iuris,& tunc tollit̃ actio prima,& agetur actione de dol.uel in factum,l. & eleganter.§.nõ ſolùm.alle.& d.l.exhibitionis. C. ad exhi.
3 † Quæro,qualiter format̃ libellus rei.q̃ ſecurè poterit in libello narrari,q̃ tibi rẽ cõmodauit,& q̃ reddidiſti deteriorem me ignorãte.l.hac.ſ.de trit.quare peto dictam rem,ut conſequar intereſſe deteriorationis,d.l.Iul.§.j.de uerb.ob.

ADDITIO.

4 POMA.Tollatur.Are.conſ.lxxxiij.
b Spectat.Bar.l.eum qui ita.§.pe.de uer.ob.

1 *Commodati in actione iuratur in litem,ſicut in cæteris bonæfid.*
2 *Bonæfidei in iudicijs ſi æſtimatio creſcat,inſpicitur tẽpus rei iudicatæ.*
3 *Tẽp⁹ litis cõteſtatiõis quò ad æſtimationẽ inſpicitur in iudicijs ſtricti iuris.*
4 *Iuramentum in litem eſt duplex,ſ.affectionis & ueritatis. Et de eius forma.*
5 *Iuramentum in litem affectionis,nõ defertur,niſi ob dolum commiſſum in non parendo iudici præcipienti rem reſtituere.*
6 *Iuramentum ueritatis in litem præſtatur propter dolum commiſſum ante ſententiam quandoq; propter difficultatem probationis.*
7 *Æſtimatio rei commodatæ propter moram nõ reſtituẽtis,à quo tempore incipiat creſcere.*
8 *Æſtimatio rei cõmodatæ uſq; ad quod tempus creſcat,& nu.14.*
9 *Cautio iudicatũ ſolui,& dãni infecti,toties cõmittitur,quoties intereſt.*
10 *Statutũ de æſtimatione dãni creditur damnũ paſſo uſq; ad certã ſummam, quod damnum paſſus debet iurare de damno paſſo tpe dati damni.*
11 *Statutũ q̃ inſtrumenta guarentigiata habeant executionem paratam, inſtrumentum continens quantitatem frumenti,uel olei,habebit ſuper æſtimatione propter moram executionis.*
12 *Æſtimationem creſcere poſt ſententiam intellige,deducto tempore, quod datur iudicatis ad ſoluendum,& nu.13.*
15 *Mora actoris quando faciat æſtimationem decreſcere.*

Æſtima

16 *Æſtimationem propter moram probandi ac etiam ſententiæ ferendæ.*
18 *In actionibus ſtricti iuris nunquam ueniunt uſuræ.*
19 *In conditione indebiti illud eſt in obligatione,in quo quis eſt locupletior.*

a §. IN HAC.[a] Iſte §.redditur difficilis ꝓpter uarietatẽ lecturarum. Videtur enim q̃ intellectus noſtrorũ doc. antiquorum fuit obtenebratus intellectu huius §.& reperio in hac gl.& in gl.l.in hac.ſ.de trit.hunc§.legi ſex modis.Gul.de cu.l.uinũ. ſi cert. pet. legit eum ſeptimo modo. Ego legam eum uobis octauo modo, & ex iſta octaua lec. redditur hic§.facilimus.& eſt iſte§.ita breuis in ſuis dictis, q̃ non poteſt ſummari,habet enim tria dicta,ut uidebitis. Caſum in terminis propter diuerſitatẽ lec. pono in nube,
1 quas lec.j.declarabo,ſeu recitabo per contrariã. † No.ex.j. particula,q̃ in hac actione iuratur in litem,ſicut in cæteris bonæfidei actionibus, & iſta pars non habet uarietatem.
2 † No.ex.ij. parte q̃ in iudicijs bonæ fidei debem⁹ inſpice-
3 re tempus rei iudicatæ.† Ex ij.parte no.q̃ in iudicijs ſtricti iuris,inſpicimus tẽpus litis conteſt.& hæ duæ particulę habent uarietates prædictas.Opp.ſm hoc, melioris cõditionis erit iudicium ſtricti iuris quàm bonæ fidei.Nã in iudicijs ſtricti iuris, iudex quãdo deuenitur ad æſtimationem, poteſt habere reſpectum à tempore litis conteſtationis, uſque ad tempus ſentẽtiæ.Huius timore Io.legit hanc l.in ſecunda parte hoc modo,q̃ in actionibus bonæ fidei inſpicitur tempus rei iudicandæ,ſubaudi,& etiam tempus moræ,quãdo mora præceſsit,& hoc,ſ.ſubauditum, q̃ à tẽpore morę probat per arg.à minori.Cum enim in ſtricti iuris iudicijs,de quibus minus uidetur,inſpiciatur tempus litis conteſtationis, ergo multò magis in actionibus bonæ fidei, in quibus exuberantius poteſt officium iudicis, & ſic ſm hanc lect.exponitur,quamuis,ꝓ cum,& iſta lectura tãgitur hic in ſi.gl.uide gl.ibi.Item qd̃ dicit,rei iudicãdæ, &c. Ad iſta lec.ſignant oppoſitiones quę ſunt in prin.gl.& op. & uideẽ q̃ inſpiciatur tempus obligationis contractę.l.hominem.j.mand. Sol. ibi æſtimatio petitur iure obligationis,hic uerò ipſa res petitur principaliter,ſed æſtimatio uenit officio iudicis.Secundò opp.& uidetur q̃ in contractibus ſtricti iuris,inſpiciatur tempus moræ,l.uinum.ſ. ſi cert.pet.l.fi.ſ.de tritica.Sol. ſi quidem intelligis l.iſtam in quãtitate debita, actione ſtricti iuris,tũc ibi inſpicitur tempus litis conteſtationis,ut hic, niſi mora præceſſerit, quia tunc inſpicitur tempus moræ, l. cont.Si uerò intelligeres hũc §. in ſpecie debita,ſi quidem nulla præceſsit mora,& tũc reddi debet talis,qualis eſt,uel qualis eſſe deſsit, d.l. in hac. Si uerò fuerit in mora, tenetur quanti plurimi fuit à tẽporæ moræ, & ſm hoc oportet te intelligere in ſpecie debita, q̃ nulla mora præceſsit lit.conteſt.Inquantùm uerò hic dicitur,q̃ hic§.poteſt intelligi in quantitate debita,non procedit,quia ſumus in materia cõmodati,& quantitas ut quãtitas non cõmodatur.Et iſta repræhẽſio tangit̃ in l. in hac. de triti.in gl.mag. Prout uerò loquitur in ſpecie debita in eo q̃ intelligũt l.in hac.de triti.q̃ ibi nõ præceſsit mora,ſed culpa,in primis tribus caſib⁹ illius l.uerũ põt dicere, & erit noua lectura ab ea,quam ibi tenuit,ut declarabo uobis j. in q.Inquantũ uerò hic intelligũt in ſpecie debita, & quod mora non præceſsit lit.conteſt.dicit uerũ in ſe,tamẽ ſm illã lect.nulla eſſet doctrina inter actiones bonæ fidei, & ſtricti iuris,quod eſt contra tex.Præterea exponendo quamuis, pro,cùm,eſt uiolare tex.bene enim ſciuit propriè loqui Iuriſconſ.quando uoluit,ideò Io.uidens iſtam lec.im,ppriare literam,legit eam ſecundo modo, & iſta lect.non ponit hic in glo.Sed ponitur in gl.mag.d.l.in hac.in diſtinctione quæ ponitur circa fin.eius ſm Io.ponitur etiam hæc lec.in l.uinum.ſ.ſi cer.pet.eſt talis ſcilicet qd̃ principiũ loquatur de æſtimatione,quæ fit per iuramentũ in litem,& hoc non mutuatur.In uer.& rei.loquitur de fructibus, qui in actionibus bonæ fidei ueniũt à tpe morę,& hoc eſt qd̃ dicit tex. inſpici tempus rei iudicandæ,hoc eſt,moræ quo tpe debuit res iudicari,ſed in actionibus ſtricti iuris,ueniũt fructus à die litis conteſt.non moræ.l.cũ fundus.ſi cer.pet.in prin. iſta lec.eſt uera in ſe,tamẽ nõ cõgruit huic§.quia tex. dicit, rei iudicandæ tẽpus, quãti res ſit,obſeruabitur,nõ quia dicit quãti res ſit,& ſic loquit̃ de æſtimatione rei, non de fructib.& in hoc Azo receſsit hic ab iſta lec.ibi,dũ dicit,ſed Azo facit uim in eo qd̃ dicit,quãti res ſit,&c.quæ uerba prope riè reſpiciũt reprehenſionẽ dictæ lecturæ. Io. poſitæ in d. gl.& nõ eius quæ ponitur hic.Præterea dicere qd̃ principium loquatur de æſtimatione rei,& ſtatim faciat tranſitum ad fructus,uidetur abſonũ,ideò ipſe Azo legit hãc l. tertio modo.Debetis emẽ ſcire,q̃ in faciẽda æſtimatione,duo tempora ſunt cõſideranda.Vnũ eſt tẽpus à quo debeat haberi rõ melioratiõnis,& deteriorationis.Aliud ẽ tẽpus, uſq; ad quod Io.intellexit qd̃ hic loq̃t̃ de tẽpore à quo. Azo uerò dicit, q̃ hic loquit̃ de. tẽpore uſq; ad quod. unde legit̃ ſic, In actione cõmodati, ſicut in cæteris bonæfidei actionib⁹, iuratur in litẽ,ut hic,in prin.& hoc contingit ꝓpter dolum tantũ,ut ſ.de in lit.iur.l.in actionibus.Sed quãdo nõ eſt cõmiſſus dolus,ſed uenit fienda æſtimatio per ꝓbationẽ teſtium,tunc inſpicitur in ꝓctibus bonæ fidei quãti plurimi res fuerit à tẽpore moræ uſq; ad ſententiã,ut hic in ij.dicto. In ꝓctibus ſtricti iuris,in quibus nõ iurat̃ in litem, ſiue dolus ſit cõmiſſus,ſiue nõ,inſpicitur quãti plurimi fuit à tempore moræ,uſq; ad tẽpus litis cõteſtationis,ut hic in tertio dicto,& ſm hoc in prima parte fuit cõmiſſus dolus,& in ſecunda culpa,in tertia ſiue dolus,ſiue culpa,nõ curo, hic dicitur in prima gl.huius §.& hæc eſt lec. Azo.hic poſita: Ad hanc lec.opp.l.in hac.in fi.de triti.ubi dicit inſpiciendũ tẽpus moræ,Sol.fateor qd̃ inſpiciatur tẽpus moræ, ut ab eo incipiat,& poſsit creſcere uſq; ad ſententiã, uel uſq; ad lit. cõteſt.ut hic.Secũdò opp.qd̃ inſpiciatur tẽpus obligationis.l.hominem.j.mãda.Sol.in ſpeciali caſu loquitur, & ita pertranſit Azo. opp.l. Iul.ſcribit, ſi hominem.in fi.ſ. de rei uendi.Sol.intelligo hunc finẽ etiam qñ fuit in culpa,nõ in dolo,ita dicit Azo.& hoc cõtradicit aliquantulũ gl.primæ poſitæ in hoc§. quæ intelligit hũc finẽ, ſiue in dolo,ſiue in culpa.Vnde ſuſtinere uolẽdo Azo.poſſumus dicere, q̃ prima gl.non fuit ſua.iſta lec.non eſt uera in ſe,quia in actionibus ſtricti iuris,creſcit uſq; ad ſententiã, l. ubi exigit̃. §.j. de ede.Præterea ſm Azo.per lit.conteſt.efficeretur deterior conditio creditoris,contra l.non debet.de reg.iur.& l. aliã. de noua.& ſic uidetur neceſſe q̃ iſta lex intelligatur de tempore à quo mora incepit creſcere.unde remanet cõt.d. l.in hac.quæ dicit,q̃ à tẽpore moræ in ſtricti iuris iudicijs, &c. Vnde alij legunt alio modo,quæ lec.ponitur in gl.mag. d. l.in hac.ideò redeo ad eam ibi, Sed ſi tempus moræ, ſiue ſententiæ inſpiciatur,&c.Legitur ergo iſte§.quarto modo, ſm Placen. q̃ intelligatur ſimpliciter prout litera iacet, ut inſpiciatur tempus rei iudicandæ in cõtractibus bonæfidei,in actionibus uerò ſtricti iuris, tempus litis cõteſt. Nõ ob.l.in hac.quia loquitur qñ actio triticaria proponebat̃ ex cõtractu bonæ fidei.Eſt emẽ generalis,&c. l.j.de triti. Sed adhuc ob.finis illius l.in hac.ubi dicit inſpici tempus moræ.ſed ipſe exponit hic,dũ dicit,tẽp⁹ rei iudicãdę.i.tẽp⁹ moræ,tunc enim res debuit iudicari. Iſta lect.diſplicet glo. qa nimis reſtringit legem in hac.quæ generaliter loquit̃. Præterea, iſta diſtinctio inter actiones bonæ fidei & ſtricti iuris,non eſt uera,quia etiam in ſtricti iuris in-
ſpicitur tẽpus moræ,* l.uinũ.ſ.ſi cer.pet.& l. de alij,ut Guar.& Hug.intellexerunt hunc§. l.in hac.quinto mõ,ut diſtinguat̃ ſic,ſi quidẽ petatur ſpecies,inſpicitur tempus moræ,l.in hac. Si uerò petatur quantitas, hoc eſt, id quod conſiſtit in pondere,numero,uel men-

* *Moræ.Bar. eſt ſibi cõtrarius, l.j.nu.j. C. ubi conuenia. qui certo loco.* I.Con.B.

ſura,tunc adhibetur diſtinctio quæ ponitur in hoc§. ut in contractibus bonæ fidei inſpiciatur tempus rei iudicatæ, in contractibus ſtricti iuris, tempus litis conteſtat.Iſta lect. reprobatur per gloſ. Nam dicere quod§.iſte loquatur in quantitatibus,eſt falſum, cùm quantitas non commodetur,ut quantitas,ut j.ea.l.§.fi.Præterea,non eſt uera in ſe aliįs rationibus hic in glo.poſitis. Vnde alij, ut Bul. legunt hanc l.alio modo, quod tunc inſpic̃atur tempus ſententiæ,quãdo certum eſt,quod tũc plurimi ualuit, ut in hac l. in prin.ſed ſi à tẽpore moræ plus ualuiſſet, inſpicitur tempus

pus moræ,l.in hac.circa fi.& fm iſtum modũ uult intellige re §.in hac.quod nõ poſſet procedere,niſi ponendo lec. lo. ſ.poſitam,quã ſ.uobis reprobaui. Sum expeditus de iſta gl.l.in hac.uſq; ibi,ut autẽ hæc ad euitandas cõtrarietates, &c.ubi gl.recitat diſtinctionẽ lo.in hac materia,ex qua col ligitur ſecũda lec.lo.quã ſ.recitaui,& reprobaui, unde adhuc iſte §.remanet dubius. Qualiter ego intelligemus Gul. de Cug.in d.l.uinũ.ſi cer.pet. dicit in hac actione,& in alijs bonæfidei iuratur in litem,& hoc primo,& quãdo iſta æſtimatio probatur per iuramẽtum in litem, inſpicit tempus ſententię,& hoc ſecũdo,quamuis in iudicijs ſtricti iuris inſpiciatur tempus litis cõteſt.quo ad fructus,hoc tertio. Iſta lec,cõtinet in ſe ueritatẽ,tamen non bene congruit literæ, q̃ partim de æſtimatiõe rei,partim de fructibus loquatur. Totum enim uidet,loquí de æſtimatione rei,ſi bene inſpiciatur. Vnde ego lego iſtum §.octauo modo clarè & notabiliter,& eſt practica totius tit.ſ. de in lit.iur. Ad cuius euidentiã præmitto,† q̃ duplex eſt iuramẽtum in litẽ, Quoddam eſt affectionis,& iſtud præſtatur in actiõibus bonęfidei,& in arbitrarijs. l.in actionibus. ſ. de in lit.iur. in princ. Quoddam eſt iuramentũ in litem ueritatis,& iſtud præſtatur in actionibus ſtricti iuris,& nõ arbitrarijs. l.nũmis. & l. in actionibus.§.planè.de in lit.iur. Hoc præmiſſo pone caſum ſic,In hac actiõe & cæteris bonæfidei iuraẽ in litẽ, hoc primo. Sed quęro quę erit forma huius iuramẽti,debet ne quis iurare.pro quanto nouiſſet carere retro,an uerò pro quãto nollet carere tunc tẽpore ſententiæ? Iuriſconſ.pro quanto nollet carere tunc tẽpore ſententiæ, tempus enim rei iudicãdę inſpicitur,& in hoc concordo cum Gul.& hoc ſecũdo. Item quæro,quid in iuramento in litem, quod eſt ueritatis,quod præſtatur in actionibus ſtricti iuris,non arbitrarijs,ad quod tẽpus refertur iuramentũ? R. q̃ ad tẽpus lit.cont.& hoc eſt,quod uult ibi tex.dicere,quãuis in ſtricti iuris iudicijs,&c. Non ergo ſufficeret,nec ualeret,ſi deferret iuratũ ſe tũ quãti tua intereſt hodie, ſed debet deferri ſeu referri ad id quod interfuit retro. Hic eſt caſus hic, & fm hoc totus iſte §.legi uniformiter cõtra doloſum de rei æſtimatione,ſeu intereſſe. Videamus rationẽ de hoc. Iuramẽtum in litem,quod eſt de affectione,nunquã defertur,niſi pro ter doluꝫ cõmiſſum in non parẽdo iudici præcipienti rem reſtituere,d.l.in actionibus.in prin.& ibi dixi.& de dol.l.arbitro.§.j. Cùm ergo ille dolus,qui cauſat iſtud iuramentũ, cõmittatur ſolùm tẽpore ſententiæ,meritò ad tempus ſententiæ refertur iuramentũ,nec poteſt referri ad tempus moræ,quia mora iſtud iuramentũ non cauſat,& ideò lex ſemper dicit.quãti ea res eſt inſpici,ut hic,& d.l.in actionibus. & l.arbitrio.§.j.alle.& l.qui reſtituere. de rei uen. Et licet hic loquatur de actionibus bonæfidei tantũ,idem tamẽ intelligo in actionibus ſtricti iuris in rẽ arbitrarijs,in quib. defertur hoc iuramentũ affectionis† per d.l.& rationẽ prædictam. Iuramentũ uerò in litem, quod eſt ueritatis, præſtat propter dolum cõmiſſum ante ſententiã quandocũq; propter difficultatẽ probationis,d.l.in actiõibus.§.planè. Meritò iſtud iuramentũ refertur ad tẽpus doli cõmiſſi,uel moræ cõmiſſæ quæ eſt cauſa huius iuramenti,& ideò hic dicit inſpici tempus litis cõteſt.quia tunc indubitanter cõmittit, idem tamen puto & ſi ante talis dolus interceſſerit. Et hoc probãt leges quæ q̃ loquunt de iſto iuramento,loquunt de præterito,ſ.quanti interfuit die debita factum eſſe,& ſimul.ut de in lit.iur.l.nũmis. Non ob.l.in hac de trit.nec alí quæ aliæ leges,quia illæ loquũtur quãdo æſtimatio rei uel intereſſe probatur aliter q̃ per iuramẽtum in litem, ſed q̃ per iuramentũ in litem,habes practicam no.ex hoc §.Expediti de lec.ueniamus ad materiam huius §.& glo. in diſtinctione,q̃ ponit fm Io.tractat tria.ſ.primò oe rei æſtimatione,ſeu intereſſe,ſecũdò de fructibus,tertiò de uſuris, à quo tẽpore ueniant. Incipio primũ, & iſtud expediam[b] perfecte,quia eſt materia noſtra. Et pro euidentia primi debetis ſcire,† q̃ eſtimatio rei ſeu intereſſe quãdoq; petit iure actionis,quia erat in obligatione,q̃nq; officio iudicis. Primum quod q̃nq; iure obligationis,poteſt intelligi duobus modis,uel iure obligationis ad hoc principaliter cõſtituræ,& tunc ſine dubio inſpicit tẽpus obligationis cõtractæ. l.fundum Cor.de houa.& l.hominẽ.j.mand. Q̃nq; uenit in obligatione[c] nõ principaliter conſtituta, ſed ſubrogata,ut in obligationibus facti,in quibus obligatio ad intereſſe poſt moram ſuccedit in obligatione,& tũc dicit hic gl.no. q̃ tẽpus moræ inſpicitur,ut ab eo incipiat quãti plurimi fuerit, uſq; ad ſententiã,ut j. de re iud.l.ſi calendis. Hoc nõ placet, nam aut ſtipulatio cõmittitur ad intereſſe totale, & nunquam niſi ſemel cõmittitur,nec ex poſt facto creſcit,l.cùm quærebatur.iud.ſol.& no.in l.ſi ſic. de uer.ob. Aut cõmittitur ad intereſſe particulare,& tũc toties cõmittitur, quoties intereſt,nec inſpicitur tempus ſententiæ, nec limitaẽ uſq; ad tempus ſententiæ,d.l.ſi ſic. de uer.ob.& j.rem ra. hab.l.ſi curator.& l.nouiſſima.iud.ſol. Non ob.l.ſi calendis.quia imò facit pro intelligendo,ut ſonat ibi litera, licet gl. malè intelligat,ut hic. Secundo caſu principali q̃ æſtimatio rei, uel intereſſe uenit officio iudicis,aut uenit declarandũ per iuramentũ in litem,aut per alias probationes. Primo caſu habet locũ hic,§.fm lec.quã dedi. Secũdo caſu,aut iſtius æſtimationis ſeu intereſſe habeẽ ratio propter culpã,aut propter moram. Primo caſu,aut res non præſtatur, quia reus forte non poteſt,res tamẽ extat,& tũc habetur reſpectus ad tempus cõdemnationis,l.in hac.in prin.fm intellectũ poſitum per gl.in hoc §.in hac.& l.cũ res.§.culpa. de leg.j.& l.ſi à bonæfidei.§.ſi uerò.aliàs,l.ſi uerò.de rei uẽ.& l. ſi culpa.e.ti. Aut propter culpã res deſijt extare,& ſemper intelligas nulla præcedente mora,& tũc inſpicit tẽpus mortis.l.in hac.ij. rñ.de trític. Aut res non deſijt extare ſtatim,ſed ex interuallo,ut in ſeruo mortiferè uulnerato,tũc inſpicit tẽpus commiſſę culpæ,d.l.in hac.in iij.rñ. Et ita intelligit gl.d.§.in hac. qui intellectus eſt uerus,ut dixi. Sed ſi mora præceſſiſſet, tũc inſpiceret tẽpus moræ,fm q̃ ſ.dicã,& ita loq̃t d.l.in hac. uer.in utroq;,&c. Secũdò caſu q̃ habetur ratio æſtimationis,ſeu intereſſe propter moraꝫ,hic aduerte,q̃nq; mora præceſſit litis cõteſt.& incipit creſcere æſtimatio,ſeu intereſſe à tẽpore moręꝫ,ſiue in actiõibus bonæfidei,ut l.ratio.§.ſi per uenditorem.& l.ſi ſterilis.§.cùm uenditorẽ. de act.emp.ſiue in actionibus ſtricti iuris, l.uinũ. ſ.ſi cer.pet.& d.l.in hac.& l.ſi.& l.quoties in diẽ. de uer.ob.ſiue quærat de intereſſe ratione tpis,ut d.legib.ſiue ratiõe loci,ut l.iij.§.j.& §.nũc de officio.ſ.de eo q̃ cer.lo. Si uerò mora nõ præceſſit litis cõteſt. tunc ſi quidẽ mora cõmittitur in ipſa cõteſtatione,q̃ eſt regulariter,q̃n nõ habet iuſtã cauſam litigãdi,tũc incipit creſcere à tpe litis cõteſt.d.l.uinũ.& hoc §.fm lec.quorundã. Si uerò per litis cõteſt.nõ conſtitueret in mora,quia forte haberet iuſtã cauſam litigãdi,tũc inciperet uenire intereſſe,& creſceret æſtimatio à tpe ſententiæ,ut j. de uſur.l.in fideicõmiſſi.in prin.& ibi no.l.in hac.in prin.gl.mag. Puto etiam q̃ ſi mora cõmitteretur illo modico tpe, inter litis conteſt. & ſententiã,q̃ poteſt eſſe,l.ſi quis inficiatus.j. depoſ.q̃ ab illo tẽpore inciperet creſcere æſtimatio, & ſic, ut breuiter dicam,incipit creſcere à tẽpore moræ,l.in hac.de trit. & d.l.uinum.cũ ſi.& cõtraria circa hoc particulariter examinaui in d.l.uinũ. Et idem dico in actione reali,l.Iul.ſcribit,ſi hominem.de rei uend.† Quero uidi q̃ æſtimatio incipit creſcere à tẽpore moręꝫ,uſq; ad quod tẽpus creſcet? Io.in hac gl.iſtius §.dicit,q̃ quanti plurimi fuerit uſq; ad ſententiã, & non ultra.l.ubi exigitur.§.j.de eden. Azo.in gl. iſtius §. fm lec. eius dicit,q̃ in actionibus bonæfidei creſcit uſq; ad ſniam, in actiõibus uerò ſtricti iuris creſcit uſq; ad litis cõteſt. quã opi.ſ.reprobaui,ut uidiſtis. Vltramon. dicunt quod q̃n̄ petitur aliquid iure obligationis & officio iudicis,uenit æſtimatio,tunc poteſt creſcere uſq; ad ſententiam,& etiã poſteà, donec executio fiat.j. de uſur.l.in fideicõ.in prin. Aut petitur aliquid non iure obligationis,ſed officio iudicis,& tũc poteſt creſcere uſq; ad ſententiam,& nõ ultra,ut ſ. de eden. l.ubi exigitur.§.j. Ratio,quia minoris uigoris eſt q̃ debetur iudicis officio, q̃ illud q̃ debetur iure actionis, l.cùm poſtulaſſem.in prin. de dam.infec. Hoc non placet, † quia cautio iudicatum ſoluí,& cautio damni infecti petuntur officio iudicis,& tamẽ iſtæ cautiones cõmittunt pluries, quoties intereſt. l.nouiſſima.iud.ſol.& l.non quaſi. §.illud.rem pup.

pup.l.fal.ſo.& l.ſi curator.rẽ ra.hab.cũ ſim. Dic ergo quãdoq; habetur ratio intereſſe,ſeu æſtimationis,iure actiõis, & tñ inſpicitur tẽpus, quo actio iſta cõmittiẽ, nec ulterius creſcit,uel decreſcit. d.l.ubi exigitur.§.j. de eden. & ſ. ti.j.l. id quod.§.fi.cũ l.ſeq. Et q̃ dico de intereſſe,intellige quãdo cõmittitur ad intereſſe totale,ut ſ. dixi. Et uerò caſu, quo habere ratio intereſſe,ſeu æſtimationis iudicis officio,tũc potest creſcere, quouſq; iudicis officium durat, qd̃ eſt nõ ſolũ uſq; ad ſententiã, ſed etiã uſq; ad executionẽ. l. in fidei cõmiſ.in prin. de uſur.& de act.emp.§.ſi per uẽditorẽ. Et ex hoc habes notare duo cõmunia.† Dicit ſtatutũ, q̃ emende tur damnũ à ruſticis,& q̃ de æſtimatione dãni credaẽ damnũ paſſo,uſq; ad certã quantitatẽ. Nã cũ hoc intereſſe ueniat iure actionis, iudex debet deferri iuramentũ, quantùm damnum ipſe eſt paſſus tempore damni dati, nec ualeret iuramentum, ſi diceret, iuro me tantũ damnũ paſſum ex tali facto, niſi referret ſe ad tẽpus dati damni. Poteſt enim eſſe q̃ hodie intereſt eius in plus, q̃ tẽpore dati damni, ſed hoc nõ debet inſpici, d.l.ubi §.j. de eden. & l.id qd̃.§. fi. cũ l. ſeq. de conſt. pec. ſ.† Itẽ ex hoc habes aliam practicã communem fm ſtatuta & cõſuetudines Tuſcię, inſtrumenta cõfeſſionata mandant executioni,& habẽt uim ſententiæ diffinitiuæ. Quæro ergo q̃n petatur executio inſtrumẽti continentis debitum frumẽti, uini, uel olei, utrũ habeatur ratio æſtimationis à tẽpore moręꝫ. fm opi.gl.nõ habeẽ, quia officiũ iudicis exequẽtis, ſe nõ extendit ad hoc, ſed ſuper inſtrumento ſolũ petitur executio,& tpe facti inſtrumenti uidẽ lata ſententia,ergo,&c. ſed fm opi.quã tenco q̃ etiã poſt ſniam creſcat æſtimatio, tũc haberẽ rõ huius eſtimationis & ita ſeruaẽ, q̃ arbiter indubitanter uerũ fm iura canonica, fm quæ nõ poſſunt peti uſuræ, & ſic non poſſunt peti uſuræ centeſimę * poſt quadri-

* Centeſimæ. Cẽ teſimam uſurã dicimus, quando intra annũ equipollet ſor tiglo.tertiũ.l. eos.§.ſuper.C. de uſur.l.Cõ.

12 meſtre tempus,& ſemper illud † q̃ dixi, poſt condemnationẽ creſcere,intelligas,deducto 13 tempore quod datur iudicatis ad ſoluendũ, d.l.in fideicõmiſſi. in prin.j. de uſur. † Itẽ q̃ dixi creſcere à tẽpore moręꝫ, uſq; ad ſententiã intellige,niſi mora ſit purgata,quia tũc non creſceret à die purgatę moręꝫ.l.ſed & ſi alia de conſti.pec.& de peri.& commodo. rei uẽdi.l. illud. de uer.ob.l.ſi ſeruũ.§.ſequitur.& §.de illo. Itẽ intelligę,niſi res deſierit extare ante ſententiam,qa tunc poſt q̃ eſt perempta,nõ poteſt æſtimatio creſcere,d.l.in hac.de trit.& d l.uinũ.ſ.ſi cer.pet.[d] † Reaſſume ergo breuiter,uſq; ad qd̃ tẽpus creſcat eſtimatio,aut æſtimatio uenit iure actionis,& nõ creſcit à tempore obligationis q̃ctæ,d.l.ubi exigit.§.j.de eden.& l.fundũ Cor.de noua.& l.id qd̃ in fi.cum l.ſeq.ſ.de conſt.pec. Aut officio iudicis,& tũc aut mora fuit purgata, & creſcit uſq; ad tẽpus moręꝫ purgatę, & nõ ultra. Aut non fuit mora purgata,& tũc aut res deſijt extare, & creſcit uſq; ad tempus mortis,& non ultra. Aut nõ deſijt extare, & creſcit uſq; ad ſententiã,& etiã poſt deducto tempore, qd̃ datur iudicatis,d.l.ratio.§.ſi per uenditorẽ. de act.emp. & d.l. in fideicommiſſi.in prin.de uſur. Vidi q̃ mora rei facit eſtimationem decreſcere. Iſtã q. ponit Cy.l.in minorũ.C.in quib. cau.in integ.reſt.non eſt neceſ.& dicit quod Ia.de Ra. dicebat q̃ non. Pet.dicit cont.per l.hominem.in fi.j.mãd. & ponit exemplum in equo debito. Tex.& gl.licet non allegent, uidentur hoc tenere in l.ratio. uerb. q̃ ſi perempto. de act. emp. Breuiter lex,quę iſtud declarat,& ponit effectũ more ex parte actoris,eſt l.mora.ſol.mat. cũ gl. ſua. Nã q̃n debet ſpecies,mora actoris facit eũ teneri ſolũ de dolo, ubi aliàs tenebaẽ de culpa leui. Itẽ nõ liberat reũ à lucro, ſed facit ne uerſetur in dãno,eſt tex.ibi. Nũc ad propoſitũ,ſpecie debita,omne lucrũ cõtingẽs in ipſa ſpecie debita, debet reddi creditori. Vnde ſi equ⁹ efficit melior & carior,nõ debet hoc retinere debitor. Nec ob.d.l.hominẽ.j.mã.qa debet intelligi ſecundum diſtinctionem prędictam,quòd mora nocet actori,quo ad ea quę dicta ſunt. In quantitatibus uerò de bitis mora actoris facit, ne reus debeat eſſe in damno, & ideò ſi ego deberem tibi decem corbes frumenti, quas die debita inueniſſem pro decẽ ducatis,& quas die debita tu noluiſti recipere,ſi hodie cũ uis,nõ reperirẽ pro decẽ ducatis,decreſcit æſtimatio,ne ego reus ſim in dãno.d.l.ratio. §.ſi per uenditorẽ.non autẽ q̃ reus debeat eſſe in lucro. Poſita theorica,addẽda eſt practica,primò quo ad formationẽ libelli, de quo dixi in d.l.uinum. ſi cer.pet.ubi gl.ponit.

16 † Secũdò eſt uidenda practica,quòd ad modũ probandi,& ſi quidẽ probetur per iuramentũ, dixi q̃ practica eſt caſus in hoc §. Si uerò probeẽ alio modo, dic ut l.ſi ſeruꝰ.in princ. ſ.de cõd.fur. De probatiõe uerò intereſſe, dic ut l.j.de ſent.

17 quæ,p eo q̃ intereſt profe.† Itẽ eſt uidẽda practica quo ad ſententiã,& illa colligit ex formatione libelli,quã feci l.fin. quæ ſen.ſine appel.reſcin. & d.l.uinũ. & dixi in l.ſi ſeruũ. in fi.de uer.ob. Secũdò eſt uidendũ de fructibꝰ, de quibus dic ut in gl.plenius in l.uideamus.§.ſi actionẽ.j. de uſur. & dixi in l.ſi filius.§.j.j. de uerb.ob. Tertiò uidendũ eſt de uſuris,&

18 dic ut in gl.tene† pro cõſtanti q̃ in actionibus ſtricti iuris, nunquam ueniũt uſuræ,l.quoties. de cõd.ob tur.cau.C. de

19 cõd.ind.l.j. Vltimò no.fi.gl.quæ dicit,† q̃ in cõdictione indebiti,illud eſt in obligatione,in quo quis eſt locupletior, q̃ dic ut dixi in l.q̃ indebitũ.& in l.in ſumma. §.in frumento. ſ. de cond.indeb.

ADDITIO.

a Hac.Bal.l.j.in fi.C.de uſu.& fruc.leg.

b Expediam.Bal.& Im.l.quoties in diem.de uer.ob.

c Principaliter.Non ob.l.ratio.§.ſi per uenditorẽ.cum ibi nõ.de actio. emp. ubi loquitur in actione rem tradi, in qua poſt morã ſuccedit obligatio ad intereſſe,in l.j.in prin.& ibi Bar.eo.tit.& tamẽ creſcit uſq; ad ſentẽtiam. Secũdò ibi loquitur quãdo erat uenditũ genus quo caſu nõ cenſetur eſſe in obligatione rem tradi,ſed dari,Bar.l.empto.in prin.eo.ti. Ideò tũc nõ ſuccedit obligatio ad intereſſe,ſed officio iudicis.l.ubi autẽ.§.fi. et l.ſi ſeruũ.§. fi.ff.de uer.ob.& Paul.l.j.in fi.prin.de act.emp.ubi ergo ſuccedit obligatio ad æſtimationem ſeu ad intereſſe,attenditur tẽpus obligationis ortæ adæſtimationẽ,ſiue orta fuerit tpe cõtractus.d.l.fundi.in fi.ſiue alio tempore,puta ſolutionis,& illud tempus tantum inſpicitur. Exemplum patet in l. hominem.ff.man.ſiue oritur tempore mortis,ut in obligatione faciendi, quia tempus moræ tantum inſpicitur.d.l.ſi calendis.& l.ſtipulationes non diuiduntur.uer.Celſus.de uer.ob.

d POMA.Pet.Bolog.in addit.ad v.conſ.And.

a §. HAERES.[a] In obligatione rem reſtitui,in cõtractib* bonæfidei, hæres tenetur ultra hæreditariã portionẽ, quatenus rei reſtituẽdæ habeẽ facultatẽ. Opp. q̃ actiones perſonales ad ſpeciem non dantur cõtra hæredes, niſi pro hæreditaria portiõe. l.ſi tibi homo.§.ſi fundus. de leg.j. & l.qui fundũ.§. ſi tu ex parte. ad l.Falc. & l. p hæreditarijs. C. de hær.act. Sol. hic in obligatione rem reſtitui ex cõtractibus bonæfidei,propter æquitatẽ offic.iudicis, quæ in hoc uerſatur,ut hic dicit tex.in fi.in cõt.loquiẽ in obligationibꝰ rem dari,& in actionibus ſtricti iuris. Pet.d.l.pro hæredita-

20 rijs. † Opp. q̃ etiam idem ſit in actionibus ſtricti iuris.l.in condictione. de cõd.fur.ſ.& l.ſi plures.j. de ui & ui ar. Sol. illud uerum, quando cum illa actione ſtricti iuris poteſt cõcurrere rei uẽdicatio, Dy.d.§.ſi tu ex parte.q̃ ego plenè examinabo,in l.eadem.§.Cato. de uer.ob.

ADDITIO.

a Hæres.Bald.l.pro hæreditarijs.in uer.xij.hic alleg. Caſt.l.ſi tibi homo.§.ſi fundus.dicit q̃ iſte tex.procedit in actiõe bonæfidei,ſecus in actione ex teſtamento,quæ eſt ſtricti iuris.l.aliàs.de in lit.iur.& §.actionũ inſt. de act. Et ſic nõ habet ita largã naturam,præterquã quòd ad moraꝫ,& acceſſiones. l.in minorũ.C.in quib.cau.in integ.reſt.l.Titia Seio. §.uſuras. de leg.ij. & ſubdit q̃,ſi in caſu illius.§.fuiſſet legata res teſtatoris,quæ poſteà poſſidetur per unũ ex hæredibus tantũ,q̃ nedum cõtra eum inſolidum poſſet agi rei uendicatione,ut dicit ibi Bar.ſed etiã actione ex teſtamento, quia eſt de caſibus,in quibus poteſt cõcurrere rei uendicatio,& perſonalis,§.ſed noſtra.Inſt.de leg.Bar.hic,in fi.

1 Filius in actione commodati,& in alijs,in quibus patri non quæritur,nec quæri poteſt uſusfructus,poteſt eſſe in iudicio ſine eius conſenſu.

a §. SI FILIO.[a] Ex contractu cõmodati** celebrato cũ filio uel ſeruo, ipſe teneẽ in ſolidum, nam aduerſus patrẽ de peculio actio cõpetit:l.ſi filius.ff.ad Mac. I.C.B.

** Cõmodati.Nõ ex contractu mutui, nulla e-

lidum & pater uel dñs de peculio, & de dolo ipsorũ habebitur ratio. Opp. q etiã ipse pater potest cõueniri directò, tanquã legitimus administrator, l.j.C. de bo. ma. & de bo. quæ lib. l.fi. Sol. gl. fatetur q hodie posset fieri. Vel uerius, ut gl. posteà dicit, illud est uerũ, qñ agitur pro rebus, quarũ pater habet usumfructũ, & sic est legitimus administrator, secus si aliàs agatur ꝛ filium. Verũtamen dicit gl. q hodie omni casu consensus patris requiritur. l. cũ nõ solum. §.

1 necessitatẽ. de bo. quæ lib. Hoc † aũt nõ arbitror uerũ, sm opi. Lotharij positã in d. §. necessitatẽ, pbaẽ ext. de iud. c.j. in fi. li. vj. Probaẽ etiã per rationẽ. Nã de iure C. non est diminutũ ius filij, sed auctũ. Si ergo sm ista tempora poterat filius esse in iudicio sine cõsensu patris, ergo & hodie potest. Loquitur ergo ille §. necessitatẽ. in casu, in quo pater habet usumfructum, uel posset habere, sed eum repudiauit, & ideò in signum repudiationis, eius consensus requiritur. dixi in l. fi. §. j. de uerb. ob.

ADDITIO.

a *Si filiofa. in l. possessio. §. j. de acq. pos.*

§. NON POTEST. Commodatum nõ cõsistit in his quæ usu consumũtur, nisi sic tradãtur, ut usu nõ consumãtur. Quæro in l. px. seq. quid est hoc dictũ, dicis gratia. &c. Sol. ut in gl. Vel dic, ut quotidie fit, accipiẽ pecunia in commodatũ ut appareat in contractu presens & parata solutio, & sic fingitur soluta, l. singularia. ff. si cer. pet.

LEX V.

SI VT CERTO. In hac actione ex natura officij iudicis, quod deseruit actioni bonæ fidei, habetur ratio interesse, loci & temporis.

§. SI QVIS Hac. Litis æstimatio similis est emptioni. Hoc intellige ff. de rei uend. l. hæc si res. Declarauí in l. litis æstimatio. j. pro emp. & de re iud. l. in depositi.

1 *Dolus & lata culpa in his contractibus, in quibus uenit leuis & leuissima, & in quibus lata & leuis.*
Et de casu fortuito quando quis teneatur.
2 *Contractus ex conuentione legem accipiunt.*
3 *Aestimatio facit teneri de casu fortuito. & nu. 4.*
6 *Aestimatio quando est certa, tunc facit emptionem.*
7 *Aestimatio roncini locati non facit emptionem, licet ob hoc ueniat leuissima culpa.*

* *Dantis. Vt de-* a *positum, mandatum.* I. Cõ-
* *Accipiẽtis. Vt mutuum, Cõmodatum, Precariũ.* I. C. B.
* *Vtriusq;. Vt Societas, satisfdatio. Hypotheca.* I. Con. B.

§. NVNC Videndũ. [a] In contractibus, † qui celebrant gratia dantis * tantũ, uenit dolus & lata culpa. In his qui gratia accipiẽtis * tm, uenit leuis & leuissima. In his qui gratia utriusq;, * uenit lata & leuis. De casu uerò fortuito quis nõ tenetur, nisi conuẽtio, æstimatio, uel culpa præcedens aliud induca t. h. d. usq; ad §. idẽ. No. distinctionem, q aut cõtractus celebratur gratia dantis tm, aut gratia recipientis tantum, aut gratia utriusq;. † Secundo no. q contractus ex conuentione, ut hic. l. j. §. si cõueniat depo. & j. de reg.

3 iur. l. contractus. † Tertiò no. q æstimatio facit quem teneri de casu fortuito. Ad primum opp. l. rogasti. in prin. ff. si cer. pet. ibi, & maximè si fine usuris. &c. So. licet ibi utriusq; uersetur utilitas, tamen hoc principaliter nõ agebatur. qd' ergo hic dicitur de contractibus, in quib' uersatur utriusq; utilitas, debet intelligi quando hoc ab utroq; principaliter agebatur, aliàs diceretur cõtractus fieri gratia illius tantũ, cuius causa principaliter agebatur, d. l. rogasti. in prin. l. si quis nec causam. & ibi no. e. tit. Ad sm op. q propter cõuentionem quis nõ teneatur de casu fortuito. l. sed & si qs.

4 §. quæsitũ. ff. si quis caut. Sol. ut ibi. † Opp. q æstimatio nõ faciat transire periculũ. l. j. ꝛ. de æstima. act. & l. si inter uirũ. C. de iur. dot. dicit gl. quãdo de natura cõtractus ueniebat culpa lata & leuis, æstimatio facit uenire leuissimã. Sed qñ de natura contractus ueniebat leuissima, æstimatio tunc facit uenire casum fortuitum, ut aliquid operetur, arg. l. si quando. de leg. j, Ita dicit gl. hic. Istam materiam quid operetur æstimatio, ponit Cy. C. cõmm. l. j. Gul. ponit eam hic.

Ego aũt in multis discrepo ab eis, & pro declaranda materia opp. j. pro soc. l. cũ duobus. §. si in coeunda. & §. damna. dicit Gul. ibi in cõtractu societatis, in qua nõ potest cõnueniri, ut uniuꝰ soli sit periculum. l. si nõ fuerint. §. j. eo. ti. meritò æstimatio nõ facit transire periculũ. Hæc sol. nõ placet, nam licet nõ possit conueniri, ut unus ex socijs sustineat periculum societatis in totum, potest tamen conueniri, ut sustineat in aliqua certa re. d. l. si nõ fuerint. §. j. ideò Azo in l. j. de æstima. act. intelligit illum §. damna. sm distinctionẽ huius gl. ut ubi uenit leuis æstimatio, faciat uenire leuissimã. Vbi leuissima æstimatio, tũc faciat uenire casum fortũ tum quod intellige, ut j. declarabo. Sed op. j. de iur. dot. l. plerunq;. §. fi. cũ l. seq. Sol. dicit Gul. Quãdoq; æstimant res quæ de facili consumuntur, & tũc æstimatio facit transire

b periculum, ut hic, & l. plerũq;. [b] in prin. & in fin. de iure dot. & l. æstimare. ff. sol. mat. Aut æstimantur res, quę non ita de facili consumuntur, & tunc est adhibẽda distinctio. d. l. plerunq;. in fi. quia æstimatio non faciat uenire periculum deteriorationis, sed peremptionis sic. Ista distinctio non placet, per d. l. plerũq;. in prin. ibi ponitur dictio, maximè, quę idem innuit in rebus quę de facili non cõsumuntur, q in his quę de facto consumuntur. Ad idem l. quoties. de iure dot. Dic ergo, q in l. plerũq;. in fi. fuit dictũ, q redderet, uel æstimatio, uel res, & sic alternatiuè, hic uerò fuit res tradita æstimata simpliciter. Itẽ opp. l. si gratuitã. §. j. de præsc. uer. Sol. dicit Gul. ibi loquitur quãdo traditur res æstimata ei, ad quẽ usus non transit. Quo casu dic fm distinctionẽ illius. §. & l. rogasti. in prin. ff. si cer. pet. & ibi no. Sed si traditur res æstimata ei, ad quẽ trãsfertur usus, tũc facit transire periculũ, ut hic, & d. l. plerũq;. in prin. hoc nõ placet, per l. j. in fi. j. de æstima. act. Ideò dic, qñq; res traditur æstimata, hoc acto, q reddatur æstimatio, nõ res, & tunc est emptio, & tũc sine dubio periculũ spectat ad accipientem. l. necessariò. in prin. de peri. & cõm. rei uend. Qñ datur res æstimata, hoc acto, q reddatur res, & non æstimatio, & tũc non facit trãsire periculũ, & cõmodum operatur, sed eius effectum, dicut l. si inter uirũ. C. de iur. do. Qñq; res traditur æstimata, hoc acto q reddatur res, uel æstimatio, & tũc aut hoc fit in ꝟctu, de cuius natura est, ut in re tradita transferat dominiũ, uel

5 usucapiendi cõditio, & tũc facit trãsire periculũ deteriorationis, sed peremptionis sic, d. l. plerũq;. in fi. † & hoc operatur natura alternatiuę, quia re exĩstẽte, licet deteriorata, ipsa potest reddi, sed perempta, nõ potest reddi ipsa, ideò de necessitate deuenit ad æstimationẽ. Si uerò hoc fuit actũ in ꝟctu, de cuius natura nõ est, ut trãsferatur dominium, & tũc idẽ, qd' quãdo res traditur æstimata simpliciter, ut statim dicam. Quandoq; res traditur æstimata simpliciter, & de reddẽda re, uel æstimatione nihil dicit, & tũc aut hoc fit in ꝟctu, de cuius natura est, ut trãsferat dominiũ, uel usucapiẽdi cõditio, aut nõ. Primo casu, aut natura illius ꝟctus repugnat, quod illa æstimatio faciat emptionẽ, & nõ inducitur emptio, nec trãsfertur periculũ. l. seruos. ff. fam. ercis. pretiũ enim serui cũ nõ sit hereditariũ, nõ uenit in diuisionẽ. Aut natura cõtractus nõ repugnat, & tũc uidetur facta emptio, & tranſit periculũ in accipiẽtem. l. plerũq;. in prin. & l. quoties. ff. alle. & l. æstimatę. j. fol. mat. Sicut em ipsa res potest esse in dote, ita æstimatio eius. Qñq; æstimatio fit in ꝟctu, de cuius natura est, ut ꝓ parte trãsferat,

dñium & ꝓ parte nõ, ut in societate, * & tunc pro ea parte, ꝓ qua trãsfertur dominiũ, transit periculum in accipientẽ. l. cũ duobus. §. damna. & §. in coeunda. j. pro soc. ꝓ aliaueró parte, non transit periculũ. §. damna. nisi secundum distinctionẽ quã dicam in continẽti. Secundo casu quãdo æstimatio fit in contractu, cuius natura non est, ut transferatur dominium, ut in commodato, locato & depositо, & fi. & ista est materia nostra. Quo casu distingue alios contractus ab illo contractu in-

* *Societate: Circa hoc, Bar. parũ sibi constat, quãdoq; enim dicit, in societate transferri dominiũ: l. traditionẽb. C. de pac. quandoq; pro parte, ut hic, dicito, heu tram sententiã ueram esse, & quòd per societatem dominium non probatur per l. si tibi ff. rea. de præsc. uerb.* I. Conc. B.

ctu innominato, quo res æstimata uendenda traditur, ut primo casu si in omnibus alijs contractibus, in quibus dominium nõ transfertur, sed de natura cõtractus ueniebat

4 leuissima [c] culpa, tũc facit uenire casum fortuitũ, ut hic in tex. & glo. Si de natura cõtractus ueniebat leuis culpa, tũc facit uenire leuissimã. d. l. cũ duobus. §. damna. ꝓut loquit in ea parte, in qua dominiũ nõ trãsfert. & no. in l. j. ff. de æstima. ac. & hac glo. Nec ob. prædictis, l. cũ fundus. & l. quæro. j. loc. quia ibi instrumentũ non erat locatũ, meritò per æstimationẽ in eo uidetur facta emptio, sm gl. & doc. Secũdo uerò casu, quãdo res æstimata traditur uendenda, dic, Aut æstimatio refertur ad ipsam rem traditã, prout tradita est, uel ꝓut reddenda est, aut refertur ad rẽ prout est uendẽda, & istud cognoscitur ex uerbis, Primo casu æstimatio facit transire periculũ in accipientẽ. l. j. in fi. j. de æstimat. ac. ad

b hibita tũ illa distinctione, aut ex natura cõtractus ueniebat leuis, & facit uenire leuissimã. Aut uenit leuissima, & facit uenire casum fortuitũ, arg. huius l. & no. in d. l. j. de æstima. ac. secundũ opi. Azo. Secũdo casu æstimatio nihil operatur, quantũ est ad translationẽ periculi, sed est aduertendũ cuius gratia celebratur cõtractus. d. l. si gratuitam. §. j. de præsc. uer. Aut est dubiũ qualiter æstimatio fuerit facta, & in dubio respicit rẽ prout uendẽda est, nõ prout est restituen-

d da. d. l. si gratuita. §. j. de præsc. uer. [d] Vlt. scias, † qd' in omnib.

6 casibus, in quibus dixi, qd' æstimatio facit emptionẽ, est uerũ quando æstimatio est certa, sed si dicerẽ sic, reddã tibi æstimationẽ, simpliciter, re perempta, contingeret liberatio.

c l. quidam. §. j. de leg. j. Ex prædictis potes esse certus [c] quan-

7 do locator locat † tibi roncinũ æstimatũ, an æstimatio facit an te transire periculũ. Et certè cum ex natura cõtractus nõ sit, ut transferatur dominiũ, talis æstimatio nõ facit emptionem. Sed cũ ex natura contractus ueniat leuis, æstima. prædicta faciet uenire læuissimum. ut hac gl.

ADDITIO.

a *Videndum. Et in quantum dicitur, q in commodato uenit dolus, lata & leuis culpa, limita uerum, nisi commodans dicit, conserua eam tuo arbitrio, quia tunc re perdita, non tenetur commodatarius. Bar. per illum tex. l. ij. de fol. quod intellige ut ibi dicetur. Limitat gl. l. si mora. & ca. fi. & Iaſ. ibi. ff. sol. mat.*

b *Plerunq;. l. si inter. C. de iur. dot. & quod ibi dixi, Bal. l. si pacisceuda. C. de pac. & in l. j. in ult. col. C. commo. Io. And. c. j. ext. eo. distinguit, q in cõtractibus, de quorum natura est, ut transeat dominium, seu æstimatio, operetur uenditionem, & tunc trãsit periculum. l. quoties. C. de iur. dot. & l. plerunq;. ff. eo. tit. ut in fundo æstimato dato in dotem. In contractibus uerò in quibus de eorum natura æstimatio non facit uenditionem, ut in locato, & commodato, æstimatio non facit plus transire in accipientem, q̃ exposcat natura contractus, sed operabitur tunc æstimatio, ut sciat pretium rei, casu quo res perderetur, uel deterioraretur. Et dicit Abb. Sicul. d. c. j. q. ista opinio plus sibi placet, q̃ opi. Bar. hic & Accu. pro qua etiam facit, quia interpretatio etiam debet fieri contra eum, qui potuit legem apertius dicere, ut in reg. contra eum. de reg. iu. lib. vj. & in l. quicquid astringẽdæ. de uer. ob. Sed Io. And. non respondit ad istum tex. hic, qui loquitur in commodato. Sed Abb. ibi dixit, q intelligit hunc tex. quãdo accipiens expreſsè promisit se præstaturum æstimationem. et ita apertè loquitur iste §. in fi. Secus quando æstimatio fuit simpliciter facta. Idem dicit, quando quis promisisset alternatiuè rem, uel æstimationem, per d. l. plerunq;. & in contractum dotis, quando agitur ut species reddatur, æstimatio non facit transire periculum casus fortuiti, sed solùm deterioratio. rei quæ fieret dolo, uel culpa uiri, d. l. si inter uirum. cum gl. & ibi Bal. C. de iur. dot. & ibi etiam per Bal. quid si est res quæ seruando seruari non potest, ut animal, uel res quæ consistit in pondere, numero, & mensura? Et istis adde Bal. l. j. in viij. q. C. pro soc. Bar. l. j. de æstima. act.*

c *Leuissima. Spe. de loca. §. nunc dicendum est, & c.*

d *POMA. uerb. Are. cons. cvij. aliàs. clxxj. Ro. cons. cccxiiij. ad fi. Aret. cons. lxxxiiij. So. cons. xciiij.*

e *Certus. Bar. in consi. inci. commune Lisignani locaui. tenet, q locator qui allegat culpam & negligentiam conductoris, non dicitur illam probare, nisi specificè probet in quo specialiter culpa, uel negligẽtia fuerit cõmissa. Nam dicit, q, ubicunq; aliqui obijcitur culpa, siue agendo, siue excipiendo, siue denunciando, non dicitur concludere, nisi certa limitata culpa probetur. De agendo allegat l. prætor. in prin. de iniur. c. ut circa. de elect. in vj. & c. præsentium. de test. eo. lib. de denunciando allegat quod habetur in l.*

Bar. super ff. uet.

denunciasse. ff. de adul. l. qui aliter. §. j. quod ui aut clã. quod no. & Bar. §. si de me. ff. eo. & c. Adde q locatori alleganti culpam, incumbit onus probandi, Anch. consi. cccxlix.

1 *Culpa præsumitur quando quis res commodatas amisit, suas autem saluas fecit.*
2 *Commodatas res quando quis habet diuersas à duobus, locus est gratificationi, quas euadet.*

1 §. QVOD Verò senectute. Hunc §. summaui cum præcedentibus. † No. q culpa est, si qui res suas saluas fecit, commodatas amisit, & ex hoc solo præsumitur culpa, ut j. de adm. tu. l. tutor sm dignitatẽ. §. nõ est audiẽdus. Quærit gl. quid si res cõmodata erat utilior q̃ suæ, dic ut

2 in ea. Quæro † quid si erãt æquales, uel habebat cõmoda

a tas res duorũ? Certè tũc locus est gratificationi, [a] ut si non potest utranq; euadere, euadat quã uult. j. ad Syl. l. iij. §. ij.

ADDITIO.

a POMA. *gratificationi. gl. l. cines. C. de incol. lib. x. Bal. l. per agrum. C. de seru. & aqua. & l. fi. commi. uel epi. Bar. l. admonendi. ff. de iureiur. Alex. l. si Titius. in fi. de uer. ob. dum allegat Bal. l. in quibus. C. de secun. nup. Adde cont. tenuisse Bal. d. l. in quibus. auth. ex testamento. C. de colla. Alex. l. qui fi liabus. §. j. de leg. j.*

1 *Custodire tacitè, qui tenetur, idem si expressè agatur.*
2 *Homo seipsum custodit, & in eo non debetur tanta custodia.*

§. CVSTODIAM. Quibus casibus tacitè tenetur de

1 custodia, † idem est si expressè agatur. & de hoc sequit super uer. indigeret. No. q minus tenetur de custodia

a [a] in homine, quàm in alia re, quia homo ipse scit se custodi

2 re, † & ideò non debetur tanta custodia iudicialis, uel conuentionalis.

ADDITIO.

a *Custodia. quæ dicatur fida custodia, gl. l. ij. de ser. fug. q, ille, qui ligat diligẽter, custodit. Inn. c. nuper. in prin. de sen. exc. & ibi uidetur, q, quis dicitur carceratus, cui aſsignatur unus locus, de quo non posit exire. Bar. l. fin. C. de decur. li. xij. q. aliud est ponere in carcerem, & aliud, sub custodia detinere. Et dicitur fida custodia tenuisse, qui de eius manibus nõ auſugit. x. col. de pace tenenda, et eius uiolat. §. si iudex. in uer. securè. Et de hac custodia, uide Bar. post gl. l. si pecuniam. §. sed si acceperit. de cond. cau. dat. & hic no. q. tenetur minus custodire senem, q̃ iuuenem. Et quãdo quis dicatur carceratus, & quando non, uide l. qui neq;. ff. de uer. sig. Bal. l. j. C. de confeſs. in l. admonendi. de iur. Ang. l. qui in carcerem. ff. quod met. causſ. & c.*

1 *Culpa quando præcesit casum, quis de casu tenetur, & quando.*
2 *Positiones & articuli quomodo formentur, ut quis teneatur de casu.*

a §. SED INTERDVM. [a] Summaui cũ præcedentibus.

1 † No. q quis tenetur de casu; quando culpa precedit casum. opp. j. ad leg. Rhod. de iact. l. fi. §. j. Gl. dicit, fallit ibi, nec aliter soluit. Tu dic clarius, Quandoq; culpa præcedit casum, utrũ quis teneatur de casu, dic sm Gul. sic; Aut illa culpa cadit in moram, & tenetur de casu. l. quod te. ff. si cer. pet. & l. si ex legati causa. de uer. ob. Aut nõ cadit in mo

b ram, & tunc [b] aut illa culpa non est ordinata ad casum, qa ex illa culpa nullo modo potuisset casus ille contingere, & tunc non tenetur de casu. l. non omne. de stat. lib. l. si filius. §. est & alia. quod ui aut clam. Quandoq; culpa põt esse ordinata ad casum, quia ex ea potest contingere casus, tunc aut casus secutus est propter illam culpam, & tunc tenetur de casu, ut hic, Aut casus nihilominus contigisset, posito q culpa non interfuisset, & tunc aut culpa fuit commissa in nõ faciendo, & qs nõ tenetur de casu. l. & in totũ. j. de impẽ. Aut fuit cõmissa in faciendo, & tunc aut illud factũ nõ cadebat in delictũ, & tũc non tenetur de casu, l. fi. §. j. & leg. Rhod. de iact. & l. si is qui. j. de act. & ob. facit. d. l. si alius. §. est & alia. q uí aut clam. Aut illud factũ cadebat in delictũ, & tũc tenet quãdocunq; de casu posteà eueniente, l. ita uulneratus. ad l. Aquil. sm Gul. tu hoc ultimum subdistingue. Aut delictũ cõmittebatur circa rẽ ipsam, & uerũ dicit Gul. Aut cõmittebatur circa usum rei, & tũc secus. ff. de cõdi. furt

2 l. q furtũ. & ibi uidistis. † Et hic habes qualiter debeas formare positiones & articulos, ut concludatur q culpa faciat quem teneri de casu, Nam quandoq; debet concludi, q

propter culpam casus euenit, quādoq; hoc nō est necesse. Itē ex prædictis habes qualiter debeāt formari articuli ex parte rei, scilicet q; casus euenisset, etiam si culpa non præcessisset, ut ex prædictis patet.

ADDITIO.

a Interdum.Inn.c.sicut.de iureiu.
b Tunc.Bar.d.l.qui furtū.de cond.fur.Bal.l.pignus.in fi.C.de pig.act. Cast. l.j.in prin.ſ.de eo per quem fac.erit.

§. IDEM QVAE. Si cōmodās nō patiē cōmodatariū uti re ad eū usum, ad quem commodauit, tenetur commodati contraria. Si commodatarius aliter utitur, tenetur commodati directa, & etiam furti.h.d.

1 Vendita equa, an uideatur uenditus pullus.

a §. VSQVE ADEO. Diligētia debet adhiberi in re cōmodata, & ciꝰ sequela. [a] Gul. format hic † duas q. unā
1 utrū uēdita equa, uel uacca uideaē uenditus pullus, q sequebatur eam. Item nunqd uēdito equo,
* Sella.Non,l.j. b uideatur uēdita sella. [b] * De hoc ultimo uide §.quæ deposi- bis in l.ædiles.§.item sciendum.de edil.edi.
tis. ſ. depositi.
Tametſi Bar.cōt.ut ſ. prox.add.l.Con. B.

ADDITIO.

a POMA.Sequela.Bal.c.translato.de consſt.Iaſ.l.ſi extraneus.§.ſi.ſ.de cōd. ob cau.in l.de quibus.ff.de legi.
b Sella.Bar.uidetur tenere q; sic, per illum tex.in l.eum qui.§.non soli.ſ. de fur.facit quod ipse no.in l.de quib.circa fi.ſ.de leg.dixi in d.l.eū qui. &c.

1 Stagialia, bursæ, & coronæ, quas uir mittit uxori quando eam ducit, non uidentur donata, sed potius commodata.
2 Commodatarius ad hoc ut teneatur de culpa, necesse est q; commodatum fiat gratia ipsius & forma positionum.
3 Commodatum in dubio præsumitur rogatu commodatarij.

a §. INTERDVM.[a] Si cōmodatū fiat gratia dātis, uel eiꝰ cōtemplatione, cōmodatariꝰ de solo dolo teneē. Tene
b mēti [b] hūc casum † q; stagialia, bursæ, & coronæ, quas
1 uir mittit uxori qñ ducit eā, q; nō uideē in dubio donatę, sed magis cōmodatæ, ut hic, ut magis ornatē ad uirū accedat, & ppter hoc nō cōfirmanē morte, nec debēt apud uxo-
2 rē remanere, nisi cōsuetudo aliter se haberet. Secūdò no. †
c q; ad hoc ut cōmodatarius [c] teneaē de culpa, est necesse q; cōmodatū fiat gratia ipsius. ſ. depoſ.l.j.§. sæpè euenit. & sic sis cautus de hoc facere positionē, quia cōmodasti rogatu recipientis. Vel si defendis cōuentū, nitaris ꝓbare, si potes,
3 q; ille obtulit tibi illā rē. Sed qd si de hoc † nihil est, ꝓbatū ex utraq; parte re. præsumiē rogatu cōmodatarij regulariter, ſ.ea.l.§. commodatum autem, &c.

ADDITIO.

a Interdū.Bar.l.pe.§.j.ſol.mat.& in l.j.§. neq; castrense.de col.bo. & ibi dixi.& Bal.l.cum te.C.de do.ante nup. & quæ dixi post Bar.l.iij.§.ſi.ff. de mu.& hon.
b POMA.Tene menti. Vide Feli.c.super eo.de test.
c Commodatarius.Bar.l.rogaſti.ſ.ſi.cer.pet.

1 Agendum qua actione sit, quando res mea est per te pignorata.
2 Pignori si cui dederis rem meam & non luit, quando agere potero.

§. NVNC Videdū. Si res data, ut pignoreē, nō restituitur, cōpetentibus actionibꝰ est agendū, uel actio debet
1 cedi sumptibus & periculo ipsius cedētis. † No. distinctionē, qñ res mea pignoraē per te, qua actione sit agēdū ꝙ
2 te. Quā distinctionē ponit gl. latiꝰ. C.eo.l.pe. † Quæro, qd si nō est appositū tēpus, intra qd̄ luere debeat, qñ ego potero agere ꝙ te. Gl. dicit hic, cū diu stetit q; non luit, in d. l. pe. C.eo. dicit, si est luitio facilis, & non uult luere, dic ut ibi.

§. SI ME. Culpa hominis cōmodati cū re, commodatariū nō excusat, secus in dolo. Opp. ad prin. q; cōmodatarius nō tenetur de culpa istiꝰ nūcij missi cū re. l. ſi me causa. §. cōmodatā. ſ. eo. So. intelligas hic, q; ego cōmodaui tibi seruū cū lance, nō tñ hoc acto, ut illa res esſetin custodia serui, & ideò tu cōmodatarius teneris de culpa, si fortè ille seruus nō erat ita idoneus, q; ei debuisset cōmitti, aliàs si iam idoneus esset, cōmodatarius nō esſet in culpa. ſ. eo. l. eū qui. cū l. seq. ad fi. Op. q; dolus serui nō excuset cōmodatariū. l. rē mihi. §. in exercitu. ſ. eo. Sol. hic de seruo cōmodato cū re, ibi de seruo commodantis, nō commodato cū re.

1 Custodis per appositionem, quando uideatur remissa custodia.
2 Carceris custos liberatur à custodia carcerati recommendati per potestatem, licet postea potestas miserit ad custodiam famulos.
3 Scholaris quādo teneatur de custodia roncini locati, si locās misit famulū.

§. SI DE ME. Appositio custodis facta ex post facto, non remittit custodiā ei, cui res fuerat cōmodata. Op.
1 † q; per appositionē custodis, uideē remitti custodia. ſ.ea.l.uer. planē. Sol. ibi loquiē qñ custodē apposuit ab initio, hic qñ ex post facto. Ista sol. uera est in se, ut statim dicā, tñ nō cōgruit præcedēti §. ibi enim seruꝰ nō fuit appositus ut custos, sed fuit cōmodatus unà cū re. Ista enim lōgè inter se differūt, nā ego possum cōfidere de te magis q̄ de seruo, seu famulo meo. & si cōmodo famulū & argentū, nō tñ per hoc famulū ꝓ custode pono. Ita loquiē §. præcedēs. Secūdò opp. l. si soluturus. ſ. de sol. de acq. poſ. l. quarundam. Sol. Dicit glo. ꝑia loquuntur qñ custos fuit appositus ab initio, hic qñ ex post facto fuit appositus. Et fm hoc distinctio Labe. hic reprehēditur per Vlp. & hæc opin. fuit Azo. Ioa. fuit in ꝑia opi. qd̄ per appositionē custodis, indistinctē uideatur remissa custodia. Et istā opi. sequūtur quidam Moder. per l. si mea causa. ſ. eo. Nec ob. uer. ego puto. q; nō corrigit dictū Labeonis, sed quia Labeo solū de periculo respondit, & de actione nihil dixit, ideò per Vlp. suppletur ibi, ego puto, &c. Tu dic qd̄ ista est ueritas, quod distinctio Labeonis corrigitur etiam in quantū dicit de periculo, qd̄ patet per illud qd̄ dicitur hic, nisi aliud nominatim cōuenit, &c. Sed apponere custodē, nō est nominatim cōuenire, ergo, &c. Nō ob. l. si mea causa. §. j. ſ. eo. & l. eū qui. in fin. q; ibi fuit appositus custos, & res ablata à cōmodatario, & data custodi, unde auferendo rē à commodatario, liberatur à custodia, imò à totali obligatione, quasi res sit perfectè reddita. ſ. eo. l. iij. §. ſi reddita. Hic autē fuit appositus custos remanēte re penes cōmodatariū, ideò non nidetur remitti custodia. Licet enim ego faciā custodire rē meā, nō per hoc nego quin tu custodias, imò etiā uolo te custodire, ita loquitur hic. Reassume ergo breuiter, Aut famulus, [a] uel seruus cōmodatur simul cū re, aut apponiē ut custos. Primo casu serua distinctionem præcedentis §. Secūdo casu distingue, Aut custos fuit appositus ab initio, & uidetur actū qd̄ commodatarius non teneatur de custodia, arg. l. si soluturus. ſ. de sol. & l. quarūdam. & de iu. dot. l. ſi ego. §. dotis. & locati. l. dominus horreorum. & nau. cop. ſtab. l. ſi. §. j. Aut fuit appositus ex post facto, & tūc aut res remansit penes cōmodatarium, & nō uideē remissa custodia, ut hic. Aut penes eū non remansit, & uidetur remissa custodia. l. eū q. §. fin. & l. ſi mei causa. §. j. ſ. eo. Cy. C. loc. l. ex diui. Et prædicta faciunt † ad q. [b] Potestas recommendauit aliquē in carceribus, posteà dubitans misit familiam suam ad custodiam carceris, certè per appositionē custodis, non uidetur remissa custodia cōmentarienſi, ut hic, cū apud istū cōmentariensem in carcere remaneret, secus si familiæ crederetur. d. l. ſi mea causa. §. j. ſ. eo. † Item facit ad q. de locatore roncini, qui cū roncino misit famulū suum, [c] utrū per hoc scholari conducenti uideatur remissa custodia. Glo. uidetur dicere quod propter hoc non minus scholaris teneatur, ut ſ. usuf. quemad. caue. l. pen. & ibi no. Dic aut constat quod locauit famulum & roncinum, non autem eū appoſuit causa custodiæ, & tunc negligentia nunciꝰ non excusat scholarē, dolus uerò sic, ſ. prox. §. quod intellige antequàm scholaris reddit roncinum. Si enim postquam ei reddidit, periit, non tenetur, d. l. ſi mea causa. §. j. Aut constat quod eum misit ut custodē, & tunc quia hoc fecit ab initio, scholaris non tenetur de custodia, ut patet ex prædictis, &c. Aut nihil apparet, sed locauit roncinum & famulum simpliciter, & tunc in dubio non uidetur remissa custodia. d. l. pe. cum gl. ſ. usuf. quemad. ca.

ADDITIO.

a Famulus.Bal.l.ex diui.C.loc.& ibi etiā, an dominus teneatur ex mala custodia, &c.

b q.Bar.l.j.§.quemadmodum.ſ.de lib.ag.Bal.d.l.ex diui.
c Suum.Bar.ſ.ea.l.j.§.nunc uidendum.in fi.& Bar.l.j.§. quemadmodū. de lib.ag.Bal.l.eden.C.loc.Ang.l.qui Romæ.§.Callimachus. de uer. ob. Bar. d.§.quemad.

1 Vsus quando poſsit haberi pro parte.
2 Rem restitui in obligatione quando quilibet teneatur pro parte, uel insolidum, & quando diuidua, uel indiuidua nu.6.
L.ſi duo.in fin.ſ.depoſ.declaratio.
4 Quod idem sit dicere, periculo communi, & communiter, & quilibet tenetur insolidum.
5 Reos duos constituendi in modo per ius auth. nihil est immutatum, sed in modo conueniendi, & sic hic §. non corrigitur.
7 Obligatio rem tradi est indiuidua, quò ad obligationem & solutionem.
8 Obligatio rem dari est indiuidua, quò ad obligationem & solutionem, & quare.
9 Obligationibus quæ contrahuntur ad reddendum certam ſpeciem, qualiter plures teneantur.
10 Quodammodo est nota improprietatis.
11 Plures quando tenentur insolidum, an quando dicantur duo rei.
12 Prælationis beneficium scilicet q; prius conueniatur ille, in quem pecunia peruenit, quando habeat locum in duobus reis.
13 Commodati qui egit contra commodatarium pro re commodata deteriorata, uel furto per eum subtracta, quando poterit agere actione l. Aquiliæ. & nu.15.
14 Punitur pro uultuere, quādo poſsit etiam puniri pro cicatrice, uel alia qualitate omiſsa, quæ augeret condemnationem.
16 Actio una quando tollat aliam.
17 Correus quādo conuenitur ex facto correi, debet cedi sibi actio, & inquantum. & nu.19. an fiat ceſsio, etiam si non habeant beneficium diuiſionis.
18 Fideiuſsoribus unus ex pluribus quando conuenitur, semper debet sibi cedi actio contra principalem, & etiam contra alium fideiuſsorem.
20 Poſseſsio ciuilis causat uſucapionem.
21 Emphyteuta & ſimiles, dicuntur tantùm naturaliter poſsidere.

§. SI DVOBVS Vehiculū. In obligatione primitiua quę ad rei restitutionem ꝑhitur, quilibet tenetur pro parte, quia insolidū ad eos peruenire nō potest. In obligatione uero secūdaria, quæ cōtrahitur ratione doli, uel culpæ, quilibet tenetur insolidū, quia pro parte nō potest delinqui, & si agit ꝑ unum ex facto alterius, ei actio cedi debet, quia si ꝑ ipsum ageretur, actio pro rata tolleretur. h. d. Diuide, quia primò quæritur, plures commodatarij obligentur obligatione primitiua, quę ꝑhitur ad rem restituēdam. Secundò, qualiter contrahatur obligatio secūdaria ratione doli, uel culpę utroq; delinquente. Tertiò quādo unus tantum deliquit. Secunda ibi, sed esset uerius. Tertia in l. unde quæritur. uer. sed si legis. & quælibet istarum partium subdiuiditur in plures, ut apparebit in positione cau-
1 sus. In hac parte primò ponitur thema, & q. est clara. † Se-
a quitur uer. & ait. hic arguit, q; non [a] teneantur insolidū, & ponit tantum probationem minoris, unde forma argum. sic, Obligatio quæ re contrahitur, non potest in plus contrahi, ultra quàm res perueniat. C. de non nu. pec. l. cum ultra. Sed dominium uehiculi, uel possessio non potest peruenire ad plures insolidum, sed pro parte, ergo non tenentur insolidum, sed pro parte. Sequitur uer. nec quem quàm. hic respon. cuidam obiectioni, quæ fiebat contra obiectionem prædictam, quam sic forma, plures possunt esse domini unius fundi, sed non sunt dñi ꝓ parte, q; nulla pars est, quam quis posſit dicere suam, ergo sunt domini insolidum. Ad hoc respondet iurisconſ. q; licet non sint domini certæ partis, quæ posſit ad oculum demōstrari, tamen sunt domini totius fundi ꝓ parte indiuisa, quæ non potest ad oculum demonstrari. Pro parte ergo demonstrati, non sunt domini insolidum, uide literam. Sequitur uer. usum autem balnei. hic allegat, q; teneantur insolidum, & forma arg. sic. In commodato conceditur usus, non dominium, uel possessio, sed usus rei potest esse apud plures insolidum. Nam platea ego utor insolidum, seu in tota & tu in totum, & sic de singulis. Idem in balneo, uel porticu, & similibus, ergo plures commodatarij obligantur insolidū. h. d. non tamen ponit, nisi probationem minoris proposi

tionis.* Sequiē uer. uerū hic Iutiscōſ. respon- * Propositionis.
det ad arg. proximè factū, ex quo apparet declaratio q. seu eius determinat. & dicit sic, Fateor q; in platea, balneo, theatro, & alijs locis amplius plures uti possunt insolidū, sed quæstio nostra proponitur, in uehiculo patuo, in quo ego sedeo, tu non potes sedere, & sic plures insolidū nō possunt uti uehiculo, ergo remanet q; nec rōne dominij, nec rōne possessionis, nec usus plures tenentur insolidū. h. d. uide literā. Sequitur uer. sed esset uerius. hic incipit secūda pars principalis, in qua loquiē de obligatione secundaria rōne doli, uel culpę, in qua forma casum sic, Vidi, q; nō obligatur insolidū ad rē restituendā, sed in cōmodato & locato ꝑhitur negligentia, seu obligatio ratione negligētiæ, doli, uel culpæ, an ad istā tenebitur quilibet insolidū, uel ꝓ parte? ꝛ. Iurisconſ. Culpa & dolus nō potest cōmitti in re ꝓ parte, nec diligētia pōt adhiberi ꝓ parte, & ideo in ista obligatione quilibet teneē in solidū. Ex quo inferē q; erunt quodāmodò quasi rei duo debendi. Ex hoc sequiē aliud, q; unius solutio liberat aliū. Itē ex prædictis sequitur aliud, q; utricq; cōpetat actio furti insolidū, quia utriusq; insolidū interest, & altero agēte, tol litur actio ꝑ alterū. h. d. usq; ad l. unde quæriē. Sequiē l. unde quæriē. in qua formatur una q. circa præmiſſa, quæ est clara. & quidā habet in litera, cōuenire, & quidā conueniri, quælibet litera est bona, ut ſ. dicā. Sequitur uer. sed si legis. hic incipit tertia pars, in qua loquiē, qñ unus tantū de liquit. & diuiditur in tres partes, prima quādo cōuenitur ille qui nō deliquit, secūda qñ cōuenitur ille qui deliquit, tertiò poniē quædā limitatio præcedētis dicti. Secūda ibi, nam & si. Tertia ibi, nisi fortè. Casus in terminis est clarus, ideò uideas per teipsum. Ad primum dictū opp. & uidetur q; usus ꝓ parte haberi nō posſit, ut ſ. de usur. & hab. l. usus
2 pars. Sol. prout usus refertur ad ius, & nō potest haberi ꝓ parte. Sed ꝓut refertur ad factū, sic, ut hic. Ita dicit gl. hoc nō uideē uerū, q; a hic iura incorporalia iudicanē diuidua & indiuidua, fm naturā eius quod in ipso iure deducitur, l. iiij. §. Cato. de uer. ob. Si ergo ipse usus fm factū esset diuiduus, eodē modo esset respectu iuris. Dic ergo, aut usus refertur ad personā, & tūc nō pōt in parte diuidi, ut in cont. Aut refertur ad rē, & pōt esse usus partis rei, ita loquiē hic. Opp. & uideē q; in paruа re posſit esse usus plurium insolidum, l. riparū. ſ. de re. diu. & ſ. de uia pub. l. uiā publicā. Sol. fateor q; iuris permiſsione pōt permitti usus pluribus, nō tñ utetur quilibet insolidū in re parua. Sed quādo usus unius per usum alterius incommodatur, est melior cōditio occupantis. l. ij. §. j. ſ. ne quid in loco pub. & est hoc in rebus publicis, de quibus loquiē hic, in rebus uerò priuatis, qualiter plures possunt uti insolidū, dic ut l. ſi ædes. ſ. cōm. dui. & Dy. c. in re cōmuni. ext. de reg. iur. in vj. Venio ad ij. partē, hic in uer. sed esse uerius. dicit q; tenetur insolidū. ſ. ꝓx. dictū est cont. quare malè. dicit gl. quod dictū est usq; huc, est dictū allegando. & in hoc uer. respondet q. & hoc tangitur in ij. gl. huius §. super uer. & ait &c. Veritas est q; in prima parte loquiē de obligatione primitiua, quæ ꝑhitur ad rē restituendā, & ad illā respōdet, q; quilibet teneē, ꝓ parte, ut est dictū. Hic loquiē de obligatione secūdaria, quæ ꝑhitē rōne doli uel culpę, & hoc statim declarabitur in seq. cont. Op. ad istū uerſ. & uideē q; quilibet teneaē, ꝓ parte. l. ſi duo. in fi. ſ. depoſ. dicit gl. fateor q; quilibet teneē insolidum ad rē restituendā, tamē si nō restituit, ad interesse fit cōdemnatio, ꝓ parte tantū, ut in cōt. Videas gl. quæ est difficilis, & in multis est sumpta ex summa Azo. C.e. & est ista gl. super y. habebuntur. istud quod gl. dicit, q; ad rē restituendā quilibet teneē in solidū, est ꝑ prin. huius §. ut dixi. Nō enim tenetur insolidū, nisi sit actū, ut dicit hac eadē gl. j. & fi. ſ. dep. l. j. §. si apud duos. & ibi no. & est expressus tex. C. lo. l. diuiſa. & ſ. lo. l. cū apparebit. & l. eadem. de duo. reis. quod apparet, quia ista obligatio ad rem restituēd m diuiditur inter hæredes, pro hæreditaria portione. ut ſ. e. l. iij. §. hæres. ergo ea

3 dem ratione diuiditur inter plures cõmodatarios. Dic † ergo ad declarationẽ d.l.si duo. quæ signaꝫ ꝓ ꝑria, ꝙ hic loquitur de obligatione secũdaria, quæ ꝫhitur rõne doli, uel culpæ, quo casu ꝙlibet teneꝫ in solidũ, ut hic in j. & in parte huius l. in obligatione uerò primitiua ad rẽ restituendã, quilibet tenetur pro parte, ut ſ. dictũ est, tamẽ licet ꝓ parte teneatur præstatio partis, nõ præstat liberationẽ, & sic est indiuidua quò ad solutionem. d.l.si duo. Sed si perueniat ad interesse, tũc erit diuidua, ẽt quò ad solutionẽ. l. ꝑria. Opp. & uidetur ꝙ in obligatione secundaria, quilibet teneatur ꝓ parte, ꝫ.e.l. rẽ mihi. §. in exercitu. Sol. dicit gl. & bene, ibi fuit actũ, ut quilibet teneretur pro parte, dixit eñ communi
4 periculo, ut ibi patet. † Ex qua gl. no. ꝙ idem est dicere, cõi periculo, & cõmuniter quilibet teneat ꝓ parte. Vide istã gl. lta opp. duo rei nõ cõstituunt, nisi hoc agaꝫ, auth. de duo. re. in prin. Gl. dicit, cõcedo ꝙ ista lex est hodie correcta, nec
5 eñ tenerenꝫ ut duo rei, nisi hoc esset actũ, ista gl. dicit † pessimẽ, nã per auth. illã nihil est immutatũ in mõ cõstituẽdi duos reos, sed solũ in mõ cõueniendi, quia inductũ est hodie beneficiũ diuisionis, ut plenè dixi in l. ij. & l. reos. §. cũ tabulis. de duo. reis, & doc. auth. hoc ita. C. de duo. re. unde ista lex remanet incorrecta. Sed tenẽdo opi. gl. ꝙ corrigaꝫ, opp. ut recitẽ gl. quia auth. de duo. re. loquit̃ de his quę diuidua sunt, qđ patet quia inducit beneficium diuisionis. Sed ista obligatio rẽ restitui est in diuidua, ꝙa ꝓ parte solui nõ põt. d.l.si duo. ergo hic nihil immutatur. Sol. dicit gl. illud qđ. dicitur, ꝙ hæc obligatio est indiuidua, est uerũ, si hoc actũ sit, aliàs secus, ergo si simpliciter, ꝓmittitur, est diuidua. Et sic põt corrigi ꝓ auth. de duo. re. & in hoc residet gl. uide eã. Et sic uides ꝙ finis huius gl. contradicat principio, & dicit uerius hic, ꝓut ſe refert ad obligationẽ restitui.
6 Nã diuidua † est quò ad obligationẽ, & indiuidua quò ad solutionẽ, ut dixi. Sed ꝫ hoc opp. l. stipulationes non diuidunt. prin. de uer. ob. ubi dicit, ꝙ ẽt nõ recepit diuisionem ipsa obligatio, prout loquit̃ de obligatione rem tradi. Gl. hic ut uidistis, tenet, ꝙ hic fuit actũ, ꝙ quilibet teneret insolidũ. Idẽ no. in d.l.j.§. si apud duos. ꝫ. dep. quod est diuina-
7 re, & contra illũ tex. Dic ergo † ꝙ obligatio rem tradi, est indiuidua quò ad solutionẽ & obligationẽ, sed obligatio rẽ restitui, est diuidua quò ad obligationẽ, & indiuidua quò
8 ad solutionem. l. si duo. Rõ quia † obligatio rẽ dari, est diuidua quò ad obligationẽ & solutionem, quia põt quis præcisè compelli ad dandũ, unde nõ põt deueniri ad illud inconueniens, scilicet ꝙ unus soluat partẽ ẽstimationis, alter partẽ rei creditore inuito. Obligatio uerò rẽ tradi, dicitur indiuidua utroq; respectu. Ratio quia in ea statim post moram succedit obligatio ad interesse. d. l. stipulationes non diuiduntur. & ideò si unus traderet partẽ, alter liberaretur soluendo partẽ interesse, qđ est absurdũ. l. in exceptione. §. ꝓ parte. de uer. ob. Sunt etiã aliæ rationes, quare dicta obligatio dicitur indiuidua, ut dixi in d.l. stipulationes nõ diuiduntur. sed obligatio rẽ restitui est tertia ratio separata ab his, nã in ea põt quis præcisè compelli ad restituendã, nec succedit obligatio ad interesse, nisi cũ desiit posse restitui. l. in re furtiua. §. de con. fur. & ibi dixi, plenius in d.l. stipulationes non diuiduntˢ. Vnde ex eo qđ possunt præcisè cõpelli ad restituendũ, dicitur diuidua respectu obligationis, quia nõ põt deueniri ad illud inconueniens, & ex eo qđ re perempta põt succedere obligatio ad interesse, dicit indiuidua respectu solutionis. Et hoc dixi plenius in l. stipulationes nõ diuiduntur. Opp. & uidet ꝙ in obligatione secũdaria nõ teneatur insolidũ. ꝫ. dep. l. j. §. si apud duos. Sol. hic loquit̃ quãdo uterq; deliquit, ibi quãdo alter tantum. opp. l. unde queritur. uer. sed & si legis. ꝫ. ꝑx. Sol. ibi alter tã tum deliquit faciendo, sed etiam alius deliquit negligendo. Vnde quilibet põt dici deliquisse, ideo quilibet tenetur
9 insolidũ, ut ibi uidebitis. Reassume † ergo breuiter, in istis obligationibus quę contrahuntur ad reddendã certã speciem, qualiter plures teneantur. Aut loqueris de pluribus principalibus, aut de pluribus heredibus unius principalis. Primo casu, aut loqueris de obligatione primitiua ad rem restituendam, & tunc quilibet tenetur ꝓ parte, nisi sit actum ꝙ insolidum teneantur, ut hic in prin. & C. lo. l. si diuisa. & ꝫ. lo. l. cũ apparebit. & de duo. re. l. eandẽ. in prin. licet teneatur pro parte, tñ solutione partis, nõ cõtingit liberatio. l. si duo. ꝫ. dep. Si uerò de obligatione secũdaria loqueris, & tunc aut est actum ꝙ quilibet teneatur ꝓ parte, & tenebitur pro parte. d.l. si rẽ mihi. §. in exercit. ꝫ. e. Aut ꝙ quilibet teneatur insolidum, & non est dubium ꝙ teneatur insolidum. d.l. eadem. in prin. Aut nihil est dictum, & tũc aut ambo deliquerunt, & quilibet tenebitur insolidum, quasi duo rei, ut hoc uer. Aut alter tantum deliquit, & ille solus tenetur, ut dixi ſ. & in d.l. j. §. si apud duos. ꝫ. depo. Si uerò loqueris de pluribᵇ hæredibᵇ unus principalis, & tũc aut tenentur actione bonæfidei, aut stricti iuris, quod dicut l. iij. §. hæres. ſ. eo. & hæc de obligatione primitiua. De obligatione uerò secundaria, dic ut in d.l. j. §. si apud duos. ꝫ. de po. & d.l. si duo. in prin. e. tí. Circa prędicta dubitatur, quare tex. hic dicit, quodammodo duo rei habebuntur, quia
10 dictio † quodammodo, est no. impropriętatis. ꝛ. quia si ex presse esset dictum, quilibet teneretur insolidum, etiam si unus tantum deliquisset. quod non est, ut modo dixi. Item
11 dubitatur, † an semper cum plures tenentur insolidùm, dicantur duo rei. ꝛ. si tenẽtur insolidùm ex natura rei, in obligatione deductæ, quia indiuidua, non dicuntur duo rei, nisi hoc sit actum. l. rem. hæreditariam. ꝫ. de eui. & l. ij. §. si tamen hominem. ꝫ. de uer. ob. per gl. & doc. & effectus est magnus, quia cùm non sunt duo rei, non habebunt in eis locum, quæ de duobus reis dicuntur, uidelicet ꝙ pactum factum uni, prosit alteri, & simil. & ꝙ mora unius nocet alteri, & si. Venio ad uer. & ambobus. & opp. Inſt. de ob. quæ ex del. naſ. §. quæ de fullone. & C. de fur. l. manifestissimi. §. sed cùm in secundam. Sol. fateor ꝙ hodie est in electione domini, utrum uelit agere contra furem, uel commodatarium. Venio ad l. & alterutro. & opp. ꝙ factum unius, non potest tollere actionem alterius. l. Stich. in fi. de noua. Sol. hic sunt quodammodò duo rei, cũ quilibet insolidum cõpetit actio contra furem, ideò unius factum tollit actionẽ alterius. l. ex duobus. ꝫ. de duo. re. Venio ad l. unde queritˢ. pro ut est in litera, conuenire. & opp. ſine actione nemo experitur. l. si pupilli. §. uideamus. ſ. de ne. ge. So. dicit gl. fateor ꝙ hic non poterit agere ille conuentus nisi sibi cessa a-
ctione. Item opp. l. fi. §. sed cũ secũdam. ſ. all. & ꝫ. lo. l. is qui. Sol. dicit gl. cõcedo ꝙ aget solũ ad interesse suũ, non ad pœnã, quam ille exigit, & secundũ hoc aduerte, quia actio cõmodati est illa quæ cedit. Itẽ opp. ad idem qđ modo dixi, d. l. si pignore. ꝫ. ti. j. ubi ꝫ creditorem agitur etiã ad pœnã. Sol. aliud in creditore, ꝫ in cõmodatarió & cõductore. Rõ ibi patet, sed, put hic est litera, conueniri, cessant prędicta ꝫ
ria, & est similis ad hũc casum l. si dubitet. primo resp. de fi-
b dei. Sed ꝫ istã ᵇ literã opp. hic dicitur, ꝙ unus ex reis habet hoc beneficium, qđ conueniatur prius alter, ad quẽ pecunia peruenit, cõt. quia hoc beneficiũ habẽt solũ fideiussores, per auth. præsente. C. de fideiuss. nõ autẽ cõpetit duobᵇ reis. Huius timore dicit Azo. fateor ꝙ illa l. si dubitetur. lo-
quitur in fideiussore, hic in duobus reis. & secundum hoc
12 ista litera, conueniri, nõ est bona. Tu dic † ꝙ imò est bona, Et est sciendum, ꝙ plures rei quandoq; constituũtur ex cõuentione, & in illis potest dicere uerũ Azo. Quandoq; constituuntur ex quadam necessitate, ut in pluribus tutoribᵇ, & tunc habent beneficium prælationis. Nam ille qui non gessit, potest petere ut prius conueniatur ille qui gessit. Ita in proposito, nam isti hac obligatione secundaria tenẽtur ex quadam necessitate, quia pro parte, custodia adhiberi non potest. ꝫ. de po. l. j. §. si apud duos. & æquiparantur pluribus tutoribus, ut ibi, meritò habẽt hoc beneficiũ, ꝙ prius cõueniatur alter, qui egit cõtra furẽ. Vel dic, ꝙ hoc beneficiũ sit generale in omnibus duobus reis, ut si uolo dicere, cõuenias prius correũ meũ, ad quẽ tota pecunia ꝓ-
uenit meo periculo, ꝙ possum audiri, ut hic, nec est aliqđ qđ repugnet. Nã ꝑria loquunt̃, quãdo simpliciter petebat diuidi, nec aliũ correũ cõueniri, nec allegabat hoc, ꝙ ad eũ pecunia, uel res pueniſſet, uel qđ posset cõueniri, & hoc tetigi in l. iij. §. ubi duo rei. uer. ꝓ declaratione. de duob. reis.

Venio

Venio ad tertiã partem, scilicet ad uer. sed si legis. Ante ꝙ ueniam ad contraria, quia q. formata in principio non soluitur, quæro an conuento debeat actio cedi? Gl. respondet ꝙ sic, & dicit, ꝙ cedetur actio legis Aquil. non aũt actio cõmodati, quia proprio nomine conuenitur. Tu dic qđ etiam actio cõmodati poterit cedi, ut hac ea. l. in prin. prout est lite
c ra conuenire. Hoc pręmisso opp. & uidetur ꝙ factũ unius, c alteri cõmodatorio nõ noceat. ꝫ. eo. l. ad eos. Duæ sunt sol.
d Prima qđ hic potuerit præcauere, ne alter socius d hoc faceret, aliàs secus ut in cont. & ꝫ. loc. l. sed de damno. Alij dicũt ꝙ hic in damno dato à socio, ibi ab extraneo. Hæc non est uera, per l. mora. in fi. ꝫ. de usur. unde tene primam. Opp. ad
13 fi. l. nostræ de l. qui scruũ. §. fin. de act. & ob. ubi dicitur, † qđ qui agit cõmodati, non potest agere l. Aquil. in eo qđ plus est in repetitione xxx. dierum. Sol. quidã habent ibi literã affirmatiuã, & sic cõcordat cũ ista, tñ illa nõ est bona litera nec cõis, & hoc patet ex libris antiquis, quos ad hoc pcurauimus, unde remanet cont. Dicunt quidam, hic loquit̃ de æquitate, ibi de rigore. fm hanc ista quæ continet æquitatem scriptã corrigeret illam, sed certè potius illa, tanquã posterior deberet istam, tanꝯ anteriorem, corrigere, nec paret quæ æquitas magis mouerit Iurisconſ. hic, ꝙ ibi. Vnde alij dicunt ꝙ ibi loquitur qñ in secunda nõ est plus quam in prima. sed hoc nihil est dicere. Sed ibi ponitur pro constanti, ꝙ etiam si esset plus, non duraret. Vnde alij, ut Io. dicũt, ꝙ hic põt agi, l. Aquilia in eo qđ plus est, quia creuit p
inficiationẽ, ibi non potest agi in eo quod plus est ex repetitione xxx. dierũ, & hãc opi. tenet Pet. quæ opi. potest esse uera. Vnde quidã dicunt, ꝙ ratio est, quia illud qđ crescit per inficiationẽ, uenit iure actionis: illud ꝙ crescit ex repetitione xxx. dierũ, uenit officio iudicis, meritò non põt durare principali sublato, l. centũ Capuæ. ſ. de eo quod cer. lo. hoc est falsum, quia totũ uenit iure actionis, expressa dispositione legis Aquiliæ. l. ij. ad l. Aquil. & l. si seruus seruũ. §. tertio aũt capite eo. tit. Sed rationem ueram do uobis ego, qñ agitur in eo quod plus est, propter inficiationẽ, uidetur agi ex nouo capitulo, scilicet quia negauit, de quo primo iudicio cum actũ fuit cõmodati, nulla est facta mentio, meritò põt agi. C. de iu. l. licet. sed qñ agitur ad id qđ uenit ex repetitione xxx. dierũ, agitur ex eodem facto, nullo super adito, unde non uidetur posse agi. l. si cum tibi. C. de iu. ita intelligaꝫ l. si seruus. Et sic intelligendo, hæc lex facit, imò uideꝫ quasi
14 casus illius q. Si aliquis est punitus deo eo, † ꝙ aliquẽ percusserit, nec est facta mentio de cicatrice, an possit iterũ procedi ex eo ꝙ in pœna plus est, ꝑpter cicatricẽ, & idẽ in qualitatibus similibus. Et hic uidetur tex. ꝙ sic, si de ea non est facta mentio in primo iudicio. Hanc q. plenè examinaui in l.
15 senatus censuit. de ac. Alij dicunt † ꝙ hic per actionẽ cõmodati consecutus est medietatẽ, aliã medietatẽ consequi poterit actione cõmodati. l. Aquilia. &c. Ista est uera in se, per d.l. centũ Capuæ. in fi. si tñ diuinatio est, unde alij soluunt, ut iste uer. in si. fortè. referatur ad primũ casum huius §. scilicet quando agitur contra illũ qui non delinquit, quia tũc licet soluat, tñ nõ liberat delinquentẽ, nisi respectu eius qđ soluit, & ista etiam põt esse uera, tñ facit uoluntiã literæ. Vnde quidã alij moderni legunt istam legẽ aliter, ut dicamus sic, nisi fortè quis dixerit, subaudi & malè, & quod ꝫ. sequit in fi. quod habere uidetur rationẽ, subaudi ut sociodebeat cedi actio contra consociũ, ex cuius facto conuenitur, & sic respondetur ad q. positam in prin. huius §. & fm hoc cõcordat cum lege contraria, scilicet cum l. qui seruũ. in fi. ꝫ. de ac. & ob. ſ. all. & fm hoc esset in cõt. casus illius q. quam statim proximè dixi, ꝙ propter qualitatẽ non posset procedi de nouo, tamen contrariũ est uerum, ut dixi in d.l. senatus. Et hanc lec. tenet. Dy. ꝫ. de ope. no. nun. l. in prouinciali. in dist. mag. hanc etiam tenet Nic. Mata. & Richar. Malum. quæ potest esse uera, si dicamus, ꝙ loquatur de eo quod plus est ex repetitione trigintà dierũ. Secus si intelligis de eo qđ plus est, ꝑpter negationẽ, ut ſ. uidistis, fm Io. & Pet. Sed dices tu, quomodo propter negationẽ potest de nouo agi, cum nõ sit negatum, non enim est actum lege Aqui. ꝛ. actio. l. Aquiliæ nõ tollitur per præcedentem solutionẽ ipſo iure, sed o-
pe exceptionis, ut ſ. de iureiur. l. duobus. §. colonus. Et ista exceptio non impedit contestationẽ, ideò potuit esse ꝙ in nouo iudicio legis Aquilię ille negabit, & ideò in eo quod crescit per istam negationẽ, fiet condemnatio. C. de non nume. pec. auth. cõtra qui propriã. Item posses tu dicere, quare in eo quod plus est ex repetione triginta dierum, nõ po-
16 test agi, cùm una † actio non tollat aliam, nisi in eo quod concurrunt, ut l. j. ꝫ. ui bon. rap. & ꝫ. arb. fur. cæ. l. j. Sol. dicit Dy. in d.l. in ꝓuinciali. in distinctione magna, quòd d.ll. Io quũtur quando sunt plures actiones eiusdẽ generis, quia quælibet ex delicto, ꝙ declaratur plenius in l. j. §. dixerit ali quis. de publica. Sed quãdo sunt diuersi generis, quia una ex contractu, alia ex delicto, tunc habet locũ hic §. & hęc sufficiunt pro nunc quantũ ad hanc materiam. Dicitur hic, ꝙ
17 debet cedi actio, quæro † in quantũ debet cedi ꝛ. in quantum quis conuenitur ex facto correi, debet sibi cedi actio contra correũ, sed in quantũ quis conuenitur ex facto suo, non debet sibi cedi actio contra aliũ, est casus hic. & illud quod hic dicitur in istis, qui sunt quodãmodo duo rei, intelligas uniuersaliter in omnibus reis, licet secus sit in fideiussoribus. dicit gl. ut C. de fideiuss. d. auth. præsente. Quid
18 est hoc qđ dicit, aliud in fideiussore ꝛ. quia † semper debet cedi actio contra principalẽ, & contra fideiussorem. d. auth. præsente. & l. cùm aliter. C. de fideiuss. quia semper cõuenit ex facto alterius ille, qui uerè est fideiussor, unde nõ est adhibẽda illa distinctio, an ex facto suo, an ex facto correi, licet impropriè dicatur, quandoq; fideiussor etiam qui in rem suam intercedit leg. fideiussoris, cum l. sequenti ſ. de pact. Subdit gl. ſed in reis. Idem dico si tales erant ut posset conuentus postulare, ut diuidatur actio ad exemplũ plurium mandatorũ. ꝫ. de fideiuss. l. si fideiussores. §. idẽ respõ-
19 dit. & l. fideiussores. Hanc gl. allegant quidã, † ꝙ ita demũ inter correos fit cessio, si habẽt beneficiũ diuisionis, & ideò si renunciauerint beneficio diuisionis, non habent beneficium cessionis, fm hanc gl. ideò eam reprehendũt, quia renunciatio in uno beneficio, non tollit aliud. l. si domus. ſ. de serui. urb. prędi. Cy. C. de duo. re. l. j. in ij. q. Ita etiã recitaui uobis. ꝫ. de sol. l. Modestinus. quæ reprehẽsio uera est, si hoc modo gl. intelligimus. Sed fortè uoluit hoc dicere. Dixit enim ſ. ꝙ fideiussori fiet indistinctè cessio, nõ habita distinctione, an ex facto suo. an correi conueniatur. Idem dicit gl. in duob. reis, qui habent beneficiũ diuisionis, ut quatenus soluit pro alio correo, hoc est, pro illa parte, pro qua ille poterat cõueniri, illo beneficio diuisionis opposito, in distinctè credaꝫ actio, qđ põt esse uerũ, nec potest creditor dicere illi reo conuento, ꝙ tota pecunia peruenit ad te. Tamẽ si reus uellet beneficiũ diuisionis opponere, ab ipſius partis petitionis cum remoueret. Sumus expediti de omnib. istis gl. restat gl. magna, quæ tractat materiã possessionis, quæ nõ expediret bene in v. dicb. De ea dic ut dixi in l. j. in prin. de acq. pos. & in l. iij. §. ex contrario. & in l. clam possidere. §. qui ad nũdinas. eo. tit. ultimò tu iuuenis ex hac gl. magna
20 circa prin. no. ꝙ ciuilis † possessio est illa, quę causat usuca-
21 pionẽ. Ex medio eius no. qui sint illi qui dicãtur † tantũ naturaliter possidere, & dicit ꝙ est emphyteuta, e & similes.

e

ADDITIO.

a *Non. Dum hic dicit, ꝙ dominium non potest peruenire ad plures in solidũ, facit ad q. si cõcessum est prædium in emphyteusim Pet. & Martino, & ciuilem eorũ insolidũ, quia importat de quo Bal. l. j. xj. q. C. quando non pet. par. Item istam re. intellige in dominio irreuocabiliter acquisito, secus si re uocabiliter, Bal. & Ang. per illũ tex. in l. si plurib. de leg. j. ibi tmo. uer. circa prædicta dubitatur, &c. De quo Bar. & quæ ibi post eum, in l. si is qui pro emptore. ꝫ. de usucap. & c. Bal. consilio uigesimonono, j. lib. & consilio centesimo, iij. lib.*

b *Istam. Vel dicas quòd hoc beneficium generale. Bar. l. iij. uersi. sexto quæro. & uer. septimò quæro de duobus reis. & ibi alij. l. cum in plures. §. uestimẽta. ꝫ. loc. Bar. l. bona. de iur. fis. & in l. quia poterat ad fin. ꝫ. ad Treb. Adde quòd si substituo aliquẽ meo periculo, & ipse in aliquo deficit suo defectu, non teneor. l. ad similitudinẽ. & ibi Bal. C. de epis. & cle. d. l. cum in plures. §. uestimenta. ꝫ. loc. & ibi Bar. Item in eo uer. an ex duobus reis ille sit primo excutiẽdus, ad quem pecunia peruenit? uide tex. no. & sing. & ibi Bar. l. cum in plures. §. uestimenta. ꝫ. loc. Ro. cons. cxiiij.*

c Vnius.Ang.& Imol.l.iiij..§.Cato.de uerb.ob.
d Socius.Ang.l.iiij.§.Cato.& ibi Imo.de uerb.ob.
e Emphyteuta.gl.& Bar.l.iij.§.ex contrario.de acq.pos.

LEX IX.

NEMO. No. fm literam, prout habetur accõmodando.

LEX X.

EVM QVI. Ex usu, ad quem res accõmodatur. quis non obligatur, nisi sit mista culpa.

a §. SI REM.[a] Contractus innominati iudicantur fm naturam contractus nominati, cuí adjciunt. In tex. ibi, & custodiam. si habes. & bene est. sed si habet, etiã, dic q̃ includit simile in cõmodato. No. qd̃ dixi in summario fact ff. depo. l.j.§.si quis seruũ. & l.ij gratuitã. §.j.ff. de præsc. uer.

ADDITIO.

d Rem.Bar.l.cum proponas.C.de dolo.

1 Commodata res quæ remittitur per cõmodatarium, si perit, cuius periculo pereat.
2 Ex personarũ qualitate perpenditur, an sit actum quod cõmodatarius rem commodatam reportet.
3 Commodata res si detur nuncio commodantis, & perit, quando commodatarius teneatur.
4 Nuncio sine literis non creditur.
5 Nuncio publico non habenti signum quando creditur.

a §. SED ET SI DVM.[a] Si res perit culpa nũcij referentis, perit periculo domini, si eum misit, aliàs periculo cõmodatarij, si nuncium malum legit, idem si nuncij dolo perierit. Hic habemus uidere tria, Primò an ille q̃ per didit, debeat p̃bare se sine dolo & culpa sua amisisse, an uerò ille, qui agit,* quod dicut dicam in l.si quis ex argentarijs.§.fi.ff. de edẽ. & in l.si creditor. C. de pig.act. † Secundò est uidendũ, si res perijt culpa, uel dolo nuncij, cui pereat.[b] Gl. distinguit hic optimè, melius q̃ alibi, Aut fuit actũ ut per teipsum referres, & tunc eo ipso q̃ remittit per alium, es in culpa, ar. l.si procuratorẽ. §.si tutores. ff. man. Aut nõ fuit actũ, & tũc aut fuit in culpa in eligendo nũciũ, & perijt paruulo remittẽtis, ut hic, ibi, si uerò, &c. Et intellige culpã fm naturã ẽctus, ut hic patet. Aut nõ fuit in culpa, & tũc nõ teneť, ut hic & l. argentũ. ff. eo. Aut dubitať utrũ † sit actũ, uel non, ut per seipsum reportet, & tũc ex qualitate personarũ, & rei hoc perpendiť, & ex eo q̃ cõsuetũ, est l. uel uniuersor. ff. ti. j. & l. plenũ. §. equitij. ff. de usu & hab. & l. cõtinuus. §. cũ ita. de uer. ob. Sic dẽt intelligi gl. hic posita. & ff. pro soc. l. non ob eã. Tertiò est uidendũ † denũcio qui mittitur ab eo, cuí debet referri, & hic aduerte, Aut constat q̃ ille qui erat nuncius dñi mittentis, & tunc est diligenter aduertendũ, aut mittebat eum ut sibi traderet, & si statim tradens est excusatus, ut hic. Aut mittebat eũ ut ipsum moneret, ut rem cõmodatam remittere, non tñ dicebat q̃ per eum, & tunc tradẽs nõ est excusatus. Aut dubitatur utrùm esset nuncius, uel non, & tunc aut dñs consueuerat talem nunciũ destinare ad hoc, & tunc certè põt ei credere quis, qd̃ sit eius nũcius, l.fi. ff. quod cum eo. & l.si quis seruo. & l. fugitiuus. ff. de sol. Aut non consueuerat mittere ad hoc, & non debet quis ei credere sine literis, & qui credit imputet sibi. l. qui hominem. §. si nullo. ff. de sol. & de eo per quem fact. erit l.j.§.j. & ff. de fur. l.si quis uxori. §. Labeonem. & sic, uult sentire hic glo. & hoc est quod tenet Inn. scilicet,
4 non † credendum nuncio sine literis,[c] ext. de off. dele. c. pru
c dentiam. Hoc etiam facit † q̃ non fit credendũ nuncio pu
5 blico, seu preconi, nisi portet birretum rubeũ, in capite, ut mos est, tamen in hoc scilicet, de nuncio publico, standum
6 est consuetudini. Quid si nuncius † portat literas credentiæ, stali lateri præsentiũ in his quę dixerit dabitis plenam fidem: Et materiã istam plenè dico in l. Lucius. ff. de fideiuss. facit l. ubicunq̃. §. plenè. de interr. act.

ADDITIO.

a Dum limitat. Ias. l.j. ff. de eo per quem fac.
b Pereat. Dixi post gl. l.si finita. §. si iam fuerint. de dam. infe. & l. argentum. ff. e. Et quando quis teneatur de mala custodia, l. ex diui Max. per Bal. C. loc. & in l. dominus horreorũ. ff. loc. in l. si is cui. C. de fur. Adde quid si pecunia pereat culpa nuncij portantis illam ad creditorem, Bal. cons. ecccxxvi. lib. iij. & quando quis teneatur de mala custodia, cons. ecccxxv.
c Literis. Bar. l. prohibitiũ. C. de iur. fis. lib. x. & l. j. §. cura. ff. de offi. præt. urb. & in extraua. ad reprimen. uer. per nuncium. & in uer. per literas. & qd̃ ipse no. ff. de const. pec. l. qui autem. & in d. extraua. ad reprimen. uer. literas. Adde ut plenè per ipsum, in c. cùm parati. ext. d. appell. & an nuncio iurato credatur, Cast. cons. ccxxxvij.

LEX XIII.

SI QVIS COMMODATVM.

§. SI QVEM QVAESTVM. Ad eum, ad quem periculũ rei non pertinet, cõmodum nõ spectabit. Opp. & uidetur q̃ lucrũ non sit suum, cuius est periculum, quia si quis alteri alienã rem locauit, cõmittit furtum, & sic eius est periculum, ff. eo. l. si ut certo. §. interdũ. & §. idemq̃. Sol. d. gl. hęc regula procedit qñ ad aliquẽ pertinet periculum ex natura contractus, secus si ex culpa sua. Vel dic fm Richar. Mal. q̃ híc non cõmisit furtum. Nam ille, qui accepit rem experiendã, potest alteri locare, hoc enim est de experientia, unde uidetur uti ad cum usum, ad quem cõmodata est. ff. eo. l. eum qui. in prin.

§. SI LIBERO. Error iure cõsecutiuo, non impedit actionem oriri ex cõtractu, sicut nec error in iure, uel in facto antecedente impedit condictionẽ oriri extraid, quod agitur. h. d. Opp. q̃ non habeat locũ actio mandati, l. at qui natura. §. si libero. ff. de neg. gest. Sol. Aut ille, cuí mã datur, putabat se seruum, & habet locũ utilis, quía ex necessitate facit. Quæro pro declaratione tex. quæ differentia est inter casum huius §. & casum qui adducit ad probationẽ, scilicet de indebito soluto ꝛc. in primo casu nullus erat error in facto circa ipsum contractũ, sed erat error in iure consecutiuo ex ipso cõtractu, non emi putabat obligationẽ oriri. In secundo casu erat error in facto, uel in iure, ex quo casabatur solutio, & sic erat error in antecedente. Item erat error in consequente, non enim putabat obligationẽ oriri, & tamen oritur, ergo multò magis in j. casu.

LEX XIIII.

SI SERVVS. Ex eodem facto duæ actiones cõtrariæ possunt oriri diuersis respectibus. Op. l.j. C. de fur. Sol. non impeditur natiuitas, ut hic, sed exercitium sic, ut l. contraria. Ratio quia istæ actiones non cõtrariantur in origine, Nam furtum fit respectu dominij, commodatum respectu contractus celebrati cum seruo. Sed cõtrariantur in exercitio, nam exercitiũ dominij tantũ, unde si agit cõmodati, approbat contractũ, si agit furti reprobat. Sed approbat & reprobat, sunt omnino contraria, ergo, &c.

LEX XV.

1 Prædo conuentus non potest referre q. dominij.
2 Depositarius, cõmodatarius, creditor conductor, & similes, quando possint referre q. dominij.
3 Cõmodatarius si non restituit ratione harum legum, utrùm æstimabiturres uel possessio quæ pertinebat ad cõmodantem.

COMMODARE. Qui conuenitur ex cõtractu, non potest referre quæstionẽ dominij. Quæro quid si habens causam,[a] â me, ex aliquo cõtractu conuenitur rei uẽdicatione, an possit referri mihi quæstio dominij. Antiquis gl. dicebat quod non, & bene, ad cõtraria respondet per ordinẽ ut in glo. fallit † in prædone, qui si conueniatur rei uendicatione, non põt referre quęstionẽ dominij. l.si qs emptionis. §. sed & hæc super illis. C. de præsc. trig. ann. Op.
2 quia depositarius, † cõmodatarius,[b] creditor, cõductor & similes possunt referre quæstionẽ dñij. ff. depos. l. qui rem. & C. loc. l. qui rẽ. Sol. Aut ego uolo agẽti ex cõtractu opponere exceptionem dicendo, tu nõ es dñs, aut dicendo q̃ alter est dominus, aut dicendo q̃ ipse qui conueniť est domin⁹.

Primo

Primò casu non possum, ut hic, & ff. de pig. ac. l.si pignore. §. si prædo. Aut ego uolo opponere, q̃ alius est dñs, & tunc
c non possum. [c] d. l. qui rem. quía licet alius sit dominus, tamen contractus consistit etiã in re aliena, secus si dominiũ alterius impediret contractũ, & per consequens actionẽ & obligationẽ, ut in mutuo, q̃ non consistit in re aliena, ut ff. eo. l.ij. §. in mutui aũt datione. facit l. cùm seruũ. cum gl. C. de ser. fug. Aut reus uult dicere, q̃ ipse est dominus, uel ut proprius loquar, quod ipse erat dominus tempore con
d tractus, & tunc hæc exceptio potest opponi. [d] Il. contrarijs. Ratio, quía dominiũ recipientis impedit tales contractus celebrati, meritò actione ex eo contractu non põt agi. Sed si agitur condictione ex l. si quis condictionis. C. loc. deberet ante omnia restituere possessionem, & posteà de dominio litigare, quæ lex propriè habet locũ in contractu locationis & conductionis. & directa sed utilis habet locũ etiã
e in alijs cõtractibus [e] similibus, ut ibi no. per gl. & doc. Item dico si ageretur ad possessionẽ, condictione triticaria. l.j. &
3 ij. ff. de triti. Quæro si cõmodatarius † ratione harum legũ non restituit, utrùm æstimabitur res, uel possessio quæ pertinebat ad cõmodantem ꝛc. si non restituitur per dolum, iuratur in litem, l. iij. §. in hac. ff. eo. Sí uerò non est locus illi iuramento, tunc æstimabitur res, nõ possessio. l. non ab re. C. unde ui. & l. conductores. C. loc. Secus si esset sine delicto, quía tunc æstimaretur solùm possessio, quæ pertinebat ad actorẽ. l.si duo. in fin. uti possi. Huius ratio potest esse, quía quando agitur ex contractu, bona fides cõtractus hoc exigit, ne de dominio referas quæstionẽ, quæ ratio cessat quãdo agitur ex delicto.

ADDITIO.

a POMA. Causa. Barb. cons. j. uo. j. Bar. l. iudex. ff. de minor.
b Cõmo. Bar. l. rem. ff. de pig. act. in l. qui rem. C. loc.
c Possum. Bar. l.si alienã. sol. mat. & ibi quando agitur actione personali, aut nos loquimur quãdo agitur ex quasi cõtractu, & remittit se ad no. in l. imdebiti. §. sed & si nũmi. ff. de cond. ind. Aut agitur ex maleficio, uel quasi, et remittit se ad no. in l. & ideo. §. Neratius. de con. fur. Sed quando agitur ex cõtractu, dicit ipse, aut dominũ est cã ualiditatis contractus, ut in mutuo. Aut est causa nullitatis, ut in emptione rei suæ. Aut econtra, contractus est causa dominij, ut est contractus emptionis regulariter, & hoc ultimo casu, dicit q̃ non potest opponi exceptio dominij tertij, nisi emineat euictio in li mine contractus, l. pen. §. fi. de reuoc. uen. In alijs duobus dic ut per Bar. d. l. si alienam. sed Io. ibi addit, q̃ licet fortè non admittatur in quasi contractu, exceptio dominij tertij, in d. §. sed & si nũmi. admittetur tamẽ fortè exceptio dominij proprij cõuenti, ar. l. bona fides. ff. dep. Sed ego in hoc dubito, propter l. si quis condictionis. & quod no. per gl. & Bar. C. Io. & Bar. hic, & l. ei à quo. de usufr. ubi conducens opponebat exceptionẽ proprij dominij contra locatorẽ agentem condictione ex l. & sic extra id quod erat actum in locatione, ex quodã quasi contractu agebat, & tamen nõ admittitur exceptio proprij dominij cõuenti, & quod in d. l. si quis cõdictionis. ageretur ex quasi contractu, hoc sentit Bar. d. l. alienam. in prin. tbi, aut ex ea quæ descendebat ex quodã quasi contractu, extra id quod agitur, ut in condictione indebiti, uel sine causa, &c. iuncto eo quod ipse idem dicit in ea. l. ibi secundo casu principali, quando agitur extra, &c. Et sic per prædicta credo opi. Io. non esse uerã, cũ nihil ob. ad prædicta. l. bona fides. all. per eum. Istis adde quæ no. Bar. l. legata. ff. de addi. le. Vtrum aũt si ego ago cõtra autorem meũ, puta contra uenditorẽ, an ipse poterit mihi opponere, q̃ nõ erat dominus. Gl. no. l. cũ res. C. de probat. tenet q̃ non, quã sequitur Bar. & Bal. & supra dictis adde Bal. l. nec creditores. C. de pig. act. l. cùm res. alleg. hic, & Ca. hic, in fi. cons. iij.
d Opponi. Cont. l. pe. uer. in rem. & ibi Bar. & Bal. C. dep. & sic Bar. et doc. sunt sibijipsis contrarij.
e Contractibus. Idem est in his personis quæ alio nomine tenentur, in alijs nõ quia cessaret ratio, q̃ per denegationẽ restitutionis, uideantur spoliare agẽte, quæ fuit propria ratio illius legis, Dy. d. c. qui ad agendũ. de re. iu. in vj. & Cy. l.ij. C. si cer. pet. l. si mulier. §. qui possessionẽ. ff. quod me. cau. Bar. d. l. si alienam. sol. mat. Dy. l. interdicto. post gl. ff. de ui & ui ar. & contra ea quæ dicit Bar. hic de delictis, facit d. l. si mulier. nec tex. d. l. conductores. loquitur quando locator non erat dominus.

LEX XVII.

INCOMMODATO. Pactũ ut ueniat dolus futuris, non ualet. De hoc dic, ut ff. de pac. l.si unus. §. illud nulla. & ff. de liberat. legat. l. Aurelius. §. Caio.

1 Directæ actiones & contrariæ ex quibus contractibus oriantur.
2 Actione in contraria, an ueniat dolus, uel culpa.

§. CONTRARIA. Actiones contrariæ possunt princi
i §. palíter intentari, sicut directè. Quæro † ex quibus con
a tractibus oriuntur [a] directæ, & ex quibus cõtrariæ. Gl. dicit plenè in l. consensu de act. & ob. dic ut ibi. Tamẽ quantum ad propositũ dic sic, Quando q̃ nomen cõtractus uariatur ex parte contrahentiũ, ut in emptione & uẽditione, locatione & conductione, & similibus, tunc ex utraq̃ parte oritur directa, fm nomen suum. Quando q̃ nomen contractus non uariatur, nec nomen contrahentiũ, uel quasi con trahentiũ, ut in societate, & tunc idem, quía in utraq̃ parte oritur directa pro socio. Quando q̃ non uariať nomen cõtractus, sed nomẽ contrahentiũ, uel quasi, tũc siquidẽ hæc uariatio cõtingit, quía nomẽ descendit à nomine, ut in cõmodato, deposito & mandato, nam ex utraq̃ parte est idẽ nion cõtractus, sed uariať nomen contrahentiũ, quía unus appellať deponẽs, alter depositarius, unus mandãs, alius mãdatarius, tunc actio uariatur in directã & contrariã. Directa competit ei qui habet nomẽ propriũ, contraria cõpetit ei, qui habet nomẽ deriuatiũ, ut hic, & uide ibitis. ff. mã. & dep. per totũ. Qñq̃ nomen contrahentiũ uariatur aliter q̃ per hanc deriuationẽ, ut in contractu pignoris, quía nomen cõtractus est idẽ ex utraq̃ parte, sed nomẽ contrahentiũ deuerſificať, quía unus uocatur creditor, alter debitor. Idẽ in cõtractu dotis, quía nomẽ cõtractus dotis ex utraq̃ parte non uariať, sed unus uocať marítus, alía uxor. Idẽ in cõtractu tutelæ, uel quasi tutelæ, & isto casu uariatur simpliciter per directã & contrariã, ut ff. tit. j. & l. tutor. §. contrariã. & de contrario iudicio tutelæ per totũ. In dote probatur in l. omnino. ff. de impen. & ibi dixi, licet gl. aliter sentiat, & cõpetit directa ei, cuius est res tempore contractus, super quã contrahitur, alij competit contraria, ut d. ll. & per hoc dico, q̃ posita actione ex emphyteusi, uel ex feudo, de quibus dixi ff. de cond. ex lege. l.j. uariabitur in directã & contrariã, ut directa cõpetat domino, contraria emphyteutæ, uel feudatario. Quæro, utrũ in hac cõtraria iuretur in litem ꝛc. ut di
2 xi in l. in actionibus. ff. de in lit. iur. Quæro, † utrũ in contraria ueniat dolus & culpa, sicut in principali. ꝛc. si cõtractus celebratur gratia utriusq̃, idem esset in una qd̃ in alia. Sed si contractus celebratur gratia unius tantũ, tunc nõ est idẽ, quía cessat ratio, ut ff. eo. l. in rebus. §. item qui sciens. & l. pe. Et hoc dico plenè in l. quod Nerua. ff. depositi.

ADDITIO.

d Contractibus oriuntur. Per Bar. in l. curatoris. C. de neg. gest.

§. SI EX FACTO. Obligatione secundaria quílibet
§. ex hæredibus tenetur in solidũ, licet sit hæres ex parte. ff. depos. l.si duo. Quæro, si agitur ad rei restitutionem, qd̃ est consilium agentis, ut possit esse certus, utrùm conse quatur rem, uel æstimationẽ ꝛc. q̃ omnes hæredes simul litigare cogantur, ut ff. de edil. edi. l. qd̃ si nolit. §. si plures. Præterea, si ageret contra unum, solutio partis nõ pareret liberationem, donec ab alio soluatur, uel totũ interesse, uel alia pars tota. l. si non fortè. §. si centũ. ff. de cond. inde. & l. si duo. ff. depos. & de uer. ob. l. in executione. §. pro parte.

1 Contractus ab initio sunt uoluntatis, pòst necessitatis.
2 Cõmodatum à precario in quo differat. nu. 5.
3 Equus si commodatur mihi, ut uadam ad uillam, ineſt tacitè tempus, intra quod possim ire, & redire.
4 Libellus quo formetur in precario. & quo in commodato.
6 Cõmodatum repetam si finitum est tempus, in quo re commodata uti potuerat absq; tua culpa, & non usus fuisti.
7 Instrumentum publicum potest scribi in tabulis de ligno, & in chartis de papyro.

§. SICVT.[a] Si cõmodans nõ patiť cõmodatariũ uti re
a §. ad cũ usum ad quẽ est cõmodata, contraria cõmodati teneť. Primò præmittit quædã præambula ad declarationẽ q. secundò eam determinat. Secũda ibi, gerit. & in de
1 debet sumi casus in terminis. No. q̃ contractus † ab initio sunt uoluntatis, ex post facto necessitatis. Not. tex. in fin.

adiuuari

adiuuari quippe nos beneficio, &c. Op. ff. de depos. l. j. §. pe. So. aliud in depo. cp totũ fit gratia cõcedẽtis, uñ ei licet mutare uoluntatẽ, si uult, aliud in cõmodato, cp sit gratia recipientis tm̃. Opp. l. j. & de. l. cum precario. ff. de prec. Sol. Aliud in precario, aliud in cõmodato. Et ut uideam' rationẽ, opor-
2 tet uidere in quo differt † cõmodatũ â precario. [b] Gl. hic, &
b in l. j. circa prin. ff. de præca. dicit cp cõmodatũ datur ad certum usum, precariũ datur ad usum incertũ. Qd' intellige, qñ datur ad certũ usum limitato certo tẽpore expresse, uel
3 tacitè. Si em̃ cõmodo † equũ, ut uadas ad uillam, ineſt tacitè tẽpus, intra cp posſis ire & redire de uilla, l. iij. §. si quis. ff. de eo cp cer. loc. Si em̃ daretur ad certũ usum, non limitato certo tẽpore tacitè uel expresse, tunc posſet precariũ, & posset reuocari ad uoluntatem dñi. l. lucius. ff. de do. & ibi dixi, tangit per doc. l. ij. C. e. Ex hoc scias, in qua † actione debes formare libellũ. Nam si misisti pro libro meo, uel pro equo ut cõmodarem tibi nulla adiecta causa, tũc debet agi inter dicto illo de precario. Sed si adiecisset certã cãm, ut librum ad corrigendũ gl. uel equũ ad equitandũ ad uillã, & simil.
5 tũc debet agi cõmodati, finito usu. Ex prædictis † apparet ratio diuersitatis, ita cũ precariũ datur nõ determinato usu, si nõ posset reuocari ad dñi uoluntatẽ, uideret proprietas inutilis, cp est absurdũ, l. iij. §. ne tm̃. ff. de usuf. Quæ ratio cessat in commodato. Quid aũt ueniat in precario, dic ut l.
6 quæsitũ. ff. de prec. † Quæro quid si finitũ est tempus, quo potuisti perficere usum, ad quẽ cõmodaui absq; culpa tua, quia fuisti infirmus, an posſim repetere cõmodatum? Gl. dicit cp sic, ne iste casus noceat cõmodanti, qui certat de dãuitan. & prosit cõmodatario, qui certat de lucro captan. l. item illam. ff. de const. pe. si uno. §. item cum quidam. ff. Iouenio ad uer. ut accidit. & opp. l. tutori. C. de neg. gest. Sol. ut i-
7 bi, & dixi in l. si pupilli. §. fi. ff. de neg. gest. Vlt. ex hoc uer. † er
c go. no. ar. ualet instrumentũ publicum, [c] scribatur in tabulis de ligno, uel in chartis de papyro. Pro hoc j. de bo. poss. secundum tab. l. j.

ADDITIO.

a *Sicut. Quid in mutuo, si mutuauí tibi ad certũ usum, an antequã sit facta in illum unum cõuersio, repeti posſit? Bal. q, non, l. ij. C. eo. per gl. l. si pœnã. de uer. ob. & Bal. l. iij. C. eo. quando dicatur cõmodatum ad certum usum, & quando dicatur usus finitus. & Bar. l. si pœnam. præalleg.*

b *A precario. Bar. l. ij. ff. si cer. pet. & adde istis gl. hic alle. in l. contractus. de re. iu. Bal. l. ij. C. eo. & in l. fi. C. de comp.*

c *Publicum. Spec. tit. de inst. edi. §. instrumentũ. uer. item q, nõ est inscriptum. Ant. c. j. de fid. inst. & ibi quid si in tabulis eburneis, uel æneis, Bar. d. l. j. in prin. de bo. poss. secundum tab. & q, ualet instrumentũ in chartis de papyro. & in qualibet alia materia est tex. et ibi Bal. l. donatio. C. de do. & l. quoniam indignum. in fi. de testa. & ibi Bar. & Bal. ibi in fi. Quid in chartis rasis, l. chartæ. de bo. pos. secundũ tab. & qd' ibi Bar. limitat. Sal. d. l. quoniam. & ibi etiam Ang. Bal. cons. xliij. ij. lib.*

1 *Creditor in centum, de centũ an posſit petere uigintiquinq;.*
2 *Et debitor potest excipere q, tota summa petatur, si iudicis iurisdictio hoc patiatur.*

a §. DVABVS. Expluribus rebus separatis põt peti una, non autem certa pars unius corporis. Opp. l. si ser-
1 uus. §. boue. s. de cond. fur. dic ut ibi. Quæro, † si debes
b mihi centũ, an posſum petere xxv. de illis centum, [b] ℞. sine dubio posſum petere, l. cùm quædam puella. in fi. s. de iur. om. iud. nec petam uigintiquinq; tanq̃ debita, sed tanq̃
2 ex centũ debitis, l. scire debemus. & ibi gl. j. de uer. ob. † Sed dubium est an debitor posſit dicere, uolo cp petas tantùm simul, ne distinguas me in plura iudicia. Gul. dicit cp potest hoc dicere. arg. s. de pro cur. l. non tamen. & l. planè. s. famil. ercisc. & s. de quib. reb. ad eundem iud. l. j. & ij. Facit j. de exerc. l. ne in plures. & l. cp si nolit. §. si plures, j. de ædili. edict. quod uidetur uerum, si iudicis iurisdictio hoc patiatur, aliàs secus, d. l. cum quædam in fi.

ADDITIO.

a *POMA. Duabus. Alex. l. si mihi & tibi in gl. uer. non posse. de leg. j.*

b *Centum. Bal. l. quidam æstimauerunt. si cer. pe. & Bar. l. non est nouum. in fi. j. de act. emp. & Bar. d. l. quidam. Ang. Imo. & Bald. l. j. j. de acquir. hær. Bal. l. j. j. de acquir. hær. cont. ipse tenuit in l. si mihi & tibi. per illam gl. ibi, de le. j. Tu teneas quod dicit Bar. hic, & d. l. scire debemus. Inn. c. cum. M. de const. Bar. l. prætor. §. si mihi plures. de iniu. Ang. d. l. cum quædam. tamen doc. tenẽt contra Bar. ideò uide Imo. d. l. scire debemus. Bar. l. non est nouum in fin. j. de act. emp. Bar. auth. at qui semel. C. de pro. Et ex hac opp. Bar. limitatur tex. Inst. de act. §. si minus. ubi etiam probatur cum gl. fua. q, si de centum, quæ mihi promisisti, petij decem coram uno iudice, & obtinui, uel succubui, & postea uelim residuum petere, coram alio incompetenti in illa ciuitate, uel in alia, competit tibi exceptio declinatoria, quia non teneris respondere, nisi corã illo iudice primo, inst. de ac. §. si quis agens. Bar. auth. at qui semel. de prob. Bal. ibi, & Im. l. si mihi. de le. j. & in l. j. in fi. de acq. hær. Bal. l. editam. in rep. Paduana, uer. nunc uideamus de cumula. necess. Bald. Ang. Sal. l. cum quædam. ca. d. l. si idem cum eodem. eo. ti. Bal. ca. Ro. si idem cum eodem. in princ. de iur. om. iud. Bar. Ang. & Imo. d. l. scire debemus. de uerb. ob. Bar. l. si unus. §. si cum mihi de pact. & l. si ex toto. §. fi. de le. j. Bar. et Bal. l. j. in fi. C. de duo. reis. Bar. l. prætor. §. si mihi plures. ad fi. j. de iniu. Ang. per illum tex. l. age cum Geminiano. de transac. Bar. l. cum quædam puella. de iur. om. iud. Sal. d. l. cùm quædam. quid autem si actor potest consequi intentionem suam, faciendo duo iudicia, & illud idem potest cõsequi uno iudicio, Cy. l. q, tempore. & ibi Bal. in fi. C. de test. mil. Bar. d. aut. at qui semel. & ibi fin. Bal. & post eũ. Im. in præalle. l. si mihi & tibi. in prin. Bal, Ang. & Sal. d. l. cum quædam. in fi. Bal. l. j. j. de acq. pos. cuius cont. ipsemet tenet, in d. l. si mihi & tibi. per gl. ibi Bar. fin. secutus opi. Pet. tenet q, talis libellus non sustentaretur. Tu teneas q, no. Bar. hic, & d. l. scire debemus. Inn. d. c. cum M. Ferra. Bar. d. §. si mihi plures. ad fi. & Ang. l. cum quædam puella. Aliqui tamen doc. etiam tenuerunt cum Bar. iduò uide Im. d. l. scire debemus. qui conatur ipsum sustinere. Sed contra istam opi. Bar. quod actor non cogatur etiam reo opponente, petere tota centum, facit l. iam tamẽ. §. aliud. j. iud. sol. ubi dicit tex. quod si sunt plures hæredes creditoris, non coguntur per unum litigare, imò quilibet potest agere. Quod secus est in hæredibus rei, quia per unum tenentur omnes defendere. Et sic apparet quod differentia est in creditore, & reo, & clarũ est, q, ex persona hæredis, conditio obligationis non immutatur. l. ij. de uer. ob. & sic si creditor teneretur petere tota centum, hæres similiter cogeretur, d. §. aliud. Sed ad hoc potest responderi, & ideò considera, & tene opin. Bar. per quam multum limitatur cautela, quam ipse ponit in d. auth. at qui semel. in fi. & ibi dixi. C. de pro. Item per hoc etiam limitat tex. Inst. de act. §. si minus. ubi probatur cum gl. sua, quod si de centum, &c. Adde tu ultra prædicta. Soc. c. dilecti. sing. xxix. q. ij. de lib. obl.*

1 *Actiones tres competunt illi qui soluit æstimationem rei cõmodatæ quæ res uersa postea est ad dominum.*
2 *Alternatiuorum quò ad actionem electio est actoris, quò ad solutionem rei ante litem contesti.*
Culpa quando æstimetur.

§. REM COMMODATAM. Actio cõmodati contraria competit, ut dominus reddat rem in sui potestatem reuersam, uel æstimationem acceptam. No. quòd ista actio competit alternatiuè ad duo. Sed quæro, cuius e-
a rit electio. [a] Glo. hic disputat, finaliter tenet quòd sit in electione eius, qui accepit reddere quod uult. Tu dic clarius,
1 ut dicebat † Ia. tres sunt actiones, quę competunt huic qui soluit æstimationẽ, scilicet, actio ex eo contractu, & hic datur alternatiuè ad duo, ut hic. Item condictio sine causa, & ista datur præcisè ad repetendam pecuniam datam, l. si fulo. s. de cond. sine causa. Item est rei uend. ut s. de rei uend. l.
2 si culpa. Sed in actionibus † electio est actoris,* ut j. de tribu. l. quod in hærede. §. eligere. * *Actoris. Quæ de re amplius dic ut per Bar. leg. iij. s. de eò quod cer. loco.* Rei uerò est electio, quid soluat ante litẽ contest. l. iij. circa prin. uer. & generaliter. s. de eo quòd cert. loc. Vnde quamcunq; actionem intentet ante litem contestatã dominus poterit eligere quòd uult, post litem contestatã cogetur soluere secundũ naturam actionis intentatæ, uel rem, si intentat actionem in rem, uel æstimationem, si intentat condictionem sine causa. Sed si intentatur actio ex eo contractu, poterit soluere quam uult, ut hic, sicut in alijs obligationibus alternatiuis. l. eum qui certa-
b rum. j. de uerb. ob. Vltimò no. si. huius l. gl. [b] ibi, hic † tamen non res, sed culpa fuit æstimata, quòd est no. quando agitur actione ex eo contractu. Secus si ageretur rei uend. Dixi in l. si fullo. alleg. licet Dy. aliter sentiat in c. pro possessore. ext. de reg. iur. li. vj.

I. Con. B.

ADDI-

ADDITIO.

a *Electio. Sed Ful. l. si fullo. s. de con. sine cau. tenuit q, eius est electio in rebus, cuius est in actione, l. si seruus legatus. §. cum homo. de leg. j.*

b *Gl. Im. l. j. §. fi. uer. circa quintum. j. pro empt.*

LEX XVIII.

1 *Culpa leuissima est non facere illud quod diligentissimus pater fa. faceret.*

IN REBVS. Cõmodatarius tenetur de leuissima culpa, si ipsius gratia fuerit cõmodatum, non de casu, nisi culpa præcedat. Sed si utriusq; gratia fuerit cõmodatũ, tenetur solũ de dolo & leui. No. q, leuissima culpa dicitur nõ facere illud, cp diligentissimus pater fa. faceret: De quo dicut dixi in l. quod Nerua. j. depo.

§. SIVE AVTEM. Pro culpa cõmissa in faciẽdo, competit actio ex eo contractu. & l. Aquiliæ.

1 *Expensas paruas factas circa rem commodatam, commodatarius non repetit.*
2 *Modicum non curatur.*

a §. POSSVNT. [a] Expensas alimentorum, uel ualetudi-
i nis † paruas cõmodatarius non repetit [b] secus in ma-
b gnis. no. non † esse curandum de modico, Dy. l. si pro-
2 prietarius. de dam. infec.

ADDITIO.

a *Possunt. Inducitur ad q. de eo qui fecit expensas in equo cõmodato, de quo Bar. l. diuortio. §. impẽdia. sol. mat. Quid in famulo, Bar. l. si cum dotem. §. sin autem in leuissimo. sol. mat. & in l. legatis. j. de ali. & cib. le. & quid in potestate, an debeat præstare medicinas iudici, Bar. & quod ibi dixi. in d. l. legatis.*

b *POMA. Repetit. Pan. c. j. de cler. ægro.*

1 *Vitiosam tradens rem, tenetur ad interesse.*

§. ITEM QVI. Cõmodans tenetur de uitio rei, si sciens fuit. Opp. & uidetur q, etiam ignorãs teneatur, quia in cõmodato uenit leuissima culpa, s. e. l. si ut certo. §. nũc uidendũ. Sol. ibi loquitur ex parte cõmodatarij, cuius gratia celebratus est contractus, hic ex parte cõmodantis, meritò non tenetur, nisi de dolo, subaudi & lata culpa, ut dixi in l. q, Nerua. j. depo. Opp. l. sed addes. §. j. j. lo. & l. tenetur. §. sed si uas. j. de act. em. dicit gl. aliud in seruo uendito & loca
1 to, ut in contrarijs, aliud in cõmodato, ut hic. Tu uerò † dic quando cp res traditur ex tali contractu, ex quo dominus transfertur dominiũ, & non dominus usucapiendi conditionem, ut in em. & uen. & simi. & tũc si tradit rem uitiosam scienter, tenetur ad interesse, etiam extra rem: si tradit ignoranter, tenetur, ad interesse, uel quantò minoris, quod dic ut l. Iul. j. de act. emp. & d. §. sed si uas. in l. tenetur. e. tit. Quando cp traditur ex tali contractu, ex quo non transfertur dominiũ, & tunc quando cp recipiens exhibet suum officium gratiose gratia dantis, ut in depositario & mandatario, &
a hic distingue [a] depositũ à mandato, nam deponens de omni interesse tenetur. j. de fur. l. si seruus cõmunis. §. quod uerò. Nam cum gratia ipsius contractus celebratur, tenetur de leuissima, nec potest negari quin in culpa aliquali fuerit tradendo rem uitiosam, d. §. quod uerò. In mandato ue-
b rò [b] distingue, Aut procuratori seu mãdatori potest aliqua culpa imputari, & tunc in nullo tenetur dominus. Aut nõ potest imputari culpa, & tunc, aut ei fuit mandatum de certo emendo, & tunc de omni interesse tenetur dominus, sicut in deposito. Aut de incerto, & tũc aut dominus potuit eum certiorare, & tenetur in totum. Aut non potuit, & non tenetur, nisi ut rem pro noxa relinquat, si est res que possit noxam cõmittere, j. manda. l. inter causas. §. si cùm seruum. & dicta l. si seruus. §. quod uerò. j. de fur. Si uerò celebratur contractus gratia recipientis tantùm, ut in cõmodato, & tũc aut dominus fuit sciens, & tenetur in totum, ut hic. Aut tion, & non tenetur, nisi ut pro noxa dimittat, si potest noxam cõmittere illa res, j. eo. l. penul. Aut contractus celebratur gratia utriusq;, ut locatio & condictio, & tunc distingue uas uitiosum, ab alijs rebus uitiosis. d. l. sed addes. j. locat. quod dic, ut ibi.

ADDITIO.

a *Distingue. Bar. l. j. C. de sen. quæ pro eo qd' inter. Et de quâ culpa teneatur procurator, Bar. l. q, Nerua. ix. q. prin. j. depo.*

b *Verò. Distinguit Bar. in rep. l. q, Nerua. ij. q. prin.*

1 *Iudicio contrario quod potest peti, potest in compensationem deduci.*
2 *Compensationem de uiginti, quæ tibi debeo, si mihi agenti ad decem opponis, non condemnabor in alijs decem, nisi agatur per uiam reconuentionis.*

i §. QVOD AVTEM. Qd' † potest contrario [a] iudicio
a peti, potest in compensationẽ deduci. Hic est q. tu pe-
2 tis † à me decẽ, ego oppono compensationẽ de uiginti, quæ mihi debes, iudex absoluet me à decem petitis, sed utrum in residuis decem condẽnabit te in eodem iudicio? Gl. dicit cp non, nisi agatur per modũ reconuentionis, l. cũ Pap. in j. gl. C. de sen. & Gul. hic.

ADDITIO.

a *Contrario. Bal. l. si tutores. C. de compen. Bal. l. cum Pap. uer. Item compensatio. C. de sen. & cæst. hic & pro hoc all. c. cum dilectus. de ord. cog.*

LEX XIX.

AD EOS. De damno dato à tertio, nõ tenetur commodatarius, uel conductor.

LEX XX.

a ARGENTVM. [a] Si res culpa nuncij perdat, perit periculo domini, si remittens non fuit culpa malæ electionis. De hoc dic ut s. eo. l. eum qui in fi.

ADDITIO.

a *Argentum. Intellige in specie, nõ in genere, Ang. l. si finita. §. si iam fuerint. de dam. infec. & ibi dixi post Bar. Et adde an ista lex habeat locum, ubicunque ego sæpius misseram famulum pro libro meo, postea una die fine mandato uenit à te pro libro, & aufugit, an ego tenear, l. cuicunq;. §. sed & cum fullo. in apostil. antiq. j. de instit. & ideò dicunt doctores l. j. C. depos. & ibi Bal. & Can. c. j. de commo. quòd furtum factum à coniuncto, uel famulo & simili, reputatur casus fortuitus. arg. istius. l. & uide in dicta l. eum qui. §. fin. s. eo. ubi Bar. & not. quòd si nuncius sit pauper, si tamen non erat male famæ, nox dicitur eligens esse in culpa. l. suspectum. et ibi Bar. de suspect. tut. Adde an furtum factum à famulo, reputetur casus fortuitus, Bal. consil. octuagesimonono, lic. j.*

LEX XXI.

REM MIHI. Postquàm quis est condẽnatus commodati directa, potest agere commodati contraria. Opp. l. si fullo. s. de cond. sine causa. Sol. dicit glo. fateor quod habet locum actio cõmodati, ut hic, & etiam sine causa condictio, ut ibi hoc non placet, quia ibi agendo condictione sine causa, non impugno sententiam, quia ex post facto deuenit ad nõ causam. Sed hic agendo sine causę condictione, impugnarem sententiã, nam haberem necesse dicere istam causam fuisse iniustã tempore sententiæ, ideò puto quòd habet locum actio cõmodati, ut tex. hoc dicit, per quam nõ dico contra sententiam, sed peto interesse meum per actionem cõmodati contrariam. Item opp. C. de cond. indeb. l. j. & j. mand. l. si fideiussor. §. in omnibus. Sol. dicit glo. fateor quòd hic nõ competit condictio indebiti, quia solutum est autoritate sententiæ, & sic concordat, ut in gl. Vel aliter, hic sententia fuit nulla, quia lata ex falsis instrumentis, sed hoc nõ est uerum, ut dicam in l. si prætor. §. Marcellus. s. de iud.

§. IN EXERCITV. Dolus serui non præiudicat commodanti, licet pro eo noxaliter teneatur.

LEX XXIIII.

SI COMMODAVERO. Si re utatur cõmodatarius ad eum usum, ad quem commodata est, & pereat sine culpa commodatarij, commodatarius non tenetur. hoc dicit.

ADDITIO.

a *POMA. Commodauero. Fel. c. auditis. de præscr.*

DE

De pignorati.actio. Tit. VII.

Dictum est suprà de quibusdam actionibus personalib. uerum, quia pignoratitia actio, etiam personalis est, sicut aliæ. ideò de ea ponit hic in tractatu personarum. & no. ff. in tractatu. de pig. Ibi enim tractatur de actione hypothecę, quę est realis.* l. pignus. ff. de pig. Et quę sit differentia inter hypothecariam. & pignoratitiam, ponit gl. j. const. Digest. §. tertij, dic ut ibi.

* *Realis. Tu me li⁹ et aperti⁹ sic dicito, utrasq; actionem, personalē esse, cū ex contractu proficiscatur. Sed esse ex illis cōtractibus, qui re perficiuntur. Quæ de re dixi pluribus lib. ij. Epit. c. De pignorib. & hypotec.* l. Con. B.

LEX I.

1 *Pignus nudo consensu contrahitur, etiam si alia res tradatur.*
2 *Error in materia pignoris, non impedit constitutionem.*
3 *Dictio, præter, quando ponatur inclusiuè. & nu. 7.*
4 *Pignus prætorium, & conuentionale quando differunt.*
5 *Debitor in pignore prætorio debito sublato habet pignoratitiam utilem, sicut in conuentionali.*
7 *Error in nomine quando uitiet contractum.*

* *Consensu. Hoc nō dicit lex, ait enim. Nuda cōuentione, quæ mutuū contrahentium cōsensum præsupponit. l. j. §. conuentionis. ff. de pa. In nudo cōsensu, nō item, qui actionem non parit. l. j. & iij. ff. de pollicita.* I. Con. B.

* *Pignore. Imò uenit iuri communi secundū hanc l. non secundum Axiomata Bar. ut ante annot.* I. C.

PIGNVS. Pignus † nudo cō sensu * cōtrahitur, etiam si alia res tradatur, & error in materia pignoris, constitutionē nō impedit. † Primò præmittit unum dictū, secūdò exeo infert ad solutionē quæstionis, tertiò formataliam q. & soluit. Secunda ibi, si igitur. Tertia ibi, si quis tamen. No. quod dixi in summario. No. hic in fi. q; † dictio præter, ponitur inclusiuè, &c. Ad primum opp. iura realia solo consensu non constituuntur sine traditione C. de pact. l. traditionibus. cōmunia. de usuf. l. iij. §. j. & l. si partem. in prin. quemad. ser. amit. Sol. speciale est in pignore, * ut hic & l. si tibi. §. pignore. & ibi no. cōmunia. de pact. ratio quia modici præiudicij est. Similis ratio in l. fi. C. quando res pig. ob. pos. Contra hoc facit [a] l. qui autem. §. j. cōmunia. de cōst. pec. Sol. ibi quis promisit pignus se daturū, & nō declarauit speciem unde nō potest [b] intelligi pignus constitutū in genere, ut uidebitis no. in hac l. in pen. gl. Secus si certa species fuisset expressa, quia tūc statim fuisset constitutū pign⁹, sm Gul. Nūc intro gl. mag. & opp. l. non est mirum. j. eo. ubi requiritur traditio. Sol. ib loquitur in pignore prætorio. hic in pignore conuentionali. [c] Et hinc, sumpta occasione, gl. hic ponit differentias, inter pignus prętoriū, & conuentionale, quam gl. unde & signa. Tu † tamen dic clarius & latius, q; pignus cōuentionale à prætorio differt, primò in modo constituendi, nam conuentionale solo consensu contrahitur, prætoriū uerò traditione. d. l. non est mirū. In casu tamen non requiritur traditio. l. cū unus. §. fi. cum l. se. j. de bo. aut. iud. pos. Item in bonis minoris uniformiter cōstituitur prætoriū pignus, sicut in bonis maioris. l. apud Iul. §. j. qui. ex cau. in pos. ea. & l. si minor de bo. aut. iud. poss. quod secus est in conuentionali. Nam immobilia nō possunt obligari sine decreto. Item differūt in in effectu acquisitionis, respectu creditoris. Nam in cōuentionali, facta traditione transit possessio, l. serui nomine. j. de usuc. & l. qui pignoris. j. de acq. pos. & l. j. §. per seruū corporaliter pignori. eo. tit. & no. in l. cùm notissimi. §. j. de præscrip. xxx. an. Secus est in prætorio pignore, l. iij. in fi. j. de acquir. poss. Et ex hoc sequitur alia differētia, q; in conuentionali, creditor habet utilē possessoriū, secus in prætorio. l. si duo. §. creditores. j. uti poss. Item in cōuentionali, qui prior est tempore, potior est in iure, secus in prætorio. Quod dic, ut l. cum unus. de bo. aut. iud. pos. & l. si & iure. j. qui pos. in pig. hab. Quilibet tamen creditor habet hypothecariā, & in hoc conueniunt, l. j. & ij. C. de præto. pig. Item conuentionale nō potest recuparari, nisi soluto debito, l. si rem. §. omnis. j. eo. sed prætoriū statim cū uenit ad defendendū, auth. ei qui iurat. de bo. auth. iud. pos. quod dic ut l. si pecunię. in fin. ut in poss. leg. ut dixi in l. eum qui. j. de priui. cred. Tetigi uobis in l. his consequenter. §. si filius, s. fam. ercis. Item differunt, quia in conuentionali, creditor habet pignoratitiā contrariam, q; secus est in prætorio, ut dicit gl. quod nō puto uerum, ut statim dicam. Tertio differunt in effectu, respectu debitoris. Nā in cōuentionali uenit dolus, lata & leuis culpa. l. ut si certo. §. nunc uidendum. s. tit. j. In prætorio uenit dolus, & lata tantū. l. prætor. §. est prætereà. j. de bo. aut. iud. poss. An aūt † debitor habeat pignoratitiā actionem in prætorio debito sublato, sicut in conuentionali, pōt dubitari. Veritas est q; habeat utilem. l. is cui. §. quæri poterit. j. ut in pos. leg. & eadem ratione puto qd' competat creditori pignoratitia [d] ɔria, p illā l. Iac. de Are. l. utiq; de dam. infe. licet inter creditorem & debitorē in pignore prætorio prodita sit actio in factū ex illo edicto prætoris posito in l. prætor. de bo. aut. iud. poss. Venio ad tertiū dictum, & opp. [e] q; † error in nomine uitiet contractū. j. de cont. emp. l. quid tamen. in fi. Sol. aliud in pignore, aliud in emptione. Et assignat gl. duas bonas rationes, dic ut in ea. Ex quibus cōcludit gl. q; hoc totū stet in uoluntate decepti, utrū contractus ualeat, uel non. Cōtra hoc uidetur de peric. & com. rei. uen. l. si uina. Sol. ibi nulla fuit deceptio, unde non est æquum, q; illud quod deuenit in contractū, dependeat ex uoluntate unius, sed hic interuenit dolus, unde in fauorem decepti & decipientis odium confertur in decepti uoluntatē. Simile dicimus in cōtractu, cui dolus dedit causam, ut s. de dolo. l. & eleganter. in prin. & quod ibi no. & C. de transl. l. transactione. & l. sub prætextu. de ser. pig. da. ma. l. si creditorib⁹, [7] in fi. Opp. & uidetur q; dictio, † præter, [f] ponatur exclusiuè. [f] l. nam quod liquidē de pen. leg. Sol. quando q; dictio, præter apponit parti contentorū sub præmissis, & ponitur exclusiuè. l. cont. Quando q; apponitur ei quod sub præmissis continetur, & ponitur inclusiuè, ut hic. l. Seio. §. uxori. de ann. le. & Cy. C. de tran. l. actione. ubi gl. tangit.

ADDITIO.

a *Facit. Vide hic omnino Pau. de cast.*
b POMA. *Potest. Fel. c. literas. de præsump.*
c *Conuentionali, adde aliam quæ no. in l. si finita. §. si quis damni infec. Adde aliam differentiā quam nemo ponit, quia in pignore prætorio creditor accipiendo pignus etiam nō idoneū, in totum liberat debitorem, l. à diuo pio. §. si pignora. j. de re. iu. secus in pignore conuentionali, l. creditor qui idoneum. s. si cer. pet. & l. si pro mutuā. C. si cer. pet. adde aliam, nam licet in pignore, & hypothecaria conuentionali requiritur excussio, quando agitur contra tertios possess. auth. hic si debitor. C. de pig. secus in pignore conuentionali & hypothecaria. Et adde no. in l. si finita. §. si quis damni. de dā. infe. & auth. hic si debitor. C. de pig. adde qūo posit cōcurrere pignus prætorium, & conuentionale. Bal. cons. cccxv. j. lib. iiij.*
d *Pignoratitia. Et creditor etiā habet hypothecariam in pignore prætorio. l. ij. C. de præ. pig.*
e Opp. *Imo. l. si id quod aurum. in prin. de uerb. ob. & uide quod ibi scripsi post Bar.*
f *Præter. Bar. l. si eum. §. qui iniuriarum. si quis cau. & l. qui bona. §. si quis quia. & Iac. de Are. & Im. de dam. infe. & Bal. & do. l. actione. de transa. & auth. hic amplius. & ibi ponderat Bal. C. de fideicom. & plene in dictionario, in uer. præter. et d. l. actiōe. ubi dixi plene. Et de dictione nisi, adde Bar. l. prætor. & l. si tutor. §. fi. de tut. & rat. di. per gl. & Bal. l. sed & hæ. §. pe. s. de proc. Quid in dictione, ultra. Ang. cons. ccviij. Bal. d. §. qui iniuriarum & Bar. l. ita. ff. de dot. præto. Old. cons. xlix. & in quantum Alex. alle. Ang. cons. ccviij. ego habeo, ccxcviij. Ro. cons. cccxxviij.*

LEX II.

1 *Aliena res non potest obligari.*

SI DEBITOR. Secundus creditor ex cōuentione debitoris, non potest in ius prioris creditoris succedere post pignus uenditū. No. † q; res aliena non potest obligari. [a] Opp. C. de his qui in pri. credi. loc. succes. & l. j. j. quæ res pig. ob. pos. l. Aristo. Sol. hic erat pig. uend. & iam bona debitoris exiuerat, ibi adhuc erat in bonis debitoris, &c.

ADDITIO.

a *Obligari. Limitat Bal. l. mater. j. col. C. de rei uend. & l. cùm res. C. si res alie. pig. da.*

pig. da. sit. & quare non possit res aliena hypothecari, sed uendi sic, Bal. l. si sine. C. ad uelle. & sing. q. si res aliena est mihi hypothecata, non præscribo hypothecam spacio lon. temp. sequitur etiam Bal. l. si. C. de præsc. lon. temp. Adde tu q. res aliena possessa bona fide, & tit. potest obligari. d. l. si ab eo. j. de pig. Item potest pignorari dominus ratificante. l. rem alienam. j. eo.

LEX III.

1 *Qui putat statim sibi solui, non uidetur habere fidem de pretio.*

a SI QVASI. Non uidetur [a] habere fidē de pretio, q; statim quis recepturū se putat. † No. istā l. ad materiā, qñ
1 dicatur emptor habere fidem de pretio. [b] Non eñ uidet habere, si putat statim sibi solui, De quo Inst. de re. diu. §. uenditæ. & j. de trib. l. procuratoris. in fi.
b

ADDITIO.

a POMA. *Quasi. Alex. l. j. ff. si cer. pet.*
b *Pretio. Bal. & Ang. l. si cum dotem. §. fi. sol. mat. & ibi dixi post Bar. l. à diuo pio. §. sed si emp. de re iu. Bal. l. ciule. de rei uendeat. l. si donationis. C. de cont. emp.*

LEX IIII.

1 *Pignus ubi est conuentum quod non uendatur, tamen potest uendi, trina denunciatione præmissa.*
2 *Renunciari non potest dispositioni huius legis.*
3 *Denunciationes tres quando requiruntur, non sufficit q. fiant uno momento, sed requiritur ad minus q. una dies sit inter unam denunciationem, & aliam.*
4 *Biennium expectetur post istas denunciationes, antequā pignus uendatur.*

a SI CONVENERIT. [a] Pignus pōt uendi, si est actū, uel nihil est dictum. Sed si agitur q; non uendatur, trina denunciatione præmissa, uendi potest, aliàs secus.
b No. istum casum, [b] quia est singularis, † q; ubi conuentum
1 est de nō uendendo pignore, pōt uendi trina denunciatione præmissa. Opp. q; nullo casu licet uendere, nisi denunciatione præmissa. l. fi. §. j. C. de iu. do. imp. Sol. olim poterat uendi sine denunciatione, hodie secus, per illam l. tū non requiritur nisi una, qñ nihil est actum de uendendo. Ad ter
c tium dictum opp. [c] q; licet unicuiq; renunciare iuri suo. l. si quis in conscribendo. C. de pact. ergo creditor nō potest uendere post pactū de non uendendo Gl. respon. q; hoc est propter pub. utilita. aliàs nō reperitur qui mutuaret pecu-
2 niam, si pignus uendi nō posset, sm † hoc etiam beneficio huius l. non posset renunciari, si de eo etiam fieret mentio
d specialis. Quæro, [d] utrum possint fieri istæ tres † denuncia-
3 tione, una uice scilicet solue, solue, & iterum solue. Gl. dicit q; non, & bene dicit, quia tunc non uidetur sæpius denun-
e ciare, sed sæpius loqui, [e] arg. j. de le. ij. l. Mæuius. §. eum qui. Sed quæro quot dies debent esse inter unam denunciatio
f nem & aliā. gl. dicit q; ad minus una dies, [f] & sic in trib. diebus poterit fieri. l. inter accusatorē. j. de pu. iu. qd' satis placet. Et hoc tene menti, quia aliàs regulariter una denuncia-
4 tio sufficit. l. Titia. §. usuras. de leg. ij. Quæro, utrū † post has denunciationes debeat currere biennium [g] dic ut in gl.

ADDITIO.

a *Conuenerit. Vtrum ualeat pactum de uendendo pignore, nulla monitione præcedente? sic, l. Titio. §. Titius. ad mu. Bal. l. Creditor. C. de dist. pig. & in gl. ibi, & hic. Bal. l. fi. per illum tex. de iu. do. imp. Et quando requiratur denūciatio, l. debitores. C. de pig. l. creditor. & ibi Bal. C. de dist. pig. & l. fi. C. de iu. do. im. ubi Bal. An. & Im. l. debitoribus. ff. de re iud. Et an & quando una interpellatio sufficiat, Bar. & quæ ibi dixi, im l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. de ope. no. nun. & Bal. cons. ccliij. iij. lib.*
b POMA. *Casum. Fel. c. ex literis. uer. vj. fallit de con. & post istas tres denunciationes, debet expectari per triennium. l. fi. C. de iu. do. Ce. in caute. c. Item udet pactum de uendendo pignora sine ulla notificatione, Bar. l. Titio. §. Titius. ff. ad mu.*
c Opp. *Ang. & Im. l. debitoribus. ff. de re iud.*
d POMA. *Quæro. Fel. c. ex literis. uer. fallit nono. de const. Barb. cons. j. uol. j. Ro. sing. cccxxvij.*
e *Loqui. Ro. l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. de de ope. no. nun. alle. gl. fi. c. ab eo. uer. instanter. de ap. in vj.*

f *Dies. Hic per Ca. & istam tene menti ad clem. quamuis. de app. & ibi no. c. bona. de app. & in c. Lotharius. xxxj. q. ij. & Cy. & Io. de Im. l. cùm procurator. §. si dominus. de op. no. nun. & gl. c. ab eo. uer. instanter. de ap. in vj.*

LEX V.

a IDEM QVE. [a] Opp. & uidetur q; talia pacta sint seruanda, l. fi. §. j. C. de iu. do. imp. Huius timore dicūt quidam, q; hic dicitur, Idem q; iuris, &c. scilicet, ut teneatur furti, si non denunciauerit, & non seruauerit pacta, & sic cōcordat cum l. cont. Alij dicunt idem q; iuris, &c. ut possit fieri uenditio, non seruatis pacti, si tamen ter denunciatur. Ad cōt. respondent, q; ibi pacta fuerūt apposita de uendendo certo modo, hic de non uendendo. Hoc non placet, quia pactum de uendendo certo modo, includit pactū de non uēdendo alio modo, si ergo istud inclusum tacitè non ualeret, posset uendere quolibet modo, quod est cōtra illam l. Vnde alij dicunt, quod illud pactū est seruandū, nisi ter denuncietur, ut hic, quod placet, cum hac ratione, quia beneficium huius l. est introductū ob publicā utilitatem, ut creditores possint uendere pignus. Si igitur obseruando pactum conuentū, pignus posset uendi, tunc posset peruenib ri ad uenditionem alio modo, ut hic. Sed si [b] potest esse creditori consultum, conseruando pactum, debet illud seruare, lege contraria.

ADDITIO.

a *Idem q. in hac l. & in materia d. l. fi. §. j. uide Cast.*
b POMA. *Si. Ro. cons. xliiij. ad fi.*

LEX VI.

1 *Pactum appositum fauore unius, non debet in eius læsionem redundare.*
2 *Promisisti si soluere centum in paschate, uel dare obsides, possum cogere te præcisè ad soluendum.*
3 *Alternatiuorum electio non est debentis, quando unum est in obligatione, & aliud appositum ad cautelam creditoris.*
4 *Creditor cogitur ostendere debitori uolenti uendere rem mobilē, penes eū pignoratam, præstita prius per debitorem cautione, & quid in immobili.*
5 *Debitor in domo pignorata potest inuito creditore emptorem domus ducere per cameras.*

a QVAMVIS. [a] Creditor nō potest uēdere pignus, sed cogit uenditori ostendere, uel debitori ut uendatur,
1 si sibi idoneè caueatur. No. q; pactum † appositum in fauorem unius, non debet redundare in eius læsionem. de quo in l. quod fauore. C. de le. & in l. nulla. de le. s. Et hoc
2 † inducit Gul. ad q. [b] promisisti mihi soluere centum in pa-
b schate, uel dare obsides, seu sufficiens pignus, ego uolo te cogere ad soluendū præcisè, quæritur an possim? Iste text. facit q; sic, quia hoc quod dicitur de dādis obsidibus, uel pignoribus, est in eius fauorem, ergo nō debet redundare in
c eius læsionē. Nec ob. si dicatur, in alternatiuis [c] electio est debentis, quia hoc uerum, qñ alternatiua cadit inter duo,
3 quorū utrūq; est in obligatione, & solutione, hic uerò † unum est in obligatione, aliud apponitur ad cautelā creditoris. Præterea, si non posset cogi præcisè ad soluendū, esset in electione debitoris, an deberet. Ideò ista alternatiua sic intelligi non debebit. l. iij. in prin. s. de eo quod certo loco.
4 Secundò no. † quod creditor cogitur ostendere rem mobilem debitori uolenti cedere, præstita tamen prius idonea cautione. C. de pig. auth. hoc ita, & in corpore unde sumitur. & j. de re iud. l. à diuo pio. §. quod si res. Quæro quid de re immobili? Dicit gl. certè illa seipsam exhibet l. ij. C. quando. & qui. quarta pars debet. & C. de donat. ante nup. auth. dos data. quod potest esse uerum in prædio rustico, sed in
5 prædio urbano † poterit ne dominus, qui uult uēdere domum, ducere emptorem per cameras inuito creditore, uel conductore, uel simil. Gul. dicit quòd sic, ar. l. si ita. §. de usu & hab. & l. j. §. quòd ait. j. de loca.

ADDITIO.

a *Quamuis. Bar. l. à diuo. §. sed & illud. de re iud. l. j. §. si tabulæ. & Bar. de sequest. re. ff. de ta. exhi. & de ratione de qua hic ad declarationem, uide Bar. l. sicut. §. illud in fi. j. qui mod. pi. & hic ca. Bar. l. fi. in vrin. j. eo. tit.*
b *Ad q. Bal. l. si. C. de pet. hær. ca. l. iiij. §. si ex conuentione. de re iud. in l. cum*

propon.s.C.de trāſl.cauſam.§.puellam.ī.de manu.ibi,quando manus inie ctio.& l.qui legati. C. ut in poſſ.leg. Moder.d.§.ſi ex conuentione. caſt.l.ſi ſtichum.§.idem Celſus. ī. de noua.Fel.c.inter cæteras.ext.de reſc.Ro.conſ. cxxxix.Bar.conſ.xv.uol.ij.aliàs conſ.xxv.Iaſ.l.j.ſ.qui ſatiſ.cog.Iaſ.§.huic autem.Inſt. de ac.Fel.c.inter cæteras.de reſcrip.Alex.l.ſi ſe non obtulit.§.ſi ex conuentione.co.j.ī.de re iu.& d.l.j.ſ.qui ſatiſ.cog.

c *Alternatiuis.Moder.l.j.ſ.qui ſatiſ.cog.ubi Ro.cont.Paul.l.iiij.§.ſi ex cõuen tione.per illum tex.de re iu.& in l.cum proponas.de trāſ.Bal.l.ſi.C.de pet. hær.caſt.d.§.ſi ex conuentione.per illum tex.uer.quippe.& arg.d.§.puel lam.& in d.l.cum proponas. adde quando in alternatiuis electio ſit deben tis,Bal.conſ.xliij.lib.j.& in alternatiuis in ceſſione bonorum,cuius ſit ele ctio.Ro.conſ.ccccxxxix.*

§. SI CREDITOR. In actione pignoratitia poſt mo ram ueniunt uſuræ,quia eſt bonæfidei.

LEX VIII.

SI NECESSARIAS. Expenſæ factæ in re pignorata contraria pignoratitia repetuntur. Gl. quærit,quid in cibarijs:r̃.idem,nam cùm creditor non habeat uſum pignoris ceſſat ratio,quæ eſt in l.pignori.§.fi.ī.eo.

* *Promiſit.Cau te adijcitur, q̃ de euictione,p̃ miſerit alioquiuerò non tene retur:l.j.C.cre dit.euict.pig.nõ debere. Quemadmodum nec alius executor:Bar.l.qui hæ res.nu.4.ff.famil.erciſc.*I.Con.B.

§. SI PIGNORI. Si creditor uẽdit,& de euictione promiſit,* ei debet à debitore de indemnitate caueri. gl. Opp. q̃ creditor non debeat cauere.C.cre.euic.pig.nõ debere.l.j.Sol.ut in gl.

1 *Res tota uenditur ratione partis.*

§. SI VNVS. Si ceſſatur in ſolutione partis.poteſt uen
1 di totum. † No. q̃ ratione partis,uenditur totum,& ſic
2 facit ad q. † q̃ ſi ex pluribus hæredibus emphyteutæ unus non ſoluit penſionẽ, & cæteri ſoluerunt,q̃ tota res in cidit in cõmiſſum gl. l. cõmuni diuidundo.in prin. ff.com. diuidun. Ego plenè in l.fraudati.de publicanis. & Gul. de Cun.tangit hic.

1 *Dictio quaq; importat idem quod dictio omnis.*
2 *Dictio quiſquis,eſt diſtributiua.*
3 *Negatiua præpoſita ſigno uniuerſali,facit æquipollere ſuo contradictorio.*
4 *Contractus celebrati inter rurales, uerba intelliguntur naturaliter, groſſo modo,& impropriè.*
5 *Oratio indefinita,quando æquipolleat uniuerſali.*

§. SI ANNVA. Vniuerſalis negatiua non poteſt dici falſa, anteq̃ in quolibet particulari ſit poſsibile. Item oratio uniuerſalis ſi in uno eſt falſa, in toto dicitur falſa. Item oratio diſtributiua uerificatur in quolibet particu lari diſtributorũ. Item indefinita æquipollet uniuerſali. h.
a d. fm gl. Opp.de prin. ad fi.[a] Sol.in prin.† eſt dictio quaq;,
1 quæ importat idẽ quod omnis, ut hic, ibi,quia his uerbis
b omnes penſiones,[b] &c.& l.hoc articulo.in fi.de hær.inſt. u bi eſt dictio,ſi quis quæ eſt diſtributiua.l.qui filiabus. §.j.ī.
2 de leg.j.opp. q̃ † dictio,quiſquis,ſit diſtributiua.l.qui libe ris.§. hæc uerba. de uulg.Sol.ibi loquitur in dictione,quiſ quis hic in dictione quiſcq;,ideò quædã gl.quæ eſt hic, quæ dicit, quod dictio, quiſquis, eſt ſignũ uniuerſale, aut malè loquitur,aut corruptè eſt ſcripta. Opp. qd' hic in prin.non
c ſit oratio uniuerſalis. & collectiua,[c] imò particularis, ſine
3 diſtributiua,nam negatiua † præpoſita ſigno uniuerſali,fa cit æquipollere ſuo contradictorio. l. legitimos. §. an ergo. de leg. tu. & l.in bello.§.j.ī. de cap.in gl.uer.nunquã.ſed hic eſt huiuſmodi,dicit enim,Nec uerum eſt,ſua quaq; die,&c. q. d. ſi non omnibus diebus, &c.ut gl.dicit.Sed iſta oratio, Si non omnibus,æquipollet,ſi aliquibus.non quę eſt eius contradictoria,ergo apparet qd' eſt oratio particularis,ſeu diſtributiua.r̃. licet fm propriam ſignificationẽ hoc ſit,ta
4 men † qm̃ iſta uerba proferuntur à contrahentibus, qui ſi ſtas æquipollentias ignorant, fm iſtum modum non intel ligimus,ſed ſtamus rudi & groſſo uerborũ ſignificatui, ita loquitur hic. Nam quandoq; Iuriſconſ.eſt impropriè locu tus circa iſtas orationes,l.ſi ſeruus.§.ſi pluriũ.ff.ſi quis cau.

Item opp.oratio uniuerſalis ſi in uno eſt falſa in totum eſt falſa l.ſi is qui ducenta. §. utrùm. de reb.dub.Ergo ſi in primo termino non ſoluit, uerũ eſt dicere q̃ falſa eſt hæc propoſitio, omnibus terminis poſſe ſolui, licet adhuc omnes termini nõ uenerunt,ar.de uerb.ob.l.in illa ſtipulatione, ſi cal.Sol.uoluit dicere gl.hic ponitur uer. pecunia,indefinitè,quæ † æquipollet uniuerſali.l.ſi pluribus.de leg.ij.perin
5 de eſt ergo ac ſi diceret,ſi omnis pecunia ſoluta non erit, er go ſi eſt ceſſatũ in primo termino,non eſt uerũ,omnem pecuniã ſolutam nõ eſſe, licet hoc poſſet eſſe uerũ in ſe, tñ iuriſc.nõ eſt motus propter hoc,ſed ideò quia illa dictio,qua que, omnes dies ſignificat, ut dicit hic tex. Et ideò reſpon. ad cont.q̃ licet in præcedẽ.ſtipulatione termini ſolutionis eſſent diſtributi,& ſeparati,tñ in hoc ſecundo pacto,de uen dendo,fuerunt in unũ collecti per hanc dictionem, quaq;. q.d.niſi omnibus terminis ſoluta fuerit,hoc eſt q̃ quælibet dictarum præſtationũ poſſet fieri omĩbus dictis terminis, & ſic in ultimo termino poterit ſoluere omnes illas præſtationes. Venio ad uer.ſed omnibus.hic dicitur q̃ omnibus penſionibus præteritis,ſi in una eſt ceſſatum,poterit uendi pignus. Cõt. iſta oratio fuit uniuerſalis negatiua, ſed ſi nõ omnibus terminis fuerit ſolutũ, ergo ſi in aliqua parte eſt ſolutũ,deficiet iſta conditio, quia ſicut iſta oratio nõ eſt uera,omnibus terminis eſſe ſolutum,qñ eſt in aliquo ceſſatũ, ita non eſt uera iſta,omnibus terminis non eſſe ſolutum,ſi in aliquo eſt ſatisfactũ.d.§.utrùm.ergo conditio cõuentionis non eſt adimpleta, meritò pignus uendi non poterit. Sol. fm ſignificationẽ uerborum, argumentũ procederet, ſed quia ſi præceſſit ſtipulatio, qua cautum eſt,q̃ ſoluatur omnibus terminis, & appareat q̃ ſi in aliquo ceſſatum eſt, de mente contrahentiũ eſt, q̃ pignus poſsit uendi, ideò ſic intelligitur.Iſtæ enim cõditiones quæ in pœnalibus ſtipulationibus apponunt,iudicantur fm quod de mente contrahentiũ poteſt apparere, etiam contra ſignificationẽ uerborum,l. ſi is qui ducenta.§.cum ita.de reb.dub.& ibi dixi. Iterum opp.ſi cõmittitur ſtipulatio, ſi in aliquo eſt ceſſatũ, ergo præcedens oratio non accipitur uniuerſaliter,& colle ctiuè,cuius cont.dictum eſt ſ.r̃. duo uerba ſunt in dicta o ratione.Primò uer.pecuniæ,in quo licet oratio ſit indefinita,intelligitur uniuerſaliter,tamẽ iſta uniuerſalis intelligitur uniuerſaliter,& diſtributiuè.q.d. ſi quælibet pars dictæ pecuniæ ſoluta non fuerit,&c.& hoc ex mẽte contrahentiũ ut dixi.Item in d.oratiõe eſt dies, dicit enim,ſua quaq; die, & iſta eſt uniuerſalis collectiua.q.d.omnibus diebus elapſis, meritò antequã omnes dies ſint elapſi, non poteſt dici cõmiſſa cõuentio de uendendo,ſed poſtquàm ſunt elapſi, cõmuniter in qualibet parte,pro qua ceſſatũ eſt. Venio ad uer.ſed ſi ita ſcriptũ. & opp. hic dicitur, ſi qua pecunia.& ſ. dicitur,ſi qualibet pecunia,fm q̃ modo intellexit,ergo idẽ importat quod dictũ eſt ſ.Item hic ſubdit ſua die,& ſic in finitè loquitur de die,ergo æquipollet uniuerſali,& ſic con cluditur q̃ idem debeat eſſe in hac cõceptione,q̃ in prima. r̃. tu dicis q̃ hæc oratio, ſua die indefinita, falſum eſt, imò eſt particularis, qui ei apponitur ſignum particulare, ſua. Eſt ergo ſenſus, ſi qua pecunia ſuo appropriato termino ſoluta nõ erit, &c. meritò ergo cùm in aliquo ceſſatum eſt, poteſt uendi.Et hoc ſentit gl.hic poſita.

ADDITIO.

a *Ad ſi.De dictione,quaq;,quiſq;,&c.Bar.l.creditori.C.de pact.in l.hoc ar ticulo.Ang.l.ſi Stichum.§.ſtipulatio.de uerb.oblig.dicebat q. dictio,quaq;, erat diſtributiua, & malè,& ibi per Im.& adde l.pluribus.§.j. & ibi per Ang.& Im.de uer.ob.*

b *Penſiones.l.ſi ſeruus.§.ſi plurimum.ī. ſi quis cau.Bar.in extraua.ad repri men.uer.non.ob.*

c *Collectiua.Bar.l.j.C.quomodo & quando iud.*

1 §. DE VENDENDO. Pactũ † de uendendo,in dubio
nõ intelligit perſonale. De materia huius §.dicit ut ſ.de
2 pac.l.iuriſgent.§.pactorũ. Tetigi in l.ſi ſic.ī. de uerb. ob. Gu.quærit † hic,utrũ condictio implenda tranſeat ad hæredes.q̃ examinaui in l.ſi.x. cum petiero.ī.de uer.ob.Cy.l.ſi plures.C.de cond.inſer.

EVM

§. CVM PIGNVS. Pignus poteſt uendi propter debi tum & alias acceſsiones.

LEX IX.

SI RẼM ALIENAM. Creditori decepto per contra riam pignoratitiam ſuccurritur contra debitorem.

§. NON TANTVM. Pro omni obligatione poteſt da ri pignus.

1 *Pignus,& hypotheca differunt.*
2 *Statutum loquens in pignore,non habet locum in hypotheca.*

1 §. PROPRIE. Seipſum ſummat, & ponitur differentia
a † inter pignus & hypothecã.[a] Opp. l.res hypothecæ.§.
pe.ī.de pſg.& inſt.de act.§.item ſeruiana.Sol.quantùm ad actionẽ hypothecariam,nulla eſt differentia inter pignꝰ & hypothecam, ut ibi. Sed quantũ ad pignoratitiã directã eſt differentia, quia illa contrahitur re ut inſt. quib.mo.re. cont.ob.in fi.Ideò niſi ad creditorẽ trãſeat poſſeſsio, uel de
2 tentatio,nõ haberet locũ pignoratitia.Item no.tex. ibi pro priè pignus, &c. † Et ſic facit ad q.q̃ ſtatuta,quæ loquũtur
b de pignore[b] non haberet locũ in hypotheca, cùm fm pro
c priam ſigni.[c] debeant intelligi de pignore,quod tranſit ad creditorem,non tamen hoc pro conſtanti ponerem.

ADDITIO.

4 *Hypothecam. Gl.l. ſi tibi decem.§.de pignore.ī.de pac.gl.& Bar.in proc. Digeſt.§.tertij.in uer.ciuilia.& in uer.eadem res.Bar.l.pignoris.C.de pig. & Bar.c.j.de feu.dato inuicem leg.cõmiſ.& in l.j.C.de pig. act.in l.j.C.de nõ nu.pec.Can.Inn.c.cũ conſtet.de pig.& per aliquos,d.l.ſi tibi x. §.de pi.*
b *Pignore.Statutũ loquẽs de pig.non hẽt locũ in hypoth. Cont.tenet hic Ca.*
c *Sig.Fel.c.cum aliquibus,de re iu.Are.conſ.xxx.& conſ.cxxv.*

1 *Dolus dans cauſam contractui pignoris,annullat ipſum ipſo iure.*
2 *Pignoratitia actio quando naſcatur,& unde naſcitur.*
3 *Actio ex ſtipulatu pro dote quando & unde naſcatur.*
4 *Præſcriptio quando incipiat currere contra act.pig.*

a §. OMNIS.[a] Pignoratitia directa contrahitur, cum eſt
creditori, ſoluta pecunia,uel aliter ſatisfactũ. Opp.l.a liena.§.fin.ī.eo. Sol. fallit ibi,ut ibi patet.Ad fi.huius §. opp.dum loquitur de eo qui eſt deceptus,de l.& eleganter. in prin.de dol.& l.ij.in fi.de act.emp.Sol.intellige q̃ ſit dece ptus re ipſa ſui facilitate, non dolo aduerſarij. Nam cũ ꝺ
1 ctus † pignoris ſit bonæfidei, dolus dans cãm ꝺctu bonæ
2 fidei annullaret ipſũ iure ipſo. l. de tutela.& ibi no. C.de in integ.reſt.mi.& l.ſub prætextu.C.de tranſa. † Quæro qñ na ſcat actio pignoratitia:Et uideꝰ q̃ tẽpore contractus,quia re contrahitur,ut inſt.quib. mod.re cont.ob.in fi.in cont.q̃ tempore ſatisfactionis, ut hic. Sol. ſi quærimus qñ naſcat, naſcitur tẽpore ſolutionis,uel ſatisfactionis,ut hic.Si quærimus unde naſcatur, naſcitur ex contractu dudum inito, & celebrato,& traditione ſequuta,d.§.fin. Et ſic naſcitur ho die ex materia antiqua. Dãt gl.pro hoc exemplũ in mutuo reconciliato cõſumptione. Quod dic ut l.nam & ſi fur.& l. ſi à furioſo.ſ.ſi cer.pet.Item in actione tutelæ,q̃ dic,ut l.ſi tu
3 tor.in fi.cum l. ſeq.de tut.& rat.diſt.Itẽ in actione † ex ſtipu latu pro dote, & in hoc ſunt gl.cont. quas plenè examinaui in l.ſi conſtante.§.ī.ſol.ma. tamen gl. hic dicit ueritatem. Probatur in l.in rebus.§.omnis.C.de iu.dot.& ī.de dot.præ leg.l.ij.in prin. & de natiuitate harum actionũ.& ſimilium, gl.& doc.tangunt & examinat in l.j.C.de anna.excep.Facit q̃ no. ſ. fin.reg.l.j.& famil. erciſc.l.j. in quibus tractatur qñ
4 dictæ actiones naſcantur, &c. Quærit gl.qñ incipit † currere præſcriptio contra actionem pignoratitiãr̃. q̃ à die na tiuitatis,ante enim non poteſt præſcribi,quia non eſt nata,
b ut hic,& l.j.C.de annua excep.[b] in fi.Præſcribitur tamẽ iuri
c offerendi & ſoluendi[c] debitum, non ipſi actioni pignoratitiæ.dicit gl.idem no.in l.cũ nouiſſimi.§.eo.iure.de præſcr. xxx.an.ibi doc.& Mod.tractant.Gul.de Cun.ponit hic tan gitur in l.pignori.de uſuc.& ibi hoc examinaui.

ADDITIO.

a *Omnis.Bar.l.ſi. in fin.prin.ī.eo.uer.quæro quando naſcitur pignoratitia, & c.gl.l.j.C.de an.exce.in gl.mag.incip.ſed quando,et qd' ibi Bal.& Ang. Ro.ſing.ccccxvij.*

Bar.ſuper ff.uet.

b *Excep.De quo uide quæ ibi habes poſt Bar.*
c *Soluendi.l.j.§.ſi ſeruũ qui in fuga.de acq.poſ.& ib ſcripſi poſt Bar.d.l.pignori.hic alleg.& Bar.l.j.ſ.de cond.ex leg.& Bal.c.j.in fi.de feu.da.in uicem leg. commiſ. Adde an præſcribatur pignoratitiæ.Caſt.conſ.ccxcij.& Bal.conſ.ccxcij.circa fi.iij.lib.*

§. IS QVOQVE. Pro re alia pignorata poteſt agi pignoratitia. Dic ut ſ.tit.j.l.commodare.& l.ſeq.

1 *Ius intentatum quando ſuperuenit pendente iudicio ex cauſa de præterito quando ſequatur coudemnatio.*
2 *Iudex qualiter condemnabit in expenſis, quando ius intentatum ſuperue nit in iudicio pendente.*
3 *Oblatio facta in iudicio inducit liberationẽ,ſicut facit oblatio & conſigna tio extra iudicium.*

a 1 §. QVI ANTE.[a] Quando ius intentatum ſuperuenit
† pendente iudicio ex cauſa de præterito, põt ſequi cõ demnatio.Opp.l.nõ poteſt.de iud.Sol.quantũ ad propoſitum ibi ſuperuenit ius poſt lit.conteſt.ex cauſa de futuro, ſeu ex cauſa noua, hic ſuperuenit ex cauſa de præterito deducta in iudiciũ.Facit.ī.man.l.ſi mandauero tibi,ut à Titio.& ī.de uer. ob.l. ſi Titius. Et ex hoc apparet, q̃ finis huiꝰ gl.nõ eſt bonus,ſic ſimpliciter intelligendo. Si ago rei uen. & ſuperueniret dñium pendente iudicio, ſi quidẽ ex cauſa noua,nõ debet ſequi condẽnatio,ſecus ſi ex cauſa de præte rito,ut puta,ſi extiterit cond.legati, cuius occaſione uendi cabit.Ita debes intelligere iſtam gl.De iſta materia dicã ple nè in d.l.non põt.Circa hoc uide in c.Abbate ſanè.de re iu.
2 in fi. vj.li. † Quæro qualiter iudex condẽnabit in expenſis in hoc caſu r̃. cũ uſq; ad illam diẽ,in quã obtulit pecuniã illã, in iudicio temere litigauerit, ideò ipſe quanꝯ uincat, condẽnabitur reo in expenſis factis uſq; ad illã diẽ. A die uerò oblationis,uſq;ad ſententiã temere litigauit reus,& ideò condẽnabitur reus actori in expenſis. l. ſi quis inficiatus.ī. dep. Nec eſt nouũ,ut qñq; ille qui uincit,condẽnetur
3 in expẽſis,l. properandũ.& liquidẽ.C.de iud.† Vltimò no.
b q̃ oblatio facta iudicio,[b] inducit liberationẽ,ſicut ſi ex iu diciũ eſſet facta oblatio & cõſignatio.l.acceptã.C.de uſur.

ADDITIO.

a *Ante.Dixi in d.l.non põt.de iu.poſt Bar. & iſta intellige quando ſuperue nit ante cõcluſum in cauſa,Bar.l.ſi mater.§.eandẽ.in fi.de exce. rei.iu.Bal. l.j.in prin.de excep.rei. iu. ubi hoc limitat.Itẽ limita iſtũ §.cũ ſi.quando cã penderet corã ordinario, ſecus ſi corã delegato, Bal.l.præſcriptione.in ix. q.C.ſi cõtra ius.Ang.l. ſi inſulã.de uer.ob.& ibi Im.& Ro.& in l.ſi unus. de uerb.ob. ubi pro dicto Bar.d.§.eandẽ.alle.l.ſi in rem.§.fi.ī.de eui.& ibi etiam dicit Bal.d.l.præſcriptione.ca.hic qui alle.Bar.d.l.ſi mater.& Bal.d. l.præſcriptione. & impugnat dictũ Bar.dic ut per eum hic. Et limita hunc tex.ut Bal.& ſi poſt tres in una lec.qd'reputat ad hoc ſin.ca.dixi in l.ſi inſulam.& in l.cum is.de pet.hær.*

b *Iudicio.Bar.l.interdum.§.ſi.de uer.ob.in l. pen. de di.pig.Sed Bar.uidetur ſentire cont. l. ſi debitor.ī.de ſol.declara ut Bal. l.inuicem.C.de compen.in l.cum.apud.C.de cõmu.ſer.manu.& Bal.l.ſi reſiduum.C.de diſt.pig.gl. & Bal.l.ſi prius.C.eo. tit. & gl.l.ſi acceptam.uer.periculo.C.de uſur.uide tamen ibi Bal.Et intellige iſtud procedere ante lit.conteſt.ſecus ſi poſt, ut no. Bar.l.ſed & ſi alia.de conſt.pec.ff.Et caue,quia ibi loquitur in obligatione extraiudiciali,adde Bal.conſ.xxv.j.lib.Matth.nó.ix.& Ale.conſ.clxxviij. col.ſi. uo.ij. & uer.ultimò no.Matth.no.cxxviij. An.§.ſequens.uer.unum tene menti. inſt. de act. Adde tamen q, ubi creditor recuſat accipere pecuniam,q, tunc ſufficit oblatio uerbalis,& multò magis in ſacculo.Ita omnes doc.per illum tex. l. ſi rem.in prin.ff.de uer.ob.Alex.l.ſi ſeruũ.§.ſequitur. col.j.eo.tit.& conſ.vij.inci.eo.modo intelligatur ſtatutum.uol.ij.Alex.l.ſi inſulam.ff. de uer. ob.Anch.conſ.lxxxij.inci.tamen faciliorem ſolutionem Alex.in l.ſi mora.ff.ſol.mat.*

LEX XI.

SOLVTVM. Nouatio neceſſaria nõ pe * *Pignus.Vel da*
rimit pignus, * ſecus in uoluntaria, niſi *tionẽ fideiuſſo*
contrariũ actum ſit. Qualiter ea quæ in *ris, ſic in l.iiij.*
a ſunt[a] in prima obligatione nouata intelligã *ſecundũ huius*
tur repetita in ſecũda, dic ut ī.l.aliã de noua. *l.diſtinctionem*
ADDI- *interpretabi-*
*mur.ſic in l.j.C.etiam ob chirographariam pecuniam.*I.Con.B.

ADDITIO.

a *Insunt.& per istam l.in uerbo,in nouata,datur cautela,q,si debes creditori tuo centum cũ pignoribus,uel hypothecis,& uelis ipsa pignora liberare sine sol.q,recipies ab eodẽ decem,& promittes illi soluere,& obligare in instrumento animo nouandi,nulla mẽtione facta prioris. nam tunc ipso iure pignora liberãtur,ut hic. Adde q,si debitor uẽdit pignus creditori,an sibi præiudicet creditor emendo,Bal.cons.cccviij.iij.lib.*

§. SI QVASI. Pignoratitia põt agi,si principalis obligatio non perficitur, uel si perfecta tollatur acceptilatione,uel pacto.

1 *Obligatio pignoris,quando intelligatur pro usuris,sicut pro sorte.*

§. SI IN SORTEM. Pignoratitia põt agi si id est solutum,pro quo tantũ in pignus fuit obligatum. Opp. C. etiam ob chirogra. pecuniam l.j.gl.hic inuoluit se multũ,fin aliter dicit,q hic fuit obligata res pro sorte tm̃. Ia.But.dicebat,q hic non tractatur, an pignus possit retineri p usuris, sed dicit q pignoratitia nõ põt agi,unde lex illa nõ contradicit. Duo ergo uidenda sunt.

* *Inuoluit.Sol.secundum distinctionem positam initio huius l.I. Cõ.B.*

1 † Primò an obligatio pignoris intelligatur etiam pro usuris, sicut pro sorte. Circa qd si quidem usuræ sunt naturaliter tm̃ debitæ, & tunc nõ tenetur pignus pro eius,nisi sit dictũ specialiter,ut hic in uer.siue aũt.& C.de usur.l.per retentionem. Si uerò sint debitæ ciuiliter & naturaliter,tũc pignus simpliciter acceptum,tenetur etiã pro usuris,sicuti dicimus in fideiussore,l.centũ Capuæ.s.de eo q cert.loc.Secus si pro sorte esset tantũ obligatum,siue obstrictũ,& hic, & j.de fideiuss.l.fideiussores magistratuũ. Si uerò usuræ sunt debitę per officiũ iudicis,dicin pignore sicut dixi in fideiussore d.l.centũ Capuæ.& in l.quæro.j.loca. Secũ
2 dò est † uidendũ, an pignus possit retineri pro usuris, qñ pro eis non fuit obligatum. Dic ut d.l.per retentionẽ.& in d.l.j.C.etiam ob chiro.pecu.

§. SI CREDITORI. Nisi omnibus hæredib[b] satisfiat, poterit pignus uendi.

1 *Succedens alteri absq; confectione inuentarij, uidetur habere ratum q, defunctus suo nomine fecerat.*
2 *Creditori creditoris soluendo,quando quis liberetur.*
3 *Fingitur super facto aliquod factum,q, nunquam fuit.*
4 *Locator an possideat inducta per inquilinum in domo.*
5 *Interdictum Salutanum est adipiscendæ.*
6 *Interdictum Saluianum directũ competit pro rebus coloni,utile pro rebus inquilini.*
7 *Tradi potest res non tamen animo transferendi possessionem.*
8 *Primus locator quando habeat hypothecariã contra secundũ conductorẽ.*
9 *Inuecta,& illata an possint retineri pro alio debito.*

a §. SOLVTAM. [a] Pignoratitia nascit̃,si soluat̃ creditori,uel alteri pro eo legitimè recipiẽti,uel creditori creditoris. Itẽ inuecta & illata per fm conductorẽ, tenent̃ p pensione ipsius secundæ cõdictionis tantũmodo, & nõ ultra. Primò ponit unum dictũ, secundò ex illo infert ad determinationẽ unius q. Tertiò format q. circa præcedentia. Quartò rñdet cuidã tacitæ obiectioni. Secunda ibi,unde si domũ. Tertia ibi,planè. Quarta ibi,uidet̃ aũt. In qua rñdet tacitæ obiectioni. Nã per liberã personã non queritur nobis actio pignoris seu obligatio,ergo dño locanti nũ põt queri per conductionẽ factã à primo conductore. Ad qd rñdetur,q ista cõuentio tacitè uidet̃ facta cũ primo,& sic ipsi nõ quærit̃ ex pactu facto cũ primo dño conductore,sed ex con
1 uentione sua propria tacitè facta. Ex primo dicto.no.† q q succedit alteri, uidet̃ habere ratũ q ille cui successerat,suo nomine fecerat, ibi,uel, ei cui hæres extiterit. ut hic, & l.fi.j. rẽ ratã ha.in prin. Qd intellige nisi successerit facto inuẽtatio,tũc em̃ nõ uidet̃ habere ratũ,nisi eatenus, quatenus bona essent soluẽdo, ne remaneat in dãno.l.scimus.§.& si præ
2 fatã. de iure delib. Venio ad ij.partẽ,& uidet̃ † q soluendo
b creditori creditoris, nõ cõtingat liberatio [b] ipso iure.l.si opera.j.de doli excep.gl. hicnõ explicat. Tu dic clarè, aut soluo creditori creditoris qui habet me,uel bona mea obligata,& liberor ipso iure,ut hic. Possem.n.cogi soluere.l.nomẽ.C.quæ res pi.ob.pos.& ideò soluẽdo,etiã creditori meo inuito liberor.l.utrũ.s.de cõst.pec. Qñq ille creditor creditoris nõ habebat me,uel bona mea obligata,& tunc aut iõ ego teneor creditori meo,quia ipse alij tenet̃,& possum alij soluere,l. si liber homo.de neg. gest. Aut cã quare creditori meo teneor, est omnino separata à prima, & tũc aut soluo creditori creditoris,creditore meo uolẽte,& cõtingit liberatio sine dubio,ut hic in prin. Aut eo inuito,& nõ cõtingit liberatio. l. inuito.de so.& C.de neg. gest. l.fi.cũ simil. Aut eo ignorãte,& cõtingit liberatio ope except.l.si opera. de dol. excep.& ibi no. Et ex his debes aduertere,q si primus creditor habet instrm̃, in quo continet̃ obligatio omniũ bonorum,& per consequẽs iste debitor debitoris,seu nomẽ eius est obligatũ,poterit indistinctè soluí ei[o] creditori, ut in hoc
c §.Opp.hic dicit̃ q cõtra primũ creditorẽ [c] põt agi pignoratitia. Cõtra, pignoratitia re contrahit̃, ut inst. quib.mod.re cõtrahi.ob.§.fi.sed ad primũ creditorẽ res nõ peruenit, nec fuit tradita ei,ergo nõ põt pignoratitia conueniri. Dicit gl. licet traditio non sit facta uerè, fingitur tñ facta,ex eo q res põt includere pro pensione l.est differẽtia.j.in qui.cau.pig. ta.contraha.& l.utic̃.de dam.infe. Sic em̃ fingit̃ facta tradi
3 tio.C.de dona. l.quisquis.No.ex gl.† primò q fingit̃ super facto esse aliquid esse factũ,qd nunq̃ fuit,q d examinaui in l.fi is qui pro emptore.de usuc. in materia fictionis inducit
4 uæ.† Item ex hac gl.colligũt quidã,[d] q locator uidet̃ possi
d dere res inductas per inquilinũ in domũ. Alij ex hoc repre-
5 hendũt istã gl. † Nam interdictũ Saluianũ, qd pro istis rebus cõpetit,dicit̃ adipiscẽdæ possessionis, inst. de interdic. §.interdictũ. si est adipiscendæ,ergo apparet q nunq̃ posse dit. Prætereà, q locator nõ possideat ante inclusionẽ,uidet̃ expressum in d. l. est differẽtia.j.in qui.cau.pig.taci.cõtrah. Pet.dicit locatorẽ possidere eo ipso q inferunt̃ in domũ.l. j.§.si iusserim.j.de acq.poss.& l.quarundã.e.tit. Non ob.qd interdictũ Saluianum est adipiscendæ possessionis,quia illud cõpetit pro rebus coloni prædij rustici. Nos loquimur in locatione prædij urbani, inter quos est differẽtia,ut ipse Pet.latè tractat hic.& Cy.refert eũ de uerbo ad uerbũ,C.loc.
6 l.incerti iuris.in ij.q.breuiter † licet interdictũ Saluianũ directũ cõpeteret p rebus coloni, tñ utile cõpetit pro reb.inq lin.l.j.in prin.j.de Sal.inter. & ibi no.C.de Sal.inter.l.j.Et sic apparet qd non possidet. Prætereà cũ locator ignoret res quæ sunt illatæ in domũ, nec eas uiderit, nec tetigerit, non põt dici eas possidere.l.possidere.l.iij.§.Nerua filius.de acquir.pos. prætereà deficit animus. Dicendũ est ergo qd uerè non possidet, nec fictè, adeò qd ex ista ficta possessione habeat aliq d interdictũ retinendæ,uel recuperãdæ possessionis,sed p tanto fingit̃ possidere, ut gl.hic dicit,quia põt cõueniri pignoratitia, si nõ patit̃ inquilinũ res suas extrahere,uel,ut pprius loquar,nõ dicit gl.qd fingat̃ possidere
7 sed qd fingit̃ ei tradita. Põt em̃ tradi † nõ animo trãsferendi possessionẽ,sicut fit de precario, cõmodatario,& depositario, & similib.& hoc sufficit ut possit cõueniri pignoratitia. Dico etiã, q post inclusionẽ locator non possidet uerè,
8 nisi res uiderit & tetigerit.d.l.iij.§.Nerua filius.† Opp.hypotheca non põt esse sine principali.l.res.j.de pig.& j.de fideiuss.l.fideiussor obligari. in prin. Sed iste secũdus cõductor nõ est obligatus primo locatori,ergo nec res eius sunt obligatę. Huius timore Pileus fatebat̃ p rium,q res non sint obligatæ primo locatori. qd gl. reprehendit,quia contra istũ tex.dicit ergo gl.qd licet secũdus cõductor nõ sit primo locatori obligatus person aliter,tñ ei est obligatus primus cõductor,& res istius secũdi cõductoris sunt obligatæ. p obligationẽ primi cõductoris. Põt em̃ obligare res suas p debito alteri.l.alienã.j.eo.Doc.& Mo.uident̃ aliter dicere,uidelicet,q primus locator habet obligatũ nomẽ secundi cõductoris. Vnde eũ habeat utilẽ psonalẽ, & directã, quã habet primus cõductor p fm, etiã habebit hypothecariã, quæ illi accedit,ut C.quæ res pig.ob.pos.l.nomẽ. Et ita dicebat Pet. hoc etiã uidebat̃ sentire Ia.But.q licet sit in se uerũ, tñ quantũ ad pposita,gl. dicit uerius, quia fm eos primus locator haberet hypothecariã ex uirtute cõuentiõis, quã ipse fecit eum

cũ primo conductore. Sed tex.hic in fi.in p. uidet̃ aũt. ponit qd tacitè secũdus cõductor obligare primo locatori inuecta & illata, & sic obligat̃ pro obligatiõe primi cõductoris usq ad quantitatẽ, qua ipse secũdus cõductor tenet̃. Opp. si primus locator habet bona secũdi cõductoris obligata, ipse posset cõueniri pignoratitia, sed tex.dicit primũ cõductorem cõueniri, ergo malè. Sol. dicit gl.iõ primus locator nõ conuenit̃, qui cũ nõ habet fm conductorẽ personaliter obligatũ, nõ põt agere, nec uidet̃ ei facta traditio. & sic non orit̃ pignoratitia, quæ re p̃hitur. Istud qd gl. dicit, nõ placet nã ista ficta traditio nõ colligit̃ ex ista obligatione personali, nec ex eius æquitate, sed ex eo q includit, nec patit̃ inquilinũ cũ reb. suis recedere, sed primus locator habet potestatem includẽdi, sicut secũdus, ergo etiã ipse poterit pignoratitia cõueniri. Et hoc uult iste tex.in fi.in eo qd facit, q cũ ipso primo locatore uidet̃ p̃ctum pignus. Nec ob.tex.qui dicit conuenidũ primũ conductorẽ pignoratitia, quia cõcedo q põt cõueniri primus locator. Itẽ secundus, quicunq̃ em̃ prius inclusit, nihil repugnat,&c. Venio ad uer. plane. & opp.l.Pomp.in quib.cau.pig.taci.contra.Sol.ibi domus fuit data secundo habitãti gratis. Itẽ opp.l.si in lege.§.colo
9 nus j.loc. Sol.aliud in prędio rustico,ut ibi,aliud in prędio urbano, ut hic, qd dic.ut l.certi iuris.C. loca. Vltimò † no. an illata, & inuecta possint retineri pro alio debito quã p
e pensione. [e] Doc. dicũt qd sic, ut.l.j.& ij.in quibus cautis cautis pignus taci.contrah.& l.j.C.etiam ob chirogra.pecu.

ADDITIO.

a *Solutam.Et facit iste tex.an possim expellere illũ, cui colonus meus locauit, propter pensionẽ non solutam,de quo Bal.l.eo.C.loca.*
b *Liberatio. Limitat gl.& Bal. l.j. C.de excep.in l.solutã.ff.de sol.Bar.l,non solum.in fi.ff.sol.mat.ubi etiam limitat.*
c *Creditorem.Bar. per illum tex. q, si obligaui tibi rem meã, & non tradidi, res pignori obligata peruenit ad te,an teneris pignoratitia actione ad restituendũ mihi, & dicit q, fic.l.inquilino.j.de dã.infec.adde qd si res pignorata fuit per uim capta creditori,qui deinde illã recuperauit,an teneatur debitori.Bal.cons.ccxcij.iij.lib.dicit q, sic.*
d *Quidam.Bal.& Sal.d.l.certi.C.loca.*
e *Pensione.Et dicit q, sic ob.tamen tex.C.cõmo.l.sub prætextu.Bar.l.filiæ.so. mat.Bal.cons.ccliiij.iij.lib.*

1 *Obligatio pignoris q, non acquiratur per liberam personam sed eius possessio sic.& nu. 4.*
2 *Dominus obligatur per procuratorem,quando per procuratorem non acquiritur domino.*
3 *Tutoris opera quæ actio acquiratur pupillo.*
4 *Hypothecaria quando quæratur domino per procuratorem.*

1 §. PER LIBERAM. Per liberã † personã non acquirit̃ nobis actio siue obligatio pignoris, licet ei[o] possit pos-
a sessio acquiri. [a] Primò ponit dictũ, secundò respon. ta-
b citæ qõni. Secũda ibi,sed nec. No. q dixi in summario, [b] se-
2 cundò no. q in illis † casibus, in quib. per procur. non quæritur dño, in illis etiã non obligat̃ dñs per procur. neq; eũ obligat, sed procurator conuenit̃, ut patet ex eodẽ tex. q examinabit̃ j.de act.emp.Iul.§.si procuratur, & l.procurator qui p euictione. de procu. Opp.s.prox.§. in fi.Sol. ut ibi patet, in
3 tex. Opp. secundò † q per tutorẽ quærat̃ pupillo. C. qñ exact.tut.l.ij.& l.cũ qui.§.si actori.s.de const.pec. Sol.non quæritur directa, ut hic, sed utilis sic, ut ibi. Vel dic q hic tutor p̃xit in his quæ nõ pertinebãt ad eius administrationẽ, iõ nullo mõ quærit. Et hoc tenet gl.& doc.q intelligo, nisi in subsidiũ, sicut in quolibet extraneo cõtrahente. l.filiæ.j.de sol. & ibi dixi. Opp.l.i.C.per quas perso.no.acq.
* *Ratio. Vrget magis hæc ratio,q, per procuratorem, nõ nisi ex re nostra,uel ex operis suis, nobis acquirat: l.qui bona.ff.de acq. rer. do.* 4 Sol.ibi loquitur in possessiõe & † dñio, quæ possunt queri per liberã p̃sonã. hicin obligatione.Ratio,* quia dñium & possessio acquiritur per actũ naturalẽ, obligatio uerò ista acquiritur per actum ciuilẽ, l. ea quæ ciuiliter. de acq.re.do. Itẽ obligationes personales magis inhærẽt ossibus contrahentiũ, q̃ iura realia, l. quis ergo casus.j.de pec.& j.pro soc.l.iij. Et ideò obligatio hypothecaria cũ sit accessoria ad personã, inducatur fm qd de persona

li. Et hic apparet per ea quæ no.in l.& an ea. §. fi. de exce.rei iu.in gl.fi. Nam in hypothecaria debet exprimi causa, sicut in personali, cui accedit,& non põt simpliciter proponi, sicut actio realis. Opp.l.ij.C.per quas person.nobis acquiri. Sol.hic tex.soluit p̃rium in eo quod dicit, nõ semper acquiret.& in prin. dicit plerunq̃, Nam in casibbus,in quibus q procuratorẽ quæritˇ personalis, quæritˇ etiã hypothecaria.
5 l.cõtraria.aliàs secus ut hic.Opp. & uidetur q † per procuratorẽ semper quærat̃ hypothecaria. l. q procurator ex re. s.de proc.Sol.ibi dicitur ex re dñi,nõ propter rem, seu eius occasione. & ideò obligatio de euictione, nõ quæritˇ dño p procuratorẽ.l.possessio.§.& possessio.de acq.pos.Ita hic intelligo, qñ principalis obligatio non erat super re dñi, aliàs quæritur hypothecaria,sicut personalis principalis. Opp. l.si inter.in prin.j.de pig.Sol.ut in gl.

ADDITIO.

a *Acquiri.l.si absentis.cum ibi no.C.si cer.pet.& l.si ea.cum si. C.de rei uen. q, ad hoc ut ex actu meo quæratur actio alicui tertio,est necesse q, ille actus fit factus nomine illius tertij,in dubio tamẽ semper præsumitur, q, meo nomine et nõ noie illius tertij factus fit,quantũ ad hoc ut ius ex illo actu,& cõtractu acqratur mihi.l.& magis.ff.de sol.& l.Pap.ff.mã. etiã si præcessisset mandatũ illius tertij,l.res ex mãdato.ff.de act.re.do.l.pig.§.fin.ff.de usuc.l. iij.§.j.ff.iud.sol.& l. post mortẽ.§.j.ff. quãdo ex fa.tu.Bar. l.q mihi donatum. post med. ff.de do. in uer. quæro quid in dubio,& Bar.l.post dotẽ.ff. sol.mat.& Bal.rub. C.de cõtraben.emp.in xvj.q.doc.l.qui in aliena.§.si is qui.ff.de acqui.hær.& Ang.l.si pupillus.§.j.ff.de neg.gest.cũ si.Imò etiam non credereturˇ testibus dicentibus, q, successiuè per illa tempora,quibus in tali loco fui cũ illo tertio,non potuisset illũ actũ facere, uel contractũ, nisi nomine illius tertij,quãdo ipsi uidissent, & audiuissent tanq satagẽtes pro bare negatiuã nõ probabiliter contractũ,c.cũ ecclesia.cũ ibi no.per Inn.de cauſ.pos.Cy.l. actor. iij.q.ad fi.de prob.& idem ibi Bal.& Dy.& Bar.l.j. hoc interdicto.ff.de itin.actu.pri.& Bal.l.cum hi.§. j.de transſ.& in c.j.§. morib.& §.si quis per xxx.tit.si de feu.fue.cõtro.inter do.& agna.uassal.*
b *POMA.Summario.Bal.l.si mutuam.C.de exerci.*

1 *Pignorare qui potest,potest luere.*
2 *In mandato generali uenit illud,quod dominus erat consuetus facere.*

§. SED ET SI PROCVRATOR. Procurator q põt pignorare, põt pignoratitia agere, qd est, si habet speciale mandatũ,uel generale ab homine cõsucto pigno
1 rare. No. q † qui põt pignorare, põt luere, & pignoratitia agere. Nam uno mandato, uidet̃ permitti aliud. Facit j.de po.l.q seruus.& j.de sol.& q seruus. & s. & de pac.l.si unus.
a circa prin. Secundò no. q in mandato [a] generali, † uenit il-
2 lud, qd dñs consuetus [b] erat facere. Et sic no. q arguitur ex
b consuetudine domini, quod no.ad multa.

ADDITIO.

a *Mandato.Intellige ordinariè.Bar.d.l.Seio. §. medico. de an.leg.Et iõ facit iste tex.q, licet alias donare nõ possit.l.,pcurator tutorũ.s.de,pcu. tamen si dominus est cõsuetus donare,uel de hoc erat ibi consuetudo,poterit facere. c.iij.de dona.Sed gl.c.ij.e.ti.uidetur expresse tenere cont.Ang.l. bene à Zenone.de quad.præsc.et Bar.l.si fraudator.& qd ibi dixi.quæ in frau. cred. adde q, ille qui mandatũ habet in uno actu,põt apponere oẽs clausulas,& pœnarũ adiectiones,quæ per ipsos mãdantes in ipsis actibus solitæ sunt apponi. Et ita no.Ang.l.si quis hæredẽ.in fi.C.de inst.et substi. etiã si tales clausulæ requirerẽt speciale mandatũ.d.l.bene à Zenone. Et ideò si Ambasiator habeat mandatũ ad faciendũ pacẽ,uidetur habere mandatũ ad promittendũ pœnã. tex.iuncta gl.l.fi.j.q, cum eo. Et iõ uidetur,q, licet ad iurandũ requiratur speciale mandatũ.l.iusiu.§.si procu.s.de iureiu.c. qui ad agendũ. de,pcu.in vj.si tamẽ mandatũ fuerit contractũ geri põsit etiã iurari pro obseruãtia cõtractus. Et sic limita Bar. l.qui bona.§.si alieno.in iij.q.in fin.de dam.infec.faciũt etiã quæ habentur,in l.si prius.§.j. de aqua plu.arcen. Et q, põsit quis promittere pœnã quæ uenit ex natura cõtractus alieni, tenet Bal.rub.C.de const. pecun. Fallit in procuratore fisci,qui nullo modo promittere põt.l.fi,pcurator,in prin de iur.fis.& ibi Bar. Subdit ibi etiã Bald. an officialis publicus, põsit bonã fidẽ agnoscere. Adde quæ dicit Abb. Sicul.c.iij.de precar.not.hic arg. q, rector ecclesiæ põt contractũ initum nomine ecclesiæ cõualidare, cũ appositione pœnæ. dũmodo cõtractus sit rationabilis.c.cum dilectus.in fi.de arbi.qd est notã.secundũ eum,pro administratorib. simpliciter datis & pro Ambasiatorib. ad pacẽ componendam. ut licet.n.habeãt expressum mandatũ, nihilominus possunt apponere pœnam,& obligare constituentes pro conseruatione eius q, gerunt d. l.bene à*

Zenone.& d.l.si procu.de iu.fis.doc.c.nulla.de reb.ecc.non alie.ubi rector ecclesiæ,pōt sine cōsensu superiorū generaliter obligare bona ecclesiæ pro obseruantia cōtractus,licet specialiter obligare nō possit.Caue tamē in prædictis per ea quæ habētur in l.procurat.de condi. ind. & uide Bal.l.bene à Zenone.& Ang.l.fi. §.si quis cōfessus.ff. de pub.& adde ad materiā Lu.in suo fin.xj.qui dicit, q, possum etiā quo ad præiudicialia,si dominus erat solitus,& c.quē dicit no.in l.qui semisses. ī. de usuris. Et an habens generale mandatū ad locandum præoia,& c.possit locare domos cōtiguas ipsi,& c. Lap.in suis alleg.alle.xij.Lu.in suo no.xlj.posuit.Adde q, in mandato generali uenīūt ea,quæ dominus erat Solitus facere.Bal.cons.ccccxxx.ij.lib.

b POMA.Consuetus.Ang.l.si negotia,s̄.de neg. gest. Alex. cons. cxviij. col. fin.uol.v.

LEX XIII.

a SI CVM.[a] Ex pacto creditoris uendētis pōt debitor agere,uel petere, ut sibi cedat actio. Opp. q, non posset uendicare rem, quia uendendo creditor transtulit dominium.l. si conuenerit.s̄.eo.& de acq.re.do.l.nō est nouū. Sol.agi utili rei uēdicatione propter pactū,& ista est bona. Alij dicūt, q, istud primū dictū corrigitur per id qd' sequit, aut in factū,&c.& sic solū actione in factū,uel præscri.uerb. agat. Secundò opp. q, nō possit agere iste debitor actione in factū,uel præscri. v.b. quia per liberā perso,&c.l.prox.§.p liberā. Dicūt quidā q, hic est speciale. Gul.de Cug.dicit qd' nō est speciale,imò est regulare, q̄ncunq; pactū apponitur in tali traditiōe rei meæ,uel rei in qua habeo ius,alteri quę
b ritur actio.l. certi cōdictio.§. si nūmos. s̄.si cer.pet.& l.pe.C. ad exhib. [b] Hoc nō placet,quia in d.§.si nūmos.est speciale ꝓpter singularia præcepta pecuniæ.In l.pe.C.ad exhi.interponit pactū super re tradentis, quæ durat eius, sed q̄n apponitur pactū super re tradentis, quæ desinit esse eius, uel non durat eius, tūc non quæritur actio alteri regulariter, nisi in causa speciali donationis.l. quoties.de do.quæ sub modo.ubi tex.hoc expresse dicit.Dicamus ergo hic esse specia
le,& sic fuisse rescriptum per principem,ut hic dicit tex.Vel aliter,per procuratorē quæritur dño actio ex contractu inter
c posito super re dñi,& ex re ipsius.l.qd' procurator.s̄.de procur.sed creditor uidet procurator dñi c in uendendo,l.non est nouū.ī. de acqui.re.do.& inst. qui.alie.licet.in prin. ergo ex eius pacto quæritur debitori,ex re enim sua & super re sua pactū interponit.Ad prædicta facit qd' dixi plenè in l.stipulatio ista.§.si quis insulam [d] circa fi.ī.de uer.ob.

ADDITIO.

a Cum.Alex.cons.x.incip.in j.uol.col.j.
b Exhibendum.Bal.l.j.C.per quas perso.nob. acqui. & uno.l.stipulatio ista. §.si stipulatus.& q, ibi Bar.v.& ix.fallen.
c Domini.l.si pignori.s̄.fa.ercif.
d Insulam.In cont. facit qd'ibi dixi in v.fallen.per l.j.C. p quas pers.nob.acq.

* Contracto.Nō secundum naturam cōmodati quod fit gratia tantū accipientis,dolus et culpa uenit l.si ut.§.cōmodatū.ff.cōmo.l.si fur.de cōd.fur.I.C.

a §. VENIT. In hac actione uenit dolus,lata culpa,leuis,[a] nō casus fortuitus.illud quod dicit, sicut in cōmodato,intelligit utriusq; gratia contracto.* ut in gl.

ADDITIO.

a Leuis.No.q, Bal.l.acceptam. C.de usur.in vj.q.alle.gl.hic,q, appell.culpæ, uenit leuis tantū.Et qualiter probetur culpa leuis,et leuissima,Bal.l.sola.C. de test.& quid uenīat appell.culpæ,gl.l.in uenditione.ī.de bo.aut.iud.pos.

LEX XIIII.

1 Culpam leuem & leuissimam probandi practica.

a EA IGITVR.[a] No.hanc legem,† docet enim practi-
1 cam qualiter probetur culpa leuis, certè quādo quis omittit facere ea quæ diligens paterfa. faceret, uel facit, ea quæ diligens paterfamilias non faceret, in culpa leuissima inspicitur illud, quòd diligentissi-
* Faceret. Amplius et melius dicit Bar.l.xxvj.§.fi.s̄.fur.reg. mus faceret,* l.in rebus.s̄.tit.j. Iac.Con.B.

ADDITIO.

a POMA.Igitur. Alex. cons.cij.j.co.uol.ij. & cons.xlvij.co.j.uo.j.& cons. lxiiij.co.fi.uol.ij

LEX XV.

CREDITOR. Creditor cum reddit pignus, debet cauere de suo dato,& facto,& neglecto.

LEX XVI.

TVTOR. Tuendus est creditor in pignore dato à tutore, uel curatore legitimè. In tex. ibi, tuendus erit in pignore creditor,uel,s. ne teneatur cōtraria pignoratitia,uel tuendus erit q̄n conuenitur tutelæ actione.

§. CONTRARIAM. Si creditor decipiatur in pigno-
re dolo,uel culpa debitoris, habet contrariā pignoratitiam ad interesse poterit etiā stellionatus crimine ac-
a cusare,si dolus interuenit.[a]

ADDITIO.

a Interuenit.Bal.l.pignus.C.de pig.act.

§. ETIAM. Fūdus uectigalis,uel emphyteuticarius pōt obligari, saluo iure domini. Et ideò finito iure emphyteutico,finietur ius creditoris,l.lex uectigali,ī.de pig.

LEX XVIII.

1 Compensatio quantitatis ad quantitatem admittitur, non autem speciei ad quantitatem.
2 Actio iudicatur mobilis,uel immobilis secundum naturam eius quòd in ea deuenit.
3 Nomen obligatum qui habet:agit actione utili competenti obliganti.
4 Discussionem fieri iutius est,quando agitur contra debitorem.

a SI CONVENERIT.[a] Nomen debitoris potest pignori obligari, & quod inde redigitur,uel compēsatur,
1 uel pignore tenetur. † No. q, admittitur compensatio
b quantitatis ad quantitatē,[b] non speciei ad quantitatem.
2 Secundò no.pro eo q, gl.alibi dicit,† q, actio iudicatur mo
c bilis,[c] uel immobilis fm naturā eius, quod in ea aduenit, C.fiaduer.transa. l.j. & in auth. de non aliena. §.j. pro qua optimè facit iste tex. licet in ueritate actio non sit mobilis, uel immobilis,sed est tertia species,per se,l. q̄ tuberonis.in fi.ī. de pecu.& l.à diuo Pio.§.in uenditione.de re iudi.Iac.de
3 Aret.l. momentū. de uer.sig.Quæro,ille† qui habet nomē obligatū,qua actione aget contra debitorē.gl.& doc.tenēt q, aget utili, quia ipsi obliganti competebat directa. l. no-
4 men. C.quæ res pig.ob.pos.† Quæro [d] quando agitur contra debitorē debitoris,utrùm debeat præcedere discussio
d Cy.ponit istam.q.d.l.nomen.q, arguit pro & contra. Finaliter dicit,tuti° est q, fiat discussio.Verius q, est nō est necesse, q, præcedat discussio, quia de iure antiquo necesse nō erat
e l.creditoris.ī.de dist. pig.sed solū reperitur mutatū,[e] quando agitur contra pignorū possessores, aut. hoc si debitor. C.de pig. & in corpore unde sumitur,§.sed neq; quod ergo nō mutat, quare stare prohibetur.l.præcipimus.in fi.de appell.Ad argumēta in contrariū respondetur,ut no. Cy.d.l.nomē.Prætereà ratio differētiæ est manifesta, nam si per hypothecariā res euinceret à possessore, ipse haberet necesse uenire ꝰ autorē suum, ideò uult lex, q, prius excutiat debitor causa minuendarū litiū, sed q̄n agit ꝰ debitorē, soluendo creditori, ipse liberat, nec aliud litigiū cōsurget, ideò cessat ratio, quare inducta fuit discussio, & istud tenuit Iac. Bal. Odof.& Albe.Pap.& etiam Nic.Mat.

ADDITIO.

a POMA.Conuenerit.Limitat.Alex.l.deducta.§.acceptis.j.co.ff.ad Treb.
b Quantitatem.Bar.l.diuorti.§.ob donationes.fol.mat.Et aduerte dum dicit hic,cum similibus.dicitur q, speciei ad quantitatē non admittatur cōpensatio.l.si de compens.cū si quis intelligas hoc esse uerū, quando agitur de cōpensatione fiēda in iudicio,ex dispositione legis,altera parte inuita? Secus autem in compensatione fienda ex præsumpta mente disponentis, qui potuit disponere prout uoluit q, tunc etiam habebit locum cōpensatio speciei ad quantitatem,arg.eorum quæ habentur in l.cum quæstio.C.de leg.& in §.disponat.auth.de nup.Ita dicit Io.l.si cum dotem.§.si pater sol.mat.uidetur probari hoc ibi in tex.cū ibi not.in fi.& similibus quod no.Sed aduerte q, licet prædicta mihi placeant,tamen Bar.in l.huiusmodi.§.& cū pater de leg.j.tenet cont.per l.si pater pro filia.de colla. licet Io. nō faciat mentionem,&

nem,& idem Bal.l.quoniam in prioribus. C. de inoff.testa.& in l.si uxor. C.de bo.aut.iud.pos.in eo uer.ibi.Licet,in ueritate actio nō sit,etc. Ad hoc autē ut uideatur mobilis secūdum materiā illius in quo adducitur, adde ad hoc gl.l.fi.C.in qui. cau. in integ. rest.& Bar.l.potest de aut.tut. & in l.si sic.de leg.j.Ca.cons.ix.

c POMA.Mobilis.Alex.cons.cxj.uol.iiij.
d POMA.Quæro.Are.cons.cxxxvij.col.fi.
e Mutatum.Bar.l.Iul.in fin.de uer.ob.Bal.l.iij.C.de acq.hær.ca.hic.

1 Pignori quòd accedit pignus est.
2 Si regnum augmentatur,an prouincia augmentata debeat regi constitutionibus regni.
3 Regnum est quid uniuersale.

a §. SI NVDA.[a] Qd' accidit † pignori,pign° est. Gul.de
1 Cu.[b] quærit hic, Si regnū † augmētatur, utrū illa,puin
b cia [c] augmēta,debeat regi cōstitutionib.regni.Videtur
2 q, sic,ut hic,cū fi.In ꝑriū ꝙa res trāsit cū sua cā,ut ī. ,px.§. & l.
c uia.§.si fundus.de ser.rust.prædi.& hoc tenet arg.l.prædijs. §.Titio.de leg.iij.& l.Seiæ.§.Tyrannæ.ī.de fun.inst. Breuiter
d [d] qnēq; puincia adjicit regno,uel castro,uel uilla adjicit comitatui accessoriē,ita q, sit unū regnū cū primo, uel unus comitatus,& tūc regulat secundū regulas primi, cui accedit,& ijsdē legib.& ijsdē priuilegijs ē gubernanda,quib.re-
3 gnū,quia † regnū est quid uniuersale,ergo &c.l.peculiū.in prin.ī.de leg.iij.& l.grege.de leg.j.Probatur x.colla.de,phi. feu.ali.c.imperialē.§.prætereà ducatus.& de hoc est gl. ext. ne sede uacā.c.j.quæ ita determinat,q̄nēq; prouincia nō ad ijcit regno accessoriē,nec castrū comitatū.Exemplum regi Franciæ fuit datus comitatus Tolosæ, ita q, ipse est rex,&
e comes,[e] nō q, comitatus Tolosan.efficiat de regno, sed co
f mitatus regni,& tunc debet [f] regi fm leges & cōsuetudines suas.C.de appel.l.si quādo duci.& facit qd' no.in d.c.j.alle.

ADDITIO.

a Nuda.Quando prouincia regno adjicitur,an gaudeat priuilegio regni,ad de', in hac materia no.gl.& Bar.l.damni infe.§.si is qui uicinas ædes,& ibi dixi.de dam.infec.Et ista faciūt ad no.q.quando unus de collegio, eo q, nō potest adesse in collegio in una electione, committit uicem suā ei qui ēt est de collegio.Quæro an is cui facta est cōmissio, posset istas uoces diuidere,s.uocē suā,& aliā uocē sibi commissam,dando uni unam & alteri alterā?nō,c.si quis iusto.de elec.in vj.Bar.l.ī.de colle.illic. Itē facit, si unus est bannitus de uno loco,an uideatur bannitus de loco illi adiuncto.Bal.l. etiā. C.de iure do.Itē faciūt ista,ad no.q.de quàm Io.And.ti.de emp.& uē.§.restat.in add.quæ incipit, coniungam quoq; de statutis, q, si statutū dicat, q, uendēs prædiū trium tornaturarū,non tributariū,compellatur uendere ui cino habenti magnum prædium,quia si iste emit unum fundum tributariū uicinum suo paruo,prima facie uidetur,quod uendere compellatur, eo qa pars unita cum altera facit,ut intelligatur effectus unus fundus,& hac ratione augmentum uadat cum primo fundo, & eius conditionem sequatur l.si ex toto.in prin.de leg.j.& l.quod in rerū.§.si quis post.eo.ti.l.si finita. §.ex hoc edicto.uer.itē quid dicimus.& ibi Ro.de dam.infe.Cont.tamē est uerum,per d.§.ex hoc edicto.uer.item quid dicemus. Nam posquàm una pars ab alia diuisa est,& separari potest quod statutum erit in una parte, non habebit locum in alia.l.fundus.in fi.fami.ercis.Bal.c.j.§.prætereà ducatus.de prohib.feu.aliena.per Frid.Si marchionibus concedantur nouacastra,utrum intelligantur esse de marchia,& sic non possint diuidi,& dicit q, non,sed si ueniant marchiæ,marchæ sunt,ut ī.de pact.dot.l.inter.§. cum inter.Item Io.l.j.§.si cohæredis.ibi post no.per Bar.ff.ad leg.fal.Bal. l. etiā C.de iu.do.Et utrum posteà quæsita castra per superiorem,subiaceant primis statutis.Bal.q, sic,l.cunctos populos.j.col.& d.l.etiam & Bar.hic,& per Bar.in tractatu alluuionis.Gul.de cug.d.l.ingenuum.ad fi.ff.de sta.ho. et Bar.in repetit.l.ij.C.quæ sit longa consue.Ro.l.si eum.ff.si quis cau.Bal. iij.in prin.de orig.iur.& Ro.cōsi.ccxv.Bar.c.translato.de consti. Ang.l. de quibus de legi.Imo.& alij.c.cum ex iniuncto.de operis no.nun.et gl.uer. quicquid.per Alb.in j.parte stat.q.cxxx. An autem statuta ciuitatis trahātur ad castrum exemptum.doc.c.ij.de const.in vj. Bu.c.fi.de consuet. Bar. hic,gl.c.cum capella. de priui.Et ad decisionem Bar. d.§.si nuda. uide Io. And.in addi.Spec.tit. de treuga & pace.Bal.l.cunctos populos. C. de sum. tri.& Inst.de satisf.§.fi.& c.cum olim.de cens.& in fi.in c.de his.xij.dist. in quibus dicitur, q, ecclesiæ inferiores debent regi, & gubernari secundū consuetudinem & eius ecclesiæ metropolitanæ, ergo eodem modo prouincia,quæ adjicitur regno.c.translato.de consti.ubi dicitur, q, translato facer dotio,necesse est ut translatio legis fiat, ergo eodem modo translata pro-

uincia in regno,debet regi secundum iura regni. Omnis enim dispositio recipit à iure illam restrictionem,s.rebus sic stantibus, & remanentibus. Secus si transit in aliam dispositionē, & legem, c.cum inter P. de renun. per quem tex.dicit. An q, si quis accipit examen priuatum hic Bononiæ,& iuraui non accipere conuentum alibi. q, istud iuramentum recepit illam restrictionem.s.rebus sic manentibus,quia quæ de nouo emergunt,nouo indigēt auxilio.Bar.l.j.§.si cohæredem.ff.ad le.fal.Inn.c.pastoralis.de priui.gl.c.j. ne sede uacan.& c.recolentes.de sta.mona. & c.temporis qualitas. vij.q.j. Bal.l.etiam. C. de iure do. Bar. in tractat. de alluuio.in rub.de insula.in q. quæ incipit.sed quæro.& Ro.cons.ccxv.c.j.de post.præla.ubi si pax facta sit cum rege Franciæ,& terris suis,uidentur comprehendi terræ adhærentes,ergo multò fortius terræ quæ adjcūtur regno Inn.Io.And.& alij.c. ad apostolicæ.de re iud.in vj.ubi dicunt q, pax q, facta cū eccle.Ro.uidetur facta cum adherentibus d.l.etiam ubi illud quòd adjcitur territorio. cēsetur esse eiusdem iuris, cuius est ipsum territorium, & ideò bannitus de castro quod accedit territorio Bononiensi, uidetur bannitus etiam de territorio Bononiensi,Bal.ibi.Adde an ciuitas adiecta regno,debeat uti constitutionibus regni.Abb.cons.lxj.ij.lib.& ibi etiam, an si duæ ciuitates sibi inuicem concedunt priuilegia.illa debeant seruari ipsis effectis subiectis.An aut facta pace inter duos dominos,dicatur facta,& pro adhærentibus.Ang. cons.ccvj.& cclxxix.

b Cug.Bar.l.j.C.de meta.& metal.li.xj.Bar.l.j.§.si cohæredem. ī. ad le.fal. Cy.& Bal.l.etiam. C.de iure do. Ang.l.item si fundi. §.j.s. de usuf. Dicit tamen Bal.ex hoc iure.s̄.de iust.& iu.q, castra.& uillæ intelliguntur uiuere legibus ciuitatis sub cuius territorio sitæ sunt l.nulla.C.de epi.& cle.Et no. unum singulare, quòd quando disputatur de iurisdictione, seu confinibus castri uel uillæ,intelliguntur in dubio esse de iurisdictione magis adiacenti, nisi aliud ostendatur. Bal.c.cum olim, de præsc.Primò tamen uide tex. & ibi Bal.c.relatum.ext. de concess.præb.Cy.l.si.C.de iure do.gl. Inn. & Bal. c.cum dilectus de constit.c.j.ne se.uac.& c.ij.de relig.do.& c.sicut.de excess.præla.xxxij.q.j.c.non est culpandus.l.j.§.j.C.de rei uxo.act.l.ij.C.communia.de leg.Bal.& ibi melius Ang.& Inn.rem.§.item quæcunq; s̄. de rei uendi.l.planè.ī.de oper.li.l.adult.§.fi.ī.de adul.Abb.consi.lxij.li.ij.

c POMA.Prouincia.Ro.cons.cclxxiij.ad fi.& Soc.cons.xciij.
d POMA.Breuiter. Fel. c. translato. de const.Ias.§.in personam.Inst.de act. Ro.cons.ccxv.& cons.clxxv.uol.ij.Ias.l.si eadem. iiij. not.ff.de offi.assess. Barb.cōsi.iiij.uo.j,Alex.l.j.ff.de lega.j.Are.l.si ex toto.j.co.eo.ti.Alex.cōs. cxiiij.ult.col.uol.iiij. Præpos.c.ius ciuile.j.dist.Anc.c.canonum. Barb.d.c. translato.Car.cle.Statutum.de ele.Are.l.si pater filio de uul.c.fi.§.j. & ibi Gemi.de concess.præben.li.vj.
e Comes.Bar.l.si quando.C.de appe.& ibi scrip.Bar.l.j.§.si cohæredem. ī. ad l.Fal.c.si papa.de priuile.in vj.l.si quando.de leg.j.Bar.l.iiij.§. prætor. de dam.infec.& in l.ij.ff. de usu. c. pastoralis.in prin.& ibi doct.maximè Abb.de appel.& Ant.c.j.de rescr.& causa.de dolo & contuma. Bal. rub. C.de cōtrahen.emp.in ix.q.cū si.dico tale statutū ualere.Faciunt quæ dixi in l.Titio centū.§.Titio genero.de cond.et demon.ubi dixi,q, valet statutū, q, filia dotata non succedat.Nā per statutū pōt quis à legitima excludi, & q, ualeat istud statutum,uidetur præsupponere Anc.in repe.c.canonum statuta.de consti.uerb.sed pone per statutum.ubi transit cum decisione quam ponit Bal.l.si mater. C. de suis & le.Ra.Cu.& Ro. l.hæres per seruum. ff. de acqui.hæred.Item tenet Bal.l.ipsis.C.ut in possess.leg.ubi quærit,si statutum dicat, q, filiæ nuptæ extra territorium, non possit relinqui, an ualeat, adeò q, non possit ei relinqui. Et concludit statutum ualere, & excludere dictam filiam nuptam extra territorium,& illi relinqui non posse. Et sic uidetur tenere ibi Bal.contra id etiam quod ipse tenuit in.l.fi.C. de pac. & melior uidetur opinio in d.l.ipsis.Pro qua bene facit c. j. de filijs natis ex matri.ad morgā.cōtracto.& l.hac edictali.in prin.de secūd.nup. Bal. d.l. coniunctos populos.uer.dixi de statutis.Ro.l.stipulatio hoc modo concepta.de uer.ob.damnat Bal.l.fi.C.de pac.per l. cum ita legatum.ff.de cond. & dem.& quod ualet dictum statutum,quoad successionem, est de mente Ang.l.j.§.ius naturale.ff.de iust.& iur.uer.item facit ad aliam q. an ualeat statutum, Adde an ualeat statutum,q, mulier nupta extra territorium,non succedat,Bal.cōs.ccciij.iiij.lib.ubi consuluit super statuto Mediolani,ubi uiget tale statutum,& an per statutum,posit tolli legitima,quia hic non est materia,uide pro nunc Bal.cons.cxxviij.iij.lib.in fi.consi.
f POMA.debet.Alex.cons.clj.uo.ij.ubi per hoc dicit, q, castrum exemptum à ciuitate,regitur secundum statuta ciuitatis,quibus prius regebatur.

a §. SI FVNDVS.[a] Res transit cū sua causa. Opp.l.Paulus respōdit.§.j.ī. de pig.Sol.ut ibi.Op.§.ī.prox. Sol. ut ibi.Op.§.ī.prox.Sol.ut statim ibi dicam.

ADDITIO.

a POMA.Fundus.Ro.consi.cxxiij.

Compositum

1 *Compositum differt à suis partibus realiter.*
2 *Materia si transit in materiatum quando pignus extinguitur & nu.* 5.
3 *Vsusfructus extinguitur, si res in qua quis habet usumfructum, transit in aliam materiam.*
4 *Dominium non extinguitur in dominio iam quæsito super re, si res transit in aliam formam.*
6 *Creditor an possit prohibere, ne sylua cedatur.*

§. SI QVIS Sic cauerit. Quando materia in materiatũ transit, pignus extinguit, seu eius obligatio. No. q̃
1 † cõpositũ differt à suis partibus realiter, sm opi. Arist.
2 quæ est ɔ̃ opi. Otto. Opp. s̃. prox. §. Sol. ibi partus † producitur ab ancilla immediatè, nec transit in aliud materiatũ, ita arbores, quę excidũtur à sylua, sunt obligatæ, sicut fructus cuiuslibet rei obligatæ. C. in q. cau. pig. ta. ɔ̃. l. q̃uis. Sed quãdo de materia fit species, & sic in materia trãsit, tũc incipit alia res esse, ideò extinguit pignus, ut hic dicit tex. Op. l. seruum filij. §. si pocula. de leg. j. Sol. ibi dicit gl. iam cesserat dies legati, & sic dominium iã erat quæsitum legatario. Certè istud in se est bene dictũ, tamẽ ille tex. aliqualiter repugnat. Vnde pro declaratiõe materiæ dic sm Iac. Bu. q̃ñq̃
3 quærit † de usufructu, & tũc si res trãseat in aliã formã, siue
4 sit reducibilis ad primã materiã, siue nõ extinguit usufructus, l. q usumfructũ. in prin. s̃. de usuf. Q̃ñq̃ tractat † de dominio iã quæsito, & tũc si res trãseat in aliã formã, siue res sit reducibilis ad primã materiã, siue nõ, dominiũ non extinguitur, quia quicquid ex re mea supereſt, meũ est. l. si seruus. §. boue. s̃. de cond. fur. Ita intelligitur d. §. si pocula. q̃
a intellige sm no. in l. adeò. §. j. ɔ̃. de acq. rer. do. Si uerò a † quę
5 rís de iure pignoris, tunc putat ipse distinguẽdum, Aut res quę trãsit in aliã formã, est reducibilis ad primã materiã, & non extinguit. Aut nõ est reducibilis, & tunc extinguit, ut hic, & l. quęsitum. §. illud fortasſis. ɔ̃. de leg. iij.

* *Dominij. Dic q̃ si illa species nõ posit reduci ad priorem & rudẽ materiam dominiũ acquiritur ei q fecerit: l. adeò. cũ quis de acq. rer. do. l. C. B.*

Aut quæris de iure dominij,* quærẽdi in futurũ, & tũc est adhibenda eadẽ distinctio, ut in præalleg. §. illud fortaſsis. licet huic cõtradicat ille §. si pocula. sed dic ut tibi dicã. Opp. quia res efficitur specificantis, l. adeò. §. cum quis. de acq. re. do. ergo non caditin obligationem, etiã expressa conuentione, quia res aliena non potest obligari. Sol. intellige hic hic q̃ fit specificatio ab ipso creditore, uel de
6 bitore. Quærit hic † Gul. utrum creditor possit prohibere, ne sylua cedatur. R. creditor debet uti re pignorata, ut bonus paterfamil. s̃. e. l. eaigitur. Vnde aut sylua erat cedua, aut non. Si cedua, potest cedere & non prohibetur, aliàs sic, l. itẽ si fundi. in fin. s̃. de usu. & l. cũ tabernam. in prin. ɔ̃. de pig.

ADDITIO.

a POMA. Verò. Cæpol. cons. vij.

§. SERVVS. Seruus & filius ex causa peculiari possunt rem peculij pignori obligare. In tex. ibi, tuẽdus est, subaudi creditor. Opp. ɔ̃. quæ res pig. obl. pos. l. j. §. j. Sol. ut in gl. quia agebat negotium peculij, ibi secus.

LEX XX.

1 *Aliena res quando possit pignorari.*
2 *Ratihabitio an retrotrahatur, ut uideatur pignus rei alienæ retro ualuisse.*

1 ALIENA Res. † Res aliena põt dño uolẽte, uel ratũ habente pignorari. De hoc habes rub. C. si alie. res pig. data sit. Op. l. rem alienã. ɔ̃. de ꝓhen. emp. Sol. aliud in uenditione, aliud in pignore, ut hic, dic ut ibi. Secundò opp. q̃ dominus non possit habere ratũ, quia eius nomine nõ est gestũ. l. si pupilli. §. sed si ego. s̃. de neg. gest. Sol. quod meo nomine non est gestum, non possum habere ratũ, ut per ratihabitionem negotiũ trahatur ad me, & meũ sit, & mihi cõpetat actio ex illo negotio gesto. Ita loquit lex ꝓria, sed quãtũ ad mei præiudiciũ, ut pign⁹ inualidũ cõfirmet, bene possum habere ratũ. l. fundus. §. j. ɔ̃. de pig. & hic. †
2 Quæro utrũ ista ratihabitio retro trahat, ut uideat pign⁹ retro ualuisse. Gl. dicit q̃ sic. d. l. si fund⁹. ɔ̃. de pig. & l. donationes. C. de dona. inter uir. & uxo. & ad Mace. l. fi. q̃ intelligit

a Gul. i præiudiciũ ratũ habẽtis,a nõ in præiu diciũ alterius, utputa, si dñs medio tpe, s. post illã obligationẽ factã ab extraneo, & anteq̃ ipse ratã habeat, uẽdiderit alij, uel obligauerit, ratihabitio sequẽs nihil preiudicaret actui medio, ar. l. si partẽ. §. si per fundũ. quẽadmo. seru. amit. & ɔ̃. qui po. in pig. ha. l. potior. §. j. Ia. de Are. l. cũ decẽ mihi. §. j. ɔ̃. de sol. gl. l. si in debitum. §. fi. ɔ̃. rem rat. hab. & ibi dixi.

ADDITIO.

a Habentis. Bar. uidetur contrarius in l. cum uir. circa fi. de usuc. Pro quo uide concordantias eiusdem, concor. xlvj. inci. insurgit.

§. SI PLVRIBVS. Qui pares sunt in tempore, sunt pares in iure. Vides ergo q̃ res potest esse pluribus obligata, non tamẽ potest esse plurium respectu dñi, ſ. cõmo. l. ut certo. §. si duob. uehiculum. Rationem dixi in l. iij. §. ex pluri. ɔ̃. de acq. posſes.

§. SI PER Creditorem seipsum summat.

§. INTERDVM. Contra agentem pignoratitia, potest excipi de emptione rei postea facta.

LEX XXI.

DOMO. Quod ex re obligata supereſt, obligatũ est. Opp. Inst. de usuf. §. fi. Gl. nõ soluit, Dic aliud in usuf. quia rei mutatione perimit, ut s̃. qui. mo. usuf. amit. l. repeti. aliud in pignore, ut dixi s̃. eo. l. si conuenerit. §. si qs sic cauerit.

LEX XXII.

1 *Creditor si est consecutus aliquid ab alio nomine pœnæ delicti commissi circa rem pignoratam, quando computet in debitum, uel debitori restituat.*
2 *Condemnatus in expẽsis in aliqua interlocutoria, si obtinuit in causa principali, & reus condemnatur in expensis, non restituit expensas per eum habitas pro interlocutoria.*
3 *Creditor qui est consecutus aliquid per condictionem incerti, quãdo illud imputet indebitum.*

SI PIGNORE. Quod creditor cõsecutus est ab alio, nomine pœnæ delicti circa rẽ cõmissi, cõputatur in debitũ, uel debitori restituitur, secus si ab ipso debitore
1 pœnæ nomine exigatur. Opp. † l. fi.a §. sed cũ
a in secũda. C. de fur. & ɔ̃. loc. l. is qui rẽ. Sol. * ali ud in commodatario, & conductore, in ꝓrijs, Ratione optimã ponit hic glo. uidelicet, q̃a creditor nõ debet uti re, & sic ex furto nihil p̃ dit, commodatarius uerò, & conductor perdiderunt usum, & uide gl. super uer. restitui. circa fin. et no. eam. Ex hac sol. habẽs, quid iuris est in depositario, & in eo cui res uendenda tradit, & similib. Contra prædicta facit s̃. de pe. hær. l. utrũ. §. fi. cũ l. seq. Sol. Materia ista est satis lõga, qualiter pœna ueniat restituẽda, tex. & gl. tangit ibi latius q̃ alibi. Ego distinxi in l. prætor. §. j. de bo. auto. iud. poſ. facit ad prædicta, l. quoties. ɔ̃. de iur. do. Ad sm dictũ op. & uidetur q̃ illud q̃ fuit cõsecutus ab ipso debitore, ueniat in restitutione. ɔ̃. de ædil. edic. l. cũ aũt. §. cũ redhiberet. Sol. ibi cũ agitur redhibitoria, per q̃ oia reponunt in pristinũ statũ, hic secus, &c. Ad idẽ op. l. quoties. ɔ̃. de iure do. Sol. ut dixi in l. prætor. §. j. Item ɔ̃ hoc opp. ex ea cã, ex qua quærẽdo
b ab alio mihi quæris, ex eadẽ cã tibi nõ obligor, b l. si ſerno. §. & regulariter. s̃. de usuf. & de uer. ob. l. liber hõ, circa prin. Sed creditor recipiẽdo pecuniã ab alio, acq̃rit debitori, ergo ab ipso debitore nõ põt exigere. Sol. illa regula ꝓcedit, ubi obligatio alteri p̃ alterũ quæritur, sed hic nõ quæritur obligatio p̃ creditorẽ debitori, licet q̃ exegerit debeat restituere ex equitate officio iudicis, q̃ deseruit actioni bonefidei, quæ equitas cessat ipso delinquẽte. Et hoc facit ad q. quoti
c dianã, c In iudicio fui tibi † cõdẽnatus in aliqua interlocutoria in expẽsis, ꝓpter aliquã cõtumaciã, quas expẽsas tibi solui, demũ obtinui in diffinitiua sententia, & fuisti cõdemnatus, mihi in expensis, utrum debebis mihi restituere, id quod ego tibi solui. Videtur q̃ sic, d. l. cum autem. §. cũm redhiberetur. & d. l. quoties. In cont. uidetur casus hic, cum si. & uidetur expressum. in l. damni. §. cum patietem. ɔ̃. de
d dam. inf. ita dicit gl. Quærit gl.d † utrum illud q̃ per condi
3 ctionem incerti consecutus est creditor à debitore, imputet in debito, Gl. se inuoluit. Veritas est, q̃ si quidem creditor consecutus

consecutus est rem, illam debet restituere, sed si consecutus est æstimationem, secus, quia ad illam æstimationẽ pignoratitia non datur. Ita debet intelligi prin. gl. magnæ hic. & in alia glo. in uer. imputabit.

ADDITIO.

a POMA. fin. Non præsumitur ergo donatio, Alex. cons. xviij.
b Obligor. l. liber homo. in prin. de uer. ob.
c Quotidianam. Bal. l. properandum. §. finautem utraq̃. C. de iud. & ibi pono. in fi. illius l. & Bar. l. j. ad fi. prin. ɔ̃. de op. no. nunc. dum dicit, damnum quòd quis sua culpa. Vide quæ dixi prius Bar. quod d. l. ab executione. de app. secundum Inn. & ad Bar. d. §. cum parietem. in fi. & Bal. l. non ignorat. C. de fru. et li. expen. dixit q̃ si aliquis commisit temeritatem ante sententiam, & post uincit in principali, q̃ nõ potest illas expensas recuperare. l. quod à quocunq̃. de reg. iur. Bar. hic. Sal. l. properandum. §. finautem alterutra. de iud. Bar. l. eos. §. cautione. de appel. in fi.
d POMA. gl. Alex. l. si patroni. §. qui fideicommissariam. ɔ̃. ad Treb.

1 *Pignoratitia ad rem & fructus agit prædo.*
2 *Pignoratitia agenti non refertur quæstio dominij.*
3 *Prædo qui lucratur fructus, an teneatur illos restituere.*

1 §. SI PRAEDO. Etiam prædo † potest agere pignora-
2 titia & ad rem, & ad fructus. † No. q̃ agenti pignorati-
a tia,a non potest referri quæstio dominij, quod dic ut s̃.
prox. l. commodare. Quæro quid si creditor fuit malę fidei
3 possessor. Item quæro utrum † prædo, qui lucratur istos fructus, teneatur restituere eos domino. Dic ut in glo.

ADDITIO.

a Pignoratitia. Hoc non procederet, si quis ageret uigore generalis hypothecæ, non specialis, Sal. l. cum res. C. qui. cau. pig. ta. contraha. Inst. de act. §. item Seruiana, &c.

1 *Pignus si debitor non restituit creditori, quod conduxit, contrario iudicio tenetur ad interesse.*
2 *Creditor uolens agere contra debitorem ad restitutionem rei pignoratæ, qua actione agat.*
3 *Iudicijs in contrarijs iuratur in litem, quando agitur de fide rupta.*

1 §. SI POST. Si debitor † pignus, q̃ nõ conduxit, non restituit, ad interesse contrario iudicio conuenit. Quæro ad quid detur istud contrarium iudiciũ. Dicit gl. ad
2 interesse. Simile uidebitis in l. cũ debitore. ɔ̃. eo. Quæro, † si uellet petere restitutionem rei, qua actione aget. Dicit gl. q̃ habet interdictum de precario, & unde ui, quia uidet eũ ui expellere nõ restituendo ei. l. colonus. de ui. & ui ar. Quæro
3 † utrum in isto contrario iudicio iurabitur in litem? Gl. dicit q̃ sic, quia hic de fide rupta agitur, & etiam condemnatus efficietur infamis, l. furti. §. mandati. s̃. de his qui no. infa. quam gl. no. per quam sic debet determinari, quod no. in l. actionibus de in litem iur. ubi dicit non iurari in ꝓrijs iudicijs, quia est uerum, nisi agatur de fide rupta, ut hic.

ADDITIO.

4 *Iudicio. Bar. d. l. fiorti. §. fi. & in l. j. C. depoſ. & in l. ei apud quem. in prin. ɔ̃. depoſ. & gl. & ibi Bar. l. furti. §. fin. s̃. de his qui no. infa.*

1 *Culposus non est, qui facit illud quod consuetum est fieri.*
2 *Vsus attenditur in Clausulis promißionibus, & renuntiationibus, quæ consueuerunt poni in instrumentis.*
3 *Allegans id cuius contrarium non esset postulaturus, non auditur.*

§. SI CREDITOR. Si creditor uendẽs pignus ꝓmittit duplum ex cõsuetudine, uel aliter utiliter gesserit, q̃ hoc nomine præstiterit ꝓrio iudicio repetet, aliàs non ultra debiti summã. Itẽ si ex stipulatione de euictione duplũ præstiterit, sortẽ & usuras consequit, si simplũ, sortẽ tan
1 tummodo. h. d. cũ l. seq. No. q̃ nõ est † in culpa, qui facit illud q̃ cõsuetũ est fieri, & sic non esset in istis promissionib⁹ de euictione, & in istis renuntiationibus & similibus clau-
2 sulis, † quæ consueuerũt in instrumẽtis apponi, debemus inspicere usum, ut hic, & l. q̃ si nolis. §. quia assidua. de ædil. edi. & l. si prius. §. j. de aqua plu. arcen. Secũdò no. distinctionẽ §. sed si simplũ. quia singularis est. Op. q̃ neutro casu usuræ debeantur, cũ habuerit usum pretij. Sol. nõ uidet habuisse ex eo q̃ duplũ præstitit. Quæro qd si mín⁹ est in duplo q̃ sit usura. Gl. dicit fortè nõ cõsequetur illud, qd est ultra,

a Tu dic sm Richar. Mal. a q̃ imò consequit. Sicuti em̃ sentit damnũ, si duplũ est plus, q̃ usura, ita sentiat lucrũ, usura est plus, q̃ duplũ, ut in reg. iur. sm naturã. & in reg. qui sentit.
3 eo. ti. in vj. & quia † non auditur allegans id, cuius contrarium non esset postulaturus. l. pe. C. de sol.

ADDITIO.

4 POMA. Mal. Pan. c. constitutus. de pœnis.

LEX XXIIII.

1 *Pignus extinguitur, quando res pignorata efficitur creditoris.*
2 *Euicta re non agitur prima actione, sed utilis ex empto ad interesse, & potest ad compensationem deduci.*
3 *Datio in solutum est similis emptioni.*
4 *Cautela ut in datione in solutum, apponatur clausula, q̃ si res euincatur, remaneat actio in pristino statu.*
5 *Iudicis factum non dicitur factum partis, sed factum principis. &c.*
6 *Actio mihi competens pro damnis præteritis non tollitur, licet res detur in solutum.*

ELEGANTER. Re in solutũ data à iudice, uel à parte euicta, nõ agitur primitiua, sed utili ex empto ad interesse, qd̃ etiã in cõpẽsatione deducitur. No. primò
1 † q̃ si res pignorata efficitur creditoris, pignus extinguit.
2 Secũdò no. q̃ re euicta, prima actione nõ agit. Tertiò no.a
a q̃ agitur utili ex empto ad interesse. Vltimò no. q̃ hoc põt in compẽsatione deduci. Ad primũ opp. l. debitor. in prin. ɔ̃. ad Treb. Sol. ut in gl. quia tũc pignus extinguit, q̃n res irreuocabiliter efficitur accipiẽtis. opp. l. ex sextãte. §. Latin⁹. de excep. rei iud. Sol. dicit gl. ibi nõ fuit trãslatũ dñiũ in creditorẽ, q̃a res nõ fuit data tanq̃ dãtis, qd̃ est ɔ̃ principiũ illius §. dic ergo eodem mõ qd̃ dixi in præcedenti ɔ̃rio, quia ibi non fuit effecta pfectè & irreuocabiliter creditoris, ideò pignus nõ extinguitur. C. si anti. cre. l. j. & de his qui in prin. cred. lo. suc. l. j. Sed ɔ̃ hoc op. de prin. huius l. ubi res non est effecta irreuocabiliter creditoris, & tamẽ pignus extinguitur. Sol. extinguitur, nõ ideò, quia prior creditor est effect⁹
domínus, sed quia à priore ɔ̃ctu est recessum & peruentum ad dationem in solutũ, quæ similis est emptioni, ut hic dicit tex. † Ad secundũ opp. q̃ sit agendũ actione primitiua,
3 nõ utili ex empto, ut ɔ̃. de sol. l. si quis aliã. Sol. dicit glo. ibi fuit actũ, q̃ nõ recederet à prima, nisi res perfectè efficeret accipientis, quæ solutio uera est in se quã no. ut scias † ap-
4 ponere in ɔ̃ctibus dationis in solutũ clausulã, q̃ si cõtingeret rẽ euinci, remaneat actio in pristino statu. Idẽ tangit per gl. j. libera. C. de senten. & d. l. si quis aliã. Sed q̃a hæc sol. cõtinet diuinationẽ, ideo gl. dat aliã, s. q̃ ibi dat in solutũ species, ꝑ specie, hic species, ꝑ pecunia. Et ista uera sol. quia q̃n datur species, ꝑ pecunia, ɔ̃hitur emptio, in qua liberat⁹ uenditor tradendo rẽ, licet nõ faciat emptorẽ dominũ. l. ex empto. in prin. & de act. emp. & idem perficitur contractus emptionis, & receditur à primo, sed quando datur species, ꝑ specie, nõ põt dici emptio, sed est ꝑmutatio, uel do ut des, in quibus requiritur q̃ res perfectè fiat accipientis, l. fi. s̃. de cond. ob causam. & l. j. de rer. permut. Circa istã materiã distinguit Cy. d. l. libera. C. de sen. & ego latissimè in d. l. si qs aliã. ɔ̃. de sol. Ad tertiũ opp. & uidetur q̃ nõ agat⁹ ad interesse, sed solũ pretiũ & usuras. l. si plus. §. j. ɔ̃. de euic. Sol. hic impetrauit à principe, ibi alio inferiore iudice. Et est rõ, s. bene
5 ficiũ Cæsaris, ar. l. fi. de cõst. prin. Vides ergo † ex prædicta sol. q̃ illud q̃ facit iudex, nõ uidetur facere pars omnino, sed illud q̃ facit princeps omnino, equiparat⁹ facto partis, ut hic. Venio ad ult. rñ. & quæro quõ põt in compensationem deduci. Tex. uidetur dicere, si cõuenitur pignoratitia, uel ex alia causa puta, l. Aquilia, si damnum dedit in re. Ex
6 quo no. † licet dem tibi rem in solutum, tamen non tollit b mihi actio competens pro b damnis præteritis.

ADDITIO.

a No. Aret. cons. cxvj. Imo. cons. xij.
b Pro l. fi. ff. arb. fur. cæsar.

1 *Soluens pecuniam reprobatam quando liberetur, licet campsor eam approbauerit.*
2 *Pecuniam reprobatam, si recipiens, illã expendit, soluens non est liberatus.*

Condemnato

3 *Condemnato si debeat extrahi oculus dexter, & extrahitur sinister, non debet extrahi sinister secundum formam condemnationis.*

a §. QVI Reprobos.[a] Solutio pecuniæ reprobæ, soluentem nõ liberat, sed nõ cogitur soluere debitũ, nisi pecunia reproba reddatur. Opp. cp reproba pecunia nõ debet reddi, quia ille qui soluit sciẽter in debitum, ergo uidet donare. l. j. §. de cõd. ind. & l. cuius per errorẽ de reg. iur. Sol. hic apparet cp nõ habebat animum donãdi, sed decipien-
1 di. j. de sol. l. si cũ aurũ. & ibi dixit. Quærit †gl. qd si illa pecunia ibi fuit ap, pbata. Gl. arguit p & ꝛ. Finaliter tenet, & be-
b ne, cp talis solutio nõ liberet soluẽtẽ,[b] qa errat in facto, cp intelligẽ, si ipse creditor recipiẽs fuit ignorãs, secus si sciẽs. l. tu-
2 tor. uer. sed si sciẽs. ſ. eo. Secũdò †quæro, qd si ille qui re, pbã pecuniã accepit, eã expẽdit, p bona, utrũ soluẽs sit liberatus? Gl. dicit cp nõ, qd tenẽt docto. Cõt. ſ. de cõd. inde. l. in debiti. §. fed & si nũmi. Sol. ibi nũmis alienis solutis accessit creditori dñium præscriptione, & sic accessit aliqd circa ipsam rẽ, hic uerò expẽdẽdo lucratꝰ ẽ ex sua negotiatione, uel ex sua re, nõ aũt aliqd accessit rei, uel circa ipsam rẽ. l. debitor. i fi. ad Treb. & ad l. Falc. l. iij. Possumꝰ ẽt dicere, cp ẽt ipse nihil ẽ lucratꝰ. qa alijs teneꝫ, quibꝰ soluit re, pbã pecuniã.

3 † Vltimò p istũ tex. fuit decisa q. Quisiã fuit cõdẽnatus, ut extraheret sibi oculꝰ dexter. Per errorẽ executor extraxit sibi sinistrũ. Quæriꝫ utrũ Potestas debeat sibi facere extrahi dextrũ, sm formã cõdẽnationis? Et fuit decisũ cp nõ. Nã ita demũ posset hoc facere, si posset sibi restituere sinistrũ, sed
4 hoc ẽ impossibile, ergo, &c. No. ẽt utrũ † expẽdere monetã falsam, sit crimen falsi, dic ut in l. saccularij. j. de extraor. cri.

ADDITIO.

a POMA. *Reprobos an falsis denarius sit denarius. Bar. cõſ. xliij. uo. j. Ale. hic in apo. & an cudens monetam reprobatam, incidat in pœnam, Alex. conſ. clxxxiiij. in j. uo.*

b *Solutẽtem. Bal. l. j. j. col. C. de cõdi. inde. q, soluens scienter cũ fraude, nũquã præsumitur donare, sed requiritur liberalitas mera, & ideo statutũ loquẽs, q, si quis falsificauerit monetã, puniatur pœna suspẽsionis ignis, & cõfiscationis bonorũ. Et dicebatur q, nõ, per istũ tex. iũcta gl. Adducebatur ultra, quia statutum loquens de moneta, intelligitur de moneta usuali, & expendibili in loco statuti, Spe. ti. de sol. §. nunc aliqua. uer. pone, ubi dicit, statuto cauetur, q, pro tali delicto, soluantur decem libræ. intelligit de usuali pecunia, & currenti in loco, & facit el. ij. de decimis. ubi si alicui conceditur decima beneficiorum, intelligitur de pecunia usuali, & currenti. Pau. de Lezа. & Io. And. in addi. Spe. d. uer. pone. & Cy. l. in minorum. in qui. cau. in integrum rest. & Ant. & alij. c. quanto, de iureiur. Bar. l. Pau. de sol. et Bar. hic. Moneta etiam potius consideratur respectu usus, & cursus, quàm alio respectu. c. ueniens. lxxxiij. dist. gl. & Gul. de monte lauduno. d. cle. j. de deci. & c. ij. de maleſi. & Bal. l. acceptam. C. de usu. & l. illud. C. de sac. ecc. & l. si quis. C. de dona. & l. ij. C. communia de leg. l. quæcunq;. C. de ſer. fugi. Old. conſi. xiiij. & conſi. cclxij. & Ro. conſ. cxx. Anch. d. Cle. ij. de decim. ubi allegat quoddam conſi. Bal. & quod ipse uoluit, in d. c. cum olim. dei censib. ubi allegat conſi. Old. ergo cum tale statutum loquatur de dupli pœna, debet restringi, ut dixit Sal. l. ij. C. de falſa mo. q, falsificans monetam regis, uel alicuius ciuitatis, uel baronis, punitur pœna capitis l. j. C. de fal. mo. Et hanc pœnam capitis interpretatur glo. non capitis materialis, sed ciuilis, quia deportatur. l. fi. C. de uete. nu. pot. li. xj. Io. Cremonenſis in contingentia facti liberauit quendam, qui falsificauit monetam ciuitatis Bononiæ ab amputatione capitis, Io. And. c. quantò. de iureiur. & sequuntur omnes ſcribentes ibi. Dicit gl. ſi. l. ij. C. ne Chriſtia. manci. quam allegat pro ſingulari 1mo. l. ij. de pub. iud. uer. capitali. ubi dicit gl. q, appellatione ſententiæ capitalis, uenit auxilium. l. eos. §. ſuper his de appell. ubi interuenit fideiuſſor, ergo non intelligitur de amputatione capitis, l. cum maior. §. demum. de bo. quæ lib. & gl. l. hos accuſare. §. omnibus. de accuſ. l. præſenti. C. de his qui ad eccle. confu. & ibi Fulg. allegat Old. dicentem aſſeſſores dicere, talem condemnamus puniendum pœna capitis ciuilis, ſicut eſt deportatio, maximè in diſpoſitione ſtatuti exorbitantis, prout in caſu noſtro. Et ideo dicit Bal. d. l. ij. de fal. mone. quòd ſi falſificatur moneta alicuius non regnoſcentis ſuperiorem, quòd punitur pœna capitis, ſcilicet ciuilis, non naturalis. Et loquitur illa gl. quando quis falſificaret monetam regis, in loco ipſius regis. Accedit ad prædicta quod dicit Io. And. in addi. Spe. rub. de fal ſi. ubi refert Vbertum de Bobio diſputaſſe de duobus ludentibus ad par & impar, puta faciendo cumulum, uel poſtam aliquorum denariorum, & unus dicebat, quòd erat par, alius quòd erat impar. conuenerunt quòd qui uerum dicit, illos lucretur. repertus eſt unus denarius falſus, propter quem ſi non deberet computari in numero, numerus eſſet impar. quis obtinebit? Reſpon. quòd qui dicit impar, quia nummus falſus non debet computari in numero, per textum iſtum, diſtinguit tamen an faciens poſtam ſciebat denarium falſum, uel non, prout hic. glo. l. ij. C. de hær. quæ dicit, q, falſus denarius, non eſt denarius. Et per illam glo. dicunt ſcribentes, quòd ſtatutum loquens de denario, non habet locum in denario falſo, & reprobato, ergo ita in caſu noſtro, non debebat ille furca ſuſpendi, nec igne cremari, quia bagatinos in ciuitate Ferrariæ falſificaret, quia in illo loco illa moneta non curebat, nec expendebatur. Neque obſtabit ſi quiſpiam diceret, quòd licet Ferrariæ non expendatur, nihilominus eſt expendibilis, quia poſſit eam dare campſori, uel mercatori pro minori pretio, ut eam Venetias tranſmittat, ubi bagatini expenduntur, quia reſpondeo quòd ad hoc ut pecunia dicatur uſualis populo, non ſufficit quòd unus de populo prout eſt campſor, acceptet eam. quia lex adaptatur ad id quòd frequentius accidit, d. c. ſæpè. de reſt. ſpo. xxvij. diſt. c. de Syracuſanæ. cap. cum olim. de cleri. coniuga. l. j. §. ſed ſi quis. C. de iati. lib. tol. & xliij. q. c. deniq;. Inſti. de rer. diui. §. illud. l. nam ad ea. ff. de leg. Et ſi dicatur, quòd etiam adaptatur ad id quod raro accidit. l. antiqui. ff. ſi pars hære. pet. Reſpon. ut dixi in d. l. Nam ad ea. ergo cum tempore ſtatuti dicta moneta bagatinorum non erat uſualis in ciuitate illa, ſequitur quòd de illa non cenſuerunt ſtatuentes, & ideò dicit And. d. c. quantò. quòd ſtatutum loquens de certa moneta, illa moneta mutata, uidetur mutatum ſtatutum, ut ad nouam monetam uideatur mutatum. Speculum in. d. ti. de ſol. §. nunc aliqua. ad fi. & l. pen. ad fi. C. qui admit. in l. ij. C. de quæſt. & auth. de non alienam. §. ut autem. & facit c. tranſlato. de conſt. Ergo multò fortius, quando pecunia illa non erat uſualis ibi tempore conditi ſtatuti, quia de illa non intellexerunt. Facit etiam ſimiliter, quòd ponunt omnes ſcribentes in auth. ſed nouo iure. C. de ſer. fug. q, ſi ſtatutum dicit, quòd committens certum homicidium puniatur in amputatione manus, quòd non comprehenditur manus arida, quæ eſt inutilis de limenti. gl. l. fi. C. de plagia. quæ dicit, quòd mulier dicitur uidua, ſi habet maritum inutilem. Et tex. etiam dicit coniuncta gl. quòd pater dicitur eſſe orbatus filio, ſi habet filium inutilem. Ita ergo in propoſito, ſtatutum loquens de moneta, non intelligitur de moneta, quæ in communi eſt inutilis. l. ij. C. de eunuch. & ibi Bal. colligit ex illo tex. quòd ſtatutum diſponens, q, de contractu ſoluatur gabella, non habet locum in contractu nullo, & inutili. Bal. l. non dubium. C. de legi. & Bar. l. non putauit. §. non quæuis. de contra. ergo ſequitur quòd fabricans monetam falſam cuiuſcq; generalis, aut ſpeciei, uel materiæ cunei, uel formæ, prout dicit ſtatutum Ferrariæ, non comprehenderetur in ſtatuto, quia talia uerba ita prægnantia, non comprehendunt monetam alienam. Verba enim prægnantia copulantur ad maiora expreſsis his de quibus eſt maior ratio & non minor. Gl. Cle. j. de re iud. gl. Cle. ne Romani. de elec. gl. Clem. j. de iud. gl. l. cũ pœna. de arb. Verba enim generalia reſtringuntur ad habilia. Gl. l. j. iuncto tex. quæ eſt gl. parua, de ſacr. eccl. uerſ. omnes. & glo. l. inter omnes. qui ſatisfa. cogan. quæ dicit, inter omnes, ſcilicet, ſapientes, & l. uulgaris. de fur. & Bar. poſt lac. de Are. l. j. §. nunciatione. de ope. no. nun. & gl. l. j. & ibi Bal. C. communia de leg. dum ſaluat inſtrumentum. & Bal. l. j. huius ſtudij. de iuſt. & iur. gl. c. ſi uerò alicuius de ſenten. excommuni. quæ dicit omnes, ſcilicet loquentes de materia. & glo. j. q. xij. ſi quis omnem. & c. ne. de ſimo. & glo. c. j. de conſt. in vj. q. in fi. habentur in d. §. nunciatio. fallit hoc, quando ſtatutum tale loquens per prædicta uerba prægnantia, loqueretur cum dictione implicatiua, cum ſigno uniuerſali ampliatiuo, uidelicet quia diceret, uel alia quæuis moneta. ita eſt illa gl. d. Cle. j. de re iud. & Cle. ne Romani. nec obſt aliquis opponat, quòd cudere monetam eſt prohibitum, d. l. ij. de fal. mo. cum ſi. ſ. alle. ergo in his debet per ſtatutum poſſe grauius puniri, quàm puniatur de iure communi. l. cunctos populus. C. de ſum. tri. & c. ut animarũ periculis. de conſt. in vj. & c. j. de rap. quinimò plus dicit l. ſi. ff. de decret. ab ord. fac. uidelicet quòd ſtatutum poteſt facere, quòd illud quod formaliter de ſe, & eſſentialiter non eſt delictum, ſit delictum, ergo potuit ſtatutũ imponere pœnam furcarum, & ignis cudenti in ſuo territorio monetam alterius domini, quia reſpondeo, ex quo ſtatuentes non expreſſerunt de qua moneta, in dubio intelligitur de uſuali in illa ciuitate. c. maiores. de bap. c. audientiam. de deci. l. j. ff. ſi men. fal. mo. dix. l. j. §. ne autem. de cad. toll. puta, ubicunq; ſtatutum prohibet aliquid fieri, & imponit pœnã, quã tuncũq; loquatur generaliter, nunq; cõprehendit utiliſſima, & minima. tex. et doc. l. ſenatus. §. Marcellus. deleg. j. dũ dicitur, q, ſtatutũ prohibẽs facere domũ, nõ extenditur in domuncula, & paruo tugurio. Bal. l. fi. C. de ædil. act. Ro. l. j. §. excuſantur. ad Silla. q, ſtatutũ loquẽs de uulnere, nõ extẽdetur ad uulnuſculum

uulnuſculũ. l. j. §. uitium. & l. cudẽs. ff. de ædi. edic. & itẽ apud Labeonem, §. quæſtionẽ. de iniur. & l. quæſtiũ. ff. de re ind. & l. ſcio. de in inte. reſt. ubi pro uili re nõ datur, & l. ſi oleũ. de dolo. & l. decurio fortunã. C. de decur. li. x. Ro. in ſuis not. ad hoc, q, immunitas cõceſſa alicui, nõ extenditur ad uilia & minima, ergo & multò minus ſtatutum generale loquẽs de falſitate monetæ, debet cõprehendere falſitatẽ bagatinorũ, ubi pro nihilo reputantur. Debuit enim fieri expreſſa mẽtio, uel fortè ſaltẽ loqui cũ dictione implicatiua cũ ſigno uniuerſali ampliatiuo, ſicut in ſimili debet fieri expreſſa mẽtiõ de eo q, eſt notatu dignũ, et elegãs l. itẽ apud Labeonẽ. §. hoc edictũ. de iniur. Adde uidẽdum hanc apoſtillã de uerbo ad uerbũ, eius cõſi. ciiij. ij. lib. Et quãdo quis dicatur doloſe expendere monetã falſam, Bal. cõſ. cccl. v. lib. Inquantũ aũt dicit, q, ueniẽs puniendus amputatione manus, nõ punitur amputatione manus aridæ dic q, cont. uoluit caſt. d. auth. quia deformitas. in hoc etiã facit, & ita dicit tenere Io. An. reg. in pœnis. in mercuria. & Ang. d. auth. per l. iij. ſ. arbo. furtim cæſa.

1 *Creditor poteſt uendere pignus, & habere fidem de pretio.*

1 §. SI VENDIDERIT. Adid qd plus debito pignus eſt uẽditũ, poteſt agere debitor, ut ſibi ſoluatur. † No. cp creditor põt uẽdere pignus & habere fidẽ de pretio, cp eſt no. licet uideat facere tanquã ꝓcurator domini. In a-
2 lio † uerò ꝓcuratore quid ſit, tangunt doc. l. in ciuile. C. de rei uend. Opp. j. e. l. pe. Sol. ut ibi. Tertiò opp. de l. quæſitũ. in fi. j. de diſt. pig. Sol. ut in glo.

1 *Creditor non debet malè tractare ſeruos pignoratos.*

a §. ET SI Res.[a] Si creditor res pignoratas malè tractauerit, tenetur pignoratitia. niſi iure permittente fecerit.
1 Vides hic cp licet † creditor teneatur nõ malè tractare ſeruos pignoratos, hoc intelligitur, niſi deliquerit. Et p hoc
b[b] determinatur q. ſi feci pacẽ cũ aliquo, & promiſit † nõ offendere, & poſteà eſt bannitus propter aliquod delictũ. Itẽ
2 cp põt impunè offendi. fm formã ſtatuti, cp ego potero cũ offendere, non obſtante pacẽ. Ita decidit Old. Iac. de Bel. p hanc l. & l. quid ergo. ſ. ſi hæres hominem. j. de leg. j. & l. qui ſeruum. & ibi dixi, de uer. ob. Quid autẽ de eo qui fecit pacem cum eo, qui iam erat exbannitus. Iſtam q. ego diſputaui, & incipit, ſtatuto Lucanæ. &c.

ADDITIO.

a *Res. Bar. l. j. §. non autem. & quæ ibi dixi. ſ. de dolo. Ro. ſing. ccccl xxj.*

b POMA. *Hoc. Are. c. meminimus. in j. no. de accu. laſ. l. conuentionum. co. j. ff. de pac.*

LEX XXV.

1 *Domini uolũtate uidetur facere faciẽs illud q, dominus facere incepit.*

2 *Creditor quando poſsit perficere ædificium per debitorem inceptum, in re pignorata.*

3 *Artificium neceſſarium in homine dicitur, ex quo poteſt impenſa percipi.*

4 *Contrarijs ex duobus elicitur optimum temperamentum.*

a §. SI SERVOS.[a] Expenſæ neceſſariæ, uel utiles debent reſtitui creditori, ſi mõ debitori nõ ſunt onoroſę qd arbitrio iudicis æſtimabitur. † No. cp q facit illud, cp dñs
1 facere incipit, uidet facere eius uolũtatẽ. Cõtra hoc opp. ſ. de uſuf. l. uſufructuarius. §. ædificiũ. Sol. aliud in uſufructu, quia rei mutatione extinguitur. Itẽ opp. l. j. §. ſi defunctus. j. de reb. eorũ. Sol. ibi præſumptioni tacitæ uolũtatis nõ ſtat fauore pupilli, quia fortè ſibi eſſet utile uendere. Aliter emꝫ ſciuiſſet uẽdere defunctus, & aliter pupillus. Et ideò puto
2 † in caſu huius l. ſi dñs incepiſſet ædificiũ in fundo, tẽpore quo erat diues, & ꝓpter caſum ſibi obuenientẽ factus eſt pauper, ita cp nõ poſſet perficere, qd creditor perficere nõ poſſet. Vnde prædictũ no. intellige rebus remanentibus in eodẽ ſtatu. l. cũ quis. j. de ſol. & l. cũ Cornelius. in fi. eo. ti. Se
3 cundò no. cp † artificiũ neceſſarium in homine dicitur, ex quo poteſt percipi expenſa, ut hic dicit tex. & gl. ſuper uer.
4 neceſſarijs. quã no. Vltimò no. † tex. in fi. cp ex duobus cõtrarijs, elicitur optimum temperamentum, ut in glo.

ADDITIO.

a *Seruos. Bar. l. ſi finita. §. ſi quis damni. de dam. infec. & adde q, ſi creditor habet roncinum, & illi præſtat expenſas, ſi eundem commodat ad aliquas uecturas, uecturæ computantur in ſumptus, & ſortem. Bal. per illum tex. l. ij. C. de partu pig.*

LEX XXVI.

1 *Iuſſus iudicis & teſtatoris æquiparantur.*

2 *Pignus poteſt conſtitui in teſtamento.*

3 *Hypotheca tacita an de iure antiquo erat inducta pro legato.*

4 *Pignus prætorium non conſtituitur, niſi quis mittatur in poſſeſsionem.*

a NON EST.[a] Pignus prætoriũ nõ cõſtituit, niſi quis
b in poſſeſsionẽ mittat[b]. † No. æquiparari iuſſum iu-
1 dicis & teſtatoris. Secundò no. † cp in teſtamẽto põt
2 conſtitui pignus. Ex quo quidã dicũt, cp de iure antiquo p legato nõ erat inducta tacita hypotheca, quod uidetur ſen
3 tire † gl. in l. is cui. §. qui legatorũ. j. ut in poſ. leg. quod eſt ꝛ.
4 l. creditoribus. j. de ſepara. † Vltimò no. cp pi
c gnus[c] prætorium * nõ conſtituitur, niſi quis * *Prætorũ. Nõ cõuentionale, quod ſolo conſenſu perficitur:* mittatur in poſſeſsionem. Fallit in caſu l. cũ unus. j. de bo. aut. iud. poſ. dic ut ibi.

Bar. l. cũ teſtamentũ. nu. 7. C. de iur. & ſac. ig. duorum differentiam amplius proſequitur Bar. l. j. nu. 6. ſ. hoc tit. l. Con. B.

ADDITIO.

a POMA. *Non eſt 1mo. & pan. c. cũ aliquibus. de ſen. et re iu. Bar. l. j. in prin. in uer. ſed quid ſi executor. & ibi ſcripſi. ff. de acqui. poſ. ſententia iudicis æquiparatur ultimæ uoluntati. Bal. l. centeſimis. ſ. fi. de uer. ob. & l. ij. & ibi Bal. de diui. tute. ſed q, æquiparatur cõtractui, tenet Bal. l. ab executore. C. de ſenten. Bar. l. ſeruus. de manumiſ. Bar. l. ſi expreſsim. in prin. j. de ap. ubi dicit, q, eſt ſtricti iuris, et q, æquiparetur ultimæ uolũtati, habes gl. l. iij. in prin. j. de alienen. & cib. leg. l. qui teſtamento. §. eũ qui. de teſta. Adde q, ſententia ſit ſtricti iuris. ca. conſi. xlix. & Ang. cõſ. ccxxv.*

b POMA. *Mittatur. Fel. rub. de iu. i fi. Ale. l. impoßibili. ul. col. ff. de uer. ob.*

c *Pignus. Fallit, ut per Bar. l. ſi finita. §. iul. de dam. infe.*

LEX XXVII.

PETENTI. Si creditor rem ſibi datam, ut pignoret, pignorauit, & luit, cõueniẽ ut reddat, alias conueniẽ, ut luat. Gl. laborat hic multũ in expoſitione tex. Opp. & deẽ cp ſolutione facta primo creditori, res ſit liberata à ſecũ
do, j. c. l. debitor. in fi. Sol. utĩ gl. qa ibi creditor pignorauit pignus datũ ſibi, ſed hic rem ſibi datã ut pignoret. Quæro hic dicitẽ in fi., ppria actio. quæ eſt iſta actio. Dicũt q dã præſcrip. uerb. cũ incertũ ſit de noĩe ꝺctus. Glo. dicit cp põt agi cõmodati, cp ſatis placet, ut ſ. tit. j. l. ſi ut certo. §. nũ cui dẽdũ. el. ij. & C. commo. l. ij. Et ex hoc apparet ſol. alterius queſtionis, quia non eſt neceſſe, cp iſte qui repetit hãc rẽ commodatam, ſoluat prius debitum ſuum, cum non poſsit ob debitum retineri. l. fi. C. commo. Idem dicerem, ſi teneres aliã opi. l. cp hic agatur præſcr. uer. quia ille ꝺctus innominatus iudicaretur ſecũdũ naturã ꝺctus cui adijciẽ. l. cũ. q. §. j. ſ. ti. j.

LEX XXVIII.

SI CREDITOR. Qui litis æſtimationẽ ſoluit creditori, repellit debitorẽ uendicãtẽ, niſi æſtimationẽ ſoluit an offerat. Quærit gl. an iſte ſoluens habeat actionem ꝺ debitorẽ ad repetendũ, uel exceptionẽ ſolã? dicit gl. cp habet fortè actionẽ, arg. l. quæ utiliter. in fi. de neg. geſt. cp ꝓcederet, ſi nomine debitoris ſoluiſſet, ſed ſoluit nomine ſuo proprio, meritò non habet actionem neg. geſt.

§. SI SERVVS. Hæc actio daẽ ꝺ dominum de peculio.

LEX XXIX.

1 *Poßidens rem alienam titulo, & bona fide, poteſt illam pignorare.*

2 *Precarium quando remanet creditori, extincto iure pignoris.*

3 *L. ſi quis conductionis. C. locа. habet locum in alijs contractibus, quàm in contractu locationis.*

SI REM Alienã. Si dominiũ pignoris cœpit eſſe creditoris, pignꝰ extinguiẽ, & eius poſſeſsio debitori nõ
ꝑderit. Sed precariũ à debitore rogatũ durat. Op. hic
a dicit,[a] deſinet pignus. & ſic innuit, cp ab initio fuit pignus. ꝺ res aliena ſine dñi uolũtate nõ obligaẽ. ſ. e. l. ij. & l. aliena.
1 in prin. Sol. ibi loquiẽ in reẽ aliena ſimpliciter. ſed hic ille q obligauit, habebat tit. & bonã fidẽ, & ſic publicianã, meritò potuit obligare reſpectu iuris ſui. l. ſi ab eo. j. de pig. j. e. l. tutor. §. fi. cũ l. ſeq. Secũdo op. cp pignꝰ nõ extinguaẽ. l. debitor. j. ꝑtũ. ff. ad Treb. & l. ex ſextãte. §. Latiꝰ. de exc. rei iu. Sol. ut
3 hiĉi gl. & ſ. e. l. elegãter. in prin. † Tertiò op. exta gl. dicit hic, precarij rogatio ſuperit, ꝺ precariũ debitoris finitur finito

pignore.

pignore.l.debitor.ff.de prec.Sol. Qñcp pignoris obligatio finitur solutione,uel alia congrua satisfactione, quæ pareret debitori pignoratitiam. fm l.si rẽ.§.omnis.ff.eo. tũc finitur precarium,ut in l.ffria, quia uidet sic actũ. Qñcp pignus finit alia iuris necessitate,ut qa creditor efficit dñs, tũc precarium supereſt. Casus est hic,qd tene mẽti ad multa. Cõtingit enim sæpè fieri statuta, ꝓpter quæ creditur, cadit à suo debitor,certe tũc nõ extingueret precarij rogatio in pignore. Ad fi. opp. & uidetur cp possessio creditoris ꝓdest debitori ad usucapionẽ.l.serui nomine.ff.de usuc. l. pignori. de acquir. poss. Sol. illud uerũ, nisi mutat causa possidenti,qa incipiat possidere ut domin⁹. Pro hoc.ff.de usuc.l.ei à quo. Quæro, hic dicitur cp sola precarij rogatio supereſt, an habeat creditor aliã actionẽ,cp interdictũ. Gl. dicit cp sic, & bene, scilicet rei uendic. Itẽ cõdictionẽ ex l. si qs cõductionis.

3 C. loca. & sic uides cp glo. firmat,† cp illa l. si qs cõductionis. nõ solũ habet locũ in ꝑctu locationis,& conductionis, sed etiã in alijs similibus ꝑctibus. Dixi §. cõmod. l. cõmodare.

b Quæro quid[b] si iste debitor solueret pecuniam creditori, an precariũ extinguat? Puto cp sic, quia tacitè uidet actũ. d.l. si debitorẽ.ff.de preca. Nã si ipse creditor possidès precario, nõ cõcesſit debitori, cogeret possessionẽ dictæ rei restituere per condictionẽ ex d. l. si quis conductionis. uel per condictionem triticariam, nõ aũt posset cõuenire pignoratitia, quia posset creditor opponere exceptionẽ ꝓprij dominij, ut dixi in d.l.commodare.§.commo.

ADDITIO.

a *Dicitur.qualiter intelligatur cp res aliena non possit pignorari,gl.& doc. l.cum res.C.si res alie.pig.da.sit.& in l.j.§.j.ff.de pig.*

b *POMA.Quid.Bal.Letiam.C.de exec.rei iu.Ale.l.non hoc.ij.no.C.unde legi.& cons.cxxxvij.uo.ij.Isf.l.non hoc.ult.col.*

LEX XXX.

QVI RATIARIO. Pignus ui abreptũ ẽ periculo creditoris ui capientis, nisi ex potestate sibi à debitore cõcessa rapuerit. Dicitur hic,si debitor sua uolũtate cõcesſit,quæro quõ interuenit ista uolũtas? Põt intelligi tẽpore raptus. Vel dic tp e cõuentionis, & fm hoc erit casus, cp pactũ manus iniectionis in pignore põt exerceri, etiã debitore inuito. l. creditores. C. de pig. qd dic ut ibi dixi, in repetitiõe illi⁹ legis, cp feci, & oĩa quę dicũt ibi posſet hic dici.

LEX XXXI.

SI SERVVS. Delictũ serui obligat debitorẽ ignorantem usq; ad noxæ deditionem, scientẽ uerò insolidũ. Opp. cp aliud in seruo depoſito, l. si seruus. §. cp uerò. ff. de fur. Sol. ut in gl. & dixi plenè in l. in rebus. ff. commoda. in §. item qui sciens.

LEX XXXII.

1 *Pignoratitia contraria agit creditor ad interesſe,& in quo consistat istud interesſe.*

CVM Debitore. Qui obligauit rẽ alienã, tenet ꝓria pignoratitia[r] † & gl. dicit. ad interesſe:[a] & si dicis in quo cõsistit istud interesſe? R. quia interest natura potius pignori incũbere, cp in personã agere, uel quia est periculũ, ne debitor efficiatur nõ soluẽdo. Istud aũt interesſe æstimabit hoc mõ, quanti minus ualet illud nomẽ ꝓpter defectũ illius pignoris, arg. l. j. §. si heres. ad Treb. Vel põt interesſe, quia erat aliud debitum naturale, ꝓpter qd poterat retineri. C. etiã ob chiro. pecu. l. j. Vel forte debitũ, ꝓ quo erat obligatum, erat naturale. Alij dicunt cp debet agi, ut alia res æquè bona pignori tradatur. arg. l. si hæres generaliter. de leg. j. & ff. de const. pec. l. qui aũt. §. j. Doc. dicunt, cp uerũ est, cp reus liberatur dando pignus æquè bonum, arg. l. si quis domũ. ff. loca. nõ aũt cp ad hoc agatur. Nec ob. d. l. qa aũt. §. j. quia ibi ꝓmiserat generaliter se daturum pignus, à qua obligatione non fuit liberatus dando rem alienam, hic uerò rẽ specialiter obligauit, unde non est in obligatione, cp aliam rẽ pignori dat. Tene menti hanc l. cum gl. sua, ex qua habes modum agendi pignoratitia contraria.

ADDITIO.

a *Interesſe. No. libellum in pignoratitia, per Bal. l. creditor. ff. e.*

LEX XXXIII.

1 *Pignus prætorium quo uocetur, Et pro eo an habeat pignoratitia locum.*

SI PECVNIAM. Si pignus est datũ, licet alterius nomine, habet locũ pignoratitia, soluta pecunia. h. d. fm gl. Quidã moder. dicũt, & melius, cp† antiphona aliàs *duringens.* dicit pignus prætorium, l. si is. §. j. ff. de pig. & fm hoc est casus hic, cp ꝓ pignore prætorio habet locũ pignoratitia. Communiter enim pignus prætorium nõ uocat pignus, sed uocat tenuta. Alij dicũt teneta, ut Pisani. nõ curo qualiter uocet. Alij et alijs diuersis nominib. uocãt, fm diuersas cõsuetudines. Ista ergo uarietas noĩn nõ facit qn sit pign⁹.

LEX XXXIIII.

1 *Pactum factum q, non soluta pecunia intra certum tempus, pignus sit solutum pro debito, an ualeat.*
Et de ratione quare non ualeat incontinenti.

TITIVS. Pactũ cp pignus sit solutũ pro debito, factũ ex postfacto ualet. Gl. legit istam l. in duabus personis, uel tribus, non curo, &c. † Op. extra gl. C. de pact. pig. l. j. ubi istud pactũ improbatur, quia simile pacto legis

a cõmissoriæ. Sol. illud uerũ,[a] qñ pactũ ponit ab initio, ut si pecunia soluta nõ fuerit, pignus sit solutũ ꝓ debito. sed si fiat ex post facto, ualet. Ita loquit hic & in l. j. & ff. C. de pac. pig. fm unã lec. Rõ doctrinæ est, quia ab initio cũ debitor eget pecunia, faceret creditori omne pactũ qd uellet, ut pecuniã habeat, ideo re, ꝓbat. Cõtinet enim in se quãdã asperitatẽ & uiolẽtiã, in l. ff. C. de pac. pig. quæ rõ cessat, qñ istud pactũ apponit ex interuallo, &c. Opp. l. quãuis. de sol. Sol. ut in gl. & hic, ibi plenè hanc materiam examinaui.

ADDITIO.

a *Verum. Bar. l. iij. C. de pig. in fi. uer. ulterius iuxta prædicta quæro, &c.*

LEX XXXV.

CVM ET Sortis. Pecunia redacta ex uẽditione pignoris prius in usuras, deinde in sortem cõputatur. Op. l. Paul. §. Paul. ff. de sol. Sol. ibi loquit in pecunia soluta, hic in pecunia ex uenditione pignoris redacta. Et circa istam materiam plenè distinxi in l. cùm ex pluribus. ff. de sol. circa fi. tit.

§. PIGNVS. Pignus creditor possidet, & ab eo debitor põt conducere, & precario rogare. Opp. imò etiã transfertur obligatio pignoris, quod prosequere ut in gl.

LEX XXXVI.

SI QVIS In pignore. Si ꝓ pignore constituto aliud substituitur, furtum fit, secus si in constituendo, aliud pro alio submittatur, quia tunc stellionatus crimen committitur.

1 *Pignorans rem duobus, quare non incidit in falsum, sicut uendens.*
2 *Debitor modicæ quantitatis non repellitur à tutela.*

a §. SED ET Si quis.[a] Qui obligat rẽ alie * nã, uel alteri obligatã, stellionatũ * cõmittit, nisi res cuilibet creditori sufficiat

1 ꝓ utro cp debito. Quærit Gul. quæ est ratio, † Qd si res pignoratur, seu obligatur duob⁹, non committatur falsum, secus si uendatur l. qui duobus. ff. de fal. dicit ipse quia qñ duo bus obligatur, uere est duobus obligata, ualet enim obligatio, l. aliena. §. si pluribus. ff. eo. Sed quãdo pluribus uenditur, nõ põt esse duorũ dominiũ. Ista ratio nõ placet, quia ad substantiã uẽditionis, nõ requiritur translatio dñij, sed sufficit. obligatio personalis. Hinc est qui rẽ alienã uendit, nõ cõmittit falsum, licet dominiũ trãsferre nõ possit. Prætereà rõ Gul. esset uera, sequeret idẽ esse in omnibus ꝑctibus, ex quib⁹ dominiũ trãsfertur, cp uidet falsum, ff. de crim. stel. l. iij. §. j. Dico ergo cp ratio quare uẽdendo duob⁹ cõmittit falsum, est qa hoc fuit expressum in capitulis legis Cornelię de falsis, uel fuit declaratũ per scriptũ principis, cp nõ reperitur in alijs ꝑctibus. Et potuit esse ratio motiua, scib licet frequentia contractus. l. ij. in prin. ff. pro empt. Vltimò hæc.

Stellionatum. Quod crimen, extraordinarium est: l. fi. & toto tit. C. de crimi. stellio. I.

2 † hæc lex facit in arg. ad q. cp debitor, uel creditor in modica quantitate non repellit à tutela, uel cura, quod gl. tenet in auth. minoris debitor. C. qui da. tu. poss.

ADDITIO.

a *Quis. l. quæ prædium. C. si res alie. pig. da. sit.*

b *POMA. Vltimò. Isf. l. sciendum. ff. qui satisd. cog.*

LEX XXXVII.

SI PIGNVS. Per conductionem pignoris à debitore, creditor retinet possessionem.

LEX XXXVIII.

PVPILLO. In recipiendo pignore, est necessaria tutoris autoritas, ut pupillum possit conueniri pignoratitia.

LEX XXXIX.

1 *Præsentia & subscriptio non præiudicat, etiam ut in eo onus probandi transferatur.*
2 *Præsens actui quando habeatur pro consentiente.*

a

CAIVS.[a] Qui se testamẽto subscribit, ut testis, nõ uidetur approbare quę in testamẽto apponunt. † No. cp præsentia & subscriptio non præiudicat. Secũdò no. cp non solũ non præiudicat ad plenum præiudiciũ, sed etiam non transfert in præsentẽ, & patientẽ onus probandi, quod apparet ex eo quod dicit, cũ nullum instrumentũ uenditionis proferatur. Ex quo etiã patet, cp ex hac præsentia & patientia nõ insurgit præsumptio ex qua possit iusiurandũ deferri, qd est no. Opp. l. fideiussor. §. pater. ff. de pig. Sol. in gl. quia hic adhibet, ut testis, ibi ad substantiã contractus. & ista est satis bona, dantur etiam in gl. plures aliæ

b sol. finaliter[b] gl. ponit unam, cui statur, † quia aut aliquis

2 est præsens illi actui, quem cõtradicendo posſet impedire, & patientia hebetur pro cõsensu. Aut nõ posſet impedire, & tunc secus. * Ita loquitur hic. Probatur in l. sępè. §. j. ff. de reiud. Istam materiã plenè examinaui in l. quæ dot. ff. sol. mat. Sol. tangit per gl. l. filiusf. §. inuitus. ff. de procur. Dy. c. is qui tacet. De reg. iur. in vj. Cy. l. inuitus. de procur.

* *Secus. Hoc nihil est, tu dic cp in obligationibus, quæ cõsensu perficiũtur, patientia habetur pro cõsensu. Amplius dixi, lib. ij. Epit. cap. xv.* I. Conc. B.

ADDITIO.

a *Caius. gl. c. quando. de his quæ fi. à præla. Bal. l. sicut. §. non uidetur. qui. mo. pig. de præsumptione resultãte ex præsentia & patiẽtia. cõt. Bal. post 1mo. l. iij. §. q, si actor. de iur. cal. Adde an subscribens uideatur totum approbare. Cast. cons. ccxxx. & cccxxx. & cccl.*

b *POMA. Finaliter. gl. Fel. c. cùm M. de cõst. Alex. cõ. j. uol. iiij. Fel. c. quoniã contra. de prob. Barb. cons. ccvij. & cõ. vj. uo. j. Fel. c. cùm Bertoldus. de re iud. Barb. cons. xj. uo. ij. & cons. xv. eo. uo. & cons. xviij. & cons. liij. ij. uol. Ro. cons. lxxxviij. Cast. cons. lxxiij. ubi dicit cp prælati regni attestantes se fuisse præsentes donationi, quã fecit rex, de aliquibus terris regni, non per hoc uidentur affirmare, q, consenserit tali donationi, uide pro & contra Barb. c. super. eo. de offic. deleg. Alex. cons. cxviij. uol. v. ubi ponit de scientę & patiente.*

LEX XL.

DEBITOR. Debitor non potest pignus emere à creditore, sed precium in debiti solutionem cõuertitur. Cont. cp debitor posſit emere, uidet ff. mand. l. si mandauero. §. fi hi quorũm. Sol. ut ibi dicam, & Cy. C. si ser. extro. l. j. tetigi in l. cotem ferro. §. pe. de public.

§. DEBITORIS. Filius rem patris de pecunia profectitia non potest emere. Ad euidentiã debes scire, cp patronus deberet habere tertiam in bonis liberti.

§. SOLVTA. Soluta pecunia, liberatur pignus ab eo, cui est solutum, & ab his eius creditore, cui erat secũdo obligatum, & ad restituendam possessionẽ tenetur.

LEX XLI.

2 *Ius superueniens autori nostro, nobis prodest. & nu. 4.*
Bar. super ff. uet.

2 *Dominus si succedit autori nostro, nobis non prodest. & nu. 14.*
3 *Hæres non potest redarguere mendacium defuncti. & nu. 15.*
5 *Hypothecaria agenti quid incumbat probare, & nu. 13.*
6 *Dominium uel quasi dominium, quomodo probatur.*
7 *Hypothecaria, quando extingatur rei peremptione.*
8 *Hypothecaria quando quis posit conueniri pro iure possessionis quod haberet debitor in aliqua re.*
9 *Creditor pro auocanda possessione, quam debitor perdidit in qua habebat hypothecam, quod interdictum intentabit.*
10 *Libelli narratio in hypothecaria, & eius conclusio. nu. 12.*
11 *Consuetudo admittit libellum in rei uẽdicatione, q, quis dicat rem ad se spectare, ratione dominij, uel quasi.*

REM ALIENAM. Si dominiũ rei superueniat debitori, cõfirmatur obligatio, secus si dñs debitori succedat. Diuidit in duas partes, Prima, qñ dominiũ superuenit debitori.[a] Secunda qñ debitũ superuenit domino, quia dominus succedit debitori. Item hęc secũda subdiuidit in duas. Prima, qñ res fuit obligata simpliciter, Secũda qñ ille qui obligauit, expressè se asseruit esse dñm. Secũ-

1 da ibi, sed si cõuenisse, &c. † No. ex prin. huius l. cp ius super-

2 ueniens autori nostro, prodest nobis. † Secũdò no. cp si do-

3 minus succedit autori nostro, nobis non prodest. † Tertiò no. cp hæres nõ potest redarguere mendaciũ defuncti. Ad primã opp. de pig. l. j. Sol. ibi creditor ab initio sciuit rem alienam, hic ignorauit. Rationẽ huius sol. uidebitis in seq.

4 cont. † Opp. ff. qui & à quibus. l. si seruo. Sol. dicit gl. cp ideò difficilius cõfirmatur libertas, quia difficilius reuocatur. Istud nihil est dicere. Tu dic, cp hic si pignus non ualeret, ille qui dedit, esset obligatus creditori contraria pignoratitia, & ideò ius superueniens ei, cõfirmat pignus creditori, quia eius interest & ex sua persona obligatus est. in l. cont. ille qui dedit libertatẽ, non erat obligatus seruo manumisso, & ideò ius ei superueniẽs, seruo non prodest. Et ista sol. tangit in l. cũ uir. de usuc. quæ est uera. Et ex hoc apparet ratio sol. præcedentis cõtrarij, quia hæc lex loquitur quãdo creditor ab initio fuit ignorãs. Secus si fuisset sciens. l. j. ff. de pig. Ratio, quia tũc debitor nõ tenet ꝓria pignoratitia. l. tutor. §. sed si sciens. ff. eo. Et istum passum, qualiter ius superueniens autori nostro, prosit nobis, plenè examinaui in d. l. cum uir. dic ut ibi. Opp. hic dicit, cp superueniens dñium sufficit. cõt. imò ad hoc ut cõpetat pignoratitia, debet probari cp res fuit in bonis debitoris, tẽpore obligationis contractæ, l. & quæ nondũ. §. quod dicitur. de pign. Sol. dicit gl. hic possidebat bona fide debitor & cũ tit. & sic uidetur esse

5 in bonis, l. bonorũ. de uer. sig. † No. istam[b] gl. quæ tenet,[c] cp

b in hypothecaria, sufficit probare cp debitor possedit bona

c fide, & cũ tit. tempore obligationis ꝑctæ, sed in l. cũ res. C. si alie. res pig. data sit. ubi est idẽ casus, tenet. gl. cp sufficit probare possessionẽ bona fide, alibi, f. in l. j. C. de Sal. interd. & Inst. de act. §. item Seruiana. tenet cp debet probare dñium debitoris. Quid dicemus? Dy. tangit in d. §. item Seruiana. & Cy. d. l. cum res. Tu dic clarius cp ad hoc ut cõpetat directa hypothecaria, est necesse cp probetur debitorẽ pignorãtem tẽpore obligationis cõtractæ habuisse tale ius, cp ipse potuisset rẽ à possessore uẽdicare, unde habeo necesse ꝓbare ipsum fuisse dñm directò, & hoc sine dubio sufficit. Vel debeo probare ipsum fuisse dñm utiliter, ut puta emphyteutum, uel superficiarium. l. tutor. §. fi. ff. eo. & ff. de pig. l. lex uectigali. Vel habeo necesse probare ipsum fuisse quasi dominũ, hoc est possedisse bona fide, & cum titulo, ita cp habeat Publicianam. Ita potest intelligi hæc gl. ff. eo. l. si rem alienã. ff. de pig. l. si ab eo. ubi est expressum. Sicut enim prætor tuetur debitorem agentẽ Publiciana, ita tuebitur creditorem agentẽ hypothecaria, & per consequens omnis qui repelleret ipsum debitor[c] à Publiciana, repelleret istũ creditorẽ ab ista hypothecaria, d. l. si ab eo. Et prędicta sunt uera, si aliquis agit hypothecaria ex speciali obligatione. Si uero ex generali, tunc sufficeret ad directam hypothecariã quandocũq; post debitum cõtractum rem esse effectam in bonis debitoris. l. fi. C. quæ res pig. ob. pos. Idem si esset cõtracta obligatio specialis sub condictione, si res debitoris

d fuerit effecta. l. si fundus. §. alia. ff. de pig. Aliàs autẽ si quis[d]

ageret ex speciali hypothecaria, nõ sufficeret ad probatio-
nem hypothecæ directè, rem posteà in bonis debitoris su-
peruenisse, sed sufficeret ad utilem hypothecariã, ut hic, &
d.l.cũm res.C. si alie.res pig.da.sit. Sed ſ aliquis nollet age-
re hypothecaria utili, uel directa, sed interdicto Saluiano,
tũc sufficeret probare possessionẽ debitoris, l.j.ff.de Saluia.
interdic. Et sic ex prędicta patet, q probare possessionẽ de-
bitoris tantũ, nullo casu sufficit ad hypothecariã, nec etiã
res dicit in bonis, nisi possidẽtes habeamus exceptionem,
& nõ possidentes habeamus actionem. ut ff.de acq.re.do.l.
rem in bonis. hoc tamen intellige, ut ff. dicam. Quæro circa
c istam partem, [c] dixi §. q debet probari [f] dominiũ directũ,
f uel utile, uel quasi dominiũ debitoris, quæ-
* ℟.Dominium probari potest per testes, uel instrumẽta, uel alijs probatio nibus: l.cum su per. l. indicia. C.de rei uẽdic. & l. probatis. C.de prob. l.Conc.B.
6 ro † qualiter probabit. ℟.* si quidem agitur
cõtra ipsum debitorem, sufficit probare eius
possessionẽ. Et hoc uidetur uelle quædã gl.j.
g hic in fi. Et hoc modo potest sustineri gl.in d.
l.cũ res. [g] Nam ipse debitor quæstionẽ domi
h nij referre nõ potest, sicut nec creditor debito
ri.l.si pignore.§.fi prædo. & §.si creditor. §.eo.
& l. cõmodare. cũ l.seq.§.tit.j. Nec hoc obstat
h præcedẽtibus, nam nõ dico hic, q probatio [h]
possessionis sola sufficiat, imõ dico q requi-
i ritur probatio [i] dominij. sed probando pos-
k sessionẽ contra ipsum debitorẽ, [k] præsumit
q sit dñs, cũ nõ possit referre quæstionẽ dominij, & sic ad-
uocatus debet esse cautus, q ponat ipsum debitorẽ fuisse
dominũ, quod probabitur cõtra eum possessione proba-
ta, ut dictum est. Sed si hoc nõ poneret, succũberet. Si uerò
agit hypothecaria cõtra extraneum, tunc dicunt quidã, &
hoc uidetur sentire Cy.d.l.cũ res, q si quidẽ ille extraneus
habet causam à debitore, aut habet tit. lucratiuũ, & idem
in eo quod in debitore est dictũ, aut onerosum, & tunc se-
cus. l.apud Celsum. §.de autoris. ff. de doli excep. Hoc non
placet, quia distinctio illius §. de autoris. habet locũ in agẽ
l te, secus in possidẽte, tit. singulari, [l] cui nun-
* Vitium. Illa l. corrigitur, per auth. malefi- dei. C.de præ- scri. long. tẽp. Et sic Bar. sen- tentia uera nõ est. I.Cõc.B.
quam dolus autoris nocet, l.an uitium. ff. de
diuer. & temp. præsc. & no. de excep. l.ij. §.f. sed
hic loquit in possidente, ergo &c. Et sic dico
q contra tertiũ possessorem, siue nõ habeat
causam à debitore, siue habeat titulo singu-
lari lucratiuo, uel nõ, necesse habet creditor
probare dominiũ directũ, uel utile, uel quasi
dominiũ, ut §. dixi. Ad probandum autẽ do-
miniũ, modi introducti sunt noti, scilicet, p
bare possessionem xxx. uel xl. ann. uel longũ tempus cum
titulo in rebus immobilibus, in rebus uerò mobilib' pos-
sessio triennij cũ titulo. Sed quia hoc probare nõ est facile,
ideò ego introduxi hũc modũ probãdi, quia ego ponam
q debitor possidet rem aliquo tẽpore, licet modico. Item
q tempore quo apprehẽdit illam possessionem, illa res in
nullius bonis erat certa, tũc statim sequit q erat eius de iu-
re gentiũ, ex illa reg. Quod in nullis bonis est, occupãti cõ-
ceditur, l.iij. ff. de acq.rer.do. & l.j. ff. de acq.pos. & sic haberet
aduersarius probare rem fuisse in bonis alterius. Hęc autẽ
dubia, quæ circa hoc contingũt, examinaui latius in l.rem
quæ nobis. ff. de acq.pos. Et hoc modo ponendo posset su-
stineri gl.d.l.cùm res. C. si alie.res pig. da.sit. Sed opp. si de-
bitor possidebat, habebat saltẽ ius in possessiõe, ergo ipsa
m possessio, uel saltẽ [m] illud ius erat obligatũ, & sic saltẽ ipsa
possessio auocabit per hypothecariã intentatam pro pos-
sessione, & sic sufficeret probare debitorẽ tantũ modo pos
7 sedisse. ℟. † q hypotheca extinguit rei perẽptione. Si enim
est obligatus seruus & morit, sine dubio extinguitur hypo
theca. Sed si tu ponis obligatũ ius possessionis, ista possessi-
n dens nõ dicitur habere possessionẽ [n] tuam, sed est noua, &
diuersa possessio sua à tua, imõ etiam si debitor reincipe-
ret possidere, noua possessio diceret. l.si is qui pro empto-
re. §.pe.de usuc. meritò nõ potest cõuenire hypothecaria, p
8 illa possessiõe. Sed si poneres † quòd illa res peruenisset ad
quendam cõmodatariũ, cõductorem, uel similem, qui pos
sunt conuenire hypothecaria. ut l.officium. §. de rei uendic,
& l.si uentri. §.pen. de priuileg. credit. tunc satis puto q pos-
set hypothecaria cõuenire pro illo iure possessionis, trans-
o fert enim in creditorem [o] quantũ in eis est, ſ illam detentio
nem quam habet, sicut dicimus in rei uendicatione. Item
opp. cõtra prędicta, Nam si debitor possidebat, & perdidit
possessionẽ, ipse posset eam auocare aliquo interdicto, ergo
etiã creditor, qui habet obligata omnia bona sua, & sic
p iura & actiones, [p] unde sufficeret probare debitorẽ possi-
9 dere. ℟. † quod istud est uerũ, tamen non intentabit ſ tũc hy
pothecaria, de qua loquimur, sed intentabitur utile inter-
dictum, quod directum cõpetit creditori. l.nomen. C. quæ
res pig.ob.poſſ. Ex prædictis liquet, quid sit probandũ, ad
hoc ut cõcludatur in hypothecaria, liquet enim ex prædi-
10 ctis, quid sit † narrandũ in libello. nã, ut dixi, eo modo tue-
tur prætor agentẽ creditorem hypothecaria, sicut tueretur
11 debitorẽ agentem actione sua. † Et ideò sicut hodie de con-
q suetudine [q] in rei uẽdicatiõe admittit libellus, in quo quis
dicit rem ad se spectare iure dominij, uel quasi, ut no. Inst.
de act. §. aliæ. & c. abbate sanè. de re iud. in vj. Ita in hypothe
caria poterit dicere creditorẽ pertinuisse & pertinere ad de
bitorẽ iure dominij, uel quasi, nec habebit circa hoc exprimere
causam dominij, uel quasi, sicut nec ipse debitor si uẽ
dicaret. l. & an eadẽ. §. actiones. de exec. rei iud. Itẽ habet nar
rare istam rem fuisse sic obligatã, & debet exprimere certũ
debitum, pro quo obligata est, quoniam pro pluribus de-
bitis potest esse obligata, sed dominium potest esse, nisi u-
num. d.l. & an eadem. §. actiones. & ibi no. per glo. paruam.
12 Vidimus ergo narrationẽ libelli, † quæro, qualiter conclu-
datur in libello, qui formatur in hypothecaria? Tex. l.si cũm
uenditor in prin. de euict. uidetur uelle q solùm concluda-
tur, q possessor condemnetur ad restituendam possessio-
nem. Quidam doc. uelle uidẽtur, q sicut in rei uendicatio-
ne, actor petit rem declarari ad se pertinere iure dominij,
uel quasi, ita in hypothecaria creditor petat declarari rem
sibi obligatam esse, & possessorẽ cogi ad restituẽdum. Qui
libellus satis placet, tamen consuetudo cõmunis est, quod
r concludatur sic. Quare peto dictũ possessorem [r] cogi ad tra
dendum possessionẽ dictæ rei detinendam in causam pi-
gnoris, pro quantitate prædicta, donec mihi fuerit satisfa-
ctum. qui libellus etiam optimè procedit, per d.l.si cũ uen-
ditor. in prin. Nam etiam in rei uendicatione procederet, si
quis peteret possessorem simpliciter cõdemnari ad restitu-
endum. l.j. in princ. §. de rei uendic. Et ista forma magis est
cõmunis, & plus placet. Possemus etiam cõcludere hoc mo
do, scilicet, quare peto eum condemnari, ut dictã possessio-
nem restituat, uel totũ debitũ soluat, & uideẽ probari in l.
ij. C. si unus ex pluri. hær. &c. tãgitur etiam modus forman-
di libellum in hypothecaria, in c. ex literis. exẽ. de pign. Vnũ
s tamẽ [s] nolo omittere, † quod etiã in hypothecaria est pro-
13 bandum, q debitor fuerit in mora soluendi debitum. l. de-
bitores. C. de pig. & ibi no. debet etiam prędecere discussio
in bonis debitoris, & hoc qualiter fit, est multùm nouum,
ideò in hoc non insisto. Venio ad secundã partem, Hic di-
14 citur, † q si dominus succedit debitori, pignus non confir-
matur, cont. ff. de pig. l. si Titio. Sol. ibi loquitur de pignora-
titia, hic de hypothecaria. Vel dic plenius, ut ibi dicam, &c.
Secundò opp. de excep. rei uend. l.j. secũdo responso. & C.
de rei uend. l.cùm à matre. & de rebus alie. non alie. l. uen-
ditrici. Sol. dico q non confirmatur pignus quò ad actio-
nem. Nõ enim ex hoc potest creditor agere, sed quò ad ex-
ceptionem cõfirmatur, quia si ipse ageret, repelleretur exce
t ptione, ut in cõtrarijs. Item opp. [t] extra gl. quando aliquis
succedit alteri, uidetur habere ratũ, quod per illum factum
est. l.solutum. §.solutam. §.eo. & l.fi. in prin. ff. rem ra. hab. sed
per ratihabitionẽ domini, confirmatur pignus. l. aliena. §.
eo. ergo quod est per successorem solutum, habet uim rati-
habitionis in his quæ defunctus gessit nomine succeden-
tis, uel pro eo promisit de rato, ut hic procuratorio nomi-
ne. Et istam materiam, quãdo dominus rei succedit autori
nostro, quid operetur plenè examinaui in l.cum uir. de u-
15 suc. Venio ad ultimam particulam, † & quæro de intellectu
istius

istius uer. sed si conuenisset. quia tex. dicit, ut ex suo menda
cio, &c. Ista dictio suo, potest intelligi, suo, scilicet, hæredis.
Item suo, scilicet, defuncti, & uariatur lect. huius uer. ut pri-
mò intelligatur suo, scilicet, hæredis, qui ex postfacto con-
sensit pignori, uel etiam ab initio. Sed certè licet ista lect. in
se sit uera, tamen ratio posita in tex. nõ esset necessaria, non
enim repellit agentem, propter mendacium, sed quia ius
pignoris est constitutum, & sic res in ueritate est obligata,
§. ea. l. aliena. Alij dicunt q hic loquitur de mẽdacio defun
cti, quia hic defunctus asseruit rem esse suam: in præceden-
ti respõso, simpliciter obligauit, unde non licet hæredi ar-
guere mendacium defuncti, C. de ser. pi. da. ma. l. si creditori-
bus. Et ista est lect. uera & no. magis quam gl. tenet, & Cy.
eam tenebat, & uos eam etiam teneatis.

ADDITIO.

a POMA. Debitori. Alex. consj. uol. v.
b POMA. Istam. Alex. consj. cxxxij. col. j. ij. uo. & consj. seq.
c Tenet. Bar. l. & quæ nõdum. §. quod dicitur. ff. de pig. hic alleg. d. l. cùm res. & ibi per Bal. ad fi. Adde quæ sint probanda uolenti obtinere in hypothe caria, Bal. consj. xix. & lv. & cxlvj. & consj. xxxvj. iij. lib.
d POMA. Quis. Alex. consj. cxxxvij. j. col. uol. ij. & seq. in j. col. quod consj. est Ang. Aret. & Alex. consj. xcviij. uol. ij. & consj. j. uol. v.
e POMA. Partem. Alex. consj. xciij. uo. ij. & in l. nõ hoc. in j. col. C. unde leg. & consj. xcij. in prin. uol. j. consj. xlv. uol. v.
f Probari, &c. Dixi l. rem quæ nobis. ff. alleg.
g Res. Glosj. ibi. & doc. l. cum res. C. de prob.
h Probatio. Istud nõ procederet in generali hypotheca, Sal. d. l. cùm res. inst. de act. §. item Seruiana. & ibi per do. meum.
i Probatio. Ex tit. enim præsumitur bona fides l. pen. C. de euict. l. apud anti- quos. C. de fur. l. super longi. C. de præsc. long. tem. & in l. Celsius. per doc. ff. de usuc. & in c. uigilanti. & c. si diligenti. de præsc. Requiritur enim quòd bona fides allegetur, ex quo non sufficit probare de tit. Ang. l. eum qui. §. fi. de Publicia. & in l. super longi. C. de præsc. long. temp. Bal. c. j. §. mori- bus. & §. si quis per triginta. si de feud. fue. controuer. inter do. & agna. per l. si adulterium cum incæstu. §. idem Polioni. de adulter. Bart. hic dum uult, quòd ubi ex possessione præsumitur dominum, nõ sufficit allegare & probare de possessione, nisi ponatur & allegetur dominum, Bal. l. etiam. C. de exec. rei iud. & Sal. l. certi. C. loca. & sic uidentur concurrere omnia requisita ad præscriptionẽ longi temporis, &c.
k Debitorem. Bal. l. etiam. C. de exce. rei iud. Sal. l. certi. C. loc.
l Singulari. Bal. l. de rebus. C. de don. ante nup. uidetur tenere opi. Cy. in ha- bente tit. lucratiuũ à debitore, q, tamen ibi limita, & uide etiã Cy. & Bart. ibi in d. l. cùm res. C. si res alie. pig. tenet opi. Cy. licet ipsemet hoc reprobet. & Sal. etiam, in d. l. cùm res. tenet opi. Cy. & uide etiam inst. de act. §. item Seruiana. Spec. tit. de ob. & fol. §. j. uer. Sed quid debet creditor probare. cũ iij. uer. Seq. Adde tu, & uide ad probationem dominij, Alex. de Imo. consj. iiij. uer. uerum quia. & consj. xxxix. uer. quantùm ad restitutionẽ. & consj. lxxxviij. eo. uo. & in consj. j. col. fi. & cõ. xj. in iiij. uol. & ibi an per solum instrumentum, an per locationem, & an per instrumẽtum contractus em- phyteutici. Et adde an in factis antiquis sola communis opi. & fama suffi- ciat ad probandum dominium. Alexan. consj. uigesimoquarto, uer. acce- dit, in quinto uol.
m Saltem. Bar. l. si quis seruum. §. fi. ff. de leg. ij. in uer. sed quæro, testator reli- quit alicui partem bonorum, & c. per l. à filia. §. testator. ff. de alimẽ. leg. & in l. j. in fi. ff. si fa. fur. fec. di. l. optimam. C. de cont. stip. l. quidam. ff. de prob. l. Publia. §. fi. ff. depoſ. l. ij. §. in locum. ff. de relig. & sump. fu. l. bonorũ ap- pell. §. in bonis. & l. penes. ff. de uerb. sig. gl. v. q. j. §. quod pontifices. & gl. l. ob. maritorum. C. ne ux. pro mari. An. l. qui uias. §. j. ff. de dam. infec. Imo. c. ij. ut lite penden. Paul. de Leaza. c. in literis. de re. spo. & Bal. li. de pa. Con stan. uer. recuperauit quoquo mo. & in l. iij. C. ubi in rem act. & in sua di- sputatiõe, incip. accusatus de ui turbatiua. et Bar. l. Stipulatio. §. hæc quoq;. de uerb. ob. & Imo. l. à diuo Pio. §. si super. de re iud. gl. & doc. hic, & in l. cùm res. C. si res alie. pig. da. fit, cum suis conc. l. interesse. de acquir. possef. & ibi Iac. de Aret. & Bar. doc. & glos. c. examinata. de iudic. & Bar. Cy. post antiquos, in l. j. C. de probat. Bald. & Bart. l. licet. ff. depoſ. doc. Clem. j. de seq. poſ.
n POMA. Possessionem. Alex. consj. iiij. uol. ij.
o POMA. Creditorem. Are. consj. xxxij.
p Actio. bonum consilium. & sic ita potius agis possessorio, quàm hypothe- caria, sed an in obligatione bonorum, ueniant res in quibus debitor habet tantum possessionem, adeò q, si possessio ad alium sine uitio peruenit, pos- sit creditor contra eum ad possessionem agere. Cy. Sal. & alij, in l. cum res. Bar. super ff. uet. C, si res alie. Inst. de act. §. item Seruiana. Adde an in obligatione bonorũ ueniat officium iud. Bar. consj. xcv.
q POMA. Consuet. Fel. consj. cxxxiiij. in prin.
r Possj. Spec. tit. de act. & pe. §. sequitur. uer. cæterum.
s POMA. Tamen. Alex. consj. xviij. uol. v. ubi ipse de hoc tractat.
t POMA. Opp. Alexan. l. si hæredis. ff. de leg. j. & consj. decimonono, ij. du- bio, uol. v.

LEX XLII.

CREDITOR. Creditor qui uendidit pignus, de-
bet superfluum precij restituere, non debitorem de-
legare. Opp. l. eleganter. §. si uendiderit. §. eo. Gl. dat
plures sol. j. quòd hic exigatur precium, ibi non, Sed certè
si exegisset precium, frustra tractaremus de legatione eius,
cum non sit debitor. Vel dic quòd debitor uult expectare
diem hic, ibi non. Ista est quædam diuinatio, sequens glo.
laborat eodem morbo. unde sol. glos. aliter, quòd hic uult
delegare, ibi mandare. ista gl. dicit cont. eius quod deberet
dicere, ut apparet ex l. cont. dat glo. aliam sol. q ibi credi-
tor non fuit in culpa. Nam quilibet diligens pater fam. sic
uendidisset. Nam propter dilationẽ plus uendidit, & ideò
potest delegare, uel mandare, ita loquitur ibi, secus hic, ar.
l. si pignore. §. fi. §. eo. & hanc tene.

LEX XLIII.

1 *Pignoratitia pro damnis & interesse agitur, etiam non soluta p ecunia.*

PIGNORI. Si creditor fuit in culpa restituendi in-
strumenta pignoris debitori tempore debito, tenetur
ad interesse, secus si ei culpa imputari nõ posset. †No.
casum, in quo etiam ante solutam pecuniam, potest agi pi
gnoratitia, ſ. pro alijs, damnis quod ergo dicitur in l. si in
rem. §. omnis. §. eo. intelligitur de pignoratitia, quæ inten-
tatur ad rei restitutionem. Item puto q creditor non tenea
tur exhibere instrumẽtum, nisi sibi idonea cautio offerat,
secundum formam l. quamuis. §. eo.

1 *Officialis propter publicam utilitatem accipit rem priuati.*
2 *Asinum priuati accipit iudex pro faciendo portare malefactorem ad iustitiam.*
3 *Vilis persona potest cogi, ut sustendat malefactorem.*

a §. TITIVS. [a] Damnum in pignore datum autoritate
curiæ non pertinet ad creditorem, qui in culpa non
1 deprehenditur. No. ex hac l. † quòd propter utilitatem
publicam potest officialis accipere res perso
narum priuatarum, * quod de iure debet in- * *Priuatarum.*
b telligi, data mercede [b] de publico. C. qui. ex *Quod sæpè à*
cau. seruj pro præ. lib. accip. l. j. & ij. de rei uen. *Bar. compro-*
l. item si uerberatum. §. j. & §. quemad. seruit. *batum est l. iu-*
amitt. l. si locus. §. fi. & ibi no. licet non seruo- *benitis nullam.*
2 tur, ut dicit ibi gl. Et sic apparet, quòd † quan *nu. 1. C. de fac.*
do officialis uult facere aliquam iustitiam, *eccles. l. v. in fi.*
potest accipere asinum priuati, ut portet ma *de fid. inst. lib.*
3 lefactorem. † Sed quæro an possit capere ho *x. C. cum simi-*
minem, & cogere ad decapitandum, uel sus- *lib.* I.Cõc.B.
pendendum aliquem? uidetur q non, C.ne
quis liber inuit. &c. l. j. & ij. lib. xj. ne opera colla. exig. per to
tum. & ne rusti. ad ullum offi. reuo. per totum. breuiter Do-
c cto. dicunt contrarium si est utilis persona, [c] quia propter
utilitatem publicam potest agi, argumẽ. de sanctis. episc. §.
fi monachus.

ADDITIO.

a POMA. Titius. Alexan. consj. octuagesimonono, colum. j. uol. ij. & l. j. ff. sol. mat. Fel. c. quæ in ecclesiarum. de const. Alexan. consj. centesimoquinqua gesimo, uol. iij. Soc. consj. cclxvj.
b Mercede. Tex. & ibi Bal. l. ij. C. qui. ex cau. ser. pro præ. lib. ac. hic alleg. & Io. And. tit. de exe. sen. in fi. in addi. Spe. Ang. consj. cxxxvj. Bal. d. l. itẽ si uer beratum. Cast. l. sciendum. de ope. no. nunc. Bar. l. iubemus nullam. C. de sac. ecc. Ro. consj. cccx.
c Persona. Doc. Gul. Ray. Bal. hic, & Bal. l. fi. in fi. C. de exec. rei iud. ubi limi tat in religiosa & honesta persona.

DIGESTORVM, SIVE PANDECTARVM. LIB. XIIII.

De exercitoria actione.* Tit. I.

* *Exercitoria. Ab exercitore, ad quem quotidianus cõmercij quæstus, nomine domini peruenit, dicta est: §. eadem. Instit. quod cum eo. & ff. l.j.§. exercitorem.* I.Conc.B.

LEX I.

a TILITATEM huius edicti.[a] Dominus tenetur ex facto magistri per eũ præpositi, sicut dominus ex facto institoris, cùm sit eadẽ ratio, imò maior. Gl. signat unũ ꝑium, & nõ soluit. Videas ibi arg. cõtra, C. de tẽp. in integ. rest. l. superuacuã. Sol. dic ibi ex uarietate locorũ, tẽporũ nõ inducit uarietas rationis, hic sic.

ADDITIO.

a *Edicti. Bal. rub. C. eo.*

§. MAGISTRVM.[a] Magister obligat dominum ex omni facto, ad quod præponitur de cõditione ipsius personæ destinatæ, distinctione non habita, nautæ uerò ex solo debito dñm obligant. h.d. usq; ad §. magistrum.

ADDITIO.

POMA. *Magistrũ. Ca. & Bal. l. in causæ. §. j. ff. de procur. Arch. & Io. And. c. qui agendum. de proc. lib. vj. & Imo. c. inter dilectos. de fid. instr. & in. c. in nostra. de proc. & in c. cùm in iure peritus. de off. deleg. & in c. ex parte decani. de rescrip.*

1 *Præpositus negociationi uniuersali, potest alium substituere, sine speciali mandato.*
2 *Præponere alium uidetur, qui aliquid patitur.*
3 *Negociatione in nauali præpositus, potest alium substituere contra domini uoluntatem.*

a §. MAGISTRVM.[a] Magister habet autoritatẽ alium substituẽdi, etiam si sibi fuerit interdictum, & ex substituti persona, obligatur dominus. † No. q; præpositus
1 negociationi uniuersali, potest alium substituere sine spe-
2 ciali mandato. †Secũdò no.[b] q; qui patitur aliquid, uidet
b aliũ præponere. †Tertiò no. speciale in negociatione naua-
3 li, q; præpositus potest substituere cõtra dñi uoluntatem.

ADDITIO.

a *POMA. Magistrum. Ro. sing. ccccclxvj.*
b *POMA. No. Alex. cons. lxvj. uo. ij. & cons. lxxx. uo. iiij. & cõs. xliij. uo. ij.*

1 *Cõtractus dicitur fieri in rẽ, in qua qs est præpositus, siue illud fiat directò, siue accipiatur pecunia mutuo ut illud fiat, uel ut soluatur primo mutuãti.*
2 *Mutuũ accipiẽs quãdo sufficit q; cãm exprimat, ad hoc ut alius obligetur.*

a §. NON AVTEM.[a] Si magister cõtrahit in rẽ, in qua præpositus est, tacitè dñs obligatur, si in hanc causam se cõtrahere exprimat. Item si cõtrahit simpliciter, nulla causa expressa, dñs non tenetur, nisi in eius utilitatẽ uersum appareat. Itẽ si ꝑhit in causa, in qua expressè prohibitus est, sufficit tũc expressio, licet uera nõ fuerit. & sic habet tres partes. Secunda ibi, q; si ab initio. Tertia ibi, sed & si in precijs. Itẽ prima subdiuidit, quia primò ponit unũ dictũ, & illud exẽplificat. Secũdò mouet unũ dubiũ circa illud, & declarat. Secũda ibi, unde quærit. & usq; ad uer. sed & si precijs. Pone casum per te. Azo in summa huius tit. intelligit, q; magister ad pecuniã suscipiendã & ad merces emendas erat spãliter præpositus. Pone ergo casum. q; magister præpositus specialiter ad predicta emit merces pro decem, fuit ad creditorẽ, & dixit se emisse merces pro uiginti, & accepti mutuo uiginti, certè obligat dñm. h.d. Ita etiã intelligit lac.
1 de Are. †No. q; ꝓctus dicit fieri in rem, in qua quis præpositus est, siue directò fiat illud, ut in princ. huius §. siue pecunia mutuo accipiat ad illud faciendũ, ut in uer. quid si mutuã. siue pecunia accipiat mutuo, ad soluendũ primo mu-
2 tuanti, ut uer. sed & si ab alio. †Secũdò no. q; sufficit causæ

b expressio facta ab accipiente mutuũ, &c. Opp.[b] ĵ. eo. l. fi. in prin. Sol. qñq; quis accipit pecuniã mutuo in eã causam, in qua præpositus est tacitè, ut quia uenit in cõsequẽtiam mandati sibi iniuncti, tũc ad hoc ut dñs teneatur, requirit q; sit expressum in hãc causam accipere mutuo, ut hic. Item q; dicta causa sit uera, & q; credit eam subesse tpe cõtractus, ĵ. eo. l. fi. in prin. Qñq; quis accipit pecuniã in eam causam simpliciter, hoc nõ exprimẽdo, tunc nõ obligatur dñs, nisi probet in eam causam esse uersum, ut in uer. quod si ab initio. Qñq; quis accipit pecuniã in eam causam, in quã præ-
c positi[b] est expresse, & isto casu sufficit sola causæ expressio.[c]
d licet causa in se uera nõ sit,[d] ut dñs obligeẽ, ut hic in uer. sed & si in precijs. Ita intelligit Azo in summa huius tit. & Inn. c. ult. exẽ. de fideiuss. & sentit gl. ĵ. eo. l. fi. Ad prędicta opp. ĵ. de
e in rem uer. l. iij.[e] §. quid tamẽ. Sol. prædicta loquunt, quando quis ꝑhit cum habente mandatũ cont. loquitur, quando contrahitur cum eo, qui nullum habet mandatũ, unde creditor debet esse magis cautus, ut in uoluntate dñi seu in causam domini conuertatur. Opp. l. sed Iul. §. sed si ab initio. ĵ. ad Maced. gl. non soluit. Sol. ibi mutauit propositum in melius, unde sufficit bonus euentus.

ADDITIO.

a *Autem. Bar. l. habebat. ĵ. de insti. no. istum §. pro libello, in hac actione. & iste tex. in uer. unde quærit Offilius. inducitur hic per Gul. & Bal. q. de qua per Bar. & doc. l. cætera. §. ff. de leg. j.*
b *POMA. Opp. Alex. cons. xliij. uo. ij.*
c *Expressio. Bal. l. fi. in ult. col. C. quod cum eo. & in rub. C. eo.*
d *Sit. Bal. rub. C. eo. Bar. l. si pupilli. §. j. de neg. gest. & Bar. l. ciuitas. si cer. pe.*
e *Ver. l. iij. Bar. l. doli mali. de noua. l. fi. ĵ. eo. Bal. l. cætera. §. fi. de leg. j.*

a §. IGITVR.[a] Modus præponendi est considerandus, qui si excedatur, dominus non obligatur.

ADDITIO.

a *POMA. Igitur. Ro. sin. xxiij. & sing. ccxxxix. Ro. cons. ccccl xj. in j. col. qd' habẽs mandatum ad præparatoriũ actus, nõ censetur semper habere mandatum ad ipsius actus explicationem.*

1 *Procuratores duo simpliciter constituti, quando uideantur constituti insolidum, quid in pluribus institoribus.*
Quid in pluribus officialibus uel delegatis.
2 *Consiliũ alterius quando quis requirere teneatur, & nu. 3. & qui si nolit.*
4 *Dictio, de, denotat causam proximam & materialem.*
5 *Dictio, cùm, quid importet, quando ponitur ut aduerbium, quando ut coniunctio, & quando ut præpositio.*
6 *Consilium requirendum quando intelligatur cum consensu. & nu. 7.*
8 *Guardianus fratrum minorum non potest esse executor testamenti.*
10 *Consilium malum illius, qui debet consilium dare, non est sequendum.*
11 *Consilio alicuius actus expediẽdus, quando debeat, uel possit expediri, spreto consilio, quando consilium esset malum.*
12 *Sententia lata sine consilio sapientis, stante statuto, q; iudex ferat sententiam cum consilio sapientis, est nulla.*
13 *Solennitas leuis solennitatis quando uitiat.*
14 *Quando causa est commissa alicui consulenda, si omittit dare consilium, est alteri committenda.*
15 *Compromissum est factum in aliquem, q; ferat sententiam secundum consilium sapientis ualet.*
16 *Verbũ, placet, intelligitur, de arbitrio boni uiri, idẽ de uerbo uidebitur. 17.*
18 *Sententiam ut ferat iudex, prout tali sapienti uidebitur, & iudex hoc faciat, an ualeat.*
20 *Sententiam quod ferat iudex cum consilio & arbitrio alicuius incerta si dicatur, an ualeat.*
21 *Iudex habet suam potestatem limitatam & obligatam legi & æquitati.*

§. SI PLVRES.[a] Si pluribus uniuersalis administratio concedit, uidet cõcedi insolidũ, nisi aliud sit expressum. Secus est, si mandat aliquid speciale, quia nõ intelligit insolidũ, nisi sit dictũ. l. pluribus. ff. de procur. Vltimò no. qñ est dictũ, q; unus non faciat sine cõsilio alterius, non tenet quod alter facit solus in præiudicium mandantis, propter quod examinaui hic totam materiã de cõsilio, ut uidebitis in repetitione huius §. si plures. Qui habet tres principales partes. Primo loquit qñ plures magistri sunt præpositi simpliciter, secũdò qñ diuisim, tertiò qñ cõdictione adiecta. Secunda ibi, sed si diuisis. Tertia ibi, sed & si h.d.

Admi-

Administratio priuata & utilis ordinaria, pluribus simpliciter cõcessa, intelligitur insolidũ, secus si diuisim, uel aliud
1 sit expressum,† Opp. ad j. partem, & uidet q; quãdo plures procuratores dantur, non uidentur dari insolidum, nisi hoc exprimat, ut ff. de procur. l. plurib[a]. & ibi no. facit ff. de neg. gest. l. cũ alicui. in fi. Sol. fm Iac. de Bel. in quadam quæstione, quã disputauit, an duo rei cõstituantur tacitè, quã ponit in auth. de duob. reis. Et tenet, q; duo, seu plures procuratores simul cõstituti, uideant cõstituti insolidũ, etiã si nõ exprimat. Et ita intelligit l. pluribus. ar. ĵ. mand. l. si mandato. Titĵ. §. Paulus. & l. creditor. §. duobus. Ad l. cum alicui. ff. de neg. gest. ꝛ. q. illa lex loquit in pluribus gestoribus sine mãdato. Et est ratio, quia dñs mandans uidet solum uniuscuiusq; fidem insolidũ sequi fm eum. Et est opi. ista uera, & illa lex cõcordat cum ista, & idem tenet Iac. de Are. Sed certè gl. d. l. pluribus. tenet cont. Cuius opi. est hodie canonizata, exẽ. de proc. c. si duo. lib. vj. quã puto ueram. Nõ ob. d. §. Pau. quia loquit in pluribus pro alio interuenientib[a] insolidũm. Inst. de fideiuss. §. si plures. & C. eo. tit. l. non rectè. & ita intelligit gl. sed lex ista, & l. pluribus. loquunt in mandatarijs, non mãdatoribus. Nec ob. l. creditor. §. duobus. quia fuit expressum, ut ibi no. & d. l. ĵ. pluribus. unde adhucre-
b manet cõt.[b] Quid dicemus? Dico q; aliud in magistris præpositis negociationi nauis, uel institoribus præpositis alij negociationi, quibus uidet mandari insolidũ, ut hic, aliud in procuratoribus, ut in cõt. Ratio differentiæ est, quia in istis qui præponũtur certæ negociationi, & sic actui uniuersali, uidetur cõcessum plurimũ iuris, & in eis quodãmodò plena administratio trãsfertur, ut quicquid gerãt in illam administrationem, intelligant facere prætextu officij, licet non exprimat. ĵ. tit. tĵ. l. fi. & obligant dñm directè, ut hic, ea. l. in prin. & ĵ. tit. tĵ. l. ij. & per totum tit. In procuratore uerò non transfertur ita plenum ius, cũ semper nomine domini debeat cõtrahere, & sic nõ uidetur ordinarius administrator, & dñm non obligat directè. l. Iul. §. si procurator. ĵ. de act. emp. Similiter si pluribus cõceditur iurisdictio ordinaria, cuilibet cõpetit insolidũ, ff. de off. procõs. l. j. Sed si pluribus cõceditur iurisdictio delegata, tũc secus, ĵ. de re iudic. l. duo ex tribus. & no. c. ti. l. Põp. scribit, si uni. q; illa æqui paratio procedat, patet ex modo cõstituendi, & ex effectu constituti. Nam iurisdictio ordinaria est illa, quæ cohæret loco, uel certæ administrationi. l. j. §. cùm urbẽ. ff. de off. præfec. urb. & C. ubi & apud quẽ. l. fi. Idem in magistro, uel institore, qui præponuntur certo loco, uel certæ administrationi, seu negociationi. ĵ. de instit. l. institor. Item ex effectu constituti, Nam iurisdictio ordinaria nõ finitur morte concedentis, sed delegata sic. ff. de iur. om. iud. l. & quia. sic etiam mandatũ institoris non finitur morte, sed procuratoris sic, ut ĵ. de instit. l. sed & si pupillus. in prin. & l. si quis mãcipijs. §. si impubes. eo. tit. Secũdò opp. l. Pedius. ff. de arb. quã alleg. pro cõcord. Sol. ibi loquit in arbitris, qui æquiparãtur iudicibus delegatis. ergo &c. ut ff. dictũ est. Vel aliter, Ibi loquitur de arbitrio absente, unde duæ partes nõ potuissent consensisse de uno solo, Et idẽ dicerem, si plures institores, uel exercitores essent præpositi à duobus litigantibus, ut exerceãt negociationẽ legitimè, pẽdente iudicio. arg. illius
c Vt igitur liqueat ista materia, distingue[c] tres casus, qñ pluribus mandat idem officiũ. Aut est officiũ publicũ autoritate & utilitate, aut publicũ autoritate, sed utilitate priuatum, aut utroq; prinatũ. Primo casu, aut est iurisdictio, seu administratio ordinaria, & tunc cõpetit cuilibet insolidũ, ut ff. de off. procons. l. j. & ĵ. ad munic. l. Imp. Aut est administratio delegata, & tunc secus. d. l. duo ex tribus. de re iudic. nisi fortè esset talis delegatus, qui pro ordinario habeat, l. Pomp. scribit, si uni. de re iud. Secũdo casu distingue eodẽ modo, Aut est administratio principalis & ordinaria, ut in pluribus tutoribus & curat. & tunc cuilibet insolidũ competit. C. de aut. præst. l. fi. & C. si unus ex plu. l. j. aut est admi. accessoria, & quodãmodo delegata, ut plures actores unius tutoris, & non intelliguntur insolidũm, nisi sit dictum ar. eius quod ff. dictum est de iudice delegato. Non ob. l. decre-
10 to. in fi. de admi. tu. quia ibi administratio fuit demandata

d uni ex pluribus tutoribus. Tertio casu,[d] aut plures præponuntur à pluribus inuicem litigãtibus, & non intelligũtur insolidũm, nisi dicatur. arg. d. l. Pedius. ff. de arb. Aut præponũtur ab uno, seu à pluribus nõ litigantibus, & tũc aut certæ & uniuersali administrationi, ita q; omnib[a] administratio ordinaria uidet concessa, ut institore & magistro, tunc quilibet potest insolidũ, ut hic. Aut sunt alij administratores, & nõ potest unus sine alio, ut ff. de proc. l. pluribus. Fallit si essent plures ꝓcuratores iure speciali, c. si duo. §. sanè.
e de proc. in vj. Fallit etiam in pluribus[e] executoribus ultimę uolũtatis, in c. fi. de te. in vj. sed de iure nostro, de hoc cõ sueuit dubitari, &c. Tertiò opp. ad tertiã particulam, quia secunda est clara, & uidet q; unus possit sine alio gerere, nõ obstante q; aliud fit dictum à ꝓponente, ut ĵ. de admin. tut. l. quidam decedens. §. Papin. Sol. ut hic habes, in gl. ucl dic melius ad propositũ, q; duo fuerunt hic assumpti pariter officiales, hoc acto, q; unus nõ posset agere sine alio, ibi autem fuit assumptus unus ut officialis, alius ut cõsultor, ut ibi, & probatur eo. tit. l. Titiũ. in prin. & ĵ. mand. l. idemq;. §. si quis ea. iunc. gl. & in l. qui aliena. §. quanquã. ff. de neg.
2 gest. Quartò opp. contra d. sol. fortissimè,† quod idem sit, quando assumitur ut consultor. ĵ. mand. l. idemq;. §. si quis eadem. Sol. ille §. non dicit, q; illius cõsultoris consiliũ quis debeat sequi, uel non. Vnde de hoc quid iuris sit, ĵ. dicam. sed dicit q; consilium debet requiri, quod est cont. d. l. Dic ergo q; ad illũ §. bene potest adaptari sol. gl. Nam §. si quis. loquitur in eo qui assumebatur ut cõsultor, & licet non esset officialis, tamen esse poterat. sed l. quidam decedens. loquitur in muliere assumpta ut cõsulta, quæ erat tutrix, nec esse poterat. & ista sol. est uera in se quantũ ad d. l. quidam decedẽs. Ratio ne quod una uia prohibetur, &c. ut ĵ. de spõsal. l. oratio. & ĵ. de tut. & curat. l. scire. §. j. & istam tenet Iac. de Are. & Cy. tractat in l. id quod pauperibus. xiiij. q. C. de epis. & cler. Sed ista sol. non est bona ad l. Titium & Mæuiũ. in quibus, ubi in masculo esset idem, q; teneatur requirere, nec sequi consilium ipsius de necessitate. & illud sentit gl. Ideò pro declaratione huius contrarij, oportet te scire, q; tutoris potestas est à lege tributa, licet testator eum nominet. ĵ. de tut. l. j. ubi, iure ciuili data, &c. & C. de iur. calũ. l. ij. §. quod obseruari. ibi, aut legitima. &c. Procuratoris uerò potestas pendet & arbitrio constituentis, ĵ. man. l. diligenter. Aut ergo hæc conditio, q; faciat cum consilio alterius, apponitur ab homine, qui habet potestatẽ à lege, & tunc non cogeretur quis eius cõsilium requirere, nec sequi, nisi sit quis collega officij. l. Titium & Mæuium. in prin. Ratio, ne potestas legis pendeat ex alieno arbitrio, arg. ĵ. de testa. l. iij. & quod ibi no. & de hær. inst. l. illa institutio. In collega uerò officij ratio est, quia hoc est proximum, & quasi de iure. l. cõsilio. in fi. ĵ. de cur. fu. Aut ei qui habet potestatem ab homine, dicta conditio ab homine, apponitur, & tunc de necessitate debet eius consilium explorare. Ita loquitur §. si quis ca. ĵ. tit. tĵ. l. sed & si pupillus. §. conditio. cum simil. Ita eadem ratione dico in eo qui habet potestatẽ à lege, si ei talis conditio de habendo consilium apponitur à lege, debet de necessitate consilium requirere. auth. de non alie. §. quod autem. ubi dicit q; debet exquirere cõsilium, &c. Et posteà dicit q; si aliter factum fit, non ualeat. expressius ĵ. de suspec. tut. l. impuberibus. & Inst. de suspec. tut. §. impuberes. Vt ergo liqueat[f] ista materia, dic q; aut alicui habenti administrationem aliquis adĳcitur ut collega eiusdem officij, aut adĳcitur ut autoritatẽ præstet. Aut ut consultor. Primo casu, an possit unus sine alterius consilio, dic ut ff. dictum est. Secundo casu non potest sine alterius consilio, nec sine alterius autoritate, ut ĵ. de reb. eor. l. si pupillorum. in fi. eo. ti. l. si fundus. & ff. de transac. l. cùm hi. in prin. cum simil. Tertiò casu, aut assumitur ut cõsultor ille, qui non est, nec esse potest particeps officij, & tũc ex urbanitate potest eius consilium requiri, de necessitate uerò non cogitur. l. quidam decedens. §. Papin. ĵ. de administ. tut. Aut talis cõsultor potest esse particeps officij, & tũc aut est particeps officij, & cõsultor, & debet requiri. l. Titium & Mæuium. in princ. Aut non est particeps officij, & tunc aut adĳcitur ut cõsultor ei,

qui habet potestatē ab homine, aut à lege. Si à lege, & tunc aut adijcitur ab ipsa lege, & patet requiri, inst. de suspe. tu. §. impuberes. & auth. de nō alienan. §. quod autē. Aut adijcitur ab homine, & tunc de necessitate nō debet requirere consilium, d.l. Titium. in prin. Secūdo casu cōsilium debet requiri, ut ff. mand. l. idemq; §. si quis ea. & ff. tit. ij. l. sed & si pupillus. §. conditio. & de acq. hær. l. si quis mihi bona. §. si coram Titio. Vltimò opp. §. ea. l. §. magistrum. Sol. ut hic in gl. & est ibi specialis casus fauore nauigationis. Expeditus
3 de opp. uenio ad q. & primò quæro, nos uidimus † an alig quis teneatur requirere cōsilium, nunc quæro an eo casu quo tenetur requirere, teneat ipsum sequi. Quidā, ut Mar.
h Sil. dicūt, aut fuit dictum cū consilio, aut de consilio. h Primo casu nō tenetur sequi, secūdo sic, Cy. C. de episc. & cler. l. id quod pauperibus. xv. q. Dic q; ista distinctio nō probatur aliquo iure Can. uel ciuili, & ideò nescio quare hoc di-
4 cat. Breuiter ratio quæ mouit Mart. est, † quia dictio, de, denotat causam proximā & materialem, sicut dicimus de dictione, ex, ut C. de legi. l. non dubiū. & l. j. C. si ser. extero. & de pecu. l. eo tempore. in fi. expressius de hac dictione, de, habes ff. de coniung. cum emā. lib. eius. l. j. §. nunc uideamus. Et sic cùm dicit, de consilio, perinde est ac si diceret, consilium sit de materia eius quod fit, sicut dicimus lignū est de materia uegetis. Quæ ratio cessat cū dicitur, cum consilio. Ista distinctio nullo modo placet, nec eius ratio, quia quā-
5 doq; † ista dictio, cum, ponitur ut cōiunctio, quandoq; ut aduerbium, & tūc significat tempus, seu signum conditionis, sm ea quæ no. in l. qui promisit. de cond. indeb. & in l. quocunq; §. fi. de uer. ob. & hoc nihil ad propositū. Quandoq; ponitur ut præpositio, ut in casu nostro, & tunc, qñq; habet uim copulæ. de leg. j. l. Titiæ textores. §. nihil. l. si ancilla. & de uer. sig. l. triplici. Et si diceres quòd isto modo ponitur, tunc importat q; consilium debet sequi. Verbi gratia, uolo q; procurator meus agat negocia mea cum consilio Titij, q. d. gerat negocia mea sm consilium Titij. Quādoq; ista præpositio, cum. denotat causam efficiētem, seu instrumentum, quo mediante aliquid fit. Verbi gratia, Titius interfecit hominē cum cultello. ut C. de sica. l. is qui cum telo. Vnde cùm dico, cum cōsilio, quasi dico, q; consilium Titij sit instrumentū, quo mediante negociū fit, sed si non seruaret consilium, tunc nō esset cum consilio. Vides ergo quod considerata propria significatione istarum dictionū, idem important quantū ad propositū, unde distinctio non procedit, & contra distinctionē prædictam solet allegari, l. impuberibus, de suspe. tu. & Inst. de suspe. tu. §. impuberes. ubi
6 est dictio, ex, quæ idem importat, quod dictio, de, ut dictū est, sed certè illa lex nō facit. Nam dico † q; quandoq; consilium adijcitur ei, qui nō habet plenum intellectum, uel ratione ætatis, uel prodigalitatis, uel simili ratione, & tūc uerbum, cum consilio, debet intelligi, id est, cū consensu, aliàs consilium nihil operaretur. Ita loquitur l. impuberibus. Et pro hoc est gl. ord. ex. de off. deleg. c. uenerabili. Vnde id nō est tunc ex significatione illius dictionis, ex, sed ex mente proferentis. Vt ergo liqueat hæc materia, sic distingue, aut dicitur quod aliquid fiat cum cōsilio simpliciter, aut cùm consilio & consensu, uel cum consilio & uoluntate, & similia uerba. Primo casu, aut non debet requiri de necessitate, & tunc non debent sequi necessariò, ut dictum est §.
7 Aut debet requiri secundum prædicta, & tunc † aut ista adiectio, cum consilio, est facta ei, qui non habet intellectum plenum, & tenetur sequi. d. l. impuberibus. & d. c. uenerabili. in gl. Aut ei qui habet plenū intellectum, & tunc aut ille qui habet præbere consilium, est particeps officij,
i & tenetur sequi consilium, d. l. Titium. i coniuncta. l. consilio. in fi. de cura. furi. Aut non est particeps officij, & tūc sufficit quòd requiratur, nec sequi tenetur, ut ext. de arbit. c. cùm olim. & j. mād. l. ij. in fi. Sic debet intelligi l. sed & si pupillus. §. conditio. alleg. & d. §. si quis ea. Secūdò casu quan
k do dicitur, cum consilio k & consensu, uel cum consilio & uoluntate, & tunc aut ille qui uult cōsulere, non potest esse particeps officij, & non tenetur sequi, etiam si fit dictum, ne quod una uia, &c. d. l. oratio. de sponsa. & de reg. iur. c. cùm quid. in vj. & arg. l. quidam decedens. §. Papianus. de admi nist. tut. Aut potest esse particeps officij, & tunc aut ista adiectio fuit facta ab homine, quæ habet potestatem à l. & nō tenetur sequi consilium. d. l. Titium. ubi dixit testator, & si aliter fiat, non ualeat, & tamen si non est particeps officij, non tenetur sequi. l. j. in princip. & l. ij. in fin. ubi pupil. edu. deb. ubi non solum à consilio extranei, sed etiam à consilio testatoris receditur. Aut adijcitur à lege, uel ab homine
1 ei qui habet potestatem ab homine, & tūc debet requiri & sequi, quia talis conditio apposita seruanda est, l. sed & si pupillus. §. conditio. j. tit. ij. & auth. hoc ius porrectum. de sac. ecc. & de nup. l. si ut proponis. C. eod. tit. & l. in coniun-
m ctione. & ex. de elec. c. cum in ueteri. Et per hoc m dico quando quis facit aliquē executorem in testamēto suæ ultimæ uoluntatis, de cōsilio & cōsensu gardiani fratrū minorum,
8 † quòd talis adiectio nihil releuat, c. exiui. ex. de uerb. sig. in Cle. Nam non potest esse particeps officij, de quo officio amisso multum dolet. † Quæro secundò, quid si n ille
9 n cuius consilium debet requiri, non dat cōsilium, uel quia nō uult, uel quia nō potest sine alio procedere. In hoc distingue, Aut est assumptus ut consultor ex legali dispositione, aut ex dispositione hominis. Primo casu, si quidem est præsens in tali actu, q; potest prębere cōsilium, tunc cogetur per iudicem. C. de bo. quæ lib. l. fin. §. necessitate. & C. de decu. l. quidam. lib. x. Aut non est præsens in tali actu, q; posit cogi, & fortè mora est periculum allatura, & tunc potest ille actus exerceri eius cōsilio, uel cōsensu non expecta to, §. de iud. l. si longius. §. fi. de iure dot. l. si ego. §. j. in fi. & ff. sol. mat. l. si cum dotem. §. eo autem tempore. uer. sed si latet. ex. ne sede uacan. c. j. in vj. si uerò ex dispositione hominis, & tunc non potest cogi suum cōsilium præbere. arg. §. de arb. l. iij. & ideò an possit ille actus geri, distingue sic, aut erat talis, cui consilium debebat requiri tantūm, aut debeat requiri & sequi. Primo casu, si est in mora dandi cōsilium, poterit ad actum procedi eius consilio prætermisso, d. c. cùm olim. ex. de arb. j. de uerb. ob. l. qui Romæ. §. cohæredes. & l. fi. C. de iure emphyt. Secūdo casu, aut fuit assumptus consultor inter uiuos, & tunc sine eius consensu, uel uoluntate non ualet quod agitur. arg. j. de uerb. oblig. l. si quis arbitratu. & C. de cont. emp. l. fi. Si uerò in ultima uoluntate, & tunc si non potest, uel per annum distulit, tunc poterit sine eius consilio, uel consensu procedi ad actum. C. comm. de leg. l. fin. §. sed & si quis. Tertiò quæro, quid si
o dat consilium malum o ille, † cuius consilium debet sequi.
10 Certè illud uerbum, consilium, debet intelligi, arbitrio boni uiri, d. l. Titium & Mæuium. ij. respon. §. alleg. & ideò si dat malum consilium, illud non est sequēdum, ut j. de cōt. emp. l. hæc uenditio. & de legat. iij. l. fideicommissa. §. quanquām. & de leg. ij. l. j. & ideò id quod dicitur, q; eius consilium tenetur sequi, intelligitur si est æquū. Sed si de uno du-
11 bitatur † quid fiet, an procedi ad actum eius consilio spreto, uel non. Ad hoc dic, aut est talis casus, in quo nullo dato consilio, actus uitiatur, ut quādo ex dispositione hominis, is qui habet potestatē ab homine, debet alterius consilium requirere & sequi, & tunc aut talis potestas, uel uoluntas dependet ex potestate, seu uoluntate unius, ut puta, constituentis procuratorē, uel similis, & nō potest ultra procedere, & imputat sibi quòd tam indiscretè constituit. arg. §. de mino. l. cum mandato. in fi. j. ead. l. §. est autem. ext. de elec. c. j. in fi. in vj. Aut pendet ex uoluntate duorum con
p trahentium, & tunc illud iniquum cōsilium p reducitur ad arbitrium boni uiri, & sic procedetur ad actum. l. societatem. §. arbitrorum. j. pro soc. & de oper. lib. l. si libertus. Aut est talis actus, in quo posset procedi, etiam si nullum consilium dedisset, quod quādo fit, patet ex his quæ §. dixi in q. prox. præcedenti, & tunc aut tale consilium continet manifestam iniquitatem, & tūc perinde est, ac si nihil dixisset, & sic procedetur ad actum. j. de appel. l. si expressum. & ff. qui satisd. cogā. l. quoties. nec est opus adire prætorem, ut corrigat, quod manifestè iniquum est. l. quæ sub conditione. §. pen. de cond. instit. aut non continet manifestam iniquitatem, & tunc recurrendū est ad iudicem, qui causa cognita illud consilium reducat ad arbitrium boni uiri. l. si cùm dotem. §. eo autem tempore. uer. sed si. ff. sol. mat. Dices tu, imò quando cōsilium manifestè est iniquum, debet reduci ad arbitrium boni uiri, l. societatē in fin. pro soc. Vnde si illud consilium, seu arbitrium in casu illo haberetur pro nullo, actus uitiaretur. d. l. si quis arbitratu. de uer. ob. & d. l. fi. de contrahen. emp. & ideò lex uoluit, quòd reducatur ad arbitriū boni uiri, ut res potiꝰ ualeat, quàm pereat. l. quoties. de reb. dub. Sed in casu proposito, res non perit, & ideò in princip. distinctionis non fecit differentiam, utrùm esset manifesta iniquitas, uel non. Quartò quæro, di-
q cit statutum, q quòd † iudex ferat sententiam cum consilio
12 sapientis. r iudex tulit sententiam sine illo, an ualeat senten-
r tia, uidetur q; sic, quia leuis omissio solennitatis non uitiat. l. j. in fi. de uent. inspi. Sed ista est leuis solennitas, quod patet, quia non debet eius consilium sequi de necessitate. ut §. dixi, ergo &c. Cont. credo. Cùm enim iudex habeat potestatem à lege municipali ciuitatis, & lex illa ciuitatis dicat consilium debere requiri: tunc debet requiri de necessitate, ut dictum est, aliàs actus non ualet, non ob. cont. quia
13 debes scire, secūdum Old. † quòd quædam est solennitas, propter quam substātia facti non potest mutari, & ista dicitur leuis solennitas, & omissa nō uitiat. d. l. j. in fi. ff. de uent. insp. Quædam est solennitas, per quā facti substantia potest mutari, si omittatur, & ista nō dicitur leuis solennitas,
5 arg. l. cum hi. §. fi prætor. §. de trāslac. Sed in casu nostro, consilium sapiētis potest trahere iudicem in cōtrariam sententiam. l. itē si unus. §. principaliter. & l. seq. §. de arb. ergo non
14 est leuis solennitas. † Quintò quæro iuxta prædicta, quædam causa est cōmissa alicui consulenda, ille consultor omittit dare consilium, an sit alteri committenda, uel iudex procedat ulterius consilio nō requisito. Quod uidetur, per ea quæ dicta sunt in ij. q. Credo tamen aliꝰ cōmitti, per l. in coniunctione. C. de nup. Non obst. quæ dicta sunt §. in ij. q. quia illa uera, quādo dispositione persona apposita est, cuius consilio quis debet uti. In q. autē nostra loquimur, quādo statutum generaliter loquitur, q; ferat cum consilio sapientis, quod cōsilium genere perire non potest. l. incendium. C. si cer. pet. & l. quod te. §. si cer. pet. & j. ad l. Falc. l. in ratione. §. tametsi. & §. diligenter. Et circa prædicta uide mul-
t ta membra, seu uerba quæ ponit Spec. tit. de requi. consi. t
15 † Sextò quæro, quod si compromissum est in aliquē quòd ferat sententiam secūdum consilium alterius sapientis, an
u ualeat? u Videtur q; sic, quia in iudiciarijs contractibus, & in ultimis uoluntatibus, potest talis conditio apponi, ut §. uidistis. in cōtrarium uidetur l. item si unus. §. idem Pomponius. de arb. Sol. dicunt quidam q; ualet, per ea quæ dicta sunt. Non ob. d. l. item si unus. §. idem Pomponius. §. de arb. quia ibi fuit dictum, q; pronunciaret prout tale proponitur, Titius fecit testamentum. & Bal. rub. C. eo. & dicit Ang. per illum tex. in l. Imp. §. si magistratus. de app. quod si duo sunt executores testamenti, & unus recusat, alter insolidum exercebit officium. Si autē ambo recusent, dio cesanus prouidebit. l. nulli. C. de epis. & cler. & l. si quis ad declinandum. Et Bald. l. j. C. si unus ex plu. tu. Ex cuius uerbis suppletur doctrina Bart. hic. Adde pluribus executoribus qualiter uno nolente, uel non potente, ceteri exequantur. Bal. cons. lxxvij. & cccxij. ij. li. & clvij. iiij. lib. Aret. cōs. lxxj. Pan. c. prudentia. de off. deleg. & cons. lvij. uo. ij. & cons. lxxvij. uo. ij.

d Casu. Abb. c. prudentiam. de off. deleg. & Mod. c. post cessionem. de prob. Bal. l. nulli. ad fi. de episc. & cler. & ibi, quid si unus decessit, & quid si unus abest. Quid autem in pluribus tutoribus uno decedente, Bal. c. cum magistratus. C. quando prouo. & ibi etiam quid si tutores sint discordes, & an isti possint animi sui motum alteri cōmittere, uidelicet cōsocio. quid si unus est priuatus? Bal. auth. hoc amplius. C. de fideic. & quod unus non possit sine alio, Bal. l. fi. in princ. C. comm. de leg. Adde quid de pluribus tutoribus, Bal. cons. clv. ij. lib.

e POMA. Pluribus. Pan. cons. cx. uo. ij. Aret. cons. xciij.

f Liqueat. Fel. c. quoniam contra falsam. de prob.

g Casu. Bar. l. si conuenerit. de re iud. Moder. l. j. §. j. j. de appell. sed ibi tractatur de iudice. Cy. & Ioan. l. cùm tale. §. si arbitratu. de condic. & demon. & ibi distinguit, an dicatur cum consilio, aut cum cōsilio & cōsensu, an dicatur arbitratu talis, & habetur in c. cùm in uet. ri. de elec. Io. And. reg. nullus ex consilio. An sit differētia si dicatur, cum cōsilio, consensu, uel licētia,

non ualet. d. §. idem Pompon. Ratio, quia ista conditio est contra substantiā arbitrij, quæ est, ut arbiter possit pronūciare æquè, uel iniquè. l. idem proferre. §. stari. de arbit. Sed eo casu aufertur libera potestas arbitro, quia contra illius Titij placitum, consilium, seu arbitrium, nō potest pronunciare, cùm talis potestas sit ei data ab homine, ut dictū est, §. in iiij. q. ergo &c. Aut est dictum, q; arbiter pronūciet consilio Titij simpliciter, & tunc ualet, quia sufficit q; eius consilium requirat, nec tenetur seq. ut dictum est, & sic per hoc non aufertur ei libera potestas, & hæc opi. tangitur in Spe. de arb. §. sequit. uer. sed quid si dicatur. Et ex hoc apparet,
y quòd gl. y j. de hæred. instit. l. illa institutio. quæ dicit, quòd potest compromitti ut feratur sententia, prout uidebitur de
17 iure alicui sapienti, non bene dicit. Nam † uerbum, z uidebi-
z tur, idem importat, quod uerb. placebit, seu arbitratus fue-
18 rit, d. l. fideicōmiss. lib. † Septimò quæro, quid si partes consentiunt in iudicem ordinarium, ut ferat sententiam, prout uidebitur tali sapienti, & iudex hoc fecit, an ualeat. Et uidetur quòd non, per ea quæ §. dicta sunt de arbit. arg. l. j. §. de arb. Cont. dico per l. si conuenerit, de re iud. & ideò aliud in
19 iudice, qui non habet † ita liberam potestatem, sicut habet arbitrer, imò habet ipsam limitatā & obligatam legi & æquitati, auth. iusiuran. quod præsta. ab his. per totum. & j. de pœn. l. hodie. & Inst. de off. iud. in prin. & sic non est contra sententiam iudicis, seu eius substantiam. An autem teneatur sequi de necessitate, patet ex his quæ §. dicta sunt:
20 † Vltimò quæro, quid si dicatur, a quòd ferat sententiam
A cum consilio & arbitrio alicuius incertæ personæ, an ista adiectio aliquid operetur, distingue. Aut loqueris in extraiudicialibus, aut in iudicialibus, & his quæ sapiunt naturam iudiciorum, ut arbitria. Primo casu, aut illius incerti electio competit pluribus, & regulariter nō ualet quod
b agitur, quia possunt in eligendo dissentire. b l. si merces. in prin. j. loca. & ibi no. Fallit in casu l. si fundus. in fi. j. de pig. & in casibus, in quib⁹ ualet promissio incerta. ff. de iur. do. l. cùm post. §. gener. & ibi no. dixi in l. ita stipulatus. de uer. ob. Si uerò competit uni, tunc ualet, quia cessat ratio prædicta, ergo &c. arg. l. adigere. §. quamuis. de iure pat. Secundò casu, quando in iudicialibus, tunc ualet iudicis interlocutio, q; partibus discordātibus, uel ipse eliget, uel partes ad cōcordiam coget. §. de arb. item si unus. §. principaliter. & §. de iureiur. l. iurisiurandum. §. fi. si de qualitate. & de bo. auth. iud. poss. l. in uenditione. in fi.

ADDITIO.

a Plures. Alex. cons. cxlviij. uo. ij. Cremen. sing. clxv.

b Cont. Bar. l. j. §. de off. cons. & in l. pluribus. §. de procur. & in l. creditor. §. duobus. j. mand.

c Distingue. j. scripsi, in iiij. q. secundū Bar. l. fi. j. uti poss. Et de executoribus, Guid. de Suza. l. nulli. C. de epis. & cler. Bar. cons. factum tale proponitur, Titius fecit testamentum. & Bal. rub. C. eo. & dicit Ang. per illum tex. in l. Imp. §. si magistratus. de app. quod si duo sunt executores testamenti, & unus recusat, alter insolidum exercebit officium. Si autē ambo recusent, dio cesanus prouidebit. l. nulli. C. de epis. & cler. & l. si quis ad declinandum. Et Bald. l. j. C. si unus ex plu. tu. Ex cuius uerbis suppletur doctrina Bart. hic. Adde pluribus executoribus qualiter uno nolente, uel non potente, ceteri exequantur. Bal. cons. lxxvij. & cccxij. ij. li. & clvij. iiij. lib. Aret. cōs. lxxj. Pan. c. prudentia. de off. deleg. & cons. lvij. uo. ij. & cons. lxxvij. uo. ij.

d Casu. Abb. c. prudentiam. de off. deleg. & Mod. c. post cessionem. de prob. Bal. l. nulli. ad fi. de episc. & cler. & ibi, quid si unus decessit, & quid si unus abest. Quid autem in pluribus tutoribus uno decedente, Bal. c. cum magistratus. C. quando prouo. & ibi etiam quid si tutores sint discordes, & an isti possint animi sui motum alteri cōmittere, uidelicet cōsocio. quid si unus est priuatus? Bal. auth. hoc amplius. C. de fideic. & quod unus non possit sine alio, Bal. l. fi. in princ. C. comm. de leg. Adde quid de pluribus tutoribus, Bal. cons. clv. ij. lib.

e POMA. Pluribus. Pan. cons. cx. uo. ij. Aret. cons. xciij.

f Liqueat. Fel. c. quoniam contra falsam. de prob.

g Casu. Bar. l. si conuenerit. de re iud. Moder. l. j. §. j. j. de appell. sed ibi tractatur de iudice. Cy. & Ioan. l. cùm tale. §. si arbitratu. de condic. & demon. & ibi distinguit, an dicatur cum consilio, aut cum cōsilio & cōsensu, an dicatur arbitratu talis, & habetur in c. cùm in uet. ri. de elec. Io. And. reg. nullus ex consilio. An sit differētia si dicatur, cum cōsilio, consensu, uel licētia,

Bal.C.eo.in rub.in q.vij.& ibi etiam quid si dicatur,sine conscientia. Bal. cons.cxxiiij.incip.uiso testamento.iiij.lib.Fel.c. scisciatus. de rescrip. & c. cium omnes.de const.Bar.cons.j.uo.j.Fel.c.iij.de re iud.Pan.c.cum olim. de arb.& in c.cum in ueteri.& de elec.Ana. cons.xv. Pan.c.pe. & ibi Barb. & Fel.de consti.Pan.c.iij.de off.deleg.Fel.c.j.de sponsa.

b Cons.Ioan.And.reg.nullus ex cons.de reg.iur. Arch.c.cum olim. de ar.& in c.si pro debilitate.de off.deleg.

i POMA.Titium.Videtur mihi tamen,q, ille tex.habeat aliū intellectū.Soc. cons.xl.col.ubi ponit aliqua qb. colligitur quādo dicatur particeps officij.

k POMA.Consilio.Ang.cons.clxxxvij.& cons.cxiiij.& cons.clvj.Ang.§.si quis.Instit.de susp.tut.

l Est.Dixi post Bar.l.bonorū.C.qui admit.Bal.auth.ingressi.j.col. C.de sac. eccl.& Bar.& quæ ibi dixi,l.quidam decedens.§.pater.de admi.tut.Bald. d.auth.ingressi.in ult.col.in l.id quod pauperib⁹.C.de epis.& cler.in rub. C.eo.& ibi cōtra Bar.etiam,& Bar.in trac.Minoritarum.lib.iij. Anc.cle. exiui.de uer.sig.Bal.d.auth.ingressi.Adde an tunc minor posśit aliū substituere,Anch. cons.cciij.

m POMA.Hoc.Alex.cons.lvij.uol.ij.Fel.c.ex parte. ult. col.de const.Bart.in tract.Minor.lib.iiij.in iij.distinct.Curt.cons.lxij.col.fi.

n POMA.Si,Pau.cons.v.uo.j.Fel.c.pe.de const.Pan.c.cum in ueteri. de elec. Barb.c.ex parte.de const.Are.cons.xxj.uer.viij.quero.limi.Fel.c.cum uenerabilis.de excep.

o Malum.Cont.Bar.l.si conuenerit.de re iud.dixi ibi post Imo. Limitat Fely. c.cum uenerabilis.de excep.

p POMA.Consilium.Fel.c.ex literis.col.ult.de const.& c.uenerabilis de excep.Pan.c.fi.de off.deleg.Ias.l.admonendi.s.de iureinr.

q POMA.Statutum.Alex.cons.lix.uo.iiij.Fel.c.ex parte.col.j.de cōst.Alex. l.si quis mihi bona.§.si coram.de acq.hær.col.j.& in l.j.ff.de lib.et posth. & cons.lix.col.j.uol.iij. Raph.Cuma. cons.lv.Fel. c.ecclesia. de const.Ful. cons.cxl.Card.Clem.j.xj.q.de off.deleg.Paul.& alij.c.j.de off.deleg.Limitat Aret.d.§.si coram.Alex. cōs.cxlv.col.fi.Et si aliud statutū diceret,q, sententia iudicis,aliqua de causa non posset dici nulla, nam hoc nō obstante, uigore statuti,de quo hic p Bar.poterit dici nulla.Fel.c.ex tuæ. de simo. Soc. cons.xcv.Et an si sententia est lata sine con.sit ipso iure nulla? Alexā.cons. liiij.uo.iiij.cons.cxlv.uo.v.& cons.cxxj.in fi.uo.iiij.Ale.hic.in apo.

r Sapientis.Io.And.c.non est de consuet.in vj.in nouella,q, si iudex committit causam alicui,cum hoc,q, non ferat sententiam sine consilio talis sapientis uiri,quod si lata est sine cōsilio,est nulla ipso iure,sine appell. & in hac materia,de cons.& an iudex cōmittens causam,posśit cōmittere eam cum hoc,q, non ferat sententiam sine suo consilio,an ualeat?Inn.c.si pro debilitate.de off.deleg.Bar.l.j.& ibi dixi. C.de relig. Et in l. item si unus. §.idem Pomp.s.de arb.& j.prox.Et in materia cōsilij sapientis, Bal.c.j.de cōtro. inuest.& Bal.l.ij.C.de leg.& Bal.in repet.§.qui prouocauit.& Ang.l.ad principem.j.de appel.& Bar.l.ille aut ille.§.cum in uerbis.de leg.iij.& de cons.auth.uide Bal.& Ang.l.j.C.de tut.& cura.illustrium perso. Bar.l.in bonorum.de bo.poss.ubi uidetur posse dici de istis uicarijs castrorum, qui non tenentur esse periti,ut si sequantur cōsilium malum,non teneantur in syndicatu.Bal.l.j.C.ne lic.ter.prouoc.in l.si quis mihi bona. §.si coram. de acq.hær.Inn.c.si pro debilitate.de offic.deleg. Quid si contra substantiam compromissi est,q, arbiter debet ferre laudum,secundū consilii sapientis. & quid si cum requisitione consilij,Bal.l.illa institutio. de hær.inst. Quid autem in arbitratore?Bal.l.fi.in xij.q.C.de cont.emp.& j.prox.per Bar.l. item si unus.§.iij.s.de arb.Bal.rub.C.eo.& Io.And.in reg. nullus ex cons. & c.ad nostram.de consuet.Inn.c.nec episcopi.de temp.ordina. q, si eligantur plures ad cōsulendum in causa,& sint discordes,q, iudex potest sequi maiorem partem.& Bart.hic tenet q, iudex non tenetur sequi. Lud.rub.de arb.Moder.ff.de appel.l. ad principem.c.cum in ueteri. de elect. & c.cum olim.& ibi expresse no.Ant.& Imo.de arb. Bar. l.Titium & Mæuium.in prin.ff.de admi.tut.& Io. And.c.nec episcopi.de temp.ord. post Imoc. & Host.& ibi Bal.l.ex illo.C.de appel.& in l.j.ad fi.C.de manumiss.uin.& in l.j.C.ne lic.ter.prouoc.Io.And.in addi.ad Spe.tit.de requisi.cons.§.j.super uer.ut autem.referens ita tenuisse gl.& Old.& Io.And. c.non est.de consue.in vj.& in c.si pro debilitate.de off.deleg.Et in dubio etiam non præsumitur q, interuenerit dicta solennitas consilij,à statuto requisita, Bal.d.l.j. C.ne lic.ter.prouoc.reprehendens Goffre.qui contrarium tenet. Et cū Bal. transit Anch.in repe.c.canonum.de const.uer.similem.& licet Spec. tit.de requisi.cons.§.j.uer.si uerò non est.uidetur uelle,q, tale statutum, uel consuetudo arctans iudicem ad requirēdum,& sequendum cōsilium sapiētis, non teneat,c.ad nostrā.de consuet.tamen cōmuniter tenetur cont. Io.And. d.§.j.in addi.super uer.ut autem.& Bar.& doc.l.si conuenerit.de iur.om. iud.& Inn.d.c.si pro debilitate.Nam sicut ualet conuentio partium, q, iudex teneatur iudicare secundū conscientiam talis,d.l.si conuenerit.cum ibi no.ita oportet ualere statutum,quia q, fieri potest per pactum, potest per statutum tanto fortius,gl.l.neq; ex prætorio.& l.neq; pignus. §.priuatorū.ff.de reg.iur.& in rub.C.de decre.decur.& l.ij.quæ sit lōga consuet.& ibi Bal.an iudex teneatur causam cōmittere cōsulendam, Cast.cōs.lxxxvij. & cons.cclij.Ang.cons.cxxxv.j.Et qualiter intelligatur statutum, q, causæ cōmittatur intra certū tempus,per eundem,cōs.clx.& ibi etiam, an iudex consilium sequi teneatur,& per eundē,cons.clxxxvj.& cons.clxxj.ubi dicit q, imperito non est turpe sequi consilium periti. Bald.cons.cclxx.j.lib. Et quid si consilium sapientis sit præsentatū extra tempus,& iudex confirmauit,an ualeat, per eundem,cons.cliij.& clvij.iij.lib.Et quod cōsilio imperiti non sit standum,per eundem,cons.cxcvij. Et quid si consultor superpluribus articulis aliquos sibi reseruauit,an ualeat cōsilium, per eundem, cons.ccccxxxvj.iij.lib.Et an coram cōsultore posśint produci instrumēta, per eundem,cons.lxxvj.j.lib.Ro.cons.ccxxviij.Et an per petitionē consilij,ita suspendatur sententia,sicut per appellationem?cons.ccxxxv.

s POMA.Solennitas.Alex.cons.xcviij.in iiij.uo.

t POMA.Consil.Barb.cons.xj.uol.j.

u Valeat.Ludo.in repet.rub.ff.de arb.uer.c.ulterius.doct.c.cum olim. de arbit.l.illa institit.j.de hær.institit.post gl.Quid autem in arbitratore. Bal.l.fi. in xij.q.C.de cōt.emp.Bar.l.si unus.§.iij.s.de arb.Bal.rub.C.e.& Io.And. reg.nullus ex cōsilio.& quod legitur,& no.c.ad nostram.de consu.

x Præmissa.Lanfra.in tract.de arb.in uer.multis.Raph.Cum.cons.lv.

y Glos.Bal.l.j.C.de arbit.

z Verbum.Bar.l.si cui.de leg.j.

A POMA.Dicatur.Quid autem iuris sit,quādo aliquis habet facere aliquid de licentia,& permissione alterius, Barba. cons.xj.uol.j. Alexan. cons. clxxxv.ult.uol.

b POMA.Dissentire.Fel.c.quoniam.de prob.

§. EXERCITOREM. Suprà dixi quis dicatur magister,hic declaratur quis dicatur exercitor.Exercitor dicitur ad quem omnes reditus ueniunt,nec personæ cōdictio inspicitur,nisi sit minor,quia tūc tutoris uel curatoris autoritas inspicitur.

§. EST AVTEM. Contrahentes possunt eligere exercitorem siue magistratum,sed exercitor non potest eligere contrahentes,nisi in subsidium. No.q, magister, siue exercitor,potest conueniri ex cōtractu suo, q, qualiter intelligatur,uidebitis in l.fi.j.tit.ij.

1 Cōtractus factus per seruum uoluntate domini,quādo obliget dominum.

2 Patris uoluntas circa contractum filij,non semper obligat patrem.

§. SI IS QVI NAVEM. Continua primò ad prędēdētia,s.dixi q, tenetur exercitor,siue institor,siue fit sui iuris,siue filius,uel seruus.Sed utrūm ex persona institoris,qui est in potestate alterius,teneatur pater,uel dominus, ponitur in hoc §.diuide,Primò ponit uerba edicti,secundò prosequitur edicti expositionem, respōdendo cuidam tacitæ obiectioni.Tertiò ponitur quædam alia quæstio ex præmissis descendens. Secunda ibi,licet. Tertia ibi, sed si sciente.& h.d. Qui exercitorem habet in potestate,si fuerit uolens in merce dominica & nauali, obligatur insolidūm,sed in peculiari tributoria obligatur. Idem in naua li,si sola scientia superuenit.h.d.ibi,iudicū datur. Hæc sunt

1 uerba edicti,quod postea sequit,est expositio edicti.† Oppo.q, in quolibet contractu,si contrahit domini uoluntate,dominus teneatur insolidūm,ex tit.q, iussu. j.quod iussu.l.j.§.sed & si mandauerit. &§. si ratum. Sol.dicit glos.uerum est,quādo uult agere quod iussu,sed hic loquit quando uult agere tributoria.Tu dic secūdum Mart. quòd in actione quòd iussu, requiritur quòd domin⁹ sciat speciem contractus,sed in hac sufficit quòd sciat eū negociari, licet speciem cōtractus ignoret,& ideò dic,Aut filius seruus negociatur domino inuito, uel ignorante,& tunc dominus tenetur solum de peculio,per tit.j.de pecu.per totum. Aut contrahit domino sciente tantūm,& tunc tenetur tributoria,siue in merce nauali,siue in alia,ut hic in uer.sed si scientе.& j.de tributo.per totū.Aut cōtrahit domino uolente,& tūc,aut uult certā speciem cōtractus,& tenetur insolidūm, per tit.q, iussu. Aut uult eum negociari generaliter,& tunc in merce nauali tenetur insolidum,ut hic,in merce non nauali tenetur tributoria, ut hoc §. uer.ad institorum.& j.de tribu.

2 tribu.per totum.Vide gl.q, uoluntas † patris circa contractum filij non semper obligat patrem insolidūm.*l.Lucius Titius Caium.j.de administ.

* Insolidum. Et tunc, quādoq; de peculio dūtaxat tenetur. Vt cū ipso inuito,in magistratus officio filius creatur.l.j.in fi.ff.de magist.conue. Quandoq; ne de peculio quidem tenetur, ut si filio pecunia credita sit: l.si filius tuus. C.ad Maced. Tenetur autem insolidum, ut si filio tutore data ei consentiat:l.ij.in prin.ff.ad munic. I.Conc.B.

§. IN POTESTATE. Habuistis s. expositū uerb. ex uoluntate,hic exponit uerb.ex potestate. h.d. Verbum ex potestate,accipitur pro patria & dominica, & etiam pro ca,quā habet,qui iuri alterius est subiectus.

§. QVANQVAM. Hic exponit uerb. magistro, positum in edicto.

§. HAEC ACTIO. Exercitor,& magister tenetur insolidum,sed unius solutio,alium liberat.

§. SI PLVRES.a Si plures nauem exerceant,per tertium liberum,uel seruū,uel per unum ex ipsis, quilibet tenetur insolidum,secus si simul exercent.Opp.s. nau. cau.stab.l.fi.§.si plures.Sol.licet glos.multa dicat,dic,ibi de actione, quæ uenit ex delicto, hic de ea quæ uenit ex contractu,& ibi not.

ADDITIO.

d Plures.Bar.l.eandem.de duo.reis.& l.iam tamen.§.si plures. iudi.sol.Cremonen.sing.clxxij.

LEX IIII.

1 Plures exercentes unam mercantiam simul,siue per se,siue per alium,qualiter teneantur.

a SI TAMEN.a Opp.ad princ.huius l.& uidetur q, inuicem sint sibi magistri.l.eius qui in prouincia.s.si cerpet.Gl.non soluit,dicit Iac.de Are.& est no.dictum ibi, quilibet gerebat separatim ad cōmunem utilitatem, ideò quilibet tenetur insolidum,per rationem,ne in plures. &c. facit C. de fabricen.l.iure prouisum.lib.xj.hic uerò omnes

b gerebāt simul. Et ideò reassume[b] breuiter,† quādo plures

1 faciunt unam mercantiam,Aut eam exercent per tertium, & eius facto tenetur quilibet insolidum.Aut eam exercent per seipsos,& tunc aut eam cōmittunt uni,& tunc idē,quia ex eius facto quilibet tenetur insolidum.Aut omnes gerūt eandem mercantiam,& tunc aut omnes simul,& tunc quilibet tenet pro parte. Isti omnes tres casus sunt hic in text. Aut quilibet gerit seperatim,quia unus in una terra,alius in alia,uel unus mercantiam lanæ,alter pannorum,uel ali ter inter ipsos diuiserunt,& tunc uidentur sibi inuicem esse præpositi,arg.d.l.eius qui in prouincia.in fi.

ADDITIO.

a Tamen.l.eadem.j.de duo.reis.& Bal.rub.C.eo.ad fi.

b POMA. Reassume.Alexan.cons.cxxxix.aliàs,cxxiiij.col.j.uol.v.& cons. cxlvij.uol.ij.

§. SI SERVVS. Etiam mortuo magistro, datur actio in dominum.

§. HAE ACTIONES. Vide glo.ibi,hæ actiones.No. q, licet appellentur actiones,tamē sunt adiectiones,ut gl.dicit j.tit.ij.l.cuicunq;.§.nō tamen.de pecu. l.iij.§.cui congruit.& de in rem uer.l.filiusfa.in fi.

LEX V.

SI EVM. Tenetur exercitor,licet inter magistrū & contrahentem secum nō cadat obligatio. Et dns magistri serui tenetur actiones sibi quæsitas exercitori cedere.

§. ITEM SI. Tenetur magister cōtrahenti secū,licet inter exercitorem & eum non cadat obligatio.

LEX VII.

a LVCIVS.a Mutuās magistro habet exercitoriā quatuor concurrentibus,s.causæ ueritas,& ueritas propositionis & causæ scientia & credulitas, cōgrua quantitas & loci cōgruitas,idē in institoribus.h.d.usq; ad fi.tit. No.mirabilē l.ad quā opp.b & sic uidet q, debeat probari directò pecuniā esse cōuersam in dni utilitatē. C.si aduer. cred.l.ij. & s.si cer.pet.l.ciuitas.Sol.illa iura loquunt in personis priuilegiatis.Opp.de in rem uer.l.qd' si seruus.§.sed si sic. Sol. ibi ꝑhebat cū eo,qui nullo modo habebat mādatū. Opp.

c & uidet quod sufficiat sola assertio[c] magistri,etiā si iste prę sumptiones nō probarent.s.e.l.j.§.non autem.uer. sed & si in precijs.gl.dicit,q, ibi nō potuit adhibere diligentiā,hic sic.Tu dic,q, ibi erat præpositus expresse ad pecuniam accipiendam mutuo,hic non,sm Azo.& Gul.de Cug.

ADDITIO.

d Lucius.No.hic quomodo probetur esse cōuersum in utilitatē alicuius. Bal. l.j.C.si aduer.credi.Anch.cōs.ult.Alex.cons.xlv.uol.iij.Bal.l.j.C.eod.

b Opp.Inst.de act.§.actiones.Bar.l.si cium dotem.§.j.j.fol.mat.

c Assertio.Bar.s.l.j.§.nō aūt.in l.à diuo Pio.§.sed sciendū.ff.de re iud.

Ad legem Rhodiam de iactu. Tit. II.

Glos.continuat,dic ut in ea.

LEX I.

1 Domus destructa à uicinis ne ignis ultra transeat,debet à uicinis emēdari.

1 I LABORANTE. Domini iactarū mercium habēt actionē cū magistro,& magister cū cæteris nō solū habet actionē,sed etiā retentionē mercium,ut fiat ꝓtributio.Iste uer.q, uissimū enim,&c.facit ad † q, quādo domus alicuius destruitur à uicinis,ne ignis ulterius transeat, q, de-

a beat[a] ei emendari uicinis,quia pro communi utilitate factum est.In arg.induco,non determino.

ADDITIO.

a Debeat.Bar.l.si alius.§.est autē.s.quod ui aut clam.per hunc tex.dicit etiā Gul.hic,q, si miles uadit ad bellū,pro defensiōe patriæ, & ei equus suus sit interfectus,q, ciuitas tenetur emendare damnū. Et hoc uerū, si fiebat illud gratis,aliàs secus.dixi post Bar.l.legatis.de leg.iij.et l.mulier.j.de capt.quē not.allegat Gul.& ibi Bar.l.j.in prin.de iust.& iur.Quid si miles, qui seu dū liberū,& francū tenebat à Barone,requisitus fuit ab eo,ut iret cū eo ad exercitū,quæritur an teneatur,& an eius sumptibus,& an Baro posśit ab eo exigere subsidiū pecuniæ?Bal.c.j.de capitaneo qui curiā uendidit.in fi. prin.Et si uocatus ad bellū,perdidit arma,an recuperet,& à quo.Inn.c.fi. cut.el.iij.de iureiur.et Bal.l.quoniā. C.ad leg.Iul.de ui.l.fi.& quod ibi dixi C.de stat.et in ag.Et si laborator meus rūpit ferrū in laborario,nō teneor, gl.& Bal.per istū tex.in l.quoniā.C.de testib.& est tex.hic,in §.si cōcubinatis.& Imo.l.Stipulationes cōmodissimū.de uer.ob.Flor.l.si locus. §.cū uidaff.quemad.ser.amit.& glo.l.si finita.§.si quis damni.de dam.infec.in uers. fouet.& l.ne quid.in prin.de incē.rui.nau. Adde q, hæc apostilla est de uerbo ad uerbum.in §.Libertus.s.de cond.indeb.

§. SI CONSERVATIS. Si nauis deterioratur, non fit contributio, nisi acciderit uoluntate mercatorum, uel alio iusto metu.

§. CVM IN EADEM. Dominus nauis & domini rerum in ea existentium,excepto libero corpore & cibariis,pro portione æstimationis contribuunt, ad quod

1 magister ex locato tenebitur.Iste tex.est arg.† q, annullorū, quos quis portat in digito,& uestimentorū pretiosorum, transiens debeat soluere gabellam.Cont.tamen est uerum

2 in his † quæ usus sui causa portat.l.in lege cēsoria. j.de uer.

3 sig.ultimò no.† q, tempore necessitatis omnia sunt cōmunia.Vnde si tu haberes de pane,& ego non,in necessitate licitum est mihi auferre à te, & hoc de iure diuino & humano.gl.conferret.j.ea.l.j.§.cūm in ea.

§. SI NAVIS. Precium redemptionis est ab omnibus conferendum,secus in precio rerum perditarum.

LEX IIII.

NAVIS. Si perit scapha cum mercibus causa leuandæ nauis extractis, habet locum contributio,secus si nauis pereat,& scapha salua remaneat.

§.SED

§. SED SI NAVIS. Iactantibus fit contributio ex mercibus recuperatis ex naue postea perepta, sed recuperantes ex iactu in naue, non contribuunt.

§. CVM AVTEM. Pro rebus deterioratis præsente precio, fit collatio iactantibus, ipsis uero deterioratis ratione loci non confertur, sed si ratione asperginis ipsius confertur, & conferūt dāno deducto, siue plus, siue minus sit in damno, quām in collatione.

LEX VI.

NAVIS. Non fit collatio pro impensis, quæ ad instruendam nauem factæ sunt.

LEX VIII.

QVI LEVANDAE. Iactata in dubio non uidentur haberi pro derelicto, nisi ex modo iactus aliud præsumatur.

LEX IX.

a DEPRECATIO.[a] Valet consuetudo, cui lex non aduersatur.

ADDITIO.

a *Deprecatio. Bar.l.j.in fi.ff.de iur.om.iud.& in l.j.§.per hanc.ff.de rei uend. & ff.in proœ.in prin.Bald.& Ang.l. bene à Zenone.de qua. præscrip. Circa reg. huius l.quod imp.est dominus, Anch.cons.cccxj.incip. tres magnifici domini.uer.igitur iste.Ro.cons.lxxxj.in ult.col.Bolog.in sua Theodosiana.*

LEX X.

SI VEHENDA.[a] Ad pensionem consequendā suffi cit impositum esse nauí, nisi aliud sit actum.

ADDITIO.

a POMA. *Vehenda. Ro. sing. cccclxxiij.*

§. SI EA. Casus superueniens excusat à pœna præcedentis culpæ, ubi actio nata non poterat intentari. Dy.ff.de impensis.l.& in totum. Cy. C.mand.l.ad comparandas.

a §. IDEM IVRIS.[a] Difficultas superueniens excusat à pœna. *dixi ff.si cer.pet.l.quod te plenissimè. in l.continuus.§.illud.de uer.ob.*

ADDITIO.

POMA. Iuris. Frid. cons. cxxj.

§. SI CONDVXISTI. Si mensura refertur ad lignū, sufficit ligni capacitas, si refertur ad onus, inspicitur mensura ponderis.

De institoria actione. Tit. III.

LEX I.

1 *Cedere qui tenetur mihi actionem, quando non reperitur, lex cedit.*

a 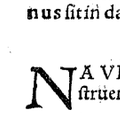 EQVVM.[a] Dominus ex contractu institoris obligatur. item agit, si eius seruus est institor, non aliàs, nisi cessa actione, uel in subsidium. † No. q ubi non reperiretur ille, qui mihi tenetur cedere actionē, quia fortè longè est absens,[b] uel latitat, uel est mortuus sine hærede, lex
b c dat mihi actionem utilem sine cessione,[c] ut hic, & C.de act. & ob.l.j.& C.ad Treb.l.sancimus.no.j.de dam.infec.l.damni infecti stipulatio.§.fi.

ADDITIO.

a *Aequum. Bal.l.cùm per eos. C.si quis alteri uel sibi.*
b *Absens. Bar.l.dominus. de cond.indeb.ff. & Bar.l.diuortio. in fi.fol. mat.l. damni.§.fi.de dam.infec.*
c POMA. *Cessione. Ro. cons. cccxliiij.*

LEX III.

INSTITOR.[a] Institor est ille, qui alicui negotiationi quæstuariæ præponitur, etiam certo loco non designato, & obligat dominum, cuiuscunq; conditionis sit negotiatio quæstuaria, secus si certæ rei uel negotiationi nō quæstuariæ, præponatur, tunc enim magis procurator uocabitur.[b] h.d. usq; ad §. non autem.
b

ADDITIO.

a POMA. *Institor. gl.l. Iul. §. si procurator. j. de act. emp. Pan. cons. lxxiij. uol. ij.*
b *Vocabitur. Bal.l.j.C.de excercit. q. ea quæ statuta sunt in exercitoria, habēt locum in institoria. Bar.l.si institorem. si cer.pet. Imol.c.pen.de fideiuss.*

LEX V.

1 *Negotiatio quæstuaria non dicitur in agris proprijs.*
2 *Institorem præponere uidetur, qui patitur aliquem facere.*

1 CVICVNQVE. Summaui ff. cū l. institor. In tex. ibi, agris colendis. intellige de alienis, causa quæstus faciendi. In suis enim nō † dicitur negotiatio quæstuaria, Inn.c.fi.ext.de fideiuss. ita intellige præcedētia exempla & sequētia, & probatur j. eo. l. si cū uillico. j. e. l. in eum. No.
a ibi, si permisit ei ita dari,[a] &c. q sufficit, qd passus sit illud
2 ita facere. uidetur † enim ipsum præponere suum institorē. j. eō. l. sed & si pupill§. §. j. & j. quod cū eo. l. fin. In tex. ibi, qua si procurator. dic ad imperandum & corrigēdum discipulos. In tex. ibi, sin uerò quasi. sic enim cōmisit totā causam, ut ff. §. sed & si. Ego allego hunc uers. planè. ad materiam
3 literarum credentiæ, quæ hodie sunt in usu, quæ dicunt tali latori præsentium dabitis plenam fidem in his, quæ uobis dixerit, quod ex hoc præiudicetur domino, de quo scripsi j. de fideiuss. l. Lucius.

ADDITIO.

d *Dari. Bal.rub. C.de const.pec. ubi quærit, an discipulus ex contractu obliget magistrum suum & Bal.auth. hoc ius porrectum. de sac.eccl. & Bar. l.eandem. de duo.reis. & l. ei qui. C. quod cum eo. & in l.si pupilli.§.j.de neg.gest. Et adde q si dico facio te institorem meum, uideris præpositus omnibus ciuilibus negotijs, quibus ego uti solebam, Bal.l.mandatum iiij. opp. C.mand. & ibi etiam dicit, q. constitutus ad unum actum, non est propriè institor. Abb. cons. lxxiiij. li.ij. Ang. cōs. cclxxxv. Alex. cons. xliij. lib. j. Ale. cons. xlix. uol. ij. & per totum.*

§. NON TAMEN. Dominus tenetur ex contractu institoris circa id, ad qd præpositus est expressè, uel tacitè, nisi fortè prepositioni repugnet. In tex. ibi, si ei. no.
1 arg. † q procurator datus ad uendendum, potest uendere bona, habita fide de pretio. Cy. C. de rei uendic. l. in ciuile. Gul. hic Ego plenè examinabo j. de re iud. l. à diuo Pio. §. si post addictum. in fi.

§. SI AB ALIO. Si institor præponatur à defuncto, obligatur hęres: si à legitimo administratore, obligatur ille, cui negotia geruntur, si à procuratore, obligatur dominus & præponēs, idem in gestore ratihabitione secuta.
1 † Et sic no. q morte non finitur mandatum uniuersale, uide gl. quæ incip. maximè. Iac. de Are. dicit, q si habet specia le mandatum, solus dominus tenetur, arg. ff. q quisq; iur. l. iij. §. j. si generale, nunc tenetur uterq; Ita dicit ipse.

LEX VI.

SED ET SI Quis parui. De conditione personę institoris non curatur, nec etiam præponentis, sed si est minor, administratoris autoritas requiretur.

LEX XI.

SED ET SI PVPILLVS.

a §. DE QVO Palam.[a] Qui præponit aliquem certo loco, uidetur permittere cum eo contrahi, nisi contrariū
b literis publicè[b] & legitimè scribat, contra quā scripturam non cadit ignorātia, donec durat, secus si fuerit extincta, nisi dolus p̄hentis affuerit. h.d. usq; ad §. cōditio. Signa
c tex. ibi, cæterum qui præsupposuit, &c. No. ad q.[c] qualiter debeat fieri reuocatio procuratoris generalis. Cy. C. mād. l. mandatum.

ADDITIO.

d *Palam. Bar.l.j.C.de satisdan.*
b *Publicè. Eccè quid operatur aliquid fieri in publicum, & publicatio, quia facit rem esse notoriā, & facit præsumi rem deuenisse ad notitiā, quia quæ publicè*

publicè fiunt, præsumitur sciri, ut hic, & in c.j.de postul.prælat. & in c.in tua.qui ma.accu.pos. & c.q, dictis.xvj.dist.gl.l.si tutor. C.de peric. tut.gl. c.cognoscentes.de const. & ff.de orig.iu.l.ij.uer.pro rostris.
c POMA. *Ad q. Fel.c.ij.ult.col.de constit. Are.cons.xcij.*

§. CONDITIO. Conditio & forma præpositionis institoris inspicitur, quæ si non seruatur, dominus nō tenetur, nisi ei possit uariatio imputari.

§. ITEM SI. Proposito uno de contrarijs, aliud cessat. Item qui succūbit per actionē ineptā, recurrit ad aptā.

§. SI A SERVO. Tenetur præponens, licet inter contrahentem & institorem non cadat obligatio, & dominus serui tenetur præponenti de peculio.

LEX XIII.

1 *Accusator licet non teneatur apponere diem commissi delicti, tamen si ponat, & non probat, succumbit.*
2 *Mandati uniuus respectu, si contraxi tecum, quod credebam te habere, possum agere ex uirtute alicuius mandati, q. uerè habebas.*

a HABEBAT.[a] Qui se astringit ad unā causam, si non probat, succūbit, nec iterum eadem actione, etiam si ex alia causa agat, agere potest, nisi prius restitutione præ habita. Ad euidentiā huius l. est sciendum, q. quando quis cōtrahit in eam causam, in quā præpositus est expresse sufficit ad obligandum dñm solius causę expressio, sed quādo quis cōtrahit in id ad quod quis est prępositus per quandā consequentiā, est necesse q creditor probet in illam causam esse cōuersum, per præsumptiones, quas uidisti, & ibi dixi uobis, ff. tit.ij.l.ult. & eo. tit. l.j.§. nō autē. Hoc præmisso quæro in hac l. aliqs erat præpositus mutuis pecunijs accipiendis, item erat præpositus mercí olearię, accepit mutuā pecuniam ad mercē olearíam, ille qui mutuauit, dedit libellum in institoria, tanquā esset merci olearię prępositus, & per cōsequens mutuis pecunijs accipiendis, non potuit probare ea, quæ sunt necessaria ad obligādum dñm in his, ad quæ præpositus est per cōsequentiam, ideò dñs fuit absolutus. nūc uult iterū agere ex illo capite, quia expressè fuit prępositꝰ pecunijs mutuis accipiēdis, an possit? q. q de stricto iure non potest, de ætate autē potest per
b utilem actionē. h.d. Vides ergo q licet quis nō habeat necesse dicere in libello, q ad merces mutuauerit, tamē quia h.d. uidetur se astringere ad probandū, & ideò si non probat,[b] succumbit, per quod dicebat Richar. Mal. † licet in
1 accusatione non requiratur dies commissi
* *Delicti. Hoc falsum est, l. libellorum. ff. de accus. Bar. l. ue ro. nu. 6. fol.* delicti, *tamē si ponat. uideē se astringere ad illud probandū, & si nō probat, succūbit. De quo dixi in l. is q reus. de pub. iud. Facit ex. prob. c. licet causam. & dixi in d. l. diu[9]. de re iud. Itē no.[c] q † licet cōtraham tecum[d] re
mat. I.C.B. 2 spectu huius mandati, q te habere credebā, d tamen ego possum agere ex uirtute alterius mandati, q uerè habebas, licet ignorarem tępore ꝯactus. dixi in l. iij. §. j. ff. de iudic. Opp. q possit agere ex uigore illius mandati, quia pecunijs mutuis est præpositus de iure stricto. Nam cū agat ex alia causa, nō obstat exceptio. rei iud. l. cùm quærit. j. de excep. rei iud. Ponit gl. plures sol. Pet. dicit aliter, & melius, hic tam in j. q in ij. erat eadē actio, licet adiectiones essent diuersæ, nisi petita prius restitutione ex causa iusti erroris. Pet. C. de iur. & fac. ign. l. error. in ult. opp. Hāc lect. ponit gl. tua ff. de in integ. rest. l. ij. in ult. gl. parua.

ADDITIO.

a *Habebat. Bal.l.fi.C.quod cū eo. & in l.j.C.ut in pos. leg. in princ. q, ubi diuersificatur res, causa, uel actio, nō potest subsequi cōdemnatio, uel qualitas, ex qua uariatur actio cōpetens ex simplici propositione, per hanc l. Alex. l. diuus. ff. de re iud. & in l. quidam æstimauerūt. ff. si cer. pet. et cōf. lv j. col. j. uo. ij. Ro. cōf. cx. et Ale. cōf. lxxij. uo. j. Are. cōf. cl. et Ale. cōf. xc. uo. iij.*
b *Probat. c. ex parte. & ibi Inn. de priu. Bar. l. j. ff. de edē. Bal. l. edita. C. eo. tit. & l. hereditas materterę. C. de pet. hær. Et per istam doctrinā dici potest, quod quādo unum est deductum in inquisitionem, si illud non probatur, sed probatur aliud diuersum, non potest sequi condemnatoria. l. ij. §. hoc edicto. ui bo. rap. gl. l. j. §. diuus, uer. absolui posse. ff. de fice. Inn. d. c. ex par-*

te. & Bar. l. denunciasset. §. quid tamē. de adul. Bal. l. ob hæc uerba. ff. de insa. ubi dixit, q, si quis inquisitus est, q. mandauit delictum cōmitti, & probatum est, q, instigauerit ut delictum cōmitteretur, non poterit cōdemnari. Ang. cons. cclxvj. & Bar. cons. cccix. Bal. cons. cclxiij. lib. iiij.
c POMA. No. Alex. cons. xlvj. uo. j. Fel. c. inter cæteras. de re iud. Barb. cons. xxxviij. uol. ij. Ro. cons. dlvj. Fel. c. cum sicut. de offic. deleg. Alexan. cons. cxlvj. col. fi. uo. v.
d *Tecum. Bar. l. ambitiosa. j. de decre. ab ord. fa. in fi. & in q. sua incip. aduanantia generalis.*

§. MEMINISSE AVTEM. Nouatione dominus liberatur.

§. SI DVO.[a] Si plures eūdem institorem præponunt, quilibet tenetur in solidum, si inter eos pro socio, uel communi diuidundo agatur, quibus iudicijs cessantibus, quilibet tenetur pro parte. h.d. cum l. seq. dixi in l.j. cum l. seq. ff. de exerc.

ADDITIO.

a *Si duo. Bar. l. iij. §. j. in ij. q. de duo. reis.*

LEX XVI.

SI CVM. In negocio non quæstuario cessat institoria, aliàs secus.

LEX XVII.

SI QVIS. Venditio institoris obligat dominū ut tradat, & etiam redhibitoria.

1 *Procurator constitutus à pupillo cum tutoris autoritate, tutela finita non finitur.*

a §. SI IMPVBES.[a] Mandatum institoris non finitur morte mādantis. De hoc ff. si cer. pet. eius qui in prouin
b cia. No.[b] ar. q si pupillus facit† procuratorem cū autoritate tutoris, q finita tutela non expirat mandatum.

ADDITIO.

a POMA. *Impubes. Alex. l. eius qui. ff. si cer. pet.*
b *Not. Bal. l. mandatum. iij. opp. C. mand. & Bar. l. ij. §. sed si quis. j. de don.*

§. PROCVLVS. Prohibitus contrahere si agat institoria, repellitur exceptione, nisi inquantùm proponens factus est locupletior. Facit ad q. gl. quæ est in l. soluendo. ff. de neg. gest. de qua per doc. in l. fin. C. de neg. gest. licet cont. gl. sit j. de noua. l. si Stichum. §. fi.

LEX XIX.

IN EVM. Si actus non potest propriè dici negociatio, habet locum utilis institoria.

a §. SI DOMINVS.[a] Mutatione status institoris non reuocatur mandatum.

ADDITIO.

a *Dominus. Bal. l. mandatum. iij. opp. C. mand.*

§. TABERNAE.[a] Adiectio alterius obligationis, institoriam non extinguit.

ADDITIO.

a *Tabernæ. l. hæres. §. seruo. de fideiuss. Bar. l. mandatum. C. quod cum eo.*

§. SERVVS. Institor non obligat dominum, nisi ad id ad quod est præpositus.

LEX XX.

1 *Contrahi aliquis tanquàm institor an teneatur.*

a LVCIVS.[a] Contrahens appositio nomine officij, in
b dubio cōtemplatione officij cōtrahere uidetur, & institor finito officio non tenetur. No. q sufficit[b] q quis dicat, talis procurator, licet non adiciat, procuratorio nomine. Simile in l. cum post mortem. j. de admin. tut. & l.
1 post mortem. quando ex facto tut. † Quæro, utrum quando aliquis contrahit tanquam institor, teneatur. Quidam dicunt q hic est casus, q non, & per hoc reprehendunt gl. in l. procurator qui pro euictione. ff. de procur. In contrarium uidetur casus, ff. de exerc. l. j. §. est autem, & ff. nau. caup. stab.

stab.l.licet.§.possumus.& §.eo.l.sed & si pupillus.§.fi.& l.si quis mācipijs.§.j.Nō ob.hæc l.quia hic nō cōtrahit,sed solū stipulatione fecit cōtinentē uerba enūciatiua de præteri to.Et hoc in dubio uidet esse factū, ad fidē in se ostendendam.Ista uerba in alio q̄ in institore inducerent p̄ctum cōstitutæ pecuniæ.l.q̄dā.§.de cōst.pe.& ibi gl.hoc uidet uelle. Alij dicunt,q̄ institor tenetur durante officio, non eo finito,& sic posui uobis summariū,quod non placet,per dicta iura, quod tamen relinquo maiori declarationi.

ADDITIO.

a *Lucius.Hanc l.intellige,q̄ hic non obligatur institor,quia nō promisit,sed solū confessus est,& iste est uerus intellectus, secundū Bal.C.de cōst. pe.in rub.& in auth.si quādo.de cōst.pe.Bal.l.j.uer.quæro quid in sindico.C.de sent.& Ang.l.possessio.§.fi.ff.de acq.pos.Cy.l.ei qui. C.quod cum eo. Limitat Cast.l.j.§.exercitorem.Bar.l.j.§.nunciatio.de ope.no.nunc.& in l.post dotem.in vj.lect.Dy.ff.sol.mat.*

b *Sufficit. Gl.l.quacunq;.ff.de proc.Bal.l.j.in fi.C.de sent. l.j.§.nunciatio.de ope.no.nuncia.*

a *De tributoria actione.*[a] *Tit. IIII.*

ADDITIO.

a *Actione.Alex.l.post dotem.ff.sol.mat.*

Glossa continuat.

LEX I.

IVIVS QVOQVE. De eo quod p̄ctum est in merce peculiari cū eo qui est in alteri⁹ potestate eo sciēte,cōpetit tributoria. uerb. merces,accipit generaliter,& uerb. peculia re,nulla facta deductione, & uerbū sciētia, pro patientia,& uerbū potestatis,seu potestate,etiam generaliter accipit. No.glo.super uerb. omnes. No.q̄ ex uno contractu unus, dicitur negociator, de quo dixi in l.legatis.in prin.de leg.iij.

LEX III.

SED ET SI SERVVS.

§. QVOD SI ALTER. Vnius scientia non præiudicat ignoranti.Item actionis natura facit insolidū scientem etiam deducere.

§. SI SERVVS. Ad euidentiā huius §.scias,q̄ hoc edictum habet duo capita.Primū prouidet contra scientem tantū.Secūdū cōtra dolosum, & incipit fm caput in l.illud.§.si cuius.j.eo.sed hic §.tractat de utroq; mistim.& h.d.Dolus tutoris & curatoris non nocet his,quorū negocia administrant,nisi quatenus sunt locupletiores, & tunc tenentur cedere actionem,sed ipsorum administrantiū scientia sufficit ad hanc actionem,pupillorum uerò, & adultorum dolus ipsis nocet,sed scientia non sufficit, procuratoris uerò dolus & scientia nocet.

LEX V.

PROCVRATORIS.

§. SI VICARIVS. Si sint plures,quorū unus est dominus,alius quasi dominus,utriusq; scientia & ignorantia contemplatur,ut inducat hanc actionem.

§. MERCIS NOMINE. Cōtrahentes tantum circa merces habent actionem,cōtrahentes in potestate deducunt debitū eis etiā extra causam mercis, nisi creditores ratione pignoris præferant, & solæ merces, uel quod ex eis est redactum,uenit in tributum.

a §. SI PLVRES.[a] Si plures sint negociatiōes, uel una, sed plura loca,plures & separatæ,fient tributiones.

ADDITIO.

a *Plures.Ro.sing.cccclxxxj.Aret.cons.lvij.*

a §. PLANE.[a] Creditores habentes personales actiones, uocantur in tributū,& habētes reales suum integrum consequūtur. Vide glo. quæ est super uerbo,in tributū uenire,& no,eā.& adde in fi.ibi,quia naui,dic,sed ibi fuit pecunia ad emptionē specialiter numerata, hic secus, fm Gul.& Pet.& Cy.C. qui pot.in pig.hab.l.licet.& glo. l.j.C.de rei uend.& ibi etiam Cy.

ADDITIO.

a *Planè.Gl.l.quod quis.de priuil.cred.*

§. TRIBVTIO. Creditores accipientes,cauēt se reddituros aliis creditoribus emergētibus,& etiam ipse qui petit,si uult peculio renūciare.h.d.cum prin.l.seq. usq; ad uer.si cuius dolo.

LEX VII.

ILLVD QVOQVE.

§. SI CVIVS DOLO. Hic Iurisconsl.incipit tractare de ij. parte edicti,s.quando actio tributoria datur propter dolū dñi cōmissum in malè contribuendo,& h.d. Ex dolo cōmisso in malè,uel nihil contribuendo,quis hac actione tenet.No.tributoriā dari propter dolū,sicut in precedentibus datur propter scientiā.Item no.q̄ minus est,nihil est.tamē ista locutio est impropria, quia cōparatiuum istud non relinquit positiuum in extremis.

§. HAEC ACTIO. Actio ista nō est de dolo, ideò dat perpetuò,sed est propter dolū,nec purgatur per actionem ex p̄ctu,ideò hęres tenet in quantū ad eū puenit.

LEX IX.

QVOD IN HAEREDE.

§. ELIGERE.[a] Qñ ad idem cōpetunt plures actiones, cogit quis eligere unā,nec poterit postea redire ad aliam,secus si plures actiones competunt ad diuersa. Ex hoc §.colligit per Dy.& per gl.una reg.de regulis quę impediunt cumulationē,ut no.gl.l.edita.C.de eden. & Dy.c.nullus pluribus.de reg.iur.in vj.hoc autē quod hic de electiōe dicit,est uerū,si actor reddatur incertus ex facto rei nolētis eū certificare,l.j.§.quia aūt.j.quorū lega. Item q̄ j.subijcit, q̄ nō potest habere regressum ad alia, intellige, nisi per restitutionē in integ.ex causa iusti erroris.l.habebat.§.tit.j.

ADDITIO.

a *Eligere.Bar.post Dy.l.j.§.unde quæritur.j.de pub.& in l.edita. C.de edē. Et adde q̄,si eligat unā actionē,cui est præscriptiū,nō impeditur redire ad aliam,cui nō sit præscriptiū,Bal.l.si prædiū.de æd il. act.Bal.l.j.maximè.iij. opp.C.de fur.Dy.l.in prouinciali.de ope.no.nū.§.j.Ro. cōs.cxxxiij.Aret. cōs.xix.Alex.l.cū pponas.post Bar.ibi,col.j.C.de trāſ.Alex.l.edita. de edē.*

§. SI SERVO. Tenet hæres,qui seruo dedit libertatē sine cautione,uel deductione,& ex hoc suo dolo tenetur insolidum.

LEX XI.

ALIQVANDO. Secundum diuersa accidentia quandoq; melius est intētare actionem de peculio, quàm tributoriam.h.d.

LEX XII.

ALIVS. De peculio deducitur id, ad quod quis ex dolosa difficultate tenetur.

a *Quod cum eo,*[a] *&c. Tit. V.*

ADDITIO.

a *Eo.An iste tit.hodie sit correctus,Ang.& Imo.l.& exhæredatū. de re iud.*

Ad euidentiam huius tituli debes scire,q̄ secundum rigorem iuris ciuilis,filiusf.contrahens obligatur.l.tam ex contractibus.§.de iud. propter causam tamen emancipatus, uel aliter à potestate patris liberatus,propter status mutationem,uidetur quodāmodò nouus homo,& ab illa obligatione de rigore iuris liberatur,uerùm prætor uidēs contrahentem cum filio esse deceptū,propter istam capitis diminutionē,restituit contra ipsum filium utilem actionem, & hoc fecit §. per tit.seu in tit. de cap.diminut. postea prætor considerauit,q̄ multū grauauerat filium[a] restituendo contra eum utilem,ideò suum edictū in hoc tit, limitauit, ut illa

ut illa utilis restituta in sex casibus, qui ponūtur in hoc ti. nō detur insolidùm,sed quatenus facere potest, ut uidebitis in l.ij. & per totum,hoc eo.tit.

ADDITIO.

a *Filium.Sed quid si creditor est pauperior,utrum filius tenebitur inquantū facere potest? Videtur q̄ insolidum,sicut dicimus in marito,& uxore,Bar. & doc.l.maritum.so.ma.in cont.facit,quia cum creditor in uno sit releuatus,uidelicet q̄ restituitur sibi actio utilis contra filium,ut dicit hic Bar.ergo debet in alio grauari,arg.l.eum qui de iureiu.Bal.l.ij.C.q̄ cum eo.quod no.Gul.l.diuortio.de neg.gest.tenet,q̄ tunc non habet priuilegium,sed lac. de bel.in sua q.disputata inci.lex dicit.sol.mat.& c.dicit,q̄ si maritus & uxor est pauper,dicit ipse,puto,sed territus loquor,tamen sic iudicarem, q̄ debeat maritus,uel eius liberi pro dimidio condemnari.*

LEX I.

MNIA.Iurisconsultus hic se continuat.

LEX II.

AIT PRAETOR.In sex casibus hic expressis,filiusfa. sui iuris effectus tenet inquantum facere potest.

LEX III.

SED AN HIC. In hac actione deducitur q̄ debetur creditoribus priuilegiatis,uel postea contrahentibus, non alijs.

LEX IIII.

* *Interdum. Puta in marito, q̄ cum pro dote, non nisi quatenus facere possit, conueniatur.l.ex diuerso : in fi.sol. mat. Neque etiam filij & hæredes sui.l.etiam eo.* I.Con.B.

SED ET SI Ex parte.Institut⁹ ex parte non modica, potest conueniri insolidùm, uel pro hæreditaria portiōe, & interdum *habet beneficium, ne cōueniatur ultra quàm facere possit.

a §. INTERDVM.[a] Propter mendacium perdit quis beneficium. Item in actionibus descendentibus ex delicto,cessat hoc beneficium.

ADDITIO.

a *Interdum.Bar.l.si dubitetur.§.j.ff.de fideiuss.*

§. BENEFICIVM. Beneficium huius edicti non transit ad hæredem filij.

§. SED AN Etiam.Iste §.intelligitur duo.mo.tene primam lec.secundū. quod h.d. In hac actione temporis ratio habetur & sententiæ tempus inspicitur.

§. IS QVI.De peculio.Qui semel egit potest iterum eadem actione ex noua adiectione agere,nisi præhabita restitutiōe ex causa iusti erroris.h.d.quod dic ut l.habebat. in prin.§.tit.ij.

LEX V.

1 *Filiusfa. effectus sui iuris,contra quem petitur executio instrumenti per eū celebrati tempore quo erat in potestate,poterit opponere exceptionem,et beneficium huius edicti.*

1 SI FILIVS.Beneficiū huius edicti habet locū etiam ꝫ actionem iudicati.No.† q̄ filiusfa. cōtra quos petitur executio instrumenti,sui iuris effecti,possunt oppone re beneficium huius edicti,in casibus §.expressis. Sed quę a ro,quid si statutū dicat,[a] cōtra instrumentū nō possunt op b poni,nisi certæ exceptiones,an ista poterit opponi [b] Bz.ad uertendum,q̄ hæc exceptio non opponitur contra instrumentum,sed contra executionem,nam non impugnat instrumentum,sicut nec sententiam, sed limitat executionē. unde ponderāda essent uerba statuti,an dicant, q̄ nō possit opponi ꝫ instrumentū, an uerò dicant contra executionem instrumenti.Hoc etiam uerum uidetur propter cessionem. Nam si statutum dicat q̄ non possit opponi contra exceptionem,non admitteretur cessio.

ADDITIO.

a *POMA.Dicat.Fel. c. exceptionem.uer.item fallit.de excep.Ro. consi.ccc. Soc.consi.ccxxj.*

Bar.super ff.uet.

spondit.j.de fideiuss.

b *Opp.doc.l.j.C.de iur.& fac.ign.Ang.& Imo.l.si fideiussores. §.idem re=*

a §. SED SI Filio.Fideicōmissarius[a] uniuersalis in effectu hæres esse uidetur.

ADDITIO.

a *Fideicommissarius.Intellige tamen ut per Bal.auth.ex causa de lib.pr.et. et dixi post Bar. l. j.§.de illo. ff. ad Treb.Bal.in rep. c.si pater. de testa.& hic Ca.*

LEX VI.

EVM QVI. Propter mendacium perditur istud beneficium.

LEX VII.

1 *Conuentus licet non teneatur nisi in quantum facere possit, tamen libellus admittitur si petatur insolidum.*

a PATER FILIO.[a] Potest agi contra hæredes ꝫ hæreditaria portione, uel contra filium insolidum, sed in condemnatione filius habebit huius edicti beneficium.† No.q̄ licet actio [b] detur inquantum quis facere pōt, tamen admittitur libellus,si petatur insolidum.Ille autem qui conuenitur,debebit excipere de suo beneficio.

ADDITIO.

a *POMA.Filio.Cep.caut.xv.*

b *Actio.Bar.l.si dubitetur.§.si filius.ff.de fideic.*

LEX VII.

1 *Institorem præponere quis uidetur sola patientia.*
2 *Sententia potest confirmari ex noua causa.*

1 TITIANVS.† Ex sola patientia,[a] uidetur quis institorem præponere. Item iudex appellationis potest a 2 sententiam confirmare noua causa.† No. primò, q̄ b ex patientia [b] uidetur quis aliquem præponere,ut s.de exerc.l.j. Secundò no. q̄ sententia potest [c] confirmari ex noua causa.

ADDITIO.

a *Patientia.l.quicunq;.de insti.Bal.l.ij.c.ad mace.& ru.C.de const.pe. Alex. cons.xliiij.uo.ij.& cons.cxx.uo.v.*

b *Patientia.Bal.l.si. id ad quem.de acq.hær.Mod.Inst.de act. §. curare. Bal. l.j.C.de cond.ind.dixi post Bar.l.diuus.j.de re iud.Inn.de app.c.bonæ, qd' no.Bar.l.si expreßim.in prin.in ult.co.j.de appe.& de forma sententiæ,ui de quæ dixi in l.per hanc.de tempo.app.Bar.l.si is ad quem.& quod ibi dixi,uidelicet q̄ iudex potest ratificare primam sententiam, quæ fuit lata ex causa incongrua,secus si ex falsa.Limita hanc l.procedere, nisi prius processus fuisset ineptus,seu nullus.Bal.l.ij.in xiiij.q.de rescin.uend.*

c *Potest.Old.cons.cxxx.ad fin.Fel.c.cum causa.de re iud.*

a *Ad senatusconsul.*[a] *Maced. Tit.VI.*

ADDITIO.

a *POMA.Ad Senatusco n.Ias.l.frater à fratre.in gl.j.mag.ff.de cond.ind.& in §.actiones autem.Inst.de act.Et an huic beneficio possit renunciari,Bar. l.si quis pro eo.uer.quartò dico.ff.de fideiuss.*

Glossa continuat.

LEX I.

1 *Præfatio denotat mentem & rationem legis condentis.*
2 *Senatusconsultum maced. non tollit actionem ipso iure, sed parat exceptionem.*
3 *Contractui quando apponitur, promitto tibi bonum nomen facere, quid significat.*

a

ERBA SENATVSCONS.[a] Primò incipit ponere uerba senatuscōsulti. No. ex hac b præfatione, quòd senatusconsultum [b] non est factum principaliter in fauorē filiorumfa.sed in odium fœneratorū,ut colligitur ex c hac præfatione,[c] & sic no.q̄ † præfatione legis colligitur ra 1 tio & mens condentis.Facit ff.de her.inst.l.fi.quod est mul 2 tùm utile,pro statutis reformat. dis. Secundò no.ex † istis d uerbis,[d] nec actio petitio q̄ daretur,quia non tollitur ipso

* Exceptio. Q. d' tibi in uniuersum obseruandum est, Prætorem scilicet nõ tollere ius ciuile ipso iure, sed per exceptionem: Bar. l. j. nu. j. ff. ad leg. falc. l. Cõ. B.

iure actio, sed paratur exceptio, * ut patet ex uerbis hic positis, & per omnes leges huius tit. & ĵ. ad uelleia. l. ij. ĵ. ad Treb. l. j. §. j. & hoc uerũ in ciuilibus, sed in criminalibus, hæc uerba important, ut ius accusandi sit ipso iure sublatum, l. j. de aleato. l. si seruus. C. de his q ad eccl. confu. † Vlt. no. Illa uerba, bonũ nomen, quod facit pro uerbis quæ apponuntur quotidie in contractu cessionis, si promisit bonum nomen facere, &c. quod hic sufficit. l. Cõ. B.

ADDITIO.

a Senatusc. In quibus casibus non habet locum iste tit. uide C. eo. l. ij. & iij. Bal. l. macedoniani. & quasi per totum. Inn. c. quia plerique, circa fi. commen. de iure immunita. ubi uoluit singulariter, q licet filiofa. contra creditorem cõpetat hæc exceptio macedoniani, q, tamen si in ueritate mutuassет creditor propter necessitatem filij, peccaret mortaliter filius, quòd exceptione se defenderet.

b POMA. Senatusconſ. Alex. conſ. cxix. uo. v. ubi loquitur in inueſtitura, & conſ. cxxiij. in fi. eo. uol.

c POMA. Præfatione. Barb. conſi. v. j. co. uo. j. & conſi. lvj. uo. ij. Moder. l. j. §. ſublata. ff. ad Treb.

d Ver. Bar. l. j. ĵ. de cond. ex lege.

§. SI PENDEAT. Nuncíncipit Iuriſconſ. exponere uerba edicti.

§. CERTE SI Arrogatus. Quæro quæ eſt ratio differẽtiæ ínter hunc caſum, & precedentem? R. q poſtlimínium fingit retro quẽ fuiſſe ſui iuris, reſtitutio in integ. non fingit retro, ſed de nouo inducit. Hoc probatur hic, & gl. l. gallus. §. & quid ſi tantũ. de lib. & poſth. in fi. magnæ gl.

LEX III.

1 Opinio communis excuſat aliquem.
2 Macedoniani exceptio habet locum in ſciente quem eſſe filiumfamil. cum mutuat.
3 Articulandi & probandi modum quem ſe geſſiſſe pro patrefa.
4 Ignorantia facti præſumitur in pupillo & minore.

a §. SI QVIS Patremfa.[a] Communis † opi. quem excuſat. Item in pupillo & minore præſumitur ignorantia.
1 2 No. q † primò licet ſimpliciter loquatur de eo qui mutuat filiofa. tamen debet intelligi de eo qui ſcienter hoc facit. l. pe. ĵ. eo. Huius ratio eſt, quia hęc exceptio eſt inducta ín odiũ fœneratorum. Si enim ignoraret, ceſſaret odium, ſecus ſi exceptio eſſet inducta in fauorẽ filij, quia tũc ſufficit ut decipiant, licet aduerſarius ignoret. l. ij. §. uerba. ĵ. ad uelleia. & C. ſi minor ſe maio. dixerit. l. j. & ij. uerba. q' eſt no.
3 Secundo no. † iſtum tex. ex quo collige modum formandi articulum ad probandum, q quis ſe publicè gerebat, ut
4 paterfa. Tertiò no. † ex uerſi. proinde, q in minore & pupillo præſumitur ignorantia facti.

ADDITIO.

a Patremfa. Sed quanto tempore requiritur q geſſerit ſe pro patrefa. Dic q, per decennium, ſecundum Bal. l. ij. C. ſi aduer. rem iud. Bar. l. Labeo. ff. de ſup. leg. & ibi Bal. d. l. ij. ubi ponit not. per quos actus probetur ipſum ſe gerere, ut patremfa. uel ut emancipatum. Bal. l. j. ad ſi. C. qui & aduer. quos. Bal. & ibi etiam eſt tex. l. j. C. eo. & Bal. l. ij. C. e. Quid ſi filius conſueuit accipere mutuum, et pater erat conſuetus reſtituere, an cogatur in futurũ pater reſtituere? Et tenet q, ſic, Bal. l. ij. in ulti. col. C. de ſenten. conſi. clxxiiij. li. iij. quòd ſi dominus ſolitus erat ratificare contractus celebratos per nuncium ſuũ, q, in futurum tenebitur ratificare. l. ij. ult. co. C. ſi aduer. rem iud. Ale. & alij. l. eſt receptum. ff. de iur. om. iud. & Alex. conſ. lxxxv. uo. ij.

LEX IIII.

SI FILIVSFA.

§. SI A FILIO. Tempus numerationis, non tempus ſtipulationis, ſeu mutui inſpicitur, h. d.

LEX VIII.

ITEM Filiusfa. fideiubendo obligatur, niſi fuerit factũ in fraudem, idem in conſtitutione duorum reo rũ.

LEX IX.

SED IVL. ADIECIT.

§. SED ET Si filiusfa. Filiusfa. poteſt mutuum in cauſam patris accípere, licet nõ poſsit res patris obligare.

§. MVTVI Dationem. In hoc ſenatuſconſ. uerbum, pecuniæ, accípitur ſtrictè, niſi fraus interuenit.

§. NON SOLVM. Hæc acceptio eſt ín rem, ex parte eius cui opponitur.

a §. ITEM Si duos. [a] In duobus reis debendi inſpicitur conditio eius, ad quem pecunia peruenit.

ADDITIO.

a Duos. Bal. l. j. C. eo. quid ſi duo rei credendi mutauerunt ſimul filioſa. unus ſciuit eum filiumfa. & alter ignorauit, an ſententia unius noceat alteri? decidit per iſtum tex. uide ibi, Bar. in l. ex duobus. in fi. de duo. re. all. etiam Bal. l. fi. C. e. & hic ca.

§. QVANQVAM. Hæc exceptio competit filioſa. & ſucceſſoribus eius non tamen ei, qui inſtitorem pręponit tacitè, uel expreſſè.

a §. PROINDE. [a] Si pecunia in rem patris uertatur, uel ín probabilem ſtudiorum cauſam, hęc exceptio ceſſat.
1 No. tex. ibi, intelligendum, &c. † q ex eo quod quis poſteà facit, præſumitur animum ab initio habuiſſe.

ADDITIO.

a Proinde. Bar. l. cætera. §. fi. de leg. j. Ro. cõſ. cccliij. col. j. ca. cõſi. lxxiiij. j. uo.

§. SI FILIVSFA. Hanc exceptionẽ ceſſare facit ín neceſſariam cauſam exceptio, & patris ſolutio, & pignoris datio uſq ad pignorum quantitatem.

LEX XI.

SED ET SI PATERFA.

§. SI AB ALIO. Filius poteſt ſoluere mutuãti pecuniam ad hoc ſibi donatam. ſecus ín donata ſimpliciter l. iiij. §. nihil. de manumi.

a §. HOC SENATVSCONS. [a] Hęc exceptio competit filijs utriuſq ſexus, etiam pecunia extante.

ADDITIO.

a Senatuſconſ. Bal. l. Macedoniani. C. eo.

§. NON Solùm. Hæc exceptio competit filijs, & eorum ínterceſſoribus, niſi animo donandi interceſſerint; & quia eſt odioſa, ſolutum indebitè non repetitur.

LEX XIII.

1 a TAMEN Si. Hęc exceptio poteſt opponi, etiam poſt ſententiã. † No. q hæc exceptio, [a] & exceptio Velleiani, poſſunt opponi poſt ſententiam. Huius ratio põt eſſe in macedoniano, quia hęc exceptio, cum ſit inducta in
b odium fœneratorum, non poteſt filius ei renunciare, [b] unde eam poterit opponere poſt ſententiam. Et ídeo puto, q ſi paterfa. factus litigauerit, & hanc exceptionem nõ oppoſuit, q eam non poſsit opponere poſt ſentẽtiam. In uelleia no uerò eſt ratio, quia in propria litigatione, interceſsio eſt, arg. l. ſi mulier ín iure. ĵ. ad uelleia.

ADDITIO.

a Exceptio. Bal. auth. ſi qua. C. ad uelleia.

b Renunciare. Bar. l. ſi teſtamento. §. pe. de fideiuſ. Io. l. nemo poteſt. de leg. j.

LEX XVI.

FILIVM Habeo. [a] Dictum ín filio, extenditur ad nepotẽ.

ADDITIO.

a Habeo. Bal. l. ſi permittente. C. eo. Hæc l. probat q l. pœnalis & odioſa extenditur de una perſona ad aliam, propter identitatem rationis. Ro. conſ. cccxcij. ij. du. ubi dicit q l. minorans pœnam in perſonam unius, extenditur ad aliam in non expreſſa, dato quod exceptiuè loquatur.

LEX XVIII.

SI FILIVSFA. [a] Ratione conuentionis qui epiſtolã recípit, uidetur approbare, quod in epiſtola continetur. dixi ĵ. rem ra. hab. l. quo enim. §. ſ.

ADDI-

ADDITIO.

a Filiuſa. Bar. l. cum tabernam. §. pe. in fi. ĵ. de pignorib. Idem in recipiente ambaſiatam, ſecundũ Io. An. d. §. morte. & ibi dixi. Bal. auth. qua in prouincia. in ult. col. Pan. conſ. lxxxj. Et quomodo poſsit extorqueri confeſſio ab aduerſario. Math. no. xxj. De prõbatione autem epiſtolarum cõtra ſcribentes pro illis quibus ſcribit. Raph. Cum. cõſi. clxxviij. Alex. l. nõ ſolũ. §. morte. de no. oper. nun. ff. & Alex. conſ. ccxl. uol. ij. Fel. c. nonne bene dicimus. uer. fallit quarto, de præſump. Barb. conſ. vj. uol. j. & conſ. xxxvij. uo. j. & conſ. xj. uo. ij. & conſ. xv. eo. uo. Alex. conſ. xxxviij. uol. j. addi. ad Pan. c. ij. de fide inſt.

LEX XX.

CREDITOREM. Mortuo filioſa. qui mutuum accepit, dum erat ín poteſtate, pro illa obligatione non poteſt accipi fideiuſſor quod dic ut ín gl.

DIGESTORVM, SIVE PANDECTARVM LIBER XV.

De peculio. [a] *. Tit. I.

a * Peculio. Genera peculij, eorumq; effectus expreſsi lib. ij. Epit. ca. ij. nu. 7.

ADDITIO.

a De peculio. Bar. poſt glo. l. pater qui caſtrenſe. ĵ. de caſt. pec. & in l. ſi finita. §. ſi de uectigalibus. in fi. de dam. infec. Et formam libelli in actione de peculio, Cy. l. pe. C. q. cum eo. & gl. l. j. ff. ſi pars hære. pe. in uer. uẽdicabit. Bal. l. ſi. in fi. C. quod cum eo. in ult. col. Et de quo peculio loquatur iſte titulus, Are. l. cum fundus. §. ſeruum tuum. ff. ſi cer. pe. Cæp. conſ. xxj.

1 Peculium eſt quædam uniuerſitas, ſed propriè eſt quædam parua pecunia, quam filius uel ſeruus parſimonia acquiſiuit.
2 Peculium aduentitium eſt id quod donat pater filio bene merenti, efficitur eius, proprietas eſt filij.
3 Pater in aduentitijs conuenitur tanquàm legitimus adminiſtrator filij.
4 Peculium ſumitur octo modis, & quot modis filius poſsit habere peculiũ.
5 Filius dicitur dominus rerum paternarum propter ſpem ſucceſsionis.

Venio ad rubricã de peculio, & iſtã rub. gl. cõtinuat ad tit. de exercitoria, tu potes cõtinuare ad tit. ſ. px. Dictũ eſt ſ. q ex ꝑcto filij pater nõ obligatur, ſed qa aliquãdo pater non cõuenitur de peculio, ut qñ filius nõ eſt mutuatus, ideo ponitur rub. de pecu. Et pro huius declaratione primò quæ-
1 ro, † quid ſit peculiũ. Azo dicit q eſt uniuerſitas quædam, cũ in ea poſſunt eſſe mobilia, & immobilia, corporalia, & incorporalia, ut ipſe no. C. q' cũ eo. ſed ſua diffinitio ꝓcedit largo mõ ſumendo peculiũ, ut ĵ. uidebitis. Nã quatuor ſunt nomina uniuerſitatis, ſ. hereditas, bona, peculiũ, & patrimoniũ. ſed ſtricto modo ſumendo, prout loquit̃ titulus noſter, dico q peculiũ eſt quædã parua pecunia quã ſeru⁹, uel filius per parſimoniam acquiſiuit, l. peculiũ ex eo. ĵ. eo. uel dñs ut merẽti ſeruo dedit, id eſt, q' ſit quæſitũ in peculio habere permiſit filio uel ſeruo, l. peculiũ eſt. in prin. ĵ. eo. & ext. de ſimo. c. de ſimoniacæ. Pone exemplũ, cõtingit eñ plerũq; q habẽtes ſeruos, gaſtaldos, dant eis ꝓ corũ uictu, pone ſingulis menſibus quinq; florenos, ſi quidẽ ergo ſeruus fidelis poſſet tranſire uictũ ſuũ cũ tribus florenis, duos parſimoniaſſent, iſta parſimonia, parſimoniatio appellat̃, & exemplũ iſtud ín filio, & ín ſeruo ꝓcedit, & hoc totũ peculiũ efficit̃, quoties dñs hoc agit, ut uel ſeruí, uel filij peculiũ efficiat̃. Secũdũ exẽplũ, cũ benemerẽti dñs, uel pater peculiũ cõcedit, ſine dubio in ſeruo ꝓcedit, ſed in filio nõ uideť ꝓcedere, fm iura C. ſeu auth. Sed fm hæc iura forũ ꝓcedebat ſicut in ſeruo, qm̃ illud eſt peculiũ, qd' habet filius à pa-
2 tre, cuius tñ adminiſtrationẽ, nõ ꝓprietatẽ habet, † ſi pater filio merẽti donat, quatenus aſcendũt merita filij, eatenus filius capit ut extraneus, ut ſtatim fiat dñs, & illud trãſit in peculiũ aduentitiũ, cuius ꝓprietas eſt hodie ipſius filij, Primũ probat̃ in l. ſi donatione. & ibi no. ꝓ doc. C. de coll. & ín auth. unde ſi parẽs. C. de inoff. teſt. & ĵ. de caſt. pec. l. ſi fortè. Secundũ ꝓbat̃ in l. cũ non ſolũ. & in l. cũ oportet. C. de bo. quæ lib. licet olim eſſet ſecus, quia aduẽtitia erãt patris pleno iure. Ex his ergo patet, † qd' pater nõ de peculio, ſed ut
3 tanq; legitimus adminiſtrator cõuenit̃, l. pater qui caſtrenſe. de caſt. pec. & §. de cõd. ind. l. frater à fratre. Facit etiam q Bar. ſuper ff. uet. no. ĵ. de fideiuſ. l. ſi quis, ꝓ eo. §. j. & no. Inſt. de act. §. fi. & in l. j. C. de bo. ma. dicã plenius. ĵ. eo. tit. l. j. §. uerba. Itẽ quærit gl.
4 † quot modis ſumatur hoc nomẽ peculiũ, & dicit q octo modis. Primus, ſecundus, quartus, quintus, ſextus, ſeptimus, & octauus ſunt clari. Venio igitur ad tertiũ, dũ de caſtrenſi, uel quaſi caſtrenſi loquitur. Ad cuius declarationẽ debes ſcire, q filiusfa. multis modis põt habere peculium. Primò pecuniã paternã, quam de patris arca accepit, puta
5 quia adminiſtrabat bona patris. Nã licet filius † dicat dñs rerũ paternarũ. l. in ſuis. de lib. & poſth. & Inſt. de hære. qualí. & diffe. §. ſui. hoc ideò dicitur, quia de eís alitur, ꝓpter ſpẽ futuræ ſucceſsionis. Itẽ poteſt habere caſtrẽſe peculiũ, qd' acquiſiuit in caſtris, uel more caſtrorũ. C. de caſtren. pec. l. j. & ĵ. de caſtre. pec. per totũ. Itẽ poteſt habere quaſi caſtrenſe peculiũ, ut ſi filiusfa. haberet pecuniã ex publico in aliqua adminiſtratione cõſtitutus, C. de aſſeſ. l. uelut. & ín his duobus peculijs loco patrisfa. habetur ſ. ad maced. l. ij. & C. de inoff. teſt. l. fi. Item poteſt habere peculium aduentitiũ, q filius acquirit ex bonís maternis, uel aliunde cũ à patre, & in hoc olim pater dominiũ habebat pleno iure, hodie uerò tantũ habet uſumfructũ, ut legitimus adminiſtrator, ut C. de bo. ma. l. j. & d. l. cũ oportet. & utrobiq; no. q' eſt quãdo hoc peculium fuit quæſitũ uolũtate patris, aliàs pleno iure ẽ filij, & dat̃ filio curator in hoc peculio, l. fi. C. de bo. quæ lib. Itẽ poteſt homo habere peculiũ, ꝓfectitiũ, q cõcedit ſibi à patre, ut ĵ. eo. l. depoſiti. §. fi. uel ab alio, contẽplatione tũ patris, ut ĵ. ad Treb. l. ex facto. §. ſi quis. & l. ſed ſi plures. §. in arrogato, de uul. & de iſto loquitur hic tit. ut ín q. dixi. & omnes iſtos modos peculij ponit gl. l. frater à fratre. ſ. de cond. ind.

LEX I.

1 Ordo iuris inſpici debet.
2 Legitimus tutor an præferatur datiuo.
3 Actio de peculio datur inquantum uires peculij patiuntur, & eſt natiua. nu. 6. & 13.
4 Ponderis maioris & ualoris qd eſt, præmittendũ eſt: his quæ ſunt minoris.
5 Actio habet duas cauſas.
7 Actio de peculio in quo differt ab actione exercitoria, uel inſtitoria, et nu. 9. & 10.
8 Actio de peculio quare datur potius contra patrem uel dominum, quàm illa quæ deſcendit à iure ciuili.
11 Actio de peculio, in quo differat ab actione tributoria.
12 Actio de peculio perſonalis eſt, & oritur ex obligatione ciuili. nu. 14.
15 Obligationes quæ oriuntur ex reſcriptis principum, uel ex edicto prætoris, habent etiam effectum naturalis, & producunt actionem.
16 Actio de peculio eſt ſtricti iuris.
17 Actio quæ competit cõtra filium, & datur contra patrem, eſt una et eadẽ.
18 Pronomen, hoc, eſt demonſtratiuum tam ad oculum intellectus, quàm ad oculum corporalem.
19 Teſtis examinatus in palatio capitanei, ſi deponendo ſuper articulo, q cõtractus fuerat factus in palatio epiſcopi, dicat cõtractũ factũ in hoc palatio, ſuſtentatur dictum, quia refertur ad oculum intellectus.
20 Agens de peculio, non agit de in rem uerſo.
21 Verſum, quod in rem domini eſt, quando dicatur eſſe in peculio.
22 Pater quando tenetur de peculio, de quo peculio intelligitur.
23 Pater qualiter teneatur de peculio, mortuo filio.
24 Maſculinum quomodo concipiat fœminum, & an ſit de proprio ſignificato. nu. 25.
26 Statutum quòd ſi quis uadit de noſte puniatur in decem, comprehendit fœminam.

RDINARIVM. Iſtud principium uſq; ad §. poteſtatis. diuiditur ín quatuor partes. Primò ponitur cõtinuatio, ſecundò quotupliciter agatur ex hoc edicto, tertiò ponuntur uerba edicti, quartò illa incipit exponere. Secunda ibi, eſt autem. Tertia ibi, uerba autem. Quarta ibi, de eo loquitur. & h. d. Sicut ſe habet patrimonium ad libertum, ita ſe habet peculium ad ſeruũ, uel filiũ, ut pater,
1 uel dñs de peculio tenẽtur, h. d. fm Iac. But. † Venio ad

primam partem,ex qua no.iuris ordinē esse inspiciēdum. l.ij.§.de sta.ho.& gl.rub.§.de eo per quē fac.erit.quod ualet
2 ad q.ibi notatā.Nam q. † fuit de facto, an legitimus tutor excluderet à iudice cōfirmatū. & Mar. Sil.disputauit hanc q.in scholis & determinauit cōfirmatum à iudice legitimo præferendū,quia l.dicit,omnino cōfirmādū,& q hoc l.uelit,dicit ipse,patet ex ordine titulorum. Primò enim ponit de test.tut.Posteà de'confir.tuto. Tertiò de legi.tuto . Vnde cōcludit,quia præferēdus sit cōfirmatus,cū de eo prius disponatur, alleg.q casu huius q.l.de creationib. C. de epis. audi.Nā dicit ipse tutorē filio furioso datū à patre in testamēto præferendū legitimo,qui eget cōfirmatione.C.de test.tut.l.pen.& l.iure nostro,§.de test.tut. & §. de cura. fur. de
3 qua q. dicibi.† Secūdo no.q actio exercitoria,& institoria dant in solidū,ista uerò in quantū peculij uires patiuntur.
4 Tertiò no.† q est præmittendū illud,quod est maioris pōderis & ualoris potius, cū quod est minoris. Itē no.q ipse p̄ctus est ille qui tribuit actionē.Tu dic q p̄ctus tribuit obligationem,obligatio uero actionē.Vnde † actio habet duas causas,unam mediatam,ut cō tractum, aliam immedia
6 tam,ut obligationem.l.licet.§.ea obligatio.de proc. † Item nō.q ista actio est datiua,& nō natiua,sed cont.§. dicam. Op.contra glo.q ex hoc edicto agatur in solidum , sicut ex
7 alijs superioribus tit.de inst.& de exercit.Sol. † ex hoc edicto agitur tripliciter,Primò de peculio,& tūc prædicti tituli ab isto differunt in duob. Nam in illis datur in solidum, hic de peculio.Secundò differunt, quia illi habent locum quādo est determinatum certum genus negotiationis,hic quando nullum. Secundo modo agitur de in rem uerso, & tunc differunt illi tituli ab isto,quia ibi in solidum,hic in quantum est uersum.Item illi quando est certū genus negotiationis, hic quando nō est certum. Tertio modo agit, quod iussu,& tunc illi ab isto non differunt,nisi in uno,nā illi habent locum quando est certum,& limitatum genus negotiationis,hic quādo incertum.Sed cōueniunt in alio, quia sicut illi dantur in solidū,etiam isti in solidum. Ita debes intelligere gl.tuam.Extra gl.opp.& uidetur q ista non possit aliquo modo cōpetere,quia lex dicit, q p̄ nos agit, aut ex contractibus per nos initis,aut ex quasi contractib. delictis,uel quasi delictis,aut ex uarijs figuris causarū. Nā, pro his cōpetunt actiones,quæ personales dicunt,ex eo q personas imitantur eorū,qui p̄hunt,ut inst.de act.§. omnium.Sed hic dicitur,q pater,uel dñs, cōuenitur ex p̄ctu filij uel serui,ergo,&c.Itē alia ratione,Nam alteri per alterū nō debet iniqua conditio afferri.reg.iuris,non debet.§.de reg. iu.Sed hic si pater cōuenitur ex p̄ctu filij,uel dominus ex p̄ctu serui,ergo uidetur eis iniqua cōditio afferri.Sol.dico q hoc est de rigore iuris ciuilis,& eius subtilitate,procedunt tamen de æquitate prætoria,scilicet q pater uel dominus conueniatur ex p̄ctibus filij,uel serui,quatenus est in peculio,idcirco,dicit hic tex.prætor arbitratus,est. Igitur hæc ac-
8 tiō quæ de peculio dicitur, est quædam cognominatio à prætore inducta,ut hic patet.† Sed circa hoc quæro,quare dat potius ista actio, quæ à prætore descēdit in dīm, uel patrē,quā illa quæ descēdit à iure ciuili.r̄n.breuiter, omnis p̄ctus qui à iure prætorio descendit,& omnis prætoris intētio,seu inuentio summa nititr æquitate,l.j.&.ij.§.si quis test. lib.esse iusse.& hoc probatur in bo.poss.p̄ tab.& alijs multis similibus,quæ filijs emancipatis cōpetunt.Fuerunt em inducta à iure prætorio,qui filij emancipati tanquam penitus extranei, per emancipationē facti si præteriebant à patre suo,nō poterant dicere testamentū nullū,sicut quilibet extraneus præteritus nō potest dicere nullū, qa emancipatus de iure ciuili censetur omnino extraneus, sed prætor nitens equitate,hoc solū non attendens,q per emancipationem à patre quis extraneatur, sed cōsiderat sōlū naturalem,actum,quia quamuis emancipatus sit à patre,pater,à patre suo ,creatus est,& ideo subuenit lex ei per p̄ tab. sicut ius ciuile subuenit in potestate positis per ius dicēdi nullum. Et sic uides q omnis cōtractus prætoris procedit à summa equitate.Modo ad propositū,Si pater, uel dominus cōcedit filio in potestate,uel seruo certā pecuniæ quā-
titatem ut negotientur, non exprimendo certū genus negotiationis,quia tūc haberet locū in institoria,fuit æquū prætori uisum,q ex quo pater filio,uel dominus seruo cōcedit certā pecuniæ quantitatē,ut negotiētur,q ex p̄ctu filij uel serui,pater uel dominus cōueniri possint in quantū ipsi in peculiū cōcesserunt,nō attēto q pater uel dominus nō p̄hant,sed attento eo solùm q æquū est,ex quo filius uel seruus domini uel patris uoluntatē habent.nam ex illa eorū uoluntate uidentur ipsi p̄here,licet nō actualiter p̄hant,nā tunc conuenirētur insolidū & de rigore & equitate. Itē ista equitas habet in se quādā aliā equitatē annexam , scilicet q nō simpliciter & insolidū pater uel dominus tenentur, quia nō simplex,& soluta fuit uolūtas eorū,ex quocertam & limitatā quantitatē concesserunt, uidetur enim illa uoluntas limitata respectu quātitatis concessę filio,uel seruo, & sic p̄cedit hæc æqualitas & à prima causatur, nā hoc est æquum,quod pater,uel dominus cōueniatur ex p̄ctu filij, uel serui,,pter eorū uoluntatē,quæ est dū concedunt peculiū à iure præsumpta,& quòd ipsi eatenus teneant, & in plus non se extendat obligatio,nisi quantū est in peculio, ergo,&c.Tertio opp.q nunq̄ actio de peculio habet locū, quæ datur in quantum est in peculio.Nā peculiū est deducto eo qd patri,uel domino debet.Vnde licet actualiter sit peculium,tñ in substantiali appellatione nullum peculiū esse censetur.l.peculiū.§.si ere.§.eo.qd etiam in dote & cæteris uniuersitatibus contingit,l.qd dicitur.§.de impen.in re. dot.& l.si is.§.q dicit.§.de iur.dot.& l.meuio.§. à me. de leg. ij.& l.ij.in prin.§.de dote præle.cū si.Itē peculiū est,ut dixi,q uoluntate dñi, uel patris, filius uel seruus habet separatū à rationibus dominicis,l.depositi.§.si.§.eo.Sed si in eo filius, uel seruus,patris,uel domini debitores efficiant,ergo quo dammodò de eo peculio pater uel dominus conueniunt. l.eo tempore.in prin.§.de pecu.Sol.dum dicit q in eo debitores efficiuntur,hoc intelligo non solum in casib. l.peculium ex eo.sed ubicunq;.nā cū sic dat,l.ut sit peculiū,manifestè apparet non sic dari ut obligetur ad illud recipiens, quia sic non esset peculium.Sed p̄ istā sol.opp.nam hoc peculium est in dominio patris uel domini,ergo qui illud tenet,hoc ipso obligatus est,ut Inst.de act.§.j.Sol.ista obligatio est impropria,ad tractatū de peculio nō pertinens.Lex enim de naturali obligatione loquitur. l. si noxali.in fi.§. eo.& l.nec seruus.& Inst.quod cū eo.§.cū aūt. Vel dic q illa obligatio p̄ illū qui meum tenet, tūc est quoties ego destino rem petere,nō cū destino nō petere,ut est in peculio,sed dominus amitteret eo ipso seruum sibi obligatum ad peculium restituendum,qua propter peculiū esse desinit,nisi dolo faciat,tūc enim licet deficiat,tamē fingitur nō deficere.l.summa cū ratione.§.e.Venio ad quæstiones, & primò quæro,cū hic dicatur,q actio de peculio differt ab actione exercitoria in uno,s.q illa insolidum,hęc de peculio. Nūc
9 quæro † an sint aliæ differētię,r̄n.sic,nā illa habet locū,quā do pręponitur certo generi negotiationis,hęc non.Item illa habet locū,quādo filius,uel seruus cōtraxit in merce nauali uoluntate domini,uel patris , hęc in patre, uel domino ignorante,uel contradicēte. l. si quis seruū. §. etiam.§. e. dummodò filius p̄hat in peculiari merce.§. de uer.ob.l.seruus uetante, Item est & alia differentia , nā quando pater, uel dominus conuenitur de peculio ex p̄ctu filij , uel serui: pater uel dominus , si habet in aliquo obligatum filium, uel seruū quocunq; modo,uel quocunq; iure,ante omnes alios creditores deducūt q eis debet,si ipsi cōueniātur ab alijs creditoribus actione de peculio,ex p̄ctu filij,uel serui. l.si quis seruū.§.etiā.§.eo.l.peculiū aūt.in prin.eo.ti. Sed q̄ñ intentatur exercitoria,nō habet locū ista prędeductio , qa cū pater uel dominus teneant insolidū,ut s.dixi obligatio quæsita p̄ eos,non respicit peculiū,quia tenent insolidum, nihil ergo posset operari prędeductio.Itē quæro in quo dif
10 ferat ab institoria.† r̄n.in multis,nam illa insolidum,hęc de peculio,ut hic.Item illa,quando filius,uel seruus præponitur alicui negotiationi certę,hic quando nulli certę negotiationi,sed simpliciter dominus, uel pater filio uel seruo peculium concedit,ut negotietur. Item illa quando inter-
uenit

uenit scientia & consensus patris,uel domini in genere circa alia res,q̄ uenales, hic uerò quādo ignorante & inuito domino,uel patre,seruus uel filius super merce peculiari p̄
11 xit.d.l.si quis seruum.§.etiā.§.eo.† Itē quæro in quo differt hæc actio,ab actione tributoria:r̄n.actio tributoria impedit patrē,uel dominū prædeducere id,quod naturaliter sibi debetur à filio,uel seruo, sed uocantur pater uel dñs dū aliquid debetur eis à filio , uel seruo in tributum simul cū alijs creditorib. ad id qd in peculio reperitur , unde eligit quædā uia media uice actionis exercitoriæ, & de peculio, & ipsam actionem tribuit.Itē illa habet locū, quādo interuenit simplex scientia domini,uel patris,filio uel seruo cōtrahente,l.j.§.scietiam.§.de trib.Hæc aūt quando ignorante uel scięnte & p̄dicente patre,uel dño filius uel seru⁹ p̄xit, & ista sola scientia est illa quæ tollit patri uel dño prædeductionem in tributoria,q secus est in actione de peculio , in quo pater uel dominus deducunt primo, quod eis debet à filio uel seruo,&c.Itē illa competit, etiā si nihil sit in pecu-
12 lio,ut s.de trib.l.§.merc.ista uerò sec⁹.Itē alia differētia po-
13 nitur in l.de peculio,§.de tri.† Item quęro an actio de pecu-
a lio sit in rem,uel in personam,ª & hoc.Quidam dicunt qd est in rem,ut ostendāt q nullā obligationē præsupponat, & sic pater per filium , & dominus per seruū non obligat, quod probatur,quia re perempta,dominus nō tenetur, si cut in reali.l.quæsitū.in prin.§.eo. Et p eis arguo , quia ille ad quē transit peculiū,potest cōueniri.l.& ancillarū.§. si seruus.§.e.quod nō est in actionib.personalib⁹.l.usufructuarius. C. de usuf. Itē datur p̄ dominū,uel patrē,in quantū ad eos peruenit de peculio , & sequitur rē.Si rē, ergo est realis,qd est cōtra naturā personalis,quæ sequit personā.l.omnes.de ac.& ob.l. quæsitū.§.is q.§.e.In p̄ritū & hæc est ueritas. Pro qua est opi. gl.in l.depositi.§.eo.Iac.de Are.§.tit.§.l.§.nam ei fideiussor accedit,l.creditorē.§.ti.§.& l.eo tēpore.§.eo.Sed obligatio fideiussoria requirit obligationē,ut inst.defideiuss.§.fideiussor. in prin.sed obligatio respicit personales.Inst.de act.§.§. Præterea tex.uidetur expressus in l.§.§.de custo.reo.& l.iij.in fi.§. eo.& l.summa cū ratione.§.eo.& Inst.de act.§.in personam. quicquid dicat Cy.l.dominum.C.quod cum eo. qui dicit, q est actio personalis,cum actione in rem,quia leges prædictæ loquuntur de ipsa actione cū adiectione de peculio, nec potest separari dicta adiectio,quin aliquid remaneat, sicut qualitas à suo subiecto.l.ij.§.de usufr. Cont. non ob. nam uideo q in personalibus quis re perempta liberatur, ut in debitore speciei. Vnde uideo q ille ad quem res peruenit titulo singulari,tenet actione scripta in rem.l. de eo. in fi.§.ad exhib.& l.§.§.pe.§. de interd. & hoc casu liberatur
14 cedendo rem bona fide.d. l. sed postq̄.in fi. † Item quæro, posito q sit in rem scripta,q tamē nō est uerū, an sit datiua
b ᵇ uel natiua , quod est quādo nascit ex matre obligatione. Cy.d.l.dominum.circa fi.dicit q est datiua, tenet enim pater uel dominus propter contractum filij uel serui, non ex aliqua obligatione,sed quia lex dat hanc actionem.§. hac ea.l.uerū.est autem.Sed hoc est falsum.& contra tex. pluriū legum.Primò contra l.depositi.in prin. cum l. si filius. &§. Iul.&§.sed si filius.§.eo.&§.ti.§.l.§. ideo concludo q sit natiua,& oriatur ex matre obligatione.l.si quis cum filio.§. eo.
15 ibi debitores,&c.l. eo tpe. §. si creditor.§.eo. † Itē quæro, an oriatur ex obligatione ciuili & naturali,an ex ciuili tm̄ tm̄ In hoc sunt opi.quas refert glo.l.frater à fratre.§.de cond.ind. Azo.& Hug.dicunt q est sola ciuilis obligatio , quæ tamē habet effectum naturalis.Et pro eis facit, quia deficit consensus,imò obligatur pater, uel dominus inuitus.l.si quis seruum.§.etiam.§. eo. ubi dicitur q pater & dominus tenētur ciuiliter.Alij dicunt quod est ciuilis & naturalis,quę sola naturalis,& sola ciuilis non est sufficiens ad producendam actionem.Inst. de ob.circa princi.Breuiter opi. Azo. puto ueram.Nam obligatio naturalis dicitur de iure gentium,l.stichū.§.naturalis.de sol.& l.parietem. §.de ser. urb. præd.Sed quòd pater uel dominus teneantur de peculio,
non est de iure gent. ergo, &c. Item non est hic consensus, qui naturalem obligationem inducat, ergo, &c. Non ob. si dicatur,ergo non est sufficiens ad producendam actio-
15 nem, quia debes scire, quòd quædam † sunt obligationes ciuiles,quæ habent effectum naturalis,ut dicit Azo ,p pter autoritatem statuentium,ut obligatio quę descendit ex rescripto principis,uel ex edicto prætoris,ut in casu nostro,quæ producunt actionem.Possumus tamen dicere,q hęc est ficta naturalis,quia illud quod facit iudex, uel conditor legis,uidetur facere pars,l.si ob causam. C. de euic. & l.j.§.hęc uerba. ff. ne uis fiat ei.& l.j.de legi. & hoc est quod uoluit dicere,habet effectum naturalis.Item quęro,anhoc sit proprium nomen actionis:r̄ hoc tangitur in l.iij.§. Iul. §.
16 eo.& ibi dicam.† Item quęro, an actio de peculio sit bonæ fidei,uel stricti iuris:Dico q semper est stricti iuris, quamuis,illa quæ competit contra filium,sit bonæ fidei, l.mora.
17 §.in bonæ fidei.ff.de usur.Gul.d.l.iij.§.iulianus.† Item quæro,an actio quæ competit contra filium,& quæ datur contra patrem,uel dominum,sit una & eadē,an uerò sint duæ, s.una quæ competit contra filium,alia quæ competit contra patrem:r̄n.q una est & eadem.l.iij.§.sed si filius.uer.nec interesse.§.eo.Io.l.cūm filius.§.de uer. ob. Nam si diceres q essent duæ,esset de necessitate dicendum,q actio quę competit contra patrem, haberet aliam causam, quàm actio quę competit contra filium. quod si esset uerum,sequeretur quod ex uno contractu orirentur duæ actiones, quod est falsum.Nam unus est contractus,& non plures.l.si cum filio.§.de compen.Sequeretur etiam quod plures obligationes orirentur,quod dicere est absurdum. Sed licet sit una & eadem, tamen qualitas eius mutatur, quia non fit condemnatio insolidum contra patrem,sicut contra filium, l. tam ex contractibus.§.de iud.uidistis in l.in delictis.§.si detracta. §. de nox. Et ex hoc sequitur effectus, q interitu speciei,sicut liberatur filius,liberatur etiam pater.l.si homo.§. de uer.ob.Dicam in l.si ex duobus.§.in hoc autem.§. e.Venio ad ij.partem,s.ad uer.est autē.ex quo no.tex. ibi dū dicit,hic oritur actio.& no.ad illam q. an actio de peculio sit natiua,uel datiua,de qua dixi §.Opp. ad id quod intēdit, istud edictum sit triplex,imò uidetur quod nō sit nisi unū ut §.prox.§. cùm suppletione gl. §. ibi positæ. Huius timore gl.exponit triplex,id est,tripliciter agitur,q.d.unum tantū est,sed tribus modis agi potest.Item opp.dicitur hic,quod hoc edictum,&c.sed hoc non potest procedere, quia certū est quod hoc pronomen,hoc, est demonstratiuum ad oculum.l.nemo.§.de hær.inst.& ibi no.&l. si ita stipulatus fuero hanc summam.de uer.ob.sed nullum apparet edictum,
18 ergo non conuenit istud pronomen.Sol.† istud pronomē, hoc, est demonstratiuum etiam ad oculum intellectus , l. meuius.§.duobus.§.de leg.ij.Ergo hic legislator uoluit demonstrare id quod habebat in mente. & sic refertur ad intellectum,non autem ad oculum.Et ad istam sol. facit ubicunq; in iure habes pronomen, hoc, tam ad demonstrationem corporalem, quàm ad intellectualem est demonstrabile. l. hæc actio. §. de calum. & l.§. hæc in factum actio. §. de his qui deie. uel effu. & l. hęc actio. §. de eden. & l.§.§.de seruit.rust.præd.cum si.quia certum est ibi ad oculū non posse demonstrari, cùm sint in corporalia , ergo, &c. Fran.de Pisis.l.§.de oper.no.nun.&in d.l.meuius.§.duob⁹.
19 de le.ij.† per q uidetur posse sustineri dictum testis,qui super uno articulo in palatio capitanei dixit contractum celebratum in palatio episcopi,& super hoc capitulo dixit in hoc palatio.Nam refertur ad oculū intellectus hoc uerbum,in hoc palatio , s. episcopi,de quo §.dixerat, non ad oculum corporis. arg.ext.de testib.c.cum tu. nisi causa,cōuertatur,& intelligeremus,q demonstrarentur res corporales,per ea quæ no.in d.§.duobus.& in §.const.Cod.& Di-
20 gest.† Item quęrit hic glo.an qui agit de peculio, uideatur agere de in rem uer.Quidam dicunt q sic,per istū tex. Pro quibus facit §.in rem autem.uer.licet enim.Inst.quod cum eo.& l.filiusfa.§.tit. ij. Item quando agitur contra patrem, uel dominum de peculio,istud computatur, & cēsetur esse in peculio, quod pater uel dominus debēt filio,uel seruo,

l.quàm tuberonis.§.sed & id quod.ff.eo.& istud nihil aliud est dicere,nisi q̃ pater uel dominus tenetur propter id qd̃ uersum est.Vnde concludunt q̃ qui agit de peculio, nõ agit de in rem uerso.In cont.determinat hic glo. q̃ qui agit de peculio,non agit de in rem uerso,l.iij.§.si filius.uer.quic quid.ff.eo.& l.ancillarum.ij.respon.ff. eo.& ad istum tex. respondet, q̃ illud quod hic dicitur, quòd agitur de in rem uerso.dic,scilicet,interdum de in rem uerso,ut ibi, interdũ de peculio, ut hic, quod patet,quia ponit eas indistinctè. Sed ad cont.non respondet.Tu dic q̃ non ob.§.in rem uerso.licet enim quod ibi dicit,quòd una est actio de peculio, intellige,q̃ ille qui proponit actionem de peculio, consequitur effectum semper,& interdũ de in rem uerso.ut quã-
21 do dominus debet aliquid seruo, d.§.sed & id qd̃.† Aduertendum tamen,non semper illud, quod est uersum in rem domini,censetur in peculio,nam tunc in peculio censetur quod in rem domini uersum est,quoties seruusdominum naturaliter sibi obligat,& hoc tunc demum est, cum uertit in rem,domini animo repetendi,non animo donandi. Itè si consumptum sit illud q̃ uersum erat,ut quia granum,uinum,& oleum,q̃ mutuò acceperat,dederat familiæ domini,& ab ea fuit subtractum.No.quod granum,uinum, uel oleum est in peculio.& tamen in rem domini uersum est. Item si seruus debet domino ultra quàm uerterit, si de in rẽ uerso dominus conueniatur,non deducit sibi debitum in actione de peculio deducturus, licet sit arg.cont. ff. de in rẽ uer.l.quidam. & propter istos effectus necesse est dicere actionem de peculio,ab actione de in rem uerso discrepare. l.j.ff.tit.ij.& uidistis s̃. de differentijs inter istam actionem & illam.Et eodẽ modo respondeat ad l.filius.ff.de tit.ij. De quo articulo not. in §. in rem autem. Inst.quod cum eo. Venio ad tertiam partem, quæ est in uer. uerba, quæ ponit uerba edicti. & gl.supplet, scilicet actionem in dominum uel
22 patrem. Sed pro declaratione† quæro,hic di

* *Contractu.* Ex *cipias contractum mutui: l. si filius tuus.C. ad maced. uel si filius pacisca tur, aut debitũ accipiat, nihil detrahit patris obligationi:l.si lius.C. de pac.* I.Con.B.

c citur quod pater ex contractu * filij c tenetur de peculio, quæro de quo peculio possit intelligi,cum filiusfa.possit habere plura peculia,ut dixi s̃.in rub.Gl.I.pater qui castrẽse.ff.de castren.pecul. mirabiliter respondet, q̃ de iure antiquo pater tenetur de peculio profectitio,q̃ ipse filio concesserit,& passus est cum habere.Item de peculio aduentitio, qa iure antiquo non distinguebatur peculium aduentitium à profectitio,cũ quicquid quærebat filius, quærebat patri. De castrensi uerò peculio non tenetur pater filio uiuo, sed sed ipse filius cõuenit,l.iiij.§.j.de castren.pec.

Item hodie in aduentitio peculio pater non tenetur actione de peculio,sed potest cõueniri ut legitimus administrator filij,l.j.C.de bo.ma.quod no.quia per hoc habes intel-
23 lectum totius tituli de peculio,& hæc uera uiuo filio.† Sed quid mortuo filio,qualiter tenetur pater de peculio.nr. de iure antiquo,de peculio aduentitio,& profectitio tenebat intra annũ,per tit.quando actio de peculio est an. de peculio uerò castrẽsi, siquidem pater occupauit iure peculij, incipit assumere post mortem uires peculij profectitij, ideò tenetur de peculio intra annum,d.l.pater qui castrense.secus si ut hæres occupat.Hodie uerò indistinctè pater occupat ut hæres in aduentitio castrensi,uel quasi,ideò non tenebitur de peculio,sed ciuili perpetuò.Sed cont. hoc facit, quia ipse succedit filio,quomodo ergo potest teneri de peculio.Nam pater qui tenet de peculio, habetur ut fideiussor,l.cũ filius.ff.de uer.ob.gl.l.sed si damnum.§.sed & creditor.ff.c.sed si fideiussor succedit principali,extinguitur obligatio fideiussoria.l.hæres à debitore.§. q̃ si idem ff. de fideiuss. ubi istã op. facit gl.& sol.d. l. pater qui castrẽse. de castrẽ.pecu. Venio ad quartam partem in uer.de eo. Ex quo
24 no.† quòd masculinum concipit fœmininum. opp.[d] l.
d si ita relictum.in prin.de leg.ij.& l.qui duos.de leg.iij.l. lucius.§.quæsitum.Sol.ut per Cy.l.quicunq̃.de ser.fugit. & ibi etiã Odof.& Spec.de disputa.aduoca.§.j.Doct.l.j.ff.de uerb. sig.de quo est hodie gl.c.generali.de elec.in vj.Fran. de Pis.l.j.de uer.sig.Tetigi etiam in d.l.si ita relictum.Vnde po-
e tes dicere,q̃ aut masculinum [e] pronunciatur per nomẽ proprium,& tunc nõ compræhenditur fœmininum,ut per appellatiuum,& tunc aut pronunciatur substantiuè, aut adiectiuè.Primo casu,aut tale substãtiuũ. est generis communis,& tũc masculinum non continet fœmininum, quia pronunciatio fit in utroq̃ genere.arg.de uulg.l.cum ex filio.§. j.Si pronunciatur genus,& quia commune est,æquè se habet ad masculinum & ad fœmininũ, ut ff.de uer.sig. l. hominis.Aut est generis masculini,ut nomen filiorum, libertorum,& fratrum, & tunc aut seruo secundum conuenientiam rei,de qua loquitur,non est adaptabilis ad utrunq̃ genus,ut si dico,liberti sunt mariti uxorum,& tunc non continentur fœminæ,& hoc non ex ui nominis, sed rei, id est, materiæ.aut conuenientia sermonis potestadaptari utriq̃ generi,& tunc aut loquimur in materia quæ recipit interpretationem extensiuam,& tunc masculinum comprahẽdit fœmininum,& ita loquit̃ l.qui duos.& l.lucius.§.quæsitum.& l.ita relictum.Aut in materia,quæ non recipit extensionem,seu interpretationem extensiuam,& tunc masculinum hon concipit fœmininum.ff.de uent.in pos.mitt. l.j.§. quare.Hanc doct.no.tradit l.iusta.ff.de uer.sig.Si uerò pronunciatur sermo masculinus adiectiuè, & tunc aut substãtiuatur in substantiuo generis masculini,& tunc aut in materia extensibili,& comprahendit fœmininum,ut de uerb. sig.l.quisquis mihi.Aut in materia non extensibili,& tunc secus.Aut substantiuatur in substantiuo generis communis,ut puta,quisquis homo,& tunc
f [f] ex ui accidentis,id est, adiectiui, nihil importatur,quia accidens est ad substantiam cui cohæret signum.non enim proprietas & significatio,sed ex ui substantiui oratio significat utrunq̃ sexum, ff. de fil.l.ait diuus.& ff. de uer.sig.l.j.& l.j.ff. de reg.iu.& cle.ff. de
25 elec.in ij.gl.Sed quæro † in casu,in quo masculinum concipit fœmininum,an sit de proprio significato uerbi?Iac. But. hic dicit,q̃ non,sed potius ex quadam interpretatione, & hoc probat per istum tex.Nam si esset de proprio significato,uerba prolata in masculino,intelligerentur in fœminino,q̃ hic est secus.Sed mihi uidet̃.q̃ nec ex proprio signifi cato,nec ex interpretatione,masculinum concipit fœmininum,& q̃ nec possit procedere istud brocardicum,quia ubicunq̃ tu dicis, q̃ masculinum possit concipere fœminiñ,nõ ẽ bene dictum,q̃ istud sit ex ui uerbi masculini imò dico ex ui rationis,qa indifferẽs est ratio, qd̃ pbo per tex. istũ qui dicit, ex hoc edicto in fœmininũ sexum actio dat̃, nõ autem dicit,ex uerbi interpretatione,quia non ui interpretationis, sed ui ciusdẽ rõnis quæ indifferẽs ẽ ad utrũq̃ sexum.Sic in l. sed & si.§.hoc senatus.s̃.tit. j. Exemplum in
26 statuto quo † cauetur, q̃ si quis uadit de nocte, puniatur in decem,& loquitur de uerbo masculini generis, dico ergo,q̃ statutum comprahendit fœmininum genus,non ui
g uerbi,sed rationis indifferentis.[g] Sed si statutũ diceret sic,si quis rapuerit uirginem,uel monialem,puniatur in decem isto casu statutum non comprahendit fœmininũ,quia nõ est indifferens hæc ratio.Nam statutum q̃ habet locum in masculo, non habet locum in fœmina, & sic de similibus.

ADDITIO.

a Ru.Personam.Bar.l.frater à fratre.uer.sumus expediti de secunda parte.s̃. de cond.ind.aret.§.actiones Inst. de act.

b Ru.Datiua.Bart.d.l.frater à fratre.uer.secundo quæro.& Ang.l.iij.§.si filius.ff.eo.Bal.& Sal.post Cy.l.dominum.C.quod cum eo.

c Filij.gl.l.cum ancilla.C.q̃ cum eo. quando pater, uel dominus, non tenetur de peculio,nisi in quantum locupletior factus est,& Bal.l.si filiusfam. s̃.de iud.

d Opp.Alex.conf.lxxx.co.fi.uo.j.& conf.xxiiij.uol.ij.& conf.cxv. uol.ij.

e Masculinum.Bar.l.j.ff.de uer.sig.

f POMA.Tunc.Alex.conf.cxij.ij.uol.

g POMA.Indifferentis.Aret.conf.xxxix.

§. SI CVM IMPVBERE. Ex contractu seruí, uel filiſa.minoris,pater uel dominus non conueniunt̃,nisi inquantũ locupletiores facti sunt uel ueri[o] dicã,nisi in quantũ locupletatũ est peculium. Opp. & uidetur q̃ imò inquantum

inquantum est in peculio, ut s̃. ea.l.in prin.Sol.speciale est hic..Ratio specialitatis põt esse. Nam ex quo grauatur pater,uel dominus in uno,scilicet,q̃ si seruus,uel filiusfa.minores læderentur propter eorũ facilitatẽ, non restituerentur,l.iij.§.fi.s̃.de mino. releuatur in hoc,q̃ nõ tenetur de peculio,sed in quantum peculiũ est locupletatum,arg.l.eum qui. s̃. de iureiur.Item quærit hic glo.an isto casu pater,uel dominus deducet sibi debitum, si conueniretur de peculio? & dicit quòd sic

1 *Verbum,habeo.non denotat dominium.*
2 *Genitiuus quando denotat dominium,& quando possessionem.*
3 *Statutum qd̃ accipiens rem alterius puniatur in decem,quõ intelligatur.*
4 *Vsus loquendi communis attenditur in statutis.*
5 *Actio de peculio est prætoria.*
6 *Commune quod est,meum est.*

§. POTESTATIS. Iurisconsul. hic exponit uerbum,potestatis, positum in edicto, & primò dicit, q̃ istud uerbum, potestatis, refertur tam ad filium, q̃ ad seruum. Secundò dicit, q̃ seruorum appellatione continentur nedum proprij, sed hi. quos bona fide possidemus tantummodo, & quòd appell. seruorum continentur non solum proprij,sed cõmunes.& h.d.Verbum potestatis, assumitur largè, ut comprehendat seruos proprios & cõmunes & etiã bona fide possessos, & eos in quos habemus usumfructum,& hæreditarios, & comprehendit dominos utriusq̃ sexus minores & furiosos.hoc dicit,cum l.seq.ibi,ex ea cau
1 sa.No.quòd † uerbũ, habeo, uerificatur,siue res sit mea,siue non,adeò q̃ de necessitate nõ denotat dominij existentiam.ad quod l.j.§. q̃ autẽ. de ui aut ui arma. Secundò no.
2 † q̃ genitiuus uerificat̃ ratione possessionis. Contra hoc op. & uidetur q̃ genitiuus habeat significare dominum, seruum Titij.ff.mand. & l.si hæredis seruus.de leg.j.& l.si seruus cõmunis meus.ff. de stip. ser. Solut. fateor quòd genitiuus habet dictam significatiouẽ, & etiam alias significationes,ut hic.ubi ponitur in l.debet sumi prout magis aptus est in materia,in qua ponitur.l. quoties in stipulationibus.de uerb. obli.ubi expresse ponit hoc exemplum,dum dicit,liber Aristotelis.& l.quoties idem sermo de reg. iur.& 3 l.liberorũ.§.j.& de leg.iij.Sed pone, † dicit statutum,quòd quicunq̃ acceperit rem alterius,puniatur in decem.Quæro quid significat illud,rem alterius, an dominium,an uerò possessionem? Et uidetur quòd significat dominiũ ita q̃ non possessionẽ.l.ij. post prin.s̃.de reli.& sumptib.fu. In cont.uidetur,quidetur,q̃ uerificetur non tantum in dominio, sed etiam in possessione & detentatione,ut hic.Item si habeo rem cõmodatam, uel depositam apud me, dicitur in potestate mea.l.j.in prin.& §.ait prætor.cum l.seq.s̃.nau. cau.sta.Dic q̃ de proprio & stricto significato significat dominium. d. l.ij.sed de significatione magis larga & impropria comprehendit etiam possessionẽ, & detentationẽ, ut hic.Vnde generaliter antiqui dicebant, q̃ genitiuus quandoq̃ regitur ex natura eius,quod est alterius,quandoque ex natura possessionis.In statuto uerò, licet debeamus accipere propriã significationem uocabuli. l. non aliter. de leg.iij. tamen propter communem usum loquendi acci-
4 piam † hoc secundo modo. l. librorum.§. quid ergo.& qd̃ ibi no.de leg.iij.& l.Lucius.Et q̃ ipse cõmunis usus loquendi attendatur,facit l.ij.§.tulerunt.in glo.no.arg.s̃.de ori.iu. Secundò no.q̃ istæ actiones sunt prætoriæ,ut hic in l.ex ea
5 causa. ibi, honorariæ,&c.ad quod † facit l.j.in prin. s̃. eo.l.
6 j.meritò.ff.eo.& l. Titius.de resc.uend. Tertiò no. quòd † id quòd cõmune est, meum est, Dy. l. seruí electione. de leg.j. Cy.l.j.C.qui test.fac.poss.& Dy.c.in re cõmuni.de regul.iur. in vj. & Fran. de Pisis,d.l.sed si hac.§. qui manumittitur.de iniuc uoc.& in d.l.j.C.de testa.fac.pos.in simili,& ego tetigi in d.l.seruí electione plenius quàm alibi.

LEX III.

3 *Hereditas iacens quantum ad hunc tit.non dicatur domina.*

LICET. Istud principium summaui cum præcedentibus,& adhuc uenit ad expositionem illius uerbi, po-
1 testatis, positi in edicto. †Not.q̃ actio est datiua, ut hic in tex.polliceatur,&c.& ibi, dari de peculio.de quo dicit dixi s̃.eo.l.j.Itẽ no.q̃ † uerba edicti absolutè posita in eo qui
2 nullum habet dominium,ut hic, & ibi, in nullius potestate,&c.† quòd hæreditas iacens quantũ ad hunc tit.non dicitur domina,licet in alijs secus,l.hereditas.ff. de acquirendo rerum dominio. Nam hic requiritur dominiũ personæ uiuentis,non fictæ. Et est ratio,quia in constitutione peculij requiritur cõsensus,sed hæreditas non potest cõsentire, ergo,&c. sed tamen ex æquitate uerificatur etiam in persona repræsentata à iure,ut est hæres,qui ab hæreditate iacente repræsentatur.

§. VNDE LABEO. Hic Iurisconsul. declarat plenius quod dixerat in prin.l.adducẽdo dicta Labeonis.No. q̃ uerba edicti quæ dicũt,quę in alterius potestate,&c. uerificatur in una & eadẽ persona. Opp. hic dicitur quòd seruus liber factus,conuenitur de eo quod gessit in seruitute.Cont.l.j.C.an se. ex suo fa. & per totum.Sol. ut in glos. Item opp.dicitur hic,seruum liberum factum teneri de peculio,cõt.imò uidetur q̃ in solidum. Nam ex quo est liber & hæres,cẽsetur liber factus à die mortis testatoris,& sic uidetur non ut seruus contraxisse.l.omnia ferè.ff. de reg.iur.& l.hæres quoq̃.ff.de acq.hær.Gl.soluit,sed sol.esset,uera,quãdo esset in institutus purè liber & hæres,sed hic non fuit institutus purè,sed fuit uulgariter substitutus, ut patet in text. ibi,mox repudiantibus, &c.quæ substitutio est conditionalis in institutio,l.Gallus. in princ. de lib. & posth.& l.in ratione.§.si filio.ad l.Falcid.& l.qui liberis.de uulg.& ideò in medio tempore non dicitur esse hæres,nisi fictione iuris.

1 *Verbum,alterius,comprehendit masculinum & fœmininum.*
2 *Tutor & curator æquiparantur.*
3 *Furiosus quando conuenitur, libellus formatur in persona procuratoris.*
4 *Peculij constitutio seu demandatio,non finitur morte.*
5 *Pupillus etiam cum tutoris autoritate non constituit peculium.*

§. PARVI AVTEM. Hic iurisconsul. exponit uerbum edicti, qui in alterius,&c.hoc dicit.uerb. alterius, comprehendit utrũq̃ sexum,minores & furiosos. Not. tex.
2 q̃ dominus est obligatus. No. † in uer.in furiosi. tutorẽ &
3 curatorem equiparari.Item no.† q̃ quando agitur contra furiosum,debet formari libellus in persona curatoris. Opp.q̃ dominus dicitur fideiussor seruí.l. cùm filius. de uer. ob.& l.sed si damnum.§.sed & creditor.ff.eo. Sed mulier nõ potest intercedere, quia habet exceptionem Velleiani, ergo,&c.Sol.hic in re propria.l.de die.§.j.s̃.qui satisf.cog.Item
4 no.† q̃ ista demandatio,seu constitutio peculij non finitur
5 morte mandantis,seu constituentis,&c.No. † etiam pupillum cum tutoris autoritate non posse constituere peculiũ, & idem si esset furiosus.

1 *Interrogatus de duobus potest simul in diuersis orationibus respondere.*
2 *Respondendum congruè.*
3 *Intercessio dicitur officium.*
4 *Actio de peculio an sit proprium nomen actionis.*

a §. SI FILIVSFA.[a] Hic exponitur ultimum uerbum edicti,scilicet,negocium gestum est,&c. & incipit declarare,quãdo dicitur negocium gestum,& primò de negocio extraiudiciali,& glo.diuidit.tu dic,quòd iste est propriè §.usq̃ ad §.ex furtiua.& diuiditur in tres partes principales. Primò format tres quæstiones in persona duorum,scilicet,serui & filij.Secundo incipit ad illas respondere circa personã serui.Tertiò circa personam filij. Secunda ibi,& est uerius.Tertia ibi,sed si filius.Item secũda, pars diuiditur in septem partes.Nam primò Iurisconsul. respondet ad primam q.dum seruus fideiusserit,quia ita demum obligat dominum,si fideiusserit in causa peculiari, secus si extra causam peculiarem.Secũdò respondet ad tertiam q.dum seruus mãdauit,& similiter ibi distinguit in causa peculiari,uel non,& tene primam lec.glo Tertio dicit,quòd distinctio adhibita in mandatario serui, non admittitur in fideiussore filij, sed indistinctè dicit patrem de peculio tene-

distinctionē adhibitam in mandatario seruí, habere locū etiam in fideiussore ipsius seruí. Quintò quod est dictum in fideiussore filij, dicit habere locū etiam in mandatario ipsius. Sextò q dictū est in fideiussore, & mandatario filij, q agunt de peculio, dicitur habere locū quando fideiuberet, uel soluit patri creditori, aliàs mandatarius soluens solutū condicit, & fideiussori dato à filio contra patrē succurritur, & fideiussor exceptione doli iuuatur. Septimò & ultimo dicit dominū obligari ex facto seruí extraiudiciali, secus ex negotio iudiciali, siue iudiciū agitetur coram arbitro, siue coram iudice. Secunda ibi, Iulianus quoq. Tertia ibi, cui congruit. Quarta ibi, idē accipias. Quinta ibi idemq. Sexta ibi, q si filius. Septima ibi, si seruus. Item tertia pars principalis diuiditur in duas partes, & primò dicit, quòd filius fideiubendo, uel mandando indistinctē obligat patrem, non distinguendo in causa peculiari, uel non. Secundò quod dictū est, patrem obligari ex facto filij extraiudiciali, indistinctē habet locū etiam in iudiciali, siue iudiciū agatur coram arbitro, siue coram iudice. Itē quandocunq; & quotiescunq; in iudicio interueniat. Secunda ibi, quare ex cōpromisso. Venio igitur ad secundā partem principalem, quia prima est clara, & examinemus hūc §. per partes, & ista secunda pars h. d. Seruus fideiubendo, uel mandando extra causam de peculio, non obligat dominū de peculio, sed fideiussori, dato à filio contra patrē actione succurritur, si ipse est creditor, alias mandatarius totū condicit,
1 & fideiussor utitur exceptione. No. quòd † de duobus interrogatis, simul potest in diuersis orationibus responderi. Secundò no. † q congrua debet fieri responsio, ne iuris
2 ordo in respondendo, peruertatur. Tertiò no. † q intercessio dicitur officium. l. j. in prin. ff. ad Velleia. Gl. & Gul. quæ-
4 runt hic, † an actio de peculio, [b] sit proprium nomē actio-
b nis? Dicut hic per eos. Pro quibus facit l. Titius. ff. de rescinuen. & inst. quod cum co. §. istas tamē. & uidetur. §. is quoq; & l. si cum. §. fi. ff. de exercit. & ibi gl. no. de hoc ut per Gul.

ADDITIO.

a *Si filiusfa. Doct. l. si ex duobus. §. j. & ibi Ang. de duob. reis.*
b *Peculio. Bar. allegatur hic contrarius, pro quo uide eiusdem concor. Bar. concor. xiij. c. longe subtilius.*

1 *Qui non obligatur in iudicio, obligatur compromisso in arbitratorem, secus in arbitro.*
2 *Laudum latum per arbitratorem, est quædam transactio.*
3 *Arbitria sunt redacta ad instar iudiciorum.*
4 *Laudo nullo contraueniens, non incidit in pœnam.*

§ SI SERVVS. Hæc est septima pars, & h. d. Qui non
1 obligatur iudicio, non obligatur cōpromisso. Et intelligo hoc uerum † in cōpromisso in arbitrū, secus in ar-
2 bitratorem. Tunc † enim est quædā transactio, auth. ut dif fe. iud. §. si uerò contigerit. & sic quidā contractus. Sicut ergo obligat dominū de peculio contrahendo, ita & in arbitratorem compromittendo, quod no. No. q sicut seruus nō potest esse in iudicio. l. seruus. C. de iud. ita nec compro-
3 mittere, quoniā † arbitria non sunt redacta, ad instar iudi-
4 ciorum, l. j. C. de arbi. Item no. q qui † uenit contra laudū, [a]

a quod est ipso iure nullum in pœnam nō incidit. * tex. & gl. l. apud Celsum. §. item quæ-
* *Incidit. Hoc quemadmodū intelligendum* ritur. de dolī. excep.

sit, explicaui lib. ij. Epit. cap. xiiij. nu. 4. I. Concen. B.

ADDITIO.

a *Laudum. Imò dicit c. examinata. de confir. uti. uel inutl. quòd etiam non potest emologari laudum, super quo non procedit compromissum. Facit gl. l. si patronus. §. si quid in frau. pa. Bal. l. ij. j. co. C. de excep. rei iud. si contra laudum nulla potest opp. exceptio, poterit opponi exceptio, quòd compromissum est nullum. l. diuus. & ibi Bar. de test. ml. Adde an incidat in pœnam. qui conuenit laudo nullo, Bal. consilio uigesimosecundo, lib. iiij. Et an laudum posit emologari, nullo præcedente compromisso? Anch. consilio cclxij. De quo uide aliquas remissiones in l. pacta quæ contra. C. de pact. et conf. xxxij. uol. ij*

1 *Filius fideiubendo, compromittendo, & contrahendo, obligat patrem de peculio.*
2 *Obligatio illa qua tenetur pater & filius, est eadem numero.*
3 *Actionis origo non attenditur.*
4 *Filius potest compromittere sine patris consensu.*
5 *Arbitria sunt redacta ad instar iudiciorum, ad hoc ut filius possit agere sine patris consensu.*

§ SED SI FILIVS. Hæc est tertia pars principalis,
1 hoc dicit. Filius † fideiubendo, compromittendo, & contrahendo, patrem obligat de peculio. Et in hoc differt à seruo, Quam differentiā no. & istam & alias differentias habes plenè C. quod cum eo. in l. nulla res. No. quòd
2 † eadem obligatio est numero illa, qua tenētur & pater &
3 filius. Item no. † quod origo actionis non attenditur. † Itē
4 no. quod licet filius in iudicio esse non possit sine consensu patris. l. fin. §. necessitate, de bo. quæ lib. tamen compromittere potest, ut hic secundum Gul. Sed ego dico, quòd de hoc est gl. d. §. necessitate. Sed contra hoc opp. l. j. C. de arbit. † ubi arbitria sunt redacta ad instar iudiciorum. Dicit
5 gl. quod est uerū. Interdum tamen fallit, ut patet in l. quid ergo. ex compromisso. ff. de his qui no. infa. & l. si dictum. §. j. de euict. Alij dicunt, quod hoc est uerum quando ex sententia arbitri oritur actio. l. cum anteà. de arbit. Tu dic & melius, aut agitur ex sententia arbitri tanquam ex iudicio, & tunc debet consentire, l. cum antea. & l. nein arbitris. C. de arbit. Aut agitur ex contractu, & tunc secus, quod not. Hic etiam adde legem post legatum. §. si filius. de his quibus, ut indig.

1 *Contrahitur quasi in iudicio. & an celebretur ex sententia, uel litis contestatione. & nu. 6.*
2 *Sententia parit obligationem.*
3 *Iudicia sunt quasi cōtractus, & iudicia & stipulationes æquiparantur. & nu. 16. ubi in quibus differant.*
4 *Actio non sortitur eius naturam, in cuius locum surrogetur.*
5 *Actio de peculio non est proprium nomen actionis.*
7 *Lite non contestata super principali negotio, non proceditur ad diffinitiuam.*
8 *In emergentibus ante lit. contest. quasi contrahitur.*
9 *Arguere de contractu ad quasi contractum potest, & nu. 12.*
10 *Arguere de sententia ad ultimam uoluntatem licet.*
11 *Iudicis factum, dicitur factum partis.*
13 *Iudicati actio oritur ex obligatione, quæ causatur ex sententia.*
14 *Iudicati actio seu in factum ex sententia est natiua.*
15 *Sententia interlocutoria parit actionem in factum, sicut ex diffinitiua.*
17 *Actionis origo an attendatur.*
18 *Statuto pro crimine, in quo pœna sanguinis ueniret imponenda, si imponatur pecuniaria, an poterit transigi super tali crimine.*
19 *Homicidij causa, si imponitur pœna pecuniaria, an poterit in dicto casu interuenire procurator.*

a § IDEM SCRIBIT. [a] Istum §. diuisi cum præcedē-
tibus. & hoc dicit. In iudicio quasi contrahitur, & ideò iudicati pater tenetur primæ actionis origine non in-
1 specta. No. † quòd in iudicio quasi contrahitur. Item no.
b quòd iste quasi contractus celebratur [b] ex sententia. Expo nit enim glo. iudicio, id est, sententia. Alibi dicit quòd iste quasi contractus celebratur litis contestatione, ff. l. ij. in fin. de prætor. stipulat. in glo. super uerb. ex parte. dic ut ibi. I-
2 tem no. † quòd ex sententia oritur obligatio, quod dic ut dixi in l. Iulian. uerum debitorem. ff. de condition. indeb.
3 Item no. quòd † iudicia sunt quasi contractus, quod ualet ad materiam moræ, &c. Item no. q iudicia & stipulationes
4 æquiparātur. Item no. q † actio nō sortitur eius naturam,
5 in cuius locum subrogatur. Item no. quòd † actio de pecu-
6 lio non est proprium nomen actionis. Venio † ad primū, & opp. hic dicitur, quòd in iudicijs contrahit. & glo. exponit, id est, in sententia. Cont. imò uidētur, quòd in ipsa litis conte. fiat quasi contractus, gl. magna in l. ij. de prætо. stip. Sol. in iudicio sunt duo quasi cōtractus, Vnus est, qui fit q lit. contest. & ille obligat me ipsi instantiæ iudicij, & operat effectū, ut post modū iudiciū sequentibus actib. possit agi tari, adeò quia post lit. conte. iudex pōt, pcedere me absente, q quidē iudex hoc facere nō poterat ante lit. conte. quia

7 † ante lit. contest. super negotio principali non potest procedi ad diffinitiuam, auth. qui semel. C. qūo & quādo iud. sm cōmunem opi. ext. de dolo & cont. c. causam, &c. prout nobis. Sed procedit ad captionē pignorum, & ad missionem in possessionē pro mensura debiti declarati. l. cū proponas. & auth. & qui. C. de bo. aut. iud. poss. & ad alia remedia, de quibus in l. j. de susp. tu. ff. & in l. j. §. si quis ius dicen. non obtem. Alius est quasi cōtractus, qui fit in iudicio per sententiæ prolationē, & ita loquitur hæc gl. & iste quasi cōtractus qui fit per actum sententiæ obligat me non instantiæ, qua iam est finita per sententiæ prolationem. l. terminato. C. de fru. & li. expen. & quia sententia non imponit finē cōtrouersiæ, sed obligat me stare, ei, qd' in sententia continetur, Hinc est q ex ista sententia oritur quędā actio iudicati, seu in factū, quod idē est, C. de reb. cre. l. actori. Cogor enim obseruare, qd' in sententia cōtinetur, & sic bene obli-
8 gor, sicut in quocunq; contractu. Sed † circa hoc quæro, [c]
c dixi, q per lit. contest. quasi cōtrahitur. Quæro quid in his quæ emergunt ante lit. cont. an in his dicatur quasi cōtrahi? Dico q sic, nam quāuis in eis non contestetur lis expresse, tamen quasi contestatur, c. prudentiā. §. iij. de offi. de leg. Si ergo quasi contestatur, ergo quasi contrahitur. l. de ætate. §. qui interrogatus. de inter. act. Nam in ipsa interrogatione & responsione quasi contrahitur, & tamē fit interrogatio ante lit. contest. eo. tit. l. j. &c. Item circa istud quæro, quare gl. exposuit hic cōtrahi, id est, quasi contrahi. R. ideò sic exposuit, quia quando aliquis quasi cōtrahit, utriusq; consensus non est necessarius, ut est uidere in negotiorum gestore, qui ignorāte domino, imò etiam inuito gerit. l. soluendo. ff. de neg. gest. Si autē utriusq; consensus esset necessarius, esset uerus contractus. l. j. §. de pac. Sed contra istud opp. tu dicis q hic non est consensus. cont. nam lex dicit, q ex sententia oritur actio in factū. l. actori. C. de reb. cred. & hic. Sed actio præsuponit obligationē ciuilem & naturalē, nam ex sola ciuili non oritur, ut Inst. de ob. in prin. sed utraque, ut no. l. iurisgent. §. quinimmò. de pact. & l. fideiussor. §. fideiussor. de fideiuss. licet hic est ciuilis tantū, ex sententia, quia ex sententia est actus ciuilis. l. actus legitimi. de reg. iu. quia actus ciuilis alium actū ciuilem inducit, non naturalem, non est aūt naturalis, quoniā consensu causatur. l. j. ff. de pac. hic aūt non est consensus, ut dicis, sed potius dissensus, quia iudiciū redditur in inuitū. l. inter stipulantē. §. j. de uer. ob. ergo, &c. Pe. soluit istud contrariū, & malè dicit. Dicit enim, q hic est quædā tacita obligatio, ex qua oritur actio ex re iudicata. alij dicunt q hic est uerus consensus, ex quo causatur naturalis. Nam in iudicio, quasi cōtrahitur, ut hic, sed omnis cōtractus habet in se consensum, d. l. j. de pac. ergo & quasi contractus, & per consequens obligatio-
9 nem naturalē. Nam † arguitur de contractu ad quasi contractum. ut Inst. de act. §. j. & l. impuberes. ff. de auto. tut. & l. si ex duobus. ff. de neg. gest. cum simi. Item ille dicitur consentire, qui causam contradicendi non habet. ff. sol. mat. l. ij. §. uoluntatē. sed lata sententia declaratur q ille qui condemnatus est, non habuit bonā causam, uel iustā contradicendi, ergo uidet consentire, & ex illo consensu nasci naturalē ex sententia, & ex quasi cōtractu iudicij. Itē coacta uolūtas, uoluntas est. l. j. C. ex quibus cau. infa. irro. & l. si mulier. §. si metus. ff. quod met. cau. ergo & consensus à quo causatur
10 naturalis. Item licitū est † arg. de sententia, ad ultimā uolūtatem, l. non est mirū. ff. de pig. act. sed ex ultima uoluntate oritur actio, ergo, &c. Item ille qui non appellat, uidet con sentire iudicatis. l. tutor. de ap. & l. ab eo. C. qūo & qñ iud. & dixi in l. interdū. ff. de cond. ind. Fran. de Pisis dicit aliter, & melius, q hic non sit tacita obligatio, ut uoluit Pet. nec expressa, ut alij uoluerūt, ut ff. dixi, imò potius sit ficta. Quod uidet satis suadere, ut hic dicit, q in iudicijs quasi cōtrahitur, à quo causatur naturalis obligatio. Hoc etiā uideo in quasi contractu, q tutor gerit negotiū infantis, & obligat actione tutelę ex quasi contractu, & sibi obligat infantem, qui nullū habet consensum. Hoc etiā uideo in negotiorū gestore, qui gerit negotiū furiosi, nullū habet cōsensum, ut de utroq; probatur Inst. de ob. quæ ex quasi contractu. §. j. & ij. Prætereà tex. est expressus Inst. de ob. quæ ex quasi contractu. post prin. q in quasi contractu nō est consensus. Prętereà de necessitate quasi cōtractus non est, q quis cōsentiat, ut probatur in omnibus legib. quæ de quasi contractibus loquūtur. Nam consensus dicit mihi actum simul fieri, l. consensu. de act. & ob. & l. j. §. de pact. Siue ergo accipiā contractum negotiorum, siue tutelæ, siue cōmunionis, ita quòd incido in cōmuni diuidundo, non est dare simul cōsentire. Nam si ego gero absentis negotia, certè nihil sentit mecum simul & bene dico, quòd ibi est consensus, quia ibi unus agit, & sic sentit. Item probatur in condictione indebiti, quæ dicitur obligatio ex quasi cōtractu, & tamen cōstat manifestè inter soluentem & recipientē consensum nō interuenisse, sed potius errorē, qui consensum impedit. l. si per errorem. ff. de iur. om. iud. tamen uideo quòd obligatur condictione indebiti. Nam licet consentiat soluendo, erat tamen in causa solutionis. gl. l. j. in prin. ff. de cond. indeb. Item in alijs, ubi dicam istū consensum fictū & subauditū à lege ex quo possit naturalis obligatio procedere, & iste est proprior modus loquendi, q lex fingat istū consensum, quàm si dicatur tacitus, uel uerus, ut illi dicere uoluerunt, & idem dicam in alijs quasi contractibus, in quibus dicam istum consensum fictum & subauditū à l. ex quo obligatio naturalis possit procedere. Vnde concludo, quòd ex sententia oritur obligatio naturalis causata consensu fi-
cto, qui dicitur esse in illo quasi contractu iudiciali, & sic o-
11 portet te intelligere. Item † illud quod facit iudex, uidetur facere pars, l. ob causam. C. de euict. l. j. §. hæc uerba. ne uis fiat ei. Prætereà de hoc non est mirandū, quòd lex præsumat consensum. Nam si lex facit quòd præsumatur contractus ubi nō est, l. j. C. de rei uxo. act. multò magis potest præsumere cōsensum. l. uendicantē. §. j. de euict. Nec potest procedere illud quod Pet. dicit, qd' est tacita obligatio, ex qua oritur actio, quia lex dicit, quòd extra id quod agitur tacita nascitur obligatio, & ideò non est uerum, q tacitè, nec expresse agatur. l. si is qui. §. si libero. ff. commod. Non est ergo uerum dicere, quod sit tacita obligatio, siue loquamur in personalibus, siue in obligatione bonorū, siue quocunque. semper resultat ex eo, quòd licet non sit expressum tacitè, tamen pars consentit. l. postq; liti. C. de pact. sed in d. §. si libero dicit extra id quod agitur, &c. At inter ipsos non agitur tacitè, uel expressè, sed agitur, ut dixi, ad id quod alij dicebant, qd' hic est uerus consensus, probant ipsi, quia in iudicio quasi contrahitur, &c. R. q hoc non procedit, nā non sequitur, omnis contractus habet in se consensum, ergo & omnis quasi contractus, quia hoc est falsum, ut patet Inst. de ob. quæ ex quasi contract. nascun. circa prin. & per totum. & sic non est ibi consensus, & tamen nō est mirum, si
12 est ibi naturalis. Nec ob. † possumus arguere de contractu ad quasi contractū, quia id est uerum, ubi diuersitas causarum non inducit obligationē, sed si diuersitas causarū est, ergo, &c. & quod sit diuersitas causarū, patet quia obligatio naturalis, ex quasi contractu causatur à cōsensu, sed in quasi contractu non est consensus, ergo in hoc nō sunt pares, ut dixi. Et si tu dicis, nonne actio & obligatio ex quasi cōtractu reperiunt̄ per totū tit. de oblig. ex quasi cōtractu ergo ibi est consensus. Sol. dico q non sequit̄. Est dare obligationē ex quasi cōtractu, ergo ibi est dare cōsensum, quia dico, q ibi est naturalis, s. ficta, quæ licet in ueritate non habeat consensum, tamen in ueritate lex fingit̄ sed si esset cōsensus uerus, uel tacitus, non dicerem̄ ficta, licet præsumpta obligatio causata à consensu præsumpto, & sic est arg. in §. nostro, q in quolibet quasi contractu sit dare obligationē fictam. Itē ad illud qd' dicūt, q qui nō habet causam cōtradicendi per d. §. uoluntatem, &c. R. q non est uerū, quia ibi loquitur in casu specialissimo, l. qui ad certū. ff. loc. coniuncta l. dotem. eo. tit. Prætereà posito quòd sit argumentū uerum tamen nūc nō est consensus tacitus, uel præsumptus, sed fictus, cum tex. ibi dicat, uidetur, q uerbum, uidetur, habet improprietatē denotare, & f. tion̄m. l. naturaliter. in prin. de acquir. poss. Item ad aliud quod dicunt, q coacta uoluntas, uoluntas est, &c. R. & dico quòd in iudicijs nulla est

la est uoluntas, etiã coacta, sed omnino in inuitũ redduñ, est eñ uolũtas ficta & nõ uera, siue dicas esse liberã uel coactam. Et si dicis, ueritas & fictio æquiparantur, l. si filius. ſ. si cer. pet. ergo sicut uera uoluntas & uerus consensus inducunt obligationẽ, ita & ficta debet inducere. Fateor argumentũ istud, q ĩ dẽ inducũt, sed disputatio nostra, in qua sumus, est solũ de causa inducẽte obligationẽ naturalem, ſ. an sit consensus uerus an fictus, an præsumptus, seu tacitus, & dico q fictus, ut ſ. dixi. Sed tũ circa hoc dicerẽ, q nõ est consensus uerus, nec tacitus, nec fictus, ad contrariũ respondeo, dico, q hic est ciuilis sola. quæ habet effectũ naturalis propter autoritatẽ statuentis, ut dicimus in rescripto principis, & in edicto prætoris, & hoc est qd' uoluit dicere Azo, l. frater à fratre. ſ. de cond. indeb. dicens q illa ciuilis habet effectũ naturalis. Sed circa hoc ego quæro, unde ista
13 † actio iudicati, seu in factũ oritur. Tex. hic dicit q ex re iudicata, qd' intellige, q oritur ex sententia nõ immediatè, sed ex obligatione quæ causatur ex sententia, tanq̃ ex materia, ut hic ſm Gul. Ad quod facit l. iij. ſ. soluisse. de re iu. & l. chirographis. ſ. habeo. de adm. tu. Qd' no. quia decidit q. †an
14 ista actio sit natiua, uel datiua, nam uidetur natiua, qñ ubicunq; est dare materiã, ex qua nasci possit actio, semper est natiua. l. iurisgent. post prin. ſ. de pact. Sed hic habes expressum, q est obligatio ex quasi cõtractu, & sic est natiua,
15 & non datiua. † Item quæro an ex sententia d interlocutoria oriatur actio in factum, sicut ex diffinitiua. Dic q sic. l. j. ſ. si quis ius di. non obtem. & l. cùm non soluùm. ſ. j. de bo. quæ lib. dixi ſ. de iureiuran. l. nam posteà. ſ. fi. Quæro, an quod hic dicitur, habeat locum in sententia arbitri : uide ĩ. de re
16 iud. l. j. ubi dixi in uer. quærit Dy. Venio ad ij. † no. in quo dixi, q iudicia & stipulationes æquiparantur. Et hoc colli ge arg. ad q. offertur libellus contra principalẽ, & procurator respondet, q litis contestatio uidetur inutilis, & quicquid ex ea sequitur, nõ ualet, sicut esset inutilis stipulatio, l. si unus interrogaretur, & alter respõderet. Illa enim persona intelligitur in stipulatione, quę fuit expressa, nulla alia. si ita stipulatus. ſ. Chrysogonus. de uer. ob. posset tĩ defendi, quia licet non acquireret procurator, nisi domino præsente, in iudicijs tamen sic. Vnde magis uidetur idem factũ domini procuratoris in iudicio, q̃ in contractu. ſ. de proc. l. in causæ. ſ. fi. Facit ſ. si quis cau. l. pe. Item alibi contra aliũ offert libellus, & alter respondet, & ualet iudiciã, auth. causa quæ fit cum monacho. C. de episc. & cler. C. de bo. ma. l. j. Non ob. hæc similitudo, quia in multis est differentia, cùm reddatur iudiciũ in initium, & nõ stipulatio. item in stipulatione contrahimus uerè, in iudicijs, quasi contrahimus. ut hic, quod est not. Venio ad certũ no. scilicet q actio non
17 fortitur naturam eius, in cuius locũ subrogatur, qd' exami na ut per Dy. l. si cum. ſ. qui iniuriarum. si quis cau. † Venio ad quartũ no. q origo actionis non debet attendi, de quo hic per glo. & Gul. Ex quo no, arg. † ad q. Super crimine, q ingerit pœnã sanguinis, nõ potest transigi. l. transigere. C. de transl. si fiat statutũ, q imponatur pœna pecuniaria, nõ uidetur q possit transigi, ut hic, quia non origine, &c. l. qd'
19 ad statũ. ĩ. de pœnis. Item facit † ad q. in l. pen. ſ. ad crimen. ĩ. de pub. iud. si statutũ imponit pœnam pecuniariã homicidio, an possit interuenire procurator, si attendimus originem, non posset, l. quãuis. C. de adul. & ibi no. Secus si non attendimus originẽ, ut hic tamen in hoc debemus seruare consuetudinem. l. cùm in fundo. ſ. si fundus. ĩ. de iure dot. & uide de hoc etiam per dñm meum, in l. seruum quoq̃. ſ. publicè. ſ. de procu. Venio ad quintũ no. quod dixi in sententia, &c. ad quod facit l. iiij. ſ. soluisse. & l. intra. de re iud. quod examinaui ſ. in primo no. ad quod tamen opp. gl. de l. fi. C. de usu. rei iud. & non sol. Dic q ideò

* *Currunt. Nisi contra tutorẽ: l. tutor. ſ. idem solent. de admin. tut. &c. Dicuntur centesimæ usuræ, quando intra annum æquipollent sorti: gl. l. eos. ſ. super. C. de usur.* I. Con. B.

ibi, quia odio usurarum, quia usuræ centesimæ non currunt. *

ADDITIO.

a *Scribit. Bar. l. si finita. ſ. si de uectigalibus. de dam. infe. in ult. col. intelligit istum tex. habere locum, quando in certa quantitate cõdemnatur filius, & non in publicatione bonorum. Item quando nec condemnatur in absentia, quod intellige quando semper fuit absens, secus si fuit litem contestatus, & posteà se absentauit, quia tenetur propter quasi contractum initum in contestatione, l. ij. ĩ. de prætor. stip. per gl. & doc. licet si in absentia cõdemnetur tenebitur pater. Sed hoc ultimum non est sine scrupulo, primò, quia ubi aliàs sententia nocet, tertiò nunquam nocet, quando fertur in absentem, licet sit contestata lis, l. qui repudiantis. ĩ. de offi. test. & Bar. l. cùm filius de uer. ob. Item quia iste tex. loquitur in quasi contractu sententiæ, quæ immediatè ordinatur ad id quod immediatè deuenit in sententia, quæ ratio cessat in quasi contractu, qui fit per contestationem. Io. de Imo. d. ſ. si de uectigalib.*

b *POMA. Celebratur. Fel. in rub. de re iud. & in c. quod ad consultationem eo. tit. Barb. cons. xiiij. ij. uo. Bal. cons. cccx. in ij. parte.*

c *Quæro. Sed quid de his fiunt ante litem contest. an quasi cõtrahatur? Bar. post gl. l. ij. ſ. j. de prætor. stip. & quid in his, in quib. lis nõ contestatur? Bar. l. nihil. C. de procur. & quod ibi dixi, idem dicas in iuramento, l. depositi. ĩ. eo. ſ. j. & adde quòd per sententiam etiam quasi contrahitur, si sit condemnatoria, secus si absolutoria, Bal. l. ij. C. si plur. una sententia. & l. eos. ſ. ne temere. in fi. C. de appe. & ista faciunt an incidenti, uel emergenti sit lis contestanda, Bal. auth. sed & si quis. C. de testib. & in l. ij. C. de ordi. cog. & ibi etiam dicit Bal. quod in exceptionibus non quasi contrahitur, & sic lis nõ contestatur, quia excipiendo nemo obligatur.*

d *Sententia. Bal. l. j. in fin. C. cõmi. uel epi. & Bal. post gl. d. l. cum non solum uer. necessitate. in uer. sequitur de bo. quæ lib. & ibi etiam Bar. & in l. à diuo. in prin. in ult. q. de re iud. per alios, & Imo. l. q. iuſsit. in ult. col. eo. tit.*

a §. EX FVRTIVA CAVSA. [a] Ex maleficio non datur hæc actio, nisi in quantùm locupletatur peculiũ. * Alios casus uide. & no. in l. cum ancilla. C. quod cum eo. Sed contra istum ſ. op. ſ. ſ. prox. Sol. ibi pater nõ conuenitur ex delicto filij, sed ex quasi cõtractu, & sic non ob. Demum ergo filio condemnato actione ex maleficio, pater conuenitur de peculio. Pone ergo, filiũ conueniri cõdictione furtiua, uel l. Aquilia, & est contumax. Quæritur primò, nunquid possit fieri missio in bonis filij. Videtur q non quia filio agenti & fugiẽti, id est, conuento, pater debet consentire, sed hic non consentit, ergo, &c. Sed circa hoc dico, quia interdũ filius fugiendo facit aliquem actũ, & tunc pater cogitur consentire: interdũ fugiendo nõ facit aliquẽ actum, & tunc non cogitur ei consentire, quod non est, ut ĩ. de euic. l. si dictum. ſ. pen.

* *Peculium. Amplius dic ut per Bar. l. si quis in tantum. nu. 11. C. unde ui. l. iij. ſ. sed utrũ. nu. 6. de minorib.* I. Con. B.

ADDITIO.

a *Causa. Sed quid in delictis, an pater teneatur pro filio de peculio? l. quoties. la ij. cum seq. & ibi per Bar. ff. de nox.*

1 *Delictum maius est in cõmittendo, quàm in omitendo.*

§. SI FILIVS FA. Qui obligatur saluã facere rempublicam, nõ obligatur de quolibet singulari. No. q pater obligatus, &c. de quo dic, ut ſ. in l. j. No. q non est recta allegatio de delicto in cõmittendo, ad delictũ in omitendo. l. & in totũ. ſ. fi. ĩ. de impen. in reb. do. fa. & l. si mora. ĩ. fol. mat. In contrariũ facit l. iniuriarum. ſ. si quis. de hono
1 rib. ĩ. de iniur. & l. Imper. ĩ. ad muni. Sol. ut no. in illis. † No. quòd maius est delictum in cõmittendo, quàm in omittẽdo. Opp. l. quoties. ĩ. ad muni. ubi tenetur in solidũm. Sol. aut pater cõtradicit expresse, & nõ tenetur, nisi de peculio, ut hic, aut non, & tunc tenetur in solidum, ut in cont. q est eo ipso, q scit eum esse decurionem, & nõ contradicit. opp. l. Lucius. ĩ. de admi. tu. ℞. ſ. dicta procedunt in officio publico autoritate & utilitate. Sed lex cont. procedit in officio publico autoritate, sed utilitate priuato. opp. Inſt. de excu. tu. ſ. j. Sol. aut tutor à iudice datur, & tunc qualitercunque pater approbat, tenetur, &c.

LEX IIII.

1 *Remittere, est dare.*

a PECVLIVM. [a] Hucusq̃ iurisconſ. exposuit uerba edicti, ex quo agitur tribus modis, scilicet de peculio, & de in rem uerso, & quod iussu. Modò est uidendum, quid sit peculium? Et ista lex diuiditur in quatuor partes. Nam

Nam præponit dictũ, secundò rationẽ dicti, tertiò illã probat, quartò illã limitat. Secunda ibi, nam cũ. Tertia ibi, sed hoc. Quarta ibi, ſ. uerò. Breuiter hoc intẽdit, Peculium sola uoluntate domini constituiť, interueniente traditione uera, uel ficta, secus si nulla traditio interueniat. No. generalẽ diffinitionẽ peculij. No. q illius est cessio, cuius est ablatio,
1 uel diminutio. Item no. † q remittere, est dare. l. si mulier. ſ. de cond. ob cau. No. q constituere se debitorẽ alterius, nõ est dare, quod ualet ad multa. Venio ad apparatũ, & opp. l. non solum. & l. quam Tuberonis. ſ. sunt quidam. ĩ. e. Sol. ut in distinctione quam ibi feci.

ADDITIO.

a *Peculium. Bar. l. fi. C. quòd cum eo.*

§. EX HIS. Hic ponitur conclusio ſ. dictorũ. & h. d. Peculium non põt constitui dño ignorãte, licet posset diminui, si seruus etiam ex delicto eius debitor constituitur. h. d. & habet duas partes, ponit primò qd' peculium ignorante dño constitui non potest. Secundò q ignorante dõmino diminui non potest. Secunda ibi, sed sæpè, &c.

a §. SI OPEM. [a] Iste ſ. cadit in summario præcedentis ſ. nam sicut ſ. diminuitur peculiũ ex furto serui, ita & qñ opem ipse facit in eo, qd' à fure cõsequi nõ potest. No. quod de peculio dominus nõ deducit hoc, quod aliunde cõsequi potest. Opp. & hic aduerte, quia fortis est, nam debes scire, quod dominus nõ deducit pœnã, sed simplicem rem à seruo subtractam. l. sed si damnũ. ĩ. eo. Item debes scire, q ferens opem furto, non tenetur condictione furtiua, hic aũt dicitur, q seruus opem ferens conuenitur in eo qd' nõ potest consequi à fure, ergo, &c. Sol. gl. duobus modis. Tu dic melius, ut ibi dixi, &c.

ADDITIO.

a *Opem. l. iij. cum seq. ſ. de cond. fur.*

§. SI AERE ALIENO. Hic dicit q sicut dirimit peculium ignorante dño, ita etiam augetur, & breuiter hoc intendit, Licet ipsum ius uniuersale dirimatur, corpora tĩ diminui non dicuntur. dixi. ĩ. de impe. in reb. do. fa. l. qd' dicitur. Gl. hic format unam q. dic ut in ea, &c.

§. NON SOLVM. In peculio uicarij, domini & ordinarij uoluntas inspicitur.

LEX XV.

DEPOSITI. In negotio gesto cõputatur contractus depositi precarij, & iuramenti delatio à filio facta. in §. peculium. qui sequitur, ponitur deriuatio nominis peculij, &c.

LEX VI.

DEFINITIO. Hic incipit prosequi uerba definitionis, & primò exponit, quid est hoc dictum, permissu domini. &c.

LEX VII.

a QVAM TVBBRONIS. Informis patientia [a] habetur pro consensu in his, quæ sunt modici præiudicij, secus si magni. h. d. Et ex his uerbis habes, q hæc uerba, permissu domini, non requirunt expressam permissionem, sed tacitã directè, uel per consequentiã, uel per quandam patientiam, &c.

ADDITIO.

a *Patientia. Bar. l. cum de in rem uerso. ĩ. de usur. seruo autem manumisso, an uideatur peculium ademptum, & cõtra quem agatur, Bal. l. ij. C. an seruus ex suo facto.*

§. PVPILLVM. Hic exponit uerbum, seruus, positum in definitione, &c.

1 *Nomina & actiones sunt tertium genus rerum per se*

Tertium. Quõ hoc intelligen dũ sit, no. lib. ij. Epit. c. iij. nu. 3.

1 a §. IN PECVLIO. Hic exponit uerbũ, qd' positũ est in definitione. No. † q nomina [a] & actiones sunt tertiũ * genus rerum per se, l. mouentiũ. ĩ. de uer sig.

ADDITIO.

a *POMA. Nomina. Car. cons. lxvj.*

LEX VIII.

NON STATIM. [a] Hic exponit uerbum, separatũ à rationibus dominicis, positũ in definitione.

ADDITIO.

a *Statim. Et quid operetur ista ademptio peculij. Imo. post Bar. & doc. l. si filio. la ij. fol. mat.*

LEX IX.

SED SI DAMNVM.

LEX X.

PECVLIVM. Aliàs est ſ. peculiũ. Hic exponit uerba, deducto eo, uide, &c. No. q peculium intelligitur, deducto q debetur. Facit q creditor eo ipso q succedit debitori suo, uideatur sibi soluisse de uniuersis bonis. l. si ei cui. ĩ. de euic.

LEX XII.

SI NOXALI. Si dominus noxali cõuentus, pecuniã præstiterit, deducitur de peculio; secus si ipsum seruũ. ex contractu uerò, uel quasi, indistinctè deducitur, qd' de naturali debito intelligitur à quo per deductionem liberabitur seruus, &c.

a §. EST AVTEM. [a] Quod semel deductũ fuit uerbo, & re, iterũ nõ deducet, sec' si ℞ bo tm deductio facta fuit.

ADDITIO.

a *Est autem Bal. l. fi. C. quod cum eo.*

§. QVOD AVTEM. De peculio nõ deducit qd' aliũ de quis cõsequi potest alia actione de peculio, in qua deductio pro actione succedit, &c.

§. NON SOLVM. Vbi est cõmunio serui & peculij, deducit unus socius, quod alteri debetur aliàs secus. h. d. usq̃ ad l. fi seruus.

LEX XIIII.

SI SERVVS. Si agitur de peculio uicarij, deducitur qd' ipse debet dño, uel ordinario. Item qd' ordinarius debet dño, secus de eo qd' ordinarius debet uicario. Item dñs nõ teneť de debito uicarij nõ habẽtis peculiũ, &c.

LEX XX.

HINC QVAERITVR. Marítus teneť de peculio serui dotalis simpliciter, siue ad se, siue ad uxorẽ pertineat. Fructuarius uerò, uel dñs simpliciter non tenetur, sed prius conueniendus est ille, ad quem negotium pertinet, & in subsidium deuenitur ad alium. Idem in pluribus bonæ fidei possessoribus.

§. INTERDVM. Fructuarius potest agere contra dominum & eõuerso, si peculium ad eum spectans non sufficit ad sibi debitum, &c.

LEX XXII.

a SVMMA. [a] Hæc actio competit de eo, q dolo conuenti in peculio esse desijt, qui dolus præsumitur, si ademptio, intricatio, uel in alium translatio indebitè facta fuerit. No. istas præsumptiones doli, de eo qui intricat peculium, qd' prodest ad multa. Secundò no. de eo qui transfert ad alium, cum suspicatur alium acturum, quia præsumitur dolus, q facit contra debitores, qui transferunt possessionem rerum suarum ad alium, &c.

ADDITIO.

a *Summa. & hunc tex. in uer. intricare allegat. Ang. in l. fi. de stip. ser. & pro singulari allegat etiam in l. omnes. ſ. lucius. de his quæ in frau. cre. & in l. Marcellus. ſ. res quæ. ff. ad Tre. & in l. iiij. ad l. fal. & in l. ij. C. de rep. har. dicit non esse alibi, q alienatio rerum pretiosarum, facit præsumere alienationem fraudulentam, quod no. ad l. omnes. ſ. Lucius. quæ in frau. cred. & Bar. l. societat. ſ. arbitrorũ. in q. an possit renunciari reductioni. ĩ. pro soc. & Ang.*

& Ang. Marcellus. §. res quæ.ad Treb.& in l.in quart.ad l.fal.& q. hic poßit admitti peculium in præiudiciũ creditorum,& quando præsumatur in fraudem.Ino.post gl.& Bal.l.si filio.la ij.fol.mat.

§ SI DOLO. Ex dolo administratoris tenetur quis in quantum est factus locupletior.

LEX XXVIII.

ET ANCILLARVM. Nomine ancillarum & filiorum datur actio de peculio.

§.CONSTAT. Hæres deducit quod sibi debetur.

§ SI SERVVS. Extraneo contra uenditorm & contra emptorẽ actio de peculio competit pro parte & insolidum, sed ipsi uenditor de eo qđ sibi, uel seruo eius debetur, non competit cõtra emptorẽ, emptori uerò cõpetit contra uenditorẽ, facta prius de suo peculio deductione.

§ SI QVIS. Vbi est cõmunio serui & peculij, quilibet cõueniturin solidum; & etiam respectu peculij, qđ est penes alterum, & quod præstiterit, ab altero consequitur. Habuistis ſ.eo.l.si noxali, cum seq.

LEX XXXI.

QVAESITVM. Quid in peculio sit tempore rei iudicatæ inspicitur.

a § SI CVM.[a] Hæc actio contra hæredem datur, quatenus ad eum ex peculio peruenit, sed filius, cum quo cõtractũ est, si est hæres, tenetur insolidum, & sibi contra cohæredem actio est cedenda.

ADDITIO.

a *Si cum.Bar.l.frater à fratre.de cond.ind.*

§ SI ANNVA. Exceptio quæ cõpetit autori, nõ transit ad successorem, si in eius persona causa cedendæ exceptionis deficiat aliàs secus. Ad euidentiam no.q̃ actio de peculio competit intra annũ contra eum, qui desijt esse dominus.

§ IN DOLO. Replicationes sunt temporales, sicut actiones.

LEX XXXIII.

a SI EX DVOBVS.[a] Electione unius ex plurib.nõ habentibus cõmunionem serui & peculij, alij liberãtur, sed de æquitate, in residuo cæteri tenebuntur, & quantum sit in peculio sententiæ tempore inspicitur.

ADDITIO.

a *POMA.Ca.& Alex.l.cum fundus.§.seruum suum.ff.si cer.pe.*

a § VENDITOR.[a] Si pro peculio pretiũ expresè non fuit constitutũ, is conuenitur, apud quem peculiũ reperitur, aliàs is qui pro peculio pretium nominatim recipit.

ADDITIO.

a *Venditor.Bar.l. frater à fratre. de cond.ind.Bal.l.ei qui. C. q̃ cum eo.Ca. conſ.cxxxiij.*

LEX XXXVII.

IN BONAEFIDEI. In contractibns bonefidei pater & dominus non solùm de peculio, sed etiam de eorum proprio dolo tenentur.

LEX XXXVIII.

SI CREDITOR FILII TVI.

§ SI SERVO. Qñ quantitas petitur ut species, ad aliã quantitatem nõ admittitur compensatio. Hoc autem qualiter procedat, dixi in l.cum fundus.§.seruum tuũ imprudens.ſ.si cer.pet.

§ SERVVM. Si cũ uno agatur, eius peculij, qđ fuit apud eum, qui quondam fuit socius, ratio nõ habetur, item si agitur cõtra emporẽ post annũ non habetur ratio eius, qđ est penes uenditorẽ, secus si intra annum, &c.

LEX XXXIX.

DEPOSVI. Vbi non est peculium; non potest actio de peculio tentari, sed est ad alias actiones cõgruas recurrendum.

§ SI NVPTVRA. Liberatio ab obligatione de dote ditione deducitur.

§ STICHVS. Quod debet dño seruus uicarius, q̃ non habet peculium, ex peculio ordinarij non deducitur.

§ SERVO. Contractus qui celebratur uenditione serui perfecta, ad peculium, quod penes uenditorem remansit, non pertinet.

LEX XLIX.

LIBERA. Nota istam l.facit l. cùm quis.ſ.de ſol.& l.cũ Cornelius.in fi.eo.tit.&c.

LEX L.

NON SOLVM. No.istum casum no.q̃ nuda ratio nõ constituit quem debitorẽ, & intelligas nuda, ab insertione causæ, & hoc innuit tex. hic, uel nuda, à præsentia partium, de quo dic pleniſs. in l.nuda.ſ.de don.

LEX LI.

EO TEMPORE.[a] Primũ decretũ non potest interponi occasione debiti, quod certũ est nõ posse exigi de presenti, licet possibile sit debitum iri. item pro futuro debito potest accipi fideiussor.

ADDITIO.

a *Tempore. Allegaui ibi in q.no.quam uide in l.ij. de requir.reis.& eam no. etiam allegat Bal.l.non dubium.in ulti.q.C.de legi.& eam no.alle.Bal.l.ſi. C.quod cum eo.*

§ ETIAM. Lite cõtestata in actione de peculio, naturale debitũ potest solui, & pro eo potest fideiussor accipi.

1 *Ex,& propter,quomodò differant.*

§ SERVVS. Pro eo q̃ p̃ libertate danda accipit bonæ fidei possessor, actione de peculio non tenetur ipse, sed uerus dominus, qui eum poterit uendicare. No.istam

1 † differentiã, [a] inter ex, & propter, quia ex denotat causam

a proximam, propter causam remotam. C.ſi ſer.extero.l.ſ. Similis est differentia inter ex,& ob,l.non dubium.C.de leg. & eadem est differentia inter de,& ex.l.j.§.nunc uideamus. ſ.de conſugen.cum emanci.lib.&c.

ADDITIO.

a *Differentiam. Dixi ſecundum Bal.l.ſed & ſi unus.de iniur.*

LEX LII.

a QVOD DEBETV.[a] Dubius est litis euentus, & qui ideò tenetur, quia actionem habet, eam cedendo liberatur. No.reg.j.quam probat gl.l.ab Anaſtaſio.C. mandati, &c.

ADDITIO.

a *Debetur.no.q̃ cedendo quis actionẽ liberatur, quod nunquam habet locũ ſi tibi obligatus eſſem ex culpa, uel delicto meo, quia etiam cedendo actiones non liberor.Io.l.ſi conſtante, §. ſi uxor ſol.mat.licet gl.ibi cõtra teneat & pro ſententia Io.eſt l.etiam.§.ſi.iunctis præcedentibus.ſol.mat.item fallit ſi quis uelit cedere actionẽ, quam habet contra ipſummet agentẽ eadem actione, quia cùm fieri non poſſet, non liberatur.Dy. & Bar.l. ſi filio.la ſ. in prin.ſol. mat.item eſt uerum, ſi culpa ei non poteſt imputari, quare non exigit, aliàs ſecus.l.Titio fundus.& ibi no.de cond.& demon.& Bar.l.iul. §. ſi uenditor. ſ. de act.emp. & gl.l.ij.§.idem Labeo.uerb.experiaris.ſ.ne quid in loco pub.*

LEX LIII.

1 *Monasterium uendicans monachum & obtinẽs cum patrimonio, tenetur utili actione de peculio.*

EX FACTO. Cum pater uel dominus actiõe de peculio personali conuenitur, in deducendo omni priuilegio anteponitur, secus si reali, licet inter creditores peculiares ille qui habet priuilegiũ præponatur. Item sufficit

sufficit quem esse dominũ, cũ de peculio cõuenitur. Itẽ patrimonium eius, qui se gerit pro libero, pro peculio remittitur.h.d.primo ponit reg.& tres q.secũdò ad eas rñdent p

1 ordinem.No.† ex isto uer.quid ergo.ar.q̃ si aliquis se gerit pro libero,& posteà monasterium aliquod eum uendicat in seruum cum toto patrimonio, q̃ monasterium tenetur de illo patrimonio utili actione de peculio, ut hic, &c.

LEX LVIII.

SI FILIVS. Si is de cuius peculio agitur, lite pendente decedat, quantum sit in peculio, mortis tempore inspicitur: si ei legetur peculium, tempus inspicitur, quo dies legati cedat, cum omni incremẽto, sed si legetur extraneo, rerum tantum incrementum accedit. &c.

LEX LIX.

VNI EX Hæredibus. Is cui legatur seruus hæreditarius domini, pro debito domini non tenetur.

Quando actio de peculio est annalis. Tit.II.

LEX I.

PRAETOR AIT POST.

LEX II.

a QVAESITVM. Est no.ad duo. Si in li bello proponãtur duæ actiones, quę electione tolluntur, procedit iudiciũ, si non opponatur. Item error[a] in quem q̃s deducitur assertione aduersarij, potest corrigi post diffinitiuam sententiam. Et sic ponе casum secundum tertiã lec. hic positã, & intellige hoc per in integrũ restitutionẽ ex cã iusti erroris, ut ſ.qđ cũ eo.in l.ſed ſi.in fi.& dixi i l.habebat. iu prin.ſ.de inſtit.& ſ.de cõſeſ.cũ fideicommiſſum. in prin.

ADDITIO.

a *Error. Et intelligit Bal.l.j.in j.col.C.de cond.ind.licet aliqui ibi aliter intelligant iſtum tex.*

De in rem uerso. Tit. III.

LEX I.

I II QVI. Actio de in rem uerso est necessaria, ubi deficit actio de peculio. Itẽ est utilis, ut si concurrat cũ agentibus de peculio, præferatur. Item si agẽs de peculio præoccupet, actio de in rẽ uerso extinguitur, si quod uersum est soluitur, aliàs secus, &c.

LEX II.

QVI NVMIS. Datum pro libertate, non uidetur in rem uersum, nisi quatenus excedit serui pretium.

LEX III.

QVOD SI SERVVS.

§ SI MVTVATVS. Sufficit negotiũ utiliter esse coeptum. Item si pluribus ex eadẽ causa cõpetit hæc actio, melior est condictio occupantis, &c.

LEX V.

SI RES. In reb.non necessarijs uerũ pretium, in necessarijs pretium conuentum inspicitur.

§ PLACET. Diuiditur in duas partes, Primò quando seruus gessit ab initio negotium peculiare. Secundò quando ab initio gessit negotia domini. Secunda incipit in l.& ideò uer.planè.& h. d. Si seruus ab initio peculiare negotium gerat, actio de in rem uerso locum habet: si seruus in rem domini uertat, animo dominum obligandi, secus si facto domini, uel alterius, sed facto serui non animo dominum obligandi. Sed si ab initio gerit negotium domini, cum quocunq̃ modo in rẽ domini uertatur, hæc actio locum habet &c.

Bar.super ff.uet.

LEX X.

SI PRO PARTE.

§.VERSVM. Non uidetur uersum, si non durat uersum.

§ SI DOMINI. Si pater, uel dominus soluit debitũ, non uidetur in rem eius uersum, & si pater uel dominꝰ cedat, desinit uersum, secus si donet, nisi animo remunerandi.

§ IDEM QVAERIT. Euanescit actio de in rem uerso, si dominꝰ cedat seruo, & remanet actio de peculio, nec reconualescit, si posteà seruus cedat, &c.

§ IDEM TRACTAT. Si filius unà cum patre correus soluat, uidetur in rẽ patris uertere, quatenus de pecunia ad patrem peruenit.

LEX XIII.

SI IN REM. Eo casu quo unus ex socijs potest pro peculio, quod est apud alterum, actione de peculio conueniri, eo casu potest conueniri, pro eo quod in rem alterius uersum est, si cessat actio de peculio, &c.

LEX XV.

SI FILIVSFA. Filius cõstituendo non dicitur in rem patris uertere, nisi soluat.

LEX XVI.

a QVIDAM.[a] Qui agit actione de peculio, cõsequitur quod superest, deducto eo quod domino debet: sed qui agit de in rem uerso, cõsequitur q̃ superest in eo quod dominus dedit pro re.

ADDITIO.

a *Quidam.Bar.l.ſi cũ dotem.§.ſi.in fi.ſ.fol.mat.Bal.l.in rebus. C. de iu.dot.*

LEX XVII.

SI SERVVS. Ad hanc actionem sufficit negotium utiliter cœptum, sicut in hac actione mandati, negotiorum gestorum.

§ CVM Sticho. De eo qđ datur uicario, si in rẽ domini uertatur, agit hac actione, ſm eius naturã. Si uerò in peculium ordinarij sit conuersum, respectu ordinarij habet hãc naturã, respectu domini naturã actiõis de peculio.

LEX XVIII.

QVAMVIS. Actio de in rẽ uerso cõpetit ei qui principaliter contrahit, ut in rem domini uertatur.

FILIVSFA. Si filius emit rem sibi necessariã, & ex tũc ipsam rẽ pater in ipsius filij funus cõuertit, in rẽ eius uersa uidet. Idẽ in actione de peculio uenit, qđ in rem est uersum, & sic post annũ hæc actio est necessaria. h.d. Primò ponit duo dicta Neratij usq̃ ibi At quin, ibi Paulus reprehendit Neratium in primo dictõ, ostendens ex die emptionis, nõ ex die funeris uideri in rẽ uersum, usq̃ ibi, funꝰ enim. ibi Iurisc̃ſ.ſm gl. ponit unũ dictũ, p̃ qđ respõdet tactæ obiectioni, scilicet q̃ in funerãdo nõ desinit uersum, uel pone casum in quo dictũ Neratij posset esse uerũ, ſm aliam lect. usq̃ ibi, factus. ibi respõdet notatis in secũdo dicto, dices, hoc casu actionẽ de peculio posse habere locũ, licet res desierit extare absq̃ dolo. Vltimò no.q̃ omnes istæ formulæ, ſ. de exercitoria & inſtitoria, de peculio, & similes, sunt adiectiua non principalia nomina actionum, ut hic in fi. quæ tamen adiectio est necessaria, &c.

LEX XX.

PATER PRO Filia. Si filia mutuum in alimenta cõuertit, tenetur pater de in rem uerso, si onus alimentorum ad patrem spectabat. h.d. istud prin. & l.ult.

§ SERVVS. Promissio tutoris nõ tollit actionem de in rem uerso contra pupillum. h.d.

Sequitur rub.q̃ iussu. in qua nihil scribo,* sed procedo ad librum sequentem.

* *Scribo. De quo hoc in ſumma habeto, q̃ ſi, filius, iuſſu patris contraxerit, aduersus patrem actio competit: l.ſi uerò. §. ſi quis. ff. mand. Etiam aduersus filium ſui iuris effectum: l.ij. ff. quod cum eo. l. Con. B.*

DIGESTORVM, SIVE
PANDECTARVM. LIB. XVI.

a *Ad senatusconsultum Velleianum.*[a] *Tit. I.*

ADDITIO.

a POMA. Velleianū.Ro.sing.cccxxv.Alex.l.in repudianda.ff.de acq.hær.

LEX I.

VELLEIANO. Per Velleianum mulieribus intercedentibus paratur exceptio, & in ueterem debitorem restituitur,seu instituitur actio. h. d. cum sequen. in quibus iurisconsul. summauit totum tit. & ponit hic casus, in quibus hic tit. locum non habet,&c.

LEX II.

1 *Conciliorum ordo seu forma.*
2 *Ista uerba,in ciuilibus,non impediunt actionē,licet in criminalibus impediant ipso iure,sed inducunt exceptionē,an impediāt litis cōtestationem.*

ET PRIMO. Hic ponitur ordo, qualiter deuentum est ad hoc senatusconsl. & eius uerba recitātur. & h.d. Mulieri intercedēti paratur exceptio per senatusc̄os.
1 Velleia.cuius uerba hic referuntur.† Et no. hic modum & ordinem in consilio. Primò enim fuit proposita quæstio,secundò consulitur super ea,tertiò fit reformatio, & ita fiant hodie reformationes. De quo dixi in l.ij.C.de decur. & in l.
2 omnes populi.s̄.de iust.& iur.Item no.q̄ †ista uerba, ne actio petitioue detur,non impediunt actionem ipso iure, sed exceptionē inducūt.l.j.s̄.ad Maced.& in l.j.§.j. ad Treb. & ibi dixi. quod est uerum in ciuilibus,in criminalibus impediunt ipso iure.l.j.§.fin.s̄.de alea.item dicunt quidam,q̄ propter ista uerba, actio &c.quòd talis exceptio impedit litem cōtestari.Gul.l.elegāter.§.si quis post.s̄.de cōd.ind.&c.

1 §. VERBA. †No.q̄ prouisio facta fauore alicuius, perditur propter dolum eius.l.j.& ij.C.si minor se ma.dixe.& l.auxilium.s̄.de mino. Quod no.quia potest ualere ad multa,&c.

§. OMNIS. Verbū, intercedere, comprehēdit omnem obligationem omnino,quam quis pro alio suscipit.

LEX IIII.

1 *Sciri debet id quod est causa exceptionis, ad hoc ut creditor teneatur exceptione.*
2 *Contrahens cum minore, uel muliere, non iuuatur quando scit eorum conditionem.*
3 *Intercedens pro aliquo,quando ipse,uel principalis primo conueniatur.*

SED SI EGO. Mulier intercedendo, Velleiano iuuatur,si creditor intercessionē sciuerit,secus si ignorauerit. Item mulier soluens,uel donans non iuuat.h.d. quam legē no.quia limitat multū uerba senatusc̄. No.ad
1 hoc† ut creditor teneat exceptiōe, oportet q̄ ipse sciuerit id quod est causa exceptionis. Opp. minor iuuatur propter ætatem, nec est necesse q̄ ille qui cōtrahit cum minore, sciuerit eū esse minorē, quod patet, quia beneficiū restitutionis in integrū, est scriptū in rem,& datur p̄ eū, qui omnino
a ignorauit.[a] l.in causæ.§.fi.de mino.† Sol. Q̄ñq̄ lex prouidet
2 alicui in odiū alterius tūc est necesse, q̄ ille qui p̄hit,sciat id q̄ est causa odij sui,ut in Macedoniano.l.iij.in prin. cōiuncta.l.in causæ.§.interdū.s̄.de min.Q̄ñq̄ lex prouidet alicui fauore personæ super certo p̄ctu,& tūc est necesse q̄ ille,in cuius præiudiciū uertit̄ ,puisio ista,sciuerit istū p̄ctum, ut hic, & l.si mulier.j.e.nisi sciuerit creditor illā mulierē intercedere,cessat Velleianum.Et ista sunt utilia ad multa statuta. Po
b ne,unum statutū [b] est hic,q̄† si aliquis ciuis intercessi pro forensi,debeat primò principalis discuti,nō obstantibus
3 aliquibus renunciationibus factis in instrumentis. Certe[a] ciuis non habebit istam exceptionē,nisi probauerit creditorem sciuisse intercedere istum quod no.

ADDITIO.

a *Ignorauit.l.j.& ibi glos.& Bal.ad fi.C.eo.q. ex eo q. pecunia peruenit ad mulierem,præsumitur probata ipsa principalis, nisi probetur fraus, quæ ex præordinatione præsumatur.& ita intelligit gl.l.ij.in uer.datiões.s̄.eo.*
b *Statutum.Et ista sunt utilia ad multa statuta,si statutū uult fieri excussionem in bonis principalis,nō obstante etiā aliqua renunciatione facta, non habebit locum,si creditor ignorauit intercessionem,& adde no.hic per gl. magnam,uide Bal.l.quæ dotis.fol.mat.& quæ no.in l.eū quid.si cer.pet.*

LEX VI.

SI FIDEIVSSORES. Mulier si fideiubet, uel aliū fideiubere mādat,iuuatur,Velleiano, si recipiens hoc sciuerit.h.d.cū l.seq.quanquā.No.q̄ in facto proprio, non est tolerabilis ignorantia. No. q̄ mandatum inutile, non impedit actionem neg.gest.&c.

LEX VIII.

QVAMVIS. Liberatio pignoris non est intercessio.hoc dicit.

§. SI MVLIER. Si mulier alicui promittit indēnitatē, non est intercessio.Quod dic plenè.l.tutor.j.eo.

a §. SI MVLIER.[a] Mulier iuuatur Velleiano, aduersus primum creditorē,& aduersus eū,cui est delegata,licet Marcellus aliter distinxerit.h.d.no.glos.mag.quæ non tendit,nisi ad positionem casus.& opi.Iul.est uera,&c.

ADDITIO.

a *Mulier.Bal.l.si mater.C.e.hic alleg.in gl.& per ea quæ ibi,& hic habentur.dicit Bal.q. si mulier promittit alicui debitori sibi soluere,id quod ipse debet alteri,nunquā habet locū senatusconsl.Bal.l.ij.C.de execut.rei iud.*

a §. INTERDVM.[a] Mulier intercedens, siue soluat, siue deleget debitorem,repetit, si alium deleget, exceptione iuuabitur.

ADDITIO.

a *Interdum.Bal.l.si unus.§.pactus.s̄.de pac.*

§. QVOTIES.[a] Hic loquitur de alio remedio Iurisconsulti,& dicit mulierē excluſa, actio restituitur in ueterē debitorem,licet liberatus sit contemplatione obligationis suscipiendæ per mulierem,&c.

ADDITIO.

a *Quoties.no.q. si te debitorem libero per acceptilationem cum hoc, q. tu scias q. Berta te intercedat,licet Berta intercedat,tamen acceptilatio nō ualet,& debitor obligatus remanet.Bal.l.j.C.e.*

§. SI CONVENERIT. Paria sunt, nullum dare ex p̄missorem,uel mulierem.

a §. MARCELLVS.[a] Acceptilatio facta mulieri tutę uel Velleiano, non liberat debitorem,sicut nec solutio, nisi sic soluerit, quòd repetere nequeat,&c.

ADDITIO.

a *Marcellus.Bal.l.iiij.C.e.Quid autem si mulier soluisset,uide j.eo.l.pen.*

§. QVANQVAM. Mulieri subductæ actio restituitur in omnes, qui per eius obligationem fuerunt liberati, non autem omnibus.

§. SI MVLIERI. Si creditor succedit mulieri,nihilominus actio restituitur in ueterem debitorem, sed si mulier debitori,non est restitutio necessaria.

a §. SI CVM Essem. Muliere ab initio cum alio contrahente,actio restituitur in ueterem debitorem.

§. ILLVD.[a] Muliere subducta, actio restituitur in eum, q̄ ab initio non potuit obligari ipso iure,uel in effectu.

ADDITIO.

a *Illud.no.ergo q. mulier ipso iure non obligatur.Et ita debet intelligi gl. & ibi per doct.l.j.C.de repu.quæ fiunt, in iu.uide in auth.si qua.C.eo.& in l. antiquæ.§.ne autem.C.eo.*

LEX X.

HAE ACTIONES. Restitutoriæ actiones,& institoriæ dantur contra hæredem,& in hæredem.

LEX

LEX XI.

a SI MVLIER.[a] Mulier non habet Velleianū, si creditor ignorauerit eam intercedere.

ADDITIO.

a *Si mulier.no.tamen ad intellectum,q. licet mulier in contractu se principaliter obliget,si maritus fideiubet, præsumitur color quæsitus,& mulier nō obligatur,Bal.auth.si qua.C.eo.nisi probetur pecuniam expensam in utilitatem mulieris. & ibi etiā ude quid si maritus & uxor se principaliter obligant,in eodē instrumento,an ualeat?Et ibi etiam quærit an maritus possit se obligare pro uxore. & tenet q.sic.Ale.Bal.cons.ccxix.ij.li. & cons. viij.iij.li. & quando mulier cōfitetur pecuniā uersam in suam utilitatē, an sibi præiudicet,& quando possit se,& sua obligare,Cast.cons.ccxix.*

LEX XIII.

ALIQVANDO. Si obligatio in effectu spectat ad mulierē, licet sit intercessio. Velleiano non iuuatur.

§. DE PIGNORIBVS. Nouatio quæ in effectu non ualet,non permittit ius pignoris.

§. SI SVB CONDITIONE. Frustra expectat̄ conditio,cuius euentus nihil operatur.

LEX XIIII.

SI MVLIER. Muliere sub ducta restituitur actio in ueterem debitorem,& eius fideiussorem.

LEX XV.

SI MVLIERI. Si mulier promittit alium ratū habiturum,quod ipsa gesit,non iuuatur Velleiano.

LEX XVI.

SI MVLIER. Mulier non iuuatur Velleiano, si debitor sibi soluit quod promisit.

a §. SI AB EA.[a] Mulier & fideiussor eius Velleiano iuuantur,& in primum debitorē actio restituitur.

ADDITIO.

a *Ea.Bal.l.j.C.eo. q. si fideiussor pro me rogatus intercedat,tamen exceptio huius senatusc̄on.competit sibi.*

LEX XVII.

VIR VXORI. Non sufficit creditori credere mulierem in rem suam intercedere.q̄ñ pro alio promittit, nisi diligentius perquisiuerit.

1 *Dos non potest solui mulieri constante matrimonio.*

§. SI MVLIER. Si mulier consentienti obligationi rei sibi obligatæ pecunia soluitur, Velleiano non iuuatur,aliàs secus. Q. no.per istum §.dicebat Iac.de Aret.
1 q̄† si dos soluitur mulieri cōstante matrimonio, maritus liberatur.Cy.l.j.C.si dos constan.mat.sol.fuc.cont.tamē est ueritas,quia ei nō potest solui, nisi ex causa.l.mutuus.§.manente.j.de iure.dot.& j.sol.ma.l.quamuis.& est expressum. j.de iure dot.l.fin.no.per.gl.j.sol.mat.l.ij.circa fi. gl. ij. Non ob.iste §.quia debet intelligi,q̄ hic soluebatur mulieri iam soluto matrimonio, uel si constante,intellige in casibus p̄missis.Opp.l.etiā.& l.iubemus.C.eo.Sol.& hæc uera, quia aliud est in liberando pignus,quod potest mulier,ut in cōtrarijs.Aliud est consentire, q̄ alij obligetur,& istud nō potest,quia est intercessio,ut hic,&c.

§. MVLIER. Si mulier cum alio mutuū,ut duo rei accipiunt,in causam necessariam, Velleiano non iuuatur, sed in causam uoluntariā eatenus iuuatur. quatenus
1 ad alium pecunia peruenerit. Inducitur ad q.per glo.† an duo rei uideantur inuicē fideiubere.Et gl. ponit hic totam q.disputatam,& doct. l.j.C. de duob. reis. Dixi in l. reos.in prin.de duo.reis.

LEX XIX.

TVTOR PVPILLI. Si mulier alicui propria obligatione indemnitatē promisit, intercedere non uidetur,secus si pro obligatione alterius.

Bar.super ff.uet.

§. CVM HABERES. Debitor delegatus,muliere intercedente antequā soluat, tutus est Velleiano, & si agat exceptione Velleiani repellitur. Gl. reuocat in dubium,quod sit uerius dictum,uel Aphricani, uel Iul.& breuiter distingue,ut in gl. &c.

LEX XXI.

SI PRO ALIQVO. Mulier si intercedit in rem suā animo nouandi,non iuuatur Velleiano,&c.

LEX XXII.

a SI MVLIERI.[a] Mulier quæ ex intercessione non dānificatur,Velleiano non iuuatur.

ADDITIO.

a *Mulieri. Sed quid si mulieri promissum est de indemnitate,uel ei data sunt pignora?Dic q. non tenetur,sed iuuatur.j.e.l.quidā Bal.l.j.C.e.tit.*

LEX XXIII.

a SI MVLIER.[a] Mulier quæ scienter uerū non respondet,Velleiano non iuuatur, secus si ignoranter,&c.

ADDITIO.

a *Mulier.Bal.l.j.C.eo.quem alle.ca.& ibi per eum.*

LEX XXIIII.

DEBITRIX. Ista lex dicit idem quod l.si mulieri.s̄.e. & aduerte,quia ratio tex. declarata per gl.non uidetur bona, quia si uerè intercessisset, nō esset liberata à debito,& sic damnificari non potuerit,&c.

§. SI SENATVSCONSVLTI. Per senatusconsl.actio statim restituit̄ in pristinum debitorem in eo statu,in quo erat.

LEX XXV.

SI DOMINA. Iussus,non est intercessio,sed est fideiussio.

LEX XXVII.

BONA. Velleianum non præiudicat ei,qui nō putat mulierem intercedere.

§. CVM SERVI. Mulier contrahens cum seruo. Velleiano non iuuatur.

§. VXOR. Mulier quę intercedit rem suā, Velliano non iuuatur.

LEX XXVIII.

SEIA. Verba enunciatiua à testatore prolata,creditoribus non præiudicant.

§. FVNDVM. Mulier quæ rem suam obligat, ut pecuniam pro alio soluat, iuuatur Velleiano aduersus creditorem scientem.

LEX XXIX.

a QVIDAM.[a] Mulier intercedēs iuuatur Velleiano,& actio restituit̄ in principalē debitorem & pignora.

ADDITIO.

a *Quidam.No.istum tex.no.ad limitationem l.si mulieri.s̄.e.& ibi dixi.& est tex.no.secundum Bal.l.j.C.eo.*

LEX XXX.

a SI DECIPIENDI.[a] Mulier decipiens non iuuatur Velleiano.

ADDITIO.

a *Decipiēdi. Quō probetur q. mulier uoluerit decipere. Bar.l.fœminis.C.e.*

LEX XXXI.

a SI MVLIER.[a] Adeundo non uidetur quis intercedere,nisi fraus creditoris intercesserit

ADDITIO.

a *Mulier.Bal.l.j.C.eo.*

LEX XXXII.

SI MVLIER. Velleianum prodest aduersus eum, cũ quo contraxit mulier & successori eius, ad rem & ad fructus, &c.

ITEM SI MVLIER. Si mulier uendidit fundum pro alio, iuuatur Velleiano. Opp. C.eo. l. senatus. in fi. Sol. ibi nec marit⁹ emit, nec aliũ interponit, sed mulier ipsa emptores inuenit, subaudi, & donauit, & pecunia nõ interceſsit. hic autẽ fuit color quæsitus, uel â creditore, uel â marito credito sciẽte, ita dicebat la. Opp. d. l. quamuis. §. planè. s̃. eo. fol. ibi uoluit delegare, hic intercedere. sed quare secus? R⁹. dicit Ia. q̃ non est ratio quæ est ꝑ. prox. §. & ideò dic q̃ hic fuit color quæsitus, & ita quidã habent hic gl. &c.

SI MVLIER. Si alius mandato mulieris intercedit, exceptioni Velleiani est locus, si creditor hoc sciuerit, aliàs secus. Vnde uide quandã gl. quæ inci. quid si, &c. Sed quæro cùm tunc ignorãtia esset in facto proprio. l. sed si ego. s̃. eo. Dic q̃ ex aliqua iusta causa credebat eam intercedere in rem suam, ut ih gl. & quidã habent in glo. & uide q̃ debeat iuuari. l. si Titius. ĵ. de fideiuſſ. & s̃. eo. l. si decipiendi. Sed dic, q̃ ibi fuit color quæsitus, hic non, &c.

z *Velleiani renunciatio facta per mulierem, an ualeat.*

a SI MVLIER. Si mulier in iudicio exceptiõi Velleiani[a] renunciat, Velleiano nõ iuuatur. † No. q̃ exceptio
x Velleiani potest renunciari, ut obseruat cõsuetudo, tamen in contrarium est ueritas, beneficium enim Velleiani est inductũ propter fragilitatem sexus muliebris. l. ij. s̃. e. Nam eo ipso q̃ renunciat, decipitur, l. interdum. s̃. de minor. & l. iubemus. C. eo. ad quod l. doli. §. diuersum. ĵ. de no. doc. l. fi. C. eo. Non ob. hæc lex, quia speciale est in renunciatione facta in iudicio, hic enim renũciauit in iudicio, & ex post facto.

ADDITIO.

a *Velleiani. Aduerte quia Bar. dicit, q̃ consuetudo indistinctè obseruatur, q̃ posit renunciari. adde tamen q̃, si sit mulier certiorata, cõmuniter obseruatur in beneficio Velleiani, q̃ renunciari possit. Dixit tamen hic no. Alb. de Rosa. q̃, si reperiantur in instrumento notarij ista uerba, & certiorata Velleniano renunciauit, q̃ non obstantibus his uerbis, poterit fieri interrogatorium notario, quid sit Velleianum, & si dicit se nescire, mulier poterit uti Velleiano, gl. l. generaliter. C. de ta. lib. x. dum quæsiuit, an notarius debet scire leges, & si diceretur notarium esse in loco testis. Respon. q̃, testi fiunt hæc interrogatoria, etiam secundum Bar. l. j. s̃. si cert. pet. & istud dictum hic etiam refert Ful. & de ista materia scripsi post Ro. l. sciendum. de uerb. ob. & adde q̃ quando renunciatio fit de consensu legis, ut in casu auth. matri & auiæ. non requiritur certioratio. Bal. l. j. ff. si quis in ius uoca. non ie. Bal. in addi. ſpe. tit. de renun. & concl. in ul. co. Ful. & ca. hic, doct. c. fin. de pac. in vj. & Bal. l. si mulier. Ia ij. C. eo. & Io. An. c. quamuis. de pac. in vj. in quacunq; renunciatione requiritur certioratio, de quo uide in l. fi. §. idem quæsiuit. post Bar. s̃. de cõ. ind. Adde q̃, mulier sit ſpecificè certiorãda. Bal. cons. liij. ij. li. & cons. xlvij. li. iij.*

a *De compensationibus.*[*a] Tit. II.

* *Compensationibus. Hic tit. non habet locum, de ſpecie ad quantitatem: l. q̃ dicitur. Vbi Bar. nu. i. ff. de impens. in reb. dot. fact. I. Con. B.*

ADDITIO.

a POMA. *Compensationibus. Fel. c. suborta. j. co. de re iud.*

LEX IIII.

1 *Compensatio an tollat debitum ipso iure.*

2 *Compensatio ad hoc ut tollat obligationem, satis est q̃ notificetur extra iudicium.*

a 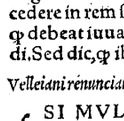 ER VM.[a] Fideiussor potest compensare q̃d
1 debetur reo principali, & sibi. h. d. cum l. seq. quæ incipit, si quid. uides hic tex. qui uidetur uelle, † quòd compensatio fiat & tollat
b debitum[b] ipso iure. Simile Instit. de act. §. in bonæfidei. q̃ omnes gl. intelligũt uerum, si opponatur ab homine. l. ij. s̃. eo. ibi, si paratus est &c. & in hac l. si quid. ibi, compensare, &c. Requiritur ergo uoluntas debitoris com-
c pensantis.[c] & ex hoc dico uobis, q̃ non est necesse[d] ad extinguendum debitum ipso iure, † quòd compensatio opponatur in iudicio, sed ubicunq; notifico tibi, quòd uolo
2 debitum cum credito cõpensare, ipso iure tollitur obligatio. hoc colligitur ex istis ll. dum dicunt, ipso iure, quasi nõ requiratur ministerium iudicis, &c.

ADDITIO.

a *Verum. Bal. l. tam mandatori. C. de non nu. pe. & gl. l. eius. C. eo.*

b *Debitum. Quid autem si tres erant creditores, & unus promisit curare cũ effectu, ne talis lis, uel molestia inferatur, an ipse posit opponere exceptionem compensationis, si conuenitur ex alia causa? Certè non, quia qui opponit exceptionem compensationis, dicitur agere. l. amplius non peti. rem rata hab. c. cum inter. de excep. Et si promisit, q̃ alij non agerent, ipse etiam non debet agere. l. uendicantem. ĵ. de euict. cum seq. l. j. §. q̃ autem ait. de superfi. Ita limita istum tex. & uide in fi. quod dicit. Bal. et Ful. l. filiæ licet. C. de collat. & de exce. extrinseca.*

c *Compensantis. Alex. cons. cxlix. uo. ij.*

d *Necesse. l. rei iudicatæ. §. j. ĵ. sol. mat. post. gl. Bar. l. si constat. C. eo. ti. & ibi multos casus in in quibus sit ipso iure. & in l. j. C. eo. Bal. l. tam mandatori C. man. & Bar. l. quod dicitur. in fi. ĵ. de impen. & sic permittitur fideiussori opponere exceptionẽ compensationis eodẽ modo uni ex reis, & prodesse omnibus. Bal. l. ex duobus. xiiij. q. ĵ. de duob. reis. per l. sed iul. §. idem ait duos. ff. ad Maced. Nam quando res, uel quantitas peruenit ad aliquem ex correis, omnes dicuntur ad inuicem fideiubere. l. uir uxori. §. fi. & ibi no. s̃. ad Velleia. l. si pro parte. §. fi. de in rẽ uer. Bar. & alij in prin. l. reos. de duo. re. & sic per istum tex. regulariter quando unus est creditor creditoris sui, nõ fiet ipso iure compensatio, sed requiritur q̃ opponatur exceptio, ut hic & l. q̃ Labeo. ĵ. eo. & l. si constat. C. eo. tamen quando unus esset debitor ipsiusmet, & sic unus et idẽ esset debitor & creditor, tũc ipso iure fit cõpensatio, seu distinguitur actio, qa est impossibile debitũ & creditũ esse in eodẽ subiecto. l. hæres à debitore. §. q̃, si stipulator. & ibi gl. uer. perimit. & l. uranius. in prin. de fideiuß. l. Stichum. §. aditio. de sol. ut uidemus in simili q̃d extinguitur debitum, quando debitor creditori succedit. l. si debitori creditor. ff. de fideiuß. & d. §. q̃, si stipulator. cũ fi. Nam homo non potest cũ esse ẽtu hanc fictionẽ inducere. l. si fortè. de castren. pec. Bar. l. si is qui pro emptore. in j. q. ĵ. de usuc. & l. si quis in fundi. de leg. j.*

LEX VI.

1 *Sententia lata super principali, non præiudicat in incidenti, q̃ possit pendere.*

2 *Exceptio rei iudicatæ potest opponi contra succumbentẽ in exceptione, quando id in modum actionis intentat, & quando non. nu. 3.*

a QVOD IN DIEM.[a]

ADDITIO.

a *Quod in diẽ. Bar. in extrauagã. ad reprimen. in uer. summariè. in ult. char.*

1 §. SI RATIONEM. † Sententia lata super principali, non præiudicat in incidẽti, q̃ potest per se stare. Item
2 & † qui succũbit in exceptione, opponit exceptio rei iudicatæ, si illud idem in modũ actionis intentat. l. si autẽ. §. j. s̃. de neg. gest. dic ut ibi dixi. Opp. C. de ord. iu. l. j. ubi sententia lata super principali, facit præiudiciũ in incidenti. Sol. ibi fuit de incidenti plenè cognitũ, hic uerò non fuit cognitum super cõpensatione. uel aliter, ibi sentẽtia super principali nõ poterat esse uera, nisi intelligat pronunciatũ super incidenti, hic secus. Istas sol. uidetur tãgere gl. s̃. de his qui sunt sui. l. pe. Ad fm opp. qui succũbit in exceptione, nõ repellit, si illud idem proponat in modũ actionis. ĵ. de euic. l.
3 uendicantẽ. & l. seq. fol. † Qñq; oppositũ in modũ exceptionis, tendit ad eundẽ finem cũ eo, quod proponit in modũ actionis, & tũc si succũbit in exceptione, obstat exceptio rei iudicatæ, ut hic. Qñq; tendit ad diuersum finem, & tunc si succũbit exceptione, nõ ob. exceptio rei iudicatæ, ut in contrario. Ita no. doc. C. sen. resci. non pos. l. peremptorias. Ego latius dixi in l. qui Romæ. §. duo fratres. ĵ. de uer. in l. & ex diuerso. s̃. de rei uen. &c.

LEX VIII.

IN COMPENSATIONE. Debitũ litigiosum potest in cõpensationẽ deduci. Opp. l. ubi cẽtum. s̃. de iud. sol. super eadem re nõ possent pendere duo iudicia per modũ actionis. d. l. ubi cœptũ. tamẽ possent pẽdere duo iudicia, unũ per modũ actiõis, aliud per modũ exceptionis. Item

* *Proximo. Hoc est, intra duos menses, l. auferetur. §. qui compensationem. ff. de iur. fisc.* Item opp. l. fin. C. eo. ubi de debito non liquido non potest opp. compensatio. Sol. licet lis esset contestata, intelligitur quod debitum erat liquidum, uel de proximo* liquidandum, aliàs non posset opponi, compensatio, ut in cont. &c.

LEX IX.

SI CVM FILIO. Illud quod peti poterat cum adiectione de peculio, deducitur in compensationem, fm gl. fortis est hæc l. &c.

a §. SED.[a] Filius potest obijcere cõpensationẽ de eo q̃d debetur patri, si de rato cauet. Opp. ad prin. huius l. & uidetur q̃ ex persona filij, pater nõ cõueniatur, nisi de peculio. l. depositi. per totam l. s̃. de pecul. Sol. uerum est, si cõtra patrẽ agatur, secus si excipiatur. l. ideò. ĵ. de rer. amot. Sed hoc uidetur mirabile, non emꝫ potest opponi cõpensatio, nisi de debito liquido, l. fi. C. eo. Item nõ potest opponi cõpensatio de eo q̃d potest elidi per exceptionẽ, sed illud quod pater debebat, non erat liquidũ. Item si conueniret pater, non teneretur, nisi quantũ uires peculij patiuntur. Ideò Iac. de Aret. & Richar. legunt aliter, q̃ principiũ loquat q̃n agit pater, uel dominus actione pro socio sibi quæsita forte ex contractu filij, uel serui cum ratũ habuit, unde socijs, & societati simul debetur. & ij. respõsum ibi, quamuis si ageremus. loquitur q̃n pater uel dñs nunc̃ egit, uel ratũ habuit. Nec ob. l. & ideò. ĵ. rer. amot. quia ibi agebat adiuncta persona filiæ, hic non. Et fm hoc bona est ratio, quia apponitur in §. prox. ibi, quia unus contractus est, ideò agendo uidetur approbare, & ratificare, &c.

ADDITIO.

a POMA. *Sed Ale. l. non solum. col. j. ff. sol. mat. in l. uero. in apost. ff. de sol.*

LEX X.

a SI AMBO.[a] negligentię ad negligentiam admittitur compẽsatio. Item debita ex paribus casibus compensentur.

ADDITIO.

a *Ambo. Dy. l. uiro. ĵ. sol. mat. & in reg. iuris. in pari. lib. vj. Et unum adde q̃, nunquã dolus cum dolo cõpensatur, quando dolus, uel secundũ delictũ, deberet attendi, l. si quis ad se fundũ. C. ad l. Iul. de ui. Io. d. l. uiro. post Dy. ibi, reliqua dic ut ibi per eum, ubi quærit, an ipso iure hic fiat. De materia huius l. uide Inn. c. intelleximus. de adu. quam alleg. Bar. l. cum mulier. sol. ma. & ibi dixit Inno. q̃ de pari culpa ad parẽ fit cõpensatio, secus si de impari ad imparẽ. Quid etiam in dolo. Bal. l. j. C. unde. vj. in ij. car. rep. & ibi Bar. in fi. Et quid si tu produxisti instrumentũ debiti contra me, & falsum, ego produco contra te instrumentũ solutionis, & falsum. Dicit Bal. in rub. de fid. inst. in uer. incidenter etiam quæro. q̃, uterq; punitur. quamuis licitũ sit mihi negare uerũ, si tu habes malã causam contra me. c. cupientes. in prin. in uer. malignantium. de elec. in vj. & cano. c. j. de inut. stip. tamen istud est uerum, nisi falsa probatio immiscatur. Bal. l. fi. in v. opp. C. e. Bal. & Imo. d. l. cùm mulier. & d. l. uiro. Adde quando exceptio doli tollatur replicatione doli. cas. cons. cccxvj.*

1 *Condictio furtiua oritur ex delicto.*

1 §. QVOTIES. Debitum ex delicto compensatur. No q̃ † condictio furtiua oritur ex delicto, licet gl. aliter dicat in l. si pro fure. s̃. de cond. furt. & ĵ. rer. amot. l. si mulier. §. fi. & ibi dixi.

LEX XI.

a CVM ALTER.[a] Quod ad impediendum cursum usurarum fit compensatio ipso iure, etiam si non opponatur ab homine. h. d. cum l. seq.

ADDITIO.

a *Alter. Bar. l. si. de cond. indeb. ubi quærit, an quod officio iudicis debetur, posit compensari.*

LEX XIII.

QVOD LABEO. Vna causa non potest operari circa diuersos effectus.

Bar. super ff. uet.

LEX XIIII.

QVAECVNQVE. Quæriꝫ utrũ ad delictũ, de quo quis est absolutus, possit opponi cõpensatio? Gl. uidetur tenere q̃ non, per hanc l. q̃d determinatur per Cy. l. ex causa. C. eo. dixi in l. procurator ad exhibendum. §. j. ĵ. rem ra. hab. &c.

ADDITIO.

a *Quæcunq;. Bar. l. si pœnæ. s̃. de cond. indeb. l. qui inuicem. in fi. eo. tit.*

LEX XV.

PECVNIAM. Debitum certo loco põt ubiq; cõpensari, habita ratione interesse, propter locũ. No. q̃ non ualens ratione loci agere, nõ prohibet cõpensari, &c.

LEX XVI.

SI CVM MILITI. Non potest uni hæredum cõpensatio opponi de eo, quod ad alterum peruenit.

a §. CVM.[a] Dies qui miserationis causa adijcitur solutioni compensationẽ non impedit. Opp. l. q̃d in diem. in prin. s̃. eo. Sol. hic tex. quem tex. not. q̃ ibi loquitur in die, qui adijcitur obligationi, hic indulgetur solutioni, miserationis causa. De quo facio magnũ festum in l. ita stipulatus. ĵ. de uer. ob. in ista q. utrùm in obligatiõe in diem, an ante diem sit nata actio & obligatio.

ADDITIO.

a *Cum. Bar. l. si donaturus. §. j. ĵ. de cond. ob causam. Fel. c. suborta. j. col. de re iud. & Alex. l. intra dies. ff. de re iud.*

LEX XVII.

1 *Condemnatus in mille & in quarto pluri, si non soluit intra decẽ dies, potest illud quartum compensare.*

IDEO. Pœna delicti cõmissi in annona ex causa annonæ potest compensari. No. arg. istius. l. q̃ ille qui est con-
a demnatus[a] ex forma † statuti de homicidio in mille, &
1 quartò pluri, quia non soluit intra x. dies, illud quartũ potest compensare, quia nõ dicitur pœna homicidij, sed pœna solutionis non factæ. ad idem. s̃. de in litem iur. l. j.

ADDITIO.

a *Condemnatus. Bal. l. j. C. eo. & l. fi. in v. opp. C. eo.*

LEX XVIII.

IN REM SVAM. Debito cesso, põt quis obijcere cõpẽsationẽ, secꝰ si nõ sit cessũ, licet alius creditor uelit, &c.

LEX XIX.

DEBITOR. De eo quod potest peti actione de peculio, potest obijci compensatio.

LEX XX.

OB Debitũ ex causa uictuali, non compensat̃. No. hic glo. quæ ponit tibi casus, in quibus non admittitur compensatio, &c.

LEX XXI.

POSTQVAM. Procurator qui obijcit compensationem, non debet timere debitum.

LEX XXII.

a SI DEBEAS.[a] De debito alternatiuo non põt opponi cõpensatio, nisi quantitas obligetur.

ADDITIO.

a *Debeas, &c. Bar. post gl. l. si seruus cõmunis. §. idem dicendum de fur.*

LEX XXIII.

ID QVOD. Nomine alterius non potest obijci compensatio, de eo quod ipse debet.

Depositi uel contra. Tit. III.

LEX I.

EPOSITVM. No. q̃ dictio, de, hic auget. De qua dictione dixi in l. si seruus. §. stichum ĵ. de leg. j. No. istam[1], quia magistralis est à capite usq; ad fi. &c.

a §. SI QVIS SERVVM.[a] Qui dat pecuniã, dicitur cõductor, qui recipit, locator. Item contractus innominatus [b] iudicatur secundũ cõtractus nominati naturam cui assimilatur, nisi aliud actũ fuerit. quem §. nota quia declarat multùm materiam locati, & conducti, &c.

b

ADDITIO.

a *Seruũ. Bar. l. si pecuniã, post med. de cond. ob. cau. & in l. naturalis. §. at cũ de præsc. uer. & Bar. l. si quis ante. de acq. pos. per istum tex. Bal. l. petẽs. C. de pac. q. ualet arg. de cõtractu nominato, ad innominatũ. Bar. l. cum proponas. C. de do. Et ad primam partem summarij, uide Bar. l. ij. C. loca Bald. cons. clxv j. lib. iij. Mat. no. xv j.*

b POMA. *Innominatus. Ro. cons. lxxxv j. in prin.*

§. SI TE Rogauero. Cui datur res perferenda, tenetur mandati, cui datur custodienda, depositi tenetur.

a §. QVOD Si in rem.[a] Qñ procdit cõtractus perfectus, & adijcit conuentio, quę põt cadere in nomẽ p̃ctus, potius inducit informatio primi, q̃ nouus contractus.

ADDITIO.

a *Rem. Bal. rub. C. eo. in vij. q. per illum tex. c. sicut dignum. uer. eos. de homi. Bar. cons. cxxxv j.*

1 *Depositi actio quando nascatur antequam dolus committatur.*

2 *Fideiussoris obligatio quãdo remaneat, defuncto principali sine hærede.*

§. IDEM. Pomp. Si res iussu meo deponit apud alium recipiẽtẽ pro me, ego teneor depositi, aliàs tenetur recipiens, & non ego, nisi hoc expresserim, uel fideiusserim, & tunc obligatio durat etiã principali sine hærede de-
1 functo. † Not. hic q̃ nascitur actio depositi, anteq̃ cõmittatur dolus, qđ declara plenè, l. si stipulatus sum mihi. §. j. ff.
2 de so. † Secundò no. q̃ principali defuncto sine hærede remanet obligatio fideiuss. l. si sine hærede. in prin. ff. de adm. tut. & l. Stichũ aut Pamphilum. in prin. & §. j. de sol. ad hoc opp. l. postq̃. in prin. ff. ut leg. no. ca. Sol. hæc est uera, debes aduertere, q̃ qñq̃ obligatio fideiussoris est cõmissa anteq̃ principalis persona extinguat, qñ q̃ est cõmittenda post. Primo casu fideiussor remanet obligatus, quocũq̃ modo principali subducto. l. hactenus. ff. de const. pecu. Secundò casu distingue, Aut loquimur in defuncto, & durat obligatio, & põt cõmitti, ut hic, licet nõ sit cõmissa. Ratio, quia est hæreditas quæ representat personã defuncti. Aut est captª ab hostibus, & tũc secus. l. postq̃. in prin. ut leg. no. cau. Ratio, quia non est hæreditas, nec q̃ persona representata, &c.

a §. AN In pupillum.[a] Pupillus tenetur de dolo eatenus quatenus locupletior factus est.

ADDITIO.

a *Pupillum. Gl. l. ij. & quod ibi Bar. ff. de fideiuss. & l. ij. ff. commo.*

§. SI APVD. In seruum manumissum non datur actio ex contractu ante facto, sed ex delicto sic. No. q̃ dolus qui purgatur per actionẽ descendentem ex contractu, non facit teneri seruum ex quasi contractu, secus si purget per actionem descendentem ex delicto, &c.

a §. INDE Scribit Neratius.[a] Quæ post lit. contestat. accidunt ueniunt in hac actione.

ADDITIO.

a *Neratius. Facit istę tex. q̃ si ego rei uend. in libello, & nullam mentionem feci, q̃ aduersarius possideret, uel desijsset dolo possidere, q̃ posśi in positionibus hoc reparari. Bal. l. edita. C. de eden. & Inst. de act. §. si minus. gl. §. si quis argentum. ff. eo. l. & Bar. l. in actione. de fun. post gl. ibi dixi in l. Publia. fin. ff. eo. secundum Spec. Et ex hoc etiam infertur quid si in accusatione omissus est locus, uel tempus, utrum in probationibus posśit suppleri? Spec. tit. de libel. concep. §. ad hunc tit. uer. cautus. & in tit. de act. & pet. §. j. uer. sed hoc quoq; præmittendum. cum pluribus, §. §. seq. usq; ad §. item scias & Bal. l. j. ff. si mẽsor fal. mo. dix. qui uidetur tenere q̃ non. Cogita per prædicta gl. l. j. §. si quis argentum. ff. eo. quam uidetur confirmare. Inn. in c. ij. de or. cog. Bar. l. denunciasse. §. quid tamen. de adul. lo. l. non solùm. §. sed ut probari. de oper. no. nunc. & ibi refert dominum Rap. consuluisse, q̃ si in accusatione accusans non posuit maleficium esse commissum tempore punibili, prout no. Bar. d. §. sed ut probari. licet postea illud probat. non sufficit ad condemnationem, quia probatio super inepto libello, non ualidat processum. Ang. l. eum act. de neg. gest. Spec. de offic. iud. §. de seruitute uer. quid si libellus. & Spec. tit. de senten. prola. §. qualiter. uers. si quid si lis. & Inn. c. examinata de iudi. Bal. l. j. ff. de iur. om. iu. & per alia. ff. alle. & Ang. d. l. cum actum. in fi. & Bal. d. l. si men. fa. mo. di. Bal. c. j. de mil. uas. qui contu. est. ubi dicit q̃ iudex non potest supplere, si plus est probatum, quàm petitum. gl. l. uerbum oportere. de uer. sig. Bar. l. libellorum. de accu. §. q̃ si libelli. & ob. Bal. l. generaliter. C. de epis. & cler. q̃ licet in libello non deducatur consuetudo, potest in processu deduci & probari. Et q̃ positiones sint extrahendæ de libello, tenet gl. cle. sepè. de uer. sig. & Bal. l. ij. §. q̃ obseruare de iur. cal. in fi. Ant. c. dudum. de decimis. cum gl. fiet. Hostien. c. que relam. de ele. q̃ suppletur libellus per sententiã, ergo & probationes, quæ à pari procedunt, l. lege Iulia petronia. ff. de man. Bal. c. domino guerram. §. ad hæc. hic finitur lex. Prædictis adde no. quæst. nam si secundum cõmunem opi. non potest fieri additio ad libellum. post lit. cont. secundum not. in l. edita. nisi in accessorijs, ergo non debet fieri talis suppletio per indirectũ, quia parum releuaret dicere, q̃ lit. contest. non posset addi. Quid si deduco unam causam, & probo aliam? potest sequi condemnatio in possessorio, non in petitorio. Bal. Ang. l. fi. in j. col. C. de anna excep. in l. j. in prin. & fi. C. ut in pos. le. & ibi dicunt per illũ tex. q̃ probationes tantũ quæ accumulantur ad libellũ, debent admitti. Bar. cons. ccxxiiij. Bar. cõs. cxlviij. lib. iiij.*

§. EST AVTEM. Depositarius statim potest conueniri ad rei restitutionem, nisi causa de nouo emergat.

1 *Dolus cõmissus in uendendo rem, non purgatur eum redimendo.*

2 *Depositi actione quis non tenetur per solum contractum adhibitum circa rem depositam.*

3 *Emphyteuta, qui rem sine licentia domini uendidit, postea recuperauit an incidat in commissum.*

a §. SI REM.[a] Dolus cõmissus † in uendendo, non pur-
1 gatur rem redimendo. Opp. l. sequitur. §. item Labeo. ff. de usuca. & §. de alie. iu. mu. cau. fac. l. ex hoc edicto. §. si quis. Sol. gl. q̃ hic uendidit & tradidit, in cõtrarijs solum uendidit. Ista so. est uera,* in se,
2 & no. † eam, q̃ per solum contractũ adhibitum circa rem depositã quis non tenetur de positi. Alij dicũt, q̃ ibi recuperauit possessionem, hic solum redemit. Hæc sol. nõ est uera, & est cõtra istum tex. qui dicit, semel dolum fecisti. Alij dicunt, est uera sol. ibi quoad alia excusatur, non quoad interitum. Istam tenẽt doc. & facit † ad q. de emphyteuta, q̃ uendidit rem sine sententia domini, & postea recuperauit, an incidat in cõmissum.* De quo p̃ gl. in l. iuris gentium. §. adeò. ff. de pact. Dy. ff. de usuc. l. sequitur. §. item. Labeo. & ibi dixi. & uidetur mihi q̃ de hoc habemus unicã rub. in x. co. de uasal. qui feu. uen. & rede. &c.

* *Vera. Sed cum non minus delinquat qui tradit, quã is qui uendidit meritò hæc sol. subsistere non posse uidetur. Satius igitur præstat dicendum, multùm referre, an post modicum tempus reuocauerit ut tunc non teneatur c. si qs ex. de reb. eccl. non alien. Secus si post longum tempus: l. si cum dies. ff. de arbit. I. Concen. B.*

* *Cõmissum. Dic q̃ sic. c. j. qđ iur. si post alie. feudi, uasal. reuoca. I. Con. B.*

ADDITIO.

a *Si rem. l. qui furtũ. §. fi. ff. de cond. fur. gl. & doc. l. quamuis. §. conductor. de acq. pos. Item facit ad aliam q. de qua Bar. l. si insulam. in vj. q. de uer. ob. & ad aliam q. de qua in l. si quis libellos. C. de ap.*

§. NON Solùm. deposito facto per seruũ nostrũ, uel in quem habemus usumfructũ, quæritur nobis actio.

a §. SI Rem à seruo.[a] Qui depositum restituit domino putatiuo liberatur, nisi sciens fecerit.

ADDITIO.

a *Seruo. Per Bar. l. si urbana. ff. de cond. ind. de prælato.*

a §. ELEGANTER.[a] Qui quasi de suo soluit, non uidet depositum reddere. No. hic, si soluerit tanq̃ suum, nõ liberatur. & dominus poterit agere depositi pro eo qđ habet, q̃ uidetur abs urdũ. Huius timore dicit gl. q̃ hic dñs cõsumpsit pecuniã, sibi solutã & sic reconsiliat cõsumptione. l. nõ omnis. §. fi. ff. si cer. pet. Istud nõ uidet uerũ, qñ. n. solui t pecunia quæ est recipiẽtis, nõ cadit recõciliatio, nec cõsumptio. l. sequit. §. Iana. ff. de usuc. ar. l. si filiusfa. §. si cer. pet. Dicendũ est ergo, q̃ hic pecunia fuit depositа & numerata unde

unde fuit translatum dominum in accipiẽtem; ideo illud quod fuit solutum, non erat accipientis, &c.

ADDITIO.

a *Eleganter. gl. l. si seruos. C. de act. emp.*

§. SAEPE. Cõuentio & spontanea oblatio facit depositarium teneri de culpa leuissima. Vide tex. ibi, & custodiam, s. ut teneatur de culpa leuissima, ff. de reg. iur. l. 3. ctus in fi. gl. quæ incip. no. quinq̃ casus. Vbi nõ facit eũ teneri de casu, sed de culpa leuissima. Est & sexus qui ponit hic in tex. ibi, sed si obtulit, &c.

1 *Indiuidua res dicitur, quæ tantam utilitatem præstat in parte respectu partis, sicut tota in toto respectu totius.*

a §. SI PECVNIA. Si depositum est diuiduum uni ex hæredibus, repetenti soluitur pro parte: si indiuiduũ, insolidũ, si quidem ipse caueat, aliàs deponetur. Quẽ casum no. quia multũ alleg. in l. stipulationes nõ diuidun. ff. de uer. ob. dũ tracto materiã diuidui & indiuidui, qa illa
1 † dicit res diuidua, quæ tantam utilitatem præstat in parte respectu partis, sicut tota in toto respectu totius, nam idem esset in pecunia.

ADDITIO.

a *Pecunia. Raph. l. ij. §. ex his. ff. de uerb. ob. ut ibi scripsi post Imo.*

§. APVD Iul. Si duo se hæredes contendunt, licet debitori soluere cui uult, exacta cautiõe, q̃ se ab alio defenderet. Et nõ sunt multi dies, quod ego feci hoc fieri, &c.

§. SI QVIS Tabulas. Opp. l. itaq̃ fullo. ff. de fur. Gl. soluit uno modo. Tu dic ut ibi plenè dixi, &c.

a §. SI QVIS Argentũ.[a] Qui petit speciẽ argẽteam, debet in libello inserere speciem, & põdus, nisi se ignorare iurauerit. Illud q̃ hic dicitur, iuranti succurrat. gl. intelligit quo ad hoc, ut admittat libellus, nõ quo an sniam posteà debet probari. Tu aũt hoc intelligas, ut dicã in seq. §. Quærit glo. quid de eo qui dubitat de speciẽ. Certè non admittitur, ut in glo. &c.

ADDITIO.

a *Argentũ. No. q̃ licet procedat libellus incertus, aliquo casu, tamẽ debet certificari per probationẽ. & ita istã gl. p no. alle. Bal. l. ij. in uer. sed nunquid C. de sen. quæ sine cer. quan. Bar. l. si in rem. in fi. ff. de rei uendi. Cy. l. edita. uer. nunc restat uidere. de eden. & Spe. ti. de lib. conce. §. iuxta. uer. sed in quo proderit. cum præcedenti.*

1 *Libellus quando agit ut cista sigillata deposita reddatur, quõ formetur.*

2 *Deposita sigillata res fuisse in cista quomodo probetur.*

à §. SIC ISTA.[a] Qui uas plenũ & sigillatũ deponit, si res ostenderit, de rebus singulis aget depositi, et si nõ ostenderit, simpliciter agere potest. An autẽ ego debeo probare in illa cysta signata tot res fuisse? gl. dicit q̃ sic, quæ p̃batio est ualde dura. Pro declaratione primò quæro, quã-
1 do † cista, uel aliud uas signatũ depositũ repetit, qualiter debeat formari libellus? ꝛ. q̃ ꝓpter hoc factus est iste §. in quo distingue, q̃ aut fuerũt singulæ res depositæ assignatæ, & tũc singulæ sunt petendæ. & in uer. q̃ & si res. Aut non sunt assignatæ, & tunc sunt opin. Nã Trebatius ait Cistã repetendã. & de singulis rebus nã agẽdũ. Labeo idẽ q̃ de necessitate de singulis rebus agi nõ põt. Autor legis dicit, q̃
2 hoc põt fieri nõ tñ q̃ sit necesse. Itẽ dicitur hic, † q̃ debet p̃bare res esse amissas, sed qualiter hoc probare debet, tex. hic istud nõ dicit. Inn. c. fi. ext. quod me. ca. hoc declarauit, ubi distingui. Aut cista nõ restituit signata p̃ dolo depositarij, & tũc res quæ in ea erãt, p̃babitur per iuramentũ, l. fi. C. unde ui. & ff. e. l. in depositi. & §. de in lit. iur. l. in actionib⁹. Aut non restituit signata ꝓpter aliquã culpã, uel casum, & tũc debet p̃bare plenè. Ita debet intelligi gl. & ita intelligit §. precedẽs. & q̃ ibi no. Potest enim intelligi qđ s. dicit, q̃ iurãti succurrat, s. iurãti in litẽ, quãdo per dolũ nõ restituitur. Roff. in libellis suis, in tit. de actio. in factum, &c.

ADDITIO.

a *Si cista. Bar. l. cũ seruus. de cõdi. & demon. in fi. in l. in actione. ff. de fur. & in l. inter stipulantẽ. §. j. ff. de uerb. ob. & in l. non solũ. §. sed ut probari. de ope. no. nunc. Spe. tit. de fur. uers. quid si res. Bar. l. cos. ad fin. fur. aduer. hau. cau. & Bal. rub. C. e. in prin. & in l. j. C. loc. Anch. cons. cclxxxix.*

a §. SI APVD Duos.[a] Plures depositarij ad rei restitutionem tenentur insolidũ, & etiã de dolo, si oẽs dolũ cõmiserint secus si alter tm̃. No. ad euidentiam, q̃ in actione depositi, locati & similibus, p̃hitur duplex obligatio. Vna est primitiua, hoc est, quę p̃hitur ad rẽ restituẽdã. Alia est quæ dicitur secũdaria, quę p̃hitur ratione doli uel culpæ. Modò pone casum in §. isto, & materiã istius §. declara bene, ut dixi in l. si ut certo. §. si duob⁹ uehiculũ. ff. cõmo.

ADDITIO.

a *Duos. Bar. l. reos. in prin. iiij. q. ff. de duo. reis. & l. iij. §. j. in ij. q. e. tit.*

§. SED SI Duo. Plures deponentes possunt insolidũ agere, si ẽ actũ q̃ uni possit solui, aliàs p parte tm̃. No. qñ agit ut cuilibet possit solui totũ, uidet q̃ q̃libet possit petere totum, & eodem modo alibi, qñ cõmittitur officium duobus ut s. insolidũ possunt administrare, uidet agi, ut quilibet teneatur insolidũ. l. antepe. de cur. bo. dan. Quę rit gl. quid in dubio. Dicit gl. in dubio pro parte, &c.

§. SI SIC Deposuero. Potest quis repetere depositũ ante tẽpus statutũ. Opp. l. in cõmodato. §. sicut. s. cõm. & l. sicut. C. de act. & ob. Sol. post obligationẽ p̃ctus nõlicet mutare uoluntatẽ circa id, ad qđ quis est obligatus alteri. sed si deposui apud te pecuniam reddendam post tempus, non sum tibi obligatus non repetere ante tẽpus, ideò possum uoluntatem mutare &c.

§. QVOD Autem. Depositarius nõ tenetur, nisi de dolo & lata culpa, & ideo re uendita per hæredem absq̃ dolo, non tenetur, nisi de eo quòd ad eum peruenit.

LEX V.

SI EI APVD Quem. In p̃ria depositi non iuratur in litem. Vel sic. In actionibus p̃rij s, in quibus de fide rupta non agatur, nõ efficit quis infamis. Quæro quid si in actionibus p̃rijs agere de fide rupta, an iurabit in litẽ? habuistis gl. in l. si pignore. §. post. ff. de pig. act. &c.

§. IN SEQVESTRVM. Contra sequestrum habet locum hæc actio, qua tenetur rem exhibere in loco conuento, uel in altero ex his, &c.

§. SI VELIT. Sequester non potest officiũ suũ deponere sua sponte, nisi ex causa, & tũc iudice interueniente. Quæro, quæ est iusta causa? ꝛ. fortè erat abfuturus, uel aliqua ex his causis interuenerat quæ ponũtur. l. filiusfa. §. fi. cum se. ff. de proc. & l. post litẽ. cũ l. se. Itẽ quæro, dicit hic, q̃ cito debet restitui, quæro qñ dicit cito? ꝛ. per l. si oleum. in prin. ff. de dol. quod no. &c.

LEX VI.

PROPRIE. No. hoc qđ dicitur à pluribus, secus si ab uno. l. si gratuitam. §. fi. de præsc. uer. cum l. seq. no. bene, &c.

LEX VII.

SI HOMINEM. In re aliena intempestiuè misericordiam exercere, dolus præsumptus est.

§. DATVR Actio. Quãdo dolus defuncti purgat per actionẽ descendentẽ ex p̃ctu, hæredes tenent insolidũ, nõ attẽto quantũ ad eos peruenerit. Opp. inst. de ppe. §. aliqñ. Gl. dicit q̃ ista regula fallit in certis casib. quos ponit, hic. Primus est in d. §. aliqñ. Sed hoc nõ est uerũ, nã ibi dolus dedit cãm p̃ctui, & sic p̃ctus fuit ipso iure nullus, unde nõ põt purgari p̃ actionẽ descendẽtẽ ex p̃ctu, meritò hæredes nõ dat insolidũ, ergo, &c. Itẽ fallit in actione in factũ, quæ dat p̃ mẽsorẽ, l. iij. §. pe. ff. si mẽ. fal. mo. dix. sed certè nec ibi fallit, qa nõ ẽ ex p̃ctu, sed ex delicto mẽsoris. Itẽ fallit in tributoria, ut ff. de trib. l. illud. §. fi. Certè nec ibi fallit, qa ibi non datur ex dolo adhibito in contractu. sed adhibito in
a dolosa distributione. Item fallit[a] in actione in factum, de edẽdo. l. fi. ff. de edẽdo. Certè nec illa nascitur ex contractu, sed datur à l. uel nascitur ex delicto commisso in non parẽdo iudici, quod est uerius. Item fallit, dicit gl. in stipulatione iudicatum sol. interposita, l. si cum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cau. Sed certè actio ex contractu erat accessoria ad actionem ex delicto. Prætereà ibi post mortẽ desijt interesse

de præterito. Itē fallit in actione in factū de precario. l. quæsitum. §. fi. ff. de preca. Ratio est, dicit gl. quia precariū ad hæredem nō transit. Ista ratio nō uidetur bona, nā necp̄ mandatū necp̄ societas transit ad hæredem, & tamē ex dolo defuncti datur actio cōtra hæredem insolidū. l. ex depositi. ff. de act. & ob. Dic ergo, cp̄ ratio est, quia actio de precario nō oritur ex cōtractu, sed est datiua, datur enim à prætore, l. cū precario. §. j. de preca. Sed si ageret actione præscr. uer. quæ continet uim precarij, l. ij. §. j. ff. de preca. quam certum est oriri ex contractu, l. iuris gent. §. j. ff. de pac. tunc daretur contra hæredem ex dolo defuncti.

ADDITIO.

a *Fallit. Fel. c. constitutus. in fi. de test. & Alex. cons. ciij. uol. j. & cum Iac. & An. de re iud.*

§. QVOTIES. Qñ nummularij foro cedūt, potior est causa deponentiū, & usuras non recipientium, & interea qui prior est tēpore, non est potior in iure. Vel sic, Causa depositi præferr cæteris etiam priuilegiatis, nisi deponens, usuras receperit. h. d. cum l. seq. & fi. huius l. in uer. planè. intelligo de expensis quæ fiunt in cōseruatione bonorum, & uēditione. l. scimus. §. in computatione. C. de iur. delib. & l. j. ff. ad l. Falc. &c.

LEX IX.

IN DEPOSITI. In actionibus bonæfidei quilibet hæredum tenetur insolidum ex dolo, seu facto proprio, ex facto autem defuncti, pro hæreditaria portione. Hoc est uerum in actionibus bonæfidei, secus in actionibus stricti iuris. l. ij. §. fi. & l. ead. §. Cato. ff. dē uer. ob. & ibi plenè dixi.

LEX XI.

1 *Monacho aliquid deponenti, an solui possit sine Abbate.*

a b QVOD SERVVS. [a] Licet [b] per contrahentem alterī quæraī actio, tamen ei potest solui, nisi sit causa iusta credendi eum, ad quem pertinet, permissm non

1 fore. quā legem nō multū curo, † quia ualet ad monachos, qui deponunt aliquid, nūquid possit eis solui, cū sit quæsita actio abbatī. l. si unus. ff. de pac. & l. si seruus. ff. de sol. &c.

ADDITIO.

a *POMA. Seruus. Ale. consi. ciij. ult. col. uol. iiij. Bar. l. filius. C. de pac. Bar. l. eū qui ita. §. qui sibi. ff. de uer. ob. Bal. auth. hoc ius porrectū. C. de sac. san. ecc. q, si mutuo sacerdoti, licet non conuertat in utilitatem ecclesiæ, tenetur ipse sacerdos. Et qualiter cōtra monachum, uel monasterium, & qua uia agatur, auth. causa quæ fit cum monacho. & ibi Bal. C. de epis. & cle. Bal. l. nō seruum. C. de rei uen. q, si seruus, uel monachus, detinet rem, dominus & Abbas debent conueniri. Inn. c. quantò. in gl. in uer. monasteria. de offi. ord. An autem ex contractu prioris claustralis, guardiani, uel castaldi, ecclesiæ obligentur? Bal. rub. de exerci. Sed quid si mulier mutuat, uel delinquat, an præiudicet marito in dote? Inn. c. per uestras. de do. int. uir. & ux. Bal. l. j. C. qui res. iud. non sunt. & in rub. C. eo. in. ij. q. Bar. l. filiæ. ff. de sol. ca. hic, et Bal. l. cūm filius. in fi. ff. si cert. pe. ubi hic limitat procedere in uera solutione, secus in ficta, l. fugitiuus. de sol. Adde quando monachus obliget Abbatem ex mutuo, Abb. cons. lxxxviij. lib. j.*

LEX XII.

SI IN ASIA. Quod est fiendum in re deposita, in dubio intelligitur expensis deponentis, nisi aliter fit actum.

§. DEPOSITVM. [a] Res ibi debet restitui, ubi deposita est, nisi alibi expensis petentis petatur, &c.

ADDITIO.

a *POMA. Depositum. addidi ad Bar. l. fraudati. ff. de publi.*

§. CVM SEQVESTRO. Actio depositi sequestraria datur contra hæredes.

§. QVEMADMODVM. Post litem contest. rei periculum pertinet ad depositarium. Hic gl. facit mentionem de opi. Io. & Mar. utrūm debeat distinguī, an res erat peritura penes actorem, uel non. uidebitis statim in l. si plures. ff. eo. tit.

LEX XIII.

1 *Comparens uel hæres, uel procurator, ut constituat debitorem in mora, debet per instrumentum ostendere se esse talem.*

2 *Litigans usq; ad aperturam testium, uel productionem instrumentorum, potest habere iustam causam litigandi.*
Et ideò ante non condemnatur in expensis.

a SI QVIS inficiatus. [a] Ab ea die qua quis cœpit habere iniustam causam litigandi, uidetur dolo malo fa

b cere, & ad eum periculū spectat. ex hac l. anno isto [b] col

1 ligi tibi duas practicas. Vnā † cp̄ quando tu protestaris mihi tanquam procurator, uel tanquā hæres, cp̄ ego soluā tibi, debes mihi facere fidem per instrumentū, quo modo tu sis procurator, uel tu sis hæres, aliàs ego non constituor in

2 mora, ut hic, & dixi in l. cp̄ te. ff. si cer. pet. † Secūdò no. cp̄ po-

c test esse, cp̄ quis habuit iustam causam [c] litigandi usq; ad aperturam testiū, uel ad productionē alicuius instrumenti, tunc incipit habere iustā causam litigādi, quia fortè ex dictis testium, uel ex instrumēto cognoscet actorē habere iu-

d stitiam, quod prius probabiliter ignorauit, & ideò [d] condemnabitur in expēsis factis ab illa die in anteà, non in factis retro. Casus est hic, & ideò lex uolens dare consiliū, cōsuluit cp̄ statim cum alicui est notū in iudicio se non habere iustitiam, desistat à lite, & per hoc excusatur ab expensis & à calumnia. l. destitisse. ff. de iud. & ibi dixi, & ideò producas instrumentum quantò citius poteris, &c.

ADDITIO.

a *Inficiatus. Bal. rub. C. e. in j. q. in uer. ex hac l. anno isto collegi tibi duas practicas, & c. ista limitat Bal. l. si legatum. ff. de eden. Et aduerte quia Bar. in l. de pupilla. §. qui procuratorio. j. opp. & ibi clarius Imo. ff. de ope. noui nū. dicit hic esse uerum, quando instrumentum ostenditur in publica forma in iudicio, & datur copia ut possit deliberari. Nam si postea nulla causa allegetur iusta contra instrumentum, licet instrumentum negetur uerū. nō ob. & releuat procuratorem ostendentem tale instrumentum ab omni satisdatione de rato, perinde ac si ipse dominus talem actum faceret. Secus ex sola ostensione instrumenti extraiudiciali, quia tunc non redditur ius certum si negetur instrumentum uerum, quia multa possunt obiici contra instrumētum. Ita intelligatur tex. & quod ibi dixit Bar. d. §. procuratorio. sed utquid lec. ad quod facit quod no. in l. nomen. C. quæres pi. ob. pos. Et ista faciunt ad intellectum eius, quod alibi dicit Bar. cp̄, instrumentum facit rem manifestam, ut ipse dicit ff. de op. no. nu. in l. j. in princ. uer. uenio ad q. Adde tamē quod dixit gl. multum fin. in cle. causam. in uer. appellanti. de elec. Hanc gl. alle. Bar. l. non solum. §. morte. de ope. no. nun. quæ uidetur uelle, q, in casibus, in quibus requiritur propria & uera scientia domini, non sufficiat si sit denunciatum procuratori, etiam cum speciali mandato, & illud etiam ostendat, quod no. & quando requiratur uera scientia domini & quando procuratori præiudicet, l. procurator. in prin. de trib. & l. apud Celsum. §. quæstum. ff. de do. excep. Bar. d. §. morte. & in l. pater. §. ex quo. ff. de ad. tut. Ro. cons. cclxxxviij. ubi uide an requiratur scientia in domino, & an sufficiat q, procurator sciat.*

b *POMA. Isto. Alex. cons. xlj. uo. iiij. & cons. xcv. aliàs lxxv. ubi plenè Fel. c. exceptione. de exc. Ale. consi. ccl. in ul. col. uol. ij. & cons. ccxix. uo. ij. Cor. sin. suo inci. procurator. Alex. l. de pupillo. §. qui, procuratorio. ff. de no. op. nun. Bal. c. eam te. de rest.*

c *Causam. Bal. auth. generaliter. C. de epis. & cle. Bar. d. l. qui in alterius. de re. iu. & in l. prouerandum. §. si autem alterutra. de iu. et in l. si rem. §. fi. de pi. ac. & quid in criminalibus? Bar. l. j. in prin. in ad tur. in uer. uenio ad uer. quæri potest ad prædict. Bar. d. §. siue autem alterutra. Sed istud consi. est sanè intelligendum, nisi sibi fieret notum per instrumenta, uel testes deponentes de facto proprio ipsius litigantis, quia ipse præsumeretur fuisse in dolo, uel saltem lata culpa. l. quanquàm. ad uelle. & ideo non debet euitare condemnationem expensarum. l. eum quem temere. de iu. Inst. de pœna temere litigan. §. j. cum si. Et eodem modo debet limitari ista doctrina, qd' ubi in causa appellationis feratur sententia ex nouis actis, uictus debeat absolui ab expensis. Bar. d. §. siue autem alterutra. Rot. conc. cclx. Ale. cons. ccx. uo. ij. & cons. xcv. eo. uol. Cu. cons. lxxiij. Fel. c. quoniam contra. de, pb. & c. fraternitatis. j. col. de test. & c. exceptionem. uer. subdit Bal. de excep. et Fel. c. pastoralis. in fi. de iud. Ale. cons. xc. co. fi. uo. ij. alias. iij.*

§. COMPETIT. Pro re deposita non competit condictio antequàm committatur dolus. Opp. ff. eo. l. j. §. idē Pomp. uer. quid enim & §. est autem. Sol. actio depositi competit statim ante dolum commissum, ut hic, condictio furtiua non, ut ibi. Et de hoc dic plenè in l. si stipulatus sum mihi. §. ff. de sol.

LEX XIIII.

SI PLVRES. Debitum est reddendū maiori parti hæredum. Opp. ff. eo. l. j. §. si pecunia. Sol. Aut res est indiuidua, & tunc uni soli occurrēti est restituenda, ut ibi: aut est indiuidua, & tunc habet locum distinctio l. nostræ, quia aut

aut uenit maior pars, & ei restituitur tota, ut hic, &c.

a §. SIVE Autē. Si res deposita perijt eo mō, [a] quo esset peritura apud deponētē, depositari [b] liberat. Iste tex. facit multū pro opi. Mar. cont. Io. de quo plenè in l. quod te. ff. si cer. pet.

ADDITIO.

d *Modo. Imo. l. cum res. §. j. de leg. j.*

LEX XV.

1 *Ille contra quem agitur actione depositi, uel commodati, potest opponere exceptionem proprij dominij.*

2 *Dominij proprij exceptio, in remedio l. si quis conductionis. C. locati non admittitur.*

a 1 QVI REM. In re ppria nō cōsistit [a] depositū, ideò de positi agi nō pōt, idē in cōmodato, & precario. † No. cp̄ ille ꝯ quem agit depositi, uel cōmodati, pōt oppo nere exceptionē. cōt. ff. cōmm. l. ita ut si fur. C. loc. l. si qs conductionis. & l. j. §. si prædo. ff. eo. Sol. Si uolo opponere exceptionē de dñio alterius, nō possum, quia p hoc nō impedi tur cōtractus cōmodati. Pōt enim cōmodari res aliē. d. l. ita ut si fur. Idē i deposito. ff. e. l. j. §. si prædo. Sed si uolo oppone re exceptionē de dñio, pprio, tūc si agit depositi, cōmodati, uel simili actiōe ex ꝯctu, possum opponere, ut hic, qa dñiū ppriū impedit ꝯctū, & per cōsequens obligationē, & actio

2 nē ex ꝯctu, ut hic, cū si. Sed † si ageret cōditione ex l. si quis cōductionis. C. loc. nō possum opponere exceptionē dñij proprij, ut ibi. Cōtra ille qui scienter in rē ppriā recipit cōmodatū, uel cōductionē, uidet eā donare. l. si aliquā rem. ff. de acq. poss. ergo nō pōt opponere exceptionem dominij proprij. Huius timore haberemus intrare in illam materiā difficilem l. si aliquam rem. sed ibi plenè dixi. Cy. tangit ali qualiter in l. qui rem. & l. ad probationem. C. loca.

ADDITIO.

d *Consistit. Limita per l. certè. §. fi. ff. de precar. & no. hic in gl.*

LEX XVI.

SI IS APVD Quem. Deponens primus non habet actionem ꝯ tertiū depositariū, nisi prius ei fuerit cessa.

LEX XVII.

LICET Deponere. Apud sequestrū plures tm̄ depoñūt, & tūc possessio amittit. No. cp̄ rei sequestratę p dit possessio, qd' intelligū doct. qñ depositū fit ex cōsensu utriusq; partis, ut hic, & l. interesse. puto. ff. de acq. pos. Secus si fieret autoritate iudicis ꝯ uolūtatē ei', q primò possedit, ar. l. iij. de acq. pos. Ita tenebat Iac. but. & Ia. de Are. Cyn. C. de, phi. seq. l. j. in ij. q. dixi plenè in d. l. interest puto, &c.

LEX XVIII.

DE EO QVOD. Alias l. cp̄ tumultus. actio depositi in quatuor casi. ꝯ hęredē ex dolo defuncti dat in simplū, & intra annū ex dolo hæredis, sm̄ suā naturam.

LEX XXI.

SI APVD Filium. Emancipatus tenet de depósito ante sibi facto. Idē in seruo manumisso. Opp. l. Pomp. in negotijs. ff. de neg. gest. & l. j. §. si apud. ff. eo. Gl. ponit plures sol. Ego credo illam ueram, s. cp̄ seruus non teneatur de posito, sed rei uendicatione, uel condictione furtiua. &c.

LEX XXII.

SI DVO Hęredes. Si plures hæredes depositarij separatim dolū cōmittūt, quilibet tenetur p parte, ubi uerò cōmuniter, quilibet tenet insolidū, sed si ad rei restitutionē agit, cōdemnatio fit p parte. Primò loquit quādo dolus fuit commissus pro parte. Secundò quando dolus fuit commissus insolidum, & sic in istis duabus partibus quæritur de obligatione accessoria, quæ ꝯhitur ratione dolī uel culpę. Tertiò loquitur de obligatione primitiua, quę ꝯhitur ad rē restituendā. Secunda ibi, cp̄ si. Tertia ibi, planè. Gl. no. ex isto fi. cp̄ actio p ponit insolidū, & cp̄ cōdemnatio fit p parte. Et sic intelligit istum uer. planè, cp̄ loquit in casu

1 præceden. Hæc lec. nō placet, † qa obligatio prin. quæ ꝯhitur ad rē restituēdā, nō trāsit ad hæredes, nisi p parte, l. iij. §. hæres. ff. cōmo. Nō ergo est dicēdū, cp̄ libellus datur insolidū, nisi dicamus unū hæredē conuentū rē insolidū posse dere. d. §. hæres. tūc fieret petitio, & cōdemnatio insolidum. Dic ergo cp̄ iste uer. planè. loquitur alio casu, cū §. dixi ut dixi §. diuidendo literā. Nā §. loquit de obligatione secundaria, quæ cōtrahit ratione doli, uel culpæ in qua qñ dolus cōmittit, cōmuniter tūc quilibet tenet insolidū, §. eo. l. j. §. si apud duos. l. si ut certo. §. si duobus uehiculū. ff. cōm. hic ue rò loquit qñ quis cōuenitur ratione obligationis primitiuæ, quæ ꝯhitur ad rē restituendā, in qua quilibet tenet pro parte, & pro parte condemnatur. nō tamen solutione partis liberatur. l. ij. §. j. ff. de uer. ob. Vnde ista obligatio est diui dua quoad obligationem & cōdemnationem, indiuidua quoad solutionem. Sed ad hoc opp. l. si stipulatus. ff. de sol. ubi obligatio speciei dicitur diuidua quoad obligationē & solutionē. Sol. ibi qñ est in obligatione rem dari, hic qñ est in obligatione rē restitui. Et eodē modo dicitur indiuidua obligatio rem tradi. l. stipulationes non diuidun. in prin. ff. de uer. ob. qd' plenè examinaui, ut ibi i n q. quas feci de obligatione rem tradi & rem restitui, &c.

LEX XXIII.

a ACTIONE. In hac actione admittitur [a] cōputatio expensarum.

ADDITIO.

d *Admittitur. Bal. l. si quis. in pe. q. C. eo.*

LEX XXIIII.

1 *Commendare & deponere idem sunt.*

2 *Bonæfidei in contractu ueniunt usuræ à tempore moræ.*
Item ueniunt ex nuda conuentione.

a LVCIVS. Cōmendatum [a] & depositū idem sunt. Itē in actione depositi usuræ ueniunt à tēpore moræ, etiā si pecunia numerata deponit, licet depositi terminos egrediatur. No. illa uerba promissionis, cp̄ quādo uoles, & ubi uoles, cōfestim tibi numerabo. faciunt ad ea quæ dixi

1 uobis §. de eo qd' cer. loc. l. iij. §. si quis ita. Secundò no. † idē

b esse, commendare & deponere. [b] Pisani dicunt ecōtrà, cp̄ cō

2 mēdare aliud est ꝯ deponere. Tertiò no. † cp̄ in cōtractu bonæfidei * ueniunt usuræ à tem * pore moræ. Item ueniunt ex sola nuda conuentione. l. cū quidam. §. ex locato. ff. de usur.

Bonæfidei. Annuit secus esse in cōtractibus stricti iuris, in quibus usuræ & interesse non ueniunt ex mora. l. quoties. C. de cond. ob. turp. causam. Bar. l. j. §. j. C. ubi conue. I. Conc. B.

ADDITIO.

a *Commendatum. Bal. in rub. C. de const. pec. q, si locus conueniendi est in electione creditoris, potest ubiq; eligere, dūmodò ibi inueniat debitorem.*

b *Deponere. Ang. cons. xxxv. per id uerbū, uidetur cōmissa custodia, & ille dicitur nudus minister, & istum tex. alle. Inn. ex. de elec. c. dudū. el. ij. in gl. in uer. conceßionem. q, neq; in ecclesia, neq; in fructibus aliquod ius quæratur illi, sed sola gubernatio. l. cum hæreditas. C. depo. & ibi. Bar. nō tamen hæc uerba inducunt mandatum, gl. l. j. ff. mand. & Io. de Pla. §. sequens. inst. de act. & hic. adde tex. & ibi Bart. l. Publia. in princip. ff. ea. Bald. l. si quis in fi. C. eodem.*

LEX XXV.

a DIE SPONSALIORVM. [a] Qui me præsente rem meam recipit, depositi actione tenetur. Opp. de neg. gest. l. fideiussor. §. ignorante. Sol. ibi puella non fuit præsens, unde non potest dici depositum, hic erat præsens.

ADDITIO.

d *Sponsaliorum. Bal. l. qui mihi donatum. in j. col. de don. Bald. l. incendium. C. si cert. pet.*

§. QVI PECVNIAM. In deposito pecuniæ numeratæ ueniunt usuræ à tempore moræ.

LEX XXVI.

1 *Pactum appositum in traditione rei meæ, quæ mea durat, alteri producit utilem actionem, si moriar. & nu. 3.*

Commen-

2 Commendo,idem est quòd depono.
4 Ista uerba,si deus fecerit aliud de filio meo,intelliguntur si morietur.

1 PVBLIA MEVIA.† Ex pacto[a] appositio in traditio
a ne rei meæ,quæ mea durat, alteri quærit utilis actio.
2 q̃ no.ex hac l.No.illud quod dico † uerbo cõmẽdo,
q̃ inducit depositũ,l.luci°.s.eo.Itẽ no. illud q̃ dicit in sum
b mario,[b] quõ sit † intelligendũ,si moriar.quod faciat ad q.
3 quã uidi,probatur quoddã testamentũ per testes, quo cõ=
4 tinebatur q̃ testator dixit.† si Deus faceret aliquid de filio
c q̃ bona deuenìant ad talẽ,q̃ intelligatur,hoc est, si morie=
tur. Opp.ad hãc l.de l.debitor.in fi.[c].ĩ.ad treb.ubi ex pacto
matris nõ quærit actio filio. So. hic fuit facta mater super
re sua,quæ semper durat sua.Idem in l.pen.C.ad exhi.Si ue
rò non duraret sua,tunc non quæritur alteri actio, nisi in
duob.casib.ut in mutuo.l. certi cõdictio. §. si nummos. §.si
cer.pet.Item in donatione,l. quoties.C.de do. quæ sub mo.
Dixi in l.stipulatio ista.§.si quis insulam.ĩ.de uer.ob.Et ue
rum est hic,q̃ uideť actũ de donatione, q̃ nõ uideť actum
d in extraneo,l.donationes.§.pen.de donat.[d] &c.

ADDITIO.

a Pacto.Bal.l.j.C.per quas pers.& l.cũ patrem.j.col.C.de iure dot.Huic tamẽ uidetur obstare q, non sit bona cõsequẽtia,tu debes mihi restituere decẽ,ergo habeo actionẽ contra te.per hoc quod uoluerũt Pet.& Cy.l.ad,probationẽ.C.de prob.q, si depositum pecuniã apud te recessurus,cũ hoc q, tu redderes illã Titio portanti tibi talia signa:si Titius.cum signo uenerit, q, debes illam sibi restituere,q, tamen ille nullam habet actionem ad eam petendam,ut uidetur tex.in l.bona fides.ĩ.e.ti.
b Summario.Adde idẽ esse si dicit,si aliquid cõtigerit filio meo, Bal.per illũ tex.in ru.C.e.in ix.q.adde l.quidã ita.in prin.& ibi Lud.ĩ.ad Treb. & in l.uxorem.§.Seium.ĩ.de leg.iij.
c Fi.Bar.l.quod dicitur de uer.ob.
d Do.& c.no.in l.quæ dotis.ſo.ma.

§. LVCIVS. In contractibus bonæ fidei, ex solo pacto nudo debentur usuræ.

1 Clausula,plus minusue,apposita in contractu,q, nihil plus importat.
2 Verba enunciatiua in contractu inducunt probationem, non obligationẽ.
3 Epistolæ non statur in fauorem scribentis,nisi per aduersarìũ approbetur.
4 Instrumentum si producitur continens plura capitula, possum acceptare quæ faciunt pro me,& refutare quæ faciunt contra me.

a §. TITIVS Sempronio.Verba enunciatiua[a] nõ indu
b cunt obligationẽ in p̃dictibus,sed probationẽ. Itẽ priua
c ta scriptura[b] fidẽ facit p̃ producentẽ,nõ pro eo, nisi ab
1 aduersario fuerit approbata.Primò no.[c] ex isto §.† illa uer
ba,plura,plus minus.[d] quæ multum sunt in usu.quæ nihil
d plus importãt,nec aliquid diminuunt de confessione,nisi
aliud probeť,ut hic.facit l.cũ furti s.de in lit.iur.& l.hæc uẽ=
2 ditio.§.fi.ĩ.de cõt.emp.Secũdò no.† q̃ uerba enũciatiua in
e p̃dictibus inducũt[e] ,probationẽ,nõ obligationẽ. In ult. uolũt.
quid iuris sit,dic ut l.scriptura.ĩ.de do. Istud uenit exami
nandũ,ubi tractať de obligatione literarũ,q̃ dic,l.genera
3 liter,& l.in cõtractib°.C.de nõ nu.pe.Tertiò no.q̃ † ei q̃ qs
scribit sibi in epistola,nõ stať,nisi per aduersarìũ approba=
4 retur,ut hic.in fi.cũ sua glo.Ex quo habes, † q̃ si plures res
f f sint scriptæ in una charta, possum acceptare illud q̃ facit
p̃ me, & illud q̃ facit p̃ me refutare, q̃ examina, ut no.Cy.
C.de cõfes.l.j.in.xiij.q.dixi ĩ.de lib.leg.l. Aurelius.§. pen. q̃
facit ad ea quæ tota die fiũt.produco illud instrumentũ,in
quantũ facit p̃ me,q̃ an possit fieri patet,s.ubi remisi. &c.

ADDITIO.

a Enunciatiua. Bar.l.nuda rõ. 4. de do. per totũ.Itẽ limita in l. quidem.s.de cõst.pec.& ibi dixi.ubi ex cõfessione inducitur obligatio, & inquantũ in hac l.apparet,q, cõfessio operabitur quantũ ad probationẽ, & obligationẽ,intellige ut dixi post Bar.l.certũ.in fi.j.de cõfes.Itẽ adde,q, nõ minor est probatio cõfessionis,q̃ per instrumenta.l.cũ te trãsegisse.C.de trãsac.Itẽ adde,q, licet sit præclusa uia probationis, nõ tamẽ est preclusa uia probandi per cõfessionẽ gl.c.j.de cõfes.in vj.& Bal.auth.sed nouo iure.C. si cer.pet. & Io.And.in rub.de prob.et Bal.l.si unus.§.pactus.ff.de pac.quẽ retuli in l.j.post Bar.ff.quod ui aut clam.& Bal.l.dico nobis. in prin.C.de epis. & cler.Confessio enim & iuramentum non est species propriæ probationis, sed est releuatio aprobando l.eũ qui ĩ.de iureiur.no. in c. bonæ memoriæ. de elec.Bal.c.j.§.uasallus.si de feudo fuerit cõtrouer. interdo. & agna. & in l.Lucius.ff.de cõd.& demonst.Et nota quod nunquã intelligitur præclusa uia probandi,per rei euidentiã,Bal.rub.C.de prob. & l. cõtra negantẽ. C.ad leg.Aquil.& meliùs in d.rub.ubi dicit q, cõfessio,& sacramentũ non est propriè probatio,sed releuatio.& licet sit renunciatũ probationi, & cõclusum,nõ exrẽditur ad confessionẽ.Spec.tit.depos.§. quarto. uer.sed quid si.& Bal.auth.qui semel.C.quõ.& quãdo iud.Bal.l.ij.§. q, obseruari. in fi.C.de iur.cal.& in l.si quis.in fi.C.de test.et in l.j.C.sen.rescin. nõ poss.

b Scriptura.l.admonendi.de iureiur.

c POMA.No.Ale.cõs.viij.in fi.uol.iiij.ubi dicit idẽ esse in dictione,quantum cunq;.& l.in actione.ĩ.de fur.in apost.et in l.iudex.uer.postremò quæro. ĩ.de re iud.

d Minùsue.Bar.l.in actione.ff.de fur.Bal.rub.C.depos.in vj.q.Sed quid si te stis dicit,Vidi talẽ numerantẽ mille tali loco,& tẽpore,ni fallor,utrũ p ista uerba derogetur dicto suo?Dic q, nõ.Bal.l.j.s.de iust.et iur.per illũ tex.ibi, ni fallor,& in l.j.ff.de orig.iur.& Bar.hic,& Bal.l.edita.de eden.Alex.

e Inducũt.Spec.ti.de test.§.j.uer.Sed pone egi. q, si deduco mutuũ in petitione,q, mutuũ tu fuisti confessus extra iudicũ,etiã parte præsenti,q, si de tali cõfessione in libello nõ feci mentionẽ,q, probatio cõfessionis facta posteà in processu,nõ prodest actori:quia talis confessio operatur obligationẽ,nõ probationẽ.dixi in l.j.§.inde scribit.s.e.Bar.l.triticũ.ĩ.de uer.ob.& de dicto spec.uide illud limitatũ per Io.de Imo.l.si ita quis.§. Chrisogonus. ĩ.de uer.ob. quod etiam facit ad no.per Bar.l. ij. §.fi.s. si cer.pet. Et cum dicto Spec.uidetur concordare,Ant.c.examinata.de re iud.licet ibi Imo. contrà, quod retuli post Bar. l.si confessus.de cust.reo.& Ant. c.si quis cautio. de fid.inst.Inst.de act.§.si quis agens.& Bal.l.fi.C.eo.& inst.de act.§.sequẽs. uide de uerbis enunciatiuis in contractibus,& in ulti.uolunta.Et semper ad leg.iste tex.q, duæ confessiones extraiudiciales, uel una, non inducunt obligationem,sed probationem,ut hic.& arg.l.Sempronius Proculo.de leg.ij. Bar.& alij,in l.triticum.de uer.ob.Sed dubium est,quid si super istis confessionibus est adiecta stipulatio,utrum tunc oriatur obligatio? Exemplũ, reperitur instrumentum,in quo quis confitetur se teneri Titio in mille, ex causa depositi, & promisit per stipulationem restituere, an tunc propter stipulationem sequentem, sit dicendum q, ex tali confessione ex causa depositi, non tantum inducatur probatio,sed etiam obligatio? Et dicendum uidetur etiam q, non, quia stipulatio illa est accessoria ad ipsam confessionem, ideò non mutat naturam principalis. l. si stipulatus.in prin. de usur. l.j.§.si quis sub conditione.ff. utile.nomi.cauea.l.damni infecti quidam.in prin.de dam.infec.l. si legati serui.de leg.j.no.in l.si quis cum aliter.et in l. qui Romæ.§. duo fratres.de uerb.ob.ij.q.prin.Facit reg.accessoriũ.de reg. iur.Secundò,quia inspici debet quod principaliter fit.l.rogasti.in prin.& l.si quis nec causam.s.si cer.pet.& l.qui exceptio. in prin.de cond. indeb. Quo argumento etiam in simili utimur,ut in d.l.triticũ.tm.c. si cautio.de fid.inst.post med.ubi tractans articulũ,an promissio sine causa sit efficax, refert ibi plures difficultates,& concludit q, ubi fit promissio per stipulationem sine causa accessoriè ad confessionem siue causam,ut quis se debere confitetur centum.Titio,quæ per stipulationem reddere promittit;iũc dicrum est,q, promissio sine stipulatione nõ obligeť,cũ confessio sine causa nõ ualet,d.c.si cautio.cũ ibi no.& plenè in l.generaliter.C.de non nu.pec. nõ ualebit etiam promissio accessoria illi facta,d.reg.accessorium.Tex. est cũ cum glo.in l.cùm de indebito. §. fi.de prob.Et ideò licet Bar.d.l. triticum. uelit,q, quando duæ sunt stipulationes factæ ab eodem,intelliguntur in dubio de diuersis summis,& c.l, quinquaginta.de prob. quia aliàs stipulatio redderetur inutilis.l.qui bis idem.de uerb.ob.tamen intelligitur,quando illæ stipulationes sunt per se principales,secus si accessoriæ,per prædicta. Si enim stipulatio esset adiecta confessionibus mutui,uel depositi,tunc dicere tur pars principalis,l.si ita stipulatus.§.Chrisogonus.de uerb.ob. Vide gl. l.ne casu.C.de discuss.li.x.& quæ ibi dixi,in l.Sempronius Proculo,de leg. ij. illud tamen quod dixit Bar.d.l. triticum. de duplici confessione de decẽ. In uer.ergo reputo q, si quis & c.limitatur quãdo summa esset diuersa, & diuerso tẽpore una facta ad aliã,doc.l.quinquaginta.de prob.& hoc scripsi in d.l.Sempronius.Neq; ad hanc limitationẽ ob.l.si diuortio. de uer. ob. Bar.d.l.triticũ.uer.q, si mutuauit centũ,& c.quia ibi loquitur, quãdo præcessit unus cõtractus unius speciei,puta dotis,uel mutui centũ, deinde debitor promisit per stipulationẽ quinquaginta,ex illa causa dotis, uel mutui. Secus quãdo prima promissio sine causa fuisset eiusdem speciei cũ secunda, ualet.Sed si prima promissio fuit ex causa stipulationis, & secunda etiam ex causa stipulationis,bene tunc censetur diuersa,ne secunda reddatur inutilis.l.qui bis idem. de uer. ob. Non ob.d.l.Sempronius.quia ibi loquitur in duabus scripturis unius testamenti facti eo.tempore, & exemplificandè causa, ut ibi dicit litera. Secundò limitatur decisio Bar. d.l. triticum.nisi ambæ confessiones factæ fuissent per scripturam, quia tunc inducit obligationem,l. ne casu.C. de discusso. libro decimo. Tertiò ista, lex quantum

tam ualet,q, tales confessiones non inducant obligationẽ,uel probationem, limitatur,quando interuenit stipulatio.Ita uidetur de mente Bar. d.l.triticum.uer.sed primò.Nec ob.q, stipulatio est accessoria,quia dico q, antè est adiecta contra confessionem mutui principalis contractus. l.si ita fuero.§. fi.cum l.seq.de no.& idem etiam in contractu depositi,cùm sit contractus qui etiam re perficitur,sicut mutuum:Iac.de Are.l.singularia. vj.speciali. Præterea,quando iuxta confessionẽ est appositia stipulatio,occultatur confessio,& oritur actio ex stipulatione,sicut in d.l.si ita fuero. & inst.de liter.ob.in prin.Præterea quia accessorium non sequitur naturã sui principalis,quãdo in accessorio nõ est eadem ratio,quæ in principali. l.ex placito.de rer.perm.& in l.& si is.de præd.min.& ibi Bar.& gl.d.l.nõ dubiũ. ad fi.C.de leg.sed in stipulatione,quæ est accessoria est diuersa rõ,qa stipulatio cùm pducat obligationẽ,obligatio & cõtractus stipulationis multiplicari nõ potest circa idẽ,quia nostra nõ interest.d.l.qui bis. & l.stipulatio.§.alteri.de uer.ob.meritò ut actus ualeat,intelligitur facta secunda stipulatio de alia quãtitate,iuxta l.quoties.ĩ.de uer.ob.Sed cõfessio cũ inducat probationẽ,talis probatio bene potest multiplicari.d.l.Sempronius. et d.l.si pupillus.in princ.de noua. Et in hoc uidetur potissimè fundata ratio Bar.d.l.triticũ.Quartò limita,quãdo in dictis stipulatiõibus interuenisset iuramentũ,pone enim primò præcessisse instrumentũ stipulatiõis,qualiter Titius promisit Sẽpronio restituere mille ex causa depositi, certè istud primũ producit obligationẽ,si posteà fuit factũ aliud instrumentũ, continens solùm instrumentũ depositi,in minori quantitate,& est ibi incerta stipulatio,qualiter per stipulationẽ promittit restituere, & interuenit iuramentum,operatur tale iuramentũ,ut partes uideãtur uoluisse,q, ibi actus accessorius ualeat,ut principalis,si in uim principalis ualere poterat, Bart.l.si quis pro eo.in viij.memb.de fideiuss.& sequitur Ang.l.hi qui.eo.ti.& Can. c.cũ contingat.de iureiur.per id quod habetur in l.cũ pater.§.filius matrẽ. de leg.ij.Alex.in locis ordinarijs,& ibi posui.Matt.no.lxx.& Io.Bapt.de sancto Seuerino in repetitione l.admonendi.de iureiur. 1mo. cons.xxxviij. Aret.cons.xiij.

f Res.Cy.l.ij.C.de do.ante nup.Bal.d.l.j.C.de cõfes.& adde q, aliqui faciunt differẽtiam inter epistolam,& librum rationũ,q, in epistola possimus acceptare partẽ epistolæ dicentẽ q, dedi tibi,& refutare aliam dicentẽ,q, tu reddidisti,ut hic.Secus in libro rationũ,ubi sunt data, & accepta, quæ dicuntur item contingua,ut non possint separari.l.quædam.§.fi.& ibi no.ff. de eden.facit eo.tit.l.si quis ex argentarijs.§.rationum.& quod ibi no.

LEX XXVII.

LVCIVS TITIVS.[a] Licet non ualeat q̃ in uerita
a te agit,tñ ualet q̃ simulatè cõcipit. Opp.si nõ ualet q̃
agit,quod est plus,nõ debet ualere q̃ simulate cõci=
pit,q̃ est minus.C.plus ual.q̃ agi.&c.per totũ.Sol.Q̃ cõ q̃ a=
liquid agi simulat,& tñ in ueritate nihil agit,& tũc sine du=
b bio nõ ualet quod agit,nec q̃ simulate concipit,[b] ut in di=
cto tit.Q̃ cõ q̃ unũ agit,& aliud agi simulat,& tũc q̃ cõ q̃ illud
quod agit in ueritate,est de iure ualidũ, & tũc illud quod
agi simulat,ualet,quia unus p̃ctus transfertur in alium,ut
no.hic,& in l.singularia.s.si cer.pet. & l.si ex precio. C.si cer.
pet.Q̃ cõ q̃ illud,quod agitur,nullo modo est ualidũ, & tũc
nõ ualet illud,q̃ simulatè cõcipit,l.j.C.de cõd. ob causam.
Q̃ cõ q̃ illud quod agit est inualidũ eo modo quo agit, sed
ualidũ certo modo,ut hic,ubi nõ ualebat dotis cõstitutio,
q̃ in ueritate agebat,sed obligat recipiens ad restituẽdum
sine causa,ut C.de cõd.ob cau.l.j.& s.de cõd.sine cau. l.auũ
culo.& tũc ualet q̃ simulatè cõcipiuntur,ut hic.& illa obli=
gatio quæ nascebatur præter propositũ cõtrahentiũ, trans
fertur in actionẽ depositi.Ita loquit hic,& hic habetis,ut di
c xi uobis,[c] q̃ exceptio simulationis tunc obstat, quãdo in
ueritate nihil agebatur,uel agebatur aliquid inualidum,
uel turpe.Secus si in ueritate aliquid agebatur, licet cade
ret in speciem alterius obligationis,&c.

ADDITIO.

a Titius.Bar.l.qui mihi donatũ.in prin.ĩ.de don.Bal.l.incendiũ.C.si cer.pet.
b Concipitur.Bar.cons.incip.Pet.Nic.& Bar.l.j.C.plus ualere.& in l.si sub specie.C.de postu.& in d.l.si ex precio.& Bal.l.cum precibus. C.de prob. Bal.rub.C.eo.in v.q.& no.q, ad hoc,ut quid dicatur simulatũ, oportet q, ab initio partes cõuenerint de simulando,secus si ex post facto. Bald.l.j.in x.q.C.si ser.exter.Et qualiter probetur simulatio,Bar. & Bal.l.multum.in casu illius l.C.si quis alteri uel sibi.
c POMA.Vobis.Alex.cons.xxviij.no.v.Sal.l.si ex precio. alle. hic,per Bar. C.si cer.pet & in l.pen.ad si.C.depositi.Ca.cons.ix.

LEX XXVIII.

QVINTVS. Qui promittit prouidentiam pecuniæ depositæ, tenetur ad usuras, si eas perceperit, uel in suos usus cõuertit.Opp.q̃ propter pactũ debeantur usuræ simpliciter,ut ĩ.eo.l.Publia.§.j.& l.Lucius.Sol. ibi p̃misit usuras,hic uerò promisit quod prosperet, ideò non tenetur ad usuras simpliciter, sed in duobus casibus hic expressis,&c.

LEX XXXI.

1 Aequitas consideratur mistim habito respectu ad ius ciuile,& prætorium.
2 Lex quando non respondet quæstioni propositæ,uidetur determinare pro ea parte quæ ultimò ponitur.
3 Tertia persona ueniens impedit depositum.
4 Iudicis officium in actionibus bonæ fidei protenditur ultra personam actoris & rei.
5 Possessio transit,etiam ubi contractus non tenet.

Bona fides.* Bona fides est in genere,* Fides.Explica
a ut res deposita deponẽti[a] restituatur, ui materiã hu
nisi extrinseca & specialis ratio hãc bo= ius l.quæ ad æ=
nam fi.impediat.h.d. tota lex. † No.q̃ æqui= quitatẽ perti=
b tas[b] non est consideranda merè fm ius gen= net, lib.j. Epit.
tium,mistim habito respectu ad præcepta ci cap.iij.l.C.B.
2 uilia,& prætoria,quod facit ad multa. Dicũt
quidam per istum tex.cum gl.q̃ † quando lex non respon
c det[c] quæstioni propositæ,uidetur determinari pro ea par=
te,quæ ultimò ponitur.Facit ĩ.de dam.infec.l.q̃ de credito
3 re.sed tamẽ hoc nõ cõcludit de necessitate,quod no.† No.
d quod tertia persona ueniens,impedit[d] depositi restitutio=
4 nem,quod dic.l.pen.C.eod. & auth.ibi posita. Item no.† q̃
officium iudicis quod deseruit in actionibus bonæfidei,
5 protenditur ultra personas actoris & rei.† Item no.q̃ licet
ubi tenet contractus, transeat sola detentatio,tamen hic,
ubi non tenet,transit etiam possessio. Facit l.ei à quo.ĩ.de usucapionibus.

ADDITIO.

a POMA.Deponenti.Bal.cons.ccccxx.in ij.parte.
b Aequitas.Bar.l.si fideiussor.§.quidam.ĩ.mand.Bald.l. ementis.in ij.q. C.de cont.emp.& quid sit æquitas,Ant.de But.c.in literis.de rest.ſpo.Bal.c.j.de pac.iura.fir.& secundũ Iac.de Bel.æquitas sumitur quatuor modis, ut ibi per eum.& quod no.in l.fi.C.de fruc.& lit.expen.Bar.l.j.in fi. C.de legib. Alex.cons.cxxj.incip.uiso processu.ult.col.j.uol.
c Respondet.Adde gl.l.qui filium.§.Sabinus.ff.ad Treb.limita,q, nõ, quia in practica sæpè solet dici,q, dum per aliquẽ doc.plures opi.referũtur,qui dl quam ex eis nõ approbat,q, in dubio ultima sequẽda est. quod intellige uerum,nisi prima opi.loqueretur de aqui.ate,secũda saperet rigorẽ.gl.tenenda memoriæ in l.si cum exceptione.§.sed & si quis.uer. Labeo.uer. omnimodò.ff.quod me.causa.quã pro fin.sequitur Are.cons.clxiij. Alexã. cons. clxiiij.co.j.uo.ij.& cons.lj.iiij.uo.& cons.xxix.iij.uo. & cons. xxvij.uol. ij.Bal.& Ang.auth.ex testõ.C.de col.co.j.doc.l.cum fundus.§.seruũ tuũ. ff.si cer.pe. Alex.l.non amplius.§.fi.col.j.de leg.j. Bald.l.si mater iura, C.ne de sta.defun.doc.l.si idem cum eo.ubi laſ.ff.de iur.om.iud.Alex.cõs.clxxv. uo.ij.& cons.iij.ult.co.iiij.uol.& cons.xxxij.uol.iiij.& cõs.lj.eo.uol.Pan. cons.xlij.j.col.uo.ij.Ang.Aret.§.respõsa prudentum. j.col.fust. de iur.nat. §.item precium.col.j.de emp.& uend.Inst.Alex.cons.x.in fi.uol.v.Fel.c.j. col.ult.de const.Bar.cõs.iij.aliàs xxx.uo.j.Pan.c.at si clerici.de iud. Gemi. c.ij.col.j.de pœn.Barb.c. examinata. de iud.Pan.c.cũ dilectus. de ord.cog. c.fi.de fo.comp.Ro.cons.cccxxvij. Alex.l.Iulianus. in fi.de leg.j. Card,cõs. xxiij.Aret.auth.ex testõ.C.de coll.Host.& Io.And.c.j.de sen.excom. li.vj. Ro.l.iij.§.Neratius.ff.de acq.pos.1mo.c.fi.de præsc.Alex. cons.lvj. uo.iiij.

LEX XXXII.

d Impedit.Bar.l.si alienam.& ibi de intellectu huius l.sol.mat. Bal. ru.C.eo. in vij.& viij.& Bal.post Bar.l.si quis conductionis.& ibi gl.
1 Fraus,& dolus idem sunt,& fraus inest dolo.
2 Simile Nullum idem.
3 Lata culpa est non intelligere, quod omnes intelligunt, & quid sit lata culpa.nu. 16.
4 Genus repræsentatur in qualibet sua specie,licet species inter se differant.
5 Fraus præsumpta non est,si adhibetur maior diligentia in proprijs, quàm in communibus.
6 Culpa quid sit.
7 Legum ignorantia lata culpa est.
8 Culpæ species,sunt quinq;.

Damnum

9 Damnũ promittens emendare commissum culpa famuli, tenetur de furto facto per famulum.
10 Dolus est culpa leuissima, & nu. 11.
12 Dolus quid sit.
13 Culpa latior quid sit.
14 Dolus uerus, & dolus præsumptus quomodo inducatur, & ex quibus probetur.
15 Dolus uerus & dolus præsumptus quomodo differant.
17 Medicus, & mensor negligens in arte sua, datur in lata culpa. & nu. 18.
19 Error iuris in quolibet literato an sit lata culpa.
20 Lata culpa an æquiparetur dolo, & nu. 21. & 22.
23 Restitutio in integrum competit aduersus latam culpam, non aduersus dolum.
24 Lata culpa non inducit malam fidem, dolus sic.
25 Lata culpa non impedit acquisitionem fructuum, licet dolus sic.
26 Leuis culpa quid sit.
27 Leuissima culpa quid sit.
28 Leuis culpa leuior, leuissima non differunt.
29 Leuissima culpa, in quibus æquiparatur latæ & leui culpæ.
30 Lata culpa, leuis & leuissima quomodo ueniant in actione depositi.
31 Mandato in actione quomodo & quãdo quis teneatur de culpa, et de qua.
32 Aduocati & medici seruiunt gratis, ut homines ad eos accedant.
33 In actione tutelæ quæ culpa ueniat, & quomodo tutor, an remoueatur propter leuissimam culpam.
34 Negotiorum gestor pro qua culpa teneatur.
35 In commodato, de qua culpa quis teneatur.
36 In precario culpa quæ ueniat.
37 Culpa quænam & quando in contractibus ueniat.
38 Culpa quænam actione ex testamento ueniat.

a QVOD NERVA.[a] Lex ista legitur duob. mod. Vno modo secundũ gl. alio mõ sm Mod. Cui lect. Moder. applaudunt quędã uerba hic posita, quam lecturã teneo, sm quam breuiter h.d. Lata culpa dolo æquiparat. quæ præsumitur, si quis non adhibet eam diligentiam in rebus alienis, quam in suis.* Et sm istam diuiditur, Primò ponit dictum, secundò illud probat per rationem, tertiò ponit rationem rationis. Secunda ibi, nam & si quis. Tertia ibi, nec enim. Opp. nullum simile est idem[b], C. de codicil. l. fi idem. & C. de epis. & cle. l. ad similitudinem. sed l. alibi. dicit, q culpa lata equiparatur dolo, ergo nec est dolus. l. j. §. j. j. ff. si quis testa. liber esse iussus fue. & §. fi men. fal. mo. dix. l. j. cuius contrarium hic dicitur. Huius timore dicit gl. Ego expono hic latiorẽ culpam, id est, latam. & qđ sequitur, dolum esse, expone, id est, dolo cõparari, & sm hoc alle. ista lex communiter, q lata culpa dolo comparatur. Sed certè hoc nõ dicitur hic, ut statim ostendam, sed hoc dicant leges contrariæ, quod quomodo intelligatur, scribo hic, & gl. tangit in l. in actionibus de in lit. iur. Et ut ostendam istam lect. gl. opp. lata culpa est non intelligere, quod omnes intelligunt, ĵ. de uer. sig. l. latæ. Si igitur intelligis prin. huius l. in lata culpa, malè sequitur tex. qui cõcludit q fraude non caret, quoniã fraus uenit ex animo. l. j. §. de do. lata culpa ex ignorantia. Huius timore gl. super illo uer. fraude, exponit, id est, lata culpa. Istud non est uerũ per literã quæ sequitur, non enim salua fide, &c. Nam ille q est in lata culpa, habet fidẽ saluã, l. sed & si lege. §. scire autẽ §. de pet. hær. ideò gl. recessit ab illa expositione, & exponit fraude s. præsumpta, quę expositio est uera, legendo prout ego legi, quod loquitur de culpa latiori propriè. Dico ergo quod hęc lex ita debet intelligi, nam debetis scire, q quidã est dolus uerus, & iste appellatur culpa leuissima. & est dolus præsumptus, & iste appellatur culpa latior, ut hic. ẽ culpa lata, in qua non est dolus uerus, nec præsumptus, cuius finis est, non intelligere quod omnes intelligunt, ut ĵ. de uer. sig. l. latæ. Est etiam culpa leuis, leuior & leuissima, qđ non prosequor. Dixi plenè in repe. huius l. Opp. hic intelligitur duo. mod. q quis est minus diligẽs in suis, &c. uel est plus diligẽs, prout intelligitur de eo qui est minus diligẽs, innuit q si ita est diligens in alienis sicut in suis, non punitur. Cõtra ĵ. fol. ma. l. si constante. §. si maritus. ubi in alienis punit, licet non in suis. Sol. dicit gl. fateor q punitur per l. illã, non per istã, & optimè dicit, sm lec. quam teneo, namhic tractat de culpa latiori, quæ est fraus præsumpta, quę præsumitur ex eo q nõ est diligens in rebus alienis, sicut in suis, sed ubi in suis & alienis esset negligens, cessaret ista præsumptio fraudis, nec punitur per hanc l. Sed si est tanta negligentiã, quę cadit in culpam latam, punitur per alias ll. quę tractant de lata culpa. Item opp. prout hic intelligitur de eo qui est plus diligens, q̃ sint cõmuniter homines diligẽtes in suis rebus, ergo uidet q diligentia sua sit sibi damnosa, quia si est minus diligens in alienis, tenetur. Et sic deterioris conditionis est iste, q̃ minus diligens, contra l. nõ solum. §. de nox. Huius timore Io. de Blonosco qui primus tractauit hanc materiam multum seriosè, in materia quam fecit super ti. de act. non tenebat istam opi. de eo qui erat plus diligens. alij Mod. tenent, & est uerum. Nam eo ipso q non est ita diligens in alienis sicut in suis, fraude non caret. Nec dicitur quod sibi noceat diligẽtia sua, quia est falsum, imò nocet dolus suus præsumptus, quia non est ita fidelis alteri, sicut sibi. Opp. extra gl. hic dicitur q nõ adhibere eã diligentiam in rebus alienis, quam in suis, est lata culpa. Cont. quia immò uidet culpa leuis, ut §. fa. ercis. l. hęredes. §. non tantũ. & ĵ. ti. ij. l. socius socio. So. hic loquit de rebus alienis simpliciter, ibi loquitur de rebus communibus. Ratio, quia non ita de facili præsumitur dolus in rebus communibus in negligẽtia, cũ ad eum pertineat cõmodũ, & incommo. sicut in rebus alienis. Opp. §. cõm. l. si ut cer. §. q uero senectute. & quod ibi no. so. ibi fuit magis diligens in p̃priis ex causa, quia res propriæ erant pretiosiores, nec poterat ambas saluas facere, & sic cessat fraudis p̃sumptio, & sic nõ põt dici culpa latior. hic uerò nulla erat causa quę eum excusaret. Conclude ergo, q aut loquimur in reb⁹ cõmunibus, & tũc nõ adhibere eam diligentiam, quã in suis, nõ est latior, sed culpa leuis. Aut loquimur in reb⁹ alienis, & tunc est culpa latior, ut hic, nisi sit aliqua p̃sumptio, p quam excusatur. Nunc habemus uidere materiam culpæ. Et primò quid sit culpa in genere, secũdo quotuplex sit culpa, & sic de natura cuiuslibet culpę, per quã habemus modũ probandi culpam, tertiò habemus dicere, qualiter culpa uenit in contractibus. (Atq; imprimis, ut ad huius l. interpretationem exordiamur) Casum in terminis sic forma, Ego deposui apud Titium librum meum, ipse non adhibuit eam diligentiam in re deposita, quã adhibet in sua, & inuenio q Neꝛua dixit, q adhibere minorẽ diligentiam in rebus alienis, q̃ in suis, est latior culpa, q̃ idem est quod dolus, & sic depositarius teneꝛ. Quæro an bene dixit Neꝛuaꝛ. Iurisconsꝰ. q dictũ Neruæ displicebat Proculo, sed sibi uidetur uerissimũ. h.d. Primo anteq̃ ad secundã partem ueniã, præmitto ad euidentia, † q fraus & dolus idẽ sunt, uel q fraus ineꝛt dolo, sicut species in suo genere, ut §. de pac. l. iuris gent. §. sed si fraudandi. & ibi no. sm diuersas expositiões. expresius §. de his q no. infam. l. j. Hoc p̃missio in hac secunda parte sic forma casum. Instat inuenis quærens, qua ratione mouetur Iurisconsꝰ. ad hoc dicendum Neꝛuaꝛ. Nerua intellexit latiorem culpã, quando quis adhibet minorem diligentiam in rebus depositis, q̃ in suis, sicut hominum communis natura exigit, hoc est, plus uel minus, non curo secundum diuersas expositiones gl. Si tamẽ non nõ adhibet tantam diligentiam in rebus depositis, sicut in suis, non caret fraude, si non caret fraude, & fraus idem est quod dolus, ergo manifestè concludo, q latior culpa ẽ dolus præsumptus, ut ĵ. dicam. h.d. secunda particula. Instat quærens, p̃betis q̃ non caret fraude, Iurisconsꝰ. Adhibere minorem diligentiam in rebus depositis, q̃ in suis, nõ põt fieri salua bona fide. Subaudit ergo, si deficit bona fides, adest dolus seu mala fides, quæ est eius ꝓrium. h.d. & p̃bat ista cõclusio, C. de rescin. uend. l. si dolo. ĵ. de uerb. sig. l. hæc uerba. Expedito tex. & exposito, ut apparet ex prædictis, notabilia

Suis. Secundũ hoc axioma, Bar. nullã differẽtiam facit, inter latam & latiorem culpam. Nam in repetitione, sic Axioma proposuit cui⁹ uerba hic inseruimus, latior culpa ẽ dolus, seu fraus præsumpta, ex eo qđ minorem diligentiam in rebus alienis adhibet, quàm in suis. I. Cõ. B.

notabilia collige per teipsum. Vides ergo sm prædictam lecturam, q illud q tex. dicit, culpam latiorẽ, stat propriè, q est idem q dolus præsumptus, sed gl. exponit culpã latiorem, id est, latam, & malè, ut ĵ. dicam. † Opp. nullũ simile est idem, sm Philosophũ, & probat §. de legi. l. non possunt. C. de epis. & cler. l. ad similitudinẽ, & C. de codicil. l. si idẽ. Sed lex dicit, q lata culpa dolo assimilat, ergo nõ est idem, ut §. si men. fal. mod. dix. l. j. j. si quis testa. liber esse iuſ. fue. l. j. §. ij. & ĵ. ad Treb. l. mulier. §. si hæres. Si assimilatur dolo, ergo non est idem q dolus. sed tex. h. d. ergo malè. Sol. dicit gl. expone hanc latiorẽ culpam, id est, latam & quod dicit, dolum esse, expone, id est, dolo cõparari. Sicut enim operæ diuersorũ hominum, sępè propter omnimodam similitudinem quã habere uidentur, dicũtur eædem, arg. ĵ. de duob. reis. l. nemo qui nesciat. ita hic, propter omnimodam similitudinem, lata culpa dicit esse dolus, tamen uerè & propriè non est idem. Ista lec. gl. nõ uidetur uera, nam sm hoc, illa proba tio quę sequitur ibi, nam & si quis &c. nõ bene cõcluderet. Dicit enim fraude nõ caret. Ex hoc eñ non cõcludit, q est lata culpa, quæ dolo cõparatur, & sic est malè locutus Iurisc. Huius timore gl. quæ est super uer. fraude, exponit, id est, lata culpa, quæ dolo æquiparatur, & sic bene concludit litera. Adhuc ista expositio non est uera, Nam sm hoc, probatio rationis ibi, nec enim &c. nõ concluderet ad præmissa. Huius timore gl. recedit à dicta expositione, & exponit, fraude, s. præsumpta. & sic litera, nec enim &c. bene sequit, & ratio cõcludit ad premissa, hic uerò est in fraude presumpta, & per cõsequens ubi lata culpa, ibi fraus præsumpta, & ecõuerso. Ita dicũt illi, qui uolũt sustinere lec. gl. Sed illud non uidetur bene dictũ. † Nam lata culpa est, non intellige re q oẽs intelligũt, ĵ. de uer. sig. l. latè. & ibi no. in princ. gl. Si ergo lata culpa uenit ex ignorãtia, ergo patet q lata culpa non est fraus præsumpta, seu dolus præsumptus, qui prouenit ex animo, ut §. de dolo. l. j. Illi qui uolunt sustinere gl. dicũt q quãdo lata culpa cõsistit in eo, quod minorẽ diligentiã adhibet quis in rebus alienis q̃ in suis, tũc est fraus præsumpta. Ita loquit hic, aliàs secus, d. l. latæ. & ita pertran seunt. Mihi uidetur quod gl. nõ possit sustineri, & ista non fit uera lect. primò propter uiolentiã, quam facimus literę, exponendo latiorẽ, id est, latã, & dolum, id est, dolo compa rari. Nam si possumus, non debemus à uerbis legum recedere. l. j. §. fi is qui nauẽ. §. de exer. & ĵ. de leg. iij. l. non aliter. Prætereà gl. intelligit prin. huius l. in lata culpa, de qua loquitur l. latę. quod certum est, sm omnes, non continere in se fraudem præsumptam, ut dictũ est, & ideò quod posteà sequitur, non bene cõcluderet, quod fraus præsumpta, uel dolus præsumptus non sit dolus, sed æquiparatur dolo, quod falsum esse ostendo. Debetis scire q dolus est genus, & cõtinet sub se plures species, nam aliud est dolus bonus, alius est dolus malus. Item alius est dolus uerus & manifestus, alius dolus præsumptus. de dolo. l. j. & l. si procuratorem. §. dolo. & l. dolus. ĵ. tit. j. Modò si diceretur, q species æquiparetur generi, ut homo æquiparatur animali, hæc nõ est bona locutio, imò debet dici, hęmo est animal. † Nam genus repræsentatur in qualibet sua specie, licet species inter se differant, l. si quid earum. §. interemptũ. ĵ. de leg. iij. & unde legi. l. inter agnatos. & §. de pac. l. j. §. cõuentionis. Verè ergo possumus & debemus dicere, dolus p̃sumpt⁹ est dolus, non q cõparetur dolo, ideò recedo à lec. gl. & pono casum, sm quod in prin. dixi. Ad cont. scilicet, ad l. quæ dicunt, lata culpa dolo æquiparatur, ergo non est dolus ꝛ. uerũ est, s. lata culpa, sed hic est latior culpa, quæ idem est, quod fraus præsumpta, seu dolus præsumptus, & sic est ꝓpriè dolus. & secũdũ hoc, litera procedit planè sine aliqua uiolẽtia. Et ista opi. fuit Io. de Blonosco antiqui doc. Vltramon. ut patet in libello super tit. de act. Inst. Idem tenet Pet. And. Zaffi. de Pisis, ut dicit Cy. ut ab eo audiui super hac l. Secũdò opp. dicitur hic, in secundo rñso, sm unam expositionẽ, q si in reb⁹ suis est minus diligẽs. q̃ hominũ cõis natura desiderat. q̃ deberet adhibere tantã diligentiã in reb⁹ depositis, quantã in rebus suis. Sed cont. quia etiã tunc q̃n adhibet tantam diligentiã, si in suis est negligens, punit, l. si constante. §. si maritus. fol. mat. Dicit gl. q tũc punit, quia est lata culpa, sed hoc per legẽ illam, non per l. istam. Credo gl. optimè dicere, nam hic tractat de culpa latiori, i. de dolo præsumpto, qui nõ præsumit, si tantã diligentiam adhibet rebus alterius, quantã suis. Sed si in suis esset ita negligens, quod cadit in culpã latam, punitur, non per hanc l. sed per illam l. si constante. §. si maritus. cõiuncta l. ij. C. eod. Nã in depositо uenit uerus dolus & præsumptus, hoc est, latior culpa, ut hic. & etiam lata culpa, ut §. eod. l. iij. Tertiò opp. dicitur hic, sm aliã expositionẽ, q si in rebus suis est plus diligens, q̃ cõmunis hominũ natura desiderat, quod tenetur tantam diligentiã præstare rebus depositis, quantam rebus suis, aliàs est in fraude præsumpta, sm hoc uidetur, q diligentia sua sit sibi damnosa, & sic stultus erit melioris cõdictionis, q̃ peritus, contra l. non solùm. de nox. & cõtra l. Seruius. ĵ. quod ui aut clam. Huius timore dicebat Io. de Blonosco, quod ista expositio hic posita nõ est uera. sed debemus tenere expositionẽ positam §. qñ minus est diligens, q̃ cõmunis hominũ natura desiderat. Petrus tenet gl. & mihi uidetur q gl. dicit ueritatẽ. Ad cõt. rñdeo, sua diligentia nõ debet sibi esse damnosa. cõcedo, sed hic sua diligentia non est sibi damnosa, sed suus dolus præsumptus ex eo q minorem diligentiã adhibet, q̃ in suis, quia absq; bona fide est. Simile uidemus in furioso, qui delinquendo non obligatur. Secus in homine sanæ mentis, nec propter hoc discretio sua est sibi damnosa, sed suũ delictũ, quod cadit in hominẽ sanę mentis, & nõ furiosum, ut §. de off. præs. l. diuus. & ad l. Cor. de sicar. l. infans, Quartò opp. hic dicit, qui non adhibet eam diligentiã in alienis rebus, quã adhibet in suis, est in latiori culpa, & sic in fraude præsumpta. Cont. quia hæc reputat culpa leuis, ut probatur §. fam. ercisc. l. hæredes. §. non tantũ. Inst. de satisd. §. fin. Sol. illud quod hic dicitur, quod est fraus præsumpta, intelligitur in rebus alienis prorsus, ibi uerò loquitur in rebus cõmunibus, ubi nulla præsumptio est fraudis, quia si res perit cõiter, perit mihi & socio, unde nõ est uerisimile, qđ ego uoluerim in damnũ meum & suum perdere, ut ĵ. de prob. l. cũ indebito. & ideò ibi nõ inducit fraus præsumpta à iure, secus in prorsus aliena. Ita loquit hic. Ita intelligo, nisi aliquid interueniat, quod faciat præsumptionẽ doli cessare, ut ĵ. uidebitis. Quintò opp. ad idem, de eo quod no. in l. si ut certo. §. quod uerò senectute. §. cõmo. ubi quis res suas pretiosiores facit saluas, & cõmodatas dimisit, non tenet, & sic non adhibuit eam diligentiã, in rebus alienis, quam in suis. Sol. eo. modo, ibi nõ potuit omnes saluas facere, tamen sibi licitũ fuit suas pretiosiores saluas facere & præferre, propter quod cessat præsumptio fraudis. Vna ergo præsumptio tollit aliam præsumptionẽ. Distingue ergo, Aut loquimur in rebus cõmunibus, † & tunc adhibere maiorẽ diligentiã in suis, q̃ in rebus cõmunibus, non est fraus præsumpta, ut hic, nisi sit alia præsumptio quæ illam præsumptionẽ elidat. Expeditis cõtrarijs, uenio ad materiã nostræ l. examinandã. per quæstiones, & eam intẽdo summa diligentia pertractare. Primò igitur quæro, † quid est culpa in genere? Dicit Pet. culpa est deuiatio à legis dispositione, quod sic probat, Lex ab omnibus sciri debet & obseruari, ergo qui id quod præcipit lex, nõ obseruat, est in culpa. C. de legi. l. leges. Ista diffinitio nõ placet, nam nõ comprehendit, nisi latã culpã. Cũ enim lata culpa sit ignorantia illius, quod ab oĩbus sciri debeat. l. latæ. ĵ. de uerb. sig. & ĵ. dicetur, ergo qui deuiat à iure ordinario, est in culpa lata. Hinc est quod nostri doctores dicunt, † q ignorãtia legũ est lata culpa, Gul. de his qui no. infa. l. liberorũ. §. no tantur. Ego uerò sic diffinio, culpa est deuiatio ab eo, quod bonum est, qđ per diligentiam hoĩs potuit præuideri. Credo quod ista sit bona diffinitio, Nam eo ipso quod deuiat ab eo quod bonũ est, siue in faciẽdo malũ, siue in omittẽdo bonũ, scienter uel ignorãter, ista est culpa, ut apparebit, & ideò dixi quod per diligẽtiã hoĩs, &c. ad differentiã casus fortuiti, qui præuideri nõ potest, C. de pig. act. l. quę fortuitis. & ĵ. de reg. iur. l. ẽctus. in fi. Secũdo quæro, quæ sunt species culpæ, † quotuplex sit culpa, gl. cõmuniter dicunt, q sit triplex, scilicet,

lata leuis,& leuissima,ut ſ. cõmo.l.ſi ut certo.§.nunc uiden
dum.C.arbi.tute.l.quicquid.de neg.geſt.l.tutori.ad leg.A=
quil.l.in l.Aqui.de reg.iur.l.contractus. Et hoc etiã proba-
tur,quia lex dicit, ꝙ à procuratore omnis culpa exigitur,
C.mand.l.à procuratore. Iſtud ergo ſignũ uniuerſale & col
lectiuũ, omnis, requirit ad minus tria.l.Neratius.de uerb.
ſig.& ſic erunt tres culpæ. Alij moderni dicunt ꝙ ſunt quin
que ſpecies culpæ,& melius,ſcilicet latiſsima,ut dolus ma
e nifestus,latior, ut dolus præſumptus, e de qua dicitur hic,
& ĵ.de uer. ſig.l. magna. Itẽ laia,leuis & leuiſsima,de quib⁹
ĵ. uidebimus.& ꝙ hæc opin. ſit uera, reduco ad practicam.
9 Scholaris accepit † famulũ, & pro eo accepit expromiſſo
rem,qui promiſit ſcholari reficere omne damnũ, qđ ei cõ
tinget culpa famuli. demũ famulus fecit furtum,quæritur
utrũm expromiſſor teneatur. Et uidetur ꝙ non,ſm cõmu
nem modũ loquendi noſtrorũ gl. Nam aliud eſt culpa, a
liud eſt dolus,de quo dolo hic non fuit promiſſum.in cõt.
10 eſt ueritas, ꝙ expromiſſor teneť,† quia dolus eſt culpa la
tiſsima,ut ſ. dixi, quod arbitror eſſe uerum,quia dolus cõ
tinetur ſub appell.culpæ. Nam ille qui cõmittit dolum,de
uiat à bono, ergo, &c. Pro hoc quod dolus eſt culpa,eſt gl.
ſ. de mino. l. ſi ex cauſa.§. ſi mulier.& ĵ.de reg.iur.l.qđ quis
ſua culpa. prout ubi glo.exemplificat in furto & delicto,ut
hic,& patet in l.in uenditione.ĵ. de act.emp.& quod ibi no.
& ĵ.de pet.hær.l.& non tantũ.§.ueniunt.in gl.ſuper uer.pre
do. Nec ob.ꝙ uidetur poni copula,& inter dolum & culpã
ut d.l.ſi ut certo.§.nunc uidendũ.& de reg.iur.l.contractus,
cum ſi.per quod uiderentur diuerſa, ut no. ĵ. de iur. & fac.
ign.ſuper rub.quia in illis legibus culpa ponitur pro leui
& leuiſsima,& ſic prout ſpecies diſtincta à dolo,qui eſt cul
pa latiſsima:ſed accipiendo culpam in genere, cõtinet ſub
ſe ſpecies culpæ,ut ſ.uidiſtis. Tertiò uidẽdum eſt de quali
11 ſe ſpecies culpæ,ut ſ.uidiſtis. Tertiò uidẽdum eſt de quali

munibus ex cõuentione, & sic triplicem diffinitionem requirit, Ad primum dico, ꝙ leuis culpa in rebus alienis est deuiatio incircũspecta ab ea diligẽtia, quam adhibent homines diligentes eiusdem cõditionis & professionis. Item quod dico, deuiatio ab ea diligentia, dic ut suprà circa latam culpam dixi. Item dixi ab ea diligentia, quam adhibent diligentes, probatur ſ. de pig.act.l.ſi conuenerit. in fi. cum l.ſeq. & ſ.ad leg.Aquil.l.ſi putator. quæ leges hoc expreſſè probant. Quod dico eiuſdem conditionis & profeſſionis, dico propter artifices, ut l.j.§.j.ſ.ſi mẽſ.fal.mo.dixe. Quod dixi, in rebus alienis, idẽ intelligo in rebus proprijs quæ ſunt alij reſtituendæ, ut in dotalibus, ut j.de iure do.l. c in rebus. [c] Poſſunt etiam dici alienæ, ut l.quamuis. j.de iure dot. Ad ſecundum uenio, leuis culpa in rebus cõmuni- d bus [d] incidenter, eſt deuiatio incircũſpecta ab ea diligentia, quam ipſe deuians tunc tẽporis in rebus proprijs adhibet. l.hæredes.§.non tantùm. ſ.fam.erciſc. Sed pone ꝙ in rebus ſuis nullam adhibet diligentiã, ſed omnino eſt negligens, utrũ teneatur? Credo ꝙ ſic, quia tũc talis leuis deuiatio caderet in latam culpã, ut ſ.dixi. Iſta ergo diffinitio loquit̃ de eo, qui eſt in ſuis nõ omnino, ſed aliqualiter negligẽs. Facit ad prædicta, l.ſi conſtante.§.ſi maritus. j.ſol- e mat. Ad tertium [e] dico ꝙ leuis culpa in rebus cõmunibus ex cõuentione, eſt deuiatio incircũſpecta ab ea diligentia, quam ipſe deuians tunc tẽporis in rebus proprijs adhi- f bere ſolebat, quãdo contrahebat, [f] ſeu ante contractum. j. pro ſocio. l.ſocius ſocio. & Inſt. pro ſoc.§.fi. Nũc uideamus rationem diuerſitatis, quæ eſt ꝙ aliud in re aliena, aliud in re cõmuni. ℟. ꝙ mea & aliena ſunt extrema, cõmunis eſt g medium, [g] modò ita eſt, ꝙ in re mea tractatur de culpa. quę eſt impunita. C.mand.l.in rẽ mandata. ſed in re aliena, culpa punitur. Nec ſufficit ꝙ quis faciat id quod facit de ſuis. Si enim in ſuis eſt negligens, in alienis debet eſſe diligens, ut j.ſol. mat. l.ſi conſtante.§.ſi maritus. In re uerò cõmuni, quæ tenet medium inter meum & alienũ, eligitur quędam media uia, ne culpa totaliter ſit impunita. ſed ſufficit eam diligẽtiam adhibere, quam in ſuis adhibet. Item uidenda eſt ratio diuerſitatis inter cõmunem re ipſa incidenter, & communem ex conuentione. ℟. quia ſi contrahitur ſocietas per me cum aliquo, ego inſpicio eam diligentiã, quam ipſe ſolitus eſt adhibere in ſuis, & ſicipſe de me, & de diligentia tali adhibenda uideatur inter nos actum. Sed illud non poteſt dici in re ipſa cõmuni incidenter, & ideò inſpicitur ea, quam in ſuis rebus tunc adhibet.

17 †SEPTIMO principaliter quęro, quid eſt leuiſſima cul- h pa? [h] Gl. Inſt. quib. mod. re contrahi. ob.§.pe. dicit ꝙ leuiſſima culpa eſt, quãdo aliquo modo præuideri poteſt. Vult dicere, ꝙ ſi aliqua prouiſio potuit fieri, ne eueniat, & eſt omiſſa, illud eſt leuiſſima culpa. Credo quod gl. habuit borum intellectum, tamen iſta nõ poteſt dici diffinitio, quia competit culpæ leui & latæ. Alij, ut Io. de Blo. & Pet. licet diuerſis uerbis utãtur, inclinant in unam ſententiã, & dicunt ſic, Leuiſſima culpa eſt media negligentia ex fatuitate procedens, quæ conſiſtit in eo quod quis minorem diligentiã habet, quam ille qui eſt diligẽtiſſimus. Iſta diffinitio laborat eiſdem morbis, quibus aliæ diffinitiones poſitę, ſ. in aliꝭ culpis. Vnde ego ſic diffinio, leuiſſima culpa, eſt deuiatio incircũſpecta ab ea diligentia, quam habent homines diligentes, & diligentiſſimi eiuſdem conditionis & profeſſionis. Omnia uerba, in hac diffinitione poſita expone ut ſ.no. & quod dixi, diligentes & diligentiſſimi, probatur j. de act. & ob. l.j.§.is quoꝙ. Inſt. quib. mo. re contrahi. ob.§. at is. & l.in rebus. in princ. ſ. commo. & per hoc differt à culpa leui, quæ eſt deuiatio ab eo quod faciunt diligentes. Item per hoc differt à lata culpa, quæ eſt deuiatio ab ea diligentia, quam cõmuniter habent homines, &c. Ex prædictis [i] ergo ſufficienter poteſt colligi, qualiter debeant formari poſitiones, quando quis uult probare aliquam ex prædictis culpis. Iuxta prædicta quæro, quare non facit culpam leuem, leuiorem, & leuiſſimam, ſicut latam, latiorem & latiſ- 18 ſimam? ℟. licet † quis hoc poteſt facere, ut diceret quis ꝙ deuiatio ab ea diligentia quam adhibent diligentiores, ſit cũ pa leuior, ab ea uerò quam adhibent diligentiſſimi, ſit leuiſſima, tamẽ quia inter has non reperio ullam differentiam, ideò totũ poſui ſub una ſpecie, & appellaui culpam 29 leuiſſimam. Item quæro, † utrũm culpa [k] leuiſſima in ali- k quo caſu æquiparetur leui ſeu latæ. [l] ℟. ꝙ ſic, quia culpa le- l uis ſeu leuiſſima in faciendo æquiparatur latæ culpæ in non faciendo. Ita no. per gl. ſol. mat. l.ſi conſtante.§.ſi maritus. in gl. quæ incipit, non tamen, &c. allegat. l.in lege. ſ. ad leg. Aquil. quæ lex hoc non facit, ibi dicitur ꝙ in leg. Aquil. uenit leuiſſima culpa. Si ergo quilibet extraneus tenetur de leuiſſima, multò magis ille qui ex uigore alicuius con- m tractus, uel quaſi, tenetur adhibere cuſtodiam. [m] Facit ad prædicta, l.ſi conſtante.§.ſi maritus. & quod ibi no. j.ſol. matri. Hoc uidetur tenere Dy. & eſt no. & eſt uerũ arg. pro hoc ſ.commo. l.in rebus.§.ſiue autẽ. Secũdo loco quando quis eſt diligentiſſimus in ſuis, tunc leuiſſima eſt culpa deuiatio ab eo quod faciunt diligentiſſimi, ut ſ. dictum eſt, & æquiparatur leui culpæ, ſeu latæ. Ita uidetur ſentire glo. ſ. de iur. dot. l.in rebus. in prin. Hoc nõ puto uerum, quia quando quis in ſuis eſt diligẽtiſſimus, tũc omiſſio talis diligentię eſt culpa latior, ſeu dolus præſumptus, ut hic, & ſic eſt falſum, ꝙ leuiſſima culpa ſit. Nec poteſt dicere, ꝙ ei competat diffinitio culpæ leuiſſimæ, quæ eſt deuiatio incircũſpecta, &c. quia in hoc caſu lex præſumit ꝙ ueniat ex animo, & ſic non poteſt dici incircũſpecta, ſed præuiſa.

OCTAVO principaliter quæro, qualiter iſtæ culpæ n principaliter ueniunt [n] in contractibus, & quaſi contracti- 30 bus? Et primò in † actiõe depoſiti, in cuius materia ſumus. Et omiſſis allegationibus diſtingue, Aut depoſitũ ſit gratia deponentis tantũ, quod eſt regulariter, aut gratia depoſitarij, aut gratia utriuſq;. Primo caſu, aut quæris de actione depoſiti ꝓria, & in ea uenit leuiſſima, ut j. de fur. l.ſi ſeruus. o uus. [o] §. idẽ euidentius. ubi deponens tenetur adhibere illam diligentiam, quam adhibẽt diligentiores, quæ eſt leuiſſima culpa, ut ſ. dictum eſt, & ita ſentit Azo in ſum. C. eodem tit. in fi. Facit quod no. ſ. de pig. act. l.ſi ſeruus pignori. Aut de directa, & tunc aut depoſitarius ſe obtulit, & tenetur de leuiſſima, ut ſ. eo. l.j.§.ſæpè. & no. in l. contractus. j. de reg. iur. cum ſimil. Si non obtulit ſe, tenetur de culpa latiſſima, ſeu latiori, ut hac l. Idem de culpa lata, ut l.j. C. eod. Secundo caſu, quando gratia depoſitarij, tantùm depoſitarius eſt obligatus actione directa, tenetur de leuiſſima, ut ſ.ſi cer. pet. l.ſi quis nec cauſam, fm ueram opinionẽ. Deponens uerò contraria tenetur ſolum de lata, arg. l.ſi ut certo.§. nunc uidendum. ſ. cõmod. Secundo caſu quãdo gratia utriuſq;, tunc utercꝙ de leui tenetur, ut d.l.j.§.ſæpè. ſ.eo. 31 †NONO quæro, [p] quid in actione mandati, quod fit p gratia mandantis tantùm regulariter? ℟. Mart. Silima. uidetur diſtinguendum, ſicut in alijs contractibus, cuius gratia fit, ſed alij noſtri gl. dicũt indiſtinctè in actione mandati uenire leuiſſimam culpam; C. mand. l.à procuratore. & l. in re mandata. & no. j. tit. j. l.j.§. mea tantũ, de reg. iur. l. contractus. Dy. exẽ. de reg. iur. c. contractus. lib. vj. & Cy. d. l.à procuratore. aſsignat rationem, [q] quia ſuſcipiendo mandatum, uidetur ſe aſſerere eſſe induſtrioſum, cum propter ſolam induſtriam eligatur procurator, & ſic cõmuniter pertranſeunt omnes moderni. Tu uerò ſic diſtingue in mãdato, [r] quod fit gratia mandantis tantũ, aut quæris de actione mandati contraria, & in ea uenit leuiſſima culpa, ut j. de fur. l.ſi ſeruus.§. quod uerò. & §. ſeq. ubi patet quòd ipſe tenetur facere id quod faciunt homines diligentes, uel diligentiores, quod eſt leuiſſima culpa, ut ſ. dictum eſt. Aut de actione mandati directa, & tunc aut in iſto mandato uenit id quod modicam, uel quaſi nullam requirit induſtriam, ut in mãdato facto fideiuſſori, ut ſoluat, & ſimili, & tũc ipſi mandatario imputatur ſolũm dolus & lata culpa; ſicut dictum eſt de depoſitario, ut probatur expreſſè j. tit. j. l. ſi fideiuſſor. in princ. & §. j. Aut in mandato uenit aliquid, quod non requirit magnam induſtriam, ſed requirit aliquid diligentiæ, ut emere aliquid, gerere negocia. & ſimi- s lia, & tunc quicquid dicat gl. [s] uenit dolus, lata culpa & leuis. Videtur enim ſe aſſerere diligẽtem. Sed ubi quis tenetur

tur facere illud quod homines diligentes, dicitur tantùm de leui culpa teneri, ut dictum eſt. Illud probatur C. mand. l.in re mandata. & j. tit. j. l.ſi procurator. §. fi. de reg. iur. l. contractus. aut in mandato uenit aliquid quod requirit exactiſſimam diligentiã & induſtriam, ut in procuratore ad li t tem, & ſimilibus, & tunc tenet [t] de leuiſſima, d.l. procurato re. C. mand. & tunc habet locũ ratio Dy. poſita in d. c. cõtractus. Dy. opp. de menſore, in quo cadit induſtria, & tamen non tenetur niſi de lata. ℟. illud ideò, cùm nulla ciuili actione tenetur, prætor uoluit eũ minus grauare, l.j.§.j.ſ.ſi mẽſ. fal. mo. dixe. quod no. per gl. j. de reg. iur. l. cõtractus. & l. imperitia. & Dy. c. non eſt ſine culpa. exẽ. de reg. iur. lib. vj. Item poteſt dicere, cùm quis operas ſuas locat, quare non tenetur de leuiſſima, cum uideatur ſe aſſerere peritũ, ut j. loca. l.ſi quis fundum.§. Celſus. & l. item quæritur.§.ſi gemma. & gloſ. d.l. imperitia. & Dy. d. c. non eſt ſine culpa. Et ſic prædi u cta uidetur falſa. ℟. ideò magis [u] imputatur mandatario, quia cum mandatũ ſit gratuitum, habet uim cuiuſdam aſ 32 ſertionis, ſe ingerendo, ſicut uidemus in aduocatis † & medicis, qui faciunt gratis, ut homines ad eos accedant, & ſic homines in eos magis labunt̃ & decipiũtur. Sed quando ſit pecunia accepta, eſt locatio, & tũc homines magis cogitant, nec uidetur quis ſe ingerere, & ideò ſibi non imputatur illud, quod uideatur ſe aſſerere peritum. Decimò quæx ro, [x] quid ueniat in actione tutelæ, cum gratia pupilli † tan 33 tum gerãtur negocia? ℟. uenit dolus, lata culpa, & leuis, C. arb. tute. l. quicquid. & j. de reg. iur. l. cõtractus. Fallit in duobus caſibus. C. arbit. tut. l. nomina. & j. de admi. tut. l. tutor qui.§. cõpetit. in quibus non tenetur, niſi de lata culpa tantum. & fm hoc gl. fortè quæ eſt Inſt. de ſuſp. tut.§. ſuſpectus. quæ uidetur uelle, ꝙ tutor remoueat̃ propter leuiſſimam, y non bene dicit, melius ſentit, j. de ſuſpe. tut. [y] l.iij.§.pe. Sed poſſetis uos dicere, nõne tutor creatur propter induſtriam & bonos mores, ut j. de tuto. & curat. da. ab his. l. ſcire oportet.§.pe. Ergo debet teneri de leuiſſima, ut dixi in mãdatario. ℟. hoc ideò, quia tale officium ſumit̃ ex neceſſitate, arg. j. de his quib. ut ind. l. poſt legatum.§. aduocatum. facit quod no. ſ. de procurat. l. procurator qui pro cuictione. 34 Vndecimò † quæro, quid in actione negociorũ geſtorum? ℟. diſtingue ut no. ſ. de neg. geſt. l.iij.§. interdum. Et ſi dicis, Quare non tenetur de leuiſſima, cum preciũ non recipiat, & uidetur ſe ingerere, ut ſ. dictum eſt in depoſito & mandato? ℟. ut facilius accedant homines ad gerẽda negocia abſentium, quæ aliàs perirẽt, ut j. de act. & ob. l. ex maleficijs. 35 §. j. & Inſt. de ob. quæ ex quaſi cõtrac.§. j. Duodecimò † quæro quid in actione cõmodati? licet lex uideatur facere differentiam inter cõmodatarium & depoſitarium, ut ſ. commo. l.ſi ut certo.§. nunc uidendũ. & de reg. iur. l. contractus. tamen hoc ideo facit, quia inſpexit ea quæ cõmuniter accidunt, ſcilicet quia depoſitũ ſit gratia deponentis, commodatum ſit gratia recipientis, tamen particulariter inſpicendo, uidetur quaſi eadem diſtinctio. Nam aut commodatum ſit gratia recipientis, aut cõmodantis, aut gratia utriuſq;. Primo caſu, aut quæris de actione cõmodati contraria, & in ea uenit dolus & lata culpa tantũ. ſ. commoda. l. pen. & l.ſi. Aut de directa, & tunc aut cõmodans ultra ſe obtulit ad commodandum, & cõmodatarius non tenetur, niſi ſolummodò de dolo & lata culpa, ut ſ. commoda. l.ſi ut certo.§. interdum. in fin. ſecundũ ueram lecturam. Aut ſe non obtulit, ſed fuit à cõmodatario requiſitus, & tunc uenit leuiſſima. l.ſi ut certo.§. nunc uidendum. & l. in rebus. Secundo caſu, uenit ſola lata culpa. d.§. interdũ. Tertio caſu, uenit etiam leuis, arg. d. §. nunc uidendum. Decimoter- z tiò quæro, [z] quid in precario? ℟. aut † quæris ante morã, 36 & uenit dolus & lata culpa tantũ, ut j. de reg. iur. l. contractus. & de precario. l. quæſitum.§. illud. Aut poſt moram, & uenit leuiſſima, l. quæſitum. §. ex hoc. & §. ſi ſeruitute. Et ſi quæris, quæ eſt ratio diuerſitatis, quòd in cõmendatario uenit leuiſſima, in precario dolus & lata culpa, cùm utrũq; celebretur gratia recipientis? ℟. precarium poteſt reuocari, quando libuerit, & ſic ab initio & ex poſt facto pendet ex liberalitate domini, & ſic in hoc grauatur recipiens, ergo releuat̃ in hoc, ut ſolùm teneat̃ de lata culpa, ſed cõmodatũ non poteſt reuocari, niſi finito uſu. Et illud uoluit dicere tex. in l. quæſitũ.§. illud. j. de prec. & ſ. cõmo. l. in cõmodato.§. ſicut. & expreſsius per Ro. in libellis ſuis, tit. de pre- 37 cario. Decimo quartò † quæro, quid in contractibus innoA minatis? [a] ℟. de hoc nõ poteſt tradi particularis doctrina, ſed do talem doctrinam, ꝙ cõtractus innominati iudicantur ſm naturam contractuũ nominatorum, quibus aſsimilantur, quod eſt no. & probatur ſ. commod. l. eum qui.§. ſi rem inſpectori. & ſ. eod. l.j.§. ſi quis ſeruum. & j. de præſcrip. 38 uer. l. naturalis.§. fi. † Decimoquintò [b] quęro, quid in actio b ne ex teſtamẽto? [c] Certè in hoc gl. uariare uidentur. j. de leg. c j. cùm res.§. culpa. & l.ſi ſeruus.§. cum quid. & ad Treb. l. mulier.§. ſed enim. Verũtamen diſtingue ſecundũ Pet. d.l. cùm res.§. culpa. quia aut ex ultima uoluntate hæres percipit modicam utilitatem, legatarij ſeu fideicommiſſarij magnam, & tunc ſolus dolus & lata culpa uenit, d.l. mulier.§. ſed enim. ad Trebel. Aut ecõtrà hæres magnam utilitatem, legatarij uel fideicõmiſſarij paruam, & tunc uenit leuiſſima culpa. d.l. cùm res.§. culpa. Aut uterq; magnam utilitatem, ſeu æqualem opulentiam, & tũc uenit leuis culpa, ſicut in contractibus, qui utriuſque gratia celebrantur. ut j. de leg. j. l. ſi ſeruus.§. cùm quid. coniuncta l.ſi ut certo. §. nunc uidendum. ſ. commod.

ADDITIO.

a Nerua. Bal. l. pignus. C. de pig. act.

b Idem. Bal. l. curatoris. C. de neg. geſt. quod illud dicitur ſimile, in quo eſt aliqua differentia, tamen ſecum plurimã habet cõuenientiam. alleg. no. in l. de quibus. in prin. ſ. de legib. Alibi etiam uide quid dicatur ſimile, in l. Gallus.§. & quid ſi tantum. ff. de lib. & poſt. & in l. qui liberis. in prin. ubi tex. & gl. & Doc. j. de uulg. & pup. & gl. c. capitulum. uer. conſilij. de reſcrip. In quibus locis habetur, qualiter intelligatur illud, quod hic dicitur, nullum ſimile, & c. & melius declaratur quid ſit ſimile, d.l. qui liberis. quàm alibi ſecundum Bal. & Ang. ibi, & Bal. l. neq;. ff. de leg. Pr. epoſi. c. humanum genus. j. col. diſt. j. Fel. c. capitulum. in gl. j. de reſcrip. c. humanum genus. j. diſtim. Gemi. c. pen. de præben. in vj. & gl. ij. c. deniq;. vij. q. j. & Alexan. conſ. cxix. Soc. conſ. ccc.

c Aliã. Bal. l. pignus. C. de pig. act. Bal. l. ſi conſtante.§. ſi maritus. præal. Alex. l. etiam.§. j. in tertio no. ff. ſol. mat.

d Genere. Bal. l. ſi conſtante.§. ſi maritus. j. ſol. mat. poſt And. de Piſis, refert etiam Cy. dixiſſe, ꝙ diligens non tenetur de leui, quod reprobatur per ea, quæ habentur in l. in rebus. j. de iure dot. Et uide unum modum probandi dolum re ipſa, ſi eſt læſus, ut retuli poſt Bar. l. metum, quod met. cauſa. allegando Bal. l. decernimus. Et de modo probandi dolũ, & latam culpam, leuem & leuiſſimam, Bal. l. ſolum. C. de teſt. Et quid ſit dolus, Bald. l. pignus. C. de pig. act. Et quando lata culpa æquiparetur dolo, Bal. & Ang. poſt gl. l. ſi mora. ſol. mat. poſt Bar. l. j.§. non autem. j. ſi quis teſt. lib. Item limita ſecundum Bal. & Ang. l. ſicut. ad fin. C. de præſc. xxx. ann. q. iuris ignorantia, excuſat à pœnis doli, non latæ culpæ. Itẽ probatur dolus, ſi quis id quod promiſit, & de quo recepit præceptũ guarentigiæ, non facit. l. qui reſtituere. de rei uend. Bald. l. j. de ſenten. quæ pro eo quod intereſt. uer. mercator. Et de iſtis probationibus per Bar. in tract. de teſte. & uide in l. dolum. C. de dolo. Caſus fortuitus eſt, qui præuideri non poteſt. Bald. d. l. quæ fortuitus. in l. pignus. C. de pig. act. dixi in l.ij.§. ſi eo tempore. poſt tex. ff. de admin. rer. ad ciui. pertinen. Ant. & Abb. c. j. de commo. & ibi alleg. c. Ioannes. de homi. dicens, ꝙ eſt inopinatæ rei euentus, qui præuideri nõ poteſt, & ideò ubi diligentiſſimus præuidiſſet, non eſt caſus fortuitus. c. Ioannes. & ideò dicit ibi, ꝙ licet gl. iuris ciuilis ſint uariæ in q. an furtum ſit caſus fortuitus, ipſe concludit, ꝙ aut fit per uiolentiam, & ceſſante culpa tua, quia non fuiſti in loco periculoſo, & ſit fortuitus. aut fit clandeſtinè, & tunc ſi ab ea perſona, à qua etiam diligentiſſimus non præcauiſſet, ut ab uxore & filio, ſit caſus fortuitus, aliàs non. l. quæ fortuitis. Mod.§. ſed iſtæ. Inſt. de act. & Sal. l. cum duobus.§. damna. pro ſoc. & ibi gl. Et utrùm mors ſit caſus fortuitus? Bal. l. j. C. de his qui ad liber. perue. non poſ. ad fi. Et quid differt à caſu improuiſo, Bald. l. j. C. de ſic. Et de furto, & latrocinio, gl. & Bald. l. j. C. eo. & ibi Bal. quid de incendio? & uidetur tex. in l. eum qui. in princ. ff. de fur. ꝙ furtum ſit caſus fortuitus.

e Præſumptus. Dolus eſt latiſſima culpa, Bar. l. pignus. uer. ſed dubitatur. de pig. act. & uide j. prox. col. Sed an dolus ſit crimen, Bart. per illum tex. ꝙ ſic, in l. j. ff. de fideiuſſ. coniuncta gl. Adde tu ad Bar. hic, Car. cõſ. v. qui hæc dicta Bar. in latiſſima, & latiori culpa ſequitur.

f Latior. Bal. l. pignus. C. de pig. act. & ibi uide differentiam, inter latam & latiorem.

latiorem. Alex.l.etiam. §.licet in dotalibus.ff. sol.mat.Cæpo. cons. xviij.j. dubio.Car.cons.v.

g POMA.Probata.Alex.cons.ciij.uol.j.

h Latiorem. Dixi ẽ.post Bar. Iac.But. in l.si quis id quod. ẽ.de iur.om.iud. §.doli. ubi dolum præsumptum dicunt esse idem, quod latam culpam. & uide ẽ.prox.

i Clariores.Sed Ant.c.ij.de censi.uidetur uelle cont.ubi dixit,q,si in crimina libus lex expreßè requirit dolum ad pœnam imponendam,quod sufficit la tißima culpa,pro qua inducitur dolus præsumptus. sed Io.ibi refert Bar. tenere cont.hic,& meliùs,nisi talis probatio expreßè esset à iure probata. l.si quid adulterij.C.de adult.dixi ẽ.in q. an lata culpa æquiparetur dolo, Bar.l.j.§.non autem.ẽ.si quis test.liber.& quod ibi dicit Bald.l.pignus.C. de pig.act.uer.sed si dubitatur. ubi tenet quòd maxima culpa sit dolus.& Bar.ẽ.prox.

k POMA.Culpa.Pan.cons.lxxxij.uol.ij.

l Professionis.Quid si quis temere aliquid asserit,an dicatur in dolo, uel la ta culpa, dixi in l.ij.C.quod cuiusq; uniuer.

m POMA. Illiterato.Alex.l.ij.ff.quod quisq; iu. Anch.c.canonum. de const. Alex.cons.lxv.col.fi.uol.j.& cons.lxxvij.uol.iij.Fel.c.ij.de const. limita ut per Sal.l.quod te.ẽ.si cer.pet.quando ius procederet per regulam,secus si per fallentiã.Alex.cons.lxvj.in j.col.iiij. uol.& cõs.lxxvj.ij.uol.Ro.cons. lix.& cons.eccl.quod intellige in statutis clausis in corpore statutorũ, se cus si sunt extraudgantia, Aret:cons.cliij. col.j.Imo. cons. xxiiij. & cons. xxxj.aliàs lxv.uol.iij.Et nota q, iuris ignorantia excusat à pœna doli, non à pœna propter latam culpam,secundũ Ant.l.sicut.C.de præsc.xxx. an.ad fi.& Bal.c.j.§.iudices.de pace iur.fir.ubi dicebat q, error iuris in literato esset dolus præsumptus,sed Bar.hic cõt.& Bal.in rub.C.de pe.iud. & me liùs dixi post Bal.in d.§.iudices.Et an error iuris sit lata culpa, & an iuris ignorantia excuset à dolo uero,an præsumpto,dixi in l.si quis id quod. de iur.om.iud.& ibi etiam quid in errore iuris naturalis.

n Gl.Bal.d.l.leges.& Bar.l.non fatetur.& quæ ibi dixi,de confes.& de mo do probandi iuris errorem. Bald.l.uenditioni. C.pro emp.Bar. l. non fa tetur.de confes.

o Doct.l.dos à patre.Bar.l.fi.C.de pœna iud.qui malè iud. Bal.l.uenditioni. C.pro emp.& dixi post Bar.l.non fatetur.ff.de confeß. Bal.l.cum quis.C. de iur.& fac.ign.

p POMA. Talis. Quid in errore facti. Alex. cons.cij.j.col. uol.ij. & Aret. cons.xxxviij.

q Errore.An liceat ignorare ius municipale,& quòd sit lata culpa, Bar.l.o mnes populi.circa fi.de iust.& iur.Bal.& Bar.l.cunctos populos.uer.cir ca maleficia.de summa trin.& Bald.l.antepe.C.de legi. Adde tamen quod in principe præsumitur ignorantia statutorum & consuetudinum, c.j.de const.in vj.secundũ Bal.l.fi.C.si cont.ius.in l.ius ciuile. in fi.de iust. & iu. Bar.l.omnes.circa fi.Item rustici præsumuntur ignorare iura.gl.est,quam no.Bal.l.cùm allegas.C.de usu.Bar.l.de quibus.ẽ.de legi.

r Obst.Bal.d.l.in bonorum.Et an sufficiat unum,uel plures consulere. dixi in l.properandum.§.sin autem alterutra.C.de iud.

s Quæro.Nic.de Math.l.etiam.§.licet.ff.sol.mat. Bal.l.ij. C.de prob.q, si in libello deduco dolum,& probo latam culpam,non obtinebo.dixi ẽ.tit.j.

t Delicto.Bal.rub.C.de pœn.iud.qui ma.iud.ubi hoc idem tenet, licet cont. teneat in l.hoc edicto.ẽ.quod quisq; iur.& in c.j.§.iudices. de pac. iur.fir.

u Gl.Sed Ant.c.ij.de const.dicit,q,si pro pœna pecuniaria in criminalibus lex requirat dolum,ad pœnam imponendam,quòd sufficit lata, per quam dolus est inductus præsumptus,sed secundum Io.ibi, illud uidetur falsum, & contra l.ij.§.in hac actione.ui bo.rap.sed cont.no.hic.sed secundũ eum, dictum Ant.poterit procedere in contractibus omnibus,in quibus lata cul pa æquiparatur dolo.l.j.ff.si mens.fal.mo.dix.& d.l.quod Nerua.& adde quod dixi ẽ.eo.iij.q.& Sal.l.j.C.depo.

x Ideò.Sic diffinitur culpa latior,& de differẽtia inter dolum uerũ & præ sumptum,Cast.l.ubi.in prin.ẽ.de eden.

y Dolo.Et prius quid sit lata culpa,de hac uide Bal.l.pignus. C.de pign.act. & Bald.l.si constante. §.si maritus.ĩ.sol.mat.& quod æquiparetur dolo, hic limita no. nisi esset iurisperitus, quia peritus in iure non poterit alle gare suam imperitiam ad excusandum se de dolo.Ita dicit Ang. probari in l.ij.ẽ.quod quisq; iur.quod dicit esse mirabile ad limitationem l.si quis id quod.de iur.om.iud.Quod an uerum sit,uide quæ dixi in d.l.ij.

z Fidem. Et appell. culpæ, de qua intelligatur, l. in uenditione. §. j. de bo. autor.iud.pos.

A Culpa.Bal.l.pignus.de pig.act.

b POMA. Culpa. Alex.l.si mora.& ibi Iaf.ff.sol. mat. Alex. cons. ccxix. uol.ij.& cons.l.

c Rebus.Tex.& ibi gl.fi.l.si constante.§.si maritus.ĩ.sol.mat.

d Communibus.Bal.l.pignus.q.ij.C.de pig.act.uer. sed iuxta hoc quæritur, commodani.Io.c.j.de commod.

e POMA.Tertium.Alex.cons.xlvij.uol.j.

f Contrahebat. Ista reprehendit Bald.l.pignus. C.de pignor.act.in materia leuis culpæ.

g Medium. Nisi res sit commissa arbitrio accipientis.Bar.l.j.ĩ.de sol.

h Culpa. Et no.quod licet regulariter de iure quis teneatur de damno dato, culpa leuißima, l.lege Aqui. ẽ.ad leg. Aquil. tamen in foro conscientiæ, non tenetur.Inn.c.sicut dignum.de homi.Bal.l.pignus.de pig.act.

i Prædictis.Ad probandum culpam ẽ.dictum est,ad eam autem reproban dam,uide Bald.l.pignus.ult.col.de pig.act.Bar.l.si ut certo. §.interdum.ff. commo.dixi in §.nunc uidendum.& ad probandum culpam leuem & le uißimam,Bar.l.si cum uenderet.de pig.act.& Bal.l.solam.C.de testi.& l. si constante.§.si maritus.sol.mat.

k POMA. Culpa.Are. cons.xxxviij.& quomodo quis excusetur à culpa, Ro.cons.cccxcv.

l Late.Bal.l.pignus.de pig.act.Sal.l.si nulla.in fi.eo. tit.hic adde glo.pen.in l.si mora. & ibi doc. sol. mat. Imo. c.j.commo. De hac culpa legis Aqui. Mod.l.domos.ff.de leg.j.& alleg.Bar.hic.Vide in l.si quis ex argentarijs. §.pe.& quæ ibi dixi, ẽ.de eden.& in l.si mora.sol.mat.& modũ proban di culpam,& casum,d.l.si quis ex argentarijs.

m Custodiam. Maior culpa in faciendo,quàm in omittendo.l.si seruum. §.se quitur.de uer.ob.& l.si mora.sol.mat.& in d.l.pignus.

n Veniunt.l.iij.ff.nau.cau.stabul.quod intellige, ut ibi per Bar. uide Bal.d.l. pignus.de pigno. act.& ibi etiam quærit,quæ culpa ueniat in officijs,ut in magistratibus,in executoribus ultimarũ uoluntatum,& similium, & qua liter ueniat in pignoribus,in societate,in dote,& in delictis. In societate ut de l.socius. ĩ.pro soc. Quid in contractu locationis, in l.qui mercedem. ĩ. loc.Quid in fam.ercisc. & communi diui. iudicijs,uide in l.hæredes.§.non tantùm.ẽ.fa.ercisc.& quod ibi Bar.& quod no.Bar.ẽ.prox. & in l.con tractus.de reg.iur.Quid in aduocato,Cy.& Fulg.rub.C. de proc. Quid in filio administrãte peculium profectitium,de qua culpa teneatur? Bal.l.cùm oportet.§.non autẽ.de bo.quæ lib.Quid in notario,per doc.l.ubi. in prin. per illum tex.ff.de eden.

o Seruus.Ad hoc idem tex.est fin.secundum Bar.uer.nono quæro,quid in ac tione mandati,& c.Bar.l.in rebus.§.item quis.ẽ. commo. Bal.l.pignus.C. de pig.act.ubi tenet q, semper ueniet leuis culpa in leuißima.& Bar. l.eum qui.§.fi.ĩ.de fur. Quid autem in nuncio, an teneatur de leuißima culpa? Bal.d.l.à pcuratore.C.mand.tenet q, non.Quid in aduocato, Cy.per Fulg. rub.C.de procur.Alex.

p POMA.Quæro.Alex.cons.cij.col.j.uo.ij.& cons.xlviij.col.j.uol.j.

q Rationem.Quid si aliquis dicit,Custodias arbitrio tuo aliquid, an teneatur ut depositarius, an ut commodatarius? Bar.l.j. ff. de sol. & Lud. in suo no.cclxij.

r Mandato.Bar.l.eum qui.§.fi.ff.de fur.

s Gl.Bar.l.in rebus.§.item qui.ẽ.commo.& Bal.l.pignus.C.de pig. act. ubi tenet q, semper ueniat leuis culpa in leuißima,cũ Bar.cui adde no. per eum dem in l.eum qui.§.fi.de fur.quid in nũcio & aduocato, & ultra superius dicta,adde hic Anch.c.bona fides.depos.

t POMA.Tenetur.Alex.cons.xlj.uol.iij.

u POMA.Magis.Fel.c.quia indicate.de præsc.

x Quæro.Bal.l.pig.C.de pig.act.& ibi etiam,quid in curatore ad lites. ad de tamen quod hæres tutoris,non tenetur pro leui culpa.l.j.cum ibi plenè no.C.de hær.tut.Anani.cons.viij.& Alex.cons.xlv.uol.j.

y Tut.Bal.d.l.pignus.tenet,quod isto casu poterit tanquam insufficiens re moueri.l.iij.in fi.de suspe.tut.

z Quæro.Bal.d.l.pignus.x.q.C.de pig.act.

Aa Innominatis.Bar.l.cum res.§.culpæ.de leg.j.

b POMA. Decimoquinto. Bar.& ibi addi.cons.xvj.& Alex. d.l.mulier. & d.§.culpa.

c Testamento.Bal.l.pignus.C.de pig.act.Bar.d.§.culpa.Ang.& alij.d.l.mu lier.§.si hæres.Anch.& Imo.c.bona fides.depos.sed qd in executore, Bar. l.alio.circa fi.ĩ.de ali.& cib.leg.

LEX XXXIII.

SERVVS. Depositio serui apud sequestrum, non im pedit dominum agere.

LEX XXXIIII.

POTES. Qui recipit pecuniam, ut reddat depositũ, depositi conuenitur.

DIGE-

DIGESTORVM, SIVE PANDECTARVM. LIB. XVII.

Mandati uel contra. *Tit. I.*

LEX I.

1 *Verbum uolo,an inducat dispositionem.*

a

1 BLIGATIO.[a] Quærit glos.super rub.quid sit mãdatum. Dic ut in ea. Istæ leges non recipiunt congruum summariũ, quia ponũt diuisiones. No.de isto uerbo,†uolo,an inducat dispositionẽ.Et uidetur q, sic, ut hic, cõtrarium no.in l.serui electiõe. ĩ.de leg.j.l.in uendentis. C.de cont. emp. de quo plenè in l.cunctos populos, C. de sum.trin. & fid.cathol. in repetit.quam

*. Feci.Et *in au then. ingressi. nu.25. eo.et in l.lxiij. §.v.nu. 4. ff.ad Treb.* I.Conc.B. feci * de illa l.Opp.l.idemq;§.si quis ea. ĩ.eo. Sol.quod hic dicitur,quocũq; uerbo,intelligitur,si idoneo,unde si esset admonitorium, uel cõmendatorium,uel persuasorium, non induceret mandatũ.Ita dicit gl.Certè omnia ista uerba referũtur ad eum,qui aliàs esset facturus,si bene inspiciatur.Opp.ĩ.de proxenetis. l.ij.Sol.ibi constat q, non habebat animũ obligandi, quis intercedebat,ut uideretur mediator,seu proxeneta,&c.

ADDITIO.

a Obligatio.Per quæ uerba fiat mandatũ,gl.& Bar.l.j.C.de eden.& l.quæ dam.in prim.eo.tit.& quid si mandatur alicui id,ad quod de necessitate te netur,Bal.d.l.j.C.de eden.& ibi Bar.adde q, nunquam per uerba conditio naliter prolata,inducitur mandatum.Bar. l.si pupillus. §.uideamus. in fi. de neg.gest.Quid autẽ si aliquis fecit uolũtate mea aliquid,an uideatur ha bere mandatum,Bar.post alios,in l.post dotem.ĩ.sol.mat.Quid si dicatur, fac q, sentiã noua,& c.an uidear mandasse? Dic q, sic, secundũ Bar.l.si quis mihi bona.§.pater Seio.de acq.h.er.Bar.l.non solum.§.si mãdato. de iniu. in prin.Et adde q, subscribens uidetur mandare.l.etiam. & ibi gl.& Bald. C.q, cum eo.& uide in materia Bal.l.j.C.de ser.fug.Cast.cons.cclxij.ad ul tima uerba apostil.Et an pater annuendo filio uolenti committere maleficium,dicatur mandare? Bal.cons.cxxiiij.lib.j.

1 *Officium est quod homo homini debet in genere.*
2 *Amicitia hodie est inter paucos.*
3 *Mandatum potest dupliciter considerari.*
4 *Tutori quandoq; potest salarium constitui.*

1 §. MANDATVM. Quid uult dicere Iurisc. ex officio
a atq; amicitia? R. officium † est, quod homo homini de
2 bet in genere.l.j.ẽ.de neg.gest.& l.officio.[a] & ibi gl.C.de neg.gest.& hoc in unoquoq; de mũdo. Amicitia † est in spe cie,quæ hodie inter paucos est,ut l.latæ. §.amicos. ĩ.de uer. sig.Opp.igitur hodie nullus dicit procurator, cũ cõmuni
3 ter accipiant pecuniã.Sol.mandatũ † potest cõsiderari du pliciter,Primò respectu mandantis & mandatarij,& isto ca su si nõ esset gratuitũ,non dicitur mandatũ,ut pariat actio
b nem mandati,ut hic.Secũdo modo potest considerari [b] respectu illius, cõtra quem agitur,seu respectu illius, contra quem quis est factus procurator,& tunc non curo, utrùm mandatum sit gratuitum, uel non. Nam quantùm ad illud,sufficit quod procurator habeat domini uolũtatem, siue per pecuniam, siue quocunq; modo. l.naturalis. in fi. ĩ.de præscrip.uerb.Quæro quid in tutore? Dicit glo.idem, quia tutoris officium debet esse gratuitum.Breuiter tutori
4 potest † quandoq; constitui salarium. l.à tutoribus. in fi.ĩ. de admi.tut.& l.j.§.si pupillus.ĩ.de tute.& ra.distra.&c.

ADDITIO.

a Officio.Vide differentiam quæ ponitur inter quos dicatur obsequium & pietas & de religione,uide gl.l.ij.de inoff.test.

b Considerari.Qualiter intelligatur istud gratuitum, Bar.l.j. C.de eden.& l.quædam.in prim.ff.eo.tit.de eden.Bar.l.j.in fi.prin.ẽ.de procur.& Bald. rub.C.de procur.Bar.& doct.l.item.C.de proc.l.si remunerandi.in prin. ĩ.eod.& ad istum tex.& similes dum dicit,pecunia interueniente contra ctum transire in locationem,intellige ut per Bar.l.hoc iure. §.j.& in l.qui saxum.ĩ.de donat.

LEX II.

1 *Aduocatus si dederit malum consilium,non tenetur nisi de dolo.*

a MANDATVM.[a] No.quòd nemo ex consilio obligatur, intelligitur nisi fuerit dolosum, ut in glos.& Dy.c.nullus ex consilio.ext.de reg.iur.lib.vj.Dixi in l.non solùm.§.si mandato. & §.si Proculus. ĩ.de iniur. & fa
1 cit ad q. quòd † si aduocatus dederit malum consilium,
b non tenetur, nisi de dolo fecerit,[b] Spec. tit. de requisitio ne consilij.

ADDITIO.

a *Mandatum.Sed quæ uerba importent consilium,& quæ præceptum, Ant. c.nam & concupiscentiam.de const.princ.limita istum tex. nisi tale man datum, quod potius consilium hic appellatur, fieret super re mandantis, quia tunc est obligatorium mandatum, l.si cùm fundum. ẽ.de pact.& ibi satis uidetur uelle Bar. & an quis teneatur interdicto unde ui ex consilio spoliandi,Bal.quod non,l.ij.in j.col.v.q.C.de serui.Cast.l.pen.C.de pac.di cit,quod sicut arbitrator,uel arbiter,qui eligitur de cõsensu partium, non tenetur nisi de dolo & lata culpa,l.j.§.ij.si mens.fal. mod. dixe. Ita debet esse in consultore electo à iudice, & in teste, & notario.l.si quando. C.de testi.& l.j.& ibi Bar.C.de discu.lib.x.Cast.cons.cclxij.*

b POMA. Fecerit.Ro. cons.centesimooctogesimonono,& ccxxviij.Alex.rub. C.de proc. in fi.

LEX III.

PRAETEREA. In mandato indeterminato sufficit negociũ utiliter esse gestum,sed si fuit determinatum in excessu,uel deterioratione,uel diminutione quan titatis,in præiudicium mandantis,non datur actio mandati,nisi ad formã debitam reducatur;si in alia specie excedatur,mandatum nõ impletur,si uerò ad cõmodum mandantis,quãtitatis diminutio fiat, mandati actionem non
a impedit.h.d.usq; ad l.diligenter.[a] in fi.&c.

ADDITIO.

a *Diligenter.Limitat Bal.l.cùm mandati.C.eo.*

LEX VI.

SI REMVNERANDI. Quod datur remuneratio nis causa,non impedit actionem mandati.

§. SI CVI. Illa est uera causa,qua existẽte res existit, & ea deficiente,res deficit.

a §. SI PASSVS.[a] Qui patitur aliquẽ facere, quod ad sui commodum spectat, mandare uidetur, & sic mandati tenetur.h.d.uide in l.cui patitur.ĩ.eo.

ADDITIO.

a POMA.Passus.Math.no.xxvij.inci.no.q, si promitto.

a §. REI TVRPIS.[a] Id quod hic dicit,mandatum nullum est,id est, cõtractus mandati nullus est, & nullam habet uim,id est,nullam producit obligationem,non enim qui suscipit,implere uidetur,sed si impleuerit, punitur mandans & mandatarius tanquam deliquens. l.liber homo.ẽ.ad leg.Aquil.& l.non solùm.§.si mãdato. & §.Proculus.ĩ.de iniur.

ADDITIO.

a POMA.Turpis.Bar.l.prætor ait.in fi.ff.de no.ope.nun.

a §. SI TIBI.[a] Ex mandato,quod non sit gratia mandatarij,oritur actio,aliàs secus,nisi interfit eius, uel aliàs facturus nõ esset.h.d.prout hic est litera negatiua,non intererat.Opp.ĩ.eo.l.si procurator. §.mandati. Sol. Dicunt quidam,non intererat ab initio,sed posteà cœpit interesse,quia sum effectus hæres eius,scilicet, mandantis, cuius intererat,unde reconualescit mandatum, si posteà incipit interesse,l.pacto successorum.per Cy.ibi.C.de pac. dat glo. aliàs sol.sed ista est notabilior.Vltimò Pla.ex hoc §.funda
b bat duas suas opiniones,quas gl.reprobat,&c.[b]

ADDITIO.

a POMA.Tibi.*In actione ergo mandati, uenit damnum & interesse*, Alex. *cons.xlij.uol.iij.*

b Gl.Bar.*l.stipulatio ista.§.alteri.de uerb.ob.*

§. APVD IVL. In mandato speciali non deuoluit mutuum,secus in generali. Opp. unũ debitũ deuoluitur in actione mandati, uel negociorũ gestorum.l.diuortio.s̃.de neg.gest.& hic in uer.planè.sed hic in prin. dicitur contra,quare malè.n̄.per distinctionem huius §.declarantur omnes leges de hac loquẽtes.Nam si aliquis est procurator specialis ad unam rem,in ista actione mandati non deuoluitur aliud debitũ,ut hic,in princ.sed si est procura-
a tor[a] generalis,uel negociorũ gestor uniuersalis, tunc quia debet exigere à seipso unũ debitum,deuoluitur in actione mandati,uel negociorum gestorũ,ut in cõt.Sed opp. & uidetur cp hic in prin.habeat locum actio mandati, etiam si in aliud mandatũ non deuoluitur.Nã hoc ipsum fuit principaliter mandatum,ut pecuniam sumeret,& teneret,ergo habet locum mandati.Sol.hic mandatum non fuit gratuitum,quia fuit dictũ,ut si plus posset fœnerari,sibi haberet, meritò non habet locum actio mandati.

ADDITIO.

a *Procurator.l.tutor.ad fi.de neg.gest.*

1 *Pactum de quota litis,priuat procuratorem actione mandati.*

a §. MAVRVS.[a] Procurator,qui est pactus de quota litis,pro eo quod condemnatus soluit,uel ut fideiussor promisit,actionẽ mandati non habet,secus si de quota litis pactus non fuerit,licet precium fideiussor receperit.

1 No.istum §.† cp pactum de quota litis priuat procuratorem actione mãdati.* Quæro,hic dicit,utilis actio,&c. Quę est ista utilis actio? gl.dicit utilis,id est,efficax.breuiter nõ intelligas cp sit actio mandati,quia nõ fuit gratui-
* *Mãdati.l.simplus.ff.de pac.* I.Conc.B.

b tũ, ut s̃.eo.l.j.in fi.sed magis fuit actio[b] præscriptis uerbis, quæ resultat ex contractu innominato,do ut fideiubeas.l. hoc iure.§.j.j̃.de dona.&c.

ADDITIO.

a *Maurus. No.q, licitum est accipere pro fideiubendo, & an cõputetur in sorte,Bal.l.antiquæ.in prin.C.ad Velleia.*

b *Actio.l.hoc iure.& quod ibi Bar.§.j.de donat.*

LEX VII.

SALARIVM. Salarium pacto nudo promissum,officio iudicis exigitur, nisi sit pactum de quota litis.glos. hic intrat q.qualiter petant salarium aduocati & procuratores,de quo dic ut no.Cy.C.eo.l.j.& l.salarium,&c.

LEX VIII.

SI PROCVRATOREM. Procurator ut instrumẽta sibi reddat,tenetur actione mandati, non depositi. Idem si per collusionẽ passus est se uinci. De hoc quod dicit,de collusione procuratoris, dic ut l.& eleganter.§.pe. s̃.de dolo.

1 *Procurator ad iudicia,ante litem contestatam non substituit.*

2 *Procurator ad negocia substituitur, quando non est electa industria personæ.*

§. SI QVIS MANDAVERIT. Procurator ad negocia, potest aliũ substituere, secus in procuratore ad iudicia,quæ non potest substituere,nisi lis fuerat cõtestata.Duo dicit hic Iurisc̃õs.Primò † cp procurator ad iudicia,nõ potest substituere ante lit.cõte.Secũdò † cp procurator ad negocia potest substituere.Ad primũ opp.l.illam.C. de dona.Sol. ibi loquitur de procuratore in rem suam,hic in procuratore simplici.Ad ij.opp.j̃.de diuer.& tẽp.præsc.[a] l.pen.§.ij.ubi etiã ad negocia nõ potest substituere.Gl.hic, & ibi ponit multas sol.inter quas ponitur una, cp ibi erat electa industria personæ,hic secus, unde ibi est eadẽ ratio, quæ in iudicijs,ut refert Cy.l.quod quis.C.de proc.

ADDITIO.

1 *Præsc.Bar.l.fi.§.j.C.de diuer.& temp.præsc.*

1 *Quando aliquis tenetur facere aliquid, & illud mandat: si mandatarius non facit,non excusatur mandans.*

2 *Procuratorem si dominus citatus misit,& procurator non comparet, dominus est contumax.*

3 *Procuratoris in persona casus superueniens,excusat dominum.*

§. SI TVTORES. Si tutor mandauit cõtutori, quod ad pupillum nõ pertinet,est actio mandati,uel tutelę. Item negligentia mãdatarij nõ excusat tutorẽ.No.uer-
a bum,nõ suntigitur, &c. de quo feci mentionem[a] in l.j. §.si
1 quis ius di.nõ obtẽp. Nam† qñ aliquis tenetur facere aliquid,si alij mandat,si mandatarius nõ facit, non excusatur mandans,* de quo plenè in l.
2 cum filius.j̃.de uer.ob.facit† cp si dñs est citatus,qui misit procuratorẽ, & procurator nõ comparet,nõ dicitur cõtumax procurator, sed dominus,ut ibi dixi,in d.l.cũ filius.Opp.
b l.cum à matribus. C.qui pe.tut.[b] Sol.Casus
3 † superueniens in personam procuratoris, excusat dominum, ut ibi, & ex. de procurat. c.quærelam.secus in negligentia,ut hic,&c.

* *Mandans.Nisi is cui mãdauerit,uulgò idoneus haberetur:Bar.l.cum fundũ. §.seruũ tuũ. col. fi.ibi, tertio.et l.eũ q. §.sed.cõmod.*

ADDITIO.

a *Mentionem.l.fi.§.seruorum.s̃.naut. cau.stab.Bald.l.si is cui.ad fi.C.de fur. Bar.l.filius.de uerb.ob.& in l.si procur.de cond.indeb.Iste casus est. no.q, si duo sunt tutores,unus potest facere procuratorẽ alium in negocijs pupilli,& sibi committere uices suas,Bald.l.qui pupillæ. C.de neg.gest.Bart.l.si procur.s̃.de cond.indeb.*

b *Tutores.Bar.d.l.cum filius.*

§. SI LIBER HOMO. Si apparet emptionẽ factam meo nomine nõ ualere,tenetur procurator, nisi cedat actionem,si quam habet efficacem,aliàs secus.

a §. MANDATI. Actio[a] mandati datur ad interesse, & ideò si non interest,non datur.

ADDITIO.

a *Actio.Bal.l.ad comparandas.C.eo.Imo.cons.vj.*

1 *Fideiussor potest soluere & de substantia principalis.*

2 *Hæredum plurium debentium unus certam speciem potest soluere, partem alterius.*

3 *Fideiussor an teneatur appellare,& appellationem prosequi.*

4 *Paupertas prodest.*

§. SI IGNORANTES. Fideiussorem omittentem exceptionem excusat ignorãtia, omittentẽ uerò appellare,excusat paupertas & denũciatio facta principali.
a No.principaliter[a] ex hoc §.ibi,ex substantia.† cp fideiussor
1 res possunt soluere ex substantia debitoris.[b] Ita dicit gl.in
b l.uenditor.in prin.s̃.de iud.Iac.de Are.& Rich. malum. per istum tex.alleg.C.ubi de cri. agi.oportet.auth.qua in prouincia.licet gl.ibi aliter intelligat.pro hoc facit C.de epis.& cle.
2 auth.si captiui.Et per hoc † dicebat Iac.de Are.& ego refero in l.eadẽ.* j̃. de uer.ob. quòd quando sunt plures hæredes, qui tenent ad certam speciem, quia neuter solutione partis liberatur,potest unus soluere partem alterius,sic etiam fideiussor potest remittere possessionẽ rei principalis, quam soluere tenebatur,per istum tex.quã tene menti. Secũdò
3 no. † cp fideiussor tenetur appellare,nõ autẽ prosequi.Sed cõtra hoc instatur,si enim tantũm appellare cogit̃,non aũt prosequi, quõ propter paupertatẽ excusari potest,cũ appellatio uiua uoce fiat. Ideò dicebat Iac.But. cp fideiussor non solũ cogitur appellare,sed e-
c tiam prosequi nisi excusetur paupertate,[c] ut hic,&ut tollat̃ contrariũ.l.inuitus.C.de proc. dicebat ipse sic, qñ̃cp quis damnat̃ nomine alieno,& tũc tenet appellare,non prosequi.l.inuitus.C.de procur.qñ̃cp cõdemnatur noie suo, tñ hoc tendit ad incõmodũ alienũ,& tũc cogitur appellare,& prosequi, nisi excusetur ex causa hic posita.Sic etiã debet intelligi l.Heren.
4 §.Caia,j̃.de euic.Vltimò † no.cp paupertas prodest, de quo plenè in l.si quis ad declinandam.C.de epis.& cler.&c.

* *Eadẽ.In §.Cato.Vult dicere Bart. cp quando hæredes tenentur ad rem indiuiduã,uno pro parte sua soluente, alter non liberatur, soluendo pro parte sua:d.§. Cato. Secus si de re diuiduã agatur:l.j.C.si cer.pet.I.C.B.*

ADDI

ADDITIO.

a POMA. *Principaliter.Alex.cons.cxcviij.iij.ij.Limitá tamẽ quando fideiussor non habet modum soluendi de suo proprio, aliàs secus,secundum Ang.auth.ut omnes ob.iud.Item limita non procedere in fideiussore, qui promisit indẽnitatem.Bar.l.si seruus.§.si plurium.ff.si quis cau.Bal.auth. qua in prouincia.C.ubi de crimi.agi.Bar.in simil.l.ij.§.ex his.ff.de uer.ob.*

b *Debitoris.Bal.d.auth.si captiui.post Bar.& Bar.d.auth.qua in puincia.et ibi Bal.ad fi.& Ang.in defensione sine mandato condemnato,ut per eum, in d.l.Plautius.s̃.de procur.ubi dicit hanc l.esse singularẽ de procuratore.*

c *Paupertate.Paupertas excusat ab appellando, & ideò dicit Bald.l.fi,C.de cond.inser. q, non persequenti appellationẽ propter paupertatẽ,non currunt fatalia.Bal.l.fi.in prin. s̃.quod quisq; iur. & in l.illicitas.§.ueritas.si ad materiam.s̃.de off.præsi.Cu.§.de uiro. l.si uerò. fol.mat. in fal.propter paupertatem.Bal.cons.v.lib.iij.*

§. DOLO. Procurator tenet̃ de dolo & culpa,& de eo quod ad eum peruenit. No. tex.in uer. sed & si dolo.cp omissio facta gratia alterius,quod fieri debet, dicitur lata culpa.Item no. tex.ex quo fiunt quotidie instrumẽta, facio procuratorem in rem suam,& pono eum loco mei,cp non teneatur de euictione,& promittatur pro eo cũ pacto, cp sit obligatus ex facto suo.&c.

LEX X.

IDEMQVE ET IN FVNDO.

§. SI PROCVRATOR. In actione mandati uenit̃ usuræ.

§. SI QVIS TITIO. Si aliàs cõtrahendo, mandatũ perficitur,actio mandati extinguit̃,& ex nouo contractu agit̃. Opp.s̃.depositi.l.j.§.si te rogauero. & §.seq.sol. hic recipiendo mutuũ, perfectum est mãdatum, ibi secus. Prætereà,hic ex forma mandati apparet,quod uoluit trãsigere in formam alterius cõtractus. Dicit enim cp accipẽret pecuniam mutuam,eccè nomen contractus.Sed si dixisset simpliciter,cp acciperet pecuniam,nõ adiecto nomine contractus,ut quia non dixisset mutuũ,nec aliter expressisset, tunc actio mandati competeret.l.contraria.&c.

§. IDEM PAP. Qui fideiubet pro procuratore,habet actionem contra dominum.

1 *Cedere quam mihi debes actionem,debes facere quicquid ego uolo.*

2 *Mulier si adhibet coniunctam personam ad stipulandum dotem, an uideatur donare.*

3 *Donare an uideatur,si aliquis adhibet dã stipulandum eum,à quo donationem receperat.*

4 *Consultor qui imperitè consuluit,tenetur tantùm de dolo.*

a §. SI CVI.[a] Qui mihi tenetur actionem cedere, potest cogi debitorem liberare,uel alteri delegare ad mei pe-
1 titionem. No. † quod de actione quæ debet mihi cedi, debes facere quicquid uolo.Secũdò no.finem huius §.qui
2 uidetur cõtra duas regulas positas per gl.nostrã.Prima † cp si mulier adhibet ad stipulandũ dotem coniunctam personam,uidet̃ donare,quod est cõtra casum hic, ubi filia adhibuit matrem,dixi in l.quæ dotis.j̃.sol.mat. Secũda uidetur cõtra aliam reg.quæ est,† cp si aliquis adhibet ad stipu-
3 landum eum,à quo donationẽ receperat,uidetur donare, j̃.e.l.si uerò.§. idem Pap. cp uidet̃ falsum in dote, ut hic,ibi, quamuis & ipsa sit quæ dotem dedit.Licet enim ibi mater dotauerit filiã, tamẽ si filia adhibet eã ad stipulandum, nõ uidetur adhibere animo donandi, quæ plenè dic,ut dixi in l.quæ dotis.j̃.sol.mat.

ADDITIO.

a *Cui.Ideò dicit Bal.per illum tex.l.cũ per eos.C.si quis alteri.q, si actionem mihi teneris cedere,cogeris ad mei petitionem, in iudicio mouere.*

a §. SI QVIS EA.[a] Adhibitus ut cõsultor, non tenetur mãdati,sed solũ de dolo.si dolus intercesserit. h.d.cp no.
4 facit cp † consultor,qui imperitè cõsuluit, nõ teneatur nisi de dolo.Spec.tangit in tit.de requi.consilij.

ADDITIO.

4 *Ea.Bar.s̃.eo.l.ij.& in l.ex maleficijs.§.si iudex.de act.& ob.*

§. SI MANDAVERO. Procurator tenetur restituere id quod ad eum ex mandato uenit.

a §. IDEM LABEO.[a] Procurator potest domino imputare,quicquid licitè impendit.

ADDITIO.

a POMA.*Labeo.Alex.cons.cxcvij. aliàs cxlvij.col.j.uol.ij.Bald. c.domino guerram.in princ.*

1 *Exceptiones inhonestæ quæ dicantur.*

2 *Defendere quis potest aliũ ex oppositionibus cõpetentib ex sua persona.*

§. GENERALITER. Omissio exceptionis inhonestæ,non impedit actionem mãdati, Item qui alium ex necessitate defendit,exceptionibus ex sua persona uti
1 potest.Quæro,† quæ est ista exceptio inhonesta,de qua dicit tex.Dicit gl.si actor ius iniquum impetrauit. Vnde propter suum delictũ,non debet audiri,quod tene menti pro exceptionibus,quæ tota die emanant ex forma statutorũ, ut quis non audiatur,quia nõ soluit collectas,& similia,ut
a istæ exceptiones dicantur inhonestæ.[a] Secundò no.† cp ille
2 qui defendit alium,[b] potest opponere ex persona sua. De
b quo in l.uenditor.s̃.de iud.Cõtra l.minor xxv.an. §.defensor mariti.s̃.de procur.Sol.ibi loquit̃ in defensore uoluntario,hic in defensore necessario, ad quem spectat cõmodũ & incõmodum.Dixi uobis in l.sed & fi.§.item si rem distraxit.s̃.de pet.hær.& l.Procurator ad exhibẽdũ. j̃.iud. sol.&c.

ADDITIO.

a *Inhonestæ.Alex.cõs.xxxiiij.Ro.sing.ccccxlv.incip.uenditor. Bal.l.quoties.C.de preci.impe.offe.Imo.c.quoniã frequenter.ut lit.non contest.*

b *Alium.Bar.l.j.j̃.iud.sol.& Bar.l.uerũ.in prin.j̃.pro soc.doc.l.sunt qui. de re iud.& Bal.l.ij.uer.quæro quid si debitor.de exec.rei iud.*

§. SI FIDEIVSSORI. Acceptilatio facta causa remunerandi,fideiussori tribuit actionem mãdati,secus si simpliciter causa donandi.[a] No.hanc differentiam
a inter remunerationẽ & simplicem donationẽ. Secũdò no. cp in dubio donatio causa mortis & legatũ præsumit̃ causa remunerationis. Opp. j̃.eod.l.prox. §.j.Sol.ibi uidebitis incontinenti.

ADDITIO.

a *Donandi.Alex.cons.xlvij.in fi.uol.ij.*

LEX XII.

SI VERO NON REMVNERANDI.

§. MARCELLVS. Vna fictio circa idem admittitur non autem plures.cum seq. uer. planè, fm Gul. ut noper eum.s̃.de pac.l.ab emptione.Ego intelligo istũ §.aliter,ut dixi in l.si is qui pro emptore.j̃.de usuc.in fi.

§. SI FILIOF. Conditio potestatiua retro non trahit̃ur,& ideò tempus existentis cõditionis inspicitur,quò ad acquisitionẽ.* Opp.l.* si filius.j̃.de uer.ob.Gl.sol.suo modo, Tu dic cp ibi loquit̃ in cõditione casuali quę existẽs retrotrahit̃* ad tempus cõtractus, merito tẽpus cõctus inspicitur, hic in conditione potestatiua,quæ conditio existens retro non trahitur, l.potior. & l.qui balneum. j̃.qui po. in pig.hab.Dixi plenè in d. l.si filius.j̃.de uerb. obligat.&c.

* *Acquisitionẽ. Hæc l. nullam mentionẽ conditionis facit, sed de obligatione in diem, quæ retro non trahitur:l.cxx. de uerb.ob.*

* *Retrotrahitur. Quando conditio retrotrahatur, uel non, dixi lib. ij. Epit. cap. xiij.nu.29.* I.Conc.B.

a §. IDEM PAP.[a] Vnus actus donatiõis,facit aliã donationẽ præsumi.hoc fallit fauore dotis, ut s̃.e.l.idẽcp.§.si cui mãdauero,de quo plenè dixi,i l.quę dotis.j̃.so.mat.&c.

ADDITIO.

a *Pap.Bal.l.eam quam.C.de fideic.*

§. SI MIHI. Procurator ad emẽdũ,potest repetere precium quod soluit,& si aliquid,& amplius impẽdit.

§. SI ADOLESCENS. Qui fideiubet pro minore, actionem mandati non habet. Opp.l.iij. §. necnoñ. s̃. de in rem uer. Sol. ibi loquitur in maiore, hic in minore.

Opp.

Opp.l.si quis cum sciret.ff.de usuc.pro emp.Sol.ut ibi dixi, in l.is cui bonis.ff.de uer.ob.&c.

§. CVM QVIDAM. Verba recommendatoria non obligant.

§. SI QVIS. Si mutuer filio, non contra senatusconsul. Maced.uel cum de hoc dubitatur,tenetur mandati.

a §. SI POST CREDITAM.[a] Mandatum nō potest interuenire pro eo quod est factum, sed pro eo quod est fiendum,&c.

ADDITIO.

a *Creditam.Mandatū respicit futura,Bal.l.ob hæc uerba.ff.de insa. post luc. de Are.alleg.gl.sing.hic,& Ang.l.iul.ff.qui satisf.cog.*

a §. SI MANDAVERO.[a] Mandatum potest reuocari ad petitionem mandantis.

ADDITIO.

a POMA.*Mandauero.Barb.c.ij.de offic.deleg.*

1 *Mandatum quando morte finiatur.*

1 §. IDEM MARCELLVS. Mandatum quod conferetur post mortem,† non finitur morte.Item mandatarius potest agere, ut sibi detur pecunia pro executione mandati necessaria.Opp.ff.e.l.inter causas. in prin. Sol. hic
a mandatū fuit collatū post mortem,ibi nō. Opp.[a] l.cum pater.[b] Mæuio.ff.de leg.ij. dicit gl.ibi mandatū fuit collatū in uita.Tu dic ꝙ tres sunt casus, Qñ ꝙ mandatum & effectus mandati cōferturin uita,& tūc finitur morte. d.l.inter causas.ff.eo.Quandoq; mandatum & effectus mādati conferatur post mortē,& nō finitur morte,ut hic.Quandoq; mandatum conferī in uita,sed effectus mādati cōferī post mortem,& tunc adhibetur quædā distinctio scientiæ ignorantiæ,ut d.l.cum pater.§.Mæuio.ff.de leg.ij. Opp.l.fin. ff.de sol. Sol.ut ibi no.& non ob.&c.

ADDITIO.

a POMA.*Opp.Ro.consj.xxij.*
b *Pater.Bar.l.ij.ff.de dona.Bal.l.mandatum.C.mand.*

LEX XIIII.

1 *Hæreditate uendita non transeunt nisi actiones.*
2 *Clausula cedens ꝙ habet & habere sperat,quid importet.*

a HAEREDEM.[a] In emptorem hæreditatis nō transeunt actiones, nisi quæ tunc tēporis competebant. No.istud prin.† cum gl.ꝙ hæreditate uendita[b] non
1 b transeunt nisi actiones tunc temporis cōpetentes, ideò ho
2 die† apponitur in cōtractibus emptionis & uēditionis, ꝙ
c cedit omne ius quod habet & habere sperat,uel posset habere,[c] quia propter uerbum sperat,uidentur esse actiones, quas posset habere.&c.

ADDITIO.

a *Hæredem.Bal.l.si in solutum.C.de act.& ob.Bar. l.qui Romæ. §.duo fratres.in vj.q.de uerb.ob.*
b POMA.*Vendita.Ergo argumētum intelligitur de rebus præsentibus, non autem de futuris.Alex.consj.xxxiiij.uol.ij.*
c *Habere.Bal.l.hæredem.j.col.de hær.act.*

LEX XV.

a SI MANDASSEM.[a] Reuocatio mandati non prę-
iudicat procuratori,si ad eius notitiam non peruenit.

ADDITIO.

a *Mandassem.Bal.l.mandatum.C.eo.*

LEX XVI.

SI QVIS. Si mandasti mihi,ut in meo ædificem ad utilitatem tertij,in tantūm competit mihi contra te actio,in quantūm interest mea.

LEX XVII.

SI MANDAVERO. Actio superueniens pendente iudicio,ex causa de præterito, prodest actori ad condemnationem.

LEX XXII.

SI MANDAVERO TIBI. Qui fideiubet uel soluit ante diem,non potest agere,nisi adueniente die.

a §. INTERDVM.[a] Quando mandatū respicit cōmodum meum & alienum,oritur actio mandati,

ADDITIO.

a *Interdum.Bart.& imo.l.qui bis,de uer.ob.*

§. SI HI. Valet mandatum de re mea emenda â tertio de iure uendente.Opp.C.si seruus extero.l.j. Sol. dicūt quidam,ꝙ hic de æquitate consistit mandatū, ut dicit tex.non de rigore,ut ibi.Alij dicunt, ꝙ ibi fuit mandatum de re mea emenda â me,hic de emenda â tertio uēdente de iure.Quod dicut ibi no.per Cy.in iij.opp.aliàs in j.q.& facit ad istam l.ff.de pub.l.cotem.§.pen.

§. IVLIANVS. Consistit mandatū de re emenda,quę est mandararij,pro parte.

a §. IS CVIVS BONA.[a] Qui retinet ea quæ sunt iurisgent.ex contractibus iurisgentiū habet actionem ciuilem.ff.de re iud.l.si uictum. & quod ibi no. & ibi dixi materiam istius §.&c.

ADDITIO.

a *Bona.Bar.l.ult.de cur.bo.da.& hic uide ꝙ in publicatione uenīūt præsentia tantūm.Io.l.ex facto.in fi.de iudg.& ideò iura conditionalia,non ueniunt,dixi post Bar.l.non ad ea.in fi.de cōd.& demō.Bal.l.fi.C.quæ res pig. Et ad ista,an deportatus postit acquirere,Bal.l.ij.C.de bo.præsc. adde ꝙ iura conditionalia,non transeunt in fiscum.Bal.cons. xxiij.lib. ij. Franc.Cre. sing.cxlvj.& quod in casu huius §.ueniunt tantum bona præsentia.Nel.de sancto Gemi.in tract. bannito.in j.parte secūdi temporis. ccccxviij. Alex. consj.xv.in fi.in j.uol.*

§. QVI AEDEM. Mandatum rei turpis nullum est.hoc dicit.

1 *Eligere quis non potest seipsum.*

a §. SI TIBI CENTVM.[a] Qui rem in usus suos citra formam mandati conuertit,etiam furti tenetur,& non
1 potest quis eligere seipsum. No.† ꝙ quis non[b] potest
b seipsum eligere.gl.ex.de elec.c.j. & c.cū in iure. & no. quod quisq; uniuer.no.l.planè.

ADDITIO.

a *Centum.l.ab omnibus.de leg.j.& Bal.l.ordo.C.de exec.rei iud.& ideò dicit Bal.l.si is cui.C.de fur.ꝙ si do tibi pecuniam,ut des cui uis,quid debes facere,deciditur hic secundum eum.*
b POMA.*Non.Ro.consj.ccxxviij.& Bal.consj.cclxxxvij.uo.iiij.Bal.& doc. c.cum in iure.Cast.consj.cxlvij.col.fi.Cald.consj.xxxj.in tit.de testi.ubi ponit an ille,qui habet distribuere,posit propriis filijs distribuere, & consj. xxxix.& Anch.cle.j.de test.Gemi. c.religiosus.§.sanè.de test. in vj.Anch. consj.lxxxiiij.& Flor.l.altius.ff.si ser.uen.& Odof.& Mart.Sil.hic,qui omnes tenent ꝙ non posit.Card.d.cle.j.de test.& consj.ccccxxij. Panor.c.j. de coha.cler.& mulie.Soc.consj.xj.Fel.c.cæterum.in prin.de off.ord.*

§. SI MANDAVERIM. Solutio facta de pecunia creditoris, uel eius nomine accepta, non liberat debitorem.

§. FVGITIVVS. Si res empta â seruo alterī eius mandato traditur,uenditor liberatur,aliàs secus.

a §. I CVRATOR.[a] Ei ad quem negocium spectat, datur actio mandati, si interceſsit, uel actio neg. gest. si eius contemplatione est gestum, aliàs habet actionem in factum &c.

ADDITIO.

a *Curator.Gl.& doc.l.si mādatum.C.de neg.gest.& gl.l.si pupilli. §.si quis ita.de neg.gest.*

a §. SICVT AVTEM.[a] Qui mandatum susceptū non implet, uel intempestiuè renunciat, tenetur mandati ad interesse,nisi ex iusta causa fuerit excusatus &c.

ADDITIO.

a *Autem.Quando mandatarius potest renunciare mandato.ff.e.l.si quis alicui.§.qui suscepit mandatum.*

LEX XXVI.

a INTER CAVSAS.[a] Morte mandantis soluitur mandatum,sed effectus durat,si mādatarius ignorauit. No. ꝙ licet morte finiat mādatū,tamē si post mortē impleat â mādatario ignorāte,sufficit ad actionē & liberationem.

ADDITIO.

a *Inter causas.Alex.post Bar.l.eius qui in prouincia.ff.si cer.pet.*

§. ABESSE. Fideiussor delegans debitorē, etiam non soluendo,soluisse uidetur.Opp.ff.de iure do.l.promittēdo.§.si à debitore.Sol.intellige hic ꝙ creditor sciebat debitorem non esse soluendo.Ita dicit gl.hic, cont. no.ff.de fideiuss.l.iij.Dy.approbat ibi istam gl.dic ut ibi per eū &c.

1 *Ambasiator derobatus in uia,an debeat restitui.*

§. NON OMNIA. Damna casu fortuito occurrētia, dominus procuratori nō emendat.Gl.dicit in fi.quod hic dicit de curialitate,nō debet seruari.Dic ꝙ ista glo.
a facit ad[a] q.Io.And.fuit missus ambasiator† à legato ad pa
1 pam,dum reuerteret fuit derobatus apud Papiam,quęrebatur utrū deberet sibi restitui à legato.Conuocatis doctoribus dixerunt quòd sic de curialitate.Allegāt hunc §.non omnia.de hoc per Dy.l.quoniā multa facinora.C. ad l.Iul. de ui publica.Ego plenissimè in l.si seruus.§.ij.ff.de furt.&c.

ADDITIO.

a *Ad.Fel.c.j.de testi.*

LEX XXVII.

SI QVIS ALICVI. Istam legem summaui tibi in l.si mandauero.§.ficut.ff.eo.tit.

§. SI MANDATO. Mandatori cedendæ sunt actiones contra reū principalem,quia eius solutione in dubio reus principalis non liberatur.h.d.cum l.seq.

LEX XXVIII.

a PAPINIANVS.[a] De hoc Dy.I.Modestinus.ff.de sol. & ibi dixi.

ADDITIO.

a *Papinianus.Bal.l.j.C.de act.& ob.*

LEX XXIX.

SI FIDEIVSSOR. Si fideiussor soluit, ignorās debitorem liberatum,uel tutum exceptione,habet actionem mandati,nisi fuerit ignorantia supina.h.d.usque ad §.quædam.&c.

1 *Apices iuris dicuntur qui respiciunt magis subtilitatem,quam factum.*
2 *Mercatorum incuria iudicari debet de bono & æquo, & quomodo hoc intelligatur.*

a §. QVAEDAM.[a] Non imputatur fideiussori,si omisit exceptiones, quæ sunt de apicibus iuris si de ueritate
b negocij disputauit.No.ꝙ[b] † apices iuris dicuntur,qui
1 subtilitatem quandā respiciunt magis,quàm facti uerita-
c tem.[c] No. † ꝙ incuria mercatorū debet iudicari de bono
2 & æquo,omissis iuris solennitatib⁹,quid est dictū,hoc no. dico,ꝙ debeat intelligi,non habito respectu ad iura ciui-
d lia.[d] quia esset cōtra l.bona fides. ff.tit.j.sed debet intelligi, non inspectis solennitatibus iuris,hoc est,non inspectis apicibus iuris,qui ueritatē negocij nō tangunt,ut si esset intentata actio directa,cum cōpetebat utilis,uel nō erat contestata lis & similia,quod no.multum. Istum §.in terminis habes in d.l.bona fides.Item habes hic unam gl. quæ ponit de exceptione competente fideiussori,quam no.&c.

ADDITIO.

a *Quædam.Potest poni exemplum in hoc §.si fideiussor non oppossuit exceptionem excussionis,gl.l.si mancipium.§.si communi.ff.diuidundo.de euic. & ad Bar.hic,uide Aret.c.dilecti.de iud.*
b POMA.*Not.Bal.c.j.de constit.*
c POMA.*Veritatem.Cur.l.singularia.prope fi.ff.si cer.pe.Alex.l.placuit.C. de iud.in fi.& consj.xlj.in j.col.in iij. uol.Fel.c.cum uenissent. de testib. in uer.fallit ista cōclusio.Fel.c.nullius.de præsump.& c.fi.de præsc. Barb.cōsj. vij.ij.uol.& consj.xxix.aliàs,xxviij.in ij.uol.& consj.xxxj.ij.uol.Ro.consj. xciij.& cōs.xiiij.et cōs.cxciij. imo.cōs.cxlj.& cōs.cxlvj.& Card.cxxxiiij. col.ij. Ana.consj.lij.& Bal.c.cum adeo.col.fi.de resc.Bald.c.iij.de off.deleg. & Are.l.si seruum.§.sequitur.ff.de uer.ob.& consj.cxj.ubi dicit quid importet ista clausula,ꝙ uerba intelligantur secundū purā & bonā fidē.Are. consj.cxxvj.& seq.Alex.l.milites.C.de testa.mili.Bal.c.cum uenissent.in fi. de testi.Soc.consj.cxxxj.ubi ponit,an propter hoc ꝙ agatur de bono & æquo,posit admitti probatio,quæ aliàs non foret admittenda.& consj.cxx. Ro.consj.cxlix.ubi ponit,an in tali curia posset opponi exceptio præscriptionis.& consj.ccccxvj.in j.dub.& cōs.ccccxxx.ubi loquitur in exceptio ne excussionis,& sic ordinis.*
d *Ciuilia.ff.eo.l.Quintus.Bar.l.si fideiussor.in fi.ff.de fideiuss.Bal.l.si pro ea. in ult.col.C.e.& ibi etiam an posit opponi exceptio non solutæ gabellæ. Sal.l.placuit.de iud.C.Ro.cōs.ccccxxx.ubi dicit,ꝙ ubi proceditur secundū æquitatē,non admittitur exceptio excussionis,quia illa est de apicib. iuris.*

1 *Stellionatus crimen,petens,uel recipiens debitum solutum committit.*
2 *Sententiæ autoritas, impedit condictionem indebiti. Item restitutio in integrum.*

a §. IN OMNIBVS.[a] Indebitū solutum repetitur, nisi
1 autoritate rei iudicatæ fuerit solutum.No. †ꝙ ille[b] qui
b petit debitum solutū,uel semel solutū, iterum recipit,
2 cōmittit crimen stellionatus.No.†ꝙ autoritas sententię impedit cōdictionem indebiti. Gl.tamē dicit,ꝙ habet locum condictio sine causa,item restitutio in integrū ex clausula generali, si qua mihi iusta causa,&c. uide glo.& signa digito.Doc.Moderni dicunt cont.ꝙ uide per Cy.l.j. C.de cond.
c ind.& dixi in l.si sine.§.ij.[c] ff.rem rat.ha.ubi hoc tāgitur,&c.

ADDITIO.

a *Omnibus.Istū tex.limita & similes,ut per Bar.l.j.§.deniq. in fi. j.quod ui aut clam.Item fallit in casu l.si sponsus.§.si uxor.ff.de don.inter uir. & ux,*
b *Ille,&c.Bal.l.j.C.de cond.ind.uer.secūdo quæro.& in uer.ultimò aduerte.& l.sub specie.C.de re iud.Fel.c.suborta.de re iud.Ro.cōs.cv.et imo.cōs. cxlvj.Cast.cōs.ccccxxj.Bal.l.j.C.de cond.indeb. Alex.l.si quis duobus.in a postil.ff.de fal.& Bal.l.si tibi.C.de lib.cau.*
c *§.ij.Imo.l.Imperatores.de re iud.*
1 *Fideiussor solus quomodo tempore liberetur absq; principali.*

§. FIDEIVSSOR. Licet fideiussor sit tempore liberatus,si tamen soluit,repetit per actionē mandati. Quæ-
1 ro† quomodo potest esse,ꝙ fideiussor[a] liberatur solus
a tempore,& nō principalis.pone exemplū quod fideiussor fideiusserit ad tēpus,Alij dicunt ꝙ contra fideiussorē nō fuit facta interruptio præscriptionis,cōtra principalē sic. Istud gl.reprehēdit,quia facta interruptione cōtra principalem, uidetur facta contra fideiussorē.l.ult. C.de duob.reis. gl.a libi dicit.ꝙ lex ultima loquitur in duob⁹ reis, sed aliud est in fideiussore.Ita dicit glo.ff.de sol.l.cūm quis.§.si quis pro reo.quod etiam Cy.tenet,in l.ult.C.de duobus reis. licet illam non alleget.

ADDITIO.

a *Fideiussor.Bal.l.tam mandatori.C.de non nu.pec.ista loquuntur in fideiussore iudicatum solui,alia in fideiussore contractus.*

LEX XXX.

1 *Procurator generalis nō reuocat quæ specialiter sunt prouisa per dominū.*
2 *Necessariò Protestationi debet inseri causa.*
3 *Arbitrio concesso aliquibus per commune,quis non potest facere contra statuta,nisi ex noua causa.*

a SI HOMINEM.[a] Generalis procurator non mutat
1 ea,quæ â dño specialiter sunt prouisa,nisi ex causa iu-
b sta,quam dñs ignorauit. No. † ꝙ dixi in summario,ꝙ procurator generalis,& uicarius generalis,[b] & simplex nō potest reuocare,quæ specialiter sunt prouisa per dominū,
2 nisi ex iusta causa.No.†quod in protestatiōe de necessitate debet inseri causa,quod dico plenius in materia protestationis,in l.nō solū.§.fi.ff.de no.ope.nū.No.istā l.† multū,
c ꝙ qñ aliquibus cōceditur arbitriū[c] per cōe, quod illi non possunt facere ꝺ statutū,nisi ex noua causa,uel ex antiqua, quā ignorabat cōe tpe cōcessi arbitrij,seu cōfecti statuti,& millies feci,& dico plenè in l.ambitiosa.ff.de decr. ab or.fa.

ADDITIO.

a *Hominem.No.quod procurator ex causa reuocat errorem domini. Bal.l. error.in ult.uer.C.de iur.& fact.ign. Bar.l.non solùm.§. morte. ff.de ope. no.nun.*

no.nunc.ad fi.huius l.adde Bar.l.quoties.in fi.de opt.leg.& Bald.j.const. C.§.hæc igitur.Bar.l.ambitiosa.& discurre per illam l.ī.de decre. ab ord. fa.Adde quæ posui in const.C.post Alex.POMA.Cre.sing.cl.& Ro. cons. ccccxcix.& Ro.sing.cccclxxxiij. Fel.c.j. de const.& in c.de cætero. de re iud.& Alex.rub.de off.eius.ff.Ias.l.non solum.§.morte.ff.de noui ope.nū. Alex.l.nemo potest.de leg.j.in j.col.& cons.ccxlviij.Corse.sing.in uer.iu= ramentum.Barb.cons.xxxv.ij.no.Ro. cons.cccxxiiij. Fel.c.de cætero.de re iud.Ro.cons.xciij.& cons.cccxxv.Bal.c.cum ordinem.de resc.Barb.c. de causis.de off.deleg.Barb.rub.C.qui admi.& Ang.auth. hoc inter liberos. C.de iesta.Ro.cons.cccxxviij.& cccxxx.in ult.col.

b Generalis.Bar.l.non solum.§.morte.de ope.no.nun.

c Arbitrium.Bar.in j.const.C.Abb.c.studuisti.circa prin.de off.deleg. Bald. rub.C.qui admit.post medium primæ col.ubi uoluit quod potestas ex cau= sa potest uenire contra statutum ab eo iuratum.Bar. l.quoties. in fi.de op. leg.Ro.cons.cccxxix.

LEX XXXI.

SI NEGOCIA. Actio etiam pœnalis deuoluitur in actione mandati,si procurator â se ipso non exigit.

LEX XXXII.

a SI HAEREDITATEM. Hæreditas potest a esse dā= nosa legatis,ideò mandatum de adeunda hæreditate est obligatorium,legatum non.

ADDITIO.

a POMA.Potest.Aret.cons.xlvj.quando quis reliquit hæreditatem, uidetur relinquere commoda & incommoda.An tit.hereditarius dicatur lucrati= uus,dic q,sic,si est soluenda hæreditas,aliàs secus. l.inter stipulantem. §.si rem.& ibi no.Dy.& Ang. ī.de uerb. ob.iuncta l.si seruus legatus. §.Sti= chum.in uer.item si domino.ī.de leg.j.

LEX XXXIII.

ROGATVS. Fideiubens in minus q̄ fuerit manda tum,habet actionem mandati,secus si in plus.

LEX XXXIIII.

1 Pecunia nō parata solutioni,nuda cōuentione nō conuertitur in mutuum.
2 Pretium redactum ex re uendita,quomodo conuertatur in mutuum.
3 Vsuræ ex pacto debentur.

QVI NEGOCIA. Pecunia debita solutioni nō pa rata,in mutuum non conuertitur nudo pacto,secus si esset solutioni parata,itē ex pacto in cōtinenti ap= posito in cōtractibus bonæfidei debentur usuræ.Primò ha
1 bes † q pecunia solutioni non parata nuda conuentione, non conuertitur in mutuum, secus si esset solutioni para=
2 ta,&c.De hoc plenè in l.singularia.ī.fi cer.pet.Secūdò † ha bes qualiter precium redactū ex re uendita conuertitur in causam mutui,qd dic ut plenè in l.rogasti.ī. fi cer.pet.Ter=
3 tiò habes hic,† q debent usuræ ex pacto.Opp.q istud pa ctum nō fuit incōtinenti appositū, sed ex interuallo, ut ex litera patet,ergo ad actionem nō prodest.l.iurisgēt.§.quin= imò.ī.de pac.Dicūt quidam,mandatū habet tractū in fu turum,nō enim perficitur eo tēpore quo mādatur, sed du rat toto tēpore.quo negociū geritur.Vnde quicquid nego
a cio gestum est,a dicitur fieri incōtinenti,ut hic,& glo.l.iuris gent.§.idem Marcellus.ī.de pact.Alij dicunt q hæc epistо la fuit missa statim cū pecunia fuit acceptata,& in hoc resi det gl.Sed hoc est diuinare,unde refert lac.But.q hic debē
b tur usuræ iudicis officio.Nec ob.litera,quæ dicit,b de qui bus conuenit.quia illa dictio quibus,facit simplicem rela tionem,& ita dicebat Hugo.scn fiſſe.

ADDITIO.

a Est.Cont.Bar.d.uer.idem Marcellus.

b Dicit.Dic plenius ut hic per lac.But.Pro cuius intelligentia præsuppono, q quando procurator conuertit pecunias domini in utilitatē suam,tenetur ad usuras,quæ in regione sua frequentantur.l.idemq.§.si procurator. ī.eo.

§. CVM HAERES. Si mando tibi,ut rem emas, quā habes communem cum aliquo,pro parte sociorū tan tum,tenet et mandatum,pro parte uerò tua,tenet man datum & emptio. Item mandatum morte finitur, emptio autem non.

LEX XXXV.

a SI FVNDVM.a Si mandauero q emas rem,quā ha bes cōmunem cum alio,certo precio, aliorū partibus emptis,tuā pro residuo precio dare teneris.Sed si pre cium determinatum nō fuerit,ista pars, boni uiri arbitrio æstimabitur.cū prin.l.seq.Et no.finē istius l.quā nescio ali bi,& de hoc facto, hoc anno habui i palatio syndicorū &c.

ADDITIO.

a Fundum.Sali.l.hac edictali.§.is illud.de secū.nup.q,si ex tribus æstimatori bus assumptis,unus æstimat uiginti,alius triginta, alius triginta qnq;,de bent omnes summæ coaceruari,& per iudicē æstimari in tertia parte toti us summæ,per istū tex.Cogita propter l.diē proferre.§.si plures.ī.de arb. & per l.inter pares.in fi.& quod ibi no.per Bar.ī.de re iud.ideò suum dic tum dubitabile uidetur,sed tamen est ualde mirabile, si est uerū, & istum tex.etiam ad illud introducit gl.no.in l.cum in eos. ī.de pact. & Bal.l.j.in vj.q.C.si ser.extero.Ro.sing.ccccc.Bal.l.ij.C.si ser.ext.Alex. & Ias.l.fra= ter à fratre.xiij.no.de cond.indeb.

LEX XXXVI.

ITA VT OMNES.

§. QVOD SI FVNDVM. In mandato de emendo rem cōmunem cum pluribus,nisi tota redimatur,mā= dati actione non agitur,si hoc est actum, si simpliciter est mandatum.

LEX XXXVII.

HOMINEM. Quādo æstimatio debetur iure obli gationis,tempus cōtractæ obligationis inspicitur: sed si debetur officio iudicis,inspicitur tempus mo ræ.h.d.Materiam istam uide in l.hac.ī.de tritica.& in l.iij.§. in hac.ī.commod.

LEX XXXVIII.

a LVCIVS TITIVS.a Qui obligauit pro alio pi gnus,uel se,potest agere antequam soluat, ut liberet in casib. hic expressis. C.eo. l.pro ead. An autem qui fideiusit pro euictione alicuius rei,possit agere ut libere tur,dic ut ibi per Cy.

ADDITIO.

a Titius.Quid si debitor in casu huius l.quia præsumit sub pœna eum facere liberari,interpellauit creditorem,quod fideiussorē liberaret, offerendo ei alios fideiussores idoneos,& ille recusauit liberare, an sit excusatus debi tor,et qualiter succurritur fideiussori,Bal.l.si pater.C.de colla. in l.Labeo. §.si per.& Cy.ubi ī.de arb.l.ij.C.de senten.quæ sine cer.quanti. in l.qui au tem.§.sed si quis.in reportatis antiquis.de const.pec.licet aliter quàm in di ctis locis locutus sit,in cons.suo inci.considerandū est quod fideiussor,& c. & utrum fideiussor de euictione posit se petere eximi & liberari re non= dum euicta,etiam si stetit per magnum tempus in fideiussione. Bal.l.facere posse.in fi.sol.mat.ubi uidetur tex.cū gl.tenet q,non,quia adhuc obligatus non est,ut ibi.Cy.l.si pro ea.C.mand.& ideò dixit Bal.d.l.facere.q,ius con sistit in practicandi forma,Nam non cōcludit libellus,si fideiussor petat se extrahi de fideiussione,& hoc non potest,ut dictum est,secus si dicat q,diu occasione fideiussionis fuit obligatus,nam tūc bene concludit libellus,ut in hac l.& hoc bene poterit procedere,& sic peti poterit,q eximatur à pro missione facta,nō autem ab obligatione,& fideiussione,quia nunquā obli gatus fuit,ut dictū est,nō tamen dicitur diu stetisse in obligatione,nisi lon= gum tēpus transierit.Et ita etiā sequitur Mod.doct.ibi,sed dubitatur utrū iste §.& l.si pro ea.habeant locū in fideiussore sine mādato.Et gl.no. dicit q,non habeat istud beneficium,in l.sed uideamus.de neg.gest. Item an ha beat locum hæc l.Lucius.in iudicio,s.in fideiussore de iudicio sisti, uel iudi cato soluendo.Bal.ī.eo.l.si mandato meo.§.si iudicio.& in d.l.si pro ea.C. eo.ponderat tibi esse tex.sing.q,non.& sequitur Lud.l.Græcè.in fi.ī. de fi deiuss.& Bal.d.l.si pro ea.Item inimicitia superueniens inter debitorē & fideiussorem,sit iusta causa,ut ille possit petere se à fideiussione absolui.Io. And.& Spec.tit.de iud.§.specialia.in addi.quæ incipit,hic, quod cum lex illa distinguit,aut est inimicitia leuis,& nō est iusta causa.aut est magna. & culpa fideiussoris,& tūc idem.Aut sine sua culpa,sed debitoris,& tūc secus.l.in his.Sol.mat.ego habeo q,fideiussio facta pro ignorante, ualet.l. fideiubere.cum l.fi.ī.de fideiuss.an talis habeat beneficium huius l.uel pone in negociorum gestore sine mandato.una gl.l.ij.ī.de neg.gest.sentit quòd non,alia est contra,& uerior in l.sed uideamus.eo.tit.& Bal.l.si pro ea,in fi.&

fi.& l.fideiussor pro uenditore,& quod ibi Bar.ī.de fideiuss.& quod ibi dixi.ubi ampliant hanc l.& ad hanc l.cū materia uide quod habetur p gl. & c.fin.de fideiuss.Bal.l.certum.in prin.C.fami.ercisc.Bal.d.l.si pro ea.& ibi dixi.& idem in fideiubentibus pro tutore durante tutela. & etiam alij conditionaliter obligati pendente conditione non possint hoc petere. arg. l.nisi finita.§.fi.de tute.& ratio distra.Bal.d.l.si pro ea.Sed an interim pos sit petere eis præstari fideiussores indemnitatis,dic aut superuenit noua cā suspicionis debitoris,& possint,aliàs non.ff.de priui.cred. l.si creditores. Sed quid si tutor non inuenit fideiussores indemnitatis; an ista difficultas eximit tutorem ab obligatione legis municipalis,casu quo per statutum ar ctaretur? Dic q,non,l.j.ī.qui satisd.cog.Bal.cons.incip.considerandū est quod fideiussor.& c. Et an in hac executione primorum fideiussorum,re= quiratur consensus creditoris,Bal.q,sic,l.qui autem.§.j.ī.de const.pec.& in l.j.C.de colla. & de fideiussore obligato conditionaliter de euictione, Bal.l.j.C.de fideiuss.mino.Adde secundū Vincen. & cano.per illum tex.c. fi.& ibi late gl.de fideiuss.q,si fideiussor iusta causa uelit ire ad longinquas partes,posset petere se liberari à fideiussione.arg.l.aut longa.ff.de procur. & ita sequitur ibi Abb.& de modo eximendi,& quid si fideiussor est car ceratus,Bal.l.ij.C.de senten.quæ sine cer.quanti.Alex.l.facere posse.ff.sol. mat.Barb.c.ij.col.j.de fideiuss.Bal.c.rescrip.de iureiur.et ibi Fe.in fi.Barb. c.consultationibus.ne offi.deleg.

LEX XXXIX.

ET ARISTONI. Per pactū potest quis astringi ad casum fortuitum.

LEX XL.

SI PRO TE.Prohibitio impedit actionem mandati & negotiorum gestorum.Vidistis in l.soluendo,& l.ex duobus.ī.de neg.gest.

LEX XLIIII.

DOLVS.Qui non uult facere id ad quod scit se tene ri, & potest, est in dolo.Opp.q non est in dolo, si non prosequitur actione reali, quia apud eum non est dominium,nec actio,& si non actio,ergo &c.ut l.pupil li.§. si ego.ī.de neg.gest.glo.j.quæ est hic ponit aliquas ua rietates solutionū. Tu dic quòd hæc habet actionem,& po terat prosequi & exigere,& sic cessant omnes inuolutiones glo.&c.

LEX XLV.

1 Casum in quo creditor non tenet suspicere, alium uenientem ad defenden= dum animo nouandi,uide hic.

a SI MANDATO.Mandati actione potest agere man b datarius,cum mādatum a impleuerit, aliàs non. No.
1 † casum,q creditor b non tenetur suscipere alium ue
b nientem ad defendendum animo nouandi, ita q prior li beretur,licet gl.uideatur dicere cont.l.liberto.§.fi. ī.de neg. gest.Doc.hoc no.l.ij.ubi in rem act.uer.idem iuris.No.& ui de q dixi de hoc in l.sing.ī.fi cer.pe.

ADDITIO.

a POMA.Impleuerit.Ale.l.facere posse.& l.ij.ff.sol.ma.

b Creditor.Bal.l.si pater.C.de col.& Bal.l.qui autem.§.j.ī.de const.pec.

LEX XLVI.

SI QVIS Pro eo.Si fideiussor soluit aliud utilius, ut principalem liberet ab obligatione maiori, mandati actione repetit.

LEX XLVII.

IVLIANVS.Abesse uidetur dos eo ipso q maritus sus tinet onera matrimonij.

§. SI IS Qui pro te.solutio quæ non liberat debito= rem,non parit actionem mandati,sed reconciliata so lutione nascitur actio.

LEX XLVIII.

1 Verecundia est recusare quod quis pacto nudo promisit.

a QVINTVS Mutius.a Qui parcit pudori alterius, ad alterius commodum,non excusatur,secus in eo qui Bar.super ff.uet.

b parcit pudori pprio. Et nota b primā gl.quæ dicit,q ex pa
2 cto tenebatur.Ex qua no.† q aliqua est uerecundia,recusa c re q pacto nudo promisit.Item not.c arg.ex ista l.d q in cu dria mercatorum,ubi de negotio potest decidi bona æqui tate,q non potest opponi ista exceptio,non interuenit sti pulatio,sed pactum nudum fuit &c.

ADDITIO.

a POMA.Mutius.Pan.cons.lx.no.j.

b No.Bar.fi.l.pecuniæ fortem.de ali.leg.l.j.ī.de pac.& l.j.ī.de const.pec.Et ex hac æquitate,ius Canonicum uoluit oriri actionem.c. j. de pact. limitat Bal.l.petens.ad fi.C.de pac.Inst.de act.§.constituta.Sal.l.placuit.de iud.ubi tenet idem q,hic,& plenius adde ī.eo.l.si fideiussor.§.quædam.Abb.cons. lx.lib.j.per hanc l.

c POMA.No.Alex.consi.lxxj.c.j.uol.iij.& l.iurisgent.§.sed cum nulla.ff.de pac.Et quid importent ista uerba,procedas secundum æquitatem.Are.c.di lecti.de iud.l.si seruus.§. sequitur. de uer.ob.Barb.c.ex parte.el.ij.de offi. deleg.Cast.rub.de const.Ale.l.milites.C.de testa.milit.Alex.consi.xvij. uol. ij.ubi dicit,q,non potest opponi fideiussori per principalem, q, soluendo erat,& consi.xcj.uol.ij.

d Ista.l.Bar.l.fideiussor.in fi.ī.de fideiuss.Sed Lud.l.fideiussori.de dona. tenet per Inn.c. j.de consti. Bal.l. j. C.de legi.& in l. j. de iust.& iur.dixi in d. i.fideiussor.Bal.l.nemo.C.de sen.Ant.c.quæ in ecclesiarum.de const. quod licet pactum tudum,non pariat actionem de iure,quia tamen procedit se cundum præcepta iurisgent.non deberet denegari iustitia,si pro illa peta tur,quia licet leges potuerint tollere actionem,uel illi non dare, & facere q,magistratus non reddit iustitiam,non tamen potuerunt facere,quin supe rior,qui non recognoscit superiorem, non teneatur iustitiam administra re,Inn.ibi.quod retuli post Mod.l.si constat.de appe.Ang.l.si certis annis. C.de pact.Bar.l.& eleganter.§.seruus pactionis.ī.de dolo.& subdit Io.d. c.quæ in ecclesiarum.quod certum est,quod per uiam denunciationis Euā gelicæ,possit dictum pactum executionem fortiri,Inn.c.nouit.de iud. Bar. in extrauagā.ad reprimen.uer.ad denunciationem,dicit in terris Imperij, & in terris ecclesiæ clarum esse,quia de iure Canonico, parit actionē, uel saltem officium iudicis.c.j.de pac.Ita dicit ipse,quod limita,ut per Bar.l.pe tens.ad fin.C.de pac.& §.in personā.Inst.de act.Bal.auth.ad hæc.C.de usu ris.& ad Bar.hic,adde Bal.l.si pro ea.C.eo.ubi sing.loquitur. Adde q, di cta Bal.l.petens.uidetur sequi Ro.cons.xxx.Et quid operetur clausula, so la facti ueritate inspecta,Ro.cons.xx.& ccccxix.

LEX XLIX.

1 Vendens ut procurator tenetur de euictione.
2 Euictare non uerè,sed fictè,agitur actione ex empto.

SERVVM.Qui uendidit ut procurator, * Tenetur. Hoc
de euictione tenetur. * Et ideò si euincit, non dicit sim=
exceptione repellitur.Item qui mandat pliciter lex,ad
uendi rem suam ex una causa,quam suā pu dit enim,si pro
tabat, ex alia causa non poterit uendicare. curator esset
1 h.d.quam l.not.quia est fortis.* No. † q qui dominus, qui
uendit ut procurator, tenetur de euictione, tamen se domi
quod plenè dicam in l.procurator qui.p eui num ignora=
2 ctione.ī.de proc.No.ex † fin.l.nostræ, qd q̄ qñ bat, nihilomi=
res nō euincitur uerè, sed fictè,non agitur ex nus,inquit, de
stipulatione de euictione,sed actiō ex exem euictione tene
pto.Opp.gl.l.si procurator.ī.de acqui.re.do. tur. Alioqui si
Gl.ponit plures sol.& tenet j.doc.communi dominus non
ter tenent secundam,quod hic non perdidit fuisset, non pu
dominium, licet agens repellatur exceptio to eum tanquā
ne.Alij aliter, Tu dic quod ibi fuit generale procuratorem
mandatum hoc non includens,quod dic ut euictione tene
plenè dixi in l.procurator qui pro euictione. ri,exemplo cre
ī.de procur.&c. ditoris,qui pi
gnus uendidit,
non enim de euictione tenetur:l.j.C.cred.euic.pig.non debe.I.Con.B.

* Fortis.Est suuum axioma,non lex,quæ perdilucida est.I.Con.B.

LEX L.

SI IS QVI Negotia.Qui soluit pro fideiussore, pōt ab eo repetere,& fideiussor à principali.

a §. SIVE CVM FRVMENTVM. Fideiussor a repetit debitum quod peroluit, & ultra, si quid ultra soluerit.

ADDITIO.

a Fideiussor.Bar.l.lecta.in fi.j.col.fi cer.pet.l.quicquid.de uer.ob.

LEX LII.

FIDEIVSSORE.In obligatione generis,quis libera tur soluēdo quod uilissimum est,in ipso genere. Op. l.legato generaliter.ī.de lēg.j.Sol.secundū Dy. hic loq tur in obligatione generis, in qua nihil est reperire ita uilissimum,quod habere non expediat,ibi loquitur in obligatione generis,in qua reperitur ita uilissimum,quod habere non expedit,ideò tunc debetur mediocre.&c.

LEX LIII.

QVI FIDE Alterius.Fideiussor potest hābere obligatum principalem, & alium, uel principalem tantùm,uel alium tantum.

LEX LIIII.

a CVM SERVVS.a Cum seruus se mandat emendū, emptione non secuta,mandatum est nullum,ea aūt secutā,mandatum reconualescit,ut dominus agere possit,non autem mandatarius contra dominum.Item si liber hōmo se emendum mandauit, contrariam mandati actionem habet.Ibi,nullum est emptione non secuta, nec ex parte serui,sed ex parte domini considerato iure ciuili & naturali, & plene no. Cy. si ser.exte.l.j.&ibi istam l. prosequitur Cy.

ADDITIO.

a Seruus.de istō interesse affectionis, uide doc.& Imo.l.j. uer.in ea.gl.in fi. sol.mat.Bar.l.j.C.de sen.quæ pro eo.Cy.l.j.C.si seruus exte.xxj.& xxij.q.

§. SI LIBER.Si apparet emptionem factam meo mandato non ualere,procurator tenetur mihi cedere actionem,si quam habet efficacem,aliàs secus.

LEX LVI.

a QVI MVTVAM.a Quæ dubitationis causa tollendæ contractibus inseruntur, ius cōmune nō lædūt.

ADDITIO.

a POMA.Mutuam.Ro.cons.xxi.& Alex.cons.xxxvj.uol.ij.

1 Mandatum an sit reuocatum domino ueniente.

a §. NON IDEO Minus.a Domino reuertēte mandatum finitur, & si fuerit reuocatum, debitum ex primo
1 non deuoluitur in secundo.† Videtur ergo in isto textu dici,q domino reuertente mandatum finiatur, de quo
b gl.hic disputat.Finaliter determinat,b q si dominus reuertitur,& aliquid gerit,q uidetur reuocatum mandatū,aliàs non potest intelligi reuocatum,de quo hodie est factum.c. si quem ext.de procur.lib.vj.Distingue plenè ut ibi in tex. Et ex hoc dicimus,& eius decisio uidetur in illo c.q quādo dominus cōparet in iudicio,& facit aliquem actum, uidet reuocare procuratorem quem fecerat,& ideò cōsuescit opponi in actis,non animo reuocādi suos procuratores, qđ dic d.c.si quem &c.

ADDITIO.

a Minus.Ium.c.petitio.ext.de procur.dixi C.de proc.l.procuratoribus. Bar. l.j.ul.col.ī.de offi.eius.uer.quæro præses uel ordinarius.Quid autē econtra an uideatur mandatum? dixi post Bar.& ibi Bal.l.licet.C. de proc. & uide Bal.post Bar.d.l.procuratoribus.in l.mutari.ff.eo.& Bal.l.j. in prin. C.de fatisd.Et no.q,si mandaui tibi ut solueres tali,postea cum talis me conueniret,opposui sibi exceptionem non nume.pecu.non tamen uidetur reuocatum mandatum,Bal.l.tam mandatori.in fi.C.de non nume.pecu.Bal.l.si uoluntate.C.de do.ante nup.Ro.l.dies cautioni.ff.de dam.infe.
b POMA.Determinat.Ale.l.procurator.col.j.C.de proc.

LEX LVII.

1 Mandatum ad hæredem non transit,quia in dubio uidetur electa industria personæ mandatarij.

a MANDATVM Distra.a Mandatum non trāsit ad
1 hæredē mādatarij,quia uidet electa persona industria.Item publiciana nō cōpetit ɔ dominū.No.† q in dubio uidetur industria personæ mādatarij electa,ideò mandatum ad hæredem non transit,ut in fi.huius l.

ADDITIO.

a Mandatū.Bar.l.mutari.et in l.post litem.ī.de procur.in prin.limitat Bal. l.quod quis.C.de procur.nisi esset data certa forma,per eum latius in l.j.§. ne autem.C.de cad.tōll.Bal.l.mandatum.in fi.C.mand.

LEX LVIII.

a SI PRAECEDENTE.a Mandatū morte finitur,non actio mandati.Item nec obligatio quæ datur ex neg. gest.h.d.

ADDITIO.

a Præcedente.scribentes l.si defunctus.ī.de procur.

a §. LVCIVS.a Decretum iudicis pro debitore,non præiudicat creditori absenti in actione competēti contra mandatorem,nisi consenserit.

ADDITIO.

a Lucius.Bar.l.maiorem.ī.de pact.Cre.fin.xxj.& Math.no.ciiij.

LEX LIX.

SI MANDATO. Qui mandato alterius stipulatur, in dubio non uidetur adhibitus animo donandi.

a §. PAVLVS.a Bona fides quæ in ɔctibus requiritur,facit quod non possum ut ego possum ut alius.Cy.l.j. C. de dolo,&c.

ADDITIO.

a Paulus.Ca.l.eum qui ita.de uer.ob.Bar.l.eum qui.§.qui ita.eo.Ale.l.j.col.j. ff.qui satisd.cog.

§. PAVLVS.Dies adiecta solutioni, obligationem non perimit.

a §. PAVLVS.a Plures mandatores qui tenent ꝑ alio, te
nent insolidū ex mādato, ex ſnia uerò simpliciter lata tenentur in uiriles.De hoc habemus in unam rub.C.ſi plu.una sen.No.gl.quæ est hic,quę dicit q plures,q tenent insolidum,possunt omnes conuenirī insolidū quod intelige hoc adiecto,quod una solutio sufficiat,alias esset ɔ.l.j, C.de fideiuſ.dixi plenè C.de duob.reis.l.ij.ubi uide &c.

ADDITIO.

a POMA.Paulus.Corſ.ſing.i uer.cautio.laſ.l.diuortio.§.interdū.ff.ſol.mat.

a §. ILLE.a Dies adiecta causa limitandæ obligationis, non liberat debitorem existentem in mora. Mandatū tempore limitatum,post moram erit perpetuum.

ADDITIO.

a Ille.cast.l.eum qui.§.qui ita.el j.ī.de uer.ob.

a §. PAVLVS.Cautio idonea intelligit cum fideiuſ.a uel pignore.Hic habes unā glo.de illa q.facias me securū ad consiliū unius sapientis,de quo in l.illa.de hęr.inst, dixi in l.ex ea parte.in prin.de uer.ob.

ADDITIO.

a Fideiussore.Bar.l.sancimus.C.de uerb.ob.Bar.l.prætoriæ. ī. de præt. stip. Et de q.gl.hic,Bar.& quod ibi dixi,in l.j.§.j.in fi.de præt.stip.& Bal. d.l. sancimus.Old.cons.lxviij.

LEX LX.

a CREDITOR.a Pendēte appellatione mādatoris,po
b test cōuenirī reus.b Opp.l.quoties.§.ſi creditor.ſ. de pecul.Sol.Aliud in causa appellationis,ut hic aliud in principali,ut ibi,ſm Dy.& Iac.de Are.l.fi.ī.de uer.ob. qđ dic ut ibi.

ADDITIO.

a Creditor.Bar.l.duob.§.j.de duob.reis.Bal.l.ad finem.C.de diuer.resc.
b Reus.Bal.c.cum teneamur.de ap.& in c.ſolicitudinem.eo.

a §. AD EVM.a Mandatū quod fit propter utilitatē mandantis,ei actionem mandanti ɔ tertium non parit.

ADDITIO.

a Ad eū.Bal.l.j.C.de neg.ge.l.ſi mādatū.C.Bar.l.generaliter.C.de nō nu.pec.

a §. DVOBVS.a Plures mādatarij tenent insolidū.Et gl.
in ꝑcedēti l. tetigit istud ɔriū,& est clariſsimū, & gl.intelligit hic plures mādatores teneri insolidū,ſi est actū. Cōt.l.prox.§.Pau.ſ.e.& inſt.de fideiuſ.§.ſi plures.Sol.Qñq sunt plures mandatores intercedētes ,p alijs , tūc nō est dubiū q tenent insolidū,etiā ſi nihil est dictū,ut in ɔtijs.Qñq sunt

sunt plures mandatarij,qui tenent principaliter pro eorū administratione insolidū,& insolidū tenent.l.ante.pe.ī.de cu.bo. dan.Aut non est concessum insolidū,& tunc tenentur pro parte,* nisi aliud dictum sit,ut hac gl.

* Parte. Sed sub lata proxima subdistinctione hodie singuli mandatores, non nisi pro parte tenentur: §. j.auth.de duob.reis.l.Con.B.

ADDITIO.

a Duob.Bar.l.ij.§.fi.& l.iiij.ff.de cura.bo.dan.Bar. l. eadem.de duob.reis. Bar.l.j.ī.de offi.cons.& l.plurib.ī.de proc.& in l.j.§.ſi plures.ī.de exer.

a §. SI INTER.a Si uir ut uir alit uxorē,debet habere usuras dotis integras.Sed ſi alit ut ministet,debet habere usuras dotis,usq ad cōcurrentē quātitatē alimētorū.

ADDITIO.

a Si inter.Imo.l.continuus.§.cū ita.de uer.ob.& hæc faciūt ad q.an ſi hæredes uiri alunt uxorē intra annū post sol.mat. & maiores recipiant fructus ex possessionibus uxoris,quā expendent in alimētis eius,q, hæredes non tenentur uxori restituere superfluum. Bar.l.diuortio.in prin.ſo. mat. Et iste tex.decidit q.de qua per Gui.de Suza.in q.incip.q.talis est,ſtatutum est in aliqua ciuitate,de qua per Imol.l.continuus.Alex.

1 Voluntatem liberam quæ uerba confirant,& quæ arbitrium boni uiri.
2 Dolus an excludatur,quādo aliquid committitur in liberam uoluntatem.
3 Arbitrium,& liberam uoluntatē concedere diuersa sunt, mandatum plenum & liberum mandatum.idem &c.

§. LVCIVS.Si negotiū cōmittitur in procuratoris libe
1 rā uoluntatē,ſm naturam ɔctus hoc agi intelligitur,ut
a dolus malus absit.No.† q hic sunt uerba,a per quæ cōfertur aliquid in liberā uoluntatem,scilicet ut uis.Sed ſi dixiſſet,prout tibi uidebit & placebit, uel secundū tuū arbitrium uel prout putaueris, tunc intelligitur, ſecundū arbitriū boni uiri,l.Thais.§,ſorore.& l.fideicōmiſſa. ī.de fideic.
2 lib.Secūdò no.† q ubi cōmittit b in liberā uoluntatē,intel
b telligitur tñ excludi dolus c. Sed.cōt.l. cū quidā.ī. de leg.ij.
c ubi indignus potest eligi.So.fateor q indignus potest eligi,dū tamen dolus absit.& per hoc sit cautus cōmittens ali
3 quid,† quia aliud est concedere arbitriū, & aliud liberam uoluntatē.Item no.q per ista uerba,q possit ipse facere,qc quid ipse dominus, uidetur cōcedi libera administratio, ut in emptore &c.Idem ergo est dicere, plenum mandatū,
d sicut liberum.l.ſi procurator.C.de procur. d

ADDITIO.

a Verba.Bar.l.j.de sol.
b Committitur.Bal.rub.de pœna iud.uerſ.quæro nunquid iudex.& l.in uendītione.§.j.uer.de tempore.& ibi Bar.de bo.auth.iud.pof.Limitat Inn. c. j.de const.Bal.cons.xxvij.lib.iiij.
c POMA.Dolus.Alex.cons.xxxj.ulti.col.uol.iiij.
d Procu.Bar.l.procurator cui libera.ī.de proc.& in l.j.circa fi.ī.de offi.pe. Cæſ.c.fi.de dila.& ibi Ant.Bal.l.j.in fin.de bo.mat.& ibi an propter talia uerba posit uendere,uel donare.

§. ITEM Quæro. Ex facto domini seruus non potest conueniri.

LEX LXII.

CVM CONTROVERSIA.Ex mandato ut patia tur quē agere,potest mandator conueniri,ut consequatur quod ad eum peruenit.

a §. MANDAVI.a Mandati agitur,siue quis mandatum impleat, siue aliquid æquipolens faciat.

ADDITIO.

a POMA.Mandauit.Old.cons.cxxvj.Ale.consi.xl.col.fi.uol.v. ubi per hāc l.dicit,q habens mandatum ad compromittendum,potest transigere, quia compromissum,& transactio sunt æquipollentia.

Pro socio. Tit. II.

LEX I.

1 Dominium sine traditione in societate acquiritur.
2 Difficilius separantur iura & actiones quam res corporales.
Bar.super ff.uet.

a SOCIETAS a COIRI.

ADDITIO.

a Societas.Bar.l.traditionibus. C. de pact.& l. & ideo. de cond.fur.& Bal.l.qui tibi.C.de hære.uen.Et an actio pro socio,sit formanda nomine societatis, uel singularum personarum in libello.Bal.rub.C.eo.Quid ſi legitima hæreditas, quæ mihi aliàs debebatur ab intestato,sit relicta in testamento Bar.l.j.C.de leg.

§. IN SOCIETATE Omnium.Opp.dominium sine
1 possessione non quæritur,l. traditionibus. C. de pact. Dicunt quidam hic speciale.Tu dic,† ſi-
* Traditione. Iurisconſ.uullam traditionis mē tionē facit, ſed uerbo communicationis utitur. Et ſic qđ annuere uult Bar. hic & l. traditionibus.

cut tex.dicit, traditione* scilicet ficta.Videntur enim inuicem communi iure possidere. Et ideo ſi alio titulo uniuersali omnia bona uniuersaliter transferentur,requiretur tradi
2 tio,glo.ī.pro dote.l.j.in prin.l.quia &l. ea uerò.ī.e.No.† q difficilius separātur iura & actiones, q̄ res corporales. l. quis ergo casus. ſ. de pecul.& ponit gl. exemplum de charactere qui imprimitur in sacramentis,&c.

C.de pac.& l.12.nu.3.de cond.fur.In societate omnium bonorum dominium transferri,hoc falsum est.Nemo enim societatem contrahēdo,dominus esse definit:l.ſi tibi areæ.ff.de præſc.uer.l.Cori.B.

LEX III.

EA VERO QVAE IN.

a §. DE ILLO.Iusta hæreditas a propriè dicitur, quæ ab intestato defertur.Opp.ī.de uer.fig.l.lege.Sol. hæreditas quæ ex testamento defertur,obuenit mediante testō, ea quæ defertur ab intestato,obuenit immediatè, & uerba cōtrahentium debent intelligi,prout propriè & immediatè referuntur ad aliquid.Ita not.ex hac l.&c.

ADDITIO.

a Hæreditas.Sed quid esset in casu huius legis,ſi hæreditas quæ aliàs mihi debebatur ab intestato,sit relicta in testamento,Bar.l.iij.de leg.j.

LEX IIII.

a SOCIETATEM.a Opp.dicitur hic,q societas ɔhitur
re.Cōt.ī.eo.l.ut sit,p socio.gl.dicit q debet hic capi copulatiuè & re & uerbis, hoc est, uerbis interueniente re.Tu dicas q societatē pōt cōtrahere,hoc est,pacto quod declarādo ipso actu.arg.ī.eo.l.planè.& l.ita q.& qđ sequit, uerbis.i.cōsensu declarato uerbis. & ista fūt utilia ad quæstionem de duobus fratribus ſimul habitantib, quomodo uideantur re ipsa contraxisse societatē,de quo ī.eo.l. cū duobus.§.idem respondit.

ADDITIO.

a Societatem.Ergo tacitè inducitur ex possessione cōmuniū rerū. Dic quod imò ſi esset dissoluta,& deinde fieret communicatio,quod reinduceretur. Ro.cons.ccccxviij.l.iij.in gl.mag.in fin.C.de noua.Bar.l.iiij.ff.de ſerui.

LEX VII.

1 Simpliciter dicitur fieri,quod est ſine distinctione.

1 COIRI Societatem.Societate ɔcta ſimpliciter, lucra
ā personalia tm̄ ueniūt cōmunicāda.No.† quod ſimpliciter dicitur fieri, quod est ſine distinctione,a ut hic,& l.eam quā. C. de fideic.& l.ita stipulatus.§.j.ī. de uer. ob.& de fur. l. manifestiſsimi. §.j. ibi. ſimpliciter.& l. j.ī.de uulg.l.j.§.ſi quis ſimpliciter.ī.de uer.ob.&c.

ADDITIO.

a POMA. Distinctione.laſ.l. j.ff. de uulg. Alex. conſ. lxxvij. uerſ.accedo. uol.iiij.

LEX IX.

a NEC ADIECIT.a No.qđ beneficia ſemper præſumuntur ob merita præcedētia,ut ſ.tit.j.l.idēq §.fin.

ADDITIO.

a Adiecit.Bar.l.ita stipulatus.iiij.opp.j.partis.de uer.ob.

LEX XIII.

1 Verbum ſpeciale additum alteri uerbo generali,reſtringit eius ſignificatū.

a SED ET Si adiiciatur.a No.† qđ unum uerbum ſpe-
1 ciale additum alteri uerbo generali, reſtringit ſignifi-

b catum eius. Intellectū huius [b] posui plenè in l. qui uinū. §. cui dulcia. ff. de ui. tri. & ole. leg. Vide glo. sol. cōt. l. si quādo. & l. si stipulatus. sunt uerba omnia diuersa, hic se habent ut genus & species, & species restringit genus ex præsumpta uoluntate contrahentium, ex eo quod communiter sic fieri solet, ut s. eo. l. coiri.

ADDITIO.

a POMA. Adijciatur. Alex. cons. viij. col. j. uol. iij. & cons. xxij. uol. v.
b Huius. Io. de Im. l. centurio. de uulg.

LEX XIIII.

1 Pactum de non diuidenda societate, intelligitur, si promissa seruentur. Itē, nisi socius sit rixosus.
2 Pupillus prouocat ad diuisionem socium rixosum.
3 Fratres prohibiti diuidere per testatorem, poterunt diuidere quando alter ipsorum sit rixosus. & nu. 4.

a SI CONVENERIT. [a] Pactū de non diuidēda socie-
1 te nihil releuat. No. † qd̄ ista conuentio [b] de non diui-
b dēda societate, intelligitur, si seruētur mihi promis-
c sa. l. quæro. §. inter. ff. loca. Secūdò no. [c] quod ista cōuentio
habet condictiouem, nisi socius sit odiosus, uel molestus,
2 quod est utile ad q. † qd̄ pupillus nō pōt, puocare ad diui
sionē sociū. l. si pupillorū. ff. de re. eo. qd̄ intelligitur, nisi pu-
pillus habeat sociū odiosum, uel molestū. l. iubemus. C. de
3 sac. eccl. ibi, poteſt diuidere. Hoc etiam tene menti, † quia te
statores sæpè apponūt in test. [d] quod fratres nō possunt di
uidere. Intelligitur enim sub istis conditionibus, &c.

ADDITIO.

a Conuenerit. Bar. l. cū scimus. C. de agri. & censi. li. x. Sed quid si inter plures socios contracta est societas ad certū tēpus, an sicut capitale nō debet minui, ita nec lucrum? Et uidetur quod nō, quia lucrū assumit sibi naturam illā, q̄ habebat capitale. l. fi. C. de fru. ur. Constan. li. x. & Bar. reliquit sub dubio forte. Adde quid si est contracta societas usq; ad certū tēpus, et unus ponit operas, alter pecuniā, cōtingit quod alter moritur intra tēpus, an societas sit dissoluta, ita quod pecunia debeat restitui? anc. cōs. cccxcv. & quid si casu fortuito sors sit deperdita, & qualiter probetur amissio sortis, uel merciū, & quid si propter partialitates socius amisit, Bal. cōsi. ccxxvij. & clix. lib. ij. & quid si finiatur societas anno? Bal. cōs. cclxxv. & quādo unus est in periculo capitis, alter non, qualiter debeat fieri diuisio, & quid de expensis? Ro. cons. ccccl xxv. Bal. l. fi. ff. e. Barb. cōsi. xlvij. & cōs. xxiiij. et cōs. xxv. in primo uol. Imo. cons. xxix. in. fin.
b Conuentio. dixi in l. serui electione. §. fi. de le. j. & late Bal. in l. j. C. qui test. fac. pos. Bal. d. l. iubemus. j. col. Fallit nisi tempore contractæ societatis, socius sciuisset cōsocium esse rixosum, secundum Iac. de are. l. plenū. §. equitij. de usu. & hab. per illum tex. & ibi habeo apostilla super tex.
c POMA. No. Ale. cons. xviij. uo. ij. ubi tāgit de his, & dicit etiā nō firmari iuramēto. Et in materia huius, uide Ale. cōsi. vij. uol. ij. Barb. cōs. xx. uo. ij. & quæ posui ad Bar. l. iubemus. C. de sac. eccl. Cur. cōsil. lxviij. So. cōs. clxv. Ca. con. clxiij. col. fi.
d Testa. gl. & doct. l. fin. C. comm. diui.

LEX XVI.

1 Procuratorem qui ex legis dispositione tenetur, mittere intelligitur, si idoneum repetere possit.
2 Maritus excusatur, si non inuenit medicum pro uxore curanda.
3 Medici, procuratores & aduocati, non autem factores idonei præsumūtur in loco insigni esse.

a IDEMQVE Erit. [a] Ibi, sed hoc nō leg. No. † q̄ ubicūq;
1 lex dicit, q̄ aliquis debuit procuratorē mittere, debet in
telligi, si ei erat facile idoneū reperire, & sic uidet q̄ tu q̄
b uis aliquē repellere, ideò quia ꝓcuratorem non misit, [b] de-
bes probare q̄ de facili habere poterat, hoc ēt dicebā in l. si
c ab hostib. ff. sol. ma. ubi imputatur marito, [c] si medicos nō
2 adhibuit ad iuuadā uxorē. † Debet intelligi, si facile erat ei
d habere eos. Nō. n. cogitur mittere in aliā ciuitatē ꝓ eis, [d] ut
3 hic puto, tñ de procuratore, aduocatis † & medicis, q̄ eo ip
e so q̄ est ciuitas, uel locus iusignis, [e] præsumat̄ q̄ tales pos-
sunt de facili inueniri. ff. de exec. tut. l. si duas. §. & hæreses. c.
sta. autū. de resc. in vj. De istis aūt factoribus, seu institoribus
nō sic dico, quia q̄nq; quantūcunq; sit locus insignis, non
pñt haberi de facili, quibus ista negotia cōmittantur. Ra-
f tio differētiæ, [f] quia aduocatus, procurator, uel medicus po
test simul & semel habere curam plurium causarū, uel ho-
mīnum. Isti autem institores non possunt præesse, nisi uni
g negotio, [g] ideò sic de facili nō reperiuntur, debet ergo pro-
bari, quod multum no. quia nouum est, &c.

ADDITIO.

a Erit. Quæ aut culpa ueniat, ex hac actione, Bal. l. pignus. xiiij. q. C. de pig. act. & j. eo. l. socius socio. Aret. c. intelleximus. in fin. ext. de iud. Alex. cons. iiij. uo. ij. & l. de ætate. quem legit cū l. recusanti. ut §. fi. ff. ad Treb. & Are. c. intelleximus. co. fi. de iud.
b Misit. Ang. l. j. §. iij. ff. si quis cau.
c Marito. No. ad probandam negligentiam, & in genere de qualibet, Bar. cons. charissimè domine, isti nostri Nucerini. l. tutor qui. §. pe. de admi. tut. & d. cons. etiam demō. probandi diligentiam. & Bar. in tract. de testib. uer. lata culpa. & l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. de ope. no. nun. Mod. utrū citatus ad locum nō tutum, teneatur comparere si habet idoneum, Bal. & Ang. l. de ætate. ff. ad Treb. & ibi etiam per Imo.
d Eis. Sali. l. hac edictali. §. is illud. C. de secun. nup. & l. significasti. C. el. ij. per Mod. de homic. Bar. in tract. de testi. uer. lata culpa.
e Insignis. Bar. l. in bonorum. ff. de bo. pos. & Bal. l. iuris. C. qui admit. Bar. l. qui seruum. in prin. de uer. ob. Bar. l. si tertius. de aqua plu. arcen. Bar. l. continuus. §. Itē qui insulam. in fin. de uer. ob. ubi uidetur uelle, q̄ teneatur etiā ire non ad loca uicina. & Ro. d. l. iuris. ita limitauit Bar. hic cum simi.
f Differentiæ. quia officium aduocationis, est necessarium, l. sancimus. C. de aduo. diuer. iud. & l. munerum. §. iudicandi. de mu. & hon. & l. j. §. uitiatorum. ff. fur. aduer. naut. Secus in istis gestoribus, quia uoluntarium est officium. l. in re mandata. C. mand.
g POMA. Nego. Abb. cons. xvj.

§. QVI IGITVR. Ius excipiendi transit contra singularem successorem. h. d. cum prin. l. seq. Op. C. loca. l. emptorem. Sol. hic est ius excipiendi propriè ibi uerò nō contra locatorem propriè exceptio, sed magis actio. & ui-
a de ibi per Cy. q. iiij. [a] &c.

ADDITIO.

a Cy. q. iiij. Facit sic, an emptor teneatur stare socio, & sic an emptor teneatur stare colono partiario. Bal. d. l. emptor. C. loc. & ad Bar. hic adde eundem in l. si tertius. §. fi quis prius. in fi. in uer. quæro an ius excipiendi, de aqu. plu. arcen.

LEX XVII.

SED ET SOCIVS QVI.

§. SI ABSENTI. Ibi ad illū ptinere, &c. hoc ideo, q̄a negotium gessit nomine societatis, quæ iā finita erat per renuntiationē, sed si hoc sciret, & negotium communi nomine gereret, tūc deberet cōmunicare, nō actione ꝓ socio, cū societas sit finita, sed actione negotiorū gestorū, eo quia renūciauit ratū habēte, ff. e. l. ut in cōductionibus. in fi. & l. actiones. §. si post distractam. & de neg. gest. l. si negotia. & l. litis contest. §. si pecuniæ, quod tene menti.

LEX XXIII.

DE ILLO POMP. Istud quod dicitur compensari commodatum cū damno, intellige secūdum quod dixi, l. si negotia. s. de neg. gest. & ibi gl. no. &c.

LEX XXX.

a MVTIVS Libro. [a] Istam legē declaraui in l. si negotia. s. de neg. gest. Qñ aūt prima ratio debuit poni, dico q̄ quolibet tempore, si aliter non est actum.

ADDITIO.

a Mutius. Quando debet reddi ratio inter socios. Bal. l. neminem. C. de fusce. & arca. & l. ij. in fi. C. de nauf. li. x. Bal. rub. C. eo.

LEX XLI.

a SI QVIS à socio. [a] Stipulatio pœnalis nō nouat præcedentē obligationē, nisi ex cā nō onerosa factā, sed ex actione facta per unā, tollit̄ altera, quatenus cōcurrūt. Op. l. obligationū ferè. in fi. ff. de act. & ob. Solutiones multæ sunt. Ego do illam, q̄ ibi præcesserit causa lucrativa, hic onerosa, uel econtrà, quod ibi plenè dic, Videbitis istam materiam in l. prædia. ff. de act. emp. &c.

ADDITIO.

a Si quis. Bal. l. petēs. C. de pact. Alex. l. cum proponas. C. de transac.

LEX XLIII.

SI ACTVM Sit. Actio communi diuidundo non tollitur per actionem pro socio, quia habent se ut excedentia & excessa. Quod multū declarat istā materiā.

LEX XLV.

* Tollit. Vel sic aperti⁹, Actio pœnalis, descē dēs ex delicto, ciuilem actionem non tollit, nec econtrà. l. si pro fure. §. j. ff. de cond. fur. l. C.

REI COMMVNIS. Actio persecutoria nō tollitur per pœnalem, nec econuerso, sed una persecutoria, aliā bene tollit. * Opp. de fur. l. is cui plures solutiones dantur, illa est uera, q̄ ibi debet exponi furti, id est, condictione furtiua. Opp. C. de fur. l. j. §. j. Sol. ibi actio ex contractu & actio ex maleficio cōpetit contra diuersos. Opp. C. de fur. l. j. Sol. ibi contractum est cum uno, & alteri est factum furtum. &c.

LEX LI.

a MERITO. [a] In dubio quis uti præsumitur iure suo. Gl. dicit non mirabilem præsumptionem, quæ præsumptio admittitur ad liberationem, ut hic, nō ad condemnationem, ut uidistis no. in l. qui iurasse. §. si pater. s. de iureiur. &c.

ADDITIO.

a Meritò. No. q̄ quis præsumitur bonus. Iac. de Bel. l. omnimodò. C. de inoff. test. Adde q̄ præsumptio huius l. non habet locū in foro conscientiæ, quia delictū præsumitur, ut tutior uia eligatur pro salute animæ. gl. c. iuuenis. ext. de sponsa. Abb. per illum tex. c. ij. de obser. ieiu. & c. fi. ij. no. de his quæ fil. occid. facit gl. c. consulti. de reg. & c. constitutus. de relig. do. Anc. consi. clxxix. circa fi. Mod. e. in præsentia. de prob. Pan. c. cū dilecti. de accu. Ias. l. j. C. de ser. fug. Are. consi. ix. & consi. xlviij. in j. col. & cons. xxxij. ubi limitat istam l. & in l. singularia. in fi. s. fi cer. pe. & cons. clx. & Ale. consi. ij. iij. uol. & consi. cxxix. in j. col. iiij. uol. Et duobus consilijs præcedentibus & consi. xv. ul. col. uo. iij. & cō. clxxv. ul. col. uol. ij. Bar. l. non solum. §. sed ut probari. ff. de noui oper. nun. Cæp. cons. j. Old. cons. liij. ad fi. Bed. in homilijs super illo uerbo. Estote misericordes, Ale. cons. lxxix. in prin. uol. iiij. Pan. cons. lxviij. & consi. cxiij. Fel. in procemi. Decre. & in c. in præsentia. de prob. & in c. j. de re iud. & c. j. de off. deleg. Are. consi. lx. & consi. lxiij. ca. l. si fugitiui. Ro. consi. cccliiij. in fi. ubi dicit hoc habere locum, etiam si aliqua præsumptio urgeret in contrarium. ba. cōs. xxxvij. ad fi. v. parte. ubi dicit qd̄ incidens, sylua cōmunem pro indiuiso ceduam non potest accusari de possessione turbata à socio, etiam si contra eius uoluntatem scidisset, quia & c. & Soci. cons. xciij. ubi uidetur limitare, nisi intelligendo in deteriorem partem, ubi uerba contractus nihil operantur. Bal. cons. clix. in j. parte. cons. xxv. & cōs. cccx. ij. parte. Fel. c. quoniam cōtra. de prob. Cæp. consi. iiij. & cō. xiij. Barb. cōs. vj. j. uol. uide sanctum Iac. in epistola sua. e. ij. ibi iudicium. n. fiet. & c. ibi uide gl. in uerb. super exaltet. & aliquid in c. iuuenis. ad fi. in gl. super uerb. tu autem quis & qui iudicas. & uide summam Bapt. in uer. dubia. Pau. ad Ro. c. xiij. & Barb. cons. xxxiij. uo. ij. & cons. xxxvij. e. uo. c. cōsi. li. ij. uo. & cōs. lvj. e. uo. Ro. cons. cxiij. & cōs. ccxxxiij. & cons. ccx. & cons. xxviij. & cons. cclvij. Car. cons. cxxix. Ale. l. Titius. in prin. ad Tre. et cōs. lxxij. co. fi. uo. j. & cons. xcij. eo. uol. Fel. in c. cū. M. dicit cōsti. Are. cons. ix. co. j. & cons. xxiij. & l. q. seruus. j. pos. Fel. c. cum contingat. de resc. Bar. l. si librarius. uer. si dubitatur. de reg. iu. ff. Fel. c. nonnulli. §. sunt. & alij. uer. ij. uidetur de rescrip. Barb. c. ad naturam. de empt. Pan. c. j. de clericis nō residentibus. & in c. cum in iure peritus. de off. deleg. Car. præc. Clemē. §. quoniam. Bal. in præsentia. de prob. Are. cons. xxx. Ro. cōs. cxlj. col. j. Alex. cons. xxiiij. uol. ij.

LEX LII.

a CVM DVOBVS. [a] Contra mandatum uni factum ueniens conueniri non potest, secus si ꝺ cōtractū societatis uenerit. Primi dicti ratio est, q̄a in primo casu fuit mandatum, qd̄ reuocare licebat. Secūdo casu fuit societas, siue cōtractus pro socio, in quo pœnitere licet &c.

ADDITIO.

a Duobus. & quid si sint duo socij omniū bonorū, unus emit gabellas, & ꝓmittit pœnā, alius uenit cōtra cōtractū, an incidet in pœnā, Bal. q. nōl. si pater. Cōmunia utriusq; iu. Adde cū duo sint socij omniū bonorū, an unus ex cōtractu alteri⁹ obligetur. ca. cōs. cccl xxxj. Bal. cōs. xcv. et ccccxxx. li. ij.

§. VENIT. In hoc iudicio uenit dolus & culpa.

1 Punctus ponitur pro culpa.

Bar. super ff. uet.

a §. SI IN Coeunda. [a] Quādo unus ponit operam, alius rem in societatem, etiam uenit dolus & culpa. No. in fi.
1 gl. † q̄ punctus ponitur pro culpa. l. prætia. ff. ad l. fal. & ad carb. l. iij. §. duæ. uer. uel instrumenta.

ADDITIO.

a Coeunda, no. ff. prox. §. post. Bar. & Bal. l. si patruus. in fi. C. comm. utriusf. iud. Bar. j. C. de fruc. & lit. expen.

a §. DAMNA. [a] In hac actione quis non tenetur de casu fortuito, ētsi rē æstimatā recepit. Itē furtū in dubio culpa eius q̄ patit̄ factū esse præsumit̄. h. d. An æstimatio faciat transire periculū, dixi uobis in l. si ut certo. §. j. aliās. §. si duobus. s. commo. An furtum in dubio præsumatur factum culpa eius, qui patit̄, no. hic glo. sed aliter no. Inst. qb. mod. re contra. ob. §. pen. &c.

ADDITIO.

a Damna. Bal. l. j. in ult. col. C. commo. & l. si pascenda. C. de pac. Pet. et Bal. ad q. quā posui in l. j. de dona. cā mor. & Bal. l. j. de fruc. & lit. expē. dixi in l. quod Nerua. s. depost. §. Pap. & dū dicitur hic, de fratribus soluentib. cōdemnationē, an debeat soluere quilibet de suo proprio, Bal. l. si patruus. C. communia utr. iud. & latius in trac. de duobus fra. ubi dicit, q̄ alter frater nō tenetur cōtribuere cōdemnationē fratris, si frater fuit licitè cōdemnatus, secus si iniuria iudicis, quia tūc debet solui de communi, si erāt socij generales. alleg. hāc l. in §. idē. & §. j. cū gl. & §. pap. & ista gl. est sing. secundū Imo. l. cum filius. in prin. de uer. ob. & ibi Bal. & uide in §. fi. j. ea. l. Bal. cons. cxxxiiij. & ccclxvj. lib. ij. & cōs. xl. lib. iij. Anch. cōsi. cj. Spec. tit. de iud. §. seq. secundū Bal. l. societatē per illū tex. j. eo. tit. Anch. cōs. clxxxix. inci. in materia.

§. QVIDAM Sagariam. Damna quæ ratione societatis obueniunt, simul sunt communicanda.

a §. CVM. [a] Societas unius negotiationis, non porrigitur ad aliam negotiationem.

ADDITIO.

a POMA. Cum. Fel. c. ordinem. de resc.

LEX LIII.

1 Fratri quando debet in partem imputari pecunia sublata pro maleficio cō misso per eum.
2 Filius captus sine culpa et redēptus à patre, an solutū sibi imputet in partē.
3 Tacita societas inter fratres simul habitantes qualiter contrahatur.

SI FRATRES ALIAS EST.

a §. PAPINIANVS. Qd̄ fratres q̄ habēt bona cōia, aliunde quærūt, nō est in cōmuni redigendū. [a] No. gl. ꝙ si
1 unus ex fratribus cōmittit maleficiū † & soluit, debet intelligi de suo, ꝓprio, q̄ intelligit̄, qñ maleficiū fuit cōmissum post mortē patris. Sed si patre uiuo cōmittit̄ maleficium, & pater soluit condemnationem, an posteà post mortem patris, tpe diuisionis detrahatur de parte sua, Dixi in
2 l. qd̄. §. si cōserua. de pec. leg. † Sed qd̄ si dū uiuit pater, filius capit̄ absq; suo delicto, an posteà cū diuidat̄, sibi imputet̄ in partē. Gul. de Cune. dicit in l. frater â fratre. s. de cōd. ind.
3 † Itē q̄ hac lege dicit̄, debet intelligi secūdū Richar. Malūb. & Old. nisi inter fratres ꝺctetur societas tacitè. Potest enim re ipsa tacita societas contrahi, s. e. l. societas & l. planè. & j. eo. l. itaq;. Vnde si fratres cōsueuerunt inuicem communicare lucra, uidet̄ inter eos ꝺcta societas, [b] secūdū prædictos
c doct. Ego istū passum examinaui, in l. Titiū & Meuiū [c]. §. al-
d tero. j. de admi. tut. [d] tñ ꝓ mō dico, qñ plures fratres stāt simul, si quidē aliquis eorū ē pupillus, cū eo nō pōt uideri ꝺcta societas. l. ut in cōductionib. s. eo. Si uerò uterq; est maior, tūc si quidē habet hæreditatē paternā tm̄, nunq̄ ex hoc uidet̄ inter eos ꝺcta societas. l. ex parte. s. fa. her. Sed si aliq̄d negotiant̄, si quidē unus tm̄, & alter nō, tūc idē, nisi sit aliq̄d ex quo præsumi possit societas ꝺcta. Sed si negotiant̄ ambo, & cōsueuerūt ponere in cōi, ex hoc inducit̄ societas. Tñ aduertendū, q̄ nō inducit̄ societas omniū bonorū, sed so-
e cietas illius act⁹ tm̄. Nā in istis quæ præsumunt̄ ex actib⁹ [e], nūquā præsumunt̄ ultra q̄ act⁹ se extēdit, C. ne uxor ꝓ ma. l. fi. & j. de iti. actu. q̄ prī. l. j. §. hoc interdicto. ibi, quoadusq;.

ADDITIO.

a POMA. Redigendū. Alex. cōs. xcix. in fi. uol. ij. & cōs. clxiiij. j. col. ij. uol. & in l. quāuis. ff. sol. mat. & cōs. cxxiij. in ult. dubio. uol. ij. Pano. cōs. lxv. j. uol.

& Bal.cõs.lxiiij.in ij.parte.& conſ.ccccxij.in ij.parte.
b Societas.Bal.l.j.qui teſta.fac.poſſ.l.ſi patruus.C.com.utriuſq; iud.
c Menũ l.j.§.ſi uꝰ hoc interdicto.cũ gl.in uer.quo ad uſq;.ff.de intim. actuq; priua.& ibi Bar.& c.ſi duo fratres.ubi tex.in tit.de fratri.de nouo beneficio. inueſti.ubi.pbatur.q; emptũ,uel acquiſitũ ab uno,nõ pertinet ad aliũ. Bal. et Ang.l.ſi.de colla.Ang.l.ſi ex duob.ſ.de neg.geſt.Bal.c.j.de beneficio fratris.Bar.d.l.Titiũ & Menũ.§.altero.ĵ.de admini.tut.& hic,& in l.ſi patruus.C.cõm.utriuſq; iud.& ibi oẽs,& Bal.in addi. quas fecit ad tractatũ Bar.de duobus fratri.ubi cõcludit.q,ſi nemo eorũ negotiatur,uel unꝰ tãtũ, nõ inducitur tacita ſocietas,ſed ſi oẽs negotiãtur & tũc quatenus cõmunicauerũt,inducitur tacita ſocietas ultra illã negotiationẽ,et ideo infert Bar. d.§.altero.q,ſi unus fortè emiſſet fundũ,& c.ibi uide,allegat l.ſi unus.ĵ.eo. & Sal.d.l.ſi patruus.tenet qd oẽs fructus et reditus iſto caſu cõmunicãtur, tamẽ nõ inducitur tacita ſocietas omniũ bonorũ,adeò q,ſi fundus acquiratur nomine,pprio in cõmunione,q, ille fundus nõ uenit in cõmunionẽ.c. auditis.de præſc.in uer.per hoc.Anc.cõſ.ccciij. ubi ponit de tribus fratribus, quorũ unus erat doctor, alter mercator,alter iuri operã dabat,& omnia cõmunicabãt.Ro.cõſ.ccxcj.& iij.& conſi.ccxxiij.Anch. cõſ. cxlviij. Bal. conſi.ccxv.li.j.& cxxvij.lib.vj.
d POMA.Tu.Ro.cõſ.xliij.& cõſ.cccxiij.Barb.cõſ.xxij.j.col.uol.j.l.j. Iaſ.l. j.C.qui teſt.fa.poſ.
c POMA.Actibus.conſ.cxxxiij.in.ij.dub.uol.ij.

1 Teſtamenti facultatẽ liberam per indirectũ quis non poteſt ſibi auferre.
2 Donatio omnium bonorum præſentium & futurorum non ualet.
3 Iuramentum factum de non reuocando teſtamentum,non ualet.

§. IDEM.Pactũ per qd aufert alicui libera teſtãdi facultas,ẽt per indirectũ nõ ualet.No.q ẽt p̃ indirectum nõ
a põt quis auferri ſibi liberã teſtamenti factionẽ. [a] Et ſm hoc uidet,q, qñ aliquis donat oĩa bona ſua præſentia & fu
b turа,nõ ualeat,C.de pac.l.fi.Per hoc dico,[b] q, cõſiliũ qd dat Dy.c.qd ſemel.ext.de re.iu.li.vi.ubi dicit q, ſi cõtingit teſtm iſtud infirmari,ex nũc dono oĩa bona mea &c.aufert liberã teſtamẽti factionẽ p̃ idirectũ,l.ſtipulatio hoc mõ.ĵ. de
2 ob. Et t̃p hoc ẽt dico,q, qñ qs iurat nõ reuocare teſtm,q, ta le iuram nõ ualet,& licet can.q dã dicãt, q, poterit facere teſtm, ſed erit piurꝰ,ut Io. an.poſsit diſputãdo ĩ mercurialib. tñ ego dico qd nõ erit periurus,ar.l.ſtipulatio hoc mõ.ĵ.de uerb.ob.C.de pac.l.fi.Nã ſi non eſt obligatoriũ, & ꝯ bonos mores preſtitum,ut in c.non eſt obligatorium.ext.de re.iu. ergo &c.De quo dicã in l.ſtipulatio hoc modo,&c.

ADDITIO.

d Factione.Bar.l.ſi quis in prin.teſtameti.de le.iij.Bal.c.j.§.itẽ ſacramẽta. de pa.iur.fir.tenet,q, nõ obſtãte iuramẽto,ſi fiat ſecundũ teſtamẽtũ, tenet, q, inter teſtatorẽ & hæredẽ nõ eſt obligatio,quæ poſit tali iuramẽto confirmari,unde ex quo nõ ſurgit ius aliqd p tale iuramentũ, mihi teſtatori erit in hoc inutile iuramentũ,ut in ſimili dicimus.C.de ar.aut.decernimus.licet Ia.But.dicat,q, fortè iuramẽto eſt ſtandũ,tũ malè dixit,per l.ſtipulatio hoc modo cõcepta.ĵ.de uer.ob.Nã nõ põt iurãs facere.q, ll.nõ habeãt locũ in ſua diſpoſitione.l.nemo põt.de le.j.l.ius publicũ.ſ.de pac.& hoc tenet Cy. l.j.C.de ſa.eccl.& ideò fuit q.de facto in Rege Arragonũ,qui habebat duos filios,uni aſſignauit Regnũ Arragonũ,alij regnũ Maioricarũ,et iurauerũt ipſi fratres perpetuò dictã diuiſionẽ ratã habere, autoritate interueniẽte, et cõſenſu regis.Poſteà idẽ dominus rex,fecit inter filios quaſdã ſubſtitutiones,quærebatur quid iuris?Et Bal.ſequẽdo Old. dicit,q, iſta diſputatio, eſt ordinatio ſupremi iudicij diſpoſitionẽ ſeu ordinationẽ præueniẽs,arg.l.tale pactũ.§.ſi.ſ.de pac.Bar.l.ſi quis in prin.teſtamẽ.de leg.iij.Bal.in repe.l. j.ad fi.C.de ſa.eccl.q, tale iuramẽtũ nõ impediat ſecundũ teſtamẽtũ firmat. Bal.auth.ſacramẽta.C.ſi aduer.uẽdi & ibi But.& Bar.d. l.ſtipulatio hoc mõ.et Bal.auth.hoc inter liberos.C.de teſta.Bal.l.pactũ.in quinta op.C.de collat.quicqd dixerit in c.j.§.moribus.ſi de feu.fiue.cõtr.inter do.& agna. & Imo.c.cũ cõtingat.j.membr.& Io. And.in ſua q.Marcus fecit teſtamentũ.Bal.in addi.in tit.de inſt.edit.uer.quãdo teſtamentũ,& ibi Io.And.tenet idẽ in ſua q.aliàs cõſ.inci,Marcus fecit teſtamentũ & iurauit.Adde licet et poſuerim in d.l.ſtipulatio.q, Old.cõſ.ccxxvij. ponit in terminis de eo qui iurauit non reuocare teſtamentũ.& Ca.cõſ.ccclxxxj.Bal.cõſ.ccv.li.j. & de rege Aragonũ,uide Ol.cõſ.ccxxxj.& potiſſima ratio ibi fuit, quia regnum eſt indiuiſibile.Ab.etiam conſi.xlj.& xlviij.lib.ij.
b POMA.dico.Alex.conſ.xxv.uol.iij.Ro.conſ.xiij.in ij.dub.

1 Dominium licet ipſo iure tranſeat,non tamen tranſit poſſeſſio.
2 Executio an fieri poſit in bonis condemnati,in centum,ſi non ſoluerit intra decem dies,amputetur ſibi pes.

1 §. IDEM.Qui plures habet uias,poteſt eligere leuiores.
a † No.licet [a] in aliquẽ trãſeat dñium ipſo
iure,nõ tñ trãſit poſſeſsio.Dixi* in l. cõ- * Dixi.No.Bar.
2 miſſa.ĵ.de publi.& C.de fac.eccl.l.fi.† No.ad l.ij.in prin.ff.
b q.quã cõſuluiſ [b] nõ ſunt multi dies, quidã fu de bo.poſſ.l.
it cõdemnatus in quingẽtis libris, quã pecu
niã ſi nõ ſolueret intra decẽ dies,deberet ſibi amputari pes nõ ſoluit quingẽtas intra decẽ dies, mõ Poteſtas faciebat executionẽ in bonis cõdẽnati,opponiť q, nõ poſsit,qa illa pecuniaria fuit trãslata ĩ pœnã corporalẽ.l.j.ĵ.ad l.fal. & fa
c cit iſte §.[c] ad illã q.quã decidi per iſtã l.& p̃ plures alias &c.

ADDITIO.

a POMA.Licet.Fel.c.ſi diligenti.de præſc.Fran.Cre.ſin.xcvij. Iaſ.in repet.l. quò minus.ff.de flumi.
b Conſului.Cont.Bal.l.cõmiſſoriæ.C.de pact.int.emp.& uẽd.& in l.j. in x. q.C.de his quæ pœnæ no.Lu.l.j.§.& poſt operis.ĵ.de ope.noui nũcia.Bar. l.ij.ĵ.de publ.iud.Imol.l.ita ſtipulatus. de uer.ob.Fulg.auth.ſed nouo iure. de ſer.fug.Pan.c.inter cæteras.de reſc.et ibi Fel.Prã.Cre.ſing.cij.Ang.l.quicunque.C.de ſer.fug.& ibi Pau.Ale.l.fin.ĵ.de in ius uoc.Fel.c.ſicut Iudæi. de Iud.Pan.cõſ.vj.ij.dubio.uol.ij.Cæp.cõſ.xvj.alex.l.inſulam.ff.ſol.mat.et Aret.conſ.lxxxiij.
c Iſte §.Bal.l.cõmiſſoriæ.C.de pac.inter emp.Imo.l.ita ſtipulatus.la grande. ĵ.de uer.ob.Ang.l.inſulã.eo.tit.Bar.l.Stichus.in prin.de pecu.leg.Bal. & alij.ĵ.de in ius uoc.Ang.l.ſi quando.§.hæres.de leg.j.Imo.c.Odoardus. de ſol.Mod.l.ſi quis id quod.de iuriſ.om.iud.ubi quãdo loco pœnæ corporalis,põt ſubrogari pecuniaria,uel cõtra.Soc.c.ſicut Iudæi.de Iudæ.

LEX LVII.

NE Quicquam.No.gl.ſuper uer.turpibus.&c.

LEX LIX.

SI ID QVOD. Si res perit anteq̃ ſocietas ſit ĩcta, pe
rit ei cuius eſt,ſi poſt ĩctam ſocietatẽ, perit cõmuniter. Vel aliter,Si ſocietas ſit re, rerum ipſarũ collatione p̃ficit:ſi ſit per ĩctũ,nõ dicit perfecta, niſi celebreť cõtractus.

§. SI FILIVSFA.Filius emãcipatus põt p̃ ſocio cõue
niri ipſe & pater de peculio &c.

§. SI SERVVS.Alienatione extinguiť ſocietas quæ ui
detur tacitè reintegrata,ſi in eodem actu manumiſſus perſeuerauerit.

LEX LX.

1 Pacto non poteſt fieri,q, ſocietas tranſeat ad hæredes.
2 Pactum per quod aufertur teſtamenti factio,non ualet.
3 Societas uectigaliũ tranſit ad hæredes,quando ſunt apti.

a b A DEO MORTE.[a] Nõ põt cõueniri,ut ſocietas trãſ
1 eat ad hæredẽ,[b] niſi in ſocietate uectigaliũ. † No. q
per pactũ nõ põt fieri,q, ſocietas trãſeat ad hæredes.Rõ,qa impedit liberã teſtamẽti factionẽ.l. cũ duobus.§.idẽ reſpõ-
2 det.ſ.eo.† Ex quo no.q, pactũ, per q, impediť libera teſtamẽti factio,nõ ualet.Per qd dico q, cõſilium qd dedit Dy. ext.de reg.iur.in vj.i c.q, ſemel placuit.nõ ualet,ut dixi plenè in l.ſtipulatio hoc mõ.ĵ.de uꝰ.ob.† Itẽ no. q, ſocietas uectigaliũ non tranſit ad hæredem ſi hæres non eſt aptus.
3

ADDITIO.

a POMA.Morte.Panor.conſ.lxxxj.uol.Alex.conſ.xxxiij.
b Hæredem.Adde tamẽ ſi filius uel hæres utitur eiſdẽ inſtitoribus ad ſocietatẽ paternã deputatis,quibus utebatur pater,ſocietas renouata uidetur,etiã ſi eſſet pupillus habẽs tutorẽ.Bal.l.mandatũ.iij.opp.C.mand. & hic adde Bal.rub.C.eo.Et quod dicitur ſocietatẽ uectigaliũ tranſire ad hæredẽ,intel ligitur de primo hærede,ſecũdũ gl.l.nulla.ĵ.eo.Ioa.Fab.§.ſoluitur.Inſt.eo. dicit q, uirtute iuramẽti,poſſet tranſire ſocietas ad hæredes,ſed ratio Bar. hic facit in cõt.iuncto.c.nõ eſt obligatoriũ,uide quæ dixi ſ.eo.in rub.Adde quãdo ſocietas dicatur tacitè renouata,Ca.cõſ.cccxxxiij.Bal.cõſ.ccccxviij

LEX LXI.

a SOCIVM Qui in eo.In hac actione poſt morã uerã,
uel fictam ueniunt uſuræ,& intereſſe contra ſociũ [a] ſe
cus contra hæredem ſocij.

ADDITIO.

d POMA.Socium.Bar.conſ.clviij.col.ſi.
1 Socijs damna & quæ lucra communicantur.

2 Ambaſſatoribus donatum,an ſit mittentis.
3 Donatum uni ex fratribus an communicet.

a §. SOCIVS.[a] Damna & lucra contemplatione ſocieta
tis obuenientia,ſunt cõmunicanda,ſecus ſi cõtempla
tione perſonæ obueniũt, licet huius ſocietas fuerit oc-
1 caſio. Vides ergo † q, hæc lex corrigit præcedentẽ in damnis medicinarũ,ſed an corrigatin alijs dubitať.Gl.hic multũ ſe inuoluit, breuiter ueritas eſt illa, quã dixi tibi in ſummario.Nam hæc uerba propter ſocietatem, poſſunt intelligi duob.mod.Vno modo,hoc eſt contemplatione ſocietatis,tũc damna, & lucra ueniũt cõmunicanda.l. cum duob. §.quidã agariam.ſ.eo.Alio modo põt intelligi propter ſocietatẽ, hoc eſt, q, ſocietas fuit occaſio remota. v.g.propter ſocietatem habuit neceſſe accedere ad curiam principis,& dum corã principe tractarem negotia, placui principi, ex quo donauit mihi caſtrũ, certè hoc non facit contẽplatione ſocietatis, ſed perſonæ meæ tm̃; licet nunq̃ habuiſſem nec acceſsiſſem, niſi propter ſocietatẽ.Certè iſtud nunquã uenit cõmunicandum,ut hic,in fi. Eo.modo in damnis,ut
b puta dũ eſſem abſens propter ſocietatẽ, [b] conſanguineus meus fecit teſtamentũ, & inſtituit extraneũ,q, nõ feciſſet ſi
2 ego fuiſſem præſens,ut hac l.& per† prædicta dico,q, eſt hic
c caſus de q.ambaſiatorũ [c] Med. ut donatio eis facta ab imperatore nõ ſit cõmunis. gl. l. qui proprio.§.procurator ut
3 in cæteris.ſ.de pc.& l.ſi uerò negotiũ.ĵ.ſol.ma. &c. † Itẽ iſtã l.allego ad q. de duo. fratri. quorũ unus cũ pecunia uadit ad curiã regis, uel prin.& ſimilia dona uel lucra obueniũt.

ADDITIO.

a POMA.Socius.Alex.conſ.cxxxj.uol.ij.& conſ.cxxxiij.uo.iiij.
b POMA.Societatem.Are.conſ.xiiij.
c Ambaſiatorum.Bar.l.ſi uerò. §.j. ſol.mat. quia hic uidetur concludere,q, acquiratur ambaſiatoribus,& ipſam diſputauit Odoff.& concludit. Aut donatio fit ſub nomine proprio,& acquiritur ambaſiatoribus. Aut donatur tanquã ambaſiatori ciuitatis,& acquiritur cõmuni. Abb.Sic.c.poſtulatis.de conceß.præben.refert Io. Cal.contiungendo duas opi.poſitas in d.l.q proprio.& dicit,q, ſi ambaſiatores erãt prius noti,& familiares et ad quẽ miſſi ſunt, tunc cedant eis. Aut erant ignoti,tunc inſpicienda eſt qualitas rerum donatarum. Nam quædam præſumptiuè magis conueniunt mittenti, quàm ipſi,ut puta,ſi donaretur unus leo. Quædam conueniunt potius ambaſiatoribus,puta ſi donarentur ueſtes,quæ eis congruentes eſſent. Et cum hac diſtinctione tranſit Abb.licet dicat quòd Bar. hic,& in alijs locis per iſtum tex. tenuerit q, cedant ambaſiatoribus. ſed dicit Abb. q, iſte tex. præſupponit pro certo donationem factam fuiſſe ſocio pro eo, ſed q.prædicta procedit in caſu dubio.Bal.poſt Cy.l.manifeſtiſſimi. §.ſed cum in ſecũdum.

LEX LXIII.

SI TITIVS.Si pretiũ rei cõmunis cum ſocio putatiuo
uiſerim, à uero ſocio ille putatiuus conuenitur,non ego,cum partem pretij receperim.

LEX LXIIII.

1 Socius non condemnatur ultra quam facere poſit.
2 Frater conuentus à fratre,non habet beneficium huius legis.
3 Fideiuſſori non datur beneficium huius legis,licet principalis ſuſcipiens in ſe iudicium opponere poſit.
4 Beneficium huius legis competit fideiuſſori,& de ratione.
5 Beneficium huius legis non tranſit ad hæredem.
Ad filium non communem an tranſeat.

a 1 VERVM.[a] Socius non † condemnať niſi quatenus
facere põt,uel dolo deſijt poſſe facere,q, beneficium ad fideiuſſorẽ,uel hæredẽ non tranſit. Hic dicitur q, ſocius ideò habet hoc beneficiũ, quia ſocietas habet uim
2 fraternitatis, quæro † ſi frater conuenitur à fratre,utrũ ha-
3 beat hoc beneficiũ? Gl.tenet hic q, non,qd no.† Secundò habes hic, quod fideiuſſori nõ datur hoc beneficium, erit
b ne aliquod remediũ. [b] Certè ſic,ut fideiuſſor denũciet principali,& q, principalis ueniat, & ſuſcipiat in ſe iudicium,& opponat iſtã exceptionẽ in perſona ſua licet fideiuſſor nõ
4 poterit ut uidiſtis in l. idem.§.generaliter. ſ. tit.ĵ. † Tertiò no. q, hoc beneficiũ competit defenſori. Sed quæ eſt ratio inter defenſorẽ & fideiuſſorem.Gl.ponit in l.alia.in prin.ſ. ſo.ma.& ĵ. de re iud.l.ſi cum procuratore.Illa eſt uera ratio, quia fideiuſſor cõueniť propria obligatione, ſed defenſor
c conuenitur ex illa obligatione qua tenetur [c] dñs cui com-
5 petebat illa exceptio.† Itẽ uides, q, iſtud beneficiũ non trã ſit ad hæredẽ. Dicit gl. uerum eſt, ad hæredẽ,ut hæredẽ,ſed ut ad cõmunem filium ſic.Vide gl.ſuper uer.cæterorũ.No. q, gl. dicit,ut comuniem filiũ. Vnde innuit q, ſi eſt filius mariti tantũ, non uxoris, ſic non cõmunis filius ad eum non tranſiret hoc beneficium.De hoc ſunt contraria,quod dic, ut l.etiã ſol.mat.& l.non tantùm.ĵ.de reg.iur.Cy.C.qui pot. in pig.hab.l.aſsiduis, &c.

ADDITIO.

a Verum.Dixi l.non ſolum.§.qui alieno.ſ.de proc.
b POMA.Remedium. Alex.l.quia tale.in fi.ff.ſol.mat.l.quoties.C.de preci. imp.off.in apoſt.
c Tenetur.Bal.hic,ſed Io.Fa.tenet cont.Inſt.de act.§.ſed & ſi quis.& ibi do. uer.ſecundò tu habes hic.Bal.hic & caſt.l.ſi maritum.ſol.mat. & Imo.ff. de re iud.l.non tantum.cum ſeq. & Bar. l.& ſi fideiuſſ.eo.tit. & l.Stichũ. §.quod uulgo.ĵ.de ſol.l.cum filius.§.j.de uer.ob.

1 Maſſarius communitatis conuenit inſolidum.

1 §. SI CVM TRES. Inter ſocios inuicem agentes non
eſt melior cõditio occupantis.† No.gl.q, poteſt agi inſolidum cõtra neceſſariũ ciuitatis,uel uniuerſitatis, ut hic probatur,&ĵ.eo.l.actione.§.communis,&c.

§. IN HAEREDEM. Opp.ĵ.ſo.mat.l.etiam.§.licet. Gl.
dicit ſpeciale in odium mariti. Pet. tenet cõt. quia licet maritus propter culpam teneatur, non tamen amittit beneficium quod habet, ne exigatur niſi in quantũ facere
a poteſt.[a] gl.C.de rei uxo.act.l.j.§.cùm autem.& Pet.d.l.etiam §.licet.ĵ.ſol.mat.&c.

ADDITIO.

d POMA.Poteſt.Alex.conſ.xxxij.uer.ext.gl.

§. VOLVNTATE. No. q, ſicut tacitè cõtrahitur ſocietas, ita tacitè diſſoluitur. Dixi l. planè. & l. ſocietatem ſ.eo.&c.

LEX LXVI.

1 Societas quando extinguatur agendo actione pro ſocio.

a ACTIONE.[a] Pro declaratione huius legis reuoco in dubium, qua actiõe propoſita ſoluitur iudiciũ:
1 R.debes † ſcire ſm ueram opi.q, actio pro ſocio poteſt proponi, ut ſ. eo.l.ſi actum,& ĵ.ea.l.§.nonnunquam.& tunc per talẽ actionẽ non extinguitur ſocietas.Quando q, proponiť actio pro ſocio, ut alteri ex ſocijs detur pars ſua, ut in perſonalibus præſtationibus,quæ ueniunt in hoc iudicio, d.l. ſi actum.ſ.eo.Iſto caſu ſecundo ſtatim cum ago, ut mihi aliquid detur, uideor habere animum diſſoluẽdi ſocietatem,ut hic loquitur tex.

ADDITIO.

a Actione.Quando dicatur nata actio pro ſocio,dicit q, demũ finita ſocietate,Bal.l.j.in ult.col.C.ut act.cõtra hære.& ab hær.gl.l.ſicut.de act.& ob. Bal.& Ang.l.j.poſt gl.C.de anna.excep.Alex.conſ.lxxx.in j.uol.

1 Proteſtatio poteſt fieri per procuratorẽ,etiam ſi non habeat ſpeciale mandatum.

1 §. RENVNCIARE. Renunciatio põt fieri per ſe,& per
procuratorẽ etiam generalem.† No.q, proteſtatio põt per procuratorẽ fieri, etiam ſi non habet ſpeciale mandatum,licet gl. uideatur aliter dicere in l.j.§.j.de lib.agnoſ. Veruntamen intelligeiſtum §.qñ procurator renunciat ex cauſa,nam ſine cauſa non poſſet reuocare factũ à domino ſpecialiter.l.ſi hominem.ſ.tit.j.&c.

§. ITEM SCRIPTVM. Procuratori facta renũciatio
habet effectum, ſi dominus ratum habuit. Sed an procurator poſſit iſtam renunciationem acceptare, dic ut dixi ſ.§.prox.ex cauſa iuſta poteſt,aliàs non,&c.

§. MORTE VNIVS. No.iſtum §.q, licet morte finiatur ſocietas, non tñ actio finitur,ſicut in actione mandati diſtinguitur ſcientia ab ignorantia.

§. SI VNVS EX SOCIIS. Inter socios tempore diuisiones ante partē assumitur dos ab eo qui sustinet onera matrimonij.

LEX LXVIII.

1 *Rei duo quando dicuntur socij. Item quando uideantur inuicē fideiubere.*

1 SI VNVS EX SOCIIS. Istam l.alleg. Iac.de Aret. † qñ duo rei dicantur socij,& dicit ipse,qp tunc sunt,qñ est actum, ut lucrū & damnum sit cōmune,de quo dixi l.si duo.ſ. si quis caut.allegat etiam ad hoc,qp duo rei uideantur inuicem fideiubere, de quo plenè dic,ut l.uir uxori.ſ. ad Velleia.

a §. SI VNVS EX SOCIIS. [a] Hodie istud lucrum usurarum est illicitum, ideò nullo modo cōmunicatur. l. cum duobus.§.fi.&l.seq.ſ.eo.tit.&c.

ADDITIO.

a POMA.*Socijs. Alex.l.quia poterat.ſ.ad Treb.*

LEX LXIX.

a b NEMO. [a] Vide unam glo. [b] in uerb. alienare. Ex qua no.qp quilibet ex socijs potest totā rem alienare, nisi in duob. casib. scilicet si fraude alienet,& cæteri contradicant. Quod intellige uerū in mercibus,& alijs rebus, quas socij uenales habebāt,& tūc, quia seipsos proposuisse uident ad uendendū, ut d.l.eius qui.ſ. si cer.pe.& l.iiij.in prin. ſ. de exer. In alijs rebus intelligo legē nostrā simpliciter prout facet,qp nemo potest alienare nisi partē suam,&c.

ADDITIO.

a *Nemo.Bal.l.j.C.qui testa.fa.pos. & an unus socius posit stipulari societati suæ Bal.q, non l.si absentis.C.si cer.pet.uide tamen Inn. quem ipse allegat, c.delicta.de excess.prælat.Bar.l.eandem.de duo.re.Bal.cum te.si cer.pet.et Bal.rub.C.eo.& Ro.l.de pupillo.§.si plurium.de oper.no.nun.Et an unus ex mercatoribus socijs, posit liberare debitorē Ang.l. si unus.in prin.ubi tex.ſ. de pact.Bal.l.cum te.si cer.pet.& hic habes gl.no.q, socij dicūtur habere inter se tacitū mandatū à lege, facere ea quæ utilia sit societati, & ita factum ualet,l.de pupillo.§.si plurium.de oper.no. nun. & quia istud non est usquequaq; uerū, uide quod dixi post Bar.l. ij. C.de cōſor.eiusdem litis. Inn.c.dilecta.de excess. præl.Et an unus ex socijs præsumatur uendere cum consensu alterius? Bal.l.in familiæ.C.fa.erc.& ibi etiā ponit,cui incumbat onus probandi retento pretio uenditā esse. Bar. ſ. fa.ercis.l.inter cohæredes.et ad hanc gl.hic, dixi in d.§.si pluriū. Adde an socius uideatur habere mandatū in prætudiciū socij? Anch. cons.cccxxxiij. & cccij.& an socius posit facere contractū nomine societatis in genere, non expresso nomine sociorum,Bal.cons.lxxxvij.lib.ij.& an socius soluens mille nomine suo, uideatur soluisse de suo in totum, uel in partē: Bal. cons.liij. Alex.l.si socius. ff. si cer. pet.& in l. serui electione.ff. de leg.j.cons.lxxx.uo.iiij.& consil. lxxvij.eo.uo.& cons.clxxxv.in j.co.uo.ij.ubi ponit, an socij uideātur adinuicem habere mandatum,& cons.lxxiij.co.ſi.uo.eo.& cons.ciij. col.fin. uol.iij.ubi dicit, q, socius non uidetur habere mandatū ab alio,sed sibi præiudicat, & an socij confiteantur ad inuicem habere mandatum,Alex.l.de pupillo.§.si plurium.ſ. de oper.no.nunc.*

b *Gl.Bal.rub.C.eo.Ro.§.si plurium.ſ. de oper.no.nunc.*

§. ILLVD. Dolus cōmissus in perdendo, facit perdere beneficiū, secus si cōmittatur in non acquirendo.h.d.

LEX LXII.

1 *Stipulatio apposita incontinenti, & continens idē,an inducat nouationē.*
2 *Stipulatio pœnalis an nouet præcedentem obligationem.*

* *Aliàs.Hoc potius uult, quòd in cōtractibus, res et pœna nō petitur, qua de re pluribus, li. ij.Epi. cap.14. & no.7.I. Con.*

DVO SOCIETATEM. [a] Si contra ctui iuris gentium subijciatur stipulatio continens idem, nouatur prima si actum est,non aliàs.* Item stipulatio pœnalis non nouat præcedentē obligationem ex cā onerosa cōtracta.h.d.† Quæro utrū stipulatio [b] continens idem apposita in contenti nouum contractū pariat.Tex.dicit hic qp sic,si hoc agatur. Gl.dicit qp hoc uidetur agi in dubio, sm istā iura, hodie secus. Ego dixi qp in dubio non præsumitur nouatio, quia stipulatio apponitur incōtinēti, ut dixi in l.singularia.ſ. si cer.pet.† Quæro utrū stipulatio pœnalis nouet præcedentem obligationem? Videbis in l.præda.ſ. de act.emp.&c.

ADDITIO.

a *Societatem.Et qualiter casus huius legis processerit,Bar.l.ita stipulatus.de uerb.oblig.*
b *Stipulatio.Limitat Bar.l. si quis cum aliter.& ibi do.de de uer.ob.& in l. prædia.ſ. de act.emp.*

LEX LXXIIII.

1 *Leuis culpa quæ dicatur.*

a SOCIVS SOCIO. [a] In societate culpa leuis est,non adhibere eam diligentiā, quam in suis adhibere solitus est tempore contractę societatis.h.d. quā l.no. multùm,qñ † dicatur culpa leuis,aliā habuitis qñ dicatur cul
b pa leuis, l. si putator.ad leg. Aquil.quæ docet [b] facere articulos, & hoc procedit in societate contracta. Si uerò incidenter contrahitur societas, tunc inspicitur quando est. l. hæredes. §. non tantum.ſ. fam ercisc.& de ista leui culpa dixi in l.qp Nerua.ſ. depos.

ADDITIO.

a *Socio.Bal.l.pignus.C.de pig.act.in rub.eo.in fi.Alex.cons. cxxxiij. uol.ij.*
b *POMA.Docet.Alex.cons.cxxxiij.co.j.uo.ij.*

LEX LXXVII.

1 *Arbitratorum duo sunt genera.*
2 *Reductio quo iure petatur.*
3 *Arbitramentum iniquum uel æquum quis probat.*
4 *Reductioni ad arbitrium boni uiri an renuncietur.*

1 SI SOCIETATEM. Sententiæ arbitri omnino est parendum. Sententia uerò arbitratoris reducitur ad arbitrium boni uiri.† No.qp arbitratorū duo sunt genera. Primum quando assumitur super lite diffiniēda per sententiā, sm qd iudex faceret. Secundū qñ assumitur super contractu,ut patet.& hoc dices tu, Arbitratores qui assumuntur super lite, poterunt arbitrari & eorū arbitramēta non reducentur ad arbitrium boni uiri. ℟.non est uerū, quia semper arbitramentū, &c. auth.ut diff.iudi.§.j. Vnde arbitrator assumitur primo modo, ut nos transigimus su-
2 per ista lite eo modo quo talis dixerit.† Sed quæro quo iure petatur? ℟. qñ sumitur super contractu bonæ fidei,dicut in l.unde si Neruæ.ſ. eo. Sin autem adhibetur super cōtractu stricti iuris, tunc officio iudicis.l.si libertus.ſ. de ope.li.
3 † Quæro quis debet probare,an ille qui dicit arbitramentum esse iniquū,an ille qui dicit iniquū, nisi iniquitas manifestè appareat. † Item quæro nunquid possit renūciari, qp non reducatur ad arbitriū boni uiri? Dy.tangit in l.quidam cum filium.ſ. de uer.ob.in c.scienti.ext.de reg. iu.in vj. Gul.l.si unus.§.illud nulla.ſ. de pac.& per cano.c. Quintuallis.ext.de iureiur.in antiquis.

1 *Dictio,ut,inducit modum.*
2 *Verba,ea conditione,non faciunt conditionem, nisi natura uerborum hoc importet.*
3 *Arbitrium boni uiri,quando petatur,& uide nu.21.& 32.*
4 *Bonus uir in causa reductionis,est iudex.*
5 *Arbitrator qui iniquè arbitratus est an posit iterum arbitrari.*
6 *Pignora data iniquo arbitratori, non tenentur pro sententia iudicis reducentis.*
7 *Arbiter & Arbitrator qualiter differant.*
8 *Arbitramentum est quædam transactio.*
9 *Arbiter erit,si in compromisso dicitur, quod posit cognoscere de iure & de facto,pronunciare tamen de iure.*
10 *Iudicij ordo potest per partes remitti.*
11 *Arbitri sententiæ debentis pronunciare de iure an stetur.*
12 *Arbiter an arbitrator quis sit, ex modo procedendi potest cognosci.& uide nu.13.*
14 *Arbitratoris ex sententia oritur actio.*
15 *Arbitratoris sententia non habet executionem paratam.*
16 *L.cum antea.C.de arb.non habet locum in arbitratore,sed in arbitro.*
17 *Arbitratoris sententia quo iure reducatur ad arbitrium boni uiri.*
18 *Exceptionem habens,potest etiam si non conueniatur implorare officium iudicis,ne molestetur ab aduersario.*

19 *Iudex principalis causæ est iudex in causa reductionis.*
20 *Testes ad perpetuam rei memoriam examinari debent coram iudice rei.*
22 *Reductio intra quantum tempus peti possit.*
23 *Iudicis officium datur ad rescindendum id quod iure communi ualet, finitur anno utili.*
24 *Reductionis ad arbitrium boni uiri petitioni,an renunciare possit. An uideatur renunciatum si dictum sit, q, possit de iure unius accipere, & dare alteri in parua,& magna quantitate.*
25 *Quantitas quæ dicatur parua,uel magna.*
26 *Arbitramentū an possit detegi æquum uel iniquum ex nouis probationb.*
27 *Arbitratoris in præsentia acta testium,q, possint per testes probari.*
28 *Vt detegatur iniquitas arbitramenti,quid sit probandum.*
29 *Arbitrator quando possit testificari de gestis corā se in causa reductionis.*
30 *Clausula in compromisso,q, ex nunc partes omologauerunt laudum, non tollit reductionem.*
31 *Iuramentum interpositū super renunciatione reductionis ad arbitrium boni uiri,quid operetur.*
33 *A sententia arbitratoris petitur reductio,à sententia arbitri non,& de ratione.*
34 *Arbitrator an arbitratur etiā partibus absentibus. Arbitrator an esse possit exbannitus, & excōmunicatus,habens dilucida interualla,Filiusfamilias.Presbyter non potest cōpromittere. Arbiter quis esse possit. Quis compromittere possit,& intra quantum tempus arbitretur.*

a §. ARBITRORVM. [a] Primò ponit thema q.prout factum est in prin.l.Secundò ponit q.prout debuit fieri. Tertiò ponit unam suam distinctionē conferentē ad determinationē q.Quartò determinat q.Quintò declarat unum dubiū circa præmissa. Secunda ibi,existimo.Tertia ibi,arbitratorū.Quarta in l.proposita.Quinta in l.quid enim.uer.illud in summa habeē.h.d.Sentētiæ arbitri omnino est parendū. Sentētia uerò arbitratoris si

* *Viri. Hinc sit gularis differē tia,inter arbi- trium & uoluntatē elicitur. Nā fideicōmissum relictum,si hæres uoluerit: non debetur,si hæres nolit. Quod si dictū sit,si fuerit arbitratus,debetur. Non enim plenum arbitrium uoluntatis, hæredi suo dedit,sed quasi uiro bono cōmisit:l. fideicō missaria libertas. ij. ff. de fideicomm. lib. I.Con.B.*

fuerit iniqua, reducit ad arbitriū boni uiri.*
1 Opp. ad prin. hic [b] innuitur qp per dictionē,
b ut, inducatur conditio.† Cont. imò inducit
modus l.demonstratio.in fi.ſ. de cond.& demon.& C. de his quæ sub modo.l.j.& ibi no.
2 Sed sol.qp hic ponitur conditio impropriè.i. modus, ut dicamus ea conditione,i.eo modo, uel eo tenore, ut dicit gl.j.Ex qua no.† licet uerba dispositionis dicant, ea conditione tenetur, tñ illa non faciunt conditionē, si natura uerborū hoc non importat.l.Meuia. ſ. de manu. test.& de doli excep.l.fi.& l.ij.§.fi. de donat. Item opp. qp sunt alia genera arbitratorum: l. arbitro.& l.si ab arbitro.ſ. qui satisd.cog.Sol.ut in gl. Opp.qp non semper stetur sententiæ arbitri.l. arbitrorū. C. de arbit. Sol.intellige uerū hoc,si dolus malus abest, qd dic,ut l.ita demū. ſ. de arbit.Opp.& uidetur qp non reducatur ad arbitriū boni uiri, nec recedatur à persona.l.si quis arbitratu.ſ. de uer. ob. Gl.l.in proposita.soluit sm quosdam, qp hic loquitur in iudicijs bonæfidei:ibi in iudicijs stricti iuris, hæc nō est uera, per l.si coita.ſ. eo.& per l.si libertus.ſ. de ope.li.& tex.in hac l.in proposita,ibi eo magis qp iudicium pro socio bonæfidei est, q.d. idem esset stricti iuris.
3 Sol.gl.ergo † aut arbitrator arbitratur, sed iniquè,& recurritur ad arbitriū boni uiri, ut hic. Aut nō arbitrat & tūc nō tenet cōtractus, nec etiā recurritur ad arbitriū boni uiri,cū nō recedat à persona,siue in contractib.bonæ fidei,l.si coita.ſ. eo.& l.si. C. de cont. emp.siue in contractib.stricti iuris, d.l.si quis arbitratu.cū fi. Ista est uera,intelligendo rectè,ratio,quia eo ipso qp arbitrat,cōtractus est perfectus,& ex eo oritur obligatio & actio, cui potest deseruire officium iudicis, reducendo ad arbitriū boni uiri,ut hic,& l.unde si Neruæ.ſ. eo.Sed qñ non arbitrat, tunc contractus non est perfectus, nec ex eo oritur obligatio, uel actio.Meritò si nō est cui adhæreat, & cui deseruiat officiū iudicis in reducendo ad arbitriū boni uiri, ergo &c. & ideò si contractus fuerit pfectus.& cōpromissum fuerit in arbitratorē super aliquo accessorio,licet arbitrator nunqp arbitretur,poterit recurri ad arbitriū boni uiri super illo accessorio,quia subest cō tractus,cui officiū iudicis deseruiat,arg.de cont.emp.l.suæ rei.cū l.seq.& l.in emptione. in prin.& l.domū.& istum pas-
4 sum declarauī plenè in d.l.si quis arbitratu.de ꝟ.ob.† Quę
c rit gl.quis est iste bonus uir,[c] ad quē recurritur? ℟.qp iudex l.continuus.§.cum ita.ſ. de uer.ob.& ſ. de eo qp certo loco.l. qp si Ephesi.& l.uir bonus.ſ. iud.sol.& ſ. de iniur.l. sed & si u-
5 nus.§.prætor.& ſ. de proc.l.seruū quoq;.§.ait prætor.† Quę
d rit gl.si iniquè arbitratus [d] est,an possit iterum arbitrari,& arguit pro,& contra. Dic qp in in arbitrando,si seruauit formā cōpromissi, functus est officio suo,nec pōt iterum arbitrari,secus si formā cōpromissi non seruauit,ſ. de arb.l. qd
6 tñ.† Quærit gl.utrùm pignora [e] data iniquo arbitratori,re
e tineantur,p sententia iudicis reducentis ad arbitriū boni uiri,seu ut bonus uir, & determinat gl.qp non ſ. iud.sol.l.ij.
f in prin.& l.pe.qd no.Sumus expediti de apparatu,[f] uenia
7 m ad materiā.† Primò [g] quæro,quæ est differētia inter arbitrum,& arbitratorē. [h] Iac. de Aret.& Cy.refert,C.de episc.
g h audien.& l.si ex consensu.circa prin. dicit qp arbitrator semper assumitur circa contractū, arbiter uerò assumitur in litem. Istud uidetur cont.l.Idem Pomp.scribit,si de meis.§.recepisse.ſ. de arb. & cont.l.j.§.inde quæritur.ſ. de noui oper. nunc.& C.de iudi.auth.si uerò contigerit.& in corpore unde sumitur, & ideò quidā dicunt, qp arbiter est ille, qui habet iudicare de iure, sm ordinem iudiciarū, arbitrator uerò est ille, qui assumit de iure & de facto. Si bene aduertis
8 istorū opiniones,non discrepant.† Nam arbitramentum [i]
i quod assumitur super lite, dicitur quædā transactio,auth. ut diffe. iud.§.j. Vnde dicitur arbitrator assumi super cōtractu transactionis in eundo. Semper ergo ut uides arbitrator assumitur super contractu, & istud placet. Dices tu, sm
k hoc sequeretur,[k] qp arbitrator assumptus super lite,[l] nunqp
l poterit in totum absoluere,uel in totū condemnare, quia
m si arbitramentū est transactio, [m] transactio nullo dato, uel retento non ualet.l. transactio. C. de transac.℟. transactio. est genus cōtractus, continens sub se omnē modū,per quē à lite recedit̄r, l. ij.ſ. de iureiu.& ideò intelligas,qp arbitramentū est quædā transactio in genere, hoc est quædā conuentio, per quā à lite recedit, non intelligas de transactione in specie, in qua reqūrit̄r, qp aliquid detur,uel retineat,
9 & sic poterit in totū condēnare.† Quæro quid [n] si est dictū,
n qp possit cognoscere [o] de iure & de facto,pronūciare tñ de-
o beat de iure,an erit arbiter,uel arbitrator? puto qp erit arbiter, quia etiam iudex aliqñ cognoscit summariè,& de plano.l.nec quicq̄.§. de plano.ſ. de offi.proconſ.C. de naufra. l.de submersis. plenè ext.de uer.sig.c.sæpè contingit.in cle.
p Dices tu, istud uidetur falsum,[p] quia ordinē iudiciarū nō
q possunt partes remittere [q] l. ij.§.sed quia ueremur.C.de iureiur.propter calum.& auth.offeratur.C.de lit. contest.& c.
10 de causis. ext. de offi. deleg.& de re iud.c.fi.li.vj.℟.†.& concedo qp non possunt remittere,seu mutare iudiciorū solennitatem, qñ litigant coram iudice, qui habet iurisdictionē
r à superiore. Secus qñ litigant corā arbitro, [r] cui ipsarū partiū cōsensus dat notionē, & ita obseruat consuetudo, qd
s no. Quæro qñ dictum est, [s] ut debeat sententiare † de iure,
11 an tunc debeat eius sententiæ stari, si est iniusta. Videtur qp sic,ex eo qp est arbiter. In cont. propter formā compromissi quia cautū est, qp sententiet de iure, qp non est obseruatum, & hic §. loquit̄r qñ in arbitrū est cōpromissum simpliciter. cogitabitis. Quæro quid si est dictū cōpromittimus tantqp
12 in arbitrū & arbitratorē.† ℟. [t] ex modo cognoscendi & pro
t nūciandi intelligimus utrū fecerit,ut arbiter,an ut arbitrator,arg.eorū quę no.de iud.l.j.& no.in l.episcopale.de epis. audi. & hoc tenet Inno. c. Quintauallis. ext. de iureiuran.
13 † Quæro [u] quid si incipit prosequi per uiam arbitratoris,
u an possit redire ad uiā arbitri, uel econtrà. Istam q.format Dy.l.iij.ſ. de testa. mil.& ibi dicit qp non, quia per electionē
x unius cōtrarij, alteri uidetur renunciare, [x] l.j.C.de furt.& l. dominium.ſ. de furt.dic ut ibi.& Spec.tit.de arbit.§. sequi-
14 tur.† Quæro utrùm ex sententia arbitratoris [y] oriatur a-
y ctio.In d.c.Quintauallis.dicit qp si quidem iuratum est,oritur actio in factum ex iureiurando, aliàs nulla oritur ac-

ctiõ ex arbitramento,ſed ex ſtipulatione,uel cõtractu præ-
z cedenti. Iſtud ultimũ [z] eſt, uerũ,qa arbitramentũ impletũ
ſ̃ctum,& ex ſ̃ctu oritur actio,ut hic,& in l.fi.C.de ſ̃hen.emp.
& l.ſi quis arbitratu.ff.de uer.ob.& l.ſi libertus.de oper. lib.
cum ſimil. Et licet ſit iuratũ, non poteſt oriri actio in factũ.
Nam ex iuramento nõ oritur actio,qñ eſt deciſoriũ litis,ut
dixi uobis ſ̃.de iureiur.l.iuſiur.qd' ex conuentione. Sed iu
ramentũ q ponitur in cõpromiſſo,eſt ad cõtractus confir-
25 mationẽ,meritò actionẽ nõ producit.† Ex hoc ſequitur,q
ſententia arbitratoris,nõ habet paratã executionẽ, ſed eſt
A agendũ [a] ex ſtipulatione propoſita,uel cõtractu præambu
b lo impleto arbitramenti, non aũt [b] incontinenti debet exe
qui.l.nimis propere.C.de exec.rei iud.& l.ſi cũ nulla ſ̃.de re
iud.licet Hoſtien.uideatur tenere contrariũ,in d.c.Quinta
c tauallis.Prætereà [c] arbitramentũ nõ homologat' curſu de-
16 cem dierũ.† Nam l.cum anteà.C.de arbi.[d] loquitur in arbi
d tro,non in arbitratore,Inn.d.c.Quintauallis.Per ſtatuta ta
men terrarũ prouidetur,q arbitramenta executioni man-
17 dentur.† Quæro [e] quo iure ſententia arbitratoris [f] reduca
e tur ad arbitriũ boni uiri? Spe.& Inn.uidetur dicere,q offi-
f cio iudicis.Tex.l.unde ſi Neruæ. uidetur dicitur q actione
ex eo contractu. Breuiter aut loquimur in cõtractibus ſtri-
cti iuris,& tunc per officiũ iudicis,l. ſi libertus.ſ̃.de ope.lib.
Ita intelligo opi.prædictorũ. Aut in contractibus bonæ fi-
dei, & tunc aut ex contractu oritur actio ei qui uult petere
reduci ad arbitriũ boni uiri, & petetur actione ex eo cõtra-
ctu, ut hic.Aut ex eius parte non oritur actio. Exemplũ,in
contractu dotis fuit cõpromiſſum in aliquem,ut ſtatueret
dotem alicui mulieri,qui ſtatuit,& iniquè ſtatuit,quia mu
lierẽ nimis grauauit. Certè ex parte mulieris, nulla oritur
actio ad repetendũ conſtante matrimonio,& tunc recurrit
ad officiũ iudicis,ar.d.l.ſi libertus. qd' probo aliter.Si mu
lier conueniret à uiro,uigore illius arbitramẽti,mulier poſ
ſit excipere de eius iniquitate,& ſic per officiũ iudicis mer
cenariũ de eius iniquitate cognoſcere. Sed regulariter ui-
18 detur q quilibet,† ubi habet exceptionẽ,etiã ſi non conue
niatur,põt iudicis officiũ implorare, ne ab aduerſario in-
g quietet. l. iij.C.qui bo.cc.poſ.[g] & ſ̃.de fideiuſſ.l.ſi cõtendat.
& ibi eſt tex.ſm unam lec.Facit ſ̃.de lib.leg.l.Aurelius.ſ̃.cen
h tum.& ibi no.Quæro,quis erit iudex,[h] cuius officiũ implo
19 rabit. Credunt † cõmuniter aduocati,q ſit iudex appella-
tionis,cum iſta reductio ſit quædã appellationis ſpecies,l.
i non diſtinguemus.ſ̃.cũ quidã.ſ̃.de arbi.Cont.puto,[i] quia
imò eſt iudex principalis cauſę qd' apparet ex his quę mo
dò dixi. Nam ſi hoc petitur iure actionis,non eſt dubiũ,q
actor ſequitur forũ rei,& deberet hoc examinari coram eo,
qui eſſet iudex illius actionis. Idẽ ſi petitur per officiũ iudi
cis. l.ij. C. ubi & apud quẽ in integ.reſt.petatur. Vnũ tñ pu
to aduertendũ,q qñ iſtud officiũ iudicis imploratur à reo
cui exceptio cõpetit,poterit iſta reductio peti corã iudice ip-
ſius rei, licet nõ ſit iudex actoris.Ratio,quia cum iſta exce
ptio non examinat' principaliter,quę aliàs in iudicio acto
re agente examinaretur incidẽter,poteſt examinari coram
illo iudice, corã quo actor haberet neceſſe hãc actionẽ pro
ponere. Nec in hoc actor grauatur,quia ſic ipſe de iure cõ-
muni habet neceſſe facere. ſ̃. de tranſact.l. cùm hi.ſ.tranſa-
ctiões alimentorũ. ubi dicitur q ille iudex debet arbitrari
ſuper tranſactione alimentorũ, qui eſſet futurus iudex ſu-
per lite.Sed qñ recurritur ad iudicem,ut ad bonũ uirum re
curritur,ut arbitretur ſuper tranſactione,ergo,&c. Item for
20 tè † ubicunq; ſuper aliqua exceptione debet aliquid prin
k paliter examinari, ut cũ reus ad ſui defenſionẽ [k] petit exa
minari teſtes ad æternã rei memoriã, nam fiet examinatio
coram iudice, qui futurus eſſet ſuper cauſa. Ita debet intel-
21 ligi l.ſi.C.de uſu.pup.ſm unam lec.† Ex hoc apparet,quod
non recurritur ad ſuperiorẽ arbitratoris, ſed ad iudicẽ par
tium,ſm ea quæ dixi.Hoc etiam colligitur,ſi bene aduerta
tur,ex.de arb.c.expoſita. ubi papa cognoſcit de arbitramẽ
to lato à duce Venetiarũ, qui ſibi non ſuberat,tamen par-
22 tes ſibi ſuberant.† Quæro,intra quantũ tempus poteſt pe
l ti [l] reductio fieri ad arbitrium boni uiri.Spe.tit.de arb.ſ. ſe
quitur.uer.ſed intra qd' tempus,uidetur dicere quod intra
dem dies, ſicut in appellatione, quia iſta eſt quædã ſpe-
cies appellandi. d. l. non diſtinguemus. ſ̃. cum quidam.ſ̃.
de arb. quod mihi non placet,ut ex prædictis patet. Vel e-
nim hoc fit iure actionis,uel proponitur iudicis officiũ, ut
examinetur aliqua exceptio, uel defenſio, ut ſ̃. dixi,ſed in
actionib. & exceptionib. non præſcribitur tam modico tẽ-
m pore,nec etiã officio iudicis [m] præſcribit',niſi p xxx. annos.
l.ſicut.& ibi no. C. de præſc.xxx.anno.& l.querela.C.de fal.
n Quid dicemus? Quæſtio iſta requirit deciſionẽ principis.[n]
Tamen de iuris rigore,ſm ea quæ ſunt ſcripta in iure, mihi
uidetur,quod ſi per annũ tacet,uideatur arbitramentũ ap
probare, l. qui grauatos. C. de cenſi. & cenſitorib.lib.xj.Si
tamen intra annũ conqueſtus eſt non dico coram iudice,
ſed etiam extra iudiciũ,ita quod apparet eum taciturnitatẽ
te nõ conſenſiſſe,tunc eo caſu,quo iſta reductio petitur iu-
re actionis, uel officio iudicis, qd' loco actionis proponit',
tunc tanto tempore poterit peti,quanto tempore durat ac-
tio. Sed qñ officiũ iudicis proponit' loco exceptionis, tũc
ſicut exceptio perpetuò durat, l. purè.in fi.ſ.de doli exce.&
l.licet.C.de excep.ita poterit ppetuò peti iſta reductio.Poſ
ſumus etiã dicere,& fortè non malè, prædicta uera eſſe, qñ
petitur per modũ actionis. Sed qñ iudicis officiũ principa
liter propronit',ut in contractib. ſtricti iuris,tũc debeat fie-
ri iſta reductio intra quadrienniũ hodie, qd' de iure anti-
23 quo anno utili finit', quia regula † eſt qd' qñcunq; officiũ
iudicis datur ad reſcindendũ id qd' de iure cõi ualet,anno
utili finit',l.in honorarijs. uer. ſed cũ reſciſſa. ſ̃.de act.& ob.
24 qd' eſt menti tenendũ.† Quæro utrùm poſſit renunciari [o]
o petitioni reductionis ad arbitriũ boni uiri, [p] & ſi renuncia
p tur,quid operetur. Iſtã q.ponit Dy. d.l.quidã cum filium.[q]
q ſ̃.de uer.ob.& in c.ſcienti.ext.de reg.iur.lib.vj.& Cy.l.cũ an-
teà.C.de arb. Gul. l.ſi unus.ſ.illud nulla.ſ̃.de pact.& Spec.
& alij Can. c. Quintauallis. ext.de iureiur.Poſt multa uide
tur mihi ſic dicendũ, Aut arbitrator inique arbitratur do-
lo,& tunc talis renunciatio circa hoc nihil operatur. l. ſi u-
nus.ſ.illud nulla.ſ̃.de pact.& l.ſi conuenerit.la ſ̃.in fi.& l.cõ
uenit.ſ̃.de pact. don. Ita loquitur tota diſputatio Dy. in c.
ſcienti. Si uerò ſine dolo, tunc aut deceptio eſt in magna
quantitate aut parua. Si in magna, poteſt peti reductio. Si
r in parua,tunc ſecus, arg. ſ̃. de min. l. ait prætor.[r] ſ.quid ta-
s men. & l.ſi ex cauſa.in prin.eo.tit. Ineſt [s] ergo in hac renun
tiatione tacita conditio, de non petendo reductionẽ,ſcili-
cet niſi immoderatè læderetur,arg. l. quæro.ſ.inter.ſ̃.loc.&
l.quidam cũ filium.ſ̃. de uer.ob.& ita debet intelligi gl.in l.
Idem Pomp.ſcribit ſi meis.ſ.recepiſſe.ſ̃.de arbit. quæ dicit,
t qd' poteſt auferre de iure unius,& dare alteri,ſubaudi mo-
deratè accipiendo.Sed ſi in renunciatione eſſet dictum,[t] q
poſſet accipere de iure unius,& dare alteri in parua & ma-
gna quantitate moderatè, uel immoderatè, tunc ualet ſi-
lud pactũ,ſm Hoſt.arg.l.ſ.ſi cõueniat.ſ̃.depo. niſi ualet ni
mis magnæ quantitatis, ut dicit ipſe in d.c. Quintauallis.
u ſed hoc non probat. Sed poteſt probari ſic,[u] exceſſus in ni
mis magna quantitate, facit præſumi dolũ. l.omnes.ſ.Lu-
cius.ſ̃.quæ in frau.cred. l. patronũ.& l. qui teſtamentũ.ſ̃.de
probat.ſed dolus nunquã uenit in generali remiſſione,ut
dixi, ut probatur l. creditor. ſ. Lucium.ſ̃.tit.ſ.ergo, &c. Pro
declaratione prædictorũ, ut ſciamus qualiter iniquitas ar
x bitramenti coram iudice detegatur, quæro [x] quæ dicatur
25 † parua, uel magna quantitas. [y] Et uidetur q qñ ſit exce-
y ſus ultra dimidiam iuſti pretij, tunc dicatur quantitas ma
z gna.l.ij.C.de reſcin.uen.In contrariũ uidetur caſus hîc, [z] q
magna quãtitas dicatur,qñ eſt exceſſus in ſexta parte quã
titatis,ut uidetur tex.in prin.& l.unde ſi Neruæ.coniuncto
prin.l.ſeq.ſ̃.eo.Nam cũ in dubio partes ſocietatis debeant
eſſe æquales. l. ſi nõ fuerint. ſ̃.eo.& cũ uni adiudicaueritũ
nam partẽ, alij duas de toto, uel uni trientẽ, alij beſſem.fa
cta cõputatione non reperit exceſſus,niſi in ſexta partẽ to
tius, tñ in l. unde ſi Neruæ. dicit q arbitramentũ continet
manifeſtã iniquitatẽ,q eſt no.Ad l.ij.C.de reſc.uen.rũ.q il-
la ſex-loquit',qñ quis lædit' in taxatione pretij à ſe facta, ſe-
cus in taxatione pretij facta ab alio.Tũc em̃ non ſufficit ex-
ceſſus in ſexta parte,ut hic eſt caſus,& ideò ſub dubio forte
dico,

dico,q ſi aliquis eſt deceptus in ſexta parte, facto cõtractu
A per procuratorẽ,non habentẽ ſpeciale mandatũ,[a] cõtra p
curatorẽ non poſſet habere regreſſum,poſſet implorare re
mediũ, d.l.ij. C. de reſc.uẽ.ſ.q preciũ ſuppleat',uel à ſ̃ctu di
b ſcedatur, per hãc l. non tñ pro certo firmo modo.Quæro [b]
26 utrũ † arbitramentũ poſſit detegi æquũ, uel iniquũ ex no
c uis probationib. [c] an ſolũ ex his quæ facta ſunt coram ar-
bitratore. Et uidet' q ex nouis probationib. ſicut in cauſa
appellationis.l.eos.C.de appell.& l.per hãc. C.de temp.ap
pel.puto ſic dicendũ, Qñq; in cauſa reductiõis ad arbitriũ
boni uiri,eſt neceſſe q detegatur dolus arbitratoris,ut pa-
tet ex his quæ dixi ſ̃.in prox. q. de renũciatione,& tunc nõ
põt æquitas, uel iniquitas detegi, niſi ex eiſdẽ actis, quia
faceres nouas probationes, quæ arbitratori nõ fuiſſent fa
ctæ,& ſic ignoraſſet & non detegeret' dolus ipſius,qui non
cadit in ignorantẽ,ſed uenit ex animo,l.j.ſ̃.de dolo.niſi fa-
cto ipſius accideret, ne probationes fierent coram eo, ut ſ̃.
d de euict.l.ſi dictũ.ſ.fi. Quod aũt dixi,[d] nõ poſſe fieri nouas
probationes, intelligo omnino nouas. Si uellẽ enim pro-
bare corã arbitratore, ſic fuiſſe probatũ, põt etiã per teſtes,
cùm arbitrator nõ habeat de neceſſitate facere ſcripturas,
27 quia non ſeruat ordinẽ iudiciorum, † & ideò etiam dicta
teſtiũ & alia acta poſſent probari per teſtes. ut ſ̃. de prob.l.
quoties.ſ.fi.in gl. ſuper uer. ſolùm hæredẽ. de teſt.l.curent.
& ibi no.Pro hoc facit,quod dicimus,qñ appellatur ab in-
terlocutoria, quia oportet q doceatur, q iudex grauauerit,
oportet enim q iuſtificetur ex primis actis.l.ait prætor.
e ſ̃.de mino.& ext. de appel.c.appellanti.in clemen.Si uerò [e]
non eſt neceſſe, q dolus arbitratoris detegat',tũc põt æqui
tas, uel iniquitas detegi ex nouis probationibus, arg. d. l.
eos.C.de appel.& l.per hanc.C.de temp.appellat.l. unde ſi
Neruæ.ſ.eo. dum dicit,ſi arbitrium ita prauum eſt,&c.non
dicit,ſi arbitrator fuerit in dolo,ſed ſi arbitriũ in ſe ipſa i-
28 niquitatẽ cõtineat.† Sed, quæro,quid habet probare [f] ad
f detegendam iſtam iniquitatẽ. ℞. q arbitrator aſſumitur
ſuper contractu,quid ſit probandũ,declaratur in l.quid e-
nim.in fi.ſi enim perſonæ ſint æquales,partes ſocietatis de
bent eſſe æquales. Sed ſi in perſonis eſt uarietas in opera,
uel induſtria,uel in pecuniã: tunc boni uiri æquitas facit,
ut partes poſſint eſſe inæquales.Iſta ergo æqualitas,uel in-
æqualitas erit probanda, ex qua detegitur arbitriũ eſſe æ-
quum, uel iniquum, & iſtud in contractu eſt facile.Si uerò
arbitrator aſſumit' ſuper lite, ut dixi ſ̃. uidetur aſſumi ſu
per contractu tranſactionis,ineundo ſuper lite illa.Quali-
ter ergo probatur, & detegatur iniquitas,iudicio meo ha-
bemus l. determinantẽ hoc clarè, ſ̃. de tranſac.l. cùm hi.in
prin. ſ. uult igitur.& ſ.fi.ubi dicit', q lex uoluit,q iudex or-
dinarius eſſet bonus uir, qui arbitraretur ſuper tranſactio
ne alimentorũ, & ad hoc ut rectè arbitretur, declaratin ſ.
uult igitur. ubi uult q cognoſcat de cauſa, quare peruenit'
ad tranſactionẽ.De modò quantũ hinc inde ſit dandũ, uel
detinendũ de perſonis tranſigentiũ, uidebitis,ut ibi patet.
g Ex quo habes, q coram iudice reductionis [g] non ſufficit
probare,arbitratorẽ contra iuſtitiã arbitratũ eſſe in totum
uel in partem,non em̃ ad hoc aſſumitur,ut ſm iuſtitiam iu
dicet,ut ſ̃.dixi,ſed ut in tranſactione interueniat,ſed debet
probari cauſa,quare quis petebat, ſeu quare quis ſe defen
debat. Item ut arbitretur ſm qualitatem perſonarũ. Item,
quantũ in iſto dubio æquum fuit,eſſet tantũ alterum alte-
ri trãſactionis nomine dari, uel æquũ fuiſſet nihil dari,uel
totũ dari, & ex hoc æſtimat' modus, in quo arbiter debuit
condẽnare d. l. cũ hi.ſ.modus.& d. l. Lucius.ſ.fi.ſ.ad Treb.
h &ibi uide quod dixi, ubi qñ quis [h] eſt deceptus in tranſ-
actione, inſpicitur non ueritas, ſed æſtimatio dubij euen-
i tus illius litis. [i] Et ex hoc apparet,q articuli & probatiões
tunc debent concludere, q tunc cũ arbiter iudicauit, ſic e-
rat æquũ, quia tales & tales probationes habebat. Non e-
nim ſufficeret ſibi, ſi hodie ſuperueniret probationes no-
k uo,l.ſub prætext.C.de tranſact. Quæro,[k] qñ † examinatur
29 æquitas, [l] uel iniquitas arbitrij, utrũ arbitratores poſſent
l ſuper hoc teſtimoniũ ferre? Certè ſi ipſi inuestigauerũt de
facto,nec ſunt alię probationes,poſſunt examinari,ſi ſunt
duo,& eis creditur,ut c. cum dilectus. ext. de elect. Inn.ext.
30 de arb.c.ij.† Quæro,quid ſi in cõpromiſſo ſit dictũ, [m] q ex
m nunc partes homologauerũt, quicquid fuerit arbitratũ ſi-
ue iudicatũ? Dy. conſuluit,q homologatio quæ præiudi-
cat, debet fieri poſt laudũ, aliàs ſi fiat ante, eſt idẽ iuris, qd'
dictũ eſt in renunciatione ſimpliciter facta.uidet' enim ho-
31 mologare,ſi æquũ fuerit arbitratus.† Quæro quid ſi eſt iu
n ratũ ſuper cõpromiſſo,[n] in quo eſt renunciatũ petitioni re
ductionis? ℞. q inſtrumentũ habet in ſe illã conditionẽ,
quã habet pactũ præambulũ,ſ.non uenire contrà,ſi æquũ
arbitratus fuerit,c.Quintauallis. ext.de iureiur.& l.ſi. C.de
32 non nu. pe. & l.ſi.in prin.ſ̃. ad mu.† Quæro,ſi ille qui petit
reduci, ſuccubuit, an poſſit ab eo exigi pœna.Dy.cõſuluit
q ſic,tu declara.ut dixi in l.Iul.circa ſ.lec.ſ.de cõd.ind.Quę
o ro quæ eſt ratio differentiæ, [o] q † arbitramentũ põt peti re
33 duci ad arbitriũ boni uiri,ſed ſententia arbitri non.Breui-
ter,qñ quis cõpromittit aliquem,tanq; in arbitrũ,ſic,ut ſer
uet ordinẽ iudiciariũ, ſaltẽ in iudicãdo,contẽnit iudicẽ ad
quẽ pertinebat iſta iuriſdictio,& ideò ad eum nõ põt redi-
re,arg. ſ̃. de arb.l.litigatores.in prin.& hoc eſt qd' dicit tex.
cũ gl. Et qñ cõpromittitur in arbitrũ, cõpromittitur in eũ,
ut in ſolum bonũ uirum, & ita q ab eius dicto non receda
tur, nec ad iudicẽ eatur. ut ſ̃.de arb.l.ij.ſ.j.ibi, quaſi uirum
bonũ, &c. ut ibi dixi.Sed qñ cõpromittitur in arbitratorẽ,
cùm ſemper fiat ſuper cõtractu qui celebratur ex partium
cõuentione, non ex iudicis autoritate,tunc nulla fit iudici
iniuria, & aſſumit' arbitrator tanq; bonus uir ſimpliciter.
Et ſi diceretur in cõpromiſſo,q aſſumitur tanq; bonus uir
præcipuè,& ita q nõ eatur ad aliũ,tunc iſta uerba nõ ope-
p rantur [p] tñ,quantũ renunciatio,de qua ſ̃.dixi.† Poſſemus
34 quærere utrũ arbitrator debeat arbitrari præſentib. parti-
bus, ita q eis abſentib.nõ poſſit? Doc.tangit in l. ult.C.de
contrahen.emp.Dixi plenè in l.ſi quis arbitratu.ſ̃.de ꝟ.ob.
Itẽ an excõmunicatus,uel exbãnitus poſſit eſſe arbiter,uel
arbitrator,dixi in l.ex facto.ſ.ſi quis rogatus.el.ij.ſ̃. ad Tre.
Item utrũ habẽs dilucida interualla, gl. l.cum furioſum. ſ̃.
de iudi. ſuper uerbo, adjcitur. Item utrùm filius ſa. inuito
patre. Dic quòd ſic, l.iij. ſ. ſed & ſi filius.ſ̃. de pecul. Vtrùm
presbyter poſſit compromittere. Videtur q non.Cy. C. de
tranſact.l.præſes. Quis autẽ poſſit eſſe arbiter, & quis poſ
ſit compromittere, & de quibus rebus, & formã compro-
q miſſi, Goffred. in ſum.in iſta materia. [q] Item intra quantũ
tempus arbiter debeat arbitrari,dixi in l. multa.ſ.de cond.
& demon.& ſ̃.de le.ij.l.j.& ibi plenè ſcripſi.& hæc de iſta ma
teria dicta ſufficiunt.

ADDITIO.

a POMA. *Arbitrorum.ſcripſi ſ̃.in hoc ſ.uer.quæro utrum poſſit renunciari.Item adde q hic arbitrio boni uiri non põt renunciari, quia ſemper intelligitur,ſi æquum arbitratus fuerit. Caſt.l.tres fratres. & in l.tale pactũ. ſ.qui prouocauit.ff.de pac.Alex.conſ.xxiiij.uo.ij. q.intellige etiam ſi eſſet iuratum, Alex.conſ. cxxxj.uol.ij.Ro.conſ.ix. & conſ.xxvij.*[1] *Pan.conſilio lxxvij.uol.ij.Fel.c.propoſuiſti.de prob.Barb.conſ.xlj.uol.ij. Are. conſ.xc. Frider.conſ.cxxv.& conſ.cxlij.ubi ponit quid iuris quando eſſet iuratum. Alex.conſ.iiij. uol.iij.Anch. conſ.clxvij.& Bal.conſ.cclij. in ij.parte. Soc. conſ.xxiiij.in j.dubio.*

b POMA. *Hic.Bar.l.quibus.ſ.Termillius.de cond.& dem.*

c POMA. *Vir.Bar.d.ſ.cùm ita.Fel.c.j.uer.no.de conſt.Et ex hoc ſequitur,q ille qui poteſt arbitrari aliquid arbitrio boni uiri,debet ſequi ſtatuta,& cõ ſuetudines loci. Alex.conſ.cxxix.uol.ij.*

d *Arbitratus. Bal. l. ſi.in iiij.q.C.de coint.emp.Et quid ſi nulliter eſt arbitratus,adde ipſum Alex.c.dilecto.ext.de appell. Et an ſi data eſt poteſtas arbitro ſæpius pronunciandi, poſſit poſt latum laudum iterum pronunciare, Anch.conſ.ccxxij.*

e POMA. *Pignora.Bal.l.ſi.in x.q.C.de contrah.emp.& ibi etiã, quid in pœna,& fideiuſſoribus.Adde an lato laudo contra principalẽ,qui dedit fideiuſſorem,poſſit fieri executio cõtra ipſum fideiuſſorẽ. Anch. conſ. xxxiiij. Cur.in tracta.ſeq.q.xviij.*

f *Apparatu. Vide per eundem,in l.j.ſ. & poſt operis. & Bal.l.ſed, & ſi in ſerium.ſ. ſi quis iudex.de arb.*

g POMA. *Primo.Iaſ.ſ.omnium.ſ.col.Inſt.de acti. & quid differat arbiter à iudices.Ang.Are.d.ſ.omnũ. Alex. conſ.xiij.uol.j.& l.j.ſ. & poſt operis. ff.de oper.no.nun. Oria.in tracta.de arbit.in j.char.*

Arbitratorem.

g Arbitratorem.Ang.& Imo.c.quintaullis,de iureiur.Spe.tit.de arb.§.j.
h POMA.Arbitramentū. Alex consˀ.cxix.uo.iij.& consˀ.xix.uol.iiij.& cōsˀ. xiij.uol.j.Card.consˀ.cxlj.Ana.consˀ.xvj.col.j.Soc.consˀ.lxxxv.
i Sequeretur.Lud.rub.de arbitris.
k Lite.Ro.in rub.de arbi.
l Transactio.Et qualiter intelligatur,q, arbitramentū est transactio,Bar.l.q, si ephesi.§.j.ff.de eo q, certo loco.& in l.furti.§.qui iussu.ff.de instˀ.Bal.l.j. C.si aduersus transˀ.l.ij.ad fi.C.de sac.ecc.& in l.præses.ad fin.C.de transˀ. & in l.sed & si in seruum. §.j.de arbit.si tamen statutum faceret mentionē de transactione,non ueniret arbitramentū,quia non est propriè transactio Imo.c.si quando.de offi. deleg.& Ful.l.si diuer.C.de transˀ.Et ad materiam uide quæ habes post Bar.l.fi.ff.de bon.poss.secundum tab.Et ad aliud quid dicatur esse transactio,uide q, circa hoc dicit Bar.l.iij.§.si seruus.ff.de pec. Adde qualiter arbitramentū dicatur transactio,Bal.consˀ.liiij.& cxxvij.li. j.consˀ.xxij.lib.ij.& consˀ.clxxxv.lib.iij.Ang.consˀ.cxcviij.& ccxviij.castˀ. consˀ.lxx.& lxxix.Alex.consˀ.lxxxij.lib.j.& consˀ.xl.col.j.in v.uol.
m POMA.Quid.Alex.l.nemo.de leg.j.Fel.c.quoniam.de probat.Alex.consˀ. xcvj.uol.j.Et considera an dictum Bar.procederet,quando tales arbitri eligerentur ex forma statuti,tunc enim nō haberent iurisdictˀ.à partibus,& sic cessaret ratio Bar.Alex.sequitur Bar.consˀ.xxij.uol.v.
n Cognoscere.Bar.l.diem.§.stari.ff.de arb.Sal.cum anteà.C.eo.
o Falsum. Et sic uot.ex primo dicto,q, partes non possunt facere,q, in causa procedatur summariè,& de plano,mod.l.nemo.de leg.j.
p Remittere. Scripsi.l. ius publicum.ff.de pact.Bar.d.auth.offeratur.in fin. Sal.eo.
q Arbitro.l.diem.§.si quis litigatorum.ff.de arb.& adde,quid si arbiter elegit unam uiam in pronūciando,an aliam eligere possit.Bar.l. dominum.j. de fur.Spe.tit.de arb.§.sequitur.Iac.But.l.j.ff.de iud.
r Est. In hac q, licet Bar.hoc non decidat,tamen ipse in l.diem.§.stari.de arbit.expressè firmat,q, sententia nulla sit,& ei stari nō debeat, si est iniusta, & sic contra ius litigatoris,l.non distinguemus.§.de officio.e. tit. sed cont. tenet Ant.c.ex insinuatione.de resc.quia dicta uerba,q, debeat sententiare, de iure potius sonant in monitionem,q, in condictionem,Io.And.c.ex insinuatione.qd'retuli.Inst.de act.§.in bonæ fidei.in fi.quia arbiter debet pronunciare de iure.l.j. ff.de arb.licet arbitrator possit in aliquo lædere partem.l.si de meis.§.recepisse.eo.tit.& sic uidetur exprimi,q, tacitè inerat in arbitrio,ideò nō operatur expressio.l.iij.de le.j.sed d.Io.d.c. ex insinuatione.dicit q, contra Ant.fortiter facit,quia licet quoad hoc,ut arbiter faciat aliquem suam,uideatur dicta clausula inesse,si aliter faciat,in l.pe. cōuncta gl. C.de pact.tamen ad ualiditatē sententiæ,& cōmissionem pœnæ nō uidetur inesse q, stari debeat sententiæ arbritri, siue æqua,siue iniqua sit,aliàs cōmitteretur pœna.d.§.stari.& ideò uidetur exprimi aliter,q, insit,cùm exprimatur ad tollendū effectum pœnæ.facit d.§.de officio.& ideò cū aliter exprimatur,q, insit,debet aliter operari.l.iij.§.si filius.de lib.& posth.& d.l.iij. per Bar. & in fin.dicta leg.iij.quando exprimit arbiter tempus solutionis in sententia, an admittatur purgatio moræ. Item pro ista parte adducit, quia quando transfunditur illud, quod de iure inest,in forma mandati hominis,non uidetur à forma recedendum.c.cum dilecta.& ibi no.de resc.licet Ant.nitatur ad illud c.respondere,sed eius responsio non uidetur eneruare contrariū,& hæc pars uidetur secundum eum uerior,& magis practicatur, præsertim quando compromittitur in aliquē, tanquā in arbitrū & arbitratorem,hoc acto q, posit procedere de iure & de facto,& determinare de iure tantū,nam quotidie dicitur sententiā fore nullā,ex eo, quia non pronunciauit de iure,secundū quod tenebatur,secundum eum, & per eundem in c.Quintaullis.in iiij.differentia,de iureur.posset fortè dici tenendo opin. Ant. quòd talis arbiter dicatur de iure pronunciasse, cum clarum sit de iure tenere sententiā talem iniustā contra ius litigatoris,ergo cū à iure permissum iudici sit,et hoc ualidè facere posset, seruata est forma cō promissi.Igitur per doc.c. Quintaullis.quæro,quid si simpliciter cōpromittatur in aliquē,an in dubio intelligatur in arbitrū. Dicas q, sic,nō ut arbitratorem.secundū Spe.de arbi.§.fi.uer.quid si simpliciter.quod sequitur Io.l.j.§.& post operis.de ope.no.nun.& hoc,quando utroq; casu fieri potest.secus si ut in arbitratorē tantum fieri possit,quia tūc intelligitur eo modo factū,quo fieri pōt,arg.l.quoties.de uer.ob.Ita intelligit Io.d.§. & post operis. & adde doc.l.episcopale. de episˀ.aud.Io.c.j.de lit.contest.dixi in l. ius publicū.ff.de pac.post Bar.Sed quid si arbiter elegit unam uiam in prosequendo,an aliam eligere possit in procedendo? Bar.l.si dominū.ff.de fur. & Spe.tit.de arb.§.sequitur. & Iac.But.l.j.ff.de iud. Sed retento eo thema te,q, debeat de iure pronunciare,an intelligatur de iure cōmuni,uel municipali,Bal.l.quicunq;.C.de ser.fug.ubi uidetur tenere,q, de iure cōmuni tanq; nobiliori. Et idem Io. An.tit.de arb.§.excipitur.Bal.contra l.iustitia.ff.de iust.& iure. qui mouetur per no. per Imo.c.certificari,de sepul.ubi null,q, si quis petat quartā quæ sibi debetur de iure cōmuni,intelligitur etiam petere eam quæ debetur de consuetudine.sed an ad ius ciuile,uel canonicum? Bal.dicit q, ad ius ciuile, de quo iure est statutum, ita dicit in l. fin. de sucˀcesˀ.edic. & in l.ij. & l.si nondum.C.de fur.quod intelligit Bal.quando loqueretur in materia ciuili, secus si in materia statutum repugnaret, puta, quia loqueretur de matrimonio,uel de usuris,quia in hoc ius cōmune corrigitur per ius canonicū, xxxv.q.v.c.ad sedem apostolicam.Bal.l.si quando.C.de inoff.testˀ.Bal.l.non codicillū.C.de testˀ.& Io.And.c.innotuit.de of fic. dele. & Imo.c.ex parte.de arbit.Bal.l.si seruus plurium.§.fi.post Bar. de leg.j.dicit q, si fuit compromissum in aliquē,ut in arbitrū arbitratorem si pronunciando accumulatur utranq; potestatem,q, hoc casu poterit peti hæc reductio suæ sententiæ,propter iniquitatē,sicut arbitratoris,quia hoc est magis æquū, & ideò in hac mistura præualere debet arg.l.si uir.in fin. ff.pro donat.Et hoc etiam ponit Imo.l.nemo poteſt.de leg.j.& ibi hoc limitat Io.nisi essent in sententia hæc uerba,omni modo,uia,iure,& forma,quibus,&c.quia tunc uidetur se referre ad uiam efficaciorē, & sic ad uiam arbitri, aliàs dicit recurrendū ad coniecturas.l.quanquā. & l.in testamento. C.de testa.mili.ubi quis semper uidetur exercere uiam ordinariā,& illa iura.ibi,ad hanc q.inducunt docto. & Io.in fi.in d.l.nemo.ultra ea quæ primò dixit.dixi in l.j.in prin.ff.de eden.Bal.l.si seruus plurium.ff.de leg.j.Ludo.rub.de arb.Guid.de Suza.l.si qui ex consensu.C.de episˀ.audiē.& Bar. l.j.C.de arb.& in d.l.non codicillū. & ibi dixi post eum.Adde an & quando impositum est arbitratori, q, sententiet de iure,an eius sententiæ sit standum,consˀ.Bal. ccclxxvij.incip.Io.& Frid.li.iiij.satis latè ibi uidebitis,qd' sententiæ sit standū,& in quantùm tangitur,an cùm dictum est,quod pronūciet de iure,debeat intelligi de iure cōmuni,uel municipali,ultra ea quæ plenè tradit Fel.c.ius generale.j. distin. Adde q, Bal.consˀ.ccccxcv.j.dicit,q, quādo profertur inter duos homines eiusdem municipij, debet intelligi de iure municipali.Si autem diuersi municipij, debet intelligi de iure cōmuni, Ro.consˀ.cclij.ubi ponit, q, renuncians omni iuris auxilio,dicitur renunciare etiam iuri cōmuni.Quò uerò ad tertiū,cùm est accumulata potestas arbitri & arbitratoris, quam uiā elegisse uidetur in pronunciando, Alex. consˀ.xiij.& xcvj.lib.j.Ro.consˀ.cclxv.Bal.ubi s.
t POMA. Respondeo. Lanf.in tract.de arb.q.ij.Alex.& ibi scribentes,in l. si seruus plurium.§.fi.ff.de leg.j.& Are.consˀ.cxxxviij.Cuma.consˀ.vij. Alex.consˀ.xiij.uo.j.Barb.consˀ.xlj.uo.j. Car.consˀ.xxix.Barb.c.ij.de offi.deleg. & in dubio uidetur pronunciare tanquàm arbitrator.Fel.c.cum ex officij.de præscrip.
u POMA. Quæro. Lanf.in trac.de arbi.q.v.Fel.c.cùm ex officij.de præscri. Bal.consˀ. xliij.col.fi.in v.parte.Fel.c.cum super.co.fi.de offi.de leg.castˀ.l.j. ff.de iud.& in l.non codicillum.C.de testˀ.
x Renunciare.Cont.Bar.in extrauagan.ad reprimen.uer.prout.Pro sol. uide eiusdem concor.xxj.incip.uidetur.
y POMA.Arbitratoris.Alex.consˀ.j.in iij.uo.
z POMA.Vltimum.Alex.consˀ.cxxx.consˀ.seq.in iiij.uol.
A POMA.Agendum.Are.consˀ.xvj.Car.consˀ.cxxxvij.col.fi.
b Autem.Bar.l.iij.ff.de arb.& l.fi.ff.de bo.posˀ.secundum tab.
c POMA.Præterea.Alex.l.j.de leg.j.
d Arbi.Imo.l.si conuenerit.ff.de re.iu.Ro.consˀ.cxxxv.
e POMA.Quæro.Alex.consˀ.cxxxj.in ij.uo.& consˀ.cccxiij.quo iure sententia arbitratoris reducatur ad arbitriū boniuiri,Oria.in tract.de ar.q.xviij. Et no. q, non sufficeret reclamare à laudo,nisi petatur illud corrigi, & ad arbitriū boni uiri reduci:& nisi hoc peteret,iudex ex officio suo non posset procedere.Alex.consˀ.cj.uo.ij.Alex.consˀ.cxxxiij.co.fi.v.uo.
f Arbitratoris.Gu.de Suza.l.si qui ex cōsensu.C.de epi.aud.Bal.l.iij.j.q.C.de rescin. uend.& q.iij.Sed quod erit remedium,si pœna sit apposita?Bar.l. Iul.ff. de cond.indeb.secundū Iac.But. & dic,q, per tale officiū iudicis,uel per talem recursum ad superiorē iudicem suspenditur indicium, & manus primi iudicis sunt ligatæ,Iac.de bel.& Bal. c.sancimus. quo tempore miles Bal.l.fi.de appell.recip.uidetur uelle,q, ab arbitramento posset appellari, & q, ista reductio sit actio,Bal.l.iij.C.de arb.ubi dicit.q, est actio de iniquitate,non de nullitate,Bal.l.arbitro.qui satisfd.cog.dicit quod petitur reductio officio iudicis,per ibi no.per gl.
g Possunt.Bar.l.j.in fi.ff.de cond.ex leg.
h Iudex.Bar.d.l.iij.C.ubi & apud quem.Sed nunquid iste iudex reducens,potest declarare laudum nullū.Bal.tenet q, sic,c.sancimus.quo tempore miles.ca.ibi reprobat Bar.Ro.consˀ.cclxv.dicit q, hæc non sunt scripta Bar.et q, nullo modo persona litigatorū est consideranda . Frid.latissimè disputās q. cclxxxv. tenet iudicē rei adeundū. Ang. consˀ.cc. fequitur dicta Bar.hic. Lanf.in tract.de arb.ij.q.& seq.& xxxij.& seq.q.& q.xliij.col.ult.Frid. consˀ.cclxxxv.in j.dubio.Fel.in c.j.col.v.de præscri.But.consˀ.lij.Card. xvj. in ij.dubio.& consˀ.cxxxix.in ij.dub.& cxl.& Soc.consˀ.xviij.Et nunquid à tali

à tali reductione appelletur, Pan. consˀ. ij. ad fi.in j.uol.& consˀ.xxxviij.in ult.dub.in j.uo.& Car.consˀ.cxxxix.in iiij.dub.& seq.
i POMA. Puto.Pan. consˀ. xiiij.in j.uo.& Ro.consˀ.cxlv.Pan.c.cum olim.j. col.de arb.Aret.consˀ.cxliij.& quæ posui ad gl.d.§.cum quidam. Ro.consˀ. ccccij.in prin.& quid fiendum etiam quando reus haberet plures iudices, Alex.consˀ.ciij.uo.v.
k Defensionem.Bar.l.cum ij.§.transactiones.ff.de transact.
Peti.Guid.de Suza.l.si qui ex consensu. C.de epi.aud.Sed utrū reductionis petitio,impediat executionē laudi.Lu.rub.de arb.Abb.c. Quintaullis. de iureiur.cū concord. Ang.consˀ. cccxxxiiij. Old.consˀ.clvj. Oria.in tract.de arb.q.xx.& seq.xxj.per Ro.consˀ.ix.& xxvij.in j.col.in iij.dub.Fel.c.quoniam.contra.de prob.& in c.quoad consultationē.de re iud.Alex.cōsˀ.cxv. uo.ij.Soc.consˀ.ccxx. Bal.consˀ.lxvij.in ij.parte.& nunquid excōmunicatus possit petere reductionē ad arbitriū boni uiri,Fel.c.significaueruⁿt.de excel
m Iudicis.Bal. & Ang.l.sicut.C. de præsc.xxx.anno.ubi unum uelle,q, præscribebatur huic reductioni, spacio triginta annorū. Sed secundū id quod dicit Bal.& Ang.l.j.C.de sen.præfec.potest.per gl.ubi uidetur,q, intra decem dies tantū. & de hac q. Bal.l.fi.C.de cont.emp.in l.ij.in fi.ff. de arb. in quibus locis tenet q, intra annos triginta, idem etiam tenet hic Cy. in add. & Bal.in reportatis antiquis. Are.in rep.l.si quis arbitratu.et ista uide plene in apostil.in hoc §.iam superius scripta,per Sali.in l.cum antea.de arbi. Bal.d.c.Quintaullis.Et in addi.Spe.tit.de arbit.uer.emolegatio uerò est. Sed quæro, an sententia iudicis lata super petitione reductionis ad arbitriū boni uiri posit appellari,dixi latè post Bar.d.l.ff.de leg.ij. Et ad materiā si quæratur an sententia à iudice lata super petitione de reducēdo ad arbitriū arbitratoris, arbitrio boni uiri posit appellari quæstio ista fuit disputata, & incipit,Petitum fuit à iudice,& fuit determinatū,q, non.Principale motiuū est, quia ab arbitramento non appellatur,ergo neq; à sententia quæ super eo fertur.Itè iudex non cognoscit hoc ut iudex, sed ut bonus uir.ff.pro soc.l.societatem. in fi. & habetur perinde ac si iudex nō fuisset assumptus. Primū declarat, quia subrogatū sapit naturā illius, in cuius locū subrogatur.l.si eum.§.qui iniuriarū.si quis cau.Sicut ergo ab arbitratore nō appellatur.sic nec ab isto.unde quando arbitri cognoscunt in locū iudicū, ab his appellatur.l.apertissimi.C.de iudi. c. fi. de arb.in v.j.Sic ecouuerso,quando iudex locū arbitratoris habet,nō appellatur ab eo, sicut nec ab arbitratore,secundū Io. And.in add.Spe.tit.de appel.§.in quib,super uer.quid si conuenit.Bal.cōtra Bar.l.j. C.ne liceat tertiò prouocare.Moder.d.l.j.ff.de leg. ij.ubi Io.Et his adde, q, quoties habetur recursus ad aliquē tanquam ad bonum uirū, si iudicat, non poterit appellari,Inn.in extrauagāti.præsenti.de rescript.Et solet allegari,q, refert hic Bar. & doc.l.j. de leg.ij. licet ibi hoc non reperiā per Bar. Bal. contra.c.fi.quo tempore miles.in fi.ubi dicit q, à iudice cogente ad obseruationē iniqui arbitrij, potest appellari. Imo.ext. de arbi.c.innotuit.& dicit,q, hoc est uerius, q, id quod no.Bar.l.j.de leg.ij. & in l.fi.de appell.recipien.ubi dicit, q, ab arbitramento potest appellari. & Bal.l.secundo.in prin. quomodo, & quando iudex. & ad dictū Bar.in l.j. de leg.ij.uide l.admonēdi. per Ro.q.an ex eo quod facit iudex,posit appellari ab arbitratore,quam tangit Bald.l.j.aliàs,ij.uel fin.C.de cont.emp. aliàs de his quæ pœnæ nomine, sed nihil decidit.ut per Bal. l.j.aliàs,ij.C.de his quæ pœnæ nomine. Vide tex.in l.apertissimi. C.de iud.in c.ab arbit.de offi.deleg.Bal.l.fi.C.de appell.Sed pone,compromissum est in duos,ut arbitratores,& discordāt,utrum iudex debeat eligere tertium.dic q, non, quia arbitri eliguntur ad modum pronexetarum,ut ff. de meis.§.recipisse.& certum est,q, in proxenetis non est tractandum de electione tertij. Bal.c.j.de inuest.in mari.facta,Cont.Bal.l.fin.de exec.rei iud. Bal.l.j. C.de his quæ pœnæ nomi. tenet q, à iudice rursus posit appellari, si enormiter lædit,& illam opi.per plura approbat Ro. consˀ.cclxj.ubi dixit dicta Bar. l.j.de leg.ij.continere falsitatem.Ro.rub.de appel.
n Principis.Bal.& Ang.l.j.C.de sen.præfec.præt.per gl.ibi uidetur, q, intra decem dies tantū.De hac q. per Bal.l.fi.C.de contraben.emp.& Bal.l.ij.in fi.ff.de ar.In quibus locis tenet,q, intra annos triginta.Idem tenet hic Cy.in add.& Bal.hic,in reportatis antiquis.Are.in repet.l.si quis arbitratu.ff.de uer.ob.ut refert,& sequitur Ant.de But.& Imo.c.Quintaullis.de iureiu. Sed Abb.ibi tenet,q, intra decē dies.Idē tenet Guido de Suza.d.auth.si quis ex consensu. C.de episc. audien.auth.quæ supplicatio.C.de prec. imper.Io. And.d.§. sequitur.Bal.l.nam posteà.ff.de iu.iur.Old.consˀ.clvj.tenet,q, spacio triginta annorum duret.Ang.consˀ.cc.
o POMA.Renunciari.Ale.cōsˀ.xxiij.co.j.uo.ij.& cōsˀ.cij.uo.ij.& cōsˀ.cxxxvj. in fi.eo.uol.Castˀ.consˀ.lxxij.& seq.Lanf.de Oria,tract.de arb.xvij.& q.lj. Alex.consˀiij.uo.j.Alex.consˀ.xxij.j.col.in j.uol.Pan.consˀ.lxiiij.uol.j.Frid. consˀ.lxvj.& consˀ.cxxv.aliàs,cxxvij.Castˀ.l.si unus.§.illud. de pactˀ.Im.cōsˀ. clxxxj.Card.consˀ.xxix.ult.co.Imo.consˀ.cxlvij.ult.col.But.consˀ.xiiij. Bal. d.l.si unus.§.illud.Cald.disputatione incip.duo ad inuicem litigantes. Cæ

po.cautela incip.difficile remedium.Ana.consˀ.xvj.in iij.dubio.Anch.c.canonum statuta de const. Alex.consˀ.xxxviij.uo.j.Ang.consˀ.clxxij.Castˀ.consˀ. lxxiij.ubi ponit quid si fòret renunciatū,& quid simpliciter permissum fòret de stando laudo,& quid si tenet dictū,q, posset lædere in magna & parua quantitate,& facere omnia, & c.uel an si statutum diceret,q, contra laudū non posset opponi,uel obijci,tunc posit peti reductio, Alex.consˀ.cxiij. col.fi.ad fi.uo.v.Soc.consˀ.cxx.ubi ponit etiam latè de his,& maximè si esset iuratum,uel adessent clausulæ,de quibus proximè,ff.uel similes,&c.
p Viri.Sed adde casum multum singularē,in quo non potest peti reductio ad arbitrium boni uiri.Bar.ff.de arb.l.Labeo.§.tametsi.in fi.Io.& Mod.l.j.§. si quis ante.ff.à quibus appel.nō licet.Bar.& ibi doc.l.fi.ff.qui satis.cog.per illum tex. Bald. l.cum antea. C. de arbi. & Bal.l.inbemus.in fin.prin.C.ad Treb.& Bal.l.j.C. de his quæ pœnæ no.Sed quid diceres.Tu scis q, ex com promisso emologato, oritur actio.quæro si partes permittant petere,& q, actio ex eo nascatur, & non si emologatum,an posit fieri,ut non reducatur ad arbitrium boni uiri.Bar.l.q, de bonis.§.j.ad leg.Fal.Sed quid si in renunciatione de qua hic,est appositum iuramentū.Dixi in l.quidam cum filium.de uer.ob.& ad Bar.hic adde,q, contra eum tenet Guido de Suza.l.si qui ex consensu.C.de episc.aud.Dy.consˀ.iij.incip. in Christi nomine amen, factum tale,&c. Ptolemæus,&c.& ibi quid si tertius promittit sub pœna facturum, & curaturum, q, ratificaretur laudū.Old.consˀ.clxvj.uidetur idem tenere q, Bar. hic. Et quid si promisit habere ratam sententiā arbitri, dic q, licet petat reductionem, uel restitutionem in integ.non incidit in pœnam,Bar.l.j.in fi. prin. ff.rem rat.hab.Adde an posit renunciari reductioni ad arbitrium boni uiri. Bal.consˀ.ccccxxx.iij.lib.ubi refert quatuor opiniones.Deinde dicit,quicquid sit,cōmunis obseruantia est, q, quæcunq; cautela uerborum apposita sit, per enormē lesionē potest peti reductio.consˀ. ccliij.j.lib.Ang.consˀ.cclxxij.ubi dicit q, ratione doli & immodicæ lesionis non obstante renunciatione iurata, potest peti reductio. Bal.consˀ.vj.iiij.li. ubi alle. q, Ray.de For.& Io.Cal.Anch.consˀ.cix.Castˀ.consˀ.lxxj.& lxxiij. Ro.consˀ.xc. Abb.consˀ.lxxviij.Frid.consˀ.cxxv.ubi dicit, q, si partes renunciāt nō petere reductionē,nec per aliquē iudicē emendari,tenet efficaciter.
q Filium. Et in l.sed & si in seruum. §. si quis.de arb.Bal.l. & in maioribus. C.de appel.
r Prætor.Et ratio,quia si arbitror lædit enormiter,præsumitur in dolo Bar. hic,& l.fi.de præt.stip.Bal.c.j.§.sacrā.de pac.in fir.
s POMA.Ineſt.Pan.consˀ.lxiiij.uol.j.& Ro.consˀ.xc.
t Dictum.Lud.rub.de arb.Host.c.ij.de arb.Bal.l.iij.C.de dot.promiſ.Bar.l. lege Aquil.ff.de transac. & an in dubio, dolus præsumatur in arbitratore, ultra Bar.Lud.rub.de arb.Inn.c.cum contingat.de iureiur.Sed quid si dicatur,q, habeat potestatem pronunciandi altè & baſſè, prout sibi placuerit, an dicatur rectè pronunciare arbiter, si per dolū etiā in multo lædat? Bal. & in maioribus.C.de appell.alleg.Io.An.c.humilis de maio.& obed. ubi uidetur tenere,quod possit,Bal.c.si inter pares.in prim. de leg.Cora. dixit, quod si potestas ista data sit arbitratori,q, posset indicare altè,& baſſè pro ut sibi placuerit. Et refert q, Io. And.d.c.humilis.de ma. & obe.dicit,quod poterit facere quicquid sibi uidebitur,sed pondera uerbū uidebitur,quia si est in dolo,non facit quod sibi placet.sed eius contrarium, quia cum appareat de mente sua,id quod est fiendum,facit oppositum.ff.mand.l.creditor. §.Lucius. Et no.q, si arbitrator etiam ex certa scientia de alieno largiatur, ideò non ualet,quia non est ei permissum donare de alieno.ff.q, ui aut clam. l.prohibere. q. planè.imo est quandoq; species furti, de alieno largiri,Bal. Lud.rub.de arb.in xj.q.dicit Bal.l.si super possessione.de transa.q, arbitrator potest apponere cōditiones,& modos congruos,& dicit Rap.l.ubi ante.in prim.de uer.ob.q, arbitrator habens potestatem lædendi in parua magna & maxima quantitate, uidetur habere potestatem auferendi totum, quia superlatiuum continet quantitatem insuperabilem,ut ibi,& hic.Hoc etiam allegat.l.si.ff.de capi. dimi.Adde de illis uerbis altè,& baſſè,Castˀ.cōsil.lxxiij.& de illis uerbis,q, posit de parte unius dare alteri in parua,& magna quantitate,Bal.consˀ.ccclxxxj.j.lib.
u POMA.Sic.Castˀ.consˀ.lxvij.Alex.consˀ.xlij.in j.uo.& consˀ.lij.inci.uisis,& consideratis.Ro.consˀ.lxviij.
x POMA. Quæro. Alex.consˀ.cx.uol.j.& consˀ.cij.uo.ij. & consˀ.cxxxj.uo. ij.Raph.Cuma.consˀ.l.Pa.lxx.uo.ij.Imo.consˀ.v.in fin. & Alex.consˀ.xlvij. uol.j.Aret.lxv.
y Quantitas.doc.& ibi dixi.l.qui accusatur.ff.de accu.Bal.l.cum anteà.C.de arbi.ubi dicitur,q, arbitrio boni uiri intelligitur,Imo.l.si quis arbitratu.de uer.ob.Imo.l.j. §. si quis ante.ff. à quibus ap.ubi latè hoc examinat.Bal.l.si super possessione.C.de transac.q, arbitrator in laudo potest apponere conditiones, & modos congruos, & adiacentes, & dicit Rapha. Cuma.l.ubi autem.in prim.de uer. ob. q, arbitrator habens potestatem lædendi in parua, magna & maxima quantitate,uidetur habere potestatem auferendi totum,quia

tum,quia superlatiuum continet quantitatem.Bal.consc.cccl xxxj.j.lib.dicit q; relinquitur arbitrio iudicis.Sed quid si maior,& maxima? Dicit esse ma ius dubiũ,tamen quod putat idem,auth.præterea.C.unde uir & uxor.Ad- de qd magna & parua quantitas dicitur,insp ecta qualitate causæ,& per- sonarum.gl.§.pretium. Inst. de emp.Ray.in rep.l.libertus.ĩ.de oper.liber. Bal.l.ij. C.si aduer.uen.& Cæp.in tract.de simula.contractuũ.§.vj.quia in isto tenetur contra Bar.hic,& ibi uide concor.

z POMA. Hic.Alex.consc.cxxxj.uo.ij.Aret.consc.ccxvj.in j.col.Alex.consi- lio quinto uol.ij.

A Mandatum.Limitatio & ampliatio ad l.ij.C.de resci.uend.sed fortè nõ est uera,per l.si uoluntate.eo.tit.ubi illa uenditio fuit facta per filium procura torio nomine patris,& c.Et cum Bar.tenuit.An.in cõmen.c.Quintaullis. de iureiu.Imo.l. si quis arbitratu.de uer. ob.Lud.l.si quis cum aliter.eo.tit. Abb. c.cum causam.de emp.& uendi.dixit se dubitare istud dictum nõ esse uerum,quia procurator repræsentat personã domini,& imputandum esse domino,qui talem procuratorẽ elegit,arg.l.cum mandato.§.fi. ĩ.de mino. Aliud dicit esse in arbitratore, qui eligitur tanquã bonus uir, unde si facit contrariũ,petitur reductio,& cõtra Bar.tenet Im. c. Quintaullis.in v.q.

b POMA. Quæro, Pan.consij.uo.j. Oria.in tract.de arbi.q.xvj. Frid.consc. cclxxxv.ij.dubio.Fel.c.præsentata.uer.idẽ.de testi.Ale.consc.cj.col.fi.uo.ij.

c Probationibus. Mod.l.j.§.si quis ante.ĩ.à quibus appell. non licet.& Ant. c.Quintaullis.ubi idem,et Ro.d.l.si quis cum aliter.de uer.ob.& l.si quis arbitratu.eo.tit. Bal. l.sub prætextu.in prin. C.de transac. Sal.l.cum anteà. C.de arb.& per ea quæ dicit hic Bar.quando q; in causa reductionis,dedu- citur quod in casibus in quibus est necessarius dolus,si arbitrator pronun- ciasset secundum consilium petitorum, non posset peti reductio, Elo. l. re- gula.§.sed iuris. ff.de iur. & fac. ign. quia illud consilium prætorium ex- cusat à dolo? quia debet eis credi.l.bonorum.de bon.possess. Cu.l.si conue- nerit. ff. de re iud.sed cui incumbit onus probandi de iniquitate laudi? Dy. consc. incip. factum tale est. Bar. dicit q; alleganti iniquitatem. Bar.l.hi qui ad ciuilia.C.de appell. faciunt quæ ĩ.ponuntur per Bald. hic.per doc.d.c. Quintaullis.Frid.consc.cclxxxv.

d POMA.Dixi.Ant.de bu.consc. cxxiiij. Car. consc.cxlv.col.j.& Aret. consc. lxxviij.col.j.

e Verò.Alex.post Bar.l.sub prætextu.col.j.C.de transac.

f Probare.But.c.Quintaullis.de iureiur.uer.uenio ad quintum.qualiter ini quitas detegatur,latius Ang.in sua disputatione incipiente,duo ad inuicem litigantes compromiserunt,uer.similiter occurrit uidendum,Mod.l.j.§.j.à quibus appel.non licet.& dicit Bal.l.si hæres.ff.de manumiss.teneo,q; arbi- trator non potest remittere super debito liquido,nisi in modica quantitate. Pan.consc.lxiiij.j.uol.Bal.consc.lxvij.parte ij.

g Reductionis.Bar.l.si quis cum aliter.de uer.ob.& in l.ij.C.de rescin.uen.in viij.opp.Bar.l.Lucius.§.fi.ad Treb.Bal.d.l.ij.C.de rescin.uen.in vij.op.re- prehendit Bar.& etiam Ro.d.l.si quis cum aliter.& idem Rapha.ibi.

h POMA.Quis.Soc.consc.lxxxv.per totum,ubi sequitur Bar.hic.

i Litis.Bar.l.si quis cum aliter.de uer.ob.Ang.C.de rescin.uen.l.ij.Bar.& Imo.l.Lucius.§.fi.ĩ.ad Treb.Pau.in lect.Paduana.& Imo.c.cùm causam.de empt. & uendit. But. c. Quintaullis in quinto casu. de iureiurando.Sed contra Bar. tenet Ant.c.Quintaullis.in sexto casu,& etiam ibi Imo.con- tra Bar. tenet Bald. & Sal.d.l.ij.C.de rescin. uend. Sal.hic in xv. q.contra Bar.etiam tenet Rapha.& Ro.d.l.si quis aliter.sed Mod.ibi sustinent Bar. dicunt tamẽ,q; in practica non seruatur,quia sufficit q; ostendatur iniquita tas laudi, inspecto præsenti statu,non facta aliqua consideratione, & pro- batione dubij euentus litis.

k POMA. Quæro. Alex.consc.lxj.uol.ij.& l.sciendum.ff.de uer.ob.Fel.c.cũ à nobis.de testi.Ant.de But.consc.xxiij.c.parte.& Are.consc.lxvj.

l Aequitas.Bar.post gl.l.ne in arbitris.C.de arbit.

m Dictum.Bar.l.cum anteà.C.de arbit.& Bal.l.fi.in xij.q.C. de cont.emp.& Dy.hoc ponit in consc. incip.in Christi nomine amen, factum tale est,Ptole mæus,&c.iiij.dubio. Nota iuramentum recipere omnes illas tacitas condi tiones,quas recipit promissio principalis,ex iuris dispositione.l.fi.ff.qui sa tisd. cogan. quod limita ut Bal.c.quæ in ecclesiarum. ext.de const.Alexan. consilio decimotertio,uolu.j.& Soc.consilio octuagesimo quinto.But.con silio uigesimoquarto.

n Compromisso. And. in addi.Spe. qui concludit, q; aut iuramentum potest sine peccato seruari, & debet,alias permittitur. Aut laudum est iniquum re ipsa,& debet seruari. Aut dolo arbitratoris,uel per pecuniam,uel per si milem causam, & tunc non operatur, quia futurus dolus non remittitur, & hoc sequitur Host.& Lu.in rub.de arb.Bar.& doct.auth.decernimus. C.de arbi.tex.& doct.c.ij.de arb.& Bal.l.si procurator.in prin.ff.de con- dic. ind. ubi in effectu uidetur uelle idem quod Bar.hic.Idem. Old.consilio centesimo sexagesimoprimo.Sal.d.l.cum anteà.C.de arbit. Sal. xiij. q. per Cast.l.fin.ff.qui satisd.cog.Ang.consilio centesimo octuagesimooctauo,& co.silio centesimo sexagesimonono, & per alios in c. Quintaullis. Adde hic quæ ĩ.dixi.

o Differente.Bal.l.j.C.de arbit.

p Operantur.Bar.l.Labeo.§.tamets.ff.de arb.

q POMA.Materia.Are.consc.lxj.ad fi.

LEX LXXXII.

1 Pater filiam uiduam iterum dotare tenetur eadem dote etiam de iure Di- gestorum.

a SI SOCIVS.[a] Pactum inter socios, q; filiæ de cõmu- ni dotentur, est ualidum,& si durãte societate dos red- datur in communi cum sua reuertitur, secus si societa- te soluta per filiam recuperatur, etsi acceptilatione fuerit li 1 berata, socio non nocebit. † Not. q; de iure isto pater tene- tur filiam uiduam iterum dotare eadem dote. Onus enim dotis est,& sic non uidetur hoc inductum de nouo,per au- then.sed quamuis.C.de rei uxor. actio. dixi in l. post dotẽ. ĩ.fol.mat.

ADDITIO.

d Socius. Gl. & doc.l.fin.cum dotem.§.j.fol.mat.dixi post Bal.d.authen.sed quamuis l.diuortio.§.q; in anno.ff.fol.mat.Alex.consilio centesimo trige- simoquarto,ij.uol.& consilio cẽtesimo quinquagesimoquarto.in prim.uo lu.ij.But.consc.vij.Ro.consilio centesimo quadragesimoquinto. Im. xxviij. & Alex.consc.lv.ad fin.uol.j.& Ro.consc.ccccxiij. ubi tenet per hãc l.q; fra ter qui habet bona cum alio fratre, non tenetur dotare de cõmuni filias fra tris.Alex.consc.lxx.uol.v.Soc.consc.xlvj.

DIGESTORVM, SIVE PANDECTARVM LIBER XVIII.

a De contrahenda emptione.[a] Tit. I.

ADDITIO.

a Emp. Sed dubitatur circa hũc tit.pone q; uenditor negat se rem uendidisse, emptor probat per testes ipsam uenditionem, sed quantitatem pretij non, quia testes fortè non recordantur, an sit probata emptio? uidetur q; non, per illam gl.quæ est in l.lucius.circa prin. ĩ.de inspã.quæ uult non esse cre dendum testibus non plenè factum ipsum deponẽtibus,iunctis not.per Spe. tit. de teste.§.nunc tractandum.in uer. quid ergo.Hanc q.tractat Ca.l.j.C. de rei uendic.ubi decidit emptionem fore probatam,& iustum pretium de clarabitur officio iudicis. gl. l. si ex causa.§. nunc uidendum.in gl.iij.circa prin.ff.de mino.dixi post Bal. l.cum antiquitas.in fi.C.de test.contra præ- dictam decisionem facit quod uoluit Cy. & Ray.l.j.c. de cont. & commit. stip. Vbi uolunt q; si instrumentum cantet, qualiter Titius emit talem fun dum ab ecclesia,sed non dicit pro quanto pretio, q; tale instrumentum non probat titulum emptionis,etiam contra tertium,Bal.l.sciendum.in fi.j.col. de uerb.ob. ubi respondet ad §.item pretium.Inst.de contrahen.emp.Ita in contrarium facit q; scribo post Bar. l.transactio.C. de transact. Bal.l.j.& ij.C.de reb.alien.non alienan. ubi quærit,quid si testes deponunt, qualiter talem fundum emi à tali,sed non dicunt,pro quanto pretio,& q; possedi de cem annis,an ista probent præscriptionem? ad prædicta etiam uide Bar.§. Marcellus. in ult. q. ĩ. de iureiuran.l.si duo patroni. Anch.consc.cccxxxij. Ro.consc.centesimo decimo.

LEX I.

1 Emptio & uenditio an sit de iure gentium,ubi q; sic.

2 Numi sunt inducti de iure gentium,non ciuili.

3 Verbum comparere,necessariò non importat emptionem, sed compreben dit etiam permutationem.

4 Consensus si requiratur, intelligitur inter præsentes, uel per nuncium, uel epistolam.

5 Quid si reuocatur mandatum,& nuncius ignorat.

a
1 RIGO.[a] Per istam l. uidetur, † qd contractus emptionis non sit de iu re gen. quia pecunia non fuit de iu re gent. sed de iure ciuili,cuius con trariũ in hac l. in fi. dicitur. Gl. l. eas. ĩ. de cap. dimi. uidetur dicere, quod emptio est de iure gent. hoc est, quia habet æquitatem naturalem à iure gentiũ, tamẽ iure ciuili est inducta. Breuiter

* Gentium. l. ex hoc. ff. de iust. & iur. I. Cõ. Breuiter ego puto, q; emptio sit inducta à iu re gentium. * Ius enim gent. est, quo oẽs gen tes utuntur. Licet n. emptio non inceperit ab initio, quo gentes cœperunt esse, nulla tamẽ gens est, quæ non habeat materiã, siue monetã, forma pub lica signatã. Nam antiqui signabant in corio, quidã hodie 2 signant in charta. Vnde non credo † quod nũmi sint indu 3 cti de iure ciuili, imò à iure gent. † No. q; uerbũ, comparare non significat emptionẽ de necessitate, sed comprehendit etiam permutationẽ, de quo in l. j. C. de rer. permut. Vltimò b gl. tua dicit[b] duo notabilia, † q; ubicunq; dicitur consensu 4 intelligitur de consensu adhibito inter præ-

* Epistola. l. con c sentes, uel q; interuenit[c] organũ nuncij, uel sensu. ff. de act. 5 epistola. * † Item quæritur gl. quid si reuoco & ob. I. Con. d mandatum.[d] & nuncius ignoret. De hoc ui- distis in l. j. §. sed ego. ĩ. q; iussu. Cy. l. manda- tum. C. man. ubi de hoc ponit plene, &c.

ADDITIO.

d Origo. Bar. l. j. C. de uet. numisma. potest. lib. xj. & in l. ij. §. j. ĩ. si cert. pet. Et cui concedi possit priuilegium cudendi monetam, glo. & Bar. l. fin. C. de fal. monet.

b Dicit. Gl. l. consensu. & ibi Bar. ĩ. de act. & ob.

c POMA. Interuenit. Posui ad Bar. l. absenti. ĩ. de do.

d Mandatum. Dixi in l. j. C. de satisd. Bal. l. si liberã. C. q; cum eo. & in l. man- datum. C. mand. & in l. falsius. C. de fur. In hac materia, q; licet nõ ualeat em ptio, nisi sit expressum certum pretium, tamen ualeat promissio de uenden do. Ita dicit Bal. l. pec. C. cõmunia de le. & intelligitur promittere iusto pre tio, ut ibi ipse dicit. & an ualeat uenditio facta uno modo? Bar. l. si quis an. de acq. poss. Et quæ sit causa proxima in contractu uenditionis. Bar. l. j. ĩ. de cond. inde. & no. q; licet pretium sit incertum, tamen si propter relatio nem ad aliud potest certificari, uenditio ualet, ut dixi in l. à diuo Pio. §. si pi gnora. licet Bar. ibi teneat contrariũ. de re iud. & an appell. uenditionis, ue niat donatio, Bar. l. filiusfa. §. diui. de le. j. cast. consc. cxxxij.

LEX II.

INTER PATREM. Dixi in l. frater à fratre. ĩ. de cond. ind. in ult. lec. quã nõ legi in cathedra, sed eã scribi feci.

LEX VI.

a SED CELSVS[a] ET OFFI.

ADDITIO.

a Celsius. Et dum dicit hic, quod locus publicus uendi non potest, uide Bal. ru. C. eo. & in ij. q.

§. SI FVNDVS. Vbi cõtractus ex conuentione resol- uitur, actione ex contractu agitur ad id, quod est actũ. h. d. Distinctionem huius §. dixitibi in leg. eleganter. in prin. ĩ. de dolo.

1 Contractus collatus in arbitrium alterius contrahentium, uel etiam tertij, an ualeat.

LEX VII.

a HAEC VENDITIO.[a] Si in alterius ex contrahen. arbitrio, condictio conferat, intelligitur de arbitrio boni uiri, & tunc arbitrandi facultas extinguitur, cũ 1 in mora fuerit. † Hanc quæstionem habuistis l. si ita cocta. ĩ. tit. j. & l. si quis arbitratu. ĩ. de uerb. obligat. quòd si com- mittitur in arbitrio alterius aliqua conditio contractus, q; si non arbitratur, non ualet contractus. Sol. hic cõmittitur in arbitrio unius ex cõtrahẽtibus, ibi tertij. Ratio, quia bo b nus uir, qui debet arbitrari,[b] est iudex qui non potest adi- ri, nisi super contractu qui subsistat, l. domum. ĩ. eo. Modo quando cõmittitur uni ex contrahentib. & ipse nõ uult ar bitrari, pro impleto habetur, & etiam contractus est firma tus, ergo iudex potest super hoc adiri. Secus q̃n tertius ar bitrari non uult, ut dixi in l. si quis arbitratu. ĩ. de uer. ob. V tem mirandũ uidetur, q; facultas aberrãdi eo ipso pereat, qd̃ est in mora, uidetur contra l. si. §. sed & si quis. C. cõmu nia de le. ubi dicitur q; duret per annũ. Hoc examinaui in l. j. ĩ. de leg. ij. dixi in l. si quis arbitratu. de uer. ob.

ADDITIO.

d Venditio. Et no. q; si uendo, uel loco pro iusto pretio, nullo apposito decla ratore, uel apposito, sed mortuo, dixit singul. A. 20. Inst. loc. quod debet ugi Bar. super ff. uet.

præscrip. uerb. Bal. l. contractus. de fid. inst. Ale. l. si fundus. §. potest. de pig. in apostill. Limita, nisi uenderetur uniuersitas & constitueretur aliqd̃ pre- tium, pro iure patronatus. Item de ista materia q̃o ius patronatus posit in uniuersitatem transire, & quid si uxor daret marito omnia bona in dotẽ, an in maritũ transeat ius patronatus, Pau. de Eleazar. in iiij. disp. in q. sua inci. patronus. & per discursum totius. ubi uidetur fuisse in alia opi. quam refert Alex. hic ipsum habuisse in cle. j. de iure patro. quam opin. reprobat Fel. hic, ideò bene no. Item uide ad ista Abb. c. quarto. ext. de iud. ubi ponit, q; licet ueniat ius patronatus cum uniuersitate, tamen si specificaretur ius patronatus, non posit uenire. Allegat Ioan. And. c. j. de iure pat. in vj. & i- bi etiam ponit de iudice laico, an cum uniuersitate posit priuare aliquem iure patronatus? doc. etiam ibi. Item de eo quod dictũ est ĩ. an in maritum in quem transit uniuersitas bonorũ uxoris, transeat etiam ius patronatus, Fel. c. cum Bertoldus. de re iud. ubi allegat pro & contra, & nihil clarè fir mat, & alia tamen ratione mouentur Doc. per eum ibi allegati, q̃ ex ratio ne Pau. de ca. ĩ. uide per eum, & ibi etiam usq; ad finem illius c. ponit, ad quos transeat ius præsentandi, & an transeat in creditorem, cui traduntur bona pignori. Et quid in conductore ad tempus, & quid in sequestro, & multa tangit pro declaratione c. ex literis. de iur. patronatus & regulæ prædictæ quòd cum uniuersitate transeat ius patronatus, uel ius præsen- tandi. Item an transeat in fideicommissarium, uel fiscum, Iaso. l. uenia. in prin. C. de in ius uoc. Item an quando cum uniuersitate transeat ius patro natus, ita transeat, quòd esset merè spirituale, Barb. c. ad quæstiones de re rũ. perm. Item si uenditur uilla cum iure patronatus, q; ualeat, secus si dice retur in iure patronatus, secundũ Abb. c. querelam. de simo. In contrariũ uide Soc. l. si quis ducenta. in prim. de reb. dub. Item ad primani apostillam Alex. positam super hac l. in fi. adde q; istam opi. Pau. de Eleaza. reprobat Fel. c. causam. uer. & prædicta procedunt. ext. de præsc. referunt contrariũ tenere Io. And. & alios, Iaſ. l. diuortio. §. uir. in ult. col. ff. fol. mat.

b Arbitrari. Bal. ru. C. eo. in ij. q. & in seq. ibi tamen si bene ponderetur, re- stringit istum l. quando per modum conditionis. consertur in arbitriũ con- trahentis, secus si per modum cõmissionis, uel dispositionis. Sed Bar. sentit apertè contrariũ, in l. si quis arbitratu, in uer. op. de uer. ob. & melius per l. fi. C. eo. Adde quæ posui in l. si quis arbitratu.

§. HVIVSMODI.[a] Non uidetur incertum, quod ex alio potest certificari.

ADDITIO.

a Huiusmodi. Hic est una gl. sin. secundũ Im. l. si stipuler. iuncta l. si certos. de uer. ob. Bal. l. uendentis. in iiij. opp. C. eo. tit.

§. SI QVIS ITA. Adiectio pluris, nisi certificetur per aliud, nihil releuat. De hac dictione plus dixi in l. pub lica. §. pe. ĩ. depos.

LEX VIII.

a NEC EMPTIO.[a] Si uenditur res, non ualet uendi tio, nisi res extet, si uenditur dubius euentus, consi- stit uenditio, licet nihil sequatur. Declarauí in l. si fa ctum. ĩ. de act. emp.

ADDITIO.

a Emptio. In hac l. est una gl. & est in fi. gl. primæ, quæ ponit de dictione iam olim, & dudum, qualiter istæ dictiones tria tempora significent, Bar. l. j. §. hoc autem edictum. in l. j. C. de op. no. nunc.

LEX XIX.

a QVOD VENDIDI.[a] Ex causa uenditionis nõ trã- fertur dominiũ, nisi pretio soluto, uel fide habita de b eo. Quid in alio contractu, utrum[b] dominiũ trans- c feratur merce soluta,[c] uel habita fide de ea. Vna gl. est de re rum permu. l. j. quę uidetur dicere hoc esse speciale. alibi in l. cum proponas. C. de dolo, uidetur dicere contrarium. & & ĩ. fur. l. si seruus. §. locaui.

ADDITIO.

a Vendidi. Quando uideatur nõ habita fides, dic quando inter contrahentes agitur q; soluatur incontinenti pecunia, quia uenditor dicit nõ confido de te. sed Bal. & gl. l. inciuile. C. de rei uen. & in dubio præsumitur habita, se- cundũ gl. Hoc fallit in casibus singulariter. no. in l. si donationis. per Bal. C. eo. Et q; præsumatur fides. est etiã gl. l. procuratoris. §. sed si. de tributoria. Et quando uideatur habita fides de pretio, l. si quasi. ĩ. de pig. act. & Bar. §. locaui. in eo. prin. & c. Bar. post gl. l. j. ĩ. de rer. permu.

b Vtrum. Bal. l. in uendentis. in iiij. op. & l. f. in iiij. op. C. eo. Alex.

c Soluta. Bar. d. §. locaui.

1 Patronatus ius transit,uniuersitate uendita.

LEX XXII.

a 1 HANC LEGEM.[a] Ex hac l.dicũt quidã,q̃ † uendita uniuersitate trãsitus patronatus, secus in iure singulari,exẽ.de re iud.c.cum bertoldus.&de iure pat.c. cùm seculum.

ADDITIO.

d Hanc l.Bal.l.si quis.§.certum.de sec.nup.in prin.Fallit etiã quando uniuersitas ipsa esset uendita,puta hæreditas,& esset dictũ q̃ fieret traditio singularium rerũ, hoc casu nõ includitur ius patronatus in tali uenditiõe.Mod. c.quantò.de iu.Pau.de Leaza.cle.j.de iure pat.quod no.ad limitationem l. in modicis.ff. eo.& l.quædam.de acq.rer.do. Bal.cons.j.li.v.Roma.consil. cclxviij.& Bal.cons.xxxij.li.j.

LEX XXVI.

1 Prohibitio facta à iudice,impedit dominij translationem.

* Arbitro. Imò 1 prohibitio alienationis ab arbitro facta † à iudice, impedit translationẽ dominij,[a] q̃ fit in arbitro * uide ext.de testa.c.Raynaldus.per gl.& Inn.&c. impedit translationem dominij.Bar.l.filiusfa.§.diui.nu.15.ff.de leg.j.De iudice uero est Bar.sententia,quã l.is cui.de uerb.ob.l. Iulia.de cura.furio.l.Con.B.

SI SCIENS. No.q̃ prohibitio facta

ADDITIO.

d Dominij. Bal. l.ea lege.in fin.de cond.ob cau.C. dixi in l.qui absenti.§.j.ff. de acquir.pos.Bar.l.filiusfamilias.§.diui.de leg.j.cont. Alex.l. filiusfa.§.diui.ff.de le.j.

LEX XXVIII.

a 1 b c REM ALIENAM.[a] Gl.hic quærit duo,utrũ hæc lex habeat locũ in re mobili,dic ut C.de usuc.pro emp.l. ij.Secundò quæro,† quæ sit ratio,[b] q̃ res aliena non põt pignorari,sed uendi.dic ut C.ad Velleia.[c] l.ij fine,&c.

ADDITIO.

d P.PAV.P.Alienam.Quid autem si fieret inter scientes,uenditio rei alienæ, Ale.cons.ccccclix.in iiij.uol.

b Ratio.Bar.l.rem alienam.ſ.de pig. act.Adde q̃ non tantum cõmittit furtũ uendens rem alienã scienter,sed etiam emens,l.si liberam. C. qd̃ cum eo. Et ad istam l. uide omnino gl. no.l.item si res. ſ. de alie.iud.mutan. causa fac. Bar.l.ij.ſ.de pig.act.& ibi dixi post eum.

c Velleia.& Bal.l.fi.C.si res alie.pig.data.sit.

LEX XXXIIII.

1 Dissensus circa accessoria,non uitiat contractum.

2 Principale inspicitur,& non accessorium,licet accessorium sit maioris ualoris.Alex.in cons.cxix.circa fi.in v.uo.

3 Permuto si librũ meũ cũ tuo,hoc acto q̃ ultra debeas decem,an sit emptio.

4 Alenatio potest per statutum prohiberi.

a 1 2 b 3 c SI IN EMPTIONE.[a] Dissensus circa † accessoria, contractũ non uitiat,& in dubio fit interpretatio contra creditorem. no.istum uer.nec refert † q̃ inspicimus principale, licet accessoriũ sit maioris ualoris. & facit[b] iste tex.ad q. † fuit actum[c] q̃ permutarem Codicẽ meum cum tuo Digesto, hoc acto q̃ deberes mihi dare ultra uiginti,erit ne hic emptio,an permutatio. Certè inspicitur quòd est principale,ut hic.Facit ſ. deposi.l.j.§.q̃ si rem.& l.si procuratorem,in prin.ſ.man.&c.

ADDITIO.

d Emptione.Gl.& Bar.l.ab emptione.Ang.post gl.& Bar.l.ueteribus.ſ. de pac. Ergo incertitudo circa accessoria, non uitiat.Cast.cons.cccxxxvj.ubi loquitur in sententia.

b POMA. Facit.Barb.cons.lv.uol.ij.Alex.cons.cxix.uers.q̃ aũt. uo.v.ubi dicit,quod in quolibet contractu,magis principale attenditur.

c Actum.Bar.l.Aristo.in prin.de don.et Bar.l.j.ſ.de re.permu.Bal.in prooe. feud.& in l.j.C.de re.pm.& An. l.quæritur.ſ.de stat.ho.Bal.in dictis præludijs addit unũ notabile, q̃ uerbũ perficit doctrinã Bar. hic, licet de Bar. mentionẽ nõ faciat,quid si ſpecies, & quantitas sunt eiusdẽ pretij,quis erit iste contractus?& dic q̃ erit emptio,& sic cõtractus iurisgent.

4 a b §. OMNIVM RERVM. No. † q̃ per statutũ[a] potest alienatio[b] prohiberi,l.in quorum.ſ.de pig.dixi.in l.filiusfa.§.diui.de leg.j.

ADDITIO.

a Statutum. Dixi in l.si in emptione.de act.emp.in fi.istius apostillæ.in §.j.

b Alienatio.Isto §.probat.in uer.uel mores ciuitatis.q̃ ciuitas potest statuere q̃ aliquæ res uendantur,uel alienentur. Nam si moribus ciuitatis potest induci, q̃ res non uendentur, ergo eodem modo potest ciuitas statuere, q̃ res uendantur:istud probatur ex notabili inductione,quam fecit Ang.l.captatorias.uer.senatus improbauit. de hær. inst.per illum tex.& Bal.l.moribus per illum tex.ff. de uul. Ang.l. cum præter.per illum tex.in uerb.moribus fœminæ.ff.de iu.& iure.Bar.l.uenditor.§.si constat.ſ.com.prædio.

§. HOMINEM. No. gl. aliter uidetur notari.ſ.de usuc. l.si is qui pro emptore.§.fi.&c.

1 Emptio in dubio uidetur facta ratione dominij,non aũt possessionis.

2 Emptio rei suæ sicut nõ ualet ratione dominij,ita nec ratione possessionis.

3 Vendens rem ratione possessionis, debet præstare se esse potiorem in possessione.

a 1 §. REI SVAE.[a] No.istum tex.ad tria.† Primò q̃ rem emendo,quis uidetur in dubio emere ratione dominij, nisi appareat q̃ ratione possessionis expresse agatur.

2 De hoc dixi in l.si antecẽ res.ſ. de acq.po. † Secundò no.q̃ sicut non ualet emptio rei suæ ratione dominij, ita non ualet ratione possessionis,qñ per aliquod interdictũ possem possessionẽ aduocare, ut hic, ibi, & in iudicio possessionis

3 potiorem.† Tertiò no.qd̃ ille qui uendit rem ratione possessionis,debet præstare se esse potiorẽ in possessione,sicut ille qui uendit iure creditoris, debet præstare se esse potiorem creditorem.C.cred.de euic.pig.non.deb.l.j.& ij.

ADDITIO.

d P.PAV.P. Sue. Quod non ualeat emptio rei suæ,etiam scienter facta, nec præiudicet aliquid domino. Alex.cons. iiij.uo.iiij.habes ad Bar.l.si rem alienam.de acq.pos.& emptor soluens pretium rei suæ scienter,non potest liquam.de acq.pos.& emptor soluens pretium rei suæ scienter,non potest repetere?l.rei suæ.ſ.e.Ale.d.l.si rem aliquam.ad fi.q. ex neutra ualet. Cõt. Bar.l.multum.ff.de uer.ob.Quid autem si res non esset sua,seu postea efficeretur ex causa,quæ trahitur retro,puta hæreditas,Ale.l.ij.C.de pet.hær.

1 Executores non possunt emere res,quas ex officio uendunt.

a 1 §. TVTOR.[a] No.q̃ executores non possunt emere de rebus quas debent uendere ex officio. † Cont. l. cum ipse.C.eo.doc. sol.quòd potest palam & bona fide, nõ clam,&c.

ADDITIO.

d Tutor.Aut.quibuscunq;.C.de sac.ecc.Bal.l.cum ipse.C.eo.tit.Limitant Mader.& Lancel.in l.singularia.c.j. col. iij.specialitate.ff.si cer.pet.Ro.cons. centesimonono.

LEX XXX.

a QVOD SAEPE.[a] Gl.quærit aliqua hic,de quib.uide C.de fide inst.l.contractus.Dic ut ibi,&c.

ADDITIO.

d P.PAV.P.Sæpè.Are.l.j.in prin.ff.de uer.ob.

a §. ILLVD.[a] Non ualet uenditio,si pretij quãtitas in emptoris uoluntatem, uel arbitriũ confertur. Opp.l.hæc uenditio.ſ.eo.sol.mat.non ponitur in arbitriũ contra hentis aliquid de substantialibus contractibus, hic secus, quod plenè dic,ut l.in personam.§.generaliter.ſ.de re iu.ſ. eo.l.in uendentis.

ADDITIO.

d Illud.Per istum §.& §.pretium.Inst.de emp.& per l.si uoluntate.C.de rescin.uend.& per l.fi.C.de cont.emp.Et alias consulut, q̃ non posit dari actio ex empto & uendito,si conuentio nõ fuit facta de certo pretio, uel postea certificando.Exemplum,quia dicit, post contractum immediatè uendi tor emptori,si uidebitur tibi maleficisse,facias tu,quod des mihi pecuniam q̃ mihi promisisti soluere in alia septimana, & ego sum contentus quod nihil sit factum. Cum enim oporteat emptorẽ antecẽ cum effectu agere posit actione ex empto, offerre pretium debitũ & conuentum.l.Iul.§.offerri.ff. de act.emp.l.ædiles etiam.ff.de edi.edic.ergo cùm nõ constet per prædicta uerba, q̃ pretium sit centum ducatorũ, non potest dici perfecta uenditio. Iac.de Rauen. & Ray.l. j.C.de cont.stip.ubi dixit q̃ si producitur instrumentum emptionis factũ per tertiũ à tali prælato,de tali re,si in tali instrumento nõ continetur certũ pretium per tale instrumentũ, non probatur timento nõ continetur certũ pretium per tale instrumentũ, non probatur tiquo

quo determinato pretio,nã non præsumitur solẽnitas materialis,q̃ non sit uniforme dictũ pretium, & sic non est idem q̃ in solẽnitate formari,Bar.l. sciendum.de uer.ob.in prin.& dato q̃ ubi tale instrumentũ tantũ,uel simi lis probatio facta per testes deponentes de uenditione,non de pretio certo, producerẽtur,nõ cõtra uenditorẽ,sed cõtra tertiũ possessorẽ,esset dicendũ an standũ esset tali probationi? Bal. l.j.C.de reb.alie.non alie.Cy.d.l.j.C.de contrah. stip. quasi non posit iste cõtra quẽ producitur, opponere de iure tertij. Tamen quando producitur cõtra uenditorẽ, qui non confitetur sibi esse satisfactũ de pretio,negat q̃ oportet esse probatũ de pretio certo,ut ipse posit cum effectu agere. Cu. d.l.sciendum.Ful.& Ca.l.si duo patroni.§. si quis iurauerit.de iureiur.Ray.l.j.de cont.stipu.& patet ex allegatis ſ.Ista enim uerba,in casu nostro,potius denotant tractatum uerborum quàm perfectum esse contractũ.& multa tractãtur,quæ non perficiuntur.l.si ex causa.§.nunc uidendũ.in fi.de min.d.l.si uoluntate.& l.Sciendum.§.dictũ. ff.de ædi.edic.& c.dudum.de re.eccl.non alie.in vj.Bal.l.multum.C.si quis alteri,uel sibi.& in l.cum allegas.C.de usur.& in l.si quis cũ aliter.de uer. ob.& non sufficeret in genere,q̃ contractus fuerit firmatus, nisi appareat q̃ pretium fuerit certũ & limitatũ,& de illo satisfiet uenditori.d.§. offerri.in tantũ, quòd si testes deponentes super pretio deponerent,unus de minori,alius de maiori summa, non propter hoc dicitur minor summa pretium certum, tanquam in maiori insit minor, ut uideantur testes concordes,l.diem perferre. §.si plures.de arbit.l.j.§.si stipulanti.de uerb.obl. c. j. de arb.in vj.& illud non uendicat sibi locum, in contractu facto ex causa onerosa. l. si decem. ff. loca.& d. §. si stipulanti.Et quòd sine expressione certi pretij, non posit confici instrumentum ualidum.no.Ia.de Rauen.l.j. de contrahen.stip. ut refert ibi Cy.& sequitur ibi etiam Ray.qui etiam dicit ita tenuisse Pet. & testes qui deponunt super tali pretio. si unus diceret quòd uendidit pro decem, & alius etiã diceret q̃ uendidit pro decem, sed erant in discordia in repetitione pretij,non probarent. Idem si dicerem,q̃ erant in differentia.Io.An.c.in nostra.de test.dum tractat quod si unus testis contradiceret alteri neutrius dictũ ualet,nisi alter testis fortè in tantum esset dignior,quod prouocet fortè iudicem ad deferendũ iuramentũ, secundum formam l.in bonæ fidei.de iureiur.Ro.cons.xcj.& ca.cons.cxxxij.

a §. IN IIS[a] QVAE. In ijs quæ uenduntur ut species,periculum est emptoris incontinenti,in ijs quę uenduntur ut pondus,numerus,uel mensura,est periculũ emptoris,cum distinctione quæ hic habetur.

ADDITIO.

d P.PAV.P.Ijs.In quantum dicitur hic,q̃ non habetur uenditio pro perfecta nisi facta mensura,amplia etiam ut procedat in bonis mobilibus.Bar.cons. cxviij. Bal. l. Iulian.§. si Titius. de act.emp. Bal.l.cùm conuenit. C. de peric.& com.rei uend.an autem quo ad translationẽ dominij, & alios effectus,ante mensurationem dicatur perfecta uenditio?Sal.Ang.l.ij.C.de per. & com. rei uen.post gl.ubi uidetur tenere q̃ sic.

LEX XXX.

1 Relatiuum appositum uerbo futuri temporis,an faciat conditionem.

a 1 SI QVIS FVNDVM.[a] No.† q̃ relatiuum appositum uerbo futuri temporis, faciat conditionem,l.Stichum qui meus erit.ſ.de le.j.Quid de relatiuo quantitatis? Certè idem,de quo in l.j.ſ. de cond.& demon.

ADDITIO.

d Fundum.Bar. l.si diuortio.ſ.de uer.ob.ubi loquitur de relatiuo quãtitatis.

LEX XXXVII.

1 Verba illa quæ in instrumentis ponuntur, quod si plus ualet, dõat, quid operantur.

a 1 SI QVIS DONATIONIS.[a] Per hanc l. dicunt q̃ dam, † q̃ si in instrumento ponuntur ista uerba, & q̃ plus ualet,dedit & donauit pro bonis seruitijs,& meritis,q̃ tunc nõ habeat locũ beneficium l. fi. C. de res.uen. Azo.in summa illius ti. ego aliter dixi.in l.si quis cum aliter. ſ.de uer.ob.& in d.l.fi.

ADDITIO.

d Donationes.Dicit tamen.Bal.rub.C.eo.in xij.q.q. donatio de qua hic,non est propriè donatio,& quid si in instrumento uenditionis dicatur,& illud q̃ plus ualet,donauit,an habeat locum remedium l.ij.C.de rescin.uen.adde Bal.cons.iij.& xl.v.li.

LEX XXXIX.

1 Relatiuum iunctum uerbo futuri temporis, uel q̃ habeat uim futuri, facit conditionem.

2 Relatiuum inducit conditionem distributiuè,non collectiuè.

3 Verbum præteriti plusquam perfecti, uel præteriti imperfecti subiunctiui uel optatiui modi,trahitur ad futurum.

a SI DEBITOR.[a]

1 §. VERISIMILI. Opp.l.cum quidã. ſ.de le.ij.fol,ut ibi & Cy.C.de do.l.si quis argen.† No.ex hac l.tria.Primũ, q̃ relatiuũ iunctum uerbo futuri temporis, uel q̃ habeat uim futuri,facit conditionẽ. Idem em̃ est dicere,q̃ natum erit,& si natũ erit,ut hic & l.Stichũ qui meus erit.de le.

2 j. † Secundò no. q̃ relatiuũ reducit conditionẽ distributiuè & nõ collectiuè. q. d.qd̃ natũ erit,quatenus natũ erit,si ue in totũ,siue in partẽ. ut hic, & l.Stichũ qui meus erit,q.d̃

3 est ualde no. Tertiò no. † q̃ uerbũ præteriti plusquã perfecti,[b] uel præteriti imperfecti subiunctiui,uel optatiui modi trahitur ad futurũ tempus,ut hic dum dicit,q̃ natũ esset.& ego dico in l.j. ſ. de iure codicill.in illa clausula,si nõ ualet, &c.q̃ aliud est dicere,si non.ualet.aliud si nõ ualeret.quia uerbũ ualeret,ad futurũ trahit̃,licet uideat̃ præteriti tpis,&c.

b Perfecti.Bar.l.qui Romæ.§.Augerius. de uer.ob. & in l.cùm quidã.de au. & arg.le.& in l.centesimis.ſ.fi.de uer.ob.& in j.co.& in l.quidã.de uer. ob.& l.quamuis. §.idem scribit.de aur.& arg.leg.

LEX XL.

1 Tempus si statutum fuit ad petendum,an post terminum posit quis addere libello.

a QVI FVNDVM.[a] Renunciatio facta post terminũ conuentionalẽ,nullius est momenti.Itẽ per renũciationem uniuersalẽ satisfit termino.si aliud non est actum expresse. Quæro qualiter intelligitur ista distinctio,[b] quam ponit Iurisconsi.hic? Gl.ponit hic duas opi. Ex secunda opi.Io. arguit, q̃ temporis appositum in mensurando, non uidetur repetitum in renũciando.ueritas est q̃ distinctio colligitur ex hoc. Aut fuit terminus appositus ad renunciandũ simpliciter, aut ad renunciandũ quanti mino

c ris. Et s̃m[c] hoc est no. † ad q.statutũ est parti,temporis ad

1 petendũ,[d] quæritur utrùm post terminũ possit addere li-

d bello. uidetur distinguendum,ut hic, Aut fuit datus terminus ad petendum & exprimendum quantitatẽ,quam uolebat petere, aut petendum simpliciter, secundum distinctionem huius gl.&c.

ADDITIO.

d P.PAV.P.Fundũ.Intra quantũ tempus sit mensuratio fienda,quando nihil est dictũ de tempore,Imo.& Bar.post alios, in c.per tuas.de don.qui tenẽt mirabiliter,q̃ intra xl.dies est fienda mensuratio:& post peti non põt, secus si nihil esset conuentũ de mensuratione,ut ibi per eos. Ale.cxxx.iiij.uo. Tex.hic est solitus ponderari à Decio,q̃ imò in contractibus bonæfidei,ubi est dies & pœna,non posit mora purgari,quod tenet etiam Ale.l.si insulam.referendo ibi Raph. cu. & Imo. idem tenentes, & gl.l.Lucius.ff.de act.emp.dum subaudit ibi ad tex.maximè in gl.in uerb.exhibuerit.licet cõtra tenet,ibi ca.d.l.si insulam.q̃ imò sit ſpeciale in contractibus bonæfidei. ubi licet dies & pœna sit,tamen admittitur purgãtio moræ.Bal.idem tenet in l. cum allegas. xvj. opp. C.de usur.& istam opin.tenet Ant.de Prato.in cons.quod est incertum in cõs.xlix.uol.iiij.& Are.l.si seruum.§. sequitur. ff.de uer.ob.

b Distinctio.Bar.l.si ita stipulatus.§.Chrysogonus.de uer.ob.

c POMA.Secundum.Ex istis uerbis no.Bar.l.q̃ licet ex forma statuti petitio & responsio debeat fieri in termino,aliàs nõ audietur,q̃ si tamẽ intrà terminum in genere proponatur,poterit debinc illa post terminũ declarari. Ang. l. hæredes palam.§.sed & si notam.ff.de test.Pari modo,post datum ad probandum, & probationẽ habendum poterunt tamen peti publicari testes. Archid. & Gemi.c.Pia.de excep.li. vj.Bal.l.ad testium.ff.de test.Alex.l.edita.C.de eden.Præpo.c.cognoscamus.dist.xxxv.Fel.c.licet causam. uer.limita.de pla. Alex.consilio centesimo uigesimoquinto.uo.co.j.v.Bal. cons.xxxiiij.in v. parte.

d Petendum. Bal. l.ius ciuile.de iust. & iur.l.edita. C.de eden.in uer.& per hoc determinatur q. Bar. l.j.in prin.in x.q. de oper.noui.nunc.Dic quod

per istud dictum limitatur dictū Bar. in d.l.edita. & sequitur Sal. hoc tamē non uidetur posse bene uerificari istud dictum ad limitationem eorum, quæ ibi n o. Bar. quia si statuitur tibi terminus ad petendum, uel agendum in libello, egisti ad decem ex mutuo, poteris post terminum ante litē contestatā addere ex ea causa, sed si libellus fuit ineptus in substantialibus, non poteris emēdare. l. accusatoris. ¶. de adul. Bar. d. l. edita. l. est unus. §. qui incipit, qui agrum. uide quod per tex. illum dicit Sal. l. ij. C. de contrahend. emp. & Io. And. tit. de emp. & uend. §. sciendum. ad fi. & ibi etiam Spe. & ca. l. si seruum. ff. de act. emp. dixi in d. l. edita.

LEX XLI.

CVM AB EO. Modus adiectus contractui, contra ētū non suspendit, & actione ex eo cōtractu quis modum implere cogitur, secus in conditione.

LEX XLIII.

1 *Testis malicioſe, uel obſcurè loquens, uel omittens aliquid dicere, tenetur tanquàm falſarius.*

a EA QVAE. [a] Cōmendatio generalis non obligat cōmendantem, & promissio generalis non refertur ad
b id ꝙ emptor sciebat. No. fi. huius l. [b] ꝙ falsum † com-
1 mittitur in tacendo, quod dicere debuit, uel in loquendo obscurè. Vnde testis, qui omittit uerū, uel qui loquitur malitioſe, uel obſcurè, illud quod dicit, tenetur tanquā falsarius. de quo in l. presbyteri. C. de epi. & cle. Et materiā istius l. uide in l. ꝙ uenditor. ¶. de dolo. ubi plenè no. Bar. &c.

ADDITIO.

a Quæ. Bar. l. dolum. C. de dolo. de notario qui negat instrumentum de quo fuit rogatus, Alex. consil. lxxxiiij. j. uo. Fel. in proœ. Decret. j. co. ad fi. & seq. & in c. cùm clamor. de test.

b Legis. Gl. & Bal. l. j. in ij. opp. C. de ædil. act. Bar. l. si quis obrepserit. pen. q. de falsis. Bar. l. præscriptione. ult. q. C. si cont. ius, uel utilit. pub.

LEX XLIIII.

1 SI DVOS QVIS. No. habemus ¶. de uer. ob. l. scire debemus. † quot sunt res expressæ in stipulatione, tot sunt stipulationes, quare hic non sunt tot emptiones, quot sunt serui, ut ibi dixi.

LEX L.

1 *Actio præscriptis uerbis quomodo concurrat cū actione ex uendito.*

a LABEO. [a] Conditio habetur pro impleta, quantū ad
b illum [b] contrahentem, per quem stat. [c] Quæro, hic di-
c citur ꝙ act. † præscriptis uerbis, concurrit cum actio-
1 ne ex uendito? Dic ut no. per doc. l. in bonæfidei. C. de pac. & l. ij. de pa. inter emp. & uend.

ADDITIO.

a Labeo. Bar. l. si quis cum debitor. in fi. ¶. de iureiur. & Bald. l. interlocutio. C. cōmunia. uel epi. Bal. rub. C. eo. in viij. q. & in l. petēs. C. de pact. et Sal. l. bonæ fidei. C. eo. tit. de pact. & Bal. l. quamuis. C. de transact.

b POMA. Illum. Alex. consil. xlix uo. ij. & Ro. consil. ccccxxxiiij. in iij. dubio.

c P. PAV. P. Stat. nisi esset cōditio, quæ penderet à mera uoluntate illius, per quem stat. cast. l. si hæres. §. si tamen. ff. de eo quod certo loco. in l. tenetur. §. j. ff. de act. emp.

LEX LI.

1 *Aggeres & fossata mensurantur.*

a LITORA. [a] Quæro. † utrùm aggeres & fossata debeāt mensurari. Certè puto ꝙ sic, ut ¶. de fun. instru. l. prædicta. §. ita legatum. & ibi no. &c.

ADDITIO.

a Litora. Bal. ru. C. eo. in iiij. q. & ibi quid in ripis, & uijs publicis. & Bar. in consil. commune Lignani. Alex. consil. cxx. j. co. uo. ij. & ibi dixit, quid in ripis fluminum.

LEX LV.

Dominium non transfertur ex imaginaria uenditione.

NVDA. [a] No. tex. † ibi intelligitur, ꝙ ex imaginaria uenditione non transfertur dominium. l. emptor. ¶. de aqua plu. arc.

ADDITIO.

a Nuda. Bal. l. traditionibus. C. de pac. & in gl.

LEX LVI.

1 *Pactum q, liceat ingredi possessionem sua autoritate, transit ad singularem succeſſorem.*

SI QVIS SVB HOC. Pactum manus iniectionis prosequitur rem penes quemcunq; possessorē. No. ca
1 sum pro quæstione quę formatur in l. creditores. C. de pig. ubi quæritē, † an pactū ꝙ liceat intrare possessionē suā auto. transeat ad singularem successorem.

LEX LVII.

DOMVM EMI. SI res quæ uenditur non subest, non ualet uenditio, sed si subest pro parte, ualet, & per officium iudicis pretium minuitur, & interesse præstabitur.

LEX LXIII.

a CVM SERVO [a] DOMINVS.

ADDITIO.

a POMA. Seruo. No. q. res uendita debet demonstrari, saltem per duos confines. Alex. consil. xxxix. uo. v. Alex l. hac consultissima. super gl. in uer. iudicia. C. qui test. fa. possunt.

1 *Accusatio non uitiatur, licet in ea non sit locus, dummodò alia demonstratione sit certus.*

§. DEMONSTRATIONE. Fines nō sunt necessarij, quando aliis demōstrationibus res certa redditur. Fa
1 cit ad † q. [a] facta est accusatio ¶ aliquē de maleficio cōmisso in palatio potestatis Perusij. Opp. qđ locus erat incertus, quia nō erant confines. Dixi hanc obiectionē non ob. Casus est hic, uide quod de hoc dixi in l. libellorū. ¶. de acc. ubi plenè no.

ADDITIO.

a Q. Bar. l. demonstratio. & ibi dixi, de cond. & demon. & l. cū pater. §. fi. de le. ij. Adde an in libello sit ponendus finis. & quando procedat. Io. And. in add. ad Spec. tit. de li. concep. §. iuxta. uer. item debet designare.

LEX LXIIII.

a FVNDVS. [a] In contractu interuiuos * locus est iure accrescendi, qñ promissoris hoc interest.* *Interest. Hoc non spectauit Iurisconſ. hoc loco, sed potius rem indiuiduam, in qua locus est iuri accrescendi in contractibus. l. proprium. ff. com. præd. l. Con. B.*

ADDITIO.

a Fundus. Bar. l. si mihi & Titio. de uer. ob. Bal. per istum tex. l. multū in fin. C. si quis alteri, uel sibi. Limitat Alex. l. si mihi & Titio. co. j. de uer. ob. quādo pretium non esset certum, sed taxandū arbitrio boni uiri, ut per eundē.

LEX LXV.

CONVENIT. No. l. per quā disputauit q. erat uendi tus reditus alicuius rei, an sit uēditio, uel locatio? Et uidetur ꝙ non sit uenditio, cum non cōmutetur dominium, ut hic in uer. totiens, quod no. &c.

LEX LXIX.

a RVTILIA. [a] Verba contractus referuntur ad tēpus contractus. Item lacus ius non habet, secus in flumine. Adde ad l. uicinus. ¶. de aqua plu. arc. &c.

ADDITIO.

a POMA. Rutilia. Bal. consil. ccclxx.

LEX LXXII.

a PACTA CONVENTA. [a] Pactum super accidenb talibus cōtractus, seu super naturalibus [b] ex interlo appositū, ad exceptionē tantum prodest: sed si apponatur super substātialibus prodest etiam ad actionem. h. d. & habes hic unam gl. magnam, cuius principiū quasi usq; ad finē tractat in l. iuris gent. §. quinimò. ¶. de pac. Alia pars examinatur in l. fi. ¶. de cond. ob cau. &c.

ADDITIO.

a Conuenta. Bar. & Bal. l. iuris gent. §. adeò. de pac. Et istam glo. allegat Bar. l. lecta. in j. co. ¶. si cer. pet. Bar. l. pacta nouissima. C. de pac. & in l. si mihi & Titio. de uer. ob. Bal. l. ubi. ¶. de do. cau. mor. quæ autē sit differentia inter substantiam, solennitatem, & ordinem, dixi post Bar. l. si is. in princ. de testa.

testa. & quæ dicantur naturalia. & quæ accidentalia contractus, Bal. l. j. in prin. C. commo. quæ autem sint substantialia, Bal. l. ad exactionē. C. de dot. promiss.

b P. PAV. P. Naturalibus. Quæ dicatur propria natura huius rei, Ang. cōs. ciiij. Bal. in præludijs feud. iiij. diuis. & quæ habes ad Bar. l. cum precario. ff. de preca. quid dicatur substantialis actus, & in l. ubi ita donatur. ff. de do. cau. mor. Item no. q. illud quod naturaliter est nulli subiectum, abesse præsumatur, Et q. natura nunquàm intelligitur esse separata à suo naturato, Bal. rub. an mutus uel imperfectus.

LEX LXXIIII.

1 *Clauium traditione. uidetur tradita possessio rerum existētiū sub clauibus.*

2 *Traditio facta à non domino eo casu transfert conditionem usucapiendi, quo casu transfertur facta à domino dominium.*

* *Clauibus. Idē si a instrumentum* 1 *tradatur: l. j. 2* CLAVIBVS. [a] No. † ꝙ clauib. traditis, uidetur tradi possessio eorū, quæ sunt sub clauib. * No. secundò † ꝙ quo ca-
C. de donat. I. b su facta traditione à domino, transfertur dominium, eo casu traditione facta à non dominio, transfertur cōdictio usuca. Pomp. §. iussu. ¶. de ac. pos. &c.

ADDITIO.

a Clauibus. Bal. & doc. l. j. in prin. in iiij. q. prin. ¶. de acqui. pos. uēditor tenetur tradere claues. Bal. l. ij. C. de uer. sig. Bar. l. nam posteà. §. fi. de iureiu. Et quid operetur traditio clauium, Anch. cle. j. §. sanè. de hære. q, si præcedit ei tulus habilis ad translationem dominij, operabitur trāslationem dominij, ut hic, & l. j. ¶. pro dote. & in l. dotis fructus. §. fi. cum l. seq. de iure do. Si nō non præcedat talis titulus, tunc in dubio uidetur talis traditio facta ad custodiam. l. cum pater. §. pater pluribus. & ibi Bar. de le. ij. & l. cum quid. si cer. pe. Et hāc l. intellige, ut no. per Bar. et doct. l. j. in prin. in iiij. q. prin. de acq. pos. & uenditor tenetur tradere claues, Bal. l. ij. C. de uer. sig. Et hanc reg. limita, ut per Ang. l. j. C. de acq. pos. & Bal. l. ij. eo. ti. & Imo. l. si per errorē. de usuc. in l. ij. §. fi à pupillo. pro emptore. gl. et doc. l. Pomp. §. si iussu. de acq. pos. Ang. §. sed istæ. in fi. inst. de ac. Ale. l. j. in prin. ff. de acq. pos.

b P. PAV. P. Vsuca. Aret. l. j. §. hæc quæ deterius. ff. de acq. poss. Dec. consil. lvj. Are. l. j. §. si uir. ff. de acq. poss. quia non procedit in contractu cōditionali.

LEX LXXVII.

IN LEGE. [a] Paria, uel similia sunt non esse, & nō appare
re. No. ꝙ lapicidina dicitur, ubi lapis ceditur, non ubi cedi potest, &c.

ADDITIO.

a In l. Cùm res. circa prin. de leg. j. & Bar. l. in actionib. circa fi. de in lit. iur.

LEX LXXVIII.

FISTVLAS EMPTORI.

ADDITIO.

a Fistulas. Bar. l. ij. in fi. de stip. ser.

1 *Tradere sibijpsi quis potest.*

2 *Notarius potest scribere testamentum proprium.*

a §. FVNDVM. [a] Tutor rem sibi debitam potest tradere
1 sibijpsi. † No. ꝙ aliqs tradit sibijpsi, in ¶rium facit, l. ij. de stip. ser. ubi quis nonpōt stipulari sibijpsi, & ista faci
2 unt ad q. † utrùm notarius potest scribere testamentū proprium. Videtur ꝙ non, quasi seipsum non posit rogare, in contrarium facit hæc l. dic ut dixi in d. l. ij. de stip. seruo. &c.

ADDITIO.

a Fundum. Bal. l. cùm ipse. C. e. Bar. & doc. l. ij. in fi. de stip. ser. Bal. l. bonorū. in ult. col. C. qui admitt. alleg. Bald. l. non dubium. C. de legi. Bar. & Alex. l. singularia. ff. si cer. pet. & ibi Moder.

1 *Quantitas licet sit soluta pro parte, non tamen transit dominiū pro parte.*

a §. QVI FVNDVM. [a] Facit tex. iste ꝙ licet sit soluta
1 quantitas † pro parte, non tamen dominiū acquiritur pro parte, non enim alienasset, nisi in totum alienasset, ar. ¶. de so. l. si rem, tamen fructus debet habere emptor pro rata, quoniam soluit precium, ut ¶. de fun. dota. l. fi.

ADDITIO.

a Fundum. Bar. l. Iul. §. offerri. de act. emp. Alex. consil. xvij. in fi. in iiij. uol. & consil. cxxj. in j. col. eo. uol. Pan. consil. lxv. in j. uol. dixi ad Bar. l. Iul. §. offerri. ¶. re act. emp.

§. FRVMENTA. Qui suscipit in se casum fortuitum, te
netur de casibus fortuitis communiter contingentib.
a [a] uel aliter, Casus fortuitus intelligitur inopinatus, nō ex consuetudine euenientis. Dixi in l. sed & si quis. §. quę situ. ¶. si quis cau. &c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Contingentibus. Fel. c. sedes. de rescrip. & nunq intelligitur sermo, quantumcunq; generalis, de insolitis. Ias. l. sed & si quis cautio. Alex. l. prætia rerum. ad fi. ff. ad leg. falc. dicit q, iste tex. contrariatur illi, ad quem allegatur. & de casu insolito, & an casus rebellionis dicatur insolitus. Dec. consil. lxx. Barb. cōs. xxj. uol. ij. Alex. consil. xcvij. uolu. iij. & Ang. cōs. clxxvj. Alex. etiam, cvij. uol. Cu. consil. clxxxv. & Bal. consil. cxix. in j. parte. & cōs. cxlv. in iij. parte.

LEX LXXXVIII.

a TITIVS. [a] Pactum simile legi cōmissoriæ reprobatur inter creditorem, & debitorem, non inter debitorem & tertium.

ADDITIO.

a Titius. Allegaui tibi istum tex. in l. fi. C. de pac. pig. & Bar. l. Iul. de uer. ob. & in l. creditores. C. de pig.

a §. LVCIVS. [a] Obligatio personalis non sequitur fundi possessorem.

ADDITIO.

a Lucius. Bar. l. fi. ¶. de ope. no. nun. in fi. & in l. fluminum. §. adijcitur. de dāinfe. & in l. si sub una. §. fi. de uer. ob. Sed quid si de nouo imponatur. Bar. pisti tex. in l. fi. C. de silētia. & sic. l. i. x j. l. in uēditione. ¶. de act. emp. et l. iij. & ibi Bal. C. de seru. Bart. post Gul. l. scīēdū. in fi. prin. in uer. qđ si habet annos. ¶. q satisf. cog. Adde Ro. cōs. cclxxxvlij. Are. cōs. xxv. Barb. cōs. xxij. j. ij. uo. et Are. cōs. cv. et iml. j. ¶. si cer. pet. Ale. l. adoptiuū. §. j. ff. de in ius uoc. ubi pontt, qd iuris si ista reuerterētur ad uēditionē. Ro. fin. mei. ego declaro tibi unā q. Ro. cōs. cccxj. q, nō pceđt fauore alimētorū. Ro. cōs. cclxxxxviij. circa prin. Alex. consil. xvij. uol. v. iiem quid in testatore legante ex tali fundo. cast. consil. liij. Item quando aliquis habet aliquem fundum obligatum ad aliquam solennem annui legati, Fel. c. ad audientiam. in vj. cōclusione. exti. de resc. Bar. l. si sic. de le. j. Item istum tex. declara procedere, quando persona solū est obligata ad istam annuam præstationem, secus si fundus esset obligatus pro ea? Ang. post gl. ibi in l. hactenus. in fi. prin. ff. de usuf. Ale. d. §. patronum. Are. consil. lxx. in j. co. dicit decisionem istam procedere, etiā si in uenditione expressè esset dictum, q, res uendatur cum sua causa, quia tunc loquitur iste tex. uide ad reg. Alex. consil. xviij. in prin. uol. v.

De in diem addictione. [a] *Tit. II.*

ADDITIO.

a POMA. Addictione. Ias. l. ab emptione. ff. de pact. De materia istorum pactorum, ſ. addictionis in diem, legis commissoriæ, Alex. consil. x. Item q, ista Rub. dum dicit, adiectionem. sit deprauata, & q, debeat dici, addictionem, Ias. l. ab emptione. in gl. uer. rogatis. ff. de pac. ubi etiam ponit nonnulla alia in materia pacti addictionis in diem, & legis commissoriæ, & quando operentur solutionem contractus ipso iure.

LEX I.

a VOTIES. [a] No. istam distinctionem, utrum contractus sit putus, sed resoluendus sub cō
ditione, an sit conditionalis. Item no. gl. quæ dat hanc doctrinam. No. etiam glo. in fi. quæ facit doctrinam, inter ultimam uoluntatem
b & contractus, uide eam, [b] quid in sententijs, [c] excommuni
c co te si non soluis intra decem dies, an sis statim [d] excōmu-
d nicatus? quid in dispositionib. [e] statutorum, utrum æqui-
e parabimus uerba statutorum, testamentis, uel contractibus dicam Deo duce in l. quib. dieb. ¶. de cond. & demon.

ADDITIO.

a Quoties. Ale. per Bar. l. quibus. §. quid. am. el ij. de cond. & dem.

b P. PAV. P. Causa. Bar. l. obligationum fere. §. condictio. ff. de act.

c Sententijs. l. stipulationum. de uer. ob.

d POMA. Statim. Ias. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cau.

e Dispositionib. Bar. l. fi. de reg. Cato. dicit, quod æquiparent ultimæ uoluntati. Flo. l. ciuitas. si cert. pet. Bar. l. usus fructus. in fi. de stip. ser. & ibi doct. & Bal. de pace Constan.

LEX V.

SI RES.

1 Reuẽdito fundo, qui debebat uigore promissionis reuẽdi, pignus resoluitur.

§. SED ET MARCELLVS. Opp.ī.de ędil.edi.l.bo uem.§.pignus. Sol.ibi redhibetur res ex uoluntate emptoris, meritò remanet pignus. Non enim potest facere emptor sua uoluntate, ꝙ pignus desinat, hic uerò resoluitur eo inuito, per hoc † inducoª ad q. uendidi tibi fundũ,

a hoc pacto ꝙ tenearis mihi reuendere intra biennĩ, & reuendis, quæro an resoluatur pignus ſ. Re. certè sic, quia hoc fit ex necessitate prioris cõtractus, ut hic. sed si uendidi tibi rem, deinde uidens me deceptũ ultra dimidiam iusti precij egi, & recuperaui uigore l.ij. C. de resc.uend. an resoluatur pignus interim à te cõtractum ſ. non. Nam tu debitor non reddis ex necessitate, licebat enim tibi supplere istud precium, & retinere rem. d.l.ij. & ibi gl.fi. C. de rescin. uen. igitur ex uoluntate, & nõ ex necessitate, ergo &c. Ad prędicta facit ī. de manumissis. l. si qs dicat. ibi, reddi sibi eũ maluerit.

ADDITIO.

d Induco. Bar. l. diẽ. ī. de aqua plu. ar. & in l. si res. ī. q. mod. pig. uel hyp. sol.

LEX VII.

a SI VENDITOR.ª

ADDITIO.

d Venditor. Vide in l. fi. s. de cond. indeb.

§. SED ET SI PVPILLVS. Videtur uelle iste tex. ꝙ inter patrem, & filium non cõsistit obligatio naturalis, quod apparet ex eo quod s. dixerat de pupillo, qui nõ obligaᵗ nisi naturaliter. dixi l. si id qd' dñs. de cõd. ind.

LEX XIX.

a IMPERATOR.ª No. ꝙ in dubio debet intelligi, ꝙ loquitur de actione prima, de qua loquitur tit. in quo est lex. de quo dixi in l. fi. s. de cond. ind.

ADDITIO.

d P.PAV.P. Imperator. Rub. declarat dubium tex. uide Barb. in repet. rub. de fid. inst. Cæp. cons. xij. Ro. cons. ciiij. & Ana. cõs. lxij. & Pan. c. ad audientiam. de re. eccl. non alie. & Bar. l. cum uir. col. j. in fi. ff. de usuc. Pan. c. suspitionis. de off. deleg. & Cæp. cons. xcviij. & gl. in cle. j. de off. deleg. in uerb. executores. & Ias. l. posthumo. ī. de contra tab.

a De lege commissoria.ª Tit. III.

ADDITIO.

d P.PAV.P. Commissoria. Cæp. caut. xxxv. & cclxiij. & cclxxvj. itè an pactum legis cõmissoriæ firmetur iuramẽto, Bald. l. j. C. de pac. pi. & ibi gl. fi. Alex. ibi in apostil. l. fi. uide etiã de man. Alex. cõs. x. & Bal. ibidem, ubi ponit an ualeat in dote & in multis alijs casibus, & ꝙ in transactione non sit reprobatiũ, Cõ. cons. clxxvij. in prin. ubi loquitur, an ualeat etiam pactum pro debito non soluto, licet res sit empta iusto precio. l. si fundus. §. fin. ī. de pig. ubi Bar. & alij. Alex. cõs. in cip. per totum, maximè, uer. iiij. quia uidemus. in j. uo. & uide gl. l. ab emptione. in uer. cogeris. ubi Ias. ff. de pact.

LEX VII.

a POST DIEM.ª Nota bonum casum.

ADDITIO.

d Diẽ. Bal. c. j. de feudo dato in uicẽ leg. cõmi. quod pactũ legis cõmissoriæ, est multũ graue et odiosum, qa si refiduũ precij nõ soluatur in termino, perdit soluere debẽs illã solutã, uel arrhas datas. ff. de pet. hær. l. sed et si lege. in prin. dic ut ibi secundum eum, & uide quæ dixi in l. fin. C. de pig. act.

LEX VIII.

a 1 b MVLIER.ª No. ꝙ † protestatio facta debitori, ne soluat, excusat eũ ne in pœnã incidat, qd' intelligo uerũ, qñ protestatio, seu inhibitio fuit facta per iudicẽ, uel aliũ habẽtẽ, ita intellige hoc, ꝙ fuerit fcã p officiales fisci,

c idẽ si à priuatis ex iusta cã, C. quę res pi. ob. po. l. nomẽ. & l. ij. C. de nou. aliãs nihil ualet, l. utrũ. s. de cõst. pec. & l. Pap. s de pub. ADDITIO.

d Mulier. Bar. l. nõ solũ. §. morte. de op. no. nũ. in ij. q. prin. Et ex dictis hic no. q. tunc protestatio facta, ne soluas. & qualiter debet fieri, Bar. l. j. in princ. de oper. no. nun. l. tribus tamẽ casibus non iuuat, de quibus in auth. sed iam. & ibi Bal. C. depos. Bal. c. j. de feud. dato, in uicem legis commis. Alex. cons. j. in j. uo. & cons. xj. uol. ij.

b P.PAV.P. Iudicem. Ber. in uerb. præceptum.

c Causa & c. Sed istud ultimum fallit in deposito, ex quo non potest depositario fieri inhibitio, ut non soluat deponenti. l. pe. et auth. ibi posita. C. depos. & l. hæres cum debuerat. ī. ad Treb. Ro. cons. cclxxxviij.

a De hæreditate, uel actione uendita.ª Tit. IIII.

ADDITIO.

d P.PAV.P. Vendita. Co. cõs. liij. inci. Titius uendidit hæreditatem Titij, & asseruit in ea esse aliquos debitores, qui non reperiuntur postea in rerũ natura, sed hæredes sui, et quomodo teneatur uenditor ad interesse. ca. cõs. ix. de eo qui uendidit rationem debitoris, uel alteri assignauit, ad quid teneatur, & quid si ille cui assignatum est, conueniat debitorem, qui se negat esse debitorem, & hoc non intimat ei qui assignauit, ꝙ nõ teneatur. cõtra Dec. cons. cij. item ꝙ assignans aliquẽ tanquam debitorem, debeat ostendere ipsum esse debitorem, & ei tradere instrumenta, uel alias legitimas probationes debiti, l. si nomen. ī. hoc tit. & Bal. Ale. l. sciendum. ff. de uer. ob, Dec. cons. cv. Et dum dictum est, ꝙ tenetur uenditor nominis, ostendere eum esse debitorem, intellige nisi quis uenderet ius quod habet contra talem. l. ꝙ si in uenditione. cum tribus seq. ī. eo. imo. & Ang. l. si sic. §. j. de le. j. Are. l. si quis. §. differentia. de acq. pos.

LEX II.

VENDITOR Hæreditatis.

§. SOLET. No. ꝙ iniuria iudicis excusat, si iniuriatus dolo caret. Are. ī. de fideius. l. exceptione.

LEX XXI.

1 Pretium rei non dicitur esse ex re.

2 Venditionem rei meæ, possum habere ratam re perempta, ut in subsidium consequar pretium.

3 Debitor rei actione personali non tenetur eam tradere.

4 Pœnæ nomine qd' consequor occasione rei tibi debitæ, nõ teneor restituere.

a VENDITOR.ª Primò ex hac l. no. pulcherrimam distinctionem inter uenditorem hæreditatis, & rei sin-

1 gularis. Secundò no. † ꝙ prætiũ rei non dicitur esse ex re, quod facit ad multa, specialiter ad intellectum. l. qd'

b procurator ex re. s. de pc. Tertiò no.ᵇ ꝙ licet uenditionẽ † rei,

2 meę possum ratã habere re perempta in subsidiũ, ut preciũ cõsequar, l. ul. de neg. gest. & l. mater. C. de rei uend. tamen

c hoc non contingit in re mihi debita. Quartò no.ᶜ uer. quãuis si neglexisset. ꝙ ille qui † debet rẽ actione personali, nõ

3 teneᵗ eã tradere, & sic nõ teneᵗ de fructib. percipiẽdis, quod dic ut dixi in l. si seruũ. circa prin. & ibi tangit in gl. j. de uer.

d ob. Vlt. no. ᵈ ꝙ illud ꝙ cõsequor † nomine pœnæ occasio-

4 ne rei tibi debitæ, non teneor tibi restituere, quod dic ut uidistis s. de pet. hær. l. utrùm. cum l. seq.

ADDITIO.

d Venditor. Cy. l. mater. de rei uend. C. dum tractat, an pretium succedat loco rei. An autem in emptorem hæreditatis transeat ius accrescendi, Sal. l. j. in v. C. quando non pet. par.

b No. Bar. d. l. mater. ad fi. Alex. l. si mora. & Bar. ibi, ī. fol. mat.

c No. Bal. si traditio. xj. q. C. de act. emp.

d Bal. l. prætor. §. quod de fructibus. ī. de bo. auth. iud.

De rescindenda uenditione. Tit. V.

LEX VII.

SI ID QVOD. Secunda emptio imperfecta, nõ tollit primam perfectam.

LEX IX.

1 Debitor si offert se paratum soluere, ex hoc non impeditur alienatio pignoris, secus si offert pecuniam.

2 Iudex quando præcipit aliquid fieri à partib. ꝙ faciendum erat mutuo consensu, uno implente ex parte sua, quantùm ad eum habetur pro facto.

3 Iudex si pronunciat prout in consilio dicitur ipsum condemnandum, an uideatur condemnasse.

a FVNDVS.ª No. quod si debitor offert † separatiũ soluere, non impeditur alienatio, sed ualet, licet, rescin-

1 datur, secus si offerat pecuniam. C. de dist. pig. l. si resi-

duum

duum. de hoc dixi in l. prætor. ī. de oper. no. nun. Secundò

b no.ᵇ ꝙ quãdo iudex † iubet aliquid fieri à partib. qd' faci-

2 endum est mutuo consensu partium, uno implente ex parte sua, quantũ ad eum, habetur pro facto, licet aliã pars nõ consenserit. Nam hic iusit uenditionem rescindi, quod faciendum erat communi consensu. & tamẽ debitore soluente debitum, precium, uel uectigal, est statim facta rescissio,

c ut hic patet, & res in bonis eius efficitur. Vlt. doc. allegant

3 hanc legem ad q. consultor † consuluit aliquem condemnandum, quem condemnandum iudex cõdemnauit per hęc uerba, Pronuncio secundum formam consilij, utrùm illum uideatur condemnasse. Dicebatur ꝙ reus non esset condemnatus, quia consilium non cõdemnat eum, sed dicit ipsum condemnandum, hæc lex facit, ꝙ quando iudex dicit condemnandum uidetur condemnare, quia si iubet rescindi uenditionem uidetur rescindere. In cont. facit C. si aduer. li. l. j. coniuncta l. fi. & Cy. l. j. si aduer. li. &c.

ADDITIO.

d Fundus. Bal. q. semper ubi uenditur res absentis, requiritur subhastatio. l. ordo. C. de execu. rei iud. Bar. l. acceptã. C. de usu. in l. pe. ī. de dist. pig. Bal. l. acceptam. C. de usu. ponit intellectum ad hanc l. & in effectu approbat intellectum gl. hic, quam simpliciter sequitur Sal.

b No. l. iul. §. si Titius. de act. emp. Bar. cõ. in q. domini Cioli de Actiano. &c.

c Allegant. Bar. l. solent. s. de offi. procon. & leg. Ang. cons. ccxlix. Are. cons. vj. in ij. dubio.

LEX X.

SEIVS A LVCIO.

§. EMPTOR. No. quod licet aliquorum controuersia sit causa petendi fideiussorem de cuictione, tamẽ fideiussor debet dari generaliter pro qualibet cuictione, &

& sic licet quis dubitet quæstionẽ sibi moueri à certis personis, tamen fideiussor debet dari, ª generaliter. glo. mouet

a istam q. & non soluit. ī. tit. j. l. pe. §. fin.

ADDITIO.

d POMA. Dari. Ro. cons. cciij. in ij. dubio.

a De periculo & commo. rei uend.ª Tit. VI.

ADDITIO.

d Vend. Pet. & Bal. l. si pascenda pecora. C. de pac. dixi in l. ubi ita donatur. de do. causa mor. Bal. l. si ea lege. C. de usu. & C. eo. l. j.

LEX I.

a 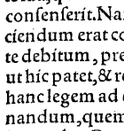

SI VINVM.ª Scitis ꝙ relatiuum quis uel q, iunctũ uerbo futuri tẽporis, facit cõditionẽ. l. Stichũ qui meus erit. de le. j. Sed nũquid participiũ faciat? hic uideᵗ tex. ꝙ nõ, dũ dicit, de gustanda dixerit, & in fi. dicit nõ esse cõditionale. De quo dic ut dixi, de cond. & dem. l. j.

ADDITIO.

d P.PAV.P. Vinũ. circa reg. l. illud. quã Bar. nõ legit, q, ultima mora nocet, limita nisi primò morosus commisisset dolũ. in j. mora, l. si per errorẽ. ī. de act. emp. Ro. sing. cclxxxv. ad fi. Itẽ de reg. et limitatione. Ias. l. prætor. §. ali quando. in j. no. ff. de ope. no. nun. Alex. l. semel mora. j. co. ff. sol. mat.

LEX VIII.

1 Emptio quando dicatur perfecta ad hoc ut periculum sit emptoris.

2 Contractus conditionalis q, conditione existente, fingatur retro perfectũ.

3 Fictio non habet locum, si repetit rem, super qua figat pedes.

NECESSARIO.

1

§. QVOD Si pendente. Quæro † quãdo dicatur emptio perfecta, ut dicaᵗ periculũ emptoris. Dic ut in glo.

a in eo uerò ª qd' gl. excipit casum publicationis. ut l. si fundus. ī. lo. dicunt quidã ꝙ ille casus continet sub alio casu, quia ī. ponitur, s. qñ dolo uenditoris fit, & ita intelligũt d. l. si fundus. ꝙ fuerit culpa publicatus uẽditoris, & ita intelligitur exceptio l. j. s. eo. certè illa lex habet duplicẽ intellectũ. Primus ꝙ sine culpa uẽditoris fuit publicatus, & tunc hæc gl. procedit clarè. Secũdus, ꝙ culpa uenditoris, & tunc in hoc est speciale, ꝙ uenditor teneaᵗ ad preciũ tantũ, licet aliàs teneatur ad interesse. Et ideo uidi in quibusdam instrumentis apponi specialiter istud capitulum, ꝙ uẽditor teneatur ad preciũ tantũ, licet aliàs teneatur ad interesse. Et ideo uidi in quibusdã instrumẽtis apponi specialiter istud capitulũ, ꝙ uẽditor promittit duplũ, etiã in casu quo fun-

b dus esset publicatus. Vlt. no. in hoc §.ᵇ si pẽdente. † ꝙ existẽ-

2 te conditione fingitur retro perfectum esse contractũ,* ut hic. Videbitis hoc clarè, l. potior. & l. qui balneũ. ī. qui pot. in pig. hab. No.

c qd' ista fictio ᶜ nõ † potest habere locũ. Vidi-

3 stis s. ad l. Aquil. l. huic scripturæ, dixi s. ex qb. cau. ma. l. sciendum. &c.

* *Contractũ. Intelligas hanc l. cum Ax. Bar. retro trahi ad tempus absoluti contractus, antè, non. Veluti, Si pecuniam mihi credideris, fit hæc res tibi obligata. Si alius mihi credat, deinde tu mihi credideris, retro non trahitur, sed potior is erit, qui posteriore loco credidit. l. potior. ff. qui pot. in pig. fi ab. l. C. B.*

ADDITIO.

d POMA. Verò. Alex. cons. cxxj. in fi. uo. v.

b Hoc §. Bar. l. si filius. de uer. ob. Adde quando periculum rei emptæ pertinet ad uenditorẽ. anch. cõs. cl. Inquantùm dicitur hic, ꝙ fructus percepti pendente conditione per emptorem, sunt uenditoris, deficiente postea conditione, limita non procedere, quando in casu deficiens conditionis, emptor perdit precium, Ro. sing. ccccclxj. inci. fructus. Item quod si declaratio pretij esset in aliquẽ collata, an iterim emptor faciat fructus suos. Io. de Anna. cõs. xix. & postea ponit ibi, ꝙ intelligatur necessariò ista lex, deficiente condit. secus si extaret postea.

c Fictio. Limitat Bal. rub. C. eo.

LEX X.

a SI IN Venditione.ª Istud principiũ facit, utrũ pactũ quæstiatur cohærentia contractus conditionalis, &c.

ADDITIO.

d Venditione. l. cùm conuenit. C. eo. ti. & ibi Bar. Alex. l. petens. C. de pac. & in l. lecta. s. si cer. pet.

a §. VT LIBRO Sexto. No. ꝙ sicut in reb.ª mobilib. nõ dicitur perfecta uẽditio, antequàm mensuretur, ita in rebus immobilibus, &c.

ADDITIO.

d Reb. l. cũ conuenti. et ibi Bar. C. e. & in l. quod sæpè. §. in his. s. de cõt. emp.

SERVI Emptor. No. gl. quæ uidet uelle, qd' ad hoc ut quis faciat fructus suos, requiriᵗ ut possideat ciuiliter & naturaliter. Cy. l. certum. C. de rei uend. dixi in l. iij. §. ex contrario. ī. de acq. poss.

HABITATIONVM.

a §. ANTE Pretium. Qñ in limine ꝑcus emergit periculũ euictionis, teneᵗ uenditor satisfacere de euictiõe. Gl.ª quærit, nunquid ꝑ alios? Dic ꝙ sic. l. fi. §. ſt. s. ti. j. Dy. l. j. §. stipulatio duplę. ut ibi dicit plenè. ī. de pret. stip. Gl. & doc. l. post perfectam. C. eo. tit.

ADDITIO.

d Gl. Bar. d. l. si post præfatam. & quod dixi per ista iura, in l. in cõmodato. cum seq. s. comm. post Bar. Ro. cons. viij. Ang. cons. cxxj.

De seruis exportandis. Tit. VII.

LEX III.

a

SI QVIS.ª No. ꝙ licèt ex hoc pacto quæraᵗ ius seruo, tñ põt ex uoluntate unius ꝑsentiũ, uel utriusꝙ mutari. Et sic facit ad q. donauit Titio fundũ, hoc acto, ut post mortẽ eⁱ⁹ pueniat ad ecclesiã. Certũ est ꝙ ecclesiæ queritur ius. l. quoties. C. de don. quæ sub mõ. tñ potuerit reuocari uoluntate contrahentium, de hoc dixi in l. qui Romæ. §. Flauius. ī. de uer. ob.

ADDITIO.

d Quis. Bar. l. Aristo. s. de don. et l. fi. s. de cõ. ob cau. et regulariter an et quãdo iº ꝙsitũ tertio fcõ meo, poßit ꝑ me reuocari, Bal. l. cũ à socero. C. de iu. do.

LEX IIII.

a SI MINOR. Nota illud, quod fit tẽpore prohibito, si cet conferatur in tẽpus permissum, nõ ualet,ª qñ lex re fistit initio, ut hic, qñꝙ uerò prohibitio legis respicit effectum, & tunc secus, l. in tempus. ī. de hær. inst.

ADDI-

ADDITIO.

d Valet. Bar. & Bal. l. quod sponsæ. C. de don. ante nup. & in l. si constante. §. quoties. & ibi Bar. ī. fol. ma. & in l. in tempus. ī. de hær. inst. Bar. l. j. §. nunciatio. de oper. no. iuu. Bar. l. alio. §. eleganter. fol. mat. & in l. cū filius. §. fi. ī. de uer. ob. in l. quod dicitur. circa fin. eo. tit. in l. si sponsus. §. si uxori. de don. inter ui. & uxo.

LEX VII.

* Nudo. Iurisc̄ōs. a pacti nudi nō meminit, imò oppositum, pponit, agit enim de pœna interposito contractui emptionis. Cuius respons. explicaui, lib. ij. Epit. cap. xiiij. nu. I. Con. B.

SERVVS[a]. Si pœna promittitur pacto nudo, * non potest exigi, nisi interfit.

ADDITIO.

a Seruus. Bal. l. quanuis. C. de usu. et ad no. per Cy. hic uide Bal. l. cum allegas. C. de usu. & in l. j. uer. quid si promitto ex causa. C. de senten. quæ pro eo quod interest. &c.

DIGESTORVM, SIVE PANDECTARVM LIBER XIX.

De actioni. empti[a] & uenditi. Tit. I.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Imp. Ias. §. actionum. Inst. de act.

LEX I.

1 Obligatio ad interesse, in obligatione rem tradi, post moram succedit.
2 Interesse ratione personæ creditoris dicitur singulare. Interesse licet referatur ad personam, quod intelligitur de eo quod est circa rem.
3 Interesse est triplex, singulare, commune & conuentum.
4 Libellus quomodo formetur, quando uenditor est in mora tradendi, nu. 7. & 8. ubi de triplici practica.
6 Principalis licet promittat factum, fideiussor potest promittere interesse.
9 Obligatio ad interesse quæ succedit post moram, qualiter succedat, an alternatiuè, uel copulatiuè.
10 Sententia quando agitur ad interesse post moram, quomodo formatur, & an ferantur duæ sententiæ, an una.
11 Interesse principale licet ueniat in obligatione, uenit etiã officio iudicis post litem contestatam, cùm incepit esse in mora.
12 Venditor an posit præcisè compelli ad rem tradendam.
13 Obligatio qua tenetur uenditor ad rem, est obligatio principia. scilicet habet partem de obligatione faciendi, & partem de obligatione dandi.
14 Venditor si in prima causa fuit condemnatus ad interesse, quia rem non dabat, appellauit in causa appellationis, an dando rem liberetur ab interesse.
15 Emptor an præcisè cogatur ad solutionem pretij, quod sic.
16 Emptor si uult pretium commune, & non interesse, an posit.

I RES VENDITA. Si uenditor est in mora tradendi rem, potest cōueniri ad interesse singulare ipsius emptoris, quod est circa rem, quod potest excedere primum commune & cōuentum. h. d. Diuiditur, Primò ponit dictum, secundò illud declarat, tertiò ponitur determinatio, siue responsio cuidam tacitę obiectio

1 ni. Secunda ibi, hoc ante. No. q in † obligatione rem tradi. post moram succedit obligatio ad interesse, ut posit in petitione deduci ut hic, dum dicit, in id quod interest agit.
2 † Nota. q interesse dicitur singulare respectu personæ creditoris, ut hic, dum dicit q rem habere interest emptoris, ut ī. de reg. iur. l. quatenus. No. q licet istud interesse referatur ad personam, intelligitur de eo quod est circa rē, dū dicit, q habere rem, &c. Tertiò no. sm gl. nostram, in fine,
3 † q triplex est interesse, scilicet. singulare, commune, & conuentum, licet aliqui contra. Opp. q uenditor nō teneatur ad tradendum, ut ī. eo. l. iij. §. si iter. Sol. hic loquitur in reb. corporalibus, ibi in incorporalibus. Opp. s̄. de rescin. uen.
4 l. cū emptor. §. emptio. Sol. ibi habeť p tradita. Venio † ad
b ij. glo. & assumo eam post prin. [b] Primò quæro, si uenditor est in mora tradendi rem, qualiter debeat formari libellus cōtra eum. in gl. tangunt tres modi no. Primus, q agatur ad rem, & tempore sententiæ interrogabitur reus si uult dare rem, uel interesse. & si dixerit se nolle dare rem, tūc ad interesse condemnabitur, ut hic, & l. si traditio. C. eo. Et si op-
5 ponis, ergo † ad aliud agitur, & ad aliud fit condemnatio, cont. l. fi. C. de fideic. lib. & l. si fundus. s̄. cōm. diui. & l. Pōp. in negotijs. s̄. de neg. gest. ℞. non mirādum, quia aliàs hoc fit. l. ædiles. §. item sciendum. ī. de ædil. edi. & l. uinū. s̄. si cer. pet. ut dicit glo. doct. mod. repræhendunt istam glo. per dictam rationem, quia super eo debet formari sententia, qđ petitur per d. l. Non ob. l. uinum. quia ibi apparet ratio. Nō ob. l. ædiles. §. item sciendum. quia loquitur in his quæ ueniunt iudicis officio, sed hic interesse uenit iure actionis. l. stipulationes non diuiduntur. uer. Celsus. ī. de uer. ob. ita tenet Cy. in l. ſ. traditio. C. eo. Idē uidebatur sentire do. Iac. But. Ego autem sustineo istam practicam, Nā interesse non
6 dicitur esse aliud à re, quod apparet, quia licet † principalis promittat factum, fideiussor potest promittere interesse. l. stipulatus. ī. de fideiu. quod no. per gl. l. cū filius. §. fi. ī. de uer. ob. & l. si quis pro eo. in prin. ī. de fideiuſ. & tamen constat q fideiussor nō potest accipi in aliā rem, quam principalis. l. si ita. & l. Græcè. §. illud. ī. de fideiuſ. Prætereà, licet interesse ueniat iure actionis, potest etiam dici de alio respectu, quod ueniat iudicis officio, ut dicam. Prætereà sententia potest ferri secundū conuentionem partium. l. si conue
7 nerit. ī. de re iudic. Sed quando pars negat se uelle dare rē, uidetur uelle condemnari ad interesse, meritò poterit ād hoc condemnari, quasi uelit. Vnde ista practica potest sustineri, sed huic legi non congruit. Secundus modus † practicandi est, q postquā est uēditor in mora tradendi rē principaliter, & directò formetur libellus ad interesse. Casus est hic, & in d. l. si traditio. C. eo. & ī. de re iu. l. si quis ab alio. Et ista est ueriſsima practica, sed contra eam facit ī. de uer. ob. l. si seruum. §. fin. Glo. nō soluit. Tu dic q ibi loquitur in obligationib. dandi, in quib. non succedit obligatio ad interesse in contractib. innominatis, hic uero in obligatione rē tradi. Tenetur enim uenditor rem tradere, non dare em-
8 ptori. l. ex empto. in prin. ī. eo. unde ista practica est ueriſsima. Tertia † practica est, q libellus formetur sic, peto te cōdemnari ad rem, & si rem non tradas, peto interesse, & hoc tutius est, secundū gl. & istam tenēt doct. l. si traditio. C. eo. Sed And. de pisis, in l. si insulam. ī. de uer. ob. tenebat cont. quia cum utrunq; ueniat iure actionis, debet actor eligere, l. quod in hærede. §. eligere. s̄. de trib. Istas tres practicas tangit gl. in l. ij. §. item si in facto. ī. de uer. ob. ego examino multum pulchrè, in l. stipulationes non diuiduntur. ī. de uer. ob.
9 & sustineo istam tertiam practicam. Pro † cuius declaratio
c ne ē uidendū, [c] q licet post moram succedat obligatio ad interesse, qualiter succedat, an quod secunda tollat primā, an uerò copulatiuè, ita q utraq; cōpetat, & utrunq; posit peti, an alternatiuè, ita qđ altera tantū cōpetat, & altera tā tùm posit peti. Quod una non mouet, seu tollat aliam, p batur in l. si quis à socio. s̄. pro soc. & l. prædia. ī. eo. quæ ll. ēt uolunt, q istæ actiones non danť copulatiuè, quia eatenꝰ tollitur una, quatenus per aliam exigitur. Hoc apparet in l. si insulam. ī. de uer. ob. ubi si mora circa rem purgatur, tollitur obligatio interesse. Gl. respon. ad quandam rationem factam per Mar. dicit quòd obligatio succedit ad interesse alternatiuè, quod no. prout in gloſſ. habetur, alternatiuè, alij habent copulatiuè, & sic uidetur ratio do. And. de Pisis uera, q non procederet libellus prædictus. Ideo doc. l. j. C. de sen. quæ pro eo q interest, tenent q obligatio ad interesse, nec copulatiuè, nec alternatiuè succedit, sed solutè. Istud nihil est dicere, quia soluta semper resoluitur in copulatiuam, uel disiunctiuam. ī. de uer. fig. l. fæpè. & l. alienationis. in fi. e. ti. & Dy. in c. in alternatiuis. ex. de rè. iur. li. vj. & ideo tenet gl. istam, s. q obligatio succedit alternatiuè. Sed est aduertendū, quòd alternatiua aliquādo cadit inter res debitas, tunc in dubio est electio debitoris, ī. plerumq;.

plerumq;. in fin. ī. de iur. dot. Quandoq; cadit alternatio in ter actiones, seu obligationes, tunc electio est actoris, l. qđ in hærede. §. eligere. s̄. de tribu. & l. cū filius. §. uarijs. ī. de l. ij. Pōt ergo actor eligere qđ uult, uel petere rem, uel interesse. Sed est aduertendum, q licet actor petat principaliter rem, habet reus facultatē soluendi interesse, & se liberādi eo casu, quo nō pōt præcisè cōpelli ad rē tradendā, ut ī. dicā. Licet ergo utrūq; sit principaliter in obligatione, si quālibet obligationē respicis p se, tñ si respicis obligationē, de re credēda solummodò, ē eius cōditionis q rei traditio ē in obligatione, & in solutione interesse, l. si quis ab alio. in fin. ī. de re iud. Sicut dicimus in actione noxali, in qua quātitas est in obligatione, noxæ deditio in solutione, l. miles. §. decē. de re iudi. Cū igitur hoc sibi apparet q, pcedit iste libellus, peto te cōdemnari ad rē, & si rē non dederis, peto interesse. Non enim, ppono duas actiones, sed unā tantū, scilicet illā quæ ad rē cōpetit, dādo tibi facultatē soluēdi interesse, sicut & lex cōcedit, & sic, pcedit practica ista. Sed tūc quæro
10 qualiter formabitur sententia? Et † nūc redeo ad princip. gl. & quæro utrū ferant duæ sniæ, sicut in arbitrarijs, una de re tradēda, alia de interesse, an una tantūr ℞. gl. q una tantū, cū hic nō reperiat, q duæ ferant. Vide istā gl. & tene menti, nā ista est uera determinatio, s. q una tm̄ feratur. Rō, qa actiones arbitrariæ dicunť, ppter iudicis arbitriū, qđ succedit, ppter cōtemptū, nō ex natura ipsius actiōis, & ideò est necesse q primò feratur sententia, cui nō pareat, ppter qđ succedit arbitriū, seu officiū iudicis. l. si cū exceptione. §. in hac. s̄. quod metus cau. & dixi tibi in l. in actionibus. s̄. de in litē iuran. & l. qui restituere. in fin. s̄. de rei uen. Sed in iudicijs bonæfidei, interesse uenit iure actionis, & eo ipso qđ uēditor ē in mora, succedit obligatio ad interesse, ideò nō est necesse q ferant duæ sniæ. & hāc glo. no. quā ego nescio alibi. In eo tñ qđ gl. dicit, q una tm̄ snia ferat, scilicet ad interesse, licet hoc posset esse uerum, sm ea quæ dixi, nō tñ est necesse. Pōt enim ferre sententiā de re tradenda, & tñ reus liberabitur soluēdo interesse. Ratio, quia cū interesse sit in solutione, ex dispositione legis, ut dictū est, ista facultas soluēdi pōt esse etiā post sententiā, l. itē uenitūr. §. cū prædixim⁹. s̄. de petit. hær. Ista dixi plenius in l. stipulationes nō diuiduntur. ī. de uer. ob. Venio ad ordinē gl. & quæro quid si ex
11 eo, q res nō traditur, incipit interesse mea in quinq; in principio, posteà in alijs quinq;, & dic, ut in gl. No. istā † gl. quæ tenet, q licet interesse principale ueniat in obligatione, uenit etiā officio iudicis, post lit. cōtest. cū incepit esse in mora, ut si quis ageret ad rē nulla mora præcedēte, cū mora incipiat post litē contest. & sic incipiat interesse deberi, & hoc uenit officio iudicis, ut suprà tetigi circa primā practicam, dixi etiam circa tertiam. Sed est aduertendū, quia uideť q titulus istius quæstionis non procedat. Nam statim cū qs est in mora tradendi, cōmittitur interesse ad totū ualorem rei, ut hic in tex. Nō ergo pōt dici q ab initio interest in quinque, posteà in alijs quinq;, quia ab initio interest in totū, & puto q hoc sit uerū, si loquimur de interesse, qa res nō traditur, qa totū ab initio cōmittiť. Sed si loquimur de interesse circa rem, de quo loquitur l. ex empto. §. fin. ī. eo. qui dicit, q ab initio committitur in minus, loquitur glo. quando fuit in mora cauēdi, & similium, non quādo fuit in mo
12 ra tradendi. † Item quæro, utrùm uenditor[d] posit præcisè
d compelli ad rē tradendam. Mar. q sic, si eam habet. Io. cōt. & respondet ad iura Mar. uide glo. quæ uideť hic inclinare in opinionē Bulg. & Io. & p op. Io. uideť casus in l. si iactū. in fin. ī. eo. sed Instit. de empt. §. pretiū. tenet opin. Mar. quā sequitur Dy. l. stipulationes nō diuiduntur. in distinctione magna. ī. de uerb. ob. & doct. l. si traditio. C. eo. mihi uideťur ipsa ueritas, intelligendo, ut infrà dicam. Pro cuius euidentia debes scire, q quādo est in obligatione, rē dari, ex cōtractu nominato quis præcisè cōpellitur, l. ubi aūt nō apparet. in fin. ī. de uerb. ob. quicquid dicat Io. hic, respondendo ad illam l. In obligationibus autem facti, quis non compellitur præcisè, sed liberatur soluendo interesse, l. si quis ab alio. ī. de re iud. & l. stipulationes non diuiduntur. uer.
13 Celsus. ī. de uer. ob. Modò obligatio qua † tenetur uēditor, est quædam obligatio participialis, quæ partem capit de natura obligationis faciendi, & partem de natura obligationis dandi, sicut dicimus in grammatica, quod participium capit partem de nomine, partem de uerbo. Ita hic obligatio capit partē de uno, & partem de alio. Cùm enim tradit rem, debet eam facere accipientis, si est dominus, & sic sentit de natura obligationibus dādi. Si non est dominus, debet transferre usucapiendi cōdictionem, l. ex empto. in prin. ī. eo. & hoc est quod dicit tex. in l. in conuentionali. ab. in fin. ī. de uerb. ob. ubi dicit q obligatio, rem tradi, ex contractu uenditionis non continet nudū factum, sed causam bonorū, id est, proprietatem, uel usucapiendi cōdictionē. Ita intelligit gl. l. iij. §. j. ī. eo. in gl. super uer. continetur. Hoc etiā tenet glo. s̄. si cert. pet. l. certi cōdictio. in j. gl. magna. ubi dicit q uenditor nō tenetur ad uerū factū. Cū igitur ista obligatio sit participialis, eligitur quædā media uia, ut si habet rem, cogitur præcisè tradere, & in hoc sapit naturā obligationis dandi, si eam non habeat, liberatur soluendo interesse, & in hoc sapit naturam obligationis faciendi. Sed si rē tradis, esset in obligatione ex alia causa, quàm emptionis, tūc in distinctè liberaretur soluēdo interesse. l. si fundū certa. ī. de uerb. ob. & l. stipulationes nō diuiduntť. in prin. eo. tit. Istud plenè examinaui, in d. l. stipulationes non diui-
14 duntur. † Quærit gl. quid si in prima causa [e] fuit ad interes-
e se condemnatus, quia non dabat, appellauit, an in causa appellationis liberaretur soluendo rem? gl. dicit q sic, qa non uidetur pronunciatum. l. j. in fin. ī. ad turpill. & illud quod glo. dicit, an sit uerum, apparet ex practicis s̄. datis, Aut enim ego petij rē simpliciter, aut petij rē, & si non daret tūc, petij interesse. Et procedit ista glo. quia quandocunq; illud quod petitur, offeratur usq; ad sententiā, reus liberatur, ut Inst. de perpe. & tēp. act. in fi. & in l. si reus. s̄. de procu. sed appellatio extinguit pronunciatum, ergo, &c. ut hic in glo. Sed sm ij. practicam, quando interesse petitur præcisè, non procedit ista gl. quia tunc licet offerre rē usq; ad lit. cō-
testť. non postť. l. si insulam. ī. de uer. ob. sed appellatio extinguit sententiam, seu suspendit pronunciatū, & reducit omnia ad litis contestť. effectum ante lit. contestť. nō extinguit, l. ita demum. C. de proc. ergo nec in causa appellationis poterit offeri, sicut nec in principali, Quærit gl. quid econuer-
15 so, † utrùm emptor præcisè compellatur ad pretium? Dicit gl. q idē qđ in uēditore. Istud est nouū dicere, & dico q est simpliciter falsum. Nam uēditor, quia tenetur ad speciē, liberatur rem tradendo, emptor quia teneť ad genus, debet pretium facere accipientis, l. ex empto. in prin. ī. eo. sed in obligationibus dandi quis præcisè compellitur dare, l. ubi aūt. in fi. de uer. ob. ergo & hic. Prætereà aut tu dices, q emptor teneatur ad interesse, quod est circa rē, & hoc ē falsum, quia nō cadit interesse circa rē, l. numis. s̄. de in lit. iur. Aut intelligis de interesse extra rē, & illud nō ē de quo ista l. loquiť. Prætereà ℈ nō facientē nō habeť rō interesse extra rē, sed ℈ malefacientē, l. si sterilis. §. cū per uenditorē. ī. e. l. Iul. in prin. ī. eo. dicendū est ergo emptorē præcisè compelli ad dandum. Venio ad sequentem gl. dicitur hic, q istud interesse excedit quandoq; pretium commune, & conuentum.
f Quæro, quid [f] si emptor uult pretium commune, † & nō in
16 teresse? Azo in summa, C. de sen. quæ pro eo quod interest. tenet qđ hoc non posit. In cont. gl. de rei uend. l. q si possessor. & istud est uerū, quia casus est ibi. Sí autem non uult interesse singulare, sed commune auditur, uide gl. istā. Venio ad ij. gl. pro cuius declaratione primò esset uidendū, quid sit interesse. Secundò quotuplex sit interesse. Item de natura interesse circa rem & extra rem. Item de natura interesse singularis & communis interesse, quod consistit in damno & in lucro, dixi in l. j. C. de sen. quæ pro eo qđ interest. & ibi multa noua dixi, &c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Si res. Circā materiā l. j. quō exequēda sit fiūa, qua pronunciatū est rē tradi debere, si tradi nō posit, et an sit exequēda super interesse, Ro. cōs. cclxx. & cclxxxj. ubi etiā ponit, an ualeat sententia, in qua cōdemnatus est aliquis ad restitutionē rei, si extat, & si nō extat, ad æstimationē. uide in prin. huius l. Cast. hic quærit aliqua utilia, ultra Bar. hic.

Prin.

b Prin.Quæro qualiter emptor petens sibi rem tradi,debeat libellare?Bal.l. si traditio.C.e.Et ad istam primam practicam uide in simili glo.no. & ibi Bal.& doct.l.si quando.in gl.fin.de leg.j.& Bal.l.j.C.de his quæ pœn. no. Adde quod libellus iste procedit,Peto rem,& si non tradas,interesse peto, Bal.consl.lxxxviij.iiij.lib.

c Videndum.Bar.d.l.stipulationes non diuiduntur.in q.quinta.ℨ.de uer.ob. Adde tamen in hoc,q, in obligationibus facti,succedat obligatio ad interesse,in tantum quod ipsum interesse,est in actione,& petitione, quod uidetur probari hic, & in l. fin. & ibi Bar.l.ſ si quis in ius uoca. non ierit. Et hanc partem ubiq; tenet Bar.maximè in l.stipulationes non diuiduntur. §. Celsus.licet glo.teneat cont.in l.si quis ab alio.de re iu.sed Ang.d.l.fin.concordando uidetur distinguere,an quis posit præcisè compelli ad factum,ui delicet in casu in quo sit electa industria personæ,secundum id quod habetur in l.j.§.ne autem.C.de cad.toll.Bar. d.l. stipulationes non diuiduntur. viij.q.opin.Mar.sequitur Bal.cons.cxiij.lib.iij.

d P.PAV.P.Venditor. Bar. & omnes,in l.stipulationes non diuiduntur. de uer.ob.gl.& omnes,in §.prætium.Inst. de emp.& uend.in l.contractus.C. de fid.inst.l.j.C.de senten.quæ pro eo quod inter.ubi dicit Bal. communem esse opinionem,q, non cogatur præcisè tradere,nisi quando potest cõmodè tradere,id est, quãdo res non est subiecta euictioni,& opini.Mar. est q, cogatur præcisè,si habet eam, secus si non habeat,sequitur cõmuniter Imd.l.stipulationes non diuiduntur. & ibi etiam alij, & Fel.c.cùm Io. ext.de fid.inst.Item adde,q, quando de uenditione est factum publicum instrumẽtum,tenetur uenditor præcise.Bal.l.j.in uer.sed pone.Moder.d.l.stipulationes non diuiduntur.Item ad reg.q, quis non cogatur præcisè facere. Sed ueritas uidetur pendere ab illo passu,q, ex sententia posit quis præcisè cogi, de quo in l.qui restituere.de rei uendic.quia Bal.ibi mouetur solũ ista ratione,& in hoc Alex.d.l.stipulationes non diuiduntur.tenet oppositum,respondendo ad l.qui restituere.Ideò corruente fundamento,corruet decisio. Considera,quia etiã Moder.Senenses in d.l.stipulationes.non firmant istud dictum Bal,& pro eo allegat Ang.l.is cui.ff. de cessio. bon. ubi quis potest præcisè cogi,dum dicit,q, non habet locum cessio bonorum,ubi quis potest præcisè cogi.Et ponit exemplum in debitore,per instrumentum guarentigiatum,sed Ang.parum facit,quia præsupponit,q, de hoc extaret statutũ, ut per eum,aduerte tamen quia quicquid sit,in alia obligatione, facti proueniente ex sententia,condemnatus ex contractu uenditionis ad tradendũ, potest præcisè cogi,gl.d.l.qui restituere.quam ibi no.Bal.& Ang.ibi dicit, per eam limitari omnia iura mundi.Et istud probatur ibi in tex.in fin.Ideò stante fundamento Bal.militaret eius decisio de instrumento, quod indistincte præcisè cogatur.Et uide pro decisione Bal.& Are.in l.si seruum.§. fin. ff.de uer.ob.

e Causa.Et sic not.hic ex ista gl.if.ad fi.q, potest mora purgari in causa appellationis, nam si tu fuisti in mora,in renuntiando liti, ante conclusionem in causa,potes renunciare appellationi, Cy.& Ray.l.alia.C.de his qui. ut indi.per l.qui cum maior.§.accusasse.de bo.lib.& prob.gl.licet Bar.solus gl. reprehendat,& aliter loquatur q̃ loquuntur Ray.& Cy.qui dicunt,q, potest mora purgari in causa appellationis,si eam reus non purgauit in causa prin.scilicet quo ad euitandam pœnam legalem,prout loquitur d.l.alia. & l.post legatum.ℨ.de his quib.ut indig.in prin.nam à lege imponitur pœna perditionis relicti in testamento,si ille cui relictum est in testamento, accusat testamentum de falso,& persistit in accusatione falsi,usq; ad sententiam, renuntiando liti, uel donec sit conclusum in causa,remedium est,dicit Cy.& Ray.ibi,q, patiatur ille qui accusatur testamentum de falso, sententiam contra se ferri,deinde appellet,& antequàm perueniatur ad sententiã in causa appellationis,uel concludatur in causa, renuntiet illi accusationi, quia tunc purgabit pœnam in causa appellationis, & sic non perdet relictum,l.qui cùm maior.§.accusasse.ℨ.de bo.lib.& cum Cy.& Ray. concordat Bal.& Ful.ibi,& Bal.c.j.§.porrò.ad fin.tit.quæ sunt prima causa bene ficij amitt.& Pau.d.l.alia.ibi dicam.

f POMA.Quid.Ang.Are.& ibi Ias.§.actiones.Inst.de act.

1 Actione ex empto agitur de omnibus quæ dolosè fiunt.
2 Venditor tenetur de seruitute,si sciuit,& non monuit emptorem,licet dixerit se nolle de seruitute teneri.
3 Certus qui est,quando debeat certificari.

§. VENDITOR.Qui celat qualitatẽ, per quam rei cõditio fit deterior, hac actione ad interesse tenetur emptori,si fuit ignorans,secus si fuit sciens. a Primò ponit dictũ, & rationẽ dicti. Secũdò declarat quid est celare,ponendo circa hoc tres casus.Tertiò declarat rationem dicti. Quartò declarat quandã exceptionem positã in dicto, s.si emptor sciuerit.Secunda ibi,sed scire. Tertia ibi,& generali ter.Quarta ibi, hæc ita uera sunt.No.† q, de omnibus quæ dolosè fiũt,potest agi hac actione.No. in uer. sed & si,appo-
2 nas.† q, licet b uenditor dicat se de seruitute nolle teneri, tñ
b tenetur si sciuit,& non monuit emptorẽ ignorantẽ.Idem in eo,qui apposuit pactum,quod de euictione tenetur, ℨ. eo. l.tenetur.§.fin.quod est no.& est aduertendum, quod tunc formabitur libellus sic, Peto te cõdemnari, quia sciuisti & celasti. & datur ista actio ad interesse, l. qđ ad seruitutes. ℨ. de euict.& sic habes iam duo capita actionis ex empto.Vnde,si res uendita non tradatur,ut in prin. Aliud si rei qua-
3 litas celatur,ut hic. Vltimò no.† q, qui certus est c &c. ut ex.
c de reg.iur.in vj.c.eum qui certus.Ad istud opp.glo.l.denũtiasse. in prin. ℨ. de adult.& nõ sol.Dy.d.c. cũ eũ qui certus.
d soluit,& non bene.Tu dic,q, quandoq; d denuntiatio fit solùm ad certificandum aliquem,non ad alium finem,& sic tunc ille qui certus est,certiorari nõ debet,ut hic cum simi. Quandoq; denuntiatio fit ad alium finem,s.ut incitetur ille,cui fit denuntiatio ad aliquid faciendum,ut si uolo denuntiare uenditori, quod mihi mouetur lis, ut ueniat ad me defendendum,tunc dico q, etiam si certus est, nihilominus debet ei denuntiari quod defendat. l. qui absentẽ.ff.de proc.& ibi dixi.Casus est in d.l.denuntiasse.in prin. Opp.gl.ℨ.eo.l.quæro.Sol.ut in gl.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Sciens.Adde quod si quis sciat alterum habere dominium directum in re sibi promissa,& quod promissor promittat illam rem pleno iure dari,non intelligitur de dominio directo, q, sciebat esse alterius. Com. consl.clxxxiij.incipien.dominus consignorus.post medium.uide quæ habes in materia, q, certus non debeat certiorari,in Bertach.uerb.certus. & in uer.notificatio.

b POMA.Licet.Barb.consl.lvj.in secundo uol.Are.§.prætorũ quoq;.Inst.de iur.nat.Alex.cons.xcv.uol.v.

c Est.Bal.j.si de feu.nasallus ab aliquo fuerit interpellatus. Bar. l.emptor. C. de euic.

d POMA.Quandoq;.Alex.l.ij.§.j.ℨ.sol.mat.

LEX II.

SI EMPTIONE.Si non reperitur mensura dicta, uẽditor tenetur.Et istud est tertium caput actionis ex em
a pto,si fundus nõ præstatur a sub ea mẽsura,sub qua dictum est,nec est necesse,qđ uenditor fuerit in dolo,sed sufficit q, nõ præsteẽ modus dictus,seu mẽsura uera. Sed posset fortè dici,q, istud est idẽ,q, si res uendita nõ tradatur,qa nõ traditur pars rei,scilicet illud qđ deficit.sed plus placet q, sit caput seperatũ ab illo, qa tota res tradiẽ, de qua fuit dictum,licet mensura non reperiatur.

ADDITIO.

d Præstatur.ℨ.eo.l.Iul.§. si Titius. & l.qui fundum. §. qui agrum.ℨ.de cont. emp.gl.l.si seruum.§.si modus.ℨ.eo.facit ℨ.eo.l.quæro.et dixi,d.§.si Titius. Old.cons.cxcviij.Cast.cons.cccIxxvij.

1 Possessio dicitur tradi uacua, licet in fundo constituta sit seruitus itineris, uel actus,libera autem tradi non dicitur.

a §. VACVA. a Possessio rei uenditæ debet tradi uacua, quæ à nemine detineatur, uel possideatur.Iste §. uenit ad declarationẽ primi capitis,si res uendita nõ tradaẽ, declarat enim qualiter debeat tradi.Opp.ℨ. de contrahen. emp.l.si cũ fundũ.in prin.Sol.ut ibi,quia ab initio fuit tradita uacua possessio propter qđ fuit ab initio liberatus,
1 no.in l.ab emptione.in gl.magna.ℨ.de pac.Quæro † & ista
b q.habui de facto, b alicui debetur in fundo seruitus itineris,uel actus,utrũ ex hoc dicatur possessio tradita,non uacua.R. q. nõ,si eã hoc esset, ageret emptor ad interesse tota le,quasi res tradita nõ sit,ut ℨ.eo.l.j.in prin.& ℨ. l.px. in pri. quod tñ non est uerũ,sed agiẽ solũ ad interesse,quia debet seruitutẽ,ℨ.l.px.§.fi.ℨ.de euict.l.qđ seruitutes.de leg.ij.l.Mę
c uius.§.fundo.sed si in instrumẽto esset dictũ c,præsiit tradere possessionẽ liberã,uacuã & expeditã d,ut hodie dicit cõ
d muniter,tũc fateor q, possessio nõ dicitur tradita libera,d. l.q, ad seruitutes.ℨ.de euic.& l.uim facit.in fi.ℨ.de ui & ui ar. Probatur per rationẽ,Cõtra eũ qui asserit seruitutẽ sibi deberi,daẽ interdictũ uti possidetis.l.si duo. §.itẽ uideamus. ℨ.uti possi,ergo apparet q, turbet me in possessione,& sic non habeo possessionem liberam &c.

ADDI-

ADDITIO.

a Vacua.Aret.§.actionum.instit.de act.& quæ dicatur uacua possessio, & quò uenditor tenetur tradere,Fel.c.cùm Io.de fi.inst.Item quomodo dicantur res liberè tradi, Ias.remissiuè in l.si pro fundo. C.de transact. Et quando promissum est de tradendo rem liberam. sufficiat tradere etiam si seruiat,Aret.l.fundi.in j.col.de acq.possess.Aduerte tamẽ, quia uacua possessio non requiritur ad translationẽ dominij, gl.Bar.& Bal. l.cùm res. C.de prob.facit bene præsumi translationẽ dominij,Bal.ibi,& ibi per eũ quatenus probetur possessio uacua.& Bal.l.Celsus.de usu.

b Facto.Bar.l.Mœuius.§.fundo.de leg.ij.et in l.uim facit.de ui & ui ar.Ang. l.in conuentionalibus.§.si quis uacuam.ℨ.de uer.ob.Bal.l.fi. C.de pact. inter emp.& in l.Celsus.de usuc.gl.c.cum Io.in gl.ij.eẋ.de fid.inst.

c Dictum. Quid de pacifica possessione, Pau. de Leaza. & Io.de Ligna. in cle.gratia.de resc.Et ad id quod hic dicitur de uacua possessione,Bar.l.ẋx. §.j.ℨ.eo.Bal.l.si plures.C.de cond.inser.& ibi etiã quid de promittẽte possessionẽ plenam.Et quid sit possessio uacua,gl.& doc.l.fi.C.unde ui.in uer. uacua.et no.q, possessio interdũ dicitur plena,interdũ semiplena,& interdum uacua,& hoc ultimũ contingit trib.mod.de quo uide gl.inst.de usuc. §.q, autem.in uer.loci uacantis.cũ seq.& declara ut ibi,quæ gl.non est aliBi,secundũ Ang.l.si me in uacuam.ℨ.de acq.poss.gl.l.si improba possessio.C.de acq.poss.& per istũ §.dicimus,in uers. mores ciuitatis, q, per statutum ciuitatis potest alienatio & translatio dominij prohiberi, l.dudum. & ibi Bar.C.de contrahen.emp.Bar. & alij, l.filiusfa. §.diui.uer. de leg.j. Bar.l.in his.C.de præ.& omni.re.nauicula.lib.x.ubi respondet ad illam l. quæ uidebatur facere in cõt.& Bar.l.fi.C.de sac.ecc. cum si.sicut uidemus hodie in multis partibus Italiæ statuta,q, non possunt locatores uẽdere fundum,uel domum locatã,nisi prius requisierit cõductores. Nam operantur talia uerba statuti,q, etiam secuta traditione,extra contractum non transferatur dominium,nisi facta denunciatione.Bar.l.cùm lex.ff.de fideiuf.& l.si ita quis.§.ea l.de uer.ob.in uer.quæro utrũ prohibitio. & in l. uniuersi. C.de preci.imp.offer.adde quæ dicatur possessio uacua, & quæ libera, Ca.l.cùm res.C.de prob.Bar.l.Mœuius. §.fundo.de leg.ij.& si quis uendit pedagium liberum,quietũ & pacificum,qualiter debeat intelligi? Bal.cõs. clxxxij.& an transferatur dominium rerum uenditarũ contra statutum, Cast.cons.cccxxviij.

d POMA.Expeditam.Et de dictione liberum, Alex.l.si pro fundo. in princ. C.de transact.Pan.cons.iij.in ij.uol.

LEX III.

1 Si euincitur fundus iure possessionis,non potest agi de euictione.
2 Sumptus litis qui promisit reficere qui fierent in re,an intelligatur,siue detur circa rem,siue circa possessionem.

a RATIO. a Aliàs,L.datio.non uidetur tradita possessio,quæ auocari non potest.& similiter tendit ad declarationem primi cap.si res uendita non tradatur.
1 No.† q, si fundus euincitur iure possessionis,nõ potest agi
b de euictiõe, b siue agaẽ actiõe ex empto,siue ex stipulatiõe de euictione,sed debet agi ex empto, quasi re non tradita. Opp.gl.de l.Iulianus.§.possessionẽ.ℨ.eo. Dic ut in gl.ibi,& propter prædicta semper apponitur in instrumẽtis,q, promittitur duplũ nomine euictionis,siue euincatur iure possessiõis,siue iure proprietatis.Sed quæro,pone quod ego
2 † promisi tibi reficere sumptus c litis, qui fierent in illa re,
c an intelligatur de lite circa possessionẽ,an de lite circa proprietatem? Gl.l.uenditores. ℨ.de uerb.ob.dicit q, in dubio intelligitur circa proprietatem,non de lite circa possessiõnem, d dic ut ibi dixi,&c.

ADDITIO.

a Ratio.Quid autẽ si emptor expulsus agat interdicto unde ui,uel rei uendicatione,& succumbit,an agat de euictione,Bal.post gl.l.fi.ℨ.eo.

b Euictione.Bal.l.j.de per.& cõ.rei uend.adde quod si suspicatus est se posse repelli,an aget de euictio.Ang.cons.clxxvij.

c Sumptus.Bal.l.j.C.de peri.& cõ.rei uẽd.Raph.hic simpliciter trãsit cũ Bar.

d Possessionem.Cont.Bar.d.l.uenditores.Bar.& Moder.l.stipulatio ista.§.si quis fortè.de uer.ob.& gl.de hoc in l.uenditores.licet Bar.ibi eam reprobet, & sic uideatur tenere cõt.Sed illam gl.& doctri.Bar.hic sequitur Bal. & Sal.l.j.in fi.C.de peri.& com.rei uend.sed multùm ob.contra hanc doctri.Bar.tex.d.§.si quis fortè.ubi si promitto tibi habere licere talem rem à me tibi uenditam.& moueo tibi controuersiam,etiam in sola possessione rei,committitur stipulatio ad interesse,uel ad pœnam,sed respondetur ibi per mod.adde dictis Bar.Bal.cons.iij.ij.lib.

Bar.super ff.uet.

1 Stipulatur fundum tradi,intelligitur,scilicet,uacuum & à nemine detentum uel possessum.
2 Restituere qui debet castrum,non dicitur restituere uacuum,si in eo facit fortilitium,licet in solo proprio.
3 Vacuam possessionem tradi,in stipulatione non ueniunt fructus.

§. SI EMPTOR. In stipulatione, uacuam possessionem tradi,non ueniunt fructus à tẽpore moræ, sed ue-
1 niunt in actione ex empto.No.q, qui † stipulatur fundum tradi,intelligit,s.uacuũ, & à nemine detentũ, uel pos-
2 sessum,& sic facit ad q.In † capitulis pacis,pmisit una pars alij restituere quoddam castrum,in illo castro detentator facit quoddam fortilitium in suo territorio proprio,deinde dicit alteri,uenias & habeas tibi castrum, sed ego uolo mihi retinere fortilitium,certè non potest hoc dicere,quia
a debet restituere uacuam possessionẽ. a Sed non dicitur re-
b stituere b uacuam possessionẽ,si tenet sibi fortilitiũ, ut hic,
3 & eẋ.de restit.spo.c.pisanis.Secundò no. † q, in stipulatione,uacuam possessionem tradi,fructus nõ ueniunt. Opp.
c l.si stipulatus. c in prin.ℨ.de usur.Sol.Ibi duo dixit,s.rẽ dari, & uacuam possessionem tradi,hic unum tantùm.Opp.l.si fundum.ℨ.de uer.ob.Sol.gl.optimè,ibi uenit interesse,non fructus.Intellige in stipulatione,fundum tradi,uenit interesse à tempore moræ,nõ fructus tanquã interesse, l.contra-
d ria,& est differentia,quia quando fructus ueniunt d ut fructus,petiẽ quicquid est perceptũ. Fortè est quidã rusticus, qui optimè laborauit,& multos fructus collegit,ego autẽ percepissem pauciores,unde si peto fructus,ut fructus, ueniũt omnes,si ut interesse,ueniũt quatenus interest mea. De quo uide in l.uideamus.§.si actionẽ.ℨ.de usur. Opp.gl.l.in cõuentionalib.in fi.ℨ.de uer.ob.Sol.ut in gl. Item opp.l.uideamus.§.si in actionem.ℨ.de usur.Sol.hic,ante lit.cõte.&c.

ADDITIO.

a Possessionem.Imo. Ang.& Mod.l.in conuentionalibus. §.si quis uacuam. de uerb.ob.

b Restituere.Bar.l.si.C.de pac.inter emp.Ro.cons.ccccliij.

c L.si stipulatus.Adde Bal.in l.fructus.C.eod.

d Veniunt.Bald.l.si traditio.x. q.C.eo.& Bar.l.si filius.de uer.ob. & in d.§. si actionem.

§. SI ITER. In incorporalib. patientia est pro traditione.h.d.& uenit ad declarationem primi capitis,&c.

1 Aestimatio quanti plurimi à quo tempore ueniat.
2 Locus utilior actori à tempore moræ inspicitur.

§. SI PER VENDITOREM. Venditor teneẽ quãti plurimi res fuerit à tempore moræ.Item quo loco plu-
rimi fuerit,idem ecõuerso,si emptor fuerit in mora.h.
d.& uenit ad declarationẽ primi capitis,si res uendita non
1 traditur.Opp.q, † æstimatio quãti plurimi fuit,uenit à tem
pore moræ,non à tẽpore quanti plurimi fuit,ℨ.si cer. pet.l.
a uinum. a Sol.intelligas hic,q, uenit,s.tradẽdum. Vel dicas, uenit,i.uenditũ est,uel pone, q, tunc incœpit esse in mora. Debebat enim statim tradere,& nõ tradidit,& sic à tpe moræ habetur ratio.Qualiter autẽ super hoc debet formari libellus,no.in l.uinum. ℨ.si cer.pe. & ibi dixi. Opp.l.fructus. ℨ.de rei uend.Sol.ibi loquitur in actione reali,hic de personali.Not.ex isto uer.& quo loco,q, in libello nõ debeo inferre locum:sed sufficit q, petam te condemnari ad soluen-
2 dum,&c.Inspicitur † autem locus utilior actori b à tempo-
b re moræ.Similem uidisti in d.l.uinum.ℨ.si cer.pe.& l.fi.ℨ.de trit.No.tu iuuenis argui de tempore ad locum,&c.

ADDITIO.

a Vinum.Bar.l.ij.in prin.ff.si cer.pet.in l.j.& ibi Bal.in quarta opp. de senten.quæ pro eo quod interest.et alleg.iste §.q, dictio.denotat semper actionem.Ita probatur in hoc tex.iuncta gl.in uer.nam quod à Brundusio.l. & item.ff.de censitis.l.si ex duobus.in prin.de uer.ob.et in c.statutũ.de præb. in sexto.& no.Spec.& Io.And.tit.de curat.§.uiso.uer. item notat. & Cy. & Bal.l.j.ff.si quis cautionib.& Bal.l.caligato.C.de nup.& doct.c.frequens.de rest.spol.in sexto.& in terminis ponit Imo.l.si ex duob.in prin. de uerb.ob.

b POMA.Actori.Qualiter autem dicatur in mora,ponit gl.j.& Alex. cõs. cix.in fi.uol.v.

§. QVOD SI. Hic ponitur casus ecõuerso. No.de mora creditoris,de quo plenè dixi,l.in hac.in fi.ff.de tritic.

LEX IIII.

a SI SERVVM.[a] Antequàm res euincatur,non potest agi de euictione, sed ex empto, propter qualitatem â sciente celatam.Et sic uenit ad declarationem secundi capitis positi ff.eod.l.j.§.j.Simile in l.tenetur. §.fi.& l.seruus quem.§.fi.ff.eo.tit.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Seruum.Cæp.caut.lxxxvj.*

§. SI MODVS. Quod deficit in mensura, æstimatur respectu quantitatis mensuræ,non respectu bonitatis loci,quia quod non est,non habet bonitatem, nec malitiam,& hoc uenit ad declarationẽ tertij capitis positi in l.ij.in prin.ff.eo.tit.&c.

LEX V.

1 *Condemnatus ad locandum ex compromisso pœnali,si locat,& deindè locationi contraueniat,an ab alia obligatione prima sit liberatus.*

a SI HAERES.[a] Si uenditio fiat ex necessitate præcedentis actionis, actio ex eo cõtractu competit cum effectu,nisi per errorẽ facta fuerit.Quæro,aliquis † uigore cuiusdam[b] cõpromissi,in quo erat magna pœna,damnatus & grauatus fuit locare quendam fundũ,quem locauit,& in cõtractu locationis nulla fuit pœna apposita, uel modica,posteà uenit contra locationẽ,quærit utrũ possit agi ad pœnã in cõpromisso appositã,an uerò ab alia obligatione sit liberatus eo ipso quod locauit.Et quod possit agi,& nõ sit liberatus,uidetur casus hic,cp licet uendat,nõ est liberatus.ff.de arb.l.inter castellianum.sed in cont.est.l. in numerationibus.in fin.ff.de sol. Ad istam l.& similes,respõde ut dixi in l.si fideiussor.§.fi.de leg.j.& istam q.habui de facto in ciuitate nostra,&c.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Hæres.Fran.Are.cons.vj.Bal.l.fi.in iij. opp.de contrahen.emp. uer.quæro,aliquis uigore,&c.per istum tex.decidit Bal.q.in l.fi.C.de pac. inter emp.quid si tibi promisi uendere sub pœna, & uendidi, sed non tradidi,an incidam in pœnam? & uide ibi,& determinat q, non.Adde quid si promisi uendere,si habuero licentiam à tali,intra tantũ temporis, & medio tempore alij uendam,an incidam in pœnam?Bal.cons.cccx.cum duob. seq.ij.lib.*

b POMA.*Cuiusdam.Cast.cons.cxv.Ang.cons.xxxiiij.& cons.xij.Aret. cõs. vj.& cons.l.& cons.cc.*

LEX VI.

TENETVR. Ista l. uenit ad declarationem tertij capit.&c.

§. SI VENDIDI. Actio descendens ex cõtractu,competit ad ea quæ uenium in pacto incontinenti apposito.In hoc §.potes accipere quartum caput actionis ex eo contractu,quod deueniat pactum incontinenti appositum.simile ff.§.prox.

§. SI LOCVM. Tenetur uenditor, si rem faciat deteriorem,antequàm tradat.Et sic possit esse quintum caput,ad quod ista actio datur,scilicet,si res facto uenditoris efficiatur deterior.

§. SI VAS. Quod dictum est de modo agri, idem debet intelligi de mensura & pondere uasis,&c.

§. SED SI VAS. In locatione uel uenditione uasis, in dubio intelligitur,ut incorruptum præstetur. Opp. ff.commo.l.in rebus.§.item qui sciens.Sol.aliud in cõmodato,cp fit gratia recipiẽtis tantùm, aliud in empto,uel
a locato,quod fit gratia utriusq;. Quæro,ad qd teneat[a] iste qui dedit uas uitiosum,si fuit ignorans ? ℞. quanti minoris empturus fuisset emptor,l.Iul.in prin.ff.eo. Ita dicit glo. parua,quæ uidetur additio, contra istam additionem uidetur,ff.locat.l.sed addes.§.j. ubi tenetur etiam ignorãs ad interesse totale,&tex.hic in fi.dicit hoc idem in locato,cp in re uendita,& sm hoc esset speciale in uase uendito,uel locato,ut teneatur uenditor de euictione ipsius, etiam si fuerit ignorans, quod nõ est in aliis qualitatib. l.j.§.j. ff.eo.& l.si seruum.in prin.de quo dixi in l.in reb.§.item qui sciens.Dicam ff.eo.l.Iul.in prin.Et sm prædicta, iste §.uenit ad declarationẽ ij.capitis in actione ex empto positi.ff.eo.l.ij.&c.

ADDITIO.

a *Teneatur.Bar.l.j.de senten.quæ pro eo quod interest.*

§. SI TIBI. Si res euincitur facto emptoris,de euictione nõ agitur,secus si facto uẽditoris. Et est sextũ caput huius actionis,f.si res euincatur.Posset etiã dici,cp contineatur sub primo,f.si res non tradatur.

§. SI FILIVSF. Ex hoc contractu tenetur filiusf. sicut paterfa.Et hoc est in omnibus cõtractib. præterquàm in uoto & in matrimonio,&c.

§. SI DOLO. In hoc contractu uidetur tacitè permitti dolum malum abesse.Vel aliter,Dolus in hoc cõtractu cõmissus,per actionẽ ex eo cõtractu purgatur.Possumus dicere, cp ista est sexta clausula generalis, scilicet,cp dolus malus absit,nam secunda,f.si qualitas rei celetur,bene comprehenditur sub ista,sed de illa specialiter est cautum.ff.j.§.j.ff.eo.tit.

a §. SI CVM.[a] Pactum, ne quis de euictione teneatur, non prodest ei,qui scivit causam, ex qua re euinceret, & tacuit.Istum §.intelligas,si uẽditio est facta ignoranti,secus si scienti.l.j.in fi.ff.eo. Et istum §.intelligas, quod re euicta non deber agi de euictione, quia tunc obstat exceptio pacti,quo cautum est,ne eo nomine teneatur,sed debet agi actione ex empto,ex clausula doli,quia sciebat seruum alienum,& tacuit.l.seruus quem.in fi.ff.eo.&c.

ADDITIO.

a *Cum.Bal.l.j.ij.q.C.de peric.& comm.rei uend. & l.si traditio. v.q. ubi limitat dictum Bar.hic,C.eo.*

LEX VII.

1 *Mendacium circa substantiam personæ non inducit actionem empti, nisi actoris incipiat interesse.*
2 *Attributum uni,alteri acquiritur cum omnibus conditionibus cohærentibus personæ nominatæ.*
4 *Emphyteusim si accipio pro Titio & hæredibus suis,usq; ad tertiam generationem,si Titius non habuit ratum,remanet apud me,& finitur per generationem Titij,non me accipientis.*
5 *Legatum factum in testamento nullo,post mortem hæredis institui sine liberis,licet hæres non habeat hæreditatem,nõ debebitur:nisi existente conditione in persona nominati.*

a FVNDVM.[a] † Mendacium circa substantiam perso-
1 næ nõ inducit hanc actionem, nisi emptoris incipiat
2 interesse.Vel aliter,si quod † attribuitur uni, alteri acquiritur,intelligitur cũ omnib.cõditionibus personæ nominatæ cohærentibus.h.d.Et ista l.potest cõtineri sub clausula doli uniuersalis,de qua l.prox.dicit enim alterius esse usumfructum quam esset, & sic cõmisit dolum, & sic tene-
b tur ad interesse.Notabilia collige[b] ex summario.Et istam l.induco ad arg.in multas qõ.Vos habetis in l.si absentis.
3 C.si cer.pet. † cp si ego cõtraho noie alterius,
& ille ratũ non habet,acquiritur mihi ẽnti. ** *Contrahenti.*
l.si pupilli.§.si Titij seruũ.de neg.gest.cp debet intelligi,cp acquiritur mihi,sub omnibus cõditionib[b] & qualitatibus,quæ cohærent,si per-
4 sonæ noiatæ quæsitũ esset.Verbi gratia, † ac-
c cepi fundum in emphyteusim[c] pro Titio,& suis descendentibus usq; ad tertiã generationem,& pro eo solui pecuniam.Titius nõ habuit ratum, unde remanet apud me, per dictam.l.si absentis. Certè ista emphyteusis finietur,finita ista tertia generatione nomina
ti Titij, non finita mea,peristam l.& cp statim dicam. Item
5 pone,† testator[d] in testamento nullo ex causa præteritio-
d nis reliquit mihi legatum,uel fideicõmissum post mortem hæredis instituti sine liberis,hæres institutus nõ habet hæreditatẽ,quia testamentũ est nullum quò ad hæredis institutionem,sed legata & fideicõmissa remanẽt ualida, auth. ex causa

Hoc non dicit d.l.absenti.neque sequens §. si Titij. Et contra Bar.facit l. si mihi & T.l. liber homo.ij. §.fi.de uer.ob. l.Conc.B.

ex causa.C.de lib.præt.Debebit ergo illud legatũ post mortem eius,qui habet hæreditatẽ,an post mortẽ noiati Titij in testamento,si decesserit sine liberis? Certe illud legatũ,uel fideicõmissum debebit,si conditio exiterit in persona nominati.ff.de leg.ij.l.peculium.§.fi.cp no.&c.

ADDITIO.

a *Fundum.Bar.l.si quis usumfructũ.de usufru.leg.quod allegat hic Cast. qui optimè declarat hanc l.*
b *Collige.Bar.l.si mihi & Titio.de uer.ob. Bald.l.multum. C.si quis alte.uel sibi.Spec.tit.de loca.§.nunc aliqua.uer.lxx.Alex.cõs.xxiij. uol.v.& xvij. in iiij.du.eo.uo.v.& xxij.co.j.& v.uo.*
c P.PAV.P.*Emphyteusim.Alex.cons.lxxiij.in j.uo.& cõs.xxij.co.j. eo.uo.*
d *Testator.Bal.l.multum.C.si quis alteri,uel sibi.*

LEX VIII.

SI TIBI LIBERVM. Si dolus re ipsa cõmittitur,nõ ex proposito,per hanc actionẽ purgatur.No,quia alleg atur ista l.multùm no.ibi,etiam,q.d.nõ solùm actione ex empto,&c.De materia cõdictionis incerti,habes plenè in l.sed & si me putem.§.cùm inter.ff.de condic.inde.Op
a po.quæ in præfationibus dicunt,[a] in sequentibus repetita esse intelligũtur.l.item quia.ff.de pac.Si igitur conuentum erat, cp traderet prædiũ seruum,in ipsa traditione uideretur repetitum,& sic non traditur liberum. Sol.Iste contra-
b ctus fuit[b] factus ex interuallo, seu ista conditio fuit facta ex interuallo,&c.ut ibi dixi.

ADDITIO.

a *Dicuntur.L.Item quia.§.idem Iul.ff.de pac.post Bar.ibi.tex.& Bar.l.cum plures.§.locator horrei.ff.loca.& Bar.l.pacta nouissima.C.de pac.qui intelligit illum tex.in §.locator.quando ex interuallo passus fuit locator inducimargaritas,quod tũc tenetur de perditione,nõ obstante q, ante locationẽ cõuenerat se nolle,qd inducer tur,& si inducer tur,se nolle teneri.*
b POMA.*Fuit.Fel.c.cum M.uer.circa quartam.de constit.*

LEX IX.

SI IS QVI. Emptor ut tollat rem uenditam, actione ex empto conuenitur.

LEX X.

1 *Actiones diuersæ eiusdem speciei,ad diuersa competentes,possunt simul in eodem libello cumulari.*
2 *Petitum non debitum inspici debet.*
3 *Quando quis diuidit actionem,potest cogi quod totũ reducat in unum.*

1 NON EST NOVVM. Duæ actiones † eiusdem
speciei,competẽtes eidem ad diuersa,possunt & debent simul in eodem libello cumulari. Opp.de act. & ob.l.si is qui.Sol.glo.in uer.mouere põt,mirabiliter.Hic sunt plures actiones eiusdem speciei,uel generis,ibi diuersarum specierum,ut puta ex testamẽto & stipulatu, & ideò debent in diuersis libellis proponi,quod no.Opp.dicitur hic,unam esse actionẽ,cont.imò sunt duæ, quia tollit una per aliam,l.generaliter.ff.de fideiuss.& l.si res.de duob.reis. Gl.dicit,fateor quod sunt duæ,&c.sed hic debent cumulari simul causa minuendarũ litium.Contra hoc opp.de tex. qui dicit,unã quidem actionẽ. ℞. duæ sunt in ueritate,sed una appellatur propter unam petitionẽ, seu propter unũ iudicium, ut ff. pro soc.l. cum duob.§.si plures. & ibi no.& fam.ercisc.l.hæredes.§.j.& ibi etiam no.Ex prædictis apparet,quod non procedit q.gl.posita in fin.gl. quam actionẽ debeat intentare.Et dicit gl.cp potest eligere quam uult.l.si mihi & tibi.in prin.ff.de leg.j.Hoc non est uerũ,quia utracp proponitur,ut dixi.Nec ob.l.si mihi & tibi.quia ibi per electionem unius,altera tollitur,siue consumitur, quod non
a est hic.Item quæro,quid si post[a] aditam hæreditatem uult mouere hæres unam actionem tantùm, nõ eas cumulare, an potest ℞.fic,nisi excipiatur,quia una & eadem actio po
2 test diuidi.Inspicitur † enim quid petat, non quid debeat, l.cùm quædam puella.§.fi.de iur.om.iud.procedit ergo iudicium,nisi excipiatur.l.si mancipium.§.j.de euict.& quod
b ibi no. Vltimò no.ex hac l.[b] mirabiliter, cp quando † quis
3 diuidit petitionem unius,potest sibi opponi & peti, quod totum reducat in uno iudicio,quod no.&c.

ADDITIO.

a *Post.L.edita.& ibi Bar.de eden.*
b L.*Bar.l.commodato.§.duabus.ff.cõmo.& sic habes hic cum ff.no.q, quando quis agit pluribus actionibus diuersis simul,tamen reo instante cogitur facere unum libellum,& unam instantiam de omnibus prædictis actionibus,illa instantia dicitur esse diuidua.Vnde si super una actione pronuncietur,omissis alijs,ualebit sententia,Bal.& Bar.l.scire debemus. de uer.ob. Secus tamen est,ubi tam instantia,quàm actio esset una,ut promisisti mihi centum,& illa à te petij,tunc sententia lata super parte,est ipso iure nulla. l.in hoc iudicio.ff.fam.ercisc.l.apud Celsum.§.item quæritur.de exceptio. can.c.cum inter uos.ex.de re iud.& uide per apostillam antiquorum hic, in tex.Bal.l.quæ tempore.in fi.C.de rest.milit.anno.quis cogatur instante reo cumulare duas actiones.*

LEX XI.

1 *Præstare,idem est quod tradere.*
2 *Obligatio qua tenetur uenditor ad rem,est participans,f.quod contineat partem dandi & partem faciendi.*
3 *Venditor tenetur de euictione eo ipso quod uendidit, & tradidit & precium est solutum.*
4 *Obligatio,qua tenetur emptor ad precium,quæ sit.*
5 *Emptor quare tenetur ad precium tradendum,non autem uẽditor ad rem tradendam.*
6 *Promissio dandi librum pro centum, non est uenditio, sed contractus innominatus.*
7 *Clausula,uendidit,dedit,& tradidit,apposita in cõtractu, quid importat.*

a EX EMPTO.[a] Iurisconsultus præmisit quædam circa naturam actionis ex empto & uendito, nuncordi
nariè incipit tractare de natura actionis ex empto,in omnibus capitibus suis,usq; ad l.Iulianus.§.ex uẽdito.ibi tractat de natura actionis ex uẽdito,usq; ad fi.l.posteà tractat q.extraordinarias circa materiã, & breuiter.h.d. Actio ex empto competit emptori ad præmissa,& ad ea quæ uenit ex natura cõtractus,hoc est res tractatur,& de euictio-
1 ne obligetur.† No.primum significatũ istius uerbi, præstare,quod est idem,quod tradere, l.si fundum. ff.de uerb.ob.
b Secũdò no.illud quod dicebam[b] in l.j.in prin. ff.eo. quod
2 obligatio qua tenetur uenditor ad rem tradendam,† parc tim sapit de natura[c] obligationis dandi,quia tenetur da-
d re,si est dominus.Idẽ si est uenditũ genus,ut ff.dicam.[d] Item sapit partim de natura obligationis faciendi, quia si non
3 est dominus,sufficit nuda traditio.† No.cp uenditor tenetur de euictione,eo ipso quod uẽdidit & tradidit, si tamen
e precium est sibi solutum.Vltimò[e] no.† cp obligatio,qua te-
4 netur emptor ad precium,est obligatio dandi, teneẽ enim nummos facere uenditoris.Quærit gl.quæ est ratio differentiæ.† cp emptor præcisè cogitur ad preciũ dandũ, non uenditor ad dandum rem? ℞.glo.no.cp emptor tenetur ad precium in genere,& sic tenetur facere accipientis, uẽditor uerò tenetur ad speciem.Optima ratio est, ex qua dico, cp
f si uenditor teneturin genere,[f] ut puta si uẽdidi tibi decem corbes frumenti in genere,uel decem libras auri in massa pro tanta pecunia,quod etiã tenetur uẽditor ad dandũ, magis ex qualitate obligationis,quia in genere, cõ ex na-
g tura cõtractus.gl.l.si domus.§.de euictio.[g] de leg.j. l.qui cõ cubinam.§.si hæres.ff.de leg.iij.Pro hoc l. steriles. §.cùm per uenditorem.ff.eo.ibi dandum & datum.quod uerbũ denotat translationem dominij.l.pe.ff.de cond.ob cau. Item ex
6 eo quod † per hãc l.dicitur,apparet cp[h] si ego promitterem
h tibi dare librum pro centũ,non esset uenditio,quia de natura uẽditionis nõ est cp uenditor obligetur ad dandum, sed esset contractus innominatus,do ut des.l.fi.ff.de cond.
i ob causam.[i] Et ideò illa uerba,uendidit, & tradidit, & dedit,quæ apponũtur in cõctibus, illud uerbũ dedit, impro-
7 prie ponit,† f. dedit,si ipse fuit dominus,aliàs dedit, & tradidit,idem important,quãdo opponuntur super contractu uenditionis.l.fi stipulatus.ff.de usur.&c.quod no.

ADDITIO.

a *Empto.Sunt sex quæ enumerantur in his legibus,quæ debet consequi emptor ex contractu emptionis, quæ declarat Bald.l. dolum. C. de peric. & com.rei uend.*

b Dicebam.Bar.l.qui concubinam.§.si hæres.de leg.iij.Et Adde quod etiam si expresse dictũ sit,promitto tradere in oblatione generis, importet domi nium,secus in oblatione speciei.gl.iuncto tex.in l.quod delegato.uer.dare, de leg.j.Et quid si quis promisit,an in dubio intelligatur dare,uel tradere? Dicit Bal.d.l.si à substituto.§.fi.hic allegato, q. in dubio intelligatur dare. Alle.tex.no.in l.si ita.§.j. de cõt.emp. Fallit nisi esset de natura contractus, ut ueniret traditio,secundũ to.l.stipulatus.ff.de usur.& hic adde Bar.l.si domus.§.de euictione.ff.de leg.j. & quæ ibi dixi.

c P.PAV.P.Natura.Soc.l.certi condictio.in prin.ff.si cer.pet. ubi habes etiam limitationem ad hoc.

d Dicam.Si autem est uendita species,non tenetur ad dandum,sed ad tradendum ipsam,solam possessionem.Et de hoc uide in l.si rem tradi. & in l.in conuentionalibus.de uer.ob.in §.j. & in l.si à substituto. §.j. & in l.si domus.§.de euictione.de leg.j.

e POMA.Vltimò.Et sic iura uidentur magis fauere uenditori,quàm emptori.Alex.cons.xcvij.in j.col.in iij.uol.

f P.PAV.P. Genere. Iaf.l.cùm mota.in j.col. de transf.in l.naturalis.§.j.in j. not.ff.de præsc.uerb.

g Euict.Et ibi dixi post Bar.

h Quod.De natura uenditionis,Bar.l.j.C.de re.permu.

i Causam.Ibi dum dicit,dedi tibi pecuniam,ui mihi Stichum dares, illa uerba,Stichum dares,si exponerentur,i.traderes,esset emptio,sed quia stant proprie,est contractus innominatus,eò quia est promissus dari Stichus in specie,secus si in genere.l.si qs testamẽto.§.fi.de leg.j.Bal.cõs.clxvij. iij.lib.

§. REDHIBITIONEM. Actio ex empto datur quãdoq; ut res uendita redhibeatur.

a §. SI QVIS VIRGINEM.[a] Si emptor errauit ĩ qualitate rei,uenditore sciente,quam si sciuisset, non emisset,hac actione agitur ad resoluendũ ꝯctum. No.q̃ actio ex contractu datur ad resoluendũ ꝯctum,quando emptor errauit in qualitate,quam si sciuisset,nõ emisset,&c.

ADDITIO.

a Virginem.in l.si diuortio.& in l.si id quod.de uer.ob.

1 Actio ex eo contractu,quando datur ad resoluendum contractum.

2 Condictio ob causam an habeat locum in contractibus nominatis.

§. IS QVI VINA. Hæc actio datur ad resoluendum ꝯctum,quãdo hoc est actum, & pro restitutione precij seu arrharũ,quo casu cõcurrit cum cõditione ob causam.No.† actionẽ ex contractu dari ad resoluendũ ꝯctum. Regulariter cõtra,l.uenditi.C.eo.Fallit quãdo hoc est actũ expresse,ut hic,uel tacitè,ſ.prox.§.quia ibi nõ erat emptus,aliàs si sciuisset corruptã. Ita soluit tex.l.sed Celsus. §.j. de cõt.emp.Item opp.quod hæc uenditio erat rescissa solo pacto.l.ab emptione.ſ.de pac.Sol.hic agitur ad resoluendum,quatenus de facto processit, facit quod dixi tibi,de ferijs.l.j.Item opp.quia nemo cõdicit rem suam,prætereaquã fure.l.fi.usuf.quemad.ca.Sol.dic quod hic trãstulit dominium,uel condicit possessio,nõ proprietas.Opp.† qd cõdictio ob cãm nõ habet locũ in ꝯctib.noiatis.l.fi.ſ.de cõd.ob caus.Sol.hic datur pro arrha,sed arrha nõ est ꝯctus noiatus. Nec ob.quod uenit in actiõe ex empto,quia illud est uerũ, sicut cætera pacta incõtinenti apposita,nõ tamẽ quod staret de per se contractus arrhæ,&c.

ADDITIO.

1 Causam.Arrha est cõtractus innominatus,& quomodo & qua actione petatur,l.contractus.§.fi.& ibi Bal.C.de fid.inst.& in l.fin. C.quando lic.ab emp.disce.& cum Bar.hic cõcordat Ang.& Imo.l.si id quod.de uer.ob.

§. ETIAM SI. Venditor tenetur præstare seruum non esse fugitiuũ,furtis uel noxijs obligatũ.Opp.quod nõ tenetur promittere ipsum non esse furem. l.Iulianus.§. j.ĩ.eo.sol.Fateor contrarium,sed debet promittere seruum non esse obligatũ ex furto præterito,non autẽ ne faciat furtum in futurum,&c.

1 Contractus uenditionis natura uenit,ut uenditor promittat emptori habere licere.

2 Traditio rei principaliter in libello peti potest.

3 Sententia super interesse ferri potest,licet res petatur.

4 Interesse particulare,de interesse totali deducitur.

5 Executio an incontinenti fiat quando sit condemnatio contra non cauentem ad interesse.

§. ET EX EMPTO. Si non obseruetur quod debet, actio ex empto cõmittitur ad interesse totale, & de eo deducitur interesse particulare,quod præstitũ est,si soluatur in pecunia,secus si ipsa res traditur. Quod no. pro-
1 pter formã libelli,de quo dixi in l.j.ſ.eo.No.ex natura† cõ-
tractus uenire,ut uenditor promittat emptori habere licere,quorũ uerborum significationẽ plenè habes in l.stipu-
2 latio ista,habere licere.ĩ.de uer.ob.Secũdò no. † quod po-
3 test principaliter peti in libello, qd̃ tradat res. Tertiò † no. quod licet petatur traditio rei, potest fieri cõdemnatio ad
a interesse.Dixi plenè in l.j.in princ.ſ.eod.Vltimò no.[a] quod
4 de interesse totali deducitur interesse particulare. † Quæro utrũ debeat cauere cũ fideiussore,uel sine fideiussore? Dic
5 ut in gl.Itẽ quæro,† cõtra non cauentẽ ſt condemnatio ad
b interesse,utrũ fiat executio statim?Istud est difficile.[b] gl.hic uidetur dicere quod non.Cont.dicit ĩ.l.ij.de cuic.& ideò dicendũ est quod aut quis cessat propter dolum, & fit condemnatio ad duplũ,& exactio incõtinenti. d.l.ij.ĩ.de euict. & de tab.exhi.l.locũ.§.condemnatio.Aut fit absq; dolo,& tunc si ego uolo æstimationẽ eius quod interest, hoc est illius dubij euẽtus,quatenus damnificari possum, & statim fit cõdemnatio & exactio, ut hic,& fiet æstimatio hoc modo,uendidisti mihi rem dando fideiussorẽ idoneum,ista res ualet decẽ plusquã nõ dando, in illo fiet cõdemnatio, l.j.ſ.si hæres.ĩ.ad Treb.Aut ego uolo cõdemnationẽ fieri in toto,in quo damnificari possem uerè in futurũ,tunc debet differri exactio,l. in lege Aquil.si deletum.ſ. ad l.Aquil. ita debet intelligi ista gl.Vltimò quæro,quæ est ratio differentiæ inter uer.ult.& pe.istius §.ꝛ.ut colligitur ex summario, quia in uer.idem. fuit præstitum interesse.in fi.fuit præstita ista res.Vel intellige aliter ſm gl.in uer.idem, quod fuit præstita cautio,ideò nulla fit exactio,&c.

ADDITIO.

a POMA.No.Et sic iura uidentur magis fauere uenditori,quam emptori, Alex.cons.xcvij.in j.col.in iiij.uo.

b Difficile.Bar.l.si finita.§.eleganter.de dam.infec.

LEX XII.

1 Emptor quando agit contra uenditorem de euictione,etiam sententia non sequuta.

2 Defensionem non superesse quando est manifestum,an debeat denunciari uenditori,quod ueniat ad defendendum,q. sic.

3 Notorium & sententia an parificentur.

4 Notorium non eget probatione.

EMPTOREM. Qui nõ defendit rem emptã,hac actione aget,si notorium erat,ementẽ habere iustitiã.
1 Opp.l.si seruũ.in prin.ſ.e.Sol.ut in gl.† Secũdò opp.
a & uidet q̃ nõ posit[a] agi,nisi secuta sit sententia.l.at qui natura.§.cum me.ſ.de neg.gest.Sol.ista est ueritas,quod semper requirit libellus & sententia,non tamẽ habet necesse emb ptor negare ueritatẽ,[b] debet enim bonam fidem agnoscere,grauat tamen se,quia in actione de euictione, qñ agetipse cõtra uenditorẽ,habebit necesse probare. Opp.l.utiq̃. de rei uend.Sol.eo.modo.Quæro utrùm isto casu,quãdo
c est[c] manifestũ,debeat denũciari uenditori, † quod ueniat
2 ad defendendũ? gl.hic in fi.determinat quod sic,[d] & bene,
d quã uide & no.Vltimò scias [e] quod q̃dã allegãt istud prin-
e cipiũ,[f] quod † notoriũ & sniã paribus passibus ambulant.
f Sed certè hoc nõ probat hic.Nam,ut dixi,requirit etiã sen-
3 tentia in notorijs,exẽ.de appel.c.cũ sit Romana.§.j.Item no.
4 † & ad hoc etiã allegatur,qd̃ ea quæ sunt notoria,nõ egent probatione.ſ.qui satisd.cog.l.si uerò pro cõdemnato.§.j.

ADDITIO.

a Posit.Videtur uelle hoc Bar.si notorium est actorem habere iustitiam,utrũ debeat emptor omnino expectare sententiam,antequã restituat, ad hoc ut posit agere de euictione cõtra uenditorẽ.Bar.hic quod sic. sed gl.quam ibi Bar.sequitur,in d.l.at qui natura.§.cùm me absente.distinguit,Aut emptor scit,aut ignorat actorem habere iustitiam.Vide gl.& ibi Bal.l.si cùm quæstio.C.de euict.& in l.si ideò.in prin.ff.de euic.

b POMA.Veritatẽ.Adde quod etiam requiritur executio sententiæ,& Alex. cons.iiij.in j.col.in iij.uo.& cõs.lxvij.uo.iij.ubi dicit quod nõ requiritur,qd̃ emptor denũciet uenditori litẽ motã,ubi est notoriũ ipsum non habere ius.

c POMA.Est.Alex.cons.lxv.

d Sic.Cont.Imo.l.nõ solũ.§.morte.de ope.no.nunc. & uidetur hic uelle Bar. quod si notoriũ est,actorẽ habere iustitiã,debet emptor expectare sententiã,antequã restituat,ad hoc ut posit agere de euictiõe.Sed gl.est cont.d.l. utiq̃.quã ibi sequitur Bar.Nã distinguit,aut emptor scit,aut ignorat actorem habere iustitiã.Vide gl.et ibi Bal.l.si cũ quæstio.C.de euic.& in l.si eo. in prin.ff.de euic.adde an emptor debeat expectare suam,Bald.cõs.clvj.j. lib.Et an uẽditori scienti sit denũciandũ.Spec.ti.de emp.& uẽdi.§.fi.in ult. uer.dicit uẽditori in iudicio præsenti,sciẽti quæstionẽ motã,esse denũciandum,to.An.ibi,in add.ubi dicit esse casum à nemine ponderatũ,in l.parentes.in fi.C.de euic.Alex.cõs.lxxvij.iij.lib.

e P.PAV.P.Scias.Veritas & cõmunis opinio in hoc uidetur esse, quod aut loquimur quò ad inducendã dispositionẽ,& tunc nõ æquiparatur. Ang.l. si libertas.§.j.ſ.de stat.ho.Bal.l.ictus fustium. de iust.& iu.& in l. j. ff.de iu.fis.gl.l.sed & si possessori.§.itẽ si iurauero.ſ.de iureiur.Bal.c.j.in prin. qualiter dominus proprietate priuetur,Aret.l.is q.ult.col.prin.ff.de testa. & in repet.in uerb.notorium.

f Principiũ.Bar.l.si is qui.in prin.& ibi scripsi post Bar. de uer.ob. & Bar. l.si constante.in ij.q.iiij.q.prin.fol.mat.Et ideò dicit Bal.maximè per istum tex.c.j.in prin.qualiter dominus proprietate priuetur. quod ubi requiritur ministeriũ iudicis in probãdo notoriũ,non pro suia habetur,& ita tenet:refert tum quosdã aliter dicere,& ibi uide per eũ,& de eo quod dicitur,quod sententia inducit notoriũ,adde c.fi.de cohab.cler.& mulie.allegat Ang.in disp.Asten.miles.in prin.Ant.& To.de Imo.c.j.ut lite nõ conte. super gl.uer.non usq;quaq; seruatur.dicit quod suia facit notoriũ, etiam si sit talis quæ retractari posit,antequã retractetur,& quod notoriũ nõ habet uim sententiæ,tenet Bald.l.j.C.ne filius pro patre.imò dicit ibi,quod ualet sententia cõtra notoriũ.& Bald.l.fi.C.de sent. pas.& in l.is cui.ĩ.de testi. & in l.j.C.de decu.Et an requiratur sententia super notorio? to.Cald. in repe.c.in nostra.de cohab.cler.& mulie.gl.& doc.maximè Imo. c.cuidetia. de accusat.Pau.de Leaza.c.si uenditor.de emp.& uend.& ibi ponit quomodo intelligatur,quod suia & notoriũ æquiparentur . & an requiratur sententia in notorijs,no.Inn.c.ad nostram. de iureiur.uer.obseruandus.ubi dicitur,quod in notorijs requiritur citatio,licet ordo iudicialis non sit seruandus in eis.& no.ij.q.j.quæ Lotharius.Bal.l.presbyteri.de epis.& cler. & quod dixi post Bar.in l.ij.ſ.si publico.de adult.in j.col. Inn.c.fi. de cohab.cleric.& mulie.ubi plenè an requiratur iudiciarius ordo, & an requiratur citatio,Bal.l.ea quidem.C.de accus.Adde quod sententia facit notorium.Abb.cõs.xiiij.in q.xiiij.Bal.cõs.cxxviij.j.lib.& licet notorium releuet ab onere probãdi,tamẽ debet allegari,Anc.cõs.cccIxxxviij.qui alleg.gl.in cle.appellanti.de appel.de qua gl.Fel.c.cùm ordinem. de rescrip. & de materia notorij,uide per ipsum Alex.c.cum speciali.et c.dilecto. exẽ.de appel. Ita alleg.Bar.sibi contrarius,in l.si constante.ĩ.fol.mat.

§. IDEM NERATIVS. Emptor debet effici potior, in causa possessionis.

§. CASSIVS. Qui consecutus est duplum, ex alijs capitulis huius actionis,non aget.

a §. DENIQVE.[a] Qui ex aliquo casu de euictione non tenetur,poterit cõueniri,si sciens est,uel in dolo repertus fuerit.

ADDITIO.

a Denique.Bald.l.post perfectam.C.aliàs est l.si post.ĩ.de peric. & commo. rei uend.

§. SENTENTIA. Hic Iurisconsul. dicit idem quod suprà,§.prox.

§. SI QVIS REM. Actio ex empto pro euictione,cõmittitur pro accessorio,sicut pro suo principali, secus in actione ex stipulatu.

1 Venditor si promisit habere licere pro se & hæredibus suis, quando tenea tur etiam de euictione extraneorum.

2 Pactum quòd quis teneatur de euictione, non porrigit effectum suum circa tria.

§. QVI AVTEM. Qui promisit pro euictione pro se & hærede suo tantùm,alijs euincentibus, non tenetur nisi ad precium,nisi de hoc etiam nominatim fit cautum,ne ad preciũ teneatur.h,d.usq; ad fin.& fortis est,sicut
1 alius,&c.in tex.ibi,habere licere.i.uendendo habere licere
a promisit.† No.[a] ex prin.§.q̃ si uenditor habere licere pro-

misit pro se hæredeq; suo,nõ tenetur de euictiõe extraneorum.Quod intellige,si fuit apposita dictio taxatiua tantũ, duntaxat,& solũmodò.l.nisi. ſ.de pac.& dixi in l.qui in futurũ.§.j.eo.tit.Secũdò no.potest promitti habere licere per
2 omnes.† Tertiò no.pactũ,q̃ quis[b] non teneatur de euictio
b ne,non porrigit suum effectũ circa tria. Primò, si uenditor fuit in dolo,ut hic in fi.& ſ.ea.l.§.deniq;. & ſ.eo.l. teneatur. §.fi.Secundò non operatur suum effectum,si uenditor, uel hæres eius agat,d.§.deniq;.Tertiò non operatur suum effe
c ctum,quãdo precium posit repeti,[c] nisi expresse sit dictũ, q̃ ad precij restitutionem non tenetur.Valet enim ista conuentio,ſm ueram opinionem hic approbatã in gl. Opp. ad ij.not.l.stipulatio ista.in prin.ĩ.de uer.ob. Sol. ut in gl. opp.l.stipulatio ista.§.si quis fortè.in eo quod dicit,distraxerit.Sol.ut gl.hic.

ADDITIO.

a No.Bal.l.post perfectã. C. de peri.& cõm.rei uen.& inst.de act.§.quædã. & in §.actionum.& tex.cum gl.l.qui libertatis.ĩ.de euict.Et istis omnibus adde gl.& Bal.l.non dubitatur.C.de euic.Aret.cons.cxj.

b Quis.Quid operatur pactum,q. quis nõ teneatur de euictione, & dum dicitur hic,q. tenetur tamen ad uerum pretiũ,dic qd̃ fallit in diuisione,in quã si actum sit,nemimem teneri de euictione,cum utriusq; utilitas uertatur,& quilibet in se uideatur suscipere periculũ, nõ tenebitur aliquis ad restitutionem pretij re euictã.gl.sing.secundũ Bar.l.si familiæ.C.fam.erci. Ex quo uidetur inferri idem esse in cõtractu emptionis, si duo insimul unus uenderet alteri unam rem,& alter alteri,& dicerẽt se nolle teneri de euictione eadẽ ratione. An aũt si creditor uendidit rem hypothecatam sibi cum pacto,qd̃ non teneatur de euictione, neq; ad restitutionẽ pretij,& postea contingat, qd̃ quando emptor soluet creditori pretiũ immineat euictio, posit emptor retinere pretiũ, donec sibi caueatur? Et certũ est,quod quando creditor est præsens,& uendidit rem sibi obligatã,& promissa est solutio pretij, quod si postea res euincitur,creditor ille tenetur de euictione.l.quidã.& ibi Bar. de euic.ergo si tenetur de euictione ipse creditor, si antequã per emptorem soluatur pretiũ,immineat euictio , de iure põt sibi emptor retinere pretiũ, nisi sibi legitimè & idoneè caueatur.l.si post perfectã.C.de euict.l.habitationum.§.j.de peri.& cõmo.rei uen.& non possunt dicere dicti creditores non teneri de euictione, l.j.C.credi.eui.pig.non debere.quia ad hoc ut non teneatur de euictione creditor uendens,requiritur quod interueniant quatuor,quæ enumerat gl.fi.d.l.j.C. credi.eui.pig.non debere.quæ hic interuenisse non apparent.Sed ad hoc reſpondeo , quod fallit quando expresse est cautũ,quod creditores uendentes non teneantur de euictione,neq; ad restitutionem pretij soluendi ab emptoribus ipsis creditoribus. Vnde licet aliàs quis teneatur de euictione,& ad restitutionẽ pretij,tamen si non solum cõuentum est,q. non teneatur de euictione,sed etiam q. non teneatur ad restitutionem pretij, tunc non tenetur etiam ad restitutionem pretij, quamuis si simpliciter esset actum,q. non teneretur de euictione,nihilominus eo casu uideretur uerum esse eum teneri ad restitutionẽ pretij , si pretium solutũ esset.Ita habetur hic in uer.nisi fortè,inquit.& hic in gl.uer.si quis omnes. & ille intellectus cõmuniter approbatur hic , & per doc.l.non dubitatur. C.de euic.& l.j.ubi Bal. C.de peric.& com.rei uend.to.And.in addi.Spec. tit.de emp.& uend.§.fi. in prin. & sic non potest dici,q. etiam quando est actũ non solum q. non teneatur de euictione,sed etiam est actum,q. non teneatur ad restitutionẽ precij,debeat cõcurrere illa quatuor,de quibus per gl.sing.d.l.j.C.cred.eui.pig.non debere.ſ.q. ipse creditor sit antiquior,seu potior cæteris creditoribus,ut ibi not.ad hoc ut dictũ pactum habeat effectũ,quia hoc non uidetur uerũ.Nam posito,q. quãdo actũ esset simpliciter cum creditore uẽdente pignus,quod ipse non teneatur de euictione,uerum esset,q. requiratur ista quatuor,tamẽ quando est etiã actũ,q. non teneatur ad restitutionẽ precij,uidetur q. indistincte nõ teneatur creditor ad restitutionẽ precij,quia si tale pactũ hoc opatur in eo qui uendidit iure proprio, & nõ iure creditoris,ut hic,cum hic no.multò magis hoc debet operari in creditore uẽdente iure creditoris,cũ in talibus magis obligetur pro euictione uẽditor,qui uẽdidit iure proprio,q̃ creditor qui uẽdidit iure creditoris, l.cũ ea cõditiõe.ff.de euict.& in l.periculũ.ff.de pig.uel saltẽ quãdo in creditore uẽdente non cõcurrunt illa quatuor,de quibus per gl.fi.in d.l.j.tunc creditor est in eo statu,in quo est ille qui uẽdidit iure proprio,quia tenetur de euictione,ergo sicut ille qui tenetur de euictione,nõ obligatur ad restitutionẽ precij secuta euictione,si actũ fuerit q. nõ teneretur ad precium,ut ĩ. phani,ita etiã esse debet in casu isto,cũ casus sint similes, uel pares.l.illud. ad l.Aquil.c.trãslato.de cõsti.melius in l.fi.§.j. ĩ.mãd. & ad hoc. quod dictũ pactũ.ſ.q. nõ teneatur creditor ad precium,operetur,ut ĩ.secus ubi non esset appositũ,facit l.talis scriptura.uer.quod si fortè.de leg.j.& in l.pre-

cibus.C.de inpub.declarãdo,ut per Bar.& doc.l.iij.ff.de leg.j.circa fi.& etiã circa medium,iuncta l.emptorem.§.sententiã.hac ea l.Nec ob.si diceretur,q̃ quãuis pactum sit appositũ in instrumento,q̃ non teneantur creditores ad restitutionẽ precij,tamen nõ debet prodesse hoc casu, quo nondum precij̃ est solutum,cum illud pactũ quo prouidetur,quod nõ teneantur ad restitutionẽ precij,sonet ad acquirendum ei exceptionẽ,hoc casu uolunt illi creditores acquirere actionẽ ad precij̃,& facilius datur exceptio quàm actio.l.j.§.q̃ autem ait.ff.de superfi.l.inuitus.§.cui damus.de reg.iu. quia respõ.q̃ creditores nõ se fundant ex dicto pacto,quoad actionem suã intentãdam ad precium,seu quoad intentionẽ suam principaliter fundandam,quia intentionẽ,& actionẽ suam fundant ex solenni promissione eius facta ab emptorib.de soluẽdo precium.Et dum eis opponitur exceptio per emptores,q̃ imminet periculum euictionis,tunc ipsi replicant propter illud pactũ q̃ non tenetur de euictione,nec ad precium.unde ad replicandũ ita fauemus replicanti,sicut fauemus excipienti. l.fi. & ibi no.omnes. C.de eden.l.fi.§.fi.ad l.Falc.& no.in l.j.§.editiones.de edẽ.d.l.cum ea cõdictione.in prin.ĩ.de euic.Cy.& Bal.l.nõ dubitatur.C.de euic.et hic Ca.qui alle. gl.d.l.si familiæ.& quædam alia ponit. Adde quid operetur pactum,quod non teneatur de euictione.Io.An.in addi.ad Spe.ti.de emp. & uend.§.fi.in prin.ubi uide aliam q.Ro.cons.clxix.& sing.suo.clxxviij.

c P.PAV.P.Repeti.Limita quãdo est factũ pactũ in genere à quocunq; euinceretur,secus si in specie,puta à Sempronio,quia tunc nõ tenetur ad precium.l.qui libertates.ff.de euic.Ro.sing.cccIxxxviij.Crem.sing.clviij. Item nota istud procedere in permutatione gl.l.si familiæ.C.fa.ercisc.Et ille qui dixit se uelle teneri de facto suo,teneatur de facto autoris, Bal.c.j.ad fi.qui succes.tene.Crem.sing.xxxij.& intellige de autore uniuersali,secus in singulari,Crem.sing.clviij.de quo ĩ.habes etiam ad Bar.rub.de euic.

LEX XIII.

1 *Incertum æstimatur secundum quod euenire solebat.*
2 *Emptio quando consistat sine re.*

a SI IACTVM.[a] Aestimatur incertum,antequã certificet,postea æstimatur ipsa res.Opp.ĩ.ad l.Aquil.l.quẽ admodũ.§.fed ubi.Sol.Aliud in illa actiõe,q̃ in ista,ra
b tionẽ ponit ibi gl.[b] Quæro qualiter æstimaẽ istud incertũ.
1 Dicit gl.q̃ æstimabit fm q̃ cõmuniter euenire solebat,† nõ inspecto q̃ quãdoq; pluris,quãdoq; minoris.l.quid ergo.
c §.pœna grauior.ĩ.ex qui.cau.infa.irro.in gl.mag. Opp.[c] ĩ. de cõt.emp.l.hæc emptio. ubi emptio nõ potest consistere
2 † sine re.Sol.uerba uenditionis sunt inspicienda diligẽter, aut enim uendo tibi pisces,quãdo capientur, & nullis captis,nõ ualet uenditio.l.cõtraria,sicut si uendo fructus qui nascẽtur,& similia.Aut uẽdo ipsum iactũ,seu ipsam perceptionẽ,& sic spem ipsam,& tũc loquitur l.ista. Hoc determinauit plenè in l.cotem.§.qui maximos.ĩ.de public.

ADDITIO.

d *Iactum.Ro.l.stipulationes.de uer.ob.*
b *Gl.Bal.l.si ea lege.C.de usur.*
c *Opp.Bal.l.spẽ.C.de don.& in l.si ea lege.C.de usur.Bar.l.inter stipulantem.§.sacram.de uer.ob.*

LEX XIIII.

1 *Actio quanti minoris est duplex,s.ciuilis & prætoria.*
2 *Interesse commune ab interesse singulari differt.*
3 *Actio quanti minoris,prætoria in quo differat à quanto minoris ciuili.*
4 *Interesse singulare si nõ potest uenire,habetur ratio interesse extra rem.*
5 *Vendens ignoranter rem uitiosam,quando teneatur, quanto minoris emptor fuisset empturus,& quando teneatur ad totale interesse.*
6 *Seruum fidum & charum asserens,ad quid teneatur.*

a IVLIANVS.[a] Qui tradit rem uitiosam scienter, tenetur ad interesse etiã extra rem:si ignoranter,teneat quanto minoris, fallit in seruo fure.h.d.cũ §.seq. Dicitur hic, q̃ teneat quanto minoris.Cõt.datur quãto minoris res est.
1 ĩ.de ædil.edic.l.ædiles.& l.q̃ si nolit.§.si plures.Sol.glo. † q̃ est duplex quanti minoris.Vna ciuilis,de qua loquit hic, alia prætoria,de qua loquit ibi.Ita tenet gl.hic,& est prima gl.mag.Bal.fuit in cõtraria opinio.ĩ. ea. l.per cõt. sed gl.hic illi respõdet.Pet.ut refert Cy.C.de ædi. act.l.ij.tenet idem q̃ Bulg.primò quia uidetur casus ibi. Dicit enim Imperator non animaduertere,qua actiõe agatur post annũ. Si enim esset quanti minoris ciuilis,bene sciuisset Imper.q̃ daretur post annũ.Prætereà dicit ipse,quãto minoris res est,& quãto minoris empturus fuisset,nõ differunt.Nã non est uerisimile,q̃ quis emisset,nisi quatenus res est in cõmuni æstimatione.l.ij.& ibi no.C.de rescin. uen. & ideò concludit,q̃ una tantum est actio,quãtò minoris prætoria,quod fortifices sic,Actiones prætoriæ rei persecutoriæ, si non dantur contra ius ciuile,sunt perpetuæ.Secus si cõtra ius ciuile darentur.l.in honorarijs.uer.sed cum rescissa.ĩ.de act.& ob.Si eñ esset actio quãtò minoris ciuilis,& quãtò minoris prætoria,illa prætoria esset perpetua, quia fm ius ciuile daretur,sed ideò est annalis,quia datur cõtra ius ciuile. Teneo gl.nostram,nam quantò minoris prætoria non datur, nisi pro seruis & animalibus,de quibus loquitur l.j.§.j.de ædil. edic.& l.ediles.in prin.hic autẽ datur actio quãtò minoris, etiã pro tigno uitioso,ergo pro certo nõ loquitur de quantò minoris prætoria. Prætereà longa differentia est inter quanto minoris res est,quæ est prætoria,& quantò minoris empturus fuisset,quæ est ciuilis.illa respicit precium singulare respectu personæ emptoris,alia uerò precij̃ cõmune,quæ multũ distant.l.j.in prin.Pone exemplũ in seruo,erat unus seruus homicida,ego nõ essem empturus pro ali
b quo si sciuissem,alius,puta tyrannus,haberet eum charior em. Aliud ergo unũ quàm aliud. Vel pone exemplum in equo uitioso, unus doctor si sciuisset,non emisset pro aliquo,unus marescalcus emisset,tamẽ paulò minori precio.
b Pone exemplũ in uno libro,[b] ubi sunt scripta nõ correcta, unus scholaris nollet emere,unus doctor non curaret.Vn-
2 de differt† multũ precij̃ cõmune à precio singulari, respectu qualitatis personæ emptoris.Nõ ob.l.ij.C. de ædil.act. q̃a ut apparet ex materia,in qua posita est illa lex,ibi quærebatur,utrũ posset agi quãto minoris prætoria, & Imperator respõdet,nõ animaduerto, &c.& nõ fuit quæsitũ in genere,utrũ agere posset.Nõ ob.quod dixi,quia fm hoc,quãti minoris prætoria deberet esse perpetua,nam cõtra ius ciuile dat ex eo q̃ respicit interesse cõe,cũ ius ciuile respiciat
3 interesse singulare. † Videndũ est ergo, in quo differat ista quãtò minoris prætoria,à quãtò minoris ciuili.Gl.mag.in fi.ponit aliquas differẽtias.Tu dic q̃ prætoria datur solum pro illis rebus,de quibus prouiderũt prætores ædiles,hęc pro omnib⁹.Itẽ illa annalis,ista perpetua.Itẽ ista quãti minoris empturus esset,illa quanti minoris res est.Sed ad fm
c dictũ opp.q̃a fm [c] hoc uenit interesse extra rem, & sic opp. ĩ.eo.l.si sterilis.§.cũ per uenditorẽ,& ĩ.eo.l.j.So. ibi petitur interesse,quia nõ tradidit,hic quia tradidit,sed malè, utin gl.quod no.Itẽ opp.quia quãdo non tradidit, habeẽ ratio interesse extra rem,l.liber homo.§.fi.ĩ.de uer. ob. Sol. anteq̃ intrem gl.debes scire q̃ illa lex obstat in duob. Primo quia loquitur in obligationib.dandi,& tamen cõmittitur obligatio ad interesse,quod est cõtra cõmunem regulam, ut dixi in l.ex empto.ĩ.eod.& l.ubi autẽ.in fi.de uerb.ob.ꝛ. gl.q̃ ibi erat dandũ alij,non stipulatori,ut hic,& rationem
d dixi ibi.Secundo modo ob.[d] quia ibi habeẽ ratio interesse extra rem, licet in nõ dando peccauerit,quod est cõtra præ dicta.Sol.ibi erat data pecunia,in qua non cadit interesse circa rem.l.nummis.de in lit.iur.ideò uenit interesse extra rem.l.nummis.Et hoc est quod uult dicere glo.q̃ ex tali in-
4 teresse ibi stipulatio assumit robur, quasi uelit † dicere,Cũ interesse singulare nõ possit uenire,habetur ratio interesse extra rem.Opp.ĩ.de eo quod cer.lo.l.ij.Sol.ibi speciale dicit gl.dic ut ibi latius dixi. Tñ ad ꝓpositũ,ibi pecunia erat in obligatiõe,ergo habeẽ ratio interesse extrinseci,cũ nõ reperiatur intrinsecũ,ut ibi dixi.Venio ad gl. magnã, & opp. l.si sterilis. §.j. ĩ.eo. Sol.Duæ sunt opi.illa est uera,q̃ regula
5 est,† quod ignorãs rem uitiosam,teneat quãti minoris emp turus fuisset,quæ regula fallit in trib.casib.Primo in uase uitioso uendito,uel locato,quo casu teneat uenditor ad totale interesse,licet fuerit ignorãs,l.sed addes.§.j.ĩ.loc.& l.tenetur.§.si uas.licet quædam glo.parua,quæ est additio,ibi aliter teneat,sed gl.hic uidetur tenere istud.Item fallit in seruo fure,ubi in nullo tenetur ignorãs, ut hic.Ratio, dicit gl. quia quilibet debet scire seruum esse furẽ.Item fallit in prædio tributario,ubi ignorans non tenetur in aliquo.Ratio, quia

quia debet scire prædium esse tributariũ, eo ipso quod est prouinciale.Opp.C.de sentẽt.quæ pro eo quod interest.l.j. ubi interesse nõ potest transcendere duplũ,sed hic si debeẽ æstimatio doli,trãscendit duplum interesse cõis.Sol.hic totum istud interesse dicitur ipsum simplũ interesse. Tantũ,
6 enim cuiuslibet interesset,qui ipsam domũ haberet. † Venio ad finem,& quæro,qualiter teneaẽ iste,qui præmonuit futurũ esse fidum,& charum dixit:uideẽ q̃ in totum,arg.ĩ. de dolo.l.si quis affirmauerit.Gl.determinat cont.& bene, quod no.Asseruatio ergo facta ab ignorãte,facit eũ teneri in omnibus casibus,quibus nõ tenebaẽ,nõ tamẽ teneẽ ad totale interesse,sed quãtò minoris empturus esset.Et principiũ huius l.refertur ad illud caput,quo uenditor tenetur ã dolo malo abesse,prout de totali interesse loquitur,&c.

ADDITIO.

a *Iulianus.Ca.quærit,utrum cõtra scientem uitium, detur actio quãti minoris fuisset empta res?Qui concludit q̃,sic,ut hic,uide per eum.Et an sit dare actionem quanti minoris ciuilem,& quanti minoris prætoriam, & in quo differant?Bal.l.ij.in ij.q.C.de rescin.uend.ubi refert dicta Bar.hic.*
b *Lib.& c.Dicit tamen gl.in l.j.ĩ.de ædil.edic.q̃,habet locum redhibitoria, & ibi eam sequitur simpliciter.Ang.Alex.& cæteri doct.*
c *Secundum.Bar.l.j.uer.opp.l.iul.C.de sent.quæ pro eo q̃ interest,&c.*
d *Obst.Bar.l.j.C.de sent.quæ pro eo quod interest,&c.*

§. SI VENDITOR. Si per dolum res pluris,minoris uenditur,per hanc actionem purgatur.

§. IDEM IVL. Pactum quo quis non teneatur, non prodest in casibus,in quibus uẽditor sciebat, & tacuit.

§. SED CVM. Ex dolo tutoris ipse conuenitur,nõ pupillus,nisi inquantùm factus est locupletior. No.q̃ si cut tenetur tutor ex solo dolo,quando ipse contrahit, ita quando pupillo cõtrahenti autoratur. Opp. l.fi.de admin.tut.Sol.ut in gl.&c.

1 *Actio ex empto non competit cum effectu,nisi precio integrè soluto.*
2 *Contractu ultro citroq; obligatorio non potest effectualiter agi,nisi ab eo qui effectualiter totum contractum ex parte sua impleuit.*
3 *Ex parte sua promittentis non fieri,uidetur q̃ nunquam ex parte sua contractus posit impleri.*
4 *Vendita res quando posit retineri pro pignore loco precij.*

a §. OFFERRI.[a] † Actio ex empto nõ competit cum effe-
1 ctu,nisi pretio integrè soluto. Ex contractu ultro† citro
2 que obligatorio,non potest effectualiter agi,nisiab eo
3 cui totum contractum ex parte sua impleuerit. † & ideò quando ex parte una contractus promittitur non fieri, uidetur q̃ ex parte sua nunq̃ posset impleri contractus. l. j. in fi.mag.gl.C.de pact.& l.siue apud acta.C. de trãs.& l.corruptionem.C.de usufruc.l.pluribus.§.& si placeat.ĩ.de uer. ob. Quæro iuxta hoc, pretio soluto pro parte, non potest
b agi ex uendito ad rem, ut hic. Sed quæro an posteà [b] cùm soluit aliam partem,possit petere fructus pro rata eius pre
c tij quod soluit? Casus est in l.fi.in fin.ĩ.de fun.dota. [c] No.q̃
4 res uendita retinetur † pro pignore loco pretij. Opp. l.res. ĩ.de pignor.Gl.soluit.tu dic, res mea simpliciter etiã & absolutè non potest mihi esse obligata,sed res mea, quæ subiacet restitutioni,uel alteri debet tradi,& sic nõ est mea simpliciter,illo respectu potest esse mihi obligata.l. ex sextante.§.Latinus.de excep.rei iud.

ADDITIO.

a *Offerri. Solet allegari iste §. q̃ qui est in mora offerendi & consignandi, quod debet Titio,nõ potest morã Titij, in eo q̃ Titius debeat, allegare.l.si seruum.§.sequitur.de uer.ob.& in auth.dos data.C.de don.ante nu.l.nam cũ uterq;.ff.ne quis eũ.c.peruenit.de iureiur.in c.cõstitutus.l.ædiles.§.fi.de ædil.edi.cũ si.Ful.l.filiæ licet.C.de coll. intelligebat istum q̃.q̃ si emptor agit ad rem uẽditã,debet offerre precium,etiam si de precio nõ excipiatur,aliàs non poterit obtinere.Mouetur per ea quæ ibi no.Bal.quod ibi reprobat Lud.quia cũ tex.in d.l.filiæ.super quo se etiam fundabat Ful. dicit non cõferẽti liti,denegari actionẽ,intelligitur,si ope exceptiõis. l.j.uer.petitio. & ibi gl.ĩ.ad Maced.& in l.j. in prin.iuncto §.sublata. Et ibi Bart. ff.ad Treb.Bar.l.nam posteà.& scripsi ĩ.de iureiur.Adde quod Bal.l.j. C.ne lice.tertiò prouoc.alleg.cõtra id quod tenet Fulg.tex. cum glo.in l.soror.C. eo.& contra Fulg.in terminis.§.nostri,expressè tenet Bar.l.si duo patro-*

ni.§.si quis iurauerit.ĩ.de iureiur.& Bal.l.ij.in fi.C.de his quæ sub modo. Bal.l.si traditio.iij.q.C.eo.ti.& Bal.l.j.C.de usu & usuf. le.& Ang. l.iuris gent.in prin.ĩ.de pac.ubi hoc optimè probatur,dũ tex. facit differentiam inter cõtractus nominatos & innominatos.Et hanc opi.uidetur per multa cõfirmare Cuma.in l.eũ qui ita.§.qui ita.el.j.de uer.ob. Fatendum tamẽ est,q̃,si iudex uidet precium esse solutũ uẽditori,potest etiã reo nõ opponẽte ex suo officio mãdare emptori agẽti,q̃ soluat precij̃,licet ad illud nõ sit actũ in iudicio,l.si pater.in fi.C.eo.tit.secundũ Bal. ibi.sed Sal. & Fulg.ibi contra,per l.iiij.§.hoc aũt iudicium.de dam.infec.tamẽ pro Bal. facit Bar. d.§.qui ita.Et aduerte,quia ibi ultimo casu poterit iudex in sentẽtia dicere, Cõdemno uenditorẽ ad tradendũ rem emptori,emptore precium soluente, non aliter,sicut in simili dicit Bar.d.§.qui ita.facit ad prædicta,quia exceptio,quæ una cũ actione nascitur,etiam si nõ opponatur,potest per iudicẽ suppleri.l.lecta.uer.dicebã. & ibi Bar.ĩ.si cer.pet. Bar.l.si unus.§.pactus. ĩ.de pac.& no.in d.§.qui ita. Sed qđ si lata sentẽtia fiet executio,an in executione posit excipi de precio non soluto,uel de re non tradita? Bar.& qđ ibi scripsi,in l.si duo.§.si quis iurauerit.ĩ.de iureiur.Et intellige istum tex. ut per Bal.l.ij.C.de his quæ sub modo.& in l.si pater. C.de act.emp.& in l.per hanc.de tem.ap.Et an sit nata actio,precio non soluto,Bal.l.si traditio.C.eo.& ibi gl.no.dicit,q̃,si uigore statuti ueniret ullam exceptionẽ opponere posit,q̃ tamen ei permittetur uti iure retentiõis rei,loco pignoris.Et istum tex.etiam intelligit Bal.l.j.C.de usu & fru.le.si à udẽitore opponatur,aliàs non.Et idem Raph.l.eum qui ita.de uer.ob.& Ang.l.inter. in prin.& ibi probatur.ĩ.de pac.& adde ad ĩ.dicta Bal.l.ex his prædijs. C.de euic.& hic Ca.& Ful.l.filiæ licet.C.de coll.dum tetigit,utrũ sit necesse q̃,ista exceptio,tu nõ soluisti precium,opponatur per uenditorem. Nam Ful.d.l.filiæ.ut ĩ.retuli,tenet contrariũ,& circa id q̃,tangit glo.j. hic,uide Bar.l.si soluturus.ĩ.de sol.uer.quæro iuxta hoc precio soluto,&c. Idẽ sequitur Bal.l.si traditio.in ix.q.C.e.& Bar.l.fistulas.§.pe.ĩ.de cont.emp.& in l.curabit.C.eo.ti.de act.emp.et si emptor primò soluit partẽ precij, posteà soluat aliam partẽ,an uenditor teneatur restituere fructus pro rata primæ partis solutæ? Et dicitur q̃,sic,Bar.per iura superius allegata. Sed quid si uẽditor cadat à possẽssione,an poterit agere hypothecariæ? Bald. l.fi.C.com. & in l.eum cui.C.de act.& ob.Adde q̃,ille qui offert precium,debeat realiter offerre,Anc.cõs.cccxxxij.Quo uerò ad dictũ Bal.l.si pater. C.de act. emp.Adde q̃,idem uoluit Bal.in addi.ad Spec.tit.de sent.circa prin. Quo aut ad exceptionẽ precij nõ soluti,adde Cast.cons.cxliij.Et de intellectu huius §.uide Ang.cons.cxliij.Alex.cõs.xxvij.uer.cõsulo tamen.in j.uo.ubi uoluit,q̃ implementũ pendente iudicio ualeat.Anc.cons.cccxxxij.aduerte q̃ si promisi tibi uendere aliquid pro certo precio,quãdocũq; illud mihi solueres,intelligatur quàm primũ poteris,et ibi per eum.Et no.q̃,si tex. dicat offerri,tũc intelligitur si aptè petatur.Bal.l.ij.C.de his quæ sub modo. Bal. l.j.C.de usur.& in l.si pater.C.de act.emp.& in l.j. C.ne lice.ter.pro. Cuius tamẽ declarationẽ non puto ueram,per l.si pater.in fi.C.e. ti. ibi Ca.gl. c.fi.de resc.Alex.l.iiij.§.hoc aũt iudiciũ.ff.de dam.infe. Pan.cons.lxvj.in j. uo.& cons.lxix.in ij.uo.Barb.cõs.viij.in j.uo.Alex.cons.xxxix.co.j.uo.v. & c.in tantũ.de fimo.Barb.cõs.xxv.in iij.uo.Alex.cõs. xlix.uo.ij.cõs.j.co. fi.uo.j.Are.cons.lxx.co.j.& cõs.xcvj.co.fi.& Alex.l.filiæ licet. C.de coll. & cons.lvj.uo.ij.An ista oblatio debeat esse effectualis,uel sufficiat uerbalis,Cõ.cons.l.inci.nauta quidã.in j.co.ubi uult,q̃,sufficiat uerbalis, ex quo aliquid est implendũ per alium.Ideò nõ requiritur actualis solutio,nisi aduersarius acceptaret,& uellet tradere rem,uel facere illud,ad quod tenetur.Et ibi quædam alle.uide per eum.Adde etiam q̃,si uenditor pẽdente iudicio,offerret se paratum tradere,& traderet,recoualescet iudicium, Alex. cons.xxvij.ad fi. & cons. lxxviij.in fin.& cxxvij.in v. uo.co.j.Alex.cons. cclxv.ubi dicit,q̃,ille qui non implet,non potest conqueri de aduersario. Bal.in rub.quõ procedi debeat in inuest.fideli.& talis exceptio rei nõ traditæ,seu nõ implementi potest opponi etiã agenti ex instrumento,quod habet executionẽ paratam,& contra quod nihil opponi potest,etiam ex dispositione statuti,Alex.cons.cxix.incip.uiso processu.per totum.Tas.l.cum q̃ qui.§.fi.de iureiur.Alex. cons.cxcv. Ro.cons. cclxv.& cons. ccclxxij.Ant. de Rauen.in tract.de exec.inst.in xxvij.q.& præced. uide etiam ad confirmationem regulæ multa per Cors.in rep.c.grandi.de supplen.neg. præla.in vj. Vide in materia,quæ habes ad Bar.l.cùm proponas.la ij. C.de pac. Sed quid si iudex nihil dicit de precio,nec pars opponat, an fiat præiudicium uenditori, ita q̃ non possit amplius petere? uidetur q̃,sic, quia iudex uerisimiliter non condemnasset ad rei traditionem,nisi constaret sibi solutum esse precium.In cont.est uerita.,Com.cons.xix.incip. quidam nobilis uir.in j.col. Cast. hic,circa fin.& adde quòd regula istius §.habet locum solùm, ante factam executionẽ per aliquam partem,secus si una pars impleuit, & uelit agere contra non implentem, Bald. per illum text.l. inciuile.in princip. C. de rei uend. Alexand. l.cùm proponas. C.de pactis. in

iij.fall.Itē ista regula procedit parte opponēte,aliàs secus,Ca.hic.Itē si non facis qd' debes,& ego facio q, debeo,nō obtineas quod oportet.gl.l.si non fuerit.ff.de iureiu.Alex.cōf.ccxxij.uer.cōstat autē.uo.ij.& oīno in apost. l.quæro.§.inter locatorē.ī.loca.Corf.cōf.clxxxvj.in prin.Itē de regula huius §.quæ,pcedit,siue quis agat,siue excipiat de cōtractu ultro citroq; obligatorio,prout in excipiēto loquitur tex.in l.quæro.§.inter locatorē.ī.loca.in l.cū proponas.la ij.C.de pac.in l.sine apud acta.C.de trāsac. Ale.cōf. lxx.Itē aduerte,quia in cōtractib.innoīatis,satis est q, q; impleat eo modo quo pōt,sed in cōtractib.noīatis,nō posset quis agere,nisi pfectè impleret, Ias.post alios,l.apud acta.ī ult.co.C.de trāf.Itē de regula cū quq; limit.Fel. c.iij.eāde.de iureiu.Itē q, exceptio nō impleměti,nō posit opponi per tertiū, gl.l.ij.ff.si ager.uec.quā Bar.alle.iij.l.de exce.rei iud.sed solū ad hoc, quando per solutionē facti allegatur caducitas,sed etiā pōt intelligi,quādo simpliciter opponitur exceptio nō impleměti,Bal.ibi.& Bar.in trac.repræsentatiū.in ij.artic.in liiij.prin.Itē pro regula, & q, ista excep.opponi posit etiā per singularē successorē,Are.cōf.lxx.in j.col.& q, siue agēdo,uel excipiēdo poterit opponi.Itē ad illud quod dictū est,an per tertiū opponi possit hæc exceptio.Bal.in addi.ad Spe.ti.de loca.qui loquitur ad terminos gl. in l.ij.ff.si ager.uec.Itē ad illud q, dictū est,q, sufficit impleri etiā pendente iudicio,Bal.l.per diuersos.in xiij.q.C.man.Itē ad reg.& quod non implens pro parte sua,nō posit cōstituere aduersariū in mora,Ro. cōf.cciij.& ibi etiā,quod ille tenetur primò implere,cuius obligationis dies primò cessit, Bar.l.si quis maior.C.de trāf.Itē quod requiratur realis oblatio, Anc.cons. cccxxxj.Bar.l.si soluturus.ff.de sol.ubi dicit,q, nō tenetur actualiter tradere,si nō confidit de aduersario,sed satis est quod exponat.Itē quod in casu huius §.merè posit agi,licet agēs nō offerat preciū,obstat tamē exceptio, Ias.l.uris gēt.in prin.in iij.no.ff.de pac.& si nō opponitur exceptio, procedit iudicium.Alex.l.filiæ licet.C.de coll.Quādo aūt aduersarius recusat omnino accipere.Alex.l.qui Romæ.in prin.ff.de uer.ob.Itē quod ista regula procedat,nedū quādo cōtractus tēdat directè & expressè ad obligandū utrūq;,sed etiā si tacitè & extra id quod agitur,ut si ,pmittatur aliqd,quod sit indebitū pro parte,Ias.l.si nō transactionis.C.de iur.& fac.ign.

b POMA.Posteà.Alex.post Bar.l.si cōstante.§.fi.ī.fol.mat. Pan. cōf.lxix.in ij.uo.& cōf.lxxxv.in ult.co.eo.uo.Alex.conf.cxix.iiij.uo.& conf.xvij.& cxxj.in prin.eo.uo.iiij.Alex.etiā j.uo.& cōf.cxxj.col.fi.eo.uo.v.& Soc. conf.cxj.Alex.lxxiiij.co.j.uo.v.R o.conf.v.Soc.conf.cxj.in v.dub.

c Dota.Habes hic,an propter preciū non soluti ex cōtractu emptionis,debeantur usuræ precij,sed dubiū est,quid in precio nō soluto ex pacto de uēdēdo,an debeātur usuræ?Et dicendū quod nō,qa aliud est uēdere, & aliud est pactū de uēdendo.l.j.C.de pac.pig.& ibi Iac.But.& Ang.gl.l.in bonæ fidei.ff.de eo q, cer.lo.& cōf.clxvj.cle.j.de renū.ubi dicitur,q, aliud est renūciare beneficio,aliud pactū de renūciando,l.si quis argentum.C.de don. Sal.& alij,l.in bonæfidei.aliàs in l.legem.C.de pac.dū dicit,q, aliud est donatio,aliud pactū de donādo.l.j.ff.de adm.tut.l.si sterilis.§.si tibi fundum. ī.eo.& l.qui fundū.s.de cōt.emp.ergo in pacto de uēdendo,nō potest habere locū quod dicitur in l.curabit.de act.emp.ubi emptor,qui petit fructus rei emptæ,tenetur ad usuras precij nō soluti,qa tales usuræ sunt permissæ de iure canonico,usq; ad probabile interesse,ne quis locupletetur cū alterius iactura.& ibi gl.uoluit,q, separata emptiōe,re tamē nō tradita, emptor agit,ut tradatur res cū fructibus,an etiā ut soluat preciū cū usuris,gl. decidit q, sic,quæ gl.allegat pro singulari,in l.petēs:C.de pac.& gl. c.conquestus.de usur.quæ dicit q, possunt peti usuræ tanq; interesse. & ibi dixit Anch.q, interesse nedū cōsistit in dāno habito,sed etiā in lucro cessante, ut etiā si uēditor erat solitus mercari,& si habuisset pecuniā in termino cōsli tuto,lucratus fuisset in mercimonijs.Bene facit qd' habetur in d.l.curabit. ubi si emptor precio nō soluto habuit rē,uēditor petit interesse,sed ex pacto de uēdendo ista cessat,quoniā talis præsumitur cōtractus,qualis apparet in sui prima figura.l.quāuis.C.si qs alteri,uel sibi.c.illo uos.de pig.c.ad nostrā.de emp.& uēd.Bal.c.j.de feudo in uicē legis cōmiss.& in l.cū preci bus.C.de pb.& in c.j.de feudo.sed prima sui figura sonat in pactū de uendendo,et nō in uenditionē,ergo in pacto de uēdendo,pēsio percepta ex re, precio nō soluto,extenuat sortē,i.precium,l.j.& ij.de pig.act.Facit c.j.in uer.si sortē suam,& c.de usur.ubi est casus.Facit c.ij.& c.cōquestus.eo.tit. Quid aūt sit dicendū,quādo in tali pacto de uēdēdo fuisset datū aliqd noīe arrharū?Et dicūt qd' sunt ,p parte precij,l.si.C.de spō.& in l.Titia.de uer. ob.& in c.gēma.de spō.& præsumitur mutuū illud datū noīe arrharū in pacto de uēdendo,q, sit preciū cōtractus emptiōis,& uoluit palliare,et occultare q, esset mutuū sub falso noīe uēditionis,sicut sæpenumero uidemus in simili,in muliere,ut possit donare uiro cōstante matrimonio,fingit se uēdere.l.si spōsus.§.circa.de don.inter uir.& ux.xv j.q.iij.si sacerdotes.sicut quādo mulier cōstituit se principalē,quādo uult fideiubere. l.quāuis.ff.ad Vellei.xiiij.q.iij.pleriq;.& ibi gl.et gl.l.scire leges.s.de legi.quā alle.Ang. p sing.& Bal.l.nō dubiū.C.de legi.Ideò quādo uidemus istas insolitas cautelas in cōtractibus,uoluit gl.sing.l.si qs sub cōditiōe.ff.de cōd.nīst.et ibi Bal. q, inducāt præsumptionē fraudis,& sic præsumitur mutuū.Ideò esset usura,si peteret accessiōes.gl.l.cū allegas.& quod ibi Bal.C.de usu.& c.significauit.de cēsi.Cū enim ibi fit mētio precij,præsupponitur q, sit uēditio.l.j. §.quod superficiē.& ibi Bar.ff.de supfi.& ibi Bar.gl.& Bar.l.apud Celsum.§.si qs aūt.ff.de doli exce.& in §.si cū legitima.in ea l.tex.in l.fi. C.de præd.curia.li.x.gl.& Bal.l.cū dotē.C.de iu.dot.& in l.j.in vj.q.ff.pro socio.et l.ex cōuē.C.de pac.Abb.c.ij.de postu.ergo sequtur q, fuit uēditio.Sed cū in instrumēto dicitur expresse,q, fuit pactū de uēdēdo, apparet q, hmōi instrumentū cū sit in se uariū,& cū clausulis incōsuetis,quia incōsuetū est, q, in pacto de uēdendo debeātur arrhæ,quod præsumitur usurariū, uēdicat sibi locū dispositio d.l.iij.C.plus ualere.Quo casu dixit Anc.d.c.ad nostrā.de emp.& uēd.q, licet pactū adiectū sit licitū,l.ij.C.de pac.inter emp. & antequā reducatur,secūdus emptor lucretur fructus,ut ibi,& gl.d.c.cō questus.tamē hoc fallut quādo in pacto de reuēdēdo cōcurrūt aliæ cōiecturæ,per quas præsumi pōt cōtractū fuisse simulatū,et in fraudē usurarū. Itē facit ad hoc gl.ualde sing.c.pleriq;.xiiij.q.iij.de qua fecit festū Io.Cald.in rep.c.nauigāti.de usu.& Sal.auth.ad hæc.in xiiij.q.C.eo.ti.de usu.& Lauren.in suo trac.de usu.q.viij.q uoluit q, si aliquis dedit pecuniā negotiatori,ut inde emat merces,& det sibi partē lucri,q, talis cōtractus nō est licitus,si periculū spectet ad accipientē pecuniā,qa uidetur esse cōtractus mutui.Bal.l.j.C.pro soc.in x.q.Sal.ibi.Et sic colligitur ex doctrina illius gl.q, si lucrū spectat ad dantē,periculū spectat ad recipientē,cōtractus est usurarius,sed ita fuit in casu nostro,quia lucrū uoluit ex pecunia,sicut iste q dedit pecuniā,& periculū est illius,qui recipit pecuniā,qui habet necesse reddere,uel sibi cōputari,ergo est interim debitor quātitatis.l.incendiū.si cerpe.Adde q, aliud sit uēdere,aliud pactū de uēdēdo. Ca.cōf.cxxxij. Ale.cōf. lxij.iij.lib.An aūt sit licitū dare pecuniā mercatori,cū hoc q, capitale sit salū,Ro.cōf.cxxxviij.Bal.cōf.xxxj.v.lib.Alex.l.j.§.fi.ff.de reb.eor.Ale.cōf. cxxxj.in j.co.in iiij.uol.Aret.cōf.clx.in v.dub.Ias.l.quoties.in iij.fall.C.de rei uend.& in l.in bonæfidei.de eo q, certo lo.limita tamē istud,q, aliud sit uēditio,aliud pactū de uēdēdo,nō pcedere,ubi statutū diceret uenditionē fiatim esse factā oblato precio, Barb.cōf.lj.uo.j.& ,p singulari declaratione,quādo dicatur facta ad mēsurā,Ca.et Bal.l.sicut.C.de act.emp. Ale.cōf. xc.ī v.uo.Bar.cōf.cxviij.incip.ī q.do.Caroli,ubi logtur de insolutū datiōe.

a §. SI FRVCTIBVS.[a] Fructus extantes seu pēdentes. uidentur uēditi uendita re,pēsiones,& cætera quæ debentur occasione rei ex re debent uenditori,licet cedere teneatur emptori.Circa istud uide l.fi.§.fi.ī.de iure fisc.& ibi dixi.Dicit hic q, actio debet cedi,si res extat. cont.l.arbitrio.s.de dolo.& ibi dicam,& Cy.l.nō moriturū.C.de cont. stip.Item opp.ī.ea.l.§.idem Celsus. Sol.ibi precium succedit loco rei,unde res non dicitur amissa,hic quando res est simpliciter amissa.

ADDITIO.

a Si fructibus.Bar.l.si filius.§.j.de uer.ob.Bar.l.cum filio.in fi.de leg.j.& dū dicitur hic de pēsionibus perceptis,an petantur ut fructus, uel ut interesse per emptorem?Bal.l.si traditio.in ult.q.C.eo.Et generaliter quomodo fructus & pensiones debeantur emptori,Bar.l.si.ī.de iur.fis.hic.allegata. & Bal.l.j.C.de usu.& fruc.leg.Ro.cons.x.

1 Venditio ad mensuram quando dicatur fieri.
2 Incrementum quod accidit rei uenditæ,quando sit uenditoris.

a §. SI TITIVS.[a] Alluuio superueniēs ante traditionē, pdest uenditori ad mensurā,si fuit ignorās,secus si sciens.Opp.incremētū debet cedere lucro emptoris,Inst.
b de cōt.emp.§.sed & si post emptionem.Sol.illa est uera,[b] q
1 fuit hic facta uēditio † ad mensurā,in cōt.simpliciter. Intelligo aūte ad mensurā fieri,qū cōstituit preciū pro numero mēsurę.Secus si dicerē,Vendo tibi tale prædiū pro mille,&
c dico q sunt centū [c] iugera,tūc enim nō dicitur uēdi ad mēsuram,& tūc indistincte tenebit uēditor,licet alluuione decreuerit,quia modus minor reperit,ut s.ea.l.in prin. Sed si
d uēditor [d] uendit ad mensurā,dicit † uēditio conditionalis,
2 meritò incremenū quod accidit rei ante mensurationem, prodest uēditori,ut hic,& l.si in uenditione.§.j.s.de peric.& cōm.rei uend.& l.quod sæpè.§.in his.s.de cont.emp.&c.

ADDITIO.

d P.PAV.P.Si Titius.Fel.c.significante.de resc.Ca.l.si uenditor.ī.eod.Soc.l. demonstratio falsa.in prin.ff.de cōd.& dem.Alex.cōf.clix.v.uo.in ult.col. Ale.cōf.cxxxiij.& cōf.cclxiij.in ult.col.& cōf.ccccxl.latius cōf.ccccxvij. Ca.cons.

Cast.cōf.ccclxxix.incip.in causa quæ uertitur corī,& de clausula, saluis aljs ueroibus.Bal.c.j.de cap.qui cur.uēdi.Ang.l.si fines. C.de euic.in lec. Flo.& quid de illa clausula,pro oībus & singulis iuriby suis, quæ iura suis suubus cōtinentur,solùm tractatur circa accessoria, puta circa seruitutes & similia,Spe.tit.de emp.& uend.§.sciendum.dum ponit formulas instrumenti uenditionis.Pan.post cæteros in c.cū ad sedes.de rest.spol.Itē plures cōcordātias,ad cōem opi.de qua ī.uide per Ias.l.j.in j.col.uers. quinto fallit.C.de fum.tri.Itē q, non procedit prædicta cōis opi. quādo ante confines ponitur numerus perticarū,puta talis fundus,centū perticas continet &c. Alex.d.cons.clix.uol.v.qui alleg.Abb.c.per tuas.de don.Item pro opinione cōi, uide etiā Barb.rub.eāde emp.ad fi. ubi dicit procedere etiā in alijs cōtractibus,quàm in uēditione.Itē quod quādo reperitur illud plus,licet to tum ueniat in uēditione,teneatur uēditor supplere preciū.Cast.l.ij.ad fi.C. de peri.& cōmo.rei uend.Si uerò reperiretur minus,tenetur uēditor,licet uēditio facta essset incipiēs à corpore,Cast.in locis prædictis.Sed in cōtrariū uide eum,cons.ccxxij.in j.parte Soc.d.l.demōstratio falsa.& Imo.d.c. per tuas.de dona.pro j.opi.uide Alex.cōf.xcvij.de quo ī.Item quod totum illud quod est intra cohærētias cōprehendatur in uēditione & in locatione,etiā si precij qualitas aliud suaderet,uide Barb.cōf.liiij.col.j.& seq.etiā si aliquid cōprehensum ad aliū spectaret,uide quæ dicit ipse,in cōf.lvij.eo. uol.Sed in cont.uide Alex.& Soc.l.serui electione.§.fi.de leg.j.& ea quæ scripsi ad Bar.l.si domus.§.fi.de leg.j.Et per ista potest decidi quod no.uendidi fundū expressis cōfinibus,& dixi quod erat duorū modiorum,si reperitur maioris quātitatis,an cedat emptori?Old.cōf.ccxxxij.cōsuluit, quod quādoq; loquēs utitur terminis denotātibus certā mensurā,tūc nō uenit id quod est plus,sicut ecōtrà,deceptus in mensura agit ad supplementū. c.per tuas.de don.Quādoq; utitur terminis denotātibus species,seu certū corpus, licet adijciat certū numerū,uel mensurā,tunc id quod est plus cedit emptori,quia mēsura,uel numerus,hoc casu uidetur adiectus causa demōstrationis,& falsa demōstratio nō utiat.l.demōstratio falsa.Exēplū,si dixi, Vendo tibi talē fundū sic confinatū,qui est triū modiorū. Secus si dixissem, Vēdo tibi terrā quatuor modiorū in talibus cōfinibus.Et istis addè Bal.in rub. C.de cōtrah.emp.in xxij.q.Anc.& per Im.d.c.p tuas. Adde qd' dicta Old. sibi assumpsit Ang.in addi.ad Spe.ti.de emp.§.j.in fi.Cast. cons.ccclxxvij. ubi ponit aliam quæst.

b Vera.Et hanc sol.approbat Bal.l.j.in iij.opp.C.de peric.& cōm.rei uend. & in iiij.opp.Bar.l.ij.in prin.s.eo.Bal.l.sicut.C.eo.
c Centum.Bal.l.j.in iiij.opp.C.de peric.& cōmo.rei uend.Sal.l.j.eo.tit.Bar. cons.in q.domini Cioli de Antia.& Bar.d.l.quod sæpè.§.in his.
d POMA.Venditor.Alex.cōf.cxxj.in ij.uo.ubi aliqua dicit in proposito,& cons.cxxvij.in prin.eo.uo.ij.Alex.cons.viij.& in materia huius §.uide Io. An.in addi.incip.hic quæreretur si uēditor.refert & sequitur Bald.rub.C. de cōtrah.emp.Ca.l.si seruū.s.e.Alex.cōf.ccxxxiiij.incip.uiso processu.

§. SI FVNDVM. Causa lucratiua cum non lucrativa concurrit.

§. IN HIS AVTEM. In hac actiōe uenit dolus & culpa circa rem ipsam,& circa accessoria.

a §. IDEM CELSVS.[a] Quando pars pro indiuiso a
b ctione personali debet,[b] illud quod ex diuisione debitori obuenit,ex uigore eiusdē obligatiōis debet.Opp. s.cōm.diuid.l.cōi diuidūdo.§.si debitor.Sol.hic debet fundus actiōe psonali,ibi actiōe reali.Vnde nō præiudicat creditori ignorāti, nisi ipsemet diuisisset,& sic nō ob.l.cū i fundo.§.pe.ī.de iure dot.ubi ipse maritus diuisit,qui habebat ius in re,meritò illud qd' sibi obuenit,in cām dotis obuenit,& ista inducūtur ō opi.Azo.l.qui Romæ.§. duo fratres. ī.de uer.ob.ubi uidet dicere,q, post diuisionē,frater cui defert fideicōmissum,non pōt petere, nisi illā partē,quā alter frater habebat iure proprio,nō illā quā habuit ab ipso fratre,qui nō petit,quod est falsum. Cùm enim
* Personali.l.j.C. cō.de leg.I.C. fideic.debeat actione psonali* ex testō,istud qd' donauit cuiq; fratrū in partē, cadit in eā obligationē,sicut ab initio erat,p diuisio, ut hic,maximè cū ipsimet,q iuicē erāt creditores & debitores, diuisērāt,ar.d.l.cū in fundo.§.pe.dixi in d.§.duo fratres,&c.

ADDITIO.

a Celsus.No.hic casum,in quo quis cogitur emere,uel alter cogitur uendere. l.serui electione.§.j.& ij.de leg.j.& ibi Bal.& Io.& Bal.l.j.ff.op.C.de peri.& cōmo.rei uend.& dicit Bal.d.l.serui electione.§.j.quod iste tex.non habet locū in alienatione facta tit.lucrativo,allegat l.is qui fundū.de usufr. leg.Sed Bar.d.l.serui.§.fi.tenet cont.& Bal.l.j.in prin.C.cōmuni diuid.

b P.PAV.P.Debetur.Limitat Cast.in l.si fratres.C.cōia utriusq; iud.quando promisisset quis fundū aliquem in totum cōmunem,licet in diuisione fuisset alteri adiudicatus,ut per eum.

§. SI QVID SERVO. Quicquid lucratur seruus uēditoris,pertinet ad emptorem,&c.

a §. EX VENDITO.[a] Dictum est s.de act.ex emp.nunc uidendū est de actione ex uend.Opp.fructus spectant ad emptorem â tpe ꝯctus.l.curabit.C.eo. ergo currunt
b usuræ.Sol.ut in gl.Itē opp.gl.q precaria possessio[b] non uidet tradita.l.ratio.aliàs,datio.§.fi.s.eo,Sol.ut in gl.& bene.

ADDITIO.

a Vendito.Dixi in d.l.curabit.&c.
b P.PAV.P.Possessio.Quære ista gl.concordetur cum gl.in l.ab emptione. ff.de pac.uide Alex.conf.xvij.conf.xxvij.incip.uiso libello,uers.ex prædictis obli.in j.uo.& ibi plene Soc.conf.cj.

§. PRÆTEREA. Sumptus facti in re uēdita,per actionem ex uendito repetuntur.

§. SI INTER. In actiōe ex empto uenit illud quod deuenit in pacto incontinenti oppositō,&c.

1 Mandaui si ut rem emeres,& emisti,an mihi competat actio.

§. SI PROCVRATOR. Ex uēditiōe,pcuratoris dñs obligat,& sibi actio querit.Quero,cū ex ꝯctu,pcuratoris dñs teneat utili ex exēplo institoris,ut habuisti in l. si pupilli.§.j.ī. de neg.gest. qualiter acquirit actio dño per ,pcuratorē?dicut habuisti.in l.qd' ,pcurator ex re.s.de ,pc.
a Querit gl.qd si mādauit tibi,[a] ut rem emeres,† & emisti, u
1 trū actio mihi cōpetit?Dicit gl.q est q.sabbatina.Breuiter quidā ponunt hic casum,& in §.per ꝯriū.s.ea.l.ſ.q actio ex empto quærat per procuratorē,quod est uerum,si procuratorio nomine* emisset,& ex * Nomine. Hoc est, si nomine pecunia dñi,d.l.quod ,pcurator ex re. Si autem emisset simpliciter,tūc non haberet dñs actionē,nisi sibi cederet,ad exemplum institoris.l.j.in fi.s.de institit.&c. domini,procuratori tradita sit, tunc enim uerū est,actionem & dominium,ipsi domino acquisitū esse.l.si procuratori.j.ff.de acq. rer.do.Amplius dixi,lib.ij.Epit.cap.ij.nu.17. I.Conc.B.

ADDITIO.

c Tibi.Bal.l.cùm per eos.C.si quis alteri uel sibi.& l.si mutuam. C.de exerc. Ang.l.possessio.§.fi.de acq.pos.ſ.q, domino non acquiritur actio immediatè,ut est casus ibi,nisi ex re,seu precio domini empta sit,in d.l.quod procur.& hic.Adde aliam q.de procuratore,qui habuit mandatum ad emendum fundum ad dimidiū,qui emit & preciū soluit de dimidio,nōie domini,aliam dimidiā partem emit,nōie suo,& totum possedit per xxx.ann.an præscripserit,& an teneatur fructus cōputare,Io.And.in addi.ad Spec. de emp.§.j.uers.nonnunquam.

1 Pœna adiecta solutioni quantitatis,uidetur adiecta in fraudem usurarum in solito fœnerari.
2 Vsura quæ debetur ab emptore uenditori,an sit licita etiā iure Can.
3 Doli exceptio quando habeat locum in solutione pœnæ.

§. IDEM PAP. Qñ pœna consistens in quantitate,solutioni quātitatis adjcitur,in fraudē usurarū uidetur adiecta.Opp.gl.s.de pet.hær.l.utrū.in fi.Sol.illa intelli
a ligit fm istā.Opp.gl.l.Lucius.[a] j.e.cū fi.Sol.ibi pœna adjcibat facto,hic quātitati. Circa hoc uide quod dixi tibi in l.
b sed & si quis.[b] §.pe.ff.si quis caut.super ult.gl.quod dixi in l.rogasti.§.fi tibi.& quod ibi per glo.s.si cer.pet.Quærit gl.
1 † utrū hoc sit uerū simpliciter, q, pœna adiecta [c] uideat in
c fraudē usurarū?Quidā q, sic,in eo q solitus est [d] fœnerari,
d alij q, simpliciter,& ista tenet gl.Circa hoc uide ex.de pœ.c.
2 suam.† Quero,quid si pœna adjcit [e] in testamēto?ꝛ.ista l.
e habere locū,l.ij.§.fi.ī.de annu.leg.Quæro,utrū † ista usura,
3 quæ debetur ab emptore uenditori,sit licita de iure Cano. ꝛ.q, sic,quādo emptor percipit fructus,quia tūc recipit u
f suras loco interesse.[f] gl.& C.eo.l.curabit.ex. de usur. c.conquestus.Vltimò quærit gl.quō procedit.l.apud Celsum.§.
4 Labeo.ī.de doli excep.† quę dicit q, habet locum exceptio doli in petitiōe pœnæ.Sol.ibi opponit exceptio doli, quia altero debet esse cōtentus,uel re,uel pœna: hic opponitur

exce

exceptio,quia pœna excedit legitimũ modũ usurarũ,&c.

ADDITIO.

a Lucius.Bar.l.cùm stipulatus.ff.de uerb.ob.in uer.quæro utrùm ista usura, &c.Bar.l.j.C.de sum.trin.& quod ibi scripsi,& semper allegatur glo.& quod hic no.q.in cõtractu uenditionis debentur usuræ,si emptor percipit fructus,& precium non soluit,ut no.etiam gl.& doc.c.cõquestus. de usur. Bar.l.in insulam.§.usuras.fol.mat.& in l.at qui natura.§.nõ tantũ.de neg. gest.& in l.curabit.C.e.tit.& gl.et doc.in l.ij.C.de usu.et ibi latè Bal.&c.

b Quis.Et sic hic colligitur una opinio,an pœna conuentionis exigi possit, quia uariæ sunt opi.ut habetur hic,& in l.cum allegas. C.de usu.& l.Stipulatio ista.de uerb.ob.& in l.ij.§.item si in facto.eo.tit.de uer.ob.& in l. sed & si quis.§.fi.si quis cautio.& in l.utrũ.de pet.hær.& in l.rogasti.§.si tibi.si cer.pe.& c.fuam. de pœn.ubi Inn.& doct.& xij.q.ij.c.fraternitas. Doc. post Host.c.dilecti.de arb.gl. Ang.d.l.sed & si quis.§.fin.& in d.l. utrũ.§.fi.Are.c.cum deuotißimam.xij.q.ij. Spe.tit.de ob.& sol.§.j.uer.ad primum.Ro.conf.ccccx.Ang.conf.ix.Bal.consl.lib.ij.

c POMA.Adiecta.Alex.conf.cxix.in ij.uol.Et de materia usurarũ uide quæ scripsi ad Bar.l.rogasti.§.si tibi.si cer.pet.& in l.cum allegas.C.de usur.

d Est.c.ad nostram.de empt.& uen.& c.illo uos.de pig.& c. conquestus.de usu.& no.in l.rogasti.§.si tibi.si cer.pe.Bar.l.cùm seruus.de cõd.& demon.Ro.conf.xiiij.incip.licet uariæ reperiantur sententiæ.& Host.c.delicti.de arb.& ibi Ant.qui dixerunt,quod pœna non posit exigi,nisi quantùm contineat interesse.& Anch.conf.cxxxix.

e POMA.Adijcitur.Alex.l.diuortio.fol.mat.& conf.xxvij.in iiij.uol.

f Interesse.Car.c.ad nostram.de emp.ubi dicit,quidam habuerat à Titio centum,& fecerat eidem Titio uenditionem de quodam fundo ualente ducenta,demum per aliquod instrumentũ promisit reddere prædiũ, redditis sibi centum.Ex hoc non potest præsumi contractus usurarius, ex quo fuit factum pactum de computando fructus in sortem, aliàs non. Sic allegat d.c. illo uos.de pig.Illud enim quod sorti accedit,est usura, l.rogasti.§.si tibi.si cer.pe.& no.in c.j.& ij.& in d.c.conquestus. facit ad prædicta,quod uoluit Lauren.de Rodul.de Florẽ.in suo tract.de usu.in ij.parte,q.lx.dũ ult q cognoscatur contractus usurarius,ex cõiecturis traditis.d.c.illo uos.& d.c.ad nostrã.aut etiam per alias æquiualentes illis, Io.An.& Host.d.c.ad nostram.quæ sunt secundũ eum arbitrariæ,& putat sufficere,si ille qui cõtrahit,probetur quod sit usurarius,quod de facili præsumitur,tũc contra eum,tanquã pessimum hominum genus dixit Host.d.c.ad nostram. Si autem non est usurarius,tunc recurretur ad alias coniecturas, Io.And.in addit.ad Spe.tit.de usu.& Io.Cal.xviij.q.incip.usurarius.ideò dicit Bald.c.j. de feu.dato uicem legis cõmif.q. alteratio contractus & pacta insolita,faciunt præsumi cõtractum usurariũ,ergo &c.Ant.d.c.ad nostram.dixit qd' paruitas precij cum pacto de reuendendo,facit præsumi contractũ usurarium,maxùnè si factum est de retrouendendo post certũ tempus,uel quando uoluerit uenditor.gl.c.conquestus. & Im.d.c.ad nostram.Arch.xiiij.q. iij.plerique.ubi dicit,Pone q. iste emit prædium ab illo ea conditione,quod si iste uelit isti tantam pecuniam reddere usq; ad decennium, iste teneatur ei reddere terram illam, & iste singulis annis ex illa terra recipit fructus,tamen recepta pecunia,reddat agrum,retentis omnibus fructibus perceptis, cõmittit ne usuram?Quidam dicũt,si hoc facit in fraudem usurarum,peccat mortaliter,neq; à peccato usuræ defenditur.Sed si hoc non facit in fraudem,non peccat,quia talis contractus emptionis est licitus. C.de pac. inter emp.l.si fundũ.Sed si adijcitur hoc pactum,quod emptor uenditori restituat terram intra certũ tempus,& uenditor emptori det certam quantitatem pecuniæ,quousq; ad dimidiã iusti precij cõtingat,talis cõtractus iudicabitur usurarius.l.cum hi.§.modus.de trãs.C.mãd.l.per diuersas. Allegat q.no.per Inn.c.ad nostram. de emp.& uend.refert posteà Ray. in summa dicere,q. talis cõtractus præsumitur usurarius,ex eo quia modicũ est precium respectu usoris rei,& ex eo quia emptor cõsueuit exercere usuras. Alleg.c.illo uos.de pig.& dicunt doc.d.c.ad nostrã.q. Arch.sequitur illud quod uoluit gl.in c.conquestus. de usur.Nam Arch.Ray.Inn.& alij,sequũtur in uenditione facta cum pacto de uendendo,quod de se uenditio est licita,& etiam pactum de reuendendo est licitum.d.l.si fundum.licet modicitas precij iuncto pacto de retrouendendo,reddat contractum usurarium, ideò non debent lucrari fructus,quia etiam esset usura,ideò extenuat sortem,usq; ad §.si quis.nihil est.Adde quæ plenius posui post ipsum in l.cunctos populos.ubi uerba huius apostil.inuenies.

Forma agendi in casu huius textus.

Contractum qui timet rescindi,potest petere ut approbetur.

a §. SI QVIS. [a] Ex cõtractu facto cum procuratore colludente,uel cũ minore potest agi,ut uolũtas dñi discernatur.†Quæro,quę erit forma agẽdi in primo casu huius §.R.q emptor aget actione ex empto ad rem uẽditam, & in isto iudicio discerneť,utrũ dñs ratum habeat, uel nõ. Simile ff.rem rat.ha.l.si indebitũ.& ibi dixi. Vel potes dicere,q actio ex empto principaliter proponeť ad hoc,q dñs ratũ habeat,uel reprobet,& hoc habemus hic necesse dicere.Si enim res esset emptori tradita,tũc nõ posset agere ad rem,quã haberet,sed deberet agere ad hoc,ut dñs ratificet, uel reprobet. Similem modũ agendi habuisti notatũ in l. Pomp.scribit.in fi.de neg.gest. quod ultimũ multũ est no.

b Circa fm casum quæro,quis erit modus agẽdi.[b] R.eodem modo re nõ tradita põt agi actione ex empto, & tũc minor approbabit,uel reprobabit.Vel si res tradita est,poterit agi ꝑ minorẽ directò cũ dubitatur ne ipse dicat se circũuentũ, q debeat approbare ꝑctum,fm hoc si approbauerit,preiu dicabit sibi,nec poterit petere restitutionẽ in integrũ, sicut si per sentẽtiã fuisset denegata,l.j.& l.ij.C.si ꝓpius in integ.

a rest.post.†No.ergo bene,q si dubito ne minor restituatur, possum agere,quod est no.Eodẽ modo si tu dubitares, q

c aliquis se diceret deceptũ dolo,[c] & sic rescinderet ꝑctũ ex forma l.& elegãter.ff.de dolo.posses agere q ꝑctũ approbaret,& facit l.si quos.fm unã lec.C.de dec.li.x.& ibi dixi.&c.

ADDITIO.

a Si quis.Dixi post Bar.l.cum lex.de fideiuſ.Cont.facit.l.j.C.si maior fac.ubi requiritur quod approbatio sit facta à maiore.l.doli.§.diuersum. & quod no.in l.si intra.C.de integ.rest.&c.

b POMA.Agendi.Ro.consl.ciiij.in fi.

c Dolo.Bal.l.dolum.C.de peric.& cõm.rei uend.& Bar.l.si quos. de decur. lib.x.& Bal.l.j.uer.sed hic quæro quid si unus.C.plus ualere.& Bal.l.non dubium.in quarta opp.C.de legibus.Sed limita,q, lex resisteret contractui, quia tunc quantò plus uelit stare,tantò minus ualebit contractus. tex.iuncta gl.l.à diuo.ff.de rit.nup.& ibi tex.& Bal.l.j.& in d.l.ea quæ. & gl.& per ea quæ ibi dixi,in l.iurisgent.§.prætor.ff.de pac.Alex.

a §. SI QVIS A PVPILLO. [a] Claudicat cõtractus, si fiat cum pupillo,sine tutoris autoritate. Opp.q contractus claudicare nõ debet.ff.prox.§.Sol.Speciale est propter personam pupilli,de quo plenè uidebitis in l.j.ff. de rescind.uend.&c.

ADDITIO.

a Pupillo.Dixi in l.cum lex.ad fi.ff.de fideiuſ.uide ff.§.prox.

a §. SI VENDITOR. Per hanc actionem cogitur facere quod deuenit in ipso contractu incõtinenti apposito.Item qui habet actionem [a] ad cõmodum alienum

b agere cogitur.No.nouum modum [b] agendi,q ago contra te ut agas.Simile in l.cùm in plures.§.messem.ff.loc.& ff.ad leg.Rho.de iact.l.ij.§.fi.de leg.j.l.si sic.§.fi.tamen ille qui conuenitur ut agat,liberatur cedẽdo actionem.l.ij. §.idem Labeo.ff.ne quid in loco pub.&c.

ADDITIO.

a POMA.Actionem.Alex.conſ.iiij.uol.ij.ubi tenet quod legatarius potest cõpellere hæredẽ,ut agat ad recuperãdas res sibi legatas,& sibi restituat.

b Modum.Bar.l.cum fundus.§.j.ſi cer.pet.in l.dominus.ff.de cond.ind.in fi. & in l.q, debetur.de pecu.& expreſsè Bar.l.si sic.de leg.j.in fi.Alex.

a §. AEDIBVS. [a] Hic incipit materia leuis, & hoc intendit.Aedibus distractis, ueniunt omnia ipsis affixa, & quæ ibi sunt ad perpetuum usum ædium, secus in his quæ ad tempus,uendito fundo ueniunt omnia, quæ sunt intra fundum ad perpetuam utilitatem fundi.h.d.cum l. seq.usq; ad l.ueteres.&c.

ADDITIO.

a Aedibus.Bar.l.ij.ff.de iur.om.iud.gl.& doc.l.ij.de uer.ſig.Bald.post Aret. l.cætera.§.hoc senatusconsultũ.el.ij.de leg.j.per illũ tex.& in l.quæsitum. §.Pap.cum seq.de fun.inſt.& in l.pe.ff.de uerb.ſig.Sequitur l.fines.quam Bar.non legit.& per istam l.& seq.& l.fundi.§.Labeo.deciditur q.utrùm uendita domo cum colũbario,ueniunt colũbi,quia aut sunt animalia,quæ ibi perpetuò sunt mansura,& uenient. Aut non sunt perpetuò mansura,ut pulli,pisces,& similes,& tunc secus.Et an uendita equa, uel uacca, uideatur uenditus pullus qui sequebatur eam?Bar.l.ſi ut certo.§.usq; adeò.ff.cõmo.& uidi de facto allegari hunc tex.cũ l.seq.q, de domo dicitur esse fistula protensa extra domũ,ita q, dominus potest usq; ibi ædificare.l.si autem. de aqua plu.arc.Ratio,quia usq; ibi dicitur esse de domo,per ista iura.

LEX

LEX XXII.

SI STERILIS ANCILLA SIT.

ADDITIO.

a Si sterilis.Raph.l.si id qd'ante.ff.de uer.ob.& id quod scripsi post Imo.ibi.

§. QVAMVIS. Licet emptor decipiatur in qualitate, actionem tamen ex empto habet contra uenditorem, & hunc casum habuistis suprà.

a §. CVM PER VENDITOREM. [a] Contra non tradentem agitur ad interesse,quod est circa rem, non ad id quod est extra ẽ,nec eius habeť ratio. uel sic, Quãdo interesse petitur propter moram in non tradendo,non habetur ratio interesse extrinseci. Opp.q consideretur. interesse extra rem,ut ff.eo.l.Iul.in prin.Sol.ibi.Itẽ opp.l.una. in fi.C.de sen.quæ pro eo quod interesť,ubi habeť ratio interesse lucri.Gl,soluit,q, hodie ista lex corrigitur. Gul. tangit in l.ij.& l.fin.ff.de eo quod certo loc.in d.l.fin. ubi ego multùm plenè dixi.

ADDITIO.

a Venditorem.Bar.l.j.ff.de cond.ind.uerſ.an autem tale.& istum §. non intelligas habere locũ in pecunia numerata,quia in illa bene ueniret interesse extrinsecum.l.liber homo.in fi.& l.si pœna.de uer. ob.& in l.nummis. de in lit.iur.cum ibi not.utrobiq;,& quod non ueniat interesse extrinsecũ, tenet gl.Pe.& Bal.l.cùm uenditorem.C.eo.refert ibi Bald. quod Nic.Mat. tenebat cont.& c.Are.conſ.ix.in fi.

§. SI TIBI FVNDVM. No.tex.ibi,in partem precij. cui adde l.fundi partem.ff.de cont. emp. Quærit gl. an cogatur rem uendere,dixi plenè in l.cum qui.§.qui iniuriarum.si quis cau.&c.

§. QVI DOMVM. In obligationibus annuis alternatiuè conceptis, licitum est quolibet anno uariare. Opp.l.ſi ex toto.§.j.ff.de leg.j.Sol.gl.j.in eo anno uariare non potest,sed pro toto illo anno debet habere domũ, uel decem,sed pro sequenti anno potest uariare.Sed cõtra hoc q stipulatio annua una est.l.ſi Stichũ.§.j.ff.de uerb.ob. ergo semel potest tantùm eligi pro toto tempore,nõ singulis annis.l.ſi ex toto.§.fi.de leg.j.Sol.illud est uerum,quãdo per stipulationẽ simpliciter quæritur creditori, & ab eo nihil est implendũ,secus si per eum aliquid esset implendũ. tunc enim pro quolibet anno una stipulatio esset,l.seruus cõmunis meus.§.j.ff.de stip.ser.ita in proposito,ille qui sibi excipit,nõ est creditor simpliciter, sed prout est implendũ.

a Tenetur enim uti arbitrio [a] boni uiri,& pro quolibet anno dicitur una obligatio,ideò uariatio admittitur. Item opp. l.in causæ.in fi.ff.de proc.gl.nõ soluit.So.ibi erat una administratio,ideò non potest uariare,hic uerò erant plures obligationes &c.

ADDITIO.

a Arbitrio.l.huic stipulationi.in fi.ff.usuf.l.j.eo.tit.& q, tale factum cohæreat personæ,patet,quia non transit ad hæredes.l.habita. C.de usu.l.si habitatio.post prin.ff.de usu & hab.&c.

LEX XXIIII.

a SI QVIS SERVVM. [a] Qui manumittit seruũ uenditum,tenetur emptori ad interesse, in quo uenit quicquid haberet,si manumissus non esset.Vel aliter, Propter necessitatem præcedentis, cõtractus ualet pactum de futura successione.Opp. q pactum de futura successione non ualet.l.fi.C.de pact.Sol.hic fit pactũ istud, quod est de necessitate præcedentis cõtractus. Dixi in l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de uerb.ob.

ADDITIO.

a Seruum.Tex.& ibi gl.& Bar.l.si constante.§.si uir.fol.mat.

LEX XXV.

SI SERVVS. Res empta per seruũ fructuariũ, acquiritur ei, ex cuius peculio soluitur precium, si soluatur usufructu durante, aliàs in distinctè acquiriť domino.

§. SERVVM TVVM. Istũ §.habes de uerbo ad uerbum in l.cùm fundus.§.seruum tuum imprudens. ff.si cer.pet.ideò examina eum ut ibi per glo.& doct.& breuiter hoc intẽdit, Ab eo q ex re mea factus est locupletior, possum condicere,& ipse à me quod expendit repetit.

§. SERVO. Qui fideiubet pro seruo uendente,tenetur sicut si fideiuberet pro libero homine.

LEX XXVI.

a QVI PENDENTEM. [a] Si uenditor re non tradita agit ad precium,exceptione repellitur: post rem traditam,si emptorem impedit,aliȝs actionibus competentibus conuenitur.

ADDITIO.

a Pendentem.Bal.rub.C.de usu.

LEX XXIX.

1 Actio ex contractu ita informatur per pactum incontinenti appositum uel stitum,sicut per pactum nudum.

2 Stipulatio sequens nouat actionem ex contractu, quando continet illud idem,quod principaliter ueniebat,secus si continet illud,quod contractum informat.

3 Actiones duæ pariter principales ad idem tendentes, quòd una non tollitur per aliam.

4 Actio ex uendito non nouatur per stipulationem pœnalem.

5 Actio ex stipulatu ut fiat quod conuentum est,an nouetur per stipulationem pœnalem.

6 Nouatione quæ olim fiebat per stipulationem pœnalem subsequutam, nihil nouatur.

7 Stipulatione pœnali quando nouetur prima obligatio.

8 L.si quis maior.C.de transſ.intelligi debet in contractu sponte facto.

a PRAEDIA [a] MIHI. Actio ex uendito informata, nõ nouatur per stipulationem pœnalem, sed exactione secuta, stipulatio pœnalis per eam ope exceptionis perimitur,ipsaq; per actionẽ ex stipulatione pœnali ipso iure tollitť quatenus cõcurrit.* Primò ponit thema, secũdò respondet qõni tacitæ resultanti ex prædicto themate, tertiò cuidã q.tacitè resultãti ex prædicta respõsione,quartò respõdet cuidã alteri qõni resultanti ex secũda respõsione.Secũda ibi,respõdi.Tertia ibi,si consequutus.Quarta ibi,si ex stipulatu.Et sciendum est quod prima pars habet duas lecturas,secũda unam tantùm. tertia habet tres lect.quarta unã tantùm. Pono casum fm illam lecturam,quam credo ueram per totã legem. Pone, uendidisti mihi prædia pro certo precio, &

conueni pacto nudo,* ut scriberẽ tibi librũ,* quod si non facerem,promisi pœnam per stipulationẽ.Ecce thema,ex quo sequitur hæc q.tacita,si nõ feci quod cõueni,& sic stipulatio pœnalis est cõmissa,utrùm actio ex uendito informata ex pacto incõtinenti apposito,nouetur per stipulationẽ pœnalem,si est cõmissa.Sequitur secunda particula,in qua est rñsio,& rñdet Iurisc.q per stipulationẽ pœnalem cõmissam,actio ex uendito nõ nouať,neq; perimiť,sed possum agere ex uẽdito ad interesse, antequã agã ex stipulatu ad pœnã. Sequiť tertia particula,ibi,si consecutus,in qua sic pono casum,Video q actio ex uẽdito non tolliť per stipulationẽ pœnalẽ ipso iure:sed quæro,utrũ exactione secuta per actionẽ ex empto,uel uendito,ad interesse stipulatio pœnalis tollať per illã exactionẽ?R.Iurisc.q stipulatio pœnalis nõ tolliť per illã exactionem ipso iure,sed ope exceptiõis doli,si tantũ fuit interesse,quantũ erat in pœna. Sequiť quarta particula, ibi,si ex stipulatu.in qua pone casum sic, Vidi q actio ex stipulatu ad pœnã tolliť per exactionẽ secutã per actionẽ ex uẽdito ope exceptiõis.quid ecõuerso,si primò egerit actiõe ex stipulatu ad pœnã,& exegit,an tollať actio ex uendito ad interesse?R.Iurisc.q tollať actio ex uẽdito ad interesse ipso iure,quatenus cõcurrit cũ ipsa pœna exacta,sed in eo q excederet,nõ tollereť.Verã habes lect.in hac l.sed quia alię lect. sunt,ideò reassumo quãlibet parťẽ,& prima pars legiť duobus modis,Vno modo q fm pactũ appositũ in uẽditione fuerit nudum,ut posui in casu,& fm hoc non habet cõtrariam

* Concurrit. Hic ius l. materiã, scilicet, an pœna et res simul peti possit, explicaui lib. ij. Epit. cap. xiiij. nu. 8. I. C. B.

* Nudo. Hoc nõ dicit lex, quã corrũpit hoc thema Bartoli. I. Cõ. B.

rium.Secundo modo legitur,q̄ ſecundū pactum de faciendo aliquid,fuit ſtipulatione uallatū.Et fm iſtam lect.opp. extra gl.quando pactum eſt ſtipulatione uallatū,agitur actione deſcendente ex iſta ſtipulatione, Inſtit. de uer.ob.in prin.non actione ex uendito informata. ℟.q̄ poteſt agi u-
1 tracq̄,& ſic no.fm iſtam lec.q̄ † actio ex contractu ita informatur per pactum incontinenti appoſitū ueſtitū,ſicut per pactum nudum.Secūdò opp.quādo ſtipulatio continet illud,quod deuenit in cōtractu,actio ex contractu nouatur per illam ſtipulationē. l.duo ſocietatē. ſ.pro ſoc. & ibi no. fm glo.ergo hic ſi pactū ſecundū fuit ſtipulatione uallatū, actio ex uēdito nō cōpetit ad id quod deuenit in pacto,& ſi cōpeteret, nouaretur. ℟.q̄ d. l.duo. debet aliter intelligi,
2 ut ibi dixi,& ſic nō ob.Sed intelligēdo fm gl.dic q̄ † ſtipulatio ſequens nouat actionem ex contractu, quādo continet illud idē quod in cōtractu principaliter ueniebat. Secus ſi continet illud quod cōtractum informat,& nō principaliter in cōtractu ueniebat,ut hic,& iſtud eſt ſecundū notabile.Venio ad ſecundā partē,& iſta habet unā lect. tantū, fm omnes,ſ.q̄ actio ex uendito informata,nō tollitur,nec nouatur per cōmiſſionē ſtipulationis pœnalis.Hæc ſunt difficilia cōtraria,quæ dicam in ſequēti parte,ut ſeruem ordinem gl.Venio ad tertiā particulam ibi,& ſi conſecutus,&c. quæ legitur tribus modis,Primo modo quod egit actione ex ſtipulatu ad pœnā,quæritur utrū tollatur actio ex ſtipulatiõe interpoſita,ut fiat quod cōuenit.℟.q̄ ope exceptionis tollit hāc lect.ponit illa gl.paruula,ſuper uerbo cōſecutus fuerit,ibi,uel dic q̄ tantū etiā.hęc lect.nō placet,primò quia nō congruit literę.Supra enim dixerat,quod poterat agi ex uēdito,unde uero ſimiliter debemus intelligere qđ ſequit̄,ſi cōſecuturus fuerit,ſ.per actionē ex uendito. Prætereà actio ex ſtipulatu,ut fiat quod cōuenit,cōpetit ad intereſſe,ergo ex actiõe ſecuta ex ſtipulatiõe pœnali,in quantum concurrat cū intereſſe,debet tolli ipſo iure,ſicut actio ex uendito,quæ ſimiliter ad intereſſe cōpetit,quia eadē eſt ratio,ut uidebitis ī.Ideò alij legūt hunc uer.alio modo,ſ.q̄ ſi actū fuerit actione ex uēdito informata ad intereſſe, tollitur actio ex ſtipulatu,ut fiat quod cōuenit,cōpetit ad intereſſe,ergo ex actiõe ſecuta ex ſtipulatiõe pœnali, in quantum concurrat cū intereſſe,debet tolli ipſo iure,ſicut actio ex uendito,quæ ſimiliter ad intereſſe cōpetit,quia eadē eſt ratio,ut uidebitis ī.Ideò alij legūt hunc uer.alio modo,ſ.q̄ ſi actū fuerit actione ex uēdito informata ad intereſſe, tollitur actio ex ſtipulatu,ut fiat quod cōuenit,& ſic nō loquit̄ de ſtipulatiõe pœnali.hæc lect. ponitur in prin. magnæ gl.
3 ponitur etiam in prima gl.Ad hāc lect.opp.fm gl.qñ † ſunt actiones duæ pariter principales, una non debet tolli per aliam. l.generaliter. & l.ſi reus. ī.de fideiuſ. & ī.de reg.iur.l. nemo.§. quoties.Sed hic eſt huiuſmodi,quia ita eſt principalis actio ex uendito, ſicut ex ſtipulatu, ut
* Sol.Melī dic, ut annot. li.ij. Epit.cap.xiiij. nu. 7. ibi, Tamen. I.C.B. fiat q̄ cōuenit & ecōuerſo.Sol.*gl.q̄ illud cōtingit per quandā conſequentiā,nam actio ex ſtipulatu,ut fiat quod conuenit, tollit̄ per ſtipulationē pœnalē,ſtipulatio pœnalis tollitur exactione ſecuta,per actionē ex uendito,ergo per quandā cōſequentiam tollit̄ ſtipulatio,ut fiat quod cōuenit.Ita dicit gl.hoc nō placet, primò quia cum actio ex uēdito & actio ex ſtipulatu ad id,ut fiat quod cōuenit,cōpetat ad intereſſe,&eodē reſpectu exactiõe ſecuta,tollit̄ una per aliā ipſo iure, ſicut cæteræ pſecutoriæ,l.ſi pro fure.ſ.de cond. fur.ī.de excep. rei iud.l.iiij.& l. iij.Prætereà fruſtra hic diceret̄,quantū pœnę nomine ſtipulatus eſt.Nam cùm tantū ſit intereſſe,ſi agit actione ex uendito,reſpectu eius quod nō eſt factum,quod cōuenit,quātum ſi agatur ex ſtipulatione,ut fiat quod cōuenit,ſemper tolleret̄ una per aliā,nec eſſet quęrēdum de exceſſu, cū ibi non ſit.Et ideò alij legunt tertio modo,aduerte,ſ.quod hic quærit̄,ſi actū fuit ex uendito,an tollat̄ ſtipulatio pœnalis, & hęc eſt uera,ut dixi in poſitione caſus, licet quidā dicāt, q̄ hic caſus nō eſt in hac l.ſed hæc uera.uide gl.quæ etiā ponit ſic,uide ibi eam,ſi ageret̄,&c.& iſta lect.eſt uera,quæ tamē patit̄ fortiſsima ōria,ut dicam in parte ſequenti. Venio ad quartā partē,ſi ex ſtipulatu,&c.hęc pars habet unā lect.fm omnes,ſ.q̄ ſi primò actum ſit ex ſtipulatione ad pœnā, actio ex uēdito tollit̄ ipſo iure,in eo quod cōcurrit. Sed hic uidēda eſt ratio,quare actio ex ſtipulatu pœnalis non tollitur exactione ſecuta,per actionē ex uēdito,ope exceptionis,ſed cōtrà ipſo iure. [b] Gl.reddit rationes,tene primā ra-

tionē,quę eſt uera,& tene gl.ibi,licet ſecus ſit ecōtrà,ubi ponit hūc caſum,& iſtam rationē.uide gl.iſtam,dicebā uobis quę eſt ratio diuerſitatis,q̄ actio ex ſtipulatione pœnalis, &c.dixi q̄ teneres primā rationē gl.Et ex hoc ſequitur,q̄ ſi primò actū fuerit actione ex ſtipulatu,ut fiat quod conue-
4 nit,& cōſequutus quis fuerit intereſſe, actio ex uēdito informata ipſo iure tollat̄,quia ſimiliter ad intereſſe dat̄,qđ
5 ceſſat per exactionē. Iſtis lec.ſic explicatis habes ex l.iſta,q̄ actio ex † uēdito non nouat̄ per ſtipulationē pœnalē.Itē q̄ actio † ex ſtipulatu,ut faciat quod cōuenit,ſimiliter nō nouat̄ per ſtipulationē pœnalē.Sed cōtra hoc opp.q̄ imò nouatur.l.obligationū ferè.in fi.ī.de act.& ob.Vel ſi dicas qđ fuit actū ne nouet̄, utrūq̄ poterit peti. l.ſi ita ſtipulatus.in fi.ī.de nouat.Huius timore quidā concedunt cont.ſ.q̄ nouet̄,& quod hic dicit̄ de exceptione,intelligit̄ de exceptione facti,nō iuris.Et ſi dicas,ergo eodē modo tollit̄ una per aliam,cuius cont.uult dicere iſte tex.dicit gl.in alio eſt differentia,quàm in his.uide gl.ibi,itē ad id quod hic dicitur. uſq̄ ibi,eſt & alia differētia.Iſta ſol.nō eſt uera,quia tex.directò dicit,q̄ actione ex uendito pōt agi,ergo nō eſt ſublatū.Itē tex.facit differentiā,utrū tollat̄ ipſo iure,an ope exce
c ptionis,ergo loquit̄ de exceptione uera.Vnde alij dicūt,ut ſequit̄ in gl.q̄ actio ex ſtipulatu,ut fiat quod cōuenit,cū ſit cōtracta uerbis,tollit̄ per ſtipulationē pœnalē ipſo iure actio ex uēdito quæ cōtrahitur cōſenſu,nō tollitur per ſtipulationē pœnalē,ſed per exactionē factā ex ea,uide gl.[c] No. iſtā ſol.quā uidet̄ tenere Dy.de no.ope.nū.l.in prouinciali. in diſtin.magna.tñ hęc ſol.nō placet,quia eſt ſ̄ l.apud Celſum.§.Labeo.de do.excep.& ī.de uer.ob.l.qui Romę.§.duo fratres.ubi ſi precedit ſtipulatio,nō nouat̄ ex ſequēti ſtipulatione pœnali.Vnde quidā alij diſtinguebāt,aut precedit obligatio bonę fidei,& non nouat̄,ut hic,aut ſtricti iuris,& nouat̄,ut in ōrijs.Iſta reprehēdit̄ per eaſdē leges. Vnde alij, ut Gul.de Cug.l.reſcriptū.§.ſi pacto.ſ.de pac.dicit,Aut precedit obligatio iuris gētiū,& non nouat̄ per ſtipulationē pœnalē,ut hic,& l.ſi qs à ſocio.ſ.p ſoc.Aut obligatio iuris ciuilis,& tūc nouat̄.l.obligationū ferè.in fi. Iſta opi. nō placet, primò tex.& gl.l.j.C.de iur.emph.Cōſtat em̄ q̄ ꝯ[d] emphyteutic[o] eſt de iure ciuili,& nō nouat̄ p ſtipulationē pœnalē. Prętereà ꝓbat̄ p d.l.apud Celſum.§.Labeo.&d.l.q Romę.§. duo fratres.Quid ergo dicemus? Breuiter opinio mea eſt in hac materia,Aut precedit obligatio ex cauſa onerosa,& nunquā nouat̄ per ſtipulatioū pœnalē ſubſecutā, ſiue ſit ſtricti iuris,ſiue bonæfidei.ſiue iuregētiū, ſiue iuris ciuilis, quocūq̄ modo ōnit̄, ut hic.l.ſi qs à ſocio.ſ.p ſoc. d.l. apud Celſum. §.Labeo. & l.q Romæ.§.duo fratres.

Aut procedit obligatio ex cauſa lucratiua,** &tūc nouat̄ per ſequentē ſtipulationē pœnalē.l.j.ī.de pœ.le.& l.j.§. Itē ſi ita. ī.ad l.Falc. Ita intelligo l.obligationū ferè.in fi.& l. ſi ita ſtipulatus.in fi. Alij, ut Azo.dicūt,& nūc intro gl.ibi,uel melius fm Azo.q̄ hic fuit actū expreſſē,ne nouaret̄,fm iſta tpa, hodie non fieret,niſi ageret̄.l.fi.C.de nouat.Iſtud non placet,qa qđ hic [d] iſtud fuerit actū, eſt diuinare. Ad illud qđ dicit̄,q̄ hodie nō fieret nouatio, niſi ageret̄,dico q̄ ſalua † reuerētia,hodie ni-
6 hil eſt immutatū in nouatiõe,quæ fiebat olim per ſtipulationē pœnalē ſubſecutā. ſed l.ſi.C.de nouā. & Inſt.qb.modis tol.obl.§. prętereà. loquit̄ de nouatione, quę fit p ſtipulationē æquē principalē,ſicut eſt actio prima, nō de ſtipulatione pœnali,quę acceſſorię uenit.Alij dicūt, & ſum in fi.gl.q̄ hic uidebat̄ pœna appoſita cā limitādi intereſſe,nō loco pœnę,qđ totū eſt diuinare,unde de hoc nō
7 curo.Cū ergo † quærit̄,utrū p ſtipulationē pœnalē mouet̄ prima obligatio, dic ſic diſtinguēdū,Aut obligatio precedēs fuit liberatoria,& nō nouat̄,ut l.reſc.§.ſi pacto.ſ.depac. qđ dic ut ibi.Aut fuit obligatoria,&tūc aut pœna apponit̄ loco cōtēpt[o],aut loco itereē.Primo caſu nō nouat̄,l.ſi qs rē. ſ.de aīb.Scd'o caſu,aut pœna adijcit̄ loco pticularis intereſſe,aut loco totalis. Prīo caſu,nō fit nouat.toto tī.de uſur. imò pōt peti una cū prī.Aut apponit loco itereſſe totalis,& tunc

** *Lucratiua.Iſta ſolutio, eſt nihili, nam cum omnes cōtractus ſint ultro citroq̄ obligatorij,non poſſunt dici ex cā lucratiua. Dic tu ut annot.ſ. nu.3.uer.Sol.*

tunc aūt præcedit conuentio ex cauſa lucratiua,aut ex cauſa onerosa,ut ſ.dixi.Prædicta plenius examinaui in l.ita ſtipulatus.in contrarijs ultimæ partis.ī.de uerb.ob. Vbicūq̄ autem dixi per pœnalem ſtipulationem nouari præcedentem,intellige niſi in cōtrarium actum ſit,d.l.ita ſtipulatus. in fin.& l.qui fidem.ſ.de tranſac.Idē ubicūq̄ iuratum eſt. l.
8 ſi quis maior.C.de tranſac.quæ lex † debet intelligi in contractu ſponte facto.Si enim aliquis contraheret neceſsitate ſibi impoſita per iudicē poſito qđ iuridicè diſponeret,diſpoſitio illius l.ſi quis maior.non haberet locum.dicit em̄, nullo cogente imperio,ut ibi patet, quod eſt no. Venio ad
e aliam gl.[e] dicitur hic in tex.in fin.q̄ ex actione facta per ſtipulationem pœnalē,tollitur actio ex uēdito ipſo iure.Cōt. imò ope exceptionis.l.ſi duo.ſ. ſi quis cau. Sol. ibi agebat̄ ꝑ plures,hic ꝑ unū.Opp.ad idē de pet.hær.l.nec ullā.§.pen. Sol.ut in gl.Opp.l.qui fidē.ſ.de trāſ.Sol.ibi fuit actū, q̄ utrūq̄ poſſet peti,idē ſi fuit iuratū.d.l.ſi quis maior. Vltimò habes hic quādam gl. quæ eſt addit.quæ incipit, ſex caſus no.& eſt noua additio & obſcura,& eget ſuppletione:ibi,q̄ actionē ex uendito.imò ipſo iure,& utraq̄ cōpetit ad inter eſſe,ut in glo. magna. & dixi ſ.ea.l. dicit glo.
* *Primus.Quæras aliū ędipodē, qui hoc tibi Aenigma explicet.* I. C. primus* in glo.ſecundus in tex.dic imò etiā in tex.& glo.fm diuerſas lect.Dicit glo.nec in tex.nec in glo.dic imò etiam in tex.& glo.fm diuerſas lect.dicit gl.nihil hic dicitur, ſed ſolū, de actione ex uendito in formata ā pacto incontinenti appoſito.

ADDITIO.

a *Prædia.ſcripſi poſt Bal.l.cū proponas.in prin.C.de trāſ.& Bar.l. petens. C.de pact.Venio ad aliam gl.dic latius per do.ct.l.ſi duo.§.j.Ang.§. omnes autem.uer.tu autem dicas.Inſt.de act.*

b *Iure.Hoc eſt,actione ſecuta ſuper pœna,tollitur actio ex uendito ipſo iure.*

c *Gl.Bal.& Mo.l.reſcriptum.§.ſi pacto.ff.de pac.*

d *Hic.No.hanc limitationem ad ſt. de qua etiam per Bar. l. ita ſtipulatus. in ix.op.primæ partis.de uer.ob.Cy.Bar.Bal.l.ſi pacto quo pœnā. C. de pac. Moder.referunt in l.qui uſumfructum.de uer.ob.& in d.l.ita ſtipulatus.*

e *Gl.hic latius per do.ct.d.l.ſi duo.§.j.*

LEX XXX.

a CVI RES.[a] Quādo quis à ſeipſo euincit,habet actionem ex empto.l.Iul.§.ſi fundum.ſ.eo.&c.

ADDITIO.

a *Res.l.huiuſmodi.§.qui ſeruum.de leg.j.&c.*

LEX XXXI.

1 *Condicere poſſum rem meam,quando eſt penes te ſine cauſa.*

SERVVS.Si ſeruus furtum facit domino eius,peculiū diminuitur,ſi uerò poſtquā deſijt eſſe dominus, tunc inquantū peculiū eſt,dominus nouus conuenit. No.
1 in fi.q̄ qñ † res mea eſt penes te ſine cauſa,poſſum cōdicere.dixi in l.ſi & me & Titium.ſ.ſi cer.pet.

a §. SI SCIENS.[a] Qui uendidit rem alienam ſcienter,ꝓpter dolum,hac actione conuenitur antequàm res euicta ſit,ſecus ſi ignorās.No.q̄ quandoq̄ quis uult agere ꝑ debitorē ſuū,quia ſcienter uendidit rem alienā,& tunc poteſt agere etiā anteq̄ agat actione ex empto,ut hic. item ex ſtipulatione doli, quia promiſit dolum malum abeſſe abfuturum,quę eſſe ſi interceſsit.Quandoq̄ uult agere de euictione, & tūc non poteſt agere,niſi re euicta, fm formā, l.euicta.ī.de eui.Quandoq̄ uult agere,quia res non defenditur,& tunc poteſt agere,etiā ſi res non ſit euicta.l. ſi plus, uel minus.ī.de euic.& eſt multum aduertendum in modo concludendi,&c.

ADDITIO.

a *Sciens.Bar.l.at qui natura.§.cùm me abſente.in fin.de neg.geſt.Bal.l.libera.C.de ſenten.in ult.col.Bar.d.§.cū me abſente.q̄ iſto caſu,non tenetur de nunciare uenditori litem motam,Bal.l.j.in quinta opp.C.de peri. & com. rei uend.*

LEX XXXII.

1 *Vendita re & ablata per uim,liberatur uenditor,niſi ſit ablata propter inimicitias uenditoris.*

SI EA RES. Venditor non tenetur de caſu fortuito,
1 tenetur tamen cedere actionem,occaſione rei competentem.No.q̄ re ablata † per uim, uenditor liberatur, niſi uis iſta ſit illata propter inimicitias perſonæ uenditoris,quia tunc uidetur res eſſe perdita ſui culpa,ut ī.tit.j. l.ſi merces.§.culpæ.& ī.ſol.mat.l.pen.in prin.&c.

a §. VTERQVE Noſtrum.[a] De duobus emptoribus ille eſt potior,cui eſt poſſeſsio tradita.

ADDITIO.

a *POMA.Noſtrum.Moder.l.j.ff.de acq.poſſ.*

LEX XXXIII.

SI QVIS AMEṢi quis contrahētium ex falſis pōderibus,uel menſuris decipiatur,poteſt per hāc actionem habere recurſum.

LEX XXXIIII.

1 *Agere licet quis poſit pro ſingulis rebus,poteſt tamen cogi ut agat de omnibus.*

2 *Venditio una dicitur licet emantur plures res uno pretio.*

1 ET SI VNO.No.q̄ poteſt † quis agere de rebus ſingulis, tamen poteſt cogi ut de omnibus agat. l. non
2 eſt nouum.ſ.eo.Item no. q̄ ex eo † quod uno pretio fit emptio plurium rerum, una dicitur emptio. l.cum duo. ī.de duo.re.& l.ſcire debemus.ī.de uerb.ob.& ibi dixi.

LEX XXXVI.

1 *Poſſeſsionem liberam promittere,quid ſit.*

SI QVIS Fundum.Euicta ſeruitute agitur ex empto, non de euictione.l.quod ad ſeruitutes.ī.de euic.No.q̄
1 † ſi dicatur in inſtrumento uenditionis,promiſit dare liberam poſſeſsionem,&c.q̄ ſi quis uadat per eam poſſeſsionē,non dicitur libera.De quo dixi in l.cū pater. §. pater. de leg.ij.tetigi in l.uim facit.ī.de ui & ui ar.&c.

LEX XXXVII.

a VENDITOR.[a] Ante traditionem, uenditor tenetur ad cuſtodiam,propter quam etiam debet de damno infecto cauere.

ADDITIO.

a *Venditor.Bar.l.ſi traditio.in viij.q. C.eo.*

LEX XXXVIII.

SICVT. Dolus uenditoris non prodeſt emptori. hoc dicit.

LEX XXXIX.

SI VENDITOR HOMINIS.

a §.FIRMIVS.[a] Fiſtulæ & canales cedunt domui.

ADDITIO.

a *POMA.Firmius.Ang.in trac.ſuo.de ſer.urb.prædq. clxxxix.ſub rub. de fiſtula.& Bar.ſ.l.Iul.§.fin.ubi ſcripſi,ſ.eo.ti.*

LEX XL.

1 *Ordinationem qui ſciens factam per ſuperiorem,q̄ aliqua res uendatur minori pretio ſolito,ſi uenit pro maiori pretio, q̄ fuerit ordinatum, tenetur.*

a QVAERO.[a] Generalis conuētio non prodeſt uendi-
b tori,ubi ſpecialiter[b] ſcit,nec expreſsit.No.iſtam l. quidetur facere cauſa circūueniendi eo ipſo q̄ ſcit, l.j.
c in.fi.ſ.eo.Inducitur [c] iſta † lex ad q. de facto, Quidam qui
1 utebatur in palatio,cognouit q̄ informatio ordinata erat, q̄ frumentum uenderetur pro modica quātitate, nec erat adhuc publicata,uendidit tibi frumentum pro maiori pretio,nec certioratuit te.Certè uidetur teneri ad intereſſe, gl. I. contra legem.ſ.de leg.

ADDITIO.

a *Quæro.gl.& Bal.l.j.in ij.op.C.de ædil.act.Bar.d.l.contra legem. & Bal. l.ij.C.de peri.& cō.rei.uen. Ale.conſi.xiiij.in fi.uol.v.*

b *P.PAV.P.Specialiter. Cō.conſ.clxxviij. poſt prin.Barb. c. cum dilecti. de rapt.& de illo qui uendidit equum,uel animal morboſum ſcienter, & fecit pactum q̄ non uult aliquo modo teneri, item q̄ uenditor teneatur ſpecialiter*

cialiter certificare emptorem, de qualitate rei, aliàs teneatur, Alex.cõs.xcv. in v.uol.cons.xiiij.eo.uol.et in præcedenti ponit, q̃ nõ sufficeret, si emptor dubitaret de tali, sed requiritur q̃ sciat, uel fuerit expressum sibi à uẽditore.

c POMA.*Inducitur.Ro.sing.cclxxxv.*

LEX XLI.[1]

QVINTVS Mutius. Qui emit arbores extãtes, non facit eas suas, donec à solo separentur, & ideò uendi care non potest, sed aget ex empto.

ADDITIO.

d *Mutius. Et quis sit effectus uenditionis arborum pendentium, Bal.rub.C.de cont.emp.in ult.q.*

LEX XLII.

a IN VENDITIONE.[a] Emptori decepto succurritur per actionem & per exceptionem. Gl. ponit tibi casum, uide eam.

ADDITIO.

d *Venditione. Allegat hanc l.ad q.Bal.l.fi.§.fin.C.comm.de leg.&c.*

LEX XLIII.

a SI DVORVM.[a] Si uẽditor in una re decipit per ignorantiam, & in alia decipit, debet horum inuicem fieri compẽsatio. Istam l. intelligo, quãdo uẽditor fuit ignorans, secus si sciens, & sic in dolo, tunc enim non compensatur lucrum cum damno. l.fi negotia.§.de neg.gest. Itẽ intelligo quando fuit una uenditio, ut proponitur in tex. secus si plures & separati contractus fuissent, l. si quis negotia aliena.§.de neg.gest.& ibi dixi.

ADDITIO.

d *Duorum.Bal.d.l.sicut.in fi.C.eo.glo.& Bar.l.si quis domum.in fi. prin. ff. loc.Bal.l.fi.§.prætereà.per istum text.de iur.dot.Ca.cons.cccxxxvij.*

LEX XLIIII.

1 *Patronatus ius qui perdit serui empti per euictionem, q̃ habeat actionem ex empto.*
2 *Libertum habens quando uidetur locupletior.*
3 *Interesse expensarum quando non debeat excedere duplum pretij conuenti, uel communis.*
4 *Valor rei tempore quo euincitur inspicitur, quando agitur ex empto de euictione.*
5 *Expensas qui potest recuperare ab alio euincente, quando non possit habere regressum contra autorem suum.*
6 *Liberti in electione est, quem habeat patronum.*

§. TITIVS. Emptor serui propter commodũ iurispatronatus euictum, habet actionẽ ex empto, item interesse sumptum non debet excedere duplum rei cõtra ignorantem, secus si cõtra scientem. h.d.cũ l.seq. No.† primũ di-
1 ctũ,[a] q̃ si perdatur ius patronatus, committitur actio ex em-
a pto per euictionẽ, & licet dicatur aliàs, q̃ † qui habet liber-
2 tũ, non uidetur locupletior, l. planè.§.fi.ff.de leg.j.l. nõ uidetur. de reg.iur. tamẽ in casu proposito contra eũ, à quo qs habet causam onerosam, dicitur locupletior, qui habet libertũ, & si ius patronatus perditur, uidetur eius peculiari-
3 ter interesse, & sic habet actionẽ ex empto. Secũdò no. † q̃
b interesse[b] impensarum, non debet excedere duplum prætij conuenti, uel communis, quod est uerum, nisi agatur
5 scientem, l. idq; Iul. ff. eo. uers. in omnibus. q̃d no. quia singu-
4 lare est. Itẽ no. quãdo † agitur ex empto de euictione, inspicitur ualor rei quo tẽpore res euincitur, ut hic, & l. idem q; Iul. in prin. secus si ageretur re euicta ex stipulatione, ut hic
5 in glo. Itẽ no. † qui potest recuperare[c] expensas ab alio e-
c uincente, non potest habere regressum cõtra autorem[d] su-
d um, nisi autor fuerit sciens. Vltimò no. † q̃ est in electione
6 liberti, quem habeat patronum, ut hic. Opp. l.j.ff. de præsc. uer. Sol. ut ibi dicemus.

ADDITIO.

d *Dictum. Et ad hoc dicit istum tex. esse no. Bal.l.j.in fi.C.de peri. & comm. rei uend.*
b *Interesse. Bar.l.j.C.de sen: quæ pro eo quod interest. Alex.cons.lxvij.uol.ij.*
c *Recuperare. gl.& Bal.l.si controuersia. de euict.*
d POMA. *Autorem. Limita hoc, nisi promissum sit per uenditorem emptori, q̃ re euicta, sibi culpa nõ opponeretur. Alex.cõs.lxvij.ad fin.uol.ij.ff.eo.*

LEX XLVII.

SI QVIS Alienam. Ius superueniens creditori, prodest emptori. Opp. duobus modis. & sol. ut in glo. Et
a materiam istam plenè dixi in l. rem alienã[a] ff. de pig. act. & in l. si cui. ff. de usuf.

LEX XLVIII.

1 *Stipulatio pœnalis non nouat, nec perimit actionem descendentem ex contractu emptionis.*
2 *Emptor non potest petere rem cum fructibus à die qua solui debuit.*
3 *Pœna quando petitur, an poterit etiam peti interesse.*

a LVCIVS TITIVS.[a] Pœna, in quã incidit defũctus,
b [b] põt exigi ab hærede, & cõmissio pœnæ non impe-
1 dit, quin possit peti pœna interesse, & usura. No. † q̃ stipulatio pœnalis non nouat nec perimit actionem descẽ dentem ex cõtractu emptionis, l. prædia. ff. eo. Secũdò not.
2 † [c] q̃ emptor non põt petere rẽ cũ fructibus à die qua solui
c debuit, sed simul põt petere rẽ & pretij usuras à se, maximè solutas, si ipse usuras præstitit alteri, ut hic, in fin. Opp. l. Iul. §. idem Pap. ff. eo. Sol. hic pœna fuit adiecta facto, ibi solu-
3 tioni quantitatis. Quærit gl. † quid potest cõsequi emptor.
d [d] Dicit gl. q̃ tria, uide glo. De eius responsione ualde miror & illud esset uerum, si pœnã esset promissa rato manente pacto. l. qui fidem. ff. de transac. aliàs si petitur pœna, non potest peti interesse, nisi quatenus est ultra concurrentem quantitatem, aliàs nisi usq; ad concurrentem quantitatẽ. l. prædia. ff. eo. & l. si quis à socio. ff. pro soc. Quod autem hic dicitur, quod potest pœna peti & interesse & usura, intelligi in eo quod interesse pœnã excederet, ita debet intelligi.

ADDITIO.

d *Titius. Bal.l.ij.in fi.C.de usu.& in l.cum allegas. uer. sexto. opp. eo.ti. Bal. l. si traditio. in iiij.q.C.eo.*
b POMA. *Defunctus. Ias.l.& si post tres. ff. si quis caut.*
c POMA. *No. Ro. sing.cj.*
d *Emptor. Imo. l. si insulam. de uer.ob.*

LEX L.

a TITIVS.[a] Venditor tenetur emptori instrumenta, per quæ iura fundi declarantur, ostendere, cũ expediens fuerit. Opp. l. cæteræ. ff. fami.erci. & C. de fidei. l. instrumẽta. Sol. fateor q̃ nõ tenetur tradere instrumenta originalia, sed bene cogetur ostendere, & si expedit copiam facere, ut hic, & l. fi. de bo.aut.iu. pos. Itẽ opp. l. cũ seruo.§. fin. ff. de cont.emp. Sol. glo. tribus modis, & quælibet sol. potest esse bona, teneas menti, &c.

ADDITIO.

d *Titius. l.j.& ibi Bal.l. fin. C.cred. eui. pig. non debere. Inn.c.fi.de emp.& & uen. Sed quid si non uult procedere instrumentum? seruabitur practica Inn.c.G. perpetuus. de fid. inst. Bal. c.j.§. uasallus, si de feu. fiue. contr. interdo.& agn. Et an quis teneatur producere protocollum? Bal.l. fi. C. de fid. inst. Bal. cons. ccl.j. lib. Ro. consi. clxiij. Bal. cons. lij. in tertia parte.*

LEX LI.

QVI PER Collusionẽ. Qui decipit emptorem, supponendo colonum, hac actione tenetur ad interesse.

§. PRETII. Quæ ueniũt iudicis officio mercenario, principaliter peti non possunt. l. iiij. C. depositi. No. quod officium iudicis non præsupponit actionem, seu obli-
a gationem,[a] l. Quintus Mutius. ff. de an. leg.

ADDITIO.

d P.PAV.P. *Obligationem. Ias.l.centum capuæ. ff. de eo quod cer. loco.*

LEX LII.

1 *Contrahentium liberato uno ex dispositione legali, aliter effectualiter non tenetur, & quomodo procedant. nu.3.*
2 *Nominatis in contractibus habet locum condictio ob causam, si ex dispositione legali non impletur. & nu.5.*
4 *Gabellam, si emptor soluit pro parte sua, & uenditor non, & sic ex parte sua contractus est nullus, an sicut emptor est liberatus, ita & uenditor.*
5 *Emptor ad rem recuperandam qua actione agit.*

BONA

1 BONA FIDES. Liberato uno † ex contrahentibus,
2 ex dispositione legali, alter effectualiter non tenetur. Itẽ † in cõtractibus nominatis habet locũ condictio
3 ob causam, si ex dispositione legis nõ impleatur. Ad † pri-
a mã partẽ summarij cõcordat, [a] ut ff. de rei uen. l. emptor.§. fin. & l. fi. ff. de accep. Quod intellige ut dixi in l. si cõuenerit. ff. de pac. Itẽ intellige, q̃ cõtractus ab initio ualuit ab utraque parte. l. Iul. §. si quis à pupillo. ff. e. & in eo cuius dolus dedit causam contractui. l. & eleganter. in prin. ff. de dolo.
b tunc enim potest teneri unus, licet alter nõ teneatur [b] ei, tamen ei qui nõ habet alterũ obligatum, succurritur ope exceptionis, si possidet, nõ aũt iure actionis, si tradiderit. l. si emptione.§. item si emptor. ff. de cõtrahen. emp. gl. l. si ex cã.
4 §. j. ff. de mino. Et ista faciũt ad q.† pone q̃ emptor soluit ga-
c bellam, uenditor non, [c] unde cõtractus ex parte uẽditoris est nullus, sicut emptor est liberatus à pretio, beneficio legis municipalis hoc dicentis, an etiã uenditor uideatur liberatus? & uidet q̃ sit casus hic in prin. Cõt. uidet argui, q̃ hæc lex debet intelligi, qñ est liberat[e] emptor absq; aliquo facto, uel culpa uẽditoris. Secus si culpa intercessisset, ut qa pecuniã noluit accipere, quæ deposita erat. l. qui decẽ. ff. de sol. uel emptor est liberatus propter præscriptionem, quia non petijt. l. si pupillus alterũ. ff. de admi. tu. Facit ad hoc l. si cõuenerit. ff. de pact. & quod ibi dixi. Venio ad ij. partem,
d [d] & quæro qua † actione aget uenditor ad re-
* Rem. Dicito, nulla actione, nam uenditor qui precio non soluto, rem tradidit, rem non repetit, sed ad precium agit: l. in ciuile. C. de rei uẽdic. l. C.
5 cuperandam rẽ. * Possumus dicere q̃ rei uendicatione, si tẽpore traditionis nõ transtulit dominiũ, quia non recipit fidẽ de pretio, uel si transtulit dominiũ, põt agere condictione ob causam, uel sine causa. Sed huic obstant duo, quia talis condictio nõ habet locũ in ẽ actibus nominatis, l. fi. ff. de cond. ob cau. Sol. Est uerũ, ẽctu remanẽte in suo esse. Secus si ẽ-
e ctus ex dispositiõe legis resoluitur, ut hic. Itẽ facit ẽ, [e] qa talis cõdictio est actio psonalis, ergo si esset facta lex q̃ emptor sit liberatus ab omni actione psonali, ergo liberat ab ista sicut ab actiõe ex empto, p̃ quã poterat cõueniri ad pretiũ. ꝛ. nõ est uerũ, qa liberatus ab obligatione contracta ante istã legem factam non posteã, ut l. si ita. de aur. & ar. leg. & l. leges. de legi. sed obligatio ista incipit habere effectum suum post legem factam, licet immediatè, & ideò lex facta, ad obligationẽ istã effectum suum non porrigit, &c.

ADDITIO.

d POMA. *Concordat. Bal.l.fi.C.de peri.& com.rei uen.*
b *Teneatur. Sed aduerte, quia Bar.d.l.si ex causa. reprobat illam glo. quam hic approbat, &c.*
c *Non. Bal.l.fi.C.de peri.& commo.rei uen.*
d *Partem. Bal.l.fi.C.de peri.& commo.rei uend.*
e *Contra. Bal.l.fi.ff.de peri.& com.rei uend.*

LEX LIII.

SI ET PER Emptorem. Mora debitoris non inspicitur, cum etiam creditor est in mora. Sed quæro, quare magis inspicitur mora emptoris, quam uenditoris? ꝛ. quia emptor erat creditor, uenditor debitor. Vnde eadem ratione hic in creditore & debitore, quod magis inspicitur mora creditoris, quàm debitoris, &c.

a §. QVOD SI.[a] Vltima mora nocet, nisi dolus aduersarij interuenerit.

ADDITIO.

d POMA. *Quod si. Ro. sing. suo. cclxxxv.*

LEX LIIII.

1 *Venditor tenetur exhibere emptori, cum expedit instrumenta quæ pertinent ad fundum.*
2 *Fundus uendi potest propter tributa non soluta.*
3 *Conductor tributorum, q̃ possit uendere possessiones propter tributa non soluta.*
4 *Syndicus uillæ potest uendere possessiones non soluentium collectas.*

1 CREDITOR.[a] Qui uendit iura actionis, debet emptori instrumenta ostendere, cùm sibi opus erit. Vel sic, Venditor † tenetur exhibere emptori, cùm expe-
Bar. super ff. uet.
2 dit, instrumenta, quæ pertinent ad fundum, No. † q̃ propter tributa non soluta potest fieri uenditio fundi, C. si propter publ. pensi. uen. per totum. & C. de capi. & dist. pig. trib. cau.
3 l. j. lib. x. No. q̃ conductor † tributorũ, [b] uel gabellarum ali-
b cuius contractẽ potest uendere possessiones propter tribu-
4 ta non soluta. Quod no. & bene. Et sic facit, † qd' syndicus uillę, uel castri, qui tenetur soluere collectam pro omnibus de castro suo, possit uendere possessiones non soluentium, &c.

ADDITIO.

d *Creditor. unum hic dicit Cy. in addi. q. emens prædagium à communi, uidetur emisse pœnas transgressorum. Et ad hoc facit iste tex. & Bal.c. j.§. j. de cog. feu. & dixi in l. j. ff. de pub. Bal. l. j. C. de fruc. & lit. expen. & ad de ad istum tex. q. sicut pro tributis & collectis non solutis, possunt uendi bona & prædia, ita pro pœnis incursis, eo quia non soluerunt tributa, uel collectas, secundũ Bal. l. edicto. C. si aduer. fisc. per istum tex. & dicit Bal. l. si ea lege. C. de usu. q. hic est tex. sing. q. locatio iurium incorporalium, habetur pro cessione iurium. Alleg. Bal. etiam in l. j. in uer. quæro testator legauit. C. com. de leg. q. si lego, uel cedo nomen debitoris, uideor cedere etiã nomen fideiussoris. Et no. q. non est differentia inter emptorem & uenditorem gabellarum, ut probatur in l. cotem. §. qui maximos. in ij. & iiij. q. de public. cum concor. ibi alleg.*
b *Tributorum. Bal. l. j. in fi. C. si prop. pub. pens. & Bar. l. in prouinciali. §. fi ego. de ope. no. Ang. l. si quis id quod. in prin. de iur. om. iud.*

a §. PRAEDIVM.[a] Si filia se abstineat ab hæreditate paterna, debet prædium dotale ab hærede defendi.

ADDITIO.

d *Prædium. gl. l. ex prædijs. C. de euict.*

§. INTER. Qui uendit militiam, tenetur actiones suas cedere. Intelligas hic q̃ fuit uendita militia, nec fuit dictum. Vendo tibi ius in actiones, quas habeo contra talem. Aliàs ex solo contractu emptionis transeunt utiles sine cessione, l. si nomen. & l. emptor. de hær. uel act. uend. & l. j. C. de act. & oblig. &c.

§. ANTE Domum. Venditioni domus cedunt pilæ & columnæ extra domum domini iunctæ.

LEX LV.

SI MERCEDEM. Qui uendidit rem cũ mercede debita, intelligitur debita uenditori, &c.

1 *Capella existens in fundo, eo uendito censetur uendita, nisi habeat aditum ex publico.*

a §. SI EVM Fundum.[a] Vẽditioni fundi cedit sepulcrũ, nisi sit exceptum, uel aditum habeat ex publico. No. q̃
1 † uendito fundo, in quo est capella, uidetur uẽdita capella, nisi aditum habeat ex publico. l. in modicis. ff. de cont.emp.

ADDITIO.

d *Fundum. Bar. l. Ausfidius. ff. de prini. cre. Inn.c.ex literis. de iur. pat. & ibi Ant. ubi declarat istum tex. Lud. in suis not. ubi refert hoc dictum. & adde gl. l. quidam sunt. de acq. re. do.*

1 *Loquentis persona non intelligitur in generali sermone.*
2 *Vendito fundo, saluo iure coloni, intelligitur de omnibus, præterquam de ipso uendente.*
3 *Vendens domum si excipit, q̃ habitantibus liceat habitare, an intelligatur de his, quibus gratis concessit.*

§. SI HABITATORIBVS. Si in uenditione excepta sit habitatio, non intelligitur de habitatione uendẽ-
1 tis, nec alterius ab eo causam obligatoriam non ha-
a bentis. no. † q̃ in generali sermone non intelligitur perso-
a na loquẽtis. l. inquisitio. C. de sol. & de sena. l. j. No. casum, [a]
2 q̃ si † aliquis uendit tibi fundum, saluo iure coloni, seu laboratoris, intelligitur de omnibus alijs, præterquàm de ipso uendente. Quæro, † quid si simpliciter excipit, q̃ habitã
3 tibus liceat habitare, an intelligatur de his, quibus gratis concesserit? Et uidetur q̃ sic, fm Lab. Nec uidetur obstare dictum Paul. quia loquitur quando pactum fuit conceptũ, ut liceat habitantibus habitare usq; in diem, in quem habent conductam. Sed q. nostra loquitur, quando habita-

tio similiter est excepta. Finaliter teneo, q̃ ad illos non pertigatur, si uendens obligatus non erat. Et hoc uoluit sentire Paul. hic dum dicit, nominatim &c. Sed cõtra istud opnam posito quòd nominatim exprimeretur, non ualeret, quoniam nemo alteri pacisci põt, l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de uer. ob. Sol. illud regulariter fallit in traditione rei suæ, l. pe. C. ad exhi. & l. Publia. ff. depos. &c.

ADDITIO.

a Casum. Bar. & doc. l. si quis legauerit. de leg. j. Et hoc est uerũ, quando plures fuissent coloni, & laborantes, inter quos etiam fuisset ipse dominus. Et ita loquitur iste tex. sed quando uerba ista non possunt uerificari, nisi in ipso domino, quia nullus alius fuit colonus, tunc q. est magis dubia, de qua uide tex. in d. l. si quis legauerit. Adde quid est dictum, saluo iure coloni, Bal. consi. clxxxiiij.

LEX LVI.

SI SERVVS. Venditor circa rem uenditam tenetur de dolo & culpa, & ideo quando ante uenditionẽ culpatur, postea uenditionẽ punitur. h. d.

§. SI DOLIA. In obligatiõe generis subalterni, electio est debitoris, in obligatione cæterarum specierum, nõ cadit electio. h. d. quod nota. Oppon. l. emptorem. §. si quis rem. ff. eo. Sol. intellige hoc, nisi esset dictum accedere, aliàs deberet dari in integrum restitutio.

LEX LVII.

1 Regna quæ aliàs fuerunt Christianorum, & nunc per infideles tenentur, Papa uel Imperator possunt concedere.

SI SERVVS. Valet uenditio serui, qui est apud hostes, & differtur præstatio, donec redeat. Oppo. l. in fuga. C. ad leg. Fauiam de pla. Solu. hic seruus non fugerat, sed aliter captus fuerat. Item opp. l. liber homo. ff. de uer. obli. Solu. illud quod est hostium, & nunquam fuit nostrum, non potest uendi, nec per stipulationem promitti, ut ibi. secus si fuerit nostrum, & hoc propter spẽ postliminij. l. id quod. infra de leg. j. Ex hoc † dico quod papa & Imperator possunt cõcedere regibus nostris regna quæ tenentur per Saracenos, quæ iam fuerunt nostra. Item opp. dicitur hic quod iudicis officio differtur præstatio. contra. l. continuus. §. illud. ff. de uer. obl. Sol. Intellige hoc quando uterq; contrahentium sciebat esse seruum in potestate hostium, & sic tacite uidetur actum ut ante non præstet, sicut quando leguntur fructus futuri, uel partus Arethusę, ut. l. interdum. ff. de uer. obli. & l. j. in fi. ff. de condi. & demon.

De locato & conducto. [a] *Tit. II.*

ADDITIO.

1 P.PAV.P. Cond. ita. §. actionum. Inst. de act.

LEX I.

LOCATIO [a] Et conductio. Contractus locationis, similis est emptioni. Differunt tamen, quia in emptione & uenditione principaliter uenit traditio. In locatione & conductione principaliter uenit factum. h. d. Ex hoc principio potes sumere rationem, quare iurisconsultus fecit titulum, de contrahen. empt. per se, & tit. de actio. emp. per se, & non fecit tit. locati & condncti per se. & de locatione & conductione per se. ff. quia in initio contractus emptionis & uenditionis, locati & conducti procedunt eisdem regulis, ideò dum dixit, de actione empti, possumus esse instructi de actione locati, tamẽ locatio & conductio differunt in multis ab emptione & uenditione, ideò fecit titulum specialem. Quod autem in multis differunt, uidebitis ff. in prosecutione.

ADDITIO.

1 Locatio. tex. & ibi Bar. l. in summa. §. & sic. ff. de cõd. ind. Luxorem. §. Scuola. de leg. iij. Ro. fin. cccxxxij. & multos modos, quibus dicitur quis desiisse uelle, uide per l. fi. ff. de diuor. ubi no. Item quomodo dicatur reuocari uoluntas, uel quid de beneplacito, Dec. consi. cviij.

LEX II.

LOCATIO.

§. ADEO. No. q̃ quando in contractu uenit principaliter traditio, ex qua debebat sequi translatio dominij, uel usucapiendi condictio pro certo pretio, tunc est eõ tractus emptionis, & uendi. ff. de cõt. emp. l. cõuenit. Sed q̃n
b in cõtractu [b] uenit aliquod factum, ex quo non acquiritur dominiũ rei, uel usucapiẽdi cõdictio, tunc est locatio & cõductio, ut si dominus patitur uti domo, uel fundo pro certa pensione, ut per totũ istũ titul. sed quando in contractu uenit utrũq;, tũc aut principaliter uenit illa traditio, secundariò factũ, & tũc est emptio & uẽditio, ut hoc §. j. respõso. Aut principaliter factũ, secũdariò illa traditio, & tũc erit locatio, ut hic, & l. item si pretio. §. j. ff. eo. Aut non potest discerni, quod uenit magis principaliter, & tunc habet locum illa quæstio, quam disputaui, quæ incipit, Publicanus quidam, dic ut ibi optimè dixi. &c.

ADDITIO.

a Adeo. Bar. l. si pecuniam. post medium. ff. de cond. ob. cau.
b Contractu. Adde quod ad hoc ut sit locatio & conductio, debet in ipsa locatione exprimi certa quantitas. Secus si certa quantitas non exprimatur, sed locatur res simpliciter, quo casu merces ex consuetudine præstatur, l. excepto. C. eo. & tunc erit contractus innominatus, & ad istam mercedem agetur præscriptis uerbis. Bal. l. contractus. in fin. C. de fid. inst. l. si tibi polienda. ff. de præsc. uerb. Item aduerte, quod locatio non consistit in his, in quibus consistunt instrumenta, uel artes liberales, & ideò inter medicum, & infirmum, doctorem & clientulum, magistrum & scolarem, non contrahitur locatio, sed contractus innominatus. Bar. l. j. ff. si mens. fal. mo. dixe. contra quod ultimum tenet expressè glo. l. Martius. ff. eo. dum uult quod medicus agat locati, &c.

LEX III.

a CVM FVNDVS. [a] Aestimatio facit in dubio emptionem. Et istam materiam, an æstimatio faciat emptionem, Gl. tãgit in. l. j. ff. tit. j. plenè dixi, in l. si ut certo. §. interdum. ff. commo.

ADDITIO.

a Cum fundus. Bar. l. iij. §. j. de cond. ob cauſ. Anc. conſ. lxxj. inci. in tantam ſimiliaritatem.

LEX IIII.

a LOCATIO. [a] Voluntas morte finitur. Istam materiã uide per Cy. l. fin. de cõtrahen. emp. Dixi plenissimè in l. centesimis. §. fi. ff. de uer. ob.

ADDITIO.

a Locatio. Bar. l. & quia. circa fin. de iurisd. iud.

LEX V.

SI TIBI. Istam legem examina, ut dixi tibi ff. de pac. &c.

LEX VI.

1 Conductor si exigit pœnam à damnificante ex forma statuti, non cogitur restituere domino.

IS QVI Rem. Op. l. si pig. ff. de pig. act. Sol. aliud in creditore, aliud in conductore. Ratio est manifesta. † No. q̃d si conductor exigit pœnam à dãte damnum, ex forma statuti, non cogitur restituere domino, &c.

LEX VII.

SI TIBI Alienam. Si conductor re conducta, uti prohibeatur, agit actione ex contractu ad interesse. h. d. cum l. seq. &c.

LEX IX.

1 Locationis in contractu potest agi contra locatorem, ut liceat frui, & potest peti interesse.
2 Locatoris obligatio, ut liceat cõductori uti frui, habet tractum successiuũ.
3 Venditor rei euictæ si præstat æquè bonum, an liberetur.

a SI QVIS DOMVM. Si conductor [a] nõ põt uti re ducta, potest agere, ut sibi frui liceat, locator uerò liberatur præstando interesse, uel æquè commodam habi
1 tationem. No. formam libelli. No. quod † sicut in emptione & uenditione, si res nõ tradatur, potest agi ut tradatur, & potest interesse peti, l. j. in prin. & l. ex empto. §. fin. ff. tit. j. ita

ita in contractu locationis potest agi, ut frui liceat. Item po
b test [b] peti interesse. ut ff. l. px. Aduertendum est, quod in cõtractu emp. & uẽd. re tradita contingit liberatio, ut de cæteris nõ possit agi ut tradat, l. qui pendentẽ. in fi. ff. ti. j. & ff. de pac. l. ab emp. & ibi no. & C. si aduer. uen. auth. sacramenta. & ibi no. Sed in cõtractu locationis & cõductionis, licet ab initio res tradatur, ita ut frui liceat, adhuc potest agi ut frui liceat, ut hic, & ff. j. l. ex cõducto. in prin. ff. q̃ uenditor obligatus est ad tradendũ, q̃ est factum momentaneum, unde
2 tradendo implet, & meritò liberatur, sed si locator est † obligatus, ut liceat conductori uti, quod est factũ successiuũ, ideo nõ liberatur, nisi p tempore quo uti frui licet. Venio ad gl. & opp. l. si fundus. in fi. eo. ti. ubi non tenet ad interes
c se, sed ad exonerationẽ [c] mercedis. Sol. ibi locator erat ignorans, hic sciens. Sed ff. hoc facit, ff. eo in eo q̃ dicit, bona fide. Sol. tempore quo erat bonæ fidei, ignorauit, tpe quo locauit, erat sciens. Itẽ opp. quia ff. dicit, culpa. Sol. nõ intelligas, q̃ fuerit in culpa in emẽdo, sed in eo q̃ locauit rẽ alie
3 nam. Item in uer. planè. † Quæro utrũ sit idem in emptione & uenditione, ut ille qui uendidit rẽ, quæ euincitur, præstando æquè bonam liberetur? Gl. dicit q̃ non, & bene & in hoc differt emptionis contractus, à locatione. Quę sit ratio differentiæ, cogita, &c.

ADDITIO.

a Si conductor. Et sic no. hæredem, uel successorẽ aliũ nõ cogi stare colono, Bar. l. si filiofa. §. fi. fol. ma. Limita sin. per Bal. l. j. ad fi. C. de iu. fiſ. lib. x. & iste tex. facit ad q. Bal. in d. c. domino guerrã. §. si uasallus. hic finitur lex, de inde cõsue. regni incipiũt. ecclesia uẽdidit mihi domũ iure proprio, & aliã iure liuellario, finita est emphyteusis tẽpore, quæritur utrũ ecclesia debeat unum de duobus facere, uel pati q̃ ædificiũ tollatur, uel restituere mihi omnes expensas quas feci in ædificando? & decidit ibi distinguendo, & adde Bal. l. ij. C. de rei uen. dixi in l. pe. C. de iur. emph. & quod ibidem nc. in l. si pater. in fi. C. de usuf. ubi per istum tex. in l. fi. §. emptor. C. cõmunia de leg. & Bal. l. in fundo. ff. de rei uen. Ca. consi. cxxxix. ubi, an finita emphyteusi, possit hæres petere melioramenta, & an successor teneatur stare locationi, Bal. cõs. xxxviij. lib. j. Quid quando uẽditor uendit, fructibus pendentibus extante colono partiario, Ro. cõs. cccviij. Quid aut si aliquis emat domum ab aliquo, quæ sit in fundo liuellario alicuius monasterij, & ab ipso monasterio accipiat fundum in emphyteusim, & stetit per xxx. an. q̃ non soluit, quid fiendum? Bal. consi. ccccxxviij. li. iij.
b Potest. no. differẽtiam inter locationem & uenditionẽ, Fallit tamen hic, in l. si duorum. ff. de act. empt. Ro. l. stipulationes non diuiduntur. de uer. ob.
c P.PAV.P. Exonerationem. Alex. l. stipulatio ista. de uer. ob. in prin.

1 Inspicere debemus quod euenire potest.
2 Vendita res ut emphyteusis ecclesiæ euincitur, ex natura emphyteusis.

* Mercedis. Ita tamen ut compensetur cũ uberitate anni sequentis: l. licet. C. loca. I. C.

§. HIC SVBIVNGI. Si cõductor desinit posse uti re absq; culpa locatoris, fit ei remissio mercedis. * Si uerò culpa locatoris interuenit, ad totale interesse tenet. No. q̃ inspicere† debem⁹, qd̃ euenire potest, & q̃ res est ordinata ad casum. Dixi in l. inter stipulatẽ. §. sacram. uer. & ut liqueat. de uer. ob. Vltimò no. distinctionem quam fecit tex. Aut locaui ut
a dominus, aut ut usus fructuarius, [a] quæ facit ad multa, puta, ne qs uẽdat rẽ ut emphy. * an
* Emphyteuta. Hoc uult Bar. in seq. quòd emphyteuta rem sibi in emphyteusim datam, b alienarenõ possit: §. si uerò. qualiter. feud. olim alie. pot. I. ut domin⁹, an ut possessor uidelicet, si aliqs† uẽdit rẽ ut emphyteuta talis ecclesiæ, euincit ex natura emphyteusis, sicut hic erat in fructuario. Itẽ per hanc l. declarabo l. si aliquam rem. ff. de acq. pos. [b] quando intelligatur quis cõducere respectu proprietatis, uel respectu possessionis, dic ut ibi plenè dixi.

ADDITIO.

a P.PAV.P. Vsusfructuarius. Com. consi. clxx. in ij. dubio.
b Poſ. Alle. iste tex. no. an uendens rem alienam. uideatur uendere suo nomine, uel alieno. Bar. & Bal. l. mater. C. de rei uen. Cast. consi. cxxxv j.

LEX X.

SI QVIS Fundum. Valet pactum q̃ quis teneatur de casu fortuito.

Bar. super ff. uet.

§. SI COLONVS. Qui promisit innocentẽ ignem habere, si casu fortuito oriatur incendium, non tenetur.

1 Culpa quomodo in dubio præsumatur.
2 Mercedes solutæ pro futuro tẽpore, quo nõ debẽtur, ut indebitè repetũtur.

§. IMPERATOR. Pro tẽpore quo conductor non põt uti re, fit remissio mercedis nõ solutæ, & soluta repetit. No. q̃ hic uidetur innui, q̃ quis debet probare culpã
a abesse, quia in dubio culpa præsumat. [a] † Quod intelligen
1 dum est, si ex qualitate facti* appareat culpa, aliàs nõ, quod plenè dic, ut C. de pig. act. l. creditor. Secundò no. q̃ eo casu quo pro futuro tẽpore mercedes nõ debẽtur, solutæ ut
2 indebitæ repetuntur. † Opp. hic innuitur, q̃ caprarius debet probare dolum. Cont. imò qui dolũ dicit, dolũ probare debet. De quo plenè dixi in l. si quis ex argentarijs. §. pen. ff. de eden. Itẽ quæritur qua actione istę mercedes repetuntur? dic ut in gl. Ad cuius sol. op. l. si pater ignorans. ff. sol. mat. Sol. ut hic in gl. & etiam in cont. &c.

* *Facti. Et personarum quoq; qualitate, ut si quis diligẽs & probus habeatur, non præsumimus casum, eius culpa: l. non omnis. §. à Barbaris. ff. de re milit. I. C.*

ADDITIO.

a Præsumatur. C. de murile. lib. xj. in l. q̃ ad præsens. & quod no. in l. cum ita. §. species. de le. ij.

§. CELSVS. Imperitia culpæ assimilatur. No. ibi, quipe ut artifex, &c. q̃ quando quis locat operas suas in aliqua arte, uidetur asserere se peritum in illa arte. Dy. c. imperitia. ext. de reg. iur. lib. vj. &c.

§. SI ALIENAM. Si res locata efficitur cõductoris, potest agi ut à pẽsione liberet. No. istum modũ agendi, ago ut me liberes, & hoc intellige, id est, instrumentum liberationis facias. Nam conductio sublata est mero iure, cũ res facta est conductoris, l. ei à quo. ff. de usuc. & in l. nec pignus. ff. de reg. iur. Vel potest agi ut liberetur conductione ex l. si quis conductionis. C. eo. tit.

LEX XII.

a VIDEAMVS. [a] Conductor tenetur locatori de alijs secum habitantibus, si in culpa fuerit, malos homines inducendo in domum.

ADDITIO.

a POMA. Videamus. Alex. consi. cxix. per totum.
a §. SI HOC. [a] Qui promisit ne ignem habeat, tenet quaritercunq; habuerit. quod no. & est cont. l. si quis fundum. §. j. ff. eo. Sol. ut ibi.

ADDITIO.

a POMA. Si hoc. uide Ol. consi. cj. in fi.

§. QVI VINVM. Conductor tenetur reddere locatori possessionem rei locatæ absq; controuersia, nisi culpa locatoris acciderit.

a §. INTER. [a] Tenetur conductor, si contra pacta locatio nis fecit.

ADDITIO.

a POMA. Inter. Ale. consi. ccv j. uol. ij.

LEX XIIII.

a ITEM QVAERITVR. Si conductor fuerit in culpa, [a] tenetur, aliàs nõ, & hoc probatur per multa exempla, usq; ad §. si in lege, &c.

ADDITIO.

a P.PAV.P. Culpa. De casu autem sine culpa non tenetur, limita ut scripsi in Bertac. uer. casus.

§. SI IN Lege. Excessus in mercede dicitur tunc, quando est eisdem pactis facta utraq; locatio.

1 Colonus si remanet in conductione, uidetur renouata conductio, & durat pignoris obligatio ipsius conducentis, non tertij, nu. 3.
2 Cautela pro faciendo positiones, q̃ conductor remansit in possessione domino sciente.
3 Obligatio tertij pro conductore, nõ censetur renouata, conductione tacite renouata, nisi nouus consensus interuenerit.
4 Conductio non uidetur tacitè renouata, si ex parte locatoris nõ tradantur res, quas locator ipsis ultra consensum præstare debebat.
5 Conductus ad custodiam agri pro certo tempore, eo finito licet permaneat ad custodiam, non est reconductus.

6 Recõductio tacita habet locũ in prædijs Reip.ecclesiarum,& minorum.
7 Tacita reconductio quomodo & qualiter intelligatur facta. Cõductio quo modo dicatur facta in scriptis.
8 Officia quæ ex necessitate geruntur,finito tempore non uidentur renouata.
9 Castellanus positus ad custodiam castri pro certo tempore,finito tempore non est Castellanus.
10 Prædium rusticum & urbanum in tacita reconductione, & per quantum tempus uideatur facta,& ratio diuersitatis.
11 Tacita reconductio quando uideatur facta in rebus mobilibus.
12 Colonus remanens in fundo, quanto tempore remanere debeat,ut uideatur facta reconductio,arbitratur bonus uir.
13 Stipulatio si interuenit in cõtractu,an uideatur renouatus cõtractus tacitè.
14 Fictio legis porrigit se ad id,ad quod porrigitur lex naturæ.
15 Hæredis uel curatoris furiosi scientia sufficit ad hoc ut uideatur renouata conductio.
16 Conductio ita tacito consensu dissoluitur,sicut contrahitur.

a §. QVI IMPLETO.[a] Iste uer. diuiditur in tres par. Primò loquit in prædio rustico, secũdò ĩ prædio urbano, tertiò ponit quædã limitatio circa prædicta. Secũda ibi,in urbanis. Tertia,in l.q ad certũ.,px.seq. Itẽ prima subdiuidit, qa primò ponit unũ dictũ. Secũdò,illud limitat. Tertiò,illud extẽdit. Quartò, illud dictũ declarat. Secũda ibi, sed hoc ita. Tertia ibi,cadẽ. Quarta ibi,q aũt. Itẽ secũda subdiuiditur,quia primò ponit dictũ. Secũdò exceptio. Secũda ibi,nisi in scriptis. & breuiter hoc intendit. Si cõductor post tẽpus remanet in prædio rustico, uidetur in annũ renouata[b] cõductio,& pignora eiusdẽ,secus si alteri[9]. In prædio uerò urbano, quatenus habitauerit, renouata uidet, nisi in scriptis prima cõductio celebrata fuerit,uel nisi dominus posse cõsentire desierit.h.d. In prima uerò parte no.
1 qd† si colonus remanet in cõductione,renouata uidet cõductio,& durat pignoris obligatio. Rõ huius ponit in hoc
2 §.& ĵ.l.px.qa dñs uidet cõsentire tacitè. Ideò sit † cautus ad uocatus,ut positionẽ faciat,quõ remãsit in cõductione dominо sciẽte. Nã si ignorasset, nõ posset uideri cõsensisse,& sic nõ uideret renouata locatio,arg.ĵ.l. px. & ideò tũc non esset agendũ hac actione,sed actione neg.gest. Venio ad ij.
3 partẽ,l.ad uer.sed hoc ita.& no.† q eo casu quo tertius obligauit pignora,nõ sunt obligata in ista secũda cõductione tacitè renouata,nisi nouus cõsensus interuenit. Rõ hui[9] est,qa posito quod ille tertius,q obligauit pignora,sciat,& hoc patiatur. ſ. illũ remanere in cõductione,tñ nihil est, ex quo posset colligi,q ipse uelit ipsa pignora in secũda cõductiõe iterũ obligare. Declaro qñ colonus remanet in cõductione,ex parte eius præsumit cõsensus recõducendi,aliàs
c delinqueret,[c] qd nõ est præsumendũ. l. meritò. s.,p soc. Ex parte dñi qui patit,similiter hoc est præsumendũ, quia ipse facit totũ id,ad quod tenebat ex natura ꝓ̃ctus,ſ. patiẽdo fruí,l.,pxi.in prin. Sed in isto fideiussore,q obligauit pignora,istæ rõnes cessant,quia licet ipse sciat,& patiatur, nihil patitur circa rẽ suã, ex quo uidet cõsentire obligationi pí-
d gnorũ. Ex prædictis infero duo,[d] † Primò qd ex parte locatoris requirebatur aliud q̃ cõsensus,qa debebat certas res
4 præstare cõductori,nõ uidet renouata cõductio,nisi res illas præstiterit. Rõ, quia nõ implet ꝓ̃ctũ tacẽdo ex parte sua,
5 ut s. dictũ est. † Itẽ ex hoc infero aliud, pono q ille qui ẽ in fundo,est locator,dñs est cõductor. Verbi gratia, Titius operas suas locauit,ut staret in fundo meo ad custodiendũ cũ certa mercede, certè si finito tpe ipse remanet in fundo ad custodiã fundi,nõ uideor ipsum recõduxisse, quia sola patiẽtia nõ implet ꝓ̃ctũ ex parte mea. Item ego nihil feci,ex quo debeat præsumi,q ego eius operas recõducerẽ. Nõ ergo hac actione,sed alia actione petit à me mercedẽ, actio-
e ne neg.gest. fortè,uel alia. Venio ad tertiã particulã,[e] ad ỹ.
6 ead. † No.q idẽ iuris est in prædio Reip. q ẽ in prædio rustico. qd nõ est. Nã cũ uniuersitas nõ posset facile cõsentire,l. sed si.§.j. de dolo.& l.j. de lib. uniuer. ĵ. uidetur q in eis non haberet locũ recõductio tacita,sed dices q hi cilli,qui regebãt ciuitatẽ,& habebãt potestatẽ locãdi,sciuerunt, & passi fuerũt,aliàs nõ posset induci tacita recõductio,d.l. sed si ex dolo.§.j. Qd no.,p prælatis ecclesiarũ,& tutoribus, ut ipsorũ sciẽtia,& patiẽtia inducat tacitã relocationẽ. l. tutor. & l. itẽ magistri.s. de pac. Venio ad uer. qd aũt. hæc est quarta particula. No.q in prædio rustico uidet recõducere in annum. Hoc qualiter intelligat,statim dicã in parte sequenti.
7 Venio † ad secundã partẽ prin. [f] scilicet ad uer. in urbanis.
f Et ,p huius declarationẽ sciendũ est, q hic est facta quædã gl. intricata. Nã dictũ intelligit tribus modis, exceptio intelligitur quatuor modis. Quæro ergo, quid est dictũ hoc, ,put quisq; habitauerit,ita obligetur. ꝛ. tribus modis. Primo modo,ut in nullũ tẽpus uideatur recõduxisse. Secundo ut in id,in quo habitauit post ea,uideat recõduxisse, & ista ẽ uera,& cõmuniter tenet. Tertio,ut in id totũ uideat recõduxisse,,put in prima cõduxit. Prima & tertia nõ habẽt ra-
g tionẽ,ut ĵ. uidebitis. Venio ad exceptionẽ,dicit hic,[g] nisi in scriptis certũ tẽpus cõductionis cõpræhensum est. Hic luriscõ. excipit casum,seu factũ,nec declarat quid iuris sit in hoc casu excepto,& ideò uidendũ est qd est hoc dictũ, nisi &c. Dicebat Iac. antiquus gl. nisi primus cõtractus fuit celebratus in scriptis, qd gl. nõ placet,per l. pactũ. C. de pac. Ad uerte si quidẽ Iac. intellexit in scriptis,q ꝓctus fuit celebratus cõsensu,& scriptura fuit adhibita ad ,pbationẽ. l. ꝓhiſ. ĵ. de pig. & C. de ,pb. l. cũ res. tunc meritò reprehenditur per gl. quia illa scriptura nihil inducit,sed probat, & ideò hodie cũ ex qualibet locatione fiat instrm̃,hoc nõ obstãte uidetur fieri recõductio. Sed si Iac. intellexit,q primus ꝓctus fuit celebratus in scriptis, hoc est,ut scriptura fuerit de substantia cõtractus, fm formam l. ꝓctus. C. de fid. inst. tũc Iac. diceret uerũ,& hic est intellectus nostræ l. Ratio ut dixi, nã ideò uidetur renouatus ꝓctus, quia cõsensu solo perficit. Sed qñ scriptura est de substantia, tacẽdo nõ renouat scri-
h ptura, ideò nõ põt uideri renouatus ille ꝓctus. Illud ,pbat. ĵ.l.,px. Et hoc dico,[h] q in officijs quæ ex necessitate gerunt,
8 ut † tutela, nõ uidet tacitè illud officiũ renouatũ, licet quis in eo remaneat. l.j.§.j. uer. quare si quis finita. ĵ. de eo qui ,p
9 tuto. & ideò isti rectores, † qui mittunt per hanc Ciuitatẽ,
i & Castellani,[i] qui mittunt ad custodiam Castrorum, licet finito officio remaneant,non sunt Castellani,quia illud officium solo consensu non renouatur,sed necessitate illata, autoritate publica,quæ hic deficit. Secũdo modo intelligitur,nisi in rescriptis certũ tempus conductionis &c. hoc est, nisi in scriptis iterũ expressè cõducat. Ista expositio uerissima est in se,quia expressum facit silere tacitum. l.cũ ex filio. §.j. de uulg.& fm istam nulla esset dubitatio, tñ præcedens expositio est utilior,& ideò ipsam ,psequor. Habuistis qualiter debet intelligi istud factum exceptum,nunc uidendũ est quid iuris in hoc casu excepto. Glo. ponit quatuor expositiones,& unam notulam Io. quæ uidetur Scholaribus multum difficilis & terribilis,tamẽ clarissima est, si aduertatur bene. Sciendum est ergo pro euidẽtia,q exceptio debet esse de his quę cõtinent sub regula, cũ exceptio ponit cõtrarium eius q in regula dictũ erat. l.j.ĵ. de reg. iur. Dy. ex. de reg. iur. super rub. lib. vj. Vnde cũ reg. præcedẽs prout loquitur de prædijs urbanis,habeat tres expositiones,oportet q ista exceptio diuersimodè intelligat,ita q semper descendat à regula præcedenti. Hoc præmisso glo. erit tibi clara, uide eam usq; ibi, sed Iac. dixit. Quintò aduerte, q dictum Iac. non tendit ad id quod s. dictum est in glo. Nam Iac. exponit qualiter debeat intelligi factum, quod in hac exceptione ponitur. glo. præcedens dicit, quid iuris sit in hoc facto excepto,ut s. declarauí,declarando literã. Quę-
k ro quæ est ratio[k] diuersitatis inter prędiũ, rusticũ & urba-
10 num ꝛ. q in prędio rustico non percipitur fructus qualibet parte anni,sed solùm uno tempore,& ideò non esset ęquum dicere,q uidebatur reconduxisse. Sed in prędijs urbanis qualibet anni parte percipiuntur fructus uniformiter,& ideò prout habitauit, reconduxisse uidetur. Ita dicit gl. & iste est cõmunis intellectus. Ex hac ratione infero multa. Primò secundũ glo. q si esset prædium rusticum,in quo non percipitur fructus,nisi de quinquennio in quinquennium, q in quinquennio uideatur reconduxisse. Item si est prędiũ,in quo percipitur fructus bis in anno,in sex mẽses uidetur reconduxisse,fm gl. & bene. Itẽ ex hoc dico, q si esset prædiũ rusticũ,ex quo perciperetur fructus uniformiter qualibet

qualibet parte anni, q ,p rata tẽporis uideat reconduxisse. quia eadẽ ratio est, quæ in prædio urbano. Itẽ si est prædiũ urbanũ,ex quo non percipere fructus uniformiter,qualibet parte anni. Verbi gratia, ego habeo domũ in loco, ubi sunt nundinę quã locaui,certè licet ibi cõductor uniformiter habitet qualibet parte anni, tñ lucrat plus illis quibusdam diebus,ſ. nundinarũ,q̃ qualibet parte anni. Vnde di-
1 co idẽ q in prædio rustico, quia eadẽ ratio. Aduerte,[l] quia dictũ gl. loquẽtis de fundo,ex quo percipit semel in anno, intelligo quolibet uniformiter,ut in uinea,in oliuetis,& si. Sed prædia rustica istarũ partiũ, quæ uno anno faciunt fabam,alio anno frumentũ,& cõductor nõ reciperet pro illo anno tm̃,in quo est faba,quia plus expenderet, q̃ recollige ret, sed reciperet respectu aliorũ duorũ annorũ, tunc dicã, q in biennio uideat reconduxisse,quia est eadẽ ratio. Idẽ si hoc cõtingeret in triennio, fm diuersitatẽ regionũ. Quærit
11 gl. † quid in rebus mobilibus? Certè dicit gl. secus, quia q eas retinet post tẽpus, facit furtũ, nisi credat dñm permissu
m rũ. Quod dic ut in gl. Et ideò dico, [m] q si Scholaris retinet ratiocinũ post tẽpus cõductionis, uideat recõduxisse, si ratiocinus ille erat consuetus dari ad uecturã. Sed si accepisset unũ pulchrũ palafrenũ, quem dñs nõ dedisset, nisi pro modicis diebus, tũc faceret furtũ, nisi crederet dñm permissurũ l. inter. §. fi. ĵ. de fur. Venio ad l. qui ad certũ. dicit hic, q
12 dñs, qui † patitur colonũ morari in fundo, uidet consentire, quæro quanto tẽpore oportet q patiatur ꝛ. non sufficeret modicũ tempus. l. ab hostib. §. sed q simpliciter. s. ex- d
quib. cau. maio. sed hoc arbitrio boni uiri erit inspiciendũ, sed si remanserit ibi illo tempore, quo erat ad culturã agri
n aliquid operandũ. Quæro, dicit hic,[n] huiusmodi ꝓctus, ne
13 que uerba scripturã, &c. quid † si primus cõtractus fuit celebratus uerbis, quia interuenit stipulatio, an patiendo uideatur renouatus ꝓctus? ꝛ. si ponis, q uerba fuerũt de substãtia ꝓctus, hoc est, q fuit actũ, q aliter nõ ualeret, nisi uerba interuenirẽt, tunc non uidet renouatus cõtractus, eadẽ est ratio, prout dictũ est s. de ꝓctu celebrato in scriptis. Sed si stipulatio simpliciter intercesit, tunc nõ tollit ꝓctum locationis & cõductionis, qui celebrat cõsensu, sed ipsum roboraret, l. duo societatẽ. s. pro soc. Ideò uidebit renouatus
14 ꝓctus locationis, licet stipulatio nõ uideat renouata. Venio ad ult. §. l. Ex quo no. † q ad id se porrigit legis fictio,[o] ad q
o se porrigit lex naturę, nã furiosus & mortu[9] cũ nõ possint naturaliter cõsentire, nõ fingunt consentire à iure. & eadẽ
15 est ratio in absente & ignorãte, ut s. dixi. Quæro,† circa istã partẽ, qd si hæres defuncti, uel curator furiosi sciuit, & passus est. Puto q sufficiat ut uideat renouata cõductio, s. pro
16 soc. l. planè facit. ĵ. de prec. l. certè. & C. e. l. legẽ. † Vltimò quæro, utrum sicut tacito consensu contrahit,ita tacito consensu dissoluatur? ꝛ. quia sic. ut s. pro soc. l. idemq;, &c.

ADDITIO.

a Impleto. l. legem. C. eo. & ibi Bal. & adde q, iste §. habet locũ,etiam in contractu precarij. l. in rebus. §. ult. ff. de prec. & no. gl. c. j. de precar. no. etiam q, si colonus,uel inquilinus patiẽte domino stetit in re locata singulis annis, soluendo mercedẽ, præscribit & facit hanc locationẽ perpetuã,ut ulterius nõ posit expelli, Bal. & Ang. l. malè agitur. de præs. xxx. ann. An hoc procedat in emphyt. Ro. cons. clij. & Alex. cons. xvij. uol. iiij. Alex. cons. j. in ij. uol. ult q, iste tex. procedat,etiã si durante primo tẽpore locator uisus fuisset rũpere conuentiones, & protestatus fuisset, q nõ intendebat in ipsis perseuerare, quia nihilominus finito sit nihil postà dicatur, cẽsetur partes perseuerare in primis cõuentionibus. Bal. de pac. constan. in uer. Itẽ societatẽ, & Ale. cons. lxxvj. uo. v. ubi ponit, an habeat locũ iste §. in cõtractu, ubi requiritur scriptura, uel ubi tractatur de transferendo utili dominio. Et idem qd in locatione dicit Cõ. posse attendi ut in deposito. & cons. viij. in fi.
b POMA. Renouata. Alex. cons. cv. uol. iij.
c P. PAV. P. Delinqueret. Ideò cessante ista ratione infert sin. Soc. I. serui electione. §. Labeo. de leg. j. se cõsiluisse, q ista tacita reconductio, nõ haberet locũ in socio, qui conduxisset partẽ socij pro uno anno, quia finito illo anno, etiam q perseueraret in possessione totius, ex quo illud facere potest ratione cõmunionis, cũ non posit discernere portionẽ suã, à portione socij, ex quo in quolibet minimo cessante, unusquisq; habet portionẽ suam l. duo fratres, ubi Bar. Ang. & alij. ff. de acq. hær. et l. meritò. s. pro soc. l. Sabinus. ff. cõ. diui. meritò non inducitur tacita reconductio, quia cessat delictũ, ut dicit Bar. hic, qd est no. Et dicit illã q. in qua consuluit, concordia fuisset terminatã. Itẽ circa materiã huius §. qui impleto. uide Alex. cons. j. in. ij. dub. in ij. uo. ubi loquitur de quadã conuentione facta corã iudice, pro exercendis usuris certo tẽpore, postea perseuerata. & omnino cons. xvj. uo. iiij. & cons. cvj. ubi tripliciter limitat hũc §. maximè ut nõ procedat, ubi tractatur de translatione utili dominij. Itẽ no. q, si de prima esset instrumentũ, de ista tacita reconductione, non esset executio parata, Bal. l. legem. in prin. C. Io. Itẽ an ista dispositio procedat in emphyteusi, Ro. cons. cciij. Item si quis discesserit de domo, & ei fiat relocatio, intelligitur facta pro eodẽ pretio, & cum omnibus clausulis, quæ erant in prima. Berta. in tract. de gabel. in secunda parte. Et quid si aliqui fecerũt simul ligam, & ea finita perseuerauerunt simul in seruitijs præstandis, q, non intelligitur renouata, Bal. tit. de pace Constan. in uer. Item societatẽ. & ibi etiam q ista renouatio non habet locũ in cõtractibus, qui in scriptis celebrãtur, nec in quibus requiritur stipulatio. Itẽ ex quibus actib. intelligatur aliquid renouatũ. Cast. cons. cccxxxvj. Item qd relocatio intelligatur facta cũ eisdem pactis, & modis, Barb. cons. xiiij. in ij. par. Alex. d. cons. uol. ij. Item q, ista renouatio, non habeat locũ in aliis cõtractibus, præcipuè ubi ageretur de translatione alicuius dominij, & quædã alia, Alex. cons. lxxvj. in v. uol. in l. si mora. ff. sol. ma. de custode castri qui finito anno, remãsit in castro, an duret obligatio, & similiter eius fideiussor. Item quod intelligatur etiã facta renouatio cum pacto fraudandi, prout erat in prima. Alex. cons. xxviij. uol. iiij. ad fi. & ibi etiam ponit de quodam statuto dicente, quod habeatur pro renouatiua in tantundẽ tempus, ad quantũ erat prima locatio, an locũ habeat in locatiõe facta cũ pacto fraudandi? in cont. uide Alex. cons. lxxvj. in v. uo. Imo. cons. xxxvj. An aũt fideiussores dicantur, repetiti? Alex. l. si mora. ff. sol. mat.
Duo. Et ista faciũt contra ea quæ decidit Dy. & Bar. l. si mora. in fi. sol. ma. Pro quo adde Bar. ĵ. eo. §. ibi, ex hoc dico q, in officijs, &c. & Inn. c. olim. el. iij. de rest. spol. Inn. d. l. si mora.
e Particulam. Et ex hoc sequitur, q, iste §. non habet locũ in emphyteusi, Bal. l. j. in xj. q. uer. sed nunquid emphyteusis. C. quando non pe. part.
f Principalem. Barb. cons. xxxvj. Im. cõs. xij. Alex. cõs. j. uo. ij. Are. cõs. lvij. Fel. c. de causs. de offic. deleg. & in c. j. de iureiur.
g Hic. Bal. l. legem. C. e. & ibi etiã dicit, q, talis recõductio non intelligitur facta cum uirtute, & executione instrumenti, sicut erat prima locatio. Dicit tamen, q, intelligitur facta sub eisdem pignoribus, pœnis & clausulis, sicut erat prima. Bal. & Im. contra tenent, in l. cum pater. §. patri certã. de leg. ij. Et adde quod si te cõduco pro uno anno cũ certo salario, postea te simpliciter conduco pro alio anno, intelligitur facta repetitio illius salarij. Bald. l. etiam. C. de iur. dot. quæro, facta est liga inter duas ciuitates per quinquennium duraturã, utrũ si præstant post quinquennium sibi mutuos fauores, intelligatur liga tacitè renouata? Videtur q, sic, sicut dicimus in cõtractibus rerũ, ut hic. Cõt. est uerũ, nisi renouetur expreſsè, ut in tit. de pa. Constan. uer. itẽ societatẽ. & est ar. C. lo. l. si cũ Hermes. præsertim si fuit contracta prius per stipulationem, quia stipulationes, uerba desiderãt. Simile in contractibus, in quibus requiritur scriptura, nõ fit tacita renouatio, ut hic secundum Bal. de pace Constan. uer. item societatem. Alex. cons. j. lib. ij. in d. uer. uenio ad quintum.
h Dico. Cogita per l. Lucius. §. Paulus. & ibi Bar. ĵ. de ac. tuto. Bar. l. si mora. in fi. sol. ma. post Dy. & uide s. eo. §. j. uer. ex prædictis. & Bar. ibi.
i Castellani. Sed an isti Castellani finito tẽpore possint diuittere custodiam castri, si dominus alium non mittat, Bal. l. ex diui. C. eo.
k Ratio. Bal. l. legem. C. eo.
l Aduerte. Bar. l. diuortio. §. quod in anno. sol. mat. & ista alleg. gl. hic. Sozi. cons. clix.
m POMA. Dico. Alex. l. si mora. uer. succesiuè. ĵ. sol. mat.
n Hic. Sed utrũ pœna intelligitur repetita in hac tacita secũda locatione? Io. dicit q, non, arg. illius tex. in l. cum pater. §. pater certam quantitatẽ. de leg. ij. & quia intelligi debet de prima. l. pen. §. uxor. sol. mat. & dixi s.
o P. PAV. P. Fictio. l. si tibi electio. §. unius. ff. de opti. leg. ibi, quia non uideor consentire, qui sentire non posim.

LEX XVI.

a EX CONDVCTO.[a] In actione ex cõducto uenitur ea quæ hac l. exprimuntur.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Conducto. Et dum hic dicitur, q, tenetur dominus locans ad refectionem, uide Are. cons. cxj. qui uult idem esse in conductore ad longũ tempus. Vide eundem cons. lv. licet in emphyteuta sit secus, ut ibi per eum, & Bal. l. j. in ij. differentia. C. de iure emph. & ibi Mod. Pet. Cy. ibi Alex. l. diuortio. §. impendia. ff. sol. mat. Cæp. in tract. de refec. licet etiam in usufructuario aliter distinguatur, habes ad Bar. l. hactenus. ff. de usuf. Et de colo-

no, & emphyteuta, quo teneantur ad refectionem, uide l. si l. quò minus. de flu. Ad istum tex. dum facit mentionem de refectione, uide quæ no. Bal. l. j. in j. col. C. de iur. emph.

1 Remissio fit etiam propter casum occurrentē ui humana, sicut diuina.

a §. SI VIS.[a] Propter casum contingentem in fundo, uel fructibus antequā separentur à solo, fit remissio mercedis, si damnū est incurabile, secus si contingit fructibus iam collectis. Item ubertas unius anni cū sterilitate alterius compensatur. No. q̄ † remissio, [b] fit non solùm propter casum occurrentē potentia diuina, sed

1 terius compensatur. No. q̄ † remissio, [b] fit non solùm propter casum occurrentē potentia diuina, sed

b eā ui humana, * quod apparet ex eo q̄d dicit, incursus hostiū. Et sic apparet, q̄ glo. quæ est in l. damnū. C. eo. non bene sentit. Nam ila lex loquit̄ de damno cōtingente in rebus coloni, propter q̄ non fit remissio, hic in dāno contingenti in fructibus, &c.

* Humana. Ita tamen, si conductor, locatorē admonuerit, l. itē. §. exercitu. ſ. hoc tit. I. C.

ADDITIO.

a Si uis. Bal. l. licet. C. eo. c. propter sterilitatē. ext. eo. ibi, secus si contingat fructibus iam collectis, no. Bal. l. licet. iij. opp. C. eo. Alex. 1mo. conſ. cj.

b Remissio. Bar. l. interdū. §. q̄ ex naufragio. de acquir. poſ. Bar. l. j. in fi. de iu. emp. & qd' ibi dixi. & latissimè Bar. l. cotem. §. qui maximos. ſ. de publica. Bal. de pac. Con. uer. uaſſalli. el. ij. & dixi. ſ. in j. car. uide ibi omnino.

a §. SI QVA.[a] No. q̄ licet remissio fiat propter sterilitatem, ut ſ. uer. prox. non tamen fit propter uitiositatem fructuum, ut hic, &c.

ADDITIO.

a Si qua. Bar. l. si merces. §. uis maior. ſ. eo. Bal. l. licet. vij. q. ſ. eo.

LEX XVII.

a §. SI VNO.[a] No. hic, q̄ uerba accipiuntur ſm naturam
b contractus, & sic uerba debēt intelligi ſm subiectā materiam. [b] Simile in d. l. dam. infe. in prin. ſ. de dam. infec. & l. si stipulatus. ſ. de usur.

ADDITIO.

a Vno. Bar. l. diuortio. §. impendia. ſ. sol. mat. Et quando dicatur ubertas suppletiua alterius anni sterilis, ultra gl. hic. uide. gl. & Bal. l. licet. C. eo. in ix. q. & ibi etiam omnino Bal. x. q. qui limitat hanc l. ubi una esset locatio plurium annorum, secus si plures essent locationes. & ibi, quis est annus ubertatis, qui habet supplere sterilitatem, c. propter. ext. eo. Pau. l. ex conducto. §. si uis. ſ. eo. Ad reg. huius l. q. uerba intelligantur secundū subiectam materiam, adde latè Georgium Natam, in repe. cle. sepè. de uer. sig. Alex. ru. ff. sol. mat. & l. si constante. col. j. ff. e. & conſ. xxxvij. uol. iij. & conſ. xxxvj. uol. iiij. Barb. cōſ. xxxiij. uo. j. Præpo. c. ius generale. j. diſt. Ro. cōſ. lxxxviij. Imo. xxj. & conſ. cxxj. Car. conſ. lx. Alex. conſ. lxxxvj. co. j. uo. j. Are. conſ. xiiij. Bar. l. exceptione. ſ. de fideiuſ. Barb. c. fin. de offi. dele. & Are. c. exhibita. de iudi. & no. q̄, ubi subiecta materia personæ facientis actum suadet unum, & subiecta materia actus facti suadet aliud, q̄ magis attenditur subiecta materia actus facti. Bar. c. iij. de offi. dele. Aret. conſ. lvij. Pan. d. c. exhibita. Fel. c. conſuluit. in uer. no. ibi in tex. de off. dele. Anch. conſ. ccxxv. Bal. c. in præsentia. de prob. Aret. conſ. lxxv. Bar. l. omnes populi. ſ. de iuſtit. & iur. Ang. conſ. xxxj. Iaſ. l. ſi donatione. de col. & ibi Alex. & conſ. xxxvij. co. j. in fi. uo. iij. ubi dicit, q̄ uerba debent intelligi ſecundum subiectam materiam, etiam ſi deberent impropriari. Pau. conſ. xvij. co. j. ubi dicit q̄ uerbum, filij, appositum in concessione feudi, comprehendit omnes descendentes per lineam masculinam, quia hic est de natura illius contractus, & conſ. xxj. uo. v. & conſ. xxvj. co. uo. ubi dicit, q̄ licet aliàs appel. siorum, ueniant multi, de quibus ibi per eum, q̄ tamen in materia feudali, propter subiectam materiam, ueniunt tantum descendentes. Are. l. in ſubſtitutione. ſ. de uul. Fel. c. in tantum. de simo. Bal. conſ. lxviij. in ij. par.

b P. PAVP. Materiam. Bar. l. ſi olei. C. locat. & dicitur hic, quod aduētus anni præcedentis, & ſequentis attenditur, limitat Ang. conſ. cccxj. & cccxij.

§. CVM QVIDAM. Licet sterilitas tribuat remissionem, secus tamen in exiguitate fructuum.

1 Conductor quando impeditur, ut non utatur re locata, quando totā mercedem repetere poſsit, & nu. 3. & ibi quando impeditur facto conductoris.
2 Conductor dicitur, qui dat pretium, locator qui dat operas uel præstat patientiam fruendi.
3 Conductor impeditus facto tertij, quando totam mercedē ſoluere teneatur.
4 Conductor impeditus caſu, quando teneatur ad totam mercedem.
5 Quando locat quis operas, uel rē uel operā, & nō præstat, ad qd teneatur.
6 Titulus de condictione ob causam, habet locū in contractibus nominatis.
7 Contractus innominati iudicantur ſecundum naturam contractuum nominatorum, cui aſsimilantur.
8 Famulus infirmus non debet habere ſalarium pro tempore infirmitatis.
9 Famulus qui fuit infirmus, ſi pro tempore quo fuit infirmus uult seruire tā to tempore, & habere integram mercedem, an poſsit.

a §. ITEM CVM QVIDAM.[a] Casus contingens ex parte locatoris, propter quē impedit̄ usus cōductoris, inducit repetitionē mercedis. Primò loquit̄ in quodā casu singulari, secundò ipsum uniuersaliter extendit ad omnes. Secūda ibi, q̄ in omnibus. Et in tota ista materia appello conductorē illum, qui dat pecuniā, locatorē illū qui dat operas uel præbet usum rei, l. j. §. ſi quis. ſ. depo. Opp. j. ſ. eo. l. pen. §. nauē. Sol. ibi nauis fuit impedita culpa conductoris, q̄ illicitas impoſuit merces, ideò mercedē nō repetit,

1 hic nulla fuit culpa cōductoris. Opp. extra gl. † q̄ qñ cōductor caſu impedit̄, nō debet repetere totā mercedē, ſed pro rata tēporis, l. ſi quis domū. §. j. ſ. eo. & l. ſi quis fundū. §. Imperator. ſ. e. Sol. in l. ſi quis domū. fuit locata res tm̄, hic fuit locata res, & opera. hæc est una differētia. Itē hic propter casum contingentē impedit̄ usus cōductoris in totū, ideò in totū repetit̄ merces, & in totū remittit̄, ſi ſolutū non esſet. Itē ubi usus cōductoris impedit̄ pro parte, fit pro parte remiſsio mercedis. Et sic ſum expeditus de cōtrarijs reſpicientib. principaliter noſtrū §. Habemus ergo intrare materiā & uideamus eā per modū ſummæ, ut ſ. dixi, qñq̄ quis locat operas tm̄, qñq̄ rem & operā, ſi usus cōductoris impediat̄,

2 uidendū est quolibet caſu prædictorū. † Quæro ergo primò, qñ quis locat rē, & conductor ea fruí non pōt, qualiter fit mercedis remiſsio. Et aduerte ne erres, qa, ut dixi, & hic repeto, quod in tota ista materia appello cōductorē eum, qui dat pretiū. Locatorē aūt appello eum qui dat operas, uel præstat patientiā fruendi. ſ. depo. l. j. §. ſi quis ſeruū. Hoc præmiſſo in hac j. q. gl. diſtinguit. Aut cōductor impedit̄ uti re, facto locatoris, aut caſu cōtingente ex parte locatoris, aut facto cōductoris, uel caſu. Sed quia ista gl. nō ponit iſtā materiā perfectē, & ideò dic latius. Aut usus cōductoris impedit̄ facto locatoris, aut facto cōductoris, aut facto tertij,

b aut caſu fortuito. Primo [b] caſu, aut facto locatoris est iuſtū, aut iniuſtū. Si iuſtū, tunc ſi ista iuſtícia ex culpa conductoris cōtingit, ut puta ipſe nō uult ſoluere mercedē, & tunc ſi quidē locator est eccleſia, petit mercedē totius temporis. C. de ſac. eccle. auth. quibuſcūq̄. Si uerò est priuatus, tūc conſequit̄ mercedē pro rata totius tēporis. C. eo. l. ædem. & ſ. c.

c l. colon⁹. in prin. & ibi no. Si uerò [c] factū locatoris est iuſtū absq̄ culpa conductoris, tūc merces debeāt pro rata temporis. l. edē. C. eo. & ſ. eo. l. qui inſulā. Si uerò factū locatoris est iniuſtū, tenetur cōductori ad totale intereſſe. l. ex cōducto. in prin. ſ. eo. & ſ. eo. l. ſi fundus. & l. hæc diſtinctio. & l. fi. §. colonus. ſ. eo. Secundo caſu prin. qñ impedit̄ uſu facto ipſius cōductoris, tūc debeāt integra penſio. l. ſi in lege. §. ſi domus

d & l. ſi dñs horreorū. §. fi. ſ. eo. Tertio [d] † caſu prin. qñ hic con-
3 tingit facto tertij, diſtingue aut est iuſtū aut iniuſtū. Si est iuſtum, tūc aut locator circa hoc potuit prouidere, aut nō potuit. Si potuit, puidere, & nō fecit, & sic conductorē decipit, tūc teneāt ad totale intereſſe. ſ. e. l. ſi merces. & ſ. e. l. ſi quis domū. §. pe. aut nō potuit, puidere, tūc fit remiſsio mercedis, p rata. l. ſi fundus. ſ. e. & l. ſi quis domū. ſ. eo. Si uerò factū tertij est iniuſtū, tunc aut cōductor pōt reſiſtere, & teneāt. l. item quærit̄. §. exercitu. ſ. eo. Aut non poteſt reſiſtere, & tūc fit remiſsio mercedis, p rata. l. px. §. j. ibi, in curſu hoſtiū fiat, &c.

e niſi hoc, pter inimicitas locatoris, uel cōductoris, [e] qa tūc illius facto & culpa uideret̄ factū. l. ſi merces. §. culpæ. ſ. eo.
4 † Quarto caſu prin. qñ hic cōtingit caſu fortuito, aut iſte casus cōtingit ex pte locatoris seu rei locatę, qd' idē est, & tūc

f fit mercedis remiſsio [f] p rata. l. ſi qs domū. in prin. ſ. eo. & l. habitatores. §. fi. & l. q̄ inſulā. §. j. cū multis ſi. Aut cōtingit ex pte cōductoris, & tūc teneāt ad integrā mercedē. Ita dicit gl. ſ. e. l. colonus. §. nauē. meli⁹ probat in l. ſi uehēda. in prin. ſ. ad l. Rho. de iac. & apparebit ex rōne quā ſtatim dicā. Quæro & reuoco in dubiū, quæ est rō, qd' ſi caſus cōtingit ex pte cōduct. teneāt ad ſolidā mercedē, ſecus ſi ex parte locatoris

ℵ. condu

ℵ. conductor, est ille qui tenetur ad pecuniam, ut dixi, & sic tenetur in genere, ſed debitor generis propter caſum nō liberatur. l. incendiū. C. ſi cer. pet. & l. quod te. ſ. ſi cer. pet. ſed locator tenetur ad patientiam, hoc est quod patiatur te uti fruí re. ſ. l. prox. in prin. & ſi teneāt reſpectu certæ ſpeciei, meritò eius interitu liberatur, d. l. quod te. ſ. ſi cer. pet. Et eadē ratione dico quod ſi conductor tenetur ad quantitatē, reſpectu certæ ſpeciei, & illa ſpecies periret, liberaretur, arg. ſ. eo. l. in naue. in fin. & quod ibi dixi. Sumus expediti de pri-

g ma parte, [g] uenio ad ſecundam, & quæro, † qñ quis locat
5 operas ſuas, uel rem, uel operam, & contingit qd' non præſtat, utrūm debeatur tota merces, uel pars, uel nihil. In hoc fuerūt duæ opi. una fuit Guar. qui diſtinxit, Aut operæ nō præſtantur propter factū conductoris, uel propter caſum fortuitū, in eius perſonam obuenientē, & debetur tota merces. Aut hoc cōtingit propter factū locatoris, & tenetur ad totale intereſſe. Aut propter caſum in eius perſonā contingentē, & fit remiſsio pro parte, ut in gl. Nec ob. ad primum membrū diſtinctionis, ſ. de uar. & extraord. cog. l. j. §. pen. & l. cùm hæres. ſ. de ſtat. lib. quia ſpeciale est in aduocato, & libertate. Ita dicebat Guard. Alij, ut Azo, dicūt diſtinctē qd' ex cuiuſcunq̄ parte contingat caſus, debeāt integra penſio. Et eius opinio. tenet glo. hic, tamen opin. Guard. tenet in l. pen. C. de cond. ob cauſ. & l. j. §. diuus. ſ. de uar. & extraord. cog. opin. Guard. est uera limitata prout ſ. dicam. opin. Azon. nō est uera, ſed gl. fuit hic poſita prout fuit ſumpta ex eius ſumma, C. eo. ut tamen appareant ſol. contrariorum, contra opinionem Guard. debes ſcire, q̄ quandoq̄ unus operam debet, alius debet pecuniam ex diſpoſitione legali, uel ex diſpoſitione contrahentium, quæ ſuccedit in locū diſpoſitionis legalis, ut est ſalariū, quod debetur aduocatis, uel Poteſtatibus, & iſtis qui aſſumuntur ad iſta officia publica, & iſta est materia p ſe, de qua loquit̄ l. j. §. diuus. ſ. de uar. & extraor. cog. & ib. plenè tractaui iſtā materiā. Vnde iſtud qd' dicit gl. hic, est ſpeciale in aduocato, non est uerum, nam ibi non loquitur in contractu locationis & conductionis, ſed in quodam ſalario debito, uel ex legis diſpoſitione, uel ex diſpoſitione contrahentium, quæ in eius locum ſuccederet, l. ſi quis. C. de aduoc. diuer. iud. Quandoq̄ unus debet operam, alius debet pecuniam ex diſpoſitione teſtatoris, & iſta est etiū materia per ſe, cùm in ultimis diſpoſitionib. fiat interpretatio latior, de qua dixi in d. l. j. §. diuus. ideò gl. quæ dicit ſpeciale in libertate, non dicit uerū, ſed debet dici in ultimā uoluntatē, hic in p̄ctu locatiōis, & cōductionis. Quandoq̄ unus debet rem, alius operā ex contractu innominato, tunc est etiam ſeparata materia ab iſta, licet gl. hic inculcet. Nam in cōtractibus innominatis est locus pœnitentiæ, in cōtractibus uerò nominatis ſecus. Tamē ut iſtam diuerſitatē uideamus, præmittamus primò quid iuris in contractibus nominatis, in quibus dic, Aut operæ non præſtantur propter factum conductoris, uel caſum contingentem in eius perſonā, & debetur tota penſio ſ. eo. l. ſed addes. §. cùm quidā. & l. qui operas. Si uerò ſteterit per locatorē, tūc aut per factum eius, aut per caſum. Primo caſu tenetur ad totale intereſſe. ſ. eo. l. hi qui. Secundo caſu tenetur, ut remittat mercedē, ut in hoc §. ſic debet intelligi l. aduocationis. C. de cond. ob cauſam. Prædicta uera, ſi fuit cōtractus bonæ fidei, utputa contractus locationis, & conductionis. Si uerò fuiſſet cōtractus ſtricti iuris, ut puta, ſtipulatio, tūc debemus inſpicere, qualiter ſit concepta. Si enim cōcepta eſſet cōditionaliter, utputa, ſi tale quid feceris, centū dabo, tunc ſi aliquo caſu non impletur conditio, non debetur aliquid ex ſtipulatione, l. ſi uehenda. ſ. ad l. Rhod. de iac. ſ. de uer. ob. l. in illa ſtipulatione, ſi calendis. & ſ. de uer. ſig. l. cedere diem. Si uerò uerba non fuerūt concepta conditionaliter, ſed hoc modo, Promittis mihi facere, & ego promitto tibi dare, tunc esſet idem, qd' in cōtractu locationis & cōductionis, & diceret̄ iſta ſtipulatio cōuentionalis, de qua loquit̄ l. v. §. cōuentionales. ſ. de uer. ob. Cōtra prædicta opp. ſ. de cond. ob. cau. l. ſi pecuniā. in prin. ibi, ſi per te non ſtet, &c. dicit gl. ibi diſputando, non determinan-

h do. Item opp. ſ. de condic. cauſa data, l. iij. §. ſed ſi ſtichus. [h] dicit gl. Sol. ibi caſus contingit nō in manumittente, ſed in manumittendo. Vnde diſtinguit̄, aut fuit in mora, uel nō. Nam qñ caſus contingit in manumittendo, est idem quod qñ caſus contingit in re locata, & sic ex parte locationis, un-

6 de nihil deberet poſse peti in hoc §. Ideò dicas † q̄ tit. de cōdict. ob cauſ. loquitur in contractibus innominatis, in quibus deberes dicere qñ ille qui debebat facere impedit̄, aut alius qui tenetur ad damnū, nō uult dare, uel datum uult repetere ex pœnitentia. Aut eo quia non est obſeruatū, qd' promiſſum est. Primo caſu habet locum diſtinctio l. ſi pecuniam. §. fi. de cōdic. ob cauſ. Secundo caſu, debes diſtingue re eo modo, quo diſtinguimus in cōtractibus nominatis, cùm innominati contractus iudicentur ſm naturam contractuum nominatorū, quibus aſsimilātur. l. j. §. ſi quis ſeruum. ſ. depoſ. & l. eum qui. §. j. ſ. cōmo. & l. naturalis. circa fi. ſ. de præſc. uerb. Quid ergo iuris ſit in p̄ctibus nominatis, uidimus ſuprà, de contractu locationis & cōductionis. Tñ uideamus aliquantulū latius per duo contraria, & tūc declarabitur iſtud q̄ dicitur de cōtractibus nominatis, & sic reintro gl. & opp. q̄ caſus fortuitus nō debet uenire in bonæ fidei iudicijs, C. de pig. act. l. quæ fortuitis. Sol. dicit glo. nec hic uenit caſus fortuitus, ut locator operarū teneāt ad intereſſe, ſed non pōt petere ſolidam penſionē, quia caſus fortuitus non debet nocere locatori, ſicut nec conductori.

i Sed contra hoc opp. [i] ego uideo q̄ caſus fortuitus contingens ex parte uēditoris, liberat eum, & nihilominus poteſt petere integrū pretium. l. neceſſariò. C. eo. de pericul. & com. rei uend. quare non ita hic caſus contingens in re locata liberat locatorē, ut petat integrā penſionē, ſeu mercedem. Dicit gl. aliud est in uenditore, quia tractat de damno uitando. Nam ſi non haberet pretiū rei, damnū rei ſuæ pateretur. Locator aūt certat de lucro, cùm nihil de ſuo amiſerit, arg. ſ. de cond. & dem. l. Titia. §. j. Iſtam eandē rationē ponit Roffred. ſuper hoc tit. quæ ratio non uidetur uera, nam hic locator amittit rem ſuam, ſicut uenditor. Vnde Cy. ponit in l. legē. C. eo. unam aliā rationē, uidelicet, quia in emptione & uenditiōe agitur, ut res perpetuò ſit apud emptorē, meritò re perempta periculū est emptoris, apud quē perpetuò debebat eſſe, ſed in locatiōe & cōductione res debet eſſe cōductoris ad tēpus, pro alio tēpore, apud locatorē, ideò periculū in eo cōtingens diuidit̄ inter eos, ut pro rata temporis ſoluat̄ penſio. Iſta ratio nihil cōcludit, quia ſaltē pro toto tēpore, quo debet eſſe apud conductorē, deberet ſpectare ad eum periculū, & ideò tu dicas, q̄ idem per omnia est in cōtractu locationis & cōductionis, & emptionis & uenditionis. Nam ſi ego uendo tibi certam ſpeciem, quę est, tūc eius interitu liberor, d. l. neceſſariò. in prin. Sed ſi uēderem tibi illud quod non eſt, ſed futurū est, ut fructus ad menſurā, puta decē corbes frumen. ex tali fundo, tunc pro ea parte quæ naſceret̄, uenditio ualeret, pro ea parte quæ non naſcit̄, non debetur pretiū. l. ſi debitor. §. uerisimile. ſ. de cont. emp. Nunc ad propoſitum, qñ quis locat operas, uel locat rem, ipſe locator tenetur ad id, quod non est in rerum natura, id est ad operas futuras, uel ad patientiā tanti temporis, pro quāto locat rem. Iſto igitur caſu qñ non pōt præſtare iſtam patientiā, non debet habere integrā mercedem, ſed pro rata eius qd' præſtitit, ſicut in uenditione, un-

k de uidebitis per omnia idē eſſe. Sed contra [k] prædicta facit ſ. l. prox. §. j. ubi locator præſtitit patientiā toto anno, & in fine anni fructus ſunt corrupti, tñ remittitur merces pro toto anno, & non pro rata. ℵ. ibi patientia totius anni amittitur, ſeu præſtatur propter ultimū finem, ſcilicet recollectionis fructuū, ſed cùm iſta patientia recollectionis fructuum nō poſsit præſtari propter ſterilitatē, quia fructus nō ſunt, meritò nulla parte anni uidet̄ præſtita, ideò pro toto tempore fit remiſsio. Ex prædictis apparet̄ multa, primò quid iuris ſit in contractibus innominatis. Et certè debes dicere qd' ille q̄ debet operas ex cōtractu innominato, aut debet quicq̄ momentaneū, ut manumittere ſeruū, & tunc ſeruo mortuo diſtinguat̄, utante morā, aut poſt, ſicut in cōtractu emptionis, & uēditionis, ubi debet̄ res, quæ mōento transferī in aliū. Aut debet̄ ali quid qd' habet factū ſucceſsiuū,

& tunc

& tunc distinguo sicut in locatione & conductione, ubi repetent ex pœnitentia. l. si pecuniã. §. de cõd. ob causam. Item
l ex prædictis apparet, q̃ idem iuris est, l siue aliquis cõducit fundũ, siue emat fructus, qui percipiunt, de quo plenè dixi in q. quarta, quam disputaui, quæ incipit. Publicanus. & in l. cotem ferro. §. qui maximos. ff. de publica. Item ex præ-
8 dictis apparet, † q̃ si famulus tuus m infirmetur, & sic non
m potest præstare tibi operas pro tempore infirmitatis, non debet habere salariũ, ut hoc §. & apparet ex iam dictis, quic quid dicat gl. super uer. ægrotare. in l. arboribus. §. de illo. ff.
9 de usufr. † Restat una q.n famulus tuus non potuit seruire
n certo tempore propter infirmitatẽ, uult seruire alio tanto tempore, & habere mercedẽ integrã, quæritur utrũ possit Azo uidetur dicere, q̃ sic, si operæ debentur ex cõtractu nominato, secus si in contractu innominato, & ipsum pœnitet. Ita dicit Azo. & non alleg. l. nec doc. examinãt. Tu dic, q̃ si in condictione operarũ alicuius habetur respectus ad opus certũ, qd̃ resultat ex operis magis, q̃ ad ipsas operas. v. g. conduco operas tuas, ut facias mihi domũ, uel librum scribas, nam quia eadẽ est domus, quæ ædificaretur cras, si cut illa quæ ædificaret hodie, si primo tempore quis impeditur casu, potest operari alio tẽpore, & debet sibi tempus suppleri. l. & ideò. ff. de uer. ob. Sí uerò nõ habetur respectus ad certũ opus, ut puta, promittis mihi seruire ad certũ tempus, tunc aliæ dicunt operæ hodiernæ, aliæ crastinæ. l. si nõ sortem. §. libertus. ff. de cond. ind. Ideò distingue, Aut quis promisit operas certi temporis, ut puta præsentis anni, uel mensis Augusti, & non potest supplere operam alio anno, uel mense, arg. l. usufructus mihi in biennium. ff. de usuf. le. Aut quis tenebatur ad operas unius anni, uel mensis simpliciter, non adiecto de quo anno, uel mense, tunc poterit alio anno, uel mense supplere, si fuerit impeditus in primo anno, uel mense. l. seruus qui testamento. in fi. ff. de stat. lib.

ADDITIO.

a *Quidam. Io. And. c. propter sterilitatem. de loca. dicit q̃ inquilinus ex iusta causa, potest dimittere bonũ inuito domino, ut dicit ibi Io. An. post Vin. ad hoc l. j. ff. de migran. & gl. hoc etiam tenet, in l. si. §. domus. ff. eo. Sed dubiũ est secundũ Abb. in d. c. propter. Nunquid propter pestem superuenientem, possit inquilinus discedere? id qd̃ ff. dictũ est, secundum Io. And. facit quod sic, & tex. c. propter ex identitate rationis, & magnus uidetur timor mortis, & ideò uidetur magna necessitas. ad hoc l. de ætate. & ad Treb. facit etiam l. habitatores. ff. eo. In practica tamen uix potest obtineri, & tamen id quod ff. dictum est, satis est rationabile. cast. & quæ no. Bal. l. licet. C. eo. in in iij. q. Et de aliqua iusta causa, uide quod dixi in l. habitatores. & in l. dominus. §. fi. ff. eo. cast. l. cũ in plures. in prin. ff. eo. Rapha. l. recusare. §. si quis alio. ad Treb. qui per l. de ætate. cum ibi no. dicit q̃ non tenebitur scholaris ad pensionem, si fugit propter pestem, dicit tamen se non firmare, &c.*

b *P. PAV. P. Primo. Io. de Ana. cons. lxxiiij. ubi etiam ponit, quid si conductor promisisset per uerba multum ampla, non petere aliquam remissionem ratione alicuius casus, uel impedimenti occurrentis, non intelligeretur de impedimento ex facto locatoris, item uide in materia Rom. cons. clxxviij. & cons. ccccxxxj. ubi ponit, quãdo facto tertij impeditur aliquo tempore, an teneatur postea pro alio tempore in conditione persistere, & an tunc teneatur ad pensionem pro tempore, quo non fuit usus. Item de impedimento tertij, & quid debeat facere probare conductor. Alex. cons. cxxvij. uol. v. Et quod si tertius prohibeat etiam de facto, teneatur locans saltem ad remissionem, si non poterat resistere, Alex. l. filiofa. §. si uir. ff. sol. mat. post. Cast. & alios. Et quo intelligatur quando potest prohibere ratione superioritatis, ut in filijs & similibus, Aret. l. stipulatio ista. in prin. de uer. ob. Item quando expellitur de facto a tertio, teneatur locator ad interesse, si potuit resistere & non fecit, Ang. l. si defuncto. C. loca. Barb. cons. xlvij. uo. iiij. Item dum dicitur hic, in quarto casu primo, quod non potest uti, & cõtingente in re locata, pro rata sit fienda remissio, uide etiã Aret. cons. lv. primo. Ang. consil. xv. Ro. cons. clxxviij. Alex. l. diem functo. ff. de off. assess. An. cons. lxxiij.*

c *POMA. Verò. Aret. cons. clxj.*

d *Tertiò. Soz. cons. clvj.*

e *POMA. Conductoris. Aret. cons. xiiij.*

f *POMA. Remissio. Ro. cons. ccccxxxij.*

g *Parte. recollige hic quando famulus, uel alius sui culpa non seruit per integrum tempus, non debet habere aliquid de salario, Bal. l. ij. C. e. & Bar. l. j. §. diuus. in fi. ff. de uar. & extraor. cog. Bal. l. eadem. uer. quæro, sed pone famulus. C. eo.*

h *Stichus. l. pen. cum ibi no. C. de cond. ob. causam.*

i *Opp. Bal. rub. C. de peric. & com. rei uend. in l. si ea lege. C. de usur. Bar. l. j. j. opp. C. de iure emph.*

k *POMA. Contra. Soc. cons. lxxxviij.*

l *Est. Bal. l. fi. in fi. C. de cond. incert. & Bar. l. operæ. de usuf. leg. Can. c. propter. ext. l. eo.*

m *Tuus. Et ratio est, quia promissio salarij habet illam tacitam cõditionem, si operas præstabit, arg. tex. & quod ibi no. Abb. c. sicut. ff. de iureiur. ubi iuramentũ habet tacitam conditionẽ, si fuerit iuranti seruatum id de quo iuratur. l. j. C. de re mi. lib. xij. & l. Seio. ff. de ann. leg. Bar. l. diem functo. ff. de off. aß. & in l. in rebus. ff. commo. & in l. si cum dotem. §. sin autem sol. mat. Restat uidere de famulo infirmo, qui tantundẽ uult seruire, an debeat habere salarium, quid de aduocato infirmo? Guid. de Suza. tenet q̃ habeat salarium, l. post duos. de aduo. diuer. iud. Quid in legato Reip. Bar. l. si cui. §. j. ex qui. cau. maio. & in d. l. si ita stipulatus essem abs te. de uer. ob. Bal. l. liberti. de oper. liber.*

n *q. Ratio quod præstatio operarũ mutatur cursu temporis, quia alia est illa quæ præstatur hodie, alia illa quæ præstabitur cras, ideò pro illa quæ præstabitur cras & sic pro futura, non debent habere salariũ. Secus si esset propter aliud factum, quod cursu temporis non mutaretur, quia tũc si infirmaretur, deberet habere salariũ. Bar. l. si ita stipulatus. de uer. ob. & l. si priuus. vij. q. de oper. no. nun. & l. usus fructus mihi in biẽnium. de usuf. leg. & Bal. l. liberti libertæq̃. de oper. lib. Ant. de But. & Abb. c. fi. de iud. An. c. j. de eo qui mit. in pos. cau. rei ser. gl. l. arborib. de illo. ff. de usuf. l. hæres. §. stichus. la ij. de statu lib. Ro. cons. ccccxxxij.*

1 *Propter sterilitatem quando fiat remissio.*

2 *Sterilitas quæ dicatur, & quæ exiguitas.*

a §. VBICVNQVE.[a] Propter casum cõductor non potest agere ad interesse, sed ad exonerationẽ mercedis, secus si facto suo, uel culpa impeditur. h. d. No. tex. qd̃ qui facit aliquid ut procurator, non tenetur ad interesse totale. Pro declaranda materia breuiter, † quandoq̃ conductor alle. sterilitatẽ, & fit remissio mercedis. l. ex cõducto. §. si uis. ff. eo. Fallit si pactũ fuit factũ in contrarium, l. si quis fundum. ff. e. Fallit etiam si alijs annis præcessit ubertas, ut hac l. si uno. in prin. Item fallit si contingat sterilitas culpa coloni, ut hac l. uer. item alio rescripto. Quandoq̃ colonus allegat fructuũ uitiositatem, ut quia fructus percepti sunt corrupti, & non debet fieri ei remissio. d. l. ex conducto. §. si qua tamẽ uitia. ff. eo. Quãdoq̃ alleg. fundi casmositatem, & tunc debet fieri remissio, ut hac l. uerf. cum quidam.[b] Sed dubitatur † quę dicatur sterilitas, & quę dicatur exiguitas. Io. tangit in hac l. si uno. in princ. uidetur tenere, q̃ hoc intelligat fm opinionem. Alij dicunt qñ semen non recolligitur. Iac. de Are. aliãs de Raue. dicit q̃ nunc dicitur sterilitas, quando si conductor præstaret mercedẽ, esset deceptus ultra dimidiam iusti pretij. arg. l. ij. C. de rescin. uen. quæ opin. satis placet, de quo per Cy. C. e. l. licet. plenius dicam ff. eo. l. si merces. §. uis maior. ubi uide hoc, &c.

b 2

ADDITIO.

a *Vbicunq̃. Bal. l. j. C. credi. euic. pig. non deb. Et hic uide multos casus, in quibus sit remissio mercedis, & latius in l. si merces. §. uis maior. ff. eo. & c.*

b *Quidam. Ale. cons. xxx. in ult. col. j. uol.*

a §. INTERDVM.[a] Pupillus restitutus, ut adeat, agit ut à locatione defuncti liberetur, si res alij locata erat, sed contra tutorem habet regressum, si fuit in culpa abstinendi. h. d. cum l. seq. No. quod quando requiritur hæres conductoris, iusta est, causa alij relocandi, quod no. &c.

ADDITIO.

a *Interdum. Dixi post Im. l. fin. §. si filio. sol. mat.*

LEX XXI.

SED ADDES. Istud prin. cum superioribus summa-
ui, ideò nihil dico hic, &c.

a §. SI QVIS DOLIA.[a] Qui locat uasa uitiosa sciẽter, uel ignoranter, ad totũ interesse tenetur, in alijs rebus distinguitur sciens ab ignorãte. h. d. Vide qd̃ dixi in l. tenetur. §. sed si uas. ff. tit. j. & l. Iul. in prin. plenè in l. in rebus. §. is qui sciens. ff. commo.

ADDI-

ADDITIO.

a POMA. *Dolia. Alex. l. diuortio. ff. sol. mat.*

§. ILLVD NOBIS. Locator fundi tenetur præstare colono instrumenta fructuum liquidorũ quærendorum causa necessaria, nisi aliter actum sit.

§. SI DOMINVS. Potest solui una quãtitas pro alia, si hoc dictum sit sub æstimatione eius quod dictũ est. No. q̃ ualet ista conuentio, ut soluatur frumentũ pro
a certa æstimatione,[a] sic etiã ualet, qñ aliquis promittit certam summam librarum, & promittit etiam soluere in florenis sub certa æstimatione florenorum.

ADDITIO.

a *Aestimatione. c. fi. de usur.*

* *Fine. l. iij. C. eo. Vbi Bar. nu. 3. addi. ad Bar. l. viij. ff. sol. mat. et §. qd̃ in an. e.*

§. SI QVIS EVM. Hic uidetur casus, q̃ pensio non debet solui. in prin. sed in fine.* De quo per gl. & doc. l. ædem. C. eo. dixi in l. si seruus cõmunis meus. ff. de stipulat. ser. &c.

a §. SI QVIS.[a] Infante nato in nauí, pensio nõ debetur. Et põt assignari ratio, quia uectura debet dari pro omnibus qui immittuntur, sed iste non est huiusmodi, ergo, &c. l. si uehenda. in prin. ff. ad l. rhod. de iact.

ADDITIO.

a *Quis. Bar. l. in utero. ff. de stat. ho. Bal. l. fi. C. de lib. cau.*

a §. CVM QVIDAM.[a] Casus contingens in personam conductoris, eum non liberat à mercede, nisi locator alijs suas operas locet.

ADDITIO.

a POMA. *Quidam. Ias. l. diem. in ult. no. ff. de off. asse.*

LEX XXIII.

a §. SICVT.[a] Si uenditor locat rem uenditam emptori, quò ad pretium soluatur, solus conductor obligatur. h. d. cum l. sequ. & not. & ratio est, quia magis uidetur quod illa pensio debeatur pro pretio, qd̃ sibi nõ soluitur, q̃ pro re. Dixi in l. si uno. §. item cum quidam. ff. eo.

ADDITIO.

a *Sicut. Alex. cons. cxxj. in v. uol.*

LEX XXV.

ITEM SI PRAETIO.

a §. QVOTIES. No. quod ubi principaliter uenit datio, secundariò factum, est locatio. Dixi in l. ij. ff. eo. &c.

1 *L. ij. C. de rescin. uend. habet locum in omnibus contractibus bonæfidei.*

a §. QVEMADMODVM. In pretio,[a] & in pensione licitum est cõtrahentibus se decipere inuicem[b] sine dolo. gl. hic format unam q. notabi. quam uide. & intellige hunc §. nisi aliquis sit deceptus ultra dimidiam iusti pretij, uel iustæ mercedis, quia tũc agitur fm formam l. ij. C. de
1 rescin. uend. † quæ lex nõ solùm habet locum in contractu emptionis, sed in omnibus contractibus bonæfidei. l. iij. C. com. utriusq̃ iud.

ADDITIO.

a *Pretio. c. pe. de emp. & uend. dixit tamen gl. l. semper in cõiunctionibus. de reg. iur. Bal. auth. ad hæc. C. de usur. q̃ hoc non cõuenit bono uiro. Ant. d. c. pe. q̃ licet iste tex. habeat locũ etiam in foro ecclesiastico apud iudicẽ ecclesiasticum, non tamen habebit locũ in foro conscien. apud Deum, & ibi alle. beatũ Tho. de Aqui. in secunda secundæ, dum tractat de iustitia positiua, ita tenentẽ. Dixit etiã gl. fi. c. casellas. §. hoc ius. x. q. ij. q̃ prælatus ecclesiæ, sciẽs iustum pretium rei, non debet uendere maiori pretio propter honestatẽ & conscientiam. Quã gl. limitat Im. c. placuit. de emp. & uen. uerã esse empto re ignorante, sciente aũt potest uendi pro aliquo lucro, ultra quã sit iustum pretium. Et dum alle. bea. Tho. adde q̃ est in q. lxxvij. art. j. & Bal. auth. ad hæc. uer. insuper. quæritur quid de mercatoribus. & Bal. rub. de cont. emp. xij. q. & Sal. d. auth. ad hæc. Dicit etiam sing. Anch. reg. pactum. de re. iur. in vj. uer. sed in emptionibus, & alijs contractibus, uel quasi. q̃ si aliquis emit charius fundũ propter necessitatẽ, quia uicinus erat rixosus, & multũ molestus, q̃ tunc cum iste excessus pretij fundetur super causa rationabili, q̃ subuenietur sibi, nedum in foro conscientiæ, sed etiã in foro ciuili, Ant. & Abb. c. quia plerique. de immu. eccl. Et ad prædicta dum dixit, q̃ in foro conscientiæ non licet, Bal. c. cum causam. ext. de test. ubi dicit, q̃ sciẽtia idem est, q̃ bonus uir, sed hoc nõ conuenit bono uiro. Alleg. gl. illam in d. l. semper. et eam reputat sin. ergo, & c. Posteà subijcit. Quo ergo ibit anima mercatoris? quasi uelit dicere, à casa uel Diabolo.*

b *P. PAV. Inuicẽ? Cæp. in trac. simula. cont. in ij. præsum. & Barb. c. j. ext. de euic. ubi etiam an in conscien. & de iure can. licet. Fel. c. cũ causam. de test.*

LEX XXVII.

1 *Potestas licet habeat arbitrium in puniendo maleficium, tamen non potest terminum prorogare.*

a §. SI IN LEGE.[a] Quod cõmittitur alterius arbitrio, intelligitur de arbitrio boni uiri. Item qui habet arbitrium super facto, non intelligitur habere super termino facti. Item arbitrium dolose latum, nullius est momenti. No. qd̃
b qui habet arbitrium[b] approbandi obligationẽ, non potest
1 prorogare terminũ. Et sic facit † q̃ potestas, licet habeat ar-
c bitrium[c] in condemnando & puniendo maleficium, non tamen habet arbitrium in procedendo, nec potest terminũ maleficij arctare, uel prorogare, & ideò sis cautus, qñ facis statutũ, q̃ dicas, q̃ Potestas habet arbitrium in procedendo & condemnando, si uis q̃ arbitrium sit plenum, &c.

ADDITIO.

a *In l. Limitat. Ang. & Imo. l. stipulatus. de uer. ob.*

b *Arbitrium. Io. l. filius. ff. de don. Bar. l. nec quicquã. §. de plano. ff. de offi. pro con. Bal. & Ang. l. j. de test. mil. Cast. l. qui Romæ. §. Callimachus. in fin. de uerb. ob. Bal. §. proficisci. in xj. q. Ang. tamen in d. l. j. de test. mil. discrepat à Bar. hic in uno, & etiã adde Bal. l. j. §. j. ff. de iure delib. ubi dicit, q̃ debet ferre sententiã in tempore iustam. Anch. c. canonum statuta. uer. ad prædicta facit qõ statuti. facit l. in fraudem. §. fi. de test. mil. iuncta l. j. eo. tit. Idem dicit Ang. l. milites. in aliquibus lec. ut ibi refert Ful. in fi. C. de test. mi. Ca. d. l. filius. de don. & ad Bar. hic adde Franc. de Aret. c. dilecti. de iud. Adde qd̃ dictũ Bar. refert & sequitur Bal. cons. lxxiiij. j. lib. Ro. cons. cccxvij. & cõs. ccxl. Alex. cons. l. uol. j. Soz. in tract. de instantia. in artic. v. Cast. auth. quæ supplicatio. C. de prec. imp. offe. Fel. c. j. de const. et Pan. in trac. de sind. uer. arbitrium. Soc. cons. cxcv. col. j. ubi dicit, q̃ ille cui datur arbitrium in procedendo, non habet in condemnando, & econtrà. & Alex. l. qui Romæ. §. Callimachus. ult. col. ff. de uer. ob.*

c *P. PAV. P. Arbitrium. Fel. c. uenerabilis. de iud. & c. cũ olim. el. j. de off. deleg.*

§. SI COLONVS. Res secundi cõductoris obligatæ primo conductori ex cõuentione, non intelligunt obligatæ primo locatori. Opp. l. cum tabernam. ff. de pig.[a]
a Sol. ut in gl. Item opp. l. j. §. cũ prædiũ. ff. de pig. Sol. ut in gl.
b Item oppo. l. si solutum. §. solutum. ff. de pig. ac. Plures[b] sol. dantur. hic uera, quia ibi tacitè, hic ex conuentione, &c.

ADDITIO.

a *POMA. Pig. Alex. l. diuortio. sol. mat. & Ias. l. diem functo. ff. de off. assess.*

b *Plures. Ias. l. diem functo. viij. no. ff. de offi. assess. Alex. ubi reprobat hãc sol. Ro. sin. cccxvij.*

§. SI DOMVS. Quãdo obligatio cõmittitur propter non factũ ab initio, & certum est non posse fieri ex post facto, statim agitur ad totale interesse, ut in contracti-
a bus bonæfidei.[a] Opp.[b] l. j. §. si pensio. ff. de migran. ubi nõ
b potest, agi, nisi finito tempore. In gl. sunt opin. finaliter determinat, q̃ speciale est hic quando colonus deseruit culturam ab sq̃ aliqua causa necessaria. Extra gl. opp. quando aliquid fieri debet ad tempus, licet ante tempus desinat posse fieri, non cõmittitur obligatio ad totale interesse, nec potest agi ante tempus, l. in illa. & l. in sulam. ff. de uer. ob. Itẽ si promissa esset pœna, licet stipulatio cõmittatur, cũ certũ sit posse agi ante diem, nõ tamẽ agit, cum effectu. l. cũ stipulatus sim, mihi à Proculo. ff. de v. ob. Sol. ea quæ ibi dicunt non habent locum in contractibus bonæfidei, ut hic. Item
c istum §. intelligo, c nisi in dicto tẽpore fundũ alij locauerit & pensionem receperit, arg. l. sed addes. §. pen. & fi. ff. eo.

ADDITIO.

a *P. PAV. P. Fidei. Ias. l. diem functo. ff. de offic. assess.*

b *Opp. l. cum. gl. hic tenet, q̃ ex iusta & necessaria causa licet inquilino migrare. dixi l. si uno. §. item cum quidam. ff. eo. &c.*

c *Intelligo. Im. d. l. stipulationes non diuidũtur. §. j. in fi. ff. de uer. ob. dixi post eum, in d. l. in illa. de uerb. ob.*

COLONVS.

§. COLONVS. Quando obligatio cõmittitur ad interesse propter maleficium, ab ipso initio potest agi ad totale interesse, si illud maleficiũ suum effectum potrigit ad totũ tempus. Item † mora [a] potest pur-
* Dies. Sed quatenus, pauci illi dies interpretandi sint, ambiguũ est, nam gari intra paucos dies.* No. istum casum, & sic examina plenè in l. stipulationes non diuidũtur. ff. de uer. ob. in illa q. qua quæro. qñ committitur stipulatio ad interesse, &c.
quandoq; concluduntur x. diebus: l. promissor. §. j. ff. de const. pec. Aliquando, donec pars nõ lædatur: l. si ita quis promiserit. §. scia. ff. de uer. ob. l. C.

ADDITIO.

a Mora. Bar. l. si insula. vj. q. de uer. ob.

LEX XXVIII.

1 Locatio facta arbitrio alterius, quando ualeat.

a 1 SI MERCES. [a] Si committitur merces arbitrio incer
b tę personæ, non ualet, idem si certe & ille noluit arbitrari, uel nõ potuit. h. d. † No. q̃ si locaui [b] tibi arbitrio eius, quem eligemus, uon ualet, quia possemus in eligendo dissentire, uel discordare. Sed si in arbitrium duorũ eligendorum, unum per me, aliud per te, quod ualet, quia in
2 hocnõ possemus discordare. Itẽ no. † q̃ in arbitrio [c] recedi
c tur à pſona, ut dixi plenè in l. si quis arbitratu. ff. de uer. ob. Sed pone q̃ habitasti in domo mea, ille assumptus arbitrari non uult, perficiã ego hanc possessionẽ? Cogita, &c.

ADDITIO.

d Merces. Limita in casu. l. si fundus. §. fi. ff. de pig. & quæ dixi ibi habẽtur in prin. gl. 1mo. d. l. ij. item & si in facto. de uer. ob. l. pen. in prin. ff. sol. mat. & in l. cotẽ. §. q maximos. ff. de pub. et Bal. l. si ea l. C. de usu. Bar. d. l. pẽ. in pri. sol. mat. Bal. l. ij. §. itẽ et si in facto. ff. de uer. ob. Io. de 1mo. Raph. Cũ. Cast. d. l. pe. in prin. Io. de 1m. et Ro. d. l. ij. §. itẽ et si in facto. de uer. ob. Raph. Fulg. & hic & c. Adde qd si arbitrio alterius cõtrahẽtiũ nõ expresso, aliquo precio fiat locatio, Ro. cons. cclvij. & de famulo qui iuit cum domino, nullo precio constituto, Frid. cons. xviij. Ro. cons. clvij. in ij. dub. Im. cons. xxij. Bar. in materia, cons. clxj. ubi declarat quomodo intelligatur nolle arbitrari.

b Locaui. Sed si uendo, uel loco pro iusto precio, nullo apposito declaratore, uel apposito, sed mortuo, quid fiendum, Bal. l. & si contractus. C. de fide instrument.

c Arbitrio. Bal. l. & si contractus. C. de fid. inst. uer. modò hic quæro.

§. QVI FVNDVM. Si emptor repellit cõductorem, uenditor tenetur ei ad interesse.

§. SI VICINO. Si habitatio incommodatur, licet inquilino recedere, & ad pensionem pro rata tenetur.

§. CONDVCTOR. Conductor fundi tenetur omnia facere, quæ fm consuetudinem locorũ requirũtur, &c.

1 Gabellas ementes à ciuitatibus, si facto ipsarum guerra superueniat, debet fieri remißio, & idem cum ciues uendunt mercantias, si propter eorũ inimicitias ementes spoliantur.

a §. CVLPAE AVTEM. [a] Damnũ q̃ quis patiť ab ini
b micis proprijs, sui culpa [b] pati intelligiť. l. pe. ff. sol. mat. Hoc intelligit glo. siue inimicitias habuerit sua culpa,
1 siue nõ, quod no. † Et periſtũ §. dico, q̃ illi, q̃ emũt à ciuitate pedagia, gabellas, & similia, q̃ si eorũ exactio impeditur ꝓpter guerrã factã ipſi ciuitati ab inimicis ciuitatis, ꝓpter quã nõ possunt exigere uecturã, & gabellã, q̃ debet eis remitti à ciuitate. De quo dixi in l. cotẽ. §. fi. ff. de pub. Et hoc in
c tellige de inimicis [c] ꝓprijs, secus si ab inimicis uicini sui. Et ita cõsului, cùm quidam mercator uẽdiderat mercãtias, & posteà exercitu ueniẽte, captę fuerũt illę mercãtię, q̃ si quidem mercãtiæ fuerũt captæ ab inimicis ꝓprijs uenditoris, tũc periculum est suum, ut hic no. Si uerò aliàs fuisset facta dicta derobatio, tunc uenditor de casu fortuito, nõ sua culpa ueniente, non tenetur, l. si ea res. ff. de act. emp.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Autẽ. Quomodo in ista materia dicatur quis in culpa, Ang. cõs. clxxxviij. Alex. post alios, l. ij. §. item si & in facto. de uerb. ob. Are. §. item & si in facto. cons. cxxxix. Cor. cons. ij. in litera, l, uol. iiij.

b POMA. Culpa. Alex. cons. xx. col. fi. uo. v.

c POMA. Inimicis. Are. cons. cxl. & Soz. cons. lxxxviij.

1 Remißio fit quando damnum est intolerabile.

2 Quando colonus per casum inopinatum superlucratus est, pẽsio augetur, & quando, nu. 8.

3 Locatio non est propriè inter colonum partiarium & dominum, sed societas, & nu. 9. & ibi an transeat ad hæredes.

4 Damnum intolerabile, propter quod fit remißio mercedis, quod dicatur.

5 Fructuum æstimatio quando fit remißio, non debet fieri secundum tempus quo recolliguntur, sed à tempore celebrati contractus.

6 Colono quando fiat remißio mercedis.

7 Venditio si fit decem corbium frumenti, quod nascitur in tali fundo, si minus nascitur in eo fundo, fit remißio.

9 Colono partiario defuncto, an tale ius transeat ad hæredes.

10 Locatio non est, si conceditur fundus ad certam mensuram uini, uel frumenti, sed contractus innominatus.

a §. VIS MAIOR. [a] Pro damno intolerabili, fit remißio
mercedis conductori, secus si fit damnũ modicum, qa tunc non fit remißio, sicut nec augetur pensio propter modicum augmentũ, & hoc non habet locũ in colono par
1 tiario. h. d. † No. q̃ remißio mercedis fit quando damnum est immodicũ, & intolerabile, q̃ intelligũt quidã, qñ est ultra dimidiam iusti pretij. † Secundò no. q̃ eadem est rõ lucri & damni, & sic si multũ fuerit superlucratus colonus ex
3 casu inopinato, debet augeri pensio, ut in gl. † Tertiò no. q̃
b inter colonum [b] partiarium, & dominũ non est propriè locatio, sed societas, ut hic in fi. quod tenemẽti, ut scias dictare libellum. Pro cuius declaratione debes scire, q̃ aut fun-
c dus [c] locatur certa mercede consistente in pecunia, & est ꝓpriè locatio. Aut fundus locatur ad partẽ fructuũ, & est societas. Nã dominus ponit terrã, & alius operas in quærendis fructibus. Aut conceditur ad mercedẽ certã, non in pecunia, sed in uino, frumento, & oleo, tũc est quidam ꝓctus innominatus, qui æquiparatur locationi, & tunc si uerbũ locauit, apponeretur libello, non reprobarem libellũ, licet
4 non sit, ꝓpriè locatio. C. eo. l. si olei. Pro declaratione † præsentis §. quæro quod dicatur damnum intolerabile, ꝓpter quod fiat remißio mercedis: Gl. §. eo. l. ex cõducto. §. fi. dicit quod tunc cũ non colligitur semen. Et ita uidetur dicere in text. d. §. fi. ibi, ne s. damnũ amißi seminis. Alij dicunt,
d [d] standũ esse opinioni uulgari. Iac. de Are. ut Cy. refert in l. licet. C. eo. dicit q̃ tunc uidetur sterilitas, quando cõductor est deceptus ultra dimidiam iusti pretij, arg. l. ij. C. de resc. uend. Pro qua opinione uidetur casus ibi, Intolerabile eñ dicitur, quod est ultra dimidiatã iusti pretij, d. l. ij. Sed hoc uidetur contra l. si uno §. cũ quidã. ff. eo. ubi fructuum pau citas, remißionem non inducit. Prætereà, ut dictũ est, in l. ij. C. eo. contractus locationis & cõductionis procedit eisdem regulis, quibus contractus emptio. & uendit. Sed si ego emerem alienam rem sub cõditione, & illa pendente cõ ditione efficiatur ualde deterior, totum esset ad periculum emptoris. l. necessariò. §. q̃ si pendẽte. ff. de peri. & comm. rei uẽd. Verũ si quis sit deceptus ultra dimidiã iusti pretij, uel nõ, debet inspici tempus initi contractus, l. si uoluntate. C. de rescin. uend. sed hic tẽpore cõditionis nõ fuit deceptus, sed posteà causa superueniente, ergo ista opi. non est uera. Dicendũ est ergo aliter, Vos scitis q̃ si fructus futuri uẽdun tur, & non nascuntur, pretium nõ debeť, l. nec emptio. ff. de cõtrahen. emp. Ita in proposito, ille qui cõducit fundũ sub certa pecunia, quodammodo uideť emere fructus, & tũc si non percipiuntur, nõ debetur pensio. Tunc aut dicunť fructus uõ percepti, quando nihil supereſt deducta impensa. l. fructus. ff. so. mat. & tũc dicitur sterilitas, quia nihil percipi tur. Ita loquiť. l. ex cõducto. §. fi. & l. si uno. §. fi. ff. est. Et istud
5 est damnũ intollerabile, de quo loquitur hic. Dico † tamẽ æstimationẽ fructuũ fieri, nõ secundũ id quod est tempore quo recolligũtur, sed à tẽpore celebrati cõtractus, d. l. si uo
e luntate. & apparebit ex his quæ infrà dicã. e † Quæro ergo
6 qñ debet fieri colono remißio mercedis? R. qñ allegat fructuũ sterilitatẽ, hoc est, q̃ nihil supereſt deductis expensis, & tunc debet fieri remißio mercedis, ut hic, & l. ex cõducto. §. fi. ff. eo. l. licet. C. eo. Fallit si aliter actum fit, l. si quis fundum. in prin. ff. eo. Fallit si culpa conductoris hoc accideret, ut ff. §. prox. Fallit si colonus culturam deseruit, l. ex cõducto. §. fi. ff. eo. & l. px. §. si domus. Itẽ fallit si ubertas unius anni

anni potest compensari cum sterilitate alterius anni, l. si uno. in prin. ff. eo. Quandoq; colonus alleg. fundi casmosita
f tem, hoc est, q̃ casmate periť, & tuncidẽ, quod debet fieri remißio pro rata, l. ex conducto [f] ff. eo. Ratio, quia non potest præstare colono, ut ei uti frui liceat, ut hic dicitur. Ratio ratiõis apparet ex his quę dixi in l. si uno. §. cùm quidam. Quandoq; colonus alle. fructuũ utilitatem, ut puta, dicit, bene sunt recollecti fructus, sed sunt multũ uiles, puta, frumentum malè granatũ, & similia, & tunc non debet ei fieri remißio. l. ex conducto. §. j. uer. si qua tñ uitia. ff. e. Ratio, qa fructus sunt recollecti. Vnde posito, q̃ esset facta uenditio fructuũ, supereſt res, in qua cõsiſtit uenditio. l. nec emptio. ff. de cont. emp. & utilitas ista non debet attendi, quia hæc deceptio non fuit tẽpore existente cõditionis, l. necessariò. §. q̃ si pendente. de peric. & cõm. rei uen. eodẽ modo in isto cõductore, qua uadit eisdem regulis. Quandoq; colonus allegat fructuũ paucitatẽ, seu exiguitatem, quia bene sunt recollecti aliqui fructus, sed deductis expensis modicũ supereſt, & non debet ei fieri remißio, l. si uno. §. cùm quidã. ff. eo. Ratio, quia aliqui fructus sunt, ut ff. px. dixi. Sed hic in
g statur, [g] Si ego † uendo decem corbes frumẽti, qđ nascitur
7 in tali fundo, fit remißio pro rata. l. si debitor. §. ueri simile. ff. de cont. emp. ergo fiat remißio pro parte. Sol. ibi loquiť qñ fructus futuri fuerũt uenditi expressa certa mensura, & ideò si minus colligitur, pro rata fit remißio, quia non pręstatur quod conuenit. Hic uerò fructus uenditi uidentur simpliciter, unde qualiscunq; fructus licet modicus percipiatur, datur id qđ conuenit. Quandoq; cõductor allegat damnũ contingens in fructibus posteà perceptis, quia fuerunt sibi accepti ui hostiũ, uel prædonũ, & tunc non debet fieri remißio, quia eo ipso quo fuerunt recollecti fructus, cõtractus fuit pfectus ex parte locatoris, unde damnũ posteà cõtingens debet esse cõductoris, sicut in re empta. l. dãnum. C. eo. si rectè intelligatur, quia ibi cõtingit damnũ in re cõductoris, nõ in fructibus. Et distinctio, quã gl. ibi facit, q̃ aut damnũ cõtingit ui diuina, aut ui humana, nõ est uera, qa idẽ siue humana, siue culpa cõductoris. l. ex cõductu. §. j. ibi, incursu hostiũ. ff. e. hic, dũ dicit simpliciter, uis maior.
h Vidimus ex parte conductoris, uideamus quid ex parte [h] locatoris, scilicet si cõductor, multũ lucratur, an pensio debeat augeri? gl. magna hic est facta super hoc, Breuiter di-
8 cas, † Aut lucratur multũ colonus ex eo qđ fructus multò plus ualent, & tunc nõ augeť pensio propter istã, sicut non minuitur propter utilitatẽ, quia eadem debet esse ratio lucri & dãni. Si uerò multũ lucrať propter fructuũ abundan
i tiam, [i] & tũc standũ est huic gl. aut ꝓpter diligentiã coloni augeť, aut nõ, sed casu fortuito, ut si locaui tibi molendinũ & alia molẽdina multũ sunt destructa impetu aquoso, ita q̃ lucraris multò plus, tũc debet fieri augmentũ pẽsionis,
9 Casus est hic. † Vltimò no. hic similitudines istas, qa inter dñm & colonũ partiarium dicitur cõtrahi societas, & ideò
k agendum est actione pro socio, [k] non ex locato, & conducto. Et sic facit in arg. ad q. q̃ talis contractus
* Coloni. Cont. l. Bartol. facit. §. mort. Inst. loc. Vbi loqtur de cõductore. Sed Bart. loquitur hic de partiario, cuius non ſubeſt eadem ratio, cùm possit ꝓ socio non competat, Bal. l. certi. q. iij. C. e. sed præscript. uerbis, quæ imitatur naturam eius contractus cui adijcitur, meritò ad instar contractus locationis, ad hæredem transire dicemus. I. Con. Bar. super ff. uet.
non trãsit ad hæredem coloni,*[1] sicut nec societas. & q̃ potest finiri talis cõtractus ex omnibus casibus, ex quib. finitur societas. l. iiij. §. fi. cum l. seq. ff. pro soc. Sed si locatur ad pe-
10 cuniam, tunc est uerè cõtractus locationis & conductionis. † Qñ uerò locatur ad certam mensurã frumenti, uini, uel olei, non põt esse locatio & cõductio, qa nõ interuenit pecunia numerata, sed est cõtractus innominatus, [m] do ut facias, iudicabitur tamen, ut de contractu locati, & cõducti, l. j. §. si quis seruum. ff. de posi. Pro hoc est tex. & gl. l. si olei. C. eo. qđ no.
11 Quando aũt uenduntur † fructus futuri, tũc quid iuris sit, dic ut dixi in l. cotẽ. §. fi. ff. de publica. Et dubiũ est, quia uideť uenditis ius ususfructũ? & tũc nõ pertinet periculũ ad eũ. Itẽ

ADDITIO.

a Maior. Bar. l. cum plures. in prin. ff. eo. tit. Tenementi q̃ si multum fuerit superlucratus colonus ex casu inopinato, debet augeri pensio. gl. l. legem. C. eo. uer. oportet secus si ꝓdentia, aut astutia, quia propter maximũ lucrũ taliter proueniens, fiscus nõ potest petere salarium primò deductũ augeri. l. Moschis. §. fi. ff. de iur. fis. ubi tex. Alius etiam effectus sequitur propter excessum lucri. de quo in l. cotẽ. §. qui maximos. de pub. Can. c. propter. ex̃. e. Alex. cons. cxiiij. in j. uol. Bar. cons. clxxxvj. Ana. cons. lxxiiij. & ibi addit. & posui ad Bar. l. licet. C. loc. & Are. cons. cccxj.

b Colonum. Inn. c. tua nobis. de decim. q̃ quando aliquis dat terram alicui colendam ad tertiũ, uel quartũ, nunquid colonus debeat deducere semen, uel alias expensas, nisi ꝑ speciale pactũ fiat? per istũ tex, uidetur decidi, ad q̃ facit qđ no. Bar. l. fructus. so. ma. & j. eo. §. in fi. uide Alc. l. si pascendi. C. de pac.

c Fundus. Inst. de act. §. item Seruiana. & uide j. eo. in fi.

d Dicunt. No. quando dicatur sterilitas, uel exiguitas, uel damnũ intollerabile, per qđ fiat remißio mercedis, gl. Bar. & doc. l. licet. C. e. & in l. si uno. §. ubicunq;. §. eo. Bar. l. cotẽ. §. qui maximos. in q. iiij. de pu. Et adde q̃ ista licet non habeant locũ in emphyteuta, habẽt tamen locũ in conductore ad magnum tempus, Bal. l. j. C. de iur. emph. & Abb. c. propter sterilitatẽ. ext. eo. in proposito tenet contra opi. Bar. hic, per illũ tex. in d. c. propter. & dicit q̃ opi. Bar. l. licet. C. eo. post Cy. ibi melior est. Io. An. d. c. propter. dicit, q̃ in telligitur quando recolligitur tantũ ij. pars so. & Bal. d. l. licet. ponit duas opi. & ibi uide in iij. q. quid iuris in pedagio, q̃ non potuit percipi propter pestem. Adde no. per Bar. l. cotẽ. §. qui maximos. in iiij. q. de pu. & uide etiã gl. c. propter. adde quæ dicatur sterilitas, & quæ damna teneatur reficere locator conductori, ob uim maiorẽ, uel incursus hostiũ, Bal. cons. cclxx. & quando propter pestem ementibus pedagia & gabellas fit fienda remißio. Anch. cons. ccccviij. Et an per incursum hostium, Ro. cons. cccxxxij.

e POMA. Dicam. Are. cõs. lv. Ale. cons. vj. in ij. uol. & cons. xxviij. in iiij. uo.

f Conducto. Bal. l. licet. uer. sed quæro conduxi. C. eo. Bar. l. si uno. §. ubicunq; ff. eo. Sed quid si fundus naturaliter non est fructifer? dic, q̃ per hoc non fit remißio, Bal. l. licet. C. eo. & ibi uide eum. Quid in colono partiario, & qđ si uitium terræ, uel rei uendi. c. propter. ext. eo.

g Instatur. Bar. l. cotem. §. qui maximos. in iiij. q. de publica. & Bal. l. licet. v. q. C. eodem.

h Parte. Si multum fuerit superlucratus colonus an debeat augeri pensio? ff. in prin. & ibi dixi. & Bar. l. diuortio. §. impendia. fol. mat. l. si quos. & Lea quæ. C. de alluui. & quid in emphyteuta. gl. & Bal. l. j. C. de iure emph. & hic adde gl. in c. quanto. de censi.

i P. PAV. P. Abundantiam. Bar. c. propter. ext. de loca.

k Socio. Sed q̃ fit agendum præscriptis uerbis, nõ pro socio, probat §. si quis seruum hic allegatus, & tenet Bald. l. certi. iij. q. C. eodem. & Bar. l. si apes. §. j. ff. de fur.

l Coloni. Bal. cont. l. j. C. de fru. & lit. expen. l. uiam. C. loc. & Bal. l. certi. C. e. in iiij. q. Sed cùm Bar. hic simpliciter transit Luc. l. si filio. §. fin. ff. sol. mat. Abb. c. propter. ext. eo. & ibi gl. Et per hoc limitatur q̃ dicit Bar. l. si filio. §. fi. sol. mat. Nunquid successor uniuersalis teneatur stare colo. Et idem tenet hic Ca. & Ro. ibi, licet cont. sentiat in l. cert. iiij. q. C. loca. & in l. j. C. de fruct. & lit. expens. Et adde Bar. hic, & uide Inst. de act. §. item Seruiana. gl. & do. maximè Bal. l. si pascen. C. de pac. Et an colonus partiarius, teneatur suis expensis & gabellis portare partem domino? Bal. l. accepta. C. de usur. xv. q. Et dum dicitur hic agi pro socio, dic q̃ imò uidetur debere agi præscrip. uer. in §. si quis seruum, hic allegato. & tenet Bal. l. certi. iij. q. C. e. Adde Bar. l. si apes. §. j. ff. de fur. & sic inquantum dicit hic Bar. q̃ colonus partiarius æquiparatur socio, adde q̃ differt tamen in duobus, secundum Bal. l. j. C. de fru. & lit. expen. & in l. certi. ij. q. C. eo. & ibi etiam an bona sint tacitè hypothecata? adde q̃ non propriè dicitur colonus, gl. l. diuortio. §. item si messes. uer. sequantur. j. fol. mat. Et dum Bar. hic dicit, q̃ non transit talis cõtractus ad hæredem coloni, adde Bal. cont. in l. j. C. de fruc. & lit. expen. Pro quo, l. uiam. C. loca. & Bal. l. certi. in iij. q. C. eo. Sed cum Bar. hic simpliciter transit Lud. l. si filio. §. fi. fol. mat. Pau. hic, & Abb. c. propter. ext. eo. & ibi uide gl. Adde, quid si pactum locatoris sit, q̃ conductor nihil debeat soluere alicui personæ, an tenebitur soluere gabellã fisco? Bal. cons. cxvj. iij. li. Et dum dicit in apostilla, q̃ inter partiarium & dominum uidetur contracta societas, adde secundum Ro. illud uerum in fructibus collectis, non autem pendentibus, cons. cccix.

m Innominatus. Adde ff. eo. §. in prin. & gl. l. exceptio. C.

LEX XXIX.

1 Simul fieri dicitur, quod fit eadem die, quod ualet ad excusandum testes.

2 *Temporis prioritas inter creditores chirographarios, quãdo inspiciatur.*

IN OPERIS. Opp. & uidetur q̃ sibi ipsi cõtradicat in eo q̃ dicit simul, & posteà dicit priori. Gl. soluit duob. a modis & quælibet est bona. No. tamen fm Azo.[a] secun-
1 dam solutionẽ, q̃ simul dicitur fieri, quod † fit eadem die.
2 † Quod est utile ad defendendũ testes,[b] ne incidant in fal-
b sum,[c] si dixissent simul aliquid factũ, & apparet de priori-
c tate, & posterioritate, eadem tamen die. Secundò opp. [d] q̃
d inter † creditores chirographarios non inspicitur priori-
3 tas temporis, nec etiam in priuilegijs competentibus in
e actionibus personalibus. l. priuilegia.[e] de priuil. cred. Sol.
dicit gl. Istud est uerum in obligatione quantitatis, hic ue-
rò qñ est in obligatione factum cohærens personæ, tunc e-
nim ille præfertur, cui est promissum prius, & hoc est singu-
f lare[f] hic. Item opp. in obligatione operarum post moram
succedit obligatio ad interesse. l. in stipulationib. §. opera-
rum. & l. stipulationes nõ diuiduntur. ĩ. de uer. ob. & sic ista
uidetur obligatio quantitatis. Sol. intellige istam l. qñ agi-
tur ad dictas operas. Sed si ageretur ad interesse, fateor cõ-
trarium. Ita dicit gl. in fi. in hypothecaria non est dubium,
quòd ille præfertur, qui est prior tempore. c. qui prior. ext.
de reg. iur. li. vj. & ĩ. qui po. in pig. hab. per totum maximè.
in l. prior. &c.

ADDITIO.

a POMA. *Azo. Corr. sing. in in uerb. simili fieri. Fel. c. translato. de const. & ibi Pan. in addit. quæ incipit, pro concordia.*

b P. PAV. P. *Testes. Aret. l. si quis autem. §. si suus. ff. de uulg. Alex. cons. cente simo ultrasimo secundo, j. uol. v.*

c *Falsum. Ant. c. translato. de constit. Bar. l. si plures. ĩ. de iniur. gl. in cle. j. ĩ. de appell. gl. c. causam quæ. in fi. gl. qui filij sint legit. c. cum Vintonien sis. de elect. in gl. quæ loquitur de prioritate & posterioritate. Do. de sancto Geminiano. c. j. de const. in vj. gl. & ibi Anto. in cle. j. de appell. & gl. c. bonæ. de elect. Imo. & do. Abb. c. translato. qui tenent cum Anto.*

d POMA. *Opp. Ro. cons. xlvij. Alex. cons. xxij. uo. v. col. fi.*

e P. PAV. P. *Priuilegia. Vide ibi Bar.*

f *Singulare. Bal. l. ij. C. eo. sed Bal. l. interesse. ff. de acq. poss. sentit cont. & ibi dicit idem, scilicet, q̃ prior locator in tempore, præferatur contra conductorem. Et dicit etiam Bal. l. emptorem. C. loca. q̃ secundus colonus, tenetur stare priori, quia prior in tempore præfertur. Et ad id quod hic singulare dicit esse Bar. uide Io. And. reg. contractus. in mercu. & c.*

LEX XXX.

a HABITORES.[a] Modica incõmoditas cõductoris, non inducit remissionem mercedis.

ADDITIO.

a P. PAV. P. *Habitatores. Quid de impedimento pestis, Barb. c. si propter sterilitatem. de colla. & utrum pestis æquiparetur hostilitati. Fel. c. ex transmissa. ext. de præscrip. Item an & quando fiat missio propter incõmoditatem utendi, uel propter pestem, uel guerram uel sterilitatẽ, Bart. l. C. loca. ubi multa habes. Et quid si facto locatoris impediatur, Bar. l. si uno. §. item cùm quidam. ĩ. e. Item q̃ quando incõmoditas est magna, petatur remissio, secus si modica, Ro. cons. cccxxxij. & ibi etiã si quis impediatur facto tertij, aliquo tẽpore, teneatur pro aliquo tempore in cõductione persistere, & an teneatur ad pensionem pro tempore quo fuit impeditus, & q̃ fiat remissio propter pestem, pro tempore quo durauit, tenet Peru. c. ex parte. j. ad fi. de app. Alex. in apostil. l. inquilino. ff. de dam. infec. An autem debeat denunciare domino, q̃ uult recedere, Ias. l. si quis nec causam. §. res piguori. ad fi. ff. si cer. pet. Et q̃ fiat remissio propter pestem, Soc. cons. xliij. in j. parte. Alex. l. si unus. §. item cũ quædam. ĩ. eo. dixi post Bar. l. si uno. §. item cùm quidam. ĩ. eo. Sed quid si dominus ponit meretrices in domo, quam mihi locauit, uel si mihi inquilino occurrit necessitas habendi maiorem domum, quia uolo ducere uxorem, an possum migrare? Bal. l. ædem. ad fi. & in l. ij. C. eo. tit. Anch. cons. ix.*

a §. ITERVM.[a] Iustus timor facit, ut fiat mercedis remissio, licet nõ sit secutum periculum. Secus in timore iniusto, uel si inde non recesserit. h. d. iste §. quem no. &c.

ADDITIO.

a *Iterum. Gl. hic dicit, nisi iusta causa esset in tempore contractus. Bal. l. si ea lege. C. de usur. & gl. & do. l. eden. C. eo.*

LEX XXXI.

1 *Aduocato an imputetur in suũ salariũ, interesse eius rei, quæ ab eo uicta ẽ.*

QVOD SI DOMVS. Ver. Sed & si locator. Istum uer. in eo quod dicit, præstandum, quantùm præstat in secũda cõductione, intelligo, si locator fuit in cul-
1 pa, aliàs uerò ad solam restit. mercedis, l. qui in insulam. & l. si fundus. & l. hæc distinctio. ĩ. eo. † Vltimò no. finem huius l. in ar. ad q. Si euicta est res aduocato, ita q̃ potest petere interesse, & impensam, utrum imputabitur sibi salarium suũ
2 propriũ. Item † si aliquis habuit aduocatũ gratis, in quæstione sua, facit iste §. q̃ põt petere salarium aduocati, qđ no. Dixi plenè in l. stipulatus. ĩ. de fideiuss. &c.

LEX XXXII.

IN LEGE. Verbum, ne, siue néue, importat ne quis faciat, & quod curet ne per aliũ fiat. h. d. Opp. istud pactũ obscurum debet interpretari contra pro-
ferentẽ, * hic autem interpretatur pro eo, ergo, &c. Sol. glo. duobus. mod. ut habes in ca. Tu dic, q̃ l. ueterib. ſ. de pac. loquitur in pactione obscura, & ambigua, hæc in pactione certa, & clara. Ista enim interpretatio, quæ fit hic, est propria uerbi significatio, cui stare debemus in dubio. l. non aliter. ĩ. de leg. iij. Sed quando uerbũ, seu oratio habet plures significationes, tunc loquitur lex cont. &c.

* *Proferentem. l. stipulatio ista. §. in stip. de uerbor. ob. Et secũdum promittentem: l. si ita stipulatus fuero decem. eod.*

I. Con. B.

LEX XXXIII.

a QVI INSVLAM.[a] Refectio necessaria, quæ impedit habitationem conductoris, inducit remissionem mercedis pro rata, non necessariò obligat locatorẽ ad interesse.

ADDITIO.

a *Insulam. Gl. & ibi Bar. l. si duo. §. cùm inquilinus. ff. uti poss. uer. c. testari. in fi. & quæ dixi in l. ædem. C. eo. post Bar.*

§. AEDILIS. Conductori fit remissio mercedis pro rata temporis, quo re frui non potest, etiam si alteri gratis concessit. Et sic supplet precedentem casum, qui loquitur, qñ conductor cõcessit alteri non gratis, &c.

1 *Roncino conducto, non licet imponere ualisiam.*

a §. QVI MVLAS.[a] Qui animal conductũ onerat pon-
1 dere grauiori, hac actione tenetur. † No. casum contra eum qui imponit ualisiam roncino conducto ad uecturam, cùm solum locetur ad portandum pondus hominis, &c.

ADDITIO.

a POMA. *Mulas. Cor. in iij. fin. uer. omnis.*

1 *Quando uideatur actum, q̃ ante opus perfectum debeatur tota merces.*

a §. QVI AEDEM.[a] Pensio quæ præstatur ad mensurã,
b tantum pro rata operis facta peti potest. Opp. pensiò non debetur[b] locatori, donec contractũ in totum impleat ex parte sua, ut ſ. eo. l. sed addes. §. si quis. & no. C. eo. l.
1 ædem. ĸ. quãdoq̃ † pretium constitutũ est in pedes singulariter, & tunc uidentur tot locationes, quot sunt pedes, ideò potest mensurari illud quod est factum, etiam si nõ est opus perfectum, ut hic, secus si in totum opus esset locatũ una mercede. Quod intelligitur uerum, nisi consuetudine
c uel qualitate personę aliud præsumatur.[c] Quid enim si tu cõduceres operas alicuius pauperis hominis, ut faceret tibi domũ magnam, & sumptuosam, quam certũ est se non posse facere, nisi minutatim des sibi pecuniam. Certè uidetur agi tacitè, ut etiam ante opus perfectũ sibi pecuniã minutatim præbeas, arg. ſ. man. l. si uerò non remunerandi. §. si cum. l. seq. & ĩ. de reg. iur. l. semper in stipulatu. & quod ibi no. Idem si esset consuetudo, ut l. quod si nollit. §. quia assidua. ĩ. de ædil. edic. Facit ad hoc l. exceptio. C. eo. gl. & doct. l. ij. C. eo. &c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. *Qui ædem. Ang. cons. clvj.*

b *Debetur. Gl. & doc. l. ij. C. eo. Bar. l. j. §. diuus. uer. ulterius quæro. ff. de nar. & extraor. cog.*

c POMA. *Præsumatur. Alex. l. diem. ff. de offi. assẽs.*

§. COLO-

a §. COLONVS.[a] Exceptio uiolentiæ intelligitur de ea quæ infertur ab extraneo, non de ea quæ à se uel à suis infertur.

ADDITIO.

d *Colonus. Dixi post Bar. l. iij. §. quæsitum. ſ. si quis cau. uide tamen l. si tibi domum. in prin. ĩ. eo. & quod ibi no. & quod ibi dixi post Bar. Vide Ro. sing. xxix. & An. cons. lxxiij. & ibi. addi. Ro. sing. incip. si quis promisit. dicens quòd si quis conuenit, ut teneatur de incendio, tenebitur nihilominus si fiat per suam familiam.*

LEX XXXIIII.

1 *Oneris aduersi actio est proprium nomen actionis.*

2 *Hæc act. hodie locum non habet.*

IN NAVE. Actio oneris aduersi nõ habet locum in re, quæ remanet locatoris, & cum actione alia nõ cõcurrit. Item debitor quãtitatis respectu certæ speciei liberatur, si illa species casu periit. Primò ponit thema, & quæstionẽ. Secundò ponit quędã argumenta facientia ad determinationem quæstionis. Tertiò determinat quæstionem. Secunda ibi, respondit. Tertia, ibi, fm quæst. In tex. ibi, non uidet onus esse aduersum, ut ſ. detur actio oneris aduersi, quæ locum habet, ubi contingit casus in re, quæ remanet locatoris, & hoc sequitur dum dicit. Quippe q̃ nautæ fuissent, q. d. ista hẽt locũ, qñ remanet res locatoris. Ibi, oneris aduersi, q. d. hic oneris aduersi cũ alia nõ cõcurrit, sed ita datũ esse. Opp. q̃ ista lex sibi cõtradicat, Nam cũ in prin. dicat, q̃ red
dat de cõmuni, posteà dicat, q̃ frumentũ est Saupheli. Gl.
soluit pluribus modis, Tene ultimam sol. dum dicit de cõ-
a muni, hoc est, de cõmuniter dato.[a] item opp. ad fi. l. uidetur q̃ Sauphelus teneatur de casu fortuito, l. incendiũ. C. si cer. pet. Sol. hic tenebatur in genere respectu certæ speciei, hoc est, illus frumenti quod erat in nauí, meritò illa specie perempta liberatur, ut hic. & l. Titiæ textores. §. fi. ĩ. de leg. j. & l. quídam. §. pen. eo. tit. de noxa. l. pe. & l. j. de iure emphy. Vel dic q̃ tenebatur in genere ſubalterno, debebat enim dare de hoc quod in nauí erat. Vnde illo toto genere perempto liberatur, in l. cont. tenebatur in genere generalissimo qđ
b non potest perire, l. in ratione. §. incertæ. ad leg. Fal.[b] † Quę
1 rit utrum † nomen actionis oneris aduersi, sit propriũ no-
c men actionis? Gl. hic disputat, finaliter determinat q̃ sic, & bene, & Io. in arbore facit huic actioni specialem circulum.
2 Sed † quæro utrũ hæc actio hodie locũ habeat? Gl. super uer. superuacuũ. determinat q̃ non, & bene, sed semper habet locum actio ex locato, ergo effectus huius actionis oneris hodie est ſublatus, quia habet locum actio ex locato. Et ideò licet Ioan. in arbore ponat istam actionem, non tamẽ punctuauit eam, nec ſuam naturam seu materiam posuit, quasi sentiret quòd hodie locum non haberet. Vltimò no. illam distinctionem, q̃ rerum locatarum duo ſunt genera, scilicet, q̃ reddatur idem, uel tantundem, ut in prin. huius l. & c. tene menti, &c.

ADDITIO.

a POMA. *Dato. Alex. l. q̃. te. & ibi mod. ff. si cer. pet. Are. l. Titiæ textores. §. fi. de leg. j. Alex. si ex legati causa. ff. de uer. ob.*

b POMA. *Fal. Ias. §. actionum. Inst. de act.*

c P. PAV. P. *Vtrum. Ias. §. actionum. inst. de act.*

LEX XXXV.

1 *Conductor ad decem annos, dicitur habere ius in re, & non potest expelli per singularem successorem.*
Idem quando locator obligauit omnia sua bona.

2 *Cõductor, ut nõ expellatur de locatione, etiam si bona uendãtur, consiliũ.*

3 *Colonus ut cogatur stare in locatione, cautela.*

a QVI FVNDVM.[a] Successor singularis nõ tenetur
1 ſtare colono, nec colonus ei. Istud q̃ hic dicit in plures annos, intelligę in pauciores decem. Nam † si in decem annos, tunc conductori quæreretur utile dominiũ, l. j. §. si ager uectig. & l. j. de ſuperfi. & sic haberet ius in re, un-
b de non potest repelli[b] ab ipso emptore, uel legatario. Et ídem uidetur qñ de locatione est factũ instrumentũ, & dñs
c obligauit conductori omnia bona sua, pro dicta obseruare, tunc enim colonus põt dicere, Ego sto in fundo isto iure Bar. ſuper ff. uet. pignoris, & hypothecæ pro interesse meo. ** Hypotheca autẽ est ius reale, l. pignoris. ĩ. de pig. & sic transit ad quemcunq̃ ſuccessorem, tñ oportet q̃ conductor anteq̃ compellatur, incipiat possidere, seu detinere iure pigno-
ris. Nam ex eo q̃ tenet iure conductionis, po-
test repelli, ut hic, & l. emptorem. C. eo. & l. ní-
2 hil proponit. ĩ. de leg. j. & ideò † est consiliũ, & iam feci fieri, q̃ in instrumẽto apponat, q̃ ex nunc colonus, uel inquilinus detineat dictã rem iure pignoris, uel hypothecæ pro obligatione prædicta. Materiã istam doc. ponũt in d. l. emptorem. & dixi in d. l. si filio. §. fi. ĩ. so-
d mat. Venio ad ij.[d] partem, dicitur hic, q̃ colonus non coga tur ſtare in conductione legatario, uel emptori re uendita, uel legata. Istud uidetur uerũ ſimpliciter, nõ distinguendo utrũ conduxerat ad modicũ tempus, uel magnũ, quía sem per ex parte coloni, uel inquilini actio est personalis, quæ in ſingularẽ ſucceſſorẽ non tranſit, & hoc procederet, uen-
ditione, uel legato ſimpliciter facto. Sed si in instrumento
3 † apponeret, prout consuetũ est, uendidit rem, & omne ius omnemq̃ actionẽ realem & personalẽ, quę cõpetit in dicta re, uel pro dicta re, uel eius occasione, faciens eum procuratorẽ in rem suã, &c. tunc eũ emptor posset agere actione ſibi ceſſa, & ceſſaret rõ hic posita, quæ dicit, q̃ hæredis, &c. ní hil interest eũ uenditoris postq̃ ceſsit, oẽs actiones ſaluas esse, aliàs teneretur, ut ſ. de hære. uel act. uend. l. ſi nomen.

ADDITIO.

a POMA. *Fundum. Limitat. Alex. cons. cxviij. uol. v.*

b *Repelli. Bar. d. l. emptorem. & in d. l. ſi filio. in fi. & quod ibi dixi post Bal. & Bal. l. j. §. quod autem ait prætor. de ſuperficie.*

c POMA. *Legatario. Alex. & mod. l. filio. §. fi. hic alleg. ff. ſol. mat. Alex. & alij, l. qui absenti. §. j. ff. de acq. poſ. Alex. conſ. cxviij. ij. dubio. uol. v.*

d *Ad ij. No. q̃ colonus non tenetur ſtare in conductione, re in alium translata, quod limita, ut hic per Bar. Item limita niſi pactũ factum fuerit inter emptorem & uenditorem, q̃ penſiones deberẽtur emptori. l. inſulam. in prin. & ibi no. Bar. ĩ. eo. & ibi dixi.*

LEX XXXVI.

a SI FVNDVS.[a] Si conductor frui non potest absque culpa locatoris, fit remissio mercedis pro rata, si locatoris culpa interueniat, ad totale interesse tenetur.

ADDITIO.

a *Fundus. Bal. l. j. uer. vj. opp. C. de ſen. quæ pro eo q̃ intereſt. dixi post Imo. l. ſi filio. §. fin. ĩ. ſol. mat. Lud. l. ſi quis arbitratu. de uer. ob. Ro. conſ. clxxvij. Bal. conſ. ccxvj. iij. lib. Bal. l. diuortio. in prin. ubi Ias. ff. ſol. mat. Imo. conſ. lxxxiiij. Ro. ſing. ccccxxxvj. Soc. conſ. lxxxviij.*

1 *Faciens & fieri faciens, an pariter teneantur.*

§. NAM ET SI. Opp. post uenditionem, periculũ est emptoris, ſ. de peric. & cõmo. rei uend. l. necessariò. in prin. Sol. dicit gl. fallit hic qñ prædium publicatur. Tu dic, ut l. cont. opp. l. Lucius. ĩ. de euic. Sol. ibi casus contin-
1 git post traditionẽ, hic ante. Venio ad uer. nam etſi. & † no. bene ista uerba, q̃ pariter tenetur faciẽs, & fieri faciens, qñ ipse prohibere potest. l. fluminum. §. quanq̃. ĩ. de dam. infec. & sic debet intelligi l. in illa ſtipulatione, per te non fieri. ĩ. de uer. ob. facit ſ. eo. l. qui in ſulam. §. fin.

LEX XXXVIII.

ET HAEC DISTINCTIO. No. diſtinctionẽ huius l. Et aduerte ad legẽ ſuperiorem, circa uer. quem-
admodũ, inquit, ego dubito. Loquit enim ibi de eo qui locauit in ſulam fabricandam, & in ſula corruit, nam si bene respicis, iſte qui appellatur locator, propriè est cõductor, ipse enim dat pecuniã, & cõducit operas alterius ædificantis. Vnde si ſolum corruit, euenit casus ex parte ipsius conductoris, qui hic appellatur locator, & sic debet teneri ad totam mercedem. ſ. eo. l. ſed addes. §. cùm quidam. Dixi in l. ſi uno. §. item cum quidam. ſ. eo. Sol. Intelligas hic, q̃ ſi le qui debebat ædificare in ſulam, postq̃ ſolum corruit, locauit operas ſuas alij, aliàs deberet haberet totam mercedem, ut ſ. eo. l. ſed addes. §. cùm quidam. §. fi.

1 Locatio facta ad colendum fundum in certa parte pro indiuiso, tenet.
2 Dominus fundi, p certa parte pro indiuiso pōt locare totū locādo utiliter.
3 Colonus non potest fundū ita exfructuare ultimo anno, q fructus anni sequentis extenuentur.

a §. CVM FVNDVM.[a] Inter socios eiusdē rei si fit locatio alteri⁹ anni, habet locū actio ex locato & cōducto,
b & etiā actio quæ ex cōmunione descendit.[b] No. ex isto
1 §.† q cōsistit locatio ad colendū fundū in certa parte, p indiuiso. Sed cont. quia opus nō pōt promitti fieri, nisi certa parte, p indiuiso. l. stipulationes nō diuidunt. ff. de ver.ob. ergo nō pōt locari, p certa parte, p diuiso. Sol. istud esset uerū, nisi conductor haberet potestatē ædificandi in alia parte, uel quia dñs, ut hic, uel quia ab alio dño conduxerat eadē
2 ratione. Puto tū, † q ille, qui est dñs pro certa parte, pro in-
c diuiso pōt locare totū fundū,[c] si utiliter faciat, quia tale est nego tiū, qd, p parte expediri nō pōt. l. hæredes. §. si unus. ff.
3 fa. erc. dixi in l. si cōes ædes. ff. de neg. gest. † Itē no.[d] diligēter
d casum huius §. cōductores, q in fi. anni[e] ita fundū exfru-
e ctuāt, q fru. añi sequētis corrūpant, qd' no. & tene mēti. &c.

ADDITIO.

a Fundū. No. ex isto §. ibi qa dominus, ut hic, q, qui est dominus partis pro indiuiso, pōt locare totū fundū, si utiliter facit. Bal. l. j. C. qui test. fac. poss.
b POMA. Descendit. Aret. cons. cxxvi. l. serui electione. §. Labeo. & ibi Ale. & Bar. de leg. j. Floria. l. Sabinus. ff. cōm. diui. Aret. l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de uer. ob.
c P. PAV. P. Fundum. Are. l. duo fratres. ff. de acq. hær. Alex. l. serui electione. §. j. ff. de leg. j.
d No. l. pen. de usu. leg.
e P. PAV. P. Anni. laſ. l. si quis nec causam. §. fi. j. col. ff. si cer. pet.

LEX XXXIX.

1 Quando quis suscipit in se periculum operis, intelligitur quousq; opus approbetur.
Conductor roncini restituens eum domino, & dominus eum ut sanum recepit, si sciebat uitium, quod conductor est liberatus.
2 Si Merces fiendi præstatur ad mensuram, periculum est conductoris, donec mensuretur.
3 Locatorem operarum casus superueniens quando excusat.
4 Quādo dominus est in mora mensurandi opus, periculū spectat ad ipsum.
5 Qui suscipit in se periculum, per hoc non tenetur de casu fortuito.

a OPVS. Qui suscipit in se periculū operis, tenet quoad opus approbet, & qui debet opus ad mensurā,
1 tenetur quoad mensuret, qd' intelligit[a] de periculo saltē culpa leuissima cōtingente. h. d. †. No. diligenter, q qñ quis suscipit in se periculū operis, intelligit quousq; approbetur. Et istud facit, q si cōductor roncini restituat equum dño, & dñs recepit eum tanq; sanū, q ex tūc conductor nō teneat. Intellige si dñs sciuerit uitiū, secus si in restitutione illa fuerit deceptus. l. iij. §. in hac. ff. de trit. & l. & eleganter. §. non solū. ff. de dolo. doc. l. exhibitionis. C. ad exhiben. Eodem modo intelligit hic, qd' est uerū, si approbatione dñs
2 fuerit deceptus. Secūdò no. † q si merces est præstanda ad mensurā, periculū est cōductoris, donec mēsuret, sicut in uēditione periculū est uēditoris, donec mensuret, l. qd' sæpè §. si res. ff. de cont. emp. Sed p̄ hoc uidet, q si bene respicis legē hanc, hic appellat locator impropriè ille, q debet pecuniā, s. dñs. Cōductor uerò appellat ille, q dēt operas, propriè,

* Abutimur. Vt fecit Imper. l. si domina. C. de usuf. l. ij. C. eo. loca. l. Con.

ergo dicere, locator operarū suarū: sed sæpè his uocabulis abutimur. * l. ueteres. §. j. ff. ti. j.
3 Hoc præmisso † qñ aliquis locat operas suas, casus superueniens excusat eū, & facit quòd debeat habere integram mercedem. l. qui operas. ff. eo. & periculum rei ad eum uullo modo spectat. Sol. hic non debebat operas simpliciter, sed ad certū opus habebatur respectus, q debebat resultare ex operis. Si ergo opus corruit nullas operas præstitisse uidetur, sicut si nauis periit. l. si uno. §. item cùm quidam. ff. eo. Igitur nihil debet habere de mercede. Tertiò no.
4 † q si dñs est in mora mēsurandi, uel approbandi opus, q tenetur, & ideò sit cautus operarius, ut hoc protestet. Quar
5 tò no. † casum expressum, q suscipere in se periculū,[c] non
c facit quē teneri de casu fortuito, ut gl. hic dicit, de quo plenè in l. sed & si quis. §. quæsitum. ff. si quis cau. Dic, ut ibi.

ADDITIO.

a POMA. Intelligitur. Ro. cons. ccxcvij.
b Locator. Bar. l. ij. C. eo.
c P. PAV. P. Periculū. Istud nō procedit, quādo per aliquod uerbū non posset opponi, nisi importaret casum fortuitū. l. Item cū quæritur. ff. loc. Ro. sing. ccccxliij. Bar. l. iiij. §. quæsitū. ff. si q̄s caut. Cō. cons. clxxxv. incip. j. co. ad fi.

LEX XL.

SI PRIVSQVAM. No. ex hac lege à p̄rio sensu, q casus supueniēs non liberat à pœna præcedētis culpę, & sic sufficit ab ihitio interesse, l. q aūt. §. j. ff. si quis cau.

LEX XLI.

QVI OPERAS. Locator oparū debet habere mercedē totius tpis, si per eū nō stat. Idē in aduocato. h. d. De materia uidisti is plenè in l. si uno. §. itē cū qdā. ff. e.

LEX XLII.

a NON SOLET.[a] Gl. legit istā l. duo. mo. Primò, q si dñs p̄duxerit rē suā, q sibi nō p̄iudicat, de quo plenè in l. si aliquā rē. de acq. pos. Scd'o mō legit, qñ q̄s rē suā locat alicui, tūc nō trāsfert dñiū. Fallit in l. i naue. ff. e.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Solet. Ex locatione tamē in longū tēpus, uel in perpetuū, trāsfertur possessio naturalis, Alex. cōs. j. in iiij. uol. Bar. l. j. ff. si ager uect.

LEX XLIII.

1 Custodiā q, p̄misit, tenetur ad arctissimā diligētiā, & nō de casu fortuito.

a QVI MERCEDEM.[a] Qui promisit custodiā, teneť de periculo, & damno dato ab alio, q potuit per cu-
b stodiam reparari[b]. h. dicit cum l. seq. †. No. q qui pro
1 misit custodiam, tenetur ad arctissimā diligentiā, & non de casu fortuito, sed de leuissima culpa tantum.

ADDITIO.

a Mercedem. Cast. l. dominus horreorum. j. eo. Ro. sing. xxxj.
b POMA. Reparari. Ro. cons. cclxxxix.

LEX XLV.

SI LOCATVM. Hæc actio concurrit cū actione furti, & l. Aquilia, tamen altera quis debet esse contentus, hoc dicit cum l. seq.

LEX XLVII.

1 Pedagium exigendi ius locari potest.

a LOCARE.[a] Opp. l. arboribus. ff. de usuf. & §. minus. Inst. de usu. & hab. So. ut in gl. q illud in seruitutib. p̄sonalib. hic in realibus. Et est ratio, quia seruitutes reales sunt iura prædiorū, ut l. qui aliena. §. fi. ff. de neg. gest. Et ideò non habenti prædiū non possunt deberi, ut cōmunia prædiorū. l. j. Vtilitatē enim prædiorū recipiunt. l. & Attilicinus. ff. de ser. rust. pred. meritò ille qui habet seruitute realē, non pōt eam concedere alteri, quia cohęret prædio suo, si aliter uteretur, non respiceret utilitatē prædij sui. Secus in
b seruitutib. personalib. quia mihi utilitas est, si possum loca
1 re usumfructū, sicuti ego utor & ex hoc dicendū est,[b] q † iu
ra quæ cohærent solo, non tū ad utilitatē soli, uel territorij,
c possunt locari, ut puta, ius percipiendi[c] pedagiū. l. fi. C. de uectig. & cōmiſ. Dixi plenè in l. cotem. §. fi. de publica. & ibi examinaui, quando uenditor, uel locator locat pedagiū quid transeat, dic ut ibi plenè dixi.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Locare. Ro. cons. clj. & Alex. cons. xxxiiij. col. j. uol. iiij. Cas. ponit q, usurarius non possit alteri locare.
b P. PAV. P. Est. Alex. cons. xxxij. co. j. uo. iiij.
c Percipiendi. Bal. l. si ea lege. in fi. C. de usur.

LEX XLVIII.

a SI TIBI.[a] Damnum datum à seruis locatoris, non uenit in hac actione.

ADDITIO.

a Tibi. Adde tamen q, in incorporalibus uenit etiam impatientia familiæ. l. in cuius. si serui uen. Bal. auth. & qui. de bo. auto. iud. poss. & l. qui in sulam. §. fin. ff. eo.

§. SI HOMINEM. Damnum datum ab homine locato, non uenit in hac actione, si locatori nihil potest imputari.

LEX

LEX XLIX.

a SI QVIS CONDVXERIT.[a] Non ualet cōductio uno nūmo. Opp. j. de iur. dot. l. si usus fructus. Dicit gl. Sol. ibi speciale, quia fit ex necessitate, cùm res non est digna mercede maiori, & ideò nō habet instar donationis. Et ex hoc sequitur, q si quis conduceret unam rem non dignam maiori mercede, tunc ualeret conductio. dixi in l. si quis antè. §. fi. j. de acq. pos.

ADDITIO.

a Conduxerit. Bal. rub. C. de iure emphy. de locatione facta uno nummo, &c. cons. ult. Car. Zabba. Fulg. Sal. In uol. Pet. de Anch.

LEX L.

CVM APPAREBIT. Ex hoc cōtractu possunt constituí duo rei, nec habebūt beneficiū diuisionis sm ista tēpora, sed beneficiū cessionis sic. Hodie uerò habēt beneficiū diuisionis, per auth. de duo. reis. in corpe, &c.

LEX LI.

SI CVI LOCAVERO. Potest quis locare q cōduxerat, & in hac actione contra non restituentem iuratur in litem.

LEX LII.

SI IGNORANS. Qui ignorat qualitatē personæ, non punitur si cum eo contraxit tanq; cū quolibet, facit ad q. q qui percussit clericū incedentem more laici in habitu seculari, non tenetur. dixi in l. item apud Labeo. §. si quis uirgines. j. de iniur. Dic ut ibi dixi, &c. hic non sunt alia dicenda.

LEX LIII.

EA LEGE. Pactum appositū pro locatione, non extenditur, ut ei noceat.

a §. LOCAVI.[a] Qui locauit operas suas, ut certū opus faceret, teneť de operis uitio, siue una pensio, siue in singulos dies præstita fuerit. Qui aūt operas suas singu-
b lis diebus locat, nec ad certū tempus se adstringit, de uitio operis[b] non tenetur. Item no. q nō refert an soluatur una pensio, an in singulos dies. Quod intellige quantū ad distinctionem huius §. ne conductor de uitio teneatur. Secus quo ad alios casus, dixi in l. qui in sulam. in fi. §. eo. &c.

ADDITIO.

a Locaui. Bal. l. ij. C. eo. tit. &c.
b Operis. Sed istud intelligendum est, si sine dolo fecit, aliàs non, secundum regul. ciuñ non debeant contrahentes se dolo decipere. l. sed & si pupillus. §. sed aliàs. ff. de insti. & l. item si pretio. §. quemadmodum. ff. eo. cum si. &c.

LEX LIIII.

SI DECEM. Si in quantitate mercedis erretur, statur uoluntati eius qui mercedē recipere debet. Opp. l. j. §. si stipulanti. j. de uer. ob. Sol. ut in gl.

LEX LV.

QVI FIDEIVSSOR. Qui fideiubet pro conducto re conductoris, non tenetur principali domino.

LEX LVI.

1 Fideiubens in omnem causam, intelligitur sortis, & usurarum.
2 Bonæfidei in contractibus ueniunt usuræ officio iudicis.
Iudicis officium non præsupponit obligationem.
3 Fideiubens pro accusato, uel inquisito, tenetur etiam ad pœnam quæ infertur propter negationem maleficij, uel solutionis non factæ in terminum.
4 Indemnitatis promissor obligatur ad sortem, & ad usuras.
5 Fideiussor simpliciter acceptus, an uideatur intercedere in omnē causam.

QVAERO. Fideiussor qui in omnem causam intercedit, uel fideiubet iudicatū solui, uel indemnitatē promisit, tenetur ad sortē & usuras, etiā officio iudicis uenientes. Vel breuius. Qui fideiubet in omnē causam, tene-
1 tur de usuris, & omni quantitate. † No. q qui fideiubet[a] in
a omnem causam, intelligit tam sortis q̄ usurarum. † Secun-
2 dò no. q in contractib. bonæfidei ueniunt usuræ officio iudicis, non iure obligationis, & sic officiū iudicis obligationem nō præsupponit, l. qui per collusionē. §. j. ff. tit. j. Item dicitur hic, q qui promisit iudicatū solui, intelligitur promi-
3 sisse tam super sorte, q̄ super usura, quod † est no. pro his[b]
b qui tota die fideiubent pro accusatis, uel pro inquisitis, ut Bar. super ff. uet.

non solū teneant ad pœnā maleficij, sed etiā ad pœnā quę infertur occasione negationis ipsius maleficij, uel etiam solutionis non factæ intra terminū, sed p̄ §. de in lit. iur. l. j. &
c ibi dixi. Quartò no. [c] q ille † qui promisit indemnitatē, ob
4 ligatur ad sortem, & ad usurā. C. si ma. indemni. pro. l. j. & ij. Et aduertendū est, q iste qui indemnitatē promisit, differt ab alijs fideiussorib. Nam hic etiam sm iura antiqua non poterat cōueniri, nisi discusso principali. Hoc enim ipsum uerbū sonat, promitto indemnitatē, hoc est, illud qd' ab illo consequi nō posses. l. stipulatus. §. j. ff. de v.ob. & C. de sen. quæ sine certa quantitate. l. j. C. de conue. fisci deb. l. j. li. x. VI
5 timò gl. hic tractat † materiā, utrùm fideiussor simpliciter acceptus, uideatur intercedere in omnē causam? Et ista est materia. l. centum Capuæ. ff. de eo q cer. loc, dic ut ibi. Et gl. hic distinguit omnes casus clarè, & aptè, quia aut fideiussor intercedit in sortem tantum, &c. quam gl. uide, &c.

ADDITIO.

a POMA. Fideiubet. l. Græcè. & §. post litem. uer. an ergo. in uer. totius. ff. de fideiuß.
b His. l. j. de in litem iur. & ibi ea quæ dixi, adde quod ibi posui.
c No. Bal. l. j. C. de his quæ in frau. cre. ubi idem tenet, etiam si fuerit renunciatum beneficio de fideiuß. quia istud uenit ex natura obligationis. & idem Bal. l. si pro ea. C. materia. xij. q. & ibi hoc ponūt mod. l. cū eorū. C. de sent. & auth. præsente. de fideiuß. Bar. per istum tex. l. imp. §. fi. j. de admi. re. ad ciui. pert. gl. l. j. C. de cōue. fisci. deb. gl. j. hic alle. & tex. ibi gl. fi. l. j. C. de decu. lib. x. Bar. per illū tex. l. pater. in prin. j. de dote præleg. q, talis promittens indemnitatē, compellitur suscipere uduciū. Alex. cons. xxxij. co. j. uol. iiij. & cōs. cxxvj. iij. uo. & cōs. cxiiij. uo. iij. ubi dicit q, ille, cui est promissa idoneitas, non potest agere contra promittentem, si aliunde potest conseruare. & Ana. cons. clxxviij.

1 Promittens non petere reductionem ad arbitrium boni uiri, poterit tamen peti, si iniquè fuerit arbitratus.
Promittens filium nō exhæredaturū, intelligitur, nisi causam exhæredationis dederit.
Promissio de non offendendo, intelligitur nisi causam dederit.
In cōtractibus, in quibus ultro citroq; promittitur, quis non tenetur ad pœnam cum effectu, si omnia non sunt seruata per partem.
2 Colonus non debet expelli intra biennium, & quando intra triennium.

a §. INTER.[a] Promissio de nō expellendo, intelligitur si
b colonus in solutione pensionis per biennium non cessa-
1 uerit. Facit ad multa, [b] l. promisi sub pœna non petere
† arbitramentū reduci ad boni uiri arbitriū, q si fuerit iniquè arbitratus, q reducere possim, quia debet intelligi, si equè fuerit arbitratus, ut hic, & l. si libertus. de oper. lib. Dy. c. scienti. ext. de reg. iur. lib. vj. Dixi plenè in l. societatē. §. arbitrorū. ff. p soc. Item si promisi filiū non exhæredare, intelligitur, nisi cām exhæredationis dederit. l. quidā cum filiū.
c j. de uer. ob. Item si promisi te non offendere, [c] intelligit, nisi cām offensionis cōmiseris. l. qui seruū. j. de uer. ob. Et generaliter notandus est iste §. ad oēs cōtractus, in quibus ultro citroq; aliquid promittit, ut quis non teneat ad pœnā cū effectu, si per aduersam partē omnia seruata nō sunt. l. Iul.
2 §. offerri. ff. de ac. em. † Item no. q colonus non debet expel
d li intra biennium. j. e. l. cum dñi. Opp. [d] C. de iur. emph. l. ij. gl. nō declarat plenè istā materiā, & ideò dicas, Aut loqueris in emphyteuta, aut in simplici colono. Primo casu, aut est emphyteuta priuati, & requirit q cesset per triennium. l. ij. C. de iur. emph. aut est emphyteuta ecclesię, & tunc sufficit biēnium. C. de ss. san. ec. auth. qui rem. Aut loqueris in simpli-
f ci colono, tūc aut est facta, p̄misio de nō expellēdo, & tūc
e non pōt expelli, nisi cessatū sit per biennium, [e] ut hic. Aut hęc
f p̄misio [f] nō est facta, & tūc aut colonus, uel inquilinus est
g præsens, & etiā cessat soluere, & tūc statim pōt expelli, [g] C. e. l. ædem. & j. eo. l. pe. in prin. Aut est absens, ita q nō reperit, & tunc debet expectare per biennium. l. cùm domini. j. eo.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Inter. Alex. cons. cccclxxxiij. Item q, colonus, uel inquilinus possint per dominū propria autoritate expelli, Berta. uer. emphyteuta solū debet, ibi addidi, & ibi etiā quid si possessio reperiatur penes tertiū, de quo etiam in l. si quis cōductionis. tit. eo. istū §. allegat Bar. l. cū mota. C. de transac. ubi uide, in prin. No. q, ex isto §. potest sumi regula, q, ubi aliquis uult pete

tere aliquid ex aliquo cõtractu, debet ante omnia probare se adimpleuisse omnia deducta in cõtractu, ex sua parte. Bar.cons.xij.co.j.uo.ij. Item no.q. non adimpleti non est adimplendum. Quod procedit etiam si interuenisset iuramentũ, tex. & ibi Bal.c.peruenit.de iureiur.

b *Multa.l. Iul. ſ. de cond.ind. Bal.l.j. in ul.co. C.de usuf. Bal.c.j.in ti.qualiter do.feudi proprie. prine. q. qui non facit qd'debet, nõ recipit qd'oportet. Ista enim est natura pœnarũ, siue legaliũ, siue conuentionaliũ, quia liquida debet esse causa, ut pœna petatur, per illũ tex. & l.non erit.ff.de iureiur. In pœnis enim liquidis, sana debet esse probatio.l.in testamento.la grande, de cond. & demon.l.cùm par delictum.§.illi debet.ff.de reg.iur. & ideò semel habui consulere, q. cum agens ad pœnam, fecerit aliquod pœnale, ut in pœnam reincideret, quia non adimpleuit contractũ ex parte sua, sequitur q. non potuit agens petere pœnã. Et ideò bene dicit Pau. Apostolus, Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Bene facit d. §.offerri. Ille enim qui pœnam petit, debet esse extra omnem culpam.l.cum pater.§. libertis. de leg.ij.lnn.c.mandatũ.de resc. Bal. & Sal.l.cùm proponas. C.de pac. Frustra enim quis implorat auxilium, quod ipse nõ seruauit. c.ex eo.de reg.iur.in vj. & in c.frustra.e.tit. Bal.auth.dos data. C.de dona. ante nup. Quõ ergo inquit, te habeam in principẽ, cum tu non habes me in senatorẽ. c.esto subiectus.xcv.distin. & dixit Bal.l.non erit.de iureiur. arg. illius tex. q. si reus non uult respondere positionibus actoris, nec actor positionibus rei, q. tota mora imputatur actori. Vide ibi gl.in tantũ, q. agens debet probare, se impleuisse ex sua parte, si uult pœnã, arg.l.si pater. C.de ac. emp. & ibi Bal.l.q. pendentẽ. ſ. de act.em. & ideò dixit Raph. Fulg.l.filiæ. C.de colla. q. si ago ex empto, & non dico solutũ pretiũ, uel non offero, q. nõ procedit libellus.ibi Bal.Bar.l.eũ qui ita. §. qui ita. de uer.ob. & l.lecta. si cer.pet. & l.excepit.de prob.C. & in l.si unus.§.pact.de pactis. & Bal.d.l.si pater. & d.l.Iul.§.offerri. Frangẽti.n.fidem, & c.d.l.cũ proponas.l.qui cum maior.§.si libertus.uer.ignoscendũ est. Si uoluit se ulcisci. ff. de bo.lib. in l.qui fidẽ.ſ. de trans.Bal.l.cũ proponas.C.de nauti.fœno.ubi dicit, si promisi non inquietare aliquem, procedit, nisi causa inquietationis procedat ab eo.Bar.l.j. §. cum arietes.si quadrup.pau.feciſſe dica. & in d.§.si libertus. & Abb.c.bonæ.el secundo, de elect.c.peruenit.de iureiur.*

c POMA. *Offendere. Pan.cons.lxj.j.col.uol.ij. & cons.lxij. in fi.eo.uol. Ro. cons. ccxj. Alex.cons.lij.uo.ij. j.col.ubi dicit q. ista uerba, promitto te non molestare, intelligãtur, nisi illa molestia oriatur ex natura cõtractus. Barb. cons.lix.uo.j.Fel.c. causam quæ.de resc. Alex.cons.cxiij.uo.ij.*

d *Opp. Aliter loquitur Bal.auth.qui rem. C.de sac.eccl. quem hic refert Ca.in fi.huius l.ibi, est autem colonus, &c. quando colonus, uel inquilinus nõ soluens possint expelli, & quo tempore dicitur cessare soluere? Bal.l.ædem. C. loca. & ibi etiam quando intelligatur istud biennium, Bar. & Imo.l.in uestigalia.§.j.ſ. de pub.*

e P.PAV.P. *Biennium. Alex.cons.cvj.uol.iij.limitat, nisi conductor iurauerit, Mar. Ant.Baur.in tract. de iur.iur.uer.x. Item & de intellectu huius §. uide Bar.hic Ias.auth. qui rem. C.de sac.eccl. Et quo procedat decisio huius §. ubi adest iuramentum, Alex.cons.ccclxxvij.de quo ſ.*

f POMA. *Promissio. Alex. cons.cxxxj.in j.col.uol.iiij. & cons.cxvij.ul.col. eo.uol.Pan.cons.lxxij.ad fin.in j.uol.Bal.c.querelam. & ibi Fel.de iureiur. Alex.cons.lxxxv. uo.j. & cons.lxxvj.uo.v. & cons.cv. uo. iij. Ias.l.ij.C.de iur.emphy.*

g P.PAV. P. *Expelli. Tamen non priuatur in usum totius temporis, sed solùm pro eo anno, quo non soluit, non pro alijs si uelit soluere. Bal. c.querelam. ad fi.de iureiur.*

§. PAVLVS. Æstimatio facit transire periculum rei in accipientem. Vidistis in l.cùm fundus.ſ. e. uidebitis in l.j.ſ. tit.j. & tene mẽti hanc l.pro bestijs, quæ dantur mezadro, seu Ozallo æstimatæ, &c.

LEX LVII.

1 *Locator domus quando teneatur ad custodiam.*
2 *Merces qui in horreo ponit, si ibi ponit custodes, an uideatur renũciare custodiæ debitæ per dominum.*
3 *Qui habent notitiã domus, sunt suspecti, quando domus frangitur, & tales possunt torqueri.*
4 *Vicini possunt capi per officiales, quando maleficia occulta cõmittuntur.*

a DOMINVS HORREO.[a] Dñi horreorũ nõ tenetur de effractura, nisi custodiã, p̃miserint, custodes tũ
b exhibere tenent. Opp.ſ.e.l.cũ i plures.[b] §.fi.Sol.Qñ ꝙ
1 †quis locat totã domũ, & tũc sine dubio de custodia nõ tenet, ut l.cõt. unde dñi qui habẽt apothecas suas in plateis, & locãt eas, ad nihil tenent. Qñ ꝙ quis nõ locat domũ, sed ipse retinet eã, in ea tñ domo sunt certa loca, horrea fortè, uel cameræ, in quibus alij uenientes reponũt merces suas, & dñs pro hoc aliqd recipit, ipso dño, uel aliquo pro eo retinente clauẽ totalis domus, tũc loquit̃ ista lex, de quo casu gl. distinguit hic optimè, quia si nihil est dictũ, uel dixit se nolle teneri de custodia, tũc ad nihil tenet̃, nisi ut custodes exhibeat, ita loquit̃ hic, tenet̃ tñ sm gl. qñ nihil dicit̃ de dolo & culpa leui, ex natura p̃ctus locationis & cõductionis, sed putarẽ eos magis teneri etiã de leuissima simili, prout dicimus de nauta, caupone, & stabula. ut ſ. nau. caup. stab.
c l.iij.§. ex hoc edicto. & hoc est uerũ, si isti reciperent[c] res ad
similitudinẽ nautæ caup. stab. tũc enim uident̃ custodiã rei p̃mittere, quę p̃missio facit eũ teneri de leuissima, l.q. mercedẽ ſ. e. sed si illo mõ res recipet, tũc uerũ diceret gl. q. tenetur de leui tantũ. Si uerò casum fortuitũ p̃missset spãliter, tenet̃ l.si quis fundũ. ſ. eo. & dixi in l.sed & si qs.§. quæsitũ. si
2 qs cau. & ibi plenè dixi. Quæro qd† si ille, q. merces in horreo ponit, apposuit ibi custodes, utrũ uideat̃ renũciare custodiæ debitæ per dñm horrei, dic ut l.si ut certo.§. si de me. ſ. cõm. & sm prędicta debet intelligi, C.e.l.j. & l.ex diui Pij. Vult
3 no. †ex ista l.[d] q. illi qui habẽt notitiã domus, sunt suspecti,
d qñ domus frãgit̃, ut hic, p̃pter ædificiotũ notitiã, & ideò tales personę de facili p̃n torqueri ad inuestigationẽ ueritatis, ut hic. Et ideò† officiales qñ cõmittunt̃ maleficia occulta, cõsuenerũt capere uicinos, à qb. uerisimiliter põt declarari ueritas. l.si ita. in fi. de fun. inst. & hoc tãgit ibi Iac. de Are.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Horreorum. No. quomodo domus frangitur. Istud tamen intelligit Sal.l.ex diui. in fi.C.loca. solùm procedere in uilibus personis. Bal.l.j. in prin.C.loca. & ibi uide apostillam Alex. ad Bal.*
b *Plures. Bal.l.j.C.eo. Et quãdo quis teneatur pro custodia. Bal.l.ex diui.C.e.*
c *Reciperent. Bal.l.certi. C.eod.*
d *Ista. Vicini sunt suspecti, adeò q. possunt torqueri de facili, Bal.l.j.C.e. Bar. l.j.ad fi.ſ. fur. ad nau. Bal. cons.ccccxlvj. Ro. cons.viij. Ca. cons. cccxxvj. in tertio dubio.*

a §. IN CONDVCTO.[a] Quod inquilinus expẽdit in meliorando domum, potest repetere à domino.

ADDITIO.

a *Cõducto. Quid in emphyteuta, Bal.l.j.C. de iur.emphy. l. colonus. in prin. & quod ibi gl. & Bar.ſ. eo. & Bal.d.l. limitat hic dicta.*

§. QVI. Qui rem cõductam deseruerit ante tempus, domino ad interesse tenetur.

LEX LVIII.

1 *Conductor, quando non apparet, domus conducta debet aperiri, & eius massaritiæ discuti, & describi coram uicinis. & nu.2.*
2 *Item notarius publicus ad hoc dari debet à rectore petenti.*
3 *Conductor non expectatur biennio, quando de sero ingressus fuit domum, & de mane non reperitur, & tunc domus aperitur.*

a CVM Domini. Si cõductores nõ apparẽt,[a] nec soluit̃ per biennũ, possunt domus & horrea aperiri, & quę
1 ibi sunt, coram publicis personis describi.† No. qñ
2 cõductor nõ apparet, debet domus aperiri, & eius massari tię discuti corã uicinis, põt etiã corã publicis personis.† Itẽ
b no. quãdo petit̃ notarius publicus à rectore ciuitatis, de-
3 bet ei dari ad hoc. Itẽ no. † quod debet expectari biennũ, qd' est uerũ, quando constat q. conductor absentauit se. Si enim uisus fuit ingredi domũ de sero, & de mane non reperitur, tũc intra modicũ tempus debet aperiri, quia fortè est infirmus, uel est mortuus, & iacet in domo ut contingit de quodam scholari huius ciuitatis, arg.l.j.§.j.ſ. de ser. fug. & l. requirendi. C. de ser. fug. &c.

ADDITIO.

a *Apparet. Bal.auth.quæ res. C.de sac.ec.in fi.Bal.l.æden.C.eo.uer.secundo. opp.excep.casu huius l.non licet domino rimari in domo inquilini, Bal.l. certi.in prin.C.eo.*
b P.PAV.P. *Not. Alex.cons.cxxxj.col.j.uol.iiij.*

LEX LIX.

a QVI Domũ. Damnũ cõtingẽs ex humore prędicto parieti p̃ terrã appositã, per actionẽ ex locato purgatur.

LEX

LEX LX.

INSVLAM. Pactum q. pensiones debeantur emptori, intelligit̃ de debitis uenditori. Vidistis similes ſ. ti. j. l.si mercedem. No. q. hoc pactũ prodest, ut emptori teneat̃ conductor, aliàs secus, l.qui fundum. ſ. eo. &c.

a §. IN OPERIS.[a] Breuitas termini nõ utiat̃ p̃ctum bonæ fidei. Opp. ſ. de eo. quod cer. loc. l. iij. si quis ita. Sol. Breuitas spatij uitiaret p̃ctum stricti iuris, ut ibi, nõ cõctum bonæ fidei, ut hic, nec dispositionem testamenti, l.si mihi & tibi. §. j. ſ. de leg. j. Ratio, qa habet instar bonæ fidei, l. in minorũ. C. in q. causis in integ. rest. nõ est necessaria &c.

ADDITIO.

a *Operis. Bal.l.arbores. §. j. per illum tex. de usuf. & Bal.l.j.uer. quæro quid in contractibus. C. de his quæ pœ. no. in c.j. §. ad hæc. ti. hic fintur. l. Corad.*
1 *Dictio ad, facit modum.*

§. QVIDAM. Si conductori promittitur pecunia ad opus, põt illam primò petere, si satisfdet de expendendo illam in opere. Opp. q. pecunia debetur demũ opere facto, & sic impleto contractu ex parte sua. l. ædẽ. C. eo. & l. sed addes. §. si quis cũ in annum. ſ. eo. & l. q. in sulam. §. pe. & ibi dixi rę. hic nõ loquitur de mercede, sed de pecunia, quę promissa est ad refectionẽ, hoc est, ut reficiatur. Ista
a em dicto,[a] † ad, facit modũ. l. quib. §. Termilius. ſ. de cõd.
1 & demon. Et ex hoc no. q. sicut in ultimis uoluntatib. relictum fuit modo põ peti, præstita cautione de implendo modum. l. si tibi. ſ. de leg. iij. & d. §. fi. ita etiã in p̃ctibus. q. hic
b maximè uerũ[b] est, cũ modus implẽdus sit de pecunia quę datur, qñ sine ea nõ põt fieri refectio, l. huiusmodi. in prin. de l.j. Et sic ex hoc apparet, q. hæc lec. non facit ad q. illam, utrum in contractib. inter uiuos sit locus cautioni Mutianæ, quia illa habet locum in cautionibus de non faciẽdo, sed hic loquit̃ in cautionibus de modo implendo, de quo dixi in l. Mutianę. ſ. de cond. & demon.

ADDITIO.

a *Ad. Quid in sentẽtia? l. cùm eorũ. C. de senten. Bal. Imo. l. fideicõmiss. de leg. j.*
b *Verum. No. dictionem maximè, quia uult idẽ esse, etiam si non esset implendum de alia pecunia. Imo. l. Mutianæ. de cond. & dem.*

LEX LXI.

1 *Conductor conducens opus faciendum, faciendo partem, non liberatur.*
2 *Si pars operis corruit, debet habere integrum tempus ad refectionem.*
3 *Pars operis quæ corruit, cuius expensis refici debeat.*
4 *Medico qui curauit podagram, si postea redijt infirmitas, an debeatur salarium.*

a MARTIVS.[a] Casus cõtingens in parte operis facta, cedit ad periculũ locatoris, nisi culpa conductoris
b intercesserit. Opp. de ser. urb. prædi. l. eum debere. Gl. sol. optimè hic, quia ibi debebat perpetuã seruitutem, hic
b ad tempus. Secundò. opp. l. & ideò[b] ſ. de uerb. ob. Sol. gl. dicit q. ibi opus corruit culpa ædificãtis, hic sine culpa. Istud est diuinare, licet communiter omnes teneantur. Tu dic, q. illa lex loquitur in casu quo ista, tamen per illam declara-
1 tur, & gl. ista. Sciendum est igitur, q. ille † qui cõduxit opus faciendum, faciendo partem, non liberatur, quia dicit̃ obligatio indiuidua, ut ſ. de uer. ob. l. stipulationes non diuiduntur. & l. in executione. §. secunda. debet ergo adhuc fa-
2 cere totum opus, sed dubitatur de duobus, Primò, † postquàm pars operis corruit, an debeat iterum habere integrum tempus ad refectionem totalis operis? Et uidetur q.
3 sic, l. cõtraria. † Item dubitatur cuius expensis. Istud declaratur hic, quia de ea parte quæ corruit, periculum fuit domini in totũ, unde illa pars reficitur de pecunia domini, cũ periculũ sit eius, residuũ facit ipse uigore primę conductio
nis, per hanc l. coniunctam cũ illa. Vltimò hæc lex inducit
c [c] in arg. † ad q. de medico qui promisit aliquem curare de
4 podagra, & ipse liberatus est aliquibus diebus, & postea reuersa est infirmitas, an debeat habere totum salarium? Et gl. arguit pro & cõtra, & bene. Tu distingue sic, Quando q. propter curam adhibitam à medico, infirmitas & eius causa cessauit, & posteà ex noua causa superuenit infirmitas, tunc medicus debet habere salarium, quia de præsenti infirmitate uidetur cogitasse, de qua est sanatus. Ita loquitur arg. factum in ultima parte gl. Qñ q. infirmitas, seu eius cã non fuit curata, sed uisa est aliqualiter cessare, & tunc nõ curauit eum, & ideò non debet habere salarium, & sic loquit̃ arg. factũ in prima parte gl. Aut de hoc dubitat̃, & tũc aut infirmitas reuersa est de proximo, & uidetur ex prima causa, & non debet habere salarium: si ex interuallo, & tunc de nouo, & ex noua causa, l. plericq. ſ. de rit. nup. & de diuor. l. iij. & iiij. &c.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Martius. Adde circà istam materiã, q. locans operas suas dietim pro conficiendo opere, tenetur omnino de refectione operis, si opus corruat, Cremen. sing. lxxxij. l. & ideò. de uerb. ob. Bar. & alij.*
b *Ideo. Quando autem ædificans, teneatur de uitio operis, l. ea lege. §. locaui. ſ. eo. Ro. cons. ccxxvij.*
c *Inducitur. l. pecuniam. & quod ibi Bal. post gl. C. de cond. ob cau. & Imo. l. si ita stipulatus essem. de uer. ob. Spe. tit. de salario. §. fi. uer. j. Io. an in reg. contract. in mercu. quam allegat ibi Ca. ut hic per eum.*

LEX LXII.

1 *Conducens magnam domũ tempore pacis, ut ibi faceret hospitium, si guerra superuenit, & mercatores non transeunt, an fiat remissio.*

a CVM IN PLVRES.[a] Si domus nõ potest habitari, uel ad habitandũ locari, debet fieri remissio mer-
b cedis, nisi alia æquè cõmoda præstetur. Sed quæro,[b]
1 de facto quod accidit in ciuitate † Eugu. tẽpore pacis quidam cõduxit magnas domos, intensione & proposito tenendi ibi hospitium, superuenit guerra, propter quã mercatores & similes ad dictam ciuitatẽ accedere nõ poterant, quærit̃ utrũ cõductori debeat fieri remissio mercedis? & uidet̃ q. non, quia fructuũ exiguitas nõ inducit remissionẽ. ſ. eo. l. si uno. §. cùm quidã. sed ex ista domo percipitur fructus licet exiguus, quia potest habitare ipse cõductor, & fa-
c milia sua, [c] ergo per hoc, remissio non debet fieri, qa in nulla parte istius tit. reperitur, q. cõductori domus fiat remissio, qñ ipse potest cõmodè habitare, & etiã aliqualiter incõmodè. ſ. e. l. habitatores. Sed hic põt habitare cõmodè, magis q. si uenerint hospites, ergo non debet fieri remissio. In
cõt. uidet̃ casus hic, q. locator teneat̃ nõ solum q. ipse cõductor frui possit, sed q. possit alteri locare, ut hic, & iste non
d potest alteri locare, quia nemo uenit, ergo debet fieri remissio mercedis. Quid dicendũ? rę. q. tũc debet fieri remissio mercedis, qñ ex re locata nullus fructus percipit̃, ut dixi plenè in l. si merces. §. uis maior. & l. ex cõducto. §. si uis. & d. l. si uno. §. fi. ſ. eo. Examinemus[d] ergo hoc, utrũ hic impediat̃ percipere aliquos fructus. Ad quod sciendũ, q. fructus fundi nõ dicunt̃ solũ ij q. ex fundo percipiunt̃, sed ẽt ea quæ fundi occasione percipiunt̃, ut puta, si esset fundus, in quo nullus alius fructus[e] nascerent̃, sed ibi capiebant̃ ferę, & aues, & similia, tũc diceret̃ fructus aucupatiõis, & uenatiõis. l. item si fundi. §. aucupiorũ. ſ. de usuf. Ita in pposito, aut ille q. conduxit domũ, cõduxit eã causa habitatiõis suæ, licet cogitaret etiã ficibi alios hospitari, & tũc qa fuit cogitatũ iter eũ, & dñm solũ de fructu habitatiõis, & q. illã habitationẽ habere põt, nõ debet sibi fieri remissio mercedis. ſ. e. l. habitatores. Aut fuit facta locatio ad tenẽdum ibi hospitiũ, & sic fuit cogitatũ de fructu, q. p̃cipitur ex illo ministerio, & ille cõductor mágis habitat̃ ibi ad prębẽdũ ipsum ministeriũ, quã suę habitationis gratia, sicut colonus fundũ, & tũc debet fieri sibi remissio mercedis, quasi sterilitas supuenerit, cũ nullũ fructũ p̃cipiat. Magis enim haberet necesse expendere in tenẽdis famulis, & in fulcimẽtis, quæ sunt hospitio necessaria, q. esset habitationis cõmoditas, iõ debet ei fieri remissio mercedis, d. l. ex cõducto. §. fi uis. & l. si uno. §. cũ q. dã. & l. si merces. §. uis maior. & ibi dixi. ſ. eo. Aut de hoc du-
e bitat̃,[e] & tũc ex qualitate dom' cõductę, qa cõsuetũ est[f] ibi
f teneri hospitiũ, uel ex qualitate personæ conductis, quæ est hospitator, uel pro sua habitatiõe nõ cõduceret ita magna hospitia, uel ędificia, & sim. tũc isto casu præsumit̃ actũ esse, q. hospitãdi cã cõduceret, & sic ei deberet fieri remissio mercedis. l. dñi prędiorũ. C. de agri. & cẽs. l. excepto. C. e. & l. si merces. §. si uicino. ſ. e. & j. de re. iur. l. semp in stipulatiõib. Nec ob. ista l. qa sufficit q. possit locari ex parte rei, hoc est q. res apta ad locandũ, i. q. impedimẽtũ nõ ueniat ex parte

locatoris, uel rei locatæ, ut ẽ in casu ꝓpositio, lex nostra uerò loquit, quãdo impedimẽtũ uenit ex parte rei locatę, &c.

ADDITIO.

d POMA. *plures. Imo. consi. lxxix. Ro. consi. ccccxxxij.*
b *Sed quæro. Bar. l. j. in fi. C. de iure emphy. Bal. l. licet. C. eo. in iij. q. per Can. c. propter. ext. eo. Anch. cons. ccccij.*
c P. PAV. P. *Sua. Are. cons. lij. Ias. l. j. C. de iure emphy.*
d POMA. *Examinemus. Ro. cons. clxxv. Alex. consi. clxx. uo. ij. & cons. cvj. uol. iij.*
e *Dubitatur. gl. c. j. uer. ad fœnus. de usur. in vj. facit l. plenũ. §. equiti. ff. de usu & hab. l. triticum. de uer. ob. l. ita stipulatus. circa fi. eo. ti. Bal. & Ro. cõs. x.*
f P. PAV. P. *Est. Alex. cons. ccl. & cons. clxxviij.*

1 *Quando unus conuenitur ex facto altertus, ille prius debet conueniri sumptibus conuenti, nisi sit multum difficile.*

a §. VESTIMENTA.[a] Quãdo † unus cõuenitur ex fa-
1 cto alterius, principaliter delinquentis põt petere, ut principalis primò cõueniat, uel ꝙ ꝑ ipsum actiones si
b bi cedãt, [b] qđ in arbitrio iudicis erit. Habem[9] alibi expressum, ꝙ antęqꝫ agat de delicto ꝑ aliquẽ ciuiliter, accusari potest criminaliter principaliter delinquẽs. C. ubi ciui. act. crimi. l. j. & j. ad Carb. l. ij. & per glo. C. de fid. inst. l. fin. sed ꝙ prius ꝑ unum ex delicto ciuiliter, uel rei uendicatione agat, ꝙꝫ cõtra aliũ agat ex cõtractu, hoc nõ reperitur alibi, nisi hic. Itẽ habemus quoſdã casus de iure antiquo, in quibus prius peruenit ad principalẽ, ꝙ ad eũ, qui tenet accessorie, ut in pluribus tutoribus & administratoribus, & similibus, ꝙ casus habẽt oẽs suas rõnes separatas. Sed ex isto tex. habe-
1 mus reg. † ꝙ quãdocũqꝫ [c] un[9] cõuenit ex facto alterius, ille
c pri[9] debet cõueniri sumptib[9] cõueti, nisi sit multũ difficile, & hoc arbitrio iudicis. l. unde circa prin. §. comm. fm unã lec. quæ lectura probatur hic, nec hoc tibi ibi allegaui, &c.

ADDITIO.

a POMA. *Vestimenta. Alex. l. ut certo. §. si duobus. ff. comm. Imo. cõsi. lxxix.*
b POMA. *Cedantur. Are. consi. lij.*
c POMA. *Quandocunq; Imo. consi. iiij. uol. ij.*

a §. LEGE Dicta.[a] Permutatio operis facta, locatore uo-
lente, petitionem mercedis non impedit.

ADDITIO.

a POMA. *Dicta. Ro. sin. iiij.*

§. MANDAVI. Si dolus aduersarij dedit causam cõtra
ctui, potest cõtrahens pœnitere, & quod dedit repetere. Vel dic, ꝙ hic loquitur de dolo, qui incidit in cõtractum. Opp. in cõtractibus nominatis nõ est locus pœnitẽtiæ, quia solo cõsensu perficiuntur. l. iuris gent. in prin. §. de pac. Sol. illud contingit propter mendacium conductoris. Item opp. ꝙ tunc non debet agi actione ex eo ꝑctu, sed actione de dolo. Sol. quidã intelligũt, ꝙ siue dolus dat causam contractui, siue incidat in cõtractũ, habet locum actio ex ipso contractu. Tu dic, hic loquitur de dolo incidenti in cõtractũ. Volebã enim ædificare, & sic præcelsit uolũtas, & postea cũ interrogauerim, ꝙ quãto fieri põt, dixisti minus ꝙ esset, & ad hoc interuenit dolus, & si fuit dolus incidẽs, meritò purgat per actionẽ ex eo ꝑctu. l. eleganter. in prin.

§. MESSEM. Colonus nõ potest condictione furtiua
agere, sed potest agere cõtra dominum, ut agat. Et no. istum modũ agendi, ago ut agas, de quo in l. Iul. §. pe. ff. tit. j. dic ut tibi. Opp. l. si apes. §. fi. ff. j. de fur. Glo. fol. ꝙ hic loquitur in partiario colono, ibi in eo ꝙ numis colit. Ista sol. non est uera, nam si esset partiarius colonus, non ageret ex conducto, sed pro socio. l. si merces. §. uis maior. ff. eo. Dic ergo, ꝙ hic loquitur in eo qui colit nummis. Non ob. l. si apes, quia potest agere actione furti, non condictione furtiua, quod declara ut tibi plenè dixi, & etiã dicit Iac. de Are.

a §. LOCATOR.[a] Propositũ in mente retentũ parti non
expressum nihil releuat. Quod no., ꝙ materia protestationis. Cy. l. pacta nouissima. in j. q. C. de pac. intelligit istũ §. qñ solũ propositũ fuit in mẽte retentũ, nõ aũt expressum, & ita ponit casum. Potes intelligere etiã ꝙ fuit expressum, nõ aũt in præsentia partis, quæ ex hac declaratiõe seu protestatione poterat lædi, aliãs secus, l. fi. §. item si prædixerit. ff. nau. cau. stab. & plenè dixi in l. nõ solũ. §. fi. de noui oper. nun. circa protestationem declaratiuam uolũtatis, &c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. *Locator. Are. l. Titia. §. idem respon. ff. de uer. ob. Ias. l. nõ solũ. §. fi. Aret. post Imo. l. Titia. §. idem. ff. de uer. ob.*

a §. SERVVM.[a] Ex ꝑctu serui tenetur dñs de peculio, &
de in rem uerso. Ex cõtractu aũt ꝓprio, tenet fm qualitatem culpæ commissę per eũ. No. distinctionẽ huius §. aut locaui tibi, ut seruũ simpliciter, aut mulionem, &c.

ADDITIO.

a *Seruum. Bar. l. j. C. de senten. quæ pro eo. &c.*

a §. VEHICVLVM.[a] Passagium quod soluitur ꝓ uehi-
culo, soluit dominus uehili, qđ uerò soluitur ꝓ rebus ibi positis, soluit dñs rerũ. Quod no. ꝙa facit ꝙ ꝓ mulo debet soluere dñs muli, nisi cõsuetudo aliter se haberet, &c.

ADDITIO.

a *Vehiculum. Bal. l. acceptam. xv. q. C. de usu. Bar. l. j. ff. de ali. leg.*

§. RERVM. Locator totorum horreorum, de custodia
non tenetur. dixi in l. dominus horreorũ. in prin. §. eo.

LEX LXIII.

1 *Colonus potest facere expensas utiles, & necessarias.*
2 *Colonus propter pensionem non solutam potest de fundo expelli.*
3 *Colonus licet expellatur, tamen conuenitur ad pensionem debitam.*
4 *Colonus licet expellatur ob non solutam pẽsionem, tamen repetit expẽsas.*
5 *Emphyteuta eiectus, ꝑpter non solutum canonẽ, non repetit meliorationes.*

a COLONVS.[a] Etiam qui ejicitur propter pẽsionem
1 nõ solutã, repetit expensas utiliter factas. † No. ꝙ colonus põt facere expensas utiles, & necessarias in re
b conducta. l. dominus. §. j. §. eo.,[b] † Itẽ no. ꝙ colonus propter
2 pensionẽ non solutam, potest expelli de fundo. [c] Dixi in l.
c quæro. §. j. §. eo. Item no. ꝙ licet expellatur de fundo, nihilo
3 minus põt conueniri ad pensionem debitã, Cy. plenè C.
d de iur. emphy. l. ij. in iij. q. ubi etiã gl. tangit. Vltimò [d] no. ꝙ
4 licet quis expellat † de fundo propter pensionẽ non solutã, nihilominus põt repetere expẽsas utiliter factas in fundo. opp. l. fin. C. com. de leg. Sol. ut tibi gl. Itẽ opp. §. si uerò qs locator. auth. de ali. & emphy. Sol. gl. ibi fauore ecclesiæ, ut in glo. habes. Tu dic indistinctè, ꝙ hic loquitur in simplici
e colono. [e] Emphyteuta † uerò, siue ecclesiæ siue alterius, qñ
5 propter pensionem nõ solutã ejicitur, suas meliorationes
f non repetit. [f] C. de in emphy. l. ij. Ratio * potest esse, quia talis emphyteuta minorem pẽ- * *Ratio. Propter*
sionem soluit, & ideò cõsueuit apponi in in- *moram, quæ eũ*
strumento, ꝙ dat in emphyteusim talem rẽ *malæfidei pos-*
ad meliorandum, non ad deteriorandũ, &c. *sessorẽ efficit, cum alioq; bo.*
fid. possessor, expensas factas repetat. l. si in area. C. de rei uendic. I. C. B.

ADDITIO.

a *Colonus. De expensis factis per colonum, dixi in l. dominus. §. j. §. eo. Adde tu ad Bar. hic, ca. l. seruitutes. ff. de serui. & doc. l. emp. ff. de rei uend. ca. cõs. cclxxviij. in ij. parte cons. nouorum, & nou. Papienses, in l. j. C. de iure emphy.*
b POMA. *Eo. Ias. l. quominus. ff. de flumi.*
c P. PAV. P. *Fundo. Alex. cons. cxxxj. col. j. uol. iiij. Sed utrum propria autoritate, & quid tunc in emphyteuta? ca. hic, qui alleg. Bar. auth. qui rem. C. de sac. ec. & ibi doc. & in l. ij. C. de iure emphy. Adde quando colonus possit expelli, & quando dominus teneatur compensare fructus pendentes, & collectos, Bal. cons. cxlvj. iiij. uol.*
d *Vltimò. Aret. l. senatus. §. Marcellus. ff. de leg. j. & Are. cons. lv. Alex. & alij d. §. Marcellus. ca. const. cccxxvj. in iij. du. Soc. cons. xv.*
e P. PAV. P. *Colono. Are. l. senatus. §. Marcellus. de leg. j. Aret. l. si quis rem. de acq. pos. & in utroq; dicit Bart. hic, ca. cons. cclxij.*
f *Repetit. Bal. rub. C. de iur. emphy. in prin. Bar. l. j. circa mediũ. ff. de superfi. cast. cons. cclviij. Abb. cons. lxxvij. ij. lib.*

§. NAVEM. Quando casus occurrit in re locata culpa
conductoris, merces integra debetur. l. si uno. §. item cũ quidam. §. eo.

LEX

LEX LXIIII.

SI RIVVM. Ante approbationem operis, periculum
est domini, nisi uitio operis casus euenerit. De hoc uidistis in l. opus. §. e.

De æstimatoria actione. *Tit. III.*

LEX I.

1 *Præscriptis uerbis actioni locus est, quãdo dubitatur de nomine cõtractus.*
2 *Præscriptis uerbis actio æstimatoria est bonæ fidei.*

1 ACTIO. Quãdo res æstimata uẽdẽda tradit, actione præscriptis uerbis æstimatoria agit, quæ est bonæ fidei. † No. reg. quę hic ponit, ꝙ quoties dubitatur de nomine ꝑctus, recurrimus ad actionẽ præscriptis uerbis. uidebi-
2 tis j. tit. ij. l. j. † Secũdò no. ꝙ actio præscriptis uerbis æstimatoria est bonæ fidei, id est, quando datur ꝓ re permutata, ut j. tit. j. l. j. aliàs esset stricti iuris. Inst. de act. §. actionũ. Opp. & uidetur ꝙ debeat dari condictio ex lege. l. j. C. de cõd. ex lege. Sol. ibi quãdo ex noua lege inducitur actio, hic uerò quãdo antiqua lex ex aliquo ꝑctu, de cuius nomine dubitatur, fm gl. & bene. Item opp. ꝙ debeat dari de dolo, l. & eleganter. in prin. & §. non solũ. §. de dolo. Sol. ut in gl. & bene. Item opp. ꝙ illud negotium sit de iure gent. sicut fere cæteri contractus nominati, l. iuris gent. in prin. de pac. Sol. fateor, & quod dicit ciuile, expone, ut in glo. &c.

1 *Libellandi forma in actione æstimatoria.*
2 *Contractus innominati iudicantur secundum naturam contractuum nominatorum, quibus æquiparantur.*
3 *Aestimatio quando faciat transire periculum in accipientem.*

a §. AESTIMATIO.[a] Aestimatio facit transire periculũ
1 in accipientẽ. Suprà dixi quæ actio det, qñ dat res æstimata uendenda, hic uerò ad ꝙd detur. † No. modũ formandi libellum. Possum enim per hanc actionem repetere aut rem, aut æstimationem eius. Puto etiam ꝙ si haberet facultatem rem reddendi, possit præcisè cogi ad eam reddendam, quia cùm iste sit contractus innominatus, potest habere locum pœnitentia. l. si pecuniam. §. de cõd. ob cau. Opp. & uidetur, ꝙ periculum non sit indistinctè accipientis, imò debet distingui quis rogauerit. l. si gratuitum. §. j. §. j. tit. ij. Gl. ponit duas sol. fm Io. Primò ꝙ hęc intelligitur fm illam. Vel aliter, Hic preciũ fuit appositum certum, ibi incertum. Et istud quod sequitur in gl. uel plenius, est exemplificatio huius ij. fol. Nam istud quod Io. dicit ꝙ quando æstimatio fuit apposita incerta, non facit transire periculũ in accipientem, placet per l. quidã. §. si tibi. j. de leg. j. ubi uidetur casus fm quod Io. dicit, quãdo æstimatio est certa, recipiens etiam tenetur de casu fortuito, uidetur ꝑ sententiã Azo. ut §. pro soc. l. cũ duobus. §. damna. & §. commo. l. si ut certo. §. commodatum. ubi glo. distinguit notabiliter, Aut de natura contractus ueniebat leuis culpa, & æstimatio facit uenire leuissimam. Aut ueniebat leuissima, & æstimatio facit uenire casum fortuitum. Sed secundũ illam distin-ad
2 huc sumus in dubio, quia isti contractus innominati † iudicãtur fm naturam contractuum nominatorum, quibus æquiparantur. l. j. §. si quis seruum. §. depos. & l. eum qui. §. commo. Si igitur æquiparemus hic hunc cõtractum ꝑctui mandati, in quo uenit leuissima æstimatio, facit uenire casum fortuitũ, si æquiparemus locationis & cõductionis ꝑctui. in quo uenit leuis, tenetur de leuissima, hic aũt est incertum cui æquiparetur, ut hic dicitur in tex. Quid ergo di-
3 cemus, † Breuiter materiã istã qđ operetur æstimatio, Cy. ponit in l. j. §. cõmo. Gul. de Cu. ponit eam in d. l. si ut certo. §. cõmodatũ. §. commo. ego in multis ab eis discrepo. Dixi plenè in d. §. commodatum. tamẽ quantũ ad propositum mihi uidetur distinguendum, quando res æstimata uendè da datur. Aut æstimatur res prout uendẽda est, hoc mõ, do tibi hanc rem uendendam, ut reddas mihi eã, aut decem ꝓ ea, & tũc æstimatio facit trãsire periculũ etiã casus fortuiti in accipientẽ, ut hic in fi. fm opi. Io. & ueram. Aut res dat æstimata prout est uendenda. ut, do tibi istam rem, ut uendas mihi eam, pro decẽ, unde æstimatio fuit expressa, ut scires pro quãto posses uẽdere, tunc est distinguendũ, ut dicitur in l. si gratuitã. §. j. §. j. tit. ij. ꝙ si nõ apparet, in dubio præsumo æstimationẽ factam, prout uẽdenda est. d. l. si gratuitã. Cætera dic, ut dixi plenè in d. §. cõmodatum. Et dic quãdo traditur res æstimata, ut reddatur æstimatio, non res, tunc est emptio, & in dubio ad accipientẽ spectat periculũ. l. necessariò. de peric. & cõmo. rei uen. Qñꝫ tradꝫtur ut reddat res, nõ æstimatio, & tũc non facit transire periculũ, sed eius effectũ. Dic ut in l. si inter uirũ. C. de iur. do. Qñꝫ res tradit æstimata hoc pacto, ut reddatur res, uel æstimatio, ut fit in cõtractu, in quo re tradita trãsferr dominiũ, uel usucapiẽdi cõdictio, & tũc uidetur ꝙ facit transire periculũ deteriorationis, sed nõ periculũ peremptionis. l. plerunqꝫ. in fi. de iur. do. Hoc operat natura alternatiuæ, quia re existente, licet deteriorata, ipsa potest reddi, sed re perẽpta, non potest reddi ipsa. Si uerò fuit actũ in cõtractu, de cuius natura nõ est, ut transferatur dominiũ, tũc idẽ est, ꝙ qñ res tradit æstimata simpliciter, ut statim dicam. Quando ꝙꝫ res traditur æstimata simpliciter, & de re tradenda, uel æstimatione nihil est dictũ, aut fuit in cõtractu, de cuius natura est, ut trãsferatur dominiũ, uel usucapiendi cõdictio, aut non. Primo casu, aut natura illius cõtractus repugnat, ꝙ illa æstimatio faciat emptionẽ, & nõ inducit emptio, nec trãsferr periculũ. l. seruos. §. fam. ercis. Pretiũ eñ serui cũ nõ sit hæreditarium, nõ ponitur in diuisione, & tũc nõ uidet facta emptio. Aut natura cõtractus non repugnat, & uidet facta emptio, & trãsit periculũ in accipientẽ. l. æstimatę. j. fol. mat. & l. quoties. C. de iur. dot. & l. plerunqꝫ. in prin. j. de iur. do. ubi si ęstimatæ sint res, potest esse in dote carũ æstimatio. Quãdoqꝫ fit in ꝑctu, de cuius natura non est, ut trãsferatur dominiũ, ut in ꝑctu locati, depositi, & similibus, & tũc est materia l. si ut certo. §. commodatum. §. commo. & dic ut tibi dixi, &c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. *Aestimatio. Ias. & alij §. actionum. in gl. uer. pro æstimat. de ac.*

LEX II.

HAEC ACTIO. Opp. l. rogasti. in fi. §. fi. cer. pet. Dic ut in gl. quæ ponit duas sol. & quælibet est bona.

De rerum permutatione.[a] *Tit. IIII.*

ADDITIO.

a P. PAV. P. *Permutatione. Inst. de act. per Ias. & alios. item an dispositio loquens de emptione & uenditione, trahatur ad permutationem, propter si militudinem, quam habent? Ias. l. fi. ff. de cond. ob cau. Barb. rub. ext. de rer. permut.*

LEX I.

1 *Permutatio in quo differat à contractu, do ut des.*
2 *Permutationis contractus, quando implicatur dando rem alienam.*
3 *Verbum, accipio, uel suscipio, non concludunt necessariò translationem dominij.*
4 *Permutationis, emptionis & uenditionis contractus quomodo differant.*
5 *Permutatio uel uenditio quando fiat, si ex una parte datur res & pecunia, ex alia res tantùm uenditio.*
6 *Condictio ob causam, quando non habeat locum in permutatione.*
7 *Actio præscriptis uerbis quæ datur pro re permutata, est bonæ fidei.*

IICVT. Permutatio est ꝑctus innominatus, & ideò inducit actionẽ præscriptis uerbis, & solo cõsensu nõ ꝓhit, nisi rei interuẽtu uestiat. & si dat res aliena, nõ uestitur, & in ea est locus cõdictioni ob causam. Primò ostẽdit permutationẽ esse ꝑctũ innominatũ, & in speciẽ nominati ꝑctus nõ cadere. Secundò ex hoc infert quatuor effectꝰ, ꝙ cõgruũt ꝑctui innominato. Secũda ibi, unde si ea res.

1 Circa istã legẽ sunt quærenda aliqua, Primò † quare ꝑctus
a permutationis [a] nõ dicit nominatus, cũ habeat legãs nomen, sicut ꝑctus emptionis? Gl. remittit ad no. in l. iuris gẽtiũ. circa prin. §. de pac. & ibi dixi, & no. in l. j. C. eo. Secũdò quæro, utrũ oẽs ꝑctus nominati ꝓhanr solo cõsensu? Gl. di-
2 cit ꝙ nõ. Dicas ut d. l. iuris gent. §. j. † Itẽ quæro, in quo differt contractus permutationis à contractu, do ut des. Glo. dicit

dicit hic, plenius tamẽ & clarius. C. eo. l. j. in ulti. gl. Breuiter permutatio dicitur, qñ ex utraq; parte est species certa, sed qñ ex utraq; parte esset genus, uel ex altera tm̃, tũc esset do
3 ut des. † Item quæro, utrum hoc sit uerũ indistinctè,[b] quod
b Pedius hic dixit, alienã rem dantem nõ uestire p̃ctum permutationis? Gl. hic hoc disputat. Hoc etiam tangit, in l. j. C. eo. & ibi Cy. in ij. q. tamẽ omissis omnibus hic dicas ut dictum est s̃. permutatio est contractus innominatus, & ideò requirit implementũ fm quod cõuenit, & fm quod actum est. Aut enim est actũ q; des mihi Codicẽ tuũ, ut ego dem tibi Digestum meũ, & tũc dando alienũ nõ impletur, nec cõtractus uestitur, fuit enim actum de dãdo, hoc est, transferendo dominiũ, qđ non fit, ergo &c. Et hoc est quod dicit Pedius, alienã rẽ dantẽ, quãdo erat actum de dando. Si uerò actum est de non dando, sed de accipiendo, s. accipiam
4 Codicẽ tuũ pro digesto meo, † tũc uerbũ, accipiã, uel suscipiam, & similia, nõ concludunt de necessitate translationẽ dominij, l. naturalis. §. j. ff. tit. j. ibi dicam, tunc tradendo rem alienam bona fide, implet contractũ. l. j. C. eo. Et ita loquuntur rationes hic factæ per Guar. Si uerò ex una parte esset actum q; daretur, ex alia non, puta, dabo Codicẽ meum, & accipiam Digestum tuũ, tunc ex illa parte, qua actũ esset de dando, non impletur dando rem alienam, ex alia
5 uerò parte impleretur, per rationes prædictas. † Item quæro utrũ hoc sit uerũ indistinctè, q; in contractibus nominatis, non sit locus condictioni ob causam? Gl. tangit hic, dic
6 plenè, ut l. fi. s̃. de cõd. ob cau. † Itẽ quæro, quot sunt differẽ
c tiæ[c] inter contractum uẽditionis & emptionis, & cõtractũ permutationis? Gl. dicit q; hic ex tex. colliguntur quatuor, scilicet ex istis quatuor illationibus hic positis. Addit glo. quintã, s. q; in uenditione nõ transit dominium, nisi pretio soluto, uel fide habita de eo, ut Inst. de rer. diui. §. uenditæ. & s̃. de cont. emp. l. quod uẽdidi. Sed in permutatione secus. quod tene menti. Idem no. in l. ij. C. eo. Cont. C. de dolo. l. cũ proponas. & C. eo. l. cum precibus. & l. si seruus. §. locaui.
7 j̃. de fur. & ibi hoc tenui. Facit l. iij. s̃. de pig. act. † Quæro ex-
d tra gl. quid si ex una parte[d] datur res & pecunia, ex alia res tantũm, ut tota die cuenit, ut, do librum meum pro tuo, & addo tibi decem, an erit emptio, an permutatio? Breuiter uidẽdum est illud quod principaliter agitur. Aut em̃ principaliter uenditur pro certo pretio, hoc actio, ut detur alia res, & erit uenditio, l. tenetur. §. j. s̃. de act. emp. Aut hoc agit̃ q; permutatur res cum re, hoc actio, ut superaddatur certa quantitas, & erit permutatio, arg. s̃. loca. l. item si pretio. §. j. Pro hoc ext. co. c. ad quæstiones. Sed si de hoc dubitatur, dicemus esse contractum innominatum, & parere actionem
8 præscriptis uerbis, ut s̃. tit. j. l. j. † Quæro an hoc sit uerum
c indistinctè, q; in permutatione[e] sit locus condictioni ob causam? Certè in uno casu non, ut quando habebas rem uenalem, & permutauí tecum, tunc est ei locus pœnitentiæ,
9 ut possim rem repetere, l. j. C. eo. secundum lect. gl. fing. † Vl
f timò scias q; actio præscriptis uerbis,[f] quæ datur pro re permutata, est bonæ fidei, Inst. de actio. §. actionum. Vnde omnia quæ dicta sunt in aliis actionib. & iudicijs bonæfidei, possunt dici hic, ut s̃. tit. j. l. j. & j̃. l. prox. &c.

ADDITIO.

a Permutationis. Bal. c. j. §. j. de contro. inuest. q; cambium est ad genus, sed permutatio propriè est specie ad speciem, & sunt contractus innominati.
b Indistinctè. Bal. l. j. C. eo. & ibi etiam, quid si permutatur nuda possessio cũ nuda possessione.
c Differentiæ. gl. & doc. l. j. C. eo. & melius in l. ij. C. eo.
d Parte. Bar. l. Aristo. in prin. de do. & Bal. l. j. C. eo. Anc. & mod. c. quantò. de iud. Bar. l. Aristo. de do. & in l. si in emptione de cont. emp. & in l. sicut. §. uenditionis. ff. quib. mod. pig. uel hyp. sol. & Bal. in proœ. feud. Can. d. c. ad quæstiones. Sed cont. Bal. l. si quis ante. j̃. de acq. pos. & in l. ij. circa fi. s̃. si cer. pet. ubi uidetur uelle, q; quãdo dubitatur de natura contractus, utrũ sit nominatus, uel innominatus, potius cẽsetur innominatus. Ro. et Mod. l. fi. s̃. de cõd. ob cau. Mod. l. si pascẽda. C. de pac. ubi Fulg. tenet ẽt cõtra Bal. Vide Bar. rub. j̃. ti. j. et q; potiꝰ cẽsetur innominatꝰ, induco l. Labeo scribit, si mihi bibliothecã. C. de cont. emp. ubi si uendo tibi bibliothecam sub condition, si Campani uenderunt tibi locum, in quo reponeres eam, dicitur ibi q; si steterit per te, quò minus impleatur conditio illa; q; agitur præscriptis uerbis, dicitur tamen etiam ibi subsequenter, q; etiam agi potest ex uendito.
e Permutatione. No. limitationem, q; in contractu innominato, nõ habet locũ pœnitentia, fallit in contractu transactionis, l. si pro fundo. C. de transa. & ibi Bar. licet transactio sit contractus innomina. l. siue apud acta. & ibi no. C. eo. tit. Io. l. aristo. & c.
f Verbis. An actio præscriptis uerbis sit bonæ fidei, est tamen stricti iuris in casu no. per Bal. l. j. C. eo. uer. & hic quæro. & hic adde l. ij. & ibi Bar. & doc. C. eo. Sed quid in actione præscriptis uerbis, quæ non oritur ex permutatione, sed ex pacto apposito iuxta contractum bonæ fidei, uide l. iuris gẽtiũ. §. quinimò. s̃. de pact. Quid in actiõe præscriptis uerbis, quæ oritur ex pacto de permutando, doct. d. §. actionem. Inst. de ac.

LEX II.

1 Contractus innominati iudicantur secundum naturam contractuum nominatorum, quibus æquiparantur.

1 ARISTO AIT. Qui p̃mutat, debet caucre de uitijs & morbis, sicut uendens. † No. q; cõtractus innominati iudicantur fm naturam contractuum nominatorum quibus assimilantur. Simile s̃. depos. l. j. §. si quis seruum. & hic dum dicit, qñ permutatio uicina est emptioni. Simile in l. eum qui. s̃. commo.

De præsc. uerb. Tit. V.

1 Actio præscrip. uerb. in quibus casibus locum habeat.
2 Actio præscrip. uerb. & actio in factum differunt.

Suprà dictum est de actione præscriptis uerbis, quæ datur p̃ æstimãtione & permutatione, nũc uerò simpliciter & in genere de præscri. uer. & in factũ actione. Gl. quærit circa rubricã, Primò in quibus casibus habet locũ actio præscrip.
1 uer. Secundò in quibus differt actio præscrip. uer. ab actio-
a ne in factum. Circa † q. j.[a] dicit gl. q; habeat locum in trib⁹ casibus, ut in gl. Sed doct. Vltramon. & moder. dicunt q; in uno casu tm̃, s̃. quando dubitat̃ de nomine p̃ctus, q; est in omnibus p̃ctibus innominatis. & illud quod dicitur de pa-
b cto incontinenti apposito, nõ est uerũ,[b] qa illę actiones nõ oriũtur ex pacto, sed ex quo dã p̃ctu innominato, q; oriunt̃ habita rõne seu relatione pacti ad cõtractũ, ut ipsi no. in l. in bonæ fidei. C. de pac. & in l. ex placito. C. de rer. perm. in v. q. Sed illud nõ est uerũ, sed glo. tua dicit uerũ. Nam actio præscri. uerb. habet locũ in pactis incontinenti appositis, ex pacto incontinenti apposito oritur actio. d. l. in bonæfidei. C. de pact. & l. iurisgen. §. quinimò. s̃. de pact. & ibi dixi. Sol. dicit glo. ubicunq; dubitatur de actione circa p̃ctũ, hic accipias p̃ctũ largè, et si non sit cõtractus ultro citroq; obligatorius. Põt enim parere actionem præscri. uer. & uidebitis in multis casibus huius tit. Itẽ quãdo est factum certũ, et dubitatur in quã speciem cõtractus cadat. l. j. j̃. eo. & l. j. s̃. tit. ij. item si factũ esset incertũ, ut s̃. tit. j. l. j. Itẽ habet locũ actio præscrip. uer. ubi factum est certum, & certum est q; non cadat in aliquam speciem contractus nominati, ut in tribus
c contractibus qui ponuntur in l. naturalis. §. j. j̃. eo. Ad ij.[c] q. quæ † est differentia inter actionem præscriptis uerbis, &
2 in factum actionem. Dicit glo. q; actio in factum magis generaliter sumitur. Istud expediui plenè in l. j. s̃. de cond. ex lege. tamẽ quantũ pertinet ad præsentem titulum declaro, Actio præscriptis uerbis ideò appellata est, quia datur fm uerba præscripta, & nõ habet certum nomẽ, & ista eadẽ põt dici in factum,* quasi habeat * Factũ. Tu melius dic, q; in factum actiones, instar, habent actionum criminalium, quæ ideò sic appellãtur, quòd certum nomen, alioqui non haberent. Veluti si libertus patronum in ius uocauerit, l. actionum genera. in fi. ff. de act. & ob. Item contra calumniatorem: l. j. ff. de calum. I. Con. B.

ADDI-

ADDITIO.

a Primam. glo. & doct. d. l. ex placito. de rer. permut.
b Verum. glo. & Bar. d. l. ex placito.
c Ad ij. Bal. l. ex placito. iij. q. C. de rer. permu. gl. Dy. et doc. §. actionum. Inst. de act. pono in l. prox.

LEX I.

1 Præscriptis uerbis, uel in factum agitur, ubi est incertum in quam speciem contractus cadat.
2 Conductor quod dicatur qui pecuniam dat, alius locator.

a 1 2 ONNVNQVAM.[a] Vbi incertum est † in quã speciem contractus cadat, ad actionẽ præscriptis uerbis, seu in factum recurritur. Opp. ad primũ exemplum hic positũ per Iurisc. † Nam de iure, cõductor est ille, qui dat pecuniã, & alius dicitur locator, d. l. j. §. si qs seruũ. s̃. depos. & j̃. eo. l. naturalis. §. at cũ do. Ergo hoc est certũ, q; dominus nauis est locator, & dominus mercĩũ est cõductor. Sol. Posito q; hoc sit, tñ est incertitudo circa p̃ctum, scilicet an loca uerit nauem, an locauerit operas suas, seu rem & operam, & propter hanc incertitudinem circa factum, deuenitur ad actionem præscrip. uerb. seu in factum. &c.

ADDITIO.

a Nonnunquàm. an actio præsc. uerb. & actio in factũ, sit idem, Bal. & doct. post gl. l. j. C. de rer. per. gl. & Bar. rub. s̃. eo.

LEX V.

a NATVRALIS.[a] No. difficiliorem & utiliorẽ, forte legem, quæ sit in ff. ueteri. hic enim fuit una q. alterius, disputata per Paul. Iurisc. in qua plenè tractat materiam, ut facio in q. meis. & j. ponitur thema & q. Secundò altius exorditur materiam, diuidendo eam in quatuor partes, scilicet in quatuor contractus innominatos. Tertiò prosequitur primum. Quartò prosequitur secũdum, quintò prosequitur tertium. Sextò prosequitur quartum. Septimò determinat q. propositam. Secunda ibi, in hac q. Tertia ibi, & si quidem. Quarta ibi, at cùm do. Quinta ibi, qđ si faciam. Sexta ibi, sed si facio. Septima ibi, si ergo. & legamus per particulas. Prima partícula non habet summarium, nec recipit oppositionem, quia merè factum ponit, & secunda partícula, quia ponit diuisionem materiæ, non recipit summarium, sed contraria, & gl. non opponit, nec dat sol. Sed ego fortissimè opp. q; etiam in alijs speciebus consistunt contractus innominati. Quandoq; enim do ut facias, Quandoq; do tibi, ut Lutius Titius faciat, Quandoq; do tibi, ut quid cõtingat, seu obueniat. Ista sunt uerba eiusdem Paul. Iurisc. l. ut l. senatus. §. j. j̃. de do. causa mort. Sol. contractus proprie est, quando ultro citroq; oritur obligatio, l. Labeo. j. j̃. de uerb. sig. Intendit ergo Iurisconsl. hic tractare materiam dationis ob causam, quando cadit in contractum. hoc est quod dicit, totius obligationis rem dari tractatus, sed in casibus legis cõtrariæ, licet sit datio ob causam, tamen non contractus, quia recipiens non obligatur ad aliquid faciendum, uel dandum. Secundò opp. & fortiter, isti contractus concipiuntur per ut, & sic sub modo, sed ego uideo q; quandoq; concipiuntur per si. l. si intra. s̃. de pact. & sic erit do ut facias, uel facio ut des, & similia, nõ est ergo perfecta diuisio, quæ hic ponitur per Iurisc. Sol. p̃. per si, inducitur conditio, & ea quæ sunt in conditione, non sunt in obligatione, l. si quis sub conditione. j̃. si quis omis. cau. test. & ideò non est propriè contractus, quia non ultro citroq; oritur obligatio. ego dixi in d. l. si intra. Tertiò opp. non facere, est species distincta à facere, l. in facta. j̃. de cond. & demon. Sed ego reperio contractum innominatũ, do, ut nõ facias, uel nõ facio, ut des, l. dedi. in prin. s. de cõd. ob causam. ergo hic Iurisconsl. nõ diuisit. p̃. factum potest accipi ut genus, & diuidit in affirmatiuũ & negatiuũ, ut in facere & nõ facere, d. l. in facto. de cond. & demõst. Hic ergo accipit Iurisc. in genere & cõprædit facere & nõ facere, licet tamẽ non prosequatur, nisi qñ facere affirmatiuè fuerit promissum. Quartò opp. q; sunt plures species cõtractuũ, qui possunt colligi ex geminatione eorũ, quæ hic ponunt, scilicet, do & facio, ut des, uel do & facio ut facias, uel do ut facias & des & similia, & possunt triplicari & quadruplicari, & tunc erunt infinitæ species cõtractuum innominatorum. p̃. qñ datur doctrina de simplicibus, intellige statim de mistis, Inst. de act. §. item mista. & j̃. de lib. & posth. l. si ita. unde iurisc. s̃. cũm hic posuerit diuisionem simplicium, sta tim intellexit & comprehendit cõtractum, si misceantur.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Naturalis. Q uomodo ex contractibus innominatis oriatur obligatio naturalis ante implementum, & cuius sit effectus, Soc. super rub. de uerb. oblig.

1 Præscriptis uerbis actio datur, ut fiat quod conuenit, aliàs condemnatur ad interesse.
2 Conditio ob causam non oritur ex ipso cõtractu, sed extra id quod agitur.
3 Verbũ, recipio, uel accipio, de necessitate nõ inducit trãslationẽ dominij.
4 Dare in obligationibus ex contractibus innominatis, nõ cogitur quis præcisè, imò liberatur præstando interesse.
5 Libellus in actione præscriptis uerbis, qualiter formetur.
6 Contractus quis nam erit, si datio fit, propter aliquod factum. Contractus innominatus est, qui habet similitudinem cum mandato.
7 Si do ut alij des, uel in aliquam causam conuertas, contractus est innominatus, qui habet similitudinem cum mandato.

a §. ETSI QVIDEM.[a] Hæc est tertia pars, in qua prosequitur naturã primi cõtractus innominati, do ut des, & breuiter hoc intendit, Si pecunia dat̃, ut res recipiatur, est emptio, sed si res datur pro re, est cõtractus innominatus, ex quo oritur actio præscriptis uerbis ad interesse, potest agi condictione ob causam, & periculum rei spectat ad eũ qui eam rem recipere debet, sicut in emptione & uen
1 ditione. Not. quod dixi in summario. no. † q; actio præscri. uerb. datur, ut fiat q; conuenit, q; si non fieret, cõdemnatur
2 ad interesse. † Secundò no. q; cõdictio ob causam nõ oritur ex ipso cõtractu, sed extra id quod agitur, ut repetat̃ quod datum est, quasi causa nõ secuta. l. si is qui. §. fi. s̃. cõm. Opp. & uidetur q; quando do pecuniam, ut rem recipiam, q; sit cõtractus innominatus, ut s̃. de cõd. ob cau. l. si. Sol. ibi fuit data pecunia, ut res daretur, unde cùm de natura emptionis nõ sit, q; uenditor obligetur ad dandũ, ideò est contractus innominatus, hic uerò non fuit actum, ut rem darem,
3 sed ut rem accipiam. Et sic not. † q; istud uerbum, recipiam,
b uel accipiam, non inducit de necessitate[b] translationem dominij. Cont. C. de transac. l. cùm mota. ibi, ut partem bonorum susciperet. Sed potest respõderi, quòd ibi adijcitur istud uerbum, bonorum, & sic est obligatio generis, l. non amplius. §. fi. j̃. de leg. j. meritò translationẽ dominij contínet, ut dixi in l. quia empto. in prin. s̃. de act. emp. Et eodem modo intelligo, quod j̃. sequit̃, si rem do ut rem accipiam, q; ex necessitate ideò oportet, q; tu tenearis me facere dominũ, sed solùm tradere possessionẽ uacuam, & q; à te dolus malus absit, sicut in emptione & uenditione, l. j. s̃. tit. j. & ibi dixi. Opp. dicitur hic, ciuiliter obligari. cõt. imò est iurisgent. l. iurisgent. in prin. s̃. de pact. Sol. gl. duob. mod. & bene. Item opp. dicit hic, q; per hanc actionẽ fit condemnatio ad interesse. cõt. in obligatione dandi cogitur quis præcisè dare, l. ubi autẽ in fi. j̃. de uer. ob. sed hic est cõtractus, do ut des, ergo &c. Possumus dicere, q; hic nõ erat obligatus præcisè ad dandũ, ut s̃. prox. dixi, tamen hic Iurisc. hoc non inspexit, sed generaliter & indistinctè est locutus in quolibet cõtractu, do ut des. & ideò gl. l. j. C. de sen. quæ pro eo q; in-
4 ter est. dicit, q; † in obligationibus dandi ex cõtractibus innominatis, non cogitur quis præcisè, imò liberatur soluendo interesse, ut hic. Vltramon. cont. d. l. j. C. de sen. quæ pro eo q; interest. in iij. q. principali, circa fi. & in l. cũ precibus. C. de rer. perm. Dy. l. stipulationes nõ diuiduntur. j̃. de uer. ob. in magna distinctione, tenet opi. nostrorũ gl. Assignat rationem, ut examinò plenè in d. l. stipulationes non diuiduntur. in xij. opp. & ibi teneo opin. glos. nostrorum. Opp. ad uerb. sed si scyphos. ff. de cond. ob causam. l. fin. Glo. sol.
5 & tenet illam ibi, uel melius, &c. † Quæro, extra glos. qualiter formabitur libellus in hac actione præscriptis uerbis? Respon. sicut dixi in l. j. in princip. s̃. de act. emp. peto te con-

te condemnari ad rem dandam,uel si rẽ non dederis,ad in
6 tereſſe,ut hic colligit ex tex.Itẽ quærit,† ſi datio fit ,ppter ali
quod factũ,ut des mihi decem,& dem tibi ſeruũ,ut manu
mittas,datio,quã debes facere mihi,eſt propter factũ.gl.ui
detur dicere,q tũc iudicabitur magis do,ut facias,q̃ do ut
des,l.ſi proponas.C.de dolo.tangitur per gl.j.ea.l.§. q ſi fa
7 ciã.& ibi dicã.† Sed quæro,quid ſi do tibi,ut alij des,uel in
aliquã cauſam conuertas,non ut mihi des:Certè ꝓctus in
nominatus eſt,& habet ſimilitudinẽ magis cum mandato
c̃ cum emptione & uenditione, & ideò poteſt reuocari ex
pœnitentia,ſicut cæteri contractus innominati. Item mor
te uidetur reuocari ad ſimilitudinem mandati,niſi in caſu
ſpeciali,l.ſi res.j.de iure do.&c.

ADDITIO.

a *Quidem.Bar.l.ij.§.j.ſ.ſi cer.pet.in l.ſi id quod.j.de uer.ob.& in l.j. C. de*
pact.& in l.actione.C.de tranſac.& in l.cùm mota.eo.tit.
b *Neceſſitate.Bar.l.fi.ſ.de cond.ob cau.et d.l.cum mota.& in d.l.j.ſ.de rer.*
permu.& cum Bar.hic tranſit Fulg.d.l.cum mota.& Caſt.& ibi & hic.
1 *Quomodo cognoſcantur facta,quæ locari poſſint.*
2 *Euicta re quando agatur præſcriptis uerbis.*
3 *Locatio non eſt,niſi interueniat pecunia numerata.*

a §. AT CVM DO.[a] Si datur pecunia pro facto, qđ ſo
let locari,eſt locatio,ſi res datur pro facto,eſt contract'
innominatus pariens actionẽ præſcriptis uerbis ad in
tereſſe:ſed ſi factũ locari non ſolet,quicquid detur,eſt con
tract' innominatus,& ideò ex eo põt agi actiõe præſc.ỹb.
põt etiã datũ cõdici.Opp.qđ non poteſt agi præſcrip.uer
bis actione, imò ſeruus efficitur liber poſt lapſum tempo
ris,l.ſi is qui.C.ſi manci.ita fue.alie.Gl.ſoluit duobus mo
dis,ut hic,& l.dedi.§.ij.ſ. de cond.ob cauſam. Dic quod in
contrario fuit emptio & uenditio,hic cõtractus innomina
tus.Et hunc paſſum examinat Cy.plenè ſatis in l.ſi liber.C.
de cond.ob cauſ.Itẽ opp.de dolo actio nõ debet dari, imò
præſcriptis uerbis,quę oritur ex cõtractibus innominatis,
ut hic,& ſ.tit.j.l.j.uer. unde ſi ea res.& ſ.de cõd. ob cau. l. fi.
Sol.dicit glo.expone hic de dolo,id eſt,præſcriptis uerbis
propter dolum.Tu dicas q ſtet ,ppriè de dolo. Nec obſtãt
cõt.nã hic fuit cõtractus, do ut facias,& hic loquitur de a
ctione dandi ei,qui fecit,ex cuius parte eſt,facio ut des, li
cet gl.cõtradicat,ideò competit ſibi de dolo,ut dicã j.,px.§.
Itẽ quærit gl.quõ cognoſcantur ꝓctus innominati, utrũ ex
mõ ỹhendi,an ex modo implendi:Et dicit gl.qđ ex modo
1 ỹhendi,qđ declaro j.§.,px.† Itẽ quęro extra gl.quõ cogno
ſcã facta quæ poſſunt locari,& quæ non:ꝛ.quędã ſunt me
rè facti,ut ire Romã,portare libros,& ſimilia,&iſta poſſunt
locari,ut ſ.loc.l.qui operas. & l.opus. cũ ſi. Quædam ſunt
facta,quibus eſt admiſſum ius, ut manumittere, uendere,
& iſta habent factum momentaneum,& non poſſunt loca
ri,ita loquitur hic.Aut habent factum ſucceſsiuũ, ut agere
ꝓ me in iudicio,& iſta poſſunt locari,ut j.ea.l.§.ſed ſi facio.
2 Item aduerte, † q de re euicta põt agi præſcriptis uerbis,ut
hic,& etiã cõd.ob cauſam,regulariter,l.fin.ſ. de cõd.ob cau
ſam.Fallit in contractu tranſactionis, ubi ſi poſſum agere
preſcriptis uerbis ad intereſſe re euicta,non competit cõdi
ctio ob cauſam odioſitũ, ne reſtaurent.C.de trãſa.l.ſi pro
3 fundo.† Vltimò no.qđ non eſt locatio, niſi interueniat pe
cunia numerata,&c.

ADDITIO.

d *Do.In prin.huius §.per Bar.l.iij.§.j.de cõd.ob cau.Amplia ut per Lancel.*
l.ij.in prin.in verb.depoſitum.ff.ſi cert.pet.
1 *Datio quando uenit principaliter propter factum, ipſum factum uidetur*
in obligatione,& econuerſo.
Promiſsio de parendo ſententiæ arbitri ſub pœna,q,ſi ſim condemnatus ad
dandum,pœna eſt adiecta donationi.
2 *Præſcriptis uerbis actio,cur non datur in contractu,facio ut des.*
3 *L.cum propono.C.de dolo,loquitur de actione de dolo,quæ datur in locũ*
condictionis ob cauſam.
4 *Præſcriptis uerbis actio,an oriatur ex contractu,non facio ut des.*
5 *Ob cauſam an in contractu,non facio ut des,oriatur condictio.*

a §. QVOD Si faciam.[a] In facio ut des,nõ habet locum
actio preſcriptis uerbis,ſed ad actionẽ de dolo recurri
tur.Vidiſtis duos articulos,ſ.do ut des,do ut facias. nũc vi
deamus de tertio,ſ.de facio ut des.Opp.& uideꝛ q imò da
tur actio de dolo,l.cũ ,pponas.C.de dolo.Sol.Dicit gl.q ibi
eſt facio ut des.Licet enim dederim ſeruũ, ut manumittas,
hęc datio fit pro facto,& ideò perinde eſt,ac ſi eſſet facio ut
b des.[b] † Not.illud,ſi datio fit principaliter propter factũ,ip
1 ſum factũ uideꝛ in obligatione.Idem no.l. cõt. & ecõuerſo,
ſi eſt factũ in obligatione ,ppter dari, datio uidetur in obli
gatione,& ideò ſi promiſi parere ſniæ arbitri ſub certa pœ
na,& arbiter condemnauerit me ad dandũ,licet prima fa
cie uideatur adiecta pœna facto, tñ in ueritate eſt adiecta
c dationi.Nõ em̃ aliud eſt parere ſnię arbitri,q̃ dari.j.de ỹb.
ob.l.v.[c] §.fi.Et hoc eſt utile ad multa,& maximè ſi quãtitas
deberet dari,qa tũc uideꝛet adiecta loco,& in fraudẽ uſura
rũ,l.lul.§.idẽ Pap.ſ.de ac.emp.Sed licet iſta ſol.cõtineat ue
ritatẽ in ſe,tamen propter aliud nõ placet,ut ſtatim dicam.
Itẽ opp.C.de trãſ.l.cũ nota.Sol.dicũt quidã,qđ ibi erat do
ut facias, licet fuerit pręuentũ in faciẽdo, ſed hoc non pla
cet.Non enim curo quę uerba pręponanꝰ, uel poſtponan
tur,ut j.dicam,& ideò dicit gl.aliter,q ibi fuit facio, ut des.
Sed hic erat tale factũ,ex quo tibi aliquid adeſt,unde ,pdu
cit actionẽ præſcriptis uerb.Iſta ſol.eſt bona in ſe, nõ tamẽ
quò ad illã legem.ibi enim loquitur de actione pręſcriptis
uerbis datiua, quę datur à lege abſq matre obligatione,
ſed hic quærimus de actione pręſcriptis uerbis natiua,quę
naſcit ex ipſo ꝓctu.Tu dic ergo,q ibi non poterat agi con
dictione ob cau.ut ſe poneret in priſtinã obligationẽ,neq;
ex eo q actio extincta erat talis , quę nõ poterat reſtaurari
per pactũ,ut actio inofficioſi teſtamẽti,& alię quę ex deli
cto oriuntur.l.ſi tibi.§.j.& l.ſi unus.§. pactus ne peteret.ſ.de
pact.Itẽ de dolo nõ poterat dari,quia liberatio obueneꝛat
aduerſario propter mortẽ filij,abſq alio ſuo dolo,ideò da
tur ſibi pręſcriptis uerbis, à lege, non q naſcatur, ſm uerã
2 opinionem.† Quæro ergo pro declaratione[d] prędictorũ,
d quæ eſt rõ,q in cõtractu,facio ut des,non daꝛ actio præſcri
ptis uerbis:Dicit gl.q qñ facio ut des,ex facto meo tibi ni
hil adeſt, ideò ceſſat æquitas, quę habet ,pducere actionẽ
præſcriptis uerbis.Sed quia tu decipiſti me faciẽdo,ut ali
quid faceꝛẽ,& nõ uis dare,recurriꝛ ad actionẽ de dolo, & i
deò ſi ex facto meo tibi aliqd adeſſet,dareꝛ mihi actio præ
ſcriptis uerbis,ſicut in ꝓctu do ut facias , uel do ut des. Iſta
eſt uera rõ,ꝓbaꝛ in l.ſolẽt.j.eo.& oẽs tenẽt iſtã lect. licet Io.
aliter dixerit.Si hęc rõ eſt uera,tũc ſol.gl.facta ad l.cũ ,ppo
nas.C.de dolo.nõ ẽ bona,quia ſi dedi tibi ſeruũ manumit
tendũ,manumiſiſti,tibi aliquid adeſt,ſ.iuſpatronatus, er
go debet dari præſcriptis uerbis,nec põt dicere, ille qui ha
bet iuſpatronatus, nõ uideꝛ locupletior, quia imò qñ ad
implendũ ſuã uolũtatẽ,facta eſt manumiſsio,ut j.ea.l. §. fi.
& ibi no.,ꝓbaꝛ i l.ſi qs ſeruũ.& l.Titi[e].ſ.de act.emp.Prętereà,
paria ſunt,q tibi aliqd adſit,uel alij de uolũtate tua,l. ſolu
tã.j.de ſol.Vnde cũ ſeruo manumiſſo acqraꝛ libertas de uo
3 lũtate tua,uideꝛ tibi aliqd adeſſe.† Et iõ dicẽdũ ẽ,q ibi,l.cũ
,pponas.nõ loquiꝛ de actione de dolo,quę cõpetat ad in
tereſſe,ut faciat q cõuenit,qa ad illud dareꝛ actio præſcrip
tis uerbis,ſed loquiꝛ de actiõe de dolo,quę daꝛ in locũ cõ
dictionis ob cau.Volebã em̃ repetere ſeruũ,quẽ manumi
ſiſti,qđ nõ põt fieri,qa libertas nõ põt reuocari,ideò dabiꝛ
actio de dolo,in qua uenit tantũ , quantũ intereſt mea ha
bere illũ ſeruũ,quẽ dedi.Sed ꝺ hoc opp.qa illud idẽ uideꝛ
uenire in actione præſcriptis uerbis,j.ea.l.in fi.Sol.illud eſt
uerũ, qñ in actione præſcriptis uerbis nõ põt uenire aliud
intereſſe,ut ibi dixi,ſed hic poteraꝛ uenire aliud,ideò recur
riꝛ ad actionẽ de dolo,loco cõdictionis ob cau.Ita debet in
telligi d.l.cũ proponas. de dolo. Itẽ opp.in facio ut facias,
datur actio præſcriptis uerbis,ut j.§.,px.ergo eadẽ ratione
in facio,ut des.Sol.ibi ex utraq parte eſt eadẽ æquitas.Vel
poſſes dicere,q debet intelligi etiã,qñ facio ut facias, cõ
net aliqua uerba,ex quib.parti aliqd adeſt,aliàs ſi nihil a
deſſet, recurreꝛet ad actionẽ de dolo,ſicut in facio , ut des.
Opp.C.de trãſac.l.cũ ,pponas.Sol.ibi loqmur in nõ facio,
ut des.Iſtud ꝓriũ eſt ualde difficile, ibi em̃ loquimur in nõ
facio ut des, q articulus eſt ualde difficilis. Rõ, quia actio
præſcriptis

præſcriptis uerbis nõ datur niſi ei, qui implet contractũ ex
parte ſua,ut per totã hanc l.& ſ.tit.j.l.j.Sed ille qui promi
tit non facere,nunquã poteſt implere,quia ſi non facit ho
die,poteſt facere cras,& ſic de ſingulis. Item ex hoc ſequit
aliud,quia ſi aliquis dedit, uel facit, per quod aliqđ adſit
aduerſario,nõ poteſt repetere per cõdictionẽ ob cauſam,
quia cõdictio ob cauſam datur cõtra aduerſariũ, quando
& ipſe fuit in mora faciendi,ſeu implendi ex parte ſua.ſ.§.
prox.uer.q ſi tale.Sed ſi ille qui teneꝰ nõ facere,non poteſt
implere ex parte ſua,aduerſarius nõ põt eſſe in mora non
faciendi,cùm nõ teneatur facere, niſi ego impleam.l.lul.§.
offerri.de act.emp.& l.quæro. §.inter.ſ.loc. Et ideò ad exa
minationẽ huius articuli,qñ ꝓctus concipiꝰ hoc modo,nõ
facio ut des,oportet ſcire,q licet in alijs ꝓctibus innomina
tis ſit locus pœnitẽtiæ.l.ſi pecuniã.de cõd.ob cau.tamen in
4 ꝓctu tranſactionis,nõ.l.quãuis.C.de tranſ. Hoc ergo † præ
miſſo,primò uideamus an ex hoc ꝓctu oriatur actio præ
ſcriptis uerbis ex parte eius,qui teneꝰ nõ facere. Exemplũ,
ſi promitto nõ petere,ut des mihi centũ,& tu ,pmittis dare
centum mihi,in quo ſic dicas,Aut iſta conuentio liberato
ria apponiꝰ ſuper ꝓctu bonæfidei, & tũc poteſt implerí ca
uendo de non petendo, quia in ꝓctibus bonæfidei,cautio
de nõ implendo modũ,habeꝰ pro impleméto,l.inſulam.§.
e fi.ſ.loca.tunc poteſt agi præſcriptis uerbis,Nam liberatio[e]
ſuper ꝓctu bonæfidei dicit bonæfidei, ſicut ipſe ꝓctus,l.ab
emptione.ſ.de pac.& in hoc caſu põt dicere uerũ gl.quę eſt
in l.ſiue apud acta.C.de trãſac.Idem ſi eſſet appoſitũ certũ
tẽpus,intra quod ne fiat,quia tũc poſſet impleri nõ facien
do per totũ illud tẽpus,nõ eſt dubiũ,ſed ſi nullũ tempus eſ
ſet adiectũ,& dicta conuentio apponeretur ſuper ꝓctu ſtri
cti iuris,nunquã poſſet impleri,& nunquã poſſet agi præ
ſcriptis uerbis,l.cũ proponas.& l.ſiue apud acta.C. de trãſ.
f Item eſt uidendũ,[f] utrũ in hoc contractu ex parte eius,qui
5 tenetur nõ facere,ſit † locus cõdictioni ob cauſam:Et po
no caſum in terminis, Promitto à te non petere, & tu pro
mittis mihi dare centum,propter hoc actione principali te
liberaui,uel alio modo cõſecutus es liberationem, ſi non
des centum, utrum poſſum agere cõdictione ob cauſam,
ut te reponas in priſtinam obligationem? Breuiter dicas.
Aut eſt talis actio,quę poteſt per pactum reſtaurari,& poſ
ſum agere cõdictione ob cãm.l.ſi quis accepto.ſ.de cond.
g ob cau.& l.actione.C.de tranſ.& intelligo[g] q agã cõdictio
nẽ ob cauſam,nõ ex pœnitẽtia,quia de illa non eſt dubiũ,
ſed propter morã tuam. Videris enim eſſe in mora, ex eo q
per me factũ eſt quicquid potui, quia te liberaui,& tu non
uis dare,l.actione.Sed ſi tibi obueniſſet liberatio alio mo
do,q̃ per factũ meum,ut puta,per mortẽ,tunc agereꝰ actio
ne præſcriptis uerbis.d.l.cũ mota.C.de tranſac.& dixi ſ.eo.
§.in ſecũdo cõtrario.Si uerò actio nõ eſt talis,quæ poſsit re
ſtaurari per pactũ,ut actio ex delicto,uel quia fortè incer
tũ eſt,utrũ eſſet aliqua obligatio re,uel ſpe, & tũc nõ poteſt
agi cõdictione ob cauſam,ſed agiꝰ actione de dolo , ut d.l.
h actione.[h] & ibi no.ſm quod gl.ſuſtinet opi.Pla.Item quęro
utrũ contractus innominati cognoſcantur per modũ in
eundi,an per modum implendi:dicam j.prox.§.

ADDITIO.

d *P.PAV.P.Faciam.Iaſ.poſt alios,§.actionũ.in gl.uer.ex permutatiõe. Inſt.*
de act.Et iſtud procedit ſolùm ex parte faciẽtis,ſed ex parte dantis & acci
pientis,ſecus eſſet.uide ibi latius,q̃ contractus facio ut des,non habeat lo
cum in actione de dolo.
b *POMA.Des.Communis opi.eſt contra Bar.ut Alex.d.l.v.§.fi.& per eun*
dem,conſ.xxxij.uol.ij.& cõſ.v.& conſ.xcv.uol.iiij.ubi refert cont. opi.q,
imò ſit exigibilis,& q non uideatur adiecta in fraudem uſurarum, & eſt
cõis,ut per eam refert ſe conſuluiſſe Iac.de Puteo,contra Bar.Ferrariæ.
c *L.v.Bar.d.l.v.§.fin.& ibi Ang.& Mõd.& Bar.l.cum proponas.C.de do*
lo.Bal.l.j.C.de inſt.& ſubſt.in iiij.q.q, conditio,ſi fundũ dederis,non di
citur in facto conſiſtere,& ibi etiam,quid de conditione,ſi fundũ uendide
ris.Quid autem ſi do,ut cedas mihi actiones? Bal.l.j.C.de act.& ob.q,ſi eſt
debitum liquidum,dicitur do ut des.Si autem dicitur,do ut mandes actio
nem,tunc eſt do ut facias,hac ea.l.§.pe.
d *Declaratione.Cy.l.ex placito.ſ.alleg.*
e *Liberatio.Bar.d.l.ſiue apud acta,ſed eius opi.cõiter reprehẽditur ibi, ideò*
Bar.ſuper ff.uet.

omiſſa iſta diſtinctione teneas opi.quam ponit Bar.d.l.actione.
f *Videndum.Bar.l.ſiue apud.C.de tranſac.*
g *Intelligo.Cõt.Bar.d.l.actione.& qualiter in cõtractibus innominatis pro*
cedit uſucapio,tangit ſubtiliter Bal.l.j.C.de do.
h *Actione.Vide ibi Sal.& quod dixi poſt eum.*

1 *Mandatum etiam non gratuitũ dicitur mandatum reſpectu illius qui egit,*
& eius,contra quem agitur.
2 *Cõtractus innominatus,& actio quæ ex eo oritur,datur ad ſimilitudinem*
contractuum nominatorum,quibus aſſimilatur.
3 *Præſcriptis uerbis actio,oritur ex contractu facio ut facias.*
4 *Contractus innominati an iudicentur ſecundum modum ineundi contra*
ctum,an ſecundum modum implendi.
5 *Præſcriptis uerbis actio,ex contractu,do ut facias & des, uel facio & do*
ut des oritur.
6 *Contractuum innominatorum uerba proferantur in tempus præſens uel*
in futurum,non differt.
7 *Contractus innominatus non uitiatur, licet apponatur ei nomen contra*
ctuum nominatorum,& non ſit.

a §. SED SI FACIO.[a] Ex cõtractu facio ut facias, ori
tur actio præſcriptis uerbis,quæ habet ſimilitudinem
1 cum actione mandati. † No. q licet mãdatum non ſit
gratuitum,ita q non pariat actionem mandati inter man
dantem & procuratorem,tamẽ dicitur mandatũ reſpectu
illius,qui agit,& contra quem agitur, ſine quo mandato,
alieno noĩe agi nõ poteſt,ut hic patet,dixi in l.j.ſ.de proc.
2 † Secũdò no.q cõtractus innominatus,& actio quæ ex eo
oritur,datur ad ſimilitudinẽ cõtractuũ noĩatorũ, quibus
aſsimilanꝰ,& ideò i eis uenit culpa leuis, lata & leuiſſima,
ſm illorũ ꝓctuum ſimilitudinẽ,ſ.tit.j. l.j.in fi. & j.eo.l.ſi gra
tuitam.§.j.& ij.ſ.depoſ.l.j.§.ſi quis ſeruũ. & l.eũ qui. ſ.cõm.
3 † Tertiò no.q ex ꝓctu facio ut facias,oriꝰ actio præſcriptis
uerbis.Opp.ſ.prox.§.Sol.ut ibi dixi. Sed quæro circa iſtũ
b §.[b] extra gl.utrũ ꝓctus innominati iudicentꝰ ſm modũ in
4 eundi ꝓctum,an ſm modũ implendi:Glo.ſ.ea.l.§.at cũ do.
in j.gl.& ſ.prox.§.in gl.mag.& C.eo.l.ex placito. & de trãſa.
l.cũ mota.& C.de dolo.l.cũ proponas.ubiq dicunt, q cog
noſcũtur ſm modũ ineundi cõtractũ, non ſm modũ im
plendi.Vnde ſi fuit ꝓctus do ut facias,tũ tu pręueniſti in fa
ciẽdo,dabiꝰ actio præſcriptis uerbis,quæ oriꝰ ex do, ut fa
cias,non de dolo,quę oritur ex facio ut des.Doc.Vltram õ.
d.l.ex placito.& l.cùm proponas.dicunt cõt.ſi enim in con
tractu emptionis & uenditionis ab ipſo initio ex una par
te eſt emptio,ex alia uenditio,ut ſ.tit.j.ita in iſtis ꝓctibus,ſ.
in do ut facias ex parte mea erit, do ut facias, ex parte tua
erit facio ut des.Et iſta op.uidetur mihi uera,Probo primò
declarãdo rationẽ eorum,iſti ꝓctus innominati iudicãtur
ſm naturam ꝓctuum nominatorũ quibus aſsimilãtur,ſed
in ꝓctibus nominatis,ex una parte dicit emptio,ex alia uẽ
ditio uel locatio & cõductio & ſimilia,ergo ita in iſtis inno
minatis.Prætereà probo per incõueniens quod ſequereꝰ,
quid ſi in ỹhendo,neutrius promiſsio præcedit, ſed cõue
nimus inuicẽ de exigẽdo debitores cões,uel de ædificãdis
inſulis,uel præſtãdis mutuis officijs in aliquibꝰ rebus,ita
q nõ apparet quis primò & quis poſteà:Certè ſm gl.nõ e
rit aliquis ex iſtis ꝓctibus,quod eſt abſurdũ & falſum,ut ui
debitis j.§.prox.Prętereà hoc uideꝰ cõtra caſum huius §.ap
pellaꝰ enim facio ut facias,& tñ prius cõuenit ut tu faceres.
Prætereà in ꝓctu do ut facias,fortius ex parte eius,qui de
bet facere,oriꝰ actio de dolo, ut ſ.ea. l.§.at cũ do.uer.ſed ſi
dedi.nõ uiolando literã.Et ſic cõcludo q ab ipſo initio ex
parte unius eſt,do ut facias,ex parte alteriꝰ eſt,facio ut des.
Iac.But.nitebatur ſuſtinere gl.& arguebat ſic.Nõ debemus
inſpicere implementũ ꝓctus, ſed ipſam cõuentionẽ ſic,l.ſi
ita fuero ſtipulatus.l.cũ enim.j.de noua.Sol.rñdeo,fateor,
Non enim curo de modo implẽdi, ſed dico q ab ipſo ini
tio ex ipſa cõuentione ex parte unius accipit uno modo,
ex parte alterius alio.Prætereà, dicit ipſe,illud debemus in
ſpicere,q principaliter fit,nõ quod acceſſoriè,l.& ſi nõ ſint.
§.perueniamus.de aur.& arg.leg. Sed dic q ab ipſo initio
hoc principaliter agiꝰ,ſicut in emptione & uẽditione. Item
dicit ipſe,q ab initio oriꝰ naturalis obligatio, quæ poſteà

roboratur rei interuẽtu, ut ſ. tit. ſ. l. j. & l. ex pacto. C. de rerũ permu. ergo primã obligationẽ debem⁹ inſpicere. ſed hoc fateor, tñ ipſa principalis obligatio, ab ipſo initio uariat, ut dixi. † Quæro quid ſi iſtæ cõuentiones ab una parte duplicant, ut puta, ſi eſt ꝯctus, in quo ego do ut facias & des, uel ecõuerſo, facio & do ut des, quæ actio oriẽ⁊. propter illud dare quod eſt tibi, & ſic cõtinet aliq̃d, propter qd⁹ quærit aduerſario, oriẽ actio præſcriptis uerbis, ut ĩ. e. l. ſi domi
6 nus ſeruũ. & l. ſi tibi areæ. & l. permiſiſti. † Quæro, cũ iſti con
c tractus[c] per luriſcõſ. ſemper ex una parte ponant in preſenti tpe, ut do ut des, & ſimilia, quid ſi ex utraq; parte ponantur in futuro tpe, ut puta, faciã ut facias, uel dabo ut facias, uel ut des, & ſimiliaꝛ⁊. iſta uarietas in tpe nõ curatur, nam ſemper appellaꝛ ꝯctus, facio ut des, uel do ut facias, & ſimília in quocũq; tpe ſint uerba poſita. Iſtud probaꝛ hic, nam hic appellaꝛ facio ut facias, tñ ex utraq; parte eſt actũ de fa
7 ciẽdo in futurũ, ſimiliter per oñes §§. huius legis. † Vltimò
d quæro, quid ſi in iſtis [d] ꝯctibus fuit appoſitũ aliquod nomen contractus nominati, cum nõ ſit, an per hoc uitiatur? Certè non, l. prox. & ibi dicam, &c.

ADDITIO.

a POMA. Facio. Iaſ. §. actionum. Inſt. de act.
b Iſtum §. Bart. l. ex placito. & in l. cùm proponas. hic alleg. Bart. poſt gl. l. ſi intra. ſ. de pac. Quid autem requiratur ad eſſentiam contractus innominati, Bar. l. ſi cum fundum. ſ. de pac.
c POMA. Contractus. Bar. conſ. cliij.
d Iſtis. Bal. l. j. in j. col. C. de rer. permu.
1 Libertum habere non eſt ius æſtimabile.
2 Conuentum ſi non fiat, ad quod intereſſe agitur, & qua actione.
3 Patronatus ius quando ſit æſtimabile.

§. SI ERGO. Iſta eſt ultima particula, in qua determinatur, q. poſita in prin. huius l. & h. d. In facio ut facias, datur actio præſcriptis uerbis, in qua uenit quantum intereſt mea fieri quod conuenit, quòd ſi illud intereſſe ceſſat, quãti intereſt mea me nõ feciſſe. Itẽ habere libertum, nõ eſt ius æſtimabile. No. ex iſto uer. q; idem uidetur ſi cõueniat de faciẽdo ab utroq;, ita q; nõ apparet de ordine, ſicut de cõuẽtiõis ordine apparet. Secũdò no. q; hic habeẽ rõ eius, qd⁹ intereſt me nõ feciſſe quod feci, & hoc in actio
1 ne præſcriptis uerbis. † Tertiò no. q; habere libertũ, non eſt
2 ius æſtimabile. † Opp. & uidetur quod in hac actione ueniat quãti intereſt mea te nõ feciſſe, ut ſ. ea. l. §. j. & ij. Sol. hic nõ poteſt uenire illud intereſſe. quia nullũ eſt ideò deueniꝛ ad iſtud. Sed cõtra, imò qñ ceſſat illud intereſſe te nõ feciſſe, quod cõuenit, deuenitur ad cõdictionem ob cauſam, per quã repetitur quod eſt datũ l. ſi tibi decẽ. ĩ. eo. Sol. illud uerũ, qñ illud quod eſt datũ, eſt repetibile, ſed híc erat data libertas, quæ nõ poteſt repeti ſeu reuocari. l. cũ proponas. C. de dolo. Sed opp. q; tunc in locũ cõdictionis ob cauſam datur actio de dolo ad intereſſe, l. cũ proponas. C. de dolo. & dixi ſ. ea. l. §. quod ſi faciam. So. Qñ q; reperiẽ unũ intereſſe, quod fiat quod cõuenit, & illud quod eſt datũ, uel factũ poteſt repeti, & tũc daꝛ actio præſcriptis uerbis, & cõdictio ob cauſam, ſ. ea. l. §. j. Qñ q; nõ reperiẽ intereſſe q; fiat quod cõuenit, & illud quod eſt factũ, uel datũ non poteſt repeti, tunc daꝛ actio præſcriptis uerbis, quatenus intereſt me nõ feciſſe quod cõuenit, ut hic. Qñ q; reperiẽ intereſſe fieri qd⁹ cõuenit, tñ res data nõ eſt repetibilis, tũc condictio ob cauſam non poteſt dari, quía non eſt repetibilis res, tunc actio præſcriptis uerbis nõ poteſt dari ad intereſſe, quatenus intereſt mea nõ feciſſe, quía habet aliud intereſſe quod in ea uenit, ſ. quatenus intereſt mea fieri quod cõuenit, ideò datur actio de dolo, l. cũ proponas. C. de dolo. Qñ q; nõ reperitur intereſſe fieri quod conuenit, ſed res data eſt repetibilis, tũc non datur actio de dolo, nec præſcriptis uerbis, ſed
3 condictio ob cauſam. l. ſi tibi decẽ. ĩ. eo. † Vltimò opp. q; ius
a patronatus debeat æſtimari, ut ſ. de act. emp. l. idemq; in fi. aliàs, l. Titius. [a] la ſ. Sol. ut in gl. & no. q; quãdo quis manumiſit ſuo arbitrio, tunc iuſpatronatus eſt æſtimabile. Quãdo uerò quis manumiſit alterius uoluntate, tunc iuſpatronatus nõ poteſt æſtimari. Ita loquitur hic. & ĩ. de leg. j. l. planè. la ij. §. fi. & l. ſeq. quod no. &c.

ADDITIO.

a Titius. Et ibi Bar. & doct. d. l. cũ proponas. quãdo iuſpatronatus ſit æſtimabile, uide tamẽ d. l. cũ proponas. in fi. j. col. C. de dolo. & in §. quod ſi faciã. ſ. ea. l. Pau. de Leaza. in commen. c. nobis. de iure pat. & ibi etiam quid in iure patro. eccleſiæ.

LEX VI.

1 Error in nomine contractus, non uitiat contractum.
2 Libellus ſi narret & concluditur in alio contractu innominato, & in fine dicatur, & ad hoc propono actionem ex empto, libellus non uitiatur.
3 Si appello ſyndicum, qui eſt procurator, iſta nomimatio non uitiat.

a INSVLAM. [a] Error in noïe ꝓctus, [†] nõ uitiat ꝓctum. l. ſi
1 olei. C. loca. Et ſic facit ad multa. Primò q; ſi narraꝛ † in li
2 bello, aliquis ꝓctus innoiatus, & cõcluſio aptè ſequeretur, poſteà diceret, & ad hoc, ꝓpono actionem ex empto, q; propter hoc libellus nõ uitiaꝛet, & dixi in l. j. circa fi. magnę
3 gl. ſ. de edẽ. & eſt opi. Inn. de qua ibi dixi. † Itẽ no. q; ſi appel
b lo [b] illũ ſyndicũ, qui eſt ꝓcurator, & ſi in hac appellatione erraꝛ, iſta appellatio non habet uitiare, ut dixi tibi in l. j. §. j.
c ſ. quod cuiuſq; unſuer. nomi. & hoc ualet [c] ad ſimilia, &c.

ADDITIO.

a Inſulam. Bar. l. ſi quis antè. ĩ. de acq. poſſ. facit iſte tex. q; ſi in cõtractu locationis & cõductionis apponatur uerbũ, uendo, non tamen mutatur natura contractus, quia eſt uerbũ generale. l. ſtatuliber à cæteris. §. Quintus. de ſtatulib. Bal. l. ij. C. cõmo. l. precij. C. de reſc. uend. Bal. l. j. C. de rer. permu. Bar. l. naturalis. §. pe. in fi. ſ. eo. Bal. rub. C. de iure emphy. Alex. l. ſi conſtante. j. col. ff. ſol. mat. & conſ. cc. uol. ij. Bar. l. ſi quis ante. ĩ. de acq. poſ. Alex. l. j. de leg. j. & in l. naturaliter. §. nihil commune. ĩ. de acq. poſ.
b POMA. Appello. Alex. conſ. xliij. uol. ij.
c Valet. Bar. l. ſi quis ante. ff. de acq. poſ. c. conſtitutus. de reli. do. Bal. l. ſi. C. de uſu. & Io. And. tit. de inſt. edit. §. porrò.

LEX VII.

1 SI TIBI DECEM. † Vbi ceſſat intereſſe fieri quod cõuenit, recurrimus ad conditionẽ ob cauſam. h. d. qd⁹ no. & dixi ſ. e. l. naturalis. in fi. No. ex hac l. q; iſta actio præſcriptis uerbis poteſt directò intentari ad intereſſe.

LEX VIII.

1 Præſcriptis uerbis actio, ut fiat quod conuenit, oritur ex contractu do ut facias & des.
2 Ius datur ad repetendum illud, quod eſt datum, uel eius æſtimationem.
3 Seruus datus pro torquendo, ſi reperitur in maleficio, non redditur.

1 SI DOMINVS. † Vbi eſt do ut facias & des, oritur ac
2 tio præſcriptis uerbis, ut fiat quod conuenit. † Nota quod ad repetendũ illud quod eſt datũ, uel eius æſtimationẽ, cõpetit actio præſcriptis uerbis, qñ hoc eſt actũ. l.
3 j. de dona. ubi gl. tãgit. † Item no. quod ſi trado tibi ſeruum torquendum pro maleficio, intelligitur q; non reddas, ſi eum reperis in maleficio, quod eſt not.

1 Præſcriptis uerbis in actione concluditur ad intereſſe, & etiam q; præſtetur quod eſt promiſſum.

LEX IX.

a OB EAM. [a] Liberat⁹ ob cãm, cõuenit hac actiõe, ut
1 faciat qd⁹ cõuenit. † Not. q; in actiõe præſcriptis uerbis, nõ ſolũ põt cõcludi quod cõdemneꝛ ad intereſſe, ut l. ſi tibi. ſ. e. ſed etiã põt cõcludi, qd⁹ præſteꝛ qd⁹ eſt promiſſum, ut dixi in l. naturalis. §. j. ſ. e. Opp. l. ſi qs recepto. ſ. de cõd. ob cau. Sol. per hanc actionẽ non reſtauraꝛ obligatio prima, ſed p cõdictionẽ ob cãm, ſicut ibi, & iſta eſt uera.

ADDITIO.

a Eam. Bar. l. quamuis. C. de tranſac.

LEX X.

PARTIS. Iſta lex & ſequens non loquitur de actione præſcriptis uerbis, uel in factum, quæ oritur ex contractu, ſed ex quaſi cõtractu uel dicto, & breuiter hoc intẽdit. Cautio omiſſa repetitur per actionem incerti, & actionem in factum, &c.

LEX

LEX XI.

QVIA. Vbi deficit lex Aquilia, ſuppletur actione in factum.

LEX XII.

SI VIR VXORI. Actio præſcriptis uerbis datur, ut fiat quod cõuenit in pacto incõtinẽti appoſito. Opp. ad l. partis. ſ. eo. q; imò detur condictio incerti, ut ſ. de uſuf. ea. re. quæ uſu cõſu. l. hoc ſenatus. §. ſi pecuniæ. Gl. ponit plures ſol. Tu dic tres caſus. Qñ q; traditur res quæ eſt eius, q; debet uſumfructũ, & durat eius, ut qñ debeẽ uſusfructus rei immobilis, & in illo caſu ſi tradita eſt ſine cautiõe, poteſt uẽdicari, & agitur cõdictione incerti. l. ſi uſusf. uſuf. quemad. ca. Quãdo q; traditur ea res, quæ eſt eius, qui debet uſumfructũ, tamen eius nõ durat, & tũc ſi traditur ſine cautione, nõ poteſt uendicari, ſed ageret cõdictione incerti. d. l. hoc ſenatus. §. j. Qñ q; traditur res, quæ nũquam eius fuit, qui debet uſumfructum, & tunc agitur præſcriptis uerbis, uel in factum actione, ut hic, &c.

LEX XIII.

a SI TIBI REM. [a] Si res uendenda tradatur certo precio, ut ſuperfluũ lucretur uẽditor, hac actione agetur.

ADDITIO.

a Rem. l. ſi paſcenda. C. de pac.

LEX XIIII.

a SI TIBI AREAE. [a] Vbi res ad meliorandũ traditur, ut quod melioraꝛ diuidaꝛ, ſi dominiũ transferẽ in totum, erit actio præſcriptis uerbis, aliàs ſi dñium non transfertur in totũ, ſed in partem, tunc erit ſocietas.

ADDITIO.

a Areæ. Bar. l. ſi paſcenda. C. de pac. ubi gl. no.

LEX XV.

1 Glandis appellatione continentur omnes fructus.

a QVI SERVANDARVM. [a]

ADDITIO.

a Seruandarum. Bal. l. ex placito. maximè in iiij. q. C. de rer. perm. & ibi etiã in v j. q. ponderat iſtũ tex. per no. Bar. l. j. in ult. col. ſ. de cond. ex leg.

§. SI GLANS. Actio de paſcuis pecorũ non habet locum, qñ fructus mei, qui cadũt in alieno, depaſcantur, ſed ad actionem in factum recurritur. † No. q; appel
1 latione glandis, continentur omnes fructus, l. j. ĩ. de gland. le. Et de iſta actione díc ut l. pe. C. eo. & Io. in arbore, &c.

LEX XVI.

1 Præſcriptis uerbis actio cõpetit ex facto ut des, ubi ex facto quæritur commodum aduerſario.
2 Idem ſi cõuentio fiat per ſi, licet propriè nõ ſit cõtractus innominatus.

SOLENT. Precium conuentũ pro indicando furem, poteſt peti actione præſcriptis uerbis, niſi dolus indi
1 cãtis interuenerit. † No. q; ex facto ut des, ubi ex facto quæritur cõmodum aduerſario, competit actio præſcriptis uerbis, ut uidiſtis in l. naturalis. §. quod ſi faciam. ſ. eod. Se
2 cundò no. q; † licet cõuentio fiat, per ſi, oritur actio præſcriptis uerbis, non tamen eſt tunc propriè cõtractus innominatus, ut dixi ſ. eo. l. naturalis. ij. rñ. & ſ. de pac. l. ſi intra.

LEX XVII.

PERMISISTI. Ex cõtractu, facio & do ut facias, oriẽ actio præſcriptis uerbis, niſi datũ fuerit propter pecuniam, & ſic caderet in emptionem. Opp. l. ſi cùm mihi. ſ. de dolo. Sol. ut in gl. plenius. in l. qui ſaxũ. ĩ. de dona. &c.

a §. PERMISISTI. [a] Ex facio ut des, uel do ut facias, ſi aduerſario nihil quæriꝛ, non cõpetit actio præſcriptis uerbis, ſed de dolo. h. d. quod not. multũ, quía facit ad materiã l. naturalis. ſ. e. dicit gl. q; hodie haberet locũ cõdictio ex lege. Iſtud intellige, qñ permiſiſti mihi animo donãdi, ut dicit gl. & ſic ex facto tuo mihi nihil queritur. Secus ſi

Bar. ſuper ff. uet.

permiſiſti propter tuam cõmoditatẽ, ut quia dediſti mihi fundum ſolũ, quía utilitas tua eſt, q; fundus iſto anno laboretur & diffodiatur, tunc datur præſcriptis uerbis.

ADDITIO.

a Permiſiſti. Dixi in l. iuriſgent. §. ſed cum nulla. ſ. de pact. Bal. l. ex placito. in ix. q. C. de rer. permut.

LEX XVIII.

SI GRATVITAM. Si conceditur habitatio gratuita, agitur præſcriptis uerbis. declara, ut in gl.

1 Contractus dicitur celebratus gratia eius, qui rogauit.

§. SI MARGARITAS. Aut res datur uendenda gratia uenditoris, & ſuſceptor teneẽ de dolo & lata culpa. Aut datur gratia ſuſceptoris, & teneẽ etiam de leuiſſima. Aut gratia utriuſq;, & de leui teneẽ, & eius gratia ꝓctus
1 dicíẽ celebratus, qui rogauit. No. q; eius † gratia ꝓctus dicitur celebratus, qui rogauit. hoc intellige, ſi ille qui eſt rogatus, non habebat propoſitum hoc faciẽdi. ĩ. l. rogaſti. ſi cer. pet. Ad iſtam l. opp. l. j. ſ. tit. ij. Sol. díc q; hic fuit dictũ, q; reſtituant margaritæ, aut precium earum duntaxat. Vel díc q; eſtimatio hic fuit facta pro quanto uẽderetur, non eo animo, q; emptionem faceret, uel faceret trãſire periculum, & ibi ſecus, quod díc ut ibi dixi.

LEX XIX.

SI REM TIBI. Si res datur inſpicienda, & ignoratur ubi ſit, ad hanc actionem recurritur, uel aliis actiõibus poteſt agi. Et in hac actione uenit culpa, habita cõſideratione eius, cuius gratia ſit celebratus contractus.

a §. SI CVM VNVM. [a] Si cõmodo ut commodes, agitur præſcriptis uerbis, quia commodatum iſtud non eſt gratuitum.

ADDITIO.

a POMA. Vnum. Ro. ſing. xxxviij. aliàs, xxxix.

§. SI CVM MIHI. Is cui res inſpicienda conceditur, de caſu fortuito non tenetur.

a §. SI QVIS. [a] Qui accipit rem ab uno dandã alteri in cauſam certæ uictoriæ uel in aliũ euentũ, actione præſcriptis uerbis dare tenetur. h. d. cũ l. ſeq. Opp. q; non debet agi præſcriptis uerbis, ſed actione depoſiti ſequeſtrati. l. licet. ſ. depoſ. Sol, illud uerũ, qñ duo depoſuerũt eandẽ rem, ſecus ſi unus tantũ depoſuit rem ſuã, in qua conſtabat aduerſariũ nullũ ius habere, ĩ. l. prox. Et oportet intelligere iſtũ §. quía iſte q; uult agere præſcriptis uerbis, erat pñs qñ depoſitũ fuit factũ ſub eo pacto, aliàs cũ eo nihil eſſet contractũ, & ſic nõ haberet actionẽ præſcriptis uerbis, l. conſenſu. & quod ibi no. ĩ. de act. & ob. l. j. ſ. de cõt. emp. in fi. Quærit gl. quid ſi ſtat per aduerſariũ, q; non præſteẽ? Dicit gl. q; perinde eſt habendũ, ac ſi uiciſſet qui ſe ingerit. Gl. bene dicit, dum dicit per aduerſarium nolentẽ facere quod cõuenit. Sed ſi aduerſarius ueniret ad bellũ, licet ſibi facere quíc quid poteſt ut uincat, & alius ſuccumbat. l. in executione. §. fi. & ibi no. de uer. ob. Et iſta ſunt utilia ſcire in partibus illis, ubi admittitur duellum. Et eſt pulchra materia ad determinationem quæſtionis duelli.

ADDITIO.

a Quis. Bal. l. j. C. de inſt. & ſubſt. ſub cond. fac.

LEX XXI.

ROGASTI. Si res uendenda datur ut preciũ in mutuum conuertatur, ſi non uenditur, uel precium non recipitur, actione præſcriptis uerbis agitur. díc plenè ut no. in l. rogaſti. ſ. ſi cer. pet.

§. SI PRAEDIVM. Opp. q; tale factum non conſueuit locari, l. naturalis. §. at cum do. ſ. eo. Sol. debes intelligere q; tunc fuit locata res ipſa, & non factum pignoratitium fuit locatum, &c.

LEX XXII.

APVD LAB. Qui rem experiẽdam recepit, quícquid ex re interim lucratur, domino reddere debet, &c.

§. ITEM APVD. Si res datur experienda, emptione perfecta, datur actio ex uendito, aliàs prescrip. uerbis.

§. SI CVM. Is, cui res inspicienda datur, non tenet de casu contingente, cũ res reportatur, sed de dolo & culpa hac actione tenetur.

LEX XXIII.

a QVOTIES.[a] Hic tractat gl. unam materiam, de qua plenè per doc. in l. ex placito. & dixi plenè in l. j. §. de condic. ex lege. & hic reperit una distinctio, quę multa dicit, sed non dicit ueritatem.

ADDITIO.

a *Quoties. Bar. l. sed & si me putẽ. §. j. circa fi. §. de cond. ind. & in rub. §. eo.*

LEX XXIIII.

a SI TIBI POLIENDA.[a] Si suscipitur opus faciendum gratis, est mandatũ, si per mercedem in pecunia, est locatio, aliàs est contractus innominatus.

ADDITIO.

a *Polienda. Bar. l. si. in j. q. C. de cont. emp.*

LEX XXV.

DVO. Habuistis §. de eo q recipit rem inspiciẽdam, uolens eam emere, hic de eo qui recipit eam inspiciẽdam causa delectationis, uel euidentioris cognitionis, quo casu de culpa tenet, & præscriptis uerbis agitur.

LEX XXVI.

TITIVS. Si pecunia dat, ut ex eius usuris tributa dãtis soluant, §ctus innominatus est, ideò actione præscriptis uerbis agitur, & periculum pecuniæ ad recipientem non pertinet.

LEX XXVII.

a SI OPERAS.[a] Si operæ pro operis dantur, hac actione agitur.

ADDITIO.

a *POMA. Operas. Pan. conf. xlv. in j. col. ij. uol. Fel. c. cum Bertoldus. uer. tertio limita. de re iud. & in c. seq. & in c. quamuis. eo. tit.*

DIGESTORVM, SIVE PANDECTARVM. LIB. XX.

De pignoribus & hypothecis. Tit. I.

GLO. continuat, dic ut in ea. Quæro quare Iurisconsulti ponunt istos tres titulos de pignoribus separatos à titulo de pignoratitia actione? Gl. hoc examinat in prima constitutione huius lib. §. iij. Dic ut ibi, quam gl. no. bene, &c.

LEX I.

1 *Obligatio bonorum porrigitur ad præsentia & futura, etiam si non dicatur, suorum, uel ad se spectantium.*

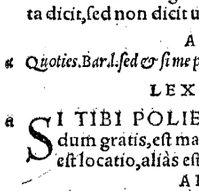

ONVENTIO. Obligatio generalis porrigitur ad bona præsentia & futura, sed obligatio certæ rei, non cõtrahitur etiã in illa re posteà debitoris effecta, si creditor sciens fuerit. Nota hoc principium, & in hoc princ. potest casus poni duobꝰ mo. Primo, q excepta sit obligatio bonorum præsentium, uel posteà quæsitorũ, quasi dicat, possunt obligari bona præsentia & futura. Secũdo modo potest legi, q receptum est, hoc est, determinatum & approbatum est, q obligatio generalis bonorũ porrigitur etiam ad bona posteà quæsita, & exponitur, uel, pro etiam, fm utranq; lec. Et ista uidetur uerior, ut patet ex uer. seq. qui adu ersatur ad illud, ubi loquit de iure posteà quæsito, an ueniat in obligatione primeua. Secundũ hoc no, ex illo prin.

1 †q obligatio bonorum licet non adiiciatur, suorum, uel ad se pertinẽtium, porrigitur ad omnia præsentia & futura. *Casus est hic. Sed si illud adiiceretur, nullum esset dubiũ, quia casus est in l. fi. C. quæ res pig. ob. pos.

* *Futura. Intelligas, bona tam corporalia, q incorporalia, puta, actiones, l. si legatis. §. si quis. ff. ad Trebel.* I. Conc. B.

§. IN SPECIEM. Tex. est clarꝰ. Opp. de pig. act. l. rem alienam. Sol. tex. tollit cõtrariũ, quia ibi res aliena fuit obligata ignoranti, hic scienti. Ratio, quia quando creditor fuit sciens, debitor nõ est obligatus creditori contraria pignoratitia, quia eum non decepit, & sic non interest debitoris, q illa res ueniat in obligatione. Sed quãdo creditor ignorauit, tũc debitor tenetur cõtraria pignoratitia. l. tutor. §. cõtraria. §. de pig. act. Dixi plenè in d. l. rem alienã. & ideò gl. ut ista materia sit clara, sic distinguit satis plenè, Quãdo certa species obligat, aut obligat quis rem suam, & tenet obligatio, sine dubio. Si alienã, si quidem sibi debitam, obligatio tenet, ut j. qui po. in pig. hab. l. iij. §. cũ ex causa. Ex hoc hic innuit in tex. dicit glo. q intellige quod ante quã illius rei dominiũ sit quæsitum debitori, creditor habet obligatũ illud ius, quod debitor habet pro re, post rem debitori quæsitam, erit obligata ipsa res. d. l. Si uerò nõ est

a debita,[a] sed habet ius in re, simpliciter tenet obligatio. l. gregge. §. ij. & iij. & l. si ab eo. j. eo. Dicit gl. istud intellige, q ualet obligatio in eo iure quod ibi habet debitor, sed si posteà ipsi debitori quæreretur perfectũ dominium, tunc si quidẽ quæreretur ex causa dicti iuris, quod habebat in re, ueluti quia habebat Publicanã, & usucapiebat, compleuit usucapionẽ, uel erat sibi obligata pro debito, & fuit tradita sibi in solutũ, uel quocũq; modo illius iuris occasione ad eum peruenerit, ipsa res erit obligata. ut d. legibus. d. l. cũ in fundo. §. si fundus. j. de iure dot. Si uerò debitor queſiuit dominium ex alia causa prorsus separata ab illa, tunc nõ uideo quare debeat illa res in obligationẽ incidere, sed erit idẽ sicut quãdo simpliciter obligat res aliena. Si uerò non erat debitori debita, nec habebat ius in re, & tũc aut eam obligauit sub cõditione, cum sua erit, & non est dubium q tenet obligatio existente conditione, l. si fundus. §. aliena res. j. eo. Aut obligauit eam simpliciter, & tũc assumo unum casum positum in fi. gl. Aut dominus ratũ habuit, & obligatio confirmatur. l. si fundus. §. j. j. eo. & l. aliena. §. de pig. act. Aut dominus ratũ non habuit, & tunc aut creditor fuit sciens, & non confirmatur etiam dominio quæsito posteà, ut hic, Aut fuit ignorans, & cõfirmatur quò ad utilem hypothecariam. d. l. rem alienam. de pig. act. Ratio, quia debitoris interest, ut dixi, & ideò puto q quando obligauit rem alienam scienti, si obligasset se expressè, quia dominus ratificaret, uel alio modo, ita q ipse teneretur, si res in obligationem non incideret, tunc si posteà per debitorem quæratur dominium, res incideret in obligationem, quò ad utilem hypothecariam, d. l. rem alienam. Vbicunq; autem dixi obligationẽ non ualere dominio posteà quæsito, dico creditorem posteà habere retentionem, si possidet, ut hic. Sed contra hoc opp. j. eo. l. cùm uitiosè. Gl. non soluit hic, nec ibi, & dic q hic non ualuit obligatio, quia res non erat debitoris, quod uitium est purgatum, quia est effecta eius, ideò datur retentio, ibi uero obligatio fuit uitiosa ex alia causa, quæ purgata nõ est, & ideò retentio non datur. Item opp. q datur utilis hypothecaria, quando dominium est effectum debitoris, quia debitor nõ potest referre quæstionem dominij, l. j. §. si prædo. §. depos. & l. ita ut si fur. §. commo. Sol. quidam hoc fatentur, q hypothecaria non competit cõtra extraneos, sed cõtra ipsum debitorẽ sic. Ista opi. uidetur contra istum tex. & ideò dicendum, q nec contra ipsum debitorem detur. Non ob. contraria, quia ibi loquitur, quando ageretur actione personali ex eo contractu, hic uerò qñ agitur hypothecaria in rem, quo casu põt referri quæstio dominij, d. l. ita ut si fur. §. commo.

ADDITIO.

a *Debita. Bar. & doc. l. cùm res. C. si aliena res pig. da. sit.*

§. SER-

§. SERVO. Obligato seruo, non intelligit obligatum peculium tunc, uel postcà quæsitum, ideò per creditorem non potest uendi.

1 *Separata causa dominij, facit ne res in obligationem incidat, non autẽ extinguit obligationem iam contractam.*

2 *Pignoris ius quare non usucapitur triennio, sed maiori tempore præscribitur, & ipsa res pignorata sic, & ratio.*

3 *Obligatam possidens rem decennio bona fide, præscribit etiam contra hypothecariam.*

4 *Creditor si auocauit rem ab usucaptore per hypothecariam, an debitor possit illam recolligere.*

5 *Vsucaptor an à debitore qui rem à creditore recuperauit, possit eam uendicare, & quale remedium habeat debitor contra usucaptorem.*

6 *Retentionis ius quod durat etiam si principale debitum sit sublatum.*

§. CVM Prædium. Fundo obligato non ueniunt in obligatione fructus à bonæ fidei emptore posteà percepti, & usucapio triennij, ius pignoris nõ extinguit. Primò ponit dictum, secundò ponit unam obiectionẽ ad dictum, tertiò illi respondet. Secũda ibi, pignoris. Tertia ibi,

1 quod in fructibus. † Nota q separata causa dominij, põt facere, ne res in obligationẽ incidat, nõ aũt põt extinguere obligationẽ iam cõtractã. Opp. q nõ sit necessaria cõuentio de fructibus, l. in prædijs. j. tit. j. So. fateor, & subaudi, maximè, quia ex abundantia fuit dictũ. Opp. ad fm dictũ, C. si aduer. cre. l. j. & ij. So. hic loquit in usucapione triẽnij, quę ius pignoris nõ immutat, ut hic, & l. iusto. §. nõ mutat. j. de usuc. & l. usucapio. C. e. ibi loquit de præscriptione decẽ uel

2 uiginti anno. † Sed quæro quæ est ratio? dicit gl. hic, & l. usucapio. C. e. & l. j. C. si aduer. cre. qa per usucapionẽ quæritꝰ dñiũ. j. de usuc. l. usucapio. qdꝰ dñiũ est separatũ à cã pigno. ut hic. Sed per præscriptionẽ lõgi tpis, paratꝰ hęc exceptio, quę ita competit in hypothecaria, sicut contra dñm, ita dicunt gl. Sed Pet. de Bella perti. qui dicit q etiã per præscriptionẽ quæritur dominium, auth. nisi. C. de bo. ma. & ibi p doct. dicit q est ratio, quæ ponitur hic in tex. cùm enim ius pignoris sit separatũ à domino, ad acquisitionẽ unius, nõ sequitur acquisitio alterius. Et si dicis, quare secus in præscriptione decem annorũ? ipse, quia illud est tempus suffi-

* *Hypothecariam: l. C. si aduersꝰ cred. Amplius tamen deliberandũ est, propter cont. l. fi. de censib. lib. x. C. l. j. §. ad hæc. de anna. exceptio.* I. Conc. B.

ciens ad præscribendum contra hypotheca
ria, *nõ ergo excipit ꝑ creditorẽ ex eo q acq
siuit possessor dominium per decẽnium, sed
ex eo q præscripsit contra obligationem. Et
si dicas, quare constituitur maius tẽpus ad
præscriptionẽ contra ius pignoris, q̃ ad usu
capionem ipsius rei mobilis pignoratæ? ꝛ.
dicit ipse, q ius pignoris est quoddã ius in
corporale. Sed certè etiã dominiũ est ius in
corporale, ergo est ratio, quia sic placuit. l. nõ
omnium. §. de legi. & hoc uult tex. hic ibi, nec

3 usucapione perimi placuit. † Ex prædictis
concluditur, q si quis rem obligatam possi-

a derit decem annis [a] bona fide, præscribit etiam contra hypothecariam, & tenet hic glo. magna, & in l. usucapio. C. e.

4 † Venio ad gl. magnã, quæ est difficilis. Primò quæro, si creditor ab usucaptore rem per hypothecariam auocauit, an debitor poterit eam recollígere. Dicit gl. q sic, & bene. Idem

5 tenet gl. in l. usucapio. C. e. † Sed tunc quæro, postquam rẽ recuperauerit debitor, an usucaptor à debitore poterit eã uendicare? Dicit gl. q sic, & bene dicit. Idem dicit in d. l. usucapio. C. eo. Sed quæro quale remedium habeat debitor, ut usucaptor ab eo rem uendicare non possit? Dicunt quidam, faciat debitor sibi cedi à creditore ius suum, & sic poterit retinere, sicut ipse creditor. Istud remedium tenet gl. l. usucapio. sed hoc reprobat per rationes hic positas. Cy. etiam in d. l. usucapio. re. pbat hoc cõsiliũ. Mihi uidetur istud

6 consilium esse ualidũ. Nihil enim repugnat, q † debitum principale sit sublatũ, tamen ius retentionis durat, l. debitor. j. ad Treb. & l. ex fexante. §. Latinus. j. de excep. rei iud. & l. sancimus. §. licentia. C. de iur. delib. & l. j. C. si antiqui. cre. pig. uend. & sic erit casus, in quo cederetur hypothecaria sine principali, licet gl. uideatur dicere cõt. l. fi. de hær. uel act.

uen. qd plenè examinaui in l. fideiussor obligari. in prin. uers. quæro, de fideiuss. Illi tamen qui dictum remediũ re, p bant, dant aliud consilium, q debitor rem, p debito creditori dimittat, & illud qd plus ualeret, soluat sibi creditor. Ita dicit gl. hic, in l. usucapio. C. eo. Istud non uidetur bonũ

7 consilium, quia † dare in solutum, est uendere, l. fi. j. ex qui. cau. in pos. ea. & l. litis æstimatio. j. pro emp. Si ergo debitor uendit rem alienam, ergo ille dominus, qui suscepit, poterit pretium repetere utili neg. gest. Sed respondeo, actio negotiorum gestorum cõpetit & re perempta, usucapta, uel præscripta, ut ibi no. in l. mater. C. de rei uen. sed hic neutrũ istorum est, sed impeditur dominus uendicare, ppter ius pignoris, quod præcessit ius, siue dominiũ, ergo nõ habet actionem neg. gest. Sed cõtra istud remedium etiam opp. qa fm hoc cogeretur creditor accipere in solutum rem alienã. ꝛ. quod hoc remedium habet locũ, creditore tantũ uolente, nõ eo inuito. Sed si creditor nollet, quod erit remediũ ꝛ. q creditor uẽdat alicui pignus, hoc acto, q ad illum empторẽ trãseat ius retẽtionis uigore illius obligatiõis, quod fieri põt. l. j. C. si antiqui. cre. pig. uen. quicquid dicãt doc. l. usucapio. C. eod. & hoc cogeꝫ creditor facere. l. quãuis. §. de pig. act. Venio ad ultimã gl. magnã, & opp. fundus fuit debitoris, ergo & fructus qui pars fundi sunt. l. fructus pẽdentes. §. de rei uen. Sol. dato q fructus prout sunt pars fundi, fuerũt debitoris, tamẽ nõ prout sunt fructus, & ideò si sepa

b rentur [b] à bonę fidei possessione, nũquã fuerũt debitoris, & nunquã in obligationẽ inciderũt. Opp. l. sicut. in prin. q. mo. pig. uel hyp. sol. Sol. dicit gl. Itẽ opp. l. ij. §. de ope. ser. Sol. aliud in iure pignoris, ut hic, l. iusto errore. §. nõ mutat. j. de usuc. aliud in opera, ut ibi. Rationem ponit gl. in l. locum. §. proprietarius. §. de usuf.

ADDITIO.

a *Annis. Bal. conf. ccxxxiij. & conf. ccccl. v. iiij. lib.*

b *Separentur. C. de pig. act. l. nec creditores.*

§. PACTO. Valet pactum, ut nõ solutis usuris, fructus cedant loco usurarum, sicut q non solutis minoribus usuris, currunt maiores.

§. CVM PRAEDIVM. Vxor potest rem propriã obligare pro marito, quatenus eius debitrix est. h. d.

LEX II.

FIDEIVSSOR. Contra fideiussorem qui pignora à creditore receperit, agit mandati, non pignoratitia.

LEX III.

1 *Sententia lata contra debitorem, quando præiudicet creditori.*

3 *Sententia lata contra actorem, in rei uendicatione, non tribuit dominium possessori.*

4 *Probationes & dicta testium contra debitorem, præiudicant creditori sicut sententia.*

a SI SVPERATVS.[a] Snia lata ꝯ debitorẽ, nõ præiudicat creditori, si lata fuerit post pignus ꝯctũ, secus si ante. Opp. l. fæpè. j. de re iud. Sol. Intellige hic snìam esse latam ꝯ debitorẽ, creditore ignorãte, secus si eo sciẽte. Ita dicit gl. & bene, & ideò † assumo tres, uel quatuor casus. Aut

1 debitor fuit uictꝰ, antequã obligaret, & indistinctè snia obstat creditori, ut hic, in fi. & l. fi mater. j. de excep. rei iud. Aut primò obligauit se, & posteà fuit uictus, tunc aut creditore ignorãte, & sibi nõ præiudicat, ut hic, in prin. Aut creditore sciẽte, & tũc aut snia fuit lata ꝯ debitorẽ cõtumacem, & creditori nõ præiudicat. l. præses. C. eo. & uide, ut ibi no. fm unã lec. arg. §. de inoff. test. l. Pap. §. meminisse. in fi. & l. qui repudiãtis. Aut debitore præsente, & tũc præiudicaret. sępè j. de re iud. istud aũt qd dixi de snia lata ꝯ debitorẽ cõtumacem, intellige qñ passus est [b] cãm eo contumace liquidari,

b tũc enim magis ex cõtumacia, q̃ q bonã causam non habuit, uidetꝫ succũbere. Sed si totã causam pertractauit pñs, & obligatiõib. interfuit, licet in ipso actu snìandi fuerit cõtumax, puto q præiudicat snìa, quia tũc eius præsentia nihil fuisset operata. l. si rem. la j. §. fi. de euic. melius in l. q potest inuitis. j. de reg. iur. Et ita intelligo. l. si ideò. in prin. j. de

euic. Vbicũq; aũt ſniam latã ꝑ debitorem dixi præiudicare creditori, intelligo, niſi ſit colluſum, C.eo.l.præſes. An autẽ eoũerſo, ſententia lata cõtra creditorẽ, præiudicet debitori, dixi in d.l.ſepè.ꝛ.de re iud. † Ad ſecundũ dictũ opp.q; ſententia lata cõtra hæredem, nõ præiudicat legatarijs, l.j.ꝛ.de excep.rei iud. Sol. ut ibi, & uidebitis in l.Pap.§. meminiſſe.
3 ſ. de in off. teſt. † Vltimò no. ex ſi. huius l.q; ſnia lata contra actorẽ, in rei uendicatione, nõ tribuit dñium poſſeſſori. De qua in l. exceptio, ꝛ. de exce. rei iud. Caſus eſt hic, ibi, tametſi
4 maximè nullam propriã qui uicit &c. Omnia † autem quæ
c dixi ſ. in ſnia, intelligas eſſe uera, c etiam in probatiõibus. Vnde ſicut ſnia præiudicat creditori, ita præiudiciũ facerẽt dicta teſtiũ. Ita cõſuluit Dy. & Inn. c. cùm cauſam. exẽ. de pb. & dixi in d.l. ſæpè. l. ſi mater. §. fi. de excep. rei iud. Et iſtam q. habui de facto in ciuitate iſta, primo anno quo ueni huc.

ADDITIO.

d POMA. *Superatus. Ro. conſ. ccxj. & Cep. caut. xxviij. Fel. in uer. ſi ponit. c. cum Bertoldus. de re iud.*

b *Eſt. Gl. & Bar. l. ab executore. §. j. de ap. & gl. l. ſi ideò. in prin. de euic. ſed gl. d. l. qui repudiantis. in gl. parua. in uer. non reſpondente. & ibi Bar. uidetur uelle cont. dicens q. ſententia non præiudicat, ſed acta ſic & ex illis actis iterum poterit iudicari: illa glo. ibi non probat, quia loquitur quoad litem conteſtatam.*

c *P. PAV. P. Vera. Alex. conſ. lxj. uo. ij.*

LEX IIII.

1 *Obligatio bonorum debet fieri ob aliquam obligationẽ principalem. Item fit ſolo pacto.*

2 *Scriptura quando ſit de ſubſtantia contractus.*

a CONTRAHITVR. [a] In contrahenda obligatione
b bonorum, nõ requiruntꝫ [b] ſolennitates uerborũ, ſine ſcriptura, & magis ſit ſcriptura ad probationem, q̃ ad obligationẽ. † No. iſtum tex. primò, q; obligatio quæ fit bonorũ, debet fieri propter aliquã obligationẽ principalem. ꝛ. l. prox. Secũdò no. q; fit ſolo pacto. ſ. de pact. ſi tibi. §.
2 de pig. † Tertiò no. q; ſcriptura nõ eſt de ſubſtãtia ꝺ̃ctus, ſed magis fit ad probãdum. C. de prob. l. cũ res. Ad iſtud opp. C. de fid. inſt. l. contractus. & de mand. prin. l. j. Sol. Fallit in caſib. híc no. In eo tamen quod excípit caſum l. j. C. de iur. emph. ſunt opi. quod díc ut ibi. &c.

ADDITIO.

d POMA. *Contrahitur. Fel. c. pen. de re iudic. Rom. conſ. cccx j. & Alex. xvj. uol. ij. Soc. cclvj.*

b *Requiruntur. Glo. c. j. de cenſib. in vj. Io. And. qui enumerat xxxviij. caſus. Et adde q. omnia acta debent probari per ſcripturam. c. quoniam. de prob. Sed Inn. ibi in fi. tenet cont. & no. l. ne in arbitris. per Bal. l. ij. C. de eden. Idẽ eſt in miſsione in poſſeſſionẽ autoritate iudicis. Bar. l. curent. de teſti. in l. fi. in fi. C. de edic. diui. & in l. curẽt. de teſti. Intellige tamen ut no. Bar. l. j. §. ſufficit. de ſecũ. tab. Bal. l. geſta. C. de re iud. Et an ſtatutum requirat ſcripturã, l. digna uox. C. de legib. & in l. humanum. eo. tit. & cõtractus alienationis rei eccleſiaſticæ requirit ſcripturam. l. iubemus. §. ſanè omnes. C. de ſac. ecc. & ibi Bal. ad fi. Cont. Bal. de iure can. in auth. hoc ius porrectũ. eo. ti. Quid in gratia principis, uel inferioris, uel in legationibus. Bald. l. ſi qua per calumniã. de epiſ. & cler. & l. j. C. de mand. prin. Bal. l. humanum. ad fi. C. de leg. quid in emãcipatione & manumiſsione, l. emancipatione. de fid. inſt. C. & l. poſt mortẽ. de adopt. & l. altius. & ibi Bal. C. de ſer. et licet emphyteuſis requirat ſcripturam. §. adeò. Inſt. loca. cũ ſi. tamen ſecus in feudo, in quo ſufficiũt teſtes pares, ut patet in uſib. feu. Bald. rub. de cõd. ex leg. in ult. col. Et adde q. priuilegiũ doctoratus poteſt etiam probari per teſtes, qui interfuerũt ſaltẽ publico cõuẽtui, Bal. l. ſi ſolẽnib⁹. C. de fi. inſt. Et no. q. exceptiones poſſunt ꝓponi ſine ſcriptis. Cy. & Bal. auth. hãc aũt. de nõ nu. pec. et q. ſ. dixi ī gratia principis, uide Bal. l. fi. in j. col. C. ſen. ref. nõ poſ. Bal. l. geſta. de re iud. & ibi ponũtur multa in hac materia, de his quæ requirũt ſcripturã. Et adde q. ꝓbatio ſolutionis canonis publici, & ſimiliũ requirit ſcripturam. l. j. & ibi no. C. de apo. pub. lib. x. adde an in cõtractu alienatiõis rei eccleſiaſticæ, regratur ſcriptura. Bal. cõſ. cccxcix. inci. quidã prælatus. iij. lib.

LEX V.

RES HYPOTHECAE. Pro qualibet obligatione poſſunt res obligari purè, & ſub conditione.

LEX VI.

a OBLIGATIONE. [a] In gñali obligatiõe nõ uenĩũt ea quę qs nõ eſſet in ſpẽ ueriſimiliter obligaturus.

ADDITIO.

d *Obligatione. l. Lucius. §. Imp. ꝛ. ad muni. ſcribo poſt Bal. in l. uolũtas. circa fi. C. de fideic. & quæ uenĩãt in obligatione generali, adde q. etiã nõ uenĩũt ea, de qb⁹ ꝓ Bal. l. generali. §. j. de uſuf. leg. Inſt. de act. §. itẽ Seruiana. j. car. et ideo cautela eſt, q. in inſtrumẽto apponas, qs obligauit oĩa bona ſua præſentia et futura, etiã ſi eſſent ſuppellectilia, uel ueſtes, ꝓpriæ ꝑſonæ, uel ſui, uel quælibet alius res, quæ ſp̃ãle reqrũt mẽtionẽ, arg. c. q. ad ageẽdũ. de pc. in vj. ſecũdũ Math. de Matt. in ſuis no. dictis no. cxliij. Bar. l. j. C. quæ res pig. ob. poſ. & ibi Bal. Itẽ nõ uenĩũt res ꝓhibitæ alienari. Alex. cõſ. xvj. in ij. uo. Itẽ nõ uenĩũt feuda. Ale. cõſ. cccxcj. in princ. & qd de bonis emphyteutæ. Alex. l. ſi cõſtante. in prin. ff. ſo. mat. Et de emphyteuticis, idẽ dicit Ca. conſ. cxxxv. ad fi. Quod aũt nõ uenĩãt feuda, eſt in c. ſi uaſſallus culpã. §. generaliter. ſi de feu. fue. cõtro. & c. j. & ibi Bal. circa prin. de cap. qui cur. uen. & in c. j. in j. col. de probi. feu. alie. per Frid. quid de bonis emphyteuticis, & feudalibus, an uenĩãt in generali obligatione? Mod. in cõm. in l. fi. de iur. emphy. Itẽ nõ uenĩũt quæſita ꝓ hæredẽ poſt mortẽ obligãtis, Pau. cõſ. cccxcvj. in prin. Bert. in uer. generalis. Bar. l. codicillis. §. inſtituto. de leg. ij. Itẽ q. nõ uenĩãt res prohibitæ alie. ꝓ quas incideretur in pœnã, Cõ. cõſ. ult. ppe fi. Itẽ q. nõ uenĩãt feudalia, ſed bene emphyteutica, Alex. d. l. ſi cõſtante. uer. addẽ ſecundũ Ro. Itẽ q. in obligatione generali, cõprehẽdatur etiã res ſuper qua fit cõtractus. puta uẽditionis, & quõ obligãtur præſentia et futura per emptorẽ, Ale. cõſ. lxvij. uo. ij. pro intellectu huius l. uide Mat. no. cxxxvj. facit l. j. ff. de of. eius. Lanc. ij. ti. Dy. c. in generali cõceſſiõe. de re iu. in vj. Ro. ſin. cxxv. et ſin. ccxxxviij. in obligatione generali, nõ uenĩũt fructus. Fel. c. quæ in eccleſiarũ. de cõſt. Alex. cõſ. xvj. in fi. ij. uo. Itẽ non uenĩũt pœnalia. Bar. cõſ. xij. ij. uo. & cõſ. xxx. ij. uo. Itẽ in generali ſermõe, nõ uenĩũt inimici, uel odioſi, Bar. l. ſi quis ſub cõditione. ff. de con. inſt. Bar. conſ. xliij. in ult. no. in l. codicillis. §. inſtituto. ff. de leg. ij. Alex. l. ſi cõſtante. in prin. ff. ſo. ma. & in ea. l. §. ſi maritus. & Bal. hic, & Alex. cõſ. ij. in iiij. uo. & cõſ. cxxiiij. iiij. uo. item in iſta obligatione uenit ius agendi ad ſupplementũ legitimæ. Fab. in rep. auth. nouiſſima. de inoff. teſt. & Bar. l. generali. §. uxor. ꝛ. de uſuf. le. in fi. Alex. conſ. xxx. uo. v. Ro. conſ. cccccxxxvj. ubi dicit, q. clauſula generalis priuilegij non cõprehendit non ueriſimilia, exemplificando ut per eum.

LEX X.

SI DEBITOR. Si duobus res ſimul obligat inſolidùm, quilibet eorũ contra extraneũ uincit, ſed inuicẽ melior eſt cõditio poſſidentis, ſecus ſi res pro parte ſit obligata. Opp. gl. ꝛ. de Salui. interdi. l. fi. gl. ponit plures ſol. díc q; illud quod dicit ibi, deſcẽdendũ ad Seruianũ, l. utrin eo ſit melior cõditio poſſidentis, & ſic cõcordat cũ iſta, &c.

LEX XI.

a SI IS QVI. [a] Adminiſtratores publici ciuitatis poſſunt res & bona ciuitatis obligare. Hoc intelligit gl. uerum eſſe, ſi pecunia fuit cõuerſa in utilitatẽ ciuitatis, l. ciuitas. ſ. ſi cer. pe. Idem dicit gl. in tutore & curatore & alio adminiſtratore priuato, ut in gl. &c.

ADDITIO.

d POMA. *Qui. Alex. conſ. cxviij. col. fi. uo. ij.*

1 *Antiphona dicitur miſsio ex primo decreto, id eſt, præparatio ad ſecundũ.*

2 *Miſſus in poſſ. ex ſecundo decreto, non debet exire, donec ſoluatur ſibi.*

3 *Fructus computantur in uſuras.*

4 *Ex habitatione domus habitæ ex primo decreto, fructus uidetur quis percipere.*

§. SI ANTICHRESIS. Aliàs antiphona. Per miſsionem ex primo decreto cõtrahit pignus, in quo poteſt inſiſti, donec debitũ exoluit, & electus habet actionẽ
1 in factũ. C. de præto. pig. l. j. & antiphona † dicitur miſsio ex primo decreto, hoc eſt, præparatio quædã, ut deueniat ad
2 fm, ut habem⁹ in Pſalmis. † No. q; miſſus in poſſ. ex primo decre. nõ debet exire, donec ſoluat ſibi. Ad idẽ facit ſ. fa. er. l. his pñr. §. fi. ꝛ. de priui. cred. l. eũ qui. In cõt. facit, C. e. de bo. aut. iud. poſ. auth. & q; iurat, ubi recupat pignus eoipſo q; reficit expẽſas. l. ſi pecuniæ. in fi. ut ī poſ. leg. ſol. Aut miſsio ex primo decre. fit, quia nõ ſoluit, & nõ recedit inde donec ſoluat, ita debet intelligi hic. Aut miſſio fit, qa nõ defendit, & tũc eo ueniẽte ad defeſionẽ, recupat poſſeſſionẽ, d. auth.
3 & q; iurat. No. q; fructus cõputant in uſuras, qd intellige, ſi erãt debitę ex ꝺ̃ctu, uel oft. iud. ut in gl. dicit, aliàs fructus
4 deberẽt reſtitui debitori, l. prætor. in prin. & per totã l. j. ꝛ. de
a bo. aut. iud. poſ. † Itẽ no. q; habitãdo [a] quis domum, quam
b accepit ex primo decreto, uidetur fructus percipere. [b]

ADDI

ADDITIO.

d *Habitandò. Bal. hic per iſtum tex. dicit, q. ſi quis mutuat alicui certã quantitatem pecuniæ, ſuper aliqua domo, & illam habitat, dicitur fructum percipere. Alex. conſ. cxj. in fi. in v. uol.*

b P. PAV. P. Percipere. Are. l. gerit. de acq. hær. Alex. conſ. clj. uol. v.

1 *Seruitutes perſonales an poſſint pignorari.*

2 *Vſusfructus ius, licet non poſsit uendi, uenditur tamen commoditas.*

§. VSVS FRVCTVS. Seruitutes poſſũt pignori obligari, [a] ſecus in iuribus realibus, urbano prędio debi-
1 tis. In ruſticis uerò idem. h. d. cũ l. ſeq. † Venio ad primũ dictum de ſeruitutibus perſonalibus, & opp. hic dicit, dominus proprietatis obligat uſumfructũ. Cõt. aut enim cõſtituitur per hoc uſusfructus formalis, & non põ illud ius habere obligatũ, quia ſuum eſt pignus, l. neq; pignus. ꝛ. de reg. iur. Aut non cõſtituitur ſibi, & non eſt, ergo in obligationem nõ cadit. So. Dico q; per hoc non cõſtituitur uſusfructus, ſed illud quod eſt apud dominũ ex hac obligatione tranſit in creditorẽ, ſ. facultas utendi fruendi. Itẽ ius uendi uſumfructũ, debitore nõ ſoluente, ſicut ipſe debitor, idemq; dñs poteſt uendendo uſumfructũ transferre, licet non habeat. l. quod noſtrũ. ſ. de uſufr. Vſusfructus tamẽ dicitur hic obligari propter cõmoditatem, de quo dixi ſ. Itẽ quia ſeparatur, poſſe conſtituti uendítionẽ, arg. ꝛ. eo. & q; nondum. in princ. Secũdò opp. dicit hic, q; uſufructuarius poteſt obligare uſumfructũ. cõt. uſusfructus nõ poteſt uendi, ut inſt. de uſuf. §. ſinítur. & l. ſi uſusfructus. ꝛ. de iur. dot. et.
2 go non poteſt obligari. ſ. eo. l. ſed & quod ad. in fi. Sol. † Vſusfructus non poteſt uendi, ùt transferatur

* *Commoditas. Melius dixiſſet Bart. uſusfructuarium uendere non poſſe: l. ſi uſusf. ff. de iur. do. Locare utiq; l. ſi quis. §. j. ff. loca.* b ius, ſed ut transferatur cõmoditas, *b l. arbo-
ribus. §. uſusfructuarius. ſ. de uſuf. Ita híc in creditorem tranſibit cõmoditas. l. j. C. de peti. bo. ſub. lib. x.

ADDITIO.

d P. PAV. P. *Obligari. Barb. c. j. ad fi. eẽ. eo. tit.*

b *Cõmoditas. Sed quid in dubio, an uideatur uendere & obligare. gl. & Bal. l. j. C. ſi pig. pig. & ibi, q; uſusfructus pignoratus poteſt per creditorẽ liberè uendi. Bal. conſ. cclxxxv. iij. lib. ubi conſuluit de quadã muliere, quæ uſumfructum fundi ſibi relictum dederat in dotem.*

1 *Seruitutes urbanæ poſſunt pignorari, quando ceſſat differmitas urbis.*

2 *Iuriſdictiones, præeminentiæ, honores, ius percipiendi pedagia, & iuſpatronatus, quando poſſunt pignorari.*

3 *Vſumfructum qui habet obligatũ, non poteſt uendere proprietatem, etiam ſi ſibi non ſoluitur.*

§. IVRA PRAEDIORVM. Venio ad uer. iſtũ, & que-
1 ro quæ eſt † ratio, q; ſeruitutes urb. prędio. nõ põt obligari. Tex. rñdet, quia nõ põt pignori dari, hoc eſt, in eis non cõſiſtit traditio, uel quaſi loco pignoris. Díces tu, quõ non cõſiſtit ſicut in ruſticis, nõne ego poſſum tibi ꝓmittere, q; tu mittas tignũ, uel ſtillicidiũ ad tẽp⁹, ſicuti ut uadas per fundũ meũ ad tẽpus. Ad hoc rñdet gl. ſeruitutes urbanæ debẽt cõſtitui ſub quadã perpetuitate, ne nimis urbes deformẽt. Non enim eſſet cõgruum, ut poſtquã immiſiſti tignũ, ſoluto pignore cogaris tollere. Quod ſecus eſt in ſeruitutibus ruſticorũ prędiorum, quia ibi ceſſat incõgruitas. Iſta ſatis placet, & ideò fortè ſi in ſeruitutib⁹ urb. præd. eſſet eadẽ ratio, cõſiſteret obligatio, ut in hoc exẽplo. Obligo tibi ſeruitutẽ altius nõ tollẽdi, donec tibi credita ſoluat pecunia. Certè hic caſu ceſſant prædictæ rationes, ideò uidẽ q; ua-
a leat obligatio. Sed extra gl. pro declaratione [a] preſentis ma-
2 teriæ quero, † an alia iura, puta iuriſdictiones, præeminentiæ, honores, ius percipiẽdi pedagia, iuſpatronat⁹ in eccleſia, uel in hoſpe, & ſimilia poſſint obligari? ꝛ. quædã ſunt iura, quę cõſiſtunt in hoĩbus, ut iuriſdictio, quã habet dñs in uaſſallũ, & ius quod habet patronus in libertũ, & ſimilia, & hæc nõ põt obligari, niſi in caſu maximæ neceſsitatis. l. j.
b C. de op. li. l. pro hærede. §. ſi quid tũ. fm unũ intellectũ gl. [b] ꝛ. de acq. hęr. & ſ. de fideic. lib. l. is qui. & l. gñaliter. & ſ. de ac. emp. l. Titius. ubi qs nõ cogit eſſe libertus alterius. Quædã ſunt iura in re, nõ in hoſpe, ut iuſpatronatus eccleſiæ, & ius percipiẽdi pedagia & ſimilia, & iſta ſi quidẽ ſint talia, ex q; bus nõ percipit cõmodũ aliquod pecuniarũ, nõ poſſunt obligari, ut exẽ. de re iud. c. cũ Bertoldus. & ibi no. Si uerò ex his cõmodũ aliquid percipitur, poſſunt obligari, ut hac l. §. uſusfructus. ꝛ. e. l, ſed an uiæ. & ꝛ. e. tit. l. grege. §. & in ſuperfi-
3 ciarijs. † Item quæro, an ille qui habet obligatũ uſumfruc-
c tum, ſi ſibi non ſoluitur, [c] poſsit uendere proprietatem? non, l. j. ſecundo reſpon. C. ſi pig. pig. da. ſit &c.

ADDITIO.

d *Declaratione. Inſt. de act. §. item Seruiana. ubi habetur, an iuriſdictiones poſſint uendi. c. j. in fi. quæ ſint regalia. ut ibi, quia principis ſunt. Bar. l. cotem. ſ. qui maximos. de pub. dixi in l. prohibere. §. planè. quod ui aut clam. ſed idem Bal. c. j. §. ſi autẽ inter pares. de l. Corra. dicit q. de conſuetudine uidemus caſtra & uillas emi, & uendi cũ mero, & miſto imperio, & omnimoda iuriſdictione, quæ cõſuetudo uincit legem. ut de feu. cog. c. Obertus. Sed Bal. c. j. §. ad hoc. cum ſeq. de pa. iur. fir. dicit notari hic q. iuriſdictio nõ poteſt uendi, cum ſit imperatoris, & quia publici iuris eſt. ſ. de iuſt. & iu. l. j. §. publicũ ius. & ſicut patria poteſtas, quæ inæſtimabilis eſt, C. de colla. l. filiæ. Adde an iuriſdictio poſsit uendi. Ro. conſ. cccxxliij. & an iuſpatronatus, Bal. conſ. xxxij. ij. lib. & cõſ. j. v. lib. Fel. c. ad audientiam. de præſc.*

b *Gl. Bar. l. ſi non ſortem. §. Libertus. de cond. ind.*

c *Soluitur. Non poteſt rem tanquam pignus uendere, ſed bene poteſt uendere uſumfructum, ita q; nunquam reuertatur ad proprietarij, ut ibi, & Bal. d. l. j. C. ſi pig. pig. da. ſit.*

LEX XIII.

GREGE. Vniuerſitates rerum poſſunt pignori obligari.

1 *Pignus quando datur pignori, quæ actio competat ſecundo creditori contra primum debitorem.*

2 *Debitor cuius nomen eſt obligatum, non poteſt ſoluere primo creditori, ſi ei fuit denunciatum ne ſoluat, & quomodo debeat ei denunciari.*

3 *Pignus ſi obligatur pignori, an ſecundus creditor poſsit prohibere debitorem, ne ſoluat ſuo creditori.*

4 *Excuſsio principalis non requiritur, quando creditor agit contra nomen ſibi obligatum.*

§. CVM PIGNORI. Duob⁹ mod. legitur, Primò ſm gl. q; principiũ loquatur, qñ pignus daꝛ pignori. Se-
cũdò qñ ipſum nomẽ debitoris daꝛ pignori. Secunda ibi, ſed poteſt dubitari, & ſm iſtam lec. breuiter h. d. Pignus põt dari pignori, & teneꝛ quò ad utraq;, ſi pecunia ſibi debebit. Sed ſi nomẽ daꝛ pignori, exactũ cõpenſabit, aliàs in cãm pignoris retinebit. h. d. Et ſm alios legit alio modo, ſ. q; totus §. loquaꝛ, qñ pignus daꝛ pignori. Et primò loquit de effectu pignoris, ſecundò loquit de effectu ſolutionis factę à primo debitore. Secũda ibi, ſed põt dubitari, & ſecundũ hãc lec. breuiter h. d. Pignus põt dari pignori, & primus debitor põt ſoluere ſecũdo creditori, & ſolutũ cõpenſabit, & in cãm debiti retinebit. h. d. in terminis. Sed in primo caſu nõ mutaꝛ, ſm oẽs. In ſecũdo caſu ſic. ut uidiſtis. Et ſm hãc lec. gl. exponit ſolutorũ, i. ſoluẽdorũ, & ideò qa hic eſt facere uiolentiã literę, alij legũt alio mõ, & ponũt caſum in hoc uer. Sed põt dubitari ſic. Dictũ eſt q; pign⁹ põt dari pignori. Pone q; prim⁹ debitor ſoluat ſecũdo creditori, an prim⁹ creditor põt repetere illud qd eſt ſolutũ ipſi ſecũdo? Et rñdet hic Iuriſc. q; nõ, qa ſcd's creditor cõpenſabit, ſi eſt pecu-
1 nia, ſi eſt res, retinebit in pignus. † Venio ad materiã. [a] & cir-
a ca primũ, [b] qñ pign⁹ daꝛ pignori, quæro quæ actio cõpetit
b ſecũdo creditori ꝺ̃ primũ debitorẽ? gl. q; utilis hypothecaria, & bene. Circa ſm caſum, qñ loqt, put eſt pignori nomẽ obligatũ, quæro quę actio cõpetat creditori ſcd'o, ꝺ̃ primũ debitorẽ? Et dicit gl. qd utilis hypothecaria. Alij dicũt q; cõpetit utilis ꝑſonalis, quia primo creditori cõpetebat directa. Ita tãgit in gl. l. nomẽ. C. quæ res pig. ob. poſ. Tu dicas, qñ nomẽ obligaꝛ, intelligit obligatũ ipſum nomẽ, & etiã obligationes acceſſoriæ, & pignora, ſicut cũ nomẽ uẽdit, uel pignori daꝛ. l. emptor. ſ. de hęr. uel. act. uẽ. & l. ſi ſolutũ. C. de ac. & ob. Et ideò aut uult agere ꝺ̃ debitorẽ, ad pecuniã quã dedit, & oportet q; agat utili ꝑſonali, qa debitori cõpetebat directa, ſicut ſi nomẽ emiſſet. l. poſtq̃. C. de hęr. uel act. uẽ. Si uerò uellet agere hypothecaria, ꝓpignoribꝫ, tũc age-

2 tur utili hypothecaria,ut §.prox.†Itē quæro,an debitor cu
c ius nomē est obligatū,[c] possit soluere primo creditori? Gl. dicit hic q̄ sic,nisi fuerit ei denunciatū ne soluat.l.§. nomē. C.quæres pig.ob.pos.Aduerte q̄ si denunciatio fieret simpliciter,ut dicit gl.ut denūcio tibi ne soluas, tūc non ualeret aliquid,nec teneť debitor ei credere,sed debet certificari debitor de obligatiōe nois sui, ostendēdo sibi instrumētum.d.l.nomē.ibi,certior de obligatiōe sua factus,&c. facit l.si quis inficiatus.§.depo.& c.causam electionis.ex.de electio.in cle.Sed qd si ipse debitor sciret nō facta sibi denūciatione? Gl.tāgit hic in d.l.nomē.& in l.si cū emptor.§.de pac. & in l.fi.§.de trā sac.dixi plenè in l.facta.§.si hęres.ĵ.ad Treb.

3 †Item quęro,q̄n pignus obligat pignori,secūdus creditor possit prohibere primū debitorē, ne soluat creditori suo, sicut q̄n nomē obligat.nō sum bene clarus de hoc. Credo tñ q̄ nō,quia in obligatione principali,ſ.personali, secundus creditor nō habet aliquid facere;& ideò potest ille soluere cui uult.Et ita uideť sentire gl.in prin.huius §.sup. uer. soluerit.& sic uides,q̄ hypothecaria transfert sine prin. di-
4 xi in l.j.§.cū prædiū.§.eo.†Itē quæro,q̄n creditor agit cōtra nomē sibi obligatū,utrū debeat præcedere discussio cōtra
d principalē? Cy.examinat istā q.multū perfectè.d.l.nomen. & cōiter teneť q̄ nō,[d] quia auth.hoc si debitor. C.de pig. loquitur q̄n conuenitur tertius possessor,sed nomen debitoris est ipsius creditoris,qui obligauit & ab ipso habeť,non ab ipso debitore,merito nō debet præcedere discussio.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Materiam.Bar.l.si pig.pig.da.sit.
b POMA.Primū.Alex.cons.cxcv.& cōs.xvij.in j.uol.et cōs.xlvtij.in iij.uo.
c Obligatū.Tex.Bar.l.hæres cum debuerat.ad Treb.& in l.q.te.§.si cer.pe. & in l.non solū.§.morte.ĵ.de ope.no.nun.in iij.specie protestationis. Adde ad materiā Io.And.in add.ad Spe.tit.de ob.& Io.in rub.ubi format q. de debitore qui soluit secūdo creditori,an primo possit auocare.& Io. An. eo.tit.§.j.uer.quid si obligaui.ubi ponit q.de eo qui equum pignoratū proiuginti,secūdo pignorauit cū pacto,q. posset eo uti,si equus sit deterior factus,qualiter consultum sit domino equi.& Ro. cons.ccxiij.ubi fit ult.q. Bar.hic,& cons.cccc.Alex.cons.xvij.iij.uo.& maximè ad no.hic per Bar. & Alex.cons.xviij.in j.uo.& cons.xlv.uo.iij.
d P.PAV.P.Non.Alex.cons.xvij.uo.j.

§. ET IN SVPERFICIARIIS. Qui habet utile dominium,potest pignori obligare,& tunc hypotheca-
ria tenetur,quæ cōpetit cōtra quemlibet possessorem. h.d.tamen amitteturius creditoris eo ipso q̄ resolueretur ius debitoris obligantis.ut §.prox.Simile C.si pig. pig.da. fit.l.j.& ij.&c.

1 *Hypotheca non tollitur,nisi solutione.*

1 §. ETIAM SI CREDITOR. † Hypotheca non tollitur,si principalis debitor,uel fideiussor condemnatur,
2 nisi realiter satisfiat.†No.istū tex.qui uideť innuere,q̄ condemnato principali debitore,nō potest fieri executio in fideiussorē ꝑ cūs,sed debet iste fideiussor iterū conueniri & cōdemnari,ut dicitur in uer.multò magis.cum præcedenti.de quo dixi in l.j.ĵ.iud.so.Opp.l.fi.C.de usur. rei iud. Sol.per sententiam fit nouatio,hoc est, nouæ actionis acquisitio,non autem dicit,q̄ prima tollatur.&c.

a §. SI SVB CONDITIONE.[a] Qui ante conditionem agit,malè agit,nec rei iud. exceptione repellit, si
posteà cōditione existente cœpit agere. Interim tñ potest cautio postulari.No.illud quod dixit,q̄ ei qui succumbit qui agit cōditione pēdente, non ob.exceptio rei iud.si posteà agat existēte conditio.Verūtamen hic gl. nostra uidetur tenere,q̄ induciæ duplicent,sicut in debito ad diem,
b q̄n quis agit ante diē,[b] ut inst.de excep. §.hodie. uide gl.& not.de quo est in l.si pecuniā.§.si cer.pet.ubi gl.tangit hoc, & Gul.& ibi dixi.Vltimò nō.tex.hic,in fi.qui dicit cautiones præstandas,quod intellige,si cautio principaliter postuletur,ut dicit gl.& bene.&c.

ADDITIO.

a Conditione.Limitat Ro.l.insulam.de uerb.ob.sed fortè illa limitatio nō est uera,ut ibi post eum scripsi.
b Diem.Bar.l.si seruus.§.boue.de cond.fur.

LEX XIIII.

a QVAESITVM.[a] Si debitor est suspectus[b] ante diē,
b quel cōditionē,cōpetit prosecutio pignoris. Opp.§.l. px.§.pe.&ĵ.qui.mod.pig.uel hyp.fol. l.soluit.§.pacisca. Vera solutio est,fm gl.q̄ hic debitor erat suspectus,ibi secus.Danť etiā & aliæ sol.Sed istā no.facit.l.ait prætor. §.si debitorē.ĵ.quæ in frau.cred.Quod intelligo,si causa suspicionis superuenit de nouo talis,quæ non erat tēpore contractus,uel si erat,creditor ignorabat,arg.C.de spon.l.fi.l.si is à quo.in fi.ĵ.ut in pos.leg.&c.

ADDITIO.

a POMA.Quæsitum.Ro.sing.clxxvi.Alex.cons.xix.in iij.uol.
b *Suspectus.Bal.l.j.in fi.de cond.ex lege.quia debitor fugitiuus etiam ante diem potest capi.l.iij.ad fi.C.cōm.Bar.l.iij.& ult. ij.q.prim. C.eo.uer.opp. §.l.prox.§.pe.hic uidetur gl.pro opi.din.inst.de act.in prin.uolens debitorem suspectum non posse capi propria autoritate,sed solum rem uel pignus,quod uidetur contra l.ait prætor.§.si debitorē.hic alle.Adde quando debitor fugitiuus capi possit.Ro. cons.ccxlij. & cccxx.Anch. cxxij.Ang. cons.cxxij.Quæsitum.Ias.l.unum.ff.si cer.pet.*

LEX XV.

ET QVAE NONDVM. Quod nō est,sed esse speratur,potest pignori obligari.

1 *Hypothecaria agens,an possessor,cum non apparet de prioritate creditoris,uel possessoris,quis obtinere debeat.*

a §. QVOD DICITVR.[a] In obligatiōe spāli requiritť tunc res esse in bonis debitoris.In gnali uerò sufficit,si posteà q̄ncūq̄ inueniat in bonis.No.ex hoc §.qualiter debeāt fieri positiones & articuli,& q̄ cōcludeť in hypothecaria.Itē no.q̄ dico.q̄ in spāli obligatiōe debet cōcludi,q̄ tūc erat in bonis.Intelligo secūdū dist.posita in l.j.ij. tñ.§.e.
1 Quęro† quid[b] si est dubiū,[c] quia apparet q̄ cadē die debi-
b tor obligauit rē,& eā alienauit de prioritate,& posteriorita-
c te nō apparet.R.possessor q̄ conueniť hypothecaria,in isto dubio uincit,nisi,pbeť per creditorē,rē prius fuisse obligatā.l.de reb[9].C.de do.ante nup.Fallit in fisco, quo casu eius fauore possessori incumbit onus probandi rem esse prius sibi obligatam,seu alienatam,l.j.C.de iur.fi.lib.x.

ADDITIO.

a Dicitur.Et an hoc habeat locū,etiam in agente reuocatoria,ut habeat necesse dicere rem fuisse in bonis debitoris,Bal.l.pe.C.quæ in frau.cred.
b POMA.Quid.Alex.cons.xlj.in iiij.uol.
c *Dubium. Et q̄ semper incūbat onus debitori, probare priorē hypothecā, & nō emptori alleganti priorem emptionē, Bal.l.matrem.C.de prob.Bar. l.si is qui.in fi.de iur.fis.Bar.& doc.d.l.de rebus.& ibi Bald.ad q.Bar.hic, & Bar.& quæ ibi dixi.in d.l.j.C.de iur.fisc.dicit tamen Cy.& Bald.d.l.de rebus.q̄ si unus, puta creditor probat de die, possessor uerò non probat de die suæ possessiōis,q̄ possessor succumbit.De quo cogita per ea quæ hic habentur.Item adde q̄ fauore dotis præsumetur præceßisse id quod esset utile doti,Bal.l.ad exactionem.C.de dot.promiſ.& l.dotis.C.de iur.dot.& ibi dicitur,q̄ præsumitur præceßisse instrumentū dotis,instrumento fisci. & Bar.l.non puto.ĵ.de iur.fisc.uidetur dicere cōtra dicta per eum, ubi dicit,q̄ etiā in quolibet priuato præsumitur prius præceßisse instrumentum suum,quā fisci,Spe.tit.de ob.& sol.§.j.in uer.quid si ago.*

§. QVI RES. Res obligatas potest quis alteri obligare sine periculo,si primus creditor certificet,& intelligetur res obligata in residuo,& si satisfaciat primo,totum cedit in obligatione secundi.

LEX XVI.

SI FVNDVS. Quod accedit in fundo,uenit in obligationem.

1 *Gestam rem meo nomine possum habere ratam ad mei præiudicium.*
2 *Ratihabitio retrotrahitur,& mandato comparatur.*
3 *Facere qui non potest,non potest consentire facienti,& quando.*

§. SI NESCIENTE. Volūtas domini recōciliat obligationem rei alienæ,si dominus est talis, qui poterat
1 obligare.†No. q̄ rem nomine meo gestam possum habere ratam,ad mei præiudicium,non autem ut negocium
2 trahatur ad me,& comperat actio neg.gest.l.si pupilli.§.sed
a si ego.§.de neg.gest.†Item no,ratihabitionem[a] retro trahi & man-

3 & mādato cōparari,Dy.c.ratihabitio.de reg.iur.li. vj.† No.
b q̄ qui non potest facere,nō potest facienti cōsentire.[b] Sed quia tex.in hoc ultimo tñ.dicit ferè, & sic innuit,q̄ q̄ncq̄ q̄ non potest facere,potest facienti cōsentire.Quęro qui sunt isti?Et quidā ponūt exemplū in pupillo, alij in muliere,q̄ gl.reprobat.Vnde gl.exēplificat in usufructuario,qui non potest obligare proprietatē,tamē potest proprietario obliganti cōsentire.C.de usuf.l.interest.Et ex hoc tex.cū gl. colligunt distinctionē mirabilē,quia q̄ncq̄ quis nō potest aliq̄d facere,propter imbecillitatē cōsilij,& intellectus,ut minor, & mulier,& tūc non potest facienti cōsentire,ut hic in tex.& in duobus exēplis hic reprobatis in gl.Aut quis nō potest facere,propter defectū sui iuris,quia ius plenū nō habet usufructuarius &c.ille potest faciēti cōsentire,ut hic in uer. ferè.& in exemplo gl.Ad idem l.ij.§.uoluntatem.ĵ.sol. mat.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Ratihabitionem.Ale.cons.lxxviij.uer.nec prædictis.uo. v.limita quinq; modis.
b *Consentire.Gl.l.si.uer.cōmodauerit.C.de pact.& ibi Bar.& ideò nūquid statutum dicens,quod minor non possit alienare sine consensu propinquorum,& an poterit alienanti consentire.Iac.But.& Bal.l.ij.C.si aduer.don. & hic dixi post Bart.in l.apud Iul.§.fi.qui.ex cau.in pos.ea.& Bald.C.de ser.pig.da.manu.l.cum proponas.in rub.C.de pac.*

a §. SI RES.[a] Additio,uel detractio qualitatis circa rem, nō extinguit hypothecā.Opp.q̄ rei mutatione extinguatur ius,l.repeti.§.rei mutatiōe.§.qb.mo.usuf.amit. Sol.aliud in usufructu,aliud in hypotheca.Et assignat rationē,qua usufructus nō potest durare,perēpta rei substantia,l.j.§.de usuf.Sed illa nō est bona ratio,quia nec pignus posset durare,perēpta substātia. l.sicut.ĵ. q.mo.pig.sol.Dic ergo q̄ in usufructu sunt inducti multi modi, ut usufructꝰ pereat,ne aliās sit inutilis proprietas semper abscedēti usufructu.Vel aliter,In iure usufructus inspicit commoditas, quā potest habere usufructuarius,quæ cōmoditas alterat tali mutatiōe.Vt si de domo,fiat arca,uel ecōuerso, & ideò usufructus extinguitur.In iure uerò pignoris,inspicit ut creditor ad suū perueniat facilius,quod durat etiā facta tali mutatiōe.Itē opp.ĵ.de leg.j.l.si ita legatū.§.fi.Sol. dicit gl. q̄ ibi tractatur de lucro captādo,hic de damno uitādo.Et fm eā,si res obligatur ex causa donationis,non duraret pignus,quod esset absurdū dicere. Dic ergo,q̄ hic loquitur, quando habeo ius meum firmū,adeò q̄ facto alterius tolli non potest.ibi uerò loquitur, quando ius legatarij non erat firmū,& sola uoluntate testatoris poterat mutari.

ADDITIO.

a *Res.Facit iste tex.ad q.si aliqs emat domū,uel rem alij obligatā,& eā meliorauit sumptibus suis,q̄ si ab eo uēdicatur per hypothecam, an liberetur præstando primo æstimationē,hic tex.facit q. non.dic ut Bar.l.in litis.C.de prædio.& omni.re.nau.li.xj.& ibi Ang.Bar.l.inter stipulantē.§.sacram. circa fi.C.de uer.ob.Ang.l.in his.C.de præd.naui.lib.xj.Ias.l.creditor. la j. circa fi.ff.si cer.pet.Ca.l.si cōuenerit.§.de pig.act.q pignoraui?, nō posset detrahere aliqua melioramenta posteà facta.Ia.d.l.creditor.*

1 *Hypothecaria conuentus,debet possidere sicut in rei uendicatione.*
2 *Cōuēt⁹ ī hypothecaria,habet facultatē,uel rē restituēdi,uel debitū soluēdi.*
3 *Sententiandi in hypothecaria,modus & forma.*
4 *Iuratur in litem contra non restituentem.*
5 *Libellus,peto te condemnari ad rem restituendam,uel ad soluendum debitum,an procedat in hypothecaria.*
6 *Hypothecaria in actione quādo iudex possit condemnare ad fructus.*

a §. IN VENDICATIONE.[a] Hypothecaria datur contra possessorem,qui liberatur,si soluit,uel restituit,aliās cōdemnabitur,& si fuerit cōtumax,in litē iurabit, tam
1 pro re,q̄m pro fructibus extātib.† No. q̄ in hoc iudicio debet disquiri,an conuentus possideat sicut in rei uend.l.fi. §.de rei uend.& auth.item possessor.C.qui pot.in pig. hab.
2 †No.q̄ possessor habet facultatē restituēdi rem,uel soluen-
b di debitū.[b] In casu tamē singulari,si neutrū istorū facit, nō cōdemnabitur possessor hypothecaria cōuentus,C.de iur.
3 delib.l.fi.§.& si præfatā.uer.sin uerò creditores.†Tertiò no. modū sentētiandi in hypothecaria,quia possessor cōdemnatur ad rē restituendā,& retinendā in causam pignoris, per creditorē.Et ex hoc colligit modus formādi libellū in hypothecaria.De quo dixi in l.rē alienā.§.de pig.ac.Facit ĵ.de euic.l.si cū uenditor.in prin.An aūt possit sic formari libel-
Ins,uidelicet,peto eū condēnari,ut eā rem restituat, uel de-
4 bitū soluat,dicā statim.†Not. q̄ ꝯ non restituētem,iurať in litē.Et ex hoc uideť,q̄ talis libellus,peto eū cōdemnari ad rem restituendā,uel ad soluendū debitū, nō procedit. Tūc enim cū ad quantitatē esset cōdemnatus,nō posset iurare in litē,ar.l.arbitrio.§.nō tñ.§.de dol.Sed l.fi. C.si unꝰ ex plu. cre.uideť istū libellū admittere. & idē exē. de pig.c.ex literis. sed tex.hic uideť ponere in arbitrio cōuēti,nō q̄ hic uenīat ex natura obligatiōis.Ego puto q̄ talis libellus,ꝓcedat, & intelligať libellus,& sniа lata super hoc,fm formā huius l. ſ.peto te condēnari ad rē restituendā,& hoc ex natura obligationis.Vel si uis,habes ptātē soluendi debitū.Per hoc tñ nō preiudicat sibi actor in iure q̄ habet prætēdi iuramētū in litē,quia pōt actor sicut in actione de dolo eligere uerū interesse,& omittere iuramētū in litē.l.arbitrio.§.j.§.de dol.
5 Itē opp.†q̄ per iuramentū in litē nō cōsequiť plus q̄m sit uerū debitū.l.si inter.§.fi.ĵ.e.Gl.ponit plures sol.sed prima est uera,ſ.q̄ hic loquiť q̄n agit ꝯ tertiū possessorē,lex uerò ꝯria loquiť q̄n agit ꝯ ipsum debitorē.uidebitis statim de hoc.ĵ. ea.l.§.si pluris.& ibi uidebitis rōnē. Venio ad uer.interdū.
6 & quæro,† qd si fructus nō extiterūt,utrū iudex poterit cōdemnare in fructibus?Gl.distinguit & bene,quia aut sunt cōsumpti mala fide,& nō ē dubiū,q̄ tūc tenet ac si extarēt, l.prox.in eo qui dolo desiit possidere.Aut bona fide,& tūc non possunt uēdicari.l.j.§.cū prediū.§.eo.q̄ncq̄ tamen dicit gl.etiam si extent,non possunt uendicari,ut si emptor seminauit eos.Ita uult dicere gl.quæ tamen cōmuniter uidetur corrupta.Vbi enim dicit,creditor,debet dicere,emptor.

ADDITIO.

a *Vendicatione.Bar.l.ij.per illū tex.C.si unus ex plu.cred.Bal.l.sancimus. C. de sac.ecc.Bal.l.si insolidum.C.de ac.& ob.Spe. tit.de pig.§.ij.Alex.cons. xviij.uer.alio fundamento.uo.v.Bal.cons.xxv.in j.par.*
b P.PAV.P.*Debitum.Bar.l.j.C.qui pot.in pig.hab.*

§. CREDITOR. Sententia lata cōtra unum, nō potest mādari executioni cōtra aliū,sed debet iterū agi hypothecaria,& ex sniа lata pro me,ꝯ me nō opponiť.Opp. quod debeat agere ex re iudicata,actione in factū,uel petere executionē,l.si minor xxv.an.cui fideicōmissum.§.de minor.Sol.hic agebať ꝯ alium, q̄m ꝯ illum,cōtra quem fuit lata sententia.Item opp.l.fi.C.de usur.rei iud.Sol.ut in gl.

a §. SI PLVRIS.[a] Si cōtra debitorē sit iuratū in litē,ex
equitate liberať debitor,debitū cū usuris soluēdo.No. illud q̄ dicūt Can.sniam trāsire in rem iud. De quo dixi in l.j.ĵ.de re iud. Opp. q̄ debitor nō debuit in plus condemnari,ĵ.eo.l.si inter.in fi.Sol.ut ibi. §.ea.l.§.in uēdic.in fi. Sol.ibi in extraneo possessore,hic ī ipso debitore.Sed quę est ratio,quia si illud cōsequereť ab extraneo,deberet debitori restituere.l.si inter.in fi.ĵ.e.Ergo ab ipso debitore de æquitate nō debet exigi.Glo.multū se inuoluit,in solutione huius cōtrarij,q̄ examinabo in l.si inter.§.fi.ĵ.eo.tit.&c.

ADDITIO.

a *Pluris.Bal.l.si traditio.vij.q.ad fi.C.de ac.emp.*

§. ALIENA RES. Res aliena sub conditione potest obligari.

1 *Simul dicitur fieri,quod fit eodem die,licet diuersis momentis fiat.*
2 *Dictio pariter,quomodo intelligatur.*
3 *Hypothecata quando res pluribus reperitur eodem die,& nō apparet de prioritate,uel posterioritate,conditio præoccupantis fit melior.*
4 *Obligata res eodem momento pluribus,intelligitur obligata pro dimidia, & quando insolidum.*

§. SI DVO. Si res obligatur pluribus,diuersis mōmētis,quilibet tenetur insolidum pro suo debito, si eodē momento,quilibet pro parte tenetur,nisi aliud actum
1 sit.No.†q̄ simul dicitur fieri,quod fit eodē die,licet[a] diuer-
a sis mōmētis fiat.Facit quod habuistis in l.in operis. §.loc.
2 Quæro quō intelligatur istud†pariter,positū hic in prin-
gl.ex,

gl.exponit,id est,eo.momẽto.Alij dicũt hoc esse falsum,ut patet ex sequẽtib.l.quod debet intelligi,id est,diuersis momentis.Tu dic,q̃ istud pariter,ponaꝫ simpliciter,sed ꝯ.in respõsione distinguiꝫ,quia pariter potest intelligi eodẽ die, diuersis tamen momẽtis,& potest intelligi eodẽ momẽto. Item quæro,qualiter intelligaꝫ hic,qđ dicit,p debiti quantitate.Dicas insolidũ,s.cuilibet,p debito,licet quidã aliter exponãt in tex.Itẽ quæro,hic dicit,q̃ qlibet agit insolidũ, quis præferat.Dicit gl.q̃ primus,& sic apparet,q̃ fuerit fa-
3 ctum diuersis momẽtis.†Sed tũc quæro,quid si de prioritate,uel posterioritate nõ appareat?Et uideꝫ q̃ tũc debem⁹ determinare ſm l.is à quo.s̃.de rei uẽ.Sed hoc nõ est uerũ, quia in rei uẽd.duo nõ possunt esse dñi insolidũ,sed res potest esse pluribus obligata insolidũ,ergo,&c.Dicendũ est ergo tũc occupãtis meliorẽ esse ꝯditionẽ.l.si quis à multis.s̃. de nox.& habebit beneficiũ possessionis,de quo loquit̃ l.
4 si debitor.s̃.eo.†Quæro,hic dicit,cuilibet creditori est obligata res pro parte,qñ eo.momẽto.quæro de qua parte intelligaꝫ?Et gl.itelligit,de dimidia parte rei,quod uideꝫ,eo q̃ s̃.sic quæsiuerat.Alij intelligunt pro rata debiti.l. & quæ nondũ.ş.fi.s̃.e.sed ibi alio casu loquit̃,teneas ergo gl.Quærit gl.quare aliud in legatis,ut si duobus res leget,uideaꝫ relinqui insolidũ cuilibet.l.re cõiuncti.ꝯ.de leg.iij.Dicit gl. fortè est ratio,quia nõ statim acquiritur ius legati ipsi legatario.Tu dicas idẽ esse in legatis,& in pignoribus,quia aut in duabus cõceptionibus uerborũ res obligatur tibi pro certa quãtitate,& illi pro certa quãtitate,& tũc nõ possunt dici eodẽ momẽto.De necessitate enim una obligatio precedit aliã,aliquo instãti tpis,& tũc cuilibet erit obligata insolidũ,ut s̃.px.Aut una cõceptione uerborũ,ut quia obligaꝫ tibi & illi,& tunc cuilibet pro parte erit obligata,ut hic in fi.& idem in legatis ſm ueram opin.& l.legata inutiliter. in fi.ꝯ.de leg.j.Dixi in l.re coniuncti.ꝯ.de leg.iij.

ADDITIO.

a POMA.Licet.Soc.consꝫ.cxxxv.

1 *Pactum quod debito non soluto,creditor habeat pignus, iusto precio emptum,ualet.*
2 *Lex merces,ꝯ.loc.habet locum,quãdo super contractu principali cõmittitur arbitrio incertæ personæ.*
3 *Iudex æstimat iustum precium pignoris,quando est appositum pactum, q̃ precio non soluto,creditor habeat pignus iusto precio.*
Et qualiter iudex hoc faciet.
4 *Obligatione in generali bonorũ si apponitur pactũ,q̃ si ad diem nõ soluit, una res sit empta de rebus obligatis,ad electionẽ creditoris,an ualeat.*

a 1 ¶ POTEST.[a] Valet † pactum ut debito nõ soluto,creditor habeat pignus iusto precio emptum. Opp. C.de pac.pig.l.j.& ij.Sol.ibi pactũ fuit appositũ, q̃ res sit empta pro pecunia debita,quod pactũ non ualet, quia est pactum.l.cõmissoriæ, q̃ reprobatur in pignoribus, hic uerò fuit pactũ,q̃ res sit empta iusto precio,uel fuit dictũ, q̃ res sit empta simpliciter,quod intelligitur,s.iusto precio,ſm q̃ debet diuersimodè punctari iste tex.& quælibet est not.Et de huiusmodi pactis l.cõmissoriæ,dixi plenè in l.quãuis.ꝯ.
b de sol.uer.ꝯ hoc opp.Opp.gl.[b] & uideꝫ q̃ non ualeat illud pactũ,quia in incertã personam cõmittitur taxatio precij. l.si merces.in prin.s̃.loc.So.dicit glo.hic speciale,quia debitor uix aliàs inueniret pecuniã.Et ſm istam sol.iste ş.restringeretur ad ꝯctum mutui tantũ, quod est ꝯ propositũ iuriscõsulti & principis scribẽtis,quia generaliter loquit̃. Dic er-
2 go q̃ † l.merces.loquit̃ qñ super ꝯctu principalis cõmittitur arbitrio incertæ personæ,tũc enim nõ est aliqua obligatio,nec aliquis ꝯctus ualidus,cuius occasione posset recurri ad iudicẽ.Hic uerò præcesserit ꝯctus pignoris ualidus, cui istud pactũ fuit appositũ,& ideò iudicis officiũ habetur,super quo se fundat,ut ipse iudex tanquã bonus uir, precium iustũ declaret,& dicam statim,arg.pro hoc,s̃. de cõt.emp.l. suæ rei.& l.seq.& l.domum.eo.ti.hoc est q̃ dicit plenè in l.si
3 quis arbitratu.ꝯ.de uer.ob.†Quæro ergo pro declaratione
c prædictorũ,[c] quis æstimabit istud iustũ precium?R.q̃ iudex. l.fi.C.de iur.do.imp.sed qualiter iudex hoc faciet?Dic q̃ faciet altero de duob.mo.Primo citatis partibus,per reg. generalem,quia posset ledi tunc,uel coget utrãq; partem eligere æstimatores,ſm formã l.hac ædictali.ş.his illud.de sec. nup.uel ipsemet eliget,ſm formam auth.de non alien. §.q̃ autẽ.& ar.C.de fid.inst.l.cõparationes. quos faciet iurare. d.ş.his illud.& d.l.cõparationes.licet ꝯrium uideat innuere gl.in l.iusiurãdi.C.de testi.& in l.j.ş.j.ꝯ.de uent.inspi.Sed
4 q̃ primò dixi,est uerius,Posset etiã fieri in ipso ꝯctu,p̃ quẽ talis res debeat æstimari,ut l.fi.s̃.de cõt.emp. & Inst.de cõt. emp.ş.pe.†Itẽ quæro,qñ fiet cõuentio,seu obligatio bonorum generalis,utrũ possit opponi istud pactũ,si ad diẽ nõ solueris,sit mihi empta una de rebus tuis,quã uelim emere,uel quã eligam,an ualeat,& uidetur q̃ nõ,quia cõfertur ꝯctus in uoluntatẽ unius ꝑtientium,contra l.in uendentis. C.de cõt.emp.& l.in personã.ş.generaliter.ꝯ.de reg.iur.Sed cõt.est uerũ,quia tũc non confertur substantia contractus, sed electio rei,quod fieri potest,ut ibi not.& l.in personam. ş.generaliter.de reg.iur.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Potest.Im.& Are.l.sanè.ff.de uer.ob.ibi,sit empta pro pecunia debita.Et quia ista iura loquuntur, quãdo res esset ſpecialiter obligata,& conuentũ,q̃ debito non soluto,esset empta pro debito,q̃ esset obligatio generalis omnium bonorũ cum pacto,q̃ debito nõ soluto,talis res insolutum maneat pro debito.Bar.l.iij.C.de pig.uer.ult.circa prædicta quæro,& sentit Bar.hic,in ult.q.ubi autẽ nulla esset hypotheca,secus esset.l.quãuis.ff.de sol.& c.tex.sing.& uidetur mirabile,q̃ licet nõ sit collatiũ in aliquem, arbitrium declarandi precium,ualet tamen,quia istud pactum est pars alterius cõtractus ualidi,Bal.c.j.de feu.dato inuicẽ leg.cõmiſ.& istum tex.alleg.l. fi.C.de pac.pig.Bar.l.quãuis.de sol.in eodẽ prin.ibi secũdũ q̃ debet diuersimodè præsentari,& c.Bar.l.iij.C.eo.in uer.ulterius iuxta prædicta quæro.in uer.opp.gl.uidetur no.& c.Bart.l.à diuo Pio. §.si pignora.de re iud. ubi fortè in uno uideatur tenere cõtrariũ,nisi dicas,q̃ hic pignus erat obligatum pro debito.ibi uide per Imo.& Bald.c.j.in prin.de feu.dato in uicẽ legis cõmiſſ.Sed qd si uendo,uel loco ꝑ iusto precio,nullo appositio declaratore,uel appositio,sed mortuo,quid fiendũ?Bal.l.contractus. de fid.inst. Imo.l.si quis arbitratu.de uer.ob.in uer.quæro ergo pro declaratione. ibi, licet contrarium uideatur innuere,& c.Bar.l.fi.C.de pac.pig.
b POMA.Opp.Imo.l.sciendum.ꝯ.de uer.ob.
c POMA.Prædictorum.Are.consꝫ.xxxij.

LEX XVII.

PIGNORIS. Actio hypothecaria est in rem.

LEX XVIII.

1 *Probanda in hypothecaria directa,& in utili & in quasi hypothecaria.*

SI AB EO. Qui habet quasi dominiũ,potest pignori obligare,quatenus istius iuris uires se extendũt.Oppo.q̃ habeat probari,q̃ res pignorata sit debitoris.l.
1 & quę nondũ.ş.q̃ dicitur.s̃.eo.†Sol.in directa hypothecaria debet probari directũ dominiũ,in utili hypothecaria, debet probari utile dñium,l.grege.ş.& in superficiarijs.s̃.e. & ꝯ.eo.l.lex uectigali.In quasi hypothecaria sufficit probare quasi dominium,q̃ parit publicianam, ut hic, & quod dico utilem hypothecariam,& quasi, dico gratia euidentioris doctrinæ, quod expediui plenè,in l.rem alienam.s̃. de pig.act.

LEX XX.

CVM CONVENIT. Si obligatur pensio in creditorem,transeunt utiles actiones.

LEX XXI.

SI INTER. Pignus contrahitur per procuratorẽ, uel gestorem ratihabitione secuta.

¶ SI DEBITOR. Si quasi dominus obligans conueniatur,nõ potest cum effectu de dominio excipere.no. pro limitatione l.si ab eo. Opp.l.si ab eo.s̃.eo. ubi talis hypotheca non datur cõtra dominum.Sol.ibi agitur contra tertium possessorem,hic uerò contra ipsum debitorem pignorantem.

¶ QVICQVID. Iste ş.summat seipsum.&c.

§.SI

¶ SI RES. Contra debitorẽ non restituentẽ in hac
a actione,nõ iuratur in litem,secus si contra aliũ,& quod consequutũ fuerit,restituetur.Opp.q̃ qñq̃[a] pluris interfit creditoris,puta si uolebat pignus retinere ob chirographariã pecuniã.l.j.C.etiã ob chirog.pec.Gl.l.si fundus. ş.si pluris.s̃.eo.uidẽ tenere,q̃ tale interesse nõ considereꝫ, quia illud remediũ solum habet locum,qñ creditor possidet.Quod posset esse uerũ,si creditor nũquam possedisset, sed si semel possedisset,& à possessiõe cecidisset,quę ad debitorẽ trãsiret,uel reuersa esset,tũc etiã cõtra ipsum debitorem posset iurari in litẽ,quia plus creditoris interest,s.ut uti posset retentione,seu exceptione.arg.l.qui exceptionẽ.ş.si pars.s̃.de cond.ind.Item ad fi.opp.qñ agitur cõtra extraneum,non interesset plus creditoris,q̃ habere debitũ.Qđ apparet, quia ab initio potest possessor sibi soluere debitum,& retinere pignus.l.si fundus.ş.in uendicatione.s̃.eo. Sol.intellige hic qñ pignus fuit amissum culpa creditoris, & ideò tunc condemnaretur,& non restitueret rem.

ADDITIO.

a Quandoq;.Inst.de act.ş.item Seruiana.

LEX XXII.

a SI TITIO.[a] Si fundi dñs succedit debitori pignoranti,non cõfirmatur pignus, sed tenetur pignoratitia actione contraria ex persona defuncti. Opp.l.rem alienam.s̃.de pig.act.ubi dicitur,q̃ nõ datur utilis hypotheca ria.Dic ut hic,datur utilis.i.efficax pignoratitia cõtraria, & de personali actione loquitur,nõ de hypothecaria,quę nõ datur,nec utilis,nec directa,ut ibi.Itẽ opp.l.j.in prin.s̃.eod. Sol.ibi loquitur quando ille qui pignorauit, succedebat domino,hic contra,quia dominus succedebat pignorãti.

ADDITIO.

a Titio.Ray.l.assiduis.C.qui pot.in pig.hab.

LEX XXIIII.

1 *Emere uel uendere prohibitus, quando prohibetur pignorare, uel pignus accipere.*
2 *Forensis prohibitus per statutum emere,potest pignori accipere.*

a IN QVORVM.[a] Qui prohibetur emere,non prohi-
b betur pignori accipere.[b] Opp.ꝯ.tit.ij.l.j.ş. eam rem. & C.
1 de reb.alie.nõ alienã.l.fi.Gl.sol.† qñ prohibetur uẽditio à lege,intelligiꝫ prohibita pignoris datio,ut in cont.Secus si prohibeat à iudice. * Ita debet intelligi ista l.intelligo ergo [c] hic in iudice,qui ex certa causa prohibeat aliquẽ emere,uel uẽdere,quod potest fieri.l.moris est.ꝯ. de pœ.Sed certè restringere hanc legem hoc modo durũ est, nec leges in ꝑrium allegatæ cogũt nos ad hic.Nam qñq̃ prohibetur res ipsa uẽdi,quia eius interdicit cõmercium,& tũc nõ potest pignori accipi, quia ctiã pign⁹ est cõmercium. Ita loquit̃ l.j.ş.eam rem.ꝯ.tit. ij.s.in re sacra,religiosa, & similib. Qñq̃ non prohibeꝫ cõmercium in genere,sed prohibetur uenditio,& tũc dicebat Iac.But. quod ex propria significatiõe non uideꝫ res prohibita pignori dari,ut hic.Nõ ob.l.fi.C.de rebus alie.nõ alien.quia illud est uerum magis ex quadam præsumpta uolũtate,q̃ ex significatione uerborũ.Certè & eadem ratione hic ex præsumpta uolũtate debet intelligi prohibita pignoris datio.Tu dic,Aut prohibeꝫ[d] uẽdi,uel alienari res,& tũc non potest obligari, d.l.fin. Ratio quia per obligationẽ peruenit ad uẽditionẽ pignoris,l.ij.& iij.ꝯ. de dist. pig. & sicuti prohibet uenditio,ita & eius prębambulum.ꝯ.de spon.l.oratio. Qñq̃ prohibetur persona emere res, non autem prohibetur res uendi,tunc ille nõ impeditur pignori accipere,Casus est hic.Ratio,quia licet accipiat pignori.per hoc nõ deuenit, ut ipse accipiat sibi insolutum,uel in emptionẽ, sed q̃ alij uendat pro suo
e debito,nõ est prohibitũ.Prædicta uera,[e] nisi acciperet pro tanta quãtitate,quod nõ esset uerisimile debitorẽ luturũ, arg.l.q̃ habebat.in prin.ꝯ.de leg.iij. Et sic intelligas legẽ istã,
2 siue prohibitio fiat à lege,siue à iudice.†Et per hoc dico,q̃
f forensis prohibitus per statutũ[f] emere in territorio huius ciuitatis,potest pignori accipere,ut hac l.

* *Iudice.Ista sol. non uidetur ꝑ c habilis,cũ alio qui actus contrahẽtiũ & iudicis æquiparentur? Nam quemadmodũ phibitio alienationis in cõtractibus, impedit translationẽ dominij: l.fi.C. de rebus alie. Ita etiam prohibitio iudicis: l.is qui. ff.de uerb. ob. Ego dicerẽ ſpecialiter esse in re d bus ecclesiasticis,ut neq; alienari, neque pignorari possit: l.j.iubemꝰ.uer. sub cuiuscũq;. C. de sac. ecc.* I.Con.B.

ADDITIO.

a Quorũ.Are.cõs.xiiij.et cõs.cxxv.Bar.rub.de reb.eccl.nõ alie.Bal.c.j. uer. aut si libellario.quib.mod.feud.amit.Barb.c.nulli.col.j.in fi.de reb.eccl.nõ alie.Fel.c.uenerabili.de off.de leg.ad fi.Anch.consꝫ.cl.in fi.
b P.PAV.P.Accipere.Barb.in repet.Rub.de reb.eccl.j.art.in xvj.fall.
c Intelligo.Bar.l.multum.de uer.ob.Quid aũt si quis prohibetur acquirere, an posit pignori accipere?Cy.& Bal.d.l.fi.C.de reb.eccl.nõ alie. quod sic. adde quia res emphyteutica prohibita uẽdi,potest pignorari,l.fi.C.de iur. emph.Bal.c.j.uer.aut si libellario.quib.mo.feu.amit. An.l.benignius. ff.de leg.q. Statutum faciens mentionẽ de alienatione,nõ uerificatur in ista alienatiõe pignoris,uel cõcessione usus fructus.Adde an res emphyteutica,phibita uendi, possit pignorari,Bal.consꝫ.lxxix.iij.lib.
d P.PAV.P.Prohibetur.Abb.c.ij.de feud.
e POMA.Vera.Alex.l.j.ş.per seruum.& ibi Iaſ.ff.de acq.poſſ.
f POMA.Statutum.Et no.q̃ prohibitus emere, & alios contractus facere, intelligitur nedum purè,sed etiam sub conditione. Imo.& Car.c.nulli.de reb.ecc.non alie.dum reprobant primam exceptionem lo.And. & Imo.ad illum tex.in uer.conditionis.

LEX XXV.

CVM VITIOSE. Inutilis obligatio nõ dat ius retentionis.Opp.l.j.in prin.s̃.eo.Sol.ut ibi dixi.

LEX XXVI.

FIDEIVSSOR. Si debitor soluat creditori, recuperat pignora data fideiussori.

¶ PATER. Qui scribit cõtractum obligationis rei suæ, uidetur obligationi consentire. Opp.l. Titia.ş.Lucia.ꝯ. de leg.ij.Istud cõt.soluit ibi gl.super uer.interesse. & hic & in l.Caius.s̃.de pig.act.Dixi plenè l.quæ dotis.ꝯ.so.mat.

¶ LVCIVS. Res loco rei surrogata,nõ cadit in obligationem,nisi ex prima ortum habuerit.

LEX XXVII.

SERVVM. Si debitor rem pignoratam faciat deterio rem,creditori contra eum succurritur, licet contra debitorem ad debitum actionem nõ habeat.Istud quod gl.dicit,noceret ex proposito,uel cõsecutiuè. hoc quod dicit ex proposito, referas actionẽ ad exhibendũ, hoc quod dicit consecutiuè,intelligas culpa tamen,& hoc referas ad actionem l.Aquiliæ,uel in factum,&c.

LEX XXVIII.

SI LEGATI. Stipulatio legatorum extinguitur spe legati extincta,& non transit ad eum,ad quem cõmodum legati transit,& idem in obligatione pignoris.h.
a h.Ista lex debet intelligi, quando stipulatur pater pro se,[a] secus si ut legitimus administrator filij,ut in gl.

ADDITIO.

a Se.Hanc gl.sing.tene menti,q̃ hodie in aduentitijs ex contractu patris, acquiritur utilis actio filio, doc.l.de rebus. s̃.de transſ.Bald.l.quod dicitur.de uerb.oblig.

LEX XXIX.

PAVLVS. Generalis obligatio facta à defuncto,nõ porrigiꝫ ad bona hæredis. * h. d.quòd
a no.de quo per gl.& Cy.in l.assiduis.[a] C. * qui pot.in pig.hab. *Hæredis. Et per hanc l.corrigas Bart. l. xliij.ff.ad Treb.sententiem hæredem carceribus ex obligatione defuncti subijci posse.Limita tamen hanc legem,si hæres inuentarium non fecerit, l.fi.C.de iur.delib.* I.Conc.B.

ADDITIO.

a Assiduis.Bal.post gl.& Bar.ibi,& Bal.l.ubi adhoc.C.de iur.dot.

¶ SI MANCIPIA. Partus rei pignoratę cedit in obligationem,si à debitore percipiatur.

§.DO-

a §. DOMVS.[a] Superficies solo pignorato imposita cadit in obligationē. Opp. gl. l. cùm postulassem. §. cur ergo. ff. de dam. infec. gl. fol. Dic q̄ hic loquitur in bonæfidei emptore, ibi non. dic ut ibi.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Domus. Alex. in apostil.

1 Sermone in generali, continetur persona loquentis.

1 §. SI SCIENTE. In obligatiōe generali, uenit seruus
a qui obligationē contrahit. † No. q̄ in generali sermone, cōtinetur persona loquentis.[a] De quo in l. inquisitio. C. de fol. & s. de senator. l. j. in fi. Ratio est, seruus non habetur hic ut persona, sed magis ut res quædā, & sic non ob. d. l. inquisitio.

ADDITIO.

a Loquentis. l. si mercedē. §. fi. de act. emp. & ibi. Bar. Bal. c. j. §. cōtra omnes. hic finitur lex. & ibi est gl. quæ dixit, q, uassallus nō tenetur iuuare dominum cōtra seipsum ex uiramēti fidelitatis. Et si inuicē tenerentur iuuare cōtra seipsos, nulla esset obligatio. l. ab omnibus. §. si Titio. de leg. j. quæsiuit etiā gl. no. an ibi teneatur iuuare cōtra patrē & filiū & dicit q, sic, secundum Iac. Alibi, ubi dicit, q, cōtra fratrē & filiū tenetur, sed nō cōtra patrē. Tu tene gl. ibi, secūdū Bal. & bene facit secundū eū q, no. in l. q. se patris. C. unde li. in gl. ij. mag. quod no. Sed quid si expreßè uassallus iurauit iuuare dominū cōtra omnē personam, & etiā cōtra seipsum, nūquid teneatur iuuare dominū contra seipsum? Bal. c. Imperialem. in fi. de prohi. feu. alie. per Frid. q, si iurans habet malam causam, tenetur ex iuramento fidelitatis, secus si bonam, ar. l. ult. C. de nō nu. pec. & l. uenditores. de uer. ob. & ibi etiā uide per eū, an si iurauerit fidelitatem cōtra omnem hominē, & cōtra seipsum, & an uideatur expreßisse filium & uxorē, &c. Et per reg. huius l. dixit Bal. l. frater à fratre. de cond. ind. q, si quis promisit accōmodare turrim contra omnē personam, q, nō tenetur accōmodare cōtra seipsum, neq; cōtra descendentes, Bald. l. cum accutißimi. C. de fidei. & Imo. post alios, in cle. j. de iureiur. & facit ad aliam q. Bald. de qua in l. & q. C. de dist. pig. Cast. cons. ccxxv. j.

LEX XXX.

a PERICVLVM.[a] Gl. hic ponit casum uno modo, ut habes in ca. Tu pone simpliciter, uēdidi tibi nomē debitoris, qd' nomē habet hypothecariā annexā, quæritur ad quē spectat periculū pignoris? Certè ad emptorem, dum tamē pignus probetur obligatū, sicut dicimus in emptore nominis. l. si nomen. s. de hær. uel act. uen.

ADDITIO.

a POMA. Periculum. Bar. cons. xix. in j. uol.

LEX XXXI.

a LEX VECTIGALI.[a] Resoluto iure donationis, re-
b soluitur ius acceptionis. No. q̄ creditor potest soluere pensionē pro fundo emphyteu.[b] sibi obligato. &c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Vectigali. Limita hanc reg. procedere in iure, quod habet dependentiam successiuam, non in eo quod primo instanti est perfectum. Bal. c. j. §. fi. circa me. de cōt. inue. Item limita ut per Bal. c. j. de alie. feu. in c. j. de cōtro. inter uasa. & alium. Ant. de But. cons. viij. q, si pater habens usumfructum in bonis filij, & illum usumfructū seu facultatē utendi alicui creditori suo obliget, uel ipse creditor sit missus in quasi possessionem utendi dicto usufructu pro credito suo, & pater postea consentiat filio aliud nanti rem in qua habebat usumfructum. q, ex parte quærit usufructus, & ius ipsi creditori, quod est mirandū. Anc. cons. cvj. in contrarium Abb. l. cum oportet. §. cum autem. C. de bo. quæ lib. in l. patrē. de his quæ in frau. credi. Cast. l. si cū uenderet. ff. de pig. ac. de pacto de retrouēdendo, q, oblato precio transfertur dominiū, etiā si promissor iam in aliū alienasset, quia resoluto iure dationis, & c. ut per eum, cons. liij. Bar. l. ij. C. de pac. inter emp. Alex. cons. clv. uo. v. Item pro opi. Ant. de But. contra Anch. facit c. j. §. rursus. qui. mo. feu. ami. Bal. & alij no. pro Anch. facit Bar. l. si res. j. qui. mo. pig. uel hyp. fol. in l. indebitū. §. j. in fi. de cond. ind. & in l. si constante. iiij. q. iij. q. principalis. j. fol. mat. & adde q, ista l. nō habet locū in feudo, quia resoluto iure datoris, non resoluitur ius accipiētis. Bal. c. j. de cōtr. inter uas. in l. fi. §. fed quia nostra. in fi. C. cō. de leg. in l. doce. C. de rei uend. in l. usucapio. C. eo. & in l. ij. xij. q. in uer. sed iuxta. C. de resc. uen. & Bar. l. si res. in fi. j. qui. mo. pi. uel hyp. fol. & Bar. l. j. ff. de aqua plu. arcē. Bal. l. solennibus. C. de rei uen. Bar. & doct. l. cum seruus, de cond. & demon. gl. & Bal. j. §. rursus. qui. mo. feu. amit. Adde an resoluto iure datoris, resoluatur ius accipientis. Bald. cons. cccclix. iiij. lib. ubi de feudo loquitur, incipit, nobilis utr. Imo. cons. viij. & Alex. cons. xxxviij. no. ij. ubi loquitur in emphyteuta pignorante rem emphyteuticam, & cōs. xciij. no. ij. & cons. clxxij. e. & cons. xj. no. iij. Bal. tit. de feu. alle. in ix. no. in prin. & cons. ccclxxj. in j. parte. Soc. cons. lxxxv.

b P. PAV. P. Emphyteu. Quid si nō sit soluta pēsio, tēpore debito, propterea sit causata caducitas, an creditor, p interesse suo, poterit petere rest. in integ. ex capite ignorātiæ, & iterato offerre. Ale. q, sic, cōs. xlv. no. v. uide Ias. l. ij. uer. xxiiij. quæro. C. de iure emphyt.

LEX XXXII.

DEBITOR. Ea uidentur inducta in prædium, quæ ad usum perpetuum inducuntur.

LEX XXXIII.

IS QVI. Adiecto non potest pignus dari, & datum repetitur.

LEX XXXIIII.

a CVM TABERNAM.[a] Appell. tabernæ, uenit uni-
b uersitas mercantiæ, quæ ibi exercet, & ideò cadit in obligationē quæ rpe quo agitur repetitur. Opp. q̄[b] solum uideatur ius obligatū, q̄ quis habet in loco, l. si domus. in fi. j. de leg. j. & l. qui tabernas. s. de cōtrah. emp. Sol. appell. tabernę potest referri ad locū, itē ad merces, quę ibi uenduntur. Sed si dubitatur de quo senserūt cōtrahentes, dico q̄ si quidē in loco, in quo debitor, uel uenditor nullū ius habeat, intelligitur de uniuersitate mercātiæ, ut hic, fm primū intellectū gl. dum dicit, q̄ erat in publico. Si uerò aliquod ius habebat in loco, & tūc si uēditur, uel alienet, intelligit strictè pro loco. l. qui tabernas. de contrah. emp. aut pignoratur, & tunc intelligitur etiā de ipsa mercantia, quæ ibi erat, ut hic, fm intellectū gl. prout dicit, uel cōducta à publico. Et ratio differētiæ est, quia licet in pignore fiat largior interpretatio, tñ p hoc ius debitoris nō fiet deterius, nō enim ad plus tenet. Itē ius creditoris fiet melius, quia subuenitur ei ex cautiōe, quia est sibi de debito cautius. l. fi. C. quæ res pig. ob. pos. & quod ibi no. Quod autē dixi in uenditione, uel alienatione proprietatis, intelligit strictè, intelligas nisi ex quātitate precij, uel ex alia cōiectura aliud præsumat. l. semper in stipulatiōibus. & ibi no. j. de re. iur. Item opp. l. fideiussor. in fi. s. e. ubi futura nō uenit in obligatione. Sol. gl. remittit ad ibi no. Tu dic, q̄ hæc appellatio tabernæ, prout refertur ad merces, est nomen uniuersitatis, sicut grex pecudū, & simil. l. cū pater. §. mēsæ. j. de leg. ij. & ideò licet merces mutentur, tamē eadē uidetur esse taberna, l. grege. in prin. s. eo. & l. peculiū. in prin. j. de leg. ij. & ista uniuersitas uidetur durare eadem, donec uenit dñs, ut hic. Mutatio enim quæ postea fieret ibi per hæredem, non caderet in obligationem, ut hic dicit tex. cū gl. quod est no. Quod tamen intellige, nisi fieret aliquid, causa explicandi negocium cœptum à defuncto, l. furti. §. illud planè. de his qui no. infa. & ibi no.

ADDITIO.

a Tabernam. l. generali. §. j. de usuf. leg. Bar. l. si constante. iiij. q. iij. quæstionis princip. j. fol. mat. & Bald. sing. limitat de istis mercibus uenalibus, in l. ubi adhuc. C. de iur. dot. & facit ista lex no. an in obligatione generali expressa, uel tacita, ueniant merces uenales. In quo Lu. l. si constante. in princip. ij. parte, dicit expreßè, quòd non, per l. debitor. s. eo. Pro hoc adducit in fi. l. generali. §. uxor. de usuf. leg. in l. prædia. j. de fun. inst. & de leg. iij. l. si fundus legatus. & l. si chorus. §. j. & l. si mihi. §. fi. ff. de hær. inst. l. ex facto. ubi est idem in legatis. quod limita, nisi sub ipsa obligatione non possunt alia includi, quàm merces, quoniam illæ ueniunt, per gl. secundū cum sing. in l. periculis. §. item cū quæreretur. de aur. & arg. leg. ubi legatū generale rerum, tales merces includit, cum ad aliud referri non potest. l. fundus qui locatus. ff. de fun. inst. & ita residet Lud. Sed certè licet Bar. d. l. generali. §. f. & Bal. l. certi. C. loc. in vj. q. uidetur tenere, quòd obligatio generalis non referatur ad merces uenales, & respondet Bal. ad hanc l. quòd hic fuit obligatio expressa, tamen idem Bar. d. l. si constante. iij. q. prin. & Bal. l. ubi C. de iur. dot. uidetur tenere contra. Pro quo multum facit iste tex. & ideò cogita. Et certè iste tex. uidetur probare, quòd non ueniant merces in obligatione generali, nisi illæ quæ sunt tempore mortis, seu illæ quæ sunt tempore quo

quo agi potest, Bal. d. l. ubi. & Bar. d. l. si constante. & Bal. hic, in repe. anti. qui refert quòd Bar. d. l. generali. si omnia obligātur, tenet quòd ueniant res uenales, & uerū dicit per prædicta, per Bar. ibi, & Bal. hic habes responsionem ad l. debito. & ad no. per Bal. l. certi. præall. Bal. rub. C. de uer. ob. & in iiij. q. scripsi post Bal. hic, in reportatis, adde an in generali obligatione, ueniant merces uenales, Bal. in pulchro casu, cons. ccclxiij. j. lib.

b POMA. quòd. Alex. cons. xcv. uol. v.

1 Scriptura in priuata non requiritur dies, nec consul, & quando requiratur. nu. 3.

2 Scrip. priuata necessariò non subscribitur, neq; sigillatur.

3 Verba enunciatiua per modum causæ prolata, inducunt dispositionem.

4 Litera uidetur acceptata cùm retinetur.

a §. IDEM Quæsiuit.[a] Per epistolā potest cōtrahi pignus,
b nec uitiat, licet in ea nō sit dies & cōsul. † No. q̄ in pri-
1 uata scriptura non requiritur dies & consul. No. q̄[c] nō
c est de necessitate, ut priuata scriptura sigelletur, ut ibi dum
d dicit, tabulæ signatæ non sunt. Item fortè[d] non est necesse, q̄ subscribatur hoc mō, ego talis scripsi. sed sufficit q̄ cōstet
e seu probetur manu sua scripta. [e] l. ad testium. §. j. de testa. Sed pro declaratione literæ quæro, quæ sunt uerba illa, ex quibus pignus constitutum uideturre. illa, scilicet qm̄ taberna & serui, à nullo detinent, nisi à te, & sic uerba † enunciati. per modum causæ prolata, inducunt dispositionem. s. de rei uen. l. emptor. §. ancilla. & ext. de suc. ab intest. c. fi. & j. de colla. do. l. pen. & l. si socer. §. Lucius. j. fol. mat. Dixi in l.
f ex hac scriptura. j. de do. nat. Sed opp.[f] & uidetur q̄ in pri-
3 uata scriptura[g] requiratur dies. in uetustissimo exemplari
g legitur, requiruntur duo, quod satis uidetur probari l. px. seq. l. scripturas. C. qui po. in pig. ha. & l. ex sextante. §. Latinus. j. de excep. rei iud. Sol. dic q̄ nō est necesse ad p̄batiōnem rei gestæ, ut hic, & l. publia. s. dep. sed si quis uellet p̄bare prioritatē, uel posterioritatē in tēpore, & tunc esset necesse, ut in cōtrario, & l. si decreto. C. q. pot. in pig. hab. Per hoc enim p̄batur rem obli. esse, sed qñ de prioritate, uel posterioritate deberet aliter p̄bari, secundū ea quę dixi in l.
4 non solum. §. sed ut probatur. j. de no. ope. nun. & l. si fund[o]. §. li duo. s. e. † Vlt. no. ex hac l.[h] q̄ sufficit, q̄ quis ostendat li
h teram[i] sibi destinatā, nec requiritur q̄ probet se tunc acce-
i ptasse. Videtur enim acceptare literam, cum ipsam retinet, & eo ipso q̄ accepit literam, ut hic dum dicit, respondi consensisse de pignoribus uidetur. Facit ext. de proc. c. j. in cle. & s. ad Maced. l. si filius.

ADDITIO.

d Quæsiuit. Bal. post Cy. l. si quæ beneficia. C. de diuer. rescrip. Adde tamē, q, in libro rationū, semper requiritur dies & consul. Bal. rub. C. de fid. inst. in uer. uiso de scriptura. ubi ponit, an requirantur testes. Et q, in alia priuata scriptura, nō requiratur dies, tenet Bal. d. rub. An. auth. quod sine. C. de test. etiam si scriptura priuata requirat sigillum, uel subscriptionem, uide Inn. c. fi. de fid. inst. & An. c. ij. de fide. inst. Bal. l. cum antiquitas. C. de test. & ibi expreßius Pau. & Bal. in prin. Digest. in x. q. & sic scriptura priuata non requirit subscriptionem, tamen opem q, subscribens affirmauerit scripturā illā esse suā, l. cū antiquitas. ad fi. per quā se fundant doc. ubi testamētū scriptū manu testamētoris, licet nō requirat subscriptionē, tamē requiritur q, testator affirmauerit, qd' scriptura illa erat scripta manu sua. Bar. hic. Et aduerte dū dicitur, q, in priuata scriptura nō requiruntur anni domini, nec dies & consul. quia Iac. But. quem refert Bal. in proœ. C. §. quibus. tenet contra, quia non debet habere maiorem uim priuata scriptura, quàm publica, sed in publica requiruntur, auth. ut præpo. no. impe. Spe. ti. de procu. §. ratione autem. uer. sed quid in priuato. aliàs quid in mandato? Et respondet ad istum tex. quòd hic sunt duo casus, et unus deciditur. Bal. d. proœ. & in rub. C. de fid. inst. distinguit, q, aut ipsa obligatio potest infringi ex tēpore, aut non. Abb. consi. xcviij. ij. lib. Barb. in repet. rub. de fid. inst.

b P. PAV. P. Consul. Cur. in repe. l. admonendi. s. de iureiu. Alex. cōs. cccxxv. post med. Item q, quomodo ille qui utitur scriptura, habet se fundare in tēpore, & requiritur dies, Ale. con. lxij. post med. Item istud q, dicitur, q, in scriptura priuata nō requiritur dies, uerū est cōtra scribentē, uel eius hæredes, secus cōtrā alium. Math. no. xxiij. Bar. in repe. rub. de fid. inst. Tē quid in literis principis, legibus, statutis et similib. Iaso. l. si qua. C. de diuer. rescr. Circa uerò aliud q̄ ponitur in isto §. de subscriptiōe, uide de eius effectu, in l. cū antiquitas. C. de test. & q, subscriptio nō requiratur, nisi in casibus iure expreßis, Pan. c. j. ex. de his quæ fiūt à præla. sine cōsen. cap. & utrū inferri Bar. super ff. uet.

ptio sit eiusdē effectus, cuius ē subscriptio, An. cō. ccciij. alias. cccvj. in prin. & in fi. Ale. cō. ccxc. Ias. l. si quis ex argentarijs. §. cogetur. vj. no. ff. de eden. eundem latè in l. emptor. §. lucius. ff. de pac. in l. cum antiquitas. C. de test. Nunquid autem præiudicet subscriptio facta lecto tenore scripturæ, & qd si scriptura multa cōtineat aliqua pro aliqua cōtra quæ trahatur? simplex subscriptio? Cast. cons. ccclij. Quid autem de eo qui subscribit schedulæ uacuæ, Fel. c. cum uenerabilis. ad fi. ext. de exce. Et de materia subscriptionis, Fel. c. cum inter. ext. de re iu. & in c. quoniam cōtra falsam. ext. de prob. Nunquid autem sigillum idem importet, q, subscriptio? Fel. c. tertio loco. in prin. ext. de prob. alia multa in materia priuatæ scripturæ, uide ad Bar. l. admonendi. s. de iu. iu. Item q, subscriptio non sit necessaria, quomodo quis scripsit totam scripturam manu propria, Ias. l. cū antiquitas. C. de test. ubi ca. & ibi etiam dicit materia, q, subscriptio tantū operetur, quantū totalis scripturæ schedulæ, uel instrumenti, & quomodo, & de subscriptione & & de eo qui subscripsit schedulæ uacuæ. Bar. c. si quis. de reb. eccl.

c POMA. No. q. Aduerte tamen q, Bar. l. admonendi. s. de iureiu. dum loquitur q, priuata scrip. requirit subscriptionem, eius opin. reprobant ibi doc. istā tanquā ueriorem sequentes, de quibus uide Math. no. xlv. Alex. & Ias. l. cum antiquitas. C. de testa. Lancel. l. quæ dotis. in fin. fol. ma.

d POMA. Fortè. Cont. Bar. l. admonendi. dum loquitur de priuata scrip. ff. de iureiur. licet ibi per doc. reprobetur.

e P. PAV. P. Scripta. Ro. consi. ccciij.

f POMA. Opp. Ale. cōs. cxxxij. ca. post Bal. ibi, in j. const. Pan. consi. xcviij. et Alex. consi. lxx. uo. ij. Pan. c. ij. de fid. inst. Ias. & alij, maximè Ang. auth. q, sine. C. de test. Ale. cōs. cxxxj. uol. ij. ubi ponit, quid in scriptura continente rationes datorū & acceptorum, Ale. consi. xlij. uo. iij. ad fi. & consi. lxxv j. uol. iij. loquitur in scriptura priuata patris, qui disponit inter filios, & ibi etiam ponit quæ alia requirantur in scrip. priua. ubi etiam requiretur tempus, & cōsi. cv. uol. iij. ubi ponit, an aliquando requiratur in scriptura priuata, dies.

g Scriptura. Bal. j. const. C. uer. deinde no.

h Hac. l. no. pro campsore. Quid autē si literam cābij perdit creditor, Bal. l. instrumenta. C. de fideic. Ad quem uero spectet periculum, posti q̄ mercator acceptauit literam, Bal. l. pro debito. C. de bo. aut. iu. pos. & dicit Bar. hic est uerum, nisi dicat se nolle obligari pro testando, ut habere in d. cle. j. de proc. Bar. l. quo enim rem ra. hab. in l. Titius. de const. pec. & l. si absentis. C. si cer. pe. & tex. iuncta gl. in l. publia. §. fi. ff. depo. Bal. l. si defuncti. & in l. si procuratorem. s. de pro. Bal. d. l. si absentis. & in rub. de fid. inst. uer. quæro quid de literis. l. si literas. C. man. & l. fin. C. ad Maced.

i P. PAV. P. Literam. Ale. cons. ccxc. Bar. l. si filius. s. ad Mac.

1 Numi cadunt in obligationem.

a §. CREDITOR.[a] In obligatione generali uenit etiam
1 pecunia, quocunq; modo quæsita. † No. q̄ numi cadunt in obligationem, quod est utile scire. Facit j. qui pot. in pig. hab. l. idemq; §. fi.

ADDITIO.

a Creditor, & c. Pecunia uenit in obligatione generali, Bal. l. certi. vj. q. C. loc. ubi dicit q, non uenit in tacita obligatione, & quod dixi post Bar. l. generali. de usuf. leg.

LEX XXXV.

SI INSVLA. Pactum de uendendo ad insulam renouatam porrigitur.

In quibus cau. pig. uel hip. tacitè contrahatur. Tit. II.

LEX I.

a SENATVSCONSVLTO.[a] Mutuanti in
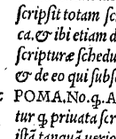
refectionem domus, tacitè est obligata, siue dño siuecōductori operis sit soluta pecunia.

ADDITIO.

a Senatus. Adde aliū casum in materia scilicet, in possessore emphyteusis, qui conuenire poterit hypothecaria pro canone. §. scire. auth. de non alie. Bal. auth. si quas minas. de sac. ecc. Item ādde aliū casum, per Bar. l. si cum dotem. §. fi. & Ima. Item pro restitutione usurarum, Bal. l. executorem. in prin. de exce. rei iud. adde an pro usuris bona usurarij sint tacitè obligata. Frid. consi. ccxx.

LEX II.

POMPONIVS. Inuecta & illata sunt tacitè obligata pro pensionibus & pro alio interesse.

LEX III.

SI HORREVM. Inuecta in horreum, uel in area iuncta domui & illata sunt obligata pro pensione.

LEX IIII.

FEO IVRE. Hic ponitur differentia inter prædia rustica, & urbana. Opp. l. certi. C. loca. Sol. dicit gl. istam intelligẽ fm illã, quia non sunt obligata, nisi domino scient^e, in urbanis non requiritur scientia. Ratio quia in prædijs urbanis incongruum esset detegi rei familiaris utilitatem, l. ij. quando & qui quar. par. debeatur. C. sed sancta rusticitas omnia palam habet. Ita dicunt doct. &c.

§ STABVLA. Stabulum quod est in comitatu, â prædijs urbanis nõ multũ differt. h. d. Quæro qualiter iudicabuntur ista stabula: Dicit gl. tanq̃ rustica, quia cũ tex. dicat, nõ multũ differt ab urbanis, ergo differt in aliquod si hoc est, dicit Nic. Mat. ergo tũc habebit^ loco rust. prædiorum omnino, q̃ est ꝑ mẽtem huius l. & ideò ipse exponit, non multum ab urbanis differt. in nihilo differt. Similis expositio est in l. idem q̃. §. fi. ff. tit. ij. fm hoc non ob. ff. de uerb. sig. l. ut bona. imò concordat. &c.

LEX V.

POMPONIVS.

a § SI QVIS. Fideiubendo [a] uidetur quis approbare obligationem bonorum suorum ante factam, secus in ea quæ fieret postea. h. d.

ADDITIO.

4 *Fideiubendo. l. exceptione. ubi glo. Bal. C. de euic.*

LEX VI.

LICET. Tacita uel ficta obligatio, manumissionẽ serui non impedit. No. q̃ aliud est rẽ esse expresse & specialiter obligatam, aliud perinde haberi ac si esset specialiter obligata.

LEX VII.

a IN PRAEDIIS. Fructus intelliguntur [a] tacite obligati pro pensione. h. d.

ADDITIO.

4 *Intelliguntur. Adde etiam q̃ potest dominus prohibere, ne colonus exportet fructus, & eos retinere. Bal. l. æden. in j. col. C. loca.*

LEX VIII.

CVM DEBITOR. Potest creditor fructus pignoris in usuras compensare. Opp. q̃ fructus extenuãt sortem, C. de pig. ac. l. ij. & ij. Sol. illud uerum, nisi debeantur usuræ. Intelligas ergo hic deberi, uel per stipulationẽ, uel officio iud. quod idem est, ac si deberentur pacto. Nam possunt retineri, l. per retẽtionem. C. de usur. facit §. de neg. gest. l. quia tantundem. Opp. q̃ prius debeat conuerti in grauiorem causam, l. ij. & iij. ff. de sol. So. ut no. in d. l. j. & l. usuras. C. de sol.

LEX IX.

a EST Differentia. [a] Mancipia specialiter obligata non possunt manumitti, sed obligata tacitè sic, anteq̃ includantur. No. qñ pẽsio nõ soluit^, dñs põt includere res inquilini. l. inquilino. & l. uticq̃. ff. de dã. infect. An aũt istas res possideat ante inclusionem, uel postea, tangitur per gl. l. solutum. §. soluta. ff. de pig. ac. & doc. l. certi. C. loc. &c.

ADDITIO.

4 *Differentia. Differentia inter obligationem tacitam, & expressam, & inter obligationem generalem, & specialem, Bar. l. rem legatã. ff. de adi. leg.*

LEX X.

TVTORIS. Per obligationẽ ex causa trãsactionis, uidetur tacitè actũ, ut res ueniat in obligationẽ primeuam, si transactioni nõ stetur. Pro declaratione quæro, utrum actio primeua fuerit sublata trãsactione? Dic q̃ põt litera ista dupliciter intelligi, Vno mõ qñ transactio fuit interposita aio nouandi. Alio modo qñ simpliciter & sic nõ animo nouãdi. Ita intelligit glo. Et prout intelligit animo nouandi, Quæro quõ possunt res esse obligatæ, cũ prima obligatio sit sublata? ꝛc. dic quia interuenit dolus, uel minor fuit in integ. restit. sed illud ultimum non placet, qa per in integ. restit. reponeretur minor in pristinũ statũ, sed tũc bona hæredis nõ erũt obligata, l. j. ĩ prin. ff. tit. j. ergo &c. Sed qñ interuenit dolus, possunt intelligi bona obligata tacitè, in odiũ cõmittentis dolũ. Sed, put intelligitur secundo mõ. s. qñ simpliciter, tũc ꝓcedit clarè, quia actio prima durat, & põt agi, si hęres tutoris promissa non seruat. C. de pac. l. cũ ꝓponas. & C. de trãs. l. siue apud acta. & sic uidetur isto casu q̃ bona sint tacitè obligata, qđ est no. Ex quo apparet, qđ gl. ul. huius l. quæ dicit, q̃ bona quæ nõ sunt obligata, sed quasi obligata, possunt retineri, nõ est uera. Primò qa nõ faceret ad tit. Secũdò qa dicit qđ pignus obligauit, nõ aũt aliqd dicit de differẽtia, ideò teneas qđ §. dixi.

Quæ res pignori, uel hypote. oblig. possunt. Tit. III.

LEX I.

IVPILLVS. In tex. ibi, sine tutore. Gl. dicit q̃ nec etiam cum tutore sine decreto, quod est uerum, si contrahit ex uoluntate, secus si ex necessitate, l. fi. §. defensionẽ. C. de admin. tut. ergo &c.

§ SI FILIVS. Filius uel seruus nõ põt ꝓ alio rẽ peculij obligare, ẽt si administratio ei libera sit cõcessa. Op. l. si conuenerit. §. fi. ff. de pig. act. sed solue ut in gl. & bñ.

§ EAM REM. Res cuius nõ est aliàs cõmerciũ, nõ põt obligari. De quo l. in quorum. ff. tit. ij.

§ QVID ERGO. Sicut res litigiosa nõ põt alienari, ita nec pignori dari. Ista exceptio litigiosi, utrũ sit in rẽ, uel in personã. uide. C. de prę. lõ. temp. l. j. dixi plenè in l. j. ff. de litig.

LEX II.

SI QVIS. Quãdo exceptio porrigitur ad fideiussorẽ, porrigitur etiam ad pignus datum ab alio.

LEX III.

1 *Creditor si secundus offert primo, utrum succedat in ius primi. Et an tam in personali actione, quàm hypothecaria.*
2 *Extraneus soluens primo creditori, an succedat in ius primi tam in hypothecaria, quàm in personali.*
3 *Debitor soluens creditori, succedit quò ad retentionem, si facit sibi cedi ius.*
4 *Soluens de alieno, an succedat in iure creditoris.*
5 *Ex creditoris secundi pecunia, quomodo probetur debitorem à primo liberatum esse.*
6 *Creditoris primi in locum ut quis succedat, quatuor requiruntur.*
7 *Hypothecaria quæ datur secundo, quod sit eadem cum ea, quæ datur primo creditori.*
8 *Per extraneum quis consequitur quod per se habere non potest.*

ARISTO. Secũdus creditor in ius prioris creditoris nõ succedit, nisi sit actũ, & cũ actũ est, succedit in pignus, & in potestatẽ uendẽdi. Et primò ponit unũ dictũ, secũdò ex illo unã q. determinat, tertiò unã aliam q. format, & eam determinat. Secũda ibi, quo casu. Tertia ibi, deniq̃. Ad primũ opp. ff. de ces. bo. l. ij. quæ inci. in personalibus. Sol. ille, ex cuius pecunia primus liberatur, succedit in priuilegium personalium actionum, ut ibi, nõ in hypothecaria, ut hic. Secũdò opp. C. qui potio. in pig. hab. l. j. & ff. ti. j. l. potior. §. fi. So. glo. q̃ ibi secundus creditor offert primo, hic uerò ipse debitor soluit primo creditori, de pecunia alterius. Et ꝓ huius declaratione, gl. tua distinguit in l. j. C. de his qui in pri. cred. loc. suc. & sic facit gl. tria mẽbra principalia, de quib. faciã tres q. ut examinemus eas. Et prius † quæro, qñ secundus creditor offert primo, utrũ succedat in ius primi? Gl. dicit hic q̃ sic absq̃ aliquo pacto, & ille primus cogit^ recipere, & si nõ recipit, sufficit oblatio & cõsignatio,
a ita dicit ibi, uide eã. Circa hoc dubitaf, [a] utrũ hoc sit uerũ tã in personali, q̃ in hypothecaria? Videt^ q̃ in hypothecaria tm̃, l. j. qui pot. in pig. hab. In cõt. uidet^, q̃ etiã in personali. l. j. C. de his q̃ in pri. cred. lo. suc. l. si pupillorũ. de re. eo. & istud puto

puto uerũ. Pro hoc l. j. §. nunc tractemus. de tut. & ra. dist. Itẽ aduertendũ est, quia hic loquit^ in secũdo creditore, & idẽ si ipsemet succedit in locũ ipsiusmet, ut si debitũ antiquũ nouãdi animo stipuletur. ff. ti. j. l. creditor. in prin. & de noua. l. nouare. & l. nouatio. Itẽ est aduertendũ, quod glo. loquitur, quãdo secundus creditor succedit in locũ primi creditoris, eodẽ mõ põt succedere in locũ primi domini. l. creditor. §. cũ ex causa. ff. tit. j. † Secũdò quæro, utrũ extraneus soluendo primo creditori, posit in locũ eius succedere? Gl. dicit q̃ sic, sed est necesse q̃ pactũ super hoc apponatur. Vide glo. circa hoc, qđ de extraneo dicit, est aduertendũ, nã extraneus qñq̃ soluit primo tanq̃ tẽpore uniuersitatis, & tũc nõ est dubiũ, q̃ succedit in personalẽ & hypothecariã. l. emptor. C. de hær. uel act. uend. & l. si insolutũ. C. de act. & ob. Qñq̃ soluit primo creditori, gerẽs negotia debitoris, & tũc põt intelligi, ut ista gl. dicit, q̃ ita demũ in locũ eius succedit in pignore, si hoc est actum. Sed circa hoc dubitatur, utrũ primus creditor cogatur ad hoc: & tex. est quod non, l. nulla. C. de sol. licet secus esset in secũdo creditore offerente, ut dixi in præcedenti, qñq̃ extraneus soluit primo creditori emẽdo ab eo pignus, tũc etiam succedit in ius illius, l. j. C. si aduer. cred. pig. uend. † Tertiò quæro quando ipse debitor soluit primo creditori, utrũm sit aliqua successio in ius primi. Glo. distinguit duos casus, Primus si qdẽ debitor soluit, nulla est successio. Istud fallit quãdoq̃, potest eñ ipse debitor in ius creditoris succedere, quò ad ius retentionis, si facit sibi cedi ius, l. usucapio. & quod ibi no. C. de pig. & dixi in l. j. §. cùm prædiũ. ff. de pig. Secundus casus
4 est, † Qñ debitor soluit de alieno. glo. hic distinguit. Aut quæris utrũm succedat in hypothecaria, & tũc tria sunt necessaria, scilicet q̃ ille ad hoc dederit pecuniã, ut primo solueret^, & q̃ uerè sit soluta, & q̃ sit actũ q̃ in prioris locũ succedat, ut hic. Aut quæris quò ad priuilegiũ in personali, & tunc sufficiũt duo, ut no. in d. l. ij. ff. de cess. bo. Primũ quod dicit^, q̃ succedit in ius hypothecariæ, intelligas, nisi res esset
5 uendita prius per priorẽ creditorẽ, l. ij. §. de pig. act. facit. l. qui balneũ. ff. tit. j. † Itẽ quæro, quõ hoc probat^, q̃ ex pecunia secũdi primus sit liberatus. ꝛc. ex cõiecturis, qa fortè incõtinenti post pecuniã acceptã à secũdo, soluit primo. l. si uẽtri. §. fin. ff. de priuil. cred. Habes etiã aliã coniecturã, in l. fin. C. de pig. Itẽ illud qđ hic ponit^ sub dubio fortè, de priuilegio in personali, gl. ꝓ cõstanti ponit. §. ea. l. super uer.
6 debet. Itẽ est aduertendũ, q̃ gl. ista † uidet^ requirere quatuor, ut hæc successio fiat, scilicet q̃ agat^, ut sibi sit obligata, & q̃ in primi locum succedat, & q̃ ad hoc mutuet, & q̃ ad priorẽ creditorẽ perueniat pecunia. De primo qualiter in-
7 telligit^, dicã in ꝓx. q. † Quæro, nũquid hypothecaria quæ dat^ secũdo, sit eadẽ cũ ea quæ dat^ primo? Gl. quæ est hic, dicit q̃ nõ, sed est alia similis naturæ. Idẽ no. in l. j. C. de his q̃ in pri. credit. loc. succe. Ego dico q̃ est eadẽ uerè. Ad cuius euidentiã debes scire, q̃ qñ ille qui succedit in locũ primi, uult habere duplicẽ hypothecariã, s. primò ex ꝓpria sua, secũdò ex persona creditoris primi, qa sua pecunia dimittitur, & tũc ꝓcedit qđ dictũ est in gl. in præcedẽti q. q̃ quatuor requiruntur, scilicet q̃ sibi sit obligata. Ex hoc enim acq̃rit hypothecariã sibi ex persona sua, fm q̃ in ius primi succedat, & ex hoc habet hypothecariã ex persona alterius. Alia uerò duo sunt clara. Et ex hoc apparet declaratio tex. huius l. in fi. quia pactũ appositũ de nõ uendendo, intelligit^ q̃ hypothecaria sua remaneat, quia successit in hypothecariã primi, cũ omni suo iure, & sic ex uigore illius uẽdere potuit. Si enim esset una hypothecaria tãtũ, illud pactũ, q̃ nõ liceat uẽdere, nõ posset referri, nec effectũ operari, nisi ex hypothecaria quã habeat ex persona primi, & ideò tũc uẽdere nõ posset. & qđ hoc sit uerũ, q̃ eadẽ sit hypothecaria, apparet ex tex. C. de his qui in pri. cred. Io. suc. in rub. & nig. Dũ tex. noster dicit, hoc per extraneũ, &c. hoc est, expone ex iure, qđ habet ab extraneo, nec mirũ, qa iura realia pñt separari à nobis & hypothecaria est in rẽ. l. j. §. de pig. ergo &c. Sed ad hoc opp. quõ ex pacto facto cũ debitore acq̃rit huic secũdo ius primi creditoris. Glo. hic soluit & bene, hoc eñ fit l. permittẽte, quæ uult & fingit primũ creditorẽ hoc uelle, qñ sibi soluit^. Et ex prędictis apparet, q̃ si ille qui pecuniã mutuat^ ultimo, uellet in ius primi succedere & ipse nouã hypothecã ex sua persona nõ haberet, q̃ sufficeret tria ultima quæ posita sunt in gl. & ea quæ dixi, q̃ ideẽ ius secũdi qđ primi, intellige in iure pignoris, nã in personali quæ est inseparabilis ab obsibus nostris. l. iij. §. ꝓ soc. & l. qs ergo casus. §. de pecul. hoc nõ possumus dicere, sed est alia,
8 s. utilis, d. l. j. §. nũc tractemus. ff. de tut. & ra. dist. † Vltimò habetis ex hac l. [b] q̃ consequit^ qs per extraneũ, qđ per se habere non põt. Gl. ponit plures cõcordãtias, & alle. multa ꝓria. Breuiter dic, qđ nõ possum per me, nõ possum ꝓ aliũ, nomine meo gerentẽ, ita loquunt^ omnia arg. facta in ꝓriũ, qđ tñ intellige cum determinatione, qđ no. in. l. labeo. ff. de usuc. Dy. c. põt qs. de reg. iu. lib. vj. ubi qđ nõ possum p̃ me, possum per alium, nõ meo nomine gerentẽ, & sic ex persona alterius consequor, hic est casus cum concord. suis. &c.

b betis ex hac l.

ADDITIO.

a *Dubitatur. l. j. C. qui po. in pig. hab. Adde quid si secundus creditor uerbo tantum obtulit, ideo succubuit, an iterum poterit offerre realiter. Bal. q̃ nõ, cons. l. incip. secundus creditor. lib. iij.*
b *Hac l. si fundus. §. pe. ff. de pig.*

LEX IIII.

TITIVS. Quãdo est in potestate debitoris, an perficiatur obligatio, illud tẽpus perfectionis obligationis inspicit^, nõ initiũ, secus si in eius potestate non esset. No. istã distinctionem, qđ declarat Iurisc̃ſ. melius, ff. tit. j. l. j. No. q̃ licet creditor promittat pecuniã, nõ habet necesse debitor eam recipere. l. qui pecuniam. ff. si cer. pet. & hoc est uerum, quãdo mutuabatur gratis, secus si sub usuris, qđ intellige ut no. in l. qui Romæ. in prin. ff. de uer. ob. &c.

a Qui potiores [a] in pig. hab. Tit. IIII.

ADDITIO.

4 *P. PAV. P. Potiores. Cepo. caute. cxxxvij.*

LEX I.

1 *Principium inspicitur, quando finis habet necessariam consequentiam ad principium, & quomodo intelligatur hoc.*

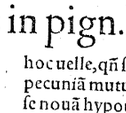

VI DOTEM. Quãdo in potestate debitoris est, pecuniã nõ recipere, tẽpus solutionis inspicit^, qñ nõ est in potestate, tẽpus obligationis cõtractæ inspicit^. declarauit in l. pen. ff. tit. j. Opquod est in potestate manti^, pecuniã ꝓmissam sibi nõ recipere, põt enim per acceptilationẽ liberare. l. uir ab eo. ff. de iure do. Sol. Vir nõ põt hoc cõmodè, quia sic mulier remaneret indotata, & ipse habet necesse sustinere onera matrimonij, & sic uidet^ non posse. l. nepos Proculo. ff. de uer. lig. Ita dicit gl. & Azo. in summa, qđ no. ꝓ eo qđ dicit^,
1 † qñ finis habet cõsequẽtiã necessariã ad principiũ, inspicimus principiũ, q̃ istud intelligat^ de necessitate precisa, uel ita q̃ cõmodè præteriri nõ possit. Ita debet intelligi qđ dixi in l. iij. §. si quis cũ minore. uer. unde oportet. uer. quæro de quæstione. ff. de mino. Opp. ff. co. l. Lucius. Sol. gl. q̃ distinctio huius l. habet locum in eo quod principaliter uenit in obligatione, non in usura, &c.

LEX II.

QVI. Generaliter prior tẽpore prefertur posteriori, siue generalẽ siue specialẽ hypothecam habeat, nisi aliter actũ sit. h. d. Opp. C. de pig. l. ij. Sol. ut in gl. Item opp. ad secundum casum, de l. idem q̃. §. si tibi. ff. eo. So. ibi simul acceperunt, hic separatim, & ista est uera, ut ibi dicetur, &c.

LEX III.

CREDITOR. Pignora in obligatione nouãte repetita, intelligunt^ repetita cũ priuilegio prioritatis. Opl. nouatione. ff. de noua. Sol. in obligatione nouante pignora nõ intelligunt^ repetita, nisi actũ sit, ut ibi, sed quãdo est actum, intelliguntur repetita cum priuilegio prioritatis, & ita loquitur hic.

1 *Pignorari quando possit res aliena.*
2 *Quis potest succedere in locum Domini prioris, sicut succedebat in locũ prioris creditoris.*

§. CVM EX Causa. Si primo obligeẽ res debita secundo, eadẽ effecta, pria prior in tẽpore præfertur, nisi secundus in locũ debẽtis rẽ succesſerit. h.d. † No. qđ res aliena nobis debita põt à nobis obligari, quod dic ut l. j.
1 in prin. ff. de pig. Secũdò no. † q̃ sicut quis succedit in locũ prioris creditoris, ita põt succedere in locũ prioris dñi, dixi in l. Aristo. ff. tit. j. Opp. j. eo. l. qui balneũ. §. fin. Gl. soluit, & bene, q̃ hic erat debita, ibi non est, & ibi dicam.

1 *Pignus ex pacto de uendendo præsumitur cõtractum. Adde Cæpol. in trac. de simu. contra. col. ij.*
2 *Ius reale constitutum ab uno socio pro parte indiuisa, facta diuisione, remanet in eodem statu, quo primò erat, secus in iure personali.*

a §. POST Diuisionem. a Facto pacto † q̃ liceat uẽdere,
1 intelligitur res obligata. Item pignus in parte indiuisa durat pro indiuiso, etiã post diuisionẽ inter socios factam. No. qđ ex pacto de uendendo, præsumitur cõtractũ
2 pignus. † No. q̃ ius reale ab uno socio parte pro indiuiso constitutũ, facta diuisione remanet in eo statu, in quo primò erat, secus in iure personali, l. Iul. §. idẽ Cel. ff. de act. emp. & ibi no. dicut ibi dixi, &c.

ADDITIO.

a *Diuisionem. Pacto pacto q̃ liceat rem uendere, intelligitur ex hoc res obligata in pignus, & per istum tex. dicit no. Bal. l. creditores. in fi. C. de pig. q̃ si tibi mutuaui centum, & non obligasti mihi bona aliter, q̃ q̃ dedisti mihi licentiam de ingrediendo propria autoritate, si in termino non solueris, certè per istam licentiam intelligitur bona hypothecata. Et dicit Bal. ibi, q̃ hic uidetur casus q̃, sic. Adde an ualeat pactum factũ in diuisione, qđ unus nõ emat de bonis alteri, & an trãseat ad hæredes. Bal. cõs. ccccxxxviij. li. ij.*

LEX IIII.

a DEBITOR. a Ius secundi creditoris confirmatur, si pignus, seu ius primi liberatur solutione, uel compensatione, uel alio modo.

ADDITIO.

a POMA. *Debitor. Alex. cons. xij. ij. uol.*

LEX V.

1 *Pignorato in equo, quis præfertur etiam anteriori pro expensis alimentis, ac custodia.*
2 *Repositis in rebus in domo conducta, ad ipsarum rerum conseruationem, dominus domus præfertur omnibus pro pensione domus.*
3 *Lex interdum habet locũ etiã si prior habebat rẽ specialiter hypothecatã.*
4 *Mutuans pecuniam ad rem cõseruandam, q. in ea habeat tria priuilegia.*
5 *Mutuans pecuniam ad rem emendam, an & quando habeat tacitam hypothecam super ea.*

INTERDVM. Regula est, q̃ qui prior est in tẽpore, potior est in iure, ut in præcedenti l. quæ regula fallit interdum, & ideò hæc lex incipit, interdum, q.d. hoc casualiter, nõ generaliter,* in summa. h.d. Rõne cau-
* *Generaliter. Quod ampliꝰ explicat Bar. l. vij. cum auth. C. eo. tit. Limita prætereà, quando posterior creditor haberet hypothecã, anterior non. l. vj. C. de bo. auto. iud. possi. I. C. B.*

a sæ a posterior põt esse potior priore, ueluti si ad rem cõseruãdã posterior creditor debitob ri crediderit. h. d. cũ l. seq. No. istos casus, b &
1 specialiter qđ dicit de alimẽtis & † expensis custodiæ, qđ est utile, p eo qui accepit equũ pignori, & in alimẽtis equi & expẽsis famuli seu ragatij custodiẽtis, & in pensione stabuli præfertur omnibus anterioribus. No. ẽt qđ
2 † ille q̃ habet res obligatas, p pẽsione domꝰ, ubi sunt repositæ, præferat omnibus, q̃ tñ uidetur intelligendũ de pẽsione domus necessaria ad conseruationẽ ipsius rei, secus de pẽsione domus, quę erat cõducta ad habitationẽ tm̃, hoc enim nõ est cã cõseruandarũ rerũ, & sic cessat rõ literæ. Op. auth. de æquali. do. §. his cõsequẽs. coll. vij. & C. e. auth. quo iure. Sol. ibi prior præfertur, ideò quia habebat hypothecã priuilegiatã & priuilegiũ personale, ut mulier, hic uerò habet solũ hypothecã, fm gl. & be-
3 ne. † Quæro utrũ istud, qđ hic dicitur, habeat locũ, si prior habebat rẽ specialiter obligatã. Io. q̃ nõ, Azo dicit cont. &
4 bene qđ dicut in gl. &c. Venio ad gl. magnã, & primò quæ
c ro, † quot priuilegia habeat c ille qui pecuniã credidit ad rem cõseruandã. Glo. dicit tria, Primò q̃ in personali aliis præfertur. Itẽ q̃ habeat tacitũ pignus. Item quia ista tacita præfertur etiã prioribus habẽtibus expressam, & ista est ue-
5 ra. † Secundò quæro, quid si aliquis pecuniã mutuauit ad rem emendã? Dicit glo. q̃ iste non habet tacitam hypothecam. l. quãuis. C. de pig. nisi in pupillo. ff. l. prox. uel nisi hoc sit actũ. l. licet. C. eo. Sed quia istud est aliquantulũ difficile, ideò dic, q̃ q̃ñ quis mutuat pecuniã simpliciter, nõ exprimendo ad rẽ emendã, tñ ex ea res emit, & tũc nõ habet priuilegiũ, neq̃ in personali, neq̃ in hypothecaria. §. de trib. l. ꝓcurator. §. planè. Q̃ñ q̃ quis mutuat pecuniam ad rẽ emẽdam, nõ expresso q̃ illa res sit ei obligata, & tũc habet priuilegiũ in personali, non in hypothecaria, ut ff. de priuil. cred. l. qđ quis. Q̃ñ q̃ quis mutuat ad rẽ emendã pacto expresso, q̃ illa sit sibi obligata, & tũc habet priuilegiũ in personali, & habet tacitã hypothecã, & prioribus præfert, l. licet.
d C. eo. nisi sit mulier, d quæ præcedit in pignore ex causa dotis, auth. de æquali. dot. §. his cõsequens. & ita tenet ibi gl. licet aliter dicat in auth. quo iure. C. e. & ita uidet intelligere gl. l. px. circa prin. Item quæro, quid de eo qui credidit ad domum, uel nauem faciendam? R. idem quod dixi in eo q̃ credidit ad nauem emendam.

ADDITIO.

a POMA. *Causæ. Alex. l. si non. §. si centum. ff. de cond. indeb.*
b *Casus. Et istis casibus poterit se retentione tueri, l. si non sortẽ. §. si centum. de cõd. inde. et ibi Bart. Adde de expẽsis factis causa custodiæ alicuꝰ castri.*
c P.PAV.P. *Habeat. Ias. l. creditor. la. j. ff. si cert. pet.*
d P.PAV.P. *Mulier. Cæpo. caute. cxxiiij. tenet cont.*

LEX VII.

1 *Priuilegium datum pupillo intelligitur, ut non auferat ius alterius.*
2 *Empta res ex pecunia pupilli, est sibi obligata.*
Item potest eam uendicare utili uendicatione.

IDEM QVE. Ista lex legitẽ duobus modis, Primo fm gl. paruã positã super uer. cõparata est. quæ est additio, & breuiter h. d. Pupillus in rẽ per eũ empta, præfertur anterioribus creditoribus, quatenus eius pecunia est soluta. Et fm istam lect. daret materia fraudandi hypothecariam, ut sic nunquã creditor uolẽs agere hypothecaria uinceret, uẽdẽdo rẽ pupillo, ita q̃ apparet ex bonis eius pretiũ numeratũ esse, tũc enim uenditor nõ põt cõueniri, qa nõ possidet, & pupillus nõ, quia emit de sua pecunia. Sed ista lect. nõ est uera, primò quia nec mulier in dote habẽs tacitã hypothecam, præfertur prioribus habentibus expressam,* fm uerã opi. in l. assiduis. C. eo.
* *Expreſsã. Hæc Bar. sententia uera est, in rebus mariti, in rebus uero uxoris in dotẽ datis, præfertur ipsa mulier tametsi expressam hyp. habẽtibus: l. in reb. C. de iur.* I. C.

1 Ita dicebat Richar. Mal. Secũdò. † quia priui legiũ datũ pupillo intelligitur, ita q̃ non auferat ius alteriꝰ. l. impuber. de admi. tut. Sed fm hoc auferetur ius alterius ignoratis, ergo &c. Ita tenebat Richar. ut diximus, & etiã Cy. & istã lec. nõ ponit Azo in summa. Legitur ergo secũdo mõ secq. gl. & sic legit Azo in summa, C. eo. fm quã breuiter hoc dicit. In re empta p debitorẽ, ex pecunia pupilli, præfertur pupillus anterioribꝰ creditoribus, quatenus eius pecunia est solutũ. Iste casus ẽ uerus, nec per hoc aliqua iniuria fit creditori primo. Nam debitor non haberet rẽ, nisi ex pecunia pupilli empta esset, meritò pupillus præfertur. Opp. l. quãuis. C. de pig. fol. † speciale est in pupillo, ut res empta ex eiꝰ
2 pecunia sit sibi obligata, ut hic, idẽ uidistis §. l. px. Secũdò op. q̃ idẽ fit in maiore, C. e. l. licet. Sol. illud est uerũ, quando est actum, sed in pupillo, etiam si non est actum. Tertiò. op. q̃ res empta ex pecunia pupilli, est pupilli, ergo non est sibi obligata. Vnde dicit ob. ff. quãdo ex fac. tut. l. j. & ij. & C. arb. tut. l. curator. Sol. glo. no. q̃ non uere est pupilli, licet posset eam uendicare utili uẽdicatione, & ideò si uult, põt eam euincere per hypothecariam. Ita loquitur hic &c.

1 *Creditor quis præferatur in rebus quæsitis post duas obligationes successiuè factas.*

SI TI-

§. SI TIBI. Si duobus res simul obligatur sub conditione, quæ simul extitit, ambo cõcurrunt in pignore. Op.
a l. qui generaliter. a ff. eo. Cuius timore hic sunt duæ opi-
1 nio.* † una q̃ utraq̃ cõuentio fuerit facta simul & semel. & ista est indubitabilis & ucra. Alia q̃ cõuentio facta Titio fuerit post primã ex interuallo. nec ob. l. qui generaliter, qa ibi tẽpore utriusq̃ obligationis res erat in bonis debitoris, hic non, sed postea superuenit, quo tẽpore uterq̃ erat creditor, & sic uterque est in pari causa, ut hic fm gl. Sed cont. di sputauit Iac. de Aret. & bene qa casus est in l. fi. ff. eo. & ibi dicã. & in l. hac edictali. §. omnibus. C. de secũ. nu. & in l. in rebus. C. de iu. do. quod recitat Cy. in l. licet. C. eo. & gl. plenè tractat, in l. si is qui. ff. de iur. fisc. & ibi plenè dixi.
* *Opin. Sol. secũdũ interpretationẽ Bar. ex Axiomate uer. Simul. Alioqui si per interuallũ, cũ conditio retro trahatur is potior esset, qui prius contraxerit.* I. C.

ADDITIO.

a *Generaliter. Adde l. si. §. si. cum ibi no. ff. eo. adde Spec. tit. de ob. & sol. §. j. uer. item pone. & Io. an. ibi, in addi. qui ponit aliam q. de obligato duobus successiuè & generaliter qui post possẽsionem cuiusdam rei quæsierit, quam secundus possidet, & quærit, an primus creditor posit ex sua obligatione auocare, ibi uide & d. Bar. Spec. et Io. and. limitat non pcedere, cũ secundus creditor est priuilegiatus, quia tunc in posteà acquisitis præfertur secundus, Bal. cons. ccclxxxix. j. lib.*

LEX VIII.

a SI PIGNVS. a Respublica, uel priuatus prior in tempore præfertur fisco in iure.

ADDITIO.

a *Si pignus. Dy. in reg. qui prior &c.*

LEX IX.

1 *Conditione existente obligatio retrotrahitur, si conditio est casualis, secus si potestatiua.*

a QVI BALNEVM. a Tempus cõuentionis inspicitur, si non est in potestate debitoris, an debitũ contrahatur, uel conditio impleatur. Sed si in eius fuerit potestate, tempus quo cedit & uenit* dies obli-
* *Venit. Hoc in-* 1 gationis, inspicitur. † No. q̃ existente condi-
tellige secundũ b tione b obligatio retrotrahitur, si cõditio ẽ ca-
l. cedere. ff. de c sualis, secus si est potestatiua, c quod dixi ple-
uerb. sig. Amplius dixi. lib. ij. Epit. cap. 13. nu. 29. nè in l. si is qui pro emptore. in v. q. prin. ff. de usuc. Videbitis in l. potior. ff. eo. & in l. j. §. eo. & §. tit. j. l. pen.
I. Cõ.

ADDITIO.

a POMA. *Balneum. Bal. c. contingit. de dolo & contu. c. ex literis. de pig. in addi. quæ incipit, adde tamẽ. & Ro. cons. cccxiij. et exclamat cons. ccccxcv. & Fran. Cremen. sing. clxiij.*
b *Conditione. An conditione existente, obligatio retrotrahatur ad tempus contractus, Bar. l. lecta. in pen. q. & hanc l. & similes limita ut per Bar. l. quoties. in fin. per illum tex. ff. de noua. & hic est tex. in uer. sed si hæres. q̃ in legatis, conditio casualis trahitur retro, sicut in contractibus. Licet Bar. uideatur sensisse cont. in multis locis, in l. si filius. in prin. ff. de uerb. ob. & in d. l. si is qui pro empt. Et ista iura faciunt, si ex forma statuti, instrumenta guarentigiæ pura & liquida, habeant executionem paratam, an illud habeat locum in instrumento à principio conditionali, cuius conditio postea purificata est. Ang. l. seruum. §. Titius hæres. de uulg. per gl. ibi tenuit, q̃ sic. sed ibi Io. cõtra. Itẽ intellige in obligationibus, & hypothecis, secus in dominio, & libertate, ne in eodem tempore inueniantur in solidum duo domini. Bal. l. j. ad fi. C. quando ser. ex suo fa. ubi etiam limitationem dedit, uide ibi, & si per statutum non potest contrahi super bonis rebellium, non udebit contractus conditionalis, licet conditio existat post rebannitionẽ, per hanc l. secundum Bal. l. j. in fi. C. de nundi. Item q̃ dicitur, q̃ obligatio trahitur retro est uerum, quo ad obligationẽ, non quo ad præstationem. Ita dicit Ray. & Imo. l. huiusmodi. de uerb. ob. Et de materia per doc. d. l. si filius. in prin. de uer. ob. & unum uerb. hic per Bal. & Imo. l. seruus communis Meuij. de castren. pec. §. fi. in j. col. de stip. ser. Et ista lex, quæ loquitur in obligatione pignoris, facta in contractu, non habebit locum in obligatione legali pro legato conditionali, pro quo tacitè sunt hypothecata bona, quia in ultimis uolũtatibus, cõditio nõ trahitur retro, secundum Raph. Cum. d. l. si filius. de quo ibi latius per eum, qui postea inclinat per istum tex. in contrarium. Et ad intellectũ istorũ iuriũ, uide ca. in l. quidã cũ filiũ. §. fi. de uer. ob. Dy. reg. Bar. super ff. uet. qui prior. de reg. iur. in vj. & tangitur in c. j. in fi. eo. tit.*
c P.PAV.P. *Potestatiua. Veron. caute. cxliij. Are. l. quidam cum filium. ff. j. de uerb. ob. post ca. ubi tangit, an solum procedat hoc quando est potestatiua ex parte debitoris, & an secus sit ex parte stipulatoris, ut tenuit Paul. ibi, quem refert hic Alex. Item uide ca. si pro te. de resc. in vj. ubi in rescripto ad beneficia, non trahitur retro. ponderat glo. ibi, in uerb. si ad id, dum respõdet ad regulam huius l. & dicit ideò illud ibi, quia erat in potestate Papæ, discedere à conditione, pendente ab illa conditione, quod secus est hic, et sic uult q̃ ubi quis posset recedere à contractu, condicione pendente, tunc non trahatur retro. Item quod in obligatione annua facta sub cõditione, nõ trahatur retro conditio ad præstationem sortis, aut conditionis implementũ, ca. l. huiusmodi. la ij. de uer. ob. per illum tex.*

§. TITIA. Pignus super re aliena p̃ctũ nõ põt cõfirmari, si tpe qđ causa cõfirmationis euenit, res in bonis debitoris nõ reperiatur. Primò obligauí Titio rẽ alienã, seq̃ndò obligauí eã Caio, tertiò emi rẽ alienã, quartò illã rẽ Sempronio uendidi, & pretiũ solui primo creditori, secundus non põt auocare à possessore, quia nunq̃ fuit sibi illa res obligata. Opp. q̃ uterq̃ cõcurrit, & quòd utriq̃ sit fundus obligatus pro parte. l. idẽq̃. in fi. §. eo. de pig. l. si fundꝰ. §. si duo. So. dicit gl. hic fundus nõ fuit secundò obligatus simpliciter, sed sub hac conditione, si. si desierit esse Titio obligatus. Ista glo. nõ bene format oppositũ, nã l. idẽq̃. in fin. §. eo. debet intelligi quãdo duobus fuit simul obligata res, fm uerã lect. quam ego posui. hic aũt fuit obligata separatim, ut tex. dicit. Si emi ibi fuisset obligata separatim, prior esset potior, ut ibi dixi, & sic. d. l. nõ obstaret. Item d. l. si fundus. §. si duo. §. de pig. dicit q̃ qñ res obligatur pluribus separatim, q̃ cuilibet est obligata insolidũ, & sic gl. nõ bene opponit, dũ dicit q̃ utriq̃, p parte esset obligata. Forma ergo op. de d. §. si duo. sic, Q̃ñ res duobus obligaẽ separatim, tũc cuilibet uidẽ obligata insolidũ, d. §. si duo. ergo quãdo res peruenit in dominiũ debitoris, cõfirmaẽ pignus utriusque æqualiter, licet prior sit potior. Huius timore dicit glo. q̃ secũdo erat obligata sub cõditione, si. cũ primo obligata eẽ desierit, aliàs bene sustẽtari nõ posset & istã tene. Vel dic ut dicit gl. q̃ hic Meuius secundus sciebat rẽ esse obligatã alteri, & alienã. Ista nõ est uera, qa nõ tenet pignus tũc, nec cõfirmaretur aliquo casu, ẽt si esset in bonis debitoris omni tpe, cuius cõtrariũ innuit hic tex. Secũdò opp. & uidetur q̃ pignus ipsius Titij primi creditoris nõ sit cõfirmatũ, d. l. j. §. de pig. Sol. dicit gl. hic erat res mulieri debita. Ista nõ est uera, quia secũdũ hoc ualuisset ab initio tã in persona primi, q̃ secũdi. l. creditori. §. j. §. e. Vnde solui gl. secundo, & bene, q̃ hic creditor ignorauit. Itẽ opp. dicitur hic, si æstimatũ fuit datũ in dotẽ, & sic innuit. secus nõ æstimatũ. Cont. qa etiã rei nõ æstimatæ dominiũ trãsit ad maritũ. l. in reb. C. de iur. dot. l. doce. C. de rei uen. So. dicit gl. in uerb. emptoris. subaudi, maxime. Sed hoc nõ est uerũ, quia si datũ esset in æstimatũ, saltẽ mulieri prædiũ esset debitũ, seu obligatũ in
a euẽtũ restitutędæ dotis, ꝓpter quod ualeret pignus primi & secũdi creditoris, & ideo signanter dicit tex. æstimatũ, qa tũc nõ debetur prædiũ, sed æstimatio. Opp. d. l. creditor. a §. j. §. e. Sol. ut ibi dixi. & ex prædictis patet. Op. dicit hic in fi. hæc tñ ita si bona fide &c. ꝛ. quia siue bona siue mala fide, creditor habet ius, cuius creditoris ius est præferendũ. l. j. §. j. §. Si pars hær. pet. So. dicit glo. hic subaudit maxime. Tu dic, non est subaudiendũ, secundũ Richar. Malũ, quia nõ fuit datũ in dotẽ mala fide, nõ uidet mulier desinere possidere, ut in reg. ꝓ possessore. ext. de re. iur. lib. vj. Ideò caderet in obligationem, ac si alienatum tunc non esset &c.

ADDITIO.

a *Creditor. Bar. l. si quis fundũ. ff. de acq. pos. & in l. sicut. C. de præsc. xxx. an.*

LEX X.

1 *Pignore in pretorio an uno immisso omnes iudicentur immissi, & habeat locum reg. qui prior.*
2 *Pignore capto ex causa iudicati, uno immisso cæteri non dicuntur immissi, & habet locum reg. qui prior.*
3 *Differentia inter pignus prætorium, & quod capitur ex causa iudicati.*

a SI ET IVRE. a In pignoribus captus ex causa iudicati, q̃ prior est tẽpore, potior est in iure. Op. l. fi. C. de bo. auth. iud. pos. & l. si finita. §. si plures. ff. de dam. infec. &

l.qui aũt.§.sciẽdũ.ff.quæ in frau.cred. & l.cũ unus.ff. de bo. aut.iud. po. & l.is cui.§. qui prior.ff.ut in pos.leg. Huius timore gl.dicũt ubiq;,aut omnes prætendũt eundẽ titulũ, & loquunt̃ ꝓria,ut quia omnes ex ꝑcu sunt,uel omnes legatarij,uel omnes ex causa dãni infe. Aut prætendũt titulum dissimilem,& habet locũ regula, & ita loquit̃ hic. Pone ergo casum,fm gl.quod primò est missus in possessionẽ aliquis creditor,secũdò legatarius aliquis, uel ex causa dãni infecti,uel alia,uide gl.& idẽ tenuit Dy. de reg.iu. c.q prior. lib.vj.& oẽs alij doc.Sed mihi semꝑ displicuit ista distin. Nã l.fi.C.de bo.auto.iud.pos.& l.cũ unus.ff.de bo. aut.iud. pos.in distictè dicũt q uno creditore immisso, uideant oẽs immissi.sed cõstat q legatarius est creditor respectu hæredis,l.j.C.de bo.auto.iud.pos. ergo &c.Est ergo aliter distin-
a guendũ.Dic ergo† in pignore prætorio,q̃ nõ illud cõsequitur ille,qui implorat iudicis officiũ,petẽdo cautionem de damno infecto,uel cautionẽ legatorũ,& tũc uno immisso,nõ uident alij oẽs immissi,sed opus est nouo processu, d.l.fi finita.§.fi plures.ff.de dam.infe.& l.is cui.§.qui prior.ff. ut in pos.leg.Et licet alij postea immittant̃,non habet locũ regula,qui prior est in tpe,potior est in iure. Nã prætor eadem æquitate qua uocat primũ,uocat etiã secundũ,nec curat de prioritate tpis.d.l.legibus. Q̃nq; ille, qui cõsequitur pignus prætoriũ, intẽtat actionẽ sibi cõpetentẽ, & tũc uno creditore immisso,oẽs uideant̃ immissi,nec est opus nouo ꝓcessu,& tũc sufficit q alij postea ueniãt intra biẽniũ, & de credito doceãt,& expẽsas cõtribuant,l.fi. C.de bo. aut.iud.
b pos.& l.cũ unus,b ff. de bo.aut.iud.pos.& tũc nõ habet locũ illa reg.qui prior est in tpe,potior est in iure, qa tũc nullus prior est tpe.l.qui aũt.§.sciendũ.ff.quę in frau.cre.Rõ,qa tũc prætor nihil noui facit,& nihil iuris plus attribuit creditoribus,sed illud quod facit,pertinet ad ordinẽ,per quẽ creditores ad suũ perueniant.l.cũ unus.ff.de bo.aut.iu.pos.Et hoc uidet̃ locũ habere fm iura ista,fm quę fiebat missio in oib.bonis.Hodie uerò q̃n fit missio pro mẽsura debiti declarati,ut in auth.ei qui iurat.C.de bo.aut.iud.pos.possent etiã ista habere locũ,si forte in bonis debitoris nõ erat nisi res illa,quæ à primo creditore est capta,in quã oẽs uident immissi.Sed si alij uellẽt immitti in alias res,tũc esset opus nouo ꝓcessu.gl.d.l.cũ unus.de bo.au.iu.pos.q̃nq; sunt plures creditores,quorũ quidã prętendũt pignus prętorium, quidã cõuẽtionale,& tũc habet locũ reg.q prior est tpe, po-
2 tior est iure.l.ij.C.e.† Et prędicta oĩa loquunt̃ in pignore prætorio,qd̃ dat̃ ex primo decreto, sed si pignus capit̃ ex causa iudicati,tũc nõ habet locũ qd̃ ff. dixi de pignore prætorio,ut uno immisso, cęteri oẽs immissi uideant̃. Nõ em̃ oẽs alij habẽt sniam pro eis,sicut habet iste, & ideò tũc habet locum reg.qui prior est tpe, potior est in iure. Casus est
c hic,& l.ij.C.eo.Est enim differentia inter pignus c prætorij, & pignus quod capit̃ ex causa iudicati, & ideò in C. habemus duos tit.unũ de prætorio pignore,& alium, si ex causa iudicati.Et ex hoc dico, hodie q̃n pign⁹ capit̃ pro executione instrumẽtorũ, quę habẽt uim sniæ,fm formã statuto rũ Italiæ,q uno immisso,cęteri nõ uideant̃ immissi, & haberet locũ reg.qui prior est in tpe, &c. & ita loquit̃ hic. Habuistis ergo in hac l.duas lec.unã fm gl.& aliã quã ego posui.Posset etiã legi tertio mõ,tenẽdo gl.q idẽ sit in pignore prætorio,quod in eo quod capit̃ in causam iudicati,ut dicamus q hic aliqui fuerũt immissi ex causa iud.postea alij cœperũt esse creditores de nouo.Certè tũc qui prior est tẽpore,potior est in iure.Primo enim tũc immisso, cæteri nõ ꝓnt uideri immissi in possessionẽ,quia tũc creditores non erãt.Quã lec.puto uerã in se,nõ tamẽ quantũ ad l.istam.Secũda est uerior,quã ff. posui,qd̃ no.& tene mẽti multũ &c.

ADDITIO.

a POMA.*Iure.Imo.cons.cx.*
b *Vnus.Bar.l.à diuo Pio.§.si super rebus.de re iud.*
c *Pignus.No.pro statuto,quando capitur hodie pignus pro executione instrumenti.Bar.l.cum unus,&c.*

LEX XI.

POTIOR. Si obligatio conditionalis purificetur, retro non trahitur,nisi fuerit conditio potestatiua,* secus si casualis. * *Potestatiua. Ampliꝰ dic, et annot.lib.ij.Epit.cap.*l.C.

§. SI COLONVS. Iste §. potest cadere sub præcedenti summario. Vel dic, Licet obligatio principalis sit pura, si tñ obligatio pignoris est sub conditione potestatiua cõtracta,tẽpus existentis conditionis inspicitur.

§. SI DE FVTVRA.Si obligãtur partus, uel fructus futuri,requiritur q res principalis sit in bonis debitoris tempore obligationis. Opp. q hoc non sufficiat, l. Pau.§.si mancipia.ff.de pig.Sol.ut in gl.& bene, & uide qd̃ no.l.j.§. cũ predium.ff. de pig. Secundò opp.l.fin.ff. de acq. re.do.Sol.ista duo contraria,ut in gl.& bene.

§. SI PARATVS.Posterior creditor habet ius offerendi priori,& sibi pignus confirmare.Quærit glo.an idẽ sit econuerso,q prior creditor possit offerre secundo: glo.determinat quod sic,& bene.

LEX XII.

CREDITOR.Prior in tempore contra secũdum creditorẽ agentem habet exceptionẽm, & contra excipientem replicationem ex prioritate temporis. No. hic tex.dũ dicit, adiudicari poterit ei hypotheca,quod intellige.i.pronunciari rem sibi hypothecatam esse & possessionem restituendam.l.si cum uenditor.ff.de euic.dixi in l.si fundus.§.in uendicatione.ff.de pig.

§. SI QVONIAM.Qui soluit litis æstimationem primo creditori,non liberatur à secundo.

a §. SI PRIMVS.a Qui prior de hypothecarijs creditoribus conuenerit, potior est alio,qui prius conuenit de debito.

ADDITIO.

a *Primus.Bal.rub.C.de priui.do.*

a §. SI TECVM.a Si res obligata alteri obligetur de uoluntate creditoris,quò ad illũ prior hypotheca inutilis est,quò ad alios inspicitur quod actũ est. Sed quæro,quid in dubio? Glo.hic dicit,q in dubio uidetur remittere totũ,l.Paul.ff.qui.mo.pig.uel hyp.fol.Sed cõt.no. ibi & in l.ij.C.de remiss.pig.Breuiter hæc uidetur ueritas, q in dubio uideatur remittere in totum.d.l.Paulus.Fallit in casu l. iubemus.C.ad Velleia.

ADDITIO.

a *Tecũ.Bar.l.fin.C.de remiss.pig.Io.And.in addi.ad Spec.rub. de sol. formatq.de illo qui rem mihi obligatam sine meo consensu obligauit secundo, & demum tertio cum meo consensu,an uideatur remissum ius quo ad secũdũ. & tenet q,sic.per l.Lucius.ff.quib.mod.pig.uel hyp.sol.*

LEX XIII.

SI PRIOR. Potest quis in suummet locum succedere,& ratio prioritatis facit,ut possit quis inuito alio pignus uendere.

§. SCIENDVM.Secundus creditor habet rem obligatam tã pro credito suo,quàm pro sorte & usuris, quas primo creditori soluit.

§. SI SIMPLICITER. Secundus creditor contra omnes est potior,excepto primo.

§. A TITIO.Tertius, qui succedit in locum primi, potior est secundo.In gl.super uerb.negligentia,ibi,non accepit,imò dicit negligentia.l.nescientia.q.d.imputetur ei q nõ perquisiuit de statu prędij.arg.l.qui cum alio.ff. de reg.iur.&c.

§. SI TERTIVS.Non solùm qui soluit,sed qui patitur pignus uendi,ut priori, seu potiori soluatur, potest in prioris locum succedere.

§. SI PRIOR.Potest prior impedire secundum uolentem uendere,licet ipse uendere non possit.

LEX XIIII.

1 *Pactum quando interpretatur pro eo qui ipsum apposuit.*

INSVLAM.

INSVLAM.Ista lex legitur duobus modis,Vno modo secundũ gl. quæ h. d. Cõuentio facta super debito inter plures diuidendo,porrigitur ad pignora,si utrique sufficiũt, aliàs cui primũ debet solui debitum, præfertur in pignore,nisi aliud sit actum. Et diuiditur in tres partes, quia primò ponit thema, secundò incipit respondere distinguẽdo quæstionẽ resultantẽ ex themate, tertiò ponit circa hoc dictum Pau. Iurisconsulti. Secunda ibi, pignorum. Tertia ibi, Pau. ubi ponitur, nisi, pro, si non, & fm istas lect.ñdet ibi, pignorum, &c. Alij Moderni dicunt,q illud est de themate. & respõsio incipit ibi, Nerua & Proculus. & fm hanc lect.breuiter h.d. conuentio q pignora pertineãt ad utrunque, intelligitur eo ordine, quo solui debitum principali debet,nisi aliud actũ sit.Et secundum istam lect.non est necesse dicere,qd̃ respõdeat,& dictio,nisi,stat propriè,& quæ
2 libet istarũ lect.est bona,& no.ut patet ex summarijs.† No. quod pactum interpretantur pro eo qui ipsum apponit. contra l. uteribus. ff. de pact.Gl.fol.hic,& ibi plenè dixi,& fol. apparet ex præcedentibus,qa cũ conuentio super principali sit clara,cõuentio sup accessorijs debet sequi illã,&c.

LEX XV.

SI NON. Qui prior est in tempore, potior est iure, q̃n ab eodem pignora sunt accepta. Si uerò à diuersis non dominus,tunc possessor est potior.Opp.si nõ dominus obligat, ergo nõ ualet obligatio,quia res aliena nõ põt pignori obligari. Sol. intelligas q non erat dominus, sed habebat Publicianã. l. si ab eo.ff.de pig.& fm hoc gl.ꝓcedit hic clarè,quia tota distinctio, quæ ponitur in d.l.siue autem.§.si aduersus.ff.de publicia.potest hic poni, quia eodem modo est in pignore.ut d.l.si ab eo.cũ sua gl.

LEX XVI.

ETIAM. Insula superficiaria potest dari pignori.

LEX XVII.

1 *Regula si uinco uincentem te,ego fortius uinco te,quando habeat locum.*

CLAVDIVS. Si primus creditor à tertio superatur, non prætiudicat secundo,quia per hoc non succedit tertius in locum primi,& sententia inter alios lata,alijs non præiudicat.primò ponitur thema & q.ex qua colligitur una ratio pro tertio creditore. Secundò ponit quorũdam responsionem, & aliam rationem pro tertio creditore.Tertiò hoc reprehenditur per iurisconsl.repetendo quæstionem. Quartò & ultimò circa prædicta concluditur.Secunda ibi,planè.Tertia ibi,mihi nequaquã. Quarta ibi,igitur. & ista est pulchra lex & consueuit reputari difficilis. In tex.ibi, expulerat.ex hoc tex.sumit̃ una ratio ꝓ tertio creditore,contra Turbonem, quia si uinco uincentẽ te,ergo,&c. In tex.ibi exceptiõe, scilicet pacti,uel præscriptionis.In tex.
1 ibi,alioue quomodo, subaudi etiam per iudicis iniuriam. Notabilia colligere ex his quæ dicta sunt. † Item no. fi. huius l.ibi,sine præiudicio,&c.Et ita dicunt multi in suis consilijs & disputationibus. In tex.ibi prioris.i. potioris,secundum alium intellectũ hic.Venio ad gl.& ad apparatũ,& seruo ordinem gl. & opp. si uerũ est quod determinat Iurisconsũ. eueniret circuitus indissolubilis.Pone enim primum creditorem succubuisse dum ageret, & secundus egit contra tertium, & obtinuit, & primus iterũ ageret contra secundũ, & uinceret,& aduocabit rem,& tunc tertius redibit cõtra primum,secundus contra tertiũ,& primus contra secundũ, & sic in infinitũ. Sed ad declarationẽ huius circuitus aduertendum est, q textus hic loquitur, q̃n primus creditor fuit exceptione superatus, & sic de iure uel alio quouis modo, etiam de facto, ut per iudicis iniuriã. Examinemus primò quando primus creditor fuit uictus per iudicis iniuriam. Et quidam fatentur tũc rem esse in circuitu,ut dixi.Alij uolentes hoc soluere, dant tale remediũ, quod secundus creditor quando possidet rem, offert pecuniã,seu litis æstimationem primo creditori agenti,ita q possessio remaneat apud se,tunc nõ poterit reuocari,nec̃ à primo nec̃ à tertio, qd̃ est uerum.Sed ut dubiũ procedat, pone q secũdus creditor nõ uult offerre, qa sibi nõ expedit,ut quia forte debitum est magnũ, & res est paruí ualoris,tunc declaratio circuitus nõ esset hoc modo, si primus creditor succubuit iustè,ut agẽdo,& si tertius fuit absolutus,& tũc ista absolutoria sententia statim habuit effectũ suum.dicitur enim res perfecta.l.metum.§.sed quod prætor.ff.quod met. cau.Aut fuit actũ contra ipsum primum creditorẽ per tertium, & sic fuit primus creditor condẽnatus, & tũc si primus creditor tertio creditori tradidit rem, liberatus est perfectè. l. Põp. §.sed & is.& ibi no. ff. de procur.Vnde si res redijt postea ad primũ creditorem, nõ potest postea cõuenirí ex sententia,
a quia ab ea liberatus est solutione.a Sed cõt. hoc dicũt qui-
b dam.b & sentit gl.uidetur q primus creditor possit conueniri de nouo, l. sed & si possessori.in princ.ff. de iureiur.Sed ñdeo, fateor q possit de nouo cõueniri hypothecaria,nõ ex sententia, ut dixi, sed in hoc secundo iudicio, posset ille primus creditor uti suis defensionib. quas in primo iudicio omiserat,& sic tertiũ superabit.l.creditor.in prin.ff.eo.& l.duobus.ff.de exce.rei iud.unde circuitus euitatur. Secundò est uidendũ, q̃n primus fuit superatus iustè,sexceptionẽ,uel pacto. & ponit gl. exemplum licet hoc nõ referat ad tex. de muliere quæ erat potior omnibus creditoribus, tñ renũciauit iuri hypothecæ, respectu secundi creditoris, certè tunc agit cõtra primũ mulier, & uincet, & secundus aget contra mulierem, & uincet iustè, quia renunciauit.l.iubemus. C. ad Velleia. reuertetur primus contra fm, mulier ꝫ primũ, & sic erimus in circulo. Nec potest dissolui iste circulus eo modo quo ff. dixi, quia hic, omnis sententia lata est iustè. Erit ergo remediũ, ut ille qui possidet,agenti offerat pecuniã, uel litis æstimationẽ,ut sic possessio apd̃ eũ remaneat, qd̃ remediũ ut dixi, est uerũ, si possessor uult,ut quia ei expediat,aliàs puto hoc esse remediũ, qd̃ cum possessio ad primũ creditorẽ peruenerit,q iustè uendat rem,qd̃ põt ff.eo.l.si prior.in fi.& in prin. & de pecunia partem sibi retineat,& partẽ det mulieri consentiẽti, hoc enim sibi mulieri ꝓ
dẽst, qa si rem haberet, posset ab eo auocarí ꝑ secundũ creditorẽ,qd̃ poterit fieri de pecunia,sed si mulier ad hoc non consentiret,tũc essemus in circulo, nec posset euitari. dices tu, nec etiã per hoc remediũ qd̃ tu dicis, circulus euitabit̃, quia sicut q̃n res est apud mulierẽ, posset conueniri hypothecaria,ita q̃n est pretiũ rei.l.j.in fi.ff.ti.j.& ibi no.circa fi.gl. magnæ. ñdeo illud esse uerũ, q̃n pretium esset apud eum, ex ff.lucratiuo,sed hic est ex tit. onerosꝰ,scilicet pro pretio & credito suo. Venio ad ult.gl.& opp.qd̃ si uinco uincentẽ te,uinco te,l.de accessionibus.ff.de diuer.& temp.præscrip. & istam rationẽ tangit tex. hic formãdo istam q. cui Iurisc.
2 non respondet. Sol. dicit gl.q † illa reg.hic fallit,sicut in alijs casibus,quos gl.hic ponit.Sed Cy.ponit sol.huius brocardi, in auth. Licet.C.de nat.liber. Ego tetigi, in d.l.de accessionibus. sed hic dico plenius, nam quædã est uictoria impropriè,quia nulla est pugna, sed magis casus,ut puta, si ex casu unus puer faceret cadere unũ potentẽ hominem, quædã est uictoria propriè ubi est pugna. Primo casu non habet locũ reg.si uinco uincentem te,uinco te.Hic est casus in auth.licet.C. de nat.li.& in corpore unde sumit̃,ubi mater excludit filiũ naturalem, non q eum uincat,& cũ eo pugnet,sed quia filius naturalis ita demũ uocatur,si uxor nõ supereſt,sed si supereſt:deficit conditio filij naturalis,non q uxor aduocet sibi. Secundo casu q̃n est pugna propriè, & tunc aut loquimur in diuersis casibus,& non sequitur,si uinco uincentẽ te,uinco te. Exẽplũ, si uinco te ad calculos, nõ sequit̃ ergo,uinco uincentẽ te ad brachia.Et hoc modo põt intelligi auth. de æqua.do.§. his cõsequẽs.ubi mutuãs in refectionẽ domus,præferẽ creditori primo, non aũt præferẽ mulieri,cũ primus creditor habens expressam, præferẽ mulieri. Ista em̃ sunt in diuersis casib. Nam primꝰ creditor præferẽ mulieri sequẽti in ordine.Sed ibi dicit̃,q mutuans in refectionẽ domus,nec̃ præferẽ mulieri,ſ.præcedenti in ordine,& sic in diuersis casib. loquit̃,ita debet intelligi qd̃ dicit̃,uasalli mei uasallus,nõ est meus uasallus.debet intelligi,ſ.q̃n respectu diuersarũ rerum constituit̃ feudũ.Ita no.in d.l.de accessionibus.ff.de diuer.& temp.præſc.& ibi dixi, & hic etiam glo. ponit.Et c.ſ. §. illud.de prohib. feud.ali.per

Frid. & gl. c. legitur. lxxxj. distin. facit ſ. pro ſoc. l. nam ſocij. Si uerò loquimur circa idem, & tunc aut ille qui uincit te, uincit propter me & meã utilitatem, aut propter aliũ & alterius utilitatẽ, ſ. eius qui uincit eum, & tunc non ſequitur regula, ſi uinco uincentẽ te, uinco te, l. æquiſſimũ. §. j. ad Tertul. & l. ij. §. obijcitur. eo. tit. ubi pater excludit matrẽ ad commodũ aui, in cuius eſt poteſtate. Si uerò ille uincit te, uincit te ad commodum alterius, & tunc aut habent cauſam dependentem ad inuicẽ, & tunc licet ſit circa idem, non ſequitur regula, ſi uinco uincentem te, uinco te, hic eſt caſus. & poteſt poni exemplum naturale in ludo ſchachorum, quia propter ludi euentum, ego uictus à te, poſſum uincere uincentem te, &c.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Solutione. l. ſi fideiuſſor. §. j. de leg. j.*
b *Quidam, &c. Cont. Bar. d. l. ſed & ſi poſſeſſori. & ibi dixi. & l. permiſceri. in fi. de acq. poſ.*

LEX XVIII.

QVIA DEBITORE. Emptor pignoris põt ex pacto in locũ prioris creditoris ſuccedere, ſi ad eum pretiũ peruenerit. Sed quæro qũo poteſt iſte emptor ſuccedere in locũ prioris creditoris, cũ res efficiat ſua, & res ſua non obligetur ei. l. necp̃ pignus. j. de reg. iur. r̃. licet ſit ſua, & non ſit ei obligata, tñ loco pignoris retinetur. l. ex ſextante. §. Latinus. j. de excep. rei iud. & l. Iul. §. offerri. ſ̃. de act. emp. & ſ̃. eo. l. iij. §. j. & C. ſi anti. cred. l. j. cum ſi. Quærit glo. quid ſi
a prior[a] creditor emit à debitore, an poſsit ſuccedere ipſemet in locũ ſui, ut habeat ius retentionis? Gl. determinat quod ſic, dic ut in ea.

ADDITIO.

a Prior. l. ſi potiores. C. de *his qui in prior. cred. loc. ſuc. l. j. C. ſi antiqui. cred.*

LEX XIX.

a §. LVCIVS.[a] Quí prior eſt tempore in ſorte, intelligit etiam eſſe prior in uſuris. Et uide quod no. ſ̃. tit. j. l. pen. & j. eo. tit.

ADDITIO.

a *Lucius. Cy. l. pignus. C. de uſur. Bar. l. ſi cùm dotem. §. ſin autem. ubi Bar. ſol. mat.*

LEX XX.

1 *Quando unus ex debitoribus cõuenitur hypothecaria, non fit excuſsio.*
2 *Pignori uera ceſsio uero domino, quando poſsit fieri.*

a MVLIER.[a] Poſſeſſor iuſtus habet ius offerẽdi priori creditori, & cedendam actionẽ impetrandi. Opp. cp̃ pri⁹ debeat diſcuti[b] debitor, C. de pig. auth. hoc ſi debitor. Sol. dicũt quidã, cp̃ hodie hoc corrigitur. Vel dic
b
1 dicit gl. no. cp̃ hic † conuentus hypothecaria erat unus de debitoribus, meritò põt conueniri hypothecaria, antequã cæteri diſcutiantur, qđ eſt no. Si em̃ eſſet unus debitor tm̃, tũc non eſſet dubiũ, cp̃ ſimul & ſemel poſſet conueniri perſonali & hypothecaria, ſi poſsideat. auth. de fide. §. ſed necp̃. ſed hic ſunt plures debitores, & quilibet pro parte hæreditaria, & tñ hypothecaria poteſt conueniri inſolidùm, antequã cæteri diſcutiantur, quod eſt no. Secundò opp. dicitur
c hic, iuſtus poſſeſſ.[c] cont. l. Paul. §. fi. j. qui. mod. pig. uel hyp. ſo. Sol. ſubaudí hic, maximè, quia quilibet poſſeſſor poteſt offerre, ſiue ſit iuſtus, ſiue iniuſtus, & ceſsionem impetrare.
2 †Tertiò opp. cp̃ uerò domino non poſsit fieri ceſsio pignoris. l. necp̃ pignus. j. de reg. iur. gl. ſoluit, & bene, cp̃ fiat ceſsio in perſonali contra hæredes. Poteſt etiã fieri domino uero ceſsio pignoris, ſm ea quæ dixi in l. qui à debitore. ſ̃. eo.

ADDITIO.

a *Mulier. Bal. conſentaneum. uer. quartò opp. qũo & quando iud. & de hoc iure offerendi ceſsionẽ, de qua hic, uide Bal. rub. C. de priuil. dot. no. C. ſi antiqui. credi. Bal. c. contingit. de dolo & contu. Ro. conſ. ccxiij. Clemen. ſing. clxiij. l. j. C. qui po. in pig. hab.*
b *Diſcuti. Auth. hoc ſi debitor. C. de pig. Bar. j. tit. ij. l. ſi debitor. §. fin. in fin. & quæ no. ſ̃. eo. l. creditor. Bal. auth. ſed hodie. C. de act. & ob.*
c *Poſſeſſ. &c. Caſt. l. ſi res obligata. de leg. j. dicit cp̃ hoc eſt uiolare tex. cp̃ ſolus iuſtus poſſeſſor poteſt petere ceſsionem. & hæc procedunt ſolùm in oſ-*

ferente, qui poſsidet, ſed ſi non poſsidet, hic ut ibi dixi poſt Bal. l. nulla. C. de ſol. Pet. de Belaper. d. l. ſi res obligata. allegando d. l. Pau. uidetur illam intel ligere, cp̃ ibi ceſsio fieri debeat. Et uſq; ad quod tempus poſsit poſſeſſor hãc obligationem facere, & an poſt ſententiam, Bar. d. l. ſi quis ſtipulatus fuerit decem in mille. ad ſi. ff. de ſo. & Bal. l. Pau. §. ſi. quib. mod. pig. Et illud quod hic dicitur de ceſsione impetranda, limita ut per Bal. dicta lege ſi res obligata. in v. no.

LEX XXI.

QVAEREBATVR. Secundus creditor confirmat ſi bi pignus, ſoluendo primo debitum quod præcedit, nec tenetur offerre debitũ ei, quod poſteà eſt ſecutũ, cum in eo non ſit potior, &c.

LEX XXII.

TITIVS. In pari cauſa quí prior eſt tempore, potior eſt in ire, etiam in quæſtis poſt utriuſcp̃ obligationem. Opp. j. de iu. fiſ. l. ſi is qui. ubi dicitur fiſcum eſſe præferendũ. Sol. illa eſt uera, quía fiſcus ex priuilegio ſuo ſi concurrat cum alio creditore non priuilegiato, concurrit in his bonis, ut in cont. Sed qñ concurrit cum alio creditore priuilegiato, ſicut fiſcus, tunc primus eſt potior, & præfertur etiam in poſteà quæſitis. Hic eſt caſus hic, & ſic eſt híc caſus illius quæſtionis quæ tangitur ſ̃. e. l. idemcp̃. in fi. quod inter duos priuatos, quí habent hypothecam generalem, primus eſt potior in poſteà quęſitis, ut ibi dixi, ſed plenius dixi in d. l. ſi is quí, &c.

§. NEGOTIATORI. Priuatus habens hypothecam expreſſam præfertur fiſco, & Cæſari poſteà contrahẽti.

De diſtractione pignorum. *Tit. V.*

LEX I.

1 *Qua actione agatur per ſecundum creditorem, contra primum uendentẽ, pignus, ad illud quod ſupereſt de pretio.*
2 *Re perempta, uel præſcripta, ita cp̃ primus emptor agere non poteſt hypothecaria, in ſubſidium agit ad pretium.*
3 *Mulier paupercula mortuo uiro, qui aliqua animalia requirit, quæ fuerũt uendita per eius hæredes, bonis uiri diſcuſsis, & animalia uendita, uel præſcripta, agit in ſubſidium ad pretium.*

REDITOR. Secũdus creditor in hypotheca non poteſt pignus uendere, niſi præcedente dimiſſo. Sed ſi uendidit, à præcedente creditore conueniri non poteſt, ſed emptor poterit hypothecaria conueniri. Opp. cp̃ cõmiſerit furtum. l. ſi. §. quí rem. in princ. l. de fur. Gl. ſol. optimè, dic ut in ea. Item opp. & uidetur cp̃ creditor uendens poſsit conueniri ab alio creditore, l. ſi prior. in prin. ſ̃. tit. j. Gl. ſol-
1 uit & bene. † Sed quæro, qua actione agit ſecundus credita contra primũ uenditorẽ, ad illud quod ſupereſt de pretio? Gl. reſpondet notanter, & uide eam, & quælibet iſtarũ ſol. eſt bona, & põt eſſe uera & ſubſtineri, tamen magis placet, cp̃ agat condic. ex l. ut apparet ex his quę dixi in l. j. ſ̃. de
2 cond. ex le. † Sed quæro, quid ſi res eſt, pempta, uel præſcripta, ita cp̃ primus creditor non poteſt agere hypothecaria,
a utrũm aget ad pretium[a] in ſubſidium? Gl. dicit cp̃ ſic, ſicut in re aliena uendita. Pro iſta gl. facit, j. quæ in frau. cred. l. quí à debitore. Sed in contrarium facit, quia iſte creditor non habet pretium ex cauſa lucratiua, ſed ex cauſa onerosa, ergo non poteſt conueniri, l. mater. C. de rei uend. Et forte hoc uoluit dicere gl. hic cùm dicit in ſubſidium præſcriptæ ſunt res, ut in re aliena, à non domino uendita, quaſi dicat, ſicut conuenitur debitor, ſi haberet rem ex cauſa lucratiua, ita & hic creditor. & ſic referendo ad caſum huius l. quod hic creditor ex cauſa lucratiua nõ haberet, non poterat iſto caſu conueniri, niſi ex eo quod ſupereſt ad debitum ſuum. Et hoc uult dicere text. dum dicit, quod actio non competit, nec utilis eſt danda, quaſi dicat, non tene-
3 tur aliqua actione natiua, necp̃ datiua ex aliqua æquitate,
b quod no. † Et ita practicaui[b] iſtam gl. pro quadã muliere paupere

paupere, quę dotẽ dedit marito ſuo, quo mortuo reliquit quaſdã oues, & eius frater eas uendidit. Dixi cp̃ facta execu
c tione[c] de bonis uiri & re præſcripta, uel perempta, cp̃ ipſa mulier ageret cõtra fratrem uiri ad pretiũ in
* *Subſidiũ. Hæc Bar. ſententia confirmari poteſt, ex l. j. ff. C. ſi tutor, uel curat.* ſubſidium,* ita fuit factũ, per iſtã gl. quã no. I. Con. B.

ADDITIO.

a P.PAV.P. *Pretium. Alex. conſ. cviij. in ult. col.*
b *Practicaui. Dixi ſ̃. de pet. hær. l. ſi & rem.*
c POMA. *Excuſsione. Bar. l. qui à debitore. hic allegata, in fi. & in l. j. §. & ſt præfatã. in ult. co. de in. deli. Ang. l. ſi & rẽ. ſ̃. de pet. hær. Ale. cõſ. cviij. uo. v.*

LEX II.

FIDEIVSSOR. Licet fideiuſſor emat pignus, tamen debitori, uel ſecundo ſoluenti reſtituere cogetur, licet extraneus emptor cogi non poſſet. Opp. cp̃ non poſsum ut ego poſsũ ut ali[a] l. ſi pater. §. q duo. ſ̃. de adop. ergo uideť cp̃ fideiuſſor tancp̃ quilibet extraneus, poſſet pignus retinere. Sol. hic fides debita ratione conuentionis, hoc eſt mandati, hoc impedit. doc. l. j. C. de dolo.

LEX III.

a CVM PRIOR. Quí emit[a] à creditore primo, irreuocabiliter poſsidet, ſed quí emit à debitore, licet pretium ſoluatur primo creditori, poterit cõueniri, ſi ſolutum pretium ei offeratur. Et gl. quærit unam q. ſatis claram, & bene dicit, dic ut in ea.

ADDITIO.

a *Emit, &c. Cy. l. ſi potiores. C. de his qui in prio. cre. loco ſuc. Ca. cõſ. ccclxx.*

LEX IIII.

CVM SOLVENDAE. Non põt pignus uendí, an tequam debitor ſit in mora ſouendi.

LEX V.

CVM SECVNDVS. Creditor poteſt uendere pignus pro eo quod ſibí debetur, & pro eo quod prior obtulit creditori.

§. SI SECVNDVS. Secundus creditor uel fideiuſſor non emit irrreuocabiliter.

LEX VII.

SI CREDITOR. Si creditor iuſtè pignus uendidit extraneo, non poteſt debitor recuperare rem, niſi ex pacto, uel ratione minoris ætatis. Circa qđ dic, cp̃ qñ apponitur pactũ, ut liceat recuperare pignus, quod creditor uendidit, & tũc ex hoc debitor nõ põt agere ꝛ emptorẽ, ſed aget contra creditorem, ut ſibi cedat actionẽ, ut hic in prin. Quando cp̃ apponitur pactũ, ut ipſi debitori liceat recuperare, & tunc ex hoc pacto ipſe idem debitor poteſt recuperare, ut hic, in ſecundo reſponſ. Quando cp̃ nullum pactũ apponitur, & tunc non poteſt reſcindi uenditio, niſi per reſtitutionem in integrũ, ut hic, in tertio reſponſo. quod intelligo, niſi aliquid interueneriť ex his quæ tribuunt creditorí actionem, ut dicam in l. ſi. j. eo. &c.

1 *Cautela pro apponendo pacto, cp̃ non liceat alicui uendere rem.*
2 *Poſſeſſor pignoris hodie non poteſt conueniri, niſi diſcuſſo principali.*

§. QVAERITVR. Pactum de nõ uendendo appoſitũ ab eo quí habet ius in re, impedit uenditionẽ. h. d. ſm ueram lect. ſ. ſi habetís in tex. nullam eſſe uenditionẽ, ſed ſi habetís in tex. nullam eſſe conuentionẽ, tunc dicit totum contrariũ. Sed quæ litera ſit uerior, díco cp̃ cum ſemel haberemus de facto hanc q. miſimus uſcp̃ Piſas, ad librum Pandectarũ, & reperta eſt uera illa litera, nullam eſſe uendi
a tionẽ. Sed tũc opp.[a] l. nemo. ſ̃. de pact. Sol. ille quí apponit pactũ ne uendatur, reſeruat ſibí aliquod ius in re, ſ. pigno-
1 ris. Simile in l. fi. C. de iure emphy. Et ſic habes † remedium
b apertum qñ uis apponere pactum,[b] cp̃ nõ liceat alicui uendere rem. De quo doc. dicunt, in l. fi. C. de re. alie. non alie. &
c l. ſi abſenti. §. j. j. de donat. Nam tunc eſt remedium,[c] cp̃ res ſit ſibi obligata pro intereſſe, uel pœna, uel apponitur pactum, cp̃ res non poſſet uendi. Caſus eſt hic. Vel dic, dicit gl. ibi non intereſſe paciſcẽtis, hic ſic. Sed quæro in quo inter-
d eſſet creditoris,[d] ut res uendatur, cũ res tranſeat ad emptorem cum onere obligationis ꝛ? quía fortè res uendebatur
e potentiori, ita fortè, qđ creditor[e] nõ poterat uendícare, ſe-
2 cus ſi res eſſet penes debitorem. Hodie † uerò tale intereſſe eſt certum, quod non poteſt conueniri poſſeſſor pignoris, niſi diſcuſſo principali, ſed qñ eſt apud principalem, tunc poteſt recta uia agi hypothecaria, ut in auth. de fideiuſſ. §. ſed ſi necp̃. & no. ſ̃. tit. j. l. mulier.

ADDITIO.

a *Opp. l. ſi ea lege. C. de cond. ob. cauſam. & in l. ſi ita quis. §. ea l. j. de uer. ob.*
b *Pactum. Pau. l. filiuſſam. §. diui. de leg. j. in l. j. §. quod autem. circa fin. de ſuperficie.*
c P.PAV.P. *Remedium. Alex. conſ. lix. uol. v.*
d *Creditoris. Item intereſt in alio, Bar. l. iij. C. de pig.*
e P.PAV.P. *Creditor. Quis debeat inſtare, ut fiat calculatio, Cuma. conſ. v. Aret. conſ. cxliij. in fi.*

LEX VIII.

1 *Remedium quòd debitor poſsit uendere unam ex rebus pignoratis, quam uoluerit.*
2 *Res magni ualoris quando poſsit uendi pro modica quantitate.*
3 *Pignorum poſſeſſores quando plures ſunt, an poſsit unus impetrare, ut omnes pro ſolutione debiti pro rata contribuant.*

a CREDITORIS.[a] Poteſt creditor unum eligere ex pignoribus quod uoluerit, ut uendat. h. d. qđ no. quía eſt contra opí. ruſticorũ. Sed quæro, utrum debitor
1 † poſsit aliquod remediũ adhibere, ut uendat unam ex rebus, quam ipſe uoluerit ꝛ? ſi agat ipſe debitor cõtra creditorem, ut patiatur ipſum talem rem uendere, ut ſ̃. de pign. ac. l. quamuis. §. j. C. quí po. in pig. hab. auth. item poſſeſſor.
b Iſta ergo lex loquitur de debitore non inſtante. Secundò[b]
2 † quæro, utrum pro modica quãtitate poſsit creditor uendere rem magnã ꝛ? ſic, ſed tamen dolus uidetur in ea uerſari & tenetur debitori ad intereſſe. C. e. l. quamdiu. Tertiò[c]
3 quæro, quid †ſi ſunt plures poſſeſſores pignorum, an poſsit unus ex his impetrare, ut omnes pro ſolutione debiti pro rata contribuant? Et uidetur cp̃ ſic, C. de debit. ciuitat. l. fi. ff. reſpon. li. xj. In cont. uerò caſus eſt hic, & hoc eſt uerũ, & probatur in l. Moſchis. j. de iure. fiſc. Non ob. lex cont. quia nõ erant bona obligata, quod no.

ADDITIO.

a *Creditoris. l. ij. & ibi doc. C. de pig.*
b *Secundò. Bal. l. fi. C. de bon. auto. iud. poſſi.*
c *Tertiò. Bar. & l. Moſchis. & ſ̃. eo. l. mulier.*

LEX IX.

QVAESITVM. Venditio non liberat debitorem, niſi pretio creditori ſoluto.

§. POMP. Pactum de ſuperfluo * ſoluendo creditorí, eſt ſuperfluum, quía tacitè ineſſe intelligitur. * *Supfluo. Vult dicere Bar. de reliquo. Vt ſi pignus minoris quàm creditori deberetur, uenditum ſibi debitor ad id quod ſupereſt, teneatur.* I. Con. B.

LEX X.

ET SI IS. Creditor non tenetur de euictione, ipſe tamen non poteſt euincere, Oppo. l. fin. C. de euict. Sol. gl. & bene. & not. caſum illíus l. ſingularis, quía mirabilis eſt, &c.

LEX XI.

ARBITER. Diuiſio cohæredũ non impedit ius creditoris pignus uẽdere uolẽtis. Vel aliter, Ille in quẽ transferturius nouum, transferturius uendendi pignora. Et iſtam eandem ſ. habetis j. eo. l. fin. & hic poſita ex inaduertentia, &c.

LEX XII.

RESCRIPTVM. Creditor poteſt emere pignus à debitore.

§ SI ALIENA. Quicquid ex re pignorata, uel eius occasione consequitur creditor, pignus extenuat, si id irreuocabiliter consequitur, aliàs debitoris liberatio ex futuro dependebit euentu. declarabo in l. prox.

LEX XIII.

1 *Creditor uendẽs pignus, tus cedere debet, quæ in quolibet cõtractu uenditionis apponitur clausula, cedẽs omne ius omniẽq; actionẽ qd'uel quã, &c.*
2 *Pignoris uenditi si pretium peruenit ad creditorem, debitor liberatur, si pignus tradatur emptori.*
3 *Pignus uendere ut posit creditor, quæ requirantur.*
4 *Pignoris uenditionem impedire, quomodo potest creditor.*
5 *Debitor quo posit uenditionem pignoris impedire, & super hoc cautela.*

1 CREDITOR. Creditor tenetur iura cedere, & possessionẽ tradere. † Quæro, quod ius est quod creditor uendẽs, cedere debet. Et dicit gl. ius, scilicet hypothecæ. Sed istud nõ uidetur uerum, quia cum emptor efficiat dñs, nõ potest habere sibi obligatũ, Inst. qui. alie, non li. in prin. & l. non est nouum. de acq. rer. do. Ergo non potest habere hypothecam, l. pignus. ff. de reg. iur. Sol. tribus modis potest intelligi hæc lex. Primo q̃ cedat ius, nõ tñ ut dicatur res obligata sibi, sed ut possit rem loco pignoris retinere. l. qui à debitore. ff. ti. & l. iij. §. C. si anti. cre. l. j. Et propter hoc in quolibet contractu uenditionis apponit hodie pactum qd' uenditor cedat omne ius, omnemq; actionẽ, quod uel quã habet in illa re, uel pro illa re. ff. de eui. l. in creditore. Secundo modo potest intelligi, ut hæc lex ponat duos casus. Primò qñ creditor uendit sibi rem hypothecatã, quam nõ possidet, potest eã eam uendere, C. eo. l. ij. ff. eo. in rub. dum dicit, de dist. pig. & hypothecæ. quia hypotheca propriè est res obligata nõ uendita, nec tradita creditori, l. si rem. §. priè. ff. de pig. act. & isto casu creditor debet cedere ius, si in personali. & in hypothecaria, ut hic in primo casu, s. qñ possideret, tũc liberatur tradendo possessionẽ, ut hic in secun-
2 do casu. & C. eo. l. qui prædium. Ex quibus no. † q̃ illud qd' est dictũ ff. l. prox. q̃ qñ pretiũ ad creditorem peruenit, debitor liberatur, est uerũ, si res est tradita emptori, aliàs secus. Non enim liberatur debitor tunc, qd' apparet, quia cõtra eam ceditur actio, ut hic, & l. in creditore. ff. de eui. Tertio potest intelligi, qñ creditor tenet cedere ius, hoc est docere se creditorẽ potiorem cæteris, C. cred. euict. pig. non deb. l. j. Itẽ
3 quæro, † pro declaratione materiæ, quæ debeant interuenire, ut creditor possit pignus uẽdere rẽ. Primò oportet debitorẽ esse in mora soluendi, ff. eo. l. cùm soluendæ. & l. debitore. C. de pig. & post morã debitor expectari per biẽnium. l. ij. C. de iur. dot. imp. nisi aliud tempus sit comprehensum pacto, uel consuetudine. l. de quibus. ff. de legib. Et si ista cessarent, uenditio esset nulla, ut ibi. Secundò scilicet qd' tempore quo res uenalis exponit, quod hoc interim debitori denunciet. l. creditor. C. eo. tamen si hoc non fieret, non propterea uenditio esset nulla, sed creditor tanq̃ mala fide uersatus, dignetur pignoratitia ad interesse, d. l. creditor. sicut aliàs quando malã fidem adhibuit in uẽdendo pro uiliori pretio. l. j. C. si uendi. pig. agatur. quod dicut ibi no. Quæ
a ro, [a] quid possit facere † debitor, ut uenditionẽ pignoris
4 impediat rẽ. quando q̃ debitor [b] offert debitum totum, &
b deponit ac consignat, & tunc non est dubiũ, q̃ uenditio pignoris impeditur, & debitor à debito liberatur. C. deb. uendit. pig. imped. nõ poss. l. obsignatione. C. de sol. & l. si prius. C. eo. Qñq̃ debitor offert tm̃, non aũt deponit nec̃q; consignat, & tunc utrũ hoc sufficiat, gl. dubitat, d. l. si prius. C. eo. & l. si residuũ. eo. tit. Tu circa hoc dic, Aut ista oblatio fit in iudicio, & tunc sine dubio sufficit, d. l. residuum. & ff. de pig. act. l. si rem. §. fi. Aut ista oblatio fit extra iudiciũ, & tũc licet ista non sufficiat ad inducendũ pignoratitiã actionẽ, tamẽ sufficit ad hoc ut mora debitoris purgẽt, l. si seruũ. §. sequit. ff. de uer. ob. meritò impedit uenditio, quæ non potest fieri, nisi propter morã, ut dictũ est. Et prædicta ue
* *Liquidũ. Hoc c ra[c], si debitum est liquidum.* * *Si uerò debitũ est, in debitis li*
quidis nõ sufficit offerre, realis enim depositio necessaria est: l. qui decẽ. §. si cũ mihi, de sol. si nõ sit liquidũ, sola oblatio sufficit. l. fundus. de rescuen.
d esset obscurum, [d] fortè propter implicationem rationis inter debitorem & creditorẽ, tunc potest debitor coram iudice interpellare creditorem, ut ponatur aliquis mercator ad calculandũ rationẽ inter ipsos, q̃ si creditor faceret supersedere, impeditur uenditio. l. si residuum. C. eo. & l. statu liberum. ff. de statu lib. l. fi. C. de usu. & fru. leg. Et istud † est notabile remediũ. Quando q̃ pecunia non offertur, nec̃q; consignatur, sed debitor solo uerbo dicit, Ego paratus sum soluere, tunc uenditio nõ impeditur ipso iure, sed interim uaiet, sed posteà debitore soluente, uenditio infringeretur & rescinderetur. l. fundus. ff. de rescin. uend. & d. l. si residuum.
e C. eo. Ita debet intelligi [e] l. item liberatur. §. qui paratus. ff. ti. j. Sed ad hoc est remedium tale, quando debitor dicit creditori, Ego sum paratus soluere, [f] q̃ tunc creditor dicat, &
f ego sum paratus recipere, tunc illo non soluente, talis protestatio nihil operatur. arg. l. aut qui aliter. ff. quod ui aut
6 clam. & l. j. ff. de liber. agn. Vltimò † not. ad quid teneatur creditor uendens. Respon. & uide, ut not. in l. j. C. de credit. euic. pig. non deb.

ADDITIO.

a POMA. Quæro. Alex. l. si mora. ff. sol. mat.
b Debitor. Bar. l. acceptam. C. de usur. & in l. prætor. §. si quis paratus. de ope. no. nun. & Bal. d. l. acceptam. ubi tenet cõtra Bar. Et adde tu q̃ ex dictis Bar. hic habes fore necessarium, q̃ debitor interpellet creditorem ad calculandum. & sic q̃ sterit per eum quò minus calculetur. Ad hoc tex. qui bene hoc probat, in l. cùm seruum. ff. de cond. & dem. Alex. l. si mora. ff. so. ma. & Ang. l. si residuũ. hic alle. & plus intelligit Bal. ibi in eo, q̃ tenebatur intra terminum reddere rationes & restituere reliqua sub pœna, quia offerẽdo liquidum, & præstando fideiussionem de residuo intricato, satisfacit, & idem tenet Ca. consi. cccxcij. inci. uiso puncto. ubi plus uoluit præmissa procedere, quando in deferendo subesset periculum, non aliàs. & plus q̃ non dicitur satisfactum per dationem fideiussoris, quando uerba obligationis sonarent in factum, l. statu lib. in fi. ff. de statu li.
c *Vera. Bal. l. j. C. ne lic. ter. prouo. gl. l. acceptam. & ibi Bal. C. de usu. in gl. ij. Et hoc etiam sequitur Io. l. prætor. §. si quis paratus. de ope. no. nun. dicens, q̃ quando quantitas non esset liquida, tunc sufficeret dicere, Offero me paratum soluere quod debeo, & realiter offerre partem liquidam, & pro residuo offerre fideiussorem. l. statu liber rationem. & l. seruus si hæredi. in fi. de statu li. Io. l. si mora. so. ma. & scripsi post Bar. d. l. acceptã. C. de usu. Bal. idem in l. j. C. ne lic. ter. prouo. Ca. consi. cccl xxvj. ubi ponit, an uenditio pignoris impediat, si petitur quod calculetur ratio per debitorem.*
d P. PAV. P. *Obscurum. Alex. l. si mora. ff. sol. mat. Are. consi. cxliij. Ca. consi. cccxxvj. Ias. l. quod te. in quinto. no. ff. si cer. pet.*
e *Intellige. Ca. epis. copus. §. his ita. xiiij. q. j. Io. An. l. si mora. sol. mat. Imo. l. si seruus. de uul. Bar. l. si fideiusor. in prin. qui satisf. cog. in l. prætor. §. si quis paratus. de ope. no. nun. in fi.*
f P. PAV. P. *Soluere. Alex. l. si mora. in fi. sol. mat.*

Quibus modis pignus uel hypothe. soluitur. Tit. VI.

LEX I.

a DEBITORIS. [a] Is cuius pecunia pignus liberatur, non succedit in ius debitoris, quò ad actionem, sed quò ad exceptionem sic. Opp. l. Arist. ff. quæ res pig. ob. pot. Sol. illa limitatur per istam, quia nõ succedit in ius quò ad actionem, nisi sit actum, secus quò ad exceptionem, ut hic, &c.

ADDITIO.

a *Debitoris. Gl. & ibi no. Bal. l. cũ ex causa. C. de remis. pi. Ca. consi. cccl xviij. inci. in Christi nomine, uisis actis, &c.*

§ CVM VENDITOR. Vitiato expresso, nõ uitiatur tacitũ, si non est eadem ratio uitiandi utrunq̃. Opp. d. l. debitũ. C. de remis. pig. Sol. ibi erat eadẽ ratio uitiandi tacitum, quæ uitiabat expressum, ut puta, quia remissio fuit facta dolo, uel metu, hic uerò secus. Nam inter utrũ & uxorẽ & similes psonas prohibet donatio debiti principalis, q̃ ex hoc efficit donatarius locupletior, sed nõ, phibetur remissio pignoris, q̃ ex hoc donatarius nõ efficeretur locuple

locupletior. Nam nihilominus remanet obligatus in debito principali, C. ad Velleia. l. etiam. & l. si pig. ff. quæ in frau.
a cre. *dixi in l. si fideiussor. ff. de leg. j. Vltimò* [a] gl. hic opp. & nõ sol. uide eã. Et dic ut plenè Cy. auth. ingressi. C. de sac. eccl. in illa q. si nõ ualet ingressus, an dedicatio bonorũ uitiet, &c.

ADDITIO.

a *Vltimò. Vide. ff. eo. l. si debitor. §. si in uenditione. Bar. consi. ccxxj. lib. iij.*

§ DEFENSOR. Mutata persona ex parte rei, cautiones iudiciariæ extinguũtur. h. d. materiã istam dic plenè in l. si ante acceptum. ff. iud. sol. & in l. Iul. ff. qui satisdare cogantur.

LEX II.

SI CREDITOR. Possessor qui litis æstimationẽ soluit creditori, excipit cõtra dominium uendicantem, ni si debitum sibi offeratur, &c.

LEX III.

1 *Si pignoretur res uendita cũ pacto de retrouendo, an primus uenditor possit eam re habere, & sic pignus soluere.*
2 *Si uendita res mihi & per me posteà pignorata, à primo uẽditore petatur, remedio. l. ij. C. de rescin. uendi. pignus non resoluitur.*
3 *Pignus an resoluatur, si res donata & pignorata auocatur prætextu insinuationis non factæ.*

a SI RES. [a] Si ius debitoris obligantis resoluitur ex cau
b sa antecedenti necessaria, resoluitur pignus, secus si ex causa uoluntaria. [b] h. d. cum prin. l. seq. Concor. ff. de in diem addic. l. si ex duobus. §. sed & Marcellus. & iste casus
1 est no. ad multa, ut dixi, & primò † qñ res uenditur, & appo nitur pactũ de reuendendo, q̃ si interim pignoretur, debet distingui, an emptor cogatur reuendere de necessitate, an ex uoluntate, ut hic, & quod no. in d. §. sed & Marcellus. Itẽ
2 † pone, [c] q̃ pignorasti rem emptã à te, quæ tamẽ posteà a-
c uocatur, tanc̃ fuerit uenditor deceptus ultra dimidiã iusti pretij, per l. ij. C. de resc. uen. an pignus dissoluatur rẽ. non, qa fuit in potestate ius non reddere. Nã emptor tunc reddit rẽ ex uoluntate, nõ ex necessitate, cũ posit emptor tũc supplere pretiũ, d. l. ij. ergo, &c. ut hac l. & d. §. sed & Marcell.
3 & qd' ibi no. † Itẽ pone q̃ res tibi donata auocatur à te, prætextu insinuationis nõ factæ intra sex menses, sm formam statuti huius ciuitatis. Certè uidetur q̃ non resoluitur pignus, quia tua uoluntate omisisti insinuationẽ. Hoc est ue-
d rum, [d] nisi ipsi creditori etiam posset imputari, cur insinuationem etiã in tempore nõ fecisset. Posset eñ insinuare, cũ sua interesset. Ita debet intelligi lex. uectigali. ff. de pig. &c.

ADDITIO.

a POMA. *Res. Alex. l. si patro. §. fi. co. j. ff. ad Treb.*
b P. PAV. P. *Voluntaria. Alex. consi. xlv. & Sal. l. ij. C. de resc. uend. post Bal. xiij. q. Bar. l. in diem. ff. de aqua plu. arc. contra tamen illud quod dicit Bar. hic, q̃ si resoluitur ex facto uoluntario, non præiudicat creditori, uidetur tex. expressus, & ibi Bal. Aluar. & alij c. j. §. rursus. quib. mo. feu. amit. ubi refutatio feudi extinguit pignus. Dec. consi. lxxxviij.*
c *Pone. Bal. l. ij. in xiij. q. de rescin. uen. tenet contra Bar. & iudicio meo uerius, & melius loquitur. Bal. & Bar. l. in diem. de aqua plu. arc. & d. l. vj. §. sed & Marcellus. de in diem addi. sed cum Bar. concordat Io. And. in addi. ad spec. rub. de ob. & sol. in duabus q.*
d *Verum. Et dum Bar. hic dicit, q̃ etiam creditor posit insinuare pro suo interesse, adde q̃ alius pro me insinuationem facere potest, quæ mihi prodest. auth. eo decursum. & ibi Bal. C. de do. ante nu. & in l. si. §. simili. et ibi Bar. C. de iur. dot. Bar. l. facta. §. si quis. & quod ibi doc. ad Treb. Io. And. in addi. ad spe. rub. de sol. q̃, stante statuto, q̃ quilibet debeat facere scribere debita, & credita, & contingat q̃ aliquis qui habeat debitores, non faciat scribere, q̃ si ipse est obligatus alteri, cui etiam obligauit nomina debitorum, non præiudicat, licet non faciat describi.*

LEX IIII.

1 *Consensus interpositus super actu non ualido non nocet.*

a SI DEBITOR [a] CVIVS RES.

§ SI IN VENDITIONE. Qui cõsentit uenditioni pignoris, uidetur ius suum remittere, nisi contrarium fuerit protestatus, uel uenditio nõ tenuerit. No. fm gl.
b de uirute protestationis, quę conseruat ius [b] protestantis. Inn. in c. cũ M. Feraria. de const. dixi plenè ff. de nõ. oper. nu. l. non solùm. §. fi. in tra. de protestatione declaratoria uolũ-
c tatis. Vlt. no. [c] q̃ † si actus circa quem adhibetur cõsensus,
1 non ualet, non nocet consensus. sed cont. ff. eo. l. j. §. j. So. hic consensus habet in se illam conditionẽ, si uenditio subsequatur. l. si cut. §. si uoluntatem. ff. eo. aliàs secus, &c.

ADDITIO.

a POMA. *Si debitor. Ro. consi. xciij. & consi. cxl.*
b P. PAV. P. *Ius. Bar. l. fi. ff. de eo q̃ cer. loc.*
c *No. Bar. l. post legatũ. ad fi. j. col. C. de his quibus ut indig. Ro. consi. cxxxij. Valde subtiliter allegatur contrarius Bar. l. j. in ij. no. C. de pet. bo. subla. lib. x. Pro sol. tamen uide concor. cccvj. incip. consensus.*

LEX V.

SOLVITVR. Siue hypotheca remittatur expressè, si-ue remittatur debitũ, hypotheca uidetur remissa, quatenus debitum est remissum.

LEX VI.

1 *Obligatio sola quando sufficiat ad hoc ut pignus liberetur.*
2 *Soluere quando quis tenetur, non liberatur satisfando inuito creditore.*
3 *Fideiussoribus quando sit relaxandus, inquisitus pro maleficio, pro quo ex forma statuti imponitur pœna pecuniaria, & indefectum solutionis, pœna corporalis.*
4 *Debitum conditionale licet solui posset, an tunc creditor cogatur recipere.*

ITEM LIBERATVR.

§ QVI PARATVS. Solutione uel oblatione in iudicio facta, pignus liberatur, secus si alio modo quis paratus est satisfacere, nisi creditor hoc admiserit. Opp. q̃ non sufficiat aliquẽ esse paratũ soluere, nisi habeat pecuniã ad manus, quã offerat, l. si peculium. in fi. ff. de statu lib. & ff. de rescin. uend. l. fundus. Sol. intelligas hic q̃ pecuniã habebat, & eam offerebat. Opp. q̃ sola oblatio non sufficiat. l. acceptam. C. de usur. Sol. † dic q̃ hic offerebat in iudicio. l. si rem. in fi. ff. de pig. act. secus si extra iu-
dicium, * ut in cont. Opp. q̃ sufficiat quem sa- * *iudicium. Dic melius, ut ant. not. ff. ti. prox. l. creditor. ut. 4. uer. liquidũ.*
tisfare. ff. eo. l. pen. Sol. ibi hoc fuit actũ. Opp. l. rescripto. §. j. ff. de mu. & ho. Sol. ibi per legẽ est expressè dispositum, q̃ sufficiat satisfare, aliàs ubi † quis deberet soluere, non liberat
2 a satisdando, [a] ut hic, creditore inuito. Et ista fa
3 ciũt ad q. Pone, per † statutũ imponitur pro
b maleficio pœna pecuniaria, [b] & in defectũ pœna corporalis, quæritur utrùm reus se repræsentãs debeat relaxari datis idoneis fideiussoribus rẽ. Aut statutũ dicit, q̃ condẽnetur in certa quãtitate, quã si soluere non potuerit, amputet sibi pes, & tũc datis fideiussorib. idoneis debet relaxari, qa non potest dici, q̃ soluere non possit, qui fideiussores idoneos inuenit. l. nemo dubitat. ff. de reg. iur. & intelligitur, si sunt fideiussores, qui non habent bona ueri similiter peritura, aliàs secus. l. ij. §. j. ff. sol. mat. & ibi no. & ff. de mino. l. ue-
c rum. §. si locupleti. Sed si statutũ dicit, q̃ condemnet [c] in certa quantitate, quã si non soluerit, amputetur sibi pes, tunc nõ debet relaxari datis fideiuss. quia posset esse, q̃ nec ipse nec fideiussores soluerent, quanc̃ sint locupletiores. Nam ubi l. requirit solutionẽ, nõ sufficit satisfactio datis fideiussorib. uel pignoribus. Casus est hic. & eadẽ ratiõe si quis faceret depositũ de pecunia. Non eñ hoc est soluere, sed est illã pecuniã loco pignoris ponere, quæ posset perire, nec hoc cogit quis admittere, ut hic, quia nõ est solutio, sed satisfactio. Sed tunc modus esset, q̃ quis soluere pecuniã pro cõdemnatione fienda, si fieri cõtingeret. P'õt eñ quis soluere debitũ cõditionale. l. sub cõditione. ff. de sol. & tũc certũ erit qd' illa conditio nõ poterit euenire, s. si nõ soluerit, quia id
4 solutũ est. Sed † dubitatur, licet debitũ conditionale possit solui, an tunc creditor cogat recipere. Et uidet q̃ non, quia illud est in creditũ ire, quia si cõditio deficeret, cogeret creditor pecuniã reddere, per cõdictionẽ ob causam, uel sine causa, sed nemo cogit accipere pecuniã, per quã quis obligatur. l. j. ff. quæ po. in pig. hab. & sic uidet q̃ massarij cõmunes non teneantur recipere hanc solutionẽ, possunt tñ qui uolunt, nisi aliter sit eis cõmissum per formam statuti. &c.

ADDITIO.

a *Rescripto. Bar. & qd' ibi dixi. in l. j. ff. de cust. reo. l. si quis ab alio. in prin.*

de re.iu.& Bal.l. j. & ibi no.ff.q̃ satisf.cog.l.iij.ī.de sta.li.Bar.l.j.ī.de iniu. test. Bar. l. suus quoq;.de hær.inst. l. si plures.§.prætereà si quæratur.cum gl.ff.de fideic.Bal.l.fi. C. ad l.falc.1.ff.l.si uero. §.qui pro rei.ff.qui satisf.cogan.Barb.cons.xv.uo. ij.l.si se non obtulit.§.si ex conuentione.ff.de re iud. Fel.c.ad nostram.de iureiur.

b P.PAV.P.*Pecuniaria.l.j.ff.de cust.& exhib.reo.*

c P.PAV.P.*Condemnetur.Fel.c.ad nostram.el j.de iur.*

LEX VII.

SI CONSENSIT VENDITIONE.

§. VIDEAMVS. Procurator non potest pignus remittere sine speciali mandato, sed bene potest remissionē pignoris recipere.

§. SI CONVENERIT. Pignus pōt remitti pro parte pro indiuiso.

§. ILLVD. Si diuisio fiat à socio, nō tollitur ius reale alteri competens pro indiuiso, secus si esset ius personale,l. Iul. §. idem Celsus.ī.de act.emp.doct.C. si com. res pig.data fuit.l.j.& dixi plenè in l.qui Romæ.§. duo fratres. ī. de uer.ob.

LEX VIII.

SICVT. Aestimatione rei obligatæ extinguit pignus. Opp.gl.duob.mod.& sol.dic ut in ea,& bene.

§. CREDITOR. Pactum factū hæredi, transit ad fideicōmissarium uniuersalem. Opp.q̃ pactum factum hæredi,non prodest fideicōmissario uniuersali, l. si hæres pecuniam.ad Treb. & l. hæres à debitore. in prin.ī.de fideiuss.Huius timore fuerunt factæ quædā gl.quæ intelligunt q̃ hoc pactum fuit factum defuncto.Ita intelligit prima gl. & alia gl.super uer. hæreditatem. & uidetur q̃ sint additiones. Vel potes dicere,q̃ contraria loquuntur de iure agendi,q̃ non transit ad fideicōmissarium, nisi fuerit hæreditarium,hic uerò loquitur de iure excipiendi. Facit ad hoc l.si post. s̄. de const.pec.& d.l.si hæres pecuniam,&c.

§. SI PROCVRATOR.Pactum procuratoris in rem suam prodest & nocet domino, sicut pactum domini.

§. AN PACISCI. Filius uel seruus non potest liberè remittere pignus.

§. SI VOLVNTATE. Qui consentit alienationi, uidetur remittere pignus,si alienatio sit secuta. Ad declarationem huius §. sunt facta omnia quæ sequuntur in tex.illius.l.usq̃ ad fi.h.d.

1 *Posidens rem,non præsumitur eam uendidisse.*

2 *Præceptum iudicis contempsisse dicitur,qui euacuauit domum, secundū iudicis præceptum,si postea in eam ingressus est.*

3 *Si uenditur res per debitorem,& postea ad eum ex noua causa reuertatur, an re incidat in obligationem.*

4 *Vsusfructus semel extinctus, non intelligitur ex repetitione iterū incipere.*

5 *Venditio præsumitur simulata,quando emptor patitur uenditorem possidere,& quantū tempus requiratur.Etiam si in instrumento uenditionis sit appositum constitutum.*

6 *Venditio non præsumitur simulata,si uenditor remansit in possessione,& respondeat ad fructibus emptori. Idem quando emptor reseruat usumfructum fundi.*

7 *Possessionis medium dicitur probatum,probatis extremis.*

8 *Venditor an possit contra emptorem agentem excipere uenditionem simulatam.*

a §. SVPERVACVVM. [a] In dubio non præsumit quis
b alienasse ea quæ repertus est possidere. [b] Et iste §. timore contrarij.l.fi. C.de remiss.pig.legit multis modis hic, & in l.contraria, & inter alias lect.pone duas. Prima q̃ hic erat dubiū,utrum creditor alienationi consensisset.Secunda q̃ certum erat creditorem alienationi cōsensisse, sed dubitatur an debitor alienauerit.Secundum primam lec.iste §.diuiditur in tres partes.Primò enim loquit, quando nullo modo apparebat, creditorem cōsensisse uenditioni, seu alienationi. Et dicitur q̃ in dubio hoc non præsumitur, si debitor possidet. Secundò quando certum est, quòd creditor alienationi consenserit simpliciter, & posteà debitor rē redemit,uel alio modo,seu titulo recuperauit,nam tunc creditori præiudicat.Tertiò qū consensit nō simpliciter,sed sub pacto, q̃ sibi soluatur de pretio, nam tunc si de pretio creditori non est solutū, & debitor rem possideat, aget tūc creditor hypothecaria cōtra eum, & si excipitur de consensu adhibito alienationi,replicabitur de dolo, qđ cōsenserit sub pacto, q̃ sibi resoluat̃,& nō est solutū. Et ita legebat do. Richa. Mal. Secunda ibi, nisi. Tertia ibi, ueruntamen. Opp.C.de remiss.pig.l.fi.Sol.concordat cū secunda respon. huius §. fm istam lec. sed discordat à primo & tertio, sed tū non obstat,quia hic in prin.nullo modo constabat de consensu, ibi secus.Itē in tertio respon. cōsensit creditor nō simpliciter,sed sub pacto,q̃ sibi soluatur de pretio,ibi uerò cōsensit simpliciter, & ista lect. tangitur in l.cont. & eam tenebat Richar.Mal.ut dixi,quæ lect.est uera in se,tū non uidet mihi q̃ congruat literæ. Nam fm hanc lec.opponeret exceptio doli,quia non soluit fm q̃ actū fuit, quæ exceptio doli non oritur ex suspicione aliqua,imò ex certitudine,quia non soluit.Sed tex.hic in fi.loquit̃ de exceptione doli,quæ oritur ex quadā suspiciōe doli, ergo alio modo debet legi iste §.legitur ergo fm gl.nostrā hic,& tangit̃ in l.cont. quod hic erat certū, creditorē consensisse alienationi, sed dubiū erat,an debitor alienasset.Et fm hanc lect.diuiditur in tres partes. Primò ponit dictū,& est tale,creditor cōsensit debitori, q̃ uenderet pignus, & hoc constat,nunc debitor conuentus hypothecaria dicit se rem uendidisse, cū ipsam possideat,nec aliam probationē allegat. Dicit Iurisconsꝰ q̃ nō est præsumendū debitorē uendidisse, cū possideat, & hoc primò. Secundò ponit aliud dictū, per qđ aduersatur primo.Nam possibile est quòd debitor uenderat,& posteà redemit,uel ex alio titulo acquisiuit, puta p̄ successionem, & sic consequitur, si possidet, ergo non uendidit. h. d.Tertiò respondet [c] præcedēti obiectioni hoc modo, Nam licet
c sit possibile,q̃ uendiderit,& posteà redemerit,tū ex eo q̃ semel possedit, & hodie reperit possidere, præsumit eū semper possedisse, & est suspicio & præsumptio, q̃ fuerit uendicio ficta, & ideò cū creditori pecunia nō sit soluta,cōtra debitorē excipientē de uenditione, replicabit̃ de dolo in hoc adhibito,q̃ fraudulosè & fictè uendidit.h.d.Quem casum multū no. & uide literā, & ibi, trāslata ad præsens tempus. s.conside rato eo q̃ ab initio possedit, & in præsenti reperit possidere,& sic semper præsumit̃ possedisse, ex quo est præsumptio,q̃ alienatio sit ficta seu in fraudē facta.Et ita uidetur intelligere Odof.Mar.Sil.& Dy.l.oēs.§.Lucius.ī. quæ in frau.credi.Opp.C.de remiss.pig.l.fi.Sol.ibi erat certum,rem esse uenditā & traditā,& sic ipsam exiuisse bona debitoris. qđ requiritur,ut s̄.prox.§.& l.uoluntate.ī.eo.hic uerò in ultimo responso licet de uenditione constaret,tū non constabat rem esse traditā, & sic bona debitoris nō exiuerat. Sed opp. q̃ sufficit uēditio sola etiā sine traditione.ī.ea.l.§.si debitor.So.ibi licet nō tradiderit,tū tradere tenebat̃,hic uerò nec tradere tenebat̃, qa præsumat̃ ficta uenditio,q̃ dꝰ intelli
d ge ut statim dicā.Redeo [d] ad ordinē §.No.† ex principio,q̃
1 non est præsumendū eum qui possidet, rem ipsam uendi-
e disse,[e] & sic faciat ad q.† iudex præcepit alicui,ut exiret pos-
2 sessiones domus, & eam discūbraret,& ille exiuit,& discūbrauit, & de hoc confecit instrumentū, posteà reingressus est,an uideat̃ uenisse contra præceptū. Videt hic q̃ sic,quia non uidet̃ exiuisse, ex quo reperit possidere,sed ista lex nō facit, loquit̃ em̄ hæc lex in casu dubij, sed nos ponimus q. q̃ exiuit,& discumbrauit,puto tamen quòd præceptū contemserit,quia tale præceptū debet intelligi, q̃ exeat & discumbret,& perpetuò sic discumbratam teneat.l.seruus.C. de pœn.Debet enim iudex illum,quem uult mittere in possessionem, in ea tueri, nec intelligit de remissione momentanea,l.iij.s.missū.ī.ad carbo.& ī.ne uis fiat ei.l.si quis mis-
3 sus.† Venio ad fm dictū,Ex quo uidet̃,si uerè esset facta uē
f ditio,siue alienatio,& postea ex noua causa [f] reuerteret̃ ad debitorē,q̃ ipse non reincidat in obligationē.Quod indubitāter est uerū,qñ præcedit obligatio specialis; de qua hic loquit̃, ut patet ex prin.huiꝰ §. Sed si præcederet obligatio generalis omniū bonorū præsentium, & futurorū, & tunc si res reuerteret̃ ad debitorē ex noua causa,uidetur q̃ reincidat in obligationē,sicut incideret quælibet res de nouo quæsita.Cont.tamen determinatur expressè in d.l.fi. C.de
4 remiss.pig.& est no.& mirabilis §.Ex † quo possumus dicere,q̃ l.sicut in annos.& l.repeti.s̄.qui.mod.usufr.amit.quæ dicūt q̃ usufructu semel extincto,iterū incipiat ex repetitio ne,intelligātur,nisi semel sit extinctus uolūtate usufructua
g rij,ad hoc ordinata,[g] arg.d.l.fi.C.de remiss.pig.& eodē modo si pignus extingueretur absq̃ uolūtate creditoris, nam tunc nō putarem impediri,quin ex noua emptione reuerteret̃ in obligationē,propter illa uerba, bonorū & iam fu-
h turorū.&c.Venio ad tertiū dictū,[h] † Ex quo no. q̃ si post uē
5 tionē emptor patiat̃ uēditorē possidere, præsumit̃ alienatio & uēditio fictitia.Dy.d.l.oēs.§.Lucius.ī.quę in frau.cre. alle.gl.in arg.ī.de acq.hær.l.fi is qui bonis.& C.de nat.lib.l. iij.C.de rep.hær.l.ij.& ibi per doc.Sed hic quęro, quāto tpe requirat̃ emptorē debere patiꝰ Quidā dicunt, diu, hoc est, longo tpe. Alij per triennīū,ut l.fin. C.de apochis pub.Ego dico hoc esse in spēciēdū arbitrio iudicis,fm qualitatē personarum. Quid enim si emptor est pupillus,uel alius qui subito se absentauit,hoc plenè examino,in l.post s̄ctū.ī.de dona.Quęro quid si in instrumēto uēditor se cōstituit em-
i ptoris noīe possidere,[i] & sic uēditor superfuit in possessio-
ne:puto q̃ per hoc nō effugiat̃ præsumptio fraudis,requi-
6 rit̃ enim uera & corporalis traditio,C.de fuctra.l.j.nisi † uen
ditor de fructib[b] emptori rñderit.Hoc enim faceret cessare præsumptionē fraudis,arg.l.litib[b].C.de agri.& cēs.li.xj.uel nisi uēditor reseruauerit sibi usumfructū.l.qsqs. C.de don.
7 dixi plenè in d.l.post s̄ctū.ī.de don.Vltimò † no.[k] q̃ ad ꝓ
k bandū possessionē, probatis extremitatibus, præsumitur mediū,ut hic per doc.l.super lōgi.C.de præsc.lon. tē. Quæ-
8 ro † licet creditor posset hoc allegare,ſhanc uēditionē esse fictē factā,seu in fraudē,an uēditor ipse possit hoc dicere ꝫ emptorē agentē? Et uidet̃ q̃ nō.l.si creditorib.C.de ser. pig. da.ma.quod dic ut d.l.post contractum.ī.de dona.

ADDITIO.

a *Superuacuum.Tex.& ibi Bal.l.& qui.C.de dist.pig.*

b P.PAV.P. *Possidere.Ang.cons.xlviij.& cons.c.Bal.l.illud.C.de sac.eccl.in j.co.et in l.multū.C. si quis alte.uel sibi. ubi ponit de modo probādi simulationē,& in l.ab empt.C.plus udere qđ agitur.Fran.cōs.lxv.& cons. cclvj. Ro.cons.ccxlvj.Item quod materia huius §.non procedat, quādo uenditor precario nomine emptoris possedit,uide Ro.cons.l.ad fi. & cōs.ccxlvj. & cons.cciij.ubi aliàs ponit limit.Alex.cons.xxviij.in v.uo.Item limita materiam huius §. procedere in contractibus, de quorū natura est,ut statim debeatur possessio transferri,aliàs secus,puta in contractu conditionali. Pau. cons.xc.cons.cccxxxj.Pan.cons.xlix.Bar.l.& post contractū.ff.de don.iij. præsum.Pan.c.illo uos.de pig.ubi dicit, qđ quoad tertiū, locatio facta uenditori, non tollit simulationis præsumptionē resultantē ex eo qđ uenditor perseuerauit in possessione, iuxta reg.huius §. Tamen intellige procedere, nisi soluisset pensionē emptori,Bar.hic,in fi.Sed pulchrū est dubium,quod si emptor confessus fuit habuisse pensionē à uenditore, non tamen apparet de actuali numeratione,& perceptione pensionis,uideretur q̃ cōfessio sufficeret, quia per confessionē probat rem in ueritate ita fuisse.l.publia.in fi. s̄.depos.Sed cont.uidetur uerius,per ea quæ scripsi ad Bar.d.l. publia.§.fi. ubi habes q̃ simplex confessio non probat ueritatē ita esse,quoad præiudicium tertij,& q̃ ubi uerē illud interueniisset,præiudicaret tertio.Exemplū ibi uide ne repetā,& pro hoc pondera uerba Bar. hic, dum dicit, q̃ requirit uera,& corporalis traditio,sed confessio non dicitur uera traditio,Bar. l.ij.ad fi. ff. si cer. pet. & facit pro hoc euidens ratio,quia ubi interueniret actualis traditio,nō est uerisimile,q̃ uenditor solueret pensionē,uel permitteret emptori uti, & frui re sua, nisi uerē contractus interuenisset inter eos sed confiteri solum,& recipere confessionē,istud est facilē, & non sunt nisi uerba.Ideò faciliter uenditor reciperet confessionē de soluta pensione,cum istud nihil sibi præiudicaret,sed potius prodesset.Ideò præsumitur talis cōfessio etiam simulata, quēadmodum etiā contractus simulatus appositus in uenditione, & etiā locatio,quæ inter omnia probat de sui natura, & solet operari translationē possessionis,sicut solutio pensionis, & no.istam rationem,& pondera omnia uerba Are.in l.qui uniuersas.§.q̃ per colonū.ff.de acq.pos.dum ponit rationē diuersitatis,quare ex sola locatione non probetur possessio in dubio quomodo non constat conducentem possidere, & tamen secus est in solutione pensionis,ut ibi no.per eum quem uide, & ponBar.super ff.uet.*

dera etiam illud quod no.Bar.l.Titia.de uer.ob.Item in materia huius §. uide Alex.cons.xxviij.& cons.lvij.in v.uo.Item an ista sola præsumptio sufficiat ad præsumendum contractū simulatum? Bar.q̃ nō,cons.lxiij.in l.post contractū.de dona.in iij. præsumptione. Alex.d.cons.xxviij.in v.uo.Aret. cons.clx.& cons.lxv.de quo habes ad Bar.d.l.post contractum.Item de materia huius præsumptionis,Bar.c.illo uos.de pig.& aliqua per eum,c. seq. ad fi.Item q̃ ista præsumptio non sit sufficiens, quantum ad contrahentem, si constituat se possidere nomine emptoris,uel donatarij, Ale.d.cons.xxviij. uo.v.Aret.cons.lxv.alle.Bal.& Sal.l.emptionum.C. plus ualere quod agitur.& alia de quibus ibi.

c *Respondet.Bar.cons.quod incipit,Petrus Nicolæ.Ang.cons.xlvij.Ro.consilio ducentesimotertio.*

d POMA.*Redeo.Ias.& doc.l.si fideiuss.§.j.ff.de leg.j.Alex.cons.cviij.uo.iij.*

e *Vendidisse.Cont.Bar.cons.inci.Pet.Nico.aliàs inci.factum tale est,* Pet. Nico. *Pro solutione uide tamen concor.cclxxxiij.inci.bonus,& non simulatus contractus.*

f P.PAV.P.*Causa.Aret.l.si fideiussor.§.meminisse.de leg.j.*

g *Ordinata.l.fi.C.de remiss.pig.*

h P.PAV.P.*Dictum.Fel. c.si cautio.ad fi.de fi. inst.Ro.cons.ciiij.col.j.Ang. cons.cij.*

i *Possidere.Spe.tit.de do.§.j.uer.item pone.*

k P.PAV.P.*No.Ias.l.talis scriptura.in iij.no. post Alex.ibi,ff.de leg.j.*

1 *Creditor qui consensit alienationi pignoris, quando possit agere hypothecaria.*

2 *Creditor non tenetur ostendere rem uendendam debitori, nisi prius satisfiat de ea restituenda.*

§. ILLVD VIDEAMVS. Si creditor uenditioni consensit, ut sibi de pretio satisfiat,& non satisfit,impedit agere hypothecaria contra eum & eius heredem,secus contra extraneū emptorem.h.d.& fortis §.est, & est hic quædam gl.quæ incipit,nam intendit,aliàs est sine non,sed prima est uera,ut patet in alia gl.quæ incipit,dolus ergo,& est sup uer.potiores.Opp.q̃ hæres nō posset hypothecaria cō ueniri,qa nō posset etiā ipse debitor,si post uenditionē ipsam rem redemerit, s̄.prox.§.& C.de remiss.pig.l.fi. Sol.gl.q̃ hic permisit uendere ea cōditione,ut sibi de pretio satisfieret.Ita dicit gl. unde si ꝓmisit sub cōditione, & cōditio non est impleta,ergo posset agere cōtra extraneū possessorē.Cuius cont.dicitur in uer. q̃ si is. Sol.gl.q̃ in illo uer.q̃ si is.nō fuit adiecta conditio permissioni, sed creditor fuit secutus fidem debitoris asserentis se soluturū.Vide gl.quæ incipit, quia permisit, & est super uer.q̃ si is.Istæ gl.continent diuisionē, nec uidetur de mente iurisconsulti, q̃ hic in diuersis casibus loquatur.Solum enim hanc differentiam no.u
1 trūm conueniatur hæres,uel extraneus.Et ideò dicas † totum hūc §.loqui eo.modo, & distingue tres casus,q̃ quando q̃ creditor consentit alienationi simpliciter, nulla adiecta conditione, uel modo, & tunc alienatione secuta, non aget hypothecaria, etiā contra debitorē & eius hæredē, ut s̄.prox. §.& l. fi. C.de remiss.pig. Qñq̃ consentit alienationi sub cōditione,si tibi satisfiat,& tunc si sibi nō satisfiat,aget hypothecaria contra quēcunq̃, quia non est satisfactū, sicut ipse promisit.ī. ea. l.§. sed & si permiserit. Quandoq̃ cōsensit sub modo,s.ut sibi satisfiat, & etiam hic sequitur fidē debitoris,& tunc loquit̃ §.iste.Nam si fidem non implet,cōmittit dolum ex quo potest triplicari contra ipsum & eius hæredē,ut hic in primo casu,non aūt contra extraneū possessorem, ut hic in secundo casu. Et hunc intellectū uidetur ponere gl.hic super uer.potior.licet aliæ gl.paruæ aliter intelligant,ut dixi. Vltimò no. † uer.tutius.per quē determi-
a natur[a] l.quamuis.s̄.de pig.act.s.q̃ creditori non tenetur ostendere rem uendendam debitori, nisi prius sibi satisdet de ea restituenda,uel q̃ sibi ex pretio satisfiat.

ADDITIO.

a POMA.*Determinatur.Aret.cons.lxxxij.*

1 *Venditionis appellatione continetur omnis actus,per quem dominiū transfertur,etiam ex ultima uoluntate.*

2 *Exceptio contra consentientem rem suam legari paratur.*

a §. VENDITIONIS. [a] Appellatione uenditionis † cō
1 tinetur omnis actus, per quem dominiū transfertur,

* Voluntate, l.sta 2 etiam ex ultima uoluntate.* No. q † si con-
tu liberi à cæte b sentio, q res mea legeť, b contra me paratur
ris in fin. ff. de exceptio. An aũt interim ex hoc cõsensu pos-
statu lib. Iudex e si q c conueniri, dixi plenè in d.l. cũ quis de-
tamen qui uen cedens ĩ. de leg.iij. facit l.Caius. ŝ. de pig.act.
ditionẽ in per-
mittit, obligationem permisisse non censetur.l.si pupillorum. §.si prætor.
ff.de reb.eo. I.Concen.B.

ADDITIO.

a Venditionis.Bal.c.j. §. præterea.qui mo.seu.amit.Bar.l.uenditioni.C.pro
emp.& l. quoties ab omnibus. C.de fideic.& in l.si tibi.§.de pig.ŝ.de pac.
b P.PAV.P.Legitur.Ias.l.cum alienam.C.de leg.
c Possit.Bal.c.j.§.præterea.qui.mo.seu.amit.& c.j.de probi.ali.seu.per Lot.

§. SI DEBITOR. Pignus uidetur remissum sola uen-
ditione,si debitor tenetur tradere.

1 Alienationis quando unus actus permittitur,omnis alius illi similis, & eun
dem importans effectum,uel meliorem,permittitur.
2 Præceptum seu decretum iudicis obseruatur ad literam.
3 Si fuit concessa licentia per episcopum ecclesiæ alienandi bona immobilia
pro satisfaciendis debitis,uigore huius licentiæ non poteris permutare.

a §. SED ET SI PERMISERIT.a Si † permittitur u-
1 nus actus alienationis, permittitur omnis alius illi si-
milis, & eundẽ importans effectũ, uel meliorẽ,secus si
deteriorẽ.No.mirabilẽ casum,hoc tñ licet ueũ sit in cõsen-
su partis, cõtra quã uerba interpretanda sunt,in cuius po-
testate fuit apertius legẽ dicere,l.ueteribus. ŝ.de pac.tamen
2 † non idẽ puto in præcepto seu decreto iudicis, qđ debet
b obseruari ad literam,b l.ſi pupillorũ. §.ſi prętor.ĵ.de reb.eo.
3 Vltimò facit ad qistam, † Episcopus permittit cuidã eccle
siæ alienare bona immobilia pro satisfaciendis debis, mo
dò ecclesia uigore huius permissionis permutauit unum
fundũ cum alio.Certè non ualet,quia non satisfit causæ,p
pter quam est permissa alienatio. Non enim ex fundo per-
mutato satisfit creditorib.qui deberent habere pecuniam,
arg. huius §.in prin.& circa fi.Nisi poneres q illum fundũ,
quem permutauerit,non poterat uendere,sed poterat uen
dere istum quem accipit exista permutatione, quod not.
quia uidi hoc de facto,&c.

ADDITIO.

a POMA.Permiserit.Alex.l.filiusfa.§.diui.de leg.ĵ.
b P.PAV.P.Literam.Bar.l.alio.ff.de ali.& cib.le.

1 Subscribens quando uideatur consentire.
2 Pignoris ex uenditione facta per debitorẽ,quando præiudicetur creditori.

a §. NON VIDETVR.a Præsens & tacens non uidetur
1 pignus remisisse, secus in eo qui se subscribit. Not. qđ
† qui subscribit uidetur consentire,& scienter,nisi pro-
bet contrariũ, & idem in eo qui consensit sine scriptis, qđ
intellige,nisi se subscribat,ut testis.l.Caius. ŝ.de pig.act.& l.
fideiussor.§.pater. ŝ.de pig.& sic subscriptio, quã quis face-
ret ut notarius,nõ præiudicaret sibi,qđ tangitur hic in ult.
b gl.Item opp.b C.de remiſ.pig.l.ſi hypothecas.& l.j.Sol.glo.
2 q fallit in fauore libertatis & fauore fisci.Et ideò † ut in ma
teria ista liqueat tibi,dic,Qñq debitor tibi uendit credito-
re ignorante, & tunc creditori nõ præiudicat.l.debitorẽ.C.
de pig.& l.ſi debitor.de diſt.pig.& l.ſi.C.de remiſ.pig.Qñq
debitor alienat creditore præsente & tacẽte. & tunc aut ista
alienatio fiet manumittendo,& ipſi præiudicat,l.j.C.de re-
miſ. pig. Aut fiet alio modo,& tunc aut fiscus erat uẽditor,
& sibi præiudicat, l. ſi hypothecas.C.eo.Aut uendebat pri-
uatus,& tunc sibi non preiudicat,ut hic,& l.caius. ŝ.de pig.
act.nisi tacuerit animo decipiendi, l. ſi fine. C.ad Velleia &
l.mulier.C.de diſt pig.Vel nisi iudex miſit proclama per ci-
uitatẽ,q quisquis uellet contradicere,cõpareat.l.ſi eo tem
pore.C.de remiſ.pig.Si uerò fuit præsens & cõsentiens, tũc
aut res exiuit bona debitoris, & hoc constat:aut nõ exiuit,
& hoc constat, aut dubitaẽ. Primo casu qñ exiuit aut credi-
tor consensit simpliciter,aut sub cõditione, aut sub modo,
ut dixi ŝ.ea. l. §. illud.& hoc qñ res non est reuersa in bonis
debitoris. Sed si esset reuersa,tunc distingue,aut ex eadem
causa,aut ex alia,l.uolũtate.ĵ. eo. Secundo casu qñ non exi
uit bona debitoris,& tũc aut debitor tenet tradere, aut nõ,
c ut ŝ.ea.l.§.ſi debitor.Tertio casu qñ dubitaẽ,c utrũ bona de
bitoris exiuerint, dic ut ŝ. ea.l.§.superuacuum. Qñq credi-
tor non consensit alienationi,ſ.obligationi rei sibi obliga-
tæ,tunc dic ut ŝ.qui pot.in pig.ha.l.creditor.§.fi.& ĵ.e.l. pau
lus.in princip. & prædicta quantum ad nostræleges mate-
riam generalem,qualiter præsentia, consen-
sus, & subscriptio præiudicet,* dixi plenè in * Præiudicet.Dic
l.quæ dotis.ĵ.ſol.mat. in summa, q
præiudicat in
ijs cõtractibus tantũ,qui sensu perficiũtur,amplius dixi,li.ij.Epit.ca.xviij.

ADDITIO.

a Videtur.Istum tex.dicas fallere fauore ecclesiæ,& pauperũ, & aliarũ per
sonarum, & causarũ quæ merentur fauorẽ,sicut libertates,Bal.l.j.C.de re
miſ.pig.Bar.qui ponit hanc disputationẽ clarè,in l.ſi.C.de remi.pig.
b P.PAV.P.Opp.Alex.l.quæ dotis.ff.ſol.mat.
c POMA.Dubitatur.Vide Alex.ibi.

1 Hæres an ita cogatur dotare,sicut defunctus.

a §. SI DEBITORI.a Qui consentit debitori sponte,ti
deť consentire hæredi eius.Opp.l.ſi manito.§.ſi uolun-
tate.ĵ.ſol.mat.gl.non sol. Dy.ibi dicit,q ibi uariatur cõ
1 ditio ex persona hæredis,Nam † hæres b non cogitur dota
b re,sicut cogebať defunctus.In cont.uidetur, q hæres cogiť
dotare,ad quẽ transeũt bona cũ onere suo.l.insulam.ĵ. ſol.
ma.§.j.Dic ergo q hic consentit creditor ex uolũtate libera,
2 ibi uerò filia tenetur consentire patri, non aũt hæredi, † &
hoc modo uariatur ibi conditio in persona hęredis,&c.

ADDITIO.

a Debitori.Extendit Bar.in prohibitione,sicut loquitur in permissione tan-
tum,l.filiusfa.§.diui.de le.j.in uer.quæro.l.j.in fi.de fun.dota.
b Hæres.Vtrum hæres cogatur dotare sicut defunctus? Bar.d.§.ſi uoluntate.
Ls̃i quis à liberis.§.item rescriptum.de li.agn.& hic apost.Ia.de Are.super
lib.hoc.Abb.consſ.xv.& l.ij.lib.uidetur tenere,q hæres cogatur.

§. SI DEBITOR. Permissio uenditionis facta uni, nõ
porrigitur ad extraneum,& facta ad tempus,non por-
rigitur ultra.

LEX IX.

a TITIVS.a Si duo simul emunt,uidentur sibi inuicem
consentire,& pignus remittere.

ADDITIO.

a Titius.Bar.l.cum pater.§.libertis.de le.ij.

§. TITIVS. Qui succedit in locũ unius creditoris, utiť
remissione illi creditori facta.

LEX X.

VOLVNTATE. Si soluatur uenditio, & res cum
eadem causa ad uenditorem redeat, pignus in sta-
tum pristinum restauratur.

LEX XI.

a LVCIVS.a Qui consentit rem sibi obligatam in dotẽ
dari,pignus uidetur remittere.

ADDITIO.

a Lucius.Alex.consſ.xij.uol.ij.& Soc.consſ.cclxvj.coſ.

LEX XII.

PAVLVS. Qui consentit q pignus pignori detur, ui-
detur pignus remisisse, non alium loco sui constituis-
se.Materiam istam dixi in l.creditor.§.fin. ŝ. qui po. in
pig.hab.&c,

1 Possessor non debet arctari ad docendum de titulo, quando proponit ali-
quam exceptionem remouentem ius petitoris.

a §. QVI PIGNORIS.a Quilibet possessor habet ius
offerendi creditori. No.q ista oblatio impedit lit.con-
1 test. Item no. q † qñ possessor opponit aliquam exce-
ptionem, per quã remouetur ius petitoris, non debet pos-
sessor arctari ad docendum de iure suo.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Pignoris.Bar.l.j.C.qui po.in pig.ha.Bal.consſ.lxxxiiij.uol.iij.Et
ŝ.qui po.in pig.hab.l.mulier.& ibi dixi.& l. po. C. qui po.in pig.hab.&
ibi dixi.

LEX

LEX XIII.

SI DEFERENTE. Iureiurando & sententia liberatur
pignus. Vel aliter, Iureiurando res decisa liberat pig-
nus. No. de effectu sententiæ. De quo dic plenè in l.Iu-
lian. ŝ. de cond.ind.&c.

LEX XIIII.

CVM COLONO. Expacto pignus tolliť & satis-
factione.Quod dic ut dixi in l.item liberať. §.j. ŝ.c.&c.

LEX XV.

a PRIMI.a Quando unus est debitor ex pluribus cau-
sis,cogitur creditor recipere,si offeratur totum, quod
ex una causa debetur.

ADDITIO.

a POMA.Primi.Limitat Alex.l.quidam existimauerunt.ff.ſi cer.pet.

DIGESTORVM, SIVE
PANDECTARVM LIBER XXI.

a *De Aedilitio edicto.*a *Tit. I.*

ADDITIO.

a P.PAV.P.De Aedil.edi.Adde q,uendens scienter animal morbosum, tene-
tur,etiam si fecerit pactum, q non uelit teneri,quando emptor ignorat ui-
tium.Bar.l.quæro. ŝ.de act.emp.Iac.de Bel.in tract.de q.Fel.c.significauit.
in fi.ext.de iudæ.

a b c VIS SIT.a No.istum tex.in fi.q u-
surarius b qui desinit fœnerari, c ad-
huc dicaur usurarius.

ADDITIO.

a b P.PAVL. P. Sit.Iaſ.l.j.C.de eden.& scripſi ad
Bar.ibi,de usurario qui tenetur reddere ratio-
nes, licet desierit esse usurarius. Are.c.j.de pb.
Vsurarius.Bar.l.palam. §.non solũ.de rit.nup.
Bar.& Ang.l.prætor.§.is etiam.de eden.Ang.
in sua disputa.inci.astensis miles.Bal.rub.C.de usur.
c POMA.Fœnerari.Ro.consſ.ccccliij.

a §. SICVTI.a No. ad q. q fuga est inter cætera indicium
cõtra malefactorẽ.l.lege Cornelia.in fi.ĵ. ad Sylla. Sed
b quid si aufugit fauore b familiæ, & posteà citatus com-
paruitť Dic q illa non uidetur fuga, quę con
* Inducat. Am- tra eum præsumptionem inducat.*
plius dixit Bar
tol.l.vij.§.ij.ff.de suſpec.tut.I.Con.B.

ADDITIO.

a Sicuti.Sal.in bonæ fidei.ŝ.de reb.cred.Ro.l.admonendi.de iureiur. Idem es
set in eo qui aufugerit de carcere, secundũ Bolo. in Addi. ad Guid. de sum.
in tract.torm.
b POMA.Fauore.Fel.c.nullus.uer.fallit.de præsum.

1 Actus factus qui communiter æstimatur licitus,licet in ueritate non sit,per
hoc non dicitur illicitus.
2 Captus in uno territorio ut ducatur in aliud territorium,debet relaxari.

a §. APVD LAB.a Exisio §.no.ſ. † q si quis fecit aliquẽ
1 actum, qui æstimetur cõmuniter licitus, tamen contra
rium est in ueritate,quia sapit usurariã prauitatẽ, q ex
2 hoc non dicit usurarius.Item no. † q si unus caperet in ter
ritorio ciuitatis Assisij, & duceretur in territorium Perusij,
q debet relaxari.Old.in quadam sua disputa.

ADDITIO.

a Lab.Bar.l.pignus.C.de pig.act.Bal.l.incendium.& auth.sed nouo iure.C.
ſi cer.pet. Ang.& Imo.stipulatio ista.§.alteri.de uer.ob.Sal.l.cum allegas.
C.de usu.Pro hoc facit qđ dixi post Bar.l.de quibus.ŝ.de leg.secundũ Bal.q
consuetudo excusat à pœna iuris cõmunis.& Bal.l.ſi.in prin.C.de iure do.
approbat statutum,q soluantur x.pro centenario.

1 Monacha percussa in primo claustro, extra clausuram cæterarum monia
lium,quando dicatur percussa in domo suæ habitationis.

a §. APVD CAELIVM.a No.ad q. de facto,q quidam
dñs habeat unũ casamentũ,& in una parte stabat dñs,
b in alia seruus, deinde erat una clausura,b quæ claude-
bat omnes domos, q si seruus exiuerit unam clausurã,di-
Bar.super ff.uet.

1 catur fugitiuus,q facit † ad q.quę fuit in ciuitate ista.Cum
c quædã monialis esset ꝑcussa in claustro primo extra clau-
suram cæterarum monialiũ, an dicatur percussa in domo
suæ habitationis? Breuiter iste tex.determinat,q si qdẽ est
una clausura,quę ultimo claudit oẽs domos,ſ.familiares,
& monachos,seu moniales,quæ una habitatio dicať,&c.

ADDITIO.

a POMA. Apud Cælium.Limitat Cæp.in simili,uer.ix.& circa dictũ Bar.ui
de Alex.consſ.lxij.uo.iij.& consſ.xxxix.eo.uo. Cæp. consſ.viij.& consſ.xiiij.
Ful.l.cũ allegas.C.de usu.de rustico,qui facit pactũ de nõ uendẽdo,q ille cõ
tractus nõ præsumetur usurarius,ex quo in eo præsumitur iuris ignoran-
tia,qđ intellige de illis rusticis,de quib.ꝑ Ale.l.ſi ꝑ errorẽ.ff.de iur.om.iud.
b Clausura.Bal.in l.j.C.eo.
c POMA.Ciuitate.Bar.consſ.xxvj.uo.j.Alex.consſ.xxiiij.uo.ij.

LEX XIX.

1 Si fiat licitatio alicuius rei,& quidã promittit aliquid licitando,& contra
rium facit ob illud q,fiebat in licitatione,uidetur repetitum in contractu.
2 Medicus non conuentuatus dicitur medicus.

SCIENDVM. Versſ. DICTVM. No.istũ uer.q ponit
1 differentiã inter dictũ promissum, & similia,& sic facit
q † si fiat licitatio alicuius rei, & quidam promittit ali
a quid licitando, & contrariũ faciat.a cũ dicebať in licitatio-
b ne, dico q illud dicit repetitũ in cõtractu. Item b no.in uer.
2 ea autem.† ad q.de qua fui petitus,c anno uisitationis S.F.
c Nam est quædam constitutio, q nullus posśit intrare mo-
nasteriũ sub pœna excõmunicationis,nisi sit medicus qui
curandi causa, &c. modo intrauit quidã, qui erat medicus
nõ conuentuatus,an sit excõmunicatus: Dixi q nõ, q a cũ-
uis non sit cõuentuatus, tñ medicus est,ut ibi, Vulgo,&c.

ADDITIO.

a Faciat.Bar.l.ſi unus.§.pactus. ŝ.de pac.
b POMA.Item.Alex.consſ.xv.uo.j.scripſi in proœ.huius operis.
c P.PAV.P.Petitus.Alex.consſ.xv.ad fi.

LEX XXV.

AEDILES ETIAM HOC.

§. ORDINEM. Quæro quid primo debeat prestari,an
res,an pretium? & uide l.ſi soluturus.ĵ.de sol.

LEX XXVII.

a DEBET.a Pone q unus emens ultra pretiũ soluit ali-
quid mediatorib. modo sit rehibitio,an possit repe-
tere? Dico q aut sponte,& tunc non. Aut ex necessi-
tate,& tunc sic. Tex. est hic.

ADDITIO.

a POMA.Debet.Vide Ro.sing.lxj.post Bal.hic & pro hoc dicto Bar.hic,ſi
cit tex.l.cum autem. ŝ.eo.tit.
b P.PAV.P.Mediatorib.Vide Iaſ.in l.j.ff.de cond.ob.cau.in ulti.no.

a *De euictionibus,*a *& duplæ stip. Tit. II.*

ADDITIO.

a P.PAV.P.Euictioni.Circa istam materiã ad hoc ut possit agi ad duplũ pro
missum,uide Cæp.caut.lxxxvj.Item ad faciendũ q uenditor teneatur omni
casu de euictione,Cæp.caut.cx.Item q agenti de euictione solui debeant me
lioramenta,Ro.consſ.clxiiij. Quid dũt si pars rei uenditæ euincatur,an pos
sit agi ad euictionẽ solum, ratione partis, an uerò rescindi totus cõtractus.
Ro.consſ.xxxvj.& ibi etiã ponit,q si aliquis emat rem ab aliquo, sciens nõ
esse nisi partẽ suam,& soluat totum prætiũ.Item no.q uenditor illicito em
ptori,nõ tenetur de euictione,etiam si promisit,Bal.c.j.§.ad hæc.in j.co.de
pa.iur.fir.& in c.j.ad fi. de prohi. feu. alie.per Frid.Item an & quando in
transactione ueniat euictio? Bald.c.j.de prohib.feu.alie.per Frid. no.etiam
perpetuò q si quis paciscatur,q non uult teneri de euictione,nisi pro facto
suo tantũ,tenetur tamẽ etiã pro facto successoris sui.Crẽ.ſin.xxxiij. Quod
intellige de autore utili,non de singulari,secundũ eum ſin. clxiij.Bar.l.emp-
ptorẽ.ad fi.ŝ.de act.emp.Are.l.hæres. de acq. hær.& in l.stipulatio ista.in
prin.de uer.ob. Itẽ an mota lite,ante executã euictionẽ,posit uẽditor cogi
dare fideiussorẽ? Ca.l.j.§. stipulationũ.ff.de prætо.stip.Item q promittens
de euictione,& nunquã contrauenire,non excludat, quin possit cõuenire,
si ignoranter fuit deceptus. Ant. de But.consſ.liij. ad fi.Item q non possit agi
de euict.nisi lata sententia,& re euicta,& ablata. Alex.consſ.iiij.in iij.uo.in
j.co.uide etiam eundẽ limitantẽ,in l.stipulatio ista.§.ſi quis fortè.de uer.ob.
Quid dũt si emptor cõuentus,non cõparuit facta intimatione uenditionis,
qui etiam noluit cõparere. Bar. c.ſ. de emp.& uend. Alex.l.uenditores.de

uer. ob. item an & quando teneatur uenditor ad sumptus litis, & etiam si emptor agat contra alium, qui obijciendo resistat, Bar. & alij l. qui absentem. ff. de proc. in l. uenditores. ff. de uer. ob. uide in materia euictionis quo posit agi, Dec. cons. lxxviij. Alex. cons. lxvij. uo. ij.

LEX I.

1 *Si euincitur res uendita pro parte, an cõmittatur stipulatio de euictione.*
2 *Cautela apponenda in instrumento, ut etiam euicta parte committatur stipulatio.*
3 *Si euincatur pars rei quam emi decem, cuius pretij habeatur ratio, an conuenti, an communis.*

SIVE TOTA. Ista lex est subtilis & bona, & legit duobus mod. Primò ut loquat in actione ex stipulatione duplæ, & illa tangitur in j. gl. Secundò ut loquatur in actione ex empto, & ista tangit in mag. glo. Casus in terminis est, Vendidi tibi fundũ ualentem uiginti pro decem, & stipulatus de duplo nomine euictionis, q̃ si nõ esses stipulatus, tunc ageres actione ex empto de euictione, modo euincitur pars fundi, quæruntur duo. Primò an possit haberi regressus de euictione ℟. q̃ sic. Secundò quæritur ad quid
a habeatur regressus, a forte si euincat hæc dimidia, quæ ualet plus q̃ alia. ℟. Iurisconsulto q̃ si euincitur pars dimidia pro indiuiso, & tunc habebitur ratio pretij conuenti. Opp. q̃ euicta parte, non cõmittitur stipulatio de euictione, nisi expresse fit actum, l. si dictum. §. in stipulatione. j. e. Sol. prout
1 hæc l. † intelligitur in actione ex stipulatu, istud cõt. gl. fol. plurib. mod. in gl. j. & ad cont. respondet, primò q̃ speciale est in homine, fm Io. ut in cont. Alij, ut Mar. dicunt aliud in fundo, ut hic. aliud in homine, ut in omib. alijs in diuiduis, ut in cont. quod gl. reprobat, dic ut in ea. Alij timore huius contrarij dicunt, q̃ l. ista non loquit de actione ex stipulatu, sed actione ex empto, & istud ponit in gl. mag. Ratio qa stipulatio cõmittit sub ista condictione, si res fuerit empta, non aũt si fuerit euicta. Nam nõ dicitur euicta nisi tota res euincatur. Et istã opi. tenet Pet. C. eo. l. ij. & ibi idem Cy. q. v. Ista opi. non placet, quia primò est contra l. bonitatis. j. eo. quæ expresse loquit in actione ex stipulatu. Item contra rationẽ. Nam ista uerba stipulationis, si res fuerit euicta, intelligũtur, i. quatenus res fuerit euicta, l. si in totũ, in totũ, si in partẽ, in partem. l. si debitor. §. uerisimile. s. de ꝓhẽ. emp. & l. stich. qui meus erit. j. de leg. j. Teneas ergo opi. Io. quã gl. tenet, q̃ de euictione partis cõmittat stipulatio de euictione & põt agi & ex empto. Fallit in homine, ubi stipulatio non cõmittitur, nisi sit dictũ, Assignat rationẽ Io. propter excellentiã hominis. s. tit. j. l. iustissimè. Assigno rationẽ, & aliter q̃ gl. Nam licet euincat pars hominis, tñ quò ad quædã uideor eum habere insolidũ, quò ad partẽ retentam, quia acquirit insolidum mihi ex re mea, uel iussu meo, uel nominatim stipulando, sicut si totus esset meus, & ideò quodãmodò in totũ mihi habere liceat, ideò stipulatio nõ cõmit
2 titur. † tñ ut oẽs istas contrietates euites, consulo ut facias poni in instrumẽto, siue euincatur tota res, siue pars, siue ꝓprietas, siue possessio. Secundò opp. q̃ nõ habet ratio ꝓprietatis, seu bonitatis. l. ex mille. j. eo. Sol. ut in gl. & distingue ut in ea, quæ est clara. Vltimò habetis unã deductionẽ factã à gl. quæ incipit, licet in actiõe, ibi, ultimò no. quæ clara est in se, usq̃ ibi, in hunc modũ. & ibi gl. uoluit ponere exemptũ in l. ista, & habet gl. corrupta, & non habet intellectũ, nec est aliquid dicere. Breuiter † declaro retentis terminis gl. pone q̃ fundum ualentẽ xv. emi pro decẽ, si euinca
3 b tur tertia pars, si quidẽ pro indiuiso, non est dubiũ b q̃ habita ratione ad totum fundũ, habeo regressum pro iij. par. Sed hoc est dubiũ, utrũ habeatur ratio fm quantitatẽ pretij cõuenti, an fm quantitatẽ pretij cõis. Gl. hic in prin. & in l. bonitatis. j. e. uidet dicere, q̃ fm quantitatẽ pretij cõis. Si eñ euincat pars pro indiuiso, tunc habet ratio bonitatis illius, ut si quid ualebit plus, in plus fiat cõdemnatio. Si minus ualebit, condemnet in minus. Istud nullã habet dubitationem, si tenemus q̃ in actione ex stipulatu, habet ratio ad æstimationẽ cõmunem. Sed si teneremus, ut dicunt quidam q̃ haberet ratio æstimationis pretij conuenti, tunc deberet detrahi tertia eius, qd ualet ultra æstimationẽ cõmunem, si tertia pars est euicta, eo casu quo emi fundũ ualentem xviij. prox. pone ergo q̃ illa tertia ꝓ indiuiso ualet sex, fm cõem æstimationẽ, tũc detrahet tertia, quia tãto minus emit, & sic remanebũt quatuor, & illa uenitũ in actione ex stipulatu, prout habetur ratio ad æstimationẽ cõuentam.

ADDITIO.

a *Regressus. Quõ procedat, q̃ parte euicta, agi potest de euictione, Pau. de leaza. c. si uenditori. de emp. & uend. & ibi per alios, maxime per Ino.*
b *Dubiũ. Et ista faciunt ad q. de statuto, de qua per Bar. l. pe. C. de transl.*

LEX II.

1 *Executio statim fiet contra non cauentem qui cauere debebit.*

SI DVPLA. Quæro qñ quis recusat cauere de dupla, ad quid condemnabitur? Et duplex est opin. & prima ut condemnet ad ipsum factum, l. q̃ caueat, & ista est satis bona. Nam cũ ista cautio debeat ex dispositione legali, potest quis ad eam præcise cõpelli. De quo dixi plene in l. stipulationes non diuidunt. j. de uer. ob. in illa q. an quis precise cogatur ad factũ. Secũda lec. est, q̃ quis condemnet ad ipsum duplũ. & huic lec. applaudet hic tex. Sed tũc quæro
1 † an statim fiat executio, siue exactio, an differatur in euentum euictionis? Gl. tenet hic q̃ differatur. Sed cont. no. in l. ex empto. §. fi. s. de act. emp. & illud uidetur uerius. Nam ille qui non cauit, dolo cessat cauere, meritò fiat executio statim, l. locum. §. condemnatio. j. de tab. exhib.

LEX VI.

1 *Contractus locus inspicitur in pertinentibus ad decisionẽ contractus.*

a SI FVNDVS. a Consuetudo, quæ est in loco contra-
1 ctus, inspicitur. † No. q̃ in his quæ pertinent ad decisionem contractus, inspicitur locus contractus. dixi in l. cunctos populos. C. de sum. trin.

ADDITIO.

a *P. PAV. P. Fundus. Com. cons. xxvj. Alex. cons. xxxvij. in ij. uol. Fel. ca. j. de ꝓbat. l. si. ij. in prin. ff. de eo qd cer. loc. ubi ponit, an circa concedentem restitutionẽ in integrũ, attendatur locus contractus, uel iudicij, Barb. cons. ij. uol. iij. ubi ponit de statuto requirente insinuationẽ in donatione, q̃ cõprehendat forenses, Alex. cons. cvij. uo. iiij. Ro. cons. diij. Barb. cons. xv. uo. ij. Imo. cons. j. & cons. viij. in j. col.*

LEX VIII.

VENDITOR. Dicicit gl. q̃ istud interesse extrinsecũ est, q̃ falsum est, quia imò est intrinsecum, ut doc. dicũt, quia sequitur rem, penes quocunq; uadat, Cy. C. de sen. quæ ꝓ eo q̃ interest profe. l. j. in ij. aliàs iij. diuisione. Pro quo uidet casus in l. ut tm. §. in hac act. s. de ser. cor.

LEX XII.

1 *Pretij recipiendo partem, quis sibi priudicat in euictione.*

QVIDAM. No. istam l. & opp. l. Casus. s. de pig. act. & s. qui. mo. pig. l. sicut. §. nõ uidetur. Sol. distingue tres casus. Primo qñ aliquis est præsens, & tacens, nec pretium recipiens, nec subscribens, tũc non uidet consentire,
a nec de euictione tenet, ut in cont. Quandoq; a quis est præsens, & consentiens tacitè uel expressè, non tñ pretium, uel partem pretij recipit, & tunc nõ tenetur de euictione, sed bene præiudicat sibi in iure, qd habet in re, j. de reg. iu. l. aliud
1 est uendere. & ibi no. † Quandoq; est præsens, & partẽ pretij recipit, & tunc sibi præiudicat, & de euictione tenetur, ut hic. Et iõ ponit in instrumẽtis, qñ plures uendunt, q̃ tales uendiderũt, & cõfessi sunt omnes pretiũ ꝓ parte recepisse.

ADDITIO.

a *POMA. Quandoq;. Ro. cons. lxxxvij.*

LEX XVII.

1 *Exceptione proposita succumbens, non prohibetur illud ius in iudiciũ deducere per modũ actionis, quando non tendit ad eundem effectum.*

a VENDICANTEM. a No. reg. q̃ quem de euictiõe b
b tenet actio, eundẽ agẽtem repellit exceptio. No. † q̃
1 licet quis succumbat in exceptione, nõ prohibetur illud in iudiciũ per modũ actionis deducere, qd est uerũ, ubi non tendit ad eundẽ effectum, aliàs secus, de quo per doc. l.

c doc. in l. peremptorias. c C. sen. resc. nõ pos. Dixi in l. qui Rome. §. duo fratres. j. de uer. ob. facit quod dixi in l. si aũt. s. de neg. gest. & in l. q̃ labeo. & in l. q̃ in diem. §. fi. s. de compen.

ADDITIO.

a *Vendicantem. Hanc regulam limita in casu fin. l. fi. C. eo. & ibi no. uidelicet in hærede fideiussoris, sed utrum ista exceptio, quẽ de euictione, &c. impediat litem contesti. an uerò opponatur ad merita causæ magis, q̃ ad processum. Bar. l. & si instrumenta. C. de fid. inst. & iu. hastæ fisc. li. x. non poterit tamen opp. post sententiã, quia peremptoria, Bal. l. uenditrici. C. de re. alie. non dlie. adde qualiter intelligatur illa regula, quem de euictione. Ro. cons. diij. Limitat Aret. cons. iij. aliàs xxx. Bal. l. fi. C. eo.*
b P. PAV. P. *Euictione. Limitat Alex. cons. cix. uer. prætereà non est absurdũ. uo. iiij. & l. fi. de euic. j. in hærede fideiussoris, & uẽditoris, uide ibi ad Bar. Item q̃ ista exceptio impediat litis ingressum, & etiã posit opponi ad merita causæ, Bar. l. & si instrumenta. C. de fid. inst. li. x. co. j.*
c *Peremptorias. Bal. l. j. in j. co. per istum tex. in uerſ. quæro quid sit actio.*

LEX XX.

a FVNDVM. a No. q̃ qñ res euincetur facto emptoris, etiam antecedente emptione, q̃ non tenetur uenditor.

ADDITIO.

a *Fundum. Bar. §. duo fratres. in j. & v. q. l. qui Ro. de uerb. ob.*

LEX XXII.

1 *Si euincitur res ab eo, qui habet causam à me, an statim habeo regressum cõtra autorem meum, an expectare debeam, q̃ prius condemner ei qui habet causam à me.*
2 *Emptam à me rem, tibi donaui, si euincitur à te, an possis habere regressũ contra me, an contra actorem meum.*
3 *Clausulam, faciẽs procuratorem in rem suam, q̃ operetur ut re euicta quis possit directò agere contra autorem autoris sui.*

SI PRO RE PVPILLI.

§. SI PRO EVICTIONE. Iste est subtilis §. & si bene aduertatis, iste §. loquitur qñ res, quã emi, non euincit à me, sed ab eo, cui concessi, & dicit q̃ ex hoc habeo re-
a gressum contra uenditorẽ meum. Quæro, utrũ ille qui ha-
b bet rem a à me, debeat denũciare mihi, & ego autori meo? Et dicit gl. q̃ sic. Secundò quæro, b utrum † statim cum res
1 euincit ab eo, q̃ habet cãm à me, ego habeo regressum ꝑ autorem meũ, an debeã expectare q̃ prius condemner ei, qui habet causam à me, & soluam sibi? Gl. in hoc dubitat. Veritas est, q̃ qñq; ego transfero rem in aliũ, nõ simpliciter, sed in ea mihi aliquid iuris reseruo, ut puta, si concedo in dotẽ uel in emphyteusim, uel in feudũ, tunc eo ipso q̃ euincitur ab eo, qui habet causam à me, illud ius, qd mihi reseruaui, perimit, & stipulatio de euictione cõmittitur, & hoc est qd hic dicit, q̃ mulier efficiatur indotata, & sic mihi habere nõ licet. Si uero ego uendidi simpliciter, & mihi ipsi non reseruaui aliquod ius in re, tũc licet euincatur ab eo qui habet causam à me, tñ adhuc mihi nihil abest, ideò est necesse, q̃ condemner, & soluam sibi, aliàs actionẽ de euictione non haberem, fm regulam Iul. positam in l. si seruus. §. j. j. eo. Et idem dicendũ esset in re quã emi, si dedissem insolutũ, & re
2 euicta ab eo, cui dedi, actio pristina restituceretur in me fm materiam l. libera. C. de senten. & l. eleganter. in princip. s. de pig. act. statim eñ rem habere non licet, quia in pristinã obligationẽ reincido, arg. huius §. & l. seq. † Quæro quid si rem quã emi, tibi donaui, & à te euincitur, ita q̃ tu non habes regressum ꝑ me, utrum autor meus teneat in aliquo? Certè non, quia rem mihi habere nõ licet propter donatio-
c nẽ, nec propter euictionẽ. Ita determinat gl. hic, & pro hoc facit j. de uer. ob. l. Iul. in fi. & ibi Ia. de Are. & prædicta c sunt uera, nisi in instrumento donationis, ut fieri solet, fuerint
d cessæ omnes actiones cõpetentes, & cõpetituræ donatori occasione ipsius rei, q̃ donatariid fecerit procuratorem in
3 rem suam. l. si res. j. eo. q̃ est no. † quia etiã si dicta uerba apponerentur in instrumento uenditionis, nõ erit necesse q̃ ille qui emit à me, denũciet mihi, & ego autori meo, sed ipse poterit directò autori meo denunciare. l. si res. & dixi in l. Iul. in fi. j. de uer. ob.

ADDITIO.

a *Rem. Bal. l. j. C. de re. permu.*

Bar. super ff. uet.

b P. PAV. P. *Quæro. Alex. cons. lxvij. in ij. uol.*
c P. PAV. P. *Prædicta. Are. cont. l. Iul. §. qui fundum. de uer. ob. Alex. cons. sexagesimotertio. uo. ij.*
d *Donatarium. Bald. l. per diuersas. C. man. l. j. in fi. C. de iure do. & Bar. d. l. per diuersas. in ult. col. l. j. C. de re. permu. Bal. l. j. in fi. de iur. dot.*

LEX XXV.

a SI SERVVM. a Hæc l. legitur in gl. duo b. mod. Primo qñ seruus nullo modo fuit traditus emptori, secundo qñ fuit traditus de iure. Quærit gl. q̃d si emptori meo non fui condemnatus, nec possum condemnari, quia uendidi hoc pacto, ut non teneatur de euictione. Certè dicit gl. q̃ tunc contra uenditorem meum haberem regressum, qd dic ut dixi s̃. eo. l. si pro re. §. si pro euictione.

ADDITIO.

a *Seruum. Bal. l. libera. uer. sed nunquid. C. de sen. & inter. om. iud.*

LEX XXXIIII.

1 *Fideiussor, uel pignorum possessor, quando conuenitur, procedit iudicium excussione non facta, si non opponatur.*
2 *Præposterationis unius iudicij ad aliud exceptio, si non opponatur, iudicium tenet.*

SI MANCIPIVM.

§. SI COMMVNI. Opp. q̃ prius debet agi rei uẽdicatione, s. fami. erci. l. j. & j. de excep. l. fundi. & l. fundum. Glo. soluit mirabiliter, q̃ hic non fuit appositũ, q̃ tene
a menti. a Simile no. in l. ij. C. cõmuni diui. q̃ est no. Ex quo
1 † apparet, q̃ si agat contra fideiussorẽ non facta discussione ꝑ principalẽ, q̃ si ista exceptio nõ opponat, ꝓcedit, & ua-
2 let iudiciũ. † Et hæc b regula est hic, q̃ si exceptio præpostebrationis unius iudicij ad aliud non opponat, q̃ tenet iudicium. C. de appel. l. j. Opp. q̃ euictione partis, non cõmittit stipulatio, l. si in uẽditione. j. e. Sol. dicit gl. q̃ hic fuit dictũ, tu dic, q̃ hic euictiõe partis, usus totus incõmodatur. Nam alteri socio totus adiudicatus fuit, ibi uerò secus.

ADDITIO.

a *Menti. Scripsi post Moder. in §. item si quis in fraudem. Inst. de act.*
b POMA. *Hæc. Barb. cons. cxxviij. uo. ij.*

LEX XXXVIII.

1 *Venditor cedit actiones pro re euicta contra autorem suum.*
2 *Emptori quod prodest, & non nocet uenditori, facile impetratur.*

a IN CREDITORE. a No. † q̃ uenditor cogitur cedere
1 actiones quas habet pro re uendita contra autorẽ suũ.
2 Secundò no. † q̃ illud q̃ prodest, non nocet uenditori, impetratur de facili.

ADDITIO.

a *Creditore. Et sic no. q̃ actiones uenditoris non transeunt in emptorẽ, secus in exceptionib. Bar. l. iij. C. quod met. cau. et l. si tertius. de aqua plu. ar. Bar. l. ij. in prin. j. fol. mat. & in l. ciuitas. si cert. pet. Bal. l. etiam. uer. quæro num quid. de exec. rei iu. Bal. l. j. in fi. C. de iure do. l. si rem. j. eo.*

LEX XL.

1 *Euicta re per restitutionem, non committitur stipulatio duplæ, sed agitur ex empto.*
2 *Tenuta data die feriata iudicis officio, potest eodem tempore restitui.*

a MINOR. Re euicta per in integr. restit. potest agi ex
1 empto pro euictione. h. d. No. q̃ re euicta † per restitutionem non cõmittitur stipulatio duplæ, sed agi-
a tur ex empto. Secundò no. quandã gl. a quæ est hic, quæ in-
1 ducit istam l. in arg. † q̃ si die feriata detur tenuta officio iudi. q̃ eodem tempore debet restitui, præstita satisdatione, qd collígitur hic, quia iudicis officio res euincit, & ita restituitur actio de euictione, & ideò malitiosi aduocati faciũt qñq; fieri sequestrationes ultima die iuridica, ut sic reuocatio peti postea non possit durantibus feriis. De qua per Ia. de Are. j. de no. oper. nun. l. j. §. nunciatio, & ibi dixi.

ADDITIO.

a *Gl. An tenuta possit reuocari die feriata, & dic secundum gl. q̃ si data fuit die feriata, poterit reuocari die feriata, quod intellige uerum, quando noto.*

riæ constaret tenutam esse nullam. Nam tunc cum in reuocatione non exigatur causæ cognitio, poterit fieri die feriata. Secus ubi teneret tenuta ratione causæ, uel aliàs quomodocunq; uel si esset dubium, nam tunc non posset, cùm debeat fieri causa cognita, si tamen reuocatio tenutæ fieret solum præstita satisdatione, & hoc fieri posset, quia cum hoc nõ requirit causæ cognitionem, poterit expediri die feriata. Hoc tene menti ad intellectũ huius glo. secundum Io. An. qui ita dicit in d.l.j.§.nunciatio. per ea quæ ibi no. Bar. & do. Tu adde quæ dixi post Bar. l. de unoquoq;. ff. de re iu. ubi allegaui istam gl. cum multis similibus. Et adde quod no. mod. l. tmp. §. fi. ff. de app. & unũ tene menti, in reuocatione tenutæ quod dicit Ang. se pluries practicasse. in l. si finita. in prin. de dam. infec. per gl. ibi in uerb. liber. in prin. q. cum petitur reuocatio tenutæ, q. potest obijci tenutam non reuocandam, ex eo quia non interest tenutam reuocari? Ratio, quia si data non tenet, deberet de nouo concedi, & ad cautelam dicit petendam reuocationem eius, & confirmationem primæ. Sed secundum Io. d. l. si finita. in prin. puto tutius, q. si tenuta sit nulla, fortè quia data possessore nõ citato, Bar. l. fi. C. de edi. d. Adri. tol. post medium illius, in uer. item ext. gl. quæro num liget par. super nullitate, si re uera est nulla, aliàs posset condemnari in expensis, tanquam temerariè litigasset, super dicta nullitate, per l. eum qui temerè. ff. de iu. l. non ignorat. C. de fru. & liti. expen. c. fi. ext. de do. & contu. Sed potius insistet petendo de nouo dari, Nã tunc si re uera debeat dari de nouo, & aduersarius succumbet, condemnabitur in expensis, si restiterit. l. si properandum. §. sine autem alterutra. C. de iudi. ubi autem litigasset utraq; pars nullitate, & etiam super de nouo dando simul, & contingat pronũciari tenutam fuisse nullam, deberet tamen de nouo dari, tunc, quia utraq; pars esset victrix, & victa, uideretur uterq; absoluendus ab expensis, l. generaliter. §. j. de rebus cred. Per quod patet q. cautius est non contendere super nullitate, si re uera fuit nulla propter factum expensarum. Mod. §. quadrupli. Inst. de act. & istam gl. etiam dicit no. Bal. l. ab executione. C. quorũ appe. per quam dicit Bar. l. ij. in iij. q. C. de ser. q. præceptum factum absq; ordine iudiciario potest absq; causæ cognitione, & citatione reuocari. Cui adde quæ scripsi in l. de unoquoq;. de re iud. & ista est sing. gl. secundũ Bal. l. post sententiam C. de sen. & inter. om. iud. & Bal. l. j. C. de exec. rei iu. Et ita etiam hanc glo. alle. Bal. pro sing. in l. fi. C. de fer. & dicit Bal. l. j. in fi. C. de prohib. sequest. q. sequestratio põt fieri die feriata. & Bal. l. j. C. de exec. rei iud. Ro. cõs. clv. & cons. trecẽtesimo uigesimo, Fel. c. eccle. san. Mariæ. uer. sexto no. de cõst. & c. ex parte. de test. Bar. cons. lxj. uolum. j. Fel. c. cum olim. de re iud. Cum. cons. cxlvj. col. j. Alex. cons. v. uer. item si probatum est. uol. ij. in l. j. §. nũciatio. ff. de no. ope. nun. & l. si pacto quo pœnam. col. j. ubi per Mo. C. de pac. Aret. cons. vij. Ro. cons. ccxx. Imo. cons. cxxviij. Card. cons. xcvj. Aret. cons. xx. col. fi. Pan. c. qa clerici. ij. no. de iur. pat. Fel. c. nihil. de præsc. c. tuarũ. gl. pe. C. de priui. Aret. c. examinata. col. fi. de iu. ubi limitat istam gl. in tenuta data de facto, ut non posit reuocari parte non citata. Barb. c. consultationi bus. de off. dele. & So. cons. cclxvj. in fi.

1 *Vendicans rem si succumbat, an posit intentare publicianam, & quid in iudicio communi diuidundo. nu. 2.*

3 *Libellus si concludat rem ad me pertinere iure dominij, uel quasi, & probo me præscripsisse, an obtineam.*

5 *Dominia tria sunt, directum utile, & quasi dominium.*

a §. SI SERVVS.[a] Qui succumbit in rei uendicatione, nõ prohibetur publicianam intentare, & donec actio ad uendicandũ supereſt, res euicta non dicitur. Gl. hic
1 disputat, † utrũ qui succumbit in rei uendicatione, possit intentare publicianã? Veritas est, q. potest, per tex. huius §. tamen hodie proponitur simul & semel, quia dicitur in libello, Peto rem ad me pertinentem iure dominij, uel quasi.
2 Nam per quod dicitur quasi, intẽtat publicianã. Sed † prædicè practicabam istam l. in quodã qui egerat cõmuni diuidundo & succubuerat, nam non potest redire ad publicia-
b nam, arg. huius §. Opp. l. si mater.[b] §. eandem. ff. de excep. rei iud. & l. & an eadem. §. actiones. eo. tit. ubi dicit, q. omne ius ubicunq; & qualitercunq; uidetur in iudicio deduci. Glo. hic dicit, fateor q. omne ius, scilicet, directi dominij, non au-
3 tem utilis, l. contraria. Iuxta hoc formo † q.[c] Proposui contra te libellum,[d] dicens rem ad me pertinere iure dominij,
c uel quasi, probaui me præscripsisse longo tempore, utrum
4 sequi debeat condemnatio? Et uidetur q. non, † Nam præscriptione non quæritur dominium directum, C. de bo. mat. auth. nisi. & ibi no. sed utile tantũ quæritur. Vtile aũt tunc non uidẽtur proposuisse in iudicio, ut hic in gl. ergo, &c. Itẽ nec publicianã habeo, quia nõ competit ei, qui præscripse-

rat, ut l. j. §. de pub. ergo, &c. Sol. gl. nostræ in isto uocabulo,
5 utile dominium, æquiuocauerũt. Nam † debetis scire, q. tria sunt dominia, directũ, & utile, & quasi dominiũ quod com-
e petit ei qui habet publicianã. Vnde glo. uult dicere, [e] q. qui intentat rei uendicationẽ, deducit in iudicium omne ius dominij directi uel utilis, non aũt quasi dominij, cuius respectu datur publiciana. Ita intelligitur gl. ista, &c.

ADDITIO.

a *Seruus. Quotuplex sit dominium, Bar. l. si quis ui. §. differentia. de acq. poss. ubi Ca. alle. auth. si uerò dominus. C. de hæret. Bal. l. traditionib. C. de pac.*

b *Mater. Barb. d. §. actiones.*

c *P. PAV. P. Quæstione. Bertach. uerb. agere. circa medium.*

d *Libellum. Inn. c. ad aures. de præscrip. ubi utilis uendicatio datur ei qui præscripsit excepto contra uerum dominũ. Bal. l. j. C. de usuf. & in l. per hanc. post gl. de temp. appel.*

e *POMA. Dicere. Pan. c. cæterum. de iud.*

LEX XLI.

1 *Successio habet uim solutionis, & exactionis factæ in iudicio.*

SI EI CVI VENDIDI,

§. SI IS QVI. Cum emptor uẽditori, uel uenditor emptori succedit, re euicta contra autorẽ uenditoris põt haberi regressus, & successio loco solutionis habetur.
1 No. q. successio † habet uim solutionis & exactionis factæ in iudicio. l. Vra. ff. de fideiu. & l. si quis, p. emptore. ff. de usuc.

LEX L.

a SI PER IMPRVDENTIAM.[a] Gl. intelligit istam l. qñ emptor præbuit causam istius iniustitiæ, aliàs de euictione posset agere. Sed primum uidet tenere gl. l. exceptione. ff. de fideiuss. dum dicit, maxime Ia. Ar. uidet tenere istã gl. per l. ij. §. solet. ff. de hær. uend. & Cy. refert & tractat in l. emptor. C. eo. in ult. q. Sed mihi displicet ista gl. quia est contra casum istius princ. Quõ enim emptor potest præsta-
b re causam ignorantiæ[b] iudicis, de qua hic loquit? Quã ẽm culpa habet emptor, si iudex male studuit. Dic ergo habe-
c re, [c] q. in casu l. nostræ, qñ res euincit per ignorantiã, uel cupam, uel dolũ iudicis, respectu uenditoris, res uidet deperdita casu fortuito, & ideò periculũ est emptoris. Et ex hoc apparet responsum ad l. ij. §. solet. ff. de hær. uen. quia ibi nõ spectat periculũ casus fortuiti ad uenditorẽ, ideò iniustitia seu imperitia iudicis sibi nõ nocet, nisi fuerit in culpa. Hoc plenè examinaui in d.l. exceptione. ff. de fideiuss. uers. secundò quæro, dicitur hic.

ADDITIO.

a *Imprudentiam. Bar. d. l. exceptionem.*

b *Ignorantiæ. Nisi uenditor fuisset præsens in iudicio, quo casu ipse debuisset appellare. gl. l. emptor. c. eo. Ang. cons. clxxvj.*

c *P. PAV. P. Breuiter. Alex. l. stipulatio ista. in prin. col. ult. de uer. ob.*

LEX LV.

1 *Bannitus & condemnatus de falso, an possit conficere instrumenta.*

a SI IDEO.[a] Iste tex. est in arg. ad q.† Aliquis est banni-
1 tus, & cõdemnatus de falso, utrum prohibeat confice-
b re instrumentũ: Tex. & hæc l. facit q. non. Magis ẽm uidet condẽnari per contumaciã,[b] q. ea q. fecerit falsum. C. de mõ mul. l. j. Et de hoc dixi l. infamiam. l. j. de pub. iud. & in l. iij. ad l. Iul. repetũ. Gl. ponit hic aliquas q. uide eam.

ADDITIO.

a *Ideò. Bar. l. si superatus. de pig. Bal. in add. Spec. de instru. edi. Bar. l. cum filius. de uer. ob. in auth. iubemus. ad fi. C. de iud. & ideò si ostenderetur bannum fuisse latũ propter falsas allegationes, & probationes, & falsum causam, impediret executionẽ banni, secundum Ang. & Imo. §. duo fratres. sed Bal. l. in exercẽdis. C. de fi. inst. tenet contra Bar. q. bannius priuetur officio tabellionatus. Bar. l. pap. §. meminisse. & quod habetur in l. q repudiatis. de inoff. test. Ang. & Io. de Imo. l. inter stipulantem. §. j. de uer. ob. & Bal. l. transigere. uers. cum opp. C. de transact. l. absentem. & quod ibi dixi. de pæ. & Bar. l. j. §. fi. in fi. ff. si quis ius dicen. non obtemp. & Bal. l. uinum. si cerpet. Bar. l. omnes. §. j. ff. de re milit. Bal. l. fi. C. de crimi. stellio. & in l. ita demum. C. de procur. in l. j. C. de confeß. Ca. cons. ccxxiij. Ale. in repet. l. sæpè. de re iud. Fel. c. cũ Bertol. de re iu. Barb. c. fi. de emp. & uen. Ang. & Im. l. ex duobus reis. ff. de duo. re. Alex. cons. iiij. col. j. uo. iij.*

POMA.

b *POMA. Consumaciam. Fel. c. cũ Bertoldus. de re iud. & c. ex literis. de constit. Bal. l. in exercẽdis. C. de fide inst. Alex. l. sæpè. de re iud. Bar. cons. cix. & cons. cxiij. Barb. cons. iij. uo. v.*

LEX LVI.

1 *Pœna an posit ascendere in infinitum.*

SI DICTVM. Opp. q. nõ posset trãscendere interesse ultra duplũ. C. de sent. quæ pro eo q. interest. l. j. de act. emp. l. Titius. cũ si. Sol. illæ leges loquũtur de interesse singulari, quod nõ potest excedere duplũ interesse cõis, sed hic quantũ sit interesse, est taxatũ per cõtrahẽtes. Sed opp.
1 † q. pœna possit ascẽdere in infinitũ, ut inst. de inut. stipu. §. alteri. Gl. fol. & dicit hic, & in multis alijs locis, q. aut ꝓmittitur pœna per nomina multiplicatiua, ut puta duplũ, triplum, &c. & tũc non potest excedere quadruplũ, ut inst. de act. §. quadrupli. Aut nõ apponit per nomina multiplicatiua, & tũc si apponat factо, põt ascẽdere quantũ partes uolũt. Et istã opi. tenet Dy. Iac. de Are. & Pet. ẽ. ut no. in l. j. C. de sen. quę pro eo q. interest. & Cy. ibi, in q. viij. Sed ego teneo opi. Dy. in l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de uer. ob.

1 *Stipulatio de euictione committitur, cum quid promittitur ex forma statuti, non autem cum quis sponte sua in non suum iudicem consensit.*

a §. SI COMPROMISERO.[a] No. tex.[b] ibi, nulla ẽm
b necessitate cogente id feci. Ex qua litera † habeo, q. si qs
1 cogitur cõpromittere ex forma statuti, q. stipulatio de euictiõe cõmittet, quia illud fecit necessitate cogente. Item
c ex hoc habes, [c] q. si aliquis sponte sua non compromiserit,
d sed iurisdictionem iudicis prorogauerit, uel in iudicem [d] non suum consensit, q. non cõmittitur stipulatio, quia nulla necessitate cogente id fecerit.

ADDITIO.

a *Cõpromisero. Nisi fuerit factũ cõpromissum in uenditorẽ, Spe. ti. de arb. §. potest. uer. sed pone. doc. c. fi. de emp. & uen. Bar. l. manifestè. ff. de iureiu. qui extendit istum tex. ad iuramentum. Item limita istum §. nisi promissum fuisset de euictione, quacũq; ratione, uel causa res euinceretur, gl. l. cũ pœna. ff. de arb. Bal. & Imo. l. si domus. §. j. de leg. j. in princ. Item limita istum §. nisi cõpromissum fuisset in arbitriũ electum, ex necessitate imposita per legem, uel statutum, secundũ Bal. post Bar. l. fi. C. de iud. & Bar. hic, & Bal. l. j. C. de peri. & cõm. rei uen. Item quid si ius esset dubium, an isto casu posit cõpromittere? Ant. c. fi. de emp. et uẽ. et Bar. hic, sed de necessitate statuti seq tur cũ grano salis, Bal. l. C. de peri. & cõ. rei uen. Fulg. et Imo. l. fi. C. de emp. et uẽ. Bal. l. manifestè. ff. de iureiu. q. extẽdit istũ tex. ad iuramẽtũ, ut ff. dictũ est. Limita, ubi factũ esset cõpromissum in uẽditiõe. Ro. sin. cccclxxij. Crem. sin. xxxj. Ale. l. si domus. §. de euictione. de leg. j. nunquid illud quod hic dicitur, habeat locũ in delatione iuramẽti? Crem. q. sic, sing. cxvj. Quod aũt sit in compromisso necẽsario, Fel. c. quàmuis. ext. de re iud. & c. fi. eo. ti. Barb. c. fi. ext. de emp. & uen. & uocari debet uenditor ad cõpromittendũ. Itẽ limita istud nõ, pcedere, quãdo ille qui cõpromisit, et succubuit, esset paratus assumere in se onus probãdi, q. iustè succubuit. Raph. cũ l. si domus. §. de euictione. ff. de leg. j. Moder. Alex. ad fi. & Barb. c. fi. ext. de emp. & uen. Alex. d. §. de euictione. qui ponit quatuor limitationes, in j. co. An aũt regula ista procedat, etiã si sit promissum de euictione, quocũq; sequeretur, Alex. cõs. iiij. in ij. uo. in j. co. Are. l. ex duobus. la ij. de duob. re. & in l. fi. C. de in integ. restit. & ibi etiã, q. nõ procederet, quãdo fieret compromissum ex necessitate statuti Bar. l. manifestè. ff. de iureiu.*

b *POMA. Tex. Ale. l. si unus. de pact. Cremens. sing. xxx. & sin. cxiij. Oria. trac. de arbi. q. vij. q. xxxv. Alex. cõs. iiij. uo. tij. & l. j. C. de peri. & cõ. rei uen. Barb. cõs. xxxix. Ale. l. cũ hæreditas. ff. ad Treb. Pa. cõs. lxix. j. uo. Fel. c. quæ in ecclesiarum. de const. Are. cons. xv. Fel. c. quamuis. de re iud. Alex. l. si domus. §. de euictione, de leg. j.*

c *Habes. Bal. l. libera. C. de sen. & inter. om. iu. & uidẽtur ẽt istũ tex. doct. intelligere, in l. de qua re. §. fi. ff. de iudi. q. licet aliquis nõ debuerit cõpromittere, puta quia accepit insolutũ bona debitoris, per istũ tex. si tamẽ cõdemnatus fuerit soluere centũ alteri creditori, huius debitoris agẽti, et soluero, q. tamẽ ex quo solutio profuit debitori, potcrit contra eum agi neg. gest. nõ obstante dispositione huius §. quod no.*

d *Iudicem. Pau. de Leaza. c. si uenditori. de emp. & uend. Et ad ista omnia hic no. uide Ang. & Imo. d. l. ex duobus reis stipulandi. de duob. reis.*

1 *Venditor si non inuenitur, cui possit denunciari quid faciendum.*

a §. SI PRAESENTE.[a] No. hũc casum pro his † qui ꝓ-
1 curant, ne denunciari possit, & ideò faciunt fieri, quod emptor uadat ad domũ uẽditoris, & si dicatur, nõ est, quæratur ubi est. & si dicatur, nescimus, fac scribere hoc q. uidcatur requisitus coram uicinis, ut ibi.

ADDITIO.

a *Præsente. Bar. l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. de no. ope. nun. Quod no. ad intellectum huius §. maximè, ibi sed si nihil uenditorẽ. tamẽ Ang. ibi, tenet contra Bar. uide quod ibi dixi. Et l. aut qui aliter. quod ui aut clam. in prin. & Bal. l. litera. C. de sen. circa prin. Item istum tex. in fi. uer. pupillo. limitat Ang. l. si ex legati. de uer. ob. in eo. §. solennis præctica in denunciationibus, quãdo aliquis occultat se, ut non citetur, Bar. & quod ibi dixi, in l. j. §. sed & aristo. q. ui aut clam. Alex. l. si ex legati. ff. de uer. ob. de denunciatione quid operetur si emptor remittat emptori denunciationẽ, Ang. cons. xvij. Alex. l. nõ solũ. §. morte. ff. de oper. no. nun. Itẽ adde q. poterit nihilominus emptor agere ad interesse probandũ q. uẽdidit, & nõ dedit sibi bonũ ius in re uẽdita Bal. l. libera. C. de sen. et inter. om. iu. Ale. cõs. ccccxxxiij. Bar. l. at qui natura. §. cũ me absente. ad fi. ff. de neg. gest. ubi etiã Bar. & gl. uolũt, q. agẽti de euictione, nõ pòt imputari, q. nõ opposiri exceptionẽ incõpetentiæ iudicis, uel actoris, quia ubi clarè cõstat de iustitia euincentis, non est necessaria denũciatio. Ale. d. cõs. ccccxxxiij. nec est opus expectare sententiã. Alex. l. stipulatio ista. §. si quis sortè. de uer. ob. Fel. c. cũ Bertoldus. j. col. ext. de re iu. Itẽ limita istã regulam nõ procedere, quãdo in instrumẽto uẽditionis esset appositũ, & promissum, q. uenditor teneatur quocũq; & qualitercũq; res euincatur, Alex. cõs. xl. in prin. in iij. uol. Itẽ circa materiã denunciationis, Franc. cons. xxvj. ubi ponit intellectũ huius §. qualiter possit fieri pupillo. Itẽ si hæreditas nõ fit adita, cui fieri debeat, & an si sint plures autores, sufficiat fieri aliquibus, & an possit fieri per cognitum personam. Et an & quomodo scienti sit denunciatũ, maximè per minorem, & quo tẽpore fieri debeat, Arch. d. cõs. xxvj. Cæp. cautel. cx. Barb. c. fi. de emp. & uen. Pau. cõs. cccvij. ubi ponit quõ fienda sit denũciatio pupillo ignoranti, siue absenti, uel hæreditati iacenti, an uerò requiratur trina protestatio ut sufficiat, Bal. c. j. de mil. uas. qui cõtumax est. an aũt emptori scienti teneatur denunciare uenditor, Bal. c. j. si de feu. uasa ab alig. interp. sue. & ibi ẽt ad fi. & quãdo si emptor nõ cõparuit ad audiendã sententiam, possit agere de euictione cõtra uenditorẽ, de quo ul. uide etiã Cre. sing. lxxxix. Item q. ubi est iuramẽtũ, teneatur sine interpellatione, uel denũciatione, uẽditor defendere. Ale. l. vij. §. fi. ff. fol. ma. Barb. c. fi. de emp. & uẽ. Soc. d. l. ij. §. fi. ubi & per eũ, & Alex. habes alias limitationes ad istã reg. Itẽ ad id quod dicitur est, q. si emptor assumit onus probandi, uel ageret ex capite rei non traditæ, q. non obstit denunciationẽ non esse factam, Ale. cõs. ccccxxxiij. Itẽ in materia, q. nõ facta denunciatione, nõ posset emptor agere, & de ueritate eius q. dictum est, quõ cuicens omnino cuicisset, qualiter intelligatur, & quædam alia, Dec. cons. lxxiij. cons. cij. & ibi etiam q. requiritur denunciatio, quando quis succumbit agendo, sicut si conueniatur. Itẽ quomodo ius euincentis non noceat, omissa denũciatione, Fel. c. cùm Bertoldus. de re iud. in iij. fall. Sed deci. d. cons. lxxiij. dicit, q. communis opinio est in cont.*

LEX LVII.

a HABERE.[a] No. q. dicit esse in culpa ille, qui min⁹ subtiliter q. quirit de iure autoris sui. Op. l. stipulatio ista. §. fed quatenus. ff. de uer. ob. fol. ibi tacuit cõtrouersiam ille qui permisit habere licere, de quo plenè dic ut ibi.

ADDITIO.

a *Habere. Imo. post Bar. et Ang. l. si ita illa. de uer. ob. in xj. fal. reg. affirmatiuæ.*

LEX LVIII.

1 *Legatarius denunciat hæredi ante litem contest. emptor uero post.*

HAERES. Qñ seruus legat in genere * * & traditur alienus, aget ex testamẽto re euicta. Et intelligas q. non est noua actio ex testamẽto pro euictione, sicut est in cõtractu emptionis. Nã ibi uẽditor tradẽdo uacuã possessionẽ liberatur, ar. l. ij. & iij. ff. de ac. emp. ideò re euicta tenet act. ex emp. de euictione, q. a euicta res ẽ, sed in actione ex empto, seruo legato in gñe, debet rẽdare, hoc ẽ, accipientis facere, q. cũ nõ facit, nunc fuit liberat[a] actiõe ex testõ qua tenebat, ideo ad-
a huc tenet actione ex testõ, [a] ut det seruum. Simile in l. Iul.
i §. in prin. ff. de uer. ob. quærit gl. † utrum isto casu debet legatarius denunciare hæredi? glo. dicit q. sic. Et hæc est differẽtia, q. debet legatarius denunciare ante litis cont. emptor

uerò post lit.contest.l.qui cõcubinam.§.si hæres.ĩ.de le. iij. hoc tenet Dy.& Cy.C.eo.l.emptor.ubi plenè dixi.

ADDITIO.

a *Testamento.l.si domus.§.de euictione.& ibi doc.de leg.j.*

LEX LIX.

a SI RES Quam.[a] No.istam l.ad ea quæ dixi,in l.si pro re.§.j.s̃.eo.

ADDITIO.

a *Quam.Bal.l.j.C.de re.permu.Bar.l.j.uer.quæro,testator legauit mihi. C. communia de le.1mo.l.si domus.§.j.de le.j.in l.1ul.§.j.ĩ.de uer.ob.*

LEX LXII.

1 *Verba quæ in instrumentis apponuntur,q, facit procuratorem in rem suam,quid operatur.*

1 SI REM.No.istã l.quia scis q si euincatur res à secundo emptore,q secundus denunciat primo,† & ideo in instrumentis apponitur,q facit procuratorem in rem
a suam,&c.Nam tunc secundus emptor[a] non habet necesse denunciare primo uenditori,per hanc l.

ADDITIO.

a *Emptor.l.si pro re.s̃.e.Bal.& Bar.l.j.in fi.C.de iur.dot.*

LEX LXIII.

1 *Emptor uictus cogitur appellare.*

HERENNIVS MODEST.

a 1 §. CAIA.[a] Vos habetis hic gl.s̃tias.Primò quæro † utrũ emptor uictus cogatur appellare?Gl.ul.distinguit hic, & bene,ex qua collige,q, aut constat q habebat bonã causam,aut habebat malã,aut dubitatur.Primo casu tenetur appellare,secundo & tertio non.Sed gl. secũda istius §. dicit cont.& malè,fuit enim additio. Et ita dicebat Richar. Mal.Mar.Sil.& Ia.But.No.etiam ex ista gl. q sententia præsumitur iustè lata.

ADDITIO.

a P.PAV.P.*Caia.No. q, præsumitur pro sententia.Item q, præsumatur pro iudice,qui bene fecerit,uel minus malè,Bal.l.non aliter.ff.de adop.item an idẽ sit in delegato,q, pẽdente appellatione,Are.l.j.C.si aduer.cred.itẽ istud procedit ẽt in alijs,quæ sunt uolũtariæ iurisdictionis,Ale.cõsi.lxxx.uo. v. circa med.item præsumitur ẽt pro laudo arbitrorũ,Com.cõs.xix.inc. quidã nobilis uir.in j.co.Berta.uer.laudum.Et q, præsumatur pro sententia,et pro principe,Com.cõsi.lxvij.post mediũ,& ibi ẽt de l.cõmuni. itẽ præsumitur,p laudo arbitri,& arbitratoris.Io.de Ana.cõ.l.Et q, laudũ præsumatur æquũ ex persona arbitratoris,Co.cons.cxxxv.j.ad fi.Vide etiã ad hoc, q, præsumatur pro sentẽtia.Ale.cõs.xxij.in. ij. uo. & q, aliud posit dici in laudo arbitratoris,ẽt cũ accedat cõtractui magis q̃ sentẽtiæ,Ant.cõs.xxiij. ubi ẽt dicit,q, quãdo fertur contra absentẽ,uel quãdo fertur pẽdente appellatione,non præsumitur.Quod aũt præsumatur pro laudo, sicut pro sentẽtia,in his quæ respiciũt solennitatẽ, ẽt pẽdente appellatione, uel nullitatẽ,Ant.cõs.xxxij.post prin.item & quomõ præsumatur pro sententia,antequã transierit in rem iudi.& quõ post,& an præsumatur pro processu,Pe.post alios,c.quoniã cõtra falsam.de probat.& ibi multa posit̃ sentẽtia trãsit in rẽ iudicatã,& quid posteà in decursu,quid de laudo arbitri & latè per cũ in materia,qui multa alia ponit.Bal.l.emptor.C.e.& Imo. c.fi. de emp. & uend.& ibi iste tex.reputatur sing.cum glo.secundũ Imo.l.quæ sitũ. de re iu.q, appellatio tollit præsumptionem sententiæ, & utrũ emphyteuta uictus cogatur appellare,Guid.de Suza.l.inuitus.& ibi Bar.C.de pc. Sed quid si uenditor est præsens in iudicio,quãdo emptor per iniuriã condemnatur,dic q, ipse uẽditor tenetur appellare,secundũ gl.l.emptor.C.e. p istum tex.Et de materia uide Imo.& latius Io.An.c.non iustè.de procu. & Inst.de act. §.actionũ.& Bar.l.si procurator.§.si ignorãtes.ff.mãd.Bal.l.si pro ea.C.mã.uer. item no.q, in dubio nõ teneatur appellare,tenet Pau. de Leaza.c.si uenditori.de emp.& uẽd.Allegat istã gl.uide ibi per alios, maximè Imo.l. quæsitũ. de re iu.q, appellatio tollit præsumptionẽ sententiæ, secus pẽdente restitutione uel causa nullitatis,quia tũc præsumitur pro sententia,Bar.l.j.C.quando prouo.Ange.cons.clxxv.j.cum præced.Quòd præsumatur pro sententia,Bal.per illũ tex.auth.si quis.de epi.aud.in fi.& dixit Bal.l.inuitus.C.de pc.q, licet pro sentẽtia præsumatur,tamẽ pòt dominus probare dolũ,& culpã cõtra procuratorẽ,cõtra quẽ est lata sentẽtia, & ẽt de instantia suæ.Et an ita præsumatur pro sentẽtia, q, appellanti incumbit onus probãdi,l.hi qui ad ciuilia.C.de appe.Et quãtũ operetur hæc præsumptio,p sentẽtia,Bar.l.cõstitutiones.de appe. & præsumitur iudicẽ suum officium rectè exercuisse.c.in præsentia.de renũcia. c. cũ inter. de re iud.c.bonæ memoriæ.de elec.& no.gl.c.quoniã cõtra.de prob.Et adde ẽt, q, præsumitur,p notario.l.quoties.in prin.ff.de hær.inst.Itẽ adde q, præsumitur pro declaratorio,Spe.eo.tit.de.emp.& uẽd.§.nũc uidendũ.uer. hoc quoq;.Quod sentẽtia præsumitur iustè lata,Lanf. de Oria.repe.c. quoniã cõtra.de prob.Ale.cõsi.cxxxix.in ij.uo.Fel.c.quoniã cõtra.de prob.Barb. cõs.xxviij.j.uo.& cõs.xlvij.in j.uo.Ro.cõs.cccxxxiij.ad fi.& Ana.cõsi.l. & Ale.cõsi.cxix.uo.ij.ubi ponit qd in sentẽtia arbitratoris.& cõsi.cxxiij. eo.uo.ij.ubi ponit de sentẽtia maximè quãdo esset lapsum tempus x. anno. & cõs.cxxiiij.eo.uol.ubi ponit quid in sententia arbitratoris à qua fuit reclamatum.& Bal.cons.ccxliij.in ij.parte.

LEX LXV.

1 *Licet plures teneantur in solidum,ex natura rei in obligationem deductæ, non tamen dicuntur duo rei.*

1 REM Hæreditariã.Ex hac l.no. † q licet plures teneãtur insolidũ ex natura rei in obligationẽ deductę,qa est indiuidua de ipsius natura,uel quò ad solutionẽ, q tñ nõ dicunt duo rei,nec inter eos est loc⁹ beneficijs duorũ reorũ.ĩ.de uer. ob.l.ij.§. si tamẽ hominẽ. dixi in materia de duo.re.cum tractaui,qualiter constituantur duo rei.

LEX LXVI.

1 *Hypothecaria auocat nudam possessionem.*
Conclusio libelli in hypothecaria.
2 *Emptor quò ad denunciationem uenditoris non tenetur intentare actionẽ, quæ sibi suo nomine non competit.*

1 SI CVM Venditor.No.† q hypothecaria auocat nudam possessionem.Et ex hoc ita debet cõcludi in libello in hypothecaria.Quare peto possessorẽ cõdemnari ad tradendũ rẽ possidẽdã in causam dicti pignoris,donec soluatur mihi,quod plenè examinaui,in l.rẽ alienam.s̃.de
a pig.act.Secũdò[a] no. † quod emptor ad denunciationem
2 uenditoris, non cogitur intentare actionem, quæ sibi suo nomine non competit.

ADDITIO.

a *No.Cy.& Bal.l.fi.C.de reb.alie.non alie.q, si quis prohiberetur acquirere rem,potest tamen in pignus accipere.*

a QVI Libertatis.[a] No.qñ quis eximit certã causam, ex qua non uult teneri de euictione, q ex ea non teneatur,etiam ad pretij restitutionem.

ADDITIO.

a *Libertatis.Bal.l.j.in ij.q.C.de peri.& commo.rei uend.*

a §. SERVVS.[a] Allegãt quidã istũ §.ubi duo ,pter unũ, ibi unũ tm̃ , quod colligitur isto mõ. Ille q debet reddere rõnes,ideo eas reddit,ut soluat reliqua,& sic sunt duo ,pter unum,s.propter solutionem reliquorum, si ergo unũ tantùm istorum exprimitur, sufficit.

ADDITIO.

a *Seruus.Cy.& doc.l.cum seruus.per istum tex.de cond.& dem.*

LEX LXXI.

SI PLVS VEL MINVS.

1 *Factum iudicis censetur factum partis.*
2 *Vendere & fingi uendere,diuersa.*

1 §. MOTA.No.† q factũ iudicis cẽsetur factũ partis. Se-
2 cũdò no.† q aliud est,qñ quis uẽdit,aliud qñ fingitur uendi.Nã isto secũdo casu,nõ tenet ad totale interesse.

De excep.rei uend.& tradi. Tit. III.

LEX I.

1 *Procurator an posit habere fidem de pretio uendendo.*

1 §. SI QVIS.Iste §.facit ad q.q † procurator posit uendere,& habere fidẽ de pretio.Ad q facit s̃.de instit.l.quicunq;.§. nõ tm̃.uersi.item si institor.& l.à diuo Pio. §.j. ĩ. de re iud.& l.si ,pcurator.de iure fisc.& l.in ciuile.C. de rei uẽd.

DIGE-

DIGESTORVM, SIVE PANDECTARVM. LIB. XXII.

De usuris.[a] *Tit. I.*

ADDITIO.

a POMA.*De usuris.Vide Alex.cons.j.*

LEX I.

1 *Contractus locus inspicitur circa ea quæ ueniunt ex consuetudine.*
2 *Solutionis locus inspicitur circa ea,quæ ueniunt propter moram adhibitã circa ea,quæ ueniunt in contractu.*

VM IN Iudicio. Opp. & uidetur q debeat inspici in istis accessionibus cõsuetudo loci ubi petatur, seu ubi solui debeat.l.uinũ.s̃. si cert.pet. & de trit.l.in hac.Solu. Intellige hic dum dicitur,ubi cõtractum est, hoc est,ubi actum uidetur, ut soluatur.l. contraxisse.ĩ.de act.& ob. Cont. hoc uidetur s̃.tit. ij.l.si fundus.ubi inspicitur locus contractus, hoc est,ubi uerba contractus proferuntur, non ubi solu-
1 tio debet fieri.Sol. quædam sunt † quæ ueniunt ex consuetudine eo ipso quòd contractus est celebratus, & tunc inspicimus locum celebrati contractus,l.cõtraria. Quædam
2 † ueniũt ,pter moram adhibitam circa ea,quę ueniunt in contractu,& tũc inspicimus locum, ubi fieri debet solutio, quia ibi cõtrahitur mora.Et de prædictis plenè dixi in l.cũctos populos. C. de sum. trin. & fid.cath. Quod facit ad q.quam habui de facto, quidam promisit pecuniam alicui dandam Perusij,& alibi fuit contractum.Modò Perusij est statutum,q, pœna adiecta quantitati non exigatur. Dicebat q non obstabat statutum,quin debeat peti quantitas prædicta,quia inspicimus locum s̃ctus. Ego dicebã s̃, quia inspicimus locũ contractus in his,quæ ueniunt ex natura contractus,l.si fundus.s̃.ti.ij.sed in his,[1] quæ ueniũt ex mora,inspicimus locum ubi mora committitur,ut hic.

a §. SOCIVS.[a] Op.q futuri tẽporis tractus,spectat ad iudicem,l.j.C.de sent.quæ sine cer.quãti.Gl.hic dat duas sol.Breuiter tex.soluit hoc.Nãhic erat in potestate actoris facere,ne in futurũ debeatur,exigẽdo sortẽ,in l.cõt.sec̃, meritò ibi tractus futuri tẽporis spectat ad iudicem. Sic ẽt soluit cõt.l.harũ.& l.egi.s̃.si ser.uẽd.Sic intelligit C.de fidei. l.j.& de præscr.xxx.anno.l.malè agit.In quib.si aliqd debet annuũ,possum petere ut cõdemneris,p præsenti tpe,& tũc etiã ,p futuro.Dixi.plenè in l.j.de sen.quæ sine cer.quanti.

ADDITIO.

a POMA.*Socius.Bar.l.ubi aũt nõ apparet.§.pe.ĩ.de uer.ob.Idẽ dicas in decreto iudicis,ad quẽ nõ spectat tractus futuri tẽporis,imò non ualet,l.item eorũ.§.sed si ita.ĩ.quod cuiusq; uni.no.Pau.cons.xviij.inci.in causa. Fel. c. cæterum.de præsc.*

1 *Pœnæ habetur ratio,in quam incidit ille,qui pretium rei uenditæ recipere debeb.at,& non recepit ab emptore.*

1 §. PAP.Quærit gl.quid † si debitor cui debebat pecunia ,p pretio rei uẽdit̃,promiserat alteri pœnã,si pecuniã nõ daret,in quã pœnã incidat,qa soluere nõ potuit eò,qa sibi solutũ nõ fuit,an istius pœnæ habebit rõ?Certè ista q. nõ bene adaptat ad tex.quia tex.loquit̃ in actionibus stricti iuris,q.uerò ista format in actionib.bonæ fidei,tñ gl.respondet,& dicit,q istius pœnæ habebit ratio.l.iusiurandũ à debitore.s̃.de iureiur. Cũ enim in ius nõ ueniat rõ interesse intrinseci,habetur ratio interesse extrinseci.

LEX III.

1 *Reus non tenetur de fructibus percipiendis,si mora non præcedit intra tẽpus,quod datur iudicatis.*
2 *Actio personalis,quæ competit legatario,habet instar bonæ fidei.*
Stricti iuris in actionibus,quis tenetur de fructibus percipiendis,post litem contestatam.
3 *Titulus excusat contentum rei uendicatio ne à percipiendis, secus in contento propria obligatione.*
4 *Actione personali,ubi petitur certa species,reus habet quadrimestre ad soluendum.*
5 *Reus an excusetur à mora ratione partis quæ indebitè petitur.*

a 1 IN FIDEIC.[a] Si mora † nõ præcedit, reus nõ tenet de
1 fructibus percipiendis intra tempus,quod datur iudicatis,secus si mora iudicis præcessisset.h.d.Primò ponit rescriptũ imperatoris,secundò illud interpretatur. Tertiò illud extẽdit.Secunda ibi,q decretũ.Tertia ibi,in his quoque.no.q nõ põt facile euenire, ut perueniatur ad iudiciũ mora nõ præcedẽte.no.quandoq; istud euenire.Veniо ad
b gl.[b] & antequã formem cõtraria,reuoco in dubium intellectum nostrę legis,de quib.hic loquit̃.gl.magna dicit,q primò loquitur de percipiẽdis,& nõ de perceptis indistinctè, tñ quia non debet remanere in lucro,ideò respõdet in tex. Alij dicũt,q hic loquitur in fructibus perceptis.Et istorum opi.tangitur in prin.magnę gl.Et ,p eis facit,quia hęres habet titulũ,& sic titulus excusat à percipiẽdis,q nõ est uerũ, quia dominium recta uia transit in legatari
um.* Præterea posito q dominiũ nõ transit, * *Legatarium.l. à Titio. ff. de*
2 saltẽ debetur fundus legatario, † actione p- *fur.l.j.C.cõ.de*
sonali,quæ habet instar bonę fidei, & sic te- *leg.I.Con.B.*
netur de percipiẽdis,ex tẽpore morę, imò ẽt * *Contest. in de*
si esset stricti iuris,tenet̃ de percipiẽdis post li- *Actionib.bo.fid.*
tis contest.* l.cũ fundus.s̃.si cer.pet.& s̃.,px.l. *tempus rei uendicatæ ſpectamus:l.sed.§. in*
3 Et illud † qđ dicitur,q titulus excusat à per- *hac.ff.cõmo.*
cipiendis,est uerũ in eo qui conuenitur propria obligatione, rei uendicatione, secus in eo qui conuenitur ut hic. Hoc præmisso op. & ista oppositio tangitur in prima glo. & uidetur q intra tempus quadrimestre, non teneatur de fructibus.l.fin.C.de usur.rei iudi.Sol.ibi loquit̃ in usuris, hic uerò in fructibus.Opp.Inst.de offi.iud.§.j.Sol.ibi loquitur quãdo agitur actione in rẽ, in qua quadrimestre tempus nõ est cõstitutum, hic uerò agebatur actione personali ex
c testamento.No.ergo casum,[c] quod ubi certa † species pe-
4 titur actione personali,reus habet quadrimestre tempus, licet gl.innuat cõt.in l.si cũ exceptione.§.quatenus.& ibi dixi.s̃. quod metus causa. Vltimò gl. hic tractat materiã fructuũ.Breuiter si loqueris de locato,uel fideicõmisso rei singularis,dic plenè per doct.de usur. & fruct. leg.l. j. Si uerò de usuris fideicommissi uniuersalis, dic ut l.iubemus.C.
d ad Treb.& l.in fideicommissariam.ĩ. ad Treb.Vltimò [d] aduerte quòd hic uidetur casus, † quòd ratione partis,quæ
5 indebitè petit̃,reus excusẽt̃,adeò q in toto uideaꝫ non esse in mora.Nã uides hic,q reus hæres opponebat,dicens falcidiã imminere,& propter hoc dicit̃ in toto nõ esse in mora,sed ꝫriũ est ueritas,ut in l.qui solidũ.in prin.ĩ.de le. ij.& ibi dixi.& l.si quis cũ totũ.ĩ.de excep.rei iud.& ibi ,p Pe. Nõ ob.hæc l.qa debes scire,q ista exceptio,cũ dico Falcidiã nõ deberi,põt esse,q in totũ fideicõmissum absorbet, & nihil debebitur,l.j.§.hæc uerba.ĩ.si cui plus quàm per l.Fal.

ADDITIO.

a *In fideic.ca.& Alex.l.quidam æstimauerunt.ff.si cer.pet.*
b *Gl.Titulus excusat à fructibus percipiendis l.fiscus.ff.de iur.fis.q, tit.sentẽtiæ non excusat à fructibus,probatur l.j.C.de fi.inst.li.x.dic ut ibi no.tamẽ tit.sententiæ dat iustam causam litigandi,l.generaliter.§.j.C.de reb.cre.& & generaliter,quando quis posideret autore prætore,& est in mala fide, an excusetur à fructibus.In.c.consultationibus.de iure pat.& Bal.l.ij.C.de serui.uer. nunc de septimo puncto,& Bar.l.Pomp.§.si iussu.de acqui.pos.*
c *Casum.gl.Bar.& doc.l.ij. co.j.C.de fruct.& lit.exp.glo. & Bar.l.fi.C. de exec.rei iud.*
d POMA.*Vltimò.Anch.consi.ccxxxv.*

a §. NONNVNQVAM.[a] Quando quis rogatur restituere,quicquid superierit ex hæreditate. Item quando
b dilatio gratia fideicommissarij [b] apponitur,fructus ueniunt in restitutionem.

ADDITIO.

a *Nonnũquã.Bar.l.cũ filio.circa lec.Iac.de Are.de leg.j.et ibi Io.de hoc,plus dico q, gl.fin.secundũ Io.l.in fideicommissaria.§.fi.ad Tre. tenet q, in casu*

huius §. cum Pollidius. hæres institutus, nullam detrahit quartam. & idem poteſt hic tollerari, quia teſtator nõ poteſt hic cõmodè prouidere filio aliter, aliàs autem. ſecus, ſecundum Io. d. l. cũ filio. Bar. d. l. in fideicommiſſaria. in prin. & in l. baliſta. cũ ſe. ad Treb. & in caſu huius §. cum Pollidius. cum ſi. non detrahetur quarta, ſecundũ Cy. hic. Bal. l. poſt mortem. C. de fideic. l. multi. ff. de li. & poſth. et q, non detrahatur quarta, tenet etiam Bal. in rub. C. de reuo. his quæ in frau. cre. in fi. & ibi etiam ponit alium fin. caſum, in quo non detrahitur quarta, & Bal. etiam in l. iubemus. C. ad Tre. hoc in reportatis antiquis.

b P. PAV. P. *fideic. Quando in iſto caſu, non poſſit inſtitutus detrahere aliquam Treb. Iaſ. l. poſt mortem. de fideic. Alex. l. cum filio. ff. de leg. j. Alex. l. cum ex filio. uer. item uenit. ff. de uulg. in l. deducta. ad Treb. & in l. cum filio. de le. j. & in l. in fideicommiſſaria. §. fin. in fi. ff. ad Treb.*

§ SI AVRO. In debito ſpecierum non ueniunt uſuræ, niſi per uenditionem ſpecies fuerunt in pecuniam redigendæ.

LEX IIII.

1 *Quando ſtipulatio rem dari & rem tradi iunguntur, ſimul habetur ratio fructuum.*

2 *Verbum dedit, appoſitum in contractu emptionis & uenditionis, nihil importat.*

1 SI STIPVLATVS. Licet † in ſtipulatione rẽ dari, & in ſtipulatione rem tradi, non ueniant fructus, tamen ſi ſimul iungatur, fructuũ ratio habetur, ſed ſi ꝑ ſtus uẽ
a ditionis præceſſit, ſm illũ [a] iudicatur. No. tex. † mirabilẽ, q
2 licet in cõtractu emptionis dicatur, Talis dedit, uendidit, & tradidit, quod illud uerbum, dedit, nihil importat,* dixi* in l. ſi. §. de cõd. ob cau. Op. expreſsio eorũ quę tacitè inſunt, nihil operatur, l. non rectè. C. de fideiuſ. & j. de le. j. l. iij. ergo iſta adiectio, uacuam poſſeſsionẽ tradi, nihil deberet operari, cũ tacitè intelligatur.

* *Importat. Imò uerò hoc importat, q, ſi uẽditor dominus ſit, dominium transferat: l. j. b in prin. cũ gl. ff. depoſ. glo. l. nõ uidetur data. de regu. iur.*

* *Dixi. Bar. l. ſi tibi. nu. j. §. ſi cer. pet.* I. C.

b Glo. dicit, q in illa reg. [b] fallit hic. Tu dic, q in ſtipulatione, fundum dari, non ineſt tacite, uacuam poſſeſsionem tradi, quia poſſet dari ſine traditione uacuæ poſſeſsionis. l. ſi fundũ j. de fundo do. Vltimò materiã huius l. quali ter in ſtipulationibus fundũ dari, uel fundũ tradi ueniunt fructus, dicam j. eo. l. uideam[9]. §. ſi actionem. ubi gl. tangit.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Illum. Quia uerba intelliguntur & declarantur ſecundum naturam actus, in quo apponuntur, Co. conſi. clxj. Item quomodo procedat regula, q, ſtipulatio regulatur ſecundum naturam actus, ſuper quo interponitur, Iaſ. l. cum mota. C. de tranſac. & alia quæ habes ad Bar. l. ij. ad fi. C. de cond. ob cauſ. Imo. conſ. cij. & Alex. l. miles. §. decem. j. de re iud. ubi declarat hanc reg. qualiter ſtipulatio intelligatur ſecundum naturam præcedentis contractus.

b POMA. *Reg. l. ſciendum. ff. de uerb. ob. Iaſ. rub. de uer. ob. Imo. conſ. cij.*

LEX VI.

1 *Titulus inualidus quando confirmetur per præſtationem poſteà ſecutam, & quantum tempus requiratur.*

2 *Præſtatione ſola longi temporis quando quis poſſit agere, ut ſibi in futurũ præſtetur.*

3 *Titulum allegans, & illum probare tendens ex præſtatione diuturna, quãdo poſſit in futurum agere, ut præſtetur. nu. 7.*

4 *In ſeruitutibus realib. uel perſonalib. contra patientem, diuturna patientia titulum præſumere facit.*

5 *Diuiſio præſumitur ex patientia longi temporis.*

6 *L. cum de in rem uerſo. an habeat locum in ruſtico & muliere.*

8 *Præſtatione unica quando præſumatur.*

9 *Si ruſticus per decem annos & ultra dedit mihi omni anno unum par caponum, an poſſum agere, q. det in futurum. & nu. 14.*

10 *Adeundi ius ſi uolo probare me habere per fundum tuum, & probo me iuiſſe uſq; ad medium, non probabitur ſeruitus ſuper toto.*

11 *In probanda iuriſdictione ex uſu, non probabitur niſi circa ea, circa quæ quis fuit uſus.*

12 *Vſurarum ex præſtatione dicta longo tempore præſumitur ſtipulatio earũ. Item ſtipulatio ſortis.*

13 *Sententia non facit præſumere, niſi quatenus ex ea infertur neceſſariò.*

a CVM DE In rẽ uerſo. [a] Ex diuturna* præſtatione uſurarum præſumitur cõtracta obligatio ſuper uſuris, & ſuper ſorte, & quatenus eſt neceſſe ad illam præſtationem redigendam, in præſtandi neceſsitatem. h. d. & habet duas partes, Secunda ibi, Imperator quoq;. In prima ponit, q ex diuturna præſtatione uſurarum, præſumitur, ꝑmiſsio ſortis. Op. q licet uſuræ diu præſtitæ fuerint, non tamẽ neceſſariò præſtãtur in futurum. Vnde uidetur ob. C. de pac. l. ſi certis annis. Breuiter hic eſt uera ſol. quia ibi allegatur titulus inualidus, quẽ conſtabat inualidum eſſe, ſ. pactũ nudũ, qui nõ cõfirmatur præſtatione poſteà ſecuta. hic uerò allegabat tit. ualidus, q q præſumit ex diuturna præſtatiõe. Secũdò op. C. de uſu. l. credit. & j. de op. li. l. opis. Sol. dicũt qdã, q ibi præſtitit minori tpe decẽnio. Tu dic ſm gl. q ibi fũdabat ſe ſolũ ex curſu tẽporis, tẽpus aũt nõ ẽ mod[9] tollẽdæ, uel inducẽdæ obligationis. l. obligationũ ferè. §. placet. j. de act. & ob. hic uerò allegabat ꝑmiſsio præcedẽs ueſtita. Et ad eãdem ꝓbandã inducebatur præſtatio longi tẽporis, ex qua promiſsio ueſtita præſumitur, Ita loquitur hic. ſic ergo ſm gl. habemus examinare tantũ tres paſſus, primò quãdo præcedit titul[9] inualidus, utrũ cõfirmetur per præſtationẽ poſteà ſubſecutã. Secũdò quãdo quis fuudat intentionẽ ſuã ex ſolo curſu tpis, utrũ ex hoc uincere poſsit. Tertiò q̃n quis fundat intentionẽ ſuã ex titulo legitimo & habili, quẽ uult ꝓbare ex
1 præſtatione diuturna, an hoc ſufficiat ꝛc. ad prim. um, † q̃n præcedit tit. inhabilis, utrũ ex ſequẽti præſtatiõe cõfirmet.

b Et uidetur q nõ, l. ſi certis. C. de pac. In cõt. uidetur [b] C. de fideic. l. j. & gl. hic, & ibi dicit, q ibi eſt ſpeciale fauore præſtationis alimentorũ, ubi confirmat in præſtatione triennij.

c Cont. hoc facit [c] hęc l. in fi. ubi loquitur in cauſa dotis quę eſt digna pari fauore, quo & alimentorum cauſa. l. cũ poſt. §. genere. j. de iure dot. & l. ſi cui. de ann. leg. Dicendũ eſt ergo, quod in l. j. C. de fideic. eſt ſpeciale duplici fauore, ſcilicet alimentorum, & ultimæ uoluntatis. & ibi no. facit C. de tranſac. l. de alimentis. §. de tranſa. l. cum hi. §. primo. Et idẽ dicerem hic in cauſa dotis, ſi dos diceretur deberi ex teſtamento imperfecto, quia ſufficit tũc præſtatio uſurarum trium annorum ad confirmandam illam obligationem. Veruntamen quia iſte paſſus per hęc uerba non eſt expeditus, utrùm ſequens præſtatio cõfirmet titulum inualidũ dic q quandoq; tit. eſt inualidus fauore præſtãtis, & tunc titulus inualidus confirmatur per ſequẽtem præſtationẽ, auth. ſed cũ teſtator. C. ad leg. Falc. & C. ſi ma. fac. ra. hab. l. ij. & j. de inoff. teſt. l. filio præterito. facit ſ. de inoff. teſt. l. pe. in fi. & l. fi. intellige ſi ille præſtans eſt talis cõditionis, q poſſet renuntiare fauori ſuo, aliàs ſecus, ar. l. doli mali exceptio. j.
d de nouat. Quãdoq; [d] præcedit titulus inhabilis odio eius cui præſtatur, & tunc idem, quia tit. inhabilis confirmatur per ſequentem præſtationem, l. cũ fidem. C. de non nu. pe. & ſ. ad Mace. l. ſed Iul. §. fi. cum l. ſeq. Quod ſimiliter intellige, ſi præſtans eſt talis conditionis, ut poſsit ſibi præiudicare. d. l. ſed Iul. §. fi. Quandoq; tit. præcedens eſt inhabilis autoritate iuris publici, puta propter ſolennitatis defectũ, uel quia ius ꝙi non aſsiſtit, & tunc aut loquitur de inducenda obligatione, aut de inducenda liberatione. Primo caſu, aut ibi uerſatur fauor ultimę uoluntatis, uel alimentorũ, uel ſimile, & tũc ꝑ præſtationẽ triũ annorũ confirmat. l. j. C. de fideic. Aut fauor nõ uerſatur, & tũc nulla præſtatione cõfirmatur. l. ſi certis annis. C. de pac. & hic no. in glo. Si uerò
e loquimur [e] de inducẽda liberatiõe, & tũc aut illa liberatio poterat induci ſolo curſu tpis, & tũc ꝑ ſequẽtẽ præſtationẽ, ſeu patientiã per curſum illius medij tpis, præcedẽs titulus inhabilis cõfirmat, l. poſt mortẽ. ſ. de adop. cõiuncta l. j. & ibi no. C. de pa. po. Si uerò ſolo curſu tẽporis nõ poſſet induci, ut qã ius cõe reſiſtit præſcribẽti, ut in caſu l. cõpetit. C. de præſc. xxx. ann. tũc aut præcedit tit. inhabilis ab eo, q̃ cõe poterat diſpẽſare, & cõfirmatur per ſequentẽ patiẽtiã, ſeu præſtationẽ patientiæ quadraginta annorum. l. ult. C. de fund.

de fund. pa. li. xj. Aut titulus inhabilis procedit ab alio, & tunc nũquã confirmatur, d. l. cõpetit. ut ext. de præſc. c. j. li.
2 vj. † Veniamus [f] ad ſm paſſum, q̃n quis fundat intentionẽ
f ſuã ex ſolo curſu tẽporis, cuius cõtrarij memoria nõ exiſtit, & tũc ſufficit, l. hoc iure. §. ductus aquæ. j. de aqua quoti. & æſti. & in l. j. in fi. j. de aqua plu. arcen. & d. c. j. de præſc. li. vj. Q̃ſcꝫ quis fundat intẽtionẽ ſuã ex curſu minoris tẽporis, & tunc aut loquimur de inducẽda obligatione, aut de inducenda liberatione. Primo caſu nunquam obligatio inducitur, ut l. credito. C. de uſur. & de oper. lib. l. operis. & de præſc. lõ. tẽp. quæ pro lib. l. ult. & j. de act. & ob. l. obligatio-
g nũ ferè. §. placet. q ibi no. [g] in gl. Si uerò de inducenda liberatione, tunc aut ius commune reſiſtit, & nunquã inducit, d. l. cõpetit. & d. c. j. Aut ius cõmune nõ reſiſtit, & tũc ex ſolo curſu temporis inducitur liberatio, ſm diuerſas naturas actionũ, quia quædã tollunt minori tẽpore, quædam maiori. l. ſicut. & l. omnes. C. de præſc. xxx. ann. & l. cũ ſex. §. de æ-
3 dil. edic. & l. j. de diuer. præſc. Veniamus † ad tertiũ paſſum,
h [h] quãdo quis fundat intentionẽ ſuã ex titulo legitimo, quẽ allegat, & quẽ intẽdit probare ꝑ præſtationẽ diuturnã. Gl. quæ eſt hic, dicit q ſufficit ꝙ caſum l. noſtræ. & hoc dicit eſſe uerũ in decimis, & in quibuſdã aliis præſtationibus. Sed hoc qd[9] dicit in decimis, intelligitur, niſi ius cõmune reſiſteret, ut puta, ſi unus epiſcopus colligeret decimas in epiſcopatu alieno. ut d. c. j. de præſc. lib. vj. Idẽ dicit gl. in omnibus
i ſeruitutibus acquirendis, [i] uel perſonarũ, uel rerũ, etiã ſi habeãt cauſam diſcõtinuã. Idẽ no. in c. j. in fin. j. de aqua plu. arcen. & l. ſeruitutes. §. de ſeruit. Cõtra hoc inſurgũt moderni, in l. ſi certis annis. C. de pac. & dicunt hoc non eſſe uerũ. Nam hæc lex loquitur in faciẽte, cõtra quem de facili præſumitur tit. ſed qd[9] dicimus in ſeruitutibus rerũ, loquimur in patiente, ut puta, ſi ego iui per fundũ tuũ decẽ annis te
k patiẽte, & ego uolo allegare ſeruitutẽ conſtitutã [k] à te, quã conſtitutionẽ probo per meũ ſum longi tẽporis te patiẽte, hoc nõ poſſum facere, quia nulla lege cauet, imò uidetur cont. quia ſi ego poſſedi fundum tuum per longum tẽpus te patiẽte, nõ acquiro eum mihi, niſi probet uerus tit. uel putatiuus iuſto errore, l. Celſus. j. de uſuc. Iſtud etiam te
l nebat Iac. But. Sed mihi [l] uidetur q gl. iſta poſſet ſuſtineri,
m nam leges [m] quæ dicunt, q requiritur uerus titulus & poſſeſsio diuturna, loquitur in præſcriptione ꝓprietatis, quæ
4 ẽ res magni præiudicij, ſed in præſcriptiõe † ſeruitutis realis, uel etiam perſonalis, ut uſusfructus, tunc etiam contra patientem, patientia diuturna præſumitur titulus, ut in
n hac glo. in fi. & l. ſi filius [n]. C. de petit. hær. ubi etiam in patiente præſumitur titulus. l. qui in aliena. uer. ſed & ſi non adierit. j. de acq. hær. Pro quo facit ſ. ſi ſer. uen. l. ſi quis diu-
5 turno. & ext. c. ij. de re. iu. li. vj. & per Dy. Pro † hoc gl. l. pen. C. com. diuid. ubi diuiſio præſumitur ex patientia lõgi temporis, quia eſt modici præiudicij, ſed uenditio ſeu confeſsio proprietatis ſimplex non præſumitur. Item gl. uidetur
o dicere, q hæc lex, quæ loquitur [o] de præſumptione tituli,
6 habet locum in homine diligente. quaſi dicat, ſecus † forte in ruſtico, & muliere, & ſimilibus, arg. j. de prob. l. cùm de in debito. Ita no. hic in glo. ſuper uerb. præſtitiſſet. Sed in cõt. uidetur, q idem ſit in ruſtico, tex. cũ gl. l. litibus. C. de agric.
7 & cenſi. lib. xj. Veruntamen ex † prędictis iſta materia non apparet declarata, ideò diſtingue ſic, utrum titulus uerus allegatus ex præſtatione, ſeu patientia diuturna præſumatur, aut ius commune reſiſtit præſcribenti, & non præſumitur titulus, d. l. comperit. & d. c. j. de præſcri. lib. vj. Aut nõ reſiſtit, & tunc aut quæritur utrum præſumatur contra facientem, ut puta contra ſoluentem, aut contra patientem. Primo caſu præſumitur titulus, ut hic in tex. noſtro ſingulari. Aut contra patientem, & tunc aut loqueris de præſumendo titulo in commodum & fauorem patientis, & præſumi
p tur, d. l. filius. C. de pet. her. Aut in ipſius [p] incommodum, & tunc aut tractamus de præiudicio modico, & præſumat titulus, l. qui in aliena. uer. ſed & ſi non adiecit. de acq. her. Modicum enim præiudicium uidetur filio, ſi hæreditas ſibi delata quęrat patri ꝓpter ſpem ſucceſsionis, l. cumoportet. §. cũ aũt. C. de bo. quæ li, & modicũ præiudicium patri fit, ſi uſusfructus ſibi delatus quęratur filio, ꝓpter uotũ parentũ, ita loquit hæc glo. ꝓ ut loquitur de ſeruitutib. & no. in l. j. in fi. j. de aqua plu. arc. & l. ſeruitutes. §. de ſer. & l. pe. C. cõmuni diui. Si uerò tractatur de magno præiudicio, & tũc aut loquitur de præſumẽdo tit. obligatorio, aut liberatorio. Primo caſu nõ præſumitur, imò requirit uerus titulus, ut poſſeſsio uera, uel titulus putatiuus iuſto errore quæſitus, l. Celſus. j. de uſuc. & C. de rei uen. l. nullo. Si uerò tractatur de præſumẽdo titulo liberatorio, & tunc aut loquimur de liberatione lucri odioſi, & nõ præſumitur titulus, l. cũ quidam. §. diu us. j. e. & l. cũ poſt. in prin. j. de iure do. Aut deliberatione lucri nõ odioſi, & tũc ex ſola patiẽtia longis tpis præſumit, ut j. de ali. & ci. le. l. libertis. §. j. omnes leges quę dicũt, q actionib. perſonalib. nõ præſcribitur minori ſpatio
8 xxx. ann. ſecus ſi cũ patientia longi tẽporis alia interueniat
rũt, ut in caſu l. Procula. j. de ꝓba. Quod ergo dixi, † q titulus præſumitur ex præſtatione diuturna, dico q q̃ſcꝫ præſumitur ex unico actu, ut puta ſi præceſsit ꝙ ſtus locationis. Nã pro ſequenti anno, uel tpe uidet tacitè renouatus, ſm materiã. l. itẽ quærit. §. q impleto. ſ. loca. itẽ ſi præceſsit ꝙ ſtus dotis. nã in ſequenti matrimonio uidet tacitè repetitus, d. l. dotẽ. j. de iure do. & l. diuus. e. ti. & l. pe. §. uxor. j. ſo. ma. Itẽ illud qd[9] facit uſurarũ diuturna præſtatio, illud faceret uſurarũ unica, ꝑmiſsio, C. de do. prom. l. ſi pro dote. & ibi no. ẽt
q hic in ult. gl. Quæro, [q] ruſticus dedit mihi † omni anno u-
9 nũ par caponũ per decẽ an. & ultra, nunc ego uolo dicere, q ipſe eſt homo meus, uel q tenetur mihi dare omni anno unũ par caponũ, quia ꝑmiſit, ꝓ ſe, ſuiſq; filiis, & hoc uolo ꝓbare ex præſtatione lõgi tẽporis, an poſſum? Gl. l. ſolẽt. in fi. ſ. de offi. pcon. uidet dicere q nõ. Rof. in libellis ſuis, ti. de act. ex ſtipulatione præſumpta, ex præſtatione lõgi tpis, uidetur dicere ꝙrium, q ſic, & format libellũ in actione in homine, q aliquid præſtitit per decem ann. alicui dño. Gul. de Cu. in hoc aliqualiter diſtinguit, in d. l. ſolẽt. in fi. de offi. ꝓcon. Breuiter aduerte, & habes intellectum huius legis, Nã uſus præſtationis nõ producit effectum, niſi ad illud tantũ qd[9] eſt factum, uel id q neceſſariò infertur ex illo. Vnde ſi e-
10 go † uolo ꝓbare ſeruitutẽ mihi deberi per poſſeſsionẽ tu-
r am, ex eo q ſum uſus ire per eã uſq; ad mediũ, certè tũc [r] nõ ꝓbatur ſeruitus ſuper toto, ſed uſq; ad illud medium. j. de itinere actuq; priu. l. j. §. ſi quis hoc interdicto. ibi, quoaduſ-
s que, &c. Idem ſi uolo † probare iuriſdictionem ex uſu [s] non ꝓbabitur, niſi circa quę fuit uſus, ſm Inn. & dixi plenè in l.
12 ſi publicanus. in fi. j. de pub. & facit l. j. C. de eman. li. Itẽ † in hac l. ſi ego præſtiti uſuras lõgo tẽpore, præſumitur ſtipulatio uſurarum. Item præſumitur ſtipulatio ſortis, quia ſine ſorte non ſunt uſurę, cuius reſpectu ſunt ſolutę, & uſuræ inferunt ſortem de neceſsitate. Ad prædicta facit quod dixi
13 † uobis in l. Iul. in prin. ſ. de cond. ind. Vnde ex ſententia nõ
14 præſumitur, niſi quatenus ex ea neceſſariò infertur. † Nũc
t ad propoſitũ, [t] ſi ruſticus ſoluit mihi omni anno unũ par caponum, ſi quidem ſoluit ſimpliciter, non adiecta aliqua cauſa, tunc bene fateor, q præſumitur titulus, ſcilicet donationis eius qd[9] ſolutũ eſt. Hoc eñ de neceſsitate infert, ſ. qd[9] in futurũ præſtet, hoc ex nullo actu præcedẽti infert. Sed ſi nõ ſoluiſſet ſimpliciter, ſed reſpectu certę cauſę, uerbi gratia, ꝓ laborerio qd[9] teneo à te dño, dono unũ par caponũ, tũc præſumit titulus ẽt, ꝓ futuro tẽpore, quatenus teneat laboreriũ, & cogeãt ad ſoluendũ, ſicut in l. noſtra, ꝓ futuro tẽpore, quatenus teneo ſortẽ, cogor ad præſtationẽ uſurarũ. Ad idẽ l. litib. C. de agri. & cen. li. xj. Et eo. mõ apparet, q ex
u hoc nõ præſumit [u] aſallus, nec titulus uaſallatus, niſi aliqua cõtemplatione ſoluiſſet. Et ſic intellige l. ſolẽt. in fi. ſ. de offi. pc. Vlt. ſcias q Rof. tit. de act. ex ſtipulatio. præſumpta modicũ dicit de materia iſtius legis, ſed tractat ibi aliqua bona, q tẽpus nõ ſit modus tollendæ, uel inducendę obligationis, ibi uide per eum multa bona.

ADDITIO.

a Verſo. Bal. l. j. C. de fideic. ubi hãc l. limitat, & Ang. l. ſciendũ. de uer. ob. ſcripſi poſt ing. in repe. d. l. ſi certis annis. C. de pac. Iaſ. ſ. præiudiciales. Inſt. de act. Alex. conſ. cxxxix. uo. ij. Et limita iſtam l. non habere locum in ruſtico, & in eccleſia. Bar. conſ. ix. uo. ij. Alex. conſ. ul. uo. iiij.

Videtur

b Videtur.Sed Bal.d.l.si certis.aliter loquitur,quantum ad istud cont.
c Facit.Bar.d.l.si certis.licet Sal.teneat cõtra.q. d.l.j.C.de fideic. intelligatur solum in alimentis,nec patiatur istam extensionẽ.& adde Bar.in sua q.inci.mulier habens magnum patrimoniũ.ibi etiam dicit,q. si fieret protestatio nomine dotis per triennium,idem esset,quod in d.l.j.C.de fideic. scripsi post Sal.d.l.si certis.
d Quandoq;.Bar.d.l.si cer.& ibi Ang.
e Loquimur.l.aduersus.& ibi Bal.C.de usur.Bar.l.si prius. in prin. de aqua plu.arc.Limita q. ea quæ hic habentur, nõ procederent, si quis præstitisset uni semel usuras pro decẽ annis, Cy. & Bal.l.ij.C.de do.promiss. ponit etiam Bal.ibi, an contra præsumptionem huius l. & illius admittatur probatio in cõtrarium, & posit docere de errore,& dicit quod sic,si per decem annos præstiti tibi pensionem, tanquàm colonus, possum compelli in futurum ad soluendum.Bar.l.litibus.C. de agr.& cens.li.xj.quid si per decem annos præstiti seruitiũ tanq̃ uasallus, Bar.j.ea.l.in ult.co.Ro.cons.cix. An.consi.cxxxv.
f Veniamus.gl.xviij.q.ult.in c.seruitiũ.c.peruenit.de cens. Cy.d.l.si certis an nõs.in pe.q.& ibi Ray.idem dicit ibi Frã.Tigri.& Bal.l.j.C. de fideic. Cal. c.j.de libelli obl.Pan.cons.vij.uo.ij.Fel.c.cum ex officij.de præsc.xxx.an.et cons.xxxv.Alex.cxiij.uol.j.Pan.c.peruenit.de cens.
g No.Bar.in sua q.inci.mulier.in fi.
h Passim.Bal.& Sal.l.generaliter.C.de non nume.pecu. Alex.cons. lxxiiij. uo.iiij.& cons.lxxv.uo.j.& cons.cxxxv.eo.uol.
i Acquirendis.Bar.cons.j.Bal.l.cũ falsa.C.de iur.& fac.ign.& in d.l. si certis.uer.contra hoc insurgunt mod. &c. Bal. l. in solennibus.C.de rei uen. Quid si ego per decennium solui census rei tuæ censuariæ, nomine meo, te sciente & patiente,an ex hoc mihi acquiratur dominium? & ibi contra gl. determinat q. non,& hic per Sal.in vj.q.
k Constitutam.Bal.l.j.in vij.q.C.qui admit.& in l.pe.C.communi diui.& in l.qui in aliena.in prin.post Bar.& doc.ff.de acq.hær.Bal.l.licet.in ij.q. C. de iure.del. Imo. c. si diligenti. de præsc. tenet idem quod gl. hic dixit post Imo.l.j.ff.de aqua plu.ar.
l POMA.Mihi.ca.l.seruitutes. la grande, ult.co.ff.de seruit. Alex.cons.l.ul. co.uol.iij.Dec.l.si certis Ale.cons.xij.iiij.uol.Fel.c.de quarta.de præsc. et c. causam.eo.tit.Ro.consi.cix.in.ij.dub.Are.cons.lxx.& cons.cviij.col.fi.Alex.consi.clxvij.uol.ij.
m Leges.j.rub.ubi melius declaratur,& inst.de act.§.æquè.
n P.PAV.P.Filius.Iaſ.l.si certis.C.de pac.
o Loquitur.Spe.ti.de rest.spol.§.nunc dicamus.uer.sed ponerusticus.tenet q. dispositio huius l.non habet locũ in rusticis & mulieribus, quia illis solum currit præscriptio xxx.ann.quod in faciendo refert Bal.l.solent. ff. de offi. proc.& ibi Io.an.nihil addit, neq; scribit, sed Bar.hic uidetur concludere cõtrariũ.Vide tamẽ,q. quoties rustici reperiuntur in iure nostro ab aliquo excusari,intelligas de rusticis rudibus & grossis, secus si sunt malitiosi, quia tũc cessat ratio.l.athletæ.§.de rusticis.j.de exc.tut.& ibi gl.Bal.c.j.§. si uerò uasallus.quid sit inuestitura.dixi de muliere,& rustico, in l.si post. post Bar.C.de iur.& fac.ign.Et quod dixi de rusticis grossis.uide Bal. l. ij. in ij. uel iij.q.C.de resc.uend.& Bal.l.ij.C.de fideicom.Ray.& Bal.d.l.si certis. C.de pac.& ibi Cy.v.q.Ant.de But.c.peruenit.Ro.l.qui aliena. in prin. de acq.hær.sing.tenet quod in rustico,locum non habet.Bal.d.l.solent.in l.iij. in fi.C.de serui.Quid econtrà,si debes mihi decem annua,& longo tempore soluisti quinq; tantùm, an præscribas? Bar.l.si prius.in fi. prin. de aqua plu.arcen.Cy.d.l.si certis annis.iiij.q.& ibi Ang.in repe.Alex.cõsi. cxxiij.
p POMA.Ipsius.Alex.consi.j.uo.v.Pan.cons.vj.uo.ij.
q Quæro.Bar.l.fi.quor.bo.Fel.c.cum M.de const.Alex.cons.xij.uol.iij.
r POMA.Tunc.Alex.cons.cviij.uol. ij.
s Vsu.Bar.l.fi.j.uti pos.Bal.c.j.§.sacramentum.in prin.de consu.reg. seu. q. quasi possessio iurisdictionis, non quæritur per processum factum contra cõtumacẽ penitus.Inn.c.olim inter.de rest.spo. Oportet ergo q. aliqua exe cutio sit facta,puta per capturam pignorum,uel per præscriptionem bonorum,& huiusmodi est ratio,quia iurisdictio requirit extremum,in quo aliquid realiter agat,tamẽ abusiuè,secundũ Bal. de pace Const. in uer.opinioni.Bar.l.j.§.si quis hoc interdicto.de iti.act. §. prima.Et de modo probandi locum esse de territorio, uel iurisdictione ciuitatis, Bal.l.data opera.C. qui accus.pos.
t P.PAV.P.Propositum.Com.cons.clviij. ...rca fin.Fe.c.de quarta.de præsc. Bar.l.seruitutes.Item uide quomodo titulus præsumatur in soluente, uel faciente aliquid,uel patiente.Bar.consi.vij.in ult.col.Item ad illud quod dicit Bar.hic,requirit,q. præstatio fuerit facta ex tali causa allegata, uide etiam Sal.& alios,in l.si certis annis.C.de pac.Sal.& Fel.d.c.de quarta.idem & ea.cons.cccij.circa med. qui hic limitat,ut per eum.Et sic no.q. ista lex uolens,q. ex temporis cursu,& ad protestationem præsumatur obligationẽ subesse,hoc est uerum, nisi appareat saltem per aliquam præsumptionem q. sit facta non animo obligandi,sed gratis.Vnde si quis prætendit titulum donationis,non probat ipsum ex uirtute huius legis, quia præsumptio est in contrarium.l.cum de indebito.de prob.Ita dicit Bal.l.fi.C.ne de statu de fun.per gl.d.l.solent.Sal.d.l.si certis.
u Vasallus.Cy.& Bal.d.l.si certis.& in hac l.plures fallentiæ dari possunt, quas uide ibi per doc.& Cy.& Bal.post gl.l.ij.C.de dot. promiss. And. de Barulo,& Bar.l.litibus.C.de agri.& cens.lib.xj.Bar.l.eum qui.in prin.de annuis le.& Bar.in sua disputatione.inci.mulier.Bal.l.si certis.C.de pac.et in l.solent.§.fi.post gl.de offi.procon. in l. solennibus.C. de rei uen.Spe.de cau.pos.§.ij.uer.& forma.Bal.c.j.§.si uerò uasallus.ti.quid sit inuestit. gl. & Doc.latius c.peruenit.de cens.ubi maximè per An.in repet.Bal.l.j.uer. & ex prædictis infertur.C.de fideic.Et an econtra, si debebam tibi annua decem, & per longum tempus solui tantũ tibi quinq;,an inducatur libertio in reliquis quinq;.Bar.l.si prius.in prin.de aqua plu.arc.Cy.l.cum notissimi.§.in his.et qd ibi gl.C.de præs.xxx. ann.gl.doc.c.auditis. de præsc. c.cum olim.de cens.Io.an.reg. Plus semper. in merc.Spec.tit.de præsc. §.j. uers.quid si cum deberem.l.aduersus.C.de usur.& l.qui semisses.in prin.et quod ibi gl.ff.de usur.an dispositio huius l.uolentis,q. per statutum diutur num inducatur probatio tituli allegantis,habeat locum in patiente per decem annos hoc modo,transiui per fundum meum ad fundum tuum te sciente & patiente,& allego q. seruitus fuit mihi in illo fundo anteà constituta per stipulationem ante uenditionem,aut alium titulum,ad quem probandum allego,& probo usum meum,& patientiam tuam per decem annos, & ponitur exemplum in seruitute habente usum discontinuum,quia in habente usum continuũ, est indubitatũ,q. per decem annos absq; probatione & allegatione alicuius tituli,acquiro bona fide seruitutem.l.si quis diutur no.ff.si seruit.uen. sed la.de Rau. Pe. & Cy.Iac.But.Bal.& etiam Ang.l.si certis.in repet.C.de pac.& Bal.et Ang.l.qui in aliena.in prin.de acq. hær. & in l.seruitutes prædiorum ſ. de ser.& Bal.hic in lectura antiqua,tenent q. non,quia hæc l.cum de in rem uerso.loquitur in præstatione diuturna,q. quam magis declaratur consensus præstantis,q̃ per solam scientiam & patientiam,cum in dubio sciens & patiens,non uideatur consentire ad damnum rei suæ.l.qui uas.§.uetare.& l.fin.§.pen.de furt.& per rationes,quas uide in prælleg.locis.Cont.tenet gl. in l.cum de in rem uerso. & hic Bar. & Bal.in lect.ordinaria,& gl.d.l.seruitutes.& ibi Bar.gl.& Bar.l.j.§.fina.ſ. de aqua pluuia.arcen.& Bar.in sua disputatione,incipiente, mulier. & cons.incip.quæritur utrũ iurisdictio,per plures rationes, quas uide per eum,in dictis locis.Inn.c.si diligenti.de foro cõpet.& Mod.§.æquè.inst.de act.in l.j.§.deniq;.ſ. de aqua plu. arc.Et pro ista opinione q. habeat locum in patiente,ubi non tractatur de magno præiudicio amissionis dominij,sed alterius iuris minus præiudicialis, probatur in l.j.cũ ibi no.C.de patr.pot. & ibi Bar. ponderat illum tex. pro ista opinione. Ad idem l.j.in. §. fin.de aqua pluuia.arcen.in uer.tenere,inducendo prout ibi facit gl. in uer. q diu præsertim. quia intelligere illum tex.tantùm in seruitute habente causam continuatam,esset nimis restringere illam l.et tex.d.l.qui in aliena.in prin. uer.diu.Abb.cons.vij.uer.quartum dubium.

LEX XVII.

1 Minor non restituitur ad lucrũ,quod potuisset facere ex alterius delicto.

CVM QVIDAM.

a 1 §. SI PVPILLO.[a] No.q usuræ infringuntur propter moram non soluentium.No.† q minor nõ restituitur ad lucrũ, quod facere potuisset ex alterius delicto. Itẽ ex uer.nec simile.no.q usuræ sunt odiosæ.

ADDITIO.

a Pupillo.Gl.l.ait prætor.§.j.uer.ultra usuras.ſ. de minor.

LEX XVIII.

EVICTIS. Quidam allegãt istam l.q euentus cõditionis constituit quem in mora,quod apparet, quia statim ueniunt usuræ,euictis agris.De qua dic,l.quoties in diem.j.de uer.ob.

LEX XXIIII.

a SI QVIS. §.mora.[a] No. q interpellatio negocij gesti constituit quẽ in mora,quod dic,ut l.si seruũ. §.uideamus.j.de uer.ob.& de materia.l.qui scit.§.in alieno, dixi in l.& ex diuerso.ſ. de rei uend.

ADDITIO.

a Mora.Bar.l.qui autem.§.j.ſ. de const.pec.

LEX

LEX XXXII.

a MORA FIERI.[a] Opp.l.sed & si.§.j.ſ.e. ubi re ipsa,
b mora cõtrahitur.Sol.ibi loquitur de mora speciali, hic de mora cõi.Secũdò op.[b] dicit hic in tex.& omissa esse petẽdi debiti instãtia.& sic innuit,q. creditor instare debet semper.Sed cõt.l.Titia Seio.§.usuras.de leg.ij.ubi dicitur q. sufficiat à me interpellari.Sol.dicit gl. fateor ꝑtiũ,& tunc ut illud euitet,gl.exponit hic,q. omissa sit debiti repetendi instantia,sed dando dilationẽ.Non enim semper habet instare,quod facit ad multa. †Dicit statutũ [c] huius ciu
1 tatis,q. instãtia pereat quinq; mẽsibus, [d] ubi per actorẽ nõ
c stetit,actor interpellauit semel iudicẽ, q. ferat sentẽtiam, &
d nõ plus,utrũ sufficiat ista interpellatio? Certè sic, nõ enim requiritur,q. semper instet,ut hic uides.Modo uenio ad gl.
2 magnã,quæ est multũ clara, & primò ponit,† quid sit mora cõis,secũdò quis sit effectus moræ,tertiò de mora specia li,quartò qualiter mora purgetur.Primò tria examinat Cy.l. in minorũ.C.in qui.cau.in integ.rest.nõ est ne.circa ultimũ de purgatione moræ,dic plenè in l.si insulam.j.de uer.ob.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Fieri.Reus qui se tuetur aliqua exceptione legitima, nunquã dicatur esse in mora,Io.de Ann.cons'v.q. si creditor expresè nõ petat, sed dicat debitori se egere pecunia,an cõmittatur mora,Bar.& alij,l.si quis mihi bona.§.sed quid si mãdauit.de acq.hær.Alex.l.unum. ff.si cer.pet.Bar. l.denunciasse.ff.de adult.
b Op.Bar.l.non solùm.§.morte.quo loco & tẽpore debeat fieri interpellatio? & adde q. in cõtractibus,ultroq; obligatorijs.si unus impleat contractũ ex parte sua,re ipsa pars aduersa dicitur esse in mora. l.curabit. & ibi Bar.C.de act.emp.& adde casum in quo sine mora ueniunt usuræ.ſ.quãdo debitor cõuertisset pecunias in suos usus.l.idẽq;.§.ij.ſ. mã.et l.quãuis. in fi. ff.de pi.ac.sec? si tenuisset pecuniã ociosam.Barb.cõſ.lxx.aliàs,lxxj.uo.ij.
c POMA.Statutũ. Alex.cõsi.x.uo.iiij.et in l.de pupillo.§.si quis ipsi.de ope. no.nun.Fel.c.ex literis.uer.fallit primò.de cõst.Præpo'c.Episcopus. xviij. distin.Ro.cons'.cccxvij.Bal.c.ex ratione.ult.col.de appell.
d Mensibus.Bar.d.§.usuras.cõtrariũ tenet Bal.in causis appellationis, auth. si tamen.C.de temp.appell.& in d.§.usuras.Imo.ibi tenet opi.Bar.

§. IN BONAEFIDEI. Vides ergo q. pater ex sua mora non tenet ad usuras.l.cũ filius.in prin.j.de uer.ob.

§. SED SI DVO. Opp.l.pe.j.de duob.reis. gl.dicit q. ibi erant socij,hic nõ,Dy.c.mora. circa fi.de re.iu.lib.vj. De quo dic ut in l.ꝑtia.& dixi plenè in l.ex duob.eo.tit.

LEX XXXVIII.

a VIDEAMVS. Si actione stricti iuris peto q. est, uel fuit meum,ueniunt fructus à tempore moræ, sed si peto mihi debitũ,tunc à tpe cõtestatæ litis,[a] sed in actionibus bonæ fidei semper ueniũt fructus
* Moræ. Vt in depositio:l.publia.in fi.ff.depos.Mandato.l.qui negocia.ff.mãd.cum simil. I.Cõc.B. à tempore moræ.*

ADDITIO.

a Litis.Bal.l.j.in fi.C.de usu,& fru.leg.
1 In stipulatione rem dari,non committitur stipulatio ad interesse, sed quis tenetur ad dandum.
Et fructus ueniunt post litem contestatam.
2 In stipulatione rem tradi,uenit interesse à tempore moræ, & non fructus, Et ratio fructuum habebitur post lit.cont.
3 Stipulatio quando continet rem dari & rem tradi, ueniunt fructus, & de eis habebitur ratio.
4 Stipulatio quando succedit in locum contractus emptionis & uenditionis, tunc secundum eius naturam ueniunt fructus.

a §. SI ACTIONEM.[a] Opp.l.si fundũ tradi.j.de uerb. ob.ubi post moram uenit interesse.Gl.soluit hic, & bene.Tu dic aliqualiter latius,q. aut loquimur in stipula
1 tione quæ continet utrũq;.Primo casu † nunquam cõmittitur stipulatio ad interesse,sed præcisè tenetur ad dandum, l.ubi autem.in fi.j.de uer.ob. Fructus autem ueniunt tunc post litis cõtest.non ante,ut hic,& l.cum fundus. in prin.ſ.
2 si cer.pet.& l.si filius.§.j.j.de uer.ob.Secũdo casu uenit † interesse à tempore moræ,& nõ fructus, fructuũ autem ratio habebitur post lit.cõtest.ut hoc §. & d.l.si fundũ tradi.j.de

Bar.super ff.uet.

b uer.ob.& si dicis,[b] si uenit interesse à tẽpore moræ,ergo habebitur ratio fructuũ.ꝛ.q. tunc non habebit ratio fructuũ ut fructuũ,sed ut interesse,inter quæ est magna differentia,
c quid enim [c] si est quidã fundus,qui erat apud quendã rusticum,ex quo ipse percepit multos fructus, creditor autẽ erat nobilis homo, & sic ipse percepisset modicos fructus ex eodẽ fundo.si enim petunt fructus,tũc tenetur possessor restituere oẽs,quos percepit.Sed qñ fructus ueniunt ut interesse,tũc cõsideratur illud q. percepisset ipse creditor, quia
3 in tantũ sua interest.Tertio casu † qñ stipulatio continet utrũq;,tũc ueniũt fructus sine dubio.l.si stipulatus.§.e.& illa
4 † quæ hic dicitur,est uera opi.nisi hic stipulatio successerit[d]
d in locũ ꝑctus emptionis & uẽditionis, quia tũc ſm naturã illius ꝑctus ueniũt fructus,& sic debet intelligi l.in conuentionalib.j.de uer.ob.facit d.l.si stipulatus.circa medium.

ADDITIO.

a Actionem.Bal.l.indebiti.in prin.de cõd.inde.Et quid in cõtractu cõcessionis feudi,ut si cõcedens rem non tradidit, & fructus percipit, teneatur ad illos,& quando ueniant,& quid si promisit plenã, uel uacuam possessionem tradere,Bal.l.pe.C.de cond.inser.
b POMA.Dicis.Alex.cons'.vij.uo.ij.
c Enim.Bar.d.l.si filius. §.j. & in l.ratio.§.j.ſ. de act.emp.Bald.l.si traditio. in x.q.C.eo.
d Successerit.Bar.l.si quis cum aliter.de uer.ob.

LEX XLI.

TVTOR CONDEMNATVS.

a §. LVCIVS.[a] No. q creditor nõ cogitur admittere partem
1 ticularem solutionẽ,si ex una causa sit debitum, secus si ex pluribꝰ causis.l.ult.ſ. quib.mod.pig.uel hyp.sol.

ADDITIO.

a Lucius.Limita hanc reg.in uno ex hæredib.debitoris,uolente partem sol uere.l.si ex testõ.§.q. si duo.j.de fideiu.l.ij.§.ex his.de uer.ob.Quid autem in uno ex pluribus fideiussoribus,glo.l.in his.§.j.j.de sol. Ro.l.legem.C. nat.lib.Limita septem modis,Alex.l.quidam æstimauerunt.co.pe. ff.si certe.Bolo.in repet.§.Cato.xlv.q.ff.de uer.ob.Math.not.lxxxiij.l.si constat C.de compen.

De nautico fœnore. Tit. II.

LEX VI.

a OENERATOR.[a] Perẽpta oblatione principali,frustra quæritur hypothecaria.

ADDITIO.

a Fœnerator Vel nisi quis promisisset se soluturum plurib? locis copulatiuè,quia summa diuideretur pro rata.tex.est & Bar.ibi,l.non utiq;.§.si quis.ſ. de eo quod cer.loc.

a De probationib.[a] & præsumptionib. Tit. III.

ADDITIO.

a P.PAV.P.De probat.Quæ propriè dicatur probatio,Barb.in repet. rubr. de fid.inst.Fel.rub.eẽ.de prob.item uide quæ dicatur legitima probat. Bert.uerb.probatio per iuramentum.ubi addidi, & in repetit.rub.de fi inst.uide per Moder.

DICTVM est ſ. de uarijs & diuersis actiõibus, uerũ quia in eis requiruntur probationes,ideò ponit hic ti.de pro & quia præsumptio multũ operat circa probationẽ, id de præsumptionib.hic dicit.de quo dic ut in gl.quã uide

LEX I.

1 Genus intelligitur de p... entela.
Gens accipitur pro nu... ero liberorum.
Habens quatuor liberos ...itur habere gentem.
2 Statutum puniens conder ...ntem gentem q. comprehendit coadunant quatuor homines.
3 Populi appellatio,in quo ...verificetur.
4 Gentis appellatio latior est quàm appellatio generis.

a VOTIES.[a] Quæro quæ est differẽtia inter genus & gentem? gl.dat triplicem expositinem,sed duæ ultimæ tendũt ad idẽ.Et primo
1 dic,† q. genus accipitur pro parentela. Cum autem dico gentem,accipitur pro numero

berorum.Vnde qui habet quatuor liberos,dicitur habere
gentem,unde excusat à tutela in Italia,quod no.uidi enim
2 † multũ dubitari in ista terra. Dicebat statutũ, si quis coa-
dunauerit gentẽ,quæritur modo de quot hominibus ueri
ficeť ista appellatio? & ista lex facit,q; uerificeť quatuor ho
b minib^b fm istam lec. Sed tex. Inst. de iure nat. §. omnes po-
3 puli. uidetur accipere pro eodẽ,gentẽ & populũ. In † quot
autẽ uerificetur ista appell. populus, dic ut in c. j. eẽ. de clc.
c Dixi plenè in l. prætor. §. j. ţ. ui bo. rap. Sed fm ^c aliã lec. nõ. q;
4 † latius sumitur appel. gentis q; generis, quia genus ^d acci-
d pitur pro agnatione, gens pro agnatione & cognatione.

ADDITIO.

P. PAV. P. Ideò. Imo. l. in illa stipulatione, si Calendis. de uer. ob.

LEX III.

CVM TACITVN. Tacitum fideicõmissum etiã in
secundo testamento intelligitur repetitum.

LEX V.

AB EA.[a] In negatiua iuris, ei qui negat, incũbit, p-
batio. Circa primã partẽ debes scire, q; quædam est
negatiua iuris, quæ nullã habet misturã facti, quæ-
dam est quæ habet aliquã misturã. Primo casu ei incumbit
probatio, hoc est, per aperturam libri. Secũdo casu, ut si di-
o, q; nõ potest esse procurator, uel aduocatus, qa infamis,
qa cõdemnatus de tali crimine, certè illud factũ q; sis cõdẽ
natus, debeo probare, & hoc modo intelligať secũda pars.

ADDITIO.

b ea. Fel. c. ex literis. eẽ. de prob. Pau. de Eleaz. in vj. q. inci. laico repetẽte.
bi ponit si st. statutum dicat, q; non credatur instrumento, nisi sit registratũ,
incumbit reo neganti onus probandi, q; sit registratum.

LEX VI.

Manifestum dicitur, quãdo probantur indicia sufficientia ad dolum.
ratus præsumitur quando quis alienat totum.

PATRONVS. Not. hic † q; dicatur manifestè, nã di
citur manifestè, quãdo probanť indicia sufficiẽtia ad
dolum.* l. dolũ. C. de dolo. Item no. istam gl. * Dolũ. Can. dis-
2 quæ dicit, q; si totum alienauit, † præsumitur cẽt id manife-
fraus, & loquitur indistinctè ex omni aliena stũ, qd' oĩbus li-
tione. l. omnes. §. Lucius. ţ. quæ in frau. cre. lo- quido constat,
quitur solum in donatione. l. quæ testamen- neq; testib. indi
tum. ţ. eod. get. c. de manifesta. ij. q. j.

LEX XIIII.

1 *Probare debet, qui non est in possessione illius iuris, quod asserit.*
2 *Probationis onus reus potest in se assumere.*
3 *Clausula non se astringens ad probandum, nisi ea, &c. quid operetur.*

a CIRCA.[a] No. q; ei incũbit onus probãdi, † [b] qui nõ
1 est in quasi possessione illius iuris quod asserit. Qd'
b est uerũ in istis iuribus personalib. secus in iuribus
2 realibus, l. sicuti. §. sed si quærat. ẽ. si ser. uen. Secũdò no. † q;
reus põt in se assumere onus probationis, quod gl. intelli-
c git generaliter in quacũq; causa. Quærit [c] gl. qd si reus, qui
assumpsit in se onus probãdi, nõ probat, an sntia sibi præiu
d dicat, ac si ageret? [d] Dicit gl. q; nõ, Cy. C. eo. l. actor. hodie ta
3 men semper, † ut istę dubietates effugiantur, apponitur in
fi. articulorũ clausula ista, non astringens se ad omnia pro
banda, sed ad ea tantũ quæ sibi sufficiãt ad victoriam suæ
causæ, de hoc dixi plenè in l. diuus. ţ. de re iud.

ADDITIO.

e Circa. Quãdo quasi possessio releuet quẽ ab onere probãdi, Bar. l. si prius.
de ope. no. nun. uer. tertiò istud op. q; in alĩ b. usq; ad uer. sexto op. et quod
ibi dixi. doc. & Alex. l. si prius. ff. de no. ope. nunc.
b Probandi. Fel. c. cum causam. de re iud. c. j. de resc.
c Quærit. Inst. de act. §. j. Bal. l. frustra. C. eo. gl. c. ex insinuatione. eẽ. de proc.
Bal. l. qui accusare. C. de eden. in l. j. C. si aduer. cred. & cõra gl. hic in uer.
item quæro, an in omni, &c. Bal. l. cum Pap. C. de sen. dixi post Bar. l. ij. §. si
publico. de adul. Et ad gl. hic, de astringẽte se, &c. adde alia gl. l. si. C. de fal.
d P. PAV. P. Ageret. Fel. c. licet causam. col. xxiiij. uer. x. & ult. eẽ. de prob.

LEX XXV.

1 *Præsumptio in specie tollit præsumptionem in genere.*
2 *Exceptiones duæ contrariæ possunt opponi in eodem iudicio.*
3 *Si inquisitus de homicidio negat se occidisse, & si appareat q; occiderit, si dicat q; fecit ad sui defensionem, auditur.*
4 *Qui soluit indebitum, quid debeat probare.*
5 *Ignorãtia in facto proprio præsumitur, quãdo quis certat de dãno uitãdo.*

a CVM DE INDEBITO.[a] No. ex † hac l. primò q;
1 præsumptio in genere tollit p; præsumptionẽ in spe-
cie, nã hic est præsumptio in gñe, q; ille qui soluit, de-
bitũ soluit, quæ præsumptio tollit p; præsumptionẽ in spe-
cie, quę resultat ex psona eius cui soluit, ut in principio hu-
b ius l. uel ex psona soluẽtis, [b] ut in minore, mulicre, uel rusti
co, ţ. e. l. ỹ. si aũt. Simile ẽ. de in inte. rest. l. diuus. & sic uides,
q; ille releuať ab onere pbãdi, q; habet p; se præsumptionẽ
2 in specie. Secũdò no. casum, † p; opi. quorũdã, in l. nemo. ţ.
de exc. q; duæ exceptiões p̃riæ pñt, pponi in eo. iudicio, re-
c probata opi. Dy. c. null^o plurib. de re. iur. li. vj Nã uides^c hic,
q; primò negauit sibi solutũ, & ista erat una defẽsio, posteà
cõfiteť, & dicit sibi debitũ esse solutũ, certè audiť, sed onere
d probãdi grauať. Nec ob. auth. [d] p̃ō qui, p̃priã. C. de nõ nu. pe.
imò illa facit pro, qa audiť ibi uenięs p̃ cõfessionẽ, licet gra
3 uet in aliquo. Et ex † hoc pluries dixi in [e] q. de facto, Aliqs
e negauit [f] se occidisse hominẽ, posteà uult dicere se occidis-
f se ad sui defensionẽ, certè debet audiri, tamẽ sibi incumbit
g onus probãdi, nõ tamẽ grauať adeò, q; n audiať, Casus est
hic, in prin. Tertiò [g] no. q; ille, q; soluit † indebitũ, debet pba-
4 re duo, ſ. indebitũ esse, & se per errorẽ soluisse. Sed gl. hic di-
cit, q; eo ipso q; pbat indebitũ, præsumit ignorãtia, qđ no.
5 qa etiã † in facto, p̃prio præsumit ignorãtia, qñ qs certat de
dãno uitãdo. l. sed & si me putẽ. in prĩ. de cõd. ind. C. de iur.
& fac. ign. l. si post diuisionẽ. dixi in l. non fatetur. ţ. de cõfes.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Indebito. Alex. de quo scripsi ad Bar. in rub. ff. de cond. indeb. in
cons. lxxxij. in j. uol. & ibi etiam ponit, quid si conuentus non negauit,
& plura alia, maximè quando probari posśit negatiua, quòd non sit de-
bitum. Ias. l. Iul. de cond. indeb. Barb. c. si is qui. col. j. eẽ. de sol. & quo-
modo probare debeat indebitum. Cast. cons. cxxxv. Pau. cons. lxxx. Co.
cons. lx. & quòd facilius præsumatur donatio in ultima uoluntate, quàm
inter uiuos, Co. cons. xxxj. cont. §. peculium. Inst. de leg. & l. j. C. de pecu.

eius qui li. mer. ubi si manumittatur seruus inter uiuos, præsumitur sibi do
natum, & concessum peculium, secus si in ultima uoluntate, uide ibi gl. &
doc. & cogita an ratio gl. sit bona, quia potius illo casu præsumitur dona-
tio inter uiuos. Itẽ circa istam materiã, an quis præsumatur donare, & ia-
ctare suũ. Bar. l. ij. §. circa. ff. de excep. doli. Et dũ dici solet, q; potius præsu-
mitur fatuitas, quã donatio, secũdũ Bal. l. generaliter. C. de nõ nu. pec. adde
quod potius præsumitur delictum, q; donatio. Ab. c. ecclesia. el. ij. eẽ. ut lite
pẽd. in ult. col. per ea quæ no. in l. Labeo. cũ seq. ff. de pac. Adde etiã q; quæ-
libet alia præsumptio excludit istã præsumptionẽ donationis, etiã si actus
inualidus redderetur. Ias. l. si nõ sortẽ. §. j. ff. de cõd. ind. Itẽ circa illud quod
dicitur hic de promissione sine causa, adde q; si testes, pducti ad probãdum
promissionẽ sine causa, dicãt se nõ recordari qs cõtractus fuerit factus, nec
qualiter, sed bene scire q; nõ fuit expressa aliqua causa, satis probatur, Fel.
c. sicut. de re iud. An aũt requiratur causa specialis, & certa, an uerò suffi-
ciat generalis, puta ex causa uẽditionis. Ca. & Ang. l. generaliter. post Bar.
C. de nõ nu. pec. & alia quæ habes ad Bar. l. ij. §. circa. de excep. doli. Alex.
cõs. iiij. uol. j. Et circa istã l. i uer. si aũt, p; parte. an cogatur agnoscẽs partẽ,
soluere residuũ, Bal. q; sic, l. cũ fidẽ. de nõ nu. pe. Et per hãc l. potest decidi q.
Quid si uẽditor neget se uẽdidisse, posteà cõuictus opponit exceptione pre
ei nõ soluti, an audiatur? Bal. l. p hãc. C. de tẽp. app. & dũ hic habetur, cui
incũbat onus probãdi solutũ fuisse debitũ & c. uide gl. & ibi Bald. l. ij. C. de
do. ante nup. & Imo. l. à Titio. de uer. ob. Alex. cons. lxxxviij. uol. iij. & Ro.
cõs. cxix. uo. iij. & no. q; hoc est adeò uerum, q; quis nõ præsumitur iactare
suũ, & renunciare iuri suo, q; etiã per actũ cõtrariũ ex interuallo factũ, nõ
uidetur primo renũciare. Ale. cõs. xxvij. uo. iij. & cons. cx j. uo. iij. & no. ad
istã l. q; potiº præsumitur error iuris, q; donatio. Alex. cõs. lxxx. uo. iij. Are.
cõs. xxxv. Alex. cõs. xxxiij. uo. iij. ubi facit q; in dubio nõ præsumitur quẽ
renũciasse iuri suo, seu priuilegio, et q; capiẽda est omnis cõiectura potius,
quàm renunciatio, cõs. cliij. uol. v. ubi dicit q; promittens reddere rationem
administratorum, & reliquorum, id est, assumptionem tutelæ, non uidetur
renunciare legato de prædictis facto.
b *Soluentis. Bar. l. fi. C. de iur. & fact. ign. l. cùm de in rem uers. de usu. & ad-*
de q; ubi mulier & rusticus excusantur in iure, illud fallit, nisi actum face-
rent clam, secundũ Bal. per gl. ibi, in l. j. C. de interd. mat. & ibi no. Bal.
c POMA. Vides. Alex. l. si prius. in fi. ff. de no. ope. nun. & cons. lxij. uo. iij. &
cons. lxxvij. uo. j. & tex. & ibi Pan. c. literas. & scribentes, de præsump.
d *Auth. & ibi Bal. & quæ scripsi in l. etiã. §. licet. fol. mat.*
e POMA. In. Fel. c. pastoralis. de excep. Ias. l. j. C. de fur. Pan. c. is qui. & ibi
in addi. de sol.
f *Negauit. Bar. auth. cõtra qui propriã. C. de non nu. pec. sed quid si confite-*
tur à principio se occidisse, subdens q; fecit ad sui defensionẽ, an iuuetur si-
ne alia probatione? uide tex. & ibi habeo in apostilla antiqua, in l. si filius.
§. exceptionibus. ẽ. de interr. act. Bal. c. j. §. itẽ uasallus. el. j. de cõtrouer. in-
ue. Io. An. in merc. in reg. nullus pluribus. doc. l. nemo. ẽ. de exce. l. non utiq;.
eo. tit. Et quid si in uno cõtextu facta est hæc respõsio, dico me occidisse, li-
cet ad mei defensionẽ, Bar. cõs. ix. Bal. l. j. C. de cõfes. Cy. Arch. c. j. de confes.
in vj. & Bal. in addi. Spe. ti. de cõfes. ubi tenet idẽ quod in d. l. j. & Bal. Sal.
l. iubemus. C. de app. & in l. j. C. de edi. diui Adr. aliàs de edi. act. & dum ẽ.
allegaui Bal. d. §. item uasallus. ibi ponderat multum tex. c. dilecto. de accu.
quem etiã ponderauit in d. auth. cõtra qui propria. Bal. cõs. ccxlv. ij. lib. ubi
ponit de eo qui fuit accusatus, q; fraudauit gabellam, & ipse respondit se
extraxisse merces, sed cum licentia datiari. Bal. cons. ccxxviij.
g *Tertio. Bar. l. nõ fatetur. C. de confess. Alex. cõs. lxxxiiij. uol. j. & cõs. clxiij.*
uo. v. ubi dicit hãc gl. procedere, non solũ in sciente, sed etiã in permittẽte.

1 *Promissioni factæ sine causa, quando stetur.*
2 *Probatio contra promissionem in scriptis factam non admittitur, nisi per contrariam scripturam.*

* *Causa. Hoc est. a sine aliquo ti- 1*
tulo, puta, p-
mitto tibi decẽ
ex causa em- b
ptionis, loca-
tionis, cũ simi- 2
lib. tit. qui cãm
necessariò co-
mitantur: l. iij.
ff. de acquir. possess.

§. SED.[a] No. q; † p; missioni factæ sine cã *
nõ stať. Quod intelligũt quidã in p; mis-
sione simplici nõ cõtinẽte stipulationẽ,
aliàs illa p; missio haberet uim donatiõis. l.
Cãpanus. ţ. de ope. li.[b] Cy. l. generaliter. C. de
nõ nu. pec. Ego examinaui in l. ij. §. circa. ţ. de
doli excep. Secũdò no. † q; cõtra cõmissionẽ
factã in scriptis, nõ admittitur probatio, nisi
per p̃riã scripturã. Secus si confessio fuerit fa
cta sine scriptis. d. l. gñaliter. C. de nõ nu. pec.

I. Conc. B.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Sed. Fel. c. si cautio. eẽ. de fide inst. ubi ponit xvj. limit. Bart. rub.
Bar. super ff. uet.

eẽ. de depos. An autẽ aliquis dicit se debitorẽ ex tali causa, uidetur promit-
tere. Bar. l. sententia. de testa. tutela. in l. nuda. de donat. Barb. cõs. xxv. uo. j.
Ale. l. diuortio. j. col. ff. de uer. ob. & cõs. iiij. uo. i. & cõs. liij. & cõs. lxxxiiij.
eo. uo. j. ubi dat pulchra exempla quãdo cõfessio dicatur coninere casum.
& cons. clxxxj. uo. ij. ubi ponit de scriptura continente rationes sine causa,
uel cum causa, sed obscura, & cons. ix. uol. v.
b *Lib. Sed pone, præcesserat instrumentũ cõtinens summam mille depositã,*
quã promiserat restituere, posteà confectũ fuit aliud instrumentũ cõtinens
promissionẽ in centum. & nõ erat adiecta causa, an ultimus contractus te-
neat? Et uidetur q; non, quia causam nõ continet, ut hic, & l. generaliter. C.
de nõ nu. pe. & c. si cautio. de fid. inst. quãuis in instrumẽto promissor cõfi-
teatur se debitorẽ, & solenniter promisit dare, & restituere per stipulatio-
nem, quia ex quo totũ illud dicitur esse de cõfessione partis promittẽtis, cũ
non exprimatur causa quare debitũ peruenerit ad ipsum promittentẽ, non
dicitur habere sufficientẽ causam illud instrumentum, gl. d. c. si cautio. gl. f.
hic in d. §. fi. quæ uult, q; siue quis cõfiteatur se debere decẽ, siue cõfiteatur
se accepisse decẽ, semper alio nõ expresso, dicatur confessio sine cã. Et dicit
hic Sal. q; ista gl. hic in fi. uult, q; si quis per stipulationẽ dare decẽ Titio p-
miserit, quæ ab eo accepit, dicatur hæc stipulatio esse indiscreta, & sine cã,
& ita tenet, & nõ valet, licet dubitet. Neq; tunc secundũ cum potest dici, q;
censeatur facta aio donãdi, ga promissio ista habet causam, ſ. q; accepit a
eo cui p; mittit. Tamẽ dic, q; nõ est nulida. Vnde talis causa est cõsiderandа,
nõ ut faciat q; stipulatio obligationẽ producat, sed ut operetur, q; declarat
mentẽ promittentis fuisse nolle donare, ideò uidetur q; talis promissio sine
causa, tuncta etiã cum cõfessione sine causa, nõ sit efficax, ut etiã satis uide-
tur probari, in d. c. si cautio. & ibi gl. uer. si cãm. Sed cõt. puto, ſ. q; imò uide
tur habere cãm talis promissio et assertio, per l. Publia. §. fi. ẽ. depos. & ibi
Ful. & Sal. l. j. C. de cõfes. uer. sed iuxta prædicta quæro, an si quis confitea-
tur, ubi dicit, q; si quis cõfitetur se esse debitorẽ Titij in centũ pro resto, &
saldo rationũ, dicitur cõfessio ista habere causam, maximè per d. l. Publia.
in fi. ibi, itẽ ratione patris. Præterea & alia ratione, pone tibi talem p; mis-
sionẽ fuisse factã ex certa scientia, quia ita instrumentũ dicat, ut sic nõ pos-
sit allegari præsumptio erroris, ut no. Bar. & alij in l. si dari. de uer. ob. &
in l. sed & si quis. §. fi. si quis cau. & l. fi. §. pe. de cõd. ind. & Bal. ru. C. de cõ
fes. & in l. j. eo. ti. & in l. mater. C. de rei uen. & in l. ij. in vij. q. in fi. C. de re-
scin. uen. Imo. l. à Titio. post mediũ. de uer. ob. Sed ita est, q; ubi p; missio fit,
etiã sine aliqua cã discreta, uel specificata, uidetur facta aio donandi, ut oẽs
cõcludunt, l. Cãpanus. de ope. lib. ar. l. cuius per errorẽ. de reg. iur. & maxi-
mè per illa uerba apposita in instrumẽto, ſ. ex certa sciẽtia præsumitur cau-
sa donationis, & expressè dicit Bal. rub. C. de confes. & Imo. d. l. à Titio. de
uer. ob. Ca. l. hoc iure. de dona. & in l. diuortio. de uer. ob. Et istud est uerũ,
etiã si in promissione facta ex certa sciẽtia, iuncta est cõfessio sine causa, ex
certa sciẽtia. Sed An. in d. l. c. si cautio. uer. ad secundũ, est dicendũ, ut ibi e-
tiam Ab. & Dy. reg. q; semel. de reg. iur. in vj. Bal. rub. C. de cõfes. & in l. fi.
C. si cer. pet. ad fi. proponit rationem diuersitatis, quare cõfessio sine causa
sciẽter facta, nõ inducit donationẽ, sicut promissio sine causa. Bar. l. nõ du-
bium. ad fi. C. de legi. et quæ dixi in d. l. Publia. §. fi. ẽ. depos. ubi retuli dicti
Inn. d. c. si cautio. dũ dicebat, q; quãdo quis cõfitetur se debere centũ Titio
quæ per stipulationẽ reddere promittit, tũc clarum est q; promissio nõ obl
get cum effectu, quia cum confessio sine causa nõ ualeat, ita neq; promissio
sine stipulatione. Fallit quãdo ex certa sciẽtia promittitur, ut ẽ. Nec etian
dicatur, q; nõ potest dici, q; nõ habuerit animũ donandi promissor, quãdo
expressit cõfessionẽ sine causa, quia dico q; illud potest esse uerũ in dubio
Sed quãdo ex certa sciẽtia facit, tũc non potest dici, q; nõ uideatur habuiss
animum donãdi. Postquã enim sciebat cãm non subesse, nõ cadit, nisi præ
sumptio donationis, aliàs sequeretur, q; si soluo ex aliqua causa, quam sci
esse inefficacẽ, seu nõ subsistere, nõ uideretur donatio, cuius cõtrariũ pro
batur in d. l. cuius per errorẽ. Et idem debet esse in promissiõe, quod in sol
tione. l. fi. C. a. d. l. Falc. l. si patronus. ff. de don. Facit quod in simili dicitur,
si alicui promitto ex causa de præterito, quæ turpis erat respectu accipie
tis, uideor donare, cum sciam illam cãm non esse efficacẽ, l. pe. ff. de cõd. o.
tur. cau. secundũ Raph. Cu. l. generaliter. & in l. si stipuler. de uer. ob. l. j. in
prin. C. de rei uxo. act. ubi eodẽ modo, & si imutiliter, &c. Et hoc maxim
procedit, quãdo iuramentũ interuenit in instrumẽto, quia cũ operatur, c
ut stipulatio, quæ si ut accessoria ualere nõ potest, ualebit ut principali
ter, Bar. d. l. si quis. p; eo. in ij. mẽbro. de fideiuſ. & dixi in d. l. Publia. Ne
ad hoc ob. si dicatur, q; donatio nõ ualet sine insinuatione, quia respondeo
q; imò non utiliatur usq; ad summã quingentorũ solidorum auri. l. si qs pr
redẽptione. C. de donat. l. sancimus. eo. ti. Io. An. in addi. Spec. tit. de inst. edi
§. porrò. & Gul. & Bal. l. illud. C. de sac. ecc. Et hoc intelligatur de illis sol
dis auri, quorũ lxxij. faciũt libram auri. l. auoties. C. de sac. & arcar. lib. x
& no. in l. quicũq;. C. de ser. fug. & in c. fi. de Iudæ. Bar. d. l. quoties. q; loc

illorũ lxxij.cõstituentiũ libram auri,ponimus xcvj.duc.Vene.qui cõstituũt librã auri legalẽ.Quinimò uirtute iuramẽti,nõ põt donatio infringi,quãuis nõ fuisset insinuata,secundũ uerã opi.tamẽ quia debet iuramentũ seruari,quãdo sine interitu,&c.tamẽ donatio ex insinuatione nõ est penitus inimica legibus,quia ualet,saltẽ usq; ad summã quingentorũ, & ualet etiã in casibus,de quibus in l.si quis pro redemptione.& in auth.itẽ à priuatis. C. de dona.De secũdo uide quæ ibi scripsi.Itẽ & alia ratione nõ põt allegari confessio,q; stipulatio sit sine causa,puta quãdo ex forma statuti in aliqua ciuitate instrumenta guarentigiata haberẽt executionem paratã, secundũ Bal.l.si causam.de exec.rei iud.Anc. in repe. c.canonũ statuta.de cõst.uersꝰ iuxta hoc membrũ pone.Et dato,q; illa cõfessio posit dici sine cã, & q; nõ posit in totũ subsistere,ut donatio,tamẽ confessio sine causa, nõ dicitur in totũ inutilis,quoniã ualet quo ad semiplenã probationẽ.si per eũ cui facta est cõfessio,allegatur aliqua causa,Spe.sequẽs Mar.de fano,ti.depos.§.nũc uidẽdũ.uer.quæ est ratio.cũ uer.seq.per l.instrumẽta. C.de prob.& sequitur hoc Ant.Imo.& Iac.& Abb.d.c.si cautio.Et licet isti nõ dicãt, nos Legistæ habemus duas gl. unã in l.iij.§.eiusdem.in uer. specię.ĵ.de testi.aliam in l.inter charulas.uersꝰ uanitate.C.de cõue.fiſ.debi.& per cõsequens põt deferri iuramentũ in supplementũ semiplenæ probationis,l.admoneẽdi. de iureiu.& l.in bonæ fidei.de iurei.& c.fi.e.ti.de iureiu.Nõ ob.alleg.in contrariũ,quia posito q; illa cõfessio sine cã duret,tamẽ ex quo in instrumento est ex certa sciẽtia,ualet in uim donationis,ut s̃.Nec ad hoc ob.gl.ĵ.quæ est hic in fi.põderãdo eam ut facit hic Sal.quia in ista gl.dicit totum contra.Et ita inter cæteros tenet hic Cy.in addi. quoniã gl.hic in fi.dicit, uel sic promisi decẽ quæ per stipulationem accepi.illa uerba referꝰ gl.ad eã quæ proximè dixerat ibi dũ dixerat,secus si dicat,accepi.Et sic refert ad casum, in quo dixerat promissionem ualere,& in fi.sua dicti ponit aliũ casum,in quo intendit stipulationem ualere.Sed Sal.intellexit,q; casus ibi positus in fi.gl. referatur solũ ad dicta per gl.in prim.et nõ ad proxima præcedẽtia.Illa gl. nõ loquitur,quãdo promissio esset facta à sciente nullam efficacem causam subesse.Bal.cons.ccccxvij.iij.lib.

LEX XXVI.

a PROCVLA.[a] No.q hic uidetur remissum fideicommissum tacitè ex cessatione longi temporis,& computatione rationum sæpius facta, & taciturnitate huius fideicommissi,quarum si quædam defecerunt,non sufficeret.Item no.in l.libertis.§.j.ĵ.de ali.& cib.leg.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Procula.Ro.cõsi.cxiiij.Ale.cõsi.xlvj.et cõs.lvj.uol.iiij.gl. l.liberti⁊ quos.§.manumissis.de ali.& cib.leg.Ale.in addi.Bar.& Imo.l.quæ dotis.sol.ma.Ro.cõs.xvij.in v.uol.ubi ponit duos casus,in quibus ex sola diuturnitate temporis inducitur remissio tacita.Are.d.l.recusari.de acq. hær. ubi ponit de sorore quæ diu stetit cũ fratribus,& nunq̃ petiit partem hæreditatis,sed solũ ea quæ sibi erant necessaria,an uideatur renunciare hæreditati.Deci.cõsi.lxxix.Bal.l.cũ proponas.C.de pac.in l.si certis. eo.ti. Barb. cõs.xv.uol.j.Et an requiratur quod ista tria,de quibus hic,cõcurrant, Ale. l.quæ dotis. ff. sol. ma. & cons.lvj.in ult.col.in iiij.uol.& Fel.c.literas.de præsum.Bar.cõs.cxxiiij.Alex.cõs.xlvj.in fin.uol.j.et Barb.c.cũ M.de cõst.

LEX XXVII.

1 Testator si confiteatur se debere decem Titio,Titius non capiet ut debitũ, sed ut legatum,nisi debitum probetur.

2 Confessio patris se habuisse à filio spurio decem inter uiuos, præsumitur fraudulosa.

3 Venditio omnium bonorum præsumitur fraudulosa.

QVI TESTAMENTVM.[a] No.† q̃ licet testator in testamẽto cõfiteatur aliquid se debere, tamen illud non capiet legatarius ut debitũ, sed ut legatum, nisi debitum probetur,ut hic.& l.legaui.ĵ.de lib.leg.quæ lex loquitur etiam quãdo relinquitur capaci,quod est no.& sic nõ capiet ante alios legatarios, & Falc. detrahetur sicut de falsis.Secũdò no.unam q.quam† quærit gl.quid si inter uiuos aliquis cõfessus fuit se habuisse à filio suo spurio.[b] Et dicit gl.q̃ tũc ualet.Et no. istam l.in quantũ dicit, quod inter uiuos [c] nõ præsumitur fraus,sed eam reprehẽdit lac.de Bel.& dicit quod est casus in l.j.C.de natur.lib.ubi eo ipso q̃ reperit apud filiũ de bonis patris, præsumit fraudulosè factũ. Vltimò no. † gl. quæ dicit uẽditionẽ omniũ bonorũ esse fraudulosam,ar.l.oẽs.§.Lucius. queſ frau.cre. licet illa lex loquatur in donatiõe.Idẽ no.in l.patronus.s̃.eo.q̃ uidentur tenere do.in l.ij.C.fi in frau.pat. Quæro quid si uendidi oĩa bona mea,nõ sub ista appell.omnia,sed uendidi singula iter illam & illam rem,ita q̃ mihi nihil remansit.Dic ut in l.nomen.§.fi.ĵ.de leg.iij.uer.quæro unde sumatur.

ADDITIO.

a Testamentũ.Intellige istum tex.& similes,quãdo fit cõfessio in fauorẽ non capacis,ad quẽ ordinatur naturalis affectio,ut in spurio,secus in alio,ut in bannito,secundũ Bal.l.j.in prin.C.de fal.cau.adiec.Barb. cõ.xxx.ij.uo.qa autẽ nõ ualet ista cõfessio,uide Bal.l.fi.ff.C.de epi.et cle.Alex.cõs.iiij.in iij. uo.& cõs.j.iij.uo.& cõs.xvj.in fi.e.uo.& cons.xviij. in iiij.uo. Raph.Cu. cõs.xxxj.in ult.dub.in ult.col.Alex.cõs.xviij.in j.col.in iij.uo.& quæ scripsi ad Bart.in simili,in l.si fortè.ff.de cast.pec.Alex.cons.cxxv.ad fi.in iiij. uol.Ro.cons.ccxvj.Card.cõs.cxliiij.col.fi.& Aret.cõs.lxiij.Soc.cõs.lxv.ubi loquitur in confessione emanata inter uirum & uxorem constante matrimonio.Et Bal.cons.ccccxcviij.in j.parte.

b Spurio.Bar.d.l.j.C.de nat.lib.& ibi Bald.Bar.& doc.l.si is qui hæres.de uulg.Bal.cons.ccxlj.incipiente,spurio,ij.lib.

c P.PAV.P.Vinos.Alex.cons.xviij.uo.iij.

De fide instrumentorum. *Tit. IIII.*

LEX I.

a INSTRVMENTORVM.[a] Vides ergo qd̃ ex allusione uocabuli sumitur propria significatio. Hoc examinaui in repetitione l.omnes populi.s̃.de iust.& iur.ubi dixi.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Instrumentorũ.An aũt statutũ faciẽs mentionẽ de instrumẽtis, cõprehẽdat acta,Ang.cõs.xlix.inci.repertũ.Itẽ q; licet de iure cõi, appellatione instrumẽti,etiã ueniat scriptura formata,secus tamẽ sit de cõi usu loquẽdi.Frã.cõs.lj.aliàs,l.Ro.cõs.lxxvij.ad fi.Fel.rub.de fid.inst.ad fi. Itẽ an & quõ appellatiõe scripturæ ueniat oẽ illud q; instruit cãm,Berta.in trac. de gabel.in iij.par.viij.partis prin.Barb.i rep.rub.de fid.inst.Itẽ an appel. instrumẽti ueniãt testes.Fel.c.quenit.exẽ.de test. cog. & in rub. de fid.inst. uer.ij.cõclusio.ubi ponit an de cõi usu loquẽdi,appel.instrumentorũ ueniant testes,& ecõtrà,& an scriptura priuata,uide de istis Ias.in repet.l.admonẽdi.Bar.d.l.admonẽdi.in ult.uer.s̃.de iureiu. Et uide qd̃ ibi dixi in fi. Sed qd̃ i priuata scriptura,utrũ ueniat appel.instrumẽti? Bar.l.j.de iur. cal. l.in fraudẽ.§.neq; instrumẽta.de iur.fiſ.dixi in d.l.admonendi.in fi.Limita hãc l.præterq̃ in dilatiõib.Nã si data est dilatio ad producẽdũ instrumẽta, nõ poterit,producere post testificata.Bal.hic,& in l.si ex falsis.C.de trãſ. ubi oĩno uide quæ dixi.Et an appel.instrumẽtorũ,ueniãt acta? Bar.l.in fraudẽ. §.neq;.de iur.fiſ.Et an ueniat testamentũ,tex.q;sic.et ibi Bar.l.si idẽ codicil li.C.de codi.Sed an priuata scriptura ueniat appell.instrumẽtorũ,Bar.d.l. j.C.de iu.cal.& d.l.in fraudẽ.§.neq;.Adde quãdo appel.instrumẽti,ueniat priuata scriptura.Ro.cõs.xxiij.Et an appel. actorũ,ueniat sniã. Io.And.in addi.ad Spe.tit.de suĩa Bald.cons.cccxxxviij.j.lib. Bar.l.in fraudẽ. §.neq;. ff.de iu.fiſ.Alex.l.si ex falsis.j.col.de transſ.Ro.cons.xxiij.in ij.dubio.

LEX III.

1 Si debitor confiteatur hodie q; Titius sibi mutuauit iam sex mensibus elapsis,ista confessio non præiudicat alteri creditori.

a REPETITA.[a] Istam l.intelligo in scriptura priuata. Nam notarius,qui scriberet instrumentũ, & apponeret alium diem,tunc sine dubio committeret falsum. Item intellige q̃ hic fuit apposita dies nõ uera.Nam loquitur de die conscripti instrumẽti.Nam si instrumentũ conti
1 neret uerum diem hoc modo,hodie cõfitetor† quod tu mutuasti mihi centum iam sunt sex mẽses sub obligatione bonorum,tunc instrumentum istud non esset falsum, sed ista confessio debitoris nõ præiudicaret alteri creditori, l.si superatus.s̃.quib.mod.pig.

ADDITIO.

a Repetita.Dixi post Bar.l.diuus.§.item senatus.ff.de fal.Bar.l.si testamentum.de test.& ibi dixi,qualis dies debet poni in instrumento. Bal. post gl. l.scripturas.per illum tex. C.qui pot. in pig. hab.& Spec.tit.de ob.& sol. §.j.uer.sed quid eccè.

a De testibus.[a] *Tit. V.*

ADDITIO.

a P.PAV.P.De testibus. An probatio quæ fit uiua uoce per testes, fit dignior,quàm illa quæ fit per instrumenta? Fel.in rub.de fid.inst.& ibi etiam quod quædam probantur per testes,quæ non per instrumenta & econtrà, Bar.l.exercendis.C.de fide inst.

LEX

LEX I.

a TESTIMONIORVM.[a] Et hoc quod hic dicit in pecuniarijs litibus,dicunt quidã,q̃ causa dicitur ciuilis, & lis dicitur crialis, de quo hic in glo.& l. cãs, uel lites.C.de trãſac.

ADDITIO.

a Testimoniorum.Adde q.iudex potest,si uult, non credere testi, Bar.l.Lucius.in fi.s̃.de his qui no.infa.

1 Iudex refrenat numerum testium,& quomodo refrenat.

a §. QVANQVAM.[a] No.† quod iudex potest refrena
1 re numerum testium.[b] Sed quæro,qualiter fiat ista re
b frenatio,& qualiter iudex numerũ testium moderabitur? R.si quidem una pars iam produxit, debet iudex admittere aliam partẽ producere tot testes,quot ista produxerit,& quandoq; plures ex causa.ut puta si sunt plures testes,& quidam uolunt deponere super quibusdam articulis,& quidam super alijs.Si uerò non produxerit alia pars testes,sed uult producere unum de nouo,tunc iudex refrenabit fm qualitatem causæ.Circa hoc uide gl.ord.& Inn.c. cum causam.exẽ.eo.tit.

ADDITIO.

a Quanquam.An testis debet esse notus parti,l.fi.§.j. C.de iu.delib.gl.c.cùm causam.el.j.in uer.de causis.exẽ.eo.

b P.PAV.P.Testium.Alex.cõs.v.uo.j.Fel.c.in nostra.de test.Alex.cõs.cxlix. uer.sic posit.in fi.uol.v.& cons.xcix.uer.nõ obstante.eo.uo.Fel.c.testimonium.de testi.Alex.cons.lxxviij.uol.j.& Fel.c.licet uniuersis.de testi.quòd quando testes non sunt omni exceptione maiores,etiam si sint tres,nõ plenè probant,Ias.l.si quis ex argentarijs.§.cogetur. col.j.ff.de eden. Cur.in trac.de testi.in j.q.Deç.cons.cxxxiij.uer.nec ob.dicentem istam gl.non habere locũ in causa graui.Bar.l.fi.s̃.de fer.& auth.at qui semel. C.de prob. & no.cõsuluit Bar.Sed de iure ciuili talis refrenatio potest fieri ad tres testes super uno art.l.quoties.& ibi Bar.C.de naufra.lib.xj.Io.And.& Abb. d.c.cũ causam.& c.significauerũt.& quod ibi no.exẽ. eo.tit. Old.cõs.cxlv.

LEX II.

a IN TESTIBVS.[a] In hac l.usq; ad §.lege Iulia.procedit iurisc.Nam primò ponit theoricam, secũdò practicã in
b genere,tertiò ponit eã per multa rescripta. Secunda ibi, in l.testium.Tertia ibi,in §.ideoq;.Opp.probatio[b] est facere fidem iudici, s̃.tit.ij.l.quinquaginta.& l.cum de ætate.Si ergo habemus fidem,de qua hic primò dicitur,nõ debent considerari mores & alia.Huius timore facta est gl.magna hic,q̃ propter fidem habendam consideretur fides & gra
2 uitas,&c.quia fides per se non potest considerari, nisi ex alijs hoc probetur.ĵ.l.prox.in fi.

ADDITIO.

a Testibus.Bar.l.iiij.§.hoc aũt.in fi.iiij.q.de dam.infe.Potest tamen interrogari pars,an testis suus,quem produxit,sit certioratus,gl.c.super eo.de testi.licet Ioan.de Ligna.ibi teneat cõtrarium.Et an testis posit interrogari, Bal.auth.si dicatur.C.eo.& Abb.plenè.c.cùm causam.de testi.

b Probatio.Item præsumitur inimicus, quem expello de domo.l.Lucius. & ibi Bal.de leg.iij. An autem qui testificatur in causa criminali, præsumatur inimicus,gl.q; non,in c.meminimus.de accuſ.& in c. fraternitatis. de testi. & ibi Abb.Spec.tit.de teste.§.j.uer.item quid in alia.Bar.l.post legatum. §.his uerò de his qui.ut indig.

LEX III.

1 Testibus existentibus in dignitate magis creditur.

2 Electis ex duobus præfertur electus à dignioribus.
Inimicitia repellit testem.
Criminalis causa facit quem capitalem inimicum.
Item causa pecuniaria magna.

3 Testem iudex de quibus conditionibus interrogabit.

4 Testis quando uariat in uultu,dum examinatur,scribi debet in actis.

a TESTIVM.[a] No.† q̃ magis credit ei qui est in digni
1 tate,q̃ ei qui nõ est in dignitate.Et ex hoc dicũt Can. q̃ si duo sunt electi,& haberent æqualem uocẽ,tamẽ
b unus ex parte[b] sua haberet priorẽ & sacristam, & similes, qui sunt in dignitate,quod præfertur ei,qui haberet cano
2 nicos,& alios simplices nõ habentes dignitatẽ. † Secundò

Bar.super ff.uet.

c no.quod propter inimicitias[c] quis redditur suspectus, tamẽ quædam inimicitia impedit,quædam nõ impedit admitti in testẽ,licet postea opponat, C.eo. auth.si testis pro
d ductus.Itẽ aduerte, q̃ causa criminalis[d] facit quem uidere capitalem inimicũ.Idem intellige in causa pecuniaria magnæ quãtitatis,arg.ĵ.de excu.tut.l.propter litem. in prin.& Inſt.de exc.tut.in §.inimicitiæ.& auth.si testis, pductus. Sed
3 quæro† qualiter iudex istas conditiones,de quibus hic dicitur,inuestigabit? R. Quædã est cõditio, quæ testiũ turpitudinẽ non cõtinet,& de illa poterit interrogare illũ testẽ, ut in d.auth.si testis productus. Quædã est cõditio, quæ cõtinet testiũ turpitudinẽ,& de ista nõ debet interrogari. De turpitudine uero ab alio detecta,iudex interrogabit ex of
e ficio. Quod allegatur in q.illa,an iudex potest interrogare testes in causa criminali,licet à parte nõ producant. Itẽ ad
4 uerte[e] gl.istam,quæ dicit,q̃ pallor uultus,&c. quod facit ut testi credatur minus. Nam dicũt doc.iuris Can.† q̃ hoc debet scribi in actis,ita q̃ iudex de hoc perpẽdat,ut exẽ.de fid. inſt.c.cõstitutus.Inn.c.quoniã cõtra falsam.exẽ. de pb. Spe.
f de teste.§.nunc tractandum.uer.considerare.[f]

ADDITIO.

a Testiũ.Bal.l.testiũ.C.e.Et ad hoc prin.ibi dicit Bal.q; magis creditur duabus notab.personis in dignitate positis,quàm pluribus alijs uilibus,& m
gis creditur paucis nõ suspectis,quàm multis & suspectis. Et facit ad id q dicit hic Bar.in prin.Quis tamen sit nobilis, & quis uilis,est arbitrarium. Bal.l.Gracchus.in prin.C.de adul.dixi l.in maiorẽ.de pac.Bal.auth.sed c testator.C.ad leg.Falc.& ibi habes,& c.Et ad dictum Bar. hic de præfer tato à digniore,adde Cal.cons.suo.vij.in tit.de concess.præb. gl.c.latores.c cler.excomm.

b POMA.Parte.No.ex uer.tu magis.q; testis deponens non ueri similia,a cõtraria naturæ,nõ ꝓbat.Alex.cõs.xxxviij. cõs.xliiij.in fi. Bar.l.inter o§.rectè.ff.de fur.& l.Titius.in fi.ff.de insa. Alex.cons.xcj. uo.iiij. & co cxxiiij.col.j.uo.iiij.cõs.lj.e.uol.Præpo.c.q; dicitis.xvj.dist.Fel. c.licet cã de prob.& c.quẽ.ĵ.de testi.Cæp.cõ.iij.Fel.c.auditis.de præsc.Barb.cõs. uo.j.& cõs.xj.& cõs.xvij.& cõs.xxj.eo.uol.& cons.xxvj.eo.uo. Fel.c olim.de re iu.Ro.cõ.cccxliiij.Alex.cõs.lxxxix.uo.iij.Are.in cõ.cxxxvi & cõs.xliiij.co.fi.Cast.l.scripturæ.col.fi.C. de fid.inst.Are.cons.cxxvij.e testibus hinc inde uarijs præferuntur pauciores pluribus,si deponunt u risimiliora.Alex.cons.xxvij.uo.ij.cõs.cxj.ad fi.uo.iij.ubi ponit multos n dos,per quos probat quẽ deponere uerosimiliora.& cõ.l.col.fi. uo.v. cons.cxx.eo.uo.Soc.cõs.ccxliiij.ult.col.& cõs.ccliiij.& cõs.cxx.& clx

c P.PAV.P.Inimicitias.Bar.l.j.ij.fi.ff.de adi.leg.Item adde quod nondũ micus,sed suspectus de inimicitia, repellitur, Fel.c.cùm Io.& An.de re in Item adde sing. q. sufficit causa inimicitiæ esse cõmissa, licet alter ignor Bar.l.j.ad fi.ff.de his quib.ut indig.Alex.cõs.xvj. ad fi.& cons.cxxvij. iiij.Item an inimicitia nouiter sublata faciat q. repellatur.Ro.sing.cccc incip.Inn.Alex.cons.xcix.Ro.cõs.clxxxv.Itẽ requiritur q. sit grauis,Al cons.lxxviij.in j.uo.Item adde q. inimicitia siue iusta siue iniusta repel Abb.c.repellantur.circa fi.exẽ.de accu. post Bar.l.j.ff.de his qui. ut ind Aduerte tamen ad illud quod dicit ibi Abb.in fi.quod ille qui fuit causa micitiæ maliciosè,ut testem repelleret,nõ potest se iuuare propter dicte inimicitiã,post Bar.de quo ibi per eũ.Et quomodo præsumatur malicio hoc factũ,Bal.auth.si dicatur.de test.ad Bar.l.j.§.cũ quis. ff.de q.Ias.l.si liã.C.de inof.test.Itẽ quidã inimicus licet recõciliatus,quod nõ sit omni e ceptiõe maior,Io.de Ana.cõs.xvij.Ias.l.sororẽ. col. ult.de his quib. ut in Itẽ an ille qui fuit testis in una causa cõtra aliquẽ repellatur,Fel.c.memin mus.exẽ.de accu.Itẽ quod inimicitia præcedẽs,etiã ex culpa alicuius, po per eum allegari ad repellendũ testẽ,Ias.l.si filiã.C.de inof.test. & quæ qualis inimicitia repellat testẽ,& quid si esset facta recõciliatio,et ex qu bus actib⁹ probatur recõciliatio,maximè si simul comederũt, uel unus fu ad nuptias alterius,& similia,Bar.cons.lxxx.uo.iiij.dixi in l.iij.in fin.ĵ. adimẽ.leg,secundũ Io.And.c.cũ oporteat.de accu. An hec inimicitia sem repellat testes,remittitur iudicis arbitrio,hoc limita,nisi inimicitiæ supu nerũt ex hoc,ut ille nõ testificaretur.Bal.per illũ tex.in l.sed & si quis.§. Iud sciendũ.si qs cau.Dy.l.filiæ.s̃.sol.mat.Bar.l.j.§.cũ quis. de q.Bal.auth si dicatur.C.de testi.& in l.ij.§.sed & si agãt.ff.de iud. Io.And.c.fi. de te dicitur inimicus,qui mecũ litigat,Ant.& Abb.c.j.de iud.qd' est uerũ,si beat litẽ mecũ de præsenti criminalẽ,uel ciuilem oĩm bonorũ,auth.de tes §.si uerò odio.in prin.& per alia ibi allegata.Aut habet ciuilẽ,& tũc n repellitur oĩno,sed est in arbitrio iudicis facta fide,&c.Bar.d.§.si uerò dios⁹.Aduerte tamẽ in quantũ dicit† si fuit lis finita,&c.qd' nõ uidetur ne,quia nõ distinguitur,an lis est præsens,quia ratio propter quã remo

tur testis,remouẽs litẽ criminalẽ est, quia ex tali præsumitur inimicus,nisi ꝓbetur recõciliatio:Inn.c.cũ oporteat.de accus.Sed ista ratio habet locũ tã in finita lite,q̃ nõ finita,qa q semel fuit inimicus,semp præsumitur esse, nisi contrariũ ꝓbetur,ſcdm Inn.d.c.cũ oporteat,&c.Bal.d.auth.ſi dicatur.& ſic casus,quẽ ibi ad hoc põderat Bal.l.in ipſi⁹.C.fam.erc.Spec.tit.de teſtib. §.ſupeſt.uer.id quoq; no.dicit qd' inimicus etiã recõciliatus poteſt repelli. Allegat tex.cũ gl.iij.q.v.c.accuſatores.qd' intelligas,ſi ſit recõciliat' de re= cẽti,aliãs nõ ꝓcederet,ut ibi no.Io.And.Et aduerte,qa hæc dicta rõ fortiſsi mè urget.Videmus poſſe ſaluari dicta doc.quãdo ille,q̃ habuit litẽ mecũ,li cet uideatur durare in præſenti,tamẽ eius culpa ſibi mouit litẽ,nam tũc nõ repellitur.Bar.l.j.§.cũ qs.de q.d.§.ſi uerò odioſus. ubi dicit qd' ille qui litẽ mouet,uidetur totaliter repellẽdus,ergo lite finita,uidetur admittẽdus ali= quo caſu.Sed cõtra Inn.c.cũ Ia.et de re iud.dicẽs. qd' quãdo quis repellitur à t⁹ſtimonio,nõ diſtinguitur cuius culpa inimicitia fuit cõtracta.Poſſet ſe tẽ dici,quod illo caſu teſtis nõ repellitur in toto,ſed nõ adhibetur plena fi= des,ſicut dicit tex.in d.§.cũ quis.Ar'amicus inimici mei repellitur et dica= tur meus inimicus,Bal.l.ſi qs teſtib.C.de teſti.& ibi dicit quod qui allegat inimicitiã,debet eam ꝓbare,& debet ꝓbare qualitatẽ inimicitiæ.Et ad co= gnoſcendum,an ſint graues,uel leues inimicitiæ,Bal.d.auth.ſi dicatur.dicit qd' cõmittitur arbitrio iudicis.Adde q̃ nõ ſolũ inimici,ſed ſuſpecti de inimi citia capitali repellũtur,Inn.c.cũ P.Mãconella. de accu. & dicit Arch.d.c. accuſatores.iij.q.v.inimico teſti nulla fidẽ adhibẽdã.arg.illi⁹ tex.ſed poſſet intelligi in crialib⁹,& dicit qd' etiã ab accuſando repellitur & excipiẽdo, de quo in c.meminimus.de accuſ.Io.An.ti.de teſti.§.porrò.uer.itẽ aduerte. Circa materiã huius l.quæro,utrũ iudex poſsit ex officio ſuo teſtes repelle= re,& inquirere de cõditione teſtis.Io.An.in add.Spe.ti.de teſte.§.j.uer. quid de domeſtico.tenet q̃ ſic,niſi habilitatio teſtis ꝓcederet uolũtate partis ta= cita,uel expreſſa,ut no.de teſt.cog.c.dilecti.in gl.magna.& auth.de teſt.§. ſi uerò quidã aptè.Inn.c.intimauit.de teſti.& gl.ij.q.vij.c.quærẽdũ.et gl.l. j.§.ſi præſes.de magiſt.cõue.Bal.l.quos ꝓhibet.de poſtu.et ibi ſequtur Ang. gl.c.nulli.de accu.ubi teſtis repellit aliũ teſtẽ, &c.facit rõ, quia ſum⁹ in his quæ cõcernũt ſauorẽ diæ,iõ iudex ex officio ſuo põt.Inn.c.bonæ.de poſtu. præla.bene facit c.ad noſtrã.el.ij.de iureiu.et q̃ cõcernat ſauorẽ diæ patet, qa teſtis crioſus ideò nõ admittitur,qa lex præſumit eũ deierare.c.teſtimo= niũ.de teſti.Cõt.tenet Arch.c.quærendũ.ij.q.vij.& Io.An.& Io.de Lig.& Pet.de Anc.c.ſup e.exẽ.de teſti.ſequũtur opi.Arch.Et ꝓpter quã ihabilitatẽ poſsit iudex ex officio ſuo repellere,Bal.l.ſi qs teſtib.C.de teſti.Adde an te= ſtis inimic⁹ repellatur,et quæ dicatur grauis inimicitia, Bal.cõſ.cccxxxix. j.lib.Et quod teſtis inimicus recõciliatus,non nouiter admittatur in teſtem cõtra inimicum reconciliatũ.Ro.conſ.clxxxvj.Spec.eo.tit.

Criminalis.Crialis cauſa,& ciuilis magnæ quãtitatis æquiparãtur.Bar.& quæ ibi dixi,in l.poſt legatũ.§.his uero.de his quib.ut indig.& gl. auth.de teſti.§.ſi uerò quis.in uer.de crie.& uer.ſi uero aliter.in uer.q.Et qualiter repellatur inimicus,Ro.rub.de arb. in xvij.q.& c.per tuas. de ſimo.alleg. Bar.l.filiusfamilias.de dona.dixi in l.quos ꝓhibet.de poſtu. & Bar.l.iij.ff. de adi.leg.& Io.l.is qui reus.de pub.iud.Inn.c.cũ I.& A.de re iud.& dixit gl.in d.§.ſi qs.q̃ inimicus recõciliatus bene admittitur in teſtẽ. Bal.auth.ſi dicatur.C.de teſti.doc.c.cũ oporteat.de accu.Adde tamen q̃ in hac l.teſtiũ. in prin.eſt una gl.in uer.numerus.quæ uult quod ſi in aliquo actu, puta in teſtõ,interuenerũt plures teſtes q̃ numerus regſitus à iure dicat, ut puta cũ ſeptẽ in teſtõ requirãtur.l.ſi unus.& l.hac cõſultiſſima. C.de teſta.& c.cũ eſſes.de teſt.& quod ibi plenè no.& in eo teſtõ plures ſeptẽ teſtibus ſint,ſi ſint duo de iſtis ſeptẽ,qui eſſent fratres patrueles hæredes inſtitutorũ, uel ſubſtitutorũ,quo caſu nõ ſunt omni exceptiõe maiores, tamẽ ſi interuenit maior numerus ſeptem teſtiũ,ſuppletur ille defectus,gl.uer.numerus. Vn= de dicit hic Iac.But.q̃ licet teſtes duo deponẽtes per eundẽ præmeditatũ ſer monẽ nõ ꝓbent,ut hic no.Bar.per iſtum tex.in §.ideoq;.tamẽ ſi eſſent tres, uel quatuor,ꝓbarẽt,& ſic pluralitas teſtiũ,ult; numerũ teſtium ſupplet defectũ idoneitatis.Imo.d.l.qui teſtõ.in prin.ult quod ubi requiruntur in teſtõ ſeptẽ teſtes,et repitur q̃ interuenerũt octo,quorũ duo nõ erãt oĩ ex= ceptiõe maiores,illi duo habebũtur ſaltẽ loco unius,& ualebit teſtamẽtũ. l.parentes.& in l.oĩbus. C.de teſti.ſed melius ꝓbatur,in d.l.iij.cũ gl.idẽ & multò magis,ubi teſtes ideò nõ eſſent oĩ exceptione maiores,quia eſſent fra tres patrueles,uel nepotes ex fratre, qa edictũ de teſtib⁹ eſt prohibitorũ. Et iſti nõ reperiũtur prohibiti, ergo &c.l.j.ſ.e. Et caſu quo diceretur,eos nõ eſſe oĩ exceptiõe maiores,ſupplet numerus,& maximè in terris eccle= ſiæ,ubi ſufficiũt duo teſtes cum parochiano.d.c.cũ eſſes.uel quatuor ſine parochiano.Spec.ti.de inſt.edi.§.cõpendiosè.uer.itẽ ius Can.cũ ſeq.d.c.cũ eſſes.ideò debet eſſe ualidum reſcriptum in terris eccleſiæ,in quo tot inter= uenerunt.Bal.conſ.ccv.ij.lib.& conſ.ccxxv.j.lib.

POMA.Aduerte.Inn.c.cũ oporteat,de ac.Arch.c.accuſatores.iij.q.v.ſecun dum Bal.Alb.auth.ſi dicatur.hic alleg.ubi Bal.dicit q̃ non ſolum inimicus, ſed etiam ſuſpectus de inimicitia repellitur.Inn.c.j.de accuſ.Vide gl.& ibi doc.d.c.c.⁹ oporteat.de acc.Fel.c.cum tu.de re iud.Barb.conſ.xxix.in j.uo. Adde cautelam q̃ teſtis aliàs non idoneus probat,Alex.conſ.xciij.uo.j.Fel. c.quoties.in iij.no.eo.tit.Cæp.conſ.xxxij.

f Conſiderare. Aduerte q̃ gl.in uer.egens.in prin.huius l.ponit de teſte, qui repellitur propter paupertatẽ,dixi in l.ſpadonẽ.§.ſi.de excu. tu.ſcribẽ.d. auth.ſi dicatur.et uide in c.itẽ cũ quis.de reſt.ſpo.Item cũ quis expoliat ali quẽ bona fama,quia eſt res præciosa.ix.q.iij.c.facta.l.infamem. de pub.iu. Item ſi ſubditus expoliat ſe à domino.c.cũ olim.de accu.Item dicitur inimi cus ille,qui copulauit ſe cũ inimico meo,uel ſecũ habitat.c.repellantur. & c.cũ oporteat.de accu.Cy.d.auth.ſi dicatur.& Bal.l.ſi quis teſtib.C.e. An. de But.d.c.repellatur.dicit q̃ iura dicẽtia inimicũ,qui habitat cũ inimico, intelligenda ſunt de cõtinua habitatiõe,ſecus ſi per certa tẽpora.Itẽ ille qui teſtificauit cõtra me in cauſa criminali.gl.& Inn.c.meminimus. de accuſ. licet Spe.ti.de teſt.§.j.uer.itẽ in alio. uideatur tenere q̃ admittatur in alia cauſa.Sed cõclude ex mẽte Hoſt.& Ant.q̃ ſi in prima cauſa ſpõte ſe obtu lit,& repellitur in alia,aut per iudicẽ cõpulſus,tũc admittitur, caret enim ſuſpiciõe,quia fecit iudicis mãdato.xxiij.q.j.c.quid culpatur. Quid aũt de amico?Cõiter cõcluditur,q̃ aut amicitia eſt magna,& repellitur. Aut par ua,& detrahitur de fide.Bal.l.eos.C.eo.& Alb.l.iij.eo.tit.Spe.tit.de teſte. §.j.uide quæ dixi latè in l.latæ culpæ. §.amicos. de uer.ſig. But.c.cũ opor teat.et Io.And.addi.Spec.circa prin.Quid de ſocio,l.quãdo.C.eo.tit.Quid de uaſallo?Spe.tit.de teſte.§.j.uer.ſed nũquid uaſallus.Alb.Pap.quẽ ſequtur Guid.l.idonei.C.de teſti.dicit indiſtinctè admitti,ex quo eſt perſona libe= ra.Quid in feudatario?But.c.ſuper eo.exẽ.eo.quod nõ admittitur,ſi lis eſt ſuper re feudataria.c.domino guerrã.hic finitur lex Corradi.Quid in em= phyteuta?Bar.l.libertorũ.C.de teſt.Quid in familiarib⁹?l.ſi.§.ſanè. de his qui ad ecc.cõſu.appellati eos domeſticos.Idẽ gl.iij.q.vij.c.in ſumma.Et lar= gè dicimus oẽs familiares,qui habitãt cũ aliquo.c.in literis.eo.ti.c.inſinuã te.de off.deleg.& Bal.l.etiã,C.eo.qui ſequitur Inn.qui dicit quod familia= res honeſtiſsimi admittũtur.Car.d.c.inſinuãte.dicit quod familiares nõ mo rantes in domo,nõ poſſunt recuſari,ſed Imo.ibi reprobat.& uide Io.And. in add.Spe.tit.de teſte.§.j.uer.item excipitur.ubi dicit,q̃ ſi ſtas ſumptibus alicuius,nõ es idoneus.Quid de biruario,Bal.l.etiã,C.eo.& Ang.l.ſciẽdũ. ff.de uſur.ubi dicit ſe defendiſſe quendã poteſtatẽ.Quid de colono,& mer cenario?Spe.ti.de teſte.§.j.uer.itẽ excipitur.licet gl.§.finitur.appellat iſtos domeſticos.Albe.d.l.etiã.dicit,q̃ cõiter colonus reiicitur.gl.Inſt. de teſtib. §.in teſtibus.l.ſed & ſi quis.§.illud.ſi quis cau.gl.c.in literis.Bar.l.Lucius Titius.ff.de his qui not.infa.q̃ iudex,etiã ſi teſtes clarè probẽt quò ad uer ba,debet tamẽ inſpicere,an fides ſit adhibẽda,tamẽ dicit iſtud ex cauſa fa ciẽdũ,ne poſt in ſyndicatu teneatur,& uariatur fides eorũ propter nimiã obſcuritatẽ in diuerſificãdo,et nimiam ſimilitudinẽ propter quã uidentur ſubornati.Bal.l.j.in prin.de emen.C.in ſumma.Bal.l.teſtium. C.de teſt. ubi dicit q̃ pluribus teſtibus deponentibus per eadem uerba, non debet credi. Bar.§.ſed hoc.in ſi.eo.tit.&c.in l.iiij.§.hoc autem.in ſi.iij.q.de dam.infec. Adde an amicus poſsit,Bal.conſ.ccv.& ccxvj.ij.lib.dicit eſſe iudici arbitra rium.Ro.conſ.ccccxx.dicit q̃ amicus leuis amicitiæ poteſt eſſe teſtis,& al leganti magnã amicitiã,incumbit onus probandi.An uaſallus pro domino poſsit eſſe teſtis,Bal.conſ.ccclij.iij.lib.An familiaris.Ro.cõſ.proximè alleg. An colonus famulus,Bald.conſ.cccl.xxvj.lib.iij.Old.de famulo, conſ.cj.An ſolicitator.Ang.conſ.cccxxxiiij.Ro.conſ.alleg.An inſtitor fanticellus apo thecæ,proxeneta,domeſticus,Bald.conſ.ccxvj.lib.ij. An pauper. Ro.conſ. ccclxxxij.An conſpirator.Old.cõſ.cclxxvij.An detentus in carcerẽ, expul ſus de domo,& qui contra aliquem appellauit,Old.conſ.cxlv.

1 Arbitrarium eſt iudici an credat teſtibus.
Cautela eſt,ut iudex faciat redigi in actis cauſam ſuſpiciõis, propter quam fidem dictis teſtium non adhibuit.
2 Teſtis debet eſſe notus iudici.
3 Teſtis an debeat eſſe notus parti,cõtra quam producitur,ubi quod ſic,quã do teſtificatur de facto partis.
4 Teſtis quando dicit quod cognoſceret aliquem ſi uideret, pars debet exhi beri parti.
5 Teſtes deponentes per eundem præmeditatumq; ſermonẽ,dicũtur ſuſpecti.
6 Iudex poteſt teſtem interrogare de tempore.

a §. IDEOQVE.[a] No.†q̃ poteſtati iudicis conceditur, 1 utrũm debeat adhiberi fides teſti,uel non.Tamẽ quia acta quãdoq; ſunt examinãda in cauſa appellationis, tutius eſt quod cauſa ſuſpicionis,propter quam fides teſti minuitur,iudex faciat apparere in actis, ut ſ.prox. dixi.Itẽ quod hic dicitur, q̃ in poteſtate iudicis eſt, &c.apparet q̃ 2 teſtis † debet eſſe notus iudici, quod intellige q̃ ſit notus ante

ante,ſ.per inquiſitionẽ factam à uicinis,ut ſ.prox. Itẽ que
b ro,[b] an teſtis [c] debeat eſſe notus †parti,contra quã produ
c citur? Gl.dicit q̃ ſic,in perſonali actione,nõ in reali. Aduer
3 te q̃ ubicũq; teſtis in cauſa producẽt ad teſtificandũ ſuper aliquo,quod factũ partis nõ reſpiciat,nõ eſt neceſſe q̃ par tem cogноſcat,ut puta,adhibetur quis ad teſtificandũ,u trum uidit tale opus fieri in tali loco,& nõ dico à parte,uel utrũ illam rem uiderit poſsideri ab aliquo autore produ centis non dico à producẽte,uel contra quem producit.&
d h.d.gl.in reali.Si uerò habet teſtificari de facto partis, [d] tũc
e eſt neceſſe quod partẽ cognoſcat,aliàs nõ poteſt teſtificari.
e Ad unũ [e] tamẽ eſt aduertendũ,q̃ ſi teſtis diceret, † Ego co
4 gноſcerem [f] eum ſi eũ uiderem,& tamẽ nõ cognoſcat eum
f nominatim,quod tunc debet ſibi pars exhiberi,arg.l.ſi cũ
5 exhibuiſſent,ĩ.de public.No.†q̃ ſi teſtes [g] dicunt eundem
g præmeditatũq; ſermonem,eorum dictum redditur ſuſpe
h ctum,& ideò facias [h] q̃ dictum eorũ ſit dictum diuerſis uer
i bis,ſed ſit idem in effectu.Item dico [i] q̃ hoc facias propter pigritiã & ignorantiam ſcribẽtis,quia ſi unus dicat longè, alter dicat idem,aliquãdo ignorans notarius ſcribit, teſtis
k interrogatus dixit,[k] ut ſ.& c.Itẽ no. † q̃ iudex poteſt inter
6 rogare de tempore,quod dic ut C.eo.l.teſtium.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Ideoq;.Vide ad practicam huius §.Bar.l.Lucius. §.ſi. ff.de inſa.
b Quæro.Bar.l.Lucius.in fi.de his qui no.inſa.l.ob carmen. §.ſi teſtes. ĩ.eo. Io.Bap.in rep.l.admonendi.ff.de iureiur.Iaſ.l.ſi.in prin.C.de iur.delib.
c Teſtis.l.ſi.§.j.C.de iur.delib.gl.c.cum cauſam.el.j.in uer.de cauſis. exẽ.eod.
d P.PAV.P.Partis.Bal.c.cum cauſam.exẽ.de teſti.Signo.conſ.cl. Bar.in trac. de teſti.circa ſi.Bal.Rub.C.de fid.inſt.uer.uenio ad ſecundum.
e Vnum.Gl.c.cũ cauſam.ſ.alleg.Bal.l.j.ſ.ſi ex no. cauſ.aga.& Bar. d.l.cum ſi exhibuiſſent.
f POMA.Cognoſcerem.Iaſ.l.ij.C.de bo.poſſeſ.ſecundũ tab.Barb.conſ.xxix. uol.j.ubi no.cont.Et adde quod teſtificãs ſuper uerbis,præ omnibus debet cõcordare etiã continentiã uerborũ, Barb.conſ.iij. uol.ij. Alex. conſ.cxiij. uol.iij.& cõſ.xiij.uol.ij.Fel.c.ex tenore.de teſt.et in c.cũ cauſam.e.ti.Barb. conſ.xxv.uo.v.
g P.PAV.P.Teſtes.Ang.l.ſi quis ex argentariis.§.j.ff.de eden.Alex.cõſ.cxx. in ij.uo.in uer.ſed do.Pe.Io.An.c.nihil.de uer.ſig.Limit.tamẽ iſtud quãdo teſtes eſſent aliquantulũ ſuſpecti,ſecus ſi eſſent bonæ famæ.Bal.de pa.Cõſt. §.fi.Item in duob.ſecus in tribus,ſcdm Alex.cõſ.xlviij.inci.aliũde. in ij.uol. Alex.in uer.teſtes.ibi,in facto.Io.de Ana.cõſ.lxxvj.in prin. Idem dicit hic Iac.de Bu.per iſtũ tex.& ſic ſufficit q̃ in facto principali cõcordent, licet non quo ad corticem uerborũ.c.dudum.cũ gl.in uer.ſubſtantia.de conuer. cõiu.& in c.cũ eccleſia.cum gl.de cau.poſ.Io.An.c.nihil.de uer.ſig.ubi di cit,q̃ imò melius dicũtur ꝓbare teſtes,quãdo per diuerſa uerba deponũt, in eundẽ rei finem,quã ſi per eadem uerba,nam tũc non bene probant, per iſtũ tex.Nec ob.quod no.Ant.d.c.nihil.quia loquitur quando tractatur de probãdo uerba formalia,ut quia teſtes interrogẽtur quæ fuerint formalia uerba teſtatoris,nam tũc oportet quod etiã in formã uerborũ cõcordent, Ant.c.cũ eccleſia.§.nos igitur.de cau.poſſ.Bal.c.bonæ.el.j.de elec.& ibi di cit,q̃ ſi duo ſunt teſtes,quorũ unus deponit,q̃ Titius,pmiſit Seio duos ſolidos,alter deponit,xxiiij.denarios,ꝓbabũt,et dicẽtur cõtestes,l.quæ extrin ſecus.& quod ibi no.de uer.ob.niſi eſſent interrogati de qualitate uocis,ut quia iudex interrogaſſet,quibus uſus fuit,& unus dicit q̃ promiſit duos ſo lidos,alius dicit q̃ promiſit xxiiij.den.iſti dicentur eſſe ſingulares,nõ omit to,q̃ etiam in dubio teſtes præſumuntur eſſe cõtestes,ſi congrua interpre tatione uerborũ hoc fieri poteſt,Inn.c.qualiter & quãdo. de accu. & Spe. tit.de inquiſitio.§.nunc tractemus.uer.ſuper probatione autẽ. Bal.l.ij.cir ca ult.col.de ſecundũ tab.& in l.de quibus.ff.de leg.dixi in l.ſi tamen. §.ar biter.ſ.de arb.Ang.conſ.cclxxiij.
h Facias.Dixi in l.ſi librarius.de reg.iur.Bal.de pace Cõſtan. in ul.uer.& in l.teſtium.C.de teſt.An.l.ſi quis.§.j.de eden.Io.An.c.nihil.de uer. ſig.dixi ĩ. eo.l.ob carmen.
i Dico.Iaſ.l.ſi pœnæ.§.ſi putem.ff.de cond.indeb.
k P.PAV.P.Dixit.Iaſ.l.ſi pœnæ.§.ſi putem.ff.de cõd.indeb.in j.no.

1 Fama per ſe quod non probat,licet probationem coadiuuet.
2 Fama quomodo probetur.

a §. EIVSDEM QVOQVE.[a] Declaraui iſtum §.in l. 1 admonẽdi.ſ.de iurciu.No.†quod fama perſe nõ pro
b bat,ſed probationẽ [b] coadiuuat.Dicit tamẽ gl.hic, qd' fama facit ſemiplenã probationẽ,quod dic ut dixi in d.l.

2 admonendi.†Quæro qualiter fama probet?[c] Gl.dicit q
c per duos teſtes probat,qui dicãt quod maior pars [d] popu
d li ſic ſentit.Aduerte ne erres,nã ſi diceret maiorẽ partẽ po puli ſic ſentire,& redderent cauſam,ſ.quia hoc audiuimu dici à maiori parte populi,quod dictũ eorũ nõ teneret.N teſtis debet teſtificari de his, quæ perceperit per aliquẽ ſe ſum,C.eo.l.teſtiũ.& l.qui teſtamẽto.in fi.ĩ.de teſt.ſed quo maior pars populi hoc ſentiat,hoc nõ conſiſtit in ſenſu, u percipi poſſit.Item aduerte,q̃ nõ ſufficit dicere,q̃ eſt publ
e ca uox & fama,quia ſic publicè dicit. Poſſet eẽ eſſe quo unus ſolus [e] homo publicè diceret,ſed deberet dicere, q
f audiuit dici à maiori parte gentium.[f] Dixi plenè in l.de m nore.§.tormenta.ĩ.de quæſt.

ADDITIO.

a P.PAV.P.Quoq;.Fel.c.ueniẽs.el.ij.de teſti.Sal.l.ea quidẽ. C.de accuſ.in ſ
Si enim teſtis deponit de fama,& interrogatus à quib.audiuit, & reſpon det ab uno,nõ ꝓbat,Bar.l.de minore.§.tormẽta.uer.quæro quid ſi teſtis cit.ĩ.de q.ſicut nec probat quãdo neſcit dicere à q̃b.audiuerit. No.ꝑ Inn.c qualiter.de acc.et Spe.ti.de inqſitiõe.§.nũc tractem⁹.et Bar.d.l.de minore
b POMA.Probationẽ.Alex.cõſ.cxv.aliàs,cxxv.uo.iiij. & cõſ.cxvij.eo.uol & cõſ.xix.col.j.uo.j. Cæp. cõſ.xxxiiij.& cõſ.lviij.Barb. conſ.xc.& conſ lxxxiiij.et cõſ.viij.uo.j.Et qd ſi ſcit dicere,à q̃b.audiuit,Alex.cõſ.clv.uo.v
c Probetur.Fama enim non probat plenè,ut hic no.in c.ueniens.de teſti.el.j & l.admonendi.cum ſimil.de iureiu.Et ad hoc ut probetur fama, requiri tur q̃ teſtes interrogati aſſignent cauſas probabiles,ex quibus populus in ductus ſit ad ſic credendũ,aliàs niſi probent,iſtæ probabiles cauſæ, à qui bus fama traxit originem,non diceretur probata fama, ſed dicetur potiu ꝓbata de uana uoce populi,quæ exuditi nõ debet.l.decurionũ. C.de pœn Bar.d.l.de minor.§.tormenta.de qõ.ad ſi.et Bar.l.proprietatis. C.de prob & l.diffamari.C.de ingenuis.Sal.l.ea quidem.C.de accu. & Ant.d.c.ueni ens.& nõ ſufficit dicere ſe audiuiſſe à multis,ſed à maiori parte,gl. & doc & hic Bar.d.§.tormenta.& doc.c.cum oporteat.de accu.Adde quãdo fa ma probet,& quando factat indicium.Bald.conſ.cxxxj. ij.lib.& à quibu etiam debet naſci,& qualis debeat eſſe,per eundem conſ.clxx j.j.lib.
d Pars.Si enim teſtis deponẽs ſup fama,quãdo interrogatur qd ſit fama,di cit qd'eſt audire res quæ dicũtur ꝑ iſtũ,& ꝑ illũ,& ꝑ aliũ,quia apparet nõ intelligere famam,nõ probat,Bar.l.j.ſi cer.pet.Bal.l.j.ff.de his qui ſur fui.& l.data.C.qui accuſ.& Imo.l.Stipulatio iſta.§.hoc quoq;. de uer.ob Si enim teſtis deponit ꝑ uerbũ pluralis numeri, uidelicet ſe audiuiſſe int clericos,nõ eſt,ꝓbata fama,qa illa uerba uerificãtur in duob⁹.l.inter illã. uer.ſig.l.libertas.§.fi.de manu.teſt.Itẽ ſi dicit ſe audiuiſſe à pluri⁹,qa plu res dicũtur duo.l.ubi numer⁹.ĩ.e.c.pluralis.de re.iur.in vj. Inſt.de iure ĩ fi.no.ĩ.l.j.§.hoc ref.ad Syll.c.ad noſtrã.de re.ec.qa nõ dicitur,ꝓbata fam
e Solus.l.j.§.hoc reſcriptũ.ff.ad Syl.Inſt.de iure perſ.§.fi.l.licet Imp.de leg. c.latores.de cler.excõ.ſicut nec probat q̃ publicè ita admittitur,ut hic ꝑ Bar.d.l.de nimore.& in l.Labeo.de ſuppel.leg.Bal.in add.Spec.tit.de ſe ten.et doc.c.cũ oporteat.Adde de teſte qui dixit,publicè dicitur,Bal.in ad di.ad Spe.ti.de ſententia.
f P.PAV.P.Gentium.Alex.conſ.xx.uo.iiij. Aret.conſ.lxxij. Aret.l.hæred palam.in prin.ff.de teſta.Iaſ.l.non hoc.uer.viij.C.unde legit.

1 Maleficium debet probari per teſtes,& non per inſtrumenta.
2 Adminicula inſtrumenti probantur per inſtrumenta.

a §. IDEM DIVVS.[a] No.q̃ maleficia nõ probãtur pe
1 inſtrumẽta,ſed debent probari per teſtes † uiuos.Po
b ſunt tamẽ produci inſtrumẽta ſuper [b] his quæ pertin ad adminicula maleficij,ut in cauſa adulterij, ſi ꝓduco in ſtrumentũ matrim nij,uel in actione legis Aquiliæ prod
2 co inſtrumentum † ad probandum dominiũ rei,ut no.p doc.l.pe.de proc.& l.ſenatus.in prin.ĩ.ad Turp.

ADDITIO.

a Diuus.Bar.l.magiſtratibus.ſ.de iur.om.iud.& in l.ij.ĩ.de cuſt. reor.& l.in ſenatus.Itẽ per iſtũ tex.in uer.nam ipſos interrogare ſoleo,dixit Bal c.j.de teſti.q̃ teſtis non poteſt deponere dictũ ſuum in ſcriptis.Bar.l.The pompus.de dote præleg.iiij.q.iij.ea placuit. §.item. Frid.conſ. cxcix.Fel. cum cauſam.de teſti.& quid dicat per iſtum tex.
b POMA.Super.Intellige de extraiudicialibus,alioquin ſi eſſent facta in iu cio,bene probarent.Bal.l.ſi.C.de teſtib.

1 Impubes non admittitur ad teſtimonium.
2 Pubes factus an teſtificetur de his quæ uidit in ætate pupillari.
3 Periurus uel infamis,uel exiſtens in peccato mortali, admittitur in teſten

4 Testi si obiciatur, quòd est criminosus, debent apponi omnes circũstantiæ criminis, sicut in libello.
5 Infamis contra infamem admittitur in testem.

a §. LEGE IVLIA.[a] No.† q impuberes nõ admittũtur
1 ad testimoniũ. Sed quæro † an facti puberes[b] possint
2 testificari de eo q ante uiderũt? Gl. mouet hic istã q. &
b in l. ad testiũ. in prin. ff. de testi. & in l. notionẽ. §. instrumẽto-
rũ. ff. de ẏ. sig. & ubiq; determiat eodẽ modo distinguẽdo, ſ.
put hicĩ gl. ubi aũt gl. dicit factũ puberẽ posse testificari de
c q añ uidit, itellige dũ tñ[c] egressus sit infantiã, aliãs sec⁹.
excipiunt. §. j. ff. ad Syll. Querit gl.[d] † qd de eo q aliàs dei-
rauit. Itẽ qd de homicida, uel aliꝭ q sunt peccato morta-
e li, uide exẽ. eo. c. antepe. Et aduerte qñ † ꝫ testẽ excipit, q est
crioſus, debẽt poni in tali exceptione oẽs circũstãtię cris, ſi-
cut in libello accusatiõis, c. præsentiũ. de testi. in vj. Vlt.[f] no.
q ꝓpter infamiã testes expellũtur à testimo-
Infamem. Vult nio, † Qd intelligit gl. nisi ꝫ pariter infamẽ.*
Bar. q. infamis Iac. de Are. l. cũ mulier. ff. sol. mat. & ibi dixi.
nõ posit obij-
cere testi, illũ infamẽ esse: Bar. l. in arenã. nu. 2. C. de inof. test. Quẽ tamẽ iu
dex ex officio repellere poterit, quod puto uerũ, tametsi Bar. eo. addubitet.

ADDITIO.

a Iul. Gl. Inſt. de testa. §. testes. c. relatũ. xxxviij. dist. Bal. l. j. de sac. ecc. an quali
tas su pueniẽs faciat eũ admitti, Bar. l. j. §. Itẽ seuerius. de q. Ro. cõſ. clvij.
b P. PAV. P. Puberes. Com. consj. xcj.
c POMA. Tamen. Fel. c. cum nobis. de præsc.
d POMA. Gl. Fel. c. ex parte. de testi. Oria. in repet. c. quóniã. de prob. Fel. c.
ij. de excep. Barb. consj. xj. uol. iiij. ubi ponit maximè quid in homicida.
e Deieraut. De teste homicida, & periuro, & qui est in peccato mortali, & quid de excõicato, Bal. auth. ſi dicatur. in ult. col. C. eo. de infa. l. cũctos po-
pulos. C. de sum. tri. de periuro, Bal. l. iubemus. C. eo. tit. Inn. c. pia. de excep.
in vj. Bal. l. nullũ. C. e. Et an admittãtur, & qd in usurario, dic q repellitur,
l. improbũ. & ibi Bal. C. de infa. etiã si pœnitentiã fecerit & restituerit, se-
cundũ eũ, et de eo q est in peccato mortali, gl. l. ſi. C. de infa. ubi oẽs sunt in-
fames, ergo oẽs repelluntur. Et de excõicato, hæretico, & infideli q, repella
tur, tex. est in q. vij. c. ſi hæreticus. Et de teste periuro, qui aliàs dixit falsum,
Bal. post gl. & Bar. l. ij. ff. de fid. inſt. & de excõicato. Bal. l. j. C. de hær. inſt.
& ibi quid de bãnito. Bal. de istis criminosis, d. auth. ſi dicatur. De infami-
bus, d. l. cũctos populos. Imo. d. l. nullũ. Et quãdo excipitur contra testẽ, qd'
sit crioſus, no. hic formã, et Bar. l. j. ad ſi. C. de test. Bal. auth. ſi dicatur. in ſi.
C. eo. Sed quid ſi produceretur excõicatus cõtra excõicatũ. gl. c. testimoni-
um. exẽ. eo. Sed Spe. tit. de teste. §. ſi. uer. item excipitur. dicit q, per hoc om-
nes debent repelli, cum nemo sine crimine uiuat, distingue ut ibi per eum.
f Vlt. Bar. et Bal. l. i arenã. C. de iof. test. Barb. cõſ. iij. co. j. uo. ij. et cõ. xj. uo. iiij.

a §. TESTES.[a] No. tex. q in his quæ spectãt ad litis ordi-
nationẽ, debemus inſpicere cõsuetudinem loci, ubi a-
gitur, ut hic, & C. de iur. cal. l. ſi. circa fi. & C. quemad. te-
ſta. ape. l. ij. Secus in his quæ pertinent ad litis decisionem,
ùt dixi in l. ſi fundus. ff. de euic. & in l. j. ff. de usur.

ADDITIO.

a Testes. Bal. l. j. §. ſi. de uent. inſpi. Alex. consl. lxxxiiij. in v. uol. ubi per istum
tex. dicit, q, iudex ex officio debet ſe de stylo informare, dicit hic tex. et po
test hoc facere ex officio suo, Alex. cõſ. xxviij. uo. iij. declara, Ro. sing. dclij.

LEX IIII.

1 Testis ſe ingerens ad testificandum, quando repellatur.
2 Subditus quando posit esse testis pro domino.
3 Iudex à ſe ipso potest ſe informare, an de cõsuetudine, ita fuerit obseruatũ.

a LEGE[a] IVLIA. Ista lex innuit, q isti de quib⁹ in hac
1 l. possunt admitti uolentes, & sic est arg. † q licet testis
se ingerat ad testificandũ, nõ tamen repellit à testimo
2 nio. De quo dixi in l. quæ omnia. ff. de proc. dixi in l. post le-
gatũ. j. de his quib. ut indi. † No. quod quis nõ põt[b] produ
cere in testẽ aliquẽ suum subditũ, Cy. l. iiij. C. eo. Itẽ[c] no. hic
tex. in §. sed diui. q qñ quis allegat[d] de cõsuetudine sic esse
seruatũ, q iudex potest à seipso interrogare tabellionẽ, an
fuerit ita de cõsuetudine seruatum, ut hic in tex. in ſi.

ADDITIO.

Lege. Vtrum ista lex locum habeat, ſi aliàs ueritas haberi non poteſt. Hoſt.
& alij, c. j. de testi. cog. Spe. & Io. And. tit. de testi. §. de testium. in uer. ij. cum
seq. Fel. c. dilectorum. de testi. cog.

b Poteſt. Vide j. eo. l. idonei.
c Item no. quomodo probatur ſtylus, & cõsuetudo. Bal. l. j. in ſi. C. ut quæ des-
sunt aduoc. Ant. de But. c. cũ in tua. de ſpõſ. ad ſi. Ant. c. ſi. de consue. Cy. l. ij.
uer. ij. quæritur. circa ſi. C. quæ sit long. consue. Imo. consj. xiiij. col. j. in v. uo.
Alex. cõſ. xiiij. col. j. uo. v. & cõſ. lxxxij. uo. iij. Ale. l. iiij. §. hoc aũt iudiciũ. ff.
de dã. infe. uer. itẽ iudex ſi propter informãdũ. et i l. more. ff. de iur. om. iud.
d P. PAV. P. Cõsuetudine. Alex. l. iiij. §. hoc autẽ iudicium. uer. Item iudex. ff.
de dam. infec. Consuetudo enim notoria non indiget probatione. l. ſi adulte
rium cum inceſtu. §. idem Polioni. de adult. & in l. liberorum. in prin. in a-
post. magna, de uerb. sig. Et de illa cõsuetudine secundũ quam filios fratrũ
appellamus nepotes, q, nõ egeat probatione. Et ad dictum Bar. hic, q, pro-
cedat etiam quaſi cõsuetudo nõ esset notoria, Alex. l. j. C. ut quæ desunt ad-
uoc. Cont. Iaſ. auth. iubemus. in ij. no. C. de iud. Alex. consj. xiiij. uol. v. col. j.
ubi etiam dicit, q, talis informatio poteſt assumi per iudicem parte non ci-
tata, & quod ſufficit ſolum, eam improbari per famam.

LEX V.

1 Personæ, quæ non possunt cogi ferre testimonium contra alios, quãdo pos-
sunt pro his testificari.
2 Testificari qui non possunt cogi, an uolentes admittantur.
3 L. in testibus. habet locum etiam in ciuilibus.

a IN LEGIBVS.[a] Vides hic q quædam personæ nõ co
1 guntur ferre testimoniũ cõtra alios. † Sed quæritur,[b] an
b pro eis possunt testificari? Et gl. dicit q nõ, quia dictum
c testis debet teneri pro utraq; parte. In cont.[c] facit l. quod fa
uore. C. de legib. Vnde doctores dicũt sic, qñq; solus fauor
impedit, ne quis cogat ferre testimoniũ contra certas per-
sonas, & tunc pro eis admittitur, arg. d. l. quod fauore. Aut
est fauor & reuerẽtia debita, ut in liberto, qui debet reuerẽ-
tiam patrono, & tunc non admittitur. Ita loquitur gl. ista.
2 Quæro † an uolens admittat⁹ p. esse distinguendũ eodem
modo quo ff. dixi, quia hæc lex est etiam facta in fauorem
testiũ, ut cõtra dictas personas nõ cogantur ferre testimo-
3 nium, doc. C. eo. ti. l. eos. in ult. q. Sed † quærit gl. utrũm ha-
beat locum hæc lex in ciuili? & gl. determinat q sic.

ADDITIO.

a Legibus. Sed ſi quis fuit coactus ad ueniendum, postea testificauit ſponte?
Bar. l. ſi quando. C. eo. Quæro in hac materia, utrum ille qui leuauit me de
sacro fonte, uel tenuit in chriſmate, posit esse testis? Bal. l. parentes. C. eo. q,
sic, quia non reperitur prohibitus, ut ibi, quid in alumno, & ibi distinguit,
aut durat domesticus, aut non, & ibi etiam, quid de prælato in causa eccle
siæ? Quid de socio in re cõmuni, Bal. l. omnibus. C. eo. & in l. quoniam. eod.
tit. & ibi quid de socio itineris, & de quolibet socio, & Bar. l. j. §. ſi seruus.
ff. de quæſt. Bar. d. l. quoniam. & ibi gl. Adde an socius posit esse testis pro
socio, Ang. consj. ccxcv. An priuignus pro filiaſtro, Bal. cõſ. ccclxxviij. iiij.
lib. An frater cõsanguineus pro fratre, Bal. consj. cclxxv. iiij. lib. An affinis,
Ang. consj. cxciij. ubi dixit q, licet testis interrogatus, an ſit affinis, respon-
deat, quod nõ, quod per hoc nõ repellitur à testimonio. Rationẽ ibi uide.
b Quæritur. Et adde quod ſi quis nõ potest pro me testificari, & à parte ad-
uerſa producitur, poterit pro me deponere. l. ſi quis testibus. C. eo. Bal. l. pa
rentes. C. eo. ſed quid ſi aliquis nõ posit esse testis pro aliquo, an posit ad-
mitti contra eum? dic quod ſic, ut patet ex notatis per gl. & Bal. l. ij. C. eod.
Et no. C. eod. l. parentes. Bar. l. qui testamento. in q. de fratre. ff. de testi. Item
adde quod ſi quis est prohibitus testificari contra me ſub pœna, ego non
possum renunciare illi prohibitioni. l. libertorum. ubi gl. & Bal. C. eod. ſe-
cus ſi non esset pœnalis, gl. l. ij. C. eo. & quod dixi post Bar. l. quos prohibe-
bet. de postu. Sed an ad pias causas libertas testificetur contra patronum,
Bal. q, sic, l. j. C. de sac. ecc.
c POMA. Cont. Alex. consj. lxxvj. uol. ij.

LEX VI.

1 Subditus pro domino an testificetur.

a IDONEI.[a] Glo. intelligit hic in pari causa, ſcilicet, ra-
1 tione patriæ poteſtatis, uel dominij, & ſecundũ † hoc ſe-
queretur, q unus rex, uel unus comes, non posit pro-
ducere testem de comitatu ſuo. Iſiud non credit? Et. quod
2 dicit no. Cy. C. eo. l. iiij. Itẽ quæro † an dominus[b] pro ſub-
b dito posit esse testis, uide exẽ. de offic. d. leg. c. causam quæ.
3 † Quærit gl. an in causa uniuerſitatis, uel collegij liceat alı-
cui de collegio, uel uniuerſitate ferre testimonium? de quo
per doc. C. eo. l. parentes. in pen. q.

ADDI

ADDITIO.

a POMA. Idonei. Fel. c. in literis. de testi. Imo. consj. xxxv. & quæ ſcripſi ad
Bar. l. qui testamento. §. quæcunque. de testa. Alex. consl. lxxxviij. uer. Item
non ob. uol. v.
b Dominus. ff. eo. l. lege Iul. in prin. utrum autem uaſallus posit esse testis cõ-
tra dominum? Bal. l. libertorum. C. eo.

LEX VIII.

a INVITI.[a] Gl. quærit, quid ſi aliter ueritas ſciri non po-
b teſt? Et determinat gl. q non cogitur ad hoc dicendũ ue
nire ad iudicium, ſed iudex[b] debet ad eos mittere offi-
ciales. Pro hoc facit finis huius l. ſimpliciter intelligẽdo. &
l. iuſiurandum & ad pecunias. §. pe. ff. de iureiu. melius in l.
ad personas egregias. ff. illo tit. aliàs esset abſurdum, idem
tenet Iac. But.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Inuiti. Adde primò, q, imò, quando ueritas aliter haberi non po-
teſt, coguntur personæ in hac l. expreſsè testificari, Ro. ſing. ccccxix. incip.
tu habes. ubi alleg. Io. An. in c. j. exẽ. de testi. cog. Et ibi uide de ueritate istius
Fel. Cui autem incũbat onus probandi ueritatẽ, aliter haberi nõ posse, Fel.
c. ſuper eo. circa ſi. exẽ. de testi. cog. & ibi etiam, an clerici ſint priuilegiati,
ut non teneantur testificari. Item no. q, illi qui de iure ciuili non tenentur
testificari, tamẽ de iur. can. propter peccatũ cogũtur, Bar. in trac. diſſe. in-
ter ius ciuile & can. Itẽ no. q, ubi iſtæ personæ quæ nõ possunt cogi, pduci
tur, debet ſcribi in actis, qd' uoluntarie producũtur & deponũt. uide Nellũ
in trac. de testi. Bar. auth. presbyteros. ad ſi. C. de epiſ. & cle. Itẽ de materia
istorũ, qui nõ possunt cogi, Alex. in trac. de teſtib. in ult. parte primæ partis
principalis. Hoſt. & doc. c. j. de testi. cog. & Io. And. tit. de teſte. §. de te-
ste. uer. cum seq. Inuiti. Fel. c. j. de testi. cog. & seq.
b Iudex. Et hic est gl. no. in ſi. quẽ tene menti perpetuò in materia testium, q,
testis etiam non habilis, & nõ fide dignus, rogatus in inſtrumento admitti-
tur & probat, qd uidetur approbatus. gl. auth. de testi. §. & licet. in ſi. uer.
ſupplicijs. in gl. parua allegat. l. ſi quis. C. eo. no. Bal. ff. eo. l. parentes. & ad
hanc l. adde, q, licet testis ſit citandus, nõ tamẽ dicitur inuitus deponere, ſe-
cundũ Bal. l. parẽtes. C. eo. circa prin. ult. col. & Bar. l. libertorũ. cod. tit.

LEX IX.

TESTIS. De hoc dic plenè in l. qui testamento. ff.
de testa.

LEX X.

1 Venditor in causa executionis an sit testis.

a NVLLVS.[a] Quærit gl. nunquid uenditor in causa
1 euictiõis posit esse testis? Distingue, † qa aut de eui-
ctione tenetur, & non potest esse testis, quia in re ſua
tunc esset testis. Aut non tenetur de euictio-
* Euictione. Vt ne,*[b] ſecus. Sed Pet. aliter dicit, uidelicet q
in uẽditore hæ nullo modo posset esse testis, ad ſimilitudinẽ
reditatis, q de proxenetę. quod dic ut in l. oĩb. C. e. & ibi Cy.
euictione re-
rum ſingularium hæreditatis non tenetur: l. j. C. de euict. I. Conc. B.

ADDITIO.

a Nullus. Bar. l. ab executore. §. j. ff. de appell. Adde quod hic per gl. cautela
esse posit, quod quis uẽdat, uel cedat ſua iura tertio, cum hoc quod ipſe nõ
teneatur de euictione, & postea ad petitionẽ emptoris, uel ceſſionarij, po-
terit esse testis in causa. Et hæc est utilis cautela, quãdo dominus uẽdens, uel
cedens non haberet niſi unũ testem ad probandũ de iure ſuo. Nam tũc ipſe
postea poterit esse testis. Quæ cautela an uera ſit, uide Spe. tit. de procu. §.
ſequitur. in ſi. & Cy. & Bal. l. omnibus. C. e. Gul. l. & heredi. in princ. ff. de
pac. & quod in ſimili no. Bal. l. j. §. ſi seruus. de qõ. Bal. & Ang. d. l. & hære
di. §. nos autem. ff. de pac. Ant. d. c. ſuper. de testi. Adde quod cautela nõ ui-
detur bona, Ro. reprobato Spec. consl. cccl xxxij. Fel. c. inſuper. uer. iij. quæ-
ritur. de testi. Barb. cõſ. liiij. uol. j. Imo. consl. lviij. Alex. consl. clxx. uol. j. Et qd'
uenditor nullo modo poſsit esse testis, Ro. cõſ. cccl xxxij. Alex. cõſ. cix. uo. v.

LEX XIII.

a QVAESITVM.[a] No. quod causa euitandæ abſurdi
tatis debet fieri extenſio legis ad casum non expreſ-
ſum habentem ſimilem rationem.

ADDITIO.

a POMA. Quæſtum. Et ſic no. quod magis attenditur mens, quàm uerba,
Alex. consl. lij. in prin. & consl. liiij. uo. iiij.

LEX XVI

QVI FALSO. Dixi in l. eos. ff. de fal.

LEX XVIII.

1 Arg. à contrario ſenſu legis, ualet.

a EX EO.[a] No. hic † arg. à contrario ſenſu legis ua.
1 l. j. §. huius. de off. eius cui mand. est iur.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Eo. Iaſ. l. j. in prin. uer. iiij. no. ff. de offic. eius cui mand. est iu.
Bal. consl. vij. uo. j. Et ſi quis non posſet renũciare legi, nec argumentũ i-
geret à contrario ſenſu, Bal. consl. cxliij. uo. ij. Mod. l. j. §. huius rei. iij. n
de off. eius. tex. l. in poſſeſsionem. §. j. ex quib. cau. in poſ. eatur.

LEX XXI.

1 Testibus dignioribus etiam paucioribus numero creditur magis quàm
ribus numero, siue ab eadem parte, ſiue à diuerſis producantur.
2 Testium dicta, uarietas loci, & temporis, quando reprobat.

a OB CARMEN.[a]

ADDITIO.

a POMA. Carmen. Fel. c. auditis. de præſc. Et an magis credatur pluribus
ponentib⁹ in ſpecie, quàm in genere, Alex. in apoſt. consl. lxxxvij. uer. q
ro. uol. v. & consl. cl. in uer. prætereà. eo. uol.

a §. SI TESTES.[a] Hic est ſolennis §. & ſæpè occurri
1 interdicto turbatæ poſſeſsionis. † Hoc tamẽ intell
ſiue ab eadem parte, ſiue à diuerſis producat, ſtatu
nim potius dignitati, & numero, qd' intellige, niſi in nu
ro ſit magnus exceſſus, ut exẽ. e. c. in noſtra. & ibi gl. Vlti
hic est quædã gl. ſuper uerbo, aſsiſtit, quæ incipit, habe
ut ff. de prob. l. cũ de ætate. & credo esse additionẽ. dici
2 No. † quod uarietas tpis & uarietas loci reprobat teſtes
b dicit gl.[b] q prædicta uera, qñ teſtes inducunt ad prob
c dum aliquod factũ certo tẽpore limitatũ, Sed ſi induc
ad probandũ aliquid nõ limitatũ certo tẽpore, tunc ua
tas tpis nõ probat eorum dicta, ut ſi uolo probare, q p
d derim,[d] & sunt teſtes qui dicũt unus de uno anno, aliu
e alio, certè sufficit.[e] Non enim inducũtur ad probandũ
ſesionem certi tẽporis. Et istam gl. uident approbare
C. quæ sit long. consue. l. ij. q. iiij. princ. uer. sed cum. &
f seq. & hæc est mirabilis, & no. gl.[f]

ADDITIO.

a P. PAV. P. Teſtes. De qualitatib⁹, ex quibus unus testis præfertur alte
c. in noſtra. exẽ. de testi. Itẽ qd' duo teſtes, uel plures præferãtur pauci
etiã ſi producãtur ab eadẽ parte, Ant. de But. c. cũ dilecti. in v. no. de
ubi ſunt pares, cõſundunt ſe inuicẽ. Bald. & Alex. l. duobus. §. fi. de i
Circa quæ uide Aret. cõ. lxxj. ubi ponit, an uterq; posit de falso pun
do ſunt duo cõtrarij. iiij. q. iij. c. placuit. §. itẽ in crimĩali. & c. ſi teſ
autẽ ea rei. & quod dixi in ll. ex libero. ff. de q. ubi uide, & ſex caſus
Ro. rub. de arb. xvij. q. in quibus caſibus teſtibus ſtãtibus paribus nu
quibus magis credendũ ſit, & uide in c. in noſtra. exẽ. eo. Rot. in rub.
ſtes dicantur uero ſimilia dicere, & quãdo dicantur uero ſimilia dic
quod aliàs eis non credatur, Bal. d. l. teſtium. C. eo. & ff. eo. l. iij. in pri
l. teſtiũ. q, magis creditur paucis teſtibus, uero ſimiliter a dicentibus. E
do probationes ſunt pares, quid fiendum, Bal. l. ſi. C. cõm. de leg. &
giſtratus. C. quãdo prouoc. Bal. l. j. poſt gl. ibi. C. qui et aduerſus quo
miplena probatio nõ uero ſimilis non facit deferri iuramentũ. Et
probationes ſunt pares, quid agendum. Bald. l. ſi. in d. xj. opp. ff. de ſ
qui acc. de eden. & no. quod cæteris paribus, teſtes antiquiores pr
tur. gl. l. cùm quid. in gl. j. ſi cer. pet. facit tex. xxxv. q. vj. c. notificam
probationes ſunt pares, præferuntur probationes fauentes iuri co
Bal. auth. omnes. C. com. de ſuc. Item clericus præfertur, de quo An
elec. Et adde quòd magis creditur duobus teſtibus in ſpecie depon
quàm pluribus in genere, Nic. de Neap. l. turpia. in princip. per ibi
leg. j. Bald. consl. cccliij. lib. iij. ubi dicit quod in iudicio ſini. regũ. cog
dex inuitis dentibus ſiũare, ne potest dicere uti poſsidetis, ita poſ
b POMA. Gl. Alex. consl. xviij. col. ſi. uo. iij. ubi ponit pulchrũ exemp
hanc gl. ſ. q, ſufficit probare in genere ducẽtas libras ad te peruenisſ
nis meis, ſed in ſpecie nõ probatur, de quibus bonis. & Alex. cõſ. iij.
& consl. xlj. ult. col. eod. uol. & consl. cxij. eo. uo. Pan. consl. xlij. in ſ. u
cõſ. lxiij. Ro. consl. xxx. Fel. c. licet cauſam. de prob. et c. ex quadã. de
c. & auditis, de præſc. Barb. cõſ. xxix. uo. j. & cõſ. xxx. e. et cõſ. xxxi

P

c POMA.Inducatur.Alex. cons.lxxij.& cons.iij.uol.j. Anch.cons.xliij. incip.ex prædicta facti narratione.uer.non ob.Barb. cons.liij.uol.j. & cõs. iij.uo.ij.Card.cõs.ix.Alex.cons.liij.col.fi.& cõs.lxxij.Pan.d.c.ex quadam. Alex.cõs.c.uo.j.Aret.cons.cxx.Alex.cons.vij.uo.ij.ubi dicit,q, testes dicuntur singulares,quãdo interrogantur de formalibus uerbis,si in illis discordant,licet conueniant in effectu.& cons.cxvij.uo.ij. & cons.cxliij.eo.uol. ubi perquirit quando ex duobus testibus,unus deponit de usu, alter de auditu.Bal.cõs.xxxix.in ij.parte.Anch.cõs.ccccxxxix. & Alex. cõs.clxxiiij. uo.ij.Bal.c.bonæ.lo j.de elec.Et no.quod in dubio testes præsumuntur con testes.Alex.cons.xlvij.uo.ij.& cons.lxxxv.uo.v.ubi ponit de testibus deponentibus de furore,hæresi,& infamia, cons.cxlij. uo.eo.Fulg.cons.clxxij.

d P.PAV.P.Possederim.Circa istam gl.& decis.Bar.ad probandum aliquid in genere non limitatũ certo loco & tempore,testes singulares sufficiunt, Barb.cons.viij.uo.iij.Alex.cons.lxxij.in j.uol.ubi uidetur uelle cont. sententiam esse de iure ueriorem.licet multa alleget pro ista opi. gl.uide eundem cons.c.cons.lx.circa fi.eo.uo.& cons.cxlj.& cons.clxxxvij.in quibus locis aliquãdo transit simpliciter cũ ista decis.gl.aliquando inclinat in partem cõtrariam.Anch.cons.ccccxl.Fel.c.licet ex quadam.eẽ.de testibus.ubi multa allegat pro ea,& posteà limitat.Vide ibi per eum,ubi alleg.Alex.in cons.de quib.s̃.Abb.cons.xlij.col.j.An autem ad probandum tot bona ad talem peruenisse,testes singulares probent,Alex.cons.ccclxxxv. ad fi.item ad primam q.uide Ias.in repe.l.admonẽdi.de iureiur.Quomodo autẽ tempus esset de substantia,uel locus,q, tunc non procederet ista gl.Fel.c.ex tenore.eẽ.de testi.& dicit esset unum uerbum in d.c.licet ex quadã. in j.col. remittendo se ad dicta per eum,in d.c.ex tenore. Item de ista singularitate testium,Alex.l.inter pares.in fi.ff.de re iud.Fel. d.c.licet. Et adde q, si duo testes deponunt de eodẽ actu,& unus dicat fuisse actum certo tempore, alius dicat se nõ recordari de tẽpore,sunt cõtestes,& probãt,si tempus non erat de substantia,Alex.l.ij.in fi.de bo.pos.secundũ tab.& cons.clvj.in v. uo.& ibi etiam,q, si duo testes deponunt,sed nõ dicunt prout res se omnino habet,tamen contestes,dicunt & probant.Item si alter non recordetur de tempore,sunt contestes.Alex.cons.c.uol.j.ad fi.item quando nõ recordatur de tempore,uel loco,Aret.c.cũ oporteat.de accu. in c.qualiter. el.ij. §.pe.eo.ti.Itè uide in materia,illud quod dicit Inn.c.qualiter & quãdo.eẽ. de accu.ut refert.Cast.cons.cxciij.q, si unus testis dicat se tale quid audiuisse pluries à pluribus,& in plurib. locis,& alius idem dicat,licet aliter non deponant de eodem actu,nec eodem tẽpore,censentur tamen contestes propter talia uerba,Are.cons.xxxvj.Item ad illud quod dictum est supra,si unus deponat de tempore,alius non recordatur,quando tempus est de substantia,q, non cõcludat,Fel.c.cum causam.uer.ista limitatio.de testi. & ibi etiam in uer.præcedenti,ponit generalem conclusionem,quod ubi tempus non est de substantia,concludunt,licet non recordentur de tempore,Berta. in uerb.testes deponunt,& qualiter.Item adde quod nedum testes singulares aperte non probãt,sed etiam si possent intelligi ut essent, & non essent singulares,in dubio intelliguntur singulares, & non probant, Arch.cons. cxxj.post mediũ,quod bene not.Sed contrariũ facit quod dixi cõs.xxxvj. de quo s̃.Item quod testes non sunt sing.licet dicant se non recordari,quòd fuerint contestes,uel in alijs nõ substantialibus nõ concordarent, Ias.l.ij.C. de bo.pos.secundũ tab.Item de eo quod dictũ est,quomodo possint intelligi,ut sint contestes,& non sint,quod præsumantur singulares, Alex. in a-post.l.ij.§.ideò.prope fi.super uer.testes.s̃.eo.Alleg.1mo.Spec.Bal. & Alex.cons.xlvij.uol.ij.Itẽ circa testes sing. aliqua dicit Ias.in repet. l.admonendi.in j.col.Item de eo quod dictum est,quod testes nõ dent se pro contestibus,tamen probant,Alex.l.ij.C.de bo.pos.secundũ tab.& Ias.ibi ad materiam.§.testes.Fel.c.auditis.Cur.in trac.de testib.conclusio.xvj.

e Sufficit.De singularitate & cõtrarietate testium,Bal.l.per hanc. C.de tẽp. appel.& 1mo.l.inter pares.ff.de re iud.gl.c.nihilominus.iij.q.ix.Bal.l.obseruare.C.quor.appel.& Bal.l.actor.C.de prob.& l.iusiurãdi.C.de testib. Bal.l.si ex cautionis.xij.q.C.de nõ nu.pec.tex.& Bald. l.qui sententiam.C. de pœ.1mo.l. Gallus.§.ille casus.j.de lib.& posth.& gl.hic quando probatur aliquid non limitatũ certo tẽpore.Ang. in q.Astensis miles.Inn.c.licet ex quadam.eẽ.eo.ubi dicit,quod si uolo probare de iurisdictione mea & eius exercitio,& induco testes quos,quorum unus dixit,q, uidit me exercere unum actum de uno anno,alius q, uidit me exercere alium actum de alio anno,dicit quod uidetur,quod ego probauerim. Et finaliter subdit,quod tutius est,quod deponant de eodem tempore,aliter essent singulares,& non probarent,& item finaliter uidetur tenere cõtra id quod tenet Bar.hic,& idem dicit in probando quem usurarium,& usuras fecisse.Cogita,& adde Inn.c.qualiter & quando.de accu.c.cum dilectus.de succes.ab inteſt.c.licet causam.de prob. & adde, quod testes non dicuntur discordes,nec uarij,si concordant in principali,licet discordent in aliquibus circunstantijs,uel audiuerint aliquid in uer.substantia.de conuer.coniu.gl.c.cum eccle sia sutrina.in uer.uacilasse.de causa pos.& proprie.et plenè in c.nihil obstat.de uer.sig.ubi Io.And.dicit,quod testes dicuntur melius deponere, quando per diuersa uerba idem concludunt,l.iij.§.j.s̃.eo. Item si unus testis dicat plus quàm alius,per hoc non dicuntur uarij, uel contrarij. Ant.c.j.super gl.j.de offi.deleg.Et de hac materia sing.testium Bal.l.j.C. de test. Bal. l.de quibus.s̃.de legib.in l.j.C.si unus ex pluri.appell.& in rub.de contro. inuesti.etiam si esset statutum de hoc,Frid.de Sen.cons.xvij.Pau.de Leaza. in sua disputatione incip.contra instrumentum opp. & Bar. l.eos. de fall. & ibi dixi,& de hac singularitate testium,Bal.l.testium. C.eod.& l.data. qui accus.& aliquid per eundem.c.j.uer.instrumentũ.de natu. feu.Bald.c. bonæ memoriæ.de elec.& Bal.l.cum antiquitas.C.de testa.& Bal.l.obseruare. quor.appel.l.ij.C.de dona.ante nup.Bar.l.de minore.§.tormenta.de quæst.& gl.c.dudũ.de conuer.coniug.Spec.tit.de inquis.§.j.uer.quid si unus.& in ti.de teste.§.tam de interrogatorijs.Cy.l.ij.C.quæ sit long. cõsue. Ant.c.ueniẽs.& c.licet.eẽ.eo.Et de singularitate & cõtrarietate,uide Bal. l.obseruare.C.quorum appel.in auth.rogati.C.de testi.in d.l.qui sententiam.C.de pœ.& in l.rogasti.§.j.si cer.pet. Iac.But. l.Arriani.C.de hær. & Abb.c.nihil.de uer.sig.& Bal.c.bonæ.de elec.& Ant.d.c.cũ ecclesia Sutrina.Adde qui testes dicantur uarij & sing.Bal.cons.cccxv.uol.iij. Et quãdo conformes & uacillantes in substantia,Bal. cons. cccxcj.lib.iij.& quando singulares,cons.ccxl.& ccccij.eo.uo.Et ad probandũ quem usurariũ,quãdo testes dicantur singulares,Bal.cons.cxxxj.uol.ij. & cons. cxvij.eo.lib. & de singularitate testium,Cast.cons.xciij.& cclxxviij.

f Gl.Quia dictum est s̃.quod uarietas &c.Istud intellige ut no.dixit Bar.l. quærebatur.de testa.mil.Et qualiter hoc intelligatur,Bar.l.j.§.ij.j. quemad.test.aper.Bal.l.j.C.de testa. & l.testium. C.de testib.Bal.in proœ.Cod. §.quibus.Et ad gl.& materiam,Ang.in q.sua,Astensis miles.

LEX XXII.

1 Iudex debet esse præsens quando testes examinantur.
2 Acta per testes probantur.
3 L.curent,habet locum post litem contest.
4 Iudex mittit notarium & testes ut aliquis possit testari, quando uenientes ab inteſtato prohibent notarium accedere.

a CVRENT.[a] Hæc lex potest intelligi duobus modis,
1 uno modo fm gl.fm quã dic,† iudices debent esse præsentes,quando examinant testes, & debent habere tabellionem,qui scribat dicta testium, quod est no.&
2 sic isto† casu probabuntur[b] acta per testes.Iac.de Bel.in au
b then.ut in medio litis.in fi.† Quærit gl.utrum[c] hæc lex ha-
3 beat locũ ante lit.cõt.uel post.Et certè habet locum post li-
c tem cõtest.& ante in casibus,in quibus fiat examinatio ante litem contest.ad æternã memoriam.l.asse toto. j.de hær. inst.Et fm hanc lec.debet exponi,testari, id est, uolentibus testes producere:alio modo legit Iac.But. & istam lec.mul-
4 tum no.necessariam.Pone† aliquis uolebat facere testamentũ,nõ patiebant uenientes ab inteſtato uenire notariũ, & tũc debet iudex ire,uel mittere notariũ, ut possit testari.

ADDITIO.

a POMA.Curent.Fel.c.uenerabilis.de testi.in fi.
b Probabuntur.Inquantum hic Bar.uult,quod potest probari per testes, an fuerit facta examinatio testium præsente iudice,& sic etiam dum de similibus actis,an possint probari per testes.Bar.uult quod sic. gl. l. quoties. j. tit.ij.Can.c.quãdo contra.de prob.Bar.l.societatem.§.arbitrorum. proso. & l.ne in arbitris.C.de arb.& cons.incip.quæritur,& in dubium.& in l. emancipatione.C.de fi. inst.& Ang.l.ambiguitates. C.de testa. & in l.testium.C.de testi.& Bal.l.litigatoribus.C.de appel.Ro.l.j.C.de testa.
c Vtrum.Dixi in l.contrahitur.s̃.de pig.Bar.l.emãcipatione.C.de fi.inst. & l.ne in arbitris.C.de arb.ubi dicit Bal.quod acta probãtur per scripturam priuatam.Adde an acta aliter possint probari,quàm per scripturam, Bal. cons.xiiij.lib.j.Ca.cons.ij.

LEX XXIII.

1 Testis examinatus in causa,quando possit in eadem produci.
2 Iudex repetit testem obscurè loquentem ex officio.

a PRODVCI.[a] Quatuor modis põt intelligi hæc lex,
1 Pfm gl.in ca.l.† In gl.ibi,in l.si quis testibus,idem in eadẽ super diuerso capite,ut ibi per Cy.In ea.gl.ibi,quia uerò,hoc est uerum in eadem causa,aliàs secus, ut eẽ.eo.c. ueniens.& ibi per gl.& Inn.Item & in eadem causa produci possunt super ali.c.ut eẽ.e.c.cum causam.el.ij. In eadem gl.